BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
D
134
NAPOLI

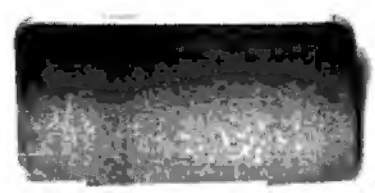

Digitized by Google

Arc. Vit. D. 134
594626

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

COLLEGII

ARCHIATRORVM

Romanorum Prioris, & totius ſtatus Eccleſiaſtici Protomedici Generalis.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES,

Opus, IVRISPERITIS apprimè neceſſarium, MEDICIS perutile, cæteris non injucundum.

EDITIO QVARTA:

Ab infinitis penè mendis repurgata, pleriſque Additionibus, hoc ſigno [ ] annotatis auctior, multiſque Conſultationibus ad rem facientibus locupletior.

Bibliotheca V. C. Ill. Card. Quirini

AVENIONE:

Ex Typographiâ IOANNIS PIOT, Sancti Officij Typograph. in foro Sancti Deſiderij.

Cum Superiorum Permiſſu, & Priuilegio.

M. DC. LV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Eminentiſſimo ac Reuerendiſſimo D.

D. FRANCISCO ALBIZZIO S. R. E.

CARDINALI AMPLISSIMO.

PAVLVS ZACCHIAS.

QVæſtiones Medico-Legales ad eam jam perfectionem, quam ex ingenij mei tenuitate acquirere poterant deductæ, à Te Eminentiſſime Princeps, aliquandò expetitæ, alacri, ac geſtienti greſſu ad Te contendunt, quod neque ſe deſpectas, neque minùs gratas fore ſpem conceperint, non ſolùm quia alias Tibi-eidem tantiſper gratæ, ac minùs deſpectæ fuerunt, ſed tum maximè quia optimè norunt, Te literarios quoſcunque labores impensè amare, ac indeſinenter etiam fouere; vnde ſummo earum eufortunio putauerim factum, vt tuum patrocinium ſortiantur cùm contra miſeram eorum ſcriptorũ ſortem exiſtimem, quorum labores, aut minùs accepti, aut nullo in pretio apud eos ſunt, ſub quorum tutela in lucem prodeunt. Id quæſtionibus hiſce meis cùm non ſit pertimeſcendum, eas læto, ac prompto animo in lucem exire denuò ſub nominis tui tegmine permitto, interimq; condignam Eminentiæ tuæ meritis fortunam, ac qualem tum Chriſtianę tum literariæ Reipublicę indigentia exoptare debet à D. O. M. exopto

Digitized by Google

Ad Cl. V.

PAVLVM ZACCHIAM

Rerum legalium, quæ ſub Medicum cadunt, abſolutiſſimum opus ab eo conſcriptum commendat

ODE

Iacobi Albani Gibbeſy, Med. D. Et Ciu. Rom.

NVLLVS ignara Medicorum, vt olim,
PAVLE ZACCHIA, locus eſt caterua
Nulla per legem mora Cognitori
Diſcere vitas.

Tu mones iuſta cecidiſſe Lunâ
Poſthumum matri ſine fraude pondus:
Scribis haredem ſimili notatum
Sanguine vultum.

Oppiam ducunt: ſcelus! ô Quirites,
Claudia affixum reparata probrum;
Veſta (conclamas) Cybeleque Zona
Terret amica.

Sic & occulto vitioſa caſu.
Virgo damnatur, licèt illa mœchos
Abneget. Primo ſua quippè conſtat
Signa pudori.

Signa veſanos aperire motus,
Signa furtiuum mediis venenum
Cernere in venis, Ioue non benigno,
Colligis apta.

Quin Auernales, aconita, ſuccos,
Si quis exhauſit paterâ nouerca,
Clarus apparet: linis hunc, at illam
Tortor adurget.

Indè

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Indè pœnarum facies per omnes
Mittitur judex, equulum, & cataſtam, &
Vnguen, & funis trochleam pudendi, in-
tendere verum.

E tuo pendet laniena juſſu,
Lictor atroces glomeratquè faſces.
Par erat, talis fieres beatæ
Arbiter vrnæ.

Luce donandos ſuper aſtra ciues
Credidit Ritus tibi. Sic receptus
Ardet & Felix, Venetuſque cœlo
Iuſtinianus.

Quid ſequi poſt hos faciam? perenni
Aut quid attexam melius coronæ?
Attamen conſultus eras roganti
Delphicus auctor.

I, Liber, quò te pretio repenſum
Attali raptant Themis, atquè Phœbus:
I; Deum ſacris pueris per orbem
Iure legeris.

Omniſcio & Politiſſimo

IVRIS-PERITIÆ

Medicinæque Anteſignano,

VIRO CLARISSIMO,

D. PAVLO ZACCHIÆ

Medico Romano.

ORbis terrarum vniuerſus in te admirabundus oculos mentemque ſuſtollit ob inſignia virtutum tuarum germina, quibus Rempublicam literariam perpetuo, æternumque duraturis maximis monumentis, ab injuriis temporis vindicatis condecoratam exornas; Ad te enim omnium gentium Typographi veluti cerui ſitientes, per Epiſtolas ad fontem limpidiſſimum doctrinarum aquarumque ſcientificarum indeficiens flumen ſitim expleturi, facto agmine accurrunt; Cum intelligant, te non otio præoccupatum; ſed licet aſſiduis curis irretitum ſemper Vigilantiſſimis, tuis Quæſtionibus Medico-Legalibus augendis & præditandis ſedulo incumbere, quo factum fuit vt Auenionenſis Typographi efflagitationibus, & amicis ſtimulis ſollicitatus, eidem opus auctum tradere decreueris.

Gaudeo & gratulor ſtudioſiſſime & amiciſſime vir, tuos labores Iure merito, torcularia gemere, iterum, atque iterum facere, vt famem literariam librorum, Paraſiti poſſint exſatiare. Enim vero Theologiam ego cum Medicina maxime Prælucere oſtendi, cum animo & corpore homo conſtituatur, quibus quidem illæ præſident; & vt partes neceſſariò connexas regunt & gubernant. Tu verò Medicinam cum legumperitia, ad currum humanæ vitæ pertrahendum, quaſi Ibim & Ciconias & grues ſimul, & genio & ingenio diſcrepantes, conjunxiſti, & ſacro fœdere copulaſti, vt quænam harum major & excellentior ſit non dignoſcatur, quæcunque enim Comparatio odioſa, à te vtriuſque congrua dilucidatione de medio tollitur, & debacchatur. Quare non iniquum alicui videatur, ſi tuo genio meum ingenium junctum facies ex mea proluſione quam Piſis habui antequam ad Ariſtotelem & Platonem explicandos accederem, aliqua ſuper-addam.

Nam legum Sacro-ſanctam majeſtatem, quis eſt tam projectus, vt non reuereatur, tam perditus & flagitioſus vt non permiteſcat? non hu-

mano

mano consilio latæ sunt leges, neque hominum authoritate sancitæ, sed æternæ diuinæque mentis Consilio ac potestate, propterea qui legibus seruit hunc Diis seruire, mortalium sapientissimus ac sapientum quasi mens Diuinus Plato nuncupauit. Legibus vniuersa consistunt, nec quidquam sine legibus stabile ac diuturnum esse potest. Lacedæmon aliæque complures vrbes diu floruerunt quamuis mœnibus & omni munimentorum genere carerent: Illas enim inuicti ciuium animi, & durata perpetuis laboribus corpora, satis tutabantur: At sine legum præsidio non domus vlla, non ciuitas, non hominum inter se societas, non ipsa denique rerum vniuersitas stare, ne dum vigere ac florere ad punctum temporis vnquam potest. Habent suas leges elementa, habent cœlestium sphærarum conuersiones, habent sydera statis temporibus nascentia, atque denascentia, habent solaria Phænomena subinde genita, & corrupta: habent annuæ tempestatum vicissitudines, ipsi ludi, & quod incredibilius est, ipsa legibus infensa, atque infesta latrocinia legibus stabiliuntur & constant: videlicet legibus sublatis, nusquam locorum tuti, aut salui esse possemus: Nam illico infestabuntur Maria Piratis, grassatoribus itinera, fori ac viæ, sicariis: publica ac priuata omnia occupabunt rapinæ, sacrilegia, cædes, insidiæ, stupra, crudelitas, furor, sola enim vis & improbitas, sola libido & audacia, sola amentia, & potentiorum impotentia vbique debacchabitur: Quare merito quidem, sed tamen nimis modestè ij quibus legum scientia & auctoritas est, sese Iurisperitos ac Sacerdotes, vetustissimo cognomento appellant, eos enim nos magnificentius, ac Iustius Patriæ parentes, Togæ ornamenta, columina Reipublicæ, orbis oracula, cortinam æquitatis justorum, Responsorum tripodem, veras sibillas, ex abditis Sacro-sanctarum legum arcanis veritatem hominibus pandentes, bonorum portum, aram Innocentium, communis salutis tranquillitatisque custodes, ac præsides appellabimus, quorum vigiliæ omnium somno & quieti excubant; quorum negotium Ciuitatis otium sustentat, quorum labor & industria nostris delitiis desudat, quorum denique occupatio, omnium vacationi gloriossimè famulatur: horum maxima copia Romana vrbs orbis compendium præfulget, cum præsertim cujusuis exteræ nationis majores viri ad suam doctrinam ostentandam genio indulgentes aduocentur: qui quidem Mineruam, Mercurium, & Apollinem præsides habent, non ficta antiquitatis monstra, sed Sacro-sanctæ Ecclesiæ vera propugnacula.

Quid autem de Medicorum clarissima ac pene diuina arte dicam? cujus nobilitatem vtilitatemque diuinæ inuentioni consecrauit antiquitas. Et vero quid in hac vita salutarius hac arte reperies, quæ vitam salutemque omnium regit ac tuetur? Quid tam admirabile, quam vnum hominem cum infinitis morborum exercitibus in nostræ mor-

talitatis campo conflictari atque ita confligere , vt eos in ſuo regno, in ſuis caſtris, ſuis ipſorum armis profliget atque debellet. Quid diuinius quam (quod vix ſemel de Hercule mentiri auſæ ſunt fabulæ) veriſſimè tamen Medicum in dies atque horas cum morte luctari , nec ſolum colluctari , ſed captiuas etiam animas, prope de Orci faucibus ereptas, iterum in deſperata , derelicta , & quaſi depoſita corpora ad hujus vſuram lucis ſæpe ac ſæpius reuocare ? Mihi quidem iſtis vitæ mortalium Imperatoribus (ſic enim Medicos appellare licet cum ſapientiſſimo viro quibus illi ipſi vltro parent , qui cæteris imperant) nulla vnquam videntur ſatis ampla præmia honoreſque debiti, à gratis ciuibus decerni poſſe. vt enim homini nihil vita carius, nihil valetudine jucundius , ſine qua voluptates ipſæ , nihil habent voluptatis , ita nulla ars huic arti de hominum communitate bene-meritæ videtur anteponenda: quippe quod Sacratiſſimæ auxiliatricis Dei manus dignoſcit nomine condecoranda.

His excellentiſſimis vitæ humanæ reſtauratoribus , maxime abundat Romana Ciuitas , & prælucet Panathænæum ſapientiſſimum , inter quos tuo genio fauentes , valde conſpicui ſunt Profeſſores eximij Illuſtris imprimis Gabriel Fonſeca Sanctiſſimi Pontificis Innocentij X. Medicus intimus D. D. Ioannes Benedictus Sinibaldus & Iul. Cæſar Benedictus , ſapientiæ inclyti , & euulgatis libris famigerabiles cum aliis quam pluribus doctiſſimis quorum catalogum ſi attexere vellem longum nimis eſſet : & eorum nomina tantum mihi viſum neceſſarium fuit recenſere , cum tua opera mecum ſingulariter admirarentur & vt cedro & cœlo digna oppidò venerentur.

Medici namque Æſculapij de ſanguine concreti & coagmentati ac benigna ſuauique venerandi ſenis aura afflati , igneque acutiſſimi facundiſſimique Medicorum Principis accenſi, ſeſe cum his veluti Caſtores , & Polluces in hujus vitæ tempeſtatibus nobis præoſtentant quorum in debitas laudes ſi excurreret Oratio , neque os , neque lingua , neque pectus has vero officio poſſet vnquam ſuſtinere. Sed proh dolor! adeo excrucior, vt jam ſicut dum in Piſano licæo præludebam , & iniquam paræmiam de medio tollere conabar quæ ſic ſonat.

Pouera è nuda vay filoſofia.

Iam in Medicinam ipſam , quod maxime illacrimandum , & deteſtandum eſt , poſſit jure merito retorqueri præ Medicorum ignorantiæ litantium magna caterua quæ artem nobiliſſimam fœdat & deturpat, quia nimirum probi & docti non eliguntur ideoque vt ars vilis habetur : quia ſcilicet quocunque ſordido miniſterio ſeruorum proprio , ab aliquibus auro tantum inhiantibus , & auaritiæ deditis exercetur : quo fit vt vere dici poſſit.

Sei ſua compagna Medicina mia.

Sed ſi olim jam vulgare decantabatur Elogium de vtraque ſcientia, de qua tu es coripheus ſingularis, & bene meritus Primipilus.

Dat Galenus opes, dat Iuſtinianus honores.
Falſa eſt pro doctis vtraque norma viris.

Addo ego Pentametrum carmen vt diſtichum compleatur ad noſtrorum temporum calamitates, & miſeras conditiones deplorandas: nam viceuerſa, etiam nunc dici poteſt de aliquibus viris inſignioribus.

Iuſtinianus opes, & dat Galenus Honores.

Sed propter neceſſitatem ab inuidis & detractoribus, ſiniſtro & iniquo ſenſu acceptam ejus à ſapientum vere ſapientiſſimo facta digna exornatione: Nam aliquis in Medicinam nimis injurij & calumniatores, ſic ſenſus ſapientiſſimos malè contra diſtingunt, & interpretantur, & in Legumperitiam & Medicinam debacchantes dictum à Io. Botero relatum, male ſuo malo triſulcis ſerpentum malignis linguis euibrant, ſed cum veræ Medicinæ Impoſtoribus palum in mea Iatrichymia, omnibus numeris abſolutiſſima, obtruſerim, & oſſis veluti cerbereis fœtida ora occluſerim, ſatis ſuperque ſit dictum. Viue diu fœlix & incolumis, & alijs prælo dignis tuis partibus elambendis ne parcas vt Reſpubl. literaria, poſſit illis perfrui & Præditari. Oſculor enim inter ſingularia opera tuum de morbis Hipochondriacis jam tertiam impreſſionem expertum, ob ſedulam & meditatiſſimam diligentiam in hujuſce compaginatione, & elucidatione, à nemine occupatam cui ego ſingulares meas animaduerſiones & obſeruationes pro prima impreſſione veluti encauſtum varie coloratum anulo tuo pretioſiſſimo paro condecorando, & magis conſpicuo reddendo. Vale & iterum vale mi Amantiſſimè Medice Romane Catholice; ex Meo Muſæo, Kal. Decembris. 1652.

Tibi deditiſſimus & obſequentiſſimus
HIERONIMVS BARDI.
D. S. Iatrophiloeuchymicus.

IN PAVLI ZACCHIÆ

Med. & Philoſ. longè Clariſſimi

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES

ODE

BARTHOLOMÆI TORTOLETTI.

IN libris noua, PAVLE, tuis oſtenta refulgent;
Naſcuntur artes ſæculis
Ignota priſcis; legum conſultus Apollo
Euaſit inter Pharmaca;
Oſtenditque mederi animis, membriſque mederi
Non eſſe diſtincta manus;
Atque ita compoſiti trallari munia Regni,
Velut ſalutem corporum.
Eſt fidium, vocumque parens, & rector Apollo:
At Ciuibus concordia
Vi legum pariter; neque conſtant corpora, quandò
Humoribus diſcordia eſt.
Tu vero reperis, quo denique jungere dextras
Diſcit facultas vtraque;
Seque recognoſcit prognatam è ſemine eodem;
Originiſque haud pœnitet.
Malle animo, & virtute; arces hâc itur ad altas,
Manſura qua ſunt nomina;
Famaque grandiſono reboat pulcherrima cantu
Æternitatis æmula.
Victori Oceani ſociabere jamque Columbo;
Rerum nouarum auctoribus
Nec non Palladiis, quorum mortalia dulcis
Creuere plurimum bona.
Ortis nempè nouis priſcam orbibus, inſuper artes
Nouas oriri fas fuit;
Vndè ſalus vitam melior, meliorque capeſſat
Rempublicam ſecuritas.

EIVSDEM AD EVNDEM

GRATIARVM ACTIO.

PAule, meæ nam cura tibi commiſſa ſalutis
Munere ſtat magno dudum Rectoris Olympi,
Non ego, ſi qua tuo referenda eſt gratia facto,
Te dignum quidquam aſpiciam ſub paupere tecto;
Nec te tangit amor rerum, quæ puluere conſtant
E tenui, Dominam juſſæ cognoſcere ſortem.
Talia nempè mouent indoctum, & futile vulgus.
Artis opus ſublime tuæ eſt, proleſque perennis.
Ingenij par ſola ſibi pulcherrima virtus.
Propterea, poſtquam duce te Medicina leuauit
Plantas certa meas, greſſuque incedere firmo
Muſarum dulces valeo ſecurus in hortos,
Cùm fructus nequeo, ſaltem decerpere flores
Non dubitem, atque tuæ meliora innectere fronti
Serta, opibus quam de fluidis, & imagine vana,
Cujus, regali quamuis expalleat ære
Nullus habet fulgor ſapientem, nulla cupido
Sollicitum, ni quantùm agitat mortalis egeſtas
Et ſaturæ paruo naturæ poſtulat vſus.
Dona decent etiam Reges de floribus altos.
Nec plus, quàm Laurum, Victor Romanus habebat.
Ipſe quidem Sophiæ ſeu per diuortia ſacra,
Siuè per Aſclepi atque Machaonis aurea rura
Humano fauſtam generi ſpatiaris ad auram,
Præclara aſſequeris ſolerti indagine plura,
Quæ natura parens nebula circumdedit atra.
Indè ſalus ægris multo quæſita labore
Antehac exoritur, nec morbi nimbus iniqui
Non adeò paſſim deuictis detonat Auſtris.
Vtque tuum Europam ſtudium vitale per omnem,
Haud Romæ clauſum pinnis, ac Tybridis amni,
Commigres, nec ſera bonum deſideret ætas,
Inuenta eximiis commendas ſingula chartis
Noctes, atque dies, & amica Pallade gaudes.
Iamque tuæ verſant pretioſa volumina curæ,
Intentoque terunt ſtudio præſtantia latè
Ingenia, haud Atheſis tantum, ſeu ditis aquarum
Qua glauca Eridani crines obuelat arundo;
Bellatoris equi ſed qua pede tundit arenas
Littoribus longè poſitis, cæloque ſub amplo
Armipotens Gallus, regniſque refertus Iberus,
Quique Iſtrum, Rhenumque bibunt. Mirantur, & altè
In tua veridicam ſoluunt præconia linguam.
Vt Peluſiacas exuberat vnda ſalubri
Conſilio ſuprà ripas ſeptemflua Nili,
Et procul ad grauidas agrum fœcundat ariſtas.
Dat choreas regio vinum, campique renati
Rident, & largam præſumunt hortea meſſem.
Sic tua per varias ſapientia diditur oras
Ingens ad columen populorum, & dona ſalutis.
Non vtinam triſtes morborum expellere labes
Aptum adeò ſupereſſe diù te fata recuſent;
Non Parcæ immites præſtantis ſtamina, vitæ
Aurea conuellant; ſis longis vtilis annis;
Quò valeat mortale genus producere lucis
Vſuram, ſuccisque tuis illudere morti,
Incipiat; ratiſque dehiſcere terra ſepulchris.
Quippe hominum virtus, arcto quæ clauditur æuo,
Magnanimum, qua laudis amor, patriæque vocarit,
Egregia expediet ſpatiis majoribus orſa,
Et merita extendet, meliorque ſubibit Olympum.
Nec primos facilè priſcis concedet honores.
Hæc tua ſedulitas æternùm viuere digna eſt.
Me nihil angit amor vitæ, nihil, optime Paule.

Pro

Pro me tale loquor: sat me fortuna totauit
Immanis; neque spes fuerat tam longa morari
Tempora plorandi: quid adhúc superhalitus extat?
Dauidicos ternis superaui messibus annos.
Ni quod me afflictæ domui succurrere Numen
Permittit, donatque dies commissa luendi.
Certè non viuit, quisquis suprema senectæ
Contingit gelidæ confinia. mors ea longa est,
Infandæque lues, & dira pericula torquent.
An scis, quàm fœdè fuerint me aggressa diebus
Anteactis summo in Templo crudelia fata?
Dicam equidem, mens quamquam horret memorare laborem.
Tempus erat, primo bijuges quo vespere Titan
Oceani feras obuertit fessus ad vndas.
Iamque Deo laudes nitido, de more, sacello
Ora sacerdotum dederant. de limine gressum
Educo, mediique peto penetralia Templi.
Est locus ante fores libratis vndique septus
Parietibus, Boreæ flatus, & frigora contrà;
Verum lucis inops, dubiaque obsessus ab vmbra,
Quò magis è clara procedunt æde pupillæ.
Hic paulum assurgens medium importuna sedile
Dextra puellarum stolida de plebe locarat:
Stabat turba frequens, ego recta, haud objice viso,
Incedo. eras præcerptæ vi debile cladis
Offendit, nec stare potest. tum corpore toto
Improuisus humi ruo. pars afflicta sinistra
Est capitis, supraque oculum crudelis, & infrà;
Vel cute refracta, multùm desæuiit ictus.
Ossa dolore labant, omnisque fatiscit anhelans
Compages; læuum texerunt sydera tempus.
Sic jacui, scopulo veluti cum remus acuto
Frangitur, & tarda consedit pinus in alga.
Qui fuerim, mihi quæ steterit sententia menti
Tu reputa; pudor, atque malum, vitæque periclum
Summis ante oculos concussis turribus ibant.
Hoc aliquot se res habuit mœrore diebus:
Non caput interea molles admittere somnos
Est potis obductum noxis, non quassa reclinat
Tempora, nec metam norunt attingere noctes.
Te tamen acciri vetui, tantoque peperci
Auxilio, meare quamquam nil caulla fatiget
Nullum aspernantem chari discrimen amici:
Te majora manent: successu scilicet isto
Sat famulas adhibere manus atque vnguine læsi
Informes oris tumulos liniere benigno,
Iamque ita conualui; Medicus subuenit Olympus.
Sic miseri assiduis jactamur casibus, vllus
Nec locus, aut breuior subito vacat hora periclo;
Et sons, aut insons nocet ægro fœmina mundo.

IN QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES
PAVLI ZACCHIÆ,

Medici Romani, atque omnium præstantissimi.

ANTONII NARDI
DISTICHON.

Quòd Medica sis arte potens, Legumque peritus,
Paule, quid est mirum? talis Apollo fuit.

IN EASDEM DE MONSTRIS,
Epigramma Ejusdem.

MOnstrorum Iura, & causas dum, Paule, recenses,
Majora an Monstris Monstra creare studes?
Sedibus, vt video, superis Astræa relictis,
Excolit alma tuos, te reuocante lares.
Quam tuus excipiens Epidaurius Autor, & Hospes
Muneris affinem, te duce, posscit, habet.
Sequè inter certant, valeat quod dicere quisque;
Nunc Dea sit Medicus, sit Medicusque Dea.
Hisque diu assiduis Tu præceptoribus vsus,
Fudere inaudito nectis vtrumque decus.
Felix sorte tua, cui jungere contigit vni
Tam benè posse Deum, tam benè posse Deam.
Ingenio tandem quis surgere posse negabit
Seminumque Deum, semideumque virum?

FRANCISCI ROGERII
Philosophiæ Moralis in Romano Gymnasio Professoris.

HArmonica ceu lege salit vena ignea toto
Corpore, quàm si vel tentet Hygeia manu,
Quæ sit temperies, vel quæ discordia paruo
In mundo, vigili protinùs arte notat;
Sic animam legum abstrusam, vtresque latentes
Indicat ingenij viuida vena tui,
Vena, salit toto Latij quæ corpore Iuris.
O decus! æternis fusa voluminibus!
Perte, *Paule*, Iouis mentem collustrat Apollo,
Et pulsu viuunt Romula Iura tuo.

DISTICHON.

Paule, regis Medicè Leges, at Legibus orbem
Roma: triumpha, Orbem tu quoque pœnè regis.

DE PAVLO ZACCHIA,

VIRO CLARISSIMO,

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES

Scribenté,

Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Domini

GASPARIS DE SIMEONIBVS

Sanctiſſimi D. N. Innocentij Papæ Decimi à Secretis Principum.

ODE.

O Qua, Diua, perennibus
Certas carminibus Phyllyridem ſequi,
Saltus qua pede Theſſalos
Percurris celeri, Pelion aſperum
Forti dum teris vngula:
Illum ſeu videas fila Sororibus
Tardantem facili manu,
Doctum non docilis jura refigere
Lethi, per medicas opes,
Succis dum retrahit fata ſalubribus:
Seu mox legibus inſtruas
Mores, juſtitia, & Conſilij ferax;
Callens quæ ferat imperi
Vis lenis populis jura volentibus:
Ecquis te furor impotens
Vni, Muſa, vouet ſemifero Senì?
En, quò te meritam vocat
Vrbs, ſeptemgeminis ardua collibus,
Clarum laude Machaonis
PAVLVM, nec Themidi degenerem, cane,
Semper cui vigor, & ſalus
Hærent, & genius lætitiæ innocens:
Armis Paonius potens,
Victor lethiferis bella mouet malis,
Mortem fallere certior:
Viuentum ſegetem trans Styga Portitor
Diti parciùs aduehit,
Præreptam hic Erebo quam bonus eximit.
Hujus nec recreat minùs
Languentes animos cura potentior,
Aſtræa decus, & fidem
Quæ jam Phœbigenæ conciliat Deo:
Fraudis ſic maciem ſorum
Vitat, nec dubio judicia æſtuant
Morbo; ſic domitum neſas,
Frangi nec metuit firmior æquitas.
Hæc ſi dona precantibus
Olim, PAVLE, ferat, protinùs arceat
Anguem Roma Epidaurium,
Atlæaque nurus Pallada ſoſpitam;
Vnum teque adytis colant,
Vni crebra tibi victima concidat.
Vos, ô, quæ Latiis jugis,
Vos, quæ purpurei margine Tybridis,
Latè germina, Oreades,
Et veris legitis munera, Najades;
Dilecto capiti decus
Ditlannum, & Panacem nectite Laureis
Æquus ſurget honos Viro,
Si, quem non ſolita vis ſapientiæ
Cultu nobilis ambiat,
Sertum non ſolita fronde reuinxerit.

PAVLO ZACCHIÆ

VIRO CLARISSIMO,

Librum ſeptimum edenti,

LÆLIVS GVIDICCIONVS.

EXegiſti monumentum ære perennius. ad ſeptenarium deueniſti opus, qui ſacratiſſimus eſt numerus in arcanis oraculorum. Mirandus eſt ſemper, quantò magis in his, quæ portenta ſunt? eò ſanè mirabiliora, quòd tua digna erant ad quæ auri pretio vnuſquiſque cordatus accederet; nunc & ſine pretio, & cum gratia viſuntur. At tu prodigioſus es, mi Paule, in tractandis monſtris. mira doces, qui generi humano prodes mirifice vel in noxiis, quæ declinari nec poſſunt. Non Hercules tantùm præſtitit, domitor ille monſtrorum. Tibi vero nequaquam virentiùs procedendum immortalitatis gratia; nam ſinguli tui labores cæteros vincunt, poſtremus ſe ipſum. Nonnè ſummus ipſe Naturæ Conditor die ſeptimo ab operibus requieuit? Bonum omen; Tibi Naturæ abdita promenti, benè requieſcendum fuit à labore jam ſeptimo. Ecquid ampliùs negocij faceſſat tuæ Arti natura effœta, quæ ſpumat noxia, & in Monſtra degenerat? Tu autem Obſtetricis more, ac Nutricis charitatem omnem explentis, artem præfers multiplicem, ſcientiam omnigenam in Monſtris omnigenis exhibendis. Cæterùm publico bono tu naſceris, dignus, qui publico honore non excidas. Nam vniuerſo illo tuo laudatiſſimo, ac longè latéque extrà Italiam circumacto ſeptem voluminum complexu, quaſi compacta eruditionis ſphæra, duobus veluti inſiſtis polis, omnem humanæ vitæ rationem omninò regentibus. Homines quippè, & animò conſtamus, & corpore. Corpus Medicæ artis beneficio ſeruamus, Animum luris

ris imbutum prudentia, rebus arduis & cenſendis, & peragendis reddimus parem. Tu circà vtrumque verſatus, ſcientiam conflas Medico-Legalem, & perficis. Quid vniuerſorum beneficio aptius, quid ſalubrius à viro & Hippocratem, & Iuſtinianum, prodigio velut bicorpore contrahente, poterat expectari? omnia ſinguli debemus tibi, cui debemus quod bono Regi, & Medico optimo deberi vſquam poteſt. Nec ſanè ita diſſonum à re medica Regnum dixerim, vt fidem negem ſapientiſſimo omnium Regi, qui vitam populis ineptum medendis, eam vnam ob cauſſam, regnandi facit exortem. Age, mi Paule, ceſſandum eſt; & tute in oſtenta deſiſti, qui poſtrema hac fœtura ſanè monſtroſa, & nobilem te, & geminum facis. Viues geminata ſorte immortalitatis. Volitabis per ora vitum gemina ſublimis pluma. Non tanti fuere Medico-Reges veſtri illi Auicenna cum reliquis, quorum nomine Arabia ſuperbit, ſe ipſa fœliciot. Neque tu, ſi ipſa Phœnicis pluma nitaris, altiore volatu, ac perenniore inſurgas. Nam calamus iſte tuus, & inde ſublimis, quia ſcitè hæret terreſtribus, ſiue conſtat, tutò & cum dignitate procedit vel in humilioribus; non prepeditus indagine, non varietate diſtractus. Cætera ſileo; id aſſero mirum de te. Plerique docti in agenda re vna, multiplicate delinquunt, variabiles ſunt. Tu, quicquid varietatum amplecteris, quæſtionem tuam ſemper reddis vnam; & quòcumque in eadem diuertas, quantumcunque deflectas, & quidem vltrò, licet multùm in alieno progredi videaris, continenter tuam cauſam agis (tua porrò cauſſa noſtra eſt,) vnus ſemper idem legenti, fixus in re, in te ipſo conſiſtens, à via declinans, ſed non abetrans à negotij conſtantia. Quod autem tuum ſit negotium, ſatis mihi dictum volo. Iſtuc addo; quoniam gratulatio, & gratiarum actio ex vno grati animi fonte procedunt, te in vtroque haberi à me luculenter; & quod tuum publicè eſt meritum, quod priuatum officium, meæ te obſeruantiæ nomine non fraudari. Vale, per quem cæteri valent. XVIII. Kal. Octobris. CIↃ IↃC XXXIV.

Ad eundem. Idem.

Iuncta ſimul diuerſa, vnum dant ſurgere Monſtrum;
Iungit Monſtra liber; prodigioſus eris.
Tu Sophie in te vno jungis miracula; dignus
Monſtra canens, inter prodigia ipſe cani.

Ex

LEONIS ALLATII APVM VRBANARVM RECENSIONE.

PAVLVS ZACCHIAS Medicus Romanus edidit.

1 *Queſtionum Medico-Legalium* lib. I. Romæ apud Iacobum Maſcardum 1621. in 4. Continet, I. *De etatibus*, II. *De partu legitimo, & vitali.* III. *De prægnantia, ſuperfœtatione, & mola.* IV. *de morte cauſa partus.* V. *De ſimilitudine, & diſſimilitudine Natorum.* Quid in his Zacchias præſtiterit, ex hoc vel ſolo tractatu, non Iuris tantùm, ſed aliarum etiam ſcientiarum conſultiſſimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor, in Romana Dotis; ſeu Filiationis ſub die 11. Decemb. 1624. teſtatum fecit. Scribit enim; *Eruditè, ac luculenter docet D. Paulus Zacchias Queſt. Medico-Legal. tom. 1. tract. 5. queſt. 4. per totam; vbi monet ſimilitudinem natorum non eſſe leuem, vt aliqui ex Iuris-Conſultis autumarunt, ſed immò vrgentiſſimam coniecturam: quia huiuſmodi ſimilitudo non à ſimplic imaginatione, ſed magis ab inſiti temperamenti conuenientia regulariter proficiſcitur, quod Philoſophicis rationibus oſtendit.*

2 *Queſtionum Medico-Legalium*, lib. II. Romæ apud Facciottum 1625. in 4. Tract. I. *De Dementia.* II. *De venenis.* III. *In leges Aliquot ff. de Ædil. edicto.*

3 *Queſtionum Medic-Legalium*, lib. III. apud eundem 1628. in 4. Tract. I. *De impotentia coëundi, & generandi.* II. *De morborum ſimulatione.* III. *De peſte, & contagio.*

4 *Queſtionum Medico-Legalium* lib. IV. ibid. apud eundem 1628. in 4. Tract. I. *De miraculis.* II. *De Virginitate, & Stupro.*

5 *Queſtionum Medico-Legalium*, lib. V. apud eundem 1630. in 4. Tract. I. *De Ieiunio, & Quadrageſima* II. *De vulneribus.* III. *De Membris, eorumque mutilatione.* IV. *De Aere; Aquis, & Locis.* Quæ editæ ſunt etiam Francofurti in 8. & Lipſiæ apud Eliam Rehefeldium, 1630. in 4.

6 *Quæſtionum Medico-Legalium*: VI. in 4. Tract. I. *De Medicorum erroribus à lege punibilibus.* II. *De Tormentis, & Pœnis.* III. *de præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.* Romæ apud hæredes Facciotti. 1634. in 4.

7. *Queſtionum Medico-Legalium*, lib. VII. in 4. *debito conjugali.* IV. *De Stigmatibus Magorum.* Ibidem. apud Manelphum Manelphium 1635. in 4. Italicè verò.

8 *La tradotione della Fenice di Lattantio Firmiano in ottava rima.* Romæ apud Carolum Vullietum 1608. in 4. Editurus aliquando.

Miſcellanea.

In Cardani Librum, De male medendi vſu Antipraticas Animadverſiones.

Reſponſorum Iuridicorum, & Conſultationum Medicarum. Volumen in duos libros diuiſum.

De ſubitis, & inſperatis mortis euentibus, eorumque precognitione, & precautione, librum vnicum.

De maculis in vtero à fœtu contractis quæ vulgo dicuntur le Voglie.

De quiete ſeruanda in curandis morbis, lib. III.

De Affectione hypochondriaca. Hoc opus iam tertiò Romæ impreſſum eſt Italico Sermone.

De ſacra Scriptura miraculis phyſicam conſiderationem. lib. IV. Italice item.

Delle paſſioni dell' animo, e de i mali, que da eſſe procedono, della lor cura tanto fiſica, quanto morale, lib.

Della Birra, ò Ceruoſa, Diſcurſum Medicum.

Del Contagio, one ſi proua il Contagio eſſer men da temerſi di quello che ſi teme, Diſcurſum.

Del viuer Quareſimale cioè modo come ſenza nocumento della ſanita ſi poſſa obſeruar la Quareſima, *Roma*. Apud Petrum Antonium Facciottum 1636.

Del Bacio. Diſcurſum.

Del Riſo, e del Pianto, lib. II. Ejus cum laude meminerunt Conſaluus Durandus in Reuelationes S. Brigittæ, Melchior Lothetius de re beneficiaria Carranza de Partu naturali, & legitimo, Auguſtinus Barboſa de Officio & Poteſtate Epiſcopi, Vincentius Alſarius Crucius in Hiſtoria fœtus, Ioannes Faber de Animalibus Indicis, Daniel Sennertus Pract. lib. 4. & Hypomnem. Phyſ. Franciſcus Antonius Sgambatus in Inſtit. Petrus Caſtellus in Epiſtolis, Epiſt. IV. illi inſcribit, vocatque *Medendi præſtantiſſimum*, Marcus Aurelius Seuerinus de recondita abſceſſuum natura lib. 4. *Medicorum, & Iure Conſultorum Mercurium* apellat. lib. 6. cap. 4. *Sed de hac omni re cumulatiſſime, ac perquam exquiſite diſputat inter omnes Paulus Zacchias, Medicorum & Iuriſperitorum Hermes Italicus.* Stephanus Rodericus Caſtrenſis in lib. Hippocratis de Alimento, *Soli inter omnia animalia mulieri eſſe incertum pariendi tempus: quam tamen ſententiam eruditiſſimus Paulus Zacchias doctiſſimè infringit; ſpero fore doctos homines, qui apud illum hanc controuerſiam legerint, ab antiqua hæreſi libenter diſceſſuros.* Qui eum Carminibus quoque cum tali Elogio cohonestauit. *D. Paulo Zacchiæ vero præſtantiſſimo Quæſtionum Medico-Legalium Auctori celeberrimo, in alma Vrbe Archiatro laudatiſſimo, omni litterarum genere ornatiſſimo, cuius fama, nomenque longè, latèque communi Iureconſultorum, Medicorumque applauſu peruagatur.*

Paulus erat quondam, Medica qui floruit arte;
Legifer inſignis Paulus & alter erat.
Mira loquor Paulum ſuperat nunc Paulus vtrumque,
Seu medicas artes, ſeu ſacra jura colat.

Aliud.

Extulerat magnum Iuris prudentia Celſum;
Alter erat Medica Celſus in arte potens.
Dat nunc Roma virum, non Celſum nomine, ſed re;
Ille autem duplici nomine Celſus erit.

Aliud.

Gaudent Iura ſibi Medicas connectere Leges:
Qui queat hoc, Medicus Iurè peritus erit.
Iurè tibi duplex debetur, Paule corona;
Non tamen ex facili eſt vtraque lecta jugo.

Celebrium quoque Poëtarum Italicorum, Antonij Bruni, Franciſci Balduccij, Thomæ Stiliani; Iacobi Philippi Camolæ, Ioannis Baptiſtæ Caroli, Philippi Tomacelli, & aliorum præconio laudatus. En Lector ad eundem optimam optimi Senis Septalii Epiſtolam. Paulo Zacchiæ Medico præſtantiſſimo Ludouicus Septalius S. *Seriùs, quàm par eſſet, litteras tuas, & librum accepi: quæ enim III. Id. Aprıl. data ſunt, Id. Septemb. ſunt allata. moram igitur mearum ne accuſes: neque enim, quòd tardiùs reſcripſerim, quòd ceſſauerim, arguendus ſum. Sed voluit fortaſſe ſiniſtrum aliquod numen inter ingenii tui celeres impetus, tarditatem aliquam commiſcere, tantam ſortem dedignans. Verùm faliciori mixtura propitia ſydera vegetos illos mentis tuæ ſpiritus maturiori, & tardiori prudentia temperarunt: vndè emergit robuſtus ingenii vigor ſcripturarum, imo conſiliorum omnium argumentum. Laudo igitur in libris tuis duo hæc, in indagandis controuerſiis ſolertiam, in enodandis maturitatem. Quin illud dignius eſt, & non vulgares expoſcit laudes, quod præſtantiſſimas duas facultates, à quibus gubernantur, & ſeruantur homines, nempè Iuriſprudentiam, & Medicinam olim inter ſe de principatu concertantes, amico, & certiſſimo fœdere, quaſi ſorores inter ſe vnieris, vt & leges ſtatuat Medicina, & Iuris-prudentia medeatur. Iamque Iudex & morborum peccata, liteſque concertantium humorum cognoſcet, & remedia præcipiet, & ex aduerſo foro, & tribunali donaſti Medicinam, nec immeritò quidem, quoniam & Lex ipſa eſt animorum medela, ac Medicinam verè dixeris corporum legem. Ita, & medentur vtraque, & leges ambæ conſtituunt, & judicant. At verò & littera ina quamuis omni ex parte mihi gratiſſima, ea etiam ratione gratiores fuerunt, quòd te homines jam antèà ex editis voluminibus notum, etiam hac, qua abſentibus conceditur ratione, ſcilicet per Epiſtolam cognouerim. Laudes verò, quibus me, vt amicus potius, quàm vt ſeuerus rerum æſtimator ornare voluiſti, ſi mihi non gratiſſimas fuiſſe aſſererem, non ſenſibus meis non aſſentirem, ſed me etiam à communi hominum ratione ſeiungerem; quibus omnibus placet apprimè ſuauiſſimum hoc melos: cùm verò à laudatis proueniat viris, tunc demum omnem ſecum affert jucunditatem, cui neſcio an aliam parem habeat quantus eſt orbis. Tertij huius voluminis aliquam partem iam legi, tibique gratulor, quòd licet in jam editis poſſes celebris eſſe, hoc tamen tibi gloriæ acceſſeris cumulus maior. Proſequere igitur, Vir præſtantiſſime, quo amplexus es literas ſtudio. Licet enim hue vſque multùm creueris Medicina, ſuas tamen abs te etiam recipit acceſſiones. Interim me ama, & Vale. Mediolani X. Kal. Octob. MDCXXVIII.*

Nos quoque tanti Viri abſolutæ doctrinæ, ac perfectæ eruditioni ita ſcripſimus,

Χρυσὸν νόον τε Θεὸς ανθρώπῳ ξυνέσαντο φῦναι,
Ὅς θνατὰ φρονέειν, ἠδὲ χθονίοις μερίχειν.
Ἀλλὰ μὲν ἴχθρῳ ἄλοσι πόρε τ' ἴσα πάσαισι πῆρα,
Χρῶτα νέοις βλάψας, ἀφραδίῃσι νόον.
Καὶ δὲ δύο ἄνθρις ἀνέξεν Ἰατροδίκαι, Νομικὼ τε,
Νῶτον ἄκοτον λάβων, ἀκαδήμιος ἀλλ' ὁ νόμοις.
Εἰδ' οἱ μὲν Θέμιδι, Παιᾶνι δ' ἐκράτησε ἕκας
Ἀμοί. ἐ γὰρ ἐκεῖν' περὶ' ἴσα σταθμοῖς ἔχει.
Παῦλος Ἀκτορίδης, ἡ ἕτερον ἔρχεται Θέμιστι.
Εὐφρονέοντι τοῖς κλέος ἐς ἑκάβολον.
Χρυσὸν ὄπη Θέμιδος νῶς, ἠδ' ἀκτίμονι πᾶσι
Πῆμα τοῖς νίκης ἀπεστέρηκε δ' ἔχει.
Ἡμὶ νόμων ἰθὺς φαίνει ψυχαῖσι ἀκέστωρ,
Ἰᾶται δὲ νόσους λοιδίνης μελίης:

Ea ita latinè reddidit Iacobus Philippus Camola.

Mentem homini, corpuſque dedit Deus optimus olim,
Ætheris, ac Terræ ciuis vt ille foret.
Dira lues corpus, ſimul imprudentia mentem,
Polluit: atque homini ſic malus hoſtis obeſt.
Ergò dedit Medicam Deus artem, Iuris & artem.
Conſulit hæc menti; corpus at illa iuuat.
Scitatum hi Themidis natos, Pæanis at illi
Pergebant: vnus omnia ſcire nequit.
PAVLVS at abſoluit ſeptem cum laude libellis
Artis opus medicæ, Iuris & egit opus.
Lex vbi corporibus, reddit medicina ſalutem
Mentibus, & varias ars obit vna vices.
Mentibus an Leges Medicus non pandit? an vltrò
Læſa pari Iudex non ope membra iuuat?

Retulit mihi cariſſimus Naudæus, Pariſienſem Aduocatum cognomento Fuzelletum in linguam Gallicam Quæſtionum Medico-Legalium verſionem conficere.

PAVLO ZACCHIÆ

Medico celeberrimo,

GABRIEL NAVDÆVS

S. P. D.

STatim atque à Viro integerrimo, & vtriuſque noſtrum amantiſſimo Baldo Baldo, literas tuas vnà cum exemplo libri ſeptimi, & poſtremi tuarum Quæſtionum accepi, Paule Zacchia, Medicorum conſultiſſime, eodem atramento, quod in calamo meo reliquum erat, ex ingenti illo, & laborioſo opere de ſtudio militari, quo nunc, Diis, vt ſpero, benè fauentibus, defungor, has ad te literas exatare mihi viſum eſt; quibus hoc vnum etiam, quod jam diu præ manibus habebas, gratuler tibi, tam præclarè, fæliciterque abſolutum, vt præſenti tuæ gloriæ viuus interſis, & futuræ etiam conſcius nihil vltrà mereri poſſis, vel optare. Paucorum eſt, meo quidem judicio, tam rara, & inuſitata fælicitas. multos enim, quos ingenium comitatur, deſerit materia; & quibus illa fauet, parum iſtum propitium eſt; aut, ſi vtrumque conſentit ad laudem, aliquid tamen aliud officit ad æternitatem: tuæ vero quæſtiones cum ſubjecto ſint variæ, fine nobiles, vſu ipſo neceſſariæ, tantum inſuper illis ornamenti ab ingenio, tantum ſoliditatis à judicio, tantumque ab improbo labore eruditionis conciliaſti, vt ſuperbiam, meritis tuis quæſitam, haud injuria ſumere poſſis, & ita de te ipſo ſentire, & loqui quaſi *monumentum* exegetis *ære perennius*,

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.

Quandiu enim diuinæ & ciuilis prudentiæ leges ad Hippocratis auctoritatem prouocabunt, & Imperatorum juxtà ac ſummorum Pontificum ſanctiones, Medicorum Conſilia, tam libenter audient, quàm honeſtum ſemper erit, & vtile, vt illis multùm concedant: tandiu, Paule Zacchia, nomen tuum in immenſæ gloriæ ſudo conquieſcet, tandiu, quod nunquam alteri contingit, arbiter eris eorum, quibus de reliquis arbitria facere conceſſum eſt.

Atque erit in triplici par tibi nemo foro.

Et ſanè, cum hujus tui laboris, quo nullum cenſeo vel Reipubl. à grauiſſimis difficultatibus explicandæ conuenientiorem, vel illuſtrandis legum ac medicinæ ſtudiis, quæ plurimùm jam proiecta ſunt, aliorum induſtria majorem, aut meliorem afferri poſſe, tales Encoſmiaſtas nactus ſis, quibus præſtantiores non in Vrbe, nec Orbe inuenias; miror profectò majorem in modum veſtram omnium fortunam, qui ita ſimul conueniſtis, vt, quod tu omnium non probarent modò, ſed laudarent. Ecquis enim in pangendis verſibus fælicior Lælio Guidicciono, accuratior & terſior in oratione Gaſparo de Simeonibus, fœcundior in vtriſque Bartholomeo Tortoletto, & vberrimis artibus, ac ſcientiis ornatior Leone Allatio? Diſpeream, mi Paule, ſi quidquam à magnis illis animabus venit, quod ſtatim Melpomene non reſpiciat, quod Venus quinta parte ſui nectaris non imbuat, quod Charites ſuis amænitatibus non exornent, quod apes ipſæ non perfundant melle, non intexant floribus, non compleant omni ſuauitate. Sed nolo hic viris ſuffragari, quorum fama, extrà judiciorum aleam conſtituta, ſuis, & aliorum laboribus pretium addit, & commendationem; nec virtutes tuas tibi prædicare; quarum cùm inuidiam feras, illas profectò ignorare non potes. Miror potiùs, quoſdam homines eſſe tam fatuo palato, vt parciùs laudatum velint illud opus tuum præclarum, & immortale, quod ejuſmodi tamen Quadrumviris rei literariæ probatum eſt, quod Gallos in ſui amorem, & admirationem pellexit, quod à Germanis ſemel, atque iterum erutum eſt, & quod omnibus, tanquam ſi Phidiæ ſimulacrum eſſet, ſimul aſpectum fuit, & probatum. Sed non iſta mihi res videtur quam graui, & iniquo animo ferre debeas; multis enim diſplicent roſæ, & balſama; quoſdam ſol offendit, alios vita ipſa; quibuſdam etiam pluuium, atque ſudum æquè moleſta ſunt; quid igitur ad te, ſi in quoſdam Timones, & Zoilos incideris, qui non eodem ſenſu tuos labores excipiant, quo boni omnes, & eruditi, quorum vera eſt, & conſtans opinio, omnia in his tibi ita pulchrè, & ex voto, ac merito cecidiſſe, vt nec malevolorum, inuidia, nec quidquam aliud interuenire poſſit, quod tantam felicitatem interturbet. Cæterùm, dabis veniam incultæ dictioni, quam feſtinans exaro, ne eadem animi promptitudine gratias tibi retuliſſe non videar, qua & librum hunc ad me tuum tranſmiſiſti. quo munere neſcio, an aliud vnquam fuerit mihi gratius, aut iucundius. Vale. Dabam Reate, x. Kal. Ian. xDcxxxv.

Excellentissimo D. Doctori.

PAVLO ZACCHIÆ,

Medico Romano,

Summo Medicinæ antitisti.

Miraberis fortasse, eruditissime Zacchia, quod ad te ignotus scripserim, & præsertim tanti nominis virum. Verum, si ad hujus calcem Epistolæ perueneris, inuenies profectò, si ignoeum, saltim tui amantissimum, & acerrimum tuarum laudum propugnatorem. Cum videndi quæstiones tuas Medico-Legales cum dui desiderio exardescerem, quarum mirificam doctrinam omnis Medicorum chorus vnanimiter suscipit, & veneratur, ecce conuenio bibliopolam, qui, cum me doctorum librorum helluonem agnoscat, in manus meas obtulit statim opera tua, quatuor in libros partita, Lipsiæ in octauo excusa. Ea emi, vidi, legi, obstupui: nec enim putabam in nostræ professionis hominibus tot diuersarum facultatum dotes eximias posse cumulari. arbitrabar enim, quod de te constantissime concipiunt omnes, & scientissimus Stephanus Rodericus Castrensis, Pisanæ Academiæ primarius Professor pleno ore prædicat, me non minùs eorum multi-juga lectione, quam multiplici eruditione delectatum iri. Verum superauit præsentia famam: inueni siquidem non sellulariam, ac trivialem in eis doctrinam, sed qualem Hippocratis, aut Vlpiani, Græcæ antiquitatis, fuisse memorant: nam in his scientiis adusque miraculum cæteros excellis; cum sis, mirum dictu, in aliorum lectione versatissimus, quoniam grauiter differtas, subtilissimè objicis, & ardua, atque hactenus non tentata dubia, omnium primus in argumento nouo patefacis, aperis, enodullas. Reliquum est, vt quintum librum, quem te scripturum polliceris, in quo de monstris, vt audio, agis eximiè, pro liberalitate, & tua in doctos humanitate, mihi remittas: nam erit senectutis meæ solatium: nec enim per Venetias, aut Pisas tibi deerit occasio. Pro honorifica verò illa mei nominis mentione, quam ingenuè nimis operi tuo postremo inseruisti, gratulor tibi, & summas gratias ago, hoc ego facere speciatim conor in quadam meæ supellectilis futura, nempè lib. de medic. Princip. Histor. 3. qui jam sub prælo gemit (nam secundus ejusdem institutis propediem lucis vsura fruetur,) in qua tuam prædico scribendi facundiam. tuum miris laudibus ingenium extollo ingenuum, tuam eximiam, & raram doctrinam variis præconiorum titulis collando, & tua auctoritate librum præsertim tertium exorno. Cum videris secundum, qui citissimè prodibit in lucem, sicut tertium, & alios, alterius argumenti libros, & praxin admirandam, quæ applausu in tota Europa fuit excepta, prostatque Venetiis, Pisis, & vbique ne despicias: nam inter gaudeas daper vilis quandoque juuat, atque appetitur olima. De cætero enixè precor, vt festinanter reseribas, rogans, thesauros residuos, quos domi te habere omnes norunt, expandas tuos, quibus vniuersa medicorum tribus fœcundetur. Vale ergo amantissime Vir, & Zacutum tuum amare ex animo perge, nam & ego te, ob præclara tua animi, & corporis insignia. ex toto corde redamo. Vale iterùm, Æsculapius ipse meus, & medicinæ decus. Amstelodami, 10. die Novembr. 1655.

Tuas manus Illustres non semel
exosculatur

ZACVTVS LVSITANVS, M. D.

EIDEM

VIRO OMNISCIO.

VVlgare est, Vir Clarissime, vt, qui paulò serùs ad amicorum literas respondeant, nimiis suas occupationes excusent. Ego verò, quò minùs maturè ad te scripserim, non tam culpam confero in occupationes, quanquam ne ipsæ quidem mihi studiorum negotiis occupatissimo defuerunt, quàm in loci distantiam, & tabellariorum negligentiam, ac penuriam. sed relictis his, accedo ad negotium. Valeo, viuo, Dei misericordia: &, licet senex sim, animo tamen constò alacri, ad subeundos labores promptissimo. Et, cum vtcumque [illegible] virtus, in publicandis aliis operibus meis me collatter infudo. Sex libri Historiarum, ad vnius fere finem perducti, applausu sunt excepti in orbe toto; cum eorum doctrina incompta sit, inermis, tamen, & nullam meretur laudem. Prostant Venetiis, Parisiis, sed præsertim Lugduni Gallorum, quo loco Praxis Medica admiranda, ex secunda impressione, lucis jam fruitur vsura, & ad omnes Italiæ Academias accessisse, admonitus sum. In iis omnibus tuarum laudum, vt videbis, sum vocalissimus præco, at, vt vereor, inconcinnus: nam cùm quæstiones tuas (earum enim quatuor solùm libros habeo, alios anxiè expeto, non inuenio,) varia & plusquam medica eruditione refertos lego, obstupesco, contremisco: tu enim in aliis delucandis cæteris nostræ artis antistites ita excellis, velut inter ignes luna minores. Ob hanc causam auctor fui plurimis Iurisconsultis, Theologis, & Medicis, vt tam gratiosa doctrina, vtili, necessaria, afferre consentirentur: fama enim es magnus, scriptis certè major. Quod si illis ad plenum nihil fuit hucusque

cet

ret, vel ſuperuenienti fortunæ medium vnguem porrigerem. Quod reliquum eſt, vt, ſi me amas, & te à me amari deſideras, cætera tua opera mihi deuehenda cures, in illis enim reuidendis hærebo dies noctesque. Ego enim, in illuſtrandis Hiſtoriis licet totus ſim, hæc omnia poſt terga rejiciam, cùm præ oculis ſit vnus Zacchias, Æſculapus ipſe meus, & qui mihi eſt mille inſtar omnium. Hiſtoriæ meæ exornantur praxi, quam tribus tomis graphicè expolire intendo. Sicut enim domus ſine tecto abſoluta non eſt, ſic illud opus ſine praxi, mutilum erat futurum, ac prorſus nullum. quare in ſeptimo libro, qui jam ſub prælo gemit, de curatione morborum capitis diſcepto. Cùm tuus de Morbis Hypochondriacis liber ſit integer, quæſo per Venerias illum mihi communicare ne graueris: illicò enim Praxin Hiſtoriarum tibi remittam. Miſit ad me D. Ioſias Florierus, Vir Doctiſſimus, & vtriuſque noſtrum amiciſſimus, Epiſtolam hanc, ad te ſcriptam. Videbis hominis eruditiſſimi ingenium excultum, & mores candidos. Ego nil habeo, quod ad te mittam, niſi memetipſum. Idcircò in noſtræ amicitiæ firmiſſimum teſtimonium effigiem meam ad ſolertiſſimi ingenij tui aras appono: grandem honorem merebitur, ſi in Muſeo tuo ſit appenſa. Libet Octauus Praxeos Hiſtoriarum, qui de Curatione Morborum differit, qui partes vitales, naturales, genitales, & inferiores infeſtant, citò excudetur. Rem mihi gratiſſimam feceris, ſi Epiſtola tua in limine libri apponenda hunc Tomum illuſtres: nam ſeptimum exornat alia à D. percelebri Pariſienſi Renato Morello conſcripta; vt ſciant omnes, te, ſtudioſos viros redamare ex corde. Vale ergò, chori medici fulgentiſſimum jubar. Rogo, vt te ipſum ames: ſi hoc feceris, me quoque amabis, ita enim vulgaris noſter amor exigit. Ex muſeolo noſtro, Amſtelodami, 2. Sept. 1639.

Tuus, per ſaxa, per ignes,

ZACVTVS LVSITANVS.

LECTORI MEDICO.

PAucis tecum seorsim agere, Lector Medicinæ studiosissime, desiderio: sunt enim quædam in hisce quæstionibus, quorum ego te peculiariter admonere, vel de his ipsis me breuiter apud te excusare debui, multis tamen breuitatis studio omissis, paucula hæc tua bona venia subdam. Etenim quod hic quædam sicco, vt ajunt, pede transegerim, quæ tamen à me audire, vt qui à communi doctorum hominum opinione in plerisque dissentiam, desideraſſes, tibi fortasse minus probabitur; mancumque in hac parte me fuisse judicabis. si tamen ad operis institutum temetipsum conuertas, me nullo modo deliquisse fateberis.

Erunt præterea ex Medicis quidam adeo religiosè præceptorum verba, & dogmata obseruantes, ac recolentes, vt in hæc incidentes, quæ aliquando contra præceptorum sententias prolata sunt, nefas hoc non solum remittere mihi recusabunt, sed condigna pœna tale piaculum esse plectendum serio affirmabunt; quasi Philosopho viro non nisi alieno ingenio liceat philosophari, aut quasi humano generi id primum prosit, quod Plato, aut Aristoteles locuti sint, quod veritatem autem, aut falsitatem adstruerint, nihil. Num tantum posse debet personarum acceptio, vt magis attendendum ducatur, quod quisquis sit loquatur, quam quid loquatur? Te verò valere talis farinæ homines jubere existimo, qui quasi œstro perciti in arma, & ignem se conjiciunt, cum quid contra præceptorum suorum auctoritatem aliquem protulisse audierint. Ego præceptores summo honore afficiendos esse sentio, cæterum quemlibet philosophari etiam contra eorum dogmata non solum non improbandum, sed laudandum, nec modo non negligendum, sed optandum, neque enim aliter indies magis magisque veritas eluceſcit, etiam ex his, quæ contra ipsam veritatem pronunciantur.

Quod ergo hic me tantoprè in multis Medicinæ, ac Philosophiæ præceptoribus primariis contrariari comperias, scito, Deum hominesque testor, non nisi rerum veritatem indagandi auidum id me patrasse, & licet potuerit vana veritatis species me decipere, tamen non ob id accusandum me erroris existimes, quisquis es, qui veritatem præ omnibus amandam, ac recolendam censes. Si quæ verò alia sunt, quæ à Medicorum stilo abhorrere tibi videantur, nauseamque tibi facilè excitent, præter rem ita me hæc disposuisse ne putes: cum Iurisperitis enim agentem, non aliter scribere oportuit; sed tu quæ tua sunt æquo accipias animo velim, quæ verò ad te minùs pertinere videbuntur, valere finito, ac tu quoque vale.

LEC-

LECTORI LEGVMPERITO

Verebar, cum ad hæc exarandæ jamjam me ipsum accinxissem, ne illud Plauti mihi objiceretur in Pœnul. act. 4. Scen. 2.

M. Omnem operam perdis. S. Quid jam? M. Quia doctum doces. *Inanis enim, ac flocci pendenda opera videri cuiquam poterat in iis ipsis Doctorem Legumperitis se præbere, quæ jam ipsi in suis monimentis rata, ac sancita habent, & quæ ipse poterant vice versa, quemlibet doctum virum, non me ipsum modo edocere. Cum tamen animum adnertissem, ac humanissimos, & æquissimos rerum arbitros comperissem vnicuique in arte sua plurimum tribuere.* l. septimo mense. ff. de stat. hom. l. 1. ff. de ventr. Inspic. *& ibi Bart.* num. 3. *ac præsertim Medicis in iis, quæ ad artem Medicam spectant standum esse illos sanciuisse, Guid. Papa* sing. 780. *Mascard.* de Probat. Concl. 1034. num. 2. Vol. 2. *Rota* in nouiss. decis. 620. num. 3. part. 1. *& facit ex nostris Hippocrates* in lib. de vet. Med. in prin. *inanem illum timorem abjeci, ac prouinciam hanc licet supra vires mihi laboriosam, libentissime suscepi. Neque enim extra artis propriæ limites progredientem, tanquam vilem sutorem vltra crepidam judicium ferentem naso quisquis sit me suspendere aduncо jure poterit. bona igitur spe stimulatus ad operis finem propositum assequendum totis nerus contendi, qui talis fuit, vt Iurisperitis primo, ac dehinc etiam Medicis ipsis scriberem, ac vtrisque quoad fieri poterat, satisfacerem, quod quanto labore præstiterim nullus vnquam judicare poterit, nisi is, qui singulas per se hujusce operis partes diligenti examine perscrutabitur.*

Neque enim vt Iurisperitis rem gratam facerem sat habui, eas materias, quæ ad propositum argumentum pertinebant, nostro, Medico nimirum more, pertractare, sed omnino me in Iurisperitum transformare tentaui, ac in omnibus, & per omnia legaliter agere; quod an mihi laboriosum fuerit, ipse Legumperite optime veritatis Index perpendito. cum namque, vt excogitatum scopum assequerer, plures doctorum hominum auctoritates congerere mihi necesse fuerit, solas Medicorum non sufficere apertissime videbam, sed vna ipsarum Legum sanctionibus, ac Iurisconsultorum testimoniis omnia quæcunque dicerentur munire, non minus Lectori Legumperito jucundum, aut vtile, quàm omni ex parte mihi necessarium esse duxi. Ergo Legum, earumque interpretum, cæterorumque doctorum volumina reuoluere jamjam destinans, ad operam, licet inexpertus me accinxi, neque enim alicujus opera in ea re vti aut animus suadebat, aut scribendi occasio permittebat. Industri denique labore, quod mihi proposueram, si non integre, saltem aliqua ex parte assecutum me esse, etiam ipsorum non infima conditionis Iurisconsultorum testimonium promittebat. tamen omnia tuta pertimescens, adhuc anceps, & hæsitabundus hæc in lucem exire vix assensus sum, vt qui satis superque perspectum habeam, me quoad hanc hujusce operis partem, pedem in alienum chorum intulisse, vnde facile dubito, ne imprudens extra chorum exiluerim. Fortasse etenim ob legalis scientiæ imperitiam, & non sanum intellectum facile euenisse potuit, vt textus, ac doctorum auctoritates aliquas ad rem minime adduxerim, & è contra, quæ ipsis Iurisperitis protrita, mihi tamen ignota commodè, atque apte ad rem adduci poterant, nihilo secius adduxerim.

Pluribus etiam auctoritatibus dicta quædam peculiaria munire cum Iurisperitis agentem oportebat; qui sine lege loqui erubescunt (quod apud illos protritum est, & testantur ex nostris Roderic. à Castr. in Med. Polit. lib. 1. cap. 12. *& Obicius* de Nobil. Med. dial. 1. *) quod tamen ob scribendi modum à nostro alienum prætermissum est. Potuit & illud factum esse, vt multa longioribus forte fortuna pertractauerim, quàm materia, & Modernorum desiderium summa, ac perspicua brevitate gaudentium. Gloss.* in l. 1. ff. de eo quod Met. caus. *requireret, quinimmo etiam, vt pleraque obscuriori verborum serie à Legali facilitate abhorrente dicusserim, quæ tamen omnia gratis condonare mihi jure poteris, humanissime Lector Legumperite, eaque aut tantisper laudare, aut non omninò vituperare, si modo æqua lance cuncta libraris. Vale.*

APPROBATIONES,

quibus gaudent

LIBER PRIMVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. M. Sacri Apostoli Palatij.

P. Episcopus de Curte Vicesgerens,

DE mandato Reuerendiss. P. F. Hyacinthi Petronij Sacri Palatij Magistri, Ego infrascriptus præsens opus Pauli Zacchiæ Medici inscriptum, *Quæstiones, Medico-Legales*, legi diligenter, in eoque nihil inueni, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ repugnet, aut bonis moribus aduersetur, in quorum Fidem, &c.

Prosper Martianus Medicus Physicus manu propria.

Imprimatur.
Fr. Ignatius Ciantes Rom. Reuerendiss. P. Fr. Hyacinthi Petronij Sacri Apostolici Palatij Magistri Socius, Ordinis Prædicatorum.

LIBER SECVNDVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A. Epis. Hierac. Vicesg.

PRæsentem hunc Secundum Tomum Quæstionum Medico-Legalium per Excellentissimum D. Paulum Zacchiam elaboratum, cum de Commissione Reuerendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri, & Apostolici Palatij Magistri perlegerim, nihilque in eo Catholicæ veritati, ac bonis moribus aduersum, ac repugnans inuenerim, prælo subjici posse existimo.

Baldus Baldus Medicus Phys. manu propria.

Imprimatur, Fr. Vincentius Martinellus Mag. & Soc. Reuerendiss. P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

LIBER TERTIVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A Episc. Hierac. Vicesg.

EGo infrascriptus de Mandato Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri Apostolici Palatij Magistri, legi hunc Tertium Librum Quæstionum Medico-Legalium in Tres Titulos distinctum, quorum Primus est de Impotentia coëundi, & generandi; Secundus de Morborum simulatione; Tertius de Peste & Contagio, & nihil in eo reperi, quod sit fidei, aut bonis moribus contrarium, & in fidem, &c. hac die 29. Ianuarij 1628.

Alexander Buccabella manu propria.

Imprimatur, Fr. Iacintus Lupus Mag. & Soc. Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Præd. Mag. Sac. Palatij Apostolici.

LIBER QVARTVS.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A Episc. Hierac. Vicesg.

EGo infrascriptus de Mandato Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Sacri Palatij Apostolici Magistri. legi hunc Quartum Librum Quæstionum Medico-Legalium, in quo Primus Titulus est de Miraculis; Secundus vero de Virginitate, & nihil in eo reperi quod sit Fidei, aut bonis moribus contrarium, & in hdem me subscripsi. Romæ 1. Nouembris 1627.

Alexander Buccabella Romanus.

Imprimatur, Fr. Iacintus Lupus Socius Reuerendissimi P. Fr. Nicolai Rodulfij Ord. Prædic. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

LIBER QVINTVS:

Imprimatur si videbitur Reuerendiſſ. Patri Magiſtro Sacri Palatij Apoſtolici.

A. Epiſc. Bellicaſtr. Viceſg.

EGo D. Nicolaus Pilo Examinator, & Promotor in Vniuerſitate Turritana, perlegi ex commiſſione Reuerendiſſimi Patris Magiſtri Sacri Palatii præſens volumen à D. Paulo Zacchia compoſitum (quod inſcribitur Quæſtionum Medico-Legalium Liber Quintus de Ieiunio, & Quadrageſima) à Titulo primo vſque ad Titulum quartum incluſiue, in quo nihil inueni quod Fidei, & bonis moribus non ſit conforme, Imo vtile judico, & proficuum ingenioſis, & tum animo, tum corpori valde ſalutare, in quorum fidem me ſubſcribo. Romæ die 10. Menſis Martii 1630.

D. Nicolaus Pilo Sardus.

Imprimatur, Fr. Antoninus Cellius Mag & Socius Reuerendiſſimi P. Fr. Nicolai Riccardii Ordinis Pred. Sacri Apoſtolici Palatij Mag.

LIBER SEXTVS.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

A. Torniellus Viceſg.

REuerendiſſ. Pater Magiſter Sacri Palatij Apoſtolici, Pauli Zacchiæ, Ius docendo in toto jam Orbe ſatis clari, & in Vrbe Medicinam faciendo, nunquam ſatis laudati Viri, has Sexti Libri Medico-Legales Quæſtiones, quæ legantur à Doctis Viris, quæ videantur à piis, digniſſimas eſſe ſentio, quod eas vbique in ſe doctrinæ plurimum, impiobiratis nullibi quid habere, viderim. Romæ decimaſeptima die Februarii 1634.

Angelus Colius.

Imprimatur, Fr. Antonius Cellius Mag. & Socius Reuerendiſſimi P. Fr. Nicolai Riccardii Sacri Palatij Apoſtolici Mag. Ordinis Prę.

LIBER SEPTIMVS.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſ. Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

A. Torniellus Viceſg.

MAndante Reuerendiſſ. P. Fr. Nicolao Riccardio Sacri Palatii Apoſtolici Mag. librum hunc Quæſtionum Medico-Legalium quatuor Titulis hoc eſt, *De Monſtris. De diuinis Officiis. De debito Coniugali. & De Stymagtibus Magorum*, conflatum legi, de eoque, vt meum judicium proferam, ita ſentio. Hoc opus doctrinæ, quam continet ſingularitate egregium, auctorem ſuum Paulum Zacchiam facile agnoſcit, quem etiam ſcientiæ probitate, & præſtantia adamuſſim refert, cum in ſe nihil habeat non ſuſpiciendum, nihil non ſuſpiciendum. Poſtrema Nouembris. M. DC. XXXIV.

Angelus Colius Senen.

Imprimatur, Fr. Nicolaus Riccardius Sacri Palatii Apoſt. Mag. Ord. Præd.

CATA-

CATALOGVS AVCTORVM,

Qui in his Theologi, & Libris citatur.

IVRECONSVLTI.

A.

Abbas.
Actius.
Aemilianus.
Afflictus.
Albericus.
Albertus Pius.
Alciatus.
Alexan. Tartagna.
Alex Tertius.
Amedæus,
Andreas Gaill.
Angel. à Gambell.
Anton. Augustin.
Ant. Franc. de Doct.
Archidiaconus.
Aretinus.
Auctor de Potestate Sæcul. & Eccles.
Augustin. Barbosa.
Azo.
Azonius.

B.

Baldus.
Barbat.
Barbosa.
Bartol. à Saxofer.
Bartol. de Nucio.
Bellamera.
Bellonius.
Bertachin.
Boccatius.
Boerius.
Bollognettus.
Bosius.
Brunellus.
Budæus.
Bursarrus.
Buttrigarius.

C.

Caballus.
Cagnolus.
Calepinus.
Caluinus.
Carauita.
Carrerius.
Carrocius.
Cassanæus.
Castracanius.
Catal. de Bonio pagnis.
Cæphal.
Cepolla.
Censorinus.
Chacheranus.
Clarus.
Clementinus.
Concennat.
Coninci.
Corneus.
Constantinus.
Corsettus.
Couarruuias.
Cuiacius.

D.

Damhouderius.
Decius.
Diaz.
Ducnus.

E.

Emanuel Rodericus.

F.

Fab. de monte S. San.
Farinacc.
Felicius.
Felinus.
Filiuccius.
Flamin. Parisius.
Fœnutius.
Franc. Cason.
Franc. Squillacen.
Franc. Torreblanca.
Fridericus Schench.

G.

Gabriel.
Gaitus.
Garzias.
Gibaldinus.
Giurba.
Glossa ordinaria.
Grammaticus.
Gratianus.
Guaccius.
Guazzinus.
Guilland.
Guibertus.
Guliel. de Sod.
Gundisaluus.

H.

Hostiens.
Hieronymus Præuidellus.
Hippolytus de Marsi.

I.

Iacobus de Bellouis.
Iacobus Sprenger.
Iason.
Io. Aloysius Riccius.
Io. Trigonius.
Io. le Citrier.
Ioannes Andreas.
Ioseph Anglis.
Ioseph Ludouicus.

L.

Lanfrancus.
Leonellus.
Lessius.
Ludouicus Montaltus.
Ludouicus Romanus.

M.

Machellus.
Majolus.
Maldonatus.
Maluasia.
Maluetius.
Mangrella.
Mantica.
Mantua.
Maranta.
M. Anton. Blancus.
M. Anton. Genuen.
Marta.
Martia de Arles.
Martinus Deltius.
Mascardus.
March. Matthes.
Melchior Lothelius.
Mengus.
Menoch.
Medices.
Mohedan.

N.

Nauarra.
Nepos à Montalb.
Nicasius.
Nicol. Plouius.
Nouellus.
Nunez.

O.

Oinotomus.

P.

Paris à Puteo.
Parisius.
Paul. Castrens.
Pedemont.
Petra.
Petrus à Biaxio.
Petrus Follerius.
Petrus Gerardus.
Petrus Osterman.
Petrus Rauetius.
Petrus de Vnzol.
Pilæus.
Polydorus Ripa.
Ponzinibius.
Portius.
Puteus.

R.

Redoan.
Riccius.
Ripa.
Roua.
Rossredus.
Rota Romana.
Royz.
Ruinus.
Ruland.

S.

Sanazarius.
Sanchez.
Sarnus.
Scaccia.
Schenchius.
Seraphinus.
Sforza Oddus.
Symon de Pretis.
Sprenger.
Soccinus Senior.
Soccinus Iunior.
Summa Angelica.
Summa Siluestrina.
Surdus.

T.

Textus Canonici.
Textus Ciuiles.
Theophilus Raynaud.
Toscatus.
Thomas Actius.
Thesaurus.
D. Thomas.
Tiraquellus.
Tuscus.

V.

Vantius.
Verallus.
Viglius.
Vincenc. Carratius.
Viuios.
Vvgarellus.

Z.

Zabarella.
Zacchias.
Zasius.
Zilettus.

CATALOGVS
MEDICI ET PHILOSOPHI.

A.

ACtuarius.
Aelianus.
Aemilius Macer.
Aemilius Pariſanus.
Aetius.
Albertus Magnus.
Aldovrand.
Alemanus.
Alex. Aphrodis.
Alex. Bened.
Alex. Maſſaria.
Alex. Petronius.
Alex. Trallianus.
Ali habbas.
Alphonſus Ferrus.
Alſaharauius.
Aluarus Nonnius.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Paræus.
Andreas à Cruce.
Andreas baccius.
Andreas Cæſalpin.
Andreas Gallus.
Andreas Laurentius.
Andreas Thurinus.
Andreas Veſalius.
Antonius Beniuen.
Antonius Guainer.
Antonius Mizaldus.
Anton. Santorellus.
Aretæus.
Apuleius.
Ariſtoteles.
Arnaldus.
Atrocianus.
Auenzoar.
Auerroes.
Auicenna.
Aurelius Anſelmus.

B.

BAccanel.
Baccius Baldinus.
Balduin. Ronſejus.
Bartholomæus Magius.
Bauerius de Bauerijs.
Bernard. Gordon.
Bertrucius.
Bertapalia.
Bonacciol.
Bonauentura.
Braſavola.
Io. Buſtamantinus.

C.

CAmillus Rauennas.
Carol. Clusius.
Caſtor Durantes.
Carpenſ.
Carrarius.
Chryſoſt. Iavell.
Chriſtoph. à Coſta.
Chriſtoph. à Veiga
Claudius Giardin.
Cleopatra.
Cælius Aurelianus.
Conradus Geſnerus.
Conſtantinus.
Corbeus.
Cordeus.
Cornel. Celſus.
Coſteus.
Curtius Marinellus.

D.

DAniel Sennertus.
Iomed. Amicus.
Dion. Fontanonus.
Dioſcorides.
Dinus.
Donat. Ant. Altom.
Dom. Terilli.

E.

EPiphan. Ferdinan.
Euſtach. Rudius.

F.

FErdinand. Ponzet.
Felix Platerus.
Fortunatus Fidelis.
Fortunius Licetus.
Franciſcus Arcæus.
Franciſcus Ioel.
Franciſcus Pedemont.
Franciſcus Piccolomin.
Franc. Ranchinus.
Franciſcus Valleriola.
Franciſcus Valleſius.
Fumanellus.
Fuchſius.

G.

GAbriel Fallòpius.
Galenus.
Galeottus Martius.
Gariopontus.
Garzias ab Horto.
Gaſpar Bahuinus.
Gaſpar Peucerus.
Gaſpar Talliacotius.
Gaſpar Triſtan.
Georgius Pictor.
Gentilis.
Goyneus.
Gregorius Horſtius.
Greuinus.
Guido de Cauliaco.
Guilelmus Fabricius.
Guilelmus Adar.

H.

HErcules Saxonia.
Hippocrates.
Horatius Augenius.
Hieronym. Perlin.
Hieronymus Capiu.
Hieronym. Cardan.
Hieronym. Fabricius.
Hieronym. Fracaſt.
Hieronym. Garimb.
Hieronym. de Manfred.
Hieronymus Mercurial.
Hieronym. Montuus.
Hyppolitus Saluian.

I.

IAcob. Hollerius.
Iamblicus.
Iacobus Ianellus.
Ianus Cornarius.
Ianus Damaſcen.
Iaſon Pratenſ.
Io. Crato.
Io. Faber.
Ioannes Æmilian.
Io. Baptiſta Codron.
Io. Baptiſta Corleſius.
Io. Baptiſta Montan.
Io. Baptiſta Porta.
Io. Bened. Sinibald.
Io. Bruyerinus.
Io. de Vigo.
Ioannes Fernelius.
Ioannes Gorreus.
Io. Herculanus
Ioannes Heurnius.
Ioannes Hucherus.
Io. Iacob. Lazarus.
Io. Iacob. Wecher.
Ioannes Vueſlingius.
Io. Michael Seuonar.
Ioannes Manardus.
Ioannes Nardus.
Ioannes Piſtorius.
Ioannes Marinellus.
Io. Riolanus filius.
Ioannes Schenchius.
Ioannes Tagautius.
Ioannes Varandæus.
Ioannes Zecchius.
Io. Angelus de Conticil.
Ioſtrerius.
Ioël.
Iulianus Palmarius.
Iſaac.
Iulius Alexandrinus.
Iul. Cæſar de Benedictis.
Iulius Cæſar Scalig.
Iulius Cæſar Baricillus.
Iunius Paulus Craſſus.

L.

LAlamantius.
Langius.
Leo Hebræus.
Leonardus Botallus.
Leonard. Fuchſius.
Leuinus Lemnius.
Libauius.
Leonardus Iacchinus.
Lucretius.
Ludouicus Duretus.
Ludouicus Mercat.
Ludouicus Vaſſæus.

M.

MArcus Ant. Vlmus
Marcus Aurel. Seu.
Marcellus.
Marcellus Donatus.
Marſilius Cagnatus.
Marſilius Ficinus.
Matthæus Curtius.
Matthias Vntzerus.
Meſues.
Michael Paſchalius.
Montalcus.
Montagnana.
Moſchio.
Moxius.

N.

NAncelius.
Nicol. Abraham Frambeſ.
Nicol. Florentinus.
Nicolaus Maſſa.
Nicol. Monardes.

O.

OBicius.
Oddus de Oddis.
Oribaſius.

P.

PAulus.
Petrus Andreas Can.
Petr. Andreas Matthiol.
Petrus Aponenſ.
Petrus Bayrus.
Petrus Caſtellus.
Petrus de Peramato.
Petrus dell'Argillata.
Petrus Foreſtus.
Petrus Hiſpanus.
Petrus Pigræus.
Petrus Salius.
Petrus Toletus.
Philippus Montalt.
Philotheus.
Piſo.
Plato.
Plinius.
Plutarchus.
Polæmon.
Priſcianus.
Procopius.
Prothus Caſulanus.
Proſper Alpinus.
Proſper Burgarucius.
Proſper Martianus.
Prouenzalis.

Q.

QVercetanus.
Quintus Serenus

R.

RAbi Moyſes.
Raſis.
Realdus Columbus.
Riolanus pater.
Rocheus.
Rodericus à Caſtro.

AVCTORVM.

Rolandus.
Rondeletius.
Rotarius.
Rousserus.
Ruæus.
Ruellius.

S.

Sancta Crux.
Santes Ardonius.
Scipio Mercurius.
Scribonius Largus.
Sebastianus de Soto.
Segara.
Seneca.
Septalius.
Serapio.
Seuer. Pinæus.
Siluaticus.
Simon Portius.
Simon Sethi.
Soranus Ephesius.
Stephanus Roderic.
Symphorianus Campegius.

T.

Taddæus Florent.
Taurellus.
Theodorus Priscianus.
Timpler.
Theophrastus.
D. Thomas Aquinus.
Thomas Crastus.
Thomas Fienus.
Thomas Iordanus.
Timplerus.
Trincauella.
Themistius.
Trotula.

V.

Valescus Tarentin.
Valuerda.
Vgo Senen.
Vidus Vidius senior.
Vidus Vidius junior.
Vlricus Molitor.
Vincentius Alsarius.
Wintrichius.
Wottonus.

Z.

Zacutus.
Zoroaster Tinellus.

AVCTORES MIXTI.

A.

Aelius Donatus.
Adagia.
Alex. Tassonus.
Aloys. Cadam.
Antiphanes.
Appianus Alex.
Athenæus.
D. Augustinus.
Ausonius.

B.

Biblia Sacra.
Boccatius.
Blondus.
Bullengerus.

C.

Caelius Rhodiginus.
Calepinus.
Catullus.
Cicero.
Claudianus.
Columela.
Cornelius Tacitus.

D.

Dantes. Dynus

G.

Gellius.
Gomesius.

H.

Heliodorus.
Hentic. Kornmannus.
Hermol. Barbarus.
Herodotus.
Hesiodus.
Homerus.
Horatius.
Hyer. Vida.

I.

Iacobus Biderman.
Io. Bapt. Marinus.
Ioannes Bodinus.
Ioannes Gerson.
Ioannes Leo.
Ioannes Monachus.
Ionius.
Iuuenalis.
Iulius Obsequens.
Iulius Pollux.
Iustinus Historicus.

L.

Lactantius.
Leo Aphricanus
Lucanus.
Lambinus.
Lucianus.
Ludouicus Viues.

M.

Macrobius.
Mancinellus.
Martialis.

N.

Nicol. de Lira.

O

Oviedus.
Ouidius.

P.

Paulucius.
Palladius.
Persius.
Petrarcha.
Petr. Crinitus.
Petrus Martyr.
Phocylides.
Pierius Valerian.
Pindarus.
Platina.
Plautus.
Polidorus Virgilius.
Propertius.
Ptolemæus.

Q.

Quintus Curtius.

R.

Ranisius.

S.

Sallustius.
Sarrochia.
Seneca Trag.
Silius Italicus.
Solinus.
Sophocles.
Strabo.
Suetonius.
Sigismund. Liber.

T.

Tassus.
Tarcagnotta.
Terentius.
Theocritus.
Theognis.
Titus Liuius.
Trigautius.

V.

Vairus.
Valerius Maximus.
Varro.
Vergilius.

PAVLI ZACCHIÆ,

Medici Romani,

LIBRORVM

TITVLORVM,

&

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

INDEX.

LIBRI PRIMI

TITVLVS I.

De Ætatibus.

QVÆSTIONES.

1 I. *Quid ſit Ætas.* Pag. 1
II. *De diuiſione ac numero etatum.* 1
III. *De Infantia.* III
IV. *De Pueritia.* 6
V. *Qui dicuntur Pubertati proximi.* 8
VI. *De Pubertate.* 9
VII. *De Iuuentute.* 14
VIII. *De Virilitate.* 17
IX. *De Senectute.* 18
X. *De Senio, ſeu decrepitate.* 22

TITVLVS II.

De Partu legitimo, & vitali.

QVÆSTIONES.

I. *De termino naſcendi à Natura homini conſtituto,*
1 *& an eare à cæteris animalibus differat.* Pag. 28
II. *De Partu ante ſeptimum menſem.* 36
III. *De partu ſeptimeſtri.* 39
IV. *De octimeſtri partu.* 43
V. *De partu nonimeſtri & decimeſtri.* 47
VI. *De partu ſupra decimum menſem.* 50
VII. *De ſignis non vitalis fœtus.* 52
VIII. *Quot fœtus vno partu naſci poßint vitales.* 54
IX. *Quot dierum ſpatio animetur conceptus.* 56
X. *Quinam partus proprie mereatur nomen abortus.* 58

TITVLVS III.

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

QVÆSTIONES.

I. *An Prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſ-*
3 *ſit infallibiliter cognoſci.* Pag. 63
II. *De ſignis ex quibus prægnantiæ coniectura depro-*
mi poteſt. 97
III. *An detur Superfœtatio, quomodo, & quanto tem-*
pore poſt priorem conceprionem fieri poſſit. 75
V. *Quid ſit Mola.* 77
VI. *Verum Mola abſque viri concubitu generari*
poſſit. 78
VII. *An molam gerens mulier ad quoſdam effectus*
prægnans dici debeat. 81

TITVLVS IV.

De morte cauſa Partus.

QVÆSTIONES.

I. *De cauſa conceptionis mortis violentæ, & mor-*
tis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in
4 *contractibus ſocietatum.* Pag. 85
II. *Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eue-*
niens debeat cenſeri excepta. 89
III. *Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita,*
excepta morte partus, & cauſa partus &
prægnantiæ. 92
IV. *Particulares caſus, ac regulæ exceptioni locum*
facientes. 94
V. *Caſus pro lucro facientes.* 100
VI. *Partus, & prægnantia in caſibus exceptionis*
quomodo debeant eſſe cauſa mortis. 102
VII. *Caſus aliqui dubii proponuntur, ac reſoluun-*
tur. 105
VIII. *Argumenta in contrarium obiecta proponuntur*
ac reſoluuntur. 107
IX. *Eorum omnium, quæ in vniuerſo hoc titulo con-*
tinentur Epilogus. 111

TITVLVS V.

De ſimilitudine, & diſſimilitudine Natorum.

QVÆSTIONES.

I. *De cauſſis ſimilitudinis Natorum varie Auctio-*
rum ſententia. Pag. 115
II. *De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſ-* 5
ſis. 118
III. *Quid*

XII. *Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera & adequata Similitudinis cauſſa.* 119
XIV. *Similitudo an debeat facere coniecturam filiationis.* 123
V. *Filius mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illico alteri nupſit, cuiusnam cenſendus.* 125

LIBRI SECVNDI

TITVLVS I.

De Dementia, & Rationis læſione, & morbis omnibus, qui Rationem lædunt.

QVÆSTIONES.

I. *De multiplici Dementia, & huiuſmodi nominum acceptione.* Pag. 5
II. *De pluribus amentiæ differentiis.* 6
III. *De ſignis non ſanæ mentis.* 7
IV. *Quinam animi facultates, ac qua ratione, in quibuſque Dementiis lædantur.* 11
V. *De rationis diminutione ex defectu ætatis, & ſexus.* 14
VI. *De rationis læſione ex animi paſſionibus, & ex prauitate morum.* 16
VII. *De ignorantibus, fatuis, ſtolidis, obliuioſis, & memoria orbatis.* 20
VIII. *De mutis & ſurdis.* 24
IX. *De melancholicis.* 25
X. *De amantibus.* 28
XI. *De ebriis.* 31
XII. *De dormientibus, & noctambulis.* 34
XIII. *De lethargicis, comatoſis, caroticis, omniſque generis ſomniculoſis.* 36
XIV. *De appoplecticis, epilepticis, lunaticis, & huiuſmodi.* 37
XV. *De ictis à fulmine, attonitis, congelatis, & catalepticis.* 39
XVI. *De phreneticis, maniacis, furioſis, extaticis, lycanthropicis, cynanthrop. &c.* 40
XVII. *De hydrophobicis, ſeu rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, &c.* 43
XVIII. *De dæmoniacis, fanaticis, lymphaticis, præſtigiatis, enthuſiaſticis, engaſtrimathis, & ſimilibus.* 46
XIX. *De ſyncopizantibus, ſenſu defectis, agonizantibus, & in articulo mortis poſitis.* 48
XX. *De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, vt peſte & ſimilibus.* 50
XXI. *De paraphreneticis, hypochondriacis, & omnibus dilucida interualla habentibus.* 51
XXII. *De ſuffocatis ex vtero, & ex vtero furentibus.* 53
XXIII. *In quibuſnam dementibus locum habeant ea concluſiones, nimirum: Semel furioſus ſemper præſumitur furioſus; & illa: Demens de præterito præſumitur etiam demens de præſenti.* 54

TITVLVS II.

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIONES.

I. *De veneni nomine, & appellatione.* Pag. 57

II. *De venenorum diuiſione, & de variis venenorum effectibus.* 59
III. *De venenorum diuiſione juxta eorum effectus.* 62
VI. *De qualitate & quantitate veneni.* 64
V. *An venenum ſic proprie dictum poſſit in noſtro corpore generari.* 68
VI. *An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.* 69
VII. *De ſignis propinati veneni, & de fallacia, & validitate eorum ſignorum.* 72
VIII. *De veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctiuis inter vnum & aliud nonnulla reiterantur.* 77
IX. *An venenum veneno reſiſtat.* 79
X. *An detur venenum ad tempus.* 81
XI. *Venenandi, qui modi poſſibiles, qui non.* 82
XII. *Quorum præcipue venenorum commercium ſit interdicendum.* 86
XIII. *De veneficiis, incantamentis, & faſcino.* 87

TITVLVS III.

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto.

QVÆSTIONES.

I. *De edicti Ædilitij cauſſa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeat.* P. 91
II. *De morbi, ac vitij appellatione, & de differentia inter morbum & vitium.* 92
III. *De animi vitiis.* 94
IV. *De morbi grauitate, & leuitate, & de morbo ſontico.* 95
V. *De melancholicis, & fatuis.* 97
VI. *De impetigine, prurigine, & ſcabie.* 98
VII. *De ſpadonibus, & eunuchis.* 100
VIII. *De lingua abſciſſa, & mutitate.* 105
IX. *De cæteris loquelæ vitiis.* 107
X. *De vitiis ſenſus viſus.* 110
XI. *De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.* 114
XII. *De varis, & vatiis, & elandis, & varicoſis.* 116
XIII. *De prægnante, & puerpera, de pariente mortuos, de ſterili, & arida, de ea quæ bis in menſe purgatur.* 117
XIV. *Sanatus quis dicatur, de conualeſcentibus, de recidiuantibus, & de morbis circuitus habentibus.* 118
XV. *De hydropico, clauum habente, polypoſo, ſcirroſo, & manco, & de vrinam faciente.* 120

LIBRI TERTII

TITVLVS I.

De Impotentia Coëundi & Generandi.

QVÆSTIONES.

I. *De cauſſis impotentiæ tam coeundi, quam generandi.* Pag. 127
II. *De impotentia ex defectu ætatis.* 130
III. *De impotentia ex defectu naturali* 131
IV *De impotentia ex morbis.* 132
V. *De frigidis, & maleficiatis.* 135
VI. *De impotentia reſpectiua dicta.* 140
VII. *De ſterilitate fœminarum, & de imperfectis.* 112

VIII. *Mulier an ex ſemine virili concipere poſſit abſque ejus conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione.* 145
IX. *De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.* 147

TITVLVS II.

De Morborum ſimulatione.

QVÆSTIONES.

10 I. *Qui morbi vt plurimum ſimulari ſoleant, qui item facilius, qui difficilius ſimulari poſſint.* Pag. 151
II. *Qua ratione deprehendantur qui morbũ ſimulant.* 152
III. *De ſimulata febre, efficiſque ulceribus.* 154
IV. *De ſimulato dolore.* 156
V. *De ſimulata inſania.* 160
VI. *De ſimulato morbo cum defectu Animi, & ſenſus amiſſione, vt Syncopi, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.* 162
VII. *De ſimulata virginitate.* 163
VIII. *De ſimulata pregnantia, & de partu ſuppoſito* 164
IX. *Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus conjici poſſit.* 167
X. *De morbos diſſimulantibus.* 169

TITVLVS III.

De Peſte, & Contagio.

QVÆSTIONES.

11 I. *Peſtis quid ſit, quid item Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.* 173
II. *Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, vt Peſtis dicatur, & ad hoc, vt Peſtis privilegiis locus detur.* 176
III. *De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis.* 183
IV. *De cura præſeruatiua à Peſte.* 185
V. *Quid ſit Contagium, quid & quotuplex contagioſus morbus.* 188
VI. *Iuriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circa Contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant.* 190

LIBRI QVARTI.

TITVLVS I.

De Miraculis.

QVÆSTIONES.

I. *Quid ſit Miraculum.* 197
12 II. *De variis miraculorum generibus.* 199
III. *De conditionibus effectus miraculoſi.* 200
IV. *Vera miracula cur raro fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.* 203
V. *De Propheria, ſeu rerum futurarum prædictione, occultiarumque cognitione.* 204
VI. *De Ecſtaſi, & Raptu.* 212
VII. *De longo jejunio.* 215
VIII. *De miraculoſa infirmorum ſanatione.* 223
IX. *De morte miraculoſa, & de morbis diuinitus immiſſis.* 235

X. *De cadauerum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.* 237
XI. *De mortuorum reſurrectione.* 244

TITVLVS II.

De Virginitate, & Stupro.

QVÆSTIONES.

I. *Virginitas proprie quid ſit, & an ex certis ſignis* 13
cognoſci poſſit. 251
II. *De minus fallacibus notis, ac conjecturis virginitatis.* 254
III. *De ſignis violatæ virginitatis.* 256
IV. *De tempore nubendi in virginibus.* 258
V. *Conſtuprati pueri ſigna.* 259

LIBRI QVINTI.

TITVLVS I.

De Ieiunio, & Quadrageſima.

QVÆSTIONES.

I. *Quid ſit Ieiunium, & quotuplex, ad quem finem* 14
ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſeruantiam requirantur. 265
II. *An Ieiunium, & præcipue Quadrageſimale corpori ſaluti ſit noxium.* 269
III. *Quibus ex cauſſis à Ieiunij obſeruantia homines excuſentur, ac primo de cauſſa reſpectu Ætatis.* 276
IV. *De impedimento jejunandi ex cauſſa laboris, & paupertatis.* 278
V. *De impedimento jejunandi ex cauſſa morbi.* 280
VI. *De potu in Ieiunio extra refectionem.* 285
VII. *De Ieiunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus.* 288
VIII. *Diſpenſatus à Ieiunio quoad qualitatem ciborum, & præcipue quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunij ſolutus cenſeatur.* 290
IX. *De Ientaculo, ſeu colatione, vel refectiuncula, aut Cœnula tam veſpere, quam mane in jejunio ſumpta.* 293

TITVLVS II.

De Vulneribus.

QVÆSTIONES.

I. *Quid ſit Vulnus, quid vlcus, & quæ ſit inter ea* 15
differentia. 297
II. *De vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate.* 299
III. *Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale.* 302
IV. *Vulnera quæ vſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſint.* 304
V. *De conjecturis, ex quibus vulnus lethale vel non lethale fuiſſe judicatur, & primo de conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.* 306
VI. *Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe aut non fuiſſe lethale.* 308

* * *

LIBRORVM TITVLORVM.

VII. De *vulneribus venenatis, eorumque signis.* 312
VIII. De *sanguine mattanæ ab Occiso coram Occisore, de ejus veritate, ac de præsumptione inde deducta contra homicidy reum.* 313
IX. De *particularium membrorum vulneribus.* 317
X. De *percussionibus sine sanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus Saccellationibus, & aliis lesionibus hujusmodi.* 318
XI. *Vulnera vivone an mortuo inflicta fuerint. In flumen, aut Mare demersus vivusne an mortuus fuerit demersus. Item vivus an mortuus quis fuerit suspensus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.* 320
XII. *Pluribus simul, eodemque casu extinctis, quis citius, quis posterius exspiraverit.* 323

TITVLVS III.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

QVÆSTIONES.

16

I. *Membrum quid sit, & quanam proprie membra sint in corpore.* 325
II. De *mutilatione, impedimento, & debilitate membrorum.* 327
III. *Mutilata membra an reparari possint.* 328
IV. De *Naso, auribus, & Labiis.* 329
V. De *Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.* 331
VI. De *Manibus, Pedibus, & Digitis.* 334
VII. De *Pene, Testibus, & Mammillis.* 336

TITVLVS IV.

De Aëre, Aquis, & Locis.

QVÆSTIONES.

17

I. *De boni, ac mali aeris conditionibus, & signis.* 341
II. De *Aquis, earumque bonitate, & vitio.* 345
III. *Quæ servitutes Aquis impositæ ipsarum Aquarum bonitati præjudicare possint.* 354
IV. De *locorum salubritate, & insalubritate.* 356
V. *Quanam, & quo tempore tuta Aeris, & Locorum mutatio, quæ vero non tuta.* 359
V. *Quæ incommoda sanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.* 361
VII. De *Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furno, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & de Artibus immundis.* 366

LIBRI SEXTI.

TITVLVS I.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

QVÆSTIONES.

18

I. *Medici nomine qui veniant hic, quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores sint à Lege punibiles.* 371
II. *In quibus casibus Dolus, in quibus vero Ignorantia, in quibus denique Negligentia præsumi possit.* 373
III. De *erroribus Medicorum Rationalium, & primo de iis, qui ad mores, & scientiam spectant.* 375
IV. De *erroribus omissionis ad consilia spectantibus.* 377
V. De *erroribus commissionis ad Consilia spectantibus* 380
VI. De *erroribus omissionis circa operationem.* 384
VII. De *erroribus commissionis circa operationem.* 387
VIII. De *erroribus tam in omittendo, quam in committendo ad mercedem spectantibus.* 393
IX. De *Chirurgorum, aliorumque similium artificum erroribus.* 397
X. De *Aromatariorum, & Seplasiariorum erroribus.* 402
XI. De *Empiricorum, Chimicorum erroribus.* 402
XII. De *Obstetricum erroribus.* 403
XIII. De *Assistentium seu ministrantium erroribus.* 405

TITVLVS II.

De Tormentis & Pœnis.

QVÆSTIONES.

19

I. *Tormentum, Quæstio, Tortura, Pœna quid. Tormentorum quot genera, quot item genera Pœnarum.* 409
II. De *gradibus Torturæ, & de Carceribus.* 413
III. De *Tormentis in specie, & primo de Tormento funis.* 416
IV. *Quenam impedimenta in caussa esse possint, ne rei chordæ Tormento subjiciantur.* 419
V. De *Tormento Vigilia.* 423
VI. *Reos in Tormentis deficere ex quibusnam signis cognosci possit.* 424
VII. De *Taxillis, Sibillis, & Ferula.* 425
VIII. De *pœnis.* 427

TITVLVS III.

De Præcedentia inter Medicum & Iurisperitum.

QVÆSTIONES.

20

I. *Quid sit Honor, quid Præcedentia. Honor major uni, quam alteri cur debeatur in Republica.* 431
II. *Objecta in Medicinam, & Medicos.* 435
III. *Objecta in Leges, & Legumperitiam.* 439
IV. *Respondetur iis, quæ contra Medicinam, & Medicos objecta sunt.* 442
V. *Satisfit ad ea, quæ contra Iurisprudentiam, ejusque professores objiciuntur.* 449
VI. *Lex quomodo orta, Politica unde originem traxerit, unde item Iurisperitia.* 452
VII. *Vocum, ac terminorum, elucidatio.* 453
VIII. Dicenda *quæstionis ratio ostenditur. Objectis in contrarium respondetur.* 455

ET QVÆSTIONVM INDEX.

LIBRI SEPTIMI.

TITVLVS I.

De Monſtris.

QVÆSTIONES.

21 I. *De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigij appellatione. Monſtrum quid, & quotuplex.* 467
II. *De cauſſis generationis Monſtrorum.* 473
III. *Quæ Monſtra ex diuerſis ſpecie Animalibus prognigni poſſint, quæ non; quæ item ex humana ſpecie poſſibilia, quæ non.* 477
IV. *Quæ Monſtra in humana ſpecie rationalem ãiman ſortiantur, quæ non.* 483
V. *Bicorpora Monſtra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro vnico-ne homine, an pro gemino habenda.* 485
VI. *Quæ Monſtra vitalia, quæ non vitalia.* 486
VII. *De partu ex Incubis ſuſcepto.* 487
VIII. *De Hermaphroditis.* 491
IX. *Nonæ Monſtrorum aliquæ hiſtoriæ, & alia circa hanc materiam ſcitu digna.* 501

TITVLVS II.

De Officiis Diuinis.

QVÆSTIONES.

22 I. *Quænam requirantur in recitandis Officiis diuinis, quæ item in Miſſa, vel dicenda, vel audienda.* 507
II. *Quinam morbi excuſare poſſint à priuata diuinorum recitatione.* 509
III. *De recitatione publica in Choro facienda.* 518
IV. *Qui recitare Officia diuina non poſſunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitanda hominem excuſare poſſint.* 52
V. *Qui morbi Miſſa dicendæ, quinæ audiendæ impedimento eſſe poſſint.* 522
VI. *Medica præcepta in recitandis diuinis Officiis iis ſeruanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoque modo eſſe poſſet.* 524

TITVLVS III.

De Debito Conjugali.

QVÆSTIONES.

23 I. *Quando, quantum, quomodo debitum conjugale ſit reddendum.* 529
II. *De his, quæ virum à redditione debiti excuſare poſſunt ex parte ſui.* 540
III. *De his, quæ Vxorem à debito reddendo excuſant ex parte ſui.* 545
IV. *De his, quæ vel alterum, vel vtrumque Conjugem prohibent exigere.* 550
V. *De his, quæ Conjuges à redditione debiti excuſant ex parte alterius.* 553
VI. *Examinantur nonnulla, quæ ſecundum Canoniſtas in vſu Matrimonij cum peccato inter Conjuges contingunt.* 556

TITVLVS IV.

De Stigmatibus Magorum.

QVÆSTIONES.

24 I. *Quid ſint Stigmata, de quibus hic, & hiſtoriæ eorum diſquiſitio.* 563
II. *Vtrum ejuſmodi naturæ Stigmata dari poſſint.* 567
III. *Rationes nonnullæ in Stigmatum defenſionem producuntur, illiſque occurritur.* 569
IV. *Natura-ne, an Arte caro viuentis Hominis ita affici poſſit, vt punctæ dolorem non ſentiat, nec ſanguinem effundat.* 571
V. *Ex præcedentibus quid eliciendum.* 575

LIBRI OCTAVI.

TITVLVS I.

De Irregularitate.

QVÆSTIONES.

25 I. *Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circa eam Medicus conſiderare poſſit.* 581
II. *De Irregularitate ſpirituali, & vtrum Medicina exercitium inducat Irregularitatem.* 582
III. *De Irregularitate ob cauſſam Morbi in genere.* 585
IV. *De morbis magis ſpecialiter, & primo de iis, qui ſecundum Canoniſtas ad Animum ſpectant.* 586
V. *De Epilepſia, & Apoplexia.* 589
VI. *De cæteris Morbis, ex quorum culpa homo euadit irregularis, & primo de morbis Capitis.* 592
VII. *De vitiis Oculorum.* 594
VIII. *De Naſi vitiis, Aurium, & Labiorum.* 598
IX. *De vitiis Oris, Palati, Dentium, Ginginarum, & Linguæ.* 600
X. *De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum ſpiritalium.* 602
XI. *De Stomachi, ſeu Oeſophagi, & Ventriculi vitiis.* 604
XII. *De vitiis Inteſtinorum, Hepatis, & Lienis.* 605
XIII. *De Renum, & Veſicæ Vrinariæ vitiis.* 607
XIV. *De vitiis Membrorum generationis.* 608
XV. *De externarum partium vitiis, & primo de vitiis Capillorum, Cutis Capitis, Cælli, Spondilium, & Vertebrarum.* 611
XVI. *De faciei, & conſpicuarum partium Cicatricibus, Maculis & Defædationibus.* 612
XVII. *De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.* 613
XVIII. *De crurum, & ambulationis vitiis.* 614
XIX. *De membris ſuperfluentibus.* 615
XX. *De Podagra, & Arthritide.* 615
XXI. *De Scabie, & Lepra, cæteriſque cutis infectionibus.* 616
XXII. *De Morbo Gallico.* 618
XXIII. *De Febre, & Peſte.* 620
XXIV. *De Irregularitate Fœminarum.* 621

LIBRORVM TIT. ET QVÆST. INDEX.

TITVLVS II.

De Remediis Medicis.

QVÆSTIONES.

25 I. *Quanam ſint remedia Medica; & quinam perſonæ circa eorum vſum errare ſoleant. Infirmus an, & in quibus caſibus teneatur Medico obedire.* 627
II. *Dietetica.* 630
III. *Pharmaceutica.* 633
IV. *Chirurgica.* 635

TITVLVS III.

De Clauſura Monialium.

QVÆSTIONES.

27 I. *Quid ſit Clauſura, vtrum noxia, & quibus ex cauſis Moniales poſſint à Clauſura exire.* 641
II. *Vtrum præter Peſtem, & Lepram alij morbi ſint juſta cauſſa exeundi à Clauſura.* 646
III. *Vigente Peſte, aut Lepra in aliqua Clauſura, ſanane, an infirma ab ea exire permittenda.* 651
IV. *Moniales Lepra, vel Peſte infecta, & à Clauſura dimiſſæ, ſi ſanentur, quandonam reuerti ad Clauſuram teneantur.* 653
V. *De Monialibus, quæ ex culpa aëris ipſius Clauſuræ infirmantur, & in quibus caſibus videatur adeſſe juſta cauſſa relinquendi Clauſuram.* 655

LIBER NONVS.

Habet.

CONSILIA & RESPONSA LX.

Ad Materias Medico-Legales pertinentia. Pag. 657.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani,

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Primus,

CONTINENS

TITVLOS QVINQVE,

quorum

Primus eſt de Ætatibus.
Secundus de Partu legitimo, & vitali.
Tertius de Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.
Quartus de Morte cauſſa Partus,
Quintus de ſimilitudine & diſſimilitudine Natorum.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM,
LIBRI PRIMI
TITVLVS PRIMVS.

De Ætatibus,

Continens Quæſtiones decem.

I.	*Quid ſit ætas.*	Pag. 1.
II.	*De diuiſione & numero ætatum.*	1
III.	*De Infantia.*	3
IV.	*De Pueritia.*	6
V.	*Qui dicantur Pubertati proximi.*	8
VI.	*De Pubertate.*	9
VII.	*De Iuuentute.*	14
VIII.	*De Virilitate.*	17
IX.	*De Senectute.*	18
X.	*De Senio, ſeu decrepitate.*	22

Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Domino,

DOMINO

SCIPIONI BVRGHESIO

CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias Medicus F.

QVi labores ſuos typis committentes, eos principibus viris inſcribunt,aut laudare, aut pro acceptis beneficiis gratias agere conſueuerunt; ego neutrum horum, ſed exploſa longa verborum ſerie, priores hos meorum ſtudiorum fructus libens, ac volens ad te defero: nam neque animi tui virtutes, aut generis nobilitatem mea laude indigere, neque beneficium, quod tibi acceptum refero, verbis rependi poſſe mihi perſuadeo. Hæc tu ſi æquo animo complecteris, & beneficium in me collatum, & laudes tuas ex tuæ magnanimitatis fonte emanantes, ſi quid illis addi poteſt, mirum in modum auxeris. Viue diù, & vale.

LIBRI

LIBRI PRIMI
TITVLVS PRIMVS,
De Ætatibus, & iis quæ ad ætates pertinent.

SVMMARIVM.

1. *Ad Medicum pertinet de Ætatibus differere, ac determinare.*
2. *Quid sit Ætas secundùm Iurisperitos. refellitur num. seq.*
4. *Ætatis nomen sumitur aliquando pro tempore.*
5. *Ætatis definitio ex Medicis. & num. 7.*
6. *Qualibet ætas in particulari esse constituitur per mutationem constitutionis corporis.*
8. *Infans quandò quis dicatur.*
9. *Infans non intelligit quid agat.*
10. *In pubertate positus quando quis dicatur.*
11. *Puberes qui dicantur.*

Quid sit Ætas.

QVÆSTIO I.

EA, quæ de ætatibus disputatio instituitur Medica quidem est, sed quæ non minùs ad Iurisperitos pertinere videatur, cùm multa circà ætates discutienda veniant, quorum cognitio ipsis Iurisperitis non modò vtilis, sed apprimè est necessaria.

1 At verò de Ætatibus differere, ac decernere, earumque terminos præscribere (cùm ii certi in vniuersum assignari non possint *Gal. teste de sanit. tuend. cap. 5. in princ. operum suorum class. secunda*) solius Medici munus est: cùm enim Ætates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum sortiantur. *Fernel. Physiolog. lib. 3. cap. 10.* ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris notæ sint, & ad eum de iis agere pertinear. *Gal. de temperam. lib. 2. cap. 2. class. 1.* patet quòd & de Ætatibus dijudicare ad Medicum solummodò spectet.

Videndum ergò primò iure optimo, quidnam sit
2 Ætas, quam primò loco definiunt Legum periti, esse quamdam temporis mensuram à natiuitate vsquè ad obitum decurrentem. *Mascard. de probat. concl. 1054. n. 58.* sed nomen Ætatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad nostram rem faciat, quippe cùm genericè acceptum esse pateat ex hoc, quòd per illam non assignetur ætatis cuiusdam particularis natura, sed tantummodò dicatur, Ætatem esse
3 tempus illud, quo homo, vel animal viuit, cùm tamen hoc non quæramus: hoc enim pacto Ætatis nomine accepto, nihil aliud significatur, quàm tempus, vt accipi contingit interdùm, quemadmodùm apud Lucret. lib. 3. de Rer. nat.

—— In quo sit mortalibus omnis.
Ætas post mortem quæ-restat-cunque manenda.

Et similiter in communi modo loquendi Ætatis nomen, vt dixi, pro tempore ponitur, cùm igitur Iurisperitorum definitio non integrè rei naturam assecuta fuisse videatur, alia, ac magis propria, & peculiaris Ætatis definitio quærenda est.

Medici optimè definiuerunt, Ætatem esse id vitæ 5
curriculum, quo luculenter corporis constitutio per se, suoque nutu mutatur. ità *Fernel. loco supra citato.* 6
nam per mutationem constitutionis ipsius corporis ætas particulariter constituitur inesse indiuiduo, ità vt magis sit hæc, quàm illa ætas.

Vel dicamus, quòd ætas certum vitæ spatium sit, 7
in quo pro temperamenti mutatione corporis, & animi peculiares vigent actiones: tunc enim aliquem in vna ætate constitutum dicimus, cùm functiones exercentur constitutioni sui temperamenti conuenientes; quamobrem in Infantia positum quem di- 8
cimus, cùm fari ac ordinatè loqui non potest *vt §. Pupillus. vers. Quod diximus. Instit. de inutil. stipul.* & cùm non intelligit, quid agat, vt ibidem habe- 9
tur, & cùm nullius rationis est particeps, *vt Plat. de Republ. lib. 4. quem refert Gal. de Plac. Hipp. & Plat. lib. 5. cap. 7. class. 1.* In pubertate verò posi- 10
tum dicimus aliquem, cùm euidenter corpus augescit, pili in locis consuetis apparere incipiunt, & ad coitum aptus homo est: puberes etenim dicuntur; 11
qui ex habitu corporis concipere, & generare possunt. *c. Puberes. de despons. Impub. & ibi Abb. num. 2.* eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus considerandum. Alias præterea ætatis definitiones affert *Epiphan. Ferdin. Theorem. lib. 1. Theor. 19.* quas vide apud ipsum.

SVMMARIVM.

1 *Ætatum diuisio, ac numerus varius.*
2 *Ætates sex ex nonnullis Iurisperitis.*
3 *Ætates septem ex aliis.*
4 *Ætates quatuor ex aliis.*
5 *Ætates quinque ex aliis.*
6 *Ætates duæ tantùm ex aliis. & num. 12.*
7 *Ætates duodecim numerari possunt.*
8 *Ætates quinque ex Fernelio.*
9 *Ætates septem ex aliis Medicis.*
10 *Ætates nouem ex aliis.*
11 *Ætates tres ex Arist. & ex aliis ibi.*
13 *Ætates ex communi opinione quatuor.*
14 *Ætates quatuor ex aliis. & num. seq.*
16 *Composita temperamenta quatuor.*
17 *Multiplex Ætatum diuisio Iurisperitis magis consona.*

De Diuisione, ac numero Ætatum.

QVÆSTIO II.

VAria ac multiplex apud multos est Ætatum 1
diuisio, ac numerus, ita vt seriò dixerit, ac benè *Valesc. Controuers. Philosoph. ac Medic. lib. 1.*

cap. 8. Ætatum tot eſſe partitiones, quot ſcriptores: nam & apud Iureconſultos, & apud Philoſophos, & apud ipſos etiam Medicos varia omninò eſt ætatum diſtinctio. prudenter tamen præ cæteris locutus mihi videtur *Cardanus comm.* 1. *Aph.* 13. dum dicebat, Ætatum tot eſſe diuiſiones, quot cauſſæ diuidendi offeruntur pararæ, & id circò apud ipſos Iuriſperitos multipliciter diuiſas docet; vnde iidem Iuriſconſulti
2 aliquando in ſex partes diuidunt, Infantiam nempè ad ſeptimum vſque annum protrahentes, Pueritiam ad duodecimum, vel decimumquartum, Adoleſcentiam ad vigeſimumquintum, Iuuentutem, ſeu virilem ætatem ad quinquageſimum, Senectutem ad ſeptuageſimum, Decrepitatem, vel ſenium ad vitæ terminum. ita *in c. vt inter diuinum de ſacroſ. Eccleſ. Glo. in proœm. 6. §. ſanè Alberic. in Diction. in verbo Ætas. Adenoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num.* 1. Aliàs autem ſeptem enumerant, addentes
3 Pupillarem poſt Infantiam, Pueritiam dehinc, Pubertatem, Adoleſcentiam, ſeu plenam pubertatem, Iuuentutem, ſeu virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, hoc pacto eas enumerat *Glo. in §. Minor nat. Inſtit. de adopt. Port. ibid.*

4 Interdum verò quatuor tantùm recenſent, Impubertatem ſcilicet, vel Pueritiam ad decimumquartum annum extendentes, Adoleſcentiam ad vigeſimumquintum, Iuuentutem ad ſeptuageſimum, Senium ad vitæ finem. *Glo. in l. Hered. comp. ff. ad l. Falcid.*
5 ſed apud nonnullos etiam quinque enumerari reperi, hoc eſt, Infantiam, Pueritiam, Adoleſcentiam, Iuuentutem, & Senectutem, cuilibet ſuis aſſignatis terminis. *Bellon. in §. Is quoque. in Inſtit. parte 2. num.* 24.

Quinimmò (tanta eſt opinionum, atque vnà rerum agendarum varietas) duas tantummodò ætates
6 aliqui enumerant, Iuuentutem, & Senectutem. *Leonell. de homin. præced. quæſt. 5. art. 3.*

Non minorem differentiam reperies inter Philoſophos, ac Medicos, qui prout maiorem, aut exquiſitiorem temperamentorum mutationem, vel natiui caloris ſtatus varietatem conſiderarunt, in plures, aut pauciores partes ipſas ætates diuidendas eſſe cenſuerunt. Atque ea de re ætates duodecim conſtituere li-
7 cet, aut etiam plures, ſi eas per ſeptimanas diuidamus, quemadmodum fieri poſſe tradit *Gal. Com. Aper.* 3. *Aphor.* 30. *& comm. Aphor.* 5. *Aphor.* 7. *extr. ord. claſſ.* reſpiciebat enim Gal. apparentem aliquam temperamenti mutationem, quam ſingulis ſeptennis annis illuceſcere aſſerebat ipſe *Hipp. in lib. de Septim. par. in fin.* quem hoc pacto ætates diuiſiſſe teſtatur *Coſtæus in diſquiſ. Phyſiol. lib. 3. cap. 3. licet Oribaſ. comm. Aphor.* 3. *Aphor.* 38. Hippocratem plurimùm ætates in ſex partes diuiſiſſe affirmet, & quidem Græcos minutiorem hanc ætatum partitionem ita ſecutos eſſe conſtat *ex Cælio lib.* 19. *cap.* 22. vt etiam duodenum numerum tranſgreſſi videantur. Solon tamen ex Philone Iudæo adducente *Fran. Piccolomin. in lib. de rerum definit.* in decem partitus eſt, vt in carminibus ibi allatis videre licet, quæ habes etiam in libello Carminum, vel ſententiarum Theognidis, & aliorum Græcorum Poëtarum Carm. 142. Macrobius quoque inter Latinos decem ætates enumerauit *in lib.* 1. *de ſomn. Scipion. cap. 6. verſ. f.* ac hominis vitam decem ſeptenariis abſolui tradidit ex ſententia etiam Phyſicorum. Poſſunt ergò ætates per ſeptennium vſque ad duodenum numerum hoc pacto numerari Infantia, Pueritia, Pubertas, Adoleſcentia, Iuuentus, Virilitas, Ætas conſiſtens, Ætas media, Senectus, Ætas declinans, ſeu ingraueſcens, Senium, & Decrepitas, quas varia nomina ſortiri, & plurimum inter ſe confundi, diuerſoſque à diuerſis terminos habere, ſuo loco, & tempore palam fiet. Hanc diligentem, adeòque exquiſitam ætatum partitionem videtur primus obtenuaſſe *Hipp. Aph. lib.* 3. *Aph.* 14. *ad plures ſeqq.* in quibus morbos enumerabat, quibus ſingulæ ætates obnoxiæ eſſe conſueuerunt, ex cuius ſententia, licet ex Iuriſperitis Menoch. vbi ſupra, dixerit ætates eſſe ſeptem, diligenter tamen intuenti minutiorem partitionem ipſum feciſſe conſtabit.

Fernelius Phyſiol. lib. 3. *cap.* 10. ætates in quinque 8
partes diuiſit, ſed adoleſcentiam quam primam conſtituit, quadripartitus eſt in Infantiam, Pueritiam Pubertatem, & Adoleſcentiam propriè dictam: ab his recenſens Iuuentutem; poſt hanc conſtantem, ac maturam ætatem; ab hac ingraueſcentem, poſtremo loco Decrepitam. Ex his conſtantem temperatam facit, cæteratum vnicuique ſuum temperamentum aſſignauit, & ratio huius partitionis ipſa temperamentorum ratio eſt, eo modo, qno ipſemet declarat, vt apud ipſum videri poteſt. Quin etiam hanc partitionem ætatum non ſolùm ſecutus eſt *Valleſ. loco ſup. citato.* ſed eam ex Hipp. & Gal. ſententia ſe ipſum admiſiſſe firmauit. Et ex Iuriſperitis ſunt qui ex eiuſdem Hippocr. ſententia ſeptem enumerant. *Ant. Fum. de ſubſtitut. num.* 34. *inſt. in l. minorum. num.* 4. *inſt. de Adopt.*

Non deſunt etiam ex Medicis, qui ſeptem enume- 9
rent, Hippocratem fortaſſe ſecuti loco proximè allegato, vbi præcipuæ ætatum partitiones ſeptem videntur eſſe, licet & aliæ nonnullæ adeſſe deprehendantur. ſed in lib. de ſeptiman. qui ad nos non peruenit, manifeſtè illum ſeptem ætates conſtituiſſe, teſtatur *Cenſorin. in lib. de die Natali.* eiuſque opinionis illum fuiſſe tradit *Piccolomin. vbi ſupra in verb. ætas. Iul. Poll. Onomaſt. lib.* 2. *cap.* 1. ſequitur & hanc diſtinctionem *Gordon. Med. ſuo tempore doctiſſimus in Lil. partic.* 2. *cap. ſexto.* ſeptem quoque numerabat *Conciliator diff.* 26. juxtà ſeptem Planetas, vnamquamque enim ab vno Planeta regi volebat, vt apud ipſum videre eſt. Quod etiam Nancel. præſtitit *in Analogia Microc. ad Microc. lib.* 1. *in proœmio.* Quin 10
etiam Ioel Medicus inter recentiores ac nouiſſimos in *comp. Med. lib.* 1. *ſect.* 3. *petit.* 13. Ætates nouem eſſe aſſeruit etiam ex ipſius Gal. ſententia, ſed eius partitionis nulla ratio aſſignatur.

Ariſt. in de Iuuent. & ſenect. &c. cap. 14. cuiuſcun- 11
que animalis, iridemquem cum his ipſius hominis ætates in tres partes diuiſit, in Iuuentutem, vigorem, & Senectutem; & ratio eius diuiſionis eſt ipſius naturalis caloris vitæ fontis conſtitutio, cuius reſpectu ætates pro eius incremento, ſtatu, aut decremento, mutationes accipere maximè neceſſe eſt; atque hac ratione in tres tantùm partes patitur diuidi vitæ ſpatium, quæ tamen ſubdiuidi etiam poſſunt, prout magis, vel minus ad principium, ſeu finem incrementi, ſtatus, aut decrementi accedunt. Conſentire huic diuiſioni viſus eſt Seruius Tullus, referente *Aulo Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 28. & hanc eſſe ſufficientem ætatum partitionem contendunt *Cœlius Rhod. lect. Antiq. lib.* 19. *cap.* 22. *Cardan. Contrad. Medic. lib.* 2. *contrad.* 10. *Vid. Vid. de curat. generat. lib.* 12. *cap.* 7. *Epiphan. Ferdin. Theorem. Med. lib.* 1. *Theor.* 19. qui non ſolùm hanc eſſe ſufficientem aſſerit, ſed quamcunque aliam ſupertluam.

Denique *Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib.* 3. *cap.* 3. 12
hominis, & animalis cujuſque ætatem proprie duas tantùm

tantùm habere partitiones voluit, pro caloris fortaſsè natiui augmento, & decremento, fortè fortuna non admittens dari poſſe ſtatum, in quo calor prædictus nec proficiat, nec deficiat.

13 Communiſſima opinio, & in quam plures Medici, & alij viri doctiſſimi conſpirare videntur eſt, ætates quatuor tantùm eſſe conſtituendas. Tot enumerat, & non plures *Hipp. 1. de Diet.* non longè à fine ſuis quaſque temperamentis inſignitas, tot etiam enumerabat Pythagoras, & quatuor anni temporibus ipſas comparabat; & tot realiter eſſe elicitur ex *Platone in dialogo de Regno.* Quatuor etiam conſtituerunt Seruius Tullus, itidemque Terentius Varro, parumque diuerſos terminos illis aſſignatur, vt recitat *Pierius Valerian. de Hieroglyph. lib. 27. tranſ. med.* cum his quoque conſentiunt *Cic. in lib. de ſenect. & Poeta ipſi. Horat. in art. Poet. Ouid. Metamorph. lib. 15.*

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recenſent, *Gal. 5. de decret. Hipp. & Plat. cap. 6. & lib. Finit. Medic. propè princ. & lib. de ſalubr. dict. tex. 7. claſſ. 2.* qui & Hippocratem quadrifariam partitum eſſe ætates teſtatur in libello, cui titulus: *Breuis denot. dogmat. Hippocr.* & manifeſtè ita Hippocratem egiſſe conſtat ex *Aph. 13. lib. Aph. 1.* vbi de ætatibus,
15 quæ facilè, aut difficilè ſciuntur ferunt mentionem habet, acceptant & hanc partitionem *Auic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3. Alzaar. Theor. tract. cap. 2. Alb. Magn. de Iuuent. & ſenect. tract. 1. cap. 2. & antè hos Soran. Epheſ. in Iſag. cap. 5. & ex recentioribus Valeriol. loc. comm. lib. 1. cap. 10. Fonſan. Aphor. ſect. 1. Aphor. 13. Baccanel. Conſenſ. Medic. lib. 1. cap. de*
16 *Ætat. temperam.* & alij quamplurimi. Neque abſque ratione hoc faciunt, quia quemadmodum compoſita, ac præcipua temperamenta quatuor tantùm numero ſunt, juxtà quæ quatuor etiam humores in animalium corporibus diminuuntur, & augeſcunt, pro quorum diminutione, & augmento ſtatus etiam, & conditio vitæ mutatur, ſic etiam jure optimo quatuor ætates conſtituendæ. Cùm igitur ætas pro temperamenti mutatione, & peculiaris humoris abundantia ipſa quoque mutationem accipiat, tranſiens in alterius ætatis naturam, non poteſt, niſi quadrupliciter partiri, vt ſentit etiam ipſe *Gal. in loco ſuprà allegato. de Sal. Diet.* & licet doctiſſimus Fernel loco jam ſæpè citato hanc rationem veluti falſam, & nullius valoris confutare tentauerit ex eo, quod nullius abſolutè tale temperamentum habeat, quale ætati, in qua permanet, conueniret, nobis tamen ſatis eſt, quòd quiſque reſpectu ſui ipſius omnes prædictas temperamentorum mutationes experiatur, modo ad debitum vitæ terminum peruenire illi fata concedant. Detur verò, an non detur ætas illa temperata, quam dari vult idem Fernel. in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non eſt præſentis loci inquirere; illud ſatis ſic adnotaſſe, multos ex Philoſophis apertè negaſſe, dari poſſe ſimile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos *in lib. de Iuuent. & ſenect. & de long. & breuit. vita.*

Cæterùm quoad ætatum numerum, quia legi-
17 bus, & iis, qui leges moderantur, ob rerum agendarum varietatem multiplex ætatum diuiſio magis conſona eſt, poſthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates eſſe ſeptem conſtituamus cum iam citata *Gloſ. in §. Minor nat. ff. de Adopt.* quas enumeremus hoc modo, Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, Iuuentutem, Virilitatem, Senecturem, & Decrepitatem, de quibus ſigillatim diſſeremus, ea tantummodò pertractantes, quæ ad ipſos Iuriſperitos, ex noſtra Medica officina vel ſcitu neceſſaria, vel auditu non injucunda fore exiſtimabimus, ab ipſa Infantia originem ſumentes.

SVMMARIVM.

1 *Infantia quid ex Auicenna.*
2 *Infantia proprie quanam ætas ſit.*
3 *Infans quis dicatur.*
4 *Balbutire eſt infantiæ proprium.*
5 *Ætas numeratur à die natiuitatis, non autem à die conceptionis.*
6 *Natus nocturno tempore an antecedenti, vel ſubſequenti die natus dicatur.*
7 *Dies incipit à media nocte, & durat vſque ad mediam noctem.*
8 *Dies noctis filius.*
9 *Dies aliquandò ſumitur pro eò tantùm ſpatio, quo Sol lucet ſuper terram.*
10 *Infans vocatur etiam exiſtens in vtero.*
11 *Ætas eſt vitæ ſpatium.*
12 *Quod in vtero eſt animal dici non poteſt.*
13 *Infans dicitur minor ſeptennio.*
14 *Septennes pueri expeditius loqui incipiunt.*
15 *Infantia dicitur ætas prima.*
16 *Infantes virum ſint alicuius intellectus capaces.*
17 *Infantia proximus habet aliqualem intellectum, contrarium num. ſeq. Amplia vt num. 19.*
20 *Impubes iudicio caret. Amplia vt num. 25.*
21 *Impubes dicitur vſque ad 14. annos.*
22 *Infans furioſo æqu paratur. & num. 27.*
23 *Furioſus caſu agit quod agit, ſic & infans.*
24 *Actus ab infante, & furioſo facti non tenent. Amplia vt num. ſeq. declara vt num. 27.*
28 *Infans non habet dilucida intervalla.*
29 *Imperfectus intellectus in infante eſt à natura, & idcirco non intermittit. contrà de furioſo num. ſeq.*

De Infantia.

QVÆSTIO III.

INfans ab Hippocrate, vt ex Zenxidis verbis protulit *Galenus in lib. de morb. vulg. comm. 1. tex. 5.* 1
appellatur puer vſque ad pubertatis annum, licet non ita ſentiat ipſe Gal. quia loco citato aliter ſentire ſe dicit, *& in comm. 2. lib. 3. einſd. lib. de morb. vulg.* voluit Hippocratem appellaſſe infantes paruos fœtus. ſed quicquid ſit de his, *Auicenna p. 1. doctr. 3. cap. 3.* dixit, infantiam eſſe ætatem, in qua membra pueri nondum ad motiones, & ad ambulandum ſunt apta; nos tamen juxta communiorem opinionem dicamus, Infantiam eſſe ætatem primam 2
à die natiuitatis vſquequò expeditè homo loqui in- 3
cipiat. cum enim Infans dicatur is qui fari non poteſt *l. Mulier. ff. de verb. oblig. §. Pupillus. verſ. Quod diximus. Inſtit. de inutil. ſtipul. l. fi. ff. rem. pupill. ſal. for. Bald. in l. donat. C. de acquir. poſſeſſ. Alberic. in diction. in verb. infans. Pedemont. deciſ. 89. num. 2. & ex Medicis Ioſtrerius in Aphoriſmis infantibus pertinen. ſect. 1. Aph. 1.* quod & ipſa nominis ethymologia indicare poteſt, torum illud tempus dici debet infantia, in quo homo expeditè, ac ordinatè loqui non poteſt à die natiuitatis computando. Ex Medicis tamen *Heurn. in ſuis annotationibus ad Hipp. Aphor. ſect. 3. Aph. 24. num. 1.* Infantiam totum illud tempus vocari voluit, quod à natiuitate vſque-

quò aſperiorem vocem reddant pueri intercedit, quod non niſi cum puberes fiunt, vel ſaltem pubertati approximantur, accidere ſolet. licet tripliciter infantiam patriatur, primam ipſius partem à natali die ad perfectam dentitionem, ſecundam ad ſeptimum annum, tertiam quouſque aſperiorem vocem edant. Taddæus infantiam tripliciter etiam accipi tradit, 1. pro primâ ætate vſquequò puer ambulare poſſit, & ſic ſtricto modo accipitur. 2. largiùs ſumitur cum aſcenditur vſque ad pubertatem. 3. largiſſimè, cum applicatur etiam eius nomen toti adoleſcentiæ. Sed hæc Taddæi, & Eurnij partitio, pace tantorum virorum dictum velim, mihi non probatur, cùm tranſacto ſeptimo anno nulli conuenire poſſit infantis nomen, omnes enim tunc temporis
4 non ſolùm loqui, ſed expeditè loqui ſolent. Eſt autem adeò proprium, ac naturale huius ætatis balbutire, & non expeditè loqui, vt ſapienter admodum Plato illud protulerit in Gorgia, vel de Rhetorica, *Quum cum puerum video, cui adhuc conuenit ita loqui, balbutientem, & ludentem gaudeo, & gratioſum mihi videtur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat; vbi verò puerum audio clare loquentem, amarulenta res eſſe mihi videtur, & offendit mihi aures, & ſeruile quid eſſe mihi videtur.* Ex ſui ergò natura infantes expeditè non loquuntur, & ideò inter miracula, quæ vniuerſale judicium præcedent, quæ recenſet *Eſdr. lib. 4. cap. 6.* illud etiam reperies, *Et anniculi infantes loquentur vocibus ſuis.* itemque pro miraculo habitum eſt, quòd nonnulli ſtatim atque in lucem venerunt, locuti ſint, teſte *Ariſt. probl. lib. 11. problem. 27.* & infantem ſemeſtrem triumphum proclamaſſe pro miraculo narratur à *Val. Max. lib. 1. cap. 6.* Cæterùm ſi rationem quæris cur pueri infantes minimè expeditè loquantur, pete ab Ariſt. vbi ſuprà probl. 30.

5 Dixi verò à Natiuitatis, non à conceptionis die computendum eſſe in ætatis enumeratione, ſic ſentiente etiam D. Covarr. *in Relect. de ſponſ. & matrim. par. 2. cap. 8. num. 3.* Atque hic nota id, quod ab *Aulo Gellio Noct. Attic. lib. 3. cap. 2. & à Macrobio ſaturnaliorum lib. 1. cap. 3.* & ex his à *Polyd. Ripa in tract. de Noct. temp. cap. 152.* diſcutitur, vndè ſcilicet enumerandus dies ſit in eo, qui natus ſit no-
6 cturno tempore; an nimirum dicatur natus in die præcedenti, vel ſubſequenti. ex Varrone verò concludunt, quòd ſi ante mediam noctem natus ſit, eius natalis numeretur à die præcedenti, ſin autem poſt,
7 à die ſubſequenti. ratio eſt, quia dies incipit à media nocte, durat autem vſque ad mediam noctem. *l. More Romano. ff. de feriis. Guid. Pap. ſing. q. 63.* cujus moris cauſam reddit *Plutarc. in problem.* vnde
8 ab Antiquis, Diem ex Nocte prognatum eſſe dicebatur, Heſiod. in Theogonia.

Nocte parrò tam Æther, quàm dies prognati ſunt.

Qua de re Dies integer, ſpatium ſcilicet horarum 24. noctem, & diem comprehendens, Gal. teſte plurihus in locis præcipuè vero *q. Method. cap. 2. & 10. Eiuſd. cap. 2. claſſ. 7. & 1. de Criſ. cap. 16. claſſ. 4.* Nyctimeron, hoc eſt Noctidialis ab aliquibus ex Antiquis appellabatur, vt idem *Gal. teſtatur in lib. ad eos, qui de Typ. ſcrip. cap. 7. claſſ. 3. & in libello de ſeptim. par. claſſ. 1.* licet aliquandò Dies pro eo tantùm
9 ſpatio accipiatur, quo Sol lucet ſuper terram, vt notat ex Iureconſult. *Polyd. Ripa de nocte temp. cap. 3. num. 27.* & ſic diſtinguitur à nocte, comprehenditque horas duodecim, quæ *tamen* non omni tempore æquales, ſed modò breuiores, modò longiores ſunt. *Alciat. in l. Verbis appellatio. ff. de verb. ſignif.* 8. accipies, apud Homer. in Apoll. Hymno:

Latona autem nouem dies quidem, & nouem noctes inſperatis
Partus doloribus torquebatur.

Et apud Theocrit. Idyll. 2.

Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.

Horatius Epod.

Vrget diem nox, & dies noctem.

Porrò licet infantia, quæ primæ ætas eſt, à die natiuitatis enumeri incipiat, non verò à die conceptionis, vt ſuprà dixi, tamen infans dicetur etiam fœtus in vtero exiſtens in ſacris litteris citante *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. caſ. 17. num. 8.* quin etiam & apud ipſos Medicos fœtus jam in vtero perfectus, & omnibus membris abſolutus infans vocatur, vt patet apud *Hipp. qui 3. de morb. vulg. Ægr. 10.* bimeſtrem aut trimeſtrem conceptum infantem appellauit, vt teſtatur inibi *Gal. in comm. & reperit. 1. de ſem. cap. 9. claſſ. 1.* 10

Illud tamen & in communiſſimo hominum vſu, & apud omnes DD. patet, tempus geſtationis non computari cum ætatibus, quæ à die natiuitatis ſolummodò enumerantur. *Hoſtien. in ſum. de deſp. Impub. num. 3. lib. 4. Garzias de Benef. par. 7. cap. 4 num. 84.* nam, cùm ætas ſit vitæ ſpatium, vix viuere vide- 11
tur is, qui in vtero exiſtit, & idcircò animal dici non poteſt, nec homo. *l. Falcid. ff. ad l. Falcid. Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. Glo. 9. num. 78.* Immò conceptum in vtero nihil eſſe, & in rerum natura non haberi probabat idem *Tiraq. in l. ſi vnquam C. de reuoc. donat. Glo. ſuſcep. liber. nu. 149.* hoc tamen intelligendum reſpectu eorum, quæ pertinent ad actus ciuiles, aliàs enim non modò animal, & homo eſt infans in vtero, ſed ipſum etiam ſemen ſecundum aliquos homo eſt, cùm ſe habeat in potentia ad tale eſſe, vnde Martial. in Pontticum Maſtupratorem: 12

Hoc, quod tu digitis, Pontice, perdis, homo eſt.

Quamobrem contra illam ſententiam ſtrenuè admodum pugnat Gal. *in lib. cui tit. An animal ſit &c.* vbi non ſolùm animal eſſe fœtum in vtero, ſed etiam animæ rationalis participem contendit, nobis tamen ſatis eſto, quod ad rem noſtram facere videtur, nimirum nullam haberi rationem in ætatis computatione temporis illius, quo fœtus in vtero permanet, ſed ætatem, vt iam non ſemel dictum eſt, à die natiuitatis numerari, & hunc eſſe primum infantiæ terminum.

Secundum definentis ſcilicet Infantiæ terminum 13
aſſignarunt Il. ac Legumperiti dicentes, Infantem dici minorem ſeptennio. *l. ſi infanti. C. de Iure delib. Glo. in l. qui habent tutorem §. ſi pupill. aut pupillæ verb. Infanti ff. de tutelis in l. pupillus qui teſtam. in l. Donat. C. de acquir. & retin. Zabar. de homic. vol. & caſual. c. ſi furioſus num. 7. Felin. conſ. 15. num. 20. Menoch. de Arbitr. vbi ſuprà num. 9. & vltimo loco Farinac. præct. crimin. par. 2. lib. 3. q. 42. num. 3. tomo primo.*

Talis autem terminus prudenter admodum ab il- 14
lis huic ætari videtur aſſignatus, ſecundùm plurimum enim ſeptennes pueri iam expeditiùs, ac magis ad rem fari incipiunt, licet nonnulli, vt de cæteris etiam rebus euenire ſolet, aut citiùs, aut tardiùs hoc ipſum perficiant.

Quemadmodum verò ab effectu hæc ætas infan- 15
tia dicta eſt, ſic etiam ab ordine ætatum dicta eſt ætas prima, & aliquandò etiam ætas puerilis. *Alberi. in diction. in verb. ætas prima, & in verbo. ætas puerilis,*

ex

ex noſtris Celſ. ſua Med. lib. 2. cap. 9. licet puerilis nomen ad ſubſequentes etiam ætates ſeſe extendat.

16 Illud autem circà hanc ætatem controuerti poſſe videtur, vtrum nempè infantes ſint alicujus intellectus capaces: nam *Glo. in §. Pupillus inſtit. de inutil. ſtipulat. in verb. non multum, & Iaſon. in l. Pupill. ſi fur. ff. de acquir. hared. num. 4.* dixerunt, infantiæ proximum, hoc eſt, qui jam ex infantia ad pueri-
17 tiam properat, eſſe alicujus intellectus participem. Dicendum, puerum infantiæ proximum, vel me-
18 liùs, infantem proximum pueritiæ reſpectu quidem
19 jam prægreſſæ ætatis habere quoquo pacto aliqualem intellectum, abſolutè verò ipſum nullius cognitionis eſſe capacem, quæ ſibi, aut alteri vtilis eſſe poſſit: non enim intelligit quid agit, vt ex prædicto §. *pupillus* habetur, immò ipſum impuberem judicio
20 carere, & habere tantummodò ſemiplenum judicium firmant ipſi DD. *Archid. de elect. cap. ex eo. num. 2. Pileus quæſt. jurid. 13.* quod multò magis locum habet in infante, quia impubes dicitur quis
21 vſque ad 14. annos. *Iaſ. in l. impuberibus num. 2. ff. de acquirenda hared.* quinimmò etiamſi infans, aut impubes ad propoſitum loquantur, & aliquos actus prudentes faciant, tamen iudicio carere dicuntur. *Rota in noviſſ. deciſ. 127. num. 3. & 9. parte 2.*

Vndè eſt, quod infans, & impubes apud leges,
22 & earum interpretes furioſo æquiparantur. *Caſtr. in l. pupillus ff. de acq. hared. Moſcard. de probation. concl. 3340. num. 32. vol. 1.* quia quemadmodum furioſus caſu agit quicquid agit, *l. vltima in fin. ff. de admi-*
23 *niſtr. tutor. Menoch. conſ. 82. num. 207. vol. 1.* ſic
24 etiam & infans; & id circò actus ab ipſo facti non tenent, quamobrem neque teſtamentum condere ei licet. *Dec. in l. ſi frat. C. qui teſtam. fac. poſſ. num. 3.*
25 quod ampliat, vt procedat, etiamſi, vt dixi intel-
26 lectum, & iudicium habeat ſuprà quam ferat ætas. nam tales nullam habent prudentiam, etiamſi ex actibus habere videantur, vndè *Lucr. lib. 3. de rer. nat.* hoc maximè quærebat, cur nullus puer ſit prudens; quinetiam puerorum ſapientiam non ſolùm flocci pendebant antiquiores, ſed odio quoque habebant ex parœmia illa: *Pueros odi præcoci ſapientia*; ad quod etiam facit Platonis auctoritas in huius quæſt. prin. allata: res enim videtur huiuſmodi ætatis prudentia neque ſibi, neque alteri vlla ex parte vtilis. *auctor in Adag.*

Non mirum ergo eſt, ſi multoties apud Homerum infantis nomen pro inſipienti accipitur, vt Iliad. 2.

Certè iam pueris ſimiles loquimini infantibus.

Et ſexto eiuſdem:

Filium in ſinu geſtans, infantem animo, infantem item corpore.

Et Odyſſ. 16. in fin. ſub perſona Penelopes loquens inquit:

Filius autem meus, quouſque quidem fuit infans, & demens.

& ipſe Telemachus Penelopes filius de ſe ipſo loquens Odyſſ. 2.

Iam enim intelligo, & ſcio ſingula bonaque, & pejora, Antea autem infans eram.

Infert enim ex hoc quòd erat infans, quòd nihil boni, aut mali cognoſcebat, veluti nunc cognoſcit.
27 prudenter ergò, vt ſuprà dicebam, æquiparantur infans, & impubes furioſo à Legumperitis, immò videtur, quòd id ipſum ampliandum ſit in infante, eo quòd carentia intellectus in ipſo quantum eſt de præſenti ſit minùs reparabilis, quàm in furioſo, & idcircò actus prudens furioſi, & quem quilibet ſanæ mentis faceret, valet. *Grammat. deciſ. 73. num. 38.* 28
& ratio eſſe poteſt, quia præſumitur, vel præſumere licet, ipſum habuiſſe dilucida interualla in eo actu celebrando; at in infante non eo modo ſe res habet, nam non poteſt dici illum hæc dilucida inter- 29
ualla habuiſſe; imperfectio enim ſui intellectus à natura eſt. *l. ſi infanti in prin. de Iur. deliber.* quæ imperfectio nunquam intermittit, ſed durat vſque ad certum tempus procedente ætate, vt Lucret. lib. 3. de rer. nat. canebat:

Nam velut infirmo puero, tenerogue vagantur
Corpore, ſic animi tenuis ſententia ſurgit;
Indè, vbi robuſtis adoleuit viribus ætas,
Conſilium quoque majus, & auctior eſt animi vis.

At in furioſo intellectus imperfectio cùm ſit ab ac- 30
cidenti, & à morbo, facilè quidem poteſt intermittere, etiam ſi denuò reuertatur, quouſque igitur hæc imperfectio in puero durat, quicquid agit, etiamſi prudenter agat, aût videatur agere, caſu tamen agit, non enim cognoſcit, ſe prudenter agere. *l. fin. ff. rem. pupill. ſalu. for.* nulla enim prudentia poteſt eſſe illius, qui non cognoſcit quales ſint actiones, quas patrare ſolet, vt ſe cognoſcere dicebat Telemachus Vlyſſis filius vbi *ſuprà apud Homerum.*

SVMMARIVM.

1. *Pueritiæ nomen latè patet, & quatuòr ſub ſe comprehendit ætates.*
2. *Adoleſcentia extendit ſe ad annum 25.*
3. *Puer dicitur quis durante pubertate.*
4. *Pubertas in omnibus ad 25. annum extenditur, præterquam matrimonialibus.*
5. *Minores dicuntur ante 25. annum.*
6. *Pueri nomen conuenit etiam infanti.*
7. *Pueritia, quænam proprie ætas ſit. & num. ſeq.*
9. *Puer proprie loquendo dicitur minor 14. annis.*
10. *Pueritiæ termini varij.*
11. *Pueritia quando incipiat, & quando deſinat.*
12. *Pueritia dicitur ætas pupillaris.*
13. *Infrà 14. annum in mare, & 12. in fœmina ætas pueritiæ pupillaris dicitur.*
14. *Pueri intellectu carent. diſtingue, vt num. ſeq.*
16. *Pueri infantiæ proximi quando dicantur.*
17. *Prouerbium, puero etiam notum.*
18. *Pueri pubertati proximi alicuius intellectus ſunt participes.*
19. *Pubertati proximi doli capaces.*
20. *In proximos pubertati omne delictum cadit præter adulterium. & num. 27.*
21. *Impubes iudicio caret. declara vt num. 24.*
22. *Infans, & impubes quicquid vident ignorant. intellige vt num. ſeq.*
25. *Minores fragile habent conſilium.*
26. *Pueri quæ corporis ſunt functiones optimè exercent, quæ verò animi non, ſed proxima ætate.*
28. *Nouennes, & decennes pueri generarunt.*
29. *Puer neque ad coëundum, neque ad generandum aptus.*
30. *Puer ſemen non poteſt emittere.*
31. *Vniuerſalis natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.*
32. *Qui coire, & generare poteſt, puer non eſt dicendus.*
33. *Pubes dicitur, qui concipere, & generare poteſt. & num. 36.*

34. *Non attenditur annorum numerus, sed malitia.*
35. *Alex. reprobatur, Bart. defenditur.*
37. *Impubes non præsumitur potens ad coëundum.*
38. *Alex. quomodò defendi possit.*
39. *Impuberes sunt steriles.*
40. *Ætates iuuentutem præcedentes aut semen non effundunt, aut infœcundum.*
41. *Pubertati proximi habent appetitum coëundi, & coëuntes aliquam percipiunt voluptatem, etiamsi semen non emittant.*
42. *Hircire quid sit.*
43. *Potentia coëundi anticipat pubertatem.*
44. *Pubertas in matrimonialibus respicitur quandò quis generare potest.*

De Pueritia.

QVÆSTIO IV.

1 PVeritiæ, ac pueri nomen latè patet; pueritia enim quatuor sub se ætates comprehendit, Infantiam nimirum Puentiam, Pubertatem, & Adolescentiam; *Taddæus Florentin. comment. 1. Aphorism. 13. versu, Nota ergò.* & licet Fernel. loco iam sæpius citato has quatuor ætates maluerit adolescentiæ nomine insignire, & meritò, quia in his omnibus ætatibus homo adolescit, tamen etiam pueritiæ
2 nomen sibi vendicarunt: nam quemadmodum Adolescentia extendit se ad vigesimumquintum annum *Gal. comment. Aphor. 5. Aphor. 9. & Fernel. loco citato*, sic etiam & pueritia, cùm puer intelligatur quis
3 donec durat pubertas *Bart. in l. Mela. num. 4. ff. de alim. leg.* pubertas autem in omnibus præterquam in
4 matrimonialibus ad 15. annum extenditur. *Abb. in c. tua. num. 2. de despons. Imp. Aret. in §. Minor. num. 11. Instit. de adoptionib.* & id circò antè 25. annum
5 pueri minores vocantur *cap. in præsentia. §. Quare de Probationibus. Farinac. prael. crim. lib. 3. par. 2. tom. 1. q. 42. num. 21.*

Nec solùm adolescenti, ac puberi pueri nomen
6 conuenit, sed etiam infanti: passim enim in sacris litteris pueri nomine vocantur infantes, vt de Christo Domino recenter nato *Luca cap. 2. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, & ibid. cap. 1.* de Ioan. Baptista, *quis putas puer iste eris?* & vbique aliàs, quin etiam *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* post completam fœtus formationem puerum ipsum vocitare consueuit.

7 Sed propriùs sumentes Pueritiæ nomen, dicendum est, eam esse ætatem intermediam inter infan-
8 tiam, & pubertatem, vel melius, esse totum illud spatium vitæ, quod interuenit incipiendo ab eo, in quo primum infantes expeditè loqui incipiunt, vsque-
9 quò pubescant, & idcircò Puer dicitur, proprie loquendo, minor 14. annis. *Glo. in l. sancimus. C. quæ sit bon. pos. Glo. in c. ex ratione de Ætat. & qual. & in præf. tit. 14. verb. Pueris, & in cap. super inordinata de prabend. & dignit. verb. Pueri. tit. 5. & in c. Referente de delict. Puer. Bart. in l. seruis. ff. de legat. 3.* licet idem *Bart. in l. Prim. §. Initium num. 1. ff. de*
10 *Postul.* pueritiam ad 17. annum extendi voluerit, aliis ad 15. vt Terentio Varrone, aliis ad 16. vt Seruio Tullo illam prorogantibus, aliis verò etiam ad 18. *vt Gloss. in cap. in veteri dist. 77.* cum Meno-
11 chio tamen dicamus, Puerum dici à septimo anno, vsque ad 14. annum verò perdurare cum iam citatis doctoribus pueritiæ ætatem concludamus. *Farinac. prax. Crim. part. 2. Tom. 1. lib. 3. quæst. 42. num. 6.*

Quæ ætas pupillaris quoque dicitur, & in ea con- 12
stituti pupilli *Glo. in c. ex ea de elect. & elect. pot. Glo. in iam sæpius cit. §. minor. natu. Part. ibid.* quanquam 13
pupillaris nomen etiam superiorem ætatem, hoc est infantiam comprehendit, vt patet ex citata *Glo. in c. Ex ea.* Quæri autem potest de Pueris id, quod supra de Infantibus quæsitum est circà intellectus imperfectionem, vtrum scilicet & in iis talis sit, quæ impediat, quò minùs propria, & ciuilia negoria obire possint; & dicendum videtur, quòd licet progrediente ætate semper intellectus in homine proficiat, ita vt, quò maior natu homo est, eò maiorem, ac perfectiorem intellectum habere præsumatur, quantùm est ex hoc, simpliciter tamen pueros intel- 14
lectus, & rationis minimè esse participes. hac igitur ratione, licet puer proximus pubertati, vel vt Iurisperitorum nonnullorum modo loquar, post decimum annum cum dimidio (tales enim magis pubertati proximi dicuntur *Glo. in l. Pupill. instit. de inut. stipul.*) maiori intellectu dotari videatur, quàm 15
proximus infantiæ, hoc est antè prædictum termi- 16
num, *vt Glo. ibid. in verb. infantia proximus*, tamen simpliciter loquendo, vtrumque esse rationis expertem dicendum est, de his enim dicebat *Arist. 8. de hist. anim. cap. 1.* eorum animam non differre ab anima belluæ, quod intelligendum venit quoad rationis vsum, & idipsum firmauit *Gal. in lib. 3. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 7. class.* inquiens, *Pueri ratione minimum vtuntur, & ira, & cupiditatibus vt bestia seruiunt*, quod & *lib. 5. cap. vlt.* in his verbis repetit. *Adulti ratione iracundiam refrenant, pueri autem nihil tale efficiunt, quemadmodum neque bestia*; & antè illum firmauit eandem sententiam *Plato. 4. de rep. vers. fin.* Ne vero putes, Galenum pueros fortasse vocare infantulos septennes, vel natu minores, ipse se ipsum declarat. *comm. 3. Aphor. 24.* vbi pueros se appellare infantes vsque ad pubertatem, & infrà testatur.

Hoc ipsum etiam ex communi hominum senten- 17
tia patere potest, cùm enim quid significare volumus vndequaque, ac hominum cuicunque notum, dicimus, Puero etiam notum esse, vt qui parum, immò nihil cognoscere præsumatur, quo prouerbio vsus est Homer. Odyss. 6.

Facilè autem nota sunt, etiamsi puer præiret infans. Et Plat. in Conuiuio. idemque Plat. in lib. de nat. hum. vers. med. per puerum, rudem, ac ineptum hominem significabat, inquiens, *Puerum in omnibus huiusmodi te ipsum putabis*, & *in Protagora vers. fin. Itaut is* (de quo loquebatur) *puero nihilo melior appareat*, quasi dicat rudis, & insipiens. Aliàs verò millies idem Plato, Pueros & intelligentia carere, & rationis esse expertes testatus est, præcipuè verò 6. *de Leg.* Puerum omnibus bestiis magis intractabilem, & insidiosam, acrem, ac procaciſſimam bestiam vocabat. Ecquid nam multis opus est in re vel pueris ipsis notissima? satis sit ex sacris adduxisse, puerum pro insipienti accipi, vt est *Ecclesiast. cap. 10. vers. 16. Va tibi terra, cuius rex puer est, & Esaiæ cap. 3. vers. 3. Et dabo pueros principes eorum.* iure merito ergò hæc ætas improuida dicebatur à Lucret. lib. 1. & 4. de Rer. nat.

Vt Puerorum ætas improuida ludificetur.

Dubitatur tamen de Pueris pubertati proximis, seu qui decimum jam annum peregerunt; hos enim 18
aliqualem habere intellectum ex Arist. sententia

dicebat

dicebat *Maluas. in terminis minoris conſ. 65. num. 15.*
19 *vol. 1.* & idcircò fortaſſe tunc temporis dicuntur doli capaces *l. Pupillum. ff. de reg. jur. Zabar. de homic. vol. & caſ. in c. ſi furioſus num. 7.* Immò, cum tunc quis ſit perfecti intellectus, cum eſt doli capax. *Ioſ.*
20 *in l. 1. ff. de acquir. her. §. Adipiſcimur, num. 18.* quia in tales omne delictum cadit præter adulterium *c. 1. de del. puer ſumm. Hoſt. lib. 4. de frig. & Maleſic. num. 3.* ſequitur hinc, quòd pueri decennes, aut paulò majores perfecti ſint intellectus.

His tamen ex ſuperioribus patet reſponſio, reſpe-
21 ctiuè enim ad petactam ætatem illi locuti ſunt; nam ſimpliciter Impuberem judicio carere apertiſſimè dixerunt DD. *Archid. in c. Ex eo. num. 2. de Elect.*
22 ipſumque ignorare omnia quæ videt. *l. 1. §. Impuberes. C. de falſ. min.* licet dubium non ſit, quòd in
23 his, qui jam pubertati accedunt, manifeſtum intel-
24 lectus rudimentum appareat. vndè benè *Pilem quæſt.*
25 *jurid. 13.* tales ſemiplenum habere judicium dixit, quod etiam ipſæ ll. firmare videntur, cum Minores fragile habere conſilium firmant. *l. 1. ff. de Minor. Boer. conſ. 39. num. 1.* ex cujus conſilij fragilitate minimum non eſt, eos, vt Terentius *in Hecyra act. 3. ſc. 1.* dicebat, eſſe leui ſententia, vndè *Gal. in lib. de fœtuum form. c. 3. in fin. claſſ. 3.* pueros, dicebat, quoad
26 rationalem animam imperfectos eſſe, & alibi, eos, quæ corporis ſunt functiones optimè exercere dicebat, quę verò animi non ita, ſed proxima potiùs ætate.

Secundò videndum hic de potentia coëundi, an ſcilicet in hac ætate poſiti apti ſint ad Venerem exercendam: licet enim, vt ſuprà dixi, *ex c. 1. de delict.*
27 *puer*, in Impuberem omne delictum cadere poſſit, præter adulterium, & Impubes non præſumatur apud Iuriſtas potens ad coëundum. *Boſ. in pract. crim. tit. de delict. num. 28. Surd. conſ. 364. num. 33. tom. 3.*

Tamen non deeſt dubitandi locus, cùm multi
28 caſus enarrentur puerorum, qui nouennes, aut decennes non tantùm coiverint, verùm etiam filios genauerint; & inter alios vulgatus eſt caſus etiam inter ipſos Iureconſultos teſtimonio Diui Hieronymi, ſiuè, vt alij malunt, Diui Gregorij confirmatus, quem refert *Glo. in ſum. 20. q. 1.* & plures hujuſmodi hiſtorias recollegit *Schench. obſeruat. Medic. rar. lib. 4. tit. de Conceptione.* quin etiam ipſe ſimilem his hiſtoriam hic ſubnectere poſſem, quam tamen omittam. De fœminis item ſimiliter eadem, quæ & de maſculis circa eam rem enarrantur, & *Solin. de ſit. orb. c. 63.* (vt hoc obiter dicamus) meminit quarundam mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen conſeneſcunt, ac pereunt. Sed quod magis mouere nos poteſt *Iouber. lib. 2. Error. popul. cap. 2.* multis probat, pueros nouennes, ac decennes, & præſertim puellas concipere aliquandò poſſe, & plures etiam concepturas antè pubertatem ſi viro vterentur. Hæc tamen nihil ad nos, ſed ex his, quæ ab aliis relata ſunt, & quod ad noſtras regiones pertinet, videbatur deduci poſſe, Pueros impuberes, & ad coëundum, & ad generandum aptos eſſe poſſe.

29 Contrarium tamen veritatem habere dicendum,
30 nunquam enim puer aptus erit ad coëundum, & multò minus ad generandum, quia ſemen non poteſt emittere: licet enim aliqui infrà tempus pubertati conſtitutum & coiverint, ac ſemen emiſerint, & filios procreauerint, hoc non ex vniuerſalis Naturæ, ſed ex particularis inſtituto factum;
31 vniuerſalis enim ſua opera in pluribus commonſtrat, & per ea plura individua regulatur, non verò per particularem aliquam naturam. Veruntamen & ij ipſi,
32 qui infrà præſcriptos terminos coiverunt, & generarunt, pueri ampliùs dicendi non erant, etiamſi ſeptennio minores generaſſent; ſed puberes vocandi, cùm pubes dicatur is apud Iureconſultos præci-
33 puè, qui poteſt concipere, & generare. *c. Puberes de deſponſ. Impub.* quamobrem rectè *Summa Hoſtien. lib. 4. de deſponſ. Impub. num. 3. & 6.* dicebat, non
34 attendi numerum annorum, ſed puberem dici etiam minorem 14. aut 12. annis, ſimodò malitia ſupplear ætatem, hoc eſt, ſi coire poteſt: vndè eſt, quòd *Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num. 32.* rectè ſenſiſſe dicendus ſit, cum inquit, *Si puer decem annorum ad coeundum potens eſt, vxorem ducere poteſt.*

Et ex his apparet malè pronuntiatum eſſe ab
35 *Alex. in l. Aurib. ff. de vulg. & pupill. num. 14.* Impuberem poſſe contrahere matrimonium, & habere filios, quandò malitia ſupplet ætatem, & malè quidem contrariatus eſt Bart. contrarium tenenti *in l. in Pupill. de Vulg. & pupill. num. 6.* vt idem
36 Alex. refert; nam eo ipſo, quòd hic, quem impuberem vocat Alex. aptus erit ad generandum, jam non erit ampliùs impubes, ſed pubes, cùm præcipuè per hoc, vt dixi, quis dicatur pubes, quandò ſcilicet potens eſt ad coëundum; hoc enim inter alia pubertatis ſigna euidentiſſimum, ac infallibile dicunt Iuriſperiti. *Summa Hoſtien. vbi ſub. num. 4. & 5. Abb. ibid. num. 2.* quippè cùm quatenùs quis
37 impubes eſt, non præſumatur potens ad coëundum, vt dictum jam ſuperiùs eſt; Alex. autem nimis ſe reſtrinxit annorum quantitati, cum dixerit, impuberem poſſe habere filios; id enim ſibi voluit ille, quòd impubes, hoc eſt, qui ad annos à lege pubertati præſcriptos adhùc non peruenit,
38 potis ſit ad generandum, quandò malitia ſupplet ætatem, attendens potiùs nomini, quàm maturæ rei,

Et hoc quidem pacto Alex. opinio veritatem habebit, ſecus autem ſi Impuberis nomen in propria, ac germana ſignificatione accipiatur: nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum, cum iſtud ipſum nomen apud *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 1.* pro ſterili accipiatur, *Prædeunt*, inquit, *nonnulli iam inde à primo ortu natura impuberes, infœcundique*; & paulò infrà, *Mulieres etiam ſimili modo Impuberes à Natura creari poſſunt.* nec ab re doctiſſimus
39 *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. in principio*, Impuberes ſteriles eſſe, abſolutè dicebat, quia quatenus impuberes, habent repugnantiam quandam, & naturalem ineptitudinem ad generandum tam ex parte potentiæ ad coëundum, quàm ex parte emittendi ſemen, quàm etiam ex parte ſeminis, quod tamen vel non emittunt, vel, dato quod emitterent, fœcundum non eſt, quod non ſolum de Impuberibus, ſed
40 etiam de ipſis puberibus affirmabat *Gal. lib. 2. de ſan. tuen. cap. 2. claſſ. 2.* dicens, *Quæ enim hanc* (iuuentutem) *vel præcedunt ætates, vel ſequuntur, aut planè ſemen non effundunt, aut certè infœcundum, aut*
41 *malè fœcundum effundunt.* etiamſi verò in Impuberibus, qui iam pubertati accedunt, non ſolum reperiatur coëundi appetitus, ſed etiam aliquandò potentia, ac coëuntes aliquam percipiant voluptatem etiam ſemen non emittentes, *Ariſt. teſte, Problem. ſect. 30. Problem. 1.* quam coëundi voluptatem, ac veneris pruritum hircire apud Hipp. vocari, teſta-
42

42 tur *Gal. in 7. de morb. vulg. comm. 3. tex. 25. claſs. 3.* Quod in canibus catulire dixit *Varro 2. de Re Ruſtic. cap. 16.* atque ea de re benè firmauerit *Abb. in c. A nobis de Sponſ. Impub. num. 3.* potentiam coëundi an-
43 ticipare tẽpus pubertatis. tamen quia impuberes nec ſemen verè aut emittunt, emittere poſſunt, nec conſequenter generare, idcircò, durante hac generandi impotentia, impuberes vocandi, ac eadem impotentia terminata, ſemen emittentes, & generantes, etiam eum annorum numerum, vt dixi, non complentes, in quo plerumque cæteri pubeſcere ſolẽnt, puberes, & non vltrà impuberes dicendi. & idcircò idem *Abb. in c. Quon. freq. Vt lit. non conteſt. num. 18.* dicebat, & benè, quòd licet pubertas in pluribus ac-
44 cidere ſolear 14. anno, tamen reſpectu matrimonij reſpicimus, quandò quis generare poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in ea etate conſtituti.*
2 *Impubes accipitur aliquandò pro minore 25. annorum.*
3 *Pueritia incipit à ſeptimo anno, deſinit vero 14. ſic & Impubertas.*
4 *Pueritia nomen ad alias extenditur ætates.*
5 *Impubertas proprie qua ætas dicatur.*
6 *Præpoſitio* In, *poſita in principio nominis importat negationem.*
7 *Impubes quis ſit.*
8 *Impuberis nomen ſimile eſt nomini Inteſtati.*
9 *Inteſtatus quis dicatur.*
10 *Impubertas in duas partes diuiſa.*
11 *Ætas Infantiæ proxima qua.*
12 *Pubertati proxima ætas qua ſit ſecundùm aliquos, & ſecundùm alios qua, num. 14. Reprobatur vtraque ſententia num. 13. & 15.*
16 *Eatenus quis dicitur pubertati proximus, quatenus aliqua rudimenta pubertatis habet. & num. 12.*
17 *Proximi pubertati qui dici debeant juxtà Galeni ſententiam, declaratur num. 19.*
18 *Non eſt vnus omnium certiſſimus pubeſcendi terminus.*
20 *Inter Iuriſperitorum opiniones quanam ſit Galeno magis conſona, & quæ minus, num. ſeq.*
23 *Tempus apud Il. conſideratur aliquando de momento ad momentum.*
24 *Menochii opinio approbatur.*
25 *Tempus pubeſcendi, & ſe pubertati approximandi diuerſificatur pro temperamentorum diuerſitate.*
26 *Index debet cognoſcere temperaturam ejus, cujus ferre judicium debet, an proximus pubertati dici ille conueniat.*
27 *Temperamentorum cognitio ad Medicum ſpectat.*
28 *Multa pubeſcentiam ipſam, & conſequenter ætatem Pubertati proximam & retardare, & accelerare poſſunt.*
29 *Ipſa natura intrinſeca eſt prima, & adæquata cauſa celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ.*
30 *Index deberet adhibere Medicos in definitione ejus quæſtionis, an quis pubertati proximus ſit.*

Qui dicantur Pubertati proximi.

QVÆSTIO V.

1 ÆTas pueritiæ dicitur etiam impubertas, & qui in ea conſtituti ſunt impuberes *Glo. in l. hared. computatio. ff. ad l. Fale.* nam impubes dicitur minor. 14. annis, & vſque ad 14. annos. *l. non ſolum §. ſi libertus. ff. de excuſ. tut. Iaſ. in l. impuber. ff. de acquir. hæredit. num. 2. Alberic. in diction. in verb. impubes,* licet, vt habetur ex eadem *l. non ſolum* im- 2
pubes aliquandò accipiatur pro minore 25. annis, ſed impropriè, & largo modo.

Quemadmodum autem pueritia à 7. anno inci- 3
pit, deſinit verò in 14. ex ſuprà citatis, ſic & impubertas. *Hoſtien. in ſum. lib. 4. de deſp. impub. num. 3. Farinac. vbi ſuprà num. 8.* ſed pueritiæ nomen ad
alias quoque ætates extenditur, vt ex ſuperioti 4
quæſt. patet; impubertas autem non ita, nam pro- 5
priè loquendo ea ſolummodò ætas dicitur impubertas, quæ inter pubertatem, & infantiam media eſt, quamquam enim illa præpoſitio *In*, cum in 6
principio nominis ponitur, negationem ſignificat, *Glo. in l. ſacrilegi. ff. ad l. Iul. pecu.* & patet in pleriſque nominibus, ne dicam omnibus, vt impotens, ignarus, inutilis, inobediens, infirmus, impiger, imprudens, irrationalis, infrequens, innatus, & hujuſmodi, ita vt impubes idem importet, ac ſi dicas, non pubes, tamen videtur cum negatione in hoc nomine notari proxima aptitudo ad pubeſcendum, tanquam ſi diceres, Impubes is eſt, qui adhùc 7
pubes non eſt, ſed pubertati proximus, vel in ætate pubertati proxima: ſecùs enim dicendo, non minùs hoc impuberis nomen cæteris ætatibus conuenire poſſet, quæ extra pubertatem ſunt, quàm huic, quæ propriè Impubertas à nobis dicitur.

Similem nominis ſignificationem reperies in nonnullis aliis vocibus, cum hac negatione compoſitis, 8
quæ cum negatione proximam, vt dixi, important aptitudinem ad eam ipſam rem, quam negant, vt eſt, exempli gratia, nomen Inteſtati, neque enim quilibet, qui teſtamentum non conficit inteſtatus decedere dicitur, ſed is tantum, qui, cùm poſſet con- 9
dere teſtamentum, non condidit. *l. Inteſtati. ff. de fiſc. & legit. hæredibus.* Vnde Iuuen. Sat. 1.

Hinc ſubita mortes, atque inteſtata ſenectus.

nempè quia ſenes maximè teſtamentum condere poſſunt, ac debent.

Hæc igitur ætas à Iuriſperitis in duas partes diui- 10
ditur, quarum vnam vocant ætatem Infantiæ proximam, alteram verò ætatem proximam pubertati, vt in ſuperiore quæſt. jam meminimus, vtraque verò ſub pueritia continetur. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 57. num. 19.*

Incipit porrò ætas, quæ Infantiæ proxima dici- 11
tur, ab anno ſeptimo. *Menoch. vbi ſup. num. 12.* vel iam perfecta infantia, ac durat ſecundùm Iuriſperitorum ſententiam, & terminum ab iis aſſignatum in maribus vſque ad decimum annum, & vndecimi dimidium, in fœminis ad nouem vſque, & dimidium decimi. ita ſæpiùs jam citata *Glo. in §. Pupillus omne. verb. Infantia proximus. Inſt. de Inut. ſtipul.*

A quo tempore ſuprà vſque ad annum 14. enu- 12
meratur ætas, vel ætatis pars illa, quæ pubertati proxima dicitur ſecundùm communiorem Iuriſperitorum ſententiam. *Glo. vbi. ſup. & in l. Pupillum. ff. de reg. Iur. Glo. fin. in. l. 1. ff. de nou. Iaſ. in l. Properandum. §. Et ſiquidem. num. 2. C. de Iud. & in Auth. ſacramenta num. 6. Caſtr. ibid. num. 2. & conſ. 384. num. 2. Zabar. de homic. vol. & caſ. 6. ſi furioſus num. 7. Dec. in l. Pupillum ff. de reg. Iur. in prin. Alberic. in Diction. in verb. Ætas in ſ. Ruland. conſ. 57. num. 25. Cephal. quæſt. 291. in prin. Surd. conſ. 364. num. 4. & 31. Tom. 3. Bellam. conſ. 48. num. 44. Couarr. Relect. Tom. 1. par. 2. caſ. 5. num. 5. &* alios citat. *Menoch. vbi ſup. num. 21.*

Sed

13 Sed hanc ſententiam reprobat, & confutat ipſe Menoch. ibidem ſimulque aliam eorum adducit
14 opinionem, qui proximos pubertati eos dici volunt, qui per ſex tantùm menſes à pubertate diſtant, & præter hanc alias etiam opiniones refert, quas omnes benè refellit ipſe, vt apud ipſum videre eſt.
15 Neque ab re videtur Menochius omnes prædi-
16 ctas ſententias reprobare, ac conuellere: nam eatenùs quis pubertati proximus dicendus videtur, quatenùs in eo aliqua pubertatis rudimenta apparent, at non illicò poſt aſſignatos terminos hæc rudimenta pullulant, ſed cum pueri à pubertate parùm di-
17 ſtant. vndè *Gal. comm. Aph.* 3. *Aph.* 27. *extr. erd. claſſ.* proximi pubertati dici, inquit, illi poſſunt, qui duodecimum, decimumtertium, aut quartum ſuprà
18 decimum annum agunt; quia, cum, (vt ipſe addit) non ſit vnus omnium certiſſimus pubertatis terminus propter caliditatis, & frigiditatis temperaturam, idcircò prout citiùs, aut tardiùs qui pubeſcit, ſic citiùs, aut tardiùs pubertati fieri proximus dicendus. ea etenim de re varios ille appoſuit terminos, cum de proximis pubertati decernere voluit, neque
19 vnico tantùm ſeſe reſtrinxit. Ea ergò videtur fuiſſe Gal. mens, vt proximi pubertati dicendi ſint in anno pubertatem præcedenti.
20 Cæterum Gal. opinioni inter Iuriſperitorum ſententias magis conſona videtur eorum opinio, qui per ſex tantùm menſes à pubertate diſtantes dici pubertati proximos voluerunt, cuius opinionis fuit ſuperiùs *cit. Glo. in l. Pupillum. ff. de reg. Iur.* & alios huic ſententiæ fauentes refert ipſe *Menoch. vbi ſuprà num.* 28.
21 Minùs probabilis inter omnes eorum opinio eſt, qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui per tres tantùm dies à pubertate diſtat, quam refert
22 *id Menoch. vbi ſup. num.* 32. quia, vt iam dixi, in tantùm quis dici poteſt proximus pubertati, in quantùm rudimentum aliquod pubertatis habet, quod tamen rudimentum non poteſt de die in diem apparere, quia Natura, & calor ipſe natiuus, cuius opus illud eſt, non poteſt in tam modico tempore tam apparentem mutationem in corpore excitare,
23 neque poteſt hìc, vt aliàs apud Il. vſu venire ſcio, tempus de momento ad momentum conſiderari *l. Denique.* §. *Minorem* 25. *ff. de miner.* quia calor ordinatè, ac congruo tempore procedit alterando, & agendo in radicale humidum, non autem derepente.
24 Verumenimverò intes omnes opiniones magis aridet ipſius Menochij opinio vbi ſup. num. 44. quam magis receptam hodiè dicit, & in quam conſpirant auctores ab eo citati, quibus addè *Vigl. in tit. de Teſtam. ordin. num.* 11. ſcilicet, relinqui Iudicis arbitrio, an quis dicatur proximus pubertati. Quas omnes opiniones recitat *Farin. quæſt. Crimin. lib.* 3. *q.* 91. *num.* 4. *ad plures ſeqq. par.* 2. *Tom.* 1. [*& Sanchez. de Matrin. lib.* 7. *diſput.* 104. *n.* 37. *& ſeqq.* qui num. 40. ſeq. Menochij opinioni adhæret.]
25 Cùm autem præcipuè ob temperaturæ, caliditatis nempè, & frigiditatis varietatem, hoc tempus
26 in particularibus diuerſificetur, malè videtur iudicari poſſe, an quis ſit proximus pubertati, niſi ſimul & temperaturam eius is, qui iudicabat, cognoſcat.
27 Quæ cognitio cùm ad Medicum ſolummodò pertineat, ipſe prout quis magis, aut minùs natura calidus, aut frigidus exiſtet, ſic aut eſſe, aut non eſſe pubertati proximum iudicare poterit; licet & regionem, & mores, & victus rationem, & inſtitutionem à puero in iudicando reſpicere etiam debeat: nam & hæc omnia ſimul, & vnumquodque per ſe pubeſcentiam & retardant, & accelerant, quamquam ipſa natura temperamenti intrinſeca, ac prima 28
cauſa ſit celerioris, aut tardioris pubeſcentiæ. benè 29
igitur in hac parte cautum fore per Iudicem exiſtimauerim, ſi Medicum pro definitione huius quæſtio- 30
nis vnà adhibeat ad iudicandum.

SVMMARIVM.

1. *Pubertas dicitur à Pube.*
2. *Pubes quid, & num. ſeq.*
4. *Os pubis.*
5. *Pubertas quid.*
6. *Proprium Pubertatis eſt pilos in diuerſis partibus corporis generare.*
7. *Barbam ab vlnis puerorum vellere prouerbium.*
8. *Homero poſtridiè ab ortu pili in inguinibus nati.*
9. *Pubertas, & Adoleſcentia idem.*
10. *Adoleſcentia ad ſuperiores ætates ſeſe extendit.*
11. *Pubertati proprie conuenit Adoleſcentiæ nomen.*
12. *Adoleſcentia à 18. ad 25. annum enumeratur.*
13. *Ætas diſcretionis quæ.*
14. *Puberibus conceditur, vt teſtamentum condere poſſint.*
15. *Ætas Tenera.*
16. *Florida nomen Pubertati aptari deberet.*
17. *Pubeſcentia in homine reſpondet, quod in ſtirpibus eſt florere.*
18. *Ætate florentes qui: & Ætatis flos num. ſeq. Ætas grata.*
21. *Ætas Nubilis.*
22. *Mulier proprie nubilis dicitur, non vir.*
23. *Nubere vxori, prouerbium.*
24. *Ephabi qui.*
25. *Quando incipiat Pubertas ex aliquorum ſententia. & ex ſententia Fernelij num. ſeq.*
27. *Quartus decimus annus nimis præcox pro incipiente pubertate. & num.* 47.
28. *Terminus* 14. *annorum eſt in maſculis, in fœminis autem duodecim.*
29. *Terminus annorum duodecim in fœminis eſt præcox. & num.* 37.
30. *Infallibile Pubertatis ſignum eſt concipere, & generare poſſe. & num.* 78.
31. *Mas antè ſeminis emiſſionem generare non poteſt, neque fœmina antè menſtrua.*
32. *Quandò debeat dici Mas, aut Fœmina pubeſcere.*
33. *Virginibus menſes non prodeunt ante pubertatem.*
34. *Ex Fœminis vix duodecima pars in anno ætatis* 12. *menſtruatur.*
35. *Ius adaptatur his, quæ ſecundùm plurimum eueniunt.*
36. *Pubertas in fœmina quandò incipiat, & numeris* 38. 41. 43. 45. *&* 46.
39. *Heſiodi auctoritas magni momenti.*
40. *Nubendi tempus.*
42. *Tutela in fœminis cur celeriùs abſoluatur.*
48. *Fœmina citiùs pubeſcit, quàm vir, & cauſam ex Hoſt. vide num. ſeq. confutatur num.* 51. *veræ eius rationes vide num.* 52.
50. *Fœmina calidior viro. Contrarium num. ſeq.*
53. *Fœmina eſt viro imperfectior.*
54. *Tempora perfectionis, & imperfectionis reſpondere ſibi debent.*
55. *Ratio imperfectionis ipſius fœminæ.*
56. *Perfectius tardius augeſcit imperfectiori.*

57. *Antè perficitur corpus, quàm animus.*
58. *Fœmina ratione humidioris temperaturæ augescit citius quàm mas.*
59. *Humiditatis causa corpora facilius crescunt.*
60. *Ratio tardioris augmenti ipsius fœminæ dum in materno utero commoratur.*
61. *Mas in utero citius augescit, quàm fœmina.*
62. *In Fœmina maxima dominatur humiditas.*
63. *Humiditas caloris actionem infringit.*
64. *Pubertas quo anno absoluatur.*
65. *Plena Pubertas, quandò sit. & numeris* 67. 69. 70
66. *Triplex Pubertas.*
68. *Non est vnus omnium pubescendi terminus. & n.* 75.
71. *Ex quibus signis deprehendatur Pubertas.*
72. *Corporis inspectio honestatis caussa explosa.*
73. *Tria pubertatis signa, recensentur numeris seqq.*
76. *Pilorum eruptio non facit ætatis differentiam.*
77. *Coeundi potentiam non esse pubertatis signum.*
79. *Qui in Pube non sunt, coire possunt, non generare.*
80. *Potentia coeundi præcedit pubertatem.*
81. *Certissimum Pubertatis signum.*
82. *In Pubertate magnæ fiunt corporis mutationes.*
83. *In Pubertate dignoscenda corporis temperamentum considerandum est.*
84. *Abb. frustra quærit indicia demonstrantia in Pubere coeundi potentiam.*
85. *Puberes an integrum rationis vsum habeant.*
86. *Lex non permittit Puberibus omnia suo arbitrio agere.*
87. *Puberes habent rationis vsum, sed adhùc rudem.*
88. *Puberes imprudenter se gerunt.*
89. *Puberes à passionibus nimis vincuntur.*

De Pubertate.

QVÆSTIO VI.

1 PVbertas à Pube dicitur, est autem Pubes lanugo,
2 quæ maribus vt plurimum 14. anno, aut, 15. Fœminis 12. aut tardiùs, circa pudenda oriri solet. *Cagnol. in §. Impuberibus ff. de reg. Iur. Calep. in diction. in verbo Pubes.* Ausonius in Rosa:

Collige Virgo rosas dum flos novus, & nova pubes.

Idem etiam apud Hippocratem significare reperies *in lib. de Artic. vers. med.* cum inquit, *Pubes autem, & barba serior, & varior increscit*, & alibi sæpe. *Cels. lib. 2. cap. 1. sua Med. Incipiente verò iam pube.* Vndè Pubes pro ipsis adolescentibus accipitur. Horat. lib. 2. Card. od. 8.

Pubes tibi crescit omnis.

3 Dicitur præterea Pubes etiam pars ipsa, in qua pili emergunt in infima ventris regione posita, & sub qua vesica suam posituram habet. *Ruff. Ephes. de part. corp. hum. appellat. lib. 1. cap. 11. Hipp. in lib. de Nat. Puer. vers. med. At simulac. mensibus, genitura via patet, tum puero, ac virgini extrema cuticula rarescente, pilus in pube nascitur. & in lib. de Carnib. Ac fortassis mirum aliquem subeat, cur in axilis, & pube, & reliquo corpore pili multi fucarescant*; sic & *Gal. in prim. Prorh. comm. 2. tex. 37.* vnde os illud huic
4 parti substratum dicitur os pubis, vt apud Anatomicos videri potest, quorum auctoritatem in re nullius momenti minimè necesse est adducere. Cæterùm Pubertas id vitæ spatium dici potest, in quo
5 primùm pube in pudendis, aliisque corporis partibus erumpente, primùm ad generandum aptus homo fit. patet ex *Hipp. loco proximè adducto in lib. de*
6 *Nat. Puer.* Videtur enim huius ætatis proprium pilos in prædictis partibus procreare, quibus omninò destituta reperitur superior ætas; qua de re cum inanem, ac futilem operam significare volebant Antiqui, illud jactabant, Barbam, ab vlnis puero- 7
rum vellit, vt recitat auctor in Adagiis, quasi improprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium vero subsequentis sit pilos in vlnis progignere, cuius rei rationem reddit Hipp. vbi supra. vndè pro miraculo narratum est ab *Heliod. hist. Æthiop. lib.* 3. *transf. med.* quòd Homero postridie ab ortu pili 8
in inguinibus nati sint, ex quo casu cognominatus sit Homerus, cùm antea Melesigenes vocaretur, licet sciam communem opinionem esse, cognomen Homeri illum à cæcitate reportasse, quemadmodum testatur *Herod. in vita Homeri*; sed hæc obiter.

Plato in dialogo de Regno, cum ex contrario superiorum sphæratum motu omnia retrocedere dixisset, homines etiam, quasi retrogrado, augescendi, immò decrescendi modo, ad peractas jam ætates remeare narrabat, ex quo, inquit, *Pubescentium autem corpora glabrescentia, & singulis diebus, ac noctibus decrescentia in recens nati pueri naturam abeunt.* vbi glabrescere, hoc est, depilari dixit pubescentes, eò quia à pubertate ad pueritiam remeabant, cùm in naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes, pilos primùm progignere consuescant. *& Anic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3.* definiens hanc ætatem, dicebat, esse ætatem illam, in qua homo barbescit, vocauitque illam patrio vocabulo Algulamie, & Alreach, hoc est ætatem pollutionis, quia tunc primùm animal semen emittere solet.

Vocatur porrò hæc ipsa ætas Adolescentia al- 9
adolendo; quia tunc maximè temporis corpus ad suum incrementum properat; licet, si ad nominis ethymologiam respiciendum sit, non hæc sola ætas dicenda sit Adolescentia, sed totum illud spatium, 10
quod est à prima nascendi die vsque ad completum incrementum, perfici solitum vt plurimum 24. anno; vniuerso enim hoc tempore homo adolescit, & incrementum suscipit, vt in superioribus quæstionibus ex Fernelio annuebam, & fatetur *ipse Hipp. in lib. de carnib. antè finem.*

Quamquam autem realiter ita se res habeat, ta- 11
men hæc ætas pubertatis propriè adolescentia dicitur, quia manifestiùs, ac multò magis, quàm in aliis præcedentibus, aut eam subsequentibus ætatibus, ac euidentiùs homo adolescit; & propriè hanc esse ætatem adolescentium ipse *Gal.* dixit. *com. Aphor. 5. Aphor. 9.* licet à 18. anno initium sumserit, tamen & adolescentiam, & pubertatem vno eodemque anno terminari ex ipso patet, vt infrà videbimus.

Neque ob id, quòd Gal. vbi proximè, vt dixi, 12
& Fernel. loco citato Physiologiæ lib. 3. cap. 10. & ex Iurisperitis Gloss. in §. Minor nat. Inst. de adopt. & Port. ibid. dixerint, Adolescentiam à 18. anno ad 25. 12
enumerari, idcircò dubites, non vnam, eandemque esse cum pubertate, quia si quod inde dubium insurgit, ex infrà dicendis facilè diluere poteris.

Dicitur etiam hæc ipsa Pubertatis ætas, Ætas 13
discretionis. *Alberic. in diction. in verbo Ætas discret.* & rectè cùm tum primùm pueri alicuius rationis videantur fieri participes; atque ea de re Plato in Conuiuio, hanc ætatem primùm mentem habere affirmabat, sub persona Pausaniæ dicens, *Non enim amant pueros priusquam inceperint iam mentem habere: hoc autem tempus vicinum est illi, quo pubescentes barbam producere incipiunt.* Meritò ex- 14

go,

gò, & admodum prudenter jam huic ætati per Leges conceditur facultas condendi teſtamentum. *l.* 15 *Qua ætate ff. de Teſtam. & qui teſtam. fac. poſs.* Miror autem, quòd hæc ætas dicatur Tenera, vt teſtatur *Albericus in Diction. in verb. Tenera ætas*, & videtur etiam *Celſ. ſua Med. lib. 2. cap. 7.* teneras ætates vocaſſe juuenturem præcedentes, & tamen hoc nomen, ſeu cognomen magis ſuperioribus ætatibus conuenire poſſet, licet etiam huic aptari poſſe contendamus, ſed hæc leuis momenti ſunt.

16 Videbatur quoque debere dici hæc ætas florida, 17 ſeu florens, cum pubeſcentiæ in homine reſpondere dixerit *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 1. in princ.* quod in ſtirpidus florere dicimus ex Alcmeonis Crotoniatæ ſententia. Quamquam *Gal. 2. de ſan. tuend. cap. 2. claſs. 1. & 2. de Temper. c. 2. claſſ. 1.* & allibi millies. & *Petal ſua Med lib. 1. cap. 14. &* 18 *Fern. loco ſæpiùs citato*, ætate florentes appellitant iuuenes à vigeſimo anno ſuprà. Tamen, ſi quid nomini attendendum eſt, Florentis nomen huic ætati magis conuenire dixerim, præſertim cùm animaduertetim *Hipp. 2. præd. prope fin* 19 hanc ipſam ætatem, ætatis florem appellaſſe, vt ex ſequentibus ejus verbis patere poteſt. *Contingunt autem*, inquit, *& juuenibus, & virginibus in ætatis flore potiſſimumque circà menſtruorum exitum*, *tametſi in* 1. de Diæta florentis ætatis nomine omnes comprehenderit, quæ ſenectutem præcedunt; in communi tamen loquendi modo in ætatis flore conſtitutos dicimus in hæc ætate poſitos. Terent. in Eunuch. Act. 2. Scen. 3.

P. Anni? C. Anni? ſexdecim, flos ipſe.

20 Nec mirum eſt hanc ætatem gratam appellaſſe Homerum *Odyſſ. lib. 10. & lib. vltim.* quia flori ſimilis eſt, vnde inquit.

——— Iuueni viro ſimilis
Primùm pubeſcentis, cujus gratiſſima eſt ætas.

21 quem locum refert *Plato in Protagora in principio.* Sed Ter. in Andr. Act. 1. Scen. 1. hanc ætatem vocauit integram.

——— egregia forma, & ætate integra.

Denique hæc ætas appellatur nubilis. *cap. Puberes de deſp. Impub. Lud. Ro. ſing. 227. num. 3. Couarr. Relect Tom. 1. par. 2. cap. 5. num. 2. Surd. conſ. 363. num. 8. Tom. 3. Sanazar. de Matrim. Art. 4. num. 7.*

23 Dicitur autem virgo, ſeu fœmina nubilis, non vero puer nubilis, niſi impropriè, quia propriè fœmina nubit, non vir. Calepin. in verbo *Nubo.* Vnde Ouid. Metamorph lib....

Pronuba quid Iuno, quid ad hæc Hymenæe venitis
Sacra, quibus, qui ducat abeſt, vbi nubimus ambæ?

25 quamobrem cum virum vxori ſubiici ſignificare volumus, illum vxori nupſiſſe dicimus, quaſi is vxori ſeruiat. licet Iuuenal. Sat. 2. dixerit.

——— nubit amicus
Nec multos adhibet.

proprium tamen, vt dixi, fœminæ nubere eſt, non alitet enim bonos eo verbo fuiſſe vſos reperies. Plaut. in Ciſtell. act. 1. Scen. 1.

——— I.E. heia!
Hæc quidem ecaſtor quotidie viro nubit, nupſitque hodie
Nubet mox noctu.

Sed de hoc verbo plura vide apud *Tiraq. in leg. con. nub. Gloſſ. 1. par. 5. num. 4.*

24 Cæterùm quin in pube ſunt, & ad annos pubertati peruenerunt, dicuntur Ephæbi. *Cagnol. §. in impuberibus. ff. de reg. Iur. num. 1. Calep. in Dict. in verbo* Ephæbus.

Incipit verò pubertas in pluribus, & vt plurimum, vt communis fert opinio à 14. anno. *c. Is qui. de* 25 *reg. & tranſ. ad Relig. §. Pubertatem. Inſt quib. mod. tut. finit ſumma Hoſtien. lib. 4 de deſp. Impub. num. 3. Abb. in cap. Puberes de deſp. Impub. num 2. Aret. in §. Minor. num. 11. Inſtit. de Adopt. Iaſ. in l. Impuberibus. num. 2. ff de acquir. hared.* Facit pro Medicis *Hipp. locus in Coacis Prænotion. ſent. vel tex. 512. Gal. Aphor. comment. 3. Aphor. 27. & comment. 4. Aphor. 7. extr. ord. claſs. & 6. de ſanit. tuend. cap. 2. claſſ. 2.*

Sed Fernel. loco ſæpiùs cit. Phyſiol. 3. cap. 10. pubertatem à decimo anno initiari voluit, cum tamen 26 pro comperto ſit, decimumquartum annum à Iu- 27 riſperitis, ab aliis Medicis, cæteriſque quibuſuis aſſignatum præcociorem terminum eſſe, quàm par ſit; habet enim locum in calidis regionibus, & temperaturis, at in vniuerſum non ita, quamobrem Gal. præcociorem terminum non adduxit decimoquarto anno, neque ad illum ſe reſtrinxit; quinimmò loco jam citato de ſanit. tuend. nonnullos tardiùs, quam decimoquinto anno pubeſcere affirmauit, quin & alios in 14. anno pubertati ſolùm proximos fieri di- 28 cebat. At terminus hic quatuordecim annorum locum habet in maſculis ſecundum Legumperitos, nam in fœminis alias procedere voluerunt, ſcilicet, quod hæ in 12. ad pubertatem perueniant, vt ex ſupradictis auctoritatibus habetur, quibus addi poteſt *Goſi. in lib. 2. de his qui veniam æt. imp. Dec. in c. pub. de deſpenſ. Impub.*

Miror tamen, quo pacto hunc terminum adeò 29 præcocem in fœminis aſſignauerint; cùm, ſi euidens, ac infallibile in iis pubertatis ſignum eſt concipere, & generare poſſe ex millies citato *c. pube-* 30 *res, & ex Abb. ibid. num 1. & Hoſtien. ibid. 4. num. 4.* & ob eam rem hæc ætas Veneræ poteſtati ſubjicitur, vt ex procli ſententia tradit *Cæl. Rhodig. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. & Epiphan. Ferdin. Theo. lib. 1. Theor. 19.* & ob eam ipſam cauſam tunc virgo viripotens dicitur. *§. 1. Inſtit. Quib. mod.* 31 *tut. fin.* masquidem generare non poteſt priuſquam ſemen emittit, nec mulier priuſquam menſtrua patiatur, vt probat abundè *Gentil. quæſt. med. 39. verſ. ſciend. 2.* ergò tunc pubeſcere dicendum pu- 32 tauerim marem, cum primùm ſemen emittit, fœminam, cum primùm menſtrua experitur. fauet opinioni huic ipſe *Hippocr. in lib. de Genit. in principio*, qui virginibus menies non prodire dixit intrà, hoc eſt, ante pubertatis tempus, ita vt non niſi menſtruis 33 prodeuntibus virgines puberes fiant; & manifeſtè tunc animalia in pubertate eſſe, cum ſemen emittunt, tradit. *Ariſt. 3. de hiſt. Anim. cap. 14. & probl. ſect. 4. probl. 4 Alb. Magn. de Animal. lib. 5. tract. 2. cap. 1.*

Veruntamen, ſi experientiæ credendum eſt, ex 34 fœminis vix duodecimam partem duodecimo anno purgari compertum eſt, immò & multas ex iis, quibus etiam calidius temperamentum à natura inditum eſt, vix in ipſo decimoquarto in hiſce noſtris regionibus purgari diligenti adhibita cura cognoui, licet nonnullas, ſed numero pauciſſimas, duodecimo anno, aut etiam citiùs purgari compererim, inter alias vero puellam carnoſam, ac boni habitus, quæ nouem annis minor, rectè, ordinatè, multùm, & aſſiduè purgabatur. ſimiles verò hiſtorias, quæ tamen ordinem naturæ non peruertunt, præcocioris purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata menſtruis obnoxia recollegit. *Schenck. lib. 4. Obſeruat. Medic. Rar. tit. de Menſt. purgat.*

35 At ſi jus adaptari debet his, quæ ſecundum plurimùm cueniunt, non verò iis, quæ de ratò contingunt, vt habetur per *l. ex his, & per l. ſeq. ff. de leg.* 36 *& Sen. conſ. & per l. Neque Leges ibid.* ſi pubertatem tunc eſſe præſentem dicendum ſit, cum Fœmina purgari per menſtrua incipit, tunc enim, & non antè 37 generare poteſt, terminum duodecim annorum à Iuriſperitis aſſignatum præcociorem eſſe, quàm par ſit, concludendum. Faciunt ad meam ſententiam roborandam multa doctorum hominum teſti- 38 monia, ac omnium primùm *Heſiod. in lib. 2. oper. & dier.* apertiſſimè mihi fauentis in hæc verba:

Iunge tibi vxorem dum firmus adhúc vigor adſit,
Annos cum numeras ter denos, pluſvé minuſvé
Aptum eſt conjugium, decimo ſed fœmina quarto
39 *Anno pubeſcit, nubat mox deinde ſequenti.*

Neque parui facienda eſt Heſiodi auctoritas, vt quæ a magnis viris, & ſcientia eminentiſſimis ad ſuas rationes, & aſſertiones roborandas ſæpe ſæpius adducta fuerit, vt a *Plat. 5. de Rep.* vbi illum ſapientem appellat, (quod etiam nomen reportat ab *Ariſt. in lib. de Xenoph. Zen. & Gorg. in princ.*) & 8. *ejuſdem de Rep. in princ. & in Charmide, ſiue de Temperantia prope principium & 3. quoque de Legibus & alibi, & ab Ariſt. Probl. ſect. 4. probl. 26. necnon etiam* 40 *à Gal. de cujuſque anim. peccat. not atq. med. cap. 4.*

Quod tamen de tempore nubendi Heſiod. tradidit, (& hoc obiter dicamus) contrarium eſt ſententiæ *Plat. 5. de Rep & 4. & 6. de Leg. in fin.* qui fœminas non niſi vigeſimo anno nubere voluit, licet *in præcit. ſexto de leg. etiam in* 18. admittat, cui conſentit *Ariſt. Polit. 7.* de viris autem omnes conſentiunt, quòd in trigeſimo vxorem ducant. de ætate autem ad matrimonium apta tam in virò, quàm in fœmina copioſiſſimè ex quamplurimis auctoritatibus *Tiraq. Glo. 1. par. 6. l. 6. per tot. in leg. conn. & poſthunc Couarruuias de ſponſ. & matrim. par. 2. cap. 5. num. 1.*

41 Sed ad rem redeuntes, non deſunt etiam aliæ quamplurimæ auctoritates ad demonſtrandum duodecimum annum non eſſe verum pubeſcendi tempus, aut frequentius in fœminis, ſed potiùs decimumquartum; inter quas eſt *Macrobij locus in 1. de ſomn. Scip. cap. 6. verſ. fin.* qui, *Poſt annos*, inquit, *bis ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit, tunc enim moueri incipit vis generatiua in maſculis, & purgatio fœminarum*, quamquam teſtatur propter vororum feſtinatio- 42 nem, hoc eſt, vt Iuriſperitorum modo loquamur, propter doli capacitatem, tutelam maturius biennio abſolui legibus, & licet *Saturnal. lib. 7. cap. 7.* dixe- 43 rit fœminam duodecimo anno pubertatis ætatem attingere, loquitur tamen eo loci ſecundùm Iuris diſpoſitionem, non ſecundùm rei naturam.

44 Addantur his plurimorum Medicorum auctoritates, inter quas primum obtinet locum Hippo. jam ſuprà adductus. *Paul. ſua Med. lib. 3. cap. 60. Mulierum*, inquit, *plurimis menſes 14. anno fluere incipiunt, paucis vero ante 13. aut 12, pleriſque autem poſt* 45 *14.* cui aſſentitur *Aetius lib. 16. cap. 51. & Tretula*, (quem ex aliquorum ſententia fœminam fuiſſe tradit *Mercurial. de morb. mul. lib. 1. cap. 4.*) *Gentil. quæſt. 39. verſ. ſciend. 2.* & alij penè omnes, inter nouiſſimos autem ſatis ſit adduxiſſe *Mercurium in lib. cui tit. la Commare lib. 1. cap. 16. & Laurentium Anatom. lib. 8. quæſtion. 7. vbi & ejus rei rationem ha-* 46 *bet* Non conticenda verò *Ariſtot. aſſertio 1. de Gen. Anim. cap. 20. & 7. ejuſdem cap. 1.* quibus in locis eodem tempore fœminis profluere menſtrua firmauit, quo maribus ſemen; patet autem, non antè decimumquartum mares, vt plurimùm ſemen emittere; non antè decimumquartum ergò ex ejus ſententia fœminæ pubeſcunt, quia non antè menſtrua patiuntur, & ita ſe rem habere firmat *Alex. probl. lib. 2. probl. 38. & Alb. Magn. de Anim. tract. 2. cap. 1.*

Licet ergò cauſam à Gellio adductam, vororum nimirum in fœminis feſtinationem, libens admittam, mouiſſe legiſlatores, vt in illis tutela maturiùs biennio abſoluatur, tamen quoad pubertatem, ſi ejus terminus in fœmina pro rei natura eſt conſtituendus, decimuſquartus potiùs, quam duodecimus conſtituendus eſt, veluti etiam in maſculo, in quo tamen ſerior conſtitui poſſet: pauci enim in decimoquarto 47 pubeſcunt, & ij quidem, qui natura calidiores ſunt, plures decimoquinto, aut etiam decimoſexto, vt ex ſuprà citatis Gal. auctoritatibus clarè patet.

Negari namque nullo pacto poteſt, fœminam 48 ſemper citiùs mare pupeſcere, facta comparatione inter calidam fœminam, & marem æqualiter calidum, ſemper enim fœmina marem per anni dimidium, aut etiam integram annum in pubeſcendo antecedet, quod & ipſe Hipp. teſtatus eſt *in lib. de ſeptim. par. ver. fin. & 6. de morb. vulg. ſect. 2. tex.* 35. & cum eo alij omnes.

Cujus rei rationem, cùm reddere niteretur. *Hoſt.* 49 *lib. 4. tit. de diſp. Impub. num. 1.* neſcio quanam auctoritate fultus, aut qua ſcientia munitus, quave edoctus experientia dixerit, fœminam citiùs ob id pubeſcere, quod & calidior, & ingenioſior ſit viro. Nec deſunt Hoſtien. & auctoritates, & rationes ad illud firmandum, quas tametſi profectò ille non adduxerit, tamen adducamus nos in ejus ſententiæ 50 fauorem. Ratio ergò in promptu eſt; quia fœmina multò magis, quàm mas ſanguine referta conſpicitur, ergò & calidior cenſenda eſt, ſanguinis enim multitudo non niſi ex calore prouenit. Accedit *Hippo. auctoritas in 1. de morb. mul.* vbi hæc reperies, *Calidiorem enim ſanguinem mulier habet, ideóque viro calidior eſt*, cujus opinionis fuit etiam Parmenides, teſtante *Ariſtot. 2. de partibus Anim. cap. 2. in principio.* alias inſuper rationes adducunt, qui eam quæſtionem ex profeſſo diſcutiunt, quos infrà citabimus.

Veruntamen cùm realiter fœmina viro ſit fri- 51 gidior, & humidior, vt omnes cæteri Philoſophi, ac Medici conſentiunt. *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Vict rat. non longè a fine. Ariſt. vbi proximè cap. 3. & cap. de Gen. Anim. cap. 20. Gal. 2. de ſem. cap. 4. claſſ. 1. & comm. Aphor. 3. Aphr. 11. extr. ord. claſſ Auic 1. 1. doctr. 2. cap. 3. late Macrob. Saturn. lib. 7. cap. 7.* latiſſimè porro *conciliat. differ. 28. per tot. Valleſ. controu. Philoſ. ad Med lib. 1. cap. 9 Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib. 3. cap. 3. Epiphan. Ferdin. Theor. lib. 1. Theor. 23. Rerar. Contrad. Med. Hipp. contrad. 38. Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæſt. 2. per totam, & nouiſſimus Nancel. in Analog. Microcoſ. ad Macroc. lib. 7. par. 3. probl. 2.* & alij omnes, nullius valoris remanet Hoſtien. ratio, quæ ab ipſo Ariſtot. vbi ſuprà tamquam falſa reprobatur. rationibus autem vel adductis, vel quæ adduci poſſent, reſpondent prædicti omnes; Hippocratis verò auctoritas pro ipſo adducta quomodò intelligenda ſit, non eſt præſentis loci inquirere, ſatis pro nunc ſit, ſimpliciter acceptam veritatem non habere, licet ſatis aptam ejus rei declarationem afferat *Rorarius vbi ſuprà.* ſunt tamen, qui textum illum Hipp. germanum non eſſe, ſed adjectitium voluerunt, quos citat

citat, & ſequitur *idem Lauren. vbi ſuprà verſ. fin.*

52 Duplici ergò ex cauſa, ſi veram ejus rei rationem quæramus, fœmina citiùs maſe pubeſcit; ob naturalem nimirum ejus imperfectionem, & ob innatam ſui temperamenti humiditatem: imperfectior
53 enim eſt fœmina mare, vt cum *Ariſtot.* ſentit *Gal. lib. 14. de Vſu par. corp. hum. cap. 5. claſſ. 1.* quatenùs igitur fœmina reſpectu maris imperfectior eſt, minus ſpatium requirit, vt ſuam integram perfectionem æquetur, quam requirat vir cujus perfectio major abſque dubio eſt: tempora enim perfectionis, & imperfectionis, hoc eſt augmenti, & decre-
54 menti, reſpondere ſibi debent. *Ariſt. in lib. de mor. & vit.* patet autem, in fœmina multò citiùs aduenire decrementum, citiùs enim generare deſinit, citiùſque ſeneſcit, quàm vir. imperfectio verò ipſius ex
55 debiliore emanat calore, & idcircò, licet citiùs conſeneſcat, citiùs etiam incrementum in ea abſoluitur. *Gal. in 6. de Morb. Vulg. comment. 2. tex. 45. claſſ. 3.* Hanc autem rationem in medium primus adduxiſſe videtur *Hipp. in lib. de ſept. par. in fin. & in lib. de nat. Puer.* dicens, propter corporis imbecillitatem id euenire puellis vt citiùs, quàm mares pubeſcant, ſapiant, & conſeneſcant: cui aſſentitur *Ariſtot. 4. de Gener. Animal. cap. 6.* Hac ipſa quoque ratione vſus videtur *Macrob. loc. citato*, comparando fœminas exilibus pomis, quæ multò celeriùs quàm robuſtiora matureſcunt.

Ac profectò in quouis rerum genere illud ipſum
56 euenire apparet, vt ſemper perfectius tardiùs, quam id, quod imperfectius eſt, augeatur & abſoluatur; pro exemplo ad hominem ipſum confuge, in quo primùm ea, quæ ad corpus ipſum pertinent, perfi-
57 ciuntur, dehinc ea, quæ ad animum, quia animus corpore multò perfectior eſt.

Sed non ſolùm, vt dixi, ratione ſuæ imperfe-
58 ctionis, ſed etiam ratione humiditatis ſuæ temperaturæ, & corporis ipſius mollitiei fœmina ci-
59 tiùs, quàm mas concreſcit; ob id enim corpora in omnes dimenſiones facilìùs & citiùs ſeſe extendunt, teſte. *Gal. in loco proximè allegato de Morb. Vulg.*

Poteſt tamen hic objici, cutnam hæc ipſa fœ-
60 minæ imperfectio, ac temperatura, quæ ipſam extìà vterum multò celeriùs, quàm marem concreſcere facit, non idem etiam, & cum illa in vtero eſt, efficere valeat: nam & experientia, & omnium magnorum virorum auctoritate conſtat, marem in vtero citiùs abſolui, & ad debitam perfectionem
61 peruenire, quàm fœmina faciat. *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & 1. de Diæt. & de morb. Vulg. ſect. 2. tex. 35. Ariſt. 4. de Gener. Anim. cap. 6. & ibi Auerr. Gal. 2. de ſem. cap. 5. claſſ. 1. Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 2.*

Pro hujus dubitationis reſponſione ad Ariſtotel. eo loci lectorem remitterem, ſed vt præſentaneam
62 habeat reſponſionem, dico, quòd in fœmina tanta dominatur humiditas in ſuo primo exortu (omne enim animal humidiſſimum, cum exortui vicinum eſt. *Hip. lib. 1. de Diæt. non longè à fin.*) vt calorem nativum obruat, ac ejus actionem ita impediat, vt illum
63 materiam ſuo libitu vegetare non permittat, humiditas enim caloris actionem infringit. *Conciliator (Petrus Aponenſis) differens. 12.* Facit hic rationi ipſius Hip. auctoritas *in lib. de Nat. Puer. non longè à fi.* extra vterum verò quia & primigenia illa humiditas ſenſim depetditur, & calor indies inualeſcit, faciliùs in debitam molam, quam primùm libuerit: poteſt molliora ipſius fœminæ membra attollere, cùm ipſe nunc humido domiderur, nec ab eo, vt anteà, obruatur.

Sed cùm hæc ad Iuriſperitos minus fortaſsè pertinere videantur, ad rem redeuntibus dicendum jam eſt, quo anno pubertas finiatur, ac profectò non vnum, ſed multiplicem apud Leges, & earum inter- 64
pretes videtur terminum ſortita ſu lle: nam *l. in ſæpius cit. §. Minor natu. Inſtit. de Adoption. & ibi Port. num. 4. & l. Arrogat. ff. de Adoptio. & emancip. & l. Carbonium. C. de Carbonian. edic. ſumm. Hoſtienſ. lib. 4. de deſp. impub. num. 3. & lib. eod. de frig. & maleſ. num. 13. Zabarell. de Ætat. & quant. c. generalem. num. 4. Farin. in pract. crim lib. 3. par. 2. Tom. 1. quæſt. 42. num. 20.* plenam pubertatem con- 65
ſtituunt in decimo octauo anno.

Sed *Gloſſ. in citat. l. Arrogato*, triplicem facit pu- 66
bertatem, plenam in decimo quarto, plenioiem in 17. pleniſſimam in 18. quam imitatus *Nicaſ. in §. Minorem nat; num. 4. lib. 1. de Adoption. tit. 11.* addidit, aliquandò etiam plenam dici pubertatem an-
no 15. *Abb. verò in c. Tua. num. 2. de deſponſ. Im-* 67
pub. & Hoſtien. vbi ſuprà num. 3. Aret. in §. Minor. nat. de Adoption. & alij, pubertatem ad 25. annum protendi voluerunt, quibus fauet ex noſtris *Gal. in locis ſupra citatis*, etiam ex ipſius Hipp. auctoritate, vt jam ſuprà tetuli.

Dicendum videtur, quòd, quemadmodum non
eſt vnus, ideoque terminus omnibus pubeſcendi, ſic 68
neque pubertatem finiendi. *Gal. aph. comm. 3.* 69
Aph. 27. vt plurimum tamen eam ad 15. annum extendi, ſi ad animi corporiſque conſtitutionem reſpicias; tam corpus enim, quam animus vique ad hanc terminum ſemper proficere videntur, ita vt
tam hic, quàm illud hoc tempore perfici videatur: 70
at ſi ad generandi virtutem reſpiciamus, rectè in vigeſimo pubertatem dici poſſe ab ſolutam, hoc namque ætatis ſpatio aptiſſimus jam ad generandum homo videtur eſſe. *Alb. Magn. 3. de Anim. tract. 2. cap. 1.*

Sed illud apprimè Iuriſperitos defatigauit, ex 71
quibus nimirum ſignis pubertas cognoſci poſſit; nam corporis inſpectio, qua antiquitùs vtebantur: & quam etiam admiſit *Plat. 11. de leg. tran. prine.* 72
à Iuſtiniano honeſtatis cauſa exploſa fuit, vt habetur *in §. Pubertatem. Inſtitut. Quib. mod. tut. fin. vndè Abb. in cap. Puberes. de deſponſ. Impub. ſumm. Hoſt. lib. 4. de deſponſ. Impub. num. 4. & 5.* tria
ſigna pubertatis aſſignarunt, hoc eſt ætatem qua- 73
tuordecim annorum, pilos in pudendis, & coeundi potentiam.

Sed & hæc ipſa ſigna fallacia eſſe cuilibet patere 74
poteſt, quia quantùm ad primum, ſupra jam ex Gal. probaui, non eſſe vnum omnium certiſſimum pube- 75
ſcendi terminum, & alios citiùs, alios etiam ſerìùs decimoquarto anno pubeſcere, ita vt ſi ad indui-
dua te conferas, & de illis judicare oporteat, fallax omninò ſignum habiturus ſis ex annorum quantitate.

Quoad ſecundum, benè dicebat *Fernel. in toties citato cap. 10. lib. 3. Phyſiolog.* ætatum differentiam non facere pilorum eruptionem, & hujuſmòdi quid- 76
piam, ſed conuerſionem temperamento ex intrinſeca cauſa accidentem; vndè etiam pullulante pube, poteſt quis ſecundùm hanc ſententiam adhuc eſſe impubes; præterquam quod, vt hujuſce rei certiores efficeremur, jam ad corporis inſpectionem deuenire nos oporteret à Legibus nuper repudiatam, & in eundem lapidem impingeremus.

77 Quoad tertium, ſi honeſtatis cauſa reiecta eſt corporis inſpectio, multò magis eiuſdem honeſtatis cauſa hoc ipſum ſignum reiiciendum; nam vel ad inſpectionem ipſam, vel ad eius euidentiam ad actum deuenire oportebit, quod non ſolum cum honeſtatis detrimento, ſed etiam non abſque pec-
78 cato fiet. Adde quod & hoc ipſum ſignum fallax eſt; propriè enim non potentia coëundi, ſed po-
79 tentia generandi eſt certum, ac infallibile pubertatis ſignum; nam & hi, qui in pube non ſunt, coire
80 aliquando poſſunt, generare tamen nequaquam, quia ſemen non emittunt; neque enim ſemen ante pubertatem, ſed in pubertate prodit, vt alias ex Ariſt. & Alb. Mag. dixi. quamobrem potentia coëundi præcedit pubertatem, *vt idemmet Abb. fatetur in cap. Ad aures de deſponſ. Impub. num.* 3.

Cùm ergò ab his meliora non adducantur, & ſigna adducta fallacia ſint ad probandam præſentem
81 pubertatem, alia venium proponenda. Ac profectò
82 nullum magis certum, ac minùs fallax poteſt proponi ſignum, quàm inſignis, ac cita, & quaſi ſubitanea corporis mutatio; Magnas enim fieri in pubertate in corporibus mutationes, non ſolùm ex *Gal. imò & Hippocr. auctoritate. Aph. lib.* 3. *Aph.* 28. *Alex. probl.* 1. *probl.* 125. *Fernel. Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 7. patet, ſed ex ipſa rerum experientia palam fit: nam corpus in multò minori ſpatio, quàm alias par eſſe videretur, in proceritatem attollitur, membra etiam in latus diffenduntur, mores immutantur ita, vt neſcio quid ſincerioris, ac magis ſanæ mentis præ ſe ferant, vox ex tenui, & exili craſſior & fortior appareat, quod pro præcipuo pubertatis ſigno ponit Alb. Magn. *vbi ſupra.* In fœminis autem pectus, & mammæ præ cæteris partibus amplificantur, ac intumeſcunt, aliæque ſanitatis, & morborum mutationes ſeſe produnt, *vt Hipp. docuit in lib. de Oſſium. par. in fin. & cit. Aphor.* 27. *lib.* 3.

83 Cum his præterea corporis inſpiciendum eſt temperamentum, quo cognito, & de aliqua inſigni corporis mutatione certior factus Iudex, ætatis quantitate, aliiſque adminiculis ſimul junctis, facilè declarare poterit, an hic, de quo judicium ferre debet, pubes jam factus ſit, nec ne.

Iam verò ſuprà declarani fallaciam ejus conjecturæ, quæ ex coeundi potentia deſumitur; quam-
84 obrem fruſtrà *Abb. in c. de illis el.* 2. *de deſpon. Impub. num.* 4. venari ſtudet, quibus indicus in cognitionem venire poſſimus, an puer ad coeundum potens ſit, nam iis etiam indiciis inueſtigatis, ac repertis, immo de ipſa coeundi potentia certiores facti, adhúc non erit manifeſtum, adeſſe pubertatem ex ſupradictis.

85 Deniquè videamus, an Puberes intebrum rationis vſum habeant, & conſequenter apti ſint ad quæ-
86 cunque ciuilia negotia indifferenter gerenda: & ll. quidem non permittunt his omnia ſuo arbitrio gerere, ſed eos curatoris tutela muniri voluerunt.

87 Dicendum videtur, quòd Puberes habeant quidem rationis integrum penè vſum, adhúc tamen ru-
88 dem, ac imperfectum, & vbi ratiocinatione opus eſt, eos minimùm valere, quamobrem omnia abſque prudentia agunt, & rect. Homer. Odyſſ. 7.

Sic non ſperares iuniorem obuiantem facere.
Semper enim iuniores imprudenter agunt.

Iure merito igitur à negotiis gerendis à legibus eliminantur, & ad ſua propria gubernanda curator datur illis. §. *Maſculi. Inſtit. de Curat.* nimis etenim
89 à paſſionibus vincuntur, & in voluptuoſis impetu quodam irrationali feruntur, ita vt vix ab vlla ratione deterreri poſſint, teſte Plat. & Gal. *in locis iam ſupra adductis*, immò ipſa commonſtrante experientia [ſed aduertendum hæc de prima Pubertate intelligi, hoc eſt de ætate quatuordecim annorum] cùm verò hæc ſuprà quàm res patiatur nota ſint, jam huic quæſtioni finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Adoleſcentia, & Pubertas ſunt vna eademque ætas.*
2 *Iuuentus qua ætas ſit. & num.* 28.
3 *Iuuentus ex Ariſt. eſt prima refrigerantis particula augmentatio.*
4 *Adoleſcentia qua ætas ſit.*
5 *Iuuenis dicitur quis poſt adoleſcentiam.*
6 *Poſt* 25. *annum completur virilis vigor.*
7 *Quando quis dicatur iuuenis.*
8 *Iuuentus dicitur ætas robuſta, firma, integra.*
9 *Ætas perfecta qua.*
10 *Animal tunc perfectum eſt, cum totale ſibi debitum incrementum adeptum eſt.*
11 *Perfecta ætas ex Vrbis ſtatuto eſt in vegeſimo anno.*
12 *In Romano aere homines citius perficiuntur.*
13 *Perfecta ætas ex Macrobio qua.*
14 *Legum cum Macrobio conciliatio.*
15 *Ætas legitima qua.*
16 *Ætas legitima completa eſt* 25. *anno.*
17 *Completa.* 1. *initiata.*
18 *Perfecta ætas non dicitur ante* 30. *annum.*
19 *Ætas plena.*
20 *Iuuentus in* 25. *anno incipit.*
21 *Iuuenis quis dicatur ex l. Non aliter.*
21 *Seniores dicuntur in ſeptuageſimo anno. contrarium num. ſeq.*
24 *Senior multipliciter dicitur.*
25 *Iuuentutis terminus ex Abb. & aliis.*
26 *Iuuentutis terminus ex Medicis.*
27 *Medicorum opinio approbata.*
29 *Declinatio in homine quando appareat.*
30 *Iuuentutem à virilitate non diſtinguunt Legumperiti.*
31 *An in terminis aliarum ætatum conſtitutis poſſit homo ſeneſcere.*
32 *Senectus quid.*
33 *Senibus cur multa concedantur.*
34 *Dupliciter antè tempus quis poteſt ſeneſcere, & num.* 38.
35 *Naturarum nonnullæ citiùs, aliæ tardiùs ſeneſcunt.*
36 *Vita ex calido innato humido junctо procedit.*
37 *Ex morbo in ſenectutem quomodò quis cadere poſſit.*
39 *Ea, qua ſeni conceduntur à Legibus ob corporis imbecillitatem, an procedant in aliis, qui antè tempus ſeneſcunt.*
40 *Ea, qua in ſene ob rerum experientiam locum habent, an procedant in iis, qui antè tempus ſeneſcunt.*
41 *Experientiam ex annorum multitudine ſenes habent.*
42 *Iuuenis non poteſt eſſe ſapiens.*

De Iuuentute.

QVÆSTIO VII.

DE Adoleſcentia pluribus agere ſuperuacaneum omninò eſſe mihi videtur, cùm vna eademque ætas ſit cum pubertate, ac ſit potiùs generícum quoddam nomen pluribus ætatibus conueniens, vt jam ſuprà dixi, ad Iuuentutẽ ergò nobis tranſeundũ. 1

Primùm ergò breuiter videamus, quænam ætas ſit

2 ſit propriè Iuuentus, ac dicamus, Iuuentutem eſſe eam ætatem, quæ ſuccedit poſt totale corporis incrementum, præcedit autem caloris nariui primam declinationem: nam omittam pro nunc Ariſt. defi-
3 nitionem *in lib. de Iuuent. &c.* 14. hoc eſt, *Iuuentus, eſt prima refrigerativæ particulæ augmentatio*, vt quę longa explanatione indigeret.

4 Sed noſtrę definitionis ratio talis eſt. Adoleſcentia ex Fernel. loco millies citato eſt ętas, in qua homo, vel animal quodcunque ſuum ſuſcipit incrementum, cui incremento ætas iuuentutis ſuccedit,
5 & ſic poſt adoleſcentiam omnes immediatè enumerant Iuuentutem, vndè iuuenem dici quem poſt Adoleſcentiam tradunt ipſi Legumperiti. *Dec. in l. ſi pecuniam. n. 6. ff. ſi cert. pet. & ex Med. Gal. Aph. comm. 5. Aph. 9. Auic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3.* & idcircò poſt
6 ætatem 25. annorum, ad quos ſe extendit Adoleſcentia, completi dixerunt virilem vigorem. *Mant. de conject. Vltim. Vol. lib. 5. tit. 12. num. 26.* completur ergò, dum virilis iſte vigor, qui non niſi poſtquam corpus ſuum debitum incrementum acceperit,
7 completur, tunc ætas illa iuuentutis ætas eſt. nam poſtquam natiuus calor membra vegetando in debitam molem tuſtulit, tunc in ſemetipſum recollectus major euadit, ac vigoratur, atque hac ratione non ſolùm corporis, ſed & animi vires tunc temporis mirum in modum adauget; quapropter non ab
8 re hæc ætas dicta eſt ætas Robuſta. *l. ſi Mœuius. §. lex Iulia. ff. ad l. Iuliam de Adult. & ſtupr. Albericus in Diction. in verbo* Ætas robuſta. *Maſcard. de Probat. concl. 666. num. 11. vol. 2.* & merito, cùm tum maximè viribus polleat animal, vndè Neſtor apud Homer. Iliad. 15.

Haſtas autem tractabunt iuuenes, qui me
Minores natu ſunt, confiduntque viribus.

Cœlio vero Rhodigino lection. antiq. lib. 26. cap. 20. ætas hæc dicitur firma, & integra, ſed fortaſſe hæc nomina in eius ſententia communia ſunt etiam conſiſtenti ætati. *Celſus verò ſua Med. lib. 3. cap. 22.* firmiſſimam ætatem vocauit à 12. ad 35. annum. Ob eandem ipſam cauſſam, complementi ſcilicet virilis
9 vigoris, vocata eſt hæc ætas Perfecta *l. Cum. de Indebito. §. 1. de Probat. Glo. in §. Ita tamen Inſtit. de fid. tut. Aret. in §. eſt & alia num. 4. ibid. Nicaſ. ibid. num. eod. tit. 19. Mant. de Conject. vlt. Vol. lib. 5. tit. 12. num. 26.* quia tunc maximè animal perfectum videtur, cum totale incrementum à natura ſibi debi-
10 tum, eſt aſſecutum,

11 Quamquam vrbis ſtatutum perfectam ætatem conſtituerit in 20. anno, vt teſtatur *Gratian. diſceptat. for. cap. 555. num. 3. & cap. 488. num. 4. & 5. Tom. 3.* qui terminus longè præcedit terminum aliàs Adoleſcentiæ aſſignatum, vt ex ſuperioribus patet, & ex infrà dicendis patebit. ſtatutum tamen Vrbis non ab re fortaſſe voluit, perfectam hanc ætatem multò celeriùs locum habere in ſuo proprio cælo, quàm alibi: notum enim eſt (& notant nonnulli Iuriſperi-
12 ti, quorum ad præſens non memini) in hoc Romano aere homines & corpore, & animo multò celeriùs perfici vt plurimum, quàm alibi locorum.

, *Macrobius tamen in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 6. cir-*
13 *ca finem*, perfectam ætatem tunc præſentem eſſe dixit, cum numerus ſeptenarius ſe ipſum multiplicat, hoc eſt in anno 49. ejus autem verba hæc ſunt, *Notandum verò, quod, cum numerus ſeptem ſe ipſum multiplicat, facit ætatem, quæ propriè perfecta & habetur, & dicitur, adeò vt illius ætatis homo*, vtpote qui iam perfectionem & attigerit, nec *dum præterierit, & conſilio aptus ſit, nec ab exercitio virium alienus habeatur.* ex quibus videtur Macrobius longè aliter ſentire, quam ſuprà à nobis dictum ſit, & à legibus deciſum. ſed dicendum, leges magis reſpexiſſe, ſeu primò reſpexiſſe ad perfectionem corporis quàm animi, Macrobium primò ad perfectionem animi, deindè ac conſequenter ad perfectionem corporis, vnde eſt quod vtraque ſententia vera ſit reſpectiuè ad id, quod ipſæ reſpexerunt. 14

Sed hanc ipſam ætatem Leges appellarunt Legitimam *l. fin. C. de his qui ven. Æt. impetr. Cagnol. in* 15
l. 1. de patt. num. 158. tom. 2. Nicaſ. in §. Minor nat. inſt. de Adoptian. lib. 1. tit. 11. n. 4. Marant. in ſpecul. Aur. part. 6. num. 80. Maſcard. de Probat. concl. 665.
num. 8. vol. 2. & concl. ſeq. num. 46. quamquam in cit. 16
l. fin. legitimam, & perfectam ætatem completam 17
eſſe dictum eſt in 25. anno. ego tamen, niſi verbum illud *completam*, interpreter initiatam, neſcio quomodò à repugnantia poſſit hic textus defendi; quomodò enim antecedens ætas legitima, nec perfecta dici poteſt, ſi adhuc & quoad corporis incrementum, & quoad animum ipſum imperfectus homo eſt? non mirum ergò, ſi aliàs *in c. Epiſcopus diſt. 83.* 18
perfectam ætatem non dici ante trigeſimum annum, traditum ſit.

Præterea hæc ipſa ætas plena dicta eſt *l. fin. §. ſan-* 19
cimus C. de bon. quæ lib. & ibi glo. Maſcard. in ſupra cit. concl. 665. num. 11. & jure, cùm plena omnia tunc eſſe videantur tam quoad corpus, quàm quoad animum, corpore debitum jam incrementum aſſecuto, & animo integro conſilio jam dotato; qua de re ex corporis incremento etiam animi incrementum ſe adeptum jactat Telemachus apud Homer. Odyſſ. 2. dicens:

Nunc autem quandò jam magnus ſum, & aliorum
verbum
Audiens, ſapio, & jam mihi augetur intus animus.

Simile etiam eſt illud Hor. ſerm. lib. 1. Sat. 4.

-------Simul ac duranerit ætas
Membra animumque tuum, nabis ſine cortice.

Cùm ergò ex ſuperioribus jam Pubertatem, & Adoleſcentiam, inſimulque corporis augmentum vſque ad 25. annum perdurare apertum ſit, ab indè
luuentus enumeranda venit, ita vt in hoc anno vt 20
plurimum habeat ſuum primum terminum, qui autem pro ſecundo atque altero termino poni debeat, magna controuerſia eſt, diſſentientibus inter ſe Iuriſperitis, qui neque cum Medicis in ea re magnoperè conueniunt.

Nam *l. Non aliter. §. vltim. ff. de leg. 3.* annorum numerum Iuuentuti non adſcripſit, atque eo pacto 21
rem dubiam reliquit; Iuuenem enim dici poſſe, inquit, quamquam cum exceſſit Adoleſcentiam, quouſque inter ſeniores connumerari incipiat; ſed cum & de ſenioribus dubitari contingat, quinam eo nomine ſint inſignendi, nec ipſa lex hoc deciſum reliquerit, videtur ignotum per ignotius ſignificaſſe.

Licet *glo. ibi, & aliàs in l. Hæred. comput. ff. ad l.* 22
Falcidiam, ejus textus verba expoſuerit, Quòd ſeniores dicantur in ſeptuageſimo anno conſtituti, 23
quod tamen non ſemper habere veritatem ex ipſa glo. patet; nam ſeniores multipliciter dicuntur pro rerum agendarum diuerſitate, vt inferiùs patebit. 24

Abb. in c. Quon. freq. vt lit. non conteſt. num. 18. & 25
Grammat. deciſ. 34. num. 4. & alij dixerunt, Iuuentutem à 25. anno initiari, terminari verò ad quin-

quageſimum; & idem videtur inferri poſſe *ex c. vt inter diuin. de ſacroſ. Eccleſ. ex glo. in proœm. 6. decret. & ex gloſ. in §. minor nat. Inſt. de Adopt.* longiorem multò terminum conſtituit *glo. in l. Hered. comp. ff. ad l.*
26 *Falc.* quam nuper adduxi, quæ ad ſeptuageſimum eam protrahit. Medici multo breuiorem terminum conſtituunt Iuuentuti, volunt etenim ad ſummum ad quadrageſimum ſeſe extendere, vt plurimum tamen trigeſimum quintum non tranſcendere. *Gal. Aphor. comm. 3. Aph. 30. & com. 5. Aph. 9. extr. ord. claſſ. Auic. prima primi doctr. 3. cap. 3. Fernel. Phyſiol. lib. 3. cap. 10. Halyabbas*, quem ante nominate decebat, *Teor. lib. 4. cap. 2. Cardan. contr. med. lib. 2. tract. 5. contrad. 10.*

27 Medicorum opinionem vero magis ſimilem, & rei naturæ eſſe magis conſonam, demonſtrare po-
28 teſt allata definitio, ſi enim iuuentus ea ætas eſt, quæ ab vltimo corporis augmento vſque ad natiui caloris primam declinationem interc dit, patet, quòd illud augumentum in 25. vt plurimùm appareat, hæc
29 autem declinatio in 35. aut ad ſummum quadrageſimo. Tamen Iuriſperiti cum dixerunt Iuuentutem ad quinquageſimum extendi, illam cum conſi-
30 ſtenti ætate vnam eandemque fecerunt; neque enim in rebus agendis quicquam videtur procedere in Iuuene, quod ſimul non procedat in viro in ætate conſiſtente poſito, vndè non erant illis hæ ætates diuidendæ.

Licet autem à Iuriſperitis nunquam dubitatum repererim de eo, quod nunc dicere paro, tamen, quia caſus dari poteſt facillimè, in quo illi de ea re dubitent, ita vt Medicorum ſententiam, ac judicium expoſcant, dubium libenter proponam, quod eſt
31 hujuſmodi. An nimirum homo antè annos ſenectuti dicatos, vel potiùs in ipſis annis Iuuentutis poſſit in eam vitæ, & corporis declinationem venire, quam
32 ſenectutem vocamus; eſt enim ſenectus, vt infrà habetur, vitæ ipſius declinatio à ſiccitate frigiditati juncta eueniens. *Ariſt. 5. de Gen. Anim. cap. 4. Gal. in lib. de Marc. cap. 1. claſſ. 3.* Dubitatur ergò, an in juuentutis, vel cujuſcunque alterius ætatis termino poſſit qui ex hac intemperie in corpore introducta, in vitæ decrementum venire; videtur autem multùm Iuriſperitorum intereſſe, illud notum habere, vt indè definire illis liceat, an ea omnia, quæ procedunt in ſenibus, poſſint etiam, ac debeant procedere in Iuuene, qui in affectum ſenectuti ſimilem vel ex morbo, vel ex ſui ipſius temperamenti proprietate
33 lapſus ſit. ſenibus enim ob ætatis conditionem, imbecillitatem ac grauedinem multa priuilegia conceduntur, & ob eorum etiam rerum experientiam in magna æſtimatione habentur, vt infrà, cùm de ſenectute verba faciam, Deo dante, vberiùs dicam.

Duplici ergò ratione non in juuentute ſolùm, ſed etiam in teneriori ætate conſiſtens homo poteſt
34 immatura ſenectute præoccupari, vel enim illud ipſi accidere poteſt ex intrinſeco temperamento, vel etiam ex morbo, vt ſuprà annuimus. Quoad primum verò *Hipp. de vict. rat.* in aliquibus naturis tardiùs, in aliis autem citiùs aduenire ſenectutem aſſeuerabat, cui conſentit *Gal. 6. de ſanit. tuend. cap. 3. claſſ. 2.* qui in ſiccis naturis citò prouenire ſenilem ſiccitatem fatebatur, citò ergò ſeneſcunt ob id, quòd ci-
35 tiùs eorum calor ad ſummum peruenit incrementum; ac de ſimilibus quidem naturis dicebat *Hipp. in lib. de Aer. aq. & locis*, Proindè ejuſmodi naturæ longæ eſſe vitæ nequeunt, ſed antè tempus ſeneſcunt. & ratio eſt, quia, cùm vita ex calido innato humido radicali juncto procedat. *Ariſt. de long. & breu. vit. caput. 3. & ibi Auerr. in paraphr.* patet, quòd 36
in iis, in quibus humidum majus, ac magis calori proportionatum reperietur, vita etiam longiori tempore protraheturʼ, ac ſimul ipſius caloris declinatio, vndè etiam & ſenectus tardiùs aduenier; contrà verò vbi illud minùs proportionatum, & quantitate paucum fuerit, citiùs conſummabitur, & animal celeriùs in eam ſiccitatem deueniet, quæ ſenectus dicitur, atque hoc pacto multò antè, quàm pro annorum ratione conueniret, animal ſeneſcet, vtputa in qudragelimo, aut trigeſimo anno, vel etiam multo citius. & in quolibet etiam incipientis vitæ ſpatio, ac termino. Ergò tunc morietur homo exempli gratia in trigeſimo anno immò etiá in ipſa pueritia in ſumma ſenectute, ac decrepitate, & erit quidem hæc propriſſimè, ſi quæ alia naturalis mors, ſcilicet, quæ ab humidi conſumptione, & calidi extinctione eueniet; talis enim mors dicitur maximè naturalis, vt ex Plat. & Gal. aliàs dicetur.

Sed etiam ex accidenti, ac morbo aliquandò ſe- 37
necta antè tempus aduentare poteſt; immò de ipſis pueris firmabat *Gal. 1. de differ. Febr. cap. 8. claſſ. 3.* quòd aliquandò ex morbo in ſenectutem incidunt, & de aliis etiam teſtatus eſt Ariſt. loco ſuprà cit. & idem Gal. plures. Maximè autem intenſæ Animi paſſiones ſeneſcere homines citò faciunt, de qua ſenectute Homer. Odyſſ. 19. cum dicebat:

Statim enim in malo homines ſeneſcunt.

Et Heſiodus lib. 1. Oper. & Dier.

Mox enim in afflictione homines conſeneſcunt.

Et ante hos clariùs, ac magis ad rem noſtram ſacra pagina *Eccleſiaſt. cap. 30. Zelus, & Iracundia minuunt dies, & antè tempus ſenectam adducit cogitatus.*

Et Theocritus Idyll. 12.

——Qui verò deſiderio conficiuntur, vno die ſuum ſenes.

Non eſt ergò dubium ex ſupradictis, quòd tam na- 38
turaliter, quam accidentaliter homo, & quodcunque etiam animal multò antè terminum ſenecturi in pluribus dicatum poteſt ſeneſcere: tunc igitur dubium eſſe poteſt, an ea, quæ in ſene propriè dicto procedunt, debeant procedere etiam in eo, qui antè tempus vel à natura, vel à morbo lapſus eſt in ſenectutem.

Videtur dicendum, quòd reſpectu eorum, quæ 39
ſeni ob corporis infirmitatem, & ipſius ſenectutis incommoda à legibus conceduntur, etiam hic, qui vel ex morbo, vel ex ſui natura antè tempus ſeneſcit, debeat dici ſenex, & ſenum priuilegiis gaudere, cùm & eandem corporis, vitiumque imbecillitatem, & eadem inconſtantis valetudinis incommoda patiatur hic, veluti quicunque ſenex ſic propriè dictus.

Quoad ea verò, quæ ſenibus ob rerum expe- 40
rientiam, notitiam, ac prudentiam tribuuntur, hunc minimè ſenum priuilegiis frui debere ſentio; & ratio ejus aſſertionis eſt, quia prudentiam, & experientiam ex annorum multitudine ſenes ha- 41
bent. *Ariſtot. 6. Ethic. Cagnol. in l. Cum quidam ff. ſi cert. pet. num. 38.* & habes in Sacris teſtimonium *Iob. cap. 12. verſ. 12. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* Nec ab re Vlyſſes ſe prudentiorem Achille jactat, cum inquit Iliad. 19.

Præſtantior ei me, & fortior non parum quidem

Haſta

Haſta, ego autem te prudentia ſuperauerim
Plurimum, quoniam prior natus ſum, & pluranoui.

Hac igitur de re ob defectum temporis nolebat
42 Ariſt. loco cit. Iuuenem poſſe eſſe ſapientem, quia, inquit, *Prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore.* Et cùm ob eandem prudentiam, ac rerum experientiam ſenes honoribus afficiantur, non erit hic vt ſenex honorandus, quia ab ea prudentia ob annorum defectum neceſsè eſt omninò illum deficere.

SVMMARIVM.

1 *Lex non diſtinguit inter Iuuentutem, & virilitatem. & cur. ibi.*
2 *Nihil eſt apud Iureconſultos, quod Iuuentuti cum virilitate commixtè non ſit.*
3 *Virilitatis ætas non datur. contrarium num. 5.*
4 *Virilitas quid. & num. 7.*
6 *Iuuentutis, & virilitatis temperamenta diuerſa.*
8 *Cur virilitas dicatur ætas conſiſtens.*
9 *Conſiſtentes quoad calorem declinare incipiunt. & num. 24.*
10 *Iuuentus Æſtati; conſiſtens, ſeu virilis ætas Autumno comparatur.*
11 *Virilitas vnde dicatur. & num. 13.*
12 *Virilis ætas propriè perfecta dici debet.*
14 *Virilitas dicitur ætas conſiſtens.*
15 *Auicenna vocauit Iuuentutem nomine Conſiſtentis ætatis.*
16 *Illa ætas conſiſtens dici debere videtur, in qua calor in ſuo vigore conſiſtit.*
17 *Virilitas dicitur ætas conſtans.*
18 *Virilitas appellatur Ætas Media. & cur. num. ſeq.*
20 *Fuchſius notatur.*
21 *Ad quem vſque terminum extendatur Virilis ætas. & num. ſeq.*
23 *An omnia, quæ ad corporis robur ſpectant, procedant in hac ætate non minus quàm in Iuuentute. decident vt num. 25.*

De Virilitate.

QVÆSTIO VIII.

QVamquam vix quicquam eſt in hac quæſtione, quod pro Iuriſperitis facere videatur, tamen ab ea pertractanda, ne ordinem jam inceptum intercipiam, non deſiſtam, neque enim omninò extrà rem fuerit. Iuuentuti ergò ſuccedit ætas, quæ vi-
1 rilitas dicitur, ſed Leges non diſtinguunt inter vnam, & aliam, ſed vtramque confundunt, atque pro vna eademque ætate eas accipiunt. *c. vt inter diuinum de ſacroſ. Eccl. glo. in proem. 6. decre. §. ſane. glo. millies citata in §. minor nat. Inſt. de Adopt.* Nec
2 mirum, ab illis in ea re ita procedi, cùm nihil, aut vix aliquid ſit, quod non in vtraque ætate locum
3 habeat reſpectu eorum, quæ in rebus agendis decernuntur. ſed & Philoſophi nonnulli non ſolùm hanc ætatem inter alias numerare non conſueuerunt, ſed ipſam dari apertiſſimè negarunt: cùm enim Ætas hæc ab iis, qui eam inter alias connumerandam eſſe contendunt, dicatur, eſſe quoddam vi-
4 tæ ſpatium, in quo animal nec proficit, nec deficit, vndè idcircò dicta ſit ætas conſiſtentiæ, hoc tempus ſaltem notabile dari nolunt. Ita *Iauell. in tract. de Iuuent. & ſenect cap. 3. & alij ibi. Coſtæus in diſquiſit. Phyſiol. lib. 3. cap. 3.* & alij antiquiorum, quos adducit *Epiphan. Ferdin. Theor. Med. lib. 1. Theor.* 19. Tamen dari hanc ætatem manifeſtè elicitur ex 5
Gal. comm. Aphor. 1. Aphor. 13. & probant abundè *Alb. Magn. in lib. de Iuuent. & ſen. tract. 1. cap. 3. Vgo Senen. in quæſt. propria ad hanc rem dicata*, quæ ponitur poſt commentarium in primam quarti Canonis *Cardan. contrad. Medic. lib. 2. tract. 5. contr.* 10. *& idem Ferdin. vbi proxime.*

Cùm enim diuerſum formatur temperamentum 6
Virilitas non tolùm à cæteris ætatibus, ſed à Iuuentute præſertim, ſiquidem Iuuentus calidiſſima eſt, & calidiſſimi tunc ipſi Iuuenes. *Gal. comment. 2. de morb. Vulg. 1. tex. 78. Auic. prima primi doct. 3. cap.* 3. conſiſtentium autem calor minor eſt. *Gal. Aphor. comm. 1. Aphor. 14. Philotæus Aphor. ſect. 1. Aphor.* 13. non ſecundùm rei naturam videtur eſſe, vt hæ ætates confundantur, & vna pro alia accipiatur. Eſt autem virilitas ætas ſuccedens ſummo animalis 7
vigori: neque enim ideò conſiſtens dicitur, quia ca- 8
lor in eodem ſtatu, in quo erat in Iuuentute permaneat, ſed quia ſenſim paulatimque deficiens, vix deficere videatur, ita vt homo & in priore pulchritudine, ac in prioribus corporis viribus adhuc conſiſtere videatur: quoad calorem autem conſiſtentes 9
jam declinare incipiunt. *Gal. Aphor. com. tertio Aph.* 30. vbi Iuuentutem ætati, vtpote calidam ætatem calidiori anni tempeſtati, & conſiſtentem ætatem 10
Autumno comparabat, ex iis manifeſtè commonſtrans, conſiſtentes caloris minus habere, quàm Iuuenes, quemadmodum Autumnus Æſtate minùs calidus eſt, quod & Ouidius Metamorph. lib. 15. ſignificabat his carminibus:

Excipit Autumnus, poſito feruore Iuuentæ,
Mitibus, nitiſque, inter inuenemque ſenemque
Temperie medius, ſtatque ſua quoque tempora cani.

Denominatur Porrò Virilitas à viribus, ſi Cale- 11
pino credimus in Diction. in verbo *vir*, quia tunc vires in animali vigent, cùm jam adeptum eſt ſuam totalem perfectionem tum eorum, quæ ad corpus, quàm quæ ad animum ſpectant; quamobrem hæc ætas 12
propriè dicenda eſſet dicta perfecta, vt ſuperiori quæſt. ex Macrob. citauit, cùm in hac ætate conſtitutus homo, & animo & corpore perfectus & abſolutus videatur.

Vel dicitur Virilitas à virtute, & forſitàn magis 13
aptè. *Alber. in Dictionar. in verb.* vir. *Tiraq. de leg. connub. par. 1. Gloſſ. 1. num.* 55. cùm propriè Vir dicatur homo virtute tam animi, quàm corporis præſtans; ad vtrumque enim refertur, & quoad corpus paſſim in ſacris litteris vir pro forti accipitur, & ſimiliter quoad animum; quamobrem ſemiviri dicuntur molles, & puſillanimes, quaſi viri nomine indigni. Vnde Turnus Æneid. lib. 12. per contemptum appellat Æneam ſemivirum:

——— da ſternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare reuulſam
Semiviri Phrygis, &c.

Tiraq. in leg. connub. par. 1. Gloſſ. 1. num. 40.

Cæterum Virilitas ab *Hipp. Aphor. 1. & Aphor. 13.* 14
& à Gal. ibi in comm. vocatur Ætas conſiſtens; ſed 15
Auic. primi primi doct. 3. cap. 3. conſiſtentem ætatem vocauit ipſam Iuuentutem, quod neſcio an potuerit Interpretis incuria accidere; ſi tamen ita ſentire Auic. velimus, dicendum, quòd illa ætas de- 16
beat dici Conſiſtens, in qua calor in ſummo feruore, ac vigore conſiſtit, quod quidem in Iuuentute euenire non dubitandum, cùm in ætate virili jam illum manifeſtè penè declinare ſuprà demonſtrauerim.

17 Appellatur & hæc ipſa ætas Conſtans, vt *Cic. in lib. de ſenect.* dicenti, Grauitas propria jam conſtantis ætatis, & hoc ad differentiam ipſius iuuentutis, quæ communiter inconſtans ſolet appellari, vt Homer. Iliad. lib. 3.

Semper verò juniorum virorum animi iſtabiles ſunt.

quod ob feruidam naturam, vt teſtabatur *Plato* 2. & 7. *de Leg.* illis accidit, vt quietem agere non poſſint, quamobrem Horat. in arte Poët. de Iuuene verba faciens.

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.

De viro autem contrà:

Conuerſis ſtudiis ætas, animuſque virilis,
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.

18 Præterea (cùm de hac ætate nihil occurrat diſcutiendum præter nomina) appellatur hæc ætas Media; dicit enim Ætas media circa quinquageſimum annum, traditum eſt in *Auth. Quam. oportet. Epiſc.* §. *Quarta igitur.* Et videtur idem ſentire *Gal. comm. 1. Aphor.* 13. inquiens, *Appellat. autem ætatem habentes conſiſtentem, qui mediam ætatem habent inter Iuuenes, & Senes*, quin & idem nomen ſortita videtur apud *Cic. in lib. de ſen.* dicentem, *Num ea jam Conſtans requirit ætas, quæ Media dicitur?* ſic & apud *Celſ. ſuæ Med. lib. 2. cap. 1.* neque ab re dicitur Ætas hæc
19 Media (apud Iuriſperitos præcipuè, apud quos nullo alio nomine inſignitur) quia participat tam ætatum increſcentium quàm decreſcentium, & inter vtraſque media habetur. Ex quibus notandus videtur *Fuchſius com. Aphor. primo Aph.* 13. qui Mediam
20 ætatem non conſiſtentem, ſed declinantem eſſe dixit, meritò igitur notatur à *Valles. lib. 1. loc. com. cap.* 10. cum tamen ipſe *Valles. ibid. cap. 1.* Mediam ætatem, & Iuuentutem vnam eandemque ætatem facere videatur: tamen Fuchſius poteſt ſuam aſſertionem defendere, ſi ita declaret ſuam ſententiam, vt reſpectu nativi caloris hæc ætas declinans dici poſſit.

Ad quem autem annorum numerum in pluribus ſexe extendat hęc ætas, Iuriſperiti non definiunt ob id, quod dixi, ipſos non diſtinguere inter hanc ætatem, & Iuuentutem, quamobrem Iuuentutem, ſeu
21 Virilitatem, vt ipſi dicunt, ad quinquageſimum annum extendi voluerunt, cùm tamen ex Galeno, ac cæteris Medicis, quos ſuprà adduxi, pateat, Iuuentutem multò citiùs finiri. Sed idem *Gal. cit. com. 3. Aphor.* 30. Virilitatem, ſeu conſiſtentem ætatem dicebat à trigeſimoquinto anno, in quo terminatur
22 Iuuentus, ad duos ſequentes ſeptenarios perdurare ita vt coincidat cum Iuriſperitorum opinione, eam ſcilicet quinquageſimo anno ſuum terminum vltimum ſortiri.

Sed, ne omnem operam luſiſſe in hac quæſtione
23 videamur, quęramus pro Legumperitis, num ea omnia, quæ in Iuuene, quoad corporis ſpectat robur & firmitudinem, locum habent, debeant etiam procedere in conſiſtenti ætate, & ratio dubitandi
24 eſt, quia, vt ſuprà diximus, Conſiſtentes iam declinare incipiunt, ita vt vires corporis in ipſis deperdi conſequens ſit, nam & ſanguine, & ſpiritibus minùs, quàm Iuuenes abundant. *Gal. cit. Aphor.* 30. *ſect.* 3. quamobrem jurè de ea re ambigitur.

His tamen non obſtantibus, dicendum videtur, homines in conſiſtenti ætate, non minùs quàm in
25 juuenili poſſe & corporis, & multò magis animi virtute vti: nam & priſtinum robur quoad corpus adhuc retinent, & animo etiam maiore præditi ſunt, ita vt ob hoc ipſum multò magis, quàm Iuuenes etiam ad corporeas actiones apti videantur. faciunt quæ adduxit *Epiphan. Ferdin. ubi ſuprà*, apud quem, quæ ad hanc rem aptari poſſunt, legito.

SVMMARIVM.

1 *Senectuti multùm tribuunt Leges.*
2 *Senectutis miſeratio habetur.*
3 *Senes torqueri non debent.*
4 *Senes leuius in delictis puniuntur.*
5 *Senectus quid. & num. ſequenti. Vide num. 8. & num. 11. & num. 13.*
7 *Animal in ætate conſiſtenti declinare incipit.*
9 *Manifeſta animalis declinatio apparet in ſenectute.*
10 *In ſenectute animal tranſit ad frigidam, & ſiccam temperaturam.*
11 *Senectus eſt via in corruptionem.*
14 *Omne animal reſpectu ſui ipſius, calido & humido eſt temperamento a natiuitate.*
15 *Ortui proxima calidiſſima, & humidiſſima.*
16 *Termini ſenectutis plurimùm variant.*
17 *Nihil cæteras ætates præter pubertatem accelerat, aut retardat.*
18 *Senectus ex multis cauſis retardari, itemque accelerari poteſt.*
19 *Senex quis dicatur.*
20 *Glo. nimis protrahens Iuuentutem, nimis ſimul ſenectutem diſtulit.*
21 *Senectus in tres partes diuiſa.*
22 *Prima ſenectutis pars.*
23 *Secunda ſenectutis pars.*
24 *Senectutis tertia pars.*
25 *Senectutis termini qui.*
26 *Senectus bipartita.*
27 *Prima Senectutis pars, & ad quem annum extendatur num. ſeq.*
29 *Secunda ſenectutis pars.*
30 *Senex quis dicatur Iudicis arbitrio relinquitur.*
31 *Præcipuum ſenectutis adminiculũ eſt virium defectus.*
32 *Senex dici non poteſt, qui vires habet integras.*
33 *Senex nulli robur habent.*
34 *Iuuenis dicitur, qui ſenex non eſt.*
35 *Primum, quod in ſene conſiderari debet, eſt, an vires habeat, nec ne.*
36 *Iuuenis in Iuuentutis termino poteſt ſeneſcere.*
37 *Idem homo vno eodemque tempore & ſenex, & iuuenis dici poteſt.*
38 *Senex quandò quis dicatur, & num. ſeq. & 40.*
41 *In prima ſenectute conſtituti ciuilia negotia obire poſſunt.*
42 *Senex ad effectum, vt quis à publicis muneribus vacet, quando dicatur, & num. 43. declara vt num. 44. & num. 47. Vide etiam num. 48.*
45 *Ad quoſdam peculiares effectus non relinquitur arbitrio Iudicis, quis dicatur ſenex.*
46 *Supra 60. annum omnibus conuenit, vt ſenes dicantur.*
49 *Quibus muneribus vacare permittantur ſenes.*
50 *Terminus generationis quis ſit. & num. 51. 52. 53. & num. 58.*
54 *Viri centum annorum generarunt.*
55 *Suprà ſeptuageſimum nullus generat maſculum.*
56 *In fœminis citiùs deficit generandi facultas.*
57 *Fœmina quandiu menſtrua patitur generare poteſt.*
59 *Cudronchius non habet pro monſtroſo, vt Lex partum tum ſuprà quinquageſimum factum.*
60 *Nulla regula ex his ſumitur, quæ de rarò contingunt.*

61 *An Senectus debeat dici morbus. affirmatiuè numero ſeq. contrarium num.* 63.
64 *Senes Iuuenibus agrotant minùs. declara vt num.* 70. *&* 71.
65 *Senectus agra vocatur.*
66 *Senum ſanitas non abſolutè ſanitas.*
67 *Senectutem eſſe morbum. & num.* 68. 69 *&* 72. *contrarium. num.* 73.
74 *Infirmitas eſt habitus cuiuſcunque corporis præter naturam.*
75 *Morbus quid ſit.*
76 *Status ſenum, quicunque ſit, naturalis eſt.*
77 *Aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur, in ſenibus ſint naturales.*
78 *Senectus quomodò ab Ariſt. vocata ſit morbus.*
79 *Senectus ſi aliquo modo dici debeat morbus, naturalis morbus eſt dicenda.*
80. *Senum ſanitatem non eſſe abſolutè ſanitatem, quomodò intellexerint Gal. & Auic.*
81 *Senes non ſe habent præter naturam.*
82 *Senectus debet accipi, prout diuiſa eſt à Gal. in tres partes, cum decidi debet. an dici aliquo modo poſſit infirmitas.*
83 *Infirmi nomen Seni in quantum Seni non conuenit.*

De Senectute.

QVÆSTIO IX.

SEd jam tempus videtur, vt de Senectute diſſeramus, cui multùm tribuere leges, patet ex iis, 1
quæ adducit *Maſcar. de probat. concl.* 1295. *n.* 1. *vol.* 2
3. nam multis gaudet priuilegiis, eiuſque peculiaris miſeratio habetur *glo. fin. in l. Auxilium. §. ſed vt ff.* 3
de minor. quamobrem nec torqueri, nec vllo tormentorum genere affici poſſunt ſenes. *Maſcar. vbi* 4
ſupra num. 6. quinimmò leuiùs in delictis puniuntur. *Glo. in l. Aere. ff. de reg. Iur. Farin. in pract. crim. lib.* 3. *Tom.* 1. *par.* 2. *quæſt.* 42. *num.* 23.

Multùm intereſt ergò Iurisconſultorum, ſcire quinam propriè ſenes dici debeant, & quænam ætas propriè ſenectus dicatur. Ac profectò ſenectus, vt 5
habetur in *lib. ſanit. Medic. Gal. adſcripto in lib. Iſag.* eſt ætas, in qua diminuitur animal; cui definitioni non diſſimilis affertur in lib. definitionum Plat. adſcripto, hoc eſt, ſenectus eſt imminutio animalis à 6
tempore contingens.

Cum tamen, vt in ſuperiori quæſt. jam diximus, 7
animal in conſiſtenti ætate declinare, ac diminui incipiat, non ab re in allatis definitionibus aduerbium 8
illud *manifeſte*, vel adiectitium illud *manifeſta*, addendum videbatur: nam tametſi in conſiſtenti ætate animal declinet, tamen manifeſta declinatio non 9
apparet, niſi adueniente ſenectute, vt teſtatur *Plato* 10
in Timæo tranſ. Med. tunc enim fit tranſitus ad frigidam, & ſiccam temperiem, vt elicitur ex pluribus Gal. locis, & confirmat. *Vgo Senen. in art. par. Gal.* 11
lib. 2. *part.* 20. ob hunc enim tranſitum ad temperiem vitæ ipſi contrariam rectè *Ariſt. Polit.* 2. ſenescere, dicebat, viam eſſe in corruptionem, cum qua ſententia conuenit *Gal. de Temp.* 2. *cap.* 2. *claſſ. prima.* quam ſapienter ergò Alexis ille Menandri comici parruus jam ſenectute confectus interroganti cuidam, quid ageret, reſpondit, Paulatim morior? *Sed* 12
Ariſt. in lib. de Iuuent. & ſenect. cap. 14. ſenectutem hoc pacto definiuit, Senectus eſt primæ refrigerationis particulæ decrementum, hoc eſt caloris naturalis defectus: nam id pro prima refrigeratiua particula ipſum intellexiſſe, pro nunc ſupponamus; neque enim vacat eam definitionem longioribus enodare, nec aptus hic locus ad eam rem eſſet.

Apertiùs ſenectutem definiuit *Gal.* 5. *de ſanit.* 13
tuend. cap. 9. *claſſ.* 2. dicens, Senectus eſt frigidum, & ſiccum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione prouenions. nam tametſi animal à ſuo primordio frigidum, & ſiccum temperamentum ſortitum ſit, tamen non poterit dici ſemper in ſenectute fuiſſe, niſi cum ex annorum multitudine tale temperamentum habebit: omne enim animal reſpe- 14
ctu ſui ipſius à natiuitate calido, & humido eſt tem- 15
peramento (cùm, quæ ortui proxima ſunt, humidiſſima, & calidiſſima exiſtant. *Hipp. in* 1. *de Vict. rat. propè finem*) licet comparatione temperati animalis, frigidum & ſiccum exiſtat; temperamentum ergò ſenectutis reſpectu ſui ipſius conſiderari debet ità, vt in frigidum & ſiccum lapſum videatur animal, cùm antea reſpectu ſui ipſius calido, & humido doratum fuerit.

Termini porrò huic ætati conſtituti præ cæteris 16
variare videntur, quippè cùm & ipſe huius ætatis aduentus plurimum, quàm acceſſus aliarum ætatum euariet, & manifeſtiùs etiam, quàm aliarum ſe pro- 17
dat; ſiquidem alias ætates, vna excepta pubertate, neque accelerare, neque retardare euidenter quicquam poſſe videtur, ſed quæque, prout intrinſecum animalis feret temperamentum, præſcripto tempore mutationes proprias ſortitur, at ſenectus & à morbis, & à curis, & à victus ratione, & à laboribus eui- 18
dentiſſimè & acceleratur, & retardatur. Videtur ergò difficiliùs eſſe, quàm in aliis ætatibus huic ſuos terminos præſcribere. eius tamen rei plures opiniones refert *Menoch. de arbitr. lib. caſ.* 359. *per totum*, quas apud ipſum videre cuicunque licet.

Generaliter tamen dici ſenex, inquit ipſe *ibid.* 19
num. 1. ab anno quinquageſimo. ita *Ab. in c. quon. frequent. num.* 18. *vt lit. non conteſt. & in c. ſi qui teſt. num.* 7. *de Teſt. & attestat.* quem & ipſe adducit. *Gramat. deciſ.* 34. *num.* 4. Apud Sinenſes etiam (qui maximè politicæ ſtudere ſe profitentur) tranſacto quinquageſimo anno viri inter ſenes connumerantur, teſte *Trigantio lib.* 1. *de Chriſtian. Expedit. apud Sinas cap.* 7. Et fortaſſe maturè nimium; aliàs enim longæ ætatis ſunt, & robuſti, cùm eâ vſque ad 70. viridi non deſtituantur, *teſte eodem ibid. cap. eod.* Sed Iuriſperitorum alij voluerunt, ſenem dici tantùm eum, qui 60. annos agit. *Caputaq. deciſ.* 311. *par.* 1. *Menoch. de Arbitr. Caſu* 54. *per totum. Rota in Sabin. Alluuionis.* 15. *Nouemb.* 1621. *coram Pirouapo.* Sed *Gloſſ. in l. Hered. comp. ff. ad l. Falc. & Felin. in citato c. ſi qui teſt. num.* 6. nimis protraxiſſe viden- 20
tur Iuuenturem, ſenecturem verò nimium diſtuliſſe, cum Iuuentutis deſinentis, & incipientis ſenectutis terminum ſeptuageſimum annum poſuerint.

Gal. 5. *de ſan. tuend. cap. vlt. in f. claſſ.* 2. quem etiam ex alio auctore citat *Menoch. vbi ſup.* in tres 21
partes diuiſit ſenectutem, majorem, & minorem corporis imbecillitatem, vitiumque diminutionem præ oculis habens. primam autem eius partè crudam, & 22
viridem ſenectutem vocauit, de qua fortaſſe etiam Homer. intelligebat Iliad. lib. 23. verſ. f. dicens.

Cruda ſenecta autem ipſum ajunt eſſe.

Et virgil. 6. Æneid.

---ſed cruda Deo, viridiſque ſenectus.

De qua etiam Iuuenal. Satyr. 2.

Dum noua canities, dum prima & recta ſenectus.

Et de hac ipſa ſenectutis parte mentionem habet
23 ipſe *Gal. comm. 2. in Prognoſt. Hipp. Tex. 69.* Secundam propriè ſenectutis nomen habere voluit; in ea
24 enim iam manifeſtiſſimè vires dejectæ, ac corpus declinatum conſpicitur: tertiam, quæ vltima eſt, Pemplon Græco vocabulo dici narrat, ſcilicet, vt ipſe addit, ab eo, quod eſt in pompam mittere, quæ ad manes ducit; & idcircò facetè amicus ille Plautinus ſeni interroganti in Mercatore Act. 2. Sc. 2.

DE. Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acherunticus Senex, vetus, decrepitus.

reſpondit. & hæc decrepita, & præcipitata ætas eſt, vel ſenium. Hanc vltimam ſenectutem ætatem grandem facetè appellant Euclio ille Plautinus in Aulularia act. 1. ſcen. 4. diuiti cuidam, qui ſuam tibi filiam in matrimonium dari expoſcebat, reſpondens:

ME. Ætatem meam ſcis? EV. ſcio eſſe grandem, itidem vt pecuniam.

His tamen ſenectutis partibus licet nullum terminum aſſignauerit Gal. neſcio ex cuius opinione aſ-
25 ſignauerit Menoch. vbi ſup. & primam à quinquageſimo anno ad 60. ad 70. tertiam a 70. ad vitæ finem extendi diſerit.

26 Verùm nonnulli ſenectutem in duas tantùm partes diuiſerunt, quemadmodum alias fecit idem *Gal.*
27 *comm. Aphor. 1. Aphor. 13.* ac primam eius partem (quæ *Auicennæ prima primi doctr. 3. c. 3. in prin.* dicitur ætas declinans cum remanentia virtutis) à quadrageſimo anno incipere, & ad ſexageſimum terminari, vt ipſe etiam Auic. tradidit. Fernel. verò, qui hanc ipſam ætatis partem cum *Cic. in lib. de ſenect.* ingraueſcentem vocat loco ſæpiùs cit. *Phyſiol. lib. 3.*
28 *cap. 10.* libentiùs cum Iuriſperitis conuenire videtur, eamque à quinquageſimo ad ſexageſimum quintum
29 protrahit. ſecundam verò partem, quam decrepitatem, & ſenium nominant, & Auic. ibid. ætatem declinationis cum manifeſta virtutis deperditione, à ſexageſimo, vel quinto ſupra ſexageſimum ad vltimum vitæ ſuam conſtituunt habere periodum.

Ex his ergò facilè innoteſcere poteſt Iuriſperitis
30 pro rerum agendarum diuerſitate, quinam mereantur dici ſenes: licet enim hoc Iudicis relinquatur arbitrio. *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. caſ. 59. num.*
31 *3. Maſcard. de Probat. concl. 1295. num. Vol. 3.* [*Gayll. ſing. obſer. lib. 1. obſeruat. 92. num. 7. ſcaccia de Iudic. lib. 2. cap. 8. no. 249. & ſeqq. Ioſeph Ludouic. deciſ. Lucen. 13. n. 55. Requer. deciſ. 57. n. 21. Rota in Bononien. bonorum de Mulettis. 26. Iunij 1602. coram clarè mem. Card. Pamphilio, & in alia Bononien ſid. commiſſi de Ramundinis 15. ſibr. 1636. coram Dunozetto.*] tamen ſciendum, quòd præcipuum ſenectutis adminiculum eſt virium defectus; & idcircò
32 *Gal. 11. Method. med. cap. 9. claſſ. 7.* Senem dici non
33 poſſe, affirmabat, qui vires habet integras, & *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. 9. claſſ. 6.* ſenes nullos
34 robur habere dixit; & hoc fortaſſè ſibi voluit *tex. citat. l. Non aliter. ff. de leg. & fid.* 3. cum inquit, Iuuenis dicitur, qui ſenex non eſt, hoc eſt, qui virium defectu adhuc ob annorum multitudinem non laborat. Hoc igitur præcipuè venit inſpiciendum Iudici in eo, cuius ferè ſententiam debet, vtrum ſenex
35 ſit, nec ne, vel pro ſene habendus, quoad ea, quæ ad corporis ſpectant imbecillitatem, ſcilicet, an viribus, & corpore decenti robore dotetur: quòd ſi vires adſint, & corporis robur, etiamſi major ſit ſexaginta annis, tamen iuuenem, vel non ſenem iudicabit, tim minùs, etiamſi minor eſſet quinquaginta, tamen pro ſene illum acceptabit: nam etiam iuuenem non tranſactis annis iuuentuti dicatis ſeneſ-
36 cere poſſe, patet ex iis, quæ adduxi *ſuperiori q. num.*
37 *31. & ſeqq.* Apud Legumperitos autem pro rerum agendarum diuerſitate idem homo vno eodemque tempore in vna eademque ætate, & ſenex, & non ſenex iudicatur vnde eſt, quòd aliquandò non niſi
38 poſt ſeptuageſimum annum hominem ſenem appellitet *Glo. in l. ſi pater. ff. de Adopt. & Emancip. in verb. ſexaginta, & in l. inuiti. ff. de Teſt.* aliquandò
39 verò poſt quintum ſupra quinquageſimum ead. glo. vbi ſupra & aliquandò illicò poſt quinquageſimum,
40 vt ſupra dixi. Illud autem ſilentio non prætereundum ex Gal. loco ſupra citato *de ſanit. tuen. lib. 5.*
41 *cap. vlt. in f.* quòd 15, qui in prima ſenectute conſtituti ſunt, adhuc ciuilibus negotiis vacare poſſunt, quapropter non omninò ab re *Abb. in c. cit. Quon. freq. num. 18. vt lit. non conteſt. & Felin. in c. ſi qui teſt. num. 6. de Teſt.* non antè, quam quis major exiſtat,
42 ſeptuaginta annis volunt eum ad hunc effectum dici ſenem, vt à publicis muneribus excuſetur, & videtur de mente *Platon. in 6. de Leg. verſ. princ.* qui viros vſque ad ſeptuageſimum annum magiſtratum gerere cogit, non ſupra, licet non infra quinquageſimum quem ad eum gerendum admittat. tamen *gloſſ. ſuprà citata in l. Inuiti de Teſt. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 19. num. 5.* voluerunt, ſenem ad hunc effectum, vt à publicis muneribus vacet, dici in quin-
43 quageſimoquinto anno; *In l. verò, Item major. Inſtit. de excuſat. tut.* non excuſatur quis à tutela, niſi ſit
44 major annis ſeptuaginta. ſatiùs tamen eſt ob indiuiduorum varietatem hoc cum prædicta cautela Iudicis arbitrio definiendum relinquere, tametſi maximè approbanda videatur Abb. opinio, qui in eodem *c. Quon. freq. num. eod.* ad quoſdam peculiares effectus
45 non relinquit Iudicis arbitrio hoc diiudicandum ſuprà annum ſexageſimum, cum euidenter pateat, omnes in illa ætate ſenes dici debere, & benè, nam, vt *Card. Contrad. Med. lib. 2. conſr. 10. tract. 5.* dicebat, ſuprà prædictum annum in omnibus conue-
46 nit, vt ætas pro deplorata habeatur.

Sed ad effectum vacandi à publicis muneribus, Macrobius *in ſomn. Scipion. lib. 1. cap. 6.* non minùs ac Plato, vt ſuprà dixi, ſeptuageſimum annum deſi-
47 derat his verbis, *Cum vero decas, qui & ipſe perfectiſſimus numerus eſt, perfecto numero, id eſt, ebdomadi iungitur, vt aut decies ſeptem, aut ſepties deni computentur anni, hactenus Phyſicis creditur meta viuendi. & hoc vitæ humanæ perfectum ſpatium terminatur, quod quiſquis exceſſerit ab omni officio vacuus ſolo exercitio ſapientiæ vacet, & omnem vſum ſui in ſuadendo habet, aliorum munerum vacationem reuerendus.* Sed idem *Plato 7. de Repub. in f.*
48 quinquageſimo anno tranſacto, ſuos ciues à laboribus belli, & aliarum rerum ad contemplationem abſtrahit, non tamen a Reipublicæ negotiis illos omninò eliminat; & ratio non alia eſt, quàm quæ adducitur à *Cic. in lib. de ſenect.* ſub Catonis perſona de ſenibus loquente in his verbis, *Ergò & legibus, &*
49 *inſtitutis vacat ætas noſtra muneribus iis, quæ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri.* Cæterùm circà hanc ætatem quærunt à Medicis Iuriſperiti primò, ad quod vſque ſenectutis ſpatium ſenes tam mares, quàm fœminæ
50 generare poſſint; diuerſus enim vtriſque terminus conſtituitur. Et Leges quidem id, quod vt plurimum
51 ſit reſpicientes, virum in ſexageſimo anno ad generandum impotentem eſſe voluerunt. *l. ſi pater §. vltimo. ff. de adoption.* quam cum aliis citat *Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 1. caſ. 89. num. 58.* & videtur de mente *Ariſt. 7. de hiſt. anim. cap. 6. in principio*, quem etiam

etiam ipſe Menoch. adducit. licet *idem Ariſtot. 5. eiuſdem cap.* 14. plurimos in 65. generare prodiderit; immò & priori ſupra citato loco ſeptimi, etiam ſeptuaginta annos natos generaſſe affirmat, & quod magis mouere nos poteſt, tanquam omnibus communiſſimum eſſe tradit, in ſeptuageſimo generare, ſi
52 ſexageſimum gerentes exceſſerint; conſentit autem & *Alb. Magn. 5. de Animal. tract. 2. cap.* 1.

52 Videtur tamen ſexaginta annorum terminus conuenienter admodum à Legibus conſtitutus; nam in pluribus, & ſecundùm plurimùm ita vſu venire aſſoleat, quod ab ipſis Legibus, vt aliàs dixi, inſpicitur, minimè facientibus aliquos caſus rariores, in quibus ſenes & ſeptuageſimo, & octogeſimo gene-
54 rarunt, & id,, quod *Auenz. ſui Theiſir. lib. 2. tract. 4. cap.* 1. narrat, hoc eſt, viros nonnullos centum an-
55 nis majores non tantùm generaſſe, verùm etiam generaſſe maſculos, Licet, inquit ipſe, voluerit Ariſt. ſupra ſeptuageſimum nullum poſſe maſculum generare. Contrà quam Ariſt. ſententiam pluribus agit *Ioubert. lib. 2. error. Popul. cap.* 2. probans ſenem 70. annis majorem non tolùm generare pòſſe, ſed etiam generare poſſe maſculum, vt Auenz. dicebat.

56 In fœminis autem eam generandi virtutem multò maturiùs finiri patet, in anno ſcilicet quinto ſu-
57 pra quadrageſimum, aut ad ſummum quinquageſimo. Notum enim eſt, fœminam eo tantummodò tempore generare poſſe, quo menſtrua experitur, vel experiri naturaliter deberet, & ideircò neque antè pubertatem, neque poſt quinquageſimum annum generare poteſt, quia naturaliter vltrà prædictum terminum, & antè pubertatem nulla eſt menſtruis obnoxia; quamobrem, vt oſtenderetur in ſacris litteris *Gen. cap.* 18. *verſ.* 11. Saram ex miraculo concepturam, dicebatur, *Erant autem ambo ſenes, prouectæque ætatis, & deſierant Sara fieri muliebra*; ex naturæ enim inſtituto non poterat ob eam cauſſam Sara concipere, vt probat *Valleſ. in lib. de ſac. Philoſoph. cap.* 10.

Lex ergò virtuti concipiendi in mulieribus hunc
58 terminum quinquaginta annorum præciſiſſe, & conceptum ſuprà hunc terminum factum pro monſtroſo habet, & inter ratò contingentia. *l. ſi. mater C. de hared: Inſtituen. l. ſi major. C. de leg. hared. & ibi Gloſſ. & in l. paterfamil. §. in Arrogat. ff. de Adopt. in verb. procreationi, & in l. ſi ſterilis ff. de cond. Empt. & Vend. Tiraq. in l. ſi vnquam C. de reuoc. donat. in præfat. num.* 3. *Maſcard. de Probat. concl.* 1147. *num.* 5. & 8. *Tom.* 3. *Gratian. diſcept. foren. cap.* 313. *num.* 14. *Vol.* 2.

Codronchius tamen Medicus Imolen. *in libello*
56 *Meth. reſtit. cap.* 16. hujuſmodi legum ſanctioni ſtare ſe nolle demonſtrat; neque enim habere ſe pro ita monſtroſo partum ſupra quinquageſimum annum factum confitetur, vt Leges habent; ſed ſententiam ſuam ex quibuſdam raris exemplis roborare videtur, quæ non adaptantur in iure. Nam & nobis quoque notum eſt, in fœminis, ſicuti & in aliis aliquandò terminum à lure aſſignatum fallere, & ſatis trita ſunt adducta à Plinio exempla *lib.* 6. *Nat. hiſtor. cap.* 14. de Cornelia è Scipionum familia, quæ poſt 62. annos Voluſium Saturninum pepetit, & alia permulta, quæ qui videre volet, legat *Schench. obſeruat. Medic. rar. lib.* 4. *tit. de Conceptione.*
60 ſed ex his, quia rara ſunt, nulla regula depromi poteſt, dum tempus generandi homini à natura conſtitutum requirimus, hoc enim ex iis, quæ in pluribus, & ſecundùm plurimùm apparent, venit decernendum, vt dixi. Itaquè non modò concludendum, terminum generandi in fœminis eſſe annum quinquageſimum, ſed immò eſſe quinquageſimum nimis protractum, & quadrageſimum quintum eſſe frequentiorem, quippè cum poſt hunc terminum quibuſcunque deſinant fluere muliebria, & ideircò generationi tunc temporis ineptæ omninò reddantur. ſed de hac re vide alia nonnulla *lib. 3. harum quæſt.* 61
tit. 1. q. 2. & lib. eodem tit. 2. q. 8. Secundò quæritur à Medicis per Legum interpretes, an ſenectus ſit, & debeat dici infirmitas, & conſequenter ſenes inter infirmos & valetudinarios veniant connumerandi. in ea enim re ipſi Legumperiti inter ſe diſcordes eſſe videntur. Nam *Abb. in c. quamuis num.* 2. *de ſen. excom. & in c. Magna num.* 8. *de vot. & vot. re. & c.* 1. *ſin autem Epiſc. de cler. Ægr. in* 6. *& in c. quon. freq.* 62
§. 1. *vt lit. non conſt. num.* 19. dixit, ſenectutem 63
poſſe dici infirmitatem, & ſenes infirmos, & valetudinarios. Sed contrà *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 2. *caſ.* 60. *cent.* 1. *num.* 8. Senes non ſolùm non poſſe vocari infirmos, ſed neque valetudinarios aſſeuerat, quam Menochij opinionem roborare videtur Hippocratis decretum *Aphor. lib.* 2. *Aphor.* 39. nimirum, Senes minùs juuenibus ægrotare, quod etiam Cicero 64
in libro de ſenect. firmabat:

Videntur tamen contrà Menochium quamplurima doctorum hominum teſtimonia militare; patet 65
enim apud quoſcunque doctos viros, ſenectutem ægram, infirmam, queribundam, tremulam, inertem, ærumnoſam, infelicem, miſeram vocari, ac ſimilibus multis epithetis inſigniri, quin & ipſius ſenectutis incommoda, ærumnæ, ægritudines, ac miſeriæ nominatim enarrantur, de quibus Iuuenalis Satyr. 2. in qua inter alia multa hæc habentur:

Præterea minimus gelido jam corpore ſanguis
Febre caret ſola, circumſilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum ſi nomina quæris,
Promptius expediam, quod amauerit Hippia mœchos.

Cætera verò apud ipſum perlege, & illud Plauti in Menæchm. act. 5. ſcen. 2.

—— vt ætas mala, merx mala eſt ergò,
Nam res plurimas peſſumas, cum aduenit, affert:
Quas ſi autumen omneis, nimis longus ſermo ſit.

ita vt non ab re ſenes, teſtante Cicerone vbi proximè, adeò grauem experiantur ſenectutem, vt onus ſe Ætna grauius ſuſtinere affirment. quod ſupra commemoratus ſenex Plautinus etiam affirmabat ibid. dicens:

—— confitus ſum
Senectute, omniſtim gero corpus; vires
Reliquere.

& alia vetula apud eundem in Mercat. act. 4. ſc. 1.

Do. *—— quin is ecquis?*
Sy. *Nequeo mecaſtor, tantum hoc oneris eſt, quod fero.*
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta, & quatuor.*

Sed, quod multò magis, quàm prædicta vigere videtur, *Gal. 6. de ſanat. tuenda cap.* 2. *& Auic.* 2. *primi doctr. prima cap.* 2. ſenum ſanitatem non abſolutè ſanitatem eſſe dicunt; ergò ſi ſenes abſolutè ſani 66
non ſunt, ſaltem aliqua ex parte ſunt morboſi; ſed & *Ariſt. 5. de generat. animal. cap.* 4. ſenectutem apertiſſimè morbum eſſe pronuntiauit, quod etiam ex 67
ſæpiſſimè, ac paſſim citata Terentij auctoritate in Phormion. act. 4. ſcen. 1. patet.

Chr. *Pol me detinuit morbus.* Dem. *Vndè, aut qui?*
Chr. *Rogas?*
Senectus ipſa eſt morbus.

Quod & idem Cic. ſenectutis optimus propugna-

tor, vbi ſuprà negare non auſus eſt, cùm inter cauſas, ex quibus ſenectus miſera ſit, hanc præcipuè a-
68 gnoſcat, quòd corpus infirmum, ac imbecillum faciat. Nec tantummodò morbus dicta eſt ſenectus à ſapientioribus, ſed à Senec. Epiſt. 109. dicta eſt
69 morbus inſanabilis; neque enim humanæ ſapientiæ datum eſt, vt corporis morbum hunc, quibuſuis miniſtratis remediis, depellere aliquo modo poſſit. Itaque prudenter illud protulit Antiphanes:

Eſt noſtra vino vita quam ſimillima.
Acceſſit, eſt cum reliqua parua portio.

Quemadmodum igitur vinum in acetum degenerans non amplius in vinum redire poteſt, ſic etiam homo, cum ſenectutis morbo detinetur, non amplius ex eo conualeſcere poteſt.

Et licet *Hipp. in ſup. cit. Aphor.* 39. *ſect.* 2. ſenes
70 minùs iuuenibus ægrotare dixerit, tamen id illis non ex ſua natura prouenit, ita vt benè *Gal. in eius Aphor. comm.* firmauerit, illum non habere locum communiter in omnibus ſenibus, ſed in iis tantùm, qui mi-
nùs in ratione viuendi peccare ſolent: aliàs enim idem, morbis maximè omnium obnoxios eſſe ſenes
71 dixit; & ex ſua quidem natura ita eſt, per accidens autem, eò quia in viuendo minùs peccant, minùs etiam à morbis infeſtantur; ſed eos naturaliter maximè ægrotare, ac multò facilius, quàm Iuuenes, latè probat *Alex. Petron. in dialog. de re Med. dial.* 7. *per totum.* facit ad hæc ſacrarum litterarum teſti-
72 monium, in quibus *Eccleſiaſt. cap. vlt.* ſenectus tempus afflictionis vocatur, & ſenectutis miſeriæ abundè per ænigmata quædam enarrantur. qui textus à Valleſio in ſacra Philoſophia cap. 66. elegantiſſimè, ac peroptimè explicatus eſt, [& pote Valleſium non minori doctrina, & elegantia à *Franciſc. Ranchino de morb. ſenium. par.* 2. *ſect.* 2.] Ex quibus videbatur, iure merito ſenes inter infirmos connumerandos eſſe, & infirmorum priuilegiis frui debere, cùm non ſolùm morbus ſit ſenectus, ſed, vt appareat ex adductis auctoritatibus, ſit ſentina, & confluxus morborum omnium, vndè Antiphanes ille Caryſtius comicus prudentiſſimè dicebat:

Mala ad ſenectutem, officinam ceu ſuam,
Humana tandem congregantur omnia.

His tamen & ſimilibus, quæ in contrarium adduci poſſent, non obſtantibus, quæ tamen conſultò prætermiſi, cum *in l. ſenium C. Qui teſt. fac. poſſ. num.* 5. *& Alciat. de Præſump. leg.* 1. *præſumptione* 53. *ſub num.* 2. *& Menochio. vbi ſupra.* (Et hanc eſſe reliquorum I. V. D. ſententiam teſtatur *Aetius de Inf. cap.* 14.
73 *num.* 3.) dicendum, ſenes inter infirmos non eſſe
74 connumerandos; infirmitas enim eſt habitus cuiuſcunque corporis præter naturam. *l.* 1. *§. ſed ſecundum. ff. de Ædil. edict.* ex qua repetit *Aul. Gell. Noct. Attic. lib.* 4. *cap.* 2. *ſumma Hoſtien. lib.* 3. *de Cler. Ægrot. num.* 1. quæ definitio eadem penè eſt cum Gal. definitione, allata *in libro de ſymptom. differen. cap.* 1. *claſſ.* 3. quæ talis eſt, Morbus mutatio naturalis eſt ſtatus,
75 &, Morbus eſt ſtatus naturalis mutatus, actiones lædens. *ibid. in f.* quæ poſtrema verba ſc. *actiones lædens*, veluti commentata lex allatæ definitioni ſubdidit, qui vſum eius ad id fecit deteriorem, cuius cauſſa Natura nobis eius corpotis ſanitatem dedit. ſtatus
76 ergò ſenum, quicunque ſit, naturalis eſt, non ergò poteſt eſſe morboſus; illicò enim contrà Naturam eſſe dici deberet; quinnimò aliqui affectus, qui in aliis ætatibus præter naturam dicerentur, in ſenibus
77 naturales efficiuntur, vt de copia pituitæ, quam maximè in ſenibus vigere, dicebat *Gal. comm.* 3. *Aphor.* 30. quæ tamen, vt *doctiſſimus Ioubert. in libell. de quart. febr. cap.* 12. dicebat, in ſene morboſa non eſt, quia etati conuenit; ſic etiam, & dentibus eſſe debilibus, vel eis omninò carere, quod in iuuene morboſum eſſet, in ſene morboſum non eſt, neque ob eam cauſam non ſanus dici debet. *l. Cui denſ. ff. de Ædil. edict.* quam refert *Gellius vbi ſup.* Non aliam igitur ob cauſſam putandum eſt, Ariſt. in loco ſuprà 78
pro contraria opinione allegato, non abſolutè vocaſſe ſenectutem morbum, ſed naturalem morbum: quia nimirum, licet ſenectus ea incommoda ſecum afferre videatur, quæ aliàs morbus afferre ſolet, tamen, quia hæc incommoda ſenectuti connaturalia ſunt, non poteſt exindè ſenectus ita morbus dici, vt
pro ſtatu non naturali illud Morbi nomen intelligen- 79
dum ſit, ſed ſi modò morbus aliquo pacto vocanda ſit, naturalis morbus rectiùs dicenda venit.

Et in hoc etiam ſenſu accipiendæ ſunt Galeni, & 80
Auicennæ ſupra citatæ auctoritates, firmantes, ſenum ſanitatem non eſſe abſolutè ſanitatem, ob id fortaſſe, quia naturaliter ab ipſa ætate multa incommoda patiuntur, præterquam quod facillimè à morbis conflictantur, ita vt habeant quandam proximam diſpoſitionem ad morbos concipiendos; non tamen idcircò morboſi ſunt dicendi, quemadmodum apertiſſimè declarat *Gal.* 1. *de ſanit. tuen. cap.* 5. *verſ. med. claſſ.* 2. his verbis, *Omnis ſiquidem morbus præter naturam eſt. hi* (de quibus loquitur) *præter naturam ſe plane non habent, ſicuti nec ſenes*; qui verò plura circà
hanc rem deſiderat, videat *Aurel. Anſel. in ſua Goe- 81
rocomia lib.* 1. *cap.* 8. Verum enim verò ſatiùs, ex mea ſententia hac in re conſultum fore iudico, ſi ſenectutem in eas partes diuiſam accipiamus, in quas 82
partitus eſt Gal. vt ſuprà dixi, ſecundùm quam diuiſionem dici poteſt, quòd Infirmi nomen, licet nulli 83
ſeni in quantùm ſeni conueniat, tamen ſi alicui ſeni aptari debeat, non dubium eſt maximè conuenire iis, qui in vltimò, ac præcipitato ſenio conſtituuntur, tales enim ob caloris natiui depauperationem morbificis cauſis occurſantibus, etiam minimis vix, ac ne vix quidem reſiſtere valent; minùs verò infirmi nomen aptabitur his, quibus propriè conuenire ſenis nomen ſuprà docui, hoc eſt qui in ſecunda ſenectutis parte verſantur: omnium deniquè minimè cæteris, qui in prima, ac crudæ ſenectute ætatem degunt, vt qui adhùc & aliquatenùs prioribus viribus dotentur, neque iis incommodis obnoxii adeò ſint, quibus in dies obnoxiores fiunt in ætate procedentes. [Sed de hac quæſtione vide quæ affert ſuprad. *Franc. Ranchinus. vbi* 5. *cap.* 1.]

SVMMARIVM.

1 *Decrepitas eſt ſenectutis pars, & à ſenectute non diſtincta. Contrarium. num.* 5.
2 *Decrepitas non mutat, ſed magis intendit corporis temperamentum.*
3 *Decrepiti, ex Hippocratis ſententia, à ſenibus non diſtinguuntur.*
4 *Senectuti nulla ætas ſuccedit.*
6 *Cur Hippocrates de decrepitate non meminerit, numero* 7. 8. *&* 9.
10 *Nonnulla in Decrepito procedere poſſunt, quæ locum non habent in ſene.*
11 *Decrepitas quid, & num. ſeq.*
13 *Cuiuſlibet ætatis curſus ad interitum properamus.*
14 *Quando incipiat Decrepitas. & num.* 15. *&* 16.

17 *Indicia*

17 *Iudicis arbitrio relinqui poteſt, quando quis debeat dici Decrepitus.*
18 *Sexageſimus annus eſt terminus nimis præcox pro Decrepitate, magiſque conuenit terminus annorum 65.*
19 *Quid peculiare habeat Decrepitas, quod illi commune non ſit cum ſenectute.*
20 *Senes licet corporis viribus careant, valent tamen intellectu.*
21 *In Decrepitis deficit memoria.*
22 *Senes minus diſcere, quàm currere poſſe.*
23 *Annus quinquageſimus quintus in viro, & quadrageſimus in fœmina eſt corporis & animi vigor.*
24 *Decrepiti rationis vſum penè amittunt.*
25 *Quæ in ſene reſpectu imbecillitatis corporis proceduntur, multò magis procedere debent in Decrepito.*
26 *Senes à tormentis, ex aliquorum opinione, non debent ſeruari immunes, ſed Decrepiti.*
27 *Quæ ad animi prudentiam ſpectant, non habent locum in Decrepito.*
28 *Decrepiti vt ſenes honorandi.*

De Senio, ſeu Decrepitate.

QVÆSTIO X. & VLTIMA.

1 DEcrepitatem, quæ & Senium dicitur, cùm nonnulli voluerint eſſe ſenectutis partem, inter vnam, & alteram ætatem nullam fecerunt diſtinctionem, & fortaſſe non abs re; cùm Decrepitas non mutare, ſed intendere tantùm corporis frigidum & ſiccum temperamentum videatur iam à prima ſenectute contractum, quouſque illo exuperante, calidum, & humidum vitæ principia ſuccumbant.

2 Quamobrem *Gal. comm. Aphor. 3. Aphor. vltimo* dicebat, aliquos diſtinguere Decrepitos à ſenibus, præter tamen Hippocratis mentem, cùm namque inibi Hipp. in præcedentibus Aphoriſmis morbos enumeraſſet, quibus ſingulæ ætates ſolent plurimumque eſſe obnoxiæ, vltimo loco de morbis ſenectuti familiaribus mentionem habuit, de ita autem, qui decrepitari ſunt moleſti, ne verbum quidem, ita vt ex his colligat Gal. Hippocratis mentem eam fuiſſe, vt nulla ſit differentia inter vnam, & alteram ætatem,
4 aut eſſe hanc ſenectutis partem, non autem ætatem per ſe; nam ſenectuti nulla ætas ſuccedit, veluti *Cic. in lib. de ſenectute* aſſerebat.

5 Qui tamen magis exquiſitæ ætatum diuiſioni ſtudent, ipſam Decrepitatem à ſenectute prorſus ſecernunt; ita manifeſtè fecit ipſe *Gal. Aphor. comm. primo Aphor. 13. Raſ. 30. Contin. tract. 1. cap. 2. Auic. prima primi doctrin. 3. cap. 3. in f. & primâ quarti tract. 2. cap. 8. & in Cant. tract. 1. partic. 35. & tract. 2. partic. 104. Fernel. phyſiol. lib. 3 cap. 10.*

6 Quod verò Hippocrates, *vbi ſuprà*, de Decrepitate non meminerit, plures aſſignari poſſunt rationes.
7 Prima, quia Decrepiti iiſdem morbis ſunt obnoxij,
8 quibus & ſenes, niſi quod & facilius eos incurrunt, & magis ab illis moleſtantur. Secunda, quia ſi quos morbos incurruut, difficilimè, aut nullo modo ex illis ſanantur, quamobrem Hippocrati ſuperuacaneum videbatur de iis mentionem habere. Tertia,
9 quia pauci admodum ſunt, qui non antè, quàm decrepitatem attingant, vita fungantur. iis ergò ex cauſis Hippocrates de decrepitate mentionem nullam fecit, non autem quòd non putauerit fortaſſè inter ſenectutem, & decrepitatem aliquid intereſſe. Sed quomodocunque ſeſe res habeat neceſſarium
10 videtur, vt apud Iureconſultos hæ duæ ætates inuicem ſecernantur, cum nonnulla in ſene procedere poſſint, quæ locum non habebunt in Decrepito, & vice verſa, vt inferiùs dicetur.

Eſt igitur Decrepitas, vel ſi malis ſenium dicere, 11
poſtrema vitæ ætas, in qua radicale humidum ad totalem ſui abſumptionem, & innatum calidum ad totalem ſui extinctionem properant: ea enim de re *Gal. 2. de Temperam. cap. 2. claſſ. 1.* dixit, ſenium eſſe viam ad interitum: nam ſicet *prim. de ſanitate* 12
tuen. cap. 4. affirmaſſet, cujuſlibet ætatis curſu nos 13
ad interitum tendere, tamen quia Decrepita ætas vitam concludit, ac terminat, vtum illi eſt, huic magis conuenire eam definitionem, quàm cuilibet alteri, quaſi ad ipſum interitum certiori, immò certiſſimo tramite hæc multò promptiùs, quàm cæteræ ætates omnes ducat.

Incipientis Decrepitatis terminum Iuriſperiti an- 14
num ſeptuageſimum conſtituerunt. *Abb. incip ſi qui Teſt. num. 7. & Gram. deciſ. 34. num. 4. Farin. Var. quæſt. crimin. & opin. com. quæſt. 41. num. 25.* nam ad hunc vſque annum perdurare ſenectutem volebant Sed idem *Abb. in ſæpius alleg. cap. Quam. Freq. num. 18. verſ. ego puto, & ex Medicis Auic. prima primi doct. 3. c. 3.* decrepitatem poſt ſexageſimum annum 15
habere principium firmarunt, & videtur conſentire *Cardan. contrad. med. lib. 2. contrad. 10. tract. 3. ſed Fern.* loco ſæpiùs citato quinque addidit annos ſe- 16
nectuti, ita vt decrepitatem in ſexageſimo quinto incipere ſtatuerit.

Cùm tamen hi termini plurimùm in diuiduis euarient, judicis arbitrio, vt de ſenectute, relinquen- 17
dum videtur, cum de Indiuiduis iudicium ferri opor- 18
teat, vniuerſaliter tamen ſexageſimum annum præcociùs aſſignari, quàm rei naturæ conueniat, exiſtimauerim, magiſque conſonum eſſe terminum à Fernelio conſtitutum annorum 65.

Sed interrogabis, quidnam peculiare habeat decre- 19
pitas à ſenectute? Reſpondeo, quòd in ſenectute corpus ſolummodò decrementum pati videtur vndè, licet ſenes corporis viribus orbati exiſtant, animi 20
tamen conſilio polleat, & prudentia maximè præualeat; at in decrepitate corpus multò magis, & euidentiùs pro annorum ratione deficit, & ipſe etiam animus ſuum vigorem amittit, ita Lucret. 3. lib. de Rer. nat.

Poſſ vbi iam validis quaſſatum eſt viribus aui
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque.

Eius verò rei indicium euidens eſto primùm in de- 21
crepitis memoriam deficere, quod & *Gal. firmabat 2. de ſympt. cauſſ. cap. vlt. claſſ. 3.* quamobrem *Plat.* 22
8. de Republ. verſ. fin. contrà Solonis ſententiam, ſenes minùs diſcere, quàm currere poſſe aſſeuerabat; ſed quod maioris momenti eſt, & magis ad rem noſtram aptari poteſt, *idem Plato 5. Eiuſd.* dicebat, 23
quinquageſimumquintum annum in viro, & quadrageſimum in fœmina eſſe & corporis, & ſapientiæ vigorem, quaſi ab indè vtrumque deficere incipiat. Verumtamen hæc multò euidentiùs quotidianæ experientiæ teſtimonio firmantur; vbi enim ad hanc ætatem peruenerunt ſenes, non ſolùm memoriam, ſed & cuiuſuis rationis vſum amiſiſſe videntur. Qua- 24
mobrem ſenes ad pueritiam remeare reſpectu vigoris mentis, ex vulgata paræmia patet; Immò Aſtrologi poſtquam vltima ætas ad debitum peruenit terminum, quem Decrepitatem nominant, rurſùs denuò infantiam numerant. Vidi (qui pro exemplo ſit, & placet de eo mentionem hic habere, auritabrum

centum annis maiorem, qui, cum pro ætatis ratione corpore optimè haberet, tamen adeò vtramque ratiocinatricis partem læſam in illo conſpiciebas, vt ſi quandò propriæ habitationis limen non niſi altero tranſgreſſus pede fuiſſet, iam illum intrò per ſe reuocare neſciebat, ita vt aliquandò per integrum diem ſe ſe per vrbem huc, atque illuc errabundus conuolueret, tandemque non niſi manu ductus propriam domum repeteret: neque dicas, plures eſſe, qui ad tantam, immò nec etiam huic ſimilem fatuitatem non deueniunt; nam omnibus illud eſſe commune vitium teſtatur, ac confitetur *Plato in Gorgia, ſeu de Rhetorica*, & de ſenum fatuitate Iuuenal. ſat. 10. ſuper citat. ita habet:

----- *Sed omni.*
Membrorum damno major dementia, que nec
Nomina ſeruorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo preterita cenauit nocte, nec illos
Quos genuit, quos eduxit .....

His ergò ſic ſe habentibus, dubium non eſt, quòd
25 ea, quæ in ſene reſpectu imbecillitatis & infirmitatis corporis locum habent, multò magis procedere deberent in decrepito, Immò nonnulli, quos citat & ſequitur *Gram. deciſ.* 54. *num.* 5. negarunt, ſe- 26
nes debere ſeruari à tormentis immunes, & voluerunt hoc eſſe tantummodò decrepitorum priuilegium; & huius opinionis etiam eſt *Farinac. in ſuprà cit. quæſt. num. eodem*, quod ampliat *num.* 29. vt non ſolùm non torqueri, ſed neque leuiter torqueri poſſint, immò nec terreri. Ea verò, quæ in ſene quoad 27
animi conſilium, & prudentiam locum habent, vix procedere poſſunt in decrepitis, niſi dicas procedere reſpectu anteactæ ætatis; & tamen decrepiti veluti ſenes honore proſequendi ſunt, ac in 28
omnibus ob ætatis conditionem cæteris ſunt præferendi. *Ariſtot. Moral. Nicomach. lib.* 4. *cap.* 2.

Denique de iis, de quibus in ſuperiori quæſtione diſceptatio intererat, nimirum de generandi potentia, & huiuſmodi, nullam hic intercedere dubitationem poſſe, ex iis quæ inibi adduximus, patet. Et de ætatibus quidem, & iis, de quibus circa eas à Iuriſperitis dubitari contingit, hæc dicta ſunto.

Tituli Primi Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI
TITVLVS SECVNDVS.

De Partu legitimo, & Vitali,
Continens Quæſtiones decem;

quarum

I. *De termino naſcendi à Natura homini conſtituto, & in ea re à cæteris animalibus differat.* Pag. 28
II. *De Partu ante ſeptimum menſem.* 36
III. *De Partu ſeptimeſtri.* 39
IV. *De octimeſtri partu.* 43
V. *De Partu nonimeſtri, & decimeſtri.* 47
VI. *De Partu ſuprà decimum menſem.* 50
VII. *De ſignis non vitalis fœtus.* 52
VIII. *Quot fœtus vno partu naſci poſſint vitales.* 54
IX. *Quot dierum ſpatio animetur conceptus.* 56
X. *Quinam partus propriè mereatur nomen abortus.* 58

Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo

DOMINO

LAVDIVIO ZACCHIÆ,

APVD VENETOS

NVNCIO APOSTOLICO,

& Montis Faliſci ac Corneti

EPISCOPO DIGNISSIMO.

NIhil potius,aut antiquius vnquam duxi, quam tibi re gratum erga Te animum meum patefacere ; at nihil item magis arduum, aut difficile ; nullus ad eam rem vnquam mihi potuit patere aditus , ſi quid tentaui , incaſſum tentaui, opera, & oleo abuſus ſum. quid igitur agerem ? debitum fateri hiſce tuo nomini pauculis quidem paginis dicatis animus ſuaſit , meliora allaturum me ſperans , quibus etiamſi debitum non ſoluam, veniam tamen etiam non ſoluens ex Te impetrem , ſi modò interim hæc Te minimè deſpicere ſenſero, ſed conſueta tua humanitate amplecti comperero. Vale.

Creatus Cardinalis ab Vrbano Octauo, *dictuque Cardinalis* Sancti Sixti.

LIBRI

LIBRI PRIMI.

TITVLVS SECVNDVS,

De Partu legitimo, & Vitali.

SVMMARIVM.

1 *Homo in termino nascendi à cæteris animalibus differt.*
2 *Septimestris pro ratione natus est.*
3 *Nascendi tempus in homine varium.*
4 *Septimestris legitimus est.*
5 *Tredecim mensium fœtus pro legitimo admissus.*
6 *Prima ratio, cur homo non habeat statutum nascendi terminum, vt cætera animalia.*
7 *Calidi citius, frigidi serius nascuntur.*
8 *Mares fœminis celerius nascuntur.*
9 *Secunda ratio.*
10 *Tertia ratio.*
11 *Quarta ratio.*
12 *Quinta ratio.*
13 *Prioris rationis confutatio.*
14 *In quouis animalium genere tot diuersa sunt temperamenta, quot individua.*
15 *Individua constituuntur inesse per sibi peculiare temperamentum.*
16 *Temperamentum brutis est pro interna forma.*
17 *Forma, & Natura idem.*
18 *Forma dat esse rei.*
19 *Forma est causa, quòd omnis res sit vna.*
20 *Forma est, à quare est id, quod est.*
21 *Impossibile est, duo individua habere eandem formam.*
22 *Homo habet formam immaterialem.*
23 *Cætera animalia inter se temperamento similia.*
24 *Cætera animalia forma inter se dissimilia. amplia in vegetabilibus num. seq.*
26 *A temperamentorum varietate diuersitas in animalibus.*
27 *Cætera animalia saltem per quatuor insigniora temperamenta inter se differunt.*
28 *Dissimilitudo temperamentorum in hominibus à Natura non est.*
29 *Bruta inter se cur magis similia.*
30 *Ab eo, quod per accidens est, non potest dependere id, quod à Natura præsumitur esse.*
31 *Cum temperamentorum latitudo sit infinita, debet esse infinita latitudo termini nascendi.*
32 *Qui frigido sunt temperamento, non superant numero eos, qui temperamento sunt calido.*
33 *Si Hispanus, quia calidus, nascitur nono, Gallus, quia frigidus, deberet nasci decimo.*
34 *Species brutorum, quæ calido est temperamento, deberet sua individua celerius parere, quam quæ frigido.*
35 *Secunda rationis confutatio.*
36 *Viterorum angustia respectu vniuersalis Naturæ est quid per accidens.*
37 *Viteri angustia debiles fœtus gignit.*
38 *Tertia rationis confutatio.*
39 *Fœmina etiam respectu sui ipsius aliquando modicum, interdum multum sanguinem fœtui subministrant.*
40 *Iuvencula cur semper deberent generare nouimestres, vel decimestres.*
41 *Ex alimenti copia longiorem moram in vtero fœtum trahere voluit Hipp.*
42 *Anerrois rationis confutatio.*
43 *Hominis natura est media inter pauciparam, & multiparam.*
44 *Per id, quod vt plurimum fit, regulatur Natura.*
45 *Natura per vniuersalia regulatur, non autem per individua.*
46 *In omnibus animantibus variantur aliquando numeri fœtuum.*
47 *Partus geminationem in homine contrà Naturæ legem fieri ex Arist.*
48 *Homo absolutè animal vniparum est.*
49 *Postrema rationis confutatio.*
50 *Multa animalia incerto tempore coeunt.*
51 *Pragnantia est ex majoribus caussis impedientibus coitum in brutis.*
52 *Aliæ rationes propè principua conclusione facientes.*
53 *Homo in concipiendo plures committit errores.*
54 *Ex his, quæ contrà Naturæ institutum fiunt, nihil, quod contrà Naturæ institutum non sit, succedere potest.*
55 *Homo, quoad nascendi, seu pariendi tempus, nihil peculiare habet à cæteris animantibus. & num. 105. & num. 108.*
56 *Ab Aristotele non discedendum absque firmis rationibus in contrarium.*
57 *Prima ratio pro nostra conclusione firmanda.*
58 *Homo semper deberet esse vitalis, in quocunque assignatorum terminorum nasceretur, si id naturaliter fieret.*
59 *Quod à Natura est vt plurimum, & secundum plurimum eodem modo fit.*
60 *Septimestres, & octimestres vt plurimum non viuunt.*
61 *Septimestre, & octimestre spatium non est à Natura pro termino nascendi in homine constitutum.*
62 *Secunda ratio.*
63 *Quæ sine carent, casu fiunt.*
64 *Hominem non habere determinatum nascendi tempus, nullum habuit finem. & cur, num. seq.*
67 *Natura agit propter finem.*
68 *Tertia ratio.*
69 *Vbi deest perfectio, deest finis.*
70 *Nullum perfectum sine caret.*
71 *In termino nascendi vnus dari debet perfectior alio.*
72 *Perfectum deficere est impossibile.*
73 *Supra perfectum nihil est extrà accipere.*
74 *Perfectum in vnoquoque genere est maximum.*
75 *Fœtus à perfectione deficientes à Natura non sunt quoad nascendi terminum.*
76 *Natura semper intendit, quod perfectius est.*
77 *Quarta ratio.*
78 *Si septimus mensis sufficiens terminus est ad perfectionem acquirendam, commorari fœtum in vtero vltrà septimum, supervacaneum est, & frustrà à Natura paratum.*
79 *Non magis secundum naturam est nasci antè tempus, quam antè tempus ex morbo senescere.*
80 *Nasci supra, vel infra nonum, aut decimum, ab acci-*

cidenti eſt, & non à natura, ſed à morbo, & num. 93. & 96.
81 *Tam ſeptimeſtres, & octimeſtres, quàm recentiores fœtus extrà naturæ ordinem quoad tempus naſcuntur, & quæ præcipua differentia inter ipſos exiſtat.*
82 *A ſeptimo, & octauo menſe quid acquirant fœtus.*
83 *Septimeſtres, & octimeſtres imbecilli.*
84 *Bruta antè tempus ſibi debitum nata adoleſcere non eſt impoſſibile.*
85 *Septimeſtres, & octimeſtres non abſoluti naſcuntur.*
86 *Septimeſtrium Hiſtoria. & num. ſeq.*
88 *Suprà decimum naſci naturale non eſt.*
89 *Homo habet magis præfixum naſcendi terminum, quam qui exiſtimatur.*
90 *Antiqui Romani ſeptimeſtrem, & octimeſtrem non acceptarunt.*
91 *Septimeſtris Homero immaturus dictus.*
92 *Septimeſtris non habet cum vita omnimodam repugnantiam.*
94 *Contradicere experientiæ, homini eſt abſque ſenſu.*
95 *Hominem ſeptimeſtrem & octimeſtrem naſci patet. cauſſam vide num. 97.*
98 *Homo præ cæteris fœminis in partu laborat.*
99 *Bruta rarò, & non niſi in conceptionis principio abortiunt.*
100 *Reſpectu fœtus naſci ante ſeptimum, magis contrà naturam eſt, quàm in ſeptimo, aut poſt.*
101 *Naſci dici non poteſt, qui à præternaturali cauſſa in lucem exire cogitur.*
102 *Homo, propriè loquendo, naſcitur nono, aut decimo.*
103 *Abortus propriè quando dicatur.*
104 *Natus ante nonum ſemper aliquo modo dici poteſt abortium.*
106 *Bruta non habent naſcendi terminum ita præſcriptum, vt nunquam euarient.*
109 *Cur anticipare nonum in naſcendo homo non poſſit, retardare autem maximè.*
110 *Neceſſe eſt dari terminum naſcendi omnium breuiſſimum. & qui ſit, num. ſeq.*
112 *Nonus menſis pro calidioribus naturis conſtitutus.*
113 *Decimus longiſſimus naſcendi terminus in homine.*
114 *Cur plures ante nonum, quàm poſt decimum naſcantur.*
115 *Impoſſibile eſt, vt matris ſanguis ſuprà decem menſes ſufficere poſſit fœtui.*
116 *Natus ſuprà ſeptem quadragenarios non vitalis.*

De termino naſcendi à Natura homini conſtituto, & an in ea re à cæteris animalibus differat.

QVÆSTIO I.

Tatueram, ſed ſuptà, quàm credi poſſit, perturbato, ac non lubenti animo, cùm ad hæc exaranda me accinxiſſem, communi hominum ſententiæ in iis, quæ iam ſcribere paro, adhærere, & obſecundanti vniuerſalis opinionis fluentæ me aſportandum committere, reclamante ſemper, ac dejerante in me ipſo neſcio quo veritatis ſenſu. Cum, meliori genio fortaſſè ductus, calculum reduxi atque alacri, ac prompto animo pro veritate ſolus etiam contrà quamplurimos fortiſſimos, ac inuincibilis potentiæ propugnatores dimicare decreui, licet victum tandem à pugnantium me fortitudine, ac numero non modò dubitem, ſed certo certius ſciam, pugnaſſe tamen gloriæ partem fore exiſtimo.

Inualuit apud cunctos non doctos homines ſolùm, 1
ſed & apud viles tonſores huiuſmodi opinio, quòd homo non vt cætera animalia præfixum quendam terminum naſcendi à Natura habeat, ſed varium, ac multiplicem, ita vt & ſeptimo, & octauo, & nono, & decimo, & vndecimo menſe oriatur cæteris non niſi aſſignato menſe naſcentibus.

Eius concluſionis primus auctor Ariſt. fuiſſe videtur, qui, cùm vidiſſet Hipp. & ſeptimeſtrem fœtum pro ratione natum eſſe aſſeueraſſe, & octimeſtrem, & nonimeſtrem, & decimeſtrem, & vndecimeſtrem partum admiſiſſe, non contentus ea ipſa recenſere, quæ ab ipſo Hipp. didicerat eam firmauit concluſionem, Homini a Natura nullum conſtitutum eſſe naſcendi, ſeu partiendi tempus, veluti cæteris animantibus illa conſtituit, ita ille habet 4. *de Gener. Anim. cap. 6. & Problem. ſect.* 10. *Probl.* 30. ex qua concluſione eò deuentum eſt, vt Iuſtitiam miniſtrantes ex hoc etiam partum decimotertio menſe natum pro legitimo ad hæreditatem admiſerint; ita enim Papirium prætorem feciſſe teſtatur *Plin. nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 5. vbi & Ariſt. pro more in ea ſententia adhæret, & eius rei alia exempla narrat. 2

Non tamen aliquos ita mouiſſet Ariſt. & Plin. auctoritas, niſi & ipſum Hpp. antè illos eius fuiſſe ſententiæ auctorem nouiſſent, non ſolùm, quòd toc fœtus vario tempore edictos tanquam naturaliter natos admittere videretur, ſed quòd apertiſſimè in prin. de Diæta varium omninò eſſe naſcendi tempus 3
aſſeueraſſet, alioſque ſeriùs, quoſdam autem maturiùs naſci tradidiſſet.

Hominum ergò nullus debebat tantorum virorum aſſertioni reclamare, ita vt omnes conſenſerint, etiam Legiſlatores. *Plato.* 5. *de Rep. verſ. med.* vbi ſeptimeſtrem pro legitimo admittit, & noſtræ ipſæ 4
Leges in *l. ſeptimo. ff. de ſtatu hom.* quæ, vt dixi, huic concluſioni innixæ tredecim menſium fœtum ali- 5
quando pro legitimo admiſerunt, *teſte eod. Plin. referente Aul. Gell. Noct. Att. lib.* 3. *cap.* 16.

Iam ergò ea concluſio omnibus vndequaque acceptiſſima, ab omnibus quaſi pro indemonſtrabili, & axiomate quodam habetur, & à quibuſcunque doctis viris ad ſuas aſſertiones roborandas, ad probiemata enodanda, ad dubitationes declarandas pro fundamento reali, ad præcipuæ conſiderationis adducitur, & ne omnium nomina hùc congeram, ſatis ſit recentiores aliquos adduxiſſe. *Amat. Luſit. Cent.* 1. *curat.* 27. *Joubert. lib.* 3. *Error. popul. cap.* 2. *Mercurial. de morb. Mul. lib.* 2. *cap.* 1. *in prin. Andr. Laurent. Anatom. lib.* 8. *cap.* 3 2. *Mercurius in lib.* della Commare, *lib.* 1. *cap* 70. *Codronc. in Method. teſtif. c.* 14. *Roderic. a Caſtr. de Nat. Mul. lib.* 4. *cap.* 1. Pleniſſimè *Nancel. in Analog. Micros. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 4. ſed omnium prædictorum loculentiſſimè eam ſententiam & exponit, & tuetur *Horat. Augen. in lib. ad hanc rem dicato*, nimirum, quòd homini non ſit certum naſcendi tempus, qui ſuccedit ſecundum ſuarum Epiſt. & Conſ. Med. Tom. Hi omnes, inquam, cum aliis penè infinitis, quos nominare non intereſt, & eam concluſionem firmant, & plures rationes in eius fauorem adducunt, quarum potiores apud ipſos ſequentes habentur.

Prima ratio. Cum hominum temperamenta pli- 6
rimùm, ac multò inſignius, quàm cæterorum animan-

mantium inter ſe euarient, conſentaneum videtur, vt diuerſa etiam à Natura ſortiantur naſcendi tempora:
7 nam is, qui calido temperamento eſt, cùm citiùs multò perficiatur, quàm qui eſt frigido, non debet eam moram in vtero contrahere, quam contrahere cogitur is, qui eſt frigidus; patet exemplo maris, & fœmellæ; mas enim quia citiùs perficitur, ex eo
8 quòd calidior ſit, citiùs etiam naſcitur, vt deinceps dicetur. & notat *Glo. in l. Idem erit. ff. de Statu hom. in num. Quæſt.* 1.

9 Secunda ratio. Dubium non eſt, quòd ob multiplicem prædictam temperamentorum varietatem in homine, plurimùm etiam in eo diuerſificentur corporum partes in indiuiduis, ita vt hoc indiuiduum vtero ſit amplo, illud verò angusto; hinc eſt, quòd, cùm angustus vnius indiuidui vterus non poſſit toto decem menſium ſpatio augeſcenti fœtui locum præbere, teſtante Hipp. prouida Natura diuerſa naſcendi tempora homini præſcripſit, ne is, qui alias toto eo ſpatio, quod illa præſcripſiſſet, in vtero ob locorum angustiam commorari non poterat, ex eadem cauſſa ſuffocaretur, quod neceſſariò contingebat; ſatius idcircò fuit, vt hic ſeptimo, aut octauo naſci poſſet, & ex naturæ præſcripto viuere.

10 Tertia ratio. Ex primo ſuppoſito, nimirum ex multiplici in homine temperamentorum varietate ſit, vt vnum indiuiduum multo ſanguine abundet, aliud verò modico, conſentaneum verò eſt, vt vbi multum ſanguinem fœtus exugere poteſt, celerius abſoluatur, vbi verò modicum, ſerius. ſagax ergò, ac optima parens Natura prudenter illud operata eſt, ne vno omnes termino naſcerentur, prior enim incaſſum moram in vtero traheret, ſi poſtquam a ſolutus eſt, naſci non debuiſſet; poſterior imperfectus exiret, niſi tantàm moram traheret, quanta illic inbal ere, iam demonſtrandum, ſi modò ante propoſitis rationibus ſatisfaciamus.

Prima ergo ratio proponit nobis temperamentorum varietatem in homine, quam deſiderari in cæteris animantibus ſupponit. minor tamen ipſe, quomodò in aliis quoque animantibus cum temperamentorum differentiam negare illis ſuadeat animus, cùm non in ſpecie humana ſolùm, ſed & in inferiorum ſpeciebus tot reperiantur diuerſa temperamenta, quot indiuidua: neque enim per aliud conſtituuntur in eſſe indiuiduali omnia quæcunque viuunt 15
quàm per proprium temperamentum, homine ex- 16
cepto; illud enim eſt illis pro interna form. *Gal. comm.* 3. *Aphor.* 2. Temperamentum enim eſt ipſa 17
Natura; at forma, & Natura idem ſunt. *Gal. ad eos, qui de Typ. ſcripſ. cap.* 4. *& alibi.* ſi ergò forma dat 18
eſſe rei, vt eſt trita apud Philoſophos concluſio, & ab ipſis ll. canonizata. *l. Iulianus.* §. *ſi quis ff. ad exhib. Tiraq. in l. ſi vnquam C. de reuoc. donat. Glo. ſuſcep. lib. num.* 67. quotquot erunt Entia, totidem erunt formæ, & conſequenter tòtidem temperamenta. Et ſi rerum forma eſt cauſſa, quòd omnis res 19
ſit vna *Auerr.* 3. *Phyſic. tex* 68. *& primo de Anim. com.* 90. & alibi pluries, nam forma eſt, à qua res 20
eſt id, quod eſt. *Themiſt.* 2. *Phyſic. tex.* 11. impoſſibile eſt, quòd duo indiuidua habeant vnam, eandemque formam, & conſequenter habeant vnum, 21
idēque temperamentum. Itaque hæc temperamentorum varietas multò magis conſideranda venit in cæteris animantibus, quàm in homine, cùm illa per ea conſtituantur in eſſe indiuiduali, quod homini non accidit, qui habet immaterialem, & inal- 22
terabilem formam. ſi ergò ob temperamentorum varietatem Natura homini multiplicem naſcendi terminum conſtituit, cæteris ob id ipſum multò majot conſtitui debebat.

Sed dices, hoc ſenſu ipſo nos aſſequi poſſe, cùm videamus manifeſtè cætera animalia in tempera- 23
mento magis ſibi ſimilia, quàm homines inter ſe; quòd maximè demonſtrare poteſt id, quod figura inter ſe vix differant, homines autem maximè inter ſe effigie diſſimiles appareant, cuius rei rationem reddit *Ariſt. Problem. ſect.* 10. *problem.* 12. ex hoc etenim non aliud arguere poſſumus, niſi maximam temperamentorum in illis conſonantiam, & conuenientiam, in nobis diſſonantiam, & diſconuenientiam.

Reſpondeo, quòd licet cætera animalia inter ſe nobis valdè ſimilia videantur, tamen eadem eſt, aut 24
paulò minor inter ea diſſimilitudo indiuiduorum, quæ & inter nos: nobis verò, qui vniuerſalem quamdam eorum ideam, & non particularia apprehendimus, ſimillima, videntur, quia vniuerſali illi Idææ omnia conueniunt; patet hoc, quia bubulci, & poſtores, qui non vniuerſale quid, ſed particularia apprehendunt, quæ ſuæ curæ demandata ſunt, ea nullo negotio, ſed facillimè non aliter, quàm de hominibus facerent, inter ſe nomine diſtinguunt. Quod etiam Homeri teſtimonio comprobari poteſt, Iliad. lib. ſic dicentis:

Hos autem vt greges amplos caprarum ceperint homines (ſimi;
Facilè diſtinguunt, poſtquam in paſcuis commixti
Sic hos ductores dirigebant.

Video mulierculas, amiculaſque gallinarum vnam ab alia ſeorſim cognoſcere, quod admirationem affert ei, qui non indiuidua illa, ſed quoddam vniuerſale gallinacei generis phantaſma in mente habet, om-

nia enim illi ſimillima, & quaſi indiſtinguibilia ſenſu videatur. Sed & id ipſum in hominum genere euenire compertum eſt: videbis enim vnius regionis homines effigie primo aſpectu adeò ſimiles, vt illos vix diſtinguere inter ſe ſcias, ad poſtquam mentem applicueris, & iam non vniuerſalem effigiem, ſed particularem tibi præſentati contigerit, & illos facie notos habueris, toto cælo inter ſe diſtare comperies, qui antè adeo conuenire in effigie videbantur. fratres item, ſi minimè tibi noti erunt, omnes pænè vnam, eandemque effigiem habere affirmabis, eorum verò domeſtici te ipſum deridebunt, quibus non modò non ſimiles, ſed maximè diſſimiles apparent. Sed eſſe etiam inter extera omnia animantia hanc indiuiduorum in externa effigie diſſimilitudinem, imò & inter ipſa pæne anima carentia vegetabilia, probat *Lucret. lib. 2. de rerum nat.* his carminibus: 25

Præterea genus humanum, mutaque nantes,
Serpina, ferum pecudes, & lata arbuſta, ferasque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca paſcunt
Concelebrant circum ripas, fontesque, lacuſque,
Horum vnum quodvis generatim ſumere perge,
Inuenies tamen inter ſe diſtare figuris,
Nec ratione alia proles cognoſcere matrem,
Nec mater poſſet prolem, quod poſſe videmus,
Nec minus atq; homines inter ſe nota ciuere. & ſeqq.

Ex his ergò minimè colligere poteſt quiſquis ſit, in cæteris animalibus dari eam temperamentorum conuenientiam, quam dicunt. Sed volumine, obſecro, omnia indiuidua exterorum animalium vno eodemque prorſùs temperamento dotari? Quòd ſi id eſt, quod volunt, quæro ab illis, cur ex equis, exempli gratia, alius pilo ſit albo, alter vero ſpadiceo, vel palmeo, hic phœniceo, aut puniceo, ille glauco, vnus giluo, alter autem Badio, alius aureo, alius cinereo, alius caruino, alius murteo, vel murreo, ille Albineo, vel Abineo, hic nigro, aut guttato, aut ſcutulato, aut preſſo, aut ruſſeo, vel mille aliis colorum differentiis? Cur alius prægrandis, alius puſillus, alius ſtatura mediocris? cur alius generoſus & impauidus, alter verò pauidus & meticuloſus? cur alius bello aptus, alius non niſi oneribus ferendis, alius ad curſum pedibus pernix, alius, qui vix calcaribus ſollicitatus gradiatur? & ex canibus cur præter pilum, colorem, & ſtaturam, (quæ etiam multò magis, quàm in hominum ſpecie euariat) alius venationi aptus, alius non 26 niſi ad domũ cuſtodiendam? nam ſi à temperamentorũ varietate hæc minimè euenire dixeris, vndè originem habeant, vix vnquam licebit tibi me edocere.

Sin verò non omnia vnius ſpeciei indiuidua vno dotari temperamento velint, ſed inter ſe variari, non tamen adeò, nec tantoperè, quantùm euariant indiuidua ſpeciei humanæ, concedant ſaltem neceſſe eſt, in ſingulis cæterorum animalium ſpeciebus dari qua- 27 tuor inſigniores differentias, calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Si ergò minima differentia inter duo humanæ ſpeciei indiuidua in temperamento in cauſa fuit, vt vnum ſeptimo naſceretur, alterum verò nono, aut decimo, quantò magis in cæteris animantibus euariatio illa calidi frigidi, humidi, & ſicci illud ipſum præſtare debuiſſet? Quamobrem ſi à temperamentorum differentia illud peculiare habet homo, vt incerto tempore edatur, non minùs peculiare debet eſſe equo, aut cani aut cuicunq; animali: cui & in his inſignis ea temperamentorũ euariatio euidenter eluceat.

Sed eſto, condonemus hominum indiuidua quam 28 maximè inter ſe temperamento diſtare, tamen videndum, an hoc à Natura ſit, vel ab accidenti; nam & cæli diuerſitas, & victus ratio multiplex, & animi paſſiones, & huiuſmodi alia multùm faciunt ad eam temperamentorum varietatem, quippè cùm ſicuti homines & cæli varietate, & victus ratione, & animi paſſionibus multùm inter ſe diſtant; ſic etiam & propria temperamenta ad contrarias qualitates tranſ- 29
migrare neceſſe eſt. & fœtus etiam ex illis conceptos ob eandem ipſam cauſam, quam maximè inter ſe temperamentis diſtrare. Brura verò quia omnia victus ſimili ratione vtuntur, ſimilibuſque animi paſſionibus detinentur, & magis in vniuerſa viuendi ratione inter ſe conueniunt, temperamentum, quod à natura vnumquodque prout propriæ ſpeciei conuenit, habet, magis ſimile ab illis conſeruatur; & fœtus etiam procreant temperamento etiam multò magis inter ſe conuenientes. At quoniam ea euariatio in homine, vt dixi, ab accidente eſt, fieri nullo pacto 30
poteſt, vt ex hoc, quod per accidens eſt, illud quod à natura præſumitur eſſe cauſſam habuerit.

Sed ponamus, hanc temperamentorum varietatem in vno homine, & ex ea illud habuiſſe à natura illum dicamus, quod incerto tempore naſcatur; profectò, cùm hæc temperamentorum varietas ſit infi- 31
nita, infinita exiſtente eorum latitudine, cur tantummodò ſeptimo, octauo, nono, decimo, aut vndecimo naſcitur, & non etiam quarto, quintò, ſexto, duodecimo, tertiodecimo, biennio, triennio? vel ſaltem cur non tot termini à natura ortui deſtinati, quot ipſa inſigniora temperamenta ſunt? & ſi deſtinauit, cur tam pauci extra nonũ, aut decimi terminum naſcuntur, cùm tamen calidi non exuperent numero frigidos, nec humidi ſiccos?

Præterea ſaltem hæc differentia notabilis deberet 32
eſſe inter nationes, & homines regionis diuerſæ, qui temperamentis maximoperè inter ſe diſtant, & ſi Hiſpanus, quia calidus, naſcitur nono, Gallus quia 33
frigidus deberet naſci aut citiùs, aut tardiùs, prout dicere libuerit; cur tamen vtrique plurimum eodem menſe naſcuntur, & ex vtriſque pauci ſeptimeſtres, & his multò pauciores octimeſtres pari modo oriri conſueuerunt?

Denique ſi hoc priuilegium cæteris animantibus negare libet, etiam ſi eorum indiuidua temperamento non minus ac homines inter ſe diſtent, ſaltem ea differentia inter ſpecies deberet maximè animaduerti, ita vt ſpecies, quæ temperamento calida eſt, 34
citiùs naſci deberet, quam quæ frigida; tamen cur neque hoc à natura admiſſum, & equum temperamento calidum, aſinum temperamento frigidum, camelum temperamento ſiccum duodecimo menſe omnes naſci voluit, teſte *Ariſt. in lib. de hiſt. anim. lib. 5. c. 14. VVotton. de differen. Anim. lib. 5. c. 101. & ſeq.* & ouem temperamento humidam, capram temperamento ſiccam, vtramque quarto menſe parerent, ſanciuit? *Ariſt.* quem adducit *Geſner. in lib. 1. de hiſt. Anim. de Viuiparis quadruped. in propr. capp. Varro de re Ruſt. lib. 2. cap. 4. & ſeq. & cap. 5.* An non nouit Natura temperamentorum rationem in ea re habere? Quid ergò potuerit in hoc temperamentorum varietas operari, patere iam credo.

Adducitur pro ſecunda ratione vterorum in hu- 35
mana ſpecie magnitudo, & paruitas, quam varietatem adeò homini connaturalem efficiunt, vt huius rei cauſſa varios terminos in naſcendo habuerit. Sed præterquam quod hoc ipſum etiam reſpectu vniuerſalis Naturæ per accidens eſt, nec poteſt in naſcendi 36
ratione, quæ in pluribus conſideratur, & ab vniuerſalis naturæ leue neceſſariò dependet, ipſam vniuerſalem

ſalem naturam regulare, dicant, obſecro, num vteros
bruterum vnius ſpeciei dimenſi, omnes vnam eandemque prorſùs dimenſionem habere competerint?

At hæc, vterorum anguſtia etiamſi detur frequentior eſſe homini, quàm alteri cuiuis animanti, 37
non eſt cauſſa, vt fœtus antè tempus naſcatur, ſed vt debilis naſcatur, ita teſtante *Hipp. in lib. de Genit. in f.* in his verbis; *At vero ſi omnes editi liberi debiles extiterint, vteri plus æquo anguſti in cauſſa eſſe exiſtimantur.* deberet & præter hæc eadem mulier ſemper ſeptimeſtres generare, aut monimeſtres, & tamen conſtat, vnam, eandemque modò ſeptimeſtres, modò verò nonimeſtres gignere.

Tertiæ porrò rationis confutatio ex prioris confutatione dependet; ſupponitur enim ibi ſanguinis 38
copia diuerſa in homine, quæ quantò majorem copiam fœtui ſubminiſtrat, illum citiùs perficit, quantò verò minorem, ſeriùs, quaſi ſancitum illud à natura ſit, vt omnia individua vnam determinatam ſanguinis menſuram pro ſui nutrimento ex materno vtero exugant, quam menſuram vel exuperare, vel non implere nulle ſuperfuturo liceat: vndè qui eam citiùs ingurgitat, citò ex hac ratione naſcetur, qui verò tardiùs, tardiùs, at & fœminis cæterorum animalium hoc abſq; culpa denegant priuilegium; ſiquidem omnes non modo eandem nutrimenti menſuram, ſed cum determinato tempore fœtibus ſuis ſubminiſtrare volunt, at hæc vlteriori confutatione non indigent.

Addamus tamen, quòd cùm in humanæ ſpeciei in-
diuiduis fœminæ reſpectu etiam ſui ipſius aliquandò 39
modicum, aliquandò verò multum ſanguinem fœtibus ſubminiſtrent, necèſſe eſſet, quòd cùm multum ſuppeditant, ſuptimeſtres, cùm modicum, nonimeſtres generarent. hac igitur ratione juuenculæ debe-
rent ſemper generare nonimeſtres, vel decimeſtres; 40
nam de juuenculis matribus paucus ſanguis fertur. *Hipp. de Nat. Puer. verſ. f.* ſeniores autem, ſeptimeſtres, cùm majorem ſanguinis quantitatem ad vterum demandent. eodem etiam pacto & quibus multæ purgationes ſunt, ſeptimeſtres. quòd ſanguine abundant, quibus verò parcæ, nonimeſtres fœtus edere par eſſet, quòd ſanguine ſint deſtitutæ; cùm tamen 41
contrà *Hipp. ibid.* eſt alimenti copia longiorem in vtero moram fœtum trahere, & ex ejuſdem inopia exitum ſollicitare faſſus ſit. His tamen non obſtantibus, cùm ſemper de ratò ſeptimeſtres, & octimeſtres naſci videamus, eos indifferenter & ex juuenculis, & ex ſenioribus, & ex iis quæ modico, & ex iis, quæ multò abundant ſanguine, oriri compertum eſt.

Cæterum, ad Auerrois rationem accedamus, qui 42
quamquam adeò perſpicax exiterit Philoſophus, tamen nunc ex falſa ſuppoſitione non niſi falſum de- 43
duxit: ſupponit enim, hominis naturam eſſe mediam; inter pauciparam & multiparam, & ejus ratio eſt quia homo interdum vnicum parit, aliquando binos, alias ternos, aut quaternos. Sed videndum eſt, ô A- 44
uerroes, quid vt plurimum fiat, per hoc enim regulatur Natura. *Gal. 14. Meth. med. cap. 14. claſſ. 7. probat Riolan. ad Fernel. in lib. de hom. procreat. cap. 11.* ſi enim ex iis, quæ de ratò contingunt, Naturam regulari velis, jam & cætera omnia animalia non minus ac homo participabunt harum duarum ſpecierum multiparæ, & pauciparæ. nam & vacca ſingulos generat fœtus vt plurimum, aliquandò tamen binos, & fortaſsè plures, vt homo, ſed & in vacca, & in homine illud præter naturæ Leges euenit, quæ non per individua, ſed per vniuerſalia regulatur, ſic etiam & canis
plures generant, tamen etiam ſingulos, vt catulus do- 45
meſticus, aut ad ſummum binos; ſic & oues, & capræ ſingulos pariunt, interdum binos, ternos, quaternos, vt homo. *ex Ariſt. geſtat. vbi ſup.* ſic etiam & in reliquis animantibus variari numerum fœtuum in- 46
terdum annotatis. & firmat eius rei veritatem ipſe *Ariſt. in libb. de hiſt. animal.* ac præcipuè *lib. 6. vl.* 3 & in vſa, & in leone, & in alijs non ſemper partus eodem numero naſci tradit. Sed ſi Suis natura, quæ quinquæ, aut ſex parit, media eſt inter pauciparam & multiparam, vt tu ipſe paulò ſuperiùs aſſerebas, (licet, ſciens *Ariſt. probl. ſect.* 10. *probl.* 16. *& Alex. lib.* 2. *probl.* 69. ſuem inter multipara reponere) jure merito hominis Natura inter pauciparam reponenda venit etiamſi binos, aut ternos vt plurimum pareret.

Sed eſto, hoc homini connaturale ſit, vt media ſit ejus natura inter pauciparam, & multiparam, quid tandem hinc deducere aliud potes, ô Auerroes, quàm quòd homo cum vnicum parit decimeſtrem, aut nonimeſtrem, cum plures ſeptimeſtres, aut octimeſtres parere debeat? at cur promiſcuè, & cum vnicum parit, & cum plures & ſeptimeſtres, & octimeſtres, & nonimeſtres, & decimeſtres parit? Sed vin tu, vt ex Ariſt præcipuam tuam concluſionem euertam? Obſerua ipſum citato *lib.* 10. *problem.* 30. *& 4. de Gener Anim. cap. 6.* affirmaſſe, partus geminationem in 47
homine contrà Naturæ legem eſſe, *& ibid. cap.* 4. licet hominem cum omnibus generibus ambigere vtcunque velit, tamen maximè ex ſua natura vniparum eſſe concludit, ab accidenti ergò eſt, vt aliquandò plures vno pariat. vt ex eo patet, quinimmò nota vlterius, illum *in lib. de admir. audit. tex.* 77. partus geminationem in homine inter naturæ miracula repoſuiſſe, narrans, quòd apud Vmbros, mulieres plurimum geminos pariant, & aliquandò etiam ternos.

Viden' igitur, ô Auerroes, hominem abſolutè, & 48
ex ſua natura vniparum animal eſſe, & hanc à te allatam incertitudinis ſui ortus rationem in auras prorſùs euanuiſſe?

Examinemus ergò jam tandem poſtremam rationem, quæ tanquam omnium potiſſima, paſſim ac communiter ab omnibus vnanimiter adducitur, & licear obſecro pro aduerſariis eam rationem in ſyllogiſſimum efformare hoc modo:

Si quod animal eſt, quod incertis & non ſtatis 49
temporibus coitùm exerceat, hoc incertis & non ſtatis temporibus parere debet, ſed homo tale animal eſt, ergò incertis & non ſtatis temporibus homo parere debet. Hoc argumentum benè procedere non dubitabunt, qui pro parte aduerſa comparent; cæterùm non vident terminorum æquiuocationem, & falſitatem, nam tempus in præmiſſis ponitur in termino qualitatiuo, in concluſione vero in termino quantitatiuo hoc modo, in præmiſſis proponitur, quod ſi aliquod animal incerto tempore coit, hoc eſt non determinata quadam anni tempeſtate, vt euenit exempli gratia equo, qui coit Vere, canicoeunti in Autumno, feli coeunti in Hyeme, ſi ergò aliquod animal eſt, quod incerto, & promiſcuè Vere Hyeme, Autumno coeat, debet etiam in pariendo habere tempus incertum, hoc eſt non certo ſpatio vterum ferre ita vt in priori propoſitione temporis qualitas proponatur, in concluſione de quantitate inferatur. ac profectò maximè conſiderabilis videtur ea terminorum variatio, ex præmiſſa enim non aliud ſequitur, quàm ſi Vere, Autumno, Hyeme aliquod animal coeat, debeat etiam Vere, Autumno, aut Hyeme parere

Sed de me tanquam moroſum odio quiſquis ſit

proſequatur, etiam hanc concluſionem pro vera admittere paratus ſum. ſed cur, ſi alia pleraque animalia incerto tempore coeunt, non etiam incerto
50 tempore pariunt? nam conſtat equas, ſues, daſipodes, & alias fortaſſe fœminas coitum prægnantes admittere. *Ariſt. 5. de nat. anim. cap. 8. Plin. nat. hiſtor. lib. Ælian. de hiſt. anim. lib. 4. cap. 10. Alb. Magn. de Animal. lib. 9. tract. 1. cap 5.* De quibus etiam inter Iureconſult. *Tiraq. de leg. Connub. l. 4. num. 85.* at ſi etiam grauidæ fœminæ horũ animalum
51 coeunt, omni tempore coitum eas admittere par eſt, cùm prægnantia ſit ex majoribus cauſſis, & magis vrgentibus, quæ coitum in brutis impediunt; at cur hæc ipſa bruta incerto tempore non pariunt?

Adducuntur inſuper aliæ permultæ, vt dixi, ra-
52 tiones ad eam concluſionem probandam, nimirum & de formatrice facultate, que in humana ſpecie in vno indiuiduo magis, in altero minùs potens ſit; & de materiæ maiori, aut minori quantite, & de ſexus diuerſitate, & aliæ ſimiles, quæ tamen omnes illud commune habent, vt non magis procedant in homine, quàm in cæteris quibuſque animalibus, eas ergò aliter confutare ſuperuacaneum eſt. Non tamen omittamus adhuc puſillam quamdam ratiunculam, à quibuſdam adductam, & eſt hujuſmodi.

53 Homo in coitu exercendo, in concipiendo, in vtero gerendo, in pariendo, plures errores patrare ſolet, quod de cæteris animalibus non euenit; ex hoc ergò mirum non eſt, illum incerto termino naſci. Ego verò alias dixi, nos hic quærere, an ex Naturæ inſtituto homo tam incerto tempore naſcatur; at ex his erroribus, cùm contrà Naturæ inſtitutum com-
54 mittantur, nihil, quod contrà Naturæ inſtitutum non ſit, emanare poteſt; aptiùs ergò ex hoc inferre nobis licet, quòd, naſci extrà debitum, ac certum tempus, præternaturale ſit, cùm cauſſam omnino habeat præternaturalem. [Si ergò naſci ſeptimo, vel octauo euenit ob errores ab hominibus in coitu patratos, naſci ſeptimo, vel octauo à cauſſa præternaturali eſt.]

Deniquè ſi addatur, neceſſariiſſimum fuiſſe homini varium, ac incertum naſcendi ſpatium, vario, ac incerto exiſtente formationis termino, de quo Hipp. pluribus in locis, & alij Philoſophi, ac Medici, & qui etiam ab ipſa experientia demonſtratur; Reſpondeo, hoc non eſſe magis proprium homini quàm cæteris animalibus, nam, vt *Hipp. lib. 1. de Diæta*, dicebat, prout quæque ignem, hoc eſt calorem minorem, aut majorem fuerint ſortita, citiùs augeſcunt, & formantur; at idem calor, qui in homine ſeminalem materiam vegetat, in brutis etiam idem eodem modo operatur, & tam hic, quàm ille diuerſificantur in eorum operatione, ita vt ex hoc non magis debeat illud locum habere in homine, quàm in brutis.

Sed cur, inquam, mas triginta dierum ſpatio formatus, & fœmina quadraginta duorum, anno tamen aut eodem ſpatio, vterque eorum plurimum naſcitur? non ergò hæc diuerſitas in ſpatio efformationis tantùm potuit operari, vt mas ſeptimo naſceretur, fœmina autem nono.

Verumenimverò confutatis jam iis rationibus, quæ concluſionem ab Ariſtotele firmatam pro vera nobis imponebant, reſtat, vt quibus rationibus contrarium habere veritatem perſuaderi nobis poſſit, demonſtrare jam aggrediar; Hominem nimirum,
55 quoad naſcendi, ſeu pariendi tempus, nihil peculiare ab aliis animantibus habere, quod illi à Natura inſit, ſed veluti reliqua habere illum quoddam ſuæ ſpeciei determinatum congruum naſcendi tempus, decenti latitudine, vt in cæteris minimè deſtitutum, quæ nonum, aut decimum menſem comprehendit. neque enim conſentaneũ videtur, ab Ariſtotelis ſen- 56
tentia abſque firmis rationibus recedere, cùm ejus maxima apud nos, immò & apud omnes doctos ſit auctoritas, vt teſtatur *Tiraq. de leg. Connub. l. 6. num.* 52. & auctoritates Majorum non ſint reprobendæ argumento. *l. ad exhibendum. C ad exhibendum* ergò ſiquidem rationes à nobis adductæ veritatem habere videbuntur, benè quidem erit. ſin minùs, Ariſt. opinioni omninò adhærendum, licet rationibus ab aliis pro ipſo adductis intellectus nequaquam acquieſcat.

Prima ratio igitur contrà Ariſt. dictum ſequens 57
eſt. Si termini ea variatio, quam volunt, eſſet homini in naſcendo naturalis, ſequeretur, quòd non ſolùm in iis terminis, ſed in pleriſque aliis homo naſceretur, vt ſuprà vndecimum, & infrà ſeptimum, & eſſet ſemper vitalis; quam concluſionem probare quidem vt veram nititur Augen. ſed in opere incaſſum inſudat *in lib. de part. hum.* Nam ſi affirmas mihi, hoc homini naturale eſſe, vt non habeat determinatum tempus ſui ortus, cur deinde illud ipſum determinas, & non niſi ſuprà ſeptimum, & infrà vndecimum, eum naſci poſſe affirmas? quin potiùs ex ea concluſione, cum ſit indeterminata, ſequitur, quodlibet tempus in naſcendo eſſe homini naturale, etiam ſi bimeſtre, aut trimeſtre, vel annuale, vel biennale, vel triennale ſit, aut majus.

At ſi ad prædictos terminos tuam concluſionem reſpicere dicas, jam ſecunda pars noſtri argumenti obſiſtere illi videtur: nam ſi à Natura eſt, vt in ter- 58
minis à te aſſignatis homo indifferenter naſcatur, deberet ſemper, cum in his terminis naſcitur, ſuper- 59
ſtes eſſe, vel ſaltem vt plurimùm; quod enim à natura eſt vt plurimum, & ſecundum plurimum, eodem modo fit *Ariſt. 2. Phyſic. tex. 77. Gal. 14 Method. cap. 24. claſſ. 7.* Si ergò nonimeſtris, & decimeſtris vt plurimum viuunt, debent etiam ſeptimeſtris, & octimeſtris, ſi à Natura ſunt, viuere; & quemadmodum ex prioribus pauci intereunt, quin plerique ſuperſunt, ſic & expoſterioribus pauci interire deberent, & plerique ſupereſſe; ſed contrà ſeptimeſtres, & octimeſtres vt plurimum non viuunt, vt experientia docet, Hippocrates firmat, qui 60
octimeſtrem nullo modo viuere, & ſeptimeſtrem vt plurimum interire docet *in libb. de carnibus, & de ſeptim. & octim. par.* & cæteri negare non poſſunt; nam noua experientia id ipſum recentiores comprobarunt, vt teſtatur *Mercurius in lib. cui tit.* la Commare. 61
lib. 1. cap. 6. cùm ex centum ſeptimeſtribus vix vnum ſuperſtitem remanere confiteatur; ergò ſequitur ex his, neque ſeptimeſtre, neque octimeſtre ſpatium à Natura pro eo naſcendi termino eſſe homini conſtiturum, & conſequenter Ariſt. concluſionem vel eſſe omninò repudiandam, vel ſaltem ita moderandam, vt non homini ſolùm, ſed etiam cuicunque animali non ſit conſtitutus naſcendi certus terminus, ſi ad dies præfixos, & certos ferendi vterum reſpiciamus.

Secunda ratio talis eſt. Quæ à Natura ſunt, fine 62
non carent. *Ariſt 2. Phyſic. tex. 66.* nam quæ fine 63
carent, caſu fiunt. *Gal. de cauſſ. Procathar. cap. 1 Verſ. fin. claſſ. 3. & 11 de vſu part. cap. 7. claſſ. 1.* ſed hominem non habere determinatum tempus in naſcendo præ ceteris animantibus, fine caret; ergò homi- 64
nem naſci extrà determinatum tempus, à Natura non eſt, ſed à caſu. Quòd, non habere tempus naſcendi determinatum, fine careat, patet primò, quia

nullus

65 nullus hujus rei finis assignatur, nam eos; qui ab alibus assignantur, vidimus jam non magis potuisse in causa esse ejus rei in homine, quàm in brutis. Patet
66 secundò, quia, si quem haberet finem, vel posset considerari respectu speciei, & fuisset major ipsius propagatio, vel respectu individuorum, & fuisset major singulorum perfectio. Respectu speciei non potuit habere hunc finem, nam opifex illa, ac parens Natura, quæ bruta non nisi vnico termino nascentia maximoperè propagat, potuit & eodem modo humanam ipsam speciem propagare; non debuit ergò diuersam ad ea, quam in aliis tentauerat, viam in humana specie propaganda tentare. Et si talis fuit naturæ finis, deberet semper homo, vt supra dictum est, in quouis mense assignatorum nascatur, & viuere, & vegetus, ac fortis esse, vt de nonimestribus & decimestribus euenit, quod tamen ita non esse patet. Respectu individuorum non potuit habere prædictũ finem, quia, cùm intendat semper facere, quod magis est perfectum, & inter eos nascendi terminos vnus sit perfectior altero, Natura debuit eligere perfectiorem, si individuorum perfectioni prospicere debebat, ac profectò ita illam fecisse non dubitandum, cùm vero ab illo perfectiori sc. termino aberrant non sua culpa esse, sed casu factum, apertè demonstrat, vt infernùs dilucidè patebit. Cùm ergò constet ex his, naturam in ea re patranda nullum potuisse habere finem, concludendum, à natura non es-
67 se, vt incerto tempore nascatur homo, cùm natura propter finem agat. *Arist.* 2. *Physic. & ibi Auerr.* & quomodò à natura esset, quæ rectrix, & moderatrix, ac norma omnium rerum est, id quod nullam normam, aut regulam habere præsumitur?

68 Tertia ratio. Cùm in vnquoque rerum genere, quæ à natura sunt, necesse sit dare quod perfectum
69 est, quia vbi deest perfectio, ibi deest finis, quamob-
70 rem nullum perfectum fine caret *Arist.* 3. *Phys. tex.* 64. *& ibi Auerr.* necesse etiam erit, vt in terminis
71 homini pro nascendi tempore præscriptis, detur vnus, qui aliis sit magis perfectus; neque enim omnes pari perfectione, ac virtute dotari possunt, cùm, si ponas perfectios terminos nonum, & decimum, septimus, & octauus deficiant in tempore; at perfe-
72 ctum deficere, est impossibile, quia jam perfectum non esset. *Auerr.* 1. *Cœli comm.* 4. & si ponas perfectos terminos septimum, & octauum, nonus, & decimus exuperent, quod itidem impossibile est, cum
73 supra perfectum nihil sit extrà accipere. *Arist.* 10.
74 *Metaph. tex.* 13. *& ibi Auerr.* & cùm præterea perfectum, vt ibidem habetur, in vnoquoque genere sit maximum, neque septimus, neque octauus mensis tales sunt, nam in temporis diuturnitate, & ratione, à nono, & decimo superantur. Quòd verò de ipso tempore dictum est, etiam ad ipsos partus transferre facile est: nam vel vis perfectum partum esse nonimestrem, & decimestrem, vel octimestrem, & septimestrem. si primum, habemus intentum, cæteros enim. cùm à perfectione deficiant, à natura non esse certum est, cùm ea semper intendat, quod perfe-
75 ctius est facere, neque etiam aliquid imperfectũ tem-
76 pore ab illa creari soleat. *Alex. probl. lib. 2. probl. 48.* si secundum ergò nullus fœtus perfectus est quoad nascendi tempus, nisi septimestres, & octimestres, ergò plurimum naturâ à suo fine aberrare, dicendum est, cùm plurimum nonimestres, & decimestres procreet.

77 Quarta ratio. Natura nihil temerè, nihil irrationabiliter, nihil frustrà, nihil casu agit. *Arist.* 1. *Cœli. tex.* 32. *& ibi Auerr. in com. &* 2. *Ejusd. tex.* 30. *&* 59. *vbi & Auerr. &* 3. *de Anim. tex.* 45. & firmant *ll. in l. Quibis ad. ff. de verb. oblig.* & suprà dictum est. Si ergò velimus, septimum mensem esse sufficientem terminum permanendi in vtero ipsi homini ad acquirendã 78
eam totalem perfectionem, quam acquirere ex sua natura potest, certe nasci suprà septimum superuacaneum est, & frustra a Natura patratum: immò non solùm frustrà, sed impiè operata videtur, vt quæ posset multò citiùs, quàm fecerit, hominem ab vteri molestis liberare, & tamen neglexerit, & absque vllavtilitate plurimum voluerit illum duobus, ac tribus mensibus suprà, quàm illi necesse fuisset ad perfectè nascendum, in vtero commorari.

Quid igitur ex superioribus rationibus sit concludendum, jam patet, non esse scilicet de naturæ intentione hominem nasci extrà quoddam determinatum tempus, quod neque septimum, neque octauum potest comprehendere, neq; magis ex suo instituto fieri, vt homo ante prefixum terminum nascatur, quàm vt homo ante congruum tempus ex morbo senescat, siquidem non minus in illo, quàm in hoc à præternaturali causa præcedunt, aut retardant tempus ex naturæ lege conueniens. Si ergò vnum est tempus homini a natura pro nascendi termino constitutum, vt cæteris quibusq; animalibus, idque in homine, vt dicemus, nonum comprehendit, & decimum mensem, debemus exinde jurè concludere, quòd nasci suprà 80
vel infra hunc terminum, ab accidenti sit, & non a natura, & consequenter à morbo. Itaque nullam ergò differentiam facio inter septimestrem, & octimestrem, & natos ante hos terminos in hoc, quòd vtrique à vi morbificæ causſæ antè tempus in lucem ex- 81
pulsi sint, nisi quia natus ante septimum, ob omnimodam sui imbecillitatem, & deficientem vigorem, ac maximam distantiam a totali sua perfectione nullo modo potest morbificam causſam superare, septimestris verò, & octimestris, quia & validiores sunt, & majorem vigorem ex majori alimenti copia ade- 82
pti sunt, & minùs à naturali perfectione distant, cùm à septimo ossium & neruorum confirmationem acquirant, & ab octauo complementum suæ perfectionis. *Trotul. de Paſs. mul. cap.* 12. *Soran. Epheſ. in Iſag. cap.* 17. possibile est, vt aliquandò, si validi sint, causſa morbifica superata, viuant, licet id ipsum sit difficil- 83
limum: nam & ij ipsi, qui viuunt imbecilles sunt, & valetudinariam vitam perpetuò, ac illam quidem breuem admodum transibunt, quod etiam in cæteris animantibus eodem modo euenturum existimo, 84
scilicet, vt, si aliquandò ante debitum tempus nascantur, tamen viuere possint, si ea cura in illis nutriendis impendatur, quam impendi tradit Arist. in humano partu, qui septimo, vel octauo mense edatur. 4. *de gener. anim. cap.* 4. ob id enim quod imbecillimi, & malè à morbifica causſa affecti nascuntur, summa cura indigent, vt alantur, ejusdem Arist. testimonio.

Ecquid nam aliud attestari potest illud, quod est omnibus & septimestribus, & octimestribus commune, nimirum, quod meatibus nascantur non ab- 85
solutis, & membris non adhùc perfectis in lucem edantur, *Arist. teste loco supra cit. & Valleriol. lib. 3 Enarrat. 7. Lalam. ad lib. Hipp. de hom. natur. ſchol. 26.* & aliis, & quod nonnullas carnes inter carnium, & neruorum fibras habeant, quæ, vt perfectionem naturalem ipsi acquirant, repleri deliderant. *Petron. lib. 4. de vitã. Roman. cap.* 26. nili quod antè tempus suo ortui congruum, & à natura illis destinatum, à morbo expulsi in lucem prodierint.)

Et. vt propria experientia edoctus, & non ratio-

ne tantùm impellente, aut ſola præceptorum auctoritate ſuadente, hæc affirmare videar, placet hiſtorias duorum ſeptimeſtrium hic apponere: præter multos eximios, quos noui, vnum præcipuè tractaui, qui cum natus eſt, coronalem futuram adeò hiantem, ac adapertam habebat, vt mirum eſſet; ventrem verò adeò pellucidum, vt interiora omnia intuentibus patefaceret, ſed & cruribus natus eſt tam imbecillibus, vt major factus nunquam ſtare potuerit; nunc autem triginta annis major quidem eſt, ſed morbis valde obnoxius, & qui neque deambulare, neque erectus ſtare poſſit. Alterum noui puerum nunc quinquennem, qui ab vtero progrediens, auriculas ab oſſe temporum mirum in modum diuulſas habebat, anum verò adeò patentem, vt craſſiorem pollicem admitteret, futuras præterea hiantes, & inuicem non cohærentes. ſed quid plura? ipſimet contrariæ ſententiæ acerrimi defenſores id ipſum, quod ego inculcabam, omnes vno ore fatentur.

Cùm ergò ſuprà decimum menſem naſci ex communi conſenſu naturale non ſit, & infrà nonum, non naturale eſſe, jam probatum remaneat, ſequitur, quòd homo magis præfixum, ac determinatum naſcendi terminum à natura habuerit, quàm quem Ariſt. & cæteri in ea re ſequaces voluerint. Prudenter igitur antiqui Romani ſeptimeſtrem, & octimeſtrem fœtum reſpuerunt, teſte *Varr. in lib. 14. Rer. Diuin. citante Aul. Gell. Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* & ſic etiam feciſſe antiquiores Græcos putauerem, cùm animaduertere licuerit Hom. Iliad. 19. ſeptimeſtrem fœtum immaturum vocantem:

Hæc autem (inquit) *geſtabat vtero earum filium, ſeptimus autem erat menſis:*

Eduxit tamen in lucem etiam immaturum exiſtentem.

Nota verò obiter hic, quòd non ſine magno conſilio Poëta, etiamſi ſupernaturalem ejus rei auctorem adducat, tamen non antè ſeptimum, fœtum illum eduxiſſe fingit, ſed in ſeptimo, quia ante ſeptimum nullo modo viuere potuiſſet, vel ſi ex ea ſupernaturali potentia potuiſſet, tamen penè omnibus humanis perfectionibus deſtitutus natus eſſet, quibus ſi depauperatus extitiſſet, quo pacto eorum, quæ Iupiter primùm naſcituro fœtui pollicitus fuerat, capax hic eſſe potuiſſet? ſapienter ergò Poëta fingit partum fuiſſe ſeptimeſtrem, vt qui cum vita non habeat omnimodam repugnantiam, ſed ſapientiùs firmat illum etiam in ſeptimo menſe naſcentem, tamen immaturum naſci, cùm non naſcatur in termino à naturæ ſibi deſtinato, ſed illum præueniat. Facit etiam & inter Latinos Poëtas auctoritas *Terentij*, qui *in Hecyra act. 3. ſc. 3.* fingens Philumenam grauidam, etiamſi matitus jam ſeptem menſes abeſſet, tamen Philumenæ mater non audet firmare, partum eſſe ipſius Pamphili, quia in ſeptimo naſcebatur, nec poterat ex ſua ſententia dici legitimus, quamobrem in eam ſententiam venit inquiens:

Dicam abortum eſſe: ſcio, nemini aliter ſuſpectum fore;
Quin quod veriſimile eſt, ex te veltè exim natum putent.

Sed confutatis jam rationibus iis, quibus Ariſt. aſſertio inniti poterat, & contrariis argumentis illa à fundamentis euerſa, ad rerum magiſtram experientiam accedamus: ea enim ſenſu ipſo apprehenditur, eique contradicere hominis prorſus abſque ſenſu eſt. Ex ea ergò patet, hominem ſeptimeſtrem, octimeſtrem, & vndecimeſtrem naſci, & non ſolùm nonimeſtrem, aut decimeſtrem, cur ergò experientiæ obſiſtimus? cur ſenſum ipſum derelinquimus? cur Ariſtoteli, cæteriſque tot, tantiſque præceptoribus fidem derogamus?

Reſpondeo, me non negare, hominem naſci interdum extra nonum, & decimum, ſed & ſenſu ipſo, & experientia probare enixum, hoc à natura non eſſe, cur tamen id eueniat, vt ſolus homo, aut ſaltem præ cæteris extrà conſtitutum tempus naſcatur, cauſſa jurè perquirenda, quæ profectò adeò in promptu eſt, vt nullum latitare eam exiſtimem; quemadmodum enim præ cæteris animantibus homo morbis affligitur, quibus illa minimè ſunt obnoxia, & qui homini velut connaturales ſunt, vt exempli gratia, quòd in partu multò magis affligatur, ac laboret, quàm illa, *Ariſt. teſte, 7. de hiſt. Anim. cap. 9.* ſic etiam & in vtero ferendo multò majora incommoda patitur, quàm illa, ſiquidem illa ratò & non nili in principio abortiunt, ex eo, quòd robuſtiora ſint, aliiſque ex cauſſis: homo verò licet & in principio, & in fine facilius, tamen omni tempore geſtationis abortit; quod ſi antè ſeptimum menſem illud fiat, magis reſpectu ipſius fœtus contrà naturam eſt, quia magis imperfectus, ex cujus imperfectionis reſpectu impoſſibile eſt, vt ad vitam traducendam ſufficere poſſit; at ſi poſt in lucem veniat, quia minùs reſpectu ſui præter naturam eſt, & eſt magis perfectus reſpectiuè ad tempus præteritum, ſi ſit vt jam dixi, ſua natura validus, aliquandò poteſt ſufficere ad vitam trahendam, & viuit. Ex eadem ergò cauſſa, ex qua homo facilius, quàm cætera abortit, ex ea ipſa & ſeptimo, & octauo parit, & naſcitur, hoc eſt ex morbifica cauſſa, cui homo magis, quàm cætera animalia ſubjicitur: quamquam naſci dici non debet, qui à præternaturali cauſſa ex vtero antè tempus expellitur, ac protruditur; nam propriè loquendo homo naſcitur nono, aut decimo, vt deinceps dicemus, abortitur autem, largo modo loquendo, ante eos terminos, ſed tamen aliquandò ita abortitur, vt viuere non poſſit, & tunc propriiſſimè in communi ſententia dicitur abortus, interdum ita, vt viuere quoquo modo poſſit, & tunc apertè negant penè omnes, dici abortum: ego verò ſi non abſolute, ſaltem aliquo modo abortum dici poſſe, ex ſuperioribus concludi poſſe non dubito.

Natura igitur, vt jam receptui canamus, & homini, & cæteris quibuſque animantibus deſtinauit certum naſcendi terminum, quandam temporis latitudinem comprehendentem tam in his, quàm in illo. nam neque in cæteris animantibus ita eſt terminus naſcendi à natura præfixus, vt prædicant, vt ad horas, aut dies, aut hebdomadas, quinimmò neque ad menſes reſtringatur; nam ſi ad viuipara tametipſum conuertas, videbis equos, aſinos, boues, & alia omnia habere inter ſe eandem fortaſſe temporis latitudinem in naſcendo, quam habet homo. Vides nonnullos ex rerum Naturalium ſcriptoribus affirmantes, equam decimeſtrem parere, alios vndecimeſtrem, alios anniculos eam edere fœtus contendentes: ſic etiam & de aſina, & vacca eadem differentia inter ſcriptores intercedit. Canem Ariſt. bimeſtrem parere, *Varro 2. de Re. Ruſt. cap. 16.* trimeſtrem affirmat, & vterque vera dicit, quia non omnis canis eodem prorſus tempore naſcitur. Sunt qui ſpatio ſexaginta dierum, vno addito, alij, qui ſeptuaginti duorum, & alij ſpatio trium menſium, vt teſtatur *Albert. Magn. de Animal. lib. 6. cap. 2. tract. 3. Iul. Poll. Onomaſt. lib. 5. cap. 7. Bloud. in libell. de canibus, & venat. pag. 5.* Quin etiam tradente eod. Alb. ſunt qui ante ſexaginta naſcantur, quos tamen

cæteris

cæteris eſſe debiliores dicit. Sic & ex ouibus ſunt quæ ſerius, quàm quinque menſibus pariunt, naſcentes autem agnos ſerotinos *Chordos* vocabant antiqui. *Plin. lib.* 8. *cap.* 47. ſimiliter etiam ex equabus, de quibus jam dixeram, nonnullæ ſunt, quæ pariunt tranſacto duodecimo, de quibus idem *Varro de re ruſt. lib.* 2. *cap.* 14. dicebat, quòd vitioſos partus edunt. ſunt etiam quæ pariunt decimo, vt eſt communis opinio, & tradit idem Alb. Magn. *vbi ſupra* Eodem quoque pacto & in reliquis animantibus variare naſcendi terminos comperies, ſi modò in illis, veluti in homine diligenter animum aduertas, & dies conceptionis enumeres, comperies, inquam, dari in illis, vt in homine, latitudinem quandam in tempore pariendi, neque illud ad certos dies, aut horas
107 reſtringi. Quipara etiam terminum ſibi naſcendi naturalem aliquandò prætergrediuntur, interdum præueniunt. plurimùm viginti dierum termino plura eorum naſcuntur, regione tamen, & tempeſtate calidiori, vnde viginti, aut duodeuiginti; frigidiori autem viginti duobus, & aliquandò viginti quinque, *Ariſt. teſt. c.* 6. *de hiſt. Ani. c.* 2. Itaquè parens Natura
108 in ea re homini nihil peculiare eſſe voluit à cæteris animantibus, nec voluiſſe debuit, cùm nulla oblata
109 illi ad id volendum, & perficiendum juſta cauſſa fuerit. Sed dubitari iterum poteſt, cur magis præter naturam contingat, vt homo præuenat tempus ſibi deſtinatum naſcendi, quàm ſi exitum retardet; nam probauimus, & in eam concluſionem venimus, quòd hominem naſci ante nonum omninò à præternaturali cauſſa ſit, at naſci per aliquos dies poſt decimum non ita, naturaliter enim poſſet fœtus exitum per aliquos dies poſt decimum retardare, vt deinceps dicemus, non tamen naturaliter poteſt præuenire nonum.

110 Reſpondeo, quòd neceſſe eſt, conſtituere terminum naſcendi, qui breuiſſimus ſit, quemadmodum
111 alium, qui ſit longiſſimus; primum diximus nonum eſſe, qui naturaliter præueniri non poteſt, quia jam daretur alius terminus nono brenior; neque enim poteſt homo minori ſpatio quàm nouem menſium, quantacunque calida ſit temperatura, ac natura viuidiori, ad eam perfectionem in vtero peruenire, quæ
112 ſibi ad viuendum, & ad benè viuendum eſt à natura conſtituta. & hic quidem breuiſſimus terminus proprius eſt, vbi calor tam ex parte matris, quàm ex parte ipſius fœtus, & in omnibus, & per omnia abundat, (quamquam non nego, etiam & ex aliis cauſſis poſſe hominem in hoc ipſo termino naſci, etiam calore non exuperante) contingit autem, hujuſmodi naturas numero eſſe pauciores, & conſequenter pauciores in noni principio naſcuntur, qui terminus habet etiam vt cæteri ſuam latitudinem, vt dicemus. Vbi verò calor ex vtraque parte minor fuerit, prout magis, aut minus ab hoc diſtabit, magis, aut minus partum accelerabit, vbi verò plurimùm diſtabit, cæteris conſentientibus, partus in decimo fiet, aut vndecimi principio, & hic eſt
113 naſcendi terminus quàm longiſſimus, qui propria latitudine, vt ſuperior, donatur.

114 Sed & aliam afferamus rationem, cur antè nonum multi & ſeptimeſtres, & octimeſtres naſcantur,
115 rariſſimi tamen ſint, qui decimum exuperent, atque ea ex Hipp. talis eſt, impoſſibili enim eſt, vt matris ſanguis, qui fœtui pro alimento deſtinatur, ad tam longum tempus ſufficere poſſit. ita ille in *lib. de nat. puer. in fin.* Ergò à cauſſa morbifica poteſt præueniri legitimus naſcendi terminus, ſuperari autem decimum, longo præſertim ſpatio, vix contingere poteſt: nam morbus, qui retardaret fœtum ad exeundum, poſſet etiam illum non magno negotio breuiter occidere; quamobrem idem *Hipp. in libell. de octim. par. in principio* dicebat, fœtum, qui ſuprà ſe-116 ptem quadragenarios in vtero moram traxerit, non viuere. non accidit ergò fœtum ob prædictam cauſſam, decimum ſaltem per multos dies ſuperare.

SVMMARIVM.

1 *Iuriſperiti Medicos conſuluunt circa debitum naſcendi tempus.*
2 *Septimo menſe natus eſt legitimus.*
3 *In nato poſt decem menſes DD. judicium Medicorum expoſcunt. Contrarium num. ſeq.*
5 *Natus tertio, vel quarto menſe, eſt legimus ex Concennatio.*
6 *Quinquemeſtres & ſeximeſtres vitales.*
7 *Concennati opinio reprobatur.*
8 *Trimeſtres & quatrimeſtres naturaliter viuere non poſſe, ex auctoritate à Concen. adducta ex ſacris.*
9 *Suſcitari dicitur is, qui jam mortuus eſt.*
10 *Antè ſeptimum naſcentes vitales ex miraculo viuunt.*
11 *A natura non eſt, hominem antè nonum naſci.*
12 *Nati ante ſeptimum, neque legitimi, neque vitales.*
13 *Natus ante ſeptimum, proprie abortus dici debet, & num.* 16.
14 *Abortus eſt fœtus immaturè editus.*
15 *Omnis fœtus immaturus eſt abortinus.*
17 *Antè ſeptimum naſcitur fœtus, ac ſi non naſceretur, vel naſceretur mortuus. & num.* 21.
18 *Natus antè ſeptimum, comparatur ei, qui nunquam natus eſt.*
19 *Natus antè ſeptimum, pro non nato habetur.*
20 *Fuiſſe non dicitur, quin parum ſtetit.*
22 *Non naſci, & natum mori, paria ſunt.*
23 *Pro mortuo habetur, qui viuere non poteſt.*
24 *Octimeſtris habetur tanquam ſi eſſet mortuus.*
25 *Quot diebus conſtare debeat legitimus, & vitalis fœtus. & num* 27. & 31.
26 *Antè* 182 *dies nullus legitimus, ac vitalis. & n.* 35.
28 *Glo. accepit menſes ſolares.*
29 *In partus computatione menſes Lunares accipiendi, contrarium num.* 32. *dic vt num.* 33.
30 *In partus computatione menſes conjunctionis ſumendi.*
34 *Tam decimeſtres, quàm vndecimeſtres conſtant integris ſeptem quadragenariis.*
36 *Nullum minori ſpatio natum vidit Gal. quàm dierum* 184.
37 *Quanto minori ſpatio naſcitur ſeptimeſtris, tantò etiam imperfectior eſt.*
38 *Quantò minorem morum infrà decimum, aut nonum in vtero conceptus fecerit, eò imperfectior erit.*
39 *Seximeſtris quoad membrorum abſolutionem perfectus.*
40 *Fœtum ante ſeptimum neque organizatum, neque dearticulatum exiſtere, falſum eſt, contrà Maſcardi opinionem.*
41 *Maſculum triginta dierum ſpatio, fœmina quadraginta duorum dearticulatur.*
42 *In quarto menſe, & vt plurimum in tertio fœtus eam perfectionem acquirit, qua ad totalem membrorum confirmationem pertinet.*
43 *Forma non poteſt introduci, niſi in ſubjectum diſpoſitum.*
44 *Mas quadrageſimo, Fœmina nonageſimo anima rationali dotatur.*
45 *Anima eſt forma, & forma perficit.*
46 *Maſcardus defenditur.*

De Partu legitimo ante septimum mensem.

QVÆSTIO II.

Discussa jam ea præcipua conclusione, quæ veluti fundamentum erat subsequentium, peculiariter nunc de singulis mensibus, in quibus nasci hominem contingit, differendum est, vt debitum nascendi tempus in homine assequamur, de quo ipsi 2 Iurisperiti Medicos consulere consueuerũt; nam ipsę Il. non nisi Hipp. auctoritate fultæ, natum in septimo mense fecerunt legitimum *l. septimo ff. de stat. hom.* in nato etiam post decem menses tam Bartolus, quàm Baldus duo legalis scientiæ oracula Medicorum judicium expetcunt, referente *Alex. in l. Gallus. ff. de* 3 4 *lib. & post. num.* 21. quamquam ipse Alex. Medicos in hoc casu judices non admittit, ac profectò absque vlla legitima causa hoc facit, vt patebit.

De singulis ergò mensibus disputaturi, primò vniuersali quodam sermone de præcedentibus septimum disceptabimus, de quibus licet nihil occurreret dubitandum, non deest tamen aliquis scrupulus, quem diluere omninò operæ prætium est. Nam ex Iuris- 5 peritis *Concennat. singul. qu. 4. num 4. lib. 2.* natum tertio, vel quarto mense legitimum esse asseuerauit, Esdræ auctoritatem in medium adducens *lib. 4. cap. 6. vers. 21.* apud quem hæc leguntur: *Et prægnantes immaturos parient infantes trium & quatuor mensium, & suscitabuntur*; quæ verba à Propheta pro vno ex signis præcedentibus extremum, ac vniuersale hominum Iudicium adducuntur, vt idem vult *Concen. num.* 30. Præterea *Torreblanca lib. 2. Dæmonol. cap. 43. num. 16.* post quintum mensem fœtus vult esse vitales, his verbis: *Postquam autem fœtus à quinto mense egreditur, si nascatur, vitalis est in quocunque tempore, quia jam perfectus est ad nascendum.* & *num. 21. ibid.* Quibus rejectis. fœtum ex quinto mense vitalem affirmat, & *quæ sequuntur ibid.* sed & semestrem esse vitalem hic dicere cogebatur, qui teneriorem vitalem fecit, vt confitetur *ibi num. 27.* & nónullas inibi historias vtriusque partus, & Medic. auctoritates adducit.

Quinetiam ex Medicis *Auicenna lib. 1 de anim. cap. vlt. Cardan. Conrad. med. lib. 1. tract. 3. contrad. 8. Vallesius in lib. de sacra Philos. cap. 18. Angen. de part. hum. lib. 1. cap.* & alij quos citat *Rotæ in Auximana Aliment. Lunæ prima Iun. 1620. coram Pirouano.* de partu quin- 6 quemestri & seximestri vitali mentionem habẽt, quibus fidem derogare, cùm magni alioquin, & veridici viri extiterint, piaculum fortasse esset. Itaque videbatur ex his, non sic temerè pronunciandum de partu antè septimum mensem edito, quippè cùm nonnulli superuixerint, & adoleuerint, vt patet in historiis relatis, & recollectis per *Schench. lib. 4. obser. tit. de Partu.*

Sed ad Concennatium primò dicamus, ridiculum 7 omninò esse id, quod ex Prophetæ auctoritate deducere conatur, cùm ex ea potiùs contrarium eliciatur. Nam cùm ibi signa Iudicij, vt dixi, per Prophetam enumerentur, quæ erunt quidem omnia præter Naturæ ordinem, ac institutum, ipsamque naturam præmortuam jam commonstrantia, inter alia prædicit, prægnantes parituras immaturos fœtus trime- 8 stres, & quatrimestres, qui licet ex Naturæ lege nequaquam viuere possint, [*iuxta receptam sententiam Hipp. quam sequitur l. C. in l. septimo mense ff. de statu hom. l. intestato in fine ff. de suis & legit. hared. Paris. cons. 56. n. 5. lib 2. Mant. cons. Pisan. 153. n. 2. Seraphin. decis. 1282. num. 11. Rot. in Auximana alimentorum 6. Julij 1620. coram bon. mem. Pirouano & in Romana fid. de Arronis 23. Iunij 1642. coram Red. Bichio.*] contra eandem Naturæ legem viuent, & suscitabuntur. ex quibus verbis infer, ô Concennati doctor optime, naturaliter trimestres & quatrimestres fœtus viuere non posse, tunc autem temporis suprà Naturæ potentiam illud Deus operabitur. Nec absque causa sacra scriptura vsa est verbo illo *suscitabuntur*, nec dixit simpliciter, *viuẽt*; suscitatur etenim, qui jam mortuus est; 9 sic & in proposito trimestres, & quatrimestres, qui præmortui, quantùm ex Naturæ ordine sperari potest, ab aluò materno egrediuntur, vitam à Deo recipient, & suscitabuntur.

Ad Auicennæ verò, aliorumque doctorum hominum historias, illis pro veris admissis, dicamus esse 10 miracula in natura, quæ tamen ordinem illum, quo illa inferiora quæque gubernat, non peruertunt. sicuti ergò neque ex multis aliis, quæ de raro contingũt, id quod à Natura est, originem habere dicitur, cùm in iis potius casus locum habeat (nam quod in particularibus præter Naturæ ordinem contingit, ex accidenti est) sic neque ex eo, quod aliquandò quinto, aut sexto mense homo nascatur vitalis, aut etiam septimo, & octauo, in nostra opinione dici potest, illud 11 à Natura esse, cùm potiùs in ea re casus locũ habeat, quod inferius pluribus explicabimus. [Adde his quòd vbi tam præcoces partus apparent suspicari non absque ratione licet, quòd error irrepserit in computatione mensium; cùm aliquandò mulieres etiamsi conceperint non solùm primo, ac secuddo mense, sed etiam tertio, & quarto menstruas purgationes habeant, vndè fit, vt parturientes dicant, ac credant, se quinto, aut sexto, vel septimo mense peperisse, computantes conceptionis menses non à vero conceptionis tempore, sed à tempore retentionis menstruorum; quem errorem secundũ plurimum euenire etiam in iis, existimauerim, quæ filios vegetos, ac bene formatos septimo mense peperisse se credunt.]

Communissima ergò opinio, ac verissima, & nulla controuersione ambigua est, natos antè septimum mensem neque legitimos esse, neque vitales; patet 12 *Hipp. auctoritate in lib de Carn. & de septim. par. Arist. in lib. 7. de hist. anim. cap. 4. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 5. Gal. de septim. par. class. 2. Aul. Gel. Noct. Attic. lib. 3. cap. 10. Alber. Mag. de Animal. tract. 1. cap. 4.* probat abunde *Curtius in sent. de septi. par. per. totam.* facit pro Legumperitis *l. Intestato. §. fin. ff. de suis & legit. hared. Paul. in l. Uxorie abortu. num. 3. ff. de Posth. hared. instituen. Iaso in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Posth num. 13. Socin. sen. in l. Cum anus. de condit. & demonstr. num. 110. Cagnol. in l. 1. ff. si cert. pet. num. 188. Mascard. de probat. conclus. 1146. num. 2. Tom. 3. Marta. 153. num. 2.*

Iuxtà hanc igitur opinionem non solùm vitalis non est natus antè septimum mensem, sed propriè. abortus dici debet. *Mercurial. 2. lib. 2. de morb mul. cap.* 13 *1. Andr. Laur. Anatom. lib. 8. qu. 29. & lib. eod. cap. 9.* nam abortus est fœtus immaturè editus. *Tiraq. in l. si* 14 *unquam. C. de revoc. donat. Glo. fusceep. lib. num. 20. & ex Medicis, Curtius, vbi suprà. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Mercurial. vbi supra. Andr. Laur ibid. qu. 29. Cagnat. in libell. de mort causs. part.* quamobrem si omnis fœtus immaturus debet dici abortus, & fœtus antè septimum est immaturus, *ex l. intestato. vbi sub.* jure optimo omnis fœtus natus antè septimum, debet dici 15 abortus ex latè adductis per *Laur. vbi sup.* quibus ad- 16 de, multò magis, quàm cuinis ex cæteris, abortus nomen conuenire nato antè septimum mensem: ita enim

enim naſcitur, ac ſi non naſceretur, vel naſceretur
17 mortuus, cùm habeat omnimodam repugnantiam cum vita & omni aptitudine ad viuendum expolietur, qua non omninò carere videtur natus poſt hunc terminum, vt dicetur.

Comparatur igitur natus antè ſeptimum ei, qui
18 nunquam natus eſt, vt dixi. *Tiraq. vbi ſup. num. eod. Surd. conſ.* 347. *num.* 9. *Tom.* 3. ita vt etiamſi viuus naſcatur, quia tamen ob ſui omnimodam imperfectionem viuere eum naturaliter eſt impoſſibile, tanquam
19 pro non nato habetur, ex regula apud Iureconſultos
20 canonizata, quòd fuiſſe non dicitur, qui parùm ſtetit. *Gilo. in cap. Nam & ego extr. de verb. ſignif.* neque vt dixi, aliter de his æſtimandum, quam de his, qui actu mortui naſcuntur, qui neque nati, neque procreati
21 videntur *l. Qui mortui. ff. de verb. ſignif.* etenim non
22 naſci, & natum mori, paria ſunt §. *Dubitatum. Auth. de Inceſt nupt. Paul. in l. Vxoris aborſu. num.* 3. *de Poſth. hared. Inſtit. Bolognet. Conſ.* 9. *num.* 24. *Caiepin. apud Zilet. in conſil. vltim. volum. conſ.* 131.
23 *num.* 4. Pro mortuo verò habetur qui viuere non poteſt. *Afflict. deciſ.* 236. *num.* 4. *& ibi Annot. num.* 1. *in princ.* & ex noſtris *Curtius in ſupracit. ſent.* Nam ſi de nato in actauo menſe (de quo tamen magna
24 eſt controuerſia, ac difficultas) dicitur, quòd habetur, tanquam ſi eſſet mortuus, ex iis, quos abundè cumulat *Bonauen. lib.* 1. *&* 2. *de octim. par.* quorum nonnulli infra adducentur, quantò magis id ipſum affirmandum de nato antè ſeptimum, vtpotè immaturiore, debiliore, & imperfectiore?

25 Cæterùm præcipua difficultas eſt, quot diebus ad minùs conſtare debeat fœtus ſecundum aliorum opinionem, vt & vitalis, & legitimus futurus ſit. Nam Claud. Giardin. libellum edidit de partu dierum 171. illumque, quantùm caſus monſtroſitas poſtulabat, pro legitimo defendit; alioſque doctos viros ſcio ſimiles partus ſuis ſcriptis muniuiſſe, & pro vitalibus ac legitimis admiſiſſe: inter quos etiam eſt *Augen. de par. hum. lib.* 2. *cap.* 11.

Sed cùm & Hipp. auctoritates, & ipſarum Legum
26 ſanctiones clarè pateant, fruſtra & illi, & omnes in contrarium differentes operam impendunt, qui maturiorem fœtum, quàm dierum 182. pro legitimo, & & vitali admitti contendere volunt, pro qua ſententia doctiſſimum conſilium ſcripſit Reuerendiſſ. ac Excellentiſſ. D. Cynthius Clemens, olim fel. rec Pauli Papæ. V. Medicus à Cubiculo, intimuſque familiaris, ejuſque ſanctitati ob ſingulares ejus animi dotes acceptiſſimus, ex cujus voto Rota (nam cauſſa in ejus tribunali vertebat coram R. P. D. Pirouano ejuſdem Rotæ Auditore) ad fauorem ſui principalis ſententiam tulit, vt ex ejus deciſione apparet; quam ad hujus opinionis confirmationem vide, eſt verò *Auximana Alimentorum Luna* 1. *Jun.* 1620. *coram Pirouano.*

27 Tot igitur diebus conſtet neceſſe eſt legitimus, & vitalis fœtus ex communi opinione, (nam ex noſtra ea multò ſtrictiùs procedent, vt procedente ſermone palam fiet) quod temporis interuallum, dierum ſcilicet 182. vt notat *Glo. in ſupracitata l. Inteſtato*, efficit menſes ſex, & duos dies. Sed aduerte
28 Gloſam ibi accepiſſe menſes Solares, qui triginta integris diebus conſtant; vndè eſt, quòd illi centum octoginta duo dies, ex ejus ſententia, conſtituant prædictos menſes ſex, & duos inſuper dies; quod tamen non dixit Hipp. ſed voluit natum in hoc ſpatio, dimidio anni natum eſſe, addita aliquantula parte diei; & licet videatur Hipp. parùm recedere
29 ab opinione Glo. non deſunt tamen, qui hanc Glo. ſententiam improbandam exiſtiment, quippè cùm non Solares, ſed Lunares menſes in partus computatione accipi debere tuantur. *ita Alciat in l. Qui mortui. ff. de verb. ſignific. Tiraq. vbi ſup. num.* 208. *Burſ. conſ.* 63. *num.* 41. *lib.* 1. & ex noſtris *Moxius de morb. mul. lib.* 3. *cap.* 6. *Fortun. Fidel. in lib. de Relat. med. lib.* 3. *cap.* 4. *Augen. de Part. human. lib.* 2. *cap.* 7. Cùm autem Lunares menſes in triplici ſint differentia, eos accipi volunt, qui menſes con- 30
junctionis, ſine coitus Lunæ nominantur, vt per ſupracitatos auctores. ſi enim aliæ acceptiones Lunaris menſis admittantur, jam fœtus multo minori ſpatio, quam anni dimidio ſeptimeſtris naſci poſſet, præſertim ſi minori ſpatio, quàm menſis primi, aut ſeptimi dimidio vterum geſtaret mulier, at hoc eſſe non poteſt: neque enim ſeptimeſtris, qui perfectus futurus ſit, & vitalis minori ſpatio, quàm anni dimidio naſci poteſt, *vt Gal. ibid. & notat Rota in præ-* 31
dicta Auximana aliment. coram Pirouano.

Contra tamen hanc Iuriſperitorum, Gal. & cæ- 32
terorum opinionem ipſe Hipp. videtur eſſe, quem *& lib de Carn. poſt prin. & alibi*, (cui conſentire videtur *Auicenna* 21. 3. *cap.* 2.) Solares menſes accepiſſe conſtat, quin etiam cum partum 182. dierum dimidium anni continere aſſeueraverit, de Solari anno eum intellexiſſe non dubitandum, aliàs enim dimidium anni Lunaris ſuperatur à prædicto num. dierum 182. quinque, aut ſex dierus ex Hip. ergò auctoritate contendit *And. Laur. vbi ſup. quæſt.* 50. Hippocraticos menſes Solares eſſe, & in partus computatione tales eſſe accipiendos, non Lunares, vt ab Hipp. factiratum eſt.

Verumeninverò cùm Hipp. auctoritates, in qui- 33
bus Lunares menſes accipit, Sole clariores exiſtant; eæ autem, in quibus Solares illum accepiſſe ſuſpicamur, tenebris obductæ, & dilucidationem expoſcentes; ego, clarioris doctrinæ gratia, Lunares libentiùs amplector, præſertim cùm ille ſemper de Luna mentionem habeat, quotieſcunque de conceptu, aut de partu verba facere contingit, velitque, cùm mulier circa plenilunium, vel vltrà concipit, integrum menſem computari, nullamque de Solis curſu mentionem habere videatur. & maximè facit contrà ipſummet Laurentium Hipp. ipſius auctoritas pro ſua roboranda aſſertione adducenda, nimirum, quòd tam decimeſtres, quàm vndecimeſtres ſeptem conſtent quadragenariis; ſiquidem, 34
quomodò hoc in vndecimeſtri habet locum? cùm, ſi Solares menſes accipias, ducenti octoginta dies, nouem menſes, & decem dies conſtituant; & dato, quod prior menſis fuerit quindecim dierum, muliere vltra plenilunium concipiente, vel dimidiato menſe, adhuc tamen non ſe extendere poſſunt totidem dies ad vndecimum menſem, nec illum vllo modo pertingere. at acceptis menſibus Lunaribus, ac primum menſem vltra plenilunium enumerare incipientes, ita vt contineat, exempli gratia, duodecim dies, vt contingere dicit *Hipp. in lib. de octim. par. in f.* tunc, ſi his addas nouem menſes Lunares, qui dierus conſtant ducentis, ac ſexaginta quatuor, ſuperetunt adhùc, vt ſeptem compleas quadragenarios, dies quatuor, qui erunt initium vndecimi menſis: neque enim Hipp. vult partum integrum vltimum menſem ſuperare, præſertim vndecimeſtrem, ſed ſatis illi eſt, ſi ad eum quamproximè accedat, illumque tantiſper apprehendat. Abſurdum verò meo iudicio eſt, in computatione ſeptem quadragenariorum, pro vndecimeſtri fœtu, pri-

mum & vltimum menſem quinque tantummodò diebus conſtantes conſtituere, hoc enim pacto, & non ſecùs, poſſet vndecimeſtris ſeptem conſtare quadragenariis, acceptis etiàm ſolaribus menſibus; at licet, intermediis menſibus integris acceptis, ſatis ſit primum, & vltimum eſſe deficientes, tamen horum vterque debent ad minus quindecim conſtare diebus, quod etiam notat *Rota in præcit. Auximana Alimentorum*. Plura verò contrà Laurentij opinionem hanc ex profeſſo congerit *Mox. de Morb. mulierum lib. 3. cap. 6. & ſequentibus.*

Iam ergò ex communiſſima ſententia concludamus, terminum plurimùm ab Hippocrate aſ-
35 ſignatum 182. dierum, mox autem à Lege acceptatum eſſe omnium breuiſſimum in ſeptimeſtribus; vndè eſt, quòd nullus tam breui ſpatio naſcatur, vt Gal. teſtatur *in ſuprà citato lib. de ſeptim. par.* qui vix vnum natum vidit ſpatio 184. dierum.

36 Dimidio ergò anni naſci debet vitalis, ac legitimus fœtus, cujus rei rationem omnium, quas ſciam, pulcherrimam, & à nullo animaduerſam excogitauit Reuerendiſſ. ac Excellentiſſ. D. meus Cynthius Clemens, de quo ſuprà in præcit. ejus conſilio, & eſt hujuſmodi; Partus, vt hic ex Hipp. aliis dictum eſt, veluti quædam criſis eſt; criſis autem in morbis vel fit per Lunarem motum, vel per Solarem; per Lunarem motum fit criſis in acutis morbis, quia eorum motus celeritate adæquant Lunæ motum; per motum vero ſolarem, cronici morbi judicantur, ac longi, æquiparatur enim eorum motus magis motui Solari, quàm Lunari. *Gal. 3. de dieb. decret. cap. 7. claſſ. 4. quem adducit Cardan. contrad. Medic. lib. 1. tract. 3. contrad. 2. Valles. in 6. Epid. ſed. 6. part. 22.* Partus ergò cùm ſit veluti quædam criſis, iiſdemque diebus judicetur, quibus ipſi morbi, ejus criſis aſſimilatur magis criſi morborum cronicorum, quàm acutorum, cum motus ejus tardus ſit; at ſicuti criſes in morbis acutis tunc ſaluæ ſunt, cùm fiunt 14. quæ medietas eſt motus circularis Lunæ, ſic motus partus tunc ſaluus eſt, cum fit in mediate motus ipſius Solis, hoc eſt in medietate anni, quæ dies comprehendis 182. vt diximus.

37 Nota tamen, quòd quantò minori ſpatio naſcetur ſeptimeſtris, eò minùs vitalis in lucem prodibit, ita vt hic natus 182. die omnium ſeptimeſtrium imperfectiſſimus habendus ſit. Fauet *Alber. Magn. 9. de Anim. tract. 1. cap. 4. Andr. Laur. Anat. lib. 8.*
38 *queſt. 30.* & ratio eſt, quia quantò minorem moram in vtero fecit, eò minorem perfectionem adeptus eſt; & juxtà hanc rationem multò magis perfectus eſt octimeſtris, quàm ſeptimeſtris, vt dehinc oſtendam, licet verumque non omninò eſſe perfectum, in ſequentibus demonſtraturus ſim, tametſi perfectiores, & magis vitales ſint partu edito antè ſeptimum.

39 Qui quamquam vitalis non eſt, tamen quoad membrorum abſolutionem perfectus eſt; vndè ap-
40 paret falſum id, quod ex Ariſt. affert *Maſcard. de Probat. concl. 1176. num. 18. Tom. 3.* nimirum, quòd neque organizatus, neque dearticulatus exiſtat, & quod vix in ſeptimo menſe. Ego verò nunquam Ariſt. in eam fatuitatem lapſum putauerim, neque illum talia dicentem vnquam offendi, neque, ſi dixiſſet, illi fidem habendam decreuerim, longè
41 aliter ſentiente *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & alibi*, qui maſculum triginta diebus, fœminam duobus ſuprà quadraginta dearticulari aſſeuerauit. Imò ſeptem dierum ſpatio loco eodem hominum perfici affirmabat, & ex Iuriſperitis *Pedem. deciſ. 59 num. 4.* partum 14. die à conceptione formari autumat, ſed *Paul. in l. ſuum heredem. ff. de Acquir. hered. num. 2.* ad quadraginta dies eam formationem retardari vult.

Vnde ergò illud affirmauerit Maſcard. ego non video; nam etiamſi velimus ſuam aſſertionem de totali membrorum perfectione intelligere, adhùc vera non eſt: nam in quarto menſe quaſi ſemper, 42
ſed plurimùm in tertio fœtus eam perfectionem acquirit. Immò, cùm forma non poſſit introduci niſi 43
in ſubjectum diſpoſitũ, & aptum ad ipſam recipiendam, quod perfectionem totalem dicit; quantùm eſt ex parte ſubjecti recipientis, & fœtus mas quadrageſimo, fœmina ſexageſimo anima rationali do- 44
tetur, ipſis Lugumperitis atteſtantibus. *Menoch. de Arbit. Iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. num. 3.* (licet ex noſtris *Thomas ſien. de formatr. fœt. quæſt. 10. concluſ. 11.* tertia die animam rationalem infundi contendat) jam ex hoc inferre potes, in his terminis fœtum abſolutiſſimum & perfectiſſimum eſſe. Anima enim eſt 45
forma, forma autem perficit.

Dicamus tamen, Maſcardum de ea perfectione locutum, quæ ad vitam eſt neceſſaria; à qua non ſolùm natum antè ſeptimum deficere, ſed & natum 46
in ſeptimo, & octauo, in ſequentibus patebit.

SVMMARIVM.

1 *Natura conſtitui homini, vt cæteris quibuſque animantibus, certum tempus naſcendi, congrua tamen latitudine donatum.*
2 *In ſeptimo menſe homo naſcitur vitalis.*
3 *Qui in ſeptimo naſci poſſe hominem negant, imperitiæ notantur.*
4 *Septimeſtris pro ratione natus eſt.*
5 *Septimeſtris vitalis eſt, & legitimus ex Iuriſperitorum auctoritate, & ex Medicorum. num. ſep. contrarium. & num. 7. & 8.*
9 *Quod imbecillum ita eſt, vt ſemper tale ſit, à Natura eſſe non poteſt.*
10 *Septimeſtris vt plurimum non vivit. & cur, num. 60.*
11 *Septimeſtris præuenit generationem perfectam.*
12 *Cuilibet individuo perfectè naſci à Natura datum.*
13 *Natura agit propter finem.*
14 *Finis dicit omnis actionis perfectionem.*
15 *Vbi reperitur finis, ibi & perfectio, & vice verſa.*
16 *Homo ex natura intentione non debet præuenire generationem perfectam.*
17 *Partus fit ex alimenti defectu. & num. 21.*
18 *Alimenti defectus fœtui quandò naturaliter eueniat.*
19 *Septimeſtris inabſolutus, & debilis. & num. 53.*
20 *Vna eademque fœmina & ſeptimeſtres, & nonimeſtres generat.*
22 *Quod à Natura non eſt, à morbo eſt.*
23 *Celeritas naſcendi fœtum monſtrat fortiorem.*
24 *Mas cur celerius naſcatur, quàm fœmina.*
25 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi, & ſanitates contingunt.*
26 *Motus partus comparatur motui critico.*
27 *Ad perfectè judicandum non ſatis eſt dies critica.*
28 *Criſes abſque humorum concoctione imperfecta ſunt, & malæ.*
29 *Criſim præcipuè efficit humorum concoctio.*
30 *Humorũ concoctioni reſpondet fœtus abſoluta perfectio.*
31 *Vt perfecta humorum concoctio ſe habet ad abſolutam fœtus perfectionem, ſic ſemiconcoctio ad illius perfectionem initiatam, non abſolutam.*
32 *In mortibus factis antè humorum concoctionem, non operatur Natura per ſe, ſed à morbo ſtimulata.*

34 Natura

34 *Natura non intendit hominem in ſeptimo menſe in lucem mittere. & num. 63.*
35 *Natura repugnante, omnia irrita declara vt num. 38.*
36 *Septimeſtrem viuere, quomodo per accidens ſit.*
37 *Natura per particularia non regulatur, ſed ſolum per vniuerſalia.*
39 *Nulla certa regula aſſignari poteſt eorum, quæ per accidens eueniunt.*
40 *Ante ſeptimum nullus viuit. & cur, num ſeq.*
42 *Auerroïs, & aliorum opinio de ſeminum differentiis. confutatur numeris ſeq.*
46 *Nemo dat quod non habet.*
47 *Ea, quæ inſunt Naturæ, inſunt per ſe, & non per accidens.*
48 *Idem vir cum eadem muliere aliquando ſeptimeſtres, aliquando nonimeſtres generat.*
49 *Proprietas, quæ triticum celerius, aut tardius matureſcere facit, non in tritico ſolum eſt, ſed in ſolo, quod triticum recipit.*
50 *Proprietas generandi magis ſeptimeſtres, quàm nonimeſtres, & huiuſmodi, non tam ex parte ſeminis, quàm vteri eſt ponenda.*
51 *Proprietates, quæ à Natura ſunt, non ſunt diuiſibiles.*
52 *Partus quando naturaliter fiat.*
53 *Partus quando ad exitum irritetur.*
54 *In ſeptimo quando naſcatur fœtus.*
55 *Fœtus cur in ſeptimo moueatur.*
56 *Motus in ſeptimo excitatus, cur à Natura eſſe non poſſit ad eum finem, vt fœtus naſcatur. & num. ſeq.*
58 *Fœtus in ſeptimo jam auctior eſt, & majori indiget alimento, quàm in vtero habeat.*
61 *Quo ratione ex præternaturali cauſſa, & violenta fœtus naſcatur in ſeptimo.*
62 *Septimeſtris ſit ex fortitudine virtutis. dic vt ibid.*
64 *Non omnes ſeptimo menſe dati illegitimi exiſtimandi, ne infonti propter fontes injuria fiat.*
65 *Septimeſtris omnis illud peculiare habet, vt in naſcendo aliqua ex parte inabſolutus appareat.*
66 *Septimeſtres quia debiles, non ſolent vt cæteri naſcentes, plorare, nec ſternutare, nec feces aut vrinam reddere, nec ſimile aliquod virtutis ſignum præbere.*

De Partu Septimeſtri.

QVÆSTIO III.

1 Abundè ſatis, vt mihi videtur, in hujus tituli principio probauimus, Naturam conſtituiſſe & homini, & quibuſcunque cæteris animalibus certum ſui partus terminum, qui tamen tam in homine, quàm in cæteris animantibus congruam, & rationabilem latitudinem habet, neque ad præſcriptas horas, aut momenta, ſed neque ad dies, aut hebdomadas determinetur, cùm tanta eſſet individuorum multitudo, & conſequenter temperamentorum in illis variatio. At cùm ſanciuiſſent omnes docti viri, terminum hunc eſſe indeterminatum ac incertum, admiſerunt inter legitima naſcendi tempora etiam 2 ſeptimeſtre ſpatium, in quo primùm naſci hominem vitalem docuerunt; nos tamen priorem concluſionem non omnimodam habere veritatem jam demonſtrauimus, & terminum illum ad nonum, & decimum reſtrinximus, & ex incerto certum fecimus, nunc autem conſequenter demonſtraturi, ſeptimeſtrem peculiariter non ex naturæ inſtituto naſci.

Tametſi hic non ſolùm ab omnibus pro legitimo, & vitali habeatur, ſed primus omnium & vniuerſalis præceptor *Hipp. in lib. de Carnib. in f.* eos, qui ſeptimo menſe natos poſſe hominem negant, vel mirantur, imperitiæ notare videatur; quin & *lib. de Nat. Puer.* non modò vitalem hunc partum pronunciauit, ſed pro ratione natum eſſe dixit; ita vt ea 4 verba, *pro ratione*, non aliud importare videantur, quàm *naturaliter*; ſic enim aliàs iiſdem verbis vſus, non aliud ſignificaſſe illum liquet, vt paſſim eius munumenta teſtantur. Hippocratis auctoritatem, immò, vt videbatur, ipſam rerum experientiam ſecuti ſunt omnes, & ex ejus auctoritate Leges ſeptimeſtrem fœ- 5 tum pro vitali, & legitimo admiſerut *l. ſeptimo. ff. de ſtat. hom. & ibi Bart. num. 1. d. Inteſtato. §. fin. de ſuis, & leg. hared. Alex. in l. Gallus. ff. de lib. & Poſth. num. 21. Iaſ. in l. Quod dicitur. ff. eodem. num. 13. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. don. Gloſſ. ſuſcep. lib. num. 205. Cagnol. in l. 1. ff. ſi cert. pet. num. 188. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. caſſ. 89 num. 34. & 37.* & cæteri iuriſperiti omnes, nullo excepto. 6

Conſentiunt pariter omnes Philoſophi ac Medici, quotquot in hanc pænè diem extitere. *Plato 5. de Rep. verſ. med. Ariſt. de hiſt. Anim. lib. 7. cap. 4. & alibi Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 5. Gal. in lib. de ſeptim. par. Alex. lib. 1. problem. 48. Soran. Epheſ. in Iſag. in artem Med. cap. 16. Macrob. in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 6. Auicen. 21. tertii, tract. 2. cap. 1. Theod. Priſcian. ad Euſeb. lib. 4. Fernel. conſ. 55.* & cæteri omnes, pro quibus ſatis ſit adduxiſſe nouiſſimum Medicum *Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 7. part. 4.*

Soli contra vniuerſos ſtant *Lalamant. in comm. in* 7 *lib. 2. Gal. de dieb. decret. & Fortunat. Fidel. lib. 3. de Relat. Med. cap. 7.* qui liber multa ac proficua doctrina refertus eſt, & ſimile huic noſtro argumentum continet. Hi ſeptimeſtrem, & octimeſtrem fœtum præter naturæ intentionem naſci, aſſerere non dubitarunt, immò Lalamantius abortiuos eſſe 8 voluit. Et licet illi multò antè, quàm ipſe, ejus fuerint opinionis, non tamen antè in eorum lectionem incideram, quàm in eam opinionem, nullo auctore, ſed ſola ſuadente ratione veniſſem, vt facilè patebit his, qui hæc cum illorum ſcriptis conferre voluerint. Probare ergò jam enitar cum Lalamantio, ac Fortunato, quòd fœtus in ſeptimo ex naturæ intentione non naſcitur; primò enim, quod imbecillum ita eſt, vt ſemper tale ſit, id contrà Naturam eſſe, ratio ipſa dictat. *Ariſt. problem. ſect.* 10. *problem.* 30. ſed talis eſt ſeptimeſtris fœtus, ergò contra Naturam illum eſſe, non ambigendum. quòd verò talis ſit ſeptimeſtris, neque ipſe Hipp. negat, 10 cum plurimùm interire affirmet, neque Ariſt. diſſentit, qui in ſæpius citatis locis præſertim *ſeptimo de hiſt. Animal.* licet vitalem primum illum exire dixerit, tamen infirmum eſſe concludit, vt qui imperfectus naſcatur, & membris non abſolutis; nec mirum, cùm præueniat generationem perfectam, *eod.* 11 *Ariſt. teſt. 4. de Gener. Anim. cap. 6.* quod quidem à Natura eſſe non poteſt, à qua perfectè, & in ſuo tempore naſci cuilibet individuo datum eſſe, omni- 12 nò aſſentiendum; ſecùs enim dicendo, natura perfectionem in omnibus non intendens, jam fine orbata videretur; at ipſa operatur propter finem, & 13 finis dici omnis actionis perfectionem, & vice verſa; vbi enim reperitur finis, ibi eſt perfectio, & vbi 14 reperitur perfectio, ibi etiam & finis, vt abundè ſuprà demonſtraui. Nullum ergò animal, & multò 15 minùs homo præuenit in naſcendo generationem

perfectam,& ſi præueniat,præter naturæ intentionem illud euenire dicendum, vt de ſeptimeſtribus euenit.

Secundò, cùm partus non niſi ex defectu alimenti fiat, vt explicat *Hipp. in libro de Nat. Puer. verſ. ſin.* & aliquandò hic defectus naturaliter eueniat, eo quod ad debitam magnitudinem jam fœtus perductus ſit, aliquandò verò non naturaliter, eo quod mater vel ob morbos, vel ob aliam quamcunque cauſſam ſanguine depauperata ſit, aut illum fœtui ſubminiſtrare prohibeatur; proculdubio, quòd tunc naturaliter euenire dicendum, cùm fœtus & abſolutus, & vegetus, & viuidus in lucem progreditur, ſi verò contrà eueniat, à Natura non fuiſſe talem defectum, aſſerendum. at ſeptimeſtris
19 fœtus & inabſolutus, & debilis, & minimè viuidus naſcitur, cùm vt plurimum intereat ex iis, quæ ex Hipp. & Ariſt. adduxi, ergò in ſeptimeſtri partu defectum hunc nutrimenti non naturaliter eueniſſe, & conſequenter illum non à Natura, ſed à vi, ab accidenti, à morbo in lucem mitti, concludendum.

20 Tertiò, vna eademque fœmina, quæ multos pariat, omnes penè nonimeſtres, aut decimeſtres parit, rarò autem vnum, aut alterum ſeptimeſtrem.
21 cùm verò partus, vt dixi, ex alimenti defectu fiat, nulla aſſignari poteſt ratio, cur hic defectus tam celeriter nunc euenerit, vt in ſeptimo ſucceſſerit, aliàs autem ad nonum, aut decimum vſque retardauerit. Quòd enim in hac ipſa fœmina defectus iſte adeò præcox à Natura non fuerit, patet, quia vt plurimum per duos, aut tres menſes ſuprà quàm nunc euenerit retardauit aliàs. Si ergò à Natura
22 non eſt, à morbo eſt, nam oporteret, ſi à Natura fuiſſet, vt ſemper tam celeriter in vna, eademque muliere eueniſſet, & ſi ſimel ſeptimeſtrem ea de cauſa generauit, ſemper, aut ſaltem vt plurimum debuiſſet ſeptimeſtres generare; at cum vt plurimum nonimeſtres, & decimeſtres pepererit, manifeſtum indè fit, defectum illum alimenti tam celeriter euenientem, ac accidéti fuiſſe, & conſequenter à morbo.

23 Quartò, celeritas naſcendi non ſolùm monſtrat
24 fœtum calidiorem, ſed etiam fortiorem, & perfectiorem, vt probat *Augen. lib. 1. de part. hum.* non enim aliam ob cauſſam mas celeriùs vt plurimum naſcitur, quàm fœmina, niſi quia mas & calidior, & fortior, & perfectior eſt fœmina, vt aliàs dixi; Si ergò naturalis eſt terminus naſcendi in homine ſeptimus menſis, vt nonus, & decimus ſunt, proculdubio quòd quilibet ſeptimeſtris tantò erit quolibet nonimeſtri, aut decimeſtri fortior, & calidior, & perfectior, quantò præ aliis ortum accelerauit, ſeptimeſtres ergò inter homines deberent eſſe Hercules alteri, aut Achilles; ſed an hoc ita ſit, credo, quòd quilibet homo videat; ergo certè nullum ea temeritate donari puto, qui contrà quotidianam experientiam tale quid affirmare audeat. nam & ipſi contrariæ ſententiæ aſſertores, & acerrimi defenſores id non audent firmare, ſed potiùs contrarium, inter quos *Augen. 2. de par. hum. cap. 4.* hoc ipſum concedit, ejuſque rationem inueſtigare conatur, nimirum cur ſit, quòd ſeptimeſtri naturaliter naſcente, de rarò tamen viuat, concluditque, non ob aliud id euenire, niſi quia & imbecillior ſit, neque decenti corpulentia dotatus, neque integrè formatus, cùm tamen potiùs ex his arguere debuiſſet, eum non eſſe naturaliter natum, ſed præueniſſe tempus perfectæ generationis, & antè Naturæ intentionem ab accidenti in lucem fuiſſe expulſum.

Sunt præterea, qui ſeptenario numero adeò addicti ſunt, vt ex ejus ſolummodo vi, ac energia fœtum ſeptimeſtrem viuere arbitrentur. Sed poſthabita pro nunc hac numerorum actiuitate, & illa iis, qui eam admittunt ad libitum conceſſa, tamen ex ipſorummet decretis ſic diſſeramus. Conceptio- 25
nes, abortiones, & partiones eodem tempore judicantur, quo & morbi, & ſanitates, & mortes cunctis mortalibus contingunt. *Hipp. in lib. de ſept. part. & lib. 1. prænotion. tex. 1. in f.* vndè eſt, quod ipſe motus partus comparetur motui critico. *Genſil.* 26
in lib. queſt. & tract. Medic. quæſt. 40. conſtat au- 27
tem, quòd in morbis ad perfectè judicandum ita vt naturam ſponte operari contingat, non ſatis eſt ipſa ſolùm dies critica, ſed requiritur, vt humores concocti, & ad naturalem æquabilitatem ſint redacti, omni morbifica cauſſa ſeorſim relegata, vt contrà illam inſurgens Natura poſſit pro arbitrio illam ab ægro corpore expellere, & ipſum ad ſanitatem, quam intendebat, reducere. Ita *Lalam. vbi ſupra cap. 1.* abſque hac ergò humorum con- 28
coctione euenientes criſes prorſùs imperfectæ, minùs rutæ, & malæ omninò ſunt, ita teſtante *Hipp. 2. epidem. ſect. .. &* 2. *Prorhet.* & docet abundè *Gal. in lib. de criſibus*, præſertim verò *lib. 3. cap. 3. &* 29
ſeq. claſſ. 4 & alibi ſæpè. quinimmò humorum ipſa concoctio præcipuè criſim efficit, vt firmat doctiſſimus *Fracaſtorius in lib. de dieb. crit. cap. 6.* At in partu quid illud eſt, quod humorum concoctioni 30
reſpondeat, niſi ipſius fœtus perfecta, & abſoluta conſtitutio, & conformatio, quæ non ſolùm ad eſſe, ſed ad bene eſſe ſit neceſſaria? ſicuti & in morbis non ſanitas ſolùm à criſi perfecta, & bona 31
habetur, ſed ſanitas tuta, & vndequaque ſalua. At quemadmodum perfecta humorum concoctio ſe habet ad abſolutam fœtus perfectionem, ſic & ſemiconcoctio, vel concoctionis initium ſe habet ad non abſoluram, aut ſolummodò initiatam fœtus perfectionem; & quemadmodum non benè, nec perfectè mouet natura, ſed diminutè, & malè, cùm humores adhuc ſemiconcocti exiſtunt. *Hipp. 2. Epid. vbi ſupra.* licet in die critica mouet; ſed magis perfectè, ac plenè, meliùs, ac tutiùs concoctis exiſtentibus humoribus, licet in alia die, quàm in critica moueat, vel ſaltem non in die primæ notæ, ſic & non aliàs in fœtu etiamſi in ſeptimo moueat, tamen, quia neque abſolutus, neque omnimoda, & à Natura requiſita fortitudine dotatur fœtus, non perfectè, ſed diminutè, hoc eſt, non cum debita ſecuritate mouet, ſed meliùs, ac tutiùs in nono, vel decimo, fœtu jam ad debitam, ac totalem perfectionem deducto. Ex quibus eliciamus primò, quòd nihil operatur ſeptenarius numerus in hoc caſu, ſed ſola fœtus perfectio, aut imperfectio, licet ſciam, & in nono & decimo terminis, vtpote naſcendi naturalibus, hunc ſeptenarium numerum Hippocratem, & cum eo cæteros omnes effinxiſſe, numeris, prout libuit, & magis ad rem ſuam faciebat, inter ſe combinatis, ac diuiſis.

Eliciamus ſecundò, quòd quemadmodum in mo- 32
tibus factis antè humorum perfectam concoctionem etiam in die critica patratis, non ipſa natura per ſe liberè agens, ſed & morbus cooperatur, qui naturam citiùs, quàm debeat ad mouendum exſtimulat, ſic & in partubus, qui antè perfectam fœtus abſolutionem eueniunt (quam abſolutionem non antè nonum, vel decimum aduenire jam probaui) ſemper morbificam cauſſam irrepſiſſe, & Naturam

non

non niſi coactam fœtum in lucem emiſiſſe. Eſſe verò ſeptimeſtrium perfectionem non abſolutam, docet *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* cum ſeptimum menſem initium perfectionis fœtibus afferre dixerit; non eſt autem abſoluta perfectio tunc, cùm in initio eſt. vndè apparet ſeptimeſtres inperfectos eſſe, reſpectiuè ad alios, cùm principium ſolummodò perfectionis, non verò totalem perfectionem adepti fuerint.

Denuò igitur hæc reiteremus. dico, quòd Natura
36 non intendit, hominem in ſeptimo debere naſci, & quòd, ſi aliquandò illud eueniat, à morbifica cauſſa eſt, atque ea de re ſeptimeſtrem difficulter, & rarò eſſe vitalem, cùm antè tempus, & per vim in lucem progrediatur.

Inſtabis tamen, dicens: Quanam ratione fieri poteſt, vt ſeptimeſtris præter naturæ intentionem naſcatur, & tamen aliquandò viuat, cùm ſatis notum illud ſit, Natura repugnante omnia irrita. num poteſt aliquod animal contrà Naturæ legem, ac diſpoſitionem viuere?

Reſpondeo, quòd ſi vniuerſalem Naturam re-
37 ſpicias, penes quam fuit originaria illa diſpoſitio, vt hoc animal nono, illud quinto, aliud ſexto menſe naſcatur, hoc non niſi per accidens eſt: nam hæc vniuerſalis Natura in pluribus regulatur, ea verò, quæ in particularibus eueniunt extrà ordinem ab ea determinatum, per accidens eueniunt. licet ergò ſeptimeſtris ob id vitalis non ſit, tamen per accidens aliquando viuit; quandò vero dicitur, Natura repugnante omnia irrita, hoc de Natura prout in particularibus
38 ſubjectatur, intelligitur, non vt vniuerſalis cauſſa eſt, nam quoad particularem Naturam ſeptimeſtris fœtus pertinet, ſi fortia principia, ac vegetum calorem ſortitus fuerit, tunc licet quoad vniuerſali Naturæ legem viuere non deberet, quià ab eius diſpoſitione defecit, tamen ſua ipſa peculiari natura adjuuante poſſibile eſt, vt viuat, quod tamen, vt dixi reſpectu vniuerſalis per accidens eſt.

Sed inſtabis iterum, dicens: Nulla certa regula
39 dari poteſt eorum, quæ per accidens eueniunt, at
40 contrà de termino ſeptimeſtri in naſcendo datur certa regula, quia antè hunc terminum nullus eſt vitalis, contrà verò in hoc termino, quod quidem clariſſimè oſtendit, ſeptimeſtrem non per accidens, ſed ex ſua natura eſſe vitalem.

Reſpondeo eam regulam non eſſe omninò veram, nam & aliquandò etiam in ſexto, immò & in quinto menſe nati vitales fuerunt, ſi doctis viris fidem habere volumus, vt probat *Augen in libro de part. humano*, ſed verum eſt, magis de rarò viuere natos ante ſeptimum, quàm in ſeptimo, &
41 octauo, quia non antè hos terminos per os nutriri poſſunt; at nullus vitalis naſci poteſt, qui per os non poſſit enutriri. *Gal. 15. de vſu par. cap. 7.* In ſeptimo verò quia jam per os nutriri poteſt, ſi vt dixi, fortia principia fœtus ſit fortius, ac vegetum calorem, licet cæteris conditionibus ad vitam certam traducendam neceſſariis deſtituatur, poteſt aliquandò viuere, quamquam plurimum ex prædictarum conditionum defectu non viuit.

Sed remanet adhuc confutanda Auerrois, Fracaſtorij, Valleriolæ, Bonauenturæ, Roderici à Caſtro, etſi aliorum ea ſententia eſt, quæ inter humana ſemina quaſdam differentias ſomniauit, dicens, quòd quemadmodum in genere tritici aliud
42 eſt, quòd quatuor menſibus, aliud quod ſeriùs, aliud quod maturiùs ſemen proferat, ſic & inter humana ſemina aliud eſſe firmat, quod ſeptimeſtres, alterum, quod octimeſtres, tertium, quod nonimeſtres, aut decimeſtres fœtus procreet.

Nam præterquam quod hoc ipſum à natura eſſe oporteret, & non eſſe à Natura demonſtrent ſuprà adductæ rationes, hanc phyſicam quamdam commentationem eſſe, apparere poteſt ex ſequentibus.

Primò etenim non declaratur, cur hæc proprie- 43
tas magis inſit ſemini humano, quàm bellino, neque vllam ejus rei aſſignare poſſunt illi ſaltem apparentem rationem. Secundò quærere poſſumus ab iis, num hæc proprietas in humano ſemine, ſit occulta vel manifeſta; ſi ſit manifeſta, jam patet, ex 44
temperamentorum differentijs illam originem duxiſſet; & hac ratione neceſſariò quilibet eodem temperamento conſtans tales fœtus deberet procreare, vt ſi, exempli gratia, dicas ex calido, & ſicco temperamento eam proprietatem in ſemine conſurgere, vt ſeptimeſtres generet; & ex frigido & humido, vt naſcantur decimeſtres, omnes calidi, & ſicci ſeptimeſtres, & omnes frigidi, & humidi decimeſtres generare deberent; at verò tam ex calidis & ſiccis, quàm ex frigidis & humidis, & ſeptimeſtres, & octimeſtres & nonimeſtres, & decimeſtres generati in horas videmus, immò ex vno eodemque ſemine diuerſos fœtus naſci.

Quòd ſi ab occulta proprietate hoc habere humanum ſemen velis omni procul dubio, quòd, niſi 45
velis talem proprietatem cælitus in hunc virum, aut mulierem immiſſam, ex parentis ſemine eam ſortitum fuiſſe, confitendum, & quia nemo dat, 46
quod non habet, *Plato in Alcibiad. primo, ſeu libr. de Natura humana*, facit pro Iureconſultis *l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iuris. Maluaſ. Conſ. 18. num. 19. vol. 1. Ruland. Conſ. 92. num. 3. Tom. 2. Gratian. diſcept. For. cap. 730. num. 30.* neceſſe eſt etiam parentem ea proprietate fuiſſe dotatum, & ſic de reliquis; nam in cæteris omnibus, quæ occultam aliquam proprietatem à Natura habét, ſic & non aliter euenire conſpicimus. Ex his ergò conſequens eſſe videtur, vt ſolummodò quædam peculiares familiæ ſeptimeſtres, nonnullæ octimeſtres, cæteræ nonimeſtres, aut decimeſtres generarent, non verò promiſcuè vna familia, immò vnus idemque vir, aut mulier modò ſeptimeſtrem, modò nonimeſtrem procrearet; haſce tamen familias nullibi terrarum vnquam reperiri audiui, forraſsè in Sibillia, vel alibi gentium eas familias extare vel ipſe Auerroes vidit, vel à muliercula illa ſua vicina accepit, cui majora etiam miſteria accepta referebat. Sed ſit hæc 47
proprietas ſolius individui, vt magis ſeptimo, quàm octauo, aut nono filios procreet, cùm ea, quæ inſunt natura, inſunt per ſe, & non per accidens (nam tale principium dicitur Natura) ita vt non poſſint eſſe, & abeſſe à ſubjecto, in quo ſunt, hoc individuum, quod ea proprietate donatur, deberet ſemper ſeptimeſtres generare, & tamen eundem virum eidem 48
mulieri copulatum, aliquandò ſeptimeſtrem, aliquandò octimeſtrem generare conſtat, plurimùm verò nonimeſtrem, quomodò ergò talis proprietas à Natura eſſe dici poteſt?

Præterea proprietatem illam, quam in tritico ineſſe pro exemplo adducunt, etiamſi realiter ita ſe res habeat, quod vnum celerius alio matureſcat, 49
tamen non tantùm in tritico reperiri, quantùm in ſolo, quod illud recipit, manifeſtum eſt: quia hoc ipſum triticum, quod ſex menſibus in hoc ſolo matureſcit, conſtat in occidentales regiones delatum ſexaginta dierum ſpatio maturum extitiſſe; ergò

Proprietas illa non eſt ex parte ſeminis, ſed ex parte lo-
ci ſeminem recipientis. ſic & non aliter humano ſe-
mini euenire neceſſe eſſet : nam ſicuti triticum ob
maiorem, aut minorem ſoli vbertatem, ac pingue-
dinem, aut culturam, celeriùs, aut tardiùs matu-
reſcit, ita & humanum ſemen pro vteri, in quem il-
labitur, maiorem, aut minorem fœcunditatem, &
diſpoſitionem ad generationem ſeriùs, aut citiùs
fœtum perficere deberet, ita vt illa proprietas magis
50 fuiſſet ponenda ex parte vteri, quàm ſeminum, vel
ſaltem ex parte vtriuſque, & ſic non magis ex parte
viri, quam mulieris. quòd ſi ita ſe res habet, à natura
ea proprietas eſſe non poteſt, cùm proprietates, quæ
51 à natura dependent, non ſint diuiſibiles. nam qua
ratione Natura eam proprietatem duobus indiuiduis
indidit non vno eodemque vtero, immò non vno
eodemque loco, aut tempore natis, immò tempe-
ramento, ætate, ac toto cælo inter ſe diſſidentibus,
vt vnum eius proprietatis medietatem, aliud alte-
ram habuerit, quibus medietatibus ſimul iunctis ea
proprietas inſurgat, vt magis ſeptimeſtres, quàm no-
nimeſtres, aut magis octimeſtres, quàm decimeſtres
generare valeant ?

Hæc igitur valere iam ſinamus, & alias rationes
52 diſcutiamus, quæ fœtum in ſeptimo naturaliter naſ-
ci oſtendere poſſent. Nam partus tunc naturaliter,
& ex Naturæ inſtinctu fieri dici debet, cùm ab ipſa
natura ad exitum irritatur fœtus ; patet autem,
53 quòd tunc fœtus ad exitum à natura ſtimulatur, cùm
iam adeo auctus eſt, vt majori nutrimento, & majo-
ri loco, & liberaliori, ſeu potiùs ſimplici reſpiratio-
ne indigeat: hoc autem in ipſo ſeptimo euenire non
54 ſolùm docet *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & Auic.* 21.
tertij. tract. 1. *cap.* 2. *Petrus Apponen. quem adducit*
Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de Reuoc. donat. Glo. ſuſcep.
lib. num. 210. *verſ. Nec tamen prætermittam*; ſed &
ipſa experientia manifeſtiſſimè oſtendit, cùm videa-
mus in ſeptimo fœtum plerumque validos motus,
vt exitum ab vtero quærat, excitare, & ad id aſſe-
quendum totis neruis contendere, ſi ergò tunc naſ-
catur ſuo fine, & à Natura ſibi propoſito potitur, &
idcircò non niſi ex Naturæ inſtinctu fœtum in ſepti-
mo naſci aſſerendum.

Ego (licet tantorum virorum, & Hippocratis præ-
cipuè communis præceptoris reuerentia, non ſolùm
à dicendo me prohibeat, ſed penitùs deterreat) tamè
veritatem cuiuſuis hominum auctoritati præferens,
liberè meam ſententiam recitare non deſiſtam.

Dico ergò, quòd fœtus neque eo fine, neque ea
55 intentione in ſeptimo mouetur, vt in lucem tunc
temporis progrediatur, ſed quia iam ſe ipſum auctio-
rem, & validiorem experitur ; ſi etenim tales motus
eò fine à natura excitarentur, multa indè abſurda
conſequi neceſſarium eſſet ; nam primò Natura ſem-
per, aut ſaltem vt plurimum ſuo fine fruſtaretur,
56 cùm plerumque irritus ſit motus ille, nam plerum-
que fœtus nono, aut decimo naſcitur.

Secundò, ſi iis eſt Naturæ finis, vt homo naſca-
57 tur ſeptimo, & ob idipſum ipſamet Natura fœtum
ad exitum ſtimulat ; ergò nono, aut decimo illum
naſci, præter naturæ intentionem eſt ; atque hoc
multò magis firmare poteſt, id quod ajunt, ex eo
motu fœtum toto octauo menſe in vtero ægrotare.
ob morbum ergò exitum tanto tempore ad nonum
nimirum vſque, aut decimum retardat ; ſi igitur à
morbo retardatur, cùm naſcitur præter Naturæ in-
tentionem tam ſerò naſcitur.

Tertio, ſi ob id, quod fœtus in ſeptimo jam au-
ctior eſt, & maiori indiget alimento, exitum quærit, 58
multò magis hoc efficere deberet ſequentibus tem-
poribus, cum multò major ſit ; at in octauo dicunt
illum ægrotare, ſed quid ſi decimo hic naſci debeat,
cur in nono ingentes illos motus non excitat, & ſi
excitat, & tamen tunc non naſcitur, cur non ægro-
tat iterum toto decimò ? immò naſcitur decimo, &
maximè omnium vitalis eſt.

Denique ſeptimeſtres cæteris eſſent multò magis
vitales & fortes ; nam illi ab vtero exeunt ſani, & à 59
nullo morbo exagitati, cæteri autem non antè, quàm
in vterò per quadraginta dies ægrotauerint. Scio ve-
rò multos doctos viros non de omnibus intelligi vel-
le, quòd ægrotent, ſed de aliquibus tantum. eorum
tamen dicta veluti circa rem à veritate alienam, &
ab imaginatione ſolummodò dependentiam haben-
tem, verſantia, mille ambagibus implicata compe-
ries, & inter ſe ipſa non parum diſcrepantia.

Cùm ergò motus ille non eo fine à Natura in ſep-
timo exciteretur, vt tunc fœtus naſcatur, non mirum 60
eſt, ſi vitalis plurimùm non ſit in lucem tunc veniens,
quia ſubeſſe neceſſe eſt aliquam vim præternaturа-
lem, quæ illum ab vtero detrudat ; & ſic non ob
aliud aliqui naſcuntur in ſeptimo, niſi ob proprium, 61
aut matris morbum, vel quia validiores motus, quàm
par ſit, excitantes, aliquandò ligamenta, quibus
vtero annectuntur, per vim diſrumpunt, & ante
tempus naſcuntur. Neque forſaſsè aliter euenit, iis,
qui tam validè mouentur ob id, quod cæteris vali-
diores exiſtant, quàm eueniret iis, qui ſupra vires
exercerentur ; ex hoc enim promptiſſimè in morbum
laberentur. ſic etiam nonnulli ex his ex valida agita-
tione in morbum aliquandò labuntur, à quo ſtimu-
lati ab vtero immaturi exeunt.

Atque hinc patet, quomodò ſaluari poſſit dictum
Alex. Probl. lib. 2. *problem.* 48. *& Auicenna* 21. 3.
tract. 1. *cap.* 1. quorum auctoritatem ſequitur *Mer-*
curius in ſapius citato lib. della Commare, *lib.* 1. *cap.*
7. quod ſeptimeſtres fiat ex fortitudine virtutis &
velocitate, ac virtute creatricis, & formatricis, ex
quorum ſententia concludere licet, non ſolum ſep- 62
timeſtrem eſſe vitalem, ſed etiam fortis complexio-
nis, vt probat *Lemn. de occul. Natur. mirac. lib.* 4.
cap. 12. Dico enim, quòd aliqui ex iis, qui in ſeptimo
naſcuntur, non ex matris, aut proprio aliquo morbo,
ſed quia, vt dixi, valdiores motus excitantes ligamẽ-
ta per vim deſruperunt, cæteris quidem fortiores
erant, & principia validiora ſortiti ; ſed quia quoad
tempus, quo debebant in vtero perfici, deficiunt, nec
tantum alimenti, quantum illis ad conueniens robur
acquirendum ſatis erat, hauſerunt: idcircò non vita-
les vt plurimùm ſunt: tamen aliqui eorum ob innatam
ipſorum fortitudinem aliquandò vim illam ſuſtinere
poſſunt, & defectum alimenti ſupplere, & viuere,
licet plures eorum nunquam adeò viuidi, vt noni-
meſtres & decimeſtres ſint ; perpauci autem exiſtant,
qui viuentes ad naturale, & ſibi à ſuis primordiis
communicatum robur redeuntes, non minùs quàm
alij hominum fortes, ac vegeti conſeneſcant, & ad
vltimam ſenectutem proſperè deueniant.

Ex his ergò ſatis mihi ſit demonſtraſſe, hominem in
ſeptimo menſe ex inſtituto & ordine Naturæ non
naſci, ſed à morbo, ac præternaturali quadam vi in
lucem expelli. quia tamen negari non poteſt ali-
quandò ſeptimeſtrem viuere, exindè concludendum
minimè eſt, omnes ſeptimo menſe natos illegitimos
eſſe, ſi viuant, ne vni propter alterum iniuria fiat ;
atque ea de re, ſi aliqua coniectura certa haberi poſ-
ſet,

qua aſſequeremur, quandonam verè ſeptimò men-
64 ſe natus ſit aliquis, operæ prætium eſſet adducere. Itaque, vt ex ſuperioribus, & auctoritate Ariſt. jam patet, omnes ſeptimeſtres illud peculiare habent, vt in naſcendo aliqua in parte non abſoluti appareant: nam vel capitis commiſſuris hiantibus,
65 ac hiulcis naſcuntur, vel aurium meatibus occluſis, aut nimis patentibus, vel hærentibus inter ſe manuum, pedumque digitis, prodice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo reſerato, oſſibus etiam inter ſe diſiunctis, vel adeò tenellis, vt nulla debita duritie dotentur, ſed nerueam potius habere ſubſtantiam videantur, ita vt cranium interdum non minus ac ſi membranaceum eſſet, plicari facilimè in nonnullis ſit animaduerſum; & aliis notis hiſce ſimilibus inſigniti ſemper, & vtique naſcuntur, quod eorum impetfectionem præmonſtrat. Sic etiam & quia ob iam paſſam vim debiles ſunt effecti, naſcentes non vt cæteri factitant, plorare ſolent, nec
66 ſternutare nec fæces, aut vrinas reddere, nec ſimile quicquã efficere, quod viuidam, ac fortem naturam oſtendere poſſit. viuentes autem aut vita breui fruuntur, neque omnes percurrunt ætates, ſed iuuenes, aut etiam adoleſcentes commoriuntur, aut eas ætates quàm breuiſſimas peragunt, ita vt quam citiſſimè conſeneſcant, qui etiam, licet ad quinquageſimum, aut ſexageſimum annum perueniant, tamen valetudinarij, & morbis maximè obnoxiam vitam tranſigunt. corpore inſuper ſunt plurimum puſillo, tenui, gracili, & externis iniuriis mirum in modum expoſito. vulgo etiam prouerbio jactare ſolent, cùm hominem intellectu captum ſignificare volunt, eum non habere menſes omnes, nam tales vt plurimum ſtolidi viſuntur, & non integrum rationis vſum eſſe adepti. qui ergò ſecùs vel naſcuntur, vel viuunt, (dummodò nullũ ex his ſignis habeant, nam ſatis eſt, ſi nonnulla appareãt) pro ſeptimeſtribus, mea ſentẽtia, non habendi, neque pro legitimis acceptandi. Et hæc quidem locum, ac veritatem haberevt plurimùm & ſecundũ plurimùm dico; nam aliàs ex ſeptimeſtribus viſi ſunt aliqui in viros euaſiſſe eximios, & fortes, & abſolutos, non quoad corpus ſolùm, ſed etiam quoad animum; hi verò tantum robur in ſuæ generationis radice ſortiti fuerunt, vt tantumdem vix perpauci aliorum hominum ſortiantur; vndè inter Naturæ monſtra tales ſeptimeſtres conumerandi; ſed & hos in naſcendo, aliqui ex prænominatis ſignis, ſeſe non iuſto tempore naſci, palam fecerunt, licet dehinc naturali robore prævalente; omnem morbificum ſtatum facilè ſuperauerint. Ad Lemnium verò aliàs in his quæſtionibus reſponſum eſt, itaque aliud hic non addo; nonnullæ denique remanebant dubitationes eluendæ, ac quædam problemata enodanda de ſeptimeſtri fœtu, quæ quia etiam ſeq. quæſtioni aptari poſſunt, ne hæc longiùs, quàm par ſit protrahantur, in ſequenti diſcutientur.

SVMMARIVM.

1 *Octimeſtris nullus vitalis ex Hippocratis ſententia.*
2 *Octimeſtris habetur tanquam mortuus.*
3 *Octimeſtris vltrà octo dies viuere non poteſt.*
4 *Octimeſtris eſt abortiuus. contrarium ibid.*
5 *Octimeſtris ex ſui Natura eſt magis vitalis, quàm ſeptimeſtris. & num. 8.*
6 *Ad totalem fœtus perfectionem requiritur ſaltem ſpatium nouem menſium.*
7 *Quantò magis à nono diſtat partus, tantò imperfectior.*
9 *Octimeſtris eſt perfectior ſeptimeſtri.*
10 *Prima ratio, cur octimeſtris non ſit vitalis ex aliorum opinione. confutatur. num. 16.*
11 *Fœtus in octauo neceſſariò laborat.*
12 *Pragnantes octano male habent.*
13 *Secunda ratio. confutatur num. 20.*
14 *Tertia ratio, duo eſſe humani partus tempora. confutatur num. 25.*
15 *Cur ſolus ſeptimus & nonus ſint naturale ſpatium naſcendi.*
17 *Ægrotare eſt quid de directo contrà Naturam.*
18 *Octimeſtris quomodò non vitalis.*
19 *Quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe.*
21 *Fœtus in ſeptimo non mouetur ex Natura intentione ad exitum.*
22 *Fœtus in ſeptimo cur moueatur.*
23 *Non eſt neceſſe fœtum toto quadragenario vires reaſſumere.*
24 *Multi fœtus in principio noni validiſſimos edunt motus, & tamen non naſcuntur.*
26 *Non poteſt ſeptimus fœtui maiorem perfectionem præſtare ob id, quod ſeptimus eſt.*
27 *Nullus numerus habere poteſt efficientiam aliquam.*
28 *Res non ſunt propter numerum, ſed numerus propter res.*
29 *Octimeſtrem ob defectum ſeptenarij numeri non eſſe vitalem, eſt falſum.*
30 *Tam ſeptimeſtris, quàm octimeſtris imperfectus.*
31 *Septimeſtris facilius viuit, quam octimeſtris. & cur, num. ſeq. & num. 38.*
33 *Octimeſtres cæteris imperfectiores.*
34 *Fœtus quantò recentior, eò facilius à morbifica cauſſa ladi poteſt.*
35 *Plures abortus contingunt fœtu recentiore exiſtente.*
36 *Quadraginta dierum termine præterito fœtus validiores exiſtunt.*
37 *Tam ſeptimeſtris, quàm octimeſtris à morbifica cauſſa in lucem expelluntur.*
39 *Nonimeſtres cùm abortiuntur nunquam viuunt.*
40 *Ante ſeptimum cur non viuat fœtus. & num. ſeq.*
42 *Tantum reſiſtere poteſt ſeptimeſtris, quia debilior leuiori cauſſa quantùm octimeſtris, quia fortior cauſſa fortiori.*
43 *Debile à leui cauſſa mouetur, forte autem etiam à forti non mouetur.*
44 *Id attendi debet, quod à Natura eſt, non quod ex accidenti.*
45 *Septimeſtres, & octimeſtres vel ſimul reijciendi, vel vtrique ſimul acceptandi.*

De octimeſtri Partu.

QVÆSTIO IV.

NOn minor, ſed forteſſè multò maior contentio eſt circà octimeſtrem partum, quàm fuerit circà ſeptimeſtrem; ſed vt ſeptimeſtrem oppugnatemus, vix vnum, aut alterum coadiutorem habuimus, vt verò octimeſtri tantiſper faueamus, non deſunt fortes illi quidem, ac acerrimi propugnatores, cum quibus iam pro illo contrà cæteros dimicari paramus.

Pro parte tamen aduerſa primùm comparet Hipp. cuius aſpectu animo conſternantur omnes contrariæ partis fautores: hic enim *in lib. de Carnib. circa f. & lib. de octim. part. in princip.* vitam omninò octimeſtri partui denegauit; ita vt incaſſum penitùs inſudauerit *Bonauentura in lib. de octim. par.* vt illum

inuitum in contrariam ſententiam alliceret. Porrò tanti præceptoris auctoritatem omnes ſecuti videntur. *Ariſtot. 7. de hiſt. Animal. cap. 4. Plin. Nat hiſt. lib. 7. cap. 5. Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 1. & ex Iurisperitis Bart. Bald. Alciat. Tiraq. Soccin. ſen.* cæterique omnes quorum omnium tam Iureconſultorum, quam Philoſophorum, ac Medicorum, aliorumque magnorum hominum auctoritates pleniſſimè cumulat *Bonauentura vbi ſup. lib. 1. & 2. & in prædicto operis comp. cap. 1. & ſeq.*

Sed non ſolùm pro non vitali pronuntiarunt ipſi
2 Iureconſulti octimeſtrem fœtum, ſed eum haberi voluerunt tanquam mortuum. *ita Alciat. in l. qui mortui ff. de verb. ſignif. Affict. deciſ. Neapolit. 226. num. 4. & ibi addentes num. 1. in princip. Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reuoc. don. Glo. ſuſcep. lib. ſub. num. 205. Soccin. Iun. conſ. 45. Clar. lib. 3. ſent. §. Teſtamentum. num. 3. verſ. ſed quid ſi iſte. Boſius quæſt. 220. per totam. Burſ. conſ. 64. num. 18. volum. 1.*

Quin etiam *Addentes ad Affict. vbi ſup. in verb. viuere. & Maſcard. concl. 1146. num. 6. volum. 3.*
3 octimeſtrem vltrà octo dies viuere non poſſe firma-
4 runt, tandemque eò res deuenit, vt non dubitauerit *Tiraq. vbi proxime. num. eod. & pluribus ſeq.* octimeſtrem inter abortiuos fœtus connumerare, aliquorum auctoritatem fortaſsè ſecutus, apud *Gell. Noct. Attic. lib. 3. cap. 16. in f.* cum quibus etiam concordant. [*Soccin. in l. cum Auus. num. 110. ff. de condit. & demonſtr. Pariſ. conſ. 56. num. 6. & ſeq. lib. 2. Clar. in §. Teſtamentum q. 45. num. 3. Mart. Vol. Piſan. 55. num. 6. Becc. conſ. 74. num. 56. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cas. 89. num. 56. & de Præſumption. lib. 4. Præſumpt. 111.*] ex noſtris *Lalaman. in 2. Gal. de diebus decret.* contrà quos tamen ſunt *Augen. de part. hum. lib. 2. cap. 16. & Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 29. & 30.* ſi tamen veritatis ſtudium præceptorum reuerentiam ſuperare debeat, profectò rei natura optimè perpenſa, affirmandum mihi videtur cum *Card. contrad. Med. lib. 1. contrad. 8. tract. 3. in fin.* octimeſtrem ex ſui na-
5 tura eſſe magis vitalem ſeptimeſtri, etiamſi ex accidenti contingat, vt difficiliùs viuat ille, quàm hic.

Nec temerè, & abſque ratione hæc prolata fuiſſe, quiſquis ſit, fateatur, antequam noſtræ aſſertionis veritatem ex ſequentibus eliciat. nam cùm ex iis, quæ & nos ſuprà adduximus, & Lalamantius *ſuprà cit. comm.* protulit, abundè demonſtratum ſit, non mi-
6 nus ſpatium, quàm nouem menſium requiri ad to-
7 talem fœtus humani perfectionem, ſequitur indè, quòd quantò magis fœtus ab eo ſpatio diſtabit, tantò minori perfectione dotatus erit, quantò verò minùs majori. Sed ſic eſt, quòd ſeptimeſtris magis ab eo ſpatio diſtat, minùs verò octimeſtris, ergò magis à naturali perfectione diſtat ſeptimeſtris; quod ſi verum eſt perfectiorem eſſe magis viralem, omni proculdubio octimeſtris eſt magis vitalis ſep-
8 timeſtri. Eſſe verò perfectiorem non ſolum ex majo-
9 ri temporis diuturnitate, qua in vtero moram traxit notum eſt, ſed etiam patet ad ſenſum, liquidem octimeſtris & maius robur habet, & ſolidiora membra, & magis formata, & calorem etiam vegetiorem, quippè qui à ſuperflua, ac primigenia illa humiditate eo minùs obruatur, quò magis à ſuo principio elongantur, cùm illam indies grandior factus deperdat; qua tamen ratione fiat, vt ſeptimeſtris facilìùs, & frequentiùs viuat, quàm octimeſtris, deinceps monſtrabo.

Sed perpendamus jam obſecro rationes, ob quas voluerit Hipp. & cum eo cæteri omnes, octimeſtrem abſolutè viuere non poſſe, ita vt illum cum vita repugnantiam quandam habere demonſtrauerint, quibus adductis eis pro viribus ſatisfacere nobis liceat, ac dehinc propriam ſententiam non niſi rationibus firmiſſimis illis quidem fultam in medium afferre.

Tres igitur in vniuerſum rationes aſſignantur huius fatalis periculi, & mortis ineuitabilis octime- 10
ſtris fœtus, & prima quidem, de qua *Hipp. in princ. lib. de octim. par.* ea eſt, quia cùm fœtus in octauo menſe affligatur, & ægrotet, ſi huic afflictioni ſuccedat etiam labor qui in partu ſubitur, puer abſque dubio ex neceſſitate perit. laborat autem fœtus neceſſario 11
in 8. menſe duplici de cauſa, quarum vna eſt, quam in ſequenti ratione adducemus, altera, quia matres octauo menſe multùm fatigantur, ac malè 12
habent, vt experientia conſtat; ex matris ergò afflictione etiam ipſe fœtus ægrotat, & tunc debilis exiſtens ab vtero exiens facillimè commoritur.

Secunda ratio ex Hipp. mente ab aliis adducta 13
eſt, quæ ſequitur, & affertur à *Tiraq. in ſupius citata l. ſi vnquam. glo. ead. num. eodem. verſ. nec tamen prætermittam.* & dicit eſſe Auic. & Aponen. vt eſt, de qua etiam *Burſ. in cit. conſ. 64. num. 18. lib. 1.* & habet ita: Fœtus, inquiunt, qui iam ad ſeptimum menſem peruenit, ex vtero egreſſum affectat, tum quia maiori alimento indiget, tum etiam quoniam aërem ad reſpirationem liberiorem expoſcit, quamobrem moueri incipit, & exitum quærere; quod ſi naſcatur, benè quidem ſe res habet, & viuit, ſin minùs, à præcedenti labore defatigatus, & debilis effectus, neceſſe eſt illum ægrotare per quadraginta dies, vt Hipp. placet, ſi verò antequam vires reaſſumat, adhùc ægrotans exitum ab vtero ſibi paret, à ſubſequenti, quem in partu ſubit, labore magis magiſque enerua-
tus, omninò incaſſum venit in lucem, non multò poſt interiturus.

Tertia ratio, de qua *Auic. loco cit. 21. tertij, &* 14
alij, hæc eſt. Duo tantùm ſunt humani partus tempora, ſeptimus nimirum, & nonus, ſeu decimus menſis. qui ergò extrà hæc tempora naſcitur, præter Naturæ intentionem naſcitur; non mirum ergò, ſi vitalis non eſt; cur verò ſolus ſeptimus, & nonus 15
ſint naturale naſcendi ſpatium ipſi homini, eſt, quia, (inquit *Bonauentura in lib. de octim. par. in comp. c. 14.* & firmat multo ante illum *Alex. problem. lib. 2. problem. 48.*) ſpatium ſeptimeſtre ſecundùm Naturam eſt, tum ratione nobilitatis formæ, ac temperamenti, tum ratione ipſius perfectionis fœtus. Nonimeſtre verò & decimeſtre ſecundùm Naturam ſunt ratione magnitudinis, & perfectionis; octimeſtre verò ab vtriuſque perfectione deficit. Qui ergò partus editur in octauo, vel edi debebat in ſeptimo, & præ debilitate non potuit, & ſic retardauit exitum, & tunc eadem debilitate affectus naſcitur, & in naſcendo ex eadem cauſſa multò magis laborat, quàm par eſſet, atque ea ratione facile interit, vel debebat edi in nono, aut decimo, & à cauſſa morbifica ſtimulatus foras protruditur, & ſic vitalis non eſt, neque eſſe poteſt, quia ante tempus naſcitur. Omittam autē data opera nonnullas alias eius rei rationes, atque vnà cū his etiam Aſtrologicas, cùm eas potiùs ab Auctorum imaginatione, quàm à re ipſa originem habere putē.

Sed antequam his, quæ adduximus ſatisfaciamus, quid nos de ea re ſentiamus, abſque magna verborum circumuolutione dicamus. Octimeſtris fœtus non minus ac ſeptimeſtris ſua natura non eſt vitalis,

quia

quia antè debitum tempus naſcitur. facta vero comparatione inter ſeptimeſtrem, & octimeſtrem, & rei natura conſiderata, octimeſtris magis vitalis eſt ſeptimeſtri, ex accidenti verò fit, vt dehinc videbimus, vt magis ſit vitalis ſeptimeſtris octi neſtri. In hac ergò quæſtione illud quærendum eſt, vter ex rei na-
16 tura magis vitalis ſit. Nunc ad rationes in contrarium adductas reſpondeo: ad primam, quod quicquid ſit de eo, quod dicitur, fœtum in octauo menſe neceſſariò ægrotare (hoc enim licet commentitium credam, tamen diſcutere pro nunc non libet)
17 ſcio hoc natura non eſſe, ſed ab accidenti, ægrotare enim eſt quid de directo contrà Naturæ intentio-
18 nem. *Auer. 4. de Gen. Anim. cap. 4.* quantùm ergo eſt ex parte huius rationis, octimeſtris non ex defectu Naturæ, ſed ex accidenti non eſſet vitalis, atque hoc modo plures octimeſtrium viuere deberent;
19 nam id, quod ex accidenti eſt, poteſt eſſe, & non eſſe; ſi ergò ex accidenti non vitalis eſt, & ex natura ſua vitalis, plurimùm viuere deberet.

20 Secundæ rationi reſpondeo, quòd ſi verum eſt, fœtum in ſeptimo menſe egreſſum ab vtero tentare, & id non ob aliud euenire dicendum eſt, quàm quia maiori nutrimento, quàm in vtero habeat, & liberiori aëre ad reſpirationem eget, licet in vtero non reſpiret, vt multi Anatomici docent, profectò hæc retardatio exitus ad nonum vſque, aut decimum, præter Naturæ intentionem euenitet; quin etiam plurimi eorum, qui tamdiu exitum retardant, omninò ſuffocarentur, vel fame necarentur: nam ſi in ſeptimo tanto indigent alimento, quantum in vtero non habent, hæc egeſtas in octauo, immò in dies, & horas augebitur, & ſi in ſeptimo alimentum jam erat diminutum, in octauo, & nono omninò euaneſcet, & ſi toto hoc tempore in vtero commorabitur, fame omnimodè conficietur. ſic etiam, ſi vix affectante ſeptimo liberiorem aërem ad reſpirationem requirit, in octauo ac neceſſitate augeſcente, vix eo abſoluto ſuffocabitur. Deniquè ſi ex his cauſſis ſeptimo pueri exitum ab vtero quærunt, multò magis ea ipſa cauſſa in octauo vrgebit, & ſi quis eorum ſeptimo non moueatur, octauo omninò ob id ipſum, & majori cum impetu moueri deber. Non ergò ex his cauſſis ad exitum mouetur fœtus in ſep-
21 timo, neque vt tunc temporis naſcatur, ſed quia tunc, vt aliàs dixi, ſe ipſum robuſtiorem, & viuidiorem experitur, quàm fuerit in præcedentibus temporibus. Reprobata ergò hac hujus ſecundæ rationis parte, quòd nimirum in ſeptimo fœtus ob id moueatur, quòd maiori nutrimento, & liberiore aëre indigeat, corruat etiam ſimul altera eiuſdem rationis pars neceſſe eſt, ſiquidem nullum laborem in illis motibus, niſi modum excedant, fœtus impendit, mouetur enim tunc validiùs quàm antè,
22 nam & antè monebatur, quia validior, vt dixi, ſe ipſo eſt; neque enim in ſeptimo ſolùm mouetur fœtus, ſed quolibet etiam menſe, vſquequò in lucem exeat, vt teſtatur *Ioub. lib. 3. er. popul. cap. 2.* non eſt ergò neceſſarium, vt ſequenti quadragenario vires reaſſumat, nam neque debilis ex iis motibus efficitur, non igitur duos labores ſuſtinebit is, qui in octauo naſcetur, ſed illum ſolum, qui in partu ſubitur; cum autem octimeſtris ratione temporis, & maioris membrorum roboris, perfectior ſit ſeptimeſtri, ex rei natura deberet, quantùm eſt ex huius rationis parte, faciliùs viuere, quam ſeptimeſtris.

Sed ponamus, fœtum in ſeptimo laborem multum perpeti in motu illo, quo tentat ab vtero exire, & ipſum dehinc ob id toto octauo ægrotare; accedat etiam matris afflictio in ipſo octauo, ex qua etiam magis magiſque fœtus imbecillior euadat, tunc neceſſarium erit, ſi naſcatur in nono, hunc neceſſariò interire, nam quomodò non interiret, ſi tot laboribus, tot afflictionibus, tot morbis ſuccedat dehinc labor, & afflictio ipſius partus? Sed eſto, fœtus in ſeptimo ex Naturæ inſtinctu ſeſe ad exitum moueat ex cauſſis ſuprà enumeratis, eſto dehinc ægrotet ex labore fruſtrà perpeſſo, tamen vndè, obſecro, tam exquiſita neceſſitas dependet, vt toto 23
ſequenti quadragenario vires reaſſumere debeat? an non altero robuſtior eſſe poteſt, & inultò celeriùs ab exantlato labore ſeſe recolligere? ergò poterit aliquis fœtus in octauo naſci vitalis, & ratio hæc non vniuerſalis erit, & omnibus communis.

Sed & hoc ipſum concedatur, ex neceſſitate quemlibet per quadraginta dies ægrotare ob prædictum laborem: & tunc pone mihi fœtum, qui 182. die ſexe ad exitum moueat, & plurimùm colluctetur, vt exeat, hinc laboret hic, & quieſcat, ſeu ægrotet, vt dicunt, toto ſequenti quadragenario, poſt quod tempus naſcatur; profectò hic in octauo naſcetur, & tamen quantùm ad præaſſignatam rationem vitalis erit; nam ſi 182. diebus 40. addas, efficies dies 222. qui menſes erunt ſolares ſeptem & dies duodecim, Lunares vero menſes ſeptem & dies quindecim, plus minùs,

Sed quod hæc virium reaſſumptio, vt pleraque alia ab iis adducta, commentitium quid ſit, & rationale illud atteſtari poteſt, multos fœtus in principio 24
noni menſis validiſſimos edere motus, ita vt matribus dolores afferant, quæ putantes partus tempus inſtare, ſeſe obſtetricibus committunt, tamen irritus euadit ille labor, quia tempus partus adhùc non inſtat, quod à Natura eius ortui eſt deſtinatum, & hoc labore non obſtante, pauçis diebus tranſactis, ii ipſi deniquè validi, ac maximè vitales in lucem veniunt, abſque hoc quod toto quadragenario ex perpeſſo labore in noni principio vires reaſſumant. Eius rei teſtimonium habes apud *Ariſtot. 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* dicentem, *Parturire interdum mulieres videntur, cum tamen tempus non ſit*, quod & quotidiana experientia firmat, & ipſis mulierculis notum eſt.

Plurimùm inſuper me ædepol angit ſeptimeſtris ſpatij circumſcriptio, & qualis ea conſtitui debeat in hoc caſu: nam ſi, exempli gratia, poſtremo ſeptimi die, vel etiam hora fœtus exitum tentet, & tantiſper octaui menſis portiunculam attingat, dicant obſecro, qui ſeptimo adeò fauent, & octauum adeò odio habent, num hic victurus ſit, nec ne? nam labor, quem ſubiuit ſeptimi menſis fuit, & ab eo incepit motus. ſic & in fine octaui ſi exitum quærat, & retardetur vſque ad nonum initiatum, num quia motus ab octauo originem habuit, vitalis hic non erit? ſed hæc iam valere ſinamus.

Ad poſtremam rationem dicamus, illam non probare id, quod ſupponit probatum, nimirum duo eſſe 25
tantum humani partus tempora; nam quod de ſeptimo dicitur, ſi eam præminentiam, & perfectionem habet, quam prædicant, non ſolùm, vt aliàs dixi, quilibet in ſeptimo in lucem veniens maximè vitalis eſſet, ſed cæteris perfectior, ac magis vitalis, cùm tamen conſtet, multos, immò omnes vt plurimũ interire, & non eſſe ea perfectione munitos, quæ ad vitam traducendam requiritur. Deficiente ergò fœtus perfectione, ſeptenarius numerus nihil operari

poteſt, vt latiùs ſupra oſtendi; neque enim ſeptimus, ob id, quòd ſeptimus eſt in numero poteſt ma-
26 iorem perfectionem fœtui præbere, neque quoad vires, neque quoad membrorum abſolutionem; immò hoc multò magis efficit octauos ratione temporis, cùm per eum liceuerit fœtui majorem moram in vtero trahere, & maiori alimenti copia ſe ipſum munire, quòd etiam ſi velis ſeptimum, vt ſeptimus menſis eſt, aliquam perfectionem fœtui ſubminiſtrare, iam octimeſtris, & eam habet, & quam etiam ab octauo ratione diſtantiæ temporis, vt dixi, recipere potuit, at ſi octimeſtris imperfectus eſt, vt experientia ipſa ſatis ſuperque declarat, multò magis debet dici imperfectus ſeptimeſtris, neque enim fieri poteſt, vt ſi quam perfectionem ſeptimeſtris ſit adeptus, illa octimeſtri adempta fuerit. Sed quænam eſt iſta perfectio, quam à ſeptenario hoc numero acquirit fœtus? nam cùm in numero dierum, qui ſeptem menſes complent, millies ſeptenarius numerus reperiatur, ipſum quicquam neque quoad vires, neque quoad corporis perfectionem niſi temporis ratione operatum eſſe videſ. at cur hic idem numerus ſeptenarius, qui in ſex menſibus pluſquàm quatervigeſies multiplicatur, & in octo menſibus plus quam trigeſies, aut quadrageſies magis ſuam efficientiam oſtendit in ſeptimo menſe, quàm in aliis. egò quippè & fœtus perfectionem maiorem, quàm in præteritis diebus, & dentire, & pubeſcere, & huiuſmodi non eius numeri ſeptenarij ratione, ſed potius, vt dixi, ratione diſtantiæ temporis fieri crediderim, quod experientia ipſa veritatem habere demonſtrat, cùm non ſemper in omnibus eodem tempore contingant, ſed plurimum & anticipent, & retardent: neque vnquam imaginati potui, qua ratione numerus aliquis efficientiam aliquam in hiſce rebus habere poſſit, cum ſit quid à poſte-
28 riori, nec res ſint propter numerum, ſed numerus propter res: tamen ego præceptorum meorum ſententiæ, ſi ita iubent, acquieſcam, & ingenij mei hebetudinem potiùs deplorabo, licet ſciam maximos viros, & inter cæteros *Celſum ſua Med. lib. 3. cap. 4.* hanc numerorum efficientiam non admiſiſſe, & ex recentioribus *Laurentium Anatom. lib. 8. quæſt. 10.* indignum Philoſopho exiſtimaſſe, vim aliquam in agendo numeris tribuere. Non ergò ob defectum ſeptenarij numeri octimeſtris vitalis non eſt, ſed quia non eo alimento munitus eſt, ſicuti nec ſeptimeſtris, (qui etiam imperfectior eſt) quod ſibi ad vitam eſt neceſſarium. Itaque dicendum ex his videtur, quòd tam ſeptimeſtris, quàm octimeſtris imperfecti quidem ſunt, & difficulter vitales, & licet
30 faciliùs viuat ſeptimeſtris ob rationem, de qua in-
31 frà, vtróque minimè ex ſua natura vitali exiſtente, tamen non ob id octimeſtris habet cum vita eam repugnantiam, quam habere voluerunt ſcriptores omnes, quos pleniſſimè cumulat *Bonauent. lib. 1. & 2. de Octim. par.* vbi & octimeſtrem viuere aliquandò poſſe ſtrenuè, & pluribus fortaſſe, quàm opportuiſſet, defendit, fauentque maximè ſuæ ſententiæ, quam ex profeſſo etiam tuentur *Cardan. in lib. de ſept. & octim. par. Augen. Epiſt. lib. 5. Epiſt. 2. & lib. 2. de part. humano cap. 16. & alij.*

32 Sed tempus iam videtur, vt patefaciamus, qua ex cauſa faciliùs viuat ſeptimeſtris, quàm octimeſtris, cùm tamen ille imperfectior ſit; ita enim quotidiana experientia commoſtrat, & non ſolùm Medici, ac Philoſophi omnes, ſed & ipſæ aniculæ confirmant; nam ſuperuiuentibus ex mille ſeptimeſtribus decem, vix quinque ex mille octimeſtribus vita compotes fiunt. quinimmò etiamſi viuant aliquandò, ſed de tarò octimeſtres, tamen cæteris partibus imbecilliores, & minùs viuidos eſſe ipſe etiam Bonauentura eorum acerrimus defenſor confitetur *in comp. magni ſui operis cap. 33.* cuius rei rationem ex ipſius rei natura decerptam ſubſequentem puto.

Dubium non eſt, quòd quantò tenerior, ac recentior fœtus eſt, eò magis à morbifica cauſa lædi 34
poteſt, quia, *vt Hipp. 1. de morb. mul.* dicebat, cùm admodum ſint exigui fœtus, inualidi exiſtum: & 35
ideircò plures abortus contingunt teneriore fœtu exiſtente, quàm firmiore, ac prouectiore; vndè fit, quòd plures abortus contingant primis ſeptem diebus, quos efluxiones vocat [quia mulier non poteſt eo tempore cognoſcere an conceperit vel ne] *Hipp. in lib. de ſeptim. par. & Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 3.* [*Federic. Benauen. de Octimeſtr. part. lib. 7. cap. 106. & lib. 9. cal. 5. Altograd. conſ. 52. num. 40.*] quàm in ſequentibus quadraginta diebus, & plures etiam in prædictis quadraginta diebus, quàm in ſubſequentibus, *eodem Hippocr. teſte. loco citato, verſ. fin. & Ariſt. ibid. in fin.* & ratio eadem, quam ipſe attuli, affertur ab Hippocr. dicente, quia quadraginta dierum tempore tranſacto fœtus validiores exiſtunt, quod & *Gal. firmabat.* 36
Aphor. comm. 4. Aphor. 1. extr. ord. claſſ.

Cùm igitur iam ſuprà demonſtrauerim, eam ſeptimeſtrem, quàm octimeſtrem fœtum à præterna- 37
turali, ac morbifica cauſa ex vtero expelli, & antè deſtinatum tempus in lucem naſci, idcircò vtrique vt plurimum commoriuntur, ſi qui tamen, vt pluries repetij, viribus pollent, ac ita valent, vt morbificæ cauſæ reſiſtere poſſint, & laborem, quem in naſcendo ſubeunt, ſuperare, cùm iam talem perfectionem adepti ſint in vtero, qualis ad membrorum aliqualem firmitudinem, ac quaſi iuſtam menſuram requiritur, cùm & euidenter in majorem molem ſublata ſint, & iam carne munita, ac cooperta, & cùm iam per os nutriri poſſint, quod antè illud tempus non poterant, licet eam firmitudinem non habeant, quæ ad certam vitam traducendam, & ad benè viuendum quoad corporis valetudinem eſt neceſſaria, ij morbificam cauſſam, & laborem in naſcendo perpetratum, & externi aëris iniurias exuperantes, maxima, ac diligenti cura tractati, vt Ariſt. firmabat, poſſibile eſt aliquandò, vt viuant. 38
At ſeptimeſtris faciliùs viuit, quia, cùm tenerior, ac debilior ſit, à minori cauſa præternaturali, ac morbifica læſus faciliùs ab vtero foras expellitur, & minore cum labore, ob corporis exiguitatem, ita vt minùs cum morbo colluctans, minùs etiam ab eo affectus in lucem prodeat. Octimeſtris autem, quia firmior, ac fortior, non niſi à magno morbo, & à magna vi manumittitur, vt *Mercurial. dicebat lib. 2. de morb. mul. cap. 1.* vnde arguit cauſam lædentem non debilem *Auic. loco ſæpius citato.* argumento eſt, in partu octimeſtri non ſolum periclitari fœtum, ſed etiam ipſam matrem. *Ariſt. lib. 7. de hiſt. Animal. cap. 4. Alb. Magn. 9. de Anim. tract. 1. c. 4.* & notat etiam *Nancel. in Analogia lib. 7. par. 4. probl. de part. leg. par. 3.* ergò Octimeſtris non niſi à morbo plurimùm exagitatus, ac debilis ex luctu cum eo perpetrato iam redditus in lucem protruditur, itaque mirum videri non debet, ſi ſeptimeſtri difficiliùs viuat. quin etiam & illud ipſum

Noni

39 Nonimeſtribus aliquandò euenit, cùm enim tales abortiuntur, nunquam, aut rarò viuunt, ob id ipſum, quod de octimeſtribus, firmaui, nimirum, quòd diutius cum morbo luctantur, & indè debiliores redduntur, & caulam morbificam, ac validam contrà ipſos pugnaſſe, certum eſt.

40 Sed dices, cur antè ſeptimum, cùm à parua, & debili cauſa fœtus lædatur, & facilè ei cedat, tamen nunquam viuit? Reſpondeo, illud non ſolum ob ſui omnimodam imperfectionem, & corporis infirmitatem euenire, ſed etiam quia antè ſeptimum nullus per os ob ſui inabſolutionem nutritur, quòd ſi per os nutrici poſſet, & forte principium aliquis fœtus fortitus eſſet, etiam antè ſeptimum, licet multò difficiliùs, viuere illum aliquando poſſe crediderim, vt de ſeptimeſtribus, & octimeſtribus euenit; & hac de re hiſtoriis quibuſdam à Medicis fide dignis enarratis non omnem fidem adimere debere nos exiſtimauerim.

41 Alia inſuper aſſignari poteſt eius rei ratio, & eſt huiuſmodi; Tam ſeptimeſtres, quàm octimeſtres interdum ob id naſcuntur, quòd validè ſeſe in vtero commouentes, ligamenta quibus vtero alligantur, vi diſrumpunt, per eamque vim ab vtero exeunt, non ex Naturæ præſcripto, & idcircò vterque minùs cæteris vitalis eſt. & is, qui in ſeptimo mouetur, fortior cenſendus eo eſt, qui in octauo mouetur; nam retardatio eius motus in octimeſtri, argumento eſt, illum debiliorem eſſe ſeptimeſtri, hunc eſt, quòd ſeptimeſtris faciliùs vim illam exuperat, & ob corporis quoque exiguitatem minùs in exitu laborat, octimeſtris difficiliùs vim illam ſuſtinet, vtpote multò majorem, & ob ſui majorem corpulentiam magis etiam in naſcendo laborat, vndè etiam multò difficiliùs, quàm ſeptimeſtris viuit. At quiſpiam ad priorem rationem obiiciet fortè fortuna, quòd in morbo leui, quo ſeptimeſtris affligitur, eſt etiam
42 minor reſiſtentia ex parte ipſius, quia debilior, quemadmodum maior ex parte octimeſtris, quia fortior in fortiori morbo. quantùm ergò ſeptimeſtris, quia exilior, poteſt reſiſtere exiliori morbo, tantùm octimeſtris quia robuſtior morbo robuſtiori reſiſtere poterit, & idcò, quantum eſt ex parte huius rationis periculum, vtriuſque deberet eſſe æquale, cùm reſiſtentia, & morbi comparatiue ſint æquales, & ſic vtrique vel pariter viuere, vel paritèr interire deberent.

43 Dico, quòd debile à leui cauſa mouetur, forte autem etiam à forti non mouetur. *Gal.* 5. *de ſanit. tuend. cap.* 4. *claſſ.* 2. quod ibi exemplificat ex ſtatu ſenum, de quibus etiam Sophocl. in Oedib. Tyran. dicebat:

Corpora vetuſta cauſa ſæpit pærnula.

Itaque ſeptimeſtris quia debilior facilè leui cauſæ cedit, octimeſtris quia fortior etiam fortiori, niſi cum magna difficultate non cedit, diutiuſque cum morbo luctatur, & ex ea pugna maximum elicit detrimentum; debilitantur, conſternanturque eius vires penitùs, ac omninò, ſine quibus neque morbi incommoda, neque partus labores, neque externi aëris iniurias tolerare poteſt, ac deniquè ſeſe à morbo recolligere quin viribus omninò ab illo depopulatis tandemque omninò ſuccumbentibus, fœtus neceſſariò interit. Concludamus itaque, dicentes, quòd ſi id debeat attendi, quod à Natura ſit, non quod ex accidenti, vt jubent ipſæ Leges *in l. Naturalem. §. Apiſm. ff. de acquir. rer. dom. & l. Item veniunt. §. Cum prædiximus. ff. de petit. hared.* iam ſeptimeſtres, & octimeſtres fœtus tanquam non naturaliter, & extrà tempus à Natura homini ad naſcendum deſtinatum orti reijciendi, & nonimeſtres, & decimeſtres ſolum acceptandi; vel ſi ſeptimeſtris recipi aliqua ex cauſa debeat, octimeſtris quoque vnà ſaltem impunè recipiatur, ſi verò recipiantur, cum prædicta cautela id fiat, de qua in fine ſuperioris quæſtionis egimus. 45

SVMMARIVM.

1 *Neceſſarium fuit, omnia animalia habere tempus naſcendi certum, congrua latitudine donatum.*
2 *Naturalem naſcendi terminum animalia aliquandò ob morbificam cauſam præueniunt.*
3 *Nonus menſis ſalubris, & viuificus.*
4 *Neceſſarium fuit in vteri geſtatione dari quoddam tempus, quo fœtus minus alimentum, quam par ſit, à matre habeat.*
5 *Non poteſt naſcendi ſpatium neque in ſpeciebus, neque in individuis eiuſdem ſpeciei, vno eodemque dierum numero conſtare. & habere hoc locum in omnibus animalibus, num. ſeq.*
7 *Latitudo temporis naſcendi in homine.*
8 *Mares frequentiùs nono; fœmina decimo naſcuntur.*
9 *Mares fortiores, & calidiores fœminis.*
10 *Breuiſſimum naſcendi terminum in homine eſſe nonum menſem.*
11 *Septimeſtres non ſolùm naturaliter naſcuntur, ſed vegeti, & perfecti, & fortes ſunt. confutatur ibid.*
12 *Nonimeſtres aliquandò pro ſeptimeſtribus accipiuntur, & quomodò.*
13 *Septimeſtres, & octimeſtres debiles, imperfecti, & plurimùm non vitales.*
14 *An ad fœtus perfectionem neceſſarius ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat affectus.*
15 *Satis eſt, vt fœtus ſingulorum menſium partem attingat. confutatur ibid.*
16 *Temporis quantitas, non qualitas attendenda.*
17 *Frequentior naſcendi terminus in homine nonus ſit, an decimus.*
18 *Nonus à Platone inter legitima naſcendi tempora non connumeratur. vide ibid.*
19 *Communis naſcendi terminus, decimus menſis.*
20 *Naſci ante decimum, non eſt ſecundum naturam.*
21 *Ieſus Chriſtus Dominus, eiuſque Mater ſemper Virgo, decimo nati ſunt.*
22 *Communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero definitur, vt vnum terminum alio frequentiorem eſſe, ſit aſſerendum.*
23 *Theocriti locus de Hercule examinatus.*

De Partu Nonimeſtri, & Decimeſtri.

QVÆSTIO V.

1 SVfficienter quidem in ſuperioribus quæſtionibus demonſtratum eſt, Naturam debuiſſe cuilibet Animali conſtituere quoddam certum naſcendi ſpatium, quod quadam latitudine ob temperamentorum inter ſe diſtantiam donaretur, neque tamen eam latitudinem tantam potuiſſe eſſe, vt quolibet tempore naſci animal poſſet; nam neque debitam perfectionem, in multùm præueniret, acquireret

potuiſſet, & ſi multùm eam exuperaſſet, incaſſum in vtero materno tanto tempore moram traxiſſet. Diximus etiam, hunc naſcendi terminum ad quandam certitudinem reſtrictum, nonnulla animalia, 2 hominemque præſertim tanquam morbis præ cæteris obnoxium, per accidens, & à morbifica cauſa præuenire; nonnulla etiam exuperare in ſequentibus probabitur.

His ergò ſic demonſtratis, inſimulque ſeptimeſtri, ac octimeſtri ſpatio à legitimis, ac naturalibus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eo, quòd 3 præuenirent generationis perfectæ tempus, iam ad nonum menſem peruenimus, quem ſalubrem, ac viuificum eſſe aniculæ ipſæ, & rudes pueruli ita perſpectum habent, vt nihil ſuprà. atque hic primus omnium menſium ex noſtra ſententia non ratione numeri, ſed ratione quantitatis temporis ex ſua natura vitalem fœtum profert; in hoc enim fœtus, qui & benè valet, & viribus ſufficientibus dotatur, & temperamento calidiore exiſtit vt plurimùm ex vtero egreditur non ſolùm quoad nutrimenti quantitatem, & membrorum formationem, & fortitudinem, ſed etiam quoad omnes, quas & ad eſſe, & ad bene eſſe requirit conditiones abſolutiſſimus.

Indiuidua ergò vniuſ ſpeciei licet inter ſe differant, tamen omnia in ſua ſpecie conueniunt ita, vt quæ ſuæ ſpeciei conueniunt, conueniant etiam & ipſis indiuiduis, hac tamen differentia vt ſpeciei conueniant ſub ſpecifica, & vniuerſali conditione, indiuiduo ſub conditione indiuiduali, ac particulari; ſi ergò conſideras, exempli graria, equum vt ſuam ſpeciem refert, & dicas illum debere naſci tali, vel tali termino, hic terminus non poteſt conſiderari ita particulariter, vt ad plura diſtribui non poſſit, & non conſideretur ſub vniuerſali quadam conditione: at ſi equum vt indiuiduum quoddam conſideres, tunc neceſſe eſt quodlibet indiuiduum ſpeciei equinæ habere certiſſimum, ac determinatum terminum naſcendi, qui tamen ad vniuerſalem vnum ſpeciei conuenientem proportionetur, & relationem habeat. & hæc pro ratione inſeruiant & eorum, quæ diximus de neceſſitate temporis certi naſcendi, & eorum, quæ nunc dicimus.

Nam ob id certum naſcendi tempus dari debuit à Natura, quia neceſſarium erat, animal in vtero 4 materno moram faciens, & augeſcens, ad quoddam tempus procedente ætate deuenire, in quo minus alimentum, quàm par ſit, à matre haberet, & in quo talem perfectionem adeptum fuerit, vt in lucem progredi tutò poſſet, ita conſtante *Hipp. in lib. millies citato de Nat. Puer. non longè à fin.* hoc ergò ſpatium in homine non potuit minus eſſe nouem menſium, ſui corporis conſiſtentiæ, & magnitudinis ratione habita, tamen, quia non poterat 5 in omnibus indiuiduis ſpatium illud vno eodemque dierum numero conſtare, quia non omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem temperamento dotantur, neque vno eodemque cœlo omnia viuunt, neque omnia iiſdem viribus conſtant, non potuerunt, nec debuerunt omnia in nono naſci, ſed vbi plures cauſæ dominabantur partum perficientes, & accelerantes, nono naſci debebant, vbi minores, ſerùs; quod non ſoltùm in homine locum 6 habere dicendum, ſed in cæteris quibuſque animalibus: eædem enim rationes, quæ Naturam ad illud in humanæ ſpeciei indiuiduis præſtandum coegerunt, eædem prorſus & in cæteris illam exequi perſuaſerunt.

Vniuerſa ergò temporis naſcendi latitudo in homine à noni principio eſt ad exactum vſque decimum, vel ad principium etiam vndecimi; at in nono, & in eius præſertim principio fortiores, & calidiores, & à fortioribus, aut calidioribus parentibus generati, vt plurimùm in lucem prodeunt: inter noni finem, & decimi principium naſcuntur mediocriter circa eas res ſe habentes, decimo exacto debiliores, & frigidiores, vel ob ſexum, vel ob temperamentum, vel etiam ex accidentali cauſa: & idcircò fœminæ frequentius decimo, mares plurimùm nono naſci conſueuerunt. *Ariſtot. 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* quia mares calidiores & fortiores fœminis exiſtunt, vt ſatis ſuperque probatum eſt *Tit. de Ætat. quæſt. 6. à num. 4. ad plures ſeqq.*

Breuiſſimum ergo naſcendi terminum in homine nonum, longiſſimum decimum exactum aſſerendum, antè quos, aut poſt quos terminos qui naſcuntur, vel à morbo exagitati ante tempus in lucem eiiciuntur, vel à morbifica cauſa quadam debilitati exitum retardant.

Quòd ſi pauculis quibuſdam exemplis fiſus *Lemnius de occul. Nat. miracc. lib. 4. cap. 22. & aly nonnulli* affirmare velint, ſeptimeſtres non ſolùm naturaliter naſci, ſed & vegetos, & perfectos, & fortes eſſe, ego iis, quæ vt plurimùm, & ſecundùm plurimum fiunt, innixus, vel experimenta ab illis adducta eſſe de ratò contingentibus affirmabo, quæ ordinem Naturæ non ideò perturbant; vel dicam, potuiſſe mulieres illas, quæ tales fœtus in ſeptimo ſe peperiſſe narrarunt vel ipſos decepiſſe, vel potuiſſe illas facillimè falli, quemadmodum contingere dicunt Hipp. & Ariſt. in locis ſæpiùs citatis de iis, quæ ſuprà decimum menſem vterum geſtaſſe ſe putant, quibus aliquandò, menſtruis ex ſe, & non ex prægnantia deficientibus, putant ſe concepiſſe: deindè verè concipientes, prægnantiam non à verò tempore, ſed à defectu menſtruorum enumerant, & ſic putant, ſe ſupra decimum menſem geſtaſſe; ſic & in aliquibus, quæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, 12 euenire interdum mihi perſuaſerim: ſunt enim quæ, etiamſi conceperint, tamen primis duobus menſibus purgantur, & ſi multo ſanguine refertæ ſint, quaſi eadem quantitate menſtruantur, qua extrà prægnantiam purgari ſolebant, deſiſtentibus verò in tertio menſe prædictis purgationibus tunc concepiſſe, & non antè ſe exiſtimant, atque hoc pacto ſeptimo menſe, à menſtruorum defectu enumerantes, parere ſe credunt, cùm tamen re vera nono peperierint: quòd mirè conſonat cum Timæi ſententia de qua *Plutarch. de Placitis Philoſophorum, lib. 5. cap. 18.* hos autem, qui ſic naſcuntur, & viuere, & benè viuere, & abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere quid obſtat? Nobis quidem ſatis eſſe debet, quòd, ſi qui, 13 verè ſeptimò menſe, aut etiam octauo naſcuntur, & imperfecti, & debiles exiſtunt, & minimè vitales, ſaltem ſecundùm plurimum.

Sed ad rem noſtram; dubitare poſſumus, an ad fœtus perfectionem neceſſe ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat, vt principio proximus ſit, vel, vt Gellij 14 verbo vtar, vt ſit affectus; & breuiter dicamus, nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & viribus ſunt validioribus, & temperamento calidiori; ita vt ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis ſit, non ita tamen, vt vnum aut alterum diem

noni

noni peregiſſe ſatis eſſe credam : neque enim ve-
15 rum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgò protritum eſt, ſufficere nimirum, vt fœtus ſingulorum menſium portionem, vel diem apprehendat, vt perfectè naſcatur : nam ego ſemper ad temporis quantitatem,
16 non verò ad qualitatem, quæ à numero dependet, reſpicio; atque ea de re cum in principio noni naſci perfectum dico, intelligi velim in pluribus primis decem diebus peractis, ante quos ratò fortaſſe quiſquam naturaliter naſcitur.

17 Sed dubitatur iterum, & meritò, quiſnam ſit frequentior naſcendi terminus in homine, nonuſne, an decimus menſis. Siquidem non ſolùm communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit, & mirari ſuoit illud *Eſdræ 4. cap. 5. verſ. 40.* Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleuerit nouem menſes ſuos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in ſemetipſa ? & dixi, Non poteſt, Domine. Et illud *ibid. cap. vlt.* Quemadmodum prægnans, cum parit in nono menſe filium ſuum, &c. cum tamen apud magnos viros, decimum eſſe magis communem, affirmatum reperiamus.

Primò enim *Hippocr. in lib. de Nat. Puer. in fin.* cùm rationem quærat, cur non longiori, quàm decem menſium ſpatio mulier vtero gerat, innuere videtur, decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multò manifeſtiùs oſtendit ex verbis *in eod. lib. paulo ſuprà* prolatis, quæ apud ipſum legere quiſquis ſit poteſt.

18 Platonem tamen quiuis doctus admirabitur, qui non ſolùm frequentiorem, & communiorem naſcendi terminum decimum eſſe, quàm nonum firmare videtur, ſed nonum reſpuere, ac decimum ſolummodò pro naturali naſcendi termino acceptare, cùm *quinto de Rep. verſ. med.* inquit, *omnes quicunque naſcentur decimo menſe, vel ſeptimo ex eo die, qua quis liberis operam dedit, maſculi ab hoc filij, fœminæ filiæ nominabuntur*, licet fortaſſe inter hæc duo tempora etiam nonum, & octauum comprehendi voluiſſe illum, ſuſpicari poſſimus.

Accedit *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 4. & 4. de Gener. Anim. cap. 4.* qui poſtquam hominem & ſeptimo, & octauo, & nono naſci alleueraſſet, addidit : Et quod plurimùm fit decimo. at quod plurimùm fit, id maximè ſecundùm Naturam eſt ; ergò naſci decimo maximè ſecundùm Naturam eſſe videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multùm mouere nos poteſt locus ex ſacris litteris deſumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus aliis adduxit auctoritatibus ; eſt autem locus ille *Sapient. cap. 7. in prine.* & habet ita : *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni concurrente.* Et paulò poſt : *Vnus ergò eſt introitus omnibus ad vitam, & ſimilis exitus.* Ex quibus verbis facile colligere licet, etiam apud Hebræos, & conſequenter apud propin-
19 quas gentes, vt Ægyptios cæteris ſapientiores, cum fuiſſe opinionem, vt communis hominibus naſcendi terminus decimus eſſet menſis à conceptione.

Eſt etiam ejus rei argumento, quòd Ariſton. apud *Herod. in Erat. ſeu lib. 6.* negat Demaratum ſuum eſſe filium, quòd decem menſium ſpatio non fuerit à matre geſtatus, etiamſi mater ibi, non omnes naſci decimo teſtetur ipſi Demarato, ſed nonnullos nono, alios ſeptimo : ex quo loco colligere licet, apud eas gentes tanquam quid magis frequens, & commune, notum fuiſſe, hominem naſci decimo, ignotum verò, tanquam minùs frequens, naſci nono, aut ſeptimo.

Omittam quamplurimas alias magnorum virorum auctoritates, quarum plures pleniſſimè cumulat *Tiraq. in præcit. l. ſi vnquam. Glo. eod. numero* 210; earumque nonnullas, vt ex ipſo videre eſt, à Gellio *accepit Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* & ſatis mihi ſit Cardanum legendum proponere *Contrad. Med. lib. 1. tract. 3. contrad. 8.* qui legitimum pariendi tempus in homine decimum eſſe etiam ex Hipp. mente 20
concludit, immò & ante decimum non eſſe propriè ſecundùm Naturam partum in muliere ; quod etiam firmat *Valleriol. lib. 1. locor. comm. cap. 18.* ex quibus omnibus tantorum virorum auctoritatibus concludendum videtur, decimum menſem & frequentiorem, & magis naturalem, quàm nonum naſcendi terminum ipſi homini eſſe.

Nec deeſt etiam ad illud ipſum firmandum experientia, quippè cùm, ſi mulieres quæ plures libros ediderunt, & in hiſce rebus magis ſunt expertæ, interrogaueris, plerumque ſe ſuprà nouem menſes vterum geſtaſſe fatebuntur, & earum aliquæ, cùm partum ad decimum protrahi obſeruane ; præſertim ad ejus finem, fœminas ſe parituras autumant, Ariſtotelis ſententiæ neſciæ fauentes.

Quinetiam, quod multum mouere nos poteſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ejuſque ſemper Virgo mater Maria decimo menſe nati ſunt, vt patet ; ſi enim ab octauo Kalend. April. vſque ad oct. Kalend. Ianuar. & à ſext. Idus Decembris vſque ad oct. Idus Septembris enumeres, reperies in vtroque caſu, à die conceptus vſque ad diem natiuitatis interceſſiſſe dies 275. & 276, quos ſi in menſes lunares conjunctionis diuidas, efficient menſes nouem, & dies vndecim, vel duodecim, aut ſuprà ; Immò poſſent aliquandò decem menſes exactos conſtituere : nam 280. dies ad Hipp. mentem ſæpe vndecimum menſem attingunt. At etiamſi ſolares menſes accipiendos eſſe contendas, tamen decimo menſe natus vterq; eſt, quia 270. dies nouem completos & vndiq; perfectos ſolares menſes conſtituunt, ſupererunt ergò dies quinque, aut ſex, qui decimi principium erunt, vt manifeſtiſſimè appareat. Quanquam *Nancel lib. 7. Analog. par. 4. probl. de part. legit. part. 3.* voluit, tam Ieſum Chriſtum, quàm ejus matrem ſemper Virginem, nonimeſtres exſtitiſſe ; vt ex computatione apparet, decimum attigiſſe, vt dictum eſt.

Dicamus, quòd communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero concludatur, vt firmari. 21
poſſit, vnum terminum altero frequentiorem eſſe. Naſcitur homo, vt dixi, ſecundùm Naturæ inſtitutum à nono affecto vſque ad decimum confectum, & intrà hoc ſpatium omnes diſcurrere, ac oberrare comperies ; fœminæ, & qui frigidiuſculo ſunt temperamento, aut viribus debilioribus, nono confecto, aut decimo affecto, & confecto naſcuntur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante. Sunt etiam & ex fortioribus, qui in decimo naſcuntur, vt Salomon, Hercules, de quibus ſuprà, & Cæſar Auguſtus, tradente *Suetonio in ejus vita, cap. 94.* quod illis non ob frigiditatem temperamenti euenit ; ſed quia, cum cæteris vegetiores ſint, plus alimenti etiam & diuturnius requirunt.

Sed liceat mihi Theocriti locum hic examinare

Idyll. 25. in quo Herculam, quem decimeſtrem fuiſſe conſtat (vt patet ex his verſiculis :

Namque laboriferi cùm jam natalis adeſſet.
Herculis, & decimum premeretur ſydere ſignum,
Tendebat grauitas vterum mihi ; quodque ferebam
Tantum erat, vt poſſes auctorem dicere tanti
Ponderis eſſe Iouem. Ouid. Metam. lib. 9.)

vocat ob id tarde-genitum in ſequētibus his verbis:

Illi autem ſpiritus volubantur circum puerum
Tarde-genitum.

Ex quo loco videtur inferri poſſe ad Theocriti mentem decimum menſem fuiſſe tardiorem naſcendi terminum in Hercule, quàm à natura cæteris ſit conſtitutum. & ex hoc etiam ſuſpicari poſſumus, eandem fuiſſe omnium Antiquorum ſententiam.

Ego tamen non eam fuiſſe Theocriti mentem puto, ſed vocaſſe illum Herculem tarde-genitum non reſpectu aliorum, ſed reſpectu ſui ipſius, quia cùm per multos dies antè naſci debuiſſet, ejus mater plurimum in partu laborauit ob Iunonis inuidiam, quæ retardauit Alcmenæ partum, teſte *Homer. Iliad.* 19. in his verbis :

Hæc autem (Stenelei vxor) geſtabat vtero earum filium; ſeptimus autem erat menſis :
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum exiſtentem.
Alcmena autem cohibuit partum, & repreſſit dolores.

Quia ergo inſtante Alcmenæ partu, repreſſus eſt à Iunone per aliquos dies, ideireò Theocritus, vt mea fert ſententia, vocat Herculem tarde-genitum, ſed hæc animi gratia dicta ſunto.

SVMMARIVM.

1 *Decimus menſis eſt longiſſimus naſcendi terminus in homine.*
2 *An ſuprà decimum mulier poſſit vterum ferre.*
3 *Annum partum, & natu major admittitur. refellitur num. ſeq.*
5 *Fœtus portari poteſt à matre per decem menſes, & duos dies.*
6 *Vndecimeſtres ex Hipp. ſententia quot diebus naſcantur. & vide num. ſeq.*
8 *Suprà ſeptem quadragenarios in vtero commorantes pereunt. contrarium num. ſeq.*
10 *Homeri locus examinatus.*
11 *Gellij ad Homeri auctoritatem reſponſio.*
12 *Graci plurali numero pro ſingulari interdum vtuntur.*
13 *Hercules decimeſtris fuit.*
14 *Annus apud antiquos Gracos decem menſibus conſtabat. contrarium ibid.*
15 *Homerus Æolus erat.*
16 *Humanus partus poteſt per paucos quoſdam dies ſuprà decimum menſem retardari, etiam integris decem menſibus acceptis.*
17 *Suprà decem dies vltrà decimum vix vnquam portari poteſt fœtus.*
18 *Numerorum conſideratio nullius momenti per ſe eſt.*

De Partu ſupra decimum menſem.

QVÆSTIO VI.

1 DEcimum menſem eſſe longiorem naſcendi terminum in homine & ſuprà demonſtrauimus, & Hipp. etiam ipſe firmauit *lib. de Nat. Puer.* illumque ob id inter legitima tempora conſtat fuiſſe à Legibus acceptatum, *l. Gallus. ff. de lib. & Poſth. in princ. & ibi Bart. num.* 12. *Alex. num.* 21. *& alij DD. Paul. in l. fin. num.* 2. *C. de Poſth. hæred. Inſtit. Cagnol. in l.* 1. *ff. ſi cert. pet. num.* 182.

Sed quæritur, vtrum poſſit aliquandò mulier ſuprà decimum menſem vterum ferre. Nam circà id monſtra, & fabulæ narrantur; memini me legiſſe apud *Trigant. lib.* 1. *de Chriſt. exped. apud Sin. cap.* 1. fabulati Chinenſes quendam eorum Philoſophum nomine Lauzu octuaginta annis in parentis aluo fuiſſe geſtatum; & apud *Sebench. lib.* 4. *Obſerv. tit. de partu.* plures narrantur hiſtoriæ fœtuum, qui biennio, triennio, & quadriennio in vtero fuerunt geſtati, ſed fabulis, & portentis omiſſis, *Bart. vbi proxime* 2 annuum partum, & tredecimeſtrem quoque admittit. & *Concen. quæſt. ſing. quæſt.* 9. *num.* 8. *& ſeq.* vndecimeſtrem, & duodecimeſtrem partum inter legitimos connumeranit, & ex noſtris *Ariſtot.* 7. *de hiſt. Anim. cap.* 5. *& Nicol. Florent. ſermon.* 6. *de membr. genit. tract.* 3. *c.* 9. nonnullas mulieres quatuordecim menſibus vtero geſtaſſe narrant: tamen ſuprà decimum non portari niſi per paucos dies, vt infrà dicam, cæteri contendunt omnes Philoſophi, ac Medici, & ex Imperitis *Alex. vbi ſupra, & cagnol. ibid.* licet ergò nonnullæ experientiæ adducantur partus 4 annui, & maioris, quas nunc pro veris admitti volo, tamen non ideircò quicumque, qui duodecimo, aut tertiodecimo, vel vlteriori fœtus menſe edatur, pro legitimo acceptandus eſt; hæc enim ſunt de ratò contingentibus, ex quibus quemadmodum non regulatur Natura, quia præter ejus inſtitutum eueniunt, ſic neque Leges ea attendunt, vt jam ſæpiùs dixi.

Præcipuum dubium eſt de vndecimo menſe: 5 nam *Glo. in §. Vnum ſiquidem. Auth. de Reſtit. & ea quæ par.* fœtum portari poſſe affirmauit per decem menſes, & duos dies, licet *Glo. in l. Gall. ff. de lib. & Poſth. verbo poſt decem*, non præfixerit dierum numerum, ſed mulierem parere poſſe dixerit ex ſententia Phyſicorum per paucos dies ſuprà decem menſes, quos tamen Glo. marginalis ad prædictos duos dies reſtrinxit, quam opinionem ſecutus eſt *Dyn. ſingul.* 215.

Neque videntur tam Glo. quàm alij DD. abſque Medicorum, & Philoſophorum conſilio id affirmaſſe : nam *Ariſt. loco ſæpiùs cit. de hiſt. anim.* 7. *cap.* 4. nonnullas mulieres vndecimum menſem tangere dicebat, *& ibid. Qui diuturniores, inquit, quàm vndecimo menſe naſci videntur, latere putantur*; quaſi ad ejus mentem non inſuetus Naturæ mos ſit, aliquos in vndecimo naſci, ſed benè ſuprà hunc terminum, ſed in vndecimo naturaliter puerum naſci poſſe probat ex profeſſo *Vitt. Trincauell. Epiſt. Med. Epiſt.* 3. *per totam.*

Hippocrates quoque *in lib. de ſeptim. par. in princip. & in libello de octim. par.* vndecimeſtres partus admiſit, quamuis in poſteriori libro limitare ſuam ſententiam videatur, & vndecimeſtres ita quidem naſci dixerit, vt ex ſeptem ſolummodò conſtent 6 quadragenariis : atque ea de re dicebat ipſe, quod ducenti octuaginta dies ſæpè vndecimum menſem apprehendere videntur, eoſdemque 280. dies ſeptem quadragenarios conſtituere, vt cuilibet notum eſt. Secundùm hanc ergò rationem vndecimeſtres ab Hipp. admiſſi non ideò vndecimi dies dicentur, quòd integris decem menſibus, aliquot vndecimi adjunctis naſcantur, ſed quia matres circa 7 pleniluniun, vel vltra illud concipientes, primi mentis dimidium, vel aliquot paucos dies pro integro menſe enumerant; vnde ſi primam men-

ex

ex quindecim, vel paucioribus diebus conſtituas, (præſertim ſi menſes lunares accipias) ſupererunt dies ad minus ſupra decimum menſem duo ex diebus 280. nam 263. dies, vel paucis adjectis horis, nouem integros menſes conſtant, quibus ſi menſem addas, ex quindecim aut paucioribus diebus conſtantem, vel decem menſes confectos conſtitues, vel ſupererunt aliqui dies, qui principium erunt vndecimi menſis; & ideirco tam Hipp. quàm Ariſt. non dixerunt abſolutè, quoſdam naſci vndecimo menſe, ſed ſolùm tangere, ſeu apprehendere vndecimum menſem, at naſci vndecimeſtres, qui integris vndecim menſibus in vtero moram traxerint, neuter ipſorum affirmauit, & idcircò vel ipſæ Leges tales partus non admittunt, vt in *prædicto §. Vnum ſiquidem.* apertè videri poteſt.

Quod etiam manifeſtiùs elicitur ex *Hipp. in ſæpe cit. libello de octim. part. in princ.* vbi cùm decimeſtres ſeptem dierum quadragenariis naſci tradidiſſet, ſubdit, eos perfectiſſimos eſſe, maximeque vt educentur conuenire, qui in primis quadraginta diebus
8 nati fuerint; ſi enim, inquit, plures acceſſerint pereunt. per hanc enim moram in vtero contractam facilè ſumma arguitur virium debilitas tam ex parte fœtus, quàm ex parte matris, & torpentis natiui caloris, & expultricis facultatis indicium elicitur, vndè mirum non eſt, ſi cum tales naſcuntur ob eam imbecillitatem ſuccumbere voluerit Hipp. ex cujus ſententia apparet, fœtum ſupra decimum in vtero portari præter Naturæ inſtitutum eſſe, & non niſi à morbo euenire; naturaliter enim decimum per longum ſpatium tranſgredi non contingit. Ego tamen non adeò ſeptenario, aut cuiuis alteri numero addictus ſum, quin credam, etiam ſupra prædictos
9 ſeptem dierum quadragenarios fœtum portari poſſe vſque ad dies fortaſsè trecentos, qui integros decem menſes ſolares, aut decem lunares, & paucos quoſdam dies conſtituunt; neque ob id periclitaturum eum puto, niſi ex aliquo morbo debilitatus, cùm antè naſci debuiſſet, ad hunc vſque terminum ortum retardauerit.

Dubium porrò, quod ex Homero. 11. Odyſſ. tranſacto principio mouet *Gellius loco ſæpius citato Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* ex quo etiam repetit *Tiraq. in jam millies cit. glo. ſuſcep. liber. num. 210.* liceat etiam mihi animi gratia diſcutere. Nam licet de integro anno ea Homeri verba intelligerentur, vt nonnulli volebant, referente cod. Gellio, tamen inter ea, quæ de rarò contingunt, liceret & illum ipſum caſum recenſere, & ſic ſcrupulum omnem ex illo emanantem diluere: cùm autem non ita ſe res habeat, aliter locum illum exponere neceſſe
10 eſt; ſed apponamus primò hic Homeri verba, apud quem Neptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à ſe compreſſam in his verbis:

Gaude mulier, perfecto autem anno
Paries ſplendidos filios.

Tametſi ergo Gellij ex Cenſorino hujus loci explanatio pleniſſimè arrideat, nimirum, quòd verbum
11 illud, *perfecto autem anno*, non de abſoluto, vel confecto anno, ſed de anno ad finem properante, vel affecto, vt ipſe loquitur, intelligatur, ego tamen crediderim, Homerum inibi non de temporis quantitate, ſed de qualitate temporis locutum, tanquam ſi dixiſſet *perfecto, reuoluto*, vel, *cum ſe reuoluerit annus*, hoc eſt, in hoc ipſo anno paries illuſtres filios, non autem ac ſi dixiſſet: cum hic annus ad ſuum finem propatauerit paries ſplendidos filios.

Neque abſque ratione velim exiſtimet aliquis, me hæc affirmare; licet enim Græcam linguam minime calleam, nec, vt eam callere videar, hic propoſitum habeam quatuor verbula Græcè conſcripta ex aliorum ore mendicata apponere; tamen cùm ex verſionibus ex Græco ſermone factis, quibus verbum verbo redditur tam in Homeri, quam in Heſiodi, aliorumque Poëtarum operibus eundem loquendi modum in iiſdem terminis aliàs animaduerterim, facillimè adducor, vt credam, id omninodam veritatem habere, quod ſuprà audacter annuebam. Referam ergo quædam loca & ex Homero; & ex Heſiodo, quæ ſatis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguę peritioribus eam rem decidendam luentiſſimè remittam. In Apollinis ergò Hymno Homerus cum de Innone Typhaona patiente verba faceret hæc habet:

Sed quando jam noctesque, & dies perficiebantur,
Rursus perfecto anno, & venerunt horæ,
Hæc autem peperit neque diis ſimilem, neq; mortalibus
Grauemq; difficilemq; Typhaona damnum mortalibus.

Facit inſuper Heſiodi locus in Theogonia, qui de Terra patiente Erinnyes, & Gigantes ex decidentibus ſanguinis guttis ab amputatis Cæli teſtibus ſic loquitur:

---- Illa quidem (genitalia) non incaſſum elapſa ſunt manu,
Quotquot enim guttæ proruperunt cruentæ
Omnes ſuſcepit Terra; circumuolutis autem annis
Produxit Erinnyes validas, magnoſque gigantes.

Neque mirandum eſt numero plurali hic Heſiodum dixiſſe, circumuolutis annis, non verò circumuoluto anno, quia mos Græcorum mihi videtur plurali 12
pro ſingulari vti Homer. Iliad. primo:

Suis ſuperbiis citò tandem animum perdet, Et:
Sed hic cognouit ſuum in mentibus.

& ſimiliter paſſim ac ſæpè vbiquè apud omnes. Hæc tamen minimum dubij patere fortaſſe poterunt, cùm & ob plures partus, & ob diuerſum concipiendi, & naſcendi modum non idem tempus, ac humanus partus requiſiuiſſe videantur; adduxi tamen, quòd vno eodemque modo loquendi vſus vterque ſit, tam Homerus inquam in Odyſſea, quàm ipſemet alibi, & Heſiodus hic. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præſtabit, & idem Heſiodus ibid. in principio de Memoria cum Ioue mixta, ac Muſas pariente verba faciens, ſic cecinit:

Nouem enim ei noctes mixtus eſt Iupiter
Seorſim ab Immortalibus ſacrum lectum conſcendens.
Sed cum jam annus exactus, circumuolutæ vero eſſent tempora
Menſium decreſcentium, dieſque multi tranſacti eſſent,
Ipſa peperit nouem filias concordes.

Sed & in Herculis Clypeo in principio (qui fortaſsè locus cum Homeri loco magis conſonabit) Hercules alloquens Iolaum, narrantque ſe vna cum Iphiclo Iolai ipſius patre vno partu editum fuiſſe, inquit:

--- Moxque nos reuoluto anno
Nati ſumus, neque ingenio ſimiles, neque intellectu,
Pater tuus, & ego.

Vides ergò, quòd idem omninò eſt modus hic loquendi Heſiodi, cum loco Odyſſeæ; neque enim poteſt hic locus de anno integro intelligi, quia conſtat Herculem fuiſſe decimeſtrem ex *Theocr. Idyll.* 13
31. & 36. cujus carmina recitat *Tiraq. vbi ſupra.* & ex Plauto pluries in Amphitr. præcipuè vero Act. 1. ſc. 2. ibi:

Nunc de Alcmena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decumo poſt menſe naſcetur puer
Quam ſeminatus.

Non igitur, vt mihi videtur, aliud importare hæc verba poſſunt, quàm temporis qualitatem, ac ſi dixiſſet Hercules, in eo ipſo anno, in quo Amphytrio à pugna reuerſus cum conjuge ſua Alcmena concubuerat, nati ſumus pater tuus, & ego. Itaque loquendi modum potiùs, quàm aliquid aliud dignum vt ponderetur exiſtimauerim, cuiſimilem etiam reperies in ſacris litteris, vt *Reg. prim. cap.* 1. *verſ.* 20. *Et factum eſt poſt circulum dierum concepit Anna, & peperit filium*, quod idem eſt, ac reuoluente ſe anno, vt Heſiodus, & Homerus loquuntur, concepit, &c.

Quòd ſi hæc eorum locorum interpretatio minime arrideat, nili Gellio admodum addictus ſis, interpretationem eorum recipias, qui annum apud
14 antiquos Græcos decem menſibus conſtituiſſe voluerunt; quemadmodum & apud Romanos Romuli tempeſtate: quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, vt *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 30. argumento quòd
15 Homerus Æolus fuerit, & apud Æolos annus decem menſibus conſtaret. Sed quid dicemus ad Heſiodi auctoritatem, qui non Æolus, ſed Bœotus fuit? adde, quòd minimè conſtat, Homerum Æolum fuiſſe, neque ille ad eius rei confirmationem vllum adducit teſtimonium; licet ſciam ejus ſententiæ fuiſſe *Herod. in Hom. vita.*

Verumenimverò hæc, non vt Gellio contradicerem, dicta ſunto, ſed vt opinionem meam, qualiſcunque ea ſit, recitarem, quamquam fortaſſe ob Græcæ linguæ imperitiam illud minùs mihi liceret; excuſatione tamen dignum me exiſtimabit, quiſquis recto, ac ſincero animo hæc leget.

Ex his autem, quæ ſuperiùs adduxi, jam eam con-
16 cluſionem eliciamus, poſſe humanum partum per paucos quoſdam dies ſuprà decimum menſem prorogari, acceptis etiam integris decem menſibus, quos tamen paucos dies ad certum numerum re-
17 ſtringere debemus: nam ſuprà decem dies vix vnquam illud fieri poſſe crediderim, rariſſimè etiam & intra eoſdem decem dies: per dies autem tres ſupra decimum menſem (vt cæteras quaſdam hiſtorias, monſtroſas potiùs, quàm naturales præteream) obſeruauit *Amat. Luſit. Curat. Medic. Cent.* 1. *curat.* 27. quem cum aliis refert *Schench. in obſeruat. vbi ſuprà.*

Quandò verò decem dierum, decemve menſium apud me fit mentio, ne ſuſpiceris, me numero alicui eſſe addictum, vt ſuperſtitioſè credam, ob ejus numeri qualitatem non poſſe tales terminos prætergredi; immò ego nihil quicquam omninò virium
18 numeris tribuo; quod etiam ſtrenuè defendit *Martin. Delrio, diſq. Mag. l.* 1. *quæſt.* 2. *per totam.* credant cæteri, prout ipſis melior ratio, aut præceptorum auctoritas perſuadet.

SVMMARIVM.

1 *Signa non vitalis fœtus ſunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonſtrantia fœtum non debito tempore fuiſſe editum. & num.* 4.
3 *Cur ſine vnguibus quidam naſcantur.*
5 *Signa non vitalis fœtus ex defectu aliquarum conditionum.*
6 *Signa ex parte matris.*
7 *Signa ex matris habitu.*
8 *Signa ex parte fœtus.*
9 *Signa ex iis, quæ partum concomitantur.*
10 *Partus geminatio in homine non naturalis. Amplia vt num. ſeq.*
12 *Plures duobus naſcentes difficillimè, aut nullo modo, niſi de raro viuunt.*
13 *Conjectura vrgentiſſima intempeſtini fœtus.*
14 *Caſus, de quo in l. ſi pater. ff. de ſol. & lib. eſt ex raro contingentibus.*
15 *Alia conjectura non vitalis fœtus. & numeris* 16. 17. *&* 18.
19 *Conjectura intempeſtini fœtus ex Legumperitorum opinione deſumpta.*
20 *Signa fœtum vitalem futurũ demonſtrantia ex Maſc.*
21 *Octimeſtris partus vltra octo dies viuere non poteſt. confutatur ibid.*
22 *Alia conjectura, demonſtrantes fœtum fuiſſe vitalem, examinantur.*
23 *Præſumptio vitalis fœtus deſumpta ex eo, quod ille per aliquod temporis ſpatium vixerit, nullius momenti eſt.*
24 *Quilibet fœtus, qui vitalis eſſe non poteſt, eſt reſpuendus, vel etiam octimeſtris, & quicunque per aliquod temporis ſpatium vixit, eſt recipiendus.*

De Signis non Vitalis fœtus.

QVÆSTIO VI.

IN ſuperioribus quæſtionibus de debito naſcendi tempore, & quonam dierum, aut menſium numero vitalis fœtus edatur, jam pleniſſimè actum eſt. At quia non conſtat interdum, quod menſium editus ſit fœtus, & idcircò in dubium vertitur, vtrum vitalis ſit, nec ne, aut etiamſi de tempore conſtet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum cauſſarum defectu certi non ſumus, an viuere poſſit, vel neceſſariò interiturus ſit, ea de cauſſa breuiter videndum nobis eſt, ex quibus ſignis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus ſit, & vtrum ſupereſſe poſſit, nec ne, etiamſi juſto tempore in lucem ſit egreſſus: nam & hoc ipſum poſſet inter Iuriſperitos agitari.

Nonnulla ergò ſigna ſunt, quæ fœtum ex eo, quod 1
non juſto tempore ſit editus, non vitalem illum oſtendunt: alia verò, quæ ipſum ex aliis cauſſis viuere non poſſe commoſtrant. Fœtum immaturum, 2
& non natum debito tempore, ſignificat membrorum, & conſtitutionis ipſius corporis imperfectio, vt quia meatus vel nimis adapertos, ac patentes, vel occluſos, & omninò obſeratos habet, vel digitos pedum, manuumque non interſtinctos, ſed inuicem cohærentes, & vnguibus carentes; hoc enim ſignum non vitalis fœtus ponitur *ab Hipp. in lib. de ſuperfœtat.* licet *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap.* 4. naſci quoſ- 3
dam ſine vnguibus tradiderit ex immodico ſalis vſu à prægnante matre vſurpato; cujus rei rationem reddit *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap. vlt. in f.*

Quinetiam ſi in lucem veniens fœtus vocem non 4
emittat, conjectari poſſumus, eum non juſto tempore natum fuiſſe, aut ex aliqua morbifica cauſſa debilitatum ita, vt non vitalis eſſe facilè poſſit; qua de re ſeptimeſtres, & octimeſtres, vt aliàs dixi, naſcentes vocem nullam edunt, teſte *Alex. lib.* 2. *probl.* cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia ſimul juncta facilè demonſtrabunt, fœtum non eſſe maturo tempore natum: neque enim adeò difficile eſt hoc ex iis ſignis venari, vt putat *Maſcard. de Probat. concl.* 1146. *num.* 30. *vol.* 3.

Porro

5 Porrò non vitalis fœtus ex aliarum conditionum defectu cognoscitur ex signis partim desumptis ex parte matris, partim ex parte ipsius fœtus, partim verò ex iis quæ in partu fieri solent. Nam primò ex
6 parte matris præsumi potest, fœtum non futurum vitalem, si mater in præcedentibus mensibus vel longis, molestisque vel acutis ægritudinibus fuerit affecta: non enim ex iis sola mater malè habet, sed plurimùm, & maximè ipse fœtus & vt valet mater ita & puer. *Hip. de Nat. Puer.* coinquinatur enim sanguis ipsius matris ex morbis, qui à puero attra-
7 ctus necessariò ipsum in pejorem conditionem sæpiùs attrahit, quàm mater sit. Ex habitu etiam matris elicit. *Hipp. in lib. de superfœt.* fœtum non posse nasci vitalem in his verbis: *Quæ partui vicina cauos habet oculos, faciemque subtumidam, cuique corpus totum, ac pedes intumescunt, tanquam alba pituita decenta videatur, si ei aures, & summas nasus albescant, & labra lunida fuerint, fœtus, quos gestat mortuos parit, aut vitios male habentes, neque vitales, & exsangues veluti morbosos, aut prius minime vitales peperit.* sic & quæ mammas graciles, & flaccidas habet, aut si multùm ex illis lac effluat, fœtus malè sanos, & difficulter vitales gerit, *cod. Hipp. tesse Aphor. sect.* 5. *Aphor.* 52. *& seq. & cels. lib.* 2. *sua Med. cap.* 6.

8 Ex parte ipsius fœtus vltrà commemorata signa, quæ demonstrant, ipsum maturo tempore natum non esse, quæ etiam non vitalem illum ostendunt, sunt quæ sequuntur: si, cùm nascitur, non mouetur, vel mouetur quidem, sed debiliter, si neque ploret, nec vocem emittat, neque vmbilicus ei infletur, nec sternutet, neque vrinam reddat, nec aliud simile quidpiam efficere appareat, talis superstes esse non potest. *Auic.* 21. *tertij. tract.* 1. *cap. vlt.* quamobrem *Hippocrat. in citato lib. de superfœt.* fœtibus, qui cum labore nascuntur, & quos maximè debiles suspicamur esse, non antè vult abscindendum esse vmbilicum, quàm aliquid eorum, quæ suprà commemorauimus, præstiterint.

Non prætereundum autem id, quod *Macrob. lib.* 1. *in somn. Scip. cap.* 6. asserebat, septem nimirum horarum spatio discerni, an editus fœtus victurus sit, necne: per totidem enim, inquit, horas, & non vltra, aëris halitum sustinere poterit, si præmortuus nascatur.

9 Ex iis denique, quæ partum concomitantur, potest haberi conjectura non inualida, an fœtus superstes futurus sit, vel interiturus: nam si gemini nascantur suspicione non carent, cùm partus geminatio in homine contra Naturæ legem videatur esse,
10 asserente *Arist. Probl. sect.* 10. *probl.* 3. vndè eos parùm viuere, & ipse dixit, & firmauit *Auic.* 21.
11 3. *tract.* 1. *cap.* 17. quod multò facilius euenire certum est, si sexu distincti sint, *eodem Arist. auctore.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 6. *&* 7. *de histor Anim. cap.* 4. *& Alb. Magn.* 9. *de Animal. tract.* 1. *cap.* 5. quòd
12 si plures duobus nascantur, aut nullo modo, aut difficillimè superstites esse poterunt; quanam enim ratione vterus, qui vnum aliquandò vix perficere potest, tot ad debitam perfectionem poterit reducere? nascentur ergo vt plurimùm imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facilè etiam antè debitum tempus. Nam & hæc conjectura vrgentissima mihi videtur, quòd fœtus natus fuerit
13 ante tempus Naturæ congruum, siquidem, vt sæpiùs jam dixi, partus fit ex alimenti defectu, quod tantò citiùs absumetur, quantò plures eo nutrien-
tur fœtus, & sic partus tantò magis accelerabitur, cujus rei testis est ipsa experientia: plures enim ego vidi gemellos abortiuos, nonnullos etiam septimestres, qui non nisi ob prædictam rationem defectionis scilicet alimenti, quod vtrisque ad nonum, aut decimum sufficere non poterat, antè destinatum tempus ab vtero in lucem protrusi sunt, quod etiam firmat ex recentioribus *Varand. lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 6. *& vinc. Alsarius in de Quæstis per Epist. cent.* 2. *cap.* 13. non mirum ergo est, si gemelli vt plurimum intereant.

Neque quicquam nos moueat *tex. l. si pater. ff. de sol. & lib.* vbi Ægyptiam mulierem quinos edi- 14
disse narratur, omnesque incolumes vna cum matre fuisse: nam hæc, aut similis quæpiam alia historia inter portenta potiùs connumeranda est; hic verò nos de iis, quæ vt plurimum accidere solent, verba facimus: aliàs enim videmus non solùm gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cum vno vtero gestantur, sed etiam, quia res maximè contrà Naturam est, matres vnà cum fœtibus obire, vt patet ex historia relata per *Aul. Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 1. & ex aliis ab aliis adductis.

Præterea si partus admodum difficilis fuerit, 15
multùm cuidens conjectura erit non vitalis fœtus, quinimmò *à Rasi*, 22. *Contin. tract.* 7. *cap.* 2. *& ab Auic.* 21. *tertij tract. cap.* 12. *in princ.* affirmatum est, fœtum nullo modo viuere posse, si partus difficultas quatuor diebus perduret. patiendi enim actio non deberet naturaliter esse longior viginti quatuor horarum, vt ex communi tradit *Varand. lib.* 2. *cap.* 7. si quoque ante aquarum eruptionem sanguis erumpat, suspicari licet de vita ipsius fœtus; hoc enim partum violentum demonstrat, cùm naturaliter aquæ primum apparere consueſcant. Est verò 16
hæc conjectura ab ipso Hipp. desumpta in lib. de superfœtat, transacto principio, vbi hæc habet: *Si parturienti ante fœtum multus sanguinolentus citrà dolorem fluxus contigerit, periculum est, ne fœtus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur.*

Addi potest inter has, conjectura desumpta ex 17
longiori mora in vtero contracta, vt ex ejusdem Hippoc. sententia superiori quæst. annuebam; qui, 18
si plures, dicebat, dies septem quadragenariis accedant fœtus perit; sed hæc fortassè conjectura fallacissima est, cùm tam exquisitè conceptionis, & prægnantiæ dies plurimùm mulieres minimè calleant, neque si callerent, quicquam superstitiosam numerorum obseruationem operari credam.

Est etiam & alia conjectura desumpta ex præ- 19
gressa tempestate: nam idem *Hipp. Aph. lib.* 3. *Aph.* 12. *Et repetis Cels. sua Med. lib.* 2. *cap.* 1. in aliquibus tempestatibus, vt quandò Hyems australis, & pluuiosa, & serena fuerit, Ver autem siccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, ex quacunque occasione abortiunt; quæ verò pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt, quare vel statim intereunt, &c. que conjectura aliis adjuncta non parùm vrgebit.

Cæterùm Iurisperiti maximam conjecturam non vitalis, ac intempestiui, & præcipuè octimestris fœtus esse existimant, si partum concomitata fuerint sæua accidentia *Burs. conf.* 67. *num.* 20. *lib.* 1. *Mascard. de probat. concl.* 1084. *num.* 5. *vol.* 3. sed hæc conjectura non tantùm inseruire pro intempestiuo fœtu, quantùm vult Mascard. mihi videtur, sed benè aliquid attestari posse de fœtu non vitali: nam perfectissimi, & absolutissimi fœtus partus

aliquandò affert ſecum ſæuiſſima accidentia, ex quibus etiam matres aliquandò periclitantur, licet *Maſcard. concl.* 805. *num.* 5. *vol.* 2. concludat, in naturali partu, ac tempeſtiuo non adeſſe ea accidentia, vt in tempeſtiuo, ac non naturali; ſed contrà vidimus aliquandò euenire, nam & in naturali partu adeſſe, & in non naturali abeſſe videmus; hæc ergò coniectura fallaciſſima mihi videtur, & cui minimè fidendum ſit. Adducit inſuper Maſcard. *vbi ſuprà*, alia quædam ſigna, quæ demonſtrare poſſunt fœtum eſſe vitalem, vt ſi naſcatur in ſecundina, ſi moueatur cum lauatur, ſi vocem emittat, quæ quidem ſigna leuiuſcula ſunt, & nullius penè momenti: nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis, ac vitalibus interdum minùs conſpiciuntur. Certiora, ac tutiora mihi videntur ea, quæ ſuprà à me adducta ſunt, dummodò non vni, ſed pluribus illorum ſtandum eſſe concludamus; ſi enim fœtus benè moueatur, & perfectus videatur, ac benè reſpiret, & tamen vocem non emittat, nec ſternutet, &c. non ideò non vitalis judicandus. contrà verò ſi vocem emittat, & tamen illicò immotus maneat, ac cætera ſigna ſuprà commemorata non vitalis fœtus compareant, pro non vitali venit reputandus.

Sed & illud, quod idem *Maſcard. concl.* 1146. *num.* 8. *vol.* 3. pro conjectura attulit octimeſtris fœtus, nimirum, quòd vltrà octo dies viuere non poſſit, non eſt ita verum, vt aliquandò, & plurimum fortaſſe non fallat: nam non ſolùm vltra octo dies viuit interdum octimeſtris fœtus, & vltrà ſexdecim, ſed etiam vltrà menſem, vt ego vidi. Sed quid, quod nonnulli etiam adolere potuerint, & ſeneſcere, vt plures probant auctores, quorum nonnullos citaui ſupra in hoc ipſo *tit. quæſt.* 4. *num.* 43?

Quid autem conducat ad demonſtrandum, fœtum potuiſſe viuere, ſi baptizatus fuerit, & traditus Eccleſiaſticæ ſepulturæ, ego quidem non video: nam etiam abortiui quinquemeſtres, quatrimeſtres, ac his quoque recentiores, dummodò vitæ ſenſum præbeant, baptizari ſolent, & Eccleſiaſtica ſepultura excipi. Vel ergò hæ conjecturæ vanæ omninò ſunt, & nullius momenti, vel ego fortaſſe Iereconſultorum mentem, ac ſenſum non ſum aſſecutus.

Nec maioris momenti videtur mihi eſſe ea præſumptio, quæ deſumitur ex eo, quod fœtus per aliquod ſpatium temporis vixerit, præſertim cùm non declaretur, quanta debeat eſſe hæc temporis, ac vitæ duratio. nam ego ſeximeſtres, & recentiores fœtus per horas aliquot viuere conſpexi, è contra verò nonimeſtres illico decedere; cùm tamen conſtet, illos nullo modo potuiſſe viuere, hos verò maximè, quantùm ad temporis naſcendi perfectionem pertinet. Quod quidem multo magis vrgebit, ſi velis, ad hoc vt vitalis dici poſſit, ſufficere, vt per momentum vixerit, vt voluerunt *Bart. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Poſth. num.* 12. *Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reu. donat. glo. ſuſcept. lib. num.* 188. *Vugarell. apud Zilett. in conſ. vlt. vol. conſ.* 132. *num.* 11. *Burſ. conſ.* 63. *num.* 20. niſi fortaſſe ſufficere velint, vt fœtus momento viuat ad eum effectum, vt ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdum, vt dixi, non ſolùm per horas, ſed etiam per aliquot dies viuunt. Sed cur octimeſtrem reſpuunt, qui non ſolùm per dies, ſed per annos viuere aliquandò poteſt? vel ergò quilibet, qui vitalis eſſe non poteſt, reſpuendus, vel octimeſtris, & quicunque per momentum viuit, acceptandus.

SVMMARIVM.

1 *Partus ex ſua Natura non vitalis ad hæreditatem partis non admittitur. amplia num. ſeq.*
3 *Partus quinque ſimul naſci poſſunt. & num.* 6.
4 *Quinque ſimul naſcentes eſſe poſſunt vitales ex l. ſi pater, deſolut.*
5 *Septem vno enixu naſci poſſunt.*
7 *Hiſtoria Comitiſſæ, quæ* 365. *fœtus vno enixu peperit.*
8 *Vix poſſibile eſt, vt tres fœtus vno partu vitales naſci poſſint.*
9 *Partus geminatio in homine eſt quid præter naturam. & num.* 12.
10 *L. Antiqui. mediocritatem quandam attendendam eſſe voluit quoad numerum fœtuum, qui vno partu naſci poſſent, & tres poſſe naſci firmauit.*
11 *In hominum ſpecie ſingulis vicibus ſinguli fœtus naſci debent.*
13 *Cur plures duobus naſci non poſſint, qui vitales eſſe poſſint.*
14 *Ex vteri anguſtia debiles fœtus procreantur.*
15 *Vterus humanus cellulas habet. contrarium ibid. & num. ſeqq.* 16. & 17.
18 *Acetabula vteri quid proprie ſint.*

Quot fœtus vno partu naſci poſſint vitales.

QVÆSTIO VIII.

ILlud etiam apud Il. controuerſum eſt, quot nimirum fœtus vno partu naſci poſſint: nam & hoc ſcitu maximè neceſſarium eſt ipſis Iuſtitiæ adminiſtratoribus, ſiquidem vt partus non vitalis ex ſua Natura ad hæreditatem admitti non debet, vt de nato ante ſeptimum, vel in octauo ipſi Legumperiti judicant, ſicuti jam ſuprà firmatum eſt; ſic etiam & vbi ita naſcatur, vt vitalis ex aliquo accidenti nullo modo eſſe poſſit, etiamſi quoad naſcendi terminum non deficeret, neque etiam ad hæreditatem admitti deberet, quemadmodum dicendum eſſet, vbi tot ſimul naſcerentur, vt nullus vitalis eſſe poſſet; inquirendum ergò iure optimo eſt, quod fœtus ſimul naſci poſſint, qui ſuperſtites ex ſua natura futuri ſint.

Perſuaſum habent Il. vt habetur in *l. ſi pater. de ſolut. & lib.* ex auctoritate Ariſt. quam repetit *Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 2. quinque ſimul poſſibile eſſe vt naſcantur, argumento, quòd totidem cellulæ ſint in humano vtero, & repetit quoque *Cagnol. in l. prima. ff. ſi cert. pet. num.* 182. *& aly plures.* quòd autem vitales eſſe poſſint, probare poteſt exemplum inſi i *in l. ſe. ſuprà citata* relatum, de quo etiam in *l. Antiqui. ff. ſi parſ. hared. pet.* de muliere illa Alexandrina, quæ quinque ſimul fuerat enixa, & omnes habebat incolumes. *Glo. in l. Cum quidam §. ſanè hæredem. & Paul. in d. §. ſanè hæredem. ff. de acquir. hared. num* 1. vt perfectum palatium in humano vtero conſtituerent, ſeptem cellulis ornati illum voluerunt, atque ea de re ſeptem naſci poſſe vno enixu autumati ſunt.

Narrantur præterea quamplurimæ hiſtoriæ mulierum, quæ numeroſos partus ediderunt, quas omnes in vnum recollectas habes apud *Schench. lib.* 4. *obſeruat. tit. de Partu*, quas hic apponere non eſt opus, ſatis ſit ipſius Ariſt. auctoritatem adduxiſſe, ab ipſa etiam l. Adducam in loco aliàs ſæpe citato 7. *de gen. anim.*

anim. cap. 4. qui & quatuor, & quinque naſci ſimul
6 poſſe aſſeuerat, quod in Ægypto plurimùm contingere fatetur. Quinetiam doctiſſimus vir *Joubert. lib.* 3. *Errar. popul. cap.* 1. multis probare nititur, nouem vno partu & vitales, & robuſtos naſci poſſe, & nonnullas ibi ejus rei experientias, & hiſtorias adducit.

Verumenimverò, vt millies jam repetitum eſt, non licet ex his quæ rarò contingunt, certam vllam regulam conſtituere: nam ſi adid, quod aliquandò factum eſt, reſpicere velimus, non modò quatuor,
7 aut quinque, ſed ſuprà trecentos vno partu naſci poſſe fateri nobis licetet: nam conſtat Comitiſſam Margaretam Hermanni vxorem Comitis Hennebergiæ trecentos ſexaginta quinque filios vno enixu peperiſſe; cujus hiſtoriæ non ſolùm multi fide digni authores meminerunt, ſed extat adhuc epitaphium inſculptum in pago Lauſdun in Hollandia, quod recitat Schench. *vbi ſuprà*, de qua etiam hiſtoria inter Iureconſultos meminit Boëtius, ex quo retetit *Vincent. Carrer. de Medico part.* 4. *num.* 203. ſed & *Auent. apud eundem lib.* 7. *Annalium*, mulierem narrat ſub Friderico II. Imperatore mille quingentos, ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cujus rei fides apud auctorem eſto.

8 Nos ad rei veritatem accedamus, ac dicamus, vix poſſibile eſſe, vt tres vitales fœtus vno partu edi poſſint, qui ad perfectum incrementum tam in vtero, quàm extra vterum deduci poſſint: quamquam etenim & *Card. in lib. de vno. & Trincauel. lib.* 11. *de rat. cur. hum. corp. aff. cap.* 17. *& alij*, & ego ipſe viderim trigeminos ætate prouectos, & ſatis cunctis pateat hiſtoria Horatiorum, quorum meminit *ſuperius cit. l. Antiqui.* tamen vix ex his firmari poſſe credo, quod plurimum ex his, qui trigemini naſcuntur, viuant. Quod præter experientiam, & Medicos, teſtantur etiam ipſi Aſtrologi, qui tergeminos & immaturos edi, & monſtroſis ſæpe membris donari fatentur, vt *Ptolom. lib.* 3. *de prad. Aſtron. c.* 7.

Cùm ergò de rarò viuant, ego vix concedere auſim, vt trigemini vitales naſci poſſint, cùm præſertim non ſolùm trigeminos, ſed geminorum plures interire, quàm ſupereſſe indies videamus. Vndè iure Ariſt. ſuperiùs à me adductus dicebat, partus geminationem in homine eſſe quid præter naturam, &
9 idcircò ex gemellis pauci ſeruantur. *Auic.* 21. *tertij tract.* 1. *cap.* 17. *Marinell. de med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. *licet ll. in dicta l. Antiqui* firmauerint, mediocritatem quamdam in hac re eſſe attendendam, &
10 ea de re tres naſci poſſe voluerint, & ſuperſtitem ex quarta parte hæredem fecerint: at mihi quidem lex videtur mediocritatem, quam dicit, non obſeruaſſe, nimis enim excedit id, quod plurimum fieri contingit, ſatisque mediocritas ſeruata videretur, ſi geminos naſci poſſe ſanciuiſſet, & jam natum ex tertia parte hæredem feciſſet; nam non ad id, quod euentu poſſibile eſt, ſed quod plurimum fit attendere conſentaneum videtur. Quamquam *Alciat. diſputat. lib.* 2. *c.* 8. etiam quæ de rarò eueniunt, attendi aliquandò vult, & exemplificat in caſu hoc, quod ſcilicet rarum eſt, mulierem trigeminos parere, tamen à lege attendi. At dici non poteſt, legem ſeruaſſe mediocritatem, quia in humana ſpecie naturaliter ſinguli ſingulis vicibus naſci debent fœtus,
11 vel ad ſummum bini: naturæ enim lege, inquit Pareus (vir, vt omnes nouere, doctiſſimus) mulier ſimul & ſemel non eſt potens niſi duorum fœtuum; argumento eſt, quod duabus tantùm mammis donata ſuerit, quod etiam firmat *Andr. Laur. Anat. lib.* 9. *cap.* 2. *Et Herc. Saxon. in ſua Medic. pract. lib.* 4. *cap.* 27. Immò Platerus Medicus doctiſſi-12
mus *obſeruat. ſuar. lib.* 3. *tit. de obſeruat. in part.* partum, qui vnicus non ſit, contra Naturam eſſe aſſeuerauit; idcireo enim vterum humanum vnica, ac ſimplici cauitate donari, dicebat *Veſal. lib.* 4. *de hum. corp. fabr. cap.* 15. Iure ergò optimo concludere licet, quòd homo duos tantummodo fœtus edere poſſit, qui viuere poſſint, & factam interdum numeroſiorem ſobolem non eſſe attendendam, quia monſtroſa eſt, teſte *Plin Nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 3. *& Pareo. lib.* 23. *cap.* 52.

Et ratio hujus aſſertionis ea eſt, quia neque locus, 13
neque alimentum tot fœtibus ſufficiens eſſe poteſt in materno vtero; deficiet ergo his antè debitum tempus alimentum à matre, & exitum antè tempus ab vtero quærent, quippè cùm id fieri ſemper contingat, *Hipp. teſt. in lib. de Nat. Puer.* Et ſic vel naſcentur, & neceſſario interibunt, vel in vtero ipſo non naſcentes contabeſcent ac peribunt. Quinetiam & ex locorum angultia celeriùs naſcentur, quàm oporteat, & debiles exiſtentes decedent; nam idem *Hipp. in lib. de Genit. prope finem* firma- 14
bat, vteri anguſtiam in cauſſa eſſe poſſe, vt geniti liberi debiles naſcantur. Si ergò & alimenti penuriam ſubire, & locorum angultia angi fœtus ponas, non video, qua ratione ſuperſtites eſſe poterunt, cùm naſcentur; nam hæc omnia neceſſariò contingere, vbi plures duobus in vtero exiſtant, neceſſe eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequam falſam illam opinionem ex hominum mentibus eradamus, quæ humanum vterum quinque, aut ſi magis ſeptem cellulis inſigniri illis perſuaſit; verè enim fabuloſum
quid, ac commentitium illud eſt, cùm humanus vte- 15
rus, vna ſolummodò cauitate donetur, licet pars dextra à ſiniſtra per craſſiuſculam quandam lineam ſegregetur, vt optimè demonſtrant Medici, & Anatomici omnes recentiores præſertim; antè quos etiam Gal. idem docet pluribus in locis, præcipuè verò in *lib. de diſſect. Vulu. cap.* 3. *In* 6. *de morbi vulg. comm.* 2. *tex.* 44. *& comm.* 5. *Aph.* 48. *& Auic.* 21. *tertij tractat.* 1. *cap.* 1. ex recentioribus autem *Fuchſius lib.* 7. *Parod. cap.* 9. *Veſal. de human. corp. fabr. lib.* 5. *cap.* 15. *Pareus ſua Chirurg. lib.* 2. *cap.* 34. *& lib.* 25. *cap.* 2. *Columb. Anatom. lib.* 11. *cap.* 16. *Andr. Laur. Anatom. lib.* 7. *cap.* 17. *& lib.* 8. *quæſtion.* 21. *Mercurius in la Commare lib.* 1. *cap.* 2. *Valuerd. Anatom. lib.* 3. *cap.* 14. *Siluatic. controu. Medic. controu.* 81. *Nancel. in Analog. Microcoſ. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.* 4. Ne tamen exiſtimes ll. omninò extrà rem illud aſſeueraſſe, quòd vterus humanus cellulas, aut ſinus habeat, neque enim abſque Medicorum auctoritate locutæ ſunt: nam *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin.* dicebat, vterum humanum ſinus plu- 16
res, & incuruos habere. Nec deſunt ex Anatomicis, qui cellulas ejuſcemodi in vtero humano ſomniauerint. Recentiores tamen antiquioribus in hiſce rebus multò diligentiores illum his cellulis deſti- 17
tui, ſenſu ipſo demonſtrarunt, & ejus rei veritatem patefecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad hujus quæſtionis abſolutionem pertineat, hic deſideretur, de vteri acetabulis mentio quoque nunc fiat, ne fortaſſe hæc vnam, eandemque rem eſſe cum hiſce cellulis quiſquis ſit ſibi perſuadeat. ſunt ergò acetabula 18

vteri capita quædam venarum ad vteri internam cauitatem penetrantia, numero quidem in omnibus non vno, quorum vſum quærte apud præcitatos auctores, quibus addere potes *Fallop. in obſeruat. Anat. non longè à f. Fernel. Phyſiol. lib. 1. cap. 2. & antè hos Gal. de diſſect. vul. cap. vltimo. claſſ. prima. & 1. de ſem. cap. 7. claſſ. 2. & 5. Apher. 45.*

SVMMARIVM.

1 *Qui conceptum per abortum data opera interimunt, iure merito à Legibus puniuntur.*
2 *Animatum conceptum interimens vltimo ſupplicio plectitur, inanimatum verò delens, pœna extraordinaria punitur. Contrarium num. 4.*
3 *Leges procurantes abortum non ſemper eadem pœna puniri iubent.*
5 *Tex. l. ſi quis aliquid. ff. de pœnis examinatus.*
6 *Fœtus homo non eſt. & num. ſeq.*
8 *Fœtus vbi de ſuo commodo agitur, & homo eſt, & pro iam nato habetur.*
9 *Nullum maius commodum, quàm vita.*
10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri, qui animatum conceptum interemit.*
11 *Secunda ratio.*
12 *Abſurdum eſt affirmare, quem habere formam hominis, & non eſſe hominem.*
13 *Forma dat eſſe rei. vt num. ſeq. amplia.*
15 *Mutata forma interimitur ſubſtantia.*
16 *Qui animatum fœtum interimit, hominem occidiſſe dici debet.*
17. *Tertia ratio.*
18 *Plures abortus contingunt fœtu inanimato exiſtente, quàm animato.*
19 *Quarta ratio.*
20 *Fœtus trium dierum ſpatio animatur.*
21 *Septem dierum ſpatio homo perficitur.*
22 *Quadrageſima die fœtus eſt integrè formatus.*
23 *Fœtus animatus eſt, cum perfectè eſt formatus.*
24 *Non eſt vnus omnium formationis. & coagmentationis terminus.*
25 *Suprà ſexageſimum fœtus ſemper pro animato habendus eſt.*

Quot dierum ſpatio animetur conceptus.

QVÆSTIO IX.

1 QVi conceptum per abortum data opera interimunt, iure merito à legibus puniuntur, vt in *l. Diuus. ff. de var. & extraor. crimin. & l. Cicero. ff. de Pœnis l. ſi mulierem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. ſi quis necandi. C. de ſicar.* & diſponunt etiam conſtitutiones Pontificiæ *c. Conſuluiſti. quæſt. 3. & conſtit. Pontif. Sixti V. num. 107. in Summ. Bullarij*, & teſtatur etiam ex Medicis *Gal. in libell. cui titulus, An animal ſit id, quod in Vter. eſt, cap. vltim. claſſ. 1. & ex recentioribus VVinrich. de art. monſtr. cap. 36.*

Quoniam verò quæſtio inter Iuriſperitos eſt, an ſemper eadem pœna veniant puniendi tam cum fœtum animatum, quàm cum inanimatum interimunt, idcircò videndum eſt, quo tempore animetur fœtus, ſed primò videamus opinionum circà infligendam pœnam differentiam; ac profectò magis communis opinio videtur eſſe, eum, qui non animatum
2 conceptum necauit, pœna extraordinaria puniri debere, eum verò, qui animatum, vltimo ſupplicio plectendum, ita tenet *Glo. in cit. l. Diuus. ff. de variis & extraordinarijs crim.* quam ſequuntur plures DD. *Guliel de ſod. ſing. 140. Iul. Clar. ſentent. lib. 5. quæſt. 68. num. 2. Damhud. in Enchirid. par. aut Sim. in verbo Abortus. Vinius opin. comm. in verbo Aſſaſſinium. 2. Chacher. deciſ. Pedem. 59. num. 2.* & alios referunt *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. num. 2. Riec. collect. deciſ. 590. par. 3. & collect. 1336. par. 4. Vide Farin. de homicid. q. 122. par. 6. num. 131. & ſeqq.* & videntur ipſæ leges eandem habuiſſe mentem, cùm abortum procurantem non ſemper eadem 3
pœna afficiant, ſed aliquandò pœna extraordinaria puniri, aliquandò autem vltimo ſupplicio plecti jubeant; vt in citatis *l. Diuus. & l. Cicero. & l. ſi mulierem. & l. ſi quis necandi. C. ad l. Cornel. de ſicar.* quos textus, ne inter ſe diſcordes eſſe dicas, iure merito diſtinguendum videtur, priores tres loqui de procurante abortum inanimati fœtus, poſteriorem de interimente fœtum iam animatum, vt ſentit *Gloſſ. in prædicta l. ſi quis necandi verb. Infantis.*

Sed *Menoch. vbi ſuprà num. 7.* diſtinctionem hanc admittere renuit, & indifferenter pœna extraordi- 4
naria puniri voluit tam qui animatum, quàm qui inanimatum fœtum abortu ejici procurauit, ſed auctoritates ab eo pro ſe adductæ nihilomagis pro ſua opinione, quàm pro contraria facere videntur. tamen maximè ſuæ ſententiæ fauere poſſet Sacer textus, *Exod. cap. 21. verſ. 22. & ſeq.* qui multùm conſonare videtur cum legali textu, *l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de Pœnis.* nam verba penè eadem videntur, licet cauſa non ſit vna, Sacer ergò textus ita habet: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortinum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubjacebit damno, quantùm maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint, ſin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.* legalis verò tex. hæc habet: *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etſi dolo non faciunt, tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum damnantur, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegantur, quod ſi ex eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.* Tam Sacer ergò textus, quàm legalis de mulieris quidem morte mentionem habent, at abortum ſimpliciter extraordinaria pœna puniri voluerunt.

Tamen, ſi noſtras leges attendere debeamus, tex- 5
tus *dicta l. ſi quis aliquid.* non aliud innuiſſe videtur illis verbis, *ſi mulier, aut homo ex eo perierit*, quàm velle ſe, diſtingui inter abortum animatum, & inanimatum: cùm enim ſuprà dantes abortionis poculum pœna extraordinaria plecti juſſiſſet, addidit dehinc verba illa: Quòd ſi ex eo mulier, aut homo, hoc eſt animatus fœtus perierit, ſummo ſupplicio affici debeat, ita vt verba illa, *ex eo*, non ſolùm referantur ad poculum amatorium, ſed etiam ad poculum abortionis. Et licet ex iiſdemmet verbis inferri contendat Menoch. quòd textus diſtinguat inter 6
fœtum, & hominem, cùm fœtus ex eius ſententia homo non ſit, tamen Paul. quem refert *Chacheran. vbi ſuprà in ea l. ſi quis aliquid*, voluit textum illum ita intelligi, vt verba illa eo modo, quo diximus accipiamus, ac ſi textus dixiſſet: ſi ex obligatione poculi abortionis mulier, aut conceptus animatus pe-
rierit, ad ſummum ſupplicium damnandus eſt is, qui obtulit. Et quanquam fœtus in vtero exiſtens ad ali- 7
quos effectus homo non dicitur, *vt in l. Falcidia. ff. ad l. Falcidiam. Tiraq. de Retract. §. 1. Gloſſ. 4. num. 78.*

&

& in l. ſi vnquam. C. de rev. donat. Gloſ. ſuſceper. lib. num. 142. tamen ad nonnullos alios effectus, & vbi
8 præſertim de ſuo commodo agitur, non ſolùm homo dicitur, & pro homine habetur, ſed etiam pro jam nato. *l. qui in vtero. ff. de ſtat. hom. Royz. deciſ. Lituan. 1. num.* 233. *& deciſ.* 3. *num.* 171. *Surd. conſ.* 369. *num.* 22. *tom.* 3 quòd ſi ad eum effectum, vt hæreditate patris fruatur, pro jam nato haberi debet, ad effectum ne quis eum vita defraudare poſſit, multò magis pro jam nato habendus eſt: nullum enim
9 maius commodum eſſe poteſt alicuius, quàm vita, ſine qua cætera omnia nihili exiſtimanda cenſentur.

His tamen non obſtantibus, germanus ac verus ſenſus eorum verborum; *Quod ſi ex eo mulier aut homo perieris*, erit eiuſmodi: cùm Lex imponat pœnam iis, qui vel amatorium, vel abortionis poculum dant, & aliquandò horum vtrumque fiat vel nulla mulieris, aut hominis morte interueniente, aliàs autem contrà; in priori caſu pœnam extraordinariam imponit, in poſteriori vltimum ſupplicium minatur, quandò nimirum ex poculo abortionis mulier, vel ex poculo amatorio quicunque homo moriatur, vnde verbum illud, *homo*, referatur ad poculum amatorium verbum autem, *mulier*, ad poculum abortionis, non autem vtrumque ad poculum abortionis, ita vt per illud verbum, *homo*, fœtus animatus intelligi poſſit, ac profectò hoc modo textu explicato, plurimum abertare videtur Menochius: & etiamſi Medici partes, & inſtituti huiuſce operis terminos prætergredi fortaſſe videar, non tamen deſiſtam, quin rationes contra eius opinionem adducam, ex quibus magis plectendus veniat is, qui animatum, quam qui inanimatum conceptum peremit.

10 Et primò, ac principaliter ratione animæ, quam is qui animatum fœtum delet, ſacro baptiſmatis lauacro expolians, vno eodemque tempore vita æterna depauperauit; quòd ſi homicida, qui tamen temporalem vitam, quantùm præſumere licet, ſolummodò adimit, mortis reus eſt, multò magis reus mortis debet eſſe is, qui poculum abortionis propinauit, & animatum fœtum interemit, cùm illum & temporalis, & æternæ vitæ bonis vnà denudauerit.

11 Secundò, quia nulla differentia eſt inter animatum conceptum, & natum jam hominem: nam & ille, vt hic homo eſt, quia habet iam rationalem animam, vt probat abundè *Gal. in lib. An animal ſit. cap.* 4. & luculentiſſimè Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *part.* 4. *probl. par.* 3. *de legitimo partu.* habet ergò iam hominis formam, quod nullus controuertet: abſurdiſſimum verò eſſet
12 affirmare, habere illum formam hominis, & non
13 eſſe hominem: nam *forma dat eſſe rei*, eſt commune Philoſophorum axioma, & firmant ipſæ le-
14 ges *in l. Iulianus.* §. *ſi quis. ff. ad exibend.* quod intellige non ſolùm de eſſe ſimpliciter, ſed etiam de eſſe indiuiduali: nam per formam ſubſtantialem quicquid eſt conſtituitur in tali eſſe indiuiduali, & idcircò mutata forma interimitur ſubſtantia, vt ſatis
15 ſuperque notum habemus Philoſophi, & notat *ead. l. Iulian. vbi ſuprà.* iurè ergò animatum conceptum
16 abortu interimens, hominem occidiſſe dici debet, & homicida eſt. *c. Conſuluiſti quæſt.* 5. probat *Hoſtien. in ſumm. lib.* 5. *de homic. caſual. & volunt. num.* 2. *& alibi.* tanquam homicida ergò hic vltimo ſupplicio iurè puniendus eſt.

T… multò … quia, vt dixi, habendi ceptum … ſene. lanque … ſexto menſe naſce- e *Mercur* … iam dies viue- enim fœt… …, quin ali- & ligamen… …e dica- dica adhibi… … ma careat, p… … vt quandò an… … multo plures a… … caret, quàm cu… … ta dies, teſte *H*… … *de hiſt. Anim. cap.*

Quartò, ſi is q… … ceptionem impedi… … homicida puniri deb… … *De homicid. caſ. & v*… … *in ſumm. bull. num.* 10… …,9. *num.* 2. (licet ſciam ali… …mi liben- tiùs adhæſiſſe. *Roſ. in pr*… …*it. de homic. num.* 9.) multò magis puniri …bet, qui iam formatum, & animatum conceptum abolcuit.

Scitu ergo mirum in modum Iuſtitiam adminiſtrantibus neceſſarium eſt, quo dierum termino conceptus animatus exiſtat, ne mitiori quàm deceat pœna atrociſſimum delictum, quale huiuſcemodi homicidij genus eſt, plectatur.

Eius rei variæ, ac toto cœlo inter ſe diſſidentes opiniones recitantur; ſiquidem ex recentioribus ſunt qui trium dierum ſpatio animatum fieri conceptum volunt, ita tuetur, & longioribus etiam rationibus demonſtrare nititur *Thom. Fien. de Formatr. fœt. quæſt.* 10. *concl.* 11. ex Hipp. tamen & Ariſt. auctoritate *Mercurial. vbi proximè*, ſeptem diebus hominem perfici, & anima donari notauit. & apertiſſimè illud ipſum manifeſtat idem *Hipp. in lib. de Nat. Puer.* 20 21

Menoch. vbi ſuprà num. 3. ex Ariſt. & Plin. firmauit, conceptum, ſi maſculeus ſit, quadrageſima die eſſe animatum. Sic & Io. Aloyſ. *Ricc. in Prax. Archiep. Neapol. 609. num.* 1. *ex Bart.* & aliorum opinione, maſculum quadrageſima, fœminam 80. animari firmat. *ſed Paul. in l. ſuum hared. num.* 2. *ff. de acquir. hared.* & alij quos citat, & ſequitur *Chacher. vbi ſuprà num.* 3. indifferenter de quocunque conceptu verificari voluerunt, quòd quadrageſima die & formatus, & animatus ſit. 22

Hippocrates variè variis in locis de fœtus formatione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus, cùm perfectè eſt formatus, vt tradit *Gal.* 15. *de vſu. part. cap.* 5. *claſſ.* 1. ex Hipp. ergò ſententia eodem ſpatio animabitur fœtus, quo vult eum perfectè eſſe formatum, quod plerumque diebus triginta in maſculis, & duobus ſupra quadraginta in fœminis contingit, vt *in lib. de Nat. Puer. & alibi* habetur. *Roder. à Caſt.* diſtinguens, *lib.* 3. *de Nat. mul. cap.* 6. inter animal, & hominem, volenſque fœtum antè animal eſſe, quàm hominem, animam rationalem non antè tertium, quartumve menſem infundi concludit, atque hic noua dubitatio inſurgere poſſet, ac ſcilicet abortum procurans ante tertium, quartumve menſem, ſed cùm iam animatus conceptus eſt, eadem pœna puniri debeat, qua puniendus eſſet, qui abortum procuraret poſt dictum tempus, & videretur dicendum, nil differre inter ſe inanimatum eſſe fœtum, & anima rationali deſtitui; idcircò nulla conſideratione dignum eſſe tale dubium. 23

potuiſſet, & ſi multùm eam exuperaſſet, incaſſum in vtero materno tanto tempore moram traxiſſet. Diximus etiam, hunc naſcendi terminum ad quandam certitudinem reſtrictum, nonnulla animalia, hominemque præſertim tanquam morbis præ cæteris obnoxium, per accidens, & à morbifica cauſa præuenire; nonnulla etiam exuperare in ſequentibus probabitur. 2

His ergò ſic demonſtratis, inſimulque ſeptimeſtri, ac octimeſtri ſpario à legitimis, ac naturalibus naſcendi terminis in homine eliminatis, ex eo, quòd 3 præuenirent generationis perfectæ tempus, iam ad nonum menſem peruenimus, quem ſalubrem, ac viuificum eſſe aniculæ ipſæ, & rudes pueruli ita perſpectum habent, vt nihil ſuprà. atque hic primus omnium menſium ex noſtra ſententia non ratione numeri, ſed ratione quantitatis temporis ex ſua natura viralem fœtum profert; in hoc enim fœtus, qui & benè valet, & viribus ſufficientibus dotatur, & temperamento calidiore exiſtit vt plurimùm ex vtero egreditur non ſolùm quoad nutrimenti quantitatem, & membrorum formationem, & fortitudinem, ſed etiam quoad omnes, quas & ad eſſe, & ad bene eſſe requirit conditiones abſolutiſſimus.

Indiuidua ergò vniuſ ſpeciei licet inter ſe differant, tamen omnia in ſua ſpecie conueniunt ita, vt quæ ſuæ ſpeciei conueniunt, conueniant etiam & ipſis indiuiduis, hac tamen differentia vt ſpeciei conueniant ſub ſpecifica, & vniuerſali conditione, indiuiduo ſub conditione indiuiduali, ac particulari; ſi ergò conſideras, exempli gratia, equum vt ſuam ſpeciem refert, & dicas illum debere naſci tali, vel tali termino, hic terminus non poteſt conſiderari ita particulariter, vt ad plura diſtribui non poſſit, & non conſideretur ſub vniuerſali quadam conditione: at ſi equum vt indiuiduum quoddam conſideres, tunc neceſſe eſt quodlibet indiuiduum ſpeciei equinæ habere certiſſimum, ac determinatum terminum naſcendi, qui tamen ad vniuerſalem vnum ſpeciei conuenientem proportionetur, & relationem habeat. & hæc pro ratione inſeruiunt & eorum, quæ diximus de neceſſitate temporis certi naſcendi, & eorum, quæ nunc dicimus.

Nam ob id certum naſcendi tempus dari debuit à Natura, quia neceſſarium erat, animal in vtero 4 materno moram faciens, & augeſcens, ad quoddam tempus procedente ætate deuenire, in quo minus alimentum, quàm par ſit, à matre haberet, & in quo talem perfectionem adeptum fuerit, vt in lucem progredi tutò poſſet, ita reſtante *Hipp. in lib. millies citato de Nat. Puer. non longè à fin.* hoc ergò ſpatium in homine non potuit minus eſſe nouem menſium, ſui corporis conſiſtentiæ, & magnitudinis 5 ratione habita, tamen, quia non poterat in omnibus indiuiduis ſpatium illud vno eodemque dierum numero conſtare, quia non omnia eodem cibo fruuntur, non omnia eodem temperamento dotantur, neque vno eodemque cœlo omnia viuunt, neque omnia iiſdem viribus conſtant, non potuerunt, nec debuerunt omnia in nono naſci, ſed vbi plures cauſæ dominabantur partum perficientes, & acceleratores, nono naſci debebant, vbi minores, ſerùs; quod non ſolùm in homine locum 6 habere dicendum, ſed in cæteris quibuſque animalibus: eædem enim rationes, quæ Naturam ad illud in humanæ ſpeciei indiuiduis præſtandum coegerunt, eædem prorſus & in cæteris illam exequi perſuaſerunt.

Vniuerſa ergò temporis naſcendi latitudo in homine à noni principio eſt ad exactum vſque decimum, vel ad principium etiam vndecimi; at in nono, & in eius præſertim principio fortiores, & calidiores, & à fortioribus, aut calidioribus parentibus generati, vt plurimùm in lucem prodeunt: inter noni finem, & decimi principium naſcuntur mediocriter circà eos res ſe habentes, decimo exacto debiliores, & frigidiores, vel ob ſexum, vel ob temperamentum, vel etiam ex accidentali cauſa: & idcircò fœminæ frequentius decimo, mares plurimùm nono naſci conſueuerunt. *Ariſtot. 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* quia mares calidiores & fortiores 9 fœminis exiſtunt, vt ſatis ſuperque probatum eſt *Tit. de Ætat. quæſt. 6. à num. 4. ad plures ſeqq.* 7 8

Breuiſſimum ergo naſcendi terminum in homine 10 nonum, longiſſimum decimum exactum aſſerendum, antè quos, aut poſt quos terminos qui naſcuntur, vel à morbo exagitati ante tempus in lucem eiiciuntur, vel à morbifica cauſa quadam debilitati exitum retardant.

Quòd ſi pauculis quibuſdam exemplis fiſus *Lemnius de occul. Nat. mirac. lib. 4. cap. 22. & alij nonnulli* affirmare velint, ſeptimeſtres non ſolùm naturaliter naſci, ſed & vegeros, & perfectos, & fortes eſſe, ego iis, quæ vt plurimùm, & ſecundùm plurimum fiunt, innixus, vel experimenta ab illis adducta eſſe de ratò contingentibus affirmabo, quæ ordinem Naturæ non ideò perturbant; vel dicam, potuiſſe mulieres illas, quæ tales fœtus in ſeptimo ſe peperiſſe narrarunt vel ipſos decepiſſe, vel potuiſſe illas facillimè falli, quemadmodum contingere dicunt Hipp. & Ariſt. in locis ſæpiùs citatis de iis, quæ ſuprà decimum menſem vterum geſtaſſe ſe putant, quibus aliquandò, menſtruis ex ſe, & non ex prægnantia deficientibus, putant ſe concepiſſe; deindè verè concipientes, prægnantiam non à verò tempore, ſed a defectu menſtruorum enumerant, & ſic putant, ſe ſuprà decimum menſem geſtaſſe; ſic & in aliquibus, quæ ſeptimeſtres peperiſſe ſe credunt, 12 euenire interdum mihi perſuaſerim: ſunt enim quæ, etiamſi conceperint, tamen primis duobus menſibus purgantur, & ſi multo ſanguine refertæ ſint, quaſi eadem quantitate menſtruantur, qua extrà prægnantiam purgari ſolebant, deſiſtentibus verò in tertio menſe prædictis purgationibus tunc concepiſſe, & non antè ſe exiſtimant, atque hoc pacto ſeptimo menſe, à menſtruorum defectu enumerantes, parere ſe credunt, cùm tamen re vera nono peperierint: quòd mirè conſonat cum Timæi ſententia de qua *Plutarch. de Placitis Philoſophorum, lib. 5. cap. 18.* hos autem, qui ſic naſcuntur, & viuere, & benè viuere, & abſolutos, & perfectos, & fortes exiſtere quid obſtat? Nobis quidem ſatis eſſe debet, quòd, ſi qui, 13 verè ſeptimò menſe, aut etiam octauo naſcuntur, & imperfecti, & debiles exiſtunt, & minimè vitales, ſaltem ſecundùm plurimum.

Sed ad rem noſtram; dubitare poſſumus, an ad fœtus perfectionem neceſſe ſit nonus menſis exactus, vel ſufficiat, vt principio proximus ſit, vel, vt Gellij 14 verbo vtar, vt ſit affectus; & breuiter dicamus, nono confecto naſci quidem perfectiſſimum fœtum, tamen etiam affecto naſci quoſdam, qui & viribus ſunt validioribus, & temperamento calidiori; ita vt ad omnimodam fœtus perfectionem nonus affectus ſatis ſit, non ita tamen, vt vnum aut alterum diem

noni

noni peregriſſo ſatis eſſe credam : neque enim verum eſſe mihi perſuadeo, quod vulgò protritum eſt, ſufficere nimirum, vt fœtus ſingulorum menſium portionem, vel diem apprehendat, vt perfectè naſcatur : nam ego ſemper ad temporis quantitatem, non verò ad qualitatem, quæ à numero dependet, reſpicio ; atque ea de re cum in principio noni naſci perfectum dico, intelligi velim in plurimis primis decem diebus peractis, ante quos ratò fortaſſe quiſquam naturaliter naſcitur.

17 Sed dubitatur iterum, & meritò, quiſnam ſit frequentior naſcendi terminus in homine, nonuſne, an decimus menſis. Siquidem non ſolùm communis doctorum hominum opinio, ſed etiam ipſius vulgi, nonum eſſe frequentiorem aſtruit, & mirari ſubit illud *Eſdræ* 4. *cap.* 5. *verſ.* 40. Vade, & interroga prægnantem, ſi quando impleverit nouem menſes ſuos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in ſemetipſa ? & dixi, Non poteſt, Domine. Et illud *ibid. cap. vlt.* Quemadmodum prægnans, cum parit in nono menſe filium ſuum, &c. cum tamen apud magnos viros, decimum eſſe magis communem, affirmatum reperiamus.

Primò enim *Hippocr. in lib. de Nat. Puer. in fin.* cùm rationem quærat, cur non longiori, quàm decem menſium ſpatio mulier vtero gerat, innuere videtur, decimum menſem terminum eſſe naſcendi magis communem, quod multò manifeſtiùs oſtendit ex verbis *in eod. lib. paulò ſuprà* prolatis, quæ apud ipſum legere quiſquis ſit poteſt.

18 Platonem tamen quivis doctus admirabitur, qui non ſolùm frequentiorem, & communiorem naſcendi terminum decimum eſſe, quàm nonum firmare videtur, ſed nonum reſpuere, ac decimum ſolummodò pro naturali naſcendi termino acceptare, cùm *quinto de Rep. verſ. med.* inquit, *omnes quicunque naſcentur decimo menſe, vel ſeptimo ex ea die, qua quis liberis operam dedit, maſculi ab hoc filij, fœmina filia nominabuntur*, licet forſaſſe inter hæc duo tempora etiam nonum, & octauum comprehendi voluiſſe illum, ſuſpicari poſſimus.

Accedit *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap.* 4. & 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. qui poſtquam hominem & ſeptimo, & octauo, & nono naſci aſſeueraſſet, addidit : Et quod plurimùm fit decimo. at quod plurimùm fit, id maximè ſecundùm Naturam eſt ; ergò naſci decimo maximè ſecundùm Naturam eſſe videtur, & terminus præ cæteris acceptabilis.

Sed multùm mouere nos poteſt locus ex ſacris litteris deſumptus, quem etiam Tiraq. ad eam rem probandam cum pluribus aliis adduxit auctoritatibus ; eſt autem locus ille *Sapient. cap.* 7. *in princ.* & habet ita : *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conueniente.* Et paulò poſt : *Vnus ergò eſt introitus omnibus ad vitam, & ſimilis exitus.* Ex quibus verbis facile colligere licet, etiam apud Hebræos, & conſequenter apud propin-
19 quas gentes, vt Ægyptios cæteris ſapientiores, eam fuiſſe opinionem, vt communis hominibus naſcendi terminus decimus eſſet menſis à conceptione.

Eſt etiam ejus rei argumento, quòd Ariſton. apud *Herod. in Erat. ſeu lib.* 6. negat Demaratum ſuum eſſe filium, quòd decem menſium ſpatio non fuerit à matre geſtatus, etiamſi mater ibi, non omnes naſci decimo teſtetur ipſi Demarato, ſed nonnullos nono, alios ſeptimo : ex quo loco colligere licet, apud eas gentes tanquam quid magis frequens, & commune, notum fuiſſe, hominem naſci decimo, ignotum verò, tanquam minùs frequens, naſci nono, aut ſeptimo.

Omittam quamplurimas alias magnorum virorum auctoritates, quarum plures pleniſſimè cumulat *Tiraq. in præcit. l. ſi vnquam. Glo. exd. numero* 210. earumque nonnullas, vt ex ipſo videre eſt, à Gellio *accepit Noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 16. & ſatis mihi ſit Cardanum legendum proponere *Contrad. Med. lib.* 1. *tract.* 3. *contrad.* 8. qui legitimum pariendi tempus in homine decimum eſſe etiam ex Hipp. mente 20
concludit, immò & ante decimum non eſſe propriè ſecundùm Naturam partu in muliere ; quod etiam firmat *Valleriol. lib.* 1. *locor. comm. cap.* 18. ex quibus omnibus tantorum virorum auctoritatibus concludendum videtur, decimum menſem & frequentiorem, & magis naturalem, quàm nonum naſcendi terminum ipſi homini eſſe.

Nec deeſt etiam ad illud ipſum firmandum experientia, quippè cùm, ſi mulieres quæ plures liberos ediderunt, & in hiſce rebus magis ſunt expertæ, interrogaueris, plerumque ſe ſuprà nouem menſes vterum geſtaſſe fatebuntur, & earum aliquæ, cùm partum ad decimum protrahi obſeruant ; præſertim ad ejus finem, fœminas ſe parituras autumant, Ariſtotelis ſententiæ neſciæ fauentes.

Quinetiam, quod multum mouere nos poteſt, 21
Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ejuſque ſemper Virgo mater Maria decimo menſe nati ſunt, vt patet ; ſi enim ab octauo Kalend. April. vſque ad oct. Kalend. Ianuar. & à ſext. Idus Decembris vſque ad oct. Idus Septembris enumeres, reperies in vtroque caſu, à die conceptus vſque ad diem natiuitatis interceſſiſſe dies 275. & 276, quos ſi in menſes lunares conjunctionis diuidas, efficient menſes nouem, & dies vndecim, vel duodecim, aut ſuprà ; Immò poſſent aliquandò decem menſes exactos conſtituere : nam 280. dies ad Hipp. mentem ſæpe vndecimum menſem attingunt. At etiamſi ſolares menſes accipiendos eſſe contendas, tamen decimo menſe natus vterq; eſt, quia 270. dies nouem completos & vndiq; perfectos ſolares menſes conſtituunt, ſupererunt ergò dies quinque, aut ſex, qui decimi principium erunt, vt manifeſtiſſimè apparet. Quanquam *Nuncel. lib.* 7. *Analog. par.* 4. *probl. de part. legit. part.* 3. voluit, tam Ieſum Chriſtum, quàm ejus matrem ſemper Virginem, nonimeſtres exſtitiſſe ; vt ex computatione apparet, decimum attigiſſe, vt dictum eſt.

Dicamus, quòd communis naſcendi terminus non ita præfixo dierum numero concludatur, vt firmari. 22
poſſit, vnum terminum altero frequentiorem eſſe. Naſcitur homo, vt dixi, ſecundùm Naturæ inſtitutum à nono affecto vſque ad decimum confectum, & intrà hoc ſpatium omnes diſcurrere, ac oberrare comperies ; fœminæ, & qui frigidiuſculo ſunt temperamento, aut viribus debilioribus, nono confecto, aut decimo affecto, & confecto naſcuntur, cæteri nono affectante, vel ad finem properante. Sunt etiam & ex fortioribus, qui in decimo naſcuntur, vt Salomon, Hercules, de quibus ſuprà, & Cæſar Auguſtus, tradente *Suetonio in ejus vita, cap.* 94. quod illis non ob frigiditatem temperamenti euenit ; ſed quia, cum cæteris vegetiores ſint, plus alimenti etiam & diuturnius requirunt.

Sed liceat mihi Theocriti locum hic examinare

Idyll. 25. in quo Herculam, quem decimestrem fuisse constat (vt patet ex his versiculis :

Namque laboriferi cùm jam natalis adesset.
Herculis, & decimum premeretur sydera signum,
Tendebat gravitas uterum mihi ; quodque ferebam
Tantum erat, vt posses auctorem dicere tanti
Ponderis esse Iovem. Ouid. Metam. lib. 9.)

vocat ob id tarde-genitum in sequētibus his verbis:

Illi autem spiritus volvebantur circum puerum
Tarde-genitum.

Ex quo loco videtur inferri posse ad Theocriti mentem decimum mensem fuisse tardiorem nascendi terminum in Hercule, quàm à natura cæteris sit constitutum. & ex hoc etiam suspicari possumus, eandem fuisse omnium Antiquorum sententiam.

Ego tamen non eam fuisse Theocriti mentem puto, sed vocasse illum Herculem tarde-genitum non respectu aliorum, sed respectu sui ipsius, quia cùm per multos dies antè nasci debuisset, ejus mater plurimum in partu laborauit ob Iunonis invidiam, quæ retardauit Alcmenæ partum, teste *Homer. Iliad.* 19. in his verbis :

Hæc autem (Stenelei uxor) gestabat utero earum filium ; septimus autem erat mensis :
Eduxit tamen in lucem etiam immaturum existentem.
Alcmena autem cohibuit partum, & repressit dolores.

Quia ergo instante Alcmenæ partu, repressus est à Iunone per aliquos dies, idcireò Theocritus, vt mea fert sententia, vocat Herculem tarde-genitum, sed hæc animi gratia dicta sunto.

SVMMARIVM.

1 *Decimus mensis est longissimus nascendi terminus in homine.*
2 *An suprà decimum mulier possit uterum ferre.*
3 *Annum partum, & natu major admittitur. resellitur num. seq.*
5 *Fœtus portari potest à matre per decem menses, & duos dies.*
6 *Vndecimestres ex Hipp. sententia quot diebus nascantur. & vide num. seq.*
8 *Suprà septem quadragenarios in utero commorantes pereunt. contrarium num. seq.*
10 *Homeri locus examinatus.*
11 *Gellij ad Homeri auctoritatem responsio.*
12 *Graci plurali numero pro singulari interdum utuntur.*
13 *Hercules decimestris fuit.*
14 *Annus apud antiquos Græcos decem mensibus constabat. contrarium ibid.*
15 *Homerus Æolus erat.*
16 *Humanus partus potest per paucos quosdam dies suprà decimum mensem retardari, etiam integris decem mensibus acceptis.*
17 *Suprà decem dies ultrà decimum vix unquam portari potest fœtus.*
18 *Numerorum consideratio nullius momenti per se est.*

De Partu supra decimum mensem.

QVÆSTIO VI.

1 DEcimum mensem esse longiorem nascendi terminum in homine & suprà demonstrauimus, & Hipp. etiam ipse fatetur *lib. de Nat. Puer.* illumque ob id inter legitima tempora constat fuisse à Legibus acceptatum, *l. Gallus. ff. de lib. & Posth. in princ. & ibi Bart. num.* 12. *Alex. num.* 21. *& alij DD. Paul. in l. fin. num.* 2. *C. de Posth. hæred. Instit. Cagnol. in l.* 1. *ff. si cert. pet. num.* 182.

Sed quæritur, verum possit aliquandò mulier supra decimum mensem vterum ferre. Nam circà id monstra, & fabulæ narrantur; memini me legisse apud *Trigant. lib.* 1. *de Christ. exped. apud Sin. cap.* 16. fabulari Chinenses quendam eorum Philosophum nomine Lauzu octuaginta annis in parentis aluo fuisse gestatum ; & apud *Scheuch. lib.* 4. *Observ. sit. de partu.* plures narrantur historiæ fœtuum, qui biennio, triennio, & quadriennio in vtero fuerunt gestati, sed fabulis, & portentis omissis, *Bart. vbi proximè* 3 annuum partum, & tredecimestrem quoque admittit. & *Concen. quæst. sing. quæst.* 9. *num.* 8. *& seq.* vndecimestrem, & duodecimestrem partum inter legitimos commemorauit, & ex nostris *Aristot.* 7. *de hist. Anim. cap.* 5. *& Nicol. Florent. sermon.* 6. *de membr. genit. tract.* 3. *c.* 9. nonnullas mulieres quatuordecim mensibus vtero gestasse narrant: tamen supra decimum non portari nisi per paucos dies, vt infrà dicam, cæteri contendunt omnes Philosophi, ac Medici, & ex Iurisperitis *Alex. vbi supra, & cognol. ibid.* licet ergò nonnullæ experientiæ adducantur partus 4 annui, & maioris, quas nunc pro veris admitti volo, tamen non idcireò quicumque, qui duodecimo, aut tertiodecimo, vel vlteriori fœtus mense edatur, pro legitimo acceptandus est; hæc enim sunt de ratò contingentibus, ex quibus quemadmodum non regulatur Natura, quia præter eius institutum eueniunt, sic neque Leges ea attendunt, vt jam sæpiùs dixi.

Præcipuum dubium est de vndecimo mense: 5 nam *Glo. in §. Vnum siquidem. Auth. de Restit. & ea quæ par.* fœtum portari posse affirmauit per decem menses, & duos dies, licet *Glo. in l. Gall. ff. de lib. & Posth. verbo post decem*, non præfixerit dierum numerum, sed mulierem parere posse dixerit ex sententia Physicorum per paucos dies suprà decem menses, quos tamen Glo. marginalis ad prædictos duos dies restrinxit, quam opinionem secutus est *Dyn. singul.* 215.

Neque videntur tam Glo. quàm alij DD. absque Medicorum, & Philosophorum consilio id affirmasse : nam *Arist. loco sæpius cit. de hist. anim.* 7. *cap.* 4. nonnullas mulieres vndecimum mensem tangere dicebat, *& ibid. Qui diuturniores, inquit, quàm vndecimo mense nasci videntur, latere putantur* ; quasi ad ejus mentem non insuetus Naturæ mos sit, aliquos in vndecimo nasci, sed benè suprà hunc terminum, sed in vndecimo naturaliter puerum nasci posse probat ex professo *Vitt. Trincauell. Epist. Med. Epist.* 5. *per totam.*

Hippocrates quoque *in lib. de septim. par. in princip. & in libello de octim. par.* vndecimestres partus admisit, quamuis in posteriori libro limitare suam sententiam videatur, & vndecimestres ita quidem nasci dixerit, vt ex septem solummodò constent 6 quadragenariis ; atque ea de re dicebat ipse, quòd ducenti octuaginta dies sæpè vndecimum mensem apprehendere videntur, eosdemque 280. dies septem quadragenarios constituere, vt cuilibet notum est. Secundùm hanc ergò rationem vndecimestres ab Hipp. admissi non ideò vndecimestres dicentur, quòd integris decem mensibus, aliquot vndecimi adjunctis nascantur, sed quia matres circa 7 plenilunium, vel vltra illud concipientes, primi mensis dimidium, vel aliquot paucos dies pro integro mense enumerant; vndè si primum mensem

ex

ex quindecim, vel paucioribus diebus conſtituas, (præſertim ſi menſes lunares accipias) ſupererunt dies ad minus ſupra decimum menſem duo ex diebus 280. nam 263. dies, vel paucis adjectis horis, nouem integros menſes conſtant, quibus ſi menſem addas, ex quindecim aut paucioribus diebus conſtantem, vel decem menſes confectos conſtitues, vel ſupererunt aliqui dies, qui principium erunt vndecimi menſis; & idcirco tam Hipp. quàm Ariſt. non dixerunt abſolutè, quoſdam naſci vndecimo menſe, ſed ſolùm tangere, ſeu apprehendere vndecimum menſem, at naſci vndecimeſtres, qui integris vndecim menſibus in vtero moram traxerint, neuter ipſorum affirmauit, & idcircò vel ipſæ Leges tales partus non admittunt, vt in *predicto §. Vnum ſiquidem.* aperte videri poteſt.

Quod etiam manifeſtiùs elicitur ex *Hipp. in ſepe cit. libello de octim. part. in princ.* vbi cùm decimeſtres ſeptem dierum quadragenariis naſci tradidiſſet, ſubdit, eos perfectiſſimos eſſe, maximeque vt educentur conuenire, qui in primis quadraginta diebus
8 nati fuerint; ſi enim, inquit, plures acceſſerint pereunt. per hanc enim moram in vtero contractam facilè ſumma arguitur virium debilitas tam ex parte fœtus, quàm ex parte matris, & torpentis natiui caloris, & expultricis facultatis indicium elicitur, vndè mirum non eſt, ſi cum tales naſcuntur ob eam imbecillitatem ſuccumbere voluerit Hipp. ex cujus ſententia apparet, fœtum ſuprà decimum in vtero portari præter Naturæ inſtitutum eſſe, & non niſi à morbo euenire; naturaliter enim decimum per longum ſpatium tranſgredi non contingit. Ego tamen non adeò ſeptenario, aut cuiuis alteri numero addictus ſum, quin credam, etiam ſuprà prædictos
9 ſeptem dierum quadragenarios fœtum portari poſſe vſque ad dies fortaſsè trecentos, qui integros decem menſes ſolares, aut decem lunares, & paucos quoſdam dies conſtituunt; neque ob id perichitaturum eum puto, niſi ex aliquo morbo debilitatus, cùm antè naſci debuiſſet, ad hunc vſque terminum ortum retardauerit.

Dubium porrò, quod ex Homero. 11. Odyſſ. tranſacto principio mouet *Gellius loco ſapius citato Noct. Attic. lib. 3. cap. 16.* ex quo etiam repetit *Tiraq. in jam millies cit. glo. ſuſcep. liber. num. 210.* liceat etiam mihi animi gratia diſcutere. Nam licet de integro anno ea Homeri verba intelligerentur, vt nonnulli volebant, referente cod. Gellio, tamen inter ea, quæ de tarò contingunt, liceret & illum ipſum caſum recenſere, & ſic ſcrupulum omnem ex illo emanantem diluere: cùm autem non ita ſe res habeat, aliter locum illum exponere neceſſe
10 eſt; ſed apponamus primò hic Homeri verba, apud quem Neptunus alloquitur Tyro Salmonei filiam à ſe compreſſam in his verbis:

Gaude mulier, perfecto autem anno
Paries ſplendidos filios.

Tametſi ergo Gellij ex Cenſorino hujus loci explanatio pleniſſimè arrideat, nimirum, quòd verbum
11 illud, *perfecto autem anno*, non de abſoluto, vel confecto anno, ſed de anno ad finem properante, vel affecto, vt ipſe loquitur, intelligatur, ego tamen crediderim, Homerum inibi non de temporis quantitate, ſed de qualitate temporis locutum, tanquam ſi diviſſet *perfecto, reuoluto*, vel, *cum ſe reuoluerit annus*, hoc eſt, in hoc ipſo anno paries illuſtres filios, non autem ac ſi diviſſet: cum hic annus ad ſuum finem properauerit paries ſplendidos filios.

Neque abſque ratione velim exiſtimet aliquis, me hæc aſſirmare; licet enim Græcam linguam minime calleam, nec, vt eam callere videar, hic propoſitum habeam quatuor verbula Græcè conſcripta ex aliorum ore mendicata apponere; tamen cùm ex verſionibus ex Græco ſermone factis, quibus verbum verbo redditur tam in Homeri, quam in Heſiodi, aliorumque Poëtarum operibus eundem loquendi modum in iiſdem terminis aliàs animaduerterim, facillimè adducor, vt credam, id omninodam veritatem habere, quod ſuprà audaciter annuebam. Referam ergo quædam loca & ex Homero; & ex Heſiodo, quæ ſatis huic rei fidem augebunt, ac deinceps Græcæ linguę peritioribus eam rem decidendam libentiſſimè remittam. In Apollinis ergò Hymno Homerus cum de Innone Typhaona pariente verba faceret hæc habet:

Sed quando jam noctesque, & dies perficiebantur,
Rursus perfecto anno, & venerunt horæ,
Hæc autem peperit neque dijs ſimilem, neq; mortalibus
Grauemq; difficilemq; Typhaona damnum mortalibus.

Facit inſuper Heſiodi locus in Theogonia, qui de Terra pariente Erinnyes, & Gigantes ex decidentibus ſanguinis guttis ab amputatis Cæli teſtibus ſic loquitur:

---- Illa quidem (genitalia) non inceſſum elapſa ſunt manu,
Quotquot enim gutta prorumperunt cruenta
Omnes ſuſcepit Terra; circumuolutis autem annis
Produxit Erinnyes validas, magnoſque gigantes.

Neque mirandum eſt numero plurali hic Heſiodum diviſſe, circumuolutis annis, non verò circumuoluto anno, quia mos Græcorum mihi videtur plurali 12
pro ſingulari vti Homer. Iliad. primo:

Suus ſuperbus citò tandem animum perdet, Et:
Sed hic cognouit ſua in mentibus.

& ſimiliter paſſim ac ſæpè vbiquè apud omnes. Hæc tamen minimum dubij parere fortaſſe poterunt, cùm & ob plures partus, & ob diuerſum concipiendi & naſcendi modum non idem tempus, ac humanus partus requiſiuiſſe videantur; adduxi tamen, quòd vno eodemque modo loquendi vſus vterque ſit, tam Homerus inquam in Odyſſea, quàm ipſemet alibi, & Heſiodus hic. Sed alios adducere locos ad rem magis facientes præſtabit, & idem Heſiodus ibid. in principio de Memoria cum Ioue mixta, ac Muſas pariente verba faciens, ſic cecinit:

Nouem enim ei noctes mixtus eſt Iupiter
Seorſim ab Immortalibus ſacrum lectum conſcendens.
Sed cum jam annus exactus, circumuoluta vero eſſent tempora
Menſium decreſcentium, dieſque multi tranſacti eſſent,
Ipſa peperit nouem filias concordes.

Sed & in Herculis Clypeo in principio (qui fortaſsè locus cum Homeri loco magis conſonabit) Hercules alloquens Iolaum, narrantſque ſe vna cum Iphiclo Iolai ipſius patre vno partu editum fuiſſe, inquit:

---- Maxque nos reuoluto anno
Nati ſumus, neque ingenio ſimiles, neque intellectu,
Pater tuus, & ego.

Vides ergò, quòd idem omninò eſt modus hic loquendi Heſiodi, cum loco Odyſſeæ; neque enim poteſt hic locus de anno integro intelligi, quia conſtat Herculem fuiſſe decimeſtrem ex *Theocr. Idyll.* 13
31. & 36. cujus carmina recitat *Tiraq. vbi ſupra.* & ex Plauto pluries in Amphitr. præcipuè vero Act. 1. ſc. 2. ibi:

Nunc de Alcmena, dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos;
Alter decumo poſt menſe naſcetur puer
Quàm ſeminatus.

Non igitur, vt mihi videtur, aliud importare hæc verba poſſunt, quàm temporis qualitatem, ac ſi dixiſſet Hercules, in eo ipſo anno, in quo Amphytrio à pugna reuerſus cum conjuge ſua Alcmena concubuerat, nati ſumus pater tuus, & ego. Itaque loquendi modum potiùs, quàm aliquid aliud dignum vt ponderetur exiſtimauerim, cui ſimilem etiam reperies in ſacris litteris, vt *Reg. prim. cap.* 1. *verſ.* 20. *Et factum eſt poſt circulum dierum concepit Anna, & peperit filium*, quod idem eſt, ac reuoluente ſe anno, vt Heſiodus, & Homerus loquuntur, concepit, &c.

Quòd ſi hæc eorum locorum interpretatio minimè arrideat, nili Gellio admodum addictus ſis, interpretationem eorum recipias, qui annum apud 14 antiquos Græcos decem menſibus conſtituiſſe voluerunt; quemadmodum & apud Romanos Romuli tempeſtate: quam opinionem licet Gellius refellat, approbant tamen nonnulli recentiores, vt *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 30. argumento quòd 15 Homerus Æolus fuerit, & apud Æolos annus decem menſibus conſtarer. Sed quid dicemus ad Heſiodi auctoritatem, qui non Æolus, ſed Bœotus fuit? adde, quòd minimè conſtat, Homerum Æolum fuiſſe, neque ille ad eius rei confirmationem vllum adducit teſtimonium; licet ſciam ejus ſententiæ fuere *Herod. in Hom. vita.*

Verumenimverò hæc, non vt Gellio contradicerem, dicta ſunto, ſed vt opinionem meam, qualiſcunque ea ſit, recitarem, quamquam fortaſſe ob Græcæ linguæ imperitiam illud minùs mihi liceret; excuſatione tamen dignum me exiſtimabit, quiſquis recto, ac ſincero animo hæc leget.

Ex his autem, quæ ſuperiùs adduxi, jam eam con- 16 cluſionem eliciamus, poſſe humanum partum per paucos quoſdam dies ſuprà decimum menſem prorogari, acceptis etiam integris decem menſibus, quos tamen paucos dies ad certum numerum re- 17 ſtringere debemus: nam ſuprà decem dies vix vnquam illud fieri poſſe crediderim, rariſſimè etiam & intra eoſdem decem dies: per dies autem tres ſupra decimum menſem (vt cæteras quaſdam hiſtorias, monſtroſas potiùs, quàm naturales præteream) obſeruauit *Amat. Luſit. Curat. Medic. Cent.* 1. *curat.* 27. quem cum aliis refert *Schench. in obſeruat. vbi ſuprà.*

Quandò verò decem dierum, decemve menſium apud me fit mentio, ne ſuſpiceris, me numero alicui eſſe addictum, vt ſuperſtitiosè credam, ob ejus numeri qualitatem non poſſe tales terminos prætergredi; immò ego nihil quicquam omninò virium 18 numeris tribuo; quod etiam ſtrenuè defendit *Martin. Delrio, diſq. Mag. l.* 1. *quæſt.* 2. *per totam.* credant cæteri, prout ipſis melior ratio, aut præceptorum auctoritas perſuadet.

SVMMARIVM.

1 *Signa non vitalis fœtus ſunt in duplici differentia.*
2 *Signa demonſtrantia fœtum non debito tempore fuiſſe editum. & num.* 4.
3 *Cur ſine vnguibus quidam naſcantur.*
5 *Signa non vitalis fœtus ex defectu aliquarum conditionum.*
6 *Signa ex parte matris.*
7 *Signa ex matris habitu.*
8 *Signa ex parte fœtus.*
9 *Signa ex iis, quæ partum concomitantur.*
10 *Partus geminatio in homine non naturalis. Amplia vt num. ſeq.*
11 *Plures duobus naſcentes difficillimè, aut nullo modo, niſi de raro viuunt.*
13 *Conjectura vrgentiſſima intempeſtini fœtus.*
14 *Caſus, de quo in l. ſi pater. ff. de ſol. & lib. eſt ex rarò contingentibus.*
15 *Alia conjectura non vitalis fœtus. & numeris* 16. 17. *&* 18.
19 *Conjectura intempeſtini fœtus ex Legumperitorum opinione deſumpta.*
20 *Signa fœtum vitalem futurũ demonſtrantia ex Maſc.*
21 *Octimeſtris partus vltra octo dies viuere non poteſt. confutatur ibid.*
22 *Alia conjectura, demonſtrantes fœtum fuiſſe vitalem, examinantur.*
23 *Præſumptio vitalis fœtus deſumpta ex eo, quod ille per aliquod temporis ſpatium vixerit, nullius momenti eſt.*
24 *Quilibet fœtus, qui vitalis eſſe non poteſt, eſt reſpuendus, vel etiam octimeſtris, & quicunque per aliquod temporis ſpatium vixit, ei recipiendus.*

De Signis non Vitalis fœtus.

QVÆSTIO VI.

IN ſuperioribus quæſtionibus de debito naſcendi tempore, & quonam dierum, aut menſium numero vitalis fœtus edatur, jam pleniſſimè actum eſt. At quia non conſtat interdum, quod menſium editus ſit fœtus, & idcircò in dubium vertitur, vtrum vitalis ſit, nec ne, aut etiamſi de tempore conſtet, tamen ex aliquo accidenti, & aliarum cauſſarum defectu certi non ſumus, an viuere poſſit, vel neceſſariò interiturus ſit, ea de cauſſa breuiter videndum nobis eſt, ex quibus ſignis colligere liceat, an fœtus debito, vel non debito tempore natus ſit, & vtrum ſupereſſe poſſit, nec ne, etiamſi juſto tempore in lucem ſit egreſſus: nam & hoc ipſum poſſet inter Iuriſperitos agitari.

Nonnulla ergò ſigna ſunt, quæ fœtum ex eo, quod 1 non juſto tempore ſit editus, non vitalem illum oſtendunt: alia verò, quæ ipſum ex aliis cauſſis viuere non poſſe commoſtrant. Fœtum immaturum, 2 & non natum debito tempore, ſignificat membrorum, & conſtitutionis ipſius corporis imperfectio, vt quia meatus vel nimis adapertos, ac patentes, vel occluſos, & omninò obſeratos habet, vel digitos pedum, manuumque non interſtinctos, ſed inuicem cohærentes, & vnguibus carentes; hoc enim ſignum non vitalis fœtus ponitur *ab Hipp. in lib. de ſuperfœtat.* licet *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap.* 4. naſci quoſ- 3 dam ſine vnguibus tradiderit ex immodico ſalis vſu à prægnante matre vſurpato; cujus rei rationem reddit *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap. vlt. in f.*

Quinetiam ſi in lucem veniens fœtus vocem non 4 emittat, conjectari poſſumus, eum non juſto tempore natum fuiſſe, aut ex aliqua morbifica cauſſa debilitatum ita, vt non vitalis eſſe facilè poſſit; qua de re ſeptimeſtres, & octimeſtres, vt aliàs dixi, naſcentes vocem nullam edunt, teſte *Alex. lib.* 2. *probl.* cum his tamen alia etiam indicia quærenda erunt, quæ omnia ſimul juncta facilè demonſtrabunt, fœtum non eſſe maturo tempore natum: neque enim adeò difficile eſt hoc ex iis ſignis venari, vt putat *Miſcard. de Probat. concl.* 1146. *num.* 30. *vol.* 3.

Porro

5 Porrò non vitalis fœtus ex aliarum conditionum defectu cognoſcitur ex ſignis partim deſumptis ex parte matris, partim ex parte ipſius fœtus, partim verò ex iis quæ in partu fieri ſolent. Nam primò ex
6 parte matris præſumi poteſt, fœtum non futurum vitalem, ſi mater in præcedentibus menſibus vel longis, moleſtiſque vel acutis ægritudinibus fuerit affecta: non enim ex iis ſola mater malè habet, ſed plurimùm, & maximè ipſe fœtus & vt valet mater ita & puer. *Hip. de Nat. Puer.* coinquinatur enim ſanguis ipſius matris ex morbis, qui à puero attracto neceſſariò ipſum in pejorem conditionem ſæpiùs attrahit, quàm mater ſit. Ex habitu etiam matris elicit. *Hipp. in lib. de ſuperfœt.* fœtum non poſſe natari vitalem in his verbis: *Quæ partui vicina cæcos habet oculos, faciemque ſubtumidam, cuique corpus totum, ac pedes intumeſcunt, tanquam alba pituitæ decenta videatur, ſi ei aures, & ſummus naſus albeſcant, & labra humida fuerint, fœtus, quos geſtat mortuos parit, aut eitos male habentes, neque vitales, & exangues vel iam morboſos, aut prius minime vitales peperit.* ſic & quæ mammas graciles, & flaccidas habet, aut ſi multùm ex illis lac effluat, fœtus malè ſanos, & difficulter vitales gerit, *cod. Hipp. teſte Aphor. ſect.* 5. *Aphor.* 52. *& ſeq. & celſ. lib.* 2. *ſuæ Med. cap.* 6.

8 Ex parte ipſius fœtus vterà commemorata ſigna, quæ demonſtrant, ipſum maturo tempore natum non eſſe, quæ etiam non vitalem illum oſtendunt, ſunt quæ ſequuntur: ſi, cùm naſcitur, non moueatur, vel moueatur quidem, ſed debiliter, ſi neque ploret, nec vocem emittat, neque vmbilicus ei inflerur, nec ſternutet, neque vrinam reddat, nec aliud ſimile quidpiam efficere appareat, talis ſuperſtes eſſe non poteſt. *Auic.* 21. *tertii. tract.* 1. *cap. vlt.* quamobrem *Hippocrat. in citato lib. de ſuperfœt.* fœtibus, qui cum labore naſcuntur, & quos maximè debiles ſuſpicamur eſſe, non antè vult abſcindendum eſſe vmbilicum, quàm aliquid eorum, quæ ſuprà commemorauimus, præſtiterint.

Non prætereundum autem id, quod *Macrob. lib.* 1. *in ſomn. Scip. cap.* 6. aſſerebat, ſeptem nimirum horarum ſpatio diſcerni, an editus fœtus victurus ſit, necne: per totidem enim, inquit, horas, & non vltra, aëris halitum ſuſtinere poterit, ſi præmortuus naſcatur.

9 Ex iis deniquè, quæ partum concomitantur, poteſt haberi conjectura non inualida, an fœtus ſuperſtes futurus ſit, vel interiturus: nam ſi gemini naſcantur ſuſpicione non carent, cùm partus geminatio in homine contra Naturæ legem videatur eſſe,
10 aſſerente *Ariſt. Probl. ſect.* 10. *probl.* 3. vndè eos patùm viuere, & ipſe dixit, & firmauit *Auic.* 21.
11 3. *tract.* 1. *cap.* 17. quod multò faciliùs euenire certum eſt, ſi ſexu diſtincti ſint, *eodem Ariſt. auctore.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 6. *&* 7. *de hiſtor Anim. cap.* 4. *& Alb. Magn.* 9. *de Animal. tract.* 1. *cap.* 5. quòd
12 ſi plures duobus naſcantur, aut nullo modo, aut difficillimè ſuperſtites eſſe poterunt; quanam enim ratione vterus, qui vnum aliquandò vix perficere poteſt, tot ad debitam perfectionem poterit reducere? naſcentur ergo vt plurimùm imperfecti, ac debiles, nec debito alimento muniti, & facilè etiam antè debitum tempus. Nam & hæc conjectura vrgentiſſima mihi videtur, quòd fœtus natus fuerit
13 ante tempus Naturæ congruum, ſiquidem, vt ſæpiùs jam dixi, partus ſit ex alimenti defectu, quod tantò citiùs abſumetur, quantò plures eo nutrien-

tur fœtus, & ſic partus tantò magis accelerabitur, cujus rei teſtis eſt ipſa experientia: plures enim ego vidi gemellos abortiuos, nonnullos etiam ſeptimeſtres, qui non nili ob prædictam rationem defectionis ſcilicet alimenti, quod vtriſque ad nonum, aut decimum ſufficere non poterat, antè deſtinatum tempus ab vtero in lucem protruſi ſunt, quod etiam firmat ex recentioribus *Varand. lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 6. *& vinc. Alſarius in de Quæſtis per Epiſt. cent.* 2. *cap.* 13. non mirum ergo eſt, ſi gemelli vt plurimum intereant.

Neque quicquam nos moueat *tex. l. ſi pater. ff. de ſol. & lib.* vbi Ægyptiam mulierem quinos edi- 14
diſſe narratur, omneſque incolumes vna cum matre fuiſſe: nam hæc, aut ſimilis quæpiam alia hiſtoria inter portenta potiùs connumeranda eſt; hic verò nos de iis, quæ vt plurimum accidere ſolent, verba facimus: aliàs enim videmus non ſolùm gemellos, aut plures numero fœtus de vita periclitari, cum vno vtero geſtantur, ſed etiam, quia res maximè contrà Naturam eſt, matres vnà cum fœtibus obire, vt patet ex hiſtoria relata per *Aul. Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 1. & ex aliis ab aliis adductis.

Præterea ſi partus admodum difficilis fuerit, 15
multùm cuidens conjectura erit non vitalis fœtus, quinimmò *à Raſi*, 22. *Contin. tract.* 7. *cap.* 2. *& ab Auic.* 21. *tertij tract. cap.* 12. *in princ.* affirmatum eſt, fœtum nullo modo viuere poſſe, ſi partus difficultas quatuor diebus perduret. patiendi enim actio non debet naturaliter eſſe longior viginti quatuor horarum, vt ex communi tradit *Varand. lib.* 2. *cap.* 7. ſi quoque ante aquarum eruptionem ſanguis erumpat, ſuſpicari licet de vita ipſius fœtus; hoc enim partum violentum demonſtrat, cùm naturaliter aquæ primum apparere conſueſcant. Eſt verò 16
hæc conjectura ab ipſo Hipp. deſumpta in lib. de ſuperfœtat, tranſacto principio, vbi hæc habet: *Si parturienti ante fœtum multus ſanguinolentus citrà dolorem fluxus contigerit, periculum eſt, ne fœtus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur.*

Addi poteſt inter has, conjectura deſumpta ex 17
longiori mora in vtero contracta, vt ex ejuſdem Hippoc. ſententia ſuperiori quæſt. annuebam; qui, 18
ſi plures, dicebat, dies ſeptem quadragenariis accedant fœtus perit; ſed hæc fortaſſè conjectura fallaciſſima eſt, cùm tam exquiſitè conceptionis, & prægnantiæ dies plurimùm mulieres minimè calleant, neque ſi callerent, quicquam ſuperſtitioſam numerorum obſeruationem operari credam.

Eſt etiam & alia conjectura deſumpta ex præ- 19
greſſa tempeſtate: nam idem *Hipp. Aph. lib.* 3. *Aph.* 12. *Et repetit Celſ. ſua Med. lib.* 2. *cap.* 1. in aliquibus tempeſtatibus, vt quandò Hyems auſtralis, & pluuioſa, & ſerena fuerit, Ver autem ſiccum, & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, ex quacunque occaſione abortiunt; quæ verò pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt, quare vel ſtatim intereunt, &c. quæ conjectura aliis adjuncta non parùm vrgebit.

Cæterùm Iuriſperiti maximam conjecturam non vitalis, ac intempeſtiui, & præcipuè octimeſtris fœtus eſſe exiſtimant, ſi partum concomitata fuerint ſæua accidentia *Burſ. conſ.* 67. *num.* 20. *lib.* 1. *Maſcard. de probat. concl.* 1084. *num.* 5. *vol.* 3. ſed hæc conjectura non tantùm inſeruire pro intempeſtiuo fœtu, quantùm vult Maſcard. mihi videtur, ſed benè aliquid atteſtari poſſe de fœtu non vitali: nam perfectiſſimi, & abſolutiſſimi fœtus partus

aliquandò affert ſecum ſæuiſſima accidentia, ex quibus etiam matres aliquandò periclitantur, licet *Maſcard. concl.* 805. *num.* 5. *vol.* 2. concludat, in naturali partu, ac tempeſtiuo non adeſſe ea accidentia, vt in tempeſtiuo, ac non naturali; ſed contrà vidimus aliquandò euenire, nam & in naturali partu adeſſe, & in non naturali abeſſe videmus; hæc ergò coniectura fallaciſſima mihi videtur, & cui minimè fidendum ſit. Adducit inſuper Maſcard. *vbi ſupra*, alia quædam ſigna, quæ demonſtrare poſſunt fœtum eſſe vitalem, vt ſi naſcatur in ſecundina, ſi moueatur cum lauatur, ſi vocem emittat, quæ quidem ſigna leuiuſcula ſunt, & nullius penè momenti: nam & in immaturis fœtibus apparent, & in maturis, ac vitalibus interdum minùs conſpiciuntur. Certiora, ac tutiora mihi videntur ea, quæ ſuprà à me adducta ſunt, dummodò non vni, ſed pluribus illorum ſtandum eſſe concludamus; ſi enim fœtus benè moueatur, & perfectus videatur, ac benè reſpiret, & tamen vocem non emittat, nec ſternutet, &c. non ideò non vitalis judicandus. contrà verò ſi vocem emittat, & tamen illicò immotus maneat, ac cætera ſigna ſuprà commemorata non vitalis fœtus compareant, pro non vitali venit reputandus.

Sed & illud, quod idem *Maſcard. concl.* 1146. *num.* 8. *vol.* 3. pro conjectura attulit octimeſtris fœtus, nimirum, quòd vltra octo dies viuere non poſſit, non eſt ita verum, vt aliquandò, & plurimum fortaſſe non fallat: nam non ſolùm vltra octo dies viuit interdum octimeſtris fœtus, & vltrà ſexdecim, ſed etiam vltrà menſem, vt ego vidi. Sed quid, quod nonnulli etiam adolere potuerint, & ſeneſcere, vt plures probant auctores, quorum nonnullos citaui ſupra in hoc ipſo *tit. quæſt.* 4. *num.* 43?

Quid autem conducat ad demonſtrandum, fœtum potuiſſe viuere, ſi baptizatus fuerit, & traditus Eccleſiaſticæ ſepulturæ, ego quidem non video: nam etiam abortiui quinquemeſtres, quatrimeſtres, ac his quoque recentiores, dummodò vitæ ſenſum præbeant, baptizari ſolent, & Eccleſiaſtica ſepultura excipi. Vel ergò hæ conjecturæ vanæ omninò ſunt, & nullius momenti, vel ego fortaſſe Iereconſultorum mentem, ac ſenſum non ſum aſſecutus.

Nec maioris momenti videtur mihi eſſe ea præſumptio, quæ deſumitur ex eo, quod fœtus per aliquod ſpatium temporis vixerit, præſertim cùm non declaretur, quanta debeat eſſe hæc temporis, ac vitæ duratio. nam ego ſeximeſtres, & recentiores fœtus per horas aliquot viuere conſpexi, è contra verò nonimeſtres illico decedere; cùm tamen conſtet, illos nullo modo potuiſſe viuere, hos verò maximè, quantùm ad temporis naſcendi perfectionem pertinet. Quod quidem multo magis vrgebit, ſi velis, ad hoc vt vitalis dici poſſit, ſufficere, vt per momentum vixerit, vt voluerunt *Bart. in l. Quod dicitur. ff. de lib. & Poſth. num.* 12. *Tiraq. in l. ſi vnquam. C. de reu. donat. glo. ſuſcept. lib. num.* 188. *Vgarell. apud Zilett. in conſ. vlt. vol. conſ.* 132. *num.* 11. *Burſ. conſ.* 63. *num.* 20. niſi fortaſſe ſufficere velint, vt fœtus momento viuat ad eum effectum, vt ad patris hæreditatem admittatur; nam & hi interdum, vt dixi, non ſolùm per horas, ſed etiam per aliquot dies viuunt. Sed cur octimeſtrem reſpuunt, qui non ſolùm per dies, ſed per annos viuere aliquandò poteſt? vel ergò quilibet, qui vitalis eſſe non poteſt, acipuendus, vel octimeſtris, & quicunque per momentum viuit, acceptandus.

SVMMARIVM.

1 *Partus ex ſua Natura non vitalis ad hæreditatem patris non admittitur. amplia num. ſeq.*
3 *Partus quinque ſimul naſci poſſunt. & num.* 6.
4 *Quinque ſimul naſcentes eſſe poſſunt vitales ex l. ſi pater, deſolut.*
5 *Septem vno enixu naſci poſſunt.*
7 *Hiſtoria Comitiſſæ, qua* 365. *fœtus vno enixu peperit.*
8 *Vix poſſibile eſt, vt tres fœtus vno partu vitales naſci poſſint.*
9 *Partus geminatio in homine eſt quid præter naturam, & num.* 12.
10 *L. Antiqui. mediocritatem quandam attendendam eſſe voluit quoad numerum fœtuum, qui vno partu naſci poſſent, & tres poſſe naſci firmauit.*
11 *In hominum ſpecie ſingulis vicibus ſinguli fœtus naſci debent.*
13 *Cur plures duobus naſci non poſſint, qui vitales eſſe poſſint.*
14 *Ex vteri anguſtia debiles fœtus procreantur.*
15 *Vterus humanus cellulas habet. contrarium ibid. & num. ſeqq.* 16. & 17.
18 *Acetabula vteri quid proprie ſint.*

Quot fœtus vno partu naſci poſſint vitales.

QVÆSTIO VIII.

ILlud etiam apud Il. controuerſum eſt, quot nimirum fœtus vno partu naſci poſſint: nam & hoc ſcitu maximè neceſſarium eſt ipſis Iuſtitiæ adminiſtratoribus, ſiquidem vt partus non vitalis ex ſua Natura ad hæreditatem admitti non debet, vt de nato ante ſeptimum, vel in octauo ipſi Legumperiti judicant, ſicuti jam ſuprà firmatum eſt; ſic etiam & vbi ita naſcatur, vt vitalis ex aliquo accidenti nullo modo eſſe poſſit, etiamſi quoad naſcendi terminum non deficeret, neque etiam ad hæreditatem admitti deberet, quemadmodum dicendum eſſet, vbi tot ſimul naſcerentur, vt nullus vitalis eſſe poſſet; inquirendum ergò iure optimo eſt, quod fœtus ſimul naſci poſſint, qui ſuperſtites ex ſua natura futuri ſint.

Perſuaſum habent Il. vt habetur in *l. ſi pater. de ſolut. & lib.* ex auctoritate Ariſt. quam repetit *Gell. Noct. Attic. lib.* 10. *cap.* 2. quinque ſimul poſſibile eſſe vt naſcantur, argumento, quòd totidem cellulæ ſint in humano vtero, & repetit quoque *Cagnol. in l. prima. ff. ſi cert. pet. num.* 182. *& alij plures.* quòd autem vitales eſſe poſſint, probare poteſt exemplum inſi i *in l. ſc. ſuprà citata* relatum, de quo etiam in *l. Antiqui. ff. ſi parſ. hared. pet.* de muliere illa Alexandrina, quæ quinque ſimul fuerat enixa, & omnes habebat incolumes. *Gilo. in l. Cum quidam §. ſuum hæredem. & Paul. in d. §. ſuum hæredem. ff. de acquir. hæred. num* 1. vt perfectum palatium in humano vtero conſtituerent, ſeptem cellulis ornati illum voluerunt, atque ea de re ſeptem naſci poſſe vno enixu autumati ſunt.

Narrantur præterea quamplurimæ hiſtoriæ mulierum, quæ numeroſos partus ediderunt, quas omnes in vnum recollectas habes apud *Schench. lib.* 4. *obſeruat. tit. de Partu*, quas hic apponere non eſt opus, ſatis ſit ipſius Ariſt. auctoritatem adduxiſſe, ab ipſa etiam l. Adductam in loco aliàs ſæpe citato 7. *de gen. anim.*

anim. cap. 4. qui & quatuor, & quinque naſci ſimul
6 poſſe aſſeuerat, quod in Ægypto plurimùm contingere fatetur. Quinetiam doctiſſimus vir *Ioubert. lib.* 3. *Error. popul. cap.* 1. multis probare nititur, nouem vno partu & vitales, & robuſtos naſci poſſe, & nonnullas ibi ejus rei experientias, & hiſtorias adducit.

Verumenimverò, vt millies jam repetitum eſt, non licet ex his quæ rarò contingunt, certam vllam regulam conſtituere: nam ſi adid, quod aliquandò factum eſt, reſpicere velimus, non modò quatuor,
7 aut quinque, ſed ſuprà trecentos vno partu naſci poſſe fateri nobis liceret: nam conſtat Comitiſſam Margaretam Hermanni vxorem Comitis Hennebergiæ trecentos ſexaginta quinque filios vno enixu peperiſſe; cujus hiſtoriæ non ſolum multi fide digni authores meminerunt, ſed extat adhuc epitaphium inſculptum in pago Lauſdun in Hollandia, quod recitat Schench. *vbi ſuprà*, de qua etiam hiſtoria inter Iureconſultos meminit Boërius, ex quo repetit *Vincent. Carrer. de Medico part.* 4. *num.* 203. ſed & *Auent. apud eundem lib.* 7. *Annalium*, mulierem narrat ſub Friderico II. Imperatore mille quingentos, ac quatuordecim fœtus enixam eſſe, cujus rei fides apud auctorem eſto.

8 Nos ad rei veritatem accedamus, ac dicamus, vix poſſibile eſſe, vt tres vitales fœtus vno partu edi poſſint, qui ad perfectum incrementum tam in vtero, quàm extra vterum deduci poſſint: quamquam etenim & *Card. in lib. de vno. & Trincauell. lib.* 11. *de rat. cur. hum. corp. aff. cap.* 17. *& alij*, & ego ipſe viderim trigeminos ætate prouectos, & ſatis cunctis pateat hiſtoria Horatiorum, quorum meminit *ſuperius cit. l. Antiqui.* tamen vix ex his firmari poſſe credo, quod plurimum ex his, qui trigemini naſcuntur, viuant. Quod præter experientiam, & Medicos, teſtantur etiam ipſi Aſtrologi, qui tergeminos & immaturos edi, & monſtroſis ſæpe membris donari fatentur, vt *Ptolom. lib.* 3. *de prad. Astron. c.* 7.

Cùm ergò de rarò viuant, ego vix concedere auſim, vt trigemini virales naſci poſſint, cùm præſertim non ſolùm trigeminos, ſed geminorum plures interire, quàm ſupereſſe indies videamus. Vndè iure Ariſt. ſuperiùs à me adductus dicebat, partus geminationem in homine eſſe quid præter naturam, &
9 idcircò ex gemellis pauci ſeruantur. *Auic.* 21. *tertij tract.* 1. *cap.* 17. *Marinell. de med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. *licet ll. in dicta l. Antiqui* firmauerint, mediocritatem quamdam in hac re eſſe attendendam, &
10 ea de re tres naſci poſſe voluerint, & ſuperſtitem ex quarta parte hæredem fecerint: at mihi quidem lex videtur mediocritatem, quam dicit, non obſeruaſſe, nimis enim excedit id; quod plurimum fieri contingit, ſatiſque mediocritas ſeruata videretur, ſi geminos naſci poſſe ſanciuiſſet, & jam natum ex tertia parte hæredem feciſſet; nam non ad id, quod euentu poſſibile eſt, ſed quod plurimum fit attendere conſentaneum videtur. Quamquam *Alciat. diſputat. lib.* 2. *c.* 8. etiam quæ de rarò eueniunt, attendi aliquandò vult, & exemplificat in caſu hoc, quod ſcilicet rarum eſt, mulierem trigeminos parere, tamen à lege attendi. At dici non poteſt, legem ſeruaſſe mediocritatem, quia in humana ſpecie naturaliter ſinguli ſingulis vicibus naſci debent fœtus,
11 vel ad ſummum bini: naturæ enim lege, inquit Pareus (vir, vt omnes nouere, doctiſſimus) mulier ſimul & ſemel non eſt potens niſi duorum fœtuum; argumento eſt, quod duabus tantùm mammis donata fuerit, quod etiam firmat *Andr. Laur. Anat. lib.* 9. *cap.* 2. *Et Herc. Saxon. in ſua Medic. pract. lib.* 4. *cap.* 27. Immò Platerus Medicus doctiſſi- 12
mus *obſeruat. ſuar. lib.* 3. *tit. de obſeruat. in part.* partum, qui vnicus non ſit, contra Naturam eſſe aſſeuerauit; idcircò enim vterum humanum vnica, ac ſimplici cauitate donari, dicebat *Veſal. lib.* 4. *de hum. corp. fabr. cap.* 15. Iure ergò optimo concludere licet, quod homo duos tantummodo fœtus edere poteſt, qui viuere poſſint, & factam interdum numeroſiorem ſobolem non eſſe attendendam, quia monſtroſa eſt, teſte *Plin Nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 3. *& Pareo. lib.* 23. *cap.* 52.

Et ratio hujus aſſertionis ea eſt, quia neque locus, 13
neque alimentum tot fœtibus ſufficiens eſſe poteſt in materno vtero; deficiet ergo his antè debitum tempus alimentum à matre, & exitum antè tempus ab vtero quærent, quippè cùm id fieri ſemper contingat, *Hipp. teſt. in lib. de Nat. Puer.* Et ſic vel naſcentur, & neceſſariò interibunt, vel in vtero ipſo non naſcentes contabeſcent ac peribunt. Quinetiam & ex locorum anguſtia celeriùs naſcentur, quàm oporteat, & debiles exiſtentes decedent; nam idem *Hipp. in lib. de Genit. prope finem* firma- 14
bat, vteri anguſtiam in cauſſa eſſe poſſe, vt geniti liberi debiles naſcantur. Si ergò & alimenti penuriam ſubire, & locorum anguſtia angi fœtus ponas, non video, qua ratione ſuperſtites eſſe poterunt. cùm naſcentur; nam hæc omnia neceſſariò contingere, vbi plures duobus in vtero exiſtant, neceſſe eſt.

Hinc autem non diſcedendum, antequam falſam illam opinionem ex hominum mentibus eradamus, quæ humanum vterum quinque, aut ſi magis ſeptem cellulis inſigniri illis perſuaſit; verè enim fabuloſum quid, ac commentitium illud eſt, cùm humanus vte- 15
rus, vna ſolummodò cauitate donetur, licet pars dextra à ſiniſtra per craſſiuſculam quandam lineam ſegregetur, vt optimè demonſtrant Medici, & Anatomici omnes recentiores præſcitim; antè quos etiam Gal. idem docet pluribus in locis, præcipuè verò in *lib. de diſſect. Vulu. cap.* 3. *In* 6. *de morbi vulg. comm.* 2. *tex.* 44. *& comm.* 5. *Aph.* 48. *& Auic.* 21. *tertij tractat.* 1. *cap.* 1. ex recentioribus autem *Fuchſius lib.* 7. *Parad. cap.* 9. *Veſal. de human. corp. fabr. lib.* 5. *cap.* 15. *Pareus ſua Chirurg. lib.* 2. *cap.* 34. *& lib.* 25. *cap.* 2. *Columb. Anatom. lib.* 11. *cap.* 16. *Andr. Laur. Anatom. lib.* 7. *cap.* 17. *& lib.* 8. *quæſtion.* 21. *Mercurius in la Commare lib.* 1. *cap.* 2. *Valuerd. Anatom. lib.* 3. *cap.* 14. *Situatic. controu. Medic. controu.* 81. *Nancel. in Analog. Microcoſ. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.* 4. Ne tamen exiſtimes Il. omninò extrà rem illud aſſeueraſſe, quòd vterus humanus cellulas, aut ſinus habeat, neque enim abſque Medicorum auctoritate locutæ ſunt: nam *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin.* dicebat, vterum humanum ſinus plu- 16
res, & incuruos habere. Nec deſunt ex Anatomicis, qui cellulas ejuſcemodi in vtero humano ſomniauerint. Recentiores tamen antiquioribus in hiſce rebus multò diligentiores illum his cellulis deſti- 17
tui, ſenſu ipſo demonſtrarunt, & ejus rei veritatem patefecerunt.

Sed ne aliquid, quod ad hujus quæſtionis abſolutionem pertineat, hic deſideretur, de vteri acetabulis mentio quoque nunc fiat, ne fortaſſe hæc vnam, eandemque rem eſſe cum hiſce cellulis quiſquis ſit ſibi perſuadeat. ſunt ergò acetabula 18

vteri capita quædam venarum ad vteri internam cauitatem penetrantia, numero quidem in omnibus non vno, quorum vſum quærre apud præcitatos auctores, quibus addere potes *Fallop. in obſeruat. Anat. non longè à f. Fernel. Phyſiol. lib. 1. cap. 2. & antè hos Gal. de diſſect. vul. cap. vltimo. claſſ. prima. & 1. de ſem. cap. 7. claſſ. 1. & 5. Aphor. 45.*

SVMMARIVM.

1 *Qui conceptum per abortum data opera interimunt, iure merito à Legibus puniuntur.*
2 *Animatum conceptum interimens vltimo ſupplicio plectitur, inanimatum verò delens, pœna extraordinaria punitur. Contrarium num. 4.*
3 *Leges procurantes abortum non ſemper eadem pœna puniri iubent.*
5 *Tex. l. ſi quis aliquid. ff. de pœnis examinatus.*
6 *Fœtus homo non eſt. & num. ſeq.*
8 *Fœtus vbi de ſuo commodo agitur, & homo eſt, & pro iam nato habetur.*
9 *Nullum maius commodum, quàm vita.*
10 *Prima ratio, cur magis debeat puniri, qui animatum conceptum interemit.*
11 *Secunda ratio.*
12 *Abſurdum eſt affirmare, quem habere formam hominis, & non eſſe hominem.*
13 *Forma dat eſſe rei. vt num. ſeq. amplia.*
15 *Mutata forma interimitur ſubſtantia.*
16 *Qui animatum fœtum interimit, hominem occidiſſe dici debet.*
17. *Tertia ratio.*
18 *Plures abortus contingunt fœtu inanimato exiſtente, quàm animato.*
19 *Quarta ratio.*
20 *Fœtus trium dierum ſpatio animatur.*
21 *Septem dierum ſpatio homo perficitur.*
22 *Quadrageſima die fœtus eſt integrè formatus.*
23 *Fœtus animatus eſt, cum perfectè eſt formatus.*
24 *Non eſt vnus omnium formationis. & coagmentationis terminus.*
25 *Suprà ſexageſimum fœtus ſemper pro animato habendus eſt.*

Quot dierum ſpatio animetur conceptus.

QVÆSTIO IX.

1 QVI conceptum per abortum data opera interimunt, iure merito à legibus puniuntur, vt in *l. Diuus. ff. de var. & extraor. crimin. & l. Cicero. ff. de Pœnis l. ſi mulierem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. ſi quis necandi. C. de ſicar.* & diſponunt etiam conſtitutiones Pontificiæ *c. Conſuluiſti. quæſt. 3. & conſtit. Pontif. Sixti V. num. 107. in Summ. Bullarij*, & teſtatur etiam ex Medicis *Gal. in libell. cui titulus, An animal ſit id, quod in Vter. eſt, cap. vltim. claſſ. 1. & ex recentioribus VVinrich. de art. monſtr. cap. 36.*

Quoniam verò quæſtio inter Iuriſperitos eſt, an ſemper eadem pœna veniant puniendi tam cum fœtum animatum, quàm cum inanimatum interimunt, idcircò videndum eſt, quo tempore animetur fœtus, ſed primò videamus opinionum circà infligendam pœnam differentiam; ac profectò magis communis opinio videtur eſſe, eum, qui non animatum
2 conceptum necauit, pœna extraordinaria puniri debere, eum verò, qui animatum, vltimo ſupplicio plectendum, ita tenet *Glo. in cit. l. Diuus. ff. de variis & extraordinariis crim.* quam ſequuntur plures DD. *Gutiel de ſod. ſing. 140. Iul. Clar. ſentent. lib. 5. quæſt. 68. num. 2. Damhoud. in Enchirid. par. aut. Sim. in verbo Abortus. Vinius opin. comm. in verbo Aſſaſſor. num. 2. Chacher. decil. Pedem. 59. num. 2.* & alios referunt *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 356. num. 2. Ricc. colect. deciſ. 590. par. 3. & collect. 1336. par. 4. Vide Farin. de homicid. q. 122. par. 6. num. 131. & ſeqq.* & videntur ipſæ leges eandem habuiſſe men- 3
tem, cùm abortum procurantem non ſemper eadem pœna afficiant, ſed aliquandò pœna extraordinaria puniri, aliquandò autem vltimo ſupplicio plecti iubeant; vt in citatis *l. Diuus. & l. Cicero. & l. ſi mulierem. & l. ſi quis necandi. C. ad l. Cornel. de ſicar.* quos textus, ne inter ſe diſcordes eſſe dicas, iure merito diſtinguendum videtur, priores tres loqui de procurante abortum inanimati fœtus, poſteriorem de interimente fœtum iam animatum, vt ſentit *Gloſſ. in prædicta l. ſi quis necandi verb. Infantis.*

Sed *Menoch. vbi ſuprà num. 7.* diſtinctionem hanc admittere renuit, & indifferenter pœna extraordi- 4
naria puniri voluit tam qui animatum, quàm qui inanimatum fœtum abortu eiici procurauit, ſed auctoritates ab eo pro ſe adductæ nihilomagis pro ſua opinione, quàm pro contraria facere videntur. tamen maximè ſuæ ſententiæ fauere poſſet Sacer textus, *Exod. cap. 21. verſ. 22. & ſeq.* qui multùm conſonare videtur cum legali textu, *l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de Pœnis.* nam verba penè eadem videntur, licet cauſa non ſit vna, Sacer ergò textus ita habet: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubjacebit damno, quantùm maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint, ſin autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima.* legalis verò tex. hæc habet: *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etſi dolo non faciunt, tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum damnantur, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegantur, quod ſi ex eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.* Tam Sacer ergò textus, quàm legalis de mulieris quidem morte mentionem habent, at abortum ſimpliciter extraordinaria pœna puniri voluerunt.

Tamen, ſi noſtras leges attendere debeamus, tex- 5
tus *dicta l. ſi quis aliquid.* non aliud innuiſſe videtur illis verbis, *ſi mulier, aut homo ex eo perierit*, quàm velle ſe, diſtingui inter abortum animatum, & inanimatum: cùm enim ſuprà dantes abortionis poculum pœna extraordinaria plecti juſſiſſet, addidit dehinc verba illa: Quòd ſi ex eo mulier, aut homo, hoc eſt animatus fœtus perierit, ſummo ſupplicio affici debeat, ita vt verba illa, *ex eo*, non ſolùm referantur ad poculum amatorium, ſed etiam ad poculum abortionis. Et licet ex iiſdemmet verbis inferri contendat Menoch. quòd textus diſtinguat inter 6
fœtum, & hominem, cùm fœtus ex eius ſententia homo non ſit, tamen Paul. quem refert *Chacheran. vbi ſuprà in ea l. ſi quis aliquid*, voluit textum illum ita intelligi, vt verba illa eo modo, quo diximus accipiamus, ac ſi textus dixiſſet: ſi ex obligatione poculi abortionis mulier, aut conceptus animatus perierit, ad ſummum ſupplicium damnandus eſt is, qui obtulit. Et quanquam fœtus in vtero exiſtens ad ali- 7
quos effectus homo non dicitur, *vt in l. Falcidia. ff. ad l. Falcidiam. Tiraq. de Retract. §. 1. Gloſſ. 4. num. 78.*

&

& in l. ſi vnquam. C. de rem. donat. Gloſ. ſuſceper. lib. num. 142. tamen ad nonnullos alios effectus, & vbi
8 præſertim de ſuo commodo agitur, non ſolùm homo dicitur, & pro homine habetur, ſed etiam pro jam nato. *l. qui in vtero. ff. de ſtat. hom. Royz. deciſ. Lituan. 1. num.* 233. *& deciſ.* 3. *num.* 171. *Surd. conſ.* 369. *num.* 21. *tom.* 3 quòd ſi ad eum effectum, vt hæreditate patris fruatur, pro jam nato haberi debet, ad effectum ne quis eum vita defraudare poſſit, multò magis pro iam nato habendus eſt: nullum enim
9 maius commodum eſſe poteſt alicuius, quàm vita, ſine qua cætera omnia nihili exiſtimanda cenſentur.

His tamen non obſtantibus, germanus ac verus ſenſus eorum verborum; *Quod ſi ex eo mulier aut homo perierit*, erit eiuſmodi: cùm Lex imponat pœnam iis, qui vel amatorium, vel abortionis poculum dant, & aliquandò horum vtrumque fiat vel nulla mulieris, aut hominis morte interueniente, aliàs autem contrà; in priori caſu pœnam extraordinariam imponit, in poſteriori vltimum ſupplicium minatur, quandò nimirum ex poculo abortionis mulier, vel ex poculo amatorio quicunque homo moriatur, vnde verbum illud, *homo*, referatur ad poculum amatorium verbum autem, *mulier*, ad poculum abortionis, non autem vtrumque ad poculum abortionis, ita vt per illud verbum, *homo*, fœtus animatus intelligi poſſit, ac profectò hoc modo textu explicato, plurimum abertare videtur Menochius: & etiamſi Medici partes, & inſtituti huiuſce operis terminos prætergredi fortaſſe videar, non tamen deſiſtam, quin rationes contra eius opinionem adducam, ex quibus magis plectendus veniat is, qui animatum, quam qui inanimatum conceptum peremit.

10 Et primò, ac principaliter ratione animæ, quam is qui animatum fœtum delet, ſacro baptiſmatis lauacro expolians, vno eodemque tempore vita æterna depauperauit; quòd ſi homicida, qui tamen temporalem vitam, quantùm præſumere licet, ſolummodò adimit, mortis reus eſt, multò magis reus mortis debet eſſe is, qui poculum abortionis propinauit, & animatum fœtum interemit, cùm illum & temporalis, & æternæ vitæ bonis vnà denudauerit.

11 Secundò, quia nulla differentia eſt inter animatum conceptum, & natum jam hominem: nam & ille, vt hic homo eſt, quia habet iam rationalem animam, vt probat abundè *Gal. in lib. An animal ſit. cap.* 4. & luculentiſſimè Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *part.* 4. *probl. par.* 3. *de legitimo partu.* habet ergò iam hominis formam, quod nullus controuertet: abſurdiſſimum verò eſſet
12 affirmare, habere illum formam hominis, & non
13 eſſe hominem: nam *forma dat eſſe rei*, eſt commune Philoſophorum axioma, & firmant ipſæ le-
14 ges *in l. Iulianus.* §. *ſi quis. ff. ad exibend.* quod intellige non ſolùm de eſſe ſimpliciter, ſed etiam de eſſe indiuiduali: nam per formam ſubſtantialem quicquid eſt conſtituitur in tali eſſe indiuiduali, & idcircò mutata forma interimitur ſubſtantia, vt ſatis
15 ſuperque notum habemus Philoſophi, & notat *ead. l. Iulian. vbi ſuprà.* iurè ergò animatum conceptum
16 abortu interimens, hominem occidiſſe dici debet, & homicida eſt. *c. Conſuluiſti quæſt.* 3. probat *Hoſtien. in ſumm. lib.* 5. *de homic. caſual. & volunt. num.* 2. *& alibi.* tanquam homicida ergò hic vltimo ſupplicio iurè puniendus eſt.

Tertiò, quia procurans abortum animati fœtus 17
multò maiorem vim Naturæ infert, nec ſolùm conceptum perimit, ſed & matri plurimùm obeſt, illamque in multò majus diſcrimen trahit, vt notat *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. *in fin.* Cùm enim fœtus animatus non eſt, quia magis tenellus, & ligamenta habens admodum debilia, facilè modica adhibita vi ab vtero excidit, neque, cùm anima careat, poteſt impendenti violentiæ ita reſiſtere, vt quandò animatus eſt. atque hinc accidit, quòd 18
multo plures abortus contingunt, cùm fœtus anima caret, quàm cùm animatus eſt, poſt ſc. quadraginta dies, teſte *Hipp. in lib. de Nat. Puer. & Ariſt.* 7. *de hiſt. Anim. cap.* 3.

Quartò, ſi is qui medicamentum præbet con- 19
ceptionem impediens, aut generationem, tanquam homicida puniri debet, vt habetur ex *cap. ſi aliquis. De homicid. caſ. & volunt. & ex conſtitutione Sixti V. in ſumm. bull. num.* 107. *Chacher. deciſ. Pedem.* 59. *num.* 2. (licet ſciam alios contrariæ opinioni libentiùs adhæſiſſe. *Roſ. in præct. crimin. tit. de homic. num.* 9.) multò magis puniti debet, qui iam formatum, & animatum conceptum abolcuit.

Scitu ergo mirum in modum Iuſtitiam adminiſtrantibus neceſſarium eſt, quo dierum termino conceptus animatus exiſtat, ne mitiori quàm deceat pœna atrociſſimum delictum, quale huiuſcemodi homicidij genus eſt, plectatur.

Eius rei variæ, ac toto cœlo inter ſe diſſidentes opiniones recitantur; ſiquidem ex recentioribus ſunt qui trium dierum ſpatio animatum fieri conce- 20
ptum volunt, ita tuetur, & longioribus etiam rationibus demonſtrare nititur *Thom. Fien. de Formatr.* 21
fœt. quæſt. 10. *concl.* 11. ex Hipp. tamen & Ariſt. auctoritate *Mercurial. vbi proximè*, ſeptem diebus hominem perfici, & anima donari notauit. & apertiſſimè illud ipſum manifeſtat idem *Hipp. in lib. de Nat. Puer.*

Menoch. vbi ſuprà num. 3. ex Ariſt. & Plin. firmauit, conceptum, ſi maſculeus ſit, quadrageſima die 22
eſſe animatum. Sic & Io. Aloyſ. *Rice. in Prax. Archiep. Neapol.* 609. *num.* 1. *ex Bart.* & aliorum opinione, maſculum quadrageſima, fœminam 80. animari firmat. *ſed Paul. in l. ſuum hared. num.* 2. *ff. de acquir. hared.* & alij quos citat, & ſequitur *Chacher. vbi ſuprà num.* 3. indifferenter de quocunque conceptu verificari voluerunt, quòd quadrageſima die & formatus, & animatus ſit.

Hippocrates variè variis in locis de fœtus formatione locutus videtur, nam tunc animatur fœtus, 23
cùm perfectè eſt formatus, vt tradit *Gal.* 15. *de vſu. part. cap.* 5. *claſſ.* 1. ex Hipp. ergò ſententia eodem ſpatio animabitur fœtus, quo vult eum perfectè eſſe formatum, quod plerumque diebus triginta in maſculis, & duobus ſupra quadraginta in fœminis contingit, vt *in lib. de Nat. Puer. & alibi* habetur. *Roder. à Caſt.* diſtinguens, *lib.* 3. *de Nat. mul. cap.* 6. inter animal, & hominem, volenſque fœtum antè animal eſſe, quàm hominem, animam rationalem non antè tertium, quartumve menſem infundi concludit, atque hic noua dubitatio inſurgere poſſet, ac ſcilicet abortum procurans ante tertium, quartumve menſem, ſed cùm iam animatus conceptus eſt, eadem pœna puniri debeat, qua puniendus eſſet, qui abortum procuraret poſt dictum tempus, & videretur dicendum, nil differre inter ſe inanimatum eſſe fœtum, & anima rationali deſtitui; idcircò nulla conſideratione dignum eſſe tale dubium.

24 Nos concludamus breuiter, quod licet non ſit vnus omnium formationis, & coagmentationis terminus. *Gal. de fœt. format. cap. 1. in princip. claſſ. 1.* tamen præſtat Hipp. ſententiæ adhærere; nam & rationibus, & experimentis fulcitur, de quibus ibi per eum. Vel, vt medium quoddam eligamus, di-
25 cendum eſt, ſuprà ſexageſimum tam maſculum, quàm fœminam, ſemper pro animato habendum, eſſe, atque ea ratione teneri de homicidio, qui proiectiorem conceptum bimeſtri aborſu eijci procurauit, quod nulla controuerſione indigebit, ſi abortum ipſum conſpicere liceat: iudicio enim Medicorum facilè patebit, an potuerit eſſe animatus, nec ne; in aliis verò caſibus, vt ſuprà, eſt procedendum. Legumperiti tamen poſt quadrageſimum, verum fœtum animatum fuiſſe, in dubio tenendum dicunt, quum ſcilicet non conſtat, an maſculus fuerit, nec ne. *Riccius vbi ſupra. num.* 3. Sed tutiori mihi videtur mea ſententia, quia ſunt ex maſculis etiam, qui tardiùs quadrageſimo animantur.

SVMMARIVM.

1 *Abortum faciens mulier peperiſſe dici non debet.*
2 *Abortiui non rumpunt teſtamentum.*
3 *Abortiui habentur tanquam non nati.*
4 *Non naſci, & natum mori, paria ſunt.*
5 *Natus ante ſeptimum, eſt abortiuus. & num.* 19.
6 *Natus ante nonum, abortiuus. contrarium numero ſequenti.*
8 *Octimeſtris ex Tiraq. eſt abortiuus. Conſtat. num.* 9.
10 *Non eſt de eſſentia partus, vt vitalis edatur, ſed vt perfectus naſcatur.*
11 *Abortus duplex acceptio.*
12 *Abortus lato modo acceptus qui.*
13 *Eijcere fœtum, eſt abortire.*
14 *Etiam per diem antè, quàm deberet, natus, lato modo eſt abortiuus.*
15 *Abortus ſtricto modo acceptus qui.*
16 *A, vel* Ab *in principio nominis negationem denotat.*
17 *Qui ante ſeptimum peperit, peperiſſe non eſt dicenda. diſtingue vt ibidem.*
18 *Naturaliter mulier non parit antè nonum.*
20 *Natus antè ſeptimum, habet cum vita omnimodam repugnantiam.*

Quinam partus propriè mereatur nomen Abortus.

QVÆSTIO X.

CVm controuerti poſſit inter Legumperitos, an mulier, quæ abortum fecerit, peperiſſe dicenda ſit, cùm aliàs *Paul. recept. lib. 4. tit. 9.* protulerit; Abortum, vel abactum ventum partum efficere non
1 videri. & *Tiraq. in l. ſi vnquam. Glo. ſuſcep. lib. num.*
2 *106. in fin.* nolit dici poſſe, talem peperiſſe, & cùm
3 abortiui non rumpant teſtamentum. *Bald. in l. Cùm proponas. Col. vlt. C. de poſth. hared. inſt. Tiraq. vbi*
4 *proximè num.* 205. nam abortiui habentur tanquam ſi non nati eſſent, vel nati eſſent mortui, cùm non naſci, & natum mori, paria ſint. §. *Dubitatum. Auth. de inceſt. Nupt. Tiraq. vbi ſupra numero* 167. *Bologn. conſ. 9. numero* 42. vndè illis applicari poteſt *tex. l. Qui mortui. ff. de verb. ſignif.* idcircò videndum eſt, quandò propriè mulier abortum feciſſe dicenda ſit, & conſequenter qui partus verè ſit abortiuus.

Et licet ad hanc materiam pleniſſimè faciant ea omnia, quæ in prioribus huius tituli quæſtionibus adduxi, tamen peculiariùs hic nonnulla conſideranda ſunt. Quoad partum ergo omni proculdubio cuiuis notum eſt, natum ante ſeptimum abortiuum 5
eſſe, non obſtantibus iis, quæ adducunt ex Iureconſultis *Concen. quæſtione ſing. 9. numero quarto. lib. 2. & Claud. Girardin. in libell. de part. dierum.* 171. *ex noſtris autem Augen. de part. hum. lib. 1. cap....* & faciunt quæ in hoc eodem tit. retulimus *quæſt. 2. à num.* 13. *ad plures ſeqq.*

Sed præcipuum dubium eſt de natis poſt ſextum, & ante nonum: nam Lalamantius Medicus doctiſ- 6
ſimus, quem aliàs etiam adduxi ad hoc ipſum probandum. *in l. 2 Gal. de diebus decret* abſolutè voluit, naſcentes antè nonum non ſolùm non eſſe ex ſua natura vitales, ſed eſſe abortiuos, cùm tamen obſtent illi omnium doctorum hominum auctorita- 7
tes, præſertim quoad ſeptimeſtrem: nam de octimeſtri aliàs dubitatum eſt, teſte *Gell. Noct. Attic. lib.* 8
3. cap. 16. immò Tiraq. in cit. l. ſi vnquam. Gloſſ. ead. numero 105. octimeſtrem inter abortiuos connumerari voluit, cùm intempeſtiuè natus ſit, & nullo modo vitalis ex eius ſententia eſſe poſſit, ſed hanc opinio- 9
nem refellit *Andr. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 29. & Augen. lib. 2. de part. hum. cap. 16.* neque enim, 10
inquit Laurentius, de eſſentia partus eſt, vt vitalis edatur, ſed vt perfectus naſcatur; ſed quomodò perfectus, edi dici poteſt, qui ita naſcitur, ac ſi mortuus naſceretur, vt ſuprà diximus?

Ego quid ſentiam breuibus patefaciam, ac primo loco notandum eſt, abortum aliquandò lato 11
modò ſumi, interdum verò ſtrictiùs. Abortus lato 12
modo acceptus eſt omnis fœtus partus, qui antè diem ſibi à Natura deſtinatum non ſponte, ſed ex aliqua vi, & accidenti naſcitur, etiamſi vitalis dehinc exiſtat; *Hipp. 7. Epidem. de* Olympiade vxore octo menſibus vtero gerente dicebat: Abortu quinto die ſine labore eſt liberata, & 4 *Epidem. tex.* 64. Eiecit, inquit, ſeptimeſtrem puellam, hoc eſt abortiuit, nam eijcere eſt abortire. *Tiraq. in. l. ſi vnquam vbi* 13
ſuprà num. 206. *in fin. & facit l. ſi ſeruum. ff. ad l. Aquil. à Calep. adducta in verbo eijcere,* ſic etiam & *Avic. 21. 3. tract. 2. cap.* 10. dicebat abortum maximè timeri apud principium conceptionis, & antè appropinquationem horæ partus; & *Trotula Medicus antiquus de paſſ. mul. capit. 58.* remedia propo- 14
nit ad abortum, qui fieri ſolet ſeptimo, aut nono menſe, ita lato modo etiam per diem ante deſtinatum terminum naſcens fœtus abortiuus dici poteſt, etiamſi nonimeſtris, vel decimeſtris exiſtat. Propriùs tamen ac ſtrictiùs, Abortus eſt fœtus intempeſtiuè editus, vel mortuus, vel nullo modo vita- 15
lis, licet Andr. Laur. *vbi ſuprà*, velit, abortum dici etiam fœtum tempeſtiuum in vtero mortuum; abortus enim nomen idem importat, ac ſi diceres non ortus, vel fruſtrà ortus: nam hæc præpoſitio *A*, 16
vel *Ab* in principio nominis poſita negationem aliquandò importat, vt in verbo *Abſens*, quod idem importat, ac non præſens, & idcircò abortus pariſicatur ei, qui nunquam natus eſt. *Tiraq. vbi ſuprà numero eodem. Surd. conſil.* 347. *num.* 9. *Tom.* 3. Propriſſimè tamen abortus dici debet partus à cauſſa præternaturali, aut externa per vim ejectus, dummodò non ſit vitalis; nam & aliquandò partus ejectus, vt dixi, vitalis eſſe poteſt, vt de ſeptimeſtri, & octimeſtri latiùs probaui *ſuprà quæſtione tertia & quarta.*

His

17 His ita ſe habentibus, dicendum eſt, mulierem, quæ ante ſeptimum peperit, aut filium mortuum etiam iuſto tempore edidit, peperiſſe non debere dici, ſed abortum feciſſe, aut ejeciſſe, nec parientium priuilegiis eam ob id gaudere poſſe, niſi iis, quæ ad corporis valetudinem ex partu concedi ſolent; nam majori, ac moleſtiori valetudini ſubijcitur, quæ abortiuit, quàm quæ naturaliter peperit;
18 contrà verò, ſi poſt ſextum, aut meliùs poſt initiatum ſeptimum viuum fœtum edidit, eſſe ſentiendum: licet enim non antè nonum naturaliter mulier pariat, vt latè probatum eſt, tamen quia impoſſibile eſt etiam non naturaliter natum, ſi ita vegetus ſit, vt cauſam morbificam ſuperare poſſit, & alias aëris, & partus iniurias, aliquandò viuere, idcircò peperiſſe dici poteſt. qui ergò antè ſeptimum naſcuntur, vel naſcuntur mortui, quia abortiui ſunt, neque donationem, neque teſtamentum rumpere debent, quia, vt dixi, habendi ſunt, ac ſi nunquam nati eſſent.

Nec obſtaret, quòd quis in ſexto menſe naſceretur, & per aliquot horas, aut etiam dies viueret, vt fieri poſſe non eſt ita impoſſibile, quin aliquandò non contingat, cùm aliàs viuere poſſe dicatur fœtus, qui per momentum vixerit. *Bart. in l. quod dicitur. ff. de lib. & Poſth.* nam quia hic partus habet cum vita talem repugnantiam, vt viuere nullo modo poſſit, niſi ex miraculo, idcircò abortiuus dici debet, neque teſtamentum, neque donationem rumpere, neque aliud quicquam illi prodeſſe, quod verò, ac naturali partui prodeſſe ſolet; ſic & mulieri talem fœtum parienti nihil quicquam prodeſſe debet ita, vt ex ea cauſſa parientium priuilegiis gaudere debeat, niſi iis, quæ corporis valetudinem reſpiciunt.

Finis Tituli Secundi.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI

TITVLVS TERTIVS.

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

Continens Quæſtiones ſeptem;

quarum

I. *An pragnantia ex certis quibuſdam ſignis poßit infallibiliter cognoſci;* Pag. 63

II. *De ſignis, ex quibus pragnantia conjectura depromi poteſt.* 97

III. *An detur ſuperfœtatio?* 72

IV. *Quid ſit ſuperfœtatio, quomodò, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poßit?* 75

V. *Quid ſit Mola.* 77

VI. *Vtrum Mola abſque viri concubitu generari poßit* 78

VII. *An molam gerens mulier ad quoſdam effectus pragnans dici debeat?* 81

Admodum Illuſtri ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. MATTHÆO BVRATTO,

Sacræ Rotæ Romanæ

AVDITORI. S.

ERat mihi ſanè optabile, vt hi ſtudiorum meorum labores etiam Legumperitis, quibus hæc præcipuè ſcribo, innoteſcerent; optabiliſſimum autem vt coram Sacro hoc Rotæ Romanæ Collegio ſeſe offerrent. Tua ergò humanitate fiſus, quam ex fratribus meis magnã eſſe didiceram, Titulum hunc tertium harum Quæſtionum Medico-legalium tuo nomini inſcripſi, ſperans Te mihi fauorem tuum non denegaturum, & per Te etiam cæteros hoſce Reuerendiſſimos, ac Doctiſſimos Patres collegas tuos, hæc qualiacunque ſint noſcituros. Tu, ſi quid ego plus juſto audax in hac re peccaui, id omne pro eadem humanitate tua mihi remittas rogo. Vale.

LIBRI PRIMI

TITVLVS TERTIVS,

De Prægnantia, Superfœtatione, & Mola.

PARS PRIMA.

DE PRÆGNANTIA.

SVMMARIVM.

1 *Hæreditas defuncti ad vterum pertinet.*
2 *Prægnans torqueri non poteſt. amplia, vt ibid.*
3 *Prægnans non poteſt ad ſupplicium damnari.*
4 *Prægnans bannita non poteſt occidi. contrarium ibid.*
5 *Prægnans multis gaudet priuilegiis.*
6 *Prægnantia ante quartum menſem difficilius cognoſci poteſt.*
7 *Prægnantia cognitio infallibilis non poteſt haberi. contrarium num. 9. & num. 15. 16. & 56.*
8 *Prægnantia coniecturalis cognitio habetur.*
10 *Signa prægnantiæ à Cagnolo adducta non ſunt ex certioribus ſignis.*
11 *Conceptus intra 20. diem cognoſci poteſt. dic vt num. ſeq. Vide num. 44.*
13 *Prægnantiam certo deprehendere difficillimum.*
14 *Hippocr. de aliquibus dubitabat, an vtero gererent.*
17 *Ventris tumefactio non eſt certum prægnantiæ ſignum.*
18 *Ex ventris tumefactione non probatur prægnantia.*
19 *Venter diuerſo modo tumet extrà prægnantiam, quàm in prægnantia.*
20 *Lac in mammillis, non probat concludenter prægnantiam. & num. 23.*
21 *In non prægnantibus ex defectu menſtruorum lac colligitur in mammis.*
22 *Lac etiam in viris colligitur.*
24 *Lac poſt aliquos menſes prægnantiæ colligitur.*
25 *Etiam in virginibus lac in mammis naſcitur.*
26 *Lactis differentia in his, quæ conceperunt, & in iis, quæ non conceperunt.*
27 *In prægnantibus lac prauæ qualitatis eſt.*
28 *Defectus menſtruorum eſt fallaciſſimum prægnantiæ ſignum.*
29 *Ex menſtruorum apparentia non poſſumus iudicare, mulierem in vtero non habere,*
30 *Non menſtruatæ mulieres aliquandò concipiunt.*
31 *Prægnantes menſtruatæ prægnantiæ tempore.*
32 *Macula in facie eſt ſignum prægnantiæ fallaciſſimum.*
33 *Maculam in facie habentes fœmellam gerunt.*
34 *Extranearum rerum appetentia fallaciſſimum prægnantiæ ſignum.*
35 *Extranea appetentia in quibus, & quando fiat.*
36 *Motus fœtus in vtero eſt ſignum prægnantiæ.*
37 *Motus in vtero ex cauſis etiam præternaturalibus fit. & ex mola, num. ſeq.*
39 *Grauida aliquando nullum fœtus motum perſentiunt.*
40 *Motus fœtus qua ratione differat à quocunque alio motu.*
41 *Omnia ſigna prægnantiæ ſimul faciunt certitudinem prægnantiæ. contr. num. ſeq.*
43 *Signa prægnantiæ ſunt communia menſtruorum retentioni.*
45 *Conceptus principium neſciunt, & latet ipſas mulieres.*
46 *Conceptio tunc certa eſt, cum ſeptem diebus ſemen in vteris manſerit.*
47 *Experimenta ad explorandum prægnantiam fallacia.*
48 *Mulſa quid.*
49 *Mulſum quid.*
50 *Periculoſum eſt termina prægnantibus excitare.*
51 *Mulſa menſtrua prouocat.*
52 *Suffitus experimentum ad prægnantiam explorandam.*
53 *Suffitus menſtrua prouocat.*
54 *Alia experimenta ad explorandam prægnantiam.*
55 *Experimenta ad cognoſcendum, an conceptus maſ vel fœmina ſit, fallacia ſunt.*
56 *Nullum ſignum eſt tam proprium prægnantiæ, quin ſit etiam quibuſdam morbis commune.*

An prægnantia ex certis quibuſdam ſignis poſſit infallibiliter cognoſci.

QVÆSTIO I.

PLurimùm, ac pluribus nominibus huius tituli argumentum eſſe Iuriſperitis neceſſarium, credo, quòd nulli dubium futurum ſit; ſiquidem primò circa prægnantiam ſæpè in dubium vertere illis occurrit, vtrum prægnans mulier ſit, nec nè; præſertim cùm, marito ab inteſtato decedente, ac vxore prægnante relicta, vel quæ prægnantem ſe eſſe dicat, proximi in hæreditatem admitti cupiunt ipſius defuncti, quæ tamen, ſi mulierem verè prægnantem eſſe deprehendatur, ad ipſum vterum proculdubio pertinet. *l. Cum quidam ff. de* 1 *acquir. hæred.* & caſus proponitur à *Cagnolo in l. ſi quis prægnan. ff de reg. Iur. Tom.* 3.

Quinetiam vbi torqueri mulierem oporteat, minùs illud executioni demandari poteſt, ea grauida exiſtente. *l. Prægnantis. ff. de Pœnis Clar. in §. fin. quæſt.* 64. *num.* 22. *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 1. *quæſt.* 86. *num.* 10. *Farinac. Var. quæſt. & opin. comm. crim. quæſt.* 41. *num.* 78 quod ampliat, vt neque 3
verbis minitabundis terreri poſſit *num.* 84. ſic & vbi damnari debeat ad vltimum ſupplicium, vel etiam ad corporalem aliquam pœnam, minùs fieri poteſt quandiù vtero gerit, & differri executionem iubent *leg. Clar. vbi ſuprà quæſt.* 57. *num.* 5. *Couarr. Var. reſolut. lib.* 1. *cap.* 4. *Tom.* 2. Quinimmò 4
neque ſi bannita ſit grauida mulier, impunè occidi poteſt. *Duen. reg.* 68. *littera. D. limitat.* 7. licet contrarium ſentiat *Marc. Mant. ſing.* 10. *num.* 6. multiſque inſuper priuilegiis mulier, cùm vtero gerit, 5
gaudet, eadente eodem. *Marc. Mant. ibid. num.* 1.

Cùm ergò dubitari aliquandò contingat inter Iuriſperitos, qui Iuſtitiam adminiſtrant, an mulier aliqua prægnans ſit, eamque rem Medicis decernendam ipſi remittant, neceſſariò de prægnantia nobis agendum erat circà. quam primò videndum,

an de ea poſſit haberi certa, ac infallibilis cognitio; dehinc quænam ſigna potiora, ac tutiora ſint, quæ ad eius cognitionem nos deducere poſſint. Sed ponamus primò nonnullas concluſiones, quarum prima hæc eſt: Prægnantia vel eſt ante quatuor menſes, vel poſt; ante difficillimè, poſt facilius cognoſci poteſt. 6

Secunda concluſio: Prægnantia in quocunq; tempore ſit nullatenùs cognoſci poteſt per ſigna quædam certa infallibilia, demonſtratiua, ac euidentia. 7

Tertia concluſio: Prægnantia per aliquas conjecturas, & ſigna quædam probabilia aliquo modo cognoſci poteſt. 8

Prima concluſio à nemine controuertitur, eſt enim ſatis per ſe cuicunque nota; Nam mirari ſubit *in ſacra hiſtoria, Gen.* 38. quòd Thamar in 3. menſe ex tumore tantùm ventris deprehenſa ſit grauida, niſi quod cùm gemellos geſtarit inſigniter illi ventrem tumefactum fuiſſe neceſſe eſt. ſed contrà ſecundam concluſionem manifeſtè pugnat *Cagnol doctus Iuriſperitus in cit. l. ſi pragnans. num.* 5. Quem ſequitur *Giurba in conſ. Meſſan. cap.* 8. *Gloſ.* 2. *à num.* 5. *ad plur. ſeqq.* qui tanquam ſi obſtetriciam artem mille annis, vel ſuprà exercuiſſet, multò plura, quàm medici omnes in ea re ſe cognoſcere præmonſtrauit, cùm per definitiuam quandam ſententiam, & contrà Phyſicos canones, vt ille inquit, promulgauerit; prægnantem & probabiliter, & per demonſtrationes cognoſci poſſe, & tamen ſigna ab eo tanquam certiſſima adducta, non ſunt ex certioribus, vt videbimus; mirum tamen non eſt, ſutorem vltrà crepidam ad iudicandum prætergreſſum, longè à rei veritate aberraſſe, excuſatione tamen indignus non eſt, cùm *Cagnatus præceptor meus in libello de mor. cauſ. par.* affirmauerit, intrà vigeſimum à conceptione diem deprehendi poſſe, an mulier grauida ſit, ſed cùm non definiuerit, verùm infallibiliter cognoſci poſſit, an tantùm conjecturaliter, licet eius aſſertionem interpretari, quòd de probabili, ac coniecturali, non verò de neceſſaria cognitione intellexerit; nam & ipſe *Hipp. in lib. de Natur. Puer.* & *Ariſtot. de hiſt. Anim. cap.* 4. apertiſſimè fatentur, difficillimum eſſe deprehendere prægnantiam; quomodò autem non puditum eſſet Medicinæ parentem Hippocratem, ſi infallibilis eius rei cognitio haberi poteſt, de aliquibus hæſitaſſe, verùm prægnantes eſſent, nec ne, vt de Temenei ſorore, & de Tecomei annonæ Præfecti filia ipſemet fatetur? quomodò non erubuiſſet Auenz. in propria vxore, prægnantiam non deprehendere, & propinaſſe prægnanti ſolutiuum medicamentum forte, vt fatetur *lib.* 2. *Theiſir. c.* 1. *tract.* 3.? ex hac ergò tantorum virorum hæſitatione concluſionem iam ratam habeas non poſſe infallibiliter cognoſci prægnantiam, ſed ſolùm probabiliter, & ita tenent Medici omnes multò magis, quàm Cagnolus in ea re experti. quorum ſatis ſit recentiores aliquos adduxiſſe; *Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *cap.* 4. *in fin. Valleſ. in* 4. *Epid. tex.* 49. *Sanctor. de Sanctor. in meth. vitand. error. lib.* 1. *cap.* 28. *& ſeqq. Fortun. fidel.* 3. *de Relat. Med. cap.* 4. *Codronch. in ſua Method. teſtif. cap.* 12. *nec diſſentit Varand. de morb. mul. lib.* 2. *cap.* 2. *Mercurius in lib. cui tit. la Commare lib.* 1. *cap.* 10. & alij, quos longum eſſet recenſere. 9 10

Sed ſigna tam à Cagnolo, quàm à Cagnato adducta quicquam certi infallibiliter demonſtrare nullo modo poſſunt; immò nec cætera quæcunque ab aliis auctoribus proponuntur, de quibus in quæſtione ſeq. exquiſitiorem, quoad licebit, mentionem habebis. Sed examinemus primò ſigna à prædictis relata, vt manifeſtè appareat, ea eſſe omninò fallibilia, & nos decipere, & ipſas etiam mulieres poſſe, vndè, non eſſe illis omni ex parte fidendum, denique cognoſcatur. 11 12

Primum ergo ſignum à Cagnolo adductum, ventris eſt indies tumefactio, ex qua in ſacris *Gen. c.* 38. *verſ.* 24. deprehenditur prægnantia in Thamar, cùm dicitur: *Fornicata eſt Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumeſcere.* Sic & Plautinus ille adoleſcens in Trucul. Act. 1. Scen. 2. ajebat: 17

D. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, qui parere potuit?

Nam equidem vterum illi, quod ſciam, nunquam extumere ſenſi.

& Calliſto ab eam ipſam ventris turgentiam deprehenditur prægnans eſſe à Diana, vt ex *Ouid.* 2. *Metam.* habetur; quæ tamen ex aliquo morbo, & præcipuè ex menſtruorum retentione, ex hydrope, ex ventoſitate facilè prouenire poteſt. quamobrem meritò à cæteris DD. hoc ſignum reſpuitur, neque ex eo probari poſſe prægnantiam aſſerunt. *Maſcard. de Probation. concl.* 1147. *num.* 16. *vol.* 3. Nequè dicat quis, hanc ventris tumefactionem diuerſo penitùs modo fieri ab ea, quæ ex morbo cauſſatur, & viſu etiam apparere diuerſam, quia in prægnantia paulatim, & ordine quodam procedit, venter indies increſcendo, in morbo verò vel affatim, vel nullo ſeruato ordine, & in prægnantia quidem tumorem apparere non durum, vt ex viſcerum ſcirrho, non mollem, vt in hydrope, ſed modicè renitentem, nequè expanſum, & diffuſum, vt in aquoſo, vel ventoſo tumore, ſed leuiter acuminatum. Nam hæ tam ſubtiles, immò potiùs tenues ſpeculationes, ac animaduerſiones benè quidem in libris explanantur, in practico tamen actu omninò in auras ob eorum tenuitatem euaneſcunt; non ergò hæc aliquid certi promittere poſſunt, nec illud operari valent, vt indubitatò ſententiam noſtram de ea re proferre liceat. Quinimmò in concluſione vteri tam ſimilis eſt hæc tumefactio ventris ei, quæ ex prægnantia prouenit, vt *Hipp. lib.* 2. *de morb. mul.* inter alia, ventrem non ſolùm intumeſcere dixerit, ſed pro temporis ratione, vt in prægnantibus fieri ſolet, increſcere, quod ad ſeptimum, vel octauum etiam menſem mulieres fallere conſueuit; inexpertæ enim, vt ipſe dicebat, ex hoc vtero ſe gerere credunt. 18 19

Secundum ſignum relatum à *Cagnolo, & à Maſc. de probat. concl.* 1208. *nn.* 10. *vol.* 3. eſt lac in mammillis, & earum tumefactio. at nequè hoc adeò concludenter prægnantiam probare poteſt, vt videtur velle *Bald. ab eod. Maſcard.* citatus: nam & aſque eo, quòd mulier vtero gerat, lac aliquandò in mammis illi innaſcitur, aſſerente *Hipp. Aph. ſect.* 5. *Aphor.* 39. *ſi mulier lac in mammis habet, neque grauida eſt, neque peperit, huic menſtrua defecerunt*, ex quo repetit *Auic.* 12. *tertia, c.* 3. & idem Hippocrates, vbi proximè, in vteri concluſione lac apparere, partuſque intumeſcere dicebat. ſed quid, quòd non ſolùm in mulieribus etiam non prægnantibus, & quæ non peperierint, ſed etiam in viris lac in mammillis colligi interdum conſueſcat? quod quidem & ego vidi, & alios vidiſſe ſcio, & teſtatum reliquit *Ariſt. lib.* 1. *de hiſt. anim. cap.* 12. *& 3. eiuſd. cap.* 20. *Auicen. vbi proximè. Mercur. de morb. mul lib.* 3. *c.* 1. *Silu. Contro. Med. contr.* 69. *paulò ante med.* & plura eius rei exempla habes apud *Schenck. obſer. ſuar. lib.* 2. *titulo de mammillis.* 20 21

millis. Quinetiam *Cardanus Aphor. ſect.5. Aphor. 37. & ſuprà citatus Mercur.* referunt teſtimonio illorum, qui nouum Orbem luſtrarunt, viros pænè omnes certis quibuſdam locis maximam lactis copiam generare, quod teſtatur etiam *Baricellus de lacte, cap. 25.* apud quem aliæ nonnullæ hiſtoriæ habentur de lacte in maribus cæterorum animalium generato; ſed & *Mathiol. Epiſtol. lib. 3.* de hircis Bocmicis lacte fœcundis mentionem habet.

23 Ex quibus patet, conjecturam quæ ex collectione lactis in mammis ſumitur, eſſe ſatis fallacem, & nulla ex parte certam. Sed dato etiam, quod certam præſumptionem prægnantiæ faceret, adhuc leue ſignum, & non perpetuum hoc eſſet, cùm lac nonniſi poſt aliquos menſes in mammis colligatur, teſte *Gal. comm. Aph. 5. Aph. 52.* ſcilicet poſt tres, aut quatuor menſes à conceptu, vt firmat Hipp. & cum eo
24 DD. omnes. *Laurent. Anat. lib. 9. quæſt. 3.* hoc ergò ſignum, cùm non ſit perpetuum, erit inſufficiens; nam antè quatuor menſes, cùm major difficultas cognitionis prægnantiæ vrget ex prima concluſione, nullum ex eo indicium ſumere licet, at neque in ea, quæ lac præcens concepit.

25 Sed quod maximè infirmam reddit conjecturam prægnantiæ ex lacte deſumptam, illud eſt, quod etiam in virginibus adhuc virum non expertis lac in mammillis colligatur, quod probant abundè *Iouber. lib. 5. error. pop. c. 3. Laur. Anat. lib. 8. q. 1. Nann. in anat. Miscel. ad Mat. lib. 4. c. 3.* & licet diſtinguant, quòd
26 lac in virginibus, vel in mulieribus, quæ nec conceperunt, nec perpererunt, & in viris, neq; album ſit, neq; conſiſtens, & omni bona lactis conditione deſtitutum, & quantitate etiam modicum, hoc tamen nihil magis in eius rei cognitione doctos nos facit,
27 cùm & in prægnantibus lac prauæ qualitatis, & quantitate paucum, & nutritioni minimè aptum generetur, vt teſtatur *Gal. 1. de ſanit. tuend. cap. 9. claſſ. 2.*

28 Defectum porro menſtruorum pro tertio ſigno à Cagnol. adductum, omnium eſſe fallaciſſimum jam nouimus Medici. Sed non ſolùm ex menſtruorum defectu non poteſt certò affirmari, mulierem in vte-
29 ro habere, ſed neque ex eorum apparentia pro certo judicare poſſumus, illam vtero non gerere, cùm & quædam ſint, quæ prægnantes menſtruantur, & vice verſa aliæ ſint, quæ nunquam, aut ratò menſtruantur, & concipiunt. Mirum dixerim, mulierem nuper tractam, quæ ſeptem filios peperit; hæc multùm purgabatur, & aſſiduè, tamen non concipiebat, niſi per tres, aut quatuor menſes illi menſtrua deſtitiſſent. tunc concipiens, filios obæſulos, carnoſoſque edebat. & nono quidem menſe verè pariebat; nam à defectu menſtruorũ ſemper ad diem partus duodecim,
30 aut tredecim menſes intercedebant. multa inſuper exempla mulierum quæ menſtruis deſtitutæ conceperunt, habes apud *Schench. lib. 4. obſerv. tit. de conceptione*, & facit hiſtoria 5. *Epidem. ab Hipp.* enarrata de vxore Gorgiæ, quæ quatuor annis menſtrua purgatione priuata, tamen concepit. de his autem dicebat *Ariſt. 7. de hiſt. Anim. cap. 2.* quod concipiunt, cùm tantum humoris in eis colligitur, quantum iis quæ purgantur, reſtare ſolet.

Sed quid plura? lactentes mulieres concipere quotidie videbis, quæ tamen plurimùm non menſtruan-
31 tur. Recenſentur & ab eod. Schench. plura exempla mulierum, quæ grauidæ exiſtentes purgabantur, *ibidem tit. de Grauidis.* & ego non multis abhinc diebus juuenculam curaui ſatis venuſtam, Iuliã nomine, cuiuſdam ſcribæ, vel tabellarij vxorem, quæ cùm ante quàm conciperet non benè purgaretur, dehinc vtero gerens indefinenter purgabatur, ita vt quotidiè, & non menſtruatim, vt in cæteris, ſanguinem, atque illum quidem non improbandum ab vtero redderet. eſt autem temperamento prædicta bilioſo, puella verò, quam ex ea prægnantia peperit, benè compacta, & obæſula eſt, & benè valet, ita vt hinc colligere facilè liceat, quàm vana ſit ea grauiditatis præſumtio, quæ ex defectu menſtruorum elicitur.

Quartum ſignum, quod ex Seiapione notat Ca- 32
gnol. (licet Hipp. ſit) ſunt maculæ in facie, de quibus ita *Hipp. in lib. de ſteril. prope princ. Quæ vtero gerunt in facie maculam habent, quam Ephylim vocant.* & paulò infra, tales maculas habentes, fœmellas geſtare teſtatur, quod ſignum inter portenta à Cagnolo relatum, ſi quod aliud vanum, ac fallaciſſimum, eſt, & quod non modo certi aliquid promittere non poteſt, ſed neque quicquam probabilis; cùm & plurimæ grauidarum tales maculas non habeant, vt quæ mares gerunt, vt elicitur ex Hipp. aſſertione, immò neq; omnes, quæ fœmellas in vtero habent, & multæ non prægnantium iis maculis deturpentur, præſertim quæ aut non debito modo, aut non ſufficienter purgantur. Non mirum verò eſt Cagnolum, qui Medicus nunquam fuit (vt ego credo, & ex his, quæ adducit apertè oſtendit) his nugis adeò fidere, vt ex illis certam prægnantiæ cognitionem extorquere velit; verè enim, ſi Medicus fuiſſet, has meras eſſe nugas cognouiſſet, vt alij Medici factitant, & quamuis Hipp. hæc adducat, non tamen adeò illis fidebat, vt Cagnolus facit.

Nec minùs, quàm cætera iam commemorata om- 34
nia, fallaciſſimum prægnantiæ ſignum eſt extranearum rerum appetentia, cùm & in non grauidis aliquandò reperiatur, (ſequitur enim ad aliquem ſtomachi, aut totius corporis morbum) & in grauidis 35
perpetua non ſit, ſed ad tertium, aut quartum menſem tantummodò perduret, à ſecundo incipiens *Gal. 1. de Sympt. cauſſ. cap. 7. claſſ. 7. Alex. probl. lib. 2. probl. 74 Auic. 13. tertij tract. 2. cap. 10. Pedemont. in addit. ad Meſ. ſum. 4. cap. 2.* Neque etiam grauidis omnibus ſignum hoc eſt commune, ſed iis præſertim familiare, quæ vel primiparæ ſunt, vel in quibus vitioſi humores cumulantur in ventriculo; fit enim hoc vitium eodem modo, quo pica, ſeu citta, teſte *Gal. com. Aphor. 5. Aphor. 61.*

Vltimum denique ſignum, cui plurimum tribuit 36
Cagnolus, eſt, quando mulier ſentit fœtum in vtero moueri; ac benè quidem ſe res haberet, ſi mulier certa eſſet, motum illum à fœtu excitari, ſed de hoc quomodò certa eſſe poteſt? Motus enim in vtero ali- 37
quandò ex humoribus, ex ventoſitate, ex mola excitari poteſt. Iure ergò Fortun. Fidel *vbi ſuprà*, etiam hunc motum in vtero factum pro infallibili grauiditatis ſigno reſpuit; neque enim certam habet ſignificationem: vndè inter alia quæ ipſas prægnantes mulieres non modò, ſed & obſtetrices, ac Medicos decipere ſolent, hic motus eſt, teſte *Hipp. 2. Prad. At quæcumque*, inquit, *ſe concepiſſe exiſtimant, neque conceperunt, & multis menſibus decipiuntur, quòd menſtrua non compareant, & venter turgeſcere, ac moueri videatur, &c.* quod quidem in mola fit; licet idem *Hipp. in primo de morb. mul.* in mola nullũ ſentiri motum voluerit, quod tamen experientiæ contrarium eſſe dicit doctiſſimus vir *Petr. Sal. in Annot. ad Alton. pract. cap. 113.* immò non ſolùm moueri mo- 38
lam, ſed eos motus, quos illa effingit, ſimiles eſſe motui embryonis tradit *Auic. 21. tertij tract. 2. cap. 18.*

39 Præterea abſque eo, quòd quicquam tales motus perſentiat mulier, interdum grauida eſt, & plures in dies cernuntur, quæ etiam ſeptimum menſem præ-
40 tergreſſæ adhùc ſe grauidas eſſe non didicerunt; immò & non poſtremis menſibus, vt dicit *Valleſ. in 4. Epid. tex. 49.* & licet ſciam non parùm differre motum fœtus ab eo, quem excitat mola, vel ventoſitas; nam ventoſitatis motus neque continuus eſt, neque ordinatus, & mola non mouetur eſſe, ſed ad motum mulieris, & in ſumma non minima intercedit differentia inter vnum, & alium motum, vt optimè docet *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17.* tamen ego experientiæ majorem fidem adhibeo, cum viderim doctiſſimos, ac primi nominis Medicos, atque Chirurgos, & experiſſimas obſtetrices in ea re falli non ſemel, aut bis, & tamen cum principibus partionis agebatur. quod abſque dubio indubitatam hdem nobis facere deberet, tale prægnantiæ ſignum eſſe, vt reliqua omnia, dubium, ac fallax.

Et quia Cagnolus, ſeu quiſquis ſit harum rerum inexpertus, obijcere poſſet, quòd horum quidem
41 ſignorum ſingula per ſe ſint abſque dubio incerta ac fallacia, ſimul tamen iuncta poſſint plenam, ac in-
42 fallibilem prægnantiæ probationem facere, ſciendum eſt, omnia hæc ſimul iuncta cum aliis quam plurimis ab aliis relatis ſignis poſſe ex morbo, ac præternaturali cauſa originem habere: nam pone mihi mulierem, cui menſtrua ex alia cauſſa, quàm ex prægnantia, aut ætate defecerint, huic profectò & ciborum ineſſe poterunt faſtidia, & procliuitas ad vomitum, & ventris tumefactio, & lac in mammillis, & maculæ in facie, & motus excitatio in ventre, & color totius corporis pallidus, & ſi quæ alia referri poſ-
43 ſunt pro ſignis prægnantiæ: omnia enim ac ſingula communia ſunt tam prægnantiæ, quàm menſtruorum retentioni, vt proſequitur *Valleſ. vbi ſuprà. & Codronch. in meth. teſt. cap. 12.* Nec minùs fruſtrà, quam laborauerit Cagnolus, videretur laboraſſe Ca-
44 gnatus, ſi ex ſignis ab eo relatis non minùs quàm ſuperiora fallacibus, conceptum viginti, aut etiam decem dierum cognoſci infallibiliter poſſe affirmaſſet; non tamen hoc firmauit Cagnatus, ſed præſumptionem quandam prægnantiæ nos ex illis poſſe deſumere voluit. aliàs enim illud ipſum, quod Cagnatus ex ſignis ab eo adductis promittit, difficillimum eſt cognoſcere; quippè cùm ea non modò conceptum iam fœtum, ſed diem conceptionis indicare
45 poſſent, ſi certitudinis quid haberent; cùm tamen conceptus dies, & hora neſciatur, & ipſaſmet mulieres lateat, vt tradunt etiam ipſi Legumperiti. [*l. 1. §. mulier. ff. de lib. agnoſc.*] *Glo. in cap. 1. §. in Lege. in verbo quadraginta. diſt. 5. Cagnol. in l. 1. ff. ſi cert. per. num. 199. Burſ. conſ. 63. num. 21. vol. 1. Maſcard. de Probat. concl. 805. num. 6. vol. 2. & concl. 1146. num. 31. vol. 3. quod ex Ariſtotele habent 7. de hiſt. anim. cap. 4.* [*Aſtorad. conſ. 52. num. 39. & ſeqq. ita vt* neque ipſis mulieribus credatur aſſerentibus ſe eſſe, vel non eſſe grauidas. *Bart. in l. Gallus num. 14. ff. de lib. & Poſth. Alciat. ibid. num. 78. Giurba ad conſuetud. Meſſanen. cap. 8. gloſſ. 2. par. 1. num. 5.* peculiare exhibere exemplum Antigonis vxor apud Hipp. *lib. 4. eidem num. 49.* quæ in octauo onere geſtationis adhùc incerta erat, an vtero gereret, necne.]

Etenim etiamſi vulua à concubitu ſicca remanens
46 fidem facere poſſit iam celebratæ conceptionis, ſcimus tamen conceptionem non niſi tunc verè poſſe dici factam ex Hipp. cùm ſemen in vtero ſeptem diebus permanſerit: pluribus enim, ac pluries vterus à coitu ſiccus remanet, & ſemen quidem attractum retinetur, quod tamen non multò poſt foràs prolabitur. eodem quoque pacto capitis grauitas, totius corporis, & ipſius capitis dolores, & oculorum caligines mulieribus, quæ non conceperunt, etiam ex ipſo coitu, non ſecuto conceptu, accidere ſolent, & ſecuto quidem conceptu, non accidere; quin etiamſi hæc ipſa perpetua forent, & ſemper eodem modo fierent, tamen difficulter conſiderati, ac animaduerti poſſunt, & ad noſtræ quæſtionis inſtitutum minimè faciunt, cùm nunquam occurrat de tam recenti conceptu dijudicare: nam neque ipſæ mulieres antè menſem ſaltem de prægnantia quicquam ne per hæſitantiam quidem niſi de raro affirmant.

Cæterùm experimenta ad explorandum prægnan- 47
tiam propoſita duplici defectu laborant, primo, quòd omninò fallacia reperiantur, ſecundò, quòd periculi plena exiſtant. *Codronch. vbi ſuprà.* Inter quæ expe- 48
rimenta primum locum obtinet Mulſa, hoc eſt aquæ, 49
& mellis mixtura (Mulſum namque mixtura eſt ex vino, & melle. *l. Adeo quid. §. Inſula. ff. de acquir. rer. dom. l. Idem Pompon. §. idem ſcribit. ff. de reivend. & ex noſtris Dioſcorid. lib. 5. cap. 12.*) de hac *Hipp. Aphor. ſect. 5. Aphor. 41.* ita habet: *Si velis noſcere, an conceperit mulier, cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da, & ſi alui tormina patietur, concepit, ſin minùs, non concepit.* hoc experimentum, vt cæteris quibuſque ſecurius à cæteris omnibus poſterioribus proponitur, cùm tamen adeò incertum ac fallax ſit, vt in non aſſuetis mulieribus, & in iis, quæ obſtructione laborant, facilimè tormina procurare valeat, præſertim ſi à cœna propinetur, vt jubet Hippocr. Præterea quàm periculoſum ſit tormina in prægnantibus excitare, vel ipſæ obſtetriculæ nouerunt, cùm 50
ex his facili negotio ſubſequi poſſit abortus. adde quòd Mulſa per ſe etiam menſtrua prouocat, nam 51
& vrinam ciet. *Hipp. de Vict. rat. in morb. acut. in princip.* quæ verò vrinam ciunt, etiam menſtrua prouocare poſſunt, & quæ menſtrua prouocant, abortum abſque dubio cauſare ſolent.

Nec minori periculo vacat aliud experimentum 52
ſuffitus, pari etiam fallacia cum ſuperiori dotatum; de quo idem Hippocr. mentionem habet *ibidem Aphor. 59.* vtitur tamen hoc experimento ad explorandam mulieris fœcunditatem, vel ſterilitatem, alij verò etiam ad explorandum conceptum iam factum; quod autem fallax ſit, docet experientia, quia etiam grauida non exiſtente muliere, ſed vteri, aut viſcerum obſtructionibus laborante, odor ſuffitus ad nares non peruenit, vt in his quæ conceperunt vſuuenire autumant, præterquam quod ſuffitus aromatum, qualis hic eſſe debet, vt docet *Gal. in comm. eiuſdem* 53
Aphor. muliebria, hoc eſt purgationes mouet, tradente eodem *Hippocr. Aphor. ſect. 5. Aph. 38.*

Eandem fallaciam, eademque incommoda, ac pe- 54
ricula ſecum afferunt quæcunque alia experimenta proponuntur, vt alij, ariſtolochiæ, galbani, aut hujuſmodi medicamentorum appoſitio, quorum plura recitat idem *Hipp. in lib. de ſteril. & alibi.* quamobrem nec iis vti, neque vtentibus fidem habere conuenit, quemadmodum neque cæteris ab eod. Hipp. ibidem propoſitis, & ab *Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 14.* ad dignoſcendum, vtrum matrem, vel fœmellam gerat mulier, ex cuius rei cognitione haberur ſimul cognitio prægnantiæ: nam & hæc pariter fallacia, ac pæne vana ſunt, vt firmat *Amat. Luſit. Curat. Med. cent. 1. curat. 70.*

Concludamus ergò ex prædictis, quòd certa præ-
gnantiæ cognitio ex nullis ſignis indubitatò haberi poteſt,

poteſt, ſed benè conjecturalis, ac dubia; nullum enim ſignum tam proprium prægnantiæ habemus, quod ex aliqua alia præternaturali cauſa originem habere non poſſit [*Valleſ. in 4. epidem. num.* 49.] neque vllum tam certum, ac tutum experimentum, vt illi indubitatam fidem præſtare liceat. Remanent ergò concluſiones, à me in principio huius quæſtionis propoſitæ, in ſuo robore, & Cagnoli aſſertio, ſeu cuiuscunque ſit, tanquam falſa euaneſcit, cùm tamen, vt dixi, iure ſit excuſandus. Hæc autem omnia vniuerſaliter ſunt intelligenda, nam benè in caſibus particularibus vſuvenit, vt certò certiùs prægnantia deprehendatur. Sed ex particularibus non poſſunt elici concluſiones vniuerſales, itaque vniuerſalia eorum plurima, quæ diximus, veritatem habent.

SVMMARIVM.

1 *Prægnantiæ ſigna quædam magis vni ætati, quàm alteri familiaria ſunt.*
2 *Signa prægnantiæ pro temperamentorum ratione in individuis euariant.* (*ſunt.*
3 *Signa prægnantiæ pro temporis geſtationis ratione varia*
4 *Ordo ſymptomatum in non prægnante peruertitur.*
5 *Non omnia ſigna in omnibus, neque in omni prægnantia apparent.*
6 *Recentis conceptus ſigna. & num.* 8.
7 *Natura ſuo fine potita non amplius appetit media ad finem ducentia.*
9 *Peruerſioris conceptus ſigna ex multis habentur.*
10 *Signa ex facie deſumpta.*
11 *Signa ex pectore, & mammis.*
12 *Signa ex ventriculo. & num.* 14.
13 *Extranei prægnantium appetitus.*
15 *Signa ex ventre.*
16 *Signa ex vtero.*
17 *Signa ex vniuerſo corpore.*
18 *Experimenta ad dignoſcendam prægnantiam neque certa, neque tuta.*
19 *Primum experimentum.*
20 *Eretria oppidum.*
21 *Rubrica quid.*
22 *Synopis Mithridatis patria.*
23 *Secundum experimentum.*
24 *Tertium experimentum.*
25 *Quartum experimentum.*
26 *Inane eſt ex vrinis quid certi promittere in prægnantiæ inueſtigatione.*
27 *Audacia, ac impudentia ignorantiam concomitantur.*
28 *Quintum experimentum.*
29 *Affectus, qui ſolent ſimilia ſigna prægnantiæ de ſe præbere, num. ſeq.*
31 *Menſtrua retenta à prægnantia qua diſtinguant. & numeris* 32. 34. 35. 36. 37. 38.
33 *Oculorum contractio in prægnante vndè.*
39 *Mola à prægnantia ex quibus diſtinguatur.*
40 *Lac in mola non innaſcitur. die vt ibid.*
41 *In prægnantia cur nullus in ventre grauitatis ſenſus.*
42 *Fœtus eſt portio viſcerum matris.*
43 *Conceptus in vtero reſpondet proportione fructibus arborum. contrarium num. ſeq.*
45 *Mola non poteſt dici pars ventris.*
46 *Tumor vteri in mola durior, & manu tangentis effugit.*
47 *Indicia, ex quibus potius molam, quam verum conceptum in vtero habere mulierem præſumi poteſt.*
48 *Mola ex pauco, & morboſo ſemine, & quomodò generetur*
49 *Signa prægnantiæ in mulieribus lac præbentibus.*
50 *In lac præbentibus facilius prægnantia ſymptomata apparent.*

De ſignis, ex quibus prægnantiæ coniectura depromi poteſt.

QVÆSTIO II.

CVm ergò tam arduum, ac perdifficile ſit, prægnantiæ certam habere cognitionem, ac facillimum, Medicum, & obſtetricem, ac quemcunque, qui iudicium ferre debeat in ea re decipi, ſumma vtamur circumſpectione in iudicando neceſſe eſt. quamobrem antequam de ſignis, quæ ſeſe produnt quicquam certi proferamus, multa in conſideratione adhibere opus eſt, diligenterque ea perſcrutari, ac exquiſito examine perpendere. At primùm quidem mulieris ætas, ac temperamentum, vterique ferendi conſuetudo contemplanda, quædam enim 1
faciliùs in vna ætate, ac in certo temperamento manifeſtantur; ſic in iuuenculis vtpote vtero ferendo non aſſuetis, ea ſymptomata & numero plura, & euidentiora apparent, & longiori tempore perdurant, & maiorem multò moleſtiam afferunt, quæ in ſenioribus, & aſſuetis contrario modo eueniunt; nam & pauciora ſunt, & toleratu faciliora, & minori tempore affligunt.

Secundùm eandem quoque rationem quædam ſigna in calido temperamento elucent, alia quædam in frigido. In calido oris amaror, capitis dolor acutior, oculorum obtenebrationes, ſyncopis, oris 2
ventriculi morſus, vomitus biliоſus, & cætera ad hunc modum: in frigido eructatio acetoſa, corporis languor, oſcitationes, torpor, pigritia, capitis grauedo, vomitus pituitoſus, & huiuſmodi alia ſuccedunt, prout temperamenti ipſius natura ferre ſolet, vel prout menſtrua ipſa ad frigidum aut calidum declinauerint, vel biliоſa, vel pituitoſa, vel melancholica fuerint.

Conſiderandum inſuper venit, an mulier aliàs vterum geſtauerit, inſimulque quibus tunc ſymptomatibus vexata fuerit, quæ potiora prægnantiæ ſigna habuerit, ſi enim hæc prioribus reſpondeant, faciliùs, aliis adhibitis adminiculis, poteris iudicare, an illa in vtero habeat; quinetiam interroganda eſt, an aliàs vtero gerens purgari conſueuerit aliquandò, & quando, & quanto tempore, & quanam quantitate, & quomodò, & cuius tunc qualitatis menſtrua fuerint. Venit præterea perſcrutandum, quot menſium fœtum in vtero habeat, vel habere ſe 3
putet, cùm quædam ſigna in primis menſibus, nonnulla in intermediis, quædam verò in poſterioribus eueniant, certo quodam ſeruato ordine, vt deinceps videbimus, aliàs enim talis ordo in non prægnante 4
omninò peruertitur, & ſymptomata in dies augeſcunt, nec, vt in prægnantia fit, ſtato tempore remittuntur, cùm neque debito tempore ſeſe prodant.

Vltrà prædicta verò diligenter circà purgationes menſtruas interrogetur mulier, an extra prægnantiam earum vnquam defectu, vel diminutione, vel ſtillicidio laborauerit, & quantùm, & quomodò purgetur, an ſingulis, vel alternis menſibus, cujuſque qualitatis purgationes, an colore nimirum rubicundo, vel ad albedinem vergente, vel ad citrinitatem potiùs, aut liuedinem: ex his enim faciliùs in cognitionem venire poſſumus, an ex morbo, vel ex prægnantia ſigna ſeſe prodentia originem habeant.

Denique inquirendum eſt, an mulieri hepatis, ſplenis vteri, vel aliarum partium obſtructionibus

obnoxia ſit, vel aliàs vnquam fuerit, an aliquis morbus præceſſerit, vtrumve talis morbus ſit illi veluti cognatus, ac familiaris, & an aliàs cum eo morbo conceperit, & quænam accidentia ex eo morbo illam moleſtare conſueuerint, & cætera ad eandem rationem, quæ optimè nouerunt docti Medici.

His optimè perſpectis, ac conſideratis, ad ſigna perſcrutanda accedamus, quæ nobis tunc obuiam
5 fiunt, quæ quidem plurima ſunt; non tamen omnia in omnibus, neque quolibet tempore, neque in omni prægnantia apparent, ſed in aliis alia, vt ſuperiùs annuimus.

6 Primò ergò recentioris conceptus ſigna hæc ab auctoribus traduntur, quæ tamen omnia penè ex ipſis mulieribus venari cogimur. Si itaque mulier cum viro cummixtam ſe fateatur, & in coitu multa, ac conſueto etiam maiori tentatem delectatione, vterumque in feminis effuſione veluti fugentem, ac ſemen ad ſe alicientem experta, tunc quantùm hæc promittere poſſunt, conceptionem factam eſſe fateri licet. Sic etiam ſi vir à coitu virgam veluti ſuctam habuerit, & ſemen quidem emiſiſſe ſe dicat, mulier verò loca exſucca, vel modica humiditate reſperſa habuerit, mox neque illicò à coitu, neque poſtridiè ſemen excidiſſe animaduerterit. Non aliter quoque, ſi vel illicò à coitu, vel poſtridiè mulier leuiter abſque ſuccedente febre perhorreſcat, atque vterum in ſemetipſum contrahi percipiat, ſi dolor leuis inter vmbilicum, & pudenda illam vexauerit, ſi coitus faſtidium, ac veluti odium & diſplicentia
7 quædam acceſſerit; Natura enim ſuo fine potita non ampliùs appetit media, quibus anteà potiri fine deſiderabat, quod in brutis manifeſtius eſt. Hæc ſi ita eueniſſe conſtare poſſit, magnam factæ conceptionis conjecturam præbere poterunt; ſed tamen
8 cognitu difficiliora multò ſunt, quàm quæ ſequuntur. Sunt enim quæ, cùm conceperint, illicò morioſæ euadunt, ac quauis ex cauſſa facillimè irritantur, eæ præſertim, quæ melancholico ſunt temperamento, & melancholica menſtrua demittunt, ſuccedit aliquibus, aut pluribus corporis torpor quidam, ac pigritia, & appetitus dejectio, ita vt non ſicuti antè benè appetant, ſed veluti cibum negligant. Sunt etiam quibus intra breue conceptionis tempus nauſea, ac vomitus accedat, & malacia, hoc eſt extranearum rerum appetentia ſuboriatur, juuenculis præſertim, vtero gerendo non aſſuetis. Menſtrua ſi apparere debeant vel exitum remorantur, vel omninò non comparent, vel quaſi ſtillantia, & in modica quantitate, & colore albicantia, ſi quis autem dolor mulierem vexabat, renum præcipuè, ac dorſi, mox lenitus videtur, & indies magis magiſque ceſſare, vt annuit *Hip. in lib. de ſuperfœt.* contra verò, quibus non aderat, quædam grauitas, ac leuis renum dolor, ac lumborum prehendit. Eſt etiam quandò vrina vel reſtitat, vel non niſi cum aliquali difficultate, ac nixu quodam redditur non conſueto, vel ejuſdem incontinentia moleſtiam affert, comprimente nimirum vtero ipſam veſicam, atque hæc quidem nonnullis intrà menſem apparent, pleriſque autem multò ſeriùs. Hæc ſunt, quæ poſſunt factum conceptum primo, aut ſecundo menſe demonſtrare, quibus adde ſignum ex vtero deſumptum, de quo infrà. quod ſi cum expertis, & vterum ferre aſſuetis mulieribus res agatur. certiora euadent omnia, quippè cùm non ſolùm intrà dictum terminum, ſed illicò à coitu hujuſmodi mulieres, ſi animum aduertant, ſe concepiſſe ſcire poſſint, vt firmat *Hip. de Genit.* ex Med. verò experientia adeò recentis conceptus cognitionem certiorem habere non licet.

Ad conceptus ergò prouectioris ſigna accedentes, ea ex variarum rerum conſideratione haberi poſſe dicimus: nam quædam ex parte matris, quædam ex parte vteri, & ventris, quædam ex aliquibus acci- 9
dentibus, aut affectibus eliciuntur, vt infrà explicabimus. Ex matre igitur primò hæc habentur; facies 10
colore ſolito pallidior, ac magis extenuata abſque hoc, quòd ab aliquo prægreſſo morbo, vel euidenti quædam cauſa, vt tumore, triſtitia, jejunio, vigilia, aut hujuſmodi quopiam originem habuerit, In fronte interdum maculas quaſdam liuidas, vel citrinas, vel aliquo externo colore cutem deſœdantes conſpiciemus, ac faciem vniuerſam lentiginibus aliàs mulieri non familiaribus reſperſam. Oculi conſueto contractiores, ac magis caui exiſtent, & album ipſorum liuidius euadet, vel ad quandam verget citrinitatem, cui ſigno plurimùm videtur tribuere *Hip. in lib. de ſup. & in lib. de ſter.* cùm dicat. *Si non ex aliis, ſaltem ex hoc prægnantem eſſe mulierem deprehendere poteris*, tanquam hoc multò potiorem, ac certiorem prægnantiæ ſignificationem præbeat. Præterea oculorum pupillæ clariores euaſiſſe videbuntur, præſertim in iis, quæ mares geſtant, aut fortes fœtus, & aliquandò album oculorum incraſſatum videtur, ac veluti foras conſueto magis prominere.

Pectus ſubindè, & mammas conſiderantes, ſub 11
lactis præcipuè generationem, tertio nimirum, vel quarto prægnantiæ menſe, mammas dolere comperiemus, dehinc paulatim quoque tumeſieri, earumque venas patentiores, craſſiores, & colore liuentes, vel citrinas apparere: arterias jugulum perreptantes, ſi pauliſper mulier exerceatur, plus ſolito pulſare, ac quibuſdam quoque cordis pulſum eſſe moleſtum, mammarum inſuper papillas denigrari, & in iis, quæ mares in vtero habent, ſurſum vergere, in iis, quæ fœminas geſtant, deorſum inclinare, teſte *Hippocrate in lib cit. de Steril. propè principium.* circà prædictas autem mammarum papillas circulus colore nigriuſculus, & magis conſueto fuſcus animaduertitur. Hinc etiam lac tertio, vt dixi, vel quarto menſe de ſe ſignificationem præbet.

Porrò ſub hoc idem tempus, immò & per menſem antè, vini, ac cibi faſtidia aduenium: mulier non 12
vt antè benè appetit, oris ventriculi morſum perſentit, nauſea, & vomitus & jejunæ, & paſtæ indifferenter ſuccedunt. os frequenti ſaliua abundat, & quibuſdam amariuſculum cum jejunant euadit, quaſdam eructatio acetoſa, & ciborum exercet inconcoctio, quibuſdam etiam extranea quædam, & à quotidiano ciborum vſu abhorrentia expetuntur, quæ ſi denegentur, vel abortum faciunt, vel in ſyncopim facili negotio labuntur, atque hæc quidem in iis frequentiùs, facilùſque eueniunt, in quibus praui humores dominantur; pleriſque tamen rerum acerbarum, atque acrium, ſalſarum, aut acidarum, fructuum immaturorum, ac præcocium irrationale quoddam & inexplebile deſiderium oboritur. quædam cibos quoſdam peculiares, & qui anteà 13
ſummopere arridebant, vinum, aquam è certo puteo, aut fonte hauſtam, certas certorum locorum, aut animalium carnes, ac edulia ità odio habent, vt, ſi ea tibi offerantur, vel caſu viderint, vel nominari etiam audiuerint, in animi defectum promptiſſimè labantur. Quædam contrà cibos, à quibus anteà maximè alienæ erant, prægnantes inſatiabiliter auent,

auent, & eos ſumma cum voluptate præguſtant; ac mirabile quidem eſt, hæc rerum deſideria, vel ab eis auerſionem in ipſis etiam extrà prægnantiam, ac per longum tempus, immò toto vitæ curriculo interdum perdurare. Mulierem vidi, quæ, cùm antè quàm vtero gereret, vinum, vt aliæ facitant, amaret, prægnans facta ab eo ita alienata eſt, vt jam per multos annos ne odorem quidem illius perſentire valeat. aliam noui, quæ omnia ſalita odio habet, cùm tamen in prægnantia non niſi ſalitis cibaretur. Pejor earum conditio eſt, in quibus humores naturalem ſtatum longè prætergreſſi, terram, carbones, cretam, calcem, glaciem, ſtuppam, crudos piſces, aut carnes, & abſurdiora quædam experere eas cogunt, ita vt non niſi riſu excipi aliquandò poſſint hujuſmodi prægnantium appetitus.

Vidi quæ equum exenteratum conſpiciens hepatis equini deſiderio flagrauerit. quandam inſuper proprij mariti barbam morſibus appetere auentem, & non niſi deſiderio ſæpiùs expleto quietem habuiſſe. Altera piſtoris humero ſatiari volebat, quem humeris denudatum quotidiè pertranſeuntem obſeruauerat, & non niſi pretio vltrò piſtori oblato, & ejus humero auidè commorſo, ab eo deſiderio abſtinuit: quam hiſtoriam cum alijs plurimis, quæ riſum lectori excitare poſſunt, recitat *Schenck. obſerv. ſuarum lib. 4. de Grauidis.*

14 Sunt præterea nonnullæ, quæ jejunium tolerare nequeunt: quòd ſi jejunare cogantur, animo facilè linquuntur. quod ſymptoma & alia, ac modica quidem ex cauſſa euenit aliis quibuſdam, vt ſi longiori tempore ſtare cogantur, vel diutiùs ſedere, vel vti nimis arctè veſtibus præcinctæ fuerint.

15 Venter cum his indies tumeſieri obſeruatur, ac conſueto magis calens percipitur, tumor autem non durus, nec laxus apparet, aut diſtluens, nec ex eo venter tenſus remanet, ſed cum leni quadam renitentia mollis reperitur. dolor leuis inter vmbilicum, & pecten ſubinde angit, ac procedente tempore motus quidam ſuauis, ac ordinatus tangenti perſentitur, quibuſdam vena quædam nigra ab vmbilico ad pudenda protenditur, & vniuerſim imi ventris venæ craſſiores, & obſcuriores apparent.

16 Os vteri in conceptionis principio facilè tangitur, & abſque manifeſta duritie conniuere videtur: hoc enim maximum eſt mulieris, quæ concepit, indicium, inquit *Gal. de Nat. facul. lib. 3. cap. 3. claſſ. prima, & 6. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4. & 5. Aphor. 51. extr. ord. claſſ.* ſuccedente verò tempore, difficiliùs, ac multò magis quàm extra prægnantiam, vteri os tangere licet, remeante quippè ad ſuperiora vtero, & circa conceptum fœtum ſeſe recolligente. ſuccedit menſtruorum totalis defectus, cujus loco in iis, quæ ſanguine abundant, hæmorrhoides, licet ratò excitantur; frequentiùs ad ſuperiores partes caput nimirum recurrens ſanguis hæmorrhagiam excitat; ſed & interdum, licet rariſſimè contingat (tamen aliquandò euenire ipſemet vidi) vomitu ſanguis reiicitur, vel alia ex parte foràs prodit; hæc tamen etiam extrà prægnantiam ex menſtruorum defectu eueniunt.

17 Ex vniuerſo demum corpore habentur aliqua prægnantię ſigna; ſiquidem ejus color ad citrinitatem quandam inclinat, aut liuorem, præſertim in iis, quæ fœmellas gerunt: vbi enim mulier grauida eſt, tota pallida redditur. *Hippocrates in princip. de morb. mul.* vbi & ejus rei rationem habes. ſuccedit ejuſdem corporis grauitas, ac pigritia, & deſidia; quibuſdam, tradente *Ariſtotele 7. de hiſt. Anim. cap. 4.* tumoribus, exulcerationeſque carnis in cruribus, atque inferioribus membris exoriuntur. eædemque partes interdum veluti chachecticis, aut hydropicis inflantur, & aquoſo tumore extuberant, iis præcipuè, quæ cæteris magis pituitoſæ ſunt, & humido dotatæ temperamento. Venæ non mammarum ſolùm, ac ventris, ſed etiam corporis totius procedente tempore increſſantur, & in liuidiorem colorem natiuum mutant. Superueniunt præter hæc alia inſuper ſymptomata primis præſertim menſibus, vt dixi ſupra, capitis nimirum dolor, ſeu grauedo, vertigo, oculorum obtenebrationes, oſcitationes frequentes, & hujuſmodi. Mœror, & ſubindè lætitia abſque vlla rationali cauſſa, veluti in melancholicis excitantur eſt etiam quandò pili ex conſuetis locis defluant, & in non conſuetis repullulent, *eod. Ariſt. teſte vbi ſupra.* Dorſum tactu frigidum perſentiri tradunt aliqui, collum vero calidum *Aet. ſerm 16. cap. 8.* Alia quoque recenſere poſſem ſigna prægnantiam indicantia, quæ breuitati ſtudens omitto; cùm aliàs non magni momenti ſint, ac minùs fallacia, & tutiora exiſtant, quę commemorauimus. quorum profectò alia ab aliis auctoribus adducuntur, nonnulla experientia habentur, præcipua verò ab Hippocrate proponuntur *in libb. de Genit. de ſuperfœt. de ſteril. & in alijs*, qui ad mulieres ſpectant. *à Galeno ſparſim in multis locis. ab Auicenna 21. tertij tract. 1. cap. 13. ab Aet. ſerm. 4. cap. 8. lib. 4. à Raſi 22. Contin. tract. 6. cap. 1.* & ab aliis omnibus practicis, præſertim verò ab iis, qui de mulierum morbis, aut de iis, quæ ad mulieres pertinent, ſcripſerunt in propriis capitibus de Prægnantia; exquiſitiùs tamen, quàm ab alio quocumque, & copioſiùs à *Marinello de medic. mulieb. lib. 3. cap. 2.*

Cæterum experimenta, quæ ad ejus rei periculum faciendum proponuntur, ſicco, vt ajunt, pede 18
data opera pertranſire in animo habebam, cùm & minùs tuta, & omninò fallacia eſſe & experientia docuerit, & ſupra jam à nobis ipſis ſatmatum ſit; cùm tamen nonnulla eorum nobis ſeſe offerant, quæ experiri abſque vllo prægnantis incommodo licet (quamquam & hæc ipſa jam fallacia non deſtitui ſcio) volens proponam. quorum primum *Hippoc. eſt in lib. de nat. mulier. verſ. fin.* vbi hæc habet.

Si periculum facere velis in muliere, prægnans 19
ſit nec ne, terra Erythrea, aut rubrica oculos illine, ſique medicamentum intrò ſubierit, prægnans eſt, ſin minùs, minimè. Quid verò ſit terra Erythrea, aut Eretria, non ſatis conſtat, cùm nullus recentiorum adhùc determinauerit, quantùm ego venari potui, & teſtatur etiam *Ceſalpin. de Metall. lib. 1. cap. 11.* de ea mentionem habet *Dioſc. lib. 5. cap. 128.* eamque duorum generum eſſe tradit; alterum colore vehementer albo, alterum cinericio. Eretriam op- 20
pidum fuiſſe Euboeæ conſtat ex Plinio, vndè fortaſsè ea terra aduehebatur. Rubricam verò licet non omnino notam, non tamen vt prædicta Eretria Terra 21
ignotam, volunt terram eſſe rubram, qua lignarij fabri lineas ducunt, atque indè rubricas nomen deduxiſſe, quòd hac terra olim notabantur, dicitur verò hæc rubrica fabrilis; nam & altera eſt, quæ Sinopica appellatur, quod ex Sinope Cappadociæ, vel Galatiæ vrbe ad Pontum Euxinum ſita, & magni illius Mithridatis patria, teſte *Herod. in Clio*, ſeu *lib. 1.* antiquitùs aſportabatur, & hanc *Mithiol.* 22

in Dioſcor. lib. 5. cap. 71. Bolum Armenam vulgatem eſſe tradit. Addit Ceſalpin. *vbi ſuprà* ex Dioſcor. tertium rubricæ genus, quod terram Lemniam eſſe dicit *cap. 13.* de qua verò intellexerit Hipp. mihi non conſtat. vtramque vſupari poſſe mihi perſuaſerim: non multùm enim inter ſe fortaſsè manifeſtis qualitatibus differunt.

23 Aliud experimentum ponitur à Mizaldo, & recitatur à *Wecher. lib. ſecret. 5. cap. de morb. ventr.* & eſt tale: Mulierem in æreo vaſe vrinam reddere cura, & noctem vnam acum ferream, ac perpolitam in vas immerge vrinam prædictam continens. ſi prægnans eſt, acus maculis rubris diſtinguetur, ſin minùs, nigreſcet, vel ferruginea, aut æruginoſa euadet.

24 Tertium experimentum eſt *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17.* qui, ſi prægnantis, inquit, vrina vino miſceatur, elixarum fabarum juſculo ſimillima euadet. Huic experimento addit *Varand. de morb. mul.* 25 *lib. 2. cap. 2.* quòd ſi vrina tribus diebus reſeruetur, dehinc per pannum coletur, & appareant animalcula quædam veluti pediculi, prægnans mulier eſt: debet autem vrina in loco Soli minimè expoſito, vaſe benè cooperto aſſeruari, ac per rarum 26 linteolum tranſcolari. Sed de vrinarum fallacia pluribus agere inanis opera eſſet, veluti inane & quicquid ex earum qualitate deprehendendum nobis promittunt nonnulli auctores; non minùs enim ex vrinis prægnantem eſſe mulierem quis vnquam cognoſcet, quàm ii ex iiſdem vrinis intimas, atque occultas eiuſdem mulieris cogitationes expiſcari velit; & deridendi ſunt tanquam falſi impoſtores, audaces illi, ac omninò imperiti Medici (nam ſemper audacia, vel impudentia ignorantiam concomitatur 27 *Hippocr. teſte in lege*) qui ex vrinæ ſolius inſpectione tale quid ſe coniicere jactant, quibus tamen ſi neſciis vrinas virorum, aut brutorum conſpiciendas obiicies, prægnantiam etiam in viris, aut brutorum moribus præſentem eſſe iudicabunt, quod quidem plures docti viri teſtantur. ex quibus ſatis ſit adduxiſſe *Valeſ. controu. Med. lib. 3. cap. 28. Iouſ. lib. 3. Error. popu. cap. 3. Saluian. de Vrin. lib. 2. cap. 8. in fin. Fortun. Fidel. de Relat. Med. cap. 4. Merc. in lib. della Commare lib. 1. cap. 10. & lib. 2. Err. pop. cap. 29. Plater. Quæſt. Med. Parad. num. 69.* qui omninò Medico indignum exiſtimat, vt tale qui jactare audeat.

28 Sed addunt nonnulli his experimentis etiam ſubſequens: Sanguinis prægnantis mulieris, vel quam prægnantem eſſe ſuſpicamur, guttæ aliquot in aqua ponuntur, quòd ſi ea fundum petant, ſalua res eſt, ſin minùs, prægnans non eſt. horum verò experimentorum rationes præterquam quod difficile eſt afferre, non eſt aptus hic locus.

Veruntamen cùm iam quoad permiſſum noſtris viribus fuit, accuratiùs ſigna, ac indicia, quæ in pluribus, & vt plurimum in prægnantia apparent, attulerimus, ad vlteriora progrediamur, &, quod non minus negotium faceſſit, edocendum nunc eſt, quomodò hæc ipſa indicia diſtinguere liceat, cum ex prægnantia eueniunt, ab iis quæ non ex prægnantia, ſed ex affectu quodam præternaturali, ac morboſo ſuboriri conſueuerunt, his prorſùs non diſſimilia.

29 Sciendum ergò, duos præcipuè eſſe affectus, qui prægnantiæ ſimilia de ſe indicia produnt, menſtruorum ſcilicet retentionem frequentiùs, molam verò multò rariùs. addi etiam poteſt ex *Hipp. 2. de Morb. mul. verſ. med.* vteri clauſura, ſeu concluſio; nam 30 & ex hac eadem, qualia prægnantibus ad ſeptimum & octauum vſque menſem contingunt, at 31 menſtruorum defectus deprehenditur, ſi morbum aliquem præceſſiſſe mulier confiteatur, vt febrem, viſcerum obſtructiones, & hujuſmodi; quinetiam, & cum ex retentione menſtruorum horreſcentes febricitant, molam verò tales morbos præceſſiſſe opus non eſt, ſed ex ſe in ſana muliere oriri poteſt; in menſtruorum inſuper retentione dolores, ac ponderoſitas quædam in vtero, ac imo ventre ſuboriuntur, quotieſcunque tempus accedit, quo mulier menſtrua patiebatur, vel menſtruari debebat.

Symptomata porrò, de quibus mentionem feci- 32 mus, in prægnante vſque ad quartum menſem ad ſummum perdurare ſolent; hinc verò remitti ſenſim incipiunt: in ea verò quæ menſtruorum defectu laborat, tardiùs vt plurimum comparent, & poſtquam apparuerint, non remittunt, ſed potiùs augeſcunt, quouſque Natura, aut arte menſtrua, ac conſueta purgatio procuretur. quin & in non prægnantibus inæquales apparent horrores ex menſtruorum retentione, & lumborum, colli, ac capitis dolores, faciei verò pallores, oculorum contractiones, pupillarum claritates in non prægnantibus vel omninò non obſeruantur, vel longo poſt tempore: nam pallores, & oculorum contractiones in 33 prægnante od id fiunt, quia fœtus meliorem ſanguinem à matris venis exugens, matris corpus veluti exangue relinquit: at in ea, quæ menſtruorum defectu non ex prægnantia laborat, tantùm abeſt, vt hoc eueniat, quod potiùs contrarium accidit, remeat enim retentus ſanguis ad ſuperiores venas, vndè eſt, quòd ex menſtruorum retentione nonnullas pinguiores, non tamen coloratiores euadere videbis. In non prægnante etiam grauitas in pudendis, & imo ventre apparet, nec dolor lenis, vt in prægnante, ea loca occupat, ſed aliquandò multò acerbior.

Mammas etiam conſideranti, & vniuerſi corpo- 34 tis venas in prægnante, vna pars alterâ magis tumet, dolet, ac liuet, & magis ſolida viſitur, inſigniores que venas, ac nigriores in vna parte, quàm in altera viſuntur, prout fœtus in dextra, vel ſiniſtra magis parte commoratur, prout mas, aut fœmina eſt, prout calidior, aut frigidior, niſi gemini in vtero ſint, quod tamen rariùs fit: at in ea, quæ non menſtruatur ex morbo æqualiter vna, atque altera mamma, & vna, atque altera pars dolet, ac tumet, pariterque patentes, & nigras venas habent. licet negari non poſſit, aliquandò etiam remeantem ab vtero ſanguinem in non prægnante ad ſuperiora, magis ad has, quàm ad illas partes tendere, nimirum magis ad dextras, quàm ad ſiniſtras, & è contrà.

Prægnans coitum odio habet, vt ſaltem ejus de- 35 ſiderium in ea languet, ea verò, quæ menſtrua purgatione deſtituitur, ejus deſiderio magis flagrat ob retentum ſanguinem, corpus parteſque genitales calfacientem, ac multò, quàm antè libidinoſior eſt, præcipuè vbi ſanguis calidior ſit, & acutior.

Tumor denique ventris in prægnante ſenſim, ac 36 ſecundùm temporis rationem, & abſque vllo grauitatis ſenſu, aut molestia increſcit; vbi autem menſtrua extra grauiditatem retenta fuerint, tumor nec pro ratione fit, nec citrà grauitatis ſenſum, ac moleſtiam, quin etiam non niſi longo poſt tempore, & tunc paucorum dierum termino multò magis, quàm

pro

pro ratione augeſcit, quia in prægnante ſenſim, ac quotidiè ſanguis ad vterum fertur. *Hippocr. in lib. de Nat. Puer.* in defectu verò menſtruorum, vel ſanguis ad ſuperiora irrepens ventrem inanem relinquit, vel interdum impetu quodam ad conſuetas vias ruens ſubitaneum tumorem excitat. Inſtante porrò purgationis tempore, & à copia ſimul, & à mala ſanguinis qualitate ſtimulata Natura impetum faciens dolores acerbiores excitat, corporis rugitus moleſtant, renum dolor, & grauitas, mammarumque inſuper, & pectoris dolorifica ſenſatio, aliquandò etiam vrina copioſior reddjtur, Natura per vias vrinæ ſuperfluentis humoris portionem demandante.

37 In menſtruorum quoque retentione tumor, ſi appareat, vel inanior eſt, vel multò magis, quàm par ſit, durus, & protenſus; venter etiam percuſſus interdum ob collectam ventoſitatem reſonat; quod
38 ſi motus aliquis perſentiatur (nam & ſæpè nullus perſentitur) is non continuus eſt, ſed per intervalla, & abſque ratione excitatus. Motus enim fœtus ſtatis quibuſdam diei horis facilè percipitur, & maximè diluculo, cum mater ipſa nouo alimento indiga, ſuam indigentiam fœtum experiri cogit, vndè etiam aliis horis fœtus motu ſe magis prodit, ſi mater nimis jejuna permaneat. De motu tamen hujuſmodi dicebat *Hipp. in lib. de ſterilibus*, quòd ſi tranſacto tertio, aut quarto menſe nullus percipiatur motus, hic certè morbum adeſſe aliquem ſuſpicaberis.

39 Ex eadem motus varietate poteris molem à prægnantia diſtinguere; præterquam quod muliere ſe ad alteram partem conuertente, ſimul etiam Mola veluti pondus ventri inhærens conuertitur, ac pro-
40 labitur. lac in mola non innaſcitur, quòd etiam *Hipp. vbi ſuprà* teſtabatur; non innaſcitur, inquam, debito tempore, & cum naſcitur, pauciſſimum, ac prauæ omninò qualitatis eſt, & colore liuidius. Teſtatur enim *Salius in annot. ad Altom. præd. cap.* 115. in mola experientia compertum eſſe, & motum apparere, & lac etiam in mammis colligi, vt ſuprà repetij.

41 In prægnantia, vt dixi, nullus eſt in ventre grauitatis ſenſus: nam conceptus naturalis eſt quaſi pars ipſius matris, & dicitur portio viſcerum matris. *l. Temporibus. §. ex hoc reſcripto. ff. de Ventr. Inſpic. §. ſi quis Aquillam. de leg. Gloſ. in l. ſi pregnans. ff. de Statu. lib. Gloſ. in l. Inter ſtipul. §. ſi quis ancillam. num. 2. ff. de verb. oblig. Portius in prad. §. ſi quis ancillam. num. 3. tit. de legat.* & jurè; quia fœtus, ſeu conceptus in vtero reſpondet proportione fructibus arborum *Gal. 10. de ſimpl. med. fac. cap. de ouis. claſſ. 5. & 4. Aphor. 1. extr. ord. claſſ. Plutarch. ex ſententia Stoicorum, lib. 5. de placit. Philoſoph. cap. 15.* licet *l. in l. Falcidia la 2. ff. ad l. Falcid. & ibi Gloſ.*
42 negauerit partum ita eſſe partem matris, ſicut fructus pendentes ſunt partes arboris, quod & ex noſtris firmabat *Theophr. de cauſ. plant. lib. 1. cap. 1.* ſed fortaſsè diuerſus eſt ſenſus. ſatis nobis ſit, quòd cùm conceptus ſit veluti pars ventris, mirum non eſt, ſi illum minimè grauet, nam, vt Lucret. lib. de Rer. Nat. canebat:

Et ſua cuique homini nullo ſunt pondere membra,
Nec caput eſt oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus ſentimus ineſſe.

Mola verò, quia eſt quid morboſum, nec idcircò eſt, aut dici poteſt pars ventris, idcircò illum maximè grauat, & indies grauitas illa adaugetur, ſi & ipſa mola mole increſcat.

Præterea tumor ventris in mola tenitentior, ac 46
durior eſt, & ſi illum comprimas, manum effugere comperies, vt apoſtemata, quę folliculo veſtiuntur, facilitate ſolent.

Alia inſuper ſunt indicia, quę poſſunt adminicu 47
lari, mulierem in vtero molam, non autem verum habere conceptum, vt ſi cum viro eodem per plures annos ſterilis commorata eſſet, ſi annola jam ſit, aut vir eius valetudinarius diu vixerit, aut longo morbo laborauerit; ex his enim paucum, ac mor- 48
boſum ſemen decidi neceſſe eſt, quod quia ad generandum minimè aptum eſt, & mulieris fortaſsè vterus concipiendi auidus, ab vtero quidem excidit, interim vtero proprium mulieris ſemen concipiente, vt Deo dante in ſeqq. quæſt. patefiet. ſic etiam, ſi conſtet virum ſuum natura ſterilem extitiſſe, mulierem autem fœcundam, ac ſanguine multo refertam, calidique temperamenti; vinida enim Natura potiùs aliquem conceptum, quàm nullum procreare ſtudet.

In lac prębentibus mulieribus deniquè prægnan- 49
tia deprehenditur, ſi cum iis ſymptomatibus quę prægnantibus ſuperuenire retulimus, mammę extenuentur, abſque hoc quod menſtrua in ſolita quantitate appareant, nam aliàs ſolent tantiſper fluere cum concipiunt, ſi lac imminuatur, ac tenuis, & aquoſus, & magis prauę qualitatis, ac coloris efficiatur, & ſi cætera eueniant, quæ alijs prægnantibus euenire narraui: nam in lac præbentibus hęc mul- 50
tò facilius apparere conſueuerunt ex eo, quòd facilius eorum corpus prauis repleatur humoribus, ac ſpiritibus, & ſanguine vacuum non ex prægnantia ſolùm, ſed ex lactis exhibitione promptiùs reddatur.

PARS SECVNDA.

DE SVPERFOETATIONE.

SVMMARIVM.

1 *Nonnulli negarunt dari ſuperfœtationem.*
2 *Vterus concepto ſemine illico ſecundum os arctatur, & clauditur.*
3 *Conceptio dicitur quaſi comprehenſio.*
4 *Os vteri ita in conceptione conniuet, vt ne ſpeculi quidem mucronem admittat.*
5 *Non datur ſuperfœtatio. Contrarium num. 11.*
6 *Superfœtatio ſecundum Valuerdam eſt quid commentitium.*
7 *Vndè demonſtretur facta ſuperfœtatio.*
8 *Tempus partus geminorum varium eſt pro varietate temporis conceptionis.*
9 *Vno eodemque tempore concepti eodem tempore naſcuntur.*
10 *Exemplum Valuerde de tritico relatum ad ſuperfœtationem. confutatur num. 21. 24. & 26.*
12 *Superfœtationis exempla.*
13 *Prima ratio ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem.*
14 *Gemelli ſexu diſtincti, iiſdem ſecundis non inuoluuntur, & cur, ibid.*
15 *Maſculum ſemen calidius, & ſiccius.*
16 *Secunda ratio.*
17 *Imaginatio non agit ex electione.*
18 *Qua ratione conniuente vtero fiat noua conceptio.*
19 *In quibus mulieribus fiat ſuperfœtatio ex Hipp.*
20 *Arteta qua.*
22 *Terra proportione reſpondet Mater.*

23 *Superfœtantes multum habent ſanguinem.*
25 *Mas calidior eſt fœmina.*
27 *Cur fœmina cæterorum animalium minùs ſuperfœtent, quàm mulier.*
28 *Canis ſuperfœtat.*
29 *Ratio cur mulier ſuperfœtet.*
30 *Cur mulier prægnans coitum admittat.*
31 *Beſtiæ quomodo appetant.*
32 *Finis coitus in brutis eſt conceptio.*
33 *Homo præter appetitum ſenſibilem habet etiam intelligibilem.*
34 *Voluntas recto ordine quomodò moueatur ad appetendum ea, quæ vult.*
35 *Superfœtatio in cane vndè fiat.*

An detur Superfœtatio.

QVÆSTIO III.

DE ſuperfœtatione hìc agere eo nomine operæpretium eſſe duxi, quòd nonnulli caſus euenire poſſent, in quibus & de ſuperfœtatione, an detur, & de ejus natura dubitare Iuriſperitis contingat, vt ſi mulier prægnans à marito relicta juſto mentis priorem fœtum pariens, mox ab obitu mariti per longum tempus alium pareret, qui ſuperfœtatus poſt ejus obitum fortaſsè ſit, ita vt & de mulieris pudicitia, & de fœtus poſterioris legitimitate dubitari eo caſu poſſet, & ſi alia his ſimilia contingant, idcircò videndum primò, an detur ſu-
1 perfœtatio, cùm nonnulli negauerint dari, inter quos *B. Auguſtinus lib. 5. de Ciu. Dei, cap. 6. nec non alij quidam Doctores*, referente *Gloſſ. in l. Antiqui. §. ſed. ff. ſi pars hared. pet.* & ratio præcipua
2 eorum eſt, quòd vterus concepto ſemine ſuprà illud ita recolligatur, ipſumque tam arctè amplexetur, & vndequaquè circundet, vt vacuus in ejus cauitate locus nullus maneat, vt demonſtrant omnes de ea re verba facientes, & ſenſu ipſi obiiciunt Anatomici. *Pareus. ſua Chirurg. lib. 27. cap. 3. Andr. Lauren. Anatom. lib. 8. quæſt. 22. & lib. eod.*
3 *cap. 4.* vndè idcircò actio hæc dicta eſt conceptio, quaſi comprehenſio. *Gal. 1. de ſem. cap. 2. claſs. 1.* Addunt, quòd os interius ipſius vteri adeò com-
4 primatur & connitcat, vt ne ſpecilli quidem tenuiſſimi mucronem admittat, ita tradente *Hippocr. Aphor. 5. Aphor. 51. & ibi Gal. in comment.* cùm ergò & virili ſemini ad vterum aditus non pateat ob oſculi ipſius conniuentiam, & etiamſi pateret, locus nullus vacuus in ejus cauitate ſit, qui nouum ſemen admittere, ac excipere poſſit, impoſſibile videtur, vt conceptus ſuprà alium conceptum fieri
5 poſſit, vndè concludendum, non dari ſuperfœtationem.

Valuerda Anatomicus Hiſpanus *ſua Anatom. lib. 3. cap. 14.* non ſolùm ex his dari poſſe ſuperfœtationem apertiſſimè negauit, ſed tanquam quid com-
6 mentitium riſu excepit. gratam vero mirum in modum mihi, multiſque doctis viris rem feciſſet, ſi vnâ, aut altera ſaltem probabili ratione, vel argumento ſuam aſſertionem muniuiſſet, etenim neque ipſe Valuerda, neque alius quiſquam eorum, qui ſuperfœtationem dari nolunt, quòd ſciam, vllam ſuæ opinionis rationem, præter à me ſuprà commemoratam in medium adduxit; Valuerda tamen aliatis in contrarium experientiis reſpondere conatur, vt ſequitur.

Qui enim ſuperfœtationem fieri poſſe concedunt, experientia demonſtrant, euenisse interdum, 7
quòd mulier, fœtu in lucem emiſſo, intrà menſem, aut intrà longius ſpatium alterum fœtum peperit, qui non niſi ex noua conceptione ſuprà priorem celebrata generari potuit: nam tempus partus in vtetinis fratribus varium eſt, vt varium fuit tem- 8
pus eorum conceptionis. *Fernel. Phyſiolog. lib. 7. cap. 12. in fin.* & qui eodem tempore ſunt concepti 9
eodem tempore naſcuntur, ita firmante *Hipp. in lib. de Superfœtat.*

Huic experimento reſpondet Valuerda, hoc in hominibus, & fortaſsè in aliis quibuſcunque animalibus, quæ ſuperfœtare creduntur, non aliter euenire, quàm accidere indies conſpiciamus in grano aliquo tritici, ex hoc etenim ſi plures ſpicæ pullulauerint, vna quidem citiùs, altera verò ſeriùs matureſcit, & vna ad perfectionem perducitur, altera vacua, & infructuoſa remanet ſic, & non aliter, inquit ille, in propoſito caſu; ex vno namque, eodemque ſemine, cùm in plures partes finditur, plures fœtus generantur, & qui validior eſt, & ex potiori ſeminis parte creatur, calorem- 10
que ſortitur vegetiorem, ad ſe nutrimentum alticiens, alterum alimento deſtitutum relinquens, in cauſa eſt, vel quòd nullo modo, vel quòd multò ſeriùs augeſcat, vndè pariente muliere, vel debilior hic fœtus in vtero remanet, cùm adhùc perfectionem completam expectare illum oporteat; vel cum priori ab vtero non adhùc perfectus excidit; nos autem tunc imaginamur, inquit ille, poſteriorem hunc fœtum poſteriùs fuiſſe conceptum, cùm tamen vno eodemque tempore, ab vno eodemque ſemine tam poſterior hic, quàm prior ille fuerit generatus.

His tamen in contrarium adductis non obſtantibus, licet ſatis apparentem rationem continere videantur, niſi meliora in medium afferantur, magnorum virorum auctoritatibus non eſt obſtandum, 11
cùm claſſici, ac penè omnes auctores ſuperfœtationem admittant. *Hipp. in lib. de ſuperfœt. & 7. Epidem. Ariſtot. 4. de Gener. Anim. cap. 5. & 7. de hiſt. anim. cap. 4. Auerr. 4. de Gen. animal. cap. 7. Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 11. Solin. de ſit. orb. terr. cap. 3. Anic. 21. 3. tract. cap. 17. Raſ. 22. Contin. tract. 6. cap. 1. Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 12. in fin. Ronnaeciol. in Enead. mul. cap. 3. Maſſ. Epiſt. Med. Epiſt. 25. per totam. Situatic. Controu. Medic. contr. 81. per totam. Pareus lib. 23. cap. 52. Rouſſet de par. ceſar. ſect. 6. cap. 7. Hucher. de ſteril. lib. 3. tit. de ſuperfœtat. Bahuin. in append. ad dictum tract. Rouſſ. Ioubert. lib. 3. Error. popul. cap. 1. And. Lauren. Anatom. lib. 8. quæſt. 22. Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 10. Problem. 7.* & alij quamplurimi. Quin etiam & admittunt ipſæ Leges in *l. Antiqui. §. ſed. ff. ſi pars hared. pet. in l. Cum quidam. §. ſuum heredem. ff. de acquirend. hereditat. & ibi Gloſſ. Paul. num. 3. & Alex. num. item 3.*

Extant quoque plures hiſtoriæ ejus rei veritatem atteſtantes, quas in vnum congeſtas habes apud *Schench. Obſeruat. ſuar. lib. 4. tit. de Superfœt.* inter quas etiam à Plinio commemoratas reperies, in quarum numero eſt hiſtoria Herculis, & Iphicli, de qua *Heſiod. in Herc. clyp.* his verbis:

Illa à Deo pariter victa, & ab homine longè optimo;
Thebis ſeptem portas habentibus geminos peperit pueros
Haud quaquam eadem ſapientes, quamquam fratres eſſent.

Alte

Alterum equidem inferiorem, alterum autem longè
præſtantiorem virum.
Saeum, ac validum, vim Herculanam.
Hunc quidem ſubjecta nubium offuſcatori Saturnio;
Iphiclum autem haſtarum concuſſori Amphitriani.

quos verſus ad majorem legentium gratiam ex alio auctore in latinam linguam hexametris verſibus redditos apponere hic non ab re eſt, habent ergò ità.

Sic qua ignara Iouis thalamum, reducique marito
Indulſit ſeptem claudentia mœnia portas
Ornauit duplici partus genialis honore;
Et fratres vnà geminos produxit ab aluo,
Nec quicquam animo ſimiles, nec pectore quicquam.
Dotibus hic minor ingenij, virtutibus alter.
Alcides melior, pugnax, interritus, atrox.
Hunc compreſſa Deo, ſuperumque hominumque potenti,
Aſt alium peperit mortali junctа marito.

De ea etiam re Plaut. in Amphitr. in Prologo, in perſona Mercurij:

Nunc, de Alcumena, vt tem teneatis rectius,
Vtrumque eſt grauida, & ex viro, & ex ſummo Ioue.

Quod etiam probare poſſunt carmina *Ouidy lib.* 11. *Metam. fab.* 8. vbi ex Apolline, & Mercurio Chionem gemellos concepiſſe narrat hoc modo:

Vt ſua maturis compleuit tempora venter:
Alipedis deſtirpe Dei verſura propago.
Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne,
Qui facere aſſuerat, patria non degener artis,
Candida de nigris, & de candentibus atra.
Naſcitur è Phœbo (namque eſt enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharaque Philammon.

Sed & apud ſuprà citatum Heſiodum ſuperfœtationis aliud ratum quidem exemplum, niſi fortaſsè fabuloſum exiſtimes, habes, quod & huc transferre non grauabor, eſt autem hiſtoria Muſarum, de quibus ille ſic cecinit:

Muſa Olympiades compti Iouis Ægide nati,
Mnemiſona ſoboles, obliuio certa malorum,
Curarumque quies, ſacrus hic mater in oris.
Pieria magno peperit commixta Tonanti.
Mater Eleuterus præerat, cui Iuppiter ille
Haud Diuum præſente nouem ſub noctibus hæſit.
At poſtquam multas annus fuit actus in horas,
Et ſua cœperunt afferre pericula menſes,
Ecce nouem ad numerum nocturni pignora furti
Vno Mnemoſona peperit pulcherrima nixu
Lata pellari fœtu.

Sunt & aliæ, vt dixi, quamplurimæ ſuperfœtationis hiſtoriæ, quas omnes recenſere ſuperuacaneum eſſet, præſertim cùm eas habeas apud Schenchium, vt ſuprà dictum eſt. Sed inter omnes notatu digniſſima hiſtoria recenſetur ab *Herc. Saxon. in ſua Med. pract. lib.* 4. *cap.* 23. quam apud ipſum vide, eſt enim eius rei veritatem maximoperè comprobans.

Nec ad demonſtrandum, dari ſuperfœtationem, deeſt nobis vnum, aut aliud argumentum: cùm
13 enim non modò geminos variare aliquandò in tempore naſcendi comperiamus, ita vt vnus celeriùs, aut tardiùs alio, per octo decemve, aut plures dies naſcatur, ſed etiam videamus vnumquemque eorum ſuis propriis ſecundis inuolui, omni proculdubio dicendum videtur, quòd hæc varietas tam in tempore naſcendi, quàm in ſecundis non aliundè originem habere potuerit, quàm ab ipſa generationis varietate, quia nimirum ij, qui in vno eodemque inuolucro includuntur eadem hora, & ex eodem ſemine concepti ſunt; ij verò, quorum vnuſquiſque ſuo inuolucro donatur, neque eadem hora, neque eodem coitu, neque ex eodem ſemine ſunt generati. Ea autem differentia non ſolùm experientia manifeſta fit, ſed etiam Hippocr. teſtimonio firmatur *in lib. de ſuperfœtat.* cui aſſentiuntur *Fernel. Pareus. Laurent. & alij locis ſuprà citatis* quinquam Hippocr. contrà propriam ſententiam *in lib. de Natur. Puer. in fin.* videtur firmare, quòd etiam gemelli, hoc eſt vno Veneris congreſſu geniti non vno, ſed quilibet ſuo inuolucro claudatur: quomodò verò hæc Hippocr. contrarietas ſaluari poſſit, vt liberè fatear, non video. Neque Korarius, qui omnes Hippocratis contradictiones animaduertit, hanc adnotaſſe videtur. ego autem in hiſce rebus maiorem fidem recentioribus habeo, nam & quotidiana experientia hoc ipſum firmat. Nulla ergò videtur aſſignari potiot ratio huius varietatis, nimirum cur aliquandò gemelli vna, eademque ſecundina includantur, interdum verò vterque eorum propriam habeat, niſi ſuperfœtatio, & varietas temporis in conceptione. Nam in iis, qui non eiuſdem ſexus ſunt, (qui nunquam iisdem ſecundis inuoluuntur) ſatis apparens eius rei ratio aſſignari poteſt, ſi dicatur, cauſam fuiſſe feminis ipſius heterogeneitatem, ſeu 14
partium diſſimilitudinem: maſculeum enim ſemen calidius, & ſiccius eſt, fœmineum verò frigidius, & 15
humidius; vnde non ſolùm illud in partes findi neceſſe fuit, ſed etiam multùm diſgregari ob partium contrarietatem, ac vtramque partem ſeorſim vnam ab altera in vtero foueri, & ad actum reduci, quia maſculeum plurimum in dextram vteri partem, fœmineum in ſiniſtram incidere contingit; vnde multum inuicem ſeparari eas ſeminis partes omninò oportuit, ſed hæc ratio vix poteſt hal ere locum, vbi gemelli ambo eiuſdem ſexus ſunt. vnde ex his patet, non eſſe neceſſe in geminis eſſe eadem momenta conceptionis, quod voluit D. Auguſtinus, *lib.* 5. *de Ciu. Dei, cap.* 6. *à Budæo relatus in annotation. ad citat. l. Antiq.* 16

Præterea gemelli, hoc eſt eodem congreſſu geniti ſimillimi, vt plurimùm eſſe conſueuerunt, vnde cùm duos viros inter ſe maximè conuenire dicimus, eos gemellos eſſe pronuntiamus, hoc eſt, valdè ſimiles. Horat. epiſt. lib. 1. ad Fuſcum:

---- Hac in re ſcilicet vna.
Multùm diſſimiles, ad cætera pènè gemelli.

Tradunt autem eius rei rationem *Hip. lib.* 1. *de Diæta & Ariſt. locis ſuprà citatis, & alij plerique.* ac de ea verba faciemus, Deo fauente, in titulo ſeq. de ſimilitudine Natorum. Sed hæc ſimilitudo non reperitur in iis, qui gemelli non ſunt, neque vno Veneris congreſſu concepti: manifeſtiſſimè enim apparet hoc, cùm aliquandò natorum alterum a mulieris viro ſimilem, alterum verò adultero fuiſſe, compertum habeamus, vt patet in hiſtoria Herculis, & Iphicli, quorum alter, vt ſuperiùs ex Hesiodo retulimus, Ioui, alter verò Amphitrioni ſimilis natus eſt, & in Autolyco, & Philammone, quorum alter Mercurij, alter Apollinis effigiem referebat, & in hiſtoris relatis ab *Ariſtot. vbi ſuprà, & à Plin. loco citato*, & in aliis cumulatis per *Schench. lib.* 4. *Obſeruation. tituli de ſuperfœtation.* neque enim hanc diſſimilitudinem poſſumus in imaginationem reiicere, quia nen eſt 17
major ratio, cur imaginatio in vnum, non verò in alterum operata fuerit, cùm non agat ex electione, vt *tit. de ſimil.* longioribus demonſtrabo.

Sed ad rationes in contrarium adductas dicamus,
18 quòd etiam ſi vterus, vbi ſemen conceperit, illud arctiſſimè amplectatur, & vndequaque circumambiat, ſi tamen mulier coitu vtens ex eo ſummam percipiat delectationem, vterus ingenti illa voluptate irretitus quaſi obuiam irruenti ſemini non minùs, ac in priori conceptu anteà fecerat, hiante ſeſe offert ore, vt eà, quâ flagrat virilis ſeminis auiditate, ſeſe expleat; atque ea ratione ejus corpus per longum arctari, & per latum dilatari poteſt, irruenti ſemini locum aliquem præbere.

Quamquam vult *Hippocr. in ſæpiùs citato lib. de ſuperfœt. in princ.* in iis mulieribus ſuperfœtationem
19 fieri, in quibus poſt conceptum priorem vteri oſculum hiarit, & non perfectè clauſum fuerit. Quomodocunque tamen ſeſe res habeat, illud veritatem ha-
20 bere notum eſt, quaſdam fœminas, quæ Atretæ, vel imperforatæ vocantur, quòd illis membrana antè vteri os obtendatur ingreſſum ſemini vt plurimum prohibens, aliquandò concipere, de quibus dicebat Hippocr. quòd in partu pereunt. vndè non adeò mirabile eſt, quòd etiam vteri oſculo conniuente, ſemen ad vteri ipſius cauitatem perueniat, præſertim cùm (ſi mulier maximè coitum appetierit) poſſit in attrahendo ſemen virile, & proprium expellendo facili negotio tantiſper deliſcere.

Et ad exemplum, quod Valuerda objiciebat de ſpicis ex vno, eodemque tritici grano emergenti-
21 bus, quarum vna celeriùs altera matureſcit, ex quo vult idem euenire in fœtibus, qui licet vno eodemque veneris congreſſu, ex vno eodemque ſemine fiant, tamen vnus altero celeriùs ad perfectionem peruenit, & celeriùs etiam naſcitur; Reſpondeo diſparem omninò eſſe rationem; nam cùm plures ſpicæ ex vno eodemque grano pullulant, non poteſt omnibus æqualiter ab ipſo grano alimentum ſubminiſtrari, vndè eſt, quòd quędam ad maturitatem citò, vel debito tempore perueniat, quędam verò vel ſerò admodum, vel nunquam; non tamen idcircò dici poteſt, quòd iis ſpicis, quæ maturationem non ſunt aſſecutæ, defecerit à terra alimentum, ſed à ſemine ipſo, quod non poterat à terra tantum alimenti attrahere, quantum omnibus æqualiter ſubminiſtrare erat neceſſarium. In caſu autem noſtro terræ proportione reſpondet ipſa mater, teſte *Hipp. in lib.*
22 *de Nat. Puer.* ſemen verò in plures partes diuiſum reſpondet proportione pluribus tritici granis, & non vni tantum; ita vt quemadmodum vnum tritici granum ſeorſim pullulans non impedit aliud granum, quin minùs ſuas ſpicas ad maturitatem perducat, quia terra quantum eſt ex ſe vnicuique ſufficiens alimentum ſuppeditat, ſic etiam & in matris vtero ſemen, quod in vna parte conceptum fuerit, aliud adoleſcere minimè prohibere poteſt; nam mater vtriſque, & etiamſi in plures partes deſcinderentur ſufficiens poteſt præbere alimentum, vt quotidiana experientia demonſtrat, & argumento eſſe poteſt, quòd vbi fœtus in vtero manet, multum illi ſanguinis ſuperfluit, quod dehinc in partu expurgatur, teſte *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in principio.* quod mul-
23 tò magis veritatem habere poteſt in caſu noſtro, cùm ſuperfœtantes mulieres multo ſanguine abundare ſoleant, vndè etiamſi vtero gerant, tamen menſtruas purgationes patiuntur, vt teſtatur *Auic. 21. tertij tract. 1. cap.* 17. & confirmat Marinell. *de Med. mul. lib.* 3. *cap.* 4. & Hucher. *lib.* 3. *de ſterilit. cap. de ſuperfœtat.* Adde etiam, quòd ſuperfœtatio non niſi in primis quadraginta diebus contingere conſueſcat vt plurimum, in quo tempore præſertim multum ſanguinis ſuperfluit priori conceptui. Itaque impoſſibile eſt, quòd alter ex conceptibus vniuerſum matris ſanguinem in ſui alimentum ablumat, ex quo poſteriorem adoleſcere non permittat. Multùm ve-24
rò contra Valuerdam vrgere videtur ſequens ratio, liquidem ſi veritatem illud haberet, quòd fortior conceptus imbecilliorem adoleſcere non permitteret, hoc maximè locum haberet, vbi gemelli ſexu diſpares eſſent: nam cum mas abſque dubio calidior ſit fœmina, ac plerumque fortior, omne alimentum 25
ad ſe alliceret, & vt plurimum, cùm gemelli ſexu diſtincti naſcuntur, fœmina inabſoluta in lucem exiret, cùm tamen contrà quotidiana experientia nos doceat, quippè cùm naſcantur gemelli ſexu diſtincti, quorum vterque pariter abſolutus conſpicitur. 26
Adde, quòd multò frequentiùs, quàm nunc accidat, illud euenire in gemellis conſpiceremus, tamen rariſſimè, quia rariſſima etiam euentu eſt ſuperfœtatio, gemellorum alterum perfectum, alterum imperfectum, & vnum quidem citiùs, alium verò ſeriùs naſci videmus. Dari ergò ſuperfœtationem ex his concludamus; alij tamen ad eam demonſtrandam meliora adducant, ſi hæc minùs arridere videantur. Si autem plura de ſuperfœtatione deſiderat Iureconſultus, Budæum habet de his agentem *in l. Antiq. jam aliàs citat. in Annotationibus.*

Sed antequam hinc diſcedamus, pro Medicis, ac 27
Philoſophis præcipuè videndum, cur præ cæteris fœminis (paucis quibuſdam exceptis, nam canem 28
ſæpè ſuperfœtare firmat Fernel. *loc. cit. & alij*) mulier facilius ſuperfœtet; licet in muliere ratò id euenire voluerit *Ariſt. 7. de hiſt. anim. capite quarto*; contrà verò in lepore euenire voluit *libro ſexto eiuſd. cap.* 33. ſed cùm hoc in fœmina euidentem habeat rationem, quia nimirum etiam prægnans ma- 29
rem admittit, & coitu delectatur, videndum, cur mulieri magis, quàm cæteris fœminis illud accidat, cui interrogationi nullum fortaſſe aptius reſponſum dari poteſt, quàm quod dedit Popilia Poppia, ſeu mauis, Poppeia M. Agrippæ filia, à multis auctoribus relatum, erat verò, quòd cæteræ fœminæ be- 30
ſtiæ ſint; quod reſponſum totam quidem rei naturam comprehendit.

Cæteræ namque fœminæ, quia beſtiæ ſunt, per 31
ſenſibilem tantummodò appetitum mouentur ad appetendum, qui à natura ſola regitur, & per eum ea ſolùm appetuntur, quę ad ipſius Naturæ conſeruationem requiruntur, vndè eſt, quòd animali finem à Natura ſibi deſtinatum adepto, illicò appetitus ille quieſcit, & ea de re, cùm in illis finis coitus ſit 32
conceptio, non amplius, cùm conceperunt, coitum appetunt. In homine verò præter ſenſibilem appeti- 33
tum, qui à Natura regitur, reperitur etiam intelligibilis, qui Naturæ minimè ſubjacet, & quo non ſolùm ea vult, quæ ſibi peculiaria ſunt, ſed ea quoque, quæ cæteri appetitus ſibi ſubminiſtrant; etiamſi ergò inferior, ſiue ſenſibilis appetitus ſuo fine potitus quieſcat, non quieſcit tamen ſuperior, ſeu intelligibilis, ſi ſibi ſenſibiles ſpecies à Phantaſia, cui à ſenſibus exterioribus tranſmittuntur interim præſententur; & tunc non aliter quàm cæteri inferiores appetitus, nec alia ad appetendum inſurgit, eademque, quæ ipſi volunt proſequitur, quod quidem non niſi tunc euenit, cum hujuſmodi intellectualis appetitus, qui voluntas dicitur, non ſecundùm de- 34
bitum, ac rectum ordinem mouetur: cùm enim rectè,

dè, & ſecundum ſui naturam mouetur a ſolo intellectu ad appetendum excitatur, vt alibi dixi. Canis
35 verò, aut ſi quod aliud animal eſt, quod ſuperfœtet, idcircò hoc peculiare habent, quia fortè non vnica conceptione implentur, vndè non integrè quieſcit eorum ſenſibilis appetitus, quia non integrè ſuo fine potitus eſt, neceſſe verò habebat canis ad ſuæ ſpeciei conſeruationem, vt vnica vice plures pareret, non tamen plures vnico coitu fortaſsè generari in illo potuerunt, quia mares hujus ſpeciei, quod natura calidi, & ſicci ſint, paucum ſemen effundunt, aut fortaſsè alia ratio in his eſſet quærenda, quam tamen ad præſens inueſtigare minimè vacat, ſed neque ſolùm in canina, verùm in aliis quoque ſpeciebus illud idem eſſet quærendum, vndè non ſatisfaceret ratio de caliditate & ſiccitate canum in omnibus aliis.

SVMMARIVM.

1 *Superfœtatio quid.*
2 *Parei definitio examinata.*
3 *Quandò fiat ſuperfœtatio.*
4 *Alex. in l. Cum quidam, explanatione hallucinatus.*
5 *Tex. in l. Cum quidam. ſecundum Alex. non loquitur de ſuperfœtatione. Confutatur num. 7. 11. 12. 13. 14.*
6 *Tex. l. Cum quidam. ſecundum Alex. importat, quòd ex vna, eademque conceptione poſſint intrà certum tempus plures fœtus gigni.*
8 *Superfœtatio non fit ex vno coitu.*
9 *Conceptus multiplex quomodo fiat.*
10 *Ex vno, eodemque coitu plures conceptus fieri poſſunt.*
15 *Quot dierum ſpatio poſt priorem conceptionem fieri poſſit ſuperfœtatio.*
16 *Terminus quadraginta dierum à pluribus acceptatus.*
17 *Quocunque prioris conceptionis tempore fieri poteſt ſuperfœtatio. Vide num. ſeq.*
19 *Superfœtatio rara exiſtit.*
20 *Ratio termini quadraginta dierum à multis aſſignati.*
21 *Superfœtatus conceptus quomodò poſſit augeſcere.*
22 *Paulus vnde ſexaginta dies ſuperfœtationi dicauerit.*
23 *Ex tempore intermedio partionis arguitur diſtantia conceptionis. Contrarium num. 25.*
24 *Mulier ſeptimo, nono, & decimo parit.*
26 *Gloſſ. contra Alex. opinionem defenditur.*
27 *Fœtus facilimè abortiuntur in vltimo menſe.*
28 *Eadem diſtantia eſt in naſcendo inter vnum, & alium conceptum, quæ fuit in eorum conceptione intellige vt ibid.*

Quid ſit ſuperfœtatio, quomodò, & quanto tempore poſt priorem conceptionem fieri poſſit.

QVÆSTIO IV.

1 SVperfœtatio eſt conceptio ſuprà conceptionem facta, vt ex ipſius rei natura elicitur, & ex modo, quo ea fit, quem tradit *Hipp. in lib. de ſuperfœtat. in princip.* & facit citata *l. Cum quidam. § ſuum hare-*
2 *dem. ff. de acquir. hared.* Neque enim definitio à Pareo allata mihi probatur, cùm non explicet rei naturam, niſi verborum circumuolutione eam declaret, vt ab ipſo factitatum eſt. Siquidem dicentes, quòd ſuperfœtatio eſt ſecunda quædam conceptio, poſſumus & hanc ſecundam conceptionem factam intelligere poſt prioris conceptus editionem: neceſsè ergò habet Parei definitio ea, quæ ibi ſequitur declaratione, nimirum, cùm ſcilicet mulier grauida iterum concipit: nam ſuperfœtatio tunc fit, vt aliàs dixi, cùm mulier, quæ jam concepit, & grauida adhuc eſt ex nouo coitu, ac nouo ſemine alium inſu- 3
per fœtum concipit.

Atque hinc patet error *Alex. in citata l. Cum quidam. ſub num.* 4. qui vel male intellexit naturam ſuperfœtationis, vel male textum illum contra Glo. opinionem interpretatus eſt: duo enim aſſerit ille, quorum vtrumque, vt mihi videtur, falſum eſt, nam primò dicit, quod tex. ille non loquitur de ſuper- 5
fœtatione, quia neceſſum erat, quòd ex nouo ſemine fieret noua conceptio, quod tamen, inquit, textui huic manifeſtè repugnat, quia vir mulieris, de qua ſit, jam deceſſiſſe ſupponeretur, vndè non poterat mulier illa ex nouo coitu iterum concipere, ex quo concludit, textum illum de ſuperfœtatione loqui non poſſe. Secundò dicit, quòd intellectus ejus textus eſt, quòd ex vna eademque conceptio- 6
ne poſſint intrà certum tempus plures fœtus formari.

Sed Alex. vt mea fert opinio, non benè textum hunc ponderauit: nam cùm ibi dictum eſſet, quòd ei, quæ in vtero habet, non licet pro humanæ Natu- 7
ræ conditione alium fœtum ſuprà priorem formare, additum eſt, hoc in aliquibus poſt certum tempus prioris conceptionis euenire; non tamen textus vult, quod ex vno, eodemque coitu poſſint diuerſis vicibus plures conceptus formari, vt Alex. inquit neque enim ex eodem ſemine fieri poteſt ſuperfœtatio, quippè cùm illicò atque ſemen in vteri 8
cauitatem peruenerit, eiuſque aceruulis, capiribus nimirum venarum adhæſerit, conceptus ſuccedat, & 9
ſi in vno tantùm loco hæſerit, neque difficilium fuerit, vnicus tunc conceptus inſurgit, ſin autem in plures partes ſcindatur, pluribuſque locis ſeſe inſinuauerit, plures emanant conceptus, at ſi non illicò locis adhæſerit, tunc ſubitò, nullo interjecto tempore, ſemen diffluit, & ab vtero foras exit; ſi enim abſque hoc, quod concipiatur, retineretur, illicò putreſceret, & dolores ingentes, alioſque morbos, ac ſymptomata excitare poſſet. nam extrà ſuum locum permaneret, neque ab vllo calore regulari poſſet, à proprio enim neceſſariò extrà ſua vaſa deſtitueretur. [Argumento ſit, quòd ſemen per noctem, vel etiam per integrum diem, imò etiam per duos retentum, & non conceptum, cum ab vtero excidit aut magis diffluens, aut ſuper excalfactum, & malè olens perſentitur.] Ex vno ergò eodemque coitu plures formari conceptus verum quidem eſt & probat *Hip.* 10
in lib. de Nat. Pur. in fine, ſi ità intelligas, vt omnes vno, eodemque tempore fiant, non autem in diuerſis temporibus, & ſucceſſiuè, ita vt ex vna parte ſeminis vnus conceptus nunc fiat, ex alia verò alius poſtridiè, vel ſerùs, vt exiſtimat Alex. cujus intellectus in hoc textu omninò veniet rejiciendus. Et ex his falſum apparet id, quod Plinius, referente *Majol. dier. canic. colloq. 3. p. 1.* volebat, nimirum. gemellos vnico coitu non concipi, & conceptos pluribus commixtionibus eſſe genitos; eſt enim non modò contrà Hippocratem, ſed contra ipſam experientiam, cùm non rarò euenerit, vt ſemel tantùm mulieres compreſſæ gemellos pepererint.

Patet igitur, textum hunc de ſuperfœtatione lo- 11
qui, vt ea verba declarant: Quod quidem poſt certum tempus conceptionis euenit. Et ratio ab Alex. in contrarium allata, quòd ideo dici non poſſit, tex- 12
tum illum de ſuperfœtatione loqui, quia maritus illius mulieris deceſſerat, omninò vana eſt, & duplicem habere poteſt reſponſionem; primam, quod 13

non erat neceſſarium in eo caſu, maritum mulieris illius à priori conceptu facto illicò deceſſiſſe, poſſibile enim erat, quòd etiam poſt ſex, aut ſeptem, & plures menſes deciſſiſſet: neque enim firmat textus, illum illicò atque cum vxore coiuerit, vitam obiiſſe,

14 Secundò reſponderi poteſt, quod ea verba non applicantur propoſito caſui; textus enim in iis verbis non de ea muliere ſigillatim, ſed de omnibus, & vniuerſaliter loquitur, ac ſi dixiſſet; Cùm hæc, de qua loquimur, vnum gerat conceptum, nec mulieres denuò concipere ſoleant, dum adhuc vtero gerunt (licet aliquandò in nonnullis illud accidat, vt poſt certum tempus denuò concipiant) quæ noua conceptio ſuperfœtatio dicitur. Non ergò de ea muliere, de qua ibi, ea verba ſunt intelligenda, ſed vniuerſaliter de toto fœminino genere, vndè ratio ab Alex. aſſignata, etiamſi pro vera admitteretur, ta-
15 men non haberet hic locum. Sed videamus jam quot dierum, aut menſium ſpatio poſt priorem conceptionem fieri contingat ſuperfœtatio: nam ex aliàs cit. *l. Antiqui. §. ſed. ff. ſi parſ. hæred. pet.* terminus ſuperfœtationis videtur eſſe quadraginta dierum; tamen jam ſæpiùs adductus *tex. l. Cum quidam.* nullum tempus præfixit ſuperfœtationis, ſed benè per ea verba. *poſt certum tempus*, determinare viſus eſt, quod non quolibet tempore indifferenter fieri poſſit. ſed ea verba exponens Glo. ibi, & alij, quos citat *Alex. ibid. num.* 4. dixit, hoc tempus intelligi debere pro termino quadraginta dierum; licet *Paul. ibid. numero tertio*, etiam vſque ad ſexa-
16 ginta terminum hunc extendi voluerit. Priorem tamen opinionem plerique ex Medicis acceptare videntur teſtaturque inter cæteros *Marinell. de Med. mul. libro tertio, capite quarto*, qui ſuprà hoc tempus factam ſuperfœtationem portentoſam exiſtimat.

Verùm Alex. ibidem ſentire videtur, quòd quo-
17 cumque conceptionis prioris tempore fieri poſſit ſuperfœtatio, & adducit ad hoc Raphaëlis teſtimonium, qui ex Iacobo Forolinien. Medico inſigni accepiſſe ſe dixit, quandam mulierem tertio poſt primam conceptionem menſe ſuperfœtaſſe, quod & alij Medici firmarunt, *vt Nicol. ſerm. 6. capite vigeſimo ſecundo, & alij*, in quarto quoque menſe, ac ſuprà factam vidiſſe ſe narrarunt. *Perad. in Schol. ad Paſcal. de cur. morb. lib. 1. cap. 55. Andr. Laur. Anat. libro octauo, quæſtione trigeſima ſecunda*, & alia rara hujuſcemodi exempla habes apud *Schench. lib. 4. obſer. de ſuperfœt.* Tamen non abſque firma ratione, & ſummorum virorum auctoritate locutam eſſe Glo. inibi dixerim, ſed ſcitè admodum, ac prudenter;
19 nam ſuperfœtatio, licet quocunque tempore euentu rara exiſtat, plurimùm tamen non niſi dum prior conceptus recens, ac puſillus eſt, contingere ſolet; vndè rectè aſſignatur quadraginta dierum terminus:
20 in hoc enim ſpatio adhuc fœtus vix integrè delineatus eſt, & cùm admodum puſillus ſit, non multum locum in vtero occupat, quòd multò faciliùs euenit, ſi fœmineus ſit, vndè leui negotio poteſt ſuperuenienti ſemini locum præbere, cum præſertim non ita adauctus exiſtat, vt vniuerſum alimentum à matris corpore demiſſum abſumens, poſteriorem conceptum eo deſtitutum penitùs relinquat; at, tranſacto prædicto termino fœtus in multò majorem molem attollitur, & vteri vniuerſam capacitatem ita occupat, vt illum vndiquè diſtendat: nam tunc temporis primùm venter attolli animaduertitur; quòd ſi eo tempore coitu vtente muliere ſemen virile ad internam vteri cauitatem penetret, à priori conceptu quò minùs hæreat venis ipſius vteri impeditur; qua de re Ariſtot. *locis ſæpius citatis de hiſt. & Gener. Animal.* ſuperfœtatum conceptum augeri poſſe 21
dixit, ſi proximè à priori concipiatur, nam qui longo poſt tempore concipiuntur, perfici non poſſunt, ſed dolorem excitantes, ſe, ac priorem conceptum ab vtero protrudunt. Atqui eadem fortaſsè cauſſa nimirum formationis, ac magnitudinis ipſius conceptus mouit. *Paul. in cit. l. Cum quid. num.* 3. vt ſuperfœtationis terminum ad ſexaginta dies protoga- 22
ret: nam plerique conceptus non niſi tanto tempore perfectè formati exiſtunt, & ad eam magnitudinem perueniunt, quam alios in quadraginta dierum ſpatio acquirere dicebam, atque in his contingere poſſe ſuperfœtationem etiam intrà ſexaginta dies non ita admirandum.

Cæterùm cùm Alex. videret Gloſam inibi ex in- 23
termediorum dierum numero inter primum, & ſecundum partum arguere etiam diſtantiam temporis conceptionis inter vnum & alium fœtum, Gloſæ opinionem reprobauit, quæ ex hoc, quòd mulier illa, cùm quatuor eſſet enixa, poſt quadraginta dies à partu quintum pepererit, concludit, totidem diebus hunc quintum fuiſſe poſt priorem fœtum conceptum. Nam cùm verum ſit, inquit A- 24
lex. quod mulier & ſeptimo, & nono, & decimo pariat, potuit mulier illa priores fœtus parere ſeptimo menſe, quintum vero parere nono, & in hoc caſu poterat, inquam ego, vel non eſſe ſuperfœtatus hic quintus, ſed ſimul cum aliis conceptus, vel poterat, inquit ille, ſuperfœtatio contigiſſe tribus, aut quatuor diebus poſt priorem conceptionem. non videtur ergò ex diſtantia partionis argui poſſe diſtantiam conceptionis.

Verumenimverò, licet admodum ſenſatè loqua- 25
tur Alex. tamen glo. & ratione, & auctoritate 26
innititur; ratione quia cùm ſuperfœtatus conceptus multò debilior priori ſit, ſi ſolummodò per paucos dies poſt priorem conceptus fuiſſet, facilè priori ab vtero prodeunte, ſimul & ipſe prodiiſſet; cùm paùm diſtaret à partu; nam facil- 27
limè abortiuntur fœtus in vltimo menſe, & per paucos dies antè partum. *Auic. 21. 3. tract. 2. capite decimo.* Ea igitur occaſione facilè excidiſſet, ſi tam vicinus partui fuiſſet: at ſi adhuc per quadraginta dies, vel quaſi ſuperfœtatus diſtabat à partu, non tam facilè excidiſſet. Facit etiam pro glo. Hipp. auctoritas in *lib. de Nat. Puer.* qui gemellos (qui ſcilicet vno congreſſu ſunt concepti) 28
eodem die naſci tradit *Valleſ. in Epid. libro tertio, ſectione tertia. tex. 26.* vndè Plaut. in Menæchm. act. 5. ſc. 9.

Mes. *Spes mihi eſt, vos inuenturos fratres germanos duos*

Geminos, vna matre natos, & patre vno, vno die.

eſſeque ſemper eandem diſtantiam in naſcendo inter priorem conceptum, & poſteriorem, qui ſuperfœtatus ſit, quæ fuit in eorummet conceptione, tradunt *Ferne. Pareus, & Marinel. locis ſupra citatis.* Plurimùm ergò Glo. opinionem verificari certum eſt, licet & Alex. ſententia aliquandò, tamen admodum ratò, veritatem habere poſſit.

PARS

PARS TERTIA.

DE MOLA.

SVMMARIVM.

1 *Quæ molam gerit, ſuſpectam ſuam pudicitiam habet.*
2 *An molam gerens prægnans dici debeat, & prægnantis gaudere priuilegiis.*
3 *Mola quid ex aliquibus. confutatur num. ſeq.*
5 *Mola propriè quid ſit, & num. ſeq. ex Laurentio.*
7 *Examinatur Laurentij definitio.*
8 *Mola quomodò generetur ex Hipp.*
9 *Imbecillam, & morboſam differunt.*
10 *Imbecillam quod eſt non illico eſt præter naturam.*
11 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
12 *Mola plerumque cum vero conceptu geſtatur.*
13 *Vbertas alimenti non poteſt impedire fœtus formationem. rationem vide num. ſeq.*
15 *Mola quid propriè ex Hipp. mente.*
16 *Mola proprie quid ex noſtra ſententia.*
17 *Dico præcipuè molarium genera.*

Quid ſit Mola.

QVÆSTIO V.

TRactatio hæc de Mola non modò non inutilis Legum profeſſoribus, ſed ſeriu quam neceſſaria cenſenda, cùm circà eam tem non leuis ponderis caſus occurrere poſſint: ſi enim mulier aliqua, quam
1 minime cum viris verſari conueniret, & a lege, vel à Religione prohiberetur, molam gereret, ſuſpectam pudicitiam ſuam haberet, cùm plerique doctorum hominum ſuſpicati fuerint, immò pro certo habuerint, molam non poſſe abſque viri concubitu gigni, contrà ea non ſentientibus aliis doctiſſimis pariter, ac præcipuæ auctoritatis viris.

2 Poteſt etiam de muliere, quæ molam gerat, illud controuerti, an grauida dici debeat, nec ne, ita vt grauidarum priuilegiis permittenda ſit gaudere, & an ex mola decedens, ex grauiditate deceſſiſſe ſit dicenda. Itaque non abſque ratione quilibet doctus Legumperitus hæc ignorare non debet, ſi modò in euenientibus caſibus rectum judicium ferre velit,

Videndum ergo ante omnia, quid propriè ſit mola, multa enim molæ nomine inſigniuntur, in quorum acceptione falli quilibet artis Medicæ imperitus poſſet: nam non de omni mola dubitari contingit, an abſque viri vſu generetur, ſed de mola propriè ſic dicta, de cujus tamen eſſentia non conuenit inter Medicos.

Quidam enim, inter quos ſunt *Moſchio*, & *Cleopatra de morb. mul. cap. 7. Aet. Tetrab. lib. 16. cap. 80. Paul. ſua Med. lib. 3. cap. 69.* voluerunt, Molam
3 eſſe induratum vuluæ tumorem, quam tamen opinionem refellit, ac confutat *Maſſaria in Prælect. de*
4 *morb. mul. cap. 18. in prin.*

Alij verò, vt *Gal. 14. Meth. cap. 13. claſſ. 7. & 14. de vſu part. cap. 7. claſſ. 1.* & cum eo cæteri omnes,
5 Molam carnem eſſe dixerunt informem, ac ocioſam, &
6 hanc fuiſſe etiam Hipp. opinionem elicitur *ex lib. de ſteril. ante finem.* Galeni tamen definitione non contentus *Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæſt. 13.* talem adduxit: Mola caro eſt informis, ocioſa, ac dura in vtero muliebri ex ſemine imbecilliore genita, quod conformationem quidem aggreditur, ſed ſanguinis copia obrutum finem ſuum aſſequi non poteſt, & animalis loco carnem generat.

In hac tamen Laurentij definitione maximam 7
difficultatem facit, quod ex ſemine imbecilli molam procreari dixerit, cum tamen *Hipp. 1. de morb. mul. verſ. med. & lib. de ſteril. verſ. ſ.* tradens modum, quo 8
mola generari ſoleat, dixerit, vbi copioſi menſes paucum, ac morboſum ſemen conceperint: maximam enim differentiam ego facio inter imbecillum, & morboſum, quam facit etiam ipſe *Gal. de* 9
ſympt. diff. cap. 4. claſſ. 3. & ex Iureconſultis differre debile, & morboſum habetur *ex citatis problem. Alb. de infirm. p. 1. cap. 10. numero 1.* Itaque aliud eſt firmare, quòd mola ex morboſo ſemine generetur, aliud quod ex imbecillo: imbecillum enim ſemen conceptum imbecillum gignet, morboſum vero morboſum, præpoſterum, ac non naturalem. non enim imbecillum illicò præter naturam euadit, 10
ſed benè morboſum. Si velis ergò, formatricem ſeminis facultatem eſſe imbecillam, formabit quidem, ſed imbecilliter, ſi verò naturalem ſtatum mutauerit, & morboſa euaſerit, tunc præpoſterè, & præter naturæ ordinem efformabit, & tunc quidem non animatus fœtus, ſed informis caro enaſcetur.

Præterea cùm tam virile ſemen, quàm fœmineum, & menſtruus ſimul ſanguis non ſolùm facultas ſint, ſed materia, ex qua omnia in corpore gene- 11
rantur. *Gal. pluribus in locis, & præcipuè 2. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.* imbecillitas verò ſit tantùm ex parte virilis ſeminis, & non ſolùm ex parte facultatis, ſed etiam ex parte materiæ, quia pauca, vt Hipp. dicebat, jure ea ſolùm malè conformata apparere deberent, quæ ab ipſo ſemine, tanquam ex propria materia conflantur, non verò omnia promiſcuè, quia & facultas, & materia tam ſeminis mulebris, quàm menſtrui ſalua eſt, ac valida.

Et ad id, quod additur, formatricem ſeminis facultatem à ſanguinis fluentis multitudine obrutam, & ab opere impeditam fuiſſe, reſpondeo, quod hoc ex eo demonſtratur falſum, quia mola plerumque 12
cum vero conceptu reperitur; quomodò ergò multitudo ſanguinis potuit ſemen impedire, quin materiam informare poſſet, ſi potior ejus pars in veri conceptus alimentum abſumitur? præterquam quod 13
vbertas alimenti non poteſt impedire fœtus formationem, tradit *Mercurial. de morb. mul. cap. 3.* nec 14
deeſt ratio: quia ſi hoc eſſet, multò plures, quàm nunc concipiantur, molæ indies viderentur, quia multæ ſunt fœminæ, quibus tanta ſanguinis copia affluit, vt, niſi per venæ ſectionem illis ab Arte detrahatur dum vtero gerunt, vel à Natura per conſuetas purgationes euacuetur, facillimè fœtus perdant. Si ergò in aliquibus vbertas alimenti impedire poſſet fœtus formationem, maximè poſſet in his, quod tamen euenire non videmus. Itaque ſi ad Hipp. mentem Molæ definitio tradenda eſt, ego talem afferrem: Mola caro eſt informis ex morboſo ſemine, & multo confluente ſanguine in vtero generata non aliter, quàm verus fœtus generetur. Veruntamen ſi ex propria ſententia Molam definire 15
re licet, dicerem, Molam carnem eſſe informem ex fœminino ſemine, ac ſanguine, maſculeo deficiente, 16
quod formam præbere potuerit, generatam in vtero, non ſecùs, ac verus conceptus generari ſoleat. cujus definitionis rationem ex ſequentibus habebis.

Notandum verò, quid propriè Molæ nomine ac-

cipi debeat, quod licet ex prædicta definitione habeamus, tamen ſciendum, multa molæ nomine etiam inſigniri, vt ventoſitas in vtero collecta, quæ Mola ventoſa dicitur, aqua ibidem coadunata, & dicitur Mola aquea, & hujuſmodi, quæ tamen æquiuocè tantùm molæ vocantur, quarum omnium differentias qui ſcire cupit, legat recollecta per *Schench. lib. 3. ſuar. obſervation. Tit. prop. de Mola.* Eſt inſuper quando in vtero, non tamen in cauitate, ſed vel propè os, aut alibi propendentes carunculæ generantur, quæ non eo modo, quo fœtus procreantur, ſed ex ſuperfluitatibus ad eas partes præcipitatis, & hæc quidem molæ vocari non poſſunt; ſic neque tumores, nec hujuſmodi quicquam præter id, cui allata conuenire poſſit definicio.

17 Eſt autem vera mola in duplici differentia, nam nonnullæ nutriuntur ſolummodò, non tamen viuere videntur, & hæ inanimatæ iurè vocantur: aliæ autem non ſolùm nutriuntur, ſed etiam vitæ ſenſu participes videntur eſſe, & animalium quorundam formam, vt buffonum, ranarum, tincarum, lacertorum, ſolearum, & hujuſmodi imitantur, quæ animatæ molæ ob id dicuntur, & de vtriſque ad præſens hæc inſtituitur oratio.

SVMMARIVM.

1 *Mola non generatur abſque virili ſemine.*
2 *Mulierem nemo vnquam vidit, molam, aut ſimile quidpiam ſine viro gerentem.*
3 *Nullus conceptus in viuiparis poteſt abſque concurſu maris, & fœmine generari. declaratur num. 22.*
4 *Nihil poteſt fœmina inter viuipara quicquam per ſe generare, vt poteſt inter ouipara.*
5 *Formationis omne principium à Maris ſemine. vide num. 24.*
6 *Secunda ratio, quòd Mola non poſſit abſque virili ſemine gigni. vide num. 29.*
7 *Mola generatur ex ſolo fœminino ſemine. & numero ſequenti.*
9 *Pragnantes præ cæteris molas gerunt.*
10 *Mola cum vero conceptu generari ſimul non poteſt.*
11 *Mola ſuperfœtari non poteſt, ſi ex virili ſemine generationem ſortiatur. & cur, num. 14.*
12 *Hiſtoria Molæ ſuperfœtatæ. probatur in eo caſu non potuiſſe eſſe ſuperfœtatam molam. ſeq.*
15 *Mola ex ſolo muliebri ſemine conflatur. rationem vide num. ſeq.*
17 *Semen non ſolum facultas eſt, ſed materia.*
18 *A priuatione ad habitum non datur regreſſus.*
19 *Semen ſanguis erat.*
20 *Caro quid ſit.*
21 *Nulla ſpermatica pars generari poteſt niſi ex vtroque ſemine.*
23 *Non naturalis effectus etiam non naturali modo eſt producendus.*
25 *Mola in viuiparis reſpondet ouo in ouiparis.*
26 *Amatus Luſitanus reprehenſus.*
27 *Mola in greſſilibus, & ſubuentanea ouo in ouiparis vno, eodemque modo generantur.*
28 *Oui ſubuentanei generatio magis ſecundùm naturam in ouiparis, quam generatio molæ in greſſilibus.*
30 *Mola quomodò generetur ex ſolo fœmineo ſemine.*
31 *Motus ad veram generationem requiſiti.*
32 *In iis, quæ viro non vtuntur, cur non generetur Mola, & aliam rationem vide num. ſeq. in Virginibus locum habentem, & in viduis num. 34.*
35 *Mola quo pacto generetur.*
36 *De vitalibus molis major dubitatio eſſe poteſt, an abſque virili ſemine generari valeant.*
37 *Magis ſuſpecta habenda ejus mulieris pudicitia, quæ vinam Molam, quam quæ inanimatam generet.*
38 *Magnum indicium violatæ caſtitatis eſſe poteſt Mola. contrarium num. ſeq.*
40 *Equa abſque Mare concipiunt ex vento.*

Vtrum mola abſque viri concubitu generari poſſit.

QVÆSTIO VI.

DE Molæ generatione maxima controuerſia eſt inter Medicos, aſſerentibus nonnullis, nullo modo abſque viri vſu, ac virili ſemine gigni poſſe, contrà verò contendentibus aliis, non niſi ob defectum virilis ſeminis eam procreari, vtrique autem ſuis argumentis, ac rationibus ſuam ſententiam tuentur.

Prioris ſententiæ videbatur eſſe Hipp. qui docens 1 modum, quo fieri ſolet Mola, dicebat, ex pauco, ac morboſo ſemine concepto, & multis ad illud confluentibus menſtruis eam gigni; vndè cum dixerit ex ſemine fieri, ex virili ſemine intelligere videbatur, ac profectò ita illum ſentiſſe non dubito; ſed *Fortun. Fidel. lib. 3. de relat. Med. cap. 5.* inuitum fortaſſè Hippocratem ancipitem in ea re fecit, cùm tamen ejus mens ſatis ſuperque aperta videatur, quam etiam notam fuiſſe Gal. credendum, & idcircò illum 14. *de vſu part. cap.* 10 *claſſ.* 1. ſeriò affirmaſſe, nunquam aliquem fuiſſe, qui mulierem viderit, molam 2 abſque viri vſu gerentem.

Ariſt. quamquam in modo generationis euariat, tamen in eo conuenit, quòd non niſi ex ſemine virili fiat; tametſi *in lib.* 10. *de hiſt. Anim. cap. vlt.* (ſi modo Ariſt. ejus libri auctor eſt, nam aliqui de ea re dubitant) innuere videatur, quòd ex defectu alterius ex ſeminibus concurrente vteri caliditate, & attrahendi facultate, generetur.

Galeni porrò opinionem maxima Medicorum pars ſecuta eſt, ita vt magis communis ea opinio effecta videatur. Fuit etiam ejuſdem opinionis *Alnar. lib.* 1. *Meth. med. cap.* 22. ſed ex recentioribus adhærent præcipuè ſeqq *Fernel. Phyſiol. lib.* 7. *cap.* 8. *& Pathol. lib.* 6. *cap.* 5. *Montanus de Vterin. affect. in princ. Amat. Luſitan. Curat. Medic. centur.* 4. *curat.* 36. *Cordeus in princ. de morb. vulg. Holler. de morb. inter. lib.* 1. *cap.* 16. *& ibi Dureus in exercitat. ad præditum cap. Maſſar. ſua pract. lib.* 4. *cap.* 8. *& in prælect. de morb. mul. cap.* 8. *Rinlan. in Method. part. ſect.* 4. *tract.* 2. *cap.* 9. *Rueff. de hom. concep. lib.* 5. *cap.* 1. *Capiuacc. Med. pract. lib.* 4. *cap.* 7. *Vidius Iun. de curat. memb. lib.* 11. *cap.* 20. *Rondolet. in Meth. lib.* 2. *cap.* 67. *Hucher. de ſterili. lib.* 3. *cap. de Mola. Piſo. de cognoſc. & cur. morb. lib.* 3. *cap.* 53. *Pareus lib.* 23. *cap.* 53. *Altomar. de medend. hum. corp. mal. cap.* 112. *Zoroaſt. Tinell. Conſult. Med. conſ.* 11. *Herman. Corbeus ſui Gynecei lib.* 2. *cap.* 3. *Andr. Laur. Anat. lib.* 8. *queſt.* 13. *Hercul. Saxon. in ſua med. pract. lib.* 4. *c.* 30. *Plater. in prax. tract.* 3. *cap.* 3. *Zecc. Conſult. Med. lib.* 1. *Conſultat.* 86. *Roderic. à Caſtr. lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 7. *Nancel. in Analog. Microc. ad Macroc. libro decimo problem.* 8. *per totum, & aly quam plurimi*, qui & ratione, & experientia, quæ ſequitur, nituntur.

Ratio eſt: Nullus conceptus in viuiparis poteſt abſque concurſu maris, & fœminæ generari; vnde, cum

cùm & ipſa Mola conceptus quidam ſit, licet mendoſus, non poterit abſque vtriuſque operâ fieri: neque enim in viuiparis ſicuti in ouiparis poteſt fœmina per ſe quicquam generare, in iis etenim fœmellæ 4 abſque maris opera aliquandò oua intra ſe generant, at non ita in viuiparis poteſt contingere, quia omne formationis principium à maris eſt ſemine. *Gal.* 14. 5 *de vſu part. cap.* 7. *claſſ.* 1.

Sed ratio, quæ ab experientia deſumitur, inſuperabilis omninò eſt, cùm expetientia ſit rerum magiſtra. nam ſi Mola ex ſolo muliebri ſemine generari poſſet, plurimum quidem in virginibus conſpiceretur jam nubilibus, aliiſque iuuenculis mulieribus coitu non vtentibus. cùm enim in his plurimum ſemen aggregari neceſſe ſit, ſi quandò vel ex ſe polluerentur, vel illis ex ſomnij ludibrijs pollutio accideret, facillimè molam conciperent, quod tamen nunquam viſum eſt, Galeno teſte, *vbi ſuprà.*

Contrariæ tamen ſententiæ omninò ſunt viri doctiſſimi, ac claſſici, qui ſequuntur: *Auic.* 21. *tertij tract.* 2. *cap.* 18. *Gordon. in lib. part.* 7. *cap.* 18. *Valleſc. in Philon. lib.* 6. *cap.* 15. *Fedenon. in addit. ad Meſ. pract. ſumm.* 4. *cap.* 15. *Santacr. in pract. prag. tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 27. qui præ cæteris clarius id explicat. *Scaliger Comm. lib.* 10. *de hiſt. Anim. tex.* 43. *Lemnius de occult. Nat. mirac. lib.* 4. *cap.* 19. *Rocheus de morb. mul. cap.* 7. *Bonacciol. in Ennead. mul. cap.* 5. *Valleſius contrad. Med. lib.* 2. *cap.* 7. *in f. Marcell. Donat. hiſtor. mirab. lib.* 4. *cap.* 25. *Fuchſius ſuæ pract. lib.* 3. *cap.* 28. *Padilaſ. de cur. morb. lib.* 1. *cap.* 58 *Marinell. de Med. mul lib.* 2. *cap.* 26. *Ioſeph. de Conſeill. pract. ration. lib.* 3. *cap.* 37. *Fortun. Fidel. vbi ſup. Mercurius in lib.* della Commare *lib.* 2. *cap.* 41. & eam etiam tanquam probabilem afferunt, *Alnar.* pro contracia ſententia *ſupra citatus. Alex. Bened. lib.* 25. *cap.* 34. *Camill. Rauenn. in Method. ration. cap. de Mola. Taurell. in comm. lib.* 3. *Breuiar. Arnald. cap.* 5. *Anton. Ponce Santacr. de Hipp. Philoſoph. tex.* 73. *rubr.* 9. *reſponſ. ad Arg. ad* 3. *Peramatus in append. de Homin. procreat. in princ.* & concedit vt poſſibilem *Epiphan. Ferdin. lib.* 2. *Theor.* 58. & nouiſſimus omnium *Moxius in Method. med. morb. mul. per vena ſect. lib.* 2. *cap.* 29. *& alij plures.* & videtur de mente *Plutarchi in præceptis connubialibus, in fine*; ſed & *Gal. lib.* 2. *de ſemine* admittit, viragines ex ſolo proprio ſemine concipere poſſe, niſi menſtruis deſtituantur.

Ego vtramque opinionem examinans, ac diligenter diu, ac multùm rei naturam perſcrutatus, anceps longo tempore, ac veritatis incertus exiſtens, tandem 8 in Auic. ſententiam inclinaui, quam euidentiores, ac magis probabiles rationes mihi perſuadebant, eamque dehinc diligentiùs exactiùſque examinans, validioribus, ac non niſi neceſſariis, vt mihi videtur, rationibus confirmaui, præſertim cùm rationibus in contrarium adductis promptam haberem reſponſionem.

9 Plurimùm verò me mouit, quòd viderim molam frequentiùs cum verò conceptu, quàm ſolam à mulieribus geſtari; hoc enim & experientia conſtat [quam confirmant, *Ariſt. lib.* 4. *de generat. Anim. cap.* 7. *& Auic. lib.* 3. *fin.* 21. *tract.* 2. *cap.* 18.] & notant ex recentioribus *Varand. lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 5. [*& Daniel. Sennert. lib.* 4. *pract. part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 9.] Mola ergò in prægnantibus vel vnà cum vero conceptu ex eodem ſemine, vno eodemque congreſſu erit generata, vel ſuperfœtata erit. at ſi ea ex ſemine virili neceſſariò procreari debeat, horum neutrum dici poterit.

Nam quòd ſimul cum vero conceptu generari 10 non potuerit, patet, quia Mola ex morboſo ſemine fit, verus conceptus non niſi ex ſano. conſtat autem ſemen illud ſanum fuiſſe, non verò morbolum, quia ex eo verus conceptus conflatus eſt; abſurdum verò eſſet dicere partim morboſum fuiſſe, partim ſanum, præterquam quod ſi mola non ſolùm ex morboſo ſemine generari debuit, ſed & ex multo confluente ad vterum ſanguine, hoc in huiuſmodi caſu non potuit habere locum, quia portio ſeminis, ex quo verus conceptus generatus eſt, tanquam calidior, & robuſtior ea portione, quam morboſam fuiſſe dixeris, ad ſe potiorem, & calidiorem, & majorem ſanguinis partem attraxit; deficiente ergò ea ſanguinis copia, Mola non potuit vnà cum vero conceptu generari.

Neque etiam in prægnantibus Mola ex ſuperfœ- 11 tatione procreari poterit, ſi ex ſemine virili gigni debeat; licet *Mercurial. lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 3. *& Petr. Sal. in Annot. ad Altom. pract. cap.* 113. voluerint, molam ex ſuperfœtatione fieri poſſe, quamquam ex ſemine virili generari tradunt, argumento ducti hiſtoriæ ab *Hipp.* enarratæ; *Epidem.* de vxo- 12 re Gorgiæ, quæ poſt fœmellæ partum, quadraginta dierum ſpatio interjecto, molam peperit; ſed non conſiderarunt; viri doctiſſimi, ex hoc minimè argui 13 poſſe, Molam in eo caſu fuiſſe ſuperfœtatam quia mola, cùm ſit quid præternaturam, non habet determinatum tempus ſui exitus, nam aliquandò per integros annos, & per totum vitæ curriculum geſtatur, vt aliàs dixi; itaque poterat in eo caſu Mola vnà cum verò conceptu eſſe generata, & de hinc, eo ſpatio interjecto, foras ejecta.

Sed cur ſuperfœtari non poteſt Mola, ſi ex virili 14 ſemine gigni deberet? quia cùm os vteri connineat, & ſemen, ex quo mola concipitur, & ſpiritibus deſtitutum, ac craſſius exiſtat, quàm oporteat vt ex *Hipp.* habetur 2. *de morb. mul. ante ſ. Ceſalp in. Art. Med. libr.* 8. *cap.* 11. non poteſt ad vteri cauitatem peruenire, & vteri internum oſculum penetrare. quibus adde eandem rationem, de qua ſupra: nam cum requiratur ad Molæ generationem ſanguinis multitudo ipſum ſemen obruentis, & formatricem virtutem opprimentis, & non poteſt ea in hoc caſu adeſſe, quia potiorem, & calidiorem ſanguinis partem ad ſe verus conceptus attrahit, & fœculentior, ac frigidior relinquitur, quæ ad molæ generationem non ſolùm non concurret, ſed eam omninò impedire poterit. Reſtat ergò, quòd cùm non potuerit mola vllo, ex traditis modis procreari, ſi ad ipſius generationem 15 virile ſemen concurrere debuiſſet, aliter conflata ſit, modo videlicet, de quo inferùs dicemus.

Præterà in mola ſemper generatur caro quædam 16 eiuſdem ſemper conditionis, quod eſſe non deberet, ſi ex morboſo ſemine generaretur: nam quod morboſum eſt, cùm non ſemper eodem modo morboſum ſit, ſed multùm euariet, deberet etiam ſi quid ex eo gignitur, variare, cùm effectus ergò ſemper ſit idem, ac vniformis, dicendum videtur, quòd ab agente Naturali ſit, at à ſemine virili non poteſt eſſe, quia ex hoc ſi muliebri admiſceatur, generaretur conceptus naturalis, ac verus, ergo potiùs à muliebri ſemine, virili deficiente, procreatam fuiſſe dicendum eſt; nam quia hoc agens naturale eſt, idcircò vniformiter ſemper agit, quia verò à virili deſtituitur, idcircò non verum, ſed mendoſum conceptum gignit, quod quidem per accidens eſt, operatur enim quantum eſt ex parte ſui, nec niſi, vt dixi, ob defectum alterius in operando deficit.

17 Maximè verò prætet hæc vrget, quod ſequitur; cùm etenim ſemen non ſolum facultas ſit, ſed materia. *Gal. 2. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.* ſi mola ex vtroque ſemine generatur, deberet in eius mole, ac conſtructione aliqua pars ſeminalis conſpici: at contrà in mola nihil conſpicitur, niſi ſpecies quædam carnea, quam ex ſanguine generari ſatis conſtat, & teſtatur *Galenus primo de ſem. cap.* 10. at tale quid ex ſemine
18 fuiſſe procreatum dicendum non eſt, quia à priuatione ad habitum non datur regreſſus, vt commune
19 eſt Philoſophorum axioma; at ſemen ſanguis iam erat. *Gal. 2. de ſem. cap. 2.* ſi ergò ex eo caro generetur, in ſanguinis naturam denuo illud remeaſſe
20 oportuiſſet: nihil enim aliud caro eſt, quàm ſanguis conſtantem habens ſubſtantiam & non fluidam. *Gal. primo de nat fac. cap. 10. claſſ. 1.* quòd ſi dicas eandem rationem eſſe de ſemine mulierum, ſi ex eo ſolùm mola generetur, dico, quòd nulla ſpermatica
21 pars poteſt abſque vtroque ſemine generari, *eodem Gal. teſte ibid. lib. 1.* neque tamen membranam, qua mola quæque obuoluitur, ex virili ſemine conflatam fuiſſe dicendum; nam ſimiles membranas ex fœmineo dumtaxat ſemine produci docuit *Gal. vbi ſuprà cap. 7.* & firmat *Rueff. de hom. conc. lib. 5. cap. 1.* ſiquæ cùm in mola ſatis appareat id, quod ex ſanguine, & fœmineo ſemine genitum eſt, quicquam verò à virili generatum minimè conſpiciatur, concludendum videtur, virile ſemen ad molæ generationem minimè requiri. ſed & ſequens ratio non parùm vrgere videtur, nempè quòd videamus, non ſolùm abſque ſemine virili, ſed abſque vllo prorſùs ſemine aliàs non tantùm carnis fruſta, veluti mola, ſed etiam animalia viuentia generari ex ſolo nimirum calore quocunque & materia. Si ergò hoc, quod majus quid eſt, abſque ſemine generatur, quid obſtat, quò minùs mola abſque ſemine ſaltem virili generari poſſit? quin & alias carnoſas excreſcentias & in vtero, & alibi obſeruamus abſque vllo ſemine generatas ex ſolo ſanguine.

Ad rationes autem in contrarium adductas dicamus ad primam, quòd verum quidem eſt, in vera,
22 ac naturali conceptione debere fieri concurſum maris, & fœminæ; in non naturali verò, ac falſa
23 conceptione, veluti eſt mola, hoc nullam habere neceſſitatem: videtur enim, quòd non naturalis effectus etiam non naturali modo ſit producendus, & quòd non naturaliter diſpoſitæ cauſſæ non ſecundùm Naturæ ordinem operentur; licet enim fœmineum ſemen, ac ſanguis munſtruus agentia naturalia ſint, tamen in ordine ad generationem non ſunt naturaliter diſpoſitæ, ſi virili ſemine deſtituantur.

24 Quandò ergò dicitur, omne formationis principium à mare eſſe, de naturali conceptione, ac formatione, non verò de non naturali eſt intelligendum. Simili enim ratione vides indies, ouipara etiam abſque maris opera oua intra ſe gignere, quæ tamen generationi inepta ſunt; licet de vulturibus Bonilius Magnus, referente Cœlio, *lect. antiq. lib. 27. cap. 17. in f.* dicat, etiam ſubuentanea oua citrà coitum progignere fertilitate inſignia: ecquidnam obſtat, qnò minùs tale quid in viuiparis generari poſſit? ſi enim mola, vt Gal. placet 14. *de vſu part.*
25 *cap. 7. claſſ. 1.* ouo reſpondet, nulla ratione video, cur, quemadmodum gallina inter ouipera ouum ſine mare generat, ſic & mulier inter greſſilia non poſſit molam abſque viri opera generare: nam Galenus ad hoc nihil aliud adducit præter experientiam propriam, cui tamen poſſunt aliorum doctorum hominum experientiæ contrariari; nam & in aliquibus viderunt alij, molam abſque viri vſu fuiſſe geſtatam. vndè non debebat tam audacter, ne dicam impiè Amat. Luſit. *curat. Med. cent. 4. curat. 36.* religio- 26
ſam illam mulierem impudicitiæ damnare ſola Galeni auctoritate fultus, nam fortaſſè poterat in religioſa illa mola abſque vllo peccato fuiſſe generata, vt in aliis eueniſſe conſtat.

Dicamus ergò nos, quod & mola in greſſilibus, 27
& ſubuentanea oua in ouiparis vno, eodemque modo generantur; licet eius generatio in his minùs ex- 28
trà naturæ legem videatur eſſe, quàm molæ generatio in illis: a natura enim eſt, vt ouipera oua intra ſe procreent; ita vt prius intendatur eius conformatio, dehinc caloris communicatio à ſemine maris, vt prolificum reddatur; in greſſilibus autem Natura non intendit generare molam, ſed ſemper generare perfectum conceptum ex vtroque ſemine ſimul commixto vno eodemque tempore, & idcircò concutius maris, & fœminæ fieri debet in ſeminum emiſſione, quod in illis neceſſarium non eſt, ſed ſufficit, ſi id, quod à fœmina intrà ſe generatum eſt, ſucceſſiuè à maris ſemine foueatur. cujus rei rationem afferre, cùm non vacet, in aliud tempus rejiciemus.

Ad experientiam porrò in contrarium adductam jam reſpondere par eſt; conſtat enim, inquiunt, nul- 29
lam mulierem abſque viri vſu molam vnquam geſtaſſe (licet fortè & virgines, & viduæ molam aliquandò, vt dixi, ai ſque vlla pudicitiæ nota geſtauerint, vt ex hiſtoriis patet relatis per *Schench. ſuarum Obſer. lib. 4. tit. de Mola*) ſed ponamus, nullam vnquam abſque viro molam concepiſſe, & ejus rei 30
rationem adducamus: primò ergò dico, quòd in conceptione duo motus conſiderandi veniunt; prior colli vteri, & ipſius etiam corporis vteri attrahentis & allicientis ad ſe virile ſemen, vt in ingerendis cibis ſtomachus, aut gula factitant. *Galen. 1 de ſem. cap. 14. de vſu par. 11. claſſ. 1.* ſecundus motus eſt vaſorum ejaculantium ipſius mulieris ſemen ad vteri cauitatem effundentium, qui motus expulſionis eſt. Cùm ergò mulier viro vtitur, ſi virile ſemen 31
aptum generationi ſit, vtroque motu concurrente, vera, ac naturalis conceptio fit; at ſi intemperatum ſit, & generationi ineptum, vel non poſſit ad vteri ſinum penetrare, tunc quidem, non tamen ſemper, ſed profectò interdum, eodem vtroque motu concurrente, & muliere calidiore exiſtente, & natura multùm concerptionis auida, conceptio quidem fit, ſed mendoſa; nam ſolùm muliebre ſemen concipitur, virili ob ſui intemperantiam, & ineptitudinem ex ſe excidente. In iis verò, quæ coitu non 32
vtuntur, ſed vel ſponte, vel inuoluntariè ſemen ejiciunt, nullo modo conceptio fit, quia ſolum motus expulſionis in ea actione concurrit, vel ſi aliquis motus attractionis fiat, debilior eſt, quàm ſit neceſſarius, cùm ex minori delectatione fiat, deficiente ſemine virili, quod attrahat, quo tantoperè ipſe vterus delectatur; vnde eſt, quòd non tam facilè poteſt vterus ſuprà ſemen recolligi, cùm fortior ſit motus expulſionis ejaculantium vaſorum, quàm motus attractionis colli, & corporis ipſius vteri, quamobrem facillimè, & omninò ſemen mulieris excidit, præterquam quod, vt dicebat Mercurial. in coitu plurimum, & multò magis, quàm in ſimplici pollutione muliebria loca calefiunt, & ex ea concalefactione ſanguis ad ea confluit, vt quo ſemen muliebre jam auidè à natura retentum nutriri facilìori negotio, ac foueri poteſt, ac coadjuuari,

vt ad

vt ad actum reducatur, in ſimplici verò pollutione neque tanta locorum calefactio, neque ille ſanguinis concurſus fieri ſolet.

Sed adducamus aliam rationem, quæ fortaſſè
33 pleriſque magis arridebit, & eſt hujuſmodi: In Virginibus venæ, ac viæ omnes ad vterum pertinentes anguſtiores ſunt. *Valleſ. in 3. Epid. ſect. 3. Ægr.* 12. quàm in iis, quæ & viro vtuntur, & aliquandò peperterunt: in talibus enim venæ ex partus occaſione ampliores multò redduntur, teſte *Hipp. in lib. de Nat. Puer. in fin. & 1. de morb. mul.* Itaque cùm ad molæ generationem requiratur confluxus ſanguinis & hic talis confluxus non fiat, etiamſi interdum ex ſe polluantur, tamen neque molam, neque ſimile quidpiam concipiunt, deficiente ſanguine ad ſeminis proprij alimoniam, ac ipſo etiam ſemine non tanta vi attrahendi dotato, quanta neceſſe haberet, vt conciperetur: nam frigidiuſculum eſt; non confluit ergò ſanguis vd vterum in virginibus, vt in iis, quæ viro vtuntur, ob vaſorum anguſtiam, quæ cauſſa ceſſat in aliis.

34 Sed etiam in viduis caſtam vitam degentibus eadem fortaſſe ratio poteſt habere locum, quippè cùm ex intermiſſione coitus deſueſcat Natura ſanguinem conſuetum ad vterum demandare, vndè eſt, quòd tam inuiduis, aliiſque mulieribus caſtè viuentibus, quàm in virginibus viro maturis plurimum reperies menſtruorum defectum. nam & ex coitus etiam vſu venæ laxiores fiunt, *eodem Hipp. ibid.* docente, vndè facilius in his, quæ coitu vtuntur, ſanguis ad vterum confluere poteſt ad Molæ generationem.

35 Ex quibus denuò colligamus modùm, quo mola generatur; ſiquidem Natura valdè conceptionis auida exiſtente, cùm ex aliqua præternaturali, aut accidentali cauſa non licet illi verum conceptum ex vtroque ſemine progignere, ex altera tantùm procreare tentat, & ſolum muliebre ſemen concipit, retinet, ac fouet, ſanguinem ad ſui nutritionem ad vterum illicò relegans, ſed quia à ſemine virili deſtituitur, nec conceptam materiam efformare, nec viuificare poteſt, ſed quantum ex parte ſui poteſt, operatur.

Et hæc quidem de non vitalibus molis magna
36 ex parte accipias velim; de vitalibus enim molis valdè quidem dubitandum eſt: neque enim poſſibile mihi videtur, vt muliebre ſemen tantum poſſit, vt vitam ſubjectæ materiæ impertiri valeat, & tamen hoc ipſum abſque dubio non tranſit; quam-
37 quam ego ſemper magis ſuſpectam ejus pudicitiam haberem, quæ viuam molam geſtaret, quàm quæ
38 non vitalem. Immò profectò de quacunque magnum indicium violatæ caſtitatis ex generatione molæ deſumerem, cùm aliàs rariſſimè in iis, quæ viro non vtuntur, gigni manifeſtum ſit; licet virile ſemen ad ejus generationem neque vt efficiens, neque vt materialis cauſa concurrere mihi videatur.

Verumenimverò adhùc hæſitabundus in ea re ſatis ſuperque ſum, cùm non tam difficilè mihi videatur, molam in muliere ex ſolius mulieris ſemine abſque viri vſu generari, quàm difficile perſuaſu mihi eſt, quòd perfecta quædam animalia, veros, ac quaſi perfectos conceptus, licet debiles, & partum vitales abſque maris opera generare poſſint, & tamen conſtat multorum, ac magnorum virorum teſtimonio, equas abſque mare concipere, ſed imbecillos fœtus parere. *Varro de re Ruſt. lib. 2. cap. 1. Plin. nat. hiſt. lib. 8. cap. 42. Virgil. 3. Georg. Solin. de ſit. orb. lib. 3. cap. 26. & 56. Columell. de re ruſt. lib. 6. cap. 27. Anic.* quem citat, & ſequitur *Albert. Magn. 6. de Anim. tract. 3. cap. 2. Geſner. in hiſt. anim. lib. 1. c. de Equo. T. 1. Alb. Wotton. lib. 5. de diff. Anim. cap. 101.* de cujus rei veritate facundiſs. Poëta *Torq. Taſſ.* in ſuo majori opere. *Cant. 7. ſt. 76.* ad Virg. imitationem ita habet:

Queſto ſu'l Tago nacque, ove tal'ora
L'auida Madre del guerriero armento,
Quando l'alma ſtagion, che t'innamora
Nel cor l'iſtiga il natural talento,
Volta l'aperta bocca incontro l'ora
Raccoglie i ſemi del ſecondo vento,
E de' tiepidi fiati, ò meraviglia,
Cupidamente ella concepe, e figlia.

Quod verò multum huic rei fidem augere poteſt, eſt Homeri teſtimonium, qui antè hos omnes *Iliad. 16. tranſ. princ.* Xanthum, & Balium Achillis equos ex Zephyro natos dicit in his carminibus:

Quapropter & Automedon duxit ſub jugum veloces equos,
Xanthum, & Balium, hi duo ſimiliter ventis volabant:
Quos peperit, Zephyro vento Harpyia albus pedibus,
Paſcens in prato juxta fluxum Oceani.

Et 20. ejuſdem:

Hujus ter mille equæ paludem circa paſcebantur
Fœminæ, pullis exultantes teneris:
Has Boreas amauit paſcentes,
Equoque aſſimilatus condormiuit nigrijubo.
Hæ vero grauidæ factæ pepererunt duodecim pullos.

Id autem ab Homero non fabuloſè dictum teſtatur *Pier. Valer. Hierogl. lib. 18. & Æmilian. de rumin. in prin.* fabuloſam tamen judicat eam rem inter Iureconſultos *Carranza de par. cap. 20. quæſt. 7. num. 83.* & ſequitur illum *Torreblanca Demonol. lib. 2. cap. 17. num. 24.* Sed id ipſum quod de equabus narrant alij, de tigribus jactat *Claudian. de Rapt. Proſerp. lib. 3. verſ. fin.* ſed, & de vulturibus hæc eadem fœcunditas prædicatur, vt quæ ſimiliter ex vento abſque mare concipiant, teſtimonio *Æliani de hiſt. Anim. lib. 2. cap. 46. & Æmilian. de Ruminantibus in princ.* quod quidem ſi aliquam veritatem habet, iam non amplius hæſitabundus affirmare auſerim, molam quamcunque poſſe abſque virili ſemine in muliere gigni.

SVMMARIVM.

1 *Prægnans multis gaudet priuilegiis.*
2 *Molatica tanquam prægnans debet prægnantium priuilegiis gaudere. & cur, num. ſeq. dic vt num. 7. & 8. Vide num. 11.*
4 *Mulier ex Mola vitio decedens, ex prægnantia, aut partus vitio deceſſiſſe dicenda. contr. num. 14.*
5 *In contractibus ſocietatum excipi debent omnia mortis genera extrinſecam cauſam habentia.*
6 *Mola perraro generatur in iis, quæ viro non vtuntur.*
9 *Cur mola cum ſatu geſtata occidens, faciat exceptioni locum.*
10 *Mola toto vitæ curriculo aliquando geſtatur.*
12 *Prægnans cur tot priuilegiis frui à Legibus permittatur.*
13 *Fœtus præcipuam miſerationem habuerunt Leges.*
15 *Viri vſus non eſt immediata cauſa Molæ, ſed diſponens.*
16 *Molatica an infirma, & valetudinaria dici debeat.*
17 *Perlini opinio confutata.*

An molam gerens Mulier ad quoſdam effectus prægnans dici debeat.

QVÆSTIO VII. & VLTIMA.

1 PRægnantem multis priuilegiis gaudere ex Legum indulgentia, notum eſt ex iis, quæ in hoc titulo quæſt. 1. adduxi; vndè locus dubitationi fieri poteſt, an molam gerens debeat pro prægnante haberi, ita vt prægnantis priuilegio gaudere poſſit. Illud etiam dubium afferre poteſt, an Molatica ex vitio molæ decedente, cauſſa prægnantia periiſſe dicenda ſit, ita vt in ſocietatibus officiorum locum exceptioni faciat.

2 Et quoad primum effectum molatica videbatur debere connumerari inter prægnantes; cùm enim ob incommoda, ac moleſtias, quibus prægnantes 3 afficiuntur, leges illis in pleriſque indulgeant, patet, quòd & paribus incommodis, ac moleſtiis, quin immò fortaſſe majoribus detinetur etiam molatica, vndè etiam hæc, vt cæteræ prægnantes, legum indulgentia frui debet.

4 Quoad ſecundum verò non minùs videbatur, molaticam ex molæ vitio decedentem debere face- 5 re locum exceptioni, tanquam ſi ex prægnantiæ culpa deceſſiſſet, quia cùm omnia mortis genera in contractibus ſocietatum excipiantur, quæ cauſſam habent extrinſecam, quia talia violenta omnia ſunt, *vt tit. de mor. cauſſ. par. quæſt.* 1. *num.* 60. *& alibi* abundè probatur, non magis ex hoc videtur debere excipi mors ex prægnantia, & partu, quàm mors ex mola, quia eandem videtur habere cauſſam, nimirum Veneris vſum; etiamſi enim non concedatur ex virili ſemine, tanquam ex materiali cauſ- 6 ſa molam gigni, tamen videtur pertinaciter admodum in iis quæ viro non vruntur, generari, ob rationes de quibus ſuprà.

7 Dicendum videtur, quòd mola vel cum vero conceptu, vel ſola geſtatur. vbi cum vero conceptu 8 generata ſit, dubium non eſt quod in vtroque effectu molatica non ratione molæ, ſed ratione fœtus prægnans cum ſit, prægnantium priuilegiis gaudere debeat, & decedens facere locum exceptioni, etiamſi quoad fœtum, & ad ea, quæ ad partum & prægnantiam pertinent, conſtaret, omnia ritè, ac naturaliter proceſſiſſe, & ſolummodò molam mortis propinquam cauſam extitiſſe. Et ratio eſt, quia in 9 hoc caſu mola eſt ex concomitantibus ipſam graviditatem, & partum, & comprehendi talis caſus debet ſub caſibus ex cauſſa prægnantiæ & partus, præterquam quod mola non eſt adeò vrgens cauſſa mortis ſubſequentis; nam aliquandò non magno 10 vitæ incommodo toto ipſius vitæ curriculo geſtatur, *teſte Ariſt. 10. de hiſt. anim. tex.* 43. & declarant hiſtoriæ relatæ per *Schench. lib. 4. obſerv. tit. de Mola.* cum fœtu tamen generata non ſolùm ipſum fœtum plerumque interimit, ſed & ipſam matrem, vt in caſibus per *eund. Schench. ibid.* enarratis videre eſt.

Verumenimverò ſi ſolam molam abſque vero 11 fœtu in vtero habeat mulier, tunc neque quoad primum, neque quoad ſecundum effectum molatica prægnans dici poteſt: nam quoad primum dico, quòd ſi quibus priuilegiis gravida à Legibus inſigni- 12 tur, iis non ratione moleſtiarum, quas in prægnantia perpetitur, gaudet, ſed ratione ipſius fœtus, cujus præcipuam miſerationem habuerunt Leges; ne 13 ſi gravida vel torqueatur, vel aliqua corporali pœna afficiatur, vel etiam inſigni aliqua animi paſſione moleſtetur, fœtus pereat, & ideircò ne ad judicium quidem cogi accidere voluerunt, & ideircò non aliter de muliere molam gerente ſentiendum eſſe, quàm ſi quouis alio morbo detineretur, ad ipſum vterum pertinente.

Quoad ſecundum porro effectum molatica ex 14 molæ culpa decedens non debet facere locum exceptioni, licet enim concedamus, vt plurimum requiri coitus vſum ad ipſius generationem, vt in ſuperiori quæſtione annuimus, tamen vſus coitus non 15 eſt cauſſa immediata, ſed mediata, nec principaliter agens, ſed ſolum diſponens; quia ex ejus vſu magis incaleſcunt loca muliebria, & viæ ad vterum pertinentes ampliores redduntur, ex quo fit, vt faciliùs poſſit ſanguis ad vterum ruere ad ipſius molæ nutritionem, vt dixi.

Cæterùm vterum molatica infirma & valetudi- 16 naria dici debeat, aliàs videbimus; pro nunc ſatis nobis ſit concludere, molaticam ad nullum effectum poſſe inter prægnantes connumerari, ita vt earum priuilegiis gaudere debeat, aut decedens locum facere exceptioni; ex quibus facilè apparet hallucinatum fuiſſe Perlinum, cum contrarium voluit veritatem habere, quoad hunc ſecundum effectum, vt *titul. de mort. cauſſ. par. quæſtion.* 4. dicam.

Finis Tituli Tertij.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI PRIMI
TITVLVS QVARTVS.

De Morte, cauſſa Partus,

Continens Quæſtiones octo;

quarum

I. *De Cauſa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum.* Pag. 85

II. *Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eueniens debeat cenſeri excepta.* 89

III. *Declarantur ea verba in inſtrumento appoſita, excepta morte partus, & cauſa partus, & prægnantia.* 92

IV. *Particulares caſus, ac regulæ exceptioni locum facientes.* 94

V. *Caſus pro lucro facientes.* 100

VI. *Partus, & prægnantia in caſibus exceptionis quomodò debeant eſſe cauſa mortis.* 102

VII. *Caſus aliqui dubij proponuntur, ac reſoluuntur.* 105

VIII. *Argumenta in contrarium obiecta proponuntur, ac reſoluuntur.* 107

Eorum omnium, quæ in vniuerſo hoc titulo continentur Epilogus 111

Admodum Illuſtri ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. IVLIO BENIGNO,

Sacræ Aulæ Conſiſtorialis

ADVOCATO. S.

NÆ ego te, quæ tibi aliquandò probata ſunt, ampliùs non improbaturum fore exiſtimauerim: quod ergò hæc aliàs tibi accepta fuerint, & quòd in his omnium æquiſſimus judex exiſtere potes, nulli magis, quàm tibi debebantur. Obſecro ergò æqui bonique hæc conſulas, & obſequium hoc meum à me tibi debitum ne contemnas. Vale.

LIBRI PRIMI

TITVLVS QVARTVS,

De Morte, cauſſa Partus.

SVMMARIVM.

1 *Tractatio de morte, cauſſa partus, eſt difficilis.*
2 *Contractus ſocietatis requirit, vt pecunia in ſocietatem data currant periculum amiſſionis.*
3 *Non poteſt percipi lucrum ceſſante periculo.*
4 *Propter periculum amiſſionis pecuniarum admittitur dans pecunias in ſocietatem ad lucrum.*
5 *Contractus propter periculum ſuſtinetur, & num. ſeq.*
7 *Homo, vt cætera animalia, neceſſariò interit.*
8 *Ob mortem, & pecuniarum amiſſionem compenſatur perceptio fructuum.*
9 *Homo multis periculis ab extrinſeco ſubjacet.*
10 *Vita humana brevis.*
11 *Socius periculum currere debet, quod ſibi ab intrinſeca cauſſa imminet.*
12 *Nimis ampla eſſet lucrandi via, ſi etiam externis periculis ſocius ſubjiceretur.*
13 *In caſu, quòd quis ſibi vim inferat, pecunias amittit.*
14 *Damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi imputet.*
15 *Mors ex peſte, & hujuſmodi, non eſt ab extrinſeco. contrarium num. 26.*
16 *Peſte ij corripiuntur, in quibus humorum apparatus reperitur. contrarium num. 29.*
17 *Prægnantes facilè peſte corripiuntur.*
18 *Mors ex peſte, & hujuſmodi, cur excepta. & num. 22. & 23.*
19 *Ex certo periculo non licet pecunias lucrari.*
20 *Periculum debet eſſe dubium.*
22 *Plurima mulieres ex partu, & ejus cauſſa pereunt.*
24 *In morte ex peſte habet locum vis.*
25 *Mors ex tegula à ventre nota cauſſata excipitur.*
27 *Cauſſa peſtis, & Epidemia ſemper eſt vniverſalis.*
28 *Cauſſa proxima attendenda.*
30 *Homines malè affecti peſte non corripiuntur. Et ſtnes num. ſeq. contrà de ſanis, & robuſtis num. 32.*
33 *Cauſſa exceptionis ab alijs allata. & num. ſeq. alia.*
35 *Vtraque cauſſa redarguitur.*
36 *Cauſſa, ne detur occaſio inſidias patrandi, non eſt cuicunque caſui communis.*
37 *Cauſſa à Seraphino allata non habet locum in morte, cauſſa partus, & prægnantia.*
38 *Mors ex partu, ex peſte, & hujuſmodi, non eſt violenta, & num. 46.*
39 *Vera cauſſa exceptionis in caſibus exceptis.*
40 *Quod cauſſam habet extrinſecam, violentum eſt.*
41 *Mortis violentæ appellatione quid veniat.*
42 *Mors violenta ſtricto modo ſumpta quæ.*
43 *Mors naturalis quæ.*
44 *Mors violenta lato modo ſumpta quæ.*
45 *Mors violenta hic ſtricto modo accipienda.*
47 *Periculum debet reſpicere ipſum individuum, & ex iis dependere, quæ ipſi vt tali individuo accidere poſſunt.*
48 *Prægnantia, & partus ſunt res naturales.*
49 *Mulier ad id nata eſt, vt partus edat.*
50 *Prægnantia non eſt quid, quod individuo, vt individuo conueniat, ſed reſpicit ſpeciei conſervationem. Zacc. qu. Med. leg.*
51 *Quo pacto mors ex partu, & hujuſmodi, ſit violenta*
52 *Prægnantia ſine extrinſeca cauſſa non fit.*
53 *Mors ex partu, & hujuſmodi, aliquo modo eſt violenta.*
54 *Ad contractus ſocietatis validitatem requiritur, vt periculum inter ſocios ſit æquale.*
55 *Communione damni, & lucri efficitur ſocietas.*
56 *Abſque periculi compenſatu ne ſocietas eſſet iniqua.*
57 *Conditio ſociorum debet eſſe æqualis.*
58 *Mulieres non poſſunt emere, aut exercere officia Romanæ curiæ. Amplia de omnibus officijs publicis num. ſeq.*
60 *Mulieres ſuas pecunias in ſocietatem dare poſſunt.*
61 *Periculum ſociorum diuerſi ſexus eſt inæquale.*
62 *Præcipua, ac vera cauſſa exceptionis mortis ex partu, & prægnantia, eorumque cauſſa.*

De cauſſa exceptionis mortis violentæ, & mortis ex partu, & cauſſa partus, quæ fieri ſolet in contractibus ſocietatum.

QVÆSTIO I.

QVòd tractatio hæc maximæ ac præcipuæ difficultatis ſit nulli aut dubium eſt, aut mirum videri debet; non modò enim ipſius rei natura illam difficilem reddit & euenientis mortis in propoſitis caſibus cauſatum complicatio illam facit difficiliorem; ſed & ipſi Medici, qui non à Iureconſultorum, ſed ad proprium intellectum omnia interpretati ſunt, eam difficillimam reddiderunt. Etenim Iuriſperiti, immò contrahentes ipſi alicujus cauſſa quid fieri, vel non fieri volunt, quod Medici ob ejus nominis cauſſæ variam, ac multiplicem acceptionem diuerſo, ac penè contrario modo exponentes, & ipſorum Iuriſperitorum mentem non aſſequentes, rem non eo, quo debent modo decidunt, ac illis malè judicandi anſam ſubminiſtrant.

Vt hæc igitur intellectu faciliora reddantur, & Iuriſperitis plenè ſatisfiat, nonnulla primùm ipſis Medicis in mentem reuocanda, quædam etiam ipſis ob legumperitiæ carentiam ignota enucleanda, quibus intellectis, faciliùs modo loquendi, ac intelligendi Iuriſperitorum noſtro aptato, eorum intentioni ſatisfacere facilè licebit.

Sciendum ergò antè omnia (quod præcipuè admonuit me Reuerendiſſimus ac Doctiſſimus vir Iulius Benignus, quem honoris cauſſa nomino) quòd, ſi Iuſtitia in ſuo robore ſeruanda eſſet, nullæ deberent in contractibus ſocietatum apponi exceptiones pro parte dantis pecunias in ſocietatem, quia ſociorum conditionem inæqualem reddunt, eo quod dominus officij pecunias accipiens ab iis periculis, à quibus eximi vult, dans pecunias his exceptionibus in contractu appoſitis minimè eximatur.

Conſiderabam tamen ego, quòd fortaſſe hoc per-

miſſum ſit danti pecunias, quia moriente officij domino, amiſſio officij non redundat in vtilitatem dantis pecunias, quemadmodum moriente ſocio, qui dat pecunias in ſocietatem, quia dominus officij illas lucratur, & ob hanc forteaſsè inęqualitatem permitti potuit danti pecunias, vt quædam mortis genera exciperet, & iis minimè ſubjiceretur, ita vt etiam eueniente mortis caſu dominus officij illas non lucraretur.

His ergò ſic ſe habentibus, qnænam mortis genera excipi permitti potuit, vt æquitas quædam inter ſocios ſeruaretur? Ad hoc non antè reſpondere licet, quàm ipſius contractus natura integrè Medicis non pateſiat; nam hæc Iureconſultis latis ſuperque nota ſunt.

2 Naturam contractus ſocietatum illud primo loco requirere certum erat, vt pecuniæ in ſocietatem dátæ ſub alicuius vitæ periculo exiſterent, vt ex iis
3 lucrum percipi poſſet; non enim percipi poteſt lucrum, vbi periculum amiſſionis pecuniarum ceſſauerit, *Seraphin. in quodam voto in tract. de ſociet. Zacch.*
4 *n. dec. 73. num. 1. & ipſe Zacch. frater meus de ſociet.*
5 *num* 313. ratio eſt, quia propter illud ipſum periculum admittitur is, qui pecunias in ſocietatem dare vult, vt particeps fiat fructuum officij, & ob illud præcipuè contractus hic ſuſtinetur, abſque eo prorsùs fœneratitius, & illicitus futurus, vt idem *Zacch. ibid. num.* 125. *& ſeq. & num* 375. *&* 377. *cum aliis*
6 *pluribus ibi per eum allegatis*; eſt autem hæc neceſſitas currendi hujuſmodi periculum adeò de natura intrinſeca hujus contractus, vt abſque eo, vt dixi, totaliter. & à fundamentis corrueret.

Poſito ergo, quòd dans pecunias deberet currere tale periculum, quo ſuccedente pecunias amitteret,
7 duo conſiderari poterant; primum, quòd homo vt cætera animantia omnia neceſſariò aliquandò interit, nam ab ipſa conceptione illum mors perſequitur, vndè benè dicebat Sil. Ital. lib. 3. de Bell. Pun.

—— Extremumque diem primus tulit.

Et Pindar. in Pyth. Od. 8.

Diei vnius ſunt homines.

Quamobrem ad eandem rem Sophocl. in Trachin. rectè eam protulit ſententiam:

—— Proinde dies
Si quis duos, pluresue computet ſibi,
Eſt ſtolidus; haud enim dies eſt craſtina
Certa, antequam præſens benè acta ſit dies.

Ex intrinſeca ergò, ac connaturali cauſſa in mortem impingat omne animal neceſſe eſt, vndè *Diog. in epiſt. ad Phœnomachum*: At vnum nobis dumtaxat certiſſimum eſt: Corruptio poſt generationem. Et Lucret. lib. 3. de rer. nat.

Certa quidem finis vitæ mortalibus adſtat,
Nec deuitari lethum pote, quin obeamus.

Ita vt ob hanc mortis certitudinem, qua eueniente ceſſat perceptio fructuum ex pecuniis in ſocietatem datis, & ſocius illas lucratur, compenſatur ipſa fructuum perceptio non niſi ad quoddam congruum tempus duratura.

Secundò conſiderari poterat, hominem præter dictam mortis certitudinem ab intrinſeco aduenientem, mille aliis mortis periculis ab extrinſeco
9 originem habentibus ſubiici, ita vt prudenter Senec. in Thebaid. act. 1.

Vbique mors eſt, optimè hoc cauit Deus,
Eripere vitam nemo non homini poteſt.
At nemo mortem. mille ad hanc aditus patent.

Etalter *Seneca in epiſt. num.* 104. Ab homine homini quotidianum periculum.

His igitur conſideratis, poterat tertio loco animaduerti, vitæ humanæ ſpatium, etiam quatenus ab intrinſeco ſolùm dependentium habet, eſſe ex tua 10
natura breue, vt Iuuenal. præ cæteris canebat Satyr. 9. in his carminibus:

——— Feſtinat enim decurrere velox
Flоſculus angustæ, miſeræque brevissima vitæ
Portio, dum bibimus, dum ſerta, vnguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Iuncta ergo hæc vitæ breuitate cum mortis certitudine, maximè ſecundum æquitatem videri potuit, 11
ſi ſocius illud tantummodò curreret periculum, quod ab intrinſeca, & connaturali cauſſa imminet, illud autem permitteretur excipere, quod ab extrinſeca, accidentali, ac deforis adueniente cauſſa illi inſtabat; etenim nimis ampla eſſet via lucrandi 12
pecunias, ſi etiam ij mortis caſus, qui deforis, ſeu ab extrinſeco aduenirent, lucro locum facerent, quam tamen potiùs arctare jure debebant, qui Iuſtitiam adminiſtrant, & ita illos facere dubium non eſt, nam ſemper ad fauorem ejus libentiùs, qui de damno cauendo tractat, quàm ejus, qui de lucro captando agit, inclinant, vt videbimus. Omnes ergo ij caſus excipi poſſe videri potuit, inter quos primò ſunt caſus mortis violentæ; in omnibus enim hiſce caſibus patitur maximum detrimentum is, qui pecunias dat, ex quo fas non eſt, quem lucrum percipere debere. *l. Iure Naturæ, ff. de reg. Iur.* priuatur enim ex injuria, ac violentia externa vitæ bono, quod à Natura illi non denegabatur.

Sed obiicies primo caſum illum, vbi quis ſibimet ipſi manus inferret, nam tunc pecunias amitteret, li- 13
cet & hæc violenta mors eſſet, ab extrinſeco aduenies. *Boccac. in tract. de ſociet. num.* 122. *Caſtracan. eod. tract. cap.* 22. *num.* 1. *Zacch. ibi. num.* 417. videtur ergò falſum id, quod ſtatuimus, excipi omnes caſus mortis violentæ, & ab extrinſeco aduenientes.

Reſpondeo, in citato caſu intrare regulam illam à Iureconſultis canonizatam; nimirum, damnum, quod 14
quis ſua culpa ſentit, ſibi ipſi imputare debet. *l. Quod quis ex culpa. ff. de reg. Iur.* quamobrem jurè non excipitur hic caſus, etiamſi violenta mors ſit, & cauſſam habeat extrinſecam.

Secundò objicies hoc modo: Mors ex peſte, & 15
Epidemia non habet cauſſam extrinſecam, ſed intrinſecam, nec dici poteſt violenta, cùm ſatis pa- 16
teat eos tantummodò corripi peſte, & Epidemia, in quibus apparatus humorum, & intrinſeca aptitudo, & procliuitas ad concipiendam putredinem reperitur. Quamobrem ex ea cauſſa prægnantes, quòd prauis humoribus ſint referti, facilius quam cæteri omnes peſte corripiantur, vt teſtatur *Pareus oper. ſuor. lib.* 21. *cap.* 17. ex hoc igitur non videtur vera præcipua illa concluſio, quòd excipi poterant omnes caſus, qui cauſſam habebant extrinſecam, neque enim poteſt ea ratio his caſibus aptari.

Sed huic objectioni multipliciter reſponderi poteſt, & primò dato, quòd peſtis, & Epidemia habeant intrinſecam cauſſam (quod tamen verum 18
non eſſe, deinceps monſtrabo) tamen dici poſſet, hanc exceptionem inter alias comprehenſam fuiſſe, ob imminens, immò certum vitæ periculum, quod quiuis in peſtilentiali conſtitutione currit: neque enim ex certo periculo liceret pecunias lu- 19
crari,

20 erari, cum illud debeat eſſe dubium: immò ad illud ipſum periculum euitandum conceditur dari pecunias in ſocietatem, vt per quindecim dies antè vel ſocietatem diſdicat, vel periculum in aliam perſonam trasferat; *Felic. de ſociet. cap. 35. num. 37. verſic. Mutatio perſonæ. Zacchias. ibid. num.* 392. Secundò reſ-
21 pondeo, quòd mors ex peſte, & Epidemia debebat iurè excipi propter mortis frequentiam tunc temporis aduenientem; ſicuti enim mors ex partu dicitur
22 excepta ob illius frequentiam, quia plurimæ mulieres ex partu, & illius cauſſa pereunt. *Zacchias in prædicto tractatu num. 402. in f. & ex Medicis Perlin. in libell. de mort. cauſſ. part. in principio*, ſic immò multò magis debebat excipi mors ex peſte, & Epidemia, quia frequentiores ſunt eo tempore euentus mortis ex cauſſa peſtis, quàm alio quouis tempore euentus mortis ex cauſſa partus, & prægnantiæ.

Tertiò reſpondeo, quòd cùm in inſtrumento hu-
23 iuſmodi contractuum excipiatur mors ex vi proueniens, videtur etiam in hoc caſu locum habere vis
24 quædam vel aëris, vel exhalationis alicuius terreſtris, vel alterius cuiuſcunque præternaturalis cauſæ ab extrinſeco irruentis, quod teſtatur Lucret. lib. 6. de rer. nat. his carminibus:

——— Primùm multarum ſemina rerum
Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis,
Et contrà quæ ſint morbo, mortique neceſſe eſt
Multa volare. ea cum caſu ſunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aër;
Atque ea vis omnis morborum, peſtilitaſque,
Aut extrinſecùs, vt nubes, nebulæque ſuperne
Per cœlum veniunt, aut ipſa ſæpe coorta
De terra ſurgunt, vbi putrorem humida nacta eſt
Intempeſtiuis pluuiiſque, & ſolibus icta, &c.

Ea igitur de re huiuſmodi caſus comprehendi poterant ſub caſibus vi illatis; neque enim exprimitur à quanam re inferri oporteat huiuſmodi vis, ſed æqualiter, ac generaliter, à quacunque re inferatur, dummodò ſit extrinſeca, caſus omnis excipitur, vndè exceptus eſt quoque caſus ille, in quo tegula à vento mota pertranſeuntem occidat. *Zacch. num.* 411.

Poſtremò reſpondeo, mortem quamcunque ex
26 peſte, aut Epidemia euenientem, ſemper habere cauſſam extrinſecam; patet quia cauſſa peſtis, &
27 Epidemiæ ſemper eſt vniuerſalis, & communis cuilibet indiuiduo. *Hippocrates in lib. de flat.* ergò ex neceſſitate eſt extrinſeca, & eſt plurimùm venenatus aër. *Hippocrates vbi ſuprà circa principium, Galenus de Theriac. ad Piſ. cap. 16. claſſ. 5. Fernel. de Abdit. rerum cauſ. lib. 2. cap. 12. Ioub. de peſt. cap. 3. Pareus lib. 21. cap. 3.*

Sed inſtabis dicens, quòd etiamſi aëris corruptio ſit prima cauſſa, tamen ea habeatur vt cauſſa remota, proxima verò ſint humores ipſi apti ad putreſcendum, & ad ſemina peſtis concipienda; proxima
28 autem cauſſa intrinſeca eſt, & ea debet attendi, vt videbimus. Dico, quòd ad concipiendam peſtem nihil omninò operatur apparatus humorum prauorum in corporibus exiſtentium: nam mala illa venenati
29 aëris qualitas cùm de directo contrarietur animantium vitæ, magis adoritur ſecundùm Naturam ſe habentia, quàm cætera, teſtimonio eius rei ſit, infirmos, valetudinarios, ac putridis, prauiſque refertos humoribus à peſte minùs corripi; immò teſtatur *Pareus vbi proximè cap.* 17. quod mirum duxeris,
30 Gallico morbo affectos, cancros, ac vlcera phagedænica habentes, quartanarios, & huiuſmodi farinæ homines obſeruatum eſſe à peſte ſeruari immunes, & ſenes ipſos, qui præ cæteris excrementitiis redun- 31
dant humoribus, difficiliùs, quàm iuuenes à peſte prehendi tradit *Augen. epiſt. Med. lib. 1. epiſt. 1.* & vniuerſaliter ſanos, & robuſtos facilius à peſte pati, quàm debiles, & infirmos firmat, *Fernel. loco ſuprà cit.* quod quidem ſatis euidenter teſtatur, non hu- 32
mores prauos in corpore ſtabulantes, ſed externam peſtilentiæ cauſſam vim animalibus inferre. [Non enim aliter operatur aër externus cum corruptus eſt in animalium corpora, quàm venenum ipſum, cùm & ipſe externus aër conceptus nihil aliud eſſe dici poſſit, quàm verum venenum, vndè *Hipp. in lib. de nat. hum. verſ.* 18. excludit à cauſis peſtilentiæ alias omnes præter aëris corruptionem ac venenoſitatem quia *num. 5. part. 2.* peſtis non particulares quaſdam perſonas, nempè ſolos ſenes, aut ſolos iuuenes, ſolos viros aut ſolas mulieres, ſolos victu prauo vtentes, aut bono ſed omnes indifferenter adoritur, vt & externũ ipſum venenũ facit] luremerito igitur ſi quod mortis genus excipi permitti debebat dari pecunias debebat, permitti excipi mors ex peſte, & Epidemia, nam habet cauſſam extrinſecam veluti omne mortis violentæ genus, nam omnes excepti caſus ob id præcipuè excipi permitti potuit, quod cauſſam habeant extrinſecam, & violenti ſint.

Multò tamen ab ea diuerſam huius exceptionis cauſſam aſſignant Iuriſperiti, volunt enim nonnulli 33
ob id præcipuè exceptos fuiſſe tales caſus, ne detur occaſio inſidias patrandi, *Zacch. cum aliis per eum citatis num.* 402. Alij dicunt excipi, quia generalis eſt diſpoſitio, ne qui morte violenta perit, ſubja- 34
ceat damno amiſſionis pecuniarum, ita *Cardin. Seraphin. in quadam voto, quod habes poſt tractatum prædictum Zacch. de Societ. in deciſ. num.* 46. ſed vtraque opinio, cùm non poſſit ea cauſſa, quæ ab illis 35
allata eſt, omnibus exceptis caſibus applicari, difficultatem patitur, & primò cauſſa, ne detur occaſio 36
inſidias patrandi, præterquam quod non comprehendit mortem ex partu, & eius cauſſa, vt dicebat Seraph. multos etiam alios caſus non admittit, in quibus non poteſt præſumi, quod inſidiæ parari poſſint, vt in peſte, & Epidemia, aut in caſu, in quo quis fame periret, & ſimilibus, qui tamen omnes excipiuntur.

Cauſſa verò allata à Seraphino non poteſt habere 37
locum in pleriſque ex prædictis caſibus, cùm mors ex partu, ex peſte, ex epidemia, & ſi quæ alia eſt, 38
violenta dici non poſſit, cùm verè naturalis ſit, vt in terminis mortis ex partu tradunt *Caſtrac. de Societat. cap.* 18. *num.* 9. *Zacch. eod. tract. num.* 413. quamobrem diſpoſitio, de qua per Seraphinum, non debet habere locum in his caſibus, neque eos excipere danti pecunias permitti debuit.

Cùm ergò minimè aptari poſſint cauſſæ allatæ ſingulis exceptis caſibus, reſtat, quòd vera cauſſa exceptionis quorumlibet caſuum qui in hiſce inſtru- 39
mentis excipiuntur, fuerit, quòd omnes habent extrinſecam cauſſam, quicquid verò extrinſecam cauſ- 40
ſam habet, violentum euadit, eſt enim violentum id, cuius principium extrinſecùs eſt. *Ariſtot. 3. Moral. Nicom. cap. 1.* tunc ergò intrabit cauſſa à Seraphino allata, ſi modò antè exponet, quomodò mors ex prægnantia, ex peſte, ex partu, & huiuſmodi violenta dici poſſit.

Sub mortis autem violentæ appellatione omne 41
mortis genus comprehenditur, quod extrinſecam habet cauſſam; ſi enim hoc violenti nomen ſtricto modo accipias, nihil aliud eſt mors violenta, quàm

42 mors cauſſata à nocumento extrinſeco. *Rota in Roma-*
na Societas. officiorum coram Cardin. Sacrato num. 4.
43 *apud Zacch. in tract. ſupius citat. deciſ.* 54. & è contrà
mors naturalis dicitur, quæ prouenit ex cauſſa infir-
mitatis intrinſecæ ſine vlla adhibita occaſione. *Sera-*
phin. in iam ſuprà citato voto num. 2. vndè propriè mors
ſecundùm naturam dicitur, quæ ex ſiccitate contin-
git extincto natiuo calore. *Gal.* 1. *de diff. febr. cap.* 8.
claſſ. 3.

44 At ſi lato modo illud violenti nomen accipias,
quoduis mortis genus comprehendit, vno eo excep-
to, quod in vltimo ſenio ex conſumptione, vt dixi,
natiui caloris aduenit, vt perbellè docebat *Plat. in*
Tim. non longè à fine his verbis: Quicquid enim præter
naturam contingit, dolorem inducit, quod verò pro ſua
natura fit, iucundum eſt; & iuxta hanc rationem mors,
quæ per morbos & vulnera contingit, violenta eſt, & do-
lorem inducit, quæ verò poſt ſenectam ad finem ſecundum
naturam accedit, inter omnia mortis genera à dolore alie-
niſſima eſt, & magis cum voluptate ſit, qui in cum dolore.
Eidem ſententiæ ſubſcribunt. *Ariſt. in lib. de Iuuent.*
ſenect. &c. cap. 14. *Gal.* 1. *de diff. febr. cap.* 8. *claſſ.* 3.
& Cic. in lib. de ſenect.

45 Mors tamen violenta in propoſito caſu ſtrictiùs ac-
cipitur, ac pro ea, vt dixi, quæ cauſſam habet ex-
trinſecam, ſub qua comprehenduntur omnia mortis
genera, in ſocietatum contractibus excepta, ac enu-
merata, vt deindè videbimus.

Præcipua verò difficultas eſt de morte, cauſſa par-
tus, quomodò talis exceptionis cauſſa illi aptari
poſſit, nam neque cauſſam videtur habere extrinſe-
46 cam, neque idcircò violenta dici poſſe, vndè neque
cum aliis caſibus ob eam rationem comprehédi poſſe
videtur; quod enim cauſſam non habeat extrinſe-
cam, clarum eſt, quomodò enim extrinſecum dici
poſſet, quod intùs in corpore permanentiam habet?

Huic difficultati facilè ſatisfieri poteſt ex ſequen-
tibus: Firmauimus jam ſuperiùs, quòd periculum il-
lud, quod currere debet dans pecunias in ſocietatem,
47 debet ipſum indiuidum ita reſpicere, vt ex iis tan-
tummodò dependeat, quæ vt indiuiduo per ſe con-
ſiderato accidere poſſunt; licet ergò prægnantia, &
48 partus ſint res maximè naturales, vt patet, & late
probat *Cagnatus præceptor meus in libello de morte cauſ.*
49 *part.* nam mulier ad hoc nata eſt, vt partus edat. *l.*
Quæritur. ff. de Ædil. ed. §. *ſi mulier.* citat *Caſtrac. de*
Societat. cap. 18. *num.* 9. *Mant. de conject. lib.* 11. *Tit.*
19. *num.* 15. ex noſtris *Gal.* 3. *de cauſ. pul. cap.* 2. *claſſ.*
4. Vndè eſt quòd ex hoc laudandum eſt, quia con-
ſeruat humanum genus. *Caſſan. in Glo. mund. par.* 2.
50 *conſid.* 21. tamen quia prægnantia non reſpicit ipſum
indiuiduum, neque eſt quid naturaliter ad ſui con-
ſeruationem neceſſarium, ſed reſpicit ſpeciem, &
eius conſeruationem, idcircò videtur quid alienum,
& deforis adueniens ipſi indiuiduo, qua de re mors
ex hiſce rebus contingens, licet, vt dixi, naturalis ſit,
51 tamen ex intrinſeca cauſa prouenire videtur, & ſic
inter violentas connùmerari poteſt; nam & præ-
52 gnantia ipſa non ſine extrinſeca cauſa ſit, vt cuiuis
ſatis ſuperque notum eſt, quamobrem non dubitauit
53 *Perlin. & Medicus Forolivien. in libell. de mort. cauſ. par.*
hoc ipſum affirmare, nimirum, mortem cauſa partus
videri aliquo modo violentam, quod à re extrinſeca
videatur allata.

Aliam inſuper cauſſam exceptionis mortis ex partu,
& cauſa partus, & hujuſmodi, afferre non pigebit ex
natura ipſius contractus depromptam, & talis eſt:

54 Ad validitatem hujus contractus ſocietatis requi-
ritur, quòd tam officialis, hoc eſt officij dominus,
quàm ſocius dans pecunias in ſocietatem, vnum
idemque, ac æquale ſubeant periculum, & vnum
altero compenſetur, amiſſio nimium pecuniarum
amiſſione officij, & vice verſa: communione enim
damni, & lucri efficitur ſocietas: *Gratian. Diſcept.*
For. cap. 540. *num.* 15. *Tom.* 3. & abſque hac periculi 55
compenſatione ſocietas eſſet iniqua. *Zacch. vbi ſu-* 56
prà num. 362. *& ſeqq. cum alijs ibi per eum adductis.*
Rota in Roman. societat. decision. 291. *apud Pacif. de*
Saluian. in vltim. editione. num. 15. *& in Romana ſocie-*
tat. coram Pamphilio deciſ. 61. *apud Zacch.* nam con- 57
ditio contrahentium ſemper debet eſſe æqualis ex
iis, quæ citat *Rota ibid. deciſ.* 78. *num.* 8. *Royz. deciſ.*
Lituan. 3. *num.* 440. *Ruland. conſ.* 100. *num.* 15. *lib.*
3. & jurè, quia non poteſt eſſe luſtitia vbi deficit
æqualitas: luſtitia enim, & iuſtum in fœderum æqua-
litate conſiſtit. *Ariſt.* 1. *Magn. Mor. cap.* 31. &
Iuſtitiæ pars illa, quæ commutatiua dicitur, nihil
aliud eſt, quàm medium quoddam damni, & lucri
inter eos, ad quos ea pertinent. *idem Ariſtoteles* 5.
Moral. Nicom. cap. 4. Cùm verò mulieres nec eme- 58
re, nec exercere poſſint officia Romanæ Curiæ, vt
tradit *Caſtracan. de ſocietate cap.* 12. *num.* 3. quod
etiam de omnibus officiis publicis veritatem habet. 59
l. fœmine. ff. de reg. jur. Grat. Diſc. Forenſ. cap. 530.
num. 26. *& ſeqq. Tom.* 3. non tamen prohibeantur,
quin ſuas pecunias in ſocietatem dare poſſint. *Felic.* 60
de ſociet. cap. 3. *num.* 4. *& ſeqq. Caſtracan. ibid. cap.*
22. *num.* 9. *Zacch ibid. num.* 199. iam ſatis liquet,
quòd inæquale eſſet periculum ſocij, & officialis, 61
cùm ſocius, ſi mulier ſit, vltrà illud periculum quod
ſubire poteſt, & ſubit officialis, ſubeat etiam peri-
culum ex grauiditate, & partu ſibi imminens; vt
ergò æquale eſſet hoc periculum, non verò majus 62
reſpectu vnius, quàm alterius ex ſociis, debuit iure
optimo excipi mors ex partu, & huiuſmodi, vt non
cenſeatur factus locus lucro, ea eueniente, fœmina
in ſocietatem admiſſa.

Ex eo igitur, quòd mors ex partu, aut ſimilis cau-
ſam videatur habere extrinſecam, & idcircò inter
violentas poſſe connumerari, & ex hoc, quòd peri-
culum ex eo imminens excedit periculum, quod cur-
rit officialis, iurè permitti debuit, vt exciperetur.

SVMMARIVM.

1 *Non ſemper mors in partu, aut prægnantia contingens,*
debet facere locum exceptioni.
2 *Contractus ſocietatis requirit, vt pecunia ſubeant pe-*
riculum amiſſionis.
3 *Si omnes mortis caſus in partu, aut prægnantia eue-*
nientes, partui, & prægnantiæ tribuantur, quid
indè ſequi neceſſe ſit.
4 *Dantur caſus mortis in partu, qui locum exceptioni*
non faciunt.
5 *Mors vtrum ex partu ſit, Medicis decidendum DD.*
remittunt.
6 *Cagnati, & Perlini opinio circà caſus mortis in partu,*
& prægnantia.
7 *Quæ de raro contingunt à lege non recipiuntur.*
8 *Partus, & prægnantia ſunt res naturales. & num.* 21.
& num. 28.
9 *Mors ex partu quæ ſecundùm Cagnatum.*
10 *Nullus mortis caſus in partu euenit, qui non ex partu*
dici debeat eſſe.
11 *Ex partu, & prægnantia non poteſt ſuccedere mors.*
contrarium num. 29.

12 *Si res naturalis nunquam præter naturam euadit, nec morbus, nec mors unquam nos opprimerent.*
13 *Morbus ſit cum res naturalis in non naturalem tranſit, & num. 15. & 18.*
14 *Sanum dicitur quod ſecundum naturam eſt, morboſum quod præter naturam.*
16 *Color natiuus res naturalis eſt, & natura vicem gerit.*
17 *Febris vndè fiat.*
19 *Eiuſdem rei datur morbus, cuius datur ſanitas.*
20 *Quod Naturale eſt, ſemper ſanum non permanet.*
22 *Prægnantia quid.*
23 *Partus eſt actio expultricis.*
24 *Partus quid.*
25 *Datur prægnantia, & partus ſanitas, ſic & prægnangnantia, & partus morbus.*
26 *Prægnantia naturalis qua.*
27 *Partus ſanus qui.*
30 *Quandò debeat eſſe locus exceptioni in morte ex prægnantia, & partu, & num. 32. 36. & 46.*
31 *Non idem ſunt morboſus partus, & morbus in partu aduenient.*
33 *Medicorum error vndè.*
34 *In omnibus mortis caſibus in prægnantia, aut partu aduenientibus, ſemper partus, & prægnantia culpandi.*
35 *Prægnantia, & partus ſuperuenientes morbos irritant, & magis periculo obnoxiam mulierem faciunt.*
37 *Morborum alij propriij, alij non propriij.*
38 *Morbi propriij, ac primarij ſunt cauſa eorum, qui per conſenſum fiunt.*
39 *Dantur morbi propriij, ac primarij partus & prægnantiæ, ſic & iidem morbi ex conſenſu, aut cauſa aliorum morborum facti, & num. 43. & 45.*
40 *Febris non eſt morbus proprius ipſius partus.*
41 *Partus difficultas eſt proprium ſymptoma, ſeu affectus actionis cuius, quæ partus dicitur.*
42 *Partus eſt præcipua, ac immediata cauſa mortis, quæ ex difficultate partus euenit.*
44 *Nullam veritatem habet, non dari proprios morbos partus ex hoc, quòd res naturalis ſit.*

Quandonam mors ex partu, aut prægnantia eueniens debeat cenſeri excepta.

QVÆSTIO II.

CAuſam, ob quam præcipuè permiſſum fuerit danti pecunias in ſocietatem, vt quoſdam peculiares caſus excipere poſſit, jam ſuperiori quæſt. inueſtigauimus, præſertim autem de cauſa excipiendi mortem ex partu, & hujuſmodi egimus; quòd
1 verò hinc minime deducere liceat ſemper mortem in partu, aut in prægnantia euenientem locum debere facere exceptioni, nunc explicandum. Si enim ita ſe res haberet, iniquam, & illicitam rem, ac contrà ipſum Ius de directo permiſiſſent ij, qui Iuſtitiam populis adminiſtrant.

Ex ſuperioribus enim patet, quòd ad hoc, vt con-
2 tractus hic licitus exiſtat, illud primo loco requirat, vt pecuniæ in ſocietatem datæ ſubeant amiſſionis periculum ex ſuccedente obitu illius, cujus vitæ periculum currunt: abſque hac autem conditione contractum illicitum, & vſuratium euadere clarum eſt. Si ergo omnem caſum mortis in grauida, & partu-
3 riente euenientem ſemper deberi excipi dicas, quòd ſemper ex partu, & prægnantia ſint, pecuniæ nullum ſubibunt amiſſionis periculum, & percipientur fructus ſaluo capitali toto eo tempore, quod inter primam conceptionem, & vniuerſum puerperium intercedit, quod erit ſpatio ad minus decem menſium, in quo ſpatio grauida, aut parturiente, ſiue puerpera obeunte de exceptione licebit opponere hæredibus, & lucro numquam erit locus, cum quicumque caſus in prægnantia, aut partu contingat, certam, & indubitatam habere poſſet exceptionem mortis ex partu, & ejus cauſa.

Non ambigendum ergò, quòd non hoc fuerit
4 danti pecunias permiſſum, ſed debere etiam in prægnante, ac parturiente dari quoſdam mortis caſus, qui non ex partu, & ejus cauſa eueniſſe dici debeãt, in quibus etiam ſtante exceptione mortis ex partu, & ejus cauſa, ſit tamen locus lucro, vt explicat *Caſtracan. de Societat. cap. 18. num. 19.* & ſatis id ipſum Iuriſconſulti declararunt, cùm euenientes caſus non
5 illicò pro exceptione acceptent, ſed Medicis decidendos remittant, num ſcilicet inter caſus connumerari debeant, qui locum exceptioni faciunt, an inter eos, qui pro lucro ſunt, atque ea de re Medicos interrogant, an ex partu, vel prægnantia euenerint, nec ne. *Boerac. de Societat. num. 35. & 120. Caſtracan. vbi ſupra num. 20. Zacch. de Societat. num. 420. & 428. Rota in dicto tractatu. Zacch. deciſ. 99. num. 6.* ad quid enim in ea re dubitant, ſi omnes caſus pro exceptione admittunt?

At verò Medicis, qui de morte cauſa partus libel-
6 los ediderunt, Cagnato nimirum præceptori meo, & Perlino Medico Foroliuienſi, & aliis difficillimum perſuaſu eſt, caſus tales dari poſſe in prægnantia, & partu, qui non illicò locum exceptioni facere debeant, attentis verbis in inſtrumento appoſitis; atque aperta fronte dari tales caſus negat Cagnatus; Perlinus verò etiamſi dari poſſe non neget, vult tamen eos eſſe de eorum numero, quæ de ratò contingunt; vndè cùm ſimilia apud Leges non recipiantur, nec illis jus adeptetur, *l. Ex his. & l. ſeq. ff. de*
7 *leg. & ſen. conſ.* Quia lex id ſumit, quod vt plurimum fit. *Ariſt. Moral. Nicom. lib 5. cap. 10.* ſequitur ex tali opinione, tales caſus nullius momenti eſſe propter euentus raritatem, & ſic recipi minimè debere.

Tota verò vis eorum, quæ ad ſuam ſententiam
8 probandam adducunt, in hoc potiſſimum conſiſtit, quòd quia partus, & prægnantia res maximè naturales ſunt, non poſſint vnquam per ſe eſſe cauſſa mortis, ſed ob id ſolùm, quòd illis aliquid ex ſua Natura mortem inferens adjungatur. His ergò ſic ſe habentibus, illa, inquiunt, poteſt dici mors ex par-
9 tu, aut prægnantia, attentis verbis ipſius contractus, quæ à præternaturali morbo partui, aut prægnantiæ adjuncto originem habet; hac ergò ratione nullus caſus dari poteſt, qui non ex partu, & prægnantia ſit, attentis prædictis verbis excipientibus, cùm
10 partum, aut prægnantiam comites habent; verè etenim ex partu, aut prægnantia mors, nec morbus
11 euenire poteſt, quia ea ſunt res maximè naturales, nec poſſunt per ſe interficere.

Cæterùm ego hanc præceptoris mei ſententiam diutiùs examinans, tandem non niſi magna cum admiratione ab ea conſideratione me auerti; nam firmans, quòd nulla res naturalis interficere poſſit, vel falſum dicit, ſi vult, nullam rem naturalem poſſe fieri præter naturam, & non poſſe interimere,

vel ad interrgata non reſpondet, nam Iuriſconſulti cum quærunt à nobis, an mors ex partu fuerit, nec ne, non interrogant de partu prout res naturalis eſt, ſed prout eſt quid indifferens ad naturale & præter naturam; reſpondentes autem, quod partus interficere non poſſit, quia res eſt maximè naturalis, partum magis particulariter, & prout tale quid eſt, aſſumimus; ad interrogationem ergò non eſt hæc apta reſponſio. ſi enim ſemper vis partum rem naturalem eſſe, & nunquam fieri poſſe præter naturam, ſic & de omnibus rebus naturalibus dicere debes, quòd nunquam præter naturam fiant, nec morbum, aut mortem cauſare poſſint; at ſi ita ſe res
12 habet, nunquam, ita me Deus amet, mors, aut morbus nos opprimere poterit, nam nos ex naturalibus rebus conſtamus, & ex iis, earumque beneficio vitam ducimus: at morbus tunc ſolummodò fit, cum
13 res naturales ſuum naturalem ſtatum mutant, & in
14 præternaturalem abeunt, ita docente *Gal. 2. de tem. cap. 4. claſſ. 1. & alibi*; quamobrem cum quid ſanum dicimus, illud ſecundùm Naturam vocamus, cùm quid morboſum, præter naturam. *Plato 4. de repub. in f. Gal. de ſympt. diff. cap. 1. claſſ. 3. & primo de ſanit. tuen. cap. 5. tranſ. med. claſſe ſecunda.*

15 Conſidera ergò naturales res omnes, & ex iis ſolummodò morbos omnes dependere comperies,
16 cùm in præternaturam abeunt. Calor natiuus res adeò naturalis eſt, vt Naturæ particularis vicem gerat; tamen cùm naturalem ſtatum mutat, & in
17 præternaturam abit, igneamque Naturam induit, febrem accendit. *Gal. comment. 1. de vict. rat. in morb. acut. tex. 18. claſſ. 7.* facit pro Iuriſconſultis *l. Quæſitum. ff. de re Iudicat.* ex qua an mors ſubſequatur ipſe viderit; functiones item omnes, quæ ad animalis conſeruationem, aut aliter pertinent res naturales, vt prægnantia, & partus maximè ſunt, veluti concoctio, expulſio, attractio, nutritio, aſſimilatio, cæteræque omnes, tamen & hæ cum præternaturam ſe habent, animal ad interitum perducunt. Concoctio ſi deprauetur, cruditates generat, ex quibus morbus, & mors; expulſio ſi nimis expellat, ſi nullo modo expellat, præter naturam euadit, & animal ad interitum perducit; attractio ſi nullo modo, ſi non debita ratione, ſi id quod non debet, ſi quandò non debet attrahi, in præternaturam abit, & ex ejus culpa animal ad interitum properat, & ſic de cæteris.

Ita vt hæc concluſio, *ſi quid naturale eſt non poteſt interficere*, falſa ſit, ſi ita intelligatur, vt non poſ-
18 ſit, naturalem ſtatum mutans, & in præternaturam abiens, mortem accerſere; ſi verò intelligatur, vt quamdiu naturalis eſt, non poſſit interficere, ad interrogationem Iuriſconſultorum minimè ſatisfaciat.

19 Vides igitur ex ſuperioribus, quòd ejuſdem prorſùs rei, cujus datur ſanitas, dandus eſt etiam morbus. bona concoctio, bona expulſio, bona nutritio ſanitas eſt, mala concoctio, mala expulſio, mala nutri-
20 tio morbus eſt: neque enim quod naturale eſt ſemper in naturali ſtatu permanet, & ſic non ſemper ſanum eſt, ſed aliquandò præternaturale euadens
21 morboſum fit. Partus, & prægnantia res naturales
22 ſunt, & prægnantia quidem retentio eſt prolifici ſe-
23 minis, aut fœtus in locis ad ejus augmentationem aptis, hoc eſt in vtero, *Aleograd. conſ. 52. n. 44.* partus verò actio quædam naturalis eſt, & actio expultricis facultatis, vt patet ad ſenſum, & notat *Gal. 2. de*
24 *ſympt. cauſ. capit. 3. claſſ. 3.* partus enim eſt expulſio fœtus, & puerperij. Si ergò datur partus ſanus, neceſ- 25
ſariò dandus eſt etiam partus morboſus, ſic etiam & 26
prægnantia; cùm enim hæc ſecundum Naturæ intentionem ſit, quod tunc euenit, cum facultates ad prægnantiam inſeruientes ſuo munere rectè funguntur, nimirum retentrix vteri retinendo, ejuſdem attractrix attrahendo, nutrix nutriendo, tunc prægnantia ſana eſt, ſin minus, morboſa; partus autem tunc 27
ſanus eſt, cum expultrix ſuo tempore, debito modo per conuenientes vias, & quantum, & qualia oportet expellit, tunc verò morboſus cum eadem virtus neque ſuo tempore, nec debito modo, nec per conuenientes vias, nec quantum, nec qualia oportet, expellit. Itaque licet partus, & prægnantia res ſint maximè naturales, & ob id quandiu in 28
eo ſtatu permanent, interimere non poſſint, tamen non malè dicerem ego, ſi exempli gratia, mulierem ex partu deceſſiſſe affirmarem, neque arguere me quiſquam poterit dicens, partus non potuit interficere, quia res eſt naturalis, nam tunc ego de hoc partu falſum omninò eſſe dictum tum confidenter aſſeuerabo, nam tunc naturalem ſtatum muta- 29
uit, & præter naturam euaſit, & interimere facili negotio potuit; & hoc illud eſt, quod præcipuè 30
quærunt Iuriſconſulti; ſiquidem tunc, & eo caſu locum exceptioni fieri volunt, cum partus, & prægnantia non naturaliter ſe habentes mulierem ad interitum perducunt, non ex alterius functionis, ſed ex propria morbi originaria cauſa. Quamobrem 31
Medicis de ea re interrogatis maximè diſtinguendum erat inter morboſum partum, aut prægnantiam, & morbum in partu, aut prægnantia euenientem. Contractus enim juſtitia ea eſt, vt ſi mors ex morboſo partu, aut prægnantia, aut puerperio ſubſequatur (qui partus, prægnantia, & puerperium ex ſe, & non ex alterius morbi interuentu talia exiſtant) locum exceptioni faciat, ſin autem 32
mors ex morbo adueniente in partu, prægnantia aut puerperio, non autem ex culpa partus, prægnantiæ, aut puerperij primaria adueniat, & indè mors, exceptioni minimè debeat eſſe locus, vt latiùs infrà patebit.

Si ergò Medici talem contractus æquitatem aſſecuti fuiſſent, illud primo loco ſtatuere debebant, nimirum, quinam morbi dici poſſint proprij morbi prægnantiæ, partus, aut puerperij, qui verò non proprij, ſed ex aliis cauſis originem trahentes, & quinam ex cauſa partus, aut prægnantiæ fiant, qui verò ex alterius cauſæ interuentu, atque his ita diſtinctis, facilè dijudicare potuiſſent, de quibus caſibus intelligi debuiſſent verba contractus, vt Iuſtitia in ſuo robore maneret, cùm per ea fieri locum exceptioni contenti fuerint locij, de quibus autem cùm exceptionem non admiſerint.

At quia putarunt illi, quòd pactum inter contra- 33
hentes id importet, vt quandocunque prægnantia, partus, aut puerperium in eueniente morte culpa participant, locus exceptioni fiat, idcircò indifferenter in omnibus caſibus debere dari exceptionem pronunciarunt. Neque enim negari illis poteſt, quin in omnibus caſibus mortis quomodocun- 34
que in prægnantia, aut partu euenientibus, ſemper prægnantia, & partus culpa participent, immò & illud concedi ipſis libentiſſimè debet, quòd partus, & prægnantia mortem non ex proprio mor- 35
bo dependentem accelerent, & ipſum morbum aliàs per ſe perniciosum foueant, illique vires ſubministrent.

Hoc

Hoc tamen nihil contractus æquitatem immu-
36 tat, neque enim attendi tunc debere dicunt Legum-periti partum, & prægnantiam, ſed cum principales, primariæ, immediatę, ac finales cauſæ mortis extiterint, quod non ſemper ita euenire, poſthac videbimus.

37 Cæterùm, cùm morborum & affectuum præternaturalium alij primarij ſint, & proprij eius partis, aut functionis, quam primò, ac per ſe labefa-
38 ctant, alij verò per conſenſum fiant; & primarij quidem, & proprij habeant ſe tanquam cauſa eorum, qui per conſentum fiunt, ita docente *Gal.* 1. *de loc. aff. cap. vltim in fin. claſſ.* 4. hoc etiam maximè
39 conſiderandum erat ipſis Medicis. Dari enim partus, & prægnantiæ proprios quoſdam, ac primarios morbos, ſeu libet appellare ſymptomata, & affectus præter naturam, credo jam certum eſſe, ac eadem quoque ratione dari eoſdem morbos, ſeu affectus, qui ex cauſa, & inſtigatione alterius morbi fiant, quis eſt, qui negare audeat? Fe-
40 bris non eſt morbus proprius partus, nec prægnantiæ, nec ſymptoma, quod ad tales functiones pertineat, ſed eſt morbus cordis, aut caloris naturalis. Partus difficultas eſt proprium ſymptoma ipſius
41 partus, quæ & per ſe à partu, aut ab ejus cauſa, vel ab iis, quæ ad ipſum ſpectant dependet, interdum verò etiam a febre. In primo caſu partus
42 præcipua cauſa mortis erit, in ſecundo non, quia ex cauſa febris orta eſt partus difficultas. Conſentaneum ergò erat, vt Medici definirent, num omnes morbi, aut affectus, ex quibus mors in partu, aut prægnantia euenit, ſint partus, & prægnantiæ omnes proprij, vel nullus, vel partim quidem proprij ſint, partim verò ab aliis cauſis dependentes.

43 Si enim omnes affectus in partu, & prægnantia aduenientes ſunt partus, & prægnantiæ proprij, quomodò aliquando fit, vt partus optimè, ac naturaliter fiat, & omnia circà eum benè ſuccedant, & tamen puerpera ex febre ſuccumbat? vel qua ratione illud euenit, quòd prægnans neque abortiat, neque illi fœtus in vtero pereat, ſed viuus inde eximatur, nec quicquam, quod ad prægnantiam attineat, laſum appareat, aut ſtatum naturalem mutaſſe, & tamen illa decedat? Ex quibus, obſecro ſignis demonſtrare potero, hanc ex prægnantia obiiſſe, nulla interim re, quæ ad ipſam prægnantiam pertineat deprauata?

44 At ſi nullus morbus, aut affectus eſt proprius partus, & prægnantiæ, ſed omnes ex aliorum morborum cauſſis dependentiam habent, jam ſalua res eſt; nulla enim mulier ex prægnantia, aut partu perire poterit, at quomodò interdum fit, vt fœtu in pedes, vel alia non naturali ratione exire tentante, & pro voto re non ſuccedente, mulier ſuccumbat? penes quam rem obſecro, culpa hujus mortis eſt, aut cujus rei læſio, aut depratio illa fuit, quæ mulierem ad interitum traxit? profectò nulla functio, niſi partus hic deprauata apparet, nulla corporis pars hic malè affecta eſt, niſi parturiens vterus, ergò partus ſolus hic accuſandus.

His igitur ſic ſe habentibus ratione coacti dice-
45 mus, morborum, & affectuum, qui in prægnantia, aut partu conſpiciuntur, partim quidem ad ipſam prægnantiam, & partum primò, ac per ſe ſpectare, partim verò non, licet & in his prægnantia, & partus ſecundariò, & per conſenſum deprauentur: nam partu naturali exiſtente morbus non poteſt dici ex vitio partus fieri, ſed ſolùm cum non naturaliter ſe habet; vt notant *Mercurial. in Prælect. 1. Epidem. ſect. 3. Aegr. 4. Lazar. de Sect. Ven. cub. in puerp. cap. 1. in princip. Augen. Epiſt. Med. lib. 11. Tom. 2. Roderic. à Caſtr. lib. 4. de morb. mul. cap. 12. in Schol.* & maximè faciunt ea, quæ ſcribit *Idem Io. Iacob. Lazar. de ſect. venarum cub. in puerp.* qui tractatus ad hanc rem maximè facit, & caſus ibi propoſitus noſtræ aſſertionis veritatem maximopetè confirmat.

Tandemque concludere ex his debemus, pactum 46
inter contrahentes id ſolum in luſtitiæ rigore importare poſſe, vt mors ex iis morbis dependens, qui ad partum, & prægnantiam ſpectant primò, ac per ſe, vel ex eorum cauſis immediatè originem habent, locum exceptioni faciat; ea verò, quæ ex alienis morbis ad partum, & prægnantiam, vel eorum cauſas non ſpectantibus principium ducit, non excipiatur, ſed lucro locum præbeat, veluti cæteri omnes mortis caſus in hoc inſtrumento non excepti.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio mortis ex partu, & cauſa partus, aut prægnantia non alterat contractum Societatis, ita vt illum ex licito illicitum faciat, ſi benè res perpendatur.*
2 *Medici vnde contractus verba non benè intellexerent.*
3 *Particula* Ex *cur appoſita, in verbis,* ex partu *&c.*
4 *Particula* Ex *denotat immediatam cauſam.*
5 *Nomen partus diuerſimode accipitur.*
6 *Partus nomen pro ipſo fœtu.*
7 *Partus nomen pro ipſa actione pariendi.*
8 *Partus nomen etiam pro abortu, ſed improprie.*
9 *Partus nomine hic quid accipiendum.*
10 *Partus appellatione hic venire etiam abortum.*
11 *Quandocunque mors ex partu eſſe debere dicitur, de non naturali partu intelligendum.*
12 *Nec ex partu naturali, nec ex quacunque re naturali, donec tales fuerint, ſuccedere poteſt mors.*
13 *Partus multis modis fit præter naturam.*
14 *Partus naturalis multas habet conditiones.*
15 *Partus non naturalis quando fiat.*
16 *Inter præcipuas conditiones partus naturalis eſt, vt debito tempore fiat.*
17 *Abortus quandò ſuccedat.*
18 *Abortus quid.*
19 *Verbis his* Ex partu, *qui caſus comprendi, debeant, & num.* 25.
20 *Conjunctio* Et, *pro* vel.
21 *Medici hic maximè errarunt in explanatione nominis cauſſa.*
22 *Cauſſa partus ſit, quod occaſione partus ſit.*
23 *Nomen cauſſæ hic in propriiſſimo ſenſu accipiendum.*
24 *Non addendum in inſtrumento cauſſa, & occaſione partus, vel prægnantiæ.*
26 *Ex cauſſa partus quandò ſit mors.*
27 *Partus proprie quid.*
28 *In Inſtrumentis Notarij pluribus verbis vtuntur, & cur.*
29 *Prægnantia quid.*
30 *Omne animal ſemen continens grauidum eſt.*
31 *Mulier quo tempore dicatur grauida.*
32 *Quantitas temporis prægnantiæ qua,*

Declarantur ea verba in contractu appoſita, Excepta morte ex partu & cauſſa partus, & prægnantiæ.

QVÆSTIO III.

DEclarata in ſuperiori quæſtione pacti in ſocietatis inſtrumento apponi vi, manifeſtè ex hoc apparuit, quòd exceptio mortis ex partu, & cauſſa
1 partus, & hujuſmodi, non alterat contractum ſocietatis, ſi benè perpendatur; ita vt illud ex licito illicitum faciat, ſicuti omninò eueniret, ſi, vt ſentiebant Medici, de quibus ſuprà, omnes mortis euentus exceptionem paterentur, cùm prægnantiam, aut partum comites habent.

Contrahentes ergo ſocij apponunt in contractu, vel apponit potius dans pecunias in ſocietatem ad ſui cautionem hæc verba: *Et ſi fœminas nominauerit, excepta morte ex partu, & cauſſa partus, & prægnantiæ.* Limitat enim dans pecunias in ſocietatem periculum amiſſionis earum ex morte nominatæ perſonæ ſubſecuturæ, excipiens, nè lucro locus fieri intelligatur, ſi tale periculum ſuper vita fœminæ conſtituerit, ſi modò hæc ex partu, aut prægnantia, aut eorum cauſſa deceſſerit.

Horum verborum ſenſum non integrè aſſequen-
2 tes Medici, prædictæ pactionis vim non intellexerunt, quia rem ſecundùm proprium intelligendi modum expoſuerunt; nos autem jam ea verba ſingula per ſe explanemus, vt verum eorum ſenſum aſſequi poſſimus.

3 Præponitur ergò primùm illa particula, *ex*, ad demonſtrandum, mortem in caſu exceptionis debere habere immediatam dependentiam à partu, ſeuà
4 prægnantia, vel eorum cauſſa; ea enim particula immediatam, ac proximam denotat cauſſam. *Bart. in l. 1. §. ex incendio. ff. de incend. ruin. & Nauſtr. Alex. conſ. 49. num. 3. vol. 3. & conſ. 124. num. 10. vol. 4. conſ. 144. num. 10. vol. 5. conſ. 56. num. 6. conſ. 61. num. 5. vol. eod. Cagnol. in l. 1. de officio eius. num. 61. &* ex Medicis *Auerr. 5. Metaph. comment. 19. & Cagnat. ipſe in appendice ad libellum de mort. cauſſa par.* Et in terminis noſtris conſpicuum illud eſt apud *Hipp. in lib. de Nat. mul. & de morb. mul.* in quibus quandò morbum ex partu, tanquam ex immediata cauſſa fieri annuit, iis vtitur verbis: Ex partu hæc contingunt; vel: Si ex partu fluxus prehendat; quin aliàs id ipſum manifeſtiùs ſit ex aliis ejuſdem auctoritatibus, in quibus particulam hanc pro cauſa apponit immediata, vt *Aphor. lib. 6. Aphor. 42.* ſi febris non ex bile prehendat, & *lib. de affect. in princip.* Dolores autem ex pituita ingruunt, vbi in capite mora, ac coaceruata fuerit, & paſſim ibi: hic morbus ex bile oritur, & ex pituita autem gignitur, & *in lib. Prad. princip. ſent. 55.* vocis ex dolore defectiones, & ſent. ſeq. ex præcordiorum doloribus obortæ febres. & *Celſ. lib. 3. cap. 6.* fœminis, quæ ex partu in febrem inciderent. Itaque ex his patet, particulam illam immediatam cauſſam denotare.

Subſequitur huic particulæ nomen illud *Partus*,
5 quod diuerſimodè accipitur, & primò partus ſumi-
6 tur pro ipſo fœtu paſſim, & vbique Lucret. lib. 4. de rer. nat.

Semper enim Partus duplici de ſemine conſtat.

Hipp. lib. de Genit. i *Æquum eſſe videtur, vt ex magnis parentibus magnus partus edatur. Plin. Nat. hiſt. lib. 7. cap. 5.* Ex his quatuor partus enixa; & apud ll. vbique *l. in l. Falcidia. ff. ad l. Falcid. l. Deducta. §. hereditatem. ff. ad ſen. conſ. Trebell. l. Hujuſmodi, §. legatum. ff. de leg. princip. l. Necant. ff. de lib. agnoſc. l. Diuus. ff. de extraord. crim. l. ſeptimo. ff. de ſtat. hom. l. Non ſunt. ff. eod. l. Inter. ſtipul. §. ſi quis ancill. ff. de verb. oblig. & alibi ſæpè.*

Secundò nomen hoc partus accipitur pro actu pa- 7
riendi, ita in *l. Arcuſia ff. de ſtat. hom.* & apud Medicos paſſim, ita & apud cæteros. Virg. primo Æneid.

——*Donec regina ſacerdos*
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.

& tertio Georg.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis.

Ouid. lib. 3. de arte amand.

Adde quod & partus facimus breuiora juuenta
Tempora.

& in epiſt. Canac, ad Macar.

Et rudis ad partus, & nona miles eram.

ſumitur etiam & pro ipſo puerperio, vt videri poteſt apud Hipp. & alios & ex locis jam citatis.

Denique ſumitur partus pro abortu, ſed impro- 8
priè, & dicitur partus abortiuus. *l. Diuus. ff. de Var. & extraor. crim.* abigere partum pro abortum procurare dixit, vt ibi Glo. quo loquendi modo vſus eſt etiam *Hipp. lib. de Nat. mul. & Gal. in 3. de morb. vulg. comm. 2. Aig. 11. claſſ. 3. & comm. eod. Ægr. 10.* abortum appellauit paruum partum.

Hoc autem loco nomine partus omnes ejùs no- 9
minis acceptiones comprehenduntur, ſiuè enim culpa ipſius fœtus, qui vel debilis ſit, vel mortuus, vel nimis magnus, vel grandi capite, vel monſtroſus, ſiuè ex culpa ipſius actionis, quæ non debito modo fiat, ac deprauata exiſtat, ſiuè ex culpa purgamentorum puerperij, quæ vel ſuperfluant, vel nullo modo 10
exeant, vt in expoſitione nominis cauſſæ dicemus, ſiuè ex culpa abortus, qui partus eſt ante maturum tempus editus mors eueniat, locus exceptioni fieri debet, dummodò hæc omnia ex alia priore cauſſa ad partum non pertinente, ſed ab ea omninò disjuncta, originem non habeant.

Quòd verò & abortus hic debeat ſub hoc nomine
partus comprehendi, patet ex hoc, quia quando- 11
cunque dicitur, mortem ex partu debere eſſe, ſup- 12
ponitur, quòd hic partus non naturaliter fiat. quomodò enim ex naturali partu, aut ex quacunque re naturali vnquam mors ſuccedere poſſet? Cùm ergò clarum ſit, quòd hic partus, ex quo mors dependet, neceſſariò ſit præter naturam, conſtat, quòd partus 13
multis modis præter naturam euadit; nam quema- 14
dmodum naturalis partus multas conditiones habeat neceſſe eſt, quas enumerant *Mercurius in lib. cui tit.* la Commare. *lib. 1. cap. 1. in principio. & Roderic. à Caſtr. lib. 4. de morb. mul. cap. 1.* ſic ex cujuſcunque harum 15
conditionum defectu partus præter naturam euadit, vt idem ibidem docet, & repetit *lib. 2. cap. 1.* partus ergò naturalis inter primas, ac præcipuas conditiones illam requirit, vt debito fiat tempore, *idem* 16
Mercurius locis citatis, ſiuè hoc tempus vnum ſit congrua latitudine donatum, ſiuè multiplex, vt omnes vno ore affirmant, ſi ergò extrà hoc tempus partus fiat, præter naturam euadit, quod de abortu eue- 17
nit. ex quibus facilè colligi poteſt, quòd hic nomine Partus præter naturam accepti, prout accipi debere monſtraui, comprehendi debeat etiam abortus, qui, vt dixi, partus eſt præter naturam non debito, ac maturo tempore editus. His igitur verbis omnia 18
mortis genera perſtringi manifeſtum jam eſt, quæ 19

in

in ipſo partu ex ipſius partus primaria culpa, ac defectu immediatè contingunt.

Sequuntur prædicta verba *ex parte*, hæc nimirum: 20 *& cauſſa partus*, & nota primò coniunctionem illam, *&*, quæ hic accipi debet, ex mea ſententia, pro *vel*, vt in *l. Qui tranſigit. ff. de tranſact. l. Et elegantèr. §. item Pomponius. ff. de dolo malo. l. neminiquam. ff. de præſcript. verbis. l. Dotis cauſſa. ff. de Iure dotium.* ſenſus verò talis eſt: excepta morte eueniente ex partu, vel ex cauſſa partus; non enim neceſſe eſt, quòd ſimul, & ſemel, & partus, & cauſſa partus mortem accerſant, vt exceptioni locus detur, ſed quòd alterutrum tantum eorum concurrat, & ſe habeat vt proxima, ac immediata cauſſa ſuccedentis mortis.

21 Proximum à prædicta particula eſt nomen cauſſæ, in cuius nominis explanatione præcipuè hallucinati ſunt Medici: cùm enim per priora verba *ex partu*, caſus accipiendi ſint, qui ex culpa partus immediatè fiunt, per hæc ſubſequentia, nimirum, *& cauſſa partus*, eos nonnulli intelligi volunt, qui occaſione partus contingunt, quibus ſcilicet ipſe partus ali- 22 quam occaſionem præbuerit, habens ſe, vt antecedens, aut diſponens, & remota cauſſa eorum, at rem non ita ſe habere in ſubſequenti quæſt. palam 23 fiet: qua de re hoc nomen cauſſæ debet hic in proprijſſimo ſenſu accipi, prout ſcilicet eſt vera cauſſa, ita vt idem fuerit dicere, excepta morte ex partu, ac, excepta morte ex cauſſa partus, neque prout occaſionem etiam aliquando ſignificat accipiendum. & malè quidem à quibuſdam fortaſſe imperitis Notarijs in hiſce ſocietatum inſtrumentis additur, *cauſſa, & occaſione partus*, ac omninò illam dictionem, *occaſione* abradendam crediderim, nam ex ea contractus vſurarius fiet, quia nullus caſus dabitur pro lucro; nam in quocunque caſu partus, & prægnantia occaſionem præbent morbis, licet alia ex parte congruam haberemus eius nominis expla- 25 nationem. Vel poteſt illud nomen cauſſæ accipi in ſequenti ſignificatu, cùm enim per priora verba, *ex partu*, caſus comprehendi dixerimus, qui ex partu immediatè dependent, per hæc, *& cauſſa partus*, alios comprehendi dici poteſt; Partus igitur cauſſa 26 aliquandò mortem contingere, & tunc temporis intelligendum, cùm ſecundæ à partu vel non exeunt omninò, vel cum difficultate, vel non integræ; cùm purgatio aut parca, aut ſuperflua, aut malæ qualitatis eſt; neque enim dubium eſt, quòd ſi mulier ex ſecundinæ retentione periclitetur, vel ex puerperij parca, aut ſuperflua retentione propriè ex partu obiiſſe dici non poſſit, ſed ex cauſſa partus.

27 Propriè enim partus ea actio eſt, qua fœtus ex vtero in lucem venit, at extrà eam actionem iam naturaliter ſucceſſam, mulier ex puerperij culpa vitam obiens, ex partu deceſſiſſe dici non debet, ſed ex cauſſa partus, ſaltem attentis verbis contractus; No- 28 tarij enim, ne ex verborum conciſione dubium, aut lis oriatur, ſolent in inſtrumentis per plura verba contrahentium mentem manifeſtare. non ſatis ergò duxerunt ad comprehendendos omnes caſus ex partu, aut puerperio contingentes illa verba apponere, *excepta morte ex partu*, ſed addiderunt etiam poſteriora, *& cauſſa partus*, quia nimirum ex illis verbis, *ex partu*, poterat inſurgere dubium, vtrum pro partu ſolummodò pariendi actionem intellexiſſent, vel omnia eum conſequentia, & vniuerſum illud tempus, quo puerperia procedunt.

Vel tandem ad prædictorum verborum majorem dilucidationem dicamus, quòd mors cueniens in partu dupliciter poteſt conſiderari, vno modo, vt quia vel partus difficillimus extiterit, vel ſecundæ non facile prodierint, vel puerperia ſubſecuta non fuerint, vel forſaſſe ſuperfluerint, & hujuſmodi, & tunc tales caſus per ea verba, *ex partu*, comprehendi dicendum. altero modo, vt quia ad prædicta accidentia vel febris, vel dolor intenſus, vel ſimile quidpiam ſubſecutum fuerit, quod mortem accerſerit, & tunc tales caſus per poſteriora verba, *& cauſſa partus*, comprehenſos aſſerendum.

Adduntur verba illa, *& prægnantia*. Eſt autem prægnantia, vt alias dixi, prolifici ſeminis intrà vterum 29 retentio (pro ſemine autem non alterutrum, ſed vtrumque, maſculeum ſcilicet, & fœmineum accipias velim) omne enim animal ſemen continens grauidum eſt. *Gal. 1. de ſem. cap. 2. claſſ. 1.* ita vt à 30 prima ſeminis conceptione, vſque ad fœtus edu- 31 ctionem mulier grauida dicenda ſit, ac conſequen- 32 ter totum illud tempus, quod à prima ſeminis retentione ad fœtus excluſionem intercedit, tempus prægnantiæ ſit dicendum, in quo ſi mulier ex proprio ipſius prægnantiæ, ac primario defectu decedat, exceptioni locus dabitur, & pecuniæ ſaluæ erunt ad fauorem damnis eas in ſocietatem

SVMMARIVM.

1 *Caſus pro exceptione facientes ſub tribus claſſibus comprehenduntur.*
2 *Prima regula pro caſibus exceptionis.*
3 *Regulæ omnes hic appoſitæ non ſimpliciter intelligenda.*
4 *In immodicis partus laboribus quid contingat.*
5 *Hiſtoria pro exemplo priorum regulæ.*
6 *Partus difficultas plures cauſſas habere poteſt.*
7 *Prima cauſſa.*
8 *Secunda cauſſa.*
9 *Tertia cauſſa.*
10 *Quarta cauſſa.*
11 *Quinta cauſſa.*
12 *Excrementa cum fœtu exeuntia partum facilitant.*
13 *Sexta cauſſa.*
14 *Septima cauſſa.*
15 *Exceptioni locus eſt, quandocunque vna ex ſuperioribus cauſſis, poſteriore excepta, partum difficilem reddit.*
16 *Secunda regula.*
17 *Abortus magis moleſtat, quàm partus.*
18 *Abortus non fit abſque violentia.*
19 *Hiſtoria pro exemplo ſecundæ regulæ.*
20 *Tertia regula.*
21 *Multiplex partus mulierem magis fatigat quàm vnicus.*
22 *Multiplex partus quomodò non naturaliter fit.*
23 *Naturaliter homo vnicum partum edit.*
24 *Quarta regula.*
25 *Monſtroſi partus maxima ſecum pericula afferunt.*
26 *Monſtri nomine hic quid accipiendum, & num. ſeq.*
29 *Mola à monſtro differt.*
30 *Conuentio contrahentium excipit mortem ex partu, &c.*
31 *Molatica non poteſt dici grauida.*
32 *Graviditas quid.*
33 *Mola quid.*
34 *Ob quam præcipuè cauſſam permitti potuit damni pecuniæ, vt exciperet mortem ex partu, &c. & num. 43.*
35 *Mola habet eandem cauſſam efficientem, quam conceptus verus: & naturalis.*

36 *Si mola abſque virili ſemine non generetur, quid ſentiendum, & quid ſi contrarium num. ſeq.*
38 *Ex mola decedens locum facit exceptioni. contr. n. ſeq.*
40 *Mola non habet determinatum tempus ſui ortus.*
41 *Mola decem, ac viginti annis, ac tota vita geſtatur.*
42 *Periculum inter ſocios debet eſſe æquale.*
44 *Mola eſt quidam morbus mulieris proprius.*
45 *Virus ſunt aliqui morbi familiares, magis quàm feminus.*
46 *In excipienda morte ex partu æquitas ſeruari videtur.*
47 *Quinta regula. quam amplia vt num. 63.*
48 *Ex retentione puerperij magni morbi oriuntur.*
49 *Magis obeſt retentio puerperij, quàm menſtruorum.*
50 *Hiſtoria pro exemplo quintæ regulæ.*
51 *Puerperium quid.*
52 *Puerperium pro fœtu accipit Gellius.*
53 *Puerpera quæ dicatur.*
54 *Puerperij tempus diuerſum.*
55 *Periculum puerperæ fœminam parientis longiùs durat, quàm, ut ajunt, mares.*
56 *Puerperij tempus quale.*
57 *Cæſalpini opinio circà durationem periculi ex puerperio, refellitur numero ſeq.*
59 *Quo periculo liberetur puerpera poſt 20. aut 25. dies purgationis.*
60 *Morbus ex puerperio quo tempore dici poſſit. vide num. 62.*
61 *Ratio puerperij ſequitur rationem menſtruæ purgationis.*
64 *Hiſtoria pro ampliatione quintæ regulæ.*
65 *Sexta regula. quam amplia vt num. 67.*
66 *Secunda retenta multa mala ciunt.*
68 *Septima regula.*
69 *In partu rumpuntur ligamenta, & vena quædam.*
70 *Octaua regula.*
71 *Nona regula.*
72 *Grauidis omnibus quidam præternaturales affectus communes.*
73 *Aliquibus mulieribus conceptio eſt inimica.*
74 *Hiſtoria pro exemplo nonæ regulæ.*
75 *Mulieres aliquæ neceſſariò abortiunt.*
76 *Decima regula.*
77 *Aliqui morbi non lethales, quomodo in prægnante euadant lethales.*
78 *Cauſſa aptior ad interimendum eſt abortus, quàm ſuſſitus, &c.*
79 *Vndecima regula.*
80 *Duodecima regula.*
81 *Fœtus in vtero mortuus magna mala affert.*
82 *Regularum allatarum limitatio.*
83 *Abortus dicitur etiamſi non edatur fœtus, ſed in vtero moriatur.*
84 *Abortus proprie quid in communi loquendi modo.*
85 *Traditarum regularum communis exceptio. quam declara vt num. 89.*
86 *Febris acuta fœtum corrumpit.*
87 *Rarum exemplum eſt, prægnantem acuta febre laborantem non abortire.*
88 *Hiſtoria pro exceptione regularum.*
90 *Acutus morbus ex abortu, & abortus ex acuto morbo cauſſari poteſt.*
91 *Prima, ac originaria cauſſa attendenda. & num. 94.*
92 *Plurium morborum quomodo alter alterius cauſſa ſit.*
93 *Quod primò mouet, per ſe mouet, quod ſecundariò, per accidens.*
95 *Partus debet eſſe immediata cauſſa mortis in exceptis caſibus.*
96 *Morbus, qui non poteſt cauſſare mortem, non eſt cauſſa per ſe mortis.*
97 *Mulier ex abortu magis, quàm ex febre præſumitur mortua. reprobatur ibid.*
98 *Abortus eſt cauſſa habilior ad cauſſandam mortem, quàm febris. reprobatur num. ſeq.*
100 *Febris acuta eſt cauſſa, & ſignum perniciosiſſimum.*
101 *Acutiſſimi morbi ſiunt in continua febre.*
102 *Abortus acutus morbus non eſt.*
103 *Qui morbus ad interimendum habilior.*
104 *Febris acuta ex ſe interimit, abortus verò ex aliorum morborum concomitantia.*
105 *Abortus per ſe lethalis non eſt. & num. ſeq.*
107 *Maius periculum ſuſtinet, quæ prouectiorem fœtus abortit, quàm quæ recentiorem.*
108 *Mortem cenſeri ex ſuperueniente cauſſa euenisse, quando habeat locum. & num. ſeq.*
110 *Si prior cauſſa poterat per ſe interimere, ei mors eſt tribuenda.*
111 *Exemplum.*
112 *Morbo lethali ſuperuenientia accidentia eius affectus ſunt.*
113 *Vulnere ex ſua natura lethali exiſtente, ex eo præſumitur quis obiiſſe, etiam ſuperueniente alio morbo.*

Particulares caſus ac regulæ, exceptioni locum facientes.

QVÆSTIO IV.

CAſus exceptioni locum facientes ſub quibuſdam certis claſſibus, ac regulis perſtringere hic operæ pretium eſt: nam & Medicis, & Iureconſultis multò magis ea res innoteſcet, & fortaſſe omnem dubitandi occaſionem cuiuis hæc quæſtio ablatura eſt, ita vt non niſi gratum quid vtriſque ipſorum facturum me exiſtimem, ſi quam primum quod propoſui aggrediar.

Poſſunt ergò ij caſus, qui illis verbis, *Excepta morte ex partu, & cauſſa partus, & prægnantia*, excipiuntur, ſub tribus claſſibus comprehendi iuxtà eorum verborum varietatem: nonnulli enim ex partu ſunt; alij ex cauſſa partus, poſtremi ex prægnantia: quælibet autem claſſis poteſt plures regulas conſtituere iuxtà caſuum euenientium diuerſitatem, vt in quæſtionis proceſſu patebit. 1

Prima ergò claſſis, quæ caſus continet ex partu euenientes, quatuor conſtituere poterit regulas, quarum prima erit hæc: quandocunque mulier ex laborioſo partu, ac difficili decedit exceptioni locus eſt. Sed antequam vlteriùs progrediamur, vnum te admonitum velim, Lector quiſquis es humaniſſime, hæc non ſimpliciter eſſe intelligenda, ſed eo modo declaranda, qui in huius quæſtionis calce patebit. 2 3

Quod ergò in immodicis partus laboribus, ac doloribus conſueto moleſtioribus humores plurimum agitentur, ſpiritus diſſipentur, & ſanguis in venis inflammationem, ac præternaturalem calorem concipiat, ita vt ex ea commotione facilè vel febris acuta accendantur, vel alius quidam morbus excitetur, vt vteri inflammatio, & huiuſmodi, notum eſt nobis Medicis, & non ſiluit *Gal. comm. 3. in 3. de morb. vulg. tex. 85. claſſ. 3.* Ex his autem facilè ſubſequi mortem, non eſt, qui ambigat. Et confirmat eius rei veritatem in Sacris caſus Rachelis, de qua *Geneſ. cap. 35.* dicebatur *verſ. 17.* Ob difficultatem partus periclitari cœpit; & additur *verſ. ſeq.* Egrediente autem anima præ dolore, & imminente iam morte &c. In quo caſu vides, Rachelem ex ſimplici partus difficultate, & anguſtia obiiſſe, nulla alia 4 5

ante-

antecedente cauſſa. Habes etiam & apud Hipp. ſimilem caſum *lib. 3. de morb. Vulg. ſect. 2. Ægr.* 12. quæ vbi cum dolore (hoc eſt cum inſigni, ac conſueto multò acerbiore dolore) maſculum eſſet enixa, febri ardente correpta obiit: ſic etiam & *lib. eod. ſect. 3. Ægr.* 14. mulier illa ex difficultate partus, & puerperij retentione obiit; & de mulieribus in Thaſo parientibus idem narrat *lib. 1. Hæt. 3. ſect. 2.* quæ quia difficulter partum ediderunt, à partu laborarunt, ipſæque potiſſimùm obierunt, inter quas ſolius Telebuli filiæ mentio habetur, quæ eadem ex cauſſa ſexta die à partu periit.

6 Poteſt verò ea partus difficultas, dolor, ac labor ex quampluribus cauſſis prouenire: nam & ex parte fœtus, & ex parte matris, & ex parte vteri, & ex parte panniculorum fœtum inuoluentium, & ex parte excrementorum cum fœtu exire conſueſcentium, & ex cauſſis externis, & ex præcedentibus
7 morbis originem trahere. Ex parte fœtus, vt quia nimis grandis, vel caput habens magnum, vel quia debilis, vel quia non debito modo exit, vel
8 quia mortuus. Ex parte matris, vt quia nimis pinguis, vel nimis macra, vel puſilla, vel teneræ ætatis, aut nimis maturæ, aut timida, & ſic de
9 reliquis. Ex parte vteri, vt quia os habet nimis anguſtum, aut durum, vel quia cicatricem insignem paſſus dilatari non poteſt, vel quia ore distorto, vel nimia laborans ſiccitate, & cætera ad
10 hunc modum. Ex parte panniculorum, vt quia vel nimis antè diſrumpuntur, quàm opus ſit, vel quia
11 diſrumpi nullo modo poſſunt. Ex parte excrementorum, vt quia diſruptis antè tempus oportunum dictis panniculis, aquæ effunduntur, & loca muliebria exiccata relinquunt: excrementa enim cum fœtu exeuntia facilem partum reddunt,
12 & hanc vtilitatem præcipuè à Natura habent. *Pareus Chirurg. lib. 23. capitul. 12. Columb. Anatom. lib. 12.* vndè Hippocr. *in Coac. Prænot. tex. 513. & 536.* ex aquarum antè partum eruptionem malum
13 prænunciat; quod etiam *libell. de fœt. in vtero mort. exſect.* repetit. Ex parte cauſſarum externarum euenit etiam ea partus difficultas, vt ex nimio calore ſpiritus diſſoluente, ac diſſipante, viresque labefactante, aut ex frigore vias conſtipante, & hu-
14 juſmodi. Ex parte præcedentium morborum, vt quia longam febrem, vel acutam paſſa eſt mulier, vel acutum alium, aut longum morbum. Inſuperque multæ aliæ cauſſæ poſſunt partum & laboriosum, & difficilem reddere, quas longiùs proſequuntur practicantes omnes: *Paul. lib. 3. ſua med. cap. 76. Æt. lib. 4. ſerm. 4. cap. 22. Trotula de paſſ. mul. cap. 17. Auic. 21. tertij tract. 2. cap. 21. Ruſ. 22. Contin. tract. 7. cap. 1. Gordon. in Lilio. part. 7. de paſſ. mul. cap. 16. Valeſc. in Philon. lib. 6. cap. 20. Pedemont. in addit. ad Meſua practicam ſum. 4. par. 4. ſect. 1. de Ægrit. matr. cap. 16. Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Pareus chirurg. lib. 23. cap. 29. Mercurial. de morb. mul. lib. 2. cap. 3. Maſſar. in ſua pract. & in Prælect. de morb. mul. cap. 12. Lederic. à Caſtr. lib. 4. de morb. mul. cap. 6. VVinrich. comm. de Monſtr. cap. 40. Marinell. de Med. mul. lib. 3. cap. 11, & alij quamplurimi*, quos
15 ne tædio lectorem afficiam omittam. quæcunque ergò harum cauſſarum (poſteriore excepta, de qua infrà cum aliis videndum) partum difficilem reddat, exceptioni locum faciet, ſi ex ea difficultate partus mulier pereat.

16 Secunda regula primæ claſſis talis eſt: Si mulier ex abortiuo partu mortem obeat, exceptioni eſt locus: pater enim, quòd abortus ex ſui Natura majorem multò moleſtiam, ac imminentius periculum 17
affert, quàm partus tempeſtiuus, & teſtatur id ipſum *Hippocr. 1. de morb. mul. verſ. med.* qui, Periclitantur, inquit, magis, quæ fœtum corrumpunt, abortiones enim majorem moleſtiam, quàm partiones afferre ſolent, cujus rei rationem reddit ipſe
18 ſubdens: Neque enim citra violentiam abortio contingit, quamobrem cùm abortus talis ex ſua Natura ſit, vt per ſe ipſum mortem accerſere poſſit, quatenus alia ſecum mala accerſit, mors
19 ex eo proueniens dabit exceptioni locum, cujus caſus hiſtoriam vnam, aut alteram habes apud *Hippoc. 3. de morb. vulg. Ægr. 10. & 11.* quarum ægrotantium vtraque abortu in ardentem febrem lapſa, vita functa eſt, & ſimilis etiam eſt caſus Iuliæ Magni Pompeij filiæ apud *Val. Max. lib. 4. cap. 6. tit. de amor. conjug.*

Tertia regula hujuſmodi eſto: Ex editione mul- 20
tiplicis partus ſi periclitetur mulier, exceptio locum habebit: multiplex enim partus inſigniores la- 21
bores, & diuturniores dolores, tempuſque multò conſueto longius, & majorem venarum, ac vaſorum, violentioremque diruptionem, & ſanguinis copioſiorem profuſionem affert, ex quibus etiam major parientis debilitas, & majus periculum in multiplici partu, quàm in vnico ſuccedit, vt experientia docet, & notauit *Mercurius in ſuo lib. cui tit.* la Commare, *lib. 1. cap. 23. & lib. 2. cap. 14.* Itaque etiamſi quoad alias conditiones hic partus naturaliter fieret, tamen ex eo, quod non vnicus ſit, poteſt 22
non naturalis vocari: nam ſecundùm Naturæ legem homo non niſi vnicum partum edere debet, 23
vt *in tit. de Partu legit. & vitali* plenè probaui. Mors igitur ex hac cauſſa eueniens exceptionem lucro dabit.

Quarta regula: Si ex monſtroſo partu mulier pe- 24
riclitetur pro exceptione caſum facit, nam ex ſua natura monſtroſi partus maxima pericula afferunt, te- 25
ſtatur *Mercurius vbi ſub. lib. 1. & 2. & Perlin. in libello de mor. cauſſ. par. verſ. f.* & id multis nominibus euenire tradit *VVinrich. de ort. monſtr. cap. 40.* Sed quid proprie hìc pro monſtro debeat accipi, vtrum in ſenſu *l. oſtentum. ff. de verb. & rer. ſignif.* an in ſen- 26
ſu *l. Quæret. aliquis ff. eod.* profectò dubium aliquod afferre poſſet, quod omninò diluere par eſt, licet ergò de hac ipſa materia in peculiari loco nobis ſit agendum, pro nunc tamen dicamus, hìc monſtri acceptione venire omne id, quod contra formam humani generis natum eſt, vt per citatam *l. Quæret* 27
aliquis. & per Glo. ibi. quod tamen potiùs prodigij nomen mereatur, quam monſtri: neque enim ſatis eſſe dixerim in hoc caſu, vt monſtrum peperiſſe 28
mulier dicatur, & ob id ea in partu periclitata fuiſſe, vt natus vel altero brachio, ſeu crure careret, vel digitum ſuperfluum haberet, vel ore eſſet diſtorto, vel oculis captus, & hujuſmodi; tales enim natos monſtri nomine etiam inſignimus, latiſſimè eo monſtri nomine accepto. Sed de his longioribus, vt dixi, Deo dante, nobis erit alibi pertractandum.

Diſtingue tamen monſtrum à mola, in mola 29
enim majus dubium eſt, an debeat facere locum exceptioni, nec ne, & ratio dubitationis eſt, quia vna ex parte conuentio contrahentium excipit mortem ex parte, cauſſa partus, & prægnantiæ; at mo- 30
lam gerens mulier nunquam grauida dici potuit, 31
neque ſi molam ejecerit, peperiſſe, aut partum

ejeciſſe dicenda eſt; cùm enim grauiditas ſit conce-
ptus naturalis permanentia in vtero, Mola verò con-
ceptus ſit præter naturam, patet, quòd grauiditas
res naturalis eſt, mola verò eſt morbus. *Gal.* 14.
Meth. cap. 13. *claſſ.* 7. cùm ergò adeò contrariæ res
ſint, quomodò & conceptum habens naturalem, &
molaticā vno eodemque grauidæ nomine ambæ de-
nominari poſſunt?

Altera autem ex parte, cùm cauſſa, ob quam per-
miſſum eſt pecuniarum Domino, vt excipere poſ-
ſit mortem ex partu, & hujuſmodi, ea potiſſima vi-
deatur. vt aliàs dixi, quod videretur cauſſam habere
extrinſecam, vndè & violenta erat, profectò etiam
mola videtur ex eadem cauſſa originem ducere,
cùm tam mola, quàm verus conceptus vnam, can-
demque externam habuerint cauſſam, coitus nimi-
cum vſus, vt communiſſima fert opinio, ergò &
Mola quemadmodum ipſa prægnantia locum exce-
ptioni facere debet.

Verumenimverò cùm adhùc controuertatur,
cum mola abſque viri vſu coagrumentetur, illud
præcipuè dubitationem hanc adaugebit: ſi enim
mola non poteſt abſque viri vſu gigni, licet non ab-
ſolutè ſentiam, debere facere locum exceptioni,
tamen neque abſolutè pronunciandum eſſet negati-
uè. Sin autem mola abſque virili ſemine generetur,
ſolumque muliebre etiam abſque coitu concurrat,
tunc omni procul dubio locum exceptioni facere
non debet, ſicuti neq; quius alius vteri morbus ex-
tra prægnantiam, ſi ex eo mulier decedat. Sed hæc
jam longioribus *in ſuperiori tit. quæſt. 6.* deciſa habes.
Perlinus tamen *libello de mort. cauſſ. part.* abſo-
lutè pronunciauit. mulierem ex mola decedentem
locum exceptioni facere: ſuam tamen aſſertionem
neque ratione vlla, neque auctoritatibus muniuit,
ſola propria auctoritate contentus. Ac profecto
gratis omnibus, quæ circa molæ generationem ve-
ritatem habere credit Perlinus, etiam acceptatis,
molam nempe ex vtroque ſemine generari, vt verus
gignitur conceptus, exiſtente tamen in molæ gene-
ratione virili ſemine debili, & ad conceptum ine-
pto, nihilominus ejus opinio, quòd debeat locum
exceptioni facere mors ex ea eueniens, maximam
patitur difficultatem.

Siquidem cùm mola non habeat determinatum
quoddam tempus, in quo edatur, ſi ex morbis ab ea
dependentibus fieri debeat exceptioni locus, nimis
lata, ac longa via eſſet hujuſmodi exceptioni, cùm
aliquando decem. aut viginti annorum ſpatio, im-
mò & toto vitæ curriculo mola geſtetur, teſte
Ariſtot. 4. de Gen. Animal. cap. 7. Auerr. Collig. lib. 4.
cap. 60. Arnald. Villanou. lib. 3. Breuiar. cap. 5. erit
ergò admodum inæquale periculum accipientis, &
dantis pecunias in ſocietatem, quæ euadet ex hoc
iniqua.

Sed his non obſtantibus adhuc dubium inſurgit
tale, nam ſi periculum debet inter ſocios eſſe æqua-
le, vt ſæpè aliàs dictum eſt, ſi in morte ex mola
eueniente non fiat locus exceptioni, periculum eua-
det inæquale; nam mulier præter ea omnia pericu-
la, quibus ſubjicitur Dominus officij, ſubibit etiam
periculum ex mola, à quo immunis erit ipſe Domi-
nus officij. Si ergò verum eſt id, quod *ſuprà in hoc*
titulo quæſt. 1. *num.* 62. firmauimus, nimirum ex-
ceptionem mortis ex partu, & hujuſmodi ob id ad-
miſſam, vt periculum ex parte mulieris non exceде-
ret periculum alterius ſocij, jurè eandem ob cauſ-
ſam debet excipi mors ex mola eueniens.

Huic dubitationi reſpondeo, quòd cùm mola ſit,
vt ſuprà dixi, quidam morbus mulieris proprius, nul-
lam debet cauſſare inæqualitatem ex parte ipſius,
quia viris etiam aliqui morbi ſunt magis familiares,
quàm mulieribus. quibus adde, quòd ſi hæc ratio
valeret, omnis caſus in muliere contingens ex ali-
quo proprio vteri morbo (qui quamplurimis quo-
tidiè affligitur) locum exceptioni facere deberet,
quod tamen veritatem non habet, cùm dans pecu-
nias ſciens, & volens eligat currere magis pericu-
lum in perſona mulieris, quàm viri, quòd ſi in ali-
quibus videatur ſuperare periculum mulieris alte-
rius ſocij periculum, hoc nihil nos mouere debet,
neque parùm videatur, ſi periculum, quod ex par-
tu, aut prægnantia imminet excipiatur, quòd nimis
excederet periculum alterius ſocij, in qua re potiùs
æquitas quædam, quàm Iuſtitia attendi mihi videtur;
nam in Iuſtitiæ rigore nulla fieri exceptio deberet,
vt *in hujus tit. prin.* dicebam.

Sed jam ad alia properandum, & ſecundæ claſſis
regulas adducamus, quæ caſus continet, qui ex cauſ-
ſa partus fieri dici poſſunt. quinta ergò regula ta-
lis eſt: Ex retentione puerperij ſuccedente mor-
te, exceptio locum habebit; magni etenim morbi
ex retentione puerperij procreantur, ita firmante
Hipp. in lib. de Nat. Puer. tranſacto medio in hac
ſententia: Niſi enim, inquit, à partus purgamen-
tis mulier repurgetur, magno morbo tentabitur,
vitæque periculum incurret, quam repetit *lib. de*
Nat. mul. Et ſecundo Prædict. quòd ſi partus purga-
menta ſimul quoque remiſerint, tum ea mala omni-
nò ſunt immoderata, ac diuturna; mulieri etenim
multò magis officit retentio puerperij, quàm re-
tentio menſtruorum, cùm promptiùs, atque faciliùs
humorum gignat illa prauitatem. *Gal. in primum de*
morb. vulg. com. 3. *Aegr.* 2. *claſſ.* 3. *& in primum Pro-*
gnoſt. comment. 2. *tex.* 48. *claſſ.* 4. *Amat. Lujit.*
cent. 2. *curat.* 31. cùm ergò hæc purgatio occaſio-
ne partus fiat, & ſi pars ipſius partus, mors ex ea
eueniens ex cauſſa partus dicenda eſt, & locum ex-
ceptioni facere debet, & pro hac regula eſt caſus
Aegr. 2. *lib.* 3. *Epidem. ſect.* 3.

Notanda verò hic de puerperio nonnulla, &
primò quid ſit puerperium, quod eſt purgatio, quæ
mulieribus à partu procedit. *Mercurial de morb.*
mul. lib. 4. *cap.* 1. *verſ. f.* etiamſi *Aul. Gell. lib.* 10.
Noct. Attic. cap. 2. puerperium pro ipſo fœtu acce-
perit, ſed malè, vt mea fert opinio; puerpera verò
dicitur recens à partu, vt habetur in *l. Quæritur. §.*
Puerpera. ff. de Ædil. ed. Immò quodcunque ad par-
tum pertinet, adjectitio quodam nomine dicitur
puerperum; vndè Ouid. lib. 10. Meta.

Admouitque manus, & verba puerpera dixit.

nempe verba, quæ in puerperio pronuntiantur ad
adjuuandum ipſum partum.

Secundo loco notandum, quòd tempus hujuſmo-
di purgationis non ſemper eodem dierum numero
durare ſolet, ſed longiori vbi fœmina edita eſt, bre-
uiori vbi mas, ita docente experientia, & annotan-
tibus *Hipp. in cit. lib. de Nat. Puer. & alibi. & Ariſt.*
7. de hiſt. Animal. cap. 3. *& aliis omnibus*; qua de
re periculum, quod puerpera ex puerperio currit,
longiori tempore durat in editione fœminæ, quàm
in editione maris.

Ab Hipp. locis citatis, & à cæteris purgationi
puerperij ex fœmina conſtituuntur duo ſupra qua-
draginta dies, ex maſculo verò triginta; ex cujus au-
ctoritate *Cognatus in libello de mort. cauſ. part. in f.*

con-

57 concludit in his verbis: *Ergo quacunque prægnante, vel abortiente, aut poſt abortum, aut pariente, vel poſt partum defuncta, dum intra dictos dies triginta in maribus, vel duos & quadraginta in fœminis, vel ſi in ipſo die trigeſimo, aut quadrageſimo ſecundo morbus oriatur (quibus exactis diebus jam non dicitur partus cauſſa morbus oriri) exceptio locum habebit.*

Ego verò à Cagnato præceptore meo libenter, ſi reſponſum attendere liceret, ſciſcitarer, quidnam ſibi voluerit Hipp. cum locis citatis, poſtquam terminum durationis puerperij vtrique partui aſſignaſſet, fœminino dumtaxat, & maſculino, illi quadraginta duorum dierum, huic triginta; de illo addit:
58 Extrà tamen periculum fuerit, ſi etiam quinque, & viginti diebus purgetur; & de hoc: Quæ tamen extrà periculum fuerit, ſi diebus viginti perſeueret. eademque iiſdem prorsùs verbis repetit *lit. 1. de morb. mul. verſ. med.* Num ab omni periculo cenſuit Hipp. puerperam poſt prædictos terminos tutam exiſtere, ita vt penè immortalis effecta ſit? Ego
59 enim alàs putauerim, voluiſſe Hipp. puerperam ab eo periculo liberatam eſſe ex purgatione viginti, aut vigintiquinque dierum, quod illi ex ejuſdem purgationis retentione imminebat. Nam & ipſe Hipp. hoc videtur innuiſſe, dicens, purgationem quadraginta dierum, vel triginta dierum eſſe, quidem & longiſſimam, & perfectam; eam autem, quæ 25. aut 20. diebus tantummodò perdurat, licet perfecta non ſit, tamen periculo vacare. Succedente igitur poſt hos terminos morbo aliquo, ex quo mulier decedat, quomodò ex cauſſa partus illam obiiſſe firmare licebit, ſi quantum erat ex parte ejuſdem purgationis & partus, omni periculo mulier vacabat? Morbus ergò ex puerperio, & cauſſa
60 partus dici non poteſt euenijſſe, niſi intra viginti dies in maſculo, & vigintiquinque in fœmina ſuccedat, vt ſentit doctus, ac nouiſſimus practicus *Mauxius lib. 3. d e morb. mul. cap.* 25.

61 Quinimò cùm ratio puerperij ſequatur rationem purgationis menſtruæ, ita vt quæ biduo menſtruatur, diebus decem & octo in puerperio purgetur, & ſufficienter, vt notat *Fontanon. ſua pract. lib. 3. cap.* 42. etiam breuior terminus præſcribendus videtur in his, neque ſi poſt dictos dies decem & octo, morbo aliquo prehendantur, ex puerperio illum euenijſſe judicandum, vt locum exceptioni faciat, nam hæ ex Naturæ præſcripto longiori tempore purgari non debebant, quàm diebus decem & octo, cur ergò in inſontem eam purgationem culpam reiicis euenientis mortis? Attamen ego ſemper ad id, quod vt plurimum fieri ſolet, reſpiciens,
62 terminos ab Hipp. præſcriptos viginti, aut vigintiquinque dierum admitterem, intra quos ſi morbus ex puerperij culpa eueniat, & ex eo mors, locus exceptioni erit. Rationem autem, cur Hipp. extrà periculum dixerit eſſe, quæ viginti, aut vigintiquinque diebus purgantur, eam eſſe, non dubitandum, quòd vſque ad eos terminos, & non vltrà puerperia in ea quantitate, & qualitate fluant, vt ſiquidem retineantur, magna mala excitare apta ſint, ab indè verò nihil effatu dignum fluit, vnde etiamſi retineatur, vix moleſtiæ aliquid puerperis afferre poteſt, quòd etiamſi moleſtare eas poſſet, tamen nunquam morbo lethali, aut periculoſo eas exponere valebit, purgantur enim tunc ſolummodò humiditates quædam nullius conſiderationis, non autem ſanguis menſtruus, aut ſimile quid, *eodem Hipp. teſtante, iii locis jam citatis.*

Amplianda porrò eſt hæc regula, quòd non ſolùm procedat in totali, ac omnimoda puerperij retentione, ſed etiam in non perfecta purgatione, dummodò antè determinatum ſpatium viginti, aut vigintiquinque dierum fiat, vt dicendum eſſet in caſu ab Hipp. enarrato *prim. de morb. vulg. Æger.* 4. nam mulier illa, licet jam tranſacta decimaquarta à partu die benè, ac ritè purgata eſſet, tamen infra aſſignatum terminum purgari deſiit, & ex ea retentione puerperij in morbum lapſa vita functa eſt, vt teſtatur *Gal. in comm.* licet contrà Galenum contendat Cagnatus, hanc non ex retentione puerperij, ſed ex febre deceſſiſſe: vult enim febrem fuiſſe cauſſam retentionis puerperij, & ſic ex febre deceſſiſſe diceretur hæc mulier. Quomodocunque tamen ſit, ſatis illud firmaſſe nobis eſto, quòd tam ex omnimoda puerperij retentione, quàm ex ejus diminutione euenjens morbus, & ex eo mors locum exceptioni facere debeat. 63 64

Sexta regula ſequens eſt: Ex ſecundinæ retentione, aut difficili eductione ſi conflet mulier periclitatam caſus pro exceptione erit; quòd enim ſecundæ, multa mala inducant ſi retineantur diu in vtero, patet apud omnes non ſolùm Medicos, ſed etiam mulierculas, & facit Hippocratis auctoritas *in primo morb. mul. verſ. med.* teſtantutque practicantes omnes, de quibus etiam Macer. Medicus antiquus *lib. 2. de mat. Med. cap.* 10. ſic loquitur: 65 66

Hæ ſi plus juſto vitio cogente morantur,
Aut mors ſubſequitur, dolor aut qui vix toleratur.

Amplia quoque, vt dixi, regulam illam, vt procedat etiam in difficili ejus eductione, nam & in hoc caſu mulieres plurimum exagitantur, & aliquandò ea occaſione febrem concipiunt, & multa pericula incurrunt, ex quibus euenjente morte lucro non erit locus, ſed exceptioni. 67

Septima regula eſt hujuſmodi: Puerperio ſuperfluente, & ex eo muliere decedente, pro exceptione caſus hic erit. Etenim in partu rumpuntur ligamenta, & venæ quædam, quæ cum vtero continuabantur, & ex ea ruptione aliquandò ſequitur maximum, ac cõſueto vberius ſanguinis profluuium, vel ob violentiorem ruptionem, vel ob ſanguinis validiorem in venis commotionem, vel ob ejuſdem ſanguinis acuitatem & caliditatem, vel ob difficilem venarum, & vaſorum obſeruationem, & conſolidationem, ex quibus cauſſis ſubſequente eo ſanguinis profluuio, mulierum vires ſuccumbunt, & facilè commoriuntur, quòd ſi ita contingat, pecuniæ ſaluæ erunt, ob appoſitam in inſtrumento exceptionem. 68 69

Octaua regula addi poteſt huic claſſi, quæ eſt hujuſmodi: Si ex mala puerperij qualitate mulier in morbũ lapſa pereat, caſus inter exceptos connumerandus erit, quamquam hæc regula ampliatio potiùs eſt regulæ quintæ. Etenim *Hipp. lib. 1. de Prædict. text.* 80. videtur huius prauæ qualitatis puerperij maximã habuiſſe conſiderationem, ac multò majorem, quàm puerperij naturalis; de eo enim, quod non naturaliter ſe habet, vt ſi colore albidum ſit, dicebat ipſe: *Hoc ſi retineant mulieres parturientes, in maximam perniciem labuntur.* Sunt etiam quædam puerperia, quæ ob malam eorũ qualitatem, ac prauitatem, dum fluunt, poſſunt loca per quæ tranſeunt, exulcerare, ac in iis etiam inflammationem excitare, & alia mala, ex quibus mortem euenire non eſt difficile. 70 71

Tertia deniquè claſſis caſus continet ex prægnantiæ culpa ſuccedentes, quorum primus, ex quo nona regula depromi poteſt, ſubſequens eſt: Si grauí-

ditas ex ſui Natura alicui moleſta præter conſuetum aliarum eſſe ſoleat, & ex ejus incommodo illa per-
72 eat, caſus erit pro exceptione: licet namque penè omnibus grauidis quædam incommoda, ac affectus quidam aliis præternaturales ſint communes; aliquæ tamen ſunt, quibus grauiditas præter prædictos affectus, morbos lęthales parit, excipit enim vterus in his virile ſemen veluti rem ſibi omninò infeſtam, ac inimicam, illudque non niſi ſumma cum moleſtia retinet, quamdiu retinere conatur, tandemque coactus ejicit, & abortientes ex hac cauſſa mulieres
73 maximè periclitantur: namque non aliter euenit harum fœminarum vteris, quàm quorundam hominum, ſeu animalium quorumcunque ventriculis, quibus interdum quoddam ciborum genus ita inimicum eſt, vt eo deuorato illicò in ſtomachi dolores, & lipothymiam incidant, neque illud concoquere vnquam valeant, quouſque tandem conĉti ipſum vomitu rejiciant. Sic & prædictis fœminarum vteris euenit, quibus vel particulare quoddam ſemen, vel quodlibet ita inimicum eſt, vt illud retinentes in multa difficillima labantur.
74 Simile quidpiam narrat *Hipp. lib. 4. Epid.* de conjuge fratris Apemanti, ac de his diſputat *in lib. de ſteril. verſ. f. & primo de morb. mulier.* Quin & nonnullæ mulieres ſunt, quæ etiamſi benè concipiant, & conceptum
75 abſque moleſtia aliquanto tempore retineant, omninò tamen abortiunt, nec fœtus ad perfectionem perducere poſſunt, quædam ob vteri anguſtiam, de quibus *Hip. in lib. de ſuperfet.* quædam, quòd tenues nimium ſint, de quibus idem *Hip. Aph. ſect. 5. Aph. 44.* ac de aliis hujuſmodi *in Aph. ſeq. & in lib. de Nat. mul.* Sic & de aliquibus narrat idem. *Hip. in lib. de ſeptim. par.* quæ ex grauiditate, & culpa fœtus in octauo menſe laborant in his verbis: *Membrana namque dum tenduntur, & vmbilicus vellicatur, dololes matri pariunt, fœtuſque priſtino vinculo exoluitur grauior euadit; pleraque etiam mulieres ex hoc caſu inſuper febre corripiuntur, quædam quoque vnà cum fœtu pereunt.* In his ergo locus exceptioni erit, quia culpa grauiditatis mors euenit, vt patet; ſicuti etiam, & cum mulieres nonnullis morbis conflictatæ concipientes pereunt, vt in fluore albo euenire teſtatur *Hipp. lib. 2. de morb. mul. poſt principium.*

76 Decima regula: Si grauida morbo aliquo capiatur, qui ex natura ſua lęthalis minimè ſit, ſed tamen poſſit procurare abortum, & ex eo abortu mulier pereat, pro exceptione caſus hic erit: ſunt enim aliqui morbi, qui in aliis corporibus non ſunt ex ſua
77 natura lęthales, in grauidis verò ob id lęthales euadunt, quia occaſionem dant lęthali morbo procurantes abortum, ex quo lęthalis morbus aliquandò oriri poteſt, vt ſunt exempli gratia tuſſis, teneſmus, & hujuſmodi, qui morbi ex ſe omni vocant periculo, ita vt ſi mors ſuccedat, non ex eo morbo, ſed
78 ex procurato abortu, qui proximior ac aptior cauſſa eſt lęthalis morbi, euenſſe dicenda ſit, de teneſmo verò *Hipp. Aphor. ſect. 7. Aphor. 27. Mulieri*, inquit, *vtero gerenti ſi crebra, & inanis deſidendi voluntas (teneſmum dicunt) acceſſerit, abortum facit.*

79 Vndecima regula: Abortus ex procatarctica, ac externa cauſſa aduenies, ſi lęthalem morbum, mortemque accerſat, lucro locum admit, & exceptionem admittit: recidit autem hic caſus penè cum ſuperiori, neque enim alias mulier, ſi exempli gratia in ventrem impegiſſet, ſi lapſa eſſet, ſi ſaltaſſet, ſi cucurriſſet, ſi clamaſſet, ſi ira, triſtitia, lętitia, aut ſimili animi paſſione detenta fuiſſet, vitę periculum incurriſſet; ſed quia hęc omnia abortum cauſſare poſſunt, ſi ex ejus cauſſa mulier periclitetur, cauſſa pręgnantię mors erit, & ſic locus omninò exceptioni ſiet.

Duodecima, ac vltima regula: Si fœtus in vtero 80
pereat, & is deinde matri mortem afferat, ex culpa grauiditatis mors erit, neque enim vlteriori indi- 81
get probatione, quòd fœtus in vtero mortuus in euidentiſſimum diſcrimen, ac mortem matrem vt plurimum trahat, pręſertim ſi diutiùs in vtero commoretur.

Nota tamen, quod hic caſus, & prędecedentes ex 82
abortus, partuſve cauſſa dici poſſunt: nam quoad prędecedentes nulla interuenit hęſitatio, quoad hunc verò ſciendum, etiam abſque eo quòd mulier fœtum ejiciat, ſi intra vterum moriatur, abortum fe- 83
ciſſe dici poſſe, vt ex Hippocratis ſententia probat *Andr. Laurent. Anatom. lib. 8. quæſtione 29.* cùm tamen in communi modo loquendi, abortum pro- 84
priè nominemus fœtum ab vtero non naturaliter, & ſuo tempore, ſed à prętematurali cauſſa, & antè congruum tempus ab vtero ejectum, quomodocunque naſcatur vtuus, aut mortuus. *Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. Altomar. in Praxi cap. 114. circa principium*, non abs re poteſt hic caſus ex cauſſa prędnantię dici.

Cęterùm illud in hiſce ſuprà traditis regulis maximoperè adnotandum venit, eos, vt in huius quęſtionis principio admonui, non ita ſimpliciter locum habere, quin aliquandò exceptionem patian- 85
tur. Prćcipua verò, omnibuſque communis exceptio ea eſt, quòd non habeant locum, vbi prior aliquis morbus ſua natura lęthalis pręreſſerit, cujus veluti germina ſint ea partus, cauſſę partus, & prędnantię ſymptomata quæ ſuprà commemorauimus, ita vt originaria, ac primò mouens cauſa ſubſequentis mortis morbus ille, quiſquis ſit, dici poſſit, non verò partus, cauſſa partus, ac prędnantia. Vt exempli gratia, febris acuta, ac maligna fœtum 86
ex ſua natura vel interimit, vel corrumpit. *Gal. Aph. comm. 5. Aphor. 30. Aute, 31. 3. tract. 1. cap. 1. Philon. lib. 6. cap. 20.* quin etiàm partum difficilem reddit, fœcundas, ac puerperium arcet, & è contrà aliquandò immodicas purgationes eas prouocat, neque aliqua ratione Gal. pro exemplo raro, ac inaudito celebrat caſum illum 3. *Epidem. text.* 13. quòd ſcilicet illa mulier grauida exiſtens, & 87
acuto morbo conflictata, tamen abortum non fecerit. quaſi neceſſariò grauida acuto morbo laborans abortire debeat. Itaque prior, ac prćcipua cauſa mortis in eo caſu, ſi ea ſecuta fuiſſet, acutus morbus exiſtimendus erat, abortio verò veluti ſoboles fuiſſet ejus mortis, & mulier illa in eo morbo defuncta, non ex abortione, ſed ex acuto morbo ſuccubuiſſe dicenda erat: abortio enim tunc ſolùm tanquam concauſa operata eſſet, mortem accelerando, ſic & prągnantia ſanationem magis, magiſque impediendo.

Neque aliter dicendum eſſet in caſibus prągnan- 88
tium in thaſo, de quibus *Hipp. ibid. lib. 1. ſect. 2. text. 3.* mentionem his verbis habet: *In quas verò prągnantes morbus forte incidit, omnes, quod ſciam, abortionibus periclitatæ ſunt*; morbus enim ille ex ſua natura occidebat etiam extrà prągnantiam; nam, vt ibi enarrat, ex eo plures viri, quàm mulieres obierunt, ita vt ſubſequens in prągnantibus

bus abortus, tanquam effectus erat prædicti morbi, & operabatur quidem aliquid, ſed ſolum, vt dixi,
89 tanquam concauſſa. Quandocunque ergò morbus acutus præcedat abortum, vel diſpoſitionem aliquam præcedentem abortum, (vt ventris, ac renum dolores, pondus, ac non conſuetum frigus, & hujuſmodi) vel partus difficultatem, vel puerperij retentionem, vel ejus ſuperabundantiam, vel ſecundinæ difficilem eductionem, aut omnimodam retentionem, & reliqua in ſuperioribus regulis enarrata, tunc caſus pro exceptione non erunt, ſed pro lucro, vt cæteri non excepti.

Contrà verò, ſi morbus acutus ad hæc ſuprà com-
90 memorata conſequatur: nam quemadmodum acutus morbus poteſt eſſe originaria cauſa eorum omnium, quæ diximus, ſic & horum quodlibet per ſe
91 poteſt acutum morbum excitare. Ratio autem prædictorum eſt, quia ſemper in his caſibus decidendis prima, ac originaria, principaliorque cauſſa eſt attendenda, tradunt ipſi DD. *Maluaſ. Conſil.* 120. *num.* 56. *Vol.* 1. *Surd. conſ.* 301. *num.* 56. *Vol.* 3. *& conſ.* 383. *Vol. eod.* & eandem attendere Rotam in hoc ipſo caſu dixi *Boccac. de ſocier. num.* 35. *& ead. Rota in Romana ſocier. apud Zacch. in dicto tract.*
92 *de ſocier. deciſ.* 89. *num.* 3. Vbi enim duo morbi ſimul concurrunt, qui vnam, eandemque cauſam habeant, & ad vnum, eundemque finem conſpirent, vnus ſe habet vt principalis, alter, vt ejus morbi accidens, & vnus quidem per ſe erit cauſa mor-
93 tis, alter verò ex accidenti: id enim, quod primo mouet, per ſe mouet, quod verò ſecundario, ex accidenti. *Gal. de ſympt. diff. cap.* 1. *tranſ. med. claſſ.* 3. Ergò vbi requiritur præcipua, ac primaria ſubſequentis mortis cauſa in prægnante, & hujuſmodi,
94 ſemper ea attendenda, quæ effectum per ſe cauſat, & non per accidens: ſi enim talis cauſa poterat talem effectum, mortem nimirum producere, mors ſuperuenienti cauſſæ non eſt imputanda, quia cum,
95 vt infra pleniſſimè demonſtrabitur, partus, & prægnantia in caſibus exceptis, vel excipiendis, debeant ſe habere; vt cauſæ immediatæ, ac per ſe, ſi prior
96 morbus poterat cauſſare mortem, erat reſpectu ejus effectus cauſa per ſe, ac immediata mortis, ſubſequens autem ſolùm mediata, & per accidens, etiamſi priori habilior eſſet ad interimendum, dummodò prior, vt dixi, ad id ipſum habilis fuiſſet.

97 Vndè eſt, quòd non probatur mihi id, quod firmat Rota *in ſuprà citata deciſ.* quòd ſcilicet mulier magis præſumatur ex abortu deceſſiſſe, quàm ex
98 febre: nam quod illa ſupponit, falſum omninò eſt,
99 nimirum, quòd abortus ſit cauſa habilior ad mortem, quàm febris: nam plures videmus ex abortu, & cum multò minori moleſtia ſaluari, quàm ex fe-
100 bre acuta, qualis erat in eo caſu; febris enim acuta cauſa eſt, & ſignum pernicioſiſſimum. *Gal. Aphor. comm.* 4. *Aphor.* 37. *& Hipp.* 3. *Epidem. tex.* 3. *Sunt*
101 *autem, inquit, acutiſſimi, maximi, graniſſimi morbi, ac præ cæteris lethales in continua febre:* abortus autem
102 cum acutus morbus non ſit, neque etiam dici poteſt eſſe debilior cauſa ad mortem adſciſcendam, quàm febris.

Siquidem comparatione facta inter duos morbos, de majori, aut minori habilitate eorum ad in-
103 terimendum, illum proculdubio habiliorem eſſe pronunciabimus, qui per ſe poteſt occidere, at comparatis inter ſe febre acuta, & abortu, febris acuta
104 per ſe interimit, abortus non niſi cum comitem habuerit acutam febrem, aut cum alium quendam morbum læthalem excitarit; per ſe enim abortus læthalis non eſt, ſed euadit aliquandò talis ex conco-105 mitantia aliorum morbotum ac ſymptomatum, vt ex febre acuta, ex dolore, ex inflammatione, ex ſanguinis profluuio, ex retentione puerperij, & hujuſmodi; ſimpliciter verò non magis læthalis eſt abor-106 tus, ſi ad ſimplicem abortum reſpicias, quàm deſcenſio inconcoctorum ciborum à ſtomacho, & idcircò videbis quotidiè plures abortientes abſque vlla noxa permanere, & vix ex ejus moleſtia lecto ſe continere; immò ſi ad id, quod plurimum fit, reſpicere debeamus, apertiſſimè videbimus, ex abortu (licet ſit quidem ſymptoma non contemnendum) plurimum tamen mulieres innoxiè ſe habere, præſertim ſi recentior ſit, vt tradit *Roderic. à Caſtro lib.* 4. *de*
107 *morb. mul.* nam non negauerim multò majori diſcrimine teneri eas, quæ prouectiores fœtus abortiunt.

Ad id ergò, quod in eadem deciſione addit Rota, mortem ſcilicet cenſeri ex ſuperueniente cauſa
108 euenisſe, quandò non permiſit cauſa ſuperueniens videri, an mors ex priori contingeret, reſpondeo, verum eſſe, quandò prior cauſa impotens erat ad
109 mortem adſciſcendam, vel quandò ſuperueniens non habuit à priori immediatam originem; ſi et-110 enim prior cauſa ex ſui natura poterat interimere, & ſubſequens ab ea habuit dependentiam, mors priori cauſæ tribuenda; ſecùs verò, quandò vel prior cauſa non erat potens ad occidendum, vel ſubſequens ab ea non trahebat originem, vt in caſu 111 ab *Hipp.* enarrato *lib.* 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 2. de quo infrà, in quo caſu poſſet verificari ſententia Rotæ, quia febris illa, qua detinebatur mulier, de qua ibi, lenta erat, nec poterat vllo modo, vel ſaltem non niſi longo tempore interimere; at ſuperueniente puerperij retentione, & ex ea febre acuta excitata, mortem obiuit; itaque in eo caſu locum haberet Rotæ opinio, quòd mortis culpa in ſuperuenientem cauſam, quia habilior, ac fortior ad interimendum, eſſet rejicienda, at non ſic in reliquis, 112 quia priori morbo exiſtente læthali, ſubſequens habet ſe, vt effectus prioris, ſic etiam & mors.

Vnde eſt, quod ſimiliter decidi comperimus in terminis vulneris, cùm dubitatur, an quis ex vulne-
re, vel ex alio ſuperueniente morbo deceſſerit; 113 nam vulnere ex ſua natura læthali exiſtente, dubitationi non eſt locus. *Ricc. collect. deciſ. par.* 4. *collect.* 1456. hæc tamen in ſeq. quæſtione dilucidiùs pertractata, Lector humaniſſime, habebis.

SVMMARIVM.

1 *Primus caſus pro lucro.*
2 *Verba in principio prænarratæ hiſtoriæ appoſita quid importent.*
3 *Ex iis, quæ ſecundùm Naturam fiunt, non cauſatur morbus.*
4 *Maxima differentia eſt inter morbum aduenientem in partu, & morbum aduenientem ex partu.*
5 *Quicunque morbus in partu aduenit vſque ad triginta dies ex partu, & ejus cauſa eſt. Contr. ibid.*
6 *Puerperio naturaliter procedente, tamen in febre maximè ardenti, ſanguinem mittimus.*
7 *Secundus caſus pro lucro.*
8 *Prægnantia prauos gignit humores.*
9 *Humorum accumulatio in prægnante morboſa non eſt.*
10 *Prægnantia res eſt maximè naturalis.*

11 *Morbus & morbi causa res sunt præter naturam.*
12 *Prægnantes habent sanguinem deteriorem.*
13 *In senibus plura naturalia sunt, quæ in aliis ætatibus sunt præter naturam, & vice versa.*
14 *Prægnantium incommoda sunt illis connaturalia.*
15 *Nihil in his, quæ secundum naturam fiunt, formidandum, aut lethale est.*
16 *Prægnantium morbi morem excedentes occidunt, & quid tunc dicendum.*
17 *Cognati morbi nihil mali prægnantibus afferunt.*
18 *Prægnantium morbi naturales morbi dicendi sunt.*
19 *Prægnantia, & partus Naturam magnoperè fatigant.*
20 *Non potest naturale esse, quod naturam ladit.*
21 *In multis naturalibus actionibus natura laborat.*
22 *Actiones naturales cum morem excesserint, præter naturam euadunt.*
23 *Termini casus pro lucro.*
24 *In prædicto casu unde locus sit exceptioni.*
25 *Quartus casus pro lucro.*
26 *Originaria causa attendenda, si modo influat in futurum effectum.*

Casus pro lucro facientes.

QVÆSTIO V.

TAmetsi ex traditis regulis facillimè in cognitionem venire quisquis sit potuisset, quinam casus pro lucro facerent, nihilominùs, vt clariora euadant omnia, nonnullos casus hic ex Hippocr. Epidemiis translatos apponere decreui, vt facilius in veritatis notitiam venire liceat; vtque Medici, quibus nostra opinio contrariari videtur, prospiciant, qui casus pro lucro esse debeant.

1 Primus ergo enarratur in 1. *Epidem Ægr.* 11. cujus historia ita habet: Dromeadæ conjugem, postquam filiam peperisset, cæteraque omnia ritè, atque ordine procederent, postridie rigor cum febre acuta prehendit. Primò statim die præcordij dolor inuasit non sine stomachi fastidio, horrore, magnaque corporis incontinentia, neque iis, qui post coniecuti sunt diebus somnum capere potuit. Spiratio magna, subitóque reuulsa, ac velut retracta fuit. Postridiè ejus diei, quo rigor cœpit, ex aluo commodè stercora processerunt; vrinæ crassæ, albæ, turbulentæ, cuiusmodi esse solent, quæ subsederunt, vbi in matella multo tempore depositæ turbantur, neque subsidebant; noctu nihil dormiuit. Tertio ad meridiem, nouo suborto rigore, febris acuta prehendit, vrinæ similes, præcordij dolor, stomachi fastidium, & nauseaaderant, nox difficilis fuit, neque dormiuit, sudor per totum corpus frigidus diffusus est, statim tamen rursùs ad calorem rediit. Quarto præcordij dolor aliquantùm remisit, sed vna cum capitis dolore grauitas adfuit, sopore nonnihil detenta est, nares paucum stillarunt sanguinem, lingua valdè resiccata, sitibunda fuit, vrinæ tenues, oleosæ, parùm dormiuit. Quinto sticulosa, nauseabunda, vrinæ eædem, ex aluo nihil successit, circà meridiem valdè delirauit, confestimque rursùs parum ad intelligentiam rediit, vbi surrexisset, sopore detenta est, paulùm perfrixit, nocte dormiuit, delirauit. Sexto die mane nouus subortus est rigor, celeriterque recaluit, sudor toto corpore dimanauit, extrema frigescebant, deliranit, spiratio magna, & rara fuit, paulò post conuulsionibus à capite suborti, celeriter defuncta est.

In hoc casu vides, Hippocratem, vt constaret, 2
hanc ex culpa partus non decessisse, in historiæ principio verba illa apposuisse: Postquam filiam peperisset, cæteraque omnia ritè, atque ordine procederent, vt demonstraret partum, & ad partum pertinentia naturaliter processisse, morbumque ex eorum culpa non euenisse, quomodò enim ex partu, aut ex pertinentibus ad partum aduenit morbus, si ea omnia ritè, atque ordine, hoc est, secundùm Naturę præscriptum processerunt? Num ex iis, 3
quæ secundùm naturam fiunt causari potest morbus? nequaquam. Cùm ergò in hoc casu nulla euidens culpa partus appareat, licet intrà dies puerperij defuncta mulier hæc fuerit, tamen, ex mea sententia, locum exceptioni non faceret: ego enim, vt aliàs dixi, maximam differentiam facio inter mor- 4
bum aduenientem in partu, & morbum euenientem ex partu, aut ex causa partus, quam differentiam non considerantes aliqui, omnem morbum in partu 5
euenientem etiam post triginta dies volunt ex partu, & ex ejus causa esse; cùm tamen in praxi pateat, 6
rationales Medicos contrarium tenere; quia aliquandò puerperio ritè, ac naturaliter procedente, & puerpera febre ardente, aut simili laborante, non modo sanguinem mittimus, sed mittimus etiam ex superioribus partibus, si in iis morbi causa existit, ita enim veram medendi, ac rationalem Methodum jubere probat firmissimis rationibus, multisque doctissimorum virorum auctoritatibus *Lazar in lib. de sect. Ven. in Cub. in puerper. cap. præcipuè* 8. & 9. & ratio est, quia neque partum, neque puerperium curamus, sed febrem. vt docet apertissimè *Fernel. in Meth. medi. lib.* 2. *cap.* 8. si ergò non curamus partum, neque puerperium, vt ipse inquit, signum est, ea omnia culpa, ac labe tunc temporis carere, morbum autem penes alias causas residere.

Secundus casus, qui pro exemplo adduci potest, enarratur *lib. eodem hist. seu Ægr.* 13. quæ licet ex eo morbo conualuerit, ponamus tamen, vt meliùs pro exemplo satisfaciat, quòd obierit, habet etgò, vt sequitur.

Mulier quædam trimestri fœtu grauida, quæ in 7
littore decumbebat, igne, hoc est, vehementi febre correpta est, statimque ex lumbis dolor inuasit. Die tertio ceruicem, & caput, circa jugulum, manumque dextram dolor occupauit, celeriter verò lingua voce defecta est, manus dextra non sine conuulsione elanguit, quale quid in partium resolutionibus, leuibusque syderationibus contingere solet; delirauit prorsùs, nox difficilis, & laboriosa fuit, neque dormiuit; ex aluo biliosa, sincera, & pauca secesserunt. Quarto linguæ vox soluta est, eorundem conuulsiones, & vndique dolores perdurabant, præcordia cum tumore dolor occupauit, somnum non capiebat, prorsùs delirauit, alui perturbatio aderat, vrinæque tenues, nec probati coloris reddebantur. Quinto febris acuta prehendit cum præcordiorum dolore, penitùs delirauit, alui recrementa biliosa erant, sub noctem sudor obortus est, & à febre vindicata. Sexto ad mentem rediit, alleuatunt omnia, ad jugulum verò sinistrum perseuerabat dolor, sitibunda erat, vrinas tenues reddidit, neque quieuit. Septimo tremor corripuit, aliquantulum sopora est; nonnihil juguli, & brachij sinistri dolor perseuerauit, cætera verò alleuarunt, ad se planè rediit. Tribus autem diebus defecit febris, ab eaque immunis visa est. Vndecimo rediit, & nouo insuper orto rigore.

gore, febris vehemens corripuit, ad decimum verò quartum diem bilioſa, flaua crebra vomitione refuſa ſunt, oborſoque ſudore à febre judicatione eſt liberata.

Ponamus ergò, quòd ex hoc morbo mulier hæc obiiſſet, annue, obſecro, vndè velis morbi hujuſce culpam, ac cauſam penes prægnantiam præcipuè, ac primariò reſidere, cùm nihil quicquam prægnantia mulierem illam læſerit? Dices, prægnantiam in
8 cauſſa fuiſſe, vt humores praui, ac multi in ejus corpore accumulati fuerint, ex his autem morbum eſſe procreatum, atque hoc pacto euenientis morbi omnimodam culpam ſolius prægnantiæ fuiſſe.

9 Reſpondeo, quod humorum accumulatio in prægnante per ſe morboſa non eſt; alias enim cùm in omni prægnantia ea humorum aggregatio fiat, omnis prægnantia vel morbus eſſet, vel mor-
10 bi cauſa, quod falſum omninò eſt, cùm prægnantia, vt patet, & omnibus in confeſſo eſt, & ſuprà ſatis ſuperque probatum, res ſit maximè naturalis, morbus autem, & morbi cauſa res ſint præter naturam, vt millies docuit *Gal.* præſertim
12 10. 1. & 2. *Meth.* Etiamſi ergò prægnantes ſanguinem habeant deteriorem, & non parum, vt *Gal. comm.* 1. *de Nat. hum. tex.* 27. fatetur, & *comm.* 3. *de morb. Vulg. lib.* 3. *ægr.* 2. & elicitur *ex Hipp. in* 1. *de morb. mul.* tamen non minùs naturalis eſt illis hæc ſanguinis impuritas, quàm multa non diſſimilia naturalia ſint ſenibus, in quibus quamplurima
13 competerent, quæ in aliis ætatibus præternaturam eſſent, in ipſis verò connaturalia ſunt, & ſic etiam multa aliis ætatibus ſunt naturalia, quæ ſenibus non niſi præter naturæ inſtitutum acciderent.

14 Incommoda igitur, & morbi, quibus pleræque prægnantium detinentur, præter naturam non ſunt, ſed naturales. *Vgo Senen. in art. par. Gal. cap.* 2. *par.* 2. *verſ.* 2. *dubitatur. Cagnat. in lib. de mor. cauſ. par. circa prin.* Quamdiu verò hæc incommoda, affectus, ſymptomata, ſeu morbi, quibus affliguntur prægnantes, ſuum morem ſeruabunt, prægnans ab omni periculo immunis omni ex parte erit: nihil enim
15 in his, quæ ſunt ſecundùm Naturam, neque formidandum, neque lethale contingit. *Hip. in lib. de dieb. decret. in princ.* quod etiam optimè demonſtrabat *Plato in Timæo in f.* At ſi ſuum morem prætergrediantur, tunc naturalem ſtatum mutantes af-
16 fectus illi in præternaturalem abeunt, & facilè occidere poſſunt; tunc autem majorem humorum colluuiem, ac impuritatem, quàm naturalis prægnantis ſtatus requirat, in ejus corpore aggregatam eſſe conſtabit; at ejus rei cauſa non fuit, neque dici poteſt fuiſſe prægnantia, ex qua nullus niſi leuis, & minimè lethalis affectus cauſari aſſolet;
17 & idcircò *Hip. in lib. de Nat. Puer.* ex cognatis morbis prægnantium (quales ſunt, quos familiares vocabat ipſe 3. *Epid. & Ariſt.* 3. *de hiſt. Anim. cap.* 4. & quos etiam idem *Hip.* 6. *Epid. ſect.* 8. *tex.* 30. & 2. *Prad. poſt princ.* connaturales nominabat) nullum malum prædicit, ſed ex non cognatis: Si enim, inquit, mulier vtetum gerens morbo aliquo minimè cognato laboret, in partus purgatione perit, ſi qui ergò morbi prægnantiam concomitentur, ij naturales morbi dicendi, vt de ſenectute firmabat Ariſt.

Neque dicas, id veritatem non habere ex eo,
19 quod prægnantia, & partus ipſam Naturam maximoperè fatigant, ac exagitant, & idcircò non poſſe
20 eſſe naturale id, quod naturam ipſam lædit: nam ſi multa alia, quæ maximè ex Naturæ intentione fiunt, contemplaberis, videbis etiam in his non leuiter interdum ipſam laborare, vt in dentium emiſſione, in menſtruorum purgatione, in mictione, in dejectione, in fame, in ſiti, & huiuſmodi; quæ ta-21 men omnia adeò naturalia ſunt, vt per ipſa Natura 22 conſeruetur, quandiu naturalem morem non excedunt; ſic etiam, & non aliter de prægnantia, & partu dicendum, in quibus ſi morbi non ex euidenti eorum culpa pullulent, non ſunt illis tribuendi, neque ab illis primariam, ac immediatam cauſam habuiſſe firmandum eſt. Quamobrem Rotam in aliàs citata decif. non benè prorſùs iudicium tuliſſe conſtat, cùm caſum illum pro exceptione euenſſe voluerit; nam prægnantia ibi habuit ſe tanquam remota cauſa, & clarè patuit in ea ægrotante multò majorem humorum accumulationem eſſe factam, quàm naturaliter prægnantiæ conueniat, vndè patet culpam morbi non fuiſſe penes prægnantiam, ſed penes eius ſubiecti impuritatem, atque ea ratione caſum illum pro lucro omninò fuiſſe: & licet ſciam Reuerendiſſ. ac Excellentiſſ. D. meum Cynthium Clementem (quem alias honoris cauſa in hiſce quæſtionibus nominaui) in contrariam abiiſſe opinionem, & fauorabilem ſententiam à Rota reportaſſe, tamen certò certiùs ſcio, illum pro humanitate, quam in eo ſemper expertus ſum, non ità ægrè, vt nonnulli faciunt, ſuſtinere, vt quiſquis ſit pro veritate etiam contrà ſuam opinionem diſputare poſſit, eiuſdem veritatis indagandæ gratia; immò idipſum illi & probari, & ſummoperè arridere notum habeo, pleriſque verò contrà præceptorum auctoritatem loqui piaculum eſt, naſoque ſuſpendunt extrà præceptoris ſententiam vagantem, quaſi idem ſit philoſophari, ac præceptoris mendicatas opiniones de verbo ad verbum mente tenere, & ne latum quidem vnguem ab eis ſeſe auertere; ſed hæc obiter, licet fortaſſe non extrà rem, dicta ſunto.

Sed iam tertium caſum proponamus, qui enarratur *ſept. Epid. tranſ. med.* & habet ita: Ad vergi-23 liarum occaſum Olympiadæ vxorem octo menſibus vtero gerentem ex caſu febris acuta corripuit, lingua æſtuans, ſicca, aſpera, pallida, oculi pallidi, corpus mortuo ſimile, abortu quinto die abſque labore eſt liberata, & ſomnus, vt videbatur, cum ſopore adfuit; ſub veſperum cum excitaretur, non ſentiebat, ſternutamentum cienti medicamento ceſſit, potionem recepit, & ſucci ptiſanæ nonnihil, potionem deglutiens aliquantulum tuſſiuit; vox ſolora non erat, neque ipſa quicquam conualeſcebat, oculi demiſſi erant, ſpiratio ſublimis, quæ naribus trahebatur, color prauus, ſudor pedes, & crura, cùm morti eſſet proxima, occupabat; mortua eſt.

In hoc caſu dubitari poſſet, an ficret locus exceptioni, ac profectò affirmatiuè eſſet decidendum, 24 non tamen ex hoc capite, quòd mors ex prægnantia contigiſſet, ſed quòd ex vi externa, nimirum ex caſu; atque idcircò hìc eum appoſui: nam pone, febrem ex alia cauſa contigiſſe, quæ externa non fuerit, caſus iam pro lucro eſſet, etiam ſecuto abortu, nam abortus ad febrem acutam ex ſua natura lethalem eſſet conſecuta. Poſſumus & hic hiſtoriam vxoris Philini apponere, quam ſuprà pro exceptione adduxi, Galeni ſententiam ſecutus, qui puerperij retentionem febrem preceſſiſſe voluit: nunc autem Cagnati præceptoris mei ſententiæ adhærentes,

demus, quòd febris præceſſerit, dehinc ad illam ſecuta fuerit puerperij retentio, hac enim ratione caſus pro lucro erit, qui talis eſt.

25 Philini vxorem in Thaſo, quæ filiam peperterat, cùm ex Naturæ præſcripto purgationes procederent, cæteraque leuiter haberet, decimoquarto poſt partum die ignis, hoc eſt febris vehementiſſima cum rigore prehendit. Huic circa exordia otis ventriculi dolor contigit, & præcordiorum dextrorum, locorum muliebrium dolores, voce defecta eſt, ex ſubdito autem peſſo iſta quidem alleuata ſunt, capitis verò, & ceruicis, lumborumque dolores perſeuerabant, ſomni non aderant, extrema frigida, ſitibunda erat, aluus aduſta, pauca demittebat, vrinæ tenues, & per initia decolores. Sexto die ad noctem multùm delirauit, rurſuſque ad intelligentiam rediit. Septimo ſiticuloſa, dejectiones bilioſæ in plenum, & aſſatim coloratæ. Octauo, nouo rigore ſuborto, febris acuta prehendit, conuulſiones multæ non ſine dolore; multùm deliranit; glande ſubdita, ad deſidendum exurexit, multaque prodierunt cum bilioſo affluxu; ſomnum capere non poterat. Nono conuulſiones. Decimo aliquantulùm mente conſtabat. Vndecimo dormiuit, omnia in memoriam ſubierunt, ſed ſtatim turſus delitauit; conuulſa autem vrinam confertim multam reddidit, tarò ab iis, qui aſſidebant, admonita craſſam, albam, quale quid in ſubſidentibus vrinis viſitur, quæ longo interuallo in matula depoſitæ returbantur, eaque non ſubſidebant, ſed colore, & craſſitudine veterini generis vrinas referebat; atque iſtiuſmodi fuerunt vrinæ, quas videre licuit. Ad decimumquartum diem totum corpus, palpitationes occuparunt, multùm loquebatur, aliquantulùm mente conſtabat, ſed confeſtim rurſùs deſipuit. Circà decimumſeptimum voce defecta eſt. Vigeſima obiit.

Patet in hac hiſtoria, neque difficilem partum, neque ſecundinæ difficilem eductionem, neque eiuſdem retentionem, neque item retentionem puerperij (ſi Cagnato adhærere libeat) neque quicquam eorum, quæ ad partum pertinent, potuiſſe primùm febrem cauſare. Culpa ergò febris non eſt in partum reiicienda, & conſequenter, neque culpa ſubſecutæ mortis: etiamſi enim retentio puerperij & febrem adauxerit, & mortem acceleraverit, tamen quia ea ad febrem ſubſecuta eſt, vt Cagnato placet, in conſideratione hìc non habenda, quia prima, ac originatia cauſſa attendi debet, dummodò
26 influat in futurum effectum, & poſſit mortem cauſare, vt in ſeq. quæſtione pleniſſimè exponemus.

Ex his ergò hiſtoriis (quæ tamen pro exemplo adductæ ſunt, etiamſi difficultatis aliquid nonnullis excitare poſſent) cæteros ſimiles caſus venari licebit, in quibus lucro, non verò exceptioni locus eſſe debebat, omninò enim concedendum eſt, dari tales caſus, qui non ex partus, aut prægnantiæ primaria culpa eueniat; qui tamen euentu minimè poſſibiles Cagnato videntur, quaſi prægnans, aut parturiens non poſſit ex alio morbo, quàm ex prægnantiæ, vel partus defectu interire; aut veluti prægnans, ac parturiens, ſi ex prægnantia, aut partu in morbos non laberentur, & interirent, omninò immortales, ac impatibiles exiſterent; quod an ita ſit, ipſe videat, iudicetque.

SVMMARIVM.

1 *Culpa mortis aliquandò tota partus, & prægnantiæ eſt, aliquando verò non.*
2 *In quibus caſibus ſolus partus, & prægnantia culpanda.*
3 *Duo euentuum genera in prægnante, & parturiente conſiderata.*
4 *Caſus ex partu & prægnantia immediatè dependentes, locum exceptioni faciunt.*
5 *Immediatam cauſam in omnibus attendunt Iuriſperiti.*
6 *Immediata cauſa quid.*
7 *Cauſa immediata poſita, ponitur effectus, atque ea ceſſante, ceſſat effectus.*
8 *In quibus caſibus partus, & prægnantia ſint immediata cauſſa ſuccedentis mortis. Et in quibus non, num. ſeq.*
10 *Partus & prægnantia debent eſſe cauſſa proxima mortis.*
11 *Cauſſa proxima eadem eſt cum immediata.*
12 *Partus, & prægnantia debent eſſe cauſſa finales mortis.*
13 *Cauſſa finalis quæ.*
14 *Omnes cauſſæ agunt gratia cauſſæ finalis.*
15 *Exemplum in caſibus exceptionis. & num. 22. 24. & 28.*
16 *Cauſſa finalis eſt fons aliarum cauſſarum.*
17 *Cauſſa finalis eſt aliarum cauſſarum cauſſa.*
18 *A cauſſa finali omnia appellativa conuenit.*
19 *Ob cauſſam finalem immediatè fit id, quod fit.*
20 *Cauſſa finalis non eſt propter aliam cauſſam.*
21 *Omnes cauſſæ ſunt propter finalem.*
23 *Cauſſa finalis eſt ſola cauſſa.*
25 *Non ſatis eſt in caſibus excipiendis, vt partus, vel prægnantia ſint mediatæ cauſſa mortis.*
26 *Cauſſa mediata non meretur nomen cauſſæ, ſed occaſionis. Sic & cauſſa remota, num. 30.*
27 *Mediata cauſſa quæ.*
29 *Partus & prægnantia non debent eſſe cauſſa remota mortis in caſibus exceptis.*
31 *Occaſiones dicuntur parua cauſſa.*
32 *In quibus caſibus partus, & prægnantia ſint remotæ cauſſæ mortis.*
33 *Partus, & prægnantia non debent eſſe impulſiuæ cauſſæ ſuccedentis mortis.*
34 *Impulſiua cauſſa ceſſante, non ceſſat effectus.*
35 *Effectus nullam habet dependentiam à cauſſa impulſiua.*
36 *Impulſiua cauſſa facit effectum ſolum eſſe facilius.*
37 *Impulſiua cauſſa coadiutrix dicta.*
38 *In quibus caſibus partus, & prægnantia habeant ſe vt impulſiuæ cauſſæ ſubſequentis mortis. & num. 43.*
39 *Impulſiua cauſſa eſt cauſſa abuſiuè.*
40 *Impulſiua cauſſa eſt ſemper concauſſa.*
41 *Impulſiua cauſſa habet dependentiam ſemper ab alia.*
42 *Impulſiuam cauſſam non habens in conſideratione Leges.*

Partus & prægnantia in caſibus exceptionis quomodò debeant eſſe mortis cauſſa.

QVÆSTIO VI.

SEd vt magis magiſque rei veritas innoteſcat, videamus iam ipſorum Iuriſconſultorum circa eam rem definitionem; nam penes illos, vt qui Iuſtitiam

ſtitiam miniſtrant, plena poteſtas reſidet talia declarandi. ergò ex ſuperioribus manifeſtum eſt, quod partus & prægnantia, cæteraque ad illa pertinentia aliquandò ita ſunt euenientis mortis cauſſa, vt tota culpa penes illa reſideat, neque alia cauſſa, niſi ab eis originem habeat, ab eiſque omninò dependeat, culpari poſſit, aliquandò verò alias cauſſas ad partum, & prægnantiam accedere, quæ & ipſa labefactant interdum, & præternaturalia reddunt, & præcipuam culpam euenientis mortis habent.

2 Nam nullus hoc negare poteſt, cùm vbi ſolus partus difficilis ſit, vbi ſola retentio puerperij, & huiuſmodi quicquam agit, ſolus partus difficilis, aut puerperij retentio culpanda, abſque eo quod aliam cauſſam accuſemus, etiamſi ad hæc, & febris, & dolores, & inflammationes, & ſimilia quædam ſubſequantur: vbi verò febris, vel ſimile quid in partu, aut prægnantia primo abſque vllo partus, aut prægnantiæ vitio eueniat, culpari etiam poſſe febrem, & huiuſmodi, licet etiam partum, & prægnantiam culpa carere nolis.

3 His ita ſe habentibus, hæc duo euentuum genera in prægnante, aut parturiente conſiderata ſunt, nimirum eorum vnum, quorum tota culpa ita penes partum, & prægnantiam reſidet, vt partus, & prægnantia ſolæ, ac immediatæ cauſſæ eorum ſint, alterum verò eorum, quorum culpa (etiamſi contendas partim eſſe penes prægnantiam, & partum) principaliter tamen, & originariè ab alia cauſſa dependeat, ita vt in primo genere partus, & prægnantia immediatè agant, in ſecundo non immediatè, ſed per præcedentem morbum.

Iuxtà hanc ergò conſiderationem verba contractus ita intelligi debere ſtatuerunt Iuriſconſulti, vt
4 qui caſus ex prægnantia, & partu immediate dependent, locum exceptioni faciant, qui verò non im-
5 mediatè pro lucro eſſent, & non abſque ratione, cùm in cæteris etiam omnibus immediatam cauſſam leges attendant. *l. Sed ſi plures. §. in Arrogat. ff. de vulg. & pup. Tiraq. in tract. ceſſ. cauſſ. limit.* 20. *numero ſexto. Rota in noviſſ. deciſ.* 304. *numero quinto, part.* 1.

6 Eſt autem immediata cauſſa, prout ipſi Legumperiti declarant, illa ſine qua effectus ſequi non poteſt. (omittam enim pro nunc Philoſophorum, & Medicorum in hac re auctoritates) *Tiraq. eod. tract. limit.* 20. *num.* 18. *Surd. conſ.* 312. *num.* 25. *tom.* 3.
7 Nam cauſſa immediata poſita ponitur effectus, eaque ceſſante, ceſſat item effectus. *Tiraq. vbi ſupra num.* 1. Si ergò caſus prioris ordinis accipias, vt
8 verbi gratia mulierem ex mera difficultate partus obeuntem, videbis immediatam mortis cauſſam fuiſſe eam partus difficultatem, cùm ea poſita ſecuta ſit mors, nam & ea ſublata ceſſabat mortis effectus; at ſi caſus ſecundi ordinis conſideraueris & prægnan-
9 tem mulierem ex acuta febre defunctam, manifeſtiſſimè comperies, prægnantiam non potuiſſe eſſe immediatam febris illius, aut mortis cauſſam, nam & ea poſita non ſequebatur mors, neque ea ſublata ceſſabat effectus mortis, ſiquidem & ad febrem malignam, atque acutam ſubſequi poterat, quòd ſi dicas, febrem acutam faciliùs interficere prægnantem, quàm non prægnantem, ego nil moror, neque enim attendi debere declarant Iuriſconſulti, vt infrà clariſſimè patebit.

Præterea id ipſum apertiùs declararunt dicentes,
10 quòd in caſibus exceptionis partus, & prægnantia
11 ſint cauſſæ proximè ſubſequentis mortis; eſt enim cauſſa proxima eadem cum immediata. *l. ſocium qui in eo §. 1. ff. pro ſocio.* ex hoc ſignificantes id, quod ſæpè iam dixi, effectus mortis in caſibus excipiendis debere totaliter, & omni ex parte à prægnantia, & partu dependere, ita vt præcipuam, ac primariam originem ab illis habeant, non verò ab aliis quibuſcunque cauſſis.

Quinimmò addiderunt, ad effectum eundem ex- 12
cipiendi debere partum, & prægnantiam eſſe finales cauſſas mortis, ſumpto enim nomine finalis cauſſæ in eo ſenſu, quem ipſi ſuo loquendi modo intelligunt, manifeſtum omninò ſit, quales caſus excipi debeant, & quòd non omnes promiſcuè: hoc enim clarè patebit, ſi ipſius finalis cauſſæ proprietates ab ipſis allatas inſpexerimus, quas exemplificare in allatis caſibus licebit.

Primò enim cauſſam finalem eam eſſe dicunt, 13
quæ per ſe infert in quemlibet effectum *Tiraq. vbi ſup. limit.* 1. *num.* 25. & meritò, quia eius gratia omnes cauſſæ agunt. *Ariſt. Moral. Nicom. lib.* 1. *cap.* 7. 14
Vides autem in caſu illius, quæ ex ſola difficultate partus obit, eam partus difficultatem per ſe inferre 15
in mortem, in prægnante verò, quæ ex acuta febre obit, prægnantiam non per ſe inferre, ſed per accidens, ac mediante febre; ergò prior caſus, vbi difficultas partus fuit finalis cauſſa mortis, erit pro exceptione ſecundus nequaquam, quia prægnantia finalis cauſſa ibi non eſt.

Secundò finalem cauſſam dicunt eſſe fontem alia- 16
rum cauſſarum. *Bald. in l. Eam quam. C. de fideicom. verſic. venio ad notat.* & rectè ob id *Tiraq. ibid. limit.* 17
1, *num.* 5. dicebat, eam eſſe aliarum cauſſarum cauſſam, quamobrem iure merito ab ea omnia appellare conuenit, cùm ſit dignior omnibus cauſſis. 18
Ariſtot. 2. de Anim. tex. 133. *& ibi Auerr. in comm.*
ob eam ergò immediatè fit id, quod fit. *Tiraq. limit.* 19
13. *num.* 9. nam ea non eſt propter aliam. *Auerr.* 3. 20
Metaph. tex. 8. ſed aliæ propter illam. *idem* 3. *eiuſ-* 21
dem tex. 2.

In caſu ergò difficultatis partus, ea difficultas fons 22
eſt, & origo eorum omnium, quæ ſubſequuntur, vt doloris, febris inflammationis, deliquij, & huiuſmodi; contrà in febre acuta prægnantem obſidente prægnantia per ſe non eſt cauſſa febris, ſed febris eſt quidem cauſſa per ſe mortis, quemadmodum & eorum omnium quæ eueniunt, fons eſt, & origo, vt abortus, delirij, aliorumque omnium ſymptomatum, quæ & febrem concomitantur, & ægros ad interitum perducunt.

Tertiò finalem cauſſam eam propriè dici affirmant, 23
quæ ſola cauſſa eſt, non autem concauſſa. *Tiraq. vbi ſup. limit.* 22. *num.* 3. In caſu verò difficultatis 24
partus vides, eam fuiſſe per ſe ſolam cauſſam, in febre in prægnante vides, quòd etiamſi prægnantiam accuſes, tamen ſola cauſſa non eſt, ſed concauſſa, quia à febre acuta primò, ac per ſe dependent omnia, quæ in prægnantiam reiicis.

His quoque non contenti Iuriſconſulti, vt in re dubia nihil relinquatur, quod obſcurum remaneat, poſtquam declararunt, verba contractus debere intelligi, vt ſuprà diximus, nimirum, vt partus, & prægnantia ſint in caſibus excipiendis cauſſæ immediatæ, proximę, & finales mortis, id ipſum magis patefecerunt dicentes, non ſatis eſſe in prædictis caſibus, vt partus & prægnantia ſint cauſſę mediatę, cùm tales non mereantur nomen cauſſæ, ſed po- 25
tius occaſionis. *Mohed. deciſ. 6. aliàs* 3. *de præ-* 26
bend. numero 2. nam cauſſa mediata eſt, quæ non

27 per ſe, ſed per aliud operatur, vt patet. in caſu ergò
28 difficultatis partus illa per ſe operatur, in febre acuta prægnantis, prægnantia per ſe non operatur, ſed mediatè, & occaſionis potiùs nomen ſibi vendicare debet, quàm cauſæ.

29 Secundò addunt, quòd non debeant eſſe cauſſæ
30 remotæ; nam & hæ occaſionis nomen merentur potiùs, quàm cauſæ. *Tiraq. vbi ſup. limit.* 20. *num.* 3. &
31 *limit.* 13. *num.* 8. occaſiones autem ob earum agendi inefficientiam vocabat *Gal. comm.* 1. *in* 3. *de morb. vulg. Aeg.* 3. *tex.* 15. & *comm.* 3. *eiuſdem tex.* 22.
32 partes cauſſas, quaſi inſufficientes ad effectum producendum, quemadmodum ergò in priori caſu partus difficultas eſt cauſſa proxima, ſic in poſteriori prægnantia eſt cauſſa remota, occaſionem potiùs præbet morbo, quàm vere illum cauſſet.

33 Denique nolunt admitti Iuriſperiti inter caſus exceptionis eos, in quibus partus, prægnantia, & huiuſmodi, habent ſe vt cauſſæ impulſiuæ morbi, aut mortis, cuius quidem cauſſæ multas aſſignant proprietates de directo proprietatibus finalis cauſſæ oppoſitas, vt videre poteris.

34 Nam quemadmodum finali cauſſa ceſſante, ceſſat effectus; ita contrarium euenit de impulſiua. *Glo. in l. Cum ancillam. C. de condit. ob cauſſ. dat. Glo. Inſtit. de milit. teſtam.* §. *Illis autem. Cagnol. in Auth. ex cauſſ. c. de lib. præt. num.* 79. *Tiraq.* qui quam plurimos citat in ſæpè allegato *tract. limit.* 1. *num.* 1. *Caſtrac. de ſocied. cap.* 18. *num.* 16.

35 Secundò, ſicuti effectus dependet à finali cauſſa, cùm ea ſit cauſſa principaliſſima, ſic è contrario nullam habet dependentiam ab impulſiua, nec in ea fundatur. *Tiraq. limit.* 1. *num.* 3. *Caſtracan. ibid.*

36 Tertiò, finali cauſſæ effectus immediatè ſuccedit, vel eſt in proxima potentia vt ſuccedat (hoc enim ſatis eſt ad conſtitutionem eius cauſſæ) impulſiua verò ſolùm facit eum eſſe facilius, & nihil operatur præterquàm ad benè eſſe. *Tiraq. vbi ſup. limit. cad.*
37 *num. cod. & num.* 88. *Caſtrac. de ſoc. vbi ſup.* quamobrem *Gal. in Introd. cap.* 8. talem cauſſam coadjutricem appellauit, quam quidem morbum ſua virtute efficere non poſſe dicebat, ſed alteri auxiliari. Plato verò in *Dialog. de Regno ante med.* non ſecùs ac Gal. hanc cauſſam adiuuantem nominat, & non cauſſam, ſed potiùs concauſſam.

38 In propoſitis verò caſibus vides partus difficultatem per ſe mortem accerſere, prægnantiam verò non, ſed tamen auxiliari morbo, ſeu aliis quibuſcunque cauſis, ex quibus dependeat morbus, quin etiam ad partus difficultatem vides effectum vel immediatè ſuccedere, vel eſſe ſaltem in proxima potentia vt ſuccedat; ad prægnantiam verò non, ſed operari tantùm, vt effectus ille facilius eueniat.

39 Quartò, ſicuti finalis cauſſa eſt propriè, ac verè cauſſa, & idcircò eam primam, ac maximè principalem dicebat eſſe *Gal. de cauſſ. Procat. capite* 1. *verſ. fin. claſſ.* 3. ſic impulſiua abuſiuè cauſſa eſt. *Tiraq. vbi proximè num.* 5.

40 Quintò, cauſſa finalis eſt ſola cauſſa, impulſiua verò eſt ſolummodo concauſſa, impellens fouens, & irritans finalem, facitque, vt ſuprà dixi, tantùm ad benè eſſe.

41 Vltimò, cauſſa finalis à nulla alia cauſſa dependentiam habet, ſed cæterę omnes ab ipſa, impulſiua
42 ſemper ſubſequitur ad aliam cauſſam, & ab ea dependentiam habet, vndè iure merito eam in conſiderationè non habent Iureconſulti, ſed finalem. *Tiraq. vbi ſupra num.* 3. *Maluaſ. conſ.* 126. *num.* 81. *vol.* 1. *Menoch. conſ.* 41. *num.* 16. *Tom.* 1. *Gratian. diſcept. forenſ. cap.* 558. *num.* 23. *tom.* 3.

43 Itaque in difficultate partus facile vides eam difficultatem fuiſſe propriam, ac primariam mortis cauſſam, in caſu verò prægnantis ex febre decedentis vides, prægnantiam proprie non fuiſſe cauſſam mortis, ſed febrem: ſic in priori caſu difficultatem partus fuiſſe ſolam cauſſam, atque à nulla alia originem habuiſſe, vnde ea mereri debet nomen finalis cauſſæ, in poſteriori verò prægnantiam fuiſſe concauſſam, & ſi quid operata eſt ita vt cauſſæ nomen, mereatur, tamen non mereri finalis cauſſæ nomen, attenta Iuriſperitorum in hac re declaratione.

SVMMARIVM.

1 *Primus dubitandi caſus, quem decide vt num. ſeq. & num.* 6. *vide notata num.* 3.
4 *Infirma mulieres non fiunt prægnantes, amplia vt num.* 5.
7 *Secundus caſus, quem decide vt num. ſeq. contrarium num.* 9. *diſtingue vt num.* 14.
10 *Adueniente noua cauſſa, morbus non erit recidiua.*
11 *Morbus, & recidiua habent vnam, eandemque cauſſam. & num.* 28.
12 *Recidiua ſit ex reliquiis prioris morbi.*
13 *In recidiua idem morbus reuertitur.*
15 *In hoc caſu* 2. *ſi ſecundus morbus eſt recidiua, originaria eius cauſa videtur fuiſſe partus, aut prægnantia.*
16 *Non poteſt dici ſanatus is, in quo adhùc reliquiæ prioris morbi aſſeruantur.*
17 *Recidiua cognitio ex quibus habeatur.*
18 *Ex ſolutione prioris morbi quomodo cognoſcatur recidiua.*
19 *Ex ſtatu ægrotantis antè aduentum ſecundi morbi quomodò cognoſcatur recidiua.*
20 *Sanatus quando quis dicatur.*
21 *Ex tempore intermedio inter priorem morbum, & poſteriorem quomodò habeatur recidiua cognitio.*
22 *Reliquiæ prioris morbi citò faciunt recidiuam.*
23 *Ex ægritudinum ſpecie quomodò cognoſcatur recidiua.*
24 *Poſterior morbus etiamſi ſit contrariæ ſpeciei, tamen poteſt eſſe prioris recidiua. & num.* 29.
25 *Nonnulli morbi in contrarias diſpoſitiones ægros trahunt.*
26 *Rota præſumptio, quòd ſecundus morbus ſit recidiua, reprobatur. declara vt num.* 31.
27 *Secundus morbus poteſt eſſe eiuſdem naturæ cum priore, & non habere eandem cauſſam.*
28 *Prioris morbi cauſſam ceſſiſſe quid probet.*
29 *Tertius caſus, quem decide vt num. ſeq.*
30 *Fruſtrà, exiſtentibus cauſſis morbi euidentibus, alias perquirimus.*
31 *Quartus caſus, quem decide vt num. ſeq. & declara vt num.* 36.
32 *Æquitas reſpicienda, & fraudis occaſio tollenda.*
33 *Quintus caſus. vide numero ſeq. decide tamen vt num.* 41.
34 *Sextus caſus. decide vt num. ſeq.*
35 *Ob individuorum multitudinem caſus poſſunt in infinitum variari.*

Caſus

Caſus aliqui dubij proponuntur, ac reſoluuntur.

QVÆSTIO VII.

QVamquam vniuerſalibus illis regulis ſuprà in quæſt. quarta traditis, ac deinceps hiſtoriis, quas in quæſt. quinta enarraui, omnes caſus penè euentu poſſibiles comprehendi poſſunt, tamen quia in particularibus ſolent plurimùm ita variari, vt dubium excitare leui negotio poſſint, vt illud omnimodè diluamus, nonnullos inſuper caſus hic proponam, qui pro reliquorum regula inſeruiant, & ex
1 quibus, ſi qui alij dubij exiſtant, facilè decidantur.

Primus caſus proponitur à *Cagnoto in libello ſæpiùs citato de mort. cauſ. part. in fin.* & eſt hujuſmodi: Mulier ex vtero laborans concipit, & abortu, vel partu ſecuto, ex eodem morbo in partu ſecuto, vel abortu perit; dubitari poteſt hic, num exceptioni, vel lucro locus dandus ſit. Ponamus autem caſum de quo Hipp. *lib. 2. de morb. mul.* nimirum, quòd mulier aliqua fluore muliebri dicto laboret, & concipiat, ac in partu pereat, vt euenire tradit Hipp. in his verbis: *Quòd ſi vtero conceperit, morbus reuertitur, quo caſu perit.* (licet non dixerit hic Hipp. eam in partu perire, ſed quandocunque ex ejus morbi reuerſione.)

2 Reſpondet Cagnatus, quòd hic caſus eſt pro exceptione, vt omnes apud ipſum ſunt, & rationem eſſe dicit, quia priot morbus, ſeu cauſa inſufficiens erat ad adſciſcendam mortem, & idcò non eſſe attendendam concludit.

3 Nota, quòd cum proponitur mulier ex vtero laborans, quæ concipiat, proponitur quid euentu
4 valdè difficile, non enim ſolent prægnantes fieri mulieres infirmæ; notiſſimum eſt nobis Medicis, & fir-
5 mant etiam ipſi Iuriſconſulti. *Rota in Romana ſocietatis. Ven. 11. Ianuar. 1619. coram Cardin. Sacrato*, quod multò magis procedit, vbi ex vtero ſint infirmæ, quod apud nos probatione non eget, & faciunt multæ Hipp. auctoritates in libb. ad mulieres pertinentibus, & *Aphor. lib. 5. Aphor. 62.* & aliæ, quas hic adducere minùs neceſſe eſt; neque enim proponit Cagnatus morbum ita leuem, quin non potuerit longo ſaltem ſpatio interficere; ſit tamen quomodocunque caſu eueniente, licet euentu ſit
6 difficillimus, locus exceptioni fiet, propter eandem cauſam, quam affert Cagnatus.

7 Secundus caſus affertus ab eodem Cagnato ibidem, & habet, vt ſequitur: Mulier ex partu, aut prægnantia morbum aliquem contrahit, & ex eo optimè, ac omni ex parte ſanata, aliquantò dehinc interjecto ſpatio, in eundem morbum recidit, & ex eo denique perit.

8 Reſpondet Cagnatus, quòd, niſi conſtet adue-
9 niſſe nouam cauſam, exceptioni debeat eſſe locus in hujuſmodi caſu. Ego in contrariam ſententiam venirem, licet multùm vrgeat apud me præceptoris mei auctoritas; ratio autem eſt, quia quemadmodum, vt ipſe inquit, difficillimum eſt probare non adueniſſe nouam cauſam, ita, inquam, facillimum eſt probare, adueniſſe: & tamen etiamſi probari poſſet, nullam acceſſiſſe nouam cauſam, non imputandus eſſet partus, aut abortus ſubſecutæ mortis, quia in eo caſu partus, & abortus eſſent ſolummodò cauſæ remotæ, neque operarentur vt proximæ, & ſic in conſideratione non eſſent habendæ: nam & ipſe Cagnatus fatetur, partum, & prægnantiam reſpectu poſterioris morbi eſſe remotiores cauſas.

Et aduerte, quòd ſi ponis poſſe accedere nouam 10
cauſam, ea aduenta, nunquam morbus poterit dici ex recidiua contigiſſe: nam morbus, & recidi- 11
ua habent vnam, atque eandem cauſam, quia recidi- 12
ua fit ex reliquiis præcedentis morbi. *Hipp. Aph. lib. 2. Aphor. 12. & 2. de morb. vulg. ſect. 3. Auic. 2. 4. tractat. 1. cap. 95.* Et ex Iuriſconſultis *Ripa in tract. de peſt. partic. 2. partus vltimæ num. 140.* vndè idem morbus dicitur facere recidiuam. *Hipp. de Int. af-* 13
fect. in princip. Morbus enim, inquit, reuerſionem faciens magis, quàm ab initio vrget.

Potes ergò ex his in propoſito caſu diſtinguere, ſi 14
libet, nam ſi ponis quòd ſecundus morbus ſit propago, & germen prioris, ita vt Recidiuæ nomen mereatur, tunc aliquod dubium ex hoc caſu inſur- 15
gere poſſet; ſin minùs, locus dubitationi nullus erit: nam videtur in caſu, quòd ſecundus morbus eſſet prioris recidiua, originariam cauſam mortis fuiſſe partum, & prægnantiam; his enim ablatis, mors non ſucceſſiſſet; & tamen hoc non tolleret omnem difficultatem, quia reſpectu prioris morbi partus, & prægnantia eſſent quidem originariè, ac proximæ cauſæ, ſed reſpectu poſterioris minimè; immò eo ipſo, quòd ponis, hanc ſanatam fuiſſe, adimis omnem vim efficientis cauſæ partui, abortui, aut prægnantiæ, ceſſatque omnis earum cauſarum in futuram mortem influxus, & ex neceſſitate, ſi dicis eſſe 16
ſanatam, debes concedere aduenisſe nouam morbi cauſam, neque enim ſanatum dici poteſt id, in quo reliquiæ antecedentis morbi adhúc conſeruantur.

Sed dices, quandonam ſecundus morbus debet dici nouus, aut quandò prioris recidiua? Reſpondeo, quòd recidiuæ cognitio ex quatuor potiſſimùm rebus habetur, ex modo ſcilicet ſolutionis 17
prioris morbi, & ægrotantis ſtatu inter vnum, & alium morbum, ex tempore, quod intercedit inter priorem & poſteriorem ægritudinem, & ex ſpecie ipſarum ægritudinum.

Ex modo ſolutionis prioris morbi conjicitur, an 18
poſterior ſit recidiua, nec ne: nam ſi prior morbus abſque vlla criſi, & euacuatione, arte, vel natura procurata ſolutus ſit, ſuſpicari licet, ne poſterior ſit ejuſdem cauſæ ſoboles, cujus erat prior, facit *Hipp. auctoritas loco ſupra allegato in Aph. Gal. lib. 1. de dieb. decretor. cap. 1. in princ. claſſ. 4. Celſ. lib. 2. cap. 6.*

Ex ſtatu ægrotantis antè aduentum poſterioris 19
morbi comprehendimus facillimè, an recidiua ſit, nec ne. Si enim æger à priori morbo alleuatus quidem videatur, tamen adhúc aliqua non naturalis caloris veſtigia, & frequentiæ pulſus remanere videantur, ſi appetentia languida adhúc ſit, ſi nauſea, vel vomitu moleſtetur, vel appetentia bona exiſtente, & ægro benè comedente, corpus nihil proficiat, ſed extenuatio à priori morbo contracta perſiſtat, talis malignè relabitur. *Hippocr. in Coac. prænot. tex. 127.* Item ſi animo adhúc æger dejecto ſit, ac remiſſo, ſi facies, & palpebræ tumidæ appareant, ſi ſanorum munia obire minùs poſſit, ſed ægrè ambulet, recidiua timetur, etſi morbus ſubſequatur, recidiua prioris dici debet: nam ea omnia recidiuæ ſigna ponuntur *à Raſ. 34. Contin. tract. 1. cap. 1. ab Auic. loco ſuprà citato, capite 96. & ex Iureconſultis à Rota in nouiſſ. parte prima, deciſ. 701. numero tertio.* debet enim quis ita ſanatus

eſſe, tanquam ſi nunquam ægrotaſſet, & in priſtinum, naturalemque ſtatum rediiſſe, vt *l. Quod ſanatum. ff. de Ædil. edict. Gal. 9. Meth. med. cap. 15. claſſ. 7.*

20

21 Portò ex tempore, quod eſt inter vnum, & alium morbum, aſſequi etiam poſſumus, ſitne posterior prioris recidiua; ſi enim tempus intermedium non ſit multum, facilè ſuſpicari poſſumus, immò pro certo habere, ſi cętera conſentiant, vltimum morbum eſſe prioris recidiuam. *Ripa in tract. de peſt. partici. Med. num. 140. cum ibi citatis. Rota vbi ſupra num. 4.* & jurè dicente *Anic. vbi ſuprà*, quòd

22 reliquiæ prioris morbi citò faciunt recidiuam. & ante illum *Hipp. 2. Epid. ſect. 1. text. 23. & 6. ſect. 3. tex. 31.* vlcera quæ fiunt, & tubercula judicantia febres, quibus hæc non fiunt, jucicationum ſublationes: quibus intus relinquuntur, certiſſimæ & citiſſimæ recidiuæ. Neque in calibus ab Hipp. enarratis *in lib. de morb. vulg.* recidiuam vſque duodecimum, aut decimumquintum diem protractam comperies; licet, permanentibus ſignis nuper enarratis, etiam vltra menſem protrahi poſſe non dubitem, plurimùm tamen tanto tempore tardare non conſueuit.

23 Deniquè ex ægritudinum ſpecie conjici id ipſum poteſt, non tamen ex eo ſolummodò, quòd po-

24 ſterior morbus ſit ejuſdem ſpeciei cum priore; quia poteſt posterior morbus eſſe contrariæ ſpeciei, vt

25 ſi prior erat febris ardens, quæ morbus calidus eſt, posterior poterit eſſe hydrops, qui frigida ægritudo eſt: nonnulli enim morbi in contrarias diſpoſitiones ægros trahunt, ita docente experientia, ac firmante *Hipp. 2. Epid. ſect. 1. & Anic. vbi ſuprà cap. 100.*

26 Nec tantùm valet ea præſumptio, quod ſubſequens morbus ideò præſumatur recidiua prioris, quia eadem accidentia atque ſymptomata hic atque prior habet, quantùm voluit *Rota vbi ſup. num.*

27 *5.* poteſt enim ſubſequens morbus eſſe ejuſdem naturæ cum priore, & non habere eandem cauſam,

28 & ſic non eſſe prioris recidiua, quia recidiua, &

29 morbus habent vnam, eandemque cauſſam, vt ſuprà firmatum eſt; poteſt quoque & posterior morbus, vt dixi, eſſe contrariæ ſpeciei cum præcedenti, & tamen eſſe prioris recidiua, quia ab vna, eademque cauſa originem ambo ducent.

Ac prior quidem concluſio (nam posterior jam in propatulo eſt) exemplo patere poteſt: Nam pone mihi virum ex febre ardente laborantem, ob id quòd plurimum, & ſupra conſuetudinem ſe exercuerit, quem finge ſeptima per ſanguinis hæmorrhagiam ex naribus criticè fuiſſe ſanatum, & omni ex parte conualuiſſe, dehinc calidorum ciborum vſu, & meri potu, paucis interjectis diebus, in eandem febrem ardentem recidat, hæc quidem non erit prioris recidiua, ſed erit omninò nouus morbus, licet idem ſpeciè ſit; diuerſam enim habet cauſſam, & ex noua humorum bilioſorum, vel bilioſi ſanguinis aggregatione procreatus erit; nam cauſam prioris

30 morbi ceſſaſſe, probat critica illa euacuatiò, & omnimoda ex illa morbi alleuatio, ac perfecta ſanatio: nouam vero cauſſam irrepſiſſe, errata in victu probare poſſunt, neque enim dubium eſt, ex eis nouam fuiſſe bilem in corpore aggregatam, quæ vel ob multitudinem, vel ob diſpoſitionem putreſcens in venis, vaſiſque magnis cordi proximis, nouam accenderit febrem.

31 Declaranda ergò veniunt prædicta, ac limitanda: nam ſiquidem nouam cauſam conſtet adueniſſe, & æger ex priori morbo perfectè non reconualuerit, ſi posterior morbus accedens ſit ejuſdem ſpeciei cum priore, faciet maximam recidiuæ præſumptionem cæteris adjunctis adminiculis; ſin autem ſit quidem ejuſdem ſpeciei, ſed vel conſtet acceſſiſſe nouam cauſſam, vel cæteræ conjecturæ deſiderentur, non ſic temerè in hoc caſu pronunciandum erit.

Tertius caſus, de quo dubium aliquod intercedere poſſet, talis eſt: Grauida mulier morbo aliquo ſalutari laboret, vt exempli cauſſa ſimplici, ac leui tertiana, nullo concomitata ſymptomate, dehinc partus ſequatur, ac febris ita irritetur, vt ex ſimplici, & benigna, & intermittente, continua, ac maligna euadat, tandemque mulierem ad interitum perducat. Hic caſus, licet penè idem ſit cum priori, habet tamen aliquid peculiaris ſpeculationis; dico ergò, quòd facit locum exceptioni, & comprehen-33 di poteſt ſub regula decima; prior enim morbus ex ſua natura ſalutaris mortem non poterat afferre, quia tamen humores in motu erant, adueniens partus hunc ipſum motum irritauit, & ex eo morbus exacerbatus, ex ſalutari læthalis euaſit, fortaſsè abſque ea cauſa ſuperueniente non niſi ſalutaris permanſurus.

32

Sed inſtabis, dicens: Nonne abſque partus aduentu poterat tertiana etiam in alio ſubjecto ex intermittente, ac leui fieri continua, ac maligna, & ægrum è medio tollere? quomodò ergò abſolutè illud pronunciare licet, quòd tota mortis culpa penes partum reſideat? Reſpondeo, dubium non eſſe in quouis ſubjecto potuiſſe tertianam febrem ex leui, & intermittente, grauem, ac continuam euadere, & ægrum occidere, tamen quia hic habemus euidentem cauſſam irritationis ipſius morbi, qui aliàs, quantùm ad ejus naturam ſpectat, ſalutaris eſſe ſolet, fruſtrà alias ejus rei cauſas inueſtigare tentare-34 mus, facit deciſio *Rota diuerſ. num. 701. in nouiſſ. part. 1.*

Dubitandi quoque anſam præbere poteſt ſequens caſus, qui in horum numero quartus eſt, & cui ſimi-35 lis hiſtoria apud *Hipp. habetur Epid. lib. 7. de Simi conjuge.* Si ex partu, aut prægnantia mulier in morbum chronicum labatur, ex quo longo poſt ſpatio extrà partum, aut prægnantiam decedat, an pro exceptio-36 ne caſus ſit. Reſpondeo, quòd ſi ſecundùm rei naturam ſententia ferenda eſt, cùm priorem, ac originariam morbi cauſam ſupponamus in hoc caſu fuiſſe ex partu, aut pregnantia, exceptio locum habere debet. At ſi æquitas reſpicienda eſt, & fraudis occa-37 ſio tollenda. *l. Quod ſi Epheſi. §. in ſumma. ff. de eo quod* 38 *certo loco. l. In omnibus ff. de reg. Iur.* (parcant humaniſſimi Iuriſconſulti, ſi Medici terminos tranſgredior) pro lucro in hoc caſu ſententiam ferrem; fraus enim hic latere poteſt; nam cum lucrerit pecuniarum domino per longum temporis interuallum, quo hæc mulier ægrotauit, eas ab eo periculo eximere, & tamen neglexerit, ſuſpicionem præbet, ne fraudulento animo hoc egerit, vt, pecuniis ſaluis exiſtentibus, fructus perciperet, cùm in hoc caſu ſemper dare potuerit de exceptione; itaque videndum, an hoc æquitati conſonum, aut diſſonum ſit.

Quintus caſus: Ponamus, quòd mulier aliqua 39 menſtruorum retentione laboret, ex qua in morbum aliquem incidat longum; cùm tamen hæc ſe grauidam eſſe putaret, nullo modo curata eſt, ſed morbo permanente, grauida fiat, dehinc putans ſe ſeptime-

ſtrem,

ſtrem, aut proiectionem fœtum gerere abortiat, pateat verò abortum ſolummodò bimeſtrem, trimeſtrem, aut recentiorem eſſe, ex abortus denique occaſione prior morbus irritatus illum è medio tollat.

40 Videtur prima fronte, quòd hic caſus debeat eſſe pro exceptione: nam ex abortu oginem habuiſſe mortem patet, cùm tamen originaria cauſſa morbi,
41 qui occidit mulierem, fuerit menſtruorum retentio, quæ ſimul etiam abortum procurare potuit. Itaque cùm prior morbus ex prægnantia non eſſet, & ſecundus originariam cauſſam habuerit à priore, immò fuerit ejus fructus, ac germen, abortus habet ſe tanquam cauſſa impulſiua: neque enim ſuppono, quòd ille morbus etiam extrà abortum non potuerit longo tempore occidere, caſus tamen euentu rarus erit, vt de priori dicebam, & difficultate non carebit.

42 Deniquè ponamus, quòd grauida, parturiens, aut puerpera ex procatarctica cauſſa abſque vlla prægnantiæ, partus, aut puerperij culpa in morbum labatur, ex quo pereat etiam intrà puerperij termi-
43 num, aut in ipſa prægnantia, vel partu. Dicamus in hoc caſu non eſſe locum exceptioni, eo quòd morbus partui, aut prægnantiæ imputari non poſſit, nec puerperio, habet enim euidentiſſimam cauſſam, & ita expreſsè tenet *Valleſ. Contr. Med. libro decimo, capite quarto.*

44 Cum verò ob particularium caſuum multitudinem poſſint hæc in infinitum variari, impoſſibile omninò eſt, vt hic omnes caſus dubij apponantur; quamobrem ſuperiores adduxiſſe ſatis, ex quibus, ſi vnà etiam ſuprà traditæ regulæ, ac hiſtoriæ in conſiderationem adhibeantur, facilè de quocunque ſententiam ferre licebit.

SVMMARIVM.

1 *Per ea verba*, Excepta morte partus, *&c. quos caſus intelligi voluerit Cagnatus. & num. 3. confutatur num.* 14.

2 *Partus & prægnantia nunquam ſunt cauſa mortis, quia res ſunt maximè naturales. refellitur num. 4. declaratur num.* 5.

6 *Nulla corporea actio animali obeſt, quamdiu naturaliter fit.*

7 *Omnis res naturalis, cùm præter naturam euadit, eſt cauſa morbi, vel mortis.*

8 *Morbus ex quibus eueniat.*

9 *Sanitatem procurantes, res præternaturam in naturalem ſtatum reducimus.*

10 *Morbus, & ſanitas circà idem verſantur, & numero ſequenti.*

12 *Partus & prægnantia, licet res naturales ſint, poſſunt præternaturales euadere.*

13 *Omnes morbi non ſunt propriè partus, & prægnantiæ, licet in partu, & prægnantia eueniant.*

15 *Partus, & prægnantia humores prauos gignunt, vel irritant.*

16 *Prægnantes ſanguinem habent deteriorem.*

17 *Partus, & prægnantia ſemper culpa participant in eueniente morbo. contrarium num.* 22.

18 *Non quotieſcunque culpari poteſt partus, facit exceptioni locum.*

19 *Non ſemper partus, & prægnantia eodem modo cauſa ſunt euenientis morbi. declara vt numero ſequenti.*

21 *Semper prima cauſa culpanda.*

23 *Prægnantes cibo, & potu pingueſcunt.*

24 *Partus, & prægnantia plurimùm proſunt.*

25 *Magis ſanæ ſunt mulieres fœcundæ, quàm non fœcundæ.*

26 *Cur partus, & prægnantia tot mala afferant.*

27 *Incommoda prægnantiæ, & partus, defectus naturales ſunt, non morboſi.*

28 *Prægnans, & puerpera ſanæ ſunt. contrarium num.* 30. *dic vt ibid.*

29 *Prægnantia aſſimilatur ciborum concoctioni.*

31 *Cauſa morbi præter naturam eſt.*

32 *Partus, & prægnantia ſunt oblaſiones operationum. contrarium ibid.*

33 *Partus, & prægnantia adducuntur ab Hipp. pro morborum cauſis. reprobatur num.* 34. *&* 37. *Vide num. ſeq.*

36 *Hipp. cùm quid pro morbi cauſa adducit, particula,* Ex, *vti ſolet.*

38 *Dies critici à partu numerantur. rebrobatur numero* 41. *declara vt num.* 42.

39 *Cauſa morbi à partu inſtat, ſed latitat ad triginta dies.*

40 *Conceptiones, & partiones eodem tempore judicantur, quibus judicantur morbi.*

43 *Sanitas, & vita eodem modo, iiſdemque diebus judicantur, quibus judicantur morbi.*

Argumenta in contrarium objecta proponuntur, ac reſoluuntur.

QVÆSTIO VIII.

SVpereſt, vt argumentis, quæ contrà noſtram opinionem adducuntur, ſatisfaciamus, licet & ex ſuperioribus ſatis ſuperque ſatisfactum ſit; tamen hic magis peculiariter id ipſum agere nec ſuperfluum, nec abs re mihi videtur. Primò ergò Cagnatus præceptor meus, cùm vim eorum verborum, quæ in ſocietatum contractibus apponuntur, explanare vellet, nimirum, *Excepta morte ex partu & cauſa partus*, conatus eſt demonſtrare, iis verbis compreliendi quoſcunque caſus, qui in partu, aut 1
prægnantia eueniant, nec niſi de vnoquoque qualiſqualis ſit, aut quamcunque habeat cauſſam, ea verba intelligi poſſe; quòd ſi ea ſententia Iuri & Iuſtitiæ non ſatisfaciat, vel ea verba ſecundùm prædictam ſententiam intellecta minus Iuſtitiæ conſona eſſe videantur, à Legibus, ac ſtatuentibus hæc in melius commutanda eſſe definiuit.

Dicebat enim, quòd cùm partus & prægnantia 2
res ſint maximè naturales, nunquam fieri poſſunt mortis cauſa. Ea igitur verba de morte ex partu, aut prægnantia euenire, intelligi non poſſunt, quia ex iis nunquam cauſatur mors, ergò de morte intelligenda ſunt, quæ ex morbis ad partum & prægnantiam accedentibus originem ducunt, vnde eſt, 3
quòd neceſſario, attentis illis verbis, omnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente eueniens exceptioni locum dabit.

Huic argumento & abundè ſatis ſuprà *quæſt. 2. à num. 8. ad plures ſeqq.* ſatisfeci, & nunc etiam iis, quæ ſequuntur, ab illis quæ inibi adduxi non diſſidentibus, pleniùs ſatisfaciam. Dico ergò, quòd 4
partus res quidem naturalis eſt, ſi conſideretur prout eſt actio quædam à Natura inſtituta ad expellendum fœtum, vt mictio ad expellendam vrinam, & hoc modo, hoc eſt in abſtracto, in ſenſu diuiſo,

ſeu

ſeu extrà rem ſumptus naturalis res eſt, & à Natura ingenta, at in concreto, & in ſenſu compoſito, aut in particulari ſumptus aliquandò naturalis eſt, aliquandò non naturalis; cùm ergò dicis. partus, quia res eſt naturalis, non poteſt occidere, non vides, te confundere terminos, & quandò dicis partum rem eſſe naturalem, ſumere illum vniuerſaliter, quando autem concludis, eum non poſſe occidere, ſumere illum in particularibus, prout in hoc, aut illo individuo reperitur, & ſic, etiamſi antecedens veritatem habeat, conſequens tamen falſum eſt.

Nam quemadmodum nulla actio, aut functio naturalis, quatenus, & quouſque naturaliter ſit, vt alias dixi, poteſt animali obeſſe, aut morbum, vel mortem cauſare, ſic & partus, & prægnantia; ſed quemadmodum cæteræ omnes res naturales. cum in præternaturalem abeunt, poſſunt eſſe, & cum effectu ſunt cauſæ morborum, & mortis, ſic etiam & partus, & prægnantiæ: nam mors ex morbo dependet, qui à rebus naturalibus originem habet, cum præter naturam euadunt, & idcirco cum ſanitatem inducere volumus, propoſitum eſt, quæ præter naturam ſunt, in naturalem ſtatum reducere. *Gal. in lib. Hipp. de art. text.* 7. quid ergò, obſecro, curamus nos cum partus difficilis fit? an aliam vllam rem præter partum? partus ergò præter naturam euaſit, & idcirco ex difficili illum facilem reddere ſtudemus, morbus enim & ſanitas circa idem verſantur. *Gal.* 1. *Meth. cap.* 7. *claſſ.* 7. ejuſdemque rei datur morbus, cujus datur ſanitas; dum enim ſalus paritur, morbi quoque, & ægritudines parti ſunt, vt *Gell.* dicebat *libro ſexto cap.* 1. ex quibus manifeſtum fit, quòd illicò atque ponis, prægnantiam & partum res eſſe naturales, debes concedere, poſſe fieri præter naturam, & morboſas, ac mortem ex propria læſione, vt proximæ, & efficientes cauſæ, gignere, vt cæteræ res omnes naturales.

Non ergò omnes morbi in partu & prægnantia euenientes, ſunt partus, & prægnantiæ morbi; neque partus, & prægnantia ita res naturales ſunt, vt morboſæ nunquam efficiantur, & non poſſint cauſare mortem; ſed aliqui morbi propriè, ac primariò ex ipſis, vel per ipſa cauſantur, vnde ea verba *Excepta morte ex partu, & prægnantia*, non de omni morte intelligenda, ſed de ea tantùm, quæ ex ipſis immediatè procedit.

Conantur alij probare, (quod de directo ſuperiori Cagnati aſſertioni contrariatur) partum, & prægnantiam in omni mortis eventu ita eſſe ejus mortis cauſſam, vt ab eis ſolummodò dependeat, & ſic in omni caſu dari locum exceptioni volunt. Veuntur autem ſequenti argumento, & alij, de quibus infrà: Partus, & prægnantia prauos humores vel generant, vel generatos irritant, ægros periculo majori exponunt, morbos ſalutares læthales reddunt, & læthales multò cum majori certitudine læthales; ſtimant hæc Hipp. auctoritate *Aph. lib.* 5, *Aph.* 30. *& Gal. in comm. & ex eod. Hipp. lib.* 1. *de morb. in princ.* qui quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dicebat, qui in aliis dubij ſunt.

Facit etiam pro ipſis *Celſ. ſua Med. lib.* 2. *cap.* 6. Et ratio prædictorum ſatis euidens eſt, quia prægnantes ſanguinem deteriorem habent, & non purum. *Gal. comm.* 1. *de Nat. hum. tex.* 27. *claſſ.* 1. *& 2. de San. tuen. cap.* 9. *claſſ.* 2. eo quòd meliorem ſanguinem ad ſe fœtus allicians, relinquit deteriorem. *idem Gal. com.* 3. *in* 3. *de morb. Vulg. Ægr.* 2. ſatiſque ejus rei veritatem teſtantur morbi, quibus vt plurimùm grauidæ mulieres conflictantur, quos enumerant, *Hipp. lib.* 3. *de morb. vulg. & Ariſt.* 3. *de hiſt. Anim. c.* 4.

Itaque cùm ſemper partus, & prægnantia videantur cauſare euenientes morbos, bene ſequitur, quòd in omni caſu, nullo excepto, debeat fieri locus exceptioni, ſi verba in contractu apposita ſuum ſortiri debeant effectum.

Ego omnia illis concedo præter id, quod deducunt: Partum, & prægnantiam in quocunque eueniente morbo culpa participare, controuerti nullo modo poteſt; ſed quid inde? non ſic intelligi debere volunt Iuriſperiti verba contractus, vt quotieſcunque partus & prægnantia ſubſequentis morbi, ac mortis culpam pollunt, faciant exceptioni locum, ſed quandocunque primariam, ac immediatam culpam mortis habent, morbuſque ex illis tanquam ex proximis, ac vim efficientium cauſarum habentibus cauſis originem ducit, non autem ſi ſolummodò occaſionem præbeant, & tanquam remotæ, ac mediatæ, vel impulſiuæ cauſæ operentur, neque enim, vt ex ſuperioribus patet, partus, & prægnantia in omni morbo in eodem genere cauſæ poni debent: nam ſi ad partum difficilem ſequatur febris, partus in genere cauſæ proximæ, & efficientis poni debet, quòd ſi ad febrem ſequatur difficilis partus, tunc profectò partus in genere cauſæ per accidens, & coadjuticis, ſeu impulſiuæ erit reponendus, ſemperque primam, ac originariam cauſam culpandam cenſent Iuriſconſulti, & ab ea caſus, qui exceptioni faciant locum, decernendos eſſe volunt.

At neque illud, quod ſupponunt, & quod nos etiam conceſſimus, omnimodam veritatem habet, quòd partus nimirum, ac prægnantia ſint, vt volunt, morborum cauſæ, ac prauos gignant humores, & alia facinora præſtare valeant, quæ ipſi admittunt: Nam hæc de naturali prægnantia nullo modo verificantur: Mulier enim (inquit *Fernel. Pathol. lib.* 6. *cap.* 17.) quæ viuidum fœtum oportunè conceperit, ſi integrè ſana eſt, nihil moleſtiæ, offenſionisve perpetitur toto prægnationis decurſu; Natura quippè ſingula in conuenientes vſus legitimè diſponit, cujus rei euidentiſſimum ſignum eſt, quod prægnantes, *teſte Hippocr. in lib. de Nat. Puer. & Ariſt.* 6. *de hiſt. anim. cap.* 18. ex cibo, & potu pinguiores euadunt; quod etiam in cæteris animantibus locum habere dixit, *Theophr. lib.* 1. *capite primo, de hiſt. plant.*

Quinimo manifeſtum eſt, prægnantiam, & partum non ſolum non obeſſe, ſed plurimùm vniuerſaliter prodeſſe; vnde eſt, quòd Hipp. in lib ad mulieres pertinentibus plures in pluribus morbis ex conceptu, ac partu conualeſcere teſtatus eſt. & abſolutè magis ſanas viuere fœcundas, quæ concipiunt, ac pariunt, quàm quæ ſteriles ſunt, aut non concipiunt, affirmauit. Multòminùs veritatem habet, quod alij voluerunt, partum nimirum eſſe morbum, & morbum peracutum quoque, ſi dijs placet, vt *Thaldd. Flor. comm.* 2. *Aphor.* 24. hic enim, vt moris eſt eorum, qui dicta auctorum commentantur, vt Hipp. ſententiam veritatem habere oſtenderet, in qua partiones, & conceptiones eodem tempore, ac iiſdem diebus judicari, quibus morbi, docebat, partum quoque morbum non acutum modò, ſed peracutum eſſe dixit, quod quam veritatem habeat, & ex ſuperioribus, & ex ſubſequentibus patere poteſt.

Quòd autem videamus quotidiè prægnantes malè affici, & in prægnantia, & partu in diſcrimen vitæ trahi, non ab ipſa prægnantia, & partu eſt, ſed ab eorum corporum impuritate, ac malo vitæ regi-

mine:

mine; quippè cùm ſanæ mulieres in prægnantia vix
27 moleſtia, quæ alicujus momenti ſit, afficiantur, ſi qua autem afficiantur, defectus, aut vitium eſt non morboſum, vt aliàs dixi, & probat in his terminis *Vgo Senenſis in artem par. Gal. cap. 2. part. 2.* ſic & in partu tales mulieres non magis affectas comperies, quàm ſi ventrem non fœtu, ſed graui pondere, aut quotidianis fœcibus exoneraſſent, vt in ruſticis mulieribus vtpotè nobilibus magis ſanis experiri, ac contemplari quolibet momento cuicunque licet.

Sed & in ipſis etiam nobilioribus, ac delitiis deditis mulieribus, quid reperies, quod morboſum verè, cum prægnantes ſunt, aut cum parturiunt, dici poſſit? caſus enim quidam peculiares, ac euentu rari in his, veluti in cæteris omnibus in conſideratione non habendi: neque enim ſi decem prægnantes malè ex prægnantia, aut partu habeant, firmandum eſt, prægnantiam, aut partum ſemper cauſare morbos, cùm nonaginta ex prægnantia, aut partu nihil omninò perpetiantur. Nam & eodem modo affirmare licebit, quòd ciborum aſſumptio, & concoctio in ventriculo morboſum quid ſint, ſtante, quod nonnulli cibos aſſumentes, aut concoquentes pellimè afficiantur; & ſic de reliquis. Non ab re igitur
28 Leges hoc conſiderantes, prægnantem ac puerperam ſanam eſſe dixerunt. *l. Quæritur. §. Puerperæ. ff. de Ædil. edict. & ibi Gloſ. §. ſi mulier. Marc. Mant. ſing. 10. num. 5.* immò hoc cum maxima prudentia, vt cætera omnia, ſanciuerunt, quid enim aliud
29 aſſimilari poteſt conceptioni, quàm concoctio ciborum in ventriculo celebrata? non aliter equidem eam aſſimilat *Gal. 3. de Natur. Fac. capit. 2. claſſ. 1. & Fernel. Phyſiol. lib. 7. capit. 8. in fin.* ſiquidem ipſa prima conceptio, & actus conceptionis reſpondet ciborum deglutitioni, quos dehinc ventriculus vndequaque amplectitur, ac fouet, quemadmodum vterus cùm ſemen attraxerit ad ſe (ad quod attrahendum collo vtitur, veluti ventriculus gula ad attrahendos cibos) illud vndequaque circumambit, ac retinet, ac retentum ſuo calore fouet, quouſque ad perfectionem perducat, & hoc prægnantia eſt, reſpondens ciborum concoctioni, quos tamdiu ventriculus, ſi benè habet, retinet, quamdiu concocti & ad nutritionem apti euaſerint; tunc illos in chilum, liquorem nempe album lacti ſimillimum conuerſos hepati tranſmittit, quæ autem reliqua ſunt, & nutritioni inepta, fœces ſcilicet ciborum, ad aluum relegat, quæ quidem actio partui reſponder; etenim ſemine ad eam perfectionem perducto, quæ à Natura requiritur, jam inſurgit vteri expultrix facultas, & ex ſemine jam conflatum hominem, & quæ illi ex eius nutritione ſuperfuerunt, foras tranſmittit: quemadmodum ergò in ventriculi functionibus, cum ille benè habet, omnia benè ſuccedunt, nihilque, quod naturam agiter, aut illi moleſtiam afferat, intercedit, ſic & ſano exiſtente vtero, ac ipſa muliere, nihil omninò moleſtum, nihil violentum ſuccedit, ſed omnia optatum finem fæliciter ſortiuntur. Patet igitur ex his, partum, & prægnantiam per ſe, & ex ſui natura neque homini eſſe adeò moleſta, ac inimica, vt multi volunt, neque morbos debere dici. Non repugnat autem *tex. l. 2. §. ſed*
30 *ſi non propter. ff. ſi quis caut.* vbi prægnans dicitur eſſe valetudinaria: nam ibi cum agatur de accedendo ad judicium, & ex hac acceſſione poſſit prægnans aliquod diſcrimen perpeti, contentæ fuerunt ll. vt in eo caſu pro valetudinaria habeatur, non id quod verè eſt, ſed quod facilè poteſt eſſe, reſpicientes. Ad *Hippocr.* verò auctoritatem 1. *de Morb.* dicendum, quòd etiamſi quoſdam morbos ex neceſſitate interimere prægnantes dixerit, non tamen ob id voluit, eos eſſe omninò deſperatos; ſed illis verbis majorem voluit ipſe oſtendere eorum morborum perniciem; vnde non ſolùm quoſdam neceſſariò interimere prægnantes dixit, ſed etiam alios in aliis ſimiliter efficere, vt de tabe, & hydrope, quos tamen aliquandò non interimere certum eſt, vt ex hiſtoriis paſſim à Medicis relatis patet, quarum multas recitat *Schenck. in Obſerv. libr. 2. tit. de Phthiſi, & tabe. & lib. 3. tit. de Hydrop.* Sed vnde, obſecro, Cagnatus ſtatuens primò, quòd partus, & prægnantia res ſint maximè naturales, & quòd idcircò non poſſint vnquam præbere cauſſam morti, dehinc tamen ea cauſſas morborum eſſe voluit? quaſi cauſſa morbi res præternaturam non ſit; at 31
ita vult *Gal. 1. & 2. Meth. claſſ. 7. & aliàs millies*, & peculiariter *in libell. de Puls. ad Tyr. capit. 11. claſſ. 4.*

Sed admirationem ſimul, & riſum excitat Perlini aſſertio, qui Cagnato adhærens primò in eo, quod partus, & prægnantia res ſint præ cæteris naturales, dehinc eò lapſus eſt, vt ea eſſe obſtationes operationum dixerit, & non niſi cum detrimento 32
Naturæ fieri, cùm tamen potiùs perfectiones operationum ſint, & non niſi cum maximo Naturæ emolumento fiant.

At doceas ſaltem, Perline, quarumnam operationum obſtationes ſint prægnantia, & partus. Num 33
in prægnantia lædatur retentrix, aut expultrix, illa quia retinet non retinenda, hæc quia non expellit expellenda? at abortum dehinc ſanationem, & reditum ad naturalem ſtatum vocare debes, quia jam retentrix retinere ceſſat, & expultrix incipit expellere; ſic & de partu ſtatue, aut niſi ita ſe rem habere velis, annue, obſecro, qua ratione operationes in partu, aut prægnantia lædantur? dum autem reſponſionem meditaberis, nos ad alia properabimus.

Subdunt multi ad eandem concluſionem probàndam, quòd prægnantia, & partus ab Hippocr. 34
ſemper adducuntur pro euidentibus morborum cauſſis; nam in enarrandis ægrotum hiſtoriis procatarcticas cauſſas nunquam tacere conſueuit, cùm verò de prægnantibus, parturientibus, aut puerperis loquitur, nullam vnquam afferre ſolet morbi cauſſam, niſi prægnantiam, partum, & puerperium, quod euidens ſignum eſt, ipſum Hippocr. exiſtimaſſe has eſſe veras morborum cauſſas, ita vt ex ejus ſententia concludere liceat, quòd in omni caſu partus, & prægnantia culpari debeant, neque alias in euenientibus morbis cauſſas diſquirere nos oporteat. Itaquè non poſſe dari caſum mortis in prægnante, & parturiente firmandum, qui ex partu, & prægnantia non ſit, & conſequenter locum exceptioni non faciat.

Hoc argumentum ſola Hippocr. auctoritate nititur, ſed falsò ſupponitur id, ex quo ſuam concluſio- 35
nem deducunt. Hippocr. multas ægrorum hiſtorias recenſuit, fortaſsè pluſquam ducentas (non enim eas enumerauí) tamen vix in vigeſima parte morborum cauſſas adduxit. Ponderentur obſecro eæ tantummodò, in quibus enarrandis majori multò, quàm in aliis, diligentia vſus videtur, quæ numero ſunt, ni fallor, duæ ſuprà quadraginta; ex his vix decem reperies, in quibus procatarcticæ alicujus cauſſæ

mentionem fecerit, vt patet, licet verò ſat ſciam, aduerſarios non ſine duce Galeno hæc protuliſſe, qui *lib.* 5. *Epid. comment.* 2. *Ægr.* 10. in hiſtoria abortientis illius mulieris, dicebat; quòd ſi ex aliqua cauſſa externa mulieri illi abortire contigiſſet, eam Hippocr. ſilentio non præteriiſſet; vndè elicit, illam mulierem ex interna cauſſa abortum feciſſe, tamen nihil indè colligi poteſt, quod contrà nos ſit; in hiſtoria enim abortientis neceſſaria erat omninò, ſi adfuiſſet, cauſſæ externæ mentio, quia poterat eitam euariare; non ſic autem in cæteris caſibus. quamobrem infer ex his, quòd quemadmodum in aliis hiſtoriis cauſſas ſiluit Hippocr. ſic & in prægnantibus, & hujuſmodi, neque hinc colligi poteſt illum prægnantiam, & partum pro morborum cauſſis adduxiſſe.

Sed dices, quòd Hipp. non omnes cauſſas, ſed ſolum euidentes, ac procatarcticas recenſuerit, quandò eas notas habebat, inter quas etiam enumerabat prægnantiam, & partum, quæ ſatis euidentes ſuccedentis morbi cauſſæ illi videbantur; atque ea de re nullam aliam in ſimilibus caſibus adducere conſuenerit.

Reſpondeo, neque hoc veritatem habere, quippè cùm Hipp. aliquando etiam internarum cauſſarum mentionem habeat, vt *lib.* 3. *Epid. ſect.* 5. *Ægr.* 2. & 2. *eiuſd.* Hoppoſtrati, inquit, vxori præcordij ſiniſtri tumor ex quartana annua in faſtigium ſublatus eſt, & Zoilo ex natura tulli febris acuta oborta eſt. & *lib.* 4. de ea, quæ in vico Bulagoræ habitabat, Exliene, inquit, febricitauit. & *lib.* 5. Metrodori puero ex dolore dentium, Canonis famula ex capitis dolore, Eutichidi ex cholera morbo, Hecaſoni ex corporis impuritate, & ſic in aliis, in quibus illi cauſſas apponere libuit & externas, & internas, vt illi magis arriſit, indifferenter appoſuit, plurimùm
36 verò nullas apponit, vt apparet; quòd ſi de prægnantia, aut partu ſemper mentionem habet, hoc non niſi coactus fecit: ſunt enim eæ conditiones plurimùm morbi conditionem alterantes, ita vt omninò neceſſe eſſet, quòd de illis haberetur mentio, vt facit.

Sed quod neque partum, neque prægnantiam ſemper pro morborum cauſſis adduxerit, ſed tunc ſolùm cùm illa præter naturam fiebant, & morbi ab eis immediatè originem trahebant, patet, quia quandocunque quid pro morbi cauſſa adducit, vtitur ea
37 præpoſitione, quæ *ex* in latino ſermone ſonat, vt patet in exemplis hiſtoriarum, quas ex profeſſo enarrat, vt *lib.* 1. *Ægr.* 2. Silenum ex laboribus, commeſſationibus, & exercitationibus intempeſtiuis. & 3. *ſect.* 2. *Ægr.* 4. Philiſtes obortis ex commeſſationibus febribus aſſiduis, & *Ægr.* 5. Cherion ex potu, & *Ægr.* 8. Adoleſcens ex laſſitudinibus, & curſibus, & *ſect.* 3. *Ægr.* 3. Pythio ex laboribus, & *Ægr.* 10. Nicodemus ex Venere & potu, & 11. Mulier ex mœrore manifeſto; & *alibi*, Scopo ex improba victus ratione, Neapolis ex vulnere, Pauſaniæ puella ex fungi eſu, Epicharmi puero ex deambulationibus, &, ne omnes hinc congeram, in omnibus ſimiliter. Sed accedamus ad caſum noſtrum, cum partus, aut prægnantia, aut puerperium non naturaliter ſe habent, eodem prorſùs modo Hipp. loquitur, veluti in cæteris hiſtoriis conſuenit, vt *lib.* 3. *ſect.* 2. *Ægr.* 10. Mulier quædam ex infantuli fœtus abortione, & *Ægr. ſeq.* Alteram ex abortiuo fœtu, &c. & *in* 2. Ei, quæ ex difficili partu, & *in lib. de Nat. mul.* & *de morb. mul.* Hic morbus ex abortionibus præcipuè oritur; *item*, Contingit verò etiam ex partu, & ſæpiùs. Si ex partu veteri inflammationem conceperint, ſi ex partu dolor eſt, ſi ex partu veteri laborauerint, & alia ad hunc modum, ſi ex partu fluxus prehendat, ſi ex partu ſanguinem vomitione rejiciat. At cum partus, & hujuſmodi naturaliter ſe habent, nihil tale Hipp. dicit, neque enim Philini vxorem ex partu, neque mulierem quandam ex grauiditate laboraſſe dicit, ſed Philini vxorem, quæ filiam peperierat *lib.* 1. *Ægr.* 4. Et Epicratis vxor inſtante jam partu. *Ægr. 1. eiuſd.* & *Ægr.* 11. *ibidem* Dromeadæ vxorem, quæ filiam erat enixa, & *Ægr.* 13. *eiuſd.* Mulierem quandam trimeſtri fœtu grauidam, & *lib.* 3. *ſect.* 3. *Ægr.* 14. Mulier quædam poſtquam filiam peperiſſet. Denique ſatis ſit vnicus textus (præter quamplurimos, qui adduci poſſent ad eam concluſionem roborandam) *in primo de morb. mul.* vbi ſic habet: Qui in partu, aut ex partu tumores contingunt, vbi non dubium eſſe debet, Hippocr. aliud importare velle illis verbis, *in partu*, aliud verò illis, *ex partu* & prioribus quidem tumores intelligi voluit, qui non ex partus culpa contingunt, ſed in partu fiunt, veluti poſterioribus illos ſignificauit, qui culpa partus fiunt, quod particula illa, *ex*, denotauit, qua particula non eſt vſus *in tex. lib. de aër. aq. & loc. prope principium*, vbi hæc habet, cum de morbis familiaribus mulierum frigida loca incolentium mentionem habet: *Tabes etiam frequentes à partu contingunt*; nam quia in his mulieribus tabes ex loci natura fit (nam viris etiam pleraque vaſa, dicebat ſuperiùs, intro rumpuntur) non vſus eſt illa particula *ex*, ſed dixit à partu, hoc eſt poſt partum, quia partus in eo caſu habet ſe non vt cauſſa proxima tabis, ſed vt remota, & occaſionem præbens, aut facilius contingere faciens id, quod à loci natura illis impendet. Venit deinque conſideranda Lyciæ hiſtoria 2. *Epid. ſect.* 2. de qua nihil ille habet, quod prægnans eſſet, ſed morbi tantùm hiſtoriam percurrens, tandem in fine addit:
38 Obiit ante partum, ita vt perpetuum non poſſit dici, quòd Hipp. prægnantiam, & partum pro morborum cauſſis adduxerit.

Præterea partum, & prægnantiam morboſum quid eſſe, & morborum cauſſas, ex eo argumento eliciunt; nam dies critici à partu numerantur, *teſte*
39 *Hipp. in Progn. & Gal. in comm.* 3. *part.* 10. *Auic. ſecunda* 4. *tract.* 2. *cap.* 1. *Halyab. Theo. lib.* 10. *cap.* 8. *Auerr. Colleg. lib.* 4. *cap.* 40. rationem eſſe volunt, quòd morbi cauſſa ab ipſo partu, & ab hora
40 partus inſtet, etiamſi latitet ad triginta dies; ita Amat. Luſit. qui & Auerr. pro ſe adducit *Cent.* 1. *cur.* 34. *in ſchol.* cui adhæret *Mexius lib.* 3. *Meth. med. morb. mul. cap.* 26. qui & pluribus eam ſententiam firmant. Addunt, quòd & concepriones,
41 & partiones, & abortiones eodem tempore, ac iiſdem diebus judicantur, quibus ipſi morbi, vndè hæc omnia morboſum quid eſſe concludunt. Ad priorem argumenti partem reſpondet Cagnatus,
42 qui eam ſententiam refellit, & dies criticos per accidens tantùm à partu numerari probat, non verò per ſe, nam per ſe à morbi acceſſione numerantur, & ita factitatum eſſe ab Hippocr. ſatis conſtabit his, qui hiſtorias ab eo enarratas reuoluere volent, & vt vnicum affe ratur exemplum, aſſume mihi hiſtoriam vxoris Philini, de qua ſuprà, & manifeſtiſſimè videbis Hippocr. non à partu, ſed à febris acceſſione, quæ decima quarta poſt partum die contigit enumeraſſe; neque enim ſequeretur, illam

ſexto

ſexto die deliraſſe, aut alia in illis diebus contigiſſe, in quibus illa enarrat, ſi à partu enumerare cœpiſſet; ſic etiam & in hiſtoria ſeq. de vxore Epicratis, ſexta die, inquit, à qua illam febris corripuit, &c. & ſic totam proſequitur hiſtoriam, relicta omninò enumeratione à die partus, vt notat *Mercurial. in prælect. epidem.* in hoc caſu. Similiter & de aliis quibuſcunque fecit, vt de vxore Dromeadæ, cæteriſque omnibus abſque vlla exceptione, niſi vel partus præternaturalis fuerit, vel in ipſa die partus ægrotauerit mulier, vt *Ægr.* 12. *lib.* 3. *ſect.* 2.

42 Ergò ad Hipp. mentem morbi principium à partu non enumerandum, neque enim ab eo cauſſa inſtat, vt volunt, niſi ille præternaturalis ſit, vt dixi; & ita faciendum concludunt *Concil. diff.* 106. *Card. contr. Med. lib.* 1. *tract.* 2. *contrad.* 5. licet Conciliatori in aliquibus contrarius exiſtat *Valleſ. contr. med. ac Plin. lib.* 10. *cap.* 4. *& in* 1. *Epid. com.* 1. *ſect.* 3. *Ægr.* 4. *Roderic. à Caſtr. de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *in ſchol. Varand. de affect. mul. lib.* 2. *cap. vlt. & alij etiam multi.*

Ad poſteriorem argumenti partem dicamus nos, quòd ſi illud valet de prægnantia, & partu affirmare, eſſe nimirum quid morboſum, quod iiſdem diebus, quibus morbi iudicentur, erit quoq; ipſa vita, & ſanitas morbus; nam & vita, & ſanitates, vt ibi Hipp. iiſdem diebus iudicantur, eodemque modo pubeſ-
43 centia, ſeminis effuſio, menſtruorum apparitio, filiorum procreatio, quin & ipſa intellectus perfectio morboſum quid erunt, nam & hæc iiſdem diebus, anniſq; adueniunt, quibus morbi iudicari ſolent; nullius ergò momenti hęc argumenti pars cenſenda eſt.

Tandem vix quicquam in contrarium adducitur, quod id probare aliquo modo poſſit, quod volunt, cùm, etiamſi omnia quæcunque volunt, illis condonentur, tamen pactum contrahentium eo modo, quo Iuriſconſulti declarant, ac intelligi volunt, acceptum, firmum, ac validum remaneat, nihil omninò rei naturæ repugnans. Non igitur nouam legem ſancire, aut ſancitam, vel permiſſiuè approbatam incudi reddere, aut deſtruere poſthac prudentiſſimi Iuriſconſulti in animum inducant ſuum, cùm hæc ab eorum leges ferendi prudentia ne latum quidem vnguem ſeſe auertat.

SVMMARIVM.

1 *Contractus ſocietatis, vt licitus eſſet, requirebat, vt pecunia in ſocietatem data periculum amiſſionis curreret.*
2 *Dans pecunias in ſocietatem quodnam periculum currere debeat.*
3 *Quæcunque mortis genera ab extrinſeco pendent, excepta cenſentur.*
4 *Mors ex partu, & huiuſmodi, vltrà præditam cauſſam ob quid cenſeatur excepta.*
5 *Mulieres neque emere, neque exercere poſſunt publica officia.*
6 *Sociorum conditio debet eſſe æqualis.*
7 *Non poteſt omnis mors, in prægnantia, aut in partu adueniens, excipi.*
8 *Duo euentuum genera in prægnante, & parturiente conſiderantur.*
9 *In quibus caſibus exceptio locũ habeat, & in quibus non.*
10 *Medici iudicium expoſcitur, quandò partus, & prægnantia debeant dici mortis cauſſa.*
11 *In eodem morbo ſemper mortis periculum maius eſt ex parte prægnantis, quàm non prægnantis aut viri. Zacc. qu. Med. leg.*
12 *Partus, & prægnantia debent eſſe cauſſa proxima ſuccedentis mortis.*
13 *Verba illa, & cauſſa partus, qui caſus comprehendantur. die vt num.* 15.
14 *Partus, & prægnantiam eſſe res naturales, quonam modo intelligendum.*
17 *Nomen partus eſt quid indifferens ad ſanum, & non ſanum.*
18 *Partus ſanus naturalis eſt, non ſanus præter naturam.*
19 *Partum ſimpliciter non poſſe occidere, falſum eſt.*
20 *Ex partu, & prægnantia, cum ſtatum mutant naturalem, & in præter naturam abeunt, poteſt facillimè mors ſuccedere.*

Eorum omnium, quæ vniuerſo hoc titulo continentur.

EPILOGVS.

SEd iam ea, quæ longa verborum ſerie, prout argumenti difficultas requirebat, enarrauimus, breuioribus perſtringamus: non deerunt enim quibus magis concila oratio multò magis animum ſit oblectatura.

Cùm ergò contractus ſocietatis, quam ob officio, 1
denominant, illud peculiariter requireret, vt licitus futurus eſſet, quòd pecuniæ in ſocietatem datæ currerent amiſſionis periculum ſub alicuius perſonæ vitæ diſcrimine, ſocij inter ſe in his contractibus paſcuntur, vt non indifferenter quodlibet euentuũ genus locum amiſſioni pecuniarum faciat, ita vt ſocius eas in ſocietatem accipiens lucretur, ſed voluerunt 2
quòd dans pecunias tunc illas amittat, cum ex cauſa intrinſeca vel ipſe decedit, vel is, ſub cuius vitæ periculo pecuniæ exiſtunt, atque ea ratione quęcunque mortis genera ab extrinſeca cauſſa dependentiam habere videbantur, eo quòd talia violenta omnia 3
ſint, vt mors ex fame, peſte, bello, epidemia, & huiuſmodi omnia excipi voluerunt; inter quæ etiam mortem comprehenderunt, quæ ex partu, aut cauſa partus, & prægnantię fit, & ſpeciatim omnia nominarunt, ne dubium aliquod circa eorum alterum oriretur, cùm & de peſte, & epidemia, & de partu, & de prægnantia, & huiuſmodi dubitari potuiſſet, an cauſſam haberent extrinſecam, nec ne.

Mortem tamen ex partu, & cauſſa partus, & prę-
gnantię non eo ſolùm nomine excipere permiſſum fuit danti pecunias, ſed etiam quia cùm dominus of- 4
ficij, vnus ſcilicet ex ſociis ſemper vir ſit, (neq; enim 5
conceditur per ll. ipſis mulieribus, vt publica officia, ſub quibus tales ſocietates conſtituuntur, emere, aut exercere poſſint) dans autem pecunias alter ex ſociis, ſeu is cuius vitę periculum ſubeunt pecuniæ, aliquandò fœmina exiſtat, non erat ſociorum conditio 6
æqualis, vt neceſſariò eſſe debet: nam fœmina vltrà ea omnia pericula ex morbis, quę curtit officij dominus, ſubibat etiam periculum ex partu, aut prægnantia, quę cùm interdum præter naturam fiunt, in certum diſcrimen trahere conſueuerunt mulieres, à quò erat omninò officij dominus immunis; vt ergò ea ſociorum diſparitas tolleretur, neceſſum fuit, mortem ex partu, cauſſa partus, & prægnantię euenientem excipi.

At verò quia, his non obſtantibus, non poterat 7
omnis caſus mortis in prægnante, aut parturiente excipi, (nam neque omnis caſus ab ipſis immediatè dependet) quia tunc pecuniæ ſaluę extitiſſent vniuerſo prægnationis, & puerperij tempore, & fru-

ctus à dante pecunias exacti essent saluo capitali, quod absque vsuræ vitio fieri non poterat, vndè Iustitiæ moderatores iniquam rem viderentur permi-
8 sisse, idcircò duo euentuum genera in parturiente, ac prægnante considerandæ erant; vnum nimirum eorum, quorum immediata, ac præcipua causa partus, aut prægnantia erant, cum à naturali statu desciscunt, alterum eorum, qui ab alia causa originem ducentes, à prægnantia tamen, & partu dehinc fo-
9 uentur. In priori euentuum genere exceptionem admitti debere declararunt Iurisconsulti, in posteriore nequaquam.

Cùm autem non sine Medicorum ope assequi possint, quandonam partus, & prægnantia præcipuè,
10 ac immediatæ mortis causæ sint, quandò verò solummodò fouentes, ac coadjutrices, idcircò in ea re eorum iudicium desiderant *Boccar. de soc. num.* 55. *num.* 120. *Castrac. eod. tract. cap.* 18. *num.* 20. *Zacch. ibid. num.* 426. & 428. *Rota apud Zacch. vbi supra decis.* 99. *num.* 6. qui tamen hucusque mentem Iurisperitorum, & pactionis vim non assequentes, sed ea verba proprio intelligendi modo interpretantes, illis malè iudicandi ansam non semel, aut bis præstiterunt.

Quòd si vrgeres, sociorum, conditionem adhúc æqualem non esse, etiam excepta morte ex partu, aut prægnantia primariam habente causam, ac originem, nisi vnà quoque omnis mors in partu, aut
11 prægnantia eueniens excipiatur, quia patet, quòd dato eodem morbo in viro, & in prægnante muliere, vel parturiente, semper maius periculum est ex parte prægnantis, aut parturientis, ob prægnantiæ, & partus concomitantiam, quàm ex parte viri; Respondeo, quod damnum ex hac conditionis disparitate pecuniarum domino emergens sua culpa illepatitur, cùm minimè coactus, sed sponte voluerit suas pecunias currere tale periculum amissionis sub periculo vitæ mulieris, cùm alias licuisset illi virum nominare sanum, ac robustum, non ab ea solùm periculi inæqualitate immunem, sed à quouis etiam morbo, quantùm ex fragilitate humana sibi promittere licebat.

Vt ergò eam rem, prout eorum muneris erat, Iu-
12 risconsulti declararent, verba illa in contractu apposita ita accipi voluerunt, vt partus, & prægnantia, ad eaque pertinentia sint causæ proximè, immediatæ, ac finales mortis, nec satis esse debere, vt locum exceptioni faciant, quòd habeant se tanquam causæ remotæ, impulsiuæ, ac mediatæ, vt in pluribus casibus euenire certum est, & suprà iam explicatum.

Sed insurgebat adhúc non leuis dubitatio ex verbis in contractu appositis, nimirum, *excepta morte ex partu, & causa partus*: benè enim se res habet, dicunt aliqui, quòd per ea verba, *ex partu*, comprehendantur casus ab illo immediatam habentes dependen-
13 tiam, sed per subsequentia, *& casu partus*, non alios comprehendi dici potest, quàm omnes casus, quibus causam dederit partus: patet autem, neque à nobis negatur, in quolibet casu mortis in prægnantia, aut parturiente semper partum & prægnantiam dare causam morbo, & morti, & tenere semper se
14 saltem ex parte causæ impulsiuę, & coadjutricis; itaque si ea verba suum effectum habere debeant, per ea comprehendi dicendum est omnes casus in partu, aut prægnantia succedentes.

Quibus respondi, per ea verba *& causa partus*, 15
eos casus comprehendi, qui ab iis dependent, quæ ad ipsum partum consequuntur, & occasione ipsius partus fiunt; tale quid est secundinæ eductio, purgatio puerperij, & si alia sunt, quæ ipsum partum concomitantur; eos insuper, qui à morbis pendent, quorum causa proxima & efficiens, & non solùm impulsiua, ac fouens fuerit partus, vt si ex eius difficultate iam remissa, vel secundinæ eductione difficili, & huiusmodi, vel febris: vel morbus excitetur nisi enim hoc pacto res intelligatur, iam Summos Pontifices, qui talia permiserunt, & cæteros Iustitiæ ministratores in eam absurditatem, de qua suprà, incidisse confitendum esset, quod rem vsurariam licitam fecissent; sed absit ita sit, vt de viris sapientissimis tale quid iacterur. atque ea de re Medicis, qui proprio intelligendi modo eorum verba declararunt, malim nullam habere fidem, etiam nulla dissuadente ratione, (licet aliàs eos vt humanissimos præceptores, ac doctissimos viros in honore habeam) quàm ita sinistrè de Iurisconsultorum prudentia dijudicare. Vt rem igitur tanti momenti dilucidè, quantùm ac quatenus vires permittebant, magis secundùm veritatem patefacerem, primò causa inuestigata, ob quam permitti debuit danti pecunias, vt excipere posset mortem ex parte prouenientem, & vi verborum, quæ in contractu apponuntur, considerata, ad particulares quosdam casus deueni, ex quibus nonnullas regulas pro casibus excipiendis formaui, dehinc etiam nonnullos pro lucro adduxi, ac mox qua ratione partus, & prægnantia ex Iurisperitorum mente deberent esse causæ mortis in casibus exceptionis, enarraui; & ne aliquid intentatum relinquerem, alios insuper casus dubios proposui, quos etiam dilucidiùs, quoad fieri potuit, explanaui, tandemque ad aliqua argumenta dissoluenda deuentum est, ad illud præcipuum, quòd cùm partus, & prægnantia res sint naturales, nunquam possint 16
esse causa mortis; in quo argumento fallaciam latere manifestaui: nomen enim Partus est quid indif- 17
ferens ad sanum, & non sanum, & quid genericum, & cùm volumus sanum partum dicere, naturalem dicimus, cùm morbosum, præternaturam. Partum sim- 18
pliciter non posse occidere falsum est, partum natu- 19
ralem non interimere verum est, partum præternaturam, falsum. In eo igitur argumento ea fallacia subest, quod in priori conclusione nomen partus genericè, & in abstracto sumptum est, prout comprehendit quemcunque partum, in conclusione vel specificè, prout solùm naturalem comprehendit, vel in concreto, prout in hoc, aut illo individuo naturaliter sit; quod cum ita sit, concludendum ex partu, & prægnantia non naturaliter se habentibus, quemadmodum & ex cæteris quibusque rebus naturalibus, cùm statum naturalem mutant, & in præternaturam 20
abeunt, posse facillimè succedere mortem, quâ succedente, locus fiat exceptioni.

Denique cæteris quibusdam pusillis argumentis, cùm meliora non adducerentur, satisfeci, quibus peractis, iam huic Titulo finem imponamus.

Finis Tituli Quarti.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI PRIMI
TITVLVS QVINTVS.
De ſimilitudine, & diſſimilitudine natorum,
Continens Quæſtiones quinque;

quarum

I. *De cauſis ſimilitudinis natorum varia auctorum ſententia.* *Pag.* 115.
II. *De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſsis.* 118.
III. *Quid ſit ſimile, quid diſsimile, ac de vera, & adequata ſimilitudinis cauſſa.* 119.
IV. *Similitudo an debeat facère conjecturam filiationis.* 123.
V. *Filius mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illicò alteri nupſit, & nouem mentium ſpatio natus eſt, cuiuſnam cenſendus.* 125.

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

CYNTHIO CLEMENTI,

Canonico Lateranenſi,

OLIM PAVLI QVINTI P.M.

A Cubiculo Medico Digniſſimo.

NVm qui nihil agit, cum nihil agere tempus ſuadet, aliquid agit, & qui nihil dicit, cum ſilendum eſt, aliquid dicit? profectò. Ego, cùm penè innumera & virtus, & humanitas tua, & officia, quæ in me ſemper impendes, loqui impellant, tempus autem minùs ſuppetat, omnia ſilens, tamen vel ſilens aliquid dicam, tu verò mei animi ſenſum ſatis calles. Vale, & hæc, quæ tuo nomini dicaui, libenter, vt mea ſoles, amplectere.

LIBRI PRIMI

TITVLVS QVINTVS,

De ſimilitudine, & diſſimilitudine natorum.

SVMMARIVM.

1 *Hippocratis opinio de cauſſa ſimilitudinis.*
2 *Sexus ſimilitudo vndè.*
3 *Galeni opinio.*
4 *Tertia opinio, cauſſam ſimilitudinis ponens eſſe imaginationem. Eiuſdem opinionis varietatem vide num. ſeq.*
6 *Hipp. opinio examinatur.*
7 *Mares deberent eſſe ſemper patri ſimiles in Hipp. ſententia.*
8 *Mas à virtute, & quantitate exuperante maſculei ſeminis fit.*
9 *Maſculeum ſemen tam à mare, quàm à fœmina procedit.*
10 *Natus in ſententia Hipp. non poſſet alteri perſonæ, quàm vni ex parentibus aſſimilari.*
11 *Similitudo non conſideratur ſolum inter patrem, & filium, ſed inter filium, & alias perſonas.*
12 *Similitudo etiam inter homines, & bruta conſideratur.*
13 *Elementa cauſſa vniuerſalis ſunt omnium corporum mixtorum.*
14 *Cauſſa ſimilitudinis ab Hipp. aſſignata non poteſt cuiuis ſimilitudini conuenire.*
15 *Subjectum externæ ſimilitudinis ſunt exteriora membra.*
16 *Membra exteriora omne augmentum ex propria materia ſanguinis materni habent.*
17 *In Galeni ſententia omnis fœtus deberet referre matrem.*
18 *In Galeni ſententia fœtus nulli alteri, quàm vni ex parentibus aſſimilari poſſit.*
19 *Extraneæ perſonæ inter ſe aliquando ſimiles.*
20 *Similitudo non ſolum reſpectu effigiei externæ, ſed etiam reſpectu animi, & morum conſideratur.*
21 *formatrix facultas non efformat animum.*
22 *Formatrix facultas in materia fundatur.*
23 *Si virtus aſſimilandi eſſet propria imaginationis, quid inde ſequeretur.*
24 *Eiuſdem virtutis eſt formare, cuius eſt ſub aliqua conditione formare.*
25 *Non poteſt vnius virtutis eſſe formare naſum, & alterius formare magnitudinem naſi.*
26 *Neceſſario virtus efformans ſub aliqua conditione efformat.*
27 *Similitudo ſexus, & ſpeciei ab imaginatione eſſe debet, ſi ſimilitudo effigiei ab imaginatione eſt.*
28 *Animal quicquid volet gignere poterit, ſi imaginatio ſuo marte efformat.*
29 *Imaginatio libera quædam facultas eſt.*
30 *Impugnatur ſententia ponens imaginationem pro cauſſa ſimilitudinis, & num. ſeq. & 34. & 36.*
31 *Omne generans generat ſimile ſibi.*
32 *Imaginatio mille phantaſmatibus occupatur, & à viſus præſertim ſenſu monetur.*
33 *Imaginatio vaga eſt.*
35 *Nihil offertur imaginationi, quod illi non offeratur à ſenſu, & num. 37.*
38 *Imaginatio mores, & animum non cognoſcit.*
39 *Similitudo apparet etiam in imperfectis animalibus.*
40 *In omnibus vna ſimilitudinis cauſſa aſſignanda.*

De cauſis ſimilitudinis natorum variæ auctorum ſententiæ.

QVÆSTIO I.

MVltùm inter Legumperitos agitatum eſt, vtrum natorum ſimilitudo faciat præſumptionem filiationis, & diſſimilitudo indicet contrarium, qua de re cùm hæc materia Philoſophica, Medica ſit, hic de ea ſecundùm veritatem determinare par eſt: vniuerſa verò rei ambiguitas circa inueſtigationem cauſſæ ipſius ſimilitudinis verſari videtur, ac de ea plures, & multùm inter ſe diſſidentes doctorum hominum ſententiæ recitantur, quæ recenſentur à *Plut. lib. 5. cap. 11. & 12. in hiſt. Philoſoph. interſpurios lib. Gal. adſcriptos,* & recitant *Andr. Laur. Anat. lib. 8. quæſt. 20. & Mercurius in lib. cui tit.* la Commare, *lib. 1. cap. 11.* præcipuè tamen, ac maioris momenti tres eſſe mihi videntur, non recenſendo inter has Ariſtotelis opinionem, ob rationem, de qua in fine quæſtionis; has autem tres propemodum recenſebo.

Prima autem Hipp. eſt, cui potiores partes tri- 1
buuntur *in lib. de Genit. antè finem*, qua exiſtimat vir omnium ſapientiſſimus, natorum ſimilitudinem non aliundè prouenire, quàm à multitudine exuperantis ſeminis; nam quiſquis, inquit, plus, & ex pluribus corporis partibus ad ſimilitudinem contulerit, illius pluribus in rebus fœtus ſimilis erit.

Eadem quoque videtur fuiſſe Lucretij opinio, qui *lib. 4. de rerum natura* in hac ſententia cecinit:

Et commiſcendo cum ſemen forte virile.
Fœmina cum mulſit ſubita vi, conripuitque:
Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
Et patribus patrio: ſed quos vtriuſque figura
Eſſe vides juxtim miſcentis volta parentum,
Corpore de patrio: & materno ſanguine creſcunt:
Semina cum Veneris ſtimulis excita per artus
Obuia conſtixit conſpirans mutuus ardor,
Et neque virum ſuperauit eorum, nec ſuperatum eſt.

Et paulo infra:

Atque vtri ſimile'ſt magis id, quodcunque creatur,
Eius habet plus parte æqua, quod cernere poſſis:
Siue virûm ſoboles, ſiu'eſt muliebris origo.

Poteſt autem pro hac opinione ſatis euidens aſſignari ratio, quia quemadmodum à maiori ſeminis quantitate & virtute fit, vt fœtus in ſexu ei aſſimiletur, ex quo maior ſeminis portio decideriit, 2
eodem Hippocr. teſte vbi ſupra, & 1. de Diæta, quod videtur maius quid eſſe, ſic & ab eadem ſeminis exuperante quantitate, ac virtute poteſt fœtus illud

habere, vt magis, assimiletur ei, ex quo maiorem seminis quantitatem sortitus est, quod non ita magnum quid esse videtur.

3 Secunda opinio Galeni est, qui *lib. 2. de sem. cap. 2. classi. 1.* suam sententiam ita patefecit: Primùm posuit, cuiuscunque materiæ, vel substantiæ, ad generationem inseruientis facultatem ex ipsius materiæ temperamento progigni, volens hanc facultatem non solùm in vtroque semine, sed etiam in materno, seu menstruo sanguine reperiri, ita vt vtrumque principium, tam materiale scilicet, quàm effectiuum, non solum in semine, sed etiam in ipso sanguine esse determinauerit. Fit itaque, vt aliquandò seminis masculei vis, quod maior, & validior sit, prævaleſcat, & fœtus nascatur patri similis, interdum verò prævaleat vis fœminei spermatis, virtute & facultate menstrui adaucta, & fœtus similis euadat matri. cum hac opinione consentire videtur *Auic. 18. de animalibus.* præsertim quoad hanc partem facultatis seminis, ac menstrui, nam de temperamento ne verbum quidem.

4 Tertia opinio omnium communissima est eorum, qui natorum similitudinem non aliundè, quam ab imaginatione prouenire affirmant, consentire videtur *Arist. Probl. sect. 10. probl. 12. Plin. Nat. hist. lib. 7. cap. 1.* Videtur inclinare *D. August. de ciuit. Dei, lib. 12. cap. 25. Auic.* (licet & aliam recitet, & acceptet opinionem) *2. 1. 3. tract. 1. cap. 2. Fernel. Physiol. lib. 7. cap. 12. Lemn. Lemn. de Occult. Nat. mir. lib. 1. cap. 4. Mercurius in lib. della Commare. lib. 1. cap. 11. & seqq. & alij multi.* & vide plura congesta ex plerisque authoribus apud *Nancel. in Analogia Microcosmi ad Macroc. lib. 10. problem. 5.* quin etiam & ipsi Iurisperiti ne latum quidem vnguem ab ea recedunt. *Glos. in l. Non sunt lib. ff. de stat. hom. Bart. in l. Gallus. ff. de lib. & posth. num. 14. Mohed. decis. 1. alias 19. num. 2. tit. Qui filij sint legitimi. Ruin. cons. 53. num. 9. lib. 5. Paris. cons. 10. num. 18. Mascard. de probat. concl. 272. num. 7. Vol. 2. Gratian. Discept. forens. cap. 567. num. 32. Vol. 3. & cæteri pene omnes*, vno excepto *Polyd. Ripa in tract. de nott. temp. cap. 162. num. 41.* qui hanc opinionem admittere non videtur.

5 Sed hæc opinio variè explicatur, volentibus nonnullis, à sola mulieris imaginatione in actu coitus similitudinem prouenire; aliis, non in actu coitus solùm, sed toto gestationis tempore agere imaginationem in fœtum, contendentibus; aliis verò non solùm mulieris imaginationem esse efficientem similitudinis causam, sed etiam imaginationem viri in Veneris congressu; nec tamen satis constat, quænam ex iis opinionibus ipsis magis accepta sit; nam vnus, idemquem auctor multùm in sui ipsius opinione explananda euariat. Sed aliàs opiniones de hujusmodi similitudinis causa qui videre cupit recurrat ad *Parisan. lib. 3. Nobil. exerc. de subtil. exerc. 4.* vbi & aliarum confutationes, & suæ ipsius explicationem, & comprobationem habes, quæ vult, similitudines in parentum corporibus animato semini impartitas, ac adumbratas emergere, hoc est, semina ipsa parentum secum ferre nascituri fœtus figuram, easque figuras inuicem misceri, ita vt caput capiti, brachiũ brachio, pes pedi inseratur, nimirum quia semen ab omnibus corporis partibus spermaticis decidit; sed non est præsentis loci, hanc, & alias opiniones exquisitè, vt oporteret, examinare, cùm multò amplius volumen ad hanc tantùm perpendendam requiri existimem, quæ noua est, & multa continet, de directo communissimis doctorum opinionibus aduersantia.

Nos videamus iam, quas difficultates prædictæ opiniones patiantur, ac primò examinemus Hipp. 6 sententiam. Si ergò similitudo ab exuperantis seminis multitudine, virtute fiet, filij semper nascentur patri similes: nam semen paternum non modo virtute, sed etiam quantitate maternum semen exuperat, vt *Gal.* docet *in lib. de sem. & 14. de Vsu. part. cap. 10. classi. 1.* ad hoc tamen dici posset ex ipsius Hippocratis opinione, paternum semen continere semen non masculeum solum, sed fœmineum, itaque poterit coadiuuare potiùs semen maternum in assimilando fœtu saltem quoad sexum.

Secundò, mares saltem semper deberent esse pa- 7
tri similes, cùm constet marem à virtute, & quanti- 8
tate exuperantis masculini seminis procreari; licet huic quoque dubitationi facilè esset respondere Hippocrati, qui tam à mare, quàm à fœmina masculeum 9
simul, & fœmineum semen decidi tradit, vt declarat *loco suprà citato*, & probat abundè *Taurell. contr. Cesalp. dom. lib. 5. quæst. 2. par. 3.* hoc enim pacto facilè euenire potest, vt mas interdum genitrici, fœmina genitori assimiletur.

Tertiò, si illud veritatem haberet, nullo modo 10
contingere posset, vt natus alteri personæ, quàm vni ex parentibus assimilaretur, cùm ex iis solummodò tota seminum materia fuerit decisa. at similitudo non est solum inter filios, & parentes, sed inter ne- 11
potem, & auum, aut auiam, & inter eundem, & amitam, vel auunculum, vel patruum, vel materteram, vel coniunctam aliam quandam personam, & inter fratres ipsos, quæ etiam cæteris est frequentior, quinimmò, & inter ignotas personas, vt inter Alexandrum, & Pyrrhum fuisse, auctor est *Plutarchus in Pyrrho*, & inter alios, de quibus alij, & quod plurimum refert, inter homines, & bruta, immò 12
etiam, & inter viuentia animalia, & plantas; neque quicquam inter vnam, & aliam similitudinem interest, nisi secundùm magis, & minùs, & quod inter individua magis peculiariter consideratur, inter species verò magis genericè, & vniuersaliter; sed & huius, & illius vnam, eandemque causam assignari necesse est, ita vt similitudo particularis, & individualis particularem quidem habeat causam, vniuersalis autem, & specifica vniuersalem, sed particularis ad vniuersalem referri, & cum ea conuenire debet; vt elementa causa quidem vniuersalis sunt, ac ma- 13
terialis omnium corporum mixtorum, eademque causa particularis, & materialis, sunt huius & illius mixti vt patet. Cùm itaque causa similitudinis ab Hipp. assignata non habeat relationem ad causam 14
quandam vniuersalem, quemadmodum similitudo ipsa individualis habet relationem ad similitudinem specificam, ac genericam; immò neque possit cuicunque individuali similitudini conuenire, vt ei, quæ est inter fratres, aut ignotas personas, concludendum est, non esse eam veram similitudinis causam.

Sed & Galeni opinio sequentes patitur difficultates; nam primò, cùm subiectum similitudinis sint 15
exteriora membra, & hæc omne augmentum tan- 16
quam ex propria materia ex sanguine materno ha- 17
beant, si ponamus sanguinem illum habere vim effectiuam, iam omnis fœtus matri tantùm assimilabitur, nunquam autem patri, & multò minùs cuilibet alteri personæ, quia vis illa sanguinis effectiua semper figurabit exteriora membra effigie illa, quam habet subiectum, vnde decisus sanguis est; quanquam enim volumus, etiam semen virile, vt materiam concurrere ad horum membrorum plasmationem,

tionem, tamen quia maximè ſuperatur à ſanguine, teſte Gal. ibid., & eius vis effectiua, ac formatrix ſemper coadiuuabitur à vi effectiua ipſius muliebris ſeminis, vt idem Gal. ibid. fatetur, non aliter euenire poterit, quàm vt fœtus ſemper ſimilis naſcatur matri, cùm, inquam, & materni ſanguinis, & ſeminis itidem materni effectiua vis facilè vim ſeminis paterni adæquare, ac etiam exuperare ſimul iuncta valeat, & alia ex parte multò copioſior, ac penè tota generationis exteriorum præcipuè membrorum materia à matre proficiſcatur. *Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 12.*

Vel ſaltem ſi pares vires ſortiri velis vim effectiuam virilis ſeminis, cum effectiua vi tam ſeminis,
18 quàm ſanguinis muliebris, fœtus ſolummodò patri, aut matri ſimilis ſemper euadet, nunquam autem vel fratri, vel auo, vel auiæ, aut hujuſmodi alicui perſonæ ſibi ſanguine iunctæ, aut etiam ignotæ: nam & experientia conſtat, vt ex hiſtoriis quamplurimis relatis, & in vnum recollectis per *Gratian. Diſcept. For. cap. 567. à num. 41. ad 61. Tom. 3.* &
19 ex Medicis per *Nanuel. loco aliàs citato, lib. 10. probl. 5. ex Plinio*, habemus, multas extraneas perſonas inter ſe ſimiſſimas extitiſſe, quod qua ratione contingere potuerit, in hac ſententia explicari non poteſt.

20 Præterea cùm ſimilitudò non ſolùm conſideretur reſpectu externæ effigiei, ſed etiam reſpectu animi, & morum, vt latiùs, Deo fauente, infrà demonſtrabimus, etiamſi concedamus, vim effectiuam poſſe aſſimilare fœtum in externa effigie, tamen in hac ſententia nunquam demonſtrari poterit, quomodò filius ex ea vi effectiua ſeminis patri, aut matri, aut cuilibet alteri ſimilis quoad mores generatus ſit,
21 neque enim dici poteſt, vim illam effectiuam animum effingere, ac efformare, ſiquidem illa in materia fundatur, animus autem immaterialis eſt; non
22 eſt ergò, neque eſſe poteſt vis effectiua adæquata, ac prima ſimilitudinis cauſſa.

Poſterior denique opinio, quæ & magnorum virorum eſt, & omnium communiſſima, multò etiam maiores, quàm cæteræ omnes, patitur difficultates: nam ſi virtus hæc aſſimilandi eſſet propria ipſius imaginationis, iam & virtus formatrix eſſet
23 etiam ipſius imaginationis propria; eiuſdem enim
24 virtutis eſt formare, cuius eſt ſub hac, aut illa conditione formare. Exempli gratia, eiuſdem virtutis eſt formare naſum, aut oculum, cuius eſt formare naſum grandem, aut oculum paruum: neque enim dici poteſt, vnius virtutis eſſe formare naſum,
25 & alterius eſſe formare magnitudinem naſi: neceſſario enim virtus efformans ſub aliqua conditione
26 efformat. Itaque tam virtus formandi, quàm aſſimilandi erit propria ipſius imaginationis, quod an eſſe poſſit, & an abſurditatem aliquam contineat, videant qui hanc ſententiam tuentur. Ex hoc enim concedere coguntur, quod & ab imaginatione ipſa
27 dependeat, vt fœtus ſit mas, aut fœmina, quin etiam & vt homo ſit quoad figuram, aut equus, non autem camelus, aut aſinus, quippè cùm hæc omnia à ſola formatrice virtute dependere videantur, quam illi imaginationis eſſe propriam, omninò ex ſuperioribus concedere debent.

28 Hinc etiam & illud ſequi neceſſe eſt, quòd animal quicquid volet gignere poterit, non quod Natura intendit: nam cùm Imaginatio libera quædam facultas ſit, & poſſit pro arbitrio varias rerum ſpecies, ac ideas ſibi effingere, iam ſi vim illam effectiuam aſſimilandi, ac formandi eſſe velis penes ipſam fœtum, aſſimilabit cuicunque ſpeciei libebit; & ſi natura intendet, exempli gratia, generare marem, quia principia generatiua calidiora, & fortiora ſunt, imaginatio ex idea fœminæ ſibi præſentata fœtum fœmineum procreabit; & ſi Natura intendit aſſimilare fœtum patri, imaginatio intendens generare fœtum cuidam picturæ, opus naturæ impediet, & generabit picturæ ſimilem, & ſic imaginatio erit ipſa Natura potentior.

Ruet præterea Axioma illud omni veritate ve- 30
rius, quod omne generans generet ſibi ſimile: nam 31
imaginatio mille phantaſmatis de momento ad 32
momentum occupatur, nec generantis imago præ aliis ſibi obuerſatur, & quanam obſecro ratione axioma hoc verificatur, ſi mulier ex imaginatione, vt volunt, plurimùm non ſibi ſimilem, ſed alteri generat? Imunò mas ipſe quomodò ſimile ſibi generare poterit, ſi aſſimilandi virtus ab imaginatione dependet, & nullam eius imaginatio in aſſimilatione, aut generatione partem habere poteſt? Sed cùm, vt dixi, imaginatio vaga ſemper ſit, & 33
de momento ad momentum in diuerſa rapiatur, nec ſemper circà vnam eandemque ideam verſatur, nam ab externis ſenſibus, & à vitu præſertim plurimùm diſtrahitur, oporteret, ſi ſimilitudo eius effectus eſt, vt alterum ex his veritatem habere diceretur, vel illam momento fœtum aſſimilare, vel toto geſtationis tempore in illum agere, neutrum autem dici poſſe notius eſt, quàm vt pluribus à me demonſtrari poſſit.

Patitur etiam & hæc ſententia, præter comme- 34
moratas difficultates, & alias, de quibus infrà, 35
etiam eas, quas pati diximus priores duas opiniones: nam cùm nihil offeratur imaginationi, quod ab externo ſenſu non habeat, fœtus non poterit generari ſimilis, niſi ſpeciebus ipſi imaginationi oblatis; at videmus natum aliquandò auo, aut proauo ſimilem, cuius effigies mulieri poteſt aliquandò non fuiſſe nota; ſed videmus etiam fœtus, vt dixi, naſci ſimiles extraneæ cuidam perſonæ, quæ neque de viſu, neque de nomine cuilibet ex parentibus nota fuit, & cuius ſpecies non potuit alterutrius imaginationi offerri.

Præterea quanam ratione poſſit imaginatio habere locum in ſimilitudine, quæ penes plura individua pluribus comparata reſidet, vt gentis ad gentem, aut ſpeciei ad ſpeciem, ego profectò non video vndè. *Vair. lib. 2. de Faſc. cap. 7.* late probat, imaginationem nihil quicquam ad ſimilitudinem conferre.

Quin etiam & id, quod diximus contrà Galeni 36
ſententiam, multò magis locum habet in hac opinione, quoad morum, & animi ſimilitudinem, quia 37
imaginationi ſolùm ex rerum ſpecies offeruntur, quæ ab externis ſenſibus ſibi præſentantur; non poteſt ergò agere in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit: at imaginatio mores, & animum non cognoſcit, 38
neque illi ſpecies, aut imago aliqua tale quid repræſentans offerri poteſt.

Denique cùm ſimilitudo natorum non ſolùm reperiatur in perfectis animalibus, ſed multò euiden- 39
tior appareat in imperfectis, immò etiam & in 40
ipſis vegetabilibus mixtis, debet in omnibus vna, eademque cauſſa aſſignari, quæ tamen imaginatio eſſe non poteſt. Alia ergò magis propria, & adæquata, omnibuſque rebus communis inuenienda ſimilitudinis cauſſa eſt: nam præter ea, quæ contrà prædictas ſententias ſuprà adducta ſunt, multa eſſent, quæ inſuper adduci poſſent, quæ tamen

breuitatis cauſſa omittuntur. Multa tamen videri poſſunt contrà hanc poſteriorem opinionem apud *Var. lib. 2. de Faſcino, cap. 7.* Erat præterea adducenda, ac examinanda Ariſt. Opinio, quam ille longioribus recitat 4. *de gener. Anim. cap. 3.* Sed quia fortaſſe cum eâ vna eademque eſt, quæ ponit, ſimilitudinis cauſſam eſſe formatricem facultatem (licet motus quoſdam in ſemine poſuerit, ex quorum varietate, ſimilitudinum etiam varietatem oriri voluit) de ea nunc pluribus agere non libet; alias autem de hac materia peculiariùs agere, ſi Superi annuant, in animo fixi meo, ac tunc quidem ex profeſſo Ariſtotelis opinionem examinare, ac diſcutere conabor; interim ne Legumperitis longa rerum ſpeculatione nauſeam pariam, paucis his illam tetigiſſe ſatis eſto. Hoc tantùm addo, eam facillimè confutari poſſe, quia ponit, ſimilitudinem eſſe quid per accidens, cùm tamen ex natura intrinſeca agentis proueniat; nam ponens, quòd ſemper patris ſemen ex ſua natura debeat ſibi aſſimilare natum, quandocunque ab hoc motu deficit, & reaſſimilet matri, auoque per accidens fit. Licet autem ita ſe res habeat, tamen *Bacc. Bald. in lib. Hipp. de Aq. Aer. & Loc.* hanc Ariſtotelis ſententiam aptare ſtudet ipſius Hippocratis opinioni ex eo, quòd quemadmodum Hippocrates voluit ſimilitudines inter homines aliquarum regionum inter ſe variari ob multa ipſi ſemini aduenientia ab extrà, nempe ab aëre; ſic & Ariſtoteles in ſeminibus conſiderauit varios hujuſmodi motus, ex quibus variari ſimilitudines voluit. Sed in tantùm differt Ariſtotelis ſententia ab Hippocratica, in quantùm Hippocrates externa, quæ ſeminibus accidunt, conſiderauit vt cauſſas diſſimilitudinis hominum inter ſe; Ariſtoteles verò motus, quos in ſeminibus finxit, voluit eſſe cauſſas ſimilitudinis nati ad auos, & proauos, vel tranſuerſales, vndè politiuè concurrere ad hanc ſimilitudinem contendit, negatiuè verò ad diſſimilitudinem parentum. Sed vide quæ contrà hanc Ariſtotelis ſententiam affert *Pariſan. Nobil. exercitat. de ſubtilitat. lib. 3. exerc. 4. cap. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Similitudo triplex.*
2 *Similitudo ſpeciei qua.*
3 *Similitudo ſexus qua.*
4 *Similitudo effigiei qua.*
5 *Similitudo effigiei duplex. & num. 8.*
6 *Similitudo accidentalis qua.*
7 *Similitudo individualis duplex.*
9 *Similitudo interna qua.*
10 *Similitudo interna duplex.*
11 *Similitudo conſideratur reſpectu multarum rerum.*
12 *Naturaliter filij naſcuntur ſimiles parentibus.*
13 *Similitudo reſpectu morum & animi conſideranda.*
14 *Similitudo reſpectu ſanitatis & morbi conſideranda.*
15 *Similitudo eſt quid relatiuum.*
16 *Ab accidenti eſſe non poteſt, quod vt plurimùm eadem ratione fit.*
17 *In ſimilitudine aliqui gradus conſiderandi.*

De differentiis ſimilitudinum, earumque cauſſis.

QVÆSTIO II.

TRiplex conſiderata eſt ſimilitudo à Gal. *loco jam ſæpiùs citato de ſem. lib. 2.* à *Fernel. Phyſiol. lib. 7. cap. 12. ab And. Laur. Anatom. lib. 8. quæſt. 20. & ab aliis.* Priorem dixerunt eſſe ſimilitudinem ſpeciei, qua animal naſcitur ſimile parentibus in ſpecie, & ob quam homo generat hominem, & equus equum. 2 Secundam poſuerunt eſſe ſimilitudinem ſexus, qua animal præter id, quòd ſimile naſcitur parentibus in ſpecie, ſimile etiam naſcitur in ſexu, & ea ſimilitudine habet, vt mas, aut fœmina naſcatur. 3 Tertiam ſimilitudinem denique eam eſſe firmarunt, qua non ſolùm in ſpecie, & ſexu, propriis parentibus ſimile oritur, ſed etiam in externis delineationibus, & faciei præcipuè effigie, vt ſi ex patre ſtaturâ procerâ, capite magno, capillitio rufo, oculis prominentibus, naſo aduncо, pectore amplo, & huiuſmodi, filius naſcatur quam proximè ad hunc habitum, & effigiem accedens, & eodem modo ex matre puſilla, capite paruo, capillitio nigro, oculis remiſſis, facie, & pectore anguſtis, & huiuſmodi, filia naſcatur ſimili dotata effigie. 4

Sed Andr. Laur. accuratiùs ea, quæ ab aliis conſcripta erant, conſiderans, vltimam ſimilitudinis ſpeciem ſubdiuiſit in naturalem, & accidentalem, 5 & cauſſam naturalis voluit eſſe formatricem facultatem, quæ niſi impediatur, ſemper fœtus formabit parentibus ſimiles ob vim ipſis ſeminibus inſitam, & pro alterius ſeminis virtutis exuperantia alteri ex parentibus magis aſſimilabit. Sed accidentalem ſi- 6 militudinem ab imaginatione omnem habere voluit cauſſam, quæ vim formatricem ſeminum, quæ naturalis cauſſa eſt ex ipſius ſententia, vt dixi, ab opere deuiat, imagini ſibi præſentatæ ſimilem formare fœtum illam cogit.

Ego indiuidualem hanc, & poſteriorem ſimilitu- 7 dinis ſpeciem duplicem conſidero, externam, & in- 8 ternam: externa per ſe ipſa nota eſt, & notior quo- 9 que ex ſequentibus fiet, & hanc ipſam cum Laurentio in naturalem, & accidentalem ſubdiuido, de quibus proximè diximus. Internam verò ſimilitudinem eam eſſe dico, qua animal ſimile naſcitur aut progenitoribus, aut cuicunque alteri perſonæ in interno temperamento, aut totius, aut partis; vt ſi ex patre temperatura calidiori filius etiam calidiori temperatura prædictus naſcatur, & ex matre frigidiori filia temperatura frigidiori edatur.

Et hæc quidem ſimilitudo dupliciter, vt annue- 10 bam, conſiderari debet, nam aliam dico eam eſſe, quæ ex temperamento totius prouenit, aliam eam, quæ ad temperamentum peculiare partium conſequitur; ad priorem ſimilitudinem externam totius, ad poſteriorem partium ſimilitudinem conſequi exiſtimo, vt in ſequentibus patefaciam.

Præter hæc autem, ſimilitudinem conſiderandam 11 cenſeo reſpectu multarum rerum, & inter multas res, ac plura indiuidua, non autem ſolùm inter parentes, & liberos, vt jam ſuprà annuimus: nam conſideratur primò ſimilitudo reſpectu effigiei, vt patre exiſtente facie ampla, colore rubicundo, ſtatura procera, & filio naſcente facie item ampla, colore rubicundo, & ſtatura procera, hæc ſimilitudo erit effigiei, ad quam ſolummodo reſpiciens Heſiodus lib. 1. oper. & dier. dicebat:

Non enim ſimiles promittunt filios adulterini lecti.

Naturaliter enim filij naſci debent ſimiles paren- 12 tibus etiam in effigie externa, ob rationes, de quibus infrà.

Secundò conſideranda, vt dixi, ſimilitudo reſpe- 13 ctu morum, & animi, vt ſi ex patre bono, miti, miſericordi, iuſto, temperato, filius naſcatur bonus, mitis, miſeticors, iuſtus, temperatus, & è contra

ex patre malo, impio, immiſericordi, injuſto, intemperato filius naſcatur malus, impius, immiſericors, iniuſtus, intemperatus. Iuuen. Sat. 14.

Quandoquidem ſimilem tibi ſe non corpore tantùm.
Nec vultu dederit, morum quoque filius.

Lucr. lib. 3.

Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur? dolus volpibus, & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pauor incitat artus?

ad quam animi ſimilitudinem reſpiciens Horat. lib 4. Carm. od. 4. eam protulit ſententiam:

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Eſt in juuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Facit pro Iureconſultis *l. Quod ſi nolit. §. Qui mancipia. ff. de Æd. Gloſ. in num. infamato.* Contrariam tamen huic ſententiam ad hanc ipſam animi
14 morumque ſimilitudinem reſpiciens protulit Homer. Odyſſ. lib. 2. dicens:

Pauci enim filij aſſimilantur patri,
Plures pejores, pauci autem patre meliores.

ex bonis tamen bonos naſci, docet *Ariſtot. Magn. Moral. lib.* 3.

Tertiò denique conſiderari poteſt ſimilitudo, & conuenientia vnius cum altero, reſpectu ſanitatis & morbi: nam conſtat experientia, & teſtatur etiam *Hipp. in lib. de morb. ſacr. poſt princ.* ex parentibus morboſis filios progigni morboſos, ex ſanis ſanos: ſi
15 enim, inquit ipſe, ex pituitoſo pituitoſus, ex bilioſo bilioſus oritur, ex tabido tabidus, ex lienoſo lienoſus, quid verat, vt cujus parentes hoc (ſacro) morbo detinentur, eo quoque & poſteriorum aliqui capiantur?

Addendum his, quod ſimilitudo, cùm ſit quid relatiuum, *Plato in Parmenid.* non magis dicit relationem filij ad patrem, aut è conuerſo, quàm fratris ad fratrem, conſanguinei ad conſanguineum extraneæ perſonæ ad perſonam quoque extraneam, ſpeciei ad ſpeciem, vniuſque cujuſlibet rei ad aliam; ac de omnibus hiſce naturalis, & adæquata cauſſa venit inueſtiganda; neque etiam fieri poteſt, quòd, ſi à Natura eſſe dicimus, filium naſci ſimilem parentibus, quia vt plurimùm eo modo ſe res habet, negemus, à Natura eſſe, fratrem fratri, conſanguineum conſanguineo, perſonam perſonæ, ſpeciem ſpeciei eſſe ſimilem, cùm & id ipſum ſemper vna eademque ratione fie-
16 ri videamus: neque enim eſſe ab accidenti poteſt, quod vt plurimum eodem modo fit, & non aliter, vt quod homines vnius regionis ſint magis inter ſe ſimiles, quàm cum aliis comparati, quòd vna ſpecies alteri magis conueniat, & ſic de ſingulis.

17 Tandem conſiderandi ſunt (hoc enim ipſa rei Natura dictat) ſimilitudinis majoris, & minoris gradus aliqui; nam ſpeciei ſimilitudo ad ſpeciem minor eſt, quàm indiuidui ejuſdem ſpeciei ad aliud indiuiduum, minor indiuidui ad indiuiduum diuerſæ, quàm indiuidui ad indiuiduum ejuſdem regionis, major indiuiduorum, quæ inter ſe cognata ſunt, quàm quæ non ſunt cognata, omnium maxima parentum cum filiis, fratrum cum fratribus, & hujuſmodi. Diſtantia ergò, & conuenientia ſimilitudinis etiam conſideranda, nam & in cauſſæ ejus ſimilitudinis inueſtigatione non minimum operabitur, de qua jam, annuente Deo, dicere paramus.

SVMMARIVM.

1 *Similitudo ex Platone quid.*
2 *Simile tunc aliquid ſit cum idem ſit.*
3 *Simile non eſt idem.*
4 *Similia ſunt idem in qualitate.*
5 *Simile proprie quid dicatur.*
6 *Similitudo & diſſimilitudo poſſunt inter quamcunque rem conſiderari.*
7 *Similitudo externa quid.*
8 *Diſſimilitudo quid.*
9 *Similitudo interna quid.*
10 *Similitudo ſpeciei vnde.*
11 *Temperamentum idem eſt, ac Natura, & num.* 13.
12 *Non omnia ex omnibus fieri poſſunt.*
14 *Similitudo ſexus vnde.*
15 *Senes & pueri fœmellas generant, & cur.*
16 *Similitudinis externa cauſſa.*
17 *Temperamenta quomodo cauſſent ſimilitudinem.*
18 *Filij parentibus cur facillime naſcantur ſimiles.*
19 *Fratres inter ſe multo magis ſimiles, & cur.*
20 *Cauſſæ quo magis inter ſe ſimiles, eo magis inter ſe ſimiles effectus producere poſſunt.*
21 *Similitudinis gemellorum cauſſa quæ.*
22 *Nati cur aliquando auos, aut majores referant.*
23 *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe.*
24. *Homines vnius regionis magis inter ſe ſimiles, & num.* 26.
25 *Semin. forma non poteſt in alia re cum regione conuenire, quam cum temperie.*
27 *Similitudo animi & morum in filiis.*
28 *Mores animi à corporis temperatura.*
29 *Vbi ſimiles mores conſpiciuntur, ſimilis temperatura corporis argui poteſt.*
30 *Quomodo filij parentibus ſimiles ſint in moribus & morbis, tamen diſſimiles ſint in temperamento.*
31 *Temperamentum reſpectu totius & partium conſiderandum.*
32 *Accidentalis ſimilitudo vnde.*
33 *Imaginatio per accidens interdum cauſſat ſimilitudinem.*
34 *Natura cum pictore comparatio.*
35 *Plato jubet, quod filius operam dantes imaginatione etiam ad opus concurrant.*
36 *Platonis cum ſe ipſo contradictio.*
37 *Plurimum parentes optimi & ſapientes, cur malos & inſipientes generent.*
38 *Omnis actio ſpiritibus eget.*

Quid ſit ſimile, quid diſſimile, ac de vera & adæquata ſimilitudinis cauſſa.

QVÆSTIO III.

PLato *in conuiuio erat.* 2. definiens ſimilitudinem, 1
dicebat, eam nihil aliud eſſe, niſi Naturam quandam eandem in pluribus, vndè *in dialogo, qui Theetetus, vel de Scientia* inſcribitur, ſimile tunc ali- 2
quid fieri dicebat, cum idem fit in his verbis: *Si quid ergo ſimile alicui fieri contingit aut diſſimile, ſive ſibi ipſi, ſive alii, dum quidem ſimile ſit, idem fieri dicimus, dum verò diſſimile, aliud. Idemque Plato in Parmen. verſ. med.* Simile, dicebat, eſt, cui idem quiddam accidit, & illud etiam, quod idem eſſe recipit ſimile fit. Sed tamen tritum eſt apud quoſcunque, ſimile non eſſe idem, tradunt ipſi DD. *Gloſ. in l. in duob. §. Vbi duo. ff. de duob. reis. Bartol. in l. Quod Nerua. ff. de* 3
depoſit. num. 2. & ex noſtris *Gal.* 3. *de ſimpl. Med. fac. c.* 25. *cl.* 5.

Ariſtoteles ergo 5. *Metaph. cap.* 9. declarauit, quanam-

4 quanam ratione simile idem sit, dicens, similia idem esse in qualitate, ex quo acceperunt etiam Iurisperiti. *Alberic. in Diction. in verbo similia.* Si ergò ad qualitatem respiciamus, in qua similia conueniunt, sunt profectò idem, sin autem ad substantialem identitatem, nequaquam sunt idem, vt exempli gratia: Petrus est idem cum paulo in hoc, quod vtrique in proportione membrorum, statura, & habitu corporis, in colore, in effigie conueniunt, non sunt autem idem, quia Petrus, & Paulus duo individua sunt, & vnumquodque per propriam, ac substantialem formam ita constituitur in esse, vt inter se omninò differant, neque vnum sint. Quicquid 5 ergò ex Arist. sententia cum aliqua alia re in qualitate conuenit, simile illi rei dici potest. Homo est similis cuilibet alij homini secundum effigiei qualitatem, & secundùm eandem est etiam similis simiæ, vel simia est similis illi, secundumque alias corporis delineationes, & qualitates etiam cum brutis aliquo modo conuenit, immò etiam & cum ipsis plantis, & cum quacunque re: nam inter quamcunque rem potest & similitudo, & dissimilitudo considerari, vt firmat *Plato in Parmen.* similitu- 6 do penes ea, in quibus vna cum altera conuenit, dissimilitudo penes ea, in quibus disconuenit.

Similitudo ergò externa, de qua præ cæteris hic 7 agimus, est conuenientia quædam inter duos aut plures homines, aut inter hominem, & brutum, aut 8 inter animal, & animal, & rem, & rem quoad externas delineationes, & corporum dispositionem, dissimilitudo verò disconuenientia ejusdem rei est inter eadem. Hujus similitudinis causam inuestigaturus, antè de causis cæterarum similitudinum, de quibus suprà egi, perquirere, ac determinare ex propria sententia necesse est. Priorem ergò similitudinis 9 speciem, quam internam esse dixi, potuique esse conuenientiam temperamentorum, subsequentem habere causam puto: Similitudo est quædam qualitas relatiua, consequens ad ipsam rerum essentiam; positis enim duobus mixtis, quæ in calore conueniant, hæc erunt quidem similia inter se quoad hoc, quòd ambo calida sunt. Hæc igitur conuenientia potest vel ex abcidenti esse inter duo corpora, vel ex sua natura; per accidens est, quòd extranea quædam persona similis alteri sit; ex natura est, quòd homines vnius regionis inter se similes, quòd filij parentibus, quòd fratres fratribus similes nascantur.

Similitudo ergò interna non nisi à conuenientia natiui caloris in prima feminum materia subjectati originem habet, quippè cùm ob eam conuenientiam, & non ob aliud similia dici possint duo individua, quæ in quodam caloris, aut frigoris, aut humiditatis, aut siccitatis gradu in eorum temperatura conueniunt. Natiuus ergò calor, qui dat huic individuo, vt calido, aut frigido sit temperamento pro ejus innata temperie, dat etiam quatenùs magis in gradu caloris accedit ad gradum caloris alterius individui, vt magis huic individuo simile sortiatur temperamentum, quàm cuiuis alteri.

Speciei porrò similitudo non aliundè esse potest, 10 quàm à temperamenti primæ materiæ, ex qua animalia generantur, similitudine: neque enim dubitari potest, quòd substantia illa prima, ex qua animal oritur, à suo temperamento, quod idem est ac Na- 11 tura ipsius rei, ad suscipiendam magis hanc, quàm illam formam determinetur; ex eo enim, & ob illud ipsum temperamentum introducuntur proximæ dispositiones in tali substantia ad suscipiendam magis hanc, quam illam formam: nam non ex omni- 12 bus omnia fieri possunt, sed ad id, quod suæ naturæ magis vicinum est, facilior est rebus naturalibus tranimutatio. *Gal. 1. de sem. cap.* 11. Naturæ autem 13 vicem gerere, immò esse ipsam Naturam substantiæ temperiem jam diximus, & testatur *Gal. 3. de Temper. cap. 4. class. 1. & alibi sæpè.* Simili ergò existente Natura, hoc est temperamento seminum, ex quibus constant, similia ex necessitate nascuntur individua in specie ipsis progenitoribus, qui ex eadem materia quoque constant. Quatenùs igitur ea Natura, ac temperamentum in individuis consideratum, conuenit cuidam Naturæ, ac temperamento in vniuersali considerato, prout toti speciei conuenit, efficit individua similia inter se in specie. Vt exempli gratia: Natura, seu temperies hominis est contemperatio calidi & humidi, frigidi & sicci, ita vt vix vnum ab alio superetur, Natura verò equi est contemperatio calidi in tribus gradibus, humidi & frigidi in vno, sicci in duobus; tunc ergò nascitur homo similis homini, & equus equo in sua specie, quia seminum, ex quibus constant, Natura talis est, vt cum hac vniuersali Natura conueniendam habeat, & ei similis existat; quæ tamen natura, quia vniuersalis est, & pluribus individuis communicabilis, ita illis communicatur, vt ob ejus latitudinem vna in vniuersali considerata existens, multiplex efficiatur in particularibus subjectata.

Non dispar ratio, sed eadem prorsùs est simili- 14 tudinis sexus: nam vniuersalis illa Natura cui omnia individua conueniunt, bifariam considerata, prout mari, aut fœminæ in vniuersali sumptis communicari potest, & in calore, aut humiditate excedere, vel deficere, in causa est, quòd si in calore deficiat, excedat in humiditate, fœmina, si contrà excedat in calore, deficiat in humiditate, mas nascatur, ita vt similitudo temperamenti ipsorum seminum, & non aliud similitudinem sexus causare possit. Elicitur ejus rei veritas ex *Hipp. in lib. 1 de Diæt.* vbi voluit, quòd excedente masculeo semine, aut fœmineo, mas, vel fœmina procreetur; pro masculeo enim semine calidius, & siccius, pro fœmineo frigidius, & humidius intelligi voluit, vt ipse se ipsum declarat *in lib. de Genit.* & docet *Auic. 21. 2. tract. 1. cap. 2.* qui etiam hoc ipsum euidentiùs probat ex- 15 perientia *lib. 18. de Animal.* exemplo puerorum, & senum, qui cùm semen frigidius, & humidius habeant, fœmellas vt plurimum generant, contrà euenire de cæteris ætatibus, (quantùm ex parte ætatis est) in quibus semen calidius demittitur. Quemadmodum igitur tam similitudo speciei, quàm similitudo sexus ad vno eodemque opifice emanat, ita etiam & externam similitudinem non alium habere auctorem censeo: nam sicuti similia euadunt 16 individua inter se in specie, prout conueniunt vniuersali temperiei, ex qua species constat, & dehinc similia euadunt in sexu, prout eidem Naturæ in excessu, aut defectu caloris, & humiditatis conueniunt, sic & non aliter similia inter se individua euadunt, prout vna temperies alteri magis conuenit, & ex hoc individua similia inter se euadunt similitudine interna; externa verò similitudine conueniunt, si etiam partium hujus, & illius temperies inter se conueniat, vt jamjam demonstrabimus.

Etenim cuinam dubium est, quòd ex qualitates corporis omnes, ex quibus similitudo resultat, à tempe-

temperamento non ſint ? Membrorum magnitudo, & paruitas, bona, aut mala eorum conformatio, craſſities, tenuitas, rectitudo, torcuoſitas, aſprities, lenitas, depreſſio, eleuatio, color cutis, capillitium, & cætera omnia non niſi à temperamento primatum qualitatum ſunt, quin & hæc ipſa in temperamenti interni cognitionem nos deducere, omnes
17 Medici fatemur. Calidum ergò, exempli gratia, temperamentum tam in hoc, quàm in illo individuo caput efficiet magnum, oculos prominentes, faciem rubicundam, nasum aduncum, capillos tuſſos, & quò magis in gradu caloris temperamentum vtriuſque capitis conueniet, eò magis ſimilia inter ſe capita effinget; quin etiam, & vtrumque individuum efficiet loquela promptum, in actionibus præpes, iracundum, audax, & hujuſmodi; contrà verò dominante frigidò (quia materiam hoc conſtringit, ſicuti calidum dilatat) caput efficiet paruum, oculos remiſſos, faciem anguſtam, naſum ſimum, capillos promiſſos, ac nigros hominem loquela tardum, in actionibus ſegnem, non facile iracibilem, timidum, & hujuſmodi, quod tam in hoc, quàm in illo individuo efficiet, quo magis vnius temperamentum in gradu caloris, aut frigiditatis cum altero conueniet, & cùm hoc temperamentum & in toto, & in parte, vt diximus, conſideretur, quodcunque alteri aſſimilabitur aut totum, aut partem ſimilem efficiet.

18 Facillimè ergò filij ſimiles naſcuntur parentibus, quia cùm ex eorum ſemine conſtent, ſimiles ipſos ſortiri temperaturas neceſſe eſt; quin fratres multò frequentiùs, ac magis inter ſe ſimiles, quàm parentibus eſſe ſolent, quia cum alterutro ex parentibus non adeò in temperamento conueniunt, vt conueniunt inter ſe, quippè cùm ex vtriuſque parentis ſemine tertia quædam natura, ac temperies exiliat. Cum qua ipſi parentes interdum parùm, aut nihil conueniunt, multùm tamen fratres inter ſe; quod
19 quidem, tunc euenit, cum pariter calidum vnius patitur, & agit in alterum, & ita miſcentur, vt vnum aliud contemperans, tertiam, vt dixi naturam quamdam efficiant, & tunc filij diſſimiles poſſunt eſſe vtrique parenti; quod tamen rarò accidit, & idcircò rarò in totum diſſimiles à parentibus filij naſcuntur. Imò Ariſt. 4 *de Gen. Anim. cap.* 3. cum qui ſuis parentibus ſimilis non eſt, monſtrum quodammodò
20 eſſe dixit. Quò magis enim cauſſæ rerum opifices inter ſe ſimiles exiſtunt, eò magis inter ſe ſimiles effectus producere poterunt; at filius cum patre conuenit quidem ex vna tantùm parte, cum fratre autem ex pluribus, quia fratres ex iiſdem prorſùs feminibus orti, ex eodem ſanguine nutriti, iiſdem locis concepti, ac foti ſunt, quod non ita euenit de parentibus, & filiis inter ſe; quod quidem maximè conſpicuum fit ex gemellorum ſimilitudine cæteris multò admirabiliori, quàm aliquandò etiam proprios decipere parentes compertum eſt, vt apud Plaut. *in Menoehmis in prologo.*

Ei ſunt nati filij, duo gemini,
Ità ſimili forma pueri, vt mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat, &c.

Et apud Virgilium *Æneid. lib.* 9.

Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in armis,
Daucia Laride, Timbergue ſimillima proles,
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.

Et apud Torquatum Taſſum *Cant.* 9. *ſt.* 34.

Rimanean vinti ancor Pico, e Laurente,
Onde arricchì un ſol parto il genitore:
Zacc. in. Med. leg.

Similiſſima coppia, e che ſouente
Eſſer ſolea cagion di dolce errore.

Etenim non aliam tam peculiaris ſimilitudinis 21
cauſam in gemellis aſſignat ipſe Hipp. quam nos aſſignauerimus *lib.* 1. *de Diæt.* inquiens, illud ex eo euenire, quòd ex eodem ſemine concepti, eodem ſanguine nutriti, ac iiſdem locis foti, idem omninò, hoc eſt ſimillimum nacti fuerint temperamentum.

Neque aliam ob cauſam fit, quàm ob temperamentorum conuenientiam, ac ſimilitudinem, vt fœminæ Matribus, Mares vt plurimum Patribus ſimiles naſcantur, vt tradit Ariſt. 7. *de hiſt. Animal. cap.* 5. & 4. *de Gen. Anim. cap.* 3. & ex Iuliſperit. Gratian. *Diſcept. Irrea. c.* 367. *num.* 56. *c.* 3.

His ergò ſic habentibus mirum non eſt, natos aliquando auos, ac majores ſuos referre, quippè 22
cùm mirum non ſit, eos tantiſper recedere à genitoris temperamento, & magis accedere, ac conuenire ad temperamentum aut, aut proaui, cum quo etiam patris temperamentum conuenientiam aliquam habebat; cùm eum pater, & cum filio, & cum auo conuenientiam habeat, mirum non eſt, filium etiam cum auo conuenire; nam quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe, vt commune eſt 23
axioma in Philoſophia.

Poſſunt inſuper hæc ipſa aliis argumentis roborari; nam homines vnius regionis inter ſe ſimilitu- 24
dine conueniunt, licet alij aliis magis inter ſe ſimiles, vt de Ægyptiis, & Scythis teſtatur Hipp. *in lib. de Aer. Aq. & loc.* & de Thracibus, Græcis, Macedonibus, & aliis populis Prolem. *lib.* 2. *de Ind. nat. cap.* 2. at hujus ſimilitudinis cauſa non alia aſſignatur ab ipſo Hipp. quàm quia nulla corruptio in prima feminis conformatione accidit, quæ naturalem temperiem deuaſtet, contrà verò euenire de Europæis dicebat, qui maximè inter ſe diſſimiles naſcuntur ob id, quòd ex temporum inconſtantia plures corruptiones circà ſeminum ſubſtantiam contingunt, quæ naturalem ipſorum temperiem labefactant; vbi verò temperies illa ſimilis vniuerſali temperiei conſeruatur, ſimiles inter ſe naſcuntur homines; contrà verò vbi talis conſeruari non poteſt.

Prætereà idem Hipp. *in fin. eiuſdem libri*, ſeminum formas magna ex parte regionum naturam imitari affirmabat, at in nulla alia re poteſt feminis forma 25
cum regione conuenire, niſi in temperie, & idcircò, & ipſe ſequitur, *vbi terra pinguis eſt, & mollis, & aquoſa, aqua verò valdè ſublimes, ita vt æſtate ſint calidæ, hyeme frigidæ, quæque ad anni tempora propè habet, ibi homines carnoſi ſunt, articulis non diſtincti, humidi, labores non ferentes, & vt plurimùm prauæ animi; quin etiam ſegnes ſunt, & ſimulenti, & ad artes craſſi, neque ſubtiles, neque acuti. Aſperi vbi regio nuda eſt, non munita, aſpera, quæque hyeme premantur, & ſole exurantur, ibi duros graciles, articulis diſcretos, carnoſos, & hirſutos homines cernas*, & quæ ſequuntur. Vides ergò quàm exquiſitam corporum, & animorum ſimilitudinem à Naturali temperie cauſari docear.

Sicuti ergò homines vnius regionis ex tempe- 26
riei Naturalis ſimilitudine magis inter ſe ſimiles exiſtunt, ita etiam & filios parentibus, & fratres fratribus, & cognatos cognatis ex eadem prorſùs cauſa naſci inter ſe ſimiles aſſerendum.

Accedit præter effigiei ſimilitudinem, etiam ſimilitudo animi, & morum, quin etiam, corporeatum actionum: videbis enim filios etiam in geſti- 27

bus in loquela, in voce, in intuitu referre progenitores, aut fratrem referre fratrem; vnde Neſtor apud Homer. *Odyſſ. lib.* 3. Telemachum alloquens inquit:

---- Si vere
Illius filius es; admiratio me habet intuentem,
Etenim verba ſimilia ſunt, neque diceres,
Virum juniorem adeò concinna fari.

Et quarto ejuſdem Menelaus Piſiſtrato.

Talis, inquit, & patris es, qui & prudentia loqueris.

Non ſecus etiam Virg. *Æneid. lib.* 8. Euandrum introducit Æneæ ita alloquentem:

—— Vt te, fortiſſime Teucrûm,
Accipio, agnoſcoque libens, vt verba parentis,
Et vocem Anchiſæ magni, vultumque recordor.

Et Torq. Taſſ. *Cant.* 3. *ſt.* 61.

O quanto di ſembianti à lui ſimiglia
Se ben alquanto di ſtatura cede.
E Baldouin (riſponde), e ben ſi ſcopre
Nel volto à lui fratel, ma ſin ne l' opre.

Et Ouid. *Metamorph. lib.* 2. *de Horis:*

------ Facies non omnibus vna,
Nec diuerſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.

Conſtat autem, & probat abundè Gal. *in lib. Quod Anim. mor. corp. temp. ſeq. claſſ.* 1. mores non aliundè
28 hominem habere, quàm ab eademmet corporis temperatura, vbi ergò ſimiles mores conſpiciuntur,
29 ſimilem argui poſſe temperaturam corporum non negandum, quod & in hominibus ejuſdem regionis manifeſtum ſit, quoſdam enim temperamento calidiores, & ad adultionem vergente vt Hiſpanos animo videbis elato, ſuperbo, quoſdam vt Italos cæteris magis temperatos, prudentes, & ſic de reliquis. Cùm ergò hîj aſſimilentur parentibus, vt dixi, etiam in moribus, dicendum etiam in temperatura conuenire, & ſimiles eſſe, & idcircò etiam in externa effigie illis aſſimilari.

Denique ex ſimilitudine ſanitatis, & morbi poteſt etiam argui temperamenti ſimilitudo, & ab hac ſimilitudo effigiei: nam parentes nonnullis morbis obnoxij filios eiſdem morbis obnoxios procreant, contrà ſani ſanos generant; idcircò vt plurimùm Epilepticus Epilepticum, Melancholicus Melancholicum, lienoſus lienoſum, Hepaticus Hepaticum, calculoſus calculoſum, podagricus podagricum, & robuſtus robuſtum generat, quæ morborum, & ſanitatis ſimilitudo non aliundè prouenire poteſt, vt mihi videtur, quàm à Naturali partium temperie, aut intemperie.

30 Objicies tamen, multos iiſdem animi moribus dotari, ac iiſdem morbis, quibus parentes tentabantur, obnoxior eſſe, tamen facici ſimilitudinem nullam habere, & contrà multos in facie alterutri ex parentibus aſſimilari, tamen toto cœlo à temperamento parentum diſtare. Reſpondeo, quòd, ſicuti
31 ſuprà etiam annuimus, temperamentum conſiderandum eſt reſpectu totius, & reſpectu partium, atque hac ratione quomodò in moribus aliquandò natus ſit parentibus ſimilis, in effigie diſſimilis, in vna parte cum vno, in altera cum altero conueniat, facillimè reperies; ſiquidem ſi temperamentum totius habebit ex patris ſemine, aſſimilabitur patri in moribus, & animo, in capite tamen poterit prævalere aliud temperamentum, quod magis conueniat cum temperamento capitis genitricis, & ſic in facie referet genitricem, & tunc filius iiſdem morbis tentabitur, quibus tentabatur pater, qui à totius intemperie oriuntur, & poterit etiam aliis tentari, qui à capite peculiariter oriuntur, quibus mater erat obnoxia; ſic etiam & in reliquis conſiderandum, Hepatis temperamentum ſimile temperamento Hepatis genitoris filium efficiet iiſdem paſſionibus obnoxium, quæ ad concupiſcibilem ſpectant, iiſdem morbis, quibus pater ſubjiciebatur; cordis temperamentum ſimile temperamento cordis genitricis filium efficiet iiſdem morbis, ac pathematis ſubjectum, quibus mater erat, ſic & ea quæ ad iraſcibilem pertinent, & ad vitales facultates ſimilia effinget innato ſimile temperamentum, qualia in matre conſpiciebantur. His addo ſimilitudinem vnius, ejuſdemque viri ſibi ipſi comparatam; nam palam eſt ex mutatione interni temperamenti occaſione ætatis, mutationis rationis vice, cæli, aut quacunque ex cauſa mutari effigiem ita vt idem homo ſibi ipſi diſſimilis exiſtat ſi paulò habitior quàm anteà fuerit euaſerit, & ex tenui pinguis, & carnoſior euaſerit, aut contrà ex carnoſo, & benè colorato, tenuis, & malè coloratus fiat. Hoc pacto Scythæ apud Hipp. de aëre, aquis & locis, ita ex morbis, aliiſque accidentibus effigiem mutant, vt ex maſculis in fœminas degenerare videantur.

Tandem quid de accidentali illa ſimilitudinis cauſa ſentiamus jam aperiendum, dico ergò, quòd 32
naturaliter ſimilitudo à temperiei ſimilitudine ſit; contingit tamen, (ſed rarò ita vt monſtrificum quid potiùs, quàm ſecùs ſit judicandum,) vt imaginatio per accidens poſſit eſſe ſimilitudinis externæ cauſa, 33
& tunc imaginare mihi induſtrium quemdam pictorem, qui ex proprio marte figuras colorat, & depingit, interdum verò non ex proprio marte, ſed 34
exemplari aliquo ſibi propoſito. Naturam pictori ex ſuo marte pingenti aſſimilandam puta, quæ non niſi prout à temperamento manu ducitur fœtum effingit, ac format; eandem verò cum fœtum alicui phantaſmati ſibi ab imaginatione præſentato ſimilem efformat, pictori ſimilem puta, qui exemplari ſibi propoſito figuras delineat: non aliter enim afficitur ipſa Natura, cum aliquod ſibi Phantaſma ab imaginatione præſentatur, quàm ſi in pictura idem conſpiceret Ariſt. *teſte. lib.* 3. *de Anim. cap.* 3. Quod etiam antè illum firmabat Plat. *in Phil. verſ. med.*

Qua de re jubet Plato 6. *de Leg. in fin.* quòd li- 35
berorum generationi operam dantes, etiam imaginatione ad opus ſe conuertat, vt pulchertimam, & optimam indè prolem reportare poſſint, ſed ſi omnes homines, vt ibidem ipſemet dicebat, qui communem aliquam actionem tractant, quandò & ſibi ipſis, & actioni animum aduertunt omnia pulchra, & bona efficiunt, vbi verò mentem non ha- 36
buerint, aut non adhibuerint contrà, non video quanam ratione jubeat ille, vt imaginationem in coitu phantaſmatibus occupemus, hoc enim non eſt Venereæ actioni aduertere, ex retractione enim ſpirituum ad ſenſum communem, vt aliquid imaginemur, ſemen ſpiritibus depauperatum relinquemus, & minùs etiam energiæ actio illa habebit; vndè eſt, quòd parentes optimi, & ſapientes, filios prauos, & 37
inſipientes generent, vt Alex. *quæris Probl. lib.* 1. *probl.* 28. Quem & inter Iuriſconſultos citat Tiraquell. *de leg. Connub. l.* 13. *num.* 154. nam quia mentem diuerſis occupant cogitationibus, & imaginatione etiam ad ea currunt, quæ aliàs illis obuerſantur, ſpiritus à ſemine auertunt; neque referre puto quibuſnam phantamatibus imaginatio ſit implicata; nam cùm actio illa venerea ad concupiſcibilem animæ partem ſpectet, imaginatio ad partem principem,

vna

vas ab arteria impeditur, spiritusque ex venis cele-
38 rius ille ab illis distrahitur; omnis enim actio quæcunque alia nisi spiritibus eget; si ergò similis, ac optimæ prolis desiderio tenemur, non secùs ac beata coros nos Venereæ actioni tradere, ac ipsius Veneris illecebris nos credere, ac attentos esse necesse est; alioquin siue imaginationem vna, aut alia re occupes, nihil interest, nam actionem illam concipiendi vel impedies, vel non eo, quo velles modo, proposito fine poteris.

SVMMARIVM.

1 *Filiationis probatio est difficilis.*
2 *Similitudo non facit quem præsumi esse filium eius, cui est similis.*
3 *Similitudo provenit ex cogitatione Mulieris tempore*
4 *Similitudo aliis adminiculis iuncta probat filiationem. contrarium num. seq.*
6 *Similitudo deberet semper facere probationem filiationis.*
7 *Simile generatur à simili.*
8 *Imaginatio immutare potest conceptus effigiem.*
9 *Exempla ad probandum similitudinem ex imaginatione provenire, reiecta.*
10 *Similitudo potissimùm cum parente maior, ac magis conspicua, quam inter cæteros, & cur.*
11 *Imaginatio non potest assimilare in hora conceptionis, & cur.*
12 *Nihil agere potest in id, quod sibi præsens non est.*
13 *Subiectum similitudinis quodnam sit.*
14 *Naturaliter similitudo non causatur ab imaginatione.*
15 *Imaginatio non agit ex electione.*
16 *Similitudinis præsumptio multùm vrgere debet. contrarium num. seq. dic vt num. 18.*
19 *Interna similitudo præcipuè attendenda.*
20 *Interna similitudo non potest ab imaginatione alterari.*
21 *Imaginatio non agit in ea, quæ suo modo non cognoscit.*
22 *Quanam ratione imaginatio alterare possit formam fœtus.*
23 *Interna similitudo à Natura semper est.*
24 *Internæ similitudinis cognitio ex quibus habeatur.*
25 *Duæ coniecturæ internæ similitudinis.*
26 *Morum, & morborum similitudo ab interna forma.*
27 *Similitudo morum quomodo probet.*
28 *Mores vnde.*
29 *Natura semper præualet consuetudini.*
30 *Similitudo morborum, & sanitatis, quomodò probet.*
31 *Morbi similes ad similitudinem internam consequuntur.*
32 *Similitudo externa interna iuncta debet facere probationem filiationis.*
33 *Similitudo vrget multùm.*

Similitudo an debeat facere coniecturam filiationis.

QVÆSTIO IV.

DE similitudine ob argumenti tum difficultatem, tum iucunditatem longioribus fortassè egimus, quàm ad huiusce operis institutum, & ad ip-

sas Legales materias pertineret; omnia tamen ad hunc finem vnum dirigentes, vt tandem pro ipsis Iurisconsultis disquiramus, quanam coniecturam capere liceat filiationis ex filiorum similitudine; & quomodò ex hac filiatio probari possit.

Habent ipsi Iurisconsulti filiationis probationem 1
pro re admodùm difficili, ac pene impossibili. facit *l. Quia semper. ff. de in ius vocand. Glos. in l. Latinus. ff. de condit. & demonstr. & in l. filium. ff. qui sint sui vel alien. Iur.* quam difficultatem cognouisse etiam antiquiores testari potest Telemachi dictum apud Homer. *Odyss.* 1. dicentis:

Mater quidem me dicit huius esse, sed ego
Nescio, nondum enim aliquis suum genitorem ipse nouit.

Hæc tamen difficultas magna ex parte cessaret, si modò apud ipsos Iurisconsultos similitudo faceret præsumptionem filiationis, sed contrà illi eam con- 2
clusionem ratam jam habent, sobolis similitudinem non facere eam præsumi ex eo fuisse susceptam, cuius similis exibit. Gabr. Concl. *comm. lib.* 1. *concl.* 14. *num.* 7. *tit. de præsumpt.* Ruin. *cons.* 53. *num.* 9. *vol.* 5. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 89. *num.* 97. Mascard. *de probat. concl.* 792. *num.* 10. *vol.* 2. dicunt etenim talem similitudinem prouenire ex cogitatione Mulieris tempore conceptionis, 3
ità Bart. *in l. Gall. ff. de lib. & Posth. num.* 14. Mohed. *decis.* 1. *alias* 19. *num.* 2. *tit. Qui filij sint legitimi.* Ruin. *vbi suprà num.* 9. Mascard. *ibid. num.* 7. Gratian. *Discept. Forens. cap.* 367. *num.* 32. *vol.* 3. & facit Theocriti auctoritas Idyll. 17. dicentis:

Impia enim mulieris animus, semper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus sunt, sed liberi nequaquam similes sunt patri.

Veruntamen, licet voluerint DD. similitudinem 4
per se solam non probare filiationem, cum alijs adminiculis tamen iunctam probare firmarunt, ita Mohed. *vbi suprà num.* 97. (licet ipse contrarium 5
verius esse existimet) Gratian. *loco citato num.* 29. Marta *vot.* 153. *num.* 3.

Vt ergò quatenus ad nostrum pertinet institutum, huiusce rei veritas detegatur, in mentem iis reuocatis, quæ in superiori quæstione de vera similitudinis causa attulimus, dicendum videtur, quod si- 6
militudo deberet semper, & vbique facere maximam, & vrgentissimam præsumptionem filiationis, quia naturaliter ob insiti temperamenti conuenientiam, quod in seminibus reperitur, simile non nisi à 7
simili generatur.

Iure ergò optimo Aristot. *lib. Politic.* 2. *cap.* 2. communitatem illam filiorum in Republica, quam tantoperè desiderat Plat. *sua Rep. lib.* 5. non solùm respuit, sed improbat, & tanquam rem impossibilem, vt executioni demanderur non ob aliud existimat, nisi quia semper ij, qui ex natis aliquem visus se referre, ac sibi similem esse obseruarent, illum pro filio proprio haberent, & acceptarent, non verò cæteros omnes promiscuè, atque hac ratione propensio in hunc augesceret, deficeret verò in alios, & communitas rerum destrueretur absque dubio. Quia in summa, naturaliter filij similes nascuntur patribus, quod in infinitis exemplis patet: Homer. *Odyss.* 1.

Minerua ad Telemachum:

Sed age, mihi hoc dic, & vere enarrato,
Num ex ipso tantus filius sis Vlysse,

Vehementer enim & capite & oculis pulchris similis est Illi.

Horat. *lib. Od.*

Laudantur simili prole puerpera.

Cæterum tametsi negare non ausim, imaginationem aliquandò immutare posse conceptus effigiem, eamque ab ea, quam fortasse facilius fortiretur, similitudine deuiare, tamen illud, vt superiùs annuebam, ita de raro contingere crediderim, vt pro monstrifica potiùs re, ne pro miraculo dicam, habendum putem, quàm secùs: non enim tam facilè contingere, vt Legumperitis, & cum iis alij doctissimi viri sibi persuaserunt, vt sola imaginatio in tempore conceptionis ad illud præstandum sufficiat, non nisi ex allatis ab illis exemplis, aliisque ex rationibus moueor, vt credam: nam exempla adducta à Gratiano, & ab allis, & cætera de muliere illa, quam defendit Hippocrates, & de altera quam defendit Quintilian. cuius historia similia omninò est ei, quam recitat Heliodor. *hist. Æthiop. lib. vltim.* & quam etiam tam eleganter cecinit Torq. Tass. *sui Poem. cant.* 12. & de altera, de qua Damascen. apud Pareum *lib.* 24. qui est de monstris, quæ filiam pilis obsitam peperit, quod in cubiculo imaginem diui Ioan. Bapt. pelle camelina indutam haberet, omnia, inquam prædicta, & si quæ alia sunt exempla mihi persuadent, imaginationem in conceptionis illo momentaneo spatio non agere; sed temporis diuturnitate operari. prædictæ enim omnes mulieres non ex contemplatione sola in actu coitus, sed ex frequenti, ac iterata, & quotidiana imaginum sibi ob oculos obuersantium contemplatione effigiem imagini similem natis indiderunt. argumento sit similitudo, quæ in posthumis multò magis elucet, quàm in cæteris filiis, vt ego pluries obseruaui: cur enim id in Posthumis facilius enenit, nisi quòd iterata, ac frequentata Viduæ matris imaginatio in demortui conjugis contemplatione plurimùm, ac enixè fixatur, ac hæret? quòd si satis esset imaginatio in hora conceptus, nulla maior ratio esset, cur Posthumus cæteris magis progenitori similis nasceretur.

Quomodò autem momento, & in hora conceptionis assimilatet imaginatio? nam quid assimilat, si nihil tum temporis generatur? nihil enim agere potest in id, quod sibi præsens non est, at subjectum similitudinis (externæ dico) ex partes sunt, quæ nostris oculis subijciuntur, quæ tum temporis, quomodò præsentes sunt imaginationi, si non nisi per multos post dies delineantur, efformanturque? Impressio ergò imaginationis in conceptum, oporteret, vt in informi semine conseruaretur, si in hora conceptionis imaginatio similitudinem fœtui imprimit.

Verumenimuerò non solùm imaginatio in hora conceptionis nihil operatur, sed vix quicquam, nisi rarissimè, toto gestationis tempore, nam vt diximus, naturaliter similitudo ab imaginatione non prouenit, quod maximè testantur Historiæ à Menochio adductæ ad probandum contrarium, vt est historia Herculis, & Iphicli, & altera ab Arist. *in lib. de hist. Animal.* & à Plinio etiam enarrata; nam in his casibus ambo conceptus debuissent assimilari alteri ex progenitoribus, non autem quisque progenitori proprio, quia cùm imaginatio non agat ex electione, non magis in vnum, quàm in alium agere debuit, & etiamsi ex electione ageret, quomodò notum habebat, binos in vtero esse, ita vt vtrumque assimilare, cui magis libitum esset, illa posset? huiusmodi ergo historiæ, si quæ aliæ, vt dicebam, probare possunt, naturaliter similitudinem ab imaginatione non prouenire, sed ab individuali ipsius feminis natura, quæ nihil aliud est, quàm peculiare temperamentum, vt supra protulimus; quod ergò semen ab adultero profectum est, quia conuenientiam habebat cum temperamento, & natura adulteri, similem adultero sobolem procreauit, quod verò à Marito similem ob eandem causam narum fecit Patri.

Multùm ergò vrgere similitudinis præsumptionem, ex his jam palam factum esse credo; & prudenter aliàs legumperitos statuisse existimo in eo casu, de quo *in qu. seq.* præsumunt enim filium esse illius, cujus est similis. Tiraq. qui ad hanc opinionem plures adducit. *de leg. connub. glos.* 7. *num.* 52. at quoniam obstant multa exempla similitudinis inter ignotas personas, & id, quod obijcitur, nimirum, quòd si similitudo faceret præsumptionem aliquam filiationis, aut agnationis, sequeretur omnes similes habere inter se relationem aliquam consanguinitatis, idcircò moderandum dictum nostrum videtur, ac, vt sequitur, interpretandum.

Dicamus ergò, quòd non sit standum soli similitudini in filiationis probatione, sed eam cum aliis præsumptionibus etiam leuioribus iunctam euidentissimam facere præsumptionem filiationis, vel fraternitatis, ob id, quod tam pluries repetitum est, quòd naturaliter similitudo à rei Natura causam habet, non verò ab imaginatione, vt supponunt.

Sed inter præsumptiones, quæ adiunctæ externæ similitudini plurimùm operari possunt, est similitudo interna, ex qua, *vt supra* dixi, etiam animi mores, & cætera multa habentur, hæc enim interna similitudo non potest ab imaginatione vllo modo alterari, siquidem imaginatio non potest agere in ea, quæ suo modo non cognoscit, at non cognoscit intrinsecam hanc seminis, aut fœtus naturam, & nullum ex tali, aut simili re elicere potest phantasma, cùm non præsententur exterioribus sensibus, à quibus omnes rerum sensibilium species, ac phantasmata ipsi præsentantur. si ergò imaginatio per hoc alterat externam fœtus effigiem, quod Naturæ ipsi operanti aliud phantasma præsentet, & huius exemplari eam vt cogat, & ad eius phantasmatis similitudinem prorsus illam sibi seminum materiam effingere, ac delineare, cùm non potuerit simile phantasma internæ Naturæ illi præsentare, vt iuxtà illius similitudinem operari illam impingeret, patet, quòd nullo modo potest internæ similitudinis causa esse neque ex natura, neque ex accidenti; quamobrem hæc interna similitudo à natura cùm semper sit, & non ab accidenti, si probari possit adesse, plenè cum aliis adminiculis filiationem probare poterit. Certum enim est, plures animi propensiones, & affectus à semine parentum vnà cum corpore haberi, licet de foris aduenient, neque de potentia materiæ eruatur, vt docet catholica veritas, quod etiam notauit Tiraq. *de leg. conn. glo. part.* 7. *in l.* 7. *num.* 2. apud quem plura de hac morum, vel potius animi similitudine videat, si libet, Iurisperitus.

Sed præcipua difficultas est, quo pacto cognosci debeat hæc interna similitudo, quippè cùm externis sensibus eam assequi non liceat, & quamuis, vt verum liberè fatear, ea res difficultate non careat, tamen nos posse in eius cognitionem venire duabus vrgentissimis coniecturis mihi videtur, ex mo-

rum

tum duntaxat similitudine, & ex similitudine morborum, & sanitatis, de quibus iam supra mentionem habuimus.

Veramque etenim harum morum, inquam, & morborum similitudinem ab interna similitudine pro-
26 uenire iam supra probauimus, vt plurimùm ergò iracundus iracundum, inuidus inuidum, superbus superbum, timidus timidum, audax audacem generat; sic etiam & misericors misericordem, callus, temperatus, callum ac temperatum procreat. Et licet, superius dixi, ex Homero, aliquandò filij mali ex patribus bonis nascantur, & e contra, & videatur nobis contrariari Theognid. sententia in Carm. Eleg. *num.* 435. dicentis:

Si verò procreari posset, & inseri in homine mens,
Nunquam ex bono Patre esset malus filius.

Quos versus citat Plat. *in Menon. seu de virtute.*

Tamen dicamus, quòd si constet patrem, vel qui
27 pater præsumitur fuisse ebrium, iracundum, aleatorem, furem, audacem, vel è contra, & filius, vel qui filius præsumitur, similibus moribus prædictus sit, jam suspicari possumus, hos inter se similes esse quoad internam similitudinem, & sic ea ex hac parte probata remanebit. quia, vt dixi, similes filij vt plurimum nascuntur parentibus etiam in moribus, quod ex Iurisconsultis testatur Tiraq. *de leg. connub. glo.* 1. *par.* 7. *num.* 2. & filij imitantur vitia parentum. Ceual. *in spec. op. comm. contr. comm. quæst.* 653. *mon.* 2. Grammat. *decis.* 18. *num.* 1.

28 Quamquam vero mores plurimum ex consuetudine habeantur, & institutione à puero, ex quibus naturalis propensio immutari videtur, vnde est, quòd consuetudò dicta est altera Natura. Glo. *in l. si quis Postbum. ff. de lib. & Post. in verbo consuetudo*, & ex nostris Gal. 2. *de mor. inæq. cap.* 7. *class.* 1. *& alibi*
29 *sæpe*, tamen semper ipsa Natura prævalet,

Quam licet expellas furca, tamen ipsa recurrit.

Et vt Pindar. in Olymp. *Od.* 13. docebat;

Impossibile, occultare ingenitos mores.

Quamobrem facetè Chremes apud Terent. in Heaut. *act.* 5. *scen.* 3. confirmans suam vxorem Sostratam, ne dubitet negare Clitiphonem esse suum filium, quia, inquit,

..... Sed quid magis credendum est.
Is quod est consimilis moribus communes ex te natum; nam tuus similis est probe.
Nam illi nihil vitij est relictum quin id itidem sit tibi.

& Arist. Polit. *lib.* 1. *cap.* 4. ex vniuersali hominum opinione hæc habet. *Putant enim; vt ex hominibus homines, & ex bestijs bestias, sic ex bonis bonum procreari.*

30 Cæterùm ex morborum, & sanitatis similitudine euidenter quoque probari potest similitudo interna: nam filij ex sanis parentibus orti, sani vt plurimum degunt, ex morbosis morbosi; quin etiam & qui ex parentibus, qui secundùm ætates sani, aut morbosi vixerunt, etiam filij nascuntur in iisdem ætatibus iisdem, vel similibus morbis obnoxij; sunt insuper aliqui morbi, qui hæreditarij eo nomine vocantur, quòd à parentibus in filios migrent, de quibus Fernel. Pathol. *lib.* 1. *cap.* 11. vt arthritidis, seu articularis morbus, nephritis, epilepsia, & hujusmodi. Si ergò qui pater præsumitur epilepticus erat, calculosus, hepaticus, podagricus, phthisicus, & huiusmodi, & qui filius præsumitur epilepsiæ, calculo, podagræ, hepatis disenteriæ, phthisi, aliisque morbis, vt ille obnoxius sit, plenissimam quantùm permitti

Lacc. qu. Med. leg.

potest ex hoc habere poteris filiationis conjecturam, sequuntur enim tales morbi ad internam similitudinem, hoc est ad temperamentorum conuenientiam, 31
quam filios à paterno semine sortitos esse non dubitandum ex iis, quæ supra adduxi.

Non ergò sic temerè de externa similitudine pronunciandum, vt non faciat filiationis probationem, 32
si cum interna præsertim conjungatur; quamobrem maximè mihi probatur Gratian. opin. *in citato cap.* 33
567. *à num.* 58. *ad plures seqq.* qui similitudinem multum vrgere, & non leuem præsumptionem filiationis facere voluit. Namilij frequentiùs, & vt plurimum partes simillimos referunt. Alciat. *in l. Quæst. alia. num.* 6. *ff. de verb. sig.* Ac profectò apud me nunquam benè audiret mulier illa, quæ alteri similem præsertim familiari alicui, ac domestico, vel suspecto viro filium generaret; rectè Catul. *lib. Carm. num.* 54. in Nuptijs Iuliæ, & Manlij, ita illis auguratur futuram prolem. *alias* 62.

Sit suo similis patri.
Manlio, & facilè insciis
Noscitetur ab omnibus,
Et Pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

Denique licet satis superque cognoscam apud Legumperitos ea, quæ de probanda interna similitudine attuli, difficilis omninò esse probationis, tamen si ea adducere destitissem, mancus mihi fuisse viderer, & ipsos absque rationabili causa meis laboribus, qualescunque sint, defraudâsse. adducenda ergò tum ob hæc erant, tum quia meliora meo iudicio in tam abstruso, ac difficili argumento adduci non poterant, tum etiam quoniam noui aliquid non irrationabiliter continere mihi videbantur.

SVMMARIVM.

1 *An natus ex muliere, quæ illicò à conjugis obitu alteri nupsit, & nono, aut decimo peperit prioris, vel posterioris sit Medici iudicium requiritur.*
2 *Prima coniectura.*
3 *A morbis longis extinguitur virilitas.*
4 *Morbi generationem impedientes.*
5 *Parisij opinio de calculo laborantibus refellitur.*
6 *Secunda coniectura.*
7 *Senex in sexagesimo anno ad generandum ineptus.*
8 *Tertia coniectura.*
9 *Quarta coniectura.*
10 *Odium, & maleuolentia coniugum generationem impedit.*
11 *Amor conciliat generationem.*
12 *Quinta coniectura, quam ampliare potes, vt num. seq.*
14 *Fœminæ senescunt tardius, quam mares.*
15 *Sexta coniectura.*
16 *Similitudo semper facere debet maximam præsumptionem filiationis.*
17 *Imaginationis vis non tanta est, quanta æstimatur.*
18 *Multa in imaginationem reiicimus, quorum culpa nulla imaginationis est.*
19 *Similitudo ab imaginatione dependens est ex raro contingentibus, & monstrosum quid.*
20 *Similitudo maximè habere potest locum in hoc casu.*
21 *Octaua coniectura.*
22 *Multi iuuenes non nisi fœminas generant, qui senescentes mares procreant, & e contra.*
23 *Vltima coniectura.*

Filius mulieris, quæ illicò ab obitu conjugis alteri nupſit, & nouem, decemue menſium ſpatio peperit, cuiuſnam præſumi debeat.

QVÆSTIO V.

VIdetur aptus hic locus eſſe, vt eam quæſtionem diſcutiamus, definiamuſque, quam noſtris diſcutiendam, ac definiendam remittunt Iuriſconſulti, talem caſum effingentes. Mulier quædam, mortuo marito, illicò nupſit alteri, & nouem, decemue menſium termino tam à prioris obitu, quam à contracto matrimonio cum poſteriori, filium, filiamue eſt enixa, dubitatur cujuſnam cenſendus ſit is filius, cùm ex vtroque pro temporis ratione præſumi poſſit fuiſſe natus, in eamque rem iudi-1 cium noſtrum expoſcunt ex iis, quos adducit, & ſequitur Surd. *deciſ.* 83. *num.* 11.

2 Primò ergo loco dubium non eſt, quòd ſi prior maritus ex longa infirmitate deceſſerit, vel per menſem, aut quadragenarium ſpatium ægrotauerit, filius ſecundi mariti omninò eſt præſumendus, 3 facit *l. filium ff. qui ſunt ſui vel alien. Iur.* à morbis enim præſertim longis virilitas extinguitur ſaltem ad tempus. Fernel. Patholog. *lib. 6. cap.* 17. & conſequenter etiam potentia generandi. Eiuſdem etiam ponderis eſſet præſumptio deducta ex eo, quod prior maritus ex aliquo accidenti inhabilis fuiſſet ad generationem, vt ſi iam multo tempore prægreſſo morbo aliquando detentus fuiſſet adimente, aut impediente generationem, quales eſſent morbi genitales partes occupantes, aut iis inſeruientes, aut etiam principem partem obſidentes, & huiuſmodi, qui benè noti ſunt in Medicina ex-4 pertis: non video tamen qua experientia, aut cuius auctoritate doctus Pariſ. *conſ.* 29. *num.* 80. *lib.* 2. firmauerit, Calculo laborantes generare non poſſe, 5 & eſſe infœcundos; nam ego propria experientia ſcio, viros maximè calculoſos fœcundiſſimos extitiſſe, inter alios virum noui, qui ſexaginta annis major adhùc generabat, & tamen calculo laborabat, ita vt ſingulis penè menſibus intenſiſſimis ex eo doloribus affligeretur, æquabat enim calculus, qui ex eius cadauere exciſus eſt, oui gallinacei magnitudinem.

6 Secundò, ſi prior maritus erat ſenex, ac præſertim ſi ſexaginta annis major extitiſſet, ſecundus verò junior, aut è contrà, filius potiùs junioris, quàm ſenioris eſt præſumendus; Surd. *citat. deciſ.* 83. *num.* 18. Senex enim in ſexageſimo anno ad ge-7 nerandum impotens vt plurimùm iudicandus. Menoch. *de Arbitrar. Iud. lib.* 2. *Cent.* 1. *Caſ.* 89. *num.* 58. & faciunt ea, quæ adduxi *in tit.* 1. *de Ætatibus quæſt.* 9. *à num.* 32. *ad plures ſeqq.* aptitudo ergò generandi ſemper præſumi debet magis reſpectu Iunioris, quàm Senioris, Surd. *ibid. num. eodem*, limitata tamen vtriuſque ætate, nam vir quadraginta annorum aptior ad generandum, quàm in prima pubertate conſtitutus; quamobrem de ætatibus generationi habilibus illud venit intelligendum, licet ſola ætas ad hoc conſiderari non debeat, ſed inſimul virium robur, ex quo interdum ſexagenarius magis habilis ad generandum, quàm quadragenarius. ætas igitur conſiderabitur, data virium paritate, aliàs non.

8 Tertiò, ſi non obſtante, quòd prior maritus eſſet in ætate habili ad generandum, tamen per longum tempus generare deſtitiſſet, vt per octo, aut, plures annos (nam ſi conſtaret fuiſſe ſua natura ſterilem, aut nunquam generaſſe, tam ſalua res eſſet) notumque eſſet non euenſſe hoc ex defectu ipſius mulieris, quia illa ſemper ſana manſerit, nec aliquo difficili morbo detenta fuerit, ex quo per paucos dies, aut menſes antè mariti obitum conualuiſſe dici poſſet, tunc filius ex ſecundo natus eſſe iudicandus eſt.

9 Quartò ſi conſtaret, mulierem priorem virum odio ſemper habuiſſe, & omnem coniugalem amorem in vtriuſque pectoribus fuiſſe extinctum, vel etiam contrà, priorem amaſſe, poſteriori verò inuitam nupſiſſe, filius eius potius præſumendus, quem mulier amabat, quàm alterius, quia ſi quid 10 aliud odium, ac maleuolentia coniugum generationem impedire poteſt teſte Ætio. *lib. vlt. cap.* 26. Roder. à Caſtr. *lib.* 3. *de mor. mul. cap.* 2.

Ex quo ſuppoſito ſequitur, quòd ſi pateret, mulierem amore ductam, ac Veneris ſtimulis agitatam ſecundo marito antè tempus ſibi ab honeſtate permiſſum nupſiſſe, vt facilè in hoc caſu præſumi poteſt, tunc filium ſecundi viri eſſe certo coniectari licet, quia quemadmodum, vt ſuprà dixi, odium impedit conceptionem, ſic amor conciliat genituram, & conceptum, Aetius *vbi ſuprà*, & firmant 11 Medici omnes in capite de ſterilitate, concupiſcente enim muliere, & amore ergà virum ſuum flagrante, os vteri in actu coitus, & in ſeminis præcipuè emiſſione inuenti virili ſemini occurrit, ipſumque atque vna ipſum virile membrum amplectitur, ac veluti exugit, vndè facile fit conceptio, vt tradunt omnes Med. Ceſalpin. *Art. Med. lib.* 8. *cap.* 5.

Quintò, vltrà prædicta ad eam rem comproban- 12 dam plurimum faciet dierum computus, etenim ſi filius naſcatur in fine noni, præſumendum eſt, illum ex ſecundo natum, ſi verò in principio alia adminicula ſunt inſpicienda. multùm etiam in hac conjectura operabitur differentia ſexus, numero dierum adiuncta: ſi enim fœminei ſexus ſit partus, & eda- 13 tur noni initio, quantum eſt ex hoc prioris eſt iudicandus, fœminæ enim maribus tardiùs naſcuntur, 14 vtpote in fine noni, vel etiam in decimo, faciunt quæ adduxi *Tit.* 1. *de par. legit. & vit. quæſt.* 2. & *quæſt.* 5. ſin autem naſcatur in fine, caſus erit dubius, quantùm erit ex hoc, & ad alia recurrendum, quòd ſi maſculei ſexus fuerit, & naſcatur in fine noni, ob eandem ipſam rationem ſecundi cenſendus eſt, ſi in principio, ob id ipſum prioris eſt iudicandus, in ſingulis verò caſibus aliæ conjecturæ perquirendæ. hæc verò conjectura conſiderata eſt à Mareſcoto 155. in quo caſus habetur mulieris, quæ ab obitu mariti per menſem, aut paulò maiorem diſtantiam nupſerat, & in ſeptimi initio à matrimonio contracto filium pepererat, quo caſu licèt fortè nullum interuenire poſſet dubium, quin filius primi mariti eſſet, tamen ex eo quod pro ratione natus præſumi poterat ex ſecundo, quia ſeptimeſtris erat, non ab re de hoc dubitabatur; rectè tamen prioris mariti fuiſſe eum deciſum eſt, fortè quia fortior erat, quàm ſi ſeptimeſtris fuiſſet, eſſe debebat.

Sextò, licet, ſi communi opinioni attendamus, 15 ſimilitudo in hoc caſu minùs, quam in cæteris probare poſſit filiationem, tamen meo iudicio; & 16

hic

16 hic, & vbique maximam facere debet præſumptio-
17 nem: neque enim ego imaginationi tantum tribuo, quantum plerique factitant, qui eam liberos pro parentum arbitrio pulcherrimos effingere poſſe ſibi perſuadent, (miror etiam non affirmauerint, ab imaginatione dependere, vt mares, aut fœminæ naſcantur) quòd ſi fieri tam facile illud poſſet, multò plura indies monſtra conſpicerentur, quàm tunc conſpiciantur, & pulchriores multò procrearentur liberi, quàm tunc procreantur, vt notat *Polidor*, Ripa *in tr. de noct. temp. cap.* 162. *num.* 41. cum penè innumera in horas imaginemur & in coitu nos, & mulieres dum vtero gerunt, & tamem pauciſſimi ſint; qui parentibus omni ex parte diſſimiles naſcantur. Immò plura in imaginationem, vt ego
18 ſentio, rejicimus, quorum nulla omninò culpa apud illam reſidet. Iam enim experientia de gignendis nonnullis animalibus matrum imaginationem ad ſubjectæ alicujus rei contemplationem allicientes, non ità vera eſſe, quin vt plurimum fallacia ſint fortaſſè iis, qui experti ſunt, vel experiri ea volunt notum ſatis ſuperque erit; ſat autem ſcio, experimentum Iacob. *Geneſ. cap.* 30. non omninò naturale exiſtere, neque cuilibet experienti, vt Iacob reſponſurum facilè adducor, vt credam, quod etiam firmat Thom. Eraſt. *in diſputat. contrà Paracelſ. par.* 1. habeo meæ ſententiæ fautores D. Chryſoſtom. & Iſidor, quos refert Martin. Delri. *lib.* 1. *Magic. diſquiſit. quæſt.* 3. & Vair. *lib.* 2. *de faſcin. cap.* 7. imò & ipſum Iacob dicentem, *Abſtulit Deus gregem patris veſtri, & dedit mihi, & niſi fuiſſet Deus patris mei, vacuum remiſiſſet me.*

19 Hujuſcemodi ergò natorum ſimilitudines ab imaginationis vi dependentes, eſſe ex raró contingentibus iterumque iterumque affirmo, & vix multis reuoluentibus, non dicam ſæculis, ſed annis, ſimile quidpiam euenire exiſtimo. In hoc tamen caſu magis, quàm in aliquo alio, maximè habere 20
poteſt locum imaginatio, nam vel demortui conjugis memoria, vel nouus poſterioris amor multùm naturalem figuram alterare poterunt, ita vt natus ſimilis exiſtat etiam ei, cujus fortaſſe non fuerit filius.

Septimò poteſt etiam conjectura aliqua, licet 21
admodum fallax deſumi ex hoc, nimirum ſi alter conjugum mares ſemper generauit, vel ſemper fœminas, vt euenire interdum tradit Ariſt. 7. *de hiſtor. Anim. cap.* 9. tunc enim ſi prior exempli gratia fœmellas generabat, & partus maſculeus ſit, ſecundi viri eſt præſumendus, ſic & de ſecundo dicendum. Sed hæc, vt dixi, difficulter probabunt, cùm videamus multos in juuentute non niſi fœminas generaſſe, ſeneſcentes dehinc maſculos procreare, & vice verſa eodem Ariſt. teſte vbi proximè.

Denique non nihil etiam notitiæ præſtare poteſt 22
diuerſitas ferendi vteri; ſi enim mulier cum vtero gereret ex priori marito multum moleſtati, ac diuerſis ſymptomatibus conſueuerat, nunc autem vel nullo modo moleſtatur, vel diuerſis accidentibus, ſi tunc optimè habebat, nunc autem multò minus tolerabilem patitur grauiditatem, filium ſecundi viri eſſe aſſerendum, licet & hæc conjectura non minùs ac ſuperior ſatis dubia exiſtat; eas tamen cum aliis nonnihil operari dubium non eſt; & hæc de ſuperioribus conjecturis, quarum duæ poſteriores ponuntur à Codronchio *in method. teſtific. cap.* 15.

Tituli Quinti Finis.

PAV-

Digitized by Google

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Secundus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quarum

Primus eſt de Dementia ,
Secundus de Venenis ,
Tertius in ll. aliquot. ff. de Ædil. edict.

SANCTISSIMO D. N.

VRBANO VIII,

PONT. MAX.

Paulus Zacchias F.

ID vniuerſis hominibus inditum à Natura credo ſit, B. P. vt proprij quiſque Regis, ac Principis mores, & ſtudia ſequatur, æmuletur; quod etiam præſenti experientia omnimodam habere veritatem comperio. Pontificem ſortiti ſumus virtutum, ſcientiarum, bonarumque artium ſtudioſum, immò earundem apicem, ac columen: indè factum puto, vt vnuſquiſque certatim pro ſuis viribus, virtutibus, ſcientiis, boniſque artibus ſeſe imbuere contendat. Induſtres apes mihi imitari omnes videntur, immò omnes ſeſe in apes transformaſſe, ac tam illuſtri, tam nobili Rege præſente opus jam feruere in melle conficiendo, elaborando, hoc eſt in virtutis fructibus producendis, oſtentandis. Vel ego ipſe, qualis qualis ſim, ea cupiditate allectus in puſillam apiculam euaſi; atque in paululum mellis, quod confeci, ad te Regem optimum defero, tibi idem præguſtandum offero. Vtinam autem Heracleotici mellis naturam non ſapiat, nè à juſtiſſimo Rege inter fucos, aut crabrones reijciar, ſed Hyblæi potiùs naturam æmuletur, vt ſuaui ſapore Regem alliciens, indignum, qui in apum præſepia admittar, me non exiſtimet. Quem interim Deus nobis multis ſæculis incolumem ſeruet.

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.
QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI SECVNDI
TITVLVS PRIMVS.

De Dementia, & rationis læsione, & morbis omnibus, qui rationem lædunt,

Continens Quæstiones viginti tres;

quarum

I. *De multiplici dementiæ, & hujusmodi nominum acceptione.* Pag. 5
II. *De pluribus amentiæ differentiis.* 6
III. *De signis non sanæ mentis.* 7
IV. *Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibusque dementiis lædantur.* 11
V. *De rationis diminutione ex defectu ætatis, & sexus.* 14
VI. *De rationis læsione ex animi passionibus, & ex prauitate morum.* 16
VII. *De ignorantibus, fatuis, stolidis, obliuiosis, & memoria orbatis.* 20
VIII. *De mutis, & surdis.* 24
IX. *De melancholicis.* 25
X. *De amantibus.* 28
XI. *De ebriis.* 31
XII. *De dormientibus, & noctambulis.* 34
XIII. *De læthargicis, comatosis, caroticis, omnisque generis somniculosis.* 36
XIV. *De apoplecticis, epilepticis, lunaticis, & hujusmodi.* 37
XV. *De ictis à fulmine, attonitis, congelatis, & catalepticis.* 39
XVI. *De phreneticis, maniacis, furiosis, ecstaticis, lycanthropicis, cynanthrop. &c.* 40
XVII. *De hydrophobis, seu rabiosis, ex assumpto veneno delirantibus, &c.* 43
XVIII. *De dæmoniacis, fanaticis, lymphaticis, præstigiatis, enthusiasticis, engastrimathis, & similibus.* 46
XIX. *De syncopizantib. sensu defectis, agonizantib. & in articulo mortis positis.* 48
XX. *De mente alienatis ex morbis longis, seu vehementibus, vt peste, & similibus.* 50
XXI. *De paraphreneticis, hypochondriacis, & omnib. dilucida interualla habentib.* 51
XXII. *De suffocatis ex vtero, & ex vtero furentibus.* 53
XXIII. *In quibusnam dementibus locum habeant ea conclusiones, nimirum: Semel furiosus semper præsumitur furiosus. & illa: Demens de præterito præsumitur etiam demens de præsenti.* 54

LIBRI SECVNDI

TITVLVS PRIMVS,

De Dementia, & rationis læsione, & de morbis omnibus, qui rationem lædunt.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, ac similes morbi passiones cerebri sunt solis Medicis notæ.*
2 *In dementia Medici ad judicandum adhibentur.*
3 *Morbus probatur per Medicos curæ inservientes.*
4 *Vnus idemque affectus pluribus nominibus appellatus.*
5 *Affectus omnes, in quibus homo dementit, communi nomine dementiæ appellantur.*
6 *Insaniæ nomen non est omnibus hujusmodi affectibus commune.*
7 *Delirium est amentia, non tamen dicitur insania.*
8 *Insanire est majus quid, quàm phrenitide affici.*
9 *Insania dementias omnes non comprehendit.*
10 *Nomen genericum horum affectuum est dementia.*
11 *Quando sit dementia.*
12 *Dementiæ divisio in duo subalterna genera.*
13 *Amentia nonnullis est stoliditas.*
14 *Dementiæ nomen est magis commune, quàm quodvis aliud.*
15 *Dementiæ genera, & species.*

De multiplici Dementiæ, & hujusmodi nominum acceptione.

QVÆSTIO I.

QVAM multa sint, quæ circa hanc materiam de Dementia à Medicis requirere Iurisconsulti consueścant, notius ipsis est, quam vt à me longioribus demonstrari possit: cùm enim has passiones soli Medici cognoscant, vt nobis notum
1 est, & ipsi quoque fatentur. *Rota in nouiss. decis.* 107.
2 *num.* 7. *par.* 1. non aliam ob rem Medicos in similibus casibus ad judicandum adhibent *Bald. in l. Obseruare. ff. de cur. furios. Alex. consil.* 86. *num.* 5. *inf. lib.* 2. *Farinac. in pract. crim. par.* 2. *Tom.* 1. *lib.* 3. *quæst.* 94. *nu.* 42. *Rota vbi sub. num.* 6. nec præter rem
3 sancitum est in *l. semel. C. de re milit.* morbum probari per Medicos curæ inseruientes, vndè ipsis solis creditur, cum dubitatur, an testator furiosus, vel demens fuerit, nec ne. *Marcard. de probat. Concl.* 1034. *num.* 10. *Vol.* 2. *Rota in nouiss. decis.* 620. *num.* 3. *par.* 1.

Sunt præterea pleraque alia, quæ à Medicis scisciari possunt, vt exempli gratia, an quis fatuus, an potiùs insanus, vel furiosus sit, cùm quædam in vno procedere possint, quæ in alio locum non habent: in quanam etiam insanientium specie quis reponendus sit, cùm in vna insanientes omnem rationis vsum amittant, in alia non ita, quod etiam & in fatuorum speciebus euenire consueuit: quidam enim eorum idcircò à testandi facultate prohibentur, quidam verò non; quæ omnia cum plerisque aliis omni procul dubio ex Medica solummodò officina depromere Iurisconsultis licet. Itaque & de his, & de aliis multis ad hujusmodi argumentum facientibus jam in hoc titulo differere paramus, vt Legumperitis ipsis vndiquè satisfiat.

Sed quia multiplici nominum acceptione, ac varietate decipi lectores facilè contingeret, præcipuè cùm vnum, eundemque affectum pluribus interdum 4
nominibus appellare plures consueuerint etiam ex ipsis Medicis, vt testatur *Galen. in* 7. *de morb. vulg. comm.* 1. *Ægr.* 2. *class.* 3. idcircò ad ipsarum vocum explanationem, ac germanam significationem declarandam primo loco deueniendum est, quod quidem eo libentiùs præstiterò, quò magis ipsos Iurisperitos easdem voces plurifariam inter se confundere comperi.

Omnes ergò affectus ij, in quibus rationalis facultas in homine suis operationibus minùs rectè, & ex Naturæ instituto fungi conspicitur, communi, ac generico quodam vocabulo Medici Amentias, seu 5
Dementias vocitare consueuerunt, eò quia hujusmodi passionibus detenti sine mente esse videantur, ea nimirum parte læsi, aut in totum orbati, quæ nos homines ab ipsis bestiis amentibus discriminat, ac secernit, & in proprio, ac naturali esse hominum constituit.

Ex nostris tamen *Celsus lib.* 3. *suæ Medecinæ cap.* 18. pro generico quodam nomine plures sub se continente species vsus est nomine Insaniæ, quem videntur sequuti ex Legumperitis aliqui, vt *Menoch. Consil.* 82. *num.* 193. *Vol.* 1.

His tamen contrarij sunt *Gal.* 2. *de Sympt. causs. cap. vlt. class.* 3. *& comm.* 2. *in* 1. *de morb. vulg. tex. seq. class. ead. Trallian. lib.* 1. *c.* 13. *ex Latinis Cal. Aur. Chron. lib.* 1. *cap.* 5. qui omnes voluerunt, insaniæ 6
nomen non esse omnibus amentiis commune, sed iis solùm, quæ absque febre fiunt; quinetiam cùm 7
delirium amentia quidem sit, non tamen insania dici potest, quia insania magis quid est, quàm delirium, quod testatur *Gal. comm.* 1. *in Hipp. Progn. tex.* 28. *class.* 4. *& comm.* 7. *Aphor.* 4. *extra ord. class.* immò Phrenitidem non esse Insaniam quamplurimæ Hipp. auctoritates firmare possunt, præcipuè verò 3. *Epid. sect.* 3. *tex.* 6. *in fin.* vbi, Neque Phreneticorum, inquit, 8
insaniuit quisquam, ostendens iis verbis majus quid esse insanire, quàm phrenitide affici, non enim id dixerat, quod phrenetici ij, de quibus loquitur, mente constarent, idcircò, quia non insaniebant, sed quia non erant inquieti nec loquaces, neque actus absurdos facientes, vt insani solent, ita exponit *Valles. in comm.* Est insuper alius locus in *Coacis prænot. tex.* 94. ex quo manifestum fit Insaniam, & Phrenitidem distingui, cujus verba hæc sunt: *Vehementi Insania detenti, tremuli, cum crebra sputatione metus est, ne Phrenitici euadant.* Cùm ergò Insaniæ nomen dementias omnes non comprehendat, meliùs est affir-

mare hujuſmodi paſſiones dementiæ nomine tanquam communiori inſigniti poſſe, quod inter Iuriſconſultos probare videtur *Roxa deciſ. Lituan. 4. num.* 418.

Conſtituamus ergò nos vnum quoddam generi-
cum nomen comprehendens ſub ſe omnes affectus,
in quibus mens vel errat, vel debiliter operatur,
10 quod non aliud eſſe debet, quam hoc nomen De-
mentiæ; quocunque enim modo, ac in quocunque
tempore, aut morbo, Rationalis animæ functiones
11 non benè, ac naturaliter celebrantur, ſed vel nullo
modo, vel debiliter, vel deprauatè, tunc dementia
fit; quod tamen multis modis contingere poteſt,
non ſolùm pro e arundem cerebri, animæque ratio-
nalis facultatum diuerſitate, ſed pro modo, & ratio-
ne diuerſa, quæ eædem facultates malè, & non na-
turaliter operari poſſunt, quibus tamen omnibus af-
fectionibus rectè aptari dementiæ nomen poteſt,
magis quàm quoduis aliud.

Conſtituto ergò hoc Amentiæ, vel Dementiæ nomine pro genere generaliſſimo, ex Medicorum auctoritate, & Galeni præcipuè 2. *de Sympt. Cauſ. cap. vlt. claſſ.* 3. primo loco in tria ſubalterna genera
12 dementiam diuidamus. Etenim prædictæ cerebri,
immò potiùs rationalis animæ functiones, veluti cæ-
teræ quæcunque animalibus inſeruientes, tripliciter
læsi poſſunt; vel enim primò imminuuntur, ita vt
energiam quamdam in actionum celebratione amit-
tant, vel deprauantur ità, vt non debito modo ce-
lebrentur, vel deperduntur ità, vt nullo modo cele-
brentur; ſi imminuantur fatuitatem, ejuſque ſpe-
cies indè generare ſolent, ſi deprauentur, deliriũm,
ſi deperdantur, maniam ſuis quamque ſpeciebus
concomitatam.

Circà Amentiæ tamen nomenclaturam dubium aliquod eſt, cùm non deſint ex doctioribus viris, qui propriè amentiam dici velint eum affectum, quem
13 alia voce ſtoliditatem appellamus. *Mercur. Practica lib. 1. cap.* 13. Ego verò, ne temerè quod ſuprà de hoc nomine affirmaui, protuliſſe videar, ex Medicorum præcipui nominis auctoritatibus demonſtrabo, hoc nomen eſſe omnibus hujuſmodi vitiis commune: nam & fatuitati, & melancholiæ, & inſaniæ, ac
14 maniæ, & phrenitidi, cæteriſque omnibus aptatur, & de fatuitate patet ex *Gal. 2. de Sympt. diff. cap.* 3. *claſſ.* 3. vbi amentiam eſſe voluit, veluti paralytin ratiocinatricis functionis, quòd multò clariùs explicuit *Fernel. Pathol. lib.* 5. *cap.* 2. Melancholiæ aptatur, quia à Platone hac paſſione detenti amentes vocantur, in Theæteto enim dicebat, amentium aliquos Deos ſe putare, alios animum inſtar volare ſe credere, qui omnes affectus Melancholiæ morbi ſunt. Inſaniæ conuenit, quia eodem *Plat. teſte in Timæo verſ. fin.* Dementiæ duo genera ſunt, Inſania, & Imperitia, vt ſuperiùs retuli; quin etiam conuenit maniæ, cæteriſque deliriis, quia hujuſmodi omnes affectus ſub inſaniæ nomine comprehenduntur, jam verò inſaniam ſub amentiæ appellatione venire demonſtraui, tandemque conuenit phrenitidi, quia & hæc inſania eſt, & inſania ipſa amentiæ ſpecies eſt. Itaque non abſque ratione ex his deducamus rectè primum, ac generaliſſimum genus harum paſſionum, quæ principes animæ noſtræ facultates oblædunt, amentiæ nomine inſigniendum; cujus deinc
15 tria genera ſubalterna conſtituenda, Inſania ſcilicet, Phrenitis, vel delirium, & Fatuitas; Inſaniæ porrò ſpecies Mania ſunt, Melancholia, Furor, Lycanthropia, Amor, Melancholia Hypochondriaca, & aliæ Phrenitidis duo ſpecies, vna, quæ proprie Phrenitis dicitur, altera, quæ Paraphrenitis. Fatuitatis ſpecies ſunt Fatuitas, Stoliditas, Ignorantia, Obliuio, ſeu memoria deperdita, & aliæ, de quibus omnibus nobis ſigillatim agendum, vt earum Natura nobis dilucidè innoteſcat. De hujuſmodi verò nominibus ſi quis plura ſcire velit, videre poterit *Cæl. Rhodig. lection. Antiq. lib.* 17. *cap.* 4.

Illud tamen antè commonendum eſt, Medicos non fuiſſe ita nominum proprietati addictos, vt aliquandò ea inter ſe minimè diſtinxerint; immò vnum pro alio ad libitum interdum accepiſſe; nos in rerum natura explananda, quò accuratiùs fieri poterit, omnia manifeſta faciemus.

SVMMARIVM.

1 *Dementia, & ſimiles morbi non ſemper primarij ſunt, ſed interdum ad alios conſequuntur.*
2 *Dementiæ prior diuiſio.*
3 *Qui morbi primarij cerebri ex his, qui mentem lædũt.*
4 *Qui morbi mentem ſecundariò lædunt.*
5 *Alia horum morborum diuiſio.*
6 *Morbi perpetuò affligentes, & primarij.*
7 *Phreneſis ſemper durat, ex quo incipit.*
8 *Morbi perpetuò affligentes ſecundi ordinis.*
9 *Morbi intermittentes prioris ordinis.*
10 *Morbi intermittentes ſecundi ordinis.*
11 *Tertia diuiſio morborum hujuſmodi.*
12 *Morbi, in quibus ratio errat, vel diminutè operatur.*

De pluribus Amentiæ differentiis.

QVÆSTIO II.

COnſtituta in ſuperiori quæſtione pro generali nomine hac voce Dementiæ, tanquam omnibus affectibus, qui rationem lædere poſſunt, communi, nunc ad ejus ſpecies particulariùs edocendis deueniendum, neque enim hi affectus ſoli ſemper perſiſtunt, ſed etiam ad alios morbos conſequun-1
tur, ita vt non ſatis nobis ſit, vti primarios morbos eos cognouiſſe, ſed neceſſe habeamus, vt etiam tanquam ſecundarij morbi, & ad alios conſequentes à nobis cognoſcantur, nam & tales quoque multùm ad noſtrum argumentum facere, manifeſtum fiet.

Diuidamus ergò primò loco hos affectus bifa-2
riam,, in eos ſcilicet, qui primarij ſunt, ac dicuntur, quòd à proprio cerebri morbo, & ratiocinatricis facultatis læſione dependeant, & in alios ſecundarios vocatos, ex eo quod ab aliis morbis originem ducentes tanquam accidens inſeparabile id ſecum habent, vt rationalem partem aliquo modo lædant, 3
atque perturbent. In priori ordine enumerandi ſunt illi, qui his, ac ſimilibus nominibus inſigniuntur, nimirum Amentia, ſeu Dementia, Mentis captio. Mentis alienatio, Inſania, Mania, Furor, Melancolia, Lycanthropia, ſeu Lupina inſania, Inſipientia, Delipientia, Phreneſis, Obliuio, Fatuitas, Indiſcretio, Vecordia, Stultitia, Delirium, Rationis permixtio, vel ejuſdem perturbatio, Veſania, Amor, Ebrietas, Ignorantia, Imperitia, Stoliditas, Rabies, Enthuſiaſmus, Ecſtaſis. In poſteriori ſunt Paraphreneſis, Lithargia, Carus, Subeth, Coma, Catalepſis, ſeu Caroche, Cataphora, Apprehenſio, Congela-4
tio, Apoplexia, Epilepſia, Furor vterinus, Vteri ſuffocatio, Melancholia Hypochondriacæ, & alij, ac præter hos ſunt quoque alij affectus, quibus quaſi

ex

ex neceſſitate ſubſequitur rationis offenſa, vt ex inflammatione ſepti tranſuerſi, ex vulnere temporalium muſculorum, ſicuti habetur ex *Galeno* 11. *de vſu par. cap.* 3. *claſſ.* 1. *Alex. Bened. lib.* 1. *cap.* 18. Porrò hi ipſi affectus ſubdiuiduntur in eos, qui perpetuò affligunt, & nullam intermiſſionem habent, & in eos, qui aliquandò intermittunt, & per circuitus, aut quomodocumque reuertuntur; atque in his patientes dicuntur habere dilucida quædam internalla, in quibus mente conſtant, & ratione valent, & ad omnia, vt cæteri ſanæ mentis homines ſufficiunt. In priorum autem cenſu veniunt Rabies, Obliuio, Fatuitas, Amor, Phreneſis, Ebrietas; & alij ex priori ordine; cum verò perpetuò affligere dico, non hoc volo, vt nunquam ex iis ægri ad ſanitatem reducantur, ſed quod in hiſce morbis vnus tantummodò inſultus fiat, qui & aliquandò per totum vitæ curriculum durat, interdum verò omninò tollitur, nec de facilè reuertitur, neque alias habet acceſſiones, & exacerbationes, vt exempli gratia de phreneſi euenit, quæ ſemper durat, ex quo incipit, vt notiſſimum Medicis eſt, & notat ex Iuriſconſultis *Menoch. Conſil.* 82. *num.* 233. *Volum.* 1. ex poſteriore ordine affligunt ſine intermiſſione Lethargus, & illi ſimiles morbi, Catalepſis, & alij. Intermiſſiones verò habent ex priori ordine Melancholia, & ſimiles morbi, Ecſtaſis, & hujuſmodi; ex poſteriore verò Paraphreneſis, Apoplexia, Epilepſia, Melancholia Hypochondriaca, Veteri furor, atque ejuſdem ſtrangulatio.

Poſtremò diuidi poſſunt ex modo læſionis functionum principalium, vt in priori quæſtione dictum jam eſt; in aliquibus enim omni ex parte, ac ita occidunt, vt non ſecus quàm inſenſati lapides homines euadant, hujuſmodi ſunt ex priori numero Memoria amiſſa, & Obliuio, ex poſteriori Apoplexia, Epilepſia, Lethargia, & ſimiles affectus, qui ſomniculoſi dicuntur, ex eo, quòd homines, vel perpetuò dormire cogant, vel ſimiles dormientibus efficiant. In aliis verò principes functiones à ſuo naturali ordine, quo celebrari ſolent, omnimodè aberrant, vt ex priori claſſe ſunt Amor, Phreneſis, Melancholia, Furor, & his contigui affectus, ex poſteriori autem Coma vigil, Veteri ſuffocatio, Veteri furor, ac ſimiles. In aliis denique diminutè operantur, vt in Ignorantia, Fatuitate, & hujuſmodi.

SVMMARIVM.

1 *Signa non ſana mentis varia in variis hominibus.*
2 *Non ſana mens ex factis, & verbis deprehenditur.*
3 *Actuum quidam corporei, quidam ciuiles.*
4 *Signum non ſanæ mentis eſt lapides projicere.*
5 *Dementia probatur per actus extrinſecos.*
6 *Dementia euidentius probatur ex ciuilibus actibus.*
7 *Quandò præſumatur fatuitas potius quàm donatio.*
8 *Stultus, ac demens præſumitur, qui omnia bona ſua donat.*
9 *Ex verbis quomodò deprehendatur dementia.*
10 *Prudenter non facit, qui extraneum conjuncto præfert.*
11 *Fatui à fando dicuntur, quòd ſuam fatuitatem loquendo manifeſtent.*
12 *Ex modo loquendi quomodò deprehendatur dementia, & num.* 16.
13 *Fatuus eſt, qui fatua loquitur.*
14 *Ex ordine verborum quomodò indicetur dementia.*
15 *Fatuus, ac demens præſumitur non loquens, aut non reſpondens ad propoſitum.*
17 *Multi extrà rem loquuntur, qui neque amentes, neque phrenitici ſunt.*
18 *Amentes, & furioſi interdum ad propoſitũ loquuntur.*
19 *Amentes ex factis conuincuntur, licet in loquendo appeant prudentes.*
20 *Non omnes dementes circà omnia errant.*
21 *Signa amentiæ à Medicis propoſita, vndè deſumantur.*
22 *Potiſſima ſigna amentiæ ex animi paſſionibus habentur, & numero ſeq.*
24 *Furor, & dementia probatur per ea, quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt.*
25 *Signa dementiæ ex corporis, & faciei aſpectu.*
26 *Signa in iis, qui per circuitus inſaniunt.*
27 *Signa dementiæ in febribus.*
28 *Dolorem non ſentire eſt ſignum amentiæ.*
29 *Signa amentiæ ex quibuſdam ab extrà aduenientibus.*
30 *Ex intenſis animi paſſionibus homo in dementiam labitur.*
31 *Voluptas non minus quàm dolor hominem dementem facit.*
32 *Amor ſubuertit judicium, & vertitur in inſaniam.*
33 *Ex morbis longis aliquando ſit inſania.*
34 *Venena quædam inſaniam concitant.*
35 *Incantationibus excitatur inſania.*
36 *Teſtes de inſania deponentes, quæ deponere debeant.*

De ſignis non ſanæ mentis.

QVÆSTIO III.

SIgna non ſanæ mentis varia in variis affectionibus, atque diuerſis ægrotis exiſtunt, neque eadem in iiſdem eodem morbo laborantibus reperiri contingit; non ſolùm enim varij morbi ſunt inter ſe, ſed etiam idem morbus à ſe ipſo varius eſt, ob ſubjectorum varietatem, ægrotantium nimirum temperaturam, humorum peccantium naturam, miſcelam, ac qualitatem, vnde & penè in infinitum variari ſigna non ſanæ mentis contingit: videas enim in Ajace, & Bellerophonte, eodem morbo laborantibus, quàm varia exiterint ſigna eorum inſaniæ, vt adnotat Fracaſt. lib. 2. de Intell. nam

--- Thelamonius Ajax.
Arma rapit, ſuperoſque furens in prælia poſcit.
Iamque hominum hos nunc inſequitur, nunc percutit illos;
At tacitus, mœrenſque, hominum conſortia vitans
Bellerophon ſolos errat maleſanus in agros:
Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria curruum
Per deſerta fugit, nec amor comitatur equorum.

Sic etiam & in reliquis omnibus; varij effectus, ac varia omninò ſigna non ſanæ mentis apparent.

Sed prudentiſſimè ex mea ſententia à Juriſconſultis generaliter loquentibus firmatum eſt; non ſanam mentem deprehendi potiſſimum ex factis, & verbis. *Caſtren. in l. Idem Iulianus* §. *conſtat. ff. de leg.* 1. *num.* 7. *& ibi quoque Iaſon. Caſtrenſ. item in l. Quidam in teſtam. ff. de cond. inſt. num.* 5. *& ſeq. Lanfr. de depoſit. Teſt. num.* 148. *Aretin. in* §. *Furioſi Inſtit. de curat. num.* 4. *Alex. Tert. Conſ.* 164. *num.* 5. *apud Zilett. in Conſ. vltim. Vol. Grammat. deciſ.* 2. *num.* 2. 5. 4. *Menoch. Conſil.* 82. *nu.* 213. *vol.* 1. *Rot. in nouiſſim. part.* 1. *deciſ.* 107. *num.* 5. Cùm autem actus hic in duplici

3 differentia ſumi poſſint, nam quidam corporei ſunt, quidam verò, qui ciuiles dici non injuria debent, ex vtriſque malè, ac non debito modo patratis ſigna haberi poſſunt non ſanæ mentis; quoad corporeos namque actus paret, dementes facilè deprehendi, vt cùm ambulantes lutum non deuitant, nec malos paſſus, aut cum videntur ambulantes ire non quò finis aliquis determinatus, ac certa voluntas, ſed quò pedes illos ducunt, aut cum actus quoſdam abſurdos & inſulſos effingunt, vt os diſtorquentes, toruis oculis intuentes, membra, atque vniuerſum corpus irrationabiliter agitantes, & commouentes, ex ſolis enim hujuſmodi geſtibus, ac motibus inconcinnis (nam voce orbatus erat) deprehendit *Hipp. 5. Epidem. tex.* 106. quemdam deliraſſe, & apud Iuriſconſultos lapides projicere pro ſigno habetur non ſanæ mentis. *Caſtren. in l. ſi cum dotem. §. ſi maritus. ff. ſolut. matrim. num.* 4. vnde Plaut. in Capteiuis Act. 3. Scen. 4.

4 *Iam illic hic nos inſectabit lapidibus, niſi illunc jubes Comprehendi.*

5 & in ſumma per hos actus extrinſecos probari dementiam, firmant etiam ipſi Iuriſconſulti. *Petra de Fideicommiſſ. quæſt.* 12. *num.* 343. *Menoch. de Præſumpt. præſumpt.* 45. *num.* 22. *Simon de Pret. de conject. ſolut.* 4. *num.* 1. *Sfortz. Odd. Conſil.* 93. *num.* 12.

6 Apertiùs porrò ſignificatur dementia ex ciuilibus actibus, nam ſi quis exempli gratia, quos debet non ſalutet, neque reuereatur, infirmas verò perſonas, & quas non debet, honore afficiat; illarum quidem conſuetudinem deuitet, hatum verò affectet, cum ipſe in priorum numero exiſtat, hic proculdubio fatuus, ac demens præſumi poteſt; Sic ſi bona ſua
7 donet quis, cui non debet, in hoc enim caſu fatuitas potiùs præſumitur, quàm donatio. *Petr. Gerard. de Petr. ſingul.* 56. *num.* 2. *Maluaſia Conſil.* 116. *numero* 23. *vol.* 1. *Manica de tacit. & ambig. lib.* 13. *Tit.* 9. *num.* 5. *Rota deciſ.* 662. *num.* 8. *apud Farinac. par.* 3.
8 nam hoc per ſe ſolùm eſt apud Iuriſconſultos ſignum fatuitatis, donantem quippè omnia bona ſua, ſtultum, ac dementem præſumi volunt. *Menoch. de arbitr. Iudic. cap.* 68. *num.* 4. *lib.* 1. *Pariſ. de reſignat. benef. lib.* 9. *queſt.* 19. *num.* 7. *Farinac. reſponſ. crimin.* 42. *num.* 29. *lib.* 1. vndè prudenter Achilles apud *Homer. Iliad. lib.* 20. Æneæ objicit, ne ſperet ſe à Priamo reportaturum regni honorem ipſum Achillem occidendo, inquiens:

—— At ſi me interficeris,
Non tibi propterea Priamus honorem in manibus ponet,
Sunt enim ei filij, ipſe autem ſana mente eſt non ſtultus.

Quaſi dicat, non debes hoc ſperare à Priamo, quia ipſe filios habet, & ſanus mente eſt, idcircò non adimet filiis propriis honorem, vt illum tibi tradat. Prudenter enim non facit, qui extraneum conjuncto præfert. *Rota deciſ.* 639. *num.* 4. *part.* 1. *in nouiſſ.* Vnde ſtultitiæ & inſipientiæ notatus eſt Claudius Imperator, quòd Domitium Neronem adoptauerit, cùm Britannicum legitimo matrimonio natum haberet.

6 Porrò ex verbis deprehenditur etiam mentis inconſtantia, & ex hoc nomen ſibi ſumpſerunt fatui quia fando, hoc eſt loquendo fatuitatem ſuam ma-
10 nifeſtant. *Bartol. de teſtib. num.* 98. *Ripa in l. ex facto de vulg. & pupill. num.* 82. ſed hoc plurifariam contingit, nam & ex verborum qualitate, &
11 ex eorum ordine, & ex modo loquendi indicia non
12 ſanæ mentis habentur. Ex qualitate enim verborum notiſſimum eſt deprehendi inſanos, nam fatuus eſt, qui fatua loquitur, vt ſuprà dixi, & alij Iuriſconſulti teſtantur. *Facit l. Idem Iulianus. §. conſtat. ff. de leg.* 1. *Alex. conſil.* 86. *num.* 5. *vol.* 3. *Glo. in cap. legimus ex Iſaia* 1. *par. decret. diſt.* 93. *Ruin. conſil.* 169. *num.* 4. 13 14

Ex ordine verborum ſignificatur dementia, & idcircò furioſus, ac demens præſumitur apud Iuriſconſultos, qui neſcit exprimere quid velit, ac inordinatè loquitur. *Alex. in l. S. cum dotem. §. ſi maritus ff. ſolut. matrim. num.* 7. *& conſil.* 54. *num.* 4. *vol.* 1. *Iaſ. in l. Furioſum. C. qui teſtam. fac. poſſ. num.* 4. *Afflict. deciſ. Neap.* 365. *num.* 3. *Rota in nouiſſ. deciſ.* 107. *num.* 5. *par.* 2. ordinem etiam verborum reſpicit
15 reſponſio ad propoſitum, item & locutio. Vndè non loquentes, aut non reſpondentes ad propoſitum, fatui, dementes, ac furioſi præſumi poſſunt. *Idem Iaſ. in l. Apud Iulianum. §. conſtat. ff. de leg.* 1. *Grammat. deciſione ſecunda, numero quinto.*

16 Ex modo loquendi cognoſcitur inſanus, quia ſi quis ſua natura audax, & impudens in morbo, exempli gratia, meticuloſus appareat, ac modeſtè loquatur, & reſpondeat, vel è contra modeſtus, ac prudens, mitiſque, audacter & impudenter. ſignum non ſanæ mentis eſt. *Gal. Comm.* 2. *in* 6. *Epid. tex.* 43. *claſſ.* 3. & non ab re *Hipp.* 1. *Prorhet. ſenten.* 44. *& ibi Gal. comm.* 2. *text.* 9. *& Vall. in* 7. *Epid. tex.* 3. ex audaci reſponſo ab homine compoſito, & miti, malum portendunt, quia in phreneſin lapſum demonſtrat, nam vt idem *Hipp. in Coacis Prænot.* dicebat, *Inſtituere, ac velle ea, quæ prius non conſueuerat, aut contrarium ijs, quæ fuerint conſueta, malum, & proximum dementiæ.*

Aduertendum tamen eſt, quòd interdum ex ægrotantibus nonnulli ſunt, qui febricitantes præ-
17 tim ex febris vehementia, & ex eleuatione calidorum vaporum ad caput, multa verba minùs ad rem facientia effutiunt, tamen neque amentes, neque phrenetici ſunt. Ejus rei euidentiſſimum ſignum eſt, quòd admoniti, vel etiam ex ſe ipſis facilè cognoſcunt, ſe in loquendo errare; in quibus non haberet locum procul omni dubio probatio non ſanæ mentis ex hoc, quòd multa verba malè, & extrà rem protuliſſe à circumſtantibus auditi eſſent, & idcircò non poſſent damnari actus ab hujuſmodi ægrotantibus celebrati, tanquàm ab amentibus procedentes, vt latiùs infrà dicturi ſumus.

Aduertendum ſecundò, contrario prorſùs modo
18 euenire in aliis quibuſdam, qui cùm verè amentes ſint, & interdum quoque furioſi, aut phrenetici, tamen prudentiſſimè loquuntur, & interrogati ad rem reſpondent, quod ex Iuriſconſultis animaduertit *Menoch. conſil.* 82. *num.* 214. *vol.* 1. *Rota in nouiſſ. deciſ.* 107. *numero* 23. *& deciſ.* 129. *num. par.* 2. & monent ex noſtris practici nonnulli *Valleſ. in* 3. *Epid. Sect.* 2. *Ægr.* 12. hi tamen ex factis conuincun-
19 tur, vt eadem Rota dicit. *deciſ. eod.* 107. *num.* 22.

Tertiò aduertendum, non omnes dementes cir-
20 cà omnia errare; quoſdam enim circà omnia, quoſdam circà plura, alios verò circà pauca quædam ſolummodò errare conſtat. immò ex illis nonnulli ſunt, qui in nulla re, ſi vnam tantùm excipias, errant, ſed omnia prudenter, vel vt ex natura illis mos eſt, operantur, ſunt enim qui ſine capite eſſe, ac viuere ſe credunt in hoc vno malè ratiocinantes, in reliquis non ita. Sic & alij, qui ſe mortuos omninò putant, aut in aues, aut beſtias transformatos, non ſecùs etjam ille, qui in apice digiti mundum ſe gerere perſuaſum habebat, quem ſi tantillum moueret

mun-

mundum ruiturum credebat; & alter, qui meiere recuſabat, eo quod timeret, ſi mejeret, mundum vniuerſum vnà cum ſe ipſo mictionis propriæ exundante torrente obrutum iri: hi omnes, inquam, in cunctis benè quoad rationem ſe habebant, in hoc vno delirantes; quam rem non injucundo exemplo lepidiſſimè his carminibus demonſtrat Horatius lib. 1. Serm.

------ Fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire Tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor, plauſorque Theatro;
Cætera, qui vitæ ſeruaret munia recto
More, bonus ſanè vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in vxorem, poſſet qui ignoſcere ſeruis,
Et ſigno læſe non inſanire lagenæ;
Poſſet qui rupem, & puteum vitare patentem.

Et habetur hæc eadem hiſtoria apud *Ariſt. de admir. audit. num.* 30.

In his tamen omnibus manifeſtam adfuiſſe inſaniam quis non videret? videndum ergò Iuriſconſultis eſt, ne ex ſermonibus dementis teſtes de ſanitate deponentes decipi potuerint, immò etiam ex factis; nam, vt vides, in hoc proximo exemplo, omnia interdum non modo cum prudentia, ſed etiam cum prouidentia inſani gerunt, tamen manifeſtum eſt, illos in quibuſdam particularibus apertiſſimè inſanire, ad cuius rei confirmationem non minùs iucundam, quàm riſu dignam hiſtoriam enarrare animi gratia liber. Vir quidam experiendi varias huiuſmodi inſanorum dementias cupidus, hoſpitale, vbi tales ægrotantes retinentur, adit, cui ſit obuiam vir aſpectu ſatis compoſito, à quo interrogatus quidnam expoſcat, illi deſiderium ſuum exponit; itaque comiter ab illo introducitur, & ſingulorum dementium opiniones, ac phantaſmata quædam riſu, alia miſeratione digna concinnis verbis, ac ſapienter exponit, hoſpitalis illius inſtituta, ac conſuetudines reuelat, quin etiam incidenter multa non niſi magna cum prudentia, & integro diſcurſu diſcutit. ventum jam erat ad quandam remotam eius hoſpitalis partem, vbi virum quemdam cogitabundum, ac triſtem offendunt. quærit aduena, quidnam morbi ille patiatur, quæ ſit eius dementia, tum ille, Hic homo, inquit, præ cæteris inſanit, putat enim ſe eſſe Spiritum ſanctum; ſed vide quàm à vero abſit, cum me ipſum hic præſentem habeat, qui verè Spiritus ſanctus ſum. tunc aduena ſubridens, & hominis prudentiam in cæteris, dementiam circà eam opinionem admiratus, abiit. Cæterùm præter ſigna dementiæ, quæ vniuerſaliter ex factis, & verbis deſumuntur, & quæ paſſim Iuriſconſulti adducunt, alia ſunt quæ multò magis ad viuum rei naturam pate-
21 faciunt, à Medicis propoſita, quæ partim ex animi paſſionibus, partim autem ex faciei, & corporis aſpectu, ac partim deniquè ex quibuſdam ab extrà accidentibus habentur.

22 Primò verò ac potiſſimè hæc ſigna ex animi paſſionibus habentur; vndè prudentiſſimè vt in cæteris omnibus *Hipp. 6. Aphor. 26. & Gal. 3. de loc. aff. cap. 7. claſſ. 4.* firmabant, timorem, ac mœſtitiam abſque cauſſa longo tempore perdurantes melancholicum oſtendere. Nec minùs quoque inſaniam oſtendunt riſus, & lætitia abſque cauſſa, vel in iis, in quibus minùs licet. *idem Hipp. Epiſt. 10. ad Damagetum.* vndè Homer. cùm introduceret Penelopes procos inſanientes Odyſſ. l. 20.

--- Procis autem (dicebat*) Pallas Minerua.*
Inextinctum riſum mouit, errare fecit autem mentem.

Eodem quoque pacto fletus abſque cauſſa, & vbi minùs opus eſt, inſaniam oſtendit, & interdum ebrietatem, vndè idem Homer.

Dicat autem lachrymas ſpargere granatum me mentibus vino.

Sed nihil profectò eſt, quod æquè declaret amen- 23
tem hominem, ac ipſæ animi paſſiones, etenim ipſæ nunquam fallunt, quemadmodum & verba, & facta fallere poſſe ſuprà iam demonſtrauimus. Itaque negligere non negligenda, & plurimi facere ea, quæ minimi facienda ſunt, triſtari vbi gaudendum eſt, gaudere vbi triſtitia opus eſt, timere quæ nullius timoris cauſſa exiſtunt, non timere quæ maximè timenda ſunt, minima, ac puerilia admirari, maxima, & admiratione digniſſima oſcitanter prætergredi, amare ea, ac eos, quæ, aut qui odio habendi ſunt, odio autem habere ea, vel eos, quæ, aut qui amore ſunt proſequendi, iperare ea, de quibus ſpes nulla ſupereſſe poteſt, ea verò deſperare, quæ de facili ſuccedere parata ſunt, deſiderare quæ minimè ſunt deſideranda, ac in his delectari, in quibus nulla delectatio cæteris eſſe ſolet, fugere quę appetenda ſunt; & apperere quæ ſunt fugienda verecundari in eorum conſpectu, quorum minimè decet, in eorum verò, quorum decet maximè non modò non verecundari, ſed aſpectum eorum audacter, ac cum temeritate ſuſtinere, iraſci quibus minimè iraſcendum, aut excandeſcendum eſt, hæc omnia, inquam, non ſanæ, ac omninò errantis mentis humanæ certiſſima indicia, ac infallibilia ſunt. Quod & Hipp. inſinuaſſe videtur 1. *de vict. rat. verſ.* 1. neque putauerim aliud innuiſſe prudentiſſimos Iuriſconſultos, cùm in terminis furoris loquentes, determinarunt, illum probari per ea, quæ in hominem ſanæ mentis non cadunt. *Royz. deciſ. Lituan. 1. num. 87.*

Cæterùm ex corporis aſpectu, & facie nonnulla 24
ſigna non ſanæ mentis Medici elicimus: nam in omnibus ferè inſanientibus (fatuis forteſſè ſolùm, 25
eorumque cognatis exceptis) illud præcipuè adnotatur, oculos nimirum profundos, ac concauos exiſtere, & naturali lumine offuſcatos, ita vt terrorem quendam intuentibus incutiant. quin & eos in certa quadam parte defixos, inconniuenteſque longo tempore habere inſani ſolent, quod eorum maximè mœrorem, ac mœſtitiam incuſat. Qui autem ex atræ bilis vitio inſaniunt, omnes vultum, ac corporis vniuerſi colorem fuſcum, ac liuidum habent, ex humoris melancholici ſuperabundantia, ac prædominio. Afferebat item *Hipp. 2. Epidem. ſect. 5. tex.* 26. pro furoris ſigno fortem arteriæ in cubito pulſationem, ex cuius quiete ſtupiditatem indicari dicebat. ſed hæc leuiora ſunt.

In his porrò, qui per circuitus inſaniunt, corpus 26
vniuerſum extraneo colore repentè, cùm acceſſio inſtat, imbuitur; vndè Plautus in Capteiuis ex hoc, quem in furorem agi demonſtrabat. Act. 3. Scen. 4. dicens:

---- Ardent oculi. ſume opp'H, Hegio,
Vident tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem.

Similiter & in Menæchm. Act. 5. Scen. 2.

Viden' tu illi ocalos virere? vt viridis exoritur colos
Ex temporibus, atque fronte! vt oculi ſcintillant! vide.

Accedit in his ipſis, immò præcedit capitis grauedo, oculorum concameratio, & offuſcatio ſolito maior, venarum capitis tumefactio, & non conſueta nigrities, poſt quæ in inſaniam manifeſtam ir-

tuunt, taciturni primùm euadentes, & in ea quidem taciturnitate permanentes, ſi melancholia detineantur; quòd ſi in maniam, ac furorem incidere debeant, primùm ſecum ipſis obloquuntur, pusillis quibuſque ex cauſſis irritantur, omnia ſuſpecta habent, nox irrationabiliter clamant, ac multa effutiunt. in quiete ſunt melancholici, vtpote meticuloſi, pauidi, triſtes, ac omnia pertimeſcentes. in perpetuo autem motu ſunt maniaci, & id genus alij, vtpote audaces, iracundi, temerarij, nihilque expaueſcentes.

27 Sunt & in febribus, ac ſimilibus quibuſdam morbis ſua ſigna particularia, & *Hipp. Aphor. ſect.* 2.
28 *Aphor.* 6. *& Gal. ibi in comm.* ſignum ægrotantis mentis dicebat eſſe, dolorem non ſentire; Quicunque enim, inquit, aliqua parte corporis dolentes omninò dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat. Experimur id Medici ſæpè ſæpiùs; cùm languentes ex pleuritide, hepatis, aut lienis inflammatione, aut alia ſimili diſpoſitione dolorem cauſante in peius declinant, dolore enim leuari, ac ſibi ipſis, ac cæteris ſanari tum videntur, cùm deterius habeant; atque ii quidem, vt ex hoc ſigno conſtat, mente læſi commoriuntur, quod admonitos Iuriſconſultos volo, cùm hæc præſumptio, atque id ſigni non minimum faciat ad probationem non ſanæ mentis, vt patet.

29 Deniquè habetur notitia non ſanæ mentis, ex quibuſdam ab extrà aduenientibus; inter quæ connumerandæ ſunt cauſæ quædam prægreſſæ, quæ interdum eam vim habent, vt homines ad inſaniam facilè agant, quas enarrant omnes practici, inter quos videri poſſunt Alex. Bened. Maſſaria, Capiuacceus, Altimarus, Mercurialis, & alij mille locis aliàs citatis. Et quia non parùm faceret ad dementiæ probationem pro Iuriſconſultis, ſi tales cauſſas præceſſiſſe in eo, qui demens præſumitur, probaretur, idcircò eas hic ſubnectere, non ab re eſt.

30 Solent autem maximè, & frequentiſſimè homines ex intenſa aliqua animi paſſione antecedente in inſaniam labi, vt ex ingenti mœrore, ex improuiſo metu, quin etiam ex ingenti & improuiſa lætitia:
31 nam ex *Plat.* 3. *de Republ.* Volùptas non minùs, quàm dolor dementem facit. Sunt qui inſanire occipiant ex affectata quadam dignitate, non ſecuro dehinc, vt ſperabant, effectu. Nonnulli ex amoris impatientia mente ſunt emoti, nam amor ſubuertit
32 iudicium, & in inſaniam vertitur, tradunt ex Iuriſperitis *Bald. in l.* 2. §. *& cum placuiſſet. ff. de origine Iuris. Maſcard. de Probation. concl.* 56. *num.* 20. *vol.* 1. & ex Medicis *Auicenna* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 33. *Gordon. in lil. lib.* 2. *cap.* 20. *Valeſc. lib.* 2. *Philon. cap.* 20. *Iaſon Praten. de morb. cerebri, cap.* 19. recitat plures caſus, *Amat. Luſit. cent.* 3. *Curat.* 56. vndè adoleſcens ille apud *Plaut. in Trucul. Act.* 1. *Scen.* 1. non abſque phrœneti, ſed prudenter quidem dicebat:

Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phroneſium,
Suum nomen, omne ex pectore emouit meo,
Phroneſim, nam phroneſis ex ſapientia.

Sed de amore plura, annuente Deo, in ſequentibus quæſtionibus dicemus.

33 Solent inſuper quidam ex morbo quoque longo inſanire, ac infatuari; itaque ſi talia præceſſiſſe probaretur, inſaniæ præſumptio aliqua adeſſe poſſet, quæ aliis adminiculis adiuncta nonnihil ad plenam probationem augendam faciet. Sunt præter hæc nonnulla, quæ in homine mentis occaſum afferre 34
ſolent, vt venena quædam, exempli gratia, cerebra nonnullorum animalium, vt cati, felis, veſpertilionis, leonis, vrſi, & aliorum comeſta, vt *Concil. lib. de ven. cap.* 2. *Alex. Bened. lib.* 1. *pract. cap.* 28. ſic etiam liquores, vel cibi à fulmine tacti bibiti, vel comeſti, vt tradunt Philoſophi in Metheorolog. *Iuel.* 6. *Metheor. cap.* 4. *Porta. de Aer. tranſmut. lib.* 3. *cap.* 14. *Alphonſ. Ferr. de Sclopet. Vulner. lib.* 1. *cap.* 4. eodem pacto eundem affectum parere magnetem tradunt Conciliator, Albertus, & alij, de quo tamen, & de his omnibus in libro de venenis. Quinetiam incantationibus, & præſtigiis quidam 35
mentis occaſum experiuntur, vndè eſt illud Iuuenal. Sat. 6.

Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et ſolea pulſare nates. quod deſipis, inde eſt,
Inde animi caligo, & magna oblitio rerum,
Quas modo geſſiſti. tamen hoc tolerabile, ſi non
Et furere incipias.

Quod etiam teſtantur Medici, inter quos vide Alex. Bened. *vbi ſuprà.* Vbi igitur quem maleficiatum eſſe conſtet, aut aliquo prænominatorum, vel ſimili veneno potionatum, iam de mentis læſione præſumptiua ſigna habebit Iudex, quæ aliis adiuncta, vrgentiſſima futura ſunt. Iam verò ex his colligant Iuriſperiti, quænam conſideranda ſint, vbi de aliquo iudicium ferendum, an inſaniat, nec ne, & quid oporteat teſtes deponere, per quos demen- 36
tia ſit probanda. Primò enim facta, ac verba, vt illis placet, inſpicienda. Secundò, animi paſſiones. Tertiò, ſigna à Medicis tradita. Quartò, cauſſæ prægreſſæ, quas euidentes, procatarcticas, extrinſecas, & antecedentes nominamus, hæc enim omnia ſignorum vicem gerunt in adminiculanda dementia. Cæteras verò præſumptiones, quibus vtuntur Iudices, tanquam ad rem Medicam non pertinentes, libens omittam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes ſimul facultates in dementia afficiuntur.*
2 *Multa locum habent in ratione læſa, quæ minimè habent locum in læſa ſola memoria.*
3 *Non habent locum in medicamentis læſione, quæ locum habent in læſione magna.*
4 *In quibuſdam dementiis ſola imaginatio laditur, ſalua ratione. contrarium num.* 21. 39.
5 *Ex Imaginationis læſione nulla oritur dementia.*
6 *Imaginatio laditur in aliis morbis, quàm in dementiis.*
7 *Dormientes inter inſanes non connumerantur.*
8 *In imaginatione nullus error.*
9 *In inſania quomodò ladi poſſet imaginatio.*
10 *Species Phantaſiæ oblata per alium ſenſum, quàm per viſum, minus efficaces ſunt.*
11 *Mentis oculus tunc acutè cernit, cùm primùm corporis oculus vigorem ſuum amittit.*
12 *Si ſolus error imaginationis ſufficit ad dementiam, omnes homines erunt dementes.*
13 *Imaginatio eſt libera facultas.*
14 *In imaginatione nullus aſſenſus, vel diſſenſus.*
15 *Imaginatio aboleri non poteſt viuente homine.*
16 *Imaginatio, ſi poſſet aboleri, quando aboleretur.*
17 *Ad actum imaginandi, quæ requirantur.*
18 *Imaginatio fallitur cùm falluntur ſenſus.*

19 *Imagi-*

19 *Imaginatio non læditur ex culpa phantaſmatum.*
20 *Imaginatio non læditur reſpectu ſpirituum, & loci.*
21 *Imaginatio nunquam quieſcit animali viuente.*
23 *Intellectus quibus modis diſcurrat.*
24 *Intellectus quomodò decipiatur, ſi vtatur exemplo.*
25 *Intellectus quomodò decipiatur vtens Inductione.*
27 *Intellectus quomodò decipiatur vtens Syllogiſmo.*
28 *Dementia in hoc conſiſtit, quòd intellectus non diſtinguit verum à falſo.*
29 *In quacunque dementia læditur Ratio.*
30 *Ex rationis diminutione, quomodo fiat dementia.*
31 *Ex deperditione rationis dementia quomodò fiat.*
32 *Ex depravatione rationis, quomodo fiat dementia.*
33 *Falſæ rerum ſpecies quomodo in ſpiritibus imprimantur.*
34 *Acquiſita certitudine rei ex iteratis actibus imaginationis, falſa ſcientia eius rei ſit, imaginatione falſa exiſtente.*
35 *Inſanientibus idem quod dormientibus accidit.*
36 *Hippomanes quid.*
37 *Inſania etiam in brutis contingit.*
38 *In brutis reperitur potentia ſupplens rationis defectum.*
40 *In quibus dementiis ratio modicè lædatur.*
41 *In quibus dementiis ratio depravetur.*
42 *Dementia, in quibus ratio deperditur.*

Quænam animi facultates, ac qua ratione, in quibuſque dementiis lædantur.

QVÆSTIO IV.

SI quid in hoc titulo eſt, quod ad Iuriſconſultos penitiùs cognoſcere pertineat, illud profectò eſt, quod in hac quæſtione iam diſcutere paramus, nimirum, quas facultates ex principibus rationi inſeruientibus in vnoquoque dementiæ genere lædi
1 contingat; neque enim omnes ſimul affici, non Medicorum modò, ac Philoſophorum ſententia eſt, ſed Doctorum omnium. patet autem, quòd multa procedere poſſunt in iis, in quibus ratio læſa eſt, quæ minimè locum habere deberent, vbi læſa ſola me-
2 moria eſſet: quin immò in modica læſione locum
3 non habere ea, quæ in magna habent, nullus ſit, qui dubitare audeat. Enixè ergò rogatos Iuriſconſultos volo, vt his, quæ dicturi ſumus, animum promptè adhibeant; ſiquidem, ſi communi Medicorum opinioni in nonnullis, quæ ad hanc quæſtionem pertinent, acquieſcent, proculdubio malè in iudicando ſententiam ferent; ea enim eſt omnium Medicorum opinio, eſſe nonnullas dementiæ ſpecies, in quibus
4 ſola imaginatio depravata ſit, ac oblæſa, ſaluis interim cæteris facultatibus, ratione nimirum, ac memoria. ita fatentur omnes cum *Gal. de loc. aff. & de ſympt. diff.* & Cornel. Celſ. *lib. 3. cap. 17.* eiuſdem ſententiæ fautor exiſtit, & hanc ipſam opinionem video etiam ſecutos Iuriſperitos, qui ex imaginatione læſa oſtendi inſaniam tradiderunt. *Menoch. conſil. 82. num. 221. volum. 1.*

Sciant tamen tam Iuriſconſulti, quàm Medici, me
5 eius opinionis eſſe, quòd ex ſolà imaginationis læſione nulla omninò inſania oriatur; vndè ſi quiſquam ſit, in quo, ſalua ratione, & memoria, aut ratione tantùm, ſola imaginatio læſa appareat, hic non niſi maxima iniuria inter inſanos connumerabitur, neque abſque ſumma Iuſtitiæ offenſa à ciuilibus actibus celebrandis ob eam cauſſam prohibebitur, vt ab adminiſtratione bonorum ſuorum à teſtimonio dicendo, à matrimonio contrahendo, immò & à tutelis adminiſtrandis, immò etiam à promotione ad ſacra, & ab aliis quibuſcunque: quæ ne timerè, & audacter prolata quiſquam exiſtimet, euidentiſſimis iam, ac demonſtrationum vim habentibus argumentis ita eſſe, paratus ſum oſtendere.

Ac primò, cum imaginatio ex omnium Medico- 6
rum conſenſu non lædatur ſolummodò in nonnullis dementiæ ſpeciebus, ſed in aliis etiam quibuſdam morbis, qui neque inter dementias connumerantur, neque connumerandi ſunt, iam patet, quòd nulla alia ratio aſſignari poteſt, cur duo ægrotantes ambo malè imaginantes, non ambo tamen inſanire dicantur, ſed alter inſanire quidem, alter verò ſimpliciter malè imaginati: nam vertiginoſis omnia in gyrum verti videntur, cùm tamen immota maneant; ſuffuſis multa ſibi ob oculos verſari, cùm tamen nihil illis obijciatur. Ictericis omnia luteo colore infecta apparent, cùm tamen omnia ſuo naturali colore donentur. In his ergò læſam eſſe imaginationem, & ex ſe conſtat, & omnes fatentur, ac, ſi libet, vide *Mercur. lib. 1 pract. cap. 11. & Maſſar. lib. 1. cap. 10.* tamen neque vertiginoſi, neque ſuffuſi, neque ictterici inter inſanos à quoquam connumerantur, aut vnquam pro inſanis connumerati ſunt, quod minus eſſe deberet, ſi læſa tantùm imaginatione homo inſanus euaderet.

Secundò, dormientes, licet compotes rationis non ſint, inter inſanos tamen non recenſendi, quia 7
ratio in his ex naturali impedimento ſui iuris non eſt. *Fracaſt. de Intell. lib. 2.* vel ſi inſanos dormientes dicas, non ob id dicendum, quia imaginatio malè operetur; quis enim tam fatuus eſſet, qui hoc affirmaret? Imaginatio enim in ſomno maximè libera eſt, & tum naturæ ſuæ indulget, tum fortior in operando, tum rectiùs operatur, etiamſi ſpecies ſenſibilium rerum in ea aſſeruatas irrationabili modo contempletur, etiamſi non entia cum entibus adiungat, etiamſi entia ipſa diuerſa, ac contraria ratione inſpiciat, etiamſi ictu oculi in diuerſa, ac inter ſe toto cœlo diſſidentia rapiatur, etiamſi impoſſibilia, ac miracula ſibi fingat; nullus enim in 8
his error eſt, ac nulla conſequenter inſania, quia ex ſui natura eo pacto nata eſt operari. Et, vt cum Actuario loquar *lib. 1. de act. & eff. ſpiritu anim. tantum erroris, ac veſania imaginationi (naturaliter) ineſt, vt quæcunque natura conceſſa non ſunt, vt efficiantur, ipſa ſibi liberè prorſus fingat, & quidem in turpiſſima nos hæc errata coniiceret, niſi Ratio quaſi ſpeculatrix quædam inſanos huiuſce impetus acriter objurgans velut ex ſpecula quadam nimietatem cohiberet, hæc Actuarius.*

Tertiò, ſi in inſania, aut dementia quacunque 9
ponamus lædi imaginationem, iam procul omni dubio vno ex his modis lædetur; nimirum quia vel diminutè operabitur, vel deprauatè, vel nullo modo. at nullo ex his modis læſa imaginatione poteſt dici, hominem inſanire. patet primò de diminuta imaginatione, quæ ſi in aliquibus diminuta reperiri contingat, maximè erit in his, qui cæci ſunt à natura
10 præſertim; & ratio eſt, quoniam ſpecies phantaſiæ oblatæ per alios ſenſus, quàm per viſum, non adeò ad viuum exprimere poſſunt rerum imagines; inter omnes enim ſenſus viſus longè magis diſtincta præ-

ſentat phantaſmata ſenſibilium rerum, *vt Fracaſt. lib. 1. de Intellect.* docet, & multò ante ipſum *Hipp. 1. de vict. rat. in his verbis: Acute enim ſunt animi ſenſationes, quæ viſione, & auditione percipiuntur, quæ verò tactu, tardiores, & facilius ſentiuntur*, maximè ad rem Horat. in arte Poët.

Segnius irritant animos demiſſa per aures,
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Quæ etiam ſententia à Iuriſconſultis in medium allata, præcipuè autem à *Roderic. Pract. crimin. Regn. 4. cap. 6. num. 2. & à Caſſan. in Catal. pag. 10. com. 25.*

11 At cæcos quiſnam inſanos dicat? immò externa cæcitas maiorem interni oculi claritatem facit, *nam tunc quidem mentis oculus acutè incipit cernere, cum primum corporis oculus vigorem ſuum amittere incipit.* verba ſunt *Platonis in Conuiuio, in Orat. Alcib.* Secundò, imaginatio lædi poteſt deprauatè, at quomodò? reſpondet *Mercurial. vbi ſuprà*, & cum eo cæteri omnes, cum abſurda, & non exiſtentia imaginatur, vel cum imaginatur quidem exiſtentia, ſed diuerſo, ac turpiori modo. at ſi hoc
12 illud eſt, quod ſufficit ad inſanos homines effingendos, de nobis acta iam res eſt, ſiquidem omnes ſimul ſæpè ſæpiùs inſanire neceſſe eſt, vt qui ſæpè ſæpiùs non exiſtentia imaginemur, & exiſtentia interdum non eo modo, quo ſunt. Quis eſt, qui non imaginetur interdum videre ſe volantem hominem, Centauros, Sphinges, Gorgones, ac quam plurima monſtrifica, & horribilia, quæ nec vnquam in rerum natura fuerunt, nec futura vllo tempore ſunt?
13 Imaginatio quippe libera quædam facultas eſt, quæ ſpecies ſibi ab externis ſenſibus tranſmiſſas conſeruat, ac retinet, cùm autem libuerit, ac qua ratione libuerit eas contemplatur; componit eas ad inuicem, etiamſi ſint incompoſſibiles, diuidit etiamſi ſint indiuiſibiles, entia cum non entibus miſcet, neque tamen abertat, aut ob id deprauata dici poteſt,
14 quia nullus in eo aſſenſus, neque ſuum munus eſt iudicare, res hoc, aut illo modo eſſe, aut non eſſe, ſed ſimpliciter phantaſmata intueri. Non eſt igitur, quòd quæramus modum rationabilem imaginandi quia idem eſſet, ac ſi expiſcari piſces in aëre, aut aucupari volucres in mari tentaremus. Non inſanit ergò imaginatio, ſed ratio, quonam enim pacto, ſalua ratione, quis inſanire poſſit? impoſſibile enim illud eſt, & ad rem facta impoſſibilem ſignificandam Terent. in Eunuch. Act. 1. Scen. 1. iis verbis vſus eſt:

---- Incerta hæc ſi tu poſtulas
Ratione certa facere, nihilò plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.

Denique imaginatio lædi poſſet per abolitio-
15 nem, ſed in quibus morbis aboleatur imaginatio ego
16 non video, nam aliàs *ex Auerr. in lib. de ſomn. & vig.* & ex cæteris Philoſophis habemus, nunquam, animali viuente, imaginationem aboleri. quod etiam ſi contingere poſſe concedamus, maximè aboleri deberet in ſomno, & in ſoporiferis quibuſque affectibus; & ratio eſt, quia in his paſſionibus ſenſus exteriores obligari, ac veluti vinculis detineri contingit. at cum ex his miniſtrentur ſpecies imaginabiles ipſi Imaginationi, patet, quòd his deficientibus etiam imaginatio deficiat neceſſe eſt; quin etiamſi velis, ſpecies per longum tempus in Imaginatione aſſeruari, tamen ſi hæ obliterentur, ſpes eſt in cæteris affectibus, quod ex ſenſibus exterioribus reparari poſſint, quæ ſpes deficit in ſomno innatu-
rali; at in his affectibus rationem, & memoriam lædi tradit *Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4.* Non me latet autem, eundem *Gal. de ſympt. diff. cap. vlt. claſſ. 3.* docuiſſe in Caro, & Catalepſi, qui affectus ſoporiferi ſunt, aboleri imaginationem; ſed hoc gratis dictum ex hoc colligere poſſumus: nam quis hoc vidit, aut ex quibus id ſcire poſſumus? num ab ipſiſmet ægrotantibus, cum ſanati ſunt? at hi nullam rerum memoriam omninò ſeruant, vt ex ipſomet Gal. patet, & euidentiùs declarat experientia. Adde quòd ex ipſorum Medicorum vniuerſali conſenſu in ſimilibus affectibus capitis poſteriora læduntur, quanam ergo ratione oblædi poteſt imaginatio, quæ in anterioribus ſita eſt? nam ad id Mercurialis reſponſio *Pract. lib. 1. cap. 8.* vana omninò videtur, neque quicquam rei difficultatem attingere; reſpondet namque ille, quòd etiamſi præcipuè lædantur poſteriora, tamen lædantur etiam cum his anteriora, ſed vndè hoc ille habeat, quod erat enucleandum, ſicco pede tranſegit.

Ergò, obijciet Medicus, ex hac ſententia nullo modo poterit lædi Imaginatio; at quomodò non lædetur interdum ſi organo adiuncta eſt? ſi ergò lædatur, doceas quemnam affectum efficiat Imaginatio læſa, cùm ex te inſaniam non generet. Reſpondeo ad efficientiam actus imaginandi requiri 17
ſenſus externos tanquam cauſſas ſut miniſtrantes phantaſmata, non ſimul cum actu imaginandi, ſed antè; phantaſmata rerum ſenſibilium, ſpiritus ea phantaſmata recipientes, & locum, in quo fiat Ima- 18
ginatio. Iam verò quoad ſenſus fallitur quidem imaginatio, ſed cum falluntur ſenſus. *Auicenna 3. tract. 4. cap. 9.* ſed error hic non eſt reſpectu Imaginationis, ſed reſpectu ſenſuum. Quoad Phantaſmata Imaginatio lædi non poteſt; quia Phantaſma- 19
ta, ſi ſenſus benè diſpoſiti ſint, ad ipſam imaginationem viuida, ac valida perueniunt, & res ſenſatas ad viuum illi repræſentant. Neque reſpectu ſpiri- 20
tuum, aut loci, dixerim oblædi poſſe Imaginationem, quia & ſpiritus multitudo ingens in ventriculis anterioribus cerebri, in quibus viget Imaginatio, cùm in iis fons ſit, & origo omnium ſpirituum animalium, & locus ampliſſimus, & capaciſſimus, vt teſtantur Anatomici omnes, & vide, ſi libet, Veſalium, Columbum, Laurentium, & alios, ita vt nec facilè obſtrui, nec obrui poſſit, & ob id ſa- 21
pienter ab Auerroe firmatum eſt, Imaginationem nunquam quieſcere animali viuente, vt ſuprà dixi. An verò aliquem alium oblæſionis modum excogitare liceat, pro nunc non determino, cùm ſatis mihi illud ſit, ex imaginationis defectu, ac errore nullam cauſſari dementiam, cum ipſa per ſe ſola errat; ſi modò vnquam errat. Neque obſtant exempla adducta, vt *à Galeno locis citatis* inter Medicos, & inter Iuriſperitos à *Menoch. Conſil. 82. à num. 121. ad plures ſeqq.* ex quibus probare ſe credunt oblædi interdum Imaginationem in Inſania, aut dementia quacumque, non oblæſa ratione: nam ea exempla perpendenti clarum fiet, magis facere pro noſtra ſententia, quàm pro contraria. Sume enim mihi Theophilum illum, de quo Galenus, qui cum ægrotaret, tibicines in angulo domus extare imaginabatur, indefinenter, ſemper, & indefeſſè canentes, quos vt domo abijcerent, aſſiſtentes enixè rogabat; in quo caſu, patet, inquiunt, quòd Imaginatio erat læſa, quia imaginabatur ſe videre ea, quæ non videbat, rationem tamen illæſam fuiſſe conſtat, quia rectè inculcabat illos eſſe

domo

domo detrudendos. At ego, ſi ratio, inquam, in illo integra fuiſſet, & errorem imaginationis, tanquam ſuperior potentia cognouiſſet, & tunc inſanus non fuiſſet, vt verè erat. an non ratio in ſuo vigore perſiſtens judicare poterat, imaginationem errare? nam nonnè præter rationem erat, vt moleſti illi tibicines, indefinenter, injuſſi, ac ipſo ægroto inuito, & eorum cantum faſtidiente canerent? an non ratio dictare debuiſſet, eſſe ſibi amicos, ac ſeruos, qui, re ita ſe habente, in tantula re ſibi morem gererent, impudentes illos tibicines domo exire compellentes? at quia ratio ſana non erat, hæc minimè dijudicare potuit, ſed errorem imaginationis ſecuta, vel potiùs quæ repræſentabat imaginatio pro veris acceptans, & quia læſa vera à falſis diſtinguere impotens, euidentiſſimum ſuæ valetudinis ſignum præbuit. Nam etiamſi Medicis lædi Imaginatio-
22 nem concedam, tamen homo inde inſanus non fit, niſi quouſque præſentato falſo quodam phantaſmate ipſi rationi, illa falſitatem illius non agnoſcat, ſed pro vero acceptet; itaque facta præſentatione hujus phantaſmatis, tibicinum nimirum canentium, & acceptato à ratione pro vero, & verâ rem præſentante, jam ratio formata hac propoſitione: Tibicines ſunt in angulo domus aſſiduè canentes, & me ſummo tædio afficientes, elicit concluſionem, illos eſſe domo abjiciendos. In quacunque enim dementia, in qua falſæ imaginationes ægrotis præſen-
23 tantur, Intellectus ſemper diſcurrit, non ſemper tamen vno modo, ſed aliquandò Exemplo, interdum Enthymemate, aliàs inductione, quin immò etiam & Syllogiſmo vtitur, ſemper tamen vel ex falſitate præmiſſarum falſum concludit, falſitatem autem non cognoſcit, quia non ſana eſt, vel ex non neceſſario neceſſarium, & plurimum quidem, idiotæ præſertim, & viles perſonæ, vt earum natura eſt,
24 Exemplo, aut Enthymemate decipiuntur. Ab Exemplo, vt facta hac phantaſia amici mei aſſumentis medicamentum, & pereuntis, & formata Propoſitione: amicus meus aſſumpſit medicamentum ægrotans, & mortuus eſt, deducit hanc Concluſionem: Ergò ſi ego aſſumam medicamentum, moriar; & tunc melancholicus obſtinatè in ea opinione perſi-
25 ſtit, & renuit aſſumere medicamentum. Ab Enthymemate, vt formata hac Propoſitione, & pro vera ab intellectu acceptata: Plerique in hac domo commorantes mortui ſunt; Ergo & ego, qui in eadem domo habitaui, mortuus ſum; formato ergò hoc Enthymemate, in ea opinione figitur, ſe mortuum eſſe.

26 Inductione quoque vtens decipitur Intellectus, vt ſi quotquot viderit demens ſub ſpecie inimicitiæ Phantaſia acceperit, quę præſentata ipſi Intellectui minimè ſano, argumentatur ſic: Hic, & iſte, & ille alter, & alter ſunt mihi inimici. Hi autem ſunt omnes homines, Ergò omnes homines ſunt mihi inimici. Ex hac Inductione deceptus Melancholicus, hominum aſpectum fugit, mortem ſibi ab omnibus parari timet, neminem ad ſe appropinquare permit-
27 tit. Deniquè etiam ſyllogizans decipitur Intellectus, nam & Syllogiſmo, vt in cæteris quibuſque, falſa à veris non diſcernit; præſentato ergò hoc phantaſmate ſui ipſius mortui, & verum exiſtimans, ſic ſyllogizat: Mortui non comedunt, non loquuntur, Ego mortuus ſum, Ergò mihi non comedendum, non loquendum, vel præſentato hoc alio, ſcilicet ſui ipſius naſum habentis prælongum, ac turpem, argumentatur hoc modo: Quæ impedimento ſunt, ac turpia membra recidenda, Naſus eſt mihi prælongus, turpis, & qui mihi impedimento eſt, Ergò naſus mihi præcidendus, & ſic de cæteris. Ex quibus vides quidem Intellectum oprime diſcurrere, vt 28
contrariæ ſententiæ fautores fatentur, at non in hoc conſiſtit error, ſed in eo, quòd non cognoſcat verum à falſo; quamquam enim hoc phantaſma falſum ſit, quòd ego iam mortuus, & quòd habeam naſum turpem, aut prælongum, reſpectu imaginationis, vt dixi, hoc error non eſt, ſed reſpectu ipſius Intellectus, & Rationis, quæ cum potentia ſit ſuperior debens diſtinguere falſa à veris, in hoc caſu non poteſt, quòd malè affecta ſit. Et verum quidem eſt, errorem eſſe in imaginatione, quæ falſa imaginatur, ſed ipſa non errat, quia neque negat, neque affirmat, ſed fixatur tantùm in ſimplici contemplatione phantaſmatis, quod, cum intellectus ſanus eſt, falſum agnoſcens, errorem imaginationis diſtinguit dicens: Ego imaginor, me mortuum eſſe, cum non ſim; quandiù ergò in ea cognitione perſiſtit Ratio, homo non inſanit, ſed quamprimum phantaſma illud pro vero acceptat, veramque credit eam Propoſitionem: Ego mortuus ſum; tunc manifeſtè inſanit, quia ex falſa Imaginatione argumentatur, deducens neceſſarium à non neceſſario, & ex Præmiſſis falſis, aut ex alterutra malè omninò concludens. Quippè cùm conſentiat falſæ imaginationi, vbi diſſentiendum eſſet, vel diſſentiat, vbi conſentiendum eſſet veritati.

In quacunque ergò dementia Ratio oblæditur: 29
diminutione quidem cùm ſpiritus pauci ſunt, vndè 30
fatuitas oboritur, quia ex paucitate ſpirituum, non poteſt mens aſſequi ea omnia, quæ aſſequenda eſſent, vel cum craſſi ſunt, ac turbidi, & tunc difficiliter mouentur, vnde ſtupiditas, aut ſtultitia euaſcitur; vix enim ad operationem ſpiritus apti ſunt. De- 31
perditione Ratio oblæditur in mania, in furore, & hujuſmodi dementiæ ſpeciebus, quia nimirum motus turbulentus, & agitatio indefinens in ſpiritibus, non ſinit mentem vllum formare diſcurſum, qui requirit præſentationem ſpecierum ordine quodam certo, & rationabili; quibus accedit eorundem ſpirituum impuritas, & offuſcatio, ex quibus ſpecies turbidæ, ac minùs claræ menti offeruntur. Deprauatione porrò lædituir Ratio, cùm ſpiritus non ſecun- 32
dùm totum, ſed ſecundùm partem praui ſunt, craſſi, turbidi, melancholici; hi enim recipientes falſas rerum quaſdam ſpecies à phantaſia oblatas, pertinaciter tetinent, quia craſſi, quia turbidi, quia melancholici, ex his formantur falſæ Propoſitiones, ex quibus Ratio falſum concludit.

Imprimuntur autem falſæ rerum ſpecies in his 33
ſpiritibus, non illicò quidem, ſed pluries iterata præſentatione falſi phantaſmatis ab imaginatione; ex quo Intellectus ſpeciem non ſenſatam elicit, & hac ſpecie illi aſſiduè præſente ob turſùs iteratam falſam imaginationem, jam Intellectus dubitare incipit, an verum ſit phantaſma, nec ne, vt puta, an verè defunctus ſim, an naſum habeam prægrandem; quæ rudimenta quædam dementiæ ſunt, cùm dubitet Intellectus de his, de quibus certitudinem habet in contrarium. Cùm verò diu dubitauit Intellectus, & adhùc continuatur præſentatio phantaſmatis, tunc jam incipit aſſentiri falſis, vel diſſentiri à veris, & Propoſitionem firmat: Verè ego mortuus ſum, vel verè ego naſum prælongum habeo; & tunc manifeſtè apparet inſania. Vlteriùs quoque Intellectus diſcurrit ſuper ea Propoſitione, vtens argumentando

aliquo ex illis modis, quos ſuprà meminimus, & tunc fit ejus rei opinio. Aſſeruatur porrò dehinc ejus falſitatis ſpecies in memoria, ex cujus recurſu ad Intellectum nouus formatur diſcurſus, & hoc pacto
34 ex iteratis actibus fit certitudo, ac falſa ſcientia ejus rei, quam è mente tollere difficillimum, quia quaſi habitum acquiſiuit Intellectus, quo difficulter expo-
35 liari poteſt. Et vt hæc omnia exemplo illuſtrentur, ſciendum, non aliter euenire inſanientibus, quàm dormientibus: nam dormientes cum primum ſomno prehenduntur, nihil penè ſomniant ob multitudinem quippè vaporum, & eorum turbulentiam, ac craſſitiem, atque tunc dormienti furioſus, ac maniacus ſimilis eſt, quia quemadmodum dormiens nullum videt phantaſma ex iis, quæ Imaginatio aſſeruauit, ſic & furioſus nihil omnino diſcurrit, ſed ratione penitùs orbatus exiſtit; & quemadmodum dormiens illa motus turbulentia ceſſante, ſomniare incipit, ſed miracula, ac impoſſibilia videt, ſic etiam inſanientes multa ſibi perſuadent, quæ in rei veritate non ſunt. Tandem quietem agente etiam vaporum omni eleuatione ad cerebrum, tunc dormiens clariora omnia videt, ac vero magis ſimiliora, atque tunc Melancholicis ſimilis fit, qui penè omnia, vt verè ſe habent, cognoſcunt, in paucis quibuſdam ſolum aberrantes, de quibus vide *Laurent. in lib. de Melanchol. cap.* 6.

Sed quonam pacto bruta inſaniunt, in quibus nulla reperitur ratio? inſanire autem bruta patet. Plut. *in lib. de Induſtr. anim.* canes, cæteraque quædam animalia rabiem incurrentia manifeſtiſſimè inſanire dicit, vndè probat, illa rationis non eſſe expertia. alia etiam nonnulla ebrietatem incurrere, notat *Athenæus Dipnoſoph. lilib.* 10. *cap.* 9. præcipuè autem pithecum & elephantem non ſecus ac homines vino inebriari prodit, alia verò aliis, vt aſinus ex eſu ferulæ. Memorant de Hippomane, quam comeſtam equas in furiam agere dicunt; de qua re Theocr. Idyll. 2.

Hippomanes planta eſt apud Arcades, qua concitati omnes

Et Equulei inſaniunt in mentibus, & celeres equæ.

36 quamquam Hippomanes apud *Ariſt.* 6. *de hiſt. anim. cap.* 22. *Plinium lib.* 8. *cap.* 42. *& lib.* 28. *cap.* 11. *Virgil.* 4. *Georg. &* 4. *Æneid. & Columellam lib.* 6. *de re Ruſt. cap.* 27. non eſt planta, ſed aliud quid. videat de hac Iuriſconſultus *Guibert. Quæſt. Sabat.*
37 *cap.* 16. *num.* 12. ſatis illud nobis eſto, inſaniam etiam in brutis cadere, licet rationis expertia ſint, & tritum, ac frequentiſſimum eſt, quod canibus rabientibus euenit, qui in rabie dementiunt, quod minimè eueniret, ſi omnis Inſania eſſet defectus, &
38 oblæſio rationis. Dicamus ad id, quòd in brutis eſt potentia quædam ſupplens rationis defectum, quæ vera à falſis diſtinguere poteſt, & ex hujus læſione, quæ proportione reſpondet ipſi rationi in homine, fieri inſaniam; ſignum eſt, inſaniam non cadere in omnibus Animalibus, ſed in iis tantummodò, quæ exiſtimatiua ſunt prædita, quod experientia docet.

Demonſtratum ergò jam ex his eſt, in quacun-
39 que dementia rationem vel per ſe, vel ſimul cum aliis læſam eſſe, neque abſque ejus læſione poſſe hominem inſanum effici. Breuiter nunc, ac vniuerſaliter dicamus, quemnam læſionis gradum in vnaquaque dementia attingat, nam in particularibus quæſtionibus id particulatiùs diſputabitur. Primò
40 ergò diminuitur, ac exiguam patitur oblæſionem Intellectus in Imperitia, ſeu ignorantia (non loquor autem de Impetitia, & Ignorantia prout opponitur habitui contrario, ſed de ea quæ defectus quidam eſt, ac quædam Intellectus ignauia, vt dehinc patebit) magis diminuitur in fatuitate, ſed & in hac, vt in cæteris omnibus major, & minor apparere læſio ſolet. Tertium locum obtinet obliuio, ſeu memoriæ ſimul cum ratione diminutio. Quartum locum obtinet Stoliditas, ſeu Stultitia. Deprauatur 41
ratio modicè in animi vehementibus, ac ſubitaneis paſſionibus, in ſimplici delirio, in leui ebrietate, mediocriter in comate vigili, in minus leui delirio, & ebrietate, in ſyncope, in ſuffocatione ex vtero non multùm pertinaci, & in aliis. Multùm deprauatur in Amore, in Melancholia, ejuſque quibuſcunque ſpeciebus; in phreniticis, in rabioſis, hoc eſt à cane rabido commorſis, in furentibus ex vtero, 42
& hujuſmodi. Denique deperditur ratio in furentibus, maniacis, ſoporoſis omnibus, & aliis, de quibus ſigillatim dicturi ſumus.

SVMMARIVM.

1 *Ratio diminuitur ex ætatis defectu.*
2 *Puerorum intellectus imperfectus, & rudis.*
3 *Pueri, cur tranſacto decimoquarto anno ad multa admittantur.*
4 *Minorem viginti quinque annis ad inferiores quoque dignitates non aſſumi cur voluerint Il.*
5 *Dignitas quanto major, tanto major ætas in eligendo requiritur.*
6 *Dignitas major majorem prudentiam requirit.*
7 *Prudentia habetur per experientiam, quæ indiget tempore.*
8 *Mulieres propter honeſtatem à quibuſdam eliminantur, & propter rationis defectum.*
9 *Mulier habet conſilium inualidum.*
10 *Imperfectio Intellectus in fœminis magis ſimilis eſt fatuitati, in pueris verò Amentiæ.*
11 *A quibus eliminentur fœmina propter Intellectus imperfectionem.*
12 *Conditio fœminarum in pluribus rebus deterior, quàm virorum.*
13 *Mulieri propter imperitiam ſuccurritur.*
14 *Mulier habet Intellectum perfectiſſimum, & ad omnia habilem. dic vt num. ſeq.*
16 *Mulieres ad omnia viris ſunt imbecilliores.*
17 *Mulieres nendo, ac texendo vix ſufficiunt.*
18 *Plures mulierum imperfectiones. & num. ſeq.*
20 *In ſenio confectis ratiocinatricis partes omnes diminuuntur.*
21 *Senes indociles.*
22 *Memoriæ diminutio ſenectutis aduentum ſignificat.*
23 *In ſenibus, quæ ſint interdicenda.*
24 *Senes ſi omninò fatui euadant, quomodò tractandi.*
25 *Quo tempore diminuatur ratio in ſenibus.*

De rationis diminutione ex defectu Ætatis, & Sexus.

QVÆSTIO V.

RAtio non modò ex morborum culpa non integra reperitur, vt in perfecto viro requiritur, ſed etiam ex ætatis defectu, quia nimis tenera, vel nimis jam præcipitata, & ex defectu ſexus, quia fœmininus. Quamobrem cùm hæc rationis diminutio pueris, decrepitis, ac mulieribus familiaris ſit, de his primùm agere hic decreui. Neque mi-

retur

retur quiſquam, quòd tales inter dementes connumerem, cùm verè dementes non ſint, quia id ex eo effectum eſt, quòd finis intentus in hoc titulo is fuerit, vt de omnibus his tractatio inſtitueretur, qui ex rationis, & Intellectus vel naturali, vel accidentali defectu à Legibus ad nonnulla peragenda non admittuntur, & ob id ipſum fauorem ab illis reportant, &c. ex hoc ergò cap.jure in hoc titulo tales comprehendi nullus inficietur. de illis tamen breuibus agendum eſt, quòd aliàs de iis ipſis
2 diſſeruerim. primo autem loco occurrunt pueri, quorum Intellectum eſſe imperfectum, ac rudem, ea ætate durante, & cunctis notum eſt, & probaui *lib. 1. harum Quæſt. Tit. 1. Quæſt. 4. à num. 14. ad plures ſeqq.* vbi etiam, & ad quem vſque ætatis terminum ea intellectus imperfectio in ipſis duret, vt ab omnibus pene actibus ciuilibus celebrandis eliminentur, & in pœnalibus, vbi deliquerint, veniam
3 ea de cauſſa impetrent, pertractaui. Cur vero, tranſacto decimoquarto anno, ad multa quidem admittantur, vt ad Teſtamenti confectionem, ad religionis ingreſſum, ad matrimonium, & in iis, quæ ad bonorum adminiſtrationem peculiariter pertinent, immiſceri non permittantur. §. *Maſculi Inſt. de Curat.* rationem habes *ibidem quæſt. 6. num. 87.*
4 *& ſeq.* Putauerim porrò Canoniſtas non modò conſideraſſe hanc Intellectus imperfectionem, cùm non aſſumi ad inferiores quoque dignitates eum, qui annum 25. non attingit, vt ad curam animarum, & Parochialium Eccleſiarum, ſed conſideraſſe etiam aliqualem perfectionem, à qua cum illi deficiant, vel deficere præſumantur, vt plurimùm, non mirum eſt, ſi ad ea, quæ diximus, ab ipſis non admittantur. *cap. cum in cunctis de Elect. & Elect. poteſt. & ibi Bald. num.* 12. & quòd hoc veritatem habeat, videmus,
5 quòd quantò dignitas maior exiſtit, eò maior ætas in eligendo ab ipſis requiritur, de qua re vide *Garz.*
6 *de Benef. par. 7. cap.* 4. & hoc non iniuria; quia maior dignitas majorem requirit prudentiam, ma-
7 jor autem prudentia ex maiori ætate habetur, quia ex experientia, quæ indiget tempore.

8 Cæterùm mulieres non ſolùm ex eo, quòd propter honeſtatem dicitur, à quibuſdam eliminantur, vt patet ex *l. 1. §. ſecundo loco. ff. de Poſtul.* veluti eſt publici officij adminiſtratio, vt per *l. 2. ff. de Reg.*
9 *Iur.* ſed etiam ex eo, quòd ad multa non ſufficiunt ob earum Intellectus imperfectionem, quia Mulier conſilium habet inualidum. *Hyppol. de Marſil. ſing. 450. num. 4. Maluaſ. conſil. 65. num. 15. volum. 1. Tiraq. ex Ariſt. de leg. connub. l. 1. num. 70.* quod
10 ex imbecillitate caloris illis euenit; vndè nota, quòd imperfectio Intellectus fœminarum magis ſimilis eſt fatuitati, quia ex depauperatione ſpirituum; imperfectio verò intellectus in pueris magis ſimilis eſt amentiæ, quia ex multitudine humiditatis obruentis ipſos ſpiritus, vndè & ad cætera omnia, in quibus ſpiritibus animalibus, vt inſtrumento opus eſt, infirmiores exiſtunt, vt aliàs ex Galeno
11 dixi. Mulieres ergò ob eam Intellectus imperfectionem à quibuſdam prohibentur, vt eſſet exempli gratia, à teſtimonio dicendo in quibuſdam caſibus, vt per *l. Qui teſtamento. §. eum qui. ff. de Teſtam.* à tutela adminiſtranda, vt per *l. fin. ff. de tutelis.* tandem-
12 que, licet aliæ cauſſæ memorentur, hæc ipſa intellectus inualiditas in cauſſa ſimul eſſe poteſt, vt conditio fœminarum, in quamplurimis rebus deterior ſit, quàm virorum, vt *l. In multis ff. de ſtatu hominis.* quarum multas recenſet *Gloſ. ibid.* Immò & propter eam ipſam cauſſam fauorem quoque à Il. reportant; nam propter imperitiam mulieri ſuccurri- 13
tur, vt dicit *l. De die. §. ſi ſeruus. ff. qui ſatisd. cogantur.* & mitiùs puniuntur, vt ex *l. ſenſu. & Baldo* docet ex noſtris *Io. Alph. in ſpec. Med. Chriſt. lum. 2. verſ. Patres autem. pag. 60.*

Dubitari tamen poterat, an hæc ex ratione patrata cenſeri debeant, & iuſtitiæ conſona; cùm aliàs mulieres perfectiſſimum habeant Intellectum, & ad 14
omnia ſtudia, tam practica, quàm ſpeculatiua, etiam ea, quæ corporea dexteritate, ac virtute indigent, aptiſſimum; ac profectò, Platone Iudice in ſua Republica, Mulieribus maximam inferri iniuriam confitendum eſſet, cùm & ad publica munera exercenda, & ad omnia, ad quæ viri apti ſunt, ſufficere & ipſæ poſſint, præcipue ſi bonis artibus, ac diſciplinis imbuantur. Veruntamen neque in Platonis Republica verſamur, neque, ſi in ea verſaremur, 15
pares fortaſſe in rebus agendis mulieres vnquam viris vllo ſæculo eſſe poſſent, cùm, vel ipſo Platone teſte 5. *de Republica*, ad omnia viris imbecilliores 16
ex ſua natura ſint. Cæterùm ab Imperatoribus noſtris rectè leges haſce contrà fœminas latas fuiſſe omninò aſſerendum, quippè quæ nendo, ac texendo vix ſufficiant, nec vllo liberalium artium ſtudio 17
vllæ, niſi de raro capiantur, ſi quæ autem ſimilibus ſe tradat ſtudiis, vix effugiat, quin honeſtatem ſuam (qua orbata ne flocci quidem fœmina facienda eſt) periculo euidenti ſubijciat, ac de facto deturpet, vndè non ſine ratione apud cæteras honeſtas fœminas, & apud ipſos viros malè audit. Præteream pleraſque alias fœminarum imperfectiones, 18
ob quas à multis excluduntur, quas vide apud *Cæranit. in comm. ſuper Rit. Magn. Cur. Rit. 1. num. & ſeqq. & ibi adden.* eas autem imperfectiones, aut earum plurimas ex intellectus imperfectione ipſas ſortiri non ambigendum. ob eam enim cauſſam à
paſſionibus veluti bruta facillimè, ac nullo negotio 19
euincuntur, iracundæ enim ſunt, loquaciſſimæ, auariſſimæ, & ne omnia earum vitia recenſeam, vno verbo me expediam, ſi dicam, omninò ipſas ab humani intellectus perfectione, quâ viri dotati eſſe ſolent, deficere.

Cæterum in ſenio confectis omnes ratiocinatri- 20
cis animæ partes diminui patet, quam ob rem cum eam ætatem viri attingunt, indociles cenſentur, vn- 21
de eſt illud Theognidis: *Ne doceas me, ætas jam facit indocilem.* & illud Plauti in Mercat. Act. 2. Scen. 2.

Senex cum extemplo eſt, jam nec ſentit, nec ſapit,
Ajunt ſolere eum rurſum repueraſcere.

Et rectè quidem partis ratiocinatricis, & memo- 22
riæ diminutio ſenectutis aduentum adminiculari dicitur. *Arnold. Villanou. de retard. ſenect. cap. 2.* Faciunt autem ad hæc ipſa ea, quæ adduxi *lib. 1. harum Quæſt. Medic. quæſt. vult.*

Quia tamen non omnes ſenes vno modo lædi videntur ſecundùm rationem, idcircò dicendum videtur, quòd in his, in quibus quædam tantummodò ignauia, ac tarditas memoriæ & Intellectus eſt, ex caloris, ac ſpirituum depauperatione, paucula 23
quædam interdici deberent, ea nimirum, quæ omninò ſanum, ac benè valentem & viuidum Intellectum requirunt, vt publici officij adminiſtratio, & alia huiuſmodi. In cæteris autem nullum intercedere poteſt dubium. At ſi eò fatuitatis deuenirent, vt me 24
moria, ac ratione ob ætatem deſtitui videantur, nullus dubitare debet, quin in illis locum ea omnia ha-

beant, quæ in veris fatuis procedunt (de quibus in sequentibus plenissimam habebimus tractationem) ita enim iubet *Plato* 11. *de Republica paulò ante finem* in his catibus agendum.

25 Quonam verò tempore diminui consueſcat ratio, ac memoria in senibus, decidi firmiter non potest: nam pro temperamentorum varietate, aliisque accidentibus varia eius rei tempora existunt. quidam transacto sexagesimo, alij non nisi septuagesimo, sunt & qui nullo modo, vel leuiuscule tantum lædi compertantur. In pluribus, quod præcipuè attendendum est, terminus septuaginta annorum in ea re esse solet, quamobrem & ob hanc ipsam causam, & ob corporis simul valetudinem, tunc temporis à muneribus publicis excusantur, à tormentis immunes seruantur, & in delictis leuiùs puniuntur, vt latiùs dixi *lib.* 1. *quæst. vlt.*

SVMMARIVM.

1 *Animi vehementes passiones rationis vsum diminuunt.*
2 *Vehementibus animi passionibus detenti non recordantur eorum, quæ egerint in passione constituti.*
3 *Amor, ira, ac Timor præ cæteris animum turbant.*
4 *Excandescentia est Iræ propago, & affectus Iræ similis.*
5 *Ira feruor caloris in corde.*
6 *Nullam differentiam faciunt Iurisconsulti inter Iram, & Iracundiam.*
7 *Ira circà res magnas, Iracundia circà paruas, & Irati magnanimi, Iracundi pusillanimes.*
8 *Ira est solius hominis ratione vtentis, Iracundia etiam brutis communis.*
9 *Ira virtus quædam est.*
10 *Ira cum mansuetudine iuncta esse potest, & num.* 13.
11 *Ira sequitur rationem, & num.* 26.
12 *Ira duplex, humana, & ferina.*
14 *In Ira cur lædatur ratio.*
15 *Irati non sunt in plenitudine Intellectus.*
16 *Impetum Iræ continere est impossibile.*
18 *Actus ab Irato celebrati, an irriti.*
19 *Factum, aut dictum calore iracundiæ non tenet.*
20 *Delicta calore iracundiæ perpetrata, mitius puniuntur.*
21 *Quæ conditiones requirantur, vt Ira delinquentem excuset.*
22 *Prima causa excusationis in delinquente ex Ira.*
23 *Secunda causa.*
24 *Vetum calore Iracundiæ factum non tenet.*
25 *Delinquens in ira, an excusandus.*
27 *Ira vnde fiat.*
28 *Anima fruitur, animoque indulget Ira.*
29 *Iustum dolorem temperare est difficile.*
30 *Quod Ira resistit, triste est, & violenta eius cohibitio.*
31 *Ira à culpa excusat.*
32 *Ratio dictat, proprium honorem seruandum.*
33 *Infamia æquiparatur morti.*
34 *Nullum genus hominum à ratione magis distat, quàm Iracundi.*
35 *Iratus, an testificari possit de his, quæ vidit in Ira constitutus. die vt num. seq.*
37 *In timore Ratio vacillat.*
38 *Timor est expectatio mali imminentis.*
39 *Quod metus causa fit, ratum non habetur.*
40 *Metus qualis esse debeat, vt iustus dicatur.*
41 *Timentes non habent Intellectus plenitudinem.*
42 *Velle non dicitur, qui metus causa vult.*
43 *Timoris duæ species.*
44 *Pudor est timor, ne mali putentur.*
45 *An, quemadmodum ex Timore, sic ex Pudore irrita nonnulla habeantur.*
46 *Timor infamiæ non comprehenditur in Edicto, loquente de Timore imminentis mali.*
47 *Iratus cur à culpa excusetur.*
48 *Quisque tenetur suum honorem vsque ad mortem tueri.*
49 *Metus infamiæ est metus cadens in constantem virum.*
50 *Timor amissionis honoris æquiparatur timori mortis.*
51 *Interesse honoris maius, quàm quodlibet aliud.*
52 *Tam Ira, quàm Timor rationem turbant.*
53 *Timor Infamiæ non ità vehemens, neque subitus. causam vide num. seq.*
55 *Nobilis multò magis commouetur ex timore Infamiæ, quàm Ignobilis.*
56 *Mali mores Intellectum depranant.*
57 *Homines in malis moribus habituati non habent circà ea, quæ tales mores respiciunt, integrum rationis vsum.*
58 *Consuetudo vim habet Naturæ.*
59 *Mulieri luxuriosæ bonorum administratio interdicitur.*
60 *Mulier ex impetu luxuriæ rationis minimè compos est.*
61 *Prodigus à multis actibus prohibetur.*
62 *Prodigus testari non permittitur.*
63 *Prodigus discretione caret.*
64 *Prodigus sua bona administrare non potest.*
65 *Prodigus non potest vendere etiam cum inramento.*
66 *Prodigus prohibetur eligi.*
67 *In vitiis habituati cæcutiunt circà ea, quæ ad talia vitia pertinent.*
68 *Rationis depranatio ex prauitate morum non excusat à pœna, neque à culpa.*
69 *Nullus, nisi sponte malus.*
70 *Voluntas secundum Naturam boni est.*
71 *Virtus, & vitium voluntaria sunt.*
72 *Nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogit.*
73 *Natura hominis prona ad malum.*
74 *Homo non fit sponte malus. Contrarium ibid.*

De Rationis læsione ex animi Passionibus, & ex prauitate Morum.

QVÆSTIO VI.

IN superioribus quæstionibus visum in vniuersali est, quot dementiæ genera sint, ac quonam modo, ac quantùm in illis Intellectum lædi contingat; nunc eadem in particularibus repetenda, ac particularibus casibus applicanda; pro diuersitate namque in particularibus considerata à legibus multa permittuntur, multa denegantur, in aliis quoque fauorabiles existunt; permittunt enim, aut denegant contrahere, exempli gratia, sua bona administrare, donare, testimonium dicere, testamentum condere, publica officia administrare, feudis succedere, ad sacra promoueri, in sacris administrare, beneficia obtinere, vel resignare, Religionem ingredi, Matrimonio iungi, Thorum conjungere, vel disjungere. Fauorabiles demum existunt in pœnis infligendis, in priuilegis concedendis, & similibus. Cùm ergò in singulis horum,

cæte-

cæterorumque actibus exercendis modò sanus omninò Intellectus requiratur, modò nullus, modò mediocriter sanus, ac in dementiis Ratio aliquandò omninò ægrotet, interdum affatim deperdatur, aliquandò verò tantisper à naturali statu distet, videndum qui actus, in quibus dementiis celebrati per ll. permitti debeant, qui denegari; in qua dementia fauorem reportare possit demens, in qua non.

Ac vt originem a leuioribus sumamus, primò se-
se nobis offert ea intellectus & rationis perturbatio, quæ ab animi passionibus vocatis contingere
1 solet: præter morbos enim, qui in nobis rationalem animæ partem deprauare, ac aliquo modo læ-
dere apti sunt, etiam eas passiones, præcipuè si subitaneæ, si vehementes sint, idem operari, notissimum est, & manifestissimè ostendere potest experientia; omnes enim, qui similibus passionibus detinentur, interdum nullo modo recordantur eorum, quæ tunc
2 egerint, vt testatur etiam *Gal. 2. de mot. musc. cap. 6. class. 1.* quin etiam & sentibus ipsis exterioribus decipiuntur; vt de Iratis dicebat *Auer. in Paraphr. lib. de sens. & sens. in princ.* & de his, qui timore afficiuntur vehementi, dicit *Fracast. de Intellect. lib. 2.* qui aliquandò quòd ante oculos habent non vident, & id, quod est vnum, duo illis apparet; quę omnia non aliundè eueniunt, nisi ex vehementia motus in sanguine, ac spiritibus, vndè & ipsos animales spiritus perturbari contingit, qui Rationi, Memorię, Imaginationi, ac reliquis facultatibus assistunt.

Licet autem animi passiones pro varietate obiectorum diuersificentur, ac plures exitiales ad diuersas Animæ partes pertinentes, de omnibus tamen sermonem habere præsentis loci non est, sed de illis tantummodò, quæ cùm inter cæteras vehementissimæ sint, præ cæteris etiam vsum rationis aut adimere, aut saltem interturbare consueuerunt, eæ sunt
3 Amor, Ira, ac Timor; de Amore autem cùm plura seorsim dicere paratus sim, pro nunc plura non addam, sed de aliis duabus loquar, ac primùm de Ira, cujus propago excandescentia est, vel affectus Iræ
4 saltem valdè similis. Nam Iracundiæ *Arist. in libello de virtut.* tres species faciebat, Excandescentiam, Sæuitiam, & Vecordiam, tam Ira autem, quàm Excandescentia furoris nomine insignitur, & de Ira patet apud omnes, & tritum est illud Horatij:

Ira Furor breuis est.

De excandescentia autem patet apud *Gal. lib. de*
5 *cogn. ac cur. anim. morb. cap. 5. class. 2.* Est autem Ira feruor caloris in corde, vt idem Gal. testatur *lib. 2. de sanit. tuen. cap. 9.* & antè illum *Arist. 1. de Anim. tex. 16.* & probatur etiam *Fracast. lib. de Sympath. & Antip. cap. 21.* Alijs autem, vt *Plut. in lib. de virt. mort.* Ira est libido quædam vindictæ. Illud verò adnotandum præcipuè videtur, Iurisconsultos nullam facere differentiam inter Iram, & Ira-
6 cundiam, & Iracundum, & Iratum, cùm tamen *Gal. comm. 2. in primum de morb. vulg. text. 78. class. 3. & Valleſius in 6. sect. 4. text. 22.* non solùm differre, sed affectus etiam contrarios esse voluerint: si
7 quidem Ira non est nisi circa res magnas, ac magni momenti, vel quæ tales se offerant Irascibili, Iracundia verò circà pusillas res est, ac minimi momenti, & hinc est, quòd Irati magnanimi sunt, Iracundi verò pusillanimes, vt idem *Gal. ibid.* tradit, &, quod majus quid est, etiam temperamento differunt; nam Iracundi frigidi sunt, quod mulieres indicant, & notat *Valleſ. in prim. Epidem. Sect. 3. Text. 32.* Irati autem calidissimi. Præter hæc Ira quidem solius hominis ratione vtentis propria est, 8
vel Seneca ipso teste *libro 1. cap. 3. de Ira*, Iracundia verò communis illi cum pueris, & bellūs, ac per- 9
sonis abjectis & vilibus, vt mulierculæ sunt. *Gal. 5. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 17. in fin* & ex Iurisconsultis *Tiraq. de leg. connub. Gloss. 1. par. 9. num. 84.* Quamobrem de Claudio Imperatore hæc habentur: *Iræ, atque Iracundiæ conscium sibi, vtramque exensauit edicto; distinxitque pollicitus alteram quidem breuem & innoxiam, alteram non injustam fore. Suet. in Claud. cap. 38.* & in seqq. plura videre licet volenti de mulierum ira. Vndè ira fortasse virtus quædam est, cuius contrarium quoad excessum Iracundia est; iraſci enim, quandò & quibus oportet, non minùs quàm desiderare quandò & quæ oportet, aut timere, quandò, & quæ oportet, virtus est; indicio sit, Iram cum mansuetudine coniunctam esse posse ex 10
Aristot. Moral. Nicom. lib. 4. cap. 5. vndè illud in Sacris: Iraſcimini, & nolite peccare. *Psalm. 2. Ephes. 4.* Neque absque summo iudicio diuinus Poeta, ac cæterorum pater Homerus tanquam tui Poematis subiectum, Iram Pelidæ proponit cantandam; non enim putandum, ipsum de Ira intellexisse, prout vitium quoddam est, sed de Ira, prout a Magnanimo viro originem ducit ex iusta causa, quæ absque dubio virtus quædam est. Vndè etiam Deorum ira tribuitur, Ouid. lib. 1. Metam.

—— *dignas Ioue concipit iras.*

& *Ecclesiast. 7. vers. 4.* Melior est ira risu, pudimque in S. Scriptura Deo tribuitur Ira, quæ non eum non alia de causa dictum est ab *Aristot. 8. Moral. Nicom. lib. cap. 6.* Iram quodammodò rationem sequi; Immò *Plato 4. de Rep. transf. med* vim Irascibilis 11
rationi auxiliari dicebat, ad quod annuebat facundissimus Poeta noster Torq. Tass. in suo magno Poem. cant. 16. st. 34. in illo carmine:

Mà poi che die vergogna a sdegno loco.
Sdegno guerrier della region feroce.

Licet Plutarch. *vbi proximè* non rationi solùm, sed interdum etiam concupiscibili opem ferre irascibilem affirmauerit. quomodò autem id fiat, docet ille ibidem.

Videtur etiam ipse Arist. duo hæc Iræ genera distinxisse, cum vnam humanam vocet rationi con- 12
junctam, aliam ferinam, & à ratione alienam. quinimmò *Plato 5. de Leg. circa medium*, duo hæc Iræ genera agnouisse videtur, cùm diceret, nos debere misereri eorum, qui cum praui sint, tamen sanari possunt, quibus tamen vetat nos iraſci, *Ne, inquit, aduersus eos muliebris iracundia feruore animus efferatur, durasque insistat; qui autem, subdit, ita sunt flagitiosi, vt incurabiles sint, eis ira vehementius immitenda; Præterea diximus, addit, animosum, id est generosæ iracundiæ non expertem, ac simul mitem bonum virum semper esse debere.* Vides ergò duplicem Iram ex Platonis sententia, alteram, quam muliebrem vocat, alteram, quam generosam, & quòd Ira cum mansuetudine coniungi possit. At longè aliter *Seneca in lib. 1. de Ira cap.* 13
4. Iracundiam ab Ira, & Iracundum ab irato distinguit. vult enim Iracundiam esse potentiam iraſcendi, iram actionem iraſcendi. immò respuit supracitatas distinctiones, *& lib. 1. cap. 3.* Aristotelem, quòd hæc attulerit, Iræ defensorem vocat. At si alia etiam supradicta expendas, non vana esse proculdubio dices. His præfatis, quæ non parui momenti sunt ad eum finem, ad quem hæc scribi-

mus, iam manifestum fit, in Ira rationem lædi, quod
14 ex vehementia, ac impetu eius affectus accidit; quod
non tolum de Iracundia intelligi volo, sed etiam de
15 Ira, quæ iusta sit, non enim tales ira affecti in plenitudine intellectus sunt. *Bald. in cap.* 1. §. 1. *in fin. de*
16 *feud. Iur. firm.* & alia testimonia habebis infrà. vndè est, quod quia intellectus in Ira sui iuris non est, arduum admodum est eius impetum continere, vt testatur *Plut. in lib. de Aud. Poet. Et Bos. in practic. crimin. tit. de homic. num.* 60. est enim impetus ille talis, ac
17 tantus, vt omninò nihil ab insania, aut furore differre apertissimè fi mauerit *Gal. de cognosc. & cur. anim. morb. cap.* 5. *claff.* 2. & ex Iurisconsultis præter quamplurimos alios *Nevell. in tract. ad def. reor. in rubr. Homicida, quibus ex causis à pœna mortis excusentur, num.* 64. *& Thes. decis.* 168. *num.* 3.

17 Atque hinc fit, quòd Iracundia facilius cadat in eos, qui minus ratione vtuntur, ideircò magis cadit in mulieres, quàm in viros, magis in ægrotos, quàm in sanos, magis in idiotas, quam in cæteros. *Plut. in lib. de cohib. Irac.* & de hac dictum in Sacris est *Prouerb.* 1. *& Eccles.* 7. *vers.* 10. Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.

18 Igitur cum in hac passione rationem lædi manifestum sit, iurè videndum est, an actus ab Irato celebrati ex hoc capite irriti censendi sint, nec ne, quod ipsi Iustis. prudentissimè sanciuerunt in *l. diuortium non est. ff. de diuort. & repud. in l. Quicquid. ff. de regul.*
19 *Iur.* dicentes, nullum factum, aut dictum calore Iracundiæ antè ratum habendum, quàm ex perseuerantia apparuerit, illud dictum, aut factum ex rationabili proposito emanasse, quasi in ipso Iracundiæ ca-
20 lore omnia irrationabiliter fiant, ac dicantur. quamobrem delicta calore Iracundiæ perpetrata, mitiùs puniri volunt, vt de homicidio testatur *Thesaur. vbi*
21 *supra num.* 4. sed quæ conditiones requirantur ad hoc, vt ira delinquentem excuset, habes apud eumdem
22 Thesaurum *ibidem*. Sunt autem præcipuè duæ: vna, quòd Ira sit ex iusta causa, ad hoc vt ab Iracundia distinguatur, vndè vide, quàm necesse sit has passiones distinguere: alia vt delictum in ipso iræ calore sit
23 patratum; tunc enim homo extrà mentem est, & rationi non obediens; & idcircò si maritus adulterum suæ vxoris in continenti occidat, excusatur, secùs verò, si ex interuallo. *Farinac. quæst. crimin.* 121. *num.* 115. *par.* 2. *tit. de homicid.* Canonistæ quoque
24 ad hoc ipsum insinuandum, sanciuerunt, votum calore Iracundiæ factum non tenere. *Lud. Rom. fin.* 514. *num.* 2. *Clement. de pœn. potest. eff.* 5. *num.* 36.

25 Occurrit tamen dubium, an nimirum delinquens in Ira debeat à culpa excusari; iam enim dictum est ex Aristot. & aliis, Iram sequi rationem? videtur
26 ergò ex hoc, quòd Iratus id, quod agit, cum ratione agat, quamobrem neque à culpa, neque à pœna videretur excusandus.

27 Alia autem ex parte certum est, Iram fieri ex dolore acceptæ contumeliæ, quam Natura eo motu insurgit, vt à se depellat quocunque modo potest, etiam malum pro malo rependens. *Fracast. vbi suprà.*
28 Anima enim fruitur, animoque indulget ira. *Arist. ex Heraclitii sententia, vbi infrà.* at præterquam quod
29 iustum dolorem difficile est temperare. *l. si adulterium. §. Imperatores. ff. de Adulter. Glos. in l. Graccus. ff. ad l. Iuliam de Adulter. verb. Dolor.* & ex nostris Aristot. ex eiusdem Heraclitti sententia 2. *Moral. Eudemior. cap.* 8. quod enim iræ resistit triste est, &
30 violenta eius cohibitio, vt idem *Arist. ibid.* dolor enim, teste Plat. *de Rep.* hominem dementem facit, vndè etiam ex hoc capite, Iram à culpa excusare docent Doctores, *Glos. in l. Diuortium. ff. de diuort. Petr. Gerard. sing.* 16. *num.* 2.

Quod verò dictum est, Iram sequi rationem, 31
sic intelligendum est, vt veritatem habeat, quatenus potentia Irascibilis mouetur quidem primò à
ratione ad depellendam iniuriam; nam ratio dictat 32
proprium honorem tutari, & ex ratione est, vt homo suum honorem etiam propriæ vitæ anteponat. *Paris. à Put. de re milit. §. An quis sponsionem, &c. num.* 3. quia Infamia æquiparatur morti, argumento *l.* 33
Iusta in principio. ff. de manum. vind. quatenùs autem Irascibilis cum impetu mouetur, non expectans quid sibi à Ratione præcipiatur, non solùm ipsam Rationem non sequitur, sed ab ipsa longe sese auertit, ira vt homo ex eius impetu impos mentis reddatur, ac in summa, vt clarè appareat Iram esse à Ratione alienam, contemplare homines omnes, ac
nullum eorum genus magis à ratione distare compe- 34
ries, quàm Iracundos. Sapienter ergo *Prouerb. cap.* 12. *versic.* 16. dicitur: Fatuus statim indicat iram suam. Cui simile est illud Plauti in Pseud. Act. 1. Scen. 5.

---- *Iam isthæc insipientia est, Iram in promptu gerere.*

Sed num Iratus testificari poterit de his, quæ vi- 35
dit, aut audiuit, dum adhùc in Ira persistebat? &
absolutè dicendum, quòd non, satisque ad hoc sit 36
Gal. & Auerrois auctoritas iam suprà allegata, cui quàm assentiatur quotidiana experientia, nemo est, qui non nouerit.

Sequitur, vt de Timore loquamur, ex quo clarum est, præsertim si subitus, ac vehemens existat,
maximam fieri spirituum perturbationem, vndè & 37
facillimè ipsa ratio vacillat, suique iuris non est. [Quod non solùm quotidianæ experientiæ respondet, sed confirmatur ab Hippocr. auctoritate *in lib. de Virg. morb. num.* 1. *ex timoribus inquit adeò fortiter pauent homines, vt deliremt, & Dæmones quosdam videre se putent ipsis infestos quandoque nocte, quandoque etiam interdiu, aliquando verò vtroque tempore.*] Immò adeò vehementem constat esse passionem timorem, vt nonnulli ex subito timore interierint. *Gal. 2. de symp. caus. cap.* 5. Timorem verò esse ex- 38
pectationem imminentis mali, & notum est, & docuit *Plut. in lib. de Fortitud. in fin.* qui affectus est. Animi & vehemens, & subitus, vt Galenus testatur 12. *Meth.* & idcircò prudenter, à Iurisconsultis determinatum est, quòd quodcunque metus caus- 39
sa sit, ratum non habeatur, vt *lib.* 1. *ff. de eo, quod met. caus.* vbi qualis debeat esse metus, vt iustus 40
dicatur, & de hoc ipso quamplurima videat Iurisperitus apud *Farinac. Fragm. crimin. part.* 2. *lit. M.* Ratio autem eius rei non alia est quàm ea, de qua supra, nimirum quia timentes non habent intellectus plenitudinem. *Caball. de omni genere homic. num.* 100. immò & voluntate, & consensu carent, 41
neque enim velle dicitur, qui metus causa vult. 42
Marant. quæst. leg. disp. 6. *num.* 36. quia metus est contrarius voluntati, & libertati. *Roland. Consil.* 95. *num.* 31. *lib.* 1. vnde illicò, atque probatus sit metus, actum non fuisse sponte celebratum, sequitur. *Bald. adductus per Æmil. conf.* 73. *num.* 15.

Cæterùm pro diuersitate obiecti imminentium 43
malorum, timor etiam diuersificatur; & idcircò *Plato* 1. *de Leg. in fin.* duas Timoris species constituebat: *Timoris, inquit, duæ species; timemus equidem mala ea futura expectantes, timemus etiam sæpe opinionem, nè mali putemur, si quid minùs honestum*

ſtium faciamus, aut dicamus, quem timorem nos ſanè, &
44 *omnes, vt arbitror, pudorem vocamus.* hæc Plato. ex
quibus dubium inſurgere poterat, an, quemadmo-
45 dum ex timore imminentis mali multa irrita habentur,& culpa,ac vnà pœna in delictis minuitur,eadem procedere debeant in timore imminentis infamiæ. &
46 licet *ll. in l. nec timorem, in princ. ff. de eo, quod met. cauſ.* determinauerint, timorem infamiæ non comprehendi in eo edicto, in quo comprehendebatur timor imminentis mali, tamen adhuc remanet du-
47 bitationi locus; quià ſi iratus excuſatur à culpa, vt diximus, ſi quandò iuſta ira accenſus delinquat, quia
48 vnuſquiſque tenetur etiam ad mortem vſque ſuum honorem tueri, par videtur ratio militare in eo, qui timet honori ſuo, ſi quid eius timoris cauſſa deli-
49 querit. accedit præterea,quòd Doctores metum infa-
50 miæ dicunt eſſe metum cadentem in conſtantem virum. *Sanchez de matrim. lib. 4. diſp. 5 num. 14. & ſeqq.* quia timor amiſſionis honoris æquiparatur timori mortis. *Farinac. qui* ad id plures adducit DD. *Fragm.*
51 *crim. par. 1. litt. M. num. 1. & quæſt. 124. num. 41. tit. de homic. Caball. de omni gener. homic. num. 90.* immò intereſſe honoris dicunt illi maius eſſe, quàm quodlibet aliud. *Caranit. ſuper Rit. Magn.Cur. Rit. 5. rum. 6.* Et potiùs mortem eſſe ſubeundam, quàm infamiam. *Tiraq. in tract. de Ind. in reb. exig. nor. 77.* vbi & diui Pauli ſententiam huic rei facientem habes & plura alia vide ad hoc allata per *Caſſan. in Catal. Glor. mund. par. 1. conſider. 2. in princ.*

Dicendum ex mea ſententia eſt, veritatem qui-
52 dem habere, quòd tam ira, quàm timor imminentis mali, quia paſſiones ſunt & ſubitæ & vehementes, vt diximus, rationem turbent, atque confundant,ità vt in ira, aut tali timore poſiti extrà rationem agere quicquid agunt, dicendi ſint: at hoc minimè locum
53 habere in eo timore, qui ex imminente infamia fit; neque enim tam ſubitus, ac vehemens eſt, vt hominem à ratione abſtrahat, vt ille; non enim ita apta eſt commouere ſpiritus & ſanguinem ſpecies infamiæ, ſeu honoris menti oblata, quemadmodum apta eſt
54 ſpecies imminentis mali, vt mortis, & huiuſmodi, cùm magis illa, quàm hæc extrà ſenſum poſita videatur; & tamen eſſet in hoc caſu attendenda perſonarum conditio, cùm abſque dubio ſpecie infa-
55 miæ multò magis nobilis ignobili commouentur, & conſequenter magis præter rationem illam ope-
56 rari contingit ex eo timore. [Qui tamen nunquam tam ſubitaneus eſſe poteſt, quàm timor imminentis mali; qui multò maiori cum violentia ſpiritus turbare aptus eſt.]

Malos denique mores intellectum perturbare, ac manifeſtiſſimè lædere, ita vt hominem in brutum penè animal cuadere cogant, auctoritate *Platonis in Philebo. in prin. & alibi* conſtat, & doctiſſimus quidam Medicus, Valeſcus, inquam, Tarentinus *ſui Philonij lib. 1. cap. 11.* qui eſt de amore, apertiſſimis
57 verbis dicebat, homines in malis moribus habituatos non habere integrum rationis vſum; nec mirum id
58 videatur, cum à conſuetudine, quæ vim naturæ habet, ratio corrumpatur, ita vt tales non ampliùs ſui compotes exiſtant, vt ratione perſuadente à malis moribus retrahantur, quia impellente, ac quaſi cogente conſuetudine in mala opera præcipitant,quod & annuitur in Sacris *Sap. cap. 12. verſ. 10. Non ignorans quoniam nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum,& quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum. & prudenter quidem Langius lib. 1. Epiſt.* 70. vitia veneficiis comparabat, non aliter enim in vitiis aſſueti vitioſe ſemper viuunt, quàm ſi à veneficiis ſic, & non aliter operari cogerentur.

Circà hæc igitur, vt in cæteris omnibus, prudentiſſimè a ll. prouiſum eſt; nam (quod pro exemplo adduci volo) luxurioſæ mulieri adminiſtrationem 59
etiam propriorum bonorum interdicunt, & curatorem recipere illam cogunt. *l. Et mulieri. ff. de curat. furioſ. Vant. de nullit. & inhabil. num. 24. Rul. conſ. 86. num. 50. lib. 2.* Et ratio ea eſt, quia ex impetu luxuriæ 60
mulier rationis minimè compos euadit, & infatuatur. *Matt. Matteſ. ſing. 102. num. 8. in annot.* Non ſe- 61
cùs etiam, ſed ob eandem rationem, corruptionem ſcil. Intellectus ex prauitate morum, prodigus à multis actibus prohibetur, quia & hic ex malo habitu impos mentis redditus eſt. *Bartol. de Nuc. de ſubſtit. cap. 3. ſub num. 6. Maſc. concl. 1234. num. 2. vol. 3.* Vndè prodigus, & furioſus pari paſſu videntur in iure ambulare; ſicuti enim furor non præſumitur, quia defectus eſt prærer naturam, ſic neque prodigalitas, & ſicuti ſemel furioſus ſemper præſumitur furioſus, ſic & prodigus; & ſicuti furioſo nullus eſt ſenſus,& impos mentis ſuæ eſt, ſic & prodigus, quę omnia vide apud *Maſcar. vbi proxime.* idcircò ergò teſtari non permittitur. *l. Is,cui. ff.de Teſt. §. Item Prodigus. Inſtit.* 62
quibus non eſt permiſſ.fac. teſt. Et iurè, quia diſcretione 63
caret. *Petr. à Biax. in direct.Elect.cap. 32 par. 2.num.4.* Quinimmò neque ipſe ſua bona adminiſtrare poteſt, 64
ſed curatorem recipit. *lib.1. ff. de curat. furioſ.* neque 65
vendere poteſt etiam cum iuramento. *Fab. de Monte. de empt. & vend. quæſt. 1. num. 37.* omitto,quòd pro- 66
hibeatur eligi. *Petr. à Biax. vbi ſup. num.1.*& alia,quia huiuſmodi multò facilius locum habere notum eſt. Ex quibus eliciendũ iam eſt,quòd ſi quis ſit in aliquo peculiari vitio, ac prauo more habituatus, certi eſſe poſſumus in hoc rationem cæcutire, circa ea parti- 67
cularia, quæ tale vitium, aut eiuſmodi prauum morem concernunt, vndè iure optimo in iis ipſis, quæ ad talem morem, aut vitium pertinent, poterit hic à ll. prohiberi, ne aliquos actus celebrare poſſit, vt de prodigo dictum eſt,ne vendat, ne teſtetur, ne ſua bona adminiſtret, ne eligatur, &c.

Circà ea tamen, quæ ad delicta pertinent, licet dixerimus, in iis rationem ex prauitate morum læſam 68
eſſe, hoc ne tantillum quidem debet illos excuſare, quin minùs delinquentes ſummo cum rigore pœnas 69
dent, ac ſeueriſſimè puniantur, nam nullus,niſi ſponte 70
malus eſt, cùm voluntas ſecundùm naturam boni ſit, præter naturam verò mali, & vult Natura quidem bonum, præter naturam verò, & ex mentis quadam auerſione malum. *Ariſt. Moral. Eudem.lib. 3. cap. 11.* Vndè prudenter Iuriſconſulti quemlibet præſumi 71
bonum volunt. *Duen. Reg. 75. litt. B. Rul. Conſ. 11. num. 8. lib. 3. Maluaſ. Conſil. 75. num. 22. Volum. 1. Farinac. Præct. crim. par. 1. tom. 2. q. 47. num. 277.* quia bonitas eſt propagata ex habitudine, & origine Naturæ, ſed malitia non. *Bald. Conſil. 398. num. 4.* Vndè *Eccleſiaſtes cap. 7. verſ. vlt. Solummodo hoc inueni, quod fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus. & Eccleſ. cap. 15. verſ. 17. Appoſuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam; ante hominem vita, & mors bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* at & virtus, & vitium voluntaria ſunt, vt idem *Ariſt. ibidem cap. ſeq.* docet; & ex Iuriſconſultis *Carrar. de Medico & eius off. par. 2. num. 153.* cùm nulla ne- 72
ceſſitas ad mala perpetranda nos cogat; ſi enim inuoluntaria vitia eſſent, non vituperarentur; verba ſunt eiuſdem Ariſtot. *ibidem.*

73 Scio in Sactis *Gen. cap.* 8. haberi hominis, naturam eſſe pronam ad malum, quod & Platonī acceptum videtur, cùm homines non eſſe ſua natura bonos *in Menon.* dixerit, & ex Iuriſconſultis probare nonnulli videntur hoc dictum. *Redo. de Spol.*
74 *Eccleſ. q.* 2. *num.* 65. Immò idem *Plato in Tim. & 5. de Legib.* hominem non fieri ſponte malum voluit, ſed ex prauo corporis habitu, rudique educatione malum omnem euadere malum, quæ tamen ſententia veritati diſſona eſt, cùm vitium, & virtus voluntaria ſint, vt dixi. Sed his pro nunc finem imponam, licet pleraque, quæ circà prauos mores afferri poterant, ſilentio, ne tædio Lectori ſim, tranſigere malim ad alia properando.

SVMMARIVM.

1 *Fatuorum plures ſpecies. & num.* 4.
2 *Fatuorum duæ ſpecies ex Cardano.*
3 *Rudes, & inſulſi qui.*
5 *Ignorantes, ac imperiti qui.*
6 *Hebetudo quid.*
7 *Ignorantia eſt quædam Animæ dementia.*
8 *Mente capti nomen, fatuo non conuenit.*
9 *Fatui non ſunt inſani.*
10 *Fatuorum diuiſio ex Iuriſconſultis.*
11 *Signa primi generis fatuitatis.*
12 *Fatui, qui exquiſita rerum memoria polleant.*
13 *Ingenio tardi, memoria tenaciſſimi.*
14 *Fatui, qui in certis rebus habent non mediocre iudicium.*
15 *Prima fatuitatis ſpecies vt plurimum à natiuitate eſt.*
16 *Fatuitas cerebri quædam frigiditas.*
17 *Multa non habent locum in primo fatuitatis genere, quæ locum habent in aliis.*
18 *Fatui primi generis à teſtimonio dicendo non repelluntur.*
19 *Senſus viſus euidentior, quàm auditus.*
20 *Ad teſtamenti confectionem fatui primi generis admittuntur.*
21 *Fatui primi generis non prohibentur ab ingreſſu Religionis.*
22 *Dementia impediens profeſſionem talis ſit oportet, vt auferat vſum rationis.*
23 *Fatui primi generis à matrimonio contrahendo non excluduntur.*
24 *Fatui primi generis, à quibus prohibendi.*
25 *Fatui primi generis, an in delictis excuſandi. die vt num.* 27.
26 *Pueri in pleriſque excuſantur.*
28 *Pubertati proximi, ſunt doli capaces.*
29 *Vbi dolus, & malitia præſens eſt, ibi culpa locum habet.*
30 *Fatui ſecundi generis.*
31 *Fatuitas propriè quid. & num. ſeq.*
33 *Fatuus præſumendus, habens memoriam inordinatā.*
34 *Fatuus non habere cerebrum dicitur.*
35 *Stolidi, & amentes propriè qui.*
36 *Fatui ſecundi generis ab omnibus ciuilibus actibus eliminantur. & in delictis excuſantur.*
37 *Fatuis ſecundi generis, an matrimonio interdici debeat. die vt num. ſeq.*
39 *Fatui ſecundi generis, an teſtari permittendi. die vt num.* 41.
40 *Non requiritur mens omninò ſana in eo, qui diſponit de rebus ſuis.*
42 *Obliuioſi qui.*
43 *Memoria defecti qui.*
44 *Cur obliuioſi diſtinguantur à memoria defectis.*
45 *Memoria defecti, vt fatui tractandi.*
46 *Multa procedere poſſunt in obliuioſis, quæ locum non habent in memoria defectis.*
47 *An obliuioſi ad nonnulla, de quibus hic, admittendi.*
48 *Senes obliuioni obnoxij.*
49 *Obliuio à quanto tempore inducatur. die vt num.* 58.
50 *Multa hominem magis, aut minus obliuioſū faciunt.*
51 *Mulieres magis obliuioſæ, quàm viri.*
52 *Senibus minima rerum memoria.*
53 *Sicci temperatura magis memoratiui.*
54 *Vix fieri poteſt, vt idem homo ſimul iudicio, & memoria valeat.*
55 *Memoria minus valent, qui ſuperiora maiora habent.*
56 *Magis obliuioſi ſunt, qui negotijs vacant.*
57 *Res magna in obliuionem de facili ire non præſumuntur.*

De Ignorantibus, Fatuis, Stolidis, Obliuioſis, & Memoria orbatis.

QVÆSTIO VII.

RAtionis oblæſiones, de quibus egimus, propriè inter dementias non connumerantur; primum autem locum inter dementias propriè ſic dictas, ſeu inter eos, qui integram rationem, prout humana requirit conditio, non obtinent, vendicant ſibi ii, quos communiter, & generali quodam nomine fatuos vocamus, quorum tamen plures ſpecies exiſtunt, pro maiori, aut minori mentis, & Intellectus ignauia, ac 1
tarditate; licet *Card. comm.* 6. *Aphor.* 51. duas tantùm ſpecies fatuitatis conſtituat, vnam, in qua quis non 2
cognoſcit, quæ cognoſcenda ſunt, & tales rudes ap- 3
pellari tradit, & hi fortaſſe ſunt, quos inſulſos Iuriſconſulti vocant. *Ripa in l. ex facto, de vulg. & pupill. num.* 82. eo quod omnia, quæcumque agunt, aut loquuntur, abſque Venere, & ſale dicta, ac facta abillis videantur, qua de cauſſa Veteres cum huiuſmodi homines ſignificare volebant, per blitum denotabant, quòd herba ſtupidi, inſipidique ſaporis ſit, nullamque acrimoniam habeat, tradente *Pier. Valer. Hierogl. lib.* 58. vndè iure fatua hæc herba à Martiale appellatur in eo carmine:

Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

Altera fatuitatis ſpecies ex Cardano eſt ea, in qua cognitis patùm rectè ratiocinantur, cujus proprium nomen fatuitatis facit, ſed multò magis diuerſificari fatuitatis, ac fatuorum ſpecies, notum eſt; in quibuſdam enim ſola quædam Ingenij pigrities & ignauia 4
conſpicitur, ex qua inhabiles redduntur ad ea Intellectu aſſequenda, quæ cæteri homines, vel ex ſe, vel ipſa dictante Natura, vel pauxilla adhibita opera facillimè conſequuntur, vt primordia quædam diſciplinarum, artes quaſdam viles, ac propriè Mechanicas, mores, & inſtituta quædam ciuilia, corporis proprij ciuilem cultum, ac quandam naturalem, omnibuſque communem in domeſticis negotiis verſutiam, & alacritatem. Tales ignorantes, ac 5
imperitos vocamus, non quatenùs ſcientibus ex diſciplinis arte compatatis contratij ſunt, ſed quatenùs, vt dixi, ad naturalem quandam, & infrà mediocritatem rerum peritiam, ac noticiam peruenire inepti ſunt, quales dicebantur olim Bœoti, ex quo ortum adagium, Bœoticum ingenium, pro craſſi, ac ſtupidi ingenij viro, vndè Horatius Epiſt. lib. 2. epiſt. 1.

Bœotum in craſſo jurares aere natum.

Hos conſultiùs fortaſſe hebetes vocaremus, & hanc

6 hanc fatuitatis ſpeciem hebetudinem, vt vocat Cardan. *ibidem.* Inter Iuriſconſultos autem *Rota in Melitenſ. Teſtamenti, Vener.* 17. *Februar.* 1612. *coram Manzanedo*, hos indiſcretos, ac inſulſos vocat. Hæc ignorantia, ſiue hebetudo rudimentum, ac principium quoddam fatuitatis eſt, cùm verè tamen fatuitas non ſit, neque ex ea fatui dicendi homines ſunt, vt voluit *Gal. comm.* 3. *in* 1. *Prorhet. text.* 60. *claſſ.* 4.

7 *Plato in Sophiſta*, Ignorantiam eſſe quamdam animæ dementiam dixit, quod ſi de hac ignorantia illum loqui dicamus, non niſi id, quod ſupra annuimus, Platonem ſibi voluiſſe dicerem. A legumperitis autem ignorantia vocatur morbus quidam animæ. *Ripa in tract. de peſt. in princip. num.* 3. quod coincidit cum Platonis dicto.

Hujuſmodi hebetudine laborantes de eorum cenſu ſunt, quos vulgò ſimplices, & craſſæ farinæ, ſeu craſſæ Mineruæ homines appellamus; vocamus inſuper Tardos, Bardos, Buccones, Moriones, Sanniones, (ac de his vide *Rudæum in Annot. in Tit. ff. de Ædil. Edict. l.* 4.) & per comparationem ſtipites, &c. *Plautus in Bacchid. act.* 5. *Scen.* 1. lepidiſſime eiuſmodi nomina recenſet:

Quicunque vbi vbi ſunt, qui fuere, quique futuri
ſunt poſthac
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè antedeo ſtultitia, & moribus indoctis.

Ad cuius imitationem Terent. in Heautont. Act.
5. Scen. 1.

----- In me quidnis harum rerum conuenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, aſinus, ſtipes, plumbeus,
In illum nil poteſt, nam exuperat eius ſtultitia hæc omnia.

8 Sed quandò de nominibus agimus, illud admonendum, minimè conuenire fatuo nomen mentecapti, quod tamen vſurpant nonnulli Iuriſconſultorum. *Dec. in l. Humanitatis. C. de Impub. & aliis ſubſt. num.* 1. *Gloſſin* §. *Præterea verbo furioſi. Theſaur. Deciſ.* 92. *num.* 2. niſi hoc largo modo intelligatur, aut de
9 fatuis in tertia ſpecie, quemadmodum neque inſani
10 vocari debent, vt Bart. facit *de Teſt. num.* 98. De his intelligendum id, quod proditum à nonnullis Iuriſconſultis eſt, diuidentibus fatuos in eos, qui habent judicium, quantum habet puer quatuordecim annorum, & in eos, qui vix iudicio æquant puerum decemnem. *Theſaur. deciſ.* 92. *num.* 4. & ex Medicis, *Aet. ſerm.* 6. *cap.* 22. per priores enim hoc primum Fatuitatis genus, nobis ignorantia, & hebetudo appellata, ſignificatur. Idem quoque ſibi voluit *Ripa in l. Ex facto. num.* 82. *de Vulg. & pupill.* cum dicebat, fatuorum quoſdam eſſe, qui ſenſus ſunt rudis tantùm, & hebetis, cùm alij eorum ſint, qui omninò amentes ſunt, & abſque ſenſu. Sed diligentius ex Iuriſconſultis, Fatuos inter ſe diſtinxit *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 2. *caſ.* 258. *à num.* 2. *ad plures ſeqq.* non tamen hac noſtra methodo procedit, ſed vt magis ad rem ſuam facere illi viſum eſt.

11 Habet hoc primum fatuitatis genus ſua ſigna, cognoſcuntur enim huiuſmodi ignorantes, ſeu vt Iuriſconſultorum voce vtar, Maccarones, non ſolùm ex eo, quod in omnibus tardi ſint Intellectus, vndè ad diſcendum etiam puerilia quædam diſciplinarum elementa ineptiſſimi ſunt, ſed etiã quod naturali quadam audacia deſtituantur, qua de re maiorum ſuorum vultum, ac minas, etiam virilem ætatem attingentes, reuerentur, & ea, quæ ipſis per ætatem grandiorem non modò facere licet, ſed decet ſummopetè, ob eandem tamen inanem maiorum reuerentiam, patrare pertimeſcunt, vt Melitides ille, qui, ducta, vxore, illam non attigit, veritus ne illa ſe apud matrem accularet, referente auctore *in Adag.* his quoque vel facillimè quiduis imponitur, & de rebus inanibus, ac factu impoſſibilibus decipientium interdum amicorum dictis perſuadentur. Hæc ignorantia detenti inſulſa quoque reſponſa, vt dixi, interrogationibus reddũt, & vt vno verbo dicam, vbi Intellectus opera opus eſt, tardè omnia, ac ſine modo, nec debita occaſione, ac tempore peragunt, cùm tamen è contra exquiſita rerum memoria polleant, tradente *Fracaſt. de Intellect. lib.* 1. quod naturaliter vt plu- 12
rimum euenit, vt qui ingenio tardi ſunt, memoria 13
ſint tenaciſſimi, quemadmodum notum Philoſophis eſt, & notat ex Iuriſconſultis *Tiraq. de Leg. Connub. Gloſſ.* 5. *num.* 24. & licet in vniuerſum iudicij modici
ſint, in certis tamen rebus habent iudicium aliquan- 14
dò non mediocre, vt notat ex Iuriſconſultis *Corſett. ſingul. num.* 2. *in verbo teſtamentum.*

Notandum vero illud eſt, quod hoc vitium vt plu- 15
rimum à Natura eſt, cùm cæteræ fatuitatis ſpecies & ex ſenio, & ex morbo pullulare conſueuerint, nam licet & hæc ipſa fatuitas, Ignorantia, vel hebetudo vocata, in ſenio, & morbis contingere poſſit, tamen ſemper ad vlteriora tendit, ad perfectam nimirum fatuitatem, aut ad mortem, vt in morbis frigidis, cum ægri jam morti proximi ſunt.

Cæterùm cùm fatuitas nihil aliud ſit, quàm cere- 16
bri quædam frigiditas, ex paucitate, & inopia caloris, ac ſpirituum originem ducens, ita dictante *Cal. 4. de præſag. expulſ. cap.* 8. *claſſ.* 4. & 2. *de Sympt. clauſſ. cap.* 7. *claſſ.* 3. & *Aet. ſerm.* 6. *cap.* 22. patet, quòd cerebri refrigeratio, ſeu potiùs caloris inopia, multos habere poteſt gradus, vnde maior, aut minor fatuitas orietur. In primo igitur hoc gradu modicam refrigerationem cerebro ineſſe credendum, reſpectu tamen cæterorum, in quibus ſemper frigiditas augeſcit, calore ipſo deficiente. in iis igitur, qui primum tantummodò hunc gradum attigerunt, multa non
debent habere locum ex legum ſanctionibus, & Iu- 17
riſconſultorum decretis: etenim hi licet perfectum Rationis vſum non aſſequantur, non adeo tamen ab illa alieni ſunt, vt longo vſu quædam hominibus familiaria minimè apprehendant. Itaq; in certis qui- 18
buſdam caſibus non video, quare repelli debeant à teſtimonio dicendo, præſertim de his, quæ viderint, cùm, vt alias dixi, exquiſitam rerum memoriam ſortiantur; de iis enim quæ audiuerint, poſſet aliqua dubitatio intereſſe, cùm major rationis integritas requiratur in his, quàm in illis ſignificandis, euiden- 19
tior enim ſenſus viſus eſt, ac mouet etiam magis imaginationem, quàm auditus, vt ſuperiùs dictum eſt.

Ad teſtamenti confectionem iure admitti eos 20
cenſeo, nam de his intelligere Doctores puto in hoc caſu *Dec. in l. Furioſum. C. de his, qui teſt. fac. poſſ. num.* 8. & 11. & ibi de his ſe loqui manifeſtum facit ex ſubſequentibus *Rota in nouiſſimis deciſ.* 384. *num.* 5. *par.* 1. *Tomo* 1. & *in Meliten. Teſtamenti, aliàs citata.* 21
nec minùs ſecundùm Ius mihi videtur, quòd tales minimè prohibeantur ab ingreſſu Religionis, & à profeſſione facienda, quia ad hæc ſufficere poteſt in illis rationis vſus quiſquis ſit, talis enim dementia impediens profeſſionem ſit oportet, vt auferat omnem rationis vſum. *eadem Rota ibidem. deciſ.* 134. *nu-* 22
mero 1. *par.* 2.

Neque matrimonio eſſe interdicendum his cre- 23

diderim, quia etiam stante ea intellectus hebetudine, vim sacramenti, ac finem matrimonij assequi possunt. est & hoc de mente eiusdem *Rotæ ibid. decis.* 107. *num.* 29. *par.* 2. immò faciliùs, vt mea fert opinio, ad matrimonium, quàm ad ingressum Religionis admitti possunt, in matrimonio enim Natura ipsa aliquid cooperatur, & rudes quoque edocet. A cæteris autem, quæ intellectus integritatem, ac perfectionem requirunt, vt à promotione ad sacra, à successione ad feuda, à tutelæ, aut officij publici administratione, videntur de iure eliminandi. 24

In delictis porrò an excusandi sint, difficultas esse potest, quia constat, facilè posse hos ex consuetudine saltem, etiamsi ex cognitione intellectiua non possent, delictorum naturam apprehendere, cùm & pueri ipsi præsertim pubertati proximi, quorum ingenio horum ingenium æquiparandum diximus, id ipsum facilè assequantur, cognoscentes delicta ex sui natura mala esse, & idcirco fugienda; & tamen dicendum videretur, quòd quemadmodum pueri huiusmodi in plerisque excusantur, ita excusari deberent huiusmodi fatui, quos non majus habere iudicium diximus, quàm prædicti pueri habeant. 25 26

Ego in aliquibus delictis non ita excusandos esse fatuos, vt pueros sentio (de hisce tantùm fatuis loquor, non de cæteris) & ratio est, quòd licet velimus hos fatuos pueris quatuordecim annorũ quoad rationis vsum comparare, tamen fatui ex consuetudine possunt in quibusdam proficere, cum maxima sit vis consuetudinis, neque solum hos fatuos apta sit erudire, sed ipsas etiam bestias rationali anima destituras. Iam verò si pueri pubertati proximi doli capaces sunt. *l. pupillum ff. de regul. iur. Zabarell. de homicid. casual. & volunt. cap. si furiosus. num.* 3. multò magis doli capaces hi censendi sunt, vbi autem dolus præsens est, & malitia, ibi culpa locum habet, culpa verò pœnam sociam habere debet, argumento à contrario sensu, quòd vbi non est culpa, ibi non est pœna. *Angel. à Gambell. apud Zilettum Cons.* 95. *num.* 1. item & vbi non est dolus; neque delictum pœna dignum censetur. *Menoch. Consil.* 28. *num.* 13. *tom.* 1. 27 28 29

Sequuntur in secundo gradu illi, qui iam propriè omnibus & iurisconsultis, & Medicis fatui dicuntur (nam pauci admodum, vel nullus, quem sciam, de prioribus expressam mentionem habuit) hi non solùm intellectus ignauiam, ac tarditatem habent, sed veluti infrà Naturæ humanæ conditionem existere, quoad rationis vsum, videntur: vix enim loqui edocentur, ac neque ad ea apti comperiuntur, quæ ipsa humana Natura ex se dictare solet; nam neque in ratiocinando ætate proficiunt, sed à septemnibus infantibus non nisi loquela dignoscuntur, in qua paulisper promptiores videntur, sed & ea ipsa fatuos se esse manifestant, vndè idcircò fatui dicti, quia fando suam ostendunt imperfectionem. *Bart. de Test. num.* 98. Hi prorsùs puerili ingenio sunt, ac puerilibus delectantur, vt est. 30 31

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Ad nulla præterea apti censentur, ac in nulla re erudiri possunt, pusillis quibusdam exceptis; habent enim hi intellectum minimum, & memoria quoque destituuntur, & hoc non alia de re, nisi quia & major, & vniuersalior est cerebri in istis frigiditas, & spirituum inopia; nihil enim aliud fatuitas est, quàm memoriæ simul cum ratione vel diminutio, vel amissio, vt placet *Paulo libro tertio suæ Med. capit.* 11. quamobrem de his intelligendum dictum illud Iurisconsultorum, quòd fatuus præsumendus sit, habens memoriam inordinatam. *Alexan. in l. Cum seruus. §. constat. ff. de leg.* 1. *& in l. Si cum dotem. §. si Maritus. ff. soluto matrimonio. Grammatic. Decisione* 2. *num.* 1. *Canalus Quæstion. Comm. contra Comm. in præfat. numero* 98. Est enim in his naturalis cerebri calor adeò modicus, vt nulli prorsùs ipsius cerebri functioni inseruire possit, vnde rectè in communi modo loquendi, fatuum non habere cerebrum dicimus, testante *Galen.* 2. *de loc. affect. capit.* 4. *class.* 4. *&* 3. *de Plac. Hipp. & Plat. capit. quarto, Class.* 1. Facetè Plaut. in Mostell. Act. 5. Scen. 1. 32 33 34

Immò etiam cerebrum quoque omne è capite emunxisti meo.

In peiori tamen conditione sunt, qui hos subsequuntur, in quibus & nulla ratio, & nulla omninò memoria reperitur, vnde & verbis, & factis suam fatuitatem detegunt, nihil omnino addiscunt, nec ciuili consuetudine quicquam pronciunt, & in summa, bonum à malo, conueniens ab inconuenienti, vitium à virtute non distinguunt, quod non ita habet locum in cæteris, de quibus suprà, & idcircò stolidi, & amentes proprie dicuntur, & per metaphoram lapides, quòd omni sensu veluti lapides destitui videantur, quo nomine, cum stoliditatem alicui obijcimus, vtimur, vt facetè vsus est Plautus in Pœnul. Act. primo, Scena 2. 35

—— Nam tu es lapide silice stultior,
Qui hanc ames.

Et in Mil. Glor. Act. 2. Scen. 2.

Pa. *Meum herus Elephanti corio circumtectus, non fuit,*
Neque plus habet sapientiæ, quàm lapis.
Pe. *Ego istuc scio.*

Hæc affectio Græcis Anœa dicta est, quemadmodum superior Morosis, licet vtrumque nomen pro eadem affectione accipi apud Auctores contingat. Tam verò hi, quàm superiores (licet vtrique majori, aut minori fatuitate aliquandò afficiantur, cùm vtriusque passionis dentur quidam gradus secundùm magis, & minus) iure merito ab omnibus ciuilibus actibus eliminantur, & in delictis omninò excusantur. 36

De illis tamen videndum, an matrimonio iungi possint, cùm intellectus humani quandam veluti vmbram, seu quoddam rudimentum ferunt, & non omninò memoria destituantur, aut humano sensu, ac passionibus careant, veluti hi, quos vltimo loco recensuimus; & quia, vt dixi sæpiùs magna est huiusmodi fatuitatis latitudo, rectè consultum puto, si iudicis arbitrio hæc decidenda relinquantur, velut alia permulta, quæ ad hanc materiam pertinere possunt. 37 38

Dubitari autem potest, an testamentum condere permitti debeant; & ratio dubitandi ea est, quia in eo, qui disponit de rebus suis, non requiritur mens omninò sana, sed vt non sit à mente alienatus. *Ios. Lud. decis. Pernsina prima, num.* 14. *part.* 1. facit *decis. Rotæ in Romana Donatio. de Gualterucciis.* 1622. *Luna* 12. *Dec. coram Canalerio.* hoc ipsum tamen, vt superiora, Iudicis arbitrio remitterem, his enim facilè dijudicabit, an fatuus ita sensu, ac humanis passionibus destituantur, vt sibi coniunctos, & suos benefactores minimè agnoscat, an verò contrà; & sic facilè sententiam ex Iustitiæ tenore ferer. 39 40 41

Post fatuos sequuntur, qui obliuioli dicuntur, & memoria defecti, inter quos tamen non modicæ considerationis differentiam ponere decet; dicamus ergò, obliuiosos nos eos intelligere, qui difficulter rerum memoriam conseruant, memoria ve- 42 43

rò

rò defectos eos, qui nullam omninò, nec multò, nec paulò antè præteritorum conſeruant memoriam, quouſque ea diſpoſitione detinentur; cauſa verò, cur ita diſtingui velim, cùm non niſi ſecundùm magis, & minus inter ſe differre videantur, ea eſt, quòd in poſterioribus multa locum habent, quæ minimè habent locum in prioribus; ſiquidem poſteriores non minùs, quàm fatui in omnibus exiſtimandi, & inter eos præcipuè, qui ſecundùm obtinent fatuitatis gradum, & ratio eſt, quia dum affectio, à qua memoria oblæditur, valdè intenditur, ſimul cum memoria ratio deperditur. *Gal. 3. de loc. aff. cap. 5. Foreſt. Obſerv. lib. 10. Obſerv. 1.* ex memoriæ verò ſimul cum ratione defectu, fatuitatem oriri, ſuprà dixi.

Hæc autem affectio, vt plurimum à morbis longis, ac ſæuis oboritur, vt de Meſſala Coruino narrat euenisſe *Plin. Natur. hiſt. lib. 7. cap. 24.* Peſtilentes etiam morbi hunc ipſum affectum excitant, vt contigiſſe in ſæuiſſima illa peſte, de qua Lucret. *lib. 6. de rer nat.* ipſemet narrat, dicens:

Atque etiam quoſdam capere oblivia rerum
Cunctarum, neque ſe poſſent cognoſcere vt ipſi

quod etiam inter Iuriſconſultos adnotauit *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. coſ. 26. num. 5.*

Cæterùm in prioribus cum memoria non ita ob- 46
læſa exiſtat, vt ſimul ratio ex ejus læſione compatiatur, idcircò multa procedere poſſe dicendum, quæ procedere in poſterioribus non poſſunt: priores enim impediri nullo jure debent, quin minùs teſtamentum condant, [prout reſoluit *Rota in Romana ſucceſſionis. 15. Ianuar. 1629. coràm Duran. quæ inter ejus impreſſas eſt deciſio. 178. & eſt text. in hac conſultiſſima. §. at cum humana fragilitas. C. qui teſtamentum fac. poſſ.*] religionem ingredi, ac profeſſionem facere non prohibendi, matrimonio iungi, contrahere, ſeſe obligare, ſua bona adminiſtrare permittendi, & id genus alia, [ea ratione quia ſola memoriæ imbecillitas non infert ad intellectus defectum. *Menoch. de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 45 n. 31. Rot. deciſ. 384. n. 5. part. 1. in Recent. & coram Duran dicta. deciſ. 178 n. 18. & ſeq.* quæ ratio cum non militet in poſterioribus, & prædicta, & alia quę non niſi hominibus ſanæ mentis permittuntur illis eſſe penitùs deneganda.] In aliis tamen quibuſdam priores admittendi fortè non ſunt (nam de 47
poſterioribus non ambigendum) quæ Iuriſconſultis proponam, qui videant, an hi ad ſacra licitè promoueri poſſint, cùm ad multa ejus vitij cauſſa non ſufficiant, ad quæ ſufficere debet promouendus; videant etiam, an ad officia publica exercenda admitti debeãt, cùm in officiis publicis & prudentia, & rerum exquiſita memoria opus ſit; tandemque determinent, an hi ad teſtimonium dicendum apti ſint; quomodò enim apti eſſent, qui vel nullo modo, vel difficulter admodum eorum, quæ viderint, aut audierint, recorden- 48
tur? qua de re cùm ſenes huic maximè vitio obnoxij ſint, animaduertant illi, quam cautè ſenes ad teſtimonium dicendum admittantur, eorum præſertim, quæ à multo tempore citrà præterierunt. Portò, cùm de obliuione verba fecerimus, diſcutiamus Iuriſconſultorum quæſtionem illam, qua inquirunt, quanto tempore inducatur obliuio, in quo puncto, licet nonnulli 49
apud Menoch. *vbi ſup.* conati ſint definire terminum obliuionis, incaſſum tamen illos elaboraſſe manifeſtum eſt; & ratio eſt, quia permulta ſunt, quæ homi- 50
nes magis, & minùs obliuioſos efficiunt, nempe temperatura corporis, & præcipuè capitis ſecundùm poſteriora, ſexus, ætas, partium conſtitutio, vitæ qualitas, & inſtitutio, ipſius memoriæ exercitatio, & alia hujuſmodi: patet enim quoad ſexum, exempli gratia, mulieres magis eſſe obliuioſas, quam viros, vt notat *id. Menoch. ibid. num. 3.* quod ob humidiorem il- 51
larum temperaturam, quæ fluida eſt, & minùs retinere apta, euenire exiſtimandum: ergò faciliùs inducetur obliuio in fœmina, quàm in viro. Quoad ætatem jam notum eſt, ſenibus minimam eſſe rerum memo- 52
riam; in hanc enim primum ſenectus incurrit, teſte experientia, & Seneca adnotante *in præfat. lib. Declam.* & ante illum *Ariſt. lib. de Memor. & Remin. capite 2.* Sed ad hæc, qui plura deſiderat, legat *Maſc. de Prob. Conc. 1122. Volum. 3.* quoad temperaturam magis me- 53
moratiui ſunt ſiccam habentes, minùs humidam. *Ariſt. vbi proxime, & Auerr. ibid. cap. vlt.* vndè eſt, quòd vix, ac ne vix quidem fieri poteſt, vt homines ſimul judicio, & memoria valeant. *Plato in Theateto. Foreſt.* 54
lib. 10. Obſ. 10. in Schol. & ex Iuriſconſultis *Caual. in præfat. ad pract. quæſt. com. num. 94.* quoad partium conformationem ij, qui ſuperiora majora habent, minùs 55
memoria valent, teſte Ariſt. *vbi ſuprà.* deniquè quoad vitæ qualitatem, qui negotiis vacant, facilè obliuioſi 56
ſunt, eodem Menochio teſte, *vbi ſup. caſu eodem, numero quarto.* Obliuio ergò faciliùs, & difficiliùs induci poteſt, pro harum, ac ſimilium rerum diuerſitate, quibus accedit facti, & rei conditio, cùm egregia facta, ac res magnæ in obliuionem de facili ire non pręſumantur. *Id. Menoch. ibid. numero ſexto.* & obliuio 57
faciliùs inducitur in facto alieno. *Verall. deciſ. 279. numero ſeptimo parte tertia.* quamobrem prudenter determinat idem Menochius, id quæſtionis Iudicis ar- 58
bitrio remitti, qui tamen, & hæc, & alia multa in conſiderationem reuocet neceſſe eſt.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & ſurdi inter fatuos rectè non comprehenduntur.*
2 *Muti, & ſurdi à natiuitate à cæteris ſanæ mentis hominibus non differunt.*
3 *Surdi à natiuit etiam muti. cauſam vide nu. 5. 6. & 7.*
4 *Mutus à natiuitate nullus audit.*
8 *Muti, & ſurdi ſimul à natiuitate in prudentia, & mentis vigore deficiunt.*
9 *Muti, & ſurdi à natiuitate alij aliis mente magis, & judicio pollent.*
10 *Mutus ſimul, & ſurdus à natiuitate, infanti & furioſo æquiparatur.*
11 *Muti, & ſurdi, qui nutibus intelligunt, non carent prudentia. declara vt ibid.*
12 *Muti, & ſurdi furioſo cur æquiparentur.*
13 *Pueri etiamſi audiant, non loquuntur.*
14 *Puer ſi nullum loquentem vnquam audiret, apto tamen tempore ſuo modo loqueretur.*
15 *Non eſt neceſſe, bene audientem loqui.*
16 *Intellectus humanus indies perficitur.*
17 *Intellectus imperfectio in muto, & ſurdo eſt irreparabilis.*
18 *Mutus, & ſurdus idem reſpectu diuerſa ætatis majorem, & minorem Intellectum habet.*
20 *Muti, & ſurdi ab omnibus actibus prohibentur, à quibus prohibentur furioſi.*
21 *Muti, & ſurdi teſtari non permittuntur. Amplia vt num. ſeq.*
23 *Muti, & ſurdi matrimonium contrahere non poſſunt.*
24 *Muti, & ſurdi religionem ingredi non permittuntur. contrarium num. ſeq.*
26 *Muti, & ſurdi non poſſunt matrim. vires aſſequi.*
27 *Muti & ſurdi æquiparantur brutis.*
28 *Contrahens debet cognoſcere finem contractus.*
29 *Non contrahit, niſi volens.*

30 *Non cognito ſine, ex electione agere quis non dicitur.*
31 *Cur à matrimonio prohibendi muti, & ſurdi.*
32 *Muti ſolum, aut ſurdi ſolum an ad omnia habiles.*
33 *In his, qui ex accidenti loquelam amiſerunt, nullum eſt impedimentum quoad actiones celebrandas. Limita, vt num. ſeq.*
35 *Auditus eſt porta mentis.*

De Mutis & Surdis.

QVÆSTIO VIII.

DE Mutis & Surdis peculiaris conſideratio inſtituenda eſt; neque enim ſub amentium, aut fatuorum numero videtur, nos illos rectè compre-
1 hendere poſſe, neque tamen ſano judicio illos eſſe verè affirmari poteſt. Loquimur autem pro nunc de mutis & ſurdis, qui à natiuitate tales exiſtunt, de cæteris namque injuria dubitatur; nihil enim differen-
2 tiæ ponendum exiſtimauerim (ſi modo pauxillum quid excipias, vt in hujus Quæſtionis calce habes) inter illos, & eos, qui & ſanæ mentis ſunt, & bene audiunt, & loquuntur.

3 Cæterum illud notum cuique eſt, ſurdos à natiuitate, mutos ſimul exiſtere; ego vero mutum à natiui-
4 tate auderi nunquam comperi, ita vt vice verſa, qui mutus à natiuitate eſt, is ſimul & ſurdus exiſtat; & facit pro mea ſententia *l. Diſcretus. §. ſin autem. C. de Teſt. & Gloſ. ibi in verb. Raro.* Vtriuſque autem cauſſam ex defectu neruorum vtrique ſenſui communium originem habere credendum, vt exiſtimat *And. Laur. Anat.*
5 *lib. 11. quæſt. 11.* reprobata cauſſa ab aliis adducta, ni-
6 mirum, quod ſurdi etiam muti ſint, quia idioma & loquelam addiſcere non poſſunt. Licet ſi concedatur alia ſurditatis à natiuitate cauſſa, de qua *Hier. Fabri. de org. Audit. par. 1. cap. 4.* videtur poſſe habere locum ſolummodo communis hæc cauſſa ab aliis adducta;
7 eſt autem cauſſa, de qua ille, tunica quædam craſſior ante membranam, quam tympanum vocant, in aure adnata; ſed fortaſſe hæc ſurditas non impedit loquelam. Quamobrem non valde miratus ſum id, quod narrat *Valleſ. lib. de ſacr. Phil. cap. 3.* De Monacho illo amico ſuo, qui ſurdos à natiuitate loqui docebat; non enim credo, id in omnibus ſurdis potuiſſe ſuccedere, ſed in his, de quibus Fabritius.

8 In dubium autem minime reuocandum eſt, quod, licet muti & ſurdi à natiuitate omnes in prudentia, & mentis vigore deficiant, tamen ſint inter illos, qui majori, aut minori judicio, prudentia, & men-
9 tis vigore affluant, vt tenet ex Iuriſconſultis *Bart. de teſt. nu. 93.* ſed vniuerſaliter loquendo iidem Iuriſconſulti, vt *Bart. ibid. nu. 97. Cujac. in notat. ad Inſtin. Inſtit. tit. de Teſt. ord. Tom. 1. Vantius de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. inhabilit. num. 25. Farinac. pract. crimin. par. 2. tom. 1. quæſt. 98. lib. 3. num. 195.* abſolute volunt, mutum ſimul & ſurdum à natiuitate, infanti & fu-
10 rioſo æquiparari, & abſentium loco haberi. Diſtinctio vero aliquorum, quod non careant prudentia, qui nutibus intelligunt, *Bart. de teſt. num. 97.* non intel-
11 ligenda de prudentia ſufficienti, ac tali, vt illos habiles reddat ad omnia, ſed ad aliqua minoris mo-
12 menti. Non ſine euidenti vero ratione, furioſo æquiparantur, quæ duplex eſt, vna ſenſata, altera Phyſica. Senſata eſt defectus neruorum, ex quo impediuntur & in audiendo, & in loquendo; hic autem defectus ſupponit defectum cerebri, quod eſt Intellectus inſtrumentum, vnde abſque dubio intellectio deprauatur, vt in furioſis & amentibus euenit.

Quod enim hic neruorum defectus vera cauſſa ſit vtriuſque vitij, non autem quod ex impedimento 13
auditus auferatur locutio, demonſtrant ipſi tenelli pueri, qui cum exquiſitiſſimè audiant, tamen non loquuntur, quod illis impedimento ſit neruorum mollities loquelæ inſeruientium, qui ad vocem dearticulandam moueri ob eam mollitiem non ſunt apti,
& è contra ſi bene audientem puerum nullum lo- 14
quentem audire permittas, quouſque ex ſe vocem dearticulare, ac loqui poſſit, tamen loquetur grandior factus ſuo modo; fabulas enim puto, quas aliqui narrant, locuturum hac, aut illa lingua; & quod narrat *Herodotus in Euterpe in prin.* de duobus pueris, loqui minimè doctis, qui ex ſe Phrygice locuti ſint. Non ergo neceſſe eſt, vt qui bene audit, etiam loquatur, neque e contra, qui loqui neminem audit, non loquatur, quia loqui diſcere non poſſit.

Alteram cauſſam, quæ phyſica eſt, eam puto, 16
quòd Intellectus humanus indies perficitur, & cum ex ſe rudis exiſtat, & non niſi conſuetudine, & diſciplina, quæ ex auditu habetur, perfici poſſit, hinc eſt, quòd auditus priuatio Intellectum rudiorem efficit, ſi naturalis ſit, prohibens nè erudiri poſſit.

Notandum verò, quòd imperfectio hæc Intelle- 17
ctus in mutis, & ſurdis à natiuitate omninò irreparabilis eſt, neque vllo in tempore ſperari poteſt, illos ſaniorem mentem aſſecuturos, & licet reſpectu diuerſarum ætatum dici poſſint habere majorem, & minorem Intellectum, ita vt nonnulla locum habere debeant in illis, cum in ætate minori ſunt, quæ fortaſſè non habebunt locum, cum in ætate procedunt; tamen in omnibus, vt infantes, & furioſi exiſtimandi, vt ſuprà dixi; neque enim tanta eſt perfectio Intellectus, quàm ex ætate acquirunt, vt ad aliquid ſuf- 19
ficere poſſint.

Cùm ergò adeò irreparabilis ſit imperfectio eorum Intellectus; quemadmodum infantes & pueri, quouſque in ea ætate ſunt, & furioſi, quouſque in furore perſiſtunt, ab omnibus actibus prohibentur, non aliter de mutis, & ſurdis ſentiendum. *l. Diſcretus. C. de Teſtament. &c.* & ſpecialiter teſtari non 20
permittuntur, vt habetur in eadem *l. & l. Qui in po-* 21
teſtate. §. ſurdus. ff. de Teſtam. & qui Teſtam. fac. poſſ. Dec. in citata l. Diſcretis, num. 1. Nepos à Montalb. 22
excep. artic. 20. num. 10. quod ampliant Doctores, vt procedat etiam in teſtamento ad pias cauſſas. *Bald. in l. 1. in 2. col. C. de Sacroſ. Eccleſ. in repetit.* neque matrimonium contrahere poſſunt. *Abb. in cap. Cum apud. num. 6. de ſponſ. Iaſ. in l. Mutum. ff. de ac-* 23
quir. hæred. num. 4. & multò minus Religionem in- 24
gredi. *Brunell. de matrim. & ſponſ. concluſ. 14. num.* 25
6 & alij apud ipſum; ipſe tamen contrarium tenet *ibidem num. 8.* operoſum videtur tamen ejus ſententiam tueri, cùm tales (etiam ex iis, qui viuaciori natura ſunt, & quadam prudentia præditi) ex-
ceptarudi, ac craſſa rerum intelligentia, quam à na- 26
tura habent, non poſſint matrimonij vires aſſequi, 27
ac illius ſacramenti finem, & inſtitutum filiorum, ſcilicet procreationem ad Dei gloriam. Natura autem per ſe hoc non dictat, niſi implicitè, ſed tantummodo delectationem ex coitu, & ſeminis expulſio-
ne; & idcircò bruta, quibus quoad intelligentiam 28
hi affines ſunt, non alio fine coeunt, niſi vt ſemen excernant, veluti quoque mingunt, & egerunt, ab vrinæ, & fæcum quantitate exſtimulata, vt docet *Gal. 6. de loc. aff. cap. 5. claſſ. 4.* cùm verò ex mea ſententia contrahens matrimonium, ſeu quicquid aliud, cognoſcere debeat verum, ac realem finem ejus actus, vel contractus; hi autem hunc finem non cognoſcant,

scant, sed alium fictum, qui à Natura illis insinuatur; non video quomodo permitti debeant matrimonium contrahere: neque enim nisi volens quis
29 contrahit, ac deficiente voluntate cessat assentus,
30 non cognito autem fine, non potest dici, quem ex electione, & voluntariè agere; casu ergo hic contrahet, cum ejus actus fine careat. Præterquam quod non solùm, quia matrimonij finem non intelligunt, ab eo abstinere debent muti,& surdi à natiui-
31 tate, sed etiam Reipublicæ bono, quia periculum est, illos filios sibi similes progignere, Reipublicæ autem expedit, sanos, & vndequaque perfectos homines nasci, non tam insigniter oblæsos. Et licet *Sanchez lib. 1. de Matrim. disp. 8. num. 12.* contrariam tueatur sententiam; præsertim quia difficile est, & durissimum, compellere tales, vt continenter viuant; tamen videndum, an matrimonium exittere possit ex parte ejus, qui finem matrimonij non cognoscit. Præter hæc autem repelluntur à testificando, vt per *Mascard. de probat. conclus. 1358. num. 24. vol. 3.*

32 Iam verò de cæteris mutis & surdis hæsitare quis posset, an ad omnia habiles existimandi; ac primum
33 de mutis tantummodò, qui ex accidenti loquelam amiserunt, ego in nulla te jure dubitari existimo, idemque sentit eadem *l. Discretis. §. Vbi autem*; quia mutitas non impedit illos, quin minus ad ea omnia sufficiant, ad quæ cæteri homines sufficere possunt. Ita in terminis donationis voluit *text. in l. qui id, quod. §. Mutus. ff. de donationibus. & ibi Cilos.* quam adducit *Maranta in suu sing. in ver. Mutus.* Vnum tamen casum excipias, nimirum quando mutitas ex
34 cerebri vitio enenit, hæc enim semper adjunctam habet quamdam facuitatem, & Intellectus diminutionem, aut saltem Ignorantiam, cautiùs ergò cum his agendum.

De surdis autem dubitandi occasionem præbet Philosophi dictum, ex quo repetit *Valescus lib. 2. Philon. cap. 50.* Auditum scilicet esse portam mentis; itaque vix consummata surditas absque mentis, & Intellectus diminutione contingere videtur. Ego in hominibus rudis ingenij, ac vilis conditionis ex surditate consummata multùm pati Intellectum existimo; in cæteris autem, quòd mente ante surditatem maximè constiterint. licet ex surditate dehinc lædatur, non adeò lædi dicerem, vt ex ea causa quicquam illis interdicere oporteat, fauet eadem *l. Discretis, ibid.*

SVMMARIVM.

1 *Melancholicorum major, quàm cæterorum insaniantium copia.*
2 *Melancholici qui.*
3 *Melancholici à furentibus,& Maniacis distinguuntur.*
4 *Furor, & Melancholia idem non sunt.*
5 *Furor, & Melancholia habent inter se congruentiam.*
6 *Melancholia à Latinis Furor appellatur ex Cicerone.*
7 *Quid interfit inter Melancholicos, & Furentes.*
8 *Melancholia quid.*
9 *Vera differentia inter Melancholicos, & Furentes.*
10 *Melancholia à naturali humore melancholico fit, Furor à non naturali.*
11 *In Melancholia quies, in Furore inquies, & num. 16.*
12 *Nulla est differentia inter Melancholiam, & Furorem ab actione lasa.*
13 *Melancholici nomen apud Iurisconsultos vix in vsu. Zacc. qu. Med. leg.*
14 *Eadem in l. 2. ff. de Ædil. edict. notantur.*
15 *Eadem differentia est inter furiosum, & mentecaptum, quæ inter furiosum, & melancholicum.*
17 *Melancholici plures circà vnam rem tantùm insaniunt.*
18 *An omnia in omnibus Melancholicis eodem modo procedant.*
19 *Cur ratione non constantes à negotiis gerendis eliminentur.*
20 *Quilibet homo suas habet hæreses.*
21 *Omnes dementes vno modo tractandi.*
22 *In Melancholicis semper timor, & suspicio.*
23 *Melancholici in vna re insanientes, an ad testandum, & testificandum admittendi.*
24 *In melancholicis quoad matrimonium, quid dicendum.*
25 *In testificando quid.*
26 *A testamento conficiendo non excludi.*
27 *Respectu diuersi temporis morbi, Melancholici ad nonnulla admitti, vel non admitti debent.*
28 *Melancholici sunt nonnulli, absque eo, quod insaniant.*

De Melancholicis.

QVÆSTIO IX.

SEd jam de verè amentibus sermo instituendus est, ac primo loco ipse offerunt Melancholici, quo-
1 rum major, quàm cæterorum omnium copia est, & numerus penè infinitus, infinitaque diuersitas insaniendi juxta diuersitatem eorum, ad quæ temperatura, institutio, consuetudo, ab extra aduenientia,& alia mille hominem inclinare cogunt, vt *Prosper Alpinus de Medic. Method. lib. 10. cap. 11.* testatur.
2 Vocamus autem Melancholicos hic eos, qui ex naturalis Melancholiæ, quam & atram bilem vocant, vitio insaniunt. *Fracastor. lib. 2. de Intellect.* & dico ex vitio naturalis Melancholiæ, quia ij, qui ex non naturalis Melancholiæ turgentia dementiunt, nimirum ex atra bile, quæ per assationem aliorum humorum fit, aliis nominibus veniunt insigniendi, vt posthac videbimus.

Distinguuntur verò Melancholici, Iurisconsultis
3 Mentecapti dicti, à Furentibus, & Maniacis, quia in quiete sunt, timidi, ac mœrentes, Furiosi verò in perpetuo motu audaces,ac præcipites. §. *Præterea Inst. quibus non est permiss. fac. testam.* & Doctores *in l. Furiosum. C. de his, qui testam. fac. poss.* & ex Medicis Practici omnes *lib. 1. in capp. proprius.* at licet ita verè
4 sit, quòd realiter Furiosi, & Melancholici, & con-
5 sequenter Furor, & Melancholia idem non sint, tamen habent tantam inter se cognationem hæc nomina, vt Hippocrates plures iis indifferenter vtatur, & vnum pro alio accipiat, vt testantur *Heller. Comm. 6. Aphor. 53. Altomar. de med. hum. corp. morb. cap. 8. & Forest. lib. 10. Obseruat. 20. in Schol.* immò ex hoc factum est, vt testatur *Prosper Alpinus vbi supra cap. 10.* quòd multi celebres Medici vnam speciem sub alia comprehenderint, & vno eodemque capite de ambabus verba fecerint, inter quos citat ille Aretæum, Aurelianum, Paulum; quamobrem immeritò accusatur Cicero à *Mercurial. lib. 1. suæ pract. cap. 16.* quod 3. *Tusc. Quæst.* dixerit, Melancholiam à Latinis appellari furorem, quem lo-
6 cum ex Iurisconsultis refert *Budæus in annotationibus in Pand. l. 2. ff. de Ædil. edict.*

Cæterum idem Mercurialis ibidem inter Melancholicos, & Maniacos, seu Furentes eam differen-

tiam intercedere volebat, quòd in Melancholicis lædatur tantummodò Imaginatio, in Furentibus etiam ratio; quin immò Fernelium reprehendit, vt qui *Pathelog. lib. 5. cap. 6.* voluerit, Melancholiam esse mentis alienationem; vult enim Mercurialis mentem in Melancholia non lædi. Mihi tamen majori in culpa esse ipse Mercurialis videtur, qui cùm quæreret differentiam inter hos duos affectus, vel nullam attulit, vel nullius momenti, etiam ipsomet Iudice: nam cùm in vno ponat lædi imaginationem, in alio rationem, mox ipsemet in vtraque lædi rationem determinat, quod de mania non controuertitur, de Melancholia verò dicebat ipse, quòd semper in ea putat lædi mentem, licet læsio ab imaginatione incipiat, ergò nulla est profectò hęc differentia ab ipso allata, quia inueteratam saltem Melancholiam à furore per eam secernere non licet.

9 Vera differentia à causa hos morbos excitante sumenda est, & ab accidentibus illos subsequentibus, à causa, quia, vt dixi, Melancholia à naturali
10 humore, qui Melancholia vocatur, excitari solet, Mania, seu Furor à non naturali, abea quippe, quę
11 ex superaslatione cujuslibet humoris etiam ipsius atræ bilis generatur. Ab accidentibus, quia in Melancholia, vt suprà repetitum est, semper quies est, & mœstitia, in furore inquies, motus inordinatus, clamor, ira, audacia, tumultus; ab actione vero læsa
12 nulla sumi posse videtur differentia, quia in vtraque eandem actionem lædi contingit, licet diuersitas penes modum læsionis existat.

13 Porrò Melancholici nomen apud Iurisconsultos in vsu minimè est, nisi de ratò. *Baldus tantum in l. 2.*
14 *ff. de Ædil. edict.* tradit, ibi Melancholicos accipi pro iis, qui Melancholiæ morbo laborantes insaniunt, sed malè, vt ibi dicam. Pro Melancholico vtuntur illi, nomine mentecapti (licet mentecaptum pluribus modis dici tradant. *Dec. in l. Humanitatis. C. de Impuber. & aliis subst. num. 1.*) & idcircò inter furiosum, & mentecaptum eandem il-
15 li ponunt differentiam, quam nos inter Melancho-
16 licum, & Furiosum, seu maniacum, cùm furiosum rabie quadam animi agitari dicant, mentecaptum in quiete esse, nullaque extrinsecùs signa non sanæ mentis ostendere. *Glos. in §. Præterea Inst. quibus non est permiss. fac. testamen. Bald. in l. Furiosi. C. de Nupt. & in l. Sed & milites. §. jam autem. ff. de excusat. tut. Alexand. consil. 54. num. 2. volum. 1. Ias. in l. soluto matrimon. §. voluntatem autem. ff. solut. matrim. num 11. Dec. in l. Furios. ff. de his, qui testam. fac. poss. num. 1. & 3. Fabian. de Mon. S. Sau. de empt. & vend. quæst. 4. quæsit. 22. num. 23. Menoch. consil. 82. num. 195. volum. 1. Mascard. de probation. conclus. 145. num. 1. volum. 2. Rota in Vlixbonen. professionis in nouiss. decis. 107. num. 1. & 2. par. 2.*

Sed circà Melancholicos maximum, ac multæ speculationis dubium pro Iuristis occurrit; nam, vt
17 aliàs hic dictum est, sunt ex Melancholicis plures, qui circà vnam tantummodò rem insaniunt, circà quam firmam habent, & falsam opinionem, existimantes illam esse, si non sit, vel è contra, vel alio modo, quàm verè sit, qua falsa opinione excepta, in cæteris optimè, & appositè & discurrunt, & operantur, ac negotia sua cum omni circumspectione, & prudentia gerunt, vitia fugere, bona sequi satis cognoscunt, & in summa, si eam peculiaris illius opinionis falsitatem excipias, nihil omninò ab homine sanæ mentis differunt, & aduerte, me non transcendere, quando dico rationem lædi circa vnam tantummodò rem, dicentem, rationem esse læsam, imaginationem verò non; sed dicere me ipsam rationem malè ratiocinari circa hoc, Venè autem circa illud, hoc dico, quia *Sanchez de Matrimonio lib. 1. disp. quæst. 23.* proponens hoc dubium videtur mihi in hoc vitium incidisse, quærens enim, an homo in pluribus rebus, vel cæteris omnibus rationis possit esse particeps, in vna verò, aut altera ejusdem rationis expers, deindè transcendit dicens, posse in vno lædi imaginationem, non læsa ratione. Præter exemplum igitur, quod ex Horatio retuli de nobili illo Argiuo, & mille alia ab auctoribus relata, adducam etiam ex propria experientia aliquid: Vidi, præter cæteros, Presbyterum, & moribus laudabilem, & non aspernandæ doctrinæ, qui ex Hypochondriorum vitio delirabat, putans se animam agere, & modico interjecto tempore expiraturum. Ob hunc mentis errorem hic interdum in terra stragulo substrato, tanquam mortuus iacebat, facibus circum se accensis; comedebat tamen, discurrebat, negotia sua gerebat, ad cætera omnia benè se habebat.

In similibus ergò casibus mirum in modum dubi-18 tari potest, an ea omnia procedere debeant, quæ in cæteris insanientibus procedunt, qui in omnibus errare solent, & nulla in re ratione vti: nam controuerti vna ex parte non potest, hos inter mentecaptos esse recensendos, & omnia pariter in illis, vt in mentecaptis cæteris locum habere debere. Alia autem ex parte contrarium videretur asseuerandum, & idcircò non omnia debere habere locum in his, quæ in cæteris insanientibus locũ habent: potissima enim causa, immò sola causa, ob quam, qui ratione non 19 constant, à negotiis gerendis eliminantur, ea est, quia carent ea prudentia, quæ in negotiorum actione requiritur, vnde facilè errare possent, immò de facto errant, vt exempli gratia prohibentur à testandi actione, quia non præsumitur, illos ita de suis bonis disponere posse, prout deceret, vnde bona sua absq; causa conuenienti relinquent, quibus non debent, ea adimentes iis, ad quos juridicè pertinebant.

In hujusmodi autem Melancholicis, de quibus ad præsens dubitamus, ea prudentia minimè desideratur, quia si permittantur testari, contrahere, & alia id genus agere, omnia rectè, & vt deceret, disponent, quia supponimus, in his rationem non nisi circà particulare quoddam errare. Quibus etiam illud addam (quod mirum videri legentibus poterit, cùm tamen fortasse res non aliter se habeat) quòd si ob errorem peculiaris alicujus opinionis, hi pro mentecaptis judicandi, & idcircò, vt tales à multis ciuilibus actibus prohibendi, timeo, ne penè omnes homines ob eandem causam inter dementes com- 20 prehendi debeant; nam quis hominum est, qui non habeat suas hæreses, à quibus eum auellere ne cæterorum quidem vniuersorum hominum conatus sufficeret? quamobrem jure cum Horatio lib. 2. Sat. 3. affirmare licet, quod

Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.

& lege obsecro ad hanc rem lepidissimam illam Horatij Satyram.

Sed his non obstantibus, cùm in cæteris hominibus ea insania naturalis existat, in his autem à morbo, dicendum videtur, jure hujusmodi dementes, vt cæteri omnes, abstrahi debere ab omnibus rebus 21 gerendis, in quibus sana mens requiritur; & ratio est, quia licet de facto Melancholicus circà vnum quid peculiariter deliret, tamen de momento in

momen-

momentum circa ea ipſa, de quibus ad præſens prudenter ſe gerit, paratus eſt inſanire, qui mentem ſanam non habet, ita vt horum prudentiæ minimè fidendum ſit, cùm eorum ſpiritus Intellectioni inſeruientes à naturali ſtatu iam deſciuerint, & in perpetuo motu, & perturbatione ſint, ex quo facillimè euenit, vt id ipſum, quod modo menti offertur prout verè eſt, paulò poſt ſub falſa imagine repræſentetur, & prout non eſt; cauſſa autem, cur nunniſi circa vnum quid delicare videantur, ea eſt, quia intenta imaginatio, & aſſidua præſentatio falſi illius phantaſmatis ipſi intellectui indelinenter ſit.

22 Adjiciendum his, quòd in Melancholicis reperitur ſemper timor, & ſuſpicio, ex quibus major ſit perturbatio ſpirituum, vt teſtatur *Foreſt. lib.* 10. *Obſerv.* 19. ex ea autem perturbatione mentem in illis facilè errare poſſe, manifeſtum eſt.

23 His non obſtantibus dubitari adhúc poſſet, an ad teſtamentum conficiendum, ad teſtimonium dicendum, & ad matrimonium contrahendum admitti poſſint. & quoad matrimonium fortaſſe incaſſum
24 dubitatur, quia manifeſtum eſt ſufficere in iis prudentiam ad hoc, & fauere poteſt etiam, quòd tales ex matrimonij conſuetudine interdum melioris mentis fiunt, & aliquandò etiam in totum ſanantur.

25 A teſtimonio verò dicendo videant obſecro Legumperiti, an eliminari debeant, non ex eo ſolùm, quòd, vt alias dixi, rarò contingit lædi rationem abſque læſione memoriæ, ſed etiam ex eo, quòd tam fixa eſt in iis imaginatio, & circa obiecta phantaſmata tam frequens, & indeſinens ratiocinatio, ſeu potiùs deliratio, vt etiam quoad exteriores ſenſus decipiantur, neque ſano modo, &, vt decet, illis vtantur, quia vnum quid pro alio & vident, & audiunt, aut quouis ſenſu percipiunt, quemadmodum iis quoque euenire ſolet, qui cum ſani ſint, circa aliquid intentiùs meditandum occupati, quoad externos ſenſus decipiuntur, vt clariùs ſuprà dixi.

26 Videant etiam iidem Iuriſconſulti, an eæ ipſæ cauſſæ ſufficientes ſint ad excludendos huiuſmodi inſanos à teſtamento conficiendo; quibus addi poteſt, quòd cùm teſtamentum vt plurimum in infirmitatibus conficiatur, & in iis abundet in cerebro humor Melancholicus, facilè ex noui morbi occaſione hic humor agitatus, poteſt multò magis, quàm antè fecerit, mentem turbare, & rationem facilius ergo ex hoc permitti id poſſet his extrà alium morbum conſtituris, ſi modò conſummata, & deplorata inſania non laborent; quò magis enim inueteratur morbus, eò magis intenditur, & conſequenter eò magis indies lædi mentem neceſſe eſt.

Aduertendum tamen hic, quòd Melancholici reſ
27 pectu diuerſitatis temporis ipſius morbi, ad nonnulla admitti poſſent, aut ab aliis repelli; nam conſtat quoſdam eſſe quidem Melancholicos, hoc eſt Me-
28 lancholiæ morbo tentari, & tamen non inſanire, vt tradit *Foreſt. Obſer. lib.* 10. ſed tantummodò quæ-dam phantaſmata pati, ex quibus terrentur, affliguntur, gaudio afficiuntur, aut alio quodam animi affectu tentantur; quod profectò omnibus Melancholicis commune eſſe ſolet, antequam in morbo confirmentur; at in his ratio adhuc omninò non concidit, & idcircò hi, (ſi pauca quædam demas, vt publici officij adminiſtrationem, promotionem ad ſacra, & huiuſmodi) ad omnia viderentur admitti poſſe, ad quæ admittitur quiuis ſanæ mentis homo. Vbi autem morbus iam confirmatus eſt, & Ratio Imaginationis iam errorem non cognoſcit, tunc pro inſanis habendi, & procedendum in illis, vt ſuprà dictum eſt, nulla conſideratione, vel ſaltem modica habita, an circa plura, vel circa particularia quædam inſaniant.

SVMMARIVM.

1 *Amantes inter inſanos connumerantur.*
2 *Amor eſt ſolliciſudo melancholica.*
3 *Amor peruertit iudicium.*
4 *Amor quid ex Huchero.*
5 *Amor eſt deſiderium pulchritudinis. & num.* 27.
6 *Amor eſt cupiditas formæ.*
7 *Cuiuſnam partis paſſio ſit Amor.*
8 *Amor connumeratur inter cerebri affectus à Medicis*
9 *Amor eſt paſſio cordis.*
10 *Spes amorem, & deſiderium rei cognitæ excitat.*
11 *Amor eſt motus concupiſcibilis.*
12 *Amor originatur ab hepate.*
13 *Deſiderare pertinet ad concupiſcibilem.*
14 *Amor ſedem figit in cerebro.*
15 *In Amore compatitur Cor.*
16 *Amor an rectè inter inſanias connumeretur.*
17 *Amor hominem ex rudi perſpicacem, ex indocto doctum facit.*
18 *Omnis amor honeſtus, & omnis amans iuſtus.*
19 *Amor lætitiam affert.*
20 *Amor omnes ſenſus acuit.*
21 *Amor externos ſenſus perficit.*
22 *Amor duplex eſt.*
23 *Amor non eſt Deus, ſed affectus omnium perniciosiſſimus.*
24 *In amore perit prudentia.*
25 *Amor cupiditas abſque ratione.*
26 *Amoris obiectum triplex.*
28 *Amans finem ſui deſiderij non cognoſcit.*
29 *Amor voluntatem ſibi ſubjectam facit.*
30 *Amor eſt affectus voluntarius.*
31 *Nemo amat inuitus.*
32 *Prudentia exturbatio etiam in honeſto amore reperitur.*
33 *Amor externos ſenſus corrumpit.*
34 *Amor cæcus.*
35 *Quiſquis amat hallucinatur, & cæcuit in eo, quod amat.*
36 *Senſus ille in Amore primum læditur, per quem ipſe Amor excitatur.*
37 *Amans auditus ſenſum amittit.*
38 *Amor guſtum depranat.*
39 *Amans dormienti ſimilis.*
40 *Amans in alio corpore viuit.*
41 *Amans viuendo moritur.*
42 *Amans in bruti naturam degenerat.*
43 *Amor præ cæteris inſaniis à ratione elongatur.*
44 *Ex mulieris pulchritudine præſumitur Amor.*
45 *Amoris ſigna ex Medicis.*
46 *Amor inducit maciem in vniuerſo corpore, præterquam in oculis.*
47 *Amor ex actibus externis colligitur.*
48 *In amantibus omnia locum habent, quæ in amentibus.*
49 *Amans furioſo aquiparatur à Iuriſconſultis.*
50 *Amor paſſio vehementiſſima.*
51 *Amoris cauſſa delinquens mitius punitur.*
52 *Mulier ſi propter amorem ſui copiam amanti fecerit, infamis non redditur.*
53 *Amans à rebus gerendis eliminatur.*
54 *Amans eſt prodigo ſimilis.*

De Amantibus.

QVÆSTIO X.

1 INter Inſanos & Melancholicos connumerantur
2 quoque Amantes: [*Barboſ. in cap. cum in iuuentute num. 5. de Præſumpt. Tiraq. de pœnis temperandis cap. 4. num. 1.*] Amor enim ſollicitudo eſt melancholica ſimilis Melancholiæ. *Iuicen. 1. 3. tract. 4. cap. 23. Gordon. in lil. lib. 2. cap. 20. Valeſc. lib. 1. Philon. cap.*
3 *11.* quia non aliter quam aliæ paſſiones quæuis Melancholicæ, Amor peruertit iudicium rationis, vt prædicti Medici cum aliis fatentur, & ex iuriſperitis *Bald. in l. 2. §. & cum placuiſſet. ff. de orig. Iur.* [*Barboſ. in cap. veniens ſub. num. 5. de ſponſ. & matrimon. Maſcard. de Probat. concluſ. 86. num. 20.*] apriſſimè autem definit hanc paſſionem *Hucher. lib. 4. de ſteril. cap. de*
4 *Philtris*. Amor, inquit, dicitur attrabiliaria, hoc eſt, Melancholica quædam animi deſipientis ægritudo, pulchritudinis alicuius imagine, & iniqua æſtimatio-
5 ne perciti, ac perturbati. Simpliciter verò apud Philoſophos. Amor dicitur eſſe deſiderium pulchritudinis. *Plat. in Conuiuio. in orat. Socrat. adductus à Tiraquell. de leg. Conn. leg. 1. Gloſ. 2. par. 2. num. 1. & idem Plato. in Phædro. & Leo Hebræus dial. 3. de Amor. in princ.*
6 Amorem eſſe cupiditatem formæ tradiderunt.

Ex quibus definitionibus ſatis quidem conſtat,
7 quidnam ſit Amor, ſed cuiuſnam partis paſſio exi-
8 ſtat, difficillimum forraſſe eſt determinare. Medici namque illum inter cerebri affectus adnumerant. *Paul. lib. 3. cap. 17. Anic. vbi ſupra*, & omnes practici in propriis capitibus; & ita eſſe commonſtrat facultas læſa in ipſo affectu, Ratiocinatio nimirum ex fixa imaginatione in re amata, vel, vt cæteris doctis placet, ipſa Imaginatio; tam Rationem autem, quàm Imaginationem ad cerebrum pertinere, non eſt, qui dubitet.

9 Quod verò Amor cordis paſſio ſit, vel vulgus ipſum exiſtimat, hinc hominum corda ab Amore vulnerati, & ſagittis confodi, & flammis exuri traditum. Teſtantur quoque multa, Amorem cordis paſſionem eſſe, nempe ſuſpiria, quamplurima & alij affectus cordis paſſionem ſubſequentes; quibus addo, ipſius affectus originem, quæ non alia eſt, quàm ſpes; nam ſpes amorem, & deſiderium rei cognitæ
10 excitare videtur. *Leo Hebræus vbi ſupra prope med.* ſpem autem ad iraſcibilem, & iraſcibilem ad cor pertinere manifeſtum eſt; à primo ergo ad vltimum Amor ad Cor ipſum pertinere videtur, quod & *Marſil. Ficinus in Plat. Conuiu. orat. 7. cap. 2.* teſtatur his verbis: *Cordis autem morbo eam propriè inſaniam fieri arbitramur, qua affliguntur ij, qui perdite amant*; idemque ſentit *Taurell. in comm. ad cap. 1. de Amore Arnald. Villan.*

Galenus tamen *4. de Plac. Hipp. & Plat. cap. 1 & 6*
11 *claſſ. 1.* voluit, Amorem eſſe motum concupiſcibilis facultatis, & ſic ad hepar pertinere; quod videntur etiam annuiſſe antiquiores, amantem effingentes ſub perſona Tityi, qui apud Inferos ab Apolline relegatus, ea pœna mulctatur, vt vultures ipſius hepar aſſiduè dilanient & diſcerpant, dilaniatum autem illud denuo renaſcatur, ac ſine intermiſſione ab iiſdem vulturibus dilaceretur. hanc Amoris imaginem nobis illi dederunt, teſte Lucret. lib. 3. de rer. nat. prope finem:

Sed Tityus nobis hic eſt, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atque exeſt anxius angor.

Quam fabulam ex *Homero Odyſſ. lib. 10.* ad hanc ipſam opinionem adſtruendam recitat *Gal. vbi ſupra cap. vlt. in fin.*

In tanto auctorum diſſenſu dicendum videtur, Amorem originari ab hepate ſecundum id, quod 12
Gal. docet, patet, quia deſiderium quoddam eſt, vt jam diximus, deſiderare verò concupiſcibilis facultatis paſſio eſt, cuius ſedem hepar eſſe conſtat, quod 13
quidem veritatem habet, vbi ſimplex deſiderium eſt, ſed poſtquam ex eo deſiderio Mens, & Ratio læſionem ſentiunt, in cerebro ſedem figere non controuertendum, & idcircò quatenus Amor naturalis 14
paſſio eſt, ad hepar pertinet, quatenus morboſa affectio, ad cerebrum, quia tunc tandem hæc paſſio præter naturam euadit, cum amans adeo imaginatione hæret circa amatum obiectum, vt ex ea tandem in rationis errorem labatur. Et tunc quidem compati in ea paſſione cor, quis non videt? non ſo- 15
lum quia, cum pars primariò patiens princeps ſit, cor illi conſentit, ſed quia ea eſt melancholici humoris natura, qui præcipuè vitæ ipſi, ac conſequenter cordi contrarius & inimicus eſt, vnde mœror & mœſtitia, & ſuſpiria multa, & anxietates, & alia ſymptomata ad vtramque facultatem, concupiſcibilem ſcilicet & iraſcibilem, pertinentia exoriuntur; conſequuntur enim hæc omnia ſymptomata ad quaſcunque melancholicas paſſiones, ex quarum numero Amor eſt.

Non deerit tamen dubitationi locus, ſi Amoris naturam intus & in cute quis inueſtigabit, an recte 16
Amor inter inſanias adnumeretur, quia & experientia, & mile doctorum hominum teſtimoniis conſtat, Amorem non ſolum Intellectui non obeſſe, ſed illum mirum in modum acuere, ipſumque ho- 17
minem elegantiorem, prudentiorem, & ex rudi & hebeti ſubtilem ac perſpicacem, & ex indocto doctum reddere. ad quod probandam ſatis ſint pro multis, quæ adduci poſſent, quæ Plato docet in Conuiuio, atque illa præcipuè quæ habentur in orat. Agath. in his verbis: *Hic Deus (Amor) Poëta eſt adeo ſapiens, vt alios quoque poëtas poſſit efficere, quilibet enim, licet antea rudis, Poëta euadit, cum primum Amor affflauerit; quin & honeſtiorem, &* 18
iuſtum hominem reddere apius eſt, quia omnis Amor honeſtus, & omnis Amans iuſtus, vt idem *Plato ibidem in orat. Socrat.* dicebat, & tantum abeſt, vt 19
Amor melancholiam pariat, vt potius lætitiam afferat, triſtitias ac mœrores aliis ex cauſſis enaſcentes ſolari ac lenire poſſit, curis quietem indicere, omnia læta facere, vt lepidiſſimè Plautus in Caſ. Act. 2. Scen. 3.

Omnibus rebus ego amorem credo, & niteribus nitidis anteuenire.
Nec potis quicquam commemorari, quod plus ſalis pluſque leporis hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot vtuntur condimentis,
Eos eo condimento vno non vtier, omnibus quod præſtat.
Nam vbi amor condimentum inerit, cuinis placiturum credo.
Neque ſalſum, neque ſuaue eſſe poteſt quicquam, vbi amor non admiſcetur.
Fel quod amarum eſt, id mel faciet: hominem ex triſti, lepidum & lenem.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui poſtquam amo Caſinam, magis initio munditiis munditiam antideo.

Præter-

20 Præterea Amor, & ſenſus omnes, & internos & externos acuit; & de internis præter ea, quæ ex Platone jam adduximus, maxime idem edocere poſſunt quæ Franc. Petrarcha in ſuis Lyricis non ſemel cecinit, atque illa præcipuè, quæ ſub Amoris ipſius perſona ſibimet objecit in illa Cant. quæ incipit:

Quell' antico mio dolce empio Signore.

ſt. 9. par. 2. cant. 7. in his carminibus:

Et per dir all' eſtremo il gran ſervigio
Da mill' atti honeſti l'ho ritratto,
Che mai per alcun patto
A lui piacer non poteo coſa vile,
Giovane ſchivo, & vergognoſo unquanco,
Et in penſier, poiche fatt' era inmortale
Di lei, ch'alto veſtigio
L'impreſſe al cuore, e ſece il ſuo ſimile;
Quant' hai del pellegrino, & del gentile
Di lei tiene, & da me, di cui ſi biaſma.

& quæ ibi ſequuntur; ac præter ea apud ipſum multa ſimilia, quæ otium habet legere poterit, præſertim in tribus illis cantionibus oculorum laudibus dicatis, & ſunt huiuſmodi rerum Poëtarum carmina re-
21 fertiſſima. Sentis etiam externos amor perficit, & acuit, in cuius rei teſtimonium præter quamplurima, quæ adduci poſſent, & quæ tum brevitatis cauſſa, tum etiam ne in nugis tempus conterere videar, relinquam, ſatis ſint duo carmina in Scanderbeid. cant. 18. ſt. 96.

Per virtù naturàl ſol l'occhio vede,
Et Amor ſà, che parla, ode, riſponde.

& faciunt etiam Plauti carmina illa in Milite Gloriot. Act. 4. ſc. 6.

PY. Neſcio ubi hic prope adeſt, quem expeto videre: olet profectò.
PY. Naſo pol am hac quidem videt plus, quàm oculis.

Hæc licet vera ſint, non tamen locum habent in
22 quocunque Amore, cum is duplex ſit, alter quippe rationalis, alius irrationabilis: ea verò, quæ ad bonum tendunt, de rationali intelligenda, cùm in poſteriori tantum abſit, vt ea verificentur; vt potiùs his contrariſſima cuncta eluceſcant: hic enim is affectus eſt, de quo Phocylid. carm. 182.

Non enim Amor Deus eſt, ſed affectus perniciosiſſimus animum.

23 is, de quo tot mala, tot facinora enarrantur, is, qui hominem omnibus bonis exſpoliat, omnibus è contra malis imbuit; amore enim hoc irretitus homo, omnibus, & internis, & externis ſenſibus orbatur, *Leo Hebræus dialog. 3. de Amor. in fin.* perit in illo omninò prudentia, depravatur ratio, confunditur memoria, ac denique intellectus ipſe ad occaſum vſque ægrotat: quin neque audit, neque videt, neque guſtat, neque tangit, neque olfacit amans ea, quæ ad ſuum bonum tendunt, quæ verò ad proprium malum, multò plus quàm par ſit, & audit, & videt, & guſtat, & tangit, & olfacit.

24 Perire verò prudentiam in Amante cuinam dubium eſt? quandò id quotidiana experientia commonſtrat, & Sapientes omnes atteſtantur, inter quorum teſtimonia notum eſt illud Heſiodi in Theogonia:

Domat in pectoribus animum, & prudens conſilium.

25 Sed & cum prudentia ipſa deperit ratio, nihil enim aliud hic affectus eſt, vt diximus ex *Plat. in Phædr. in princ.* quàm cupiditas abſque ratione; quin etiam & cunctas animi potentias, atque ipſius paſſiones Amor devaſtat, depravat, confundit, vt concinnè ſatis *Plaut. in Pœn. Act. 4. Scen. 2.* ſub perſona cujuſdam adoleſcentis annuebat:

Zaan. qu. Med. leg.
Credo ego Amorem primum apud homines carnificinam commentum;
Hanc de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines ſupero, atque antideo cruciabilitatibus.
Jactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor in Amoris vrna miſer;
Examinor, feror, diſſeror, diſtrahor, dirripior, ita
Nullam mentem animi habeo; ubi ſum, ibi non ſum, ubi non ſum, ibi eſt animus.
Ita mihi ingenia ſunt, quod habet, non habet iam id continuo;
Ita me Amor captum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur, quod dat, non dat; & ludit,
Modo quod ſuaſit diſſuadet, quod diſſuaſit jam eſſentat.

Sed vndè obſecro clariùs patere poteſt, amantem omnem intellectum, & prudentiam amittere, quàm ex ipſo Amoris affectu? cùm enim ipſius 26
Amoris objectum triplex tantummodò eſſe poſſit, (vt docebat *Plat. in Convin. in orat. Socr.*) Anima nimirum, corpus, & vox, patet, quod tribus tantummodò inſtrumentis hæc conſequi poſſumus; Amor 27
enim cum ſit pulchritudinis deſiderium, & pulchritudo in prædictis tantummodò rebus reperiatur, patet, quòd tota mente, totis oculis, ſolo auditu delectare poteſt, vt *idem Plat. ibid. & Leo Hebr. dial. 3. de Amore* ſtimant. Amans verò quia mente non 28
conſtat, finem ſuæ affectionis non cognoſcit, & idcircò, ſi quandò re amata potiatur, ſummo ſtudio, ac ardenti enixu quærit in amata id, quod inveniſſe ſe neſcit, vndè Lucret. lib. 4. de Rer. nat. prope finem:

---- Etenim potiundi tempore in ipſo
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec conſtat quid primùm oculis, manibuſque fruantur,
Quod petiere, premunt artè, facitumque dolorem
Corporis, & denteis inlidunt ſæpè labellis,
Oſculaque adfigunt, quia non eſt pura voluptas:
Et ſtimuli ſubſunt, qui inſtigant ladere id ipſum,
Quacumque'ſt, rabies unde illa germina ſurgunt,

& cætera vide apud ipſum. Piæ cunctis tamen deplorandum in amore eſt, quòd voluntatem ipſam 29
homini propriam, ac congenitam ſibi teruiſe, ſubjectamque eſſe cogat: licet enim Amor affectus voluntarius ſit, & omninò ex arbitrio amantium fluens, 30
vt teſtantur DD. *Leo Hebr. dialog. 1. in princ. Hucher. de ſterilit. cap. de Philtris*; cùm nemo amet inuitus, 31
quod teſtatur ex Iuriſconſultis *Paul. Grilland. de Sortileg. quæſt. 3. num.* 18. tamen poſtquam volens Amori ſubjectum ſe fecerit Amans, vix deinceps in ſua poteſtate eſt, (immò ne vix quidem, quia mentem amiſit) vt ſeſe ab eius vinculis extricare poſſit, vt *idem Leo ibidem* firmat, & lepidiſſimè cecinit Petrarcha in Lyricis par. 2. cant. 7.

Che vò cangiando il pelo
Nè cangiar poſſo l'oſtinata voglia,
Così in tutto mi ſpoglia
Di libertà queſto crudel, ch'io accuſo.

Et alibi:

Si poſſent' è il voler, che mi tranſporta
E la ragione è morta,
Che tenea'l freno, e contraſtar no'l pote.

Quod autem ſummæ admirationi eſſe poteſt, illud profecto eſt, quòd hæc prudentiæ, ac voluntatis exturbatio non modò in turpi, ac belluino amore 32
reperitur, ſed etiam, vt teſtatur *Leo Hebr. dial. 1.*

circa finem, in quocunque amore, etiam honeſto, ac perfecto locum habet.

Præter internos ſenſus, & operationes Intellectus,
33 amor, quod non minori admirationi eſt, etiam externos corrúpit. nam viſus ſenſu omninò expoliat, ad quod etiamſi incaſſum quærantur auctoritates, cùm
34 res per ſe notiſſima ſit, & ideirco Amor non nili oculis orbatus in picturis repreſentetur; tamen non omninò præter rem nonnulla ſapientium teſtimonia adducemus, & 1. illud *Plat. 4. de Leg. in princ.* Occæcatur enim, inquit, is qui amat circa id, quod ab ipſo amatur, vt iuxta & bona & mala male iudicet, id quod ſuum eſt veritati ſemper præferre oportere putans; quod etiam repetit in *lib. de Amicitia* dicens:
35 Quiſquis amat, hallucinatur, & cæcutit in eo quod amat, & Gal. apertiſſime amantes hoc cæcitatis vitio detineri firmat in *lib. de cognoſc. curand. Anim. morb. cap. 7. claſſ. 2. & Comen. 4. in 6. de morb. vulg. tex. 10. claſſ. 3.* Et ex Iuriſperitis nonnulla ad hoc adducit *Tiraq. de leg. Connub. l. 15. num. 36.* atque inde fit, quod, vt Theocrit. Idyll. 6. dicebat:

——— *amori*
Sapè, ò Polypheme, quæ non pulchra ſunt, pulchra videntur.

Quod pluribus etiam cecinit *Lucret. lib. 4. de Rer. nat.* vbi quomodo amantes vitia & deformitates amaſiarum contrario omnino modo iudicent, quam ſint, docet, dicens:

Multimodis igitur prauas turpeſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere, &c ſeqq.

& ea de re mirum eſſe non debet id quod *Cardan. lib. 13. de ſubt. in princ.* tradit, nimirum minus amare eos, qui acutum cernant; nec ſolum minus ſed etiam tarius. notatu vero dignum eſt, ſenſum illum in amore præ omnibus, & ante cæteros lædi, per quem ipſe amor excitatur, vt *Ariſtot. Moral. Nicomach. lib. 9. cap. 5.* docet, *& ibid. cap. 12.* Inſpicere, inquit, amore captis amabiliſſimum eſt, magiſque hunc ſenſum, quam cæteros eligunt, vtpote cum ex
37 eo amor & maxime exiſtat, & oriatur. Amans præte-
38 rea auditus ſenſum amittit, neque enim vllas admonitiones audit; guſtum etiam depravatum habet, nam, vt ſupra ex Plauto dicebam, Amor

Fel quod eſt amarum id mel facit.

Cui non diſſimile eſt illud *Franciſ. Petrach.* de Amore loquentis:

Ch'amaro viuer m'ha volto in dolce vſo.

Et ſine ſenſu viuit, ad quod facit illud Propertij lib. 2.

Hic primum vidit ſine ſenſu viuere amantes.

ſic etiam & cæteros omnes ſenſus amittit, vnde dor-
39 mienti ſimilis efficitur. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent.*
40 *4. caſ. 327. & ſeq. num. 1. & 6.* immo vero & vitam ipſam perdit, nam amans in alio corpore viuit. *Plat. in Conuiuio Orat. 1. & Leo Heb. ex Euripidis ſent. dial. 1. ante finem*, & ex Iuriſconſultis *Tiraquell. de leg. connub. leg. 13. num. 49. & ſeq. Oinotom. §. erat de ſucceſſ. ſionibus, num. 7. Maſcard. de probat. concl. 89. num. 3. vol. 1.* Nam vt Plaut. Bacchid. Act. 2. Scen. 2.

Anima eſt amica amanti, ſi ea abeſt, nullus eſt.

41 viuendo igitur moritur, eodem Leone teſte; ac præter hæc ſi quid deterius morte, atque horribilius excogitari poteſt, id etiam in amante reperitur, quippe
42 qui ex homine in alterius animalis ex brutorum genere naturam degeneret, immo & in plantas; atque omni ſenſu orbatam ſaxeam induit naturam. hoc enim illud eſt, quod veneficas quaſdam apud Poëtas, vt Circen, & Meduſam, & alias apud Antiquos, & Alcinam, ac Armidam apud noſtros homines in aues, in belluas, in piſces, in arbores, in ſaxa commutaſſe traditum eſt.

Ex quibus omnibus concludendum iure eſt, quod Amor præ cæteris inſaniis à Ratione elongatur, & 43
furori æquiparandus eſt, vnde amantes non minus ac furentes, ex Medicorum conſilio, vt ab eo furore curentur, catenis & vinculis coercendi, ac flagellis edomandi. *Gordon. in lil. par. 2. cap. 20. Philon. lib. 1. cap. 11. Sanonar. tract. 6. cap. 1. rubr. 14.*

Deſiderabit autem Iuriſconſultus, vt ſigna quædam afferantur hic, ex quibus amor probari poſſit, & ego, vt iuſtiſſimo huic deſiderio ſatisfaciam, libentiſſime ea adducam, quæ à Medicis adducuntur, omiſſis interim nonnullis præſumptionibus, quæ huic negotio inſeruire pro Iuriſconſultis poſſent, vt mulieris pulchritudo, ex qua præſumitur amor. 44
Rota in nouiſſ. deciſ. 338. num. 4 par. 1. frequentatio viarum non conſuetarum, in quibus pulchra fœmina commoretur, conſuetudo cum muliere; [*c. tertio loco. de Præſumpt. vbi glo. & DD. Bart. in l. capite quinto de Adulter. Pariſ. conſ. 10. num. 33. lib. 2.*] Lucret. dicebat lib. 4. in fin.

——— *Conſuetudo concinnat amorem.*

Indumenta elegantiora, vnguentorum & odorũ vſus ante minime conſuetus, maxime in ætate minus conuenienti, vt in ſenectute, quando hæc omnino ſunt omittenda, vnde amico ſeni alter ille ſenex Plautinus id obijcit, vt amoris argumentũ, in Caſ. Act. 2. Scen. 3.

Senecta ætate vnguentis perlitus ignaue incedis?

Hæc enim omnia ſimul iuncta facere poſſunt pro Iuriſconſultis aliquam amoris præſumptionem.

Signa verò à Medicis adducta, quorum nonnulla 45
enarrantur ab *Heliod. lib. 4. hiſt. Æthiop. tranſacto principio*, ex quibus ingenioſiſſimum Medicum Acaſtinum Charicliæ amorem deprehendiſſe narrat, quemadmodum etiam ex ſimilibus ſignis *lib. 3.* Theogenis amor detegitur, ſunt oculi caui, ac ſicci ſine lachrymis, & conniuentes, licet *Alihabb. Theor. lib. 9. cap. 7. in fin.* tradat (quod notabile eſt) amo- 46
rem inducere maciem in vniuerſo corpore, præterquam in oculis; at vnde hoc? an quia plurimi ſpiritus ad oculos confluunt, nimirum quia inſpicere amore captis amabiliſſimum, vt ex Ariſt. dixi? præter hæc ſuſpiria adſunt luctuoſa, facies cogitanti ſimilis, ac mœſtitia plena, corporis extenuatio, vigiliæ, inappetentia, in fletum, aut riſum procliuitas pro aduerſa, vel propitia amatæ mulieris voluntate, pulſus facile alterabilis, præſertim ad quamcunque amatæ apparitionem, vel auditionem, vel eius nominis pronuntiationem, [Qua obſeruatione Erafiſtratus Antiochi amorem verſùs ſtroconicam comprehendit, vndè *Franc. Petrarca. in Triumpho Amor. cap. 2. de eo ſic,*

Et ſe non era la diſcreta aita,
Vel ſiſico gentil, che ben s'accorſe &c.]

Præterea ſermones vel nulli, vel circa rem amatam, ac tandem facillimè, vel prouerbij teſtimonio, Amor ex actibus præſertim coniicitur, quod & inſinuabat 47
Franc. Petr. in Lyricis par. 1. Son. 22. his carminibus:

Altro ſchermo non trouo, che mi ſcampi
Dal manifeſto accorger delle genti,
Perche negli atti d'allegrezza ſpenti
Di fuor ſi legge, com'io dentro avampi.

& Torq. Taſſ. Cant. 1. ſui magni Poëm. ſt. 49. de Tancredo loquens:

E ben nel volto ſuo la gente accorta
Legger potria, queſti arde, e fuor di ſpene,
Così vien ſoſpiroſo, e così porta
Baſſe le ciglia, e di meſtitia piene.

Hoc

Hoc ipſum etiam Platina docuit in Dial. *contra Amorem* Amor, inquit, eſt, miſelle, qui te cruciat, quod inceſſus tuus nunc tardior, nunc concitatior, habitudo corporis præter conſuetudinem ad maciem tendentis, pallidula facies, mobiles oculi, mens varia, crebra ſuſpiria, cogitationes tuæ ſomniculoſæ, etiam te tacente, perfacile oſtendunt. Sed qui plura amoris ſigna ſcire deſiderat, practicos Med. adeat, ac peculiariter *Anic.* l. 3. *tract.* 4. *cap.* 23. *Gord. Valeſc. Saiouar. locis citatis. Iaſon. Praten. de morb. cerebr. cap.* 19. *Lang. Epiſt. Med. lib.* 1. *Epiſt.* 24. *Foreſt. lib.* 10. *Obſeru.* 29. *in Schol.*

48 Ex his itaque iam manifeſtum ſit, quod, cum Amor amentia abſolute ſit, omnia in amantibus locum habere debent, quę in amentibus locum habent; abſolute enim Iuriſconſulti, ac iure amantem furioſo æquiparant *Gloſ. in* §. 1. *Inſt. de ſucceſſ. ſubl.* 49 *Menoch. de Arbitr. cap.* 326. *num.* 1. *Farin. in prax. crim. lib.* 3. *par.* 2. *tit.* 2. *quæſt.* 98. *cauſ.* 13. *num.* 78. *tom.* 1. *Caball. Reſol. crim. Cent.* 3. *caſu* 223. *num.* 28. *Ricc. in pract. rer. quotid. for. Eccleſ. par.* 1. *reſol.* 424. *num.* 6. & ideircò quia Amorem iudicant eſſe paſſionem vehementiſſimam, ac cæteris perturbationibus vehementiorem, vt *in Auth. quibus mod. nat.* 50 *eff. leg.* §. *illud. collat.* 6. *Boer. deciſ.* 23. *num.* 75. *Mant. de conjec. tit.* 19. *lib.* 11. *num.* 14. *Roffred. Quæſt. Sabbat.* 17. *num.* 6. *Alberic. in Dictionar. verb.* Amantes. *Farin.* 51 *vbi ſup. num.* 79. & dixi etiam *ſup. ex Phocyl.* Amantem in delictis excuſant, & amoris cauſſa delin-
52 quentem non modo mitius puniri volunt *Clar. lib.* 5. *quæſt.* 60. *num.* 7. *Farin. vbi ſupra num.* 80. ſed etiam totaliter excuſant, quia amantem mulierem ſi ſuo amanti ſui copiam facit, infamen ex ea cauſſa minus reddi contendunt *Ricc. in pract. for. Eccleſ. par.* 1. *reſol.* 424. *num.* 8. & vide ad hoc quæ adducit *Farinac. de delict. carnic. q.* 136. *cap.* 1. *num.* 87. *& ſeq.*

53 Alia autem ex parte amans à rebus gerendis eliminatur, tradit in terminis contrahendi ſocietates, *Felic. de ſociet. cap.* 7. *num.* 11. & eius rei rationem in
54 promptu habeo, amantem enim prodigo ſimilem eſſe quis non videt? ad quod faciunt ea Plauti carm. in Tum. Act. 1. Sc. 2.

Dediſtine hoc pacto ei gladium, qui ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare te in manus,
Argentum amanti, homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exadificaret ſuam inchoatam ignauiam?

Sed iam hæc de amore dicta ſufficiant, ſi modo illud admoneamus, hæc omnia locum habere in amore, prout ſpecies quædam melancholiæ eſt, non in amore quocunque vt mediocri, & qui rationem non perturbat.

SVMMARIVM.

1 *Ebrietas frequentiſſima inter omnes dementias.*
2 *Ebrietas eſt malum ſponte accerſitum. & num.* 35.
Ebrietatis inſania multiplex.
4 *Vinum varios in variis temperaturis gignit effectus.*
5 *Ex ebrietate laditur princeps anima pars.*
6 *Ebrius puero ſimilis.*
7 *Intellectus depravatio locum habet in conſummata ebrietate.*
8 *Non procedunt in leuiter ebrio, quæ locum habent in vehementer ebrio.*
9 *Ebrietas ſit, cum ſine menſura bibitur.*
10 *Sine menſura bibere, quando dicatur. & num. ſeq.*
11 *In multa potatione, ſi non ſit ſine menſura, modicum laditur ratio.*
13 *Cur leuiter ebrij, potius, quàm vehementer ebrij, deliarent.*
14 *Vera ebrietas à non vera quomodò diſtinguatur.*
15 *Ebrietatem difficulter cognoſci, quomodo intelligatur.*
16 *Ebrietatis ſigna. & num. ſeq.*
18 *Ebrietas potius in viro præſumitur, quàm in muliere.*
19 *Fœmina minus ebrietate tentatur. cauſſam vide num. ſequ. & num.* 21. *reprobatur num.* 22.
23 *Quæ debeant habere locum in ebrio, reſpectu laſionis mentis. diſtingue vt num. ſeq.*
25 *In ebrio, cum in actu ebrietatis eſt, qua locū habeant.*
26 *Ebrius non poteſt contrahere.*
27 *Ebrius nihil agere poteſt, quod homini ſanæ mentis agere licet.*
28 *Ebrius non poteſt contrahere matrimonium.*
29 *Ebrius non poteſt condere teſtamentum.*
30 *Ebrius ſi actum prudentem faciat, ex propoſito feciſſe non eſt dicendus.*
31 *In præiudicialibus quæ procedant in ebrio.*
32 *Ebrius occidens non ſit irregularis. contrarium ibid.*
33 *Ebrius mitius in delictis punitur.*
34 *Ebrius in delictis non excuſatur à culpa.*
36 *Ebrietas lenit pœnam, non tollit. limita vt num. ſeq.*
38 *Ebrius non poteſt teſtificari. Amplia vt num. ſeq.*
40 *Ebrioſus non videtur ab homine ſanæ mentis diſtinguendus. die vt num. ſeq.*
41 *Ebrioſus repellitur à teſtimonio dicendo.*
42 *Ex vini multa potatione frigidi morbi pullulant.*
43 *Ebrioſo curator dari debet.*
44 *Ebrietas non præbet diuortio cauſſam. die vt ibid.*
46 *Ebrioſus an reſignare poſſit. die vt num. ſeq.*
48 *Ebrioſus ab officio publico remouetur.*
49 *Ebrioſus eſt irregularis.*
50 *De termino ebrietatis.*
51 *Ebrietas non ſoluitur equaliter in omnibus.*
52 *Ab ebrietate mens ſtupet.*
53 *Ebrietas quando prorſus ſoluatur. die vt num. ſeq.*
55 *Ebrietatis magnitudo vnde habeatur.*
56 *Præter vinum multa ebrietatem faciunt.*
57 *Cereuiſiæ ebrietas diuerſa ab ebrietate, quam inducit vinum.*
58 *In omni ebrietate eadem procedere debent, ſiue ex vino ſit, ſiue ex alia quacunque re excitata.*

De Ebriis.

QVÆSTIO XI.

INter dementias & frequentior eſt, & præ cæteris 1
deteſtabilis ea videtur, quæ ex ebrietate contingit; hæc enim malum ſponte accerſitum eſt, & id-
circo à Catone, quem refert *Cæl. Rhod. lib.* 18 *&* 2
Seneca Epiſt. 84. Furor, ſeu inſania voluntaria dicitur, *& à Plat. in Timæo*, animam cum corpore calefacere, ex quo ipſam aberrare, & à nobiliſſimo ſuo munere deſciſcere neceſſe eſt. Aduerte autem hic, me non loqui de ebrietate illa, de qua Platonici, & Theologi in illud: Inebriabor ab vbertate domus tuæ.

Quam multiplicis autem generis ea inſania ſit, 3
longum eſſet explicare, quippe cum, vt firmabat *Ariſtot. Probl. lib.* 3. *Probl.* 1. & *ex illo Duret. in Annotat. ad cap.* 3. *Holl. lib.* 1. *de morb. int.* vinum varios in variis temperaturis effectus gignat, vnde ex ebrietate interdum ſimile phreneſi delirium inſurgit, aliquando melancholiæ; eſt etiam quando ſtuiratem excitet, obliuionem, ac veternum, quin etiam maniam, & furorem, de quibus omnibus vide *Valeſc.*

in Philon. lib. 1. *cap.* 8. hoc autem non modo pro varietate temperaturarum euenit, ſed etiam pro humorum qualitate, qui in corpore vigent: vino namque vehementiam ſanguinis maſſam calefaciente, ac perturbante, ex ea perturbatione plurimi vapores ad caput recipiuntur, qui magis ad naturam humoris ſuperfluentis, quam ad alterius accedunt, ex quibus dehinc ſimiles effectus produci neceſſe eſt, quales produci contingeret, vbi ex ipſiſmet humoribus inſania per cerebri idiopathiam excitaretur. Sed ex ipſamet vini qualitate variatur etiam modus delirandi, nam vina turbida, dulcia, potentia, vapores craſſiores ac turbidiores in cerebrum dimittunt, quàm alterius conditionis; ſic & valde potentia non ſolum citius inebriãt, ſed magis ſimilem furori dementiam excitant, ob vaporum nimiam caliditatem, quàm minus potentia.

Verumenimuerò cuiuſcunque rationis ea perturbatio, & agitatio humorum exiſtat, notiſſimum eſt, ex ea lædi principem animi partem, Intellectum nimirum, ac Intellectui inſeruientes facultates; & licet hæc Inſania in Ebrietate contingens breuior ſit, quia ex ſimplici vapore prouenit, longe tamen major exiſtit, quàm ea, quæ ex ſimplici, ac naturali humore melancholico excitatur: in hac enim leuiter aliquando, & circa pauca quædam ratio errare conſpicitur, at in Ebrietate adeo perturbatur, & confunditur, vt recte Plato teſtatus ſit, 1. *de Leg. in fin.* Ebrium puero ſimilem effici, in his verbis: *Si quis ebrietate exſaturatus fuerit, nonne ad eundem animæ habitum deuenit, quem habuit tunc, cum puer eſſet?* quamobrem & paulo poſt ſubdit: *Ebrius hic puer, non ergo ſolum ſenex.* magis ad viuum eam mentis perturbationem in Ebrio expreſſit Theogn. carm. 480. ſic inquiens:

Quiſquis autem præterierit potus modũ, non amplius ille
Suæ ipſius lingua compos eſt, neque mentis,
Loquitur autem infinita, quæ ſobriis videntur turpia,
Veretur verò faciens nihil, quando Ebrius fuerit,
Ante qui erat ſapiens, tunc ſtultus eſt.

Sed ad hoc quid plura teſtimonia congerimus docente hoc ipſum quotidiana experientia? At hæc locum habere in conſummata Ebrietate ſciendum eſt, in qua quidem omnem rationis vſum adimi, vel ipſi Iuriſconſulti teſtantur. *Damhoud in Enchirid. rer. crimin. cap.* 87. *num.* 19. in leui enim Ebrietate, vel leuiter, vel parum admodum mentem lædi conſtat, & idcircò non procedunt in leuiter Ebrio, quæ in maxime Ebrio locum habent de mente Iuriſconſultorum. *Menoch. de Arbitr. lib.* 2. *cap.* 326. *num.* 7. *Caball. Reſol. crim. cent.* 3. *caſ.* 197. *num.* 16.

Cum autem tunc conſummata Ebrietas fiat, cum ſine menſura bibitur, notandum, quod non accipiendum eſt tam ſtricto modo, quem ſine menſura bibere, quam acceptum eſt in *cap. Quando. diſt.* 44. vbi ſine menſura dicitur bibere, qui vltra trinam vicem bibit in prandio, aut cœna, vel qui vinum non temperat, vt *in capit. à crapula. de vit. & honeſt. Cleric. Ripa. in l. Generaliter. C. de reuoc. don.* ſed tunc ſine menſura bibere aliquem dicendum eſt, cum ex vini copia in ebrietatem labitur. [Vnde non benè infertur ebrietas ex eo, quòd quis immoderato paſtu fuerit vſus, niſi inſimul conſtat ex ea potus immoderatione habuiſſe illum mentem læſam. *Rota in Colonien. Canonicat. S. Vrſula* 27. *Ianuar.* 1627. *coram Vbaldo, quæ eſt deciſ.* 34. *num.* 6. *par.* 5. *Recen.*] Immò in caſu noſtro, neque tunc dici poſſet, quem ſine menſura bibiſſe, cum iam ex copioſiore potu alacrior ſe ipſo, & magis conſueto lætabundus appareret, aut in animi naturales paſſiones procliuior, vt in iram, lętitiam, triſtitiam, petulantiam, audaciam, & huiuſmodi. In his ergo, inquam, immoderatis potius comporationibus, quàm ebrietatibus, vel nullum detrimentum, vel ſatis modicum patitur ratio; quæ tamen in conſummata ebrietate exilium patitur. *Bald. in cit. cap. A crapula. num.* 1. licet *Ariſt. probl. ſect.* 3. *probl.* 2. quærat, cur non qui vehementer, ſed qui leuiter ſe inebriarunt, delirent. qui ſi penitus vinolenti ſunt, potius ſomniculoſi fiunt, aut ſaltem rationem obrutam à vino habent, & ſopitos ſenſus. nos tamen neque de leui, neque de vehementi ebrietate diximus, non errare in illis mentem, ſed ſolum de excalfactione quadam ex vino, quæ ſimilis eſt leuiuſculæ ebrietati.

Sed ex quibuſnam ſignis cognoſci, ac diſtingui poterit vera ebrietas, à non vera, vel à prædicta excalfactione ebrietati ſimili, & vehemens a leui? *Ripa vbi ſupra num.* 80. *& Io. Bernard. Diaz. in pract. Canon cap.* 77. *litt. B.* difficulter dicebant, cognoſci poſſe ebrietatem; ſed fortaſſe de leuiori intelligebant, nam conſummata ebrietas ſatis ſe ipſam etiam non aduertentibus prodit.

Hipp. 2. *prad. text.* 8. quem refert ex Iuriſconſultis *Barboſ. de offic. & poteſt. Epiſc. Tit.* 2. *Gloſ.* 11. *num.* 6. *par.* 1. Ebrietatis ſigna hæc afferebat; ſudorem nimirum conſueto copioſiorem. reſpirationem difficiliorem, corporis grauedinem, & humectationem, alacritatem, aut eius loco modicum capitis dolorem. affert præterea idem *Barboſa ex Gal. & Ariſt.* alia ſigna, quæ omnibus ebriis communia, non propria cuique ſunt, vt tremorem vertiginem, vnde Iuuen. Sat. 6.

——— cum jam vertigine tectum.
Ambulat, & geminæ exſurgit menſa lucernæ.

viſus geminationem, vt ex ſuperiori Iuuen. carmine, & Nicandr. in Alexiph. in princ.

——— Apparet geminum quodcunque videtur,
Sicut nocte ſolent, qui vina bibere meraca.

de quibus *Ariſt. citata ſect.* 3. *probl. queſt.* 10. *& Fracaſt. lib.* 2. *de Intell.* præter hæc inter alia ſigna connumerat lachrymas, quod videtur ſignum præ cæteris frequens, vnde Vlyſſes apud Homerum in Odyſſ. lib. 14.

Dicat autem lachrymas ſpargere villum me mentibus vino.

cuius rei quoque rationem idem *Ariſt. ibid. probl.* 23. quærebat. addit linguæ incontinentiam, balbutiem, in riſum procliuitatem, importunam locutionem, vt ſupra ex Theognide:

Loquitur autem infinita, quæ ſobriis videntur turpia.

Nos his adijcere poſſumus inflammationem venarum capitis, ipſiuſque rubedinem, ac grauedinem, propenſionem in ſomnum, deſidiam, ſtupiditatem, frequentem oſcitationem, & ſimilia; nam difficillimum eſt omnia recenſere: non omnia tamen in omnibus, neque omni tempore, neque in omni ebrietate conſpiciuntur, ſed alia in aliis, ac aliis temporibus, vt jam annuimus; cum varia in variis appareant, non modo ex cauſſis ſupra commemoratis, nimirum ex temperamento, humorum qualitate, & copia, ætate, & hujuſmodi, ſed etiam ex temulentiæ gradu, ex vini quantitate, & qualitate, & ſtomachi debilitate, ac virtute.

Sed hic pro Iuriſconſultis notandum, quòd ebrietas potius præſumitur in viro, quàm in muliere, & ratio eſt, quia fœminæ multò minùs ebrietate tentantur, quàm viri, quod ex Ariſtot. tradit *Foreſt lib. q. Obſer.* 28. *in Schol.* proponit hanc quæſtionem ex eodem *Ariſt. Macrob. Sat. lib.* 7. *cap.* 6. pro Philoſophis

20 ſophis ratio eſt quærenda, quam illi talem reddunt, nimirum quòd ab humiditate temperaturæ fœmineæ dilui vinum contingit, quod ridiculum mihi videtur, cum vinum non accerſat ebrietatem ſua ſiccitate, ſed potius caliditate ac tenuitate, & multa euaporatione ad caput. Ego puto ob naturalem mu-
21 lierum conſuetudinem, quæ vt plurimum parum ac minus bibunt, quam viri, id contingere, nam mulierculas bibaciores facillime inebriari, & notaui ipſe, & quicumque volet, experiri facillime poterit: at ſi ratio ab illis tradita valeret, multò magis locum haberet in ſenibus, in quibus multa humiditas excrementia abundat: tametſi Tiraq. inter Iuriſconſultos
22 *de leg. Connub. Gloſ.* 1. *par. quæſt. num.* 210. reprobet hanc noſtram aſſertionem, neque enim ob id,
ɣ quod magis continentes ſint, minus inebriari mulieres contendit, ſed ob rationes, de quibus ibi per eum ex Plutarcho, & aliis deſumptas, quæ tamen nihil magis, quàm ſuperior mihi probantur.

Sed videndum iam quænam habere locum de-
23 beant in ebrio reſpectu oblæſionis mentis, quæ in eo contingit, quæ non; ac primo ex mea ſententia, quam dehinc Senecæ auctoritate in *Epiſt. num.* 83. & Baldi confirmaui in tractato *cap. à crapula. num.* 1.
24 *de vit. & honeſt. Cler.* diſtinguendum eſt: nam vel agimus de ebrio, cum in actu ebrietas eſt, vel de eo, qui facile ac frequenter inebriatur, qui ebrioſus, & vinolentus dicitur. Ebrius enim ab ebrioſo diſtinguitur, & idcirco prudenter *Iul. Alex. lib.* 22. *ſalubr. cap.* 6. ebrietatem ab ebrioſitate diſtinxit. In ebrio cum ob ebrietatem extra mentem eſt, omnia
25 procedere debent, quæ in vere demente procedere ſolent, & idcircò non poteſt vllo modo contrahere, & ſi contrahat, contractus eſt ipſo iure nullus.
26 *Ripa in l. Is, cui bonis. num.* 21. *ff. de verb. oblig.* ne-
27 que quicquam agere poteſt quod homini ſanæ mentis tantum permiſſum ſit. *id. Ripa in l. Generaliter. num.* 76. *C. de renunc. don.* ſpecialiter autem non permittitur contrahere matrimonium, quia conſenſu
28 caret. *Couarr. Relect. in Decr. par.* 2. *cap.* 2. *num.* 9.
29 neque teſtamentum condere. *Bald. vbi ſupra num. eodem.* quoniam verò ebrietas vnicam habet acceſſionem, neque enim intermittit, quoulque termi-
30 netur; idcircò non poteſt præſumi in ebrietate poſitum, etiamſi actum faceret, quem quilibet feciſſet ſanæ mentis, illum ex propoſito feciſſe, & ſic non teneret.

31 Potro in præiudicialibus idem procedere in ebrio
32 actu, quod in demente, notum eſt, quia ebrius occidens non ſit irregularis. *Couarr. vbi ſup. Farin. Fragm.*
33 *crimin. par.* 2. *lit.* 1. *num.* 422. quam opinionem veriorem putat, quàm contrariam. In delictis quoque mitius punitur. *l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re milit. Bart. in l. Reſpicien. §. delinquunt. ff. de pœnis. Couarr. in cap. ſi furioſus de homic. Relect. par.* 3, *§. vnico. num.* 111. *Farinac. pract. crim. lib.* 3. *quæſt.* 93.
34 *num.* 1. *&* 3. *par.* 2. Differt in hoc vno à demente ebrius, quia in delictis non excuſatur à culpa. *Rip. vbi ſupe num.* 79. *Lud. Montal. de reprobat. ſent. Pil. dub.* 1. *ſub. num.* 4. *Caball. de omni gen. homicid. num.* 188. *Ariſt. tamen* 2. *Polit. cap. vult.* (tametſi loquatur Ariſt. ex Pittaci ſententia) *quem citat Barboſ. de off. & pot. Epiſc. tit.* 2. *Gloſ.* 11. *num.* 6. *par.* 1. non modo non excuſat ebrium vllo modo, cum delinquit, ſed maiore pœna afficiendum eſſe vult, ſi quem læſerit, quàm, ſi idem feciſſet extra ebrietatem. Idemque entit *Ariſt. ipſe Magn. Moral. lib.* 1. *cap.* 31. cui ſententiæ & fauent multi Doctores, quos recenſet *Caball. Reſolut. Crimn. Cent.* 3. *caſ.* 297. *num.* 8. *&* 9. &
ego libenter aſſentirer, cum, vt in principio huius 35
quæſtionis dixi, Ebrietas malum ſit ſponte accerſitum, & voluntaria quædam Inſania. & idco pro diluenda hac Auctorum diſcordia, recte dixerunt alij Iuriſconſulti, ebrietatem leuire, ac diminuere quidem 36
pœnam, non excuſare tamen omnino delictum. *Damhud. in Enchirid. rerum crimin. cap.* 60. *num.* 23. ſed & hæc opinio limitatione indiget, non 37
enim habere locum debet, niſi in eo, qui ſua culpa inebriatus eſt, non in eo, qui per errorem, vel alterius fraudem, vt tradunt Doctores, *Ripa in citata l. generaliter. num.* 79. *Menoch. de Arbitr. cap.* 326. *num.* 8. *lib.* 2. *Caball. vbi ſupra. num. eodem. & in Reſolut. crim. Cent.* 3. *ibidem num.* 10.

Non iniuria quoque repellitur ebrius, dum in actu 38
ebrietatis eſt, à teſtimonio dicendo. *Ripa vbi ſupra num.* 76. *& in Reſp. nu* 201. *num.* 9. adde tu, non 39
poſſe illum teſtari de iis etiam, cum extra ebrietatem eſt, quæ ebrius vidit, quia ebrio nullus eſt ſenſus, & princeps pars in illo omnino læſa reperitur.

Cæterum Ebrioſus non videtur ab homine ſa- 40
næ mentis diſtinguendus, & idcirco omnia ſuo arbitrio gerere poſſe permittendus, quæ cæteri ſanæ mentis homines gerere permittuntur. Ripa tamen, 41
vt dixi, Ebrioſum repellit à teſtimonio dicendo, & exiſtimo illum non de Ebrio in actu intellexiſſe, ſed de eo, qui facile inebriatur, & hoc non omnino præter rationem, quippe cũ qui ebrietati ſtudent, etiam memoriam amittant; ex vini enim multa potatione 42
frigidi morbi plurimi pullulare ſolent, quamuis vinum natura calidum ſit, docente *Gal. lib. de ſymptom. cauſſ. quem adducit Foreſt. Obſerv. lib.* 9. *Obſerv.* 27. *in Schol. Leuin. Lemn. de occult. natur. mirac. lib.* 2. *cap.* 17. inter hos autem morbos præcipuum locum tenet, ac frequentior apparet fatuitas, & memoriæ lapſus, vt experientia docet, & teſtatur *Plin. lib.* 14. *hiſt. nat. cap.* 22. in his verbis: *Poſtera die* (ab ebrietate) *ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum omnium obliuio, morſque memoriæ.* & apud *Macrob. in ſomn. Scip. lib.* 1. *cap.* 12. Ebrietatis comes dicitur obliuio. Cum ergo rectam rerum memoriam Ebrioſus conſeruare non poſſit, iure repellendus a teſtimonio dicendo. Forſaſſe etiam & Ebrioſo curator dari de- 43
bet, quia ex eadem cauſſa mens fluget, & ad propria negotia agenda minus ſufficere poteſt. *Ripa in l. Is, cui bonis. num.* 24. *ff. de verb. oblig.* Verum vero 44
Ebrietas præbeat diuortio cauſſam, ſi quis interroget, dicendum, hoc non habere locum in omni ca- 45
ſu, ſed in eo ſolum, in quo is, qui frequenter inebriatur, furioſus in ebrietate euaderet, & vxorem percuteret, ita vt periculum eſſet, ne illa de vita periclitaretur, ita fuiſſe deciſum in Curia Archiepiſc. Neapol. teſtatur *M. Ant. Genuenſ. cap.* 22. *num.* 12.

Dubitari etiam poteſt an Ebrioſus reſignare poſ- 46
ſit beneficia; nam *Sarn. quæſt.* 10. *col.* 1. *regul de Infirm. reſign. adductus per Pariſ. de Reſignat. benefic. libro* 5. *quæſt.* 8. *num.* 22. negauit Ebrium reſignare 47
poſſe, quod tamen non admittit Pariſ. qui de Ebrioſo intelligit, cum Sarnus forſaſſe de Ebrio intellexerit: Ratio enim à Pariſio adducta de Ebrio, ceſſat procul dubio in Ebrioſo. videant ergo, quibus id curæ eſſe debet, an licitè Ebrioſus reſignare permittatur.

An autem Ebrioſus ab officij publici adminiſtra- 48
tione remoueri debeat, dubitatur immeritò, cùm & Clericum, & Doctorem Iuriſconſultum, & Medicum, & Militem ab eorum muniis exercendis pro-

49 hiberi, si Ebrioſi ſint, tradat *Ripa in d. l. General. n.73. & ſeq.* Quod vero Ebrioſus etiam irregularis euadat, tradit *Nic. Plouius de Irregul. num.2.* licet contra hanc opinionem faciant ea, quæ ſupra adduxi *num.32.*

50 De termino denique Ebrietatis poteſt non leuis eſſe dubitatio, ſcilicet, quanto tempore dicatur quis in Ebrietate ita eſſe, vt in eo procedere debeant ea, quæ ſupra retulimus. & licet notiſſimum ſit, & à
51 Gal. adnotatum, 5. *Aphoriſm.* 5. Ebrietatem non ſoluì æqualiter in omni homine, tamen etiamſi citius, quàm tertio die ſoluatur in multis, ab ebrietate ſem-
52 per mens languet ac ſtupet, neque tam citò ad ſuum
53 priſtinum vigorem reuocatur. Ego non minori ſpatio, quam trium dierum generaliter ſolui ebrietatem dixerim, præſertim ad effectum, vt ad integram mentis ſanitatẽ redijſſe Ebrius dici poſſet; loquor autem nõ de leui, ſed de conſummata Ebrietate; ſed forraſſe rectè Iudicis arbitrio diiudicandum relinqui poſſet,
54 quando in hoc aut illo homine præſumi potuerit, ſolutam fuiſſe Ebrietatem, addito Medicorum iudicio; nam vt diximus multi ſunt Ebrietatis gradus, cuius magnitudinem ex grauitate ſymptomatum commen-
55 ſurare par eſt, vt ex magnitudine delirij, ex obmutescentia, ex ſopore ac ſtertore, ex ſpirandi difficultate, ex rectricis facultatis oblæſione, & ſimilibus.

Reſtat tandem, vt vnum quid, dignum, quod in medium afferatur, annuamus: præter vinum enim notum eſt, multa eſſe, quæ ebrietatem inducunt, quæ re-
56 cenſet *Schench. Obſeru. ſuar. lib. 1. tit. de ebriet.* vbi pleraque etiam habes, quæ ebrietati reliſtunt, & vini vel perpetuum, vel longum odium inducunt. Sed inter
57 alia populis quibuſdam in vſu cereuiſia eſt, de qua *Lemn. Lemn. lib. 2. de occult. nat. mir. cap.* 19. tradit, quod non vno eodemque modo inebriat, vt vinum, quia hoc anteriores cerebri partes, cereuiſia magis poſteriores lædit. Sed hoc problema Ariſtotelis eſt, ex quo etiam affertur à *Cæl. Rhodig. lect. antiq. lib. 16. cap.* 3. hoc tamen nihil differentiæ ponere debet inter
58 vnam & aliam ebrietatem reſpectu oblæſionis intellectus, cum in vtraque pariter lædatur, quemadmodum etiam dicendum eſt de aliis ebrietatibus, à quocunque alio potu vel comeſtione contractis.

SVMMARIVM.

1 *In ſomno mens depravatur.*
2 *Dormiens furioſo ſimilis, & abſenti æquiparatur.*
3 *Vix viuere dici poteſt dormiens.*
4 *Dormiens mortuo ſimilis.*
5 *Mortuus peccare non dicitur, ſic neque dormiens.*
6 *An dormiens in ſomno loquens poſſit contrahere, &c.*
7 *Dormientes vt inſani habendi.*
8 *Dormiens neque contrahere, neque ſeſe obligare poteſt.*
9 *Dormiens voluntate caret.*
10 *Noctambuli qui.*
11 *Noctambulus occidens, vel quocunque modo delinquens, an excuſandus.*
12 *Dormiens occidens à pœna excuſatur. diſtingue vt num. ſeq:*
14 *Qua concurrere debeant, vt delinquens in ſomno à pœna excuſetur.*
15 *Precedente inſigni animi paſſione dormiens facilius delinquit circa premeditata.*
16 *Dormiens etiam ex antecedenti paſſione delinquens mitius punitur.*
17 *Quod abſque voluntate fit, vel nullo modo, vel mitius punibile eſt.*
18 *Hominum malitia multa.*
19 *Conſuetudo ſurgendi ex lecto probanda in delictis à dormiente commiſſis.*
20 *Impedimentum non aſſuiſſe delinquenti in ſomno probandum.*
21 *Dormiens, ſi delinquat, alibi onem de facili factibilem fuiſſe probet.*
22 *In ſomno delinquens, ſi ratum habeat in vigilia id, quod dormiens patrauit, ordinariæ pœna ſubijcitur.*

De Dormientibus, & Noctambulis.

QVÆSTIO XII.

IN ſomno quoque mentis occaſum, ſeu potius er- 1
rorem, ac depravationem euenire, certo certius eſt, quia tamen naturalem cauſſam habet, ſomnum nimirum, in quo Anima penè omnino quieſcit, & ab omnibus ſuis præcipuis muniis exercendis, vel penitus vacat, vel maxima ex parte, naturalis quæ- 2
dam dementia ea eſſe dici poteſt, vnde iure Legumperiti etiam dormientes inter dementes connumerant, eos enim furioſo, & abſenti æquiparant. *Cenarr. in cap. ſi furioſus, de Homicid. Relect. par. 3. §. vnico. num. 6. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 327. num. 5. Caball. in tract. de omni genere homic. num.* 182. ex noſtris quoque *Ariſt. 5. de Gener. Anim. cap.* 1. ſomnum ex ſua natura talem eſſe dicebat, vt animal inter eſſe & non eſſe conſtituat, & viuendi, ac non viuendi eſſe interliminium docuit, vnde vix viuere 3
dici poteſt, qui dormit, quod manifeſtè docuit *Plat. 7. de leg.* cum inquit: *Nullus enim dormiens alicuius eſt pretij, nihilo magis, quam is, qui vinus non eſt*, quamobrem abſolutè mortuo ſimilem faciunt Iuriſconſulti. *Menoch. vbi ſupra.* & ideircò quemad- 4
modum mortuus peccare non dicitur, ſic neque 5
dormiens. *Glo. in cap. Teſtamentum 6. di. & D. Thom. apud Menoch. vbi ſupra.* Similiter etiam dormiens iniuriam facere non dicitur, quemadmodum nec irrationalia bruta. *Dec. in l. & vim. num.* 28. *ff. de Iuſt. & Iur.* Quia tamen nonnulli ſunt, qui in ſomno mirabilia, & ab aliorum hominum more omnino remota perpetrare ſolent, de his peculiariter videndum. de iis enim loquitur *Hipp. in lib. de morbo ſacro in principo, dicens: Quoſdam in ſomno lugentes & vociferantes vidi, quoſdam exilientes, & fugientes, ac diripientes, quoad excitarentur.* quinetiam ſunt qui dormientes, etiam loquuntur, & de negotiis diurnis ſedulo agunt, quinimmo & interrogati interdum ad rem reſpondent, quod experientia firmat, & notat doctiſſimus *Petr. Sal. de aff. partic. cap.* 18. dari caſus poſſet, quòd tales in ſomnis contractui conſentirent, ſeſe obligarent, aut delicta propria confitentur, vt euenisſe interdum teſtatur Lucret. lib. 5. de rer. nat. in ſequent.

Quippe vbi ſe multi per ſomnia ſæpe loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dediſſe.

Et tunc dubitari jure poſſet, an contractus valeret, 6
& actus quilibet ab iis factus teneret, & confeſſio etiam ipſis præiudicaret: & ratio dubitandi eſt, quia conſtat in illis adhuc mentem vigilare, & ratiocinatricem partem ſua munia obire, quod ab effectu probatur. tamen, licet hoc vtcunque veritatem habeat, 7
dormientes vt vere inſani habendi ſunt. *Damoh. in Enchir. rer. crim. c.* 84. *n.* 10. vnde neque contrahere, neque ſeſe obligare, neque conſentire, neque quod- 8
uis negotium gerere poſſunt, quinimo ex his etiam deduci poteſt, confeſſionem in ſomnis factam illis nullo modo nocere poſſe, neque etiam ad indicium capeſſendum. ratio eſt, quod licet in ſomnis ob ſpirituum tenuitatem, ac puritatem, & excedentem ca-

lorem

lorem homo ea facere, ac dicere videatur, quæ ex
9 era ſomnum faceret, & diceret, & ratio videatur ſui juris eſſe, tamen verè ſopita eſt, & dormiens voluntate caret, ita vt neque loquatur, neque faciat quod Mens, & Voluntas facere, ac dicere dictaret, ſed prout Phantaſia varias rerum imagines rationi offerens ex iis etiam ea, quæ neque ſunt, neque vllo modo fuere, dormientem interdum effutire cogit.

Non modo vero ſunt ex dormientibus, qui loquantur, & ad rem reſpondeant, ſed qui è lecto interdum exurgant, domeſtica negotia gerant, fores aperiant, indumentis conſuetis ſeſe muniant, arma quoque capeſſant, & obuios quoſque, quos vel inimicos imaginantur, vel cum quibus rixari ſe putant, offendant, & alia etiam patrare ſoleant, quæ longum eſſet enarrare; quorum hiſtorias qui perlegere cupiunt, adeant *Scheuch. in Obſerv. lib.* 1. *tit. de Noctambulis.* & Iuriſconſulti habent hiſtoriam cujuſdam Piſani apud *Bart. in l. vt vim. ff. de Inſt. & Iur. num.* 5. & alios caſus apud *Damhud. vbi ſupra num.* 12. quæ quanam ratione fieri poſſint, ſi ſcire quis deſiderat, videat *Andr. Laur. lib.* 4. *Anatom. quæſt.* 12. cujus verba recitat *Martinus Delrius libro* 1. *Diſquiſit. Magic. quæſt.* 3. vbi & ipſe plura habet, alia permulta videre licet apud *Levin. Lemn. de Occult. Natur. mirac. lib.* 2. *cap.* 5. *& Tadd. Florentinus in Iſag. Ioannitij cap.* 10. refert, ſe fuiſſe noctambulum, & aliquando cecidiſſe ex loco alto dormientem.

10 Hos Medici, ex eo quod nocte ambulent, Noctambulos vocamus, de quibus peculiaris quæſtio eſſe poteſt: nam proponitur communiter à Doctо-
11 ribus dubium, an ſcilicet aliquis ex his hominem occidens, vel quodvis aliud delictum committens puniendus ſit, vel potius excuſandus; an item irregularis euadat, ſi quid patrauerit irregularitatẽ inducens.

Nonnulli Doctores, inter quos ſpecialiter vide *Couarr. loco nuper allegato, & Barboſ. de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 18. *num.* 13. *par.* 2. abſolutè dicunt,
12 dormientem, ſi quem occiderit, à pœna homicidij excuſari; & ex eo delicto irregularitatem non incurrere, quibus aſſentitur *Farinac. Fragm. crim. par.* 2. *litera I. num.* 419. Prudenter tamen tam ſupradicti Doctores, quàm *Menoch. de Arbitr. Iud. lib.* 2. *caſ.* 327. *& Carr. in pract. crim.* §. *circa num.* 25. *& adducti ibi per eum. & Caball. de omni gen. hom. num.*
13 182. *& ſeqq.* diſtinxiſſe mihi videntur, cum etiam caſum dari poſſe volunt, in quo quis dormiens aliquem occidens, vel aliud ſimile delictum committens, & puniendus ſit, & irregularis ex ea cauſſa euadat, quod proculdubio tunc habebit locum, cum
14 hæc omnia ſimul concurrent. Primò quod talis occidens aſſuetus fuerit, ac ſciuerit, ſe in ſomnis ſurgere, & arma capeſſere, & obuios petere, & vulnerare. *Menoch. vbi ſupra num.* 4. Secundo, quod præceſſerit vehemens animi paſſio, ex qua potuerit facilius hoc euenire, vt ſurgeret, & cætera, vt ſi rixatus fuiſſet, & ira vehementi commotus, præcipuè contra occiſum; vel ſi amore detentus alicujus fœminæ, vel puellæ fuerit, ac illo quidem vehementiſſimo, ex quo non modo ejus potiundi deſiderio mirum in modum flagrauerit, ſed etiam ſummo ſtudio, ac cogitatione frequentiſſima modum quæſierit, quo illa potiatur. Si ergo tunc in eadem domo caſu quodam commoraretur tam inimicus, quàm fœmina, aut puella his jam firmis imaginationibus, & phantaſmatibus irritatus, facilius potuit & inimicum occidere, & puellam conſtuprare, etiam dum adhuc ſomno detineretur, cum hæc facilius eueniant præcedente inſigni animi paſſione; vt teſtatur *Petrus Sallius vbi ſupra.*

Tertiò, quòd non obſtante præcedente rixa, vel 15
odio, ſeu deſiderio, & amore puellæ, tamen hic ſibi non cauerit, ſed prudens, ac ſciens in eadem domo, aut in eodem cubiculo dormierit, vbi vel inimicus, vel puella commorabatur, neque ob hanc commoditatem arma abſconderit, ſeu alio quocunque modo ſe cuſtodierit, cum tamen poſſet, ne in tale delictum laberetur, ita Doctores omnes ſupra citati *in locis præallegatis.*

His ergo ſimul concurrentibus ob præcedentem voluntatem, & animi deliberationem, ſi dormiens quem occidat, aut quid aliud faciat de Iure punibile, aut irregularitatem inducens, & puniri poterit, & irregularis fiet; licet mitiùs in tali caſu agi debeat ob 16
rationis defectum, quæ vt ſupra dixi, in ſomnis non eſt ſui juris, vt patet: nam præſupponi debet, quòd etiam ſtante ſummo deſiderio occidendi inimicum, vel puellã potiundi, tamen potuerit ille, ratione ſui juris exiſtente, deſiderium illud coercere, & ſeſe à tantò delicto patrando abſtinere; ſed quia voluntas non erat libera, idcircò citra illam operatur dormiens. *Damhud. in Enchirid. rerum crim. c.* 59. *nu.* 5. *Caball. in tract. de omni genere homicid. nu.* 181. & non intelligit quid agat, vt ex noſtris tradit *Nancel. in Analog. Micr. ad Matr. lib.* 3. *c.* 8. quod vero abſque 17
voluntate ſit, vel nullo modo punibile, vel mitius pu- 18
nibile eſt. Sed quia malitia hominum multa eſt, & ex hoc poſſet quis dormientem ſe fingere, & inimicum occidere, vel aliud quid ſimile patrare, videndum eſt, quænam teneretur probare is, qui diceret, ſe dormientem deliquiſſe, vt à culpa ſimul, & pœna excuſaretur. Primò ergo probare debet concluden- 19
ter conſuetudinem ſurgendi è lecto, & ambulandi per cubiculum, & ſimilia his gerendi, quæ delinquentem geſſiſſe conſtat; neque enim verumile eſt, hoc in non aſſueto tam de facili potuiſſe accidere; nam & ij ipſi, qui aſſueti ſunt, non ſubito, ſed paulatim aſſueſcunt, neque potuiſſet inaſſuetus tam ſedulo arma capere, inimicum petere, & hujuſmodi. Secundò probare debet, nullum ſe potuiſſe habere 20
impedimentum in accedendo ad lectum, vel cubiculum occiſi, vel puellæ conſtupratæ; ſi enim conſtaret, aliquid impedimentum intereſſe potuiſſe, vt ſi portas aperire debuiſſet, quæ tamen cum difficultate paterent, aut ſi facile euentu fuiſſet, illum pedem in obuia obſtacula offendere, tunc non ſufficienter ex mea ſententia probaret, ſe dormientem deliquiſſe: nam *Gal. 2. de mot. muſcul. cap.* 4. *claſſ.* 1. cum narraret, ſeſe dormientem per ſtadium ambulaſſe, ſaxum ſe offendiſſe dicebat, ex quo excitatus eſt, vnde, inquit ille, id in cauſa eſt, quòd tales, qui dormientes ambulant, vel ſurgentes aliquid agunt, non poſſunt longo tempore progredi, quia minime poſſibile eſt, viam illos nanciſci ita planam, vt ſine vllis offendiculis exiſtat; ſic etiam neq; quicquam gerere dormientes poſſibile eſt, quod multũ temporis ſpatiũ requirat, aut multos actus, quia impoſſibile eſt, eos inter agendum aliquid non offendere, quod illos à ſomno poſſit excitare.

Et ob eandem etiam cauſſam probare teneretur hic, ſi arma ceperit, ſe habuiſſe arma prompta, aut in muto vicino appenſa, neque multo ſtudio indiguiſſe ad illa capeſſenda, quia ſi multo labore, ac induſtria vti oportuiſſet, facile erat inter laborandum, vt à ſommo excuteretur, neque omnia fortaſſe arma ob id ipſum in vſum trahere potuiſſe credendum eſt, ſed tantummodo ſimplicia, & quæ facili

tur, vel ob extremum naturæ conatum id euenit, vt eidem Valleſio placet. Quòd ſi id conſtet, nempè infirmum lethargicum, aut comatoſum ante mortem prudentes quoſdam actus feciſſe, quales ſani homines faciunt, locum quidem haberet hic conjectura pro validitate eorum actuum.

Vt autem vberius Iuriſconſultis ſatisfiat, qui Medicorum depoſitiones, ſi quando caſus contingat, facilius aſſequi poſſint, quid quiſque ex iis morbis ſit, quos commemorauimus, breuiter exponamus. quod etiam rudioribus Medicinæ ſtudioſis, ſi qui in hunc librum inciderint, non parum proderit, cum morbi hujuſmodi adeo ſimiles inter ſe exiſtant, vt vnum ab alio diſtinguere etiam iis, qui in arte nonnihil conſummati ſunt, difficile judicetur.

13 Lethargus igitur, qui etiam Veternus aliquando nominatur, eſt inexpugnabilis dormiendi neceſſitas
14 cum febre continua, & lenta. Caros verò, alias coma, ſiue marcor dictus, eſt ſomnus profundus, & ægrè amouibilis, vel abſque febre, vel ſubſequens ad ipſam febrem, quæ eſt differentia inter hunc & illum morbum; præterquam quod Lethargici interdum excitantur, Carotici nunquam, ſed veluti mortui jacent; ſaluam tamen habent reſpirationem, ex qua ab Apoplecticis diſtinguuntur; vltra id, quod Apoplexia illicò prehendit, Caros autem ſenſim.
15 Coma denique, Cataphora quoque dicta, & ſopor, & Cathoche, & Arabibus Subet, eſt procliuitas in ſomnum, ob quam ægri ſemper dormire deſiderant; ſeſe tamen ipſi interdum excitant, ac ſæpè expergiſcuntur, ſomnuſque non continuus eſt, ſed breuis, & interruptus, nam ſæpè de loco ad locum mouentur, tanquam ij, qui dormire conantur, non tamen quietem in ſomno inueniunt, nam habent hi procliuitatem ad ſomnum, tamen dormire non poſſunt, hoc Coma vigil, & Acrypnocoma vocatur; ſi verò profundè dormiant, & ægrè excitentur, ſomnolentum Coma appellatur, & differt à Caro in cauſſa, quia Carus à frigido, Coma magis ab humido dependet: qui tamen horum nominum, ac morborum differentias exquiſite explicatas habere deſiderat, practicos adeat omnes lib. 1. & præcipuè *Foreſt. lib.* 10. *Obſer.* 24. *in Scholiis.*

SVMMARIVM.

1 *In Apoplexia ſit ſenſuum omnium ruina & occaſus.*
2 *Apoplexia quæ dicta.*
3 *In Apoplectico omnia locum habent, quæ in furente, abſente, aut mortuo.*
4 *Recenter ab Apoplexaia excitatus, an agere poſſit, vt homo ſanæ mentis. dic vt num. 6.*
5 *Apoplectici infatuantur, & memoria deficiunt.*
6 *Apoplexia duplex.*
7 *Differentia inter vnam & aliam Apoplexiam.*
8 *Apoplexia leui detenti non tam ſubito ad mentis vigorem redeunt.*
9 *In forti Apoplexia homines, vt plurimum moriuntur.*
10 *Actus facti non multò poſt Apoplexia inſultum ſuſpecti eſſe debent.*
11 *Apoplexia facit conjecturam fatuitatis.*
12 *Actus ab Apoplecticis extra acceſſionem facti iudicis arbitrium requirunt, an validi eſſe debeant.*
13 *Apoplecticus neque promoueri, neque promotus miniſtrare poteſt.*
14 *Epilepticus à Lunatico quomodo differat.*
15 *Epilepſia pluribus nominibus appellata.*
16 *Epilepſia quid.*
17 *Epileptici in acceſſione poſiti mortuis, & abſentibus equiparandi.*
18 *Epileptici extra acceſſionem, quos actus gerere poſſint.*
19 *Magni viri, ac ſummi ingenij Epilepſia tentati.*
20 *Leuiuſcula Epilepſia vertigini finitima.*
21 *In leui Epilepſia mens nihil patitur.*
22 *Epilepticus eligi non poteſt.*
23 *Epilepticus non poteſt obtinere beneficia ordinem requirentia.*
24 *Epilepticus ordinari non poteſt.*
25 *In forti Epilepſia locum habent ſupradicta, non in leni.*
26 *Lunatici vnde dicti.*
27 *Lunatici nomen, quibus aptetur.*
28 *Lunaticus, quomodo accipiatur in l. Bouem. §. aliquando. ff. de Adil. edict.*
29 *Lunatici ab Alciato male appellati Energumeni.*
30 *Energumeni qui.*
31 *Lunatici tanquam ſtolidi habendi.*
32 *Lunatici curatorem recipere debent.*
33 *Lunatici quomodo ad teſtamenti confectionem admittantur.*
34 *Actus prudentes facti à Lunaticis tenent.*

De Apoplecticis, Epilepticis, Lunaticis, & hujuſmodi.

QVÆSTIO XIV.

IN Apoplexia fieri repentinam ſenſuum omnium 1
ruinam & occaſum, Medicis notum eſt, qui & Apoplecticos interdum tanquam mortuos jacere ſciunt, ita vt à vere extinctis vix, ac ne vix quidem ſecerni poſſint; nam neque ex pulſu, neque ex reſpiratione, neque ab alio quouis ſigno viuere ipſos apparet: cum enim omnis motus, qui in viuenti animali celebratur, mediantibus ſpiritibus fiat, qui per neruos à Cerebro animalium ſpirituum fonte ad partes tranſmittuntur, & in hoc morbo ipſi nerui, eorumque ductuum principia ol ſtruantur, ita vt ſpiritibus tranſitum interdicant, neceſſe eſt illico animal corruere, ac veluti mortuum jacere, reſolutis omnibus neruis, qui ipſum animal ſuſtinebant: cum motus autem deperditione omnes Intellectus facultates occidere par eſt, nam & hæ non niſi iiſdem ſpiritibus mediantibus celebrantur. Hunc mor- 2
bum barbarj quidam Medici guttam vocant, & noſtra etiam vernacula lingua vocamus *la goccia*. De quo vnum tantummodo eſt, quod dubitationis anſam præbere poſſit, quantum ad rem noſtram pertinet, in cæteris enim clariſſimum eſt, omnia in Apo- 3
plectico locum habere dum in acceſſione eſt, quæ procederent in homine furente, aut potius abſente, immò etiam, & mortuo. Dubium autem de eo eſt, qui recenter ab Apoplexia reſurgit, an ſcilicet poſſit 4
ea omnia agere, quæ cæteri ſanæ mentis homines agere permittuntur: manifeſtum namque experientia eſt, plurimum Apoplecticos infatuari, extra 5
mentem ire, memoria deficere etiam cum ab Apoplexiæ acceſſione in vitam reſtituuntur; neque controuertendum eſt, ipſos non tam citò ad priorem mentis vigorem redire, ſed extra ſe poſitos ſaltem per aliquod rationabile temporis ſpatium permanere.

In hoc dubio dicendum, Apoplexiam duplicem 6
eſſe; alia enim leuis eſt, alia fortis; vna vero ab alia

ſecernitur ex ſymptomatum concomitantium fortitudine, & leuitate, vt ex ſtertore, ex læſione reſpirationis, ab abſciſſione pulſus, ex acceſſionis duratione, & ſimilibus, vt percurrit Foreſt. *lib.* 10. *Obſer.* 74. In leui ergo Apoplexia homines facile, ſi ſanentur, ad ſanam mentem redeunt, licet non tam ſubito, vt priſtinum omninò vigorem mentis ſtatim ac reſurgunt, acquirant, ex quo videant Iuriſconſulti, an actus aliqui ſaltem, ſi non omnes, tunc temporis, hoc eſt, ante tertiam diem celebrati, ſuſpecti aliquo modo eſſe poſſint; quia & idem Foreſt, *vbi ſupra Obſer.* 77. *in Scholus* teſtatur in pleriſque talem apparere ſtupiditatem, vt attoniti videantur. At in forti Apoplexia homines quidem vt plurimum ſuccumbere conſtat experientia, Hippocratis Auctoritate canonizata, *lib.* 2. *Aphor.* 42. ſi aliquandò tamen forte fortuna ſanentur, conſtat illos etiam ad aliquod longiuſculum tempus, & aliquando per totam vitam fatuos euadere. Igitur ſi ex Medicorum teſtimonio probetur, quem Apoplexia forti, aut etiam mediocri detentum fuiſſe, illumque non multo poſt acceſſionem teſtamentum condidiſſe, vel quiduis aliud egiſſe, actus tunc facti ſuſpecti ex mea ſententia eſſe deberent ob rationem prædictam niſi contrarium euidenter conſtaret.

Quin etiam ad fatuitatem, ac ſtoliditatem alicuius probandam, maximam, & vrgentiſſimam præſumptionem faceret, ſi conſtaret illum aliquando Apoplexia detentum fuiſſe, præſertim ſi illa ex Medicorum judicio non omninò leuis extiterit.

An verò actus ab huiuſmodi ægrotantibus facti, legitimè geſti fuerint nec ne, reſpectu ipſius ægrotantis, & mentis ipſius ſanitatis, fortaſſe Iudicis arbitrium requireret; nam multa eſt horum morborum varietas, & prædictæ leuitatis & fortitudinis hujus morbi infiniti penè gradus eſſe poſſunt, juxta quos hominem citius, aut tardius mentis vigorem recuperare contingit; ac ſubindè Iudicem in decidendo modo in vnam, modo in aliam partem pro particularium caſuum differentia inclinare neceſſe eſt; ſed in his Medicorum Iudicium adhibendum, nullus ambigere debet.

Quoniam verò Iuriſconſulti Canoniſtæ volunt, quod Apoplecticus neque promoueri poſſit, neque promotus miniſtrare. Majolus *de Irregul. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 2. proculdubio juxta præmiſſa diſtinguendum eſt, quòd hoc procedat in Apoplexia forti, non leuioti; quod duplici ex cauſſa veritatem habere exiſtimo: Primò ob cauſſam jam commemoratam, ſuccedentis nimirum fatuitatis, & dementiæ ab Apoplexia forti; alia ob id, quod fortis in Paralyſin, ſeu membrorum reſolutionem ſemper omninò deſinit, vtraque verò harum cauſarum per ſe ſufficiens eſt & promotionem, & adminiſtrationem impedire, vt hoc titulo non ſemel patet, quantò magis ergò ſimul junctæ operari debent?

Iam verò de Epilepticis loquamur, ac videamus primò, quid interſit inter Epilepticum, & Lunaticum, ante tamen ſciendum, quid ſit Epilepſia, quæ quam plurimis nominibus inſigniri ſolet; ſunt enim, qui vocent ſacrum morbum, alij qui vocent Herculeum, vt inter Iuriſconſultos Rota *in Bonon. prof. Vener.* 9. *Decembris* 1611. *coram Vbaldo*, (licet nonnulli apud Aretæum *lib.* 2. *Acutorum*, *cap.* 14. Herculeum morbum vocauerint elephantiaſim) alij infantilem, ſeu puerilem, & Barbari Matrem puerorum, (licet Cardan. *Comm.* 2. *Aph.* 45. hæc poſteriora nomina non Epilepſiæ, ſed conuulſioni conuenire contendat) vocatur etiam Lunaticus. Celſus vocat morbum majorem *lib.* 1. *cap.* 25. appellatur quoque communiter Caducus, alias etiam Comitialis, & ab aliquibus quaſi per Antonomaſiam morbus Sonticus, vt à Plin. *lib.* 26. *hiſtor nat. cap.* 19. Immò & ex eadem cauſſa morbus magnus dicitur, ita enim intelligunt illum Hipp. locum *in* 6. *Epid. ſect.* 6. *text.* 7. Galen. & Valleſ. Quartana laborantes magno morbo non capiuntur. Neotericus quidam, nempè Honorat. Bouche vocauit morbum ſceleſtum ex proprio marte, non tamen omninò ab re. Alia etiam nomina ſortitur ab Arabibus, ac Latinobarbaris Medicis, quorum meminiſſe ſupervacaneum omnino eſt. Volunt autem omnes, Epilepſiam eſſe totius corporis conuulſionem cum mentis, & ſenſuum ablatione, de qua re vide Galen. 3. *de loco aff. cap.* 7. *claſſ.* 4. & inter Iuriſconſultos Rot. ex ipſo Galeno, apud Farinac. *deciſion.* 236. *num.* 6. *par.* 2. *Tom.* 1. hoc enim morbo apprehenſi illicò concidunt, & ſi magnus morbus ſit, ſimiles Apoplecticis fiunt, ac nullus penè motus in illis apparet, vt docebat Cel. Aur. *Chron. lib.* 1. *cap.* 4. diſtinguitur tamen ab Apoplexia, quia hæc in paralyſim deſinit, Epilepſia verò nequaquam. Si autem non tam fortis morbus ſit, tunc ægri diſtorquentur, vel in vniuerſo corpore ſimul, ac modo in vna, modo in alia parte, interimque & voce, & auditu, & omnibus ſenſibus priuantur, ratione quoque, & memoria deſtituuntur, ita vt ad nihil omnino ſufficiant, non ſecus ac prædicti, mortuis & abſentibus æquiparandi, cum adhuc in acceſſione ſunt, etiamſi moueri, etiamſi aliquid comprehendere videantur.

At cum Epileptici extra acceſſionem ſunt, de illis non minus, quàm de Apoplecticis diſtinguendum eſt; nam vel leui Epilepſia tentantur, ac ratò paroxyſmo corripiuntur, vt ſemel aut bis plurium annorum ſpatio, ſicuti conſtat ſummi ingenij viros eum morbum perpeſſos, ſed leuem, vt Herculem; Cæſarem Auguſtum, & alios, de quibus vide Rauiſ. *in officina part.* 1. & Vinc. Alſarium *lib.* 6. *de morb. cap. lect.* 31. qui & ejus problematis cauſſam enodat; vel Epilepſia eſt fortis, & frequenter prehendit, vt ſingulis menſibus in interluniis, vel in temporum, ac tempeſtatum mutationibus, vt apud Solſtitia, & Æquinoctia. Ex quibus aduerte, quod non ſunt ſemper vera ea, quæ Rota dicit *in Bononien. profeſſ. infra citata*, quòd nimirum Epileptici non præſentiant paroxyſmum, & quòd non recordentur, & quòd ſemper frequentiſſime cadant, & quòd incurabiles exiſtant; hæc enim de graui morbo caduco veritatem habent, non de leuioti; vnde non poterat dici in eo caſu, fratrem illum non pati caducum morbum, ſed eum non fuiſſe talem, qui impediret profeſſionem. Dicamus ergò, quod cum in leuiuſcula Epilepſia, quam vertigini finitimam facit Fernel. *Pathol. lib.* 5. *cap.* 3. vix ratio, & Intellectus quicquam detrimenti patiantur, nihil omninò eorum, quæ in forti procedunt locum habere debent. Vt quod tradidit Hoſtienſ. *in Summ. lib.* 1. *de poſtul. prælat. num.* 3. Berrachin. *in Epiſc. lib.* 2. *cap.* 45. nimirum, non poſſe Epilepticum eligi, neque poſtulari in Epiſcopum, neque quod tradiderunt alij, hoc eſt, non poſſe Epilepticum obtinere beneficia ordinem requirentia. Garz. *de Benefic. par.* 7. *cap.* 12. *num.* 20. quia neque ordinari poſſit, & ad ſacra promoueri. *C. Nuper. cauſ.* 7. *quæſt.* 2. *Gioſin cap.* 1. *cauſ.* 7. *q.* 1. immò quod neque promotus poſſit adminiſtrare. Pariſ. *de Reſignat. benefic. lib.* 5. *quæſt.* 6. *num.* 105. Neque quòd Religionem profiteri poſſit. Vnde

de Rota *in Bonon. profeſſionis Vener. 9. Decemb. 1611. coram Vbaldo*, annulandam voluit fratris illius profeſſionem, quia morbus caducus, quo laborabat, leuis erat, vel non erat morbus caducus, hæc ergo,
25 inquam, in fortiori Epilepſia locum habere intelligendum, in qua & rationis diminutio, & morbi turpitudo, & alia poſſunt his, quæ ſupra commemorauimus, locum dare, & propriè procedere credendum in his, qui Lunatici dicuntur: hi namque licet eodem morbo laborent, quo detinentur Epileptici, & iidem ſpecie exiſtant, tamen ab illis differunt in acceſſionum frequentia, & grauitate, quia quotieſcunque Luna cum Sole coit, vel in eius oppoſitione exiſtit, paroxyſmo prehenduntur, & ex hoc Lunatici dicti ſunt. alii tamen volunt dici Lunati-
26 cos, ex eo, quod qui Interlunio naſcuntur, huic morbo ſint obnoxij, vt ex Aræteo, & Screno refert Mercurialis, & recitat vtramque opinionem Höller. *lib. 1. de morb. Inter. cap.* 15. alios autem ſenſus & opiniones circa hic nominis affert Valleſ. *in lib. de ſacr. philoſoph. cap.* 71. prior tamen opinio magis ſenſui correſpondet, de qua etiam idem Mercurial. *lib.* 1. *ſua pract. cap.* 26. & Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 53. ſed ex Iuriſconſultis Ioannes Caluinus *in Lex. Iurid. in verb. Lunaticus*, non ſolùm aptari vult hoc nomen
27 comitiali morbo laborantibus, ſed cæteris omnibus, qui ſecundùm Lunæ motum ægrotant, & quorundam morborum inſultibus corripiuntur, aut eo tempore inſaniunt; & forraſſe hoc non ab re eſt, ſed in communi modo loquendi, ac propriiſſimè Lunaticos non alios, quàm commemoratos ſuprà, appellamus, & hoc pacto accepiſſe illud nominis exiſtimauerim Iuriſconſultum *in l. Bonem. ff. de Ædil. edict. §. aliquando.* ab ipſo etiam Caluino adduc-
28 ta, cum dicit, non expedire Domino ſeruum habere Lunaticum ex hoc, quia ſingulis menſibus in morbum relabitur, ita vt nullius penè vſus ſit, immo potius maximi incommodi. Malè vero Lunaticos appellari Energumenos dixerim, quod tamen voluit
29 Alciat. *Parerg. lib.* 8. *cap.* 23. Energumeni enim ſunt,
30 qui à malo ſpiritu vexantur; at licet interdum Dæmoniaci fiant Lunatici, cuius rei exemplum habemus in ſactis, *Matth. cap.* 17. *verſ.* 16. tamen non ſemper Lunatici ſunt Dæmoniaci; verùm pro Alciato faceret Conſtantini Africani auctoritas *Pract. lib.* 9. qui Lunaticum, & Dæmoniacum ſimiles facit; re vera tamen inter ſe maximè differunt, vt videbimus.

Cæterum Lunatici tanquam Stolidi & Amentes habendi, cum tales in rei veritate exiſtant; quamobrem non ſolum in fauorabilibus, ſed etiam in præ-
32 iudicialibus, vt fatui & amentes tractandi. Curatorem etiam ipſos recipere neceſſe eſt, neque quid præſtare ſinendi, quod ipſis præiudicare poſſit abſque curatore, vt de minoribus, & ſimilibus decidunt Iuriſconſulti. ad illud vnum fortaſſe admitti
33 poſſe eos dixerim, (niſi ſumma detineretur ſtoliditate, quam etiam in his quoſdam gradus recipere non inficior) hoc eſt, ad teſtamenti confectionem; & hoc ipſum cum cautela, nam & oporteret eos longe à paroxyſmo abeſſe, cum teſtantur, & non habere paroxyſmos fortiſſimos, & ad mentem qualemcunque cito à paroxiſmo ſubleuatos redire.

An autem actus prudenter facti ab his validi cenſendi ſint ex hoc, quod præſumi poſſit eos habuiſſe
34 tunc dilucida interualla, affirmatiuè reſponderem, quia maxime in his ea interualla apparere poſſunt, licet de raro ob paroxyſmorum frequentiam appareãt.

SVMMARIVM.

1 *Animalia omnia à fulmine icta ſemper intereunt, præter hominem.*
2 *A fulmine icti ſenſu, & motu, vt Apoplectici, priuantur.*
3 *Apoplectici, vnde ſic nominati.*
4 *A fulmine icti, vel per aliquod tempus, vel per totam vitam infatuantur.*
5 *A fulmine icti, vt Apoplectici habendi dum in acceſſione perſiſtunt. extra acceſſionem, dic vt num. ſeq.*
7 *Actus prudens ab ictis à fulmine factus tenet.*
8 *Fatuitas cauſſata in ictis à fulmine non habet acceſſiones, vel exacerbationes.*
9 *Congelati motu, & ſenſu priuantur.*
10 *Catheches idem quod Catalepſis.*
11 *In conſummata Catalepſi agri omni ſenſu, & intelligentia priuantur.*
12 *In quo dementium genere collocandi ſint Cataleptici. vide num. ſeq.*

De Ictis à fulmine, Attonitis, Congelatis, & Catalepticis.

QVÆSTIO XV.

QVamquam, vt Plinius *lib.* 2. *de hiſt. nat. cap.* 54. 1
& Card. *lib.* 2. *de ſubtil.* teſtatum reliquit, cætera animalia fulmine tacta illico moriuntur, vnus tamen homo non ſemper eius vi extinguitur; ſed licet non moriatur, cum à fulmine tamen percutitur, illico veluti Apoplecticus cadit, ſenſu ac mo- 2
tu deſtitutus, vt patet in hiſtoriis relatis per Ant. Beniuen. *de Abdit. cap.* 23. & declarat quotidiana 3
experientia. Immo ipſi Apoplectici ſic nominati, quod veluti fulmine percuſſi videantur, Montano teſte apud Foreſt. *lib.* 10. *Obſeruat.* 69. *in Schol.* vnde ſatis apte Roderic. Caſtren. *de Meteor. Microc. lib.* 4. *cap.* 6. comparabat hominem apoplexia correptum cum homine à fulmine icto, ſeu potius Fulmen Macrocoſmi in Microcoſmo non aliud eſſe, quàm huius morbi inſultum inſinuauit.

Homo ergo à fulmine percuſſus, ſi non intereat, 4
tamen vel ad aliquod tempus, vel per totam vitam infatuatur, atque amens redditur. Alex. *lib.* 2. *problem.* 88. & hinc omnem intelligentiam, ac veram rerum cognitionem amittit; in cuius rei teſtimonium venire poſſunt plures caſus à Schenchio relati *libro primo Obſeruat. tit. de Apoplexia.* inter quos etiam connumerare poſſem mei Auunculi infortunium, qui à fulmine percuſſus, vt mihi narrabat, in itinere, tribus diebus abſque ſenſu, & motu fuit, totuſque riguit; mox ad calorem reuerſus, veluti ſtolidus nonnullis hebdomadis permanſit, donec remediis adiutus, & Natura cooperante ad integram rerum intelligentiam, ac ſibi connaturalem prudentiam, qua mirum in modum pollebat, reuerſus eſt. Epidermis autem tota à corpore ſeparata illi eſt, non minùs quàm in ſerpentibus vere nouo eueniat.

Tales ergo, quouſque ſenſu motuque priuantur, vt 5
Apoplectici habendi, de quibus ſuo loco vide, reſipi- 6
ſcentes autem, ſi integram conſequantur mentis ſanitatem, tanquam ſani habendi; ſin minus, inter fatuos

connumerandi, propriè enim fatuis ſimiles apparent, abſumptis cerebri ſpiritus ex ignis cœleſtis vi, & ipſo cerebro exinde refrigerato. In quo vero fatuitatis gradu reponendi ſint, hoc ego Iudicis arbitrio relinquerem, cùm multi eſſe poſſint huiuſmodi fatuitatis gradus. Actus autem prudentes ab his facti ſignum præbere poſſent recuperatæ ſanitatis, idcirco notandum, quòd hæc fatuitas non habet quidem acceſſiones, ſed ſi quando deficere incipiat, omnino denique abſumitur. Durat enim ad aliquod tempus interdum, quia vt dixi, vapor igneus ille fulminis abſumit maximam ſpirituum copiam in cerebro permanentium, qui tamen poſſunt temporis ſpatio reparari, atque hoc pacto mens ad ſuum priſtinum vigorem ſenſim redire.

9 Congelati porro, qui & Cataleptici, & Siderati dicuntur, ſenſu etiam ipſi, motuque deſtituuntur, & rationalem animæ partem non modo læſam, ſed pene obliteratam habent, inſimulque etiam memoriam: quamquam Gal. *comm. 2. in primum Prorhet. text. 56. claſſ. 4.* in quodam fuiſſe ſeruatam memoriam docet; immo ſenſus quoque, licet, obtuſiores naturali ſtatu, exiſtimandum tamen in Cathoche, ſeu Catalepſi laborantibus, (nam vtroque nomine 10 morbus hic inſignitur, præterquam quod etiam Congelatio, Detentio, & apprehenſio, morbuſque attonitus appellatur) omnino ſenſum motumque, & omnem pene animalem virturem petire, vt ego in praxi, non multis abhinc diebus in librario amico meo obſeruaui, & alibi ante. Ad hiſtoriam vero Gal. cum Mercurial *ſua pract. lib. 2. cap. 8.* reſpondendum, non fuiſſe morbum illum veram Catalepſim, ſed vel non veram, vel non conſummatam, in 11 qua omni ſenſu, & intelligentia ſpoliari ægrotantes firmant cæteri omnes Auctores. Fernel. *Pathol. lib. 5. cap. 2.* & Mercurialis *vbi proxime, & alij practici lib. 1.* Ex quibus facile apparet, in quo dementium cenſu hi collocandi ſint, paterque illos tanquam abſentes, & mortuos habendos eſſe. poſſet tamen ſcrupulus aliquis inſurgere circa ſupra commemoratam hiſtoriam ex Galeno, qua tamen non obſtante, licet concedatur ita rem præteriiſſe, vt ægrotus ille 13 memoriam conſeruaſſet, & aliquem obtuſum ſenſum, tamen nihil differentiæ inter vnum & alium caſum in hoc morbo ponendum cenſeo; & ratio eſt, quia etiamſi optime hi ſentirent, & non memoria ſolum, ſed etiam ratione pollerent, tamen neque nutibus, neque loquela quicquam explicare poſſunt, nam & omnino obmuteſcunt, & omni prorſus motu priuantur.

SVMMARIVM.

1 *Phrenitici, Maniaci, Ecſtatici, & Lycanthropici ſub eundem cenſum veniunt.*
2 *Phrenitici vnde dicti.*
3 *Phreneſis male definita à Budæo, & Menochio.*
4 *Phreneſis ex ſua natura non eſt morbus ſuperueniens febri.*
5 *Phrenitidis nomen abuſiue aptatur deliriis in febribus ſuperuenientibus.*
6 *Phrenitis ſemper durat, ex quo incipit.*
7 *Phrenitici, vt cæteri inſani, ac furioſi habendi.*
8 *In Phreniticis non habet locum ea concluſio quod actus prudens, quem quilibet ſana mentis faceret, teneat.*
9 *Phreniticus omnia caſu agit.*
10 *Superueniens Phrenitis non nocet iis, quæ geſta ſunt ante.*
11 *Phrenitis ſuperueniens non impedit teſtamentum jam factum.*
12 *Phrenitis ſuperueniens non impedit matrimonium jam contractum.*
13 *Vtrum Phrenitis impediat ſponſalia. dic vt num. 15.*
14 *Phrenitis an præbeat diuortio cauſſam. dic vt num. 16.*
17 *Furor cur præbeat diuortio cauſſam.*
18 *Phrenitis ceſſans nulli rei impedimento eſt.*
19 *Furioſi, & Maniaci idem ſint.*
20 *Quinque furoris ſpecies ex Cardano.*
21 *Furioſi mortuis aquiparantur.*
22 *Furioſi aquiparantur lapidi.*
23 *Tempore intermiſſi furoris, quæ habeant locum in furente.*
24 *Furentes extra acceſſionem teſtari permittuntur amplia num. ſeq.*
26 *Furentes, à quibus prohibeantur.*
27 *Furentes non poſſunt obtinere beneficia.*
28 *Furentes non poſſunt profiteri religionem.*
29 *Furentes non puniuntur de iis, quæ tempore furoris egerint.*
30 *Furentes excuſantur à pœna. declara vt num. ſeq.*
32 *Ecſtaſis apud Theologos, quemodo accipiatur.*
33 *Ecſtaſis euenit in vehementibus animi paſſionibus.*
34 *Ecſtaſis ex Medicis quid. & num. ſeq.*
36 *Ecſtaſis nomen anceps eſt.*
37 *Ecſtatici pro inſanis habendi. amplia vt num. ſeq.*
39 *Ab Ecſtaſi, quæ pro vehementi furore ſumitur, homo in ſanam mentem redit.*
40 *Ecſtatici, qui abſque ſenſu, & motu permanent, etiam extra Ecſtaſim mente non conſtant.*
41 *Lycanthropia furoris ſpecies.*
42 *Nabuchodonoſor Lycanthropia laborauit.*
43 *Lycanthropici vt cæteri furentes habendi.*

De Phreniticis, Maniacis, Furioſis, Ecſtaticis, Lycanthropicis, ſeu Cynanthropicis, & his ſimilibus.

QVÆSTIO XVI.

TAm Phrenitici, quàm Maniaci, qui etiam Furioſi dicuntur, & Ecſtatici, & Lycanthropici, qui & Cynanthropici appellantur, ſub eundem cenſum venire poſſunt, vix enim quicquam eſt, quod in eorum nonnullis procedere debeat, quod inſimul in cæteris locum non habeat; de eorum tamen natura, ac qui propriè ſint, quidque peculiare habeant illi ab iſtis, differendum eſt, ſaltem ne mancus hic titulus de dementia videatur, præcipuè cùm Iuriſconſultis hæc non vndequaque nota eſſe cenſeam. 1

Phrenitici ergo à morbo, quo detinentur ſic 2 appellati, qui Phrenitis, vel Phreneſis dicitur. eſt autem morbus hic perpetuum delirium cum febre ex cerebri, eiuſque membranarum inflammatione originem ducens, vt elicitur ex Gal. *comm. 2. in primum Epid. text. 3. & alibi*, & docent Auctores omnes. ex qua definitione patet, quam male ex Iuriſconſultis Budæus *in Annot ad l. 2. ff. de edil. edict.* & eum forſaſſe ſecutus Menoch. *conſil. 82. num. 198. volum. 1.* dixerint, Phrenitim eſſe morbum acutum in febre ſuperuenientem, ex quo ægri inſaniunt, & aliena loquuntur; nam præterquam quod hæc definitio aliis morbis apeari poteſt, vnde 3

minus

minus hujus naturam manifeſtam facit, falſa etiam
pròponit, cum dicit phrenitim eſſe morbum ſu-
4 peruenientem febri; nam de phrenitide in ſuo pro-
prio ſignificato accepta, vt hic accipi volumus,
minus verificari poteſt: verum quidem eſt, largo
modo, & abuſiuè phrenitidis nomen aptari deli-
riis omnibus, quæ febribus ſuperueniunt, vt Mer-
curialis *Pract. lib.* 1. *cap.* 15. docet. ſed neque ſic
5 ea Iuriſconſultorum definitio probari poteſt, quia
tunc phrenitis accidens morbi eſt, non morbus
acutus, vt illi voluerunt. Illud fauere poteſt Bu-
dæo, & Menoch. quod docuit Valleſ. *in primum
Epidem. ſect.* 3. *text.* 31. & Sal. *in* 1. *de morb. ſect.* 2.
tex. 15. nimirum peractum eſſe à primo die phre-
nitim accidere. hoc tamen Valleſij dictum intelli-
gendum quoad delirium, non quoad cerebri inflam-
mationem, quæ propriè phreneticum facit, hæc
enim, quia leuis in principio eſt, vel ſola ejus rudi-
menta quædam cerebrum moleſtant, non facit ho-
minem tam ſubito delirare, ſed progreſſu tempo-
ris; nihil tamen obſtat à primo morbi inſultu ho-
minem fieri phreniticum. Itaque rectiùs dicitur,
phrenitidem eſſe morbum acutum cum febre con-
tinua, ex quo homines delirent; vel eſſe inflamma-
tionem membranarum cerebri cum febre, ad quam
ſubſequitur delirium, ſi de vera phrenitide loqua-
mur; vel cum *Hipp.* 1. *de morb. prope finem*, eſſe per-
petuum cum febre delirium.

6 Illud rectè à Menochio traditum eſt, phrenitim
ſemper durare, ex quo incipit, vnde conſtat ipſum
veram phrenitidem, & ſic propriè dictam definiuiſ-
ſe, non autem non veram; de priori enim ſolummo-
dò verificari poteſt hoc dictum, cum nullas habeat
interpolationes, ſed perpetua ſit; præſente enim
cerebri inflammatione ſemper homo & febrit,
& delirat; atque hinc eſt, quòd, præterquam
7 quod phrenitici in omnibus veluti cæteri inſanien-
tes habendi ſunt, non poſſit in eis habere locum il-
la concluſio, quam in ſingulis penè his quæſtio-
nibus repetere, ac examinare cogor, nimirum quod
8 actus prudens, quem quilibet ſanæ mentis facere
teneat, quia in hoc morbo, vt dixi, nulla interpola-
tio, nullumque dilucidum interuallum præſumi po-
teſt interuenire. Neque ob id quod Valleſ. *in ter-
tium Epidem. ſect.* 1. *agr.* 3. dixerit, vix vllam eſſe
phrenitidem, in qua nulla intetruptio delirij fiat;
idcircò in hoc morbo veras intermiſſiones, & dilu-
cida interualla dari dicendum: nam Valleſij di-
ctum, non de omnimoda intermiſſione, ſed de re-
miſſione intelligendum, nempè vult ille in quacun-
que phrenitide dari quaſdam remiſſiones, in qui-
bus ægri quaſi ad mentem rediiſſe dici poſſunt, ita
vt ad quicquam agendum habiles exiſtimandi ſint.
De vera tamen phrenitide me ſermonem habere,
animaduertat Lector, in qua etiamſi prudenter lo-
9 qui, ac operari phreneticus videatur, tamen caſu
omnia agit, qui conſenſu, & voluntate caret. Quod
locum habet non ſolum in morbi vigore, ſed etiam
in ipſo primo morbi inſultu, hoc eſt ipſius phrenitis
dis; ſecus autem in non vera phrenitide euenire de-
bet, in qua dilucida adfuiſſe interualla præſumi poſ-
ſunt, etiamſi dehinc perpetua facta ſit: de vera au-
tem phrenitide intellexerunt Doctores, cum dixe-
runt, ſuperuenientem phrenitidem, ſeu delirium non
10 nocere iis, quæ geſta ſunt ante ejus aduentum, vt
in terminis teſtamenti, decidit Rota *in nouiſſimis
deciſ.* 173. *numero* 8. *parte* 2. & in matrimonio
jam contracto, quod non impediatur per ſuperue-
nientem phrenitidem. Cujacius *in Iul. Paul. recept.
ſent. libro* 2. *tit.* 19. *tom.* 1.

Sed inquirendum vtrum phrenitis impediat ſpon- 13
ſalia, quemadmodum impedit furor. *l. furor. ff. de
ſponſalibus.* & an præbeat diuortio cauſſam, vt fu-
ror facit. Couarruuias *Relect. in* 4. *decretal. de Matri-* 14
mon. parte 2. *cap.* 7. §. 5. *numero* 3. Marc. Antonius
Genuenſis *in Praxi Curiæ Archiepiſcop. Neapol. c.* 21.
num. 13. Farinacius *de delict. carn. Quæſtione* 143.
num. 137. & dicamus quoad ſponſalia phrenitidem 15
eſſe culpandam non minus, quàm furorem, cùm
tam furor quam phrenitis hominem voluntate pri-
uet, ita vt quæcunque agit, caſu agere dicatur
quouſque in eo morbo perſeuerat.

In poſteriori caſu negatiuè decidendum, quia li- 16
cet Phreneticus non ſecus, ac Maniacus & furio-
ſus plurimum nocere vxori poſſit, tamen hoc pau-
culis diebus perdurat, neque de facili in morbum
reincidit, ita vt ſi per paucos illos dies mulier ſibi
caueat, nullum exinde nocumentum ex mariti
phrenitide reportatura ſit. At furioſus cum hoc, 17
quod maximè nocere poteſt, etiam ad mentem re-
uerſus, facillimè in morbum relabitur, ita vt non
liceat mulieri, ac familiaribus ſibi ab ejus furore ca-
uere; nam tales interdum ex improuiſo furiunt, &
multa facinora non aduertentibus domeſticis pa-
trare ſolent, & obuios quoſque etiam ſibi cariſſi-
mos laceſſere; quamobrem juſtam cauſſam diuor-
tio præbent.

Sed quemadmodum phrenitis nullum actum an- 18
te ipſius aduentum celebratum impedit, ſic neque
cum ceſſauit vllo impedimento cuiquam eſſe debet
non modo in contrahendo, in teſtando, & ſimi-
libus, ſed etiam in quacunque dignitate etiam ſu-
prema conſequenda, quod ſecus in furore, aliiſque
dementiis procedere, poſthac patebit. Ratio eſt,
quia Phrenitis morbus eſt ex iis, qui recedentes non
facilè reuertuntur, nec ſui veſtigium aliquod relin-
quere ſolent, nili fortè quandam partium debilita-
tem; contra verò furor, aliæque quædam dementiæ,
vt ſuo loco dicemus.

Cæterum Furioſi, & Maniaci iidem omninò 19
ſunt, & jam aliàs dixi, quomodò à Melancholi-
cis, quos mentecaptos, ac dementes ſimplici-
ter Iuriſconſulti vocant, diſtinguantur. Horum ve- 20
rò Cardan. quinque ſpecies facit magis famoſas,
nam & alias præter eas eſſe conſtat, Melancholi-
cos ſcilicet, Furioſos, Amantes, Rabidos, &
Hydrolcos; quàm rectè vero Maniæ ſpeciem, fa-
ciat ille Melancholiam, & Amorem, ipſe videat,
& lectores ex iis, quæ ſupra *quæſt.* 9. diximus,
dijudicent. Verumtamen his relictis, de furioſis 21
nulla dubitatio eſt, quòd cum in furore ſunt, tan-
quam mortui, & abſentes habeantur. *l.* 2. §. *furio-
ſos. ff. de jure. codic.* Barbat. *de præſumt.* Car-
din. *quæſt.* 11. *par.* 1. *num.* 2. Cujac. *in not. ad
Inſtit. Iuſtin. tit. de Teſt. ordin.* & alij aliàs à me
adducti; nam lapidi æquiparantur. Bartol. *in l.* 1. 22
§. *item acquirimus ff. de acquir. poſſeſſ.* Nunnez:
reſp. 35. *num.* 4. *col.* 2. dubitatur autem de tempo-
re intermiſſi furoris, quæ nimirum tunc concee-
di, quæ interdici debeant. Ac primò in fauorabi- 23
libus teſtari quidem permittuntur. *l. furioſum.* §. *ſi* 24
*vero. C. qui teſtam. fac. poſſ. Ang. à Gambell. de Te-
ſtam. Gloſſ.* 3. *num.* 1. Petr. de Vnzol. *in pract.
art. Notar. tit. de furor. & dem. num.* 1. Cujac. *in
lib.* 3. *recept. ſent. Iulij Paul. tit.* 4. quod procedit 25
etiamſi ante, & poſt fuerit furioſus, & in furore

quoque deceſſerit. Idem *Aug. à Gambell. ibidem. Rota in Meliten. teſtam. Vener.* 17. *Februar.* 1612. *coram Manzaneda.* à multis tamen prohibentur, vt ab adminiſtratione officij, ab electione in Epiſcopum, à promotione ad ſacra; hæc enim clara ſunt, ſed
26 neque obtinere poſſunt beneficia. *Farin. deciſ.* 190.
27 *num.* 3. *&* 5. *Volum.* 1. *part.* 1. neque proliteri religionem. *Petr. à Biax. in direct. Elect. par* 1. *cap.* 15.
28 *num.* 2. Quod autem furioſus ſi ſanæ mentis poſtea factus ſit, teſtis eſſe poſſit de iis, quæ in furore vidit, mihi quidem nullatenus probatur; quod tamen volunt nonnulli Doctores, quos adducit, & ſequitur *Maſcard. de Probation. concluſ.* 728. *num.* 6. *volum.* 1. quo pacto enim id fieri poteſt, ſi furioſo nullus eſt ſenſus, quandiu in furore eſt? In præjudicialibus autem non puniuntur de iis, quæ tempore fu-
29 roris patrarunt, quia tales voluntate carent. *Nunnez reſp.* 35. *num.* 3. *Ioſ. Lud. deciſ. Peruſ. par.* 2. *d.* 77.
30 *num.* 3. *&* 6. & ideircò excuſantur à pœna *Farinac. lib.* 3. *pract. crimin. par.* 2. *tom.* 1. *quæſt.* 94. *num.* 1.
31 quod declara, niſi ratum habeant tempore interminſi furoris quicquid in furore fecerunt, vt ſupra de Ebriis diximus. In quanam verò furoris ſpecie locum habeat propoſitio illa, quòd ſemel furioſus ſemper præſumatur furioſus, de qua DD. habes *infra quæſt. vlt. per totam.*

De Ecſtaticis porrò dubitatur primò, quinam ve-
32 rè ſint, & conſequenter, quid ſit Ecſtaſis, nam in communi modo intelligendi, & apud Theologos Ecſtaſis ſumitur pro raptu quodam mentis, & quo ſic affecti magis quàm ex ſomno tenſu, & motu priuantur, & Angelos, ac cœleſtia videre ſe imaginantur. *Martinus Delr. Magic. diſquiſit. quæſt.* 25. qui affectus etiam in vehementibus animi paſſionibus
33 euenit, vt de amore teſtatur *Leo Hebræus dial.* 3. *in principio*, cujus paſſionis effectum maxime, & elegantiſſime explicant decantata à Franciſco Petrarcha in Lyricis in Cant. cujus principium:

Tacer non poſſo.

Et præcipuè illa:

I'era in terra, & l'cor in paradiſo
Dolcemente obliando ogni altra cura,
E mia viua figura
Far ſentia' vn marmo, e'mpier di meraviglia.

34 At Medici nonnulli contrariam habuerunt opinionem, volentes, Ecſtaſim eſſe abolitionem Imaginationis, eundemque affectum cum Catalepſi, de qua ſupra. *Arnald. Villan. in lib. de par. oper. & alij.* ſed in priori ſenſu inter Medicos accepit *Fra-*
35 *caſt. lib.* 2. *de Intellect.* cùm tamen cæteri penè omnes velint, Ecſtaſim eſſe furorem vehementem. *Galen. comment.* 1. *in primum Prorhet. text.* 14. *& comm.* 2. *ejuſdem libri text.* 19. *& comment.* 3. *ejuſdem text.* 6. vbi ideircò hunc affectum dicebat eſſe comati contrarium; in comate enim ſumma quies, in Ecſtaſi motus inordinatus, procax loquutio, & hujuſmodi. Ejuſdem quoque opinionis fuit *Holler. comment.* 7. *Aphor.* 5. Marcell. Donat. tamen *lib.* 2. *hiſt. mirabil. cap.* 1. Ecſtaſim dixit eſſe ſimpliciter mentis amotionem, & alienationem.

36 Rectè quidem præ omnibus Hollerius *vbi ſupra*, hoc nomen anceps eſſe docuit, vnde aliquando etiam pro Sanctorum, & Prophetarum raptu accipi tradit; & tunc dicitur euocatio ab eo, quod eſt ſecundum Naturam in id, quod eſt ſupra Naturam vi ſuperioris Naturæ, ex *D. Tho. citat. Codr. lib.* 3. *de morb. vexeſ. cap.* 8. fit autem opera Dei, Angeli, & Dæmonis. modum autem, quo fiat, tradit *Fracaſt. lib.* 2. *de Intellect.* at de naturali loquitur, non de ſupernaturali; quidquid tamen ſit de vera, ac germana nominis acceptione, dicamus nos, Ecſtaticos omnes pro inſanis reputandos, ac 37
tanquam inſanos nullum actum, qui legitimus ſit 38
futurus, edere illos poſſe.

Sed in iis Ecſtaticis, qui tales dicuntur ex vehementi, ac conſueto validiore furore, illud præmo- 39
nendum, quod ex eo exiſtimantur, ad mentem citò redituros, juxta Hipp. ſententiam 7. *Aphor.* 5. cui adſtipulantur verba illa *Auic.* 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 16. *Et quandoque eſt vehementia Manie ſignificans criſim ipſius Manie.* Ideircò igitur ſedato in his motu illo violento, & irrationabili, ſi quid prudenter agant, aut quid loquantur, credendum eſt, illos reſipuiſſe, & ob id actus illi validi deberent eſſe, ſi poſtmodum in ea mentis ſanitate perſeuerauerint. Quod ta- 40
men locum non habet in illis Ecſtaticis, qui abſque ſenſu, & motu permanent, ita vt ab Apoplecticis minimè diſtinguantur, & quos Cataleptícos vocamus: nam etiam ab ea Ecſtaſi ſeſe recolligentes inſaniunt, & per plures dies veluti ſtolidi permanere ſolent.

Furoris denique alia ſpecies eſt, quæ Lycanthro- 41
pia, vel Cynanthropia, vel lupina inſania appellatur, & Ægri Lycanthropici, ſeu Cynanthropici ex eo, quod horrida, & inculta loco luporum, aut canum more luſtrare ſoleant, & cadauera ferarum, & hominum è ſentinis, ac ſepulchris eruere, ac rapere, atque circa hæc miſerabiliter inſaniunt, vnde eos, qui tali morbo laborarunt, antiquiores Poetæ in Canes, in Lupos, in Vrſos à diis transformatos fuiſſe fabulati ſunt, vt de Hecuba in Canem, de Lycaone in Lupum, de Calypſo in Vrſam, & de aliis in alias brutorum, ac ferarum naturas, ac formas effingunt.

Quin etiam putant quidam Doctores, inter quos ſunt *Valleſ. de ſacr. Philoſ. cap.* 80. *& Mercurial. lib.* 1. *ſua Pract. cap.* 11. Nabuchodonoſor Babyloniæ 42
Regem hoc morbo ex diuina voluntate laboraſſe, quod admittunt etiam ex Patribus nonnulli, referente *Martin. Delr. Magic. diſquiſ. quæſt.* 18. Huic morbo obnoxii fortaſſe ſunt quidam ſeptentrionales populi, Darij dicti, quos refert *Herod. lib.* 4. ſemel in anno per aliquot dies in lupos conuerti.

Hos in eadem exiſtimatione habendos, vt cæte- 43
ri furentes, nullus eſt dubitationi locus: habent ſolummodo hi illud proprium, quod certis quibuſdam temporibus, hoc eſt, vt plurimum initiante Vere in hunc morbum relabuntur; durat autem eorum inſania ad menſem, vel ad quadraginta dies plus minus, incipiuntque inſanire Februario menſe, vt practici teſtantur, inter quos vide *Maſſar. lib.* 2. *cap.* 27. *& Donat. Ant. Altimar. cap.* 9. quamobrem actus ab iis eo tempore celebratos, & quicquid tunc temporis geſſerint, magis ſuſpectum eſſe decet, quàm ſi alio quouis tempore illud ipſum præſtiterint; aliàs enim reſipiſcere ſolent, & ad ſanam penè mentem redire.

SVMMARIVM.

1 *Rabioſi qui dicantur.*
2 *Hydrophobi vnde dicantur.*
3 *Baldus Iuriſconſultus Hydrophobia mortuus.*
4 *Solus canis rabie afficitur ex Galeno. contra num. ſeq.*
6 *Gal. erroris notatus.*
7 *Rabies ex ſerpentium nonnullorum morſu concitata.*

8 *Ra-*

8 *Rabiem, & Hydrophobiam ſimplex aëris infectio excitare poteſt.*
9 *Rabies ſolo canis rabidi morſu excitatur. contrarium ibid.*
10 *Animalia à rabido cane commorſa omnia rabida fiunt præter hominem ex Ariſt. falſum ibidem.*
11 *Homo rabiem non incurrit ex Pierio Valeriano. contrarium ibid.*
12 *Rabies ſimilis eſt Maniæ, & ſpecies quædam Melancholiæ. & num. 17.*
13 *Rabies quid.*
14 *Hydrophobia ſignum inſeparabile.*
15 *Cum Rabie, an neceſſario ſit conjunctum delirium.*
16 *Hydrophobi mente conſtant. contrarium ibid.*
17 *Quid Cani, & baltheo, prouerbium.*
18 *Non omnes rabientes furiunt.*
20 *Salutis ſignum in Rabie.*
21 *Hydrophobi inter inſanos adnumerantur.*
22 *Hydrophobi an rationabiliter aquam timeant.*
23 *Aquæ timoris cauſſa in Rabientibus.*
24 *Cerebri facultate labefactata in rabientibus, inſanabiles exiſtunt.*
25 *Rabientes, vt Melancholici habendi.*
26 *Rabientes etiam ante aquæ timorem integra mente non ſunt.*
27 *Rabies etiam ex aſſumptione venenorum excitatur.*
28 *Rabies ſolo morſu excitatur. contrarium ibid.*
29 *Ex veneris inſania excitatur.*
30 *Ab exhibitione venenorum potentium, fatuitas, & dementia oritur.*
31 *Venena varias dementiæ ſpecies excitant.*
32 *Veneno potionati, in quorum dementium ſpecie adnumerandi.*

De Hydrophobis, ſeu Rabioſis, ex aſſumpto veneno delirantibus, & infatuatis.

QVÆSTIO XVII.

1 RAbioſi vocantur, qui à cane rabido commorſi in rabiem & ipſi dehinc aguntur, & ſic accepiſſe exiſtimo hoc nomen Plautum in Captiuis act. 3. Scen. 4.

Hegio hic homo rabioſus habitus eſt in Aulide,
Ne tu, quod istic fabuletur, aures immittas tuas,
Nam iſthuc haſtis inſectatus eſt domi matrem & patrem,
Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit.

hoc enim quod vltimo loco dicit Plautus, de hydrophobia, ſeu rabie veritatem habere poteſt[ſi ad priora carmina referatur] niſi forte pro morbo, qui inſputatur accipias opilepſiam morbum caducum dictam [& loquatur Poëta de alio morbo, quàm de Rabie;] ſed de hoc vide *Mercurial. Var. lect. lib. 5. cap.* 11. vocantur autem rabie affecti Hydrophobi ex eo, quod ſi vel non curati fuerint à rabido cane commorſi, in aquæ timorem & odium incidunt, ita vt ejus aſpectum vllo pacto ſuſtinere non valeant. hoc affectu, vt obiter hoc dicamus, periiſſe Baldum celebrem Iuriſconſultum, non quidem illum Perufinum, ſed alium recentiorem, tradunt ex noſtris *Matthiol. in Dioſcor. lib. 6. cap.* 36. *& Cardan. 6. Aphor.* 23. *& Marcell. Donat. lib. 6. cap.* 1. & poſt illos *Foreſt. lib.* 10. *Obſerv.* 27. de hoc forte intelligit *Vlr. Hutten. de ert. menſtr. cap.* 15. *Majol. dierum Canic. colloq.* 23. *p.* 1. Neſcio autem an ille ſit, quem Nouellum vocant, nam & hunc doctorem celeberrimum fuiſſe conſtat, cùm ejus auctoritatem maximam eſſe tradat *Tiraq. ex Corn. de leg. Connub. leg.* 2. *num.* 9. verumenimverò Gariopontus Medicus antiquus, *lib.* 5. *cap.* 7. & 8. vocauit hunc affectum Hydrophonam, & ſic affectos Hydrophonicos, quod idem fortaſſe eſt. Sed plura nomina hujus affectus recenſet inter Iuriſconſultos *Tiraq. cap.* 13. *num.* 209.

Quamquam verò dixi, homines rabiem incurrere ex canis rabidi morſu, hoc non idcircò dictum volo, quia ſolus canis rabie afficiatur, vt Gal. volebat 4
6. *de loc. aff. cap.* 5. *claſſ.* 4. & cum eo Ardoin. *de Ven. lib.* 7. *cap.* 2. & *Fracaſt. lib.* 1. *de morb. contag. cap.* 10. Sed quia ex morſu canis frequentiùs id contingit; aliàs enim conſtat præter canem, pleraque alia animalia rabiem incutrere, vt multi tradunt. *Plut. in lib.* 5
de Induſtria animal. Anic. 6. 5. *tract.* 4. *cap.* 5. & *ſeqq. Salius de morb. particul. cap.* 19. & *Marcell. Donat. loco citato.* immo & pejorem eſſe rabiem Aldib, hoc eſt, Lupi, vt credo, quàm canis, idem *Anic. ibid.* tradit. & *Card. de ſubtil. lib.* 10 lute ergò Galenus a ex- 6
teris erroris notatur, præcipue verò a Matthiolo, *vbi ſuprà.* (licet illud tueri conetur *Mercurial. lib.* 1. *var. lect. cap.* 2.) quinetiam idem *Gariopontus lib.* 3. *cap.* 7. & *Theod. Priſcian. ad Timoth. lib.* 2. *cap.* 8. narrant rabiem, & Hydrophobiam etiam ex nonnullorum ſerpentum morſu interdum contrahi. relinquam id, quod de venenis quibuſdam tecitant, vt de cord-, & lingua veſpertilionis, quæ rabiem & ipſa concitant, 7
& quod firmat *Ouiedus in ſummario, & in hiſtoria ſua generali de occidentalibus Indiis.* Cannibalum ſcilicet venenum rabiem concitare; ſed quod mirum duxeris eſt illud, quod vtramq; paſſionem poteſt ſimplex aëris infectio excitare, vt idem Gariopontus ibidem ex veterum ſententia ſcriptum reliquit, & Anic. *vbi ſupr.* & ex ſe abſque vllo aëris vitio etiam in homine concipi poſſe, elicitur ex *Gal. comm.* 2. *in primam Prorhet. text.* 17. & teſtantur ad ipſum *Cardinalis Pon-*
zetus lib. 3. *de Venen. cap.* 16. *& Pareus lib.* 20 *Chirurgiæ cap.* 15. & luculentiùs *Petrus Salius vbi ſupra*, qui in homine, non minus ac in cane, vel in quouis alio animali eueniat, ex humorum corruptela tale venenum gigni poſſe probat, quod inde homo in rabiem 8
agatur, ac deinde Hydrophobus euadat, tanquam ſi à cane, vel rabido quouis animali commorſus fuerit; eandem ſententiam habuit *Calius Aurel. lib.* 3. *cap.* 9. quem ante nominare decebat; licet in hoc veritati obnoxius Fracaſtorius loco citato voluerit, ra- 9
biem ſolo rabidi canis morſu excitari; quod cum falſum ex ſuperiorum auctorum dictis appareat; multò plures rabiei cauſſæ aſſignari debent in homine, quàm in aliis quibuſque animalibus. Vide autem apud *Marcell. Donat. loco citato*, plures hiſtorias hydrophoborum, ex occulta cauſa in eum morbum incidentium. Ex quibus apparet Ariſtotelis error 10
(quem tamen defendere conantur multi, verborum vt fieri ſolet, circumuolutione, ac diſtorſione. de qua re vide *Mercurial. lib.* 1. *var. lect. cap.* 2.] qui 8. *de hiſt. Anim. cap.* 22. tradidit, Animalia à rabido cane commorſa omnia rabida fieri, homine excepto; cujus erroris notandus quoque venit *Pierius Valerianus Hieroglyph. lib.* 5. qui vt fortaſſe Ariſtotelem tueretur, negauit hominem rabiem incurrere, contendens 11
eos, quos rabidos vocamus, eſſe proprie maniacos, ſeu furioſos; ſed ille aut neſciuit, aut neſcire voluit, quid intereſſet inter rabiem proprie dictam, & Maniam, quanquam enim rabies ſimilis eſt Maniæ, & 12
ejus ſpecies, tamen idem affectus non eſt, ſed ac-

cidentibus, & modo affligendi maximopere ab ea diſſans.

Quid autem ſit Rabies, adhúc integrè neminem explicaſſe, teſtatur Salius *vbi ſupra*; ſed neque ex ipſo, Rabiei definitionem, quæ vndequaque ſatisfaciat, colligere licet. Ego communiori ſententiæ partim adhærens, partim etiam ad rei naturam reſpi-
13 ciens, Rabiem dixerim eſſe affectionem melancholicam, ex qua ægrotantes irrationabilem aquæ timorem incurrunt, circa quem peculiariter cum furore delirant, & inſaniunt, & hoc illud eſt, quod inter rabidos, & maniacos intereſt; illi enim circa omnia, vel circa plura inſaniunt, ſed & aquam, & liquida omnia & appetunt, & facilè deglutiunt, nec eorum quicquam horrent, quod Hydrophobiæ ſpeciale, & in-
14 ſeparabile ſignum exiſtit, cum tales licet circa cætera interdum omnia benè ratiocinentur, inſaniunt tamen circa hoc, vt irrationabiliter aquam, & liquida omnia pertimeſcant, ex quo falſum apparet id, quod Pierius Valerianus dicebat, morbum hunc in homine rabiem non eſſe, ſed maniam, aut furorem.

Maximè tamen controuerſum eſt, (quod præcipuè pro Iuriſconſultis adnotandum venit) num ſcilicet neceſſariò cum rabie adjunctum ſit delirium: nam
15 Medici omnes ex vna parte eſſe videntur, qui in affirmatiuam ſententiam inclinant. Gariopontus *vbi ſupra*, *cap.* 8. Nihil eſt, inquit, illis, niſi alienatio
16 mentis. Paul. *lib.* 5. *cap.* 3. Halyabb. *Theor. lib.* 8. *cap.* 20. Ian. Damaſc. *lib.* 7. *cap.* 18. ex Rufi ſententia Melancholiæ ſpeciem hunc morbum faciunt, quod etiam ex Recentioribus notat Tagaut. *Inſtitut. Chirurg. lib.* 2. *cap.* 11. Auenz. autem *libro* 1. *Theiſir. tract.* 9. *cap.* 16. inter maniacos rabidos connumerat. Præ cæteris verò Baccius *in Prolegomen. Venenor. cap. de canis rabidi morſu. art.* 5. hos ægrotos ad inſtar cæterorum melancholicorum imaginatiuam primum, & ratiocinatricem læſam habere virtutem manifeſtè docet; immò tandem, excitata ex hoc affectu febre, hominem furore, ac mania prehendi narrat, quin & ſub mortem obliuione & ſui, & domeſticorum, & conſequenter rerum omnium detineri concludit, & furibundos denique obire. *& cap.* 33. *art.* 7. dicebat, hunc eſſe inſaniæ affectum, quia & imaginationem, & bonum ſenſum deprauat, ex quo fit, vt ægrotantes indiſcriminatim omnes, notos ſcilicet, & ignotos, obuios quoſque impetant.

Inter Neotericos autem Euſtachius Rudius *lib.* 4. *de morb. occult. & venen. cap.* 13. Hydrophobos mente conſtare voluit, cùm tamen ipſe ſibi non conſtet, nam & eoſdem melancholiæ morbo detineri dicit, & nunc mente conſtare, modo contrarium aſſeuerat. Sed ante illum Petr. Sal. *vbi ſupra*, non neceſſariò cum rabie jungi delirium exiſtimauit, eo quod expertum ſe dicat, nonnullos rabientes mente conſtantes, quia ad omnia appoſitè reſpondebant, & cum etiam abſque ratione ſe aquæ timore deterreri intelligerent, abſtantes orabant, vt oculis ſibi clauſis aquam per vim offerrent ingurgitandam, quæ manifeſta ſigna ſunt non læſæ rationis. Alios præterea ſe vidiſſe teſtatur, qui cum morti ſe proximos eſſe agnoſcerent, humiles ad Deum preces fundebant, delictorum veniam exorabant, æternique ſupplicij pœnas ab ipſo Deo optimo maximo deprecabantur; ex quibus contendit ille, non neceſſariò in Hydrophobia mentem lædi. ad quod etiam adminiculandum adducere debuit exemplum illud ab Aet. *ſermone ſexto, cap.* 44. & ab aliis adductum de Philoſopho illo à rabido cane commorſo; hic enim generoſo, inquit, animo affectioni reſiſtens, & in conſequens ratus canem in balneo apparere (apparebat enim ipſi, quemadmodum etiam aliis hoc modo affectis) ratiocinatus igi- 17
tur, & ſic ſecum loquutus, Quid cani, & balneo commune eſt? ſuperauit affectionem, & ſanatus eſt ab affectione, vbi citra timorem bibiſſet. Quinetiam aliam hiſtoriam habes apud Nicolum *ſerm.* 4. *tract.* 4. *cap.* 15. regiſtratam à Marcello Donato *vbi ſupra* juuenis cujuſdam, qui matrem ad ſe non appropinquare admonebat, ne illam mordere cogeret, manifeſtiſſimum quippe ſignum rationis non deprauatæ.

Ex his ergò hujus Philoſophi, & prædicti juuenis exemplis deduci facilè poteſt, rationem in Hydrophobis, licet vacillare poſſit, tamen non neceſſariò ſuccumbere.

Verumenimverò mihi hæc Salij opinio viri alio- 18
quin doctiſſimi minus probatur; licet enim non omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli ſint, qui præter aquæ timorem, in quo irrationabiliter peccant, in aliis quibuſuis optimè diſcurrant, vt in exemplis ab ipſo allatis ſatis liquet, tamen hos ipſos quoque inſaniſſe manifeſtum eſt; nam vt ſupra ex Paulo, & aliis dicebam, & illi ex Rufi ſententia, hic morbus ſpecies quædam melancholiæ eſt, ex qua ægrotantes aquam timent, quemadmodum ex 19
reliquis melancholicis alij aliam rem timent, & circa particulare quoddam tantummodò delirant, circa cætera verò ſana mente ſe eſſe ex factis, & verbis oſtentantes, & dixi latiùs ſuprà quæſtione tertia, & octaua præſentis Tituli. Manifeſtiſſimum verò delirij ſignum eſt in omnibus, nullo excepto, quod etiamſi inextinguibilem ſitim patiantur, aquam, aut potum non exigunt. Ponzett, *libro tertio de venen. cap.* 18.

Neque ob aliam cauſſam ab Auicenna, & aliis
dicitur ſalutis ſignum eſſe, ſi quis in ſpeculo imagi- 20
nem ſuam agnoſcat, niſi quia ex hoc habetur, ratiocinatricem virtutem adhuc eſſe ſanam, ex quo morbum non eſſe confirmatum patet. Ponzett. *vbi ſupra cap.* 17. Baccius *ibidem cap.* 36. *articulo quinto*, Quinimò plures rabientes non modo ea melancholia afficiuntur, quia aquam pertimeſcunt, ſed ira læſam rationem habent, vt ſe in canes eſſe conuerſos ſibi perſuadeant, ideò enim quoſcunque obuios mordent, ideò vt canes latrant, & vlulant, & ideò per terram ſe volutant, vt narrat Ardoinus *de Venen. libro ſeptimo, capite ſecundo, &* Marcell. Donatus *de hiſtor. Medic. mirab. loco ſæpius citato.* At verò non ſolùm hominem in rabie inſanire conſtat, ſed etiam ipſos canes. Plut. *in lib. de Induſtr. animal.* & alia quæcunque rabiem incurrere conſueuerunt.

Sit tamen quomodocunque, illud ſatis eſt ad hoc,
vt Hydrophobi inter inſanos connumerentur, 21
vt abſque ratione aquam, & liquida omnia timeant, cùm ea timere non debeant, immò potiùs auidiſſimè expetere, ob ſitis vrgentiam. Quòd ſi Salius velit eos rationabiliter liquida timere, quia ab eis nocumentum percipiant, ex quo capite videtur eorum timor abſque ratione non eſſe, reſpon- 22
deo, vel hoc falſum eſſe, quia à copioſo aquæ potu, & à balneis ſanitatem acquirunt, vt ex citato Philoſophi illius exemplo, & ex quamplurimis aliis palam fit, vel etiamſi cum ratione timeant, inſa-

nire

nire tamen eos dixerim, quòd neque timoris cauſſa ipſis nota ſit, neque eam vnquam cauſſam reddant, nam etiam talia non experti timent. Quod ſi cauſ-
23 ſam timoris in illud reiicias, quia canem, à quo commorſi ſunt in aqua videant, vel, vt aliis placet, catulorum inteſtina, ac viſcera, & idcirco ab ea abhorreant, dico quod vel ipſi mente non conſtant, ſi veritatem habet, vel quod ſimpliciter id verum non eſt; vt multi voluerunt.

Ad Philoſophi verò illius allatum exemplum dico, fortaſſe in illo tunc primum aduenuſſe aquæ metum, vnde non mirum, ſi adhuc ratio non omnino corruerat, ita vt facile cognoſcere potuerit, canis viſionem in balneo, eſſe imaginationis deluſionem, quamobrem intrepide bibit, & ſanatus eſt, vt dicitur, in quam ſententiam inclinat Baccius *in proleg. Venen. cap.* 3. *art.* 4. de hac eadem Philoſophi huius hiſtoria verba faciens. ſi enim veneni vis adeò vniuerſum corpus occupaſſet, & cerebri facultates, vt omnino ratiocinatrix facultas in eo fuiſſet ablata,
24 inſanabilis extitiſſet, vt tradit Matthiol. *lib.* 6. *in Dioſcor. cap.* 36. Iuuenem autem illum matrem admonentem, ne ad ſe appropinquaret, dixerim non omninò quidem, ſed maxima ex parte rationem habuiſſe læſam, ita vt eo, quod adhuc remanebat, intellectus lumine cognoſcere poterat, matrem non eſſe mordendam, cùm tamen à delirio impulſus, exteros omnes morderet.

Cùm ex his ergo apertiſſimè conſtet, rabientes omnes inſanire, jam de his ea cõcluſio firmari poteſt, quòd omnes vt Melancholici illi habendi, de quibus
25 diximus, quòd circa vnum quid delirant, non circa omnia, ſi modò ſolo aquæ timore afficiantur; nam poſſibile, & euentu non rarum eſt, vt omnino furentes euadant, & tunc vt cæteri furentes habendi.

Ad maiorem autem confirmationem inſaniæ in
26 huiuſmodi ægrotantibus, illud notatu dignum eſt, quòd à cane rabido commorſi, etiam antequam in rabiem impingant, non integra mentis ſanitate fruuntur, vt teſtatur Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. & affert exemplum de proprio patre.

Sed quemadmodum ex canis, & cuiuſuis rabidi animalis veneno homines in rabiem, ac furorem incidunt, ſi morſum eorum experiantur, ſic etiam
27 idem euenire ſolet ex aſſumptione nonnullorum venenorum, vt de corde, & lingua veſpertilionis narrant auctores, qui de venenis agunt, & ſuprà jam repetij, & ex contagio per vulnus, vt de veneno, quo Cannibales ſuas ſagittas inficiebant, narrant Auctores de rebus Indicis agentes, præcipuè Ouied. *in*
28 *hiſtor. gen. de rebus Ind.* Licet Fracaſt. ſolo morſu excitari rabiem voluerit, tamen experientia contrarium demonſtrat; immò & ex ſe excitari rabiem in homine manifeſtum eſt, vt dixi ſuprà, & dicam etiam infrà *tit. ſeq.* qui eſt de venenis; ex quibus
29 præter rabiem multoties aliæ inſaniæ, ac delirij, & fatuitatis ſpecies excitantur; immò id commune eſſe omnibus penè venenis tradit Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 5. *contr.* 10. quin etiam ſunt ex potentiſſimis venenis quædam, à quorum exhibitione
30 ſi forte quis euadat, ſtolidus dehinc toto vitæ curriculo remaneat, vt de Napello tradit Ceſalp. *ſua pract. lib.* 3. *cap.* 20. quod etiam de toxico tradiderunt Paul. & Aët. *locis ſupra citatis.* & Lang. *lib.* 1. *epiſt.* 68. Alia verò venena ſunt, quæ in ſe non habent vim occidendi, ſed dementandi, quæ tacere ſatius eſt, recenſentur tamen ab Euſtachio *Rud. libro quarto de morbis occult. capite ſexto, & ſequentibus.*

Præter hæc autem alia venena ſunt, quæ inuncta tantùm hominem à mente abſtrahunt, & quaſi furentem, aut Lycanthropicum effingunt; talia putauerim ego ea eſſe, quibus Lamiæ vtuntur, & talia etiam erant ea, quibus vtebantur Indici Sacerdotes, quorum compoſitionem recitat Ioſeph à Coſta *lib.* 5. *hiſtor. Ind. Natur. cap.* 25. ex quo reperit perſpicaciſſimus Medicus Petrus Caſtellus *in lib. qui ſub nomine D. Tobiæ Aldini, de rarior. Plant. hort. Farneſiorum nuper prodiit. cap.* 5.

Hæc venena varios producunt effectus, & in va- 31
rias dementias hominem impingunt: alia in furorem agunt, vt ſolanum ab hoc effectu maniacum dictum: alia melancholicum efficiunt, & vanis phantaſmatibus occupatum: alia ſomnum profundum concitant, & lethargicis ſimilem faciunt: alia ebrio ſimilem; & alia denique ſuos effectus ad determinatum quoddam tempus producunt, alia verò vſque ad finem vitæ.

Itaque dicendum in huiuſmodi caſibus videtur, 32
quòd ſimiles potionati pro dementiæ ſpecie, aut gradu inter hos, aut illos dementes connumerandi ſint, de quibus omnibus ſigillatim in hoc titulo agimus, ac omnia in illis procedere debeant, quæ locum habent in his, qui ex extrinſeca quadam cauſſa, aut ex natura mente priuantur.

SVMMARIVM.

1 *Damoniaci nomen apud vulgus commune eſt multis dementibus.*
2 *Energumeni qui propriè dicantur.*
3 *Damoniaci qui*
4 *Multi Damoniaci exiſtimantur, qui non ſunt.*
5 *Damoniaci ſigna remiſſiuè.*
6 *Inter Damoniacum, & fanaticum nulla differentia ſecundùm aliquos.*
7 *Fanatici Demonio afflati vaticinantur.*
8 *Fanatici, & Damoniaci non ſunt idem. & num.* 11.
9 *Fanatici qui.*
10 *Damoniaci quatenus tales non vaticinantur.*
11 *Damoniaci furentibus, & inſanis aquiparandi.*
13 *Cauſſa inſaniæ in Damoniacis licet ſit ſupernaturalis, præcedit tamen corporis morboſa diſpoſitio.*
14 *Damon gaudet humore melancholico.*
15 *Damoniaci naturalibus remediis curantur.*
16 *Dantur in rerum natura remedia contra damones.*
17 *Naturali cauſſa apparente, ad ſupernaturalem recurrere ſuperuacuum.*
18 *Fanatici Melancholicis ſimiles.*
19 *Fanatici ex illiteratis litterati euadunt, non tamen ſunt Damoniaci.*
20 *Damoniaci, & fanatici inter inſanos adnumerandi.*
21 *Damoniaci magis ſimiles melancholicis, fanatici Ebriis.*
22 *Fanaticus ſeruus quando pro ſano habeatur.*
23 *Damoniaci ab Ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione excluduntur.*
24 *Lymphatici fanaticis non abſimiles.*
25 *Lymphaticus morbus qui. & num.* 27.
26 *Lymphati, & Lymphatio.*
28 *Lymphaticus à cæteris inſanis nil peculiare habet.*
29 *Semel inſanus, ſemper inſanus.*
30 *Praſtigiati qui.*
31 *Entheaſtici, & fanatici non differunt.*
32 *Enthuſiaſmus quid. & num.* 34.
33 *Enthuſiaſmi effectus.*

35 *Enthuſiaſmus ex morſu canis rabidi excitatur.*
36 *Chorea Sancti Viti Enthuſiaſmo connenit.*
37 *Engaſtrimathi qui.*
38 *Engaſtrimathi inter dæmoniacos recenſentur.*
39 *A Tarantula commorſi inter inſanos an connumerandi ſint?*
40 *In eis, qui à Tarantula ſunt commorſi, mens laditur.*
41 *In eis, qui à Tarantula ſunt commorſi, quomodo procedendum.*

De Dæmoniacis, Fanaticis, Lymphaticis, Præſtigiatis, Enthuſiaſticis, Engaſtrimathis, & ſimilibus.

QVÆSTIO XVIII.

LIcet horum ſinguli penè ſub eundem cenſum venire poſſint, tamen quia non nomine tenus ſolùm differunt, ſed etiam circa inſaniendi modum, de vnoquoque venit peculiariter differendum, ac
1 primò ſeſe nobis offerunt Dæmoniaci, quorum nomen omnibus his apud vulgum tam exquiſitarum differentiarum ignarum commune eſt; dicuntur autem & Energumeni, his enim propriè conue-
2 nit hoc nomen, non verò Lunaticis, vt dixi. Qui ſint autem Dæmoniaci, non eſt quòd nunc explicemus, cùm notiſſima ea res cuicumque legenti ſit; tamen illi propriè Dæmoniaci dicendi, qui ex Melancholiæ vitio, quo tanquam inſtrumento vtitur Dæmonium eos obſidens, in inſaniam aguntur. Il-
4 lud præmonuiſſe præſtat, multos, ſed præcipuè idiotas, ad mulierculas, inter has autem maximè Virgines, quæ iam ætate maturæ non purgantur, Dæmoniacas exiſtimari, cùm tamen non ſint, quod teſtantur ex Medicis Concil. diff. Leuin. Lemn. *de occult. natur. miracul. libro* 2. *cap.* 2. Valleſ. *in* 3. *Epidem. ſect.* 3. *Ægr.* 11. & Foreſt. *lib. dec. Obſernat.* 19. quamobrem diligenter ſigna perquiren-
5 da ſunt, quibus Dæmoniaci à cæteris inſanis diſtinguantur, quæ ex pleriſque recollecta habes apud Martin. Delr. *lib.* 6. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 3. *ſect.* 2. & ex Medicis à Ceſalpino *de Nat. Dæmon. cap. penult.* & à Fortun. Fidel. *in lib. de Relat. Med. lib.* 2. *cap.* 2. Bapt. Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 3. *cap.* 13. Guillelm. Ader. *de Ægrot. in Euang. part.*
6 3. *enarr.* 6.

Sunt autem, qui inter Dæmoniacum, & Fanaticum non diſtinguant, inter quos eſt Budæus *in l.* 1. *ff. de adil. edict.* §. *Exempli*, vbi ille fanaticos
7 antiquitùs Dæmoniacos fuiſſe voluit, neque abſque ratione, quia Dæmonio afflati vaticinabantur, vnde qui diuino ſpiritu excitati olim prophetabant aut nunc etiam vaticinantur, non fanatici, ſed po-
8 tius Entheaſtici, & Theophorumeni, ipſo iudice, appellantur. Tamen Fanatici, & Dæmoniaci in
9 rei veritate, idem neque ſunt, neque fuerunt: fanatici enim hi ſolùm dicebantur, & nunc etiam dici debent, qui vel ex ſupernaturali, vel ex naturali cauſſa per vices quaſdam futura vaticinantur, vel vaticinari videntur, & extrà mentem rapi, quod quia in fanis, hoc eſt templis aliquibus eueniebat,
10 idcircò fanatici ſunt appellati. Dæmoniaci autem quatenus tales, non vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis ſint, qui vaticinentur, cum hoc, quod obſideantur à malis ſpiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cum, vt dixi, etiam à Deo impulſus, vel à naturali quoque cauſſa vaticinari quis poſſit, quemadmodum dicam, Deo dante *lib.* 4. *harum quæſtionum. in titulo de Miraculis.* Cùm ergò idem non ſint Dæmonia- 11
ci cum fanaticis, diuerſa prorſus erit ratio procedendi in illis, quàm in his; itaque Dæmoniaci Fu- 12
rentibus, & inſanis æquiparandi, quia mens in iſtis, vt in illis ex Dæmonis opera alienata eſt, notat ex Iuriſconſult. Pariſ. *de Reſignat. benef. lib.* 5. *quæſt.* 6. *num.* 96. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Medic. cap.* 2. licet enim cauſſa inſaniæ in his ſupernaturalis ſemper exiſtat, hoc eſt, Dæmonium corpus obſidens, tamen præcedit ſem- 13
per corporis diſpoſitio quædam ex melancholia, ſeu atra bile prædominante, ac turgente, quæ hominem ad inſaniam concinnat, eodem Fortunato teſte *ibid.* gaudet enim melancholico humore Dæ- 14
mon, quod ex Medicis tradunt Valleſ. *de ſac Philoſoph. cap.* 15. & 18. Io. Huart. *in exam. ingen. cap.* 7. Matthiol. *in Dioſcor. lib.* 6. *cap.* 37. Foreſt. *lib.* 10. *Obſer.* 19. *in Schol.* & Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 2. *cap.* 8. & ex Theol. Martinus Delrius *diſquiſition. Magic. libro* 2. *quæſt.* 29. *ſect.* 3. qui & Valleſ. ſupra citatum adducit; ſed ante hos omnes idipſum teſtatus eſt Auicenna 1. 3. *tractatu* 4. *cap.* 11. ad quod etiam probandum facit, quòd etiam 15
Dæmoniaci, & à malo ſpiritu obſeſſi poſt exorciſmos, & Eccleſiæ ceremonias, naturalibus auxiliis, & remediis iuuantur, vt Cyriacus Lucius apud Schench. *Obſern. lib.* 1. *tit. de Dæmoniacis*, & Codronch. *lib.* 2. *de morb. veneſ. cap.* 8. tradunt, à quibus non diſſentiunt Theologi. Martin. Delr. *vbi ſupra.* & plura naturalia remedia contra Dæmonia recenſet Ceſalpin. *de Nat. Dæmon. cap. vlt.* vbi & neceſſarium eſſe probat, talia remedia in Natura inueniri, vnde concludit à Dæmonio obſeſſos etiam naturaliter liberari poſſe. Immò abſolutam Dæmo- 16
niaci curam ex naturalibus remediis docet idem Codronch. *vbi ſupra lib.* 4. *per totum*, licet ſupernaturalia quoque expoſcat. Facit inſuper ad hoc ipſum euidentiùs probandum, quod de Saul in ſacris recitatur *Reg. lib.* 1. *cap.* 18. qui ex pulſatione citharæ per manus Dauid quietem capeſſebat ex mali ſpiritus agitatione; quod remedium, etiamſi ſuperna- 17
turale piè exiſtimandum ſit, tamen naturalem habet 18
cauſſam, vt exiſtimat Valleſ. *lib. de ſacr. philoſ. cap.* 28. & Io. Huart. *vbi ſupra.*

Porro Fanatici Melancholicis non ſunt abſimiles, qui per acceſſiones inſaniunt, teſtimonio ſit, quod prophetantes, & futura prædicentes nihil eorum intelligunt, quæ loquuntur, cùm extrà mentem ſint, vt Plat. *in Apolog.* Socrat. & Ariſtot. *Moral. Eudem. lib.* 2. *cap.* 9. teſtantur; quamobrem œſtro ac furore perciti dicebantur. Iuuenal. Sat. 4.

—— *Sed vt fanaticus œſtro*
Percuſſus Bellona tuo diuinas.

Et propterea Sibylla à Virgilio inſana vocatur 3. Æneid.

Inſanam vatem aſpicies.

Fiunt autem interdum ipſi Melancholici, hoc eſt melancholiæ vitio laborantes fanatici, & futura prædicentes, & aliquando etiam ex illiteratis litterati, 19
& quod mirum dixeris, etiam alienam linguam perſonant, abſque eo, quod illam didicerint; quos effectus licet à Dæmonio ſemper procedere, vel ab alia ſupernaturali cauſſa vulgus credat, & contendat ita ſe habere Codronch. *vbi ſupra lib.* 2. *cap.* 8. quod verificatur quoque in Saul in ſacris, *vbi ſupra*

de

de quo dicitur. *Poſt diem autem alteram inuaſit ſpiritus Dei malus Saul. & prophetabat in medio domus ſuæ*; tamen etiam à naturali cauſſa, nimirum à ſimplici humore melancholico procedere poſſe docent Conciliator, & alij apud Schenchium *tit. de Maniac.* & Lemnius, & Foreſtus *locis ſupra citatis* abundè tradunt.

Itaque cùm tam Demoniaci, quàm fanatici vltrà id, quod à ſupernaturali cauſſa patiuntur, etiam ex
20 naturali vitio, ac diſpoſitione inſaniant, rectè vtique inter ſanos, ac melancholicos connumerandi veniunt, non obſtante quod Codronch. *vbi ſupra* eos non delirare contendat, quia ipſi Codr. contraria experientia eſt. Vnde in illis locum habere omnia debent, quæ in cæteris Melancholicis locum habent:
21 ſi modò hanc vnam differentiam inter vtroſq; agnoſcamus, quòd Dæmoniaci ſimiles magis Melancholicis, & maniacis exiſtunt, & licet aliquando intermiſſiones habeant, tamen ſemper in ſe habent inſaniæ cauſſam; Fanatici verò magis ſimiles ſunt ebrijs, & vbi habeant intermiſſiones, veluti ſani exiſtimandi, aut non aliter quàm ij, qui ſemel aut bis, aut plures in ebrietatem inciderunt toto vitæ curriculo; nam interdum ij vnicam patiuntur acceſſionē non multo tempore durantem, vt per *l. 1. §. apud Iulianum. ff. de adil. edict.* vbi & idcircò ſeruus, qui ſolummodò per circuitus quoſdam, ac de raro fanaticus videre-
22 tur, pro ſano pronunciatur, quæ lex etiam caſui no-
23 ſtro adaptari me judice poſſet. At Dæmoniaci contra, & idcircò & ab ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione perpetuò excluduntur. Paril. *de reſign. benef. lib. 5. quæſt. 6. num. 94.* Fanaticis non abſimiles voluerunt nonnulli eſſe Lymphaticos, eos tamen inter ſe differre, manifeſte ex dicendis appare-
25 bit. Serenus Medicus vocauit nomine morbi Lymphatici Aquam intercutem in eo carmine:

Helleboro bene purgatur Lymphaticus error.

Quod carmen citat ex Iuriſconſultis Io. Caluin. *in Lex. Iurid. in verb. Lymphati.* nominis verò ethymologia nota eſt, à Lympha enim, hoc eſt aqua, vnde plenum ventrem habent Hydropici, rectè morbus Lymphaticus dicitur à Sereno Hydrops.

26 Proprie tamen morbus Lymphaticus accipitur pro furoris quadam ſpecie, in qua plura phantaſmata pauorem inducentia ob inſanientium oculos obuerſantur, interdum etiam pro ſimplici furore, & inſania accipitur, vt apud Æmil. Macr. lib. 2. cap 31.

Sæpeque curatur ſumpto Lymphaticus iſto.

vbi quod de Hydrope non intellexerit ille, teſtatur Atrocianus *in comment.* & fidem facit carmen, quod ſequitur, nimirum:

Hydropicus in principio mirè auxiliatur.

& multò magis idipſum teſtantur duo præcedentia carmina:

Purgatur tali vomitu vertigo vetuſta,
Inſaniſque melancholicis valet, atque caducis.

27 nam de affectibus capitis loquitur, in quibus etiam comprehenditur Lympathio; Lymphari enim verbum, & Lymphatio in vſu ſunt pro inſanire, & inſania. *Plin. lib. 24. cap. 17. Hac pota lymphari hominem tradunt obuerſantibus miraculis. & lib. 30. cap. 10. Rurſus Magi tradunt, Lymphatos ſanguine Talpæ reſipiſcere.* Tacitus *lib. 2. Annal.* Repente Lymphati diſtrictis gladiis in centuriones inuadunt. Plautus *in Pœnulo Act. 1. Scen. 2.* Lymphaticos nummos dixit, hoc eſt nummos inſanientes, & loco ſtare neſcientes, non aliter quàm Lymphatici faciant ex pauore falſarum imaginum, quæ ipſis menti offerantur; vndè adoleſcenti illi dicenti:

Sunt mihi intus neſcio quos nummi aurei Lymphatici,

reſpondet callidum mancipium:

Deferto ad me, faxo, actutum conſiſteris Lymphaticum.

quaſi diceret: eos illicò Lymphatico morbo curabo, illos erogans. Sed Plin. in proprio ſenſu accepit hoc nomen, maximè ſecundo loco ſupra citato, & meliùs *lib. 37. cap. 4. Venena irrita facit Adamas, & Lymphationes abigit, metuſque vanos expellit à mente.* Eſt ergo, vt patet, Lymphaticus morbus Inſa- 28
niæ ſpecies cum motu, & agitatione propter timorem vanorum phantaſmatum, qualem excitare ſolet Solanum maniacum certo pondere ſumptum, de quo Dioſc. *lib. 4. cap. 69.* Theophraſt. *de Hiſtor. Plant. lib. 9. cap. 12.* Gal. *lib. 8. de ſimpl. med. fac.* & alia medicamenta, quæ recenſere non intereſt. Putabant Antiqui, vt nonnulli referunt, inter quos vide Calepinum in verbo *Lymphaticus*, & Bud. *in l. 2. ff. de adil. edict. in annot.* quòd qui Nympharum imagines in fontibus conſpexiſſent, in furorem agerentur, atque inde tales Lymphaticos appellauere. Nos Lymphaticos nominare poſſumus eos, qui ex pauoribus, & vanis quibuſdam apparitionibus in melancholiam incidunt, vt pueris, & idiotis euenire ſolet; quemadmodum jam dixi. 29
Quamobrem nihil peculiare habent Lymphatici à cæteris verè inſanis, & melancholicis, quin hi, vt illi etiam curati facilè in morbum reincidunt, & idcircò in his, vt in illis locum habet ea propoſitio ſiue concluſio Iuriſconſultorum, quòd ſemel inſanus ſemper præſumatur inſanus, de qua in fine hujus ti- 30
tuli luculentiùs verba faciam. Sunt & in Dæmoniacorum numero quidam, quos præſtigiatos appella- 31
mus: hi veluti fatui apparent, & extrà mentem poſiti; interdum quoque acceſſiones; & exacerbationes habent, quæ omnia à præſtigiis Dæmonis opera originem ducunt, qui impiorum hominum inſtrumento, malaſque artes edoctorum ad hæc patranda vtitur; ſed hi à veris Dæmoniacis nihil omninò differunt, niſi penes cauſſas procatarcticas, vt dixi.

Crediderunt porrò nonnulli Enthuſiaſticos, ſeu 32
Entheaſticos, & Phanaticos inter ſe non differre, immò *auctor defin. Med.* quæ Gal. adſcribuntur, dicebat, Enthuſiaſmum, alij Anteneaſmum vocant; eſſe fanaticam perculſionem, ſeu Numinis afflatio- 33
nem, veluti cum quidam in ſacris faciendis mente caperentur, ſi qua vidiſſent, aut tympana, aut tibias, vel ſigna audiuiſſent. Sed Aretæus *lib. 3. cap. 6. de cauſſ. & ſign. acut. morb.* (Quæ cum ſupra citata auctoritate adducit Schench. *lib. 1. Obſer. tit. de mania*) hac paſſione detentos referebat, membra ſibi 34
ipſis amputare, & excitari tibia, & ſimilibus. Cum Aretæo quoque conſentire videtur Gariopontus *lib. 1. cap. 11. Anteneaſmum, inquit, eſt ſpecies mania periculoſa nimium; irritantur tanquam maniaci, & in ſe manus injiciunt. Hi ſubitò arripiuntur cum ſaltatione manuum, & pedum.* Actuarius 35
autem libro primo Meth. cap. 16. Entheaſticos quaſi numine afflatos hos vocauit. *Hi namque*, inquit, *à majori aliqua vi afflari videntur, & modo non futura prædicere, ceu nituntur vates quidam; agritudo vero aut in riſum, aut in feritatem deſinit.* Hæc autem paſſio, prout à Garioponto ſupra eſt deſcripta, etiamſi vt plurimum ex ſe in corpore generetur, tamen ex morſu quoque rabidi canis 36

excitari tradit *Geſner. lib. 1. de animal. cap. de cane, littera G. par. 2. tomo 1.* cui ſimilem puto eſſe, quæ ex lacerti cujuſdam morſu in Apulia præcipuè, quem Tarantulam vocant, progignitur; quamquam in hoc differat ab Enthuſiaſmo, quod non habeat maniam, ſeu furorem adjunctum, ſed ſolummodò irrationabilem ſaltationem, ad quam ex ſono cujuſdã inſtrumenti, non tamen cujuſcumque, ſed certi, & certo etiam ſono irritantur, ac eodem quoque curantur, cujus rei cauſſam ſi ſcire cupis, lege *Hier. Garimbert. lib. 4. probl. 89.* Magis conuenire Enthuſiaſmo crediderim eam paſſionem, quam recentiores
36 Choream Sancti Viti appellarunt, de qua vide *apud Schenck. vbi proxime*, quia hæc profectò non ſine furore eſt: nam poſt infatigabilem ſaltationem ægrotantes in maria, in flumina, in præcipitia ſe conjiciunt, aut in ſaxa, & parietes violenter impingunt, ac ſe ipſos, niſi vinclis coerceantur, occidunt. [*Ianus Iacob. Boiſſard. de Diuin. cap. 4.* Sacerdotes idolorum & Phœbades mulieres cum reſponſa Oraculorum dabant extrà ſe rapi, neque mentis compotes fuiſſe, ſed Enthuſiaſmo obſideri narrabat, & videtur cum Galeni opinione præ cæteris conuenire.]

— 37 Remanent vltimo loco Engaſtrimathi, qui & ventriloqui dicuntur; ij ex ventre loqui videntur, & ob id ventriloqui, & Engaſtrimathi appellati, quod Pythonẽ, aut Dæmonem in ventre habere credantur, quamobrem clauſo ore verba proferunt, quæ tanquã ex profundo quodam ventris receſſu progredi apparent. *Martinus Delrius libro 1. diſquiſition. magic. cap. 2. Alciat. ex D. Aug. Pareg. lib. 8. cap. 28. & ex Medic. Vall. 5. Epidem. text. 59.* qui tamen Valleſius, Engaſtrimathi nomen iis etiam aptari poſſe credit, qui ad ſonum peluis vaticinantur; ſed ego talem nominis ſignificationem vnde deducat, vt ingenue fatear, ignoro. Strabo *lib. 15.* Perſas Magos Lecanomanticos vocat, hoc eſt ex peluibus vaticinantes. & Ptolom. *de Iudic. Natiu. lib. 4.* [Sed hæc læcanomantia, ſeu vaticinatio per peluim, vel lebetem non ſolùm Perſis, ſed Chaldæis, Aſſyriis, & Ægyptiis familiaris fuit, vt docet *Ianus Iac. Boiſſard. vbi 1. cap. 5.* vbi etiam quo-
38 modò fierçt enarrate.] Sunt verò ex mea ſententia ij inter Dæmones, & Fanaticos reponendi, quod & dæmonium habeant, & vaticinentur; ſed *Cardan. lib. 1. de venen. cap. 17.* Engaſtrimathos ad diuinationem non pertinere putat, ſed potius ad Naturæ miracula; non explicat tamen quos eo nomine intellexerit. Putauerim hos eſſe, vel ſaltem his non abſimiles, de quibus in ſactis *Leuit. cap. 20. verſ. 27.* Vir, ſiue mulier, in quibus Pythonicus, vel diuinationis fuerit ſpiritus morte, moriatur. Sed vide quæ de his affert *Majol. dier. canicul. tom. 2. colloq. 3.* [*& ſufficiet. Ian. Iacob. Boiſſard. vbi 1.* qui talem diuinationem, Gaſtromantiam vocat, apud quem, ſi libet vide alias diuinitatis ſpecies.]

Iam verò omnes ini, vt Demoniaci, & Furentes habendi, quod dubium habere non credo in Lymphaticis, & ventriloquis, & Enthuſiaſticis, ſed benè dubitari poteſt de his, qui à Tarantula commorſi in Enthuſiaſmum, vel quomodocumque eam paſſionem appellare libet, inciderunt; nam vt dixi, ij præter irrationabilem ſaltationem, in nulla re inſanire conſpiciuntur, immò & circa ipſam ſaltationem optimè, & appoſitè diſcurrunt, vt cuicunque qui
39 tales aliquandò conſpexerit, notum eſſe poteſt; vnde immeritò videntur inter dementes numerari, cùm præſertim, ſi à principio curati fuerint, dehinc ſolam ejus dierum acceſſionem, atque illam quidem annuam habeant, & extra mentem non eſſe, etiam in ipſa acceſſione manifeſtum ſit. Quibus tamen non obſtantibus, dicendum in omnibus men-40 tem lædi, immò plerique, vt teſtatur *Matthiol. in Dioſcor. lib. 2. cap. 56.* Phreniticis, Lymphaticis, ac Maniacis ſimiles fiunt, & abſolutè eos omnes Melancholicos euadere tradunt *Ardoin. de venen. lib. 8. cap. 5. & Cardin. Ponzett. lib. 3. de ven. cap. 13.* quamobrem non remouentur ab ea imaginatione, in qua detinebantur, dum commorſi ſunt, donec ſanitatem recipiant, *idem Ardoin. ibidem* docet. Tales ergo in acceſſione, & antequam à prima morbi inuaſione curentur, vt inſanientes habendi, in tempore intermedio, non aliter ex mea ſententia 41 cum his procedendum, quàm cum cæteris melancholicis dilucida interualla habentibus.

SVMMARIVM.

1 *In Syncope fit præceps virium lapſus.*
2 *In Syncope conſtituti extra mentem ſunt. & num. 5.*
3 *In Syncope conſtitutus tanquam mortuus, & abſens habendus.*
4 *Syncopis, Lypothimia, & animi deliquium differunt.*
6 *Agonizantes qui dicantur.*
7 *Actus ab agonizantibus facti quales.*
8 *In articulo mortis poſitus, etiam deficientibus ſenſibus, dummodo ejus verba intelligantur, teſtari poteſt.*
9 *Non requiritur mens omnino ſana in eo, qui diſponit de rebus ſuis.*
10 *In articulo mortis conſtitui latiſſimè, quomodo accipiatur.*
11 *In articulo mortis eſſe ſtrictiùs, quomodò ſumatur.*
12 *Peſte infectus, dicitur poſitus in articulo mortis.*
13 *Non poteſt dici proprie quis in articulo mortis eſſe, niſi infirmitas ſit lethalis.*
14 *In articulo mortis dicitur poſitus, qui imminentem mortem timet.*
15 *In articulo mortis poſitus dicitur qui ad mortẽ tendit.*
16 *In articulo mortis propriiſſimè dicitur poſitus, qui morti proximus eſt.*
17 *Agonizantes, & in articulo mortis poſiti differunt ſecundum magis, & minus.*
18 *Ante dicitur quis in articulo mortis eſſe, quã in agonia.*
19 *Neque agonizantes, neque poſiti in articulo mortis quicquam legitimè gerere poſſunt.*
20 *In teſtamento condendo mentis ſinceritas deſideratur.*
21 *Senſuũ defectio euidens ſignũ eſt defectionis intellectus.*
22 *Morti vicinis licet teſtamentum condere, matrimonium contrahere. declara vt ibid.*
23 *Regulariter in infirmitate conſtituti non præſumuntur ſanæ mentis.*
24 *Morti proximi ſanæ mentis non præſumendi.*

De Syncopizantibus, ſenſu defectis, agonizantibus, & in articulo mortis poſitis.

QVÆSTIO XIX.

IN Sycope fieri præcipitem virium lapſum ma- 1
nifeſtum eſt, & notat *Gal. 12. Meth. cap. 5. claſſ.* 7. licet autem ea proprium ſympтoma cordis exiſtat, dubium tamen non eſt, in eo virtutes omnes collabi, ac quaſi penitus deperdi, cum quibus etiam lædi rationem manifeſtum inde fit, quòd tales in paroxyſmo conſtituti nec quemquam agnoſcunt, nec loquuntur, quin & reuiuiſcentes non illico ad men- 2
tem redire comperiuntur, nec ad rem reſpondent. quod mirum quidem eſſe non debet, tantoperè corde infirmato, viſcere nempè vitæ fonte, & origine,

cui

cui compati cætera omnia etiam nobiliora viſcera,& virtutes omnes conſentaneum eſt, cùm ab illo vitam habeant; neque enim abſque vitali ſpiritu à corde procedente cæteræ partes ſuis quæque muneribus fungi poſſunt.

3 Itaque patet ex his,hominem in ſyncope, tanquam mortuum, & abſentem eſſe exiſtimandum; quamobrem cum in febribus malignis interdum frequentes ſyncopes aduenianr, videndum eſt, ne quicquam ægrotantes faciant, quod in ipſorum, aut aliorum præiudicium eſſe poſſit, cùm etiam de recenti in vitam reſtituti, integra mente non fruantur.

Aduertendum tamen, quòd maxima differentia
4 eſt inter Syncopen, & Lipothymiam,& animi deliquium, differunt enim affectus hi ſecundum magis, & minus; vnde ea, quæ dixi, locum quidem habebunt in Syncopi, non verò in Lipothymia, & animi deliquio, ac defectu; de horum autem affectum differentia practicos adeat, qui plura ſcire cupit, præcipuè Mercurial. *lib. 2. pract. cap. 10. Maſſar. lib. 2. cap. 9.* differentia autem, quæ maximè ad rem noſtram facit, illa eſt, de qua Mercurial. teſtatur, quòd in Syncope ægri mentem omnem, & rationem amittant;
5 in cæteris verò paſſionibus non ita. tamen non ob id cenſendum, quòd Lipothymia affectus conſenſum præſtare poſſit, ſed bene cum ab ea ſeſe recolligit, poſſet conſenſum præſtare etiam nutibus, ſi voce nequaquam poſſet, quia in hoc affectu mens non prorſus alienatur. non eſſet amen, niſi à Medico iudicandum, an æger ſyncopi, vel Lipothymia afficeretur, quia horum affectuum differentia ſolis Medicis nota eſſe poteſt.

6 Agonizantes porrò illi propriè dicuntur, qui exuperante iam morbo, & natura proſtrata, animam efflaturi de proximo ſunt; hi apud Iuriſconſultos variis nominibus appellantur, dicuntur enim quandoque conſtituti in extremo vitæ momento,aliàs poſiti in extremis, aliquandò laborantes in extremis,& ſimiliter, vt videre eſt apud Fœnutium *de mom. temp.*
7 *cap. 5. num. 1.* in quo ſtatu poſitus homo non modo ratiocinandi, ſed etiam quamcumque vel imaginandi facultatem obliteratam habet, emortuo iam naturali calore, & euanelcentibus ſpiritibus, quorum auxilio, vt alias dixi, omnes in corpore facultates ani-
8 ma exercet. Ex quibus clarè patet, quàm validi ſint actus ab agonizantibus, & extremum ſpiritum ducentibus aliquandò facti, vidi enim tales contractui conſentire, codicillos condere, & alia gerere, quæ me in admirationem traxerunt; & ſuſpicabar ex Notariorum, & familiarium malitia hæc procedere, credens eos in ſuis inſtrumentis fingere,quòd tales actus non ab agonizante, ſed ab homine licet infirmo,integris tamen ſenſibus geſti fuerint:cùm non ſine ſumma admiratione offendi apud Iuriſconſultos, quòd in articulo mortis poſitus (hic autem idem pene eſt cum agonizante,vt infra videbimus) etiam deficientibus ſenſibus, dummodo eius verba intelligantur à teſtibus, poſſit teſtamentum condere. *Alex. Tert. apud Zilett. in conſil. vlt. vol. Conſ.* 174. *num.* 7. ego vero non video, quo pacto deficientibus ſenſibus quis loqui poſſit, aut etiamſi poſſit loqui, in mentis vigore perſiſtere; immo & ipſimet Iuriſconſulti fatentur, quòd quilibet laborans in extremis preſumitur animi conſilium non habere, imo pro mortuo iudicat Gratian. adducens Gait. *de Credit. cap. 3. tit. 1. num.* 1115. quia deficiente corpore deficit Intelligentia. Fab. *de Monte apud eund. Zilett. ibidem conſ.* 149. *num.* 55. & corporis ægritudo aggrauat

animam, & intellectum.Ant. Franc. *de Doctor. apud eundem conſil.* 158. *num.* 38. niſi dictum Iuriſconſultorum ita accipias, vt liceat etiam mente non integra exiſtenti teſtamentum condere,cum, vt alias dixi, non requiratur mens omninò ſana in eo, qui de rebus ſuis diſponit; quod tamen locum non habere 9
credo in hoc caſu, quia concluſio illa procedit, vt credo, in dementia, quæ non tollit cognitionem omnem ſuorum, ita vt agnoſcat etiam ſtante dementia, magis huic, quàm alteri conuenire, vt hæres relinquatur ſuorum bonorum; at in hoc caſu hæc cognitio etiam deſtruitur, niſi accipias poſitum in articulo mortis lato modo, pro eo nimirum, qui ex eo morbo moriturus certò eſt, vt infrà dicam. nam aliquandò in articulo mortis conſtitui accipitur latiſſimè, vndè quilibet viuens in articulo mortis eſſe 10
dicitur. Burſat. *conſil. 4. num. 65. vol.* 1. Fœn. *de mom. temp. 1. cap. 5. num.* 23. quia omnes viuentes abſque dubio aliquandò morituri ſunt, immò viuentes mo- 11
rimur. Sed ſtrictiùs accipitur, quandò tunc in articulo mortis, quem poſitum eſſe dicimus, cum tali morbo laborat, vt non ſolùm in periculo ſit, ſed in manifeſto periculo, ex eo quod vt plurimum ex tali morbo homines decedere contingat. Auguſt. Barb. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 25. *num.* 51. *par.* 2. Thom. *Act. de Inf. p. 1. cap. 15. num.* 1. apud quem vide alios auctores citatos. quemadmodum dicitur de eo, qui 12
peſte infectus eſt, quia pauci ex peſte liberantur,talis ergo in articulo mortis poſitus dicitur. Pariſ. *de reſignat. benef. lib. 12. queſt. 6. num.* 13. atque hinc eſt, quòd non poteſt dici, quem in articulo mortis fuiſſe conſtitutum, niſi antea probetur,infirmitatem,ex qua laborauerit, Medicorum iudicio fuiſſe lethalem.Bur- 13
ſat. *vbi ſupra num.* 64. dicitur quoque & ob eandem rationem, quem in articulo mortis poſitum,cum imminentem mortem vbicumque timet. Baldus *in cap. Paſtoralibus num. 4. de offic. Iud. Ordin.* ſtrictiſſimè autem (prout in hac quæſtione nos accipimus)non ſo- 14
lum quando ad mortem tendit, vt voluit Dec. *in l. Hac conſultiſſima. num. 3. C. de his, qui teſtamen. fac.* 15
poſſ ſed quando veriſimiliter quis morti proximus eſt, Ripa *in Tractatu de peſt. de priuileg. Iud. cauſ. peſt.* 16
num. 47. ita vt de vita ipſius actum ſit, vt nullo remedio ſit reparabilis, vt tradunt relati per Fœnut.*vbi ſupra num.* 14. *cap. eod.* vbi benè ille diſtinguit inter poſitum in articulo mortis, & poſitum in periculo mortis; poſitum enim in mortis articulo, neceſſe eſt breui debere mori, neque ſi ſanaretur, vnquam poſſet dici fuiſſe in mortis articulo, vt ille dicit *num.* 21. ſed poſitum in periculo mortis, poſſibile eſt à morte exemptum iri; & recte, neque nauigantes, neque obſeſſos, neque mulieres parientes eſſe in mortis articulo voluit, ſed potius in mortis periculo. ſed Roderic. *Queſt. Canon. & Reg. Tom. 1. q. 62. art. 7.* voluit omnino mortis articulum, & mortis periculum, vnam eandemque rem eſſe, quod tamen non verificatur, cum mortis articulus ſumitur ſtrictiſſimè, 17
vt dixi. Eodem hoc ergo ſenſu agonizantes non differunt à poſitis in mortis articulo, niſi ſecundum majus, aut minus temporis ſpatium, quo à morte 18
diſtant, nam ante dicimus ægrum in mortis articulo eſſe conſtitutum, mox animam ipſo agente, & morti magis vicinante,agonizantem vocamus; horum igitur neutrum legitime quicquam gerere poſſe ego 19
exiſtimo, ſi modo conjunctam habeant ſenſuum defectionem, ſicuti in plurimis,ne dicam omnibus vſuuenit; mentis enim ſinceritatem in teſtamento con- 20
dendo deſiderari voluit *l. in l. ſenium. C. qui teſtam fac.*

poſs. & l. 1. ff. eodem. quæ minimè præſens eſſe poteſt, vbi ſenſus deficiunt, vt in conſtitutis in articulo mortis, & in agonizantibus plurimum euenit; nam neque audiunt, neque quemquam agnoſcunt, etiamſi vſque ad illum terminum mente conſtiterint, idcirco illud maxime attendendum Iuriſconſultis duco, vt ex depoſitione teſtium, ac præcipue Medicorum ſciant, an æger cum ſenſuum defectione perierit, nec
21 ne; vbi enim ſenſus deficiunt, maxima conjectura, immo certa notitia habetur deficientis intelligentiæ, & facultatis cuiuſque in cerebro reſidentis. in his
22 igitur non puto habere locum, quod tradiderunt Iuriſconſulti nimirum morte vicinis licere teſtamentum condere matrimonium contrahere, & huiuſmodi. Pariſ. *de reſignation. benefic. libro* 12. *quæſt.* 1.
23 *num.* 28. *& quæſt.* 2. *num.* 2. [Speciatim verò eſſe validum matrimonium in articulo mortis contractum tenet *Sanchez lib.* 7. *de Matrim. diſput.* 105. *num.* 3.] Sed ſi regulariter in infirmitate conſtituti, non præſumuntur ſanæ mentis. idem Pariſ. *vbi ſupra quæſt.* 1. *num.* 28. & alij per ipſum allati; quanquam contrarium ſentiant allati per Thom. Act. *de inf. p.* 1. *cap.* 14. *num.* 12. multò minus præſumi poſſunt mente conſtare, qui morti jam vicini ſunt; itaque
24 probanda in hoc caſu ex mea ſententia ſana mens eſſet, quæ cum ſenſuum defectione ſimul eſſe vix vnquam poteſt. [Itaque quòd poſiti in articulo mortis poſſint validè matrimonium contrahere non ex eo fit, quia præſumatur poſſe illos illud conſummare per carnalem copulam, cùm ad hoc ſint abſque dubio omninò impotentes, ſed aliis ex cauſis ad Canoniſtas pertinentibus.] Itaque in ſenſu defectis eadem quæ de cæteris ſupra diximus locum habebunt. In omnibus autem procedere illud volunt Doctores, vt teſtes eſſe non poſſint. Baldus in l. hac conſultiſſima adductus per Ant. Franc. *de Doct. vbi ſupra num.* 39. aduerte tamen, quòd licet actus moriendi, quando nimirum Anima ſeparatur à corpore ſit quoddam momentum imperceptibile, vt per Fœnut. *vbi ſupra, & cap. ſeq. num.* 1. tamen hoc, quod eſt eſſe in mortis articulo, habet certam latitudinem, ſaltem in pleriſque, quam idem habere principium exiſtimo, quando jam victor morbus contra Naturam prævalet, & de vita hominis acta iam res eſt, totum vero ſubſequens tempus poteſt dici mortis articulus, qui etiam in duo tempora diuidi poteſt, in mortis præludium, in tempus nimirum illud, quo jam anima ſe accingit, vt à corpore ſeparetur, & in id, quod hoc tempus præcedit ab eo, quo jam homo de vita deſperatus eſt. Sed Iuriſconſulti hoc tẽpus non diſtinguunt, cum tamen in aliquibus ſit maximè diſtinguibile, quia interdum in mortis articulo, ſi non integra mente conſtant ægrotantes, ſaltem non omnino ab illa ſunt alieni, in Agonia autem omnes omnino vt plurimum in omnibus deficiunt. Sed plura de mortis articulo, & notatu digna credo habere Polydorum Ripam *in ſuo tractatu de Act. in mort. articulo*, quem tamen ego neque præ manibus habeo, neque vnquam vidi.

SVMMARIVM.

1 *Peſtis morbus eſt omnium vehementiſſimus.*
2 *Dementia ex peſte contracta, vt plurimum fatuitatis ſpecies.*
3 *In infatuitatis ex peſte quæ locum habere poſſint.*
4 *Fatuitas ex morbo contracta eſt reparabilis.*
5 *Actus prudentes à ſimilibus fatuis celebrati validi eſſe debent.*

De mente alienatis ex morbis longis, ſeu vehementibus, vt peſte, & ſimilibus.

QVÆSTIO XX.

TAm longi, quàm vehementes morbi ſolent interdum hominem dementire, veluti peſtis, quæ non modo vehemens morbus eſt, ſed omnium ve- 1
hementiſſimus; quia omnes alios morbos ſuperat. Maſcard. *concl.* 20. *num.* 5. *lib.* 1. dementia verò ex ſimilibus morbis contracta plurimum inter fatuita- 2
tis magis, quàm inter alterius dementiæ ſpecies connumeranda; euenit autem potius ſic, quàm ſecus, quia vel à vehementia, vel à longitudine eorum morborum diſſipatis mirum in modum cerebri capitiſque ſpiritibus, & noxia ob id frigiditate introducta, emoriuntur pene, aut ſaltem ſummopere debiles fiunt virtutes, & facultates rationi & intellectioni inſeruientes, quas quidem plus detrimenti, quàm cæteras pati conſentaneum eſt, quia à tenuioribus, ac purioribus ſpiritibus, faciliuſque diſſipabilibus celebrantur, quàm reliquæ; Memoria verò ſummopere quoque læditur, quia poſterior cerebri pars, in qua memorandi actus celebratur, cæteris partibus frigidior, aut ſaltem minus ſpiritibus referta eſt, ex his enim calor ſingulis partibus communicatur.

Si quandò ergò aliquem ex longo, ſeu vehementi morbo mente alienari, vel infatuari contingat, du- 3
bium eſſe non debet, quòd in eo omnia locum habere debeant, quæ in cæteris fatuis locum habent; habita tamen conſideratione gradus, & qualitatis dementiæ, ſeu fatuitatis. Illud vnum tamen eſt, quod differentiam aliquam facere poteſt inter hos fatuos, & eos, qui à natura fatui ſunt, nimirum quod in prioribus, iis ſcilicet, qui ex morbo in fatuitatem incidunt, fatuitas eſt reparabilis, in cæteris ir- 4
reparabilis; nam neque tempore, neque ætate, neque ex alia quauis cauſa à natura fatui quicquam proficiunt circa ea, quæ ad prudentiam, & intelligentiam pertinent; illi verò ad integram aliquando ſanitatem redeunt, vnde actus prudentes à talibus celebrati, rati, & validi eſſe debent, dummodo poſt- 5
hac in prudentia perſeuerent. ratio autem cur fatuitas à morbo reparari poſſit, non ea, quæ à Natura ſit, in promptu eſt, & cuilibet, vt credo, notiſſima.

SVMMARIVM.

1 *Paraphrenitici qui.*
2 *Paraphreneſes inter ſe differunt.*
3 *Pro delirij ſpecie magis, aut minus quis ad nonnulla aptus eſſe poteſt.*
4 *Deliria melancholica magis durant, & magis mentem turbant.*
5 *Actus à paraphreniticis celebrati pro temporis conditione validi, aut invalidi ſunt.*
6 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo conueniant.*
7 *Hypochondriaci, & Paraphrenitici in quo differant.*
8 *Melancholia hypochondriaca eſt deſipientia ſpecies. declara vt ibid.*
9 *Melancholia eſt deſipientia ſine febre.*
10 *In leni Melancholia hypochondriaca mens parum laditur.*
11 *Melancholici hypochondriaci quando vt cæteri melancholici habendi.*

12 *Hypo-*

12 *Melancholici Hypochondriaci circa agibilia rarò inſaniunt.*
14 *Melancholici dilucida internalla in quibuſdam dementiis manifeſta, in aliis non ita.*
15 *Pueri non habent dilucida internalla.*
16 *Ex ſemio delirantes non habent dilucida internalla.*
17 *Imperfectio Intellectus in Muliere non habet intermiſſionem.*
18 *In fatuitate non apparent dilucida internalla.*
19 *Muti, & ſurdi ſimul, à natiuitate non habent dilucida internalla.*
20 *Lethargici, Comatoſi, Caroticiı non habent dilucida internalla.*
21 *Icti à fulmine, atoniti, congelati non habent dilucida internalla.*
22 *Phrenitici non habent dilucida internalla.*
23 *Hydrophobi non habent dilucida internalla.*
24 *Ex aſſumpto veneno delirantes non habent dilucida internalla.*
25 *Ex longo morbo delirãtes non habẽt dilucida internalla*
26 *Dilucida internalla habentes eo tempore, vt ſani in pleriſque habendi.*
27 *Dilucida internalla habẽtes teſtari poſſunt eo tempore.*
28 *Delinquentes tempore intermiſſi furoris non excuſantur à pœna.*
29 *Remiſſiones tantùm, & non intermiſſiones furoris habentes, vt cæteri furentes habendi.*
30 *Actus quomodo cognoſci poſſit, an geſtus fuerit tempore intermiſſi furoris, nec ne.*

De Paraphreniticis, Hypochondriacis, & omnibus dilucida internalla habentibus.

Qvæstio XXI.

SEquitur, vt de quibuſdam amentibus verba faciamus, qui per interualla inſaniunt, licet & in hoc numero ex ſuperioribus nonnullos comprehendere poſſimus; & ante omnes ſeſe nobis offerunt Para-
1 phrenitici; vocamus autem Paraphreniticos, qui in febri non ex primario cerebri affectu, ſed per conſenſum aliarum partium phrenitide laborant: nam ſpiritus ab inferioribus partibus ex materia morbifica, ac putredinoſa originem habentes ad cerebrum eleuati rationis faciunt permixtionem; habentque hujuſmodi ægrotantes ſui delirij exacerbationes quaſdam, & remiſſiones, prout febris exacerbatur, aut remittitur. Sunt etiam in hujuſmodi deliriis, vt in cæteris omnibus gradus quidam, juxta quos ægri magis, aut minus à mente recedunt; idque tum pro vaporum acrimonia, & caliditate, tum pro eorum multitudine, tum etiam pro capitis imbecillitate.

Neque verò tantummodò ſecundùm magis, &
2 minus inter ſe differunt hæ paraphreneſes, ſed etiam ſecundùm effectus, vt cæteræ dementiæ, & ſecundùm accidentia inter ſe diſtant; quod ex diuerſitate materiæ morbum excitantis, & ex qua vapores eleuantur ad caput, euenire ſolet; ſapiunt enim vapores ij materiæ ipſius naturam; vnde interdum ægrotantes Melancholicis ſimiles efficiuntur, interdum furibundis, & maniacis; eſt quando iracundi euadunt, aliàs quoque lætabundi & in riſum proni, ſtudioſiùs, ac ſeriò magis inſaniunt, qui ex Melancholicis, & aduſtis vaporibus delirant; ex melancholicis quia magis denſi, ex aduſtis, quia magis acres.

Verumenimverò ne exiſtimet Lector, hæc me
3 gratis ſcripſiſſe; nam pro delirij ſpecie poteſt quis magis, ac minus aptus eſſe ad multa facienda, item & pro ejuſdem delirij duratione, & interpolatione; ſiquidem deliria melancholica ex atra bile pro-
4 uenientia, & longius durant, & magis mentem turbant, vnde difficilius ægroti, etiam morbo remittente, qui delirium excitat, reſipiſcunt; contrarium euenit de deliriis ex vitio ſanguinis prouenientibus.

Illud autem dumtaxat ad iuriſconſultos ſcire maximè pertinet, an actus ab ægro celebrati, quem conſtet deceſſiſſe ex febre cum paraphrenitide conjuncta, celebrati fuerint in ipſius febris vigore, & exacerbatione, an in ejus declinatione, & remiſſione; nam omni procul dubio, ſi teſtes deponant tales
5 actus geſtos fuiſſe vno magis, quàm alio morbi tempore, actus certe, vel validi, vel inualidi futuri ſunt pro ejus temporis ratione; neque attendendum ſolummodò eſt particulare tempus cujuſlibet acceſſionis, ſed etiam vniuerſale, totius ſcilicet morbi, quæ tempora Medicis maximè nota ſunt, & ex eorummet relatione facillimè cognoſcuntur.

Poſt paraphreneticos in hac claſſe ſuccedunt Melancholici Hypochondriaci, qui cum illis in hoc conueniunt, quod eorum delirium non ex proprio cerebri vitio, ſed ex Hypochondriorum morbo, &
6 intemperie excitatur. Differunt tamen, quia Paraphrenetici habent acceſſiones, & vt dixi, quieſcente morbo, ex cujus culpa delirant, etiam delirium in
7 ipſis quieſcit; Hypochondriaci autem habent quidem acceſſiones, & exacerbationes, non tamen quotidianas, tertianas, aut quartanas, ſed potiùs menſtruas, aut annuas, & longiores multò ſunt; recrudeſcit enim morbus in his certis quibuſdam temporibus, vt Vere, ſine Autumno, cùm in aliis mente ſatis conſtent.

Maximè verò aduertendum eſt circa hujuſmodi Hypochondriacos, quod Amatus Luſitan. *Cent. 4. Curat. Medic. cur. 54.* & ex eo Foreſt. *lib. 10.*
8 *Obſerv. 11.* in Scholiis tradidit, nimirum, quod tamerſi hæc paſſio, (quæ Melancholia Hypochondriaca, & flatuoſa dicitur, & ab Arabibus Mirachialis) Melancholiæ, ac deſipientiæ ſpecies exiſtat, tamen ſatis eſt ad hujus paſſionis eſſentiam, vt ad eam ſequatur mœror & mœſtitia, & timor à facili cauſſa; & interdum mentis inconſtantia. quibus plerique Medici aſſentiuntur. Mercat *lib. 1. de Int. aff. cur. cap. 17.* Trincauell. *lib. 3. conſil. 35.* videtur ergò, quòd non neceſſario, ac ſemper cum hac paſſione conjungatur delirium; immò narrant illi caſus nonnullos Hypochondriacorum, qui nunquam patiebantur mentis alienationem; manifeſtius verò Marcell. Donat. *lib. 4. Hiſtor.mirab. cap. 6.* contendit, non eſſe de eſſentia hujus paſſionis mentis alienationem, & Manardum erroris notat, qui *libro 17. Epiſt. 1.* noluerit ægrotantem quemdam melancholia Hypochondriaca laborare, eo quod nunquam deſipuiſſet, contra exiſtimantibus cæteris Medicis ad curam conuocatis; ſed profectò, ut apud eundem Manardum videre eſt, Scriptores omnes melancholiam definientes, deſipientiam eſſe ajunt ſine febre, & illam in tres ſpecies partiuntur;
9 nimirum in melancholiam per eſſentiam, in Melancholiam per conſenſum à toto, & melancholiam per conſenſum ab Hypochondriis, vnde ſi ea definitio etiam huic vltimæ ſpeciei aptari debeat, neceſſe eſt ægros in ea deſipere, aliter enim definitio cum definito non conueniret. Quæ licet realiter ita ſe habeant, tamen dicendum putauerim id, quod de Catalepſi ſupra dicebamus; nimirum paſſionem hanc, vel eſſe incipientem, & leuem, vel eſſe

10 inueteratam, & forrem; Vbi passio incipiens est, vel vbi leuis existit, symptomata quoque leuiuscula sunt, & ægri vel nihil omninò, vel parùm quid mente mouentur; at vbi inueterata est vel fortis, tunc manifestissimè ægri insaniunt, non aliter quàm Melancholici ij, qui ex vitio cerebri per essentiam insaniunt. adcujus rei confirmationem faciunt plures historiæ Hypochondriacorum. Et si libet vide historiam *N. Abrahami Frambes. lib. 1. Consult. 17.* in qua comperies, ægrum illum apertissimè insaniisse.

11 Quamobrem vbi ita se res habeat, ij tam in præjudicialibus, quàm in fauorabilibus durante delirio, vt cæteri Melancholici tractandi. Pro conciliandis verò Auctoribus inter se dissidentibus, dicendum cum *Semerto libr. pract. p. 5. Lect. 1. & alibi.* differre omninò affectionem hypochondriacam à Melancholia hypochondriaca [cùm Melancholia hypochondriaca sit species quædam affectionis, passionis hypochondriacæ,] & affectio, inquam, hypochondriaca sit absque dubio sine vllo cerebri vitio, & absque eo quòd Mens vllo modo deprauetur, si tantummodò mœrorem, ac tristitiam absque euidenti caussa excipias, melancholia verò hypochondriaca semper est cum aliquo delirio, aliàs leui, aliàs autem forti.

[Ex his ergò dicendum, omnem Melancholiam hypochondriacam esse quamdam passionem hypochondriaca, non tamen è contra, omnem passionem hypochondriacam esse Melancholiam hypochondriacam.]

At alij, qui in principio hujus morbi constituuntur, & præter irrationabilem mœstitiam, qua detinentur, à ratione minimè alieni videntur, quomodo habendi mox aperiam: sed primò quid peculiare à me notatum sit in similibus ægris, patefaciam: ha-

12 beo enim nunc, & aliàs habui alios nonnullos hypochondriacos, quos circa agibilia manifestè insanire nunquam comperi; sed tantummodo leuiorum rerum non justo timore illos detineri cognosco, & imaginationes quasdam circa morbi accidentia pati, ex quibus Intellectus eorum, vel leuiusculum, & nullius momenti dolorem, aut aliud quodvis leue symptoma, pro ingenti, graui, intolerabili, atque immedicabili judicat. Habent præterea quamdam mentis inconstantiam, ex qua diuersimodè animi passionibus agitantur, ita vt quem modo amant, & expetunt, non multò post odio habeant, ac respuant; modò quid intensè cupiunt, paulò post isthoc ipsum si possederint, negligunt; plurimum mœrent, sed interdum quoque lætiores apparent, ac deniquè modò liberales sunt, modò illiberales, & auari, modò amicorum colloquia expetunt, modò ab iis abhorrent, & sic in cæteris; quæ tamen omnia, vt dixi, nihil illis circa agenda obesse vnquam noraui.

Itaque adhibito Medicorum judicio, ac Iudicis etiam arbitrio, vbi de particularibus sententia ferenda est, ad plura tales sufficere non negantes, de-

23 cernendum, an à quibusdam eliminandi veniant, vt, exempli gratia, à promotione ad sacra, à publici officij administratione, & hujusmodi; quæ non solùm denegari possient fortasse, habito respectu ad præsentem eorum statum, sed maximè respicientes aptitudinem, quam habent, vt facile insaniant. Notandum tamen, (quod & suprà admonui) me hîc semper locutum de Melancholia, id est de delirio hypochondriaco, non verò de hypochondriaco affectu, nam hypochondriacus affectus genus quoddam est morborum hypochondriacorum, at Melancholia hypochondriaca est quædam species affectus hypochondriaci, vt in libro proprio de morbis hypochondriacis aliàs declaraui, vnde qui affectu tantum hypochondriaco, non verò Melancholia hypochondriaca afficiuntur, quoad mentem inter maximè sanos connumerandi, vt jam dixi.

Cæterum loquendum jam est de iis, qui suæ dementiæ dilucida habent interualla, circa quos illud vnum, vt sciamus, decet, in quibusnam dementiis speciari possit, *Æ*grum habuisse, vel habere potuisse hæc dilucida interualla; & antequam hoc determi- 14
netur, notandum, in quibusdam dementiis hæc interualla manifestissima esse, ac vera, in aliis nonnisi obscura, & apparentia; tales enim dementiæ remittere potius dici possunt, quàm intermittere; ergò hatum quæstionum ordinem sequuti, dicamus primò, quòd in rationis diminutione considerata in 15
pueris non habent locum dilucida interualla, etiamsi prudenter agant, sapienterque loquantur, vt dixi aliàs *in harum quæstionum lib. 1. tit. 1. quæst. 3. num. 26.*

Secundò, ex senio delirantes non habent sui de- 16
lirij dilucida interualla, nec vnquam resipiscunt; ratio est, quia caussa delirium excitans non solùm non minuitur tempore, sed intenditur, & augetur, vnde & effectum capere incrementum necesse est.

Tertiò, molities circa intellectus imbecillitate- 17
tem, quæ ex sexus culpa illis euenit, nunquam proficiunt, neque vnquam naturali rationis diminutione, qua detinentur, exspoliantur; ratio eadem, quæ in pueris, quia ruditas illa naturalis est, non adscititia; neque habent sufficientem calorem, qui possit intellectum perficere, vt pueri, qui procedente ætate ruditatem intellectus exuunt, & prudentiores, ac sapientiores euadunt.

Quartò, non habent dilucida interualla eorum 18
amentiæ, quos ignorantes, & crassæ farinæ homines nominauimus, neque stolidi, neque obliuiosi, nec denique fatuorum genus vllum, quod vel à natura, vel à morbo, vel ab ætate procedat. Differunt tamen qui à natura fatui sunt, aut ab ætate, ab illis, qui à morbo infatuantur, quia posteriores ij à fatuitate liberari possunt, illi verò nequaquam.

Quintò, non habent interualla suæ imperfectio- 19
nis Intellectus muti simul, & surdi à nativitate, cùm eadem ratio in iis dominetur, quæ in aliis, qui à natura fatui sunt.

Sextò, Ebrij vnam accessionem habent, neque 20
intermedio tempore per interualla resipiscunt, durat enim in iis delirium, quousque vini potentia euincatur, & edometur.

Septimò, Lethargici, Comatosi, & Carotici non habent vllas suæ insaniæ interpolationes; ratio est, quia caussa cerebri instrumenta occupans, semper præsens existit; durante verò caussa, durat effectus.

Octauo, Icti à fulmine, Attoniti, Congelati, seu 21
Cataleptici non habent dilucida interualla. ratio eadem, quæ in superioribus.

Nonò, Phrenitici vnam tantummodò habent ac- 22
cessionem, & nunquam, nisi omninò sanentur, ad sanam mentem per interualla redeunt. ratio non absimilis est cum superioribus, caussa enim præsente, necesse est, effectum durare.

Decimò, idem euenit in Hydrophobis, seu ra- 23
biosis; quia tota sanguinis massa infecta est, cujus vitio delirant.

Vndecimò, idem ob eandem caussam euenit in 24
his,

his, qui ex aſſumpto veneno, vel infatuantur, vel quouis modo inſaniunt.

25 Duodecimò, dementia eorum, qui ex morbis longis in eam incidunt, non habet interpolationes. ratio eſt, quia à longitudine, & vehementia morbi abſumptis ſpiritibus, intemperies quædam in ipſo cerebro eſt introducta, à qua morbus continuus fit, non interpolatus. In cæteris autem dementiis omnibus, ſiue illæ eſſentiales ſint, ſiue ſecundarij morbi, ſperare licet dilucida interualla; poſſunt enim remitti, & intendi; ſed manifeſtiſſimè remittunt Melancholiæ ſpecies omnes, præcipuè verò Hypochondriaca, Ecſtaſis, Epilepſia, Apoplexia, (quandò non fuerit fortis) Lycanthropia, perculſio Fanatica, Furor vterinus, & vteri Suffocatio, & his ſimiles. Obſcurè verò furor, ſeu mania, præſertim cum eſt inueterata, Dæmoniacorum ſpecies omnes, & hujuſmodi.

26 Itaque ij, qui manifeſta habent dilucida interualla in pleriſque, vt ſani habendi, ſi modò nonnulla excipias, de quibus in ſingulis quæſtionibus egimus, quod tam in præiudicialibus, quàm in fauorabilibus locum habebit: in fauorabilibus enim exempli gra-
27 tia patet, quòd tales teſtari poſſunt. *l. furioſum. §. ſi vero. C. qui teſtam. fac. poſſ.* in præiudicialibus autem, quia non excuſantur à pœna, ſi delinquant. *Caball.*
28 *Reſolut. crimin. Cent. 2. caſ. 297. num. 38.* ar ii, qui tantùm remiſſiones, non intermiſſiones dementiæ
29 habent, ex mea ſententia, vt inſani iudicandi, ſi modò paucula quædam excipiamus, quæ non omninò mentem ſanam requirunt.

30 Quomodò tandem cognoſci poſſit, an actus, à demente factus, qui dilucida habet interualla, ſit tempore intermiſſæ dementiæ celebratus, docet Alexand. *conſil. 141. num. 8. volum. 1.* & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib. 2. caſ. 5. 28.* & vide ad hoc Maſcard. *de probat. concl. 39. vol. 1. per tot.*

SVMMARIVM.

1 *Mulieres omni dementia ſpecie tentantur.*
2 *Mulieres raro Melancholicæ euadunt. contr. num. ſeq.*
4 *Pro ſingulis viris Damoniacis ſexcentæ mulieres reperiuntur.*
5 *Mulieres ex Melancholiæ morbo pejus viris habent.*
6 *Vteri ſuffocatio mulieribus familiariſſima.*
7 *In vteri ſuffocatione, quæ accidentia eueniant.*
8 *In vteri ſuffocatione mulieres mente deficiunt. contrarium num. ſeq. declara vt ibid.*
10 *Suffocatæ nihil validum agere poſſunt, etiamſi nutibus reſpondeant.*
11 *Furor vterinus quid.*
12 *Furor vterinus mania eſt circa venerea ex vteri vitio excitata.*

De ſuffocatis ex vtero, & ex vtero furentibus.

QVÆSTIO XXII.

1 MVlieres non ſecus, ac viri omni dementiæ ſpecie tentantur, quamquam, vt ex Aretæo, & Auicenna tradit Mercurial. *ſua practica lib. 1. cap.*
2 10. Melancholicæ de rarò euadunt, aut ſaltem minus quàm viri Melancholiæ morbo tentantur; contra quam tamen aſſertionem facit Hippocratis auctoritas in libello de his, quæ ad virgines ſpectant,

Zacc. qu. Med. leg.

vbi mulieres ob animi demiſſi, & puſilli naturam frequentiùs quàm viros deſipientia, & vanis terro- 3
ribus apprehendi tradit: patet etiam pro ſingulis viris dæmoniacis, (qui in Melancholicorum quoque 4
claſſe connumerantur) ſexcentas mulieres Dæmonio obſideri, vt teſtatur Codronch. *de morb. veneſ. lib. 2. cap. 8.* Sit tamen quomodocunque, illud certum eſt, mulieres ex melancholiæ morbo inſanientes, 5
multò pejus habere, quàm viros, intenſiùs enim, & magis irremediabiliter inſaniunt. Sed præter dementias, quæ ipſis cum viris communes exiſtunt, duobus morbis obnoxiæ ſunt, ex quibus per conſenſum cerebri cum vtero delirio tentantur; horum alter illis adeò familiaris eſt, vt nihil ſuprà, alter verò earum quidem proprius, non tamen ita familiaris, ac frequens.

Prior vteri ſuffocatio eſt, ſeu eiuſdem aſcenſus, 6
& ſtrangulatus, vt nonnulli dicunt, qui illis familiariſſimus exiſtit, vt experientia docet, & notat Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 22.* & alij Auctores Gynæciorum: alter eſt vterinus furor. In priori, 7
de quo antea verba facimus, mulieres vel tanquam mortuæ, ſi magnus morbus ſit, vel ſemimortuæ, ſi magnus morbus non ſit, jacere ſolent: loqui non poſſunt, ſed tamen audiunt, ac facile quæ aſtantes loquuntur percipiunt, & interdum, vt in nonnullis adnotaui, nutibus interrogatæ reſpondent; quod & in Polemarchi vxore adnotatum ab Hippocrate *in Epid. text. 40.* & à Valleſio in aliis, vt ille in eius particulæ commento teſtatur; immo etiam tranſacto paroxyſmo, audita referunt, teſte Mercurial. *vbi ſupra:* vnde concludit ille, ſeruari in ipſis memoriam; ratione vero deficere eas dubium non eſt; tametſi 8
Alſaharauius Medicus Arabs *Practi. tract. 25. ſect. 2. cap. 12.* tradens differentiam inter Epilepticas, & ſuffocatas ex vtero, dixerit, ſuffocatas in ratione non deficere, Epilepticas autem maxime; cuius dictum 9
ex mea ſententia ita interpretandum eſt, vt ſuffocatæ non deficiant in ratione extrà paroxyſmum, vt Epilepticæ, quæ, vt ſuo loco diximus, à paroxyſmo excitatę, quaſi dementes, ac ſtolidæ apparent. vel dicendum, quòd non ita intenſè à ratione abalienantur, vt epilepticæ. ex quibus concludamus, quòd ſuffocatæ ex vtero quamdiu paroxyſmo detinentur, tanquam mortuæ, & abſentes exiſtimandæ ſint, & etiamſi nutibus ad interrogata reſpondere poſſent, tamen nihil validum debeat ab ipſis procedere, ſi 10
quid rectè nutibus celebrari poſſit, quia à ratione in paroxyſmo alienæ ſunt, extrà quod nihil impedit, quin minus, vt ſanæ mentis homines habeantur.

Porrò Furor vterinus, qui poſterior morbus erat 11
mulierum proprius, eſt vteri ipſius ſuperexcalfactio cum delirio circa Venerem, & ad eam pertinentia; in eam enim adeò acutis ſtimulis exagitantur, vt in furorem agantur; garrulæ enim euadunt, & circa Venerem quamplurima effutiunt; de quo affectu, vt de ſuperiore quoque, ſi quis plura ſcire deſiderat, practicos adeat in propriis capitibus, præcipuè verò Auctores Gynæciorum, ſiue *de morb. mul.* & inter recentiores, & nouiſſimos Hucher. *de ſterilit. lib. 2. cap. proprio.* & Varand. *lib. 1. de morb. mul. cap. 5.*

Cæterum ratio in his non minus quàm in maniacis, & furentibus oblæſa eſt: immo & hic morbus nihil aliud eſt, vt ipſum nomen innuit, niſi furor, 12
ſeu mania, ex vteri vitio excitata. Itaque in his quoque omnia locum habebunt, quæ in illis procedere diximus, neque plura circa id afferenda.

SVMMARIVM.

1 *Semel furiosus semper præsumitur furiosus, & contrarium tenenti incumbit onus probandi.*
2 *Demens de Præterito præsumitur demens de præsenti.*
3 *Qui olim aliqua ægritudine laborauit, etiam hodie æger præsumitur. declara vt numero sequenti.*
5 *Regula prima, in quibusnam locum habeant prædictæ conclusiones.*
6 *Regula secunda.*
7 *Regula tertia.*
8 *Furor, & similes passiones durare præsumuntur.*
9 *Qui aliquando insanire cæpit, vix, aut nunquam ad sanam mentem redit.*
10 *Quarta, & vltima regula.*

In quibusnam dementibus locum habeant eæ conclusiones, nimirum: Semel furiosus semper præsumitur furiosus: & illa: Demens de præterito præsumitur etiam demens de præsenti.

QVÆSTIO XXIII.

1 DVas apud Iurisconsultos conclusiones offendi, quæ idem pene important, maxima ex parte acceptas; quarum prima illa est, quod semel furiosus semper præsumatur furiosus, & contrarium tenenti incumbat onus probandi sanam mentem. Archid. *in cap. filij, num. 1. de hæret.* Alexan. *consil. 92. num. 6. vol. 5.* Dec. *in l. si furiosus. num. 22. C. qui testam. fac. poss.* Petr. de Brax. *in direct. elect. par. 1.* 2 *cap. 15. num. 3.* vide adducta per Mascar. *concl. 39. num. 1.* Altera est, quòd demens de præterito, præsumatur etiam demens de præsenti. Farinac. *cons. crim. consil. 151. num. 14.* Videbatur has conclusiones firmare alia non absimilis, nec minùs quàm superiores accepta, quæ vult, quòd qui olim aliqua ægri-
3 4 tudine laborauerit, etiam hodie æger præsumatur; præsertim quia declarant Doctores, vt procedat in ægritudine naturaliter durabili. Alciat. *de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 19. num. 1. & 3.* Mascard. *de probat. concl. 896. num. 1. vol. 2.* at tales ægritudines absque dubio sunt furor, & dementia, ergo iure posterior hæc conclusio de his quoque verificatur.

Priorem tamen conclusionem, quæ, vt dixi, cum posteriotibus coincidit, licet plures Doctores acceptauerint, alij tamen non approbarunt; & habes vtriusque sententiæ fautores apud Mascard. *ibidem concluſ. 825. à num. 1. ad plures ſeqq.* qui etiam ex nonnullorum Doctorum opinione decidit, quando, & in quibus casibus ea conclusio acceptanda.

Nos qui rei naturam ob Medicæ scientiæ cognitionem facilius assequi possumus, eius conclusionis veritatem patefaciemus, & nonnullas breues regulas trademus, quarum prima ea sit: Ea conclusio non habet locum in dementiis, quæ cum febre eue- 5 niunt, aut cum alio morbo, quem febris concomitetur, vt in phrenitide, lethargo, & huiusmodi. Specialiter verò in phrenitico non habere locum hanc conclusionem ex Mascard. Actius *de Inf. p. 2 lit. P. verb. Phrenitici num. 3.* Non habeo pro hac regula alios Iurisconsultos, quos in testimonium adducam, non deest tamen ratio; nam aliter sese re habente, omnes homines, aut potior saltem pars, furiosi & dementes præsumerentur; quis enim est, qui aliquando delirio in febre non laborauerit, aut qui morbo aliquo, ex quo rationem læsam habuerit, nunquam fuerit detentus? Adde etiam rationem ex rei natura desumptam, quæ talis est: deliria, aut dementiæ in febribus, sunt earundem febrium symptomata; recedente ergo febre, ipsas etiam recedere necesse est; at febres, vt plurimum in longum non protrahuntur, præsertim eæ, in quibus tam magna apparent symptomata, neque etiam de facili reuertuntur. Sed subuenit nunc ex Iurisconsultis alter, quem adducam ad hanc regulam firmandam, nempe Io. Alyosium Riec. *in pract. var. resolut. 385. num. 7. in fin.* qui bene hanc regulam declarat.

Secunda regula. non potest ea conclusio locum 6 habere in dementiis momentaneis, aut quæ non longo tempore durare solent; & vide circa hanc regulam allata à Mascardo *vbi supra, num. 8. & seq.* nam ad hoc, vt ea conclusio verificetur, necessarium est probare aliquem fuisse furiosum per aliquod tempus successiuum, vt per mensem, aut annum.

Tertia regula. non procedit ea conclusio in de- 7 mentiis, quæ per consensum aliarum partium fiunt, non ex morbo per essentiam in cerebro existente: quamquam enim furor, & similes passiones durare præsumuntur testimonio DD. quos adducit Mas- 8 card. *ibid. num. 3.* Paris. *de Resign. benef. lib. 3. quæst. 8. num. 12.* ita vt verum omnino sit id, quod Castrens. dicebat *in l. Qui testamento. §. Nec furiosus. num. 3. ff.* 9 *de Testam.* nimirum quòd qui aliquandò insanire cœpit, vix vnquam ad sanam mentem redeat, tamen hoc de dementiis intelligendum, quæ per essentiam, & ex proprio cerebri morbo absque febre eueniunt.

Quarta regula. ea præcipuè conclusio locum ha- 10 bere potest in omnibus melancholiæ speciebus; in Mania, in Apoplexia, in Epilepsia, in Dæmoniacis, & similibus, de quibus hoc titulo satis abundè, vt mihi videtur, disputatum est.

Tituli Primi Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SECVNDI

TITVLVS SECVNDVS,

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus,

Continens Quæſtiones tredecim;

quarum

I. *De veneni nomine, & appellatione.* Pag. 57
II. *De venenorum diuiſione, & de variis venenorum effectibus.* 59
III. *De venenorum diuiſione iuxtà eorum effectus.* 62
IV. *De qualitate, & quantitate veneni.* 64
V. *An venenum ſic propriè dictum poſſit in noſtro corpore generari.* 68
VI. *An dentur certa ſigna aſſumpti veneni.* 69
VII. *De ſignis propinati veneni, & de fallacia, & validitate eorum ſignorum.* 72
VIII. *De veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctiuis inter vnum, & aliud nonnulla reiterantur.* 77
IX. *An venenum veneno reſiſtat.* 79
X. *An detur venenum ad tempus.* 81
XI. *Venenandi, qui modi poſſibiles, qui non.* 82
XII. *Quorum præcipuè venenorum commercium ſit interdicendum.* 86
XIII. *De veneficiis, incantamentis, & faſcino.* 87

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

FR. HIERONYMO

DE CHETTHIS,

Ordinis Heremitarum S. Auguſtini

GENERALI DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

QVæſtiones haſce meas ab argumento, quod continent, Medicis, ac Legumperitis communi, Medico-Legales dictas, in plures Titulos diſtribui, ſingulos earum Titulos ſingulis perſonis inſcribens; aliis ob dignitatis celſitudinem, quibuſdam ob multa in me collata beneficia, nonnullis verò ob amorem, quo me ab illis proſequi ſentiebam. prioribus reuerentiæ, hos ſubſequentibus grati animi, poſtremis viciſſitudinis amoris teſtimonium reddere cupiens. Hunc Titulum Tibi dicaui, qui & in dignitate conſtitutus es meritis condigna, qui & in me, meoſque infinita propemodum beneficia contuliſti, & qui tandem præ cæteris fortaſſe (ita enim mihi perſuadeo) me meoſque beneuolo affectu, ac paterno amore proſequeris. Ergo quod ego tibi munuſculum reuerentiæ, grati animi, & amoris ſignum, promptè, ac libens offero, Tu, quæ tua eſt humanitas, promptè, ac libens, hilarique fronte excipe, interimque vale.

LIBRI SECVNDI

TITVLVS SECVNDVS,

De Venenis, & Veneficiis, & aliis ad ea pertinentibus.

SVMMARIVM.

1 *Medicorum judicio ſtatur, an quis ex veneno perierit.*
2 *Non ſufficit rei confeſſio ad probandum, aliquem ex veneno periiſſe.*
3 *Rei confeſſio irrita euadit, Medicis deponentibus, veneni quantitatem vel qualitatem non fuiſſe aptam ad occidendum. & num. ſeq.*
5 *Venenandi crimen grauiſſimum, & grauius ſimplici homicidio.*
6 *Venenarij non gaudent immunitate Eccleſia.*
7 *Ob veneni ſuſpicionem conceditur thori ſeparatio.*
8 *Reus mortis non poteſt condemnari ad venenum aſſumendum.*
9 *Bannitus veneno interfici non poteſt.*
10 *In puniendo delicto venenationis, non diſtinguitur nobilis ab ignobili.*
11 *Veneni appellatio communis, & generalis.*
12 *Venena non ſolum appellantur medicamenta, quæ occidunt, ſed etiam quæ ſanant.*
13 *Venenorum quædam bona, quædam mala.*
14 *Venena mala ad necandum, bona ad ſanandum.*
15 *Venena ſecundum Medicos diſtinguuntur in propriè ſic dicta, & impropriè.*
16 *Venenum propriè pro malo accipimus.*
17 *Venena propriè dicuntur, quæ ſemper talia ſunt.*
18 *Venenum pro veneficio, & pro vili Medicamento acceptum.*
19 *Venenarij qui.*
20 *Venefici propriè qui.*
21 *Venenum quid ex communi opinione.*
22 *Venenum quid ſecundum Cardanum.*
23 *Venenum quid ſecundum Auicennam.*
24 *Non eſt de veneni eſſentia, vt interimat.*
25 *Quædam licet occidant cum aſſumuntur, venena tamen non ſunt, & cur.*
26 *Pro veneno quid intelligendum hic.*
27 *Veneni finitio ſecundum Leges.*
28 *Venenum, & alimentum oppoſita ſunt.*

De Veneni nomine & appellatione.

QVÆSTIO I.

IN materia de Venenis multa Iuriſconſultis occurrunt, quæ conſilium, & ſententiam Medicorum expoſcunt; nam vel ipſis Iuriſconſultis judicibus, Medici primùm ac præcipuè conuocandi ad determinandum, an quis ex veneno interierit, nec ne eorumque Medicorum judicio ſtandum eſt. *Alexand. conſil. 115 num 3. lib. 3. Boſ. in pract. crimin. tit. de delitto. nnn. 7. Foller. in pract. crim. 2. 2. rub,. Item quod ſororem venauerit. Maſcard. de probat. concl. 1034. num. 7. Volum. 2.* & alios vide relatos per *Guazzin. in tract. de Reor. defenſ. cap. 6. n. 13. & 18. lib. 1.* Neque enim ſatis eſt ad hoc probandum etiã ipſius rei confeſſio, quod nimirum dederit venenum, ita vt ob eam condemnari poſſit, ſed requiritur Medicorum, quo definiat. an illud venenum potens fuerit ad occidendum, nec ne. *Caball. in tract. de omn. gen. homic. num. 615. & ſeqq. & Carrer. in pract. crim. §. homicidium, num. 102. Farinac. Conſil. 184. num. 16. & 46.* nam ſi Medici deponant, quòd propinatum venenum malum non fuerit, nec aptum ad occidendum, reddunt etiam rei ipſius confeſſionem irritam. *Guazzin. vbi ſup. num. 12. in fin.* ſic etiam de quantitate veneni ſentiunt; nam liquidem Medici inſufficientiam interimendi alicujus veneni in tanta quanticate ſumpti atteſtentur, reum etiam confeſſum condemnare retardant. *Boſius vbi ſup. num. 8.*

Non inutiliter ergo pro ipſis Iuriſconſultis ad hoc de venenis argumentum pertractandum accedemus; præcipuè quia apud illos venenandi crimen grauiſſimum delictum exiſtimatur, vt verè eſt, & grauius homicidio. *l. 1. C. de maleſ. & Mathem.* immò venenantes, vt proditores habent *Bal. in l. Nemo Clericus. C. de ſumm. Trinit. & Fid. Cathol. Farinac. quæſt. 122. par. 1. num. 4.* & notauit etiam nupertime ex Medicis *Franciſcus Ranchinus in Hip. Iusjur. leg. 4. rubr. An liceat Medicis. verſ. Nos tamen contra.* ita vt tales immunitate Eccleſiæ non gaudeant. *Caball. in tract. de omn. gen. homic. num. 583. Farinac. de Immunit. Eccleſ. in append. num. 142. cap. 10.* Adde his, quòd propter veneni ſuſpicionem conceditur thori ſeparatio inter conjuges. *Caball. vbi aliàs, num. 575.* Plura quoque de huius delecti atrocitate afferunt *Farinac. quæſt. 122. à num. 1. tit. de homic. & Caball. ibidem:* Abhorrent enim adeo ll. ab hoc delicto, vt in Iuſtitiæ executione veneno vti nolint, reus enim ad venenum aſſumendum non poteſt condemnari, neque vt Farinac. placet, Bannitus poteſt veneno interimi, licet contrarium teneat Caball. ex noſtris tamen *Ranchinus vbi ſupra fundam. tertio* dicebat, neque flagitioſis hominibus, neque hoſtibus, neque ad vltimum ſupplicium damnatis licere venenum propinare; ſed vt magis Iuriſconſulti oſtendant hujus delicti atrocitatem, in illo puniendo, non diſtinguunt nobilem ab ignobili, ſed vtrumque pœna furcarum mulctari jubent, quæ ignobilibus ſolis irrogari ſolet. ita *Caball. vbi ſup. nu. 611. & ſeqq.* Multùm ergò eorum intereſt de venenis perfectam habere notitiam circa quæ plures eſſe poſſunt quæſtiones tam ipſis, quàm Medicis ſcitu jucundiſſimæ, quas procedente ſermone diſcutiemus.

Primo tamen loco, vt ea quæ dicuntur, clariora euadant, pro noſtro more de veneni nomine, & appellatione diſſerendum, vt ſciat Lector, de quanam re peculiariter agamus: nam veneni appellationem communem eſſe ac generalem, docemur per *l. Qui*

veneno [illegible] *de verb. ſignif. & per l. 3. §. adjectio autem ibi ff. ad l. Cornel. de Sicar. Aul. Gell. Noct. Att. libro duodecimo, capite nono. Grilland. de ſortileg. quæſtione duodecima, numero quarto. Gubert. quæſtione Iurid. capite decimoſexto, num. primo, & ex noſtris per Guainer. de venen. capite primo, in princip. Valer. locor. comm. lib. 3. capite decimoctauo. Gorr. in præfat. ad Nicandrum Alexiph. Cirenn. libro primo de venen. capite primo. Mercurial. de venen. libro primo, capite 4.*

12 *Sal. de febr. peſt. capite quarto.* Neque enim ea ſolùm, quæ hominem interficere apta nata ſunt venena appellantur, ſed & ipſa quoque medicamenta, quæ eundem hominem ſanant, eodem nomine interdum inſigniuntur; vt per eandem *l. Qui venenum.* quam ad hanc ipſam rem adducit ex noſtris *Cardan. libro primo de venen. capite primo*, idemque repetit Sal. vb. proximè; vnde idcircò dicitur, quòd, attenta hac generali venoni appellatione, venenorum quædam bona, ſeu non mala ſint, quædam verò ſimpliciter

13 mala, vt habetur in eadem *l. 3. ff. eodem. Alexan. conſil. 23. numero ſexto, volum. 2. Alciat. in l. Qui venenum. numero quarto. ff. de verborum ſignific. Grilland. de ſortileg. quæſt. 12. numero quarto. Caball. vbi ſepè numero 606.* & ob eam rem Græci, qui tam medicamenta, quàm venena nomine pharmaci appellabant, cum malum venenum, aut venenum propriè ſic dictum, & deleteriæ facultatis denotare volebant, non ſimpliciter pharmacum, ſed cum adjectione aliqua nominabant, vt epitheto nocentis, mortiferi, vel pernicioſi, vt teſtatur *Vid. de Curat. Gener. libro primo, capite duodecimo, part. 2. ſectione ſecunda. Gal. Mart. de doctr. promiſc. cap. 2.* quamobrem citata jam ſæpiùs *l. Qui venenum.* idem admonet præſtandum eſſe ab eo, qui venenum dicit, vt adjectione mali, vel boni, de quo nam loquatur

14 patefaciat, nam mala venena ad necandum, bona ad ſanandum accommodata ſunt. *Grilland. vbi proximè numero eodem.*

15 Medici verò venenum diſtinguunt in propriè ſic dictum, & impropriè; nam licet quamplurima medicamenta purgantia, & ipſa quoque Alexipharmaca, immò vel ipſa Theriaca non juſto modo aſſumpta non ſecus, ac vera venena enecent, vt *Gal. 5. de ſimpl. med. fac. capite decimooctauo, Auerr. 5. Collig. & Nicol. tract. 4. ſerm. 4. capite nono.* Docent, tamen venena propriè dicenda non ſunt, cum eorum aliqua vtilitas exiſtat. *Gal. vbi ſuprà. Vid. Vid. ibid. Ceſalpin. practi. lib. 3. cap. 2.*

16 Propriè ergò, & in communi loquendi modo, cum venenum nominamus, pro malo accipi volumus. *Alciat. in practicata l. Qui venenum. numero ſexto. Farinac. in practic. crimin. parte quinta, quæſtione 122. numero 127. Caball. de omni. gen. homic. numero 608.* & ſic ſimpliciter prolatum pro malo accipimus *in l. 1. §. 2. ad l. Cornel. de ſicar.* propriè

17 namque venena dicuntur, quæ ſemper talia ſunt, vt ex noſtris teſtatur *Bacc. in Proleg. de venen. cap. 3. art. 6.*

Quanquam verò Alciatus, & Farinacius voluerunt, venenum ſimpliciter prolatum pro malo accipi, vt dixi, apud nonnullos tamen Auctores id no-

18 minis, & pro veneficio, & pro vtili medicamento accipitur. de prima verò acceptione conſtat apud Homer. *Odyſſ. 10.*

Hos ipſa menſuetos fecerat, poſtquam mala venena dedit.

Et paulo poſt:

——commiſcuit autem pani

Venena nocentia, vt omninò obliuiſcerentur patriæ terræ.

& apud Virgil. 7. Æneid. in illis carminibus.

Picum equûm domator, quem capta cupidine conjunx

Aurea percuſſum virga, verſumque venenis

Fecit auem Circe, ſparſitque coloribus alas.

de poſteriori verò conſtat apud Plautum in Pſeudolo, Act. 3. Scena 2.

Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea

Item, vt Medea Peliam concoxit ſenem:

Quem medicamentis, & ſuis venenis dicitur

Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:

Item te ego faciam.

Et Lucan. lib. 8. de Bell. ciuil.

——Et infuſo facies ſolidata veneno eſt.

A veneno porrò cum pro malo accipitur, deducitur nomen venenarij; ſunt verò venenarij propriè, qui venenis, maliſq; pharmacis in hominum perni-19 ciem vtuntur, & ejus criminis rei exiſtunt. *Alciat. lib. 4. de verb. ſignif. in fin. Martin. Delr. Diſquiſit. Magic. lib. 1.* qui & interdum venefici vocantur; ſed venefi-20 ci propriè ſunt, qui incantationibus occidunt, aut venena venalia habent. *Carrer. in pract. crimin. in repetit. l. Obſeruare. num. 101.* vnde Plat. vbi ſupra:

——B. Ebò. an tu etiam veneficus?

C. Immo Ædepol hominum ſeruator magis.

Sed circa nomina hæc ſatis eſſe puto, videamus jam quid propriè venenum ſit, & quodnam ſub hoc argumento comprehendi velimus. Venenum ergò multi Auctores diuerſimodè definierunt; plerique21 tamen conueniunt in hoc, quòd ſit mixtum quoddam non naturale, naturæ ita contrarium, vt ab ea edomari non poſſit, ſed è contrà ipſam edomare, ac corrumpere aptum ſit. talem definitionem, vel ſimilem ex Galeni, Auicennæ, & aliorum ſententia attulit Cardan. *lib. 1. de ven. cap. 1. & lib. 2. conrad. Med. tract. 5. contr. 10.* non diſſimilem quoque afferunt & qui ſequuntur Auctores *Nic. Flor. tract. 4. ſerm. 4. de venen. cap. 1. Conſil. diff. 178. & lib. de ven. cap. 1. Valer. locorum commun. lib. 3. cap. 18. Joubert. Paradox. 10. decad. 10. Gorr. in præfat. ad Nicandr. Alexiph. Bacc. in prolegom. de venen. cap. 9. art. 2. Mercurial. lib 1. de venen. cap. 5. Rudius de morb. occult. & venen. lib. 2. cap. 1.* & penè omnes alij.

Quoniam verò ad rem noſtram magis facere videtur definitio a Cardano ex propria mente allata, idcircò eam afferamus, quæ talis eſt, vt habetur *lib. 1. de ven. cap. 1. & 4.* Venenum eſt, quod aptum eſt nobis vehementer nocere occulta agendi ratione,22 etiamſi cauſſa eſſet nota. Licet mihi nihil minus videatur docuiſſe Auicenna in ſua definitione, quæ eſt: Venenum eſt, quod corrumpit complexionem23 humanam, non contrarietate ſolùm, ſed proprietate, quæ eſt in ipſo. Cardanus tamen neſcio quid habet, quod ad rem noſtram magis facere videtur, cum vult, ſatis eſſe ad veneni naturam conſtituendam, vt ſit aptum nobis vehementer nocere occulta agendi ratione, nam non videtur neceſſe ad veneni eſſentiam, vt interimat; ſiquidem multa non interimunt, quæ tamen venena ſunt, ſed quia naturam24 humanam aliquo pacto lædunt, vt docet *Salius in lib. de febr. peſtil. cap. 4.* & ea de re nonnulla, quæ inſaniam tantummodò excitant, vt cerebella quorundam animalium, & alia quædam licet non interficiant, venena appellantur. *Cardan. de ven. lib. 1. cap. 1.* Immò quædam etiam, quæ neque quicquam lædunt venena appellantur ex eo ſolùm, quod maximam

vim

vim habeant in alterandis humanis corporibus, ad mitos quoſdam effectus producendos, vt herbæ, atque alia quædam, quibus Lamiæ, aut Striges vti ſolent, vt ſeſe in figuras brutorum transformet, vel potiùs vt ſibi videantur transformari, de quibus Virgil. Eclog. 8.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Mœris. naſcuntur plurima Ponto.

Notandum tamen, quod dicebat ibidem Cardan. eſſe ſcilicet venena nonnulla,quæ occidunt, quidem, 25 venena tamen non ſunt, eo quod occulta proprietate id non efficiant, vt exempli gratia, vitrum eſt; 26 hoc enim nobis non ſimpliciter admittendum, cùm hic intelligamus pro veneno quodcumque vel per os ſumptum, vel deforis adminiſtratum, vel quantitate, vel qualitate occulta, aut manifeſta interimere, aut vehementer nocere poteſt, vt introducendo inſaniam, amorem heroicum, ſtoliditatem, partium impotentiam, mutitatem, ignauiam genitalium, & alia huiuſmodi; hæc enim omnia, licet ſtrictiſſimè loquendo venena non ſint, niſi ab occulta proprietate ſuos effectus producant, tamen ſub hoc titulo comprehendi volumus,cùm etiam ipſi Iuriſconſulti, quibus præcipuè ſcribimus, de his conſiderent, & talia venena propinantes,vel quacunque ratione adminiſtrantes debitis pœnis mulctandos velint, vt in *l. ſi quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de Pœnis*, clariſſimè habetur. quamobrem. ll. definitio, quæ volunt, 27 venenum eſſe, quodcumque naturam eius cui adhibitum eſt, mutare poteſt, noſtro propoſito ſatisfacit, ſi ita intelligatur, vt quamcumque mutationem amplectatur, quæ vel mortem, vel inſigne aliquod nocumentum homini afferre poſſit: nam rectè quidem l. dicebat venenum eſſe, quod naturam mutare po- 28 teſt, quia venenum, & alimentum oppoſita ſunt, vt omnes auctores medicinæ tradunt. *Concil. de venen. cap. 1. Matthiol. in 6. Dioſc. in præfat. in princip. Bacc. in prolegom. de venen. capit. 1.* quemadmodum ergo alimentum mutatur à natura, & ipſam non mutat, ſic venenum mutat Naturam, & ab ipſa non mutatur, vt præcitati Doctores docent. Multa ergo licet venena non ſint, tamen Naturam mutant, & non mutantur, vel ob eorum repugnantiam, vt immutentur, vel ob eorum quantitatem, vt de ſucco lactucæ dicebat Gal. 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 18. & de Croco alij Auctores, & præcipuè Valeſc. Phylon. *lib. 7. capite decimonono.*

SVMMARIVM.

1 *Prima venenorum diuiſio.*
2 *Venena à tota ſubſtantia agentia.*
3 *Venena agentia ex manifeſtis qualitatibus.*
4 *Venena vtroque modo noxia.*
5 *Secunda venenorum diuiſio iuxta primas qualitates.*
6 *Tertia venenorum diuiſio à modo operandi.*
7 *Quarta diuiſio iuxta naturam, & accidens.*
8 *Quinta diuiſio iuxtà totum, & partem.*
9 *Sexta diuiſio iuxta originem.*
10 *Septima diuiſio, iuxta modum adminiſtrationis.*
11 *Venenum quod tactu inficiat dari certum eſt.*
12 *Venenum ſolo olfactu interimens.*
13 *Venena omnia odorata vertiginem, capitis dolorem, ſuffocationem, & alia mala afferunt.*
14 *Venena, qua viſu occidant, an dentur. dic vt ibid. & num. ſeq.*
16 *Animalia, quæ ſolo auditu inficiunt, an dentur.*
17 *Homo poteſt per omnes ſenſus venenari.*
18 *Octaua diuiſio ex partium læſione.*
19 *Venena omnia primò cor petunt, ſiue ab extra applicentur, ſiue intrò ſumantur. vide num. ſeq. & 21. & 22.*
21 *Vltima venenorum diuiſio iuxta ſubſtantiam.*

De Venenorum diuiſione, & de variis venenorum effectibus.

QVÆSTIO II.

MEdici multiplici Venenorum diuiſione vtuntur: primo enim diuidunt in ea, quæ à tota ſub- 1
ſtantia, ſiue ab occulta proprietate interimunt, & in ea, quæ ſolis manifeſtis agunt qualitatibus, & in ea, quæ ex vtroque capite noxia ſunt. Ea quæ à tota ſubſtantia nocent, vt Napellus, nullam ſui nocumenti cauſſam manifeſtant; & ideò ab occulta, & nobis ignota proprietate agere ea Philoſophi 2
dixerunt. Ea, quæ ſolis qualitatibus agunt manifeſtis, vt ſuccus lactucæ, qui ob exuperantem frigiditatem occidit, multi noluerunt propriè ve- 3
nena dici; in noſtro autem propoſito poſſunt, & debent, venena vocari, cum venenorum effectus producere poſſint; cauſſa vero, propter quam nolunt appellari hæc venena, ea eſt, quòd putent plerique de eſſentia veneni eſſe, vt ajunctam habeat occultam proprietatem, qua generi humano, ac vitæ contraria exiſtant. Guainer. *de Venenen. part. ſecunda, capite ſexto*, Cartar. *in quæſt. Venen. ad Temp. notab. 1. & 2.* Bacc. *in Prolegom. de Venen. capite tertio, articulo ſeptimo.* Foreſt. *Obſ. lib. 30. Obſ. 1. & 2. in Schol.* quæ proprietas in ſimilibus quidem deficit, vnde excedentia in qualitate nomine tenus poſſe appellari venena voluit Card. Ponzet. *lib. 1. de Venen. capite vigeſimo quinto.* immò mixta quædam putrefacta, vt lauri ſemina rancida effecta, aut nuces corruptas magis venenoſa exiſtimat prædictis Venenis, quæ à qualitatis exuperantia agunt.

Iam verò ea, quæ vtroque modo noxia ſunt, vt 4
Euphorbium, & Opium, non modo illud ob excedentem calorem, hoc autem ob exuperantem frigiditatem obeſt, ſed etiam quia occulta ea proprietate dotatur, qua non ſolùm illud, vt Crocus, hoc verò, vt lactuca, ſi modum exceſſerint, nobis inimica ſunt, ſed etiam, vt talia, veluti cætera omnia, quæ à tota ſubſtantia operantur.

Secundò diuiditur venenum à Medicis juxta qua- 5
tuor primas qualitates, vt quoddam calefaciendo, quoddam infrigidando, aliud verò exiccando, & ſi libet etiam aliud humectando interficiat; nam hoc plerique non dari credunt; & hæc quidem, vt annuimus, etſi, cum talia ſolummodo ſunt, vt ſolis qualitatibus manifeſtis operentur, propriè venena non dicantur, nobis tamen, quandocunque hæc occidere, vel inſigniter lædere adminiſtrata poſſint, venena dicenda ſunt,non curantes vnde effectus ſequatur, dummodò ad ea ſequatur; & licet priuata qualitate occulta agendi venena minimè eſſe velint doctiſſimi Medici, vt Carrar. *in citata quæſt. de venen ad Temp.* Guainer. *ſumm. 4. ſerm. 4. cap. 1.* Fernel. *de Abd. rer. cauſ. lib. 2. cap. 15.* Bacc. *in prolegom. cap. 3. art. 7.* Mercurial. *vbi ſup. cap. 8.* & alij ſuperiùs adducti, id nos nihil omninò mouere debet, neque illud diſcutere ad rem eſt.

Tertiò, venena diuiduntur à modo operandi, 6
cùm quædam occidant putrefaciendo, quædam con-

gelando, alia exulcerando, multa inflammando, alia ſtrangulando, & alia aliis modis nocendo. putrefaciendo occidit Lepus Marinus, ſtupefaciendo opium, idemque congelando; vlcerando, atque inflammando Arſenicum Sublimatum, Euphorbium, ſtrangulando, vt fungi, & ſuccus Hyuccæ, cuius meminit *diligentiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, de quo aliàs, in libell. de rarioribus Plant. Hort. Farneſ. cap. 2. ſect. 4.* & huiuſmodi, de quibus ſingulis in ſeqq.

7 Quartò diuiduntur quia quædam venena à Natura talia ſunt, vt Aconitum, cicuta, & omnia ex ſe eam naturam habentia, quædam per accidens, vt nuces, & lauri baccæ cum rancidæ fiunt, carnes, aut piſces aſſati, & ſuffocati, aut putrefacti, quædam etiam ab arte, vt ſublimatum, aqua fortis.

8 Quintò, diſtinguuntur venena in ea, quæ ſecundùm tota venena ſunt, vt Cicuta, Lepus Marinus, & ea, quæ ſecundùm partem, vt Felis ſecundùm cerebrum, Cetuus ſecundum caudæ extremitatem, Veſpertilio iuxta cor, & linguam. rurſus diuiduntur in ea, quæ ſemper talia ſunt, vt Bufo, & ea, quæ non ſemper talia ſunt, vt ranæ, limaces, fungi; tum hæc aliquando innoxia ſint, interdum verò maximè noxia.

9 Sextò, diuiduntur quoque iuxta eorum originem, quædam enim ex mineralibus habentur, vt argentum viuum, arſenicum, quædam ex animalibus, vt Vipera, Torpedo. addunt etiam nonnulli quædam ex elementis, nam & aer, & aqua videntur interdum talia euadere, vt hominem non ſecus, ac lethale venenum inficiant, vt in peſte.

10 Septimò, diuiduntur ex modo adminiſtrationis, nam quædam per os aſſumuntur, quædam ab extra applicantur; & horum quædam morſu communicantur, vt venenum viperinum, ſerpentum omnium & canis rabidi, & huiuſmodi, quædam punctione, vt venenum Araneorum, & Phalangiorum, & alia, quædam illitu, vel tactu, quædam olfactu, quædam ſimplici viſu, aut auditu. Ac de prioribus quidem nullum dubium eſt, de poſterioribus autem multi videntur hæſitare. 11 Minus autem dubitatur de veneno, quod tactu inficiat; *Plutarch. Sympoſ. dec. 5. probl. 8.* ex Odoard. Barbos. refert *Majol. dierum canic. coll. 21.* in Delij regno arborem eſſe, Bananam nomine, quæ radices ita venenatas habet, vt tangentes ſtatim perimant; fructus pro antidoto ſunt, vt ibid. & alij multi tale venenum dari fatentur, vt ex recentioribus plerique, qui antiquioribus minus fortaſſe creduli ſunt. *Ioubert. Parad. 10. decad. 2. Mathiol. in 6. Dioſcorid. in præfation. Greuin. lib. 1. de Ven. cap. 1. Salius de febr. peſtilen. cap. 11.* immò mirabile eſt, quod narrat *Caſalpin. lib. 3. qui eſt de venenis in ſua pract. cap. 46.* quod etiam admittit Greuinus, *vbi proximè*, nimirum Venetiis aliquandò peſtem fuiſſe concitatam ex eo, quod venefici quidam illitis oſtiorum annulis, ac peſſulis lethaliſſimo veneno, omnes pene ex contactu dictorum annulorum veneno ſint infecti. Mirabilius fortaſſe eſt, ſi vllam veritatem habet id, quod refert *Cardan. lib. 1. de venen. cap. 8. & alij apud Schench. lib. 5. Obſerv. tit. de venenis*, Turcas ſcilicet veneficia adeò præſentanea habere, vt eodem die ſolo 12 contactu interimant. Vero magis ſimile eſt id, quod de veneno ferunt ſolo olfactu interimente, & mitor *Pigræum Regium Chirurgum doctiſſimum lib. 7. ſuæ Chirurgiæ cap. 9.* negaſſe dari poſſe tale venenum, cùm cæteri Auctores omnes illud admittant; & narrat Paræus, & ipſe pariter Chirurgus Regius, ac vir illuſtris *lib. 20. qui eſt de venen. cap. 7.* Clementem Septimum Pontificem Maximum præcuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſum infectum, & exinde extinctum; Pigræus tamen dicet ad hoc fuiſſe aerem ex fumo illo infectum, nec ſimplicem fuiſſe qualitatem venenatam per nares attractam, tamen quid ad illud, quod firmat *Cardan. lib. 2. de Venen. cap. 1.* de omnibus venenis, quòd odorata vertiginem, dolo- 13 rem capitis, ſuffocationes aſſerunt, & idcirco à ſimilium odoratu homines arcet? immo *& lib. 2. ibidem* de venenis agit odore interficientibus *cap. 3.* ſed experientiam auctoritatibus cur poſtponimus? mille habemus exempla inanimalibus quibuſdam, quæ ſolo olfactu inficiunt, vt de Buffone teſtantur multi, quod vaporibus ab ipſo expirantibus obuios homines ſtupefaciat. *Ardoin. de venen. lib. 4. cap. 7. Cardin. Panzet. lib. 3. de Venen. cap. 12. & Ouid. Metamor. libro tertio de ſerpente.* quem Cadmus occidit loquens:

Occupat hos morſu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflatu, funeſta hos tabe veneni.

Videmus etiam quotidie ex odoribus vel malis, vel bonis quoque multos malè, immò peſſime affici, ſunt enim qui certæ rei odore animo linquantur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia eiuſmodi incurrant ſymptomata; & conſtat apud *Mercuriale lib. 1. de morb. Mul. ca. 2.* & ex Ariſtotele ſolo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire poſſe: Teſtatum item reliquit *Bruyer. de re cibaria lib. 9. cap. 12.* Iacobum Foroliuienſem Medicum inſignem ab allij odore tanquam à re peſtilenti lædi conſueuiſſe, quin etiam vel ipſius Roſæ odorem nonnullis Lipothymiâ, ac ſyncopem excitare parem, qualem calum narrat *Amat. Luſit. Curation. Medic. cent. 2. cur. 36.* & qualem naturam paſſum fuiſſe Oliuerium Caraffan Cardinalem narrat. *Pier Valer. Hieroglyph lib. 8. in Scarabeo; & apud Schench.* vbi hæc ipſa commemorata habes, Epiſcopum quemdam ſolo roſarum odore extinctum, Cromerus recitat *de Rer. Polon. lib. 8.* & mihi quidem albarum roſarum odor adeo inimicus eſt (non quod mihi ſit ingratus) vt capitis non modicum dolorem illico excitet; quod ſi ſuauis ex ſua natura, ac alioquin ſalutaris nobiliſſimi floris odor ſic afficere ob quandam naturalem contrarietatem poteſt, cur & hoc ipſum in venenis concedendum non ſit, ego non video. Sed conuincit omnino Pigræum ratio, quæ ſequitur; ſi enim concedamus odorem nutrire poſſe, vt exiſtimant pene omnes Medici, & facit ad hoc *Hipp.* ſententia, *in Aphor. ſect. 2. Aphor. & lib. de alimento.* & vide ad hoc *Concil. diff. 155.* & alios, immo ipſum *Gal. in Aphor. ſect. 2. Aphor. 11.* iam concedere cogitur, odorem etiam poſſe corrumpere, & occidere, cum nutritio, & corruptio ſint contraria, & odor bonus, & odor malus item contraria, contrariorum autem eadem eſt ratio, vt notum eſt Philoſophis, & notatur à Iuriſconſultis. *Gloſſ. in ſciendum. §. finali, in verbo, nec prodeſt. ff. qui ſatisd. cogant. Card.* præterea *libro ſecundo de ſubtil.* cum venena trifariam diuiſiſſet in ea quæ deuorata occidunt, in ea quæ ſolo contactu, & in ea quæ odoratu, addidit: Quid mirabilius ſit ex his, incertum eſt; quaſi non majorem admirationem habeat, ſed potius venenum contactu, aut odoratu occidens, quàm quod deuoratur.

Hæc igitur concedi quidem poſſunt factu poſſibilia eſſe, ſed quod viſu, & auditu quædam poſſint interficere, paucis admodum perſuaderi poteſt; & tamen de viſu eadem ratio proculdubio militat, quæ in veneno ſolo olfactu occidente militabat. Nam 14 ſi quædam ſunt homini adeo inimica interdum, vt etiam viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent,

& alia horribilia accidentia cieant; ita vt homines ex hoc periclitentur, neſcio cur ſimiliter dari non poſſit venenoſum aliquod animal, quod ſolo viſu inficere, ac venenare hominem poſſit. Ego primum quid mihi contigerit enarrabo: Cum adoleſcens eſſem, & animi gratia extra vrbem cum coætaneis meis ob ambulatem, & ludo aliquo nos exercere cuperemus, iam ludum inſtitueramus, quo diem liceret tranſigere; ludus talis erat (qui hic familiariſſimus eſt) vnuſquiſque ſuum ſignum jaciens, ad ante jactum adminiculum quam proxime ſigno accedere ſtudet; ludunt autem bini, aut terni, aut etiam ſinguli. Ego meum ſignum expolire ſtudens (ſunt enim ea ſigna lateritia) ſuper tofum illum percutiens, ex ea percuſſione tofus medius diſruptus eſt; in medio eius animalcula erant lacertis, quas Tarantulas hic vocant, non abſimilia, ſed veluti pellem detraxiſſes, carnem nudam oſtendebant, & erant viſu adeo horribilia, vt totus pallidus inde me auertens, vomitu multa reiecerim, atque hinc totus nauſeabundus diem illam tranſegerim. non deerit tamen qui omnia hæc in timorem referet; erit etiam, qui ex tetro vapore inde expirante hæc proueniſſe exiſtimabit; ego tamen ex ſimplici viſu totus illico horrui. Sed ſunt inſuper, qui aſpectu felium expaueſcunt, & deterrentur, atque etiam animi deliquio prehenduntur; Germanicus, teſte Plutarcho *in libell. de diff. inter od. & inuid.* Gallum aſpicere non poterat. [Quod Leonibus etiam naturale eſt, vt ex Lucretio infrà habetur. Monialem noui, quæ adhùc in viuis eſt in Monaſterio Sanctæ Claræ de Vrbe, hæc ex viſu ſcarabæi mirum in modum afficitur. Accidit autem vt quædam iuuenculæ timoris huiuſmodi eius Monialis conſciæ, vt illi illuderent, ſcarabæũ clam inter mammas illi proiicerent quo comperto derepente exanimata in terrã cecidit omni ſenſu orbata, & in ſyncopim lapſa frigidis ſudoribus reſperſa per quatuor horarum ſpacium incerta ſalutis permanſit; in ſe reuerſa, ſenſimque ſpiritibus recreatis ad ſe rediit, nec niſi poſt plures dies priſtinas vires recuperauit, interim pallida ac tremens exiſtens.] Alij quoque ex aliorum animalium intuitu hæc eadem patiuntur, vt nobilis ille Mantuanus, de quo Marc. Donat. *lib. 6. de Hiſtor. Mirab.* qui Erinacei terreſtris viſum non ſuſtinebat, ſed ſyncope, ac frigidis ſudoribus corripiebatur; & alia multa huiuſmodi exempla ſcitu non indigna vide apud Schench. *lib. 7. Obſeruat. tit. de Idioſyncr.* ex
15 quibus deducere poſſumus à ſimili dari venenum quoddam, quod ſolo viſu lædere, & interficere etiam poſſit; nam ſi ex iis, quæ venenoſa non ſunt, tam ſæua apparent ſymptomata, ex iis, quæ venenoſa ſunt, non niſi mors expectari debet. Sed audiamus id ſecto, quæ cecinit Lucretius *lib. 4. de rerum natura*, qui in omnibus ſenſibus nos experiri dolorem, & voluptatem voluit, & conſequenter eſſe quædam noſtris ſenſibus omnibus magis, aut minus delectabilia, aut inimica. poſtquam ergo de ſenſibus reliquis locutus eſt, de viſu hæc protulit.

Nec tamen hoc ſolis in odoribus, atque ſaporum
In genere eſt; ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conueniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Vt non ſint aliis quædam magis acria viſu,
Quin etiam gallum nocte explodentibus alis
Aurorum clara conſuetum voce vocare,
Nemo queunt rapidi contra conſtare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
Nimirum, quia ſunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſunt oculis immiſſa leonum,
Zacc. Med. qu. leg.

Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Prebent, vt nequeant contra durare feroces.

eſſe autem quoſdam homines, qui ſolo intuitu non tã cæteros homines, quam animalia, plantas, herbaſque quaſcunque lædant, notum eſt; cuius rei inſigne exẽplum habes apud Vidam Bomb. *lib.* 2. de quo alias.

Verum enimvero licet de venenis, quæ ſolo viſu interimere poſſint, hæc probabili ratiocinatione veritatem habere liceat concludere, tamen multò longius à probabilitate videtur pleriſque, quod quędam animalia reperiantur, quæ ſola voce, & exſpiratu in- 16
ficere poſſint. tamen & ad hoc aliquid eſt, quod in medium adducamus: non enim dubium eſt, quod in vocis emiſſione halitus quidam ex ore animalis vociferantis prodeant, qui pro illius animalis natura venenoſi & ipſi eſſe poſſint; quod ſi audiens illius animalis vocem in proportionabili diſtantia ſit, ita vt à vaporibus ex illius ore prodeuntibus contingi poſſit, non difficile erit, vt ab eorum venenoſitate inficiatur; immo hoc multo probabilius eſt, quam quod quis ex ſpiritibus ex oculis emicantibus infectionem contrahat, cum viſui ſpiritus non adeo materiales ſint, & facilius ab aëre intermedio diſſipari poſſint, halitus autem ab ore animalis cuiuſdam in vocis emiſſione prodeuntes magis materiales exiſtant, & conſequẽter non ita de facili ab intermedio aëre diſſipentur; itaq; ſi, vt dixi, adeo proportionabili diſtantia audiens à vociferante abſit, vt halitus illi venenoſi ad auditum peruenire poſſint, iam non difficile erit audientẽ venenari; neque enim verum exiſtimo in omni diſtantia id contingere poſſe, quia ſi magna ſit, vix nudus ſonus in aëre receptus ad audientis aures perueniet; at tunc quanam ratione inficere poſſit, ego non video. Ex his ergo manifeſtum fit, quod ex Antiquorum ſententia afferebant Medici nonnulli, hominem ſcilicet 17
poſſe per omnes ſenſus venenari. Guainer. *in lib. de venen. cap.* 1. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 3. Quod & Lucretius demonſtrabat libro ſexto carmine ſequenti;

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta, atque aſpera odore.
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtitia quæ ſint.

Quauò Medici venena diuidũt in ea, quæ primò 18
cor petunt, & in ea, quæ quandam aliam partem primò, & ex ſua natura inficiunt; nam tametſi aliqui voluerint, omnia venena ſiue intus, ſiue ab extra applicentur, ſemper primò cor ipſum petere, dehinc aut 19
hanc, aut illam partem, cui magis familiaria ſunt, vt Nicol. Flor. *ſumm. 4. ſerm. 4. qui eſt de venenis, cap.* 1. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 7. Alph. Ferr. *de ſclop. vuln. lib.* 1. *cap.* 4. Langius *lib.* 1. *epiſt.* 68. Steph. Roderic. Caſtr. *in Meth. Microc. lib.* 2. *cap.* 12. quia vt inter medicamenta ſunt, quæ certe cuidam parti appropriata exiſtant, ita vt corpori adhibita promptius illam partem, quàm cæteras petant, ita communem credunt eam eſſe venenorum naturam, vt cor primo petant, maxime quia ipſos vitales ſpiritus, quorum origo cor eſt, abſque dubio promptiſſimè corrumpunt, & per arteriarum continuum motum facillimè ad ipſum cor attrahuntur; alij tamen faſſi quidem ſunt venena cor petere, non tamen ſemper primo, & immediate; hæc autem magis communis 20
opinio eſt. & ab omnibus pene aliis recepta. Concil. *diff.* 178. *& lib. de ven. c.* 1. Guain. *de ven. reſp. ad dub.* 4. licet, neſcio cur, hic contra Conciliatorẽ loquatur; Cardin. Ponzett. *de venen. lib.* 1. *cap.* 9. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. cap.* 15. Matthiol. *in præfat. ad* 6. *Dioſcor.* Langius *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 68. Greuin. *lib.* 1. *de ven. cap.* 1.

Vid. Vid. *de Curat. gener. cap.* 12. *part.* 2. *sect.* 2. Parœus *lib.* 20. *cap.* 1. Gorræus *in præfat. ad Nic. Alexiph.* Bacc. *in prolegom. Venen. cap.* 6. *art.* 3. *& cap.* 18. *art.* 1. & alij, quos breuitatis causa omitto. & ad id, quod obijciebat Ardoinus: nimirum venena spiritus vitales corrumpere, respondent nonnulli negando; nam esse
21 quædam, quæ spiritus corrumpant, concedunt, omnia negant, quippe cum alia sint, quæ corrumpant humores, alia item, quæ membra, vt Bacc. *vbi supra cap.* 6. *art.* 2. Immo, vt experientia patet, & notat Cardan *lib. de venen. cap.* 26. ex venenis sunt, quæ non cor, sed cerebrum inimicum habent, alia, quæ nec cerebrum, neque cor, sed hepar; sunt enim venena quædam, quæ vel somnolentiam, vel lethargum, vel maniam, vel fatuitatem pariunt, absque eo, quod minimum quid læsionis in corde appareat, sunt etiam quæ dysentericos, & hepaticos, fluxus conciunt; itaque non solum necessarium non est, venena primo cor petere, sed possibile est, cor à venenis nullo modo infici, infectis tamen aliis partibus. Illud verũ est, & locum habet in venenis, quæ tandem interimunt, semper illa saltem in fine operationis cordi insidiari,
22 hoc autem inde fit, quia cæteris partibus compatitur, vt in morbis euenit, qui licet cordis proprij non sint, tamen si occidant, etiam ipsum cor odoriuntur, cum mori non possit animal corde in suo vigore existente. Quod vero ab omni pene veneno ea symptomata proficiscantur, quæ cor affectum esse commostrant, hinc est, quia os ventriculi in iis, quæ per os assumuntur, primo recipiens venenum, primo etiam lęditur, ex cuius læsione symptomata pene eadem apparent, quæ apparere solent affecto corde, vt Medicis est notissimum; in iis autem, quæ ab extra administrantur, inest quidem vt plurimum ea proprietas cordi inimica, vt omnes Doctores fatentur.

23 Diuiduntur etiam venena in ea, quæ sunt tenuis substantiæ, & in ea, quæ sunt substantiæ crassæ, licet Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 4. omnia venena velit esse substantiæ tenuis, præter erodentia, quod an veritatem habeat, ad præsens discutere operæpretium non est; illud scimus, multa esse, quę crassę substantiæ sunt, & inter erodentia non connumerantur.

Præter commemoratas autem venenorum diuisiones alias plures afferunt Medici, quas nos omittimus data opera, ne tædio Lectorem conficiamus; sed qui de his plura scire desiderat, ipsos Auctores adeat, præcipue vero Nicol. *vbi supra cap.* 1. Ardoinum *ibid. lib.* 1. *&* 2. & alios in hac materia de venenis; non enim pro Iurisconsultis quicquam tot diuisines facere videntur.

SVMMARIVM.

1 *Tria genera venenorum.*
2 *Arsenicum non solum venenum est, sed validissimum.*
3 *Venena quædam bona, quædam mala.*
4 *Venena mala ad necandum, bona ad seruandum.*
5 *Venenorum quædam mortifera, quædam non.*
6 *Mortifera venena quæ.*
7 *Venena non mortifera quæ.*
8 *Venena aliqua mortifera vnica vice interimunt, alia nisi repetantur, non occidunt.*
9 *Venena mortifera alia cito operantur, alia tarde.*
10 *Venenorum non lethalium quatuor genera.*
11 *Venenorum non lethalium diuisio.*
12 *Venena semper, & cum celeritate interimentia, quæ.*
13 *Putrefacientia venena tarde operantur.*
14 *Venena, quæ non de facili occidunt.*
15 *Venena temperanea.*
16 *Venena non interimentia.*
17 *Quædam quamquam venena non sint, si ad effectum nocendi dentur, pœnæ reum faciunt delinquentem.*
18 *Medicamenta nocentia exhibentes, etiamsi non occidant, irregulares fiunt.*

De Venenorum diuisione iuxta eorum effectus.

QVÆSTIO III.

MAgis ad rem pro ipsis Iurisconsultis diuidenda a nobis sunt venena iuxta eorum effectus, sed primo adducamus diuisiones, quas ipsimet adduc- 1
cunt; faciunt enim tria genera venenorum, vnum eorum; quæ natura quidem mala sunt, sed arte, & præparatione bona efficiuntur; hęc nos medicamenta venenosa appellamus, quale est Elleborum. Alterum eorum, quæ & natura mala sunt, & talia semper permanent, quæ nos proprie venena naturalia appellamus, quod à Natura venenosam contrarietatem humano generi inimicam sortiantur, quale est Arsenicum; quamquam Maluasia *Consil.* 113. *num.* 23. absque ratione dixerit, Arsenicum non venire appellatione mali veneni, testimonio, quod aromatarij illud impune vendant, & quod Mesue *in pract. cap. de Asthmate* ex Arsenico pillulas conficiat, & alia medicamenta per os assumenda. Arsenicum tamen non solum venenum est, sed in- 2
ter venena validissimum. Cæsalp. *de Metall. lib.* 1. *cap.* 29. Erodit enim, ac putrefacit, qui duo effectus maximo cum Ægrotantium cruciatu apparent. quod autem Arabes nonnulli Arsenicum præbeant in tussi antiqua, vt Auicenna & Mesue, mirandum est, & quod ipsis præscribentibus assumendum relinquatur, nec iniuria eius rei miratur Foreest. *lib.* 30. *Obserու.* 8. *in schol.* cum omnibus venenis illud præsentissimum esse affirmet. Fortasse aliud quid Arabes sibi voluerunt, interpretes autem Arsenicum transtulerunt. licet Petr. Castell. *in suo libello de Arsenico, Sandaracb.* hanc Auicennæ, cæterorumque opinionem defendat, ac doctissime moueatur, tamen venenum & ipse esse concedit *sect.* 4. Quomodocumque vero sit, ad rem nostram redeuntes, de superioribus veneni generibus mentionem habent *ll. in l. Quod sæpe.* §. *veneni. de contrahend. empt.* sed tertium genus eorum constituunt, quæ arte venenosa fiunt, & nos venena artificialia nominamus, vt sublimatum. Ita inter Iurisconsultos diuidit Damohud. *in Enchirid. rer. Crimin. cap.* 4. *num.* 3. sed Paul. Grill. *de fortil. quæst.* 3. *num.* 25. *& quæst.* 5. *num.* 7. *& quæst.* 12. *sub num.* 4. magis succincte 3
venena diuisit in bona, & mala, vt superiore quæstione dixi: & mala omnia ea vocat, quæ aut mortem, aut insignem noxam inducunt, vt febrem, tussim, phthysim, dementiam, sterilitatem; bona vero, seu non mala, quæ amorem excitant. sed non vidit hic, vnum idemque venenum facere se bonum simul & malum: nam si quod dementiam parit, malum est, & quod amorem, bonum, iam patet, quod illud quod Amorem concit, & bonum simul & malum erit: neque enim venenum vllum dari potest, quod amorem vi concilier, quod simul etiam

etiam dementiam non pariat. melius ipſemet ibi-
4 dem *quæſt.* 12. dicebat venena mala ad necandum, bona ad ſanandum.

Nos pro Iuriſconſultis in hac quæſtione venena diuidamus ſecundùm eorum effectus; nam juxta eoſdem effectus ab iiſdem venenis emanantes illi de Reorum pœna, ac de aliis ad rem facientibus judi-
5 cium ferent. Itaque venenorum quædam mortife-
6 ra ſunt, quædam non mortifera. Mortifera ſunt, quæ vel actu interimunt, vel habent interimendi potentiam, & hominem in manifeſto vitæ diſcrimine ponunt: quod enim Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 5. dicebat, omnia ſcilicet venena, vel interimere, vel habere interimendi aptitudinem, veritatem non habet, cum plura venena ſint, quæ neque interimant, neque quicquam vitæ obſint, vt nonnulla, quæ mentem lædunt, neque aliud afferunt incommodum, neque ex tali læſione vitam breuiorem efficiunt. Cardan. *citat. lib.* 1. *cap.* 26. ſed Mercurialis forte hæc inter venena non connu-
7 meraret. Venena non mortifera dicenda ſunt, quæ inſignem læſionem corpori afferunt, non tamen vitæ obſunt ſaltem ſenſibiliter, licet inſenſibiliter, & in rei veritate alias id efficerent. Eorum quoque
8 quæ mortifera dicuntur nonnulla ſunt, quæ vnica vice adminiſtrata interficiunt, alia verò, quæ niſi repetantur, ſuum effectum non produnt. immò hoc peculiare eſſe erodentium, & putrefacientium venenorum, tradit Galen. 3. *de ſimpl. Medic. cap.* 25. & Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 2. *Contrad.* 10. ſcriptum reliquit, quod ex decem, qui venenum bibunt vix vnus, niſi repetatur, moritur; ex cujus aſſertione videretur deduci poſſe, id commune eſſe omnibus venenis, aut ſaltem pluribus, & ſecundum plurimum; ſed profecto experientia docet multa eorum eſſe, quæ vix primoribus labris ſemel deguſtata abſque eo, quod repetantur, interficiunt, & breui, vt Aconitum; de quo Plin. *lib.* 27. *cap.* 2. & Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 2. *cap.* 113. dicebant, quod in occidendo eſt inter omnia venena ociſſimum, & inter Iuriſconſultos idem quoque teſtatur Guibert. *quæſt. Iuridic. cap.* 16. *num.* 28. qui & ex Medicorum ſententia folia, & fructus Aconiti non nocere dixit; & tamen conſtat ex Appiano Alex. *in bello Mithrid.* Orodem Aconito ebibito, & aluo per illum ſoluta, non interiiſſe, laborabat autem aqua intercute, & venenum à Phrahate filio datum. Narrat præterea Aloyſ. Cadam. *in ſua priori nauigatione*, venenum reperiri adeo præſentaneum, vt ſpatio quadrantis horæ occidat, & Io. Leo *ſuæ Africæ part.* 7. *in fin.* ex quo repetit Card. de alio mentionem habet, cujus granum inter decem homines partitum, ſpatio quadrantis horæ omnes interimat.

9 Inſuper venenorum, quæ interficiunt, alia modico temporis ſpatio, vt paucis horis, vel diebus id præſtant, alia nonniſi poſt longum tempus, vtraque autem tam à Natura, quam ab arte id habere poſſunt, vt aut celerius, aut tardius ſuos effectus prodant, vt abundè poſt hæc videbimus.

Eorum porrò, quæ non interficiunt, ſed ſolummodo noxam aliquam corpori humano inferunt, plura genera ſunt. Cardan. tamen *eiusdem ſapius lib.* 1.
10 *de ven. cap.* 26. ad quatuor genera reduxit, in amatorium nimirum, maniacum, contagioſum, & de-
11 bilitans. Nos magis diſtinctè diuidamus in ea quæ infatuant, quæ inſanire faciunt, in quibus etiam amatorium comprehenditur (nam & amor ſpecies Melancholiæ eſt, vt ſuperiori titulo in propria quæſtione de Amantibus oſtendi.) in ea, quæ abortum faciunt, quæ ſterilitatem inducunt, quæ coeundi impotentiam, quæ contagioſum morbum, quæ membrorum paralyſim, ac debilitatem, & quæ particularem aliquem morbum conciunt; ſi quæ verò alia ſunt, ad hæc reduci poſſunt, vt ſi quæ odium vxoris aut mariti, aut aliarum quarumcunque perſonarum, inducunt, ad Maniacum, ſeu quod inſanire facit, & ſic de aliis.

Exemplificemus autem hæc omnia pro ipſis Iuriſconſultis, vt Medicorum dicta de his differentium facilius aſſequi poſſint. Venena ergò, quæ interi- 12
munt & ſemper & cum celeritate, ea ſunt, quæ à tota ſubſtantia, vt Medici loquuntur, agunt; hæc enim inter omnia præſentanea habentur, ac præ cæteris noxia, vt omnes fatentur. Valeſc. Tarent. *lib.* 7. *Philon. cap.* 29. Bertruc. *lib* 2. *pract.* 3. *cap.* 1. Ardoin. *de Ven. lib.* 1. *cap.* 3. Gorræus *in præf. ad Nicandr. Alexiph.* Guain. *de Ven. cap.* 1. Nicol. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 3. & in hoc omnes conueniunt, ſed inter hæc ipſa ſunt, quæ celerius, & quæ tardius opus conficiant; nam, vt jam ſuperius dixi, Aconitum inter ea, quæ per os aſſumuntur, celerrimè interficit; & Chriſtoph. à Coſta *lib. Aromat.* de quodam veneno ex planta Malauarica deſumpto mentionem habet, quod adeo citum in occidendo dicit, vt ob ejus celeritatem nullum antidotum adhuc inuenerint Indi contra ejus perniciem. Inter ea verò, quæ ab extra aduenium, celerrimum eſt venenum aſpidum, vt Bacc. *cap.* 5. *in Prolegom. Ven. & cap.* 15. *art.* 1. tradit. & quatuor horis vix ſupereſſe, qui commorſus fuerit, teſtatur Cœl. Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 25. *cap.* 31. vnde propter multam ejus malitiam in Sacris vocatur inſanabile *Deuteron. cap.* 32. *v.* 33. Fel draconum, vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile; qua de re perpetuo apud Sacras paginas pro veneno omnium peſſimo aſpidum venenum per Antonomaſiam nominatur, vt *Pſal.* 139. *v.* 4. venenum aſpidum ſub labiis eorum, & alias multoties. quod & teſtatur Ælian. *de Hiſt. anim. lib.* 1. *cap.* 54. his verbis: Solum aſpidis morſum negant curari poſſe, eſſeque omni medicina ſuperiorem. quod concordat cum Ariſt. *lib.* 8. *de Hiſtor. Anim. cap.* 29. Tardiora ſunt in operando, quæ putrefaciunt, & craſſæ terrenæque ſubſtantiæ ſunt; nam hæc longo etiam poſt tempore, reſpectiuè ad prædicta, à quo ſumpta ſunt, aliquando interficiunt. Gal. *de ſimpl. med. lib.* 3. *cap.* 3. omnia hæc tamen cum certitudine interimunt, nec opus ad longum tempus retardant Minori cum certitudine occidunt ea, quæ magis ab 14
excedenti qualitate, quam ab occulta vi contraria exiſtunt, vt ſuccus lactucæ, ſolatrum, cicuta, crocus irrita enim magna ex parte fiunt, de hiſque dicebat Gal. *vbi ſuprà cap.* 18. quod niſi celeriter interimant, nullius effectus redduntur; ratio autem ea eſt, quia ſi Natura illam excedentem qualitatem ilico ab eorum aſſumptione ferat, facile eſt, vt eam omnino exuperet; deinde vt plurimum in ea quantitate non aſſumuntur, quæ ſatis ſit ad occidendum, at deficiente quantitate, qua ſolum noxia ſunt, occidere non poſſunt. Galenus *vbi ſuprà cap.* 13.

Cæterùm Venena, quæ interimunt quidem, non 15
tamen celeriter, ſed ad rationabile quoddam tempus, ea ſunt, quæ venena ad tempus Medici vocant, de quibus longa diſceptatio inter Doctores eſt, quam ſeorſim ob ejus difficultatem pertractabimus.

interimunt autem venena quædam, vt diximus putrefaciendo, quædam erodendo, alia ſtrangulando, nonnulla ſtupefaciendo, ac ſanguinem congelando; plura animalem facultatem, & vitales ſpiritus deuaſtando, & abſumendo.

16 Sed ea quæ non occidunt, ſed tantummodo noxam aliquam corpori inferunt, plura ſunt, vt ſupra dictum eſt; ac primò ea, quæ hominem infatuant, vt nonnullorum animalium cerebella, quæ ob eorum frigiditatem animales ſpiritus partim extinguunt, partim incraſſant, ita vt intellectioni minus apti dehinc efficiantur. alia inſaniam pariunt, vt Solanum Manacum, & inter hæc, vt dixi, pocula amatoria, & philtra recenſentur, nam etiam hæc cum aptis venenis conficiuntur, vt ex Iureconſultis tradit Farin. *in prax. crimin. tit. de homicid. quæſt.* 122. *num.* 91. *part.* 2. *tom.* 2. alia abortum procurant, aut ſterilitatem inducunt; & hæc quidem non neceſſario venena exiſtunt; nam multa ſimilia nullam omnino læſionem corporibus aliàs inferunt, ita vt non habeat veritatem id, quod Farinac. *vbi proxime*, & alij tradunt, nimirum, Pocula abortionis, & ſterilitatis cum venenis confici, ſi de venenis propriè dictis id intelligant; nam plura, quæ in cibis innoxiè ſumuntur, abortum procurant, & ſterilitatem efficere poſſunt; tamen ſi ad eos effectus propinentur, venena lato modo appellare poſſumus, non ſe-
17 cus enim, ac ij, qui venenum propriè ſic dictum propinant, hi quoque puniendi veniunt, *l. Cicero.* §. *ſed ſi quaſſ. de pœnis. l. Item ſi obſtetrix.* §. *ſi quis per vim. ff. ad l. Aquiliam*, & hi quoque vt illi irregulares fiunt. Nicol. Plouius *de Irregularit. num.* 21.
18 Non abſimilia etiam ea ſunt, quæ cocundi impotentiam inducunt, non ex parte viri tantum genitales partes ignauas reddendo, ſed etiam ex parte fœminæ; ſuſpicionem hæc tamen majorem habent, & veneficiis proximiora ſunt, vt quæ vix abſque Dæmonis opera contingere poſſe videantur. Non ſine venenoſitate tamen ſunt, quæ contagium, vel morbum contagioſum inducunt, vt lepram, phthiſim, & hujuſmodi, quemadmodum & ea, quæ alicujus membri debilitatem afferunt; qui effectus etiam ex venenis propriè dictis aliquando habetur, cum homo ab illius pernicie euadit, ac denique ea, quæ peculiarem aliquem morbum inducunt, non abſque ſuſpicione venenoſitatis & ipſa ſunt, vt quæ Epilepſiam, Lunaticum morbum, icteritiam, & alias noxas afferunt, vt jam ſuprà diximus.

SVMMARIVM.

1 *Ad rei condemnationem non ſufficit propria confeſſio, ſed conſtare debet de qualitate, & quantitate veneni.*
2 *Adamantem vulgus pro veneno exiſtimat.*
3 *Non tenet rei confeſſio circa veneni qualitatem, niſi de ea per peritos conſtet.*
4 *Non tenet rei confeſſio circa quantitatem veneni, niſi Periti de ea deponant.*
5 *Venena quædam occidunt à qualitate occulta, quædam à qualitate manifeſta.*
6 *Venena ab occulta qualitate certius occidunt.*
7 *Venena omnia horribilia ſunt, & à natura alieniſſima.*
8 *Conjectura deſumpta ex natura veneni eſt maxima.*
9 *Venena quædam nullam habent occultam proprietatem.*
10 *Quantitas in venenis, quæ occultam habent proprietatem, non adeò conſiderabilis, vt in cæteris.*
11 *Venena, quæ occulta proprietate operantur, in minima quantitate aſſumpta occidunt.*
12 *Minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque occidere poteſt. Contr. num.* 15.
13 *Venena exitialia qualitate potius, quam quantitate offendunt.*
14 *Venena deleteriam facultatem habentia, quantitate non expenduntur.*
16 *Conciliatoris ſententia de quantitate refellitur.*
17 *In frigidis venenis notabilis, & certa quantitas requiritur, vt occidant.*
18 *Quantitas veneni Iudicis arbitrio definienda, adhibito Medicorum judicio.*
19 *Iudicis arbitrium intrat in rebus à Iure non definitis, vel quæ definiri non poſſunt.*
20 *In definienda veneni quantitate ſufficiente ad occidendum, quæ conſideranda.*
21 *Calida venena citius calida temperatura nocent, quam frigida, & ſimiliter de aliis.*
22 *Adamas ſecundum nonnullos Medicos eſt venenum. Contr. num. ſeq. & num.* 24.
25 *Magnes venenum eſt ſecundum aliquos. Contrarium numero ſeq.*
27 *Nux vomica, an venenum ſit.*
28 *Vitrum, an ſit venenum.*
29 *Ex vitro aſſumpto mori quis poteſt.*
30 *Venena nonnulla, quæ pro venenis non reputantur.*
31 *Argentum vivum venenum eſt. Contrarium numero ſeq. dic vt num.* 33.
34 *Plantæ ex ſua natura non venenoſæ, an arte fieri poſſint venenoſæ.*
35 *Animalia venenoſis cibis nutrita, an & ipſa in cibis aſſumpta, ſint venenoſa.*
36 *Animalia venenoſis ſagittis confoſſa, an comeſta venenoſa ſint.*
37 *Animalia armis venenatis occiſa innoxiè in cibis comeduntur. Contr. num. ſeq.*
39 *Animalia cibis venenoſis nutrita, comeſta non nocent. Contrarium numero ſeq. dic vt num.* 41. & 42.

De Qualitate, & Quantitate Veneni.

QVÆSTIO IV.

PRudenter quidem Iuriſconſulti hoc punctum in conſideratione habuerunt: nam in veneficij delicto non ſatis illis eſt, vt reus confiteatur dediſſe ſe alicui venenum, ſed volunt ad hoc, vt ille condemnari poſſit, & vt dicatur quis ex veneno periiſſe, conſtare ex peritorum atteſtatione, tale venenum in tanta quantitate ſumptum, aptum fuiſſe ad inferendam mortem, aliàs reum etiam confeſſum condemnari poſſe nolunt. Boſius *in pract. crim. tit. de del. num.* 8. & hoc optima quidem cum ratione, nam caſus dari poteſt, in quo quis naturæ venenorum ignarus, præbuerit alicui aliquid in potibus, vel cibis, quod venenum eſſe putabat, cum tamen aut omnino venenum non eſſet, aut eſſet quidem venenoſum, non tamen quod mortem inferre poſſet, vt exempli gratia, Adamantis ſcobes, quam vulgus ho- 2
minum venenum eſſe credit, cum vere venenum non ſit.

ſit *Garzias ab Hort. in Hiſtor. Aromat. lib. 1. cap. 41. in fin.* ſi ergo hæc ab aliquo aſſumatur, & interim intereat, proculdubio, quod ex ea adamantis ſcobe, quam venenoſam putabat, non interiit: non tenet ergo ex hac cauſa rei confeſſio circa veneni qualitatem. Neque aliter dicendum eſt de quantitate; nam ſi exempli gratia quis propinaſſet inimico ſuo decem opij grana, credens hanc opij quantitatem ſufficientem eſſe ad illum interimendum, interimque caſu ille intereat, hic proculdubio crederet ex eo veneno hoſtem ſuum periiſſe, & à curia deprehenſus delictum non ſuum confiteretur, & in pœnam mortis damnaretur, maximo cum iuſtitiæ detrimento, cum vere octo, aut decem opij grana interficere non poſſint, quod pro exemplo dico. Itaque hæc diſcutiamus neceſſe eſt, pro quibus reuocanda in mentem ſunt, quæ in hoc eodem titulo in principio dicebamus, eſſe nimirum venenorum quædam, quæ à qualitate interficiunt occulta, alia, quæ à qualitate manifeſta operantur. Porro certiſſime, aut, vt melius loquar, maiori cum certitudine interimere diximus ea, quæ ab occulta proprietate, & qualitate noxia ſunt, quam quæ manifeſtis agunt qualitatibus; & rationem addidimus huic, quæ ſequitur non abſimilem: priora enim ſola occulta qualitate officiunt. (licet aliquando inſimul manifeſtam conjunctam habeant) quæ quidem in quantumuis minima quantitate reperitur, neque habet in corpore quicquam ſibi contrarium, quod illam obtundat, aut euincere poſſit; poſteriora nonniſi quantitate nobis contraria habent quod illis aduerſetur, ac ea edomare poſſit, qualitates ſcilicet contrarias: præterquam quod, cum nonniſi in magna quantitate aſſumpta hæc noceant, illa vero etiam in minima, facilius eſt hominem decipere, aut illum ex ſe decipi in quodam modicæ, quam in magnæ quantitatis veneno; præſertim cum omnia horribilia ſint, & à Natura alieniſſima.

His ſic ſe habentibus, quid ex hoc diſcurſu Iuriſconſulti elicere poſſint, manifeſtum eſt, quippe cum vbi venenum ex Medicorum ſententia tale fuerit, vt ab occulta qualitate operari potuerit, maximam habebunt conjecturam, immo euidentiſſimam præſumptionem, quod ex eo mors potuerit dependere; & quamquam, vt *quæſt. 2.* dixi, plerique Medicorum in venenis hoc requirant, vt omnia præter manifeſtas qualitates, habeant etiam qualitatem occultam, & non ex priori tantum capite, ſed ex vtroque nocere poſſint, tamen concedamus illis nos quicquid volunt, dummodo illi nobis non denegent, quædam eſſe, quæ ab ipſis fortaſſe venena non appellantur, quæ tamen interficiunt, & hoc ea nonniſi manifeſtis qualitatibus efficere poſſe. Nam quis dixerit, lactucæ ſuccum eſſe venenum, & habere qualitatem occultam nobis contrariam ex eo, quod ſi in quantitate multa aſſumptus ſit non aliter quam Cicuta, aut opium interficiat, teſtante hoc Gal. 3. *de ſimpl. med. cap.* 18. ſi alia ex parte lactuca comeſta ſanguinem non omnino vituperabilem generat, & ſuccum habet omnibus herbis laudabiliorem, vt idem Galen. 2. *de Alim. facult. cap.* 40. *Claſſ.* 2. docet, & repetit Oribaſ. *Collect. lib.* 2. *cap.* 1. *Simeon. Sethi de Alim. litt. M. cap.* 2. & alij? ſic etiam porrum, quis dixerit venenum eſſe, & contrarietatem habere occultam, cum in cibis in quotidiano vſu ſit, & in medicamentis admittatur; tamen porri ſucco 1 ium denariorum pondo hauſto, Mela ordinis equeſtris vir ſine dolore expiranit, referente Plin. *Natur. Hiſtor. lib.* 19. *cap.* 6.

Quantitas ergo in venenis non adeo conſiderabilis eſt in iis, quæ ab occulta proprietate agunt, & vere, ac maxime deleteria ſunt, ac Naturæ humanæ inimiciſſima, vt in iis, quæ manifeſtis qualitatibus interdum occidunt; non tamen ob id quis exiſtimet velim, quod illa prorſus quantitate denudata exiſtant, ſi effectum ſuum ſortiri debeant, ſed loquor reſpectiue ad alia: nam ſi eorum, quæ à manifeſtis agunt qualitatibus, exempli gratia, tanta requiratur quantitas, vt vnciam æquet, illorum ſatis erit ad occidendum centeſima vnciæ pars, ita vt reſpectu cæterorum, vix vllius conſiderationis hæc quantitas ſit; vnde de his dicitur à Medicis, quod etiam in minima quantitate aſſumpta occidunt. *Gorreus in præfat. ad Nicandr. Alexiph.*

Quando igitur Medici aſſerunt in quocunque veneno neceſſariam eſſe quantitatem, ad hoc, vt præſumptum interficiat. *Gal. 3. de ſimpl. Med. facul. cap.* 23. *claſſ.* 7. & 2. *Aphor.* 17. *Mercurial. lib.* 1. *de venen. cap.* 5. ſic, & non aliter eorum dicta interpretanda veniunt, quemadmodum etiam quando dicunt, quod minima veneni quantitas, neque corpus alterat, neque perimere poteſt. *Nicol. ſumm. 4. tract. 4 cap.* 1. *Ponzett. de Ven. lib.* 1. *cap.* 14. hoc ſimpliciter intelligendum de tam modica quantitate, vt ex ſe notabilis non ſit; & ſic vera remanet ſententia, quod medicamenta exitialia qualitate offendant, non quantitate, vt inter cæteros teſtatur *Actuar. lib.* 5. *Meth. cap.* 12. & quod deleteriam habentia facultatem non ſint quantitate expendenda, ſed Naturæ contrarietate, vt optime concludit Codronch. *in med. teſt. capit.* 6. His tamen non parum contrariari videtur Concil. *in lib. de venen. cap.* 1. *in fin.* cui aſſentitur ex Recentioribus Foreſt. Obſeruat. *lib.* 30. *Obſerv.* 1. *in ſchol.* voluerunt enim hi ſimpliciter in deletetiis non conſiderandam quantitatem, ſed eorum vel minimam portionem etiam talem, vt noſtrum ſenſum effugiat, poſſe interficere; rationem reddunt, quia tale venenum quamcumque corporis noſtri humiditatem contingat, in ſui naturam conuertit, ex quo fit, vt ipſum ſe ipſum multiplicet, ita vt etiamſi centeſimam vnius grani partem Napelli quis aſſumeret, tamen moreretur, ex quo hæc particula Napelli humores adorta primo ſe reduplicat, dehinc etiam triplicat, ac quadruplicat, ac ſe denique adeò multiplicat, vt animal vniuerſum in ſui naturam transformet. Tamen hæc Conciliatoris ſententia non eſt vndequaque vera; neque quis imaginari vnquam poterit, quomodo inſenſibilis quantitas agere in obuios humores, ac ſpiritus poſſit, & idcirco merito confutatur hæc opinio à Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9.

Major dubitatio eſſe poteſt in his, quæ occidunt quidem, non habent autem Naturæ contrarietatem, ſed ſola quantitate vitæ inſidiantur, vt de frigidis venenis in genere dicebat Gal. 3. *de ſimpl. med. cap.* 17. in his enim non modò notabilis requiritur quantitas, ſed certa, à qua ſi deficiant non ſunt apta mortem accerſere; & idcirco ponamus aliquem propinaſſe alicui ſcrupulum dimidium Croci, vel dragmam Hyoſcyami, vel vnam, aut alteram Solatri, aut vnciam Cicutæ, vel duas ſucci Lactucæ, proculdubio etiamſi aſſumens interiret, non poſſet dici ex eorum venenorum culpa interiiſſe, quia hæc in hac quantitate ſumpta interimere non poſſunt, quod

exempli gratia dico quænam igitur quantitas in his requiratur, cum certo limite deſignari non poſſit, vt omnes Medici fatentur. *Nicol. vbi ſupra, & alij.*
18 remanet, vt Iudicis arbitrio ſit definiendum, adhibito prudentium Medicorum iudicio; nam arbitrium
19 Iudicis ineat in reibus minime à Iure definitis, vel quæ demuti non poſſunt, vt ex Iuriſconſultis habeo. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæſt. 11. num. 2.*
20 In definienda autem hac quantitate Medicus plura ante oculos habere debet, nimirum temperamentum aſſumentis, ætatem, virium robur, corporis diſpoſitionem, medicamenti ipſius qualitatem, & alia: non enim dubium eſt, cálida venena citius in-
21 terimere hominem dotatum temperamento calido, quàm dotatum temperamento frigido; contrà frigida certius ac citius occidere hominem temperamenti frigidi, quam calidi: quamquam circa hæc Medici multum inter ſe diſſideant, ad nos tamen hæc non pertinent. Sed qui hujus quæſtionis rationes, & argumenta pro vtraque ſententia videre cupit, auctores de venenis adeat in principio: eodem quoque pacto vna ætas, vt puerilia, & iuuentus, citius, & euidentius, & à minori quantitate, quam conſtitens, aut ſenectus læditur: vnde vides apud *Tacitum Annal. lib. 14.* Senecam aſſumpta cicuta nihil lætum fuiſſe; quod ob ætatis conditionem euenisſe crediderim, & apud *Appian.* Alex. Orodem ab Aconito nihil læſum. licet Socrates eodem medicamento Senecæ aſſumpto interierit; tamen puto aliter fuiſſe præparatum Socratis venenum, quam Senecæ quod illud reis à Iuſtitia adminiſtraretur.

Verumenimuero cum non modo vulgus hominum, ſed etiam Medici nonnulli claſſici exiſtimauerint, quædam naturam habere venenoſam, quæ tamen dehinc experientia innoxia eſſe docuit, idcirco admonendi hoc in loco mihi videntur Iuriſconſulti, ne in judicando errent, aliorum iudicium ſequuti. Inter cætera autem, quæ pro venenis habentur cum
22 non ſint, Adamas eſt, cuius nocumenta, & curam afferunt etiam nonnulli, vt *Ardoin. lib. 2. de venen. cap. 23.* immò illum eſſe venenum teſtantur plerique alij, vt *Auerr. Collig. lib. 5. cap. 43.* qui balſamum valere dicebat contra adamantem bibitum. *Et Ianus Cornar. ad Macr. de mat. med. lib. 4. cap. 1.* de adamante in illis verbis:

Atra venena fugat,

dicebat, adamantem, quamquam venenum eſt, vt nonnullis placuit, reſiſtere tamen veneno, vnde elicit ille venenum interdum alio veneno vinci. Sed horum auctoritatibus minus credendum, vbi experientia nos doctos facit, ex qua quidem conſtat nullum nocumentum excitari ab adamante quocunque modo aſſumpto. plures adducunt hiſtorias, & exempla *Card. Contr. Med. lib. 2. contrad. nona, tract. 5. & Garzias ab Horto lib. 1. de Aromat. hiſt. cap. 47.* Immo *Plin. Nat. Hiſtor. lib. 37. cap. 4. Macer. vbi ſupr. & Albert. Magn. lib. 2. de Miner. tract. 2. cap. 1 pr prio de lap. nom. & virt.* & nouiſſime *Schenck. Obſerv. lib. 7. tit. de Idioſyncra.* affirmant, adamantem venena irrita facere; non tamen verum eſt, quod obiter dictum ſit, vt idem Garz. *ibidem cap. 56. & Cardan. lib. 7. de ſubtil.* teſtatur, quod impediat magnetem, ne ferrum attrahat; id enim volebant Plin. & Alb. *locis ſupra citatis* & ex horum auctori-
24 tate *Galeot. Mart. de doctr. promiſc. cap. 12.* Adamas ergo venenum non eſt, qui autem illum venenum eſſe credunt, decepti fortaſſe ſunt, ex nominum vicinitate: non enim Apamas, ſed Argyrodamas effectus adamanti attributos producit, ſeu Amyantus lapis, quem alumen plumæ, aut florem petræ vocant, quod teſtatur *Caſalpin. art. Med. lib. 3 cap. 32.*

Fuerunt etiam, qui Magnetem venenum eſſe vo- 25
luerunt, vt teſtis eſt *Ardoin. vbi ſupra cap 12.* qui & huius opinionis eſſe videtur, & ante illum *Concil. in libell. de venen. cap. 4. Gruuner. de venen. cap. 9. rubr. de Magnete, & alij.* ſed idem *Garzias ibidem cap. 57.* non eſſe deleteriæ facultatis, vel venenoſæ tradit, immo pauca quantitate aſſumptum ado- 26
leſcentiam conſeruare. Priores tamen non admittunt ſimpliciter, quod venenum ſit, aut deleteriæ facultatis, ſed quod hominem melancholicum ac Lunaticum efficiat, quod tamen neque admittit Garzias; ſi modo vera eſt eorum perſuatio, qui iuuentutem conſeruare credunt, neque ego poſtremum hoc de magnete verum eſſe crediderim.

Præterea plerique Medicorum, vt *Raſis 8. ad Almans. cap. 12. Concil. lib. de Venen. cap. 44. Ardoin. lib. 3. de ven. cap. 5.* & præ cæteris *Matthiol. in lib. 4. Dioſcor. capit. 73.* quem refert Schenck. vna cum Cratonis auctoritate, putarunt vomicam nucem venenum eſſe, cum tamen *Georgius Melichius apud eundem Schenck. lib. 7. tit. de venen. ex plantis*, voluerit, eas nuces quamquam canibus venenum exiſtunt, 27
homini eſſe innocuas, quod experientia confirmat. Ego profecto caſu ſecuto, quod quis aſſumpta vomica nuce periret, aliam mortis cauſam non inquirerem, ſtantibus præſertim cæteris conjecturis, & præſumptionibus. Fortaſſe, vel non eædem ſunt vomicæ nuces Melichij cum nucibus vomicis ſeplaſiariorum, vel alterius naturæ, licet ille, ſuas quoque canes interficere, vt noſtræ faciunt, aſſueueret.

Vitrum porro *Card. libro 1. de Venen. capit. 4.* no- 28
luit eſſe venenum, etiamſi aſſumptum occidere concedat, & refert ille hiſtoriam *lib. 2. Conrad. Medic. tract. 5. contr. 9.* quarumdam Monialium, quę ex vitro aſſumpto male habuerunt, immò earum vna aut altera perierunt. *& Caſalpin. lib. 3. cap. 32.* Vitrum maxime nocere docet, eo quod inteſtina exulceret, vnde etiam mortem cit. Optimè tamen comminutum ac pręparatum Medici ad calculum frangendum innoxie propinant. quomodocunque ſit, ex vitro mori quis poteſt, vnde ad rem noſtram 29
pro veneno habendum, etiamſi non ſit.

His addi poſſent pili felis, & aliorum quorun- 30
dam animalium, qui quidem aſſumpti pro veneno ſunt; cum tamen nullus fortaſſe eos pro veneno exiſtimet; de iis tamen tanquam de veneno agunt nonnulli, vt Ardoinus, *& alij ſupra citati.* Minus autem tutiora ſunt hęc ad affectus venenorum producendos, & dubium afferre poſſent. Verum quia non omnia hic recenſeri poſſunt, de quibus dubitare contingit, an vere venena ſint. nec ne, ego, cęteris poſthabitis, ad vnum Hydrargyrum, ſeu Mercurium, vel Argentum viuum, quod vocant, me conferam, vt de quo multum inter Auctores dubitatum eſt. Claſſici enim pene omnes, vt *Dioſcorides, Galenus, Plinius, Oribaſius, Serapio, Albertus Magnus, & alij*, quos luculenter cumulat *Ardoinus libro ſecundo de Venen. cap. 4.* & inter recentiores *Vid. Vid. libro 20. de cur. gener. cap. 3. part. 2. quæſt. 2.* volunt, Argentum viuum aſſumptum venenum eſſe, licet 31
non omnes conueniant de eius natura, cum alij frigidum illud ſtatuant, alij calidum contra vero *Auicen. 6. 4. tract. 1. ſumm. 1. cap. 2. & Raſ. 8. ad Almanſor. cap. 42. & alij apud Schenck. tit. de Idioſyncraſia,*

craſia, & *Alli abb.* 4. *pract. cap. penult.* volunt Hydrargyrum innoxium eſſe,& minime deleteriæ facul-
32 tatis; exempla adducunt quamplurima eorum, qui illud abſque noxa biberunt, non ad notabilem ſolum quantitatem, ſed etiam ad integras libras; immo ſunt exMedicis non poſteriorum notæ aliqui,vt *Parens lib.* 20. *cap.* 38. qui ad libras tres aſſumptum memorant in deſperato Ileo, ſeu voluulo morbo, quem ob ſui atrocitatem, *Miſerere mei* vocant; & in colico dolore ad vncias tres potum mirabiliter conducere dicit ex Mariani Sambarolitani teſtimonio. Laudat & eius vſum *Baccius lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. & per os dari, & extra admoti, ſed multo minorem quantitatem præſcribit.

Ejus rei veritas ea eſt (& ita eſſe teſtantur inter recentiores nonnulli, vt *Caſalpin. Art. Medic.*
33 *lib.* 3. *cap.* 26.) Argentum viuum noxium eſſe, & venenoſum, & ſua venenoſitate occidere poſſe, quod etiam ex eorum auctoritate conſtat, qui negant illud deleterium eſſe; ſiquidem fatentur, quod ejus fumus maximè noxius ſit, & paralyſim, & alios morbos excitet; quin & auri impoſitum dolorem vehementem, Spaſmum, Epilepſiam, & Apoplexiam concitat, vt idem Auicenna teſtatur, & *Bertr. libro ſecundo ſuæ Med. tractatu tertio, capite ſecundo.* Sæuiſſima porro accidentia, quæ etiam deforis nanctum ad morbum Gallicum affert, ipſi enarrent, qui ſunt experti, vnde iure minùs acceptus ejus vſus eſt Fernelio *de Abd. rer. cauſ. lib.* 2. *cap.* 14. Quinimo ſcio nonnullos, cum lumbricis ex Mercurio confectis vſi eſſent, ex improuiſo pene è medio ſublatos.

Verum quidem eſt interdum per os aſſumptum fuiſſe, ac eufortunio quodam ſuo pondere ſibi viam per inteſtina paraſſe, vnde ex corpore egreſſum nihil damni interim attuliſſe. at vt plurimum retinetur, & omni procul dubio ea omnia accidentia parit, quæ Auctores ex eius aſſumptione fieri dicunt, quod nobis ſatis ad hoc ſit, vt illud pro veneno acceptemus. nam ſi cum Auicenna perſtas in ea opinione, quòd deleterium non ſit, ego nil motor. Scio ex eo à Chimicis pillulas parari ad morbum Gallicum, quibus maximo cum progreſſu vtuntur, quarum pillularum, quod ſciam, primus inuentor fuit diligentiſſimus Io. Bapt. Mellius, Scipionis Card. Burgheſij Chimicus. Scio etiam, Medicos aliquos eo vti in pueris ad enecandos vermes, & præ cæteris Mercurialem. Sed hæc non ob id eius venenoſitatem tollunt; nam & alia venena arte præparata, & rectificata innoxia redduntur, vt notiſſimum cuique eſt.

Cæterum illud notare debent Iudices, cum delinquentes examinant, quod diximus de Hydrargyro, auri impoſito, quippe cum & in eo caſu poſſit homo vitam amittere ex prauis ſymptomatibus ab eo excitatis.

34 Porro *Nicol. vbi alias cap.* 4. *Problem.* 9. quærit, An plantæ ex ſua natura non venenoſæ, arte, vel caſu venenoſæ fieri poſſint, & affirmatiuæ adhæret opinioni, cui experientia ſuffragatur. admittunt etiam *Guainerius in tractatu de Venen. cap.* 4. *ex Simone Ianuenſi*, & *Arnald. Villanouano*, & *Cardinal. Panzett. lib.* 1. *de Venen cap.* 5. qui vinum ex vite produci poſſe venenoſum, tradit; immo & modum annuit, quem ſilentio tegere ſatius eſt; ſic etiam de reliquis euenire poſſe credit. quibus ſic ſe habentibus, ſi eò impietatis hominis ingenium perueniat, vt tollere hominem è medio veneficio ſtudeat, & hac arte vtatur, ſi ad Iuſtiniæ manus peruenias, & ratione ſupradicta hominem venenaſſe confiteatur; ſciant ex his, quæ diximus, Iudices, poſſe dari tale venenum, præ cæteris tamen deteſtabile. Ad rem autem. Guainer. non ſolum venenoſos reddi poſſe in ipſa planta fructus aliquos tradit, ſed ſe vidiſſe narrat quoddam medicinæ compendium docens vuas, & alios fructus reddere ſolutiuos, quod quidem pro delicatis ac nobilibus viris mirum in modum eſſet expetendum; facilis autem eſt modus, quem apud alios require. præcipuè autem ſi libet, vide etiam de his Langium *lib.* 1. *epiſtol.* 14. & *tractatum pulcherrimum cæt. Mizaldi comparandorum fructuum aluum ſoluentium*, &c.

Poſtremo quærunt Medici, an quæ venenoſis qui- 35
boſdam cibis animalia nutriuntur, vt ſturni, & coturnices, quæ Cicutam comedunt, comeſta homini ſint venena; & vlterius an animalia venenatis ſa- 36
gittis confoſſa innoxiè comedi ac tuto poſſint. Faciunt autem hæc maximè pro Iuriſconſultis; nam & caſus dari poteſt, in quo quis data opera cibos ex hujuſmodi animalium carnibus paratos alicui apponeret, vt illum venenaret in quo caſu quis dubitaret, morte ſecuta, ſi modo ex his ſequi poſſet, tam eſſe puniendum hunc, qui tali ratione hominem veneneret, quam qui quauis alia illum è medio tolleret? Itaque ſententias Medicorum in his duobus articulis inſpiciamus.

Galenus *in libro de Theriaca ad Piſon. capite decimo*, 37
claſſ. 5. quamquam non ex propria ſententia loquitur, de hac poſteriori parte dicebat, quod tales animalium carnes innoxiè comeduntur. & *Guainerius capite primo in tractatu de Venen. reſpon. ad tertium dubium*; non ſolum innoxiè comedi hujuſmodi carnes animalium, quæ ſagittis toxico illitis interempta fuerunt, narrat, ſed carnem etiam circa vulnus ſapidiorem eſſe tradit, quam cæterarum partium carnes. Plinius tamen *Hiſtor. natural. lib.* 25. *cap.* 5. circumcidi vulnus ait, & carnes animalis hoc pacto occiſi teneriores reddi, quod veriſimilius eſt, & hoc ipſum ante Plinium tradidit *Ariſtot. libell. de Admir. audit. part.* 84.

Contrarium placet aliis, de qua re plura vide 38
apud *Lang. Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 69. Ego vix adducor, vt credam, nihil nocumenti afferre poſſe animalium eo modo enecatorum carnes, pro impoſſibili ergo non duco, quod carnes hujuſmodi recenter mactatæ, ac ſimul in copia comeſtæ, pro veneno eſſe poſſint: quare ſi quis data opera homini eas offerret, & ille interiret, aliis præſumptionibus concurrentibus, mortis reus procul dubio eſſet, & tanquam homicida puniendus; etiamſi quis ex alia cauſſa illum interiiſſe diceret, niti ea, & multo vehementior, & magis manifeſta eſſet, quod probare meo iudicio tenererur.

Circa primam autem partem huiuſmodi dubita- 39
tionis idem Langius *vbi ſuprà*, & alij voluerunt, animalia venenoſis cibis nutrita comeſta non nocere, & habent hi pro ſua opinione experientiam; quotidie enim gallinarum carnes in cibis ſumimus, quæ tamen ſerpentes, & buffones comedunt; ſturnos etiam, & coturnices, cicutam & napellum comedentes à nobis abſque vlla ſanitatis nota in cibis frequentantur. Contrarius tamen huic ſententiæ præter cæteros videtur *Hipp. in ea ſententia* 6. *Epid. ſect.* 5. *text.* 34. Mulier, Capra, Elaterium, aut Cucumerem agreſtem comedens pueris purgatio. Contrariatur & hiſtor. à Galen. enarrata, ex quo

reperit Valleſ. *& prædict. Hipp. ſententiam.* In Dotide enim Bœotia, & Theſſalia, atque Athenis multos conuulſione correptos eſſe tradit, eſu corumnicum, quæ veneno veſcebantur. Contrariatur etiam huic ſententiæ id, quod idem Valleſ. *vbi ſuprà* firmat, nimirum capram lac generare venenoſum, ſi venenoſa comedat; tandemque contrariatur Matthiol. *in præfat. 6. lib.* Dioſc. *de mat. Med.* Paræus *lib.* 20. *cap.* 4. Steph. Roder. Caſtr. *in Metheor. Microc. lib.* 2. *cap.* 12. Bruyerin. *de recib. lib.* 1. *cap.* 11. qui etiam de Aſpis in Pamphilia natis & educatis mentionem habet, qui venenoſi ſunt in cibis, quod venenoſis herbis nutriantur. Narrat item Amatus *cent.* 2. *curat.* 45. Luſitanos in Ægypto & in Iudæa dyſenteria ſæpius tentari, imo & ipſos incolas, ex eo quia homines illic carnibus veſcuntur animalium, quibus cauſa ſiſtularis purgatoria pro paſtu & cibo erat. neque deſunt illis ſuæ rationes, & experimenta, de quibus vide luculenter vtroſque priores, ſi placet. Neutri autem fortaſſe veritati repugnant, ſi ſano modo eorum opiniones accipias, quem manifeſtabit Nicol. *loco ſupra citato cap.* 4. *probl.* 4. nam primo huiuſmodi animalia venenoſa comedentia non
41 debent ex cibis illis venenoſis læſionem vllam percipere: nam ſiquidem tales cibi ipſis quoque animalibus ſint venenoſi, eorum quoque carnes erunt venenoſæ. & ideirco minor opinionem Guainerij, qui gallinam venenoſam reddi tradit, ſi venenoſo frumento nutriatur, cum tamen ipſa ex eo venenoſo frumento non moriatur, quod an ſucceſſu poſſibile ſit, ipſe videat: illud patet habere veritatem, quod ſupra repetij, Gallinas venenoſa animalia, & cibos alios venenoſos comedentes innoxiè à nobis in cibis ſumi.

42 Secundo, etiamſi venenoſis victitent huiuſmodi animalia, quæ illis venenoſa non ſint, non debent tamen antequam cibos illos concoxerint comedi; ſi ergo hæ duæ conditiones concurrant, quod hæc animalia à venenoſis cibis non lædantur, & quod offerantur ab eorum concoctione, poterunt abſque noxa comedi, alias vero non ita. Ex quibus Iuriſconſulti colligant quidnam poſſibile euentu ſit in delinquentibus: nam ego modum non doceo, quomodo nimirum poſſit alicui offerri animal non venenoſum, quod illi pro veneno ſit, ita vt ex eo intereat.

SVMMARIVM.

1 *Venenum proprie dictum non generatur in noſtro corpore, ſed res veneno ſimilis. Contrarium numero ſequenti.*
3 *Venena externa à Natura intenta videntur.*
4 *In noſtro corpore generantur venena proprie dicta.*
5 *Ex humoribus corruptis in noſtro corpore etiam Hydrophobia gigni poteſt.*
6 *Venenum in nobis genitum, non ſolum acquirit veneni naturam, ſed ſit contagioſum.*
7 *Poſſibile eſt in nobis generari etiam animalia venenoſa.*
8 *Homo poteſt totus venenoſus reddi, ita vt aliis pro veneno ſit.*
9 *Venenum in nobis generari poteſt etiam abſque inſigni putredine.*
10 *Venenoſitas ſimpliciter non dependet à corruptione.*
11 *Venenoſitas non introducitur abſque præuia putredine.*

An Venenum ſic proprie dictum poſſit in humano corpore generari?

QVÆSTIO V.

QVæſtio hæc maximè Iuriſconſultis in conſideratione habenda, ex hoc enim capite, quod nimirum venenum in corpore humano generari poſſit, ſæpius ij, qui ex veneno propinato pereunt, ex ingenito periiſſe dicuntur, ita vt ſontes à tam ſæuo delicto patrato non ſine Iuſtitiæ detrimento abſoluantur. Diſcutiendum ergo à nobis eſt, an poſſibile ſit venenum ex ſe generari in noſtro corpore, quod exteriorum venenorum effectus gignat, quodque in cauſſa eſſe poſſit, vt ex propinato veneno obeuntes ab iis, qui ex ingenito intereunt, diſtingui non poſſint, quo diſcurſu abſoluto, aptiori dehinc loco ſigna diſtinctiua afferam inter vnum, & aliud venenum.

In hoc autem puncto diſſentiunt Medici inter ſe, 1
credentibus aliis venenum proprie dictum non generari, ſed rem veneno ſimilem, & ideircò improprie talia dici venena volunt; aliis verò affirmantibus non modo veneno ſimiles humores aliquando 2
effici, ſed etiam ipſos totos venenum eſſe. Prioris ſententiæ plures eſſe videntur, cum de ea reloquentes non abſolute venenum generari dicant in noſtro corpore, ſed ita corrumpi humores, vt veneno ſimiles efficiantur, ac venenoſam naturam æmulentur; ſic loquitur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. Quia vero, inquit, Medici inueſtigare ſolent, an aſſumpti veneni propria extent ſigna eo quod ſæpenumero videant citra lethalis veneni potionem humores ſimiliter, vt epoto veneno corrumpi, non mirum eſt, ſi ſic aliquando mutentur humores. Non aliter quoque loqui videtur Auerr. 3. *Collig. cap.* 29. cuius verba ea ſunt. Et ego dico, quod non eſt impoſſibile, vt generetur in malis corporibus & eorum ſubſtantia, vnus humor ſimilis veneno. cui ſententiæ conſentiunt alij. Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 4. *problem.* 3. abſolute autem id, quod in noſtro corpore generatur non eſſe venenum, neque poſſe generari venenum propriè ſic dictum, tuentur præcipue Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 14. Greuin. *ibid. lib.* 1. *cap.* 1. Rudius *de morb. occult. & venenoſ. lib.* 2. *cap.* 1. Cæſalp. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 47. Hi, inquam, licet concedant humores ita corrumpi, vt veneno ſimiles efficiantur, improprie tamen vocari venena tradunt: ſed cur hoc, vt magis illa, quam hæc proprie vocanda venena ſint, non docent; nunquid fortaſſe, quia hæc non ex Naturæ præſcripto fiant? nam cætera venena ab extra videntur à Natura eſſe intenta, & cauſ- 3
ſam adducit Plin. *lib.* 2. *cap.* 63. licet fortaſſe non veram; hæc autem ex accidenti proculdubio talia fiunt; at cur venenum vocant canis rabidi, aliorumque rabidorum animalium venenum? nam & hoc ex accidenti fit; & cur in cæteris animalibus venenum exitioſiſſimum generari poteſt, in homine nequaquam? [An non illud notiſſimum, quod in ore omnium eſt, corruptio optimi peſſima?]

Verior ſententia, ac pleriſque accepta eſt, in cor- 4
pore noſtro generari poſſe tales humores, qui venena proprie ſint, & venenoſam prorſus naturam adepti; quod primo probatur experientia; nam vel ipſis Iudicibus contrariæ ſententiæ fautoribus, Homo etiam abſque contagio per morſum communi-

cato,

cato, ex se, nullaque extrinseca præcedente caussa,
5 rabiem, & hydrophobiam incurrit. Cœl. Aurel. *lib. 3. Acutor. cap. 9.* Gariopon. *lib. 3. cap. 7.* Paræus *lib. 10. cap. 13.* Sal. *de aff. partic. cap. 19.* immo & ipse Galen. *comment. 2. in primum Prorhet. text. 17.* Venenum, inquit, generari potest in nostro corpore, qualis est humor canum rabientium; at hunc quis negabit esse venenum, ac venenum quidem exitialissimum, & propriè sic dictum?

Secundò, idipsum ab effectibus comprobari potest; nam si quod cordi inimicum est, & humanæ naturæ corruptiuum, si quod vinci, assimilarique non potest, vincere autem, ac corrumpere corpus aptum est, si quod nocere vehementer solet, si quod alimento oppositum est, si quod occulta agendi ratione vehementer nocet, venenum propriè dici debet, jam talem humorem in corpore generari interdum manifestum est, cui hæc omnia attributa veneni conueniant. Cum enim humor ad summam putredinem perueniens extraneam omnino naturam induet, & cordi quidem inimicus fiet, & humanæ naturæ corruptiuus, & occultam acquiret proprietatem, qua vitæ insidiabitur. Vides enim in venenosis morbis illico, & à primo morbi insultu syncopin, cordis tremorem, virulentorum vomitum, nauseam perpetuam, irrationabilem maciem, & alia hujusmodi accidentia pullulare, quæ contrarietatem insignem peccantis humoris denunciant. Vides dicto citius prostratam Naturam, ac deuictam, ex eo, quod venenosus humor occulta sua agendi ratione spiritus depopulatur, ac dissipat. Vides corpus non nutriri, & à primis diebus in horas, ne in momenta dicam emaciari, faciemque qualem in his morbis Hipp. describit, euadere, non nisi quia sanguis jam nutritioni aptus non est, ob id, quod à venenosa qualitate peccantis humoris inficiatur, ita vt neque immutari, neque vinci possit ad hoc, vt in corporis alimentum faceſſat; vides denique breui hominem è vita tolli, & vestigia quamplurima venenositatis in extincto cadauere apparere; cur ergo talis humor veneni nomen non mereatur, cum effectus omnes, quos venenum producit, aptus & ipse sit producere, & forte etiam euidentiores, & maiores? nam non modo humores, qui in nostro
6 corpore corrupti veneni naturam acquirunt, hoc habent, vt hominem interimant, sed etiam, vt contagioli sint. Sal. *de febr. pestil. cap. 4.* quod de extrinsecis venenis non accidit, vt docet Fern. *lib. 2. de abdit. Rer. caus. cap. 11.* consentiunt autem, & acceptant hanc opinionem Ardoin. *lib. 1. de Ven. cap. 4.* Cardan. *de Ven. lib. 1. cap. 6.* Vallesi. *in 3. Epidem. sect. 3. Ægr. 4. text. 16.* Valeriol. *loc. commun. lib. 3. cap. 18.* Saxonia de Phænigmis *lib. 2. cap. 20.* Codronch. *in meth. testific. cap. 6. & alij multi.* Quinimo non modo possibile est verum venenum in nostro corpore generari, quod naturalium venenorum vires, & effectus omnino imite-
7 tur, sed fieri etiam potest, vt generetur animal venenosum obtinens veneni naturam. verba sunt Ardoini, vbi supra ex auctoritate Mesuæ, & quod omnem admirationem exuperat, si modò veritatem habet, illud est, quod tradidit Nicol. Flor. *vbi*
8 *supra cap. 4. problem. 1.* nimirum hominem posse totum venenosum reddi, ita vt aliis hominibus venenum sit, quod in pestilenti morbo experimur. Neque solum vbi humores ad summam, & consummatam putredinem deueniunt, possunt interdum venosam
9 induere naturã, sed id etiam absque insigni putredine euenire interdũ posse, docet Herc. Saxonia *vbi proxime*, quod quidem à veritate alienum non est, neque enim 10
simpliciter venenositas à corruptione dependet, vel à putredine; & licet negari non possit, venenositatem 11
non introduci absque prævia putredine, tamen manifestum est in pestilenti febre, interdum etiam putredinem minimam esse, nec de se magnam significationem ob id præbere; nam si insignis esset, procul omni dubio manifestius se proderet; in his tamen febribus humores venenosos præsentes esse, neminem inficiari credo. Sed omittamus jam de his disceptare, quæ potiori Medicorum parti sunt acceptissima; quamobrem & eam ipsam opinionem habuerunt Legumperiti Boss. *in pract. crimin. tit. de del. num. 5.* Caball. *de omni genere homicid. num. 621.*

SVMMARIVM.

1 *Verum venenum in nostro corpore generatur.*
2 *Maxime operosum est distinguere inter mortuum ex veneno interno, & mortuum ex externo.*
3 *Nullo modo potest cognosci secundum aliquos mortuum ab interno, & mortuus ab externo veneno. Contrarium num. seq.*
5 *Veneni assumpti certum signum ex Cardano.*
6 *Quædam causari non possunt à veneno ingenito.*
7 *Multæ conditiones distinguere possunt vnum venenum ab alio.*
8 *Facile est perito Medico distinguere venenum ingenitum ab administrato.*
9 *Venena omnia habent peculiaria signa. Contrarium numero seq. declara vt ibid.*
11 *Omnia accidentia veneni ab vtroque generari possunt; declara vt num. 14.*
12 *Morbi, qui ab interno veneno vt plurimum originantur.*
13 *Ab ingenito veneno, cur tam varia symptomata.*
15 *Accidentia veneni aliqua magis familiaria vni, quam alteri veneno.*
16 *Conditiones aliquæ habent locum magis in vno, quàm in alio veneno.*
17 *Ex solis signis nulla certitudo habetur assumpti veneni.*
18 *Ex signis cum nonnullis conditionibus junctis, certitudo habetur veneni assumpti.*
17 *Venena in nostro corpore generata, calida, & sicca sunt.*
20 *Pestis febri vt plurimum est conjuncta.*
21 *Cognosci potest, aliquem fuisse veneno extinctum, absque eo, quod cognoscatur veneni species.*
22 *Veneni interni certa cognitio haberi potest.*

An dentur certa signa assumpti veneni.

QVÆSTIO VI.

EX superioribus manifestissime apparuit, posse in 1
humano corpore non modo rem veneno similem generari, sed quæ tota venenum sit, vnde sequitur quod tam ex veneno intus genito, quam ex veneno deforis administrato eadem omnino symptomata apparere possint, ex quo inexplicabilis, ac maximæ difficultatis plena dubitatio insurgit, an scilicet discerni possit per aliqua signa certa & infallibilia inter eum, qui à veneno ingenito, & eum, qui ab administrato sublatus est. communiter autem

Doctores, tam Legumperiti, quàm Medici conueniunt in hoc, quod sit maximè operosum, ac difficultate plenum, ita Bosius à Codronchio allatus *in pract. crim. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omni gen. homicid. num.* 621. Guazzin. *in tract. ad def. reor. def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *lib.* 1. & ex recentioribus Medicis Cæsalp. *practic. lib.* 3. *cap.* 7. *& lib. eod. cap.* 47. Codronch. *in meth. testifi. cap.* 6. Syluatic. *de his qui morb simul. cap. penult.* Vinc. Alsarius à Cruce *de Quæst per Epist. Cent.* 3. *cap.* 17. quem vide: habet enim multa ad hæc pertinentia, scitu necessariissima, & ab ipso doctissimè pertractata.

Firmant hæc nonnullæ experientiæ, inter quas sufficiat ea, quam apud Tacitum habemus, cujus primum me admonuit eruditissimus vir, ac Medicus insignis Fortunius Nattius. Tacitus enim *lib.* 3. *Annal. in princ.* de veneficia illa Martina verba faciens hæc habet: Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brunditij extinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. quod & de aliis euenisse aliæ historiæ memorant, quas modo recensere minime oportunum.

Obstant tamen Galeni verba *in lib. de succ. bon. & vitio cap.* 1. *oper. class.* 2. quibus reprehendere videtur cujusdam sectæ Medicos, qui putabant, non posse facile cognosci, immò nullo modo eos, qui
3 ex lethalis medicamenti assumptione ab iis, qui ex morboso corporis affectu perichitantur, ex cujus verbis elicere possumus, si Galeno credimus, quod, si peritus Medicus existat, qualis ipse erat Galenus
4 hoc non modo cognitu difficile non sit, sed omnino facile.

Cardanus præterea *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. non tantum signa quædam probabilia assumpti veneni, sed euidentia etiam, ac certa affert, vt ex subsequentibus verbis ipsius patet: Et sudor frigidus
5 cum ardore semper est certum signum assumpti veneni, præsertim si adsit dolor maximus in intestinis, vel nullus, addit his: Tertium signum omnibus potentius cum conjunguntur accidentia non conjungibilia, vt est dysenteria cum spirandi difficultate, vomitus cum liuore vnguium, tumor linguæ cum vrinæ virgine. Horum ipsorum signorum tanquam euidentissimorum mentionem etiam fecerat *in capite superiori*; & præter hæc quamplurima quoque adducit, ex quibus certitudinem cognitionis assumpti veneni promittit, vt in sequent. cap. Deo dante, videbimus.

6 Accedit his, quod multa sunt, quæ à veneno intus genito minimè posse originem habere videntur, vt symptomata, exempli gratia, quæ ab assumpto opio proueniunt; stupor nimirum mentis, ac sensuum omnium vniuersali corporis prurituì, & colori citrino junctus cum perceptione odoris ipsius opij ex potionati corpore expirantis: hæc inquam simul juncta non videntur à veneno intus genito causari posse; sic & ea, quæ proueniunt ex assumptione Leporis Marini, vt suffocatio, asthma, russis, sanguinis sputum, abominatio in cibis cujuslibet generis piscis, & terror in sola ejus visione, teter corporis odor, veluti putrefacti piscis, & alia quæ ad hujus veneni potionem subsequuntur, non videntur absque dubio ad venenum intus in corpore genitum simul consequi posse. Hæc ergo si aliquandò eueniant, & aliis conditionibus jungantur, vt quod subito pullulent, & non sensim, nonne certissima, & infallibilia signa assumpti veneni esse possent, quomodo enim non possent, si ad venenum intus genitum non consequi concedatur?

Denique, si quæ alia ad certam hujus rei cognitionem desiderentur, non desunt multæ conditiones, per quas vnum casum ab alio liceat distinguere, vt conditio, de qua supra, celeritatis nimirum aduentus accidentium, & mortis; anteactæ vitæ modus; & natura, & complicatio accidentium, & aliæ quamplurimæ, de quibus suo loco dicemus. Quamobrem ex his deduci facile posse cui libet videtur, quod diligenti ac perito Medico liceat absque difficultate aliqua cognoscere venenum propinatum à veneno ex se genito in 8 nostro corpore.

Ad hujus rei veritatem perueſtigandam nobis nonnulla primò adnotanda sunt, dehinc per quasdam conclusiones, quid circa punctum principale sentiendum sit, definiemus, ac primo, vt notissimum 9 Medicis est, sciendum omnia penè venena habere quædam particularia signa, quæ præterquam quod eorum inimicitiam cum humano genere demonstrant, indicant etiam individualem, ac particularem eorum naturam, quæ vnum venenum ab alio discriminant: hæc per se nota sunt, & habemus Auctores, qui ex professo de venenis agunt, ponentes hæc particularia venenorum signa, præter communia, ac generalia in omnibus venenis; vt venena sunt. Inter omnes autem longioribus id agit ex vetustioribus Dioscorid. *lib.* 6. *de med. mat. per totum, & ibi* Matthiol. *in commento*; ex recentioribus Ardoin. *octo libris huic materiæ dicatis.* Cardanus, & alij. Hanc conclusionem proponit, & acceptat Patæus *in lib.* 20. *cap.* 8. & licet Dioscorid. dicat, difficile esse vni veneno proprium inuenire signum, 10 non intelligit de veneno in specie, sed in particulari, vel intelligit, quod ex vno tantum signo non possit haberi certa cognitio qualitatis veneni, sed bene ex pluribus simul junctis.

Sciendum secundò, quod tam ab ingenio, quàm 11 ab extra administrato veneno, omnia accidentia quæcunque aut scriptores commemorant, aut nobis imaginari licet, etiam inconsueta, & ab hominum memoria nunquam talia visa, possibile est originem habere: non enim existimet quis, quod à veneno ingenito sola ea symptomata pullulent, quæ communia venenis sunt, vt vomitus, nausea, syncopis, cordis tremor, sensuum defectio, & hujusmodi, sed ea quoque, quæ suprà peculiaria cujuslibet veneni esse dixi, & aliis minime familiaria, vt esset (ne ab allatis exemplis Opij, & Leporis marini discedamus) grauis odor, Opium ipsum, aut fætor putridus, ipsum marinum leporem referens, icteritia, asthma, sanguinis sputum, vniuersalis corporis pruritus, & his similia. Immò si quæ alia sunt, quæ admirabilem venenorum naturam ostendant, vt horror à solo visu cujuscumque piscis, & ab aquæ visione timor, ille in lepore marino, hic in veneno canis rabidi, amentia cum indesinenti risu, vt in Apio risus, Ecpiesmos, seu oculorum egressio, & totius corporis denigratio, & apostematio quædam, vt in napello, & aliis etiam venenis; stranguria, & mictus sanguinis, vt in Cantharidibus, & mille alia admirationem cientia, hæc inquam omnia à veneno quoque intus genito ad amussim, vt ab externo dependere possunt. Iam verò alias idipsum de Hydrophobia demonstraui, de aquæ nimirum timore ex

rabie

rabie aduenientè, cum hæc non modo ab externo veneno à morſu ſcilicet rabidi canis, vel alterius animalis, ſed etiam ab externo prouenire poſſit, quod Galeni, aliorumque Doctorum hominum auctoritate confirmaui. Non ergo hi ſolummodo morbi, qui à Fernelio 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. 12 enumerantur, ex veneno intus genito progigni poſſunt, nimirum veteri ſtrangulatus, Epilepſia, ſyncopis, cordis palpitatio, & ſphacelus, ſed etiam quicumque humanum corpus obſidere conſueuerunt, etiam qui ex ſua natura benigni eſſe ſolent, ex venenoſa materia originem habere poſſunt, & præter hos etiam non conſſectos, & admirabiles ex eadem materia pullulare non eſt impoſſibile. Fernelius tamen de morbis, qui frequentius ex ingenito veneno enaſcuntur, verba facit, non negaturus fortaſſe id, quod nos firmamus. Cur autem ab intus genito veneno tam multa, ac inter ſe diſſidentia ſymptomata euenire poſſint, nulla ratio aſſignari poteſt, 13 niſi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cum neque materiæ præternaturales, in quas agit, vllam regulam receſſus à naturali ſtatu ſeruent; ex quibus, & ex aliis concurrentibus conditionibus humores, qui in corpore ad veneni naturam acceſſerunt, modo vnius, modo alterius veneni naturam æmulantur, ſymptomata quam ſimillima huic aut illi veneno excitantia.

Tertiò adnotandum, quod quamuis premiſſa vera ſint, tamen nonniſi ſano modo intelligenda; nam verum quidem eſt, omnia ac ſingula, accidentia externi veneni poſſe ab interno excitari, ſi diſ- 14 junctim hoc accipias, ita vt ſi opium lethargum excitat, poſſit & venenum internum lethargum excitare, & ſi illud pruritum vniuerſi corporis cauſat, poſſit etiam aliquod internum venenum pruritum vniuerſi corporis cauſare; non tamen neceſſe eſt, quod ſimul & ſemel hæc accidentia in interno veneno appareant, quemadmodum in externo; etſi etiam ſimul & ſemel, non tamen eo modo, & ordine; neque enim neceſſe eſt, omnes ac ſingulas conditiones in veneno externo, concurrere quoque in in- 15 terno.

Præmittendum etiam quartò, quod accidentium ex veneno euenientium, alia quidem vtrique veneno, ingenito nimirum, & propinato communia ac familiaria ſunt; alia neque adeo communia, neque adeo familiaria, ſed magis vni, quam alteri conſueta. alia denique, quæ ſemper ab ingenito, nunquam autem vel raro ab externo eueniunt, & è contra ſemper, aut vt plurimum ab externo, nunquam, aut admodum de raro ab interno. quænam autem hæc accidentia ſint vni, aut alteri, aut vtrique familiaria, in ſequentibus videbimus. 16

Sunt præter hæc, vt ſupra annuimus, nonnullæ conditiones, quæ vni, aut alteri ſolummodo veneno, non vtrique indifferenter copulari poſſe videntur, vt coniunctio nonnullorum accidentium in externo, quæ minime fieri poteſt in interno, vt ſupra ex Cardano diximus. Conſideratio eorum, quæ ante ſymptomatum aduentum præceſſerunt, temporis meditatio inter cibum aſſumptum, & acceſſionem ſymptomatum, & mortem; hæc, inquam, omnia, & alia, de quibus in ſequentibus; non vno eodemque modo in vtroque caſu eueniunt. His ſic 17 ſtantibus generaliter loquendo prima concluſio eſt, Nullam certitudinem haberi poſſe ex ſolis ſignis, an quis ex propinato veneno, vel ex ingenito interierit. manifeſtiſſima eſt hæc concluſio ex his, quæ in ſecundo notabili allata ſunt, & probatur per auctoritatem pene omnium Iuriſconſultorum, & Medicorum, vt ſupra diximus *numero* 3. quibus addi poteſt concludentiſſima ratio, quæ talis eſt: Si quæ certitudo haberi poſſet propinati veneni, maxime haberi poſſet ex nonnullis ſymptomatibus mirandis, ac raris, quæ peculiaria videntur eſſe alicuius externi veneni, vt ex aquæ timore in veneno canis rabidi, in exulceratione pulmonis in lepore marino; at ex his haberi non poteſt, quia etiam ab interno veneno euenire poſſunt; ergo multo minus ex aliis, quæ vtrique magis communia exiſtere videmus.

Secunda concluſio: Si ad particulares caſus deſcendamus, & præter ſigna etiam nonnullis conditionibus, & coniecturis vtamur, certa cognitio propinati veneni haberi poteſt. Hæc concluſio euidenter probatur per tertium & quartum notabile: nam pone mihi, quod quis intereat cum omnibus ſymptomatibus, quæ ab aſſumpto opio aduenium pone omnes conditiones in hoc præceſſiſſe, quæ magis certos nos faciunt de veneno propinato, jam procul omni dubio aſſerere poſſumus, hunc ex opio interiiſſe, quia neque ea ſymptomata ſimul, neque eæ conditiones ab interno veneno pullulare poſſunt. Præcipue vero patet hoc in frigidis venenis, nam 19 quæ in corpore noſtro generantur, omnia calida ſunt & ſicca, vt probat Saxonia de Phænigm. *lib.* 2. *cap.* 10. & licet in peſte humores ſint venenoſi, & aliquando, vt vult Sal. *de febr. peſt. cap.* 5, peſtis ſine febre exiſtat, tamen hoc de raro contingentibus eſt, nam vt plurimum peſtis febri eſt con- 20 juncta ob naturam humorum venenoſorum, qui calidi ſunt & ſicci, & ſanguinem, & cor ſuo calore inficientes. ſi ergo accidentia frigidi veneni appareant, & aliæ conditiones ad id ipſum indicandm colliment, certiſſime firmari poterit, venenum fuiſſe propinatum, non ingenitum. Confirmantur hæc per aliam concluſionem, quę eſt Cardani *lib.* 2. *de Ven. cap.* 13. quæ talis eſt: Cognoſci poteſt aliquem 21 veneno externo fuiſſe extinctum abſque eo, quod ſciri poſſit, quale fuerit venenum; ratio eſt, quia concurrere poſſunt tales conditiones, & præſumptiones, vt de veneno quidem propinato certi ſimus, non autem de eius natura, quia poſſunt eadem accidentia interdum pluribus venenis eſſe communia.

Tertia concluſio infallibilis, & certa cognitio 22 haberi poteſt, hominem non fuiſſe potionatum. Fundatur hæc concluſio ſuper affirmatiua, hominem ſcilicet ex ingenito veneno periiſſe, & probatur per quartum notabile, & cæteta, quæ ſupra retulimus, quemadmodum enim nonnulla ſunt quæ de raro, aut nunquam cum veneno externo iungentur, ſic & in interno euenit, ex quorum præſentia, aut abſentia certa cognitio, de qua ſuprà habetur.

SVMMARIVM.

1 *Prima diuiſio ſignorum veneni aſſumpti.*
2 *Secunda diuiſio ſignorum apparentium ante mortem.*
3 *Signa ex conditione ſtatus infirmi ante morbum.*
4 *Copia laudabilium humorum quid indicet in mortuo ex improuiſo.*
5 *Symptomata ſine cauſſa aduenientia, venenum aſſumptum indicant.*
6 *Victus ſanorum modo inſtitutus quid importet in præſumptione veneni aſſumpti.*
7 *Nonnulli cibi certis quibuſdam perſonis pro veneno ſunt.*

8 *Signa apparentia, in ipsa veneni assumptione.*
9 *Venena omnia odore sunt abominabili, & sapore horribili.*
10 *Cur natura venena creauerit, ex Plinio. explo-ditur.*
11 *Signa concomitantia assumptionem veneni.*
12 *Omne venenum cum deuoratur, ladit guttur, gulam iuxta fauces adstringit, &c.*
13 *Signa apparentia in ipsa veneni assumptione cæteris minus fallacia.*
14 *Signa ab assumptione veneni.*
15 *Celeritas aduentus symptomatum maxime in consideratione habenda.*
16 *Cum sanus homo derepente ab assumpto cibo in sæua symptomata incidit, de veneno maxima est suspicio.*
17 *Venenum intus genitum diu latere potest, & deinde repente sese prodere. Declara vt ibid.*
18 *Symptomata etiamsi longe ab assumpto cibo aduenient, non excludunt veneni suspicionem.*
19 *Vnius eiusdemque veneni effectus in variis hominibus euariant.*
20 *Possibile est accidentia veneni longe ab eius assumptione apparere.*
21 *Symptomata veneni si non multa sint, & ordinate aduenient, venenum est potius ingenitum, contra vero, si multa, & confestim appareant.*
22 *Symptomata considerantur iuxta eorum naturam, & qualitatem.*
23 *Symptomatum enumeratio, quæ ab assumpto veneno proueniunt.*
24 *Mentis inconstantia omnibus fermè venenis externis est communis.*
25 *Commaculatio carnis frequens est in omnibus venenis.*
26 *A cibis prauæ qualitatis non adeo atrocia symptomata, vt à veneno extrinseco apparent.*
27 *Venenositas non semper in eodem gradu in omnibus rebus.*
28 *Vomitus continuus arguit venenationem.*
29 *Symptomata ab ingenito veneno minus grauia, ac non adeo subitanea.*
30 *Signa apparentia post mortem in potionatis.*
31 *Alia signa in cadaueribus obseruata.*
32 *Venenorum putrefacientium duo propria signa.*
33 *Cadauera veneno extinctorum neque à feris, neque ab auibus degustantur.*
34 *Signa in cadaueribus obseruata minus tuta.*
35 *Signa ex dissectione cadauerum desumpta, an certa existant. Vide num. seq.*
37 *Signa ex venenis frigidis in cadaueribus obseruata.*
38 *Plures ex veneno non pereunt, nisi repetatur.*
39 *Depilatio familiaris iis est, qui à veneno euadunt.*
40 *A veneno relinquitur quidam morbus cum dolore vago.*
41 *Præsumptio propinati veneni post euasionem.*
42 *Venena, quæ administrata non occidunt, noxam inferunt insignem.*

De signis propinati veneni, & de fallacia, ac validitate eorum signorum.

QVÆSTIO VII.

TAm multa sunt signa notificantia veneni assumptionem, vt si simul omnia semper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & coniecturis non destituerentur, possent facilem ac certam notitiam, & euidentem eius rei nobis affere; quia vero contrarium potius euenit, vt scilicet neque omnia simul jungantur, neque conditionibus, & coniecturis prædictis associata existant, inde fit, vt minus facilis & certa ea cognitio euadat, & omnino in pluribus, & secundum plurimum coniecturalis; licet, vt superius diximus, certa possit haberi in particularibus. Operæpretium ergo est ea signa patefacere, quæ ob eorum multitudinem multiplici distinctione diuidenda sunt; ac primo diuiduntur bifariam; nam quædam considerantur ante mortem, aut sanationem infirmi, quædam post mortem, aut sanationem. 2 Rursus priora trifariam distinguuntur; quædam enim habentur ante veneni assumptionem, vel ante ægrotationem, quædam in ipso actu assumptionis, vel in primo ægrotationis momento, ac principio, quædam post ipsam assumptionem, vel in ipso ægrotationis processu. Incipiendum vero ab iis, quæ consideranda sunt ante ipsam assumptionem, vel ægrotationem, quæ habentur ex conditione status, 3 & habitudinis ægrotantis, vel qui veneno potionatus præsumitur: nam & hæc indicia faciunt veritatis, & considerata sunt à Galeno 6. *de loc. aff. cap.* 5. Sunt verò abundantia humorum laudabilium in corpore ægrotantis, victus sanorum modo institutus, & magis specialiter qualitates ciborum, quibus vsus est immediate antequam ægrotaret. Primo namque copia humorum laudabilium id operatur, vt minus 4 verisimile faciat, talem hominem tam subito in sæuum, malignum, ac præcipitem morbum incidere potuisse, qualem excitare solet veneni potio, nulla existente morbifica causa in corpore, considerata præcipue morbi affligentis magnitudine, ac sæuitie symptomatum ab eo emanantium. & hoc fortasse illud est, quod maxime in consideratione habendum monuit Cardanus *libro secundo capite secundo*, dicens: Si symptomata sine causa aduenient, ex ve- 5 neno sunt, si cum causa, minime; non modo enim de externa, ac procatarctica causa intelligedum id venit, sed etiam de interna. Vbi ergo humorum laudabilium copia in corpore reperitur, patet symptomata sine causa interna euenire. limitanda tamen hæc sunt, si constet pestem vigere, quippe cum corpora, quæ magis laudabilibus humoribus abundant, possunt derepente in terribilia, ac lethifera symptomata absque alia euidenti causa incurrere, non aliter, quàm si præsentaneum venenum, ac deleterium assumpsissent.

Secundò eandem præsumptionem habet id, quod 6 diximus, de victu sanorum modo instituto, qui euidentis causæ vim haberet; vbi ergo & sine euidenti, & sine interna, & occulta causa morbus tam magnus euenit, sciendum ex veneno esse, ac mihi quidem eæ duę conditiones simul junctę valde operari videntur, considerato præsertim victu immediate præcedente morbum; qui si ex cibis laudabilibus fuit, & concoctu facilibus, & illi neque ex natura, neque ex accidenti contrariis, non est cur in prauos humores, aut prauum victum culpam euenientium symptomatum conijciamus; alias autem si quis immediate ante morbum, vt spatio trium dierum præcedentium cibis difficilis concoctionis, aut qui facile putrescant, aut qui apti sint in venenosam naturam transire, aut qui sibi alias contrarij existerent, sese ingurgitasset, dehinc non multo interiecto tempore in sæua incidisset symptomata, immo

immò & mortem obiisset, tota culpa in prauos illos cibos, non in venenum esset rejicienda. Cujus rei nostrilimum habemus exemplum apud Platinam Pauli Secundi Pontificis Maximi, qui ex copioso melopeponum esu in repentinam mortem incidit; neque aliter aliis ex comestione fructuum facile corruptibilium, aut etiam ex aliis cibis praux qualitatis euenisse comperies apud Schenchium *Observat. lib. 7. tituło de Venen.*

Neque ea solummodo, quæ ex sua natura praua sunt, aliquando sympromata non dissimilia ab iis,
7 quæ venena excitant, excitare solent, sed sunt etiam cibi nonnulli, vt annuebam, qui aliquibus personis adeo inimici sunt, vt si vel per fraudem, vel data opera ingurgitentur, in fœuissima & horribilia accidentia, tanquam ab assumpto veneno, & aliquando in mortem hominem impingant.

Notum vel rudibus pueris est, multos à caseo abhorrere, plerosque vino abstinere, ac denique alios ab aliis cibis, ac potibus plurimum lædi, quorum plures historias habes apud Schenchium *libro eodem titulo de Idiosyncras.* Narrat de seipso Guainer. *de Venen. cap. 4. in resp. ad dubium principale*, (& recitatur quoque ab eodem Schenchio ibidem) adeo habuisse inimicam carnem porcinam, vt in eo produceret accidentia veneni, etiamsi in solis condimentis ea vteretur; quinimmò cum mater, quæ cupiebat filium omnibus cibis assuescere, ipso infcto, ferculum ex porcina carne tenuissime trita parasset, & illi comedendum obtulisset, infra horam tremorem cordis, ac syncopim incurrit, & superueniente vomitu etiam purum sanguinem rejecit, ita vt jam mortui vicinus videretur. Prætet hæc, addam egó ex iis, quæ vidi, aliquid. Nobilem virum, cujus nunc curæ, si quando oportet, inseruio, non multis abhinc annis noui, qui à quamplurimis rebus maximè abhorret, præcipuè verò à fructibus quibuscumque, inter quos melopepones tanto odio prosequitur, vt ne odorem quidem eorum absque fastidio, & nausea sustineat. quin & si clam is fructus domum inferatur, illico id ille persentit, & illum dicto citius domo detrudi juber. Testatur Bruyerin. *lib. 2. de re cib. cap. 6.* se puellam nouisse sero jam per sexdecim annos, (id enim ætatis agebat) educatam, quæ ab omnibus cibis ita abhorreret, vt etjam à longe olfactum micæ panis in ferum, quo nutriebatur, injectæ, comprehenderet.

Hæc igitur silentio cooperienda minimè sunt; euenit enim interdum, vt ab amico quis ad cœnam vocatus insciens, vel etiam sciens, ne inuitantem perturbet, cibos etiam laudabiles, sibi tamen inimicos, aut minimè accommodos, comedat, & ex iis in praua symptomata incurrat ac morbum, qui si insciens fuerit eorum, quæ comederit, facilè suspicari posset se potionatum fuisse. Itaque hæc animaduertenda maximè sunt, & consideranda semper ciborum qualitas, quibus vesci contigit cum immediate ante, qui à veneno assumpto ægrotare præsumitur. Si enim constaret, talia præsumpsisse, omnis veneni suspicio euanescet, & culpa non nisi in tales cibos sibi ex natura, vel ex accidenti inimicos rejicienda erit.

8 In assumptione porrò signa habentur diuersa, cum quædam desumi possint ex odore in cibis, aut potibus percepto, quædam similiter ex sapore, quædam etiam à concomitantibus accidentibus: nam venena tam odore, quàm sapore in eorum assumptione sese produnt, quia omnia odore sunt tetro, & abominabili, & sapore horribili, vt omnes Medici testantur; quod quidam fortasse Naturæ 9
prouidentia factum, vt facilius homines ab illis sese custodiant; vnde tanquam impia, & non nisi homine infideli digna Plinij sententia detidenda venit, qui reddens causam, cur Natura venena produxe- 10
rit, illam attulit, vt si quis tædio vitæ efficeretur, facile eorum hausta mortem obiret, & ærumnosæ vitæ incommoda leuiuscula morte aufugere posset.

Contra enim Natura, vt à venenorum vsu abstineremus, ea sapore, & odore horribili insigniri voluit, quod vt plurimum quidem verum est, testante id præ cæteris Rabbi Moyse *de venen. tract. 2. cap. 1.* immò & hunc ipsum saporem, & odorem etiam in Medicamentis venenosis experieris, ad quem occultandum dulcia illis miscemus, vt docet Mes. *in Canon. vniuers. cap. 3. de vtil. Med. per oppos. virt. hab.* Rara verò sunt (sed tamen nonnulla sunt) quæ neque ingrato sapore, neque insigni odore manifestantur; & præcipuè composita, vt erat pulus ille, quo mortuus est Alexander VI. de quo Iouius *histor. part 1. lib. 2.* inter simplicia autem pauca omnino sunt, quæ odore vacent, aut sapore non sint abominabili. De Colchico tamen Ephæmero refert Dioscorid. *lib. 4. cap. 89.* quod saporis suauitate mirum in modum imperitos alliciat, ex quo repetit Cardan. *lib. 2. de venen. cap. 1.* item de Aconito Aet. *lib. 7. cap. 59.* & idem Cardan. *ibid. cap. eodem in fin.* dicebant, quod gustu dulce, & adstringens est. de veneno quoque, quod in vesicula dentium viperæ reperitur, dicit Amatus *Cent. 7. curat. 85. in schol.* quod dulce est. Ego ab aromatario diligenti amico meo, qui in confectione trochiscorum de vipera ad Theriacam concinnandam, illud data opera degustauit, saporis esse accepi insipidi cum ponticitate quadam. Theophrast. quoque *lib. 6. de caus. Plantarum*, quem adducit ex Iurisconsultis Guibert. *quæst. Iurid. cap. 16. num. 42.* dulces sapores non esse omnes hominibus idoneos dicebat, quod ex iis sint, qui homines in insaniam agant, ex cujus verbis inferri posset, dari venena saporis non ingrati, quæ tamen rara sunt, & nobis illud satis est, quod venena, vt plurimum sapore, & odore ingrato & horribili suam contrarietatem cum humana natura manifestent.

Sed à symptomatibus concomitantibus assum- 11
ptionem veneni nonnulla signa non posteriotis notæ haberi possunt, immò vt mea fert opinio, majoris multo momenti, quam reliqua sæpius commemorata. Etenim, vt docet Cardan. *citato lib. 2. de Venen. cap. 1. & alij*, omne ferè venenum, cum de- 12
uoratur, lædit guttur, gulam juxta fauces adstringit, pruritum, æstum, inflammationem parit in partibus oris, interdum dum manditur, sub dentibus stridet, difficultatem quoque in deglutiendo parit, & inter mandendum nauseam, ac vomendi parit voluntatem, & in summa in ipso deglutitionis actu aut masticationis, displicentia quædam & abominatio consequitur, Natura ipsa, vel animali insscio, à suo corruptiuo abhorrente. Quamobrem maximè aduertenda hæc videntur; nam licuti ea signa, quæ desumi diximus ex hominis statu ante ægrotationem, vel ante veneni assumptionem, non vndique tuta censentur, sed parum admodum ex seipsis operantur, nisi aliis certioribus adminiculis juncta 13
fuerint, ita hæc, quæ succedunt in ipsa veneni assumptione, minus fallacia sunt, ac non parum

eſſe ipſis operari poſſunt; quæ de re, ſi ea adfuiſſe conſtet, vt puta, quia is, qui potionatus præſumitur, retulerit ſe in prandio, aut cœna, immediatè ægrotationem præcedente odorem tetrum & horribilem in cibis percepiſſe, mox etiam faucium & gulæ ardorem, ac reliqua; hæc, inquam, euidentiora ſigna, procul dubio jam commemoratis erunt veneni in cibis propinati.

14 Cæterum ab aſſumptione veneni, & copia multo plura, & pondere grauiora ſigna apparent, quæ vt jam commemorata ob eorum multitudinem diuerſimode conſiderantur, vt juxta celeritatem aduentus eorum, juxta eorumdem multitudinem, juxta qualitatem, & grauitatem, & ſimiliter juxta alia plurima, vt procedente ſermone videbimus. Præ cæteris tamen maximè in conſideratione videntur habuiſſe quotquot Auctores de hujuſmodi ſignis locu-
15 ti ſunt, celeritatem aduentus ſymptomatum, tam Medici, inquam, quam Iuriſconſulti, in hoc enim vniuerſæ certitudinis vim fundare videntur, vt ſi ſtatim, ac repente ab aſſumpto cibo ſanus homo in ea
16 incidat ſymptomata, quæ enarrant, eum veneno potionatum fuiſſe certum ſit. Ita ex Medicis Gal. 6. *de loc. aff. cap.* 5. *claſſ.* 4. Act. *ſerm.* 13. *cap.* 47. & Codronch. *in Meth. teſtif. cap.* 6. & ex Iuriſconſultis Boſ. *in ſupra citato tit. de del. num.* 6. Caball. *de omn. gen. homic. num.* 621. & 623. Guazzin. *in tract. ad def. reor. lib.* 1. *def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. & *alij.* ratio autem ea
17 eſt, quam attulit Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de relat. Med. cap.* 3. dicebat enim, quod etiamſi venenum intus genitum diu latere poſſit, & dehinc repente ſe prodere, tamen poſſibile non eſt, vt humores, qui prauæ ac venenatæ qualitate donantur, & improba victus ratio præcedens, nihil omnino commonſtrant, vnde futuram ægritudinem præuidere liceat, quamobrem licet repente etiam ex ingenito veneno quis perire poſſit, ſemper tamen neceſſe eſt aliquam morboſam diſpoſitionem præcedere, quæ minimè præcedit, vbi venenum ab extra adminiſtratum ſit.

Licet verò hoc maximum ac euidentiſſimum indicium ſit ad probandum venenum adminiſtratum eſſe, non ingenitum, non tamen inde ſequitur contrarium, nimirum, quod ſymptomatibus tarde,
18 & longe ab aſſumpto cibo, vel potu euenientibus, excludant omnino præſumptionem veneni ab extra
19 adminiſtrati; nam vnius ejuſdemque veneni effectus in variis hominibus euariant, non modo quoad magnitudinem & naturam ſymptomatum, ſed etjam quoad tempus nocendi, vt pluribus in ſeqq. quæſtionibus demonſtrabitur. Itaque negari non poteſt, quod quanto citius ab ingeſto cibo, vel potu accidentia veneno ſimilia comparuerint, eo euidentiorem ac tutiorem præſumptionem, & conjecturam adminiſtrati veneni faciant, poſſibile tamen
20 eſt venenum fuiſſe adminiſtratum, & quod accidentia non niſi tarde, ac plures poſt horas & dies retardentur, immò & menſes & annos, cum venena ſint, quæ ad tempus propinari poſſunt, vt ſuo loco dicemus; quæ quidem eſſe non niſi tardiſſime produnt.

21 Conſiderantur quoque hæc ſymptomata ſecundum eorum multitudinem, ſi enim non multa ſint, & ſenſim paulatimque adueniant vnum nimirum poſt alſud, conjicere inde licet venenum eſſe magis ingenitum; ſi verò multa ſimul compareant, & confeſtim, ac cum impetu, nullo ſeruato ordine non modicam præſumptionem faciunt, venenum eſſe adminiſtratum. Caſd. *lib.* 2. *de venen. cap.* 2. ratio eſt, quia Natura multo majorem contrarietatem experitur ex improuiſo à veneno externo aggreſſa, quam ab interno, quod aliquo modo familiare jam habet, vt declarat idem Cardan. *vbi ſuprà.* idcirco multo magis turbulenti motus ex illo cauſantur, quam ex hoc, ab illo enim non aliter quam ab hoſte prodrome, ex improuiſo, & nihil tale pertimeſcens aggreditur. Ex hac ergo turbulentia in externo veneno fit, vt nihil diſtinctum, aut ordinatum inueniamus, aut ſecurum, niſi imminens periculum etiam ex minimis, ſi negligantur, vt dicit Bacc. *in prolegom. de venen. cap.* 17. *art.* 1. omnia enim ſurſum deque confunduntur, ac inordinato motu cientur, natura totis neruis ac viribus contendente, vt improuiſum hoſtem à ſe depellat, impugnet, ſubigat, vincat, ſi modo vincere poſſit.

Præterea conſiderantur hæc ſymptomata juxta 22
eorum naturam ac qualitatem, & ſic quidem conſiderata multiplicia ſunt; nos ne in longum protrahatur oratio ita, vt medio lectori ſit, potiora enarrabimus; reliqua apud Auctores de his luculenter tractantes Lector ſtudioſus habebit; præcipuè verò inter Medicos videat Dioſcorid. *in præfat. lib.* 6. *de mat. Med.* & ibi Matthiol. *in Comm.* Act. *ſerm.* 13. *cap.* 47. Nicol. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 8. Ardoin. *de venen. lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Ponzett. *de Venen. lib.* 2. *cap.* 7. Vidium *de cur. gener. lib.* 1. *cap.* 12. *part.* 2. Mercurial. *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. Rudium *lib.* 2. *de morb. peſtil. cap.* 5. Paræum *lib.* 20. *cap.* 5. Bacc. *in Prolegom. cap.* 18. *ſect.* 3. *art.* 1. Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 4. Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 3. Codronch. *in meth. teſtif. cap.* 6. ſed omnibus luculentius tractantem Cardan. *lib.* 2. *de venen.* Inter Iuriſconſultos autem videndi ſunt Guibert. *Quæſtion. Iuridic. cap.* 16. *num.* 54. qui tamen habet ſolummodo ſigna poſt mortem. Caball. *de omn. gener. homicid. num.* 616. Farin. *quæſtion.* 122. *part.* 4. *à num.* 53. *titul. de homicid.* Guazzin. *in tractat. ad def. reor. defenſ.* 4. *cap.* 5. *à num.* 12. *lib.* 1. & alij ipſis Iuriſconſultis non ignoti. Aduertendum autem quod ſigna, quæ ſequuntur, omnibus venenis communia ſunt, non cujuſlibet propria, quia nimis operoſum eſſet, & præter hujus operis inſtitutum cujuſlibet veneni particularia ſigna enumerare; ſed cum de particularis alicujus veneni notis dubitare occurrit, ad Auctores ſupra nominatos, vel alios recurrere neceſſe eſt, præcipuè verò ad Ardoinum, qui hæc longioribus proſecutus eſt, & vix vllius veneni ſigna præteriit.

Ab aſſumptione ergò veneni, non longa vt plu- 23
rimum mora interpoſita, perturbatio & nauſea oritur, quod ſi ſimul etiam dolor ventriculi vehemens concomitetur, & cordis tremor, palpitatio, ſyncope, & hujuſmodi, pernicioſiſſimi & lethalis veneni indicium erit, vt Cardan. loco ſæpius citato docet. Succedunt dehinc ructus olidi, tetri odoris, & ſaporis ingratiſſimi ac praui; fœtor interdum oris, vomitus quoque, vel ipſius veneni, quod eufortunio, vel prauæ cujuſdam materiæ, & humorum corruptorum, atque etiam aliquando ſanguinis, ſingultus his ſuperuenit, & ventris fluxus, inquies, anxietas, præceps virium lapſus, pulſus defectiones, & cordis morſus? hinc ſudor frigidus, quibus ſubſequuntur frigus extremorum, vnguium liuiditas, pallor corporis, ejuſdemque tumor, & coloris mutatio de pallore in rubotem, algor, flatus, dolores maligni ac vagantes, labiorum &

linguæ

linguæ nigricatio, & inflatio, ſitis inexhauſta, vocis cum murmure editio, facies liuida, interdum quoq; œdematoſa, vertigo, oculorum contorſio, & ecpieſmos, ſeu prolapſus, & obſcuratio, in aliis procliuitas ad ſomnum, & aliquando etiam lethargus, & inexpugnabilis dormiendi neceſſitas, ſtupor, vrinæ impedimentum, ejuſdemque mordicatio, carnis laxitas,
24 & totius corporis fœtor, eiuſdemq; ingens grauitas & oneris ſenſus, maculæ rubræ, ſeu liuidæ, mentis inconſtantia, & alienatio, hæc enim omnibus fere venenis communis eſt, teſte Card. *lib. 2. contrad. med. tract. 5. contr. 10.* & mille alia ſymptomata, quæ minime neceſſe eſt enarrare. Idem autem Card. *Comm. 4. Aphor. 62.* connumerabat his icteritiam dicens: Cum poſt cibum morſus in ventriculo ſentitur, & aluus, vel vomitus mouetur, & color intra ſex horas fit auriginoſus, & vt dixi maculoſus, ſcias quod
25 ebibit venenum lethiferum; ac profecto commaculatio carnis frequens in venenis omnibus eſt, quæ tamen cito iugulauerint. Sal. *de febr. peſt. cap. 19.*

Diſtinguuntur porro hæc ſymptomata non modo, vt dixi, prout particularibus venenis magis vel minus conueniunt, ſed etiam prout magis huic, quam illi ſpeciei familiaria ſunt. vt exempli gratia, magis iis, quæ à tota ſubſtantia operantur, quam iis, quæ manifeſtis qualitatibus interimunt, magis calidis, quam frigidis, magis erodentibus, quam ſtupefacientibus, magis putrefacientibus, quam ſtrangulantibus; & ſic in cæteris, quæ tamen pro Iuriſconſultis minus faciunt, cum neceſſe ſemper ſit in particularibus Medicorum iudicium requirere.

26 Denique conſiderantur hæc ſymptomata juxta eorum magnitudinem, & attrocitatem; nam neque à cibis prauæ qualitatis, neque ab ingenito veneno ſaltem in principio morbi, adeo ſæua accidentia exoriuntur, vt à veneno externo. Cibi enim licet prauæ qualitatis exiſtant, vt fungi, ranæ limaces, anguillæ, & hujuſmodi, nunquam tamen tantam habent cum natura contrarietatem, quod manifeſtum facit eorum innocentia, ſi modica quantitate, & debitè præparata aſſumantur. vacant enim omni venenoſitate; aut, ſi contendas ea prorſus non vacare, illa modica fortaſſe, & nullius momenti eſt; nam
27 venenoſitas non in eodem ſemper gradu in omnibus rebus eſt, vt patet; & in cibis quidem ſimilibus potius repugnantia quædam reperitur ad concoctionem recipiendam, quam vera venenoſitas; quamobrem ſequitur inde, quod multo remiſſiora ſymptomata, & multo poſt tempore, & minus ſæua, & quantitate pauciora cauſare valeant, ſi quando noceant, vt teſtatur Bacc. *in prolegom. venen. cap. 18. articulo ſeptimo, parte tertia.* ergo ſi vomitus, exempli gratia, ab ingeſtis fungis (qui tamen venenoſi non ſint) adueniat, is quidem nec multo violentus erit, nec tanto cum angore, nec tanto tempore durabit, nec dolorem tam vehementem, & acutum comitem habebit, vt quando à veneno eſt; & idcirco non ab
28 re Foller. *in pract. crim 2. 2. rubr. item, quod fororem venenauit numero quarto.* dicebat, vomitum continuum arguere venenoſitatem, licet Guazzin. *in tract. ad reor. def. def. 5. cap. 5. numero 13.* moderari credat iſtam præſumptionem ex eo, quod vomitus etiam à materia cholerica in ſtomacho contenta originem habeat, immo dicas, & ab allis quibuſcumque materiis. ſed in veneno, vt Foll'er. dicebat, vomitus eſt continuus, & indeſinens, cui aſſentitur ex noſtris Cardan. *vbi ſuprà.*

Ab ingenito autem veneno ob cauſſam ſupra aliàs commemoratam etiam minus vehementia in principio, ac minus ſubitanea ſymptomata comparere ſolent, vt ex Cardano dicebam, quia nimirum aſſueſcit quodammodo Natura illius venenoſitati, cum ejus generatio non ſit repentina, ſed fiat in congruo tempore, vt notum eſt. 29

Cæterum ſigna, quæ poſt mortem, aut poſt ſanationem habentur, plura quoque ſunt. Et primo poſt mortem Gal. *loc. cit. 6. de loc. aff.* hæc ſigna attulit: Corpus liuens, aut nigricans, aut varium, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olens. quæ ſigna ex ipſo ab aliis repetuntur; ſed tam de his, quam de præcedentibus exactiſſime Card. *lib. 2. per tot.* ſed *cap. 13.* præcipue inter cætera afferebat, vngues poſt interitum nigros, & qui facile euelluntur, & capillos ſponte defluentes, adeo vt aliquibus nullo labore, aut nixu, integri manipuli euellantur. Sed & hæc internis venenis etiam communia ſunt; immo defluxus capillorum etiam in his, qui ex morbis longis ac ſæuis ſeſe vindicant, apparere ſolet, vt alias dicam. Rud. *lib. 2. de peſt. cap. 5.* maxime in conſideratione habet colorem cadaueris, quem primum citrinum apparere dicit, aut ſubliuidum, poſt vnius vero aut alterius horæ ſpatium liuidum ac nigrum euadere. Sed liuores, & maculas in veneno extinctis communes eſſe mortuis ex peſtilenti febre, tradit ex Iuriſconſultis Guazzin. *loco ſæpius cit. num. 14.* & ex noſtris Sal. *de febr. peſt. cap. 20. & alij.* 30

Præter liuores autem Iuriſconſulti adducunt nonnulla alia ſigna ex Medicis procul omni dubio deſumpta, ſed quibus ipſi fortaſſe maxime fidant, vel ob eorum qualitatem, quia in cæteris extinctis minus conſpiciuntur, vel quia experta ea credant à Medicis, vel etiam quia talia ab Hiſtoricis enarrari animaduertant, vt à Suetonio in Caligula *cap. 1.* ſunt vero ſpuma in ore, & Cor igne non cremabile. Guibert. *quæſt. Iurid. cap. 16. num. 54.* Caball. *de omn. gen. hom. num. 626.* Sed hoc poſtremum, quod ex Plinio habent *lib. 11. cap. 37.* puto & fallax eſſe, & experientiæ non reſpondens quanquam ſcio doctiſſimum virum Fortunium Nattium contrariam habuiſſe opinionem; neque enim veriſimile putat, Plinium fallum in ea re ſcripſiſſe, cuius frequentes experientiæ fieri poterant, cum tunc cadauera omnia comburerentur; quod ſi id verum eſt, cauſa erat quærenda, cur hoc eueniat. ego ſaltem id non concederem, cor eorum, qui veneno ſublati ſunt, nullo modo cremari poſſe; ſed bene, magis reſiſtere igneæ vi, quam cætera omnia membra: nam præterquam quod viſcus eſt ſubſtantiæ duriſſimæ, multa à veneno introducta eſt ſiccitas ſpiritus abſumendo, ob quam minus aptum eſt comburi; vel dicamus, hoc fortaſſe habuiſſe locum in frigidis venenis, ob intenſam frigiditatem cordi impertitam. Spumam vero in ore non adeo magnifacient Medici, vt qui ſæpe ſæpius & in viuis, & in mortuis ex interna cauſa originem habere ſciant. & notum eſt, quod de apoplecticis, & ſuffocatis teſtatum reliquit Hipp. 2. *Aphor. 43.* hoc eſt, non reuocari in vitam, quibus ſpuma in ore apparet. Gal. vero. 3. *de ſimpl. med. fac. cap. 18.* venenorum putrefacientium duo propria ſigna eſſe dicebat, fœtorem nempe, & carnis laxitatem; ſed venenum etiam in corpore generari poteſt, quod putrefacientium naturam æmuletur, & conſequenter vtrumque in extinctis effectum parere poſſit. Addebat quoque Plin. *lib. 2. capite 63.* cadauera veneno infectorum, neque 31 32

à feris, neque ab auibus deguſtati; ego id à nemine expertum ſcio; mirum eſt, nos homines cæterorum animalium carnes veneno interemptorum comedere, & interdum innoxie, feras vero, & aues nequaquam; ſed eſto credamus Plinio, ratio eius rei in promptu eſt, ſed quæ non minus interno, quam externo aptari poſſit. ex inſigni namque putredine à veneno interno, & ex terris vaporibus ab externo exhalantibus fit, & feris, & auibus ingens eius paſtus abominatio. Quod etiam Lucr. teſtatus eſt *lib. 6. de rer. nat. in fin.* his carminibus de cadaueribus loquens peſte necatis, à veneno nempe interno:

Multaque humi cum inhumata jacerent corpora ſupra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem:
Aut, vbi guſtarat, languebat morte propinqua.

Et Ouid. 7. Metam.

Omnia languor habet, ſyluis, agriſque, viiſque
Corpora fœda jacent, vitiantur odoribus aura.
Mira loquar; non illa canes, auidaque volucres,
Non cani tetigere lupi.

magis peculiaris eius rei ratio eſſe poſſet in externo veneno, quia quodcumque illud ſit, omnem ſuccum, ex quo ſaporis gratitudo reſultare ſolet, haurit & abſumit, ſpiritus omnes abſumendo.

34 Itaque ſigna hæc hactenus in cadaueribus obſeruata, & minus tuta ſunt, & non habent fortaſſe aliqua eorum omnimodam veritatem. An tutiora dice-
35 mus, quæ ex ipſorummet cadauerum diſſectione habere licet? profecto non omnia, nec ſemper; nam exulcerationes, exempli gratia, fundi ventriculi, gulæ, & inteſtinorum, earundemque partium ſphacelatio, & viſcerum contaminatio, corruptio, nigredo, liuor, & ſimilia, ex ingenito quoque veneno proueniunt. vnde miror quomodo ex his tam facile Paræus Chirurgus doctiſſimus Henrici Tertij Galliarum Regis de propinato veneno fidem fecerit, etiam contra Medicorum opinionem, vt ipſe enarrat *lib.* 20. & quomodo his ſolis ſignis fidem habeat Pigræus alterius Henrici, Quarti nimirum Galliarum Regis Chirurgus doctus: nam ego aliàs in his multa cautela opus eſſe crediderim, cum, vt dixi, & teſtatur quoque Fortun. Fidel. *lib.* 4. *de relat. Med. cap.* 3. ab interno quoque veneno hæc omnia proueniant. Conſiderandæ igitur cum his cæteræ conditiones, vt tempus, & duratio ſymptomatum, & mortis, & cætera ſupra jam commemorata:
36 nam ſi quidem cum celeritate aduentus ſymptomatum ab aſſumpto cibo, præpropera mors ſequatur, dehinc cadauere diſſecto prædicta appareant; veriſimile vix, ac ne vix quidem eſſe poteſt, hæc ab ingenito veneno originem potuiſſe habere; tunc ergo majori cum audacia de propinato veneno determinandum, & erunt hæc conjuncta cum mortis celeritate ex fortioribus ſignis ad id ipſum adminiculandum.

37 Mortuis inſuper ex veneno extrinſeco, ſi frigidum fuerit, ſanguis circa cor, & in ipſomet corde congelatus inuenitur, tradente Foreſt. *Obſerv. lib.* 30. *Obſerv.* 1. *in ſchol.* & hoc argumento nixus Conciliator *de venen. cap.* 2. dicebat, argentum viuum frigidum eſſe, & ſua frigiditate actuali interdum occidere; probabat id exemplo pharmacopolæ illius, de quo verba facit, in quo ſanguis congelatus repertus eſt circa cor, & in ipſo corde. tamen in cadauerum diſſectione pluries id ipſum apparet, abſque eo, quod veneno fuerint extincta.

Sed quia non omnes ex veneno propinato intereunt, immo ſunt, vt videor mihi ſupra ex Cardano retuliſſe *Contrad. Medic. lib.* 2. *contr.* 10. *tract.* 5. plures, qui ex veneno, niſi reperatur, non pereant, 38
aliquando vero vſu euenire poteſt, vt neceſſe ſit inueſtigare, an quis ex veneno ægrotauerit, nec ne; ſigna quoque nonnulla adducenda ſunt, quibus ejus rei cognitionem aſſequi liceat. præter igitur jam commemorata ante obitum, quæ etiam huic negotio aptari poſſunt, ante aſſumptionem ſcilicet, in aſſumptione, & poſt veneni aſſumptionem; narrant Nicol. Flor. *vbi ſupe cap.* 8. & Ponzett. *lib.* 2. *de venen. cap.* 8. *& alij*, depilationem eſſe familiarem iis, qui à veneno euadunt, & nunquam, 39
aut tarde admodum pilos illis reſtitui; rationem eam eſſe volunt, quod vapor venenoſus corrodat humorem, ex quo capilli generantur, & interea pori adſtringantur. Quod confirmatur experientiâ adductâ ſuperius ex Card. quod mortuis ex veneno pili facilè defluant, & abſque vllo nixu integri manipuli eorum euellantur. ſi tamen ita ſe res habeat, vix credo, hoc omnibus venenis commune eſſe poſſe, ſed ſolis iis, quæ manifeſtam ſiccitatem in corpore introducunt, aut quæ acri ac mordaci ſubſtantia donantur, niſi alia in frigidis, cæteriſque venenis ejuſdem effectus ratio adducatur. ſed profecto capillorum defluuium commune eſt etiam his, qui ex magno morbo conualeſcunt, vt quotidiana experientia docet, quamobrem non minus ab interno, quam ab externo veneno prouenire poſſe exiſtimauerim, niſi quod fortaſſe in externo, vt dixi, vel nunquam, vel ſerius admodum pili repullulent, in interno facilius & celerius.

Cardan. *lib.* 3. *cap.* 26. tradit, à veneno relinqui quendam morbum cum dolore vago, & aliis ſym- 40
promatibus, vt ipſe enarrat; ſed & hæc ipſa à Gallica lue relicta aliquando ſcio, quamobrem etiam ad magnos morbos conſequi hæc poſſe, præſertim ſi venenoſi fuerint, mihi perſuaſerim.

Aliam conjecturam afferunt nonnulli, quod ægritudo ex propinato veneno fuerit, atque ea eſt, ſi præcedentibus ſymptomatibus, de quibus ſupra, & 41
aliis aſſumpti veneni præſumptionibus æger in diuturnum ac difficilem morbum, & qui vix de ſe ſignificationem vllam præbeat, labatur; venena enim, quæ adminiſtrata non occidunt, noxam inſignem inferunt, tranſeuntque in diuturnos morbos, vt ta- 42
bem, ſtoliditatem, epilepſiam, & hujuſmodi, vt teſtis eſt inter cæteros Cæſalpin. *lib.* 3. *cap.* 7. *ſua pratica.* Sed neque hæc conjectura adeo vrgens eſt, vt poſſit eſſe hujus rei propria, quia etiam ad morbos, qui ex ingenito veneno pullulant, hæc eadem progigni poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Certa notitia haberi poteſt, venenum non eſſe adminiſtratum.*
2 *Morboſus apparatus indicat proximam diſpoſitionem ad venenum concipiendum.*
3 *Effectus cauſa tribuendus, qua magis in promptu ad agendum.*
4 *Accidentia ad febrem ſubſequentia, vel cum febre prehendentia ex veneno externo non ſunt.*
5 *Febris demonſtrat pravam putredinem. & numero* 8.
6 *Ad externum venenum non ſequitur ſubito neceſſario febris.*

7 *Ad*

7 *Ad venenum internum ſequitur febris peſtilens, ac maligna.*
9 *Venenum internum facit de neceſſitate morbum acutum.*
10 *Acuti morbi rarò ſine febre.*
11 *Sitis carentia eſt maximum ſignum, ægrum non bibiſſe venenum. & numero ſeq.*
13 *Sitis nullam præſumptionem facit aſſumpti veneni.*
14 *Sitis eſt accidens omnibus febribus penè commune.*
15 *Contagio præſente, certitudo habetur veneni ingeniti.*
16 *Venena externa nonnulla contagioſa.*
17 *Contagium quando fiat, & quid ſit. num. ſeq.*
19 *Facilis putrefactio cadaueris facit præſumptionem veneni ingeniti.*
20 *Venenata cadauera difficulter corrumpuntur.*
21 *Morbus ſi habeat periodos aut intermiſſionem, venenum eſt ingenitum.*
22 *Experientia ex materia vomitus. examinatur numero ſequenti.*
24 *Accidentia quædam interno magis, quam externo veneno familiaria.*
25 *Accidentia inconjungibilia in veneno interno.*
26 *In externo veneno vomitus eſt perſeuerans, neque ſedat morbum.*
27 *Præſumptio ex comeſtione ciborum à pluribus facta. Examinatur num. ſeq. & 29.*
30 *Antidoti præſumptio tantum poteſt, vt hominem reddat Alexipharmacum.*

De Veneni ingeniti certitudine, & de ſignis diſtinctiuis inter vnum & aliud, nonnulla reiterantur.

QVÆSTIO VIII.

NEmo miretur, ſi eandem penè materiam in hac quæſtione retractare videamur, quam ſuperiori diſcuſſimus, cum argumenti difficultas id non modo pati, ſed apprime requirere videatur. Diximus ergo etiam alias poſſe haberi certam notitiam, quod venenum non fuerit adminiſtratum, hoc eſt, quod fuerit ex ſe in corpore generatum, licet nulla certitudo haberi poſſit, generaliter loquendo, quod fuerit adminiſtratum; id quomodo ſuccedere poſſit, nunc peculiariter demonſtrandum.

Primo, morboſus apparatus, corpus prauis humoribus refertum, ac, vt Medici loquimur; Cacochymum ante morbi euentum, praua victus ratio, & ciborum ingeſtio ſua natura concoctioni rebellium, ac malum ſuccum gignentium, aut qui citæ & inſigni corruptioni, ac illi quidem quaſi venenoſæ ſunt obnoxij, indicant proculdubio proximam diſpoſitionem ad concipiendum venenum etiam de facili, ex improuiſo, ac de præſenti, nam vbi talis reperitur diſpoſitio, etiam minimæ cauſſæ morbum vehementem producunt; exemplum non vnum quidem habemus apud Hipp. ſed præcipuè 5. *Epidem. text.* 47. adoleſcentis illius, qui viam aſperam cucurrerat; de quo dicebat Valleſ. *in comm.* quod hic curſus nihil mali, aut parum admodum illi attuliſſet, niſi ſuccorum prauitas in illius corpore affuiſſet, ex qua in malignum morbum, & mortem quoque impegit.

His igitur ſic ſe habentibus, & venenoſo morbo ſuccedente, cauſſa in promptu erit, venenoſos ſcilicet humores in corpore ſtabulaſſe, neque erit in adminiſtratum, & externum venenum culpa rejicienda, quia ſi duæ cauſſæ ad eundem effectum producendum concurrere poſſint, effectus illi tribuendus, quæ magis in promptu eſt, & magis certa, & vbi cauſſam habemus euidentem, fruſtra minus euidentem quærimus. Rota *in nouiſſimis deciſ.* 701. *part.* 1. Galen. *de mot. Muſcul. lib.* 2. *cap.* 5. 2 3

Secundo, vbi accidentia veneni prehendunt ſimul cum febre, aut febrem ipſam ſubſequuntur, manifeſtum indicium faciunt veneni ingeniti. 4

Ejus rei ratio non vna eſt; nam primo, febris demonſtrat præuiam putredinem, quæ ipſius febris proxima cauſſa eſt, præſente verò putredine humores acquirere venenoſam naturam, adeò facile eſt, vt nihil ſupra; cauſſa ergo accidentium, quæ ſimul cum febre, aut poſt febrem prehendunt, cum manifeſta ſit, in dubio ea videtur acceptanda. Secundo, ad venenum adminiſtratum nulla ex neceſſitate ſequitur febris, niſi juſto tempore interjecto, quia febris fundatur in materia putrefacta; putrefactio verò alteratio eſt, quæ tempore fit, non in inſtanti, cum alteratio ſit motus; itaque impoſſibile penè eſt, accidentia, quæ cum febre prehendunt, aut ſebrem ſubſequuntur, à veneno extrinſeco dependere, niſi conſtaret in ipſa febre venenum fuiſſe propinatum; ſed aduerte, loqui me de putrida febre, nam quod Ephemera illico à propinato veneno prehendere poſſit, non negauerim. Tertio, ad venenum ingenitum neceſſario ſequi videtur febris, atque illa quidem peſtilens. Saxon. *de Phœnigm. lib.* 2. *cap.* 8. neque mirum id ducendum, quia humores venenoſi, ſeu potius venena ingenita, calida & ſicca ſunt, vt probat idem Saxonia *ibidem cap.* 10. ex quo fit, vt commoti facile ſanguinem accendant; atque etiamſi calida & ſicca non eſſent, tamen febrem excitarent, quia omnis humor alienus à Natura corporis, in quo continetur, aptus natura non eſt ad ejus nutritionem, in poſterum neceſſario in putredinem conuertitur; cum vero etiam locus calidus erit, in quo fuerit collectus, tunc præcipuè, & celerrime putridus fit. verba ſunt Galeni *comm.* 2. *Aphor.* 12. ex interna verò putredine ſequi febrem, notum eſt; neceſſario itaque dicendum eſt, ad ingenitum venenum conſequi febrem. Adde quod venenum ingenitum neceſſario morbum excitat acutum, acuti verò morbi ratò admodum ſine febre. idem Galen. *ibidem Aphor.* 19. quod ſi qui acuti morbi ſine febre ſunt, hi ex propriis, ac inſeparabilibus accidentibus manifeſti fiunt. Concludamus itaque, quod vbi accidentia cum febre putrida aduenium, vel febrem ſubſequuntur, externi veneni omnis ſuſpicio tollitur. 3 5 6 7 8 9 10

Tertiò principaliter ex Card. Contrad. *Medic. tract.* 5. *lib.* 2. *contr.* 10. ſitis carentia maximum argumentum eſt, ægrum venenum non bibiſſe, & conſequenter morbum ex interno veneno eſſe, & licet addat ille, quod mandragora, & lactucæ ſuccus, & alia forteſſe hujuſmodi abſque ſiti interimere poſſint, tamen cum hæc non niſi in magna ac inſigni quantitate aſſumpta occidant, quæ tamen nec per errorem, neque per fraudem facile aſſumitur, vnde venefici abſque dubio talibus venenis minime vtuntur, rectè concludi poteſt, quod morbus, in quo ſitis non adeſt, ab interna cauſſa venenoſa originem duxerit, ſi veneni accidentia compareant. At non exiſtimandum eſt ex his, ſitim etiam in- 11 12 13

14 tinguibilem, & clamoſam facere vel minimam præſumptionem aſſumpti veneni, quia ſitis accidens eſt omnibus penè febribus, ac mille aliis morbis præcæteris familiare, nam & dolores, & euacuationum genus omne conſequitur, indicat autem exſiccatio.

15 Quintò, contagio præſente omnimoda certitudo habetur veneni ingeniti, atque in hoc quidem ſigno plurimum fidunt doctiſſimi viri: nam Fern. *lib. 2. de Abd. rer. cauſ. cap.* 11. Qui venenum, inquit, hauſit, aut comitiali morbo laborat, neque halitu, neque contactu alios inquinare poteſt, qua ratione hi ab Epidemiis, & contagioſis morbis diſtant; aſſentiuntur alij Doctores, & inter cæteros Fortun. Fidel. 4. *de relat. med. cap.* 3. *in fin.* aduerte tamen, hoc de venenis per os adminiſtratis intelligi, quia ex venenis externis nonnulla contagioſa ſunt, vt venenum canis ra-

16 bidi, & Dryinj ſerpentis, ex Cardan. *lib.* 3. *de ven. cap.* 2. Contagium ergo abſque vlla hæſitatione probat venenum ingenitum; niſi & idem canis rabidi venenum excipias, quod & ſi per os adminiſtraretur contagioſum quoque eſſet. Contagium verò palam ſe pro-

17 dit, cum plures in eadem domo, ſeu familia, ſeu vicinia, aut in eodem loco, immo & in eadem ciuitate ex conſuetudine cum aliis ægrotis eodem morbo, ac iiſdem ſymptomatibus prehenduntur, ſi quando ergo quis ſuſpectus de veneno moriatur, dehinc autem alius ejus propinquus, affinis, domeſticus, vel familiaris, qui in eo morbo cum ægro conſuetudinem habuit, in eundem morbum iiſdem accidentibus concomitantibus labitur, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem tollit, cum contagium hic præſens

18 ſit. Eſt autem contagium quædam ab vno in alium tranſiens infectio. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. & morb. contag. cap.* 1. vbi de his plura habes.

19 Sextò, facilis ac cita cadaueris putrefactio commonſtrat venenum, ex quo mors eſt ſecuta, internum fuiſſe, non externum: nam quæ peſte, aut peſtilenti febre, aut aliis quibuſque morbis ab interno veneno euenientibus extinguntur, facile ac citiſſime corru-

20 ptionem expetiuntur. Pataeus *lib.* 21. *cap.* 10. contrà verò corpora extrinſeco veneno ſublata difficillime corrumpuntur. Cardan. *de ſubt. lib.* 12. ita vt talia, quemadmodum ex Seneca *Nat. quæſt. cap.* 31. tradit Fortun. Fidel. *vbi ſupra*, verminationem non patiantur. Ratio autem facilis corruptionis in illis, calor putredinis eſt, & plurimæ extraneæ humiditates in corpore ſtabulantes; difficilis verò corruptionis cauſſa in his ſuperiori omnino contraria, ſiccitas nimirum à veneno introducta; quamquam enim non omnia venena ſicca ſunt ex ſua natura, aut naturaliter ſiccitatem inducere apta, omnia tamen id habent proprium, vt ſua contrarietate ſpiritus omnes, quos inimicos præcipuè habent, diſſipent, & abſumant, vnde corpus abſque dubio ſiccum magis euadit, & ex conſequenti minus putredini obnoxium: quod verò corpora humidiora facilius, ſicciora difficilius corrumpantur, non ſapientibus modò, ſed vel ipſis inſipientibus eſt notiſſimum. De hac difficili putrefactione cadauerum veneno ſublatorum extat Alexandri Magni exemplum, cujus corpus, referente Q. Curtio *lib.* 10. *de ejus geſt.* nulla tabe ne minimo quidem liuiore corruptum apparuit, ſeptima jam die ab obitu tranſacta; ex quo apparet, quam pro illis faciat hæc conjectura, qui volunt, teſte Ioanne Monaco *in Alexandri vita*, falſum eſſe, ipſum veneno periiſſe, argumento ducti, quod ejus corpus, nulla adhibita cura, dies complures in calido loco poſitum nullam putrefactionem perſenſerit; immò hoc contra eorum opinionem eſſe ex ſuprà dictis patet. Vnde Plutarch. *in ejus vita* hanc habuiſſe refert conjecturam eos, qui crediderunt Alexan. veneno fuiſſe extinctum.

Septimò, ſi accidentia morbi, & ipſe morbus vl- 21
lam ſeruent periodum, vel intermiſſionem habeant, venenum certe ingenitum eſt. Ratio eſt, quia internũ venenũ ſemper in aliquo humore fundatur, vt puta bilioſo, pituitoſo, melancholico, & ſic motu habet ad motum eorum humorum, vt ſingulis, vel alternis diebus, vel per quartanarios circuitus, & tunc exacerbationes facit, at venenum externum æqualiter ſemper affligit, nec quietem concedit, niſi ex toto; etenim per ſe ipſum operatur, neque vnquam deſinit operari, niſi è corpore expellatur, vel a natura euperetur.

Adducitur præter hæc ad excludendam veneni aſ- 22
ſumptionem experientia ex materia vomitus. inquit enim inter cæteros Cardan. *vbi ſuprà*: Si vomitus materia jejunis gallinis projecta, ab eis ſine noxa comedatur, res ſalua eſt, non fuiſſe venenum vllum propinatum; quod ſi ex tali comeſtione contriſtentur, & ægrotent, non modicam ſuſpicionem veneni faciunt; quod ſi etiam moriantur, in propatulo res eſt, & non modo fuiſſe venenũ propinatum, ſed illud fuiſſe exitialiſſimum concludunt. Hanc tamen experientiam 23
neque tutam putauerim, neque facilem, quæ in vſum trahatur: ſed eſto, ſit facilis, & executioni demanderur, tuta tamen non eſt; primò, quia galline non minorem fortaſſe noxam à corruptis materiis internis & venenoſis id aſſequentur, quam à materiis, quibus externũ venenum dudum propinatum admixtum ſit. Secũdò, quia gallinæ plurima venenoſa comedũt abſq; noxa, immo Guainer. *de ven. cap.* 4. gallinam veneno frumento nutritam non venenati affirmat, itaque poterit gallina innoxie vomitus materiam comedere, & tamen in ea eſſe admixtum venenum. Tutior fortaſſe eſſet experientia in aliis animalibus, vt in canibus, ſi ea materia vel per ſe, vel carnibus, aliiſque cibis admixta illis comedẽda offeratur; canes enim facillime à quouis veneno laduntur, vt ipſa docet experientia. Poſſunt & hic nonnulla reiterari, quæ ſupra quoque enarrauimus, vt præſentia nonnullorum accidentium, quę 24
magis aut minus alterutri ex venenis, interno ſcilicet & externo familiaria ſunt, aut ſi quidem vtrique familiaria ſint, vni tamen magis in principio, alteri nequaquam, aut in alio quouis tempore, vt exempli gratia eſſet vertigo, quæ quidem externo veneno magis, interno minus eſt familiaris; ſic etiam ſtrangurie, præſertim in morbi principio, & nulla apparẽte cauſſa, neque dolore in faucibus & gutture in ejus generis veneno promptiſſimum ſymptoma eſt, in interno non ita, aut ſaltem non in principio, aut ſi in principio non ſine dolore, aliaque cauſſa manifeſta in ipſis faucibus & gutture. Simili modo, linguæ craſſities, & labiorum, & tumor ædematoſus, & liuor, & coloris ſubitanea mutatio in veneno profectò externo & familiariſſima ſunt, & in principio apparent, contra in interno & minus familiaria, & non niſi in proceſſu morbi eſſe prodentia. non aliter in ſumma omnia pene accidentia terribilia, & exitialia, ac multa in veneno interno, neque tam ſubito, neque in primo morbi inſultu apparent, in externo verò maximè.

Sunt quoque, vt annuimus aliàs, accidentia quæ- 25
dam inconjungibilia in veneno interno, quæ tamen in externo facillime conjunguntur, vt eſſet in ipſo primo morbi inſultu ventris fluxus cum linguæ, & labiorum craſſitie, vomitus, aliæque euacuationes in ipſo item morbi principio cum tumore ædematoſo faciei, & corporis totius, dyſenteria cum ſpiran-

di

di difficultate, ardor maximus, & sitis inextinguibilis illico à prima morbi inuasione cum sudore frigido, præfocatio gutturis cum ventris dolore, & his similia,de quibus vide Cardan. *lib.* 2. *de Venen.cap.* 2.

Cæterum, quia interdum ex prauis cibis ingurgitatis,aut potibus, aut similibus rebus etiam praua accidentia pullulant,& nonnulla symptomata,quæ veneni suspicionem faciunt, illud clarissime distinguit inter similes casus, & assumptum venenum, quod in
26 veneno vomitus est perseverans, nec sedat morbum, sed sitim, dolorem,& alia mala relinquit; contra vero in aliis casibus vomitus omnem morbum sedat,dolorem, & fastidium abigit, neque sitim, neque ardorem relinquit, & in summa à vomitu omni ex parte languor cessat, neque vomitus est perseverans, aut nausea,sed cuncta non multo post tempore quiescũt.

Discutienda restat denique quædam Iurisconsultorum præsumptio, ex qua probari credunt rei innocentiam; ea est,quod si plures comedant de eodem
27 cibo, aut bibant de eodem potu,aut si reus ipse biberit, aut comederit de iisdem cibis,& potibus,signum est innocentiæ;& tunc is vnus ex pluribus solus infirmetur cum accidentibus veneni, cæteri, aut reus ipse nullam lasionem patiatur,venenum ingenitum fuisse credendum. Farin. *q.* 122. *tit. de hom. part.* 4. *n.* 81. Caball. *de cmn. gen. hom. nu.* 635. Guazzin. *in tract. de def. reor. def.* 6. *lib.* 1 *num.* 15. in qua re admonitos Iurisconsultos volo, quod non tam de facili ex ea
28 præsumptione reum tanquam innocentem absoluendum censeant; primo quia euenit interdum, vt pluribus de eodem cibo comedentibus, aut de eodem potu bibentibus, tamen non omnes lædantur, aut si lædantur, facillime euomentes curentur, ita vt non venenum assumptisse, sed superfluo tantum cibo obrutos eos, quis existimet; patet insuper frigidas temperaturas minus, calidas magis prompte à veneno hoc vel illo pati, vel è contra, vt alij malunt.

29 Secundò quis vetat, venificum ante, & post cibi assumptionem se Alexipharmacis munire, ita vt nullam noxam ex veneno percipiat? nonne videmus quotidie circulatores, & impostores hæc, & majora præstare? præmuniunt quippe se antidotis, & dehinc in hominum conspectu horribilia venena ingurgitant, domum reuersi euomunt, iterumque antidotum assumunt, non proprium fortasse, nam id vt plurimum nullius pretij est. Potest autem tantum antidoti vim præsumptio contra veneni noxam, vt continuata hominis temperaturam reddat Alexi-
30 pharmacam, hoc est venenis contrariam ac resistentem, quod in Mithridate Ponti Rege patuit; de quo Appian. Alexand. *in bello Mithrid.* de qua re pluta apud Guainerium lege, si libet, *citato libro de Venenis.* Itaque hæc iurisconsulti animaduertant necesse est, ne in judicando decipiantur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum veneno resistit. die vt num.* 3.
2 *Venenorum inter se est quædam Antipathia.*
4 *In curatione vnius veneni, aliud venenum propinans reus essat homicidij.*
5 *Venena nonnulla pro antidoto sunt contra alia venena.*
6 *Medicus tuto curare debet.*
7 *Quænam medicamenta ministrentur non sine periculo vitæ.*
8 *Argenti viui duplex vsus.*
9 *Argenti viui vsus internus est minus tutus.*
10 *Cantharidarum vsus duplex.*
11 *Cantharidarum vsus externus vndique tutus.*
12 *Cantharidarum internus vsus tutus non est.*
13 *Sublimatum præparatum purgationi aptum, an tuto administretur?*
14 *Antimonij vsus an tutus sit? vide num. seqq.*

An venenum veneno resistat.

QVÆSTIO IX.

AGitatur inter Medicos huiusmodi quæstio, an venenum veneno resistat, & videntur pene omnes in affirmatiuam partem inclinare. Plin. *Natur. histor. cap.* 2. *lib.* 27. Conciliat. *de venen. cap.* 4. Alex. 3
Bened. *de febr.pestil.cap.*7.Matthiol.*in Dioscor.lib.*6.*in præfat.* Ponzett. *de ven. lib.* 1.*cap.*12. Ferrus *in coroll: de seloper. vulner. in fin.* Ioub. *in Aphor. de pest. cap.* 5. *& Parad. q. decad.* 2. Paræus *lib.* 21,*cap.*6. Greuin. *lib.*1.*de ven.cap.*1. Est etiam inter Iurisconsultos, quẽ adducam Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 552. ratio ejus rei est, quia eodem Paræo teste, venenorum inter se quædam antipathia est, qua se mutuo expel- 2
lunt, ac vincunt. vnde Lucret. *lib.* 1. *de Rer. Natur.*

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se.

Neque Medicis solum id persuasum est,sed & plerisque magni nominis viris,extatque Ausonij elegantissimum epigramma,in quo casus adulteræ narratur, quæ cum marito toxicum propinasset, neque crederet esse sufficiens ad illum interimendum,Hydrargyrum exhibuit, ex quo factum est, vt vir saluus fieret; posteriori veneno primum expellente;quod epigramma recitant ex Medicis Gal. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 11. Greuin. *vbi sup.* & Iordan.*de peste*, relatus per Schench. *Observ. lib. vlt. tit.de Idiosyncras.* Facit quoquo ad hoc id, quod de Aconito dicitur, nimirum illud esse venenum aliorum venenorum; nam si post aliud venenum assumatur, prius assumptum ex corpore expellit, hominem nequaquam lædens.vide de hoc Gal. Mart. *vbi sup.* Ex Poëtis autem nostris Torquatur Tassius cæteris meritò præferendus lepidissime cecinit in suo poëmate Cant. 5. stan. 65.

Che sicome dall' vn l'altro veneno
Guardar ne suol, tal l'vn dall' altro Amore.

Ne vero ea conclusio tanquam pro vera semper,& in omni casu accipiatur,adnotandũ ex Ponzetto,*vbi alias*,& Mercurial.*lib.*1.*de ven.cap.*15.*& alii*,eam simpliciter nullam habere veritatem,cum non quodlibet venenum cuilibet veneno resistat,imò vnũ possit aliud potentius reddere, quod patet præcipue in venenis 3
compositis,quemadmodum in medicamentorum soluentium, aliorumque cõpositione vnum aliud roborare consueuit;itaque non innocens judicandus esset ex mea sententia Medicus,vel quiuis alius,qui vt jam exhibitum venenum curaret,nouũ propinaret quodcunque, vt, si in curatione contrahendum exhiberet 4
auri pigmentum, vel in curatione cicutæ exhiberet opium; nisi constaret id ex arte Medicũ præstitisse,& tunc alterutrum concurrat necesse est, si rectè secundum venenum administratum fuerit pro curatione prioris, aut nimirum antipathiam quandam vnius cum altero longa experientia, & magnorum hominum testimonio comprobatam, vt exempli gratia Aconitum contra ictus scorpionis, de quo Theophrast. *lib.* 9. *hist. plant. cap.* 19. Plin. *Nat. hist.* 5
lib. 27. *cap.* 2. aut Mandragora contra helleborum, de qua idem Plin.*lib.*25, *cap.* 13. Ruell. *lib.* 3. *de Nat. stirp. cap.* 111. aut Cantharides ad canis rabiosi

morsum, & ad Salamandram, de quibus Plin. *libro* 29. *cap.* 4. Raſ. *lib.* 10. *Contin. cap.* 2. & Matthiol. *in præfat. ad* 6. *Dioſcorid.* aut Euphorbium ad ſcorpionum ictus, de quo idem Matth. *ibidem*. aut contra ſerpentes. Ruell. *lib.* 3. *cap.* 53. aut eſt neceſſe ſecundũ venenum contrariari priori qualitatibus manifeſtis, vt ſi quidem primum calidũ ſit, poſterius frigidũ exiſtat, & è conuerſo; ſed etiam re ita ſe habente, nunquam niſi in aliorum defectu, aut vbi alia non contulerint, hæc in vſum trahenda cenſerem. Medicus enim tuto cu-
6 rare debet, vt notum eſt; non confugiat ergo in curatione veneni ad venenum etiam contrarium, cum mille alia ſint medicamenta ad venena curanda.

7 Sed hic aptiſſime quæri poteſt, quænam medicamenta minus tuto adminiſtrare Medici ſoleant, ex quorum vſu ſæpè ſæpius non contemnendum nocumentum, & mortem interdum ægrotis ſuis adiciſcunt; vtrum autem aliqua pœna hujuſmodi Medicis ſit infligenda, Iuriſconſulti determinent.

Relinquam autem nonnulla inter purgantia, quæ cum venenoſa quidem per ſe ſint, & violentæ operationis, tamen optimè correcta Medicis in vſu quotidiano ſunt, vt Scammonea, Colocynthis, Hermodactyli, Helleborum, & pleraque alia, de quorum vſu, & correctione, Meſ. *lib.* 2. *de ſimp purg.* & ex recentioribus plures, inter quos ſatis ſit VVecher. *in ſuo antidot. Spec.* quemadmodum etiam alia conticebo alterius generis à purgantibus, ob eandem ipſam cauſſam, quotidiani nimirum vſus diligenti prægreſſa correctione.
8 Primo igitur ſeſe offert argentum viuum, cujus duplex vſus, internus & externus: de interno jam ſupra quæ-
9 ſtione ſexta dixi, eſſe minus tutum, & idciro ſi quis illud temere propinauerit, non ab omni pœna immunis eſto. Vſum externum in vnctionibus pro morbi Gallici cura, recentiores multi laudant, & ego quidẽ doctos nonnullos admiſiſſe ſcio; ego expertus non ſum, quia aliorum experientias animaduertens, adeo periculi & moleſtiarum plenas conſideraui, vt ab eo me omnimodè abſtinere in animo fixerim meo; ab aliis non temere, ſed rationabiliter in vſum conuocatum, nec *laudabam, nec vituperabam*; [ſed poſt modum in deſperato, ac contumaciſſimo morbo Gallico eo vti incipiens à præterito timore me temperaui, & optimo cum ſucceſſu ab ea opinione me diſtraxi, illudque non ſine laude in vſum aliàs cõuocaui.] Non dubium autem eſt, peccati magis reum eſſe eum, qui per os exhibet, (niſi id ſublimatum eſſet, ac dulcificatum, in pilulaſque digeſtum, vt infra) quam qui inunctionibus vtitur. In cetatis verò ad omnes tumores diſſoluendos à morbo Gallico præcipuè excitatos, nullum afferre periculum notaui, ſed cum maximo ſucceſſu adhiberi. Quod tamen de inunctionibus dixi, ita moderandum, vt in Gallico morbo, & aliis contamaciſſimis infirmitatibus, audacter in vſum ſint conuocandæ, quippe cum ipſi peccantes humores maligna qualitate imbuti, ipſius Hydrargyrij vim omnino refrangant, licet tandem ab ejus virtute edomentur, vt multis patere poteſt experientiis [ſuffumigia ex cinabari quàm plena periculi ſint norũt ij, qui curæ quorundã Empyricorum ſe committentes ea experiuntur; & teſtatur *Guilelm. Fabric. obſervat. Chirurg. cent.* 2. *obſ.* 23. vndè ſeueriſſimè puniendos iudicauerim Chymicos quoſdam irrationales, quos aliquando vidi tam horribili medicamento ægros è medio ſuſtuliſſe. Vndè & rationabilibus Medicis eſſet hoc medicamẽto ob ſui pernecabilitatem interdicendum, niſi illud ſumma deſperatio admittere cogat.] Cantharidarum quoque
10 vſus duplex eſt, externus & internus: externus ad veſli-
candum in morbis, vbi ab alto ad cutem, & ambitum corporis venenatas, ſeu quaſcunque materias trahere oporteat; vbi ſomnus inexpugnabilis fatigat; vbi frigidi ac longi vigent morbi: internus ad vrinæ difficultatem, & ad canis rabidi morſum, ad Hydropem, & ad alia. Prior adeo tutus eſt, vt nihil ſupra, & in con- 11
trarium obloquentes ſuæ pertinaciæ condonemus. Poſterior minus tutus eſt, & idciro non abſque cul- 12
pa adminiſtrarentur, vel non debitè præparatæ, vel in ſuperflua quantitate, & conſtat apud Plinium *Nat. hiſtor. lib.* 24. *capit.* 4. *in fin.* Ægyptium Medicum cantharidarum adminiſtratione cum Coſſinum Equitem Romanum Neronis familiariſſimum Lichene correptum curare vellet, eum ſuſtuliſſe, vndè jure Plin. earum vſum ſuſpectum habet. Quod etiam facit Gal. *in* 4. *Auic. adductus per Rodericum à Fonſ. conſ.* 29. qui & de Med. meminit, quod cantharidibus duos ſuſtulerit. Vnde jure & ab eodem Roderico tale medicamentum repudiatur. quin etiam ex recentioribus Bacc. *in prolegom. de venen.* alios enarrat caſus quorundam ex Cantharidibus pro medicamento adhibitis periclitántium, vndè non ſolum per os ille exhibere timet, ſed externum quoque vſum non omnino tutum exiſtimat. tamen ſi quando per os exhiberentur, maxime inſpicienda eſſet quantitas earum, quæ non tanta debet eſſe, quantam deſiderat Hipp. *lib. de intern. aff. circa medium*, quatuor nimirum; immò neque trium, *vt lib. de rat. vict. in fin.* ſed multo minor, aut nulla, niſi ſumma vrgente neceſſitate, male enim nonnullis ſucceſſiſſe ejuſmodi experientiam, ipſe ego ſcio. His addendum erat vtrumque veratrum, ex quo binos ægrotos periiſſe narrat Beniuenius *de Abd. cap.* 51. *& ſeq.* hoc tamen debitè præparatum, aut ex eo extracto parato, ego nullum nocumentum afferre vidi.

Chymici præterea pleraque medicamenta, præcipuè verò metallica, & mineralia. & ex ſua natura venenoſa ſua arte ita præparant, vt non ſine multa vtilitate aliquando conuenienti morbo exhibeant; ſed in omnibus illud aduertendum, ne ab imperitis Empiricis inconſulto, & nullo adhibito rationalis Medici conſilio, exhibeantur; nam tales ſua temeritate, atque audacia plures ſuſtulerunt, nec ſine ſummo Iuſtitiæ detrimento vidi eos ab omni pœna interdum immunes euaſiſſe. Inter hæc autem Chymici præparant ſublimatum, quod purgationi aptum 13
reddunt, ac dulce illud vocant; id aliquando tam bene correctum, ac præparatum vidi, vt ad grana decem aut duodecim aſſumptum, leuiter & abſque vlla moleſtia purgauerit. Videndum tamen quibus perſonis, quibuſque morbis, ac quo tempore exhibeatur, vt de cæteris medicamentis omnibus, præcipue vero Catharticis ac purgantibus fieri debet. Ab iis quoque in Medicum vſum ad ventres expurgandos Antimonium, quod ſtibium quoque nomi- 14
nant, eſt conuocatum, de quo conſentaneum eſt aliquid peculiariter dicere. Hoc præparant illi multiplici ratione, ſed de præparatione nihil ad nos; videamus quam ſecuritatem promittat ejus vſus; ac profecto, ſi nonnullis ex Chymicis fidem habeamus, immò & doctis aliis viris, vt Matthiolo *In Dioſcor. libro* 5. *capite* 59. vt cæteros prætercam Chymiæ 15
ad dictos, ſummam ſecuritatem pollicetur, ac difficilium morborum integram, abſolutam, ac citam curationem, vt ex hiſtoriis patet, quas & ipſe Matthiol. ibid. & alij narrant. At ſi rem ex euentu expendas, eam periculi plenam experieris, & medicamentum non in hominibus ſolum, ſed & in

ipſis

ipſis brutis, quæ inter cætera vitibus magis pollent apprimè fugiendum; nam relinquo plures hiſtorias eorum, qui ex talis medicamenti vſu periere, ex variis auctoribus, quas in vnum congeſtas habes apud Schench. *Obſerv. libro vlt. tit. de venen. ex foſſil. & metall.* ac ſilentio quoque inuoluam plures caſus eorum, quos ego ipſe ſcio ab ejus vſu, vel male habuiſſe, vel vitam cum morte commutaſſe; ſed de notario vicino meo mentionem habere par eſt, qui non multis ab hinc diebus, cum veteres obſtructiones hoc medicamento tollere ſtuderet ſe ipſum ſpatio trium dierum ſuſtulit; & de Aromatario amico memini, quod cum ad leuandos ventris dolores, quo equus propinqui mei vexabatur, antimonium propinaſſet, viginti, quatuor horarum interuallo illum occidit. Itaque eo quidem non video cur hæc, & ſimilia ab iis, qui rebus hujuſmodi præſunt, non modo impune prætergredi permittantur, ſed etiam exhibendi licentia concedatur; quæ tamen nullo modo concedi deberet, niſi doctis, & in arte conſummatis viris, qui & hæc ipſa, & multo pejora medicamenta, ſi pejus vllum antimonio reperitur, debite præparata, ſuo loco & tempore, conuenienti morbo, ætati, ac temperamento exhibentes, tuto ſanitatem procurant, & omnia cautè adminiſtrant.

SVMMARIVM.

1 *An dentur venena certo die interimentia. vide numero tertio.*

2 *An dentur venena, quæ non illico, ſed multo poſt tempore ab eorum adminiſtratione occidant. vide num. ſeq.*

5 *Rabidi canis venenum non illico, ſed multo poſt tempore occidit.*

6 *Interna venena poſt longum tempus ab eorum generatione occidunt, interim vero in corpore latitant.*

7 *Venenorum actio arte citari, aut retardari poteſt. & num. ſeq.*

9 *Actio veneni ex aſſumentis diſpoſitione, interdum ſollicitatur, aut retardatur.*

10 *Venena ad certum diem interimentia dantur. & num. ſeq. dic vt ibid.*

12 *Venena adminiſtrari poſſunt, qua conjectura aliter hoc aut illo tempore occidant.*

An detur Venenum ad tempus.

QVÆSTIO X.

QVærunt Medici, an dari poſſit venenum ad tempus, ac maxime in ea quæſtione explicandâ hæſitant; eſt vero ejus quæſtionis duplex ſenſus,
1 vnus an dentur, vel dari poſſint venena, ſiue illa naturalia, ſiue artificialia exiſtant, quæ certo die, ac tempore pro adminiſtrantis voluntate non ante, neque poſt occidant. alter, an dentur venena, quorum
2 actio, vel ex ſua natura non illico, ſed aliquanto, aut etiam multo poſt tempore appareat, vel quæ arte, ac præparatione retardari ita poſſint, vt ſi alias hominem ſpatio vnius diei, vel duorum, aut trium, aut plurium ſuſtuliſſent, arte ac præparatione ita tardè operentur, vt multo poſt quàm deberent interimentia, mortis culpa non in venena rejiciatur, ſed in morbum aliquem. Neganr plurimi, ac potiores
3 concluſionem in prioti ſenſu. & vide *Parad.* 10. *decad.* 2. Ioubert. in quo ille hanc ſententiam multis tuetur, concordant autem omnes in ſecundo ſenſu pro affirmatiua ſententia. Facit Auicen. 6. 4. *tract.* 2. *capite ſecundo.* Guainer. *de Venen. cap.* 1. *dubit.* 6. *concluſ.* 1. & 2. Cardinalis Ponzettus *libro primo, de Venen. capite decimotertio.* Amat. Luſitan. *curat. cent.* 6. *cur.* 88. *& centur.* 2. *& cur.* 65. Paræus *lib.* 20. *capite tertio.* Ioubert. *Parad.* 10. *decad.* 2. Valeriol. *libro tertio locorum commun. capite* 18. Matthiol. *in* 6. *Dioſcorid. in præfat.* Vid. Vid. *lib.* 2. *de curat. gener. capite duodecimo, parte ſecunda.* Gortæus *in præfat. ad Nicand.* Alexiph. Bacc. *in prolegom. de venen. capite decimoquinto.* Sal. *de febr. peſtil. capite vndecimo* Foreſt. *Obſervat. lib.* 30. *Obſerv.* 8. *in ſchol.* Mercurial. *lib.* 1. *de venen. capite ſeptimo, & libell. de decorat. capite* 7. Vinc. All. à Cruce, *de Quæſt. per Epiſt. cent.* 4. *cap.* 17. & inter Iuriſconſultos dari talia venena concedere videntur Paul Grilland. *de fortileg. quæſtione ſecunda, numero tertio. & quæſtione tertia numero vigeſimoquinto, & alibi.* Damohuder. *in Enchirid. rer. crimin. capite* 61. *numero nonageſimo.* confirmat hæc omnia quotidiana experientia. extat præter quamplurima inter vetera exemplum Claudij, quem Agrippina lento veneno tollere determinabat, de qua re Tac. *Annal. lib.* 12. *in fin.* & Druſi de quo tali veneno ſublato idem Tacit. *libro* 4. *Annal. in princip.* & Arati à Taurione potionati, de quo Plutarch. *in ejus vita.* & inter recentiora notum eſt, quod narratur à Iouio *hiſtor. part.* 1. *lib.* 2. de veneno illo, quo Cæſar Borgia vniuerſum Collegium Cardinalium inficere tentauit; tradit enim puluerem fuiſſe, qui non illico, neque cum vehementia vitæ inſidiabatur, ſed exitiali mora hominem è medio tollebat. Dantur 4
ergo hujuſmodi venena temporanea, quæ vel Natura talia ſunt, vt nonniſi tardè occidant, vel artis miniſterio, vel aſſumentis diſpoſitione talia euadunt. Natura enim patet, rabidi canis venenum tarde admodum operari, ita vt interdum poſt annos ſeſe 5
prodat; quin etiam venenum, quod aliquando ex putredine, vel aliàs, ſi id fieri poteſt, in noſtro corpo- 6
re generatur, per longum tempus interdum latere poteſt, dehinc vero repente ſeſe manifeſtare, Galeno teſte *commen.* 3. *in* 3. *Epidem. tex.* 75. *& ibidem* Valleſ. Fernel. *Pathol. libro primo, capite tertio.* Mercurial. *libro primo de venen. capite primo.* & clarius in id ipſum firmat idem Valleſ. *in primum Epidem. ſectione tertia. Ægr.* 5. Non ſecus quoque ex cibis, & medicamentis alios, vel alia tarde, alios vero, & alia cito concoqui patet, & vt ad ſenſum veniamus, ſume mihi ſcamoneam, quæ quidem tam citæ operationis eſt, vt Meſues *de ſimpl. purg. capite primo*, aſſimilauerit ejus operationem furioſo, contra vero ſume mihi Turbith, reperieſque illud debilis, ac tardiſſimæ operationis, vt idem *ibidem cap. ſequent.* docet.

Quod ergo arte venenorum quoque actio aut 7
citari, aut retardari poſſit, ex iiſdem exemplis, aliiſque diſcere licet; nam ad retardandam furioſam, ac celerem ſcammoneæ actionem variarum rerum admixtione vtimur, vt docet Meſues ibi, ac præcipue ejus decoctione in malo cotoneo; contra ad citandam pigritiem Turbith in dejiciendo tertiam zingiberis partem admiſcemus, ſic & ob eandem cauſſam Agaricum tertia ſimiliter parte ejuſdem ſalis excipimus, & Aloen ad eundem finem admixtione ſpecierum ad purgandum ſollicitamus. Neque admixtione ſolum variarum rerum, ac debi- 9
ta præparatione retardatio, aut citatio operationis

medicamentorum fieri solet, quod etiam demonstratur à Galeot. Mart. *de doctr. promisc. cap.* 12. sed ad eandem intentionem iuuat ipsius medicamenti exhibendi forma, solidane sit, an liquida, an consistentiæ mediocris, cum in forma solida tardius, in liquida citius, in mediocri, mediocri tempore operentur.

8 A simili ergo concludentissime probatur, posse venenorum actionem artis ministerio & sollicitari, & retardari, pro assumentis, aut exhibentis voluntate.

9 Assumentis quoque dispositio in causa interdum esse potest, vt actio veneni, seu medicamenti acceleretur, vel retardetur, quippe cum manifestum sit, multa ad hoc corpus disponere, vt temporis constitutionem, temperamentum, ætatem, regionem, vitæ institutionem, & alia his similia, vnum enim, idemque medicamentum, vt exempli caussa scammonea, eadem quantitate ab eodem viro assumpta tempore calido citius, frigido serius, ætate iuuenili facilius, difficilius & tardius in senili operatur, & sic de cæteris. Illud vnum ex Cardano *lib.* 2. *de subtilitate* hic adnotabo, ministrum, venena ad tempus neque cor, neque cerebrum, neque vesicam lædere, sed vel pulmonem, vel jecur, vel ventriculum, creditque insimul, nonnulla venena naturalia temporanea esse; tamen id quod dicit, hæc neque cerebrum, neque cor lædere, nescio quam veritatem habeat, cum maxime ex tardis venenis constet homines hectica febri absumi, & aliquando etiam infatuatos sensim deficere.

Verumenimvero tota dubitatio est de conclusione in priori sensu sumpta, quam licet non modo negent omnes supracitati Auctores, sed etiam tanquam fabulosam derideant, non desunt tamen classici viri,

10 ac illi quidem doctissimi, qui in eam inclinent, illamque tueantur. inter quos Nicol. est summa 4. *tract.* 4. *cap.* 2. *dist.* 4. Carrar. *in quæst. ad hanc rem dicata, posita post tractatum Conciliatoris de ven. conclus.* 2. & 3. Marcell. Donat. *libro* 6. *hist. mirab. cap.* 1. Galeott. Mart. *de doctr. promis. cap.* 12. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 5. *contrad.* 9. *& lib.* 1. *de venen. cap.* 25. Amat. *Cent.* 1. *Curat.* 65. ex quibus Nicol. Carrar. & Cardan. non modo admittunt venenum, quod

11 tali aut tali tempore, non multo post aut antea occidat, sed etiam ita determinato, vt non ante, nec post determinatam horam, aut momentum operetur; quod tamen ego tam fabulosum existimo, quam quod maxime, etiamsi supponant mihi, quod componens tale venenum (nam similia non nisi composita sunt) perfecte, & vndequaque tam Medicinæ, quam Astrologiæ scientiam calleat. Est & inter Iurisconsultos Paul. Grilland. jam superius adductus, qui loco citato *quæst.* 3. *num.* 30. huic sententiæ subscribere videtur; quinimo habuisse se præ manibus maleficos testatur, ex quorum confessionibus palam illi factum est, venena ita temperari posse, vt secundum venefici voluntatem determinato die occidant, atque insimul modum illos tradidisse narrat, quo venena ad eum finem temperari valeant, quem tamen ipse jure optimo reticuit.

12 Ego, quod perfectus Medicus etiamsi Astrologiæ non habeat consummatam peritiam, tale componere possit venenum, vt conjectura assequatur, assumentem hoc aut illo tempore perituram, non majorem habere difficultatem credo, quam habeant alia quamplura in arte Medica, quippe quæ plurima, ne dicam omnia sola conjectura assequatur. si ergo Medicus eruditissimus & exercitatissimus cognitam habeat assumentis naturam, ætatem, temperamentum constitutionem corporis, & alia id genus, componere potuerit tale venenum, vt hunc intra sex menses exempli gratia occidat, si modo interim nihil ab extra adueniat, quod mortem retardare, aut acceleretare posset, vt esset si hic notum habens se venenum assumpsisse, antidotis contrariis vteretur, aut si ex procatarctica aliqua causa, aut alia quacunque in nouum morbum incideret, qui illum ante constitutum tempus viris cedere cogeret. sed pro Iurisconsultis id scire sufficiat, dari venena temporanea; nam qui plura de similium venenorum natura, signis, & effectibus scire cupit, legat Card. *lib.* 3. *de venen. cap.* 2. ego autem rationes plures tam pro affirmatiua, quam pro negatiua adducendas, silentio prætereiens, ad præcitatos auctores Lectorem remitto.

SVMMARIVM.

1 *An vnum idemque venenum quocunque modo administratum, occidere possit.*
2 *Quædam venena non nocent gustatu, sed in vulnere.*
3 *Venenorum non eadem ratio cum extra adhibentur, & cum intro assumuntur.*
4 *Venena exterius admota nullum habent effectum. Contrarium numero* 13.
5 *Fontem vel puteum veneno inficiens capite punitur.*
6 *Venenari per concubitum quis non potest.*
7 *Venenum solo olfactu occidens non datur. Contrarium numero* 12.
8 *Homo venenari potest per omnes sensus.*
9 *Nonnulli oculo fascinare alios consueuerunt.*
10 *Venenum, quod super carbones injectũ astantes occidit.*
11 *Fumus quorundam lignorum venenatorum homines occidere potest.*
13 *Venenandi modus per vestium infectionem non est vanus. & numero seq.*
14 *Corpus transpirabile existit, & mediantibus arteriis, obuia omnia ad se allicit.*
15 *Ephippia, Ocreæ, subsellia, stapedes, & hujusmodi res venenari possunt. & num. seq.*
18 *Fortuiti euentus nobis multa falsa pro veris imponunt.*
19 *In venenis exhibitis vna salus, vt quamprimum extra corpus detrudantur.*
20 *Venena per clysteres raro administrantur.*
21 *Venena per clysteres administrari possunt.*
22 *Venenum per clysteres administratum, non potest in eadem quantitate occidere, qua occidit, cum per os assumitur. vide num. seq.*
24 *Fontem, flumen, aut puteum venenari non posse, credit Baccius. rationem vide num. seq.*
26 *Solonis consilio Plistis fluuius Elleboro infectus. & alias historias vide ibid.*
27 *Aqua per plumbeos ductus decurrens, noxia est.*
28 *Ars imitari potest naturam in venenando aquas.*
29 *An eundem effectum promittat idem venenum per os assumptum, ac deforis adhibitum.*
30 *Non omne venenum, quod per os assumptum occidit, ab extra admotum occidere potest, sed contra, quod deforis adhibitum occidit, multo facilius occidit per os exhibitum.*

Venenandi qui modi possibiles, qui non.

QVÆSTIO XI.

ILlud vnum à Iurisconsultis in venenorum consideratione prætermissum reperio, atque id quidem

dem immerito, cum magni momenti res exiſtat, nimirum an vnum idemque venenum,quocunque modo adminiſtratum, nocere poſſit, vt an idem venenum tam intus, quam extra adminiſtratum,pari modo noceat; dubitandi verò occaſionem non modo quotidiana experientia exhibuit, ſed etiam doctorum hominum teſtimonia:nam Cell. *ſua med. lib. 5. cap.* 27. dicebat, eſſe quædam venena, quibus præcipuè venatores vtuntur, quę non guſtu, ſed in vulnere nocent. eodem quoque pacto Galen.*lib. 3. de tem. per. cap.* 3. *cluſſ.* 1. venenorum non vnam eandemque eſſe rationem docebat cum exterius applicantur, & cum interius aſſumuntur: ſiquidem, dicebat ipſe, quemadmodum quæ intro aſſumpta perimunt, de foris tamen adminiſtrata non nocent. hic neque quæ deforis admota occidunt, intro aſſumpta idem præſtant: & quanquam hanc poſteriorem ejus ſententiæ partem impugnat Cardan. *lib.* 1.*de venen.cap.* 18. acceptat tamen priorem, cui etiam aſſentiuntur alij. vt Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.*5.Greuin.*lib.* 1. *de venen.cap.* 1. Bacc.*in prolegomen. venen.cap.* 14.quin etiam hic Galeno in vtraque parte aſſentitur, cum *cap.* 10. *art.* 4. voluerit,ſcorpionis vel viperæ venenum per os aſſumptum non nocere; cum ergo id adhuc in quæſtione ſit, omninò ab ea eximendum, ne dato caſu, quod quis veneno per os exhibito, quod deforis ſolum admotum nocere præſumatur, & tamen aſſumente è vita ſublato,veneficus tanquam inſons abſoluatur, cum condemnari tanquam reus debuiſſet, ſi tale venenum id potuit efficere, vel ſi minus potuit, cum tanquam inſons abſoluendus fuiſſet, per errorem tanquam reus damnetur.

Præterea multa jactantur de venenis ab extra admotis, quę pleriſque impoſſibilia videntur; imò inter Medicos Bacc. *loco ſupra cit. cap.* 14. venena exterius admota nullum habere effectum autumabat; a-
4 liis tamen maxime perſuaſum eſt de multis effectibus venenorum, cum ab extra adhibentur; quibus addo Iuriſconſultorum auctoritatem, *in l. item obſtetrix. §. ſi quis per vim. ff. ad l. Aquiliam*, in qua pœnas indicunt his,qui inunctionibus aliquem venenauerint; qui venenandi modus, neque executione facilis, neque ſuaſu apud nonnullos eſt. capite inſuper plec-
5 tunt, qui fontem vel puteum veneno infecerit, vt per Carrer. *in quæſt. crimin.* §. *Homicidium. num.* 98. Farinac. *quæſt. crimin.* 122.*part.* 1. *num.* 12. Caball. *de omni gen. homic.num.* 602. Quod & ante illos Plato facit,4. *de legibus, verſus finem.*Suſpecta tamen eſt hæc venenandi ratio, & apud Baccium impoſſibilis, vt teſtatur ille *in prolegom. de venen.citato cap.*14.qui ne-
6 que per concubitum, vt jactatur, fieri poſſe credit, vt aliquis venenetur; cum tamen contra extet de ea re Plin. teſtimonium *lib.* 27. *nat. hiſt. cap.* 2. cui aſſentiuntur ex recentioribus Mercurial. & Crato apud Schench.*lib.* 7. *Obſeruat. tit. de contactu venenato.*Imò narratur ab eodem Schenchio *lib.* 4. *tit. de Pene & Præputio*, fuiſſe juuenculam meretricem, quæ omnes cum ea concumbentes ita contaminaret, vt illico à coitu illis liuens puſtula in glande oriretur, quæ paucis horis pudendum totum ita corrodebat, vt ſola amputatione & vſtione ſanaretur: hoc autem illi non ex Gallica lue, ſed ex venenata natura euenisſe firmarunt Romani Medici, quibus negotium datum eſt mulieris inſpiciundæ. Ferunt quoque præter puellam Alexand. Magno, ſi recte memini, dono datam, quæ concubitu homines venenabat, Ladislaum Neapolis Regem per concubitum fuiſſe venenatum. Tarcagn. *lib.* 7. Venenum item, quod ſolo olfactu perimere poſſit, non dari vult Pigræus *ſua Chirurg. lib. 7. capite nono.* docti tamen pleriqne non ſolum dari contendunt, ſed experientias quoque adducunt, & hic idem dubium in pleriſque aliis.

Quamobrem jure videndum eſt, qui modi venenandi poſſibiles ſint, qui verò non poſſibiles, vt Iuriſconſultos, qui Iuſtitiam adminiſtrant, in abſoluendis inſontibus,ac ſontibus condemnandis errare non contingat. Itaque ſuprà quæſtione ſecunda diximus, hominem per omnes ſenſus venenari poſſe, quam concluſionem etiam iis, quæ tunc in promptu erant, 8
experientiis, rationibus, & auctoritatibus comprobauimus, poterat & circa eos ſenſus, de quibus major quæſtio eſt, circa viſum ſcilicet & auditum, adduci experientia ex faſcino deſumpta, cum ex magnorum hominum teſtimonio conſtet, nonnullos 9
oculis alios faſcinare; de ea tamen re, ac de hujuſmodi argumento in fine hujus tituli nonnulla habes, & plura, fauente Deo, in titulo de Impotentia Venerea, aliaque nonnulla incidenter tit. de Miraculis hatum quæſtion. *lib. 4.ſeq.* Tollit autem omnem difficultatem circa ſenſum vilus infectio, quam lippientium oculi communicare ſolent intuentibus, de qua re plures docti teſtimonium perhibent, inter alios Plutarch. Sympos. *decad.* 5. *probl.* 7. & lepidiſſime id ipſum luſit aliquando Franc.Petrar.Carm. parte prima in Carmine illo:

Qual ventura mi fu quando da l'vno, &c.

vbi inter alia hæc habentur:

Che dal deſtr' occhio, anzi dal deſtro ſole
De la mia donna al mio deſtr'occhio venne
Il mal, che mi diletta, e non mi dole.

De ea re fortaſſe intelligunt Legumperiti, cum dicunt, quoſdam habere oculos vrentes, ac ſolo aſpectu alios inficere. Mart. de Arles *de ſuperſtit.num.* 36.

His ergo relictis, de cæteris venenandi modis diſſerendum nobis eſt. narrat Nicol. & ex eo repetit Mercurial. apud Schen. *Obſerv. lib.* 7.*tit. de venen.* Franciſcum Ordelaffum venenum habuiſſe, quod ſuper carbones injectum circumſtantes occideret. 10
hunc modum faciliorem eſſe, quam per ſimplicem odoratum, nemo eſſe debet, qui ambigat; ſed quid ad hæc confugimus? Fumum carbonum multos ſuſtuliſſe quis ignorat? & idem Nicol. *ſumma* 4. *tract.* 4. *cap.*5.dicebat fumum quorundam lignorum venenoſorum, vt Oleandri, venenare hominem poſſe; ac Petrus Martyr *in ſuo ſummario de Occidentalibus Indiis*, de arboribus quibuſdam meminit, quarum fumus exitialis ſit: Sed & ipſi Iuriſconſulti de occidentibus fumo corrupto mentionem habent,Cæpolla *de Servit. ruſtic. prædior. lib.* 2. *c.* 43. *n.*5. notandum tamen, difficile videri, quod ſecuta morte hoc modo Reus extraordinarie puniatur, nam potius ſummo ſupplicio afficietur, & idcirco *l. ſolicitatores. ff. de extraordi. crimin. ſub ipſo tit.* non hoc fortaſſe dicit, neque legendum, fumo, ſed ſimo; inquit enim, veluti ſi quis ſimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinierit; ex ſeqq. enim declarantur præcedentia,tum Gloſſa vtrumque legat.Cui ergo & venenationem per odoratum non admittamus, ego quidem non video, nam nullam differentiam inter hæc, & ſimplicem odoratum inuenio, niſi majorem & minorem craſſitiem, ſeu tenuitatem vaporum ad cerebrum ſeſe eleuantium; at,tam in tenuibus,quàm 12
in craſſis vaporibus venenoſitas recipi poteſt.

De nonnullis verò quæ odore interficiunt, meminerunt aliqui, vt Lucret. *lib.* 6.

Eſt etiam in magnis Heliconis montibus arbor,
Floris odore hominem tetro conſueta necare, &c.

13 Venenandi porro modum per veſtium infectionem, vanum non eſſe teſtatus Herculis caſus, de quo tanquam hiſtorico ac vt ô claſſici quidam Medici meminerunt, qui mihi nunc in memoriam non redeunt, & vix Cæſalpini recordor, qui de eo *lib.* 3. *c.* 5. mentionem habet: Hercules enim, vt narrat Ouid. *lib.* 9. *Metamorph.* & repræſentat Seneca *in Tragedia, qua inſcribitur Hercules Oetæus*, cum ſacrificium Ioui celebrare vellet, & pallam à Dejanira filii miſſam ſanguine Neſſi Centauri imbutam indueret, veneno infectus eſt, ob cujus ſæuitiem ſe in monte Oeta combuſſit. Medici igitur nonnulli inter præcautiones adhibendas in ſuſpicione veneni hanc addũt, vt veſtes quoque expientur, & ſuſpecti etiam in his ſibi caueant, quod & veſtes inſici interdum conſueſcant. Ardoin. *lib.* 1. *c.* 8. *de ven.* Guainer. *cap.* 2. Ponzett. *lib.* 2. *cap.* 2. Cardan. *lib.* 2. *cap.* 1. *& alij.* Sed & hæc veritatem habere experientia ipſa euidentiſſime docet; an non notum eſt, veſtes peſte necatorum alios inficere? cujus rei multa teſtimonia vide apud Schench. *lib.* 7. *Obſerv. tit. de peſt.* & dum hæc ſcribo, vulgatum eſt Panormi peſtem concitatam ex lana eo delatam, quam Turcis Chriſtiani ademerant: vnde & hic Romæ communicari timent, quia eandem lanam huc mercatores nonnulli inuehendam, neſcij credo ejus rei, curarunt. Sed quid ego domeſticas experientias ac quotidianas prætereo? nonne veſtes & indumenta, quibus induti ſunt qui vel morbo Gallico, vel phthiſi, vel lepra, vel ſimili aliquo contagioſo morbo laborant, alios etiam inficiunt? Annon etiam veſtes, pelles, & ſubtegminum genera omnia lepra contaminari in Sacris proditum eſt, imò & ipſos domorum parietes? nimirum, quia lepra, non minus ac peſtis, contagioſus morbus eſt, & non modo animata corpora, ſed etiam inanimata inficit. Paul. *lib.* 4. Hic autem venenandi modus, cum idem ſit cum eo, qui per contactum fit, admittendus
14 facile videtur, cum corpus vniuerſum tranſpirabile exiſtat, & mediantibus arteriis, quæ aſſidue puſſant, quicquid obuiam illi ſit ad ſe alliciat, præſertim ſi ſubſtantiæ tenuiſſimæ, ac maximè penetrabilis illud ſit, vt hujuſmodi venena eſſe neceſſe eſt. Quamobrem venenata pharmaca concedit apertiſſimè Salius *de febr. cap.* 9. non modo per os exhibita, ſed etiam defotis adminiſtrata, febrem peſtilentem & mortem cauſare poſſe: ſed & ipſe Hipp. *lib. de Humoribus* dicebat, venena admota aſſumptis eſſe periculoſiora. majorem difficultatem habet id, quod tradunt de venenatione per infectionem Epinippiorum, ſubſelliorum, ocrearum, & calcarium equitantium, ſtapedum, & hujuſmodi; quomodo enim veriſimile eſt venenum ex ſe, ac nullo calore agente (nam in veſtibus calor aliquo modo agit ipſas veſtes calefaciens) ex parte venenandi vſque ad viuam cutem multis indumentorum generibus obſtantibus
15 penetrare poſſe? & tamen eam rem tanquam veram plures Doctores enarrant, vt Guainer *de venen. cap.* 1. & 2. Nicol. *vbi ſepè cap.* 2. *diſt.* 8. Matthiol. *in ſepè cit. præfat. ad* 6. *Dioſcor.* Ioub. *citat. Parad.* 10. *dec.* 2. Greuin. *lib.* 1 *de venen. c.* 1. Card. *lib.* 2. *de ſubtil.* Scalig. *exercit.* 154. & inter Iuriſconſultos Grilland. *de fortil. quæſt.* 3 *num.* 30. maleficos quandoque venenis adeo atrocibus ac furibundis vti tradit, vt etiam calcata ſtatim interimant. Putant autem hujuſmodi venena ſua tenuitate veſtimenta, & etiam ocrearum ſoleas penetrare, & ad cutem vſque ſibi per ea foramina viam parare, ac dehinc hominem facile inficere, ac conficere. Hæc profectò majorem multo credulitatem ſibi vindicabunt, ſi Scaligero fidem habeamus, hic enim *exercit.* 100. *ad Cardan.* de araneo quodam mentionem habet, qui calcatus ſuum venenum per ſoleas tranſmittit; & alterius, cujus leuiſſimo tranſcurſu ſpeculum medium crepuerit. ſi namque natura id per ſe poteſt, quid non poterit Natura arte adjuta? & vt non vnico argumento à ſimili id ipſum confirmemus, in conſiderationem quoque veniunt mirandi effectus ſerpentis cujuſdam, cui Dryini nomen eſt. hic enim, teſtibus Gal. *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. Paul. *lib.* 5. *cap.* 5. Aet. *ſerm.* 15. *cap.* 29. Matthiol. *in præfat. ad* 6. *Dioſcor.* Cæſalp. *lib.* 3. *cap.* 5. *& alij*, calcatus pedes calcantis etiam calceamentis munitos excoriat, tumorem quoque in inferioribus partibus, in furis nimirum, & coxis excitat, & quod præ omnibus mirabile eſt, etiam Medici curantis manus ſimiliter excoriantur. Sunt & præter hæc exempla alia, vt illud apud Ardoin. *lib.* 4. *cap.* 7. *de venen.* de Iuuene illo, qui baculo bufonem occidens veneno infectus eſt. relinquam notum jam lippis & tonſoribus exemplum Torpedinis marinæ, de qua naturales omnes meminere. Ex quibus exemplis certitudo elicitur, quod venenum etiam per media quædam communicari poteſt, & quod prædicti venenandi modi per
16 veſtes, per ſtapedes, per ocreas, & hujuſmodi, executioni à peſſimis hominibus aliquando demandantur. Quod etiam confeſſus eſt Alex. Bened. Medicus doctiſſimus *in epiſt. ad Maximilianum Imperatorem in fi.* inquiens: ſed veſtimenta video, arma, ſellas, ſedilia quoque inſidentibus perniciosa. Scimus inſuper venenum, quo Magnus Alexander ſublatus eſt, adeo penetrantem vim habuiſſe, vt nulla reperiri potuerit materia ad illud excipiendum, quam non illico penetraret, ac corroderet, teſtibus Plin. *Nat. hiſtor. lib.* 30. *cap. vlt. in fine.* Curt. *lib.* 10. *de geſt. Alex. in fin.* & Iuſtin. *lib.* 12. *hiſtor. prope finem.* vnde eodem Plinio referente, & Plut. & Io. Mon. *in ejuſdem Alexand. vita.* Ariſt. conſilio non nili maximæ cum ſui nominis nota, vngula muli exceptum; hæc enim tuto contineri potuit. Fuit autem venenum illud Stygis Fontis aqua circa Nonacrim in Arcadia, de qua Seneca 3. *Natur. quæſt. cap.* 25. & Bacc. *libro ſexto de Therm. capit.* 10. vbi & de aliis non diſſimilis naturæ aquis mentionem habet. De ea quoque inter Iuriſconſultos Ripa *in tract. de peſt. part. de remedio contra peſtem, num.* 9. Sed & Taſſus *Cant.* 14. *ſt.* 74. ſimilem aquam deſcribit his carminibus:

Vn fonte ſcorge in lei, che vaghe, e monde
Hà l'acque sì, che i riguardanti alletta;
Ma dentro ai freddi ſuoi criſtalli aſconde
Diteſco eſtran malnagità ſecreta.
Ch'un picciol ſorſo di ſue lucide onde
Inebria l'alma toſto, e la fà lieta:
Indi a ridor' huom moue, e tanto il riſo
S'auanza al fin, ch' ei ne rimane vcciſo.

Non mirum ergo cuiquam eſſe debet, his pro veris acceptatis, venenum dari poſſe, quod illitu veſtium, cæterorumque indumentorum inficere poſſit, eas veſtes, & tegumenta quæcunque illa ſint penetrando, & ad cutem ſibi viam aperiendo; ſi quando tamen is daretur caſus, quod reus confiteretur hujuſmodi veneno hominem ſuſtuliſſe, nullũ dubium eſſe debet, quod tunc Iudex multo certiorem notitiam nanciſci teneretur de ejus veneni natura,

tura, & qualitate, nec fortasse nisi noua facta experientia in animali quodam bruto, aut in homine jam morti damnato, ad condemnationem deuenire illi liceret, quia rara admodum hæc sunt, & maxime insueta, nec tam multis experientiis comprobata, vt certo de ea re pronunciare liceat. possibile autem esset, vt quis sibi persuaderet, hoc aut illud venenum posse illitu hominem occidere, & vt experientia facta, homo ille non ex vi illius veneni, sed ex alio ac-
18 cidenti periret. adeo enim potentes sunt fortuiti euentus, vt infinita propemodum pro veris nobis imponant, in Medicina præsertim; quæ tamen omni casu remoto, nullam habent veritatem, aut existentiam.

Cæterum in cit. l. *Item si obstetrix*; vt supra dixi, mentio fit de veneno per clysterem adhibito, quod
19 quidem dictum difficultate non caret, quia in venenis exhibitis vna salus existit, vt illa per breuiorem, ac tutiorem viam ex corpore detrudantur; in hoc autem casu promptissima est euacuatio cum ea, quæ per clysterem infunduntur, facillime per aluum reddantur; vnde cum venenum, si per clysterem immittatur, non possit in corpore moram trahere, ex consequenti nullam afferre poterit homini noxam, cum antequam corpus alterare possit extra facillime per sese exiliat; vnde est, quod per enemata venena
20 nunquam administrantur, aut rarissime, vt testatur Cardanus *libro* 1. *de venen. cap.* 5. ego vero hanc venenandi rationem non adeo difficilem duxerim, quin eam superiori faciliorem credam; ob eamque causam non omnino à veritate alienam eorum opinionem, aut absurdam existimandam puto, qui voluerunt, Claudium veneno per clysterem immisso ab Agrippina fuisse necatum, vt recitat Suet. *in ejus vita cap.* 44. quod magis confirmare videtur id, quod de Corrado Rege Neapolis narrant, qui à Manfredo ejus fratre naturali per clysterem venenatum sublatus est. Tarcagn. *lib.* 54. eueniente tamen casu, hic quoque maxima cautela adhibenda Iudicibus esset, neque enim omne venenum, nec in qualibet
21 quantitate per clysterem administratum occidere posset, licet illud ipsum eadem quantitate per os assumptum occideret. quoad qualitatem namque venenorum ea, quæ facile naturam exstimulare possent ad excretionem, vt fortasse metallica, & acrem vim habentia, facile etiam extra corpus exibunt, neque nocere poterunt ob modicam moram in corpore contractam; ea quoque quæ mitiora sunt, & vim fortiuntur obtusiorem, quanquam per aliquod tempus retinerentur, non inficerent, quia intestina venis, & arteriis, quod majoris momenti est, maxime depauperata sunt, vnde non magnam habent attrahendi virtutem. Quod vero non possit eadem veneni quantitas per os exhibita, & per clystere
23 immissa occidere, declaratur exemplo medicamentorum vsualium, quorum semper duplicem requirunt quantitatem Medici in clysteribus, vnde si decem opij grana per os exhibita occidere possent, per enema administrata vix vsque ad viginti occiderent, & sic de singulis.

Verumenimvero maxima dubitatio est, vt supra
24 quoque annuimus, de putei, fontis, vel fluminis venenatione, cum Baccius eam rem pro impossibili ducat, vt dixi; sed nullam ille suæ assertionis rationem attulit in prolegomenis venenorum, fortasse illam redditurus, vbi copiosius de ea materia verba faceret; ratio tamen in promptu est; omnis enim aqua, qua nos homines in potu vtimur, motum habet, propter quem minus habilis redditur ad excipiendam malam veneni qualitatem, diffluente assidue priori aqua, quæ fuit infecta; qui motus, quo major est, eo magis tutam aquam à venenatione facit. sed quicquid sit de hujus rationis validitate, contra Baccium, & alios eius sententiæ fautores sunt historiæ nonnullæ: constat enim Solonis consilio 26
Plistim amnem helleboro infectum, ex quo Cyrrei bibentes in ingentem alui fluxum lapsi, mœnia deserere coacti sunt, & Athenientibus se dedere. refert historiam ex Pausania Schench. *Obseru. libro* 7. *tit. de aquis, vel Natura vel arte venenatis.* Mithridates item Ponti Rex fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infecit, narrat ex historicis Appianus Alexan. *in bell. Mithrid.* vnde Lucanus lib. 4. de bello Phars.

O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immissò strauit per rura veneno.

Idem narratur patrasse Iuba, qui Afris junctus erat contra Romanos, eodem Appiano teste *libro* 2. *de bell. ciuil.* idem & Aquilius, & Aladinus Hierosolymæ tyrannus Christianis eam ciuitatem obsidentibus, vnde Torq. Tass. Cant. 13. stan. 53.

Però che di Giudea l'iniquo donno
Con veneni, e con succhi aspri, e mortali
Più de l'inferna Stige, ò d'Acheronte
Torbido fece, e liuido ogni fonte.

facit etiam ad eam rem illud Ouidij Metam. lib. 7. Fab. 25.

Constat & in fontes vitium venisse, lacusque,
Millaque incultos serpentum multa per agros
Errasse, atque suis flumina infecisse venenis.

Faret luminopere huic opinioni ex Medicis Prosper Alpinus *lib.* 4. *de Medicina Method. cap.* 4. & ante Plin. *lib.* 18. *c.* 1. Nos, inquit, & flumina inficimus. Sed quid dicet Baccius ad id, quod aqua tran- 27
siens per plumbeos ductus noxia euadit, & dysenteriam bibentibus excitat, vt Galen. scribit 7. *de compos. med. secundum loc. cap.* 2. *class.* 5. & Albert. de Metall. *lib.* 5. *tract.* 2. *cap.* 4. & hujus noxæ fistularum plumbearum meminit etiam Vitruuius *lib.* 8. *cap.* 7. & alij apud Mercur. *lib.* 2. *Var. lect. cap.* 9. quid? an non canales ex aliqua quadam, ac magis quoque venenata materia effingi possunt, & exinde aqua venenosa reddi? an non ipse idem Baccius *lib.* 6. *de Therm. cap.* 10. ex transitu aquæ per minerales terras ex argento viuo, sublimato, auripigmento, & similibus, mortiferas & venenosas reddi fatetur? hoc quid obstat, quo minus ars imitari possit? ego 28
quidem non video, cum in plerisque aliis rebus multo difficilioribus interdum possit. Dato ergo, quod ars id possit executioni demandare, constare debet de modo, & pleræque aliæ conditiones requirerentur hujusmodi casu dato, qui licet euentu rarus sit, non est tamen impossibilis, præsertim si aqua inficienda motum haberet tardiusculum, aut nullum, si ejus alueus neque magnus admodum, neque profundus esset, si venenum potentissimum, & exitialissimum existeret, & ipsi aquæ de facili miscibile, si denique nonnisi parua interposita mora ab admixtione veneni pro potu vsurparetur.

Pro hac denique quæstione absoluenda determinandum restat dubium illud, de quo in principio meminimus, nimirum an eundem effectum promittere possit idem venenum per os assumptum, & deforis administratum, & è contra an idem effectus 29
sperandus sit ex veneno deforis adhibito, quando idem per os assumitur; nam vides ibi ex Gal. &

Baccio non eſſe eandem rationem vtriuſque vtroque modo vſurpati. dicendum tamen non omne venenum, quod per os aſſumptum interimit poſſe ab extra adhibitum interimere; ſed contra omne venenum quod deforis adminiſtratum occidit, multo facilius occidere per os intro aſſumptum: habeo meæ ſententiæ fautorem Cardanum *lib. 2. Contr. Medic. tract. 5. contr. ad. 10. & lib. 1. de Venen. cap. 18.* neque obſtat, quod nonnulla venena ſint, quæ niſi in venas penetrauerint, ſanguinemque attigerint, non occidant, quia id non alia de cauſſa euenire poſſe credendum, niſi quod ſanguinem contingentia à calore natiuo actuantur, ſiue hoc per accidens fiat, ſiue quouis alio modo, infectis ab ipſo veneno ſpiritibus: at non eadem ratio eſt ejuſdem veneni, cum intro aſſumitur, promptiſſime enim poteſt, abſque hoc, quod ſanguinem contingat, ſpiritus inficere; cum etiam promptiſſime ab interno calore in actum reduci poſſit, fortaſſe quia Natura tentans noxium illud venenum expellere, nolens dat illi motum, & vim nocendi.

SVMMARIVM.

1 *Qui venena temere vendunt, pœna l. Cornelia de ſicariis ſubijciuntur.*
2 *Omne mali veneni genus à commercio abdicatur.*
3 *Venena non occidentia vendentes non ſubijciuntur pœnæ dict. l. Cornelia.*
4 *Venenorum, quæ vendi non poſſunt, prima diſtinctio.*
5 *Venena ex plantis.*
6 *Semina venenoſa.*
7 *Folia venenoſa.*
8 *Toxicum ſuit Napellus ex aliquorum opinione.*
9 *Toxici etymologia à Taxo.*
10 *Vera Toxici deductio.*
11 *Quodlibet venenum exitiale nomine toxici inſignitum.*
12 *Radices venenoſæ.*
13 *Succi venenoſi.*
14 *Animalia integra venenoſa.*
15 *Partes animalium venenoſæ.*
16 *Excrementa animalium venenoſa.*
17 *Partes vtiles animalium venenoſæ.*
18 *Metallica venenoſa.*

Quorum præcipue venenorum commercium interdicendum.

QVÆSTIO XII.

MArcellus Iuriſconſultus *in l. 3. §. alio Senatuſconſ. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* mentionem habuit nonnullorum venenorum, quæ pigmentariis, ſeplaſiariis, aliiſque ſimilibus perſonis temere vendere prohibuit, ſubijciens contrafacientes pœnæ *d. l. Cornel. de ſicar.* ea tamen pauca admodum numero ſunt, Cicuta ſcilicet, Salamandra, Aconitus, Pithyocampe, Bupreſtis, Mandragora, & Cantharides, quorum omnium natura ſi quis Iuriſconſultus ſcire cupiat, videat inter Doctores Guibertum *aliàs citato capite decimoſexto Quæſtion. Iuridic.* & Budæum *in annotationibus in Pand. ad prad. l.* Medicos autem, Dioſcoridem, ejuſque Commentatores, ac cæteros Scriptores de ejuſmodi materia adire poterit. Non exiſtimandum tamen, Iuriſconſultum ob id, quod his tantummodo interdicat, aliorum commercium concedere voluiſſe, cum jam in ipſius l. principio omne mali veneni genus à commercio abdicaſſet, ſed hæc exempli gratia tantum nominaſſe; nam ab ipſo recenſita vix minima pars exiſtunt eorum, quæ ſummo jure prohiberi poſſunt, ac debent.

Ex noſtris ſimilium venenorum Catalogum aggregauit Codronch. *in meth. teſtif. cap. 7.* multa tamen eorum, quæ ille nominauit, omitti poterant, eò quod vel nullum exiſtat, vel nullum exiſtere poſſit eorum commercium, vt eſſet viperæ ſaliua, ſudor nonnullorum quadrupedum, & hujuſmodi alia; quin & nonnulla alia omitti poterant, quæ vix mali veneni nomen merebantur; nam aut omnino venena non 2
ſunt, vt Adamas, & Magnes, aut ſaltem non interficiunt, vt felis cerebrum, vrina muris, & ſimilia: nam ſi quæcunque noxam aliquam inferunt, prohiberi oporteat, jam infinitus pene eorum numerus reſultabit: quamobrem non ſubijciuntur, qui hujuſ- 3
modi venena vendunt, immo neque qui adminiſtrant prædictæ pœnæ *d. l. Cornel. de ſicar.* vt teſtatur Budæus, *vbi ſupra.* Idem vero Budæus ibidem ex Paulo plura nominat venena, quam Iuriſconſultus *in d. l. 3.* ſed plura item, & majoris momenti ſilentio inuoluit. Nos diſtinguamus cum Codronchio venena per ſuas claſſes, dehinc ſingillatim non omnia, ſed magis exitialia, & quæ venalia expoſita pœnam *d. l.* promptius vendenti irrogare debent, 4
recenſeamus.

Sunt ergo juxta diuiſionem à Medicis traditam venena vel deſumpta ex plantis, vel ex animalibus, vel ex mineralibus, & metallicis. quæ deſumuntur 5
ex plantis, vel ſunt ſemina, vel folia, vel fructus, vel 6
radices, vel ſucci. Semina ſunt Ricini, Hyoſcyami, Melanthij, Ellebori, Staphiſagriæ, Papaueris nigri. Folia, vel ſi mauis herbæ ſunt Napellus, Cicuta, 7
Aconitum, Lanaria, Apium riſus, ſiue herba Sardonia, Titimallorum genera omnia, Pithiuſa, Peplium, Dryopteris, Solanum maniacum, Papauer corniculatum, Brionia, Chamelæa, & Thymelæa. Codronchius recenſet etiam Pharicum, & Toxicum, licet fateatur, non conſtare apud Auctores quid ſint. Putat tamen Cæſalpin. *ſua Medic. lib. 3. cap. 20.* Toxicum fuiſſe Napellum, quod eius ſucco ſagittæ inficerentur; notum tamen eſt pleriſque aliis ſuccis ſagittas infici ſolitas, vnde Baccius *in prolegom. Venen. cap. 5. & cap. 14. art. 6.* dicebat, Toxici non eſſe vnum genus; & recte, quia ſagittas non modo Napelli ſucco, ſed etiam Ellebori, Aconiti, quin etiam & felle Leopardi inungi conſueuiſſe tradit Cardin. Ponzett. *lib. 2. de veneri. cap. 24.* idem tamen Ponzett. Toxici etymologiam à Taxo deduci 9
voluit; at conſtat ex Paulo *lib. 5. cap. 54.* & Act. 10
ſerm. 13. cap. 70. & alio, Toxicum appellari inde, quia eo illinebantur ſagittæ, quæ Toxeumata Græcis nominantur, vt ex eodem Paulo tradit Mercur. *de Art. gymnaſt. lib. 2. cap. 13.* qui & in hoc conuenit, non fuiſſe Toxicum peculiare quoddam veneni genus, ſed eo nomine omne venenum inſigniri ſolitum, quo ſagittæ inficiebantur. at ego etiam magis generale nomen dehinc factum puto: nam quia hujuſmodi venena, quibus ſagittæ illinebantur, exitialiſſima erant, & præſentanea, exinde factum eſt, vt quodlibet venenum maxime exitiale, & pernicio- 11
ſum per antonomaſiam Toxici nomine inſignitum ſit Plautus in Mercat. Act. 2. Scen. 4.

Certum eſt, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo.

nam

nam juuenis hic occidere ſe vult veneno exitialiſſimo, quod toxicum nominat; ſed hæc de toxico ſatis.

12 Radides, quæ inter venena connumerantur plures ab iiſdem jam commemoratis herbis deſumuntur, ac præter illas ſunt Scylla venenoſa, Chameleon nigrum, Ixia dictum, & nonnullæ aliæ.

13 Ex ſuccis ſunt Euphorbium, lac Titimallorum, Mel venenoſum, Tapſia, Opium, Elaterium. Fructus ſunt Nux vomica, Nux Methel, Poma Mandragoræ, Anacardi, Colocynthis.

14 Ab animalibus delumpta vel ſunt animalia integra, vel eorum partes. Integra animalia ſunt Cantharides, Bupeſtres, Pythio campes, ſeu Pinorum Erucæ, Stellio, Lepus Marinus, Salamandra, Bufo.

15 Partes animalium ſunt vel excrementa, vel partes
16 vtiles. Excrementa ſunt Fellis omnia genera, ſaliua canis rabidi, aut vipera, ſudores quadrupedum nonnullorum, de quibus jam dixi, quod in commercio eſſe vix poſſunt.

17 Partes vtiles ſunt Caſtoreum malum, Cerui cauda, lingua, & cor Veſpertilionis, & ſi vis addere potes cerebella nonnulla quorundam animalium, vt Felis, Vrſi, Lupi, Leopardi, quæ comeſta, aut infatuant, aut in furiam agunt; ſed hæc non eandem pœnam delinquentibus conciliant, vt dixi.

18 Denique ex Metallicis, ac Mineralibus numerantur Arſenicum, Auripigmentum, Argentum viuum, Riſagallum, Cinnabaris, Gypſum, Ceruſſa, Antimonium, rubrica Synopica, Minium, Borax, Squamma æris, Flos æris, Ferri ſcoria, Sandaraca, Sublimatum, Spuma argenti, Adarces, & alia permulta his non diſſimilia. Inter quæ connumerantur nonnulla arte elaborata, vt ſublimatum, Ceruſſa, & hujuſmodi, & inter hæc ipſa quæ arte elaborantur, reponendum eſt lixiuium ſaponis, quod vulgo vocant, la maeſtra, & Aqua fortis argentariorum, & ſi quæ alia hujus claſſis eſſe conſtet.

SVMMARIVM.

1 *Veneficium quid.*
2 *Veneficij nomen extenditur ad noxam veneno procuratam.*
3 *Dantur morbi venefici hoc eſt malis artibus, & Dæmonis miniſterio acciti.*
4 *Incantationes plurimi Antiquorum derident.*
5 *Incantationes docti quidam viri admittunt.*
6 *Incantationes dantur etiam ad bonum finem factæ.*
7 *Incantationes dantur, ſed non ſine Dæmonis opera.*
8 *Simplicia verba vim aliquam habere, vanum.*
9 *Faſcinum datur.*
10 *Faſcinum aliud naturale, aliud accidentale, aliud voluntarium.*
11 *Faſcinum aliud à metu, aliud à verbis, aliud à modo agendi.*
12 *Viſu, & tactu hominem homini nocere poſſe, admittendum.*

De Veneficiis, Incantamentis, & Faſcino.

QVÆSTIO XIII.

VEneficium tanquam generale nomen nunc aſſeram, & voco hic veneficium noxam, vel intui-
1 tu, vel tactu, vel loquela ob odium, iram, aut inuidiam in alienum corpus, vel Dæmonis opera, vel venenis mediantibus, aut ſimpliciter abſque horum adjumento immiſſatu. Extenditur quoque & ad noxam veneno procuratam, de qua jam in præcedentibus abunde ſatis actum eſt. Dubium autem eſt de his peculiariter, quæ nudis verbis, aut intuitu, aut tactu fiunt, an dentur, nec ne; & agitatur id ipſum quandoque etiam inter Iuriſconſultos; accuſantur enim aliquando inſontes, vt in caſu ab Amato Luſitano enarrato *Curat. Med. cent. 6. cur. 87.* de muliere quadam Illyrica, quæ accuſata eſt, quod juuenem incantationibus turdum fecerit; ea re ad Iudices delata Medicorum ſententiam audire voluerunt, vt ibi per eum.

Cæterum dari veneficia, nimirum morbos, & noxas malis artibus, ac Dæmonis miniſterio procura- 3
tas non dubitandum; & ad hoc probandum plura vide apud Paul. Grilland. *de fortileg.* Ponzinib. *de Lamiis à num. 63.* Bodin. *Dæmonoman. libro 1.* copioſiſſime apud Martinum Delr. *diſquiſit. Magic. lib. 1.* & alios quamplurimos apud eundem; ſed ex Medicis multa habentur apud Codronch. *de morb. venef. libro 1. per totum*; nonnulla apud Roſſeum, *Epiſt. Medic. num. 48. 50. & 51.* plurima, ac notatu digniora apud Hucher. *lib. 4. de ſterilit. per totum.* præcipue vero *cap. de morb. Dæmon. ſeu diuinis.* nullus autem, ſanam ac Catholicam doctrinam ſectatus, ab ea ſententia diſſentit.

Tota difficultas eſt de Incantationibus, nimirum de veneficiis, nudis carminibus ac verbis factis, & de faſcino, hoc eſt veneficio ex ſolo intuitu aut tactu ſimplici naſcente; & quoad incantationes plurimi Antiquorum præſertim non modo non admittunt, 4
ſed derident. Senec. *lib. 4. Nat. quæſtion. cap. 6.* Plin. *lib. 30. cap. 1. & ſeq.* quos Amatus adducit *vbi ſuprà.* Theophr. 9. *de hiſtor. plant. cap. 9. & alibi.* Gal. 6. *de ſimpl. med. facult. in princ.* ab Huchero relati, *vbi ſupra.* D. Thom. *contra Gent.* apud eundem Amatum, & ex recentioribus Valleſ. *in lib. de ſacra Philoſophia, cap. 3.* Martin. Delr. Codronch. & præ omnibus Hucher. *locis ſupra citatis*; & inter Iuriſconſultos Tiraquell. *de leg. Connubial. Gloſ. 1. leg. 14.*

Non deſunt tamen alia ex parte ex Doctoribus multi qui & admittant, & nonnullas experientias 5
recitent. Inter cæteros verò Ant. Beniuen. *de Abd. ac mirand. morb. curat. cap. 26.* Fernel. *Pathol. lib. 6. cap. 13. & 2. de Abd. rer. cauſſ. cap. 16.* Cardan. *lib. 1. de Venen. cap. 17. & lib. 18. de ſubtil.* vbi experientiam in ſe ipſo factam affert. Relinquo vetuſtiores, Trallianum nempe, Aetium, & ipſos quoque Galenum, & Plinium, cum cæteris ex antiquioribus, qui incantationes nonnullas ad certos morbos afferunt, quas ſi videre cupis, ad Galenum recurrere ad libellum non ſuum, ſed ipſi adſcriptum, de *Incantation. Abjurat. &c. claſſ. 7.* ad Plin. *lib. 28. cap. 2. & 30.* ad Alexand. *lib. 12. & alibi*, ad Fernel. *locis ſupra citatis.* nonnulla habes etiam apud Iuriſconſultos, vt apud Bertach. *de Epiſcop. lib. 5. part. 2. num. 4.* Tiraquell. *vbi ſupra*, & alios Auctores, qui ex profeſſo hanc materiam pertractarunt, ſed fidem quoque incantationibus præbent Grilland. *de fortileg. queſt. 2. num. 7. & 10. & alibi* Ponzinib. *de Lamiis num. 63.* Damhuder. *pract. crimin. cap. 61. num. 91.* Troil. Maluic. *de fortil. part. 1. num. 16.* & alij nonnulli ibi per eum allati. Auctor de poteſt. ſæcul. & Eccleſ. *cap. 348. & ſeq.* Bertachin. *vbi ſupra lib. 4. num. 41.* quicum proxime citato Auctore etiam ad bonum finem patratas admittunt tanquam non illicitas. Franciſc. Squillacen. *de Fid.* 6

Catholi. cap. 2. *num.* 1. *&* 2. qui etiam incantationes bonas, vel ad bonum finem dari credit, & in ſumma vniuerſaliter tam Pontificij, quam Cæſarei Iuriſconſulti incantationes admittunt, etiam ex ipſarum ll. & ſanctionum auctoritate, quas apud ipſos vide.

Sed præter hæc non modicam fidem faciunt permultæ ſacræ Scripturæ auctoritates, ita vt non auſim ego, qui alias hujuſmodi rebus nullam fidem habeo, incantationes ſimpliciter negare; præter auctoritates enim ſacræ paginæ ab aliis adductas, vt præcipue Deuteron. *cap.* 18. *verſ.* 10. qua peculiariter incantationes prohibentur, extant & aliæ ab aliis, vel non animaduerſæ, vel conſulto prætermiſſæ, vt Exod. *cap.* 7. *verſ.* 11. vbi poſtquam Moſes virgæ, ac ſerpentis mirandas illas quidem Metamorphoſes, ac dehinc quoque alia plura miracula Pharaoni oſtendiſſet, dicitur: Vocauit autem Pharao Sapientes, & Maleficos, & fecerunt etiam ipſi per incantationes Ægyptiacas, & Arcana quædam ſimiliter, & ſic deinceps. de quibus Montuus *in Haloſ. febr. lib.* 5. *cap.* 10. Item *Pſal.* 57. *verſ.* 5. *&* 6. hæc habentur: Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter. non diſſimile eſt quod habetur Ieremiæ *cap.* 8. *verſ.* 17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio, adducta à Valleſio. & licet hic dici poſſit, (vt ſapienter me admonuit inſignis vir, ac illuſtris concionator R. D. Iacobus Vulponius Congregationis Oratorij) ſacram Scripturam loqui ſecundum vulgi conſuetudinem, vt alias conſueuit, vel parabolice, vt Valleſio placet, dixerim tamen ego hic potius loqui ſecundum id, quod vere eſt, quia conſtat, hoc ſæpiſſime per incantationes fieri, & tritum eſt ex Plutarcho, Plinio, & aliis, quod de Marſis, & Pſyllis populis jactatur; de quibus etiam Virg. 7. *Æneid.* mentionem habet, hiſtoriæ alludens his verbis:

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos
Fronde ſuper galeam, & felici compta oliua,
Archippi regis miſſu, fortiſſimus Vmbro:
Vipereo generi, & grauiter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte leuabat:

Neque deſunt permulti alij graues auctores, qui & de hac veritate teſtantur, & propriis oculis hæc vidiſſe ſe affirmant.

His adjiciam Platonis dictum in Carmide, ſiue de temperantia, qui & admittere incantationes videtur, cum animam æg rotantem incantationibus ſanari tradit, hoc eſt bonis ac vtilibus præceptis, quorum vim ac efficaciam eandem eſſe putat, quam credebat eſſe incantationum, quarum maxima vis eſt; quamobrem olim prouerbio jactabatur, cum quid maximæ efficaciæ denotare volebant, eſſe illud quauis incantatione efficacius. Neque conticebo Poëtæ noſtri auctoritatem in ſuo Godefrido *Cant.* 19. *ſt.* 112. apud quem Erminia nudis verbis fluentem ſanguinem ex vulneribus Tancredi ſiſtit, vt ibi narratur his carminibus:

Dittamo e Croco non hauea, ma i nere
Per vſo tal ſpeſa potenti, e maghe.

nam hoc poëtice dictum non eſt, quia in medicina receptum, & ad illud plures incantationes a multis adducuntur, & ſubuenit Homeri quoque locus Odyſſ. 19.

In incantatione, inquit, *autem ſanguinem nigrum Tenuerunt.*

Ex quibus controuertendum nullo modo eſt, incantationes omnino dari; ad contrarias autem auctoritates dicendum eſt, eas loqui de incantationibus ſimplicibus, ac nudis verbis factis, nulla interueniente Dæmonis opera, aut interuentu; verba enim quædam, aut voces, aut etiam ſcripta, aut alia quæuis his non diſſimilia vim aliquam habere, ridiculum eſt, quod ſi quid interdum virtutis talia habuiſſe comperiantur, id vel ex accidenti caſu euenit, vel omnino ex Dæmonis tacito, vel expreſſo conſenſu, vel, ſiquidem minima ſint, ex ipſa imaginatione dependentiam habent. 7 8

Cæterum de faſcino jam diximus quid ſit, quamquam alias latius multo pateat hoc nomen; ſed quicquid ſit de nomine, faſcinum dari conſenſu multorum doctorum hominum receptum, vt videri poteſt apud Vairum *de faſcino lib.* 1. & apud Huchetum *lib.* 4. *de ſteril. cap.* 1. vbi etiam diuiſionem habes faſcini, vel faſcinationis in naturalem, vel ſubſtantialem, quæ ex contrarietate quadam, ac Idioſyncraſia naturali dependet, in accidentariam, quæ ex accidentali cauſſa, vt ex tetris ac malignis vaporibus originatur, & voluntariam, quæ ex intuitu inimico cum odio, ira, inuidia, aut mala voluntate pullulat. Priores, naturalem ſcilicet & accidentariam indiſcriminatim cuilibet homini, poſtremam nonniſi certo homini obeſſe traditur. Aliam vero faſcinationis diuiſionem affert Cardan. *lib.* 1. *de ven. cap.* 17. quæ ipſa quoque triplex eſt; prima, quæ à metu dependet, mala ſibi timendo, atque imaginando ab aliqua perſona, vt pueris euenit ex vetularum intuitu, præcipue turpium, actorui aſpectus. Secunda, quæ ex alienis verbis dependet, cum quis laudando alium cum mala voluntate, & inuidia obeſſe laudato creditur, vel etiam cum quis mala ominatur. De hac videretur forte alicui loqui Eccleſiaſt. *cap.* 4. *verſ.* 6. ibi meledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius. Tertia denique, quæ à modo agendi cauſatur, tractando percutiendo, reſpiciendo, & hujuſmodi. Hucherus loco ſupracitato omnia hæc vana omnino demonſtrat, experientias autem nonnullas ad cauſas manifeſtas reducit, auctoritatibus magnorum virorum ſatisfacit, & in ſumma nullam dari faſcinationem concludit, neque nudis verbis, aut ſimplici intuitu, aut ſolo tactu noxam aliquam inferri poſſe credit. Ego & intuitu, & tactu nocere hominem homini poſſe, non inuitus admiterem; eſſe tamen omnia hęc maxima ex parte vana omnino ſemper exiſtimaui. At qui rationes ad hanc opinionem deſiderat, legat Vairum *lib.* 2. *de faſcino per totum*; & Laurentium *lib.* 1. *de mira ſtrum. fatal. a cap.* 5. *ad* 7. Langium *lib.* 1. *epiſt.* 34. 9 10 11 12 13

Tituli Secundi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SECVNDI
TITVLVS TERTIVS,

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio edicto,

Continens Quæstiones quindecim ;

quarum

I. *De edicti Ædil. causa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeat.* Pag. 91
II. *De morbi, ac vitii appellatione, & de differentia inter morbum & vitium.* 92
III. *De animi vitiis.* 94
IV. *De morbi grauitate, & lenitate, & de morbo sontico.* 95
V. *De melancholicis, & fatuis.* 97
VI. *De impetigine, prurigine, & scabie.* 98
VII. *De spadonibus, & eunuchis.* 100
VIII. *De lingua abscissa, & mutitate.* 105
IX. *De cæteris loquela vitiis.* 107
X. *De vitiis sensus visus.* 110
XI. *De oris fœditate, edentulis, gutturosis, & antiadas habentibus.* 114
XII. *De varis, & vatiis, & claudis, & varicosis.* 116
XIII. *De pregnante, & puerpera, de pariente mortuos, de sterili, & arcta, de ea, quæ bis in mense purgatur.* 117
XIV. *Sanatus quis dicatur, de conualescentibus, de recidiuantibus, & de morbis circuitus habentibus.* 118
XV. *De hydropico, clauum habente, polyposo, scæua, & manco, & de vrinam faciente.* 120

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo D. D.

IVLIO MANCINO,

SANCTISSIMI D. N.

VRBANI VIII. P. M.

Medico à Cubiculo, Viro Eminentiſſimo,

PAVLVS ZACCHIAS, S. D.

QVòd harum Quæſtionum prior Liber jamdudum in lucem prodiens doctis, ac laudatis viris, & probatus, & laudatus extiterit, ego quidem, vt par erat, lætitia commotus ſum: quòd vero à Te viro nempè optimo, doctiſſimo, ac integerrimo, & probatus, & laudatus apud quoſcunque etiam Magnates fuerit, non modò me mirum in modum effecit, ſed vrgentiſſimis ſtimulis ad vlteriora exaranda inuitauit, impulit, coegit. En igitur, ſecundum jam librum typis committo, ac Te hortante, & impellente, (neque enim ex me ipſo tantùm auderem) Sanctiſſimo Domino VRBANO VIII. illum dicaui, tertiumque ejuſdem Titulum Tibi inſcripſi; Te vnum enim pro ſuprema antidoto contra venenatos dicacitatis quorundam morſus eligendum exiſtimaui. Tu ergò hæc, propriis tuis meritis fiſus, Sanctiſſimo Pontifici acceptiora facito, & quæ tibi offero, lubenti animo excipito, interimque Vale.

LIBRI

LIBRI SECVNDI

TITVLVS TERTIVS,

In ll. aliquot. ff. de Ædilitio Edicto.

SVMMARIVM.

1 *Ædilitium edictum ad quid emanauerit.*
2 *Redhibere quid sit.*
3 *Cauſſa edicti adilitij, quanam fuerit. & num.* 5.
4 *Prima morbi conditio, qui redhibitioni debet locum facere.*
6 *Fraus volenti non fit.*
7 *Non eſt amplius regreſſus dandus ei, qui remiſerit actionem ſuam.*
8 *Edictum cur de ſintico morbo non loquatur.*
9 *Santicus morbus qui dicatur.*
10 *Secunda morbi conditio redhibitioni locum dantis.*
11 *Morbus, ac vitium ſimpliciter conſideratum.*
12 *Edictum locum habet in morbis, qui ad corpus ſolum, vel ad corpus ſimul, & animum pertinent.*
13 *Quidam animi morbi, cur redhibitioni cauſſam dent.*
14 *Edictum non de morbo perpetuo ſolum, ſed etiam de temporaneo loquitur.*
15 *Morbus jam præteritus in nulla conſideratione habetur.*

De Edicti Ædilitij cauſſa, & de morbi conditionibus, qui locum redhibitioni facere debeant.

QVÆSTIO I.

Ad l. primam. §. Cauſſa, ad l. Precipiunt. & ad l. Redhibere.

QVamquam vana, ac ſuperflua videri primo intuitu poſſunt ea, quæ ſcripturus ſum circa materiam edicti Ædilitii, eo quod non adeo frequens ſit mancipiorum commercium, vt olim erat, & etiamſi frequens eſſet, minimi momenti res videretur de his conſiderare, attamen quia hæc ipſa, quæ hic dicentur aliis permultis inſeruire poſſunt vltra ea, quibus inſeruiunt hic, idcirco promptè occaſionem arripui multa adnotandi in hoc titulo de Ædilitio edicto, vbi de redhibitionibus agitur; habet enim multa, quæ ad artem Medicam explanare ſpectat.

Sed vt ea, quæ dicere paramus, clariora non Iuriſconſultis tantum, ſed & Medicis, qui in hæc inciderint, euadant, primo loco præmittendum eſt, quid edictum hoc importet, & cauſſa manifeſtanda, ex qua Ædiles illud promulgarunt; & denique in quibus caſibus locum habere debeat, in quibus vero nequaquam.

1 Præcipitur ergo in hoc edicto, vt vendentes mancipia, Iumenta vel quæcunque ea ſint, notum facere teneantur ipſis emptoribus, quid morbi, aut vitij mancipia illa, vel Iumenta, vel alia quæcunque venalia expoſita patiantur; quod ſi id non præſtiterint, diſponit, vt liceat emptori ad libitum quæcunque emerit, redhibere: eſt autem redhibere, facere, vt rurſus ea venditor habeat, quæ vendidit, pretium ementi reſtituat, vt notatur hic in l. *Redhibere.* Plaut. in Mercator. Act. 2. ſcen. 3.

Dixit ſe redhibere, ſi non placeret.

Et in Moſtellar. Act. 3. Scena 3.

——— Si male empta forent,
Nobis iſtas redhibere haud placeret.

Hæc ſunt, de quibus in hoc edicto diſponitur, cujus verba recitantur ab Vlpiano hic in *l. prima huius tituli. §. Ajunt Ædiles. & in l. Ædiles Ajunt in prine.* Ejus quoque edicti cauſſam idem Vlpianus patefecit in eadem *l.* 1. *§. Cauſſa. & in l. Præcipimus.* dicens, 2 eam non aliam fuiſſe niſi, vt occurratur vendentium fallaciis, & emptoribus ſuccurratur, ſi vnquam decepti à venditoribus fuerint; ne morboſum mancipium, aut vitioſum Iumentum pro ſano, & abſque vitio, aut malam mercem pro bona ementes, & pretium ſani, & abſque vitio ſerui, ſeu Iumenti, vel bonæ mercis ſoluentes, poſtmodum vſui, ad quem hæc emerint minime apta eſſe comperiant, & ex vendentium fraude decepti damnum patiantur.

Plura tamen circa hoc edictum animaduerti, & ipſi Ædiles voluerunt, & conſiderarunt deincepa Vlpianus, ac cæteri Iuriſconſulti, qui de eo verba fecerunt; primo autem voluerunt, quod morbus, de quo loquitur edictum; vt illud ſuum effectum ſortiatur, debeat eſſe talis, vt & à venditore facile ſimula- 4
ri, & ab emptore non facile cognoſci potuerit, ſi enim contra venditor nullo modo morbum celare, & emptor facillime, ac nullo negotio eius cognitionem habere potuit, locum edicto non debere eſſe ſtatuerunt, vnde forſaſſe ſi ſcabioſus ſeruus ſit, ſi auriginoſus, hoc eſt Ictericus, ſi alopecia laboret, ſi oculis captus ſit, vt hic notatur, redhiberi ex hujus edicti virtute minime poterit, ſic ad amuſſim habetur hic in *l.* 1. *§. ſi intelligatur. & in l. Quæritur. §. ſi nominatim.* quod etiam notat Farinac. *Conſ. crimin. lib.* 1. *reſponſ.* 54. *num.* 11. & ratio Iuris ea eſt, quia 5
cum edictum ad hoc vnum emanauerit, vt ſupra explanatum eſt, vt occaſio fraudis tollatur, jam hic nulla fraus vendentis ſubeſſe poteſt, cum fraus ſcienti, ac volenti non fiat, vt habetur in *l.* 1. *§. Vſque adeo. ff. de Injuriis. & l. Qui autem. §. præterea. ff. Quæ in Fraud. cred.* & tradit ex noſtris Ariſt. *Moral. Nicomach. lib.* 5. *cap.* 9. videtur enim emptor cognoſcens morbum mancipij, vel Iumenti, quod venit, remittere venditori actionem, quam contra illum haberet redhibendi ex eius morbi cauſſa, ſtante hujus edicti diſpoſitione, & idcirco cum remiſerit actionem ſuam, non eſt amplius illi regreſſus dandus, vt ſtatuitur in *l. Quæritur. §. ſi venditor hic.* De morbis ergo, qui de ſe manifeſtam intuentibus ſignificationem præbent, vel qui etiam abſque magna difficultate cuiuis innoteſcere poſſunt, non cenſendum loqui hoc edictum, vt diximus, qua ratione externi omnes morbi oculis inſpicientium ſubjacentes redhibitioni locum non dabunt.

Et hac eadem ratione edictum de Sontico morbo
8 non loqui volebat Pomponius; vt in *l. Ob qua vitia.*
9 §. *Illud erit adnotandum.* ſiquidem cum ſonticus morbus is dicatur, qui vim habet grauiter nocendi. *l. Queſitum ff. de Re Iudicat.* Aul. Gell. *Noct. Att. lib.* 20. *cap.* 1. jam quis eſt, qui grauiter ægrotantem ſeruum pro ſano imponere alicui poſſit? in eo ergo caſu præſumendum eſt, Emptorem ſeruum, aut Iumentum morboſum cognouiſſe, & pro morboſo emiſſe viliori fortaſſe pretio ob infirmitatem; ergo cum ſciens emerit morboſum ſeruum, aut jumentum, redhibere emptum non poteſt.

Secundo loco animaduertendum volunt, vt morbus, aut vitium, de quo edictum intelligendum ſit
10 loqui, tale debeat eſſe, vt vſum, miniſteriumque hominis, vel Iumenti impediat, quemadmodum notatur hic in cit. *l. 1. §. ſed ſciendum.* leuiſſima enim quædam vitia, aut leuiuſculi morbi, ex quibus nullum, aut leue incommodum homo, aut Iumentum reportat, ob quod minus ad vſum deterius euadit, in conſideratione haberi nolunt, neque in ſimilibus locũ habere edictum cenſent, vt hic in *l. Ob qua vitia. §. finali. & in l. idem Offilius.* & notat Tiraq. *de Iud. in reb. exig. not.* 10. Ex quibus manifeſtum ſit, quod etiamſi aliqui apud nos morboſi dicerentur, vt is, cui ſextus digitus ſuperflueret, vel qui longa, ſed leuiuſcula quartana, aut febricula laboraret, & ſimiles, tamen ad hunc effectum redhibendi, ad quem edictum hoc emanauit, minime morboſi ex Iuriſconſultorum mente dicendi eſſent.

11 Tertio conſiderarunt morbum, aut vitium tripliciter, nimirum prout ad corpus ſolum ſpectat, vt febris, vel prout ad ſolum animum, vt Iracundia, timiditas, vel prout ad vtrumque ſimul, vt Dementia, & furor: hi enim ad vtrumque pertinent, vt notum nobis eſt, & notat ex Iuriſconſultis Pariſ. *de reſignat. lib.*
12 3. *queſt.* 8. *num.* 13. Edictum ergo hoc in illis morbis, ac vitiis habere locum volunt, quæ ad corpus ſolum, vel ad corpus ſimul, & animum pertinent, vt in cad. *l. 1. §. Interdum. & in l. Ob qua vitia. §. In ſumma. & in l. Animi.* Idcirco neque auarus, neque timidus, neque Iracundus, neque proteruus, neque inuidus, neque Melancholicus, neque ludos frequentans, neque mendax, neque ebrius, neque ſi calcitro equus ſit aut pauidus, redhiberi ex hujus edicti diſpoſitione poſſunt, eo quod hæc omnia animi paſſiones ſint ac vitia, non vero corporis morbi.

Quarto, licet vidiſſent morbos quoſdam eſſe proprios animi, vt omnes dementiæ ac inſaniæ ſunt, quæ animum ipſum primo, ac præcipue lædunt, tamen quia à corporis impuritate, ac vi humorum præter ſtatum naturalem ſe habentium, dependent, vnde vſum etiam ipſius animalis facere poſſunt dete-
13 riorem, idcirco determinarunt tales morbos ſub edicto comprehendi debere, & locum redhibitioni jure facere, vt in cad. *l. 1. §. Interdum. & l. Ob qua vitia. §. Idem Pomponius.*

Quinto conſiderarunt morbum reſpectu ſuæ du-
14 rationis, neque enim in ſolo morbo perpetuo locum habere hoc edictum volunt, ſed etiam in temporario, vt *in l. Pomponius*, ita vt non modo perpetua lippitudine obſeſſum mancipium redhibere liceat, ſed etiam ſi nunc tantum lippitudine detineatur; quinimo cum aliqui morbi ſint, intermiſſionem habentes, vt qui per acceſſiones, & circuitus, ac typos quoſdam reuertuntur, & exacerbantur, etiam in his locum habere edictum declararunt, non ſolum affectionis tempore, & exacerbationis ipſius morbi; ſed etiam in intermediis diebus, in quibus ipſe morbus euaniſſe, & æger ſanatus eſſe videtur, vt in Tertiana, in Quartana, in Epilepſia, in Podagra, in Nephritide, in Colica, & hujuſmodi euenire ſolet. neque enim eos, qui ſimilibus morbis moleſtantur etiam in diebus, in quibus à morbo vacant, ſanos dici poſſe ſanciuerunt, vt in *l. Qui Tertiana hic.*

Denique conſiderarunt morbum, prout jam præteritus eſt, ægrumque dereliquit, ſtatuentes Mancipium, vel Iumentum, quod ita ſanatum ſit, vt nullæ in eo reliquiæ prioris morbi remanſerint, ita habendum eſſe, ac ſi nunquam ægrotaſſet, vt *in l. Quod ita ſanatum hic.* & ideirco non poſſe ex hoc capite ſtante hujus edicti diſpoſitione redhiberi; quod etiam tunc habere locum voluerunt, cum jam morbus tuto ſperni poteſt, & vt noſtro modo loquamur, in ſui manifeſtiſſima, ac poſtrema declinatione, cum etiam omnis recidiuæ timor prorſus ceſſauit, vt elici poteſt ex læpius adducta. *l. 1. §. Interdum.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus quid, ex textu hic.*
2 *Morbus quid ex Medicis.*
3 *Morbus a vitio an quicquam differat.*
4 *Morbus, & vitium quomodo differant ex Modeſtino, reijcitur num. ſeq.*
6 *Vitium eſt quid leuius morbo.*
7 *Imbecillum quod eſt, morboſum inſimul dici non poteſt.*
8 *Vitium quid ex Cicerone.*
9 *Morbi, & vitij altera differentia.*
10 *Vitioſi qui appellentur.*
11 *Vitij nomen pro habitu contrario virtuti.*
12 *Corporis morbis detenti vitioſi etiam appellantur.*
13 *Propria opinio de differentia inter morbum, & vitium.*
14 *Morbus reſpicit animal in iis, quæ ad eſſe, vitium in iis, quæ ad bene eſſe inſeruiunt.*
15 *Morbus, aut vitium, quod vſum, miniſteriumque impediat, redhibitioni locum facit.*

De Morbi, ac Vitij appellatione, & de differentia inter Morbum, & Vitium.

QVÆSTIO II.

Ad l. primam. §. ſed ſciend. & l. ob. qua vit. §. idem Pompon.

MOrbus dicitur hic *in l. prima, in ſæpe citato* 1
§. Interdum. habitus contra Naturam, qui vſum ejus ad id fecit deteriorem, cujus cauſſa Natura eius corporis, ſanitatem nobis dedit; quæ definitio maxime conſona videtur cum fine diſpoſitionis hujus edicti; hac tamen multo breuiorem affecunt Medici, vt Gal. *lib. 1. de ſan. tuend. cap.* 8. *claſſ.* 2. *& in Meth. medend. pluries. claſſ.* 7. & attuli ego aliàs *lib.* 1. *harum quæſtionum tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 75. quæ talis eſt: Morbus affectio eſt præter Naturam actio- 2
nem lædens. neque ob id, quod hæc definitio adeo breuis ſit, quicquam omittit eorum, quæ habet allata à Iuriſconſultis, etiamſi hæc longiori verborum ſerie explanetur. Morbus dicitur affectus, ſed præter naturam; at quia quidam etiam affectus eſſe poteſt, qui præter Naturam ſit, non tamen ſit morbus, idcirco adduntur poſteriora hæc verba, *actionem lædens*; quouſque enim talis affectus actionem non læ-

ſerit

ſerit aliquam, morbus dici non poteſt, vt Gal. *loco citato Meth. lib.* 1. dobebat, & alibi, exempli gratia, color non conſuetus in corpore perceptus affectus eſt præter naturam, tamen morbus dici non poteſt, niſi cordi communicatus, ipſius actiones atque inſimul cæteratum partium lædat, atque impediat; tunc enim febris ſit, quæ morbus vere eſt; ſed hæc vlteriori expoſitione non indigent.

Dubium autem erat inter Iuriſconſultos (quod
3 licet leuioris momenti ſit, diſcutere tamen operæpretium eſt) an nimirum quicquam differret morbus à vitio. Cum enim in hoc edicto ea verba habeantur, Qui mancipia vendunt, certiores faciant emptores, quid morbi, vitiive cuique ſit, volebat Sabinus, teſte ipſo Vlpiano, hic multum differre vitium à morbo; quam tamen differentiam vel non admittit, vel parui pendet ipſe Vlpianus, volens, Ædiles tollendæ dubitationis gratia addidiſſe illud verbum *Vitiive*. Videntur autem aliàs ipſi Legumperiti hanc differentiam inter morbum, & vitium agnouiſſe, cum dixerunt, Morbum eſſe temporalem
4 corporis imbebillitatem, vitium perpetuum corporis impedimentum, vt Modeſtinus *in l. inter ſtuprum. §. verum eſt. ff. de Verb. & rer. ſignificat.*

5 Quæ tamen differentia apud me non ſine difficultate tranſit; ſiquidem vitium, ſi aliquid proprij
6 habet, in quo à morbo differat, illud præcipue eſt, vt ſit quid leuius morbo; quamobrem mutus morboſus quidem eſt, balbus vero vitioſus eſt, non morboſus, vt hic ex Sabino notatur; at ſi res eo modo intelligenda eſt, quo Modeſtinus intelligi volebat, jam vitium potius quid grauius eſſet morbo, & hoc duplici ex cauſſa: prima, quod morbus imbecillum tantummodo corpus redderet, vitium etiam impediret: ſecunda, quod morbus ad tempus, vitium vero perpetuo læderet. Præterquam quod minus rei naturæ conſonum videtur, quod morbus dicatur corporis imbecillitas; nam ſi hoc
7 eſſet, ſequeretur dari morbum, abſque eo, quod eſſet præter naturam; neque enim quod imbecillum eſt, morboſum inſimul dici poteſt, vt dixi *lib.* 1. *tit.* 3. *part.* 3. *quæſt.* 5. *num.* 9. cum imbecillum præter naturam non ſit, quanquam Hipp. *de priſc. Medic.* dicit; Qui vero imbecillus eſt, proxime ad eum, qui ægrotat, accedit tamen morboſus idcircò non eſt; imo imbecillum cum ſano ſtare poteſt. in *lib. de Alimento* idem Hippocr. dicebat: Qui probe perſpiuant, debiliores & ſaniores ſunt. Præterea multi morbi perpetui ſunt, quibus minus conueniret vitij nomen, & è contra multa vitia temporalia ſunt, quibus morbi nomen adaptari nullo pacto poſſe, quilibet affirmabit.

8 Cicero, referente Alciato *in dicta l. inter ſtuprum. ff. eodem.* vitium dicebat eſſe, cum partes corporis inter ſe diſſident; ſed quæ diſſenſio partium corporis in balbo, qui tamen, vt dixi, vitioſus appellatur? nos autem hanc partium diſſenſionem, non minus morbum appellamus, quam alios veros morbos.

Proponebatur ab aliis alia differentia inter morbum, & vitium, nimirum quod morbus corporis proprie ſit, vitium vero animi; pro qua opinione facere videtur *l. Ob qua vitia hic. & Gloſ. in l. Paciſci. ff. de pactis.* & apparet hæc opinio maxime conſona communi loquendi modo, vitioſos enim appellamus, qui malis moribus prædicti ſunt; qui
10 profecto mali mores animi ægritudinis dicuntur à Platone ſæpius. & in hoc ſenſu vitium, à doctis viris ſemper accipitur. Plaut. in Perſ. Act. 3. Scen. 1.

-----Hic cum mala fama facile mubitur,
Dum dos ſit, nullum vitium vitio vertitur.

Terent. in Hecyra Act. 2. Scen. 2.

aliud fortaſſe aliis vitij eſt, ego ſum animo leni natus.

Et Horat. lib. 2. ſermon. ſat. 3.

Stultum me fateor, liceat concedere veris,
Atque etiam inſanum, tamen hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio?

Sumitur autem hoc pacto vitij nomen pro habitu 11
contrario virtuti; de eo tamen in hac ſignificatione accepto non locutos eſſe Ædiles, patet ex *l.* 1. & ex *l. Ob qua vitia.* & aliunde; non videtur ergo poſſe accipi hic vitij nomen pro habitu contradiſtincto à virtute; præter quam quod obſtat huic opinioni, quod etiam corporis morbis detenti vitioſi appellantur, vt Luſcus in *l. inter ſtuprum. ff. de verb. ſignif.* 12
& Balbus hic in *l.* 1. §. *ſed ſciendum.* Gall. *lib.* 4. *cap.* 2.

Ego ad Sabini mentem morbum à vitio in hoc 13
differre dixerim, ſi quid modo differt, (patet enim in communi loquendi modo etiam Medicos ea nomina confundere) vt morbus quid grauius vitio ſit, vitium quid leuius morbo; & morbum dicerem, reſpicere animal, & ejus operationes in eis, quæ ad 14
eſſe ſimpliciter illi inſeruiunt; vitium in iis, quæ ad bene eſſe; & idcirco cæcitas, mutitas, ſurditas, & hujuſmodi, quia videntur tollere omnino, ac deſtruere animalis functiones, vel inſigniter deprauare, morbi dicuntur, contra vero luſcities, balbuties, grauis auditus, hiſque ſimiles affectus, quia eas operationes leuiter tantum impediunt, vitia proprie dicuntur, non morbi, vt ſupra dixi.

Si tamen quomodocumque, de nomine ſolum quæſtio videtur eſſe, & recte exiſtimo ſenſiſſe Vlpianum, cum nihili fecerit hanc differentiam inter morbum, & vitium à Sabino propoſitam: ſatis enim eſt, ſi id importare edicti vim intelligamus, vt quiſquis affectus præter naturam ſit morbi, vel vitij 15
nomine inſigniendus, dummodo vſum miniſteriumque hominis, vel lumenti impediat, redhibitioni locum faciat, vt *in l.* 1. *& l. Ob qua vitia. & l. idem Offilius hic.* quamobrem nec quicquam afferam circa ſimilia nomina, quæ habentur *in l. & quantum.* ſed ad vlteriora tranſibo. licet nonnulla circa hæc omnia & Alciatus, & Budæus afferant, & ex recentioribus Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *rubr.* 3. inter Legumperitos; inter Medicos autem præter Galenum plurimis in locis, videndus Gorræus in definitionibus Medicis litteris propriis.

SVMMARIVM.

1 *Ex animi vitiis non datur redhibitio.*
2 *Animi vitia à corporis temperatura.*
3 *Humanus animus cur tot vitiis obnoxius, brutorum vero non ita.*
4 *Mores à corporis temperatura.*
5 *Homo inter catera animãtia optima tẽperatura donatur.*
6 *Animi vitia in quibus conſiſtant.*
7 *Vitia functionum animalium.*
8 *Demoniaci, & ſimiles nunquam ſine corporis vitio ægrotant.*
9 *Vitia quæ animi affectus reſpiciunt.*
10 *Vitioſum quando ſias animal.*
11 *Vitia quanam in pejori conditione. dic vt numeris ſeqq. & 18.*
12 *Vitia circa Iraſcibilem magis praua. Contrarium num. 14.*

13 *Vitia magis inemendabilia, magis prana.*
15 *Vitia Concupiſcibilis magis à ratione aliena.*
16 *Iraſcibilis animali cur tradita.*
17 *Obiectum Iraſcibilis paſſionis quale.*
19 *An omnia animi vitia ſub hac l. diſpoſitione comprehendantur.*
20 *Ex animi paſſionibus multi facile in morbos incidunt.*
21 *Ex ebrietate quos morbos incurrant homines.*
22 *Ex nimio labore ſi ſolitus ſit ſeruus agrotare an, redhiberi poſſit.*

De Animi Vitiis.

QVÆSTIO III.

Ad l. primam. §. Interdum. l. Ob quæ vitia. §. 1. l. Eandem. §. In ſumma. & l. Animi.

1 LIcet apertiſſime deciſum habeamus à Iuriſconſultis hic ex animi vitiis mancipia, ac jumenta minime redhibenda eſſe, & idcirco vix aliquid eſſe poſſit, quod nos remorari debeat, quin minus ad vlteriora ad libitum tranſeamus, non ab re tamen exiſtimauerim determinare, in quibuſnam hujuſmodi animi vitia conſiſtant, vt pateſiat, quænam proprie animi vitia dicenda ſint, cum circa idipſum manifeſtiſſime errari compererim; quibus addendum, quod aliquando vitia licet animi proprie ſint; à corpore tamen originem ducunt, vt dicemus, interdum vero ſimpliciter ipſius animi ſunt, & nullam ex corpore originem habent, ſaltem accidentalem, nam
2 vitia ipſa animi à corporis temperatura naturaliter pendent.

3 Sed antequam ad vlteriora procedamus, Philoſophis illud diſcutiendum propono, vnde videlicet ſit, quod humanus Animus diuinus, immaterialis, immortalis, tot tantiſque vitiis obnoxius ſit; animi vero brutorum corporei, materiales mortales, neque tantis, neque tot vitiis irretiantur? reddit autem eam quæſtionem ſolutu difficilem, quod mores, in quibus maxima ac potiſſima vitiorum pars conſiſtit, à temperatura ipſa ſunt, vt Gal. abunde docet in libro ad eam rem dicato, homo cum inter cætera animantia optima temperatura dotatus ſit, vt idem
4 Gal. demonſtrat *lib. 1. & 2. de temper.* minus quam illa
5 vitiis implicari deberet, quod tamen, vt dixi, contra euenit.

Sed hæc parumper à propoſito ſcopo abſunt, videndum nobis eſt, in quibuſnam conſiſtant animi vitia, & cujus rei reſpectu dicitur vitium; dicamus
6 in tribus potiſſimum rebus ipſa conſiſtere, in animi nempe functionibus, in ejuſdem paſſionibus, & in moribus.

Ea, quæ in functionibus animalibus conſiſtunt,
7 ſunt, quæ ipſius animi actiones deprauant, vt ſunt omnia dementiæ, & inſaniæ genera, de quibus in titulo proprio de dementia jam dixi, & de quibus etiam Plut. *in lib. de morb. anim. & corp. in princ.* adnotandum autem eſt, Vlpianum voluiſſe Fanaticum eſſe vitioſum, & animi vitio non corporis laborare; ſciant tamen Iuriſconſulti, Fanaticos, Dæmoniacos, Fatidicos, & hujus farinæ homines nunquam ſine corporis vitio talia pati, vt prædicto titulo de
8 dementia ſatis probaui. & idcirco ſi ille phreneſim voluit eſſe vitium corporis, quod ad animum pertingat, non minus etiam prædicta omnia vitia inter eundem numerum recenſenda, quia à coinquinato corpore, prauiſque humoribus referto coinquinatur etiam animus, quem, cum corpore veluti inſtrumento vtatur, deprauari ſecundum ſuas operationes, neceſſe eſt, ipſo inſtrumento deprauato. quemobrem minus mihi probantur nonnulla allata circa hanc materiam, a Thom. Act. *p. 1. cap. 14.* & maxime illud, quod noluerit, furiosos eſſe infirmos, quia habent validas vires, quod ridiculum apud Medicos eſt, quemadmodum & alia ſimilia ibi allata.

Vitia porro, quæ animi paſſiones & affectus reſpiciunt, notiora ſunt, quam vt neceſſe habeant, vt de illis peculiaris ſermo inſtituatur, cum tamen eæ animi paſſiones in duplici ſint differentia; eo quod à duplici fonte originem habeant, ab hepate nimirum, in quo concupiſcibilis facultas à Philoſophis reponitur, & à corde, in quo iraſcibilis ſedem haber, vtraſque cum excedunt reddere animal vitio- 10
ſum notiſſimum eſt; tunc enim vitioſum animal fit, cum in dolorum & voluptatum fuga, aut perſecutione, nec vt oportet, nec quando; nec quas oportet, perſequitur aut fugit. Ariſtot. 2. *Moral. Eadem cap. 6.* Sed quænam ex iis vitiis in pejori conditione ſint, non niſi dignum ſcitu eſt; ac pro- 11
fecto videretur, magis praua exiſtimanda eſſe, quæ 12
circa Iraſcibilem fiunt; & ratio eſſe poteſt, quia cum impetu, & violentia quadam fiunt, quæ violentia, vel nullo modo, vel nonniſi maxima cum difficultate rationis imperium audit, quod euidenter patet in Ira, in Timore, in deſperatione; quæ vero circa concupiſcibilem conſiſtunt, cum eo impetu, ac violentia careant, vt manifeſtum ſit in deſiderio, in Amore, in odio, in triſtitia, & hujuſmodi, ratione facilius cohiberi poſſe credendum eſt; quæ tamen 13
vitia magis inemendabilia ſunt, in pejori quoque conditione eſſe, aſſerendum.

Tamen dicendum videtur, multo magis praua re- 14
putanda quæ ad concupiſcibilem ſpectant, quam quæ ad Iraſcibilem, & ratio euidens eſt, quia illa magis à ratione longinqua videntur, quamobrem 15
brutorum magis propria ſunt, quam hominum; videtur autem, iraſcibilem animali traditam potius ad 16
animum regendum, atque eſſe à Natura ipſi animo tanquam miniſtrum, ac ſatellitem datam; concupiſcibilem vero magis ad corpus cuſtodiendum, vnde eſt, quod iraſcibilis videtur aliqua ex parte rationis imperium audire, vt patet in ira, de qua dixi latius titulo de dementia quæſt. ;.

Euidentius autem probatur, iraſcibilem eſſe ma- 17
gis rationi conſonam quia paſſiones ad eam pertinentes, habent pro objecto bonum non niſi cum difficultate acquiſibile, aut malum cum difficultate euitabile, at tam ad hoc bonum acquirendum, quam ad tale malum euitandum media requiruntur; cognoſcere ergo videtur iraſcibilis talia media adeſſe, vel non adeſſe, & idcirco vario modo mouetur, prout offertur, aut non offertur medium ad tale bonum acquirendum, vel tale malum euitandum. At concupiſcibilis objectum bonum eſt de facili acquiſibile, & abſque vllo medio, aut quod jam jam acquiſitum ſit, vel malum de facili euenies, aut quod jam euenerit, ad quod fugiendum neque habet, neque requirit medium. Licet autem impetus iraſcibilis refrenari vix poſſit, Concupiſci- 18
bilis tamen adhæſio ad bona, vel mala oblata, omnino minus remediabilis eſt, vt patet in prædictis paſſionibus.

His verò omiſſis, & ad Iuriſconſultos redeundo, 19
ſciendum, eſſe hic etiam aliquem dubitandi locum, an ſcilicet omnia animi vitia comprehendi de-

debeant sub hac l. dispositione, & ratio dubitandi est, quia tam ex vitiis, quæ animi passiones respiciunt, quam ex iis, quæ ad mores spectant, potest interdum euenire ejusmodi morbus, vt tanquam caussa morbi possit redhibitioni locum facere; sunt enim ex hominibus plurimi, qui ex animi passione vehementi, nullo intercedente tempore ac facili
20 negotio in morbum labantur, vt ii præsertim, quibus ex iræ vehementia febris accenditur, aut qui ex mœrore syncopem, cordis tremorem, longas febres, & similes morbos incurrunt. Summo ergo jure dubitari potetat, an tales in redhibitione sint. ac mihi quidem maxime in redhibitione esse viderentur, si modo id connaturale, & consuetum illis sit, vt ex animi hac, vel illa passione in morbum incidant; & tunc non habebit locum l. dispositio, quod in hoc edicto comprehendi minime debeant animi vitia, quia tanquam caussa morbi, vt dixi, debent redhibitioni etiam caussam dare, non ad ipsa vitia, sed ad effectus inde subsequentes respicientes.

Atque idem etiam ex mea sententia dicendum esset circa ea animi vitia, quæ mores respiciunt, vt exempli caussa de ebrio, & guloso; si seruus enim ebrietati studeret aut crapulæ, & quotiescumque inebriaretur, facile in morbum aliquem incideret, vt
21 fieri solet (nam plurimi ex ebrietate febrem, vertiginem, tremorem, apoplexiam, arthritidem; & nulle alios affectus concipiunt, quemadmodum etiam ex crapula) hunc redhiberi posse dicerem; nisi fortasse illud obstare velis, quod hæc vitia possint à Dominis prohiberi.

Ac postquam de dispositione ad morbos concipiendos mentionem habemus, illud quoque deci-
22 dendum Iurisconsultis propono, num scilicet redhiberi possit mancipium, aut lumentum, quod constaret exnimio labore exempli gratia in febrem incidere, aut si emeret quis seruum, vt illum ruri præficeret, ille autem ruralis aeris injurias sufferre non posset, sed ex ea caussa facile ægrotaret, & cætera hujusmodi; in quibus omnibus casibus Iurisconsulti videant, quid esset decidendum.

SVMMARIVM.

1 *Ex Medicorum denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel sit valetudinarius.*
2 *Morbus, an sit grauis vel lenis, Medicorum judicio remittitur.*
3 *Leues morbi non faciunt redhibitioni locum.*
4 *Glosa intellectus ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. reijcitur numero seq.*
6 *Graues morbi, neque Medicos, neque idiotam quemquam latere possunt.*
7 *Sonticus morbus unde dicatur.*
8 *Caussa sontica, id est caussa grauis.*
9 *Morbi quidam respectiue leues dici possent, cum graues sint.*
10 *Grauitas morbi hic qualis intelligatur.*
11 *Grauis morbus quis dicatur.*
12 *Grauis morbus est, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat.*
13 *Grauis morbus ex hujus edicti dispositione quis dicatur.*
14 *Grauis & lenis morbus dicitur respectiue ad multa. & vide num. seqq. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. & 23.*
15 *Magna infirmitates æquiparantur morti.*
24 *Duas morborum species à redhibitione faciendâ Iurisconsulti excipiunt.*
26 *Sonticus morbus comprehendit plures morborum species.*
27 *Sonticus morbus idem cum acuto. falsum, num. seq.*
29 *Sonticus morbus est perpetuus.*
30 *Acuti morbi 14. diebus judicantur.*
31 *Non datur certum genus morbi, sub quo sonticus comprehendi possit.*
32 *Sonticus morbus male pro peculiari morbo accipitur.*
33 *Sonticus morbus pro Epilepsia.*

De morbi grauitate, & leuitate, & de morbo Sontico.

QVÆSTIO IV.

Ad l. Ob quæ vitia. §. Illud erit. & §. Idem ait.

CVm hic occasio nobis præsentetur, vt de morbi grauitate, & leuitate disseramus, eam nullo modo prætermittendam esse duxi, cum quia ad hujus quoque edicti argumentum facere videtur, tum etiam quia ad alia permulta necessarium est de ea re disceptare; & præterquam quod Medicorum 1
denunciatione probatur, an quis ægrotet, vel an valetudinarius sit, Schench. *de probat. num.* 23. aliquando etiam à Iurisconsultus dubitari contingit, an morbus aliquis grauis, ac periculosus dicendus sit, nec ne, nostroque judicio, ac testimonio eam rem definiunt Gratian. *discept. for. cap.* 19. *num.* 19. 2
tom. 1. Rota *in Rom. Societ. apud Zacchiam de societ. decis. num.* 10. *num.* 6.

Hac igitur occasione sumpta, de ea re nunc verba faciamus, insimulque de Sontico morbo nonnulla in medium afferamus. Cum ergo Ædiles in hoc edicto, vt supra visum est, velint jubeantque redhiberi debere mancipia, seu jumenta morbosa, ne qui talia emunt à venditoribus decipi valeant, hoc non semper, neque in omni morbo locum habere determinarunt; leuem enim morbum, vt puta, leuem febriculam, mediocre vlcus, vulnusculum, & hujusmodi, ob eorum leuitatem redhibitioni caussam non debere dare voluerunt. neque etiam de sontico morbo loqui Ædiles in hoc edicto, traditur *in l. Ob quæ vitia. §. Illud erit adnotandum.* 3

Licet Gios. videatur velle, textum prædictæ legis ita esse intelligendum; tanquam si dixisset, Illud erit adnotandum, quod generaliter scriptum est, non de sontico tantum morbo intelligendum esse; hoc est, id quod generaliter scribitur non esse solum intelligendum de sontico morbo, qui ob sui grauitatem absque dubio redhibitioni locum facit, sed etiam de aliis, qui non ita graues, vt sonticus sunt. At si licet mihi per Legumperitos quicquam circa textum legalem profetre, & vltra septa, vt ajunt, transilire, Glossa videtur non bene textum illum intellexisse; nam contrarium apparet voluisse sibi Pomponium, cum dicit, non intelligi de Sontico morbo id, quod generaliter de aliis scriptum est, & quia hoc mirum videri cuiquam poterat, quod alij morbi locum redhibitioni faciant, sonticus autem, qui morbus maxime grauis est, nequaquam, idcirco Pomponius ad tollendam 4

hanc admirationem ſubdit. Nec mirum hoc videri debet, ſubjungens cauſſam, cur Sonticus morbus à generali illa diſpoſitione ſit excipiendus, dicens: Nihil enim ibi agitur de ea re, cui hic ipſe morbus obſtet, intelligo, venditioni, neque enim mancipium, aut jumentum grauiter ægrotans venale quiſquis ſit exponit, aut ſi exponat, nullus eſt, qui illud grauiter ægrotare non cognoſcat, tales enim morbi veluti eſſent acuti, non ſolum Medicos, ſed neque idiotam quemquam latere poſſunt. Gal. 1. *de dieb. decret. cap.* 6. *col.* 4. 6

Cum ergo edictum de Sontico morbo ob commemoratam rationem non loquatur, & aliam, quam dehinc addam, videndum, jam qualis morbus ſonticus dicendum ſit; ac primo intelligamus neceſſe eſt, 7 quid hæc vox Sonticus, importet; dicitur ergo ſonticus morbus, quaſi ſons, hoc eſt nocens, eo quod plurimum noceat, & dicitur morbus grauis, & magni momenti, qui hominem manifeſto exponit diſcrimini; ſic etiam cauſſa grauis, dicitur ſontica, vt auctor teſtatur in adagiis. Catull. lib. 1. Eleg. 8.

---- *non illi ſontica cauſſa eſt.*

8 Itaque ſonticum hic ego accipio, prout contraponitur leui, ac ſalutari morbo.

Quibus ſic ſtantibus notandum, vt videamus quis morbus ſontici nomen mereatur, quod multi leues morbi dici poſſint reſpectiue ad aliquid, qui 9 tamen re ipſa grauiſſimi ſunt, ac pro talibus exiſtimandi; & ne longe extra lyram vagemur, pro exemplo vtamur iiſdem morbis tanquam leuibus à textu nobis propoſitis; Febricula dici poſſet etiam Ectica in ſuo præcipue exordio, & febricula admodum leuis: nam neque vllo ſymptomate, neque vlla moleſtia ſeſe prodit, nec ſolum indoctos & inexpertos, ſed etiam doctos ac expertos Medicos, immo & ipſum ægrum decipit, qui neque ſe ipſum ægrotare cognoſcit; neque enim inſigni, ac non conſueto calore, neque ſiti, neque capitis dolore, neque vigiliis, neque inappetentia, neque alio vllo affectu præter naturam moleſtari ſibi videtur, quamobrem & ob id, quod in principio non cognoſcantur, curatu difficiliores fiunt hujuſmodi febres. Leuis ergo tunc quidem hæc febris dici poſſet, cum vix hominem à conſuetis muniis obeundis impediat; grauiſſima tamen eſt ex ſua natura, ac ſontica dici poteſt, eo quod vim grauiter nocendi habeat, vt quæ certo tramite hominem ad interitum perducat. eodem etiam pacto leuis lippitudo, de qua textus ipſe, quæ facile ex leui grauiſſima euadit, & hominem ad cœcitatem impellit. Quin etiam omne vulnus, in quo modica omnino vnitatis ſoluțio appareat, vulnuſculi nomine inſigniri poteſt, & leue dici, cum tamen vulnuſculum tenuiſſima acu inflictum grauiſſimum, ac ſonticum eſſe aliquando poſſit, vt ſi neruum pupugerit, ſi penetrans ſit, ſi principem partem læſerit. Sal. *in* 1. *de morb. text.* 14.

Vlcus quoque mediocre talem partem infeſtare poteſt, & ejus naturæ eſſe, vt vel animal ad manifeſtam mortem trahat, vel nobilem aliquam actionem impediat, vel ſimile quicquam præſtet, cujus reſpectu non ſolum non leue, ſed omnino graue, ac 10 ſonticum dici mereatur, & tamen hæc Sontici morbi nomine non inſignienda, reſpectu diſpoſitionis hujus edicti, quia grauitas morbi talis intelligitur hic, vt de præſenti grauis ſit, & valde noceat, ita vt facillime cognoſcatur.

Duobus autem potiſſimum modis, vt ad hujus edicti propoſitum facere videtur grauis, aut leuis 11 morbus nominari poteſt; ac primo grauis dicitur morbus periculoſus, qui animal ad interitum de facili trahere poſſit; atque hac ratione Iuriſconſulti grauem morbum nominant, ex quo quis Medico- 12 rum judicio periturus erat. Maſcard. *de probat. Concluſ.* 1170. *num.* 13. *vol.* 3. leuem autem contrà ſalubrem omnem morbum vocare licet, vt de quartana, quæ jam ſperni poteſt, & de febricula non magnæ conſiderationis haberetur hic in cit. *l.* 1. §. *ſed ſciendum.*

Secundo modo grauis morbus dici poteſt, prout ad rem noſtram facit, ex eo, quod ita leuis non ſit, 13 vt redhibitionem non admittat, vt Tertiana, & hujuſmodi; hæc enim attenta hujus edicti diſpoſitione grauis morbus dici poteſt, prout contraponitur ei, qui ita leuis eſt, vt ob ſuam leuitatem in conſideratione non habeatur, & locum redhibitioni nullatenus faciat. Sed extra materiam redhibitionis morbus grauis, vel leuis dici poteſt reſpectiue ad multa, & primo, reſpectu actionis, quæ à mor- 14 bo deprauatur, attenta ejus præſtantia, vt exempli gratia febris grauis morbus dicitur ob id, quod vitalem actionem deprauet; ſic & ſyncopis, & hujuſmodi.

Secundo, reſpectu particulæ laborantis, vt eadem 15 febris grauis morbus dici poteſt, quia cor obſidet vitæ ipſius fontem, & auctorem.

Tertio, reſpectu etiam propriæ naturæ ac eſſen- 16 tiæ morbus appellatur grauis, vt ipſa febris, quia ex ſua natura natiuum calorem deuaſtat, grauis morbus dicitur, ſic etiam morbus acutus quicunque ſit, nam hic cum velocitate ſui finis eſt morbus magnus. Gal. 2. *Aphor.* 19. Magnæ autem infirmitates non 17 ſolum graues ſunt, ſed æquiparantur morti. Pariſ. *de reſign. benef. lib.* 5. *quæſt.* 3. *num.* 27.

Quarto, ex accidentium concomitantia; morbus 18 enim qui plura, & majoris ponderis ſymptomata afferre ſolet, magis etiam grauis dici debet. Gal. 3. *de Criſ. cap.* 4. *Claſſ.* 4.

Quinto, reſpectu naturalis ſtatus, quantum enim 19 morbus à naturali ſtatu recedit, ac elongatur, ad tantam magnitudinem peruenisſe dicendus, qui multum ergo ab eo recedit, grauis, qui parum, leuis appellatur. Gal. 1. *de art. Curat. ad Glauc. c.* 1. *Claſſ.* 7.

Sexto morbus grauis dici poteſt, morbus conta- 20 gioſus, etiamſi non interimeret, vt morbus gallicus, lepra; nam vbi reperitur malignitas, magna etiam fieri vitia afferendum. Gal. 4. *Med. cap.* 6. *claſſ.* 7. at vbi eſt contagium, ibi humorum malignitatem præſentem eſſe neceſſe eſt.

Septimo, grauis dici poteſt morbus (& maxime 21 ad hujus edicti diſpoſitionem) qui ſit curatu difficilis, vt idem morbus Gallicus, Podagra, Nephritis, Calculus, & hujuſmodi.

Octauo, reſpectu exitus quis morbus etiam ad 22 præſens leuis, grauis nomen mereri poteſt, vt exempli gratia, deſtillatio ad pectus, vel lienis, vel hepatis obſtructio, illa enim aſthma, phthiſim, inflammationes ſpiritualium, & hujuſmodi mala parere poteſt, & hominem interimere, hæc longas febres, Cachexiam, Hydropiſim, & ſimiles.

Nono, morbus poteſt dici grauis & magnus relatiuè ad vires ipſius ægrotantis; quippe cum morbi quidam contemnendi, vbi hominem validis viribus dotatum offenderint, non contemnendi, imo graues euadunt, & periculoſi ſi hominem imbecillum, & magna cum virium exolutione adoriantur.

Denique

23 Denique ad Ædilium mentem quilibet morbus grauis dicendus eſt, qui vſum aliquem corporis neceſſarium adimit, impediuque. tales enim leuibus contraponuntur; qui redhibitioni locum non faciunt. Si quis tamen ex Medicis deſiderat ſcire, quis morbus vere dici debeat magnus præ cæteris, legat Salium *in* 1. *de morb. text.* 14. & Io. Raphael. Mouium *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 4.

24 Ædiles ergo duas ſpecies morborum à redhibitione facienda excipiunt, vnam propter eorum leuitatem, quia nullum vlum, aut operam neceſſariam mancipij, aut lumenti impediunt; aliam propter grauitatem, ob quam adeo omnibus patent, vt fraus venditis præſumi non poſſit, cum vendant: nam ſi quis talia mancipia, ſeu jumenta emat, ſciens emiſſe exiſtimandus eſt, vt dixi; & hanc vltimam morborum ſpeciem ſonticam appellarunt Iuriſconſulti; eſt enim ſonticus morbus, qui vim grauiter nocendi
25 habet, vt in l. *Queſitum ff. de re judic. l. Morbus. ff. de verb. ſignif. l. Animi ff.* §. *Quoties. & l. Ob quæ vitia* §. *finali hic.* Aul. Gell. *Noct. Attic. lib.* 20. *cap.* 1. & exemplificatur quoque de febre in *l. queſitum*, jam ſupra citata.

26 Apud nos autem quis proprie debeat dici ſonticus morbus, definiri poſſe non credo, quia comprehendit plures, & varias morborum ſpecies. Suſpicatus tamen aliquando ſum, ſonticum morbum
27 apud nos eſſe eundem cum acuto, nam acutus morbus abſque dubio vim grauiter nocendi habet, vt qui cum celeritate ſui motus adjunctum ſemper habeat periculum. Gal. 2. *de diebus decret. cap.* 12. *claſſ.* 4. Concil. *diſſ.* 133. & facit Hipp. auctoritas *in lib. de vict. rat. in morb. acut. in princ.* & Cell. *lib.* 3. *cap.* 1. ſed conſideraui eſſe nonnullos morbos, qui
28 apud nos inter acutos non connumerantur, ſonticos tamen ad Iuriſconſultorum mentem dici debere, vt eſſet arthritis, febris lenta, ſed grauis, hydrops, epileptia, & hujuſmodi.

Sed in ſupra citata *l. animi.* §. *quoties.* dicitur,
29 ſonticum morbum eſſe perpetuum, neque tempore finiri, cum tamen in aliàs citata l. *quæſitum.* febris pro ſontico morbo acceperetur, & morbi acuti abſque dubio ſontici dici meruerantur; tam febris au-
30 tem, quam acuti morbi omnes tempore, & illo quidem breui finiuntur; nam 14. diebus judicantur, vt ex Hipp. ſent. *Aphor. ſect.* 2. *Aphor.* 23. patet; licet Sanus apud Pariſ. *lib.* 12. *de reſign. benefic. quæſtione* 8. *num.* 1. ad 20. diem eos protrahat. cui fauet morum in modum Valleſ. *in Epid.* ſed Hipp. auctoritas eſt manifeſta. non ergo, vt libere fateat, ſcio quid ibi velit lex in hoc, cum vult, ſonticum morbum eſſe perpetuum, vtrum nempe perpetuum dixerit, id eſt, continuum, & abſque vlla interpolatione, nullam habentem quietem, nili ex toto dimittat; an maluerit perpetuum dici, quod nullo tempore; vita durante, finiatur, & intermittat, vt in *l.* 1. *ff. pro ſocio.* ac profecto ego priorem ſenſum amplecterer, vel perpetuum acciperem pro non breui, ſed longo, vt accipit Gloſſ. *in l. vnica furt. adu. naut.*
31 quomodocunque ſit non habemus nos, vt dixi, certum genus, ſub quo omnis morbus ſonticus comprehendi poſſit, quia & acutis, & Chronicis, & perpetuis, & interpolatis, & aliis quibuſcunque ſontici nomen applicari poteſt. ſatis ſit Il. bene explicaſſe id, quod ſibi volunt hac voce denotare, hoc eſt, morbum grauem, ac valde nocentem.

32 Ex quibus patet, male accipi interdum apud Medicos ſonticum morbum pro peculiari aliquo acu-

cu, niſi per antonomaſiam id faciant, vt apud Plin. *lib.* 36. *cap.* 19. qui ex Gagate lapide deprehendi ſonticum morbum tradidit; vbi procul omni dubio ſonticum morbum pro Epilepſia accepit: nam hoc lapide Epilepſiam deprehendi notum eſt. & teſtatur Æmil. Macer. lib. 5. de mat. med. cap. 18. dicens:

Accenſus prodit fumi nidore caducos.

Quo loco Cornarius Plinij verba recenſet, & cum 33
Macri verbis comparans, teſtatur Plinium pro ſontico morbo intellexiſſe Epilepſiam, quod firmat etiam Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 53. *in ſchol.* ſed eſſe hoc nomen commune multis morbis, & ex ſuperioribus, & ex ipſomet textu apertiſſime patet.

SVMMARIVM.

1 *Melancholici nomen tripliciter accipitur.*
2 *Melancholicus, id eſt, vir temperatura melancholica.*
3 *Melancholicus pro triſti.*
4 *Melancholicus pro infam.*
5 *Textus Melancholici nomen quomodo acceperit. vide num. ſeq.*
7 *Budæus errores notatur.*
8 *Fatui an redhiberi poſſint.*

De Melancholicis, & Fatuis.

QVÆSTIO V.

Ad l. 2. & l. Ob qua vitia. §. *idem Pompon.*

TAm de Melancholicis, quam de fatuis verba aliàs feci in proprio titulo de dementia, & morbis omnibus qui rationem laedunt; nunc autem de iis ipſis, prout ad rem hujus edicti facere videtur, nonnulla in medium afferre par eſt, vt quædam, quæ hic dubium excitare poſſent, diluantur. Cum ergo enarraſſet Vlpianus in l. 1. quod Ædiles in hoc edicto non loquebantur de Animi vitiis, & idcirco diſponerent ex ea cauſſa mancipia non eſſe redhibenda, exemplificabat in §. *finali.* de his, quæ ſupra modum timida, vel inuida, vel iracunda, vel auara ſunt; quibus Cajus in l. ſeq. addidit etiam Melancholica. Vbi notandum, quod hoc nomen Me- 1
lancholici apud nos tripliciter accipi conſueuit, primo pro temperatura melancholica, & ſic accipitur, cum Melancholicos dicimus eſſe libidinoſos, cujus 2
rei cauſſam quærebat Gal. *comm.* 3. *in* 6. *de morb. vulg. text.* 17. *claſſ.* 3. ſic etiam & de cibis nonnullis dicimus, quod Melancholici ſint, hoc eſt, temperatura frigida & ſicca, & melancholicum ſuccum generantes, vt de carne leporina dicebat idem Gal. 3. *de loc. aff. cap.* 18. *claſſ.* 4. quod eſſet admodum melancholica. & 1. *de Alim. ſuc. cap.* 18. *claſſ.* 2. præcipiebat in Autumno eſſe abſtinendum à cibis melancholicis. 5

Secundo modo Melancholici nomen ſumitur, prout contraponitur hilari, & ſignificat idem, quod mœſtus & triſtis, qua ratione quærit Ariſt. cur homines ſcientiis, virtutibus, & artibus inſignes, & eminentes Melancholici, hoc eſt, triſtes, & minus hilares fuerint, ita vt etiam melancholicis morbis tentati ſint; & rationem reddit *ſect.* 4. *probl.* 1. ex Iuriſconſultis Carrar. *de Med. & ejus Offic. par.* 2. *num.* 56. ad quod facit illud Eccleſiaſtis *cap.* 7. *verſ.* 5. Cor ſapientium, vbi triſtitia eſt.

4 Tertio modo Melancholici dicuntur, qui melancholici humoris vitio abſque febre inſaniunt, de quibus Gal. *3. de loc. aff. cap. 7. claſſ. 4. & alibi pluries.* Cajus ergo in prædicta l. 2. Melancholici nomen non pro eo accipit, quod temperatura Melan-
5 cholicum denotat, hoc enim vanum fuiſſet adnotaſſe; ſed dubium eſt, an acceperit pro Melancholico in ſecundo ſenſu, hoc eſt, triſti, & in omnibus actibus, in loquela, in moribus, in aſpectu, mœſtitiam præferente, vel potius pro Melancholico in tertio ſenſu, hoc eſt, ex melancholiæ vitio inſaniente. Sed patet, ipſum de Melancholico in hoc tertio ſenſu non fuiſſe locutum, quia Melancholicum ſic accipitur pro morbo, & melancholia ſic accepta morbus ex iis eſt, quæ ex corporis impuritate originem trahentia ad animum vſque pertingunt, eumque inficiunt, & labefactant; ſimilia vero vitia dare redhibitioni cauſſam ſancitum jam reperiebatur *in l. §. Interdum. & in l. Ob quæ vitia.*
6 *§. Idem Pomponius. & alibi.* quamobrem patet, legem hanc non poſſe loqui de mancipio melancholico in hoc ſenſu accepto; vnde reſtat, quod loquatur de Melancholico in ſecundo ſenſu, triſti nempe, & mœrente, ſiue hoc ex propriæ, ac innatæ temperaturæ propenſione, ſiue ex accidentali quadam cauſſa aduenat; de talibus enim, vt de timidis, auaris, inuidis, & hujuſmodi, in præcedenti l. in fin. dubitabatur, cum tales omnes vitioſos appellari poſſe, non controuertendum. quia tamen vitia hujuſmodi ad animum ſolummodo pertinent, ideoco ſimilibus vitiis obnoxios ſeruos redhibendos non eſſe declarauit Vlpianus, eamdemque ob cauſſam, neque Melancholicos, aut triſtes in redhibitione debere eſſe in l. hac addendum putauit Cujus, cum hujuſmodi vitia nullum vſum, miniſteriumque in homine, aut jumento impedire ſalgem notabiliter conſueſcant. Ex quibus patet error Bu-
7 dæi in annotationibus hic, qui Melancholicos vult hic dici eos, qui atræ bilis vitio tenentur, quos morbos animi eſſe, non corporis volebat: quod tamen ſimpliciter falſum eſt; hoc enim, vt dixi, ex iis vitiis eſt, quæ ex corporis impuritate vſque ad animum perueniunt, vt in centies citata. *l. 1. §. Interdum*, vbi de phrenitide mentio habetur; à qua quidem nihil differt melancholia, hoc eſt, inſania melancholica, niſi febre, & cauſſa materiali, in phrenitide enim febris præſens eſt, in melancholia nequaquam; & phrenitis ex bile fit, vel ſanguine bilioſo, melancholia vero ex atra bile; cæterum tam in phrenitide, quam in melancholia homo delirat, & inſanus fit; in vtroque ergo caſu, vt inſanus redhibend.

Circa fatuos præterea dubium mouebat Vlpianus, *in l. Ob qua vitia. §. idem Pomponius.* an nem-
8 pe redhibere eos per edictum hoc liceat, nec ne; diſtinguebat autem prudentiſſime quidem dicens, quod ſi fatuum accipiamus pro non valde ſapienti, vt ſunt, quos craſſæ Mineruæ homines appellamus, tunc redhibitioni non ſic locus; neque enim hujuſmodi fatuitas videtur ſerui miniſterio inſigniter obeſſe; at ſi fatuum intelligamus pro omnino inſipienti, ita vt ejus vſus, vel nullus, vel modicus, & in modicis rebus eſſe poſſit, tunc redhibendum eſſe ſtatuit. Nos de fatuis, eorumque differentiis, ac natura longioribus egimus titulo primo quæſt. 7. ad quam Lectorem remittimus.

SVMMARIVM.

1 *Conjugi leproſo, an ſanus teneatur reddere debitum matrimonij.*
2 *Leproſus an à commercio hominum abjiciendus.*
3 *Lepra plura genera.*
4 *Impetiginoſum non eſſe redhibendum, an bene deſinitum.*
5 *Impetiginoſum, pro quo acceperit text. ex Gloſſ. rejicitur ibid.*
6 *Impetigo impedit membrum affectum.*
7 *Impetigo quid ex Medicis*
8 *Impetigo, quid proprie Fracaſtorio.*
9 *Impetigo vulgaris apud Celſum ſub papularum nomine comprehenditur.*
10 *Celſi Papulæ ſunt Volatica, quæ Lichenis dicitur.*
11 *Papulæ ſi non ſanentur, in impetiginem tranſeunt.*
12 *Papulæ & impetigo idem non ſunt.*
13 *Impetigines, & Lichenes idem.*
14 *Impetiginis quatuor ſpecies.*
15 *Impetigo, & lepra morbi affines ſunt.*
16 *Tex. hic non loquitur de Impetigine, id eſt de Pſora, & lepra.*
17 *Lepra morbus maximus.*
18 *Pſora, & lepra totum corpus inficiunt, vt plurimum.*
19 *Tex. hic non loquitur de Menagra.*
20 *Text. non loquitur de Volatica.*
21 *Text. loquitur de Impetigine ſecundum communem loquendi modum.*
22 *Impetiginis duæ ſpeciei.*
23 *Lenis Impetigo quid.*
24 *Scabies, ac pruritus interdum in lepram degenerans*

De Impetigine, Prurigine, & Scabie.

Ad l. Pomponius. §. Trebatius. & ad l. vel proterui.

OCcaſione Impetiginis de lepra etiam nonnulla dicentur, de qua occurrit ipſis quoque Iuriſ- 1
conſultis interdum agere, cum quæruntur, an conjugi lepro ſanus teneatur reddere debitum matri- 2
monij, vt DD. *in c. quoniam de conjug. leproſi.* & 3
eum dubitant, an à commercio fidelium leprotus ſit abjiciendus, nam hoc in omnibus lepræ generibus habere locum non dicendum, quia lepræ plura genera ſunt, vt Medicis notum eſt, & notant ex Iuriſconſultis plures, Brun. *de ſponſ. & matrim. concl. 8. num. 8.* Circa impetiginem ergo dubitare contingit, quia non conſtat, quid pro impetigine accipiendum ſit, & de qua impetigine loquatur textus, cum plura ejus genera aſſignentur; ſed & dubium facere poteſt, an recte determinauerit. l. Impetiginoſum non eſſe redhibendum, ſi affecto membro commode vti poſſit, multa etenim huic rei maxime obſtare videntur, vt deinceps videndum. Nec mirum videri 4
cuiquam debet, quod tantopere circa impetiginem dubitare occurrat, cum inter Medicos confuſio quædam, nec ea quidem modica orta ſit circa ejus nominis proprietatem, & ejus morbi naturam, ac differentias, vt teſtatur Cæſalp. *lib. 4. Art. Medi. cap. 15.* neque adhuc apud ipſos ſatis conſtat, quid proprie impetigo ſit; quamobrem neque illud in admirationem nos trahat, quod Gloſſ. hic impeti- 5
ginoſum pro lentiginibus reſperſo acceperit, quod tamen & falſum eſt, & ex ipſo textu fallum eſſe ſa-

tis

tis declaratur. vbi impetiginoſus, ſanus eſſe dicitur,
6 ſi affecto membro recte vti valeat; vnde collige, impetiginem ſecundum Iuriſconſulti intentionem eſſe talem morbum, qui membrum affectum impediat aliquando, & ſic duplicem eſſe, aliam mitiorem, alteram vero ferociorem, ac immitem, quod & cum nonnullorum Medicorum auctoritate conſonat, vt poſthac videbimus. At hæc de lentiginibus verificari non poſſunt, quæ ſemper vnius rationis ſunt, neque vllum impedimentum membris vllo in tempore præbere ſolent; vnde recte concludendum eſt, Vlpianum non accepiſſe impetiginoſum pro lentiginoſo, neque enim apud rei Medicæ peritos impetigines cum lentiginibus confundi vnquam compertum eſt, cum & cauſſa, & accidentibus, & loco affecto, ac pleriſque aliis rebus inter ſe differre manifeſtum ſit.

Cum igitur Gloſſæ expoſitio vera non ſit, aliam veriorem afferre nos par eſt, ſed quia, vt dixi, neque inter ipſos Medicos conſtat, qualis proprie morbus ſit impetigo, idcirco ante varias ipſorum Medicorum opiniones, ſed breuibus exponamus; deinde ad præcipuum intentum aſſequendum accedemus. Medici omnes in hoc conueniunt circa Naturam impetiginis, eſſe ſiquidem cutis aſperitatem cum ingenti prurigine. Fernel. *Pathol. lib. vlt. cap.* 4. diſſentiunt tamen in hoc, quod, cum plura ſint cutis vitia, quibus ea definitio aptari poteſt, alij alteri vitio magis conuenire nomen impetiginis volunt; Nam Fracaſt. *lib.* 2. *de morb. contag. c. vlt.* vo-
8 luit, Impetiginem ſic dictam non aliud eſſe, quam lepram, quod etiam apud Cellum verificari contendit Mercurial. *de morb. curan. lib.* 2. *cap.* 5. ſed Amat. Luſitan. *Curat. Medic. cent.* 2. *cur.* 27. Vid. *de curat. gener. lib.* 6. *cap.* 8. & Cælalp. *vbi ſupra*, Im-
9 petiginem vulgarem apud Celſum ſub papularum nomine pertractari voluerunt; quam tamen opinionem reſpuit, & confutat Fracaſt. *vbi proxime*, qui Celſi papulas non alium eſſe morbum aſſeueranter firmat, quam quem vulgo volaticam appellamus, &
10 Græci olim Lichenas dixerunt. Sed papulas non eſſe impetiginem proprie dictam, ex ipſo Celſo elici
11 poteſt, qui papularum ſecundam ſpeciem, ſi non ſaneſcat, in impetiginem conuerti dicebat. ſic & Scribon. Larg. *de compoſit. med. c.* 244. ad papulas & *cap.* 249. ad impetigines medicamenta proponit, & Plin. qui *lib.* 3. *de re med. cap.* 39. de papulis agit. & *cap.* 44. de impetigine. & Priſcian. *lib.* 1. *ad Timot. cap.* 16. de Papulis verba faciens, ſi ex reliquiis, inquit, papularum impetigo faciem, vel cætera membra occupauerit. Ergo omni procul dubio apud Latinos
12 papulæ, & impetigo idem non ſunt, licet affines morbi exiſtant. His illi reſpondere poterunt, papulas Celſi eſſe vulgarem impetiginem, & ſic apud alios; impetiginem vero proprie ſic dictam à Celſo & aliis, aliam à vulgari eſſe.

13 Plurimi autem videntur in hoc concordare, quod impetigines vna eademque res ſint cum Lichenibus, quæ tamen opinio, vt dixi, Fracaſtorio minus probatur, qui contendit, impetiginem eſſe lepram, ac profecto, ſi Fernelio credimus, verum quidem eſt, lepram eſſe impetiginis ſpeciem, & forſaſſe concedi poſſet, quartam impetiginis ſpeciem apud Celſum lepram eſſe, non tamen inde ſequeretur, omnem impetiginem lepram eſſe.

Si autem verum eſt apud Macrum *de herb. lib.* 2. *c.* 7. & *lib.* 4. *c.* 19. Impetigines vocari Zemas, vt tam Cornarius, quam Atrocianus volunt in illis verbis:

Zemas, & Lepras cura compeſcis eadem, &
Lepras, & Zemas curat.

quod etiam Manard. tenet *epiſt. lib.* 7. *epiſt.* 2. qui Zetmas legit, jam videtur, impetiginem vel vnam eandemque rem cum lepra eſſe, vel morbum valde contiguum ex Macri intentione, cum vtrumque iſdem remediis curet; quod maximopere faueret Fracaſtorio, & Mercur. quibus etiam non nihil in modum faueret ipſe etiam Hipp. quem nihil differentiæ ponere inter vtrumque appareret, quod & Auic. admittere videtur *fen.* 4. *tract.* 3. *cap.* 4. tum vel parum intereſſe inter vnum & alium morbum voluit, vel ſaltem ipſam lepram, quam Alfaras nigram vocat, eſſe impetiginis ſpeciem; nec longe abeſt à Celſi, & 14
Fern. opinione, qui impetiginis quatuor ſpecies aſſignarunt, quas Fern. nominibus impetiginis, vel lichenis, prurigmis, pſoræ, & lepræ inſigniuit.

Denique impetiginis, & lepræ morbos affines eſſe, & eorum nomina confundi, conſtat ex eo, quod 15
plures Medicorum proponentes medic. nonnulla ad varios morbos, de his in titulo ſerib unt, ad impetigines, & lepras, & vtrumque iisdem prorſus medicamentis curant, vt videre eſt apud Marcell. *cap.* 19. *de Medicam.* apud Macr. *vbi ſupra*, apud Dioſcoridem *milliet*, & *alios*.

Nobis ad præſens cognoſcere ſatis ſit, de qua impetigine intellexerit Vlpianus, cum impetiginoſum, qui affecto membro bene vtatur, non eſſe redhibendum ſtatuit; ac primo quidem de pſora, & lepra 16
non eſſe locutum, ſatis ſuperque patere poteſt, quia 17.
tam pſora, quam lepra non ſolum morbus eſt, ſed etiam morbus magnus; immo ab Æmilio Macro *lib.* 1. *cap.* 15. vocatur lepræ ſpecies quædam omnium morborum maximus, in his carminibus:

Eſt lepra ſpecies, Elephantia ſæpe vocatur,
Quæ cunctis morbis major ſe eſſe videtur,
Vt major cunctis Elephas animalibus exſtat.

Nec tantum tot jecti, in quo eſt, ratione opprime noxia lepra eſt, ſed reſpectu etiam cujuſcunque cum talibus familiariter viuentis, quia contagioſa eſt, aliiſque facile communicabilis, vt tradunt Auen. *ſua Theiſ. lib.* 2. *tract.* 7. *cap.* 12. Fracaſt. & Mercur. *locis ſupra citatis.* adde quod pſora, & lepra totum 18
corpus, vt plurimum inficiunt, impetigo vero, de qua textus hic, poteſt eſſe in membro particulari.

Neque de Mentagra textus loqui poteſt, quia & 19
ipſa morbus eſt periculoſus, & contagio communicabilis. Plin. *lib.* 2. *cap.* 56. Neque loqui poteſt de volatica (quam Mentagram eſſe contendit Vidius *lib.* 6. *de Curat. gener. cap.* 8.) quia hæc faciem deformat, & oculis interdum mirum in modum officit, & alia multa incommoda affert, de quibus practicantes. reliquum ergo eſt, vt textus loquatur de 21
impetigine ſecundum communionem loquendi modum, cujus duæ ſpecies aſſignantur, leuis nempe, vel mitis, & aſpera, vel fera; textum non loqui de vtraque ſpecie certum eſt, ſed tantum de miti, quæ aliquando etiam jejuni ſaliua ſanatur, eſt autem hæc 23
impetigo leuis exaſperatio cutis cum leui prurito; nam alia eſt magna exaſperatio cutis cum ingenti pruritu, & hæc membra impedit facillime ab eorum operatione; immo adeo lepræ cognata eſt, vt in eam facillime mutetur, vt omnes tenent ſupra citati Auctores, ac cæteri, qui de his verba faciunt. quod etiamſi talis impetigo vſum membri non impediret, tamen reſpectu imminentis periculi ſeruus impetiginoſus redhiberi poſſet. & idem fortaſſe eſſet dicendum de pruritu, & ſcabie, ſi nomi-

ne pruritus, & scabiei hic in l. *Vel proterut.* omnis pruritus, & omnis scabies comprehenderetur; nam quidam ex his morbis facile in psoram, & lepram
24 transeunt, præterquam quod contagiosi sunt, tradente experientia, & notante Aristot. 7. *problem.* 4. Alex. 2. *probl.* 43. Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 2. *class.* 3. quæ multo magis procederent in iumentis, ac pecoribus, quibus & contagiosi, & pernicioſi hi morbi sunt. Vnde Iuuen. Satyra 2.

---- Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci.

Iam ergo patet, textum non de quocunque pruritu, & scabie loqui, sed de leuiori, & quæ facili negotio sanari potest.

SVMMARIVM.

1 *Nomine Spadonis, Eunuchi, & huiusmodi, quid hic intelligatur.*
2 *Eunuchi, vel nascuntur tales, vel ex accidenti fiunt.*
3 *Eunuchi à natura sunt vel ex vitio testium, vel ex vitio penis.*
4 *Eunuchorum, qui testibus à natura carent, diuisio.*
5 *Eunuchi ex penis vitio, improprie tales dicuntur.*
6 *Eunuchorum, qui ex accidenti fiunt, duplex differentia.*
7 *Eunuchi quot modis fiant ab arte.*
8 *Eunuchus aliquando vnus, interdum ambo testes excidantur.*
9 *Secundus eunuchandi modus.*
10 *Tertius modus eunuchandi.*
11 *Homines ex Lamiarum præstigiis eunuchantur.*
12 *Eunuchi, & Spadones ex morbo quomodo fiant.*
13 *Eunuchorum alij Veneri habiles, alij non.*
14 *Eunuchi, Spadonis, & castrati nomen, vel stricte sumitur, vel late.*
15 *Spadonum appellatio late patet, sed abusiue. reprobatur ex Fuchsionum. seq.*
17 *Spadones apud Fuchsium, qui sint.*
18 *Spadones à verbo Graco Spao dicuntur.*
19 *Hypospadiæi qui.*
20 *Spado semen non generans, Hypospadiæus maxime.*
21 *Spado sanari non potest, Hypospadiæus potest.*
22 *Spadonis vocumentum est in testibus, Hypospadiæi in pene.*
23 *Spadones impedimento ablato generare posse, quomodo dixerit Iurisconsultus.*
24 *Eunuchi notam, quibus proprie aptetur.*
25 *Eunuchus adolescens dicitur, Spado grandior natu.*
26 *Eunuchi ex aliis, qui dicantur.*
27 *Eunuchorum appellationem esse generalem. refellitur ibid.*
28 *Eunuchus quasi lecti custos.*
29 *Eunuchi dicuntur, quod bona mentis sint.*
30 *Eunuchi sunt malorum morum.*
31 *Eunuchus proprie dicitur sine testibus natus, aut ante pubertatem exectis.*
32 *Castrati nomen quibus conueniat.*
33 *Castrare pro amputare.*
34 *Castrati appellandi, quibus arte testes excisi sunt.*
35 *Castrati nomen quibus conueniat ex Cujacio.*
36 *Ectomiæ dicuntur execti.*
37 *Thladiæ sunt, quibus testes sint attriti.*
38 *Thlibiæ qui sint.*
39 *Thlibias facere quid apud ll. in l. Is quoque. ff. ad l. Cornel. de sicar.*
40 *Thladiæ à Thlibiis, in quibus differant. refellitur num. seq.*
42 *Calumnus erroris notatus.*
43 *Spado an recte pro sano pronuntietur.*
44 *Castratione homines plurimam partem vigoris faciunt.*
45 *Castrati neque viri sunt, neque mulieres.*
46 *Castrati sunt tertium genus hominum.*
47 *Pranitas morum non ita locum habet in Spadonibus, qui vno teste priuantur, vt in aliis.*
48 *Fœminæ quoque interdum castrantur.*
49 *Fœmina excisis testibus mari castrato similis fit.*
50 *Fœminas castrare magis operosum, quam mares.*
51 *Sterilis ex corporis vitio non sana dici deberet.*
52 *Fœmina, quæ esset castrata, non sana dici deberet etiam vnico teste exciso.*

De Spadonibus, & Eunuchis

QVÆSTIO VII.

Ad l. Pomponius. §. Spadonem. ad [illegible] ajunt. §. sed enim. & ad l. fin [illegible]

INter Iurisconsultos contentio quæd[illegible]tur, circa horum nominum significa[illegible] Spadones, Eunuchi, Castrati; & hujus[illegible] contentio aliarum quoque scientiarum [illegible] aliquando defatigauit, ita vt non minus [illegible] superioti quæstione de Impetig ne dicebam [illegible] fusio quædam exinde orta sit, ex qua adhuc [illegible] constare videtur, quinam proprie Spadones [illegible] Castrati, quiue Eunuchi dicendi sint. nos ante [illegible] ad hujusce rei definitionem accedamus, [illegible] Spadonum, Eunuchorum, & Castratorum d[illegible] tentias afferemus, interim vero indiffe[illegible]renter [illegible] nominibus vtemur; satisque sit illud præmoni[illegible], quod per quodcunque eorum nominum illud sig[illegible]cari volumus; hominem scilicet ex virilium la[illegible]ne (siue ea læsio per priuationem, & exectionem [illegible] contingat, siue aliter) non generantem, etiam [illegible] vnius tantummodo testis, vel particulæ, & instrumenti vitio id contingeret.

Eunuchi ergo, & hujusmodi homines, vel nas- 2
cuntur tales, vel ex accidenti tales euadunt. Inter eos, 3
qui tales nascuntur, alij ex testium vitio tales sunt, 4
alij ex vitio penis. ex prioribus nonnulli sunt, qui testibus vtriusque omnino carent, vt de Dorotheo Antiocheno Episcopo narrat Euseb. apud Schench. *lib.* 4. *Obseru. tit. de testiculis.* alij, qui altero tantum, vt de Sylla, & Cotta narratur in *l. qui cum vno testiculo. ff. de re militari.* & talem vidi aliquando ego, qui suspendio necatus fuerat, cujus cadauer cum secaretur in publico gymnasio, vnico teste ex natura donatum repertum est, sed satis crasso; & quod majorem in admirationem spectatores traxit, illud fuit, quod vasa seminaria in dextera parte duplicata habebat; nam testis, quem habebat, dexter erat, in sinistra vero eadem vasa simplicia, vt in cæteris viris conspiciebantur; secabat vero cadauer hoc Angelus Antoninus Lector publicus Chirurgiæ in hoc Romano Gymnasio. Alij vero ita exiles testes habent, vt nulli vsui ad generationem esse possint, quales habebat is de quo apud Schench. *lib.* 4. *Obseru. tit. eod.* Alij denique (licet neque hos, neque immediate præcedentes omnino inter Eunuchos adnumeremus) ita nascuntur, vt sine testibus quidem appareant, sed lateant illis in inguinibus, & pu-

& pubeſcentibus vel ſe, vel ex artis miniſterio in ſcrotum labuntur, de quibus Paræus *lib. 5. ſua Chirurgiæ cap. 16.* & Huchet. *lib. 1. de ſteril.* Ii vero, qui
5 ex penis ritu Eunuchi vocari poſſunt, licet improprie & abuſiue, ſunt illi, quibus penis, meatus nempe, per quem ſemen ejaculatur immediate in obuium vterum, obtortus ita eſt, vt ſemen recta ejaculare non poſſint. Fuchſ. *Aphor. ſect. 6. Aphor. 28.* Nanſel. *in Analog. Mercur. ad Macrob. lib. 7. par. 3. problem. 6.* & Cæl. Rhodig. *lect. antiq. lib. 18. cap. 10.* aut quibus idem penis in totum exſectus eſt vel magna ex parte.

6 Eunuchi porro, qui ex accidenti tales euadunt, in duplici item differentia ſunt, nam quidam ex mor-
7 bo, quidam ex arte eunuchantur. Arte Eunuchi pluribus modis fiunt, licet Ariſt. *lib. 3. de hiſt. anim. cap. 1.* & Paul. *lib. 6. cap. 68.* & ex Iuriſperitis Alciat. *in l. Spadon. ff. de verb. ſignif.* duos tantum modos agnoſcant. Ac primò exciſione, quæ etiam non vno mods ſemper fit; nam aliquando vnus tantum
8 teſtis præciditur, aliquando vterque, cujus operationis modum tradit Paulus *vbi ſupra*, & alij Medici, & repetit ex ipſo ex Iuriſconſultis idem Alciat. *vbi ſupra.* quin etiam interdum non modo teſtes, ſed & Scrotum, & Coles ipſe totus præciditur, vt eſt apud Horat. lib. 1. ſerm. ſat. 2.

——Quin etiam illud
Accidit, vt quidam teſtes, caudamque ſalacem
Demeteret ferro.

& hic modus poſtremus eunuchandi apud Turcas familiaris admodum eſt, vbi Eunuchis in regio miniſterio ad ſeruandas regias concubinas vti volunt, ac mirandum eſt, quomodo ex tam atroci vulnere non multi pereant; quod inde euenire tradunt Turcicarum rerum ſcriptores, quia multo opio caſtrandos in profundiſſimum ſomnum impingunt, vt doloris acerbitatem ac noxam, ex qua certo certius pene omnes interirent, deuitare valeant; ad quam rem narrat hiſtoriam non injucundam Auctor fide dignus apud Schenchium *vbi ſupra*, quam ſi libet apud ipſum perlegito alia ratione vti Aſſyrios ad doloris acerbitatem præcauendam in caſtrandis, narrat Alex. Bened. *lib. 6. pract. cap. 34.* in balnea enim eos dimittunt, inquit, ac ſupinis venas, quę circa guttur ſunt, & apoplecticæ vocantur, apprehendunt, alligantque, & ſic illos ſenſu omni priuant, & motu.

9 Secundus modus eunuchandi fit per contuſionem, vel attritionem, de quo Ariſt. quoque, Paul. & Alciat. *locis ſupra adductis.* Paul. autem modum tradit, & ex chirurgis vetuſtioribus Petr. dell'Argill. *lib. 5. cap. 2. tract. 17.* hac ratione ex ſe caſtrantur apri, auctore eodem Ariſt. *lib. 6. ejuſd. cap. 28.* hi etenim cum in teneriore ætate ſcroti prurigine tentantur, ad arbores eam partem fricantes, teſtes atterunt, & ſic vim omnem generandi teſticulis adimunt.

10 Tertius modus medicamentis fit, quem ponit Marcel. *in lib. 6. de Medicamen. cap. 33.* nam frigida quædam pharmaca, vt Cicutam contuſam teſtibus infantium impuberumque apponunt, medicamentoque repertio ipſos teſtes refrigerando virtutem generandi adimunt; quod neſcio, an quis expertus ſit; verisimile tamen eſt id contingere, neque eſt quid præter rationem. idem etiam efficere docet radicem Nymphææ contuſam, & ex aceto impuberi per decem continuos dies in cibis traditam, quod eandem habet rationem, & ſi veritatem vllam habet, pleraque alia erunt, quæ ſimilem affectum promittere poſſunt. Sed ante Marcell. Plin. *Nat. hiſt. lib. 25. cap. 13.* de cicuta loquens, Quod certum eſt, inquit, lac puerperarum mammis impoſita extinguit, Venerem que teſtibus circa pubertatem illita; quod & ex recentioribus repetit Ruell. *lib. 3. de nat. ſtirp. cap. 113.* Tradit præterea Lang. *Epiſt. lib. 1. Epiſt. 69. ex D. Hieronymo in Epiſt. Ægyptiorum* ſacerdotes modica Cicutæ ſorbitione ſe impune caſtrare conſueuiſſe. credendum autem, ex intenſa cicutæ frigiditate id in his contigiſſe, & inde eos ſacerdotes minus Venereorum ſtudioſos effectos, & ad ea ignauos, quod veluti caſtratio quædam proculdubio eſt.

Serapio autem *lib. de ſimplic. cap. 334.* ex quodam Medico narrat, quemdam ex camphoræ aſſumptione ad aureos ſex in tribus vicibus abiciciſſe ſibi ſperma, quod ſimile ac idem pæne eſt cum ſuperioti caſtratione ſacerdotum Ægyptiorum.

His omnibus addi poteſt, quod nonnullis perſuaſum eſt, inter quos videndus Cæſalp. *de Inueſtig. Damon. cap. 5.* & Codronch. *de morb. venen. lib. 2. cap. 1.* nimirum Lamiarum, Strigumve præ- 11
ſtigiis homines genitalia amittere, ſeu potius, vt credo, videri ſibi amittere, ita vt Veneri exercendæ omnino in poſterum inhabiles efficiantur, quod etiam Fernelio perſuaſum eſt, *Pathol. lib. 6. cap. 13.*

Cæterum de duobus prioribus eunuchandi modis tantum mentio habetur in Sacris litteris, tanquam vſu frequentioribus, cum *Deuteronom. cap. 23. verſic. 1.* dicitur: Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Domini.

At vero ex morbo eunuchi & ſpadones fiunt, 12
nempe ex refrigeratione genitalium, vt Scythis plurimum euenille tradit Hipp. *in lib. de Aer. Aqu. & loc. num. 49.* ex qua refrigeratione non ſolum ad generationem impotentes fiunt, ſed etiam ad Venerem exercendam, extincto prorſus ipſarum partium vigore, ac calore. Per accidens quoque atteruntur teſticuli, vt ex forti compreſſione, ex impetuoſa occurſatione, & hujuſmodi, quin etiam & ex aliis quamplurimis morbis, longis præſertim, adeo ipſos teſtes genitaleſque partes compati aliquando contingit, vt dehinc animal infœcundum omnino euadat.

Præterea ex eunuchis, ſeu ſpadonibus alij ſunt, 13
qui non ſolum generationi inhabiles exiſtunt, ſed ad Venerem etiam ignaui, & impotentes, vt quibus neque tantum flatuoſi ſpiritus à Corde ſubminiſtretur, vt penem attigere poſſint, aut Veneris ſtimulos perſentiſcere; alij autem & ad Venerem ſtimulantur, & eam valide exercent, vnde illud in Sacris, *Eccleſiaſtic. 20. verſ. 2.* Concupiſcentia ſpadonis devirginabit juuenculam. Sed alij neque coëunt, neque quicquam emittunt, de quibus forte *ibid. cap. 30. verſ. 21.* Sicut ſpado complectens virginem, & ſuſpirans. Licet autem ex iis, qui concumbunt, ſemen non emittant, tamen voluptatem aliquam coëuntes experiuntur, vt qui ſeminis vice viſcidum quendam humorem non ſine voluptate in coitu excernant. Gal. *de vſu part. lib. 14. cap. 10. claſſ. 1.* Paræus *lib. 23. cap. 37.* vel aquolam quandam materiam, vt Braſauolæ placet *Adhor. ſect. 6. Aphor. 28.* Hos non eſſe plene Eunuchos tradit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib. 19. cap. 12.* & ideirco facile eos amoribus irretiri. Vnde de his Terent. in Eun. Act. 4. Scena. 3.

At pol ego amatores audieram eſſe mulierum eos maximos,

Sed nihil poteſſe.

Quamobrem merito hi ab Alex. *lib.* 1. *probl.* 9. ſemiſpadones vocantur. Hollerius tamen *Aphor. ſect.* 5. *Aphor.* 63. Eunuchos, licet non generent, ſemen emittere voluit; ſed & ſpadones etiam generare poſſe tradit, ſi illis, vt interdum euenit, ſuperior teſticuli pars relicta fuerit, penes quam forteſſe major vis conficiendi ſemen prolificum exiſtit.

Atque hæ omnes ſunt Eunuchorum differentiæ; jam ergo ad nominum proprietates accedentes, di-
14 camus, quod tam ſpadonis, quam Eunuchi, ac Caſtrati nomen, vel in ſua propria ſignificatione ſumitur & ſtricto modo, vel latius. Spado proprie dici videtur debere is, cui arte ambo teſticuli, vel alterutter exciſi ſunt; ſpado enim à verbo Græco, quod auellere, vel abſcindere ſignificat, deriuatur. Alciatus *vbi ſupra*. Calepinus *in verbo Spado.* & ex Medicis Nancel. *vbi aliàs.* improprie autem, & abuſiue ſpadonum appellatio late patere videtur, vt per
15 *l. Spadonem. ff. de verborum ſignificatione.* omnes enim quicumque teſticulis, vno vel ambobus carent, aut ex eorumdem vitio ad Venerem impotentes facti ſunt, ſpadones appellantur; atque hoc modo ſumptum ſpadonis nomen generis potius videtur, quam ſpeciei peculiaris. Vnde ideirco *in l. ſi ſerua. §. ſi Spadoni. ff. de Iur. Dot. & hic in l. de qua agimus. & l. ſequen.* Spadonum duæ ſpecies conſtituuntur: vna eorum, qui ambobus teſtibus carent, & caſtrati ſunt, alia eorum, qui vno tantum, & vtrique ſpadonis nomine inſigniuntur. Immo non ij ſolum ſpadones vocandi erunt ad l. mentem, ſed
16 & Caſtrati, & Eunuchi, & Thlibiæ, & Thladiæ, & ſi quos alios hujuſmodi eſſe conſtet. Ioannes Caluinus *in lexic. Iurid. verbo Spadonum.* Fuchſio tamen ex Medicis non probatur hæc l. opinio. Is enim *Aphor. ſect. 6. Aphor.* 28. Iuriſconſultos reprehendit, quod ſpadonis nomen generale eſſe dixe-
17 rint, & male etiam acceperint, cum apud ipſum ſpadones ſint ij, quibus viæ ſeminis adeo inuerſæ, atque inflexæ ſunt, vt illud emittere non valeant, quod propter vinculum, quod ad virgam habent, & penem contorquens, illis euenit. Fauent huic Fuchſij opinioni Valleſ. *in libro de ſacra philoſophia, capit.* 24. *& Aphoriſm. ſect. 6. Aphoriſm.* 28. & Aleman. *in libro Hipp. de aer. aqu. & loc. parte* 4. *text.* 48. qui & ejus ſignificationis rationem afferunt: verbum enim Græcum ſpao conuellere ſignificat, atque inde dici certum eſt ſpadones, quod illis virilia conuellantur.

Sed quicquid ſit de Græcæ vocis ſignificatione, illud controuerti non poteſt, Latinos, Auctores etiam claſſicos ſpadonis nomine vſos eſſe ad ſignificandum hominem, cui teſticuli auulſi & exciſi ſint. Pro nunc autem ſatis ſit adduxiſſe carmina illa Iuuenalis Sat. 6. ab aliis quoque ſæpe in hujuſmodi propoſito adducta, quæ ſunt:

Conſpicuus longe, cunctiſque notabilis intrat.
Balnea nec dubie cuſtodem virus, & horti
Pronocat à Domino factus Spado.

Ac forte illud affirmare aulim, Fuchſium, cæteroſque Medicos illi fauentes, ex ea vocis Græcæ ſignificatione hallucinatos, & ideirco non immerito, vt mea fert opinio, reprehenditur ille à Nancell. *in Analog. Microc. problem.* 6. *lib.* 7. *part.* 3. cum non animaduerterit differentiam inter ſpadonem, & Hypoſpadiæum, quam neque animaduertit Ioan. Caluin. *in lex. Iurid. in verbo Spado.* ſecutus Scaligeri auctoritatem *in exercit. ad Cardan.* 277 *ſect.* 4. quin ipſe, cum reprehenſione dignus ſit, Accurſium tamen, & Aretinum reprehendit, quod dixerint, ſpadonem eſſe vnius teſticuli virum. Sed ij, quos Fuchſius, & Caluinus proprie vocandos eſſe ſpadones contendunt, Hypoſpadiæos propriiſſime dici docet Nancelius, & ille inter vtrumque maximam differentiam; quam neque agnouiſſe videtur doctiſſimus vir, ac omni laude dignus Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſ. cap.* 24. Primo, quia ſpado ſe-19
men ex ipſo non generat, Hypoſpadiæus maxi-20
me, atque illud fœcundum. Secundo, quia ſpado ſanari non poteſt, Hypoſpadiæus facillime, abſciſ-21
ſo enim vinculo, ex quo Penis obtortus remanet, jam poteſt is recta ſemen ejaculari, & conſequenter generare; addo tertiam differentiam, quod nocumentum ſpadonis eſt in priuatione teſtium, Hypoſpadiæi vero in mala conformatione Penis, & vaſorum. Paulus tamen *ſua Medicine lib.* 6. *cap.* 54. videtur vocare Hypoſpadiæs illos, quibus penis glans contecta aperiri non poteſt.

Aduertendum tamen, Iuriſconſultos non loqui 23
de Hypoſpadiæis, cum dicunt, ſpadones impedimento ablato generare poſſe, ſed de his ſpadonibus, qui ob teſtium frigiditatem neque ad generandum, neque ad Venerem exercendam ſunt idonei; hi enim ex calefactis partibus genitalibus, vel ex ſe, vel ex artis Medicæ miniſterio, & impedimento frigiditatis ablato generare aliquando poſſunt.

Potro Eunuchi nomen ex aliquorum opinione 24
iis ſolummodo conuenit, qui vel abſque teſticulis nati ſunt, vel ante pubertatem caſtrati, cujus ſententiæ eſt Holl. *Aph. ſect.* 6. *Aph.* 28. Sed Braſauola ibidem poſterioribus, non prioribus conuenire voluit. Videtur quoque cum his concordare Lucianus, qui in Dialogo, cui Titulum fecit Eunuchi, introducit Dioclem dicentem, Eunuchorum conditionem viliorem eſſe, quam ſpadonum, quia ſpadones Venerem aliquando experti ſunt, vnde viri aliquando fuiſſe videntur; Eunuchi vero nunquam tale quid experti, quia vel ſic nati, vel ante pubertatem exacti, nunquam in virorum cenſu adnumerari potuerunt. Mancinell. autem ad Sat. 1. Iuuen. in eo carm.

Cum tener vxorem ducat ſpado.

hanc differentiam inter ſpadonem, & eunuchum af-25
ferebat, vt eunuchus adoleſcens dicatur, ſpado vero grandior natu, non explicat autem, an id ſibi velit, quod ſupra nominati Medici, nimirum, eunuchum dici exectum ante pubertatem, ſpadonem poſt. quomodo Alex. *lib.* 2. *problem.* 103. adultiores exectos Gallos appellari tradit.

Non deſunt qui Eunuchos eos omnes dici ve-26
lint, quibus vel exeti, vel compreſſi, vel attriti teſticuli ſunt, vt Valleſ. *loco ſupra citato.* Aleman. tamen *vbi ſupra*, Eunuchos propriiſſime appellari eos voluit, quibus virilia exſecta ſunt, vel qui naturaliter ſine teſtibus ſunt progeniti; & hos penitus non arrigere firmat, & vocari proprie apud Latinos Caſtratos, cum quo conſentiunt Fuchſ. & Nancell. *locis ſupra citatis.* Quid autem ſibi velit Azo *in ſumm. in lib.* 4. *C. rubr. de Eunuch. num.* 1. cum dicit, Eunuchi autem dicuntur ſpadones tantum, non caſtrati, ego non intelligo, & videtur ignotum per ignotius explicaſſe.

Cæterum Ant. Aug. *lib.* 3. *de emend. & opin.* & inter Medicos Fuchſius *loco aliàs citato*, Eunuchorum appella-

27 pellationem volunt eſſe generalem, atque eo nomine omnes eos comprehendi, qui virilium vitio generare non poſſunt; ſed ille ſuam opinionem ex ſacro Matth. text. *cap.* 19. confirmate nititur; at dum de nominis proprietate, ac germana ſignificatione contentio eſt, fruſtra adduci videntur in teſtimonium veritatis externi ſermonis voces in noſtrum tranſlatæ; verſiones enim ad interpretis interdum voluntatem fiunt non attendentis ad quamdam exquiſitam, ac naturalem vocum ſignificationem; Vnde ancipiti adhuc animo ſum, quid ſibi voluerit interpres ſacræ paginæ Gen. *cap.* 39. *verſ.* 1. per hoc nomen Eunuchi ibi, emitque eum Potiphar Eunuchus Pharaonis, cum tamen conſtet Potipharem vxorem habuiſſe, quod tamen non conuenit cum eunuchi natura, non enim ſolent hujuſmodi homines vxorem ducere; ſed magis faceret ex mea ſententia pro Ant. Auguſt. tex. *in l. Eunuch. C. de his, qui teſtam. fac. poſſ.* vbi videtur Iuriſconſultus ſub Eunuchi nomine comprehendiſſe omnes cujuſcumque generis, qui vitio genitalium non generant; vt putat Dec. *ibid. num.* 4. ad rem tamen noſtram ibi dici poſſet, quod l. proprie de Eunuchis ad noſtram mentem ſic dictis mentionem habuerit, non de cæteris qui uſque, & ratio ea eſſe potuit, quia ſi iis, qui inter omnes hujuſmodi homines minus ad conficiendum teſtamentum habiles videntur, vt pura quia nunquam viri fuerunt, & ingenio muliebri ſunt, deficiente illis ex teſtium priuatione, vel à Natura; vel ante pubertatem, maſculeo, ac viuido calore, ex quo neque prudentiam viris conuenientem aſſequi potuere, datur tamen facultas condendi teſtamentum, jam de cæteris, qui aliquando viri fuerunt, & in quibus etiam calor; & major prudentia remanſit, nullo modo erat ambigendum, quin ſuo libitu teſtamentum condere poſſent. l. ergo ibi de Eunuchis, hoc eſt, ſine teſtibus natis, vel ante pubertatem exſectis, locutam fuiſſe, credendum eſt, quia de his jure dubitari poterat, an condere poſſent teſtamentum, quod, vt dixi, muliebri ingenio ſint, & virili prudentia deſtituantur.

Iam vero pletique ex auctoribus præcitatis in confirmationem opinionis Ant. Auguſt. & Fuchſij,
28 nominis etymologiam adducunt: nam Eunuchum dici volunt quaſi dicas lecti cuſtodem, vt illi tradunt, quibus adde Dec. *in l. Eunuchis. C. qui teſtam. fac. poſſ.* Ioan. Caluin. *in lex. Iurid. in verb. Eunuchum.* & Cujac. *ad l. vi. ff. de liber. & poſthum.* & ex Medicis Valleſ. *in libro de ſacr. philoſoph. cap.* 24. Septal. *in lib. Hipp. de aër. aqu. & loc. comm.* 5. *tex.* 43. Hucher. *lib.* 1. *de ſterilitate, cap. de compreſſ. & contuſ. teſt.* vnde Claudian. in Eutrop. lib. 1.

Hinc honor Eutropio, eumque omnibus vnica virtus
Eſſet in Eunuchis thalamos ſeruare pudicos,
Solus adulteriis creuit.

Ergo attenta nominis etymologia Eunuchi nomen omnibus aptari poterit, qui vitio genitalium non generant, idcirco enim Dominarum cubiculis cuſtodiendis præficiebantur.

Non deſunt tamen, qui aliam afferunt ejus nominis deductionem, vt Alciatus, & alij ex ſupra citatis, nimirum Eunuchos dici ab eo, quod bonæ mentis
29 ſint; ita enim ſonat nomen hoc in Græco ſermone; quod tamen toto cœlo ab vniuerſali hominum opinione diſtat, quippe cum Eunuchi dicantur eſſe ma-
30 lorum morum, & ob eam cauſſam ab officiis publicis, & à ſacris adminiſtrandis eliminentur; quin etiam Auenz. Medicus glorioſus *ſui Threaſur. lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. illud teſtatum reliquit: Nec vnquam auditum fuit, quod aliquis Eunuchus fuiſſet bonorum morum, quam tamen ſententiam moderati conatur Mercurial. *ſæpius cit. Aphor.* 28. *ſect.* 6. ſed Polemon auctor antiquus *in lib. Nat. ſign. interp.* de Eunuchis, eos immitis ingenij, ac doloſi, facinoroſos, ac ſceleſtos eſſe firmat; in honoribus autem conſtitutos cum temeritate vim inferre dicit.

Sed ad rem noſtram rediens ego inter tot ſententias, meam etiam proferam, quæ cum nonnullis 31
ex ſupracitatis aliqua ex parte conuenit: Eunuchum proprie dici crediderim ſine teſtibus natum; quod ſi etiam ad eos id nominis extendi velis, qui ante pubertatem ſunt execti, ego nil moror; ratio eſt, quia tam ſpadonis, quam caſtrati, & cæterorum hujuſmodi nomina, habent certam & indubitatam ſignificationem; relinquitur ergo, (nam cætera nomina conuenire non poſſunt iis, qui nati ſunt abſque teſtibus) vt ſolius Eunuchi nomen iis aptetur.

Iam vero de caſtratis nonnulli illud jactarunt, 32
quod eo nomine inſigniantur, qui ſine teſtibus nati ſunt, quandam inſulſam nominis deductionem in medium afferentes, quod caſtrati dicantur, quaſi caſte nati, cujus opinionis fuit Gloſſ. *in præcitata l. ſpadonum.* Ant. Butrig. *in c. ex parte de corp. vitiat.* (quem merito erroris notat Io. Caluin. *in ſuo lexic. Iurid. in verb. Eunuchorum*) & Nicaſ. *in §. Minor. nat. Inſt. de Adopt.* Alciat. tamen *prætermiſſ. lib.* 1. *in verb. Caſtrati,* talem nominis ſignificationem apud Humanitatis Auctores nequaquam ſe legiſſe fatetur. Habetur tamen verbum caſtrare ſæpius apud ll. vt *in l.* 3. *&* 4. *ff. ad l. Cornel. de ſicar.* à quo caſtratus dicitur, caſtrare autem amputare, vel recidere importat; & verbum vſi- 33
tatum eſt in hoc ipſo ſignificato, pro amputatione ſcilicet teſtium. Plat. in Aſinar. Act. 1. Scena 3.

Quin ſi tu voles, domi ſerui qui ſint, caſtrabo viros.

Et in Mercat. Act. 2. Scen. 2.

Quaſi hircum metuo, ne vxor me caſtret mea.

& per ſimpliciter amputare Pacuuius apud Calep. *in verbo Caſtro.* Vt eſſet aliquis, qui linguam ejus caſtraret: quamobrem melius fortaſſe dicemus, ſi caſtratos eos omnes appellabimus, quibus teſtes, vnus aut ambo arte exciſi ſunt, non tantum eos, quibus cum teſtibus etiam coles eſt 34
amputatus, vt voluit Io. Caluin. *in lex. in ver. caſtratus.* ac cum noſtra ſententia eſt Ant. Auguſt. *loc. cit.* & alij ex Iuriſconſult. apud Brunell. *de ſpon. concl.* 28. *num.* 3. & ex Medicis Mercurial. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 5. generalius facit hoc nomen Cu- 35
jacius *ad l. ff. de lib. & poſthum.* vult enim omnes caſtratos dici, qui arte aliqua virilitate priuantur, vel illud exciſione, vel contuſione, aut colliſione fiat, ſed, vt mihi videtur, vocis proprietate abutitur.

Præter communia autem & generalia nomina, de quibus ſupra, mentionem habemus de aliis, de quibus licet tanta dubitatio non interueniat, non conſtat tamen, quid propriiſſime ſignificent, quibuſque jure adaptanda ſint. Ea vero ſunt Thlibiæ, Thladiæ, ſeu Thlaſiæ, & Ectomiæ. De hoc poſtremo apud nullos ambigitur, cum abſque vllo dubio 36
exſectis conueniat. vide Cujac. *vbi ſupra.* & Io. Caluin *ibid.* & Nancel. ex noſtris *lib.* 7. *Analog. Problem.* 6. in l. autem ſpadonum jam citata, de Thlibiis, & Thladiis mentio fit, vbi Gloſſ. ingenue fate-

tur, nescire se quidnam significent hæc omnia, licet dehinc ex proprio marte ineptas quasdam significationes afferat, fortasse quia Iurisconsultus ille non secus ac ego, Græcæ linguæ cognitionem non habebat: quod etiam de Io. Brunell. suspicor, qui *in supra cit. tract. de sponsa. & matrim. ibid.* vix has voces recte proferre vitus est, cum Thlibias, Thilbias, & Thiadias Thaladias vocet, eas tamen minime recte ita pronunciari, docent Bub. & Io. Crast. *in annot. in Pand. ad cap. spadonum, de var. & extraord. crim.*

37 Præterea in iis nominibus explicandis Glossæ opinioni adhæret, fuit dixit tamen Thladias esse, quibus testes attriti sunt. Qui vero Græcæ linguæ periti videntur, vt inter Iurisconsultos Alciat. Cujac. &
38 Ant. August. & alij, & inter Medicos Fuchs. Vallesl. Alem. & Nancel. *locis sæpe citatis*, Thlibias eos esse proprie tradunt, quibus testes attriti sunt, quam vocem à verbo Græco Thlibo, quod attero significat, deduci volunt. ita etiam voluit Roder. à Castr. *lib. 2. de nat. mul. cap. 6.* & videtur *l. in l. Ii quoque ff. ad l. Cornel. de sicar.* idem sentire, cum eadem pœna jubeat mulctari eos, qui Thlibias faciunt, qua eos qui castrant, hoc est, tam eos, qui testes atterunt, vt Veneri ineptum hominem reddant, quam qui eos
39 penitus abscindunt. vbi non minus inepte Gloss. *quam in l. spadonum.* & Azo. *in summ. ibid. num. 6.* Thlibias facere voluerunt esse, instrumenta ædificare, quibus homines castrantur. quæ quam insulsa opinio sit, docent Addentes ad Azonem *in verbo Thlibias.*

40 Porro Thladias à Thlibiis distinguunt nonnulli prædictorum, quod Thlibiæ per contusionem testium fiant, Thladiæ per fractionem; ego malim dici vnum idemque esse: non video enim quæ differentia sit, aut esse possit inter contusionem, & fractionem testium aut collisionem, nisi frangi intelligamus testes à Cremastere separati, & auelli ac con-
tabescere ex se permittere; quam tamen operationem in hominibus fieri, apud neminem legi; in ju-
41 mentis credo executioni demandari. hos tamen inter se non differre dicunt Fuchs. & Nancel. *vbi supra.* Ioan. Calvin. *in lex. in verb. Thladiæ.* vbi erroris non parui momenti notandus venit, cum vult,
42 Thlibias etiamsi propter contusionem testium non generent, posse tamen vitio sublato generare, quod facto adeo impossibile est, vt nihil supra, quonam enim pacto reparari possunt testes jam contusi, & eorum substantia vel contabescente, vel euanescente? Posset fortasse quis generare, vt Nancel. tradit, si non prorsus contusi testiculi fuerint, & pars relicta in testiculi modum tempore concreuerit, hoc tamen non est vitium tolli. Sed jam plura, quam oportuit, de his nominibus disseruimus; accedamus ergo ad id, quod ad l. hanc attinet, circa quam quæ-
43 rendum est, an recte spado pro sano definiatur. Accipio autem spadonem hoc loco pro eo, qui vnum tantum habet testiculum, prout accipere videtur Iurisconsultus hic, semetipsum declarans ibi. Sicuti illum, qui vnum testiculum habet, qui etiam generare potest, vt ibi Gloss. Ratio dubitandi non solum respicit animi prauitatem, quia, vt diximus, qui testibus priuantur, moribus fiunt deterioribus, timidiores euadunt, inuidi, & tristes; nec solummodo respicit generandi potentiam, seu impotentiam, quia jam de ea re dubium omne dilutum est, quia constat tales generare posse, vt l. & Gloss. hic, & iterum *l. in l. sed est quæsitum. ff. de lib. & posthum.* Lud. Rom. *singul. 640. num. 30.* & ex nostris Nancel. *in Analog. Micror. ad Micror. lib. 7. par. 3. probl. 6.* sed respicit præcipue ipsius corporis, & sanitatis deteriorationem, nam castratione plurimam vigoris vitris jactura facium 44
& in muliebrem naturam degenerant. Aristot. 5. *de gen. anim. cap. 3. & 7. & probl. sect. 10. probl. 38. &* 41. Gal. *supra cit. Aphor. 28. sect. 6. & 1. de sem. c. 15. class. 1.* & ex Iurisconsultis Thomas Act. *de Inf. p. 1. rubr. 5. num. 1.* morosos reddi homines castratione dicit; vnde repugnat hic Auctor sibimet ipsi, dum *ibid. num. 17.* dicit, castrationem non tollere fortitudinem, quinimo castrati muliebri mollitie donantur, & euirati prorsus videntur, vt Lucian. *in cit. dial.* dicebat neque viri vel mares esse, neque fœminæ, velati cornices, qui neque coruis, neque columbis adnumerantur. Vi
Cæsar. tradente Cæl. Rhodig. *lib. 19. lect.*
cap. 12. esse eos tertium genus hominum affinaut
& ex Iurisconsultis M. Maut. *sing. 302. num. 2.* i
les homines esse proculdubio imperfectos asseruit
ex quibus videretur, quod jure omnis generis 1
dones, eunuchi, castrati, & his similes reduberi
possint.

Dicendum tamen prudenter Iurisconsultum di
stinxisse inter eum spadonem, qui altero tantum t
ste careat, & eum, qui vtroque: nam quæ & de morum prauitate, & de corporis mutatione in muliebrem naturam, & de aliis quibusque vitiis jactantur, non ita locum habent in eo, qui vno teste caret, vt in eo, qui ambobus; non enim tale detrimentum ex vnius testiculi priuatione enascitur, vt ejus respectu homo redhiberi possit. Noto autem hic, Sacram Scripturam tantopere à castratione abhorruisse, vt non modo castrata animalia à sacrificiis omnino sejunxerit, sed etiam omnino ea castrare prohibuerit, vt narratur Leuit. *cap. 22. vers. 24.*

Verumenimuero quia contingere potest etiam interdum fœminas castrari, vt ad præsens in Germa- 45
nia vsu venire in quibusdam audiui, nam & olim etiam castrabantur, cum constet Andromitem Lydorum Regem primum fœminas castrasse, vt ex Xantho tradit Cæl. Rhodig. *lib. 20. lect. Antiq. cap. 14.* cujus rei etiam inter Iurisconsultos meminit Alciatus, & fœminas Camelorum castrari, ex Aristot. & Plin. tradit Æmil. *de rumin. nat. synt. 7.* quod etiam de alus fœminis euenire potest, idcirco videndum nobis est, vtrum eadem in fœmina castrata, quæ in castrato masculo procedere debeant; nam fœmina excisis testibus mari castrato similis 49
efficitur, vt docet Gal. 1. *de sem. cap. 16.* licet opus hoc executioni demandari posse non existimet Riol. filius Anthropogr. *lib. 6. in Paralip. & cap. 10. de Hermaphrod.*

Dicendum ergo quod, cum fœminas castrare longe 50
magis operosum sit, quam viros ob ipsorum testium positionem, vt Gal. dicebat *ibid. cap. 15.* ampliandum sit in fœmina, quam constaret vno tantum teste priuatam, quod sana dici non possit, vt spado vnico teste excisо, quia hic generare poterit, illa vero nequaquam; qui necesse est fœminam castratam ob multorum vasorum, ac variarum incisionem sterilem euadere, etiamsi vnus tantum testis auellatur; ita- 51
que cum sterilis ex corporis vitio non sana dicatur, & idcirco redhiberi possit, vt per *l. Quæritur. §. Puerpera hic.* jure merito fœmina, quæ castrata es- 52
set, etiam vnico testiculo adempto, posset ex ea causa non sana dici, & consequenter redhiberi.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Nobiliſſimus linguæ vſus eſt ſermo.*
2 *Lingua Peni comparatur ex Leone Hebræo.*
3 *Cui lingua abciſſa eſt, non eſt ſanus.*
4 *Lingua ex parte abciſſa ſermo non deperditur, ſed tantum depranatur.*
5 *Lingua radicitus abſciſſa, ſermo in totum perit.*
6 *Text. de qua linguæ abſciſſione loquatur.*
7 *Balbus non eſt morboſus.*
8 *Lingua ex parte abſciſſa, an morboſus homo ſit.*
9 *Lingua abſciſſa quæ damna afferat.*
10 *Conciliatio Pauli, & Vlpiani ex Gloſſ. rejicitur.*
11 *Mutus nonniſi ex ingenti morbo fit.*
12 *Mutitas eſt omnimoda loquela amiſſio.*
13 *Vera conciliatio Pauli cum Vlpiano.*
14 *Voce pereunte neceſſe eſt etiam loquelam perire, non autem è contra.*
15 *An ſicuti homo mutus, ita cætera animalia muta morboſa ſint. vide num. 21.*
16 *Homo ſolus ſit mutus. rationem vide num. ſeq.*
18 *Mutitas in aliis animalibus quomodo cadat.*
19 *In animalibus vocalibus præter vocem communem reperitur etiam vox quædam ſuo modo articulata.*
20 *Mutitas proprie eſt amiſſio articulationis vocis.*
21 *Mutitas in fœmina res pretioſiſſima.*
23 *Fœmina nulla unquam reperta eſt muta.*

De Lingua abſciſſa, & Mutitate.

QVÆSTIO VIII.

Ad l. ſi cui Lingua. & l. Mutum.

LInguæ vſum maximum, ac præcipuum eſſe, vel pueris ipſis elinguibus notum eſt; cuius tamen præcipuas vtilitates recenſent Ariſtot. 2. *de partibus anim. cap.* 17. & Auerr. *ibid.* & Collig. *lib.* 2. *cap.* 14. Gal. 1. *de mot. muſc. cap.* 3. *claſſ.* 1. *& alibi aliis*, & Anatomici omnes. Columb. Anatom. *libro* 5. *cap.* 13. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 2. *cap.* 18. [Io. Veſlingius in Syntagm. Anatom. cap. 11.] ſed optimum ac nobiliſſimum omnium linguæ vſum ſermonem eſſe, recte pronunciatum eſt ab Ariſtot. ac cæteris aliis, cum per tale linguæ miniſterium animi conceptus exprimamus quamobrem non inconcinne Leo Hebr. *in dial.* 2. *de Amor.* linguam Peni comparabat; Quemadmodum enim, inquit, agitatus Penis prolem corporalem gignit, ſic etiam lingua ſpiritualem ſobolem, & idcirco ab Eutipide, adducente Andr. Laur. *Anatom. lib.* 11. *cap.* 18. vocatur ſermonis nuncia, & à Lucretio *libro* 9. *de rer. nat.* prudenter vocata eſt animi interpres in eo carmine :

Atque animi interpres manabat lingua cruore.

Quod epitherum etiam à Iuriſconſultis reportat Bald. & Tiraquel. quos adducit Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 3 *cap.* 531. *num.* 93. & ad idem ſignificandum dicitur ab iiſdem cordis præco. Æmil. *conſ.* 131. *num.* 31.

Maxima igitur cum ratione Iuriſconſultus de linguæ vitiis conſiderauit; tametſi enim nihil omnino incommodare videantur, cum homo etiam lingua impeditus, aut etiam orbatus, omnia corporalia munia nihilo ſecius obire poſſit, quam qui expedite loquitur, & linguæ vſum omnimodum ſortitur, tamen eâ; lurimi faciendâ eſſe ob jam commemoratas cauſas exiſtimauit.

Itaque proponitur primo loco ſeruus, cui lingua abſciſſa ſit, deciditurque non eſſe ſanum. nota tamen legem non intelligere fortaſſe de quacunque linguæ abſciſione, quia lingua interdum abſcinditur, ſed in parte, & tunc quidem ſermo non deperditur, ſed tantum impeditur; immo notaui ego in viro quodam, cui lingua à peſſimo latrone ac graſſatore abſciſſa fuerat, quod etiamſi diu in loquendo inſigniter hæſitauerit, temporis tamen diuturnitate facilius ac expeditius indies loqui cœpit; nunc autem parum abeſt, quin integre loquatur. Interdum vero lingua radicitus abſcinditur, vt comminatur vetulæ illi famulæ ſenex Plautinus in Aulul. Act. 2. Scen. 2.

Si hercle ego te non elinguandam dedero vſque ab radicibus,
Impero auctorque ſum, vt tu me cruces caſtrandum loces.

tunc autem ſermonem omnino perire neceſſe eſt, & hominem mutum euadere, licet vocem retineat. Hieron. Fabr. *de Laryng. cap.* 4. Lex ergo de ea linguæ abſciſione loqui mihi videtur, ex qua vſus ſermonis amittitur, non de ea, in qua tolummodo ita deprauatur, vt inde homo balbus euadat; jam enim balbus pro non morboſo pronuntiatur. hoc autem veritatem habebit, ſi ad ſolum ſermonis vſum legem reſpexiſſe dicamus; ſi enim ad alios, ad quos lingua fabricata eſt, reſpiciendum ſit, non minimum fortaſſe dubij intercedere poterit, cum, lingua abſciſſa, & maſticatione, & ſi quod aliud linguæ munus, recenſetur, deprauati neceſſe ſit, quibus deprauatis hominem, & animal quodcunque morboſum euadere, non dubitandum.

De muto porro contrarietas eſt in textu: nam Paul. *in Vel*, *proterni* mutos non redhibendos eſſe voluit, contra vero Vlpianus *in l. Mutum.* tales morboſos eſſe ex Sabini ſententia firmat, & ea de cauſſa redhiberi poſſe ſatis conſtat. Gloſſa hic cum diluere veller hanc Iuriſconſultorum contrarietatem, duplicem attulit reſponſionem, quarum prima eſt, Paulum verba facere de muto ex natura, Vlpianum de muto ex morbo; ſecunda eſt, Paulum loquutum de tarde loquente, Vlpianum de nullo modo loquente; neutram tamen reſponſionem poſſe omni ex parte difficultati ſatisfacere, patet clariſſime ex ſequentibus: nam quoad primam, cum emptoris nihil interſit, an mancipium ex morbo, vel ex natura mutum ſit, ſed illud ſolummodo, quod ſermonis vſu priuetur, fruſtra hæc cautio appoſita eſſet à lege: adde, quod non afferatur vlla ratio, cur magis redhibendus ſit is, qui natura mutus eſt, quam ille, qui ex morbo obmutuit; immo magis iſte, quam ille in redhibitione eſſet, cum nonniſi ex maximo ac vehementiſſimo morbo quis euadat mutus, vnde præter mutitatem ſuſpicio eſſe poteſt alterius morbi, qui, licet jam prægreſſus ſit, ſua tamen veſtigia ac ſemina reliquerit; licet Gloſſ. huic objectioni facilem habere poſſit reſponſionem, ſi dicat, mutitatem ex morbo contractam curari poſſe, ex natura vero curationem non admittere; quæ reſponſio nihil demit difficultatis, cum præſentem ſtatum reſpiciamus ſerui, non futurum. adde, quod ſi hoc in mutitate habet locum, non minus poterit locum habere in cæcitate, in ſurditate, & hujuſmodi, & tunc cæcus, aut ſurdus à natiuitate redhibendus, à morbo non redhibendus diceretur, quod tamen, vt patet falſum eſt. Illud certum eſt, in mut-

maximum,ac præstantissimum membri vsum,nempe linguæ amissum,quod præcipue respiciunt Iurisconsulti in danda redhibitione, vt l. *idem Offilius hic.*

Minus quoque satisfacit secunda responsio Glossæ, quia impropriissime loqueretur textus, si pro tarde loquente mutum dixisset, non minus, ac si in debiliter videntē, cæci nomine vsus esset, cum mu-
12 tetas sit omnimoda loquelæ amissio. Gal. *comm. 3. in lib. 3. de morb. vulg. text. 74.* & facit text. *in §. Item furdus. Instit. Quibus non est permiss. fac. testam.* licet fauere possit Glossæ Aristotelis auctoritas *problem. sect. 11. problem. 57.* vbi linguæ hæsitantiam dicebat esse quandam mutitatem; sed tamen Aristot. non absolute loquitur, vt patet. Adde, quod superuacaneum fuisset dehinc in eadem l. *Mutum.* de tarde loquente mentionem habuisse, si ibi, hoc est, in l. *vel proterui.* mutus pro tarde loquente erat accipiendus.

Malim ego huic contrarietati sic satisfieri, vt
13 Paulus exceperit mutum à redhibitione, non quia vere morbosus non sit, sed quia præsumi debet non latuisse emptorem, cum ea res cognitu facillima sit, & idcirco fortasse, & cutuos, & giberosos, & surdos non vult redhibendos esse, quia in his locum habet dispositio *l. 1. §. si intelligatur. & l. queritur. §. si nominatim.* obijci ergo ementi posset illud Horatij epistol. libro 2. epistol. 2.

Prudens emisti vitiosum, dicta tibi est lex.

Vlpianus autem cum pronunciauit mutos esse redhibendos, ad rei naturam respexit, quia muti maxime morbosi sunt.

Vel dicamus, Paulum dixisse, mutum non esse morbosum, si respiciamus ad cætera corporis ministeria, quibus mutitas nullo impedimento est; Vlpianum vero ad illum ipsum loquendi vsum attendisse, & idcirco voluit esse redhibendum.

Sed oritur præterea ex eiusdem Vlpiani verbis noua dubitatio; nam cum dixisset, Mutum morbosum esse, Sabinus ait, addidit, morbosum enim esse, si sine voce apparet. vnde fortasse dici poterat, non quemlibet mutum ex legis dispositione morbosum esse, sed eum tantum, qui voce omnino priuaretur, & sic melius fortasse saluaretur contradictio prædictarum l. si diceremus, Paulum de muto locutum, in quo apparet vox, Vlpianum de eo, qui sine voce est: non enim semper pereunte sermone, perit vox, sed
14 bene contra, quia voce pereunte necesse est etiam loquelam perire. Gal. 4. *de loc. aff. cap. 6. class. 4.* & idcirco primum vitium simpliciter obmutescere dicimus, hoc est, non vocem, sed loquelam amittere, secundum autem voce deficere, quod fit vbi ita obmutuit animal, vt voce etiam orbatum sit, & ob id nec clamare, nec ejulare, nec gemere, neq; lugere possit, vt notat Gal. *in 3. de morb. vulg. loco supra citato.* Tamen mutum quoque, in quo adhuc seruatur vox, morbosum esse satis superque notum est, & ad Vlpiani auctoritatem, vt obiectioni satisfiat, dicendum videtur, quod illud, *Si sine voce apparet*, non de simplici voce, sed de voce articulata sit, intelligendum, atque hoc pacto, vbi articulatam vocem non habet homo, morbosus censendus est, & redhiberi potest, vt de eo, qui Asymos loquitur, eadem lex disponit, de quo in quæst. seq. dicemus.

Sed occurrit iterum perpulchra obiectio non modo pro Iurisconsultis, sed etiam pro Philosophis, eaque talis est, num scilicet quemadmodum mutus homo pro morboso reputatur, ita etiam, & de ju-
15 mentis, cæterisque animalibus censendum sit; ratio autem difficultatis est, quia Aristot. *loco supra allegato problem. sect. 6.* hominem solum mutum heri dixit; 16
cujus sententiam recitat, & sequitur Mercurial. *lib. 2. de morb. puer. cap. 6.* rationem esse voluit, quia 17
solus homo sermonis capax est, qui litteras omnes ad omnia vocabula proferenda exprimit, cætera vero animalia pauculas quasdam, plurimum vero vnam aut alteram, de consonantibus loquor, quia vocales omnia videntur recte exprimere; neque enim tantum artificium requirit vocalium, quantum consonantium prolatio. itaque non absque ratione cætera animalia muta vocantur Iuuen. Sat. 8.

—— *Animalia muta,*
Quis generosa putat, nisi fortia?

sunt tamen qui animantia omnia muta esse dicunt, præter aues, vt Majol. *dier. canicul. coll. 6.*

Ex his vero videbatur, mutitatem non cadere in cæteris animantibus, velut in homine, & idcirco cessare in illis hujus edicti virtutem, quoad hoc. Ego tamen quidquid dixerit Arist. mutitatem in aliis 18
animantibus cadere posse, non rationibus solis, sed experientiis quoque persuasum habeo; & quod magis admireris, Lector, illud est, quod cum duplex, vt dixi, mutitas in homine reperiatur, vna, in qua solus sermo perit, non autem vox, quam Anaudiam Græci vocant, altera Aphonia illis dicta, in qua etiam ipsa vox omni ex parte perit, vtramque considerari posse in animantibus cæteris dico; de posteriori ergo dubium esse non potest, nam quidnam esse impedimento potest, quin minus aphona, & absque voce reddantur quæcunque animalia vocem habent? jam vero & talia ego vidi, & visa ab aliis scio, de priori autem patet ex hoc, quia clarum est in 19
omnibus animantibus vocem habentibus, præter vocem etiam communem quamdam peculiarem cuilibet speciei, ac propriam reperiri suo modo articulatam; quam quidem absque communis vocis deperditione in aliquibus, & ex natura, & ex accidenti amitti posse non dubito; quod veritatem habere duobus sequentibus exemplis palam fiet:

Psittacum habebat nobilis quædam matrona, qui concinnè satis, vt auis illius natura est, multa humano sermone proferebat, & cæterarum auium cantum, ac sonos imitabatur, hic cum domesticus admodum esset, & libet quocunque vellet obtraret, aliquando in vicinas ædes per tecta se conferens, à quodam seruo prehensus, & in carcere detentus est, vnde adeo timore, ac mœrore perculsus ille est, vt nec loqui, nec cantum vllum imitari posthac potuerit, ac solo stridore vocem in eo minime periisse monstrabat.

Habet præterea Franciscus Balducius Poëta insignis domesticum catulum, cui nomen Baronis indidit, qui nunquam, ipso domino, ac familiaribus testibus, latrare auditus est, quia mutus est natus; tamen gemit, ejulat, ac quadam voce suo domino, ac domesticis blanditur, ita vt mutum quidem esse illum recte dicere possimus, quia non ita articulat vocem, vt latratum efformare possit, quod locutioni in homine respondet. Indicos insuper canes in Insula Hispaniola noui Orbis omnes mutos esse tradit Ouiedus, & ex ipso Majol. *dier. canic. p. 1. colloq. 8.* Quin idem Majolus *ibid. coll. 14.* ex Gregorij auctoritate narrat, canes quosdam mutos reperiri, sed & eosdem canes mutos fieri, si in offa ranam quamdam, Calamitã dictam, absorbuerint, tradit idem *ibid. coll. 4.* qui & gallos etiam quosdam in Niba, loco proximo Thessalonicæ Macedoniæ mutos nasci, ex Ælian. *lib.*

lib. 15. *cap.* 20. *de Animal.* recenſet idem Major. *ibid. cell.* 6. Idem quoque Ælianus *lib.* 3. *ejuſd. cap.* 37. Ranas & natura mutas naſci, & ex accidenti quoque mutas fieri dicit, nam in Seripho, inquit, ranæ mutæ ſunt; ſi vero has aliò importes, acrem & aſperrimam vocem edunt. In Piero Theſſaliæ lacus eſt non perennis, ſed hieme tantum exiſtit, ex aquis in eum confluentibus; in hunc ranas ſi quis inijciat, ſilent, alibi tamen vocales: verum *cap. antecedenti* 35. *ejuſd. libri*, Ælianus ſcribit, in Cyrene ranas tantum mutas eſſe, vt in Macedonia fues, & genus quoddam ciconiarum. Illud ipſum ergo in aliis animantibus euenire poſſe quid vetat? itaque mutus equus dici poſſet, vbi hinnire non valeret, aſinus vbi oscare, vel rudere, leos vbi mugire, ſus vbi grunnire, ouis vbi balare nequiret, vnde Plaut. in Bacchid. Act. 5. Scen. 2. ſenes illos oues mutas per metaphoram vocat, quod non loquerentur;

----Quin ætate Credo eſſe mutas:
Ne balare quidem, cum à cætero pecu abſint.

At etiam audiſſe in eorum quolibet hinnitu, oscitatu, mugitu, grunnitu, balatu, vox inſolutis remanere poteſt, vt ex exemplis allatis jam patet.

Neque exiſtimandum eſt, fruſtra voluiſſe Naturam, etiam Bruta aliquo modo voces articulare, cum ad illum finem id operata eſt, vt ſuas paſſiones & affectus hominum inuicem detegere poſſent, vt metus, & timoris, & doloris, & voluptatis ſenſus exprimere, cum neceſſitas vrgebat, quod etiam Lucretius docuit libro 5. de rer. nat. dicens:

Et, ſi non quid in hoc mirabile tantopere eſt re,
Quam humanam, cui vox, & lingua vigeret,
Conſimili ſonitu varias res voce notaret,
Quandoquidem nostra, quæ denique ſecla ferarum
Inſolitæ ſolerent voces, variaſque ciere
Cum metus, aut dolor eſt, & cum jam gaudia gliſcunt?

Et paulo poſt:

Ergo ſi veris ſenſus animalia cogunt,
Muta tamen cum ſint, varias emittere voces, &c.

Quod etiam Card. *lib.* 15. *de variet. cap.* 81. aſſerebat, vt apud ipſum videndum.

Vt tamen Ariſtotelis dictum tueamur, nimirum quod Galus homo mutus ſit, & Galeno non contradicentes dicenti, obmutescere eſſe loquelæ amiſſionem, quæ non cadit in brutis, ſtatuendum, quod cum mutitas proprie amiſſio ſit articulationis vocis, quæ propriſſime ſolius hominis eſt, cæterorum vero animantium improprie, ſequitur inde, quod homo ſolus propriſſime loquendo mutus fieri dici poſſit, cætera vero animalia non niſi improprie, & lato modo. 20

Cum tamen viſum ſam ſit, poſſe in cæteris animantibus deperdi illam vocis, quacunque ea ſit, modulationem, & articulationem, quam habent, jure quæri poſſet, an in his locum habere debeat edictum, vt in hominibus, ita vt voce illa articulata, prout ſuæ ſpeciei, ac cuilibet eorum conuenit, amiſſa, morboſa dici debeant, & ex hoc capite redhiberi poſſint. ac breuiter decidendum videtur, quod in iis animantibus, in quibus nullus vſus vocis exiſtit, edictum locum non habeat, contra vero in iis, in quibus aliquis vocis vſus eſt, vt in canibus, in Pſittacis, in Picis, & in aliquibus auiculis, quæ ad cantus dulcedinem aſſeruantur. 21

Denique pro corollario quodam hic illud addam, mutitatem non ſolum non debere accuſari in fœmina, ita vt ex hoc capite morboſa dici debeat, & redhiberi, ſed maxime laudabilem eſſe, ac de vltimis finibus terræ precium ejus, ceteriſque anteferendam eam mulierem eſſe. ad quod facit illud Plauti in Rudente, act. 4. ſc. 3. 22

Eo tacent, quod tacita bonæ eſt mulier ſemper, quam loquens.

ſi modo vnquam fœmina muta repeti poteſt; mirum enim eſt, ſi veritatem habet ejuſdem Plauti dictum in Aulul. Act. 2. Scen. 1. in perſona cujuſdam fœminæ:

Nam multum loquaces merito omnes habemur, 23
Nec mutam profecto reperiri vllam eſſe
Hodie dicunt mulierem vllo in ſeculo.

Ego, vt veritatem fatear, fœminam mutam propinqui mei famulam cognoui, ſed quæ (adeò poteſt inſita in rebus natura) innata oris vincula diſrumpens, indies videatur expeditius loqui. Illud certum eſt, mulieres præ viris minimum eſſe obnoxias cæteris loquelæ vitiis, vt cuilibet conſideranti clariſſime patebit. Petræ enim inueniuntur, in loquela hæſitantes; ad quod facit auctoritas Raſis *lib.* 7. *Contin. tract.* 1. *cap.* 1.

SVMMARIVM.

1 *Seruatis grauitas penes multa dici poteſt.*
2 *Grauiter loquens quis dicatur hic in text. & n. ſeq.*
4 *Aſaphia quid.*
5 *Aſaphia duplici ex cauſſa fit.*
6 *Cæloſtomi qui ſint.*
7 *Aſymia aliud quid à cæloſtomia.*
8 *Aſaphia, & Aſymia valde differunt.*
9 *Aſaphia, & Aſymia propre quid.*
10 *Balbus, blæſus, atypus, ac tarde loquens ſani ſunt.*
11 *Balbus, & blæſus ſecundum aliquos non differunt: contrarium num. ſeq.*
13 *Traulotis quid ex Cardano. Pſellotis quid.*
14 *Tam blæſus, quam balbus in vocis articulatione peccant.*
15 *Differentia inter blæſum, & balbum.*
16 *Atypus quis ex Gloſſa.*
17 *Iſchnophonia quid.*
18 *Tarde loquens quis apud Iuriſconſultum.*
19 *Molilalia, & Ancyloglosſum quid.*
20 *Lambdaciſmus, & Iotaciſmus quid.*
21 *Linguæ impotentia, ſeu incontinentia quid.*
22 *Linguæ impotentia duplex.*
23 *Linguæ impotentes morboſi dicendi.*
24 *Ad loquelam formandam, quæ inſtrumenta requirantur.*
25 *Vitia ad vocem ſpectantia non faciunt redhibitioni locum. declara vt ibid.*
26 *Vua in gutture præciſa magis tollit, quam faciat morbum.*
27 *Vua excella, quæ damna ſequantur animali.*
28 *Vua morbus quis.*
29 *Quando tollat morbum vua excella.*
30 *Quibus vua excella eſt, tabidi euadunt.*

De cæteris loquelæ Vitiis.

QVÆSTIO IX.

Ad l. Idem Oſilius. §. Quæſitum. l. Mutum. & l. vel proterui.

CÆterum, vt de reliquis loquelæ vitiis, de quibus In hoc titulo mentio habetur, quantum ad noſtram rem pertinet, diſſeramus, ſingula per ſe

se nomina expendenda veniunt tale quid significantia; ac primo eadem l. *Mutum.* de qua in superiori
1 quæst. de grauiter loquente sermonem habet, de quo verò vitio intelligendus sit textus, non ita in confesso est; potest enim sermonis grauitas respectu diuersarum rerum considerari, vt respectu celeritatis, ac tarditatis, & respectu ipsius vocis, quæ & crassior, &
2 subtilior appareat. Nos grauiter loquentem cum intelligere possumus, qui linguæ grauitate laboret, ex qua sermo retardetur, quam quidem Forest. *suar. Obser. lib.* 14. *Obser.* 31. dixit esse viam, seu introitum quendam, ac veluti præparationem, & præludium mutitatis. Quod si Iurisconsultus de hac linguæ grauitate intelligat, maxime hæsitare poterimus, an recte ab ipso pronuntiatum sit, talem non facere redhibitioni locum, quoniam etiamsi linguæ grauitas, quantum est de præsenti, morbus sit nulla consideratione dignus, tamen, quantum est de futuro, maximæ considerationis est, cum, vt dixi, via sit in mutitatem, cujus respectu datur redhibitioni locus.

Ego puto Iurisconsultum leuius quid innuere voluisse, & fortasse id, quod paulo ante indicaueram,
3 nimirum voce crassiore ac tardiore loquentem, quod vitium illud esse crediderim, quod Plateasmum vocari tradit Cel. Rhodig. *loco sæpius citato lib. 7. cap.* 1. à vocis, vt ipse inquit, pinguitudine, cui contrarium vitium comma est, quos Isocinoretas appellare Quintilianum memorat, ab ejusdem vocis gracilitate, & prolationis tenuitate, quod persuadere videtur id, quod grauiter loquentem lex
4 connectit cum asaphos loquente, hoc est, obscure asaphia enim est obscura locutio, nimirum quæ voce obscura sit, ac sono vix intelligibili, quomodo somniantes solent, & ij, de quibus vulgo dicimus, *parlan frà denti.* Hoc vitium Gal. *comm.* 2. *in* 1. *Prorrhet. text.* 3. duplici ex causa fieri tradit, ex læsione
5 nempe organorum vocem dearticulantium, vel ex mentis ipsius læsione; textum vero nostrum loqui de priori, non dubitandum, hoc est, quando quis ex naturali quadam, aut etiam accidentali vocalium organorum mala dispositione asaphos, hoc est obscenè loquitur, quod forte tunc euenit, cum quasi in oris recessu vox auditur; qui locutionis defectus alias Cœlostomia dicitur. Cæl. Rhodig. *vbi supra.* Hier. Mont. *in Anast. morb. lib.* 6. *cap.* 2. *tento* 1.
6 vbi Cœlostomos esse ait; quibus vox interrupta & concisa est, pectoris aut pulmonis vitio, nisi velis Cœlostomiam esse potius asymiam, de qua lex hic dicebat: Qui asymos loquitur, hic vtique morbosus est. Verumenimuero putauerim ego, illud es-
7 se asymiam à cœlostomia ob rationem, de qua infra: etenim tam asaphia, quàm asymia obscuram locutionem denotant, nam Græci vtraque voce indifferenter vtuntur, vt ejus linguæ periti docent, non solum ad denotandum obscuritatem sermonis, sed obscuritatem quoque generis; & de Asaphos patet ex epist. Augusti ad Liuiam, relata à Suet. *in Claud. cap.* 4. in his verbis: Nam qui tam asaphos loquatur, quî poterit, cum declamat, tam saphos dicere? hoc est, Nam qui tam obscure, & vix intelligibili voce loquatur, quî poterit, cum declamat, tam clare dicere? Vnde phrenesis asaphos apud Hippocratem phrenesis, aut delirium dicitur obscurum, hoc est, qui non clare manifestatur, ita vt vix ab experientissimis medicis cognoscatur, quale delirium est quorundam, qui gestu tantum delirare se produnt. Vide Gorræum *in verb. Asaphos, & alibi.* sic etiam Asymos idem importat, vnde pneuma asymon, hoc est, spiratio obscura, apud Hipp.

Sed cum, vt dixi, inter asaphos, & asymos nullam inuenerim differentiam, patet tamen Iurisconsultum non accepisse vtrumque pro eodem, immo in-8 signiter inter se ex ejus sententia differre, quia loquentem asaphos non esse morbosum, loquentem vero asymos morbosum esse pronuntiauit; miror autem, Budæum aliosque sicco pede hæc transegisse, cum in quibusdam interdum minoris momenti commorentur. De Budæo dubitare possemus non habuisse eorum nominum cognitionem, vt de atypis ipsemet fatetur in annotationibus hic; quod tamen de tam docto viro, ac Græcæ linguæ perito mirandum est.

Ne tamen hæc omnino irresoluta relinquamus, propriam opinionem de ea re manifestam faciam, quæ talis est, asaphiam scilicet eam sermonis obscu-9 ritatem esse, quæ vocem ac sonum, non vero articulationem, & significatum vocis deprauat; contra vero asymiam potius articulationem, immo etiam & verborum significatum, quàm vocem & sonum respicere; quæ opinio non multum recedit à Glossæ marginalis opinione, quæ asymos loquentem exponit, præposterè & sine vlla vocis significatione loquentem.

Recte ergo, si ita se res habet, asaphos loquens pro non morboso pronunciatur, & idcirco in redhibitione non est, asymos vero loquens pro morboso accipitur, & in redhibitione jure est, quia quemadmodum ille parum admodum sermonis vsum deprauatum habet, sic posterior adeo deteriorem facit, vt nulli majori vsui esse possit, quam is, qui vere mutus est; vnde elicere potes, mutum absolute morbosum esse, cum asymos loquens morbosus dicatur.

Sequitur, vt de balbis, cæterisque loquamur, de quibus *in l. Idem Offilius. §. Quæsitum.* vbi primo loco occurrit Balbus, quem non minus ac Blæsum, 10 Atypum, ac tarde loquentem sanum esse sancitum est, attenta hujus edicti intentione, quia non valde sermonis vsui incommodare videntur, qua de re minus ob hæc locum redhibitioni esse statutum est. Sed inter balbos, ac blæsos plerique nullam diffe-11 rentiam faciunt, verùm indiscriminatim vnum idemque vitium, & balbutiem, & blæsitatem esse volunt.

Qui tamen in loquendo nominum proprietati magis attendunt, non paruam differentiam inter vtrumque vitium agnoscunt; quippe qui balbutiem 12 illud vitium esse dicant, quo homo nonnullas litteras, quæ fortiori prolatione indigent, proferre non potest; quod vitium ipsius pueris familiare est, illudque Græcis Traulosim dici volunt nonnulli, cujus opinionis Mercurial. est *lib.* 2. *de morb. pueror. cap.* 6. sed Cardan. *Aphor. sect.* 6. *Aphor.* 31. voluit id vitium esse, ex quo quis *TR* proferre non po-13 test, sicuti Psellotim illud, ex quo *PS* pronunciare non valet. Contrà Cæl. Rhodig. *vbi supra.* & Budæus *in annot.* Traulosim non balbutiem, sed blæsitatem, & Taulos non balbos, sed blæsos esse voluerunt. Blæsitas tamen, quæ eidem Mercur. Psellotis dicitur, vitium est, in quo homo inter loquendum litteram aliquam prætermittit, quod Cælio, & Budæo balbuties proprie dicitur, vnde & balbos Psellos vocari tradunt. Verumenimuero vtrumque, tam balbum, inquam, quam blæsum in vocis articulatione errare 14 manifestum est, vt notat Gal. *comm.* 6. *Aphor.* 32. & Petr. Forest. *Obsern. suar. lib.* 14. *Obsern.* 31.

in

in ſchol. Differentia ergo, de qua jam dixi, & cuius meminit Ariſt. *problem. ſect.* 11. *problem.* 30. ea eſt,
15 quia balbus cum proferre vult, exempli gratia, has voces, prandium, frenum, principium, contra, pronunciabit plandium, flenum, plincipium, contla, Blæſus vero pandium, fænum, pincipium, conta, ita vt balbus litteram quidem profetat, ſeu tenuiori ſono, quam litteræ natura patiatur; & idcirco commutat R, quæ fortiori indiget prolatione, in L, quæ tenuiori: Blæſus autem litteram exterit, ac præterit, nulloque modo pronuntiat. licet autem tam exquiſita diſtinctio inter hæc vitia nullius vtilitatis videatur, tamen hæc ipſa ad aliam rem inſeruire poſſunt,

Præterea occurrit poſt blæſum & balbum atypus, quem teſtatur Budæus in annotationibus non potuiſſe ſe inuenire, quis ſit, neque Calvin. in ſuo Lexico circa hanc vocem quicquam noui affert præter allata à Budeo. Gorræus *in definit. Med.* voluit atypos eſſe, qui non ſatis expedito linguæ plectro vtuntur, quaſi dicas tardiloquentes. Gloſſa hic eum eſſe voluit, qui præpoſtere loquitur, & videtur quidem Gloſſ. vt mea fert opinio, hujus vocis ſignificatum explanaſſe, cum atypus idem videatur, ac ſi diceres ſine typo ac regula, & ſine ordine loquens; & tamen hoc non explicat huius vitij naturam. nam neque definitur, vtrum hæc præpoſtera locutio reſpiciat vocabulorum, an conceptuum connexionem, an potius aliud quid. Ego neſcio qua ratione ductus putauerim aliquando, Iuriſconſultum hic pro atypo illum accepiſſe, qui in principio loquendi hæret, ac cogitur repetere primam ſyllabam, vt volens proferre hanc vocem Socrates, cogitur pronuntiare Soſocrates, vel illum, qui difficulter ſyllabam ſyllabæ con-
17 nectit, vt ſi pro hac voce Plato dicere cogatur Plaato, quæ affectio, teſtibus Cælio, & Mercurial. *vbi ſupra* Græcis proprie Iſchnophonia appellatur, Latinis linguæ hæſitantia. Tamen ego hæc pro certo affirmare non autim, cum neque vllius auctoritati, neque rationi inniti me poſſe apertiſſime videam. alia tamen circa hæc nomina vide apud Mercurial. *lib.* 6. *var. lect. cap.* 4.

Denique Iuriſconſultus de tarde loquente meminit, quod vitium tardiloquentia non omnino inconcinne nobis dici poſſet; ſed aduerte, Legem non de ea tarditate intelligere, quæ contraria eſt
18 ſermonis celeritati, (qua etiam ſapientes nonnullos laboraſſe conſtat, inter cæteros autem Virgilium teſte Ælio Donato *in eius vita*) quia in hac nullum reperitur vitium, & conſequenter nullam dubitandi occaſionem præbere debuit; ſed eam tarditatem eſſe difficultatem introitus in loquelam, qui affectus Molalia, ſeu Molilagia, & Ancyloglosſon Græcis dicitur. Mercur. *vbi ſupra.* & Foreſt. *ibidem Obſerv.* 30. ante quos Aetius *ſerm.* 8. *cap.* 36. de eodem affectu mentionem habet, qui plurimum ex ligamenti, ſeu freni linguæ ſubſtrati breuitate enaſcitur, quod vulgo vocant *il filello*, ex cujus obtruncatione facillime aliquando talia patientes curantur. Cardan. tamen *loco ſupius citato*, diſtinguit inter
19 Molilagiam, & Ancyloglosſon, primam eſſe vult hæſitantiam in verbis, poſteriorem cum lingua hæret radici, nec facile moueri poteſt, ſed Holl. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 13. vnam eandemque paſſionem eſſe Angyloglosſum, & Molilagiam voluit, ſic enim ille hęc nomina pronunciat. Si quis tamen Iuriſconſultus de his nominibus plura ſcire deſiderat, requirat Bud. *in annot. in Pand. d. l. Idem Offilius.* §. *Quæſitum eſt hic.*

Sunt alia inſuper vitia ad loquelam pertinentia, de quibus forſaſſe ſuperuacaneum viſum legumperito eſt agere, quæ & ipſe data opera omittam, cum nullius, aut leuioris momenti cenſeantur, & inter jam commemorata adnumerari poſſint, vt nonnulla ſunt, quæ à cujuſdam peculiaris litteræ nomine denominationem aſſumunt ex eo, quod eo vitio detenti litteram illam peculiariter repetere cogantur, vt eſt Lambdacismus à repetione litteræ L. & Iotacismus a repetitione litteræ I. & alia hujuſmodi, de quibus Cælius *loco ſupius citato*; & alia, quæ ex mala, & inconcinna alicuius particularis litteræ prolatione denominantur, quæ omnia, vt dixi, parum locutioni incommodant adeo, vt nullius conſiderationis recte cenſeantur.

De linguæ tantummodo impotentia, ſeu incontinentia a Galeno appellata *Aphor. ſect.* 7. *Aphor.* 40. loquamur, quæ eſt ipſius linguæ infirmitas talis, 21
vt dearticulationem vocis impediat, licet Cardan. *in eius Aphor. comm.* & Foreſt. *lib.* 10. *Obſerv.* 2. velint linguæ incontinentiam eſſe impotentiam quandam tacendi, ac quandam dicacitatem; ſed eam opinionem reprobat Mercur. *lib.* 1. *ſuæ pract. cap.* 10. eam tamen, de qua ſupra duplicem eſſe tradit Salius *in primum Hipp. de morb. text.* 13. vnam quidem, in qua ipſa lingua ob proprium infirmita- 22
tem integre dearticulare vocem non poteſt, alteram, in qua in totum lingua reſoluitur, & omnino immobilis, & ad loquendum inepta euadit. Ego vnam eſſe morbi ſpeciem exiſtimo, differre tamen ſecundum magis & minus; & idcirco neque Gal. *vbi ſupra, & comm.* 3. *in* 3. *de morb. vulg. text.* 74. nec Cell. *lib.* 4. *ſuæ med. cap.* 2. neque alius quiſquam, quem ſciam duplicem eam fecit. Sed quod ad Legumperitorum rem attinet, illud eſt, quod lingua impotentes morboſi abſque dubio dicendi ſunt; 23
neque id in homine ſolum habebit locum, ſed etiam in cæteris animantibus; neque enim ex ſolo capite deperditionis loquelæ morboſum animal eſt linguam habens reſolutam, ſed ex majoris multo morbi cauſa; quamobrem iure redhiberi tale animal, aut mancipium poterit; de hoc tamen vitio non meminit Lex, vel quia nihil circa id dubitandum occurrebat, vel quia hoc vitio laborantes ſub muti nomine comprehendi volnit.

Denique cum ad loquelæ, & vocum modulationem non modo lingua, quæ præcipuum tamen ac maximum eius muneris inſtrumentum eſt, ſed & dentes, & labia, & narium foramina, & palatum, 24
& gurgulio, & linguæ frænum ſymmetrum, & proportionatum concurrant, teſte Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 6. & cum plurifariam loquela deprauari poſſit ex horum inſtrumentorum læſione, idcirco de omnibus vniuerſaliter virilis dicendum eſt, quod ſermonis læſio ex organi vitio facta, ex cuius vſu ſola ipſius ſermonis concinnatio habetur, non vero ſimplex vſus, pro tali exiſtimanda non ſit, vt faciat redhibitioni locum, contra vero vbi inſtrumentum vitiatur ſimpliciter ad ſermonis vſum requiſitum.

Vitia porro, quæ ad vocem ac ſonum tantummodo ſpectant, vt eſt vocis aſperitas, obſcuritas, craſſities, exilitas, clangoſitas, vox tremula, abrupta, interrupta, luctuoſa, tenebroſa, & huiuſmodi. niſi maiorem cauſſam morbi habeant, non debent 25
facere redhibitioni locum; admonet tamen Halyabb. *Theor. lib.* 1. *cap.* 23. in quo agit de ſeruis emendis, quod ſeruus rauce loquens, tanquam elephantiæ obnoxius reſpuatur. Sed de his omnibus vocum

generibus, ac vitiis diligentem tractatum habet Ioannes Baptista Codronchius *in libro proprio* ad hanc rem dicato, nempe de vitiis vocis.

Cæterum, argumenti affinitate ducti, hic de Vva præcisa mentionem habeamus, de qua Iurisconsult. hic in *l. quæritur. §. Idem ait.* circa quam rem serio animaduertendum est, Iurisconsultum sanciuisse, 26 vuam in gutturæ præcisam magis tollere, quam facere morbum, quod nisi tuto modo intelligatur, procul dubio erroris ansam præbere poterit; quippe cum manifestum sit apud Medicos, & tradunt omnes Practici, Mont. *in Anatom. morb. lib. 6. cap. 18. tom.* 1. Codronch. *de vitiis voc. lib. 1. cap. 5.* vuam exectam vocem obtundere, pectus, pulmo- 27 nes, & cor, & omnes spirituales partes infrigidare, ac infirmiores reddere, vnde mille morborum genera indies, ne dicam in horas, aut momenta pullulare necesse est; immo quibus vua exacta est, facili negotio tabidi euadunt, cuius rei causam assignat Alex. *probl. lib. 2. probl. 3.* ex quibus non solum non tollere morbum vuam exectam, sed morbos plurimos progignere, immo hominem in manifestum mortis discrimen conicere, manifestum 28 est. Sed quamnam morbum tollere Iurisconsultus vuam exectam dixit? ipsam vuam, nam & vua vocatur ipsius vuæ tumefactio & inflammatio. Medici omnes *in cap. prop.* & Budæus *in annotat. ex Celso.* tamen ablato vno morbo, mille alij suscitantur, vt videmus ex vuæ præcisione; neque Iurisconsultum idcirco perperam locutum de ea re fuisse, dicendum; cum enim ex destillatione interdum ad ipsam vuam, (quæ & Gutturio, & Gargareon, & Vuula, & Columella nuncupatur) vel alia ex causa necesse sit ipsam præcidere, aliquando præciditur vniuersa, vel per errorem, vel data opera, ad majus quiddam & imminens malum fugiendum, interdum aliqua 29 eius portio; idcirco ergo Iurisconsultus in posteriori casu suam assertionem locum habere vult, non in priori; neque enim in posteriori insignis noxa consequitur; portio enim vuæ sana, quæ remanet, etsi non vndequaque, ea tamen omnia quasi præstare potest, quæ cum integra erat, præstabat. itaque & vocem quoque modulari, & inuentem aërem ad spiritales partes infringere, & alias pæne omnes vtilitates præstare poterit, quas integram 30 ipsam præstare volunt Anatomici. Quod autem dicebat Alex. tabidos euadere omnes, quibus Vua execta sit, de omnimoda eius exectione intelligebat, vnde additur aduerbium illud *penitus*; hoc igitur, & non alio modo Iurisconsulti mens interpretanda.

SVMMARIVM.

1 *Myops, id est, luscosus.*
2 *Myopia, luscities, vel luscitiosa affectio quid.*
3 *Myopes apud Latinos luſci vocantur secundum Mercurialem. refellitur ibid.*
4 *Luscitudo quæ dicatur.*
5 *Eluscare a lusco.*
6 *Gloss. Marginalis notatur.*
7 *Myops, & lippus eod. affectu laborant. refellitur ibid.*
8 *Lippitudo quid.*
9 *Myopia si passio est ab ortu contracta.*
10 *Myopes cur a natura solummodo sani.*
11 *Nyctalops ab humorum crassitie fit.*
12 *Nyctalops quid. & num. seq. & num. 17.*
14 *Cæci oculi interdiu acute cernere non possunt, sed noctu maxime.*
15 *Noctilupa nomen à Noctua.*
16 *Nyctalopis duæ species.*
18 *An Nyctalopia, in qua interdiu homo non videt, sed noctu, faciat redhibitioni locum.*
19 *Oculis prominentibus seruus sanus est.*
20 *Oculorum prominentia duplex.*
21 *Oculi prominentes minus vident, quam intus conditi.*
22 *Oculos prominentes habentes, cur non redhibendi.*
23 *Strabones in communi loquendi modo, qui dicantur.*
24 *Strabismus fit etiam ex elevatione, & depressione humoris crystallini.*
25 *Strabismus factus ex depressione, vel elevatione crystallini humoris, an faciat locum redhibitioni.*
26 *Limitas, & strabositas, quomodo differant.*
27 *Pupillæ imminutio, an faciat hominem morbosum. die vt num. 29.*
28 *In pupilla constrictione visibilia majora videntur.*
30 *Molestior est pupillæ angustia quam dilatatio.*
31 *Visus debilitas an faciat locum redhibitioni.*
32 *Glaucedo quid.*

De vitiis Sensus Visus.

QVÆSTIO X.

Ad l. Idem Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui clauum. §. si quis natura. & §. si, cui os oleat.

LEgumperiti hic proponunt aliqua visionis impedimenta, quæ dubium afferre poterant, an ex eorum culpa mancipium, seu iumentum morbosum fieri dicatur, ita vt redhiberi ex huius edicti dispositione possit; & præter ea, quæ à Iurisconsultis hic in medium afferuntur, alia permulta quidem sunt, quæ idem dubium excitare possent, de quibus breuiter nobis disserendum, ante tamen de illis, quorum mentionem in textu habemus, verba facienda. occurrit autem primo loco Myops, quem 1 Gloss. Marginalis recte interpretata est luscosum; ita enim ex Medicis testantur Paul. *lib. 3. cap. 22.* Aet. *serm. 7. cap. 45. & alij.* & ante hos omnes Gell. *Noct. Atticar. lib. 4. cap. 2.* est vero Myopia, 2 seu luscities, vel luscitiosa affectio ea, in qua quis parua quidem prope videt, magna vero procul non videt, & in qua sic affecti scripta admota oculis legunt, vt ex Aristot. *probl. sect. 31. probl. 8. & 15. & 26.* Alex. *ibid. libro 1, probl. 74.* Paul. & Aet. *vbi supra* liquet. Sed Mercurial. *in prælectionibus de ocul. affect. capit. 1.* Myopes, seu Luscosos fieri tradit, cum res propius, vt videantur, oculis admouentur, & cum ad eumdem finem ab oculis longius remouentur. hoc tamen posteriore affectu constat magis laborare senes, priorem autem fere semper connaturalem esse, illumque proprie luscitionem dici apud omnes reperi ex quibus patet, ipsum Mercurialem male forte pronuntiasse, Myopes apud Latinos vocari Luscos; videtur enim con- 3 fundere luscum cum luscioso, & tamen diuersum quid sunt; luscosus enim, vt ex iis, quæ diximus, 4 manifestum fit, est qui debiliter videt, & patet ex Plauti loco in Mil. glor. Act. 2. Scen. 3. qui sic habet:

Sc. *Mi-*

Sc. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*
Pa. *Quid jam?* Sc. *Quia luſcitioſus.* Pa. *Va verbero! adepol tu quidem*
Cæcus, non luſcitioſus.

ex eo enim quod iis, qui lolium comedunt, viſio debilis efficitur, idcirco hoc modo loquitur ſeruus ille: at luſcus eſt is, qui altero captus eſt oculo, vt ex eodem Plauto in Trinum. Act. 2. Scen. 4. patet in illis carminibus:

—— Le. *Oculum ego effodiam ubi.*
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen.*
Nam ſi ſic non licebit luſcum dixero.

& ex Iuuen. Sat. 10.

—— *Ambos*
Perdidit ille oculos, & Luſcis inuidet.

Et extat lepidum Martialis carmen, idem approbans, lib. 8. num. 9. quod ita habet:

Soluere dodrantem nuper tibi, Quincte, volebat
Lippus Hylas: luſcis vult dare dimidium.
Accipe quamprimum: breuis eſt occaſio lucri.
Si fuerit cæcus, nil tibi ſoluet Hylas.

Et ex alio carmine in Philænum, lib. 12. num. 22.

Quam ſit luſca Philænis indecenter,
Vis dicam breuiter tibi, Fabulle?
Eſſet cæca decentior Philænis.

In quam etiam aliud extat carmen ejuſdem, eandem rem comprobans, lib. 4. num. 65.

Oculo Philænis ſemper altero plorat.
Quo fiat iſtud quæritis modo? Luſca eſt.

Magis ad rem eſt illud:

Adſpicis hunc vno contentum lumine, cujus
Lippa ſub attrita fronte latebra patet?

Martial. in Luſcum furem, lib. 8. num. 59. quod etiam patere facilè poteſt auctoritate D. Hieronymi in tranſlatione loci Exodi *cap.* 21. *verſ.* 26. qui luſco vtitur pro eo, cui oculus eruus eſt: Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui ſui aut ancillæ, & luſcos eos fecerit, &c. & alia permulta poſſem adhuc adducere, niſi ſuperfluum exiſtimarem; addo tantummodo, quod eo vitio multi inſignes viri laborauerint, vt Philippus Macedo Alexandri Magni pater, de quo Q. Curtius *lib.* 2. & Anniba, de quo idem Iuuenal. ibidem.

Cum Getula ducem portaret bellua luſcum.

& Petronius Auli Vitellij ex Petronia filius teſte Suet. *in Vitellio cap.* 6. Et Antig. de quo Plutarch. *in lib. de lib. educ.* & Macr. *Saturn. lib.* 7. *cap.* 3. & Horatius Cocles, de quo Liuius, & Sertorius, de quo idem Liu. & Plutarch. *in ejus vita*; & Lycurgus, de quo Plut. *in ejus vita.* & alij, de quibus Alciat. *in l. Inter ſtuprum. §. verum eſt. ff. de verborum ſignific.* ex quibus conſtat, multum differre luſcum à luſcioſo, quod confirmatur etiam, quia à luſcitie, & luſcioſo non formatur verbum, à luſco vero maxi- 5 xime; dicimus enim eluſcare; quo verbo vtuntur Legumperiti *in l. ſed & ſi quicumque. §. ſi Magiſter. ff. ad l. Aquiliam.* quod oculum eruere, ſeu effodere, vel excutere, vel excludere, & luſcum facere denotat. Terent. in Phorm. Act. 5. Scen. 8.

Vel oculum exclude, eſt vbi vos vlciſcar locum.

Facere Plaut. in Menæchm. Act. 5. Scen. 7. ad id verbum ſignificandum.

---- *Face vt oculi locus in capite appareat.*

Ex quibus videri poteſt, non minus quam erranerit Mercurialis, erraſſe etiam Gloſſ. Margin. hic, 6 cum luſcitionem, & eluſcationem vnum idemque vitium eſſe putauerit, cum diuerſum quid ſint, &

Zacc. qu. Med. leg.

ex luſco eluſcatio formetur, ex luſcitie luſcioſus, vel luſcitioſus. Sen. *lib.* 3. *de Benef. cap.* 1. Luſcitioſi, inquit, oculi ſunt, qui lucem reformidant, quæ opinio, vide quam veritatem habeat ex ſuperioribus, & in eundem errorem impegit Glo. *in l. Nec ſupina. ff. de jure & facti ignorantia.* & Marc. Donat. *hiſt. Med. mirab. lib.* 2. *cap.* 10. Adnotare inſuper libet hic Alciati errorem *Parerg. lib.* 6. *cap.* 12. qui lippum, & myopem eodem affectu laborare credidit, 7
cum tamen admodum diuerſo laborent, etiam in 8
communi modo loquendi; lippitudo namque eſt inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Gal. 2. *ad Glau.* vel eſt pruritus oculorum cum rubedine. Card. *comm.* 6. *Aphor.* 18. licet & oculorum illacrymationi à nonnullis aptetur teſtante Mercur. *lib.* 1. *cap.* 38. ex lippitudine vero lippus dicitur; quid ſit autem myops, jam patet. verum quidem eſt, abuſiue lippum accipi pro debiliter vidente, ſed raro, & improprie.

Idem quoque Mercurial. *ibid.* quoſdam redarguebat. qui eam differentiam ponebant inter Myopes, & Nyctalopes, vt Myopes eſſent luſcioſi natura Nyctalopes luſcioſi ex morbo, cujus rei falſitatem ipſe ex hoc probare præcipue ſtudet, quod apud ll. deliberatum ſit, ſeruos ex natura myopes redimi non debere, ſed eos tantum, qui myopes ex morbo facti ſunt. Mihi nunquam tale quid apud ll. animaduertere licuit; illud tantummodo notum habeo, & Paul. & Aet. & auctorem Finit. Med. Gal. adſcript. *in libb. Iſagog.* affirmaſſe Myopiaſim eſſe diſpoſitionem à natiuitate, vel ab ortu contractam, & idcirco nullum huic paſſioni præſcribunt remedium, quia pro inſanabili eam ducunt, cùm connaturalis ſit, ac profecto raro admodum, & forſaſſe nunquam myopem proprie ſic dictum, ex morbo factum, ſed ſemper ex nature vitio talem exiſtere comperies. Quamobrem non omnino improbanda eorum ſententia eſt, quos improbat Mercurialis; ratio vero cur myopes à natura tolummodo ſint, & non à morbo, ea eſſe poteſt, quia Myopes, vt Alex. placet *problem. ſupra citato* 74. & Alb. Magn. *de animal. lib.* 1. *cap.* 7. ſunt ex ſpiritu viſuo nimis tenui, puro, ac ſincero, qui longe ductus à lumine extremo facile diſſipatur; itaque cum viſibilia longius abſunt, videre ea oculus non poteſt, ſed bene, cum propius accedunt; & ea de re videbis Myopes etiam characteres minutiſſimos & legere, & conſcribere, vt Ariſtot. notat *locis ſupra alleg.* & ipſa experientia confirmat; non videtur ergo, quod ea ſpirituum tenuitas, ac ſinceritas à morbo prouenire queat, ſed ab ipſa tantum naturali diſpoſitione. Contra vero in Nyctalope euenit quæ à craſſitie humorum, & obſcuritate ſpirituum magis ſit, & ad Ariſt. auctoritatem à Mercuriali adductam, quod Myopia ex morbo fiat, dicendum videtur, quod, vt ſupra diximus, & declarant Practici Auen. *ſui Theſ. lic.* 1. *tract.* 8. *cap.* 30. Alſahar. *tr.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 11. hæc paſſio duplici modo fit, vno quando oculus de longe non videt, ſed prope, altero quando contrario modo ea, quæ longe ſunt, vident, quæ prope vero, nequaquam, vel ſatis diminute. Primam ergo paſſionem, quæ à claritate & nimia tenuitate ſpirituum fit, vt dixi, quaſi ſemper naturalem eſſe paſſionem, poſteriorem quæ ſenes maxime afficiuntur, & à craſſitie & obſcuritate ſpirituum prouenit, morboſam & accidentariam eſſe, conſtat; atque hæc ſi deſideras cognoſcere, qua ratione eueniant, vide Plutarch. *in Sympoſ. lib.* 1. *q.* 8. ex quo repetit pro Iureconſultis Polyd.

Ripa *in tract. de noct. temp. cap.* 57. *num.* 33. Ariſtotelem itaque de poſteriori intellexiſſe dicamus, auctores autem, qui eam differentiam inter Myopiam, & Nyctalopiam poſuerunt, de priori intellexiſſe, non de poſteriori.

Sed jam de Nyctalope loquamur, quam ipſe Iuriſconſultus apertiſſimis verbis declarauit, quidnam
12 ſit, dicens, eſſe eam affectionem, vbi quis neque matutino, neque veſpertino tempore videt, ſed notandum Medicorum nonnullos, vt refert Mercur. *vbi ſupra*, voluiſſe Nyctalopem eſſe, vbi quis inter-
13 diu non videt, noctu maxime, ad hoc autem nihil additum eſt pro ejus dubij ſolutione ab ipſo Mercuriali, cum tamen conſtet ejus opinionis non ſolum fuiſſe auctorem definitionum Medic. Galen. adſcrip. *in Iſagog.* dicentem: Nyctalopes, vbi interdiu non cernant, noctu conſpiciant; & alios, quos adducit Hermol. Barb. *in Gloſſ. ad Plin. in verb. luſcioſi*; & ex Iuriſconſultis Alciat. *in tract. l. Inter ſtuprum. §. verum eſt.* Sed etiam ipſum Hipp. 2. *prad. in fin.* ſic aſſerentem: Quos Nyctalopas nuncupamus, qui noctu cernunt, &c. tamen nonnulli ſententiam hanc improbantes, ad hanc Hipp. auctoritatem reſpondentes, dicunt, deeſſe hic particulam negatiuam, legique debere: qui noctu non cernunt; ſed fortaſſe neque Hipp. textui deeſt negatio, neque ij, qui eam opinionem ſecuti ſunt, temere id præſtiterunt; quippe cum multi doctiſſimi viri, inter quos eſt Auic. 5. 3. *tract.* 4. *cap.* 7. Alb. Mag. 1. *de Anim. cap.* 7. Valeſc. *lib.* 2. *Philon. cap.* 31. Sauonarol. *tract.* 6. *cap.* 3. *rubr.* 32. *in pract. mag.* (qui hunc affectum Aliar, vel Algiehar, vocat, vel Ægilopem) Valleſ. *in* 4. *Epid. textu* 118. Cuttius Marinell. *lib.* 3. *de morb. nob. par. Anim. cap.* 21. Guilielm. Ader. *de Ægrot. & morb. Euang. par.* 3. *enarr.* 12. *probl.* 4. & ipſe Mercurial. *vbi ſupra.* de hac affectione meminerint, de qua tamen cæteri non loquuntur eſſe vero hanc affectionem quarundam auium propriam, quas nocturnas vocamus, patet ex ſcriptoribus naturalibus. Ariſt. 5. *de Inſt. anim. c.* 34. Alb. Mag. *vbi ſupra.* Geſner. *tom.* 3. *cap. de Bubon.* Aldrouand. *Ornithol. lib.* 8. *cap.* 1. vbi & ejus rei rationem habes, & apud Taddæum *in Iſagog. Ioannitij.* & de aliis apud Nancel. *ex Plin. in præfat. analog. cap.* 7. & inter Iuriſconſultos idem Polyd. Ripa *vbi ſupra cap.* 15. *per tot.* de quibus etiam Francilc. Petr. in Lyricis ſuis, par. 1. carm. 17. ita cecinit:

Sono animali al mondo di ſi altera
Viſtra, ch'incontro al Sol pur ſi diſende,
Altri però, ch'il gran lume gli offende,
Non eſcon fuor, ſe non verſo la ſera.

Quinetiam Ariſt. 5. *de gener. Anim cap.* 1. dicebat, cæſios oculos interdiu acute cernere non poſſe, ſed noctu maxime, ob rationem, de qua ibid. Ad hæc
14 addo dubium, quod mouet ſupra citatus Ripa *ibidem cap.* 9. *num.* 3. ſcilicet Nyctalopes, hoc eſt Felinos oculos habentes, quod noctu cernant, an ſatis vidiſſe dicendi id, de quo agitur, & Iudicis arbitrio remittit decidendum. Denique, vt tradit Cardan. Quadrupedia omnia noctu vident, canes, lupi, lepores, equi, aſini, boues, *lib.* 10. *de ſubtil. in fin.* Plinius etiam *lib.* 7. *cap.* 2. naſci in Albania quoſdam homines dicit glauca oculorum acie, qui noctu plus quam interdiu cernant; & plures hiſtorias hominum, qui noctu cernunt, habes apud Majolum *dier. canic. coll.* 4.

Talem ergo affectionem dari, & à morbo, & à Natura prouenire poſſe, jam ſatis patet; & cum hæc multo majoris conſiderationis ſit, vt quæ auferat vſum interdiu, quando maxime neceſſarius eſt, miror, quod Auctores omnes, hac relicta, de ea, quæ leuioris momenti eſt, tolummodo mentionem habuerint; in majorem quoque admirationem me traheret id, quod hæc paſſio nullum ſortita eſſet nomen, niſi mihi perſuaderem ex ſupracitatis auctoritatibus & rationibus, non aliud habere nomen, quam Nyctalopis, ſeu Noctilupæ, immo magis aptari huic paſſioni, quam contrariæ, licet Manard. *epiſt. lib.* 8. *epiſt.* 3. contrarium velit, ſed quiuis videt Noctilupæ nomen à natura deductum, cui hæc paſ- 15
ſio magis conuenit, quam quæ ei eſt oppoſita.

Duas ergo Nyctalopis ſpecies eſſe dicamus, vt 16
ex Medicis Valleſ. *lib.* 4. *Epidem. text* 118. & inter Iuriſconſultos Alcia. *in cit. l. inter ſtuprum. §. eodem.* de hac jam diximus, de alia omnes volunt, & ex hoc legali textu colligitur, quod ſit paſſio, in qua homo, neque matutino, neque veſpertino tempore videt. 17
Gal. 2. *Meth. cap* 1. *claſſ.* 7. *& in lib. de oculi. part.* 6. *cap.* 10. Alex. Trall. *lib.* 2. *cap.* 6. Act. Paul. Auic. & Alb. Magn. *vbi ſupra.* Raſ. 2. *Contin.* Alſahar. *in pract. tract.* 5. *cap.* 12. Manard. *epiſt. lib.* 7. *Epiſt.* 3. Rondolet. *in meth. lib.* 1. *cap.* 59. Marcel. Donat. *hiſtor. mirab. lib.* 2. *cap.* 10. Valleſ. *in Epid. lib.* 6. *ſectio.* 7. *text.* 1. *Cal. Rhodig. lect. Ant. lib.* 12. *cap.* 5. & omnes alij. ante quos etiam ipſe Hipp. idem teſtatus eſt 4. *Epidem. in fin.* vbi eos, qui nocturna cæcitudine laborabant, Nyctalopes dici tradit.

Cum ergo detur paſſio, in qua homo interdiu 18
non cernit, noctu maxime, de ea quæret hic aliquis, an faciat redhibitioni locum, ac reſpondendum, multo magis ex hac, quam ex Nyctalope communiter accepta, locum redhibitioni dari debere, vt quæ majus impedimentum pariat, quam illa, & fortaſſe quia nullum circa id dubium intercedere poterat, idcirco de ea Iuriſconſultus mentionem non habuit, ac de ea paſſione hæc ſufficiant, ſi modo illud admoneamus, eam à Celſo *lib.* 6. *ſua Med. cap.* 6. vocari, oculorum imbecillitatem, nimis communi vocabulo & improprio, à Plinio vero *lib.* 23. *cap.* 7. *& lib.* 28. *cap.* 11. nominari luſcitiem, & ea affectos, luſcioſos, cujus opinionem videtur ſecutus Amat. Luſit. *Curat. med. cent.* 5. *cur.* 77. & Marcell. Donat. *vbi ſupra.* & Amatus eam Nuſcitioſam vocat affectionem, ſed nomem hoc eſſe proprium myopialis, non Nyctalopis, jam demonſtratum eſt.

Textus præterea in l. *qui clauum hic.* de oculorum 19
prominentia verba faciens, ſanos eſſe dixit eos, quibus oculi prominent, cum tamen oculorum promi- 20
nentia duplex exiſtat, videndum, de qua intelligat Iuriſconſultus. Eſt enim quædam oculorum prominentia Græcis Ecpieſmos dicta, Latinis vero modo oculi expreſſio, modo oculi exitus, modo procidentia (licet oculi procidentiam Paul. *lib.* 3. *cap.* 22. quam Proptoſim dici Græcis tradit, diuerſum quid faciat ab Ecpieſmo) quæ & à morboſis cauſſis fit, & maxime morboſa eſt. de hac Paul. *vbi proxime* Act. *Serm.* 7. *cap.* 35. Auic. 3. 3. *tract.* 6. *cap.* 30. Alſahar. *in tract.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 3. & ex recentioribus Foreſt. *Obſeruat. lib.* 11. *Obſeruat.* 40. In hac paſſione, vel ex dolore, vel ex aliquo conatu, vt in partu laborioſo, vel aliis ex cauſſis, quas prædicti Auctores enumerant, oculi ad extra proſilire, & extra frontem protuere, & in terram cadere videntur. In lippitudine quoque oculi prominent, ac tument, vt notum eſt, vnde Plaut. in Mil. Glo. in Act. 4. ſcen. 3.

Cubare

Cubare in nani lippam, atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illum adnexit mihi.

Hæ igitur, & his ſimiles oculorum prominentiæ accidentariæ ſunt, & à morbo, vel morboſa cauſſa fiunt, ſed eſt quædam prominentia non à morbo, ſed à natura cauſſata, vt lippis ipſis notum eſt, Ariſtconſultum ergo non de priori, ſed de hac poſteriori intellexiſſe certum eſt; quia licet tradiderint doctiſſimi viri (quod etiam quotidiana experientia
21 edocet) oculos prominentes minus videre, quam intus conditos. Ariſt. 1. *de hiſt. Anim. cap.* 10. & 3. *de Gener. eor. cap.* 1. Galen. *in lib. Quod Anim. mor. cap.* 7. qui & 1. Ariſt. locum affert. Alb. Magn. 19. *de Animal.* Vgo Senen. *in Gal. Tegni libro ſecundo, part.* 60. Gord. *in l. part.* 2. *rubr.* 3. *cap.* 6. Montalt. *Optic. lib.* 2. *cap.* 8. & Cæl. Rhodig. *lect. Ant. lib.* 3. *cap.* 28. tamen quia hoc impedimentum non
22 magnum eſt, idcirco ii, qui Natura prominentes oculos habent, redhiberi non debent, præterquam quod, ſi aliquod hic peccatum adeſſet, ementi jam illud ſatis ſuperque notum eſſe poteſt.

Porro cum Vlpianus hic etiam de ſtrabone meminerit, cum pro ſano pronuncians, eius nominis occaſione dicendum occurrit, vtrum omnis ſtrabiſmus, vel ſtraboſitas ita innocua ſit, vt recte quiuis ſtrabo pro ſano pronunciari poſſit: ſciendum enim, quod tametſi
23 ſtrabones in communi loquendi modo ii ſolummodo dicantur, quibus ex humoris cryſtallini peruerſione oculus ad dextram, vel ad ſiniſtram partem cum tortuoſitate, & inuenuſtate quadam declinat (alias enim ſi leuiter id fiat, & cum venuſtate, nunc tales Peti dicuntur, qualem fuiſſe Venerem fabulantur, teſte
24 Cæl. Rhod. *lib.* 4. *cap.* 19.) tamen ſtrabiſmus fit etiam ex eiuſdem humoris elevatione, vel depreſſione à ſuo naturali loco, vt tradit Gal. 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. *claſſ.* 4. & quod multo magis attendendum duco, illud eſt, quod in ſtrabiſmo, qui fit ex eius humoris declinatione ad dextram, vel ad ſiniſtram parum, vel nihil incommodi percipi ſolet, in aliis vero res, quæ oculis obiiciuntur geminæ videntur, vt idem Gal. *ibid.* tradit, & Auic. *fen.* 3. *tr.* 2. *cap.* 28. cuius ſymptomatis cauſſam vide apud Ariſt. *probl. ſect.* 31. *probl.* 11. *relat. per Mercurial. vbi ſæpe*, & apud Alexand. *lib.* 1. *problem.* 125. Montalt. *Opt. lib.* 3. *art.* 4. Timpler. *in Opt. ſyſt. lib.* 2. *cap.* 1. *probl.* 7. Fit præter cauſſas ab iis enarratas etiam ex ebrietate, vnde Nicand. in Alexiph.

---- *Apparet geminum quodcunque videtur,*
Sicut nocte ſolent, qui vina bibere meraca.

Et Iuuenal. ſat. 6.

---- *Cum jam vertigine tellus,*
Ambulat, & geminis exurgit menſa lucernis.

[Vndè facetè Cæſar Caporalis in vita Mœcenatis cap. 4. dicebat, de affluentia qua viuebant tunc temporis portæ.

Anchibale cazze Maſtiche, è ſalerne
Gli richueean à cal, che parea à tuti,
Ch'vna lucerna foſſe due lucerne.]

Immo etiam data opera interdum, & oculis manu ſuppoſita, neruoque viſorio eleuato, vel depreſſo earum geminatio apparet, quod Gal. ipſe dicebat *lib. eodem.* & Lucret. notauit lib. 4. dicens:

At ſi forte oculo manus vni ſubdita ſub ter
Preſſit, cum quodam ſenſu ſit, vti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare ſupellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Hæc igitur affectio videtur aliqua conſideratione digna, ego enim cum hominem curarem, qui ex dextere partis paralyſi in hoc ſymptoma inciderat notaui illũ maximum ex eo impedimentum percipere, quippe qui non illico aſſequebatur manibus tangendo, id quod oculis videre putabat, nam interea falſam rei imaginem ſecutus, rem apprehendere ſtatim non poterat, ita vt cogeretur, cum quid operoſum præſtare vellet, alterum ex oculis claudere, & ſimilem caſum narrat Marc. Donat. *lib.* 2. *hiſt. mir. cap.* 8. Tamen credidi non eſſe tale hoc viſionis impedimendũ, vt illius cauſſa locus redhibitioni dari debeat.

Obiter autem hic quid interſit inter ſtraboſitatem, & limitatem videndum, limis ergo oculis aſpicere videtur id eſſe, quod vulgo dicimus *guardar lott' occhio*, vel rectius, *guardar con la coda dell occhio.* Plaut. in Mil. Glo. Act. 4. ſcen. 6.

Aſpice limis oculis, ne illi ſe videre non ſentiant.

Alij tamen potius tranſuertis oculis intueri dicunt, vnde eſt, quod per limitatem tranſuerti, ac deprauari oculos hominibus accidat, cujus rei cauſſam quærebat. Ariſt. *probl. ſect.* 3. *probl.* 28. quod pueris præcipue accidere conſueuit, cum ex tranſuerſo lumen, vel aliud quid ſæpius aſpicere conantur, vnde ſtrabones facili negotio efficiuntur. in hoc ſenſu acceptũ eſt à Plat. *in Criton. ſeu de eo quod agend. eſt.* in iis verbis: Et omnes quibus curæ eſt patriæ, aſpicient limis te oculis corruptorem legum exiſtimantes; limitas ergo eſt oculorum tranſuerſitas ſpontanea, ſtraboſitas tranſuerſio eorundem coacta, ac perpetua.

Reliquium eſt, vt breuiter de quibuſdam aliis viſionis, & oculorum vitiis aliquid dicamus, de quibus Iuriſconſulti non meminerunt; ac præſertim de iis, quæ majorem dubitationem inferre poſſent: cætera enim, in quibus nulla hæſitatio intercedere poteſt, libens omittam, vt eſt viſus obſcuritas, ſeu totalis ablatio, Græcis Amauroſis dicta, quibuſdam Latinobarbaris Gutta ſerena, ſuffuſio, Græcis *Hypochima*, vulgo cataracta appellata, Albugo, ſeu nebula, vel nubecula, Græcis Nephelæ, vel Leuchimata vocata, lippitudo Græcis Ophthalmia, & alia huiuſmodi, quæ quoniam inſigniter viſionem lædunt, imo hominem jumentaque morboſa reddunt, & quæ ex ea cauſſa redhiberi poſſunt ex huius edicti diſpoſitione, ſicuti & alia, quæ ob eorum leuitatem nullius conſiderationis eſſe videntur, de quibus omnibus diligentiſſime Arabes omnes pertractant, in ea enim re multo quam Græci & Latini, diligentiores extitere.

Tria ergo tantummodo vitia in medium adducam, quæ maxime dubium excitare poſſent, nimirum Pupillæ conſtrictionem, ſeu diminutionem, Græcis phthiſim, & athrophiam pupillæ dictam, aliis Latinis pupillæ tabem. Viſus debilitatem Amblyopiam vocant Græci & glaucedinẽ, ſeu glaucoſim, quæ glaucoma illis appellatur. Et primo, Pupillæ imminutio non
27 videretur facere hominem morboſum, quia vt Paulo, Aetio, aliiſque, quos adducit Mercurial, *in Prælud. de morb. ocul. cap.* 8. (licet illis contrarius exiſtat) in pupillæ conſtrictione viſibilia objecta majora videntur, quam ſint, nam pupilla anguſtior viſum acutiſſimum efficit. Gal. *loco citato primo de ſympton. cauſ. cap.* 2. *& lib. de oculi. cap.* 3. *part.* 4. *claſſ.* 7. non modo ergo morboſa non eſt Pupillæ imminutio, ſed maxime
29 confert ad oculorum operationem. Veruntamen ſi diſtinguamus inter pupillæ naturalem & aduentitiam ac morboſam conſtrictionem, eius rei veritatem facile inueniemus; ſiquidem Gal. de naturali loquitur, nam aduentitiam & morboſam viſui incõmodare ipſe idem Gal. ibidem tradit, non ex ſe, vt loco citato,

de oculis ille dicit, ſed propter cauſſam, ex qua pupilla anguſtior fit. immo 1. *de ſymptom. cauſſ. vbi ſupra*,
30 mol eſtiorem voluit eſſe pupillæ anguſtiam aduentitiam, quam dilationem, licet affectus is, quem Græci Mydriaſim dicunt, maxime viſum impediat, etiamſi naturalis ſit, vt ex ipſo, & aliis patere poteſt.

31 Præterea ex viſus debilitate non videbatur ſeruus in redhibitione eſſe, quia lex hic non attendit quodcunque membri, actionisque impedimentum ſed inſignem læſionem; itaque dicendum eſſet, non quamcunque viſus debilitatem, ſed inſignem dare redhibitionis locum.

Res tamen aliter decernenda eſt, nam ſi viſus aliquo ex morbo debilitetur, jam hæc debilitas via eſt in totalem viſus ablationem, & cæcitatem, quamobrem niſi modica valde ſit, & naturalis, non vero aduentitia, ex ea redhiberi ſeruus abſq; dubio poterit.

32 Denique idem dubium de glaucedine intercedere poſſet, quæ viſus obſcuritas eſt ex humoris cryſtallini craſſitie, vnde glaucomam ob oculos obijcere, quaſi prouerbio dicitur, hoc eſt, hominem fallere ac decipere. Plaut. in Milit. Glor. Act. 2. Scena. 1.

Ei nos factitis fabricis, ac doctis dolis.
Glaucomam ob oculos objiciemus.

Dicendum vero idem prorſus in hoc caſu, quod in ſuperiori iam dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Qui aliquo dente careat, non eſt morboſus.*
2 *Cui plures dentes deſunt, ma boſus eſt.*
3 *Dentes homini maxime ex vſu ſunt.*
4 *Ruminantia ſolis inferioribus dentibus dotata.*
5 *Edentulus redhiberi debet.*
6 *Dentium in maſticatione non eſt idem vſus.*
8 *Pueri edentuli, quo tempore morboſi dici poſſent.*
9 *Septennis cum ſit, nondum edidit dentes. prouerbium.*
10 *Dentes in quibus peccent.*
11 *Is, cui os olet, an ſit morboſus. & vide num. 13.*
12 *Pro hircoſo quid inteſlexerit textus.*
14 *Si os alicui oleat ex dentis corruptione, an redhibendus.*
15 *Antiadas habens, an ſit morboſus.*
16 *Antiades non ſunt tumores veluti ſcrophulæ.*
17 *Antiadas habens, ſi ex iis conualuerit, non poteſt redhiberi, ſcrophulas habens poteſt.*
18 *Gutturoſi oculiſque prominentibus ſani.*
19 *Guttur quid.*
20 *Gutturoſi qui dicantur.*
21 *Gutturoſi ex tumore frigido gutturis, an redhibendi.*

De oris fœditate, edentulis, gutturoſis, & antiadas habentibus.

QVÆSTIO XI.

Ad l. Qui Clauum. §. Is cui os oleat. & §. ſi qui. ad l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas. & ad l. Cui dens.

TAmetſi recte determinauerit Iuriſperitus hic in l. *Cui dens.* cum, qui dente aliquo caret non
1 eſſe morboſum, controuerti tamen poteſt, an is,
2 cui plures dentes deſunt, morboſus dici debeat, & ex quorum præcipue amiſſione magis lædetur.

Dentes enim homini maxime ex vſu ſunt, non 3
ſolum ad atterendos cibos, ſed etiam ad loquelam concinnandam, ad ſapores diſtinguendos, & ad alia, vt Gal. docet 16. *de vſu part. cap.* 2. & Veſſal. *lib.* 1. *Fabr. cap.* 11. præcipuum vero eorum munus eſſe, vt ſolidos cibos atterant quo facilius à ſtomacho concoqui valeant, omnibus in confeſſo eſt; abſque tali enim ciborum attritione ſtomachus plurimum in concoctione laboraret, & animal in pleroſque morbos facili negotio laberetur; quamobrem recte prouida natura, quæ nonnulla animantia 4
ſolis inferioribus dentibus dotauerat, ſuperiores denegans, ea ruminare voluit, hoc eſt, iam ingeſtum cibum, qui ex ſuperiorum dentium defectu non potuerat, vt neceſſe erat, conteri, denuo in os reuocare, ac noua maſticatione conficere, pluribus ventriculis ad eam rem dicatis, vt docent Ariſt. *in libb. de hiſt. Anim. & lib.* 3. *de Anim. cap.* 14. Gal. *in Hippocr. de Articul. comm.* 1. *text.* 28. & Æmilian. *in hiſtor. de Rumin. ſynt.* 2.

Ergo cum ex defectu dentium maximum incommodum homo conſecuturus ſit, jure merito dici poſſet, edentulum redhiberi debere, hoc eſt, qui 5
vel omnibus, vel pluribus dentibus caret; nam idcirco tales ſerui reſpiuntur ab Halyabb. *libro* 1. *Theor. cap.* 21.

Dentium tamen non omnium in maſticatione, & 6
aliis muneribus idem vſus, vt docet Gal. *cit. lib. de vſu par.* & Anatomici omnes; Veſſal. *vbi ſupra* Columb. *lib.* 1. *cap.* 10. Laur. *lib.* 2. *cap.* 21. & ante eos Ariſt. 3. *de part. Anim. cap.* 1. & Cic. *lib.* 2. *de Nat. Deor. tranſ. med.* Inciſorij enim, hoc eſt, anteriores, ſuperiores quatuor, inferiores totidem, qui cibos diuidunt ac incidunt, magis quam canini, hoc eſt, qui poſt hos vtrinque acuti cernuntur, neceſſarij eſſe videntur; molares vero magis, quam inciſorij, quia vltima, ac exquiſita attritione cibos molant, quod vel leui negotio, abſque inciſoriorum opera præſtare poſſent; quamobrem in maſticationis vſu magis 7
morboſus dicendus eſſet is; qui molaribus, quam qui cæteris careret; contra in vſu loquelæ, anteriores enim ad hunc vſum magis conferre palam eſt, vt prædicti omnes fatentur. Sed quæritur, Pueri ſi edentuli permaneant, ad quodnam vſq; tempus pro non mor- 8
boſis habendi: jam enim eadem lex *cui dens.* pueros, antequam dentes emittant, morboſos non eſſe firmat. Dicendum, terminum dentitionis in pueris eſſe ſeptimum annum, vt Hipp. teſtatur *in lib. de Carnib.* & Ariſt. & patet ex Paræmia illa: Septennis 9
cum ſit, nondum edidit dentes; quæ in fatuos, & tardi ingenij viros dicebatur. ergo eo termino tranſacto, pueri edentuli morboſi ad hunc effectum dicendi.

Dentes porro præterquam quod aliquando decidunt, ſolent etiam in aliis quibuſdam peccare, vt quando extra os prominent, quando ſuperfluunt, 10
quando dolent, quando corrumpuntur. ſed neque cum ſuperfluunt, neque cum prominent, vna dempta oris decentia, vllum in ſe vitium habent. at ſi corrumpantur, tunc & oris fœtorem, de quo infra, & maximos aliquando dolores excitare poſſunt; quin etiam ſi abſque eo, quod corrumpantur, ſæpe doleant, & ex leui cauſſa, & frequenter, fortaſſe non iniuria redhibitioni cauſſam darent. nam dentium dolor eſt inter omnes acutiſſimus & maximis tormentis adequandus, vt Celſus teſtatur *libro* 2. *cap.* 9. ex quo ex Iuriſconſultis repetit Tiraqu. *de leg.*

de leg connub. l. 15. num. 43. adeo enim acerbus eſt, vt ex eo homo interdum inſanire videatur, vt teſtatur Alex. Bened. *lib. 6. ſin. pract. cap. 4.* qui etiam ſolum hominem dentium cruciatu vexari tradit.

11 Dego, cui os oleat, diſtinguit Text. hic *in l. Qui elixum. §. Is cui os.* quod ſi ex illuuie, hoc eſt, ex oris immunditie, ſeu potius ex ciborum multorum ingeſtione, eorumdemque indigeſtione id eueniat, morboſus dici non debeat; ſi vero ex hepatis, vel
12 pulmonis vitio, maxime. Ibidem vero hircoſum non eſſe morboſum voluit, pro hircoſo, non tantum illam, cui os, ſed cui alæ, inguina, pedes, vel alia quæuis corporis pars male olet, velut hircus, vt Gloſſ. ibid. atque idem eſt hircoſus, ac male olens. Plaut. in Mercat. Act. 3. Scen. 5.

Quam ſis ornatus pleuus, anima ſcitida,
Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Vtine ei obuenient vomitum excutias mulieri?

vnde Centuriones, eo quod od ſudorem ex labore in exercitu male olebant, hircoſi à Perſio appellati, Sat. 3.

Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum.

Horat. in Epod. Od. 4.

Polypus, an grauis hirſutus cubet hircus in alis.

Et lib. 1. ſerm. ſat. 2. & lib. 2. ſat. 4.

Pantilius Rufillus olet, Gorgonius hircum.

Dicendum mihi videtur, quod tameſi Legumperitus omnia hæc recte determinauerit, egeant tamen declaratione eius verba, nimirum, quod idcirco morboſum non ſit os alicui olere, quia hoc ex illuuie oris ſolet nonnullis accidere, ergo ſiquidem id
13 ex oris illuuie accidat, verum quidem id eſt, ſed aliquando ſunt, quibus cibus in ſtomacho corrumpitur, vnde oris fœdus odor emanat; in quo caſu licet ex oris illuuie illud dici poſſet eſſe, tamen pro non morboſo hic nunquam eſſet pronunciandus, cum majus ſubſit vitium, ex quo oris malus odor enaſcitur, quod non facile etiam emendari poteſt: vnde maxime ad hæc animum aduertit Alihabb. in eligendis ſeruis, *lib. 1. Theor. cap. 23.* ſed quid ſi ex
14 dentis corruptique id eueniat? hoc non habet tale in ſe vitium, vt non poſſit facile amoueri. idcirco non redhibebitur ſeruus ex hac cauſſa, niſi multos haberet dentes corruptos.

In dubium præterea reuocat Iuriſconſultus, an, is,
15 qui Antiadas habet, morboſus ſit, ac eam rem conditionaliter decidit, nimirum, quod ſi Antiades ſint inueterati, & qui facile diſcuti non poſſint faucium tumores, antiades habens vitioſus ſit. ac profecto antiades nihil aliud eſſe patet auctoritate Gal. 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 4. claſſ. 3.* Paul. *lib. 3. cap. 26. & lib. 6. capit. 35.* Aet. *ſerm. 8. cap. 48.* Cardan. 3. *Aphor. 26.* quod etiam ex Iuriſconſultis notat Alciat. *Præterm. lib. 1.* & Bud. *in Pand. in l. Quæritur. §. ſi quis Antiadas hic.* non tamen ſunt tumores hi velut ſcrophulæ, vt Gloſſ. hic voluit, immo multò differunt & in loco, & in materia, & in modo affligendi, & in curationis difficultate, & in aliis. In loco, quia antiades ſunt tumores tonſillarum, ſeu glandularum vtrimq; in faucibus exiſtentium, quæ & ipſæ Antiades vocantur; & vice verſa hi tumores appellantur Tonſillæ. vide Cœl. Rhod. *lib. 4. lect. antiq. cap. 2.* Scrophulæ vero ſunt tumores glandularum in vniuerſo corpore, ſed præſertim in collo exiſtentium. In materia differunt, quia Antiades ex quacunque fluente materia intumeſcunt; ſcrophulæ nonnihil a materia maxime frigida, & craſſa. Differunt in modo affligendi, quia antiades reſpirationi, loquelæ, deglutitioni oſſunt, ſcrophulæ nequaquam. Antiades tumores ſimplices exiſtunt ſinguli in ſingulis tonſillis, ſcrophulæ vero indies propagari, ac multiplicari conſueuerunt, & ea de re ſcrophulæ appellantur, quia velut ſcrophæ plures fœtus gignere videntur. In curatione denique differunt, quia Antiades multò facilius curantur, quam ſcrophulæ, & tenel curatæ, non ita de facili reuertuntur ſcrophulæ difficilius curantur, & facili negotio repullulant; illæ denique internæ ſunt, hæ autem externæ, in collo apparentes. ex quibus ſequitur, quod Antiades habens ſi ex iis conualuerit, redhibe- 17
ri non poſſit; in hoc enim caſu intrat l. *Quod ita ſanatum hic.* vt habens ſcropholas, etiamſi ex iis ſanatus videatur, redhiberi tamen poſſet ex diſpoſitione *l. Qui Tertiana hic.* cum facillime reuertantur.

Et quia de faucibus & gutture mentio incidit, 18
videamus quos intellexerit Textus pro Gutturoſis, 19
cum dixit, Guttuoſos, oculiſque prominentibus ſanos eſſe; omnibus autem notum eſt, guttur dici caput aſperæ arteriæ, quod aliquando in quibuſdam ita prominet, viris præſertim, vt pomum aliquod 20
ibi prominere videatur; hi ergo gutturoſi dicuntur. hoc autem vitium ſæpius à natura eſt, ſed aliquando etiam ex gibbolitate, & vitio vertebrarum colli nonnullis accidit, vt tradit Hipp. *in lib. de Artic.* & ibi Gal. *in comm. 3. text. 8.* & priores ſanos eſſe verum eſt, de quibus textus loquitur, poſteriores nequaquam. Alij præterea gutturoſi ſunt, quibus tumor frigidus in gula, vel gutture enaſcitur, quod pleriſque populis ex potu aquarum vitioſarum euenit, vt teſtatur Bruyer. *de re cib. lib. 1. cap. 20.* Vacc. *lib. 1. de Therm. cap. 6. 7. & lib. 6. cap. 26.* ac præſertim inter omnes afficiuntur hoc vitio in alpibus degentes; vnde Iuuenal. Sat. 13.

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Et de fimilium aquarum vitio meminit inter Iuriſconſultos Ripa *tract. de peſte part. de remed. num. 15.* Maſcard. *de probat. Concl. 122. num. 1.* & ex Medicis item Scalig. *exerc. 6. ad Card. de ſubtil.*

Hi ergo an ſint redhibendi, ſi quis interroget, negatiue reſponderem; nam præter deformitatem incommodi, parum, aut nihil habent, præter quam quod vitium tale oculis mentis facile ſubijcitur.

SVMMARIVM.

1 *Vari, & Vatij, qui ex Gloſſ.*
2 *Blæſus dicitur is, qui pedum imbecillitate laborat.*
3 *Vari propriè qui. contr. num. 3.*
4 *Vatij qui. contrarium num. ſeq.*
6 *Blæſa crura, quandicuntur.*
7 *Blæſi dicuntur, quibus crura extra obtorta ſunt.*
8 *Rhabi qui apud Galenum.*
9 *Vari minus, Valgi magis incommodantur in ſtando.*
10 *Valgi redhiberi debent.*
11 *Claudorum diuerſa genera.*
12 *Redhibitio locum habet, vbi apparet inſignis læſio.*
13 *Claudi ſunt malorum morum.*
14 *Varicoſus ſanus non eſt.*
15 *Varix quid.*

De Varis, & Vatiis, & Claudis, & Varicosis.

QVÆSTIO XII.

Ad l. Item Offilius. §. Quæsitum. l. Qui clauum. §. 1. l. Item Claudus. & l. Varicosus.

DE his omnibus eo nomine agere deliberaui, quia non omnes eodem incommodo ex claudicatione, & crurum vel pedum distorsione afficiuntur, vt videbimus, si modo ante declarabimus, quinam sint Vari, & Vatij, nam Claudi cuique noti sunt. Gloss. hic Vatum, & Vatium dixit esse nomi-
1 na eorum, qui in loquela impediuntur, varumque dici à varietate sermonis, eo quod infinita verba effundat, absque vlla significatione; & cum multa confusione, vatium vero eum esse voluit, qui nimis cito, ac propere loquitur, ita vt ob ipsius sermonis celeritatem minus expl cite verba proferat. Ego similem horum nominum significationem nunquam apud alium quemquam reperire potui. Glossa forte ex eo, quod videret textum vna cum cæteris loque-
2 læ vitiis, etiam hæc attulisse, decepta est, nec mirum esset, quod quemadmodum blæsus dicitur, is, qui pedum imbecillitate laborat, qua affici Æthiopes, & Ægyptios tradit Arist. 14. *problem.* 4. & cui etiam obnoxios spadones facit Alex. *lib.* 2. *probl.* 25. & blæsus per comparationem quamdam dicitur quoque is, cui lingua imbecilla est, ita vt minus expedite eam mouere possit, eidem Arist. *lib.* 11. *problem.* 30. simili etiam ratione Varus, & Vatius dici possit, per eandem comparationem is, qui vel nimis propere, vel nimis implicite loquitur, ac si linguam obtortam haberet, ex qua in loquendo erret.

3 In propria vero, ac communiori significatione Vari dicuntur, quibus pedes, vel crura intro inflexa, & obtorta sunt, Vatij vero, qui & valgi appellan-
4 tur, quibus extra. Fernel. *Pathol. lib.* 1. *cap.* 8. Paræus *lib.* 22. *cap.* 11. quamquam Hipp. *lib. de Artic.*
5 *& ibi* Gal. *in comm.* 3. *text.* 83. contrarium sane affirmant, nimirum varos esse, quibus extra, valgos, quibus intro crura vel pedes inflectuntur. Crediderim ego vtrumque nomen, vtrique vitio esse commune, testimonio Gal. *loco cit.* qui Vari nomine quamlibet depravationem ex aliquorum opinione significari docet, quod videtur non admodum alienum ab ipsius Hipp. mente, qui *in lib. de off. Med. in fin.* Vara esse firmauit in alteram partem inclinantia; nec absque ratione id firmatum est, cum tam Varum, quam Valgum, aut Vatium obtortum significent, & de Valgo quidem extat Plauti testimonium in Mil. Glorios. Act. 2. Scen. 1.

Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum.
Majorem partem videas valgis suauin.

hoc est obtortis, & obliquis osculis. & de Varo apud Pers. Sat. 4.

—— Vel cum falli pede regula Varo.

hoc est, pede non recto, sed obtorto, de vtroque autem Plautus *vbi supr. Act.* 3. *Scen.* 1. in proprio sensu accepto meminit his carminibus:

Metuerem, ne ibi defregissent crura aut ceruices sibi.
Eamibi insignitos pueros pariat postea,
Aut Varum, aut Valgum, aut sompernem, aut patum, aut brochum.

sic & Horatius de Varo in proprio sensu libro primo Sermon. Sat. 6.

Hunc Varum distortis cruribus.

Segarra *in* 2. *Gal. de Temperam.* crura in exteriora distorta blæsa vocauit, cum tamen & locis *supra citatis* pateat, blæsa crura dici, quæ imbecillitate la- 6
borant, ita vt stare, aut firmiter ambulare non possint. Cæl. idem Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 4. *cap.* 11. ex Polluce tradit, blæsos dici eos, quibus crura extra 7
obtorta sunt, hoc est, quos Vatios communiter nominamus; sed & idem Cæl. Varos Rhæbos appella- 8
ri auctor est. Gal. autem Rhæbos vocari tradit, qui naturaliter cuiuis sunt cruribus, & hoc vitium conferre ad majorem pedum stabilitatem, dicebat *loco cit. de Artic.* Vtcunque tamen sit, relicta tam exquisita nominum inquisitione, notandum venit, quod quamvis Legumperitis in *cit. l. Item Offilius.* absolute Varum, & Vatium pro sanis pronunciauerit, non deest tamen difficultati locus. Vara enim crura sicuti non semper vno modo fiunt, vt *cit. lib. de Artic. transf. med.* docet Hipp. ita non vno semper modo incommodant deambulationi. quin aliqui insigniter afficiuntur, alij vero admodum leuiter, vnde patet priores quidem redhiberi posse, posteriores vero nequaquam.

Accedit etiam generica quædam differentia inter Varos, & Valgos, nam ex eodem Hipp. *ibid. in fin. & lib. de offib. per molit. impell.* habemus, quod quibus in interiorem partem excidit (genu cubiti gibbus) ii Valgi magis euadunt, exterioribus autem partibus imminuuntur, quibus autem exteriorem in partem excidit, ii Vari magis, claudi minus efficiuntur; quin etiam ex luxatione ad malleolum contingente eos, quibus in exteriorem partem excidit, varos fieri tra- 9
dit. sed tales stare posse affirmat, contra vero eos, quibus in interiorem partem articulus prolabitur, Valgos effici dicit, minus autem stare posse; cui sententiæ subscribit Gal. qui Valgos deterius stare docet, neque posse celeriter currere, & paruo momento, ac leui ex causa cadere.

Cum ergo in Valgis insignis læsio appareat, non 10
video cur redhiberi non debeant; nisi dicatur tales oblæsiones oculis ementis subjici, & occultari vix posse; non ergo facere locum redhibitioni ex hac causa. Eadem dubitatio defatigare nos posset circa claudos, cum quotidiana experientia doceat claudicandi mille esse modos, & in aliquibus quidem leuiter, in aliis mediocriter, in cæteris autem insigniter 11
hominem lædi, vt *cit. lib.* docet idem Hipp. sunt enim ex claudis, qui absque fulcris ambulare minime possunt; alij, qui baculo gressus sustinentes facile inambulent; alij denique, qui absque fulcris, & baculo ambulent quidem, sed tamen in hanc, aut illam partem pendeant. ex iis, qui fulcris indigent, alij vno sunt contenti, alij duo requirunt, alij præter fulcra etiam baculo sustinere gressus coguntur, aliter proni in faciem rituri; ex iis ipsis alij vtroque pede claudicant, alij non nisi altero, & ex iis posteriis, alij læsum pedem in terram firmant, alij suspensum deferunt; ex illis, qui sine fulcris, & baculo ambulant, alij modice, & non admodum indecenter, alij vero insigniter, ac turpiter claudicant, vt idem Hipp. dicebat; & ex posterioribus aliqui ad inguina curuati incedunt, & alterum poplitem inflectunt, ima pedis planta vix terram attingentes, manuque crus prehendere ambulantes coguntur, alij pedem, & latus vniuersum contorquent; & ex prioribus, alij summa pedis planta, alij summo calcaneo incedunt, 12

&

& , vt vno verbo dicam, infinitæ propemodum ſunt claudicandi rationes. In quibus omnibus ſeruata vniuerſali regula, de qua *in l. Ob quæ vitia. §. Idem aut.* nimirum quod redhibitio locum habeat , vbi inſignis læſio appareat, aptiſſime de particularibus iudicare quilibet poterit, & hunc pro morboſo , illum pro ſano pronuntiare , non obſtante textu hujus *l. Item claudus.* de quo hic.

Illud vnum, quanquam præter rem, non omittam,
13 claudis omnibus commune eſſe, vt malorum morum ſint, ſicuti & gibbis , ſtrabonibus , & aliis; de quibus Cardan. *Aphor.* 31. quod Iuriſconſulti , in quauis corporis deformitate habere locum, tradunt. Pariſ. *de reſignat. benef. lib.* 5. *quæſt.* 6. *n.* 35. & inter Medicos Lemn. *de occult. nat. mir. lib.* 2. *cap.* 26. apud quem, ſi libet , cauſſam requirere potes , quam habes etiam apud jam citatum Cardanum , *lib.* 12. *de ſubtil. non longe à fine.*

14 Recte tandem determinauit lex, Varicoſum ſanum non eſſe ; ſed inepte Gloſſ. varicoſum interpretatur , qui modo huc, modo illuc veluti ſtultus ambulat. licet dehinc addat : vel eſt ægritudo tibiarum, quæ di-
15 citur varix; at neque ſic explicat , quid ſit; eſt ergo varix vena tumens ac dilatata ex luxuriante cralio, ac melancholico ſanguine in cruribus, & coxis præcipue , aliquando etiam circa teſtes , & alibi. Act. *ſerm.* 14. *cap.* 84. Paræus. *lib.* 11. *cap.* 20. Hieron. Fabr. *in Pentat. chir. lib.* 1. *cap.* 4 *& alij.* Hoc morbo laborauit Cic. vt elicitur ex Cauillo Vatinij in illum, de quo Macrob. *Satur. lib.* 7. *cap.* 6.

SVMMARIVM.

1 *Mortuos pariens , an ſit morboſa. dic vt num.* 4.
2 *Textus explanatio de mortuos pariente.*
3 *Pro mortuo habetur , qui viuere non poteſt.*
5 *Mortuos pariens in periculo eſt.*
6 *Prægnans ſana eſt.*
Prægnantia eſt res naturalis.
8 *Mulier ad hoc nata eſt, vt generet.*
9 *Cur Iuriſconſultus deſideret prægnantem maxime ſanam. & numero ſeq.*
11 *Prægnans ſi morbo non cognato laboret , perit in partu.*
12 *Leues quoque morbi in prægnante conſiderandi.*
13 *Puerpera, an ſana ſit. & num.* 17.
14 *Puerperium eſt actio naturalis.*
15 *Puerpera, quæ laborauit in partu, an ſana ſit dicenda.*
16 *Puerpera ſi in puerperio febre corripiatur , an redhibenda.*
18 *Puerpera ex abortu , an ſit ſana.*
19 *Sterilis, an ſana ſit. dic vt num.* 22.
20 *Præcipuum munus fœminarum eſt concipere.*
21 *Sterilis nullo modo concipit.*
23 *Atreta ſeu imperforata , an ſit ſana. dic vt num. ſeq.*
25 *Quæ bis in menſe purgatur , ſana non eſt.*
26 *Morboſa non eſt, quæ per ætatem non purgatur.*
27 *Quo tempore mulieribus purgationes eant.*

De Prægnante, & Puerpera , de Pariente mortuos, de ſterili, & arcta, de ea, quæ bis in menſe purgatur.

QVÆSTIO XIII.

Ad l. Quæritur. §. 1. 2. *&* 3. *&.* §. *Mulierem. & l. Quæ bis in menſe.*

IN hac quæſtione de iis , quæ proprie ad ſolas mulieres pertinent , agemus , ac proponitur Mulier primo, quæ ſemper mortuos parit , definiturque 1
quod ſi hoc ex vuluæ vitio accidat, morboſa dicenda ſit. In qua re notandum venit, textum non ſolum intelligi debere de ea , quæ actu mortuos parit debi- 2
to tempore , vt nono aut decimo menſe , ſed etiam de ea , quæ quocunque modo abortum ſemper faceret , fœtuſque etiam viuos aborriret , ita tamen viuos, vt longe viuere nullo modo poſſint ; tunc enim intrat regula illa , quod pro mortuo habetur, qui vi- 3
uere non poteſt. Affict. *dec.* 236. *num.* 4. & ex Medicis Curtius *in ſententia de Septim. par.* quos adduxi aliàs *lib.* 1. *hor. quæſt. tit.* 2. *quæſt.* 2. *num.* 23. quod nobili cuidam mulieri jam multoties euenit. hæc enim cum juuencula recte bis aut ter peperiſſet , dehinc vigeſies ac ſepties abortiuit quartimeſtris , vel quinquemeſtris vt plurimum, aliàs autem bimeſtris aut trimeſtris. Notandum præterea , ſuperfluum fuiſſe Iuriſperitum hic conditionaliter loqui , dicendo , ſi hoc vuluæ vitio contingat, hanc morboſam eſſe , nam ex cujuſuis partis vitio ſuccedat , fœmina 4
morboſa eſt ; ſimpliciter ergo dicas , Mulierem , quæ ſemper mortuos parit , morboſam maxime eſſe ; niſi ex externa cauſſa id fieret, vt ex labore, ex percuſſione, & ex quacunque procathartica cauſſa, non modo autem reſpectu prolis hæc redhiberi poſſet, quia eo fine orbatur , ad quem nata eſt, ſed etiam quia mortuos pariens in maximo diſcrimine poſita eſt , vt ſatis ſemperque nouimus Medici , & notat Auic. 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 20. *& ſeq.* 5

Secundo loco textus de prægnante meminit, 6
quam abſolute ſanam eſſe dicit : etenim vt recte 7
Glo. hic, non ex eo, quod prægnans mulier ſit, judicatur morboſa, quia prægnantia res eſt maxime na- 8
turalis, & mulier ad hoc nata eſt , vt generet: quemadmodum habetur hic, & latius dixi *lib.* 2. *hor. quæſt. tit.* 4. Neque obſtant adducta à Mercuriali ex Vitruuio , & Hipp. *lib.* 3. *variar. lect. cap.* 1. quorum primus 2. *lib. cap.* 8. dicebat, corpora muliebria, dum grauida eſſent , non præſtari tanquam ſana à venditoribus, in more fuiſſe ; hoc enim ob periculum imminens fiebat. ſed quæri poterat , ad quinam innuendum à Iuriſconſulto hic appoſita illa cautio eſt, nimirum , quod maxime conueniat prægnantem eſſe ſanam, & num ex vnoquoque vitio prægnantem debere dici morboſam velit , & ad primam interrogationem dicendum , ideo deſiderare Legum peritum prægnantem eſſe ſanam , quia ex occaſione prægnan- 9
tiæ, ſi mulier ex ſua natura ſana non ſit, non eſt ab omni diſcrimine tuta; & idcirco non ſolum in prægnantia , ſed etiam ex ſua natura ſanam eſſe debere vult. 10

Vel dicamus, quod ideo deſiderat prægnantem eſſe ſanam , quia ex quocunque morbo prægnanti non familiari mulier laboret, in majore diſcrimine poſita 11
eſt ex prægnantiæ occaſione , quam ſi eodem morbo extra prægnantiam laboraret , vnde eſt , quod, vt ex Hipp. *lib.* 1. dixi , mulier prægnans morbo non cognato laborans, hoc eſt ſibi non familiari , in partu pereat.

Itaque , vt ex textu elicio , leues quoque morbi in 12
prægnante erunt conſideratione digni , vt leuis febricula , quæ aliàs redhibitioni locum non daret , in prægnante fortaſſe dabit , quia eam maxime , hoc eſt vndequaque ſanam eſſe oportet. Aduerte tamen, prægnantes quaſdam in prægnatione ſolitas quibuſdam certis morbis prehendi , de quibus fortaſſe intelligebat Hipp. *vbi ſupra.* propter quos non fieret redhibitioni locus , vt eſſet vomitus , Inappetentia , macies, dolores renum, pedum tumores , & hujuſmodi,

comitantur hæc enim vt plurimum prægnantiam, & & alia aliis magis ac minus familiaria ſunt.

Tertio loca de puerpera loquitur Textus, de qua
13 etiam ea cautione determinat Vlpianus, vt ſana ſit, ſi modo nihil extrinſecus acciditſet, quod corpus ejus in aliquam valetudinem conieciſſet, ex quibus verbis hoc vnum innuere voluit, quod Puerpera quantum ex puerperio eſt, ex ſua natura pro ſana judicanda quia puerperium actio naturalis eſt, qua partus
14 purgamenta, puerperia & ipſa vocata ex vtero expelluntur, non minus in menſtruâ purgatione excrementa, quæ menſtruatim coadunantur, ergo eadem ratio eſt de puerpera, quæ de prægnante, cum vtraque ad eundem finem operetur.

Dubitari tamen poſſet, an partu difficili exiſtente, multoque tamen dehinc bene patiente, puerperiſque naturaliter procedentibus, puerpera ſana dicenda ſit, & videtur, quod non ſit ſana, quia facile è laborioſo partu (licet de præſenti nulla læſio appareat) poteſt puerpera dehinc in febrem & in alios morbos incidere, vt notum eſt.

Secundo dubitari poteſt, vtrum, ſi nihil extrinſecus acciditſet, ſed vndequaque cunctis ſaluis exiſtentibus, ante abſolutum tamen puerperium mulier fe-
16 bre, vel alio morbo corripiatur, redhiberi poſſet; & ratio dubitandi eſt, quia multi Medici exiſtimarunt, nullum morbum euenire in puerperio, qui ex partus, & puerperij ipſius culpa non eueniat, de qua re
17 latius *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 4. Dico, quod, cum in rei veritate, vt etiam per l. hic notatur, puerpera ſana ſit, ſi febre, vel alio morbo non ex culpa partus, & puerperij corripiatur, redhibenda non ſit, tanquam ſana a principio non fuiſſet.

18 Tertio dubitari poſſet, an puerpera ex abortu ſana dici debeat, & dico, quod nequaquam, quia ex abortu, vt ex difficili partu facile mulier in morbum labi poteſt, immo habet proximam diſpoſitionem, vt labatur, quamobrem ſana non eſt, etiam ex præſcripto naturæ euntibus purgationibus.

Succedit quarto loco ſterilis, de qua maxima contentio eſſe poſſet ob id, quod refert Vlpianus, Cæ-
15 lium ex Trebatio diſtinguere, quod ſana ſit, ſi natura ſterilis exiſtat, ſi vero ex corporis vitio, minime; videretur enim omnino contrarium eſſe decidendum, ſi ad ſterilitatem reſpicianus, & ratio eſt, quia
20 cum præcipuum munus fœminarum ſit concipere, &
21 generare poſſe, vt hic, & ſterilis ex natura nullo modo poſſit concipere, ex morbo vero facilius poſſit. Alexand. Bened. *lib.* 25. *cap.* 12. illa quidem morboſa dicenda eſſet, reſpectu ſterilitatis, hæc nequaquam, & hic quantum eſt ex hoc ſterilitatis capite illa redhiberi poſſet, hæc non, neque videtur vlla euidens ratio pro textu adduci poſſe, ſi ad hoc caput ſterilitatis attendatur. Poſſet quidem ex alio capite defendi textus, nempe ſi diceremus, non reſpectu ſterilitatis dici morboſam, quæ ex morbo ſterilis facta eſt, ſed reſpectu morbi ſterilitatem inducentis, quanquam ſequitur ex hoc, quod abſolute nulla ſterilis, quatenus ſterilis morboſa ſit, quod tamen falſum eſt, cum non ſolum ex ſterilitate, ſed etiam ex mille aliis cauſſis morbificis ad ſterilitatem conſequentibus morboſa ſit. Ego abſolute dicerem, quamcunque ſterilem eſſe morboſam, & jure red-
22 hiberi poſſe, quicquid ex Cælio Vlpianus, & ille ex Trebatio dixerit.

23 Quinto proponitur mulier ita arcta, vt mulier fieri non poſſit, quas mulieres atretas, ſeu imperforatas vocant, de quibus Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 14. Hucher. *de ſteril. lib. ſecundo*, & alij, qui de morb. mul. ex profeſſo agunt. In his enim ante vuluæ oſtiolum membrana obtenditur, quæ & egreſſum menſibus, & ingreſſum genitali virili prohibet. Iure igitur ſimiles mulieres pro non ſanis à Legumperito pronunciantur; non ſolum enim ex hoc quod virum admittere non poſſint, nec conſe-24
quenter generare, morboſæ ſunt, ſed etiam quia aliis morbis obnoxias eas eſſe neceſſe eſt.

Denique prudenter lex mulierem, quæ bis in men-25
ſe purgatur, vel quæ nullo modo purgatur, morboſam eſſe definiuit, ſententiæ Hippoc. forteſſe innixa *Aphor. ſect.* 5. *Aphor.* 56. quæ talis eſt: Menſtruis largius fluentibus morbi eueniunt, non fluentibus autem ex vtero morbi contingunt. Excipit ta-26
men lex dicens, morboſam non eſſe eam, quæ per ætatem non purgatur; inquirendum ergo erat in qua ætate mulier purgari debeat, & licet circa hanc materiam plura attulerim. *lib.* 1. *quæſt. quæſt.* 9. *tit.* 1. tamen breuiter hic dicamus, poſt. 14. aut ad ſum-27
mum 15. annum, vſque ad 40. vel 45. incluſiue mulierem menſtruas purgationes pati, ſi ſana futura ſit, ſed jam his finem imponamus.

SVMMARIVM.

1 *Sanus quis dicatur, & ſana animalia quæ, num. ſeq.*
3 *Venditur dolus tedetur morbos prægreſſos emptori patefacere.*
4 *Sanitatis maxima latitudo.*
5 *Conualeſcentes an redhibendi. die. vt num.* 11.
6 *Conualeſcentia, & ſenium ſunt affectus medij.*
7 *Status ſenum naturalis eſt. item & conualeſcentium num. ſeq.*
9 *Sanum, & ſecundum naturalem, conueniuntur.*
10 *Functionum imbecillitas non eſt ſtatim nota morbi.*
12 *Valetudinarium multa priuilegia.*
13 *Valetudinarius quis ſit. & num. ſeq. & numero* 16.
15 *Valetudinarius quis ſit, relinquitur Iudicis arbitrio.*
17 *Prænans, cur valetudinaria dicta in l.* 2. §. *ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut.*
18 *Recidiua quid.*
19 *Differentia inter recidiuam, & morbi exacerbationem.*
20 *In quibus morbis timeatur recidiua.*
21 *Recidiuans an ſemper ſit in pejori conditione, quam primo agrotans.*
23 *De quibus morbis intelligenda. l. Qui Tertiana hic.*

Sanatus quis dicatur, de conualeſcentibus, de recidiuantibus, & de morbis circuitus habentibus.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Quod ita ſanatum, & l. Qui Tertiana.

IN l. *Quod ita ſanatum* tria conſiderari poſſunt, primo, quis debeat pro ſanato exiſtimari, ſecundo, an ex morbo reconualeſcens pro ſano accipi poſſit, tertio de recidiuantibus diſſerendum, quanto nempe tempore ſecundus morbus debeat dici prioris recidiua, ita vt recidiuans in tempore intermediante vnam & alteram ægritudinem pro ſano exiſti-

exiſtimari non debuerit. Et quoad primum ipſe, textus apertiſſimis verbis declarauit, ſanum dici de-
1 bere, qui in priſtinum ſtatum, in quo erat ante ægritudinem, reſtitutus ſit. Voluerunt autem Iuriſconſulti hac lege tacitæ cuidam obiectioni reſpondere, quæ hinc emanare poterat, vtrum ſcilicet, ſi ſeruus vel iumentum ægrotauerit aliquando quouis, vel grauiſſimo morbo, quem venditor reticuerit, emptor ex hoc capite poſſit vtrumque redhibere. Lege ergo hac cautum eſt, vt talia habeantur tanquam ſi nunquam ægrotaſſent, dummodo in priſtinum ſtatum reſtituta ſint, & ſana effecta; ſana autem
2 dicuntur animalia, quæ nec parte aliqua corporis dolent, & ad vitæ munera haudquaquam ſunt impedita Galen. *6. de ſanitate tuend. cap. 5. claſſ. 2. & de differ. morb. cap. 2. claſſ. 3.* Ex quibus eliciamus, non teneri venditorem, eos morbos mancipij vel
3 iumenti enunciare, quos aliquando paſſa ſunt, ſed eos tantummodo, quos de præſenti patiuntur, vel facile eſt, vt patiantur.

Sed quid dicendum eſſet, ſi ante morbum ſeruus optima, abſoluta, & integra ſanitate fruebatur, poſtquam autem ex morbo conualuit, non tam exquiſita ſanitate frueretur? num pro ſano minime habendus? Ac profecto ſi bene textus verba ponderentur, Videtur lex deſiderare ad hoc, vt ſanus dici poſſit, vt in priſtinum ſtatum redierit, ita vt ad eandem ſanitatis integritatem, qua fruebatur, remeauerit.

4 Dicendum tamen, quod cum ſanitatis maxima ſit latitudo, & ſanum dicatur magis & minus. Galenus 1. *de ſanit. tuend. cap. 5.* multique ſint ſanitatis gradus, quorum vix primum aliqui attingunt, aliis etiam poſtremum aſſequentibus, tam priores, quam poſteriotis ſani dicendi ſunt; etiamſi ergo ad eundem gradum non peruenerit ſeruus poſt ſuperatum morbum, in quo permanebat ante morbi aduentum, tamen ſanus dicendus eſt, quia ſanitatem habet. non ergo id ea verba *in priſtinum ſtatum*, important, quod eaſdem vires, & eandem ad amuſſim ſanitatem recuperauerit, ſed quod ad ſtatum ſanorum peruenerit, omnimorbo liberatus.

Porro hæſitare contingit de conualeſcentibus, nimirum de iis qui recenter à morbo ſani ſunt facti,
5 ſed integras vires, ac priſtinas adhuc non recuperarunt; dubitari, inquam, poteſt, an tales redhiberi debeant, ſi venditor de eo ſtatu, in quo ſeruus eſt, mentionem non fecerit. ac profecto cum conuale-
6 ſcentia, & ſenium ſint affectus quidam medij inter ſanitatem, & morbum. Gal. *de ſanit. tuend. lib. 5. capite 4. claſſ. 2.* ita vt in vno eodemque ſanitatis gra-
7 du vterque ſtatus contineatur, ſtatus autem ſenum quicunque ſit, naturalis ſit. Gal. 1. *einſd. cap. 5.*
8 dicendum eſt etiam ſtatum conualeſcentium eſſe
9 naturalem, & ob id ſanos dici debere, cum ſanum, & ſecundum naturam conuertantur, & ſanum dici debeat ſecundum Naturam. Gal. *de ſympt. cauſ. cap. 1. claſſ. 3.* & ad id, quod obiici poſſet, quod conualeſcentes ad vitæ munera exercenda ſint impediti, & idcirco ſaltem ex huius edicti diſpoſitione ſani dici non poſſint, præterquam quod, vt ſupra ex Galeno dixi, ſani handquaquam ad vitæ munera exercenda impediuntur, reſponderi facile poteſt, negando conualeſcentes ad ea munera impediri, concedendo tamen ea debiliter exercere; non tamen
10 ob id poſſunt dici morboſi, quia functionum imbecillitas non morbi ſtatim nota eſt, vt Galen. *loco citato 1, de ſanit. tuend. cap. 5.* demonſtrat. Sed his non obſtantibus, recte ex hoc textu conualeſcentes redhiberi poſſe dicerem, quia ad priſtinum ſtatum minime adhuc remeauit; & licet concedere paratus ſim, conualeſcentes eſſe in ſtatu medio inter morbum & ſanitatem, veluti ſenes, tanto propius tamen accedere illos dixerim ad ſtatum præternaturalem, quia à morbo eſt, quanto longius ab eo abſunt ſenes, & ad naturalem accedunt, quod eorum ſtatus a natura ſit; ſic igitur licet virium imbecillitas in ſenibus non illico morboſa ſit, quia ab affectione naturali eſt, eadem imbecillitas in conualeſcentibus morboſa dici poteſt, quia ab affectione præternaturali dependet.

Sed quia argumenti ſimilitudo nos ad id inuitat, videamus qui dicendi ſint valetudinarij, nam horum multa apud Legumpetros ſunt priuilegia, ex iis, 12
quos adducit Paris. *de reſign. ben. lib. 5. q. 6. num. 10.* & Menoch. *de arb. lib. 1. c. 65. num. 1* expedit ergo ipſis, vt determinetur, qui valetudinarij nomine ſint inſigniendi. Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap. 1.* videtur valetudinarios voluiſſe vocatos eſſe cauſſarios: Cauſſarij, inquit, dicuntur tum ij, qui vt qualibet ex cauſſa morbos incurrunt, tum qui aliquo pacto male habent; ſed idem Men. & Paris. *loc. cit.* ex
Innocentio dicebant, valetudinarium eſſe, qui pro- 13
pter corporis debilitatem eſt infirmus, & laborat aliqua febre acuta; at hæc opinio vera non eſt, neque diſtinguit inter vere morboſum, & valetudinarium. multo minus diſtinguit opinio Ioan. Andr. 14
apud eundem, quæ vult infirmos ſimpliciter dici valetudinarios Cujac. *in comm. ad tit. Pandect. de excuſat. ad l. 8. & ſeqq.* valetudinarios dici firmat eos, qui perpetua, ac pertinaci valetudine afficiuntur. & videtur hæc opinio vna eademque cum ſuperioribus, nec Iuriſperitos explicaſſe, quid in rei veritate ſint. Communis DD. opinio, de qua idem Menoch. & Paris. *ibidem num. 12.* ea eſt, quod hoc re- 15
linquatur Iudicis arbitrio; at neque hæc quicquam ad rem affert, neque quicquam docet rei naturam dicens, pendere ex Iudicis arbitrio, vt definiatur, quis dicatur valetudinarius; ante enim oportebat explicare, quis eſſet valetudinarius in genere, vt Iudex ſciat, quænam oporteat conſiderare in ea re definienda. Sed ex noſtris Mercur. *de art. gymn. lib. 4. cap. 8.* Valetudinarios eos vocat, qui recenter à morbis euaſerunt, facitque eoſdem cum conualeſcentibus, ſed pro valetudinariis acceptat pleroſque ſenes, quos vt valetudinarios curari voluit Galenus. Dica- 16
mus valetudinarium dici eum, qui ob ſui corporis debilitatem promptam habet diſpoſitionem, vt infirmetur facillime, & integra ſanitate non fruitur, ſed ſæpiſſime ægrotat. non ergo mirum eſt, in *l. 2. §. ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut.* prægnantem dici 17
valetudinariam, quia ex facili ac modica cauſſa ægrotare parata eſt. quæ omnia optime declarat Menoch. *vbi ſupra numero 6.*

Vltimo, circa recidiuantes plura ſunt quærenda, nimirum quis morbus ſit recidiua prioris, quanto tempore ab receſſu prioris morbi ſecundus dici debeat recidiua, in quibus morbis timeatur vt plurimum recidiua, an ſemper in pejori conditione ſit recidiuans, quam primo ægrotans, & alia ſimilia.

Primo ergo recidiua dicitur morbus factus ex reliquis præcedentis morbi iam prægreſſi. elicitur ex 18
Hipp. *Aphor. 12.* neque enim ſemper quando quis de recenti ægrotauit, & paucis interjectis diebus denuo ægrotat, recidiuam contigiſſe dicendum, ſiqui-

dem poteſt poſterior morbus aliam habuiſſe cauſſam, & ſic non prouenille ex reliquiis præcedentis infirmitatis, in quo caſu poſterior morbus non eſt dicendus recidiua prioris, & exemplo patet, & ex iis, quæ dixi *lib. 1. tit. 4. quæſt. 7.* ſed qui de recidiua noſcere cupit, & præcipuè quando ſit vera recidiua, quando non, Taddæum legat *in comm. ſupracitati Aphor.* & alios ibi.

De tempore intermedio inter priorem morbum, & recidiuam iam dixi in præcitata quæſtione, & ad eam Lectorem remitto. Illud hoc loco addendum
19 duco, maximam eſſe differentiam inter recidiuam, & exacerbationes, ſeu acceſſiones quorundam morborum; vnde non dicuntur recidiuare Tertianarius, & Quartanarius quotieſcunque de tertio in tertium, aut de quarto in quartum inſultum morbi experiuntur; tunc enim vnus eſt morbus, qui ſuam ſeriem, ac typum ſeruat. Taddæus Flor. *vbi ſupr.* ſic quoque neque Epilepticus, qui per Lunæ circuitus ægrotat, neque podagricus, qui in temporum mutationibus, vt in Solſtitiis, vel Æquinoctiis podagra detinetur, recidiuare dici debent, nam ii morbi tales ex ſua natura ſunt, vt ſtatis temporibus reuertantur, & ſic etiam de aliis eſt dicendum; vnde etiam in intermedio tempore, vbi quietem habent, tales ſanos non eſſe ſummo jure ſancitum eſt, argumen. *l. Qui Tertiana hic.* aduerte tamen, Taddæum *vbi ſupra.* nolle in tempore quietis conuenire his nomen morboſi, ſed potius neutrius, quod idem eſſet, ac valetudinarii, de quo ſuprà, non tamen in omni caſu debere habere locum hanc opinionem Taddæi crediderim, ſed in iis ſolum, in quibus quies longior eſt, vt in Epilepticis, & Podagricis; nam in Tertianariis, & Quartanariis aliter credo ſit ſentiendum, quicquid ille voluerit.

20 Tertio quærebatur in quibus morbis, vt plurimum timeatur recidiua, & dic, quod vniuerſaliter in omnibus, licet in nonnullis promptius, quam in aliis: ſunt enim aliqui, qui de facili reuerſionem faciant, vt Colicus dolor, Nephritis, Ophthalmia, Hydrops, Melancholia, & huiuſmodi. Contra alii ſunt, qui difficulter reuertuntur, aut recidiuam faciunt, vt Morbilli, Quartana, Pleuritis, Phrenitis, & alij; jactatur enim à quibuſdam, quod his morbis ſemel detenti, non amplius illis corripiantur; quod tamen falſum eſſe experientia docet; illud verum eſt, quod jam diximus, difficulter reuerti, & recidiuas non de facili ſolitos cauſare.

21 Denique dubitatur, an ſemper recidiuans in pejori conditione ſit, quam primo ægrotans. & videtur ex Hipp. auctoritate *lib. de intern. aff.* quod ſemper recidiuans ſit in pejori conditione, cum dicat: Morbus enim reuerſionem faciens magis quam ab initio vrget; rationem reddit Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. in his verbis: Et recidiuatio eſt deterior, quam radix, quoniam malitia, ſeu ægritudo eſt rediens, & natura ſeu virtus eſt defeſſa, ſeu debilis; quæ ratio eſt admodum ſenſata, & pluribus eam habere locum concedendum; in aliquibus tamen morbis euenit, vt potiori humorum prauorum quantitate abſumpta, & modica relicta, contingat quidem recidiua, multo tamen priori morbo debilior.

Cæterum in l. *Qui Tertiana.* quærendum eſt, qui morbi ſint, de quibus ea lex intelligenda veniat;
22 in textu enim ſolummodo (& forſaſſe exempli gratia) hi quatuor morbi afferuntur, Tertiana nempe, Quartana, Epilepſia, Podagra; cum tamen alij permulti ſint, qui his naturæ ſunt non abſimilis. dicendum ergo quod ex febribus de omnibus, quæ per circuitus repetunt, ſimiliter, vt de Tertiana, & Quartana intelligendum, itaque & in Quintana, & ſextana, & ſeptimana, & octana, & nonana, ac decumana, ſi quando eueniant ſimiliter decidendum eſt. Cæteri porro morbi, qui reuerſionem faciunt, & de quibus dici poteſt, quod illis affecti minime ſani vocandi ſint etiam in interpolationis tempore, ſunt in primis jam à l. nominati. dehinc veto frequens vertigo, Melancholiæ, & omnes inſaniæ ſpecies abſque febre, Paralyſis, Ophthalmia, Suffuſio, Cataracta vulgo dicta, dentium dolor, Aſthma, & eius ſpecies ſingulæ, ſanguinis ſputum, phthiſis, dolor Colicus, Hydropis ſingulæ ſpecies, renum, & veſicæ calculus, ani, & vteri procidentia, Herniæ omnes, Hæmorrhoides, Arthritis, & inter febres continuas hectica, tandemque Gallicus morbus, de quo Grammat. *deciſ.* 58. *num.* 6, & ex noſtris Bacc. *lib.* 3. *de Therm. cap.* 4. dicebant, quod ex eo nunquam conualeſcit patiens, & dare quidem inducias, non integram pacem. Quinimo ex his nonnulli ſunt, qui non ſecus ac febres, per circuitionem repetunt, vt ophthalmia, capitis dolor, podagra, & alij, teſte Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap.* 13.

SVMMARIVM.

1 *Hydropicus eſt maxime morboſus.*
2 *Pro clauo quid intellexerit Vlpianus.*
3 *Polypus quid ſit.*
4 *Scæua cur non redhibeatur.*
5 *Mancus cur redhibeatur.*
6 *Manci ſunt deteriorum morum.*
7 *Mulier neque ambidextera ſit, neque manca.*
8 *Pars dextera cur ſiniſtra fortior, & agilior. Vide ibid. & numero ſequent.*
10 *Dextra & ſiniſtra ex Platone natura non differunt.*
11 *Motioni origo eſt à dextris.*
12 *Is qui vrinam facit ſanus eſt.*
13 *Vitia in mictione omnia redhibitioni cauſſam dant.*

De Hydropico, clauum habente, Polypoſo, Scæua, & manco, & de vrinam faciente.

QVÆSTIO XV.

Ad l. Item Offilius. §. Item de Hydropico. l. Qui Clauum. §. 1. & §. Item ſciendum. l. Quaritur. §. Item de eo.

REſtant poſtremò quædam adnotanda circa *l. Item Offilius. & l. Qui clauum. & l. quæritur.* ac in priori de hydropico dubitatur, an ſanus ſit, de quo tamen nullo modo erat dubitandum, quia non 1
ſolum ſanus non eſt, ſed maxime morboſus, cum maximopere à ſtatu naturali recedat, & ad interitum tendat; quod etiamſi magis videatur poſſe habere locum in vna, quam in alia Hydropis ſpecie, cum eæ plures ſint, tamen nullatenus dubitare debemus, in omni ſpecie maxime debere habere locum redhibitionem; immo non ſolum in Hydrope jam facta, ſed etiam in habitu Hydropem præcedente, qui Cachexia nominatur; inanis ergo fuit Iuriſconſulti hæſitatio.

Pro

2 Pro Clauo quid intellexerit Vlpianus, non adeo in proparulo eſt, clauus enim plures poteſt ſignificare morbos: ſignificat namque primo morbum quendam vuæ tunicæ oculi, quæ interdum ita prominet, vt foras prodire videatur, & tunc tumoris ſpeciem præ ſe fert clauo non abſimilis, de qua paſſione Galenus *in libro de oculi. cap.* 11. *& in Introd. cap.* 15. *in fin.*

Secundo, Clauus eſt vlcus orbiculatum in pedis Planta, quod callum contraxit, vt habetur *in ſect. Medic. Galen. adſcript. in fine.*

Tertio, Clauus dicitur quidam dolor capitis in certa quadam eius parte, vt notant multi practicantium in propriis capitibus, de cap. dol. Valeſc. *in Philon. parte prima, capite* 1. Matth. *libro* 1. *prac. capite ſeptimo.* Foreſt. *Obſervat. libro nono, Obſervat.* 62.

Quarto, Clauus vocatur tumor rotundus candidi coloris, clauorum capitibus non abſimilis, qui in vniuerſo corpore enaſcitur, ſed maxime pedibus familiaris eſt. Paulus *libro ſexto, capite* 87. Aet. *ſermone* 14. *cap.* 87. Auic. 3. 4. *tractatu* 2. *cap.* 14. & ante hos Galen. *de ſimpl. medicamen. fac. & alibi.* ex his acceptionibus præſtat dicere, apud Legumperitum poſtremam intelligendam, quod declarare poteſt verborum ſeries, inquit enim: Qui clauum habet, morboſus eſt, veluti Polypoſus, conſtat enim, Polypum eſſe tumorem, vnde inquit, quod tam is, qui habet tumorem Clauum dictum, quam is, qui patitur tumorem, Polypum vocatum, morboſus eſt, & ita intellexit Gloſſ. hic.

3 Polypus autem tumor eſt proprie naribus eueniens, dictus à ſimilitudine Polypi piſcis, quod & carnem ſimilem ſortiatur, & non minus ac ille multos veluti pedes habeat, quibus affectam partem arripit, & arte complectitur: ea enim eſt piſcis illius natura; vbi enim quid apprehenderit, arctiſſime hæret, ita vt vix diuelli poſſit: vnde Plautus in Aulul. Act. 1. Scen. 4.

Ego iſtos noui Polypos, qui, vbi quid tetigerint, tenent.

Ad eius ergo piſcis ſimilitudinem tumor iſte Polypus appellatur, de quo Horat. Epod. Od. 12.

Polypus an grauis hirſutis cubet hircus in alis.

& de hoc tumore verba faciunt omnes practicantes in capp. propriis. Paul. *libro ſexto, capite* 25. Aetius *ſermon. ſexto, capite* 90. & cæteri omnes, de quo tamen nihil eſſatu dignum dicendum offertur.

4 Scæua porro, qui & ſcæuola dicitur, redhiberi non debet ob id, quod non videtur quicquam corporis vſui nocere, ſed recte judicat Legumperitus, redhibendum eſſe mancum, hoc eſt, qui 5 imbecillitate dextræ laboret, & ſiniſtra pro dextra vtatur. non ſolum enim ob vſum membrorum mancus redhibendus eſt, ſed etiam quia conſtat, mancos eſſe naturaliter deteriorum morum, quam cæteri homines ſint, tradente Cardan. 7. *Aphoriſm.* 6 40. cujus rei cauſſam in fine ille reddit, & Scal. *exer-* 7 *cit.* 265. & nota hic ex ipſo Cardano, Mulierem neque ambidexteram fieri, vt ibi ex Hipp. neque mancam, quod ille viderit. Quod tamen de mulieribus dicit Hipp. nimirum non fieri ambidextras, non admittitur à Nancel *in Analog. libro* 8. *cap.* 4. exercitatione enim tales fieri mulieres ipſe vidit; tamen vt defendat Hipp. dicit illum voluiſſe mulieres non naſci ambidextras, non negare autem quod exercitatione fieri non poſſint. Sed noui ipſe principem mulierem ambidexteram.

Sed pro Medicis ac Philoſophis videri poſſet 8 hic, vnde ſit, quod pars dextra ſit ſiniſtrâ & fortior, & agilior; cujus rei licet promptam habeat rationem Philoſophus, nempe quod dextræ partes calidiores ſint ſiniſtris, & majori ſpirituum copia affluentes, ac quod illas regat calor viſceris ſui, vt docebat Macrob. Saturn. *libro* 7. *capite* 4. alias tamen cauſſas adducit Holler. *Aphor. ſectione* 7. *Aphor.* 44. & Alex. Bened. *de part. humani corporis, libro* 3. *capite* 12. quas apud ipſos vide; vnam ex Amato adducam, quam ſenſu ipſo oculato, & experientia confirmatam ipſe notauit. *Centur.* 4. *Curat. vltima.* ponderans enim ſimul in eadem bilance oſſa brachij dextri, & ſiniſtri, ponderoſiora adinuenit dextra, non in vno tantum cadauere; ſed in omnibus etiam in ipſis puerulis, qui adhuc eas partes nullo modo exercuerant. In cujus rei confirmationem illud facit, quod plerumque partes dextræ craſſiores ſunt ſimilitis; hoc facile experimur in calceamentis, cum enim calceamur, pes dexter laxiori indiget calceamento, quia craſſior, vt vnuſquiſque in ſeipſo adnotare poteſt. Quomodo vero fiant ambidexteri, hoc eſt, qui vtroque brachio valide & indifferenter vtuntur, exponit Galen. *comm.* 7. *Aphor.* 44. vbi & cur nulla mulier ambidextera fiat ex Hipp. ſententia; quæ Medicus apud eum videat, & apud Amatum, *vbi ſupra*, & apud alios in expoſitione ejus Aphoriſmi. Iuriſconſultus autem ſi hæc ipſa ſcire cupit, adeat Tiraquel. *de leg. Connub. Gloſſ.* 1. *par.* 1. *l.* 1. *num.* 64. non ab re autem Naturæ miraculum huc transferre placet, à S. Scriptura relatum *in lib. Iudic. capite* 20. *verſ.* 16. ſeptingentos nempe viros ambidextros habuiſſe ciuitatem Gabaa in tribu Benjamin.

Non tamen ſilentio inuoluam Platonis opinio- 10 nem *in libro* 7. *de leg. verſ. med.* qui voluit dextram, & ſiniſtram naturam non differre in ſingulis operationibus, ſed matres, nutricesque non recte per conſuetudinem nos dextra vti magis permittere, vnde dexteræ, & ſiniſtræ differentia emanauerit. quod oſtendit, inquit ille, Scytharum lex, qui ambidexteri omnes ſunt, nec minus ſiniſtra, quam dextra arcum, & ſagittas tenent, ſed veriſque ſimiliter ad vtrumque vtuntur. quæ tamen Platonis ſententia contrariatur omnino Ariſt. *in lib. de Animal. incerſ.* vbi motioni originem à dextris eſſe dicit, & partem 11 dextram aptam natam ſemper eſſe mouere, ſiniſtram vero moueri, & multo magis contra ipſum facit Amati experimentum, ex quo manifeſtiſſime patet, à Natura partes dextras à ſiniſtris differre. Sed de his hactenus.

De eo tandem, qui vrinam facit, determinat Vl- 12 pianus, quod ſanus ſit; intelligit autem pro eo, qui vrinam facit, Gloſſ. eum, qui de nocte lectum commingit, quod etiam & ex textu ipſo habetur; recte vero diſtinguit Iuriſperitus, quod ſanus ſit, ſi hoc ob ſurgendi pigritiam euenerit, ſecùs vero, ſi ex veſicæ vitio; addamus nos, quod etiamſi ex veſicæ vitio hoc non accideret, ſed ex forti imaginatiua in ſomno cauſſata, tamen ſanus dici talis non deberet; ſunt enim qui in ſomno adeo fortem habent imaginationem, vt non ſolum videant ea, quæ imaginantur tanquam ſibi præſentia, ſed etiam inferioribus virtutibus præcipiant, vt in caſu noſtro; imaginabitur quis ſe ſtimulari ab vrinæ multitudine, & videbitur ſibi eſſe in cloaca, vel in loco, in quo alias mingere con-

ſuevit; tunc imaginativa præcipit expulſivæ, vt ſuo officio fungatur; vnde ille mingit, credens ſe in loco conſueto mingere, non vero in lecto. Is vero, qui frequenter id ipſum facit, vt ſingulis, vel alternis noctibus, proculdubio morboſus dicendus eſt, & redhiberi poterit. ex quibus infer, quod multò magis cætera vitia circa mictionis functionem euenientia redhibitioni locum dare debent, vt Dyſuria, Stranguria, Iſchuria, Diabetes, & his ſimiles. de quibus omnibus ſigillatim Practici omnes ſuis in locis verba faciunt.

Secundi Libri Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Tertius,
CONTINENS
TITVLOS TRES;

quorum

Primus eſt de Impotentia coëundi, & generandi.
Secundus de morborum ſimulatione.
Tertius de peſte, & contagio.

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo D.

D. BERLINGERIO GYPSIO,

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO,

PAVLVS ZACCHIAS F.

SVMMO eufortunio meo factum puto, vt dùm hoſce labores meos typis committere pararem, Principem, ac Dominum nactus ſim, cujus nomine eos munirem, non dicam (qualem eſſe non eſt qui neſciat) nobilitate præclariſſimum, virtutibus cumulatiſſimum, humanitate inſignem, ſed, vt eſt in omni literarum genere exercitatiſſimus, literarum omnium amantiſſimum: nam contrà malo ſcriptorum fortunio euenire mihi perſuadeo, eos in Principes illiteratos, & à virtutibus alienos incidere, qui à literarum ſtudiis tanquam à re ſibi auerſiſſima abhorrent. Summa injuria fieri exiſtimo, hujuſmodi dona hiſce offerre, quæ non modo eis gratia non ſunt, quod eorum pretium non agnoſcant, ſed quod ea ad nauſeam vſque faſtidiant, quia ſtomachis eorum non conueniunt: nam quemadmodùm non iidem cibi omnibus hominibus ſunt accommodati (vtor Medicus exemplo Medico) ſunt enim qui vel euchimos, & ſelectiſſimos non modo non admittant, ſed reſpuant, quod iis ſtomachentur, & noxam ab illis percipiant, ſic literaria dona ſi aliis, quam iis, qui eorum deſiderio tenentur, eorumque pretium norunt, offerantur, ingrata ſemper, & inoportuna futura ſunt. At næ ego hiſce meis laboribus id non pertimeſco: licet enim longe impar donatorio eorum pretium agnoſcam, tamen ab iis, quæ illi pro lautiſſimo, ac perenni cibo ſunt, non omnino degenerare ſcio. audacter igitur in meæ ſeruitutis, ac deuotæ reuerentiæ teſtimonium, hæc tibi, Princeps Illuſtriſſime, offero, interimque D. O. M. qui te ad condignum tuis meritis gradum euexit, vt Eccleſiæ ſuæ ſanctiſſimæ bono te ipſum diutiſſimè conſeruet, enixè, & indeſinenter oro. Vale.

LI-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI TERTII

TITVLVS PRIMVS,

De Impotentia Coëundi & Generandi,
Continens Quæſtiones nouem ;
quarum

I. *De cauſsis impotentia tam coëundi, quam generandi.* Pag. 127
II. *De impotentia ex defectu Ætatis.* 130
III. *De impotentia ex defectu naturali.* 131
IV. *De impotentia ex morbis.* 132
V. *De frigidis, & Maleficiatis.* 135
VI. *De impotentia reſpectiua dicta.* 140
VII. *De ſterilitate fœminarum, & de Imperforatis.* 142
VIII. *Mulier an ex ſemine virili concipere poſsit abſque eius conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione.* 145
IX. *De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.* 147

LIBRI TERTII
TITVLVS PRIMVS,
De Impotentia Coëundi, & Generandi,

SVMMARIVM.

1 *Ad Matrimonij validitatem requiritur potentia coeundi.*
2 *Conjugio regulariter eſt ineptus, qui debitum reddere nequit.*
3 *Ad Matrimonij validitatem requiritur, vt vir poſſit emittere ſemen.*
4 *Matrimonium ſeparatur ob impotentiam coeundi.*
5 *Vbi de coeundi potentia dubitatur, ad Medicorum judicium recurritur.*
6 *Impotentia coeundi quid.*
7 *Coitus quid.*
8 *Impotentia generandi quid.*
9 *Impotentia tam coeundi, quam generandi plures habet cauſſas.*
10 *Impotentia coeundi ex quibus cauſſis dependeat.*
11 *Impotentia coeundi vel ex cauſſa naturali, vel ex cauſſa accidentali.*
12 *Naturalis cauſſæ Impotentiæ conſideratio.*
13 *Accidentalis cauſſa vel intrinſeca, vel extrinſeca.*
14 *Cauſſa intrinſeca accidentalis conſideratio.*
15 *Cauſſa extrinſeca accidentalis conſideratio.*
16 *Animi paſſiones vehementes inter cauſſas impotentiæ coeundi connumerantur.*
17 *Coitus impotentia accidit in viro interdū mulieris culpa.*
18 *Grauius peccatum eſt coire cum deformi, quam cum formoſa.*
19 *Pulchritudo eſt incitamentum ad libidinem.*
20 *Alia cauſſa impotentiæ coeundi ex parte mulieris.*
21 *Impotentia arte Medica reparabilis non diſſoluit matrimonium.*
22 *Cauſſa impotentiæ coeundi in Muliere.*
23 *Generandi impotentia habet plures cauſſas.*
24 *Generandi ſpes ex coitu eſt.*
25 *Coitus à natura ob generationem, & ſpeciei propagationem inuentus.*
26 *Cauſſæ impedientes generationem ex parte mulieris ſunt propemodum infinitæ.*
27 *Semen in muliere peccare poteſt, vt in viro.*
28 *Cauſſa generationem impedientes ex parte vtriuſque Conjugis.*
29 *Conjugum ſimultates impediunt generationem.*
30 *Generationem impedit nimia agitatio fœminæ in ipſo actu coeundi.*

De cauſſis impotentiæ tam coëundi, quam generandi.

QVÆSTIO I.

PErneceſſarium, maximeque ad Iuriſconſultorum negotium pertinens argumentum Titulus hic promittit, tanquam is, qui de re ſæpiſſime in iudicis Eccleſiaſticis præcipue agitata pertractet, & dubia quamplurima pulcherrima illa quidem proponat, ac diluat, in quorum gratiam ipſi Iuriſconſulti integros Titulos promulgarunt de frigidis, & maleficiatis inſcriptos, ſub quibus tamen eos omnes comprehendunt, qui quacunque ex cauſſa coire non poſſunt, etiamſi neque ex frigiditate, neque ex maleficio id illis contingat, vt in ſermonis proceſſu videbimus. Cum ergo matrimonia in dies, & horas frequentiſſime contrahantur, palam eſt ad 1
eorum validitatem requiri de neceſſitate coëundi potentiam. Abb. *in cap. de illis lib. 2. num. 2. & 4. de deſponſ. Impub.* Scot. *lib. 4. ſent. diſt. 34. quæſt. 1.* adductus per Nauarr. *Conſiliorum lib. 4. conſ. 39. num. 4. de ſponſal. & lib. eod. conſ. 3. num. 7. & ſeqq. de frigid. & malef.* Aug. Barboſ. *in Collect. Doctor. lib. 4. tit. 5. cap. 1. num. 4. Tom. 2. & cap. 2. num. 2. ibidem*; vnde regulariter conjugio ineptus eſt, qui 2
debitum reddere nequit. Nauarr. *cit. lib. 4. conſil. 39. num. 1.* Nec ſolum coëundi potentia ſufficere videtur, ſed potentia ſeminis quoque emittendi re- 3
quiritur, vt idem Abb. *in cap. Quod ſedem. num. 5. de frig. & malef.* idcirco ergo vbi horum vtrumque 4
non adſit, ſeparatur matrimonium, vt per *cap. Laudabilem. tit. eod.* vbi Abb. *num. 1.* Grilland. *de ſortileg. quæſt. 6. num. 14.* Oinot. *Inſtit. de Nupt. num. 220.* Maſcard. *de Probation. concl. 311. num. 7. vol. 1.* Ricc. *Collect. deciſ. 212. par. 1.* Sanchez. *de Matrim. lib. 7. diſp. 93. num. 15.* Farinac. *de delict. carn. quæſt. 143. §. Fœmina. num. 6.*

Hinc patet multoties de ſufficientia, aut inſufficientia coëundi dubitari poſſe, quo in caſu, vt in aliis multis, qui circa hanc materiam Iuriſconſultos exercent, Medici in judices, tanquam periti adhi- 5
bentur; qui autem ſint ii caſus dubij, in proceſſu quæſtionis patebit: nam de ſingulis hic mentionem facere, nimis longum eſſet, & eadem bis abſque vlla neceſſitate reiterarentur.

Quid vero ſit impotentia coëundi, quid item impotentia generandi, clare patet ex ipſiſmet verbis, 6
illa namque vitium eſt vel naturale, vel accidentale, quo quis impeditur alteri carnaliter commiſceri. Hoſtien. *in ſumm. lib. 4. tit. de frig. & malef. §. 1. num. 1.* Io. Brunell. *de ſponſ. & Matrim. concl. 28. num. 2.* coitus enim eſt applicatio maris & fœmi- 7
næ in membris generationis, qua ſuperfluum expellitur quantum ad finem ſpeciei, vel individui ordinata. Auic. *22. 3. cap. 1.* Bauer. *in conſ. incipien. in nom. Individ. Trinit.* Sauon. *in pract. magn. tract. 3. cap. 1.* Impotentia autem generandi vitium item eſt naturale, vel accidentale, quo quis legitimo, vel natu- 8
rali coitu vtens inhabilis eſt ad ſui ſimilis generationem.

Tam coitus autem, quam generationis impoten- 9
tia plures poteſt habere cauſſas, & modo ex parte viri tantum prouenire, modo ex parte mulieris tantum, modo vero ex parte vtriuſque. hæc quanam ratione inueſtiganda ſint, deinceps patebit, nunc autem ad cauſſas vtriuſque impedimenti accedamus, breuiter ac dilucide, quantum vires ferunt, & ad Iuriſconſultorum captum, omnia enodantes.

Primo ergo de coitus impotentia agentes ex
10 parte viri sciendum, illam originem deducere vel ex parte sui ipsius, vel ex parte mulieris; sed quia causse ex parte Mulieris ad causas extrinsecas reducuntur, dicamus cum DD. *in d. Tit. de frig. & malef.* Hostien. *vbi supra num.* 2. Brunell. *ibidem num.* 3. & 6. Sannazar. *de matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 6. & cum DD. nostris *in suis practicis cap. de Impotentia*
11 *generum*, & *de sterilitate*, Impotentiam coëundi vel ex causa esse connaturali, vel ex accidentali.
12 Naturalis causa vel ex parte totius est, vel ex partium vitio. si ex defectu totius sit, euenit quia frigidæ temperaturæ vir est, & idcirco non itumulatur, neque apetitum ad coëundum experitur, deficiente non modo semine in sui quantitate, sed peccante in qualitate. Si sit ex defectu, partium, hoc esse potest vel ex vitio alicujus partis principis, Cordis nimirum, Hepatis, Cerebri, Testium, vel ex defectu partium genitalium; & hæc vel est ex culpa ipsius membri virilis, vel aliorum vasorum. si sit ex culpa penis id fit, quia vel nimis magnus, vel nimis paruus, vel quia obtortus, vel nimis longus, vel breuior quam oporteat. ex culpa Testium fit, si illi omnino desint, vel non seruent naturalem situm, vel sint nimis parui, vel nimis magni; ex parte aliorum vasorum impotentia coëundi euenit, si illa sint malè conformata, si naturalem situm non habeant, si sint obstructa.

Accidentalis porro causa vel intrinseca est, vel
13 extrinseca. Intrinseca vel sunt humores superflui,
14 calidi, frigidi, sicci, humidi, frigidi, refrigerando, partiumque calorem extinguendo, calidi eundem calorem, & spiritus dissipando, humidi illum obruendo, partes relaxando, virtutem obtundendo, sicci præter modum exiccando. vel ea est debilitas alicujus partis Principis, aut eatundem morbus aliquis, vel accidentalis genitalium partium ignauia, & in summa causæ pene omnes, quæ à natura sunt, possint vt plurimum etiam ab accidenti originem trahere.

15 Externa causa impediens coëundi potentiam in viro vel est ab aëre, vt quia nimis excedit in actiuis præcipue qualitatibus; quamquam magis obstare viro, videtur excedens caliditas, quam frigiditas, mulieri vero contra, quod, ex Philosophorum sententia patet. Arist. *lib.* 4. *problem.* 16. & 24. & hoc innuere etiam voluit Hesiodus in lib. 11. oper. & dier. dicens:

Salaciſſimæ vero mulieres, viri imbecillini
Sunt, quoniam caput, & genua Sirius exſiccat.

insinuans, quod ob exsuperantem siccitatem viri imbecilliores facti minus coitum appetant, contrà mulieres sua natura humidiores sanguine acutiore per æstus, & siccitates abundant, vnde etiam salaciores sunt.

16 Inter extrinsecas causas connumerari possunt Animi passiones vehementes; mirum enim est, quantopere in ea re operentur, vnde Alex. Bened. *sua pract. lib.* 24. *cap.* 12. Scimus, inquit, quosdam cum in Venere conjugali essent vel promptiores, facta inter eos de re tristi mentione ita ab opere imperfectos solitos desurgere, vt veluti intermortuum langueſceret genitale membrum. quosdam in coitu sordidum auditum verbum de Venereo diuerticulo deturbat, alios verecundia tenet, nonnullos metus ipse, tot modis suspenditur cum Animo coïtus. hæc ille.

Et ego noui alios, qui in actu Veneris idem passi sunt non semel aut bis, sed sæpissime ab ira, quod rixosas conjuges sortiti, quotiescunque etiam coeuntes in pugnam verbosam venirent, non amplius perficere quod inceperant quouis conatu potuere.

Præterea desuetudo inter extrinsecas causas & ipsa est: quæ tantum potest, quod vt ex Vido Vidio juniore *lib.* 11. *de curat. membr. cap.* 2. refert Schench. *Obser. lib.* 3. *tit. de Testiculis*, quibusdam, qui à Venere per longum tempus abstinent, testes, & vasa spermatica contabescunt. Vsus item nonnullorum ciborum, aut medicamentorum ex his caulis est, ambulatio nudis pedibus frequentata, equitatio, Hipp. *de Aere, Aq. & loc.* item maleficium, de quo in quæstione propia verba facienda sunt, & denique ab omnibus caussis, quæ insigniter corpus alterare possunt, præcipue autem refrigerare, coitus impotentia prouenire solet, qualis esset fluxus longus sanguinis immoderatus, extremæ omnes euacuationes, vulnera magna, validæ capitis percussiones sectio venarum post aures, de qua Hippocrates peculiariter locutus dicebat, facere eam hominem sterilem. licet alij experti contrarium fuerint; nam Prosper Alpi. *lib.* 2. *de Medic. Ægypt. cap.* 10. de quodam juuene Cophto mentionem habet, cui maxima sanguinis copia per eas venas detracta, nonnihil longum somnum excitauit, (vt euenire quoque ipsis Scythis dicebat idem Hippocr. *de Aer. aq. & loc.*) quo per tres dies detentus, ab eoque expergefactus, ac conualescens vxore ducta liberos procreauit. Alium tractauit virum D. Petrus Castellus mihi amicitia conjunctissimus, cui hirudinibus post aures applicitis, sanguis per tres continuos dies fluxit, ex qua causa perpetua surditate affectus est, vxore ducta, liberos non procreauit, sed ea defuncta, & secundis nuptiis potitus fœcundus fuit. sed quicquid sit de hujus rei veritate, illud certum est, quod prædicta omnia corpus, ac præcipue genitales partes insigniter refrigerant, ac debilitant, & seminis materiam abscindunt. sed & inter easdem causas 17
deforis aduenientes venit ipsa mulier; nam ex ipsius quoque culpa quandoque impeditur coitus in viro, vt si sit nimis deformis, adeo enim à coitu alienum hominem deformitas reddere consuevit, vt 18
jure dixerint nonnulli DD. grauius peccatum esse coire cum deformi, quam cum formosa. Tiraq. *de leg. Connub. par.* 2. *leg.* 2. *num.* 12. Cabal. *Resolut. Crimin. cen.* 3. *cap.* 244. *num.* 12. pulchritudo enim, 19
inquam ego, est incitamentum ad libidinem, vnde quidam, vt ex Alberto refert Sanchez. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *num.* 13. calore naturali ad coitum destituti, à fœminæ interdum formositate excitati ad coitum perfecte mouentur, itaque deficiente tali stimulo in deformi, homo se ipsum tentare videtur, & ea de re grauius peccare dicitur.

Potest insuper mulier in caussa esse, vt vir mini- 20
me coire possit, si tetrum odorem spiret, si munditiis minus studeat, si maritus sentiat se ab ea contemni, & ab eo auerso esse animo. & hæ sunt omnes, aut insigniores saltem caussæ, quæ coitus impotentiam in viro excitare possunt, quarum omnium idcirco hic meminisse opere pretium est, vt sciamus quænam amoueri aliquo modo possint, quæ non: hoc enim plurimi Iurisconsultorum interest scire, cum vbi Impotentia coitus ope Medica reparari possit, 21
matrimonium non dirimatur, contra vero vbi sit irreparabilis. *cap. ex litteris de frig. & malef. & cap. fraternitatis. §.* 1. *in fin. tit. eodem.* Brunell. *de sponsal. & Matrim.*

Matrim. concl. 28. *num.* 18. Nauarr. *lib.* 4. *Conſil.* 39. *num.* 14. *de Sponſal.* Barboſ. *in Collectan. doct. lib.* 4. *ſit.* 15. *cap.* 6. *num.* 3. *Tom.* 1. ex noſtris Augen. *lib.* 10. *Epiſt. Med. conſ.* 2. *caſ.* 4.

Cum autem tot ac tantæ ſint cauſſæ, quæ coitus potentiam in viris impediunt, vna tantum eſt, quæ illam
22 in fœmina intercipiat, nempe clauſura, arctatio, ſeu anguſtia oris externi, & ceruicis ipſius vteri, vt bene adnotatur *in cap. Fraternitatis.* §. 2. *vbi proxinæ*, & per Io. And. *in cap. Laudabilem. ibid.* & ex noſtris per Siluatic. *in lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 7. ſed ejus rei cauſſam commodiori loco perquiremus.

Cæterum impotentia generandi (de qua hìc ob argumenti affinitatem differere decreui) habet & ipſa plures
23 cauſſas & intrinſecas, & extrinſecas & præter eas, quas jam commemorauimus, & quæ cum coitum impediant, generationi etiam aliſque dubio contrariæ ſunt (cum generandi ſpes ex coitu habeatur. *l. finali. C. de Sponſ.* Mal-
24 uaſia *Conſ.* 22. *num.* 1. nam coitus à natura ipſa in gene-
25 rationem, & Speciei propagationem inuentus eſt. Sanon. *tract. 6. cap.* 20. *rubr.* 27.) aliæ inſuper conſiderantur magis peculiariter reſpectiuè ad nobilium partium intemperies, & præcipuè genitalium, aliæ reſpectiuè ad ipſum ſemen, quod vel juſto calidius, aut frigidus exiſtat, ſic etiam & humidius, aut ſiccius, quam quod ad generationem requiratur; & hæc quidem ex parte viri; nam ex
26 parte Mulieris propemodum infinitæ cauſſæ ſunt, quæ conſiderari poſſunt, tam nobilium ac principum partium vitia, & intemperies, & præcipuè genitalium, quam menſtrui ſanguinis qualitatem, quantitatem, exitum, aliaque reſpicientes, & ipſum ſemen, quod vt in viris, ſic & in mu-
27 lieribus peccare multipliciter poteſt.

Neque ſolum juxta hæc conſiderantur hæ cauſſæ, ſed etiam juxta malam partium genitalium conformationem, & ſitum & juxta tam naturales quam accidentales ipſius vteri morbos, & tam totius, quam partium culpas.

28 Denique aliæ cauſſæ ſunt ex parte vtriuſque, quæ omnino generationi obſunt, vt diſconuenientia temperamentorum, quia nimis ab inuicem diſtant, aut etiam eorundem nimia conuenientia, quemadmodum ſi vterque conjugum calidiſſimo dotetur temperamento, aut contra vir calidiſſimo, mulier frigidiſſimo; debet enim in hoc eſſe quidem conuenientia quædam, non tamen exuperans & quædam item contrarietas, aut diſſidentia, ſed non magna, vt Ariſt. 4. *de Gener. Anim. cap.* 2. & Gal. *comm.* 5. *Aphor.* 62. docent. Præterea impediunt generationem ſimultates & odia inter Conjuges. coitus etiam
29 aut nimis frequentatus, aut nimis de raro in vſum connocatus. Facit & ad idem impedimentum modus coëundi, ſeu forma concubitus, vt incidenter habetur inferius.

Vltra prædicta vero ſciendum, impedire etiam gene-
30 rationem nimiam fœminæ agitationem in coitu, præcipue in ipſo actu emiſſionis ſeminum, quod etiam Lucretius adnotauit lib. 4. de Rer.. Nat. dicens:

Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi lata retractet,
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim ſulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis auertit ſeminis ictum:
Idque ſua cauſſa conſueuerunt ſcorta moneri,
Ne complerentur crebro, grauidæque jacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus vt concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.

Sed & ſeminum expulſio non eodem tempore ab vtroque conjugum facta idem impedimentum præſtare ſolet, vt mille quoque aliæ conditiones, quarum omnium plenißime meminerunt Medici, præſertim de Gynæciis tractantes, & de quibus etiam Lucretius *lib.* 4. *ſupra cit.* cujus quamplura carmina ad hoc recitant multi prædictorum Medicorum, & præcipuè Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul.* apud quem & hæc, & cauſſas ſupradictas copioſiſſime annumeratas videre poteris; quas etiamſi tam exquiſite cognoſcere ſuperfluum videatur pro Iuriſconſultis, tamen eas enarrare & conſiderare oportet, ne fortaſſe, quod facile euentu eſſet, culpa ſterilitatis in alias cauſſas, quam quæ vere eam faciunt, rejiciatur, & leuiori non conſiderata, grauiorem immerito Medicus cauſſetur, aut fruſtra inueſtiget.

SVMMARIVM.

1 *Ætas eſt inter cauſſas impedientes coitum, & generationē*
2 *Coëundi potentia, ſeu impotentia, non poteſt certo annorum numero præſcribi.*
3 *Duodecimus annus recte aſſignantur pro termino impotentiæ coeundi, in viro præſertim.*
4 *Duodecimo anno vir ſemen non emittit.*
5 *Hircire, & caulire quid.*
6 *Coeundi potentia præcedit potentiam generandi.*
7 *Impotentia coeundi ob ætatem minorem impedit matrimonium contrahi.*
8 *Matrimonium contrahi poteſt, quandocunque adſit coeundi potentia.*
9 *Ad Matrimonium contrahendum ſufficit, vt ſuccedere poſſit copula carnalis. contrarium.* 11. *declara vt num.* 12.
10 *Frigidi illi qui erigunt, ſed ſemen non emittunt, non poſſunt matrimonium contrahere.*
12 *Eunuchi prohibentur à contrahendo matrimonio.*
13 *Sicuti alij citius, alij vero ſerius coire incipiunt, ſic etiam in aliis citius, in aliis autem ſerius coeundi potentia recedit.*
14 *Terminus communis, in quo terminatur coeundi potentia, eſt annus ſeptuageſimus.*
15 *Impotentia coeundi præſumi debet tranſacto anno ſeptuageſimo.*
15 *Fœminæ Decrepitis viris matrimonio junctæ, Viduæ nuptæ dicuntur.*
17 *Generandi potentia ſerius, quam potentia coeundi aduenit, maturius autem abſoluitur.*
18 *Pubertati proximi non poſſunt generare.*
19 *Potentia generandi aduenit* 15. *anno vt plurimum.*
20 *Fœminæ cum purgantur, aptæ generationi ſunt.*
21 *Facilius eſt, mulierem in ætate habili menſtruis deſtitutam concipere, quàm quæ ob grandiorem jam ætatem non menſtruatur.*
22 *Menſtruorum deſtitutio faceret præſumptionem aliquam ſuppoſitionis partus etiam in muliere, quæ eſſet in ætate habili ad generandum.*
23 *In ætate grandiori menſtruorum carentia faceret maximam probationem ſuppoſitionis partus.*
24 *Impotentia generandi in viris, ex quorum culpa eueniat reſpectu ætatis.*
25 *Potentia generandi præſumenda penes eum, qui minora habet impedimenta.*
26 *Habilitas generandi potius præſumenda penes decrepitum, quàm penes puerum ante pubertatem.*
27 *Impotentia generandi in puero quo minor eſt, minus eſt remediabilis.*

De Impotentia ex defectu Ætatis.

QVÆSTIO II.

INter cauſſas ſuperiori quæſtione recenſitas, quæ & coitum, & generationem impedire poſſunt, erat connume-

randa ætas tam ex parte viri, quam ex parte fœminæ; & licet de vtraque Impotentia ex ætatis defectu verba fecerim *lib. 1. harum Quæſtion. tit. 1. quæſt. 4. & ſeq.* tamen nonnulla hic peculiariter ad hoc argumentum pertinentia recitari, & adnotari poſſunt. Cum ergo coëundi, & generandi impotentia poſſit ex ætate prouenire vel majori, vel minori, ante de minori loquamur, & primo de impotentia coëundi, quæ tametſi circumſcribi certo annorum numero non poſſit, tamen id, quod vt plurimum ſit attendentes, dicendum, duodecimum annum rectè pro eo termino aſſignari poſſe; quamquam enim, vt *loco cit. quæſt. 4. num. 42.* dicebam, in hac ætate conſtituti ſemen non emittunt, ſtimulantur tamen ad coitum, vnde tunc, vt ibi, hirciri dicuntur, Metaphora ſumpta ab hircis, quemadmodum etiam catulire, quod proprium Catuli eſt, cum in venerem accenduntur primum. Varro *de re Ruſtica cap. 16.* antequam generare poſſint, aut ſemen effundere, præcedit enim, vt alias dixi, coëundi potentia potentiam generandi. Ante hanc ergo ætatem ſecundum plurimum nullus potens judicandus ad coëundum; & ideirco ea impotentia durante, matrimonium contrahi non poteſt, immo per eam diuimitur jam contractum, vt per Brunell. *de Sponſ. concl. 28. num. 8. verſ. Tertia declaratio.* Nota ergo, quod ſi in particularibus ante determinatum annorum terminum adueniat coëundi potentia, matrimonium contrahi poteſt, vt ibidem Brunell. *verſ. Primum eſt.* Sanchez. *de Matrim. lib. 7. diſput. 195. num. 5.* etiamſi ſemen non effundant, quia ſufficit ad contrahendum matrimonium, vt ſuccedere poſſit copula carnalis, etiamſi generatio nulla expectetur. Hoc tamen, vt ingenuè fatear, durum mihi prima fronte videatur: nam ſi frigidi illi, qui arrigunt quidem, & Venerem exercent, ſed ſemen non emittunt, non poſſunt matrimonium contrahere, (quam ſententiam acerrimè tuetur Sannazar. *de Matrim. cap. 3. art. 4. à num. 19. ad plures ſeqq.*) profectò neque iſti poſſe deberent) quod ſi poſſint, id ipſum liceret Spadonibus quibuſdam, & Eunuchis, qui eam valide Venerem exercere, etiam generare ob ſeminis defectum non poſſunt, ſed & hujuſmodi Eunuchi prohibentur matrimonium contrahere, prohiberi ergo debent & iſti; ſed dicamus, diſparem eſſe rationem, cum ex coitu Eunuchi, aut frigidi nunquam ſperari poſſit feminis emiſſio, nec conſequenter generatio, in hac ætate vero conſtituris ſperari poſſit ex vſu coitus tempore precedente etiam ſeminis emiſſio, & generatio

[Mouent autem Canoniſtæ hoc dubium, nimirum, quanto tempore expectandum ſit, quando puer decimo quarto anno completo, & fœmina duodecimo adhuc inueniuntur impotentes. Sanchez lib. 7. de Mat. diſput. 104. n. 16. refert opinionem eorum, qui voluerunt expectandum eſſe triennium rationibus, de quibus ibi per eum, & n. 17. Aliam refert ſententiam eorum, qui voluerunt in puero contrahente decimoquarto anno expectandum eſſe biennium, in fœmina, quæ nupſit duodecimo, & propter corporis exiguitatem non poteſt pari viri congreſſum, præſcribi tempus vſque ad decimum quartum annum. Ipſe verò Sanchez n. 18. ſeq. ſuam ſententiam patefacit, volens in vtroque coniuge expectandum eſſe vſque ad plenam pubertatem, quæ in fœmina abſoluitur decimoquarto, in viris autem decimooctauo. Sed hìc aduertendum, quòd impedimentum ex parte fœminæ non poteſt eſſe niſi coarctatio vel naturalis, vel præternaturalis. Illa euenit ex anguſtia, paucitate, & exilitate viarum, vndè non poteſt congredientem virum ſuſtinere, & hìc obſeruanda eſſent genitalia, nè forte craſſitudinem haberent monſtruoſam, & de qua deſperandum eſſet, quod ſponſa illa admittere poſſet, quantũcunque benè complexa eſſet, & vias haberet mediocriter conſtitutas, nam tunc fruſtrà expectaretur in fœmina plena pubertas, idque tantò magis haberet locum, ſi viro exiſtente nimis mentulato fœmina eſſet in tenera ætate duodecimum annum, & habitus exilioris, viaſque habens anguſtas, & exiles. Præterea naturalis autem arctatio in fœmina ſit ob membranam craſſam non in natura exiſtentem in viis vteri, vt alias dictum eſt, prohibentem ingreſſum membro virili quantumuis exiguo. Itaque in ſimplici coarctatione precedente ex minori, ac tenectiori cute, vbi neque adſit improportionata virilis genitalis magnitudo, aut craſſities, quæ impotentiam reſpectiuam inducat, nulla cauſſa eſt, quod negari debeat quæcunque dilatio temporis, neque debeat expectari non vnus tantũ annus, ſed etiam duo, & fortè etiam triennium cùm certũ ſit, ex adultiori ætate, & ex conſuetudine cum viro, ſucceſſurã eſſe copulam, niſi adſit naturale aliquod impedimentum, quod non adeſſe iam præſupponimus, ſunt enim tenectiores pullæ timidæ, & ex minima cauſſa dolentes, vnde aliquando etiam ſi cum leui, aut mediocri ſenſu poſſent virum admittere, recuſant, quouſque conſuetudo timorem abigat, & veneris ſtimuli ad admittendum virum impingant, quantumcunque ex congreſſu dolorem ſentiant, illud facilè perſuadere nobis poſſumus, quod vbi res ita ſe habeat, vix credibile eſſe in termino vnius aut alterius anni hoc impedimentum ſuperati non poſſe; iurè igitur nimis protrahitur hic terminus ad triennium, fortè etiam ad bienniũ, ſubeſſe enim anno tranſacto aliquod præter naturale impedimentum facilè ſuſpicari poſſumus. In coarctatione autem præter naturali nullus terminus aſſignari debet, ſed illicò matrimonium dirimendum, vt ipſe Sanc. ibid. addit, & diſput. 107. n. 7. neque expectanda eſſet plena pubertas; & hoc quidem non longo dierum ſpatio patere poſſet, quia ſi vir, mediocri membro dotatus, & maxime potens in actu coitus, non poterit replicato per quindecim, aut viginti, aut triginta ad ſummum dies clauſtra virginalia diſrũpere, maximè ſi ad hoc medicamentis nonnullis, vt dilatantibus, & emollientibus curauerit, nec fœmina vſa fuerit, ſignum erit euidentiſſimum aliquid impedimenti ſubeſſe præter naturam, quod amoueri non poſſit.

Quoad impotentiam autem virorum rectè determinatum puto expectendam eſſe plenam pubertatem, quæ tamen non ſerius, quam decimooctauo anno ſuperuenit, vt concludit Sanchez ex quam plurimorũ DD. ſententia, neque enim videtur iuſto longior hic terminus in viro, qui decimoquarto anno matrimonium contraheret, trium nempè annorum, nam obſeruatum eſt, & ego ipſe cum aliis obſeruaui nonnullos. Ad venerem ſeriùs ſtimulari, neque ad eam eſſe potentes etiam pubertatem attingentes, qui tam plenam pubertatem aſſecuti ad eam potentes præ cæteris euadunt. In cæteris tamen, hoc eſt in iis qui matrimonio iunguntur poſt decimum quintum, aut deinceps, fortè triennij terminus longior iuſto eſt; nam ſi vir plenam pubertatem adeptus aſſiduè cum vxore cubans, & ignauus permanet, neque poteſt matrimonium conſummare toto anno, vix, ac ne vix quidem credi poteſt, in futurum ad id valere poſſe, niſi alia ſubeſſet cauſſa, Itaque vbi non appareret vllum manifeſtum vitiũ impediens copulam, neque alia ſubeſſet cauſſa, de naturali frigiditate ſufficiens experimentum ſumptum eſſet, ſi per annum (fortè etiam per multò minus ſpatium) cum vxore cubuerit, neque matrimonium potuerit conſummare: vndè expectatio triennij in maleficiato, vel frigido ex maleficio ſciendum canones vix iuſtè, ſed in frigiditate naturali nimis longa videtur, & moderandum omninò cenſerem, niſi aliter euidentior ratio perſuadeat.

Quem

13 Quemadmodum autem alij citius, alij ſerius coire incipiunt, ſic etiam alij citius, alij ſerius coire deſinunt; communis tamen terminus in pluribus eſt ſeptuaginta annorum; intra hunc enim terminum, licet non tam frequenter, vt per anteactam ætatem coire valeant, tamen
14 non omnino impotentes ſunt, & paucißimi qui veneris ſaltem vnico congreſſu non ſufficiant. At tranſacto ſep-
15 tuageſimo anno impotentia coeundi præſumi poteſt, & idcirco in ea ætate degentes ad ſtinere deberent, a matrimonio contrahendo, immo ſi omnino impotentes ſint, coguntur abſtinere, & ſi contrahant, nullitèr id faciunt, vt probat Nauarra *Conſ. lib.* 4. *Conſ.* 5. *n.* 13. *de frig. & mal.* facile autem impotentes fiunt deficiente tunc temporis calore natiuo, & vnà cum ipſo materia ſeminali, ſpiritu erigente, contra autem aucta mirum in modum excrementitia humiditate, partium ignauia, & vnaquaque virtute tam cerebri, quam cordis, cæterarum; que partium omnium commoriente; vnde recte fœminæ hiſce viris
16 matrimonio junctæ dicuntur Viduæ. Cagnol. *in l.* 1. *ff. de Iuriſdictione. omn. jud. num.* 24. Grammat. *deciſ.* 74. *num.* 26. ad quod facete alluſit Plaut. in Mil. Glor. act. 4. ſcen. 1. hoc carmine:

Pyrg. *Nupta ea eſt an Vidua? P. & nupta & vidua.*
Pyrg. *quo pacto potis*
Vidua & nupta eſſe eadem? P. quia adoleſcens nupta eſt cum ſene.

quod imitatus nuperrime fuit lepidiſſimus quidã Poeta dicẽs: ſub cujuſdã fœminæ perſona, quæ ſeni erat nupta

—— In tali afanni.
Vedona, & maritata io piango gli anni.

Cæterum genetandi potentia ſerius aduenit, maturi-
17 uſque abſoluitur, non enim quicquam certi elici poteſt ex nonnullis monſtroſis potius, quam naturalibus hiſtoriis, quod tamen conatur facere Nauarr. *Conſ. lib.* 4. *de ſponſ.* 39, *num.* 13. quamquam etenim duodecimo anno coeuntes, & etiam pubertati proximi aliquam in coitu voluptatem percipiant, vt ex Ariſt. dixi, fortaſſe aliquam
18 emittunt humiditatem, tamen nullo modo generare poſſunt, quouſque perfectum, & vndequaque concoctum
19 ſemen non emittant; itaque recte ad 15. annum extendi aliàs eum terminum firmaui in maribus præſertim; nam in fœminis poteſt ea impotentia maturius finiri, vt ibi, quippe quæ aliquando duodecimo anno purgari ſoleant, & conſequenter ſemen ferre, & illud quidem fœcundum, licet hoc non adeo frequens ſit, quin plures po-
20 tius 14. purgari incipiant, cum autem purgantur, recte & ſecundum Naturam aptæ generationi ſunt, quod tunc etiam temporis ſemen intra ſe gignant. Non defuerunt tamen nonnullæ, quæ nullo modo purgationes expertæ genetarunt tamen, de quibus, & ſimilibus rebus euentu rationibus vide Schench. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de concept. &*
21 *de menſtr. purg.* illud certum eſt, facilius eſſe mulierem menſtruis deſtitutam in ætate tamen habili concipere, quam eam, quæ à Natura ob majorem & maturiorem ætatem id ipſum patitur, & idcirco licet menſtruorum deſtitutio, vbi ageretur de partus ſuppoſitione etiam in
22 muliere generationi per ætatem habili, facere poſſit præſumptionem ſuppoſitionis partus (de qua tamen nihil Maſcard. *de probat. concl.* 1147. *vol.* 3. quæ nequaquam erat omittenda) eo quod non præſumatur apud Medicos eam concipere poſſe, tamen hoc ex iis non eſt, quæ inter euentu rationa, & mirabilia ſit teponendum. eſſet ergo ea præſumptio ſterilitatis in muliere menſtruis deſtituta alicuius momenti, non faceret autem certam, & indubitatam ejus rei fidem, ſi eſſet in ætate habili, quemadmodum faceret ſi eſſet in ætate inhabili: nam in ætate habili exiſtente muliere, non deberet nec poſſet
23 huic ſoli præſumptioni fides haberi; in ætate vero inhabili ſola hæc præſumptio ſufficeret, & plenam faceret eius rei fidem; cum tales non niſi ex miraculo generare poſſint, quod ſatis demonſtratur exemplo Saræ, & Eliſabeth, de quibus alias *lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 57. & *lib.* 5. *ſequenti tit.* 1. *de Miraculis, quæſt.* 8.

Notandum item circa generandi impotentiam in viris, quòd vbi ea ex ætate teneriori euenit, ex feminis tantùm 24
parte culpa eſt, quod vel deficit, vel non adeptum eſt debitam conſiſtentiam, & concoctionem; at vbi ex ætate prouenit majori, non ex parte ſeminis tantùm, quod frigidum ſit, & ſpiritibus deſtitutum, ſed ex parte quoque vaſorum omnium, & virtutis tam coctricis, quàm expultricis; deficit enim, vt dixi, in prouectioribus natiuus calor, qui contra viget in juuenibus, ſine cujus energia neque ſemen excoqui, neque ejaculari, immo nec produci poteſt, neque membra erigi, ac munere ſuo fungi; itaque ſi quando contingeret dubitare, penes
quem præſumenda ſit potius generandi potentia, ſem- 25
per determinandum eſſet, habita conſideratione ætatis, penes illum fuiſſe, qui minora habet impedimenta; & ſic potius in puero duodecim annis non majori, quàm in ſene ſeptuagenario cæteris paribus; non tamen eodem mòdo in ſene ſeptuagenario, aut etiam octuagenario, quàm in puero octo, aut decem annorum; quia in tam tenella ætate nulla ſperari poteſt ſeminis perfectio, ſine qua generatio fieri non poteſt; immo comparata hac ætate, quæ ætatem præcedit Pubertati proximam, cum 26
Decrepitate circa potentiam generandi, ſemper habilitas potius ex parte decrepitatis præſumenda cæteris paribus, quàm ex parte tenerioris ætatis, cùm à naturali via magis alienum ſit, puerum ante pubertatem, vel ante duodecimum annum in pluribus, quàm ſemen vltrà ſeptuageſimum, aut octogeſimum generare; non ſic autem, vt dixi, poſt pubertatem, aut in ipſa pubertate, qua præſente facilius multò eſt hominem generare, quam ſenem poſt ſeptuageſimum. Neque particularia quædam exempla me ab hac ſententia remouerent, vt quod Cato octuagenarius, & Maſinißa etiam ætate major generarint, & alij relati à Menoch. *lib.* 2. *de Arbitrar. Iud. caſ.* 89. *à num.* 55. *ad ſeqq.* & à Carr. *de Med. par.* 4. *num.* 28. *& ſeqq.* & ex noſtris à Schench. *lib.* 4. *Obſervat. tit. de conceptione:* neque item facit contra noſtram aſſertionem quod Plater. *in ſuis Quæſt. Med. Paradox. cent. poſt. num.* 58. patrem habuerit, qui poſt 72. ætatis annum nouis nuptiis contractis liberos ſex ſuſceperit, & anno octuageſimo ſecundo fœmellam procreauerit; & quòd hujus auus poſt centeſimum annum filium ſuſceperit, & ad nuptias ipſius ſuperuixerit, hæc enim rara ſunt, & vt millies jam dictum eſt, ordinem naturæ, qui in pluribus obſeruatur, non peruertunt, neque regulam vllam ob id conſtituunt.

Cæterum illud palam eſt, impotentiam generandi & 27
coëundi, in pueris eo magis ſine remedio eſſe, quò minorem degunt ætatem, magiſque remedia admittere, quo magis ad pubertatem accedunt; in ætate autem majori, eo magis irremediabilem, quo magis in ætate proceditur; licet vna alterâ minus remediis cedere valeat: nam cum difficile ſit impotentiam coëundi auferre, impoſſibile omnino eſt, impotentiam generandi vllis Artis remediis illos exuere poſſe.

De ætate autem habili ad concipiendum in fœmina aliàs locutus ſum; & relictis inſuetis quibuſdam conceptionibus in ſenioribus euenientibus, annum quintum ſupra quadrageſimum pro termino frequentiori determinauerim. ſi liber autem, vide inter Iuriſconſultos ad hoc quos aliàs citaui, & Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 210. *& ſeqq.* & inter Medicos Fortun. Fidel. *lib.* 3. *cap.* 2. *de Relat. Med.*

SVMMARIVM.

1 *Impotentia coeundi, & generandi ex naturali vitio prouenire poteſt.*
2 *Vitium naturale apparens, impediens coitum & generationem, quodnam ſit.*
3 *Coeundi impotentia in fœminis ex vnica tantum cauſſa prouenire poteſt.*
4 *Generandi impotentia ex apparenti vitio naturali in fœmina.*
5 *Vitia naturalia, impedientia coitum & generationem, non apparentia.*
6 *Omnia naturalia vitia vt plurimum inſanabilia.*
8 *Vitij magnitudo vt æſtimanda.*
9 *Vitia naturalia in ætate teneriori magis emendabilia.*
10 *Naturales partes facilius curam recipiunt, quam animales, aut vitales.*
11 *Vitia parua, & apparentia, facilius tolli poſſunt.*
12 *Vitia in figura, & ſitu mutato, ſi parua ſint, facilius curantur.*

De Impotentia ex defectu naturali.

QVÆSTIO III.

VTraque etiam Impotentia, tam generandi, inquam quam coëundi, ex naturali vitio poteſt emergere, vt quæſt. 1. dictum jam eſt; quod vitium aut apparens eſſe poteſt, aut non apparens. apparens reſpicit præcipue genitales partes oculis conſpicuas; in viris enim membrum flaccidum, aut nimis paruum, vel magnitudinis etiam incongruæ, vel craſſitiei, aut tenuitatis inſignis, aut obtortum, aut colore deterrimo, aut rugoſum; Teſtes quoque aut nulli, aut admodum exigui, aut ſitum naturalem non ſeruantes, & coëundi, & multo magis generandi impotentiam manifeſto arguunt.

In fœminis autem diximus jam, coëundi impotentiam non niſi ex nimia vteri angustia, aut ex eius totali clauſura fieri poſſe; cui vitio nunc aliud addo, nimirum exitum, & ſummam reclinationem ipſius vteri, qui interdum per collum, & externum os foras prolabitur; quæ vitia oculis conſpicua & ipſa ſunt. ſed impotentia generandi ex apparenti defectu eſſe poteſt, ſi os diſtortum ſit, ſi vterus naturalem ſitum non ſeruet, ſi nimis ampla pudenda exiſtant.

Vitia vero naturalia, quæ oculis intuentium ſe non produnt, reſpiciunt internorum vaſorum generationi inſeruientium conſtitutionem, eorumque, nec non etiam præcipuarum partium temperiem, vt Cerebri, Cordis, Hepatis; hæc enim partium intemperies, quæ & congreſſui, & generationi omnino obſit, in Viris præcipue vel frigida eſſe poteſt, ob quam pauci admodum ſpiritus, & vniuerſus ſanguis frigidior generatur, & conſequenter etiam, ſemen, vnde cum vna pars alteri ſit ſubordinata, vna peccante, cæteræ quoque ejus vitio participant, vbi ad vlteriora tendat prioris partis operatio; aut eſſe poteſt nimis calida abſumens ipſos ſpiritus; ſic & ipſa genitalia eædem intemperies exercere poſſunt, vt ſi ſit frigida, ſemen non generent, aut crudum, & pauciſſimi ſpiritus, quod neque Naturam irritare valeat ad ſui expulſionem, & quod multò minus generationi inſeruiat; aut ſi ſit nimis calida, & ipſos ſpiritus, ex quibus ſemen virtutem omnem habet, omninò diſſipet; adeò obſunt generationi ejuſmodi intemperies. indicio eius rei ſit, quod mero ſe ingurgitantes, eoque calorem Hepatis adaugentes infœcundi ſunt, contra vero Abſtemij, quod aquæ potu frigidam temperaturam ſemini conciliant, infœcundi & ipſi vt plurimum ſunt, quamquam Tiraquellus, cum Abſtemius eſſet, triginta tamen liberos ex legitimis nuptiis ſuſcepit. Kornman. *de mirac. vuor. tit. de parent. mult. liber. habent.* Sed & de cæteris intemperiebus ſimplicibus, humida nimirum & ſicca idem euenire poteſt, ſicca quippe generationem feminis aut omnino impediente, aut ejus ſubſtantiam labefactante; humida ipſum ſemen fluidum vltra modum faciente, omnem eius ſenſum in tranſitu obtundendo, eiuſque ſpiritus obruente ac ſuffocante, inſuperque vaſa relaxante, & retentricē in fœminis, expultricem vero in maribus mirum in modum lædente. Quod item de ſimplicibus intemperiebus dictum eſt, de compoſitis quoque intelligendum, de quibus iam vlterius non dicam, vt quamprimum ad id, quod pro Iuriſconſultis facit, me conferam; illud eſt, quænam horum vitiorum emendabilia, que non, quæ difficulter, quæ non cum magna difficultate ſanari poſſint. Itaque ſciendum ipſis Iuriſconſultis omnia naturalia vitia maxime curatu difficilia eſſe, & vt plurimum inſanabilia. alia tamen aliis inſanabiliora: nam aut magna ſunt, aut parua; ſi magna, abſolute dicendum, nulla arte, nulliſque præſidijs emendari poſſe, cujuſcunque tandem generis exiſtant. aduertendum autem, vitij magnitudinem exiſtimandam eſſe reſpectu multarum rerum; nam & partis eſſentia, & ipſa vitij natura, & partium ſitus, & patientis ætas, & mille alia in conſiderationem conuocanda; ad cujus rei pleniorem cognitionem reuocari in mentem poſſunt ea, quæ retuli de morbi grauitate & leuitate, *libro 2. harum quæſt. tit. 3. quæſt. 94. a num. 14. ad plures ſeqq.* præcipue autem conſideranda in decidendo, an vitium emendabile, ſit, nec ne, ætas; in ætate enim teneriori vitia quædam magis emendabilia, contra vbi jam ipſa ætas membra durauerit, omnia inſanabilia, dehinc conſideranda partis ipſius Natura, quippe cum genitales partes, & hepar, aut vt vno verbo dicam, naturales omnes partes reſpectu vitalium, & animalium poſſint facilius alterationem pati, & ex conſequenti facilius ad contrarium ſtatum reduci; minus enim periculi impendet ex harum partium alteratione ad contrariam temperiem, quam ex alteratione Cordis, aut Cerebri, præterquam quod difficilius trahuntur hæc, quam illa ad requiſitam craſim.

Cæterum ſi vitia naturalia parua exiſtant, ea vel ſunt apparentia, vel non; apparentia facilius videntur tolli poſſe, vt ſi ob frænum glandi ſubſtratum penis obtortus exiſtat, ſi detegi glans ob præputij auguſtiam non poſſit, ſi vterus non naturali panniculo, ſed tenui obducatur ingreſſum Peni impediente, & cætera ad hunc modum; hæc namque facillimo negotio emendantur. ſed inter hæc ipſa vitia, apparentia, quæ parua ſunt, alia aliis curatu ſunt difficiliora: nam quæ in figura conſiſtunt, & in ſitu mutato facilius curantur, vt ſi Penis obtortus ob ligamentum glandi ſubſtratum ſit, ſi teſtes in inguinibus appendantur ante pubertatem, ſi vterus à loco ſuo modice deuiet, aut os tantiſper diſtortum habeat. at quæ in quantitate vtpote in magnitudine, & in paruitate difficilius, aut nullo modo, in maribus præſertim curantur: nam in fœminis ob partis ipſius naturam, quæ apta nata eſt dilatari, & conſtringi, promptius laxitas, & angustia vteri emendari poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Multi ſunt morbi, qui coitum, & generationem in homine impediunt. & vide num. 7.*
2 *Morbus regulariter reddit hominem impotentem ad generandum. & num. 11.*
3 *Morbus res eſt præter naturam.*
4 *Coitus à natura in generationem inuentus.*
5 *Ex coitu tota ſpes generandi habetur.*

6 Coitus

6 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
8 *Morbi nonnulli hominem propiorem ad Venerem faciunt.*
9 *Non eſt abſurdum, quod morbus aliquis reddat hominem aptiorem ad generandum.*
10 *Gloſa notatur in l. Gallus ff. de liber. & Poſth. defenditur n. 13*
12 *Quilibet morbus interficiens eſt magnus.*
14 *Diem conceptionis Poſthumi à die mortis viri computandum, limitatione eget.*
15 *Morbus impediens coitum, impedit etiam generationem.*
16 *Febres ardentes omnes, & aliæ non ardentes, & lethales, & acuti omnes morbi impediunt coitum & generationem.*
17 *Generandi impotentia à morbo contracta durat etiam in convaleſcentia.*
18 *Morbi omnes partium genitalium vt plurimum impediunt generationem.*
19 *Morbi qui in intemperie partium principum conſiſtunt, generationem impediunt.*
20 *Morbi longi, & generandi, & coeundi potentiam adimere ſolent.*
21 *Menſtruorum quodcunque vitium conceptionem in fœmina impedit.*
22 *Notabile vitium menſtruorum faceret aliquam præſumptionem impotentiæ generandi.*

De Impotentia ex morbis.

QVÆSTIO IV.

1 INfiniti propemodum morbi ſunt, ex quibus coitus in viris, & generandi potentia tam in viris, quam in fœminis impediri, aut ex toto abſcindi poteſt, de quibus omnibus & ſingulis ſi agere ſtatueremus, ingens volumen huic tantummodo negotio dicare cogeremur; at quia hoc non modo gratum Lectoribus minime futurum eſſet, ſed eos ſummo tædio afficeret, neque ſi gratum eſſet futurum, expediret, breuiter eos morbos per concluſiones quaſdam vniuerſales percurremus, qui vtramque impotentiam aut excitare, aut fouere poſſunt, vt notum dehinc fiat, quosnam eorum morborum emendationem aliquam acceperus, aut nullam in poſterum ſperandum ſit.

Ante omnia ergo Iuriſconſulti generaliter loquendo 2 eam concluſionem firmarunt: Morbum reddere hominem impotentem ad generationem, vt per *l. filium cum definimus. ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. Iur. & par l. ſi pater. §. fin. ff. de Adopt. & Arrog.* & per DD. adductos per Surd. *deciſ.* 85. *n.* 3. hoc autem ſumma cum ratione, 3 & prudenti conſilio ab ipſis definitum eſſe cenſendum eſt; cum enim morbus res ſit præternaturam, ipſique Naturæ de directo contraria, abſque vllo dubio ejus omnes operationes aut deſtruit, aut debilitat, aut deprauat; eas autem diminunt, ac præcipuæ quæ viuidiorem, & magis vegetam virtutem, & meliorem Eucraſiam & conſtitutionem animantis requirunt, inter quas præcipua eſt generatio, in qua animal, alterum ſibi ſimile ex ſe ipſo progignens, Naturæ genio ſummoperè indulget, quæ per talem operationem ſuas ſpecies, & in ipſis, & cum ipſis ſe ipſam conſeruat, ſed non modo vt plurimum morbus impedit generationem, verum etiam ipſum Veneris 4 vſum, per quem generatio ſit, cum ad eum finem ſit à Natura inuentus, vt alias ex Sauonarola *in pract. magn. tract. 6. cap. 20. rubr. 17.* dixi, vnde ex eo tota generandi 5 ſpes habetur, *l. final. C. de Sponſ. & arr.* Maluaſ. *Conſ. 22. n. 1.* & hinc eſt, quod alias apud ipſos Iuriſconſultos, 6 non præſumitur coitus in valetudinario per ea, quę adducit Maſcard. *de Præſumpt. concl. 312. num. 16. vol. 1.* Thom. Act. *de Infirm. p. 1. cap. 19. num. 17. ex alib. inc. tener. extra de Iudic.* & ex noſtris Codronch. *in meth. teſtif.*

Zacc. qu. Med. leg.

cap. 10. multo minus ergo præſumi debet in eo, qui morbo aliquo adhuc detinetur, cum & pejori multo ſtata ſit ægrotans ex aliquo morbo, quam cum ex eo teconualuerit. Coitus enim, & infirmitas ſe non compatiuntur, vt notat Rota *in Cremonen. Penſion. deciſ. 519. num. 7. inter recoll.* per Farinac. *par. 2. Tom. 1.*

Adnotandum tamen, quod quamquam ea, quæ ha- 7 ctenus dicta fuerunt, generaliter loquendo veritatem habeant, non tamen promiſcuè accipienda ſunt, vt de- quibuſlibet morbis prolata intelligantur; nam nonnulli 8 quoque ex morbis ſunt, qui hominem promiorem, & potentiorem ad Venerem faciunt, omiſſis enim pro nunc Satyriaſi, & Priapiſmo, paſſionibus nempe, in quibus homo effrænato, licet inuoluntario coitus deſiderio, flagrat, alij morbi ſunt, qui genitales partes calefacientes, hominem ad Venerem prouocant, vt eſſet calculus renum, aut veſicæ; vidi enim tales laborantes, dum adhuc ſummis doloribus cruciarentur, in Venerem accendi, quamquam in his morbis tentigo fiat inuoluntaria, ſed alij ex morbis ſunt, qui ex ſua Natura idem præſtant, vt eſt podagra, de qua inter Iuriſconſultos Farinac. *ad Falſitate, & ſimulatione.* & ex Medicis Leuin. Lemn. *de Occult. Nat. Mirac. lib. 2. cap. 45.* ſed neque abſurdum eſſet affir- 9 mare, poſſe morbum aliquem reddere aptiorem hominem ad generandum, cum hoc experientia conſtet; nam aliqui, qui frigida alicujus partis principis intemperie laborabant, aut ipſarummet genitalium partium frigida item dyſcraſia, vel e contra nimis calida, ob cujus vitium erant ad generandum impotentes, in contrariam dyſcraſiam lapſi, vt priores in ardentem febrem, poſteriores in frigidum aliquem morbum, fœcundi in poſterum effecti ſunt. Narrat de ſe ipſo Auenz. *ſui Theſ. tract. 3. cap.* quod cum eſſet vſus regimine ſatis calido in juuentute generare non poterat. Acciditautem ipſum cauſſone, hoc eſt ardenti febre laborare, vnde cum vſus eſſet ob id contraria victus ratione, deinde fœcundus effectus eſt: alij tamen ex ſola morbi natura fœcundi euaſerunt, cujus rei ſunt multæ experientiæ, inter quas eam in medium afferam, quam retulit mihi D. Iulius Filippelius Eugubinus, Medicus Romanus, vir omni laude dignus, virtute, & morum probitate inſignis: Erat Eugubi artifex quidam, qui cum vxore viginti quatuor annis infœcundus omnino vixerat. Hic acutiſſimo morbo oppreſſus, cum ab eo reconualuit, ex eadem vxore filium ſuſcepit, & in poſterum fœcundus fuit.

Vtraque ergo Iuriſconſultorum concluſio, quod morbus nimirum, & valetudo coitum, & generationem impediant, eſt in pluribus, & ſecundum plurimum proveta acceptanda, [vniuerſaliter autem loquendo non poteſt verificari niſi morbo ipſo vigente,] ſed vnde, obſecro 10 adducta eſt Gloſ. *in l. Gallus. ff. de lib. & poſth. in verb. decem menſibus*, inhærendo textui, vt diceret, hominem generare poſſe etiam ea nocte, qua moritur eſt? nam idcirco ab ipſa die mortis computari voluit decem menſes ad effectum, vt poſthumus credatur filium legitimus morientis, & tanquam verus hæres illi ſuccedere poſſit in bonis: jam enim patet; morbus reddere hominem im- 11 potentem ad generandum regulariter, quid autem ſi morbus magnus ſit? profecto tantò magis de tali impotentia præſumendum; quoniam igitur pacto fieri poteſt, vt homo magno morbo detentus, (nam profecto licet inter ipſos morbos, qui interficiunt, vnus ſit major altero, ſimpliciter tamen loquendo, quilibet morbus in- 12 terficiens eſt magnus) & ab eo jam totaliter oppreſſus, mortique vicinus generare poſſit? quomodo ergo Gloſæ dictum eſt accipiendum? ego quidem reſponderem, non 13 hoc voluiſſe Gloſſam, vt in quolibet morbo conſtitutus homo, & quandocunque præſumatur etiam morti vici-

nus generare poſſe, ſed voluiſſe tantummodo, poſſe dari hujuſmodi caſus in quo homo ea ipſa nocte, qua moriturus eſt, poſſit generare, ſed cur ſemper, inquies, vult computari in poſthumo ipſos decem menſes à die mortis? an ob id, ne vni ob alterum injuria fiat? quia cum dari poſſit is caſus, vt quis vxorem ſuam cognoſcens, illico aliquo repentino morbo, vt Apoplexia, Syncopi, acutiſſima ſquinantia, vel conſimili moriatur, & tamen mulier ex eo congreſſu concipiat, ne huic ob alios caſus injuria inferatur, dicitur in omnibus debere computa-
14 ri dies conceptionis Poſthumi à die mortis. Verumenimvero hanc regulam multis egere limitationibus, ipſis Iuriſconſultus credo ſit exploratiſſimum. Præ omnibus tamen dicerem, in quocunque caſu debere conſiderari genus morbi, ex quo homo deceſſerit: quonam enim modo vis hominem acuta, & peſtilenti febre per ſex, aut plures dies detentum, ea nocte, qua moriturus eſt, Venerem exercere, & quod multo majus quid eſt, ſemen effundere ad generationem aptum? ſed his omiſſis, & ad eam concluſionem redeuntes, quæ firmat hominem à morbo reddi impotentem ad coeundum, vnde multo magis ad generandum, certum eſt, eſſe ex morbis qui magis, aut minus id ipſum efficiant, itaque has concluſiones ponamus.

15 Quarum prima ſit, Omnis morbus impediens coitum, ita vt conjungi marem, & fœminam per genitalia membra non patiatur, ſimul etiam omnino generationem impedire, cum quali pro impoſſibili ſit, immo ex mea ſententia penitus impoſſibile, mulierem abſque ea perfecta conjunctione concipere. Dixi autem, quaſi impoſſibile, ob ea quæ ſuo loco ſubdam infra quæſt. 8.

16 Secunda concluſio. Omnes febres ardentes, acutæ, colliquatiuæ, ſycopales, malignæ, peſtilentes, hiſque non abſimiles, morbi inſuper omnes quicunque acuti cenſentur, id proprium habent, vt & coitum, & multo magis generationem omni ex parte, & vndequaque impediant, quamdiu vigent; licet ea impotentia ipſis recedentibus vt plurimum recedat, non tamen vtraque eodem tempore: nam conualeſcentes tantiſper ad coitum ſufficiunt, licet ex eo ſummopere lædantur, indicio ſit, plerumque eos inuoluntarie in ſomnis ſemen effundere, quod Amatus Luſitanus in ſuis Curationibus Medicinalibus ſigillum ſanitatis eſſe dicebat; nam quemadmodum vigente morbo ſpirituum maxima, & indefinens jactura fit præcipue ſi morbus acutus, aut malignus exiterit, ſic vbi Natura prævaluerit, denuo optimi ſangui-
17 nis generatio fit, ex quo ſeminis omnis materia decidituri; at impotentia generandi non modo vt plurimum perdurare ſolet per totam conualeſcentiam, ſed quandoque etiam ex magnis, & acutiſſimis morbis per totum vitæ curriculum.

18 Tertia concluſio. Morbi omnes partium genitalium, aut etiam circumjacentium generandi impedimentum præſtant, non tamen omnes impedimentum afferunt in coeundo. Patet præcipue in gonorrhœa, & ſeminis profluuio, quibus durantibus homo nunquam generat, coire tamen bene poteſt, immo ex his affectibus interdum ad coitum vrgentioribus ſtimulis excitatur. Cum Gonorhœam autem dico, & ſeminis profluuium, de vera gonorrhœa & ſeminis profluuio intelligo, non de pſeudogonorrhœa, qualis fieri plerumque ſolet ex contagio Gallico, cum hac enim videmus permultos indies filios procreare, tam matitos, inquam, quam vxores.

19 Quarta concluſio. Omnes morbi, qui partium principum craſim, ſeu temperiem denaſtant, impediunt ſemper generationem, aliquando etiam coitum; tales eſſent Mataſmus, Hectica, Cachexia, Hydrops, & his non diſſimiles; patet quia tam ad coitum, quam ad generationem omnium principum partium virtutes concurrunt, quarum vnica male affecta, neceſſe eſt inde conſequentes actus impediri. Sed quamuis prædicti morbi difficiles ſint ad ſanandum, non eſt tamen impoſſibile, hominem ex illis euadere, & ad naturalem ſtatum reuerti, vnde etiam in poſterũ vtraque impotentia in illo recedet. Licet non ſit tam infreqẽs, vt ſæpè experiamur, nonnullos prædictis morbis detentos aliquandò coire, & filios procreare, præcipuè verò Hæreticos. Vndè cõcluſio in pluribus, & ſecundùm plurimum vera eſt, non autem generaliter in omnibus.]

Quinta concluſio. Morbi omnes longi, & inueterati 20
vtramque impotentiam, ſed præcipue generatiuam conciliant; patet quia ex talibus morbis ſingulæ corporis partes per ſe, præſertim vero principes intemperatæ euadunt, ipſumque ſanguinem, & conſequenter ipſum ſemen ſummopere vitiant. Quod ita accipiendum, vt tales morbi ſint alicujus momenti, non vero leues, vt eſſet leuis quartana, aut febricula ex obſtructionibus dependens, aut alius ſimilis morbus; cum his enim, etiam ſi longi, & pertinaces eſſent, non impoſſibile eſſet, hominem generare.

Sexta concluſio. Menſtruorum quodcunque inſigne 21
vitium, ſiue in exceſſu, ſiue in defecta, ſiue in qualitate mala conſiſtat, poteſt in fœminis conceptionem impedire. Hæc concluſio Medicis eſt acceptiſſima, & alia probatione non indiget; ſed notandum quod vitium qualecunque inſigne menſtruorum faceret quidem aliquam præſumptionem, & conjecturam impotentiæ generandi in ea, contra quam ageretur de ſuppoſitione 22
partus; non tamen conjectura illa per ſe eſſet magni momenti, quia non eſt impoſſibile, menſtruis qualitate mala dotatis, aut deficientibus, aut excedentibus vltra naturalem modum, fœminam concipere. Sed hæc præſumptio aliis aſſociata non eſſet contemnenda. Circa defectum tamen menſtruorum reuocanda in mentem ſunt ea, quæ ſuperiori quæſtione annuebam, videndumque, num defectus ſit ob majorem ætatem, vel ob humorum, & corporis vitium, cum in vno caſu facilius, quàm in alio ſit fœminam concipere.

[Septima concluſio. Sanguinis euacuationes omnes 23
immoderatæ, & inſignes quomodocũque eueniant ſiue à Natura, ſiue ab Arte, ſiue per accidens tam virum, quàm mulierem reddunt ad generationem impotentem, aliquandò etiam virum ad coitum ſaltem per aliquem notabilem temporis tractum, qui calorem naturalem inſigniter diminuunt, corpuſque mirum in modum refrigerant, ſpirituſque omnes exhauriunt; vnde niſi ad priſtinum vigorẽ redeant, (quod non niſi poſt longo tẽpore, & interdum nunquam ſuccedit) nunquam ad coitum, & multò minus ad generationem ſufficiunt; immò ex ſimilibus euacuationibus refrigerato ad extremum natiuo calore, in cathexiam, & hydropem, ac ſimiles morbos ruunt.

SVMMARIVM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Frigiditas à Natura eſſe poteſt, & à morbo.*
3 *Maleficiati qui.*
4 *Differentia prima inter Maleficiatum, & frigidum, reprobatur num. ſeq.*
6 *Maleficiati poſſunt quoad omnes fœminas maleficiari.*
7 *Secunda differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
8 *Frigidi nonnulli Venerem exercent, ſed ſemen effundere non poſſunt.*
9 *Frigidorum plures differentiæ.*

10 *Frigidi*

10 *Frigidi nonnulli antequam ad opus perueniant ſemen effundunt.*
11 *Frigidus dici non poteſt, qui aliquo modo pollutur. declara vt num. ſeq. & num. 16.*
13 *In Colis reſolutione impeditur tum erectio ipſius, tum etiam ſeminis excretio.*
14 *Frigidos inter ſe multum differre rationi conſonum.*
15 *Tertia differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
17 *Frigidum à maleficiato diſtinguere operoſum eſt.*
18 *Frigidi nonnulli pro frigidis judicari certo poſſunt, maleficiati vero nulli pro certo maleficiati.*
19 *Frigidus à maleficiato quomodo diſtingui poſſit.*
20 *Frigiditas probatur ex Iuriſconſultis per corporis aſpectum. declara vt num ſeq.*
22 *Frigiditatis ſigna.*
23 *In frigidis nunquam erigi membrum, falſum.*
24 *Animal ſtimulatur ad coitum ex ſeminis turgentia.*
25 *Teſtes in ſeminis generatione principatum obtinent.*
26 *Spadones, quibus ſuperior teſticulorum pars in ſectione relicta eſt, generare poſſunt.*
27 *Signis manifeſtis frigiditatis præſentibus, non eſt de maleficio dubitandum.*
28 *Coeuntes, ſed ſemen non emittentes, aut in parua quantitate, & nullius conſiderationis, an matrimonium contrahere poſſint.*
29 *Coitus actio tendit ad vlteriorem finem.*
30 *Mulier poteſt à viro corrumpi, & tamen matrimonium non tenere ex capite impotentiæ.*
31 *Frigiditas non cadit in mulieres ex Iuriſconſultis.*
32 *Mulier ſemper ad coitum prompta eſt, quantum eſt ex parte ſui*
33 *Frigiditas paſſioni obſtare non videtur.*
34 *Mulier non ſecus ac vir frigida eſſe poteſt.*
35 *Frigidæ mulieres, quæ dicendæ.*
36 *Per quæ ſigna probetur frigiditas in muliere.*
37 *Naturalis frigiditas eſt irreparabilis.*
38 *Magnæ cauſſæ quæ.*
39 *Sectio venarũ exiſtentiũ poſt aures cur ſterilitatem faciat.*
40 *Frigiditate naturali probata, illico matrimonium dirimitur, non expectato triennio.*
41 *De particularibus non datur ſcientia.*
42 *Viri ſolum ex maleficio fiunt ad coitum impotentes.*
43 *In dubio, num vir potius frigidus ſit, quam maleficiatus, præſumptio debet eſſe frigiditatis.*
44 *Præſumptio ſemper eſt ex parte cauſſæ; quæ magis eſt prompta ad agendum,*
45 *Vir cur frequentius, quàm mulier maleficio tentetur.*
46 *Modi, quibus Dæmon impotentes viros reddit ad coitum.*
47 *Maleficium duplex.*
48 *Medicamenta quædam coitus impotentiam faciunt.*
49 *Maleficium ſupernaturale quibus modis procuretur.*
50 *Maleficium verbis, ſigillis, figuris, viſu, & hujuſmodi aliis rebus procurari non poteſt.*
51 *Media, quibus maleficiati à Dæmone ligantur.*
52 *Arnaldus, Conciliator, & Cardanus notantur.*
53 *Veneficium non ſit abſque Dæmonis opera.*
54 *Signa maleficiati remiſſimè.*
55 *Naturale maleficium remedio non caret.*
56 *Supernaturale maleficium naturalibus remediis curari non poteſt.*
57 *Maleficium ſupernaturale nullus curare poteſt, niſi ſit Dæmonis artis peritus.*
58 *Ex animi paſſione nonnulli redduntur ad coitũ impotentes.*
59 *Præſumptio impotentiæ coeundi poteſt haberi in eo, qui intenſè odit, vel amat intenſè vxorem.*
60 *Impotentia conſurgens ex odio, aut amore effreni, tempore euaneſcit.*
61 *Amor tempore efferueſcit, odium ejuſdem beneficio mitеſcit.*
62 *Conſuetudo concitat Amorem.*

De Frigidis, & Maleficiatis.

QVÆSTIO V.

FRigidi dicuntur, qui in ætate habili ad venerem exercendam omninò ad eam ſunt inepti: neque enim Pueri ante quam ad pubertatem accedant, eo quod inepti ad coitum ſint, frigidi dicuntur; neque item frigidi proprie dicendi ex mea ſententia eſſent decrepiti, etiamſi vere ob frigiditatem, vel potius ob nativi caloris depauperationem coitum exercere non poſſint, ſed lato tantum modo poteſt & ipſis frigidi nomen aptari. licet contrarium ſentiat Augen. *lib. 10. conſ. & Epiſt. Medic. conſ. 2. cap. 7.* Sed hoc vitium poteſt & à Natura eſſe, & à morbo, quia ea intemperies frigida ſeu partium ſit, ſeu totius, ab vtero aliquando contrahitur, interdum etiam ab accidenti ſuperaduenit. ii vero, qui à Natura hujuſmodi vitium patiuntur, nunquam, aut de raro admodum, vſum venereorum experiuntur, qui autem à morbo, aut alia quauis accidentali cauſſa, ante eius quidem cauſſæ acceſſum erant, vt cæteri homines, ad coitum potentes, mox ab ejus aduentu ad eum inepti facti in poſterum ſunt, vt Scythis ob aſſiduam equitationem euenire tradebat Hipp. *lib. de Aer. Aq. & loc.* 1 2

Maleficiati porro ſunt, qui vel ob malorum medicamentorum applicationem per ſe, vel atte, & Dæmonis auxilio adjuncto, redduntur ad Venerem impotentes, vel alia quauis noxa efficiuntur. Sed nobis pro nunc de prioribus tantum differendum. 3

Cæterum inter Medicos Cardan. *lib. 2. de venenis, cap. 7.* & Inter Iuriſconſultos Capella Toloſan. *quæſt. 35. num. 1.* & adducti per Auguſt. Barboſ. *col. lect. DD. lib. 4. tit. 15. cap. vlt. num. 10. Tom. 2.* diſtinguentes inter frigidum, & maleficiatum, dicebant frigidum non poſſe cum aliqua muliere coitum exercere, maleficiatum cum omnibus poſſe, præterquam cum vna. Sed hæc differentia non eſt ſemper vera, nec generica, complectens omnes, qui ad coitum non ſunt apti ob frigiditatem, aut maleficium, & inter hos, aut illos enumerandi; quia ex maleficiatis etiam nonnulli ſunt, & eſſe poſſunt quoad omnes mulieres maleficiati, ita vt ad nullam omnino arrigant. quin & alij ex iis ſunt, & eſſe poſſunt, qui ad nullas arrigant præterquam ad vnam, vt ex ipſo Cardadano patet. 4 5 6

Neque etiam vera eſt altera differentia allata ab eodem Capella Toloſ. *ibid. num. 2.* & à Barboſ. *ibid. num. 11.* quod nimirum frigidus à maleficiato differat, quia frigidus virgam non erigit, maleficiatus maxime, ſed cum ad opus appropinquat, membrum flaccеſcit, ac deſidit, ita vt coire non poſſit. non eſt inquam vera, neque vniuerſalis hæc differentia, quia nonnulli ex frigidis ſunt, qui non ſolum arrigunt, ſed etiã venerem vtcunque exercent, ſed ſemen non poſſunt effundere; frigidorum enim, teſte Cardano *vbi ſupra*, plures ſunt differentiæ. Aliquibus enim Penis nullo modo arrigitur, aliis arrigitur quidem, ſed cum paululum pertractatur, elangueſcit; nonnulli ſunt, quibus vſque ad opus in erectione perdurat, immitti tamen in vterum non poteſt, præſertim ſi prægrandis ſit, & vas fœmineum anguſtius; alij ſunt, vt dixi, qui venerem quidem exercent, arrectum membrum in vterum impingendo, ſed ſemen, quantumcunque laborent, nullo modo emittere poſſunt, & de his mentionem quoque habet inter Iuriſconſultos, ſeu Canoniſtas Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſput 93. nu. 7.* & ex noſtris Conſtantinus, ex quo Bauer. *conſ. incipien. In nom.* 7 8 9

nus generate poſſe, ſed voluiſſe tantummodo, poſſe dari hujuſmodi caſus in quo homo ea ipſa nocte, qua moriturus eſt, poſſit generare, ſed cur ſempér, inquies, vult computari in poſthumo ipſos decem menſes à die mortis? an ob id, ne vni ob alterum Injuria fiat? quia cum dari poſſit is caſus, vt quis vxorem ſuam cognoſcens, illico aliquo repentino morbo, vt Apoplexia, Syncopi, acutiſſima ſquinantia, vel conſimili moriatur, & tamen mulier ex eo congreſſu concipiat, ne huic ob alios caſus injuria inferatur, dicitur in omnibus debere computa-
14 ri dies conceptionis Poſthumi à die mortis. Verumenimvero hanc regulam multis egere limitationi'us, ipſis Iuriſconſultis credo ſit exploratiſſimum. Præ omnibus tamen dicerem, in quocunque caſu debere conſiderari genus morbi, ex quo homo deceſſerit: quonam enim modo vis hominem acuta, & peſtilenti febre per ſex, aut plures dies detentum, ea nocte, qua moriturus eſt, Venerem exercere, & quod multo majus quid eſt, ſemen effundere ad generationem aptum? ſed his omiſſis, & ad eam concluſionem redeuntes, quæ firmat hominem à morbo reddi impotentem ad coeundum, vnde multo magis ad generandum, certum eſt, eſſe ex morbis qui magis, aut minus id ipſum efficiant, itaque has concluſiones ponamus.

15 Quarum prima ſit, Omnis morbus impediens coitum, ita vt conjungi matem, & fœminam per genitalia membra non patiatur, ſimul etiam omnino generationem impedit, cum quali pro impoſſibili ſit, immo ex mea ſententia penitus impoſſibile, mulierem abſque ea perfecta conjunctione concipere. Dixi autem, quali impoſſibile, ob ea quæ ſuo loco ſubdam infra quæſt. 8.

16 Secunda concluſio. Omnes febres ardentes, acutæ, colliquatiuæ, ſycopales, malignæ, peſtilentes, hiſque non abſimiles, morbi inſuper omnes quicunque acuti exiſtentur, id proprium habent, vt & coitum, & multo magis generationem omni ex parte, & vndequaque impediant, quamdiu vigent; licet ea impotentia ipſis recedentibus vt plurimum recedat, non tamen vtraque eodem tempore: nam conualeſcentes tantiſper ad coitum ſufficiunt, licet ex eo ſummopere lædantur, indicio ſit, plerumque eos inuoluntarie in ſomnis ſemen effundere, quod Amatus Luſitanus in ſuis Curationibus Medicinalibus ſigillum ſanitatis eſſe dicebat; nam quemadmodum vigente morbo ſpirituum maxima, & indeſinens jactura fit præcipue ſi morbus acutus, aut malignus exiterit, ſic vbi Natura prævaluerit, denuo optimi ſangui-
17 nis generatio fit, ex quo ſeminis omnis materia decidi-tur; at impotentia generandi non modo vt plurimum perdurare ſolet per totam conualeſcentiam, ſed quandoque etiam ex magnis, & acutiſſimis morbis per totum vitæ curriculum.

18 Tertia concluſio. Morbi omnes partium genitalium, aut etiam circumjacentium generandi impedimentum præſtant, non tamen omnes impedimentum afferunt in coeundo. Patet præcipue in gonorrhœa, & ſeminis profluuio, quibus durantibus homo nunquam generat, coire tamen bene poteſt, immo ex his affectibus interdum ad coitum vrgentiorius ſtimulis excitatur. Cum Gonorhœam autem dico, & ſeminis profluuium, de vera gonorrhœa & ſeminis profluuio intelligo, non de pſeudogonorrhœa, qualis fieri plerumque ſolet ex contagio Gallico, cum hac enim videmus permultos indies filios procreare, tam matitos, inquam, quam vxores.

19 Quarta concluſio. Omnes morbi, qui partium principum craſim, ſeu temperiem deuaſtant, impediunt ſemper generationem, aliquando etiam coitum; tales eſſent Maraſmus, Hectica, Cachexia, Hydrops, & his non abſimiles; patet quia tam ad coitum, quam ad generationem omnium principum partium virtutes concurrunt, quarum vnica male affecta, neceſſe eſt inde conſequentes actus impediri. Sed quamuis prædicti morbi difficiles ſint ad ſanandum, non eſt tamen impoſſibile, hominem ex illis euadere, & ad naturalem ſtatum reuerti, vnde etiam in poſterũ vtraque impotentia in illo recedat. [Licet non ſit tam infreqẽs, vt ſæpè experiamur, nonnullos prædictis morbis detentos aliquando coire, & ſilios procreare, præcipuè verò Hæreticos. Vndè cõcluſio in pluribus, & ſecundum plurimum vera eſt, non autem generaliter in omnibus.]

Quinta concluſio. Morbi omnes longi, & inueterati 20 vtramque impotentiam, ſed præcipue generatiuam conciliant; patet quia ex talibus morbis ſingulæ corporis partes per ſe, præſertim vero principes intemperatæ euadunt, ipſumque ſanguinem, & conſequenter ipſum ſemen ſummopere vitiant. Quod ita accipiendum, vt tales morbi ſint alicujus momenti, non vero leues, vt eſſet leuis quartana, aut febricula ex obſtructionibus dependens, aut alius ſimilis morbus; cum his enim, etiam ſi longi, & pertinaces eſſent, non impoſſibile eſſet, hominem generare.

Sexta concluſio. Menſtruorum quodcunque inſigne 21 vitium, ſiue in exceſſu, ſiue in defectu, ſiue in qualitate mala conſiſtat, poteſt in fœminis conceptionem impedire. Hæc concluſio Medicis eſt acceptiſſima, & alia probatione non indiget; ſed notandum quod vitium qualecunque inſigne menſtruorum faceret quidem aliquam præſumptionem, & conjecturam impotentiæ ge- 22
nerandi in ea, contra quam ageretur de ſuppoſitione partus; non tamen conjectura illa per ſe eſſet magni momenti, quia non eſt impoſſibile, menſtruis qualitate mala dotatis, aut deficientibus, aut excedentibus vltra naturalem modum, fœminam concipere. Sed hæc præſumptio aliis aſſociata non eſſet contemnenda. Circa defectum tamen menſtruorum reuocanda in mentem ſunt ea, quæ ſuperiori quæſtione annuebam, videndumque, num defectus ſit ob majorem ætatem, vel ob humorum, & corporis vitium, cum in vno caſu facilius, quàm in alio ſit fœminam concipere.

[Septima concluſio. Sanguinis euacuationes omnes 23 immoderatæ, & inſignes quomodocũque eueniant ſiue à Natura, ſiue ab Arte, ſiue per accidens tam virum, quàm mulierem reddunt ad generationem impotentem, aliquandò etiam virum ad coitum ſalrem per aliquem notabilem temporis tractum, qui calorem naturalem inſigniter diminuunt, corpuſque mirum in modum refrigerant, ſpirituſque omnes exhauriunt; vnde niſi ad priſtinum vigorẽ redeant, (quod non niſi poſt longo tẽpore, & interdum nunquam ſuccedit) nunquam ad coitum, & multò minus ad generationem ſufficiunt; immò ex ſimilibus euacuationibus refrigerato ad extremum natiuo calore, in cathexiam, & hydropem, ac ſimiles morbos ruunt.

SVMMARIVM.

1 *Frigidi qui dicantur.*
2 *Frigiditas à Natura eſſe poteſt, & à morbo.*
3 *Maleficiati qui.*
4 *Differentia prima inter Maleficiatum, & frigidum, reprobatur num. ſeq.*
6 *Maleficiati poßunt quoad omnes fœminas maleficiari.*
7 *Secunda differentia inter frigidum, & maleficiatum, reprobatur ibid.*
8 *Frigidi nonnulli Venerem exercent, ſed ſemen effundere non poßunt.*
9 *Frigidorum plures differentiæ.*

10 *Frigidi*

10 *Frigidi nonnulli antequam ad opus perueniant ſemen effundunt.*
11 *Frigidus dici non poteſt, qui aliquo modo polluitur. declara vt num. ſeq. & num. 16.*
13 *In Colis reſolutione impeditur tum erectio ipſius, tum etiam ſeminis excretio.*
14 *Frigidos inter ſe multum differre rationi conſonum.*
15 *Tertia differentia inter frigidum, & maleficiatum. reprobatur ibid.*
17 *Frigidum à maleficiato diſtinguere operoſum eſt.*
18 *Frigidi nonnulli pro frigidis judicari certo poſſunt, maleficiati vero nulli pro certo maleficiati.*
19 *Frigidus à maleficiato quomodo diſtingui poſſit.*
20 *Frigiditas probatur ex Iuriſconſultis per corporis aſpectum. declara vt num ſeq.*
22 *Frigiditatis ſigna.*
23 *In frigidis nunquam erigi membrum, falſum.*
24 *Animal ſtimulatur ad coitum ex ſeminis turgentia.*
25 *Teſtes in ſeminis generatione principatum obtinent.*
26 *Spadones, quibus ſuperior teſticulorum pars in ſectione relicta eſt, generare poſſunt.*
27 *Signis manifeſtis frigiditatis præſentibus, non eſt de maleficio dubitandum.*
28 *Coeuntes, ſed ſemen non emittentes, aut in parua quantitate, & nullius conſiderationis, an matrimonium contrahere poſſint.*
29 *Coitus actio tendit ad vlteriorem finem.*
30 *Mulier poteſt à viro corrumpi, & tamen matrimonium non tenere ex capite impotentiæ.*
31 *Frigiditas non cadit in mulieres ex Iuriſconſultis.*
32 *Mulier ſemper ad coitum prompta eſt, quantum eſt ex parte ſui*
33 *Frigiditas paſſioni obſtare non videtur.*
34 *Mulier non ſecus ac vir frigida eſſe poteſt.*
35 *Frigidæ mulieres, quæ dicendæ.*
36 *Per quæ ſigna probetur frigiditas in muliere.*
37 *Naturalis frigiditas eſt irreparabilis.*
38 *Magna cauſſæ quæ.*
39 *Sectio venarũ exiſtentiũ poſt aures cur ſterilitatem faciat.*
40 *Frigiditate naturali probata, illico matrimonium dirimitur, non expectato triennio.*
41 *De particularibus non datur ſcientia.*
42 *Viri ſolum ex maleficio fiunt ad coitum impotentes.*
43 *In dubio, num vir potius frigidus ſit, quam maleficiatus, præſumptio debet eſſe frigiditatis.*
44 *Præſumptio ſemper eſt ex parte cauſſæ; quæ magis eſt prompta ad agendum.*
45 *Vir cur frequentius, quàm mulier maleficio tentetur.*
46 *Modi, quibus Dæmon impotentes viros reddit ad coitum.*
47 *Maleficium duplex.*
48 *Medicamenta quædam coitus impotentiam faciunt.*
49 *Maleficium ſupernaturale quibus modis procuretur.*
50 *Maleficium verbis, ſigillis, ſignis, viſu, & hujuſmodi aliis rebus procurari non poteſt.*
51 *Media, quibus maleficiati à Dæmone ligantur.*
52 *Arnaldus, Conciliator, & Cardanus notantur.*
53 *Veneficium non fit abſque Dæmonis opera.*
54 *Signa maleficiati remiſſiuè.*
55 *Naturale maleficium remedio non caret.*
56 *Supernaturale maleficium naturalibus remediis curari non poteſt.*
57 *Maleficium ſupernaturale nullus curare poteſt, niſi ſit Dæmonis artis peritus.*
58 *Ex animi paſſione nonnulli reddũtur ad coitũ impotentes.*
59 *Præſumptio impotentiæ coeundi poteſt haberi in eo, qui intenſe odit, vel amat intenſe vxorem.*
60 *Impotentia conſurgens ex odio, aut amore effreni, tempore euaneſcit.*
61 *Amor tempore efferueſcit, odium ejuſdem beneficio miteſcit.*
62 *Conſuetudo concitat Amorem.*

Zacc. qu. Med. leg.

De Frigidis, & Maleficiatis.

QVÆSTIO V.

FRigidi dicuntur, qui in ætate habili ad venerem exercendam omninò ad eam ſunt inepti: neque enim Pueri ante quam ad pubertatem accedant, eo quod inepti ad coitum ſint, frigidi dicuntur; neque item frigidi proprie dicendi ex mea ſententia eſſent decrepiti, etiamſi vere ob frigiditatem, vel potius ob nativi caloris depauperationem coitum exercere non poſſint, ſed lato tantum modo poteſt & ipſis frigidi nomen aptari. licet contrarium ſentiat Augen. *lib. 10. conſ. & Epiſt. Medic. conſ. 2. cap. 7.* Sed hoc vitium poteſt & à Natura eſſe, & à morbo, quia ea intemperies frigida ſeu partium ſit, ſeu totius, ab vtero aliquando contrahitur, interdum etiam ab accidenti ſuperaduenit. ii vero, qui à Natura hujuſmodi vitium patiuntur, nunquam, aut de raro admodum, vſum venereorum experiuntur, qui autem à morbo, aut alia quauis accidentali cauſſa, ante eius quidem cauſſæ acceſſum erant, vt cæteri homines, ad coitum potentes, mox ab ejus aduentu ad eum inepti facti in poſterum ſunt, vt Scythis ob aſſiduam equitationem euenire tradebat Hipp. *lib. de Aer. Aq. & loc.* 1 2

Maleficiati porro ſunt, qui vel ob malorum medicamentorum applicationem per ſe, vel arte, & Dæmonis auxilio adjuncto, redduntur ad Venerem impotentes, vel alia quauis noxa afficiuntur. Sed nobis pro nunc de prioribus tantum differendum. 3

Cæterum inter Medicos Cardan. *lib. 2. de venenis, cap. 7.* & Inter Iuriſconſultos Capella Toloſan. *quæſt. 35. num. 1.* & adducti per Auguſt. Barboſ. *col. lect. DD. lib. 4. tit. 15. cap. vlt. num. 10. Tom. 2.* diſtinguentes inter frigidum, & maleficiatum, dicebant frigidum non poſſe cum aliqua muliere coitum exercere, maleficiatum cum omnibus poſſe, præterquam cum vna. Sed hæc differentia non eſt ſemper vera, nec generica, complectens omnes, qui ad coitum non ſunt apti ob frigiditatem, aut maleficium, & inter hos, aut illos enumerandi; quia ex maleficiatis etiam nonnulli ſunt, & eſſe poſſunt quoad omnes mulieres maleficiati, ita vt ad nullam omnino arrigant. quin & alij ex iis ſunt, & eſſe poſſunt, qui ad nullas arrigant præterquam ad vnam, vt ex ipſo Cardadano patet. 4 5 6

Neque etiam vera eſt altera differentia allata ab eodem Capella Toloſ. *ibid. num. 2.* & à Barboſ. *ibid. num. 11.* quod nimirum frigidus à maleficiato differat, quia frigidus virgam non erigit, maleficiatus maxime, ſed cum ad opus appropinquat, membrum flacceſcit, ac deſidit, ita vt coire non poſſit. non eſt inquam vera, neque vniuerſalis hæc differentia, quia nonnulli ex frigidis ſunt, qui non ſolum arrigunt, ſed etiã venerem vtcunque exercent, ſed ſemen non poſſunt effundere; frigidorum enim, teſte Cardano *vbi ſupra*, plures ſunt differentiæ. Aliquibus enim Penis nullo modo arrigitur, aliis arrigitur quidem, ſed cum paululum pertractatur, elangueſcit; nonnulli ſunt, quibus vſque ad opus in erectione perdurat, immitti tamen in vterum non poteſt, præſertim ſi prægrandis ſit, & vas fœmineum anguſtius; alij ſunt, vt dixi, qui venerem quidem exercent, arrectum membrum in vterum impingendo, ſed ſemen, quantumcunque laborent, nullo modo emittere poſſunt, & de his mentionem quoque habet inter Iuriſconſultos, ſeu Canoniſtas Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſput 93. nu. 7.* & ex noſtris Conſtantinus, ex quo Bauer. *conſ. incipien. In nom.* 7 8 9

Indiuid. Trinit. in 1. *concl.* quod licet de raro contingat, vt ipse Card. ibidem refiatur, apud Aetium tamen *Tetrabibl. serm.* 3. *cap. vlt.* is casus narratur, & alias non dissimiles historias videre licet apud Schench. *lib.* 4. *Obseruat. in. de coitu.* immo plures hoc vitio laborantes testatur, se vidisse Petrus Forest. *obseruat. suar. lib.* 28. *obs.* 18 *in schol.* & concedit etiam Mercat. *de steril. & progn. aff. lib.* 1. *c.* 3. Connumerat quoque inter frigidos Gar-
10 danus eos, qui ante quam ad opus perueniant, semen effundunt, de quibus etiam ex Canonistis Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 92. *nu.* 8. quod si tales inter frigidos connumerandi sint, falsa omnino erit illorum tententia, quam refert eadem Sanchez *ibid. disp.* 94. *nu.* 5.
11 qui voluerunt non esse frigidum illum, qui aliquo modo pollutur, cujus opinionis videtur inter Medicos Augenius, qui *lib.* 10. *conf. & Epist. Medic. cap.* 7. *Tom.* 2. frigidos eos tantum dici vult, qui semen non generant. Ego quidem hanc sententiam licet non omnino approbandam, tamen neque vndequaque reprobandam censeo. Nam eos qui arrigunt, & semen effundunt antequam ad opus perueniant, impropriissime frigidos vocari dixerim, immo promptius eos calidos, & salaces, quam frigidos vocauerim, cum ex nimia caliditate, & seminis ipsius acrimonia ac pruritu id euenire possit, quamquam etiam ex feruore amoris, & acutioribus veneris stimulis id ipsum possit contingere. Illos quidem aptiùs frigidos vocari posse dixerim, qui non ex nimio calore, aut seminis acrie antè quàm ad opus perueniant pollumntur, sed ea retentricis debilitate, quæ ex præcipuarum partium temissione calore succedere potest.

12 Sed quod nullas, qui semen quoquo modo effundat, reponi debeat inter frigidos, mihi absolute non probatur; sunt enim nonnulli, vt Bauer. ex Constant. refert. *cons. alias cit.* qui excitantur quidem ad Venerem, & semen etiam emittunt, si vel Penis diutius manibus tractetur, vel in mulieris amplexibus arctè, ac multum commorentur, tamen erigere non possunt, idque vel ob ipsius Penis resolutionem, vel ob frigiditatem genitalium partium vel omnium, vel aliquarum, vt Practici docent. Piso *de cur. morb. lib.* 3. *cap.* 47. hos autem ego absque dubio inter frigidos connumerandos censeo, cum nihil interfit, an semen effundant, nec ne, si coitum ob frigiditatem exercere minime valeant. Tametsi vero Aet. *serm.*
13 6. *cap.* 35. dixerit, in Colis resolutione impediri non modo coitum, sed etiam seminis excretionem, quod facere partim videtur pro contraria sententia, respondendum tamen, Aetij dictum non habere locum in omnibus, sed in iis tantummodò, in quibus vna cum Pene vicinæ quoque partes, & vasa tam deferentia, quam concoquentia, & ejaculantia affecta sunt; nam potest Penis ex se resolui absque resolutione prædictarum partium, cum habeat proprios musculos aliis partibus non communes, habet quoque proprios neruulos, licet superficiarios.

Sed ad principale punctum redeundum: rationi con-
14 sonum est, frigidos inter se multum differre, & alium altero minus aut magis ab hac vel illa actione, in Venere exercenda requisita, prohiberi: quia cum eam ineptitudinem ex frigiditatis intemperantia vel totius, vel partium nonnullarum patiantur, necesse est, eam intemperantiam plures, aut pauciores gradus sortiri, cum multam habeat latitudinem, juxta quos gradus hunc, aut illum arrigere, aut non arrigere, aut multum, aut parum in erectione persistere necesse est. Immo nonnullos adnotare licet, qui recte vt alij Venerem perfecte exercent, sed si vterum angustiorem offendant, coitum perficere nequaquam possunt, quod illis præ caloris inopia euenit, ob quam deficit virtus ipsius membri, quod neque ita durescit, vt vbi per angustiores semitas sit vi erumpendum, ad opus sufficiat, habent enim eos frigidiusculum, à quo membrum erigitur per spiritum ab ipso per arterias immisso; hos ego semifrigidos recte dici posse credo, de quibus quoque Sanchez *vbi alias disp.* 93. *num* 3. ex Albetto mentionem habet.

Apparet etiam ex prædictis falsam quoque esse tertiam differentiam inter frigidum, & maleficiatum ab eadem 15
Capella Tolosana allatam, nimirum quod maleficiati semen emittant, frigidi autem nequaquam; nam præter eos, quos diximus absque Penis erectione semen effundere, alios etiam esse constat frigidos, qui & arrigant, & semen effundant, sed, vt superius dixi, antequam ad opus peruenire possint; licet autem tunc dixerim id interdum a caliditate prouenire, & idcirco tales improprissime vocari frigidos, tamen nonnulli ex iis ipsis sunt, qui semen quidem effundunt laudabile, & quantitate, & qui-
busque debitis conditionibus dotatum, & hos minime 16
recte vocari frigidos dico; alij tamen qui eodem modo semen effundunt, sed quantitate modicum, & fluidum, & infœcundum, omnique laudabili qualitate destitutum, non absque ratione frigidi & ipsi dici possunt, quia à diminuto calore partium semen concoqui non potest, si modo seminis nomen materia, quâ effundunt, mereatur.

Ex quibus insuper facile deduci potest, admodum o-
perosum esse distinguere inter frigidum, & maleficiatum 17
per aliqua particularia signa, vt nonnulli voluerunt, & hoc de eo vniuersaliter loquendo. Illud veritatem habet, frigidos aliquos posse certo pro frigidis cognosci, & pro frigidis pronuntiari, maleficiatos vero nequaquam, quia non habent hi quicquam peculiare, per quod à frigidis 18
distingui possint, (quamquam nonnulla afferantur à Codronch. *de morb. Venef. lib.* 3. *cap.* 13.) nisi, vt ipse Codronchius docet, absentiam eorum signorum, quæ frigidum hominem denuntiant. Vbi enim omnia signa 19
adessent, quæ viuidum calorem in viro demonstrare solent, vt recta, & naturalis partium conformatio, & constitutio, situs, habitudo, pili requisiti in consuetis locis, & his non absimilia, potentia prægressa per anteactam ætatem, si deinde vir hic ad coitum impotens fiat, neque vlla euidens causa, neque morbus vllus prægressus fuerit, qui id potuerit efficere, suspicari facile licet, maleficium subesse. Alia vero signa, ad id dignoscendum tradita, neque facile obseruari possunt, nec quicquam certi edocere.

Cæterum Iurisconsulti voluerunt, frigiditatem tam in
viris, quam in fœminis per corporis aspectum probari, vt 20
notat ex pluribus Mascard. *conclus.* 816. *num.* 1. *lib.* 3.
quod tamen non de omni frigiditate verum est, sed de 21
ea tantum, quæ ab interiori, naturalique frigida intemperie prouenit, ob quam ea signa pullulare necesse est, quæ frigiditatem ipsam manifestissime commonstrant, vt deinceps videbimus. Itaque vbi ea signa adfuerint, tuto sententiam ferre possumus de præsenti frigiditate; non tamen etiam illis absentibus signis negandum est, frigiditatem nullam adesse.

Signa igitur, quæ ex naturali, & intensa partium
principum, præcipue autem genitalium frigiditate sese 22
produnt, hæc sunt: paucitas pilorum, aut omnimoda carentia in inguinibus præcipue, tam in viris, quam in fœminis, & in viris etiam in barba; pilorum enim prouentus ex caliditate excitatur. Secundum signum est partium non naturalis conformatio, vt membrum, aut nimis prægrande, exiguitas enim & materiæ paucitatem, & virtutis imbecillitatem, magnitudo luxuriantis materiæ, & calorem obruentis affluentiam denotat. Tertium ejusdem membri etiam optime conformati flaccidiras, & inexcitabilis mollities, veluti decrepitis accidit, de quibus Iuuen. Sat. 10.

---*Iacet*

—Iacet exiguus cum ramice nervus,
Et quamuis tota palpetur nocte, iacebit.

aut quod etiamſi tantiſper erigatur, minimum temporis in erectione perdurat, ſed confeſtim elangueſcit. Nam
23 non eſt verum in omnibus frigidis id, quod Sanchez *de matrimon. loco ſæpius citato diſp.* 94. *nu.* 6. dixi, quod in illis nunquam membrum erigatur, hoc enim late ſuperius demonſtratum eſt eſſe falſum. Quartum auerſio quæda n connaturalis à commercio venereo, & quibuuis venereis rebus, cum enim frigidi ſemen aut non generent, aut quantitate exiguum, & prauæ qualitatis, tenue nempe, & aquoſum, nulliſque pene ſpiritibus turgens, neque ſua quantitate, neque qualitate excitare poteſt
24 animal ad ſui excretionem; turgente enim, & ſuperabundante ſemine, quod laudabile ſit, omnino animal ad ejus excretionem excitatur. Quintum ſignum eſt Teſtium carentia omnimoda, aut eorum paruitas, aut etiam incongrua magnitudo, aut non naturalis ſitus, hæc enim caloris naturalis pauperiem, & conſequenter imbecillita-
25 tem virtutis teſtantur: nam Teſtes in ſeminis generatione, ſiue perfectione principatum obtinent, vt Medici omnes exiſtimant contra Ariſtotelis opinionem, qui illis vim ſeminis generatiuam denegauit 3. *de hiſt. anim. cap.* 1. quem refert inter Iuriſconſultos Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 1. *num.* 137. & inter Medicos Laurentius Anatom. *lib.* 7. *quæſt.* 1. qui in quæſtione ſequenti Medicorum opinionem tuetur, & Ariſtoteli reſpondet. Hoc dico quia non tantæ neceſſitatis eſſent ad fœcunditatem, & ad coëundi potentiam ipſi teſtes, ſi Ariſtotelis opinio veritatem haberet, pro qua tamen maxime faceret id, quod Holler. *ſect.* 5. *Aphor.* 65. dicebat, nimirum Spadones quoſdam generare poſſe, quibus ſuperior teſticuli
26 pars relicta in ſectione fuerit; juxta quam experientiam videretur, teſtes ad ſeminis confectionem non requiri. Firmaret hoc ipſum quod ipſe Ariſt. *cit. loco.* 3. *de hiſt. anim.* & Columell. 6. *de re Ruſt. cap.* 27. dicebant, boues non protinus à caſtratione generandi potentiam amittere, ſed hæc pro nunc indeciſa relinquamus.

His ſignis ergo, aut eorum pluribus potioribuſque præſentibus, frigiditatem quoque præſentem eſſe iudicari poteſt, quæ neque in dubio reuocanda tunc temporis eſt, an ex maleficio contingat, nec ne, quia ob
27 hanc frigiditatem ex his ſignis concludentiſſime probatam, abſque dubio ſeparari illico matrimonium poteſt, non expectato triennio. Brunell. *de Sponſ. & matrim. concl.* 28. *num.* 16. Maſcard. *concl.* 312. *n.* 16. quia talis frigiditas cum conſpicua ſit, ope medica reparari vllo modo non poteſt, vt Medicis eſt notiſſimum, quorum auctoritates, ſi libet, vide apud Practicos *in cap. de Impotentia Venereorum, & de ſterilitate.*

Atque hinc eliciendum, male Iuriſconſultos cuſpaſſe Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *p.* 2. *de morb. mul. c.* 2. quod voluerint, frigidum, ſeparato matrimonio cum ea cum qua contraxerat, non poſſe cum alia contrahere; maleficiatum vero maxime, ex eo quod frigidus vni ſit etiam frigidus alteri: nam, inquit ille, hæc poſtrema pars non eſt vera, quia multi ſunt frigidi cum vna, & non generant, cum alia tamen generant. Sed certe Roderic. tranſcendit ab impotentia coeundi, ad impotentiam generandi; nam Iuriſconſulti non vocant frigidum impotentem ad generandum, ſed impotentem ad coeundum, & ſic ſi eſt impotens ex defectu naturali, aut quomodocunque quis cum vna, erit etiam cum alia [Neque enim frigidus dici poteſt quis, ſi cum vna non poteſt coire, & cum alia poteſt, quemadmodum neque ſi cum vna coire poteſt, & alijs omnibus nequaquam.]

28 Poteſt autem ex dictis dubium inſurgere hujuſmodi: Nam cum aliqui ſint ex frigidis, vt ſupradictum non ſemel ſuperius eſt, qui coeunt quidem non tamen ſemen emittunt, aut emittunt quidem, ſed in quantitate nullius conſiderationis, & qualitate tenue, & aquoſum, & in ſumma minime prolificum, dubitari poteſt, an hi valide matrimonium contrahant, quod videantur poſſe carnaliter commiſceri, & ſic matrimonium conſummare. Ad hoc dubium, ſalua temper veriori ſententia, negatiue reſponderem, & ratio eſt, quia cum actus coitus 29
tendat ad vlteriorem finem, nempe ad ſeminis emiſſionem, cum ſpe quoque futuræ generationis, jam patet in his actum illum ſuo fine fruſtrari, & ſic non poterunt forte tales valide matrimonii contrahere: [Simile enim eſt de Eunuchis, qui arrigere poſſunt, & vteri clauſtra penetrare, imò & materiam quamdam effundere, qui tamen matrimonium contrahere non poſſunt, quia materia illa non eſt verum ſemen; vt autem matrimonium validum conſtat, requiritur, vt vir verum ſemen effundat. Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſputat. q.* 2. *num.* 57.] ſed hoc Canoniſtæ decidant, quibus in omnibus me remitto, non enim ego hæc aſſeueranter dico, ſed ſolum per modum dubitandi, & ea ductus ratione, quod neque Eunuchi, qui eodem modo Venerem exercent, & aquoſam quamdam humiditatem in coitu emittunt, matrimonium contrahere poſſunt, immo contractum ex hoc dirimi poteſt, vt ex Conſtitutionibus Pontificiis elicere licet, & notat Barboſ. *in Collect. Doctor. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 5. *num.* 11. *Tom.* 2. non obſtante quod Navarra *lib.* 4. *conſ. tit. de frig. & malef. conſ.* 3. *num.* 11. contrarium teneat.

Ex hoc apparet, ſi modo vera noſtra ſententia eſt, 30
poſſe mulierem à viro fuiſſe corruptam, & tamen matrimonium ex capite impotentiæ non tenere, & idcirco de hac frigiditatis ſpecie eſſet quidem particulariùs conſiderandum à Iuriſconſultis; nam ego, vt dixi, hos in eorum cenſu haberem, qui Eunuchi naſcuntur, non enim majorem vſum genitalium habent illi, quam hi. qui autem pro noſtra ſententia auctoritates in hac quæſtione deſiderat, videat Sanch. *cit. lib.* 7. *diſp.* 92. *num.* 7. [Dices autem, cùm matrimonium inter decrepitos, qui ad generationem ſufficientes non præſumuntur, ſit validum, cur & horum matrimonium non erit pariter validum? Reſpondeo, quòd quantumcunque in decrepita ætate vir conſtituatur, dummodò coire poſſit, matrimonium conſumare, nonquam eſt omninò extrà ſpem generandi: ſed hujuſmodi veros non aliter, quàm Eunuchos, nullam generandi ſpem habere poſſe, & ſic ſi impotentia generandi, ſufficiens eſt ad inualidandum matrimonium, illudque impediendum, certè hi nunquam validè matrimonium contrahere poterunt.]

Sed cum plura de virorum frigiditate attulerim, vix quicquam de mulierum frigiditate me retigiſſe memini. de qua tamen peculiariter ſciendum, voluiſſe Iuriſconſultos, & Canoniſtas eam non cadere in mulieres: 31
[Sanchez vbi proximè num. 1.] mulier enim quantum 32
eſt ex parte ſui, ſemper ad coitum eſt prompta, neque ad illum exercendum impeditur, niſi vterum occluſum habeat. Ita quoque ex Medicis Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. cauſſam vero cur mulier frigida non fiat, ex D. Thoma recitat Sanchez *vbi ſupra num.* 1. & Mercur. *ibid.* ea autem eſt, quod cum mulier patiens in coitu ſit, frigiditas paſſioni obſtare non videtur; neque enim ca- 33
lor requiritur ad patiendum, quemadmodum ad agendum. Adnotandum tamen, quod ſi aſſumamus frigiditatem, quatenus impedimento eſt celebrationi conjunctionis carnalis, verum eſt, eam non cadere in mulierem; ſed ſi conſideremus frigiditatem, quatenus obſtare poſſit conſummationi illius actus ex parte ipſius fœminæ, nempe quod cum nulla voluptate coeat, cum nulla pa-

tium tensione, cum nulla seminis emissione, mulier non secus ac vir frigida esse potest; nam quemadmodum frigidos viros dicimus, quibus membrum non erigitur,
35 sic etiam frigidas mulieres dicemus, quantum ex hoc, quibus uteri cervix in actu coeundi nunquam tenderetur, aut caruncul æ in ea existentes non tumefierent, ut cæteris, quæ cum voluptate & desiderio coeunt, fieri solet; tensio enim uteri respondet erectioni Penis, & quemadmodum vir etiamsi erigat, & semen non emittat, frigidus vocandus, ita etiam mulier, quæ semen non emitteret, frigida esset dicenda; sic, etiamsi semen emitteret, sed paucum, & nullius considerationis, (quod tamen neutiquam sciri potest) posset mulier cum his viris frigidis comparari, de quibus jam superius diximus, ferre semen nullius valoris, & modicum. Ergo licet mulier nunquam pene impediri possit, quin coitum admittat, impeditur tamen ex frigiditate, ne cum voluptate, & membrorum tensione coeat, ne semen excernat, aut paucum, tenuius, & aquosius quam par sit, ut de viris diximus, immo etiam ne omnino intra se semen generet, tandemque ne ad generationem habilis sit; talis
36 autem frigiditas in mulieribus ex omnibus signis, earum tamen propriis, quæ frigiditatem in viris attestantur, probari poterit, de quibus etiam cum aliis ad hoc ipsum facientibus quæstione octaua plura dicemus.

Sciendum tamen, mulieris frigiditatem nulli rei posse esse impedimento quoad matrimonium valide contrahendum, cum ex hoc non impediatur quin debitum reddere marito possit. Sannazar. *de matrim. cap.* 3. *art.* 4. *num.* 11. nisi obstet impotentia generandi.

Cæterum sciendum, quod aliàs annuimus, omnem
37 naturalem frigiditatem ut plurimum saltem esse irreparabilem, accidentalem autem non esse semper absque remedio, sed tunc solum cum ex maximis, & validissimis caussis ortum habuerit, & diu jam perdurauerit;
38 magnæ autem caussæ erunt, exempli gratia, longi ac difficiles morbi, valida capitis, vel cervicis, vel spinæ percussio, larga sanguinis euacuatio, & vltra vires facta, siue illa arte, siue à morbo fiat, præcipue autem ex quibusdam venis, ut ex iis, quæ sunt post aures, ex quarum sectione non modo reddi hominem infœcundum ajunt Hippocratis auctoritate *in lib. de Genit. & alibi*, sed etiam ad Venerem ignauum & impotentem, ut Alex. Bened. ex aliquorum doctorum testimonio firmat *lib.* 24. *sine pract. cap.* 12. de hac tamen re pleniſſime Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10. *problem.* 1. Sic eosdem effectus produceret larga sanguinis euacuatio per venas facta, quæ ad interiorem tibiarum partem juxta malleolos feruntur, auctore eodem Hippocr.
39 *in lib. de loc. in Hom. non longe à princ.* sed vnde harum venarum sectio tales producere potest effectus? an quia prior cerebrum principem nimirum partem, & seminis primum opificem, posterior renes, Hepar, & genitalia promptissime, ac insigniter refrigerat? sed Hippocrates loco superiori de Genitura voluit, quod plurima genituræ pars à capite juxta aures in spinalem medullam procedat, & quod ipse transitus cicatrice sectione inducta consolidatus sit. Sententiam tamen Hippocratis locum habere putauerim in totali sectione, & fortasse non venarum, sed arteriarum. vide tamen de hac re Langium *Epist. lib.* 1. *Epist.* 10. & Steph. Roder. Castr. *in opusc. cui tit. Quæ ex quibus. lib.* 4. *cap.* 5.

Ob difficultatem ergo, immo impossibilitatem sanandi naturalem frigiditatem, ea probata, illico matrimo-
40 nium dirimi posset, ut dixi; ad accidentalem vero probandam multum faciet, si probentur præcessisse prænominatæ antecedentes caussæ, & aliæ non absimiles, quarum magnitudo, & noxa, & perseuerantia à Medico considerandæ erit, & secundùm hanc considerationem decidendum, an remoueri ope Medica possit, nec ne; in particularibus enim ad Medici judicium recurrendum omnino est, quia de talibus non datur scientia. 41
Arist. 2. *Ethic.* 2.

Sed cum jam abunde, ut mihi videtur, de frigidis locuti simus, de maleficiatis sermo nunc instituendus; de quibus ante omnia venit peculiariter adnotandum ex Fortunato Fideli *lib.* 2. *de relation. Med. cap.* 2. quod 42
viri solummodo ex maleficio redduntur ad coitum impotentes, mulieres autem nequaquam, vel saltem frequentius viri, quam mulieres, ut adnotat quoque Delrius *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 4. *sect.* 8. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 42. *num.* 16. licet è contra plures mulieres, & frequentius Dæmoniacæ euadant, quam viri; quod etiam innuere videtur Hippocrates *in lib. de Virginib.* & tamen crediderim ego, quod vbi in 43
dubium vertatur, an vir ex maleficio, vel ex naturali potius impedimento impotens sit ad carnalem copulam, semper præsumptio debeat esse impedimenti naturalis, seu frigiditatis, cum frequentior, & magis naturalis caussa existat, præsumptio autem semper esse debeat ex 44
parte caussæ, quæ magis naturalis est, & magis prompta ad agendum. Fauet Sauonarol. *in pract. magn. tractat.* 6. *cap.* 2. *rubr.* 2.

Sed cur vir frequentius, pluribusque modis maleficio 45
tentatur, quam mulier? an quia non excedit, neque excedere potest Dæmonis vis caussarum naturalium virtutem, nec vlterius quam ex possint, quicquam machinari potest? cum ergo dixerimus, virum ex caussis naturalibus multipliciter reddi ad Venerem impotentem, mulierem vero ex vnica tantum caussa, nempe ex arctatione & coangustatione Vuluæ, Dæmon eis solummodo caussis vtens, frequentius viros & plurifariam quam mulieres maleficio illaqueare solet.

Verumenimvero modi, quibus Dæmon vtitur ad viros 46
impotentes reddendos, plures enarrantur. ex nostris Codronch. *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 5. & ex Canonistis Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 42. *num.* 7. *& lib.* 2. *Dæmonolog. c.* 42. *per totum.* & sequentibus sex enumerant. Delrius autem *vbi supra*, & ex ipso Sanchez *de matrimon. lib.* 7. *disp.* 94. *num.* 2. & Guaccius *in comp. Malef. lib.* 1. *cap.* 4. septimum addunt, qui tamen ad mulierem pertinet, & est coarctatio, & clausura Vuluæ per ipsum Dæmonem procurata; sed hos modos qui scire desiderat, apud præcitatos auctores eos reperiet.

Adnotandum vlterius, duplex dari maleficium, & 47
vnum quidem simplici naturali medicamento procuratum, quod proprie veneficium dicitur; nam licet ego nugas non admittam relatas per nostrum Arnaldum Villanouanum, ex quo inter Iurisconsultos referuntur à Ioan. Brunell. *de sponsal. & matrim. conclus.* 28. *num.* 7. tamen illud pro certo asserere non dibitandum, dari quædam medicamenta, quæ ex naturali quadam earum 48
virtute coitus potentiam adimant. Mentam Hipp. 2. *de vict. rat.* semen genitale fluidum facere, & membri erectionem prohibere docet, de qua Tiraq. *de leg. conn. l.* 15. *num.* 46. vbi & alia similia affert. mirabile est quod de Ruta, & Thymo, & aliis nonnullis medicamentis refert Lemn. *de Complex. lib.* 1. *cap.* 10. nimirum coitus appetitum in viris extinguere, in fœminis accendere. in vtrisque autem Rutam, sed præcipue in fœmina impedire generationem testis est Ruell. *lib.* 3. *de nat. stirp. cap.* 37. sed & de Coriandro, & Pulegio Gal. *de med. fac. par. cap.* 56. refert, quod frequenter in vsum conuocata semen fluidum reddant, vbi etiam alia medicamenta describit id operantia, ne cui Penis erigi possit.

Tritum est quod de Lactuca Medici omnes docent,

eam

eam nimirum reddere ad coitum hominem impotentem, & Veneris ſtimulos demulcere, vnde idcirco Eunuchum appellari à Pythagoricis ex Ibico Pythagorico refert Athenæus Dipnoſoph. *lib.* 2. *cap.* 32. apud quem circa idipſum de Lactuca vide nonnulla ſcitu jucundiſſima, ex quo Tiraquell. *vbi ſupra.*

Plura inſuper his non diſſimilia veneficia recenſet Iſaac. *Pract. lib.* 8. *cap.* 29. quæ tamen ego crediderim magna ex parte vana eſſe, neque effectum correſponſurum, ſi in practicam conuocentur, auctor tamen ille grauis, & fide dignus ab omnibus habetur; ſed hdes earum rerum apud ipſum eſto. habet etiam ibi remedia ipſis maleficiis non diſſimilia. Cardanus quoque *apud Schenck. lib.* 4. *Obſer. tit. de vteri Ectomia*, viros longo viticis vſu, fœminas Periclimeni Eunuchas reddi tradit, hoc eſt ad venerem, & conceptionem ignauas, & impotentes. Dixi alias *lib.* 2. *titul.* 3. *quæſt.* 6. *num.* 10. quemdam ex camphoræ aſſumptione ad Venerem impotentem effectum, & de Ægyptiis Sacerdotibus retuli, quod modica cicutæ ſorbitione ſe caſtrabant; cujus rei etiam mentionem habet Petr. Crinit. *de honeſt. diſcipl. lib.* 4. *cap.* 10. quin etiam omnia frigida venena, vbi non occidant, hoc proprium habere certum eſt, præcipue autem vel in teneriori ætate, vel in jam declinante aſſumpta; in illa enim ob exuberantem humiditatem, in hac ob deficientem calorem maxime noxia non hæc ſola venena ſunt, ſed quæcunque abſque venenoſitate ſumme refrigerantia exiſtunt; quæ in hac declinante ſcilicet ætate maximopere ab iis euitanda ſunt, qui magis ſtrenue venerea exercere volunt; in his autem nulla Naturæ vis infertur, ſed omnia naturali via, ac ordine incedunt.

Alterum porro maleficium multiplici inſtrumento, ac
49 ratione fit, de quibus omnibus qui plura ſcire deſiderat, legat ex Iuriſconſultis, & Canoniſtis Ioann. Brunell. *de ſponſal. & matrimon. concluſ.* 2. *num.* 7. vbi omnia ex Arnald. Villanouan. transfert. Spreng. *in Mall. Malef. par.* 2. *quæſt.* 1. *& cap.* 6. *& ſequentibus.* Delr. *lib.* 3. *diſquiſit. par.* 1. *quæſt.* 1. Torrebl. *Dæmonolog lib.* 2. *cap.* 42. & alios de ſimili materia pertractantes, & ex noſtris Codronch. *de veneſ. lib.* 3. *cap.* 5. & Hucher. *de ſterilit. lib.* 4. ad nos enim non ſpectat hos modos patefacere. Illud ſcire operæpretium eſt, neque nudis verbis, neque ſigillis, aut annulis, neque ſimplici viſu, neque ſuſpenſis, vel periaptis, ſiue amuletis, neque characteribus,
50 neque figuris, neque medicamentis vllis, quæ talem vim à Natura non habeant, maleficium vllum procurari, quod vel tacito, vel expreſſo pacto cum Dæmone, & ejus virtute non procuretur cujus concluſionis veritatem demonſtrant ex noſtris Champer. *in Annotat. contra Aponenſem.* Codronch. *loco citato.* Hucher. *ibidem.* & Laurentius *de mira ſtrumar. ſanat. lib.* 1. *& ex aliis* Delrius *lib.* 1. *diſquiſit. quæſt.* 2. *& ſequentibus*, cum multis per eum adductis. Vairus. *de faſcino lib.* 2. licet ſciam doctiſſimos quoſdam tam Philoſophos, quam Medicos, quorum nonnullos notat Delrius *vbi ſupra*, credidiſſe dari etiam quædam naturalia maleficia, non iis ſimilia, quæ naturali quadam dote aliquid operari ſuperius annuimus, ſed quæ vt poſteriora noceant, abſque eo quod vlla Dæmonis virtus intercedat; hæc autem eſſe poſſe tam ſimplicia quædam verba, quam nonnullas figuras,
51 aut aliquos characteres, quin & medicamenta quædam non tam per os aſſumpta, quam collo appenſa certis temporibus, & conditionibus circumſtantiiſque collecta, & certis quibuſdam corporis partibus alligata, ex quorum vi & morbi quidam excitentur, & noxæ aliquæ præcipue verò venereorum ignauia, & è contrario iis ipſis interdum bona hominibus concilientur. cujus credulitatis præter cæteros notandi veniunt Arnaldus Vil- 52
lanouanus, & Conciliator Petrus Aponenſis, merito à Symphoriano Champerio erroris notatus, & inter recentiores Cardanus, cujus credulitas ad deriſum vſque deducta eſt. Alia vero ex parte Mercurialis *ſuæ pract. lib.* 3. *cap. vlt.* non auſus eſt affirmare, hæc maleficia poſſe vtcunque executioni demandari, rationem ſuæ ſententiæ reddit, quia nullus probatus ſcriptor, neque vlla ratio id perſuadere poteſt; ſi tamen ille inter probatos auctores Plinium, Trallianum, Aëtium, aliosque ex veruſtioribus Medicis, & ex Hiſtoricis Tacitum, & alios admittere non dedignatur, meminiſſe debuit, eos ſerio de his locutos; neque Fernelij aſſertionis immemor eſſe debuit *lib.* 6. *Pathol. cap.* 13. vbi hæc habet: Coëundi impotentia fit aut quia extincta virilitate ſemen non gignitur intus, aut quia emitti non poteſt. extinguitur ex ſenio, ex morbo, ex cauſis omnibus, quæ inſitum ſpiritum, roburque diſſoluunt, & incantamentorum (neque enim fabula eſt) maleficiis. quibus addenda quæ 2. *de Abd. rer. cauſſ. cap.* 16. attulit. alios præterea auctores probatiſſimos, fidem incantamentis & maleficiis habentes, recenſui, loco proxime citato.

Ego quidem abſque commemorata conditione, nimi- 53
rum quod vel mediate, vel immediate ex Dæmonis opera fluant, talia non admiſerim, & hoc pacto interpretanda quæcunque extant Catholicorum Doctorum teſtimonia, Maleficia, & incantamenta aperta fronte negantium, non enim ea naturaliter dari volunt, vt etiam forte voluit doctiſſimus Mercurialis. Porro ſi quis ſigna deſiderat, ex quibus deprehendi poſſit hominem maleficio detineri, adeat ex Canoniſtis Sanchez *de* 54
Matrim. lib. 7. *diſput.* 94. *num.* 6. & ex noſtris Codronch. *lib.* 3. *de morb. Veneficis cap.* 13. Augen. autem *lib.* 19. *Epiſt. & conſ. Med. conſ.* 2. *cap.* 5. *Tom.* 2. ex abſentia impedimenti naturalis arguit maleficium.

Cæterum prioris generis maleficium (quod naturale appellare ab re non eſt, ſicuti poſterioris generis ſupernaturale) non ita omnem curam reſpuere cenſendum eſt, vt aliquando non poſſit arte Medica remoueri; non 55
dico ſemper, quia ſi exempli gratia vſus maleficorum medicamentorum longus fuerit, & æger in ætate ſit ſenili, & temperamenti frigidi, viribuſque imbecillibus, hic certe curari non poterit, contra ſi eſſet in ætate florenti, aut iuuenili, viribus conſtantibus, & temperaturę non excedentis ſaltem in frigiditate, tunc non eſſet omnino difficile, vt contrariis medicamentis adjutus ſanitatem recuperaret; idcirco cognito maleficij genere, & examinatis prædictis conditionibus. Medicus facile pronuntiare poterit, quid ſperare, quid timere de hoc aut illo laborante nobis liceat. Verumenimvero ſupernatu- 56
rale maleficium, quod nempe Dæmonis virtute ſit procuratum, vix crediderim admittere naturalem curationem, vnde recte illud pronuntiaſſe exiſtimauerim Ghirland. *de Sortileg. quæſt.* 2. *num.* 40. quod tale maleficium 57
nullus curare poſſit, niſi qui Dæmoniæ artis peritus ſit; nam cæteræ quæcunque artes in hoc incaſſum laborauerint, vt ipſe firmat, non negaturus tamen exorciſmis, & Eccleſiæ cæremoniis & precibus hæc facili negotio ſuperari poſſe.

Pro corollario autem hujus quæſtionis illud tam Legumperitis, quàm Mediçis in mentem redigam, quòd nonnulli ob aliquam animi paſſionem, vt aliàs dictum 58
eſt redduntur ad coitum impotentes, & tunc ad eam non aduertentes, fallò credunt ſe maleficio tentatos fuiſſe, quod animaduerterunt Sauonarol. *in pract. magn. lib.* 20. *tract.* 6. *rubr.* 27. & Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil. & alij.* idque præcipuè amantibus euenire ſolet, vt idem Cardanus recenſet *ibid. lib.* 13. *in princ.* nam vel ob ip-

ſum efferuescentem Amorem, vel quia coram Amata erubeſcunt, ad Veneris actum deuenire non poſſunt, verecundia enim eſt maxima cauſſæ Impotentiæ, vt ex Auic. Bauer. *conſ. incipiente: In nomine Dei, &c. concl.* 2. *in fin.* contra nonnulli ſunt, qui ex intenſio odio id ipſum experiuntur, & ex magna animi auerſione, vt dixi; idcircò eliciendum ex his, quod vbi præſumptio aliqua
59 vel Amoris, vel odij viri erga vxorem adſit, facile ex ea alia ſubroitur præſumptio impotentiæ coitus, quod vel ex amore, vel ex odio, potius quam ex frigiditate proueniat, ſed talem impotentiam per ſe ipſam euaneſcere
60 tractu temporis, notiſſimum cuilibet eſt; amor enim tempore efferuescit, & odium eiuſdem beneficio mitigatur, præterquam quod ipſæ fœminæ etiam turpes, & maritis exoſæ, ſuis moribus & dulci conſuetudine aliquando ſe matitis amabiliores faciunt, quod Lucretius prudenter adnotauit *lib.* 4. *de rer. natur.* his carminibus:

Nec diuinitus interdum, Veneriſque ſagittis
Deteriore fit vt forma muliercula ametur:
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigeriſque modis, & mundo corporis cultu,
Vt facile inſueſcat ſecum vir degere vitam;
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.

61 Itaque Impotentia ex his cauſſis proueniens, non erit ſufficiens cauſſa ſeparationis matrimonij, præſertim ea, quæ ex nimio amore enaſcitur, nam quæ ex capitali odio originem duceret, vt ſi quis inuitus ſponſam aliquam duxiſſet, & dehinc odio eam haberet, & licet non poſſet ditimere matrimonium, poſſet forte cauſſa eſſe ſeparationis thori.

SVMMARIVM.

1 *Potentia reſpectiua qua dicatur.*
2 *Potentia reſpectiua ex qua cauſſa eſſe poſſit quoad coeundum.*
3 *Potentia reſpectiua quoad coeundum an matrimonium impediat. & num. ſeq.*
5 *Alia impotentia reſpectiua reſpectu inſtrumentorum.*
6 *Ex Impotentia reſpectiua reſpectu Inſtrumentorum, an matrimonium ſeparari debeat.*
7 *Impotentia reſpectiua ex habitudine conjugum.*
8 *Impotentia reſpectiua ex conjugum habitudine, an ſeparare poſſit matrimonium.*
9 *Impotentia reſpectiua ex animi paſſionibus.*
10 *Impotentia reſpectiua quoad generandum.*
11 *Impotentia reſpectiua generandi ex feminum diſconuenientia.*
12 *Ob impotentiam reſpectiuam generandi matrimonium dirimi volebat Plato.*

De Impotentia reſpectiua dicta.

QVÆSTIO VI.

ESt quædam Impotentiæ ſpecies tam coeundi quam generandi, quæ non ſimpliciter & abſolute impotentia eſt, ſed reſpectiue, & ob id reſpectiua dicta,
1 quatenus alter conjugum reſpectu alterius potens ad coitum aut generationem non eſt, cum reſpectu aliarum perſonarum ad vtrumque aptiſſimus exiſtat. hæc autem impotentia interdum quoque ex maleficio euenit, quo alter conjugum impeditur cum hoc tantum carnaliter commiſceri, cum tamen non impediatur commiſceri cum aliis perſonis. Fitque aliquando hoc maleficium ad determinatum quoddam tempus, vt ad menſem, vel annum, vel biennium, vel triennium, vel fit ad tempus indeterminatum, & ſic perpetuum eſt; de hac tamen impotentia qui plura ſcire cupit, ad præcitatos auctores recurrat, & videat ea, quæ ſuperiori quæſtione diximus.

Cæterum impotentia hæc reſpectiua quoad coeundum inſurgere aliquando poteſt ex inſtrumentorum vitio, & diſconuenientia, vt ſi viro exiſtente bene mentulato, mulier anguſtiorem vuluam habeat, hoc enim pacto impeditur inter ipſos coitus. Bauer. *in conſ. incipien. In nom. Dei. concl.* 2. non potente Viro ob membri craſſitiem, reſpectiuè ad vteri anguſtiam, cum vxore congredi, quod impedimentum ceſſaret, vbi vir non eſſet adeo mentulatus, aut mulier non adeo arcta, qua-
2 lis caſus ille eſt, de quo in Pampilonem. Matrimonij apud Farinac. *deciſ.* 781. *p.* 2. *Tom.* 2. Contra vero ſi mulier hiantem admodum vterum habeat, & vir membrum ſatis exile, congreſſus inter ipſos vix ſequi poteſt, non potente vtero, vt debet, virile membrum quaſi amplexari, vt inde delectatio, & membri intenſior erectio,
3 & ſeminis effuſio ſequatur. Verumenimvero neutram harum impotentiarum tanti fecerim, vt ex alterutrius culpa matrimonij impedimentum conſequi poſſit. vix enim crediderim, quod naturaliter conſtituto vtero, (nam poſſet panno obduci, aut eius labra præter Naturæ modum hærere) quantumuis inſigni magnitudine & craſſitiæ Penem reſpuat, præcipue ſi medicamentis relaxantibus, aliiſque ingeniis coadjuuetur: ea enim eſt eius partis natura cum naturaliter ſe habet, vt facillime relaxationem & coanguſtationem, etiam per medicamenta, patiatur, vt *tit.* 2. *lib.* 4. *ſequent.* dicam. Si ergo
4 otis vteri anguſtia naturalem conditionem non excedat, nullaque adſit cauſſa præter naturam impediens Penis ingreſſum, ex hac reſpectiua impotentia nunquam ſequi debet matrimonij ſeparatio, quia facile reparabilis eſt; quod multo magis habet locum in altera reſpectiua impotentia, quæ ex nimia vteri laxitate conſurgit quia hæc multo magis reparabilis eſt, quam illa; de quibus omnibus videnda ea, quæ affert Hoſtien. *in ſumma lib.* 4. *tit. de frig. & maleſ. num.* 14. *& ſeqq.* & alij Canoniſtæ *tit. eodem.* adnotandum tamen, quod Penis exiguitas ſi tanta eſſet maxime reſpectu vteri mulieris, vt nullam voluptatem in coitu afferre poſſet, & in ſumma nullius pene vſus eſſet, poſſet fortaſſe præbere diuortio cauſam, vt notat ex noſtris Fortun. Fidel. *de Relat. Medic. lib.* 3. *cap.* 2. & ex Canoniſtis Hoſtien. *loco cit.* Sed altera quoque eſſe poteſt reſpectiua impotentia penes ipſorum vaſorum conſtitutionem, quæ tamen promptius generationem, quam coitum impediret, licet etiam in coeundo nonnihil obeſſe poſſet; ea eſt ſi alter conjugum vas haberet nimis breue, alter vero juſto longius, qualis
5 caſus ponitur ab Augen. *vbi ſupra.* nam exempli gratia, ſi vir habeat virgam iuſto longiorem, mulier autem vteri cervicem nimis breuem, tunc mulier maximopere læderetur à viri congreſſu, & fortaſſe nullatenus illum admitteret, quia ex eo non modo dolorem & anguſtiam pateretur, quod in internum vteri oſculum membrum impingeret, ſed ea res diſcrimine non vacaret, quia tumorem, & inflammationem, & forte etiam ſphacelum in vtero gignere poſſet. Trotul. *de morb. mul. cap.* 30. præterquam quod generationem etiam impediret. Augen. *libro* 2. *Epiſt. conſ.* 2. *cap.* 2. *Tom.* 2. Sic etiam ſi è contra mulier collum vteri haberet ſatis longum, vir autem mentulam juſto breuiorem, quamquam ad coitum hoc nihil, aut parum obſtat, tamen non ſecus ac prior cauſſa generationem impediret; & licet in po-
6 ſteriori hoc caſu nulla intercedere videatur juſta cauſſa matrimonium ſeparandi, in priori hoc dubio non vacaret, quia præterquam quod ob virgæ incongruam longitudinem impediretur generatio, alia inſuper mala

mulier

mulier facile pateretur, quæ ſuperius annuimus, cum aliquo interdum vitæ periculo; quod tamen quia neque euidens, neque certum eſt, neque hac ætate ſortaſſe conſenda juſta cauſſa ſeparationis matrimonij, maxime quia hoc impedimentum non ante innoteſcere poteſt, quam ad actum coitus deueniatur, niſi de eo antea fuiſſet dubitatum; vnde fieret, quod difficultas mingeret poſt jam conſummatum matrimonium, quo tempore ingaſſum de eius diſſolutione ex hac cauſſa dubitatur.

7 Præterea poteſt ea impotentia reſpectiua fieri ex luxuriante abdomine, vel in vtroque conjuge, vel in alterutro; ex ventris enim ſuperabundante pinguedine occultantur quaſi in vtroque genitalia, præterquam quod etiam ipſe ventris tumor impedimento eſt, ne conjuges ad actum coitus pertingere poſſint; ac profecto ſi vitium commune vtrique ſit, nimirum quod tam vir, quam fœmina adeo tumenti ventre ſint, vt copulari non poſſint,
8 dubitandi locus eſſet, an ex hoc poſſet matrimonium ſeparari; difficillimum enim eſt, & fortaſſe impoſſibile arti Medicæ hoc vitium emendare; licet namque quamplurima proponantur medicamenta, quæ obeſa corpora extenuare poſſunt, & ſuperexcedentem pinguedinem minuere, ea tamen operatio perpetuo plena eſt, ac vix vnquam optato fine in ea exequenda Medici potiuntur, vt latius demonſtraui lib. 2. *De Cauſis & modis in curandis morbis*. Non habet autem tantam difficultatem ea res, ſi ex parte alterius ſolum ex conjugibus ea cauſſa ſit, & idcirco exiſtimauerim, ob hanc impotentiam ex parte vnius tantum conjugis, matrimoniam non debere ſeparari, quia hoc impedimentum eſt aliquo modo remediabile, non tam pinguedinis extenuatione in eo, in quo abundat, quam ex celebratione ipſius actus coeundi, qui vbi neceſſitas vrget, poteſt facilius hac aut illa ratione celebrari, quæ tamen in ſe peccati nihil habeat, vt palam eſt. Quando vero impedimentum hoc ex nimia pinguedine eſſet ex parte vtriuſque, an propter hoc dirimi poſſit matrimonium, Canoniſtis decidendum relinquam.

9 Inter impotentias quoque reſpectiuas conſiderari poſſunt illæ, quæ ex animi nonnullis paſſionibus dependent, vt primo ex nimio Amore, vt alias diximus. Licet enim coitus, & conceptio ipſa melius ſuccedant inter amantes ob deſiderium, & ob inclinatam feminarum cohærentiam, vt tradit plutarch. *ſympoſ. d. c.* 5. *probl.* 8. tamen id de amore moderato, non de effrenato intelligi debet, vbi enim immoderatus ſit, potius impedimento eſt, vt ex Card. 13. *de ſubtil.* dixi, idem præbet impedimentum odium intenſum, quod & tunc admonui. Pudor quoque ejus rei cauſſa eſſe poteſt, nam ſi vir erubeſcat coram ſponſa, nunquam cum ea coibit. Bauer. *vbi aliàs*. An autem hæc impotentia ſufficiens cauſſa eſſe poſſit ſeparationis matrimonij, ego aliàs pro eo, quod ad Medicum ſpectat, negatiue reſpondi. rationem eſſe dixi, quod omnis pudor conſuetudine & familiaritate aboletur, omnis amor efferueſcit, omne item odium miteſcit, quod etiamſi ex nimia mulieris deformitate dependeret, tamen & tenebris, & temporis diuturnitate demulceretur.

10 Denique generandi impotentiam, quæ reſpectiua ſit, abſque remedio eſſe ſciunt Medici; hanc namque vt plurimum ex ſeminum diſconuenientia naſci patet, debet enim, vt alias dixi, inter ſemina eſſe quædam conuenientia quod doctiſſime explicauit Lucretius *lib.* 4. *de Rer. nat.* ſeq. carmine:

Nam multum harmonia Veneris differre videntur,
Atque alias alij complent magis, ex aliiſque
Suſcipiunt alij pondus magis, inque graueſcunt;
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus, & nacta poſt ſunt tamen vnde ſuoſdos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci.
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Vxores parere, inuenta eſt illis quoque compar.
Natura, vt poſſent natis mutare ſenectam;
Vſque adeo magni veſci, vt ſemina poſſint.
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Cruſſique conuenant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui junctа viro ſit fœmina per Veneris ves.

Ad hanc generandi impotentiam reſpectiuam reſpiciens Plato *de leg. 6. in fin.* voluit matrimonium diuina, & alios cõjuges aliis conjungi, qui ſibi magis conueniant, 11
vt proli gignendæ dent operam, quod tamẽ in Chriſtiana Religione veritatis magiſtra permiſſum nequaquam eſt.

Sed hac occaſione tumpta de ſterilitate Mularum, pro Philoſophis aliquid afferam; nam aliqui hanc feminum diſconuenientiam pro cauſſa earum ſterilitatis adduxerunt: notum enim eſt, Mulas non generare, & notatur *à ll. inf. Ædiles ajunt.* §. *ſed enim. ff. de Ædil. ed.* quod etiam locum habere in omnibus, quæ ex duobus generibus diuerſis naſcuntur, teſtatur Plin. *lib.* 8. *hiſt. nat.* 44. & ex eo repetit Alex. Taſſon. *Quæſt. lib.* 5. *n.* 32. ejus autem rei cauſſam longe petitam quæſiuit Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c.* 6. vbi contra Empedoclem, & Democrit. diſputat nam licet dicatur in Cappadocia & Syria Mulas generare, à Theophr. & Ariſtot. 6. *de hiſt. Anim. cap.* 10. & aliquando etiam in Italia Mulæ peperierint, id pro prodigioſa potius re, quam naturali exiſtimat Plin. *loco cit.* vnde eſt quod prodigioſam rem, & euentu ratam, parienti Mulæ comparemus, vt Iuuen. Sat. 15.

---- *Et fœta comparo Mulæ.*

immo cum quid, quod nunquam futurum ſperamus, ſignificare in animo eſt, prouerbio illo vtimur: Cum Mula pepererit, *Auctor in Adagiis.* Sed mirum profecto eſt de ea ſterilitate, neque videntur multæ cauſæ à multis adductæ vndequaque ſatisfacere. Alex. *lib.* 1. *probl.* 137. & Card. *lib.* 19. *de ſubtil. tranſ. prim.* diſſidentiam ſeminum cauſſantur; ego hanc ſeminum diſſidentiam hic nihili facio, quia promptius impediret generationem inter duo genera diuerſa, nempe inter Equum, & Aſinum, quam inter ipſas Mulas.

Plura ego deſiderarem in hac re conſiderari, ſeminum qualitatem, & quantitatem, locorum genitalium conſtitutionem, & alia his pertinentia. Quod enim circa loca vitium eſſe poſſit, non defuerunt ex Philoſophis, qui teſtarentur, quorum dicta non inter contemnenda, quicquid dicat Ariſtoteles. Diocles enim firmauit, ſe ex diſſectionibus (in quibus quis ſcit, an diligentior fuerit, quam Ariſtoteles?) didiciſſe, Mulas habere locos breues, & reſtrictos, pumileſque, quod etiam conceptionem rationi eſt ob exuperantem ſiccitatem, qua doceatur, quia idcirco eas, vt cæteras fœminas nullo modo menſtruam conſtat, teſte eod. Ariſt. *vbi ſupra*, nimirum 2. *de Gener. & 6. de hiſt. Animal.* Ex quibus videtur vniuerſa ſterilitatis culpa in Mulis eſſe penes fœminas, quod multo magis firmat, id quod Ariſtot. teſtatur adductus *à Liceto lib.* 4. *de ſpont. viuen. ort. cap.* 36. quod nimirum Muli ad Equas admiſſi generent. cujus rei etiam mentionem habet Alex. Taſſon. *vbi ſupra*. Forſaſſe & aliquid peccatur in admiſſione Marium, cum Equæ aut Aſinæ à Maribus iniri permittuntur. Ac mihi quidem difficile videtur, abſque integra horum omnium cognitione de his cauſſam ſufficientem reddere. Si verum eſt quod de ſitu & forte locorum afferebat Diocles, & ante illum Empedocles, multo magis veritatem habere dicemus, ſi ea ſemina Marium genitalia loca giganaac craſſiora quam par ſit, ſalteni reſpectu breuitatis locorum genitalium fœminarum eſſe conſiderabimus.

An non in ſeminibus aliquid ineſſe vitium poteſt ſina-

xime quidem, & ſic non vna tantum, ſed plures cauſſæ ad hoc ipſum concurrerent, ſed ad plenam hujus cauſſæ inueſtigationem vltra prædicta videndum eſſet, an ſterilitas in omnibus cum omnibus inſit, cum multis rationibus fœminas maribus conjungi contingat.

Mularum enim duplex genus, vnum quod ex Equa & Aſino, alterum quod ex Equo & Aſina oritur. *q.* 2. *nu.* 26. quorum vnumquodque inter ſe conjungi poſſet, & vnumquodque cũ alio, permutatione maris & fœminæ; & ipſæ inſuper Mulæ cum Equorum & Aſinorũ maribus, & Muli cum Equorum & Aſinorum fœminis miſcere ſe poſſent, & in omnibus attendenda eſſet experientia. Sed hæc præter inſtitutum hoc loco dicta ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium præcipua cauſſa procreandi liberos contrahitur.*
2 *Etiam ceſſante cauſſa procreationis liberorum, matrimonium tenet.*
3 *Matrimonium non vnum, ſed plura bona ſecum habet.*
4 *Coitus in fœmina non impeditur, niſi per vteri clauſturam, & arctationem.*
5 *Sterilis mulier qua dicatur.*
6 *Steilis non dicitur puella ante debitum concipiendi terminum, nec mulier poſt declinantem ætatem.*
7 *Virgo quandiu Virgo eſt, ſterilis non dicitur.*
8 *Steriles nonnulla ſunt, quæ concipiunt, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt.*
9 *Sterilitatis ſigna in muliere.*
10 *Steriles ex Ariſtotele non pubeſcunt.*
11 *Fœmina vt concipiant, debent emittere ſemen.*
12 *Mulieres quomodo concipiant, abſque ſenſu emiſſionis proprij ſeminis.*
13 *Semen in fœminis excerni poteſt ſecundum aliquos abſque vlla voluptate. & num.* 16.
14 *Mulieris voluptas in coitu non vna eſt.*
15 *Mulieris voluptas in coitu major quam in viro.*
17 *In emiſſione propri ſeminis Mulier non tantam percipit voluptatem, quantam vir in ſui ipſius emiſſione, & cur, numeris ſeqq.*
20 *In conceptione requiritur precipue in fœmina motus. attractionis.*
21 *Mulier cur in coitu ſubjaceat viro.*
22 *Ad conceptionem confert concubitus modo belluarum ex aliquorum opinione. reprobatur num. ſeq.*
24 *Velatæ mulieres quæ.*
25 *Arctæ an generari poſſint.*
26 *Arctæ ex aliquorum opinione quomodo concipere aliquando poſſint.*
27 *Arctatio quænam curationem admittat, quæ non.*
28 *Vbi in curatione Arctationis periculum vitæ imminet, matrimonium diſſoluitur, contra vbi nullum adſit periculum.*
29 *Arctatio duplex.*
30 *Coaleſcentia vteri qua curabilis, quæ incurabilis.*
31 *Coaleſcentia naturalis ſi magna, eſt incurabilis.*
32 *Coaleſcentia ex morbo vtrum ſit curabilis.*

De Sterilitate Fœminarum, & de Imperforatis.

QVÆSTIO VII.

1 CErtum eſt matrimonium cauſſa procreandi liberos præcipuæ contrahi, vt per cap. 32. *quæſt.* 2. *& per cap. Tantum valet cauſſ.* 32. *quæſt.* 7. licet, vt ibid. habetur, etiam ceſſante ea principali quidem cauſſa procreationis liberorum, vxore duntaxat ſterili exiſtente, matrimonium non diſſoluatur, quia habet nimirum alias cauſſas, quarum vna ſatis eſt ad ejus validitatem, vt notat inter Medicos vir doctrina celeberrimus Steph. Roder. Caſtr. *in Opuſcul. cui tit. Qua ex quibus. lib.* 4. *cap.* 4. 1

Antiquitus tamen matrimonium ob ſterilitatem diſſoluebatur, vt ex Platone in fine ſuperioris quæſtionis dicebam, ſed cum in ſanctiſſima Chriſtiana Religione matrimonium non vnum ſolummodo bonum habeat, ſed quamplura, ſterilitas, vt dixi, non eſt ſufficiens cauſſa diſſolutionis ejus. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſſ.* 117. *n.* 11. qui & ea omnia affert, quæ perſuadere poterat, matrimonium ob ſterilitatem non tenere, & multos hujus ſententiæ fautores enumerat. Cum tamen de mulierum ſterilitate alia indubium venire Iuriſconſultis poſſint, non ab re eſt aliquid peculiariter de ea hic diſſerere, videtur enim hic locus ad hanc pertractandam materiam aptiſſimus. 3

Dictum autem jam non ſemel eſt ſuperius, coitum in fœmina non impediri niſi per vteri coangustationem, & clauſuram; at conceptionem impediri facile poſſe ex mille cauſſis, & ſic ſteriles mulieres reddi. Sed antequam vlterius progrediamur, aduertendum eſt, ſterilem dici mulierem, quæ in ætate habili viro fœcundo debite vtens, nunquam, vel rariſſime concipit, vt ſemel tantum in tota vita. Requiritur enim primo, vt mulier ſit ætate habili, & habeat aptitudinem generandi à Natura, ſterilis enim nomen conuenit ei, cui conueniret aliàs nomen fœcundæ; idcirco neque puella ante debitum concipiendi tempus, neque mulier poſt declinantem ætatem menſtruis deſtituta ſterilis eſt dicenda, etiamſi vtraque viro vteretur, & tamen non conciperet. Mercur. *lib.* 1. *de morib. mul. cap.* 1. 4 5 6

Secundo requiritur, vt viro fœcundo vtatur, vnde neque Virgo ex hoc capite, quandiu Virgo eſt, dicitur ſterilis. Polydor. Ripa *in tract. de nocturno tempore cap.* 162. *nu.* 12. & ex Medicis Mercurial. *ibid.* neque Vidua dicitur ſterilis, niſi viro fœcundo vtatur, & non concipiat. Additur enim quod vtatur viro fœcundo, quia mulier aliquando per ſe fœcunda eſt, ſed quia vir, quo vtitur, eſt ſterilis, non concipit. 7

Tertio ad hoc vt fœmina dicatur ſterilis requiritur, vt viro debite vtatur, quia ſi indebite, aut admodum de raro, vel nimis frequenter, vt ſcorta faciunt, vel non conſueta ratione à Natura inſtituta viro vtatur, non eſt ex hoc ſterilis dicenda.

Quarto requiritur, vt nunquam, aut rariſſime, vt ſemel tantum concipiat. Quamquam etenim Hipp. & eum ſecutus Valleſ. *in* 2. *Epid. ſect.* 3. *text.* 25. inter ſteriles connumerare videtur eas, quæ concipiunt quidem, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt, tamen verè, & ad rem noſtram proprie ſteriles illæ dicendæ ſunt, quæ cum præfatis conditionibus nullo modo concipiunt. 8

His ita præfatis, ſi vnquam Legumperitis dubitare contingat, an mulier quædam ſterilis ſit, nec ne, (vt maxime euenire poſſet, vbi de partus ſuppoſitione accuſata muliere, contra eam militaret præſumptio ſterilitatis) ſigna ſterilitatis in muliere exploranda eſſent. Relictis igitur pro nunc accidentalis, & adſcititiæ ſterilitatis notis, quæ magis prompte remedia admittit, naturalis & deſperatæ, quæ omnem curam reſpuit, ſigna jam recenſenda. Ergo, vt ex Hipp. in libb. ad mulieres pertinentibus elicitur, ſterilitatem mulieris atteſtantur corporis temperatura frigida, lumbi adſtricti, venter angustus, pili in pube, cæteriſque conſuetis locis nulli, aut rari, & pauci, nam, vt ex Ariſt. refert Nancel. *lib.* 3. *Analog. Microc. ad Macrocoſm. cap.* 7. ſteriles non pubeſcunt, 9 10

cunt, quod tamen non in omnibus ſterilibus locum habere dixerim, ſed in iis tantum, quæ frigidioris ſunt temperaturæ, & in quibus prædicta ſigna magis conſpicua apparent. Præterea vero connumeranda ſunt menſtrua tetro apparentia, & in pauca quantitate, colore non laudabili, ſed albicantia: hæc enim omnia præſertim ſi timul concurrant non ſolum frigidam temperaturam in toro, ſed in partibus præcipue generationi dicatis atteſtantur. Cum quibus non modo neceſſe eſt ob caloris nativi defectum ipſarum partium conceptionē impediri, ſed etiam ob defectum ſeminis, quod aut nullo modo generatur, aut generatum quidem, ſed quantitate paucum, & qualitate illaudabili, & omnino infœcundum: nam quod mulieres, vt conceptio fiat, debeant emittere
11 ſemen, atque illud quidem fœcundum, temperatum nempe, & quantitate debita, & requiſita, alias nullo modo naturaliter fieri poſſit conceptio, tenet communis Medicorum opinio, de qua etiam teſtatur ex noſtris Auicen. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 3. Tadd. Florent. *comm.* 5. *Aphor.* 45. *in fin.* & ex Iuriſconſultis Carrar. *de Med. & eius off. par.* 1. *n.* 145. quæ opinio non modo firmiſſimis rationibus ſed ipſo oculari ſenſu roboratur. Eius ſententiæ fuit Hipp. vt apparet *in lib. de Genit. tranſ. med. &* 1. *de diæt. circa med. & aliàs alibi.* (nec veritatem habet id quod Lud. Viues *in 6 de Ciuit. Dei, cap.* 9. ei attribuit, quod putauerit mulieres habere ſemen, ſed generationi nihil conferre, quod eſt falſiſſimum.) latiſſimè eam tuentur. Gal. *in libb. de ſemine.* & Auic. 3. 1. *cap. vnico*, 20. 3. *tract.* 2. *cap.* 3. Fuerunt ejuſdem ſententiæ ex celeberrimis Philoſophis nonnulli, vt Pythagoras, Democritus, Epicurus; cui & adhæſit Lucret. in lib. 4. de rer. Nat. Dicens:

Semper enim partus duplici de ſemine conſtat,

& quæ ſequuntur. Aſſentiuntur cæteri omnes Medici, paucis quibuſdam exceptis, vt Auerroe, qui vt in cæteris omnibus Ariſtoteli adhæret. (quamquam Ariſtotelem tuetur Capivacc. *de fort. form. cap.* 3.) Adhærent etiam Ariſt. D. Thomas relatus per Cajetanum, & per Nauarram *lib.* 4. *conſil. tit. de frig. & maleſ. conſ.* 3. *nu.* 13. Conciliator *diff.* 137. per totam, & pauci quidem alij. Quorum opinionem videntur ſecuti Legumperiti. Capella Toloſ. *queſt.* 96. *num.* 4. (quæ tamen falſo hanc opinionem facit Medicorum communem) Sannazar. *de matrimon., lib.* 7. *diſp.* 92. *num.* 9. cum adductis ibi per eum, qui tamen viderunt in hoc anceps eſſe.

Cæterum quæſtionem hanc latiſſime exagitauit Gal. vt dixi, *in libb. de ſemin.* & poſt eum plures alij Medici exactiſſime eam rem pertractarunt. Adducam autem nonnullos tantum ex Recentioribus. Cardan. *Contrad. Medic. lib.* 2. *tract.* 6. *contr.* 18. Mercat. *lib.* 1. *de part. claſſ.* 1. *par.* 1. *quæſt.* 97. *art.* 3. Laurent. Anatom. *lib.* 8. *queſt.* 5. Valleſ. *Contrad. Medic. lib.* 2. *cap.* 7. Rotar. *in Contrad. Galeni num.* 137. Lemni. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 1. *cap.* 6. Epiphan. Ferdinand. *Theorem. Med. & Philoſ. lib.* 2. *Theor.* 38. Vidius *de mend. Valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. & nouiſſime vir doctiſſimus Roder. Caſtren. *lib.* 2. *de Meteor. Microc cap.* 5. *& ſeqq.* qui omnibus contrariæ partis rationibus pleniſſime ſatisfaciunt, veritatem ejus rei demonſtrant, atque omne ſubterfugium aduerſariis adimunt, omnemque loquendi occaſionem. Itaque ad vlteriora progrediar, ſi modo antea mihi liceat per Lectorem vnicæ inſtantiæ ex meo marte ſatisfacere, quam proponit pars aduerſa ab experientia eam deſumens, & cujus fortaſſe non habent aduerſarij validiorem.

Ad excludendum enim, quòd mulieris ſemen requiratur ad conceptionem, multas aſſertiones pudicisſimarum mulierum, de quarum fide non eſt dubitandum, in medium afferunt, quæ ſe concepiſſe abſque voluptate 12
aſſeuerant; vnde etiam abſque ſeminis emiſſione eas concepiſſe neceſſe eſt: nam ſi ſemen emiſſiſſent abſque dubio voluptatem in ejus emiſſione percepiſſent, quod & ipſe Ariſtot. teſtatur. *de Gener. Anim. cap.* 4. at ſine ea voluptate, inquit, quæ fœminis per coitum euenire ſolet, concipitur. De ea etiam re inter Iuriſconſultos teſtis eſt Sannaz. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 4. *n.* 12. & *alij.* Huic experientiæ, quæ multùm vrget, multi ſatisfeciſſe ſe credunt, omnem fidem mulierum aſſertionibus adimendo, dicentes, eas pudore percuſſas, aut, vt honeſtæ appareant, id aſtruere. Alij dixerunt fieri quidem poſſe, vt ſine voluptatis ſenſu mulier ſemen emittat, & con- 13
cipiat; alij alia dixerunt, neque vlli videntur huic inſtantiæ vndequaque ſatisfeciſſe; priores enim praculum mihi committere videntur, dum quibusvis fœminis fidem omnem adimunt, dumque omnes volunt nos doloſis captiunculis, ac mendaciis decipere. Ego plures earum fide digniſſimas exiſtimauerim, & abſque fuco & fallacia interdum veritatis amore libere nonnulla proferre. Poſteriores magis ad veritatem accedunt, ſed modum non explicant, quo fieri poſſit, vt fœmina ſemen abſque vlla voluptate, & abſque vlio ſaltem ſenſu emittat, cum in omnibus excretionibus Natura aliquem ſenſum fieri voluerit, ne inuoluntarie fierent, cum maximo incommodo, & dedecore. Nam licet ob ejuſdem ſeminis tenuitatem euenire firment, vt nullum ſenſum interdum faciat, certum tamen eſt, nunquam ſine aliqua voluptate quantumvis minima excerni, quomodo autem à muliere ea voluptas nullo modo percipitur? putauerim ego huic experientiæ ſatisfieri, ſi dicamus, mulieris voluptatem in ipſo actu coeundi non vnam eſſe, & ſic neque vnius generis, ſed vnam alia majorem & euidentiorem, & quæ magis ſenſum moueat, quam alia. Ob id majorem, ſi ad voluptatis perdurationem aduertamus, voluptatem mulierem ex coitu percipere, quàm virum palam eſt, quod & Ouidius. *lib.* 3. *Metamorph.* inſinuauit 15
ſub perſona Tireſiæ, judicis ad hoc decidendum à Ioue & Iunone electi, & demonſtrant etiam Medici nonnulli, vt poſt Hippocratem, alioſque vetuſtiores, Conciliator *diff.* 34. *in fine.* Rotar. *in Contrad. Hipp. nu.* 14. Tadd. *in Iſag. Ioann. cap.* 31. Vide quoque Parſan. *lib.* 1. *de ſubtil. microc. exerc.* 7. *cap.* 2. Galeott. Matt. *de doctr. promiſc. cap* 18. Laurentium Anatom. *lib.* 8. *quæſt.* 7. *& alij* quia mulier & ex frictione, & ex intromiſſione membri virilis, & ex emiſſione virilis ſeminis, tandemque ex emiſſione proprij, & per omne tempus in ſumma delectationem percipit, quod & inſinuauit Iuuenalis Sat. 6.

Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quæ fugit à ſexu, vires amat? hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri: nam quantula noſtra voluptas?

Cum ergo hujuſmodi voluptates ſint diuerſæ, & vna major altera, in tantum aliquando vna alteram exuperat, vt ex hoc illa altera omnino obſcuretur. Euenit enim in hoc ſenſu, vt in cæteris, quibus ſi offerantur diuerſa ſenſibilia, vt, exempli gratia, oculis plura viſibilia, quod magis excellens eſt, impedit ſeu obſcurat viſum aliorum viſibilium. Sed obiicitur ad id, quod de majori voluptate fœminarum in coitu diximus, Hippocratis auctoritas *in libro de Genitura prope medium*, qui non ſolum majorem, ſed etiam diuturniorem voluptatem virum in venere exercenda percipere quam mulierem, aſtruit. Hippocratis dictum ego verum crediderim quoad actum emiſſionis ſeminum, non in toto coeundi ſpatio, quia non eſt dubium, virum ſemen emittere, & quantitate longe majus, & multo craſſius, quam fœminam, vnde & exquiſitori ſenſu, & diuturniori etiam o[illegible] du-

ctuum, per quos transit, longitudinem, ipsum affici est necesse, quam fœminam ob contrarias causas, sed aliam responsionem ad hanc ipsam objectionem vide apud Rotar. *in suis contrad. Hippocr. nn.* 14. Mulieres ergo asserunt quidem, se interdum absque sensu & voluptate (ea nimirum quæ ex propria feminis emissione
16 percipitur) concepisse, quod veritatem habet, quoniam voluptas percepta vel ex ipso actu coitus, vel potius in receptione feminis virilis facta, eodem momento, quo illæ proprium semen ejaculabantur, adeo exuperauit voluptatem, quam in proprio semine emittendo percipere denuerant, vt nullatenus ea se affectas fuisse animaduerterint, quod præcipue in juuenculis euenit ob majorem feminis tenuitatem, & intensiorem voluptatem ex congressu, & receptione feminis virilis, cui minime assuescant. Hæ ipsæ etenim ob eam causam in ætate proueuentes fatentur, se concepisse, antequam didicissent, quid esset semen emittere, in cujus emissione non tantam
17 voluit esse delectationem Natura, quantam in emissione feminis in viris, vnde, vt Hippocrates loco citato annuebat, voluptas mulieris in emissione propriæ feminis longe à viri voluptate superatur, quod etiam demonstrant Anatomici, & causa non vnica quidem in promptu est, nempe feminis ipsius fœminæ quantitas modica,
18 e usdem quoque tenuitas & fluiditas, respectu virilis item ejusdem frigiditas, seu potius caloris & spirituum paupertes, item viarum, per quas habet transitum, major breuitas, quam in viro; in quo contrà semen est quantitate multum, substantia crassum, calore ingens, ictuque multo longius permeans, quæ omnia, vt dixi, ad intensiorem, & diuturniorem voluptatem in feminis emissione faciunt.

Neque incassum id machinatam Naturam existimes,
19 vt fœmina non tantam voluptatem in propria feminis emissione experiatur, quia cum coitum, & feminarum emissionem ad conceptionem destinauerit, & ordinauerit,
20 in conceptione autem requiratur præcipue motus attractionis, quo vterus ad se virile semen attrahat, & alia ex parte oporteat etiam concurrere motum expulsionis in fœmina proprij feminis ad vteri corpus, jam manifestum est, majorem necessitatem requiri motus attractionis, quam expulsionis, vt mulier conciperet; nempe apprehenderet, & contineret virile semen. Iam vero ne ex intensiore voluptate in emissione sui feminis intenderetur etiam motus expulsionis, voluptatem illam fœminæ moderata est breuitate viarum, & distractione etiam sensus ad alias voluptates, & illas quidem majores, vt diximus. Ad eam ipsam autem conceptionem iuuandam, & ad motum expulsionis in viro intendendum,
21 in fœmina reprimendum, voluit mulierem viro subjacere, quia hac ratione vir facilius expellere semen, mulier promptius recipere, & continere, neque in expellendo magna vti vi potest, neque debet, cum in aliud vas, vt vir, sed in proprium expellere suum ipsius semen debeat, & hac de causa, quod Mercurialis ex Lucretio, & Paulo dicebat, *in lib de morb. mul. qu.* 1. *var. lect. cap.* 6. nimirum ad generationem conferre, si coitus exerceatur more belluarũ à tergo, minimum probaturi
22 & multo minus id, quod addit ille, hunc nempe esse verum modum cocundi & naturalem, nam factum à parte antica vnlt quidem esse magis voluptuosum, minus autem naturalem. Reddit rationem ex Anatome desumptam, nam priori modo melius & promptius recipitur semen ab vtero, vt Lucretius ipse his carminibus docet lib. 4. in fin.

---- nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores: quia sic loca sumere possunt
Pectoribus pressis, sublatis femina lumbis.
Nec molies ejus sunt motus uxoribus ullum.

Sed hanc sententiam falsam esse, & magis naturalem 23
modum veneris exercendæ esse a parte antica, ex ipsa anatome demonstrat Seuerin. Pinæus *lib.* 1. *de nat. Virg. cap.* 9. quod ego quidem verius existimo, ob causas a me superius allatas, & quia etiam expulsioni feminis non ita studet Natura, si mulier sic jaceat viro supina, non prona. Improbat & hanc ipsam sententiam facundissimus VVinrich. *de ort. & Morbis. cap.* 14. Hoc autem multo euidentius probatur, si veritatem habet id, quod à nonnullis auditur, (neque enim habeo dignum auctorem ejus rei) partus nimirum postica venere conceptos omnes in pedes, aut alio modo præternaturali, non vero naturali modo in caput nasci, sed hoc, vt dixi, apud nullum auctorem fide dignum legere mihi contigit, [licet triplicata experientia post modum id ipsum confirmauerim; nam cùm quædam mulier plebeia bis concepisset, & partus vtrique obstetus situm naturalem ità difficilis illi exstitisset, vt chirurgica manu vtrumque ab vtero extrahere coacta esset cum maximo ejus vitæ periculo, ad me pro tantæ calamitatis remedio confugiens fassa est, maritum suum se non nisi postica venere inire solitum. Rationem cocundi mutaret, hortatus sum, quod præstitit cum magna sua vtilitate, & lætitia, grauida enim facta filium optimè peperit.

Nobilem præterea fœminam noui, quæ per quatuordecim annos sterilis cum marito viro quippe boni habitus, & robusto permanserat. Maritus consilio nescio cuius Medici illam postica venere cognouit; ex qua conjunctione concepit quidem, sed instante partu fœtus in ventrem per vmbilicũ se obtulit. Ab obstetrice in naturalem situm non sine difficultate reductus, tandem natus est, manibus, pedibusque vitiatis, & postridiè ab ortu extinctus est,] sed quicquid tandem sit de hoc, cum actus cocundi hoc modo celebratus inducat peccatum, vt pluribus probat Brunell. *de sponsalib. & matrimon. concl.* 8. *num.* 13. euitandus omnino est. Verum de his hæc satis sint, in quibus pertractandis si quæ sunt, quæ vltra honestatem prolata puris legentium auribus videantur, tect argumentam excusandi. Quod reliquum est de semine muliebri plura adducam. Deo dante, *lib.* 7. *tit.* 3. *Quæst.* 10. 117. *ad plures seqq.* vbi loci demonstrationes afferam persuadentes etiam iis, qui mordicùs contrariam sententiam tueri conantur, illud non minus necessarium esse ad generationem, quàm masculum; quin vlterius matrem multò plura in generatione, conferre, quàm patrem.]

Remanet vero pro complenda hac quæstione, vt de arctis loquamur, quas aliàs Atretas, & imperforatas vocari dixi, & quas Merc. ex Nicolao Florentino dicebat vocari velatas, quibus ante vteri osculum interiùs membrana 24
quædam modo crassior, modo tenuior præter naturã obtenditur, quæ & congressum mensibus, & aliquando fœtui, & ingressum virili membro impedit. De his plures locuti sunt, & vide inter alios, si libet, Aetium *ser.* 16. *c.* 91. & Alsahar. *pract. tract.* 25. *c.* 19. & Auctores omnes Gynæciorum, siue de morb. mul. De his primò dubitari contingit, (neque est 25
extrà rem hic negotiũ id quærere) an generare possint, nec ne; aliàs verò ex Hip. dixi, eas aliquandò posse concipere, licet dehinc in partu pereant, & Riol. Fil. *Anthropograph. lib.* 2. *c.* 31. tres historias Atretarum concipientium recenset. Hoc acceptum quoq; est Auicennæ, ex quo Augen. *lib.* 10. *Epist. conf.* 2. *c.* 6. *Tom.* 2. hoc quomodo fieri possit cum meatum obturatum habeant, non ita in propatulo est. Volunt nonnulli, ob validam vteri attractionem 26
fieri posse, vt semen per panniculum illum quasi transcolatum ad vteri fundum perueniat, ibique ex eo conceptus fiat; sed hoc difficulter admittitur, quia panniculus

niculus ille interdum eſt adeò craſſus, vt id impoſſibile ſit tam de facili ſuccedere. ob hanc difficultatem Auicen. 21. 3. *tract.* 4. *cap.* 1. diſtinxit declarando, conceptum non poſſe in omnibus imperforatis indifferenter ſuccedere, ſed in his tantum, quæ panniculum illum raræ texturæ haberent. Sed apud me multùm vrget Hippocratis auctoritas, qui non ſolùm fieri conceptum in Atretis voluit, ſed eas in partu dehinc perire, nempe quia ob nimiam craſſitiem panniculus ille obſtruens exitum, diſrumpi ex partu non poteſt: at in ſententia Auicennæ non eſſet tam difficilis diſruptio panniculi, cum ſit raræ texturæ, vnde neque neceſſe eſſet, mulieres in partu perire. idcirco mihi magis arridet ſententia Ioan. Hucher. *in lib.* 2. *de ſteril. cap. proprio de clauſura cervicis pudendi*; qui conceptum in his tantum fieri voluit, in quibus anguſtius quoddam foramen in panniculi medio appareat, ingreſſum ſemini virili præbens, quod tamen
27 ad fœtus excluſionem non ſufficit, vnde cum panniculus validus, & craſſus eſt, nequaquam diſrumpi poteſt, & ſic conſequens eſt, tales mulieres, vt Hipp.
28 dicebat, in partu perire.

Secundò dubitatur, (& id magis videtur ad Iuriſconſultos, Canoniſtas præcipuè, pertinere) quænam arctatio curationem admittere poſſit, quæ verò non, aut non niſi cum euidenti vitæ periculo;
29 quia vbi arctatio abſque graui periculo curabilis eſt, matrimonium non diſſoluitur, contra verò, vbi immineat euidens vitæ periculum. Io. Andr. *de ſponſ. & matrim. num.* 16. hoc autem totum deprendet ex ipſius clauſuræ natura, & conditione, quæ duplici modo fit: vel enim membrana quædam nerueа, vel etiam carnea obtenditur ante os vteri, modò intimiùs, modò extimiùs, vel ipſæ partes colli pudendi inter ſe cohærent, & hoc, vt patet, modo laxiùs, modo verò arctiùs. ſi membrana ſit, quæ impedimentum facit, ea vel craſſa eſt, & denſa, & valida; vel rara, tenuis, & debilis. vbi craſſa, & denſa, & valida eſt, neceſſe omninò eſt in eius inciſione (& præcipuè quantò interiùs poſitâ eſt) plurimum mulierem angi, maximam fieri ſanguinis effuſionem, dolorem interuenire æternum, & in ſumma vix euitabile eſt, quin partes maximo ſenſu prædiræ in inciſione lædantur, vnde ſpaſmus, ſiue conuulſio, inflammatio, ſphacelatio; itaque operatio hæc maximo, & euidenti cum periculo fit. vbi verò membrana tenuis eſt, rara, & debilis, abſque periculo poteſt incidi, præcipuè in teneriori ætate. idque etiam in ſuperiori caſu adno-
30 tandum, quantò enim fœmina annoſior eſt, tantò majori periculo exponitur; quia membra omnia procedente ætate indurantur, vnde euidentior ſenſus, vbi in eis aliqua continui ſolutio contingat.

Verum vbi vterus ſecundùm ſuos parietes coaleſcat, vt euenire aliquandò dicit Philoſophus 10. *de hiſt. Anim. cap.* 6. tunc ea coaleſcentia vel magna eſt, vel parua; ſi magna, vel à natura vel à morbo; quamquam Scaliger *in comm. præcitati textus* non credit ex morbo tale quid euenire poſſe. ſed experientia id comprobatum habemus apud Beniuen. *de Abd. cap.* 31. & apud Ronſſeium *Epiſt. Med.* 49. citatos per Schench. *lib.* 4. *Obſerv. tit. de Atretis* & apud Varandeum *de morb. mul. lib.* 1. *cap.* 11. & apud Riol. patrem *in art. ben. med. ſect.* 4. *tract.* 2. *cap.* 4. cujus verba hæc ſunt: Mulier Senonenſis ex difficili partu collum vteri habebat ita agglutinatum, vt vix ſpecillum admitteret jam à ſeptem annis, talis permanſerat fruſtra à marito ſubagitata. Ante quos omnes Aet. *ſerm.* 16. *cap.* 95. de hoc ſymptomate ex-

prægreſſo morbo euenientе verba facit. Ergo vbi 31
coaleſcentia magna eſt, & à Natura, non recipit curationem; vbi magna eſt, & à morbo, vel eſt antiquata, vel eſt recens, ſi ſit antiquata non curatur, ſi ſit 32
recens, curari poteſt non tamen ſine aliqua difficultate, & abſque aliquali periculo. Si denique ea coaleſcentia parua ſit, quæ à morbo eſt, facilius, quæ à Natura difficiliùs ſanatur. ſed de particularium Naturæ præſentium Medicorum judicio ſtandum eſt, tametſi abſolutè Talliacotius *lib.* 1. *cap.* 10. *de Curt. Chirurg.* dicat, omnes has operationes in fœminis non exiguo cum periculo adminiſtrari.

SVMMARIVM.

1 *Mulier an ex ſemine viri concipere poſſit abſque carnali conjunctione.*
2 *Mulier quædam in balneo impregnata ex virili ſemine ibi relicto.*
3 *Mulier pregnans ab alia muliere facta, qua paulo antè cum viro conuerat.*
4 *Quidam Pene quaſi abſciſſo generarunt.*
5 *Incubi, & Succubi.*
6 *Incubos, & ſuccubos non dari, erroneum eſt aſſimare.*
7 *Fœmina ex S. Thoma concipere poteſt ex ſemine viri non niſi circa vas effuſo.*
8 *Virgo abſque eo, quod vllo modo corrupta ſit in receptione ſeminis, poteſt concipere, & parere.*
9 *Opera Incuborum Virgo poteſt concipere, & parere.*
10 *Vir cum muliere commiſceri non poteſt abſque Penis erectione, neque mulier abſque tali erectione poteſt vllo modo concipere.*
11 *Erectio vnde fiat, & cur à Natura inſtituta.*
12 *In mejendo cur non fiat membri erectio.*
13 *Coitus à Natura in generationem inuentus.*
14 *Nimia breuitas penis impedit generationem.*
15 *In erectione plures ſpiritus concurrunt.*
16 *Conjunctio maris & fœminæ per membra generationis ad quid à Natura inſtituta.*
17 *Auerrois, & Amati Luſitani hiſtoriis reſpondetur.*
18 *Virum pene abſciſſo generare monſtroſum quid eſt.*
19 *Incuborum opera quomodò concipere poſſit mulier.*
20 *D. Thoma, & Nauarra auctoritatibus reſpondetur.*

Mulier an ex ſemine virili concepere poſſit abſque ejus conjunctione, & ſine totali membrorum applicatione.

QVÆSTIO VIII.

LIcet prima fronte vana, & extra rem videatur eſſe hæc dubitatio, & nihili à Iuriſconſultis facienda tamen eam talem non eſſe in proceſſu ſermonis patebit. Ratio dubitandi eſt, quia Medici nonnulli, immo & Philoſophi, & ipſi Theologi ſcrupulum in ea re excitarunt, alij propria ſententia, & auctoritate, alij vero deliris quibuſdam, & non niſi riſu dignis efficiis hiſtoriis; quia tamen, & priorum nempe Theologorum auctoritas plurimi æſtimanda, & poſteriores Philoſophi, ac Medici fuere aliàs maximæ auctoritatis, & doctrinæ, & idcircò multo honore digni, quantum litteraria virtus meretur, neceſſe eſt, & eas hiſtorias enarrare, & dubitandi rationem explanare, vt veritas eluceſcat, quod, vt decet, omni cum modeſtia faciam, maximè quia non deſunt doctores probatæ. & Catholicæ doctrinæ, qui in his non diſſimilia attulerint.

Quæritur igitur, an poſſibile ſit, Mulierem ex

viri semine concipere absque eo, quod cum eo commixta fuerit per membra generationis, sed simplici genitalium approximatione, aut vtcunque semine prope muliebre vas ejecto, & videtur hoc non esse impossibile, cum similia in rerum Natura videamus. Præterea fabulas, vt quod Iupiter Minetuam, absque fœmina, Iuno Martem, absque viri ope genuerint, de quibus Ouid. *lib.* 5. *Fastor.* in his carminibus, in quibus introducitur Iuno loquens:

Si pater est factus neglecto conjugis vsu,
Iuppiter, & solus numen virumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,
Et parere intacto dumnodo casta viro?

& quæ sequuntur. Narrat insuper Herodotus *in Euterpe*, seu *lib.* 2. de quibusdam piscibus hæc, quæ sequuntur: *Simul ac incessit eu libido gignendi, gregatim in mare enatant, duobus masculis genitorum spargentibus, quam fœmina consectantes recurrendo se ex eis concipiunt.* Sed hæc in alieno genere euententia vix viderentur ad genus perfectorum animantium transferri posse, nisi generatio ex semine per conjunctionem maris & fœminæ omnibus esset communis. sed præter hæc non desunt historiæ in ipso humano genere adnotatę, quę id non esse euentu impossibile manifestè demonstrant.

Primò enim Auerroes *lib.* 2. *Colleg. cap.* 10. historiam cujusdam mulieris fide dignæ (quantùm ipse adstruit) recensет, quæ in balneo impręgnata est hoc modo. cum enim impij quidam homines propriis manibus semine ejecto illud inibi reliquissent, illa balneū ingressa ex spermate illo concepit; & adducit Auerroes auctoritatem cujusdam Philosophi, qui hoc fieri posse autumabat, ea ratione persuasus (quæ etiam mirum in modum ipsi Auerroi arridet, exclamat enim, O quam bene placet mihi!) quòd vterus trahat sperma propter vnam propriam virtutem, quam habet cum eo à tota specie. Similem historiam multis antè seculis effictam recitat ex Hebræorum commentis Amatus Lusitan. *cent. Curat.* 36. de qua etiam ex Canonistis Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 37. apud quem & aliæ non dissimiles historiæ habentur, quibus facilè fidem præberet idem Amatus, cum historiam aliam majori multò chachinno dignam ipse pro vera in medium afferat *cent.* 7. *curat.* 18. quæ talis est: *Turcica quadam Mulier cum marito, qui longum iter parabat, recenter congressa, nulla mora interposita in vicinas ades se contulit, vbi alteram mulierem à se adamatam comprimens, illam grauidam reddidit*; nam & ipsæ fœminæ inter se aliquandò hæc machinantur, & præcipuè Turcicæ, vocantur autem, vt hoc per transitum adnotetur, tales fœminæ Tribades, teste Cæl. Aurel. *Chron. lib.* 4. *cap. vltimo* de quibus vide M. Anton. Vlmum *de Physiolog. barbæ humanæ sect.* 3. *cap.* 4. & Riol. *de Herm. c.* 12. Sed præter hæc, quæ fabulam potiùs sapiunt, Delr. *lib.* 2. *disq. quæst.* 15. *ex S. Thom.* de puella narrat, quæ cum patre in eodem lecto jacens, ex paterna pollutione nocturna concepit. Præterea Silnius apud Schenchium *in Observationibus lib.* 4. *tit. de Pene, & præputio*, ex Sauonarolæ auctoritate, refert, quosdam Membro quasi penitùs abscisso generasse, idque euenisse tum ob validam residui Penis ejaculationem, tum maximè ob validissimam vteri attractionem; quod etiam acceptum videtur Fortunat. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. cap.* 2. Et Riol. *vbi supra*, nonnulla exempla ad hoc affert.

Acceptissimum insuper est quod de Incubis, Succubis referunt multi Catholici, & Profani etiam scriptores, neque à sacris dogmatibus dilentit, Dæmones nimirum, qui viri officium in Mulieres, Mulieris viris subjacendo exercent, ex qua conjunctione Mulieres posse concipere, & aliquando cum effectu concepisse notissimum est. de quibus omnibus, & de his plura exempla videre licet, si libet, apud Godronch. *lib.* 3. *de morb. veneficc. cap.* 10. & apud Iacobum Sprenger. *in Mall. Malef. par.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4 & *seqq.* apud Koraman. *de mirac. viuor. tit. de natis sine patre, & de Incubis, & Succubis.* apud Heurn. *de Capitis morb. cap.* 30. [Plura etiam vide apud Ian. Iacob. Boillard. de Alopia cap. 7. vbi de his agit.] hoc autem fieri posse, 6
& erroneum esse, contrariæ sententiæ adhærere, docet Martin. Delr. *lib.* 2. *disquisit. Magic. quæst.* 15. Torrebl. *in Epitom. delict. lib.* 2. *c.* 30. Guaccius *in compend. Malef. lib.* 1. *c.* 12. qui & rationibus in contrarium respondent, & ex nostris Huchet. *lib.* 4. *de sterilit. in fin.*

Sed manifestissimè ad dubium nostrum satisfacit D. Thomas, qui (vt Sanchez *de matrim. l.* 7. *disp.* 113. 7
refert, & citatur etiam à Nauart. *Conf. lib.* 4. *tit. de frig. & malef. conf.* 3. *num.* 21.) *Et contingit*, inquit, *quandoque fœminam concipere ex semine viri circa vas effuso, matrice fœminea illud attrahente*, quod & Aristoteli consonum videtur 2. *de Gener. Anim. cap.* 4. neque alienum apparet à Galeni sent. 1. *de semine cap.* 4. qui vterum suo collo veluti manibus vti dicit ad attrahendum ad se ipsum semen. ex quibus omnibus historiis, & auctoritatibus concludere facile licet, Mulierem cum viro commixtam, qui non arri- 8
gat, aut jacentem cum viro, qui semen prope vas effundat, absq; membri intromissione concipere posse, vnde deducitur, virginem posse concipere, & parere absq; eo, quod in receptione seminis corrupta sit, immo opera Incuborum posse quæ erat virgo con- 9
cipere, & parere docet Delrius *vbi supra*, & alij.

Quibus tamen non obstantibus dicendum est, Mu- 10
lierem non posse absque eo, quod à viro cum effectu, & realiter cognoscatur per omnimodam applicationem membrorum generationis, vllo modo concipere; vnde neque, si vir non erigat neque si membrum illi penitus, aut magna ex parte sit abscissum, neq; si prope vas aliquo modo polluatur, potest mulier ex eo concipere. Faciunt pro hac sententia Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. & Laur. Anatom. *lib.* 7. *q.* 1. & ex Canonistis Delrius *vbi supra*, qui & Laurentij auctoritati accedit, & Majol. vel ad eum supplentes *dier. canic. Tom.* 2. *coll.* 3. qui superiorem opinionem deridet. neque desunt ad hoc probandum rationes, & argumenta nonnulla: nam primò Natura frustrà machinata esset tot instrumenta ad solam membri erectionem celebrandam, immò superfluus omninò esset ipse actus erectionis, & incommodum absque vtilitate afferret; quem tamen eum habere finem, vt 11
facilè, ac promptè Penis in vterum intromittatur, & semen validiùs ejaculari possit, notissimum est, & docent Anatomici. nam alias poterat absque ea erectione non secus, ac in mejendo fit, semen excerni; sed quia vrinam in alienum corpus ejaculari non 12
oportebat, in ea reddenda non fuit necessaria Penis erectio, in seminis verò excretione maxime.

Cùm igitur coitus à Natura ipsa in generationem 13
inuentus sit, & nemo ad actum coitus peruenire possit absque penis erectione, vt patet, & notatur à Medicis Montagnan. *Cons.* 203. *cap.* 1. Bauerius *in cons. incipien. In nom. Individuæ Trinitatis in tertio notando, & cons. seq. vers.* 7. *præmitten.* Sauonarol. *in pract. magn. tract.* 6. *cap.* 20. *rubr.* 25. & 26. jam inde sequitur, quòd Mulier nulla via, & ratione ex commixtione cum viro non erigente, sed tantummodo

modo ſemen emittente, aut breuius ex ſimplici ſeminis effuſione prope vas concipere poſſit.

14 Secundò cum etiam breuitas nimia ipſius Penis, ex eo quod ad vteri internum oſculum ob id peruenire ejaculatũ ſemen non poſſit, cauſſa notiſſima ſit ſterilitatis. Marinel. *de med. mul. cap. 6.* Hucher. *de ſterilit. lib. 1. cap. de colis parũitate.* cum tamen aliqua approximatio hat. & intromiſſio in vterum, quanto magis ſi nullo modo approximetur, neque intromittatur nullo modo ſemẽ ad intima ejaculetur, generatione impediti.

15 Tertiò certum eſt, in erectione plures concurrere ſpiritus, & plurimum calorem viuificum ad ipſas partes, neque ſolùm intendi in eo acta virile membrum, ſed interiora etiam vaſa, quæ præſertim ad ejaculationem deſtinata ſunt; vnde & ſemen ipſum plurimũ vigoris nanciſci palam eſt. Quæ omnia incaſſum machinata eſſet Natura, ſine quibus tamen ſemen multò minus aptum ad generationẽ reddi neceſſarium eſt. itaq; ſi præter prædicta impedimenta non fiat inſuper debita membrorum applicatio, non ſolùm conceptionem eſſe difficilem, ſed impoſſibilem, aſſeuerandu eſt.

16 Quartò cùm conjunctio tam arcta maris & fœminæ per genitalium membrorum applicationem ad id ſit à Natura intenta, vt ſemen quamminimum, immò nullo modo ab aëre externo alteretur, eo quod illicò, & abſque mora ſpiritus illi tenuiſſimi, ac puriſſimi ſeminis euaneſcant, vt teſtis eſt Ariſt. 2. *de Gener. Anim. c. 4.* patet quòd vbi abſq; ea conjunctione ſemen prodeat, infœcundum eam ob cauſſam omninò ſit oportear; antequam enim ab vtero attrahatur, ab aëre alterabitur, alteratum non amplius fœcundum eſſe poteſt. Sed ad ea quæ in contrarium opponuntur reſpondendum, ad Herodoti hiſtoriam, ſeu fabulam primò reſpondet pleniſſime Ariſt. 3. *de Gener. Anim. cap. 5.*

17 Ad Auerrois autem & Amati Luſitani hiſtorias dicendum, eas omninò falſas, ac fictas à mulierculis illis eſſe, vt probrũ ſuum minus inhoneſto velamine contegerent, & idcircò propriæ exiſtimationi vtrumque eorum Doctorum detrahere, qui talia in medium proferant, iiſque fidem præbeant: neque enim quicquam eſt in eorum ſcriptis, quo magis docti viri ſtomachari poſſint, & quod præcipuè de Amato ſuſpicari nefecerit veritatem habuiſſe id, quod ei Crato imponebat in quadam epiſtola ad Andream VVechelũ, cuſa nimirum plura conficta, quam facta ſcripſiſſe, & interdũ hoc modo opiniones ſuas confirmare voluiſſe. Satis autem confutatur Auerr. à Mercur. *lib. 1. de morb. mul. c. 2.* cujus rationes multò magis militant contra Amatum, ex quo nonnullas repetit ex Canoniſtis Toreblanc. *in Epitom. delict. lib. 2. cap. 30. num. 46. & ſeq.*

18 Ad id autem, quod Silnius ex Sauonarola enarrat, dicendum, rarum, quid eſſe, nec in omnibus & ſemper veritatem habiturum & in eo caſu non modo conueniſſe validam vteri attractionem, vel validiſſimam etiam ipſius trunci Penis ejaculationem. Quamquam autem id veritatem habeat, dicendum nihil facere in caſu noſtro, cùm ſit diſpar ratio, nam ibi aliqualis applicatio membrorum ſit, in caſu verò noſtro nulla omninò, & ſemen facile alterari poteſt.

19 Ad id quod de Incubis, & Succubis obiicitur, patet quid reſpondendum, nam opera Dæmonis poteſt eo modo ſequi conceptio, quia mira celeritate ipſe Dæmon ſemen quoquomodo libet à viro deciſum in mulieris vterum, antequam alterari vllo modo poſſit impingit; modum autem quo id præſtare ſolet, docent præter cæteros Delrius, & Guaccius ex Canoniſtis, & Hucherus, & Codronchius, alique ex Medicis *locis ſupra citatis.* qui an executioni per ipſum Dæmonem demandari poſſit nec ne, aliàs videbimus.

Zacc. qu. Med. leg.

Ad auctoritatem autem D. Thomæ & Nauarræ, allatam per Sanchez, ſatis reſponſum puto, ſi nihil reſpondeam, quod enim ſanctiſſimus ille vir, & doctiſſimus ille Canoniſta id ſibi perſuadeant veritatem habere, apud Medicos vix vllum illos habituros exiſtimauerim, qui eorum auctoritati in ea re acquieſcat. non poſſe tamen ex vnica experientia formari vniuerſalem regulam, cuicunque patere exiſtimo. 20

Obſtabat denique noſtræ ſententiæ, quod de Atretis, ſeu Imperforatis dicitur, quæ proculdubio abſque eo quod vir ad intimas vteri partes penetare membro virili poſſit, tamen aliquandò concipiunt, ſuperiori quæſtione dixi. Sed huic inſtantiæ ſatisfaciemus, ſi dicamus, diſparẽ eſſe rationem in his, & in caſu noſtro, quia in his non obſtante quod totum membrum non intromittatur in vterum, tamẽ ſemen ab aëre externo alterari non poteſt, in caſu autem noſtro præter quam plurima alia incõmoda, omnino neceſſe eſt ſemen alterari, & ſic ineptum reddi ad generationem. 21

SVMMARIVM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum plura genera.*
3 *Impotentia agendi, ſeu patiendi in Hermaphroditis*
4 *Spadones qui.* (*vnde expendenda.*
5 *Spadones vt hic ad coëundum, & generandũ potentes.*
6 *Allegantes impedimentum carentiæ vnius teſtis ad probandam impotentiam non audiendi.*
7 *Spadones nonnulli ambobus teſtibus carent. ſed illis ſuperior pars teſtium relicta in ſectione eſt.*
8 *Allegans carentiam amborum teſtium ad probandam impotentiam, licet è contra opponeretur, audiendus maximè eſt, quia ſuam intenſionem habet fundatam, & ampliat vt ibid.*
9 *Quilibet præſumitur habilis ad coeundum.*
10 *Vnuſquiſque præſumitur habilis ad generandum.*
11 *Præſumptio habilitatis coeundi, ſeu generandi ceſſat in eo, qui ambobus teſtibus caret, ampliat vt ibid.*
12 *Eunuchi qui ſeminare poſſunt apti ſunt ad matrimonium. declara vt ibid.*
13 *Eunuchi ad generandum impotentes.*
14 *Eunuchi qui accipiendi hic, & num. ſeq.*
16 *Caluinus notatus, & num. ſeq. defenſus num. 18.*

De Hermaphroditis, Spadonibus, & Eunuchis.

QVÆSTIO IX.

ILlud tantummodo de his omnibus in hac quæſtione diſcutiam, quod ad coëundi, vel generandi potentiam, ſeu impotentiam pertinet: nam de natura Hermaphroditorum plura reiiciam in *Lib. 7. Tit. de Monſtris.* de Spadonibus autem, & Eunuchis plura jam verba feci ſuperiori *lib. tit. 3.* Qui vero dicantur Hermaphroditi, notiſſimum eſt, & declarat ex Iuriſconſultis Glo. *in l. Quæritur ff. de ſtat. hom.* nimirum dici eos, qui partim habent membra viri, partim membra mulieris. ex noſtris Ariſt. 4. *de Gener. Anim. c. 4.* Plin. *lib. 7 nat. hiſt. cap. 3.* Patæus *lib. 24. cap. 4.* Licet. *de monſtr. cauſ. lib. 1. cap. 5 5.* Pro noſtra vero quæſtione 1
adnotandum, plura eſſe Hermaphroditorum genera, vt latius dicam *tit. de Monſtris lib. 7. ſeq.* nam quidam neque agere, neque pati commode poſſunt, quidam ad vtrumque apti, quidam ad agendum tantum, quidam tantum ad patiendum, prout hic aut ille ſexus præualet, cui ſexui etiam adſcribendi, vt per citatam *l. Quæritur, & per l. Repetundarum. §. Hermaphroditus. ff. de Teſtibus.* & per *cap. ſi teſtes. §. Hermaphroditus in 4. quæſt. 3.* Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 106. num. 1.*

Cæterum impotentia agendi, seu patiendi in his ex sexus exilitate facile internoscitur; prævalet enim, qui magis conspicuus est, sed potest, vt dixi, vterque tam exilis esse, vt neque ad agendum, neque ad patiendum satisfaciat, vt in fœmina illa Æthiopica, de qua Columbus *lib. 5. Anatomic.* Hoc autem impedimentum vel nullo modo omnino, vel non nisi cum manifesto vitæ discrimine auferri potest, itaque eo apparente triennio opus non est ad discernendum, an sit illud impedimentum amouibile.

4 Porro Spadones hic accipio pro iis, qui altero tantùm teste carent, & id quidem non ex Natura, sed ex
5 accidenti patiuntur, nempe quia alter Testiculorum illis exciſus, tales autem neque ad coeundum, neque ad generandum esse impotentes manifestum est, quia & in erectione, & in feminis productione, & concoctione, & emissione non magis deficiunt, quàm cæteri, qui ambobus donantur, virtus enim vitiatur in his; & ita consultus respondit ex Medicis Nancel. *lib. 7. Analog. Micrec. ad Macrob. jur. 2.* Et sequitur Fortunat. Fidel. *lib. 3. de Relat. Med. cap. 2.* & ex Iurisconsultis allegati per Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 92. num. 14.* & per Barbos. *in collect. Doctor. lib. 4. tit.*
6 *15. c. 2. num. 4.* itaque allegantes hoc impedimentum tam in coeundi, quàm in generandi potentia, non audiendi, tanquam si nihil ad rem faciens allegarent, nisi testis relictus paruus, & deficiens sit, & in summa ea vitia sortiatur, quæ etiam amborum commune esse jam suprà diximus, & ex quibus interdum coitum, interdum generationem, interdum vtrumque simul impediri docuimus. Sed aduertendum, posse quoque in-
7 ter Spadones quosdam connumerari, quibus ambo quidem testes deficiunt, quia exciſi sunt, sed illis in exciſione relicta est superior pars alterius, vel amborũ testium: hos enim generare posse alàs dixi ex Hollerio *comm. 5. Aphor. 6.*, licet hoc mihi non adeò persuasum sit. Sed etiamsi veritatem haberet Hollerij sententia, & experientiæ respondeat, non esset tamen reiiciendus allegans hoc impedimentum coeundi, seu
8 generandi, quia haberet suam intensionem fundatam ex apparenti testium amborum defectu; quod amplia in allegante non totalam carentiam, sed testium exilitatem, aut non naturalem situm, aut aliud quodcunque magnum vitium apparens.

Licet ergo quilibet præsumatur habilis ad coeun-
9 dum, immò, etiam vnusquisque præsumatur habilis ad
10 generandum, nisi probetur inhabilis, vt per Alciat. *de præsumpt. reg. 1. præsumpt. 41. num. 1.* quia quilibet præsumendus sanus potiùs, quàm infirmus. Rota apud Farinac. *decis. 713 num. 2. par. 2. Tom. 2.* impotens autem seu ad coitum, seu ad generationem, sanus dici
11 non potest, tamen hæc præsumptio in continenti cessaret in eo, qui non haberet testes, quia probatio impotentiæ in continenti fieri potest, amplia & in eo, qui haberet testes maximè exiles, vel situm naturalem non seruantes. Incumberet ergò onus probandi ipsimet, se esse potentem ad vtrumque; quod licet esset admodum difficilis probationis, tamen ex præsentium Medicorum judicio veritas aliquo modo innotescere posset: nam ij facile prospicerent, an illa superior Testiculorum pars, nempe venæ paraſtatæ, seu glandulæ, vbi se dilatare incipiunt, & ad testes feruntur, in exciſione testium illis relictæ sint, & temen hoc etiam probato, vix probatum crediderim, illos coire, & generare posse, nisi simul probaretur, eos semen ferre, atque illud qualitate, & quantite laudabile, & prolificum, tunc enim in his haberet locum, 12 quod nonnulli tradiderunt; Eunuchos nempe, qui seminare possint, aptos esse ad matrimonium, quod dictum de his absque dubio intelligi posset, licet illud tanquam impossibile, & veritati contrarium admiretur, & reprobet Sanchez *vbi supra, num. 18.*

De Eunuchis communissima opinio est, neque à quoquam, quod sciam, controuersa, quòd ad gene- 13 rationem sint omninò inhabiles, vnde prohibentur matrimonium contrahere, licet aliquandò coeant, & humiditatem quamdam in coitu excernant, vt aliàs dixi, & notat etiam ex Canonistis Sanchez *vbi supra, num. 17.* Licet Nauarr. *lib. 4. Conf. 3. tit. de frig. & malef. num. 11.* velit, Eunuchos arrigentes, & copulam exercentes, posse contrahere matrimonium, ex eo quod per eam humiditatem, quam effundere dixi, habeant concupiscentiæ remedium, an verò hoc satis sit ad matrimonii validitatem, Canonistis decidendum relinquam. Ego ad pensum meum rediens, voco hic 14 Eunuchos eos propriè, qui vtroque teste carent, siue id à Natura patiantur, siue arte exciſi sint. Quod verò Nauarra *vbi supra*, conetur probare, quòd vt ille, de quo agit, carens vtroque teste potuerit generare, licet ego pro impossibili non ducam, quia possent testes intus manere absconditi, tamen apud me maximè ardua opinio est, & præcipuè in eo casu, in quo vir ille habebat quoque virgam exilem, manifestissimum argumentum defectus ipsius Naturæ, quæ neque testes procreare poterat.

Sed præter superiores connumerantur etiam inter Eunuchos illi, quibus testes attriti, aut contusi sunt, 15 ita vt vel emarcuerint, vel contabuerint, & tanquam emortua membra propendeant, sintque exiles, & frigidi, & nulli vsui amplius apti. Hos Thlibias, & Thlasias aliàs nominati dixi, & de his, Ioan. Caluin *in lexico, verbo Thlasiæ* dicebat, quòd possint vitio sublato 16 generare, quam ego opinionem inibi erroris notaui, 17 quod impossibile videatur, contusos, & jam tabescentes Testiculos, rursus reuiuiscere, & pristinum vigorem recuperare. Illud in Ioannis Caluini tutelam adduci poterat, quod intellexerit de illis, quibus neque 18 bene, neque vniuersim contusi, seu attriti fuerint, vt facile in hac operatione, etiamsi ab arte fiat, euenire potest, sed illis præcipuè paraſtatæ integræ remanserint, & sola testium substantia contusa, contabuerit; vigore enim dictarum glandularum possent hi fortasse generare, sed vitiũ nunquam tolleretur. Non connumeraverim tamen inter Eunuchos eos, qui etiamsi testes habeant, ob Naturæ tamen impotentiam semen non generant, neque ob id erigunt, quod tamen fecit Mercat. *lib. 3. de morb. mul. cap. 5.* quamquam Hippocratis auctoritate suum dictum roborat, qui Scytharum plurimos Eunuchos nasci retulit, vt aliàs dixi; sed Hippocr. vocat eos Eunuchos ab effectu, quia tanquam Eunuchi ad venerea non sufficiunt. Hos ergo potius inter frigidos reiicerem, nam & ipsos Scythas potius frigidos, quàm Eunuchos esse Hipp. ipse annuit, eodem Mercato teste ibidem.

Neque etiam propriè Eunuchos esse dixerim eos, qui testes adeò exiguos habent, vt ciceris, seu fabæ magnitudinem non æquent, vt Hostien. *in rubr. de frig. & malef. in summa lib. 4.* ex quo inter nostros Fortun. Fidel. *lib. 3. Relat. cap. 2.* de quodam narrat: nam & hos, si veneri non sufficiant, potiùs frigidos, quàm Eunuchos dixerim, sed hæc nullius penè momenti sunt, cum de nominibus quæstio sit.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI TERTII

TITVLVS SECVNDVS,

De Morborum Simulatione,

Continens Quæſtiones decem;

quarum

I. *Qui morbi vt plurimum ſimulari ſoleant, qui item facilius, qui difficilius ſimulari poſſint.* Pag. 151
II. *Qua ratione deprehendatur qui morbum ſimulant.* 152
III. *De ſimulata febre, effictiſque vlceribus.* 154
IV. *De ſimulato dolore.* 156
V. *De ſimulata inſania.* 160
VI. *De ſimulato morbo cum defectu Animi, & ſenſus amiſſione, vt Syncopi, Apoplexia, Epilepſia, Ecſtaſi, & aliis.* 162
VII. *De ſimulata virginitate.* 163
VIII. *De ſimulata pragnantia, & de partu ſuppoſito.* 164
IX. *Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus coniici poſſit.* 167
X. *De morbos diſſimulantibus.* 169

Reuerendiſſimo D.

D. HILARIONI RANCATI,

MONACHO CISTERCIENSI,

ET

S. CRVCIS IN HIERVSALEM

ABBATI DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

MEcum, inquies, de Simulatione agis? Tecum, inquam. Te enim omnis virtutum generis non tam amantiſſimum, quàm affluentiſſimum, vitiorum omnium acerrimum hoſtem eſſe quis dubitat? Inter quæ cùm primas obtineat Simulatio, quod ipſa vitia ſub virtutis tegmine cooperiens, nobis ſæpiſſime imponit, jure quidem optimo hoc præ cæteris omnibus cane pejus, & angue odio habere Te obſeruaui. Vide igitur, num contra tam fraudulentum hoſtem, hoc ſæculo quaſi laxatis habenis debacchantem, ſtrenuè me geſſerim, illumque pro viribus tuo genio indulgens debellauerim. Quod ſi me præſtitiſſe judicaueris Teque illi inſultantem videro, mirum in modum Tibi ipſi, & mihimetipſi gratulabor. Vale.

LIBRI TERTII
TITVLVS SECVNDVS,
De Morborum Simulatione.

SVMMARIVM.

1 *Homines multis ex cauſſis morbos ſimulant.*
2 *Lex ita abhorret à Mendicis morbos ſimulantibus, vt cuilibet volenti permittat inueſtigare, an eorum infirmitas vera, vel ficta ſit.*
3 *Simulantes morbos tanquam falſarij puniuntur.*
4 *Non omnes morbi ſimulari facile poſſunt.*
5 *Morbi qui facile ſimulari non poſſunt.*
6 *Febris non poteſt facile ſimulari.*
7 *Morbi qui frequentius ſimulantur.*
8 *Prægnantia, & partus non ſunt morbi.*
9 *Simulatio latentior quæ.*
10 *Quidam atroces morbos facile ſuſtinent, alij vel leuiores ſuſtinere difficulter.*
11 *Diſſimulantur etiam nonnulli morbi, ſed non æque omnes.*

Qui morbi vt plurimum ſimulari ſoleant, qui item facilius, qui difficilius ſimulari poſſint.

QVÆSTIO I.

1 NOn ratò quidem vſuuenit, vt homines nonnullis ex cauſſis morbos quoſdam, & affectus pati ſe malitioſè ſimulent: quas cauſſas rationabiliter, & prudenter Siluaticus *in lib. de his, qui morb. ſimul. cap.* 2. ad tria capita reducit, nempe ad timorem, ad verecundiam, & ad lucrum. nam exempli gratia alicujus delicti rei vt plurimum ad tormenta declinanda, vel ad ipſorum delictorum meritas pœnas euitandas ſe mente captos, aut inſanos fingunt. argum. *l. Congruit. §. furioſi. & l. ſeq. ff. de off. Præſid. & ibi Gloſ.* & ex noſtris Sanctorell. *in ſua Anteprax. lib. 7. cap.* 19. quemadmodum alij alia ex cauſſa, nempe vt onera nonnulla effugiant, furentes ſe aſſimulant, vt notatur per *l. Obſeruare. ff. de curat. furioſ.* quin etiam ſunt (vide quò hominum malitia ſeſe extendat) qui ad immunitates obtinendas, aut ad coadjutores ſibi in curis Animarum adſciſcendos, vt ipſi labore alleuentur, ſimulatione alicujus morbi, ſibi expoſtulata impetrent. Sunt etiam qui, vt in judicio comparere non cogantur, aut vt à carceribus, in quibus ære alieno grauati detinentur, eximantur, eadem arte, immo vero malitia vtuntur. Alij ſunt item ex iis, qui ſtipem mendicant, qui ad conciſcendam ſi apud homines miſericordiam, & pecuniam quamplurimam corradendam plura effingunt, & mirос tumores, vlcera Phagdænica, & Chironia, membra paralyſi emortua, ac torpentia, corpus Epilepſia afflictum, 2 & his non abſimilia; à quibus fraudibus ita Lex abhorret, vt cuilibet volenti permittat, etiamſi id ſui juris non ſit, inueſtigare, an horum mendicantium infirmitates veræ ſint, aut fictæ, vt per Ripam *in tract. de Peſt. par. 5. num. 176.* & ſi quos in- 3
ueniat tibias ſibi medicamentis laceraſſe, tanquam falſarios puniendos eſſe jubet. Ripa. *ibid. num. 173.* Prævidell. *de Peſt. par. vltima partic. 14. num. 13.* ſed præter antedictos nonnulli ſunt, qui eodem fine ducti ſe Dæmoniacos effingunt, aut Enthuſiaſmum, vel quam vocant Sancti Viti choream pati. ſed & his alij a pietate multò magis alieni, vt nomen ſibi ſanctimoniæ apud homines concilient, in Ecſtaſim ſe rapi aſſimulantes, ſimplices, & idiotas facile decipiunt. Quin etiam adulatores ſeſe interdum ægrotare eadem, qua Dominus, infirmitate fingunt, teſte Plutarch. *in lib. de diff. inter Adul. & Amic.* qui & ad eam rem de Dionyſio Syracuſano cæcutiente, & de ſeruis ejus cæcitatem ſimulantibus mentionem habet. ſed inſuper Mulierculæ quoque interdum vteri ſuffocationem pati ſimulant, interdum etiam ſe vtero gerere fingunt, & vt mendacij non conuincantur, vel potius ad multò pejorem finem partus ſibi alienos ſupponunt, & ſic poſt fictam prægnantiam etiam tanquam parturientes ſe concinnant, quod notat Hoſtien. *in ſum. lib. 4. Rubr. de frig. & malef. num.* 12. & quod multò frequentiùs euenit, vt amiſſæ pudicitiæ notam effugiant, ipſam virginitatem medicamentis nonnullis reparare, & redintegrare tentant (quamquam verè virginitas nunquam reparatur, cùm ſemel amiſſa fuerit) & ſuis artibus, ac decipulis multis, immò pleriſque imponunt, cum tamen corruptæ non modò interdum ſint, ſed etiam conceperint, quod vt etiam aliquandò contegant, deteſtabili impietate abortiuis medicamentis fœtus necant, & dehinc, vt dixi, proſtitutam earum libidinem ſimulata virginitate contegere ſtudent. Ac denique nonnulli ſunt, qui cùm verè ægrotent, morbum tamen celant, ne illi ad aliquid impetrandum impedimento ſit, vt ſi impotens ſit quis ad copulam carnalem, aut contagioſo morbo laboret, aut quouis alio, ob quem illi matrimonio interdicatur, vel ſi Epilepſia, vel alio morbo ordinum ſuſceptionem impediente detineatur, taleſque morbum diſſimulare dicuntur.

In his omnibus, & aliis quoque non diſſimilibus caſibus Iuriſconſulti, vt de veritate certiores fiant, ad Medicos ſe conferunt, eorumque judicium circa rerum veritatem expoſcunt. Ad eos enim de his determinare pertinet, vt optimè demonſtrat Ioannes Baptiſt. Siluatic. *in lib. ad hanc rem dicato cap. 1,* ita vt oportune in hoc titulo ea, quæ ad hoc argumentum faciunt, pertractare mihi propoſuerim. quoniam autem non omnes morbi ſimulari indif- 4
ferenter ſolent, immo neque omnes indifferenter ſimulari poſſunt, ſed aliqui ſunt, qui frequentiùs ſimulantur, ante omnia videndum in hac priore quæſtione, quinam morbi ii ſint, qui & facilius ſimulari poſſint, & ob eam facilitatem frequentiùs ſimulentur, cum in aliis quibuſdam non adeò facile ſit Medicum, immo neque quemquam ſani judicij hominem falli. Certum ergo eſt, eos mor- 5

les, quorum certa, & euidentia ſigna habemus, vt quæ ad ſenſum patent, neque facilè, néque longo tem pore poſſè ſimulari, vt præcipuè ii omnes ſunt, qui de neceſſitate febrem adjunctam perpetuò habent, cum & ipſa febris per ſe ſimulari facilè non poſſit, quamquam enim febris per quædam medicamen a facile excitetur, tamen aut non pertranſit tantum viginti quatuor horarum, cum ex genere Ephemerarum ſit, vt dicemus ſuo loco, aut malo genio, qui eam ſibi fraudulenter conciliauit, terminum Ephemerarum pertranſit, qui aliquandò extenditur ad tertium diem, & tunc ex ficta vera efficitur præter ſimulantis voluntatem, & idcircò de eo admodum hujus generis ſimulatione fraudem ſuam homines vtuntur; timent enim ne dum alios decipere ſtudent, ſe ipſos volentes nolentes prodant. Cum ergo plurimi morborum febrem iactare habeant, reliqui, vt ceteri omnes, paucis quibuſdam exceptis, facilius ſimulari poſſint, nihil habeant, vt dixi, ſigna euidentia, & quæ ad ſenſum pateant.

7 Cæterum præ omnibus ſimulari ſolet Dementia, ſeu inſania, Dolores aut capitis, aut ſtomachi, aut renum, aut ventris inferioris, & in ſumma interni omnes, nam in externis partibus non de facili ſimulari poſſunt, vt dicemus. Præter hos effinguntur Animi defectus omnes, & morbi, qui cum eo defectu aduenium, vt eſt Epilepſia, Apoplexia, Ecſtaſis, Vteri ſuffocatio, Syncopis. Simulatur quoque aliquandò mutitas, & ſurditas, rarius tamen, veluti etiam Paralyſis, Hernia, Hydrops, Ictericia, 8 Cachexia, Claudicatio. His multò frequentiùs ſimulantur ab ignauis quibuſdam, vt dicemus, vlcera; & denique prægnantia, & Partus, quamquam neque prægnantia, neque partus morbi ſunt, aut accidentia morbi.

Verumenimvero hæc, de qua hactenus locuti ſumus, eſt aperta ſimulatio, nempe quia nullo exiſtente morbo homines ſe morboſos ſimulant, 9 præter hanc tamen alia ſimulatio eſt cognitu multò difficilior, quam latentem appellare libet, eo quod cauſſa ægrotationis, & morbus ipſe manifeſtè ſe perſcrutantibus prodant, ſed ſub leuioris morbi tegumento lateat ſimulatio atrocioris morbi; quæ quidem ſimulatio nonnullis connaturalis eſt, & nullam fraudem præſefert, in aliis verò fraudulenta eſt, nam ex ejus cauſſa ad optatum finem peruenire ſtudent. ſunt ergo quidam ejus naturæ, vt morbos quoſcunque atrociores, 10 anxietudines, ipſos etiam infeſtiſſimos dolores tam patienter tolerent, [Valleſius dicebat *in* 2. *Epidem. ſect.* 2. *num.* 10.] vt vix eos ægrotare dixeris. alij contra leuiuſcula febre afflicti, dolore nullius momenti moleſtati, aut animi leui deliquio apprehenſi, adeò ſe excruciant, adeò vociferantur, tam anxiè ſe huc, atque illuc jactitant, tot abſurdos, & inconcinnos actus effingunt, adeò illico mœrent, & palleant, vt imperitus quiſpiam Medicus, vel eorum naturæ, moriſque ignarus facile diiudicet, eos magno quodam morbo detineri, aut de vita periclitari, cùm vix quicquam conſideratione dignum patiantur. In prudentibus autem, & non ſimulantibus.

------ *flagrantior æquo*
Non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major,

vt dicebat Iuuenal. Sat. 13. ſed quemadmodum in prioribus morbis aut dolor non eſt aſpernendus, ſic neque in poſterioribus magnificiendus, quia, vt facundiſſimus Poeta noſter Franc. Petrarcha in Mortis Triumpho cap. 2. dicebat:

Non è minor il duol, perch' altri il prema,
Ne maggior per andarſi lamentando,
Per fittion non creſce il duol, ne ſcema.

Vidi, vt exemplo hæc confirmem, non longè anteactis diebus Græcam quandam matronam, quæ ſimplici tertiana laborabat, nullo notabili calore, neque dolore, neque alio quolibet graui ſymptomate 11 inſigni, tamen cum in acceſſione vomitu, non tamen moleſto, prehenderetur, & tantilli humoris bilioſi motum, & amaroremcum aliqua, ſed leuiſſima anxietudine, experiretur, mortuam ſe illico prædicabat, canes ſibi ſtomachum lacerare vociferans, & tanquam animo linqueretur, taciturna ilicò fiebat, & mille alios abſurdiſſimos actus effingebat, quæ me potiùs in riſum, quàm in commiſerationem impellebant, qui ſcirem mulieris morem, atque naturam. itaque Medicus ad hæc animum aduertat, ne in ſui dedecus, & deriſum, quem repente, & nullo negotio ſanatum videat, de cujus vita ipſe paulo ante diffidebat; adhibenda itaque etiam in his caſibus induſtria eſt, non modo cum de vera, aut ficta morbi grauitate ſententiam ferre debemus, ſed tunc etiam cum mederi ægrotantibus deſideramus, nam & hoc ipſum monuit communis præceptor Hippocrates, & eum ſecutus Valleſ *in* 2. *Epidem. ſect.* 2. *particul.* 10. Cæterùm diſſimulantur etiam nonnulli morbi (hoc eſt, cum adſint, homo ſimulat non adeſſe) ſed non æque omnes; de his tamen in vltima hujus tituli quæſtione ſeorſim agemus.

SVMMARIVM.

1 *Galenus nihil pene intactum in Arte Medica reliquit.*
2 *Quinque ingeniis deprehendi poſſunt qui morbum ſimulant.*
3 *Quomodo ex conjecturis externis deprehendi poſſint qui ſimulant aliquem morbum.*
4 *Quomodo iidem deprehendi poſſint ex ſpecie morbi, qui ſimulatur.*
5 *Quanam ratione deprehendi iidem poſſint ex abominatione, & difficili admiſſione remediorum.*
6 *Quomodo deprehendantur ſimulantes morbum ex iis, quæ morbos concomitantur.*
7 *Quo pacto poſſint deprehendi iidem ex iis, quæ morbos conſequuntur.*
8 *Pulſum quonam pacto alterent ſibi nonnulli.*
9 *In vrinis quæ fraudes ineſſe poſſint, & quomodo detegendæ.*
10 *Vrinarum color quibus ex cauſſis, & quomodo ex induſtria alterari poſſit.*
11 *Pallor faciei quibus procuretur, & quomodo deprehendatur.*
12 *Sudor ſanguineus arte procurari an poſſit.*
13 *Sudor ſanguineus arte procuratus quomodo deprehendi poſſit.*

Qua ratione deprehendantur qui morbum ſimulant.

QVÆSTIO II.

QVoniam autem de ſingulorum morborum ſimulatione particulariter agere tædio non vacaret, & nimis quoque fortè operoſum eſſet, idcirco vniuerſalis ratio tradenda videtur, qua deprehen-

prehendi poſſint ij, qui morbum qualemcunque ſimulant, nam deinceps ad particulares quoſdam caſus accedemus, qui peculiarius conjecturis, aliſque ſimulationibus non communibus, & particulari ingenio detegi poſſunt.

1 Galenus igitur noſter, qui nihil penè in Arte Medica intactum, aut intentatum reliquit, in ſuo libello huic negotio dicato, quamquam breuiter, ſapienter, vt ſui moris eſt, rationem edocuit, qua id, quod quærimus, facile aſſequamur. Licet Siluaticus hunc librum non eſſe Galeni genuinum autumet, quod multa dicat continere eius doctrinâ indigna, ſed quidquid ſit de hujus rei veritate, ego illius auctoris doctrina munitus, & rationabili diſcurſu adjutus, dicendum cenſeo, quod
2 quinque potiſſimum ingeniis deprehendi poſſint
3 ij, qui morbum aliquem ſe pati ſimulant, & primò ſi vtamur nonnullis conecturis externis non tam ad Medicum, vel potiùs ad ejus artem, quàm ad quemlibet alium pertinentibus, & ad ipſos præcipuè Iudices, & Iuriſconſultos; atque hac de cauſſa non habet Medicus, qui in his ſolidum, ac verum ferre judicium deſiderat, ex quo honorem ſibi, non autem dedecus, aut ignominiam conciliet, contentus eſſe ſolis in Medicis, quæ Medicæ Artis propria ſunt, ſed multa ab amicis, à familiaribus, à propinquis, à vicinis, ab ipſis denique Iudicibus interrogare debet, & cauſſam ſuſpicionis, ob quam morbum potius eſſe fictum, quàm verum exiſtiment, diligenter, & magna cum cautela rimari. Hoc ingenio vſus ipſe Gal. deprehendit ſerui cujuſdam dolum, qui medicamentorum nonnullorum appoſitione tumorem ſibi in genu excitauerat, ex quò impediri ſe ad itinerandum Domino ſuo perſuadebat, qui ſecum illum deducere longo in itinere deliderabat: percontatus enim Galenus de ſerui natura, de moribus, de Animi affectibus, facile venit in cognitionem, ipſum ſeruum ancillam quamdam deperire, quam ne deſerere cogeretur, neue ejus aſpectu, & familiaritate, ſeu potiùs conſuetudine priuaretur, ſi Dominum ſequi per tam longum iter cogeretur, genuum dolorem ſe pati ſimulauit, cujus rei vt ſibi fidem faceret, per Thapſiæ appoſitionem in ea parte tumorem excitauerat; cujus malitiam Galenus non modo ex Artis Medicæ præſtantia, ſed prædicta induſtria vſus, & apto medicamento tumori appoſito, fraudem detexit, tumore, & inflammatione illicò euaneſcente, magna cum ſui nominis gloria. Conſideranda ergò, vt dixi, perſonæ, quæ morbum ſimulare præſumitur, ſtatus, & conditio, & alia ab extra aduenientia, & maximè præ oculis habere oportet cauſſam, quam poſſibile eſt eam habere ſimulandi, vt ſi tormentis ſubiicienda, ſi in judicium trahenda, ſi in carceribus detinenda, nam facta circa hæc diligenti animaduerſione, facile conjecturæ nonnullæ ſeſe offerent, ex quibus in veritatis cognitionem leui negotio perueniemus.

4 Secundò deprehendi poteſt ſimulatio morbi ex ſpecie morbi, qui ſimulatur, conſideratis cauſſis externis, corporis habitu, ætate, anteactæ vitæ ratione, & hujuſmodi: nam ſi qui heſterna die bono videbatur corporis eſſe habitu, coloris laudabilis, & vitam degebat frugalem, abſque eo quod inſigniter in vſu ſex rerum non naturalium peccauerit, hodie, vel irrationabili temporis ſpatio cachecticus appareat, vel Hydropicus, vel Ictericus, vel tumore aliquo ſubitò prehendatur, hunc facile eſt morbum per fraudem ſimulare, cum difficile, ac pene impoſſibile ſit, illum cum tali vitæ inſtitutione, eo corporis habitu dotatum abſque alio præcedenti morbo, aut cauſſa aliqua procatarctica, & euidenti in aliquam prædictarum morborum ſpeciem tam derepente lapſum eſſe. Eadem eſſet ratio de illo, qui cum in quieteſcit, neque lati orandi, aut ſudandi occaſionem vllam habet, & ſe exponendi aeri frigido, diceret ſe dolore pleuritico detineri; nam tunc facile eſt, ipſum ſimulare, quia pleuritis abſque iis præcedentibus euenire non ſolet vt plurimum. Eodem quoque pacto ſi quis derepente inſanus appareat, non prægreſſa aliqua cauſſa euidenti, neque quicquam præteritis diebus à ſuo naturali ſtatu in colore, in oculorum aſpectu, in loquela, in Animi parturitis immutatus, ſuſpicandum eſt, eam eſſe ſimulatam inſaniam; non enim morbi hujuſmodi a Melancholia originem ducentes, tam derepente irruere ſolent, vt locò aptiori demonſtrabimus.

5 Tertiò qui ſimulant morbum, deprehenduntur ex abominatione, & difficultate electione remediorum, quæ vbi verè ægrotarent, maximè conuenirent; qui enim non ficto morbo afficiuntur, facile patiuntur ſe remediis adjuuari, immò magno exiſtente morbo, vt exempli cauſſa, ſi dolore acerbiſſimo, & infeſtiſſimo affligantur, vltro ipſos Medicos deprecantur, vt nihil machinari omittant, ipſique ferrum, & ignem efflagitant, & admittunt, etiam his multo majora toleraturi. Contra autem vbi vere non ægrotauerint, aut leuiter afficiantur, vix externa remedia, & quæ abſque moleſtia in vſum trahi poſſunt, admittunt, ſed procraſtinantes nihil executioni demandari permittunt.

6 Quartò deprehenditur ſimulatio ex iis, quæ alias conſequi ſolent, nempe ex accidentibus, ſymptomatiſque ipſos morbos concomitantibus, & ad hoc exquiſito, ac diligenti examine ponderanda, & animaduertenda in quolibet morbo, qui ſimulare præſumatur, ſigna, & accidentia, quæ à Scriptoribus in eorum morborum enarratione recenſentur, ex quorum abſentia aut in parte, aut in totum facile venire licet in cognitionem ſimulationis, vt in ſingulis quæſtionibus particulariùs edocebimus.

7 Vltimo loco alia nonnulla ſunt, quæ non concomitantur à principio ipſos morbos, ſed ad eos conſequuntur, & hæc etiam in conſideratione habenda, vbi enim deſint, de ſimulatione ſuſpicari licet: nam ſiquidem exempli gratia, ſeruus ille, de quo ſupra meminimus, verè ægrotaſſet, tumor ille genu majorem indies dolorem, & inflammationem excitaſſet, febrem accendiſſet, & in pus facili negotio conuertiſſet, vnde nouæ febres, nouique dolores emanaſſent. At horum nihil ad eum tumorem ſubſequi fuit neceſſarium, quia medicamento externo fuerat excitatus, vnde facile fuit illum contrario medicamento reprimere. Eadem quoque ratione, vbi acerbo, ac magno dolore affligi ſe quiſquam dicat, ſi id veritatem habeat, dolore procedente, nihilque remittente, neceſſe eſt ad eum (præcipue ſi maximè ſenſitiuæ, ac nobilis partis fuerit, vt ſtomachi) ſubſequi frigidos ſudores, vomitus biliоſarum materiarum, anxietudines, pallores, partium extremarum refrigerationem, febres, inflammationes, malam tolerantiam, auerſionem à cibis, & alia hujuſmodi ſymptomata, vel omnia, vel

Magna ex parte; ſin minus, nihil ex his prorſus ſubſequitur. Sic etiam vbi furore vel inſania quis vere detineatur, oculorum offuſcatione, vultu terrico, & incompoſito, intuitu toruo perpetuis vigiliis, & ſimilibus accidentibus ad morbum conſequentibus, conſpicuam faciet veritatem.

Sed quoniam hominum malitia tanta eſt, vt etiam nonnullis medus vratur, ad ſuam ſimulationem pro vero quodam ſtabiliendam, & falſitatem eorum contegendam, vt eo pacto faciliùs & Iudicibus, &
8 Medicis imponant, aduertendum eſt, nonnullos ſibi pulſus aliquo artificio ſolitos immutare, vel penitùs abſcindere, vrinas etiam adulterare, tum in colore, tum in ſubſtantia, tum in contentis, item totius corporis viridum colorem in liuidum, ſeu pallidum adulterare, & alia multa his non diſſimilia confingere, quæ facile non aduertentem Medicum, ſeu imperitum, & multò magis Iudices inexpertos, & qui Medicinam minimè callent, decipere poſſunt: idcircò ad horum fraudem detegendam, vbi febrem, aut animi deliquium tales ſimulare ſuſpicati fuerimus, brachia tentare oportet, ne aliquo vinculo conſtricta ſint, aut pedum quoque arterias inueſtigare, nam impoſſibile eſt, ſi hæ perſentiantur, carpi arterias non moueri, aut non perſentiri, itaque fraudem tunc ſubeſſe Medicus ſuſpicatus ad alia procedet tentanda, quæ ſua induſtria ſibi in eo caſu dictabit. Quin etiam aliquid cauſſati, vt periculatum, vel puſtularum eruptionem, vel ſimile quidpiam, corpus totum denudari, & brachia ipſa præcipuè curabimus.

9 Porro ſi de vrinis ſuſpicio aliqua inſuper acceſſerit, tunc cautelis vtendum à Gordonio traditis *in libello de vrinarum cautelis*. Sed vnica in omnibus caſibus cautela eſt, vt vrinas coram nobis, vbi fraudis ſuſpicio aliqua ſit, mingendas curemus, & diligenter aduertamus, ne re aliqua adulteretur, quæ vel ſub ſtrato, vel alibi celetur: adulterantur enim vrinæ quando exempli cauſſa pro illis oſtenditur vinum, quod facile odore ſuo ſe prodit, præcipuè ſi matulam exagitaueris. Deindè in vino nulla contenta, in vrina quaſi ſemper aliqua. Interdum pro vrina oſtenditur Hydromel, hoc eſt liquor ex aqua, & melle, & hic facit ſpumam citrinam, quod deprehendes ſi ex vna matula in aliam eam transfundes aliquid cauſſatus. Deprehendi etiam poteſt cum his ex omnimoda contentorum abſentia. Eſt etiam quando oſtenditur vrina ſanguinolenta, & hoc vel ob admixtionem alicujus rei, vel ob præcedentem comeſtionem Indicæ fixus, quæ ſanguineam vrinam reddere facit, vt teſtatur Matthior. *in lib. 1. Dioſcor. cap.* 145. Donat. Marcell. *lib. 4. Hiſt. Med. Mirab. cap.* 129. & Ouied. *lib. 8. Indic. hiſtor. cap. vlt.* Poteſt etiam vrina ſanguinea reddi, immo ipſe ſanguis mingi ob retentionem Cantharidarum in manu, ſed hoc non ſine aliquo periculo, & dolore experientis fiet, ita vt facile ſuæ fraudis pœnam reportaturus eſſet. Vrinæ item color intentior redditur longa ipſius retentione, decubitu quoque ſuper renes, violento motu, & exercitio, & omnibus rebus, quæ corpus, & ipſos præcipuè renes poſſunt excalefacere. Quin etiam remitti ex induſtria poteſt vrinæ color, vt ventriculi dolorem ex cruditate qui prudentius, immo malitioſius ſimulet, etiam aquæ admixtione, ſed ipſe faciei color viuidus horum malitiam irritam facit, cùm vbi longa ventriculi cruditate, & ob eam ejuſdem dolore quis moleſtetur, impoſſibile ſit faciei colorem non immutari, & in albidum, pallidumve verti, & alia accidentia huic morbo familiaria non comparere; licet etiam faciei color adulteretur facilimè pleriſ- 11
que ſuffitibus, præcipuè ex ſuphure, & ex cumino, quod etiam bitumen idem præſtat, vt notauit Dioſcorid. *lib. 3. cap.* 60. & ibi Matthiol. & Ruell. *de nat. ſtirp. lib. 3. cap.* 44. quod & Horatius *lib. 1. Epiſtol. penultima* innuebat dicens:

Quod ſi
Pallerem caſſo, biberent exſangue cuminum.

nempe veripli ſibi conciliarent faciei pallorem, quo me affectum viderent, ſed pallorem quemcunque ſuffitu procuratum facile deprehendimus lotione ex rebus abſtergentibus, vt ex aqua hordei cum aceto, aliiſve medicamentis ejus facultatis, vt latius Deo dante infra docebimus.

Baroncell. denique *lib. 2. de ſudore cap.* 11. propo- 12
nebat quæſtionem, an ſcilicet Arte procurari poſſint ſudores ſanguinei, concluditque duobus exemplis dari quædam medicamenta, quæ hujuſmodi ſudores ſua applicatione elicere poſſint, vt de herba illa, qua Iudus quidam in vrbe Pollo dicta plures morbos curabat; de cujus rei veritate fidem facit Petrus de Oſima *in Epiſtola ad D. Nicolaum Monardem ab ipſo Baroncell. citata*. ſed quia hæc vel ignota ſunt, vel a nobis admodum remota, idcirco his aliquid addere ſupervacaneum puto. Cum tamen hoc ſit accidens maximæ conſiderationis, ſi quando eueniret, proculdubio ſupponeret magnum morbum, terribilibus accidentibus concomitatum, & cum certo periculo terminaturum, qualem offendit aliquando Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus D. Iulius Mancinus S. D. N. Vrbani Papæ Octaui à cubiculo Medicus, & vir ob ſuam doctrinæ excellentiam omnibus notiſſimus.

Si ergo talia ſymptomata abeſſent, per artem pro- 13
curatum fuiſſe talem ſudorem, eſſet ſuſpicandum; qui tamen non ita extra naturam eſt, quin aliquando obſeruatum ſit, illum ex ingenti animi angore in iis qui morti damnati ſunt, prorupiſſe, vt in juuene Belba igni deſtinato non multis ab hinc annis quicunque voluit adnotauit, & notauit etiam Card. *de Subtil. & alibi.* ſed ſanguinem ſudorem Chriſti Seruatoris naturalem non fuiſſe, probant nonnulli, vt Siluaticus *controuerſ.* 5. *Medic. inſin.* & vir eruditiſſimus Steph. Roder. Caſt. *in lib. cui tit. Quæ ex quibus lib. 1. cap.* 23. Sed qui nonnullas hiſtorias, & exempla huius ſudoris legere cupit, & alia circa id ipſum ſcitu maxime neceſſaria, legat Marc. Donat. *de hiſt. mirab. lib. 1. cap. 2. per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Febris quomodo per fraudem ſimuletur.*
2 *Piſcium genus, quod manu detentum febrem accẽdit.*
3 *Simulati febris quomodo deprehendatur.*
4 *Vlcera à quibuſdam quomodo ſimulentur.*
5 *Muliegrum cancrum in mamillis ſimulantium hiſtoria.*
6 *Simulata vlcera ex quibus deprehenduntur.*
7 *Quid agendum vbi mendaciti vlceris ſuſpicio adſit.*

De ſimulata Febre, effictiſque Vlceribus.

QVÆSTIO III.

LIcet febrem inter eos connumerauerim mor- 1
bos, qui non tam de facili ſimulari poſſunt, tamen

men aliquando per aſſumpta quædam medicamenta ex induſtria, & per fraudem excitatur. Refert Cardan. *lib.* 10. *de Subtil.* in Aretan ſinmine fœliciſſimæ Inſulæ Zeilan eſſe Piſcium quoddam genus, 2 quod manu apprehenſum, detentumque febrem accendat, immo illico qui illum tetigerit, febre corripitur ſed hoc tantummodo ob rei nouitatem retuli, nam hæc a nobis longe abſunt, licet non extra rationem eſſe videantur, quia notiſſimum eſt quod de Torpedine, & de Cantharidibus, aliiſque medicamentis aduenit: illa enim etiam per aliquod medium, vt per funem, aut baculum tangentem inficit, hæ vero manu detentæ ex vis vrinæ ſanguinem proliciunt, vt dixi; immo cuicunque parti corporis admotæ, vt quotidie in applicandis veſicatoriis, quæ ex illis componuntur, experimur. ſed hæc valeant, nam alia non deſunt. Alterci ſemen epotum febrem commouet, ſed mentem quoque turbat, & quaſi phreneticos homines facit. eſt autem Altercum Hyoſcyami genus, de quo Ruell. *de Nat. Stirp. lib.* 3. *cap.* 107. & Matthiol. *in quartum Dioſcorid. cap.* 64.

Scribit Cardan. *de Variet.* & refertur à Vvecher *lib.* 5. *ſecret. cap.* 4. Nec non id ipſum recenſet Silvaticus *lib. de his qui morb. ſimul. cap.* 14. accendi febrem, ſi cornuti ſcarabæi in oleo decoquantur, & ex eo oleo pulſus inungantur. Allium ſi quis ſibi in anum indiderit, febrem ſibi excitat. Theriacam, aut Mithridatium qui aſſumpſerint, aut aliquod aliud calidum electuarium, vino ſuperbibito, in febrem incidunt; quo remedio licet vti, quandocunque febrem tanquam morbi alicujus remedium ob contrarietatem ad ejus expulſionem excitare deſideramus: cætera enim majorem habent ſuſpicionem, qua etiam non caret vinum, in quo Mandragoræ radices efferbuerint, vt teſtatur Fortun. Fid. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 2. Alia inſuper medicamenta ſunt, quæ febrem excitare facili negotio poſſunt, nempe quæ ſumme calida, ac vaporoſa exiſtunt, vt piper, & aromata omnia ex vino præcipue aſſumpta; cibi omnes acres, vt alia, cæpe, & his non diſſimiles.

Sed quid alia inueſtigamus? ipſum vinum per ſe, præſertim ſi generoſum, craſſum, ac potens ſit, in multa copia potatum ſuo calore febrem accendere quotidie experimur. Gal. *de cauſ. morb. cap.* 2. *claſſ.* 3. quod multò promptiùs facit ex vino elicitus ſpiritus, quem Aquam vitæ, ſeu aquam ardentem nominant, in multò minori quantitate aſſumptus. Verumenimvero cùm nullus adeo extra mentem ſit, aut ea temeritate dotatus, vt ea ſimulare audeat, quæ non ſine propriæ vitæ periculo experiri poteſt, hinc eſt quòd de raro febris per horum aſ- 3 ſumptionem data opera ſimuletur. Sed ſi quando ſimulari contingat, nili alteùs radices egerit, & pertranſierit terminum 24. horarum, aut ad ſummum trium dierum, qui ſunt termini Ephemeratum, (licet verus terminus prior ſit. Gal. 10. *Meth. cap.* 2.) facile vel ceſſantes omne negotium nobis adimunt, aut refrigerantibus potionibus facillime cedunt, etiam ipſius aquæ frigidæ potui. conſentaneum ergo erit, vbi ſuſpicio adfuerit, & oportuerit hæc aliquo modo tentare. quia damno eſſe non poſſunt, etiamſi febres ex aliis cauſſis fuerint excitatæ. quæ autem ab Alijſuppoſitione excitata fuerit, deprehendetur tum inquiſitione, ſi aliqua ſuſpicio adſit, tum odore, quem expirare ſimulantem quoquo pacto eſt verſimile.

Cæterum vlcera qui fingunt, hoc non vno modo 4 faciunt, nam aliquando per medicamenta quædam vrentia, vt per Thapſiam, Flammulam, Vitemalbam, Titimallorum ſuccos, Turpetum, Taxi puluerem, & ejuſmodi alia, carnoſas partes vere ſibi exulcerant. aliquando autem non vlcerant, ſed quarundam rerum appoſitione Vlcerum figuram repræſentantium ea perbelle effingunt. Ex priori genere fraudem detexit in ſeruo illo Galenus, vt ſuperius enarrauimus; ex poſteriori Paræus, & Pigræus ambo Regum Galliarum Henrici tertij, & quarti, Chirurgi doctiſſimi, 5 vterque enim eorum in mulierculis quibuſdam ſingulis in ſingulis cancrum ſimulatum deprehendit, ea dexteritate effictum concinnatumque; vt nihil ſupra, quemadmodum apud ipſos videri poteſt. Paræus enim hiſtoriam hanc enarrat *lib.* 24. *cap.* 18. Pigræus autem *lib.* 7. *cap.* 8. Ea, quam Paræus, vel ejus frater detexit, ſpongiam liquore ex brutino ſanguine, & lacte commixto imbutam ſambucino tubulo per latentia ficti cancroſi vlceris foramina decurrente, ſub axila repoſuerat, aliaque nonnulla tam elegantes adaptauerat, vt facile quemcunque vel ſenſatum virum decipere poſſet Altera vero, cujus fraudem deprehendit Pigræus, ſplenis vaccini fruſtum mammæ aglutinauerat, quod ſeroſam, ſubrubramque materiam reddebat, vt veri cancri faciunt. eandem texere ſolebat fraudem in Tibia vlcus effingens Mendicus ille, de quo idem Paræus ibid. quo loco mulcas etiam hujuſmodi perſonarum technas recenſet, & modum docet, quo facillime deprehendi poſſint: in his autem omnibus maxime conſideratee 6 oportet reliqui corporis diſpoſitionem, deinde ipſa vlcera, & omnia circumſtantia lynceis oculis perluſtrare; ac dehinc etiam ad nonnulla leuia medicamenta, (niſi omnino effecta, vt ſuperiora, ſint) deueniendum tentandi gratia. Nam ſi corporis totius color viuidus ſit, carneſque bene compactæ, non diffluentes, habitus item carnoſus appareat, oculiq; natiua viuacitate dotati, non liuentes, neque album in fuſcum colorem immutatum habentes, & tamen cum his vlcus primo aſpectu horrendum ſeſe offerat, magnum, ſordidum, liuens, pus multum reddens citrinum, aut viride, & in ſumma cacoëthiam præſeferat, tunc, & eo caſu impoſſibile eſt fraudem non ſubeſſe; neque enim corporis conſtitutio vlla ex parte tam maligno vlceri correſpondet, immo vndequaque eſt contraria; conſentaneum namque eſt, vbi vlcus talis naturæ vere & realiter corpus occuper, abſque omni dubio ab ipſius corporis impuritate emanare; at corpore tam immunda illuuie redundante, neceſſe eſt ipſius colorem in deterrimum commutari, carnes diffluere, ac conſumi, ex quo & ipſius corporis emaciationem conſequi neceſſe eſt, non generantibus viſceribus talem ſanguinem, qui aptus bonæ nutritioni ſit. Adde quod impoſſibile eſt in vlceribus magnis, malignisque, & in corporis cachexia, quam ſociam habent, non adeſſe lentam quamdam febriculam, quæ inſuper malam corporis totius craſim denotat; quod ſi vlcera neque tam magna, neque tam virulenta appareant, licet neque in his corpus naturaliter ſe habere conſueſcat, tamen poſſet in mediocribus non multum à Naturali conſtitutione recedere. ſed vbi ſuſpicio ſubiit eſſe menti- 7 ti vlceris, leuia quædam medicamenta, vt dixi, apponenda; nam ſi quidem medicamentis vrentibus vlcus ſit procuratum, neque à corporis impuritate dependentiam habeat, facillime contra-

riis medicamentis cedet, & breuiſſimo temporis ſpatio vel prorſus ſaneſcet, vel facilis curationis ſigna manifeſtiſſima commonſtrabit.

SVMMARIVM.

1 *Dolor frequentiſſime ſimulatur, & qua de cauſſa.*
2 *Senſus ſentientis eſt.*
3 *In dolore fit ſenſus contriſtans.*
4 *Dolor an ſentiatur.*
5 *Dolor eſt ſenſus.*
6 *Senſus non ſentitur.*
7 *Dolor ſi ſentiatur, per alium ſenſum ſentietur.*
8 *Proceſſus in infinitum diſconueniens in naturalibus.*
9 *Dolor ſi ſentiatur, per certum aliquem ſenſum ſentietur.*
10 *Dolor non eſt obiectum adæquatum alicuius ſenſus particularis.*
11 *In omni ſenſu dolor ineſt, & voluptas.*
12 *Dolor in ſenſu tactus magis manifeſtus, quam in aliis.*
13 *Omnibus ſenſibus conuenit triſtitia, & delectatio.*
14 *Senſus tactus omnium communiſſimus.*
15 *Senſus quo perfectior, eo graueres dolores ſentire debet.*
16 *Cur dolor in cæteris ſenſibus non adeo manifeſtus, vt in tactu.*
17 *Senſibile in quantum tale perficit ſenſum.*
18 *Dolor ſenſum corrumpit.*
19 *Dolor ſi minus ſentiretur, animal à rebus nocentibus, & dolorem cauſantibus non fugeret.*
20 *Dolorem cur ſentiant animalia.*
21 *Dolor non eſt obiectum ſenſus alicuius externi, ſed eſt modus ſentiendi, mouens Phantaſiam, à qua mouetur animal ad fugiendum quod illi moleſtum eſt.*
22 *Voluptas eſt modus ſentiendi, quo mouetur phantaſia ad quietem habendam in eo, quod animali jucundum eſt.*
23 *Dolor an ſentiatur, quomodo intelligendum.*
24 *Dolor non eſt ſenſus, ſed ſentatio.*
25 *Dolor communis omnibus ſenſibus.*
26 *Dolor quomodo ſienſibile dicatur.*
27 *Simulatus dolor quomodo deprehendi debeat.*
28 *Partes quæ ſimulantur dolere, quænam eſſe ſoleant.*
29 *Externi dolores vt plurimum euidentibus ſignis ſe produnt.*
30 *Partium dolentium ſingulæ habent ſua propria ſymptomata, & accidentia.*
31 *Doloris ſpecies quæ cuique partis familiaris.*
32 *Cauſſa dolorem excitantes quos dolores inferant.*
33 *Cauſſa externa maxime conſideranda in dolore, qui ſimulatus præſumitur.*
34 *Simulationis ſuſpicio eſſe debet, vbi effectus ſua cauſſa non reſpondeat.*
35 *Duratio doloris quomodo conſideranda.*
36 *Dolor ad quem effectum non ſatis eſt vt ſit lenis.*
37 *Leuis morbus non impedit hominem, quin actiones ſuas exercere poſſit.*
38 *Leuis morbus non eſt dignus nomine morbi.*
39 *Leuis dolor non dicitur agritudo.*
40 *Dolor quando debeat excedere mediocritatem.*
41 *In conceſſione coadjutoris morbus impedient debet eſſe talis, vt corpus aggrauet abſque vlla ſpe futuræ proſperitatis.*
42 *Dolor, de quo judicium ferre debeat Medicus, oportet vt aliqua ſigna euidentia habeat.*
43 *Dolor magnus ex magnis ſignis demonſtratur, &* num. 47.
44 *Magnorum morborum magna ſigna exiſtunt.*
45 *Symptomata magna ex magnitudine morbi fiunt.*
46 *Vehementes dolores ex Hipp. quomodo cognoſcantur.*
48 *Acuti morbi magnam de ſe ſignificationem præbent.*
49 *Magni morbi ſupponunt magnas cauſſas.*
50 *Effectus ſua cauſſa equiualens eſſe oportet.*
51 *Magnæ cauſſæ magnos faciunt morbos.*
52 *Magnæ cauſſæ latere non poſſunt.*
53 *Difficile eſt ſimulantem morbum ab experto Medico interrogatum non errare.*
54 *Pulſatilis dolor ex calida cauſſa fit.*
55 *Remedia à Medico proponenda, vbi dolorem eſſe ſimulatum ſuſpicetur.*
56 *Dolores particulares habent ſua particularia ſigna.*

De Simulato Dolore.

QVÆSTIO IV.

FRequentiſſime ab iis, qui fraudulenter ſe ægrotare ſimulant, dolor ſimulatur, experientia teſte, quam ſuo teſtimonio confirmat Siluatic. *in lib. de his, qui morb. ſimul. cap.* 6. idque ea potiſſima ex cauſſa, quod videatur dolor percipi non poſſe niſi ab eo, qui dolet, & qui in ſe ipſo habet cauſſam dolendi. ſenſus enim ſentientis eſt, dolor autem 2 eſt ſenſus; ex eo enim fit ſenſus contriſtans ex con- 3 trarietate corrumpente; quæ contrarietas, & contriſtatio non videtur percipi poſſe ab alio, quam ab eo, qui dolet. 1

Sed agitari ſolet inter Medicos pulcherrima quædam quæſtio, An nimirum Dolor ſentiatur. 4 hanc proponunt, & examinant Concil. *diff.* 77. Taddæus *in* 2. *Aphor.* 6. Vgo Senenſ. & Iacob. de Part. à Cardano adducti, qui & ipſe eam quæſtionem longioribus percurrit *lib.* 1. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 17. mirum autem eſt, inquit ille, nos toties dolorem ſentire, & adhuc neſcire, an ipſe ſentiatur, an potius ſenſus ipſius pars quædam ſit. licet autem hæc quæſtio mere Phyſica ſit, & nihil ad Legalem materiam pertineat, Iuriſconſultorum tamen pace, ac bona venia impetrata, eam hic breuibus diſcutiam.

Qui negant ergo dolorem ſentiri, his rationi- 5 bus ducuntur, quod Dolor ſit ſenſus, & hoc patet 6 ex ejus definitione, quia Dolor ſenſus contriſtans eſſe dicitur; at ſenſus non ſentitur, quod patet, quia viſus non videtur, neque auditus auditur, & ſic de ſingulis; ergo neque dolor, cum ſit ſenſus, ſentitur. Deinde ſi dolor ſentitur, cum ipſe ſit ſen- 7 ſus, proculdubio per alium ſenſum ſentitur, & hic, per quem ſentitur dolor, ſentiri debet per alium 8 ſenſum, & ſic procedendo in infinitum, quod ma- 9 xime diſconueniens eſt in naturalibus. Adde quod ſi dolor ſentitur, per certum aliquem ſenſum ſentitur, veluti per tactum, non vero per viſum, aut per guſtum, aut ſi quidem ſentiretur per viſum, non ſentiretur per tactum, neque per guſtum, quemadmodum viſibile neque per guſtum, neque per tactum, ſed ſolummodo per viſum, audibile neque per guſtum, neque per tactum, neque per vi- 10 ſum, ſed per auditum tantum ſentitur. at dolor non eſt obiectum adæquatum alicuius ſenſus particularis, quemadmodum neque ejus contrarium nempe voluptas: quia in omni ſenſu dolor ineſt, 11 & voluptas, nempe ſenſus triſtis, & jucundus. patet auctoritate Ariſtotelis 2. *de Anim. cap.* 2. *text.* 20. & ex Auerr. *ibid.* & Gal. 1. *de Sympt. cauſſ. cap.* 6. *cleſſ.* 3.

& multo euidentius ipſo ſenſu, quia tam per tactum, quam per viſum, per auditum, per guſtum, per odoratum ſentimus quædam moleſta, quædam autem
12 jucunda, licet, vt Gal. ibid. proſequitur, magis manifeſtus ſit dolor in ſenſu tactus, quam in quocunque alio, & hoc abſque dubio ob ejus ſenſus corporeitatem, vt ita dicam, & terreſtreitatem, non quod illi magis naturaliter conueniat, quia omni-
13 bus æqualiter ſenſibus conuenit triſtitia, & delectatio, illa vt fugiant quæ ſibi nocent, hæc vt proſequantur quæ illis juuamento ſunt, & ſatis eſt, ſi in ſuo ſenſorio quilibet ſenſus delectationem experiatur parem triſtitiæ, & è contra, quod manifeſtum eſt; non enim magis delectamur guſtando cibos ſuauiſſimos, quam triſtemur guſtando cibos deteſtimos, & abominabiles, neque magis nos delectat ſecundum auditum, ſonus quilibet ſuauiſſimus, & concentus Muſicæ ſummæ perfectus, quam contriſtet ſecundum eundem ſenſum ſonus quiuis aut inconcinnus, aut diſſonus, aut horrendus. Ex quo patet, triſtem ſenſationem fieri pariter in omnibus ſenſibus, quamquam manifeſtius, & frequentius apparet in ſenſu tactus, vt dixi, tum ob prædictam
14 cauſſam, tum ex eo, quod omnium ſenſuum communiſſimus ſit, & per aliorum inſtrumenta diſperſus. Neque valet ratio à Valleſio adducta *lib.* 4. *Controuerſ. cap.* 4. quod ſi vnuſquiſque ſenſus per ſe do-
15 lorem ſentiret, eo grauiores dolores experiretur, quo perfectior eſſet, & ſic viſus, quia perfectior, acerrimos pateretur dolores, quod tamen eſt falſum. Non valet inquam, hæc Valleſij ratio, quia quanto magis ſenſatio perfecta eſt, magis recedit à corporeitate ſenſus, & accedit ad ſpiritualiorem quamdam naturam, quæ magis item vicina eſt ſenſibus internis, quam externis. Quanto ergo magis
16 corporeus ſenſus eſt, tanto magis corpus afficit. Modò objecta aliorum ſenſuum percipiuntur per media minus materialia, & idcirco minus mouent ſenſoria ſua, quam tactus. Satis ergo eſt, vt dixi, ſi exteri ſenſus triſtitiam experiantur parem voluptati, in ſenſu enim tactus major abſque comparatione ſit voluptas, quam in aliis, vnde etiam dolor major, & exquiſitior.

Sed eſſe in omnibus ſenſibus dolorem, manifeſtiſſime demonſtrat ipſius doloris definitio omnibus acceptiſſima; dicitur enim triſtis ſenſatio, quæ in omnibus ſenſibus abſque dubio ſit, quod ſi ſenſui tactus ſolum hæc definitio conueniat, proculdubio, vitioſa erit, cum non conuertatur cum ſuo definito Neque enim omnis triſtis ſenſatio eſſet dolor, quod tamen ita in rei veritate eſt, & ob id ea definitio optima eſt, & perfecta; oporteret autem addere in definitione doloris, quod eſſet triſtis ſenſatio in ſenſu tactus. Si tamen, libet appellare verum dolorem illum tantum, qui accidit ſenſui tactus, cum Mercato ſaltem *lib.* 3. *de morb. part.* 1. *quæſt.* 180. dicas, cæteris etiam aliquem dolorem conuenire, cum excellentia, & improportionata ſibi objecta offeruntur, ſed cum ille hanc quæſtionem inutilem vocet, eam relinquamus, quamquam etiam præcipuam, quam tractamus, pariter inutilem ille forſaſſe diceret, ſed animi cauſſa eam proſequi licear. Patet ergo ex dictis, dolorem non poſſe reponi ſub certo quodam ſenſu, per quem ſentiatur, vnde dicendum videtur, quod nullo modo ſentiatur.

17 His addunt, quod ſenſibile, in quantum ſenſibile,
18 perficit ſenſum, ſed dolor ſenſum corrumpit, ergo dolor non eſt quid ſenſibile, non ergo ſentitur, quia ſi ſentiretur eſſet ſenſibile, & ſi eſſet ſenſibile ſenſum perficeret. Alias nonnullas rationes adducere ſolent qui negant dolorem ſentiri; ſed
19 qui affirmant habent ipſum ſenſum pro ſe: nam ſi dolor non ſentiretur, animal ab eo non fugeret, nunc animalia cum fugiunt quantum poſſunt, quia ſentitur, & ejus moleſtia ipſo ſenſu percipitur, datus eſt enim, vt alias annuimus, ſenſus doloris, aut ſenſus contriſtans animali, vt ſentiret ea, quæ ipſum corrumpere poſſunt, & ea deuitaret. Alia queque adducunt affirmatiuæ ſententiæ fautores, quæ breuitatis cauſſa omitto, & pro dubij ſolutione dicam
20 cum Cardano (qui quatuor opiniones ex Vgone re-
21 citat) quod dolor non eſt objectum ſenſus alicujus externi, ſed eſt modus ſentiendi mouens Phantaſiam ad fugiendum id, quod animali moleſtum eſt.
22 Sic etiam de voluptate dicendum, quæ eſt modus ſentiendi mouens phantaſiam ad quietem habendum in eo, quod animali jucundum eſt; de qua tamen an conſona veritati ſint ea, quæ affert Gal. pro nunc non diſcutiam, neque enim aptus hic videtur locus ad id diſcutiendum. Quando ergo, inquam,
23 quæritur, an dolor ſentiatur, vel dolor accipitur pro re abſtracta, & diſtincta ab ipſo ſenſibili dolorem faciente, & ſic dicendum dolorem non ſentiri, quia dolor in tantum ſentitur, in quantum ſenſibile facit illum ſentire, veluti quodlibet aliud accidens in tantum poteſt mouere ſenſum in quantum objecto eſt adjunctum, vel accipitur dolor pro particulari modo ſentiendi ſub forma contriſtanti, & ſic dolorem ſentiri aſſerendum eſt, quia ſenſibile mouet ſenſum non ſimpliciter, nempe exempli gratia tangibile non mouet tactum ſimpliciter in quantum tangibile, ſed in quantum calidum aut frigidum, durum aut molle, & in quantum ſimile, aut contrarium ſenſui, & tunc cauſſat dolorem. Et ex his facile manifeſtum fit quid reſpondendum ad argumenta in contrarium adducta, nam dolor non
24 eſt ſenſus, ſed ſenſatio, hoc eſt modus quidam ſentiendi, & ſic non valet dicere, quod cum ſit ſenſus non ſentiatur, aut quod indigeat alio ſenſu, vt ſentiatur, & cum ſit modus tantum ſentiendi, id-
25 circo communis eſt omnibus ſenſibus, & ad id, quod dicitur, quod ſenſibile perficit ſenſum, hoc recte dicitur in quantum tale, quia reducit ſenſum de potentia ad actum, non ergo valet, quod
26 dolor non ſentiatur, quia ſenſum deſtruat, quia etiam vt ſic perficit ſenſum ſenſibile contriſtans, ſed qui plura de hac quæſtione audire cupit, ad præcitatos auctores recurrat, nos jam ad Iuriſconſultos redeamus.

Vt ergo prudens Medicus ad decernendum ab
27 ipſis Iuriſconſultis de veritate vocatus, non decipiatur, plura in conſideratione adhibeat neceſſe eſt; & primo partem, quæ dolet, vel quæ dolore ſimulatur, ſecundo doloris ſpeciem, tertio cauſſam doloris, & maxime ſi quam enarrauerit patiens ex procatarcticis, & externis, quarto doloris ipſius durationem, quinto remedia adhibitia ſeu adhibenda. Pars autem quæ dolet, aut quæ dolere ſimulatur vt
28 plurimum aliqua ex his eſt, Caput ſcilicet, Aures, Pectus, Stomachus, venter, aut vaciuæ partes, vt Renes, veſica, & reliquæ. Nam partium ignobiliorum dolores non tam frequenter ſimulantur, vt adnotat Siluat. *lib. cit. de his, qui morb. ſimul. cap.* 6. & ratio eſt quia Iudices hos dolores non curant, neque alia ex parte tam procacis ingenij viri inueniuntur, vt dolorem in parte ſentire ſe fingant,

quæ oculis ipſis nulla labe affectam ſe commonſtret. Eſt autem dolor aut internarum partium, aut
29 externarum, ſed dolores ſimulati interni ſemper eſſe effinguntur: nam externi vel tumore, vel calore, vel rubore, vel colore immutato, vel aliis ſignis facili negotio deprehenduntur.

30 Singulæ autem partes, quæ dolent, habent ſemper ſua propria ſymptomata, quibus ſeſe manifeſtant. Capitis enim dolorem ſequuntur vigiliæ (quæ ſingulis item doloribus ſunt familiares, ſed præcipue capitis) triſtitia, vertigines, & his non diſſimilia; Auris febris, vigiliæ, phrenitis, ſenſationis permixtio, & alia plura. Pectoris dolorem concomitantur febres, tuſſes, reſpirandi difficultas, difficilis in alterutram partium decubitus, & hujuſmodi. Doloti ventriculi aſſociantur nauſea, vomitus, lypothymia, Syncopis, ſudores frigidi circa frontem, & ſimilia. Inferioris ventris dolorem ſubſequuntur aut ipſius ventris ſtipticitas, aut flatus, interdum vomitus, rugitus, & alia ad hunc modum. Renibus autem, aut veſica dolentibus, vrina aut retinetur, aut guttatim exiluit, aut craſſa, aut turbida apparet, & alia quamplurima ſymptomata moleſtant Medicis notiſſima.

31 Doloris ſpecies conſideranda venit, quæ cum multiplex ſit, non cuiuis parti quælibet doloris ſpecies eſt familiaris; quinimo variatur quoque reſpectu cauſſarum dolorem facientium. Calidæ enim do-
32 lores acutos, frigidæ grauatiuos, ſiccæ extenſiuos procreant. Ab humore bilioſo pungens, a pituitoſo grauans, a ſpiritu & flatu extendens, a ſanguine pulſans dolor efficitur. Quin & ipſis partibus, vt dixi, magis vna, quam alia ſpecies conuenit, inteſtinis enim extenſiuus, aut pungitiuus, non vero pulſatilis, Renibus grauatiuus, ſeu pungitiuus, & ſic de reliquis, nam hæc pro exemplo ſunt.

33 Cauſſa procatarctica, hoc eſt antecedens, euidens, & externa, quæ dolorem fecit, aut quæ dolorem feciſſe ſimulatur, maximæ conſiderationis eſt in hoc negotio: conſequens enim eſt ad vnam cauſſam ſequi potius hujus, quam illius partis dolorem, & hujus potius, quam alterius ſpeciei. Ab aëre enim nocturno, exempli gratia, capitis præcipuè grauitas oriri ſolet, a potu aquæ frigidæ ſtomachi, aut inteſtinorum dolor, & in aſſuetis illum pati dolor quoque nephriticus, ſeu renalis; a Sole capitis dolor acutus, & ab aliis aliter, vt Medicis eſt notiſſimum; hæc enim omnia conſideranda eam ob cauſſam proponuntur, quia ſi effectus, & mo-
34 dus ſuis cauſſis non reſpondeat, ſuſpicio ſimulationis augetur, vt dehinc exemplificabimus.

35 Duratio quoque doloris, vel eſt longa, vel eſt breuis, nam vel dolor Multum durauit, vel nupertime prehendit, aut medio modo ſe habet; & ſic ſi vetus fuerit, tunc adhibita remedia in ejus curatione examinanda, ſi recens fuerit, ea proponenda, quæ adhiberi debeant, aut etiam quæ de nouo adhiberi poſſint, ſi aliqua jam ſint adhibita. Quin etiam circa durationem doloris obſeruanda partis dolentis Natura, quia, vt notum Medicis eſt, Cordis, Stomachi, Aurium, Pectoris, Fauciuum, & veſicæ dolores intenſi ac magni, & interdum aliqui periculi pleni ſunt; vnde in longum protrahi non poſſunt; ſi ergo de ſimilibus doloribus conquetatur aliquis, & jam per duos aut tres dies eos ſe toleraſſe dicat, nullo apparente euidente ſymptomate, huic fides non eſt habenda. Sunt etiam nonnulli dolores, qui ſi diu durauerint, abſceſſus, & ſuppurationes de neceſſitate faciunt. ſic Hipp. 7. *Epidem.* 22. dicebat: A diuturno partium ad ventrem attinentium dolore ſuppuratio. Alij vero dolores in alios morbos tranſeunt, vt longus ac vehemens dolor capitis in Apoplexiam, lethargum, ſurditatem, ſpaſmum, apoſtemata, & hujuſmodi. Auicen. l. 3. *tract.* 2. *cap.* 1.

His conſideratis, Medicus hoc fundamentum præ oculis habeat, quod dolor, ex cujus cauſſa ho- 36
mo eximendus ſit a carceribus, vel ab oneribus liberandus, vel cui concedenda ſit immunitas, aut qui obtinere debeat coadjutorem, & hujuſmodi, 37
non ſatis eſt, vt ſit leuis. Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *relat. Med. cap.* 2. quia leuis morbus non impedit hominem, quin actiones ſuas exercere poſſit, vt per *l. Quæſitum. ff. de Re. jud.* & per Galen. ex noſtris *lib. de conſtit. Art. cap.* 19. *in Iſagog.* immo ſicut 38
leuis morbus non eſt dignus nomine morbi, argumento *l.* 1. §. *ſed ſciendum. ff. de Ædil. edict.* ſic 39
neque leuis dolor dicitur ægritudo, vt Gal. ipſe, *vbi ſupra* apertiſſime docet.

Præterea in pleriſque caſibus non modo non ſuf- 40
ficit leuis dolor, vt hominem excuſet, ſeu debet etiam excedere mediocritatem, vt exempli gratia, vbi aliquis Canonicus, aut ſimilis perſona, ſeu Epiſcopus aliquis ob aliquem dolorem pati conſuetum coadjutorem expoſceret; in hoc enim caſu morbus debet eſſe talis, vt corpus aggrauet abſque 41
ſpe futuræ proſperitatis. Rice. *in coll. dec. par.* 3. *coll.* 489. coadjutor enim non datur, vbi tale impedimentum omnino non adſit, vt habetur *in cap. vnic. de Cler. Ægrot. in* 6.

Facto igitur hoc fundamento, quod dolor in pleriſque caſibus ſaltem ſit, & eſſe debeat vltra mediocritatem, in aliis autem ſaltem mediocris, Medicus hanc concluſionem elicere debet, quod 42
dolor quicunque, de quo judicium ferre debeat, oporteat vt ſigna aliqua habeat euidentia, & ſi magnus dicatur eſſe, etiam certa, ex quibus vere adeſſe deprehendatur, aut ſi ſit mediocris, ſaltem leuiora ſigna oſtendat ſuæ præſentiæ, quæ vbi non appareant, aut dolorem eſſe ſimulatum, aut modicum, & nullius conſiderationis facile pronuntiare poterit, adhibitis etiam conjecturis tam ex iis deſumptis, quæ ſupra commemorauimus, quam ex propria induſtria, & diligenti examine præcedente.

Ad corroborationem autem eorum, quæ de ſignorum euidentia, & certitudine dixi, notiſſimum eſt, quod vbi dolor magnus ſit, magna, ac maxime 43
conſpicua ſigna, apparere idcirco neceſſe ſit, quia 44
magnorum morborum non niſi magna ſigna ap- 45
parent, & ea de cauſſa ſymptomata magna cum magnitudine morbi eueniunt. Gal. 1. *de ſimpt. cauſſ. c.* 2. *& alib.* Hinc Hipp. 2. *Epidem. ſect.* 2. *text.* 10. ad doloris magni cognitionem duobus euidentiſſimis, ac magnis ſignis nos peruenire poſſe edocuit. Dolores, inquit, vehementiſſimos quomodo cognouerit qui conſpicatus, terror, bona tolerantia, oblationes, & ignauia: in vehementiſſimis 46
namque doloribus terror adeſt, nempe accidentia terrorem inducentia, ea ſunt vitium lapſus, pulſus imbecillitas, extremorum frigus, ſudores ſyncoptici, & hujuſmodi alia his non diſſimilia; vnde eſt, quod, vt aduertebat Rondric. a Caſtr. *in ſuo Mep. Polit. lib.* 1. *cap.* 9. magnitudine doloris agitati in alium atque alium habitum ſe tranſiciunt, quod ſimulantes non aduertunt. Præter hæc autem con-

concomitari dicit Hippocr. hujuſmodi magnos dolores ignauiam, nempe non modo auerſionem à cibis & refectionibus, ſed tædium quoddam accipiendi, vt optime Valleſ. in comm. proſequitur. Ergo vbi è contra bona tolerantia appareat, & abſint ſigna terribilia, & æger ad oblationes ſaltem mediocriter ſe habeat, quantumuis ille ejulet, & conqueratur de doloris acerbitate & magnitudine; quantumuis exclamet & vociferetur, dolorem
47 vehementem non eſſe concludendum eſt. Atque ex his deduci poteſt, Magnorum dolorum dari magna & euidentia ſigna, quod etiam magis declarant alij
48 morbi, præcipue autem Acuti, qui cum magni ſint, magnam etiam notitiam ex multis, & euidentibus ſignis de ſe præbent, vnde eſt, quod etiam in ipſo principio, quando nimirum morbus minus cognoſcibilis eſt, facile cognoſcuntur non à Medicis ſolum, ſed ab ipſis quoque idiotis hominibus,
49 teſte Gal. 1. *de dieb. decret. cap.* 6. *claſſ.* 4. hoc autem non ſine cauſſa fit, quia magni morbi ſupponunt magnas cauſſas. Mercat. *lib.* 1. *de morb. part.* 2. *claſſ.* 1.
50 *quæſt.* 182. *art.* 1. *num.* 12. cum effectus ſuæ cauſſæ æquiualens ſit oporteat, & ea de re magnus morbus magnum receſſum à naturali ſtatu demonſtrat, vt notat Gal. 1. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. Magnæ ergo
51 cauſſæ magnos morbos faciunt. Valleſ. *comm.* 3. *in tertium Epidem. text.* 2. *& comm.* 2. *in ſextum tex.* 28.
52 at magnæ cauſſæ ob earum magnitudinem nequaquam latere poſſunt, & conſequenter neque magni morbi, qui earum effectus ſunt. nam magna intemperies, exempli gratia, etiam nuda, & abſque materia ſenſu ipſo deprehendi poteſt, quod ſi cum materia ſit etiam facilius non modo rationabili diſcurſu, ſed etiam ſenſu ipſo, & mille euidentiſſimis ſignis, vt per colorem partis immutatum, per tumorem, per excretiones, & per ſimilia. vbi ergo Medicus non videat ea ſigna apparere, quæ apparere conſequens eſt in tali dolore ex tali cauſſa emanante, aut ea ſigna non ita conſpicua viderit, jam dubitare de ſimulatione poteſt, aut de magnitudine ſaltem doloris, quod ſi vlterius ea, quæ ſupra commemorauimus, in memoriam reuocauerit, & ex iis rectam ratiocinationem inſtituerit, certum de veritate ferre judicium abſque dubio poterit; difficile enim
53 eſt, ſi is qui ſimulat Medicinæ artem non calleat, eum in ſui morbi enarratione, in cauſſarum explicatione, in explananda doloris ſpecie, & cæteris ſupradictis, diſſona & ſibi contraria interdum non pronuntiare: nam ſi interrogaueris, quod pro exemplo ſit, de parte dolente, & dicat eſſe caput ſecundum partem anteriorem, & turſus interrogatus de ſpecie doloris, dicat eſſe pulſatilem, & ſibi caput apparere frigidum, & maximopere grauatum, aut dicat cauſſam procatarcticam doloris fuiſſe, & eſſe nimiam humiditatem cæteris, vbi detinetur,
54 jam hæc inter ſe diſſona ſunt, & ſimul ſtare non poſſunt, quia dolor pulſatilis ex cauſſa calida ſit, vnde neque ab hac externa cauſſa potuit prouenire talis dolor, nec caput cum tali dolore perſentiri frigidum. & ex his Medicus colliget ſubeſſe hic fraudem, & ad vlteriores interrogationes procedet, alia quæ diximus diligenter examinans; nam ſi interrogabis de duratione doloris, & reſpondeat æger hunc ipſum dolorem, quem dicit eſſe pulſatilem, eſſe inueteratum, & interrogatus de continuatione, & modo affligendi, dicat dolorem nunquam intermittere, ſed tantum ſeſe pauliſper remittere, & ad interrogationem de tempore remiſſionis reſpondeat, remitti magis interdiu, quam noctu, & magis remitti à cibo, quam ſtomacho jejuno, tunc etiam ex his conjecturam ſimulationis deſumere licet, quia pulſatilem dolorem, vtpote qui à ſanguine, & calida cauſſa originem habet, conueniens eſt magis affligere interdiu, quàm noctu, & magis à cibo, quam ſtomacho jejuno, quia vapores à cibo eleuati calidi exiſtentes cauſſam doloris fouent. Circa remedia quoque adhibita ſi interrogatus fuerit ſimulator, facillimè errabit, nam remedia narrabit ad talem morbum, & ad talem cauſſam minime ad rem facientia, aut præteribit efficaciora, vt in hoc caſu ſanguinis repetitas euacuationes, quia à ſanguineo humore morbus fit, per venæ ſectionem, per cucurbitulas ſcarificatas, per hyrudines, & longinquis partibus, & ipſi parti affectæ nempe capiti applicitas vt poſt aures, aut naribus, & per ſanguinis etiam reiteratam miſſionem ex vena frontis, & ranulis, venis nimirum quæ ſunt ſub lingua, & ex alijs quoque partibus.

Præter interrogationes autem vbi de ſimulatione 55
ſuſpicetur Medicus, proponere debet remedia noua, & hæc quidem magna, & quæ magis moleſta habeantur, vt cognoſcat promptitudinem ſimulatoris in illis reiiciendis, vel acceptandis. proponat ergo ſanguinis largam miſſionem, cucurbitulas plurimas iteratas, & ſcarificatas, acria clyſteria, veſicantia ipſa, & inuſtiones, nam vbi dolor magnus exerceat, vt alibi diximus, nihil omnino dolentes morantur, omnia promptiſſimè admittunt: vbi vero dolor aut nullus ſit, aut mediocris, vel nullum admittunt, vel leuiora, & hæc etiam coactè, & ne eorum ſimulatio ex totali remediorum abominatione detegatur.

Sunt etiam in doloribus particularibus, præcipue 56
vbi magni ſint, quemadmodum annuimus, ſua propria & peculiaria ſigna. proſequamur autem exemplum prædictum, calidi nempe doloris, in quo caput neceſſe eſt apparere calidum præter naturam colorem faciei ad rubedinem vergete, oculos eſſe tumentes, inflammatos, & rubore conſpicuos, venas præter morem elatas ac tumidas, febrem quoque, ac calorem quendam præternaturalem à capite per vniuerſum corpus diffundi, & alia hujuſmodi apparere, quæ ſi abſint, & contraria potius appareant, cui dubium erit hic fraudem ſubeſſe? ſic & in reliquis doloribus ratiocinari oportet, vt de ſingulis recte judicemus.

SVMMARIVM.

1 *Nullus morbus frequentius fingitur, quam inſania.*
2 *Sapienter nonnulli, & magni viri, qui inſaniam ſimularunt.*
3 *Quodnam inſaniæ genus ſimulari ſoleat.*
4 *Furor à Melancholia quemodo differat.*
5 *Quæ obſeruanda vt ſimulatam inſaniam deprehendamus.*
6 *Furentes, & Melancholici perpetuis vigiliis infeſtantur.*
7 *Somnus in melancholicis difficilis & maximè neceſſarius.*
8 *Ad procreationem morbi melancholici quæ concurrant.*
9 *Morbi melancholici derepente non adueniunt.*
10 *Morbi melancholici longi ſunt, & difficulter terminantur.*

11 *Quenam præcedant melancholicos morbos.*
12 *Timor & mœstitia longo tempore perdurantes, hominem melancholicum ostendunt.*
13 *Qui per circuitus insaniunt, ante accessionem quid patiantur.*
14 *In omnibus melancholicis morbis, qui per circuitus mouentur, quid ante accessionem præcedat.*
15 *Ex insaniendi modo quomodo deprehendatur simulatio.*
16 *Quibus ingeniis simulata insania deprehendatur.*
17 *In insanientibus animi affectus commouendi.*
18 *In simulata insania vix fieri potest, ne aliquod signum commoti affectus non appareat.*
19 *Insania aliquando medicamentis procuratur.*
20 *Insania medicamentis procurata quomodo deprehendi possit.*
21 *Insaniæ medicamentis procuratæ signum non contemnendum.*

De Simulata Insania.

QVÆSTIO V.

1 NVllus morbus fere est, qui facilius & frequentius simulari soleat, quam insania, nullus item, qui difficilius possit deprehendi; eamque ob causam adnotare licet, nonnullos sapientes viros, ac 2 summi ingenij, & virtute maxime insignes insaniam aliquando simulasse, vel vt se periculis imminentibus eximerent, vel ad alium quendam laudabilem finem, vt de Dauid in actis, & de Vlysse, de Solone, de Iunio Bruto, de aliisque in profanis historiis legimus. Quamquam Claudius Imperator librum ediderit teste Sueton. *in ejus vita cap.* 38 Moron anastasis, cujus argumentum erat, stultitiam neminem fingere, fortasse quia in ea opinione fuit, quod stultitia simulari non posset. Cæterum de veræ insaniæ quamplurimis speciebus copiosissime egimus *lib.* 2. *tit.* 1. quatenus ad nostrum Legale argumentum pertinebat; nunc de simulata loquentes, dicamus, quod 3 insania, quæ & facilius potest, & frequentius simulari solet, aut simplicem melancholiam, aut cum furore conjunctam repræsentat; potest & eodem modo simulari fatuitas, adjuncta etiam surditati, & mutitati, quæ tamen rarius simulatur; idcirco antea de prioribus loquamur. perea vero, quæ loco citato dixi, 4 patet, quid interfit inter melancholiam, & furorem, nimirum, quod illa affecti in quiete sint, timidi, tristes, animoque demisso, hoc autem laborantes, in perpetuo motu, sine vlla requie, audaces, & iracundi. In mentem ergo reuocanda in hoc casu maxime 5 sunt signa vtriusque morbi, à Doctoribus in suis practicis diligentissime tradita: considerandæ enim primo facies, quæ in his, qui vere melancholici sunt aut furentes, tendit ad quasi terreum colorem, vel liuidum, aut est vltra consuetum rubicunda, sed cum quadam liuedine ob melancholiæ admixtionem, in furentibus præsertim, & præcipue secundum oculos, qui tamen in melancholicis colore sunt fusco, ex ipsorumque maxime intuitu interni melancholici humoris copia, & turgentia transparet: fixantur enim aliquando ita, vt ægrotantes stupidi appareant; in aliis nonnullis excauantur, & in oculorum cauitatem quasi se retrahunt, & abscondunt, quod frequentius in furentibus euenire solet: cum accessio instat, sanguinolenti fiunt cum tortuositate quadam, venæ extenduntur, genæ interdum rubent, si sanguis melancholiæ sit admixtus, corporis ductiles quædam, & non consueta apparet nigrities se ipsis fortiores euadunt, iracundi fiunt, minimaque ex causa excandescunt, clamant, vociferantur, absentibus, præsentibus minantur, toruo aspectu sunt, & violento corporis motu formidabiles. Quilibet ergo videt, quod hæc omnia simul non tam facile effingi possunt; & si animum prudens Medicus aduerterit, ex plurimorum supradictorum absentia aut præsentia sine magno negotio deprehendere poterit, quando furor aut melancholia vere fatiget, quando vero simulate. Adest insuper præter hæc omnia signum maximopere considerabile, quod est perpetua vigilia, qua tam furentes omnes, quam melancholici 6 magna ex parte perpetuo afflictantur, vel ob humoris ipsius, qui cerebrum obsidet, siccitatem, vel ob quamplurima phantasmata, quæ imaginationi præsentantur, & illa quidem maxime afficientia primum ipsum sensorium; adeo enim viuida sese illi offerunt, vt non aliter ac si vera & realia essent, ipsum moueant, ob quorum indesinentem oblationem vigilia excitatur his ægrotantibus adeo molesta & damnosa, vt recte dixerit Celsus, somnum in his tam difficilem esse, quam necessarium; itaque hoc vno signo 7 considerato, aliquando deprehendere licebit eum, qui furorem simulat. impossibile enim est hunc consueto somno non capi, ac præter morem per longum tempus vel volentem vigilare, vbi causa interna eum vigilare non cogat.

His consideratis, ad externas prægressasque causas oculos animumque conuertamus; ac sciendum ad horum morborum procreationem requiri, 8 & perseuerantiam, & magnitudinem causarum; 9 quia eiusmodi morbi, vt deinceps demonstrabo, non fiunt, vt alij, derepente aut modico tempore; sed quemadmodum ob naturam peccantis humoris, qui motus est tardissimi inter alios, cum sua natura crassus & terrestris existat, hi morbi longi sunt, & maxima cum difficultate terminantur, sic habent quoque principium, & insultum maxime 10 diuturnum. Ergo considerata causa externa, & antecedenti, quoad magnitudinem, an sufficiens nimirum fuerit, nec ne ad talem procreandum morbum, adnotanda etiam ipsius causæ perseuerantia, per quam potuerit longo temporis spatio humor multus atrabiliarius in corpore aggregari, & inde spiritus infici, ac mens ipsa consequenter depraui.

Præterea considerandæ sunt, quæ solent hujusmodi morbos præcedere, accidentia nempe quæ- 11 dam in ipso ægrotante; vt enim patet ex Hipp. sententia *Aphor.* 6. *num.* 23. Melancholiam, & conse- 12 quenter illi similes passiones præcedere solent Timor & Mœstitia, per longum tempus perseuerantes: ægri insuper vigiliis, & inappetentia molestantur, somniisque melancholicis ac turbulentis, si quando somno indulgere possunt, perturbantur; hominum conuentum, præcipue gaudentium & lætantium, fugiunt, intra se loquuntur, & obmurmurant, & aliquando absque causa lachrymas effundunt, neque propriæ mœstitiæ, timoris, aut fletus causam vllam, quæ satisfaciat, reddere norunt; vbi horum ergo nihil præcessisse comperias, sed ex abrupto melancholiam aut furorem irrepsisse, de simulatione non solum quantum est ex hoc, suspicari prudenter licet, sed quasi certitudinem habere: quod prudenter etiam adnotauit Siluaticus *loco aliàs citato cap.* 30. de hac eadem materia verba faciens. nam

maxime

maxime ad id aduertendum, quod dixi, quod hi morbi nunquam deprepente, aut ex abrupto prehendant, abſque eo quod prædicta per aliquod ſaltem tempus prægreſſa fuerint. Quod non ſolum veriſſimum eſt in his, qui alias nunquam inſanierunt, ſed
13 etiam in illis, qui per circuitus quoſdam inſaniunt, aut furiunt; hos enim inſtante tempore, quo delirare ſolent, contemplari licebit conſueto magis triſtes ac mœrentes, ſolitudinem eligere, ſecum ipſis muſſitare, tandemque in apertam inſaniam, aut manifeſtum furorem labi: immo & hoc ipſum in morbis omnibus melancholicis, aut qui melancholiæ
14 vitio fiunt, experiri licet maxime cum per circuitus mouentur, vt in Epilepſia, in Quartana, & aliis: videbis enim in Quartanariis (quorum abundantia facilius id experiri nobis permittit) ea die, qua febris inſtat, per multas horas ante, immo per totam diem, deſidiam quandam & triſtitiam, coloris mutationem, membrorum grauitatem pati, & hujuſmodi alia, quæ quilibet ex ſe obſeruare poteſt. Hæc cur ita fiat, ſuperius annuimus, dicentes, fieri ob humoris melancholici naturam, qui tardiſſimi motus eſt, vnde vides, quantum etiam ipſa febris cum ab eo humore originem habet, tardi motus ſit, non ſolum reſpectu temporum vniuerſalium ipſius morbi, cum & principium, & augmentum, & ſtatum, & declinationem habeat quam longiſſimam, ſed etiam reſpectu temporum particularium in ipſis acceſſionibus. Non enim niſi de quarto in quartum reperit, & eadem tempora, vt vniuerſalis morbus, longiſſima habet. Cum ergo etiam in his particularibus morborum acceſſionibus conſtet, præcedere per multum tempus ea ſigna, quæ diximus, id multo magis habere locum in furore, & melancholia neceſſe eſt, quia nobiliorem partem obſidet humor, nempe caput, cui totum corpus conſentire dubium non eſt; quod ſi talia non appareant, ſimulationis ſuſpicio ſubeſt.

15 Cæterum ex ipſo inſaniendi modo poteſt etiam aliquid veritatis elicere, aliis adhibitis adminiculis; ſiquidem, qui vere inſaniunt habent vt plurimum quaſdam hæreſes, & imaginationes quaſdam abſurdiſſimas circa quædam particularia, circa quæ vt plurimum dementiunt, multaque effutiunt ac deblaterant. Alij enim ſe mortuos eſſe putant, ideirco comedere, bibere, loqui, aut quicquam agere recuſant; at næ talem inſaniam nunquam ſimulabunt, qui per fraudem alios decipere ſtudent. Alij ſe in aliqua parte corporis vlcera maligna, apoſtemata, tumores ingentes, & hujuſmodi pati ſomniant, alij capite ſe carere autumant; alij ſe ad æternum damnatos ignem prædicant, neque amplius ſeruari poſſe; alij denique alia abſurda imaginantur, & circa eam rem, cujus occaſione deliranr, interrogati perperam reſpondent, & manifeſtiſſimè ſe inſanire oſtendunt, circa alia tamen prudentes aliquando reſponſiones reddunt, ita vt vix credares, eos vllo modo inſanire aut mente motos eſſe. At vbi ficta inſania ſit, non modo circa id, cujus cauſſa inſanire ſe fingunt, extra rem reſpondent, ſed etiam circa quæcunque alia, immo maxima cautela vtuntur, ne quicquam prudenter dicant, aut faciant, putantes eo modo eorum fallaciam deprehenſum iri: non tamen ob id negauerim, eſſe ex inſanientibus nonnullos, qui nullatenus ad rem reſpondent, eo quia non circa particulare quoddam inſaniant; ſed conſiderandum admoneo, quod vbi talis inſania ſimularetur, minus circa particularia, vt exempli gratia, ſi aliquis ſimularet ſe inſanire, affirmans, ſe mortuum eſſe, tunc ſi hic etiam circa alia omnia inſanire ſe loquendo oſtenderet, ſimulationis ſuſpicionem faceret, & affectatæ inſaniæ, difficillimum tamen profecto eſt ex ſolo inſaniendi modo, vt ex ſimplici obſeruatione verborum & actuum inſanorum, deprehendere veram inſaniam, quare alia quoque adminicula adhibenda ſunt.

Denique nonnulla ingenia ad inſaniam deprehendendam proponuntur, ſcio primum doctiſſimum & expertiſſimum quendam Medicum, cujus nomen juſtis ex cauſſis non profero, cum ſibi oblatus eſſet is caſus, in quo de ſimulata inſania ambigebatur, inſanum illum multis verberibus affici illico juſſiſſe, eo fine & intentione, vt ſi vere inſaniret, iis verberibus humores ad vapulantes partes diuerteret, ſin vero ſimularet, eorundem verberum virtute vel nolens reſipiſceret; vt res ipſa commoniſtrauit. Itaque hoc ingenio nobis quoque vti licebit, & vbi ab eo opere humana pietas nos diſtraheret, ſaltem minis primum, & timore incuſſo de veritate certiores fieri quæramus. Quod ſi non ſufficiant minæ, non erit ab illo abſtinendum. 16

Alia via, vt omni ingenio, ac clam, quantum fieri poterit, communicamus in eo, qui inſaniae ſe ſimulat, Animi affectus, præcipue vero iram, lætitiam, & alios his congeneres, ad quorum excitationem, ſi vt par eſt afficiatur qui inſanum ſe fingit, jam de ſimulatione ſuſpectos nos reddere poteſt, quia in vere inſanientibus, præcipue autem Melancholicis, & furentibus nulla ipes, neque vlla lætitia, neque ira, aut exacerbescentia niſi vana, & ex nulla occaſione conuenienti, ſed præter rem omnino apparet, neque quicquam ad vitus, vel alterius affectus commotionem mutantur; eſt enim in illis Mens veluti alligata, & fixa ab ipſo humore melancholico, & ita in phantaſmatibus ſi rab eo humore præſentatis abſtracta, vt ad alia nequaquam ſe conuertere poſſit, non ſecus ac ſomniantes facerent, ſi circa illos quicquam exiſteret, quod eos ab eorum imaginatione, & ſomnio diſtraheret. Contra ergo vbi inſania ſimulata ſit, vix fieri poterit, quin homo conceptæ ſpei, aut lætitiæ ſignum aliquod in verbis, in geſtibus, in ipſa ſaltem facie non patefaciat, nam, vt Iuuenal. dicebat Sat. 4. 17 18

Deprendes animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendes & gaudia, ſimile verumque
Inde habitum facies.

ex quibus ſignis ſi alias conjecturas adhibebimus, facile ſimulationem deprehendere nobis licebit. Vltimo loco ad interrogationes deuenire licet, ſed ab his facile ſefe extricant qui ſimulant, ad rem nequaquam reſpondentes, & ideirco difficile eſt ex his quicquam quod ad rem faciat elicere. Exemplum habemus hoc illius ex Illyrico exercitu juxta cubiculum Octauij Auguſti deprehenſus cultro venatorio cinctus, is enim impoſne mentis, an ſimulata inſania incertum, nihil enim exprimi quæſtione potuit, vt quit Suet. *in Oct. cap. 19.*

Certum à nonnullis affectatur inſania, hoc eſt medicamentis quibuſdam procuratur, vt pœnas, vel carceres effugiant; quibus autem medicamentis id fiat, non detegam: multa eorum recenſuit data opera Siluaticus, quæ apud ipſum vide 19

in lib. supe cit. de his qui morb. simul. cap. 10. multa etiam habentur apud rei herbatiæ scriptores. De Vino, & Cereuisia notissimum est, quod breuem insaniam inebriantes procurent, sed insaniæ hujus generis ob temporis breuitatem non egent vlteriori diligentia, vt deprehendantur, aut curentur, majus negotium exhibent quæ nonnullis medicamentis fiunt, quæ vel perpetuo dehinc perdurant, vel ad multos subsequentes dies. Ego igitur, vbi huiusmodi suspicioni daretur locus, contrariis medicamentis & antidotis contra procuratam insaniam pugnarem: nam vel ea medicamenta calidiora fuerunt, vel frigidiora; vtraque varietate symptomatum se produnt, sed calidiorum in hac re minor vsus, quod potius breuem, quam longam insaniam procurare possint, tamen contra ipsa infrigidantibus pugnandum; contra frigidiora autem calefacientibus. In omnibus autem Theriaca, & Mithridatium suas vires exercebunt. Interimque frictionibus, cucurbitulis, ligaturis, & omni diuersionum, ac reuulsionum genere vtendum, vt à capite tetros vapores prohibeamus, ipsumque quantum fieri possit, expurgemus. Sed procuratæ insaniæ non contemnendum signum erit, immo magis hoc in casu habebit locum, quam in aliis, si ex abrupto, & derepente appareat, præcipue si ex fatuitatis genere sit.

SVMMARIVM.

1 *Morbi cum defectu Animi aliquando simulantur.*
2 *Morbi cum defectu Animi magna sint ratione partis patientis, & symptomatis.*
3 *Simulata Apoplexia quomodo deprehendatur.*
4 *Apoplexia simulata in ipsa accessione quomodo cognoscatur.*
5 *Ex sternutamentis applicitis impossibile est simulantem Apoplexiam non excitari.*
6 *Epilepsia simulata quomodo deprehendi possit.*
7 *Ecstasis simulata qua via deprehendatur.*
8 *Ecstasis ficta à quadam Muliere historia.*
9 *Syncopis simulata quomodo deprehendatur.*
10 *In simulata Syncopi non sequuntur ea, quæ in vera semper consequi solent.*
11 *Faciei pallor quomodo procuretur, & quibus ingeniis deprehendatur, qui sufficta fuerit procuratus.*
12 *Pallor faciei procuratus per ebibita medicamenta quomodo cognosci possit.*

De simulato morbo cum defectu Animi, & Sensus amissione, vt Syncopi, Apoplexia, Epilepsia, Ecstasi, & aliis.

QVÆSTIO VI.

MOrbos, qui cum defectu Animi sunt, licet difficulter simulari posse quis credat, eò tamen malitia hominum processit, vt hos ipsos tam aptè, tamque apposite effingant aliqui, vt interim tantò difficilius simulatio deprehendatur, quantò minus de simulatione suspicamur. Tamen ne in his casibus tanquam imprudentes decipiamur, nonnulla in consideratione adhibenda, antequam sententiam nostram de veritate proferamus. Sciendum ergo quòd cùm hi omnes morbi ratione partis affectæ, quæ vel caput est secundùm interiorem partem, & maximè secundùm ventriculos, vel Cor aut per se, aut per consensum, vel vtrumque simul, & ratione symptomatum, quæ magna sunt, magni & ipsi re vera sint, non possunt nisi à magna causa prouenire, & consequenter non possunt hominem multùm non lædere. Sed vt peculiarius de singulis sermonem habeamus, simulata primum Apoplexia ab ipso exitu facilime deprehendi potest, quia vera vel in mortem, vel in paralytim perpetuo degenerat; (licet aliquandò, sed rarissime vita sit Apoplexia secundum aliquos absque paralysi terminati, quod ego quidem refringo ad paralysim membrorum externorum, nam aliàs etiam internarū partium nerui resoluuntur, atque inde mutitates, surditates, cæcitates, mentis obtusiones, & hinc oblationes succedunt) cumque ejus accessio tertiam diem non pertranseat, facile est, vt dixi, ab ipso euentu veritatem rei elicere. Quòd si in ipsa accessione vrgeat veritatis cognitio, hoc facile fieri potest valida remedia adhibendo, nempe fortes reuulsiones per dolorosas ligaturas, & sensum multum inducentes, per cucurbitulas cum multo igne appositas, ac per vim anulsas, per inustiones & cauteria, quæ omnia habebunt eundem finem, quem verbera diximus habere insanientibus, sed præ omnibus veritas constabit per applicationem sternutamentorum; impossibile enim est ex eorum vi simulantem non excitari, & ad sensum volentem nolentem non redire. Eadem verò in Epilepsia locum habent: quo ingenio vsus doctissimus Medicus Sanctorellus. Virginem simulantem se Epilepsia detineri falsitatis redarguit, vt narrat ille in sua Antepraxi. *lib. 7. cap.* 19. In Ecstasi quoque eadem in vsum conuocari possent, sed de hac major difficultas est ob causam, propter quam simulari solet; non enim simulatur à Reis ad pœnas euitandas, & ad tormenta declinanda, aut ab aliis, vt immunitates obtineant, vel onera effugiant, sed ab Hypocritis quibusdam ad homines decipiendos, & sanctitatis nomen sibi conciliandum. Vulgus enim fraudem nescius raptum illum non adeò visu frequentem tanquam rem supranaturalem, & miraculosam admirans, eos veneratione potius, quàm torrentis dignos diiudicat, neque adeò permittit illos molestari, aut hujusmodi experientias per proposita medicamenta de illis sumi: præterquam quòd multò facilius simulatur Ecstasis, quàm prædicti alij morbi. Vidi ego mulierem mihi satis notam, quæ se, vbi frequens hominum cœtus in templis, sacrisque locis conuenisset, raptam in Ecstasim effingebat, & admiratione non parua dignum erat, quàm aptè simularet. Stabat extensis brachiis in Crucis modum, palpebris immobilibus, oculis fixis, & per horæ spatium, ac vltrò eo in actu perseuerabat. Interdum veluti ad cœlum volatura, & in aerem se eleuatura corpus attollebat, illud mirum in modum extendens, sed admirationem omnem superare mihi visum est, quòd vultum in mille colores vel ictu oculi commutaret; nam modò rubescebat, & quasi ardore quodam incendi videbatur, modò adeò pallescebat, vt quasi emortua langueret, denuò, ac dicto citiùs, rubore perfundebatur, ac denique veluti animo deficiens ad se ipsam redire simulabat, ita vt circumstantes omnes eam diuino raptu prehensam pro sancta venerarentur, & ad illius vestimenta deuotionis ergo tangenda, quæcunque mulierculæ & homunciones aderant, turmatim accurrerent, non sine mei ipsius risu, & multò majori, vt credo, ipsiusmet fœminæ derisu, quam ego quidem intus & in cute agnoscebam; erat autem Sicula. Alia insuper apud alios auctores graues habentur.

Card.

Card. *lib.* 8. *de variet. cap.* 43. *in princip.* hæc habet: Narratur de quodam Presbytero qui quoties volebat, jacebat vt mortuus, absque anhelitu, nec solum vellicantes, sed & pungentes non sentiebat, & admoto igne admurebatur absque dolore. Id mirum & incredibile multis videri possit, qui hoc apud Turcas frequens esse ignorant: multò verò minus, si quidpiam tale apud nos esse docuerimus. Quorum primum hoc est, quòd quoties volo, extra sensum quasi in Ecstasim transeo. 2. Quidam fuit, qui quoties vellet, fiebat paralyticus, id est, jacebat absque sensu & sicut mortuus. Ex Auic. idem Card. *ibidem.* Hunc autem Card. voluit in Ecstasim raptum quoties vellet, hoc enim intellexisse Auicennam, dicit ipse illis verbis: Qui quoties vellet, fiebat paralyticus. Sed ad rem nostram redeuntes, dicimus difficilius esse per alia signa, quàm per superiora Ecstasim veram à simulata distinguere. Videnda tamen ea sunt, quæ *tit.* 1. *lib.* 5. *sect.* attulimus *quæst.* 6. vbi quænam consequantur ad Ecstasim naturalem, docuimus, quæ, vbi illa simulata sit, minimè consequentur, & ex his veritas innotescet.

9 Sed Animi defectum, lipothymiam, & præ omnibus Syncopen deprehendere quandò efficta sit, aut vera, non adeò operosum diligenti Medico est; quippe qui notum habeat, à quibus talia symptomata originentur, & quænam ad ea consequantur: impossibile enim videtur quædam ad amussim posse repræsentari in ficta syncopi, vt in vera eueniunt. Veluti sunt pulsus languidi, parui, remissi, sudores frigidi, totius quoque corporis refrigeratio, squallor item faciei, & pallida mortis imago. Hæc enim in vera Syncopi omninò apparent, & magna etiam ex parte in Animi defectu, & lipothymia. At vbi tales affectus simulati fuerint, pulsus constabunt, (nisi fraus etiam circa hoc lateat, quemadmodum supra admonuimus) neque sudores aderunt, neque extremorum frigus, nec squallor, ac pallor faciei, nisi hic etiam ante sit procuratus: nam aliquando, vt verè se ægrotare vel ipso aspectu demonstrent versuti, & callidi homines, suffitibus nonnullis, aliisque
11 ingeniis colorem faciei immutant ex viuido in pallidum, quam malitiam deprehendemus, primo si, vt consulit Siluaticus *cap.* 14. *de his qui morb. simul.* malitiam malitia superare tentemus, & tanquam præsentaneum remedium ad concidentes hominis vires, aquas aliquas odoriferas, vinum malualticum, acetum rosatum, seu cariophyllatum pro faciei lotione ipsis proponamus, & nobis præsentibus in vsum id Medicamenti trahi studeamus. Deinde considerantur artus discooperti, & vniuersum quoque corpus, nam si pallor suffitibus sit procuratus, reliquum corpus non pallescet, sed suum natiuum colorum seruabit.

12 Quòd si perexhibitum aliquod medicamentum pallor sit excitatus, difficilius quidem erit hanc fraudem deprehendere, quia neque lotioni cedet pallor, neque particularis erit, sed toti corpori communis. Considerandæ tamen in hoc casu reliquæ accidentia; nam fieri nequaquam potest tantum pallorem non habere cum se aliquod magnum accidens, vt extremam debilitatem, lipothymiam, syncopen, vomitum virulentum, ac molestum, aut aliam quamdam vrgentem enacuationem, vigilias continuas, dolores acerbissimos, & his simila, quæ si non appareant, procurati palloris suspicionem facient, & ad malitiam detegendam alia tentabimus, quæ prudentia Medica, & occasio nobis offeret. Sed in syncopi, quam simulari suspicamur, considerandus etiam prægressus ægri status, & causæ omnes tam internæ, quàm externæ, vt pateat, an consequens fuerit ex his syncope hominem affici, quæ omnia perspicaci Medico cognitu erunt facillima.

SVMMARIVM

1 *Virginitas amissa quomodò reparetur.*
2 *Medici cur in reparanda virginitate mulieribus consilium præbeant.*
3 *Simulata virginitas ex quibus deprehendatur.*
4 *Loca muliebria in Virginibus quomodò se habeant.*
5 *Lotiones ad deprehendendam fictam Virginitatem.*

De Simulata Virginitate.

QVÆSTIO VII.

COrruptæ juuenculæ, ne propriam impudicitiam prodant cum primum viro nubunt, cui per vasorum muliebrium laxitatem corruptio apparere posset, eadem vasa nonnullis lotionibus adstringentibus, alisque aptis medicamentis adhibitis adeò adstricta, & angusta reddunt, vt non modò naturalem cohærentiam ante violatam Virginitatem adæquent, sed etiam longè exuperent, & sunt ex Medicis multi, qui remedia nonnulla ad hoc ipsum procurandum in medium afferunt, nempe vt corrupta mulier incorrupta appareat. Hoc autem non modò ad euitandam mulierum infamiam, quandocunque stuprum ante nuptias passæ fuerint, efficiunt, sed eo interdum tunc, ne nimia muliebrium vasorum laxitas, & delectationem in coitu impedire, & conceptionem etiam inhibere possit. Quoniam autem, vt Titul. de Virginitate, & Stupro *lib.* 5. dicam, interdum pro veritate Medicus interrogatur, & in Iudicem adhibetur, vt de integra, seu violata Virginitate sententiam ferat, ne ex simulata per hæc medicamenta decipiatur in judicando, paucula hæc quæ sequuntur animaduertere debet. Et primò debet ea omnia examinare, quæ dehinc, cit. tit. de 3
Virginitate afferemus, neque ea solùm, quæ ex muliebrium vasorum constitutione desumuntur, perpendere, sed alia quoque, quæ ex mammarum, pectoris, ventris, totiusque denique corporis statu elicere licet, quibus ponderatis ad muliebria loca consideranda se conferat, quæ vbi naturaliter habeant, cohærere quidem, ac conniuere reperiet, sed naturali quadam humiditate earum partium pro- 4
pria dotata adnorabit. At vbi medicamentis adstringentibus, præsertim verò validis, ac potentibus vsa sit mulier, ea loca exucca, & indurata, arida, ac contracta inuenier, & in summa à naturali constitutione manifestè desciscere: neque quoad constitutionem solùm, sed etiam quoad tactum, & quoad colorem immutata experietur. His tamen non contentus, qui certioris veritatis studio detinetur, 5
lotiones etiam relaxantes & emollientes adhibeat, quales erunt ex decocto Maluæ, Bismaluæ, Violarum, Branchæ vrsinæ, Betæ, Fœnugræci, seminis Lini, Meliloti, & hujusmodi. quod & admonent Medici, Codronch. *in Method. Tessif. cap.* 11. & ex Iurisconsultis Carrar. *de Med. pr.* 4. *num.* 166. In horum tamen adhibitione animaduertendum, quod non illico à lotione veritatis experimentum sumendum est, sed post conuenientem locorum

exſiccationem, quoniam immediatè poſt fomenti adhibitionem abſque dubio loca relaxata, & patentia comperiet, ſed ſi exſiccati permittantur, ſi virgo fœmina ſit, loca inuicem cohærent, & naturalis conſtitutio euidenter apparet, ſin ſimulata ſit virginitas, à colluione ariditas, contractio, & corrugatio locorum ceſſat, & ea patentia remanent, manifeſtè corruptionem demonſtrantia, quæ tantò magis manifeſta fier, ſi alia ſigna, quæ in violata Virgitate apparere dicemus vna conſpicua, & hic erunt. De conſtitutione autem Hymenis eadem, quæ ibi attulimus, hic venium conſideranda; de qua tamen re plura attulit Siluaticus *lib. de his, qui morb. ſimul. cap.* 9. negans omninò tale quidpiam in Virginibus reperiri, neque contemnendam experientſam ex plurimis Virginibus cuiſdam Xenodochij capram affert. Sit tamen quomodocunque, ex cohærentia & ſymphili naturali partium nonnihil deprehendi non negandum, neque Paræo ideircò fides deneganda.

Habent quoque in hoc caſu locum ea medicamenta, quibus deprehendi Virginitatem dicam *lib.* 5. *ſeq. eod. tit.* 2. *qui eſt de Virginitate quæſt.* 3. *num.* 18. quorum ſi vllus ſit verus vſus, faciunt etiam hic veritatis, aut falſitatis aliquam præſumptionem.

SVMMARIVM.

1 *Prægnantia quæſcunque etiam Medicos latere poteſt.*
2 *Experimenta ad explorandam prægnantiam periculoſa.*
3 *Mulierem, quæ ſe prægnantem fingit, cognoſcere quid vtero non gerat, non tam difficile eſt, quam cognoſcere aliam quamcunque, an pro certo vtero gerat.*
4 *Delictum ſuppoſitionis partus eſt crimen falſi.*
5 *Probatio per conjecturas facta in actibus ſimulatis ſufficiens eſt, vt in partu ſuppoſito.*
6 *Præſumptiones ſuppoſitionis partus vnde deſumantur.*
7 *Præſumptiones ſuppoſiti partus ex parte viri.*
8 *Præſumptiones ex viri ætate.*
9 *Præſumptiones ex viri temperamento.*
10 *Præſumptiones ex viri habitu.*
11 *Præſumptiones ex pragreſſa viri ſterilitate.*
12 *Præſumptiones ex conſtitutione genitalium virilium.*
13 *Priuatio vnius teſtis in viro an faciat præſumptionem aliquam difficultatis generandi liberos, & quid in fœmina, num.* 15.
14 *Vnius Teſtis vir generare poteſt.*
16 *Priuatio vnius teſtis quandonam faciat aliquam præſumptionem difficultatis generandi ex parte viri.*
17 *Præſumptiones ex parte mulieris.*
18 *Præſumptiones ex mulieris ætate.*
19 *Præſumptiones ex mulieris temperamento, & habitu.*
20 *Præſumptiones ex pragreſſa mulieris ſterilitate.*
21 *Præſumptiones ex mulieris frigiditate.*
22 *Præſumptiones ex locorum inſpectione.*
23 *Præſumptiones ex menſtruis.*
24 *De raro cõtingit mulierẽ menſtruis deſtitutã concipere.*
25 *Magis contrà Naturam eſt mulierem ſeniorem, quæ ob ætatem menſtruis priuatur, concipere, quam mulierem juniorem, quæ non menſtruatur ex morbo.*
26 *Mulieres nonnullæ menſtruis deſtitutæ conceperunt.*
27 *Præſumptio ſimulatæ prægnantiæ ex non ſuperuenientia lactis.*
28 *Præſumptiones ſuppoſitionis partus ex parte vtriuſque, nempe viri, & vxoris.*
29 *Præſumptio ex pragreſſa ſterilitate vtriuſque.*
30 *Præſumptio ex vtriuſque habitu.*
31 *Præſumptio ex odio inter conjuges.*
32 *Odium inter conjuges impedit generationem.*
33 *Præſumptio ſuppoſiti partus ex diſſimilitudine ad præſumptos parentes.*

De ſimulata Prægnantia, & de Partu ſuppoſito.

QVÆSTIO VIII.

PRægnantia per ea, quæ *lib.* 1. *harum quæſtionum tit.* 3. *par.* 1. dixi, tam facile non idiotas modo, & mulierculas, ſed doctos etiam quoſcunque Medicos latere poteſt, vt nullo modo ab illis deprehendi, & ex conſequenti ob eam cauſſam non magna cum difficultate ſimulari poſſit, & quia periculoſa quoque ea ſunt experimenta, quæ ad prægnantiæ veritatem deprehendendam adhibentur, ideirco videtur omnis via præciſa, quæ nos ad veritatis cognitionem in hac re ducere poterat. 1 2

Sed profectò licet difficillimum ſit cognoſcere pro certo mulierem vtero gerere, non adeo tamen difficulter cognoſci pro certo poteſt, in ea, quæ ſimulet, nequaquam illam in Vtero habere, præcipue ſi de vetuſtiori prægnantia agatur, vt de trimeſtri, aut majori; vbi enim potiora ſigna non apparerent, vt lac in mammillis ſuo tamen tempore idoneo, ventris tumefactio, & calor, motus quidam leuis in vtero, & alia hujuſmodi, adhibitis quoque conjecturis nonnullis ab extra deſumptis, & aliis, de quibus infra, mulierem vtero gerere audacter negare poſſumus. 3

Cæterum nonnullæ mulieres, vt maritos, vel amantes in ſui amorem alliciant, filios ex eis ſuſcepiſſe ſe ſimulantes, cùm ipſæ per ſe ſteriles exiſtant; aut ſaltem ex Marito, vel Amante prolem habere non poſſint, non ſecus ac aues alienis ſe pennis exornantes, partus alienos ſibi ſupponunt, atque ea malitia, & fraude Marito, aut Amanti imponunt; prolemque non ſuam tanquam ex ſe ſuſceptam alere, atque in poſterum pro ſua habere cogunt. [Quod etiam *Iuuenalis ſat.* 6. obiicit ſui temporis mulieribus in his carminibus.

Tranſeo ſuppoſitos, & gaudia, votaque ſapè
Ad ſpecus decepta lacus, atque indè petitos
Pontifices Salios, ſcaurorum nomina faſſo
Corpore laturos, ſitat fortuna improba noctu
Arridens nudis infantibus, hos ſouet omnes
Inuoluitque ſinu, domibus tunc porrigit altis,
Secretumque ſibi mimum parat, hos amat, hiſſe
Ingerit, vtque ſuos rident producit alumnos.]

Cum autem hoc delictum Leges jure puniendum jubeant, nam illud eſt crimen falſi, quod capitale eſt, vt ex adductis per Boſ. *in pract crimin. tit. de part. ſuppoſit.* & per Farinac. *de falſ. & ſimul. quæſt.* 151. *part.* 10. *num.* 239. licet de pœna non idem ſentiant *num.* 241. patet, (vbi etiam plura habentur de hujus delicti grauitate) idcircò hìc adducenda ea ſunt, quæ ex artis noſtræ induſtria poſſunt haberi ad veritatem in hoc caſu propalandam. Et quia pro Legumperitis maximè faciunt præſumptiones, & conjecturæ in hujuſmodi caſibus, eo quia probatio per eas facta tanquam in actibus ſimulatis, & fraudulentis ſufficiens ſit, vt ex Bart. Iaſon. & Paul. dicit idem Boſ. *ibid. num.* 3. & Farinac. *ibid. num.* 245. cumque plurimæ earum conjecturarum, & præſumptionum deſumi poſſint à Medico, eas nos adducamus oportet, vt pro viribus Legumperitis, & pleniſſimè ſatisfiat. De his autem, quæ ad Legumperitos magis pertinent, licet eas Medico quoq; neceſſariſſimum 4 5

ſit

ſit cognoſcere, non agam, quia apud eoſdem Iuriſconſultos videri poſſunt, vt apud Farinac. *vbi ſupra à num.* 248. *ad plures ſeqq.* & Carranz. *à num.* 65. *ad ſeqq. lib. de Partu, cap.* 5. *ſect.* 1. talis eſt ea conjectura, quæ deſumitur ex delatione calcitræ, vel ſimilis cujuſdam rei ſupra ventrem, aut ea, quæ ſumitur à partu in abſcondito celebrato, & abſque præſentia mulierum, & præcipuè ſine obſtetrice, & aliæ non diſſimiles. Præſumptiones autem, & conjecturæ, 6 quæ ad Medicos pertinent, vel deſumuntur ex parte viri, cujus proles dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, vel ex parte mulieris, vel etiam ex parte vtriuſque. Ex parte viri deſumuntur ab 7 ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, &, ſi poſſunt venire in conſiderationem, à partium genitalium conſtitutione. Ab ætate, vt 8 quia nimis tenera, & infra 14. annum, vel nimis prouecta, & vltrà ſexageſimum, cùm ſenex in ea ætate præſumatur impotens ad generandum per ea, quæ dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 31. & vide ex Iuriſconſultis Carranz. *cap.* 5. *ſect.* 2. *num.* 65. ergo vbi in ea ætate conſtitutus vir fuerit, & partus dicatur ejus eſſe proles, præſumptio, quantùm ſpectat ad hoc, erit pro ſuppoſitione partus. Farinacc. *vbi alias quæſt.* 150. *par.* 10. *num.* 252. in hoc tamen conſiderandæ ſunt & vires, & valetudo ipſius, nam ſiquidem ſenex viuidus eſſet, & vt de Charonte Virg. 6. Æneid.

Iam ſenior, ſed cruda deo, viridiſque ſenectus.

ac proſpera fruatur valetudine, viribuſque conſtet, illico ceſſaret hæc præſumptio, & particularia, vt cenſeo, decidenda eſſent Iudicis arbitrio, audita ante ſuper hoc Medicorum ſententia.

9 A temperamento deſumitur etiam præſumptio, ſi illud euidenter in primis qualitatibus excedere comperiamus, nec ſolùm totius temperamentum in conſideratione habendum, ſed etiam præcipuarum partium Capitis, Cordis, Hepatis, Genitalium; nam & harum partium excedentes intemperies ſterilitatem facere poſſunt, vt aliàs diximus. eſſet tamen hæc præſumptio apud me minoris momenti, quàm ſuperior, præcipuè ſi partis tantùm eſſet, non totius, quia interdum vnius partis etiam excedens dyſcraſia temperatur à contraria dyſcraſia alterius partis, & ſic per eam non impeditur vllo modo generatio.

10 Ex habitu quoque deſumi poteſt alia præſumptio, quia ſi vir, cujus dicitur eſſe ſuppoſitus infans, eſſet præpinguis, & extubetanti mirum in modum abdomine, aut contra eſſet admodum gracilis & extenuatus, inſurgeret præſumptio ſuppoſitionis partus. vterque enim habitus impedire videtur fœcunditatem, præcipuè autem præpinguis. & aduerte, quod licet hæ conjecturę, & præſumptiones ſingulæ per ſe leuiuſculæ videantur, tamen omnes ſimul, & aliis adjunctæ facerent pluſquam ſemiplenam probationem ſuppoſitionis partus, vel adulterij.

11 Ex prægreſſa ſterilitate poteſt ſumi præſumptio, & quidem magni momenti, vt optimè ſentit Farinac. *de falſ. & ſimul. quæſt.* 150. *part.* 10. *num.* 244. contra Menochij opinionem. Facit text. *in l. Filium. ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni juris.* adductus à Carranz. *vbi ſupra, num.* 70. vt ſi conſtaret hunc ipſum virum, cujus filius nunc dicitur eſſe partus, qui ſuppoſitus præſumitur, jam per multos annos huic ipſi mulieri, vel aliis etiam vxoribus, & concubinis commixtum nunquam genetaſſe; quod ſi cum hac concurrerent etiam leuiores aliæ præſumptiones ego jam de ſuppoſito partu non eſſem dubius, aut de adulterio, vel ſaltem in affirmatiuam maximè inclinarem.

Ex conſtitutione autem genitalium; ſi ea contem- 12
plari liceat, poteſt deſumi conjectura maximi momenti, vt ſi in illis vitium aliquod notabile appareret eorum, quæ in hoc *lib. tit.* 1. diximus impedire coitum, aut generationem, vel ſi, cùm non liceret viri genitalia inſpicere, vt quia jam mortuus, adduceretur hæc præſumptio ab iis, qui agitarent pro ſuppoſitione partus, & per habiles Teſtes probaretur; hanc enim præſumptionem magni etiam facit Farinac. *loco citato num.* 251. ſed num priua- 13
tio vnius teſtis aliquam in hoc caſu poſſit facere præſumptionem, ſi interrogemur, ego diſtinguendum cenſerem, diceremque hoc per ſe ſolùm nihil me mouere, cum jam aliàs probauerim, vnius teſtis virum generare poſſe; cum alius tamen indiciis, non 14
eſſet omninò hoc contemnendum. Adnotandumque pro hac re eſt ex Valeſco de Taranto, Medico vetere, ac doctiſſimo, *lib. 6. Phil. cap.* 8. quòd quamuis ii, quibus vnus deficit teſtis, in juuentute generare poſſint, tamen in ſenectute eorum generatiua deficit, quia ſenes cum duobus teſtibus modicum habent ſperma, multò minus cum vno; itaque in ſene priuatio vnius teſtis faceret aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus, etiamſi non magnam ætatem ageret, & adhuc non pertranſiret 65. annum, ſed eſſet in 60. dummodò valdè robuſtus non eſſet. In fœmina tamen etiam vnius teſtis carentia 15
(nam fœminas interdum caſtrari aliàs dixi) faceret non leuem præſumptionem ſuppoſitionis partus, quia fœmina etiam vnico teſte abſciſſo redditur impotens ad generandum, ob multiplicem valorum lacerationem, quam in exciſione eam pati neceſſe eſſet.

Cum hac etiam præſumptione ex parte viri con- 16
jungi poteſt ea, quæ ex totius corporis conſtitutione deſumi poteſt, vbi nimirum apparerent ſigna frigiditatis aliàs à me recenſita, vt barbæ, & pilorum carentia in locis conſuetis, & alia hujuſmodi. & hæ præſumptiones deſumi poſſunt ex parte viri.

Ex parte autem Mulieris conjecturæ deſumi poſ- 17
ſunt non ſecus ac in viro, ab ætate, à temperamento, ab habitu, à ſterilitate prægreſſa, à genitalium inſpectione, inſuperque à menſtruis, eorumque qualitate, & quantitate. ab ætate mulieris de- 18
ſumitur præſumptio, quia vt dixi *citato lib.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 57. *& ſeqq.* mulier ſupra quinquageſimum concipere non poteſt vt plurimum, quod comprobat vniuerſa Medicorum ſchola, teſte Plater. *in Cent. Poſth. Quæſt. Medic. Parad. num.* 38. & ex Iuriſconſ. Farinac. *vbi ſupra num.* 251. & Alphonſus à Carranza *num.* 67. *loco ſuperius citato*, immo pleræque in quadrageſimo concipere deſinunt, & ego quidem ſi aliàs conjecturas ſuppoſitionis partus haberem, hanc non parui penderem, etiamſi quadrageſimum non excederet, quando per totam anteactam ætatem non fuiſſet admodum fœcunda. & ratio eſt, quia etiamſi non ſit impoſſibile, immo nec omni ex parte difficile, in ea ætate mulierem concipere, dummodo menſtruis non deſtituatur, vt dicemus, tamen cum hoc de raro admodum contingat, vt quæ juniores jam deſierunt generare, ſeniores factæ, & quadrageſimo anno majores de nouo generent, jure merito poteſt ex hoc capite

aliqua conjectura, ſeu præſumptio deſumi, quòd concipere non potuerit, & ſic de partus ſuppoſitione non ſine cauſſa dubitabimus.

Eædem portò præſumptiones, quæ ab habitu, & 19 temperamento viri deſumi poſſunt, habent locum quoque in fœminis, nam non ſecus ac in viris contingat, excedentes intemperantiæ, & habitus præter naturales in muliere fœcunditatem adimunt, & generationem retardant.

Sed maxima inter omnes cenſenda ea præſumptio 20 eſt, quæ deſumitur ex ipſius Mulieris prægreſſa ſterilitate. Farinac. *vbi ſupra num.* 244. Carranza *cap.* 5. *de partu. ſect.* 2. *num.* 64. nam vbi mulier jam per multos annos viro vno, aut pluribus vſa non concepit, abſque dubio ſterilis dicenda eſt, nili alia ex parte euidenter conſtaret, eam vitio virorum non concepiſſe, & nunc aut ex eodem marito, vitio ſublato, aut ex nouo conjuge prolem ſuſcipere potuiſſe, nam, vt alias ex Lucretio dixi:

Et multæ ſteriles Hymenæi ante fuerunt
Pluribus, & natæ poſt ſunt tamen vtile puellos
Suſcipere, & partu poſſint diuiſcere dolci.

Hæc autem præſumptio tantò majoris eſſet momenti, quantò pluribus viris copulata fuiſſet mulier, & maximè ſi etiam per aliquod tempus poſtremo vſa eſſet, & tamen non concepiſſet, vt per triennium, aut vltra. & cum hac etiam præſumptione adjungi 21 poſſet, vt in viris diximus, præſumptio deſumpta ex frigiditate mulieris, nimirum ſi in ea apparerent ea ſigna, quæ frigiditatem in mulieribus arcellari 22 ſuo loco dixi. A locorum portò inſpectione poſſet præſumptio aliqua deſumi, ſi præſertim illicò ab editione partus, vel per paucos dies poſt mulierem inſpicere liceret, de hac tamen præſumptione plura habentur quæſtione ſeq. ad quam Lectorem remitto, nam eſt magni momenti.

Denique ſciendum eam præſumptionem 23 cenſeo, quæ à Menſtruis deſumitur, de qua tamen nihil præcipitati Iuriſconſulti, & quidem immeritò: nam, vt alias dixi, quotieſcunque, & quandocunque mulier menſtruis deſtituatur, etiamſi ætatem juniorem degat, ſemper præſumptio debet eſſe pro ſuppoſitione partus, etiam aliis in contrarium facien- 24 tibus non obſtantibus; quia nunquam, aut de raro admodum immò rariſſimè contingit, mulierem menſtruis deſtitutam concipere, immo hoc inter admiranda & rara adnumeratur, vt per Marcell. Donat. *lib.* 4. *hiſt. Med. mirab. cap.* 23. eam tamen diſtinctionem reiteremus hic, quod hæc præſumptio multò magis vrgeat, vbi per majorem ætatem menſtrua deſierint, quàm ſi ex aliquo corporis vitio deſtiterint, vel naturaliter non fluxerint; Nam magis contrà Naturam eſt, mulierem, quæ per ſeniorem ætatem non 25 menſtruatur, concipere, quàm eam, quæ ex morbo, vel ex naturali vitio menſtruis deſtituitur: contingit enim aliquas etiam non menſtruatas concipe- 26 re, in quibus Ariſt. 7. *de hiſtor. Anim. cap.* 2. tantundem humoris colligi dicit, quantum iis, quæ purgantur teſtare ſolet. præcipuè verò Ruſticas quaſdam mulieres, & laboribus aſſuetas aut non menſtruari, aut de raro, & in modica quantitate aliàs enarraui. [Abſumitur enim in his quicquid in ſanguine ſuperfluum eſt ab ipſis laboribus.]

Aliam inſuper conjecturam deſumere poſſumus 27 ex non ſuperuenientia lactis, quæ affertur inter Iuriſconſultos à Carranza, vbi aliàs *num.* 82. pro conjectura ſuppoſiti partus in puerpera, de q[uo] nos in ſeq. pro nunc ſciendum, vt aliàs adnotaui, lac prægnantibus ſuperuenire tertio, vel quarto menſe, itaque a muliere, quæ ſe prægnantem dicat, jam tranſacto quarto menſe, non ſuperuenientia lactis facit contra eam præſumptionem ſimulatæ prægnantiæ, & erit quippe hæc præſumptio maximè vigens, & tantò magis, quantò conceptus prouectior erit. In partu autem ſi nullo modo lac appareat, abſque dubio magnam dabit ſuſpicionem ſuppoſiti partus. circà quod tamen ſciendum, aliquas fœminas à natura ſine lacte eſſe, vt teſtatur Hipp. *lib.* 1. *de morb. mul. tex.* 99. alias autem idipſum ex accidenti, & ex morbo habere, vt lac non generent, vt idem Hipp. teſtatur *in lib. de Glandulis. tex.* 12. quin etiam & aliquibus fœminis lac ex aquarum duritia, ac cruditate extingui, ita vt pueros nutrire non valeant, narrabat *in lib. de aer. aquis & locis num.* 7. Itaque videbatur conueniens non tantum fidere huic præſumptioni non ſuperuenientiæ lactis, cùm poſſibile ſit mulierem fuiſſe enixam, & lac in mammis nullo modo habere ex vna, aut pluribus ex prædictis cauſſis, quod etiam militare poteſt in probatione ſimulationis prægnantiæ, cum ex lactis carentia non poſſit concludenter deduci etiam in debito tempore, mulierem vtero non gerere. ſunt tamen nonnulla ſigna, quæ ſatis demonſtrant, an lac in muliere à natura, vel à morbo, vel ab aquarum praua qualitate deficere contingat. ſiquidem ſi lac à natura deficiat, mulier à natura ſortietur ſolidam, ac denſam carnem, vt *loco cit. de morb. mul.* Hipp. docebat; ipſa quoque mammarum conſtitutio idipſum commonſtrabit, nam & ipſæ erunt ſolidioris ſubſtantiæ, & mulier cum his non habebit pectus carnoſum, vt cæteræ habent, non potente nutrimento, vt in cæteris, tam facile ad pectus ſe conferre. Adde quod neceſſe erit mulierem, quæ vere peperit, & lac ob corporis denſitatem non habet, aliqua ſymptomata pati non ſecus ac eæ patiuntur, quibus ex morbo, aut alia quadam calamitate mammæ ademptæ ſunt, ſeu potius, inquam, lactandi vſum: *nam, & vox ipſarum, inquit* Hipp. *loco cit. de Glandulis. aſperа redditur, & humores in gulam ferantur, & multo ſputo vexantur, & caput dolent, & ab his ægrotant*; quorum omnium rationem reddit, ſubdens: *lac enim proficiſcens, ac influens ab vtero quemadmodum etiam ante in ſuprema vaſa tranſibat, quum propria vaſa non habeat, nec reperiat, vtpote ipſis per mammarum ademptionem priuatum, in principales corporis partes inſumit, cor videlicet, ac pulmonem, atque ſic ſuffocantur.* Nec ſecus aliis quibusdam fœminis euenire forte debet, quæ ob pulchritudinis cauſſam, lac ad mammas recurrere non permittunt, aut eas dum adhuc virgines ſunt, quibuſdam frigidis ac adſtringentibus medicamentis in decora paruitate cuſtodientes, aut cum prægnantes ſunt iiſdem medicamentis aliiſque lac extinguentes; has enim vt ſuperiores & ſibi, & fœtibus nocumentum affert palam eſt, vt natat Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſua Med. par.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 1. ergo à quacunque cauſſa prætet naturam extinguatur lac, aliqua ſigna apparebunt, quemadmodum etſi ob potum prauarum aquarum id continget, non difficile erit hoc cognoſcere, conſiderando ipſas aquas, quibus prægnans, aut puerpera, de qua dubitatur, vſa eſt. Itaque hoc ratum omnino habendum, quod ſimpliciter loquendo, & vt plurimum carentia lactis in prægnantia poſt quartum menſem, & in puerperio facient maximam præſumptionem vel ſimulatæ prægnantiæ, vel ſuppoſiti partus.

Conjecturæ porro, quæ deſumi poſſunt ex parte 28 vtri-

vtriuſque, viri nempe & vxoris, deſumuntur ex præ-
29 greſſa ſterilitate, ex habitu, & temperatura, ex odio inter ipſos, ex pragreſſa ſterilitate, quia ſi diu ſimul cohabitauerint, & nunquam generauerint, præſumptio erit ſuppoſitionis partus, non quòd ſit impoſſibile, quòd conjuges, per decennium & vltra ſimul habitantes, non generauerint, & de hinc generent, quia hoc euenire ſolet aliquando, ſed quia rarum eſt, jure præſumptio videtur rationalis eſſe.
30 Ex habitu poteſt deſumi præſumptio, ſi vterque conjugium ſit admodum pinguis, non modo enim difficillimum eſt hos ſimul junctos generare, ſed magnam habet difficultatem hos ſimul jungi poſſe in actu venereo ob extuberantem ventrem. Sic ſi eſſent nimis macilenti, aut vterque dotaretur eodem temperamento nempe nimis calido, vel nimis frigido. tales enim difficulter generant, vt alias dixi.

31 Odium quoque poteſt facere aliquam præſumptionem ſuppoſitionis partus; nam ſi hoc probetur adeſſe inter conjuges, & ſit graue, diuque durauerit, vix credendum eſt ex ipſis prolem vnquam
32 naſciturum, quod odium conjugum, vt Tit. 1. hujus libri dixi, impediat maximopore generationem.

33 Reſtat vltimo loco vnica præſumptio, deſumpta ex diſſimilitudine nati ad parantes, de qua Farinac. *loco citato num.* 158. licet autem hæc alias, & per ſe parui momenti eſſet, tamen ſi aliis adminiculis conjungeretur, maxime vrgeret, cum naturaliter filij naſci debeant ſimiles parentibus, aut alteri ſaltem ex parentibus, vt dixi aliàs *Lib.* 1. *Tit.* 5. *quæſt.* 4 *num.* 6. patet quia ex ipſa ſimilitudine illicò deuenimus in cognitionem filiationis, cujus rei præter quotidiana exempla habemus etiam teſtimonium apud Homer. Odyſſ. 1. vbi Minerua alloquitur Thelemachum in hæc verba:

Si jam ex ipſo tantus filius es Vliſſe,
Vehementer enim capite, & oculis pulchris ſimiles es Illi.

Sed de hac te plura qui deſiderat, adeat Titulum ſupra citatum.

SVMMARIVM

1 *Mulier an abortiuit, quomodò cognoſci poſſit.*
2 *Abortus juniorus ſigna.*
3 *In aborto per vim procurato vix poſſibile eſt nihil præter naturam interuenire.*
4 *Conjectura aliqua procurati abortus.*
5 *Conjectura abortus ex ſtatu mulieris.*
6 *Conjectura ex pectore, & mammis.*
7 *Grandioris abortus ſigna.*
8 *An Mulier vnquam pepererit quomodo cognoſcatur.*
9 *Ventris rugoſitas facit ſuſpicionem partus aliàs facti.*
10 *Ventris rugoſitatem quomodo euitent Mulieres, quæ vtero gerunt, aut pariunt.*
11 *Venter corrugari poteſt ex aliis cauſſis, quàm ex prægnantia.*
12 *Præſumptio partus ex corporis ſtatu.*
13 *Lac ex ſola menſtruorum retentione generari poteſt.*
14 *Pudenda Mulieris, quæ peperit, quomodo ſe habeant.*
15 *Signa Mulieris recenter enixæ.*
16 *Venæ in partu dilatantur, & num. ſeq.*
18 *Pudenda Mulieris in partu tument edematoſo quodam tumore.*
19 *Carunculæ Myrtoides in partu obliterantur.*
20 *Ex lacte maxime luxuriante partus Mulieris elicitur.*
21 *In recens enixis lac cum lochiis, & vrina expurgatur.*

Mulierem peperiſſe, aut abortum feciſſe, ex quibus conſtici poſſit.

QVÆSTIO IX.

QVemadmodum nonnullæ mulieres fingunt ſe peperiſſe, partus alienos ſibi ſupponentes, ſic aliæ, vt ſuam infamiam, & impudicitiam contegant, partum celant, aut impio conatu abortum procurant. Eam ob cauſſam dubitatur aliquando, an mulier peperit, aut an abortum fecerit, nec ne. Itaque triplicitèr diuidenda hæc quæſtio eſt, nam vel quæritur, an mulier abortum procurauerit, vel quæritur, an peperit, idque duplicitèr, vel enim quæritur, an vnquam peperit, & mater fuerit facta, vel an peperit de recenti. Pro prima parte quæſtionis ſciendum; quòd in procurato abortu, vel fœtus erat tenerior, & recentior, vt qui non per- 1
tranſiret tertium menſem, aut ad ſummum quartum, vel erat major, & qui partum pertranſiret, junioris abortus ſigna perquirere inanis labor mihi vide- 2
tur, cum aliquando ita de facili contingat abortus in primis menſibus, vt difficilioremi ipſæ mulieres experiantur interdum menſtruorum purgationem: tamen poſſunt & hic nonnullæ adhiberi præſumptiones, & conjecturæ, nam vix poſſibile, 3
aut creditbile eſt, in aborto, qui medicamentis validioribus, & ex arte procuretur, nihil ſuccedere, quod præter naturam ſit, præcipuè cum talia omnia medicamenta calida magna ex parte ſint, & ſanguinem, corpuſque mulieris plurimum exagitent. Conſequens ergo eſt ab eorum aſſumptione, aliquem dolorem præter-conſuetum, vel caloiem extraneum mulierem pati, præſertim vero in pudendis, inibique pondus quoddam perſentiscere, & in regione renum inſuper dolere. Quin etiam conſentaneum eſt, febrem aliquam accendi tum ob ipſorum medicamentorum violentiam, & inſignem caliditatem, tum ob agitationem, & validum motum in aborto excitatum. Reuocandæ itidem in mentem ſunt aliæ conjecturæ, quæ mulierem fuiſſe prægnantem poterant demonſtrare; nam ſi mulier 4
exempli gratia malè colorata præter ſolitum videbatur, vomitibuſque non conſuetis obnoxia, appetitu rerum extranearum ſollicitata, aliiſque prægnantiæ notis non deſtituta, mox autem eam videris purgationes pati, atque illas quidem copioſas, & conſueto vberiores, ſanguinemque fluentem bene coloratum, ac diutius, quàm menſtruatim prodiens deberet, perdurare, cum aliquo ventris dolore, & ponderis ſenſu, tunc ex his ſuſpicari licet talem eum vtero geteret, fœtum abortu abjeciſſe. Conſiderandus inſuper eſt ipſius mulieris ſtatus, nam ſi ob ſimplicem purgationem menſtruam, ſanguinis fluxum patiatur, à naturali ſtatu non mutatur, aut parum admodum, ſi ſanguis ſuper- 5
fluat. At ſi ex abortu id ſit, & præcipue ſi medica-

mentis validis fuerit procuratus, hoc esse non poterit vt plurimum sine aliqua virium labefactatione, & lassitudine quadam, & molesto sensu, & faciei pallore, & hujusmodi.

6 Cum his etiam pectus considerandum præcipuè grandiore existente fœtu, nam mammæ in abortu lacte turgent, quod vbi menstrua purgatio procedit, minimè euenire solet; & hæc omnia facere, inquam, possunt aliquam conjecturam prægressi abortus, non tamen tutam, aut certam per se; aliis tamen indiciis associata nequaquam erunt contemnenda.

7 Cum autem fœtus grandior est, vt si pertransear quartum mensem, tunc ea omnia, quæ commemorauí, & majora, & multò magis conspicua sunt; & conjecturæ illæ, quæ ex vi medicamentorum, & ex prægressis prægnantiæ signis supra recensitæ sunt, multò magis vigebunt, præterquam quod aliæ quoque in hoc casu adhiberi possunt; quas mox adducemus, de partus signis sermonem habentes, & hæ posterioies tantò magis allicient, quantò fœtus grandior, & partui propinquior erit; tunc enim nihil distabit ab eo, qui tempore debito in lucem prodit, nisi fortasse magnitudine symptomatum, quæ semper in abortu, vtpote motu, & actione præter naturam, majora, & magis molesta erunt.

8 Pro secunda parte hujus quæstionis, in qua quæritur, an mulier vnquam peperit, vix quicquam est quod afferri possit, præter vnum, aut alterum signum, idque est ventris rugositas, & scabrities,
9 quæ tantò magis conspicua apparet, quantò grandior, & obesior fuerit fœtus, quem mulier vtero gestauerit, & quantò plures etiam gestauerit: ex fœtus enim crassitie, & magnitudine venter magis magisque distenditur; vbi autem, fœtu in lucem edito, subsederit, maxime rugosus ob eam causam
10 euadit. Aduertandum tamen primò circa hoc esse, ex mulieribus nobilibus præsertim nonnullas, quæ & ingenio, & medicamentis id incommodi aut deformitatis euitent, conuenientibusque emplastris illico à partu ventri admotis, vel linimentis nonnullis adhibitis, aut in prægnantia subligaculis ventres ad ipsum ventrem sustinendum, ne tantoperè distendatur, & alia medicamenta in hunc vsum conuocantes, sic rugarum contractionem effugiunt, neque ex ventris planitie ipsas non peperisse tutum est pronunciare, cum ea non obstante peperisse potuerint. Quanquam semper notabilis differentia erit in ventris leuitate vbi mulier non peperit, quia non obstante artis subsidio & ingenij, semper leuitas illa naturalis deperditur.

11 Aduertendum secundo, quod à quacunque causa venter magnopere, & per longum tempus distensum permaneat, vbi subsederit rugas quoque contrahet; & idcirco hoc signum poterit esse viris & virginibus commune, si hydrope, aut aliquo magno ventris tumore interdum laborauerint, vt recte notat Pinæus *lib.* 1. *de notis Virgin. cap.* 7. itaque præstat ante perquirere, an mulier vllo ex his morbis vnquam laborauerit, ne ab hoc signo decipiamur.

12 Potest quoque præter hujusmodi signum, desumi aliqua præsumptio ex corporis constitutione, præsertim vero ex mammis, & pudendis; non enim dubium est in his, quæ peperierint, mammas esse laxiores, flaccidioresque, earumque papillas colore esse magis fusco, quàm in virginibus, & iis, quæ non peperierint, idque ea ratione fit, quia vbi mulier vtero gestauerit, mammæ suo tempore lacte turgent, ac distenduntur, vbi vero lac siccescat, illæ subsidentes, laxiores, vt dixi, & flaccidiores, quàm antea fuerint, euadunt, licet & ad hoc ipsum remedia non sine optato successu excogitata sint. Quamquam autem ex simplici menstruorum retentione lac etiam generari possit, nun- 13
quam tamen in tanta copia generari potest, vt in prægnantia, & ex consequenti mammæ non adeo distenduntur, maxime cum lac tunc temporis tenuius, & aquosius sit, vnde neque cum subsidunt, vt in his, quæ peperierunt, laxari eas contingit, aut flaccescere.

Idem quoque euenit de pudendis, quia in partu 14
pudendorum labra, & Nymphæ maxime protenduntur, vt dicemus, quin etiam maxime tument: itaque cessante ea causa, partibusque subsidentibus, flaccidiores, & laxiores eas reddi necesse est; præterquam quod ob magnam dilatationem in partu factam viæ ipsæ patentiores sunt; hoc tamen non est necessarium semper ita esse, quia interdum vterus à partu ita angustatur, vt ex ejus angustia potius integritatis, quàm partus indicium desumi possit; quin immo, & id ab ipsis mulieribus medicamentis procuratur. Sunt etiam præterea quæ vterum à Natura patentem & laxum habent, ita vt etiam virgines existentes corruptæ ex hoc appareant; vnde priores ob angustiam, & cohærentiam vteri (si huic tantummodo signo fidem habeas) incorruptas judicabis, cum corruptæ sint & peperierint, posteriores contra.

Quoad tertiam denique partem quæstionis, in 15
qua quæritur de signis mulieris recenter enixæ, dicendum, ea plura esse, & posse simul juncta quasi concludenter probare, mulierem peperisse. Ante tamen admonendum, quod ea signa magis conspicua sunt decem prioribus diebus, aut circiter à partu, mox minus conspicua decem subsequentibus, & sic etiam multò minus conspicua succedente tempore vsque ad quadraginta. Post quem terminum vigent ea signa, quæ superiùs commemorauimus, quorum primum non diu modò, sed per totum vitæ curriculum perdurat, nimirum ventris rugositas; secundum hoc est, ventris aliarumque partium flaccíditas quibusdam permanet quidem, in aliis tamen obliteratur, ac denuò ipsæ partes solidiores euadunt, præsertim si optima sanitate mulieres fruuntur, sed ad alia signa deuenientes, primum scire decet, quod cuicumque notum est, in partu non modo fieri dilatationem ipsius oris vteri exeunte fœtu, sed etiam venas omnes aperiri, sanguinemque in eo conatu affluenter effundere; itaque licet sanguinis fluxus huc quolibet menstruo spatio fiat, tamen differt alter ab altero, quod in hoc venæ majores, & in summa omnes, 16
in menstruali minores, & nonnullæ tantùm adaperiantur. In hoc maximè hiant, in menstruali minus; in hoc majori quantitate, & diutius sanguis effunditur, in menstruali, quantitate minori, & minus durat. Secundò vias vteri præter venas, præ- 17
sertim collum, & partes, quæ facili negotio oculis examinari possunt, maximè distensas fuisse necesse est. Tertio pudendæ partes ædematoso quodam 18
tumore extuberant, vt adnotat Pinæus *lib.* 1. *de not. Virg. cap.* 7. quin etiam pudendorum labra & nymphæ in tantum protenduntur, vt caruncvlæ illæ triangulares Myrtoides dictæ omninò oblite- 19
rentur,

rentur, neque per ſeptem ſequentes dies appareant, ac ſi nunquam extitiſſent, teſtante Riol. *filio in Anthropograph. lib. 2. cap. 32.* & Pinæo *vbi ſupra.* Quartò ex lacte in mammis collecto facile cognoſci poteſt, mulierem peperiſſe, tunc enim maximè luxuriat, & ipſæ mammæ adeò turgent, vt interdum, & vt plurimum dolorem faciant, & quandoque indureſcant, & apoſtementur; quamquam & ad luxuriantem lactis copiam, immò ad ipſius omnimodam extinctionem facilia mulieres medicamenta habent, & præſentanea.

21 Denique in recenter enixis lac ſincerum vna cum lochiis per vterum expurgari adnotatur, vt teſtes ſunt Hollet. *comm. 7. Aphoriſ. 3. in Schol.* & Ioubert. *lib. 4. Err. popul. cap. 11.* & Pinæus *vbi ſupra*, qui etiam cum vrina miſceri interdum ipſum lac fatetur & quando hoc ſignum adeſſet, faceret omni procul dubio omnimodam probationem, aliis præſertim ſignis, & conjecturis aſſociatum.

SVMMARIVM.

1 *Simulatur id, quod non eſt, diſſimulatur id, quod eſt.*
2 *Diſſimulent aliqui morbos ad quem finem.*
3 *Impotentia coëundi diſſimulata ex quibus deprehendatur.*
4 *Epilepſia diſſimulata quomodo detegatur.*
5 *Experimenta ad detegendam Epilepſiam.*
6 *Gallicus morbus, ſi diſſimuletur, quomodo deprehendi poſſit.*
7 *Valetudo diſſimulata ex quibus poſſit cognoſci.*
8 *Pregnantia diſſimulata quomodo cognoſcatur.*
9 *Mulierem vtero gerere vniverſaliter loquendo pro certo affirmari non poteſt.*

De Morbos Diſſimulantibus.

QVÆSTIO X.

QVemadmodum nonnulli, de quibus hactenus verba fecimus, cùm nullum morbum patiantur, ſe tamen aliquo ex commemoratis affectos fingunt, & idcircò morbos ſimulare dicuntur, ſic alij permulti ſunt, qui cùm morbum aliquem patiantur, eum pro viribus celare ſtudent, atque hi diſſimulare morbos dicuntur: ſimulatur enim id, quod 1 non eſt, quaſi ſit, vel alio modo quàm ſit, diſſimulatur verò id, quod eſt, quaſi non ſit, vel alio modo quàm ſit. Cardan. *in Proxenet*, vel *de prudentia civili, cap. 53.* Vndè illud Horatij lib. 1. Epiſt.

---- Occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimules.

2 Ratio autem diſſimulandi multiplex eſt. alij diſſimulant morbos quoſdam, quia detecti vel non poſſent contrahere matrimonium, vel certè cum magna difficultate, vt eſſet impotentia coëundi, contagioſus aliquis morbus, & maximè Gallicus. alij alios diſſimulant, quia iis morbis affecti à dignitatibus Eccleſiaſticis, ab ingreſſu Religionis, à muneribus publicis abdicantur, vt eſſet exempli gratia Melancholica inſania, Epilepſia, perpetua valetudo, Gallicus morbus, & alij. Quin etiam mulieres, quas minime in vtero habere decet, ſi conceperint, conceptum quantum poſſunt celant etiam ipſæ, & diſſimulant. Ergo neceſſarium videtur, etiam horum fraudem detegere, ac deprehendere; quamquam vt notiſſimum cuilibet eſt, vbi nulla ſuſpicio ſit, nullus eſt hujus doctrinæ vſus. ſed vbi aliqua ſuſpicio irrepſerit, hæc paucula quæ ſequuntur in ſingulis caſibus obſeruanda veniunt

Impotentiam coëundi demonſtrare facile poſ- 3
ſunt plura ex ſequentibus ſignis ſimul concurrentia, de quibus etiam titulo primo abunde egimus: ſunt autem paucitas pilorum in barba, & conſuetis locis, & præſertim in pube: Teſtes vel nulli, vel exigui admodum, vel ſuum ſitum non ſeruantes, tactu frigidi, & pendulus cum ramice neruus, qui & ipſe exiguus fuerit, flaccidus, & emortuus, vel obtortus, vel aliquod aliud inſigne præteferens vitium. Ad hæc corporis habitus accedet vel inutili mole inſignis, vel gracilitate notabilis, ac tenuis; ætas etiam ipſa, ſi declinans, aut præcipitata ſit, idipſum atteſtabitur, & alia, de quibus abundè loco citato.

Epilepticus ſi quis fuerit, & id diſſimulare velit, 4
ſignis, & experimentis deprehendi facile poterit. ſigna oculi erunt turbulenti, obſcuri, torui intuitus, facies melancholica, color plumbeus, aut liuidus, capitis mala compoſitio, & alia hujuſmodi. experimenta multa ſunt huic negotio dicata, & à Dioſcoride, Plinio, Apulejo, Æmilio Macro, Auicenna, Raſi, & aliis tradita. ſuffumigio ex cornu ceruino, aut ex lapide Gagate Epileptici illico cadunt. idem præſtant comeſta, & ſuffumigata jocinora Capræ, vel Hirci. Apium Epilepticum prodere nonnulli prænominatorum firmarunt. neque deſunt alia, ſed nobis hæc ſatis ſuperque ſunt. ſi quis plura deſiderat, adeat Iaſonem Pratenſem *de morb. capitis, cap. 23.* quod totum eſt de detegentibus Epilepſiam.

Qui Gallico Morbo aliquandò affecti fuerint, ſi 6
adhuc ejus veſtigia remanſerint, his ſignis conſpicui erunt: aliquo nimirum capitis, ſeu junctuarum dolore grauatiuo potiùs, quam alterius cujuſpiam generis, de nocte magis, quàm de die affligente, facies colore luſcido, ac malo, depilatione tam capitis, quàm barbæ, & palpebrarum, aliorumque locorum, dentium nigrore, oris halitu fœdo, vlceribus tibiarum vel aliarum quarumcunque partium difficilè ſanabilibus, naſi, & faciei rubedine moleſta, raucedine perpetua, tumoribus, quos gummas, vel gummata vocant, ſtigmatibus in pudendis, aliiſue corporis partibus, quæ vlcera jam paſſæ aliàs fuerint; gonorrhœa, cicatricibus ex apertione bubonum, aliorumue apoſtematum relictis, membrorum impotentia, & his ſimilibus. quòd ſi adhuc morbus vigeat, multò magis conſpicua hæc erunt, & ipſi bubones, aliique tumores adhuc apparebunt, puſtulæ vniuerſum corpus deformabunt rubræ, & difficulter amouibiles; ſalſa deſtillatio nonnullos cum his exercet, quæ ad pectus deuoiura, tabem excitat, & vt vno verbo plura dicam, vix, ſi cum perico Medico negotium ſit, is morbus diſſimulari poterit.

Cæterum qui valetudinarij ſunt, aſpectu ipſo ſe 7
produnt, quod ſi hoc ſufficere non videatur, etiam alia conſideranda, venter obtrectandus num obſtructiones ſecundum internas partes aliquas habeat, vrina inſpicienda num tenuis, aquoſa, crudaque aſſidue, & de mane præſertim reddatur. adnotandum etiam in flatibus copioſis vir infeſtetur, an illi os oleat, & alia conſideranda, quæ non Medicis ſolùm, ſed cæteris etiam extra artem notiſſima ſunt, quibus facile valetudinem deprehendimus.

8 Denique mulieris, quæ prægnantiam dissimulet in prioribus mensibus fraudem cognoscere videtur omninò impossibile, quod etiam Siluaticus demonstrabat *in lib. de his, qui morbum simulant cap.* 18. Sed si jam quattimestri, aut quinquemestri fœtu grauida extiterit, vel nolens tumefactione ventris, & motu fœtus ipsius in vtero, præcipuè si validus sit, se ipsam manifestabit; quamquam enim generaliter loquendo, nunquam certò firmari 9 ri potest, mulierem vtero gerere, in particularibus tamen aliquando ex motu fœtus, & tumefactione ventris pro certo id firmari potest, atque tantò facilius, quantò major erit fœtus post quartum mensem: [Post quem terminum lac etiam in mammillis apparebit, & mammarum turgentia dissimulationem detegeret; nam licet ex simplici menstruorum retentione aliquandò possit in mammillis lac coaceruari, tamen præterquam quod non tam frequenter, nec tam facilè succedit, vt in prægnantia, alia signa ad hoc collimabunt, quod in simplici menstruorum retentione non cueniet.]

Tituli Secundi finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI TERTII

TITVLVS TERTIVS,

De Peſte, & Contagio;

Continens Quæſtiones ſex;

quarum

I. *Peſtis quid ſit, quid item Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.* Pag. 173

II. *Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, vt Peſtis dicatur, & ad hoc, vt peſtis priuilegiis locus detur.* 176

III. *De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis.* 183

IV. *De cura præſeruatiua à Peſte.* 185

V. *Quid ſit contagium, quid, & quotuplex contagioſus morbus.* 188

VI *Iuriſconſultorum aſſertiones nonnullæ circà contagium, & contagioſos morbos, quibus in caſibus locum habeant.* 190

Admodùm Illuſtri, atque Excellentiſſimo

DOMINO

D. ALEXANDRO BVCCABELLÆ,

Sacræ Theologiæ & I. V. D. & Sacræ Inquiſitionis

CONSVLTORI MERITISSIMO,

AC NOBILI ROMANO

Paulus Zacchias F.

SCIS, neminem ſibi naſci, præ cæteris autem eos maximè aliis natos, qui virtute præcellunt; nam & ipſa virtus plurimum in aliorum commodum exercetur. Idcircò non ab re ſapiens quidam vir dicebat, ſe plurimùm debere iis, in quos ipſe beneficia contuliſſet, quòd ſibi virtutem exercendi occaſionem dediſſent. Multùm ergo Te mihi debere, ſcito, qui tot hujuſmodi occaſiones Tibi obtulerim, quas Tu cum ob generis, tum etiam multò magis ob animi ingenuitatem tam auidè amplexus es. Debitum igitur hoc jam à Te ſoluendum mihi eſt, quod facilè præſtiteris, ſi munuſculum hoc litterarium meum, quod ad Te defero, promptè, ac libenter exceperis. Vale.

Inter Rotæ Romanæ Auditores fuit adſcitus ab Vrbano octauo.

LIBRI TERTII
TITVLVS TERTIVS,
De Peſte, & Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Peſtis occaſione quamplurima à conſueto judicandi ſtilo deuiant.*
2 *Peſtis tempore vnus teſtis ſufficit, vbi alias duo requirantur.*
3 *Fœmina poteſt eſſe teſtis tempore peſtis.*
4 *Notarius non matriculatus tempore peſtis eſt idoneus, vbi matriculatus ex ſtatuto requiratur.*
5 *Peſtis operatur, quod valeat contractus Mulieris ſine proximiorum præſentia celebratus.*
6 *Peſtis eſt juſtiſſima cauſſa abſentiæ.*
7 *Ex peſtis probatione probatur non tutus acceſſus ad locum, in quo viget.*
8 *Ad peſtilentem locum accedens dicitur tentare Deum.*
9 *Peſtis excuſat à reſidentia.*
10 *Peſtis à multis aliis excuſat.*
11 *Tempore peſtis nonnulla ſacra res præter canonum decreta adminiſtrari permittuntur.*
12 *Laicus tempore peſtis poteſt audire confeſſionem. falſum.*
13 *Peſtis vt plurimum contagioſa.*
14 *Ob morbum contagioſum dirimi poteſt matrimonium initiatum, ſeu ratum, non conſummatum.*
14 *Sponſalia dirimi poſſunt contagioſi morbi aduentu.*
16 *Lepra infecti à Magiſtratibus expelli poſſunt ex ciuitate, & loco.*
17 *Contagioſa infirmitas præbet juſtam cauſſam Monialibus recedendi à monaſterio, niſi radix ejiciatur.*
18 *Peſtis nomen generale eſt ad multa mala.*
19 *Peſtis non eſt vna ſpecies morbi.*
20 *Peſtis atrociſſimus morbus eſt, & omnes alios atrocitate exuperans.*
21 *Peſtis vnde dicta.*
22 *Peſtis eſt bellum Dei, cui humanæ vires nequeunt reſiſtere.*
23 *Peſtis quid ex Ripa. rejicitur num. ſeq.*
25 *Morborum aliqui ſunt particulares, alij vniuerſales.*
26 *Sporades morbi qui.*
27 *Endemij morbi, aut patrij.*
28 *Morbi populares.*
29 *Peſtilentes morbi.*
30 *Epidemij morbi proprie qui ſint.*
31 *Peſtis proprie quid.*
32 *Omnis Peſtis Epidemia eſt, non è contra.*
33 *Epidemia eſt genus generaliſſimum.*
34 *Epidemia eſt genus, Peſtis eſt Epidemiæ ſpecies.*
35 *Species aliquando nomine generis inſignitur.*
36 *In Epidemia vagatur certum quoddam morbi genus.*
37 *In peſte qui morbi fiant.*
38 *In Epidemia Aër eſt maxime alterans ſecundum primas qualitates.*

Zacc. qu. Med. leg.

Peſtis quid ſit, quid item Epidemia, & quæ ſit inter eas differentia.

QVÆSTIO I.

Licet de Peſte Iuriſconſulti ratò quidem ob eius ratitatem verba fecerint, vt notat Prævidell. *de Peſt. in princip.* tamen non defuerunt, qui ob ejus argumenti vtilitatem, & neceſſitatem, de ea integros tractatus congeſſerint, vt Ripa, & prænominatus Prævidellus; ſed & Petrus Folletius libellum de eadem materia edidit, in quo breuiter multa neceſſaria tetigit. quamplurima enim dubia peſtis cauſſa occurrunt, quæ ad ipſos Iuriſconſultos decidere ſpectat, præterquam quod eorum præcipuè munus eſt vigente peſte loca, & ciuitates inſtruere, atque ordinare, & multa in vtilitatem populorum præcipere, quæ abſque horum notitia præſtare non poſſunt.

Iuriſconſulti ergò quamplurima, quæ ad eorum artem, atque ſcientiam pertinebant, doctè quidem, vt mihi videtur, & luculenter pertractarent; multa quoque immò plura, quæ ad Medicam facultatem ſpectabant, tetigerunt; nonnulla tamen vel ab ipſis præterita, vel magis parcè, ac jejunè, quàm oporteat, noſtra opera abſque dubio indigent; non enim tot difficultates, quæ circà hanc præſertim occurrunt, abſque perfecta, & exquiſita cognitione Medica decidi poſſunt. ſed breuiter, antequam vlteriùs progrediamur, vt hujus argumenti, vtilitas, & neceſſitas, quam dixi, ipſis Iuriſconſultis luceſcat, nonnulla recenſebo, quorum cauſa illos eorum, quæ dicturi ſumus, plenam notitiam habere oporteat.

Nouerunt illi, Peſtis occaſione quamplura à conſueto judicandi, & Iuſticiam miniſtrandi ſtilo deuiare. quædam enim à Legibus alias denegata tunc temporis permittuntur, quædam autem alias per ipſas permiſſa denegantur, ac vt vno verbo dicam plura, ac magna ſunt peſtis privilegia: nam ea vigente vnus teſtis ſufficit, vbi duo ex ſtatuto requirantur. Bertachin. *de Gabell. & vectig. par. 2. num.* 50. quin etiam fœmina, cum alias non ſit habilis, tunc in teſtem admittitur in teſtamento. Ripa *in tract. de Peſt. partic. 1. num.* 8. Malcard. *concluſ.* 763. *num.* 13. Notarium etiam non matriculatum dicunt eſſe idoneum, vbi alias Statutum matriculatum requireret. Bertachin. *ibid.* & adducti per Prævidell. *de peſt. par. 1. partic. 9. num.* 14. licet ipſe contrarium credat verius. item Peſtis operatur, quòd contractus Mulieris ſine ſolemnitatibus, & præſentia proximiorum, & aliorum celebratus, validus ſit. Cardin. Tuſcus *pract. concl. Iuriſ. concl.* 326. *Litt. P. verb. Peſtis.* eſt etiam Peſtis juſtiſſima cauſſa abſentiæ.

1
2
3
4
5
6

Patiſ. *lib.* 5. *de Reſignat. Benef. quæſt.* 3. *num.* 251. &
7 ex Peſtis probatione probatus remanet non tutus acceſſus ad locum, in quo viget. Maſcard. *de probat. concluſ.* 20. *num.* 1. *volum.* 1. immo adeo juſtam abſen-
8 tiæ cauſſam Iuriſconſulti dixerunt eſſe ipſam peſtem, vt accedentem ad locum peſtilentem, vel in eo commorantem dicant tentare Deum. Ripa *vbi ſuprà.* Maſcard. *ibid. num.* 3. Præuidell. *vbi ſupra par.* 2 *partic.* 4. *num.* 4. & eam ob rem licitum, permiſſumque
9 eſſe fugere à ciuitate peſtilentia oppreſſa, demonſtrat pluribus exemplis ex noſtris Vntzer. *lib.* 1. *Antid. peſt. diſt.* 3. *med.* 2. & idcirco Peſtis excuſat à reſidentia. Ripa *ibid. part.* 2. *num.* 136. quod ampliatur etiam ob ſimplicem Aëris intemperiem. Præuidell. *ibid. par.* 3.
10 *partic.* 14. *num.* 3. Excuſat inſuper Peſtis ab appellatione, à mora, à contumacia, à perjurio, à ſolutione datiorum, & gabellarum, à pœna, & ab aliis multis, vt per Ripam *vbi ſupra*, & per Maſcard. *ibid.*

11 Quin etiam (vide quanta rerum mutatio fiat tempore peſtis) ipſæ factæ res, & actiones præter Iuris, & Canonicum decreta adminiſtrari permittuntur: tunc enim Laicus poteſt audire confeſſionem ejus, qui peſte laborat, (credo vbi Sacerdotis copia præſtò non ſit, quia periculum eſt in mora) & poteſt ſimiliter abſoluere excommunicatum in articulo mortis poſitum, ſecundùm adducta per Ripam *vbi aliàs partic.* 3. *part.* 2. *num.* 46. *& ſeqq.* quæ reſtringenda, & declaranda, vt ibi per eum. nam hæc ſimpliciter vera non ſunt. Denique ex Peſte decedens non amittit pecunias in ſocietatem datas, vt ex ipſo contractu manifeſtiſſimè appareat, vbi etiam de Epidemia mentio habetur, quaſi eodem priuilegio gauiſura ſit, quo peſtis, ſed de hac re inferiùs diſſerendum.

12 Alia inſuper quam multa ſunt Peſtis Priuilegia, quæ qui ſcire cupit, eundem Ripam conſulat copioſiſſimè de iis differentem *vbi ſupra.* & Præuidell. *tra. ct. eodem.*

Quoniam verò Peſtis vt plurimum contagioſa
13 eſt, ob argumenti contiguitatem, de contagio morbiſque contagioſis hic vnà pertractare decreui: nam de hac quoque re agere neceſſarium mihi videtur ob multa, quæ ipſis Iuriſconſultis circà eam dubia occurrunt; diſputant enim, an ob contagioſum morbum dirimi poſſit matrimonium, deciduntque affirmatiuè, dummodo non ſit conſummatum, ſed tan-
14 tùm initiatum. Alciat. *in rubr. ff. ſolut. matrim. num.* 16. quamquam contrarium ſentit Sannazar. *de ſponſ.*
15 *& matrim. cap.* 5. *art.* 60. *num.* 96. ſponſalia tamen dirimere contagioſi morbi aduentum, etiam ſi juramento firmata ſint, tenet Sanchez *de Matrimon. diſputat.* 57. *num.* 2. quod etiam antè firmauit Ioann. Andr. *de ſponſ. num.* 4. & in terminis lepræ Sannazar. *vbi ſupra cap.* 3. *art.* 4. *num.* 33. multa quoque diſputant Iuriſconſulti de Lepra, quæ locum habere videntur in aliis contagioſis morbis, vt quod Lepra
16 infecti à Magiſtratibus expelli debeant ex ciuitate, & loco. *cap.* 1. *de conjug. leproſ. & ibi gloſſ.* Ripa *loco ſæpe citato par.* 3. *partic.* 1. *num.* 152. Præuidell. *ibid. par.* 1. §. 3. *num.* 1. *&* 5. & ex Med. Lemn. *lib.* 2. *de occult. Nat. mirac. cap. vlt. in fine.* & ampliat Ripp. procedere, vt dixi, in omnibus morbis contagioſis, & notat idem ex noſtris vir doctiſſimus Roderic. à Caſtro *de Meteor. Microc. lib.* 3. *cap.* 5. quod etiam apud alias gentes de more fuiſſe notum eſt, vt apud Hebræos, ſicuti patet in ſacris *Leuit. cap.* 13. & apud
17 Perſas teſte Herodoto *libro* 1. Contagioſam quoque infirmitatem dicunt Iuriſconſulti (immò conſtitutionibus Pontificiis ſtatuitur) præbere juſtam cauſſam, quòd Moniales poſſint relinquere monaſterium, ſi ex illa abſque dubio politæ in periculo ſint, niſi radix ejiciatur. Roderic. *quæſt. Canonic. Tom.* 1. *quæſt.* 49. *art.* 4. *verſ. ex dictis clarè ſequitur. & art. ſeq. ibid. verſ. Tertio infertur.* Barbol. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 102. *par.* 3. *num.* 24. [Et nouiſſimè Selaician. de Sot. *in libell. de infirmit. ob quas Monial. exire poſſ. à clauſſ. Propoſit* 2. *& ſeqq.*] Vt ergò hæc vndequaque Iuriſperitis innotescant, nonnulla ſunt à nobis pertractanda, & idcircò hac occaſione ſumpta, de contagio, morbiſque contagioſis verba faciemus, antè tamen de Peſte loquamur, & videamus quid illa ſit, & quid ſit Epidemia, cui ita congener eſt, vt vna nomine alterius interdum appelletur. de nomine ergò aliquid afferamus, priuſquam vlterius progrediamur. Peſtis nomen generale eſt ad multa 18
mala, neque enim Peſtis vna certa quædam ſpecies 19
morbi eſt. Gal. *in tertium Epid. comm.* 3. Andr. Gall. *de Peſt. Faſcic.* 4. Liddel. Scot. *lib.* 3. *cap.* 1. Hucher. *de Febr. lib.* 4. *cap.* 2. & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic. & Regul. Tom.* 1. *quæſt.* 49. *art.* 4. *verſ. Porro hoc nomen.* ſed genus quoddam, comprehendens ſub ſe plures morbos. Foreſt. *lib.* 6. *Obſervat.* 9. quoniam autem Peſtis atrociſſimus 20
morbus eſt, & omnes alios morbos atrocitate exuperat, vt ex Iuriſconſultis quoque teſtantur Ripa *de Peſt. par.* 1. *num.* 5. *& partic.* 1. *vlt. part. num.* 1. Maſcard. *concluſ.* 20. *num.* 4. *Tom.* 1. Patiſ. *de reſignat. Benef. lib.* 12. *quæſt.* 6. *num.* 14. & ex noſtris Gal. *in* 1. *Epidem. comm.* 7. *in principio.* Paul. Ægin. *lib.* 2. *cap.* 36. Alexand Bened. *de febr. peſt. in præfat.* Fumanell. *de Peſt. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Foreſt. *vbi ſupra.* vndè rectè Laſſgius *libr.* 1. *Epiſtol.* 18. majorum morborum maximum peſtem appellat. idcircò cum quid maximè noxium, ac pernecabile nominare volumus, quaſi per Antonomaſiam Peſtis nomine illud ſolemus inſignire. indè Homerus Iliad. 1.

Iram cane Dea Pelida Achillis
Peſtiferam.

& Virgilius 4. Æneid. Amorem, quo tantoperè detinebatur Dido, peſtem appellauit, dicens:

Quam ſimul, ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Iouis conjunx.

Quin etiam ipſos malos homines tanquam res maximè noxias peſtes appellamus. Plaut. in Pſeud. act. 1. ſcen. 2. de lenone Ballione loquens:

---- Quin omnes vnà peſte hac populum hunc liberant?

Virg. Æneid. lib. 3. de Polyphemo:

---- Dij talem auertite peſtem.

Quod etiam à noſtris Poëtis factitatum eſt: Torquatus Taſſus in ſua Hier. introducens Armidam ſe occidere volentem, Cant. vlt. ſtantz. 126.

Felice me ſe nel morir non reco
Queſta mia peſte ad infettar l'inferno.

Dicitur autem peſtis à depaſcendo, quia ceu fera 21
quædam venenoſa non paucos aliquot miſerè perdat, verùm totas ciuitates depaſcatur, vt Galen. *de Ther. ad Piſon.* dicebat, & Guainer. *de peſt. differ.* 1. *cap.* 1. *in princ.*

Quid autem ſit propriè Peſtis in ſuo germano ſignificato ſumpta, diuerſimodè docuerunt DD. Ripa ex Iuriſconſultis duas attulit definitiones, quarum neutra vndequaquè ſatisfacit. Prima eſt, quòd Peſtis ſit bellum Dei, cui humanæ vires nequeunt 22
reſiſtere. de hac non eſt, quòd aliquid dicamus, cùm de rei natura nihil contineat, præterquam quod hoc bellum non in peſte ſolùm conſiſtit, ſed aliquandò in aliis calamitatibus. alia eſt, Peſtis

eſt

23 eſt morbus contagioſus à nutrimentorum, vel Aëris
24 infectione procedens, & hæc quidem non eſt perfecta, quia non conuenit vni, ſoli, & ſemper; cum ſcabies, Lepra, Phthiſis ſint morbi & ipſi contagioſi, & à nutrimentorum, & aëris etiam quandoque infectione procedant, nullus tamen eorum morborum peſtis eſt. cùm ergò hæc iuriſconſultorum definitio non ſatisfaciat, à Medicis alia expetenda eſt. quæ vt magis magiſque ſit accepta, ſciendum eſt
25 primò, quòd morborum aliqui particulares ſunt, & priuati, qui ſporades dicuntur, alij vniuerſales: illi omni tempore prehendunt, nequè vnam magis, quàm aliam perſonam, neque magis huic loco, quàm illi familiares, ſed diſperſim euagantur, idcir-
26 cò ſporades dicti, ſuntque tandem morbi diuerſi generis, & qui minimè ſub vno quodam certo genere comprehendi poſſunt, niſi eos in hoc conuenire dicas, quòd nullum ordinem ſeruent, vt diximus; habent enim particulares cauſſas à particularibus naturis, quemadmodum poſteriores, qui cauſſam habent vniuerſalem, ſunt & ipſi vniuerſales, & habentes vnam naturam, aut in aliqua re inuicem conuenientes plures eodem tempore inuadunt, & hi diuiduntur in duas ſpecies, prout magis, aut minus vniuerſales ſunt, cum quidam ſint alicuius loci ac ciuitatis proprij, & familiares, hoc, aut illo tempore inuadentes ex locorum, aut ciuitatum naturali intemperie, & ſicu, aut alia quadam ex cauſſa omnibus habitantibus communi, vt ex aquarum inſalubritate, ex ratione victus, & hujuſmodi, quemadmodum Gallicus morbus Indiarum accolis, Ophthalmiæ, ſiue oculorum inflammationes Ægyptiis, ſtultitia & fatuitas Populis vallis Tellinæ, Romanis Hæmitritæus, & melancholia Hypochondriaca dicta, & aliis
27 alij, vocanturque hi ob eam cauſſam Endemij, hoc
28 eſt Patrij, & vernaculi. alij deinceps populates ſunt non habentes certam naturam, & affligendi modum, ſed originem trahentes ab vniuerſaliori cauſſa, & communi, nempe ab Aëre, & hi, aliquando vnam ciuitatem, interdum plures, aliquando etiam vniuerſam aliquam totius Orbis terrarum partem, vt Europam, aut Aſiam, quin etiam & totum ipſum orbem interdum obſident & infeſtant, & hi quoque in duplici ſunt differentia: nam aut habent à communi illa cauſſa naturam quamdam deleteriam, & venenoſam, & ideirco tunc peſtilentes di-
29 cuntur, aut ea venenoſa Natura carent, & mitiores
30 ſunt, ac tunc nomine generis inſigniuntur, vocanturque Epidemij, & populares. Hæc autem omnia apud auctores noſtros quilibet videre poteſt in tractatibus de peſte, aut de peſtilenti febre, apud Iuriſconſultos autem videre licet Ripam *eodem tract.* & præ cæteris Roderic. *Quæſt. Canonic. & Regul. quæſt.*
31 49. *artic.* 4. *tom.* 1. His ſic præfatis, Peſtem ita definire licet Peſtis eſt morbus Epidemicus: aut popularis, pluribus & ſecundum plurimum perniciosus, & ſi libet, addere potes, ex communi cauſſa originem ducens, licet per verbum illud Epidemicus, aut popularis, id ipſum manifeſtiſſimè inſinuetur, vt ex ſuperioribus patet. deſiderant tamen alij DD. quòd huic definitioni addatur, quòd Peſtis ſit morbus contagioſus, vt ex Iuriſconſultis fecit Ripa *vbi ſupra.* & Folletius *in tract. ad Inſtruct. Vrban. in præfat. in fin.* & ex noſtris plurimi infra citandi. alij volunt addi, quòd ſit morbus cum febre; ſed quia de vtraque re inter Medicos dubitatur, ideircò ea definitione, quæ mihi integrè rei naturam explicare videtur, pro nunc contenti eſimus. quotieſcunque enim vagetur per populum morbus aliquis, qui plurimos ægrotorum ſua venenoſitate, & malignitate perimat, habens originem à cauſſa vniuerſali, nempe maximè ab Aëris impuritate, tunc peſtem eſſe talem morbum manifeſtiſſimum eſt, & nullo modo controuerſum.

Ex his manifeſtum eſt, omnem peſtem eſſe qui- 32
dem Epidemiam, non tamen è conuerſo, omnem Epidemiam eſſe peſtem; eſt enim Epidemia genus 33
generaliſſimum, vt Septal. docet *lib.* 1. *de peſt. cap.* 3. eorum morborum qui cauſſam habent vniuerſalem, comprehendens ſub ſe duo genera ſubalterna morborum, videlicet populares, & peſtilentes. idcirco Epidemia cum eſt nomen generis ſubalterni, dicitur eſſe morbus communis à communi cauſſa originem habens vt plurimum ſalutaris; non enim requiritur in morbo populari, qui Epidemia vocandus ſit, vt perniciosus, & malignus exiſtat, nam & benigniſſimi quidam vagantur morbi populates, quales ſunt Raucedines, & Grauedines quæ hoc tempore plures Italiæ Vrbes moleſtarunt, & adhuc anno præſenti 1627. moleſtant. Ergo morbi aliqui communes dantur, qui peſtilentes nequaquam ſunt, vt noſtri Medici docent. Guainer. *de peſt. diff.* 1. *cap.* & ex Canoniſtis Roderic. *quæſt. Canonic. Tom.* 1. *quæſt.* 49. *art.* 4. *verſ. Ex his ſequitur.* Ex quibus patet malè inter Iuriſconſultos à Thaquell. *de leg. Connubial. l.* 1. *par.* 15. *n.* 47. Peſtem à Medicis vocari Epidemiam, abſolutè aſſertum eſſe, & ex noſtris etiam erraſſe nonnullos, qui Epidemiam, & Peſtilentiam confundunt, & attributa vnius faciunt alterius, vt Sauonarol. *de febr. cap.* 9. *rubr.* 1. qui idcirco omnem Epidemiam dicit eſſe peſtilentiam, non vero omnem peſtilentiam eſſe Epidemiam, & adducit ad id inſulſam quandam hujus vocis Epidemiæ deductionem, cùm contrarium omninò ſit verum, quia, vt dixi, E- 34
pidemia ſe habet tanquam genus, peſtilentia, ſeu peſtis, tanquam ſpecies, quod manifeſtiſſimis verbis docuit Gal. *in* 1. *de morb. Vulg. in Proœm.* dicens: *Peſtis eſt ex genere Epidemiorum ab Epidemiis ſola pernicie differens*, & ex ipſo id ipſum teſtantur Guainer. *vbi ſupra.* Altimar. *de febr. cap.* 3. *par.* 4. & Maſſaria *Pract. lib.* 5. *capit.* 24. Cæterum Ariſtotelem erroris notat Roderic. *Quæſt. Canonic. quæſt.* 89. *art.* 4. quòd de Peſte male locutus ſit, cùm voluerit, peſtem ſolam ex omnibus morbis eſſe pluribus communem: nam hoc modo Ariſt. videtur confundere peſtem, & Epidemiam; id tamen feciſſe dicendus eſt ſecundum vulgi conſuetudinem, qui etiam morbos non perniciosos, dummodò communiter vagentur, vocat peſtem. malè tamen reprehendit idem Roderic. *ibid. verſicul. ligniet etiam*, nonnullos Medicos, qui febres quaſdam mali moris, ac perniciotiſſimas, etiamſi non ſint populares, vocant peſtilentes; quia vt aliàs ex Gal. dicam, quod fortè fugit ipſum Rodericum, datur peſtilens febris abſq; Peſte; nempe datur febris perniciosa, & omnes conditiones habens peſtis, abſq; eo quod per populum vagetur; quas febres rectè Medici vocant peſtilentes, quòd peſtilentium Charactere quoad perniciem donentur.

Verumenimverò aliquandò ſunt qui ſpeciem no- 35
mine generis inſignire ſolent, & hoc pacto nonnulli Medici vocant Peſtem nomine Epidemiæ, ſed abuſiuè, & impropriè. Concil. *diff.* 94. quod etiam manifeſtiùs fit ex ratione, quia morbi ſimpliciter Epidemici à peſtilentialibus propriè dictis maximopere differunt, ſecundùm conuenientiam, & naturam eorum morborum.

36 In Epidemia enim vagatur determinatum quoddam morbi genus in omnibus, vel in pluribus, vt de grauedine, raucedine, & ſpiritualium partium affectibus ſuperiùs dixi, qui nunc euagantur, & non multis etiam abhinc annis præcipuè Neapolitanis moleſti fuerunt, cum tonſillarum, fauciumque inflammatione, & qualis etiam fuit non abſimilis morbus abhinc quadraginta annis vel ſuprà, magnam ac potiorem orbis terrarum partem obſidens, à noſtris *il Coſtrone* appellatus. At in peſte propriſſimè accepta
37 ſunt ægritudines diu eſſorum generum, quæ omnes in hoc conueniunt, quòd ſociam habeant prauam, deleteriam, ſeu venenoſam qualitatem ab aëre ipſis communicatam, ex cujus pernicie plurimi ægrotantium proſternuntur. [Qua non videntur caruiſſe faucium inflammationes, quas ſuperioribus annis Neapolitanis fuiſſe maxime infeſtas alias dixi:] hoc eo modo euenire non eſt inconueniens, quia in Epi-
38 demia ſimplici aër eſt ſecundùm primas qualitates ſolummodò alteratus, licet inſigniter interdum, ſed non concepit cum hoc vllam corruptionem, aut ſi quam concepit, modica eſt, & remota à primo illo, & ſupremo gradu, qualem concepit in peſte, in qua eò aſcendit aëris corruptio, vt venenoſitatem acquiſierit, & vitæ noſtræ non ſecus ac exitialiſſima venena inimiciſſimus euaſerit, ex quo fit, vt facillimè quibus ſeptic adueniens morbus veneni illius naturam ſapiat, & ſeptæmicus, vnde & ipſi morbi alias de ſua natura mitiſſimi, tunc temporis ob adjunctam illam prauitatem omninò exitiales euadunt, ex quo fit, vt pauci eorum, qui tunc ex quouis morbo ægrotant, peſtifera lue non contaminentur. Sed hæc quoad nomina, & differentias inter Epidemiam, & Peſtem, ſatis ſint.

29 *Vera peſtis an de neceſſitate febrem adjunctam habeat?*
30 *Peſtis non datur abſque febri. contrarium num. ſeq.*
32 *In Peſte non ſemper cor eſt primum patiens.*
33 *Non omnia venena cor primo adoriuntur, ſed aliam ante quandam partem.*
34 *Febris non ſit abſque affectione cordis, peſtis verò maxime.*
35 *Peſtis ſi ſit abſque febri an gaudeat priuilegiis.*
37 *Inter graues peſtes vna eſt major altera.*
38 *Ratione cauſæ quomodò vna peſtis ſit grauior alia.*
39 *Peſtis magis periculoſa ea eſt, quæ vitio aeris ſit.*
40 *Ratione multitudinis locorum, quæ inficiuntur, vna peſtis eſt grauior alia.*
41 *Loca quædam, & Ciuitates facillimè peſtem ſentiunt. alia difficillimè, num. ſeq.*
43 *Ratione durationis vna peſtis eſt grauior alia.*
44 *Peſtis non excedit tres menſes ex Plinio.*
45 *Non poteſt certus terminus durationis peſtis præſcribi.*
46 *Tot ſunt modi peſtis, quot tempora.*
47 *Ratione indifferentiæ ſpecierum, quæ peſte afficiuntur, quomodò magis, aut minus grauis ea ſit.*
48 *Peſtis interdum non niſi certum genus, aut certam animalium ſpeciem inuadit.*
49 *Piſces minimè peſtem ſentiunt. contrarium num. ſeq.*
51 *Canes, & Muli omnium facillimè peſte inficiuntur.*
52 *Individua quædam certa vnius ſpeciei magis, aut minus peſte corripiuntur.*
53 *Peſte qui magis obnoxij.*
54 *Ratione indifferentiæ temporum, quibus peſtis vagari ſolet, quomodo magis, aut minus grauis cenſenda.*
55 *Peſtis quo plura individua interimit, eo grauior abſque dubio dicenda.*
56 *Peſtis eſt multò grauior ferro.*
57 *Peſtis grauiſſima quæ.*
58 *Peſtes quædam grauiſſimæ & exitioſiſſimæ.*

SVMMARIVM.

1 *Non omnis Epidemia eſt Peſtis.*
2 *Peſtis priuilegia non omnia locum habent in Epidemia.*
3 *Priuilegia quædam ad quem finem conceſſa in peſte.*
4 *Vt priuilegia peſtis ſuum locum, & effectum habeant, peſtis debet eſſe grauis, non leuis. & num. 36.*
5 *Peſtis poteſt eſſe particularis.*
6 *Vt peſtis priuilegia ſuum locum habeant, peſtis debet habere cauſam vniuerſalem.*
7 *Peſtis proprie dicta ab aere.*
8 *Peſtis ex Cloacarum immunditie excitari poteſt.*
9 *Peſtis vt ſuis priuilegiis gaudeat, debet eſſe contagioſa.*
10 *Contagium quid.*
11 *Contagium triplex.*
12 *Contagium bifariam diuiſum. & num. ſeq.*
14 *Contagium an de neceſſitate ſit adjunctum peſti.*
15 *Peſte infectus poteſt expelli ex ciuitate.*
16 *Peſtilens morbus ex Ariſtotele vnus ex omnibus efficit eos, qui ad laborantes eo morbo accedunt.*
17 *Peſtilens, putridum, & contagioſum conuertuntur. contr. num. 24.*
18 *Peſtis nulla magis præcipua cauſſa quàm contagium.*
19 *Peſtis particularis aliquando ſit vniuerſalis.*
20 *Contagij peſtilentis mira vis.*
21 *Peſtis eſſe poteſt ſine contagio.*
22 *Qui primi peſte inficiuntur abſque contagio ægrotant.*
23 *Reſpondetur ad auctoritates in contrarium.*
25 *Omne peſtilens eſt pernicioſum, non verò contrà.*
26 *Scabies tempore peſtis ſalutaris.*
27 *Contagium an neceſſariò requiratur, vbi peſtis priuilegia ſuum locum habere debeant.*
28 *Ceſſante fine, ad quem priuilegia ſunt conceſſa, ceſſant*

Quas conditiones habere oporteat morbum Epidemicum, vt Peſtis dicatur, & ad hoc vt Peſtis priuilegiis locus detur.

QVÆSTIO II.

CVm pateat ex ſuperioribus & quid interſit inter Peſtem, & Epidemiam, & quod non omnis Epidemia ſit Peſtis nomine inſignienda, ſequitur inde, priuilegia, quæ tempore peſtis locum habent, non habere debere locum tempore Epidemiæ, ſaltem non omnia, nec omni tempore, nec in omni Epidemia; jure meritò ergò decernendum eſt, quænam conditiones concurrere debeant in Epidemia, vt peſtis nomen mereatur, & ex conſequenti prædicta priuilegia, ea graſſante, locum habeant. Itaque videndum, qualis fuerit legiſlatorum, ſeu quorumcumque Magiſtratuum, & de Iure diſponentium finis, ex quo moti ſint ad ea priuilegia tunc temporis concedenda; dicendumque non vnicum fuiſſe in omnibus; vnum tamen principalem in pluribus, 3 nempe vt cuicunque ſuæ ſaluti conſulere liceret, & euitare euidens, atque imminens vitæ periculum, vt in iis priuilegiis præcipuè apparet, quæ in perſonarum excuſationem tendunt, ſicuti quod peſtis excuſet à Mora, à Contumacia, à Reſidentia, & ab aliis hujuſmodi. In aliis autem in quibus inſufficientia, aut etiam defectus perſonarum in numero ſuppletur, vt quod mulier poſſit eſſe te-

ſe teſtis in quibuſdam caſibus aliàs non permiſſis, quòd Notarius non matriculatus ſit ſufficiens ad condendum teſtamentum, etiamſi ex ſtatuto matriculatus requiratur, quòd contractus ob omiſſionem ſolemnitatum nullus, validus tunc temporis efficiatur, quòd vnus Teſtis ſufficiat vbi duo ex ſtatuto requirantur, in his inquam omnibus, & aliis his non diſſimilibus, reſpicitur primò perſonarum diminutio in numero occaſione peſtis, quia plures
4 vel jam mortuæ ſunt, vel infirmæ, vel à ciuitate, & loco ob peſtis timorem abſentes; indirectè verò intenditur eadem ſalus indiuiduorum. Vt tamen hæc priuilegia ſuum effectum habeant, non ſatis eſt, vt ſimplex Epidemia, vel leuis quædam contagio graſſetur, ſed debet propriè Epidemia eſſe peſtilentialis, & notabilis, vt prudenter admonet Ripa *citato tract. de peſt. part.* 2. *partic.* 2. *num.* 15. atque ea de cauſſa crediderim non ſufficere, vt dans pecunias in ſocietatem ſub periculo proprie vitæ, excipiens tamen mortem ex peſte, & Epidemia, vt in hujuſmodi contractibus fieri ſolet, eas non amittat, ſi ex quacunque Epidemia moriatur; quia cum caſus excepti idcirco excipi permittantur, quia periculum mortis nimis certum eſt, & euidens, vt dixi *lib.* 1. *tit.* 4. *quæſt.* 1. *num.* 12. patet periculi certitudinem majorem eſſe in peſte, quam in Epidemia, quia in hac rarò, aut nunquam adjuncta eſt pernicies, vt ſuperiùs dixi, licet non ob hoc impoſſibile ſit etiam ex leui Epidemia aliquos de medio tolli, ſed non ob id videtur exceptioni in Epidemia debere eſſe locum, quia vt plurimum, contra quàm peſtis ſit, abſque pernicie, & periculo eſt.

5 Quoniam ergo peſtis poteſt etiam inuadere aliquos particulares, vt domos ſolùm aliquas, & ſic non habere cauſſam vniuerſalem. Guainerius *de peſt. diff.* 1. *cap.* 1. Herculan. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1. Andr. Gall. *de peſt. faſcic.* 4. nam id ſibi voluit Gal. cum *comm.* 3. *in tertium Epidem. part.* 57. dixit, dari peſtilentes febres ſine peſte, nempe poſſe dari peſtilentem febrem, quæ à cauſſa particulari emanans particularem aliquam perſonam, aut domum inuadat, ſed non ob ſit peſtis, quia defecit ab ea conditione, quòd non habeat cauſſam vniuerſalem, cùm tamen in cæteris cum peſte conueniat, habens omnia ſigna, & characteres peſtis veræ etiam ipſum contagium; Idcircò vt peſtis notabilis dicenda ſit ad hoc, vt priuilegiis ſibi à iure
6 conceſſis gaudeat, requiritur primò, quòd habeat cauſſam vniuerſalem. Altim. *de febr. part.* 4. *capitulo* 3. Ioann. Marinell. *peſtil. in reſponſ. ad primum argumentum.* & ex Iuriſconſult. Roder. *loco ſæpius citato.* & patet dilucidiùs ex ſupra adductis. præcipuè verò neceſſe eſt, quòd originem habeat ab Aëre, qui ſit intemperatus, & corruptus ſit; hæc enim verè, & propriè ſic dicta Peſtis eſt, vt probant Hercul. *de febr. tract.* 4. *cap.* 1. *& tract. eod. capit.* 3.
7 Mercatus *lib.* 3. *de morb. part.* 1. *claſſ.* 1. *quæſt.* 176. *art.* 4. *num.* 30. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *cap.* 17. Rudius *lib.* 3. *arc. Med. cap.* 30. quia talis peſtis periculoſior, & ex conſequenti grauior, & notabilior eſt. Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 24. *in ſchol.* & hoc non niſi ſumma cum ratione, quia cum ex neceſſitate, vt viuamus, aërem attrahere inſpirando cogamur, & is tunc corruptus ſit, illum in nos ipſos tanquam præſentaneum aliquod venenum ingerimus, vt teſtatur Gal. *in Theriac. ad Piſon. c.* 16. *claſſ.* 5. quamobrem & plures multò in periculum incidunt in hac, quàm in peſte ex aliis cauſſis procedente, quæ tamen veræ peſtes non ſunt, & euidentiùs, ac facilùs periclitantur. Ex Iuriſconſultis Follerius *in libell. ad inſtruct. Verbum. in præfat. & num.* 147; atque ea de cauſſa videndum eſſet, an aliæ cauſſæ, quæ peſtem prouocare poſſunt, ſufficientes ſint ad hoc, vt priuilegia peſtis etiam in illa quæ ab ipſis ſuſcitatur, locum habere debeant.

Patet enim, Peſtem aliquandò ex ſola cloacarum 8
immunditie, excitari, vt per noſtros DD. notatur *in tract. de peſt. cap. de cauſſ.* neque prætermiſſum eſt à Iuriſconſultis, vt patet *per l.* 1. *ff. de Cloac.* §. *ſub hoc titulo, & per gloſſ. in l. de papilio.* §. *ſi quis vitioſ. ff. de non. oper. nunciat. in verbo ſalubris.* & hæc cauſſa eſt abſque dubio minus communis, quemadmodum etiam ſi prauа victus ratio cujuſdam particularis loci, aut ciuitatis, vel potus prauarum, corruptarumque aquarum, aut vbertas poſt penuriam, aut exitialis quædam ſpecus alicujus exhalatio, & hujuſmodi cauſſæ peſtem excitauerint, vt fieri poſſe notant practici omnes Medici, & non prætermittit ex Iuriſconſultis Ripa *part.* 1. *à num.* 10. *ad ſeqq.* immò non deſunt aliæ cauſſæ, quæ minus communes, quam ſupradictæ ſunt, qualis eſſet ſi ex corrupto animalis cujuſdam cadauere peſtis excitaretur, vt euenitſe aliquandò ex cadauere Balenæ putrefcente non procul à Bunis, teſtis eſt Plut. *in lib. de induſtr. Anim. prope finem*, & in littore Thuſco ſimiliter, & propè pagum Egmondanum ex eadem occaſione peſtem irrepſiſſe, teſtatur Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 9. *in ſchol.* cum ergo (licet multæ harum cauſſarum in tantùm peſtem excitent, in quantùm Aërem inficiunt) hæ cauſſæ non ſint ita vniuerſales, vt omnibus communes exiſtant, vt in vera peſte euenire oportet, decernendum ab ipſis Iuriſconſultis eſſet, an eadem priuilegia militare debeant tam in illa, quæ vniuerſalem cauſſam habet, nempe aërem ipſum corruptum, quàm in illa, quæ particularem, vt loci, ſeu ciuitatis immunditiem, vel prauam aliquam exhalationem; quemadmodum idem eſſet dubium diluendum, vbi peſtis cauſſa facile eſſet amouibilis, vtputa quia à prava aliqua alicujus ſpecus exhalatione emanaret, quæ facile prohiberi poſſet, ſpecum obturando, vt Empedoclem factitaſſe refert Plutarch. *in lib. de curioſit.* hic enim montis cujuſdam profundum inter rupes hiatum grauem, & morbiferum, & quod Notum ventum eſſlaret in vicinos campos, obſtruxit, atque ita peſtilentiam è regione depulit. Aut ſi à prauarum aquarum vſu originem peſtis traheret, facile amoueretur, aquas ipſas repurgando, aut coctione rectificando, aut mulieres in vrbem, & inquinatos locos derinando, aut ſi annona cara fuiſſet, & ob id prauis cibis populus vſus in peſtem incidiſſet, laudabiliora cibaria in eum locum comportando.

Secundò vt priuilegia peſtis ſuum locum habeant, 9
requiritur, quòd illa ſit contagioſa: nam controuertitur inter Medicos, an neceſſariò cum peſte jungatur contagium, quod dubium vt diluatur, videndum quid ſit, & quotuplex contagium, & quodnam requiratur ad hoc, vt peſtis grauis dicatur, & ſuis priuilegiis fruatur, ſed de his breuiter, nunc in ſecunda hujus tituli parte fuſius hæc ipſa pertractanda. Dicitur ergo Contagio, & vel Contages, aut Con- 10
tagium ab vno in aliud tranſiens infectio. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 1. alij aliter, & longioribus definiunt, vt idem Fracaſt. *in fin. ejuſdem capitis.* Hucher. *lib.* 4. *de ſterit. c.* 1. Sal. *de febr. peſt. c.* 11. Rud. *de morb. occult. lib.* 1. *c.* 8. Portus *de peſte lib.* 1. *cap.* 5; ſed quia hæc ſatis facit, alias non affero. Triplex ve-

11 ro contagium voluerunt dari DD. Fracaſt. *vbi ſupra cap.* 2. Mercat. *de febr. lib.* 7. *cap.* 1. Salius *ibidem cap.* 11. Rudius *loco cod. lib.* 1. *cap. eod.* Cardan. *lib.* 12. *de ſubtil.* Septal. *lib.* 2. *de peſt. cap.* 10. & Santorell. *lib.* 6. *ſuæ anteprax. cap.* 12. vnum immediatum, quod per contactum immediatum duorum corporum fiat, ex quorum altero in alterum per illum contactum tranſit infectio. Secundum eſt per fomitem, non quemcunque, ſed rerum porоſarum, vt quæ incorruptæ permanentes conſeruare aptæ ſunt contagioſi morbi ſeminaria, vt ſunt precipuè indumenta, & tegumenta, quibus familiariter vtimur.

Tertium contagium fit per Aërem inſpiratum, tam cum ille corruptus eſt, & inſpiratus tanquam præſentaneum venenum, vt dixi, per inſpirationem attrahitur, quàm cum infirmis contagioſo morbo laborantibus aſſiſtentes, vel eorum expirationem excipientes per eam inficimur.

12 Hucher. autem *lib.* 4. *de febr. cap.* 7. contagium diuidit bifariam in verum, ſeu immediatum, quod fit per contactum, & in mediatum. Illud accubitu, oſculatione, aut ſimili alio modo contrahitur, hoc intercedente fomite aliquo, vel etiam ipſo aëre. Bifariam quoque ſed diuerſo modo diuiſum eſt contagium à Marinell. *vbi ſupra.* Prout ſcilicet vel ex eo communicatur idem genus morbi, vt ſi ex febre febris per contagium concipiatur, vel diuerſum, vt ſi ex pleuritide communicetur contagione febris peſtilens, aut ſi ex bubone peſtilenti communicetur Pulmonia. His præſuppoſitis, ad quæſtionem accedamus, nimirum, an contagium cum peſte ex neceſſitate ita ſit adjunctum, vt peſtis ſine contagio eſſe non poſſit; & pro parte affirmatiua fauet vniuerſus hominum conſenſus, à peſte enim tanquam à re pernicioſa, quæ facillime per contagium communicetur, longè fugimus, neque permittimus ab ea infectis tangi; ita vt non injuria diſputatum ſit à Præ-
14 uid. *lib. ſæpe cit. de peſte*, an liceat vi & armis peſte infectum à ſe expellere, etiam vſque ad occiſionem, cum in periculo manifeſtiſſimo ſit qui ab infectis tangitur, vnde facetè Plaut. in Amphitr. Act. 2. Scen. 1.

---- A. *Apage te à me.* S. *quid eſt*
Negotij? A. *Peſtis te tenet.*

Communiter autem peſtis pro morbo ita contagio-
15 ſo habetur, vt, ne ea infectus alios inficiat, expelli poſſit, & debeat ex ciuitate 'Alex. *in l. caſus. C. de teſt. num.* 3. Bertach. *de Gabell. & vectig. p.* 2. *num.* 49. Foller. *in tract. ad Inſtr. Vrban. num.* 14. & eam ob rem ab omnibus in præſeruationem à peſte conſulitur fuga, vt omnes Med. faciunt, nec prætermiſſum eſt à Iuriſconſ. Ripa, & Præuid. *loc. ſup. cit.* ſed præter communem opinionem Ariſt. videtur in ea ſententia eſſe, cum. 1. *Probl.* 7. quærit, cur morbus peſtilens ſolus ex omnibus vitiis afficiat eos, qui ad labo-
16 rantes eo morbo propè acceſſerint? videtur etiam ab ea opinione non diſſentire Gal. nam 1. *de diff. febr. cap.* 2. dicebat, ſicuti & quod peſtilenti morbo laborantium conuerſatio periculoſa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex ſcabie, & lippitudine. Huic auctoritati accedit Paul. *lib.* 4. *cap.* 1. qui de Elephantiaſi loquens dicebat, eam eſſe non minus, ac peſtilentiam contagioſam, & præter hos videntur penè omnes cæteri Medici idem ſentire, cum plures *in tract. de febr. peſtil.* diuerint, eam eſſe febrem contagioſam. Matth. Curt. *de febr. c. de febr. peſtil.* Portus *lib.* 1. *de peſt. cap.* 4. alij ipſam peſtem per contagium definierint, cum dicant, peſtem eſſe morbum contagioſum: Iſidor. *Etymolog. lib.* 4. ex quo repetit Bayr. *de Peſt. cap.* 1. qui morbum peſtilentialem dici non concedit, niſi ſit cum contagio. Card. *lib.* 2. *Contrad. Afrodiſ. tract.* 5. *cap.* 4. *& lib.* 1. *de Venen. cap.* 11. Fracaſt. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 8. Capiuacc. *Pract. lib.* 6. *cap.* 36. Plater. *de febr. cauſſ. lib.* 3. *cap.* 1. Mercurial. *lib.* 5. *cap.* 17. Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. cap.* 1. Hucher. *de febr. lib.* 4. *cap.* 2. Septal. *de peſt. lib.* 1. *cap.* 28. & alij permulti Præcipuum autem Peſtis ſignum eſt contagium. Heurn. *de peſte cap.* 5. cui aſſentiuntur alij Medici, quibus aſſentiri videntur Iuriſconſulti; nam Ripa *in ſupra citata definitione* dixit, eſſe morbum contagioſum, ita quoque Præuidell. ex Iſidor., *in ſæpe cit. lib. de peſt. p.* 4. *partic.* 7. *num.* 2. Peſtem dicebat eſſe magis contagiolam, quàm Lepram, cui fauet ſupra citata Pauli auctoritas. *& par.* 2. *part.* 1. 2. *num.* 15. dicebat eſſe contagium. Denique Card. *loco citato lib. de Ven.* dicebat, Peſtilens, putridum, 17
& contagioſum conuerti, ita vt non poſſit vnum abſque alio inueniri; quibus addendum, quòd ipſius Peſtis nulla alia eſt magis præcipua cauſſa, quàm contagium, vt teſtantur Salius *citato lib. de febr. Peſtil.* 18
cap. 11. & Septal. *ibid. lib.* 2. *cap.* 8. & idcircò facili negotio etiam extincta de nouo reuiuiſcit, ac propagatur, etiam per ipſas res inſenſibiles, quæ ipſius Peſtis fomitem retinere ſolent. Immò adeò de Natura Peſtis eſt contagium, vt hoc mediante impij, ac nefarij quidam homines ſuo arbitrio illam aliquando excitauerint, ac concitare poſſint: conſtat enim Venetiis peſtem concitatam fuiſſe, illitis tantùm venenatis medicamentis, ac peſtiferis, oſtiorum annulis, ac peſſulis, quibus contactis Peſtis venenum à tangentibus hauriebatur, vnde infecti poſtmodum alios inficiebant; de qua re plures auctores teſtes ſunt apud Schench. *lib.* 6. *obſerv. tit. de contag.* & præter eos Ceſalpinus aliàs à me adductus *Pract. lib.* 3. *cap.* 48. & Paræus *lib.* 12. *c.* 10. necnon alij multi apud Vntzerum *in Antidot. Peſtil. lib.* 1. *diſt.* 6. *cap.* 3. nec deeſt inter Iuriſconſultos ad hoc teſtimonium Ripæ *loco citato par.* 1 *num.* 5. quin etiam alibi aliàs idem facinus ab aliis patratum legimus, & ætate noſtra non multis adhinc annis Mediolani idipſum accidiſſe audimus, quod profecto abſque maxima contagij vi fieri non potuiſſet, quia nulla alia ratione infici tangentes poterant, & in ſumma per contagionem propagari ſæpiſſime peſtem, teſtatur Ioubert. *de peſt. cap.* 2. vndè eſt, quòd interdum particularis peſtis, quæ nempè vnicam familiam, aut domum, aut locum obſideat vniuerſalis euadit, vt Ioub. dicit *ibid.* & pro- 19
ximas familias, & ciuitates adoritur. Cardan. *Contr. Med. lib.* 2. *tr.* 5. *contr.* 4. nam peſte infectus contagio adeò inficere poteſt, vt non per contactum ſolùm, ſed etiam per halitum aliquandò labefactet. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 12. Cardan. *ibid.* immò interdum ipſa inſpectione, vt ex Guidon. dicit Rud. *lib.* 3. *Art. Med. cap.* 30. eueniſſe in quadam ſæuiſſima peſte; quod confirmat etiam Nicol. Maſſ. *de febr. peſtil. c.* 2. qui & illud addit, etiam ex cadaueris peſte extincti inſpectione aliquos interdum infici.

Præ cæteris autem experimentis quanta ſit Con- 20
tagij vis in peſtilentia, illud manifeſtimè docet, quod refertur à Foreſt. *loco ſæpius citato* de quodam Medico, qui cùm peſte infectus jaceret, vt id ipſum, quod de contagio demonſtrare nos ſtudemus, aſtantes edoceret, recens ouum manu apprehenſum diu ſic retinebat, illudque infra breue ſpatium liuidum, ac putridum euadebat, & quod admirabilius eſt, ſi modo veritatem habet, hõc ipſo ouo in menſa poſito,

poſito, & illi altero prope appoſito, eodem modo ex primo ſecundum, vt primum ex egroto inficiebatur.

Sed his non obſtantibus, videtur ex nonnullorum DD. auctoritate, Peſtem poſſe eſſe ſine contagio, quamquam vt plurimum cum contagio eſt. Sal. *de febr. peſtil. cap.* 11. Marinell. *de peſt. arg.* 3. Saxon. *de phanigm. lib.* 2. *cap.* 1. Cæſalpin. *lib.* 3. *practic. cap.* 50. Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 3. Quin etiam Cœl. Rhodig. *lib.* 2. *lect. antiq. cap.* 6. *in fin.* cum de quadam peſte Conſtantinopolim moleſtante verba faceret, de qua etiam Cardan. *lib.* 2. *de ſubtil.* meminit, narrans vterque, quòd qui ea apprehenderentur, ab alio homine vapulare ſibi videbantur, eoque terrore perturbati morerentur, addit Cœlius, quaſi rarum quoddam in tanta morbi raritate, Morbus tamen hic contagioſus haud fuit; quod etiam Cardan. falſus eſt. Procopius item qui & ipſe Medicus fuit, & hiſtoricus inſignis, *lib.* 2. *de bello Perſico*, (ex quo repetit Septal. *lib.* 1. *de peſt. c.* 6.) peſtis cujuſdam mentionem habet, quæ abſque contagio vagata eſſet. Neque Colica item à Paulo *lib.* 3. *cap.* 43. de quo ex eodem mentionem habet idem Sept. *ibid.* contagioſa fuit, cum ille nihil omnino de contagio meminerit; ac tandem Petr. Bayr. Medicus non ſpernendus apertiſſimè *in tract. de peſt. cap.* 1. fatebatur, dari peſtilentem febrem non contagioſam.

22 Auctoritatibus addo non contemnendam rationem, certiſſimum etenim eſt, illos, qui primi peſte afficiuntur, ab aliis contagium non traxiſſe. Hercul. *de febr. tract.* 4. *c.* 1. niſi diceremus cum Platero *lib.* 3. *de febr. cap.* 2. *& quæſt. Medic. Parad. cent. Poſth. num.* 42. & cum Vntzero *in antidot. peſtil. lib.* 1. *diſt. c. cauſ.* 2. peſtis venenum originem ſuam in mundi origine habuiſſe, & de corpore in corpus per contagium diſpergi, ac propagari; ita vt ex horum ſententia nullo modo abſque contagij ſeminio peſtis irrepere poſſit. ſed hæc opinio plerumque ex doctioribus non erit, vt exiſtimo, accepta, ſed potiùs alterari dicent omnes de nouo aërem ad contrarias qualitates, & interdum corrumpi, atque eo pacto peſtem primùm oriri. ergo quemadmodum qui primi peſte laborant abſque eo, quod ab aliis contagium contraxerint, illa afficiuntur, ſic dari poteſt peſtis genus, quod nullo modo contagio noxium ſit, ſed ſimpliciter à cauſſa aliqua alia antecedenti nobis communicetur. & ad id, quod Platerus, & Vntzerus dicebant de contagij origine, obijci poteſt, quòd multi morbi ſunt contagioſi, non verò ſola peſtis; neque tamen videtur in aliis morbis poſſe habere locum contagij ſeminia ab his DD. adinuenta.

23 Ad auctoritates autem in contrarium allatas dicendum videtur, partim non loqui de ſimplici peſte, ſed de febre peſtilenti, partim verò, immò, vel omnes intelligi ſecundùm plurimùm. quod autem Cardanus dixerit, peſtilens, putridum, & contagioſum conuerti, cùm non ſit vnum accipere ſine alio, mi-
24 randum eſt, quia manifeſtiſſimè conuincitur falſitatis, cùm pateat contagioſum ſæpiſſimè peſtilens non eſſe, vt vel ipſi viles tonſores norunt, & notat etiam Mercat. *de morb. lib.* 3. *claſſ.* 1. *quæſt.* 170. *in fin.* nam Scabies, Phthiſis, Lues Venerea, Rabies, Lippitudo, & nonnullæ allæ infirmitates, quæ maxime contagioſæ ſunt, non ſunt tamen peſtilentes. conuincitur vlteriùs ex eo, quod omne peſtilens pernicioſum
25 eſt, quia venenoſum & deleterium. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſſ. cap.* 10. idcircò illicò atque popularis, ſeu Epidemicus morbus aliquis pernicioſus ſecundùm plurimum euadit, peſtis dicitur. Liddel. Scot. *de febr. lib.* 3. *cap.* 1. non tamen omne contagioſum pernicioſum eſt, quia Scabies vt plurimum 26
ſalutaris morbus eſt, immò multò magis ſalutaris efficitur in peſtilenti tempore, vtpote quæ poſſit à peſte hominem præſeruare. Alexand. Bened. *lib. de febr. peſtil. c.* 6. Plater. *quæſt. Medic. Parad. cent. poſth. num.* 43. Ioubert. *de peſt. cap.* 15. Foreſt. *lib.* 6. *obſeruat.* 24. *in ſchol.* ſed & ipſe Cardanus ſibimetipſi contradicere palam videtur, cum *lib.* 2. *contr. Ated. tract.* 5. *contrad.* 4. dixerit: Sufficit ad hoc vt peſtilens ſit morbus, vt ſit Epidemicus, & pernecans, & hic poteſt eſſe ſine febre, cùm ſit etiam ſine contagio. en igitur datur vnum ſine alio, nempe peſtilens ſine contagio; non ergò neceſſarium videtur ad peſtis eſſentiam, vt contagioſa ſit. ſed verum neceſſa-
rium id ſit ad hunc effectum, vt priuilegia peſtis ſu- 27
um locum habeant, cum diſtinctione reſponderem; quia ea priuilegia, quæ cenſenda ſunt fuiſſe conceſſa ob id, quod reſpiciant periculum contagionis, vt quòd citatus comparere non teneatur, ſi peſtis in eo loco vigeat, ad quem citatus fuerit. Pariſ. *de reſign. benef. lib.* 5. *quæſt.* 13. *num.* 68. & quòd non teneatur comparere, etiamſi tantùm tranſire debeat citatus per locum peſte infectum. Præuidell *de peſt. par.* 7. *partic.* 2. *num.* 1. & alia hujuſmodi, omni procul dubio in peſte tantum contagioſa locum habere debent, non in ea, quæ contagio caret: cætera verò, quæ alios fines reſpiciunt, de quibus ſuprà, in quauis peſte, dummodo alia habeat requiſita veræ peſtis: 28
non enim dubium eſt, quòd ceſſante fine, ob quem priuilegia conceſſa ſunt, ceſſent etiam ipſa priuilegia. Tiraquell. *in tract. ceſſ. cauſſ. par.* 1. *num.* 203.

Dubitari poteſt vlteriùs, an vera peſtis de neceſſi- 29
tate febrem adjunctam habere debeat, ad hoc vt prænominata priuilegia ſuum locum habeant: nam in hoc variæ fuerunt opiniones, tenentibus pleriſque, non modò non poſſe dari peſtem veram ſine febre, ſed ipſam peſtem per febrem definientibus; 30
quod longioribus præſtiterunt Andr. Gall. *de peſt. faſcic.* 4. Ant. Portus *ibid. lib.* 1. *cap.* 3. & Ludouicus Septal. *loco eodem lib.* 1. *cap.* 15. Maximè verò pro hac opinione faciunt Hipp. verba *in lib. de flat.* quæ ſic habent: *Febrium duo genera, & vnum quidem omnibus commune peſtis appellatur.* Patet autem auctores omnes, cum de peſte tractarunt, de ea inter febres mentionem habuiſſe, & ipſorum plures titulum de febre peſtilentiali inſcripſiſſe; quod tamen qua ex cauſſa præſtiterint non difficile eſt edo-
cere, nimirum quia vt plurimum peſtis cum febre 31
adjuncta eſt; ſed non eſt idcircò omninò neceſſarium, vt ſemper cum febre ſit, quod ex Hipp. & Gal. auctoritate probarunt, qui ſententiam hanc tuentur. Bair. *cap.* 1. *de peſte.* Manard. *epiſt. lib.* 2. *epiſt.* 1. Capiuacc. *lib.* 6. *pract. cap.* 36. Oddus *de peſte cap.* 12. Petr. Salius *de febr. peſtil. c.* 5. Rudius *lib.* 3. *Art. Med. c.* 30. Ceſalp. *lib.* 3. *c.* 48. & 50. Hucher *de febr. lib.* 4. *c.* 2. Mercat. *lib.* 7. *de febr. in præfation.* Liddel. Scot. *lib.* 3. *de febr. c.* 3. Diomed. Amic. *de peſt. c.* 14. & alij relati per Septal. *lib.* 1. *de peſte c.* 4. & qui hoc ipſum, dum pro hac opinione diſputat, comprobat experientia, nonnullas peſtes enarrans, quæ abſque febre vagatæ ſunt.

Quinetiam ratio ad hoc adduci poteſt, quam af- 32
fert idem Liddel. *ibidem*, & eſt, quia non ſemper in peſte cor eſt primum patiens; quemadmodum e- 33
nim ex Venenis aliis nonnulla ſunt, quæ non pri-

mò cor petunt, ſed aliam quandam determinatam partem, ſic & ex venenis ab aere nobis communicatis ſunt, quæ alias partes, quàm Cor primò obſident, ſic colica peſtilentialis vila eſt, ſic & dyſenteriæ peſtilentiales, & alij hujuſmodi morbi à Corde remoti. Præterea ſi de eſſentia peſtis eſt febris, idem pròculdubio eſſet febris peſtilens, ac peſtis, at peſtem eſſe quid generaliùs, quam febrem peſtilentem, concludunt auctores. Mercat. *de febr. lib. 7. capit.* 1. non eſt ergo neceſſarium, in peſte ſemper adeſſe febrem; quia abſque eo, quod cor afficiatur, febris non fit,
34 ſed peſtis fit abſque eo quod cor afficiatur ſaltem primò, & vno eodemque tempore cum parte primariò patiente, ergò peſtis poteſt eſſe abſque febre. Vtrum autem detur, aut dari poſſit febris intermittens, quæ peſtilens ſit, dubitant Medici. Salius *ſuprà loco cit.* in affirmatiuam ſententiam inclinat; plures in negatiuam, & præ cæteris Rudius, & Septalius *locis ſuprà citatis.*

Ego non video, quid obſtet, quo minus eſſe poſſit febris intermittens peſtilens, ſi concedatur peſtem poſſe eſſe ſine omni febre. ego profecto hujuſmodi febres vidiſſe me certò certius affirmauerim, cùm tertianas exquiſitas, breuiſſimaſque, & non niſi ſeptem, aut octo horarum ſpatio affligentes obſeruauerim, cum tanta tamen vehementia, vt ſpiritum ægrotantibus in acceſſione intercluderent, mox ab ea per copioſiſſimum ſudorem vindicatos adeò languidos, ac viribus dejectis, & cum indicibili triſtitia permanſiſſe, vt admirationem non modicam incuterent; pulſus enim adeò tardi fiebant vt nunquam alibi; ac denique viderim has ipſas febres quarto paroxyſmo homines ſuſtuliſſe. hujus generis febris eam extiti, ex qua licet multò ſeriùs ſublatus olim eſt Cinthius Clemens Pauli V. Medicus: mortus enim eſt 27. & febris continua poſt 14. facta eſt, cùm ante per octo tantum horas ex 48. affligeret, & cum iis, quæ recenſui ſymptomatibus. ſed ad penſum noſtrum, nam forte nunc non erat his locus.

Quid ergo dicendum, vbi peſtis abſque febre graſſaretur? an priuilegia peſtis in hac, veluti in illa, quæ febrem comitem habet, locum habere debent? dicendum videtur, quòd ſic, quia ſatis ſuperque eſt, ſi pe-
35 ſtis ſit perniciosa, & habeat cæteras conditiones, de quibus in hac quæſtione: nam cùm ex alio quoque morbo quicunque ſit, contingat homines periclitari, non minùs quàm ex febre, & priuilegia peſtis conceſſa fuerint omnia reſpectu. ejus perniciei, & mortalitatis, vt ita dicam, abſque dubio quòd etiamſi non adſit cum peſte febris, ea priuilegia valere debent.

Cæterum cum peſtis, vt ſuperiùs ex Ripa dicebam,
36 debeat eſſe grauis, & notabilis ad hoc vt priuilegia ei conceſſa ſuum effectum habeant, idcircò præterquam quod ob id debet eſſe contagioſa, debet etiam eſſe perniciosa, & plurimos rapiens, nempe majorem ægrotantium partem. Io. Marinell. *de peſte in reſponſ. ad primum argumentum*; nam etiamſi morbus popularis eſſet, & Epidemicus, habens cauſſam communem, & eſſet vnà contagioſus, & febrem quoque comitem haberet, tamen ſi major pars eorum, qui ægrotarent, conualeſceret, aut non eſſet dicenda peſtis, ſed ſimpliciter Epidemia, quia non haberet adjunctam perniciem vt plurimum, & ſecundùm plurimum, aut non eſſet dicenda grauis, & notabilis, aut talis, vt ejus cauſſa prædicta priuilegia permittenda eſſent executioni demandati.

Verumenimverò quamquam quæ dicta ſunt ſufficiunt ad hoc, vt peſtis grauis dicatur, tamen inter graues peſtes vna proculdubiò altera grauior dicenda eſt, & quædam inter alias grauiſſima. quæ grauitas 37
deſumitur non modo ratione contagij, & pernicici & reſpectu ſymptomatum magis, aut minus horribilium, ſed etiam ratione cauſſæ, & ratione multitudinis morientium, & ratione breuitatis morbi, & ratione numeroſitatis locorum, quæ inficiuntur, & ratione longitudinis, & ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget, & tandem ratione varietatis, & indifferentiæ ſpecierum, ſexuum, ætatum, temperamentorum, & hujuſmodi, quibus peſtis infeſta eſt. ratione enim cauſſæ grauior, & periculoſior ea peſtis eſt, quæ magis vniuerſalem habet cauſſam. Cæſal- 38
pin. *lib. 3. cap.* 50. nam licet aquæ putridæ, hiatus, & halitus cauernarum, & puteorum, & victus prauus, & aliæ nonnullæ cauſſæ his non abſimiles peſtem aliquandò excitent, tamen periculoſior illa eſt, quæ ex aëre corrupto, vtpote cauſſa communiori excitatur, 39
vt ſupa dixi ex Foreſto. Duncan. Liddelius *lib. 3. de febr. cap.* 3. Rud. *lib. 3. art. Med. cap.* 30. nam alias cauſſas euitare quomodocunque licet, ſed hanc velint nolint animalia omnia admittere coguntur, cùm illam inceſſanter inſpirent. ſi ergò venenatam, ac deleteriam acquirat qualitatem, quis non videt vniuerſa animalia ex ejus pernicie promptiùs, quàm ex quauis alia cauſſa damni plurimum paſſura, & ſumma cum difficultate mortem euitatura? maxima ergo cum ratione nonnulli in peſtis definitione, cum proprioſſimè accipitur, voluerunt addi, quòd ſit morbus ex aëris corruptione originem habens, vt Auctor *libri definit. inter. Gal. libros recenſiti*, & Sauonaroll. *de febr. c. 9. rubr.* 1. Cæſalpin. *lib. 3, cap.* 48. & inter Iuriſperitos Ripa, quem ſupra adduxi, hæc enim, quia inter omnes grauiſſima eſt, idcircò peſtis nomen proprioſſimè acceptæ ſibi vindicat. [Ac profectò hanc vnam *Hipp. in lib. de Nat. hum. verſ. 18.* videtur pro peſte acceptare quia à communiſſima cauſſa nempe ab Aëre originem habet, reijciens à cauſſa peſtis alias quaſcunque etiam ipſam prauam victus rationem.]

Vnde idem Cæſalpin. nullas alias peſtes eo nomine dignatur, niſi quæ ab aëre fiunt venenato, alias enim Epidemias perniciosas vocat. nos autem ad hunc effectum, de quo agimus, dum morbus ſit popularis & perniciosus, peſtis nomine inſignimus.

Ratione contagij non modo grauior peſtis eſt, quę cum contagio eſt ea, quæ eſt ſine contagio, vt dictum jam eſt, ſed quia non ſemper eadem eſt contagij vis. Lud. *lib. 3. ſupra citato cap. eodem.* nam aliquando, vt alias annuimus, ſola conſuetudine noxia eſt, & grauis quidem hæc eſt, ſed grauior multò, quæ etiam ipſo halitu inficit, grauiſſima, & perniciosiſſima, quæ etiam intuitu, ſi modo tanta pernicies datur.

Ratione multitudinis locorum, qui peſte inficiun- 40
tur, eò grauior dicitur peſtis, quò plura loca inficit, & multò etiam grauior, ſi loca quoque, quæ difficulter, vel de ratò admodum peſtem experiuntur, tunc temporis ea moleſtantur; ſi enim quod optimum eſt corrumpitur, quantò magis quod à bonitate recedit? ſunt enim quædam peſtes locis quibuſdam familiares, idcircò minus graues dicendæ, ac minus notabiles, quòd vni tantum ciuitati, aut loco moleſtæ ſint, quia cauſſam minus communem ſortiuntur, vt quę à praua ratione victus illius loci, & annonæ caritate eueniunt, aut quæ ex immunditie, & terræ hiatibus loco vicinis originem ducunt; aut etiam quę ex quadam naturali aëris proprietate illius loci fiunt; ob has enim cauſſas quædam loca facilli-

cillime peſtem ſentiunt, vt Conſtantinopolis, & Æ-
41 gyptus tota, in quibus regionibus frequentiſſima eſt teſtibus Io. Leon. *ſua Africæ part.* 8. & Alpino *lib.* 1. *de Med Ægypt. c.* 15. ſed & in ipſa Ægypto magis familiaris Cayro eſt, vt prædicti dicunt; item Delphenſis ciuitas ſingulis decem annis peſte corripitur, aſſerente Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 9. Frequens quoque dicitur eſſe Pariſiis, Coloniæ, Famaugoſtæ: in Cypro, Venetiis, & Anconæ in Italia, aliiſque in locis, & regionibus, in quibus rarò, aut nunquam auellitur, vt teſtatur Scaliger contrà Cardanum *lib.* 1. *exerc.* 32.

Contrà verò aliis in locis nunquam viſa. Locris,
42 & Crotone peſtem nunquam fuiſſe moleſtam, teſtatur Plin. *lib.* 2. *c.* 96. Calecutam etiam ab ea ſemper fuiſſe immunem narrat. Cardan. *lib.* 10. *de ſubtilit.* Alcmariam patriam ſuam Foreſtus *loco ſupra citato* non eſſe de facili peſti obnoxiam recitat. Itaque cum peſtis plura loca, & ea præcipuè, quibus familiaris facilè non eſt, immò quæ aliàs præ cæteris aeris ſalubritate gaudere ſolent, obſederit, grauiſſima cenſenda eſt, qualis fuit quæ anno Domini 1535. obortafuit, qua dimidiam penè mortalium partem abſumptam fuiſſe tradunt, quòd nulli loco, nulli ciuitati quantumuis ſalubri aere inſigni pepercerit.

Ratione durationis, peſtilentia magis, aut minus
43 grauis dicitur: eſt enim quædam peſtis, quæ veluti incenſa quædam flamma exagitata velocillimo impetu, ac veluti pertranſiens ab vno loco in alium, obuia quæcunque animalia proſternit, breuiſſimo temporis ſpacio vigens, ac ferociens. alia autem eſt, quæ per annos durat. longam autem, aut breuem cladem eſſe, dicebat Seneca *lib.* 6. *quæſt. c.* 28. prout vitia valuere. Plinius tamen *lib.* 2. *c.* 50. dicebat, obſeruatum fuiſſe peſtem non excedere tres menſes. Carda-
44 nus etiam *lib.* 2. *de ſubtil.* & Proſper Burgarutius *de peſte*, nullam peſtem vltra triennium ſæuire affirmauit; ſed quemadmodum Plinij dictum ab experientiæ veritate eſt alieniſſimum, niſi reſtringatur ad id, quod vt plurimum fit, ita eadem experientia Cardani ſententiam falſitatis redarguit. Idcircò non immeritò reprehenditur hic à Scaligero loco aliàs citato, qui in quibuſdam regionibus peſtem nunquam auelli ſcribit. de hoc verò peſtis genere non fuiſſe locutum Cardanum, dicere quiſquam poſſet.

Toloſæ tamen aduentitiam peſtem ſeptennium perduraſſe, idem Scaliger narrat. Galenus etiam ſuo tempore, vt *quinto Meth. Meden. c.* 12. *& alibi* commemorat, peſtem longiſſimam fuiſſe expertus eſt. Eam quoque, quæ anno 1348. incepit, quinque annis duraſſe teſtis eſt Guido Cauliacus, qui illo tempore in viuis degebat, ex quo repetit Foreſt. *lib.* 6. *obſerv.* 14. & de qua loquitur Io. Boccat. *in ſuo Decam. in princ.* qui & ipſe eam multis annis peruagaſſe teſtatur. complutibus item annis eam peſtem duraſſe, quæ anno 1450. viguit, & ex qua vix tertia viuentium pars ſuperſtes remanſit, firmant auctores nonnulli. & referrur a Foreſt. *loc. cit.* ea quoque peſtis, quæ à Britannia in omnem inferiorem Germaniam, Galliamque Belgicam graſſari cœpit anno Domini 1525. & ſudor Anglicus appellata, ſex annis duranit, Autumno potiſſimum pe uagando: auctor Paræus *lib.* 21. *qui eſt de peſte. cap.* 5. anno præterea 1568. Genevæ per ſeptennium peſtem ſæuiſſe, refert Bodin. *lib* 4. *Dæmonum. c.* 4. Quin etiam Valleſius *in ſeptimum Epidem. partic.* 78. per Hiſpaniam quindecim annis peſtem graſſantem nondum deſiiſſe ſcribit, ac profectò certum terminum durationis peſtilentiæ adſcribere, nullum habere poteſt reale fundamentum: nam quemadmodum circa morborum 45
peſtilentium naturam tot eſſe modos peſtis quot 46
tempora dicebat idem Cardan. *lib.* 2. *de ſubt. & 2. contr. Med. tract.* 5. *contr.* 4. ita & quoad durationem omninò variare exiſtimandum. Neque enim dubium eſt, aerem vnius loci citiùs vindicari à putrefactione, quàm alterius; cujus rei cauſſam rejicit in ipſius aeris tenuitatem, ſeu craſſitiem. Hieron. de Manfred. *in lib. de homin. cap.* 6. ſic & ipſius aeris mutationes, & alterationes inter ſe multùm differre, credendum eſt, & pro majori aut minori receſſu à ſtatu naturali, magis, aut minus perſeuerare, & facilius, aut difficilius ad ſuam naturam regredi.

Ratione porrò indifferentiæ ſpecierum, & indi- 47
uiduorum, quæ peſte afficiuntur, tantò grauior eſt ipſa peſtis, quantò plures ſpecies, & plura indiuidua, ſexu, temperamento, ætate differentiæ, adoritur: pa- 48
tet enim peſtem quandoque non niſi certum genus, aut certam animalium ſpeciem moleſtare, vt præ cæteris demonſtrat Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 4. quod etiam elegantiſſimè cecinit Hieron. Fracaſt. lib. 1. Syphil. his carminibus:

Nunc age non id te lateat, ſuper omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus eſſe.
Solis nam ſæpe arboribus ſit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque infeſtus honorem.
Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
Corripuit, ſcabraque uſſit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina Telluſ.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis, memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo protinus omne
Caprigenum pecus è cunctis animantibus vnum
Corruit, à ſtabulis lætas ad pabula paſtor
Ducebat, tum forte alta ſecurus in umbra
Dum caneret, tenuique gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tuſſis ſubito irrequieta tenebat,
Nec longe via mortis erat, &c.

Cæterum omnium animalium piſces minime pe- 49
ſtem ſentire auctor eſt Ariſt. 8. *de hiſt. anim. cap.* 19. quin etiam addit Plinius *lib.* 9. *c.* 49. Morbos viniverſa genera piſcium, vt cætera animalia etiam fera non accipimus ſentire. vnde emanauit prouerbium illud, *Piſce nil ſanius.* cujus rei rationem reddunt nonnulli, quod nullum aerem inſpirent, & quod aqua maris, in qua viuunt. non putreſcat. Santorell. *lib.* 6. *ſua Anteprax. c.* 22. ſed hæc poſterior ratio locum haberet in piſcibus in mari tantùm degentibus, cum tamen credam, quòd concluſio de omnibus indifferenter prolata ſit. Montuus *lib.* 7. *Haloſ. febr. cap.* 1. eandem attulit cauſſam, ſed ad inſtantiam, quæ fieri poterat, non reſpondit, nimirum quòd piſces aerem attrahant, & reſpirent, ſed negare videtur, quod reſpirent, & Hipp. Gal. & Plinij auctoritatem nihili facere videtur. Ego pro vera admiſſa tantorum virorum ſententia, (nam negari non poteſt ſaltem nonnullos piſces reſpirare) Galen. 6. *de vſu par. cap.* 9. Plinius *lib.* 9. *cap.* 7. Mercat. *de ſanit. & ejus conſeruat. art.* 2. *quæſt.* 163. Rondelet. *de piſc lib.* 3. *cap.* 11. (quamquam omnes voluit Hipp. reſpirare abſolute, inquiens: *Neque enim natantia animalia ſine ſpiritu viuere poſſunt; quonam autem alio pacto cum illa commercium habeant, ſi non per aquam, & ex aqua ſpiritum attraherent?*) dixerim, quòd quamquam piſces aerem noſtrum reſpiratione attrahunt, is tamen ab ipſa aqua, per cujus me-

diu m neceſſario pertranſit, retunditur, & corrigitur; præcipuè cùm contraria qualitate id facere poſſit facillimè, aëre peſtilenti ſemper calidiore ſua natura reddito, vnde ab Aquæ frigiditate illius intemperies emendatur. Adde quòd ſi piſces reſpirant, tenuiorem, ac magis repurgatam aeris portionem ipſos attrahere ob meatuum anguſtiam naturalem, & ob prædictum tranſitum per aquæ medium neceſſe eſt; ſed poſſe facillimè aeris venenum ab aqua obtundi, admittit Ioub. in Aporym. *de peſt. cap.* 2. ipſe tamen Ariſtotelis dictum non omnimodam habere veritatem credit, dum piſces quoque peſtem experiri poſſe non tantùm ſuo genere propriam, ſed etiam ex noſtro aere, & ex eadem cauſſa communi, qua cætera animalia ęgrotant, concitatam exiſtimat, dato etiam, quòd nullo modo reſpirarent; crediderim tamen non eſſe Ariſtotelis dictum vndequaque rejiciendum; licet ejus ſententiam experientia falſam eſſe teſtetur Vvimich *de art. monſt. cap.* 16. quam tamen tuetur acerrimè contra Rondeletium. Card. *lib. 6. de variet. cap.* 37. Sed ego reſtringerem hanc Ariſtotelis ſententiam, quòd non tam frequenter, nec tam facilè, vt cætera animalia peſtem experiantur; ad quod facit Plinij auctoritas ſupra relata. oporteret autem ſi æquè ac cætera animalia piſces peſtilentia laborarent, hoc aliquando patuiſſe ex numeroſis ipſorum piſcium cadaueribus aquis ipſis ſupernatantibus. quod tamen rariſſimè viſum, ac propè nullum, qui id ſcripris mandauerit, vidi, prætet Iul. Obſeq. *de Prodigiis apud Fortun. Fidel lib. 1. de relat. Med. cap.* 3. narrat enim hic, memoriæ proditum eſſe ad inſulam Liparam piſcium vim magnam exanimem aliquando in littus ejectam fuiſſe, quos Lipperenſes comedentes in peſtem inciderint; ſed hæc ille inter prodigia narrat, aliàs tamen & paucula admodum conſpiciuntur tempore peſtilenti, auctore eodem Iouberto *ibid.* ſed tamen pro Iouberto non parum vigeret Virgilij auctoritas 3. *Georgic.* qui peſtem quandam deſcribens vbi cuncta animantia ea infecta fuiſſe enarraſſet, ſubdidit in hoc carmine:

Iam maris immenſi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo ceu naufraga corpora ſanctus
Proluit, inſolita fugiunt in flumina phocæ.

Neque dicendum poetam ſapientiſſimum id ignoraſſe, quod Ariſtoteles teſtatus de piſcium natura fuerat, ſed innuere potius veritatem rei voluiſſe. Ariſtotelis autem dictum interpretatur Diomed. Amic. *de peſt. cap.* 4. quod piſcibus nulla peſtis propria ſit, ſed tamen poſſint ab vniuerſali peſte infici. Cæterum quod ex Aetis noſtri infectione piſces quoque infici poſſint, & peſtem concipere, non indifferenter admitterem in omnibus: nam videretur ex mea ſententia in mari degentes ſalſuginoſiſque aquis, aut in magnis rapidiſque fluminibus viuentes, iis qui in minoribus fluuiis, neque rapiditate motus, neque bonitate aquarum inſignibus commorantur, difficilius peſtem ſentire, quod etiam admittere videtur Diomed. Amic, *loco proxime allegato.*

Verumenimvero quoad alia quoque animalia peſtis magis, aut minus familiaris eſſe ſolet. inter omnia autem canes, & mulos peſte promptiſſimè tentari dicunt omnes. Cæl. Rhod. *lib.* 17. *lect. Antiq. cap.* 18. quod etiam Poetarum pater Homerus non ignoraſſe ſe demonſtrauit, cum deſcribens peſtem in Græcos ab Apolline Chryſis Sacerdotis precibus immiſſam 1. Iliad. dicebat:

Mulos quidem primos inuaſit, & canes veloces.

Et fortaſſe illum imitati dehinc alij ſunt, vt Lucr. lib. 6. de rer. Nat. in deſcript. peſtis Athenienſis dicens:

---- Cum primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram.

Et Ouid. 7. Metamorph. deſcribens peſtem Ægiuæ moleſtam ſic exorditur:

Strage canum primo, &c.

non eſt autem verum, quòd ſemper ita ſuccedat, ſed vt plurimum, nam in peſte anni 1475. vt narrat Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 23. *tex.* 25. canes non ſolùm non morichantur, ſed neque eo morbo corripiebantur, cùm tamen equi maximè corriperentur, licet non morerentur.

Proximè à canibus peſti præ cæteris obnoxiæ videntur oues, & reddit ejus rei rationem Senec. *lib. 6. Quæſt. Nat. cap.* 27. ab his autem cætera animalia, quæ his congenera videntur. quandò tamen ſæuiſſima peſtis eſt, omnia indifferenter corripiuntur, & intereunt, quod vt ſignificarent tam Virgilius, quàm Ouidius, nempe peſtem, quam vtrique eorum deſcribit, atrociſſimam fuiſſe, cam nulli animalium peperciſſe dicunt; prior enim 3. Georg. in fin. id ſeq. carmine teſtatur:

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque Autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci Pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupitque lacus, infecit pabula tabo, &c.

Et Ouid. loco citato:

Strage canum primo, volucrumque, animumque, bouumque
Inque feris ſubita deprenſa potentia morbi eſt.
Concidere infælix validos miratur Arator
Inter opus Tauros, medioque recumbere ſulco;
Lanigeris gregibus balatus ſtantibus agros
Sponte ſua lanaque cadunt, & corpora tabent.
Acer equus quondam, magnaque in puluere fama
Degenerat, palma, veterumque oblitus honorum
Ad præſepe gemit morbo moriturus inerti.
Non aper iraſci meminit, nec fidere curſu
Cerua, nec armentis incurrere ſortibus Vrſi;
Omnia languor habet.

Quinetiam inter vnam eandemque ſpeciem, cum nitior peſtis vagatur, indiuiduorum aliqua cernitur differentia: inter homines enim eſt quando vno in loco ſæuiens exteros omnes afficiat, cæteros autem 52
nequaquam, aut difficilius; vt Romæ ſæuiens Gallis moleſta, Italis autem aut nullo modo, aut multò minus. Foreſt. *Obſer. lib. 6. Obſ.* 9. quod etiam Cardan. *lib.* 8. *de variet. cap.* 40. relatus à Schench. *lib. 6, tit. de peſt.* confirmat his verbis: *Cum eſſemus Baſileæ hiemio peſtis eos ſolos afflixerat, qui eſſent Heluetij, adeo vt eo tempore vix vnus aut alter, dicam' mirum, Gallus, aut Italus obierit.* Quin etiam aliquando pueros tantùm adoritur, aliquandò ſolùm juuenes, interdum ſolas fœminas, aliàs ſolos mares. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 8. And. Gall. *de peſt. faſc.* 3. *in princ.* Vt plurimum autem peſte magis affliguntur plebeji, quàm nobiles. Foreſt. *vbi ſupra* & Medici omnes; & ex Iuriſconſultis Prœuidell. *p. vlt. partic.* 15. *num.* 1. magis item juuenes, quàm ſenes. idem Foreſt. *ibid.* & eſt acceptiſſima opinio 53
experientia confirmata, notaturque à Plin. *lib.* 7. *nat. hiſt. c.* 50. à Raſi *de peſt. c.* 1. ab Andr. Gall. *vbi ſup.* & ab aliis omnibus, & inter Iuriſconſ. à Prœu. *de peſt.*

p. 3.

p. 3. partic. 17. num. 4. cùm ergò peſtis omnium animalium genus, & hominum indifferenter proſternit: tunc grauiſſima, atrociſſima, & notabiliſſima eſt.

Dicitur præterea minùs, aut magis grauis peſtis
54 ratione indifferentiæ temporum, in quibus viget; minus enim grauis abſque dubio, quæ aliquando remittit, vt facere plerumque ſolet per Hyemem, & Ver, quàm quæ numquam cedit, viget enim vt plurimum in Autumno, vt experientia conſtat, & notatum eſt à Med. Raſ. *de peſt.* Rotar. *conrad. 2. in Anic.* Septal. *de peſt. lib. 2. c. vlt.* & ex Iuniceni. Cartar. *de Med. p. 3. n. 57.*

55 Inſuper peſtis eò grauior certè eſt, quò plures occidit: cum enim atrociſſima eſt nulli parcit, ſed tanquam fera inexorabilis obuia quæque animalia depaſcitur, & jure à Rip. *de peſte par. 1. partic. 1. num. 9.* & à Præuid. *vbi alias part. 3. partic. 13.*
56 *num.* 5. & à Foiler. *numero* 92. & ex noſtris à Langio *Ep. lib. 6. Epiſt. 19.* Peſtis dicitur eſſe maiòr ſæuior ferro, hoc enim aliquibus parcit, & aliquandò precibus, aut commota miſeratione ſuperatur, illa verò nequaquam: quod præcipuè teſtantur peſtes quædam atrociſſimæ. decem millia hominum ſinguliis diebus Romæ periiſſe Veſpaliano imperante, refert ex Nicephoro Vntzer. *in antid. peſt. lib. 1. p. 1. diſt. 2. num. 1.* qui addit ex Leonclauio Conſtantinopoli intra 4. menſes 150. millia hominum abſumpta: & quod etiam mirabilius eſt, tempore Carol. IV. Imp. trium annorum ſpatio inter quam plurima, & infinita propemodum hominum millia, centum viginti quatuor millia, & quatercentum viginti quatuor Franciſcanos periiſſe; cujus rei fides apud auctorem eſto. hæc ex Vntzero, alia autem exempla data opera prætermittam, ſed præ omnibus grauiſſima ea peſtis cenſenda eſt, quæ cum omnibus antedictis
57 dictis conditionibus breuiſſimo quoque temporis ſpatio occidit, omnem locum remediis quibuſcunque adimens, neque permittens vlla via, aut modo ægros ſubueniri; licet enim vt plurimum vera peſtis ſeptimam attingat, non tamen excedat. Ioub. *de peſt. c. 8.* aliquandò tamen quatiduò, vt in morbi, de quibus Card. *in 3. lib. prognoſt. progn. 1.* aliquandò triduò, interdum biduò, aliàs etiam cum perniciolliſſima eſt, eo ipſo die quo prehendit, occidit. nam nonnulli intra viginti, aut etiam intra decem, immò & intra octo, & ſex horarum ſpatium in domeſticis negotiis ſuccumbunt. Alex. Bened. *de febr. peſt. c. 1.* Ioub. *vbi proxime* Foreſt. *lib. 6. obſ. 9.* ipſi Medici aliquando inter inuiſendum ægrotos in opere ipſo vitam relinquunt.

---- Inque ipſos ſæua medentes.
Erumpit clades, obſuntque auctoribus artes.

vt Ouid. vbi aliàs, & Virgil 3. Georg.

Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri,
Phillyrides Chiron. Amythaoniuſque Melampus.

58 Recenſet ex aliorum tamen teſtimonio Cardanus 5. *Aphoriſm.* peſtem aliquando graſſatam, in qua cum breui memento ſæpius homines ſternutaſſent, ſtatim concidebant animam exhalantes, refertur quoque a Valeriol. *lib. 3. locorum communi. c. 18.* quod in peſte, quæ anno 1534. in Galliæ Narbonenſis parte vigebat, homines loquentes, ac ſedentes, tanquam fulmine icti, ſtatim peribant. Ergò quantò plures harum conditionum ſimul concurrent, tantò magis pernicioſa & notabilis peſtis dicenda, quæ ſidcirco præ aliis priuilegiis ſibi à jure conceſſis vti permittatur.

Lucc. in Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Signa futuræ peſtis ex Cœlo.*
2 *Signa ex Aere.*
3 *Signa ex anni conſtitutione.*
4 *Signa ex iis quæ circa terram contingunt.*
5 *Signa præſentis peſtis.*
6 *Contagio vt plurimum peſti adjuncta.*
7 *Peſtes plures ſimul eſſe poſſunt.*
8 *Signa communia in omni peſte.*
9 *Peſtis cauſa.*
10 *Aer corruptus propria, & immediata cauſa peſtis.*

De ſignis futuræ, aut præſentis Peſtis.

QVÆSTIO III.

POnenda jam hic ſunt ſigna nonnulla, ex quibus facilè in cognitionem veniamus quando vigeat peſtis, & quia nonnulla quoque peſtem præcedere ſolent, idcircò hæc ſigna dupliciter diuidamus, in ea nimirum, quæ præſagire ſolent futuram peſtem, & in ea, quæ jam præſentem oſtendunt. Vtraque autem à noſtris auctoribus exquiſitiſſimè percurruntur, & vide ſi libet eos, quos in hujus tituli proceſſu jam citaui. attulerunt etiam nonnulla Iuriſconſulti, vt Ripa, & Præuid. *loc. cit.* ego quia in hac parte breuis eſſe cupio, ex omnibus potiora, & majoris momenti ſeligam, & hic adſcribam. hæc igitur partim ſumuntur ab iis, quæ in cœlo, & aere fiunt, partim ab iis, quæ hic in ima terra apparent. In cœlo Aſtrologi conſiderant magnos Solis, & Lunæ defe- 1
ctus, conjunctiones infortunatorum, maligniorumque ſtellarum, aliaſque earundem maleficos aſpectus, hos enim ſemper peſtem præcedere docent. in aere ſigna quæ notantur ſunt cometarum genus omne, lampades ardentes, lanceæ, capræ ſaltantes, & aliæ 2
igneæ impreſſiones, quæ non niſi ex tempeſtate maximè intemperata, ac peſtiferiſſima originem ducunt. Minatur quoque futuram peſtem aer nebuloſus, & pulueralentus, ac craſſus, imbribus aſſiduis humectus, & Auſtrino vento indefinenter perflatus, quæ omnia adnotantur ab Ouid. *loc. ſup. cit.* his carminib.

Principio eadem ſpiſſa caligine Terras
Preſſit, & ignauos concluſit nubibus æſtus;
Dumque quater plenis explerent cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Lethiferis calidi ſpiritum aſſibus Auſtri.

Ex anni quoque tempeſtatibus peſtis futura cognoſ- 3
citur, nam ſi ad frigidum ſiccumq; tempus vernũ æſtas calida & humida ſubſequatur, aut annus totus pluuioſus, & Auſtrinus exſtiterit, peſtis expectari facile poteſt. ad hæc accedunt ſigna creberiora, & graui odore inſignia; quin inter pinendum ranunculæ, & alia quædam inſecta ſemiformata ab aere vnà cum rarioribus aquæ guttis deſcendunt, quæ manifeſtam, ac conſummatam ipſius aeris corruptionem demonſtrãt.

Circa terram autem, & nos ipſos plura viſuntur, 4
quæ nos de futura peſte admonere poſſunt. Terræmotus imprimis maximè ſi magnus ſit, aut frequens, qualis hiſce diebus in Apulia fuit, ex cujus violentia multa oppida diruta ſunt, & S. Seueri vbs omninò deſtructa, vnde ſub ruinis nonnulla hominum millia periere, accidit autem die 30. Menſis Iulij hujus Anni 1627. De quo Terræmotu diſcurſum edidit Io. Ant. Foglia Medicus Neapolitanus. Terræ item halitus, & vapores craſſi, ac graviter olentes id ipſum præmonſtrant, ſicuti etiam Inſectorum multitudo,

præcipue eorum, quæ ex magis putri materia ortum ducunt, vt Ranæ, & buffones; horum enim animalium multitudo non ſolum auget peſtem, & per ſe poteſt etiam cauſare peſtem, vt ex Iuriſconſultis notat Ripa *de peſt. 1. par. partic. 1. num.* 15. ſed peſtem portendit, vt notant Medici. eandem quoque portendunt carnes, & morticina quæque facillime putreſcentia, & alia his non diſſimilia. Variolæ porro, & morbilli frequentiores non ſine prauitatis indicio, frequentes item prægnantium abortus, & morbi quicunque facillime prauam naturam induentes, peſtem præcedere ſolent. ſed & bellum, & fames longa ſi præceſſerint, & ſuperiora appareant, peſtem proculdubio portendunt, cum aliis, quæ exquiſitiſſimè percurrunt Medici, & vide peculiariter Foreſtum, Septalium, Amicum, & præcitatos omnes.

5 Sed cum jam præſens peſtis eſt, manifeſtiſſimis ſignis ſe prodit. ipſa primum ratione animalia carentia cauernas ſuas, & latibula relinquunt, actis noxam illis in locis recluſi euitantia; Canes, & Lupi in rabiem aguntur, ipſa terræ affixa gemina marceſcunt, panis, carnes, ouа aeri expoſita citiſſime putreſiunt; veſtium, & tegumentorum genus omne humectum præter morem apparet, ſitumque contrahit. domeſtica animalia præ cæteris, ſed & reliqua proſternuntur, & in ſumma omnia languor, ac terror ha-
6 bet, quem hominibus maiorem facit, contagionis ſuſpicio, quæ in quacunque peſte vt plurimum ſaltem locum habet; tunc enim vbi vnus in vna domo ægrotauerit, mox omnes in eadem domo ſimiliter & vicina ægrotant, commoriuntur.

Sed ſupra enarrata ſigna declarant aerem id vitium contraxiſſe, & computruiſſe, ipſamque peſtem jam irrepſiſſe; alia tamen ſunt præter hæc, quæ individuis ipſis communicatam eſſe infectionem denotant, quanquam verò non omnes peſtes eoſdem morbos, & accidentia ſecum afferunt, ita vt ob id maximè inter ſe ſint diuerſæ, immò in vna, eadem-
7 que tempeſtate plures ſimul peſtes vagari poſſunt, more, & natura differentes. Valleſ. *in tertium Epid. ſect. 3. par. 3.* tamen id omnes peſtes commune ha-
8 bent, vt ea correpti illicò faciei colorem in pallidum, aut liuidum immutent, ſpontanea, grauique laſſitudine detineantur, timore, ac terrore corripiantur, & plerumque ſyncope moleſtentur ob aeris nempe in corpus irrepentis venenoſitatem, ſudoribus tenuibus, frigidis, ac diaphoreticis perfundantur, fœtorem anhelitus expirent, ſanguinis ſtillas è naribus emittant, carbunculis, anthracibus, bubonibus, in inguinibus, & ſub alis, aut parotidibus tumoribus ſcilicet in aurium radicibus peſtis præſentiam atteſtentur, quæ tamen omnes eruptiones, veluti etiam exanthemata omnia, & peticulæ colore liuentes, aut nigræ interdum poſt apparitionem intrò remaneant. Vomitus etiam comparere ſolent putridorum humorum, grauiterque olentium, & in ſumma aut omnia, aut plura ſigna, & potiora eorum apparere ſolent, quæ ſummam, ac conclamatam humorum corruptionem atteſtantur.

Reliquum autem erat, vt de cauſſis peſtis aliquid afferremus, quę plures eſſe poſſunt, multiſque modis à Medicis conſiderantur: ego quia de peſte abſolutum tractatum inſtituere non debeo, ſed de iis tantùm mentionem habere, quæ ad ipſos Iuriſconſultos pertinere poſſunt, cum de ea in ordine ad Le-
9 gale argumentum verba faciam, breuiter dicam, cauſſam peſtis, vt omnes, qui de ea verba faciunt, pleniſſimè docuerunt, duplicem eſſe, ſupernaturalem vnam, naturalem alteram. ſupernaturalem ipſum Deum eſſe non ambigendum, qui mortalium facinora vindicè dextra hac ratione in hac vita vlciſcitur. hanc cauſſam etiam ipſi Philoſophi admittunt. Plutarch. *de ſerm. num. vind.* & vide alios cit. *ſeq. lib. tit. 1. quæſt.* 10. admittunt & omnes Medici, & eius quoque mentionem habent Iuriſconſulti. Ripa *in ſæpe cit. tract. de peſt. par. 1. num.* 8. Præuidell. *ibid. par. 1. partic. 7. num.* 7.

Naturalis autem cauſſa eſt aer putrefactus, qui 10
quidem magis conjuncta, & proxima cauſſa eſt peſtis propriè dictæ, nam alias cauſſas adductas, vt prauam victus rationem, halitus prauos, cloacarum penuriam, immunditiem, & alias his non diſſimiles nunquam excitare peſtem veram manifeſtum ex ſuperioribus eſt primò, & per ſe, nam aliquæ poſſunt aerem corrumpendo etiam peſtem veram excitare, ſed erunt tunc remotiores cauſſæ. ſed qui hujuſmodi cauſſarum cenſum perlegere cupit, noſtros auctores adeat, præcipue jam citatos, & præ cæteris And. Gall. *in faſc. de peſt. faſcic.* 3. Septalium, Amicum, Portum, & alios omnes, & inter Iuriſconſ. Rip. *p. 1. à num.* 10. *ad ſeqq.* & Præuid. *p. vlt. partic.* 15. *nu.* 1.

SVMMARIVM.

1 *Peſtilenti tempore non propriæ tantùm ſalutis vnuſquiſque ſatagere debet, ſed etiam aliena.*
2 *Peſtis vt plurimum habet adjunctum contagium.*
3 *In cura peſtis à Deo inchoandum.*
4 *Cura præſeruatiua à peſte, in quo conſiſtat.*
5 *Aer præcipua peſtis cauſſa.*
6 *In peſte longè fugiendum, ac tardè redeundum.*
7 *Loci, & habitationis delectus.*
8 *Ignis in peſte mira vis.*
9 *Ciborum delectus.*
10 *Cibi prauis vtentes peſte facillimè corripiuntur.*
11 *Peſtis tempore confert plurimùm comedere.*
12 *Pauci bibuli peſtis tempore periclitantur.*
13 *Somni conſideratio in peſte.*
14 *Corpus in peſte incrementis liberum ſit oportet.*
15 *Coitus maximè noxius tempore peſtis.*
16 *Exercitium quale conueniat tempore peſtis.*
17 *In peſtilenti tempore reſpirationis neceſſitatem quanto minus fieri poſſit, habere oportet.*
18 *Animi paſſiones quomodò regendæ tempore peſtis.*
19 *Meticuloſi præ omnibus peſtem incurrunt.*
20 *Muſica vis in peſte.*
21 *Ad Magiſtratus quæ agere pertineat.*
22 *Mortuorum cadauera citiſſimè ſepelienda.*
23 *Cloacæ liberæ eſſe debent.*
24 *Peſte infecti ab aliis ſegregandi.*
25 *Peſte infeſtus an poſſit per vim expelli ex ciuitate, ſi malit in domo includi.*
26 *Aduenæ ex ſuſpecto loco accedentes ad vrbem arcendi.*
27 *Quot diebus debeat ſumi experientia in Aduenis, an ſani ſint, nec ne.*
28 *Medici quales eligendi tempore peſtis.*
29 *Supellectilia eorum, qui ex peſte obeunt, venalia exponenda non ſunt.*
30 *Balneis tempore peſtis interdicendum:*
31 *Parai admonitio circa veſpillones, & impios quoſdam homines peſtis tempore.*
32 *Putrida carnes, & piſces corrupti non vendendi.*
33 *Qui ægris aliquo modo miniſtrant per aliquam mram ab aliis ſecernendi.*
34 *Lemnij conſilium tempore peſtis.*

De

De cura præſeruatiua à Peſte.

QVÆSTIO IV.

1 IN peſtilenti tempore non modo propriæ ſanitatis vnuſquiſque ſatagere debet, ſed etiam alienæ, quantò plures enim morbo corripiùntur, tantò euidentiùs immineat vnicuique propriæ vitæ periculum.

2 Quia cùm peſtis ſecundùm plurimùm, vt ſæpe jam dictum eſt, adjunctum ſecum habeat contagium, facili negotio ab vno indiuiduo in aliud pertranſit, nam facilè eſt vicino, aut conciue infecto, alium vicinum, & conciuem infici. ea igitur de re vnuſquiſque per ſemetipſum, ſed Magiſtratus præcipuè, & qui Iuſtitiam populis miniſtrant, in hoc totis neruis, ac viribus incumbere debent, vt contagium omni modo arceatur, vel ſaltem prohibeatur, ne vlteriùs ſerpat, & vt faciliùs hi noſcant, quibus tunc interdicere conciuibus, & habitatoribus, ſubditiſque conueniat, quæ facere, quæ omittere neceſſe ſit, hæc quæ ſequuntur in mentem ſibi redigant, quorum etiam plurima animaduertat quiſquis propriæ ſalutis zelo tenetur, & ea, quæ ad ſe pertinent, inuiolabiliter obſeruet. Neque miretur quiſquam, quòd in hoc titulo hanc partem, quæ primo intuitu omninò medica videtur, non prætermiſerim, quia in hac ipſa parte multa ſunt, quæ ſcitu, & executione neceſſaria ſunt ipſis Iuriſconſultis, vnde etiam ii, qui inter eos de peſte tractarunt, eam intactam minimè reliquerunt, vt Ripa, & Præuidellus, & poſt hos Follerius. Ergo antea doceamus, quæ ad vnumquemque hominem peculiariter ſcire pertinent, mox quæ ad Magiſtratus, publicaſque nonnullas perſonas ſpectant, detegamus.

3 Ante omnia à Deo inchoandum, quem ſupplicationibus, ac ſacrificiis pura mente oblatis placandum eſſe certum eſt, id enim ſummum tanto malo cenſetem remedium, cùm ab quo, nec abſque eo vnquam peſtis mortales adoriatur: ita faciendum ſuadent Medici omnes præcitati, nec non etiam Iuriſconſulti. Rip. *par. vlt. partic. vlt.* Præuidell. *par.* 4. *partic.* 3. *num.* 1. *&* 2. hæc enim agentes, quis ſcit, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? vt lonę habetur *cap.* 3. *verſ.* 9.

4 Sciendum poſt hæc, quòd vniuerſa cura præſeruatiua à peſte, conſiſtit in recto, & conuenienti vſu ſex rerum non naturalium, inter quas præcipuum locum obtinet, maximè tempore peſtilenti ipſe aër, qui nos
5 ambit, hic enim, vt toties inculcaui, tunc præcipua cauſſa morbi eſt; quæ ſi remoueatur, facillimè & ipſe morbus remouetur, & mors euitatur, à peſte igitur vnuſquiſque ſe immunem ſeruabit, ſi ab aëre peſti-
6 lenti longè aufugiat, tritum enim eſt, quod jactatur, citò, ac longè fuge, & tardè redi, vt omnes Medici concludunt, Bened. *de peſtil. febr. cap.* 6. Paſchal. *lib.* 2. *pract. cap.* 9. Andr. Gal. *de peſt. faſc.* 5. Ioub. *de peſt. cap.* 10. Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 15. & ex Iuriſconſultis Ripa *vbi ſæpe par. penult. num.* 53. ſed quibuſnam fugere liceat, quibus verò non, declarat Vntzer. *lib.* 1. *Antidot. peſtil. diſtinct.* 3. *med.* 2. ſi ergo hoc
7 fieri non poſſit, locus eligendus eſt in ciuitate elatior, à ventis maxime perflatus, ad Orientem, aut Septentrionem vergens, dummodò ventri ab ea parte non ſpirent, in qua peſtilentia viget.

Locus hic neque mortuorum cœmeteria, neque ſæntinas, neque cloacas, neque ſterquilinia, neque ſtagnantes aquas, aut paludes, neque hortos, neque arborum nonnullarum multitudinem, vt præcipuè Ficus ſunt, & Nuces, & Taxus, & Sauina, veluti Raſ. 30. *contin. tract.* 3. *cap.* 1. admonet, non modo propè ſe non habeat, ſed neque adeò parùm diſtantes, vt facilè terri vapores, & caligines ab iis exhalantes habitationem infoecte poſſint; notant horum plurima Alex. Bened. & cæteri Med. ſupra cit. quibus addit Geor. Pictor. *de conſerv. valet. dial.* 2. nonnullas herbas, nempe Elleborum, Ertucam, & Bruſſicam, quarum herbarum, & arborum vmbram cæteris herbis adeò noxiam dicit, vt comeſtæ à beſtiis noxiæ etiam ipſæ euadant. Noxia etiam mirum in modum ea loca ſunt, quæ aquas vicinas habent, in quibus Linum, Canabis Spartum, & hujuſmodi res macerari ſolent, teſte eodem Alex. Bened. & experientia ipſa. Vbi autem tales locos ſeligere non concedatur, aër ipſe proprię domus variis ingeniis alterandus, & emendandus.

Focus imprimis aſſiduo, & perenni luceat igne, cujus tanta vis in peſte, vt Hipp. quemadmodum 8
notiſſimum eſt, hoc vno remedio peſtem aliquando Athenis abegerit, & Acron eodem auxilio Agrigentum ab eadem calamitate liberauerit, in ignem ſi fieri poſſit, odoramenta nonnulla injiciantur iuxtà temporis qualitatem. Feneſtræ verſus Meridiem, aut eam partem verſus, in qua peſtis maximè viget, perpetuò occluſæ ſint, & portæ etiam, & aperturæ omnes obſtruantur, per quas Auſter, aut alius quiuis noxius ventorum flatus ſubire poſſit. Æſtate floribus odoriferis, aquis item odoriferis deſtillatis, & aceto roſaceo pauimenta irrorentur, dummodò flores corruptionem generare non valeant cum putreſiunt. ab ea quoque parte, in qua vicini peſte infecti jacent, aër quantùm fieri poteſt abdicandus; quin etiam conſilio doctorum hominum nec canes, nec feles, aliaue domeſtica animalia, ex vicinis ædibus in proprias commeare, neque propria in vicinas permittenda: hæc enim innoxiè aliquandò peſtem circumferunt: ſi quandò autem extrà domum exire contingat, hora diei ſeligatur matutina poſt Solis ortum, cum jam ipſius ſplendore omnia illuſtrata ſunt. calor nimius, aut frigus ſuperfluum, aër caliginoſus, venti, nubes omninò euitentur. conuentus, & hominum frequentiæ, ac cœtus fugiantur, nec indifferenter, aut temerè vnuſquiſq; in domum, aut colloquium admittatur. Non minor debet eſſe ciborum delectus, qui optimi nutrimenti ſint oportet, & 9
concoctu faciles, ac cane pejus, & angue ii euitentur, qui facilè corrumpuntur, ſeu qui praui ſuccí ſunt, vel difficilis concoctionis exiſtunt; qui enim hiſce cibis vtuntur omnium Medicorum ſententia faciliùs peſte corripiuntur, nec id ipſum ſilueruntipſi Iuriſ- 10
conſulti. Ripa *vbi alias par.* 1. *num.* 16. *& par.* 3. *nu.* 9. Præuidell. *ibid. par. vlt. partic.* 15. *num.* 1. Confert tamen tunc temporis plurimùm comedere, non ita 11
tamen, vt cruditates generentur; longum enim jejunium, aut præter morem toleratum ſummoperè obeſſe notum eſt, contrà verò adnotarum eſt ab expertiſſimis Medicis, ventri, & gulæ indulgentes minus cæteris peſte tentari. Plater. *Cent. peſt. queſt. Med. Parad. num.* 43. Foreſt. *lib.* 6. *obſ.* 9. quinetiam ipſi jam peſte ægrotantes cogendi ſunt ad plurimum cibum aſſumendum ex Gal. conſilio *in* 3. *de morb. vulg. par.* 5. *tex.* 81. nam euadere dicebat promptiùs eos, qui ſtrenuè, ac viriliter in aſſumendis cibis ſe gerunt, ſibimetipſis vim inferentes, quod etiam ex eo

repetit Raſ. 30. *cont. in tract.* 13. *cap.* 1. Qualitates autem ciborum in particulari enarrare hic non eſt neceſſarium, ſed qui id exquiſitiùs notum habere deſiderat, conſulat ſupracitatos doctores de ea re accuratiſſimè pertractantes. illud vnum hic mentione dignum eſt, quod ex Mizald. Vntzer. *lib.* 1. *Antid. peſtil. par.* 2. *diſt.* 3. *med. quint. num.* 2. & ille ex Antonio Ludouico refert, Lampreta as nimirum tempore peſtis frequenter comeſt as innata vi contrà tam diram luem maximè efficaces haberi.

Potus ſit vinum, ſi vſus fert, æſtate pauciferum, odoris jucundi, mediocris potentiæ, ac ſimiliter ſuaue, & quoad quantitatem potus, proculdubio non debet eſſe ſuperflua. non multùm ergo bibendum, licet Sauonar. *de febrib. cap.* 9. *rubr.* 1. nota. Ne ſe dicat in tribus, aut quatuor peſtilentiis, quòd pauci bibuli peritent.

12 Notandum autem ex Vntzero *vbi ſuprà*, Aquam vitæ tempore peſtilenti omninò noxiam eſſe, neque abſque ratione, cùm Hepar, & ſanguinem incendat, & humores acuat, & exurat. immo laudat, vt publico Magiſtratuum decreto ejus vſus abdicetur. quod ſi aqua bibenda ſit, ea ſit putiſſima, leuiſſima, tenuiſſima, nullo odore, aut ſapore dotata, fontana, aut ciſternalis, quarum vtramque. dummodò cæteris conditionibus non deſtituatur, bonam exiſtimo, licet ſciam inter Medicos de principatu bonitatis eſſe contentionem. Plerique Hipp. ſequi ſe putant, ſi pluuialem præferant. alij fontanam malunt, cujus opinionis fuit Andr. Thurin. Piſcien. Reg. Galliarum & mox duorum ſummorum Pontificum Medicus, qui libellum etiam de ea re conſcripſit, & Epiph. Ferd. *lib.* 1. *Theor.* 13. ſed, vt dixi, ex mea ſententia vtraque in vſum conuocari poteſt.

13 In ſomno quoque eadem moderatio ſeruanda, & diurnus maximè euitandus. ſed & ſuperflua vigilia officere cenſetur non immeritò, quòd corpus aptius facilè reddat ad concipiendum morbum; quod vt magis magiſque euitetur, quotidiè ipſum ab excre-
14 mentis congeſtis liberare ſtudendum. quòd ſi ſponte id non ſuccedat, leuiori aliquo leniente, aut potius ipſis ciboriis aluum mollientibus id procuretur; fortiri enim, & frequentiùs vſurpata medicamenta abdicanda.

15 Coitus ab vniuerſis Medicis mirum in modum vituperatur, quod etiam à Iuriſconſultis particulariter animaduertitur Ripa *par. vlt. partic.* 1. *num.* 9. & Præuidell. *par. vlt. partic.* 15. *num.* 4. ab eo ergò non modò in parte, ſed in totum abſtinendum; Vndè non ex timore ſolùm contagionis arcendæ ſunt meretrices tempore peſtis ex ciuitate, vt voluit Ripa *de peſt. par.* 3. *partic.* 1. *num.* 163. ſed etiam quia incitamentum ſunt ad opera venerea, à quibus tunc temporis ſummum in modum, vt dixi, abſtinendum. in cæte-
16 tis mediocritas laudatur, quemadmodum etiam in exercitio: nam ſi excedat maximè damnatur, tum quia ſanguinem magnoperè calefacit, & acuit, atque ad febrem diſponit, tum quia poros rarefaciendo, & majorem reſpirandi neceſſitatem faciens, in cauſſa eſt, vt multò plus circumambientis aeris in corpus ſubeat, quàm oporteat, cùm in peſtilenti conſtitutione maximè conferat, quantò minùs fieri poteſt, reſpirationis neceſſitatem augere. Hippocr. *de Nat.*
17 *Humana*, quòd aer corruptus quantò minùs inſpiratur, tantò minùs noceat.

In animi denique paſſionibus moderandis vnuſ-
18 quiſque diligens ſit oportet. Metus præ omnibus, & triſtitia abdicanda: notatum enim, & refertur à Plateto, & à Foreſto *locis ſupra citatis*, Meticulo ſos præ omnibus peſtem facile incurrere, quod etiam inter 19
Iuriſconſultos innuere videtur Ripa *par.* 1. *num.* 15. omnino ergò prohibenda cogitatio de mortuis, & ægrotantibus. Flieron. de Manfred. *de Hom. lib.* 1. *capite vlt. in fin.* neque de morte timendum, niſi in ordine de animæ ſalute. in Deo ſperandum etiamſi occideret nos, vt ſanctiſſimus Iob dicebat *capite* 13. *verſic.* 15. gaudendum cuique eſſe ſuadent Medici, & adnotat etiam ex Iuriſconſultis Ripa *part.* 3. *partic.* 1. *numero* 153. cum paucis, ſed honeſtis amicis hilariter viuendum, Muſicis, ac Melodiis vacare conducit, cùm ſola aliquandò Muſicæ vi peſtis ſublata fuerit, teſte Plu- 20
tarch. *in lib. de Muſic. in.* quod etiam Vair. *lib.* 2. *de faſcin. capite* 11. ex Pauſania adnotauit, vt ex ipſo adnotat Vntzer. *in antid. peſtil. libro* 1. *part.* 2. *diſtinct.* 3. *med.* 5. *num.* 6. & cum his omnibus mundus cultus corporis eligendus, ac veſtes ſæpiùs immutandæ.

Verumtamen ad ea jam veniamus, quæ ad Ma- 21
giſtratus pertinent. hi curare debent maximè, vt Ciuitas ab immunditiis vndequaque libera exiſtat, & aeris corruptione præſente luculentos ignes vicatim accendi jubeant ex lignis, ſi fieri poſſit, odoriferis, vt cupreſſo, Iunipero, ſin minùs ex vitium ſarmentis, aut ex lignis quernis, quæ putrida jam, & emortua non ſint, aut ſitum contraxerint, vel propè paludes, ſtagnanteſque aquas diu jacuerint, aut pluuia, vel quoquo modo humecta ſint.

Mortuorum cadaueta quam citiſſime ſepulchris 22
mandari, & altè defodi curent, quia citiſſimè putreſcunt. Paræus *lib.* 21. *capite* 10. & præcipuè à cadaueribus brutorum, ſi quæ peſte tentantur, omninò ciuitatem repurgare; quamquam vbi peſtis bruta etiam moleſter, conferret ex mea ſententia ea omnino à ciuitate amouere, & expellere antequam inficiantur. vnde Paræus *vbi ſupra* occidi omnia jubet præcipuè feles, canes & alia domeſtica animalia, quibus præ cæteris connumerandi ſunt porci, quia eorum excrementa aerem venenoſum maximè reddunt, vt ſcribit Geor- 23
gius Pict. *de conſeruanda ſanit. dial.* 2. cloacas liberas eſſe jubeant, ac ſi ad repurgandam ciuitatem non ſufficiant, nouas conſtruendas curent. Peſte 24
infectos ab aliis quantùm fieri poteſt ſegregent, aut eos in propria domo, vt fieri alicubi ſolet, portis muro obductis, vel obſignatis retinendos, aut in locum ad eam rem deſtinatum aſportandos curantes. ita faciendum admonent ipſi Medici, & præ cæteris Maſſa *de febr. peſtil. tract.* 2. *cap.* 1. Paræus *lib. capite* 10. Ceſalpin. *lib.* 3. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *de peſt. cap.* 6. Vntzerus *in Antidot. peſtil. lib.* 1. *diſtinct.* 2. & ex Iuriſconſultis Ripa *part. vltim. partic.* 1. *num.* 3. vtrum autem 25
per vim expelli poſſit quis ex ciuitate, ſi malit in domo includi, decidit idem Ripa *ibidem numero* 4.

Sed & maxima cura arcendi ſunt aduenæ om- 26
nes, qui à peſtilenti loco veniunt, vel vndecumque dummodò ſanitatis teſtimonium ſecum non habeant, ne in ciuitatem intromittantur, antequam per aliquot dies experientia ſumatur eorum ſanitatis. Ceſalpin. *lib.* 2. *cap.* 52. Septal. *lib.* 4. *cap.* 7. & ex Iuriſperitis Præuidel. *par.* 4. *partic.* 21. & Foller. *in appar. ad inſtruct. Vrban. numer.* 171. quantum autem debeat eſſe hoc dierum ſpa-

spatium à Iurisconsultis decisum non inuenio. consuetudo est quadraginta dierum, de qua testatur Septalius *vbi suprà* : & hunc ipsum terminum desiderat Cesalpinus *vbi suprà* : sed Septalius putat, atque contendit, esse multo longiorem : palam enim est, inquit ille, quòd accedentes ad locum sanum vel habeat intrà se Pestis contagium, vel extrà ; nempe qua per contactum externa membra seminia pestis retinuerunt. si habeant intùs, impossibile est per tot dies venenum tam atrox, & exitiale absque eo, quod vllam de se significationem præbeat, latitare; si extrà, hoc facile potest emendari per corporis mundationem, & lotionem ex aceto, aliisque ad rem facientibus, per rasuram omnium pilorum, per vestium commutationem, & hujusmodi. restringit etiam hunc terminum Masla *vbi suprà* ad plus minus pro infectionis majori, vel minori suspicione. Sed in his cum securitate, non cum conjecturis agendum.

28 Præterea Medicos, Christiana pietate & sapientia insignes, in ægrorum curam destinent, quemadmodum etiam experti ssimos Chirurgos, non quales vt plurimum nunc eam artem exercent, audacia & temeritate, necnon etiam crassa ignorantia notandos, & qui vix tonstrinam exercere norunt.

29 Supellectilia, & tegumenta, vestesque eorum, qui peste perierint, venales exponi non permittant, sed omnia igni mandanda præcipiant, quæ fomitem, & seminia morbi conseruare facilè possunt, vt lineæ sunt, & laneæ vestes, & his similia, quod admonere non reliquerunt Medici supra citati, Paræus, Septalius, Cesalpinus, Vntzerus, & alij, necnon etiam Iurisconsulti Ripa *loco citato numero* 43. sed mirum videtur quod narrat Alpin. *lib.* 1. *de Medic. Ægypt. cap.* 17. nimirum quòd tegumenta, & supellectilia eorum, qui peste ibi laborauerint, etiamsi aliàs contagium retineant, tamen mense Iunio omne contagium exuere, & illis tutò vti quemlibet posse. Quæri autem hic posset, cur vestes eorum, qui peste corripiuntur, & ab ea immunes euadunt, non afficiant tangentes contagio, vt vestes, aliaque tegumenta eorum, qui peste moriuntur. Sed ad hoc aliàs.

Quæ verò merces admitti tutò possint, quæ non, docet exquisitissimè Masla *vbi supr. tract.* 2. *c.* 1. docetque nullum Frumenti genus, nec aromatum, neque fructum, neque carnium quarumcumque dummodò putrere non incipiant, neque Vina, neque acetum, neque oleum suspicionem vllam habere, quia talia contagium non suscipiunt. pre omnibus autem tutissima sunt metalla omnia. sed si quæ saccula, aut tegumenta, vel funes, & hujusmòdi alia cum his juncta fuerint, omnia comburenda præcipit. nam quæcumque ex lino, canabe, sparto, cotone, lana, bombace, pilis, vellere, serico, plumis, & hujusmodi rebus conficiuntur, facilè infectionem suscipiunt. quibus addenda quæ ex arundinulis, juncis, & hujus generis materia componuntur. de his inter Iurisconsultos Follerius, quibus non multa fides est adhibenda, cum loquatur de his, quæ ad ipsum non pertinent.

Quoad receptionem Epistolarum, multis vti debere nos cautelis, admonet Saluian. *Variar. lect. lib.* 1. *c.* 7. quòd charta facillimè infectionem suscipiat, & retineat. itaque & circa hoc peculiaris diligentia adhibenda, vt suffitibus, antequam legendas litteras suscipiamus, eas repurgemus, & liquoribus etiam nonnullis imbuamus, aliisque cautelis vtamur ab ipso Saluiano conscriptis.

Balneis porrò, si quæ publica extant, interdicere 30
Magistratus oportet, cùm qui iis vtuntur Pestem facillimè concipiant, vt adnotant Rasis 30. *contin. tract.* 13. *cap.* 1. Ioub. *de pest. cap.* 9. Andr. Gall. *de pest. fascic.* 3. *in principio.* Plater. *quæst. Medic. Parad. centur. posth. quæst.* 43. Paræus *de peste cap.* 10. & alij. quare iis vnusquisque pro posse abstineat.

Cæterum idem Paræus in his recensendis diligen- 31
tissimus, admonebat quoque Iudices, & Magistratus, vt maximopere animum aduerterent ad impios quosdam vespillones, & alios hùjus farinæ homines, qui, vt ex majori ægrotantium, ac morientium copia plura congerant, sibique acquirant, per linimenta quædam, ostiorum annulis, & pessulis aliisque locis illita, pestis contagium in sanos transferunt, aut alia malitia vtentes, mortuorum supellectilem in sanas domos comportant, milleque aliis ingenus inexpiabili impietate pestem propagant. quod non semel tantùm, aut bis, sed multoties euenisse constat, vt superiori quæstione dixi.

Curent etiam iidem Magistratus, ne putridę car- 32
nes, & olidi, ac semiputrefacti Pisces veneant, sed eas, eosque quamprimùm putrere inceperint abjiciendos curent, nè ex eorum comestione vulgus prauis humoribus congestis facilè pestem concipiat, quod prudenter præter Medicos admonet ex Legumperitis Ripa *vbi aliàs.* quin etiam, quia contin- 33
git cum ægrotantibus vtentes innoxiè aliquandò pestem circumferre, vt sunt Ministri omnes, Sacerdotes, Medici, Chirurgi, Barbitonsores, Pharmacopolę, Vespillones, Obstetrices, & aliæ personę, non permittendus quisquam eorum est in publicum exire, nisi aliqua conspicua nota se notum vnicuique faciat, vt possint alij ejus euitare occursum, & allocutionem.

Custodes etiam portarum constituantur, qui ad- 34
uenas peste infectos, aut de peste suspectos, aut etiam qui bulletinum sanitatis secum non habent à ciuitate, & loco repellant, & arceant. sed de custodibus portarum tempore pestis, & de bullettinorum qualitate, & aliis ad hæc pertinentibus qui plura scire cupit, ex Iurisconsultis adeat Ripam *par.* 3. *partic.* 2. *per totam.* Follerium *vbi suprà.*

Denique non inane consilium censendum, quod ex Lemino Lemnio refert Paræus *vbi sepe*, & laudatur ab Vntzero *vbi aliàs lib.* 1. *par.* 2. *dist.* 3. *num.* 2. nimirum quòd murales cannæ, & machinæ tormentariæ, puluere bombardico repletæ, absque globis sub diei, noctisque crepusculis explodantur : eorum enim ictu, ac vehementia impulsus aer exagitatur, & ea agitatione repurgatur; præterquam quod etiam ipsius bombardici puluveris qualitate alteratur, & exsiccatur, adjuncta maximè ipsius ignis virtute. hæc & alia permulta ad Magistratus pertinent, quæ si quis luculentiùs enarrata desiderat, ex nostris consulat Paræum, Vntzerum, & præ omnibus Septalium *lib.* 4. & ex Iurisconsultis Ripam, & Præuidell. & Follerium *locis citatis.*

PARS SECVNDA.

De Contagio.

SVMMARIVM.

1 *Contagium quid.*
2 *Contagium triplex.*
3 *Morbus contagioſus quis.*
4 *Contagioſus morbus duplex.*
5 *Contagioſi morbi benigna natura, ſeu contra:*
6 *Scabies quid.*
7 *Lepra quid ſcrophulæ.*
8 *Elephantiaſis quid.*
9 *Alopecia eſt particularis quædam Lepra.*
10 *Achores quid.*
11 *Lippitudo quid.*
12 *Tabes eſt vlcus Pulmonis.*
13 *Febris Hectica quid.*
14 *Lues venerea, ſiue Gallicus morbus quid.*
15 *Febris quid ſit.*

Quid ſit Contagium, quid, & quotuplex contagioſus Morbus.

QVÆSTIO V.

QVibus ex cauſſis inter Legales materias etiam de contagio verba facere operæ pre-
1 tium duxerim, in principio hujus tituli notum feci; dicam ergo jam quid ſit Contagium, & quid; & quotuplex contagioſus morbus. Contagium aliàs eſſe dixi infectionem tranſeuntem ab vno indiuiduo in aliud. Mercatus autem *lib. 3. de Morbis p. 1. cl. 1. q. 176. num. 11.* dixit, Conta-
2 gium eſſe id, quod alteri ab altero præſtatur dum paſſum fiat ejuſdem ſpeciei cum agente. dixi etiam illud eſſe triplex, immediatum, quod ex ſimplici atque immediato contactu fit duorum corporum animatorum. Secundum per fomitem, & eſt mediati prima ſpecies, nempe inanimatæ cujuſdam rei, & contagij ſeminia retinentis, vt veſtes ſunt, ſupellectilia, & hujuſmodi. Tertium, quod eſt ſecunda ſpecies mediati, fit mediante Aëre inſpirato, qui ab vno indiuiduo expiratus quod jam infectum eſt, ab alio inſpiratur, vnde ex inquinamento prioris per
3 illum Aërem exſpiratum inquinatur poſterius. Morbus autem qui contagioſus eſt, dicitur morbus per
4 contagium communicabilis vno, vel pluribus ex ſupra commemoratis modis. Eſt autem contagioſus morbus duplex, nam quidam eſt benignæ naturæ, in quantum vitę nequaquam inſidiatur, ſaltem non manifeſtè, aut non tam ſubitaneam affert perniciem, licet temporis diuturnitate non niſi cum vitę præjudicio afficiat. alius eſt malignę Naturę, vt qui vitam facili negotio, ac manifeſtè, & euidenter eripiat. morbi priotis claſſis ex humorum putredine habent quidem originem, non tamen conſummata, ſed magnæ actiuitati juncta; poſterioris etiam venenata qualitate participant. in priori cenſu ſunt Scabies, & ejus ſpecies omnes, Strumæ de quibus vide Zacutum Medicum doctiſſimum *lib. 1. de Med. princ. hiſt. cap. vel hiſt. 84. in comm.* Tinea pue-
5 rorum, Alopecia dicta, eorumdemque achores, & faui, lippitudo, vel Ophthalmia Græcis, vlcera quædam maligna, ſimplex febris, nam, vt teſtatur Fracaſt. *lib. 2. de Contag. cap. 1.* nonnullæ febres ſunt contagioſæ, cum tamen ſint vt plurimum ſalubres. In poſteriori cenſu ſunt Rabies, Morbilli, & Variolæ, & ipſa peſtis. quamquam morbilli, & Variolæ interdum nulla prauitate infeſtæ videantur, aliàs mmen peſtilentes euadunt, & cum multiplicantur, ipſam peſtem portendunt, vt omnes, qui de peſte ſcripſerunt, fatentur in capp. de ſignis prognoſticantibus futuram peſtem. Sunt tamen alij morbi Medij jure vocandi, quod neque perniciem illicò afferant, neque tamen vitæ omninò parcant, ſed procraſtinantes locum remediis concedunt. hujuſmodi ſunt Lepra, ejuſq; genera omnia, & Elephantiaſis, ſi modò diuerſus morbus à Lepra eſt, Tabes, ſeu Phthiſis, Hectica febris, Epilepſia, nam notatum eſt, hanc quoque per contagium fuiſſe communicatam. Bertin. *lib. 22. ſue med. cap. 3.* immo etiam per ſolum viſum teſte Chriſtof. à Vega *lib. 3. art. Med. cap. 12.* quorum vterque refertur à Schenchio *lib. 1. Obſer. tit. de Epilepſia.* ſed quod magis mirandum eſt, communicari per contagium non ſolùm hominibus, ſed etiam animalibus extrà humanam ſpeciem, docet Card. *lib. 7. de variet. cap. 33.* qui ancillam morbum hunc cani, & cato comunicaſſe refert. tandem inter hos morbos comprehenditur etiam Gallicus, vt notum eſt.

Omnes hi morbi (excepta lippitudine, ac Strumis) enumerantur ab iis, qui de contagio ex profeſſo verba fecerunt. Fernel. *lib. 2. de Abd. rer. cauſ. cap. 12.* Sal. *de febr. peſt. cap. 11.* Fracaſt. *de contag. lib. 1.* Hucher. *lib. 4. de febr. cap. 7.* ſed miror cur de lippitudine nullus memiuerit, cum tamen Ariſt. *7. probl. 4.* & Alex. *lib. 2. probl. 14.* quærant, cur lippitudo ſit contagioſa, quod etiam vulgo perſuaſum eſt, & notatur à Iuriſconſultis Martin. de Arles *de ſuperſtit. num. 36.* quomodocunque tamen ſit, non tanti momenti is morbus profectò eſt, vt de eo peculiarem mentionem habere oporteat.

Cæterum ne Iuriſconſulti nominum varietate decipiantur, breuiter quid ſinguli horum morborum ſint exponamus, ii præſertim, qui minus noti eſſe poſſunt. Scabies autem præ omnibus notiſſimus morbus eſt, ſed ejus genera quamplura ſunt pro humorum differentia, & miſcela. definitur vero ſcabies pruritus in vniuerſo corpore, vel in plurib
6 ejus partibus ex aſperitate, vel puſtulis, vel vlcuſculis ejuſdem proueniens, aliquando vero ſolus pruritus totum occupat corpus, non tamen puſtulæ vllæ ad ſenſum ſunt manifeſtæ, neque vlla vlcuſcula, ſed bene aſperitas quædam, non mutat autem nomen, niſi quando prædicta apparent. quod autem quædam ſcabies humida ſit, quædam ſicca notum eſt, & quod illæ habeant ſub ſe plures alias ſpecies; ſed hæc pro nunc ad hoc argumentum minus pertinent.
7 Strumæ, quæ & ſcrophæ, ſeu ſcrophulæ dicuntur, tumores ſunt in collo, & in axillis euenientes, ac ſe propagantes ex materia partim frigida, & mucilaginoſa, partim terrea, ac melancholica, & dicuntur ſcrophæ, ex eo quod plures gignant conceptus, nempe minores tumores, quorum ſunt fœcundiſſimæ, veluti ſcrophæ. quam vero hi tumores ſint contagioſi, vide aut Doctorem Zaccutum Luſitanum, multæ eruditionis, ac indefeſſæ lectionis virum, cujus libri de Principum Medicorum hiſtoriis, doctis omnibus mirum in modum accepti, ac commendati ſunt.

Lepra porro dicitur cutis aſperitas cum pruritu, 8
& cor-

& corporis colliquatione depaſcens profundas corporis partes orbiculatim, atque piſcium inſtar ſquammulas exſeſe emittens. in hoc enim morbo ſolidarum partium nutrimentum ob prauam ſui qualitatem aſſimilari non poteſt, vnde ad cutim tranſmiſſum, & extraneum calorem concipiens, pruritum facit ingentem, & ob admixtionem ſiccæ, melancholicæ, ac terreæ ſubſtantiæ à cute abſcedit, & in ſquammulas abit. non diſſimilis morbus
8 eſt Elephantialis, quamquam non deſint contrariæ opinioni adhærentes; ſed eſſe hos vnum eundemque morbum teſtatur Mercurial. *lib.* 2. *de morb. cutan. cap.* 5. apud quem Lepræ genera, & ſpecies videre licet ab ipſo accuratiſſimè enumeratas. ſi quis autem Medicorum Lepræ veræ ſigna perlegere cupit, præ cæteris practicis legat Bauerum in conſil. præcipuè, quod incipit: *In nonnullis dictum eſt, &c.* nam diligenter, & exquiſite ea percurrit, & differentias omnes edocet. non prætercundum tamen hic ſignum illud confimatæ Lepræ exploratiſſimum, de quo Lemn. *lib.* 2. *de occult. nat. mir. c.* 51. *in fin* quod eſt hujuſmodi: Vſti plumbi puluerem in matulam, vrinam Leproſorum continentem, conjicit, ſi enim fundum petat, vel Lepra illa vera non eſt (vel non eſt, addo ego, confirmata) ſi verò ſuprà natet, ſignum eſt manifeſtiſſimum veræ, & confimatæ lepræ. plures inſuper experientias ponunt alij, ad cognoſcendum veram leprам, & præcipuè Valleſcus *in Philon. lib.* 7. *cap.* 21. inter quas eſt, quæ ex ſanguine deſumitur ſupernatante in aqua clariſſima. alia autem ſigna videri poſſunt apud ipſum, & alios auctores Arabes præſertim, & præ cæteris Iulianum Palmarium. celebris & ea experientia eſt, quæ deſumitur à ſenſus ſtupiditate, nam tenuiſſimam acum in corpus leproſi infigunt, & ſi minus ſentiat, lepra eſt confimata. Valleſc. *vbi ſuprà.* Paræus *lib.* 19. *cap.* 7.

9 Lepra quædam particularis videtur eſſe Alopecia; nam conueniunt in eſſentia, cùm non minùs Alopecia, quàm lepra ex prauo nutrimento fiat, & non minùs quàm lepra vniuerſo corpori, cuti capitis Alopecia obſit, & vtraque ſit corruptio, & alteratio carnis ſuperficialis. Ariſt. teſte 10. *Probl.* 20. & rectè notatur inter Iuriſconſultos à Glo. *in c. voluiſſent de pœniten. diſt.* 1. quòd lepra in Capillis dicatur Alopecia. licet autem velis eos morbos differre, tamen negari non poteſt, eos congeneres eſſe, nam & Ophiaſis, quæ maxime ſimilis eſt Alopeciæ, præcedere ſolet lepram, & iis eſſe præcipue infeſta, qui in Elephantiaſim proni ſunt. Piſo *lib.* 1. *pract. c.* 1. quin etiam vterque morbus eodem med. curatur. Cardan. *in lib. Hipp. de Alim. lect.* 32. *tex.* 31.

10 Achores ſunt vlcera capitis humida, quæ appellant vulgo *lauſime*, quod fortaſſe ex lactis vitio manare credantur, vel quod lactentibus pueris ſint familiaria. Manard. *lib.* 17. *epiſt.* 2. huic morbo non diſſimilis eſt, qui fauus dicitur, de quibus tamen alia ſuperaddere præſentis loci non eſt.

11 Lippitudo quid ſit, dixi *Lib.* 2. *Tit.* 3. *q.* 10. quòd ſit inflammatio tunicæ oculorum adnatæ. Tabes verò, ſeu Phthiſis vlcus pulmonis eſt, ex quo conſumptiua
12 febris Hectica dicta generatur, vel ad quod potius
13 ea febris conſequitur, quæ febris Hectica (nam & ipſa aliquando contagio communicatur) eſt calor naturalis mutatus in igneum, ſolidas ipſius cordis
14 partes obſidens. Lues autem Venerea, Gallicus dictus morbus, adeò pluribus notus eſt, vt alia explicatione non indigeat; dici tamen poteſt infectio, ſeu contaminatio maſſæ ſanguineæ ex coitus præcipuè inquinamentis, vel alio modo per contagium communicata, ex qua infectione plures apti ſunt pullulare morbi, natura, & ſpecie differentes; & licet alij aliter hunc affectum definiti malint, mihi pro nunc ad rem meam hæc definitio ſatisfacit.

Quid ſit denique febris Iuriſconſulti *in l. quæſitum,* 15
ff. de re judic. diſcutunt, eſſe motum corporis contra Naturam. Medici dicunt, eſſe calorem extraneum in corde accensum. Sed hæc de his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Contagioſi morbi non omnes ex quibuſuis in quaſuis perſonas transferuntur.*
2 *Ob contagioſum morbum de nouo aduenientem dirimi poteſt matrimonium initiatum, non autem conſummatum.*
3 *Ex quibuſnam morbis leue periculum contagionis impendat.*
4 *Ex Epilepſia leue contagionis periculum imminet.*
5 *In tabe maius periculum junioris conjugis à ſenore, quam è contra.*
6 *Periculum infectionis prolis naſcituræ ex conjugibus qualenam ſit.*
7 *Ex lue venerea quandò exiſtimandum dirimi iure poſſe matrimonium.*
8 *Ex Morbillis, & Variolis etiam peſtilentibus, ex ipſa peſte, ex rabie, an diuidi debeat matrimonium.*
9 *Moniales habent juſtam cauſſam relinquendi monaſterium, vbi in eo vigeat contagioſa infirmitas. declara vt num. ſeqq.*
12 *Contagioſo morbo laborantes expelli poſſunt ex ciuitate. declara vt ibid.*
13 *Quartus caſus circa redditionem debiti matrimonialis, vbi alter conjugum contagioſo morbo laboret.*
14 *Sanus Conjunx tenetur reddere debitum Leproſo. diſtingue ex aliis vt num. ſeq. dic vt num.* 21.
16 *Sanus conjunx an teneatur cohabitare cum leproſo.*
17 *Non ita inficitur ſanus conjunx à leproſo per coitum, vt per cohabitationem. falſum ibid.*
18 *Lepra inficit etiam per halitum.*
19 *Quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multò magis per contactum id præſtant.*
20 *Non infectus poteſt alios inficere, & quomodò.*
22 *Ex coitu cum leproſo imminet euidens periculum infectionis.*
23 *Sanus conjunx non tenetur reddere debitum infirmo peſte vel rabie laboranti.*
24 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo Tabe infecto.*
25 *Coitus Tabidis maximè noxius.*
26 *Sanus conjunx an teneatur reddere debitum infirmo Gallica lue laboranti.*
27 *Si vnus conjugum commercium habeat cum extranea perſona Gallico morbo infecta, an alter teneatur ad ad redditionem debiti.*
28 *Nonnulli cum infectis perſonis rem habentes non inficiuntur, & tamen alios inficiunt.*
29 *Ob adulterium an liceat denegare debitum.*
30 *Contagioſus morbus quandò impedire debeat profeſſionem.*

Iurisconsultorum assertiones nonnullæ circà Contagium, & Contagiosos morbos quibus in casibus locum habeant.

QVÆSTIO VI.

1 STatuendum imprimis antequam ad particulares casus veniamus, contagiosos morbos non æquè omnes ex quibusuis in quasuis personas contagio transferri: alios item facili negotio hac ratione contagio afficere, nonnullos verò facilius alia: nam de priori parte patet, quòd neque Alopecia, neque Phthisis adeò ex teneriori ætate in maturiorem, vt ex maturiori in tenetiorem transferri facile potest. de posteriori parte notum est, quòd Lues Venerea coitu maximè, & accubitu, dehinc etiam commictu, & consuetudine communicatur, vt etiam Phthisis, seu Tabes, Scabies, & hujusmodi; Pestis autem sola exspiratione, vt etiam Lepra, de qua & aliàs dixi, & infra dicam. Alij præterea morbi certas personas inuadunt, & contaminant, alij verò indifferenter omnes. nam Tabes, Phthisis, Alopecia tenerioribus maxime ætatibus noxiæ, aliis personis maturiorem ætatem agentibus non ita; contra Pestis, Scabies, Lepra omnibus indifferenter communicantur. sic etiam & alia nonnulla in quæstionis processu adnotanda veniunt, vt dicemus: hic enim examinemus casus nonnullos circa contagiosos morbos euenientes, vt apertissimè dehinc pateat quandò, & in quibus casibus conclusiones, & assertiones Iurisconsultorum locum sint habituræ, quas recensui in prin-
2 cipio Tituli, quarum prima est, quòd ob contagiosum morbum de nouo, aut quomodocunque euenientem dirimi possit matrimonium initiatum, non tamen quod sit consummatum; circa quam conclusionem, licet aliquod dubium interueniat, minus de sponsalibus dubitatur, vt per Auctores ibi per me adductos. circa primam partem conclusionis (quia cùm multò majoris momenti sit, & quæ in ipsa locum habebunt, multò magis procedent in posteriori parte) considerari potest periculum contagij non modo respectu conjugum, sed respectu prolis ex matrimonio nascituræ. Secundò considerari potest euentus morbi, ipsiusque natura, nempe an pertinax morbus sit, & rebellis, & ob id nulla spes sit ægrum ab eo conualituram, an verò contrario modo se habeat, aut saltem mediocriter, ita vt licet cum difficultate, possit tamen Æger ab eo conualescere. Tertiò considerari potest qualitas periculi, quod vel imminens sit, & de ipsius Conjugis sani vita, vel sit tantùm de sanitatis detrimento, aut etiam de turpitudine. Morbi item aut sunt instantanei, aut permanentes. instantaneos voco pro nunc, qui breui dictum spatio, vt quatuordecim, aut viginti, aut etiam vnius, vel alterius mensis, aut anni finiuntur; permanentes voco, qui diu perdurant, aut toto vitæ curriculo, & ad mortem vsque hominem concomitantur.

Itaque periculum leue imminet ex morbo leui,
3 vt ex Ophthalmia, ex simplici scabie, aut simplicissima febre, & morbis aliis his non dissimilibus, & licet in Ophthalmia, & in febre periculum non ita certum sit, vt in scabie, quæ multò magis contagiosa est, tamen neque in hac, neque in illa illarum poterit esse locus dissolutioni matrimonij, aut sponsalium, quæ juramento firmata sint, tanquam si nullum omnino adesset impedimentum. quod ob leuitatem eorum morborum, qui nullius considerationis in hoc casu videntur, viteriori probatione non eget.

Idem etiam in Epilepsia habebit locum; licet 4
enim majus multò sit periculum in hoc morbo, quàm in prædictis, tamen periculum ex hac non est certum, & euidens, cum non soleat Epilepsia secundum plurimum per contagium de facili communicari. communicatur tamen filiis, & descendentibus; sed neque hanc puto esse justam causam separationis matrimonij, aut sponsalium, ob periculi incertitudinem: quia licet Epilepticus interdum Epilepticum generet, cum Epilepsia sit morbus hæreditarius, tamen hoc est de futuris contingentibus, non de necessitate euentientibus. Contra tamen dicendum videtur in Tabe, in Lepra, in graui Lue Venerea, in Alopecia; nam in tabe grauae, & euidens periculum vitæ imminet juniori conjugi à seniori, 5
non tamen tam euidens seniori à juniori, vt dixi. idcirco in vno casu matrimonium, seu sponsalia dirimi poterunt, in alio non, quia morbus permanens est. id tamen intelligendum de jam confirmata Tabe, non de incipiente, quia hæc amoueri facilius potest; idem in Lepra confirmata dicendum, sed absolutè, quia omnibus communicabilis, tam senioribus inquam, quàm junioribus. præterquam quod habet cum se notabilem deformitatem, vt etiam habet Alopecia.

Sed quid de periculo, quod imminet proli ex 6
matrimonio nascituræ, ne eodem morbo infecta nascatur, vel post inficiatur? dico quòd si Lepra in parentibus curationem recipit, poterit prohiberi quin proles inficiatur; sin confirmata sit, & curationem non recipiat, poterit & ob id, & ob supradictam causam conclusio Iurisconsultorum locum habere.

In Lue Venerea, si grauis sit, nempe tumoribus, 7
vlceribus malignis, doloribus perpetuis, Alopecia, gonorrhœa virulenta, & aliis symptomatibus concomitata, absque dubio matrimonium dirimi poterit, quia communicabilis ab omnibus in omnes, & quia notabilem affert turpitudinem, & quia morbus permanens est, & si sit confirmatus nunquam curabilis.

Ob morbillos, & variolas etiam pestilentes, ob 8
Pestem ipsam, ob rabiem licet ex omnibus euidens periculum vitæ instet, præcipuè autem ex peste, non poterit dirimi matrimonium, neque sponsalia si juramento firmata sint; ratio est, quia etiamsi sint contagio à quouis in quosuis communicabiles pestis duntaxat, & Rabies, nec non vitæ summopere insidientur, tamen morbi instantanei sunt, & qui facillime aut occidunt, aut hominem sanum deserunt; idcirco absque injuria, & sine vllo incommodo potest attendi eorum exitus, qui vbi in bonum terminet, matrimonium suum locum habere facile potest, cùm nihil impedimenti post eorum amotionem relinquatur.

Declaranda tamen hæc omnia supradicta sunt respectiuè, quoad separationem matrimonij non consummati, vel sponsalium, vel certe ejusdem matrimonij, quoad separationem thori.

Secundus casus circa contagiosos morbos euc- 9
niens est, quòd Monialibus concedi possit licentia exeundi ex vno monasterio, & ingrediendi aliud monasterium, vbi in eo sit contagiosa infirmitas, ex

qua

qua ipſæ abſque dubio ſint in manifeſtiſſimo periculo potitæ : niſi quæ jam infectæ ſunt ejiciantur. ita deciditur in conſtitutione Pii Quinti, quam habes apud Nauarr. *de Regul. comm.* 4. *num.* 47. & apud Roderic. *queſt. Canonic. & Regul. Tom.* 1. *q.* 45. *artic.* 4. apud Barboſ. *de offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 102. *num.* 14.

In hoc caſu de duabus tantùm infirmitatibus mentio habetur, de Lepra nimirum, & Epidemia, nempe peſte; (abutuntur enim hic Iuriſconſulti, ſeu Canoniſtæ voce Epidemiæ) ſed eam conſtitutionem extendi etiam ad alios morbos contagioſos, ſi qui ſint, aut eſſe poſſint, vt Hecticam febrem, Tabem, Rabiem, & alios, tenet idem Barboſ. *ibid. num.* 10. *& ſeqq.* [Et ex Medicis *Sebaſtian. de Soto in libell. de Inconuen. ob quas Moniales exire poſſunt e clauſura propoſit.* 2. *& ſeqq.*] Neque videtur contrariari, immò potius aſſentiri Nauarr. *vbi ſupra num.* 49. qui etiam prædictam conſtitutionem extendi vult ad morbum non contagioſum, de quo Medici docti, ac pij judicent aliquam morituram, niſi ex monaſterio exire permittatur, & ſalubriorem locum eligat. de qua ampliatione nonnulla dicam Deo dante *Lib.* 5. *Tit. de aere, aquis, & locis.* ſed in hoc quoque caſu adnotandum, quod in ſuperiore admonuimus, nempe de periculi certitudine, & euidentia, & de grauitate & confirmatione, & conditione morborum: nam non ſatis eſſet ſimplex Epidemia ad hoc, vt Moniales poſſent relinquere Monaſterium, ſed debet eſſe peſtilentialis, & contagioſa, nempe cum periculo, & pernicie manifeſta. [Sed de hac materia prolixiùs Deo dante agam lib. 8. tit. 2. vbi quicquid ad materiam clauſuræ Monialium pertinere videbitur, quod Medicam ſpeculationem requirat, diſcutere conabor.]

Tertius caſus eſt, in quo ij, qui contagioſo morbo laborant, expelli poſſint, ac debeant ex ciuitate; in quo caſu nota, quòd non ſatis eſt contagium quodcunque ad id, ſed requiritur tale, vt afferat vitæ periculum, ſeu notabilem turpitudinem, inſuperque vt ſola expiratione poſſint infecti nocere ſanis, eoſque inficere, veluti in peſte euenit, & in Lepra.

Forſaſſe idem dicendum eſſet de Rabie, qua affecti aut expelli, aut vinculis coerceri debeant, ne alios morſibus imperentes, rabiem illis communicent, & & de Lepra certum eſt in hoc caſu, quod debeat eſſe in vltima ſpecie, & confirmata, quia cæteræ ſpecies nequaquam poſſent halitu, & exſpiratione de facili inficere, vt confirmata poteſt.

Quartus caſus eſt circa redditionem debiti matrimonialis, circa quam contrariantur ſibi Canoniſtæ præcipue de Lepra loquentes, volentibus aliis, qui Textus auctoritatem ſequuntur *in cap.* 1. *&* 2. *de conjug. leproſ.* quòd ſanus conjunx teneatur reddere debitum infirmo, non obſtante, quòd timor adſit non modo infectionis ſani, ſed etiam prolis inde naſcituræ ea infectione labefactatæ. Io. Brunell. *de ſponſ. & matrim. concluſ.* 8. *num.* 8. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 24. *num.* 25. & vide alios DD adductos per Auguſt. Barboſ. *in Collect. Doct. lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 2. *num.* 2.

Alij maluerunt in hoc caſu diſtingui, nimirum quòd vbi judicio Medicorum adſit periculum notabilis infectionis, ſanus non teneatur reddere debitum, contra ſi id periculi abſit. ita Hoſtien. *in ſumm. lib.* 4. *rubr. de Conjug. Leproſ.* Sanchez *vbi ſupra num.* 17. qui ad contrarias ſententias ſatisfacit. ita quoque videtur ſentire Ripa *in tract. de peſt. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 102. quem adducit Sannazar. ejus nepos *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 77. dum non vult, Conjugi Lepra leonina nempe Lepra maligna; & confirmata, & vltimæ ſpeciei, vel Elephantiaſi infecto ſanum teneri reddere debitum. Circa cohabitationem etiam diſcordes videntur DD. cum alij voluerint teneri ſanum cum ægrotante cohabitare, alij verò non, ſed tantùm teneri ad debiti redditionem. Alberic. *in Dict. in verb. Lepra.* qui & eam rationem ex DD. auctoritate affert, quod non ita inficiatur ſanus ex coitu, vt ex cohabitatione; quod etiam tenet Scotus *in* 4. *ſent. diſt.* 32. *q. vnica.* quod tamen non eſt verum, quia contagium nulla via, ac modo efficacius & facilius contrahitur, quàm per carnalem conjunctionem; quòd ſi Lepra inficit etiam per halitum, multò magis per cohabitationem, & multò etiam magis per copulam carnalem. & ideircò *Leuit. cap.* 13. ex legis præcepto Leproſi non modo ejiciebantur ex ciuitate, ſed debebant etiã euitare ſanorum occurſum, quia expiratione maximè homines inficiuntur, vt notat Valleſ. *in eo loco de ſacr. Philoſ. cap.* 19. ergò multò magis per contactũ, quia quæ per contagium ad diſtans inficiunt, multo magis per contactum id faciunt. Fracaſt. *lib.* 1. *de contag. cap.* 2. Adde quod Medici non ſolum admoneant eſſe fugiendum coitum cum Leproſo, ſed aliqui, vt Gordon. 1. *par. Lilij. cap.* 22. voluerunt etiam illius commercium deuitandum eſſe, qui, aut quæ cum leproſo jacuerit, etiamſi infectus inde non remanerit; quia etiam non infectus poteſt alios inficere conſeruando in ſe ipſo, in propria cute & carne, ſeminaria ipſius contagij, vt etiam in morbo Gallico euenit, vt mox dicemus. Itaque ſi cohabitare non tenetur ſanus conjunx cum Leproſo, multò minus tenetur reddere debitum. ſed deciſio harum rerum ad Canoniſtas pertinet; nos admonere eos de periculo decet. ſatis ergò ſit, hinc eam concluſionem elicere, quòd vbi alter conjugum vera lepra ſit infectus, etiamſi non eſſet confirmata, ex eorum conjunctione euidens periculum imminet ſano ne inficiatur; nam licet leuior eſſet Lepra, tamen infectionis periculum non ceſſaret, & timor ne ſanus poſtmodum ea infectus, in multò pejorem conditionem laberetur, quàm ipſe leprotus ad præſens ſit; parua enim infectio ſi corpus prauis humoribus offendet, magnam parit affectionem, vt quotidie in Lue Venerea, & in Scabie experimur; nam habeat commercium aliquis cum muliere ſola gonorrhœa infecta, inde aliquandò in dolores atrociſſimos, in vlcera maligna, in tumores, in depilationem, & in mille alios affectus incidet. ſic etiam ſi jaceat quis cum aliquo, qui ſolo ſimplici pruritu, vel leuiſſima ſcabie laboret, ſi inde inficiatur, in ſcabiem peſſimam, & vlceribus, & incendioſo pruritu ſcatentem, labetur, itaque etiam ex leui infectione timendum eſt, ne ſanus maximè lædatur.

Cæterum quoad rabiem, morbillos, & variolas, & peſtem, abſolutè dicendum videtur, quòd non teneatur ſanus reddere debitum, quia periculum certum eſt & euidens; & de Peſte apertiſſimè Iuriſconſulti. Ripa *de peſt. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 202. quamquam peſte affectum conjugem, aut rabie detentum nunquam eò dementiæ, (niſi verè dementiat) peruenire exiſtimem, vt debitum à ſano repoſcat.

Circa Tabem dicerem, opus eſſe diſtinctione: nam ſi ſanus conjunx tenerioris ſit ætatis, & habeat etiam promptitudinem ad concipiendum talem morbum, vt ſi eſſet habitus gracilis, pectoris anguſti, colli tenuis, & longi, humeros habens alatum modo extenſos, & alias haberet Tabis diſpoſitiones, non teneretur reddere debitum, quia facili negotio, & abſque dubio inficeretur; ſi verò

talia non apparerent, & jam grandior natu eſſet, nempe ſi ſupra 35. annum ætatem ageret (vſque ad hunc enim terminum tabidos fieri à 18. incipientes, voluit Hipp. 5. *Aphor.* 9. & ibi Gal.) tunc teneretur; quamquam æger conjunx concupiſcentiæ pœnas lueret, cùm coitus Tabidis maximè ſit noxius.

Reſtat deniquè, vt decidatur, quid de morbo Gallico dicendum ſit, de eo enim majus dubium eſſe poſſet: nam etiamſi leuis eſſet, quia tamen quilibet vel minimus fomes ſufficit ad concipiendum magnum morbum, & poteſt ex leui contagio ſanus conjunx maximè affici, vt dixi, idcircò videretur, quòd, quotieſcunque de morbo Gallico certitudo haberur, non teneatur ſanus conjunx reddere debitum ægrotanti. dicendum tamen ea ratione non obſtante, quòd vbi leuis morbus eſt, ſanus teneatur ad redditionem debiti, contrà vero vbi imminet notabile infectionis periculum. Barboſ. *in coll. DD. lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 2. *num.* 3. *tit.* 2. Circa id ſciendum, quòd infectio ex morbo Gallico aut non pertranſit pudendas partes, & eis proximas, aut penitiora penetrat, & ad Hepar peruenit inficiens illud contagio, quod cum ſit officina ſanguinis, inficitur tota ſanguinis maſſa, & ſic morbus vniuerſo corpori communicatur. in priori ergo caſu apparent vlcuſcula in pudendis, aut virulenta gonorrhœa, & alia ſymptomata his non diſſimilia, in poſterioti apparent bubones primùm, dolores in vniuerſo corpore, vlcera maligna, depilatio, raucedo, & alia. His ſic ſe habentibus, dicendum, vrgente morbo quocunque ſemper imminere periculum infectionis, & idcircò nunquam, vigente morbo, teneri ſanum ad redditionem debiti; morbo remiſſo, ſi fuerit leuis, omninò teneri, ſi fuerit grauis, diſtinguendum, nam aut omninò morbi reliquiæ omnes ſunt extirpatæ, aut adhùc remanent: ſi ſint exſtirpatæ, teneri, ſi aliquæ remaneant, non teneri, cum per has inſici poſſit ſanus. [Ratio verò prædictarum concluſionum eſt, quia quandocunque morbus fuerit leuis, & jam ceſſauerit, aut ſi fuerit quidem grauis, & integrè remiſerit nullis remanentibus reliquiis poteſt ſanus conjunx leui negotio etiamſi timeret infectionis cauere ſibi corporis, & genitalium præcipuè partium emendatione, & lotione immediatè poſt coitum; at non ità tuto id fieret, vigente morbo, aut ipſius reliquiis permanentibus, cum grauis fuerit.]

Sed quid dicendum, ſi alter Conjugum commercium haberet cum perſona morbo Gallico infecta, an teneretur alter reddere debitum ob infectionis timorem? Ratio dubitandi eſt, quia notiſſimum habemus, & teſtantur auctores de morbo Gallico, euenire vt aliquis cum perſona infecta coitum exerceat, neque tamen inficiatur, & hoc non obſtante, cum alia perſona non infecta hic idem congrediens eam inficiat; quod non ita infrequens eſt, & tam morbi hujus peculiare, vt in aliis etiam morbis contagioſis non eueniat: nam in peſte idem fieri probat Septal. *lib.* 2. *de peſt. cap.* 12. hoc fit, quia tunc hi habent rationem fomitis, ſuſcipiunt enim in cute extrema ſeminaria morbi, abſque eo quod ad interiora penetrent; ſic ipſi ſani permanentes, cum aliis congredientes eos inficiunt.

Dicendum ergò in hoc caſu, quòd ſi alter conjugum cum perſona maximè infecta commercium habeat, timendum eſſet alteri conjugi de notabili periculo, & infectione, cujus reſpectu credo quod per Canoniſtas (quibus non hæc ſolùm, ſed quæcumque vbi vbi dixi ad ipſos pertinentia, decidenda relinquo) liceret ei debitum denegare. Quòd ſi ob adulterium id locum non haberet, nimirum quod liceat ob illud denegare debitum, liceret ex hoc capite, vt dixi.

Vltimo loco de contagioſo morbo videndum, quandò impedire poſſit profeſſionem, & quandò profeſſionem jam factam reddat nullam, ſi, qui facit profeſſionem, nihil de tali morbo enunciauerit; ita enim volunt Doctores. Ricc. *collect. Deciſ.* 530. In hoc caſu dicendum videtur idem, quod de ſuperioribus; nempe inſpiciendum eſſe, an morbus magnus ſit, & incurabilis, vel contra: cenſendum enim, quòd, ſi ſit curabilis, aut non ita grauis, vt maxima ſecum afferat incommoda, aut notabilem turpitudinem, neque impediat profeſſionem, neque jam factam reddere poſſit nullam.

25 26 27 28 29 30

Tituli Tertii finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES
MEDICO-LEGALES.

Liber Quartus,

CONTINENS

TITVLOS DVOS,

quorum

Primus eſt de Miraculis.
Secundus de Virginitate & Stupro.

talia non apparerent, & jam grandior natu eſſet, nempe ſi ſupra 35. annum ætatem ageret (vſque ad hunc enim terminum tabidos fieri à 18. incipientes, voluit Hipp. 5. *Aphor.* 9. & ibi Gal.) tunc teneretur; quamquam æger conjunx concupiſcentiæ pœnas lueret, cùm coitus Tabidis maximè ſit noxius.

Reſtat deniquè, vt decidatur, quid de morbo Gallico dicendum ſit, de eo enim majus dubium eſſe poſſet: nam etiamſi leuis eſſet, quia tamen quilibet vel minimus fomes ſufficit ad concipiendum magnum morbum, & poteſt ex leui contagio ſanus conjunx maximè affici, vt dixi, idcircò videretur, quòd, quotieſcunque de morbo Gallico certitudo habetur, non teneatur ſanus conjunx reddere debitum ægrotanti. dicendum tamen ea ratione non obſtante, quòd vbi leuis morbus eſt, ſanus teneatur ad redditionem debiti, contrà verò vbi imminet notabile infectionis periculum. Barboſ. *in coll. DD. lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 2. *num.* 3. *tit.* 2. Circa id ſciendum, quòd infectio ex morbo Gallico aut non pertranſit pudendas partes, & eis proximas, aut penitiora penetrat, & ad Hepar pertenit inficiens illud contagio, quod cum ſit officina ſanguinis, inficitur tota ſanguinis maſſa, & ſic morbus vniuerſo corpori communicatur. in priori ergo caſu apparent vlcuſcula in pudendis, aut virulenta gonorrhœa, & alia ſymptomata his non diſſimilia, in poſteriori apparent bubones primùm, dolores in vniuerſo corpore, vlcera maligna, depilatio, raucedo, & alia. His ſic ſe habentibus, dicendum, vrgente morbo quocunque ſemper imminere periculum infectionis, & idcircò nunquam, vigente morbo, teneri ſanum ad redditionem debiti; morbo remiſſo, ſi fuerit leuis, omninò teneri, ſi fuerit grauis, diſtinguendum, nam aut omninò morbi reliquiæ omnes ſunt extirpatæ, aut adhùc remanent: ſi ſint exſtirpatæ, teneri, ſi aliquæ remaneant, non teneri, cum per has infici poſſit ſanus. [Ratio verò prædictarum concluſionum eſt, quia quandocunque morbus fuerit leuis, & jam ceſſauerit, aut ſi fuerit quidem grauis, & integrè remiſerit nullis remanentibus reliquiis poteſt ſanus conjunx leui negotio etiamſi timeret infectionis cauere ſibi corporis, & genitalium præcipuè partium emendatione, & lotione immediatè poſt coitum; at non ità tuto id fieret, vigente morbo, aut ipſius reliquiis permanentibus, cum grauis fuerit.]

Sed quid dicendum, ſi alter Conjugum commercium haberet cum perſona morbo Gallico infecta, an teneretur alter reddere debitum ob infectionis timorem? Ratio dubitandi eſt, quia notiſſimum habemus, & teſtantur auctores de morbo Gallico, euenire vt aliquis cum perſona infecta coitum exerceat, neque tamen inficiatur, & hoc non obſtante, cum alia perſona non infecta hic idem congrediens eam inficiat; quod non ita infrequens eſt, & tam morbi hujus peculiare, vt in aliis etiam morbis contagioſis non eueniat: nam in peſte idem fieri probat Septal. *lib.* 2. *de peſt. cap.* 12. hoc fit, quia tunc hi habent rationem fomitis, ſuſcipiunt enim in cute extrema ſeminariâ morbi, abſque eo quod ad interiora penetrent; ſic ipſi ſani permanentes, cum aliis congredientes eos inficiunt.

Dicendum ergò in hoc caſu, quòd ſi alter conjugum cum perſona maximè infecta commercium habeat, timendum eſſet alteri conjugi de notabili periculo, & infectione, cujus reſpectu credo quod per Canoniſtas (quibus non hæc ſolùm, ſed quæcumque vbi vbi dixi ad ipſos pertinentia, decidenda reliquo) liceret ei debitum denegare. Quòd ſi ob adulterium id locum non haberet, nimirum quod liceat ob illud denegare debitum, liceret ex hoc capite, vt dixi.

Vltimo loco de contagioſo morbo videndum, quandò impedire poſſit profeſſionem, & quandò profeſſionem jam factam reddat nullam, ſi, qui facit profeſſionem, nihil de tali morbo enunciauerit; ita enim volunt Doctores. Ricc. *collect. Deciſ.* 530. In hoc caſu dicendum videtur idem, quod de ſuperioribus; nempe inſpiciendum eſſe, an morbus magnus ſit, & incurabilis, vel contra: cenſendum enim, quòd, ſi ſit curabilis, aut non ita grauis, vt maxima ſecum afferat incommoda, aut notabilem turpitudinem, neque impediat profeſſionem, neque jam factam reddere poſſit nullam.

17 18 19 20

Tituli Tertii finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONES
MEDICO-LEGALES.

Liber Quartus,

CONTINENS

TITVLOS DVOS,

quorum

Primus eſt de Miraculis.
Secundus de Virginitate & Stupro.

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo D D.

CÆSARI MONTIN,

VTRIVSQVE SIGNATVRÆ
REFERENDARIO,
ET NEAPOLIS
NVNTIO APOSTOLICO
DIGNISSIMO,

PAVLVS ZACHIAS F.

TAnta eſt virtutis energia in irretiendis hominum animis, vt etiam rudes, & omni pene ſenſu orbati, ejus vim experiantur. Ego illam Magneti aſſimilo, quòd non ſecùs ac Magneticus lapis inerte, ac rude ferrum, ipſa ad ſe humanos animos attrahat, atque alliciat. Hanc de Te ipſo, Vir illuſtiſſime, in præſenti experientiam capio, quem non modò ab omnibus amari ſentio, ſed in me ipſo jam pridem id ipſum expertus ſum, cùm etiam mihi de facie ignotus, fama tamen tuarum virtutum notiſſimus, arctiſſimo amoris vinculo me Tibi conjunxiſti: mox ad Te maximo meo eufortunio admiſſus, ejuſdem amoris, & ſeruitutis vincula conduplicari ſenſi. In cujus teſtimonium cùm quartum librum mearum Quæſtionum Medico-Legalium excudendun pararem, Illuſtriſſimo tuo nomini eum inſcribere decreui. Hoc vnum autem hac Epiſtola teſtatus, reliqua ſilentio prætercunda mihi propoſui; nequè enim locus hic oportunus mihi offertur, vt auorum, proauorumque tuorum gloriam, & facta enarrem, aut fratris tui viri clariſſimi honores concelebrem: quin etiam minimè oportunè factum cenſui, ſi tuas ipſius laudes, & merita hic pauculis verbis perſtringere tentaſſem; quî enim ego Te tot munia tanta cum tui nominis gloria ſub tribus ſummis Pontificibus obeuntem, vtrique Signaturæ addictum, inter ſacræ Conſultæ proceres adnumeratum, Partibus Sanctæ Congregationis de Propaganda Fide adſcriptum, Sacræ Inquiſitionis tribunali præfectum, & Nuntium Apoſtolicum deniquè Neapolim miſſum ad majora non à Sanctiſſ. D. N. tantùm, ſed ab ipſo D.O.M. deſtinatum, inculta verborũ ſerie, ac parciùs multò, quàm ipſa enarrationis dignitas expoſceret, laudauero? Patere igitur me de Te ea ſilere, de quibus ſufficienter loqui non licet, & hæc mea ſcripta, quæ nunc primùm lucem aſpiciunt, tuo Illuſtriſſimo nomine munita exire aſſentiare: ſpero enim me de miraculis agentem, ejus nominis tutela miracula facturum, detrectantium impetum omnem obtundendo, ac coërcendo, malevolorumque animos mihi beneuolos reddendo, quæ quidem miraculi naturam redolent: interimque me ſub tua clientela, cui jam pridem addictus ſum, fouere non deſinas. Vale. *Creatus Cardinalis ab Vrbano Octauo.*

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVARTI

TITVLVS PRIMVS,

De Miraculis,

Continens Quæſtiones vndecim ;

quarum

I. *Quid ſit Miraculum.* Pag. 197
II. *De variis Miraculorum generibus.* 199
III. *De conditionibus effectus miraculoſi.* 200
IV. *Vera Miracula cur rarò fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.* 203
V. *De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.* 204
VI. *De Ectaſi, & Raptu.* 212
VII. *De longo jejunio.* 215
VIII. *De Miraculoſa infirmorum ſanatione.* 223
IX. *De Morte miraculoſa, & de morbis diuinis immiſſis.* 235
X. *De cadauerum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.* 237
XI. *De Mortuorum Reſurrectione.* 243

LIBRI QVARTI
TITVLVS PRIMVS,
De Miraculis.

SVMMARIVM.

1 *Homini à Natura inſita quædam propenſio ad Religionem eſt.*
2 *Chriſtiana Religio in nulla re patitur fideles ſuos decipi.*
3 *Neminem pro ſancto venerari licet abſque Eccleſiæ auctoritate.*
4 *Nulli licet noua miracula publicare.*
5 *Mali etiam homines, & ipſi Dæmones miracula interdum faciunt. Declaratur num. ſeq.*
7 *Miracula facere eſt gratia gratis data, quæ cum peccato ſtare poteſt.*
8 *Cur etiam per Malos, aut Dæmones aliquando Deus miracula operetur.*
9 *Idiotæ pro miraculis exiſtimant ea, quæ de raro eueniunt.*
10 *Non eſt ſemper, ac ſtatim miraculis credendum.*
11 *Ad alicujus Canonizationem duo maximè requiruntur.*
12 *Miracula in perſona canonizanda debent etiam poſt mortem facta probari.*
13 *Miracula poſt mortem mali non faciunt, ſed ſoli ſancti.*
14 *Abſque miraculis in vita factis poteſt quis canonizari, non autem abſque miraculis factis poſt mortem.*
15 *Naturalis effectus quid.*
16 *Miraculum quid, & num. ſeq.*
18 *Miraculum vnde dicatur.*
19 *Non quicquid diuina virtute fit, miraculum eſt.*
20 *Multa miracula non videntur vltrà Naturæ potentiam ſeſe extendere.*
21 *Miraculorum aliud ſimpliciter, tale, aliud ſecundum quid.*
22 *Quid ſit miraculum ſimpliciter, quid item miraculum ſecundum quid, & num. ſeq.*

Quid ſit Miraculum.

QVÆSTIO I.

TAmetſi argumentum hoc de Miraculis à Legali materia tantiſper recedere videatur, ita vt quaſi per vim inter has quæſtiones Medico-Legales dictas intruſum videri poſſet, tamen quia non magis ciuiles materias, quàm Canonicas pertractare decreui, cùm hæc abſque dubio ad canonicas pertineat, poteſt non immeritò inter cæteras connumerari, quæ noſtri operis intentum perficere videntur.

Quoniam ergo homini inſita quædam propenſio ad Religionem à Natura eſt, vt elicitur ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 81. *art.* 2. *ad* 3. Medic. *de mirab. oper. Dei lib.* 1. *quæſt.* 21. ita vt ipſemet humanus animus à nullo edoctus ſuperiorem quandã cauſſam agnoſcat, à qua & proprium ſuum ipſius eſſe, & vitam, & quodcunque boni habet, emanet, & ea de re hanc eſſe vnicè colendam, ac ſummo honore proſequendam vel nullo admonente, aut innuẽte, ſed ſola naturali quadam pietate eruditus exiſtimat, hinc fit, quòd vbi qualiſcunque Religio tanquam falſa quædam Magiſtra, arcana, quæ non nouit, detegens accedit, facillimè quæcunque illa dictat, etiam ab omni veritate aliena, pro veris acceptat, ſummumque nefas autumat ab illis vel latum vnguem recedere. Quàm deteſtanda autẽ ea credulitas, quæ ex falſa Religione viget, exiſtat, ipſa luce meridiana clarius eſt. Verũenimverò Chriſtiana Religio vnica veritatis magiſtra, quemadmodum omnia ab ipſomet Veritatis Verbo emanantia fideles ſuos edocet, ſic non patitur illos in iis, in quibus hominem errare facile eſt, vllo modo decipi. Cùm igitur contingat interdum quædam opera vel Dæmonis virtvte, vel Naturæ etiam vi, immo & ſupernaturalis cauſſæ auxilio, & conſenſu à quibuſdam fieri, quæ aut verè miracula ſunt, aut talia nobis videntur, ob quorum operum euidentiam illi minimè ſibi debitum ſanctitatis, ac Seruorum Dei nomen vſurpant, vndè cæteri illos vt tales debito honore venerantur, idcircò ſancta Mater Eccleſia neque aliquem ſine ejus auctoritate pro ſancto venerari nos jubet, etiamſi opera miraculoſa faceret, *cap. Audiuimus de Obſeru. Iejun.* Barboſ. *de offic. & poteſt. Epiſc. allegat.* 97. *par.* 3. *num.* 1. neque alicui licere voluit noua miracula publicare. Ricc. *in prax. Epiſc. reſp.* 485. *num.* 1. Roderic. *Quæſt. Canon. & Reg. quæſt.* 32. *art.* 15. *tom.* 3. Rocca *de Canoniz. Sanct. cap.* 9. ſed ad ipſam vtrunque omninò decernere pertinere voluit. Et ratio prioris eſt, quia etiam mali homines, & ipſi Dæmones miracula faciunt. Fauet illud *Matth. cap.* 7. Nonne in nomine tuo multas virtutes fecimus? Gloſ. *in cap. Venerabilis de Teſtib.* & ibi Abb. & Felin. *in princ.* ead. Gloſſ. *in cap. Audiuimus de Reliq. & Vener. Sanct.* D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 178. *art.* 2. Troyl. Maluit. *de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *num.* 3. Maſcard. *de Probat. concl.* 262. *num.* 60. *volum.* 1. Medic. *de mirab. operib. Dei lib.* 1. *quæſt.* 18. & ex noſtris Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracelſ. par.* 1. quod quidem non ita ſolùm accipiendum, quòd mali homines, ac Dæmones faciant opera, quæ miraculoſa videantur, cùm tamen talia non ſint; ſed quòd etiam vera miracula operentur, non tamen vllus eorum ex ſe, ſed ipſa diuina virtute, ita Deo volente. Rocca *de Canoniz. Sanct. cap.* 10. quia miracula facere eſt gratia gratis data. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 178. *art.* 1. quæ gratia cum peccato ſtare poteſt. Medic. *vbi ſupra quæſt.* 21. & adducti per Roccam *ibidem.* quare & Balaam, & Saül, & Sibyllæ, & Caïphas prophetarunt, & alij non boni alia miracula fecerunt, immò hæc gratia, vt aliqui putant, tranſit aliquandò de generatione in generationem per totum genus deſcendentium. Maluit. *de Canoniz. Sanct. citato dub.* 5. *num.* 34. & vide multa huiuſmodi exempla apud Henric. Kornman. *de mirac. viuo. tit. de hæreditar. quor. virt.* Quæ verò cauſſa ſit, ob quam Deus per malos homines, & per ipſos quoque Dæmones miracula operetur, ad nos non pertinet ſcire: dicunt tamen Theologi, & Canoniſtæ, id triplici ex

cauſſa poſſe contingere, ex magnitudine nempè fidei, quæ ſine Charitate operatur, ex viriute ſanctiſſimi nominis Ieſus inuocati, & ob confuſionem, & juſtiorem condemnationem facientis miracula. Rota *in Relat. ſuper proceſſu B. Andreæ Corſini par.* 2. *verſ. Amplius quæritur.* Et vide quæ ad hanc rem ad-
9 ducit Iacob. Bidermau. *in Agoniſtic. lib.* 3. *cap.* 4. Ratio poſterioris eſt, quia multi hominum, idiotæ præſertim, & illiterati, miraculi vice pleraque acceptant, quæ de rarò eueniunt, vt in Auth. de Conſul. *verſ. fin. coll.* 3. Tiraquel. *de leg. Connub. Gloſſ.* 1.
10 *par.* 6. *num.* 22. Biderman. *vbi ſupra lib.* 1. *cap.* 6. vndè ob tale non rectum miraculorum judicium admonemur, quòd non ſit à nobis ſemper, ac ſtatim miraculis credendum. Caballus *Reſp. criminal. caſ.* 257. *num.* 2. decipiuntur enim multi à falſis quibuſdam miraculis, vnde eſt illud Hieremi. *cap.* 23. *verſ.* 32. Et ſeduxerunt populum meum in mendaciis ſuis, & in miraculis ſuis.

Summa ergò cum ratione judicium de veritate, & falſitate miraulorum ſibi reſeruat Eccleſia, vnà cum judicio de alicu jus hominis ſanctitate, ob quà dignus veneratione apud cæteros homines, tanquam verus
11 Dei ſeruus, & amicus, exiſtimandus ſit. Ad quod maximè duo requirit, vitæ nimirum innocentiam, & miraculorum euidentiam, vt Canoniſtæ teſtantur *in cap.* 1. *de reliq. & vener. Sanct. & in cap. Venerabil. de Teſtib.* Caſſan. *in Catal. Glor. mund. par.* 3. *conſid.* 49. Maſcard.
12 *de Probat. concluſ.* 20 2. *num.* 1. *par.* 1. Medic. *vbi ſupra lib.* 1. *quæſt.* 22. Verumtamen Eccleſia ad probandam alicujus viri ſanctitatem per miraculorum teſtimonium, non modò vult probari, ea in vita celebrata
13 fuiſſe, ſed etiam poſt mortem facta deſiderat: & ratio eſt, quia vt dictum eſt, etiam mali miracula operantur viuentes, ſed poſt mortem non niſi Dei amici, ipſi nempe ſancti, vt dictum eſt à Rota *in Relatione ſuper Canoniz. B. Andreæ Corſini par.* 2. *verſ. Rurſus diſputari ſolet.* Quamobrem miracula in vita facta non ſunt neceſſariò probanda ſed ſufficit, tantùm conſtare de factis poſt mortem. Rota *in relatione de Mirac. B. Tereſiæ, in proœmio, verſ. Et quamuis.* Et multò majoris momenti eb eam rem exiſtimantur miracula poſt mortem, quàm in vita facta, ità
14 vt abſque miraculis in vita factis poſſit quis canonizari, non autem abſque miraculis factis poſt mortem. eadem Rota *in dicta relatione ſuper Canoniz. B. Andr. Corſini. verſ. Qua occaſione.* vbi eam opinionem tanquam veriorem ſequitur contrariam refellens. quod etiam repetit in eadem relatione *par.* 4. §. 2. *verſ. tertium generale argumentum.* In nonnullis ergò miraculis examinandis ſacra Rota Romana, vt plenam, & indubitatam veritatem aſſequatur, Medicos interdum accerſi jubet, eorumque ſententiam expoſcit, vt ipſamet teſtatur *in eadem relatione B. Andreæ Corſini par.* 2. *verſ. vlterius per. S. Thomam.* Nos enim, qui Naturæ operibus indeſinenter inſiſtimus, facilè ea, quæ ab ejus operibus deſciſcunt, ejuſque operandi potentiam exuperant, cognoſcere poſſumus jure merito igitur de hoc argumento agendum jam mihi propoſui; circà quod videndum primò, quidnam ſit miraculum, quod tamen multò clariùs euadet, ſi ante Naturalem effectum cognoſcamus, quem ſic definire licet quatenus ad hoc
15 argumentum pertinere videtur: Naturalis effectus eſt Naturæ opus, per ſuas cauſſas conſueto modo & ordine cauſſandi productum. Ex qua definitione facilè elicitur, quid ſit miraculum, quod tamen multi
16 diuerſimodè definiuerunt. Alij dixerunt, Miraculum eſſe id, cujus effectus manifeſtus quidem eſt, cauſſa verò incognita. Bart. *in tract. de Teſtib. nu.* 57. Troyl. Maluit. *vbi ſupra dub.* 3. *num.* 36. Maſcard. *de Probat. concl.* 1060. *num.* 1. *vol.* 2. nam ideircò admirationem affert miraculum, & ab hoc ſic dictum eſt, quia ejus cauſſa ignota eſt, tamen hæc definitio non comprehendit veram miraculi naturam, niſi dicas, illud, *cauſſa vero incognita*, ita intelligi, vt naturaliter ejus cauſſa cognoſci non poſſit; eo quòd in naturalium cauſarum cenſu non comprehendatur. Aliàs enim multi effectus in rerum Natura apparent euidentes, quorum cauſſæ incognitæ ſunt, & tamen miracula non ſunt.] Licet ſciam hanc definitionem ad Ariſtotelis mentem fuiſſe traditam, qui in quæſtionibus Mechanicis in primò dicebat, *Miracula ſunt ea quidē quæ natura contingunt, quorum ignorantur cauſſæ*, ſed Ariſt. ibi non definit miraculum, ſed explanat, ea quorum ignorantur cauſſæ pro miraculo ab hominibus haberi, cùm non ſint, quia à natura ſunt.] Alij maluerunt dici, Miraculum eſſe aliquid arduum, & inſolitum, præter Naturæ facultatem, & ſpem admirantis proueniens, ex S. Thom. *par.* 1. *quæſt.* 105. *art.* 7. *in princ.* Medic. *vbi aliàs quæſt.* 8. *lib.* 1. cui non diſſimilem definitionem ex eodem S. Thoma, & aliis affert Rocca *vbi ſupra cap.* 10. Dicunt alij, Miraculum ſim-17
pliciter eſſe effectum, præter & extrà Naturæ ordinem productum. Martin. Delr. *lib.* 2. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 7. quibus definitioni ſus non abſimilis fuerit, quæ ſequitur: Miraculum effectus eſt rarus, arduus, & admirabilis, præter naturæ ordinem ex primæ cauſſæ virtute productus. Eſſe enim miraculum effectum rarum, & admirabilem, patet ex ipſa nomenclatura, cùm miraculum dicatur quaſi admira-18
tione plenum. Archidiac. *in cap. Nec mirum. num.* 6. 26. *quæſt.* 5. Medic. *vbi proxime*, Rocca *ibid. cap.* 19. & ex noſtris Card. *lib.* 15 *de variet. cap.* 81. vndè ſit, quòd opera quædam mira, ardua, & eucntu rara miraculi vice habeantur. Tiraq. *de leg. Connub.* Gloſ. 1. *par.* 6. *num.* 22. quòd verò ſit opus arduum, illud manifeſtum facit, quod ipſius Naturæ ſuper omnia dominantis potentiam tantoperè exuperet. Quòd tandem Dei virtute fiat, conſtat ex eo, quòd neque vllus ho-19
mo per ſe, neque Dæmones ipſi miracula facere poſſint. Grill. *de Sortileg. quæſt.* 7. *num.* 15. Medic. *de Mirab. operib. Dei. quæſt.* 19. Maur. delr. *diſquiſit. Magic. lib.* 2. *quæſt.* 7. immò neque ipſi ſancti, neque ipſimet Angeli ex ſe. Idem Medic. *ibidem quæſt.* 16. ſola ergò primæ cauſſæ, ac diuina virtute fiunt, vnde illud *in ſacris Pſal.* Qui facis mirabilia ſolus. Gundiſ. *de Hæret. quæſt.* 21. *num.* 6. Maluit. *vbi ſupra dub.* 3. *num.* 36. Nota tamen quòd non protinùs ob prædicta, quicquid ſupernaturaliter, & diuina virtute fit, cenſendum eſt, eſſe miraculum, ſed id, quod fit modo inſueto. Sotus 4. *ſent. diſt.* 34. *quæſt. vnica art.* 3. *col.* 6. *verſ. vnum autem* relatus per Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 39. *num.* 8. Barboſ. *Coll. doct. lib.* 4. *tit.* 15. *cap.* 5. *num.* 5. *tom.* 2.

Quoniam autem multa miracula non videntur vl-20
tra Naturæ potentiam ſeſe extendere, vt infirmorum ſanationes, longa jejunia, vltrà tempus quod mortalis conditio ferre poteſt, tolerata, Propheria, & Ecſtaſis ſecundùm aliquos, & alia hujuſmodi, idcircò dubitandi occaſionem offerre nobis poſſent verba illa in definitionibus Miraculi appoſita, quòd nempè ſit effectus vires naturæ exuperans, cui dubitationi facillimè ſatisfit, ſi dicatur, quòd etiamſi non ſemper miraculum exuperet Naturæ vires ſimpliciter, ſemper tamen exuperet reſpectiuè ad ali-

quid,

quid, vel ſecundùm quid, non enim exuperat Naturæ vires, hominem à morbo aliquo, vt à febre ardenti, liberari, ſed exuperat Naturæ vires, hominem abſque vllo euidenti medio, & in inſtanti, ſolo Chriſti Domini iuſſu, vel ejus nomine inuocato, à febre immunem euadere. Hac eadem ratione non exuperat Naturæ vires, hominem quadraginta diebus à cibo & potu abſtinere, ſed exuperat ejus vires, hominem totidem diebus jejunare, qui à Natura non habebat eam aptitudinem, vt tam diutino tempore poſſet abſque nutrimento permanere. Superant ergò Naturæ vires non ſecundùm totum effectum, ſed ſecundùm modum. Biderm. *in Agoniſtic. lib.* 1. *cap.* 14. iuxtà prædicta ergò duplex erit miraculum, vt docet Martin Delr. *lib.* 2. *diſ-*
21 *quiſit. Magic. quæſt.* 7. aliud enim eſt miraculum
22 ſimpliciter, alterum ſecundùm quid. Illud effectus eſt, præter & extra Naturæ creatæ vires ſimpliciter productus, hoc autem effectus, viribus Naturæ reſpondens, ſed ejus vires exuperans reſpectu alicujus conditionis, aut modi operandi, cum qua conditione, aut quo modo Natura talem effectum
23 producere non erat apta, vel dicamus, quòd miraculum ſimpliciter effectus ſit omninò ſupernaturalis, miraculum autem ſecundùm quid, effectus quidam naturalis, non tamen ex diſpoſitione, aut actione cauſarum Naturalium emanans, ſed ex ſola, & abſoluta Dei virtute. Quæ omnia luculentiùs infrà explicabimus, & variis exemplis illuſtrabimus.

SVMMARIVM.

1 *Miraculum tripliciter diuiſum.*
2 *Miraculum contra Naturam quid.*
3 *Miraculum ſupra Naturam quid.*
4 *Miraculum præter Naturam quid.*
5 *Miraculum præter Naturam tripliciter diuiſum.*
6 *Miraculum præter Naturam ob exceſſum.*
7 *Miraculum reſpectu obedientiæ ipſius Naturæ ad diuinum Verbum.*
8 *Miraculum præter Naturam quando quid generatim ſit.*
9 *Omne miraculum vel ſimpliciter, vel ſecundum quid ſupra Naturæ vires eſt.*
10 *Miraculum in quatuor claſſes diuiſum.*
11 *Miracula prima claſſis pluris multo facienda, quam ſecundæ, & ſic de aliis.*
12 *Deus quo pacto varie modo operetur miracula.*
13 *Miraculorum ſupremum genus quodnam ſit.*
14 *Secundus miraculorum gradus.*
15 *Tertia claſſis miraculorum.*
16 *Poſtremus gradus miraculorum.*
17 *Miracula majora, & minora eſſe poſſunt, & quomodo.*
18 *Nihil reſpectu Dei eſt miraculum.*
19 *Maius miraculum eſt, quod abſolutè eſt miraculum, quam quod ſecundum quid.*
20 *Et in vno eodemque gradu vnum miraculum eſt majus alio.*

De variis miraculorum generibus.

QVÆSTIO II.

VT ea, quæ de miraculis tractamus, clariora euadant, nonnulla neceſſe habemus à Theologis mutuari. Miraculum ergo illi tripliciter diuidunt, nimirum in miraculum contra Naturam, ſupra Naturam, & præter Naturam, quod ſequenti modo declarant, vt ex S. Thom. 2. *ſentent. diſt.* 18. *quæſt.* 2. *art.* 3. referunt Medici, Rocca, & alij ex ſupra citatis, & Hentic. Kornman. *de mirac. mort. par.* 1. *in princ.* Miraculum contra Naturam eſſe dicunt, quan- 2
do aliquid contra rei Naturam & inclinationem fit, vt eſt, corpus ex ſe in raptu ſeu Ecſtaſi in ſublime attolli, vt pleriſque euenille ſanctis viris ipſæ ſanctorum vitæ paſſim teſtantur: contra corporis enim grauis propenſionem eſt, illud ſurſum ex ſe attolli, contra Naturam eodem modo eſt, montes de loco ad locum ex ſe moueri, cum ex propria Natura ſtabiles ſint, nec amouibiles, tamen & hoc à fidelibus fieri poſſe per fidem patet *in Euangel. Matth. cap.* 21. *verſ.* 21.

Miraculum porro ſupra Naturam tunc eſſe dici- 3
tur, cum effectus productus à Natura produci non poteſt in eo, in quo fit, vt eſt, mortuo vitam præbere. nam poteſt quidem Natura vitam ſemini prolifico communicare, non autem mortuo; ſic etiam poteſt Natura viſum reſtituere, non tamen ei, qui cæcus à natiuitate ſit, & organum habeat labefactatum, & minime reparabile.

Præter Naturam autem dicitur miraculum, cum 4
effectus productus eſt extra ordinem à Natura datum, vt quod quis ſubito, & incontinenti à morbo aliquo ſanetur, nulla præuia humorum concoctione, vt ſocrus Petri à febre ad Chriſti Domini nutum; cum ſi naturaliter ſanari debuiſſet, oportuerit per humorum alterationem ac concoctionem morbum ſuperatum iri, ordine quem ipſa ſeruat Natura in abigendis morbis, miraculoſum quoque eſt, quod ficus ad ejuſdem Chriſti Domini maledictionem illico aruerit, vt narratur *Matth. c.* 21. *v.* 20. nam ordine à Natura dato, ſi arefieri debuiſſet, hoc paulatim & in tempore fieri oportuit. Alteratio enim fit in tempore naturaliter, non in inſtanti.

Sed & hoc poſtremum miraculorum genus tri- 5
pliciter iidem Theologi ſubdiuidunt, vt apud citatos auctores videre licet. Primo enim miraculum aliquando dicitur præter Naturam ob exceſſum, & ſingularem facti modum. Non enim quicquam mira- 6
culoſi habuiſſet, Ranæ aliquot, aut aliquot animalcula Ægyptum infeſtare, aut aliquot coturnices in deſerto Hebræis aduolaſſe, aut aliquot ex primogenitis Ægyptiorum vna nocte ſuccubuiſſe, aut mannam tantiſper de Cœlo cecidiſſe. Omnia tamen hæc maxime miraculoſa fuerunt ob exceſſum, vt diximus.

Secundum genus reſpicit obedientiam Naturæ 7
ad diuini nominis inuocationem, vt quod Vrſi ad Prophetæ maledictionem deuorarent pueros eidem Prophetæ illudentes. *Reg. lib.* 4. *cap.* 2.

Tertium genus eſt, quando quid generatim & 8
vniuerſim contingit, vt de Aqua Zelotypiæ exemplificant iidem auctores, de qua in veteri Teſtamento *Num. cap.* 5. ſed aduerte quod quanquam hæc ita recte diſtinguuntur, non eſt tamen quod vnum idemque miraculum non poſſit ſimul in vnoquoque prædictorum genorum comprehendi; vt eſſet Mortuorum reſurrectio, Montis de loco ad locum tranſlatio; hi enim effectus ſunt ſimul & contra & ſupra Naturam; & jam patet, omnibus miraculis id eſſe 9
commune, vt vel ſimpliciter, vel ſecundum quid ſupra vires Naturæ ſint, vt diximus in hujus tituli principio.

Verumenimvero cum omnia miracula ex ſupra dictis ex Deo, aut ex ejus virtute ſint, & inter ſe differant tantummodo ob diuerſum operandi modum

reſpectu cauſarum naturalium, juxta quem vnum dici poteſt majus alio, ego quatuor miraculorum claſſes conſidero; & fauet Iacob Biderman. *in Agoniſt. lib.* 1. *cap.* 14. nam hæc diuiſio multo magis
10 conformis videtur noſtro modo intelligendi, quam ſuperior; videturque maximi facienda in conſideratione & approbatione miraculorum, ad Sanctorum canonizationem deſeruiente; quia ſemper mul-
11 tò pluris æſtimanda miracula primæ claſſis, quàm ſecundæ, & plus ſecundæ, quàm tertiæ, & ſic deinceps: ita vt majorem fidem ſanctitatis, magiſque indubitatam facere poſſint quoad nos duo miracula primæ claſſis, quàm quatuor ſecundæ, & majorem quatuor ſecundæ, quàm duodecim tertiæ, & ſic in reliquis; ratio eſt, quia in miraculis primæ claſſis nulla deceptio cadere poteſt, quæ poteſt cadere in miraculis ſecundæ, & multò magis tertiæ, & omnium maximè quartæ.

12 Deus ergo vel operatur miracula nullis mediantibus naturalibus cauſſis, & operatur id, quod nequaquam per ipſas effici poteſt, vel operatur quod per eas effici poteſt, ſed non operatur per ipſas; vel operatur quidem per ipſas, non tamen ad operandum diſpoſitas, vel operatur per eas etiam diſpoſitas non tamen de proximo ad agendum, ſed ſuo nutu eas inuicem conjungendo, quæ omnia exemplis manifeſtiſſima mox euadent.

13 Primum ergo, ac ſupremum miraculorum gradum eorum dico, quæ abſolute miracula dicuntur, & hæc neque vllo cauſſarum Naturalium medio fiunt, aut fieri poſſunt. ſed immediate ex mera ac libera Dei virtute emanant, vt eſt, mortuorum reſurrectio, montium de loco ad locum ex ſe tranſlatio, ſolis retrocеſſio, aut ejuſdem à ſuo motu ceſſatio. Et hæc quoque poſſunt diſtingui inter ſe, prout ſuperius retulimus.

14 Secundus miraculorum gradus eſt eorum, quæ fieri quidem poſſunt mediantibus cauſſis naturalibus, & tamen alio cauſſandi modo à Deo, & ab ejus ſeruis diuina virtute fiunt; vt repentina morborum curatio, & repetamus exemplum de ſocru Petri, quæ profectò poterat forteſſe curari à febre, quanquam magna eſſet & lethalis, & medicis auxiliis, immò & ab ipſa Natura ſanari; tamen ſanatur abſque illis ad Ieſu Chriſti Domini verbum, cum dicitur: Et imperauit febri. Idem etiam in Paralytico, & in leproſis, & in aliis mille accidit, vt tam in Veteri, quàm in Nouo Teſtamento patet.

15 Tertia claſſis eorum miraculorum eſt, quæ mediis cauſſis naturalibus in actu fiunt, ſed Deo ipſas naturales cauſſas aliàs ad eos effectus producendos nequaquam diſpoſitas, diſponente & ordinante, vel earum virtutem adaugente, ſufficientiamque illis cauſſandi tribuente, vt curatio lepræ in Naaman per Iordani aquas, dulcoratio aquarum amaratum per lignum immiſſum, in noſtræ ſalutis figuram, & alia his ſimilia.

16 Poſtremus miraculorum gradus eorum eſt, quæ per media naturalia fiunt etiam diſpoſita ad agendum, & ad talem effectum producendum, non tamen de proximo, vnde neque illum eſſent producturа abſque concurſu diuinæ voluntatis non tantum permiſſiue ſed ſpecialiter, & cum effectu ad eam cauſſarum applicationem concurrentis, vt de Leonibus deuorantibus tranſlatitios Samaritanos 4. *Reg. cap.* 17. Leones enim homines deuorare maxime naturalis teſt, & cauſſæ ſunt Leones ad deuorandum homines diſpoſitæ, tamen ex ſpeciali Dei voluntate deuorarunt Samaritanos illos. Sic etiam ſerpentes in deſerto contra Hebræos immiſſi cauſſa quidem naturalis ac diſpoſita ad nocendum, & occidendum homines exiſtebant, non tamen nocuiſſent, neque quenquam occidiſſent, niſi ipſe Deus ad ſuæ Iuſtitiæ rigorem demonſtrandum eos in rebelles Iudæos immiſiſſet, vt narratur *Numer. cap.* 21.

Miracula igitur in hos quatuor ordines diuiſa, ma- 17
jora, & minora dici poſſunt, non tamen reſpectu
Dei, nihil enim ejus reſpectu eſt miraculum, ita 18
Eccleſiaſtic. cap. 39. *verſ.* 25. nihil eſt miraculum in conſpectu ejus. & *Marc.* 10. & *Luc.* 18. omnia poſſibilia ſunt apud Deum, cum ei nihil ſit difficile juxta illud *Geneſ. cap.* 18. *verſ.* 14. & *Ieremiæ cap.* 32. *verſ.* 27. & *Matth.* 19. *verſ.* 26. Apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt. Vnde prudentiſſime Pindar. in Pyth. od. 10.

—— Mihi autem nihil in admiranda
Videtur eſſe impoſſibile, ſi Dij executi fuerint.

Sed majus, & minus miraculum dicitur reſpectu Naturæ, quatenus in his operibus magis, aut minus ipſius Naturæ vires exuperantur, vt ex D. Thom. Rocca *vbi alias cap.* 25. & *ſeq.* & alij ſupra citati. 19
Atque hac ratione conſtat, majus miraculum eſſe illud, quod abſolute miraculum dicimus, quàm quod ſecundum quid vocamus, & majus, quod in ſupremo, quàm quod in infimo ordine collocandum eſt: notiſſimum quippe eſt, majus miraculum eſſe mortuum ſuſcitare, quàm infirmum ſanare, & majus miraculum eſſe, ignem de cœlo, quam pluuiam euocare, quod horum vtrumque magis Naturæ vires exuperet, & majus item miraculum eſt Solem retrocedere ab occaſu in ortum, vt Ezechiæ teſtimonium daretur in ſuæ vitæ tutelam, quàm eundem Solem ad Ioſuæ præceptum ſtare, vt ſubtiliſſime probat Galcott. Mart. *de doct. promiſc. cap.* 38. & ſic de cæteris. Immò in vno eodemque gradu mi- 20
raculorum, poteſt vnum eſſe majus alio, vt patet, nam majus miraculum eſt, mortuum ſuſcitare, quàm viſum cæco nato reſtituere; ſed hæc vlteriori exemplo non egent.

SVMMARIVM.

1 *Effectus aliquis vt miraculi nomen habeat plures debet habere conditiones.*
2 *Prima conditio effectus miraculoſi, vt appareat eſſe ſupra Naturæ vires.*
3 *Interdum per cauſſas naturales effectus fit, ex ſpeciali tamen Dei voluntate.*
4 *Secunda conditio effectus miraculoſi, vt fiat diuina virtute.*
5 *Tertia conditio, vt accidat ex hominum merito, non ex verborum vi.*
6 *Quarta conditio effectus miraculoſi, quod effectus patens ſit.*
7 *Quinta conditio, vt ſit ad Fidei corroborationem.*
8 *Sexta conditio, quod appareat in inſtanti.*
9 *Septima conditio, quod fiat ſine dolore. Contrarium ib.*
10 *Octaua conditio, quod ſit opus perfectum.*

De conditionibus effectus miraculoſi.

QVÆSTIO III.

VT effectus aliquis miraculi nomen mereatur, nonnullas habeat conditiones neceſſe eſt, quarum

quarum aliæ à Theologis, & Canoniſtis deſiderantur, aliæ verò à Philoſopho, vt Philoſophus eſt: recenſentur autem conditiones hujuſmodi per Maluecium *vbi aliàs dub. 3. à num. 38. ad 41.* per Caſſan. *in Catal. Glo. mund. par. 3. conſ. 49.* Maſcard. *concl. 261. à num. 25. ad ſeqq.* Medic. *de mirab. operib. Dei lib. 1. queſt. 22. per totam.* Martin. Delr. *diſquiſit. magic. lib. 2. queſt. 7.* Auguſt. Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg. 97. num. 8. par. 3.* Roccam *de Canoniz. Sanct. cap. 19.* & per alios eodem tractatu. ſunt autem quæ ſequuntur: Prima, vt appareat, eum effectum eſſe ſupra Naturæ vires; jam enim in definitione patet, eſſe de miraculi ipſius eſſentia, vt exuperet vires Naturæ: non enim dici poteſt miraculum, quod per naturales cauſſas fit, & eo ipſo modo, quo ſuccedit per eas fieri poteſt. ſed animum ad id aduertendum, quod etiam ſuperiori quæſtione monuimus, euenire nempe, vt effectus aliquis per naturales cauſſas fiat, ex Dei tamen ſpeciali voluntate, ipſas cauſſas ad agendum aut nullo modo, aut non de próximo diſpoſitas, diſponentis. Valleſ. *de ſacr. Philoſ. c. 35.* vt in curatione lepræ Nahaman *lib. 4. Reg. cap. 5.* per aquas Iordani: in quo miraculo Deus diſpoſuit ipſas Iordani aquas, tribuens illis facultatem, quam antea minimè habebant mundandi nempè a lepra, & in hoc conſiſtit miraculum; mundatio enim lepræ poſthac per eaſdem aquas naturalis res eſt; ſunt enim & aliæ aquæ nonnullæ (in quarum numero ad præſens, & poſt illud miraculum recenſetur ipſa aqua Iordani) quæ virtutem habent mundandi lepram, vt de ipſo Iordane teſtatur Bacc. *lib. 3. de Therm. cap. 3. rubr. de balneis ad cutis morbos.* Ad hoc autem multò magis confirmandum, ac demonſtrandum, non conſiſtere in eo caſu miraculum in ipſa lepræ curatione, & mundatione, ſed in attributione virtutis, quam non habebant, ipſis aquis Iordani, nota in ſacro textu, mandatum fuiſſe Nahaman à Propheta, vt ſepties lauaret ſe in Iordane, non autem ſemel, vt ſatis fuiſſet ad miraculi efficientiam; quia poſtquam Deus Optimus Maximus eam virtutem Iordani aquis impertitus eſt; vt à lepra mundarent, naturali jam via, & agendi modo Nahaman curari debuit, ſcilicet per alterationem, mundificationem, & corroborationem membrorum: quæ omnia non vnica vice, aut temporis momento naturaliter perfici poterant, ſed tempore, & repetitis vicibus, vt in cæteris naturalibus balneis vſuuenit. Fuit ergo ſupra Naturæ vires, quòd aquæ Iordanis aliàs ex ſua Natura nullam talem virtutem habentes, illicò ex Dei virtute ad Prophetæ petitionem, eam facultatem induerent, quam etiam poſthac ſeruarunt, vt dixi; ſed ipſa lepræ mundatio in Nahaman effectus naturalis fuit, à Naturali cauſſa naturali via hac modo productus. Ad id ergo quod dicit Bart. *de Teſt. num. 57.* nimirum non eſſe miraculum id, quod fieri poteſt per cauſſas naturales, dicendum videtur, quòd non ſic ſimpliciter intelligendum, ſed ſi fieri quidem poſſit non quomodocunque, ſed eo modo, quo fit; vt ſi antea aquæ Iordanis virtutem illam à Natura habuiſſent, jam nullum in eo caſu miraculum eſſet, non enim naturaliter fieri potuiſſet, vt aquæ illæ in continenti eam virtutem induerent, & fortaſſe etiam ad præſens non tam citò alios quoſcunque à lepra mundarent, vt Nahaman mundatus eſt.

4 Secunda conditio eſt, quòd fiat diuina virtute, non ex arte Diabolica, aut aliter: Dæmones enim, & eorum ſequaces mira quædam faciunt, vt Magi Pharaonis. Martin de Arles *de ſuperſtitione num. 93.* quæ tamen miracula non ſunt, quia vel non ſunt vera, ſed apparentia tantùm, & vocantur propriè præſtigia, & illuſiones, eo quod Dæmones nobis illudant, oculoſque ita perſtringant, vt ea quæ non ſunt, neque eſſe per ipſos poſſunt, realiter eſſe apparere noſtris ſenſibus faciant, vel ſi vera quidem ſunt, non virtute diuina, ſed Naturali fiunt, neque ipſius Naturæ vim pertranſeunt, à nobis tamen miracula judicantur, quia talia vel nunquam, vel de raro videmus, aut earum cauſſas neſcimus: quod & Thom. Eraſt. *diſputat. contra Paracelſum par. 1.* benè explicabat. poſſunt enim Dæmones mirabilia quædam facere, nunquam tamen Naturæ vires exſuperare, vt exempli cauſſa, poſſet quidem Dæmon aliquem morbum celeriter, & quaſi ſubitò curare, non tamen aliter, quàm per media naturalia, quæ ipſi notiſſima ſunt, ſic Vrbs Roma longa peſte affecta aduentu Æſculapij à peſte vindicata eſt, vt narrat Lactantius *de Orig. Err. cap. 8.* & ſic nobis id quidem miraculum videtur, cùm tamen naturalis res fuerit, ceſſante peſte ob ſubitam cauſarum amotionem. Eodem quoque pacto cætera permulta miracula ab hiſtoricis enarrata, vt à Tito Liuio, Valerio Maximo, & aliis, & relata ab eodem Lactantio ibidem, nunquam vires Naturæ prætergreſſa ſunt, aut ſaltem apparentia, non autem vera fuerunt. Quotieſcunque ergò conſtaret realem, ac verum aliquem effectum neque ab homine, neque à Dæmone, neque à Natura fieri potuiſſe, illico probatum remaneret, illum fuiſſe miraculoſum; neque enim miraculoſum quid probari euidentius poteſt, quam probando non potuiſſe eſſe naturale, atque hac ratione ea omnia miracula, quæ talia ſimpliciter dicuntur, vt Reſurrectio mortui, vera Prophetia, & his ſimilia, pro miraculis illicò ſe produnt, quia & Dæmonis, & Naturæ vim omnem exuperant, vndè inanis, ac ſuperflua eſt omnis probatio in his, quia ex ſe ipſis miraculoſa apparent, non ſic autem infirmorum ſanationes, & alia his non diſſimilia.

Tertia conditio eſt, quòd effectus non accidat ex 5
vi verborum, ſed ex hominum merito. hanc conditionem Theologi deſiderant, quia conſtat in ſacroſancto Miſſæ ſacrificio ex verborum vi per ſacerdotem prolatorum, panem, & vinum in corpus, & ſanguinem verum, ac realem Chriſti tranſubſtantiari; ſic etiam in aliis ſacramentis ex verborum enunciatione, maxima, ac ſupernaturalis virtus conciliatur; at non ex hoc quis dici poſſet miracula feciſſe, quia quantumvis malus eſſet ſacerdos ſacrificans, aut benedicens, tamen idem panis, & vinum eodem modo tranſubſtantiarentur, & cætera ſacramenta eandem virtutem communicarent; non enim hæc ex hominum merito contingunt, ſed ex verborum vi, vt dixi; vnde hæc conditio videtur mihi magis reſpicere ipſum hominem facientem miracula, quàm naturam effectus miraculoſi, & ea de cauſſa ad Philoſophum, quemadmodum neque aliæ ex his, nihil pertinet. Quod enim per verba quædam fieri poſſint alia miracula, præter ea quæ vel in Miſſæ ſacrificio proferuntur, ad tranſubſtantiandum in corpus & ſanguinem Chriſti Domini panem, & vinum, in eo ſacrificio oblatum, & alia quæ vim ſortita ſunt ab ipſa Eccleſia, vanum omninò eſt & ab omni veritate alienum; non modò enim per vllum verborum genus miraculum, quantumvis minimum, fieri non poteſt, ſed neque ex

eorum energia vllus quantumuis minimus effectus naturalis produci. Sed de his aliàs.

6 Quarta conditio est, quòd effectus euidens sit, ac patens, non autem latens humanos sensus; exemplificant autem circa hanc conditionem de eodem Eucharistiæ sacramento; quia transubstantiatio panis & vini, in Christi corpus, & sanguinem, non est patens, & euidens ad sensum, sed per fidem, qua solummodò eam assequi nobis licet, & non aliter. Ab hac conditione deficeret, stigmatum signatio in corpore Pauli, nisi ejus dicto credendum esset, quia ad sensum latebant, à qua tamen non deficerent stigmata in D. Francisco, & in D. Catharina Senensi, quia in eorum vtroque ad sensum apparebant, vt ex eorum vita constat.

7 Quinta conditio est, vt miraculum sit ad fidei corroborationem, in hominum salutem, & ad Dei gloriam, quia miracula attribuuntur Fidei. Glos. *in cap. vnico verbo fedis. tit. de reliq. & ven. Sanct. in 6.* non enim existimandum est, gratis Deum interrumpere ordinem ab initio Naturæ datum, sed vt est ipsa Sapientia, id non nisi ad sui Gloriam, & in nostram salutem operari; ex fidei autem corroboratione, vtrumque emanare palam est.

8 Sexta conditio est, quòd affectus appareat in continenti, aut multò citiùs quàm à Natura fieri potuerit, & hoc habet locum in his tantùm, quæ aliàs naturaliter fieri possunt. Maluen. *vbi aliàs dub. 3. num. 25.* siquidem nonnulli, quod exempli gratia dictum volo, ab infirmitatibus etiam extremis, & vndequaque periculosis sanantur, Natura ipsa morbum superante humorum concoctione, & adæquatione etiam citiùs, ac faciliori modo, ac via, quam sperari ab hominibus potuerit; ii tamen miraculosè non sanantur, quia sanatio tempore contingit; sanationes autem miraculosæ nulla intermedia humorum concoctione fiunt, sed in instanti, confestim, subitò, statim: his enim vocibus ad ostendam miraculorum euidentiam vtitur Sacra Scriptura, præcipuè verò in miraculis, quæ à Christo Domino patrata fuisse narrant Euangelistæ. Sed aduerte, vt dixi, hanc instantaneam operationem non requiri in omnibus miraculis, sed in iis, quæ sunt à Natura factibilia, & idcirco nihil omnino demit de miraculo, quòd Elisæus non vnica vice puerum à morte suscitauerit, sed tantùm vbi septies super illum sese inclinasset, & quòd Christus Dominus non prima vice integrum visum restituerit cæco, de quo *Marc. cap. 8. verf. 23. & seqq.* sed secundo manus super oculos ejus imposuerit; contra autem euenisset in sanatione cæcitatis Tobiæ, multum enim de miraculo minuisset, repetitio per plures vices medicamenti ab Angelo Tobiolo commonstrati; quia fortasse erat opus hoc per conuenientem & iteratam ejus medicamenti applicationem naturaliter factibile, non verò vnica vice.

9 Septimam conditionem affert Maluet. *vbi supra nu. 52.* & Medices *ibidem.* est autem, quòd fiant sine dolore. Sed hæc, vt videtur, non est in omnibus miraculis perquirenda; immo fortasse in nullo: nam quid demeret de miraculo, si lapide Renum magno [Et qui non potest naturaliter per angustias vretri exire] laborans ad alicujus serui Dei benedictionem illum cum consueto dolore per vrinam ejiceret? aut si putrida febre laborans jam jam perituras, solo Iesu Christi nomine inuocato, stomachi dolore illicò apprehensus vomeret, & à febre, insimulque ab imminente morte liberaretur? jam verò tale exemplum in Sacris habemus ab ipso Medic. relatum *Marc. cap. 9. verf. 25.* de Dæmoniaco à Christo Domino liberato, de quo ille: Et exclamans, & multùm discerpens eum, exiit ab eo, & factus sicut mortuus, ita vt multi dicerent: Quia mortuus est. Et *infrà quæst. 8. sub. num. 11.* miraculosum opus (quantum ego existimo) contemplari licet, doloris vnius partis in aliam transmutati, ita ægrotante Deum rogante, per merita Card. Bellarminij piæ memoriæ. Itaque dummodò incontinenti exempli gratia recedat morbus, licet remaneant consequentia morbi, puta lassitudo, debilitas, cicatrix dolor, & similia, sufficit ad hoc, vt opus miraculosum dicatur, ita sentiente Rota *in Relatione super processu Canonizationis B. Raimundi par. 2. art. 5. verf. Quòd si quandoque*, non tollit itaque dolor interueniens in alicujus morbi curatione vim miraculi, vt firmat Rota *in Relatione super processu Canonizationis S. Caroli par. 3. mirac. 2. post mortem in fine & in Relatione super processu Canonizationis S. Theresiæ art. 4. super 11. mirac. post mortem*, quæ testimonia referuntur ab eademmet Rota *in Relatione super processu Canonizationis B. Andreæ Corsini par. 2. verf. Item quod Deus.* Ac profectò etiam ipsi Philosopho satis fuerit ad miraculi essentiam, vt opus non sit sua natura factibile, neque curabit ille, an cum dolore, vel aliter fiat.

Octauam addamus conditionem omnium maxi- 10
mè necessariam, & est quòd opus miraculosum sit vndequaque perfectum. Marc. Anton. Genuen. *in prax. Archiep. Neap. cap. 59.* Ricc. *in prax. Episc. Resolut. 487. num. 7.* & ex Medicis Fortun. Licet. *lib. 2. de his, qui diu sine alimento viuunt, cap. 172. in fin.* nam mortuum suscitare, qui illicò remoriatur, imperfectum opus est, & apparere potest ex Dæmonis virtute factibile, vt patet in histor. *Act.* B. Petri Apost. de Simon. Mag. qui neque potuit mortuum omninò suscitare, neque vllo modo, quia etiamsi moueretur, non erat verè suscitatus. Cæcum quoque cæcitate exuere, qui mox in illam relabatur, miraculum non est, quia opus imperfectum, & sic de cæteris. Et hæc conditio videtur maximè desiderabilis in effectibus, quorum causæ sunt ignotæ, aut qui miraculosi censentur: nam vidi ego plures ægrotantes aliquo morbo molestatos ad præsentiam, vel aduentum, vel tactum alicujus Religiosi, in quo maximam haberent fiduciam, vel etiam aliquarum Reliquiarum etiam ipsorum Sanctorum (nam neque per has Deus quandocunque nobis libet, & semper miracula operatur) sese à morbo recollegisse, ac melius habuisse, mox ex eodem morbo deteriùs molestatos fuisse, & aliquandò etiam periisse, nimirum quia ex contracta fiducia imaginantur, se iis mediis sanari posse, vndè Natura bona spe ducta, morbo insultat, mox autem inualescente morbo, succumbit. Deus autem cum miracula operatur, omninò, & vndequaque perfecta opera efficit, sed circa hanc miraculi conditionem, vide quæ dicemus *quæst. 8.* Vide autem, si libet, sex occasiones, ob quas miracula fiunt, apud Card. *lib. 15. de Variet. cap. 81.*

SVMMARIVM.

1 *Absque conditionibus requisitis nullus effectus pro miraculo existimandus.*

2 *Deus de raro nunc miracula operatur, & cur.*

3 *Multa pro miraculis habentur, quæ non sunt, & caussam vide num. 4. & 5.*

6 Ex-

6 *Ecclesia Catholica non patitur quemquam decipi.*
7 *Ignorantia quo pacto sit in caussa, vt ea, quæ miracula non sunt, pro miraculis à nobis judicentur.*
8 *Cognitis Caussarum, quæ maximè ex Philosophia habetur, admirationem tollit.*
9 *Plures eorum, qui Dæmoniaci existimantur, tales non sunt, sed potius melancholici.*
10 *Ex ignorantia nihil boni emanare potest, cum ipsa per se mala sit.*

Vera miracula cur ratò fiant, multa tamen, & frequenter facta celebrentur.

QVÆSTIO IV.

SEd cùm ad miraculi efficientiam tot concurrere conditiones necesse sit, quibus deficientibus effectus nullus miraculi nomine insigniendus est, atque insuper difficillimum sit eas conditiones simul concurrere, cumque miraculum ex sui natura, vt superiùs annuimus, effectus sit admodum ratò apparens, immo ad præsens rarissimè, quia Deus Optimus Maximus hoc tempore de raro admodum miracula operatur, testante D. Augustino, quem adducit Mascard. *de probat. concl.* 262. *num.* 59. *tom.* 2. quoniam stabilita jam fide minor est, vel nulla eorum necessitas. Delr. *disquisit. Magic. lib.* 4. *quæst.* 1. *sect.* 2. Vide de hac ipsa re Io. Stuart. *in exam. ingen. cap.* 2. & cùm tandem Miracula Deus non nisi rarissimè perficiat citra vlla naturalium causarum admotionem. Valles. *de sacr. Philos. cap.* 38. Card. *lib.* 15. *de Variet. cap.* 81. meritò quærendum videtur vnde sit, quòd tam multa, ac frequenter facta indies miracula celebrentur, & quòd plerosque naturales effectus, dummodo admirationis quicquam in se habeant, homines pro miraculis judicent: nam profectò si hominum quorumdam credulitati acquiescendum esset, plures omninò essent effectus miraculosi, quàm Naturales, immò quasi otiosa videretur Natura, Deo ipso absoluta sua potentia, non autem per has secundarias causas pleraque disponente. Nihil enim omnino euenit, cujus caussa à vulgo ignoretur, nihil quod ratum sit, nihil item, quod admirationem aliquam, quantulacunque sit, secum habeat, quod ab indoctis, & rerum naturalium ignaris pro miraculo non prædicetur, nullus ex aliquo morbo aut periculoso, aut aliàs molesto vindicatur, qui non ex miraculo id impetrasse se affirmet; nullus ab aliis quibuscunque imminentibus periculis, aut molestantibus ærumnis eximitur, qui non miraculi fauore ab illis se exemptum dicitet, tanquam si gratis Deus, & ad cujusuis homuncionis nutum, ac petitionem Naturæ ordinem peruertat, ac non potius id ipsum, vt cætera omnia, summa cum sapientia, & non nisi maximis, atque vrgentissimis ex caussis peragat: nam profecto quando oportuit propriam potentiam incredulis hominibus patefacere, aut veritatem Christianam firmiter stabilire, viderunt omnes opera Domini, & mirabilia ejus: nunc autem quando jam veritas notissima est, incassum tot miracula commonstrater. Quid est ergo quòd tam facilè homines miracula celebrant, & eorum narrationem tantopere affectant? Ego ejus rei duplicem posse caussam assignari existimo, vnam quidem minimè improbandam, sed in hoc coërcendum, aliam autem summopere vituperandam, & omnino explodendam. Prior caussa pietas est in Deum, ejusque seruos; consentaneum enim videtur, & à pietate Christiana minime abdicandum, quòd quæcunque bona indies nobis eueniunt, Deo summo omnium bonorum datori accepta referantur; sic & quæcunque admirationem aliquam habentia eueniunt, quæ in ipsius Dei laudem, & gloriam, in nostramque vtilitatem, & disciplinam redundare possunt, ab ipsomet Deo emanare credamus, licet hæc ipsa naturali via tuccessisse, aut succedere potuisse existimemus: nam neque quicquam à secundariis prouenit caussis, quod à primaria non habeat exitum. ac maxime me hercle expetenda, vt dixi, ac collaudanda hæc caussa videtur, coërcenda tamen ob rationem, de qua infra. hanc caussam insinuasse quoque videtur Poëta noster Torquatus Tassus Cant. 2. st. 9. his carminibus, de sacræ Imaginis dispatitione loquens:

Incerta fama è ancor, se ciò s'asserua
Ad arte vmana, od à mirabil opra;
Ben è pietà, che la pietad, e'l zelo
V'man cedendo, autor s'en creda il Cielo.

Ac benè quidem hæc se habent, sed quemadmodum Deus Optimus Maximus non omnes Sanctos vult pro Sanctis canonizari, hoc est nominatim pro Sanctis coli, & idcirco non omnes miraculis illustrat, & hoc multis ex caussis, & præcipue ne multitudine Sanctorum eorundem cultus vilescat. Glos. *in cap. vnico de Reliq. & Venerat. Sanct. in 6. verbo Sedis. vers. Quinto ne in infinitum.* sic quoque de miraculis censendum est; & idcirco, vt dixi in principio hujus tituli, non licet absque auctoritate Ecclesiæ noua miracula publicare.

Sed quemadmodum hanc priorem caussam, vt Christianum hominem decet, quantum ac qualiter requiritur, libenter & laudo, & amplector, sic inanem alia ex parte, futilem, & insultam quorundam sciolorum pietatem odio plusquam vatiniano prosequendam censeo. his enim impium, ac nefarium videtur, miracula quæcunque insulsissima ipsi somniauerint, ac effutierint, & eorum crassa ignorantia pro verissimis canonizauerit, illico non acceptare, atque hæreticæ prauitatis indicium putant, ea vel digno risu excipere, vel tanquam futilia, & inania refellere; nescientes miseri, injuriam se veritati Catholicæ facere, cum eam mendaciis & fictitiis, aut non veris miraculis foueire se credunt, quæ verissimis, ac tot, tantisque jam à Christo Domino, ejusque Apostolis, cæterisque ejus seruis sic stabilita: ad quid ergo noua miracula effingere? Nunquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos? nam recte his cum Iob. *cap.* 13. hæc objicio: An patiendum est in Catholica Religione quemquam decipi? non profectò, neque id vnquam Sancta Mater Ecclesia permisit, aut permissura est, sed supinam, ac maxime fatuam (neque enim malitiosam dicere in animo est) horum ignorantiam coërcuit, & coërcitura semper est. Obstrepant ergo quantumcunque libuerit contra nòs, qui interdum eorum in scitiam irridemus, veritatem enim nos ipsi Deo Optimo Maximo acceptissimam detegemus, eorum latratus, ac strepitus negligentes.

Ignorantia ergo posterior caussa est, vt, quotiescunque aliquis effectus mirus, aut cujus caussa latens sit, appareat, ad superiores caussas homines

confugiant, effectus illos pro miraculis judicantes; quod etiam extra Chriſtianam Religionem & nunc accidit, & olim euenit, ſemperque in futurum eueniet, quod [Et Ariſtoteles innuebat in Quæſtionibus mechanicis in prin.] & optimè demonſtrauit Lucret. lib. 6. de rer. nat. his verbis:

Cætera, quæ fieri in terris, Cæloque tuentur
Mortales, pauidis cum pendent mentibu' ſæpe
Efficiunt animos humiles formidine Diuum,
Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quod
Ignorantia cauſſarum conſerre 'Deorum
Cogit ad imperium res, & concredere regnum;
Quorum operum cauſſas nulla ratione videre
Poſſunt, hæc fieri diuino numine rentur.

Ex ignorantia ergo admiratio, & ex admiratione Deo tanquam miracula tribuuntur ea, quæ non ſecus ac cætera omnia Natura operante eueniunt, contra 8 autem cognitio cauſſarum, quæ ex Philoſophia habetur, admirationem tollit. Plutarch. *in lib. de Audit. off.* De hac eadem cauſſa loquebatur Hipp. noſter *in lib. de morb. ſacro dicens: Homines vero ex imperitia, & admiratione, ei (nimirum morbo ſacro) Naturam quamdam, & cauſſam diuinam ineſſe cenſuerunt, quod nulla in eo reliquorum morborum ſimilis eſſet, & pro conſilij inopia, quod morbum non cognoſcunt, illi diuinitatem aſſernant.* Hæc Hippocrates: quod quidem etiam noſtris temporibus eodem modo in aliis multis euenit; cùm enim morbum curatu difficilem, aut accidentia rara, & aliis morbis non conſueta habentem offendimus, illico vel ad Dæmonia, vel ad cæteras metaphyſicas cauſſas eos referimus; ita vt plures eorum, qui Dæ- 9 moniaci exiſtimantur, melancholici ſint, aut ex vetero laborantes, vt alias dixi, ob ſymptomatum enim nouitatem, ac raritatem tales exiſtimantur; neque ſolùm indoctos, & idiotas decipi aliquando contingit, ſed etiam doctos viros: id ipſum ergo in mira- 10 culis celebrandis euenit. Verum quia ex Ignorantia nihil vnquam boni emanare poteſt, cùm ipſa per ſe mala ſit, omninò abigenda eſt, & ideirco à doctis ſemper veritas expectanda, eorumque judicium in his maximè expetendum.

SVMMARIVM.

1 *Prophetia quid. & num. ſeqq.*
4 *Prædictiones multa fiunt, quæ tamen prophetia non ſunt.*
5 *Ars, & Natura ex aliquorum ſententia vim habent in futurorum prædictione.*
6 *Diuinatio datur in rerum Natura.*
7 *Medicina habet partem diuinatricem.*
8 *Medicina nihil certi præuidere, aut prædicere poteſt, ſed tantum conjecturaliter.*
9 *Medicinæ ars non promittit certam prædictionem futurorum euentuum.*
10 *Medicinæ artis fallacia in prædicendo, vnde ſit.*
11 *Aſtronomia maximè ad Prophetiæ naturam accedit. Vide ibid.*
12 *Aſtrologia digna eſt, vt à ſcientiarum amatoribus intimè cognoſcatur.*
18 *Aſtrologia nihil quod futurum ſit pro certo prædicere poteſt, ſed omnia conjecturaliter.*
14 *Quibus modis naturaliter contingat Prophetia.*
15 *Melancholica temperatura maximè apta eſt ad diuinationem.*
16 *Melancholicis morbis detenti, & prophetare, & aliena lingua non edocti loqui, & alia multa mirabilia facere traduntur. (Ariſtotele.*
17 *Diuinatio per ſomnia non temerè eſt aſpernenda ex*
18 *Moribundi diuinare ſolent.*
19 *Herbæ quædam, lapides, gemmæ, Aquæ diuinationem procurare creduntur.*
20 *Ex prophetiæ dono non poteſt quis tanquam ex miraculo in ſanctorum numerum redigi.*
21 *Prophetia tum bonis, tum malis communis.*
22 *Prophetia non eſt inter miracula, ſed potius inter admirabilia reponenda. Contrarium num. ſeqq. & num. 40.*
24 *Futurorum prædictio apud Veterum nonnullos à Natura tam aliena habita, vt Deos ipſos in ea mentiri voluerint.*
25 *Futurorum prædictio ſi vera ſit, à Deo non emanat, per accidens vera eſt.*
26 *Certitudo futuri euentus in vera Prophetia requiritur.*
27 *Certitudo euentus in quibuſcunque diuinationibus deſideratur.*
28 *Caſu interdum prædicta, qua ratione vere fuiſſe prædicta ab exitu contingat.*
29 *Melancholia maximè confert ad prudentiam.*
30 *Prædictio quæcunq; à Melancholicis facta, caſu fit.*
31 *Prophetantes, & diuinantes non intelligunt quicquam eorum, quæ prophetant, aut diuinant.*
32 *Non omnes, qui Melancholicis morbis tentantur, diuinare ſolent.*
33 *Prædictio futurorum eſt perfectioris, & ſapientioris Intellectus. & num. 37.*
34 *Somnia, quæ à copia, & qualitate humorum proueniunt, habent aliquam ſignificationem.*
35 *Cardanus vanitatis notatus.*
36 *Somnia quæcunque vana ſunt quoad futuri prædictionem.*
38 *Non omnes, qui ſomniant diuinare dicuntur, ſed eorum pauci.*
39 *Anima in moribundis minus rectè ſuas functiones exercere poteſt ob inſtrumentorum defectum.*
41 *Ex Dæmonis miniſterio an poſſint futura certo prædici, aut cognoſci.*
42 *Dæmon nihil agere poteſt, quod Natura vires exuperet.*
43 *Dæmonis opera non niſi ea, quæ aliquam connexionem habent cum rebus præteritis, aut præſentibus, poſſunt præuideri.*
44 *Prophetare non poteſt Dæmon.*
45 *Dæmon contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat.*
46 *Hominem non poſſe, niſi Dæmonis opera, futura diuinare, quomodo accipiendum.*
47 *Hippocrates ex Phyſionomia malos, aut bonos mores denotat.*
48 *Ex mala aut bona facie, bonitatem aut malitiam deprehendimus.*
49 *Deformitas corporis malam mentem arguit.*
50 *Deformitas inſignis impedit ordinum ſuſceptionem.*
51 *Vbi torquendi plures Rei ſint ad eliciendam veritatem in paritate indiciorum, ab eo incipiunt Iudices, qui pejorem habet effigiem.*
52 *Præſagitio ex Phyſionomia nullam habet certitudinem.*

De Prophetia, ſeu rerum futurarum prædictione, occultarumque cognitione.

QVÆSTIO V.

SEd quemadmodum, vt ex ſuperiori quæſtione patet, ob alteram ex commemoratis cauſſis

multi

multi multos eſſectus mere naturales miraculoſos judicant, cum non ſint: dicè contra pertinaces quidam Philoſophi, & impia temeritate inſignes, multa, quæ vere, & abſolute miracula ſunt, ad effectus & cauſſas naturales reducere conantur, Naturæ opera tribuentes, quæ ſolius Dei virtute fieri poſſunt, ſic & non aliter miraculoſa opera in fidei noſtræ, & Catholicæ veritatis teſtimonium ac confirmationem emanantia diminuere tentantes, in limulque ejus fundamenta concutere volentes. Itaque ad horum temeritatem coercendam operæpretium eſſe duxi, ad quædam particularia deſcendere, demonſtrando quædam à Natura nullo modo eſſe poſſe, ſed ſemper ſupernaturalem ac diuinam virtutem requirere, & in conſequens vere & abſolute miracula eſſe; præcipue autem ea talia fuiſſe, quæ tam in veteri, quam in noua ſacra Hiſtoria enarrantur: hinc etiam apparebit, quænam proprie miracula ſint, nè quorum vim & apparentiam, quantum ex ipſis eſt, poſſit quis in Sanctorum catalogum recipi, quænã inſufficientia ſint, & de quibus nõ ſit curandum, quod Naturæ vires non pertranſierint.

Ac primo loco de Prophetia & diuinatione ſermonem habeamus, de qua qui multa ſcire deſiderat, legat præ cæteris Delrium *diſquiſit. magic. lib.* 4. & Torreblanc. *in Epit. delict. lib.* 1. & ex noſtris Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 48. Peucerum *de omni diuinat. genere.* dicitur autem Prophetia, diuina inſpiratio 1
rerum à nobis procul diſtantium, euenta immobili veritate, & maxima cum certitudine prænoſcens, atque denuncians. Marr. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* 4. *cap.* 1. *quæſt.* 1. vel breuius cum Caſſiodoro, ex quo repetit Medices *cit. lib.* 1. *quæſt.* 21. & Torreblanca *in Epit. delict. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 54. eſt inſpiratio vel reue- 2
latio diuina, rerum euentus immobili veritate denuncians. Ego hic Prophetiæ nomen tantiſper latius accipio, ac magis Philoſophice, nempe prout intelligimus, Propheriam eſſe certam futurorum prædictionem, ex infallibili præcognitione emanantem, oſtendere enim hic paratus ſum, hanc certam, & infallibilem futurorum prædictionem nullo modo poſſe à Natura proficiſci, quemadmodum neque certas occultarum rerum cognitiones. Prædictiones enim multæ 4
quidem ſiunt, aut fieri dicuntur, quæ nequaquam Propheriæ nomine dignandæ ſunt, niſi id per nominis abuſum fiat, quia nullam habent prædictorum euentuum certitudinem, vt Propheria habere debet. Videndum autem quonam ſeſe extendant cæteræ prædictiones omnes, & quantum, & quatenus futura annuciare valeant, vt appareat dehinc, Propheriam ſemper effectum eſſe miraculoſum, & ex Inſpiratione diuina, & cauſſa ſupernaturali, nunquam autem ex naturali emanantem.

Præſupponunt igitur hominum plerique tam Artem quam Naturam in futurorum prædictione vim 5
habere. Et ante omnia dari in ipſa rerum natura diuinationem, communi hominum conſenſu, & infinitis pene experimentis probant, & vniuerſaliter, vt Ciceronis verbis vtar *in princ. lib.* 1. *de diuinatione*: *Gentem quidem nullam videmus, neque tam humanam atque doctam, neque tam immanem atque barbaram, quæ non ſignificari futura, & à quibuſdam intelligi, prædicique poſſe ſentiat.* Sed hoc, vt dixi, ſimpliciter ex ipſa Naturæ vi interdum, alias vero ex arte contingere poſſe exiſtimatum eſt. Primo autem artes, quæ id ex propoſito, ac præcipue promittunt, (vt earum quaſdam præteream, quæ ad ridiculam vſque vanitatem exercuerunt, vt omnes augurandi artes, & per lineas manus aut frontis prædicendi, nempe Chiroman- 6
tiam, & Metopoſcopiam, diuinationem per ſomnia, & hujus farinæ alias; quarum nomina & inſtituta ſi quis ſcire cupit, legat Cardanum de ſapientia *lib.* 4. & Peucerum *de omni diuinat. genere.* & Marr. Delr. *diſquiſit. magic. lib.* 4. *per totum*) ſunt Medicina, & Aſtrologia. [Et Ian. Iacob. Boiſſard. *de diuinatione cap.* 5. *per totũ.*]

De Medicina ergo certum eſt, eam non modo particulares hominum propenſiones ac paſſiones ex temperamento, & corporis habitu poſſe cognoſcere, quod facillimum exiſtimatur, ſed etiam futuros, & imminentes morbos prænunciare, &, quod plurimum expetitur, eorundem morborum euentus prædicere, nempe mortem ex iis ſecuturam, aut futuros abſceſſus monere, aut tutam ſanitatem promittere; ipſorum etiam morborum recidiuas, aut tranſmutationes, partiumque ex ipſis morbis futuras læſiones præuidere. hæc enim omnia, quæ Prophetiæ naturam ſapere videntur, ab ipſa arte promittuntur; vnde quantum ex ipſa eſt, non videtur, futurorum prædictionem eſſe miraculoſam, nec conſequenter ſemper ſupernaturalem cauſſam habere.

Sed etiamſi hæc veritatem aliqua ex parte in ſe contineant, notiſſimum tamen eſt, & ab hominum nullo negandum, artem hanc licet inter omnes nobi- 8
liſſimam, & ſenſu ipſo ſtabilitam, nihil omnino certi vnquam poſſe præuidere, neque prædicere, ſed omnia ſola conjectura aſſequi, quod recte inſinuabat Hipp. 2. *Prædict. Ego autem, dicens, huiuſmodi ſcilicet Medicos, vates eſſe nolo, ſed ſigna deſcribam, ex quibus quis ſanos fore, aut morituros homines conjectura cognoſcat*; quaſi diceret, non eſt in Arte Medica, futura quomodo euentura ſint certo cognoſcere, hoc enim Vatum, ac Prophetarum proprium eſt, non Medicorum, qui tantum conjecturaliter per ſigna quædam futura præuidere poſſunt. [Vnde nullam veritatem habet id, quod firmabat *Ian. Iacob. Boiſſard. vbi* 5. *cap.* 3. nempè quòd ex Medicina, meteoris, & Phyſiognomia prædictiones elici poſſint, quæ nequaquam fallant; ex nulla enim prædictarum facultatum ità certa prædictio elici vnquã poteſt, vt infallibilis ſit.] Recte igitur Cicero *citato lib.* 1. *diuinatione*, Medicorũ prædictiones inter diuinationes connumerari non vult: nam ſi quid vnquam in medendo euenit, quod Medicorum prædictionibus reſpondeat, id quidem omne per conjecturas aſſequuti ſunt, & per accidens dehinc eò modo euenit, non ex ipſius artis prædicendi certitudine; nos enim ipſi noſtræ artis fallaciã in prædicendo non ſine honeſto rubore confiteri cogimur. Admirandas autem Galeni, & aliorum prædictiones, præcipue autem Cardani, ego quidem quantum in me eſt ſatis ſuperque admiror, ſcio tamen doctiſſimos quoſdam viros eas riſu excepiſſe, & tanquam ab ipſiſmet auctoribus confictas (quod ego non admiſerim) aſpernatos, ſcientes artem poſſe ſibi hæc promittere, neutiquam autem artifices, forſan ob vitæ breuitatem, ea aſſequi poſſe. ego tamen libenter concedam Galeni, & Cardani, aliorumque quorundam ingenia cæterorum omnium ingenia excellentia ſuperaſſe, non tamen eorum prædictiones quicquam certi habere potuiſſe exiſtimandum, 9
ita vt prædicta de neceſſitate hic contingerent, neque poſſent alio modo, quam prædicta ab ipſis erant, euenire; ars enim id omnino non promittit. immo nos in præſentiarum neque Galeni, neque Cardani, neque hujuſmodi Medicorum prædictionibus ſimiles facere ſcimus, neque alios, qui ſimiles faciant, aut audimus, aut videmus; immo ingenue cum veridico præceptore noſtro Hipp. 2. *Prædict.* dicamus: *Prædictiones Medicorum referuntur permulte tum præclare, tum ad-*

mirationedigna, qualem neque equidem prædixi, neque quemquam, qui prædiceret, audiui.

10 Cæterum Artis fallaciain prædicendo non tam ab ipſius artis inſufficientia, quam ab ipſorũ indiuiduorum natura,& diuerſitate procedere exiſtimanda;non ergo ob ib ars incuſanda eſt, aut artifices,præterquam quod multa alia in noſtram tutelam,& artis ipſius venire poſſunt, quæ pro nunc conticebo,ne potius artem, quam profiteor,à calumniis defendere ac vindicare,quàm inſtituti operis telã proſequi velle videar.

Aſtronomia porro multo plura promittit, & ars di-
11 uinatoria dicitur, & ad Propheriæ naturam accederet, ſi quidquid artifices ſibi promittunt, aſſequerentur. ex ſuperiorum enim corporum, ac Sphærarum motu,& Planetarum cæterorumq; ſyderum malo aut bono aſpectu inter ſe,ipſorumque loco,& poſitura,& ex mille aliis circumſtantiis nó modo ea,quæ ex quadam Naturæ proprietate quaſi ex neceſſitate hominibus eueniunt,vt morbos, & interitus, aliaſque caſus, ſed etiam ea,quæ ex ipſa volubili hominum voluntate,& ex incertiſſimo euentu dependentiam habent, prædicere, ac certo præmonſtrare ex arte promittunt. Sed quid circa eam ſcientiam ipſe ſentiam, libere, & nullo impulſus affectu, aut ſcientiæ ipſius amore deceptus,non hujus,autillius præceptoris, aut cujuſuis docti auctoritate permottus, edifferam, ſi ante illud admonebo,meAſtrologiam,&Aſtronomiam pro nunc
12 confundere, & vtramque pro vna accipere. Itaq; Aſtrologia digna quidem eſt, vt à ſcientiarum amatoribus non ignoretur, immo potius vt intus, & in cute cognoſcatur,quod ex Hipp. & Galeni, & multorum doctiſſimorumMedicorum auctoritatibus clare patet, & notat inter Iuriſconſultos Vinc. Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 2.*n.*365. eam enim partem, quæ multa continet vera,realia,& ſcitu tum digniſſima, tum jucundiſſima, nimirum, quæ cœlorum ſtellarumq; motus, & accidentia reliqua conſiderat, criminari minime poſſumus, quod falſo Prophetiæ nomen ſibi arroget, quia ab ea longe ſe abeſſe profitetur, cũ euentus ſolum prædicat de neceſſitate Naturæ contingentes. D.Thom.2.2.*q.*95. *art.*1.Aliam autem partem pleriq; criminantur,quod pleraque habeat commentitia, & ab hominum ſpeculatione conficta, ad ipſam prædicendi artem confirmandam ac ſtabiliendam. Motus, inquiunt,Planetarum, & mutuæ eorum Syzygiæ, vel aſpectus,& congreſſus,eorumq;motuũ,& aſpectuum, & congreſſuum inordinatus ordo, non modo per ipſam Aſtrologiæ artem,ſed & per ipſos ſenſus percipiuntur; quin etiam & aëris mutationes, ventorum incurſiones, corporumq; alterabilium quaſdam alterationes ex iiſdem motibus,& aſpectibus quadam conjectura venari poſſe,ejus artis proprium eſt. Cæterùm, addunt,ab ipſiſmet ſphærarum aſtrorumque motibus, aſpectibus,& congreſſibus ea, quæ ab accidenti, & hominum voluntate libera pendent præuideri poſſe, vanam, abſurdamq; curioſitatem videri, ſi enim contemplatus optime fueris plura eorum,ex quibus accidentia nobis cuenientia præuidere, ea ſcientia ſiue Ars promittit, imaginaria omnia ac commentitia reperies. quin etiam Artis ipſius axiomata quędam,immo & ipſa principia omnibus acceptiſſima,ſi intime examinaueris,clare videbis, inquiunt, ea nullum habere fundamentum reale. Aſtrorum quædam bona eſſe, quædam mala,quædam fortunata, quædam infauſta ac infortunata, nec à priori, nec à poſteriori probabile videtur; multo minus aſpectuum quoſdam amicos eſſe, quoſdam inimicos, item locorum in Cælo quædam apta, quædam inepta,quædam fœlicia,quædam infelicia: proprietates etiam quædam ipſorum locorum, & Planetarum, vt quod Horoſcopus perſonam nati, occidens vxorem, medium cœlum honorem,imum cœlum bona ſtabilia; quod angŭli ſint loca fortunata, domus cadentes infortunata, quod ſol denoter Reges, Iupiter Religioſos,Mars milites, & aliorum ſinguli magis vnum perſonarum genus, quam aliud; item quod magis vnus,quam alius ſigni gradus ad certum quid faciat: & cætera omnia à prædictis non diſſimilia, aniculatum deliramentis comparanda illis videntur. Hæc & infinita alia contra Aſtrologiæ ſcientiam plerique in medium afferunt, quæ qui peculiarius cognoſcere deſiderat, præter allata à Mirandul *in libb. cont. Aſtrologos*, & ab aliis,videat Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſ. cap.* 4.& Alex. de Angel. *in lib. ad hanc rem dicato.* Roderic. à Caſtr. *in ſua Med. polit. lib.* 2.*cap.* 2.Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 7.& 8. quibus tamen ſatisfacere ſe dicunt magna ex parte Aſtrologi. Quomodocunque tandem ſit, ſi quid prædicere ea pars Aſtrologiæ poteſt, 13
quæ circa elementorum aut corporum alterationes prædicit, id nunquam cum certitudine facit,ſed tantum conjecturaliter. Ac denique dato, quod aliqua Ars ſit; quæ futura prædicere doceat, atque id quomodocunq; aſſequatur, id tamen certum eſt, hoc ex præexiſtenti ſcientia, & facto aliquo fundamento in aliquibus rebus contingere, cum prophetia ex nulla præexiſtente cognitione, & ex nullo præexiſtente rerum fundamento contingat. Verumtamen non ſolum arte futura præuideri poſſe plerique etiam ex doctis ſibi perſuadent, ſed etiam ex Naturæ ip- 14
ſius proprietate, idque multis modis; ex diſpoſitione nempe, & temperatura melancholica, ex morbo aliquo item melancholico, ex ſomniis, ex actu ſeparationis Animæ à corpore, & ex aliis; & vt à melancholica diſpoſitione initium ſumamus, videntur 15
etiam ipſi Philoſophi in hoc conuenire, quod Temperatura melancholica apta maxime ſit ad diuinationem, futurorumq; prædictionem, vnde ea temperatura dotati, diuinatoria etiam & prophetica ſomnia habere dicuntur ab Ariſt. *Moral. Eudem. lib.* 7. *c.* 18. & ab Aretæo, quem adducit Mercur. *Prælect. lib.* 1. *c.* 10. quin etiam Alex. Trall. *lib.* 1. *ſua Med. cap.* 13. & Paulus *lib.* 3. *cap.* 14. voluerunt, quod melancholicis morbis tentati diuinare futura ſoleant. immo & ipſos Prophetas, Sybillaſque cæteroſque omnes, qui vaticinio clari extiterunt, melancholicos temperatura fuiſſe volunt. Io.Huar. *in exam. Ingen. cap.* 4. ſiue hoc ita ex diuina diſpoſitione eueniret, ſiue per accidens, ſiue à priori, ſeu à poſteriori, nempe quia non quod eſſent Melancholici prophetarent, ſed quod prophetantes fierent Melancholici ex aſſidua mentis abſtractione in res diuinas, & oracula propalanda. Cæterum adeo ſibi perſuaſum habent Philoſophi, Naturam in ea re id poſſe, quod ex ejus ſolummodo diſpoſitione quis Propheta ſeu vates euadat, vt conditiones etiam nonnullas afferant, quas concurrere neceſſe ſit in eo, qui Propheta futurus ſit, & maxime interpres ſomniorum, & vide,ſi libet, ipſos Philoſophos *in lib. de diuinatione per ſomnia.*

Præter hæc autem ad firmandum Prophetiam naturaliter poſſe contingere, nonnullæ adduci poſſunt experientiæ. Narrat. Plin. *hiſt. lib.* in Hyſia Bœotiæ vrbe puteum extitiſſe, ex quo qui ebibiſſent futura vaticinabantur. *& lib.* 2. *cap.*103. Colophone in Apollinis Clarij ſpecu lacunam eſſe, cujus potu mira reddantur oracula bibentium breuiore vita. Teſtatur item Ioan. Leo *ſua Aphrica par.* 3. in Aphri-

ca

ca in regione Ferza multos eſſe Prophetas & diuinatores, qui reſponſa vt plurimum infallibilia reddant, & ratio fortaſſe eſt, quia ea regio plures producit temperaturas melancholicas. Quin etiam, quod de ſuperioribus aquis jactatur, ex eo euenire poteſt, quod earum aquatum potus homines dementes & melancholicos efficiat. Eam autem vim in effingendis vatibus melancholici humoris ineſſe illi, probatur ex ipſis melancholicis morbis, quibus detentos prophetare, alienam linguam perſonare, abſque eo quod illam didicerint, carmina componere, & diſertiſſime loqui, cum extra morbos ignorantes earum rerum fuerint, occultas hominum cogitationes reuelare, & alia id genus maxima cum admiratione, immò ſtupore audienda, teſtes ſunt tam multi, ac tam præclari viri, vt non nili impudentis ac peruicacis nomen meriri videatur, qui contra dicere paratus ſit. Videndi autem præter Trallianum, & Æginetam ſupra adductos, præcipue Concil. *diſſ.* 32. Lemn. *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 2. Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 4. Cepalpin. *de Damon. nat. cap.* 13. Foreſt. *lib.* 10. *Obſeruat.* 19. *in ſchol.* & alij apud Schench. *lib.* 1. *Obſeruat. tit. de Mania*, qui omnes, & alij quos enumerare non intereſt, varios caſus circa hoc particulare enarrant, quorum ſimilem mihi nunquam vel extremam diligentiam adhibenti licuit videre. Mirum eſt quod Card. *lib.* 8. *de Var. cap.* 43. narrat de quodam, qui cum Italus eſſet, nec vnquam in Germania fuiſſet, ac ne per ſomnium quidem Germanicam linguam calleret, tamen Germaniſſime loquebatur, quod illi ob vermium copiam, quam in corpore habebat, contigiſſe vult. Atque alia inſuper non diſſimilia narrantur. ſuſpicatus tamen ſum, videns interdum amentes quoſdam vtriſque ſexus concionantes, carmina pangentes, & plura effutientes, hos eſſe illos, de quibus ea miracula narrantur; at nullam ab illis vnquam extorquere Prophetiam potui, neque vllum ſonum Latinæ aut alterius linguæ audire, niſi abſurdum & inconcinnum: non enim patior ego in in hiſce rebus decipi, aut me ipſum decipere, vt nonnullos factitare expertus ſum, qui adeo auidi ſunt miracula prædicandi, & admirationem audientibus concitare, vt ea quæ neque vident, neque audiunt, neque vllo ſenſu percipiunt, & videre, & audire, ac plenis ſenſibus percipere ſe dejerare non timent. Quomodocunque autem ſit, ij melancholici, quos tam mira efficere ſupracitati auctores prædicant, alterius fortaſſe generis ab iis erant, quos ego vidi.

Sed præter hæc celebertima inter naturales diuinationes ea eſt, quæ per ſomnia fieri dicitur, quam etiam plurimi facere viſus eſt Hippocr. in libello 7 ad hoc argumentum dicato, & de qua illud pronunciauit Ariſtot. in ſimili item libello, non eſſe nimirum eam temere aſpernandam. Immò cæteri Philoſophi, vt Dicearchus, referente Cicerone *lib.* 2. *de diuinat.* qui omnia vaticiniorum & diuinationum genera deridebant tanquam vana, hoc vnum admiſerunt, quod etiam admiſit Galenus noſter, quippe qui ex Patris inſomnio Medicinæ ſe operam dediſſe tradat 9. *Method. cap.* 4. *& de præcognit. ad Poſth. cap.* 2. & qui ex inſomnio quodam monitum ſe in medendo profitearur, vt de ſectione totali arteriæ *lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. vlt.* ſed & ipſam Medicinæ artem compatatam fuiſſe diuinis inſomniis ex dignis auctoribus Tiraq. *de nobil. cap.* 31. *nu.* 24. tradidit, & ex eo Carrar. *de Medic. & ejus offic.*

Zacc. qu. Med. leg.

par. 2. *nu.* 15. quamquam enim hæc prophetica non fuerint, docent tamen nos, in ſomnia vana non eſſe, ſed habere in ſe aliquando diuini aliquid, ita vt perſuaderi facile poſſimus, etiam diuinationem per ea poſſibilem eſſe, & vide adducta à Polyd. Virg. *lib.* 2. *de Prodig.* nam multa quoque Prophetica ſomnia enarrantur, quorum plura apud Cicer. videnda offeruntur *lib.* 1. *de diuinatione*, & apud Recentiores alia permulta legere licet, vt apud Karman. *de mirac. viuor. tit. de ſomniantibus*; & præ omnibus duo pulcherrima apud Fracaſtorium *lib.* 2. *de Intellectione.*

Sed quid Philoſophorum Medicorumque ſententias, & opiniones ad eam rem corroborandam congero? an non veritas ipſa ex Sacra pagina luce meridiana clarior apparet? quippe quæ permulta prophetica ſomnia contineat, vt Abimelechi, Iacobi, Ioſephi, Pharaonis, duorumque ſeruorum ejuſdem, Nabuchodonoſoris, & Madianitæ cujuſdam, quæ poſteriora magis naturalia eſſe videntur: ac denique Deus ipſe, vt narratur *Numer. cap.* 12. *verſ.* 6. per ſomnia noſtræ menti ſeſe inſinuat, ita enim ibi: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnia loquar ad illum; quod etiam firmabat Iob. *cap.* 33. *verſ.* 14. *& ſeq.* dicens: Semel loquitur Deus, & ſecundo id ipſum non repetit; Per ſomnium in viſione nocturna; quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo: Tunc aperit aures virorum, & erudiens inſtruit diſciplina. Neque diſſentiunt ab hoc profani auctores, quin ipſe Hippocr. *in libello de Inſomniis*, ſomnia quædam à Diis immitti edocet: ita vt hinc facile pateat, diuinationem per ſomnia tanquam in rerum Natura familiarem eſſe & bonis, & malis communem, cum & boni & mali habuerint interdum prophetica ſomnia, vt ex prædictis hiſtoriis palam eſt. Reſtat denique alia experientia ex moribundis deſumpta; hos enim conſueuiſſe interdum diuinare, teſtatur Plato *in Apologia Socratis*, & confirmatur id ipſum exemplis nonnullis à Cic. *in* 1. *de diuinat.* adductis. Sed ante hos Homerus, rerum naturalium peritiſſimus, quaſi id ipſum inſinuans, moribundum Patroclum Hectori mortem prænunciantem facit Iliad. lib. 16. inquiens:

Hunc autem langiens allocutus es Patocle equitator, &c.
Aliud autem tibi dicam, quod tu in animum reponito tuum,
Ne tu quidem ipſe diu vines, ſed tibi jam
Prope imminet mors, & fatum violentum
Manibus domito Achillis inculpati Æneidæ.

quin etiam Hectorem ſimiliter morti proximum diuinantem introducit Achilli mortem per manus Paridis his carminibus:

Hunc vero moriens allocutus fulmineus Hector.
Certe te bene cognoſcens diuino; neque enim eram
Perſuaſurus. certe enim tibi ferreus intus animus.
Vide nunc, ne tibi aliqua Deorum ira cauſſa ſim.
Die illo, quo te Paris, & Phœbus Apollo
Strenuum licet exiſtentem perdet ad Scæas portas.

Homeri locum hunc imitatus quoque eſt ad idem docendum, & firmandum Virgil. Æneid. lib. 10. carmine ſeq.

Ille autem expirans, Non me, quicunque es, inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Proſpectant eadem, atque eadem mox arua tenebis.

Neque grauabor ea quoque carmina, quæ ad horum imitationem in ſuo Poëmate inſeruit Taſſus

noſter, cum his recitare, quæ ita habent Cant. 9. ſt. 79. & ſeq.

Ei gli occhi gravi alzando all' orgogliose
Parole in ſu'l morir così riſpose.
Non tu, chiunque ſia di queſta morte
Vinciter lieto haurai gran tempo il vanto,
Pari deſtin t'aſpetta, e da più forte
Deſtra à giacer mi farai ſteſo à canto.

Hinc omnibus his prædictionibus effectus ſuos fuiſſe conſecutos omnes teſtantur; quæ tamen ab illuſtribus hiſce Poëtis non tam Poëtice dicta ſunt, quàm ſecundum id, quod hominibus perſuaſum eſt, eſſe nimirum ſecundum naturam, vt homines morti proximi diuinent, ac prophetent; cui opinioni opitulari videntur Iacob, & Moyſes in hiſtoria facta, vterque enim moriturus ventura filiis, & populo Hebræo vaticinatur, vt de illo *Geneſ. cap.* 29. & de hoc *Deuteronom. cap.* 33. recenſetur. Plura quoque alia exempla de moribundis vaticinantibus recollegit Kornman. *de mirac. mort. par.* 4.

His ergo omnibus experientijs probari ea opinio videtur, quæ vult, Prophetiam à Natura interdum eſſe; quibus etiam addi poſſet, quod à quibuſdam traditur, herbas nempe nonnullas, lapides, gemmas,
19 & aquas certo tempore, ac certo modo in vſum conuocatas diuinantes homines facere. Quorum nonnulla referuntur à Plin. *lib.* 37. *cap.* 10. qui etiam *lib.* 30. *cap.* 3. idem de corde Talpæ adhuc palpitante deuorato firmat, & de quibuſdam lapidibus, quod diuinare faciant, ſi credere dignum eſt, docet Card. *lib.* 7. *de ſubtilit. in princ. & lib.* 14. *de var. cap.* 48. quin etiam diuinationem non tanti facere videtur; facilius enim credit per quædam medicamenta procurari diuinationem, quam ſomnia; vide quæ ipſe ſibi ſomnia fingat! ſed quid mirum de ejus vana credulitate, qua gemmas nonnullas bonæ ac malæ fortunæ cauſſam eſſe poſſe, ſibi perſuadeat?

Sed cum ex cæteris non tantam futilitatem ſapientibus pateat, hominem naturaliter diuinare poſſe, mirum poſthac eſſe non debet, ſi Prophetiam
20 non tanti faciat Eccleſia, vt ex ipſa, tanquam ex miraculo in ſanctorum numerum redigi quis poſſit.
21 Maſcard. *concl.* 262. *num.* 8. *tom.* 1. eſt enim Prophetia tam bonis, quàm malis communis. Cæl. Rhod. *lect. Antiq.* 21. *cap.* 37. Torreblanc. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 44. *& ſeq.* & ex noſtris Card.
22 *lib.* 1. *de Sapientia verſ. fin.* Non erit ergo ex his Prophetia inter miracula reponenda, ſed potiùs inter admirabilia, & ea, quæ euentu rara quidem ſunt, ſed tamen à Natura proueniunt. Plura inſuper ad hanc rem adducta ſunt à Valleſ. *in ſua ſacra Philoſophia cap.* 30. vbi pariter omnia doctiſſime confutantur. Legat autem apud ipſum, qui ſimilia luculentius pertractata deſiderat.

Ego pro viribus his quæ adduxi reſpondebo, eam concluſionem ante pro indubitata ac veriſſima
23 apponens, Prophetiam nempe, & rerum futuratum prædictionem, occultatumque præſentationem ex ſe, & ex ſui natura ſupra naturalem rem, & à Deo eſſe. D. Tho. 2. 2. *quæſt.* 95. *art.* 1. Iamblic. *de myſter. Ægypt. Segm.* 10. *cap.* 3. Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 12. atque hoc pacto erit omnino miraculoſa; vnde quandocunque probari poſſit, ſi bonæ vitæ ſit adjuncta, non minus ac cætera quæcunque miracula, verum ac ſufficiens eſſe poterit veritatis teſtimonium. Nam cum, vt jam dictum eſt, Prophetia ſit certa & infallibilis enunciatio futurorum abſque vlla præexiſtentia phantaſmatum, ex quibus firmari poſſit talis enunciatio, patet quod, cum nulla enunciatio, nulluſque diſcurſus in via naturæ fieri poſſit abſque ea phantaſmatum præexiſtentia; futurorum autem nulla exiſtat hujuſmodi præexiſtentia (de his loquor, quæ ad prophetiam pertinent) abſque dubio nulla hujuſmodi enunciatio in via naturæ erit poſſibilis: tametſi enim nonnulla enuncientur futura ab aliquibus, quæ poſtmodum, vt prædicta ſunt, euentiunt, tamen ſemper aut alterutra, aut vtraque conditione deſtituuntur, nempe quod non enuncientur abſque ea phantaſmatum præexiſtentia, vt quæ Aſtronomi de futuris Lunæ Soliſque laboribus, & de congreſſibus Planetarum, aliarumque ſtellarum prædicant, & quæ Politicus exempli gratia de futuro Imperatore, aut alio quocunque Principe diuinare videatur, aut quod non ſortiantur certitudinem euentus, quam certitudinem requirit Prophetia, vt prædicta diuinatio de futuro Principe, poteſt enim ea aut non vt prædicta eſt, contingere, aut alio modo, vnde manifeſtum eſt, non poſſe in via naturæ hominem prophetare. Non defuerunt autem ex Philoſophis aliqui, quibus hæc concluſio acceptiſſima fuerit, imo aliqui tam difficilem futurorum prænotionem exiſtimarunt, & tam ab ipſa Natura alienam, vt etiam Deos ipſos circa futura mentiri aliquando firmauerint, & vere Prophetiam ad diuinam naturam pertinere, clare oſtendit illud Iſaiæ *cap.* 41. *verſ.* 23. Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſcietimus quia dij eſtis vos. Fuit & ejus opinionis Porphyrius referen- 24
te Cælio Rhodig. *lib.* 2. *lect. Antiq. cap.* 12. Licet vero ad noſtræ concluſionis tutelam plenißime, & vndequaque ſatisfacere poſſint ea, quæ adducta ſunt à Cicer. *lib.* 2. *de divin. per totum*, & à Iamblico *de myſter. Ægypt. Segm.* 3. *per totum*, & ex recentioribus à Valleſ. *loco citato*, & ab aliis, qui de diuinatione contra Aſtrologos nuperrime ſcripſerunt, tamen ego hic aliquid ex illis ipſis breuibus adducam.

Antequam autem ad confutanda ſuperius adducta deſcendam, illud pro certo habendum, futurorum quamuis præſentionem, ac prædictionem quo- 25
modocunque & à quocunque præterquam à Deo emanantem, vel per accidens veritatem habuiſſe, vel ex rationabili diſcurſu, cum nulla tamen certitu-
dine futuri euentus. D. Thom. *vbi ſupra.* quæ cer- 26
titudo in vera Prophetia omnino eſt neceſſaria. Vnde *Deuteronom. cap.* 18. *verſ.* 21. legitur: Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, Quomodo poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum, quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non eſt locutus. Ita vt de eſſentia Prophetiæ ſit certitudo euentus, & vide ad hæc quæ affert Io. Gerſon *in lib. de diſtinct. veri à falſo. verſ. quartum ſignum.* Neque obſtat, quod aliquando Prophetæ ex Deo quid euenturum prædixerint, quod tamen non euenerit, vt de Ezechia, cui dictum eſt, Morieris, & non viues. *lib.* 4. *Reg. cap.* 20. & de populo Niniuæ, cui prænuntiauit Ionas: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur, cum tamen neque Ezechias ex eo morbo interierit, neque Niniue ſubuerſa fuerit. Idemque contigit de Dauid, cui Dominus per Nathan Propheram multa comminatus eſt ob peccatum in Vriam, & Berſabeam patratum, quæ tamen illi non euenerunt. 2. *Reg. cap.* 12. non obſtat, inquam, hoc, quia in his, ac ſimilibus caſibus Deus optimus maximus conditionaliter eſt locutus, vt per Ieremiam *cap.* 18. *verſ.* 8. ipſemet teſtatur dicens:

Si

Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui, vt facerem ei. videnda inſuper ad hoc ea, quæ adducit D. Tho. 2. 2. *quæſt.* 171. *art.* 6. comminatur ergo Deus hominibus mala ea conditione, niſi recedant à via mala; itaque recedentibus ipſis à peccatis, & miſericordiam ab ipſo Deo expoſcentibus, ea quæ comminatur, non eueniunt; quemadmodum contrà ea, quæ comminatus per Moyſen Iudæis eſt, ſi à Deo recederent, ſi iniquitatibus ſeſe polluerent, ſi ſuis mandatis non obedirent, omnia illis ad amuſſim euenerunt, tradidit enim eos Dominus corruentes ante hoſtes ſuos, & diſperſit per omnia regna terræ, omni tempore calumniam ſubſtinentes, oppreſſoſque violentia, nec habentes, qui eos liberet. contrà bona, quæ pollicitus illis eſt, ſi juſtitias facerent, & judicium, ſi veritati aſſenſi eſſent, nullatenus experti ſunt, de quibus *Deuteronom. cap.* 28.

27 Itaque certitudo euentus in quibuſcunque diuinationibus, etiamſi aliquo modo concedantur, omnino deſideratur, poſſunt enim aliter euenire ea, quæ per eas prædicuntur, quam ſint prædicta, non ſic autem euenit de Prophetia. Idcirco omnes diuinationes & maxima ex parte falſas & fictas eſſe, nullamque habere cum Natura connexionem patet, quia quod ad ea ſpectat, quæ de temperatura Melancholica dicuntur, reſpondendum, quod, licet aliquando Melancholici futura præuidere videantur, (quod tamen adeo perrarum credo, vt nihil ſupra) tamen
28 hoc duplicitet poſſit contingere, vel caſu quodam, vt non modo Melancholici, ſed cæteri etiam homines faciunt, vel euenire poteſt ex rationabili diſcurſu. Exemplum adducam de Ioſepho illo hiſtorico, qui Veſpaſiano prædixiſſe dicitur imperium: hoc enim vel eſſe potuit, quia vir ille ea prædictione conciliare ſibi voluit Veſpaſianum, vel etiam quod ſimpliciter ita euenturum ſibi perſuaderet, vel ex tali diſcurſu, quo facile id aſſequi liceret cuicunque prudenti. vt quia diſſenſio maxima vigebat inter duos Imperatores, qui vitiis maxime erant dediti, & ad Imperium regendum ineptiſſimi, contra vero Veſpaſianus optimus erat princeps, virtutibus addictus, & ab exercitu maxime adamatus, qui præcipue Imperatorem eligebat, facile potuit vir ſapiens ac prudens, & in regimine aſſuetus, illi imperium prædicere. quamquam autem non modo Melancholici, ſed omnes homines ita interdum ratiocinati poſſunt, vt ex recta ratiocinatione euentus futuri prædicantur, tamen magis videtur Melancholicus vaticinari, quia majori prudentia dotatur, & ſolidiori diſ-
29 curſu vtitur; confert enim Melancholia maxime ad prudentiam, vt plures Philoſophorum, & Medici omnes teſtantur, qua mediante non ita difficile eſt, facto rationabili diſcurſu, quædam futura prædicere, & ex quibuſdam præmiſſis maxime vetitati cohærentibus nonnulla euentura elicere; quæ neque hoc modo prædicta aut præuiſa vllam habent certitudinem, nam poſſunt etiam vario, ac penitus contrario modo, quam prædicta aut præuiſa ſint, euenire.

Quod autem pertinet ad morbos Melancholicos, clare patet etiam ex illorum ſententia, qui eam diuinationem admittunt, eam mere accidentaliter &
30 caſu fieri, ſi modo vere ſit; nam effutiunt quædam ipſi Melancholici & inſanientes, quæ neque ipſi intelligunt, (quod commune eſſe volunt multi omnibus prophetantibus, & futura prædicentibus. Plat. *in Apolog. Socrat. & in Conuiuio.* Auerr. *in Metaph* *comm.* 18. *par.* 1. *digreſſ.* Card: *de var. lib:* 14. *cap.* 48. Valleſius *de ſacr. Philoſoph. cap.* 30. & verificatur in 31
Caipha, qui cum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, neque tamen intellexit quid verba propria portenderent: hoc tamen quando veritatem habeat, & in quibus, docet D. Tho. 2. 2. *quæſt.* 172. *art.* 4) neque nos ipſi qui audimus comprehendimus, ſed vt lubet, quia omnia dubia ſunt, & in multiplicem ſenſum facillime adduci poſſunt. Ghirl. *de Sortileg. quæſt.* 5. *num.* 1. & ex noſtris Card. *de Subtil. lib.* 19. ea interpretamur, ac nobiſmetipſis perſuademus, ea verba tale quid importaſſe, quale poſtmodum ſucceſſit, aut quale in animo concepimus: ſed illud manifeſtiſſime declarat, ab accidente eam diuinationem eſſe, non quod vllam connexionem habeant Melancholici morbi cum rebus futuris, quod non
omnes, ſed perrari, qui Melancholicis morbis ten- 32
tantur, futura prædicere creduntur. ſunt autem ii, qui in ea re dementiunt, quod ſi tales, vates nimirum, Poetas, concionatores exiſtiment, contra autem ſit neceſſe eſt, ſi a Natura eam habent Melancholici morbi proprietatem: omnes enim illis detenti prophetare deberent, & futura prædicere; ego tamen horum nullum adhuc vidi Propheram, cum alia ex parte Melancholicos, & inſanientes prope infinitos viderim.

Præterea cum præuiſio futurorum ſit perfectio- 33
ris, & ſapientioris intellectus ſi inſano potius, quam ſano homini eam ineſſe dicamus, contrarium omnino erit verius: gratis ergo firmatur, facilius præuideri futura ab inſanientibus, quam ab his, qui ſanam ac perfectam mentem habent: atque his non obſtantibus, Card. *lib.* 14. *de Var. cap.* 48. vaticinium non niſi ex mentis exceſſu & inſania fieri voluit, & vates omnes amentes eſſe, quia non fit diuinatio abſque Enthuſiaſmo; in eo autem ſenſus & ratio ablegantur quamobrem tum ex frequenti vſu, tum ex natura ad hoc parata, neceſſe eſt illos eſſe inſanos. Hæc Cardanus, & tamen, vt cum Cic. *in lib. de diuinatione* loquar, & dicuntur hæc, & creduntur ſtultiſſime, cum plena ſint futilitatis & vanitatis. Quid autem dicam de diuinatione ex inſomniis? num ſomniare dixerim eos, qui ſomniis fidem habent? non abſolute quidem; nam quædam ſomnia, 34
quæ à copia, qualitate humorum, & ex prægreſſis actionibus, heſterniſque cogitationibus dependentiam habent, poſſunt nobis certa quædam præmonſtrare, maximeque hęc à Medicis animaduertuntur, quod copiæ, & qualitatis humorum, & conſtitutionis corporis nobis indicio eſſe poſſint, at eos ſomniare omnino dixerim, qui alia omnia ex ſomniis conjectari ſe credunt, neque vllum ſomnium tam futile, vanum, abſurdum, ac monſtroſum eſt, cujus interpretationem in medium afferre non audeant, ſuntque aliqui, hominum ita creduli, imo ita mente capti, ac ſtolidi, vt ex ſomniis non aliter quam ex ipſis proſperis, ſeu aduerſis ſucceſſibus, & lætentur & mœreant, ita vt exclamare cum Poëta liceat,

O miſeras hominum mentes. ô pectora cæca! Lucr. l. 2.

Quid autem mirum eſt, plebejos, & idiotas his nugis fidem habere, eaſque tantopere obſeruare, cum docti viri, neque poſtremæ quidem notæ tam inſigniter, ne dicam turpiter, ſomniorum fallaciis decipi ſe paſſi ſint? nam quid magis vanum, aut à ſeria Philoſophia alienum, quam id quod Card. de ſe, ſuaque progenie jactat, habuiſſe nimirum tam multa ſomnia mirabilia, cum ſibi cœlitus injunctum per ſomnium affirmet, vt libros ſuos de varie-

tate, & de ſubtilitate conſcriberet? at ego quid de me ipſo, & veritate ſomniorum firmauero, quod nonnulla jam in ſomnis viderim, quæ mihi ad amuſſim contigerint, & cui ſæpiſſime ſomniare accidat ea, quæ ſequenti die facturus ſum; neque tamen ob id ego vel latum vnguem ab opinione jam firmata recedo, quod ſomnia quæcunque vana ſint, & ſi quid illis euentus reſpondeat, per accidens id ſuccedat, niſi à Deo immiſſa fuerint; vel cum humoribus, aut corporis noſtri diſpoſitione, vel cum prægreſſis phantaſmatibus aliquam habeant connexionem, quibus aſſentiti videtur D. Tho. 2.2. *quæſt.* 95. *art.* 6. militat enim hic etiam ratio ſuperius adducta: nam cum præuidere futura ſit, vt dixi, nobilioris, & perfectioris cujuſdam potentiæ, jam
37 anima dormientis ſapientior, ac nobilior, & perfectior erit, quam vigilantis; quod ſi vllam habet veritatem, omnes in ſomno tales eſſe deberemus, vt nobiſmetipſis vigilantibus dormientes ſapientiores eſſemus. ſed dicant obſecro, num hæc proprietas diuinandi per ſomnia ſit hominis propria, vt homo eſt, aut propria hominis quatenus in ſomno permanet, & ſomniat; ſi primum, ergo homines
38 cuncti vt homines id habebunt proprium, vt diuinare ſint apti; at cur perpauci diuinare dicuntur, cum id dicatur ſecundum naturam eſſe, quod in pluribus, & ſecundum plurimum eodem modo fit? ſi ſecundum, cum ſomnians ſit impoſtationis, & quatenus talis à brutis non differat, brutis autem nonnullis ſit ſomnium familiare, deduci hinc poteſt etiam bruta ſomniantia diuinare poſſe. hi tamen qui non ſomniant, vt de Atlantibus populis refert Herodotus *lib.* 4. & de aliis quibuſdam ab aliis relatum eſt, num deficient ab hominis natura, quod vt tales diuinare ex ſomnio non poſſunt?

Sed ſomniis jam, ac nugis omiſſis, eaſdem diffi-
39 cultates patitur ea diuinatio, quam ex moribundis extorquere conantur: non enim dubium eſt, animam tunc temporis minus recte ſuas functiones exercere quàm aliàs, ob inſtrumenti, quo vtitur, deuaſtationem; at contra ſit neceſſe eſt, ſi diuinare tunc poteſt, quòd ſi maxime id poteſt, quia tunc à corporis nexu jam quaſi liberata, & magis depurata, poteſt melius ea, quæ à ſe magis diſtant, præuidere, nam hoc magis diuinam naturam requirit, cur non omnes prophetant, cum morti proximi ſunt? Ad exempla autem adducta ſi profana ſint, falſa ac conficta eſſe dico, ſi ſacra, vt quæ de Iacob, & Moyſe afferuntur, eſſe ſupernaturalia, & ſi quid euentus his reſpondeat, eſſe omninò per accidens dico; at non reſpondere certitudinem euentus his prædictionibus, faretur Io. Huart. *in exam. Ing. cap.* 4. & multò magis confirmat experientia.

40 Ergo Propheria, & rerum futurarum prædictio certa & infallibilis à natura ineſſe homini non poteſt. D. Thom. 2.2. *quæſt.* 172. *art.* 1. Medic. *de mirab. oper. Dei quæſt.* 21. *lib.* 1. Vairus *de faſcin. lib.* 2. *cap.* 3. & 4. & ex Medicis Anic. adductus per Cæl. Rhod. *lib.* 9. *lect. Antiq. cap.* 19. quam concluſionem maxime confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 8. Et multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt modo. & illud ejuſdem *cap.* 10. *verſ.* 14. Ignorat homo quid ante ſe fuerit, & quod poſt ſe futurum ſit, quis ei poterit indicare? Hoc ipſum quoque inſinuabat Poeta noſter Torq. Taſſ. *Cant.* 10. *ſt.* 20. dum Magum illum Iſmenum ita Solimanum alloquentem adducit, qui ab eo futura ſcire deſiderabat:

Mà ch'io ſcopra il futuro, & ch'io diſpieghi
Dell' occulto deſtin gli eterni annali,
Troppo è audace deſio, troppo alti preghi,
Non è tanto conceſſo à noi mortali.

Sed quæritur, controuerſumque eſt, an ex dæ- 41
monis miniſterio futura poſſint certò præuideri: nam malos aliquandò prophetaſſe, certum eſt. Maluet. *de canonic. ſanct. dub.* 3. *num.* 15. vt de Balaam, de Sibyllis, de Saul, de Caiphas dixi, & peripſam ſacram Scripturam firmatur *Matth. cap.* 7. *verſ.* 22. non videtur autem à Deo illos prophetare potuiſſe, ſed potiùs a dæmone. cum tamen manifeſtum ſit, dæmonem nihil agere poſſe, quod Naturæ vires 42
exuperet, dicendum eſt, ope illius non niſi ea, quæ aliquam connexionem habent cum rebus præteri- 43
tis, aut præſentibus præuideri poſſe, & hæc non ita certò, & infallibiliter, vt aliter euenire non poſſint, quàm præuiſa, aut prædicta fuerint. Eodem quoque pacto ea, quæ ex cognitione cauſſarum per aliquam artem præſciri poſſunt, poterit etiam dæmon prædicere, cùm ſit ſcientiſſimus, & omnium Artium ha- 44
beat perfectam, & conſummatam cognitionem; at prophetare, quod eſt, vt diximus futura certò cognoſcere, ac prædicere, vt futura ſunt, nunquam poterit dæmon, quemadmodum neque alia miracula facere. Naud. *in Select. cap. Nouit. de ind. not.* 2. *num.* 24. Quia dæmon contingentia futura igno- 45
rat, licet probabiliter conjecturet. Mart. de Arles *de ſuperſtit. num.* 59. Poſſet quidem nonnulla prædicere, quæ nobis ob cauſſarum ignorantiam omnino prophetica viderentur, & nullam vel ex prægreſſis, vel ex præſentibus, vel ex ordine naturalium cauſſarum habere dependentiam; hæc tamen non erit vera Prophetia, & ſic puto intelle- 46
xiſſe Vairum *vbi ſupra*, cum hominem diuinare futura, & occulta præſcire non poſſe firmat, niſi dæmone mediante, id enim ſic, & non aliter accipiendum.

Sed reſtat vltimo loco quædam prophetiæ, ſeu potius diuinationis ſpecies, quæ eſt occultorum prælagitio, qua præcipue occultas intimaſque hominum cogitationes, ac paſſiones, & naturales propenſiones deprehendi volunt. videtur autem ſecundum noſtrum intelligendi modum id in Sacris inſinuatum *Geneſ. cap.* 4. *verſ.* 6. cum Dominus Cain alloquens, Quare, inquit, iratus es, & cur concidit facies tua? ex facie enim & aſpectu ipſius videbatur proprias animi paſſiones detegere, cui factæ paginæ auctoritati aliæ nonnullæ concinere videntur, quas adducit Lemnius *de Occult. Nat. mirac. lib.* 2. *cap.* 26. quibus addo illam *Sapient. cap.* 7. *verſ.* 20. vbi profitetur ſe Salomon ex ſapientia didiciſſe etiam cogitationes hominum ſcire. Sed præter Sacræ Scripturæ teſtimonia, quę per ſe ipſa ſufficere poſſent non deſunt doctiſſimorum hominum auctoritates, quibus hujus præſagitionis veritas roboratur. Hipp. ante omnes vir ſenſatiſſimus, & cordatiſſimus, & à nugis, & falſitatibus præ cæteris omnibus alienus, ex phyſiognomia, & faciei delineatione malos, aut bonos mores denotari docuit, vt 2. *Epid. ſect.* 1. *ſect.* 5. ex pilo rufo, naſi acuitate, & oculorum paruitate, morum prauitatem elicit; contra ex Naſi ſimilitate, oculorum magnitudine eidem pilo juncta bonitatem, & alibi alias plura habet ad phyſiognomiam pertinentia. Ariſtoteles etiam de eadem multa ſcripſit, & alij item ſapientes, vt Polæmon, Meletius, Diocles, &. alij. inter ſuperioris ætatis viros videnda plura ſunt apud Hyeronym. Manfred.

de

de Homine, apud quem plurima auditu non injucunda reperies. videndi & ex recentioribus Io. Baptiſta Porta. habet etiam plura ex Medicis noſtris Valleſ. *& in comm. ſupracitati loci Hippoc. & in lib. de ſacr. Philoſoph. cap.* 32. & Lemn. *vbi ſupra*, non eſſe vanam Phyſiognomiam probat, vt inter Canoniſtas Roderic. *Pract. crim. regul. tit.* 17. *cap.* 50. *num.* 50. Torrebl. *in Epitom. delict. lib.* 1. *cap.* 7. & ex Iuriſconſultis Vinc. Carrarius *de Med. & ejus off. par.* 2. *num.* 359. Qui etiam Medico dicit eſſe ejus cognitionem neceſſariam. Accedit his vniverſus hominum conſenſus, qui quaſi naturali inſtinctu ex phiſiognomia bona & ex pulchritudine bonos mores arguunt, & idcirco qui forma inſignes ſunt, aliis digniores imperio videntur, vt inſinuatur ab Ariſt. 1. *de Rep.* vnde & Lucret. *lib.* 5. *de Rer. Nat.* ita ſibi volutim his carminibus de primis hominibus:

Condere coeperunt tum urbeis, arcemque locare
Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros diviſere, atque dedere
Pro facie cujuſque, & viribus ingenioque.
Nam facies multum valuit, viresque vigebant.

48 communiter etiam ex mala, aut bona Phyſiognomia malitiam, aut bonitatem deprehendi dicimus, vnde illud Homeri Odyſſ. 1.

--- Non enim malo in vultu ſimilis videbatur.

quaſi diverſa omnino ſit effigies boni viri ab effigie mali. qua de cauſſa idem Homerus in Iliad. *lib.* 2. Therſitem deſcribens, cum malæ phyſiognomiæ facit, nempe deformem, ſtrabonem, claudum, curvum, acuto capite, peneque imberbem, quæ omnia mali, immo peſſimi hominis notæ ſunt, & recte quidem ex his videntur Legumperiti ex quacunque 49 deformitate malam mentem, maloſque mores arguere, vt dixi aliàs ex Pariſio *lib.* 2. *har. quæſt. Tit.* 3. *quæſt.* 12. *num.* 13. & notant etiam Vinc. Carrar. *vbi ſupra par.* 2. *num.* 403. Farinac. *in pract. & Theor. crim. p.* 1. *Tom.* 2. *quæſt.* 52. *num.* 165. ex quo talis Phyſiognomia facit indicium ad torturam. quia ſi Medicis, & Philoſophis credimus, rarò admodum deformes bonis moribus præditi ſunt, vt teſtatur præcitatus Manfred. *lib.* 2. *de hom. cap.* 4. ita vt propter eam cauſſam inſignis deformitas impediat or- 50 dinum ſuſceptionem, vt Canoniſtæ tradunt *in tit. de corp. vitiato.* immo & in Teſtamento Veteri repudiabantur ſacerdotes aliqua deformitate inſignes, præcipue autem *Levit. cap.* 21. *verſ.* 18. illa habentur: Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium ejus; ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi parvo, vel grandi, vel torto naſo, &c. vbi de naſo præcipue textus loquitur, quia, vt Melet. *de Nat. hom. cap. de naſo* dicebat, hæc pars præ cæteris hominis faciem deformem, formoſamve maxime reddit. 51 tandemque Legumperiti vbi torquendi plures ſint in paritate indiciorum ad eliciendam veritatem, ab eo ſemper incipiunt, qui pejorem habet effigiem. Roderic. *vbi ſupra num. eod.* quod notat quoque ex Medicis VVinrich. *de ort. menſtr. cap.* 57. & Riol. *Anthropograph. lib.* 6. *cap.* 3. & Vall. *loco cit. lib. ſacr. Philoſ.* ſed idem Roderic. *ibid.* ex Phyſiognomia capi plusquam leve indicium dicit. Ex quibus facile deduci poſſe videbatur, præſagitionem occultorum per phyſiognomiam non eſſe vanam, ſed omnimodam, & infallibilem habere veritatem. Sed veritas eſt, ex ea poſſe deſumi conjecturam aliquam morum, & naturalium paſſionum negari nequaquam poſſe; ahàs autem nullam habere certitudinem talem præſagitionem manifeſtum fecimus, ita vt hoc 52 vlteriori probatione non indigeat. Itaque ad alia pergamus, ſi modo antè vna aut altera auctoritate Phyſiognomiæ fallaciam comprobavero: nam quod de Socratis effigie narratur, vt omnibus notiſſimum, ſilentio pertranſibo, & cum Iuvenal. dicam:

Frontis nulla fides.

Prima autem auctoritas eſt in 1. *Reg. cap.* 16. vbi Deus Samuel, ne reſpicias, inquit, vultum ejus, neque altitudinem ſtaturæ illius, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea, quæ patent, Dominus autem intuetur cor. in quibus poſtremis verbis fallaciam, quam dixi, adnotavit, quod plurimum non reſpondeant internæ paſſiones externę effigiei. Altera eſt *Eccleſiaſt. cap.* 11. *verſ.* 2. Non laudes, inquit, virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo: Quaſi dicat, ex Phyſiognomia ne putes te poſſe deprehendere quis ſit honore, aut contemptu dignus, hæc enim fallax eſt. Denique ſi quis auctores cognoſcere cupiat, qui de hujuſmodi argumento, vel ſimili ſcripſerunt, conſulat doctiſſimum Barboſam *in collect. Doctor. lib.* 5. *tit.* 21. *Tom.* 2.

SVMMARIVM.

1 *Ecſtaſis nomen diverſimode accipitur.*
2 *Ecſtaſis hic quomodo accipienda.*
3 *Ecſtaſis pro mentis raptu accepta duplex, naturalis, & ſupernaturalis.*
4 *Naturalis Ecſtaſis quomodo fiat.*
5 *Ecſtaſis ſecundum Scaligerum eſt privatio officiorum Animæ ſentientis, moventis, & intelligentis.*
6 *In Ecſtaſi ſit magis aut minus intenſa Imaginatio.*
7 *Ecſtaſis affectus aut ſymptoma eſt in genere oblaſionum facultatum principum. & num.* 21.
8 *Ecſtaſis quando poſſit in Apoplexiam terminari*
9 *Supernaturalis Ecſtaſis duplici modo, vt naturalis evenire poteſt.*
10 *In Ecſtaſi Naturali corpus in aerem à terra per ſe ſublevari falſum eſt.*
11 *Corpus grave à centro ſublevari propria virtute, & in aere ſuſtineri, contra Naturam eſt. & ſupernaturale. num. ſeq.*
13 *Dæmon elevare, ac ſuſtinere in Aere poteſt corpora quæcunque, & per quodcunque tempus.*
14 *Supernaturalis Ecſtaſis alia ratione fit, quam Naturalis.*
15 *In Supernaturali Ecſtaſi Intellectus noſter non eſt primò efficiens, ſed concurrit vt cauſſa inſtrumentaria.*
16 *In Ecſtaſi ſupernaturali non eſt neceſſarium animam à corpore ſeparari.*
17 *Ex Animæ ſeparatione à corpore mors contingit.*
18 *Naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali quomodo internoſcatur.*
19 *Cur difficile ſit vnam Ecſtaſim ab alia diſtinguere.*
20 *Vtraque Ecſtaſis ſimilis eſt quoad externa ſigna.*
22 *Ecſtaſim naturalem ad cauſſas præternaturales ſequi neceſſe eſt.*
23 *In Ecſtaſi Naturali neceſſe eſt Naturam malè affici.*
24 *Affectus præternaturales, niſi ſanentur, labuntur in deterius.*
25 *Ecſtaſi frequenti apprehendi ſolitum neceſſe eſt in morbum pejorem labi.*
26 *Naturalis Ecſtaſis aliquando levis, aliquando vero fortis.*

27 *In Ecstasi supernaturali non est necesse concurrere conditiones in naturali requisitas.*
28 *Supernaturalis Ecstasis non habet determinatum tempus sui insultus.*
29 *Ecstasis naturalis potest fortasse ex propria voluntate fieri.*
30 *Ecstasis naturalis initiative tantùm à voluntate dependere potest.*
31 *Nulla corporis dispositio requiritur in supernaturali Ecstasi.*
32 *Ab Ecstasi naturali quænam pati hominem necesse sit.*
33 *Naturalis Ecstasis non nisi quadam mentis amentia, & desipientia est.*

De Ecstasi, & Raptu.

QVÆSTIO VI.

1 ECstasis nomen diuersimode accipi, patet ex iis, quę tetuli *Lib. 2. Tit. 1. quæst. 16. num. 32. &* 2 *seqq.* pro nunc autem, cæteris acceptionibus rejectis, Ecstasim accipiamus pro mentis raptu, & apprehensione, qua detenti omnibus externis sensibus orbati, & motu, immo & ipsa vita videntur carere, ita vt vix à verè mortuis interstingui possint. Mercat. *lib. 3. de morb. parte 1. quæst. 180. num. 34.* sic definiuit: Ecstasis est alienatio imaginationis ab omnibus rebus cum detentione in alicujus rei consideratione.
3 Quæ sic accepta duplex est, Naturalis dumtaxat, & supernaturalis. Naturalem voco eam, quæ Naturalem habet caussam, supernaturalem autem eam quæ caussam habet supernaturalem.

Cæterum quia dubitari contingit, an Ecstasis in aliquibus miraculosa fuerit, nec ne, de vtriusque natura & ratione aliqua recensere necesse est. vni-
4 uersaliter autem naturalis sequenti modo fieri solet: Facta vehementi imaginatione, ac fixa circa rem aliquam; vt circa amatam mulierem, vel etiam circa cœlestia, circa Angelos, circa Sanctos, (nam non ob id, quod Ecstasis fiat ex contemplatione supernaturalium rerum, idcirco supernaturalis semper & ipsa est) confluunt in cerebrum animales omnes spiritus, externis sensibus, ac internis, & motui quoque destinati, vnde contingit, quod quemadmodum ex Leone Hebræo *dial. 3. de Amore* aliàs dixi, magis multò, quàm in somno ipsi externi sensus obligati, & ipsum animal omni motu carere appareat; eo enim spirituum animalium omnium confluxu à sensibus prorsus alienatur homo, qui in ea imaginatione hærens non secus ac in somniantibus eueniat, se præsens habere existimat, ac realiter videre, & audire, quæcunque imaginatur, cum Angelis, & sanctis Dei colloqui, si circa illos imaginatio fuerit, vel cœlestia, ac Dei gloriam, aut inferna, & damnatorum pœnas contemplari, vel cum ipsissima amata confabulari. si de ea præmeditatio exstiterit; & in summa nihil differt naturalis Ecstasis à somnio, nisi quod illa vigilanti, hoc autem dormienti accidat; vnde quemadmodum in somno sentientis simul, mouentisque & Intelligentia Animæ officia cessant, vel quiescunt,
5 sic & in Ecstasi, quæ non aliter idcirco definitur à Scaligero *exercit. 312. in Card.* quam priuatio prædictorum officiorum Animæ.
6 Fit autem in Ecstasi magis, aut minus intensa imaginatio, vnde major aut minor mentis abstractio succedit, & magis, aut minus à sensibus externis apparet homo alienatus: nam quod intensior fuerit Imaginatio, eò major spirituum copia ad cerebrum repit, & locum, vbi imaginatio viget, anteriorem nempe capitis partem, & sic majori in consequens temporis spatio durat ea mentis apprehensio, nisi interim homo stimulatus, aut ab externa aliqua caussa excitatus ad sensum redeat. Faciunt & ad Ecstasis durationem, & intentionem cerebri ipsius debilitas, & fortitudo, & ipsorum quoque spirituum qualitas, & quantitas: Ecstasis enim affectus, 7 vel symptoma quoddam est in genere oblæsionum facultatum principum, animalium nempe, vt ex superioribus patet; itaque ad ejus symptomatis generationem cerebri secundùm ejus ventriculos debilitas contingit, & non naturalis quædam sanguinis, & spirituum constitutio. debili ergo existente cerebro, Ecstasis magis durat, non potente virtute nocentem spirituum confluxum tam citò dissipare. sic & vbi spiritus crassiores existant, & magis melancholici fuerint, difficiliùs dissipantur. Itaque si simul debile fuerit cerebrum, spiritus multi, & crassi, & melancholici, Ecstasis non solùm interdum multùm 8 durabit, sed etiam in Apoplexiam morbum sibi congenerem, & ipsam mortem terminari poterit: est enim affectus hic Apoplexiæ adeò similis, vt vterque eodem nomine Apprehensionis nempe, & detentionis insigniatur, licet aliquando Cataleptici consimili quoque cuidam morbo magis conuenire videatur. Mercat. *lib. 3. de morb. par. 1. quæst. 180. num. 34.* nam interdum Ecstasi detenti non minus quàm Cataleptici eodem modo, quo apprehensi sunt, permanere solent, nimirum si stantes, scribentes, jacentes, meditantes apprehenduntur, stant, jacent, ac scribere, & meditari videntur, vt de Socrate euenit, de quo narrat Plato *in Conuiuio in oratione Alcibiadis*, quod integro die eodem vestigio cogitabundus steterit: aliàs autem Ecstatici vt Apoplectici cadunt, & quasi mortui jacent, vt dixisse narrat Balaam *Num. cap. 42. vers. 4. Dixit Auditor sermonum Dei, qui visionem omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus*; hoc est tunc visionem Dei contemplatur, cum tanquam mortuus cadere conspicitur, innuens modum suæ Ecstasis: vterque enim modus locum quoque habet 9 in Ecstasi supernaturali. Sed alij præterea sunt Ecstatici, qui à terra in Ecstasi eleuantur, & quasi in Aere librati permanent; hoc autem (quicquid co- 10 nati fuerint nonnulli affirmare) in naturali Ecstasi est ab omni veritate alienum: contra Naturæ enim 11 propensionem omnino est, corpus graue à centro propria virtute subleuari, & in aere sustineri: sed vide obsecro quàm auidi nonnulli scriptores sint narrandi, immo potius effingendi miracula, qui Imaginationem supra Naturæ vires posse existimant, & miros quosdam effectus aptam natam esse producere, quos aliàs ipsa Natura producere non potest, vt hic est, eleuatio nimirum corporis grauis à centro ex propria virtute facta, & ejus permanentia in aëre: nam & hoc à viribus imaginationis fieri posse prædicant, ac fabulantur; quod ta- 12 men esse supra Naturæ vires, ac miraculosum pro certo esse debet, atque vbi appareat, aliis conjecturis, & probationibus bonæ vitæ concurrentibus pro miraculo acceptandum, absque eo quod quicquam dubitetur, an miraculosus effectus sit, nec ne.

Quòd autem Dæmon eleuare possit corpora 13 quęcunque libuerit, & in aere sustinere, non controuertitur. D. Tho. 2. 2. *quæst. 75. art. 1.* idcirco eam tantùm corporis subleuationem miraculosam esse dixi,

dixi, quæ ex ſe fit, nimirum nulla virtute naturali, aut Dæmoniaca, ſed diuina tantùm corpus ſubleuante.

14 Cæterum ſupernaturalis Ecſtaſis alia ratione, quàm naturalis ſit, nullisque legibus obligata eſſe poteſt, ſit namque à cauſa ſupernaturali, à Deo nempe, vel Angelis auocantibus mentes noſtras ad diuinorum contemplationem, cum per eam mentis auocationem ab his ſenſibilibus ſeſe nobis inſinuare volunt; in quo actu non fixatur Anima in præexiſtentibus phantaſmatibus: nulla enim phantaſmata præexiſtere poſſunt eorum, quæ nobis in ſupernaturali Ecſtaſi præſentantur, ſed omnia à Deo, vel ab Angelis diuina quadam, ac longè à Naturali diſſimili ratione oſtenduntur quæcunque illi videre nos
15 volunt. In eo autem actu Intellectus noſter non vt primò efficiens, ſed vt inſtrumentaria cauſſa concurrit: Deus enim ipſe in hac Ecſtaſi eſt cauſſa primò efficiens, neque poteſt abſque ejus virtute vllo modo fieri. Martin. Delr. *diſquiſ. Magic. lib.* 2. *quæſt.* 15. Si quæ vero phantaſmata cœleſtia repræſentantia poteſt ſubiicere Dæmon Intellectui noſtro, ita vt Ecſtaſis ſupernaturalis effigiem ſimulet, ea falſa ſunt, & naturali modo Intellectui offeruntur.

Norandum autem, quòd quamquam in ſupernaturali hac Ecſtaſi non fixatur anima noſtra in phantaſmatum contemplatione, ſed in repræſentatione quadam ſpirituali ab ipſo Deo, vel Angelo immiſſa,
16 non tamen in eo actu animam à corpore ſeparari neceſſe eſt. Vnde non contemnendi erroris notatur Bodinus à Delrio *vbi ſupra*, & à Torreblanca *lib.* 2. *Epitom. delict. cap.* 20. *num.* 7. cum *lib.* 2. *Demonoman. cap.* 2. Animam in Ecſtaſi à corpore migrare, illudque deſerere voluerit, quod ab ipſo Delrio ſatis ſuperque vt erroneum, & à vera fide alienum, confutatum eſt, ſi modo hoc tanquam neceſſarium, & conditionem ſine qua non concurrere admiſerit Bodinus: nam à Deo fieri id quandocunque poſſe non controuertitur. Torreblanca *ibid. num.* 11. Et idcirco quòd Paulus de ſe ipſo narrat, quòd raptus ſit vſque ad tertium cœlum abſque eo quod ſciuerit, vtrum hoc in corpore, vel extra corpus fuerit,
17 adhuc indeciſum manet, cùm vtrumque ex diuina potentia eſſe potuerit. Illud certum eſt, quod notauit etiam Delrius, ex Animæ ſeparatione à corpore mortem contingere, vnde ſi de neceſſitate in Ecſtaſi anima à corpore ſeparatur, de neceſſitate homo in Ecſtaſi moritur, & cum ad vitam reſtituitur, reſurgere dicendus eſt, Anima denuò in corpus, à quo jam ſeparata fuerat, commigrante; ita vt plura miracula abſque vlla neceſſitate operatus fuerit Deus, cùm potuerit vnico tantùm Ecſtaſim excitare. Sed video in hoc excitata alia dubia, an nimirum in Ecſtaſi fiat abſtractio ab omni motione appetitus ſentientis, & vegetis mouentis, ac nutrientis, ac certè cùm anima, vt probatum eſt, præſens ſit in corpore, etiamſi abſtracta ſit in contemplatione, poteſt tamen ſuis facultatibus, & mediantibus ſpiritibus exercere omnia ſua munia. Sed de his videatur poſt D. Thom. & alios Suarez *de virt. & ſtat. relig. lib.* 2. *cap.* 18. *Tom.* 2.

Sed jam his ad Theologos relegatis, ad ea, quæ magis ad nos ſpectare videntur, reuertamur,
18 ac videamus, quomodò internoſci poſſit, & debeat naturalis Ecſtaſis à ſupernaturali; quod tamen
19 duplici ex cauſſa valdè operoſum eſt: prima quia ea, quæ hanc ab illa diſtinguere poſſunt conditiones, occultæ ſunt, & ſenſibus ignotæ. Secunda quia quoad ea, quæ exterius oppatent, ambæ ita conueniunt, vt vnius ejuſdemque ſpeciei de neceſ- 20
ſitate ab omnibus judicentur: etenim ea vna conditio, quam recenſuimus, de corporis eleuatione, quæ poſſet eſſe maximum, ac euidens ſignum ſupernaturalis Ecſtaſis, neque in omni Ecſtaſi ſit, & poteſt in naturali, operâ Dæmonis, apparere. Quomodocunque tamen ſit, nonnulla adducenda, quæ ſaltem aliquam conjecturam faciant, Ecſtaſim eſſe potiùs ſupernaturalem, vel viceuerſa judicandam. In mentem ergo redigendum id, quod pau- 21
lò ſuperiùs dixi, Ecſtaſim nimirum, quæ naturaliter ſit, eſſe morbum quendam, ſeu affectum, vel ſympтoma præternaturam, quod etiam Card. *lib.* 19. *de ſubtilit.* & alius acceptum eſt. Vnde re ita ſe habente neceſſe eſt, eum affectum ad cauſſas quoque præternaturales ſuccedere, quæ erunt præ- 22
cipuè capitis dyſcraſia, ſeu intemperies, quam Mercatus loco aliàs in hac quæſtione citato frigidam, & ſiccam ſtatuit; ejuſdem naturalis, ſeu accidentalis debilitas, ſanguinis item, ac ſpirituum non naturalis conſtitutio. Ob eandem inſuper cauſſam, nimirum quia affectus eſt præternaturam, neceſſe eſt ab eo Naturam lædi, præſertim, cùm pars af- 23
fecta princeps ſit, & principes quoque lædantur functiones. Præterea cùm affectus præternaturales, præſertim ſi magni ſint, (extimata in hoc caſu magnitudine non reſpectu vnius rei tantùm, ſed 24
plurimarum) niſi ſanentur, omninò labantur in deterius, in alios ſcilicet deteriores morbos, vel 25
in mortem, idcircò neceſſe eſt, eum, qui naturaliter corripitur, (dico naturaliter etiam de cauſſa morbifica intelligens) vel in Paralyſim, vel in Apoplexiam, vel in conſimilem alium morbum, vel in ipſam mortem temporis progreſſu lapſum iri, niſi & affectus leuis ſit, & jam quaſi connaturalis euaſerit, vt nonnullis euenitſe compertum eſt, vel ſaltem admodum rarò prehendat. Sciendum enim, Ecſtaſim naturalem aliquandò leuem eſſe affectum, 26
& quem facile Natura ferre poteſt, aliquando fortem, ac detentioni, ſeu Catalepſi ſimillimum, & Naturæ maximam vim inferentem in leui, qualis tunc ſit, cum intenſa, ac fixa imaginatione detinemur, & qualis vigere ſolet in hominibus, qui vel ſcientiarum, vel diuinarum rerum contemplationi ſunt dediti, & in Melancholicis, non habent locum ea, quæ ſuperiùs relata ſunt, ſed in forti maximè, quæ quidem propriè Ecſtaſis dici debet, qua correpti omninò exterioribus ſenſibus deſtituuntur, & tanquam mortui apparent. Circà leuiorem autem Ecſtaſim non eſt quod quidquam nos remoretur, cùm ea facillimè dignoſcatur eſſe naturalis affectus, nec poſſit ita ſupernaturali ſimilis fieri, vt dubitari de ea poſſit, an miraculoſa fuerit, nec ne.

His ergò præſuppoſitis euidenter apparet, conditiones illas, quas de naturali Ecſtaſi retulimus, ne- 27
quaquam de neceſſitate in ſupernaturali concurrere, ſed eam non alio modo fieri, neque diutius durare, neque alia ratione hominem afficere, quàm quomodo ſupernaturali cauſſæ ipſam excitanti libitum fuerit. Itaque non habebit ſupernaturalis Ecſtaſis determinatum tempus ſui inſultus, naturalis autem maximè. Fit enim ac concitatiſ poteſt, 28
magis ac promptius hoc vel illo tempore, pro ratione, qualitate, & quantitate peccantium, & ſuperfluentium humorum, & pro temporis etiam conſtitutione, & ſic habere poterit quoſdam paroxyſmos, & exacerbationes, ſeu inſultus, vt cæteros præter-

naturales affectus habere conſpicimus. Etiamſi au-
29 tem detur, Ecſtaſim naturalem poſſe ex propria voluntate contingere, quod quidem admitti poteſt, & habemus inſigne exemplum apud D. Auguſtin. *de civ. Dei lib.* 14. *cap.* 23. non tamen in voluntate Ecſtatici erit, in Ecſtaſi quamdiu voluerit permanere, non enim eſſet vera Ecſtaſis, in qua voluntas, & Ratio ſui iuris eſſent; ſic neque pro voluntate Ecſtatici fiet Ecſtaſis magis, aut minus intenſa, ſed à qualitate & quantitate ſpirituum, ad cerebrum confluentium, dependentiam habebit, & à diſpo-
30 ſitione aliarum cauſſarum, de quibus ſuperiùs. Initiatiuè ergò naturalis Ecſtaſis à voluntate libera dependere fortaſſe poterit, ac ſupernaturalis nequaquam, vndè cum Card. erroris notantur, qui putant, Ecſtaſin ſupernaturalem ad hominis libitum accidere poſſe, vt per Majol. *dier. can. coll.* 3. *p.* 2. & dico de vera ſupernaturali, non etiam de ea, quæ naturaliter mouetur ad rerum diuinarum contemplationem, ſed de ea, quæ ab ipſo Deo, & cauſſa ſupernaturali ſupernaturaliter excitari ſolet: hæc enim ab ejus cauſſæ nutu, & libero dependet ar-
30 bitrio. Supernaturalis inſuper Ecſtaſis non requirit de neceſſitate corporis vllam diſpoſitionem, vt temperaturam melancholicam, capitis diſtemperantiam, aut debilitatem, & cætera, quæ tanquam morborum notæ in corporibus afferuntur; quæ tamen in naturali erunt conſpicua, & Natura, & conſuetudo, & cauſſæ externæ, & internæ, ac denique ſingula quæque ad id demonſtrandum collimabunt.

31 Præter hæc autem in Ecſtaſi naturali neceſſe eſt corpus ab ejus inuaſione aliquid perpeti, vt laſſitudine quadam, & membrorum pigritia, ac torpore detineri, mentis, & intellectus quandam offuſcationem, & hebetudinem pati, rerum præteritarum obliuione affici, colorem totius corporis, ſed præcipuè faciei, ad pallorem, & liuorem, vel fuſcedinem quandam conuerti; inſuper hominem triſtitia abſque alia euidenti cauſſa vexari, pandiculatione, & oſcitatione frequenti moleſtari, & alia ad hunc modum apparere. Contra vero in ſupernaturali nihil horum ſuccedere conueniens eſt, ſed potius his omninò contraria. præcipuè autem quoad ea, quæ ad animum ſpectant; nam quemadmodum naturalis Ecſtaſis non niſi quædam mentis amotio, ac deſi-
33 pientia eſt, vt ex Gal. 1. *Prorhet.* teſtatur Holler. 7. *Aphor.* 5. & Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. med. mirab. cap.* 1. quia in eo affectu Mens ea vera judicat, quæ ſibi vana Imaginatio repræſentat, ſic Ecſtaſis ſupernaturalis ſumma ſapientia dici poteſt, cùm per eam Anima ſecundùm Intelligentiam perficiatur, & ſapientior euadat. Contra autem euenit, vbi naturalis, ſeu potiùs præternaturalis aliqua cauſſa Ecſtaſim excitare ſolet, quam nullo modo concurrere in excitatione ſupernaturalis Ecſtaſis doctè admodum monet Guilielm. Ader. *de Agr. Euang. Enarr.* 8. *par.* 3. Illud denique maxime videtur adnotandum, quod cùm in Ecſtaſi ſupernaturali interueniat miraculum, vt dictum eſt, non erit vnquam exiſtimandum, eam frequenter prehendere, & ad hominis voluntatem; vnde quandocunque videbimus hominem frequenti Ecſtaſi prehenſum, in hoc ſemper præſumptio debet eſſe naturalis affectus potiùs quàm ſupernaturalis, niſi aliunde euidenter conſtet; cum miracula, vt aliàs probatum eſt, non niſi de raro, & ex magna cauſſa fiant, & non ad hominum voluntatem.

SVMMARIVM.

1 *Iejunium quadragenarium ter in ſacris obſeruatum, in Moyſe. in Helia, in Chriſto Domino.*
2 *Nullum animal corruptibile poteſt longo tempore abſque cibo viuere.*
3 *Iejunij tolerandi terminus in homine ſeptem dierum ſecundum Hippocratem. Secundum veritatem autem non eſt vnus in omnibus, num. ſeq.*
5 *Senes facillimè jejunium ferunt, pueri vero difficillimè.*
6 *Vndecimum diem abſque nutrimento tranſigere homo non poteſt.*
7 *Cur ſemel in die comedere liceat in Quadrageſimæ ex Eccleſia Indulgentia.*
8 *Quadrageſimale jejunium in Chriſto Domino fuit miraculoſum.*
9 *Plures non modò quadraginta dies, ſed plures menſes, & annos naturaliter jejunium tolerant.*
10 *Plura multo tempore abſque alimento viuunt.*
11 *Plura animalia multo tempore abſque alimento viuunt.*
12 *Hiſtoria juuenis Scoti per triginta dies jejunantis.*
13 *Puella Spirenſis hiſtoria quadriennio abſque cibo viuentis.*
14 *Alterius puellæ hiſtoria ſexdecim menſibus jejunantis.*
15 *Alia hiſtoria vetulæ ſeptem annis inediam tolerantis.*
16 *Alia hiſtoria Religioſi ſolo ſacratiſſimo Chriſti corpore vitam protrahentis.*
17 *Alia hiſtoria puellæ, quæ per ſeptem annos jejuna permanſit.*
18 *Alia hiſtoria puellæ, Pedemontana per duos menſes nihil comedentis.*
19 *Alia hiſtoria ex Dino mulieris ſeptem annis jejunantis.*
20 *Alia ex Oribaſio cujuſdam mellis odore per dies quadraginta viuentis.*
21 *Alia virginis viuentis abſque vllo cibo & potu per plures menſes.*
22 *Alia cujuſdam Monachæ jejunantis per quatuordecim, & plures dies.*
23 *Homo, & quodcunque animal poteſt ſine externo alimento per longum tempus naturaliter viuere, & num.* 56.
24 *Liceti opinio circa longum jejunium, quod naturaliter toleratur.*
25 *Viuentia omnia ex Liceto viuere poſſunt per longum tempus abſque eo, quod nutriantur, fulſum, num. ſeq. & num.* 32.
27 *Vita nihil eſt aliud, quàm conſiſtentia per alimentum.*
28 *Naturalium actionum prima, & omnium maxime neceſſaria eſt nutritio.*
29 *Facultates, & actiones viuentis animalis ſunt inter ſe ad inuicem ſubordinatæ.*
30 *Humidi radicalis conſumptio non eſt adæquata cauſa neceſſitatis nutritionis.*
31 *Viuere eſt calorem per ſubſtantificum humidum foueri, ac ſuſtentari.*
33 *Plantarum ſemina quandiu viuunt, nutriuntur.*
34 *Nutriri eſt calorem humido foueri.*
35 *Semen animalium perfectorum in vtero primis ſæpiùs diebus non nutriri, quomodo dicendum.*
36 *Reſpondetur ad auctoritates à Liceto adductas.*
37 *In Atrophia corpus non nutriri quomodo dicatur.*
38 *Ad Liceti rationes reſponſio.*
39 *Nutritio etiamſi reſpectu vnius rei poſſet intermitti, reſpectu alterius erit ſemper neceſſaria.*
40 *Omnia, quæ præternaturam ſunt, ipſi Naturæ vim inferunt.*

41 Nu-

41 *Nutritio quando intermittatur in viuente ſecundum Licetum.*
42 *Suſtentatio caloris per humidi pabulum eſt ipſa Nutritio.*
43 *Opinio communis de naturali cauſſa longi jejunij, Naturam ſemper vti aliquo nutrimento interno.*
44 *Quæ conditiones concurrere debeant, vt Natura ſolo interno alimento ſit contenta.*
45 *Fœminæ multò plures, quàm viri longum jejunium tolerarunt.*
46 *Pituita, quæ alimenti vices gerere debeat, qualis naturæ ſit oporteat.*
47 *Jejunii tolerantia major, & minor, ex pituitæ copia majori, aut minori, & debita qualitate.*
48 *Reditus ad externum alimentum quomodo fiat, non poteſt in ſententia Liceti explicari.*
49 *Pillulæ ad famem per plures dies tolerandam ex Monarde.*
50 *Qua ratione tolerari poſſit tam diu fames ex vſu prædictarum pillularum.*
51 *Quonam pacto herbæ quædam famem, & ſitim extinguant ad longum tempus.*
52 *Semen animalis perfecti in vtero primis diebus quomodo nutriatur.*
53 *Semen animalis in vtero non viueret, niſi nutriretur, at neceſſe eſt illud viuere.*
54 *Ex pituitæ abundantia caloris arguitur imbecillitas.*
55 *Natura non philoſophatur.*
57 *Longioris jejunij tolerantia non ſemper naturalis eſt, ſed aliquando miraculoſa.*
58 *Longum jejunium quandò ſit miraculoſum.*
59 *Naturaliter ad longum tempus jejunantes, tamen interno alimento nutriuntur.*
60 *Miraculosè per longum tempus jejunantes nullo modo nutriuntur.*

De longo Iejunio.

QVÆSTIO VII.

1 LOngum jejunium, quod ſua longitudine miraculoſum exſtiterit, ter in Sactis hiſtoriis ſe prodit. Primò etenim Moyſes, cùm in monte Sina acciperet à Deo Legum tabulas, per quadraginta dies quicquam neque comedit, neque bibit, vt narratur. *Exod. cap. 24. verſ. 28. Fuit ergò ibi cum Domino 40. dies & 40. noctes, & panem non comedit, & aquam non bibit. Et Deuteronom. cap. 9. verſ. 9.* de ſe ipſo loquens Moyſes: *Et perſeueraui in monte quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, panẽ non comedens, & aquam non bibens;* in vtroque autem loco panis pro omni ciborũ genere, aqua pro omni genere potus deſumitur, vt palam eſt. Totidem item diebus jejunauit Helias, de quo 3. *Reg. cap. 19. verſ. 8.* dicitur: *Qui cum ſurrexiſſet comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vſque ad montem Dei Horeb.* Denique Chriſtus Dominus idem jejunium totidem quoque diebus toleranit; de quo *Matth. cap. 4. verſ. 2. Et cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus poſtea eſuriit, & Luca cap. 4. verſ. 2. Et agebatur à Spiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducauit in diebus illis, & conſummatis illis eſuriit.* Iejunium ergo à Domino, & à duobus illis Prophetis, & deinceps ab aliis abſque vitæ diſpendio tam diu toleratum diſputandi occaſionem præbet, ac demonſtrandi miraculoſe id factum, nec potuiſſe naturaliter ea ratione in illis ſuccedere, vt in aliis naturaliter contigiſſe potuit.

2 Patet autem non hominem modo, ſed neque vllum aliud animal corruptibile poſſe abque alimento longo tempore vitam protrahere: omnia enim per calorem viuere certum eſt, qui pabulo indiget, quod illi à Natura in prima animalis conformatione, tum & in ipſiſſimo ſemine præparatum eſt, nempe humidum quoddam, quod ille indeſinenter depaſcens, niſi de nouo reparetur, ſuum ipſius pabulum abſumens, ſeipſum non longo poſt tempore extinguit. Quæ tempo- 3 ris longitudo, ac terminus durationis varius eſt in variis animantibus, in homine verò ſeptem eſſe dierum voluit Hipp. *in lib. de carn. in fin. Qui enim, inquit, ſeptem diebus abſque vllo cibo permanſerint, de hinc non poſſunt etiam volentes cibis ſubueniri, quia jam venter eos non admittit.* Rationem reddit ille: *Iejunum enim inteſtinum in his diebus cohæreſcit,* ex quo repetit Torreblanca *lib. 2. cap. 21. Epitom. delict. num. 2.* exemplum ejus rei habemus in Carolo VII. Galliæ Rege, cùm enim hic dolore & iracundia aliquot diebus nec cibum, nec potum capere voluiſſet, dehinc cum vellet non potuit. Tarcagnott. *lib. 60. in prin.* ſimile etiam quid vidi in ſene quodam Scoto, qui tribus diebus jejunus permanens ob febrim, dehinc cum voluit cibos admittere ampliùs non potuit. Sed non eſſe hunc terminum cunctis hominibus communem, & ex ipſo Hipp. patet, & monet Plin. *lib. 11. hiſt. nat. cap. vult.* cum aliquibus etiam quinta dies ſit lethalis; nonnulli verò etiam vndecimam exuperent, vt ex Poetarum teſtimoniis, aliiſque hiſtoriis palam fiet. nam Ouid. 14. Metam. Canentem ſex tantùm diebus abſq; cibo vixiſſe dicit:

Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt inopem ſomnique, cibique
Per juga, per valles, qua ſors ducebat, euntem.

Clitiam autem etiam ad nonum abſque cibo permanſiſſe teſtatur 4. ejuſd. lib.

Perque nouem luces expers vndeque, cibique,
Rore mero, Lethæoniſque ſuis jejunia paſcit.

Eam igitur ob cauſam nõ eſt inculandus Homerus, apud quem Priamus duodecim dierum jejunium toleraſſe ſe, narrat Achilli his carminibus, lib. vlt. Iliad.

Ex quo tuæ ſub manibus meus filius perdidit animã, &c.
Nunc etiam cibum guſtaui, & igneum vinum
Per guttur demiſi, antea certe neutiquam guſtaui.

A cæde enim Hectoris vſque ad Priami aduentum in Achillis tentoria duodecim dies interceſſerãt. Cujus rei omnem admirationem deponet, qui legerit in Actis Apoſtol. *cap. 27. verſ. 33. & ſeqq.* eos, qui cum Paulo in Italiam nauigabant, ad numerum ducentorum ſeptuaginta ſex hominum per quatuordecim dies jejunos permanſiſſe, cùm tamen nullus eorum perierit; licet hoc ex miraculo quiſquis ſit contigiſſe facile exiſtimare poſſit.

Eſt ergo, vt ad rem veniamus, varius hic terminus 4 tolerandi jejunium in homine, quam varietatem faciunt temperamenta, ætates, regiones, anni tempora, conſuetudo, & alia nonnulla. Admiratione dignum eſt quod Carol. Cluſ. *in annotat. ad cap. 3. Garz. ab Hort.* refert, ex quo repetit Marcell. Donat. *lib. 4. hiſtor. med. mirab. cap. 12.* nimirum ſacerdotes quoſdam Indos viginti interdum diebus ſine cibo viuere. Idem Marcell. Donat. *ibidem ex Braſauol.* recitat anno 1528. plures extitiſſe ægrotantes, qui nihil penitus accipientes, ad 14. diem ſine cibo & potu peruenerint, & ex illis etiam firmat plerosque conualuiſſe. Platerus *in quæſt. ſuis Med. paradox. centur. poſt. num. 32.* refert, quemdam captiuum ſibi omni cibo & potu interdicto 14. diem exuperaſſe, pœnitentia ductum ſerius tamen, quam oportuit, cibum expetiſſe, quem admittere cum nequiſſet, expiraſſe citra grauius aliquod ſymptoma. Euſebius quoque

Monachus Hiſpanus Medicus, & vir doctiſſimus ſexdecim dies abſque cibo & potu tranſegit. Strabum ſuperiori anno 1649. nobiliſſimum puerum annorum quinque, qui cùm ex magna febre ægrotaſſet in eam ciborum, ac potuum quorumcunque ab hominationem incidit, vt ne aquam quidem ſpatio quatuordecim dierum ingurgitare vellet, aut potuerit. Illi tamen clyſteres frequentes ex carnium contuſo per anum immittebantur, quo auxilio ſuperuixit, ac morbo in totum ſuperato adhùc Dei gratia viuit, & benè ſe habet.]

Verumenimvero vel ipſo Hipp. teſte *Aphor. ſect.* 1. *Aphor.* 13. *& ſeq.* Senes facillime jejunium ferunt, pueri difficillime, vere, & hyeme difficulter, æſtate, & autumno facile inediam ſuſtinemus, & ſic de cæteris. vnde prudenter Dantes Aligerus *in ſua Comœd. Inſer. cap.* 33. deſcribens Comitis Vgolini, & filiorum mortem ex fame, hanc varietatem obſeruauit, & filiorum minimum ante omnes occidiſſe, mox grandiores natu refert, vltimo loco Patrē, vt ex ſubſequenti carmine apparet, in quo introducitur ipſe Vgolinus hæc dicēs:

Poſcia che ſummo al quarto di venuti,
Gaddo mi ſi gettò diſteſo à i piedi,
Dicendo, Padre mio, che non m' aiuti?
Quiui morì, e come tu mi vedi,
Vid' io cascar le tre ad vno ad vno
Tra'l quinto dì, e'l ſeſto, ond' io mi diedi
Già cieco à brancolar ſopra ciaſcuno,
E tre dì gli chiamai, poiche fur morti,
Poſcia piu che'l dolor, poter l digiuno.

Vbi nota, Vgolinum etiam monum ſuperaſſe: licet Card. *Aph.* 13. hæc Dantis carmina adducens, velit ipſum octo diebus tantùm ſuperuixiſſe, quod falſum patet eſſe. intra ſex enim dies filij perierunt, & tribus ſequentibus eos defleuiſſe ſe dicit, mox potentiorem dolore fuiſſe famem, inſinuans, dolorem ſua acerbitate ſufficientem non fuiſſe ad ſe enecandum, quod tamen potuit deniq; fames.

Verumenimvero licet certus jejunij terminus, qui lethalis ſit, aſſignari non poſſit, illud pro comperto eſt, tarò vndecimum diem quemquam ſuperare poſſe, quin fame è viuis tollatur, ob rationem ſcilicet, de
6 qua ſupra, caloris videlicet naturalis, qui receptus, & ſuſtentatus in humido radicali, illud indefinenter, paulatim tamen depaſcitur, ac ſe ipſum, niſi nouo pabulo ſubueniatur, deſtruit, ex ejuſque deſtructione animal etiam illicò deſtruitur, neque ampliùs viuere poteſt alimentorum verò aſſidua ingeſtione, & ſubminiſtratione humidum illud ſubſtantificum quaſi reficitur, ac reparatur; ex iis enim noua quædam humidi appoſitio fit, (non quidem quod primigenij illius dotes æquare poſſit) in quod calor agens, interim ſegniùs in illud inuehitur, atque hac ratione animal vitam multò diutiùs trahere poteſt.

Hanc noui alimenti neceſſitatem animaduertens ſancta mater Eccleſia, in Quadrageſimali jejunio permittit, nos ſemel in die cibos capere; cum, ſi per fragilitatem mortalem liceret, totos quadraginta dies ad Chriſti Domini imitationem impaſti, & abſque vllo
7 ciborum, aut nutrimentorum genere permanere deberemus, vt dicitur *in cap. ſolent. de Conſecr. Jejun. diſt.* 1. Ergò ſequitur ex his jejunium, ac abſtinentiam ab omni alimentorum genere ad quadraginta dies protractam, non naturalem effectum, ſed miraculoſum fuiſſe in Chriſto Domino, in duobuſque ſanctis illis Prophetis, de quibus jam ſupra diximus.

Contrà quam tamen concluſionem mille, ne innu-
9 mera dicam, experimēta objiciuntur: nam ex hiſtoriis fide digniſſimis & veriſſimis habemus, plures non modò quadraginta dies, ſed plures menſes, immò plures annos, immò toto vitæ curriculo adeò jejunaſſe, vt nec vllo cibo, neque vllo potu vitam tuſentatent: qui autem eas hiſtorias perlegere deſiderat, præter Cælū. Rhodig. *lib.* 13. *lect. Antiq. cap.* 24. *& alibi.* Rauſſum *in off. Text. lib.* 2. *tit. de Sobr. & Temp.* Iouber. *Parad.* 2. *decad.* 1. Marcell. Donat. *lib.* 4. *hiſt. med. mir. ab. cap.* 12. & Gregor. Horſt. *lib.* 7. *Euſeb. hiſtor. cap.* 1. Cagnat. *lib.* 1. *de San. tuen. cap.* 5. Korniman. *de mir. ac. vinor. tit. de jejun.* Schench. *lib.* 3. *Obſeruat. tit. de Aſſitis.* adeat prę omnibus virum doctiſſimum Liceū *lib.* 1. *de his qui diu ſine alimento viuunt per totum.* in quo permulta ejus jejunii exempla habebit, quæ tamen omnia huc transferre eandem telam eller texere, aut aliena tranſcribere; afferam tamen nonnulla ab ipſo Liceto recenſita, alia perpauca ipſi vt recentiora incognita, alia item ab ipſo ſtudio prætermiſſa. Relinquam autem fabulas, vt quod de Abari fabulari Hyperboreos, tradit Herod. *lib.* 4. nimirum, quod ſagittam per vniuerſam terram circumtulerit, nihil vnquam comedens. Sed antequā longum jejunium in homine ſecundùm naturam per has hiſtorias, & experimenta tolerari comprobem, vt lectori magis magiſque id ipſum perſuadeam, demonſtrandum eſt, quam ſit quoque ſecundum naturam in omnibus viuentibus abſque externo vllo alimento viuere ad longum tempus.

Plantas igitur primò à terra auulſas plures dies abſ- 10
que eo quod aliunde alimentum habeant, viuere certum eſt, cùm deficiat illis materia, quam à terra attrahebant pro ſe alimērandis; immo non modo abſq; alimento externo plures viuunt, ſed etiam germinant, quod in ſemperuiuo, in Cæpa, in ſcylla, & in bulbaceis omnibus manifeſtū fit, & fortaſſe etiam in aliis. Quin etiam arbores omnes, vel ſaltem potiorem earum partem, hyeme nullo modo alimentum à terra attrahere, & conſequenter jejunare conſtat; ſi enim alimentum aliquod attraherent, & flores, & folia, & fructus non ſecus quam Vere, Æſtate, aut autumno ſoleant, producerent. ſed longe ſorteſſe in hoc abeſt à nobis Plantarum Natura, ad cætera viuentia oculos conuertere operæpretium eſt, quorum multa per multos dies, & menſes, & annos, & per totam vitam abſque cibo 11
viuere experimur. Narrat de Echino Ariſt. *de admir. audit. partic.* 64. quod intervallo annuo abſq; cibo degat. Serpentum genus omne, & Lacertarum, Glires item, & Taxos tota hyeme alimento quocunq; externo carere pro comperto eſt; profundiſſimo enim ſomno toto eo tempore detinentur: idem de Vrſis, & Vulpibus euenire tradit Concil. *diff.* 12. *&* 117. de Vrſo autem peculiariter Plin. *lib.* 8. *cap.* 25. Cicadas præterea, Ciconias, Turtures, Cuculos, Baſiones, Marmottas, Limaces, & alia permulta animalia longo tempore ſine vllo alimento degere plures auctores ſerio affirmant. De Crocodilo Herod. *in Euterpe, ſeu lib.* 2. At Crocodilo talis ineſt natura, vt quatuor menſibus maxime hybernis nihil omnino edat. Quin & alia omnino tota vita externo alimento deſtitui narrantur. De Chamæleonte Plin. *lib.* 8. *cap.* 33. ex quo Ioub. *parad.* 2. *decad* 1. & alij. Hiante ſemper ore ſolum animantium nec cibo, nec potu ali, nec alio quam aëris alimento. ac vero Chamæleontem muſcis, & vermiculis, aliiſque hujuſmodi beſtiolis victitare, indubitatæ fidei, & oculatus teſtis eſt Illuſtriſſimus, & nobiliſſimus vir D. Creſcentius de Creſcentiis, qui & id animal millies præ manibus habuit, dum ex Ægypto Hieruſalem tenderet, & data opera multoties obſeruauit, num vere abſque vllo nutrimento viueret, &

aëre

aëre ſolo, vt cõmunis fama eſt, an potius aliqẽ cibum familiarem haberet: comperit autem, illum muſcas ingerere. Id autẽ veritatem habere teſtatur vir illuſtriſſimus, quod cum vnam aut alteram maſcã deglutierit, ac per horam, veluti ruminantia cum ruminant faciunt, per os retractauerit, mox non modo per horas, ſed per integros & plures dies, nempe ſeptem & octo nihil amplius comedat; muſcas autem ſi quas ingerere deſiderat, vibrata lingua mira celeritate ſua ſcaturitione eas irretitas in guttur demittit. Teſtis quoque oculatus ejus veritatis eſt Io. Faber. Lynceus *in lib. de Anim. Ind. in ſuo Chameleonte*, qui plenißime & exquiſitißime, & hujus & cæterorum rariorum animalium hiſtorias enarrat, vtpote qui in indagandis Naturæ ſecretis, & in rerum veritate ex autoptia venandi vir ſit indefeſſus, & extrema auiditate ejus rei teneatur, cui ego permultos ſimiles optarem exſtare Medicos, qui ejus imitatione, non hujus aut illius Philoſophi dicto cõtenti acquieſcerent, ſed rei veritatem intimius exquirere ſtuderent, non relinquentes ſenſum ipſum, vt præceptorum auctoritati adhæreant; quam multa enim, Deus bone, vir hic eruditiſſimus ex ſenſu ipſo, & oculari teſtimonio inuenit, Ariſtotelis præcipue, ac cæterorum Philoſophorum dictis aduerſantia? Sed ad rem noſtram redeamus. [Vidimus enim hic nos Chameleontem ſuperioribus annis ad eminentiſſimum Cardinalem Franciſcum Barberinum tranſmiſſum muſcas deglutientem, vndè prædictorum virorum auctoritatem confirmauimus.] Non deſunt autem alia animantia, quæ nullo externo alimento vtuntur. Feram Hulpalim, aliamque, quam Hayt nominant Indi, nullo vnquã cibo alij recenſent Indicæ hiſtoriæ auctores, & Paræus *lib. 24. c. 22.* vnde aliqui eas aëre nutriri ſibi perſuaſerunt, quod an fieri poſſit, præ cæteris conſulendus prænominatus Io. Faber *loco citato*. Idipſum etiam de Cane leui animali Indo referunt iidem ſcriptores. Ouiedus *in ſumm. Ind. hiſt. c. 23.* Scalig. *in Carda. exercit. 229.* ex Cardano quoque narrat Paræus *vbi ſuprà*, Auem Manucodiatam, quæ Paradiſi auis vocatur, nullo cibo, aut potu ſuſtineri. Alteram quoque auiculam, quam paſſerem vicilinum, ſeu reſuſcitatum vocant, auctor eſt idem Card. *lib. 7. de rer. variet. c. 36.* ab Octobri menſe ad Aprilem vſque, ſine cibo, & alimento vllo viuere. Ergo cum tam frequenter in cæteris animantibus illud eueniat, vt ſine cibo, & nutrimento externo viuant, non modo miraculoſum videri non debet, ſed neque mirum, hominẽ longo tempore jejunare naturaliter. Nec valet contra id argumentum Cagnati præceptoris mei doctiſſimi *in lib. de ſanctuen. cap 7* nimirum, quod ſi valeret ſumere argumentum à plantis, & ab animãtibus cæteris, quod ſine cibo viuant, & quod idcirco idem in homine euenire poſſit, tantundem eſſet dicere: ſunt animalia, quæ volant, aut quæ ſub aquis viuunt, ergo homo poteſt volare, aut ſub aquis viuere; non valet, inquam, hoc argumentũ, immo indignum Philoſopho viro eſt, quia nutritio, & vita ſunt termini communes homini cum quolibet viuente, non autem ſic volatus, & victus ſub aquis, ita vt bene quidem procedat hoc argumentũ: ſi multa quæ nutritione indigent, abſque externo alimento viuunt, poterit etiam homo abſque nutrimẽto externo viuere; quia in hoc quod eſt viuere, nutritione indiget homo, vt cætera animalia. Non ergo adeo pro fabuloſis hiſtoriis habendæ, quæ de Aſtromorum gente, & Gangis accolis narrat Solin. *cap. 53.* & Plin. lib. 7. c. 2. ex quibus eaſdem referunt hiſtorias Ioub. *vbi ſuprà*, & Kornmann. *de mir. vit. ſit. de Ieiunan.* Sed ſi quis tam propræ fauet opinioni, vt neque ſupradictis acquieſcat, profecto audax, & temeritate inſignis exiſtimãdus veniet, vt ſenſui contradicat, aut ſequentibus hiſtoriis fidem deroget, ex quibus conſtat ſummos ſapientes, ſummoſque Põtifices, Reges, ac inclytas Reſpublicas pluries ejus rei experimenta cepiſſe, poſteriſq; veritatis fidẽ publicã, & indubitatã feciſſe.

Sub Clemente Summo Pontifice ejus nominis VII. vir Scotus, juuenis, piliſque rubris, & vt videbatur, habitus bilioſi, cum ſponte ſe obtuliſſet, diebus vndecim in cuſtodia habitus abſque cibo, alioquin aſſuetus vſque ad 20. diem, & vſque ad 30. in eadem inedia perſeuerare, miraculi præmium accepit. Cardan. *lib. 11. de ſubtilitate.* & de ejuſdem hiſtoria veritate teſtis oculatus eſt Gatimbert. *in problem. lib. 1. probl. 34.* Naturale etiam quis dicet fuiſſe Danielis jejunium, qui tribus hebdomadis integris abſque cibo & potu permanſit; ſic enim ille *cap. 19. verſ. 2.* In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. De jejunio autem biduæ quòd naturale fuerit, non dubitandum, & tamen tribus hebdomadis jejunauit; nam etiamſi & qualibet hebdomada jejunium fregiſſe dicas illum, tamen mirabile eſt, illum ſeptem diebus jejunaſſe iterum atque iterum, vt narratur *lib. 4. cap. 6.*

13 Ferdinandus item Romanorum Rex vnà cum omnibus ſuis proceribus à conſilio puellæ Spirenſis experientiam deſumi voluit, quæ quadriennio jam tranſacto ab omni cibo, potuque abſtinebat, cujus puellæ tam longum jejunium tantam attulit admirationem, vt de ea peculiares diſputationes inſtituere plures non infimi nominis Philoſophi dignati ſint, inter quos præcipue id præſtitit Simon Portius, apud quem, ſi libet, plura ad hanc rem facientia videre poteris. Sed ejus puellæ hiſtoriam longioribus retulit Langius *lib. 2. Epiſtol. num. 27.* ex quo etiam repetit Licet. *lib. 1. de his qui diu ſine alimento viuunt.* & Gregor. Horſtius *in lib. 7. hiſtor. med mirab.* Marcell. Donat. *cap. 1.* apud quem plures hujus generis hiſtorias perlegere licet, & inter Canoniſtas ejuſdem puellæ meminit Torreblanca *in Epitome. delict. c. 21. lib. 2. num. 4.* Idem autem Licetus de alia quoque 14
puella mentionem habet, quæ ſexdecim integris menſibus jejuna permanſerit. Cumque ejus rei fama ad notitiam Sereniſſimæ Chriſtinæ magnæ Hetruriæ Duciſſæ deueniſſet, ad ſe puellam deducendam curauit, vt tanti miraculi judicium ex Medicis Philoſophiſque cæteriſque ſapientibus audiret; quorum variæ, ac ſibi contrariæ fuerunt ſententiæ. Sauonarola *in practica magna tract. 6. c. 13.* in dubiis hiſtoriam 15
narrat, quæ ſequitur: Quidam Piſtorienſis refert, à fide digno habuiſſe, quod in ciuitate, quæ vocatur Alumna, fuit quædam vetula, quæ ſeptem annis vixit ſine cibo. Poſtremò aduerte ad vnum, quod eſt maxima reuerentia dignum: Fertur hoc tempore in Hiſpania apud Regem principaliter eſſe Religioſum Ordinis Heremitarum ſanctæ vitæ, qui poſt aſſumptam Euchariſtiam ſtat 20. diebus ſine cibo, quod Rex ipſe, & Generalis Ordo maxima diligentia inveſtigare voluerunt ſtudentes, & ita eſſe inuenerunt. 16

In Palatinatu quoque, pago qui dicitur Schmitweiler puella quædam victoris filia nomine Catharina ſeptem annos ſine cibo & potu exegit, cujus examen & vniuerſa hiſtoria, Magiſtratus decreto anno 1556. Germanice ſcripto, ad plenum Heidelbergæ publicato, exſtat. Refert idem Licet. ex Le- 17

18 uino, Hulſio, Citeſio, Schenchio *lib.* 1, *cap.* 12., Iuuenis item quædam Pedemontana anno 1601. annos nata circiter 22. juſſu excellentiſſimi Principis Auriæ Genuam tranſlata ſub arctiſſima cuſtodia per duos fere menſes habita, nihil omnino præter aquam ingeſſit, viniumve dilutiſſimum in abiuendo hauſit, famam, quæ de ſuo plurium annorum jejunio dudum percrebuerat, certis experimentis mirifice comprobauit. Idem Licet. *ibid. cap.* 15.

Has ergo hiſtorias, cæteris poſthabitis, adduxi, quia, vt vides, ſummi Principes illarum veritatem experientia confirmarunt: nam & his admirabiliores enarrantur. Contigit mihi præteritis diebus imaginem videre ad viuum depictam Francisci Nicolai Petræ Vnderi Heluetij, qui viginti annis abſque cibo & Potu vixit; mortuus eſt in die S. Benedicti anno 1470. vixit annos ſeptuaginta. Erat aſpectu ſqualidus, & mirum in modum extenuatus, adeo vt ejus imago intuentibus facile horrorem incuteret. Relatum eſt à Dino Medico, inquit 19 Mercurial. *lib.* 3. *pract. cap.* 7. mulierem fuiſſe quamdam ſuo tempore, quæ ſeptem annis ſine vllo appetitu, & cibis vixerit, & ex Alberto Magno plures ſex, & ſeptem, & pluribus menſibus ſine externo quopiam alimento vixerunt. Alius toto vitæ curriculo nec comedit, nec dormiuit, & hic ſeſe Soli exponebat, quoties nutriri voluit. Refert Ori- 20 baſius 1. *Aphor.* 12. quendam ad ſolum mellis odorem quadraginta diebus vixiſſe. Volunt nonnulli mendam irrepſiſſe in textu, & pro quadraginta, quatuor ſcribi volunt, ſed quæ admirationis cauſſa eſſet, aliquem quatuor diebus vixiſſe etiam abſque mellis odore? Scio tamen quod de Democrito narrant, eum nempe morti proximum rogatum, vt vitam protraheret, mel ad ſe afferendum curaſſe, & ejus odore vixiſſe diebus quatuor, Refert præter alios Prouenzal. *de ſenſib.* Conciliator *citata differ.* 112. *prope finem.* Certificatum, inquit, mihi per fidelem ſocium Ioannem de Corceo Normandiæ cum aliis quammultis dicentem, illic fore mulierem, quæ amodo per ſpatium 36. annorum nihil aſſumpſit, & cum vellet, ſanguinem exore, & natibus effluere faciebat. Retulit etiam, addit, vnus meorum Accinctorum, contrectaſſe monialem in Stendal Saxoniæ Medianæ, quæ per duos annos nihil recepit, poſt quod eſuriens, vt prius conſueuerat alimenta ſuſcepit. Valeſcus Tarentinus *lib.* 4. *Philon. cap.* 5. *not.* 6. *ex Iordane de Turri ſuper* 4. *de Morb. capit.* 2. cujuſdam mulieris meminit Alemannæ, quæ ſex menſibus ſine cibo, & potu perſeuerauit.

Narrat Dominic. Terilli *in lib. de cauſſ. repent. mort. ſect.* 4. *cap.* 4. vidiſſe ſe Patauij virginem quandam Chirothecarij ſororem, quæ permultos menſes non ſolum ſine cibo & potu vixerit, ſed quæ ſingulis diebus inſignem aquoſi humoris copiam cum carunculis quibuſdam conjunctam ejomeret, quæ omenti portiunculæ videbantur; interim etiam per ſanguinis miſſionem ob morbum Cathoche dictum è vena largius euacuata fuerat. Gulielm. Fabric. *Obſ. ſuar. cent.* 4. *Obſ.* 30. recenſet, grauidam quandam fœminam ſex hebdomadarum ſpatio abſque cibo fere & potu permanſiſſe. *& Obſer. antecedenti*, Puellam Marſiacenſem vltra annos quindecim abſque cibo & potu adhuc dum hæc ipſe ſcriberet, viuere. Scribebat autem anno 1612.

Viuit autem adhuc, niſi mentiar, Reate ingenua 22 quædam Monacha, quæ per quatuordecim, pluresque dies non modo quicquam neque comedit, neque bibit, ſed etiam omnes potuum, & ciborum odores ita abominata eſt, vt in animi deliquium facile ex eis incideret, immo neque aquam ipſam inodoram, & nullo ſapore conſpicuam primoribus labris degustare potuit. Interim tamen nutritiui clyſteres iniiciebantur, quos omnino retinebat. Tandem Euchariſtiæ Sacramento accepto paulatim denuo cibis & potibus refici cœpit. Erat autem tunc ætatis annorum 20. & nouennis jam purgationes menſtruas quantitate plurimas experta eſt. ex quarum dehinc diminutione, & hæc, & alia ſymptomata paſſa eſt, quæ recenſere non facit ad rem. Tractauit neſcio qui Medicus Reatinus, prædictam Monacham, & aliam, quæ miro ſymptomate oppreſſa per totidem dies jejuna omnino permanſit. Erat autem ſymptoma, quod patiebatur, tale: Lingua adeo illi in penitiores partes ſe retraxit (ex conuulſione aliqua crediderim) vt nullo modo amplius appareret; interim autem nec vllo modo loqui, nec quicquam deglutire potuit: ſeruata eſt iiſdem clyſteribus, quibus ſuperior. Sed quid ego plura teſtimonia adduco, cum tot, & tanta cumulauerint Licetus *vbi ſuprà.* Gregor. Horſtius, & Henricus Kornmanus, & Daniel Sennertus *pract. lib.* 3. *cap.* 2. & alij *locis citatis*? Concludendum ergo 23 reſtat ex adductis experientiis, hominem, & quodcunque animal poſſe naturaliter per longum tempus abſque vllo alimento externo, & cibi, inquam, & potus, vitam incolumen traducere. Quod tamen quanam ratione fieri poſſit, adeo controuerſum eſt, vt doctiſſimus vir Licetus eodem libro pluſquam ſeptem ſupra viginti opiniones inter ſe omnino varias, ac diſcrepantes enarrauerit Medicorum, aliorumque ſapientum, qui de ea re locuti ſunt; quas tamen ille omnes partim vt minus probabiles, partim autem vt ab omni veritate alienas, partim denique vt nullis rationibus fultas confutat, diſcerpit, reiicit; ipſe *lib.* 3. *per totum* propriam affert ſententiam, quam & defendere plurimum laborat, vt ingeniotiſſime facit, cujus ſenſus eſt, quiſequitur: Ponit primo conclu- 24 ſionem quandam, ipſamque nonnullis experientiis, rationibus, & auctoritatibus munire conatur, ea autem talis eſt.

Viuentia omnia poſſe naturaliter viuere per lon- 25 gum tempus abſque eo, quod vllo modo nutriantur; vel breuius, credit, nutritionem non eſſe ſemper, & cuicunque animali ad vitam neceſſariam: cum enim concedatur, nutritionem fieri ob deperditionem humidi radicalis, quod à calore nativo indeſinenter abſumitur, deducit hinc, neceſſitatem nutritionis auferri poſſe, quandocunque auferatur abſumptio radicalis humidi. hanc autem abſumptionem humidi radicalis omnino de medio tolli concludit, ab æqualitate caloris cum humido. ita vt ille non exuperet hoc quoad vires ſaltem, vel alio modo, aut parum admodum exuperet. Vbi igitur hæc æqualitas contigerit, omnem nutritionis neceſſitatem ceſſare neceſſe eſt ex ejus ſententia, ac durante hoc pacto principiorum vitæ, ſeu quomodocunque appellare libet, æqualitate, homo jejunium perferre poteſt, ea autem deſtructa ab exterinſeca aliqua, aut intrinſeca cauſſa, vt ab humoribus, aliiſque rebus, homo, aut animal quodcunque, nutritione denuo indigebit, & ad ciborum aſſumptionem denuo compelletur. Hæc eſt opinio doctiſſimi viri, qui difficultatibus ex ejus ſententia emergentibus ſatisfacere accuratiſſime conatus eſt, quod toto quarto libro, qui ejus operis poſtremus eſt, præſtitit.

Hæc tamen eruditiſſimi viri ſententia, licet inge-

nio-

niorissima ſit, permultas patitur difficultates, quibus, vt mihi videtur, vndequaq; ſatisfacere impoſſibile omnino eſt; quoniam autem omnes hic proponere, ac pro ſingulis diſceptare, majus multo requireret & tempus & opus, nec mihi in animo eſt, cum locus is hoc non requirat, ex profeſſo & data opera de ea re, ſed potius per tranſennam diſceptare, idcirco pauca quædam, ac breuiſſime hic proponam, vt deinceps veriorem ſententiam, ac plurimis doctorum magis acceptam patefaciam.

26 Primo autem aſſumptum de nutritionis intermiſſione, quod nimirum abſque eo quod animal aliquo modo nutriatur viuere poſſit, falciſſimum, vt videtur, apparet; quod poteſt ante omnia auctoritatibus magnorum virorum comprobari. Aristotelem primo audiamus 2. *de Anim. tex.* 3. aſſerentem, Vitam nihil eſſe aliud, quam conſiſtentiam per alimentum, &
27 *tex.* 54. ejuſdem nutritiuam animam, & cæteris neceſſe, & primam, & maxime neceſſariam, & communem in Animæ potentia, ex qua inſit viuere in omnibus, *& loco eodem tex.* 57. Nihil decrementum pati, neque augumentari naturaliter, niſi alatur, ali autem nihil, quod non viuat. ex quibus in ſententia Ariſt. bene infertur, nihil viuere, quod non nutriatur. Imo vitam à nutritione nihil differre, manifeſte aſtruit *in*
28 *lib. de Iuuentute. c.* 14. Quin etiam Gal. 3. *de ſympt. c.* 3. Naturalium, inquit, actionum prima, ac propemodum omnium maxime neceſſaria nutritio eſt. juxta quas auctoritates primum fundamentum à Liceto jactum non ſubſiſtere apparet. ſed auctoritatibus
29 breuiuſculas quoque rationes annectamus. Facultates & actiones viuentis animalis ſunt inter ſe ad inuicem ſubordinatæ, ita vt vna ſit propter aliam; quod probatione non eget. prima igitur ablata, omnes corruant neceſſe eſt, cum ergo ex ſuperioribus auctoritatibus nutritio ſit omnium prima, & maxime neceſſaria, ea ablata, aliæ quoque vna cum ipſa ſuccumbent. Immo cum nutritio ſit ſimpliciter ſubordinata ad vitam, ablata nutritione, vitam quoque ceſſare omnino neceſſarium eſt.

Secundo cauſſa neceſſitatis nutritionis à Liceto allata, nempe aſſumptionis humidi radicalis à primigenio calore, non eſt adæquata, quia non ob id
30 ſolum nutritione eget animal, ſed multas alias ob cauſſas, præcipue vero ob aſſiduam ſpirituum deperditionem in quibuſcunque actionibus celebrandis. Reſpirando, loquendo, videndo, audiendo, aut quomodocunque ſentiendo, immo viuendo ſpiritus abſumuntur, & diffluunt, & cum iis vitæ principia ſuccumbunt. Quanto magis præterea abſumi eos, ac diffluere neceſſe eſt, ſi imaginari, intelligere, ratiocinari nos oporteat? Quanto magis ſi corpus quoquo modo mouere, laborare, aut aliqua ratione exerceri neceſſe ſit? quin etiam non in his ſolum, & nobis manifeſtis actionibus eorum exinanitio contingit, ſed vt Gal. dicebat in Platonis Timæum, ſenſu etiam ignotas euacuationes habere nos, qui ex elementis conſtamus, oportet. Igitur etiamſi natiuus calor adeo humido radicali æquetur, vt in ipſum nullo modo agat, tamen neceſſitas nutritionis non ceſſabit, vtpote qui reparatione ſpirituum indigeamus, cum in quibuſcunque actionibus & functionibus calorem ipſum, ac ſpiritus abſumi neceſſe ſit, vt ſupra dixi; ſed quale axioma hoc eſt, animal vivere, calore
31 quieſcente, nihilque agente? nam quid eſt viuere, niſi calorem per humidum radicale ali, ac ſuſtentari, aut ejuſdem caloris in humidum actio?

Cæterum experientiis, rationibus, & auctoritati-

bus, quas pro ſua fulcienda opinione Licetus adducit; ſi per hujus operis inſtitutum liceat, mihi reſpondere ad experientias, quas ille à prin. lib. 3. vſque ad cap. 13. adducit, pace illius dixerim, omnes reſpectu ejus opinionis falſas eſſe, dum putat, Plantarum ſemina, arborum ramos, ſtirpes, bruta quædam animalia, inſecta, oua, aues, piſces, ipſum animalium ſe- 32
men, & ipſamet denique perfecta animalia, ipſos quoque homines aliquando viuere, abſque eo quod vllo modo nutriantur. Si enim à fortiori valet argumentum, profecto ſi plantarum ſemina alimentum 33
continent, & quouſque viuunt nutriuntur, multo magis idipſum de cæteris firmandum eſt. ſed Plantarum ſemina alimentum in ſe continere, ſi quis addubitat, audiat Theophraſtum *lib. 1. de cauſ. Plant. cap.* 7. Semina, inquit, omnia aliquid in ſe alimenti continent, quod vna cum generandi principio Natura profundit, ſicut in ouis. qua de cauſſa non inepte Empedocles.

---- *Oua ſolent excelſis gignere ramis.*,

inquit. Enimvero Natura ſeminum ouis proxima eſt. differere tamen ille non tantum de arboribus, ſed etiam de omnibus debuit: habet enim vnumquodque alimentum in ſe, quo & durare temporis aliquantum valet, nec quemadmodum animalium ſemen, exceptis quæ oua pariunt, protinus perit, vbi ſeorſum fuerit: hæc enim alimento fulcita, vt dictum eſt, munitaque ad ſuum conſeruandum principium durare valent; ſed alia diuturniora aliis, maxime vero diuturna, quæ ſpiſſa, ſicca, lignoſaque ſunt; ceu Palmæ: in eas enim nullus extrinſecus aditus patet, nec humor vllus includitur, quod putreſcere poſſit; quapropter neque beſtiolis infeſtantur ſicut frumenta, neque reſiccantur, vt ſemina olerum, ſed mira ſoliditate munita, ſuum tutantur illud genitale principium. Omnibus autem ſeminibus aliquid pabuli ineſſe, hinc etiam conſtat, quæ enim arida, & veluti putaminea omnino cernuntur, vt olerum, hæc ſuis temporibus ad germinandum mouentur, etiamſi humoris quantumlibet ſenſerint: quamobrem hæc in cœnaculis reponunt, ſuſpenduntque eminentius, nec vllam in eo domicilio aquam conſpergunt, aut afferunt. Eo verius in reliquis ſenſu etiam percipi alimentum facile poteſt, quod quidem in carnoſis lacteſcere quodammodo ſolet. Confeſſum hoc idem fere & in animalium genere eſt; neque etiam quod ab his emittitur, totum ſemen putum ſincerumque arbitrandum. Hæc Theophraſtus; cujus auctoritati acquieſcere non modo decet, quia vir eſt maximæ, & antiquæ auctoritatis, ſed etiam quia non abſque firma ratione, & experimento loquitur. ex quibus contra eruditiſſimi Liceti ſententiam deducere licet, quod in omnibus his, quæ viuunt quidem, ſed externo alimento deſtituuntur, reperiatur humidum quoddam ſubſtantificum, quod inſitus eorum calor depaſcens, vitam ejus fouet, eaq; idcirco tamdiu viuere certum eſt, quamdiu calor eorum humido illo fouetur, mox deficiente humido, & calore euaneſcente, ea corrumpi, quod non habeant amplius vnde nutriantur, calorem enim humido foueri nutriri eſt. patet inſuper ex his, vnde ſit, quod aliqua ſe- 34
mina longiori, alia breuiori tempore prolifica permaneant; quouſque enim alimentum habent, vnde viuant, germinare itidem poſſunt; durat autem in ipſis alimentum pro caloris ipſius virtute pro ipſius pabuli quantitate, & tenacitate, pro ipſorum ſeminum magis aut minus denſa ac ſolida ſubſtantia. ſed incaſſum mihi hæc contra ſententiam eruditiſſimi

18 uino, Hulſio, Citeſio, Schenchio *lib.* 1, *cap.* 12., Iuuenis item quædam Pedemontana anno 1601. annos nata circiter 22. juſſu excellentiſſimi Principis Auriæ Genuam tranſlata ſub arctiſſima cuſtodia per duos fere menſes habita, nihil omnino præter aquam ingeſſit, vinumve diluti ſſimum in abluendo hauſit, famam, quæ de ſuo plurium annorum jejunio dudum percrebuerat, certis experimentis mirifice comprobauit. Idem Licet. *ibid. cap.* 15.

Has ergo hiſtorias, cæteris poſthabitis, adduxi, quia, vt vides, ſummi Principes illarum veritatem experientia confirmarunt: nam & his admirabiliores enarrantur. Contigit mihi præteritis diebus imaginem videre ad viuum depictam Francilci Nicolai Petræ Vnderi Heluetij, qui viginti annis abſque cibo & Potu vixit; mortuus eſt in die S. Benedicti anno 1470. vixit annos ſeptuaginta. Erat aſpectu ſquallidus, & mirum in modum extenuatus, adeo vt ejus imago intuentibus facile horrorem incuteret. Relatum eſt à Dino Medico, inquit 19 Mercurial. *lib.* 3. *præct. cap.* 7. mulierem fuiſſe quamdam ſuo tempore, quæ ſeptem annis ſine vllo appetitu, & cibis vixerit, & ex Alberto Magno plures ſex, & ſeptem, & pluribus menſibus ſine externo quopiam alimento vixerunt. Alius toto vitæ curriculo nec comedit, nec dormiuit, & hic ſeſe Soli exponebat, quoties nutriri voluit. Refert Ori- 20 baſius 1. *Aphor.* 12. quendam ad ſolum mellis odorem quadraginta diebus vixiſſe. Volunt nonnulli mendam irrepſiſſe in textu, & pro quadraginta, quatuor ſcribi volunt, ſed quæ admirationis cauſſa eſſet, aliquem quatuor diebus vixiſſe etiam abſque mellis odore? Scio tamen quod de Democrito narrant, eum nempe morti proximum rogatum, vt vitam protraheret, mel ad ſe afferendum curaſſe, & ejus odore vixiſſe diebus quatuor, Refert præter alios Prouenzal. *de ſenſib.* Conciliator *citata diffe.* 112. *prope finem.* Certificatum, inquit, mihi per fidelem ſocium Ioannem de Corceo Normandiæ cum aliis quammultis dicentem, illic fore mulierem, quæ amodo per ſpatium 36. annorum nihil aſſumpſit, & cum vellet, ſanguinem ex ore, & naribus effluere faciebat. Retulit etiam, addit, vnus meorum Accinctorum, contrectaſſe monialem in Stendal Saxoniæ Medianæ, quæ per duos annos nihil recepit, poſt quod eſuriens, vt prius conſueuerat alimenta ſuſcepit. Valeſcus Tarentinus *lib.* 4. *Philon. cap.* 5. *not.* 6. *ex Iordane de Turri ſuper* 4. *de Morb. capit.* 2. cujuſdam mulieris meminit Alemannæ, quæ ſex menſibus ſine cibo, & potu perſeuerauit.

Narrat Dominic. Terilli *in lib. de cauſſ. repent. mort. ſect.* 4. *cap.* 4. vidiſſe ſe Patauij virginem quandam Chirothecarij ſororem, quæ permultos menſes non ſolum ſine cibo & potu vixerit, ſed quæ ſingulis diebus inſignem aquoſi humoris copiam cum carunculis quibuſdam conjunctam ejomeret, quæ omenti portiunculæ videbantur; interim etiam per ſanguinis miſſionem ob morbum Carhoche dictum è vena largius euacuata fuerat. Gulielm. Fabric. *Obſ. ſuar. cent.* 4. *Obſ.* 30. recenſet, grauidam quandam fœminam ſex hebdomadarum ſpatio abſque cibo fere & potu permanſiſſe. *& Obſer. antecedenti*, Puellam Marſiacenſem vltra annos quindecim abſque cibo & potu adhuc dum hæc ipſe ſcriberet, viuere. Scribebat autem anno 1612.

Viuit autem adhuc, niſi mentiar, Reate ingenua 22 quædam Monacha, quæ per quatuordecim, pluresque dies non modo quicquam neque comedit, neque bibit, ſed etiam omnes potuum, & ciborum odores ita abominata eſt, vt in animi deliquium facile ex eis incideret, immo neque aquam ipſam inodoram, & nullo ſapore conſpicuam primoribus labris deguſtare potuit. Interim tamen nutritiui clyſteres iniiciebantur, quos omnino retinebat. Tandem Euchariſtiæ Sacramento accepto paulatim denuo cibis & potibus reſici cœpit. Erat autem tunc ætatis annorum 20. & nouennis jam purgationes menſtruas quantitate plurimas expertа eſt. ex quarum dehinc diminutione, & hæc, & alia ſymptomata paſſa eſt, quæ recenſere non facit ad rem. Tractauit neſcio qui Medicus Reatinus, prædictam Monacham, & aliam, quæ miro ſymptomate oppreſſa per totidem dies jejuna omnino permanſit. Erat autem ſymptoma, quod patiebatur, tale: Lingua adeo illi in penitiores partes ſe retraxit (ex conuulſione aliqua crediderim) vt nullo modo amplius appareret; interim autem nec vllo modo loqui, nec quicquam deglutire potuit: ſeruata eſt iiſdem clyſteribus, quibus ſuperior. Sed quid ego plura teſtimonia adduco, cum tot, & tanta cumulauerint Licetus *vbi ſuprà.* Gregor. Horſtius, & Henricus Kornmanus, & Daniel Sennertus *præct. lib.* 3. *cap.* 2. & alij *locis citatis*? Concludendum ergo 23 reſtat ex adductis experientiis, hominem, & quodcunque animal poſſe naturaliter per longum tempus abſque vllo alimento externo, & cibi, inquam, & potus, vitam incolumen traducere. Quod tamen quanam ratione fieri poſſit, adeo controuerſum eſt, vt doctiſſimus vir Licetus eodem libro pluſquam ſeptem ſupra viginti opiniones inter ſe omnino varias, ac diſcrepantes enarrauerit Medicorum, aliorumque ſapientum, qui de ea re locuti ſunt; quas tamen ille omnes partim vt minus probabiles, partim autem vt ab omni veritate alienas, partim denique vt nullis rationibus fultas confutat, diſcerpit, reiicit; ipſe *lib.* 3. *per totum* propriam affert ſententiam, quam & defendere plurimum laborat, vt ingenioſiſſime facit, cujus ſenſus eſt, quiſequitur: Ponit primo conclu- 24 ſionem quandam, ipſamque nonnullis experientiis, rationibus, & auctoritatibus munire conatur, ea autem talis eſt.

Viuentia omnia poſſe naturaliter viuere per lon- 25 gum tempus abſque eo, quod vllo modo nutriantur; vel breuius, credit, nutritionem non eſſe ſemper, & cuicunque animali ad vitam neceſſariam: cum enim concedatur, nutritionem fieri ob deperditionem humidi radicalis, quod à calore natiuo indeſinenter abſumitur, deducit hinc, neceſſitatem nutritionis auferri poſſe, quandocunque auferatur abſumptio radicalis humidi. hanc autem abſumptionem humidi radicalis omnino de medio tolli concludit, ab æqualitate caloris cum humido. ita vtille non exuperet hoc quoad vites ſaltem, vel alio modo, aut parum admodum exuperet. Vbi igitur hæc æqualitas contigerit, omnem nutritionis neceſſitatem ceſſare neceſſe eſt ex ejus ſententia, ac durante hoc pacto principiorum vitæ, ſeu quomodocunque appellare libet, æqualitate, homo jejunium perferre poteſt, ea autem deſtructa ab extrinſeca aliqua, aut intrinſeca cauſſa, vt ab humoribus, aliiſque rebus, homo, aut animal quodcunque, nutritione denuo indigebit, & ad ciborum aſſumptionem denuo compelletur. Hæc eſt opinio doctiſſimi viri, qui difficultatibus ex ejus ſententia emergentibus ſatisfacere accuratiſſime conatus eſt, quod toto quarto libro, qui ejus operis poſtremus eſt, præſtitit.

Hæc tamen eruditiſſimi viri ſententia, licet inge-

nio-

niorisſima ſit, permultas patitur difficultates, quibus, vt mihi videtur, vndequaq; ſatisfacere impoſſibile omnino eſt; quoniam autem omnes hic proponere, ac pro ſingulis diſceptare, majus multo requireret & tempus & opus, nec mihi in animo eſt, cum locus is hoc non requirat, ex profeſſo & data opera de ea re, ſed potius per tranſennam diſceptare, idcirco pauca quædam, ac breuiſſime hic proponam, vt deinceps veriorem ſententiam, ac plurimis doctorum magis acceptam parefaciam.

26 Primo autem aſſumptum de nutritionis intermiſſione, quod nimirùm abſque eo quod animal aliquo modo nutriatur viuere poſſit, falciſſimum, vt videtur, apparet; quod poteſt ante omnia auctoritatibus magnorum virorum comprobari. Ariſtotelem primo audiamus 2. *de Anim. tex.* 3. aſſerentem, Vitam nihil eſſe aliud, quam conſiſtentiam per alimentum, &
27 *tex.* 54. ejuſdem nutritiuam animam, & cæteris neceſſe, & primam, & maxime neceſſariam, & communem in Animæ potentia, ex qua inſit viuere in omnibus, *& loco eodem tex.* 37. Nihil decrementum pati, neque augumentari naturaliter, niſi alatur, ali autem nihil, quod non viuat. ex quibus in ſententia Ariſt. bene infertur, nihil viuere, quod non nutriatur. Imo vitam à nutritione nihil differre, manifeſte aſtruit *in*
28 *lib. de Iuuentute. c.* 14. Quin etiam Gal. 3. *de ſympt. c.* 3. Naturalium, inquit, actionum prima, ac propemodum omnium maxime neceſſaria nutritio eſt. juxta quas auctoritates primum fundamentum à Liceto jactum non ſubſiſtere apparet. ſed auctoritatibus
29 breuiuſculas quoque rationes annectamus. Facultates & actiones viuentis animalis ſunt inter ſe ad inuicem ſubordinatæ, ita vt vna ſit propter aliam; quod probatione non eget. prima igitur ablata, omnes corruant neceſſe eſt, cum ergo ex ſuperioribus auctoritatibus nutritio ſit omnium prima, & maxime neceſſaria, ea ablata, aliæ quoque vna cum ipſa ſuccumbent. Immo cum nutritio ſit ſimpliciter ſubordinata ad vitam, ablata nutritione, vitam quoque ceſſare omnino neceſſarium eſt.

Secundo cauſſa neceſſitatis nutritionis à Liceto allata, nempe aſſumptionis humidi radicalis à primigenio calore, non eſt adæquata, quia non ob id
30 ſolum nutritione eget animal, ſed multas alias ob cauſſas, præcipue vero ob aſſiduam ſpirituum deperditionem in quibuſcunque actionibus celebrandis. Reſpirando, loquendo, videndo, audiendo, aut quomodocunque ſentiendo, immo viuendo ſpiritus abſumuntur, & diffluunt, & cum iis vitæ principia ſuccumbunt. Quanto magis præterea abſumi eos, ac diffluere neceſſe eſt, ſi imaginari, intelligere, ratiocinari nos oporteat? Quanto magis ſi corpus quoquo modo mouere, laborare, aut aliqua ratione exerceri neceſſe ſit? quin etiam non in his ſolum, & nobis manifeſtis actionibus eorum exinanitio contingit, ſed vt Gal. dicebat in Platonis Timæum, ſenſu etiam ignoras euacuationes habere nos, qui ex elementis conſtamus, oportet. Igitur etiamſi natiuus calor adeo humido radicali æquetur, vt in ipſum nullo modo agat, tamen neceſſitas nutritionis non ceſſabit, vtpote qui reparatione ſpirituum indigeamus, cum in quibuſcunque actionibus & functionibus calorem ipſum, at ſpiritus abſumi neceſſe ſit, vt ſupra dixi; ſed quale axioma hoc eſt, animal viuere, calore
31 quieſcente, nilulque agente? nam quid eſt viuere, niſi calorem per humidum radicale ali, ac ſuſtentari, aut ejuſdem caloris in humidum actio?

Cæterum experientiis, rationibus, & auctoritatibus, quas pro ſua fulcienda opinione Licetus adducit; ſi per hujus operis inſtitutum liceat, mihi reſpondere ad experientias, quas ille à prin. lib. 3. vſque ad cap. 13. adducit, pace illius dixerim, omnes reſpectu ejus opinionis falſas eſſe, dum putat, Plantarum ſemina, arborum ramos, ſtirpes, bruta quædam animalia, inſecta, oua, aues, piſces, ipſum animalium ſe- 32
men, & ipſamet denique perfecta animalia, ipſos quoque homines aliquando viuere, abſque eo quod vllo modo nutriantur. Si enim à fortioti valet argumentum, profecto ſi plantarum ſemina alimentum 33
continent, & quouſque viuunt nutriuntur, multo magis idipſum de cæteris firmandum eſt. ſed Plantarum ſemina alimentum in ſe continere, ſi quis addubitat, audiat Theophraſtum *lib. 1. de cauſ. Plant. cap.* 7. Semina, inquit, omnia aliquid in ſe alimenti continent, quod vna cum generandi principio Natura profundit, ſicut in ouis. qua de cauſſa non inepte Empedocles.

---- *Oua ſolent excelſis gignere ramis.*,

inquit. Enimvero Natura ſeminum ouis proxima eſt. differere tamen ille non tantum de arboribus, ſed etiam de omnibus debuit: habet enim vnumquodque alimentum in ſe, quo & durare temporis aliquantum valet, nec quemadmodum animalium ſemen, exceptis quæ oua pariunt, protinus perit, vbi ſeorſum fuerit: hæc enim alimento fulcita, vt dictum eſt, munitaque ad ſuum conſeruandum principium durare valent; ſed alia diuturniora aliis, maxime vero diuturna, quæ ſpiſſa, ſicca, ligneſaque ſunt; ceu Palmæ: in eis enim nullus extrinſecùs aditus patet, nec humor vllus includitur, quod putreſcere poſſit; quapropter neque beſtiolis infeſtantur ſicut frumenta, neque reſiccantur, vt ſemina olerum, ſed mira ſoliditate munita, ſuum tutantur illud genitale principium. Omnibus autem ſeminibus aliquid pabuli ineſſe, hinc etiam conſtat, quæ enim arida, & veluti putaminea omnino cernuntur, vt olerum, hæc ſuis temporibus ad germinandum mouentur, etiamſi humoris quantumlibet ſenſerint: quamobrem hæc in cœnaculis reponunt, ſuſpenduntque eminentius, nec vllam in eo domicilio aquam conſpergunt, aut afferunt. Eo verius in reliquis ſenſu etiam percipi alimentum facile poteſt, quod quidem in carnoſis lacteſcere quodammodo ſolet. Confeſſum hoc idem fere & in animalium genere eſt; neque etiam quod ab his emittitur, totum ſemen purum ſincerumque arbitrandum. Hæc Theophraſtus; cujus auctoritati acquieſcere non modo decet, quia vir eſt maximæ, & antiquæ auctoritatis, ſed etiam quia non abſque firma ratione, & experimento loquitur. ex quibus contra eruditiſſimi Liceti ſententiam deducere licet, quod in omnibus his, quæ viuunt quidem, ſed externo alimento deſtituuntur, reperiatur humidum quoddam ſubſtantificum, quod inſitus eorum calor depaſcens, vitam ejus fouet, eaq; idcirco tamdiu viuere certum eſt, quamdiu calor eorum humido illo fouetur, mox deficiente humido, & calore euaneſcente, ea corrumpi, quod non habeant amplius vnde nutriantur, calorem enim humido foueri nutriri eſt. patet inſuper ex his, vnde ſit, quod aliqua ſe- 34
mina longiori, alia breuiori tempore prolifica permaneant; quouſque enim alimentum habent, vnde viuant, germinare itidem poſſunt; durat autem in ipſis alimentum pro caloris ipſius virtute pro ipſius pabuli quantitate, & tenacitate, pro ipſorum ſeminum magis aut minus denſa ac ſolida ſubſtantia. ſed incaſſum me hæc contra ſententiam eruditiſſimi

viri adduxisse video, cum vel ipso asserente *lib.* 4. *de Spont. Viuen. ort. cap.* 58. semina omnia nutriantur. qua solum auctoritate responsum volo omnibus experientiis ab ipso allatis, sequenti tantummodo excepta. Ex Andreæ Laurentij auctoritate probat ille, semen perfectorum animalium primis diebus non nutriri, imo superuacaneam esse tunc quamcunque
35 nutritionem; quod tamen sano modo intelligendum, nimirum non nutriri alimento aliunde influente, vt ab ipsa Matre, idcirco per illud temporis adhuc non generatur vmbilicus: per hunc enim in posterum nutritur Embryo; at non est dicendum, nullo modo nutriri, nutritur etenim insito, ac proprio alimento, nam aliter non viueret, viuit tamen: immo hæc experientia, si quæ alia declarat, & firmat sententiam nostram de hujusmodi quæstione, quam deinceps exponemus.

36 Auctoritatibus porro à Liceto allatis à cap. 33. ad 39. respondeo, partim de externo alimento loqui, partim quidem ad rem vix quicquam facere, partim etiam declaratione egere, vt ea, quæ ex Hipp. Gal. Celso, Auicenna, & aliis præceptoribus delumitur, qui de Atrophia loquentes, dicunt in ea corpus non
37 nutriri: dico enim hoc intelligi, quoad solida membra respectiue, & exteriora, non quoad omnimodam omnium partium nutritionem, & ipsius caloris natiui; vel dicendum corpus non nutrui perfecta & absoluta nutritione, sed tamen nutriri aliquatenus, & sic inde procedere totius emaciationem, tandemque mortem, quia multo plus abtumit calor, quam reficere possint ministrata alimenta: immo ob eam caussam, nempe, quia calor acerrimus excedenti vtitur alimento, & ipsum humidum quasi vorax depascitur, animal succumbit; ita vt etiamsi concedamus non nutriri corpus, calorem tamen natiuum non nutriri dici non potest, at in Liceti sententia oportetet calorem ipsum omni nutrimento destitui, si absque omnimoda nutritione viuere debeat animal.

38 Rationibus denique, quas in medium attulit Licetus dicamus, eas nihil omnino pro sua opinione concludere, immo, pace eius viri dixerim, earum quasdam transcendere. quod etiamsi condonemus, eas omnes esse validissimas, & concludentissimas, ac probare tandem, nutritionem neque ratione animæ, neque ratione corporis, nec ratione caloris, nec ratione totius viuentis, neque ratione ipsiusmet nutricationis, neque ratione spirituum esse ita necessariam, vt aliquando intermitti non possit, tamen non probabunt, ratione omnium simul omnino non esse necessariam; nam nisi ad præsens sit necessaria ratione vnius, est necessa-
39 ria ratione alterius, ita vt saltem alicujus rei, ll non omnium respectu intermitti omnino sit impossibile.

Verumenimvero si intermitti aliquando in viuente nutritio potest, hæc intermissio vel maxime erit secundum naturam, præsertim quia ex æqualitate caloris cum humido dependebit, constitutione nempe corporis temperatissima, vel id ipsum erit per accidens, & præter naturam. Si primum, ergo nutritio erit quid maxime præter naturam, vel tantopere recedet nutritio à constitutione naturali, quantopere intermissio nutritionis ad naturalem constitutionem accedet. Si secundum, cum omnia, quæ
40 præter naturam sunt, ipsi Naturæ vim inferant, & violenta sint, maximopere ab ea intermissione dependere debet ipsius Naturæ destructio; at contrarium concluditur in sententia Liceti, quia cum calor non agit quicquam in humidum, neque humidum consequenter quicquam patiatur, Natura multo magis, quam quod calor agit, & humidum patitur, vegeta ac viuida permanebit. Adde quod si animal absque nutritione viuere potest, maximopere incusanda venit ipsa natura, quæ cum posset animal creare, quod & diutius viueret, & pauciotibus auxiliis ad vitam egeret, ipsum tale plasmauit, vt sine tot ab extra subministratis viuere non posset, saltem vt plurimum. vel insciliæ ergo, vel impietatis inculanda esset Natura in hac sententia, quod absit, vt nos firmemus.

Sed videamus quænam sit ea æqualitas, de qua Licetus loquitur, qui ad suam opinionem vel declarandam, vel stabiliendam, volens demonstrare, quanam ratione possit contingere, vt nutritio ob 41
id intermitteatur, quod animali non sit necessaria, asserit, id tunc euenire, quando calor natiuus adeo æqualis euadit humido, & vice versa, vt neque calor agere possit in humidum neque humidum à calore pati. sed quam mihi æqualitatem effingit, ens quoddam rationis mihi videtur, ac somnio simile, nullam habens, aut habere potens existentiam realem. quænam enim est hæc æqualitas inter calorem, & humidum, cum vnum ad agendum, & propter id existat, alterum ad patiendum, & propter id subsistat? quid ergo impedimenti esse potest, quo minus vnum agat, & alterum patiatur? num vtriusque determinata quantitas? num inualiditas agentis, & resistentia patientis? sed quæ inualiditas agentis vbi neque à contrarietate patientis impeditur, neque à multitudine obruitur? aut quæ resistentia patientis vbi nulla qualitate agentis virtutem retundit? sed non posse id succedere, quod tamen facile credit Licetus, manifestissime demonstrant Gal. verba 12. *Meth. cap.* 5. Ac si quidem, inquit, sic prospici his (spiritibus, solidisque partibus) posset, vt nec substantiæ eorum quicquam vacuaretur, aut prorsus immutaretur, id esset optimum. sed quoniam in commentariis de sanitate tuenda ostendimus, fieri non posse, vt id generabili corpori vnquam contingat, eò Lectorem ablegamus.

Præterea frustrabitur Natura ipsa eo fine, quem 42
intendit in viuentium plasmatione, quippe quæ calorem in illis implantauerit, vt per illum viuerent, humido quodam illi subsitato, quod esset ejus pabulum, vt jam sæpe diximus; si ergo calor hoc pabulo jam non nutrietur, frustra fuerit ejus appositio à natura facta, immo animal nequaquam viuere poterit, calore non potente suo pabulo vti. quod si potest animal absque hoc quod calor vllo pabulo vtatur, viuere, cur non poterit idem calor absque vllius pabuli appositione ad longum tem- 43
pus permanere, quod si non potest sustentari absque hoc pabulo, jam sustentatio per pabulum ipsa nutritio est.

Quonam ergo pacto contingat, vt nonnulla viuentia absque externo alimento viuant, & præcipue perfecta quædam animalia tam longo tempore jejunantia vitam trahant, vt sensu, & experientia constat, jam nunc aperiendum. Communis opinio, quæ 44
Alberti est, Conciliatoris, Cardani, Iouberti, quibus accedit Epiph. Ferdinand. *lib.* 2. *Theor.* 7. & aliorum, cæteris probabilior videtur. ea est, quod nutrianturi ex humore crudo ac pituitoso in eorum corporibus aggregato. Hunc enim, inquam ego, humorem non

ad

ad alium potiorem finem Natura progignere intendit, niſi, vt deficiente interni alimenti copia ob externi defectum, aut quomodocunque ipſe in caloris natiui pabulum, & alimentum faceſſat. Nonnullas tamen conditiones concurrere neceſſe eſt, ad hoc,
45 vt hoc alimento contenta Natura ſit, ita vt externo non indigeat. Primò enim calor natiuus non acer, nec validus, ſed debilis ſit oportet ſaltem reſpectu copiæ, & qualitatis crudorum humorum, vt infra dicemus: ex caloris enim debilitate major pituitæ, & crudorum humorum copia emerget, ex qua etiam major erit ipſius appetentis facultatis ſatietas, & ab externo alimento ceſſatio. Hoc enim ita ſe habere ſatis commonſtrat experientia, ea autem ex cauſa
46 multo plures fœminæ, quam viri, vſæ ſunt, quæ naturaliter longum ſeruauerint jejunium. Idcirco facilius ſenes, quam cæteræ ætates jejunium tolerare poſſunt. Tam in fœminis enim, quam in ſenibus concurrit & caloris natiui debilitas, & crudiorum humorum copia. Contra pueri etiamſi ob ingluuiem crudis abundant humoribus, quia tamen calorem validum, ac vegetum ſortiuntur, famem longo tempore non perferunt. Neque conualeſcentes etiamſi calorem debiliorem habeant, famen tolerare poſſunt, quia copia crudiorum humorum deſtituuntur.

Ac quia non eſſe ſolam, & adæquatam famis cauſſam conſumptionem radicalis humidi à calore, ſed etiam indefinens ſpirituum effluuium, jam dictum eſt, ideirco in pleriſque qui longiori tempore, quam aliis liceat, tolerare famem poſſint, conſtrictio etiam pororum cutis concurrere debet, ex qua calor minus fit diſſipabilis: immo noua humorum congeſtio ex euaporatione euenit conſtricta cute; incraſſantur enim, ſi qui vapores ad cutem eleuantur, & ad interna denuo remeant, non aliter, quam in pluuia contingere ſoleat. Quandiu ergo natiuo calori ſuppetit pituitæ copia, quam in ſui pabulum conuertat, eamque externi alimenti loco habeat, tam diu animal ab ejus alimenti externi quacunque aſſumptione ceſſare poterit; & ex hoc fit, vt major in vno, quam in alio jejunii tolerantia exiſtat, vt experientia docet, majorem eſſe in fœminis, quam in viris, innuente Conciliatore *diff.* 117.

Sed neque hæc, quæ hactenus prædicta ſunt, ſufficiunt ad longi jejunii tolerantiam; ſi ſic enim eſſet, cum omnes fere homines pituita abundent, multique crudis humoribus ſint refertiſſimi, omnibus facile eſſet jejunium longo tempore tolerare, cum tamen pauci admodum id poſſint: quamobrem neceſſe inſuper eſt, pituitam, ac crudos illos humores, qui ita externi alimenti vicem gerere poſſint,
3 habere in ſe humidum quoddam aëreum, & vnctuoſum, & quod calori non aliter quam oleum Lucernæ flammæ pro pabulo ſeccedat; alias enim ipſum calorem potius extingueret ſua copia, & frigiditate, & aquea humiditate; nam & hoc in externo quoque igne facillime experimur, qui humido pingui, & aëreo fouetur, aqueo vero potius extinguitur. Confirmati poteſt hoc in multis animalibus, quæ tota hyeme dormiunt, neque vllo externo alimento vtuntur, de quibus ſupra. Hæc enim per alia tempora multam pituitæ copiam, & crudioris ſanguinis multitudinem congerunt, ex qua multa pinguedo generata in locum alimenti dum dormiunt
48 illis faceſſit. Non ſolum ergo ex ſimplici pituitæ majori copia, ſed etiam qualitate major ſuccedit jejunii tolerantia; quandocunque enim aſſumpta à calore fuerit, quæ corpori alimentum ſubminiſtrabat, rurſus animal expergiſcitur, & ad externorum alimentorum opem concurrere cogitur. Qui reditus 49
ad externa alimenta quomodo fiat in ſententia Liceti, nequaquam mihi licuit expiſcari: cum enim ex æqualitate illa caloris cum humido ſopiri velit externi, immo & interni, omniſque nutrimenti neceſſitatem, oportebit hanc ipſam æqualitatem (rem quippe tam difficilem, vt dari vnquam poſſe in rerum Naturam non credam) ſæpe & accedere & recedere in iis, qui cum per longum tempus jejunauerint, rurſus ad cibos redeunt, & deinc multo tempore jejunant.

Supereſt tandem, vt rationibus, quas Licetus contra hanc opinionem producat, ſatisfaciamus; quod quidem breuibus agendum; jam enim quæſtionem hanc vltra ſepta tranſiliſſe video, antè tamen duas experientias ad noſtræ opinionis confirmationem recitare operæpretium eſt, quarum prima deſumitur ex Monarde, qui *in libro de ſimpl. Ind.* 50
cap. de Tabaco, & ejus herba pillulas quaſdam conficere Indos narrat, quarum vſu famem, ac ſitim iter facientes triduo, ac quatriduo ſuſtineant; vnam enim, aut aliam inter inferius labrum teponunt, inferioreſque dentes ejus liquorem aſſidue ſorbentes: ea abſumpta, teponunt aliam, atque inde aliam, donec peregrinationem abſoluant triduanam interdum, aut quatriduanam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem ſibi, neque ſitim moleſtam eſſe dicunt; cujus cauſſam eſſe puto, ad- 51
dit ille, (neque alia aſſignari ex mea ſententia poteſt) quod aſſidue ſorbentes pillulas illas etiam humores pituitoſos è cerebro eliciant, qui deglutiti, & in ventriculum demiſſi naturalem ejus calorem humectant, ſed ab eo tandem abſumuntur aliorum ciborum defectu, vt in multis animalibus obſeruare licet, quæ tota hyeme in ſuis latibulis ſe ſuſtinent ſine alicujus alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerant. Hæc Monardes, cui experientiæ maxime concinunt ea, quæ ſcripſit Plin: *lib.* 25. *cap.* 8. de herba quadam Scythica dicta, & de alia dicta Hippice his verbis: Scythia primum eam inuenit, quæ Scythice vocatur, circa Bœotiam naſcens prædulcis. Aliam vtiliſſimam ad ea, quæ ſpaſmata vocant. Magna & ea commendatio, quod in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt, idem præſtat apud eoſdem Hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeant; traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame ſitique. Non abſimilis virtutis herba quædam apud Indos reperitur nomine Cacaore, quæ famem expellit ore retenta Torreblanca *in Epit. deliet. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 8. ex Petro Chieza, & Auguſt. Zarate. Atque hæc quidem à veritate non aliena alia ratione, quam ſupradicta fieti aſſe- 52
rendum non eſt, attractione nimirum pituitæ à Cerebro ad ventriculum, quæ cibi potuſque omnem defectum ſupplent.

Alia expetientia, quam pro ſua ſententia affert. Licetus eſt de animalium perfectorum ſemine, quod vero receptum primis diebus, & viuit quidem, & nutritur non externo, aut aliunde influente alimento, ſed ingenito, & ſuperflua quadam ſui ipſius parte, quam in omni ſemine reperiri ſupra ex Theophraſti auctoritate patet: non enim viueret ſi non nutriretur, at ipſum viuere neceſſe eſt, cum vitam toti animali impertiri debeat, quod probat Valleſ. *lib.* 2. 54
Controuerſ. cap. 9.

At creditne Licetus, ſemen non nutriri, & tamen viuere, quia repetiatur in ipſo ea caloris, & humidi æqualitas, quam ipſe imaginatur? quod ſi hoc ille vult, doceat neceſſe eſt peculiarius, quomodo dehinc ſemen nutrimento egeat, & quæ nam cauſſa æqualitatem illam tam exquiſitam, tam cito, breui nempe nonnullorum dierum ſpatio, deſtruere poſſit.

Verumenimvero ad ea, quæ Licetus contra noſtram opinionem opponit, breuiter ita reſponſum volo: imbecillum calorem non ſupponi in jejunantibus ſimpliciter, ſed reſpectiue. At difficile, immo impoſſibile eſt probare id, quod ſibi Licetus aſſumit probandum, nimirum nullum eorum abſtinentium fuiſſe imbecilli caloris, immo contrarium facilius probares, quia abſtinentes omnes pene, & vt plurimum fœminæ ſunt, quę crudori abundant ſanguine, ex cujus abundantia caloris arguitur imbecillitas. Neque dicat, eas fuiſſe juuenculas, & ob id calorem habuiſſe fortem, quia notum eſt, juuenculas vt plurimum pati menſtruorum defectum, ex quo quis ignorat ſanguinis crudioris plurimum aggregari, ex cujus copia calor alias vegetus & fortis obruatur, & debilis euadat? Nec ad probandum minus difficilis eſt altera negatiua, quod abſtinentes pituita & cruditatibus non abundauerint, & ex ſuperioribus ſatis fallitatis conuincitur.

Quod autem tam anxie laborat Licetus, inuenire, vbinam loci aſſeruetur pituita, ex qua abſtinentes alantur, quieſcat jam à labore, nam in quauis corporis parte eam aſſeruari poſſe alias ſibi etiam conſueta credimus: non eget autem Natura tam rigoroſa & exquiſita, ac immutabili operandi regula ad ſuos effectus celebrandum, non enim philoſophatur illa, cum neceſſitate vrgente quicquam molitur. Trahit vndecunque oportuerit, expellit quocunque libuerit, & quacunque ſibi viſum fuerit; inuia, inacceſſa, ſibi inconſueta, intentata, incomperta adit, nullo tempore, nullo modo, nullo ordine ſeruato. Atqui hinc miracula in Natura apparent. Itaque abundante vbicunque pituita, Natura eam ſibi in alimentum immutare poteſt, modo & via, ac medio nobis vel incognito, vel incomperto.

Ad id, quod Licetus dicit de conſtrictione pororum cutis, qui etiam ſtomachari videtur circulatione, quam diximus fieri ab euaporatione pituitæ ad extimas partes, reſpondeo, hanc non eſſe conditionem tantopere neceſſariam, vt non exiſtimem aliquando abſque illa fuiſſe nonnullos abſtinentes; ſed in pluribus eam potuiſſe conſiderari, & neque excrementorum conuerſionem in alimentum, neque circulationem illam vaporum, neque illam pituitæ euaporationem eſſe quicquam præter Naturam, cui omnia facillima ſunt, & cujus ingenium in operando longe ſatis noſtram exuperat cognitionem. Sed profecto, vt dixi, non eſt hic aptus locus ſatisfaciendi omnibus iis, quæ Licetus adducit ad hanc noſtram ſententiam infirmandam, aut ad ſuam ipſius corroborandam, alias autem quandocunque libuerit accuratius me ſatisfacturum promitto, nunc cum Iuriſperitis agentem ab alios me conuertere omnino improbandum mihi videtur.

Acceptatis ergo jam pro veris hiſtoriis omnibus, & experientiis à quamplurimis doctiſſimis viris enarratis, & ab ipſo diligentiſſimo patiter, & eruditiſſimo Liceto in vnum congeſtis, jam inde clariſſime patet, longum jejunium, nimirum non modo quod ad quadraginta dies, ſed ad plures menſes, & annos toleretur, eſſe rem maxime naturalem, nihilque in ſe miraculoſi continere, ſed potius tari; quod quidem in pluribus veritatem habere eſt manifeſtum. Neque tamen, his non obſtantibus, dicendum eſt, ſemper jejunij longam tolerantiam à Natura eſſe; ſed fuiſſe interdum ſupernaturalem, & miraculoſam: quemadmodum ergo longum jejunium tunc naturaliter toleratur, cum prædictæ omnes conditiones in vnum coierint, caloris nimirum imbecillitas, vel abſolute, vel reſpectiue, crudorum humorum & pituitæ copia, ejus tamen Naturæ & qualitatis, quam ſupra monuimus, & vt plurimum conſtrictio pororum cutis, ſic vbi eæ conditiones defuerint (quarum indicia aduertentibus poterunt eſſe conſpicua) jejunium vltra naturalem terminum ſeptem, aut nouem, vel decem, aut ad ſummum vndecim dierum toleratum, miraculoſum erit, & cauſſam habebit ſupernaturalem. Tale dicendum fuiſſe jejunium Moyſis in monte Sina, tale item fuiſſe jejunium Heliæ pergentis ad montem Dei Horeb. tale denique Chriſti Domini in deſerto. Fortun. Fidel. *lib. 2. de relat. Med. cap.* 2. & tale inſimul nonnullorum aliorum ſeruorum Dei, ſi de quibus tale quid prædicatur, quod Sanctæ Romanæ Eccleſiæ acceptum, ac probatum, & pro miraculo canonizatum fuerit.

Ratio vero, ob quam jejunium in his miraculoſum ſit, in illis vero nequaquam, non alia eſt, niſi quia illi, quicquid in contrarium probare conatus fuerit Licetus, omnino nutriebantur, non externo, ſed interno alimento, neque aliter illi viuebant, quam cæteri homines, & animalia viuant, nempe per nutritionem; at vero in Chriſto Domino, atque in aliis miraculoſe jejunantibus omnis cujuſcunque alimenti ſubminiſtratio deficiebat, non externi ſolum, ſed etiam interni, quod poſſet illis vitam fulcire, quæ ideirco miraculo omnium euidentiſſimo incolumis permanebat, non enim naturaliter poſſibile eſt, animal mortale viuere abſque eo quod vel externum, vel internum habeat nutrimentum. Concordat cum hac opinione Mercurial. *var. lect. lib.* 6. *cap.* 12. vel dici poteſt, virtute diuina augeri vires alimentorum per anteactum tempus aſſumptorum, vt credi poteſt de Helia, de quo dicitur: Et ambulauit in fortudine cibi illius; quaſi illum cibum tantæ virtutis feciſſet Deus, vt toto eo ſpatio pro alimento ſufficeret.

SVMMARIVM.

1 *In miraculis celebratis per infirmorum ſanationem diligens examen faciendum.*
2 *Multæ ſanationes morborum miraculoſè fiunt.*
3 *Morbi, quos ex miraculo ſanatos fuiſſe præſumere debeamus, quas habere debeant conditiones.*
4 *Morbus ex miraculo ſanatus debuit eſſe curatu vel impoſſibilis, vel difficilis.*
5 *Morbus ex miraculo ſanatus debuit eſſe grauis.*
6 *Morbus ex miraculo ſanatus non debuit eſſe in vltima parte ſtatus.*
7 *Sanatio ex miraculo facta debet eſſe facta ſubito, & in inſtanti*
8 *Monſtra in Arte contingunt.*
9 *Sanatio ex miraculo debet eſſe vndequaque perfecta.*
10 *Aliqui ex multa fide, & imaginatione ſanantur.*
11 *Vnus morbus in alium miraculoſe tranſmutatur.*
12 *Sanatio miraculoſa procedere debet diuerſo modo, quàm naturalis.*
13 *Sanatio per inſignem euacuationem facta eſt naturalis.*
14 *Naturaliter etiam interdum aliqui ſubito à morbo ſanantur.*

12 *Criſis,*

15 *Criſes, quæ per inſignes euacuationes fiunt, maxime atteſtantur, ſanationem fuiſſe naturalem.*
16 *Sanationes morborum omnes in ſacra hiſtoria abſque vlla inſigni euacuatione ſucceſſerunt.*
17 *Morbi ex miraculo ſanati non debent eſſe ægrotantibus familiares, & quomodo hoc intelligendum.*
18 *Mulieres difficiliores morbos patiuntur, quam viri.*
19 *Lunatici qui dicantur.*
20 *Lunaticus morbus eſt menſtrua, & moleſta Epilepſia.*
21 *Lunatici à Dæmoniacis differunt.*
22 *Epilepſia eſt morbus curatu difficilis.*
23 *Epilepſiam in pueris eſſe ſanabilem, quando ſit verum.*
24 *Dæmon non cedit naturalibus remediis. & n. 34.*
25 *Dæmones arte Medica an eiici poſſint.*
26 *Nullum poteſt eſſe naturale remedium de directo contra Dæmones.*
27 *Dæminibus quatenus ſubſtantiæ quædam ſpirituales ſunt, & Metaphyſicæ, nihil naturale eſt contrarium.*
28 *Contraria ſunt ſub eodem genere.*
29 *Naturalia remedia Dæmoniacis conferre quomodo ſit verum.*
30 *Naturalia remedia ab Eccleſiæ ceremoniis, & precibus induunt virtutem ſupernaturalem.*
31 *Dæmones gaudere humore melancholico, quomodo intelligendum. num. ſeq.*
33 *Melancholico humore ſuperabundante, mores fiunt*
35 *Paralytici qui ſint.* (*deteriores.*
36 *Apoplectici qui vocentur.*
37 *Celſi locus à Mercuriali perperam adductus.*
38 *Paralyſis vt ſanabilis ſit, quænam requirantur.*
39 *Paralyſes in ſacra hiſtoria curatæ naturaliter ſanabiles non erant.*
40 *Idem pene eſt, demortuam animalis partem, quod totum animal ad vitam reuocare.*
41 *Atrophia multum abeſt à paralyſi.*
42 *Pars Atrophia laborans vita carere dicitur.*
43 *Cæcitas à Chriſto Domino ſanata.*
44 *Tobiæ cæcitas aduentitia.*
45 *In affectibus oculorum curandis Medici ſemper parum proficiunt.*
46 *Confirmatam cæcitatem curare miraculoſum.*
47 *Cæcitas per accidens aliquando curata.*
48 *Cæcum à natiuitate viſum recuperare opus eſt toto genere ſupra naturam*
49 *Curatio cæcitatis in Tobia qualis fuerit. & num. ſeq.*
51 *Curatio cæcitatis in Tobia in infimo miraculorum genere reponenda.*
52 *Mutos, & ſurdos à natiuitate ſanare adæquat miraculum ſanationis natiuæ cæcitatis.* (*gna.*
53 *Febris, qua affligebatur ſocrus Petri quomodo eſſet ma-*
54 *Senes non patiuntur acutas febres, vt juniores.*
55 *Febris, ex qua quis moritur, magna ſit oportet.*
56 *Diſenteria, qua detinebatur frater Publij, erat lethalis.*
57 *Sanatio mulieris fluxu ſanguinis laborantis in Euang. narrata fuit vndequaque miraculoſa.*
58 *Longi ſanguinis fluxus Cachexiam, & hydropem*
59 *Leproſos in Nouo Teſtamento curati.* (*concitant.*
60 *Sanatio lepræ in Maria Moyſis ſorore quale miraculum fuerit.*
61 *Sanatio lepræ Naaman quale fuerit miraculum.*
62 *Morbus decem leproſorum, de quibus in Euangelio, erat confirmatus.*
63 *In Veteri Teſtamento confirmata lepra detenti à cœtu hominum eiiciebantur.*
64 *Qui humanæ, ac diuinæ opis deſperant, ad Dæmones interdum ſe conuertunt.*
65 *Lotio aquarum quarumcunque confert ad lepram.*
66 *Hydrops eſt morbus curatu difficilis.*
67 *Morbi omnes à Chriſto Domino ſanati difficiles, immo impoſſibiles curatu erant ope humana.*
68 *Miracula fiunt ad Dei gloriam.*
67 *Sterilitatis duo genera in ſacris adnotantur.*
70 *Sterilitas Saræ, & Eliſabeth quales.*
71 *Sterilitas Saræ, & Eliſabeth naturaliter erat irreparabilis.*
72 *Nullus poſt ſeptuaginta annos maſculum generare ſolet.*
73 *Sterilitas in aliis mulieribus ſacra hiſtoria enarrata an eſſet naturaliter reparabilis.*
74 *Serpentes in Hebræos immiſſi in deſerto fuerunt venenoſiſſimi, & maxime exitiales.*
75 *Serpens æneus remedium fuit naturale fuit in figuram Chriſti Domini.*
76 *Serpentes in Hebræos immiſſi non fuerunt tunc primum à Deo creati.*
77 *Sanatio Malchi ſerui Pontificis quomodo fuerit miraculoſa.*
78 *Pars animalis viuentis à ſuo principio deciſa illico commoritur.*
79 *Ezechias naturali remedio curatus eſt, & quale miraculum fuerit ejus ſanatio.*
80 *Nonnulli claudi ab vtero per accidens interdum ſanati.*

De Miraculoſa infirmorum ſanatione.

QVÆSTIO VIII.

IN hoc miraculorum genere, quia plurimum de- 1
cipi homines contingit, exquiſito examine opus eſt: palam eſt, quod prudenter admonet Rocca *de Canoniz. ſanct. c.* 25. tam multæ enim prædicantur miraculoſæ infirmorum ſanationes, vt plures multo ex miraculo, quam ex Naturæ, aut Artis ope ſanitati reſtitui credantur. Immo neque tempus vllum à ſæculi initio repertum eſt, in quo frequentiſſime hujuſmodi miracula facta non prædicentur; neque vlla gens tam barbara, atque à diuino cultu aliena vnquam fuit, quæ ægrotantium plurimos ex ſuperorum virtute ſanari ſibi non perſuaſerit. Hinc falſorum Deorum delubra ſic templa, votiuis tabellis vndequaque refertiſſima, confluente vulgo, cui caſus, & ignorantia multa imponunt, ad referendas ſuperis gratias ejus, quam eorum fauore credebat reportatam ſanitatem. Multa quoque & apud nos hujuſmodi miraculoſæ infirmorum ſanationes quotidie, immo in horas, ac momenta audiuntur; quæ tamen vt plurimum iis, qui naturales rerum cauſſas inueſtigant, ab ipſis naturalibus cauſſis vulgo ignotis emanaſſe ſenſu ipſo apparent; non tamen idcirco omnes naturaliter procedere obſtinatè aſſeuerandum; multæ enim interdum non naturaliter, ſed 2
à ſupernaturali cauſſa fiunt. Quod ipſe Hipp. *in lib. de decen. hab.* inſinuare videtur his verbis: Medicina, inquit, multum Deos colere comperitur, tum vero Medici Diis plurimum concedunt: neque enim ſuperuacaneam potentiam ſibi arrogat, cum ſiquidem ipſi multa aggrediuntur, in multis tamen ab iis ſuperantur. Multæ ergo morborum curationes immediate à Deo omnium bonorum datore miraculoſe emanant, inter quas peculiariter illæ fuerunt, quæ in vtroque teſtamento enarrantur, ac deinceps eæ, quas S. R. E. Sanctorum meritis

perpetratas agnoſcit: de quibus tamen omnibus particulariter diſſerere non eſt præſentis loci; de prioribus tamen nonnulla dicam occaſione ſumpta in hac quæſtione. Pro nunc autem vniuerſaliter de omnibus ſermonem habebo, ac primo edocendum videtur, quibus ſignis miraculoſæ ſanationes à fortuitis naturalibus, vel artificialibus interſtingui poſſint.

In morbis ergo omnibus, quos ex miraculo cu-
3 ratos fuiſſe præſumendum eſt, plures adnotare nos conditiones oportet; quibus, aut portio earum parte deſtitutos, non ex miraculo, ſed vel naturaliter, vel ex arte, vel ex caſu fuiſſe curatos, ſuſpicandum eſt: harum autem conditionum nonnullæ conſiderantur ex parte ipſius morbi, aliæ ex parte ſanationis, & modo, ſeu ratione ipſius, aliæ denique ex parte ipſius ægrotantis.

Ex parte enim morbi requiritur primo, vt curatu
4 vel impoſſibilis, vel maxime ſaltem difficilis exiſtiterit; quia miracula, vt alias dixi, ſunt circa ardua, & difficilia, non circa leuiora. Habenda tamen conſideratio impoſſibilitatis, & difficultatis, reſpectu temporis, reſpectu Naturæ ipſius morbi, & reſpectu modi curandi: nam vel morbus erat difficilis, & impoſſibilis omnino, vt curaretur, vel impoſſibilis, & difficilis erat vt curaretur eo modo, vel vt curaretur tam breui temporis ſpatio. Vt eſſet ſi morbus eſſet ex iis, qui nullo modo curationem recipiunt, vt naturalis cæcitas, aut ſi curaretur cum luto facto ex ſputo, aut ſi curaretur ictu oculi. Nullo enim ex his modis hic morbus naturaliter ſanari poſſet, quamobrem apertiſſime apparet, ejus curationem fuiſſe omnino miraculoſam.

Secundo requiritur, vt morbus fuerit grauis, vt
5 quia ſit vel cum manifeſtiſſimo vitæ diſcrimine, vel cum mala tolerantia, grauibuſque ſymptomatibus; talis in primo caſu eſſet febris ardens, & maligna, quali detinebatur ſocrus Petri, fortis ſyncopis, vel fortis Apoplexia, oris ventriculi inflammatio, à qua qui euadunt Iouis filij dicendi, vt dicit Amatus Luſit. *curat. med. cent.* 3. *cur.* 93. In ſecundo caſu eſſet Lepra confirmata, qualis erat illa Naaman Syri, Paralyſis inueterata, quali affligebantur nonnulli in Sacris, de quibus infrà, vetus, & nodoſa Arthritis, ſæuus, & jam diuturnus capitis dolor, qualis is eſt, qui clauus dicitur, & vniuerſim dolores omnes acuti, nobilem, aut ſenſitiuam aliquam partem obſidentes.

Tertio requiritur principaliter, quod morbus
6 non ſit in vltima parte ſui ſtatus, ita vt non multo poſt naturaliter declinare debeat; vel vt morbus non ſit prope judicium: in hoc enim tempore, vt ex Hipp. ſent. patet *Aphor. ſect.* 2. *Aphor.* 30. ſymptomata omnia fortiora ſunt, ita vt ægri aliquando de vita periclitentur, ſuccedente autem criſi, ſubita ac repentina mutatio fit ad ſalutem, quæ miraculoſa ob id pleriſque videtur: ob ſæuitiem enim ſymptomatum judicant, atque dubio ægrum de proximo morituram, qui tamen breui ſanitati reſtituitur. Cum ergo ægri in tali ſtatu ſunt, ad ſupernaturalia remedia promptiſſime recurrunt, mille ac plura vota Deo, ſanctiſque concipiunt, & remittente morbo; miraculoſum id putant, præcipue cum tam breui temporis ſpatio inſperata ſalus ſucceſſerit, cum tamen naturaliter morbus remittere debuerit, & declinare.

Cæterum pro parte ſanationis maxime facit ad
7 probandum, ſanationem fuiſſe miraculoſam, ſi ea fiat ſubito, & in inſtanti: nam ſunt ex ægrotis nonnulli, qui Naturæ ope à quibuſdam morbis vindicantur, à quibus nullo artis Medicæ præſidio ſanari poſſe credantur, immo neque ipſius Naturæ auxilio. Ita inſanabiles omnino exiſtimati, ſi dehinc ſenſim Naturæ ope ſanentur, ex miraculo ſanatos ſe eſſe prædicant, ac profecto quia de raro hæc contingunt, & vulgus cauſſas ſanationis ignorat, ex miraculo ſanitatem recuperaſſe facile cuiuis perſuadent. Accedere enim hæc videntur ad miraculi naturam, vnde & apud Medicos illud jactatur, monſtra, ac miracula in Arte contingere. Vnde id inſinuebat Auic. 4. 4. *tr.* 2. *cap.* 10. *in fin.* dicens, ſæpe numero aliqui ſanantur abſque ſpe vlla, exiſtente, mirabiliter, tamen naturales habent cauſſas, ita vt ad ſupernaturales nequicquam referantur. Sed inter quam-
8 plurima exempla, quæ ad hujus conditionis corroborationem adduci poſſent, libet conferre quandam miraculoſam aduentitiæ cæcitatis curationē à B. Andrea Cortino factam cum alia, quæ naturæ, & artis auxilio proceſſit. Repurgabat quidam artifex aurum ab argento, & ex ignis maxima vi viſum amiſit. ad ſanctiſſimi tamen viri benedictionem illico, & in inſtanti viſum recuperauit. Alia vero ex parte cum duo viri frumenta jam matura ab ignis voracitate, qui ea penitus abſumebat, vindicare plurimum laboraſſent, ex ingenti flammarum ardore, ac ſplendore lumen amiſerunt, quod tamen opportunis medicamentis, & temporis diuturnitate affatim recuperarunt hæc igitur quia temporis beneficio facta naturalis fuit, illa quia momento, & in inſtanti, omnino miraculoſa ſanatio.

Secundo ſanatio debet eſſe vndequaque perfe-
9 cta & abſoluta, non manca, ſeu concila: miraculum enim vt opus à ſupernaturali, ac perfectiſſima cauſſa emanans, perfectum & abſolutum opus eſt, vnde etiam ſi aliquis liberetur à morbo aliquo difficili, & inſanabili, ſeu periculoſo, veluti à forti Apoplexia, mox autem denuo in illam relabatur, vel ab ea liberatus paralyticus tamen permaneat, miraculoſe factum id non putauerim, niſi aliunde conſtet, Aliqui enim interdum ex multa fide, & ex ve-
10 hementi imaginatione à morbis ſanantur, vt firmat Concil. *Diſſer.* 135. & Carrar. *in quæſt. de ven. ad temp. cone.* 1. Marcell. Donat. *hiſt. mirab. lib.* 2. *c.* 1. At quia hæc cauſſa inſufficiens eſt, neque poteſt omnino morbificam cauſſam abigere, ideo facillimè morbus reuertitur. Accidit præterea, vt ex vno morbo quis perfectè quidem ſanetur, ſed in alium incidat, vt ex febre longa in Quartanam, aut ex febre acutiſſima in lentam, & diuturnam, aut ex maligna febre in aliquem abſceſſum, aut ex Apoplexia in Paralyſim, aut ex Epilepſia in melancholiam, & vice verſa, aut ex alio in alium, quæ ſanationes maxime ſecundum Naturam ſunt, & deficiunt omnino à miraculoſis, quia hæ perfectæ non ſunt, ſed imperfectæ, & mutilæ. Neque ſanari dicitur morbus, qui alterum facit morbum. Galen. *in* 6. *Aph.* 26. Non negauerim tamen aliquando ex diuina voluntate, & ex miraculo poſſe vnum morbum tranſmu-
11 tari in alium, vt fortaſſe euenit anno præterito 1622. die 17. menſis Septembris deuotæ cuidam mulieri Tiburtinæ, cui nomen Arſilia Altiſſima, quam ego curabam. Hæc enim cum acerbiſſimo hæmorrhoidum dolore vexaretur, & eas tumidas, & exulceratas inſimul haberet, nulliſque leuaretur remediis, meo conſilio & impulſu ſe Chirurgis inuiſendam ſequenti die exponere debuerat, cum ecce enixe à Deo nocte præcedenti per merita Roberti Cardinalis Bellarmini piiſſimæ memoriæ, cujus

felicitſſimi

foeliciſſimi tranſitus ea dies erat anniuerſaria, expoſtulat, vt dolorem illum in aliam ſui corporis partem tranſmitteret, quo ſe ab honeſto illo pudore vindicaret; quamobrem eadem nocte dolores articulorum eam detinuerunt, & à dolore hæmorrhoidum, & à tumore, & vlceribus penitus, ac dicto citius libera euaſit. hoc pro exemplo ſit. & licet obiici poſſit hic, quod ea metaſtaſis non infrequens naturaliter ſit, & quod dolores articulares alias huic mulieri familiares fuiſſent, tamen miraculi euidentis ſpeciem præbuit, quod ſubito, & in inſtanti ſanata fuerit. Hæc enim conditio in miraculis videtur præ cæteris a naturali effectu abeſſe: præterquam quod aliæ non deſunt conditiones, quæ opus hoc pro miraculo canonizare poſſunt; vt quod proportionatis, ac pluribus remediis adhibitis non ceſſerit dolor, ſed potius inualuerit: quod nullis apparentibus ſignis, ſed ex abrupto diſparuerit ad ſolam beati illius inuocationem. poſſunt ergo huic ſimiles caſus ex miraculo euenire, vt hunc ipſum ex miraculo euenille crediderim.

12 Tertio, ſanatio miraculoſa diuerſo, ac interdum contrario modo, & per alia media procedit, quam naturaliter fiat. ita enim notandum venit in cunctis miraculis, à Chriſto Domino, eiuſque Apoſtolis ac ſeruis patratis: quicunque namque ab illis ſanati ſunt, ſolo contactu manuum, immo & veſtimentorum, quinimo ipſius vmbræ, vel ſolo verbo & juſſu ipſorum ſanati ſunt. ſi ergo poſt longum remediorum vſum, quæ quidem pateat maxime proportionata morbo fuiſſe, vel ex aliquo nouo præſidio etiam proportionato in vſum conuocato, etiam longe ab eius adminiſtratione quis ſanetur, & effectus remediis correſpondeat, ad eorumque virtutem referri ſanitas poſſit, hoc abſque dubio quantum ex hoc eſt, miraculum non erit; quemadmodum neque ſi ad Naturæ opus referri ſanatio poſſit (hæc autem eſt quarta conditio ex parte ſanationis) vt
13 quæ per inſignem aliquam euacuationem fiat, nempe per vomitum, per hæmorrhagiam, per alui fluorem, per ſudorem, per vrinam, aut aliam quamcunque euacuationem: has enim ego ſanationes neque prompte, neque libenter pro miraculis admiſerim, niſi abunde id conſtet, etiamſi aliàs dubitandi aliqua occaſio vrgeret, etiamſi illico, & quaſi in inſtanti fierent: nam vt ex Gal. elicitur *3. de Cri-*
14 *ſib. cap. 9.* aliqui interdum ſubito, & quaſi inſtantaneè a morbo euadunt, hoc autem nunquam fit ſi-
15 ne criſi, cum id naturaliter ſuccedit: itaque criſes, præſertim quæ per inſignes euacuationes fiunt, maxime oſtendunt, ſanationem naturæ vi ſucceſſam.
16 vnde noto in Sacris quaſcunque ſanationes abſque vlla ſimili euacuatione ſucceſſiſſe, hoc autem non alia ex cauſſa factum puto, niſi vt ex hoc pateret, eas ex miraculo factas, non ex Naturæ beneficio. neque me à mea ſententia amouit, quod de Tobia dicitur *cap. 11. verſ. 14. & ſeq.* Et cœpit albugo ex oculis ejus quaſi membrana oui egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus; quia hæc ſanatio fuit quidem ex parte miraculoſa, ex parte tamen naturalis, quia mediis naturalibus, & naturali modo ſucceſſit, tribuente tamen Deo, & adaugente virtutem fellis piſcis illius, quod erat per ſe remedium ad id ipſum aptum: Deus tamen adeo ejus virtutem adauxit, vt quod alias non niſi multoties repetitum præſtitiſſet, vnica tunc vice præſtiterit. ex qua parte miraculoſa ea ſanatio fuit; at in ſanatione Cæci nati in Euangelio nihil tale apparuit: fuit enim ex toto, & ſimpliciter miraculoſa, nam luto facto ex ſputo, & linitis oculis ejus, poſtquam, vt illi injunxerat Chriſtus Dominus, lauit in natatoria Siloe, venit videns, vt narratur *Ioan. cap. 9. & Marc. cap. 8.* alius item cæcus ſola impoſitione manus curatur, nulla apparente ex oculis materia. Neque probatur mihi quod Ronſ. *Epiſt. medic. 59.* volut, (Cui ſententiæ videtur etiam adhærere Gaſpar. *Triſt. de Cler. Med. §. 9.*) nempe cæci nati curationem non fuiſſe extra Naturæ limites, quamquam miraculoſam, tribuens tertis quibuſdam, vt vere habent, virtutem oculis medendi: & ſaliuæ facultatem diſcutiendi, & abſtergendi: nam quid hæc prodeſſe poterant in natiua cæcitate? nullam ergo communionem habuit hoc remedium cum remediis naturalibus, ſed omnino ſupernaturale exſtitit.

Denique ex parte ægrotantium eſt etiam aliquid, 17
quod conſideretur in ſanatione, quæ miraculoſa dici debeat: neceſſe enim eſt, morbos, à quibus curantur, non eſſe conſuetos, hoc eſt, non conſueuiſſe ægros alias iis morbis affici, & ex iis quamquam difficilibus ſeſe recolligere. ſunt enim, qui morbos magnos, exitiales, & horribiles pati, & ex illis præter ſpem non ſemel, aut bis, ſed multoties ſanari conſueuerunt. vidi ego qui quolibet trimeſtri ſpatio tali morbo afflictaretur, vt nullum excogitari poſſet tam exitiale ſymptoma, quo ex illo morbo non moleſtaretur. hic cum ab aliis ejus Naturæ ignaris pro mortuo haberetur, omnes pluries, vt dixi, deluſit: quod etiam in aliis & ego animaduerti, & alios animaduertiſſe ſcio. vniuerſaliter autem videbis, mulieres multò difficiliores, & atrociores morbos pati quàm viri faciant, & tamen ſeſe ab illis facilùs extricare, quod cuilibet volenti 18
adnotare licebit. His ſic præmiſſis, ad particularia quædam veniamus, vt ex his non modo pateat, ſanationes omnes in S. Litteris enarratas, cæteraſque per manus ſeruorum Dei factas miraculoſas extitiſſe, nec potuiſſe ex caſu, aut Naturæ, vel artis ope emanare, ſed vt inſimul exempla quædam habeamus, ad quorum normam liceat nobis de cæteris in dies euenientibus rectè, & ſecundùm veritatem judicare.

Lunatici, Paralytici, Dæmoniaci, Aridi

QVi propriè appellentur Lunatici, dixi *lib. 2.* 19
harum quæſt. tit. 1. quæſt. 14. num. 25. & ſeqq. vbi loci non eſſe alios Lunaticos ab Epilepticis probaui, ſed differre tantùm in acceſſionum frequentia, & fortitudine. Lunaticus enim 20
morbus propriiſſimè loquendo Epilepſia eſt moleſta, & confirmata, & quæ ſecundùm Lunæ motus exacerbatur, & inualeſcit, fortioreſque patitur acceſſiones. Dixi quoque Lunaticos à Dæmoniacis differre; non enim omnes Lunatici dæmoniaci ſunt, neque vice verſâ omnes dæmo- 21
niaci ſunt Lunatici; ſed aliqui interdum dæmoniaci operâ ipſius dæmonis Lunatici efficiuntur, qualis erat ille, de quo *Matthæi capite decimo ſeptimo.*

Cæterum morbus hic eſt ex ſe perniciosus, & cu- 22
ratu difficilis, vt ex Hipp. & Gal. Rot. *apud Farin. dec. 236. n. 1. tit. 1. p. 2.* difficilior tamen in ætate pro-

vectori, difficillimus autem, immò impoſſibilis vbi confirmatus fuerit. quæ enim Epilepſia de nouo prehendit, recentioreſq; ætates fatigat, vt ex Hipp. præ cæteris habemus 6. *Epidem. ſect.* 1. *text.* 4. & 2. *Aphor.* 45. ſpes eſt vt mutatione ætatis ſanetur, vel vt medicamentis quoque cedat. licet autem de ætate ejus Lunatici, de quo in Euangelio, nulla habeatur mentio, certum id tamen eſt, ætatem illum agere tunc non grandem, cùm ſupplex pater pro eo deprecetur: non autem quòd hic pubes eſſet, autetiam ætate minor, idcircò putes, morbum illum potuiſſe arte Medica vel ſummo cum ſtudio, & difficultate
23 ſanari, quia ſententia illa, quòd Epilepſia in pueris ſanabilis ſit maximè ætatis mutatione, ita limitanda eſt juxta Galeni doctrinam *in commento ſupra citati loci Epidemiorum*, vt veritatem habeat, vbi ex natiua temperie ortum trahat, quia mutatur etiam temperies ætatis mutatione; at hic non ſola potuit eſſe morbi cauſſa natiua temperies, ſed neceſſe erat cerebrum ipſum tanquam inſtrumentariam partem læſum eſſe, & humores in eo dominari venenoſitatem habentes, ex quibus tam ſæua ſymptomata conſequi par erat. quibus addi poteſt, quod Hipp. ſententia locum non habeat vbi Epilepſia ob frequentiam acceſſionum, & ob earundem fortitudinem jam habituata eſt, & Naturam ſibi ſubegit, vt, cum aduenit quolibet Nouilunio, vel Plenilunio, & cum magna agitatione, & diſtorſione membrorum, & cum grauibus aliis ſymptomatibus: tunc enim tantùm abeſt, vt ætatis mutatione curetur, vt indies potiùs moleſtior euadat, & ſi medicamentis tractetur, irritetur potiùs, quàm ſecùs, & ratio eſt, quia ab humore melancholico originem trahit, qui ex ſua natura talis eſt, vt vbi radices altas egit, auelli vnquam non poſſit, ſed vniuerſam corporis craſin, ſiue temperaturam deuaſtet, vt in cancris, ſimilibuſque morbis melancholicis obſeruare licet. De quibus idem Hipp. *in Aph.* dicebat, quòd eos non curare meliùs ſit; non enim, licet de cancris loquatur, de ſolis cancris id intelligendum, vt benè ſentit Card. ſed de omnibus morbis melancholicis confirmatis, & in habitu, quos incurabiles eſſe, notum eſt, quia cum non liceat eos minuere, vt ex dicta Hipp. ſententia apparet, cùm medendo citiùs interimant, non licet eos in totum tollere. Card. *de mal. med. cap.* 1. Neque diſſentit ab hac ſententia Hipp. cum *lib. de morb. ſacr. paulo ante finem* eam curari non poſſe docuerit, vbi inueterauerit; præterquam quod frequentia, & fortitudo acceſſionum maxime ſecundum lunæ motus ſupponit naturalem cerebri, Neruorum, capitiſq; totius debilitatem, materiæ multitudinem, inobedientiam, & prauitatem, quæ omnia ſuperare humana ope eſt impoſſibile. In Lunatico ergo hoc à Chriſto Seruatore ſanato vides hæc omnia in vnum coiiſſe; quia, vt dicitur, Lunaticus eſt, & malè, hoc eſt grauiter, & miſerabiliter patitur. nam ſæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam, quibus verbis denotatur acceſſiones in eo fuiſſe & fortiſſimas, & frequentiſſimas, morbum decernentes ſola Dei virtute amouibilem. quibus addebatur dæmonis præſentia, qui cauſſam naturalem irritabat, ac ferociorem morbum faciebat, neque permittebat puerum vlla ope humana (ſi modo vlla juuari poterat) ſubueniri, quod illi facillimum eſt. præter morbi ergo ipſius magnitudinem, & repugnantiam, aderat
24 etiam in hoc repugnantia ad recipiendum ſanitatem ex parte dæmonis, quem naturalibus remediis non cedere, firmiter eſt aſſeuerandum.

Tametſi enim controuerſum ſit, an dæmones ar- 25
te Medica ejici poſſint, & naturali quodam remedio, & pro affirmatiua ſententia faciant quæ adduxi *lib.* 2. *hær. quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 18. tamen abſolutè dicendum nunc videtur, nullum poſſe eſſe naturale 26
remedium de directo contra dæmones, & conſequenter nulla arte, nulloque remedio niſi ſupernaturali ex obſeſſis corporibus dæmones ejici poſſe. & vide circa hæc, quæ affert Sprenger. *in mall. maleſ. part.* 1. *quæſt.* 5. controuerti enim non poteſt omnem curationem per contraria fieri, (ſano modo, & cum conditione id ipſum intelligendo, cum & hæc concluſio à nonnullis improbetur) 27
at dæmonibus quatenus ſubſtantiæ ſpirituales ſunt, & Metaphyſicæ, nihil corporeum, naturale aut 28
phyſicum contrarium eſſe poteſt: ſunt enim contraria ſub eodem genere, nulla ergo curatio artificialis eſſe poterit ad dæmonia ejicienda. Quod autem aliàs dictum eſt, naturalia remedia dæmoniacis conferre, hoc ita accipiendum, quòd conferant 29
illis tanquam melancholicis, incommoda, & moleſtias ab humore melancholico dæmonis opera exagitato prouenientes alleuantia; præterquam quod præcedentibus Eccleſiæ ſanctæ precibus, & ceremoniis, induunt ſemper naturalia remedia virtu- 30
tem quandam ſupernaturalem; quibus mediantibus precibus, vel cum illis remediis, vel ſine illis abjecto dæmone, etiam per ſe dehinc naturalia remedia conferunt: relinquuntur enim poſt ejectum etiam dæmonium veſtigia quædam in humoribus praua, quæ ſimillima & ipſa ſymptomata apta nata ſunt excitare. & ita ab exorciſtis etiam phyſica remedia exorcizando in vſum trahi, & multa hujuſcemodi vide apud Meng. *in flagell. Damon. dec.* 3.

Quod etiam dictum à me ex nonnullorum ſententia eſt loco ſuperiùs citato, dæmonem nimi- 31
rum gaudere humore melancholico, faciet fortaſſe dubitandi locum contra priorem concluſionem; quia quemadmodum dæmon hoc humore gaudere dicitur, ſic poterit etiam alio huic contrario, vt ſanguine contriſtari, & cum omnia gaudeant ſimilibus, & contriſtentur contrariis, poterit dæmon habere aliquid contrarium. ad quæ dicam, 32
quòd idcirco dæmon humore melancholico gaudere dicitur, quia ii, qui eo humore exuberant, maximè ſunt timidi, & imagineſi, & ſic faciliùs à dæmone obſidentur. Adde quod eodem humore ſuper abundante mores, quantùm eſt ex hoc, 33
mali, ac detertimi redduntur; facit enim ex ſua natura homines moroſos, inuidos, auaros, obſtinatos, vindictæ auidos, & ab omni humana charitate alienos. inde ergo fit, quòd talia corpora vtpote ſuæ naturæ quamſimillima de facili, ac promptè dæmon obſideat; & has eſſe putauerim cauſſas, vnde firmatum ſit, illum melancholico humore gaudere, non quòd tanquam re ſibi ſimili eo delectetur, vt optimè declarat Delr. *libro* 2. *diſquiſit. magic. quæſtione* 3. *ſect.* 3. & ex hoc etiam patet illum non habere quicquam contrarium, vnde nihil erit, quod vt tale dæmonio 34
ejiciendo ſimpliciter, & de directo valeat, quicquid alij dixerint. fauet autem huic noſtræ ſententiæ Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſoph. capite* 28. qui & longioribus eam tuetur, ac firmat. nobis illa ſufficiunt, quorum plura ab ipſo deſumpſi. Fuit ergo curatio hujus Lunatici, de quo ad præſens verba fa-
cimus, & dæmoniacorum omnium, quos Chriſtus

Domi-

Dominus vel ejus ſerui ſanarunt, omnino miraculoſa, nihil quicquam naturæ operibus affine habens.

Sequitur vt de paralyticis loquamur: ſunt vero,
35 vt Medicis notum eſt, Paralytici, quibus nerui reſoluti ſunt. Ita vt ad motum membra vel omnia, vel aliqua inepta habeant, & aliquando etiam ſenſu ca-
36 rentia. Si autem, qui toto corpore reſoluuntur, vocantur Apoplectici, Paralytici vero proprie ij, qui in aliqua tantum parte, vel non in omnibus eo morbo detinentur, qui Paralyſis dicitur. Quæ quidem, vt Celſ. *lib.* 3. *cap.* 27. aſſerit, nunquam acutus, ſæpe longus, ferè ſanabilis morbus eſt. Quæ Celſi verba (vt obiter hoc Mercurialis ſtudioſos admoneam) perperam ab ipſo Mercuriali relata ſunt *lib.* 1. *ſua*
37 *pract. cap.* 20. cum contrarium omnino aſſerat Celſus ex Mercurialis lectione, numirum eſſe interdum partium paralyſim acutam ægritudinem, ſæpe longam, fere incurabilem: licet autem ex vera Celſi ſententia partium paralyſis ſanabilis fere exiſtat, tamen non ſimpliciter id venit intelligendum, ſed ad hoc vt ve-
38 teratem habeat requiritur primò, vt paralyſis leuis ſit, ſecundò vt vnicam tantùm partem obſideat puta brachium, vel crus; tertiò vt non ſit inueterata: contra enim ſi foetis ſit, ſi plures partes moleſter, ſi ſit inueterata, tantum abeſt, vt ſanabilis ſit, vt potius quemcunque medicæ induſtriæ laborem, atque ſtudium in ea curanda impenſum eludat, quotidiana experientia id commonſtrante, & omnibus
39 Doctoribus annuentibus. Paralyſes autem, de quibus in ſacris, poſteriores omnes habuiſſe conditiones apertiſſime patet: nam ægrotantes illi nullo modo ex eo morbo mouere ſe poterant, ita vt ex hoc conjectari liceat plures, ac potiores partes obſeſſas fuiſſe; erant etiam illæ paralyſes graues, quia habebant ſecum praua accidentia; de ſeruo enim Centurionis dicitur *Matt. cap.* 8. *verſ.* 6. Domine, puer meus jacet in domo Paralyticus, & male torquetur; & de eodem *Luc. c.* 5. *verſ.* 2. Centurionis autem ſeruus male habens erat morituras. Item de altero Paralytico *Ioan. cap.* 5. *verſ.* 5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua; ex quibus etiam habetur, eas Paralyſes fuiſſe inueteratas, vt erat etiam illa, qua detinebatur Æneas, de quo *in Actib. Apoſt. cap.* 9. qui per octo annos eo morbo detinebatur. Grauis quoque Paralyſis illius fuit, quem Chriſtus Dominus curauit in Capharnaum, cùm eſſet ille toto corpore reſolutus, & idcirco tanquam cadauer à quatuor portaretur, vt dicitur *Marc. cap.* 2. *verſ.* 3. Omnes igitur ſupra nominatæ paralyſes ob prædictas conditiones, omnem artem, omnemque naturalem curationem, effugiebant, nec niſi omnipotenti Dei manu ſanari poterant, & ratio eſt, quia partes, quæ paralyſim longo tempore fuerint paſſæ, non ſecus ac partes
40 jam demortuæ exiſtimandæ. Idem autem eſſet, partem jam demortuam ad vitam, quod totum animal jam mortuum reuocare. Facit Cardan. *in Hiſt. Prognoſt. lib.* 3. *prog.* 38. nouam enim vitam illam quoque adipiſci neceſſe eſt, quippe cum deſuefcente natura per neruos tranſmittere animales ſpiritus, concidit nervorum ſubſtantia, flacceſcitque, & omnino temporis longitudine inepta redditur ad recipiendum vlterius animalium ſpirituum influxum.

41 Non multùm abeſt à Paralyſis Natura Atrophia, hoc eſt partis alicujus conſumptio, & ariditas, in qua paſſione corpus, ſeu corporis pars aliqua non amplius nutrimento fruitur, & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur, vt Cornel. Celſ. dicebat *lib.* 3. *cap.* 22. pars ergo, quæ Atrophia 42
laborat vita carere dici poteſt, cum vita per nutritionem exiſtat. In pejori ergo conditione eſt, quàm ea, quæ laborat paralyſi; quod hæc licet motu, aut ſenſu, aut vtroque careat, nutritur tamen, quod ſufficit ad viuendum. Laborabat ergo homo ille, de quo *Lucæ cap.* 6. *verſ.* 7. Atrophia manus dextræ; omnes autem Euangeliſtæ vnanimiter dicunt, hunc habuiſſe manum aridam ob id, quod præ temporis longitudine, quo hic atrophia manus laborauerat; ea jam exſiccata, arida, ac mortua erat: non enim vllo nutrimento jam per longum tempus, vel etiam ab ipſa natiuitate fulciebatur: quòd ſi paralyſes, de quibus ſupra, non niſi miraculosè ſanari poterant, multò magis verum id erat in hac manus ariditate, quæ grauior erat ægritudo, quàm paralyſis. De manu autem arida Ieroboam, de qua 3. *Reg.* 3. *cap.* 13. non eſt, quòd quicquam in medium afferam, cum & miraculosè aruerit, & miraculosè reſtituta fuerit, vt in hiſtoria patet.

Cæci, Muti, & Surdi.

CÆcitas à Chriſto Domino ea, qua pollebat 43
ſupernaturali virtute, non ſemel ſanata eſt; ſed in vnico tantùm caſu eam à natiuitate fuiſſe conſtat, vt narratur *Ioan. cap.* 9. in cæteris autem de cæcitatis qualitate nihil habetur, vt videri poteſt 3. *Matth.* c. 9. & 20. *Marc. cap.* 8. *& ſeqq. Luc. cap.* 18. To- 44
biæ vero cæcitatem aduentitiam fuiſſe, ex ipſius hiſtoria conſtat, in qua ejus cauſſa procatarctica, & externa narratur. *& Geneſ. cap.* 19. cæcitatem adnotare licet Sodomitis procuratam ex miraculo. Item 4. *Reg. cap.* 6. cæcitatem militum Regis Syriæ aduentitiam fuiſſe conſtat, & ex miraculo inflictam; & ex miraculo quoque ſanatam, quamobrem de hac cæcitate nihil eſt, quod in medium afferamus, quemadmodum neque de aliis, ſi cæcum natum, & Tobiam excipiamus, niſi quod in illis præter modum, quo ſanati ſunt, qui fuit vt in cæteris omnibus mere miraculoſus, erat etiam ex parte morbi repugnantia quædam recuperandæ ſanitatis per præſidia naturalia: ſcimus enim Medici quique experientia 45
quotidiana docti, quam parum in affectibus oculorum curandis proficiamus, cum aleas egerunt radices, & confirmati jam ſunt. Cæcitas vero affectus eſt vt plurimum dependens ex aliis oculorum affectibus difficilibus, & contumacibus, & ex pannis, maculis, cataracta, & hujuſmodi. Hi etenim cum confirmantur, in cæcitatem terminantur, & vniuerſim morbi omnes in videndi virtute pullulantes, vel ab ortu, vel à temporis longitudine incurabiles omnino ſunt, ex Practicantium ſententia. Mercurial. *lib. de ocul. aff. cap.* 1. plures autem conditiones adfuiſſe in cæcis a Chriſto Domino ſanatis, ob quas multo minus curabiles humana ope erant, adnotat Guilel. Ader. *de Ægrot. Euang. enarrat.* 6. vbi & de morbi qualitate, quo detinebantur, verba habet, de quo tamen ex mea ſententia, nihil quicquam certi affirmari poteſt, niſi quod erat ex genere cæcitatis; nam poterat vnus cæcus diuerſum quoque ab altero morbum pati. Quamquam autem ita ſe res habet, vt cæcitatem curare jam confirmatam, potius miraculoſum opus

46 ſapiat, quam naturale, non eſt tamen hoc ita perpetuæ veritatis, vt aliquando ex caſu non contigerit nonnullos à multo tempore occæcatos ex accidenti aliquo à cæcitate fuiſſe vindicatos, vt illi euenit qui vulnere in fronte accepto viſum jam à multo tem-
47 pore amiſſum recuperauit, & alteri ex morbo Gallico oculis capto, qui cum ad eum Gallicum morbum depellendum ſeſe linimento ex Mercurio inungeret, deperditum jam viſum denuo adeptus eſt, quas hiſtorias cum aliis nonnullis his non abſimilibus admirandis ac raris habes apud Schench. *lib. Obſeruationum titulo de Oculis.* Recitat quoque Kornman. *de mirac. viuor. tit. de natis cæcis. ex D. Gregorio Dialog. lib. 2. cap.* 10. cuidam Abbati poſt quadraginta cæcitatis annos viſum fuiſſe reſtiturum. Quod tamen miraculoſe contigiſſe crediderim. Sed & vitium animalia nonnulla omnino amiſſum naturaliter recuperare poſſe, docent pulli hirundinum, quibus, oculis eruti, ſic vt cryſtalloides effluat, vitus tamen atque oculus reſtituitur, vt docet Ariſt. & confirmauit experientia. Card. *lib. 7. de variet. cap.* 36. quod &
48 Ælianus *lib. 2. de Animal. cap.* 3. firmat. At vero cæcum à natiuitate viſum recuperare, hoc quidem toto genere præter & ſupra Naturæ vires eſt; vnde vides in ſacra hiſtoria quod hoc factum ab ipſo cæco ſanato tantoperè extollitur. A ſæculo, inquit, non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati, & addit: Nisi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam, innuens in ea curatione requiri omnino ſupernaturalem ac diuinam virtutem, loquor tamen hic de vera cæcitate, non de ea, quæ interdum fieri poteſt ex palpebrarum coalitu & adhæſu; hæc enim vel manu chirurgica juuari poteſt, dummodo oculus ipſe, qui videndi eſt inſtrumentum, purus ſit, & nihil impedimenti patiatur; affectus autem oculorum proprius, qui à Natura ſit, & qui dicitur cæcitas, arte medica nunquam ſanari poteſt, cum oblæſum ſit ipſum videndi organum in ſua ipſius plaſmatione, ſolus ergo is, qui illud plaſmauit, ad rectum, & ſibi debitum munus reuocare poteſt. Viſus namque organum multis modis deprauari poteſt, tam reſpectu principalis partis, nempe humoris cryſtallini, quam reſpectu aliarum huic inſeruientium; qualecunque autem fuerit vitium hujuſmodi, à natura tolli nequaquam poteſt, quia ſi nullum naturale vitium inter hæc recipit curam, multo minus ipſa cæcitas recipere poterit.

49 Cæterum, diuerſa omnino fuit operatio in curatione cæcitatis Tobiæ, quam Sacra Scriptura diligentiſſime enarrat, docens cauſſam primùm externam cæcitatis, modum curationis, remedia applicita, & ſucceſſus in ipſa curatione. Itaque comparatione facta inter curationem cæcitatis in Tobia,
50 cum curatione facta in cæco nato, clare apparet, hanc, vt dixi, fuiſſe ſimpliciter miraculoſam, illam vero ſolummodo ſecundum quid excedentem Naturæ vires in eo, quod naturale aliàs remedium, & non niſi multoties repetitum, & poſt multa obſeruata ex artis præceptis, vt totius corporis euacuationem, victum conuenientem, & hujuſmodi, tunc ex diuina virtute adeo vitibus polluerit, vt ſemel applicitum omnino cæcitatem ſuſtulerit, vnde, vt aliàs
51 dixi, hoc miraculum in infimo miraculorum genere reponendum venit, cum factum ſit mediis quibuſdam naturalibus, quia fel ejus piſcis (quem Callionymum, ſeu Vranoſcopum fuiſſe, aut Hyænam vult Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 42.) & alia piſcium fella, & auium, aliorumque animalium ad oculorum affectus mirifice valere notum Medicis eſt. Peculiariter autem Ælianus *lib.* 1. *de Animal. cap.* 42. de felle aquilæ docet ad viſum acuendum eſſe optimum, & de aliis animalibus, quorum fella eandem habent virtutem, alij meminerunt; vnde conſtat remedium hoc naturale fuiſſe, & in ſumma hanc curationem ex parte naturaliter ſucceſſiſſe ex medicamenti appliciti virtute, firmant Valleſ. *vbi ſuprà*, & Ronſſeius epiſt. 59.

Porro non minorem admirationem continet Mu- 52
torum, & Surdorum ſanatio (præſertim ſi à Natura tales exiſtant, & multo magis ſi muti ſimul, & ſurdi fuerint) quam cæcorum, qui à natiuitate non videant. Vnde ob miraculi paritatem in Sacris hæc ſimul conjunguntur, & futura prædicantur ab Eſaia *cap.* 35. *verſ.* 4. *& ſeq.* Deus ipſe, inquit, veniet, & ſaluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Sunt igitur omnia hæc ſupernaturalia & miraculoſa, quod vèro *Libro ſecundo harum quæſt. tit.* 2. *quæſt.* 8. *num.* 7. ex Valleſio dixi, euenisse nempe vt à quodam Monacho ejus amico ij, qui ſurdi ſimul, & muti à natiuitate erant, loqui docerentur, non potuiſſe habere locum in omnibus mutis, & ſurdis, ſed in quibuſdam, & in quibuſnam tunc manifeſtum feci: vbi enim impedimentum tam loquendi, quam audiendi in naturali neruorum defectu conſiſtat, nullo modo fieri poteſt, vt quis humana arte adjutus vel loqui, vel audire vllo tempore poſſit, ſed hoc requirit abſolute potentiam diuinam, vt ſentiret iam Mercur. *lib.* 2. *de morb. puer. c.* 8. qui id ipſum latius patere vult, & locum habere in quibuſcunque, qui muti ſimul & ſurdi à natiuitate exiſtant; quamobrem non videtur vero conſentaneum id, quod de muto dæmoniaco vult Guilhelmus Ader *de Ægrot. Euang. enarr.* 5. nempe quod pateretur vitium illud, quod Molalgia, vel Molilalgia & anicloglosſon, vel angyglosſon nuncupatur, quod eſt hæſitantia quædam in loquendo, aut difficultas introitus in loquelam; nam neque admirationem vllam haberet, quod mutus hic expedite locutus fuerit, neque vitium eſt irreparabile ſaltem vt plurimum. Contrarium autem innuit Sacer Textus, cum dicit: Ejecto dæmonio, locutus eſt mutus. Quaſi admiratio non ſolùm ex ejectione dæmonij, ſed ex recuperatione loquelæ emanare debuerit, cùm verè dæmoniacus ille nullo modo loqueretur, ſiue hoc ex vitio naturali illi contigiſſet, ſiue ex malitia ipſius dæmonis, quod magis conforme videtur Sacto Textui dicenti: *Luc.* 11. *verſ.* 14. Et erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. refert enim mutitatem in dæmonium, quia dæmonium ipſum impediebat ejus loquelam.

Magna febre detenti, Dyſenterici cum febre, & ſanguinis longo fluxu vterino laborantes.

Febris, qua ſocrus Petri detinebatur, vel ipſo Euangeliſta teſtante, erat magna; quæ magnitudo non modo reſpiciebat febrilem calorem, quod 53
valde eſſet acer, mordax, ac moleſtus, nec reſpiciebat ſolum ſymptomata, & accidentia febris, quia conſequens erat, ad tantum calorem ſequi ſitim intolerabilem, ardorem, anxietudinem, ſpirandi difficultatem, & alia his grauiora, ſed etiam reſpiciebat naturam ipſius febris, quod eſſet mali moris, &

vt

vt vulgo dicitur maligna ; hoc enim fortaſſe inſinuat Euangeliſta, cum non ſingulari numero dixerit, eam teneri magna febre, ſed plurali, detineri nempe magnis febribus ; nimirum nimia præ ſymptomatum ſæuitiæ, & acutie, & ipſius febris magnitudine non vnicum morbum, aut vnicam febrem, ſed plures, atque illas quidem magnas pati videretur : præterquam quod febris hæc non modo erat magna ſui ipſius reſpectu, ſed etiam reſpectu patientis, quippe quæ ianoretus erat, & fortaſſe viribus dejectis ; nam (vt Gal. firmat 1. *Aphor.* 14. ex quo idem repetit Gulielm. Ader. *lib.* 1. *de ægrot. à Chriſto Domino ſanat.* 54 *enarr.* 8. in caſu huius ipſius ægrotantis) neque ſenes magna ex parte febricitant, acuta febre ſicuti iuniores, & ſi quando rarenter his accidit febris qualis iuuenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Erat igitur hæc febris magna reſpectu quoque ſubjecti, in quo erat: non enim ſecundum ejus proportionem acciderat, & idcirco erat omnino & vndequaque lethalis.

Sed præter ſocrum Petri curatus eſt à febre etiam tegulæ filius, cujus licet in hiſtoria neque natura, neque magnitudo, vt in ſuperiori ab Euangeliſta deſcribatur, tamen ſatis ſuperque denotatur, eam fuiſſe, & magnam, & periculo ple-
55 nam, immo omnino lethalem per illa verba, Incipiebat enim mori : nam febris ex qua, & ex cujus vi homo moritur, & magnam, & exitialem abſque dubio ſe eſſe ſucceſſu ipſo oſtendit. Ergo puer hic jam moribundus erat, & naturaliter mori debuiſſet, cum jam incepiſſet mori, quia febris illa jam naturalem calorem deuaſtabat, & humidum radicale abſumebat, nullis contra illius ferociam prævalentibus Artis præſidiis, aut Naturæ ipſius robore, maxime quia patiens ætatem degebat puerilem, quæ neque ſuſtinet, neque admittit remedia conuenientia, & magna, qualia magnis morbis debentur. Tam ſocrus ergo Petri, quam Reguli filius ſanitatem abſque dubio ex miraculo recuperarunt : nam præterquam quod vterque inſanabilis erat, vt demonſtratum eſt, modus ipſe ſanationis fuit mere miraculoſus, cum ſolo verbo præcipiendo tantum id factum ſit, quod naturaliter ſuccedere non poteſt ; nam de illa dicitur Lucæ *cap.* 4. *verſ.* 39. Et ſtans ſuper eam imperauit febri, & dimiſit illam, & continuo ſurgens miniſtrabat illis ; de hoc autem Ioan. *cap.* 4. *verſ.* 50. Vade, filius tuus viuit. & illa ipſa hora reliquit eum febris, vt additur. Illud adnotandum. quod ſi minime concedat peruicax aliquis Medicus, hos ægrotos fuiſſe inſanabiles, ſed contendat potuiſſe in illis habere locum Medica præſidia, tunc miracula hæc non erunt toto genere ſupra Naturam, & in ſecundo miraculorum ordine erunt reponenda, habito reſpectu ad ſolum modum ſanandi.

56 Simile opus fuit illud Pauli in curatione Patris Publici, qui dyſenteria cum febre laborabat, vt narratur in Actib. Apoſt. *cap.* 28. *verſ.* 8. nam & hic morbus in ſene erat abſque dubio difficilis, & lethalis, qui in juuene ſimiliter lethalis exiſtat. nam non dicam illum fuiſſe incurabilem, vt vere fortaſſe erat, ne videar in his miraculum affectare : curatus tamen eſt à Pauli oratione, & manus impoſitione. ergo ob ſimilem modum curandi erit hoc miraculum, vt ſuperiora in ſecundo ordine reponendum.

57 Adæquat, immo fortaſſe ſuperat prædictorum miraculorum admirationem ſanatio mulieris, quæ fluxum patiebatur ſanguinis jam per duodecim annos, de qua diligenter ſcribitur Marc. *c.* 5. *verſ.* 25. his verbis. Et mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à complurib. Medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat. Quibus non abſimilia narrat Lucas *cap.* 8. *verſ.* 43. vtetque autem his verbis, & morbi naturam, & tempus, & medicamenta incaſſum adhibita memorat, vt inſinuaret eam jam humana ope non potuiſſe ſanari, quod notat etiam Mercur. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 2.

Id quod mirum duco in hac muliere eſt, quod tam diu fluxu ſanguinis conflictata (ſiue ille menſtrualis fuerit, ſiue hæmorrhoidalis vterinus tamen vt videtur malle, neſcio qua potiori ex cauſſa Gulielm. Ader. *vbi alias par.* 1. *enarr.* 8.) in alium morbum non inciderit, cum quicunque ille fuerit fluxus 58
chachexiam, Hydropem, alioſque conſimiles morbos, ſi inueterauerit, non ſolum aptum ſit excitare, ſed quaſi de neceſſitate inferat, refrigerato nempe natiuo colore, ipſaque heparis ſanguificatrice virtute labefactata, ita vt ex his non poſſim mihi non perſuadere, eam mulierem fuiſſe in extrema chachexia, quod fortaſſe innuere voluit Euangeliſta illis verbis, Nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat : non tamen habet expreſſam mentionem alterius morbi, ſed ſolius hujus ſymptomatis nempe fluxus ſanguinis, quia hic erat præcipuus, & primus affectus, & cauſſa aliorum, ſi qui inerant, vt Cachexiæ, & Hydropis, qui jam pene refrigeratum, & extinctum omnem viſcerum calorem denotabant, emunctis jam ipſis viſceribus ſanguine ipſius caloris fonte, ac thesauro, immo ipſiſſimæ animalis vitæ. Mihi quidem hæc conſideranti parum abeſſe videtur ſanatio hujus mulieris à mortui reſurrectione, itaque ſi opus hoc intimius examinabimus, nulla conditione deſtitui comperiemus ex his, quæ ad miraculoſi operis eſſentiam requiruntur.

4 Leproſi, & Hydropici.

VNdecim leproſi in Nouo Teſtam. à Chriſto Do- 59
mino Seruatore noſtro ſanati enarrantur, eorumque curatio fuit omni ex parte, & omni nomine ſupernaturalis. vnus eorum eſt, de quo vnanimiter Euangeliſtæ omnes verba faciunt ; cæteri decem, de quibus ſolus Lucas *c.* 17. *verſ.* 12. curati autem ſunt ſolo verbo diuino, nullo intermedio naturali præſidio. In Veteri autem Teſt. pluries de lepra mentio habetur. nam primò *Exod. c.* 4. de Moſis manu dicitur, quod apparuit leproſa, cum eam in ſinum immiſiſſet, itemque illico ſana apparuit, cum denuo id ipſum ex diuino mandato feciſſet. ita vt tam ipſius lepræ aduentum, quam ſanationem fuiſſe miraculoſam aperte pateat, nec egere vlteriori diſcurſu.

Parum ab hoc diſtat lepra Mariæ ejus ſororis, de qua *Num. cap.* 12. ex miraculo enim ob detractionis peccatum in Moyſen commiſſum leproſa euaſit, ſed ejus curatio tantiſper ab illa recidit, ita vt non 60
debeat reponi in eodem miraculorum genere ; quia Maria non illico ſanatur, ſed ſeparatur ſeptem diebus, juxta ritum lepræ, & ſic ab illa mundatur: videtur ergo hic concurrere aliquo modo Natura, cum tempore fiat ſanatio, cujus beneficio, ita Deo ſpecialiter volente, fit. Sed & hac ipſa magis à miraculi natura recedit mundatio lepræ in Na- 61

haman Syro, ita vt infimum miraculorum gradum ſortiatur, quia mediante Naturali cauſſa, atque ea quidem conſpicua, ſanatus eſt; concurrente tamen ad ejus ſanationem virtute diuina, & tribuente ipſis aquis facultatem, quam antea minime habebant mundandi corpora leproſa, vel ſaltem adaugente earum virtutem, ſi quam à Natura obtinebant, licet nullam habuiſſe ex verbis ipſius Nahaman conjectari poſſimus. cum enim præcepiſſet illi Eliſæus, vt ſepties lauaret ſe in Iordane, ſicuti narratur 4. *Reg. cap.* 5. id remedij parui pendens, indignabundus, Nunquid, inquit, non meliores ſunt Abana, & Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis, & munder? Autumabat ſiquidem, & ita fortaſſe expertus quoque fuerat, Damaſcenos illos fluuios lepræ mundandæ aptos eſſe, & ea opinione illis forſan vſus fuerat, licet incaſſum, & abſque vlla vtilitate. at hoc non eueniebat de Iordane, & ſic tunc primum à Deo Iordani tributa ea virtus eſt. ſed omiſſo pro nunc de Nahaman loqui, ad decem illos leproſos redeo, de quibus initio dicebam, ſimul fuiſſe ſanatos: eorum autem lepram fuiſſe jam confirmatam, ita vt omnem Medicam induſtriam, 62 omnemque opem humanam ſubterfugeret, duabus conjecturis adducor, vt credam. prior eſt, quia decem illi leproſi omnes ſimul, & gregatim Saluatori occurrunt, nimirum quia à cætu reliquorum hominum, & è ciuitate ejecti inſimul cohabitabant extra ciuitatem aut caſtellum: nam Saluatori occurrunt 63 ante ingreſſum in caſtellum, *vt infra*; at ab hominum cœtu ejiciebantur, qui maligna, & confirmata lepra deturpabantur; ſumebaturque ejus rei experientia (nimirum num lepra confirmata, & inſanabilis eſſet, necne) à ſacerdotibus per plures dies; vt mandatur Leuit. *cap.* 13. Sed & hic idem mos ejiciendi lepra infectos è ciuitate vigebat apud Perſas, vt teſtatur Herod. *in Clio, verſ. Med.*

Poſterior conjectura deſumitur ex enarratione ab Euangeliſta facta ſequentibus verbis. *Et cum ingrederentur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem leproſi viri, qui ſteterunt à longe, & leuauerunt vocem ſuam,* ex legis enim præcepto in veteri teſtamento leproſi ita omnino facere jubebantur, hoc eſt, vt occurrentes aliis hominibus à longe ſtarent, & clamarent, ſe eſſe inquinatos, & immundos, & hoc ſumma cum ratione, vt cæteri ſcilicet eorum occurſum, & exſpirationem euitarent, qua facile erat eos infici, & hoc etiam in confirmata, & vera lepra locum habebat, vnde pat eſt credere, horum leproſorum morbum fuiſſe jam confirmatum, & ob id à ſacerdotibus extra habitata loca illos fuiſſe ejectos; ex quibus conſequenter deducitur, eos fuiſſe omnino incurabiles, cum talis lepra omnium medicorum conſenſu curam non admittat.

Redeo nunc ad Syrum illum Principem Nahaman (nam prætereo alium leproſum à Chriſto ſeruatore ſanatum, de quo nihil peculiare habetur in Euangelio) conſequens quidem erat etiam lepram, qua hic detinebatur, & confirmatam eſſe, & incurabilem; nam longo jam tempore illum obſederat, quod ex ejus hiſtoriæ enarratione facile innoteſcit. præterquam quod erat Nahaman ætate grandior, cum eſſet princeps Militiæ, cumque ejus ſerui illum alloquentes Patris nomine appellarent, Pater, inquiunt, & ſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, &c. quibus accedit curatio longe à patria petita; nam conſentaneum eſt, illum pluribus, atque illis quidem magnis, & nobilibus vſum fuiſſe remediis, erat enim princeps Regi Syriæ apprime carus: tanquam ergo omni ſpe deſtitutus extra patriam quærit remedium, immo & ad alienum Deum pro auxilio recurrit; tentauerit ergo non modo naturalia quæcunque remedia, ſed etiam ſupernaturalia, & à propriis idolis, quæ venerabatur, incaſſum remedia ex- 64
pectauerit: euenit enim in humanis rebus, vt deſperati humanæ, ac diuinæ opis, etiam ad incantationes, artesque diabolicas, ad ipſumque Dæmonem (quod à Chriſtiano homine Deus auertat) conuertamur, cujus rei non vnicum habemus exemplum in ipſa ſacra hiſtoria.

Verumenimvero licet ob ſui veruſtatem, ac pertinaciam lepra ipſius Nahaman fuerit incurabilis: à Deo tamen non niſi per naturale medium ab ipſo quidem Deo diſpoſito curata eſt, lotione nempe 65
ex Iordanis aqua per ſeptem vices: quatuncunque enim aquarum lotio, & Iordanis præſertim, qui aquas habet limpidiſſimas, lepræ naturaliter conferre ſolet, vt teſtatur Valleſ. *in ſua ſacr. Philoſ. cap.* 58. de hac eadem Nahaman curatione verba faciens, & Baccius *lib.* 3. *de Therm. cap.* 3.

Cæterum Lucæ *cap.* 14. mentio fit cujuſdam Hydropici à Chriſto Domino ſanati, Hydrops au- 66
tem per ſemetipſum adeo difficilis morbus eſt, vt pauci ſint ipſo difficiliores. quamquam autem omnino varia, & aliquando etiam contraria erat curatio, quam Seruator noſter ægrotis ſuis adhibebat, ab ea, quæ ex Artis præceptis fieri ſolet, & modus curationis eſſet ſemper, & vndequaque, ac ſimpliciter ſupernaturalis, & miraculoſus, vt alias dixi, ita vt etiam leuis febricula, & morbus quicunque mitiſſimus eo modo ſanatus conſpicuam miraculi ſpeciem præberet, quia ſolo verbo, ſolo tactu, ſola præſentia, ſolo contactu indumentorum, ſola corporis vmbra ſanabat, innuens hac ratione ſe ſupra naturam eſſe, eiq; in totum imperare, tamen morbi ab eo curati omnes difficiles, & humana, vel Me- 67
dica arte vel ſimpliciter. vel ex nonnullarum conditionum concurſu incurabiles exſtiterunt. Quod D. Ambroſ. *Epiſt.* 47. ex quo Maldonat. *in Euangel. in hiſtoria cæci nati*, etiam firmabat, neque hoc abſque cauſſa manifeſta, nimirum vt euidentiora eſſent, & multo perſpicacius recedere ſua opera à naturali via oſtenderet, cum enim miracula fiant ad 68
Dei gloriam, videtur reſpectu noſtri magis apparere Dei potentia in rebus arduis, & difficillimis, vnde ex his facilius homines, ac pertinaces præcipue Iudæi promptius ad credendum ſuaderi poſſent. His ergo ex cauſſis quamquam in aliquibus ægrotis nulla habetur mentio de grauitate, difficultate, & longitudine morborum, de aliiſque, conditionibus eorum ſanationem omnino impedientibus, tamen id ego in omnibus ſupponi debere libenter admiſerim, maxime cum apertiſſime id pateat in potiori morborum parte, qui longioribus enarrantur. talem ergo fuiſſe quoque hunc Hydropem ex his recte concludendum mihi videtur. Vnde apparet, quam falſa ſit impiiſſima Paracelſi ſententia apud Thom. Eraſt. *in diſput. contra ipſum, part.* 1. cum dixerit in Paragran. à Chriſto Domino nullum eſſe ſanitati reſtitutum inhabilem, hoc eſt, qui ſanari non poſſet naturaliter. nam relictis cœcis à natiuitate, mutis item & ſurdis à natiuitate, claudis à natiuitate, aliiſque ſimilibus, an non inhabiles dixerit hic lunaticos, leproſos confirmatos, aridos, & hujuſmodi? Sed impius

impius hic ex prauitate animæ delirabat, cum hæc ſcriberet.

Steriles ex miraculo concipientes.

PLura ego dixi de Sterilitate tit. de Impotentia coëundi & genetandi, libro ſuperiori, ita vt nonnulla ibi requiri poſſint, quæ huic particulæ præſentis quæſtionis inſeruiunt; pro nunc autem ea in medium afferam quatenus ad miraculi naturam accellerit conceptio in ſterilibus facta tam in veteri, quam in nouo Teſtamento. Relinquam autem data opera de Abimelech vxore & ancillis loqui, quas ex miraculo ſteriles fuiſſe patet *Geneſ. cap.* 20. Sed in vniuerſa Sacra Scriptura duo ſterilitatis
69 genera adnotanda, vnum quod ex defectu ætatis ſenioris proueniebat, alterum quod ex aliquo vitio, ſiue illud naturale eſſet, ſiue accidentale. Prior
70 ſterilitas animaduertitur in Sara, de qua *Geneſ. cap.* 21. & in Eliſabeth, de qua *Luce cap.* 1. poſterior in quinque fœminis veteris Teſtamenti, nempe Rebecca, Rachele, vxore Mannæ, quæ & mater fuit Sampſonis, Anna matre Samuelis, & Sunamitide Eliſæi. De priori nulli dubium eſſe poteſt,
71 quod naturaliter eſſet irreparabilis, & hoc non ex vnico tantum capite, quia præter ætatem in vtriſque illis fœminis ſterilitas erat connaturalis: de Sara enim patet, quia nonagenaria erat, & nunquam conceperat, etiam ſi viro fœcundo conjuncta fuiſſet, vt narrat textus *Geneſ. cap.* 16. *verſ.* 1. de Eliſabeth autem dicitur *Luce cap.* 1. *verſ.* 7. Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſerant in diebus ſuis. Vltra connaturalem autem ſterilitatem, vt dixi, accedebat in vtraque ſterilitas ex cauſſa ſenij, quæ & ipſa per ſe erat irreparabilis: in ſenibus enim mulieribus non modo deeſt materia, quæ inſeruire poſſit nutritioni fœtus, ſanguis nimirum (nam & ob ejus defectum amplius non purgantur, Natura jam tantam ſanguinis copiam, quantam antea conſueuerat non generante) ſed deeſt etiam calor natiuus, qui præcipue agens eſt in fœtus formatione; quod non modo ex parte ſanguinis conſiderandum, ſed etiam ex parte ſeminis, nec ſolummodo ex parte fœminini, ſed etiam ex parte maſculini; in his enim caſibus ambo mares erant prouectæ, immo præcipitatæ ætatis; ita vt eorum calor jam elangueret proximus extinctioni, vnde prudenter *Paulus ad Rom. cap.* 4 *verſ.* 14. de Abraham loquens, Et non, inquit, infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum jam fere centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ, & vt pateat in vtroque caſu euidentius miraculum interfuiſſe, nota ambas concepiſſe, & peperiſſe maſculos, licet vetulæ ex decrepitis concepiſſent, cum vt ex Ariſt.
72 dixi *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 55. nullus ſupra ſeptuageſimum maſculum generare ſoleat. Contrarium tamen demonſtrat Ioab. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 9. ſed Ariſt. ſententia verificatur ſecundum plurimum.

Cæterum ſterilitas in reliquis fœminis veteris Teſtamenti conſiderata non niſi ex magna cauſſa, atque illa quidem fortaſſe connaturali prouenire potuit. Quia cum omnes eſſent in ætate florenti, & à conjugibus maxime adamatæ, qui & ipſi juuenes exiſterent, omnino, niſi magnum obſtaret vitium, concipere debuerint; neque poterat impedimentum conceptionis prouenire ex parte virorum, ſed ſolum ex proprio defectu fœminarum, quia ſinguli earum viri aliis commixti mulieribus generabant, quod de omnibus legenti in ſacra hiſtoria patet. Erat ergo hoc vitium vel ex diſparitate ſeminum marium, & fœminarum, quod impedimentum auferri non poterat, niſi ſeparatentur ad inuicem, & aliis viris jungerentur, vel ex parte proprij morbi; quomodocunque autem contingeret, illud certum eſt, arti Medicæ difficillimum fuiſſe vitium corrigere, ſi accidentale fuerat, impoſſibile autem ſi connaturale, ſed connaturale fuiſſe ex prædictis firmádus 73

Commorſi à Serpentibus, Vulnerati, Vlcerati, Claudi ex Vteto.

QVales fuerint ſerpentes, cujuſque Naturæ in Hebræos à Deo immiſſi ad condignam eorum punitionem, quod Mannam nauseabundi faſtidirent, cum ex nulla conjectura conſtare poſſit (vna excepta, quam ab Hiſtoris profanis intra deſumam) requirere ſupervacaneum cenſeo. Minime autem probatur mihi quod eruditiſſimus vir Fortun. Licet. *in lib.* 3. *de Spont. viuen. ort. cap.* 51. volebat, hos ſerpentes natos fuiſſe ex ipſis Hebræorum corporibus, mihi enim omnino contrarium innuere videtur ſacra Scriptura, cum dicit, Immiſit Dominus ignitos ſerpentes, vt infra dicam: multo enim diuerſo loquendi modo via eſſet, ſi ex propriis Hebræorum corporibus ſerpentes ij pullulaſſent: præterquam quod non ex intenſa, ac ſumma putredine, qualis fuiſſet in eo caſu neceſſaria Hebræi interibant, ſed ex ipſorum ſerpentum morſu. ſic enim ſacra littera habet. Quamobrem immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt, &c. & deinceps. Fecitque Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Pace igitur viri hujus omni honore dignißimi dixerim, quod licet, vt ex Plutarcho, & aliis ipſe dicit, hic morbus, in quo nempe ſerpentes ex ægrotantium corporibus pullulauerint, alias viſus ſit, & ex eo extinctum fuiſſe Pherecidem Syrum Pythagoræ præceptorem, ex Plinio, & aliis tradat Mercurial. *lib.* 5. *Var. lect. cap.* 6. & eum eſſe familiarem maxime Maris Rubri accolis (à quo loco non multum forte aberant tunc Hebræi) ex Agatharchide referat Plutarch. apud Mercurial. *lib.* 2. *cap.* 20. tamen non hic fuerit, qui Hebræis aduenerit, ſed tantum extrinſecus à ſerpentibus adorti, & commorſi fuerint. quos fuiſſe quidem venenoſiſſi- 74
mos, & maxime exitiales non ex quam plurimorum ſolummodo morte, qui ab eis commorſi ſunt, conjectari licet, ſed ego dumtaxat ex vnico adjuncto ſacræ paginæ id manifeſte coniicio, quod etiam prudentiſſime ponderabat ipſe Licetus, & Buſtamantin. *de Reptilib. ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 1. Quamobrem, inquit textus, miſit Deus in populum ignitos ſerpentes, vbi ea voce, Ignitos, inſinuat morſum ipſorum ſerpentum fuiſſe pluribus nominibus noxium, & exitialem, nempe & ob veneni acutiem, quod tanquam ignis citiſſime, & omni mora relicta ad principes partes penetraret; ob ejuſdem ferociam, quod tanquam ignis omnia ſibi obuia depaſceret, ob ejuſque exitium quod eſſet irreparabile, & tanquam ignis incendium inextinguibile: præter hæc autem non modo denotatur ea adjectione veneni ipſius lethale exitium, ſed etiam ſymptomatum ab eo

emanantium acerbitas, vt totius corporis incendium, ſitis clamoſa, & inextinguibilis, dolores acutiſſimi, & hujuſmodi, ita vt magis quid mihi innuere videatur hoc loquendi modo, quam fecerit anas Deuteron. *cap.* 32. cum de Aſpidum veneno loquens, illud inſanabilis epiteto inſigniuit: horum enim ſerpentum venenum non modo certo certius occidebat, vt ex euentu apparet, quia plurimi eorum, qui morſum ipſorum expectiebantur interibant, ſed, vt dixi, cum intolerabili dolore, & anxietudine non ſecus ac ignis faceret, ſi eo quiſiam ſentim, paulatimque abſumi permitteretur. Fortaſſe ſimile affert exitium ſerpens Dipſas dictus, de quo Nicand. *in Theriac. & Dioſcorid. lib. 6. cap.* 50. & ibi Matthiol. & quidem, licet credat Buſtamantin. *vbi ſupra cap.* 2. eos ſerpentes diuerſi generis fuiſſe, connumerat tamen inter illos Dipſadem, qui effectus prædictos aptior eſt progignere; ſed quales quales fuerint, effectus ipſius ignis produxiſſe in iis, qui commorſi erant ipſe etiam Buſtamantin. concludit. Nullum
75 porro interceſſiſſe naturale remedium ad tanti veneni curationem, ſed fuiſſe ſerpentem æneum remedium omnino ſupernaturale in figuram Chriſti Seruatoris noſtri emanans, palam eſt. Neque facile adducor, vt credam quod Buſtamant. *vbi ſup. cap.* 5. videtur admittere, nimirum ſerpentem illum à Moyſe potuiſſe tali cœli clymate, & configuratione conſtitui, vt non ſecus ac nonnullæ aliæ figuræ ad aliorum animalium morſum, vt puta Leonum, Tigrium, & hujuſmodi confetunt, ſic ad morſum illorum ſerpentum remedio ille fuerit; quia modus loquendi ſacræ Scripturæ non hoc innuere videtur, ſed contrarium: non enim ex ſe Moyſes ſerpentem fecit, ſed Dei ipſius præcepto dicentis, Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. At non videtur dicendum, D. O. M. vſum fuiſſe ſecundis hiſce cauſſis, & oſtendiſſe Moyſi remedium phyſicum, & naturale, ſed dediſſe huic ſerpenti talem virtutem ſanandi commorſos ab illis ſerpentibus ex propria potentia abſoluta. Vnde merito damnatur, & exploditur hæc opinio à Torreblan. *in Epitom. delict. lib. 1. cap. 7. num.* 41. Præterquam quod apertiſſime conuincitur hujus ſententiæ abſurditas ex verbis *lib. Sapient. cap.* 16. *verſ.* 7. vbi de ea re verba faciens Auctor, Qui enim inquit, conuerſus eſt, (ad ſerpentem æneum) non per hoc, quod videbat, ſanabatur; ſed per te (Deus) omnium Saluatorem. Miraculum tamen hoc in ſecundo miraculorum gradu venit reponendum: non enim impoſſibile erat eorum ſerpentum morſum Medica arte ſanari, vt abunde probat idem Buſtamant. *ibid. cap.* 5. licet Aſpidis, Hæmorroidis, & Dipſadis, aliorumque ſerpentum morſus immedicabiles judicentur; quod quidem vt plurimum fit, non ſemper, neque enim ſerpentes illi tunc primum ſunt
76 à Deo creati ad eum effectum, ita vt ſuſpicari poſſimus, habuiſſe illos venenum omnino à naturalibus diuerſum, & ob id arte Medica inſanabile, quia ſacra Scriptura hoc non dicit, immo contrarium inſinuat, cum dicit, Immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, quaſi eos in aliqua deſerti parte commorantes in Hebræos impulerit; quod etiam ſentit Buſtamant. *vbi ſupra cap.* 2. neque hoc abſque naturalis rei teſtimonio dico, quia Herod. *lib.* 3. narrat, in Arabia reperiri maximam ſerpentum alatorum quantitatem, qui interdum quaſi exercitu facto ad Ægyptios tendunt, eoſque maxime moleſtant. Ad quod facilius adducor, vt credam, quia locus vbi Hebræi à ſerpentibus moleſtati ſunt non longe abeſt ab Arabia, neque deſunt mihi hujus ſententiæ fautores, quorum vnus ſatis ſit, nempe Toſtat. *in hunc locum queſt.* 7. Ergo Deus hoc naturali medio vſus eſt ad Hebræos puniendos, vt ego ſentio, ſi modo recte ſentio: in hoc enim, vt in cæteris omnibus, Catholicæ veritati me ſubmitto. Cum ergo hi ſerpentes natura conuenirent cum cæteris, poterant remedium habere naturale.

Cæterum quia ex morſu fit ſolutio partium, ejus argumenti affinitate de vulnerato Malcho ſeruo nimirum Principis Sacerdotum aliquid dicamus. Huic enim Petrus, vt Euangeliſtæ teſtantur, abſcidit au- 77
riculam dextram, quæ ſuo principio vnita eſt ſolo Chriſti Domini contactu; vbi conſiderandum, quod auricula, vel erat penitus abſciſſa, vel tantum ex parte, ita vt tantiſper adhuc hæreret. Si hoc poſtremo modo ſe res habuit, facile patet, vulnus hoc fuiſſe arte Medica ſanabile, & potuiſſe auriculam reſtitui, capitique reuniri, quomodocunque id ſuccedat, non enim id nunc quærendum; ſic vero hujuſmodi opus miraculoſum eſſet tantum quoad modum, eſſetque in ſecundo miraculorum gradu. At ſi auricula erat penitus abſciſſa, dubitari poſſet, an per media naturalia reſtitui potuiſſet, quia conſtat aliquando naſum recenter deciſum, & illico reconjunctum, optimeque alligatum reſtitutum fuiſſe, & vide pulcherrimum caſum apud Arcæum *de cur. vuln. lib.* 1. *cap.* 7. quomodocunque ſit illud omnimodam habet veritatem, partem animalis viuentis 78
à ſuo principio deciſam illico commori, nec reſtitui poſſe ad vitam niſi ex miraculo. Ad exemplum autem adductum dicendum, non fuiſſe omnino naſum à ſuo principio diuiſum, vt in hiſtoria patet. Habet ergo eandem difficultatem reſtitutio partis à ſuo principio deciſæ ad nouam vnionem, quam habet reſurrectio mortui. Torrebl. *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 42, *nu.* 13. vnde ſi auricula Malchi penitus fuerat abſciſſa, vt credendum eſt, ejus reſtitutio miraculum fuit ex primo ordine, nempe vndequaque ſupernaturale. Aliter autem ſe habet miraculum in Ezechiæ perſona celebratum, vt narratur Eſaiæ *cap.* 38. & alibi, quia Ezechias curatus eſt naturali 79
remedio, non tamen quod ſanaſſet, niſi ſpecialiter Deus ille virtutem ſanandi tribuiſſet: nam verum quidem eſt, ficum maſſam vlceri, quo ille laborabat, admoram potuiſſe alias conferre, quoniam, vt commonſtrant Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 39. & Buſtam. *de anim. rect. ſacr. ſcript. lib.* 2. *cap* 5. de ea re verba facientes, habet facultatem illud medicamentum ad vlcera cum inflammatione ſananda; ſed quod in vlcere maligno, & ex quo ille erat jam periturus quicquam poſſet conferre, eſt ab omni veriſimilitudine alienum, erit ergo miraculum hoc ex tertio ordine, vt patet.

Quoniam autem reſtant duo claudi, de quibus *in Actib. Apoſtol. cap.* 3. & 14. de his etiam mentionem habeamus, eos autem miraculoſe fuiſſe ſanatos non dubitandum, quia cum eſſent claudi ex vtero matris, non poterant vlla arte juuari: dato autem 80
quod juuari potuiſſent, quia conſtat etiam alios ab vtero claudos fuiſſe interdum ſanatos (licet nunquam arte, ſed caſu, vt de illo, qui ex alto cecidit, & de puero peſtilenti morbo correpto habetur apud Beniuen. *de Abd. cap.* 55. quorum vterque ſanatus eſt, & de muliere quæ peſte laborans reſtituta eſt) hoc miraculum erit ex ſecundo ordine, cum ſani ambo facti ſint ſolis Apoſtolorum verbis.

Et

Et hæc dicta ſufficiant peculiariter de Ægrotis, quos conſtat ex ſacro tam veteri, quam nouo teſtamento ad ſanitatem miraculoſe fuiſſe reuocatos; quod ſi qui me fugerint, de quibus hic mentionem nullam habuerim, poſſunt facillime ex jam dictis lectores cognoſcere, quantopere eorum ſanationes vires Naturæ exuperauerint, & in quo miraculorum genere fuerint reponendæ, ſi ad hos collatæ fuerint, quemadmodum etiam de cæteris omnibus extra ſacram hiſtoriam enarratis facere quandocunque licebit. hæc enim ego potius pro exemplo adduxi, quam vt omnium ægrorum, qui miraculoſe curati in vtroque Teſtamento repetiuntur, accuratam hiſtoriam texere voluerim.

SVMMARIVM.

1 *Deus miracula operatur in noſtram ſalutem, & ad ſui ipſius gloriam.*
2 *Malis hominibus Deus mala comminatur.*
3 *Antiqui Deos bonorum, & malorum cauſſas eſſe voluerunt.*
4 *Deus ex Platone ſolius boni cauſſa eſt: mali autem quæcunque alia cauſſa præter Deum.*
5 *Deus hominibus mala infert ad eorum correctionem.*
6 *Morbi ex Dei permiſſu à Dæmonibus in homines inferuntur.*
7 *Diuinum in morbis quid ex Hipp.*
8 *Qui ſupernaturales morborum cauſſas negant toto cælo errare dicendi.*
9 *Morbi nonnulli ſunt, quorum cauſſa ignorantur, & qui non habent vlla remedia propria.*
10 *Morbi nonnulli ſolis ſpiritualibus remediis ſanantur.*
11 *Nulla naturalis cauſſa aſſignari poteſt interitus primogenitorum omnium Ægyptiorum.*
12 *Si Deus ſit, is ſumme bonus, & virtutis amator ſit oportet.*
13 *Vniuerſus hominum conſenſus diuinos morbos admittit.*
14 *Morbos & mortes miraculoſe euenientes quæ nam ſigna demonſtrare poſſint.*
15 *Miraculum eſt opus arduum, & difficile, & ab hominum cogitatione remotum.*
16 *Miraculum eſt id, cujus effectus eſt manifeſtus, cauſſa vero incognita.*
17 *Diuini morbi naturalibus præſidiis irritantur, vel illis nullatenus cedere conſpiciuntur.*
18 *De morte, aut morbo miraculoſe immiſſo quando liceat ſuſpicari.*

De Morte miraculoſa, & de morbis diuinitus immiſſis.

QVÆSTIO IX.

1 QVemadmodum in noſtram ſalutem, & ad ſui gloriam multa operatur Deus miracula, quibus ſingularia nobis impertitur beneficia: ſic tum ob prædicta, tum etiam in noſtram correctionem alia nonnulla operatur, quibus & morbos, & ærumnas, & mortes hominibus concihat, quod adeo vnicuique hominum acceptum videtur, vt vniuerſus omnium conſenſus id ipſum fateatur, vel ipſo Galen. *teſte in primum Epidem. in princ.* quin ipſemet veritatis fons Deus optimus maximus hominibus prauo
2 corde ambulantibus millies quamplurima mala minatus eſt, præcipue autem morbos graues, & mortem, quod maxime *in Deuteron. cap.* 37. apparet, vbi derelinquentibus vias, & præcepta ejus inter alia multa hæc comminatur. Adjungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra, ad quam ingredieris poſſidendam; Percutiat te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore, & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine, & perſequatur donec pereas; Percutiat te Dominus vlcere Ægypti, & partem corporis, per quam ſtercora egeruntur, ſcabie quoque, & prurigine, itavt curari nequeas. dehinc etiam cæcitate, & amentia, & furore mentis. neque ſolum conſtat hæc D. O. M. comminatum aliquando fuiſſe, ſed alias etiam ad effectum deduxiſſe, vt mille exemplis ex ſacra Scriptura patet, quibus hanc veritatem confirmare non facit ad rem, quia cum fidelibus ſuperfluum eſt, cum infidelibus autem non 3
ſatis probant. Sed & antiqui Poetæ præcipue ipſos Deos, & bonorum, & malorum cauſſas eſſe, & nobis immittere morbos interdum, & peſtem firmarunt, vt Heſiod. *lib.* 1. *oper. & dier.* in hæc carmina.

Sepeque vniuerſa ciuitas malum ob virum punitur,
Qui peccat, & iniqua machinatur, illis autem
Cælitus magnum adduxit malum Saturnius, famem ſimul & peſtem.

Homerus *item Iliad. lib.* 1. hoc ipſum fatetur, cum peſtem, qua laborarunt Græci à Diis immiſſam fuiſſe narrat. Plutar. *quoque in lib. de ſer. num. vind.* his aſſentiri videtur, nam & peſtem à Deo immitti confirmat, quorum auctoritatibus aliorum quoque magnorum virorum dicta adjungi poſſent, niſi prolixitatem timeremus. Nihil autem nos moueat, quod contra horum Poetarum, & Philoſophorum auctoritatem Plato. 2. *de Rep. non longe à fine* ex profeſſo locutus videatur dicens. *Et bonorum quidem* 4
ſolus Deus cauſſa eſt dicendus, malorum autem quamlibet aliam præter Deum cauſſam quærere decet, quia cum Deus hominibus mala inferat ad eo-
rum correctionem, & punitionem, hoc non niſi 5
gratia boni facit, vt recte Marſ. Ficin. *in argum. ejus dialogi.* immo, vt idem Plato *in Gorgia* dicebat, *demit maxime de infœlicitate, quæ ex malis operibus hominibus prouenit, ſi condigna pœna pro illis afficiantur; infœliciſſimus enim omnium eſt, qui prauitatem habet, & non caſtigatur.* Ergo & mala immittit in nos Deus, quæ nobis quidem mala videntur, cum potius bona ſint, reuocant enim nos à via mala, & ipſa mala prohibent, non ergo ſunt mala; vnde ſatis nobis eſt, ſi Platonem in hoc communi hominum ſententiæ non aduerſari, immo potius aſſentiri ſciamus. Sed neque Plato, neque quiſquam fortaſſe alius negabit, morbos aliquando permiſſu 6
Dei, & ſuperioris cauſſæ à Dæmonibus inferri, neque ego in hoc probando multùm immorabor, quod ſatis ſuperque in hoc elaborauerint Codron. *de morb. veneſ. lib.* 1. *Septal. de peſt. lib.* 3. & ante illos Fernel. *lib.* 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 16. & nouiſſime Io. Buſtamantin. *de rept. anim ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 5. & ex Iuriſconſultis, & Canoniſtis. Martino de Arles *de ſuperſtit.* Martin. Delr. *in diſquiſit. Magic.* Torrebl. *in Epitom. delict.* & omnes qui de ſimili materia ad Dæmones præcipue pertinente ſcripſerunt. An autem hoc ſibi voluerit Hipp. *in prognoſt. tex.* 4. cum conſiderandum monuit, ſi quid diuini 7
inſit in morbis, nimirum an à cauſſa aliqua Methaphyſica vllam dependentiam habeant, vel potius an occultam aliquam proprietatem, generique humano inimicam ſortiantur, vt vult Fernel. *vbi ſupra cap.* 10. vel ab æëris nos ambientis conditione ori-

perpetratas agnoſcit; de quibus tamen omnibus particulariter diſſerere non eſt præſentis loci; de prioribus tamen nonnulla dicam occaſione ſumpta in hac quæſtione. Pro nunc autem vniuerſaliter de omnibus ſermonem habebo, ac primo edocendum videtur, quibus ſignis miraculoſæ ſanationes à fortuitis naturalibus, vel artificialibus interſtingui poſſint.

In morbis ergo omnibus, quos ex miraculo curatos faiſſe præſumendum eſt, plures adnotare nos 3 conditiones oportet; quibus, aut portion earum parte deſtitutos, non ex miraculo, ſed vel naturaliter, vel ex arte, vel ex caſu fuiſſe curatos, ſuſpicandum eſt: harum autem conditionum nonnullæ conſiderantur ex parte ipſius morbi, aliæ ex parte ſanationis, & modo, ſeu ratione ipſius, aliæ denique ex parte ipſius ægrotantis.

Ex parte enim morbi requiritur primo, vt curatu 4 vel impoſſibilis, vel maxime ſaltem difficilis exiſtiterit; quia miracula, vt alias dixi, ſunt circa ardua, & difficilia, non circa leuiora. Habenda tamen conſideratio impoſſibilitatis, & difficultatis, reſpectu temporis, reſpectu Naturæ ipſius morbi. & reſpectu modi curandi: nam vel morbus erat difficilis, & impoſſibilis omnino, vt curaretur, vel impoſſibilis, & difficilis erat vt curaretur eo modo, vel vt curaretur tam breui temporis ſpatio. Vt eſſet ſi morbus eſſet ex iis, qui nullo modo curationem recipiunt, vt naturalis cæcitas, aut ſi curaretur cum lato facto ex ſputo, aut ſi curaretur ictu oculi. Nullo enim ex his modis hic morbus naturaliter ſanari poſſet, quamobrem apertiſſime apparet, ejus curationem fuiſſe omnino miraculoſam.

Secundo requiritur, vt morbus fuerit grauis, vt 5 quia ſit vel cum manifeſtiſſimo vitæ diſcrimine, vel cum mala tolerantia, grauibuſque ſymptomatibus; talis in primo caſu eſſet febris ardens, & maligna, quali detinebatur ſocrus Petri, fortis ſyncopis, vel fortis Apoplexia, oris ventriculi inflammatio, à qua qui euadunt Iouis filij dicendi, vt dicit Amatus Luſit. *curat. med. cent. 3. cur. 93.* In ſecundo caſu eſſet Lepra confirmata, qualis erat illa Nahaman Syri, Paralyſis inueterata, quali affligebantur nonnulli in Sacris, de quibus infrà, vetus, & nodoſa Arthritis, ſæuus, & jam diuturnus capitis dolor, qualis is eſt, qui clauus dicitur, & vniuerſim dolores omnes acuti, nobilem, aut ſenſitiuam aliquam partem obſidentes.

Tertio requiritur principaliter, quod morbus 6 non ſit in vltima parte ſui ſtatus, ita vt non multo poſt naturaliter declinare debeat; vel vt morbus non ſit prope judicium: in hoc enim tempore, vt ex Hipp. ſent. patet *Aphor. ſect. 2. Aphor. 30.* ſymptomata omnia fortiora ſunt, ita vt ægri aliquando de vita periclitentur, ſuccedente autem criſi, ſubita ac repentina mutatio fit ad ſalutem, quæ miraculoſa ob id pleriſque videtur: ob ſæuitiem enim ſymptomatum judicant, abſque dubio ægrum de proximo moriturum, qui tamen breui ſanitati reſtituitur. Cum ergo ægri in tali ſtatu ſunt, ad ſupernaturalia remedia promptiſſime recurrunt, mille ac plura vota Deo, ſanctiſque concipiunt, & remittente morbo, miraculoſum id putant, præcipue cum tam breui temporis ſpatio inſperata ſalus ſucceſſerit, cum tamen naturaliter morbus remittere debuerit, & declinare.

Cæterum pro parte ſanationis maxime facit ad 7 probandum, ſanationem fuiſſe miraculoſam, ſi ea fiat ſubito, & in inſtanti: nam ſunt ex ægrotis nonnulli, qui Naturæ ope à quibuſdam morbis vindicantur, à quibus nullo artis Medicæ præſidio ſanari poſſe credantur, immo neque ipſius Naturæ auxilio. Ita inſanabiles omnino exiſtimati, ſi dehinc ſenſim Naturæ ope ſanentur, ex miraculo ſanatos ſe eſſe prædicant, ac profecto quia de raro hæc contingunt, & vulgus cauſſas ſanationis ignorat, ex miraculo ſanitatem recuperaſſe facile cuiuis perſuadent. Accedere enim hæc videntur ad miraculi naturam, vnde & apud Medicos illud jactatur, monſtra, ac miracula in Arte contingere. Vnde id inſinuebat Auic. 4. 4. *tr. 2. cap. 10. in fin.* dicens, ſæpe numero aliqui ſanantur abſque ſpe vlla, exiſtente, mirabiliter, tamen naturales habent cauſſas, ita vt ad ſupernaturales nequicquam referantur. Sed inter quam- 8
plurima exempla, quæ ad hujus conditionis corroborationem adduci poſſent, libet conferre quandam miraculoſam aduentitiæ cæcitatis curationē à B. Andrea Corſino factam cum alia, quæ naturæ, & artis auxilio proceſſit. Repurgabat quidam artifex aurum ab argento, & ex ignis maxima vi vſum amiſit. ad ſanctiſſimi tamen viri benedictionem illico, & in inſtanti viſum recuperauit. Alia vero ex parte cum duo viri frumenta jam matura ab ignis voracitate, qui ea penitus abſumebat, vindicare plurimum laborraſſent, ex ingenti flammarum ardore, ac ſplendore lumen amiſerunt, quod tamen opportunis medicamentis, & temporis diuturnitate affatim recuperarunt hæc igitur quia temporis beneficio facta naturalis fuit, illa quia momento, & in inſtanti, omnino miraculoſa ſanatio.

Secundo ſanatio debet eſſe vndequaque perfe- 9
cta & abſoluta, non manca, ſeu concita: miraculum enim vt opus à ſupernaturali, ac perfectiſſima cauſſa emanans, perfectum & abſolutum opus eſt, vnde etiam ſi aliquis liberetur à morbo aliquo difficili, & inſanabili, ſeu periculoſo, vtputa à forti Apoplexia, mox autem denuo in illam relabatur, vel ab ea liberatus paralyticus tamen permaneat, miraculoſe factum id non putauerim, niſi aliunde conſtet, Aliqui enim interdum ex multa fide, & ex ve- 10
hementi imaginatione à morbis ſanantur, vt firmat Concil. *Diſſer. 135.* & Carrar. *in quæſt. de ven. ad temp. cone. 1.* Marcell. Donat. *hiſt. mirab. lib. 2. c. 1.* At quia hæc cauſſa inſufficiens eſt, neque poteſt omnino morbificam cauſſam abigere, idcirco facillimè morbus reuertitur. Accidit præterea, vt ex vno morbo quis perfecte quidem ſanetur, ſed in alium incidat, vt ex febre longa in Quartanam, aut ex febre acutiſſima in lentam, & diuturnam, aut ex maligna febre in aliquem abſceſſum, aut ex Apoplexia in Paralyſim, aut ex Epilepſia in melancholiam, & vice verſa, aut ex alio in alium, quæ ſanationes maxime ſecundum Naturam ſunt, & deficiunt omnino à miraculoſis, quia hæ perfectæ non ſunt, ſed imperfectæ, & mutilæ. Neque ſanari dicitur morbus, qui alterum facit morbum. Galen. *in 6. Aph. 26.* Non negauerim tamen aliquando ex diuina voluntate, & ex miraculo poſſe vnum morbum tranſmu- 11
tari in alium, vt fortaſſe euenit anno præterito *1622.* die 17. menſis Septembris deuotæ cuidam mulieri Tiburtinæ, cui nomen Arſilia Altiſſima, quam ego curabam. Hæc enim cum acerbiſſimo hæmorrhoidum dolore vexaretur, & eas tumidas, & exulceratas inſimul haberet, nulliſque leuaretur remediis, meo conſilio & impulſu ſe Chirurgis inuiſendam ſequenti die exponere debuerat, cum ecce enixe à Deo nocte præcedenti per merita Roberti Cardinalis Bellarmini piiſſimæ memoriæ, cujus felicitſimi

fœliciſſimi tranſitus ea dies erat anniuerſaria, expoſtulat, vt dolorem illum in aliam ſui corporis partem tranſmitteret, quo ſe ab honeſto illo pudore vindicaret; quamobrem eadem nocte dolores articulorum eam deſinuerunt, & à dolore hæmorrhoidum, & à tumore, & vlceribus penitus, ac dicto citius libera euaſit. hoc pro exemplo ſit. & licet obiici poſſit hic, quod ea metaſtaſis non infrequens naturaliter ſit, & quod dolores articulares aliàs huic mulieri familiares fuiſſent, tamen miraculi euidentis ſpeciem præbuit, quod ſubito, & in inſtanti ſanata fuerit. Hæc enim conditio in miraculis videtur præ cæteris à naturali effectu abeſſe: præterquam quod aliæ non deſunt conditiones, quæ opus hoc pro miraculo canonizare poſſunt; vt quod proportionatis, ac pluribus remediis adhibitis non ceſſerit dolor, ſed potius inualuerit: quod nullis apparentibus ſignis, ſed ex abrupto diſparuerit ad ſolam beati illius inuocationem. poſſunt ergo huic ſimiles caſus ex miraculo euenire, vt hunc ipſum ex miraculo euenille credidetim.

12 Tertio, ſanatio miraculoſa diuerſo, ac interdum contrario modo, & per alia media procedit, quam naturaliter fiat. ita enim notandum venit in cunctis miraculis, à Chriſto Domino, eiuſque Apoſtolis ac ſeruis patratis: quicunque namque ab illis ſanati ſunt, ſolo contactu manuum, immo & veſtimentorum, quinimo ipſius vmbræ, vel ſolo verbo & juſſu ipſorum ſanati ſunt. ſi ergo poſt longum remediorum vſum, quæ quidem patear maxime proportionata morbo fuiſſe, vel ex aliquo nouo præſidio etiam proportionato in vſum conuocato, etiam longe ab eius adminiſtratione quis ſanetur, & effectus remediis correſpondeat, ad eorumque virtutem referri ſanitas poſſit, hoc abſque dubio quantum ex hoc eſt, miraculum non erit; quemadmodum neque ſi ad Naturæ opus referri ſanatio poſſit (hæc autem eſt quarta conditio ex parte ſanationis) vt
13 quæ per inſignem aliquam euacuationem fiat, nempe per vomitum, per hæmorrhagiam, per alui fluorem, per ſudorem, per vrinam, aut aliam quamcunque euacuationem: has enim ego ſanationes neque prompte, neque libenter pro miraculis admiſerim, niſi abunde id conſtet, etiamſi aliàs dubitandi aliqua occaſio vrgeret, etiamſi illico, & quaſi in inſtanti fierent: nam vt ex Gal. elicitur *3. de Cri-*
14 *ſib. cap. 9.* aliqui interdum ſubito, & quaſi inſtantanee à morbo euadunt, hoc autem nunquam fit ſi-
15 ne criſi, cum id naturaliter ſuccedit: itaque criſes, præſertim quæ per inſignes euacuationes fiunt, maxime oſtendunt, ſanationem naturæ vi ſucceſſam.
16 vnde noto in Sacris quaſcunque ſanationes abſque vlla ſimili euacuatione ſucceſſiſſe, hoc autem non alia ex cauſſa factum puto, niſi vt ex hoc pateret, eas ex miraculo factas, non ex Naturæ beneficio. neque me à mea ſententia amouit, quod de Tobia dicitur *cap. 11. verſ. 14. & ſeq.* Et cœpit albugo ex oculis ejus quaſi membrana oui egredi, quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus; quia hæc ſanatio fuit quidem ex parte miraculoſa, ex parte tamen naturalis, quia mediis naturalibus, & naturali modo ſucceſſit, tribuente tamen Deo, & adaugente virtutem fellis piſcis illius, quod erat per ſe remedium ad id ipſum aptum: Deus tamen adeo ejus virtutem adauxit, vt quod alias non niſi multoties repetitum præſtitiſſet, vnica tunc vice præſtiterit. ex qua parte miraculoſa ea ſanatio fuit: at in ſanatione Cæci nati in Euangelio nihil tale apparuit: fuit enim ex toto, & ſimpliciter miraculoſa; nam luto facto ex ſputo, & linitis oculis ejus, poſtquam, vt illi injunxerat Chriſtus Dominus, lauit in natatoria Siloe, venit videns, vt narratur *Ioan. cap. 9. & Marc. cap. 8.* alius item cæcus ſola impoſitione manus curatur, nulla apparente ex oculis materia. Neque probatur mihi quod Rondl. *Epiſt. medic. 59.* voluit, (Cui ſententiæ videtur etiam adhærere Gaſpar. *Triſt. de Cler. Med. §. 9.*) nempe cæci nati curationem non fuiſſe extra Naturæ limites, quamquam miraculoſam, tribuens tertis quibuſdam, vt vere habent, virtutem oculis medendi: & ſaliuæ faculcatem diſcutiendi, & abſtergendi: nam quid hæc prodeſſe poterant in natiua cæcitate? nullam ergo communionem habuit hoc remedium cum remediis naturalibus, ſed omnino ſupernaturale exſtitit.

Denique ex parte ægrotantium eſt etiam aliquid, 17
quod conſideretur in ſanatione, quæ miraculoſa dici debeat: neceſſe enim eſt, morbos, à quibus curantur, non eſſe conſuetos, hoc eſt, non conſueuiſſe ægros alias iis morbis affici, & ex iis quamquam difficilibus ſeſe recolligere. ſunt enim, qui morbos magnos, exitiales, & horribiles pati, & ex illis præter ſpem non ſemel, aut bis, ſed multoties ſanari conſueuerunt. vidi ego qui quolibet trimeſtri ſpatio tali morbo afflictaretur, vt nullum excogitari poſſet tam exitiale ſymproma, quo ex illo morbo non moleſtaretur. hic cum ab aliis ejus Naturæ ignaris pro mortuo haberetur, omnes plu-
ries, vt dixi, deluſit: quod etiam in aliis & ego animaduerti, & alios animaduertiſſe ſcio. vniuerſaliter autem videbis, mulieres multò difficiliores, & atrociores morbos pati quàm viri faciant, & tamen ſeſe ab illis facilius extricare, quod cuilibet volenti 18
adnotare licebit. His ſic præmiſſis, ad particularia quædam veniamus, vt ex his non modo pateat, ſanationes omnes in S. Litteris enarratas, cæteraſque per manus ſeruorum Dei factas miraculoſas extitiſſe, nec potuiſſe ex caſu, aut Naturæ, vel artis ope emanare, ſed vt inſimul exempla quædam habeamus, ad quorum normam liceat nobis de cæteris in dies euenientibus rectè, & ſecundùm veritatem judicare.

Lunatici, Paralytici, Dæmoniaci, Aridi

QVi propriè appellentur Lunatici, dixi *lib. 2. harum quæſt. tit. 1. quæſt. 14. num. 25. & ſeqq.* vbi loci non eſſe alios Lunaticos ab Epilepticis probaui, ſed differre tantùm in acceſſionum frequentia, & fortitudine. „Lunaticus enim morbus propriiſſimè loquendo Epilepſia eſt moleſta, & confirmata, & quæ ſecundùm Lunæ motus exacerbatur, & inualeſcit, fortioreſque patitur acceſſiones. Dixi quoque Lunaticos à Dæmoniacis differre; non enim omnes Lunatici dæmoniaci ſunt, neque vice verſa omnes dæmo-
niaci ſunt Lunatici; ſed aliqui interdum dæmoniaci operâ ipſius dæmonis Lunatici efficiuntur, qualis erat ille, de quo *Matthæi capite decimo ſeptimo.* 21

Cæterum morbus hic eſt ex ſe pernicioſus, & cu- 22
ratu difficilis, vt ex Hipp. & Gal. Rot. *apud Farin. dec. 236. n. 1. ait. 1. p. 2.* difficilior tamen in ætate pro-

vectori, difficillimus autem, immò impoſſibilis vbi confirmatus fuerit. quæ enim Epilepſia de nouo prehendit, recentioreſq; ætates fatigat, vt ex Hipp. præ cæteris habemus 6. *Epidem. ſect.* 1. *sex.* 4. *&* 2. *Aphor.* 45. ſpes eſt vt mutatione ætatis ſanetur, vel vt medicamentis quoque cedat. licet autem de ætate ejus Lunatici, de quo in Euangelio, nulla nat catur mentio, certum id tamen eſt, ætatem illum agere tunc non grandem, cùm ſupplex pater pro eo deprecetur: non autem quòd hic pubes eſſet, aut etiam ætate minor, idcircò putes, morbum illum potuiſſe arte Medica vel ſummo cum ſtudio, & difficultate
23 ſanari, quia ſententia illa, quòd Epilepſia in pueris ſanabilis ſit maximè ætatis mutatione, ita limitanda eſt juxta Galeni doctrinam *in commento ſupra citati loci Epidemiorum*, vt veritatem habeat, vbi ex natiua temperie ortum trahat, quia mutatur etiam temperies ætatis mutatione; at hic non ſola potuit eſſe morbi cauſſa natiua temperies, ſed neceſſe erat cerebrum ipſum tanquam inſtrumentariam partem læſum eſſe, & humores in eo dominari venenoſitatem habentes, ex quibus tam ſæua ſymptomata conſequi par erat. quibus addi poteſt, quod Hipp. ſententia locum non habeat vbi Epilepſia ob frequentiam acceſſionum, & ob earundem fortitudinem jam habituata eſt, & Naturam ſibi ſubegit, vt cum aduenit quolibet Nouiluuio, vel Pleniluuio, & cum magna agitatione, & diſtorſione membrorum, & cum grauibus aliis ſymptomatibus: tunc enim tantùm abeſt, vt ætatis mutatione curetur, vt indies potiùs moleſtior euadat, & ſi medicamentis tractetur, irritetur potiùs, quàm ſecùs, & ratio eſt, quia ab humore melancholico originem trahit, qui ex ſua natura talis eſt, vt vbi radices altas egit, auelli vnquam non poſſit, ſed vniuerſam corporis craſin, ſiue temperaturam deuaſtet, vt in cancris, ſimilibuſque morbis melancholicis obſeruare licet. De quibus idem Hipp. *in Aph.* dicebat, quòd eos non curare meliùs ſit; non enim, licet de cancris loquatur, de ſolis cancris id intelligendum, vt benè ſentit Card. ſed de omnibus morbis melancholicis confirmatis, & in habitu, quos incurabiles eſſe, notum eſt, quia cum non liceat eos minuere, vt ex dicta Hipp. ſententia apparet, cùm medendo citiùs interimant, non licet eos in totum tollere. Card. *de mal. med. cap.* 1. Neque diſſentit ab hac ſententia Hipp. cum *lib. de morb. ſacr. paulo ante finem* eam curari non poſſe docuerit, vbi inueterauerit; præterquam quod frequentia, & fortitudo acceſſionum maxime ſecundum lunæ motus ſupponit naturalem cerebri, Neruorum, capitiſq; totius debilitatem, materiæ multitudinem, inobedientiam, & prauitatem, quæ omnia ſuperare humana ope eſt impoſſibile. In Lunatico ergo hoc à Chriſto Seruatore ſanato vides hæc omnia in vnum coiiſſe; quia, vt dicitur, Lunaticus eſt, & malè, hoc eſt grauiter, & miſerabiliter patitur. nam ſæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam, quibus verbis denotatur acceſſiones in eo fuiſſe & fortiſſimas, & frequentiſſimas, morbum decernentes ſola Dei virtute amouibilem. quibus addebatur dæmonis præſentia, qui cauſſam naturalem irritabat, ac ferociorem morbum faciebat, neque permittebat puerum vlla ope humana (ſi modo vlla juuari poterat) ſubueniri, quod illi facillimum eſt. præter morbi ergo ipſius magnitudinem, & repugnantiam, aderat
24 etiam in hoc repugnantia ad recipiendum ſanitatem ex parte dæmonis, quem naturalibus remediis non cedere, firmiter eſt aſſeuerandum.

Tametſi enim controuerſum ſit, an dæmones ar- 25
te Medica ejici poſſint, & naturali quodam remedio, & pro affirmatiua ſententia faciant quæ adduxi *lib.* 2. *tar. quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 18. tamen abſolutè
dicendum nunc videtur, nullum poſſe eſſe naturale 26
remedium de directo contra dæmones, & conſequenter nulla arte, nulloque remedio niſi ſupernaturali ex obſeſſis corporibus dæmones ejici poſſe. & vide circa hæc, quæ affert Sprenger. *in mall. maleſ. part.* 1. *quæſt.* 5. controuerti enim non poteſt omnem curationem per contraria fieri, (ſano modo, & cum conditione id ipſum intelligendo, cum & hæc concluſio à nonnullis improbetur) 27
at dæmonibus quatenus ſubſtantiæ ſpirituales ſunt, & Metaphyſicæ, nihil corporeum, naturale aut 28
phyſicum contrarium eſſe poteſt: ſunt enim contraria ſub eodem genere. nulla ergo curatio artificialis eſſe poterit ad dæmonia ejicienda. Quod autem aliàs dictum eſt, naturalia remedia dæmoniacis conferre, hoc ita accipiendum, quòd conferant 29
illis tanquam melancholicis, incommoda, & moleſtias ab humore melancholico dæmonis opera exagitato prouenientes alleuantia; præterquam quod præcedentibus Eccleſiæ ſanctæ precibus, & ceremoniis, induunt ſemper naturalia remedia virtu- 30
tem quandam ſupernaturalem; quibus mediantibus precibus, vel cum illis remediis, vel ſine illis abjecto dæmone, etiam per ſe dehinc naturalia remedia conferunt: relinquuntur enim poſt ejectum etiam dæmonium veſtigia quædam in humoribus praua, quæ ſimillima & ipſa ſymptomata apta nata ſunt excitare. & ita ab exorciſtis etiam phyſica remedia exorcizando in vſum trahi, & multa hujuſcemodi vide apud Meng. *in flagell. Dæmon. dec.* 3.

Quod etiam dictum à me ex nonnullorum ſententia eſt loco ſuperiùs citato, dæmonem nimi- 31
rum gaudere humore melancholico, faciet fortaſſan dubitandi locum contra priorem concluſionem; quia quemadmodum dæmon hoc humore gaudere dicitur, ſic poterit etiam alio huic contrario, vt ſanguine contriſtari, & cum omnia gaudeant ſimilibus, & contriſtentur contrariis, poterit dæmon habere aliquid contrarium. ad quæ dicam, 32
quòd idcirco dæmon humore melancholico gaudere dicitur, quia ii, qui eo humore exuberant, maximè ſunt timidi, & imaginoſi, & ſic faciliùs à dæmone obſidentur. Adde quod eodem humore ſuper abundante mores, quantùm eſt ex hoc, 33
mali, ac deterrimi redduntur; facit enim ex ſua natura homines moroſos, inuidos, auaros, obſtinatos, vindictæ auidos, & ab omni humana charitate alienos. inde ergo fit, quòd talia corpora vtpote ſuæ naturæ quamſimillima de facili, ac promptè dæmon obſideat; & has eſſe putauerim cauſſas, vnde firmatum ſit, illum melancholico humore gaudere, non quòd tanquam re ſibi ſimili eo delectetur, vt optimè declarat Delr. *libro* 2. *diſquiſit. magic. quæſtione* 3. *ſect.* 3. & ex hoc etiam patet illum non habere quicquam contrarium, vnde nihil erit, quod vt tale dæmonio 34
ejiciendo ſimpliciter, & de directo valeat, quicquid alij dixerint. fauet autem huic noſtræ ſententiæ Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſoph. capite* 28. qui & longioribus eam tuetur, ac firmat. nobis iſta ſufficiunt, quorum plura ab ipſo deſumpſi. Fuit ergo curatio hujus Lunatici, de quo ad præſens verba facimus, & dæmoniacorum omnium, quos Chriſtus

Domi-

Dominus vel ejus ſerui ſanarunt, omnino miraculoſa, nihil quicquam naturæ operibus affine habens.

Sequitur vt de paralyticis loquamur: ſunt vero,
35 vt Medicis notum eſt, Paralytici, quibus nerui reſoluti ſunt. Ita vt ad motum membra vel omnia, vel aliqua inepta habeant, & aliquando etiam ſenſu ca-
36 rentia. Ii autem, qui toto corpore reſoluuntur, vocantur Apoplectici, Paralytici vero proprie ij, qui in aliqua tantum parte, vel non in omnibus eo morbo detinentur, qui Paralyſis dicitur. Quæ quidem, vt Celſ. *lib.* 3. *cap.* 27. aſſerit, nunquam acutus, ſæpe longus, ferè ſanabilis morbus eſt. Quæ Celſi verba (vt obiter hoc Mercurialis ſtudiolos admoneam) perperam ab ipſo Mercuriali relata ſunt *lib.* 1. *ſuæ*
37 *pract. cap.* 20. cum contrarium omnino afferat Celſus ex Mercurialis lectione, nimirum eſſe interdum partium paralyſim acutam ægritudinem, ſæpe longam, fere incurabilem: licet autem ex vera Celſi ſententia partium paralyſis ſanabilis fere exiſtat, tamen non ſimpliciter id venit intelligendum, ſed ad hoc vt ve-
38 ritatem habeat requiritur primò, vt paralyſis leuis ſit, ſecundò vt vnicam tantùm partem obſideat puta brachium, vel crus; tertiò vt non ſit inueterata: contra enim ſi fortis ſit, ſi plures partes moleſtet, ſi ſit inueterata, tantum abeſt, vt ſanabilis ſit, vt potius quemcunque medicæ induſtriæ laborem, atque ſtudium in ea curanda impenſum eludat, quotidiana experientia id commonſtrante, & omnibus
39 Doctoribus annuentibus. Paralyſes autem, de quibus in ſacris, poſteriores omnes habuiſſe conditiones apertiſſime patet: nam ægrotantes illi nullo modo ex eo morbo mouere ſe poterant, ita vt ex hoc conjectari liceat plures, ac potiores partes obſeſſas fuiſſe; erant etiam illæ paralyſes graues, quia habebant ſecum praua accidentia; de ſeruo enim Centurionis dicitur *Matt. cap.* 8. *verſ.* 6. Domine, puer meus jacet in domo Paralyticus, & male torquetur; & de eodem *Lucæ c.* 5. *verſ.* 2. Centurionis autem ſeruus male habens erat morituros. Item de altero Paralytico *Ioan. cap.* 5. *verſ.* 5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua: ex quibus etiam habetur, eas Paralyſes fuiſſe inueteratas, vt erat etiam illa, qua detinebatur Æneas, de quo *in Actib. Apoſt. cap.* 9. qui per octo annos eo morbo detinebatur. Grauis quoque Paralyſis illius fuit, quem Chriſtus Dominus curauit in Capharnaum, cùm eſſet ille toto corpore reſolutus, & idcirco tanquam cadauer à quatuor portaretur, vt dicitur *Marc. cap.* 2. *verſ.* 3. Omnes igitur ſupra nominatæ paralyſes ob prædictas conditiones, omnem artem, omnemque naturalem curationem, effugiebant, nec niſi omnipotenti Dei manu ſanari poterant, & ratio eſt, quia partes, quæ paralyſim longo tempore fuerint paſſæ, non ſecus ac partes
40 jam demortuæ exiſtimandæ. Idem autem eſſet, partem jam demortuam ad vitam, quod totum animal jam mortuum reuocare. Facit Cardan. *in Hiſt. Prognoſt. lib.* 3. *prog.* 38. nouam enim vitam illam quoque adipiſci neceſſe eſt, quippe cum deſuescente natura per neruos tranſmittere animales ſpiritus, concidit neruorum ſubſtantia, flaccescitque, & omnino temporis longitudine inepta redditur ad recipiendum vlterius animalium ſpirituum influxum.

41 Non multùm abeſt à Paralyſis Natura Atrophia, hoc eſt partis alicujus conſumptio, & ariditas, in qua paſſione corpus, ſeu corporis pars aliqua non amplius nutrimento fruitur, & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nullis vero in eorum locum ſubeuntibus, ſumma macies oritur, vt Cornel. Celſ. dicebat *lib.* 3. *cap.* 22. pars ergo, quæ Atrophia 42
laborat vita carere dici poteſt, cum vita per nutritionem exiſtat. In pejori ergo conditione eſt, quam ea, quæ laborat paralyſi; quod hæc licet motu, aut ſenſu, aut vtroque careat, nutritur tamen, quod ſufficit ad viuendum. Laborabat ergo homo ille, de quo *Lucæ cap.* 6. *verſ.* 7. Atrophia manus dextræ; omnes autem Euangeliſtæ vnanimiter dicunt, hunc habuiſſe manum aridam ob id, quod præ temporis longitudine, quo hic atrophia manus laborauerat; ea jam exſiccata, arida, ac mortua erat: non enim vllo nutrimento jam per longum tempus, vel etiam ab ipſa natiuitate fulciebatur: quòd ſi paralyſes, de quibus ſupra, non niſi miraculosè ſanari poterant, multò magis verum id erat in hac manus ariditate, quæ grauior erat ægritudo, quàm paralyſis. De manu autem arida Ieroboam, de qua 3. *Reg.* 3. *cap.* 13. non eſt, quòd quicquam in medium afferam, cùm & miraculosè aruerit, & miraculosè reſtituta fuerit, vt in hiſtoria patet.

Cæci, Muti, & Surdi.

CÆcitas à Chriſto Domino ea, qua pollebat 43
ſupernaturali virtute, non ſemel ſanata eſt; ſed in vnico tantùm caſu eam à natiuitate fuiſſe conſtat, vt narratur *Ioan. cap.* 9. in cæteris autem de cæcitatis qualitate nihil habetur, vt videri poteſt *Matth.* 44
c. 9. & 20. *Marc. cap.* 8. *& ſeqq. Lucæ cap.* 18. Tobiæ vero cæcitatem aduentitiam fuiſſe, ex ipſius hiſtoria conſtat, in qua ejus cauſſa procatarcthica, & externa narratur. *& Geneſ. cap.* 19. cæcitatem adnotare licet Sodomitis procuratam ex miraculo. Item 4. *Reg. cap.* 6. cæcitatem militum Regis Syriæ aduentitiam fuiſſe conſtat, & ex miraculo inflictam, & ex miraculo quoque ſanatam, quamobrem de hac cæcitate nihil eſt, quod in medium afferamus, quemadmodum neque de aliis, ſi cæcum natum, & Tobiam excipiamus, niſi quod in illis præter modum, quo ſanati ſunt, qui fuit vt in cæteris omnibus mere miraculoſus, erat etiam ex parte morbi repugnantia quædam recuperandæ ſanitatis per præſidia naturalia: ſcimus enim Medici quique experientia 45
quotidiana docti, quam parum in affectibus oculorum curandis proficiamus, cum altas egerunt radices, & confirmati jam ſunt. Cæcitas vero affectus eſt vt plurimum dependens ex aliis oculorum affectibus difficilibus, & contumacibus, & ex pannis, maculis, cataracta, & hujuſmodi. Hi etenim cum confirmantur, in cæcitatem terminantur, & vniuerſim morbi omnes in videndi virtute pullulantes, vel ab ortu, vel à temporis longitudine incurabiles omnino ſunt, ex Practicantium ſententia. Mercurial. *lib. de ocul. aff. cap.* 1. plures autem conditiones adfuiſſe in cæcis à Chriſto Domino ſanatis, ob quas multo minus curabiles humana ope erant, adnotat Guilel. Adet. *de Ægrot. Euang. enarrat.* 6. vbi & de morbi qualitate, quo detinebantur, verba habet, de quo tamen ex mea ſententia, nihil quicquam certi affirmari poteſt, niſi quod erat ex genere cæcitatis; nam poterat vnus cæcus diuerſum quoque ab altero morbum pati. Quamquam autem ita ſe res habet, vt cæcitatem curare jam confirmatam, potius miraculoſum opus

46 sapiat, quam naturale, non est tamen hoc ita perpetuæ veritatis, vt aliquando ex casu non contigerit nonnullos à multo tempore occæcatos ex accidenti aliquo à cæcitate fuisse vindicatos, vt illi euenit qui vulnere in fronte accepto visum jam à multo tem-
47 pore amissum recuperauit, & alteri ex morbo Gallico oculis capto, qui cum ad eum Gallicum morbum depellendum sese linimento ex Mercurio inungeret, deperditum jam visum denuo adeptus est, quas historias cum aliis nonnullis his non absimilibus admirandis ac raris habes apud Schench. *lib. Obseruationum titulo de Oculis.* Recitat quoque Kornman. *de mirac. viuor. tit. de natis cæcis. ex D. Gregorio Dialog. lib. 2. cap.* 10. cuidam Abbati post quadraginta cæcitatis annos visum fuisse restitutum. Quod tamen miraculose contigisse crediderim. Sed & visum animalia nonnulla omnino amissum naturaliter recuperare posse, docent pulli hirundinum, quibus, oculis erutis, sic vt crystalloides effluat, visus tamen atque oculus restituitur, vt docet Arist. & confirmauit experientia. Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 36. quod &
48 Ælianus *lib.* 2. *de Animal. cap.* 3. firmat. At vero cæcum à natiuitate visum recuperare, hoc quidem toto genere præter & supra Naturæ vires est; vnde vides in sacra historia quod hoc factum ab ipso cæco sanato tantoperè extollitur. A sæculo, inquit, non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati, & addit: Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam, innuens in ea curatione requiri omnino supernaturalem ac diuinam virtutem, loquor tamen hic de vera cæcitate, non de ea, quæ interdum fieri potest ex palpebrarum coalitu & adhæsu; hæc enim vel manu chirurgica juuari potest, dummodo oculus ipse, qui videndi est instrumentum, purus sit, & nihil impedimenti patiatur; affectus autem oculorum proprius, qui à Natura sit, & qui dicitur cæcitas, arte medica nunquam sanari potest, cum oblæsum sit ipsum videndi organum in sua ipsius plasmatione, solus ergo is, qui illud plasmauit, ad rectum, & sibi debitum munus reuocare potest. Visus namque organum multis modis deprauari potest, tam respectu principalis partis, nempe humoris crystallini, quam respectu aliarum huic inseruientium; qualecunque autem fuerit vitium hujusmodi, à natura tolli nequaquam potest, quia si nullum naturale vitium inter hæc recipit curam, multo minus ipsa cæcitas recipere poterit.

49 Cæterum, diuersa omnino fuit operatio in curatione cæcitatis Tobiæ, quam Sacra Scriptura diligentissime enarrat, docens caussam primùm externam cæcitatis, modum curationis, remedia applicita, & successus in ipsa curatione. Itaque compara-
50 tione facta inter curationem cæcitatis in Tobia, cum curatione facta in cæco nato, clare apparet, hanc, vt dixi, fuisse simpliciter miraculosam, illam vero solummodo secundum quid excedentem Naturæ vires in eo, quod naturale aliàs remedium, & non nisi multoties repetitum, & post multa obseruata ex artis præceptis, vt totius corporis euacuationem, victum conuenientem, & hujusmodi, tunc ex diuina virtute adeo viribus polluerit, vt semel applicitum omnino cæcitatem sustulerit, vnde, vt aliàs
51 dixi, hoc miraculum in infimo miraculorum genere reponendum venit, cum factum sit mediis quibusdam naturalibus, quia fel ejus piscis (quem Callionymum, seu Vranoscopum fuisse, aut Hyænam vult Valles. *de sacr. Philos. cap.* 42.) & alia piscium fella, & auium, aliorumque animalium ad oculorum affectus mirifice valere notum Medicis est. Peculiariter autem Ælianus *lib.* 1. *de Animal. cap.* 42. de felle aquilæ docet ad visum acuendum esse optimum, & de aliis animalibus, quorum fella eandem habent virtutem, alij meminerunt; vnde constat remedium hoc naturale fuisse, & in summa hanc curationem ex parte naturaliter successisse ex medicamenti appliciti virtute, firmant Valles. *vbi suprà*, & Ronsseius epist. 59.

Porro non minorem admirationem continet Mu- 52
torum, & Surdorum sanatio (præsertim si à Natura tales existant, & multo magis si muti simul, & surdi fuerint) quam cæcorum, qui à natiuitate non videant. Vnde ob miraculi paritatem in Sacris hæc simul conjunguntur, & futura prædicantur ab Esaia *cap.* 35. *vers.* 4. *& seq.* Deus ipse, inquit, veniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Sunt igitur omnia hæc supernaturalia & miraculosa, quod verò *I. libro secundo harum quæst. tit.* 2. *quæst.* 8. *num.* 7. ex Vallesio dixi, euenisse nempe vt a quodam Monacho ejus amico ij, qui surdi simul, & muti à natiuitate erant, loqui docerentur, non potuisse habere locum in omnibus mutis, & surdis, sed in quibusdam, & in quibusnam tunc manifestum feci: vbi enim impedimentum tam loquendi, quam audiendi in naturali neruorum defectu consistat, nullo modo fieri potest, vt quis humana arte adjutus vel loqui, vel audire vllo tempore possit, sed hoc requirit absolute potentiam diuinam, vt sentit etiam Mercur. *lib.* 2. *de morb. puer. c.* 8. qui id ipsum latius patere vult, & locum habere in quibuscunque, qui muti simul & surdi à natiuitate existant; quamobrem non videtur vero consentaneum id, quod de muto dæmoniaco vult Guilhelmus Ader *de Ægrot. Euang. enarr.* 5. nempe quod pateretur vitium illud, quod Molalgia, vel Mohilalgia & anielogloſſon, vel angygloſſon nuncupatur, quod est hæsitantia quædam in loquendo, aut difficultas introitus in loquelam; nam neque admirationem vllam haberet, quod mutus hic expedite locutus fuerit, neque vitium est irreparabile saltem vt plurimum. Contrarium autem innuit Sacer Textus, cum dicit: Ejecto dæmonio, locutus est mutus. Quasi admiratio non solùm ex ejectione dæmonij, sed ex recuperatione loquelæ emanare debuerit, cùm verè dæmoniacus ille nullo modo loqueretur, siue hoc ex vitio naturali illi contigisset, siue ex malitia ipsius dæmonis, quod magis conforme videtur Sacro Textui dicenti: *Luc.* 11. *vers.* 14. Et erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. refert enim mutitatem in dæmonium, quia dæmonium ipsum impediebat ejus loquelam.

Magna febre detenti, Dysenterici cum febre, & sanguinis longo fluxu vtetino laborantes.

Febris, qua socrus Petri detinebatur, vel ipso Euangelista testante, erat magna; quæ magnitudo non modo respiciebat febrilem calorem, quod 53
valde esset acer, mordax, ac molestus, nec respiciebat solum symptomata, & accidentia febris, quia consequens erat, ad tantum calorem sequi sitim intolerabilem, ardorem, anxietudinem, spirandi difficultatem, & alia his grauiora, sed etiam respiciebat naturam ipsius febris, quod esset mali moris, &

vt

vt vulgo dicitur maligna ; hoc enim fortaſſe inſinuat Euangeliſta, cum non ſingulari numero dixerit, eam teneri magna febre, ſed plurali, detineri nempe magnis febribus ; nimirum nimia præ ſymptomatum ſæuitiæ, & acuie, & ipſius febris magnitudine non vnicum morbum, aut vnicam febrem, ſed plures, atque illas quidem magnas pati videretur : præterquam quod febris hæc non modo erat magna ſui ipſius reſpectu, ſed etiam reſpectu patientis, quippe quæ jam vetus erat, & fortaſſe viribus dejectis ; nam (vt Gal. firmat 1. *Aphor.* 14. ex quo idem repetit Gulielm. Ader. *lib.* 1. *de ægrot. à Chriſto Domino ſanat.* 54 *enarr.* 8. in caſu huius ipſius ægrotantis) neque ſenes magna ex parte febricitant, acuta febre ſicuti juuenes, & ſi quando raroniter his accidit febris qualis juuenibus, omnino hæc ad interitum ægrotantis terminatur. Erat igitur hæc febris magna reſpectu quoque ſubjecti, in quo erat: non enim ſecundum ejus proportionem acciderat, & idcirco erat omnino & vndequaque lethalis.

Sed præter ſoctum Petri curatus eſt à febre etiam regali filius, cujus licet in hiſtoria neque natura, neque magnitudo, vt in ſuperiori ab Euangeliſta deſcribatur, tamen ſatis ſuperque denotatur, eam fuiſſe, & magnam, & periculo ple- 55 nam, immo omnino lethalem per illa verba, Incipiebat enim mori : nam febris ex qua, & ex cujus vi homo moritur, & magnam, & exitialem abſque dubio ſe eſſe ſucceſſu ipſo oſtendit. Ergo puer hic jam moribundus erat, & naturaliter mori debuiſſet, cum jam incepiſſet mori, quia febris illa jam naturalem calorem deuaſtabat, & humidum radicale abſumebat, nullis contra illius ferociam prævalentibus Artis præſidiis, aut Naturæ ipſius robore. maxime quia patiens ætatem degebat puerilem, quæ neque ſuſtinet, neque admittit remedia conuenientia, & magna, qualia magnis morbis debentur. Tam ſocrus ergo Petri, quam Reguli filius ſanitatem abſque dubio ex miraculo recuperarunt : nam præterquam quod vterque inſanabilis erat, vt demonſtratum eſt, modus ipſe ſanationis fuit mere miraculoſus, cum ſolo verbo præcipiendo tantum id factum ſit, quod naturaliter ſuccedere non poteſt ; nam de illa dicitur Lucæ *cap.* 4. *verſ.* 39. Et ſtans ſuper eam imperauit febri, & dimiſit illam, & continuo ſurgens miniſtrabat illis ; de hoc autem Ioan. *cap.* 4. *verſ.* 50. Vade, filius tuus viuit. & illa ipſa hora reliquit eum febris, vt additur. Illud adnotandum. quod ſi minime concedat peruicax aliquis Medicus, hos ægrotos fuiſſe inſanabiles, ſed contendat potuiſſe in illis habere locum Medica præſidia, tunc miracula hæc non erunt toto genere ſupra Naturam, & in ſecundo miraculorum ordine erunt reponenda, habito reſpectu ad ſolum modum ſanandi.

56 Simile opus fuit illud Pauli in curatione Patris Publici, qui dyſenteria cum febre laborabat, vt narratur in Actib. Apoſt. *cap.* 28. *verſ.* 8. nam & hic morbus in ſene erat abſque dubio difficilis, & lethalis, qui in juuene ſimiliter lethalis exiſtat. nam non dicam illum fuiſſe incurabilem, vt vere fortaſſe erat, ne videar in his miraculum affectare : curatus tamen eſt à Paulo oratione, & manus impoſitione. ergo ob ſimilem modum curandi erit hoc miraculum, vt ſuperiora in ſecundo ordine reponendum.

57 Adæquat, immo fortaſſe ſuperat prædictorum miraculorum admirationem ſanatio mulieris, quæ fluxum patiebatur ſanguinis jam per duodecim annos, de qua diligenter ſcribitur Marc. *c.* 5. *verſ.* 25. his verbis. Et mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpeſſa à complurib⁹ Medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat. Quibus non abſimilia narrat Lucas *cap.* 8. *verſ.* 43. vterque autem his verbis, & morbi naturam, & tempus, & medicamenta incaſſum adhibita memorat, vt inſinuaret eam jam humana ope non potuiſſe ſanari, quod notat etiam Mercur. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 2.

Id quod mirum duco in hac muliere eſt, quod tam diu fluxu ſanguinis conflictata (ſiue ille menſtrualis fuerit, ſiue hæmorrhoidalis vterinus tamen vt videtur malle, neſcio qua potiori ex cauſſa Gulielm. Ader. *vbi alias par.* 1. *enarr.* 8.) in alium morbum non inciderit, cum quicunque ille fuerit fluxus 58 chachexiam, Hydropem, aliaſque conſimiles morbos, ſi inueterauerit, non ſolum aptum ſit excitare, ſed quaſi de neceſſitate inferat, refrigerato nempe natiuo colore, ipſaque hepatis ſanguificatrice virtute labefactata, ita vt ex his non poſſim mihi non perſuadere, eam mulierem fuiſſe in extrema chachexia, quod fortaſſe innuere voluit Euangeliſta illis verbis, Nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat : non tamen habet expreſſam mentionem alterius morbi, ſed ſolius hujus ſymptomatis nempe fluxus ſanguinis, quia hic erat præcipuus, & primus affectus, & cauſſa aliorum, ſi qui inerant, vt Cachexiæ, & Hydropis, qui jam pene refrigeratum, & extinctum omnem viſcerum calorem denotabant, emunctis jam ipſis viſceribus ſanguine ipſius caloris fonte, ac theſauro, immo ipſiſſimæ animalis vitæ. Mihi quidem hæc conſideranti parum abeſſe videtur ſanatio hujus mulieris à mortui reſurrectione, itaque ſi opus hoc intimius examinabimus, nulla conditione deſtitui comperiemus ex his, quæ ad miraculoſi operis eſſentiam requiruntur.

4 Leproſi, & Hydropici.

VNdecim leproſi in Nouo Teſtam. à Chriſto Do- 59
mino Seruatore noſtro ſanati enarrantur, eorumque curatio fuit omni ex parte, & omni nomine ſupernaturalis. vnus eorum eſt, de quo vnanimiter Euangeliſtæ omnes verba faciunt ; cæteri decem, de quibus ſolus Lucas *c.* 17. *verſ.* 12. curati autem ſunt ſolo verbo diuino, nullo intermedio naturali præſidio. In Veteri autem Teſt. pluries de lepra mentio habetur. nam primò *Exod. c.* 4. de Moſis manu dicitur, quod apparuit leproſa, cum eam in ſinum immiſiſſet, itemque illico ſana apparuit, cum denuo id ipſum ex diuino mandato feciſſet. ita vt tam ipſius lepræ aduentum, quam ſanationem fuiſſe miraculoſam aperte pateat, nec egere vlteriori diſcurſu.

Parum ab hoc diſtat lepra Mariæ ejus ſororis, de qua *Num. cap.* 12. ex miraculo enim ob detractionis peccatum in Moyſen commiſſum leproſa euaſit, ſed ejus curatio tantiſper ab illa recidit, ita vt non 60 debeat reponi in eodem miraculorum genere ; quia Maria non illico ſanatur, ſed ſeparatur ſeptem diebus, juxta ritum lepræ, & ſic ab illa mundatur: videtur ergo hic concurrere aliquo modo Natura, cum tempore fiat ſanatio, cujus beneficio, ita Deo ſpecialiter volente, fit. Sed & hac ipſa magis à miraculi natura recedit mundatio lepræ in Na- 61

haman Syro, ita vt infimum miraculorum gradum ſortiatur, quia mediante Naturali cauſſa, atque ea quidem conſpicua, ſanatus eſt; concurrente tamen ad ejus ſanationem virtute diuina, & tribuente ipſis aquis facultatem, quam antea minime habebant mundandi corpora leproſa, vel ſaltem adaugente earum virtutem, ſi quam à Natura obtinebant, licet nullam habuiſſe ex verbis ipſius Nahaman conjectari poſſimus. cum enim præcepiſſet illi Eliſæus, vt ſepties lauaret ſe in Iordane, ſicuti narratur 4. *Reg. cap.* 5. id remedij parui pendens, indignabundus, Nunquid, inquit, non meliores ſunt Abana, & Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis, & munder? Autumabat ſiquidem, & ita fortaſſe expertus quoque fuerat, Damaſcenos illos fluuios lepræ mundandæ aptos eſſe, & ea opinione illis forſan vſus fuerat, licet incaſſum, & abſque vlla vtilitate. at hoc non eueniebat de Iordane, & ſic tunc primum à Deo Iordani tributa ea virtus eſt. ſed omiſſo pro nunc de Nahaman loqui, ad decem illos leproſos redeo, de quibus initio dicebam, ſimul fuiſſe ſanatos: eorum autem lepram fuiſſe jam confirmatam, ita vt omnem Medicam induſtriam, 62 omnemque opem humanam ſubterfugeret, duabus conjecturis adducor, vt credam. prior eſt, quia decem illi leproſi omnes ſimul, & gregatim Saluatori occurrunt, nimirum quia à cæteris reliquorum hominum, & è ciuitate ejecti inſimul cohabitabant extra ciuitatem aut caſtellum: nam Saluatori occurrunt 63 ante ingreſſum in caſtellum, *vt infra*; at ab hominum cœtu ejiciebantur, qui maligna, & confirmata lepra deturpabantur; ſumebaturque ejus rei experientia (nimirum num lepra confirmata, & inſanabilis eſſet, necne) à ſacerdotibus per plures dies; vt mandatur Leuit. *cap.* 13. Sed & hic idem mos ejiciendi lepra infectos è ciuitate vigebat apud Perſas, vt teſtatur Herod. *in Clio, verſ. Med.*

Poſterior conjectura deſumitur ex enarratione ab Euangeliſta facta ſequentibus verbis. *Et cum ingrederentur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem leproſi viri, qui ſteterunt à longe, & leuauerunt vocem ſuam,* ex legis enim præcepto in veteri teſtamento leproſi ita omnino facere jubebantur, hoc eſt, vt occurrentes aliis hominibus à longe ſtarent, & clamarent, ſe eſſe inquinatos, & immundos, & hoc ſumma cum ratione, vt cæteri ſcilicet eorum occurſum, & exſpirationem euitarent, qua facile erat eos infici, & hoc etiam in confirmata, & vera lepra locum habebat, vnde pat eſt credere, horum leproſorum morbum fuiſſe jam confirmatum, & ob id à ſacerdotibus extra habitata loca illos fuiſſe ejectos; ex quibus conſequenter deducitur, eos fuiſſe omnino incurabiles, cum talis lepra omnium medicorum conſenſu curam non admittat.

Redeo nunc ad Syrum illum Principem Nahaman (nam prætereo alium leproſum à Chriſto ſeruatore ſanatum, de quo nihil peculiare habetur in Euangelio) conſequens quidem erat etiam lepram, qua hic detinebatur, & confirmatam eſſe, & incurabilem; nam longo jam tempore illum obſederat, quod ex ejus hiſtoriæ enarratione facile innoteſcit. præterquam quod erat Nahaman ætate grandior, cum eſſet princeps Militiæ, cumque ejus ſerui illum alloquentes Patris nomine appellarent, Pater, inquiunt, & ſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, &c. quibus accedit curatio longe à patria petita; nam conſentaneum eſt, illum pluribus, atque illis quidem magnis, & nobilibus vſum fuiſſe remediis, erat enim princeps Regi Syriæ apprime carus: tanquam ergo omni ſpe deſtitutus extra patriam quærit remedium, immo & ad alienum Deum pro auxilio recurrit; tentauerit ergo non modo naturalia quæcunque remedia, ſed etiam ſupernaturalia, & à propriis idolis; quæ venerabatur, incaſſum remedia expectauerit: euenit enim in humanis rebus, vt deſperati humanæ, ac diuinæ opis, etiam ad incantationes, artesque diabolicas, ad ipſumque Dæmonem (quod à Chriſtiano homine Deus auertat) conuertamur, cujus rei non vnicum habemus exemplum in ipſa ſacra hiſtoria. 64

Verumenimvero licet ob ſui veruſtatem, ac pertinaciam lepra ipſius Nahaman fuerit incurabilis: à Deo tamen non niſi per naturale medium ab ipſo quidem Deo diſpoſito curata eſt, lotione nempe 65 ex Iordanis aqua per ſeptem vices: quatuncunque enim aquarum lotio, & Iordanis præſertim, qui aquas habet limpidiſſimas, lepræ naturaliter conferre ſolet, vt teſtatur Valleſ. *in ſua ſacr. Philoſ. cap.* 38. de hac eadem Nahaman curatione verba faciens, & Baccius *lib.* 3. *de Therm. cap.* 3.

Cæterum Lucæ *cap.* 14. mentio fit cujuſdam Hydropici à Chriſto Domino ſanati, Hydrops au- 66 tem per ſemetipſum adeo difficilis morbus eſt, vt pauci ſint ipſo difficiliores. quamquam autem omnino varia, & aliquando etiam contraria erat curatio, quam Seruator noſter ægrotis ſuis adhibebat, ab ea, quæ ex Artis præceptis fieri ſolet, & modus curationis eſſet ſemper, & vndequaque, ac ſimpliciter ſupernaturalis, & miraculoſus, vt alias dixi, ita vt etiam leuis febricula, & morbus quicunque mitiſſimus eo modo ſanatus conſpicuam miraculi ſpeciem præberet, quia ſolo verbo, ſolo tactu, ſola præſentia, ſolo contactu indumentorum, ſola corporis vmbra ſanabat, innuens hac ratione ſe ſupra naturam eſſe, eiq; in totum imperare, tamen morbi ab eo curati omnes difficiles, & humana, vel Me- 67 dica arte vel ſimpliciter, vel ex nonnullarum conditionum concurſu incurabiles exſtiterunt. Quod D. Ambroſ. *Epiſt.* 47. ex quo Maldonat. *in Euangel. in hiſtoria cæci nati*, etiam firmabat, neque hoc abſque cauſſa manifeſta, nimirum vt euidentiora eſſent, & multo perſpicacius recedere ſua opera à naturali via oſtenderet, cum enim miracula fiant ad 68 Dei gloriam, videtur reſpectu noſtri magis apparere Dei potentia in rebus arduis, & difficillimis, vnde ex his facilius homines, ac pertinaces præcipue Iudæi promptius ad credendum ſuaderi poſſent. His ergo ex cauſſis quamquam in aliquibus ægrotis nulla habetur mentio de grauitate, difficultate, & longitudine morborum, de aliiſque conditionibus eorum ſanationem omnino impedientibus, tamen id ego in omnibus ſupponi debere libenter admiſerim, maxime cum apertiſſime id pateat in potiori morborum parte, qui longioribus enarrantur. talem ergo fuiſſe quoque hunc Hydropem ex his recte concludendum mihi videtur. Vnde apparet, quam falſa ſit impiiſſima Paracelſi ſententia apud Thom. Eraſt. *in diſput. contra ipſum, part.* 1. cum dixerit in Paragran. à Chriſto Domino nullum eſſe ſanitati reſtituendum inhabilem, hoc eſt, qui ſanari non poſſet naturaliter. nam relictis cæcis à natiuitate, mutis item & ſurdis à natiuitate, claudis à natiuitate, aliiſque ſimilibus, an non inhabiles dixerit hic lunaticos, leproſos confirmatos, aridos, & hujuſmodi? Sed impius

impius hic ex prauitate animæ delirabat, cum hæc ſcriberet.

Steriles ex miraculo concipientes.

PLura ego dixi de Sterilitate tit. de Impotentia coëundi & genetandi, libro ſuperiori, ita vt nonnulla ibi requiri poſſint, quæ huic particulæ præſentis quæſtionis inſeruiunt; pro nunc autem ea in medium afferam quatenus ad miraculi naturam accellerit conceptio in ſterilibus facta tam in veteri, quam in nouo Teſtamento. Relinquam autem data opera de Abimelech vxore & ancillis loqui, quas ex miraculo ſteriles fuiſſe patet *Geneſ. cap.* 20. Sed in vniuerſa Sacra Scriptura duo ſterilitatis
69 genera adnotanda, vnum quod ex defectu ætatis ſenioris prouenichat, alterum quod ex aliquo vitio, ſiue illud naturale eſſet, ſiue accidentale. Prior
70 ſterilitas animaduertitur in Sara, de qua *Geneſ. cap.* 21. & in Eliſabeth, de qua *Luce cap.* 1. poſterior in quinque fœminis veteris Teſtamenti, nempe Rebecca, Rachele, vxore Mannæ, quæ & mater fuit Samſonis, Anna matre Samuelis, & Sunamitide Eliſæi. De priori nulli dubium eſſe poteſt,
71 quod naturaliter eſſet irreparabilis, & hoc non ex vnico tantum capite, quia præter ætatem in vtriſque illis fœminis ſterilitas erat connaturalis: de Sara enim patet, quia nonagenaria erat, & nunquam conceperat, etiam ſi viro fœcundo conjuncta fuiſſet, vt narrat textus *Geneſ. cap.* 16. *verſ.* 1. de Eliſabeth autem dicitur *Luce cap.* 1. *verſ.* 7. Et non erat illis filius, eo quod eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſerant in diebus ſuis. Vltra connaturalem autem ſterilitatem, vt dixi, accedebat in vtraque ſterilitas ex cauſſa ſenij, quæ & ipſa per ſe erat irreparabilis: in ſenibus enim mulieribus non modo deeſt materia, quæ inſeruire poſſit nutritioni fœtus, ſanguis nimirum (nam & ob ejus defectum amplius non purgantur, Natura jam tantam ſanguinis copiam, quantam antea conſueuerat non generante) ſed deeſt etiam calor natiuus, qui præcipue agens eſt in fœtus formatione; quod non modo ex parte ſanguinis conſiderandum, ſed etiam ex parte ſeminis, nec ſolummodo ex parte fœminini, ſed etiam ex parte maſculini; in his enim caſibus ambo mares erant proiectæ, immo præcipitatæ ætatis; ita vt eorum calor jam elangueret proximus extinctioni, vnde prudenter *Paulus ad Rom. cap.* 4 *verſ.* 14. de Abraham loquens, Et non, inquit, infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum jam fere centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Saræ, & vt pateat in vtroque caſu euidentius miraculum interfuiſſe, nota ambas concepiſſe, & peperiſſe maſculos, licet vetulæ ex decrepitis concepiſſent, cum vt ex Ariſt.
72 dixi *lib.* 1. *harum quæſt. tit.* 1. *quæſt.* 9. *num.* 55. nullus ſupra ſeptuageſimum maſculum generare ſolear. Contrarium tamen demonſtrat Ioab. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 9. ſed Ariſt. ſententia verificatur ſecundum plurimum.

Cæterum ſterilitas in reliquis fœminis veteris Teſtamenti conſiderata non niſi ex magna cauſſa, atque illa quidem fortaſſe connaturali prouenire potuit. Quia cum omnes eſſent in ætate florenti, & à conjugibus maxime adamatæ, qui & ipſi juuenes exiſterent, omnino, niſi magnum obſtaret vitium, concipere debuerint; neque poterat impedimentum conceptionis prouenire ex parte virorum, ſed ſolum ex proprio defectu fœminarum, quia ſinguli earum viri aliis commixti mulieribus generabant, quod de omnibus legenti in ſacra hiſtoria patet. Erat ergo hoc vitium vel ex diſparitate ſeminum marium, & fœminarum, quod impedimentum auferri non poterat, niſi ſepararentur ad inuicem, & aliis viris jungerentur, vel ex parte proprij morbi; quomodocunque autem contingeret, illud certum eſt, arti Medicæ difficillimum fuiſſe vitium corrigere, ſi accidentale fuerat, impoſſibile autem ſi connaturale, ſed connaturale fuiſſe ex prædictis firmadus 73

Commorſi à Serpentibus, Vulnerati, Vlcerati, Claudi ex Vtero.

QVales fuerint ſerpentes, cujuſque Naturæ in Hebræos à Deo immiſſi ad condignam eorum punitionem, quod Mannam nauſeabundi faſtidirent, cum ex nulla conjectura conſtare poſſit (vna excepta, quam ab Hiſtoris profanis intra delumam) requirere ſupervacaneum cenſeo. Minime autem probatur mihi quod eruditiſſimus vir Fortun. Licet. *in lib.* 3. *de Spont. viuen. ort. cap.* 51. volebat, hos ſerpentes natos fuiſſe ex ipſis Hebræorum corporibus, mihi enim omnino contrarium innuere videtur ſacra Scriptura, cum dicit, Immiſit Dominus ignitos ſerpentes, vt infra dicam: multo enim diuerſo loquendi modo vſa eſſet, ſi ex proprijs Hebræorum corporibus ſerpentes ij pullulaſſent: præterquam quod non ex intenſa, ac ſumma putredine, qualis fuiſſet in eo caſu neceſſaria Hebræi interibant, ſed ex ipſorum ſerpentum morſu, ſic enim ſacra littera habet. Quamobrem immiſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt, &c. & deinceps. Fecitque Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem cum percuſſi aſpicerent, ſanabantur. Pace igitur viri hujus omni honore digniſſimi dixerim, quod licet, vt ex Plutarcho, & aliis ipſe dicit, hic morbus, in quo nempe ſerpentes ex ægrotantium corporibus pullulauerint, alias viſus ſit, & ex eo extinctum fuiſſe Pherecidem Syrum Pythagoræ præceptorem, ex Plinio, & aliis tradat Mercurial. *lib.* 5. *Var. lect. cap.* 6. & eum eſſe familiarem maxime Maris Rubri accolis (à quo loco non multum forte aberant tunc Hebræi) ex Agathachide referat Plutarch. apud Mercurial. *lib.* 2. *cap.* 20. tamen non hic fuerit, qui Hebræis aduenerit, ſed tantum extrinſecus à ſerpentibus adorti, & commorſi fuerint, quos fuiſſe quidem venenoſiſſi- 74
mos, & maxime exitiales non ex quam plurimorum ſolummodo morte, qui ab eis commorſi ſunt, conjectari licet, ſed ego dumraxat ex vnico adjuncto ſacræ paginæ id manifeſte coniicio, quod etiam prudentiſſime ponderabat ipſe Licetus, & Buſtamantin. *de Reptilib. ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 1. Quamobrem, inquit textus, miſit Deus in populum ignitos ſerpentes, vbi ea voce, Ignitos, inſinuat morſum ipſorum ſerpentum fuiſſe plurimis nominibus noxium, & exitialem, nempe & ob veneni acutiem, quod tanquam ignis citiſſime, & omni mora relicta ad principes partes penetraret; ob ejuſdem feroclam, quod tanquam ignis omnia ſibi obuia depaſceret, ob ejuſque exitium quod eſſet irreparabile, & tanquam ignis incendium inextinguibile: præter hæc autem non modo denotatur ea adjectione veneni ipſius lethale exitium, ſed etiam ſympromatum ab eo

Et hæc dicta ſufficiant peculiariter de Ægrotis, quos conſtat ex ſacro tam veteri, quam nouo teſtamento ad ſanitatem miraculoſe fuiſſe reuocatos; quod ſi qui me fugerint, & quibus hic mentionem nullam habuerim, poſſunt facillime ex jam dictis lectores cognoſcere, quantopere eorum ſanationes vires Naturæ exuperauerint, & in quo miraculorum genere fuerint reponendæ, ſi ad hos collatæ fuerint, quemadmodum etiam de cæteris omnibus extra ſacram hiſtoriam enarratis facere quandocunque licebit. hæc enim ego potius pro exemplo adduxi, quam vt omnium ægrotum, qui miraculoſe curati in vtroque Teſtamento reperiuntur, accuratam hiſtoriam texere voluerim.

SVMMARIVM.

1 *Deus miracula operatur in noſtram ſalutem, & ad ſui ipſius gloriam.*
2 *Malis hominibus Deus mala comminatur.*
3 *Antiqui Deos bonorum, & malorum cauſſas eſſe voluerunt.*
4 *Deus ex Platone ſolius boni cauſſa eſt: mali autem quacunque alia cauſſa præter Deum.*
5 *Deus hominibus mala infert ad eorum correctionem.*
6 *Morbi ex Dei permiſſu à Dæmonibus in homines inferuntur.*
7 *Diuinum in morbis quid ex Hipp.*
8 *Qui ſupernaturales morborum cauſſas negant toto cælo errare dicendi.*
9 *Morbi nonnulli ſunt, quorum cauſſa ignorantur, & qui non habent vlla remedia propria.*
10 *Morbi nonnulli ſolis ſpiritualibus remediis ſanantur.*
11 *Nulla naturalis cauſſa aſſignari poteſt interitus primogenitorum omnium Ægyptiorum.*
12 *Si Deus ſit, is ſumme bonus, & virtutis amator ſit oportet.*
13 *Vniuerſus hominum conſenſus diuinos morbos admittit.*
14 *Morbos & mortes miraculoſe euenientes quæ nam ſigna demonſtrare poſſint.*
15 *Miraculum eſt opus arduum, & difficile, & ab hominum cogitatione remotum.*
16 *Miraculum eſt id, cujus effectus eſt manifeſtus, cauſſa vero incognita.*
17 *Diuini morbi naturalibus præſidiis irritantur, vel illis nullatenus cedere conſpiciuntur.*
18 *De morte, aut morbo miraculoſe immiſſo quando liceat ſuſpicari.*

De Morte miraculoſa, & de morbis diuinitus immiſſis.

QVÆSTIO IX.

1 QVemadmodum in noſtram ſalutem, & ad ſui gloriam multa operatur Deus miracula, quibus ſingularia nobis impertitur beneficia: ſic tum ob prædicta, tum etiam in noſtram correctionem alia nonnulla operatur, quibus & morbos, & ærumnas, & mortes hominibus conciliat, quod adeo vnicuique hominum acceptum videtur, vt vniuerſus omnium conſenſus id ipſum fateatur, vel ipſo Galen. *teſte in primum Epidem. in princ.* quin ipſemet veritatis fons Deus optimus maximus hominibus prauo
2 corde ambulantibus millies quamplurima mala minatus eſt, præcipue autem morbos graues, & mortem, quod maxime *in Deuteron. cap.* 37. apparet, vbi derelinquentibus vias, & præcepta ejus inter alia multa hæc comminatur. Adjungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra, ad quam ingredieris poſſidendam; Percutiat te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore, & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine, & perſequatur donec pereas; Percutiat te Dominus vlcere Ægypti, & partem corporis, per quam ſtercora egeruntur, ſcabie quoque, & prurigine, ita vt curari nequeas. dehinc etiam cæcitate, & amentia, & furore mentis. neque ſolum conſtat hæc D. O. M. comminatum aliquando fuiſſe, ſed alias etiam ad effectum deduxiſſe, vt mille exemplis ex ſacra Scriptura patet, quibus hanc veritatem confirmare non facit ad rem, quia cum fidelibus ſuperfluum eſt, cum infidelibus autem non 3
ſatis probant. Sed & antiqui Poetæ præcipue ipſos Deos, & bonorum, & malorum cauſſas eſſe, & nobis immittere morbos interdum, & peſtem firmarunt, vt Heſiod. *lib.* 1. *oper. & dier.* in hæc carmina.

Sepeque vniuerſa ciuitas malum ob virum punitur,
Qui peccat, & iniqua machinatur, illis autem
Cælitus magnum adduxit malum Saturnius, famem ſimul & peſtem.

Homerus *item Iliad. lib.* 1. hoc ipſum fatetur, cum peſtem, qua laborarunt Græci à Diis immiſſam fuiſſe narrat. Plutar. *quoque in lib. de ſer. num. vind.* his aſſentiri videtur, nam & peſtem à Deo immitti confirmat, quorum auctoritatibus aliorum quoque magnorum virorum dicta adjungi poſſent, niſi prolixitatem timeremus. Nihil autem nos moueat, quod contra horum Poetarum, & Philoſophorum auctoritatem Plato. 2. *de Rep. non longe à fine* ex pro- 4
feſſo locutus videatur dicens. *Et bonorum quidem ſolus Deus cauſſa eſt dicendus, malorum autem quamlibet aliam præter Deum cauſſam quærere decet*, quia cum Deus hominibus mala inferat ad eo- 5
rum correctionem, & punitionem, hoc non niſi gratia boni facit, vt recte Marſ. Ficin. *in argum. ejus dialogi.* immo, vt idem Plato *in Gorgia* dicebat, *demit maxime de infœliciate, quæ ex malis operibus hominibus prouenit, ſi condigna pœna pro illis afficiantur; infœliciſſimus enim omnium eſt, qui prauitatem habet, & non caſtigatur.* Ergo & mala immittit in nos Deus, quæ nobis quidem mala videntur, cum potius bona ſint, reuocant enim nos à via mala, & ipſa mala prohibent, non ergo ſunt mala; vnde ſatis nobis eſt, ſi Platonem in hoc communi hominum ſententiæ non aduerſari, immo potius aſſentiri ſciamus. Sed neque Plato, neque quiſquam fortaſſe alius negabit, morbos aliquando permiſſu 6
Dei, & ſuperioris cauſſæ à Dæmonibus inferri, neque ego in hoc probando multùm immorabor, quod ſatis ſuperque in hoc elaborauerint Codron. *de morb. veneſ. lib.* 1. *Septal. de peſt. lib.* 3. & ante illos Fernel. *lib.* 2. *de abd. rer. cauſ. cap.* 16. & noviſſime Io. Buſtamantin. *de rept. anim ſacr. Script. lib.* 2. *cap.* 5. & ex Iuriſconſultis, & Canoniſtis. Martin. de Arles *de ſuperſtit.* Martin. Delr. *in diſquiſit. Magic.* Torrebl. *in Epitom. delict.* & omnes qui de ſimili materia ad Dæmones præcipue pertinente ſcripſerunt. An autem hoc ſibi voluerit Hipp. *in prognoſt. tex.* 4. cum conſiderandum monuit, ſi quid diuini 7
inſit in morbis, nimirum an à cauſſa aliqua Methaphyſica vllam dependentiam habeant, vel potius an occultam aliquam proprietatem, generique humano inimicam ſortiantur, vt vult Fernel. *vbi ſupra cap.* 10. vel ab aëris nos ambientis conditione ori-

ginem trahant, vt Gal. *ibi.* & Proſper. Martian. pro nunc indeciſum relinquamus. eam tamen quæſtionem pleniſs. exagitat vir doctiſs. Steph. Roderic. Caſtrenſ. *de Meteor. Microc. lib.* 1. *cap.* 17. & Claudin. *Reſp. Med. p.* 1. *reſp.* 12. & Ceſalpin. *in Demon. Inueſt. peripat.* [Et vltimo loco *Iulius Cæſar de Benedictis lib.* 5. *ſuarum Epiſt. Medic. omnibus doctis acceptiſſimarum Epiſt.* 4. quam mihi inſcripſit.] illud mihi perſuaſerim, modum loquendi Hippocratis eo loci ſibi alias minime familiarem potius ad id, quod primo loco annuebam, quam ad aliud quid protrahi poſſe: nam conſiderandum, inquit, & ſi quid diuini inſit in mormis, nam & illius quoque edifcere oportet prouidentiam: male enim de ambiente aëre, aut de naturali quadam cauſſa ea verba intelligi poſſunt. Fortaſſe de ſtellarum quarundam influxu, & actione intellexit, vt Tadd. *in comm.* volebat, & videtur conſentire Cardan. *ibidem*, nam & alias quaſdam apparentias, & aſpectus, in morbis medendis conſiderare nos juſſit. quomodocunque tandem id ſe habeat, palam
8 eſt, Hippocratem, & quencunque alium, qui ſupernaturales quaſdam morborum cauſſas abnegat toto cœlo errare; ſed Hippocr. apertiſſime eas admittere, patet ex principio *lib. de Nat. Mul.* vbi vide commentatores, & præcipue Martian. optime de mente Hipp. diſſerentem: verum & ipſa rerum experientia
9 hoc poteſt edocere. cum interdum morbos quoſdam offendamus, quorum neque cauſſæ nobis notæ ex quantumvis exquiſita, & diligenti inquiſitione eſſe poſſent, cum nulla Phyſica cauſſa ſufficiens videatur ad eorum productionem, neque vlla naturalia præſidia ad eos abigendos ſufficiant, & licet in his Philoſophus ſemper ad occultas quaſdam proprietates tanquam ad ſacram anchoram recurrat, tamen negari non poteſt, hos ipſos morbos interdum ſolis ſpiritualibus, & ſupernaturalibus præſidiis curari. ſed id
10 ipſum plures caſus, & euentus veritatem habere luce clarius demonſtrare poſſunt: ſi enim pleriſque hiſtoriis cunctis gentibus acceptiſſimis fidem negare noluerimus, videbimus nonnullas hominum clades, & peſtilentias, aliaſque calamitates nullam potuiſſe habere naturalem cauſſam: quamnam enim ſimilem cauſſam ſomniabit mihi Philoſophus in interitu
11 omnium primogenitorum Ægyptiorum, quæ non modo ætate, temperamento, habitudine, & hujuſmodi aliis conditionibus inter ſe differebant, ſed etiam ipſa ſpecie? quod etiam ſi dicas potuiſſe hic ſubeſſe communem cauſſam, quæ tam pecoribus, quam cæteris animalibus & ipſis hominibus inſidiaretur, tamen hoc falſum apparet ex eo, quod non indifferenter omnia, ſed primogenita tantum perirent, nullam enim connexionem habere potuit naturalis aliqua cauſſa cum primogenitura. Eadem de exercitu Sennacherib dici poterant, vt de Hebræis quoquè ob Dauidis Regis peccatum peſte abſumptis, de Philiſtæis dyſenteria, aut hæmorrhoidibus percuſſis, & de aliis pleriſque euentibus, omiſſis iis, quos nulla fide dignos eſſe quiſquis pernicax, & à Chriſtiana veritate alienus exiſtimare poſſet, vt Sodomæ incendio, & vniuerſali ante illud diluuio, & mille aliis, qui occurrunt ſacram paginam reuoluentibus, licet & de his ipſis naturales cauſſas reddere nonnulli conentur. Sed vnica ratio conuincere
12 quemcunque poteſt, niſi Atheos exiſtat; ſi enim credamus, Deum eſſe, illum ſupreme bonum, & virtutis amatorem eſſe concedendum. contra vero vitiorum oſorem, & perſecutorem, vnde cum virtus, & vitiũ hominis propria ſint, neceſſe eſt propter eorum alterutrum ab ipſo Deo ipſum hominẽ aut bona, aut mala reportare. ac profecto ſi cũ fideli homine, aut ſaltem qui quoquo modo Deum cognoſcat agamus, hæc quę diximus ſatis ſuperque ſunt; nam Atheos neque hæc, neque mille aliæ rationes, neque ſenſus conuinceret. eos tamen ſuæ hæreſi condonemus. inter cæteros autem homines dubium nullum in hac re intercidit, ita vt ad eam plene probandam ſufficere videatur vniuerſus hominum conſenſus, de 13
quo initio hujus quæſtionis, vel ipſo Galeno de Diis non bene ſentiente teſtificante, mentionem habui.

Itaque cum jam ex his pateat mortem, & morbos à ſupernaturali cauſſa, nempe ab ipſo Deo miraculoſe immitti, videndum reſtat, quæ ſigna tales morbi, & interitus ſortiantur, ne ea, quæ naturaliter eueniunt ob ſui raritatem pro miraculis accepremus, vel è contra, ita vt tanquam inſipientes deluſi, à ſapientioribus corripiamur. Verumenimvero licet hoc difficillimum ſit edocere, nonnulla tamen obſeruatione digna hac in re afferamus. Conſentaneum ergo eſt tam morbos, quam mortes mira- 14
culoſe euenientes habere in ſe aliquid ardui, & difficilis, & ab hominum cognitione remoti; tale enim opus miraculum dicitur, vt dixi *quæſt.* 1. *nu.* 14. 15
difficultas autem tam morbi, quam interitus conſideranda eſt non ſolum reſpectu modi, quo morbus affligit, & quo mors contingit, ſed reſpectu etiam cauſſarum, quarum cognitio ſit impoſſibilis, nam & ipſum miraculum ſic definiri dixi ex Bartolo *loco* 16
cit. quod ſit id, cujus effectus manifeſtus eſt, cauſſa vero ignota. Conſideranda quoque Symptomata morbi, & mortis, an ſecundum Naturæ præſcriptum, vel præter ejus conſuetudinem ſuccedant, & an ipſis naturalibus cauſſis reſpondeant, nec ne, conſideranda etiam eſt tolerantia remediorum naturalium, & ſupernaturalium, an ad alterutrorum applicationem morbus irritetur, vel quieſcat: patet enim diuinos morbos naturalibus præſidiis aut irri- 17
tari, aut ſaltem illis nihil omnino cedere. Adhibendæ inſuper & in hoc judicio conjecturæ ex temperatura, ex ætate, ex ſtatu, & ex habitu ægrotantis, vel pereuntis, videndumque quantum morbus, aut interitus ab ægroti, aut morientis temperatura, habitu, ætate, aliiſque conditionibus deciſcat, quæ enim ſecundum Naturæ vires eueniunt, conſentaneum eſt ſecundum eaſdem conditiones euenire, & in ſumma quandocunque morbus occurrit difficilis, 18
ſiue repentinus interitus, cujus cauſſæ ſapientibus ſint ignotæ, & ipſe morbus, aut interitus naturalibus, apparentibuſque cauſſis non modo minime conformis, ſed vndequaque repugnans, & alia ex parte vrgeant præſumptiones, & conjecturæ etiam extra artem Medicam quæſitæ, de miraculo ſuſpicari licet, & ad ejus cognitionem habendam, prædicta exquiſite examinanda.

SVMMARIVM.

1 *Corpora quæcunque ſublunaris mundi natiuo calore deſtituta putreſcunt.*
2 *Omnium corporum citiſſime putreſcunt quæ ſanguine prædita ſunt, & cur.*
3 *Corpus incorruptum ſeruari naturaliter an poſſit.*
4 *Corpora veneno interempta non putreſiunt.*
5 *Cadauera à putrefactione Artis miniſterio facillimè ſeruantur. die vt ibi.*
6 *Cedria multum poteſt in præſeruatione cadauerum.*

7 *Scordij,*

7 *Scordij, & Daphnoidis virtus in cadaueribus præſeruandis.*
8 *Condiendi cadauera inuentum peruetuſtum.*
9 *Geneſis locus de cadauerum conditura.*
10 *Modus condiendi cadauera apud Ægyptios.*
11 *Antiquiores Ægyptij in condiendis cadaueribus non omnino docti.*
12 *Arabes non exenterant cadauera condienda.*
13 *Noſtra ætate quomodo condiantur cadauera.*
14 *Mos cremandi cadauera apud Romanos nouus.*
15 *Cadauera naturaliter incorrupta ſeruari ex ſe ad longum tempus non poſſunt.*
16 *Non omnia cadauera vno, eodemque tempore corrumpuntur.*
17 *Terra, & lapides quidam, quibus cadauera creduntur, ea citiſſime corrumpunt.*
18 *Genus morbi quo cadauera ſunt interempta facit ad citam cadauerum corruptionem.*
19 *Corpora peſte ſublata citiſſimè corrumpuntur.*
20 *Tempus anni facit ad faciliorem, aut difficiliorem cadauerum putrefactionem.*
21 *Cadauera occiſorum putredini magis obnoxia contrarium. num. ſeq.*
23 *Cadauera eorum, qui ſclopo interficiuntur, promptiſſimè putreſiunt, & cur.*
24 *Cadauera aromatibus condita diutius incorrupta ſeruari nihil habet in ſe admirationis.*
25 *Dæmon poteſt cadauera incorrupta ſeruare.*
26 *Cadauera ex miraculo incorrupta ſeruantur:*
26 *Cadauera ex miraculo incorrupta ſeruantur etiam corruptionis cauſſis præſentibus.*
27 *Quodnam tempus corruptioni cadaueris aſſignandum.*
28 *Trium dierum terminus aſſignatur à Medicis in iis, quos ignoramus, an viuant, nec ne.*
29 *Cadaver ex miraculo incorruptum quomodo ſeruari debeat.*
30 *Multi ſunt putrefactionis modi.*
31 *Cadauera interdum ſe mouent, ſanguinem effundunt, &c. & alia mira in illis obſeruata.*
32 *Cadauera per aliquod tempus poſt mortem calida permanere naturalis res eſt.*
33 *Quomodo cognoſcantur nonnulla in cadaueribus naturaliter accidere.*
34 *Cadauera per ſe ſtare ſupra naturam eſt.*
35 *Cadauer non poteſt per ſe ſuper alterutrum latus permanere.*
36 *Cadauer non poteſt naturaliter ex ſe moueri.*
37 *Pili, & vngues in cadaueribus an vere creſcant.*
38 *Liquores, & alia ex cadaueribus longo tempore emanantia an naturaliter procedant.*

De cadauerum incorruptibilitate, & aliis nonnullis ad ea pertinentibus.

QVÆSTIO X.

1 COrpora quæcunque in ſublunari hoc mundo viuunt ingenito calore deſtituta mori primum,
2 ac deinde etiam putreſcere neceſſe eſt. omnium autem promptiſſime putrefiunt, quæ ſanguine prædita ſunt, quod calido ſimul, & humido temperamento natura ſint, quorum vtrumque putredinis principium eſt. concipiunt ergo hæc illico ab exceſſu nativi caloris calorem extraneum, qui transpirare prohibitus per corporis majorem condenſationem, putredinem accerſit in humidum ſuperfluens, & extraneum agens. hoc experientia quotidiana patet, & Philoſophis eſt compertiſſimum, & notat D. Thom. 3. *part. ſumm. q.* 51. *art.* 3. *Rota in relat.* 1. *de Mirac.* B. Thetelliæ, *art.* 4. §. *de exhumac. d. corp. ſeruor. Dei, pag.* 29. *verſic.* ex quibus, Cadauera ergo humana non minus prompte, quàm cætera naturaliter corrumpuntur: accidit tamen interdum aliqua incorrupta ſeruari, & id miraculo attribui, vnde jure videndum hoc loco eſt, an id ex Naturæ vi contingere poſſit, aut ex artis miniſtetio, vel an ſolum diuina potentia factibile exiſtat. Sed antequam vlteriùs progrediamur, notandum, varios eſſe corruptionis modos, duos tamen præcipuos, quantum ad rem noſtram facit, nempe putrefactionem (ex qua corpora diffluunt, & in tabem abeunt, vermibus aliiſque putridis animalculis ſcatentia, & hanc proprie vocamus corruptionem) & exſiccationem, ex qua eadem corpora paulatim, & longo annorum curſu exſiccantur, & hic modus apud vulgus non adnumeratur inter corruptiones, ſed putant, talia incorrupta ſeruari; euenit igitur vt hoc modo cadauera dicantur manere incorrupta; nos ſequentes hanc communem vulgi opinionem, dicamus, quòd multis experientiis perſuadeti poſſumus, hoc poſſe modo prædicto naturaliter contingere; nam primo videmus, cadauera à fulmine icta 3
corruptioni non eſſe obnoxia, vt inde conſtat veteres ea nec cremaſſe, nec inhumaſſe, & ex Philippo Cominio tradit Paræus *de Renunc.* cauſſam ejus rei affert, quod ſulphure pro ſale condiantur. meminit & hujus rei ex Plutarcho, & Seneca Torreblanca *Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 5. Ego puto à fulminis vi, & abſumi humiditatem omnem, & ſiccitatem conſequenter introduci; ſicca autem corpora difficulter putrefieri palam eſt, fauet meæ opinioni Alexand. Taſſon. *Quæſt. lib.* 4. *num.* 11. qui prudenter, an in omni fulmine eadem ratione ſemper ſuccedat, dubitat.

Naturaliter quoque fit, vt corpora veneno in- 4
terempta non putrefiant, tradente Cardano *lib.* 12. *de Subtil.* vnde ea idcirco verminationem non patiuntur, vt dixi alias ex Senec. *lib.* 2. *quæſt.* 8. *tit.* 2. *num.* 20. Afferri inſuper poteſt & ad ejùs rei confirmationem vna, aut altera experientia. Natrat Alex. Taſſon. *vbi ſupra lib.* 9. *Quæſit.* 2. ex Pompilio Placentino Venetæ mulieris hiſtoriam, quæ ex venenato pomo cum mortua eſſet, tota ita riguit, vt in petram verſa videretur, nec potuerit vllo modo gladio, aut cultro venter ejus incidi.

Extat apud Pauſaniam in Eliacis, *& eſt lib.* 5. prope finem, hiſtoria, quam nihi in mentem redegit eruditiſſimus pariter, & humaniſſimus Medicus D. Baltaſſar Bohannus, de milite illo, cujus cadauer inuentum eſt vulneribus adhuc recentibus apparentibus, cum tamen ante Olimpiadas 62. vel annos 248. circiter obiiſſet. Vulgatum quoque eſt quod de Alexandri Magni cadauere relatum ab Hiſtoricis eſt, & retuli alias ex Q. Curtio, quod per ſeptem dies in loco calido permanſerit omnino incorruptum. natratur etiam in inſulis Arran in mari Connachlico hominum corpora defuncta non putreſcere, ſed dio expoſita incorrupta permanere: ſic homines auos, atauos, tritauos, longamque ſtirpis ſuæ ſeriem magna admiratione cognoſcere. refert ex Girald. Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 3. *c.* 4. Multò autem facilius, & frequentius arte poſſe cadauera à putrefactione præſeruari notiſſimum quidem, & cuilibet volenti facillimum, 5

detecto cerebrum cum cerebello eximunt, ſed etiam venas, & arterias omnes majores per longum incidunt, omnemque ſanguinem exprimunt, & ſic omni humiditate expulſa, cadauera non modo ad multos annos, ſed etiam quantum eſt ex hoc ad multa ſæcula produrare poſſint, quanquam non ea aromatum copia munita, quæ Ægyptij conſueuerunt. Plurima ſic fortaſſe, & non aliter condita reperta ſunt diutiſſime perduraſſe, & vt cætera multa præteream, ſuperioribus annis in templo diuæ Cæciliæ trans Tiberim, cum reſarciretur, inuentum corpus eſt cujuſdam Cardinalis Anglı, qui jam ab hinc trecentis annis deceſſerat, vndequaque integrum, nullaque labe contaminatum, vt retulerunt, qui illud & viderunt, & tractarunt. Non multo quoque ab hinc tempore Bononiæ in Eccleſia S. Dominici inuentum eſt cadauer integrum, nihilque labefactatum Alexandri Tartagni Imolenſis Iuriſconſulti clariſſimi, qui pluſquam centum quinquaginta annis jam deceſſerat. Idem narrant de Bonifacij octaui corpore, cum vetuſtiſſimum S. Petri templum demoliretur, vt nouum, atque illud quidem ampliſſimum, & magnificentiſſimum conſtrueretur, & plura etiam alia eodem modo reperta conſtat diebus noſtris. Alia tamen ex parte crediderim multum nos in conditura cadauerum ob ſpecierum, & aromatum affluentiam, & ſummam diligentiam in ea adhibitam illos ſuperaſſe, & ob id ad hunc vſq; diem referunt in ea regione reperiri Regum, & Magnatum cadauera adhuc integra, & Valentiæ vrbis Hiſpaniæ refert idem Kornman. *lib. 3. cap. 21. de mirac. mort.* repertum eſſe cadauer Adonizam ſerui Salomonis poſt duo millia annorum, & ſupra incorruptum cum epitaphio Hæbraico, quod apud ipſum lege, qui & de cadauere Cleopatræ mentionem habet, quod per 125. olympiadas nempe annos quingentos illæſum permanſerat, vt ex Heraclij Imperatoris Epiſt. ad Sophoclem Philoſophum refertur. De Romanis tamen nihil tale memini legiſſe, niſi de cadauere quodam, quod Tulliolæ Ciceronis filiæ volunt fuiſſe nonnulli: de quo etiam fortaſſe intelligit Alexand. Taſſon. *Quæſt. lib. 4. num. 2. in fin.* hoc enim poſt mille trecentos annos, vt collegerunt quidam, integrum inuentum eſt, & incorruptum, cujus rei hiſtoriam apud eundem Kornman. *habes*
14 *vbi ſupra cap.* 11. neque obiiciat quis, quod antiqui cadauera cremabant, quia is mos non fuit apud Romanos veteris inſtituti teſte Plin. *lib. 7. cap. 54.* quod tamen inficiatur Hieron. Maggius *lib. 3. Miſcell. cap. 10.* Plinij ſententiam improbans. Plures præterea hiſtorias cadauerum ad longum tempus ſeruatorum abſque vlla corruptione recenſet idem Kornman. *par. 3. & par. 5.* de Podmino quodam ſuſpenſo meminit, qui per duos annos corruptionem non eſt paſſus, *& par. 7. cap. 42.* de jnuene bombarda occiſo per plures ſeptimanas incorrupto ſeruato, ſanguine etiam per vulnus ad illud ipſum tempus emanante, ex quibus conſtat cadauera non tam ex arte, quam ex Naturæ ipſius virtute poſſe ad longiſſimum tempus à corruptione libera permanere.
15 Sed tamen Natura id ſuccedere poſſe non facile adducor, vt credam, niſi ad paucos quoſdam dies, & ratio eſt, quia recedente nativo calore, & extraneo ſuccedente de neceſſitate Naturæ, ſiue illico ab exceſſu illius fiat, ſiue rationabili tempore, neceſſe eſt etiam cadauera corruptionem pati; neque enim extraneus calor poteſt id, quod natiuus potuit, nempe omnia moderati, & animalis vitam fouere, humidumque ſuperfluum abſumere, in quod immo tantiſper agens, neque potens illud vincere, 16
eo modo excitat putredinem. Quæ tamen non in omnibus vno eodemque temporis ſpatio ab obitu excitatur, ſed multa eam & retardare, & acceleratę poſſunt, vt morbi ſpecies, & mortis, qua ſunt ſublata temperamentum, quo dotata, fuerant, dum viuerent, ætas, quam agebant, tempus anni, quo ſunt extincta, & alia quoque ab extra aduenientia, vt flantes venti, locus ipſe, in quo condantur, & alia hujuſmodi, & vt ab hoc poſtremo incipiamus, conſtat eſſe terras, & lapides quoſdam, quibus ſi cadauera condantur citiſſime abſumuntur. De lapide in Aſſo Troadis Plin. *lib. 36. cap. 11.* in 17
hæc verba. In Aſſo Troadis Sarcophagus lapis ſiſſili vena ſcinditur, corpora defunctorum condita in eo abſumi conſtat intra 40. dies exceptis dentibus, de qua re meminit quoque inter Iuriſconſultos Scæuol. *in l. libertus §. fin. ff. de Alim. & cib. leg.* citatus *ab* Henric. Kornman. *vbi ſupra par. 3. in prin.* Romæ ferunt locum illum Cœmeterij, quem Campum ſanctum nominant, vigintiquatuor horarum ſpatio ſepulta cadauera abſumere, de qua etiam idem Kornman. *idem cap. 26. & in Temp. Nat. hiſtor. p. 4. conſ. 43. concl.* 1. vbi etiam de aliis hujuſmodi virtute dotatis cœmeteriis mentionem habet. Contra vero alia ſunt, quæ corpora imputria longo tempore ſeruant, plumbeis Sarcophagis condita cadauera diutius corruptioni reſiſtere & experientia dictat, & notat Kornman *cit. loco de mirac. mort. par. 3. cap. 6.* vnde fortaſſe irrepſit vſus eo modo cadauera aſſeruandi. Sed maxime notatu dignum videtur quod adnotauit Platerus *in cent. paſſh. quæſt. med. paradox. num. 9.* nimirum quod cadauera terræ cuicunque mandata, ſi alte defoſſa ſint, minime omnium putreſcant; nam neque putrida, aut fœtida, vermibuſve ſcatentia, ſed arida, & ſicca tanquam fumigatæ carnes permanent. Rationem eſſe credit, quod terra ipſa, qua nihil ſiccius exiſtit ejuſmodi corpora longe melius, quam li pice, aut ſale condiantur à putredine conſeruare poſſit. Alia ex parte Plutarch. *in Sympoſ. dec. 6. probl. 10.* auctor eſt, carnes de fico ſuſpenſas (& hoc de ſuſpenſis cadaueribus verificatur), citius tenereſcere, & conſequenter citius putreſcere; quod & ex eo repetit Mizald. qui ex eodem Plut. ibidem carnes tritici acerno obrutas tenerrimas facillime reddi dicit, hoc autem ob calorem extraneum, quem concipiunt, rationi maxime conſonum videtur. Sed quid quod Lunæ radiis cadauera expoſita promptiſſime corrumpuntur; quam rem veritatem habere teſtis eſt Gal. *lib. 3. de diſc. decret. capit. 2. claſſ. 4.* & cum eo Oribaſius *ex Antyll. Collect. lib. 9. cap. 3. Lemn. de Occult. nat. miracl. lib. 2. cap. 4. Joub. in tract. de Paralyſ.* Alexand. Taſſon. *Quæſt. lib. 4.* 18
num. 2. Facit quoque, vt diximus, ad citam corporum corruptionem genus morbi, quo cadauera fuerint extincta: ſi enim ſiccum fuerit, vt Maraſmus, Tabes, Hectica, ardentiſſima febris, & hujuſmodi difficilius, ſi humidum, & à magna putredine ortum ducens abſque mora corrumpuntur. Vnde ea 19
de cauſſa fit, vt corpora peſte ſublata celerrime putrefiant *Lanb. de Peſt. cap. 8.* Pareus *lib. 21. qui eſt de Peſt. cap. 10.* contra vero vbi hectica febre ſublatus homo ſit, non aliter quam ſi ſumo, aut ipſo igne toſtus fuiſſet, incorruptum ejus cadauer ad longiuſculum tempus ſeruari par eſt. Habitus etiam ipſius cadaueris in cauſſa eſt facilioris, aut difficilioris putrefactionis; pinguia, & humiditate multa referta

citiſſime corrumpuntur, extenuata, & exucca tardiſſime, & eorum præcipue, qui in abſtinentia, & jejunio diu vixerunt; Torreblanca *in Epit. delict. lib. 2. cap. 24. num. 3.*

20 Tempus inſuper anni ad faciliorem,& difficiliorem corruptionem facere vel ipſi imperitiſſimi barbitonſores nouerunt: per æſtus enim,& humiditates facilius,accitius,per frigora,& ſiccitates ſerius, ac difficilius multo putrefactionē concipiunt:idem etiam de temperamentis,& de ætatibus eſt dicendum,quinimo & nonnihil ad id ſexum conducere patet, feminea enim cadauera,quod humidiora maſculeis,quod ſiciora ſint promptius,quantum eſt ex hoc,corrupentur.

21 Præterea cadauera occiſa,& violenta morte ſublata corruptioni eſſe magis obnoxia, quam quæ naturali morte decedunt teſtis eſt Homer. *Iliad. 19.& 24.* cujus

22 carmina habes infra. Quamquam contrarium omnino firmat vir doctiſſimus Steph. Rodet. Caſtren. *lib. 3. de Met. Mic. c. 4.* ac profecto cum in occiſis vt plurimum totus ſanguis effluat,qui putredinem promptius conciliat,magis rationi conſonum videtur,ea diutius incorrupta ſeruari,quam quę à morbo fuerint interēpta.

23 Sed & inter ea,quæ vi pereunt,maxime ea corrumpi noſtra ætate compertum eſt,quæ ſclopo & tormentariis hujuſmodi inſtrumentis interficiuntur,quod teſtatur Pigræus Chirurgus doctiſſimus *lib. 4. ſuæ Chir. cap. vlt.* cujus verba referam *Corpora, inquit, quæ ſclopetorum ictu intereunt omnia putrefactioni, ac corruptioni magis obnoxia ſunt, quam cætera quocunque eodem morbi genere pereãt*, hæc ille. At vnde hoc? An quia per hujuſmodi inſtrumenta communicatio ſit ipſis corporibus extranei caloris,& ſic facile putredinem concipiunt? nam & ipſæ partes vulneratæ citiſſime corrumpuntur. Alphoſ. Ferr. de Scloper. *Vulner. lib. 1. cap. 2.* An potius ob contuſionem id euenit? cum in omnibus hiſcevulneribus contuſio accidat,& contuſionem facillime corruptio ſequatur, vt & præcitatus Ferrus *ibid.* & Bartolom. Maggg. *de vulner.* Scloper. *in prin.* & Paræus *lib. 10. in Apolog. alt. fatentur.* Communicatio autem putredinis ex vna parte ad aliam, & ad corpus vniuerſum facillima eſt.

24 Cæterū quod cadauera aromatibus,Sale,vel nitro, vel Calce excepta, aut quocunque modo condita incorrupta ſeruentur,nihil habet in ſe non miraculi dicam,ſed ne admirationis quidem, quamobrem quorundam ſimplicitatem, vt ita dicam, jam notandum cenſui, qui corpus cujuſdam probi viri, & vitæ quidem,vt audio,integerrimæ, aromatibus,vt fieri ſolet, aſſeruatum,vix 18. annis ab obitu tranſactis, miraculoſe incorruptum ſeruari volebant, cum tamen non obſtante conditura jam putrere inciperet. Ad quid obſecro miracula affectare? an non etiam ejus corpore putreſcente,potuit hic Deo eſſe acceptiſſimus? Sed his relictis, ego puto cadauera incorrupta permanentia nullo artis, aut Dæmonis miniſterio, miraculoſe ſeruari [dummodò hæc incorruptibilitas perfecta ſit, ità vt cadauer nè exſiccationem quidem patiatur, ſed ſecundùm corruptibiliores etiam partes integrum ac viuidum non ſecùs quàm ſi in vita homo degeret, conſeruetur] D. Thom. 2. 2. *q.* 178. *art.* 1. *ad* 3. *& ex ipſo*

25 *Rota in relat.* 1. *de mirac.* B. Tereſiæ, *art.* 4. § *de Exhumat. pag.* 30. *verſ. unde cum.* Dæmonem enim poſſe id facere non dubitandum, vt teſtatur Martin. Delr. *lib. 2. diſquiſit. Magic. quæſt.* 25. & Torreblanca *in Epitom. delict. lib. 1. cap. 24. num. 1. & ſeqq.* neque ſolum id poterit facere Dæmon Artis ipſius præſidijs ſibi quam notiſſimis, ſed etiam amouendo quaſcunque naturales cauſſas, quæ cadaueribus putredinem conciliare poſſent. At corpus, quod ex Dei virtute, & ex miraculo incorruptum permaneat, nullo 26
artis præſidio, immo nulla cauſſarum corrumpentium amotione, ſed ipſis corruptiuis cauſſis permanentibus conſeruari poterit; ideireo nulla cadauetis exenthetatione, aut euiſceratione, nulla excrementorum repurgatione, nulla Aromatum, aut aliorum medicamentorum conditura, nulla temporis, aut loci conditione opus erit vbi ex miraculo cadauer aliquod incorruptum permanere debeat; hoc prudentiſſime inſinuauit Homer. in cadauere Hectoris, quod quamquam cruore refertum, diu, multumque circum mœnia Trojæ protractum, nullo vnguento delibutum, tamen Deorum virtute incorruptum ſeruabatur, vt ille inquit ſub perſona Mercurij Priamum alloquentis Iliad. 24. his verbis.

O ſenex nondum hunc canes comederunt, neque alites,
Sed adhuc jacet Achillis apud nauem
Neglectum in tentoriis, duodecima autem ei dies
Iacenti, neque tamen ei corpus putreſcit, neque ipſum vermes
Edunt, qui ſane viros in bello occiſos edunt.

Et paulo infra, vt miraculi vim oſtenderet.

Adeo tibi curant beati Dij filium tuum,
Et mortuum licet exiſtentem, quoniam ipſis carus erat ex animo.

Sed quodnam tempus aſſignandum corruptioni 27
cadaueris? vel quanto tempore naturaliter poteſt cadauer aliquod incorruptum permanere? certe impoſſibile eſt omnibus vnum, eundemque terminum poſſe aſſignari, quippe cum, vt jam præfatum eſt, multæ cauſſæ ſint, ex quibus ipſa cadauera citius, aut ſerius corruptionem patiuntur; vel ipſæ particulares hominum Naturæ, & temperamenta, vt diximus, in hoc multum poſſunt. In Perſico quodam bello notatum cadauera Romanorum poſt quartiduum putreſcere, ac tabe corrumpi, vt non facile qui ſint dignoſcantur. Contra Perſarum, ſiccatis corporibus ſine tabe vt ligna dureſcere. Refert exemplum hoc ex Card. *de ver. varietat. lib. 8. cap. 40.* Kornman. *de mirac. mort. par. 3. cap. 1.* ſuperius quoque de quibuſdam populis mentionem habuimus, quorum corpora nullo modo putreſcunt, cum cætera omnia putredinem tam de facili patiantur. Verum enim vero ſi ab eo, quod vt plurimum fit, vniuerſalis regula ſumari debeat, dixerim cuncterminum tribus diebus definiri, quia tanto temporis ſpatio ſi quæ naturalis caloris reliquiæ in cadauere relictæ fuerint, omnino euaneſcunt, & eorum loco 28
calor putredinalis ſuccedit; ideirco is terminus aſſignatur à Medicis expectandus in quibuſdam, qui ob morborum vim veluti mortui jacent, & ab ipſis vere mortuis non diſtinguuntur: nam (præterquam quod eo ſpatio omnes humores ſuum motum ſortiuntur, ex eorumque motu vita ineſſe, aut ex quiete abeſſe deprehenditur) non longius protrahi poſſe videtur corruptio in his, qui vere mortui fuerint. Firmari poſſunt hæc argumento Lazari, de quo recte, quia tranſierat hic terminus, dicitur, fœtet jam, quia quatriduanus eſt *Ioann. cap. 11. verſ. 40.*

Cum vero, vt notum eſt, naturaliter omnia cadauera 29
corrumpantur,& putrefiant, ſciendum eſt ad majorem miraculi euidentiã vt ſuperiùs dixi, cadauer ex miraculo incorruptum ſeruatum, debere non ſolum ſecundum ſolidiores,& ſicciores partes tale conſeruari, ſed etiam ſecundum molliores, & humidiores, & ſecundum eas,

dum eas, quæ magis ſunt putrefactioni obnoxiæ:
30 & hæc quidem ab omni genere putrefactionis immunes fiat oportet; ſunt enim vt ſuperius quoque dictum eſt putredinis plures modi, ſeu potius gradus, ſecundum quos alia cadaucra, in quibus calor multus putredinalis, & humidum viget, in vermes & alia inſecta abeunt, alia ſecundum humidiores præcipue partes in tabem conuertuntur, alia ſitum contrahunt, alia in quibus carnes, ac viſcera omnia diffluunt, alia cæteris ſicciora, & in quibus calor mordax, & acer viget, humidioribus partibus abſumptis, reſiccantur, & diutius durant, omnia tamen putreſcunt in majori, aut minori gradu. ita vt quamquam hæc poſteriora minorem putredinis gradum attingunt, & cæteris diutius, ac melius, & quaſi incorrupta ſeruari videntur, non ſufficeret tamen hoc ad miraculi probationem, quia & ipſa reſiccatio putredo quædam eſt, vt ex *Ariſt. 4. Meteor. cap. 2. tex. 5.* manifeſtiſſime elicitur. At vera cadaueris incorruptibilitas eſt inter miracula magnæ conſiderationis, ac Dei omnimodam virtutem requirens. nam quæ ſuperius incorrupta vel natura, vel arte ſeruari diximus, non vere incorrupta ſeruantur, imo neque ipſa, quæ diligentiſſime condita ſunt, nam & hæc & alia quæcunque paulatim, vt dixi, reſiccantur, quouſque tandem omnino in puluerem abeant, & incinerentur.

Cæterum circa cadaucra pleraque alia obſeruari poſſunt, & aliquando etiam obſeruata ſunt, quæ cum admirationem quamdam contineant, vulgo cauſſarum rerum ignaro miraculi ſuſpicionem, immo certitudinem faciunt, cum tamen omnia Naturæ limites non prætergrediantur: quæ vt ab iis, quæ vere ex miraculo in cadaueribus accidunt diſtingui poſſint, paucula huic quæſtioni addenda ſunt. Obſeruantur igitur aliquando cada-
31 uera ſele mouere, vel ſecundum partes, vel ſecundum totum, ſanguinem effundere, rubore perfundi, commaculari, & rubris ſtygmatibus conſpergi, calida per longum tempus ab obitu permanere, & aliquando etiam per ſe ſtare. In quibuſdam etiam vngues viſuntur creſcere, ac pili, quod etiam frequentius animaduertitur. adnotantur inſuper retractiones quædam, ſeu potius conuulſiui quidam membrorum motus; quibuſdam enim Penis erigitur, & ad multum tempus ita perdurat, quod pluries in his, qui ſuſpenduntur animaduertitur. Natrat item Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. Med. cap. 1.* ex Marcell. Don. *hiſt. mirab. lib. 2. cap. 3.* Monialem quamdam; cum alterius monialis demortuæ manum exoſcularetur, ter illi manum à demortua tam fortiter fuiſſe conſtrictam, vt viua adhuc putaretur, & alias quoque non diſſimiles hiſtorias, vide ibi, ſi libet. adnotantur quoque plura alia hujuſmodi, quæ breuitatis gratia ſilentio prætereo.

32 Atqui primò cadaucra per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam poſt aliquod tempus poſt mortem recaleſcere, naturalis res eſt, at tunc maximè animaduertitur, cùm mors ex peſtilenti morbo, aut ex ſumma, atque intenſiſſima putredine ortum habuerit, ita vt contingat aliquandò ea calidiora eſſe poſt mortem, quàm fuerint in vita, vt teſtatur Sal. *de febr. peſt. cap. 19.* & Io. Hucher. *lib. 4. de febr. c. 10.* quod ob intenſiſſimum putredinalem calorem accidit, qui tantus aliquandò eſt, vt Ægrotantium corpora ipſam gelidiſſimam humum, aut ipſa frigidiſſima marmora excaleſaciant, quod ſcitiſſimè adnotauit Ouidius *lib. 7. Metamorph. de peſte correptis.*

Dura ſed in terra ponunt præcordia, nec ſit.
Corpus humo gelidum, ſed humus de corpore feruet.

Eadem ex cauſſa omnes commaculationes, rubores, liuores, ſtygmata, & his ſimilia, quæ in cadaueribus fieri obſeruantur, eueniunt, vt docet Valleſ. *in 5. Epidem. tex. 87.* ſic etiam & ſanguinis emiſſio aliqua ex parte, vt ex vlcere, ex ore, ex naribus, ex vulneribus: cùm enim omnis jam naturalis calor euanuerit, & extinctus ſit, & cum eo virtutes omnes conciderint, præcipuè autem retentiua, jam turgentes humores, luxurianſque putredine ſanguis impetu facto quoquo libet erumpunt. Notandum autem quod cum hæc ex Naturæ præſcri- 33
pto fiunt, non longe ab obitu accidere conſueuerunt, & poſtridie, aut tertio ad ſummum die ab obitu comparent, aliter enim ſi multos poſt dies euenirent, multo majorem miraculi ſuſpicionem facerent; & idcirco notoria miraculi euidencia accidit, quod è B. Agnetis à monte Politiano corpore plurimus ſanguis poſt centum annos ab obitu profluerit. Notat tamen Plater. *in Cent. Poſth. Queſt. Medic. Paradox. num. 8.* quod cadaueta, quæ Anatomiæ cauſſa pluribus diebus ſeruantur, poſt flaueſcentem illum colorem; quo poſtquam expirarunt, pallent, exactis aliquot diebus rurſum nonnihil in malis, & carnoſioribus locis rubent: ſanguinem quoque leui commotione ex venis nondum ſectis, & ad interiora emanare dicit. alia etiam his non diſſimilia obſeruari poſſe in cadaueribus crediderim, ſi & qui obſeruarent adeſſent, & cadauerum copia ſuppeteret. referunt cadaucra aliquando exudaſſe, & Kornman. *de mirac. mor. par. 5. c. 8. & 9.* narrat cadauer cujuſdam ſuſpenſi plurimum ſudoris effudiſſe per quatuordecim continuos dies, & alium poſt nonnullos annos item ſuſpenſum ad acceſſum matris ſanguinem per longum tempus ſtillaſſe; priorem hiſtoriam admirationis habere aliquid, poſteriorem fabulæ proximam judico. hæc tamen nullo negotio poſſe à Dæmone quandocunque libuerit perpetrari certum eſt, itaque maxime ad hoc animaduertendum eſt, ne decipiamur.

Porrò cadaucra per ſe ſtare ſupra naturam eſt: 34
nam neque ab ipſo Dæmone id fieri poterit, vt per ſe realiter ſtent, ſed bene, vt appareant per ſe ſtare: non modo enim cadauer per ſe ſtare non poteſt, ſed neque in alterutrum latus reclinatum permanere: cadaucre enim in latus conuerſo, inquit Gal. *lib. 2.* 35
de mot. muſcul. cap. 4. ne minimo quidem tempore ſuper latus manet, ſed illico vel pronum, vel ſupinum fit, quod etiam adnotauit Kornman. *ex Seidel. de Ebriet. lib. de mirac. mort. par. 3. cap. 17.* cum 36
enim, vt corpus ſtet, valida muſculorum actione ſit opus, quippe, qui maximopere in ea actione operentur, vt docet Fabrit. *de Greſſu Anim. trans. princ.* in hac autem tam valida actione plurimi ſpiritus requirantur, impoſſibile omnino eſt, vt hoc naturaliter ſuccedat, deficientibus omnino ſpiritibus. multo minus ex ſe naturaliter moueri poteſt cadauer, aut aliquam ſui partem mouere, vnde quod narratur de lacerto quodam, Dub nomie in Arabia naſcente, qui occiſus etiam poſt triduum igni applicitus, perinde mouetur, ac ſi viueret, neſcio an pro vero admittam, an dicam potius, ex calore ignis contrahi in ſemetipſum, non autem vere moueri. narrat autem naturale hoc miraculum ex Lemn:

Majol. *coll.* 8. *dier. Canic. p.* 1. quanquam moueri cadauer ex Dæmonis præſtigio poſſit, aut potius apparere, vt ex ſe moueatur. quamobrem vbi talia in ſanctis corporibus ad aliquem finem facta obſeruabuntur, ex miraculo fieri non dubitandum, vt illud eſt, quod de eadem B. Agnete à Monte Politiano narratur. quæ diuæ Catharinæ Senenſi pedem ori propius admouit, vt facilius ſuperſtes virgo illum deoſculari poſſet. loquor autem hic de motu vero, nempe qui fiat naturali modo, non de conuulſiuo, de quo ſuperius dixi; hic enim à flatuoſo ſpiritu, vel à putredinoſis vapotibus etiam in cadaueribus excitatur, vt notat Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. med. cap.* 1. hac quoque ratione euenit, vt carnes vituli recenter mactati (forte & aliorum quoque animalium) tremant per aliquot horas, contrahantque ſeſe ab externi Aeris injuriis laceſſitæ, vt recenſet eruditiſſimus Fortun. Licet. *lib.* 1. *de Spont. Viuen. ort. cap.* 149.

Ad hæc protritum, & od id minus admirationis in ſe habet quod dicitur de pilis, & vnguibus in ca-
37 dauetibus excreſcentibus, cum tamen neutri illorum vere, & realiter creſcant, ſed creſcere videantur ex depreſſione circumſtantis carnis, aut cutis ex ſententia Ariſtotelis, & Alexandri, quam cum cæterorum Philoſophorum aliis opinionibus recitat Mercurial. *lib.* 1. *de morb. curan. cap.* 3. de qua re vide Licet. *lib.* 1. *loco citato.* majorem multo admirationem haberet, dentes creſcere; vt aliquando euenisſe recenſet Kornm. *de mirac. mort. par.* 3. *c.* 41. ſi modo vere creſcunt. [Nam potiùs, vt de pilis, & vnguibus dictum eſt, videntur creſcere, ob gingiuarum depreſſionem, & conſumptionem.]

38 Liquotes porro, ſudores, humiditates, ſanguis diu, & longe ab obitu ex cadaueribus emanantes ſuauiter redolentes, & in certa copia, ſtatiſque temporibus, nihil in ſe naturale habent, neque vllam dubitandi anſam præbere poſſunt, niſi quod hæc ipſa ſuis præſtigiis facile operari poteſt Dæmon. ſed in ſanctorum corporibus nulla erit hæſitantia, vnde prudentiſſime à Rota talia pro miraculis ſemper judicata ſunt, & vide relationem ſæpe citatam ſuper proceſſu B. Andreæ Corſini *par.* 5. §. 3. *in princ. & relat.* 1. *de mirac. B. Tereſiæ, art.* 4. *mir.* 2. *poſt mortem,* quod autem de Alexandri cadauere jactant, nimirum inſepultum per ſeptem dies, incorruptumque ſeruatum, gratum odorem exſpiraſſe, credo eſſe ſcriptorum adjunctum, qui, vt fit, non contenti narrare, quod incorruptum Alexandri cadauer ſeruatum ſit, vt audierant, addiderunt etiam illud gratum ſpiraſſe odorem, cum ſufficeret ad admirationem excitandam, quod ingratum non ſpiraſſet. Nam fætor ſemper conſequitur putredinem, odor vero contra laudabilem humorem & corporis conſtitutionem. imo neque naturalis eſt odor qualiſcunque. qui gratus quoquo modo eſſe poſſit, non modo mortuorum cadaueribus, ſed neque viuentibus corporibus quantumcunque perfecta ſanitate, & eucraſia fruantur, vnde neſcio, an mendacij redarguendus ſit Card. qui de ſuo corpore odorem bonum perpetuo exſpirare ſcripſit; licet hominem naturaliter poſſe bene olere probet Licet. *lib.* 4. *de his, quæ diu ſine alimento viuunt, cap.* 8. ſed hoc intelligendum forte de odore quodam corpori humano conueniente; qui non ſimpliciter bonus ac ſuauis odor dici poteſt, & idcirco bene idem Cardan. *lib.* 13. *de ſubtil.* dicebat, corpora Sanctorum, cum cætera fœteant, bene olere ob id creditum eſt, vi Diuinitatis aduerſus Naturæ decreta pugnante. Nec tamen ſecundum naturam impoſſibile eſt, humanum cadauer recens non male olere: at bene olere, inquam ego, eſt impoſſibile; quia bonus odor ex calore naturali in cadauere emanare non poteſt, quia is aut nullus, aut exiguus, ex calore autem putredinali quomodo bonus odor emanabit?

Denique videbatur aptus hic locus ad inquirendam veritatem, & cauſſam naturalem de ſanguine emanante à cadauere occiſo coram occiſore; ſed quia magis aptus locus offeretur *in tit. de Vulneribus lib.* 5. *ſeq.* eò loci id ipſum rejiciam. qui autem plura mirabilia circa cadauera euenientia legere cupit, adeat Henric. Kornman. *de mirac. mort. par.* 4.

SVMMARIVM.

1 *Reſurrectio ſecundum aliquos naturaliter fieri poteſt.*
2 *Affertur Ratio, qua id probari poſſit.*
3 *Multi qui mortui reſurrexerunt.*
4 *Animalia nonnulla jam mortua aliquando reſurgunt.*
5 *Reſurrectio opus eſt miraculoſum.*
6 *Quanam ratione quidam reſurgere à mortuis viſi ſint.*
7 *Supra terminum trium dierum non videtur poſſibile hominem, qui mortuus videatur, ad vitam redire naturaliter.*
8 *Nonnulli multis annis dormientes.*
9 *Populi Locomotiæ quomodo reſurgant.*
10 *Quod herba quædam reſurgere faciant falſiſſimum, & ridiculum.*
11 *Dæmon an poſſit mortua inſecta ad vitam renocare.*
12 *Anima quoruncunque animalium irrationalium in morte corrumpitur.*
13 *Dæmon non poteſt idem animal numero ad vitam renocare.*
14 *Reſurrectio eſt vnius, ejuſdemque numero animalis.*
15 *Nullum animal mortuum verè reſurgit præter ipſum hominem.*
16 *Homo habet propriam formam à corpore ſegregatam.*
17 *Eundem effectum numero ſemel corruptum implicat poſſe reproduci.*
18 *Deus non poteſt idem animal numero irrationale duntaxat ſemel corruptum ad vitam renocare.*
19 *Hominis Reſurrectio ex Dei virtute factibilis, bruti verò nequaquam.*
20 *Reſurrectio fit per nouam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus.*
21 *Brutum aliquo modo reſurgens non eſſet idem numero.*
22 *Reſurrectionis opus cur naturale eſſe non poſſit.*
23 *Ex nihilo naturaliter nihil fit.*
24 *Mors eſt priuatio vitæ.*
25 *A priuatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus.*
26 *Productio naturalis effectus ſequitur ad proprias diſpoſitiones introductas in id, in quo fiunt.*
27 *In examine reſurrectionis contingit dubitare, an verè is, qui reſurrexiſſe præſumitur, mortuus fuerit nec ne.*
28 *Morbi, ex quorum vi homo interdum velut mortuus apparet, cum adhuc viuat.*
29 *Aqua ſubmerſi ſtrangulati, ex alto cadentes, & hujuſmodi aliquando mortui videntur, cum viuant.*
30 *Syncopis eſt preceps virium ruina.*

31 *Syn-*

31 *Syncopis diſtinguitur à Lypothimia.*
32 *Syncopis ad talem vehementiam deuenire poteſt, vt homo mortuus appareat, non ſic Lypothimia.*
33 *Ætij dictum defenſum.*
34 *Syncope forti detentus non poteſt longo tempore ſuperuiuere.*
35 *Cor non poteſt magnum morbum ſuſtinere.*
36 *In validâ Syncopi non eſt locus remediis.*
37 *Morbus, quo detinebantur Zeno Imperator, & Io. Duns Scotus non erat Syncopis.*
38 *Syncope detentus ſi poſt tres dies ad vitam redeat, magnam faciet reſurrectionis ſuſpicionem.*
39 *Impoſſibile eſt cum forti Syncope vltrà viginti quatuor horas viuere.*
40 *Syncope dicitur quaſi abſciſſio vitæ.*
41 *Quomodo fieri poſſit, vt homo abſque vllo ſenſu, & motu viuat.*
42 *Priuatio reſpirationis eſt ipſa mors.*
43 *Vita non poteſt eſſe ſine reſpiratione.*
44 *Homo reſpectiue ad nos tantum poteſt ſine ſenſu, & motu viuere.*
45 *Vltrà terminum trium dierum cum morbo, qui hominem motu, & ſenſu priuet; non poteſt vllo modo vita ſupereſſe.*
46 *Syncopis eſt ipſa mors.*
47 *Mors eſt confirmata Syncopis.*
48 *Nemo moritur abſque Syncopi.*
49 *Terminus ſuſpicionis vitæ breuior eſſe debet in Syncope affectus.*
50 *Tres dies pro termino vitæ aſſignantur in morbis attonitis. Rationem vide nu. ſeq. & 52.*
53 *Experientiæ variæ ad dignoſcendum, an homo mortuus ſit, nec ne.*
54 *Ex quibus præcipuè ſignis cognoſci poſſit, an homo qui mortuus apparet, adhuc viuat, nec ne.*
55 *Vbi homo viuit, ejus oculi innetnium imaginem reddere ſolent.*
56 *Homo ex morbo non periclitatur, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddunt. Falſum ibi.*
57 *Fœtore præſente de morte dubium non eſt.*

De Mortuorum Reſurrectione.

QVÆSTIO XI.

QVantò intimiùs in miraculorum natura inueſtiganda hactenus penetraui, tanto promptiùs hominum quorundam vanitatem in illorum veritate cognoſcenda, ac propalanda perſpexi. Miratus antehac ſum, quam facile ſibi perſuadeant, non inquam poſtremæ notæ homines, ſed ſapientiſſimi, & quibus non immeritò primas in ſcientiis deberi communi calculo receptum eſt, poſſe quædam opera mirabilia à natura, vel à caſu contingere: tamen æquo toleraui animo, quòd morbos nonnullos difficiles, & verè ex miraculo ſanatos, à Natura curatos fuiſſe, & curabiles extitiſſe aſtruerint: magis me affecit, quòd hominem à Natura prophetare aliquando voluerint, quòd per imaginationem non modò extra mentem rapi, ſed à terra etiam ſubleuari firmauerint. Ad mortuorum jam reſurrectionem peruentum erat, quam adeò Naturæ vires exſuperare exiſtimabam, vt ex communi hominum conſenſu firmati poſſet id eſſe ſemper, & abſque vllo dubio opus miraculoſum, & ab ipſa diuina potentia immediatè emanans; nihil enim excogitari poſſe in rerum Natura credideram, quod effectum, non dico patem, ſed aliqua vel minima ex parte ſimilem promitteret, neque vllam apparentem rationem, quæ id ſuaderet. Tamen & in hoc ipſo opere eſſe aliquid, quod obiicere quiſquis ſit poſſet, adinueni; eo namque impudentiæ quorundam futilitatem, ſeu malitioſam credulitatem peruenille comperi, vt non modo reſurrectioni ſimile opus, ſed & ipuſſimam mortuorum reſurrectionem à natura factibilem judicent, & ſi Diis placet, id etiam per ſimplicia quædam medicamenta fortiri poſſe effutiant. Sed ante hęc ſequens ratio perſuadere poſſet, Reſurrectionem eſſe naturaliter poſſibilem: ſi enim naturaliter ſit, vt animal, quod nunquam exſtitit in lucem, naſcatur, (licet hoc negaret *Hipp. qui lib. 1. de Dat. n. 5.* nihil fieri aſſeuerat quod prius non fuerit) multò facilius naturaliter erit, hominem, qui aliquãdo exſtitit, reſurgere, quòd enim difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quàm ex aliquo aliquid videtur rationi conſonum, & probatur ad id firmandum à Plat. *in Cent. Poſth. Quæſt. Med. Pa. ad n.* 34. Præter hanc autem rationem afferuntur nonnulla exempla eorum, qui cum mortui eſſent, non ex miraculo, ſed naturaliter ſuſcitari ſint. Inferam hic nonnulla cuenta, quæ veritati ob eorum raritatem officere poſſent, alia riſu potius quàm admiratione excipienda, quorum plura ex Valerio Maximo, ex Plinio, ex Cœlio Rhodig. & aliis referunt Raiſ. *in ſua offic. lib. 1.* & Martin. Delr. *lib. 2. diſquiſ. Magic., q. 29.* Plura quoque hujuſmodi exẽpla notatu digna videbes apud Major. *dier. Can. Tom. 2. Coll. de Vatic.* Ferunt Appionẽ Grãmaticum herba Cynocephalea Oſirin Ægiptiis appellata Homerũ in vitã reuocaſſe, auctor Plin. *lib. 30. cap. 2.* Acilium Auiolam, & L. Lamiam in rogo reuixiſſe narrat Val. Max. *lib. 1. cap. 8. & idem Plin. lib. 7. c. 52.* qui etiam de Ælio Tuberone idem refert, & de aliis nonnullis. De Solco Plutarch. *de ſer. numin. Vind* meminit, qui de ſublimi loco in cervicem delapſus ictu abſque vulnere accepto, mortuus eſt, tertiaque poſt die ſub ipſam funerationem revixit. Mirabilius eſt quod de Ere Pamphilio narrat Valer. Max. *vbi ſupra ex Platone*, quòd ſcilicet reuixerit poſt decimam diem, qua mortuus fuerat. Narrantur & apud Medicos (ne has fabulas quis judicet) quamplurimi hujuſmodi caſus, quorum nonnullos vide apud Schench. *lib. 1. Obſervat. tit. de Apoplexia. & lib. 4. tit. de ſuffoc. Uter.* ſed pleraſque hominum reuiuiſcentium hiſtorias, qui legere cupit, legat Henric. Kornman. *de Mirac. mort. par. 2. per totam.* Accedit his, quod de puero quodam, & de Epimenide Gnoſio, ſeu Cretenſi narrat ſupra citatus Plin. nempe eum dormiſſe annos 57. dehinc reſurrexiſſe. Idem ex Laertio Diogene narrat Marcell. Donat. *lib. 4. hiſtor. Med. mirab. cap.* 12. addit que eum nunquam viſum fuiſſe comedere. Multo majorem admirationem affert quod Sigiſmundus Liber *in ſuis Moſconiæ commentariis*, & ex eo Delrius memorat, homines nimirum quoſdam Lucomoriæ trans flumen Obium in montibus poſitum ſub finem menſis Nouembris obdormire, ſeu, vt ipſe Sigiſmundus inquit, mori, poſt hæc ſub finem ſubſequentis Aprilis reuiuiſcere. Hanc ipſam horum populorum ſeu fabulam, ſeu hiſtoriam reperit ex Franciſco Citeſio Medico Fortun. Licet. *lib. 1. de his qui diu ſine alimento viuunt, cap. 6.* & Henric. Kornman. *de mirac. mort. par. 2. c. 41.* cum minori tamen admiratione hæc à me perlecta ſunt, qui ſimilia apud Herodotum legerim *lib. 4.* neſcio an de eiſdem populis loquatur, eos tamen ſex menſibus dormire narrat. Sed & ſupra citatus Marcell. Donat. *vbi ſupra* refert ex quodam hiſtorico tempore Gregori XI. ſummi

Pontificis quemdam ſcholaſticum ſeptem annis dormiuiſſe, excitatumque mox per vim à ſomno vnam ſe noctem dormiuiſſe ſibi perſuaſiſſe. Eandem habet hiſtoriam Kornman. *de mirac. viuor. tit. de dormien.* & repetit *lib. de mirac. mor. par. 2. cap.* 48. eumque Lubecenſem Scholarem vocat. In Germania ruſticum quemdam per totum autumnum, vniuerſamque ſubſequentem hyemem dormiuiſſe teſtatur Lil. Girald. *in hiſtor. poet. dial.* 4. ex quo reperit Torrebl. *in Epit. delict. lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 2.

Sed ad demonſtrandum Reſurrectionem eſſe à natura factibilem adduci poſſunt multæ experientiæ in cæteris quoque animantibus, quorum multa vel ex ſe, vel remediis adjuta à morte reſurgere 4
adnotantur. Circa Siciliam, inquit Ariſt. *de admir. aud. part.* 28. aquæ ſtagnum ineſſe aſſerunt, in quo ſi quis aues, cæteraque ſuffocata animalia intinxerit, rurſus reuiuiſcere autumant. De Muſcis, de Anguillis, de Leone, de Pellicano, & de pauca quadam auicula vide apud Martin. Delr. *vbi ſupra.* Muſcas item, & Apes poſt mortem reuiuiſcere teſtis eſt Card. *lib. 9. de Subtil. in fin.* Apes quoque oleo enectas aceto reuiuiſcere dicunt, & quanam id ratione contingat recenſet Licet. *lib.* 1. *de ſpont. viuent. ort. cap.* 39. *& lib.* 3. *cap.* 54. Addamus his nos Bombicem, quem non modo ſuſcitari, ſed nouem quoque formam capeſcere eſt notiſſimum, vnde elegantes Vida *lib.* 1. *Bombicis:*

Ite Animæ egregiæ, fortunataque laborum
Vltro in fata alacres, vobis namque altera fato
Corpora debentur, vobis miſerata priorem
Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina, & æreas rurſum reuocabit in auras.

Vermiculos quoque, & ſcarabeos, & plura inſectorum corpora pluries mutare, ac multoties reuiuiſcere, nouaſque formas capeſſere, quicumque experiri volet, facile poterit, & expertus eſt millies ſolertiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, qui & librum quoque de inſectis conficit ab ipſomet effigiatum, & variis inſectorum imaginibus ingenioſiſſime ornatum. Famoſiſſimum inſuper eſt, & ſanctis etiam quibuſdam viris acceptum, vt Ambroſio, Nazianzeno, Euſebio, & aliis, quod de Phœnice jactatur, de qua etiam Lactantius, & Claudianus cecinerunt, & de qua meminit quoque Herodotus *in Euterpe.* Quin & hiſtoriæ, quæ de Phœnice narratur non abſimilem offert Cardan. *lib.* 10. *de ſubtil.* de Aue Semenda nomine, quæ roſtrum habet triplici ordine, atque vt in Elychniis vndequaque perforatum. Hæc cum morituta eſt dulce canit Cycnorum exemplo, inde collectis ſarmentis motu alarum ignem excitat, flammiſque excitatis comburitur, & ex ejus cinere vermis, tum ex verme auis denuo renaſcitur.

Præterea Marcell. Donat. *lib. 4. hiſt. Med. mirab. c.* 12. *ex Martino Cromero lib.* 1. *hiſt. Polon.* narrat, in Polonia minores quaſdam aues, vt hirundines, & cypſelos implicitis inter ſe pedibus conglobatas in lacus, & paludes, piſcinaſque ſub hyemis initium ſeſe immergere, nec excitari vſque ad nouum ver. Capi autem à piſcatoribus hyberno quandoque tempore, & ſine vllo ſenſu & motu, aut vitæ adminiculis reperiri, ſed igni admotas reuiuiſcere, licet illico ab externo ambientis frigore de nouo extinguantur. Plantas quoque ipſas reſurgere, & earum ligna etiam dolata reuiuiſcere patet ex iis, quæ recenſet Theophr. *lib.* 5. *de cauſ. Plant. c.* 4. quibus adiiciam quod ex Quercetano, & Libauio commemorabat ſuprà nominatus Petrus Caſtellus, nimirum cineres quarundam herbarum denuo ex arte reuiuiſcere, & in ſui generis plantam redire, quod de vrtica præcipue narrat idem Quercetanus, vt id Caſtell. retulit. Multa demum naturalis reſurrectionis exempla afferuntur à Leuino Lemnio *lib.* 1. *de Occult. Nat. Mirac. cap.* 14.

Ex quibus omnibus videbatur, Reſurrectionem poſſe aliquando meliè naturaliter contingere: quæ tamen cum partim falſa ſint, partim ad ſuas naturales cauſſas reducibilia, & nullam ea propter in ſe admirationem habentia, ita vt ad ejus rei probationem nihil faciant, hæc concluſio firma ſit, & inconcuſſa, Reſurrectionem mortuorum opus eſſe miraculoſum, & vires Naturæ creatæ adeo tranſcendens, vt neque ſimile quid ab ipſa promitti poſſit, & videtur ea concluſio ex ſacræ Scripturæ verbis deprompta, Iob. *cap.* 14. *verſ.* 12. Homo cum dormierit non reſurget, ſcilicet impoſſibile eſt vt naturaliter reſurgat. Maluet. *de Canoniz. Sanct. dubit.* 3. *num.* 18. Vnde probare non poſſum Tiraquelli verba *de Nobilit. cap.* 3. *num.* 35. dicentis; Quid refert, vtrum anima denuo in artus relictos diuinitus reponatur, an penitus in corpore ſepulta morbique victoris oppreſſa viribus, arte curaque Medici ſuſcitetur atque eliciatur, jamque certo migratura retineatur? An non penè paria ſunt, mortuum reſtituere, & mox moriturum ſeruare, ejuſque animam in corporis latibulis delitescentem ab ipſo limine mortis reuocare? Hæc Tiraquell. quæ adeo à vero longe abſunt, vt non modò hæc paria non ſint, ſed toto cœlo diſparata: mortuum namque ſuſcitare, non niſi per ſupernaturalem potentiam fieri poteſt; moriturum ſeruare, non ſolum à Natura, ſed etiam ab Arte poſſibile.

Sed ne prædicta abſque reſponſione relinquamus, dicendum primo ad id quod opponebatur, eſſe nempe difficilius animal, quod nunquam extitit de nouo in lucem prodire, quàm ſi quandò exſtitit reſurgere, reſpondendum, negando hanc concluſionem, ratio negationis eſt, quia patia ſunt non eſſe, & nunquam fuiſſe quoad nouum eſſe, & ad id, quod in confirmationem additur, quod difficilius ſit ex nihilo aliquid fieri, quàm ex aliquo aliquid, dico quod veritatem habeat in via Naturæ, quia ipſa ex nihilo nihil producit, at nunquam ex nihilo ipſa creat animal; non transferenda eſt ergo creatio ad Naturam, ſed ad diuinam potentiam abſolutè; vndè hinc deduci non poteſt faciliorem eſſe reſurrectionem naturaliter, quàm nouam animalis productionem. 5

Cæterum ad id, quod pertinet ad eos, quos reuixiſſe ferunt (ſi poſt congruum tempus id factum dicant, nam de Ere Pamphilio poſt decem dies reuiuiſcente fabula mera eſt) illos non fuiſſe verè mortuos, ſed potius Apoplexia, vel conſimili morbo detentos, ex quo è viuis ceſſiſſe apparent, cum tamen adhuc viuant, eo autem morbo diſcuſſo, manifeſtè viuere cernuntur, & ignorantibus, ac fatuis, idiotiſque reuixiſſe, & à mortuis ſuſcitati exiſtimantur, quod & ex Ariſt. probat Licet. *de ſpontan. viuen. ort. lib.* 4. *cap.* 5. at in Medicina facienda hæc non adeo de raro eueniunt, vt multam admirationem nobis incutiant; non tamen id firmari poſſet, quandocunque, ſed congruo tantum tempore, vt dixi, nempe infra tres dies à putatiua morte; nam ſupra hunc terminum difficillimum, & fortaſſe etiam impoſſibile eſt, hominem naturaliter reuiuiſcere ob rationem, 6

de

de qua infra. Vnde non ſine myſterio Lazarus poſt quatrum ſuſcitatus eſt, ad inſinuandum nempe omnes vitæ terminos in eo præteriiſſe, ne dubium aliquod intercedere poſſet, quod non eſſet mortuus, ſed apoplexia, aut hujuimodi aliquo morbo detentus; quin & in eo mortis manifeſtiſſima jam ſigna erant conſpicua, fœtebat enim jam, & corruptionem patiebatur.

Præterea quod à Plinio, & alias narratur de puero per 57. annos dormiente, (niſi fabuloſum, & riſu dignum judicare id velis) dicendum hoc non aliter euenisſe in hoc, quam in his, qui abſque cibo, & potu diutiſſime viuunt, aut quomodocunque ſit, neque hic, neque Lubecenſis Scholaris ille erant vere mortui, ſed dormientes viuebant. Major ſuſpi-
8 cio intercedere potuit, niſi miraculum intercederet, de ſeptem ſanctis quibuſdam viris, qui in perſecutione Decij obdormiſſe dicuntur annis 190. & ſomno occupatos fuiſſe, hunc euigilaſſe, ſeu potius reſurrexiſſe temporibus Theodoſij, ſi recte memini. De viris porro illis Lucomoriæ trans flumen
9 Obium quid ſit dicendum docet Delrius, eſſe nimirum quid commentitium, ac fabuloſum: & tamen, etiamſi pro vera hiſtoria admitteretur, non eſſet patratio in reſurrectione mortuorum; ſomnum enim hunc libentius dicerem, quam mortem, & ad inſtar quorundam animalium, quæ menſibus hyemalibus ſomno occupantur, eos populos quoque tali natura præditos dixerim, neque eſſet quid adeo à Natura alienum, vt omni fide indignum exiſtimandum, ſtante præſertim veteriſſimo ejus rei Herodoti teſtimonio, de quo ſupra confirmato noua non contemnendi auctoris atteſtatione.

10 Quod autem de herbis quibuſdam recitare auſi nonnulli ſunt, confutatione non eget; quod ſi Dæmonis opera mortuos ad vitam reuocare quarundam herbarum vi aliqui viſi ſint, hoc ipſius Dæmonis præſtigium fuit, non quid reale. De Leone vero, & Pellicano non habeo quid dicam, niſi quod hæc vt pleraque alia falſa credam. Inſecta autem nonnulla, aut plura, & ex putri materia naſcentia animalia quædam quomodo reuiuiſcere poſſint, & quod renaſcentia eadem numero non ſint, declarat Delrius *vbi ſupra*, & ex noſtris Medicis Liceus *lib.3. de ſponan. viuent. ort. cap.* 54. ego dixerim, quod cum his calor ſit pro anima, facile hic lateat in materia illa putrida, ac tenaci; dum latet autem mortua videri animalia, cum denuo calor emergit, & ſe ipſum detegit materiæ ipſi motum communicans, animalia denuo viuere conſpiciuntur.

Verumenimvero dubium mouebat idem Delrius,
11 vtrum nempe poſſit Dæmon inſecta, & ſimilia imperfecta animalia, propria virtute ad vitam reuocare; mihi tamen incaſſum dubitari de ea re videtur, ſi propoſitionem adeo reſtringamus, vt de reſurrectione proprie ſic dicta, non autem ſimilitudinarie, & æquiuoce intelligamus: nempe quod animalia ad vitam reuocata eadem numero ſint cum jam præmortuis, hæc enim eſt vera reſurrectio, cujus nedum inſecta, ſed quæcunque animalia irrationalia quantun-
12 cunq; perfecta, ſunt omnino incapacia. Anima enim quoruncunq; animalium, vno excepto homine, per mortem corrumpitur, & in nihilum omnino abit. Quod ſi poſſit Dæmon idem animal numero cum eo, quod jam corruptum eſt, ſuſcitare, poterit idem ſua potentia facere, vt idem effectus numero ſemel corruptus de nouo producatur, quod neque per ipſam potentiam diuinam eſt factibile, vt infra dicemus. Corrupta ergo priori forma, non poterit Dæmon ex materia, quam anima illa informabat, eandem formam educere, non exiſtentibus in materia iiſdem diſpoſitionibus, quæ inerant in prioris animæ eductione. Quod ſi nouas diſpoſitiones introducere poſſit (quod non inficior) nouam item formam, & animam eliciet, non eandem numero cum ea, quæ materiam illam informabat. Numquam ergo poterit 13
Dæmon idem animal numero etiam ex inſectorum genere ad vitam reuocare, ſed materiam anima deſtitutam in iis, quæ ex putri materia præcipue oriuntur de nouo viuificare introducens nouum calorem, & ſpiritum, aut animam ex nouis materiæ diſpoſitionibus elicitam, Torreblanca *in Epitom. delict. lib.2. cap.* 10. *nu. vlt. & lib. eod. cap.* 35 *nu. vlt.* nunquam tamen talia inſecta, aut alia quæcunque animalia ſic ſuſcitata erunt eadem numero cum jam corruptis. De Phœnice tandem quid dicam non habeo; ſi vllam veritatem habent, quæ de ea jactantur, non ſine ſpeciali forte Dei voluntate, & non ſine aliquo occulto myſterio animal illud eo modo interire, & reſurgere dixerim. [De aue ſemenda Cardani nihil addo. apud alios auctores fide dignos adhuc de ea nihil inueni.]

Sed jam his relictis, adnotandum venit ex Delrio vbi aliàs, quòd cùm reſurrectio ſit vnius, ejuſdemq; numero animalis, nullum animal vere reſurgere di- 14
ci poteſt præter vnum hominem, Meletius *de natura* 15
hominis. hic enim ſuſcitatus à mortuis vere eſt idem homo, qui ante mortem, Bald. *apud Malues. de Canoniz. Sanct. dub.* 3. *n.*7. & 10. *& ſeqq.* homo namque 16
ita propriam formam à corpore ſegregatam habet, vt ab eo ſeparata per ſe exiſtat, & viuat, cætera vero animalia ita corpori habent cohærentem & annexam, vt ab eo ſegregari nequeat, ſed materia corrupta corrumpitur & ipſa, & in nihilum abit, tanquam ſi nunquam in rerum Natura fuiſſet.

Itaque, ſi verum eſt, implicare contradictionem, 17
eundem effectum numero ſemel corruptum à Deo reproduci, jam verum inſimul erit, neque ipſum Deum poſſe idem animal numero (de brutis intelligo, non de rationalibus) cum corruptum fuerit 18
ad vitam reuocare; nouam enim formam reſurgere oportet ex potentia materiæ, quæ eadem cum priori nunquam eſſe poterit. Reſurrectio ergo hominis 19
ob hæc ex virtute Dei poſſibilis eſt, bruti vero nequaquam, quia incapax eſt reſurrectionis.

Ex dictis manifeſte elicitur, Reſurrectionem fieri 20
per nouam introductionem ejuſdem animæ in idem corpus, quod ante mortem informabat, ita vt homo reſurgens nihil à ſe ipſo neque in temperatura, neque in ætate, neque in effigie, neque in quauis alia re mutatus exiſtat. At Equus, Taurus, Elephas, aut aliud quodcunque animal, ſi vllo modo reſurgere dici poſſunt (poſſunt enim improprie, ſi ab iiſdem corporibus eliciatur alia forma, introductis antea requiſitis diſpoſitionibus in materia) valde à ſe ipſis mutata exiſterent, neque eadem ætate, neque eodem temperamento, neque iiſdem viribus, fortaſſe neque eodem aſpectu, neque eadem habitudine, quam ante mortem habebant, donarentur, quia omnia hæc à noua forma immutata emanarent; & in ſum- 21
ma non eſſet idem numero Equus, idem Taurus, idem Elephas, qui erat prius, immo neque ſibi ſimilis, quia variarent diſpoſitiones cadanerum à diſpoſitionibus ſeminum, niſi hoc peculiariter fieret ex diuina potentia, vt idem animal in omnibus appareret. Sed an aliquis alius modus ſit, quo poſſet Deus Brutum ſuſcitare, vt formam

à materia ſejungere, & à corruptione, & annihilatione conſeruare, hoc ego Theologis dijudicandum relinquam: illud ſatis ſit, quod cum brutum fuerit mortuum, ſimpliciter loquendo nullo modo poterit ſuſcitari.

Ex his inſuper patere poteſt, cur reſurrectionis opus à natura eſſe non poſſit; in brutis enim (vltra
23 rationem, quæ militat in homine, de qua infra) jam diximus eſſe impoſſibile, quia eorum forma corrumpitur, & in nihilum abit, naturaliter autem ex nihilo nihil fit, vt ex Philoſopho notat inter Canoniſtas Roderic. *Queſt. Canonic. & Regul. queſt.* 11.
24 *artic.* 2. *Tom.* 3. Quod enim non eſt non generatur, cum non ſit vnde generetur. Hippocr. 1. *de vict. ratione.* in homine autem patet, quia Mors eſt priua-
25 tio vitæ, & à priuatione ad habitum naturaliter non datur regreſſus, vt protritum in Philoſophia eſt. Ariſtotel. 5. *Phyſic.* & inter Iuriſconſultos notat Maluet. *de Canonizat. Sanctor. dubio* 3. *num.* 53, quibus adde, quod cum naturaliter productio natu-
26 ralis alicujus effectus ſequatur ad proprias diſpoſitiones introductas in id, in quo fiunt, jam ſequitur, quod cum in cadaueribus non ſolum non adſint illæ diſpoſitiones, quæ requiruntur ad nouam vitam in materiam introducendam, ſed potius his contrariæ, nullo modo naturaliter fieri poterit vera reſurrectio, quæ ad nouam vitam conſequitur.

Cæterum quia contingit in examine huius mi-
27 raculi dubitare, an is, qui reſurrexiſſe præſumitur, mortuus vere eſſet, nec ne, ideirco quatuor puncta jam nobis diſcutienda veniunt; quorum primum eſt, vt enatremus eos morbos, ex quibus homines interdum contingit ita affici, vt omnino pro mortuis judicari poſſint, hinc morbo diſcuſſo, à morte ſuſcitari. Secundum, an poſſit homo abſque vllo ſenſu & motu viuere, ita vt à vere mortuo nequaquam diſcerni poſſit. Tertium, qualis eſſe poſſit in eo morborum ſtatu vitæ terminus, nimirum quot diebus homo viuere adhuc præſumi poſſit, motu & ſenſu jam orbatus. Quartum, quibus potioribus ſignis diſtingui poſſint aliquo morbo detenti ab his, qui jam vere è vita exceſſerunt.

28 Et circa primum dicendum, tres præcipue morbos eſſe, in quibus ſolet homo aliquando abſque vllo ſenſu & motu permanere, & mortuo ſimillimus apparere, hos eſſe apoplexiam, ſyncopim, veteri ſuffocationem. Verum ad apoplexiam reuoco epilepſiam, quandocunque ita grauis fuerit, vt ab eadem apoplexia etiam forti diſtingui non poſſit, quemadmodum aliquando euenire dixi alias *lib.* 2. *harum quæſtionum tit.* 1. *quæſt.* 14. *num.* 16. Ad apoplexiam item reuoco ſuffocationem ex aqua, quia licet vulgo perſuaſum ſit, aqua ſubmerſos ex eo, quod multum aquæ hauriant, perire; tamen ſuffocari potius ipſos conſtat, quod reſpirare non poſſint, vt probat Plater. *Quæſt. Medic. Paradox. Centur. Poſth. num.* 55. ad eundem morbum reuoco ſuffocationem ex laqueo; nonnulli enim, cum per plures horas ſuſpenſi pependiſſent, & eorum corpora aut veſpillonibus, vt ſepulchris conderentur tradita eſſent, aut Anatomicis diſſecanda, inter opus reuixerunt: lege, ſi libet, Marcell. Donat. *de hiſtor. Medic. mirabil. lib. vlt. cap.* 9. & alia exempla mirabilia apud Schench. *Obſeruat. lib.* 2. *titul. de ſuffocat.* ad eandem apoplexiam reuocandi qui ex carbonum fumo ſtrangulantur, vt iis euenit, de quibus Paræus *in tractat. de Renuntiation.* & aliis apud Schench. *vbi ſupra.* ad eundem effectum reuocanda ſuffocatio ex ebrietate, ex vapore vini, aut cereuiſiæ, cum ebulliunt, ex fulminis ictu, ex cerebri percuſſione, & concuſſione, vt in iis, qui ex alto cadunt; ex aëre item corrupto exſpirante ex cauernis, puteis, ſubterraneis locis, ex foſſis in quibus frumenta aſſeruantur, & cloacis, ſentinis, & hujuſmodi. Huc etiam reuocanda ſuffocatio ex fumo Mercurij, Arſenici, & ſimilium medicamentorum, cui maxime obnoxii ſunt Argentarii, & qui ex morbo Gallico aut inunguntur, aut ſuffumigantur. Ac denique huc reuocanda ſuffocatio, vel animi defectus ex peſte; multi enim ob tetrum corruptumque vaporem peſtilentem animo linquuntur atque deficiunt, vt omnino mortui appareant, cum tamen adhuc viuant. de qua re vide nonnullas obſeruationes ſcitu dignas apud Guilhelmum Fabric. *centur.* 2. *obſerv.* 95. *& ſeq.* in omnibus enim commemoratis caſibus, hiſque ſimilibus homines [Aut ſyncope correpti ſunt, aut] apoplectici vere fiunt, aut illis ſimiles, & ab iis, quatenus ad rem noſtram pertinet nequaquam diſtinguendi: nam & aliqui eorum, qui aliquo ex his modis afficiuntur ſuffocanturue, aliquando poſt duos aut tres dies ad vitam reuocantur: de quibus omnibus exempla vide apud Schench. *loco citato, & lib.* 1. *Obſeruat. titulo de Apoplexia*, & apud Dominic. Terill. *libro de cauſſ. repent. mort. ſect.* 6. *cap.* 6. peculiariter autem de ſuffocatis, aut de aqua ſubmerſis Alexand. Bened. *lib.* 10. *cap.* 9. quibus maxime animum aduertere debet lector humaniſſimus, præcipue ſi medicinam minime callet, cum facillime his, qui ejus artis expertes ſunt imponi poſſit, ho-29 minem aqua ſubmerſum, aut laqueo ſuſpenſum, aut qui ex alto ceciderit, aut aliquod eorum quæ commemorauimus expertus ſit, omnino fuiſſe mortuum, præſertim ſi per vnum aut alterumdiem nullam vitæ ſignificationem præbuerit, & abſque ſenſu, abſque motu, abſque reſpiratione apparuerit. Is ergo ſi ad vitam redeat, difficillime perſuaderi, quiſquis ſit, poterit, illum non reſurrexiſſe, quia mortuus omnino exiſtimabatur, cum tamen re vera apoplexia detineretur, & adhuc viueret. Sunt ergo omnes ſupradicti caſus ad apoplexiam reducendi, & quæcunque de apoplecticis dicentur, iis etiam applicanda, quemadmodum applicari etiam poſſent ſyderatis, ſeu attonitis, congelatis, caroticis, catalepticis, lethargicis, & hujuſmodi, quamquam hi morbi nunquam ad tantam vehementiam perueniunt, vt homines omnino ſenſu & motu deſtituti appareant; patet enim hos vniuerſos integram habere reſpirationem, & faciem ſeruare ſibi ipſis viuentibus ſimillimam, quæ duo ſigna facillime, nulloque negotio poſſunt illos à vere mortuis ſecernere. Non eſt ergo quod inter priores morbos apoplecticos, hos quoque adnumeremus, quamquam id præſtitit Martin. Delrius *vbi ſupra*, de quo circa hoc particulare non curandum.

Porro ſyncopis eſt præceps virium lapſus, & 30 ruina, Galen. 12. *Method. Meden. cap.* 5. & inter Iuriſconſultos ex eodem Galen. Auguſtinus Barboſa *in collect. doct. lib.* 3. *tit.* 41. *cap.* 9. *num.* 10. *Tom.* 1. ſed de ſyncopi illud admonendum, quod alias *lib.* 2. *quæſt.* 19. *num.* 4. admonebam, nimirum eam diſtingui à lipothymia, & ab animi deliquio ſecundum magis, & minus, & alio etiam ex Capite: nam Mercatus *lib. de Intern. morb. curat. cap.* 10. voluit non pertinere vtrumque morbum

ad

ad eandem partem, ſed animi deliquium, & lipothymiam ad cerebrum, ſyncopen vero ad cor, & ſyncopen includere animi deliquium, non tamen è contra, quia in ſincope omnes facultates concidere dicebat, non vnam tantum, vt in animi
32 deliquio. Vnde eſt, quod ſyncopis poteſt quidem ad eam vehementiam peruenire, vt ſenſu & motu omni hominem priuatum repræſentet, & mortuo ſimilem efficiat, at lipothymia, & animi deliquium id non poteſt. Capiuacc. *comm. Aph.* 1. 24. nam vt Iacchinus teſtatur *in nonum ad Almanſ. cap.* 21. multi à mortuis nihil differunt: qui duo affectus ob minorem, aut majorem tantum ſymptomatis grauitatem inter ſe differunt. Porro male ſyncopis, & lipothymia confunduntur, quod tamen fecit Delrius *loco altes citato*, quod notatur à Medicis omnibus. Fernel. 2. *Method. cap.* 10. Amat. Lusitan. *Centur.* 3. *curat.* 31. *in ſchol.* Altimar *de medem. humani corpor. mal. cap.* 55. Riol. *in Meth. partic. cap.* 15. *ſect.* 2. Capiuacc. *vbi ſupra.* Maſſaria *libro* 2. *Præt. cap.* 9. Iacchin, *in nonum ad Almanſ. vbi ſupra.* Mercurial. *præt. lib.* 2. *capite item* 9. Holler. *lib.* 1. *de morb. int. cap.* 30. Foreſt. *lib.* 17. *Obſeruat.* 7. *in ſchol.* Ejuſdem quoque erroris cum Delrio notantur à Maſſaria vbi proxime recentiorum nonnulli, qui ti-
33 men neſcio cur Actium ejus erroris redarguat, quod *cap.* 101. *ſermon.* 5. hæc dixerit. Differt autem animi deliquium (quod ſupra lipothymiam vocari dixerat) à ſyncope, quod animi deliquium de repente incidat, ſenſu, & motu hominem priuans, & omnino non ſudans: ſyncope vero & vigilantes, & dormientes inuadit, & omnino cum ſudoribus, qui ſyncoptici appellari ſolent. Actius ergo vnum ſymptoma ab alio diſtinguit, licet fortaſſe ea differentia, quam ille affert, aliis non ſit vndequaque accepta.

Sed his relictis admonendum præterea eſt, nul-
34 latenus fieri poſſe, vt forti ſyncopi detentus longo tempore viuat; afficitur enim in hac paſſione mirum in modum ipſum cor principaliter, quod non
35 poteſt magnum morbum ſuſtinere ad longum maxime tempus, morbi enim cordis ſtatim, atque inceperint, hominem jugulant, Galeno teſte 5. *de loc. aff. cap.* 2. præcipue vero ipſa ſyncope, vt idem tradit *commen.* 1. *Aphor.* 41. longum autem tempus in hoc caſu intelligo, quod pertranſit ſpatium viginti quatuor horarum: idcirco nempe à Paulo *lib.* 3. *cap.* 34. cui & aſſentiuntur alij, vt Piſo *ſuæ præt.*
36 *lib.* 2. *cap.* 12. dicebatur, in valida ſyncopi non eſſe locum remediis, & hoc non niſi ob celeritatem interimendi, eademque ex cauſſa dicebatur à Rabi *Moyſi* 6. *Aphor.* 7. & ab Aretæo *lib.* 1. *cap.* 3. totum ingenium Medici debere eſſe in hoc affectu præuidendo, & præcauendo, annunciandoque; qui enim illum non præuidet, nec præcauet, aut periculum non prædicit, mortui hominis reus eſt, & in ſumma ſyncopen aut ſtatim interficere, aut nocte ſequenti, nunquam autem vltra biduum extendi teſtatur ex recentioribus Ceſalpinus *lib.* 6. *Art. Medic. cap.* 22.
37 Hinc patet, morbum, quo detinebatur, ac quo ſæpe ſæpius corripiebatur Ioannes Duns-Scotus, non fuiſſe ſyncopen, vt ex Iouij authoritate voluit Delrius *vbi alias*, ſed potius apoplexiam, vel fortem epilepſiam, non enim ſyncopen tanto tempore ſuſtinuiſſet: neque ſimiliter Zenonem Imperatorem ſyncope detentum fuiſſe crediderim, cum omni ſenſu amiſſo, ſepulchro mandatus eſt, in quo inuentus fuit præ fame ſuos ipſe lacertos, caligaſque, quas geſtabat, commanducaſſe, vt recenſet ex Baronio Kornman *de mirac. mort. part.* 7. *cap.* 59.

Ex his igitur eliciendum videtur, quod ſi con- 38
ſtaret hominem ſyncopi valida, & grauiſſima detentum poſt duos aut tres dies reuixiſſe, majorem multo faceret miraculi ſuſpicionem, quam ſi Apoplexia, vel conſimili morbo, vel vtero ſuffocatione detentus fuiſſet, quia, vt dixi, impoſſibile eſt cum 39
forti ſyncopi vltra vigintiquatuor horas perdurare; adeo enim in occidendo is morbus eſt, vt idcirco 40
ſyncopa dicatur, hoc eſt abſciſſio vitæ, vt prædicti Medici adnotant. Altomar. *cap.* 55. & ex Iuriſconſultis Auguſtinus Barboſa *in collect. doctor. lib.* 3. *titulo* 11. *cap.* 9. *num.* 16. *Tomo primo*, & ſumma cum ratione à Græcis Oxyntona mortus hic dicitur, nimirum cito jugulans, teſte Aret. *lib.* 2. *Acut. capite* 3.

Tertius morbus ex quo homo tanquam mortuus 41
aliquando apparet, nullo ſenſu aut motu, imo ne reſpiratione quidem viuere ſe manifeſtans, fœminarum proprius eſt, & eſt, vt dixi, ſuffocatio ex vtero, ex quo morbo tam ſepiæ inuentæ ſunt nonnullæ, tanquam à vita alienatæ, vt tanquam mortuæ ſepulchris ſint demandatæ, quin & earum aliquæ vtero gerentes in ipſis ſepulchris peperetunt; eamque ob rem non omnino fabuloſam exiſtimaui hiſtoriam à Boccacio recenſitam in *Decam. die* 10. *fabella quarta.* quin & alias hiſtorias huic ſimiles, & multo forte admirabiliores legere conceditur recollectas per Schenckium *lib.* 4. *Obſeruat. tit. de uteri ſuffocat.* inter quas illa præ omnibus notabilis, quæ de nobili muliere narratur, quod ſimili morbo mortua jam credebatur, ad quam diſſecandam vocatus inſignis quidam Medicus, celeberrimuſque Anatomicus, ad ſecundam adactæ nouacnlæ impreſſionem, illa motu, & clamore viuam ſe manifeſtauit, cum tanto ejus Medici dedecore, vt eo mœrore confectus non multo poſt obierit. Itaque conſuetum eſſe, etiam in iis mulieribus, quæ ex vtero ſuffocantur, ſeptuaginta duas horas, non minus quam in iis, qui Apoplexia moriuntur, expectare, antequam ſepulturæ tradantur, vt notat Alex. Bened. *ſuæ præt. lib.* 10. *cap.* 10. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *præt. par.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 4.

Sed in hoc morbo hoc præcipue, quod ad rem noſtram facere poteſt, adnotandum; nempe eas, quæ ex vtero ſuffocantur, non ſemper eodem modo ſuffocari, quia interdum, vt notat idem Sennert. *loco cit.* in iis afficitur cor, & hoc pacto in ſyncopen labuntur, & ſic aut mortuæ apparent, aut vere moriuntur; alias autem fiunt Epilepticæ, quin etiam interdum fiunt Apoplecticæ, & veluti Apoplecticæ jacentes, eodem modo dubium de earum morte excitant. Hæc autem differentia ſymptomatum inde enoſcitur, quod vapores tetri, ac maligni, ſeu venenata illa anta, quæ vel ex menſtruis retentis, ac corruptis, vel ex ſimilibus humoribus, vel etiam ex retento, & corrupto ſpermate eleuatur, modo hanc modo illam partem feriunt, & labefactant, non vero ſemper vnam eandemque: vnde, ſi cor petant, ſyncopen excitant; ſi vero cerebrum ejuſque ventriculum, Epilepſiam, & Apoplexiam; quamobrem vbi ſuffocata ex vtero mulier mortua diceretur, ac deinceps reſurreviſſe, probandum eſſet per Medicos, qui eam curaſſent, aut quomodocunque præſentes fuiſſent, an ſyncopi, vel Apoplexia mortua eſſet. & de ſignis maxime eſſet inueſtigandum, cum promptius admitti poſſit miraculum, vbi ſyncopi

mulier detenta poſt tres dies reſurrexiſſet, quàm ſi Apoplexia percuſſa poſt tantundem temporis ad vitam fuiſſet reuocata, ob rationem, de qua ſuperius mentionem habui, nimirum, quod difficillime, immo etiam impoſſibile ſit, ſyncopi detentam per tres dies ſuperuixiſſe, non ſic autem detentam Apoplexia, cum in ſyncopi confeſtim, ac ſubito motiores ſpiritus euaneſcant, & ipſum cor vitæ fons tantopere patiatur.

Circa ſecundam dubitationem, in qua quæritur, quomodo fieri poſſit, vt homo abſque vllo ſenſu,
42 & motu etiam ipſius pulſus, & reſpirationis viuat, dicendum, hoc ſimpliciter, & realiter nequaquam
43 poſſibile eſſe, quia priuatio reſpirationis eſt ipſa
44 mors. Auer. *Colleg. cap.* 39. neque poteſt eſſe vita ſine reſpiratione, nec conſequenter ſine motu, neque reſpiratio ſine vita, Galen. 6. *de loc. aff. cap.* 5. *claſſ.* 4 Valeſc. *lib.* 3. *Philon. cap.* 14. Gordon. *in Lilio parte* 7. *capite* 10. Altomar. *pract. cauſa* 110. Maſſatia *pract. lib.* 2. *cap.* 9. Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. Medic. cap.* 1. adeo vt ſpiratio, & vita conuertantur, cum ſpirantem non viuere, aut viuentem non ſpirare ſit impoſſibile. Gal. *vbi ſupra.* Mercat. *de Intern. morb. curat. lib.* 1. *c.* 13. Hieronym. Fabrit. *lib.* 1. *de Reſpir. cap.* 1. ſed ii liber, vide de hac qnæſtione *Claudin in Reſp. Med.* 14. & Daniel. Sennert. *lib.* 4. *pract. p.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 4. Aliqui ergo non aſſequentes ſenſu, apoplecticos, ſuffocatos, ſyncopizantes, & hujuſmodi reſpirare, dixerunt in illis ſeruari tantummodo tranſpirationem, quam ſufficientem eſſe volunt
45 ad vitam vtcunque conſeruandam. Reſpectiue ergo ad nos, & ſenſum noſtrum homo poteſt abſque vllo ſenſu, & motu etiam pulſus, & reſpirationis viuere, ita vt à vere mortuo vix, ac ne vix quidem dignoſci valeat, ſic enim concludunt Auctores omnes ſupracitati, & alij, quos recenſere eſt ſupervacaneum.

46 Circa tertium dicendum videtur, quod vltra terminum trium dierum, cum tanto morbo, qui hominem quoad nos ſenſu, & motu priuet, vitam eſſe ſuperſtitem pro impoſſibili ſit exiſtimandum, & hoc dico vniuerſaliter loquendo de omnibus prædictis morbis, quia ſi ad particulares caſus deueniamus, de ſyncopi aliter ſentiendum, vt ſupra innuimus, terminumque breuiorem circumſcribendum
47 cenſeo, quia ſyncopis eſt ipſa mors, dicitur enim
48 diſſolutio nexus Naturæ ab Aretæo, vnde conuertuntur mors, & ſyncopis, cum vtraque diſſolutio nexus Naturæ ſit, & ſyncopis nil aliud ſit quam principium mortis, mors autem nihil aliud quam terminus ſyncopis, ſeu ſyncopis confirmata, Gerard. Cremonen. ex quo Valleſc. *vbi ſupr.* vnde bene idem Valleſc. & cum eo Duret. *id Holler: pract. lib.* 1. *c.* 30.
49 *in annotat.* neminem mori dixerunt abſque ſyncopi, ita vt quamuis fortis Apoplexia, & quælibet ſuffocatio, etiam ex vtero tanti morbi exiſtant; non occidunt tamen niſi ſuperueniente ſyncopi, ex qua diſſoluitur tandem nexus Naturæ, & animal interit.

Ex quibus multò magis roboratur allata opinio,
50 quod nimirum breuiorem terminum aſſignare debeamus in ſyncopi affectis, vt pro mortuis habeantur, quam in iis, qui Apoplexia, aut conſimili morbo detinentur. Quid autem differat, & ex quibus potiſſimum dignoſcatur ſyncopis à cæteris illis morbis, Medici optime nouerunt. quorum teſtimonia in particularibus adhibenda. Duo tamen ſunt præcipue, ſudores frigidi in ipſa acceſſione ſyncopis, qui in aliis morbis non comparent, & recordatio poſt receſſionem, quæ in Apoplecticis, & con-51
ſimilibus abeſt, In cæteris ergo morbis tres dies pro termino viuendi aſſignantur ab omnibus. Auic. *part.* 3. *tract.* 5. *capite* 12. Valleſc. *libr. primo Philonij capite* 19. *in clar.* Sanonarol. *in pract. magn. capite primo. in dub. de Apoplex & ibid. rub.* 10. Patchal. *libro primo, pract. cap.* 13. *in fin.* Fontanon. *Pract. libro primo, capite* 16. Lemnius *de occult. nat. mirac. lib.* 2. *capite tertio.* Ceſalpin. *Art. Medic. lib.* 5. *cap.* 34. Mercurial. *pract. libro* 1. *cap.* 19. Dominic. Tenli. *de cauſſ. repent. mort. ſect.* 6. *capite* 2. *& alij.* Rationem ejus termini eſſe 52
voluerunt omnes, humorum motum, tanto enim, inquiunt, ſpatio, nempe horis 72. omnes humores ſuum motum habent: itaque ſi humores immoti jam conſiſtant, mortis ſignum eſt exploratiſſimum; cum eorum enim motu ſigna vitæ manifeſta apparerent. 53
Ego quicquid ſit dicendum de hujuſmodi humorum motu, non aliam cauſſam agnoſco, niſi difficultatem, & impoſſibilitatem vlterius protrahendi vitam cum tam ſæuo, ac tam valido morbo, ob quam etiam ſuperuacaneam putat eam tridui expectationem Fortunat. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Medic. cap.* 1. quæ tamen omnino eſſet obſeruanda ob varios ſucceſſus, de quibus plerique ex ſupra citatis.

Circa quartum denique, admirationem quidem præbere poteſt illud, quod Democritum propoſuiſſe narrat Celſus *fin Medic. lib.* 1. *cap.* 3. nimirum, 54
ne finitæ quidem vitæ ſatis certas notas eſſe, quibus Medici credidiſſent; itaque ſi etiam mortui hominis ſigna conjecturalia ſunt, poſſunt nos aliquando decipere, & viuum pro mortuo, mortuum vero pro viuo nobis imponere, quamobrem non debet hominum vulgus Medicos peritos deridere, ſi nonnulla circa eos qui mortui putantur, aut verè mortui ſunt, machinantur, vt eos deprehendant, an vita adhuc ſuperſint, nec ne. Itaque Medici cum Galeno *loco citato* ad nonnulla experimenta confugiunt ad dignoſcendum, an homo vere mortuus ſit, vel adhuc vitæ aliquam portiunculam conſeruet. Goſſipij, ſeu lanæ teniſſimè carpæ floccu-
lum, vel accenſam candelam ori jacentis admouent, & ex motu, vel immobilitate floccuſi, vel candelæ vitam, aut mortem deprehendi volunt: vel cyathum aquæ plenum ſuper ægri pectus imponunt, & ex ejus ſimiliter motu vitam explorant, ſed has experientias tanquam minus tutas reſpuit, & paruipendit Hollerius *lib.* 1. *pract. cap.* 59. Alij ſpeculum terſiſſimum ori admouent, quod ſi infici, & offuſcari deprehendant, viuere adhuc ægrotantem dicunt, ſin minus jam è viuis exceſſiſſe. Tutior fortaſſe hæc, non omni tamen ex parte. Optaſſem, vt alia ſigna, & tutiora experimenta, ſi fieri potuiſſet, adduxiſſent, ſed vltra prædicta ne verbum quidem. Fortaſſe quia neque aliæ ſupereranr experientiæ, & ſigna quæcunque recenſeri poterant, minus tuta animaduerterant.

Quomodocunque ſit nonnulla ego hinc inde excerpta ſubdam, quæ conſiderata majorem, & evi- 55
dentiorem ejus rei cognitionem facere poſſunt.

Conſidetanda itaque ante omnia propono accidentia ipſius morbi, quo vel detinetur, vel ex quo deceſſiſſe præſumitur ægrotus: ſi enim ea fortiſſima fuerint, ac validiſſima, & ex eorum numero, quæ magis exitialia judicantur, de vita, quantum eſt ex hoc modica, aut nulla ſpes eſt: vt ſi ſyncopis abſque vlla cauſſa manifeſta aduenial, atque illico ægr omni motu, & ſenſu etiam pulſus, & reſpirationis

deſti-

deſtituens appareat cum faciei libiditate, cum tenui, ac frigido ſudore, pallore, & intenta partium frigiditate: maxime ſi antea ſolebat ægrotus frequenter, ac fortiter abſque cauſa manifeſta exſolui, nam juxta Hippocrat. *dogmat.* 2. *Aphor.* 41. tales derepente moriuntur.

Contrarium tamen his videtur ſentire Mercatus *lib* 1. *de Intern. morbor. curat. cap.* 13. quippe qui docens quando de morte apoplectici certi eſſe debeamus, quando vero dubij, dicat, quod ſi in apoplexia illico ſimul adueniat ſyncopis, quod ex reſpirationis omnimoda abolitione deprehendimus, tunc debeamus expectare, ac dubitare de morte; quod ſi ſyncopis paulatim aduenicns dehinc ita creſcat, vt homo amplius non reſpiret, tunc mortem eſſe præſentem credendum eſt, ac prudenter quidem hæc admonet. Cæterum in quacunque ſuffocatione ſpuma in ore apparuerit, de morte dehinc major certitudo erit, de his enim dicebat Hippocr. 2. *Aphor.* 43. quod non amplius in vitam reuocantur, & licet hoc ſecundum plurimum, & non ſemper veritatem habeat, vt Galenus *in commento*, & alij multi docent, illud tamen ſatis eſt, hoc eſſe ſignum exitialiſſimum, & quo apparente perpauci à morte euadunt, & junctum maximæ reſpirationis deperditioni, ſeu totali ejus abſciſſioni, aliiſque ſæuiſſimis ſymptomatibus, fortiſſimam apoplexiam, & ſuffocationem demonſtrat, ex qua ægros neceſſario quamprimum perire contingat, immo neque ad tertium vſque diem perdurare docet experientia, & adnotant auctores omnes Holler. *lib.* 2. *de morb. int.* cap. 7. *in Schol.* Piſo *de morb. cognoſc. & curan. lib.* 1. *cap.* 16. & alij. Si præterea facies apparuerit liuida, & nigricans, aut viridis mortis ſignum. Raſ. 16. *cont. tractat.* 1. *cap.* 1. Auicen. 11. 3. *tractat.* 2. *cap.* 6. *in fin.* tales enim caloris ſuffocati, & extincti jam omnino certum præbent indicium. Si item præter multa experta ad excitandum ægrotum, ſternutatoria naribus applicata fuerint, & ille non ſternutauerit omnium conſenſu pro mortuo judicandus, Gordon. *in Lilio par.* 3. *cap.* 12. Valleſc. Philon. *lib.* 3. *cap.* 4. Sauonarol. *in pract. magn. cap.* 12. *rubrica* 3. Piſo *lib.* 2. *cap.* 12 id enim conſopitam, immo omnino extinctam omnem virtutem denotat, quæ ſi quantumuis exilis adhuc vigeret, ad ſternutatorij irritationem expergiſceretur, cum maxime hoc medicamenti genus primum ipſum ſenſorium, & virtutum pene omnium ſenſibilium promptuarium valide ſtimulare poſſit. Præter hæc autem membra in mortuo rigida euadunt, nullo modo flexibilia, ſqualloritem, ac ſiccitas quædam membrorum adnotatur, quæ etiamſi in iis, qui adhuc etiam viuunt appareant, non tamen adeo conſpicua ſunt.

Poſtremo oculi veniunt conſiderandi, vbi enim homo viuit, quantumuis exilis vita remaneat, oculi 56
tantiſper fulgere, & intuentium imaginem reddere ſolent; non enim verum credidetim quod Plinius *lib.* 27. *cap.* 6. firmat, hominem ſcilicet ex morbo 57
non ſuperelitari quandiu oculorum pupillæ intuentium imaginem reddant, quaſi cum moriturus eſt, id non contingat; ſi qui enim adhuc ſpiritus vitæ remanſerint, ij facillime per oculos, partem nempe lucidiſſimam, ac diaphanam apparent, & è cerebro quandiu homo viuit ſemper luminoſus ſpiritus in oculos proficiſcitur. Galen. *comment.* 4. *in* 3. *Epid. tex.* 28. at vbi nulla vitæ ſpes ſupereſt, oculi jam omnino offuſcati, ac veluti panno quodam obducti, ſpiritibuſque extinctis nullam euidentem ſaltem reddunt intuentium imaginem.

His accedit vnum aut alterum inf. llibile mortis 58
ſignum, partium nempe, aut partis alicujus huor, & alluatio cadaueris, & fœtor ex ipſius jam putredine ortum ducens: eſt enim fœtor proprium putredinis accidens. Galen. *in primum prognoſt. comment. vltimo tex.* 42. quo præſente, dubio alique dubio non eſt locus, vt in Lazaro. quæ duo ſigna expectari deſiderat Mercat. *loco ſupra citato.* Libet denique adnotare hic Perſarum morem, de quo Herodot. *in Clio non longe à fin.* hi mortuum non antè humari permittunt, quam aut ab alite, aut à cane trahatur. Hoc exiſtimarim illos ideo facere, quod ex nullis aliis ſignis poſſit haberi mortis certitudo, niſi cum Alites, & Canes fœtore allecti è cadauere expirante ad illud accurrunt.

Antequam ergo certe de reſurrectione quid pronuntiemus, de ſignis prædictis mortis conſtare optime debet, tunc enim reſurrectionis miraculum, quod eſt inter alia maximum, euidenter erit probatum.

Atque hæc de miraculis dicta ſufficiant, de quibus multa data opera omiſi, partim quod ab auctoribus à me in tractatu hoc citatis, & ab aliis luculenter tradita ſint, partim quod ad Medici penſum facere nihil exiſtimauerim. Alia, Deo concedente, ac per multa quidem in libris de S. Scripturæ miraculis afferre non pigebit, in quibus omnia prolixiùs, ac magis Philoſophicè diſcutiam.

Tituli Primi Finis.

igitized by Google

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVARTI

TITVLVS SECVNDVS,

De Virginitate, & Stupro.

Continens Quæſtiones quinque;

quarum

I. *Virginitas propriè quid ſit, & an ex certis ſignis cognoſci poſſit.* Pag. 251
II. *De minus fallacibus notis, ac conjecturis Virginitatis.* 254
III. *De ſignis violatæ Virginitatis.* 256
IV. *De tempore nubendi in Virginibus.* 258
V. *Conſtuprati pueri ſigna.* 259

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. GASPARI CECCHINELLO

MONTIS FALISCI VICARIO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias S.

QVemadmodum inter eos, quibus me plura debere ſentio, non poſtremum habere te locum ſatis noui, ita neque eorum pleriſque virtutis meritis ſecundum te eſſe, compertum habeo: ob illud me tibi arctæ ſeruitutis vinculo obſtrictum, ob hoc autem tui obſeruantiſſimum in perpetuum debere me eſſe ſcito. Vt autem vtriuſque rei teſtimonium tibi darem, pauculas haſce pagellas tuo nomini inſcripſi, quas ſi ob doni tenuitatem non ſpreueris, ſed contrà læto animo acceperis, humanitas tua mihi in pleriſque notiſſima, magis magiſque ex hoc eluceſcet. Vale.

LIVRE

LIBRI QVARTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Virginitate, & Stupro.

SVMMARIVM.

1 *Virginitas quid ſit, & num.* 6.
2 *Virginitas præſumitur adeſſe, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi.*
3 *Virginitas vnde deſtruatur, & num.* 11. (*abſtinet.*
4 *Virgo dicitur fœmina quamdiu à viri conjunctione*
5 *Virgo dicitur virgo, etiamſi per aliud inſtrumentum, aut per aliam viam, quam per viri conjunctionem corrumpatur.*
7 *Certa virginitatis ſigna an dentur.*
8 *Hymen quid.*
9 *Hymenis ſignum certum, & infallibile.*
10 *Virginitas in Sacris probatur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu.*
12 *Virginis deſloratio probatur, ſi illius camiſia tempore ſtupri fuerit reperta ſanguine reſperſa, vel linteamina, in quibus cum ſtupratore cubuit ſanguinulenta:*
13 *Dantur certa nota Virginitatis, & certa ſigna violationis, contrarium. num. ſeq. & nu.* 24.
15 *Signa, quibus probatur Virginitas fallacia ſint.*
16 *Hymen in omnibus non reperitur, ſed in pancis.*
17 *Hymen eſt quid rarum, & difficulter reperibile.*
18 *Virginem eſſe corruptam per Viri conjunctionem, certo firmari non poteſt.*
19 *Hymen naturaliter non reperitur.* (*ſieri.*
20 *Sanguinis effuſio in violatione Virginitatis poteſt non*
21 *Deuteronomij locus explanatus ex Augenio, & aliis.*
22 *Quotieſcunque ſanguis in primo concubitu effunditur facit teſtimonium Virginitatis. contrarium. nu. ſeq.*
24 *Sanguinis effuſio in coitu non atteſtatur Virginitatem.* (*greſſu.*
25 *Coherentia partium Veri non obliteratur vnico con-*
26 *Sanguinis effuſio in concubitu per fraudem ſimulari facile poteſt.*
27 *Corrupta poteſt in coitu ſanguinem effundere.*
28 *Virgo poteſt deflorari, & concipere, & hymen non diſrumpi.*
29 *Primus modus, quomodo hymen, etiam violata Virgine, integer remaneat.*
30 *Secundus modus.*
31 *Tertius modus.*
32 *Quartus modus pre cæteris notabilis.*
33 *Tuta Virginitas nuſquam datur.*
34 *Æthiopum aliquorum mos in cuſtodienda puellarum Virginitate.*

Virginitas propriè quid ſit, & an ex certis ſignis cognoſci poſſit.

QVÆSTIO I.

QVIMVR in hoc titulo de fœminarum virginitate, atque illa quidem corporali, non mentali, ſeu materiali, non autem ſpirituali; eamque hæc ipſa virginitas materialis duplex ſit, vna, quæ ſimplicem pollutionem reſpicit, alia, quæ integritatem vaſorũ. Roderic. *Queſt. Canon. Tom. 1. queſt. 63. art. 3.* de poſteriori loquimur, non de priori; circa illa enim grauia multa occurrunt dubia, quæ ipſis Iuriſconſultis ſcitu ſunt perquam neceſſaria; etenim in virginitatis violatione præcipuè per vim facta grauiſſimum delictum conſiſtit, quod quemadmodum frequentiùs patratur, quàm oporteret, ita in illud à Legibus debita ſeueritate animaduertitur. Dubitant ergo ob id Iuriſconſulti, an Virgo aliqua deflorata ſit, nec ne, & eam rem ad Medicos, vbi obſtetricum judicium tutum non ſit, aut illæ ſint inter ſe diſcordes, tanquam ejus rei peritos diiudicandam deferunt, vt notat ex noſtris Vinc. Alſar. *de Quæſit. per Epiſt. cent. 4. queſt.* 44. cum Iuriſconſultis ibi per eum adductis.

Multis inſuper aliis ex cauſis, vt apud ipſos videre eſt, idipſum aliquandò in dubium vertunt; quamobrem non abſque occaſione, aut fruſtrà pro ipſis Iuriſperitis aſſumpta à nobis prouincia hujus tractatus de virginitate videatur, de qua primum conſentaneum eſt ſcire, quid ſit, & quia poteſt virginitas modò magis formaliter, nunc vero magis materialiter accipi, primò definiamus eam, prout magis formaliter accipitur, eſt autem qualitas quædam mulieris à Natura ex integritate muliebrium vaſorum reſultans, quamdiu à maris conjunctione illibata ſeruantur. Quod enim ſit qualitas quædam naturalis notum eſt, vndè idcirco præſumitur à jure adeſſe, & contrarium aſſerenti incumbit onus probandi. Macchell. *patroc. 49. num.* 3. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1410. *num.* 1. *Tom.* 3. Guazzin. *in tract. ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 6. Auguſt. Barboſ. *in collect. Doct. lib.* 5. *tit.* 16. *cap.* 1. *num.* 5. *Tom.* 2. quod autem hæc qualitas reſultet ex vaſorum integritate palam eſt, quia per eorundem vaſorum manumiſſionem ex virili conjunctione virginitas deſtruitur, vt infrà habetur. Dicitur autem quamdiu à maris conjunctione illibata ſeruantur, quià etiamſi vel ipſis manibus, vel alio quocunque inſtrumento clauſtra virginalia frangi, ac reſerari poſſint, vt notant ex Medicis Pareus, Codronchius, Roderic. Caſtr. *lib.* 4. *Med. Pol. cap.* 12. & aliis locis infra adducendis, & ex Iuriſconſultis Guazzinus *vbi ſupra num.* 11. tamen quamdiu à maris conjunctione ea illibata Virgo ſeruabit tamdiu virginitatem ipſam incolumem, & incorruptam coſtodiet, ſi de virginitate ſic accepta loquamur: neque enim minus Virgo dici poteſt, quæ virginalia clauſtra alio inſtrumento, quàm virili diſrupit, quàm ſi pedem, aut manum diſrupiſſet. D. Auguſt. *lib.* 1. *de Ciuit. Dei, cap.* 18. D. Thom. 2. 2. *queſt.* 152. *art.* 1. ex quo notat Maſcard. *vbi ſupra*; licet ſi id laſciuiens præſtitiſſet, mentalem virginitatem illicò abſque dubio amiſiſſet.

Porrò virginitas, ſi magis materialiter ſumatur, nihil eſt aliud, quàm naturalis conſtitutio, & cohærentia vaſorum muliebrium, quæ ſic accepta poteſt facillime amitti: deſtructa enim vel manibus, vel alio quocunque inſtrumento naturali conſtitutione, & cohærentia earum partium, illicò deſtructa di-

cetur & ipſa virginitas; ac nobis profectò de hac eſt ſermo inſtituendus; cùm enim hæc magis ſub ſenſum cadat, & ex ipſa ſola judicium fieri poſſit deſtructionis virginitatis per matis conjunctionem, omni procul dubio hujus ſigna veniunt à nobis examinanda.

7 Sed ante in dubium vertitur tam apud Iuriſconſultos, quam apud Medicos, an certæ quædam notæ dari poſſint Virginitatis, & primo videtur affirmatiue reſpondendum: nam id vulgo perſuaſiſſimum eſt, & multa iu medium adducuntur, quibus præſentibus de virginitatis integritate ambigi non
8 poteſt: præcipuè autem id probare videtur infallibile, & inſeparabile ſignum ab hymene delumptum, tenui nempe quadam membrana clauſtrum virginale interſepiente, & aditum genitali virili impediente; quo præſente, virginem eſſe illibatam tatis ſuperque notum eſt etiam iis teſtibus, qui de hymenis natura, & veritate dubitant, vt Riolan. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph. cap.* 32. Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 7. *par.* 3. *probl.* 5. Quin etiam Severin.
9 Pinæus *lib.* 1. *de nat. Virgin. cap.* 5. & dari hymenis ſignum docuit, & ipſum eſſe certiſſimum, & infallibile, ſumpto hymene ſuo modo, vt patebit inferius: præterquam quod aliter conſtitui eam partem in Virginibus, quam in corruptis doctiſſimè, & accuratiſſimè demonſtrauit. Quam etiam ſententiam comprobant maximè Auctores, & quæ ex ipſis nouiſſimè adduxit Daniel Sennertus *lib.* 4. *Pract. par.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 1. *quæſt.* 1.

Præterea non temere factum in Sacris exiſti-
10 mandum *Deuteronom. cap.* 22. vt virginitas probata cenſeretur per pannorum ſanguinolentiam in primo concubitu deturpatorum: quia vt Oribaſius *ex Soran. Collect. lib.* 24. *cap.* 23. Anic. 2. 3. *tract.* 1. *cap.* 1. Fernel. *lib.* 1. *Pathol. cap.* 7. Paræus *lib.* 23. *cap.* 2. & alij, & inter Canoniſtas Torreblanca *in Epitom. delict. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 3. & 4. firmarunt, Virginitas
11 violatur per deſtructionem, & lacerationem venarum, & ligamentorum valde debilium in collo matricis, ex qua dilaniatione ſanguinem effundi omnino neceſſe eſt; vnde quia hoc certum erat ſignum illibatæ Virginitatis, idcirco, non apparente tali ſigno, lex lapidari volebat eas, in quibus non apparebat, quia tanquam corruptæ ſanguinem in primo concubitu non effundebant, quaſi is non eſſet primus concubitus, ſed jam ex alio concubitu virginitatem amiſiſſent. Et quanquam Recentiorum nonnulli hoc ſignum parui pendunt obrationes, de quibus infra, non deſunt tamen ex Doctoribus, qui illud acceptent, vt inter Iuriſconſultos Farinac. *in*
12 *præx. crimin. quæſt.* 14. *num.* 148. qui voluit virginis defloratione probari, ſi illius camiſia tempore ſtupri fuerit reperta ſanguine reſperſa, vel linteamina, in quibus cum ſtupratore cubuit, ſanguinolenta.

Videtur inſuper his duobus certiſſimis, atque vrgentiſſimis ſignis alias pleraſque notas, & conjecturas addi poſſe ex relatione matronarum, & Medicorum, quibus ſimul concurrentibus, abſque vlla hæſitantia firmari poteſt, dari certas notas, ac cer-
13 ta ſigna virginitatis, vnde quoque & certas notas, & certa ſigna ejuſdem violationis dari, conſequens omninò eſt.

Verumenimvero his non obſtantibus prima concluſio hæc ſit: Virginitatis nullæ dantur certæ
14 & inſeparabiles notæ, accepta Virginitate prout eſt quædam muliebrium vaſorum integritas ex conjunctione viri non maculata. Acceptiſſima eſt hæc concluſio Recentioribus omnibus, præcipue autem Iouberto *lib.* 5. *Error. popul. cap.* 4. Paræo *in lib. de Renunciat.* Augenio *Epiſtol. lib.* 1. *Tom.* 2. Fortun. Fidel. *lib.* 3. *de Relat. Med. cap.* 1. Codronchio *in meth. teſtif. cap.* 11. Nancelio *in Analog. lib.* 7. *par.* 3. *problem.* 5. Vlmo *in vter. mulieb. cap.* 6. Vallet. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 25. Vicentio Alfario *de Quæſt. per Epiſt. cent.* 4. & quamplurimis aliis doctiſſimis Medicis, quos data opera prætereo. Sunt & inter Iuriſconſultos, quos adducam ad ejus concluſionis tutelam, nimirum Cujac. *lib.* 17. *Obſervat. cap.* 20 quem refert ex noſtris Riol. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph.* Sanchez. *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 113. *nu.* 10. Ratio autem hujus concluſionis eſt, quia ea potiſſimum ſigna, quibus maximè in ejus rei atteſtatione fidendum eſſet, vel fallacia ſunt, & nihil certi promittunt, vel realiter nulla ſunt: nam quod de hymene 15
jactatur, omnes pæne Anatomici Recentiores in re Anatomica oculatiſſimi vnanimes aſſentiuntur, ac 16
conueniunt, eam membranam non reperiri in omnibus, ſed in paucis, de communi autem hac opinione teſtatur Capiuacc. *in tract. de ſign. Virginit.* vnde nonnulli ob id non ſolum voluntillam naturaliter in pluribus non dari, ſed in iis, in quibus reperitur, eſſe quid omnino præter naturam, & morboſum, vt Vaſſæus *in ſua Anatomia tab.* 1. Paræus, Augenius, Vlmus, Laurentius, & alij *locis citatis*, & inter Canoniſtas Torrel lanca *lib.* 2. *de delict. in quibus, &c. cap.* 19. *num.* 9. quod ſi qui ſunt adeo vetuſtiorum ſanctionibus addicti, vt hymen dari naturaliter contendant, illud ſaltem abſque dubio negare non poterunt, eſſe quid rarum, & non de facile repetibile, 17
ſi fidem clariſſimis Anatomicis Veſalio, Falloppio, Laurentio, Columbo, & aliis multis adimere nolint; nam vix in vna aut altera puella obſeruatum eſt à Columbo, à Falloppio non in pluribus, quam in tribus inter mille ab ipſo diſſecta virgunculatum cadauera, à Laurentio vero in nulla, vt ipſe teſtatur; immo Mercatus *lib.* 1. *de Part. par.* 4. *claſſ.* 1. *quæſt.* 97. *art.* 3. *num.* 6. à nullo Anatomico viſam firmat.

Secunda concluſio ſit, Virginem eſſe corruptam 18
per viri conjunctionem per quantacunque ſigna corruptionem atteſtantia, firmari non poteſt. Hæc concluſio manifeſta eſt ex jam dictis, & Medicis omnibus acceptiſſima. Fortun. Fidel. *lib.* 3. *relat. Medic. cap.* 1. Claudinus *in Reſpon. Med. num.* 40. & inter Iuriſconſultos Cujac. *obſ. lib.* 17. *cap.* 27. quia neque per hymenis diſruptionem, etiamſi adeſſe in omnibus concedatur, neque per viarum latitudinem, neque per carentiam effuſionis ſanguinis in concubitu, neque etiam ſi adeſſent ſigna prægnantiæ, etiam ipſa lactis collectio in mammillis, virginem eſſe deflloratam certo firmari poteſt, vt optime oſtendit Mercat. *lib.* 1. *de Part. par.* 4. *claſſ.* 4. *quæſt.* 124. *num.* 3. Quia quoad hymenis membranam jam 19
diximus, ſaltem in pluribus non adeſſe naturaliter: viarum vero latitudinem naturaliter, & accidentaliter abſque concubitu exiſtere poſſe palam eſt; immo Medici ad eam latitudinem, cum morboſa eſt, aut demere poteſt coitus voluptatem, non pauca remedia præſcribunt, vt notatex Canoniſtis Torreblanca *vbi ſupra num.* 12. quoad ſanguinis effu- 20
ſionem in defloratione patet, quod ea minimè poteſt apparere, ſi viæ fuerint vel naturaliter, vel accidentaliter maximè patentes, præcipue ſi congreſſor non valde mentulatus exiſtat, aut ſponſa amo-

lior

ſiot ut, Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap.* 23. Fortun. Fidel. *vbi alias*, & ex Canoniſtis Torreblanca *ibid. num.* 12. & ad id quod obijcitur ex Sacro textu, re-
21 ſpondebat Augenius, Moſem ibi noluiſſe, quod in omni caſu panni ſanguinolenti facerent teſtimonium Virginitatis, ſed in eo tantum, de quo ibi, nimirum quando vir falſo accuſaret vxorem impones ei nomen peſſimum, quod non reperiſſet eam Virginem, tunc enim pannos illos ſanguinolentos atteſtari voluit lex, eam virginem fuiſſe, vnde vir falſitatis arguebatur: non quod vniuerſaliter, & generaliter panni illi ſanguinolenti facerent, aut facere deberent in omnibus teſtimonium Virginitatis; itaque, inquam ego, quotieſcunque ſanguis in primo
22 concubitu effunditur, faciet teſtimonium Virginitatis, non tamen effundi ſemper in omnibus neceſſe eſt, vnde ibi arguebatur vir falſitatis, quia aderat ſignum manifeſtiſſimum innocentiæ mulieris. licet autem concedatur, omnia eſſe incerta, aliis omnibus minus incertum hoc erat, & vt tale à Moſe receptum, vt dicit Mercurial. *vbi ſupra.* Aduertendùm tamen ad id, quod addit ſacra Scriptura, ex quo redargui poſſe videtur hæc Augenij reſponſio; additur enim in textu, Quòd ſi verum eſt, quod obijcit, & non eſt in puella inuenta Virginitas (at quomodo id cognoſci poterat? nempe quia ſanguinem in concubitu cum ſuo viro non effudiſſet, vnde neque ſuam virginitatem per pannos ſanguinolentos poteſt atteſtari (tunc ejicient eam extra fores domus patris ſui, & lapidabunt eam. Ad hanc inſtantiam in Augenij ſententia nihil, quod ſatisfaciat adduci poteſt, quamobrem placeret Nicolai de Lira in hunc locum expoſitio, qui primo confutat hanc opinionē de conſuetudine ſeruandi pannos ſanguinolentos dupluci ratione; prima ob turpitudinem, valde enim turpe videbatur, quòd talis pannus ſeruaretur (adde tu maxime ad longum temporis) & expanderetur coram judicibus. ſecunda ob inuerisimilitudinem, quia ſi is mos vigebat, non erat veriſimile (quod etiam inculcat Paulutius hic) quod vir ſciens eos pannos aſſeruari apud parentes vxoris, certus ſuæ ipſius condemnationis, eam accuſaret. his ſtantibus ex ſententia Hebræorum dicit, hunc loquendi modum eſſe parabolicum, & adducit ad id firmandum alios modos ſimiles loquendi, itaque dicens lex, Expandentque veſtimenta, &c. tantundem eſt, ac ſi diceret, producent teſtimonia ad probandam filiæ virginitatem, explicantes ea, veluti expanditur veſtimentum, innuens, inquam, quod teſtimonia clara eſſent, non dubia, & incerta.

23 Ergo his ſtantibus hoc ſignum per ſe dicendum eſſe faliaſiſſimum, quia non modo, ſi non adſit, non poteſt probare corruptionem, ſed, etiamſi adſit, non atteſtatur virginitatem; & de priori parte conſentiunt Medici omnes, & notauit præ cæteris Marc. Donat. *lib. 4. hiſtor. Med. Mirab. cap.* 15. neque diſſentiunt Iuriſconſulti Abb. *in cap. Propoſuiſti de probat.* Aſſlic. *deciſ.* 236. *nn.* 3. Farinac. *de del. carn. queſt.* 147. *nn.* 149. §. *Probatio.* de poſteriori autem parte patebit infra.

24 Tertia concluſio ſit, Quibuſcunque ſignis, quæ virginitatem incorruptam atteſtari poſſunt præſentibus, virginem eſſe incorruptam certo firmari non poteſt. hæc concluſio facile manifeſta fiet, ſi certiora ſigna virginitatis examinabimus, nempe vaſorum conniuentiam, & anguſtiam, hymenis integrita-
25 tem, & alia; conniuentia enim, & cohærentia partium colli matricis non vnico congreſſu obliterantur; præterquam quod etiam medicamentis procurari talis poteſt, quæ non modo adæquet, ſed etiam exuperet naturalem, vt norunt Medici, & notat ex Iuriſconſultis Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *diſput.* 113. *num.* 10. quinimo & à morbo interdum adeo anguſtantur illæ partes, vt nonnullæ fuerint fœminæ, quæ ob eam cauſam à ſuis viris in poſterum cognoſci non potuerint, vt teſtatur Seuerin. Pinæus *lib.* 1. *de not. Virgin. cap.* 5.

Sanguinis quoque effuſio in primo concubitu 26
per fraudem ſimulari, immo etiam vere procurari poteſt, Fortun. Fidel. *lib.* 3. *Relat. cap.* 1. & modos apud ipſum vide; quibus adde, quod multis non in primo ſolum concubitu, ſed etiam in ſecundo, & tertio, & vlteriori ſanguis effunditur, iis nimirum, quæ anguſtiora vaſa habent. Vidi ego quæ à coitu diu ob mariti abſentiam, vel infirmitatem abſtinens, cum de nouo concumberet, ſanguinem effunderet; & pudiciſſimam viduam noui ſecundo nubentem ſanguinem effudiſſe, cum primum ſecundo viro conjungeretur: biennio autem viduitatem, & cœlibem vitam ſeruauerat, erat tamen adhuc juuenis, non major viginti annis. hic autem dolus nullus ſubeſſe potuit. Itaque quemadmodum poteſt 27
mulier eſſe incorrupta, & ſanguinem in primo concubitu non effundere, ſic poteſt alia ex parte eſſe corrupta, & ſanguinem concumbens effundere.

De integritate autem hymenis, etiam corrupta exiſtente muliere, patet per ea, quæ alias de Imperforatis dixi, nam poteſt Virgo defloratī, immo et- 28
iam concipere, abſque eo quod Hymen diſrumpatur, vt concludunt nonnulli prædictorum auctorum. hoc autem dupliciter euenire poteſt, vno mo- 29
do, ſi membrana illa adeo dura ſit, vt diſrumpi à congreſſore non poſſit, tunc enim ſi vir intra vteri collum ſemen effundat, & vterus illud attrahat per orificium, quod perpetuo in ea membrana reperiri certum eſt, & minime controuerſum, poteſt mulier concipere. Secundo modo ſi vir membrum ha- 30
beat admodum breue, & membrana illa ſit altius, interiuſque poſita, vel ipſa Mulier vteri collum habeat prælongum, tunc enim idem, quod in ſupe- 31
riori caſu euenire potetit. Addam duos alios modos, vnum ſi Virga tenui exiſtente, hymenis orificium ſit ampliuſculum, nam abſque hymenis dilaceratione mulier corrumpi poteſt, & concipere. Capiuacc. *in tractat. de ſign. Virg.* Quartus modus eſt 32
notatu præ cæteris dignißimus, vt qui euentu frequentior eſſe ſoleat, & maxime notatur à Pinæo *cit. lib.* 1. *cap.* 6. quando virgines vno, aut altero die, aut etiam tertio, & quarto prægreſſo à menſtrua purgatione viro junguntur, quia tunc non modo virum facile, & abſque dolore admittunt, ſed, quod mirum dixeris membranæ illæ, quæ Hymen conſtituunt, non diſrumpuntur, ſed tantummodo ob prægreſſam menſtruorum humiditatem relaxantur, ita vt facile congredientis Peni abſque earum dilaceratione cedant, & tunc etiam mulierem concipere poſſe nihil obſtat. Vides ergo quot modis corrumpi poſſit Virginitas, & tamen Virgo incorruptiſſima intuentibus apparere, ſi his exterioribus ſignis fidem habeamus. Nuſquam igitur dari di- 33
xerim tutam virginitatem, niſi fortaſſe apud Æthiopum, & Barbarorum nonnullos, qui, vt narrat Petr. 34
Bemb. *lib.* 6. *hiſtor. Venet.* quem refert Kornman. *de mir. Vter. tit. de ſign. probat. virg.* & Riol. Fil. *lib.* 2. *Anthropograph. cap.* 32. vt virginum ſuarum pudicitiam nullo modo ſuſpectam habeant, puellis, vbi

[Cum pro maximè, conueniunt ea, quæ nupertimè attulit Ioannes Veſlingius, *loco citato.*] Non eſt ergo virginitas ſimplex connexio partium ſine vlla membranula, vt ex Medicorum nonnullorum auctoritate vult Torreblanca *loco ſupra citato, num.* 10.

7 Hymenem autem, quem alij deſcribunt, dicunt eſſe membranam tenuiſſimam vltra prædictas caruncu-las in ductu interiore muliebris ſinus poſitam, atque in ſui medio pertuſam; quam quidem, quod in aliquibus reperiatur præter naturæ conſtitutionem,

8 multi in omnibus reperiri voluerunt. Quoniam vero nulla regula deſumi debet, aut poteſt ex iis, quæ per accidens, & de raro eueniunt, idcirco hac poſtpoſita, de ea, quæ realiter in omnibus reperitur, loquamur, & ſi quid ab ejus conſtitutione elici poteſt in incorruptæ virginitatis dignotione manifeſtum faciamus. Itaque conſideranda ſefe offerunt in hac parte tria, nempe magnitudo, color, & colligan-

9 tia. Quoad magnitudinem enim caruncuiæ hæ in virginibus craſſiores, & quaſi inflatæ apparent, in corruptis autem minores, & exiliores, haccidioreſque ob penis attritionem; quoad colorem in-virginibus ſunt rubicundæ, in corruptis verò colore magis remiſſo, & ad liuedinem vergente Quoad colligantiam, & vnionem omni procul dubio apparent in virginibus inter ſe cohærentes, & medio tenuiſſimarum membranularum colligatæ, in corruptis vero ditgregatæ, ac inuicem diſſitæ, abſcedunt enim inuicem illæ caruncuiæ ob illarum membranarum violationem ac diſruptionem. Itaque hæc omnia ſigna ſimul conſpirantia integræ virginitatis euidentem conjecturam præbent. Nam quod ſingula per ſe teſtari non poſſunt, ſimul vnita poterunt. Quamobrem ſi vltra hæc ipſa, quæ jam notauimus, ea, quæ infra notanda veniunt, apparebunt, de virginitatis incorruptibilitate non inane judicium ferre licebit.

Præter prædictas autem partes aliæ quoque con-

10 ſideranda veniunt in examine virginitatis, & primo ſeſe offerunt nymphæ, quæ, vt dixi, alatæ ſunt, ac veluti inter carneas, & cartilagineas excreſcentiæ quædam, ſeu carnoſæ quædam membranulæ poſt labra vteri intrò progrediendo ſituatæ pullo-

11 rum criſtis non abſimiles. Hæ in virginibus vt notat Riolan. *vbi ſupra*, ſaltem vſque ad annum vigeſimum tenues ſunt, nec admodum latæ, in iis vero quæ virum ſunt expertæ, præcipuè ſi pepererint, craſſiores, & latiores euadunt: ſunt etiam in virginibus magis tenſæ, in corruptis laxiores, & tantò laxiores quantò frequentiori coitu vſæ fuerint, vel quantò validiorem vim paſſæ fuerint.

12 Auctores porro *lib.* 1. *Colliz. cap. vltimo* dicebat, orificium vuluæ in virgine eſſe criſpum, in cæteris autem, quia rugæ ex coitu atteruntur, magis leue, & planum eſſe; ſed hoc ſignum, & ſuperius, quod ex nympharum conſtitutione deſumi dicebamus, non niſi tunc apparent, cum coitus pluries frequentatus exſtiterit, vnde vix apparebunt, aut aliquam de ſe ſignificationem præbebunt in ea, quæ vnicum congreſſum ſuſtinuerit, in cujus Virginitate, aut violatione exploranda totus labor eſſe debet.

Notat præterea Riolanus in virginibus, neque

13 præterit id ipſum Pinæus *lib.* 1. *cap.* 7. quod habeant pilos pubis promiſſos, ac planos; ex autem quæ virum expertæ frequenter fuerint magis criſpos: hoc autem, etiamſi ratione non careat, leuiuſculum ſignum eſt, & maxime difficile, vt obſeruetur; licet enim reſpectu ſui ipſius vnaquæque fortaſſe habeat pilos pubis promiſſiores cum virgo eſt, quàm cùm fuerit corrupta, tamen non deſunt quæ etiam virgines exiſtentes habeant eotidem pilos criſpos; præterquam quod neque hoc ſignum quicquam valet in nuper corruptis, non enim pili ex vnico, ſed ex iterato, & multoties frequentato congreſſu criſpantur.

Magis probatur altera conjectura ex inſpectione locorum muliebrium allata a Seuerino Pinæo 14 *lib.* 1. *cap.* 9. ea autem talis eſt. Immediatè poſt prædictas caruncuias, quæ conjunctæ hymenem conſtituunt, cauitas quædam ſuccedit intrò progrediendo, quæ ſinus pudoris appellatur. Hæc veluti foſſicula quædam eſt, & in virginibus anguſtior viſitur, & exucca, in corruptis multo capacior, & humidior.

Præterea Codronchius *in Method. teſtiſ. cap.* 11. 15 ſignum aliquod integræ virginitatis deſumi voluit ex vrinis, quas ex cujuſdam peritiſſimi viri ſententia dicit eſſe tenuiores & clariores, quàm in cæteris mulieribus, in quibus ob viarum laxitudinem, & teterationem, & ob vteri numeroſiora excrementa vrinæ turbidæ, & craſſæ cum multo ſedimento excernuntur. Hæc tamen ego nugas meras exiſtimauerim, & hoc ſignum ſi quod aliud fallaciſſimum, immo vanum, & indignum, cui fidem vllam habeamus: vrinas enim examinare, vt ex iis virginitatis indicium habeamus, aquam è pumice expectare eſt.

Prudentiùs fortaſſe agunt, qui loca ipſa conſide- 16 rantes, colorem volunt eſſe rubicundum, ac naturalem, non ad liuedinem quandam, aut nigredinem decliuem. Ipſius quoque vteri partes natiua quadam ſoliditate, & tenitentia dotatas eſſe volunt, non laxas, aut diffluentes, neque humectas, ſed exuccas. Cum quibus etiam vniuerſum corpus conſiderant: nam & ipſæ carnes in corruptis laxiores ſunt, in virginibus duriuſculæ, & renitentiores. Colore item ſunt viuidiore, qui, vbi violata virgo eſt, ſenſibiliter remittitur, vnde Democritus puellam tanquam virginem cum ſalutaſſet, ſubſequenti die illam iterum tanquam mulierem ſalutauit, ex mutato faciei colore illam corruptam præterita nocte fuiſſe comprehendens. Inter cæteras verò partes mammæ, earumque capitula obſeruanda: mammas enim non diffluentes, & laxas, ſed in ſe ipſas recollectas, papillas autem natiuo colore, ſeu fulco quodam rubore perfuſas, non liuore, aut nigridine labefactatas eſſe decet; neque etiam circulo quodam nigriuſculo notatas. Vnde forte illud apud Ezechiel. *cap.* 23. *verſ.* 3. ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum.

His addi poteſt vocis conſideratio, quæ in virgi- 17 nibus delicatior, & ſuauior eſt, & mirum videri poteſt, quam citò inſuauior, & craſſior ex coitus vſu euadat; & profectò, licet hoc ſignum non tanti momenti ſit, vt illi ſolummodò ſit fidendum, faceret tamen aliis adjunctum maximam præſumptionem corruptæ virginitatis, vt *in ſeq. quæſt.* dicam.

Id autem, quod ad probandam virginitatem 18 nonnullos affere teſtatur Pinæus *vbi alias lib* 1. *cap.* 5. *in fin.* vanum eſt; erat autem, quòd ſi filum ab extremo naſo per mediam frontem extenſum ad coronalem vſque ſuturam ejuſdem puellæ collum cingeret, ac circumdare poſſit, virgo ſit incorrupta, Roderic. à Caſtr. *lib.* 4. *Med. Polit. c.* 12 *ex Mercurial.* aliter hoc experimentum adducit; circun-

dari enim tradit per anteactam noctem primum concubitum præcedentem, virginis collum filo, posteriora die eodem filo collo emensurato, & latiori inuento, virginitatis amissionem hariolantur. Sic & Catull. *de nupt. Pelei & Thetid.*

Non illam nutrix orienti luce reuisens.
Hesterno poterit collum circumdare filo.

Sed de hac re vide Ranchinum *de morb. virg. sect.* 1. *cap.* 9. addunt alij, vt ejus rei causam afferant, hoc euenire quia partes colli nempe venæ, & arteriæ, vbi coitum experta sit mulier, incrassantur, signum
19 est etiam vocem mutari, crassioremque effici: cur autem eæ partes ex coitu dilatantur, & incrassantur? An quia à capite per colli vasa semen defertur ad vterum, insimulque plurimum sanguinis, & humorum per ipsa, & ad ipsa, ad vterumque demandatur? inditio est purgationes melius ire, vbi virum expertæ fuerint. Sed quicquid sit de harum causarum veritate, hoc virginitatis inditium adeo tenue est, vt friuolum, & nullius momenti ex mea sententia sit censendum. quanquam mercurialis fidem illi tribuit *lib.* 6. *Var. lect. cap.* 6.

Ea occasione de Marium virginitate meminisse operæpretium videtur, cujus tamen dari aliqua signa, adeo vanum est, vt nihil supra; nam quæ de odoris, & vocis mutatione sumuntur nihil ad rem faciunt, quod non modo odor, & vox mutationem accipiant cum virginitatem mas amittit, sed cum semen ferre incipit, quando cum hircire, & catulire dicimus, vt alias dictum à me est, ex quibus cum Capuacc. *in libell. de not. Virg.* concludendum, non esse, neque esse posse alia signa virginitatis in maribus, quamobrem ea perquirere superfluum est. Denique de virginitatis in fœminis probatione per nonnulla medicamenta, licet eam fallacissimam existimem, tamen, ne quid eorum in hac materia prætermittam, quæ ab aliis tradita sunt, aut tradi de nouo possunt, in sequenti quæstione agam.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia signa corruptæ Virginitatis sunt omnibus corruptis communia.*
2 *Signa stupri de recenti in virgine patrati, & pluries iterati.*
3 *Signa stupri recentis, vel corruptæ Virginitatis de recenti, sed vnico tantum congressu.*
4 *Corrupta virginitas per viri congressum jam à multo tempore facta quomodo deprehendi possit.*
5 *Loca muliebria semel violata denuo aliquando coalescunt.*
6 *Grauida mulier potest apparere virgo.*
7 *Signa corruptæ Virginitatis per iteratas vices, sed a multo tempore jam transacto.*
8 *In examine violationis Virginitatis considerandæ etiam, si fieri potest, natura, & genitalia stupratoris.*
9 *Quænam considerandæ in ea, quæ violata præsumitur.*
10 *Quænam considerandæ in stupratore.*
11 *Aliud signum ex Pinæo in stupro.*
12 *Sponso cum Sponsa cubante, vel quocunque viro cum virgine, præsumptio debet esse deflorationis.*
13 *Copula carnalis non potest vere probari.*
14 *Copula carnalis quomodo probetur.*
15 *Ex concubitu præsumitur violatio, & contrarium asserenti incumbit onus probandi.*
16 *Virginitas corrupta denotatur ex liuore papillarum in mammillis.*
17 *Experimentum ex Gagate lapide ad deprehendendam Virginitatem.*
18 *Quomodo Gagatis lapis, & alia nonnulla medicamenta possint deprehendere fœminas corruptas.*
19 *Apes acriter in eos inuehuntur, qui de recenti mœchati sunt.*
20 *Apes Veneris expertes. contrarium ibid.*

De Signis Violatæ Virginitatis.

QVÆSTIO III.

EX signis integræ virginitatis, quæ supra adnotauimus, facile est deuenire in cognitionem virginitatis corruptæ, per eorum enim absentiam apparet violata virginitas. Sunt tamen præter antedicta alia nonnulla magis, magisque corruptionem attestantia, quæ hic peculiariter enarranda, & adnoranda veniunt. Sed antequam ad vlteriora pro-
1 grediamur, aduertendum est, non omnia signa corruptæ virginitatis esse omnibus corruptis communia, sed alia aliis magis conuenire: nam vel Virgo defloratæ est de recenti, vel jam à multo tempore. Si de recenti, vel vnicum tantum congressum est experta, & dehinc omnino viro abstinuit, vel multoties est manumissa. Sic etiam id ipsum à multo tempore jam transacto euenire potuit.

Itaque si Virgo de recenti violata sit, & plures
2 congressus sustinuerit, ea facili negotio, vel à quauis inexperta obstetrice, deprehendi poterit ex simplici locorum inspectione. Nam & ipsæ veri partes adhuc sanguinolentæ, & consueto rubicundiores, & quasi inflammatæ conspicientur, si recens admodum stuprum fuerit, sin minus, vt si vna, aut altera hebdomada intercesserit, vel etiam tertia, ex naturali colore destitutæ apparebunt, & eo magis ad liuedinem vergente. Laxiores etiam vias, & humidiores notabit, quin etiam ad tactum dolorosas experietur.

Si quid autem ab ipsamet constuprata muliere veritatis elici possit, eas partes referet colore quodam, ac veluti tenuiculo incendio sibi molestas esse; quod etiam incessus ipse partim attestari poterit, si in hoc minus cauta mulier fuerit. Vix enim consueto modo incedere poterit, nam distractis, ac veluti disiunctis inter se cruribus ambulare cogetur, præcipue si ætate tenerior fuerit, & stuprator valida virtus, aut benementulatus exstiterit.

Quod si mulier vnico congressu violata de re-
3 centi fuerit, certum est majorem difficultatem affuturam in ejus rei cognitione; aderunt tamen pæne omnes eædem notæ, nonnullæ quidem leuiores, vt eæ, quæ laxitudinem viarum, & immutatum locorum, colorem respiciunt, euidentiores aliæ, quæ dolorificum sensum partis commonstrant, quia quanto frequentiori coitu vsa fuerit mulier, absque dubio tanto laxiores viæ efficiuntur, & tanto minus in futurum illum moleste ferre solet, immo molestia omnis ex coitus reiteratione cessat, quæ cum major sit in primo concubitu, sensim delitescens, in voluptatem commutatur.

Multo

Multo magis operoſum fuerit cognoſcere corruptam virginitatem vnico congreſſu patratam, ſed à multo tempore citrà, & ea de re in hoc caſu præſumptionibus, & conjecturis magis vtendum cenſeo. quia ſigna per partium inſpectionem habita leuiuſcula ſunt, & vix quicquam de veritate atteſtari poterunt, licet enim in primo congreſſu facta fuerit violatio, & deſtructio panniculorum, & caruncularum ſimul cohærentium, & ipſorummet laterum Vteri, tamen, ſi dehinc à coitu abſtinuerit mulier, adeo inuicem temporis ſpatio denuo cohæreſcunt, ipſo quoque ſanguine, qui in primo concubitu emanauit, mediante, vt majorem interdum anguſtiam præſeferant, quam ante amiſſam virginitatem facerent, quod adnotabat etiam Seuerin. Pinæus *de not. Virgin. lib. 1. cap. 6.* ita vt hinc deducat ille, poſſe etiam in muliere, quæ grauida ſit, conſpicuas
6 Virginitatis notas apparere. quod etiam vt verum fatearis, ad parturientes mulieres temetipſum conuertas, in quibus vterum tantopere adaperiri, atque hiare neceſſum eſt, vt mirum ſit, quonam pacto dehinc, non longo temporis intervallo, tam facile partes reuniantur, ac denuo cohæreant, ad priſtinumque ſtatum tam prompte remeent; quod, cum ita ſit, nullas notas, nullaque conjecturalia ſaltem ſigna, quæ Medica inquiſitione haberi poſſit, inuenio, quorum medio ad dignotionem corruptæ virginitatis in hoc caſu deuenire liceat, niſi ipſorum panniculorum integritatem & cohærentiam adducamus, quæ tamen & poteſt adhuc ſeruari in corrupta, & abeſſe in ea, quæ corrupta non ſit, multis aliis ex cauſſis. Quæ difficultas licet nonnihil remitti poſſit, vbi mulier jam à multo tempore violata quidem fuerit, ſed multoties viri congreſſum ſit experta, non tamen omni ex parte ceſſare videtur: quamquam poteſt in hoc caſu Vte-
7 rus non adeo rugoſus notari, vt par eſſet in incorrupta Virgine apparere, ſic etiam loca magis fluentia, & natiuo rubore deſtituta, & forteſſe etiam magis laxa, & diffluentia, quin etiam caruncule illæ quatuor, de quibus alias mentio habita eſt, inuicem diſtractæ, & multum disjunctæ conſiderari poterunt: in hoc enim ſigno magis ſidendum, quam in alio quouis exiſtimo, quantum patitur ipſius quoque incertitudo; nihil enim certi promittit per ſe ſolum adnotatum.

Quoniam ergo tam difficile eſt in ſuperiori caſu in veritatis cognitionem deuenire, non eſt temere judicium, & abſque multa conſideratione ferendum; ſed maxime nonnulla aduerti debent, ex quorum conſideratione facile ſit nonnullas conjecturas elicere, quæ viam veritatis nobis commonſtrent: non modo ergo animaduertere oportere
8 perſuaſerim ipſam mulierem, quæ ſtuprum paſſa præſumitur, ſed ſi id fieri poteſt, ipſum etiam ſtupratorem vel qui ſtuprator præſumitur, ſi in Iuſtitiæ manibus detineatur, vel ſi contingeret, vt allegaretur viri impotentia, ex qua matrimonium minime conſummatum fuiſſe probare quis vellet, contrà autem vir matrimonium conſummatum diceret, & ſponſam defloratam, tunc enim etiam virilia ſponſi eſſent obſeruanda. In muliere autem conſi-
9 deranda eſt ætas, vtrum tenella ſit, vel proiectior, vt ſi ſit minor quartodecimo anno, vel major vigeſimo; quippe cum, ſtuprum, violentia magis conſpicua apparere debeat in puella ætatis tenerioris, quam proiectioris. Habitudo etiam mulieris præ oculis habenda, ſi pinguis ſit, aut gracilis, cum quibus etiam ipſa genitalia conſpicienda, an patentia, & laxa ſua natura ſint, vel contra exilia, & anguſta, cum major in vno, quam in alio caſu conjectura, & præſumptio corruptionis haberi poſſit, quæ etiam major, ac certior deinde poterit, ſi inſpicere liceat ipſum ſtupratorem, nam permittente honeſtate talia machinari, ejus genitalia membra ſpectanda, eorumque longitudo, craſſities, & magnitudo animaduertenda, faciendaque comparatio inter vtriuſque genitalia, vt certior conjectura habeatur violatæ, vel integræ Virginitatis: ſi enim, exempli gratia, virgo tenella eſſet ætatis, nimirum infra decimumquartum annum, habitudine gracilis, & genitalibus anguſtis, & exilibus, contracta autem omnia elucefcerent in eo, qui ſtuprator præſumitur, tunc non apparente euidenti corruptione, & ſignis manifeſtiſſimis de violata virginitate, Virgo integra eſt judicanda, etiamſi leuiora ſigna, & conjecturæ in contrarium vrgerent. neceſſe enim omnino fuiſſet in hoc caſu, Virginem magnam vim paſſam fuiſſe, cum in primo congreſſu in ſimilibus caſibus tantam interdum vim Virgines patiantur (quæ nimirum vterum anguſtum habent, aut teneriores ætatis ſunt, exiſtente e contra congreſſore viro maturo, & bene mentulato) vt ex ea violatione vulnus in vtero ad aliquod tempus relinquatur, ad cujus curationem nonnulla præſcribunt Auenz. *lib. 2. Theiſir. tract. 6. c. 8.* & Alſaharauius *practice tract. 25. cap. 24.* Præter hæc autem notat Seuerin. 11
Pinæus in hujuſmodi caſu, nempe vbi ſtuprator craſſo membro dotatus ſit, & virgo tenerior, aut vteri oſculo anguſtiore, quod ſi facta magna vi penetrauerit ad fundum ſinus pudoris, hymene violato, membranæ illæ, quas diximus inter quatuor illas caruncolas eſſe poſitas, omnino obliterantur, ac ſi deletæ eſſent. contra autem, vbi mentula minor, aut ſaltem mediocris eſt, non omnes obliterantur, ſed ſeruantur collaterales; præcipue ad primum vſque partum. Relinquo autem data opera conjecturas, quibus ad facti dignotionem vtuntur Iuriſconſulti, vt eſt, quæ ex conſuetudine, ex commeſſationibus, ex familiaritate magna, ex commoratione ſolius cum ſola, & ex ſimilibus deſumitur: nam his concurrentibus leuiora ſigna corruptionis forteſſe ſufficiunt, & ea de cauſſa recte exiſtimandum eſt, quod vbi ſponſus cum ſponſa vna cubue- 12
rit, præſumptio in dubio debeat eſſe defloratæ, puranduſque, quantum ego aſſequi poſſum, onus probandi contrarium debere eſſe penes negantem, cum paria ſint quem jacuiſſe cum aliqua, & illam adulteraſſe. Vinc. Carrar. *de Medic. & ejus off. par. 2. num.* 110. faciunt ad hanc opinionem; quam etiam communem dixerim, fulciendam Terentij carmina *in Hecyra act. 1. ſcen. 2.* quæ ſic habent:

Quid ais? cum virgine vna adoleſcens cubuerit
Plus potus, ſeſe illa vt abſtineri potuerit?
Non veriſimile dicis, nec verum arbitror.

Cui Terentij dicto non diſſimile eſt illud Ouidij in *Epiſtola Oenone ad Paridem:*

A juuene, & cupido creditur reddita virgo?

Recte ergo à Iuriſconſultis dictum eſt, quod, cum 13
copula carnalis non poſſit vere probari, ſed tantum per conjecturas, & præſumptiones, Maluaſ. *conſ.* 59. 14
num. 20. *vol.* 1. Fontanella, *de pactis nupt. Clauſula* 5. *glo. 5. par. 2. n. 18. num. 2.* illa probatur ex viſu, ex riſu, ex colloquio, ex loco conſtituto, ex admiſſione in domum de nocte. Burſ. *conſ.* 69. *num.* 10. *lib.* 1. ſed his omnibus, cum longe major ea ſit, quæ ex co-

cubitu in vno eodemque lecto deſumitur, immo hæc, quod ad actum proximum pertineat, non conjectura fortaſſe, neque præſumptio, ſed plena probatio copulæ eſſe poſſit, patet, quod neganti debeat incumbere onus probandi, ſed quia hæc ad Medicum minus ſpectant, & à me non vt decet fortaſſe explanantur, ea ad Iuriſconſultos remitto, & ad ea, quæ Medicorum magis propria ſunt jam tedeo. Montanus *lib. de vier. aff.* ex quo Roderic. Caſtr. *lib. 1. de morb. mul. cap. 14. tom. 2.* voluit, virginem eſſe corruptam, ſi patiatur fluxum humiditatum albarum ab vtero, quod redarguitur ab ipſo Roderico, neque immerito: nam teſtis ego ſum, virginem nobilem, & illibatæ pudicitiæ hunc fluxum per annos paſſam. Veruntamen eſt frequentius videri in corruptis, & adultis, fortè ob majorem viarum laxitatem. ſeptennem quoque puellam noui bihoſam, ac calido & ſicco temperamento, hunc fluxum per vices quaſdam pati, & alias eundem morbum paſſas videntur multæ, vt apud ipſum Rodericum videri poteſt: non tamen aſpernenda eſſet hæc conjectura corruptæ virginitatis, ſi aliis adjungeretur.

16 Dixi etiam aliàs ſuperiùs, corruptam virginitatem denotari ex colore liuente in mammarum papillis adnotato, hoc enim ſignum maxime obſeruant obſtetrices, neque quid abſurdi continet; denotat quoque idipſum vox immutata, cui ſigno multùm tribuere videntur nonnulli, & ego quidem, ſi aliæ adſint conjecturæ, non aſpernendum, nec cæteris poſtponendum hoc duco. [Licet non ex congreſſu tantùm cùm viris vox in virginibus immutetur, ſed ex ſimplici quoque ſeminis emiſſione quomodocunque facta.]

Denique ad probandum, an Virgo corrupta ſit nec ne, plura à pluribus recenſentur experimenta, quæ ego quoque recenſebo, non quod illis vllam fidem habeam, ſed ne mancus in hac re videar fuiſſe,
17 celeberrimum inter cætera experimenta eſt, quod ex Gagate lapide deſumitur: hunc enim in aqua triduo maceratum, ac bibitum, corruptam virginem eſſe atteſtari ajunt, ſi vrinam reddere illico coacta fuerit, ſin minus Virginitatis florem illibatum conſeruare. de hoc Plin. *lib. 36. cap. 19.* Æmil. Macer. *lib. 5. de mat. Med. cap. 18.* dicens:

Et ſolet, vt perhibent, deprendere virginitatem.

Sed Plinius ſuffitu id ipſum effici narrat. ſi quicquam hoc veritatis habeat, vtroque modo in vſum conuocatus effectum ſuum prodet. Proponunt alij Lapathi flores, ex quibus ſuffumigata Virgo, ſi incorrupta ſit, ſtatim palleſcit, eodem quoque pacto, ſi mulieri ex Melanthio ſuffumigia fiant, ajunt, extemplo cogi vrinam reddere, ſi corrupta ſit. Proponitur etiam Xyloaloes, & Electrum eodem modo in vſum conuocata, & alia nonnulla, quæ quidem ſi quam veritatem habere credam, & cauſſam naturalē non illico à Virginitatis corruptione id agere putauerim, neque in omnibus indifferenter veritatem pa-
18 tefacere, ſed in iis tantummodo, quæ frequenti coitu virum longiuſculo temporis ſpatio ſunt expertæ: in hujuſmodi enim fœminis viæ magis patentes relaxantur, vnde facile ex prædictis medicamentis vrinam validè cientibus ipſa vrina prouocari nolentibus poteſt; quod difficulter, aut nullo modo in Virginibus ſuccedit ob contrariam cauſſam, viarum nempe anguſtiam, cur & integræ membranæ, & cohærentia quoque ipſius vteri prohibere facile poſſunt, ne ſuffumigata medicamenta ad interiora penetrent; tamen cum Fortunato fideli loco citato omnia hæc experimenta maxime vana crediderim.

Non delinquam autem, nempe ſicco, vt ajunt, pede pertranſiuo id, quod de ambus à Plutarcho *in lib. de cauſ. nat. problem. 36. & in præcept. connubial. nu. 46.* relatum eſt, ex quo etiam refertur à Pierio Valerian. *Hieroglyph. lib. 26.* illud eſt, eas acriter 19
ac promptiſſime in eos inuehi, illiſque aculeis ſuis petere, qui recenter in cœchati fuerint, ſed in mulieres, inquit Pierius, quæ veneri operam dederint, acrius, ac promptius inuehuntur, & ſi quam ejus rei cauſſam rimari liceat, nullam aliam me hercle afferri poſſe crediderim, quam quæ ex Virgilij carminibus 4. *Georgic.* ab ipſo Pierio allatis elici poteſt. ea eſt, quod apes Veneris ſint expertes, & ideirco, eo- 20
dem Pierio teſte, virginitatem incorruptam per apem denotari dicit; Virgilij autem carmina ea ſunt.

Illum adeo ſ. lacuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſoluunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verum ipſæ foliis natos, & ſuauibus herbis
Ore legunt, &c.

Hanc apum naturam, ne poetice effictam ſuſpiceris admiſit *Ariſt. 5. de generat. anim. cap. 10.* quamobrem mirum eſſe non debet, quod Scriptores de re Ruſtica, vt Pallad. *lib. 1. titul. 37.* Apud cuſtodem purum, ac caſtum requirant, ad hanc enim apum naturam reſpexerunt, quam tamen in dubium reuocat Columell. *de re ruſt. lib. 9. cap. 2.* immo Fortunius Licetus vir ſumma doctrina præditus *in lib. de ſpont. viuen. ort. lib. 4. cap. 57.* Apes coire contendit, & ex coitu generari, eo quod etiam ſexu ſint diſtinctæ; licet contrarium ſentire videatur D. Auguſt. *de ciuit. Dei, lib. 15. cap. 27.* ſed vtrum Liceti opinio veritatem habeat, alij viderint, habet tamen ille firmiſſimas quas adducit rationes pro ſua opinione, quas, ſi libet, apud ipſum vide.

Ratio autem ex Virg. allata, cur apes aculeis ſuis eos infectentur, qui de recenti concubuerint, moralis eſt; naturalis alia eſſe poteſt, nempe quod ex corporibus eorum, qui de recenti concubuerunt, malus quidam exhalat atque hircoſus odor, vt ſupra citatus Ariſtoteles teſtatur, *lib. 4. probl. 25.* ejus rei cauſſam quærens. Fit ergo, vt ex malo illo odore apes vel allectæ, vel irritatæ in concumbentem impetum faciant, & hoc promptius in fœminas, quam in viros, quia inſignior & major exhalat malus odor ex fœmineo corpore, quam ex virili, ob vteri ipſius qualitatem; is enim ſemper excrementis ſuperabundans & humoribus ſuperfluis, facillime, ex coitu mirum in modum excalefactus, malum ex ſe odorem emittit, qui etiam magis aut allicit, aut irritat ipſas apes, ad eas offendendas, & aculeo impetendas. [Verumenimverò ſi commentitia quædam Naturæ miracula ab aliquibus in medium aliquibus deludere ſolida veritate rerum ambimus, dicamus id moris impetendi eos, qui de recenti veneri operam dederint cum Apibus commune habere etiam nonnulla alia inſecta, vt Muſcæ Culices ſucci ipſi, & alia, vt cuilibet volenti, experiri licet; omnia enim ab exhalante ex coientis corpore vapore ad illud impetendum alliciuntur, vt Apes.]

Cæterum quia facile eſt per medicamenta vulgariſſima adeo genitalia fœminea reſtringi poſſe, vt corruptiſſimum, & ſubagitatiſſimum ſcortum Virginem præſeferat, id qua ratione deprehendi poſſit titulo de morborum ſimulatione patefit.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Virgines non ante nuptui aptæ sunt, quàm generare possint.*
2 *Fœminarum semen requiritur ad generationem.*
3 *Cur fœmina absque voluptate interdum concipiant.*
4 *Mulier ante semen ferre solet, quàm menstrua.*
5 *Tam semen, quàm menstrua ad generationē destinata.*
6 *Menstrua non sunt materia nutritionis fœtus.*
7 *Menstrua quo tempore patiatur mulier.*
8 *Virgo cum menstrua experta est, nubere potest.*
9 *Virgo nubere potest ante Menstruorum apparitionem, si ad simplicem coitus potentiam respiciamus.*
10 *Puellæ, quæ non purgabantur, generarunt.*
11 *Puellæ non ante 18. annum nubere debent.*
12 *Puellas non ante 18. annum nubere expedit Resp.*

De tempore nubendi in Virginibus.

QVÆSTIO IV.

DE hac materia nonnulla dixi *lib. 1. tit. 1. quæst. 6. à num. 38. ad seqq.* vnde pauca admodum dicenda testant; brevibus ergo in hac quæstione agam: notum autem est, & ab omni dubio remotum virgines non ante nuptui aptas esse, quàm generare possint; generare verò non posse, antequam semen ferant, cùm etiam fœmineum semen ad conceptionem ex Naturæ necessitate requiratur, quicquid ipsæ interdum dicant, & quidquid ex earum assertionibus nonnulli docti sibi persuaserint, vt latiùs dixi *superiori libro tit. 1. quæst. 7. à num. 11. ad plures seqq.* [Et dicam etiam *libro septimo quæstion. prim. tit. 3. num. 16. & pluribus seqq.*] & licet puellis de recenti nuptis maximè familiare sit, vt aliquandò concipiant, antequam semen se effundere didicerint, tamen, vt loco citato dixi, illud evenit, quia à majori delectatione ex Viri congressu, & receptione seminis ipsius in proprij seminis emissione omnis delectatio penè obruitur, & aboletur; ad quod maximè facit seminis fœminini tenuitas; nam quemadmodum in ipsis Maribus, vbi primum semen ferre incipiunt, illud tenuius, & fluidius est, minusque crassum, ac concoctum, quàm procedente tempore, & ætate fit, sic etiam in puellis evenit, quæ cum ex naturæ quoque præscripto tenuius semen habeant, multò magis etiam tenue ferunt in sui generationis principio: qua propter mirum non est, si modicum, aut nullum suæ excretionis sensum faciat, cum excernitur, distractis præsertim juvenculis à majori voluptate cui antea non assueverant. sed profectò non ante Mulier semen ferre potest, quàm menstrua patiatur, hæc enim ambo vno, eodemque tempore evenire solent, quia tam semen, quàm menstrua ad generationem destinavit Natura, neque altero eorum deficiente succedere potest conceptio: non quod ipsa menstrua sint proxima materia nutritionis ipsius fœtus, vt semen ipsius fœtus & principium, & materia est, sed quia cum menstrua fluunt, indicium prebent mulierem tam multo sanguine abundare, vt & proprio corpori alendo, & fœtui nutriendo sufficiat; ad id enim Natura mulierem voluit multo sanguine abundare, vberioremque eo esse, quàm virum, licet sanguis in muliere ob eam multitudinem crudiusculus existat, qui tempore, quo mulier in vtero non habet ob sui multitudinem singulis mensibus expurgatur, cum in vtero habet, retinetur, & ob necessitatem nutriendi fœtus magis concoquitur, vt ejus laudabilior portio in ejus alimentum facessat. sed de materia nutritionis fœtus in proprio libello ad id ipsum dicato plura dixi. nunc ad rem nostram sciendum, mulierem menstrua pati, vt communis fert opinio, anno duodecimo, quam tamen opinionem non esse vniversaliter, immo neque in pluribus veram probavi, quia ex multis paucæ tam citò purgari incipiunt, plures verò sunt, quæ vix decimoquarto, purgantur, vt latiùs ibi dixi. cùm ergò quæritur de tempore nubendi in Virginibus, vel intelligimus de tempore, quo aptæ sunt ad copulam, & vtcunque ad generationem, vel intelligimus de tempore, quo expedit eas nubere respectu habito ad faciliorem, & perfectiorem generationem inde proventuram, quòd tunc non modo absque periculo concipiant, sed fœtus quoque validiores, & vndequaque perfectos procreare soleant. si in priori sensu intelligatur quæsitum, jam id decisum habemus, quòd vbi menstruantur mulieres nubere possint, immò, vt hoc ingenuè fateat, si de simplici potentia ad concubitum quæstio sit, etiam antequam menstrua patiantur nubere eas posse crediderim; & ratio est, quia persuasum habeo, mulierem ante semen intra se generare, quàm menstrua patiatur, saltem per aliquod tempus non diututnum, & idcirco nonnullæ puellæ quæ adhuc per ætatem non purgabantur, tamen generare visæ sunt, quod quidem absq; semine fieri non potuit, absque menstruorum apparentia potuit, natura ipsum matris sanguinem quamquam non admodum superfluentem in fœtus alimentum destinante. Si vero in posteriori sensu quæstionem accipiamus secundum vetustiorum opiniones, quas retuli *lib. 1. quæst. 6. num. 39. & seq.* non ante 18. annum nubere Virgo debet, quod etiam notarunt recentiores Io. Marinell. *lib. 1. de medicin. mul. cap. 3.* hoc enim tempore menstrua faciliùs, & in majori quantitate fluunt, & calor magis vegetus est, vnde etiam semen magis concoctum, magisque proli gignendæ aptum generatur; quinetiam & laboribus ferendi vteri, & patiendi, & liberos nutriendi facilius sufficiunt; viæ etiam in ipsis laxiores, & patentiores factæ faciliorem exitum fœtui præbent, vnde & ipsæ matres, & ipsi fœtus minus periclitantur, cum partus instat, contrà quàm fiat in tenerioribus juvenculis, quæ ob contrarias omninò causas aut non concipiunt, aut fœtus maximè imbecillos procreant, qui in nascendo cum ipsis matribus facili negotio periculo subjiciuntur, & si forte fortuna superstites remaneant, vitam valetudinariam perpetuò degunt: expedit itaque Reipublicæ, vt Virgines non ante 18. annum, saltem vt plurimum nubant.

SVMMARIVM.

1 *Stuprum etiam in masculos committitur,*
2 *Signa stuprati pueri in duplici differentia.*
3 *Stuprum in puerum de recenti patratum vnde cognoscatur.*
4 *Stuprum in marem vbi frequentatum sit, qua signa habere soleat.*
5 *Signa stuprum denotantia possunt etiam ex aliis causis apparere.*
6 *Caruncule in Ano, & rugarum planities vix ab alia causa, quam à stupro esse possunt.*

Constuprati Pueri signa.

QVÆSTIO V.

STuprum non modò in puellas, & Virgines, & Viduas committitur. Alciat. & alij apud Carrat. *de Med. par.* 2. *num.* 200. sed à scelestissimis hominum
1 Natura abutentibus etiam in masculos patratur. Farinac. *de delict. carnis*, *q.* 148. *num.* 1. quod delictum grauissimum quidem inter omnia cum sit, jure merito condignas pœnas exposcit, & in illud à Il. summo cum rigore animaduertitur, vt per *l. Cum vir. C. de Adulter.* Clar. *lib.* 5. *sent.* §. *Sodomia. n.* 1. Bos. *in pract. crimin. tit. de stupr. detest. in masc. num.* 1. In ejus autem delicti examine, vt de veritate Iudices certiores fiant; per Medicos, & Chirurgos ipsos pueros conspiciendos curant, vt notat Guazzin *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 7. *num.* 12. qui, si quæ signa sint, quæ pueros stuprum passos esse attestentur, ea ad ipsos Iudices deferant.

2 Quemadmodum ergo de signis stupratæ Virginis dictum est, ea in duplici differentia esse, quia nonnulla stuprum significant de recenti commissum, quædam vero à multo tempore, & rursus quæ stuprum vnica vice patratum, aut de raro, quædam quæ frequentatum ostendunt, eodem quoque pacto
3 de hujus stupri signis distinguendum est. nam stuprum in puero, quod de recenti patratum fuerit, vt ante mensem, præcipuè si frequentatum sit, indicare manifestè possunt, Ani scissuræ Rhagadiæ dictæ, quæ facilè ob illatam vim apparent, præcipuè si puer tenerioris ætatis sit, & stuprator crassa mentula dotatus. nam etiam consideratio magnitudinis, & paruitatis membri stupratoris inquisiti debet in hoc casu haberi, vt notat Guazz. *loco supra cit. num.* 13. de necessitate autem videtur, quòd non modò scissuræ adsint vbi hæc concurrant, sed manifestissima etiam fractura. vbi autem puer grandior sit, aut stuprator non adeò crassa mentula dotetur, interdum ea pars excoriata apparebit, ob eandem ipsam caussam, violentiæ nimirum, ob quam etiam aliàs inflammatione molestatur, cujus vice, vel ea ipsa permanente, pruritus quidam indesinenter infestat. sed inflammatio facilius in principio apparet, dehinc ea mitigata pruritus sequitur, & color ipsius partis in liuidum mutatur, commutato sanguine, qui eò concursum, ob violentiam, & motum, & calorem
4 habuit, in liuidum colorem. etsi stuprum fuerit valdè frequentatum apparet etiam in ipso podice laxitas quædam, & partis dilatatio, quæ etiam multo post tempore perdurare potest, & indicare insimul stuprum frequentatum, etiam à multo tempore commissum. quod multò magis significant quædam caruncuiæ, seu carneæ excrescentiæ, quas vulgo cristas vocant, quæ maxime ex frequenti Sodomia originem habent, teste Amato Lusit. *Curat. Medicin. cent.* 2. *curat.* 87. Has excrescentias, seu cristas Iuuenal. marticas vocauit. *Sat.* 2. inquiens:

----- *Sed podice leui.*
Caduntur tumidæ, Medico ridente, marisca,

[à Martiali verò Epigr. lib. 1. dicentur fici, ibi

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Licet fortassè non idem sint fici, & cristæ, & mariscæ, cùm mariscæ apud] quamplures Medicos pro ipsis hæmorrhoidibus accipiantur, cum tumidæ sunt, & adaperiuntur, vel vlcerantur, ita vt imitentur ficum quandam, quæ præ pinguedine aperitur, & semen ostendit, quæ ficus marisca, & sycomorus dicitur. Multò magis frequentem tam nefandi coitus vsum significare poterit ipsius Podicis constitutio, qui cum ex Natura rugosus existat, ex hujusmodi congressu leuis, ac planus efficitur, obliterantur enim rugæ illæ in Ani circulo existentes ob assiduam membri attritionem; laxitas quoque ipsius Podicis quò magis stuprum frequentatur, major indies euadit, maximè quia coguntur cinædi infamissimi, vt dolorem in eo actu, præcipuè in principio, effugiant, & vt facilius patiantur, medicamentis vti relaxantibus, & mollientibus.

Adnotandum tamen est, quòd plura commemo- 5
ratorum signorum possunt ex aliis caussis, quàm ex constupratione originem trahere; itaque maxima cautela vtendum, vt dignoscamus quando ex stupro, quando autem ex aliis caussis enata fuerint, quemadmodum notat Guazzin. *vbi aliàs, num.* 13. Scissuræ enim, exempli gratia, possunt ab humore acri, & erodente dependere, aut etiam ex fœcum duritie, cum quibus etiam inflammatio, & pruritus adesse facile potest. si tamen ab humore acri, atque mordaci scissuræ dependeant, id facile apparebit per aliqua signa hujusmodi humorum abundantiam attestantia, & per resudationem interdum humoris ichorosi, flaui, citrini, aut viridis ex ipsis vlcusculis, & scissuris. Sic etsi fuerint ex nimia fœcum duritie excitatæ, promptè id constare poterit ex ipsarum fœcum consideratione; præterquam quod vbi altera ex iis caussis simplex fuerit, non est necesse adesse liuores, aut inconsuetum ruborem in Ano; neque enim tantam vim pati potest puer ex fœcum duritie, quantam ex stupri violentia pati cogitur.

Altera autem caussa, nempe fluxus humorum erodentium, vix habet locum in pueris, neque solet is morbus esse ipsis admodum familiaris, quod benigniores naturæ humores sortiantur. Præterea caruncu- 6
læ, & rugarū attritio, atque planities vix ab alia caussa esse possunt, quàm à stupro. itaque consideratis quidē singulis per se caussis, & signis, magna cautela adhibita, non neglectis etiam conjecturis, & præsumptionibus, etiam quæ extra artem haberi possunt, Medici de hac re facile veritatem pronuntiare poterunt.

LIBER

Libri Quarti Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONES

MEDICO-LEGALES.

Liber Quintus,

CONTINENS

TITVLOS QVATVOR,

quorum

Primus de Ieiunio, & Quadrageſima.
Secundus de Vulneribus.
Tertius de Membris, eorumque mutilatione.
Quartus de Aëre, Aquis, & Locis.

Eminentiſſimo, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. IO. FRANCISCO EX COMITIBVS GVIDIIS A BALNEO. S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias S.

ENimvero imprudentis notam contrahere mihi viderer, ſi qui tam auidè, ac tanto cum ſtudio occaſiunculam jam mihi oblatam, qnæ in tui me ſeruitutem inſinuabat, amplexus ſum, quicquid inde mihi conquiſierim, illius nunc otioſus jacturam facerem. Eam ob rem dum meæ erga tui Eminentiſſ. nominis reuerentiæ, & obſeruantiæ memoriam ab obliuionis interitu vindicare ſatago, nullam potiorem nactus mihi videor occaſionem, quàm quæ ex meis Quæſtionibus Medico-Legalibus ſeſe mihi offert, quarum cùm Quintus Liber jam in lucem prodire properet, & inter materias nonnullas canonicas, quas habet, celeberrima illa ſit, quæ de Ieiunio, & quadrageſima peragit; hanc dignam duxi, quam ſummi Antiſtitis, ac viri, de cujus Chriſtiana pietate ac omnigena virtute ſplendori generis adjuncta plura ſemper ſuperſunt dicenda, quàm dici poſſint, Eminentiſſ. nomine præmunirem. Tuum erit jam obſequium hoc meum non detrectare, ſed innata tua humanitate me, atque hoſce labores meos ſub tua clientela fouere, dum Tibi rerum omnium fælices euentus pro nobiliſſimi animi tui votis à D. O. M. expoſco. Vale

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI

TITVLVS PRIMVS.

De Iejunio, & Quadrageſima.

Continens Quæſtiones nouem;

quarum

I. *Quid ſit jejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſeruantiam requirantur.* Pag. 265

II. *An Iejunium, & præcipuè longum, vt Quadrageſimale corporeæ ſaluti ſit noxium.* 269

III. *Quibus ex cauſsis à Jejunii obſeruantia homines excuſentur, ac primò de cauſſa reſpectu Ætatis.* 276

IV. *De impedimento jejunandi ex cauſſa laboris, & paupertatis.* 278

V. *De impedimento jejunandi ex cauſſa morbi.* 280

VI. *De Potu in Iejunio extrà refectionem.* 285

VII. *De Iejunio impoſito cum pane, & aqua, & aliis ſimilibus.* 288

VIII. *Diſpenſatus à Iejunio quoad qualitatem ciborum, & præcipuè quoad carnes, an ab omni alia obligatione jejunii ſolutus cenſeatur.* 290

IX. *De Ientaculo, ſeu colatione, vel refectiuncula, aut Cœnula tam veſpere, quàm mane in Iejunio ſumpta.* 291

LIBRI QVINTI

TITVLVS PRIMVS,

De Iejunio, & Quadrageſima.

SVMMARIVM.

1 *Quicunque perſonæ ad jejunium obligantur ſub peccato mortali, præter legitimè excuſatas, nu. ſeq.*
3 *Medici conſilium multoties adhibetur ad decidendum de legitimatione cauſſæ, ob quam quis à jejunio excuſatur.*
4 *Eccleſia per jejunium non intendit Animæ, aut corpori detrimentum inferre, nec cum graui læſione naturæ quemquam ad jejunium obligare.*
5 *Iejunium duorum, aut trium dierum abſque vlla commeſtione non eſt licitum.*
6 *Iejunium quando ſit illaudabile.*
7 *In cauſa dubiæ ſemper Medicus conſulendus in his, quæ ad eum pertinent.*
8 *Iejunium vnde dicatur.*
Iejunium Eccleſiaſticum quid ſit, & n. 11. 12. & 19.
10 *In Iejunio quid intendat Eccleſia.*
13 *Iejunium naturale quid. & nu.* 17.
14 *Iejunium quotuplex. & nu. ſeq.*
16 *Iejunium triplex.*
18 *Iejunium morale quid.*
20 *Alia Iejunij diuiſio.*
21 *Ieiunij diuiſio ex Conciliatore.*
22 *Finis præcipuus Ieiunij. & nu.* 25.
23 *Ieiunium etiam ad corporis ſalubritatem confert.*
24 *Ad Ieiunij obſeruantiam, quæ requirantur.*
26 *Cur tantùm vnica commeſtio in die permiſſa.*
27 *Fames homines facit magis triſtes, & morioſos.*
28 *Fames multiplex.*
29 *Ratio ciborum ab Eccleſia electorum in Ieiuniis.*
30 *Ciborum quantitatem continuam, cur Eccleſia reliquerit indeterminatam.*
31 *Quantitas continua in cibis aſſumendis in Ieiunio cur indeterminabilis.*
32 *Hora certa comedendi in jejunij diebus, cur ab Eccleſia inſtituta.*
33 *Ieiunium eò religioſius ſeruatur, quò tardiùs prandium aſſumitur.*

Quid ſit Iejunium, & quotuplex, ad quem finem ab Eccleſia inſtitutum, & quot conditiones ad illius obſeruantiam requirantur.

QVÆSTIO I.

1 CAnonica materia hæc eſt, quæ Medicam ſpeculationem maximè expoſcit, nam licet jejunium à Catholica Eccleſia indictum ſub peccati mortalis reatu obliget quaſcunque perſonas ad ejus obſeruantiam, D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 4. Couarr. *var. reſol. lib.* 4. *cap.* 20. *& ex comm.* Leſſius *de Iuſt. & Iur. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 5. *nu.* 33. legitimè excuſatas non obligat, hinc 2 *Zacc. qu. Med. leg.* eſt, quòd ad legitimationem ejus excuſationis Medici conſilium multoties adhiberi debet, qui conſideret, an jeiunium huic, aut illi perſonæ noxium futurum ſit. Azor. *Inſtitut. mor. lib.* 7. *cap.* 11. *verſ. Quinto quæritur. & lib. eod. cap.* 18. *verſ. Quarto quæritur.* Tunc enim talis perſona ab ea obligatione ſit immunis, quia Eccleſia non intendit per jejunium 4 animæ, vel corpori detrimentum inferre, nec cum graui læſione naturæ quemquam ad jejunium obſtringere. Leſſ. *vbi ſupra lib.* 4. *cap.* 6. *dub.* 6. *verſ. Ob impotentiam.* & ex noſtris, Io. Alphonſ. à Fontech. *in Specul. Med. Chriſt. lumin.* 2. *pag.* 2. *verſic. ſequitur* 3. & teſtatur idipſum Medina *apud eundem ibid.* ideircò non modò non imperat ſancta Eccleſia jeiunium quadraginta dierum abſque vlla ciborum refectione per totum hoc ſpatium, vt teneremur ad Chriſti Domini imitationem, ſicut alias dixi *ex c. ſolent. de conſecr. jejun. diſt.* 1. ſed prohibet etiam jejunium hu- 5 juſmodi abſque omni cibo duorum, aut trium dierum. *c. non dico. & c. ſeq. de conſecr. diſt.* 5. quin etiam, 6 vbi jejunij tolerantia communem hominum facultatem excedat, ab ipſa Eccleſia illaudabile reputatur. *c. Non mediocriter de conſecr. diſt.* 5. nam magis peccare dicitur, quàm quicquam mereri is, qui jejunat, vbi ex jejunio veriſimiliter morbus aliquis, aut mors ſuccedere poteſt. Abbas *in c. cum infirmitas. not. vlt. can. de Pœnit. & remiſſ.* ex quo Thom. Aetius *de Infirm. p.* 1. *cap.* 43 *nu.* 25. Quoniam ergo, vt dixi, ad jejunij excuſationem ob impotentiam Medicorum judicium expoſcitur. Azor. *Inſtit. mor. lib* 7. *cap.* 19. *verſ. Tertio quæritur. & verſ. ſeq.* Leſſius *vbi ſupra dub.* 6. *nu.* 40. & in cauſſa dubia Medicum 7 eſſe ſemper conſulendum Canoniſtæ docent. Anton. Fernand. *in exam. Theol. mor. par.* 2. *cap.* 7. §. 1. *num.* 13. Filiucc. *Moral. quæſt. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 6. *verſ. Tertio dico, nu.* 128. cum cauſſa, de qua Canoniſtæ, vel eæ perſonæ, ad quas diſpenſare pertinet, ambigunt, Medicis euidens ſit, & certa. Azor *vbi ſupra verſ. Quarto quæritur cap.* 18. ideirco de hac materia inter alias Medico-Legales agere operæpretium vilum mihi eſt, vt circa eam ea animaduertam, quæ ad Medicam ſpectant facultatem, relictis iis (niſi quæ per tranſennam incidant) quæ eandem facultatem tranſcendunt. Occurrunt autem plurima quidem, & non minimi momenti dubia circa hanc materiam ex Medica officina diſcutienda; non enim ſimpliciter Medici conſilium adhibetur, vbi dubium eſt, an quis à jejunio diſpenſari poſſit, ſed etiam, an à tali jejunio, & an ab vna jejunij circumſtantia diſpenſatus, puta à qualitate ciborum, ab aliis etiam diſpenſandus ſit, puta à quantitate, ab vnitate commeſtionis, ab hora determinata, & ſic de ſingulis. Et circa jejunium impoſitum cum pane, & aqua, & alia, quæ communi tunc arctiora, nonnulla dubium afferunt, neque alia permulta deſunt cum Medici tantùm voto decidenda, vt legentibus patebit.

Ante omnia ergò videndum quid ſit jejunium, & quotuplex, de nomine enim jejunij nihil occurrit dicendum, niſi id, quod nonnulli volunt deduci

8 ab inteſtino quodam, quod inter graciliora eſt medium, & quod jeiunum nominatur. Hanc nominis deductionem afferunt Canoniſtæ, & poſt alios Filiucc. *Quæſt. mor. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 1. *num.* 3. quæ nominis deductio mihi ridicula fit, non enim jejunum inteſtinum ſic nominatum, niſi quia jejunum, ac vacuum præ cæteris repetitur, vt notant Anatomici, & vide, ſi libet, Laurentium *lib.* 6. *Anatom. c.* 13. ſed de nomine vlterius loqui omittens ad jejunij definitionem accedamus.

9 Definitur jejunium afflictio carnis ab abſtinentia ciborum proueniens. Abb. *in tertium decretal. rubr. de obſer. jeiu. num.* 1. ſed videtur hæc definitio nimis generica, neque ſoli Eccleſiaſtico jejunio conueniens, ſed qualicunque abſtinentiæ à cibis, ex qua ſequatur carnis afflictio. Definitur tamen rectè jejunium per hanc carnis afflictionem juxta loquendi modum ipſius ſacræ paginæ, in qua quotieſcunque imperatur jeiunium hic loquendi modus repetitur, vt Leuit. *cap.* 23. *verſ.* 27. *Affligetiſque animas veſtras in eo.* & Leuit. *cap.* 23. *verſ.* 29. *Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.* & Num. *cap.* 29. *verſ.* 7. *Decimo quoque die Menſis hujus ſeptimi erit vobis ſancta, atque venerabilis, & affligetis animas veſtras.* & *cap.* 30. *verſ.* 14. *Si vouerit, & juramento ſe conſtrinxerit, vt per jeiunium, vel cæterarum rerum abſtinentiam affligat animam ſuam.* & Iudith. *c.* 4. *verſ.* 8.

10 *Et humiliauerunt animas ſuas in jeiuniis.* Hoc enim præcipuè intendit Eccleſia in inſtitutione jeiunij, vt latiùs infra dicemus, vt caro, & ſenſus corporei refrenentur, & affligantur, & ſpiritus ab eorum moleſtia magis ſolutus ad diuinarum rerum contemplationem faciliùs dirigatur, vnde in oratione in die jeiunij ſic precatur. Deus, qui corporali jeiunio vitia comprimis, mentem eleuas. Hæc autem afflictio, ſeu maceratio carnis facillimè ex ciborum abſtinentia ſuccedit: tunc enim caro gliſcit, & corporeorum ſenſuum ſtimulo maximè irritatur homo, cum electis cibis, & potibus ſeſe ingurgitat, at contra tunc maxime caro friget, & ſenſuum ſtimulus reprimitur, cum cibis, & potibus homo parcit, juxta illud, *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.*

11 Sed alij jeiunium definierunt hoc modo, quod ſit nimirum maior quædam abſtinentia in victu, & iis, quæ guſtu percipiuntur, quam communis temperantiæ regula requirat Leſſius *lib.* 4. *de Iuſt. & Iur. cap.* 2. *dub.* 2. *ſub num.* 6. Filiucc. *Moral. quæſt. tom.* 2. *tract.* 217. *par. cap.* 1. *verſ. Tertio quæro.* ſed & hæc definitio nimis generica, vt ſuperior eſt, & Eccleſiaſtico jeiunio ſoli non conuenit, ſed cuicunque.

Ex noſtris Conciliator *diff.* 117. *verſ. Propter primum.* Multò meliùs, quàm ſuperiores, vt mihi videtur, jeiunium definiuit dicens, *eſſe ſecundum Leges in*

12 *Deum directiuam victus parſimoniam*, quæ definitio ea omnia continet, quæ ad jeiunij Eccleſiaſtici eſſentiam requiruntur: nam cum victus parſimonia etiam major, quàm temperantia requirat, non ſit verè jejunium, niſi naturale, idcirco addendum fuit, quod ſit talis parſimonia in Deum directiua; nempe ad eum finem facta, vt ſpiritus promptior ad rerum diuinarum contemplationem eſſe debeat. Sed adhuc non omnis parſimonia in victu etiam ad hunc finem facta jeiunij Eccleſiaſtici nomen meretur, idcirco additum, quod ſit ſecundum leges, nimirum iuxta ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ præcepta; nam ſi quis ad hoc, vt diuinarum rerum contemplationi facilius vacaret, victus parſimonia etiam maiori, quàm virtus temperantiæ requirat, vteretur, non autem tali, qualis ab Eccleſia præcipitur, neque in tempore, quo Eccleſia præcipit, nequaquam hoc eſſet jeiunium. Couar. *var. reſol. lib.* 4. *cap.* 12. *nu.* 12. Vnde & quorundam hæretis apud eundem damnata *ibid. nu.* 5. *in fin.* qui quamquam jeiunium laudarunt, putarunt tamen, non poſſe Eccleſiam nos obligare ad jeiunium, ſed vnumquemque poſſe ſibi præſcribere jeiunium pro libero ejus arbitrio, & voto. Negari quidem non poſſet, quamcumque abſtinentiam maxime ad prædictum finem factam eſſe meritoriam. Martin. Ledeſm. *in D. Bonauent. Tom.* 4. *diſt.* 14. ex quo inter noſtros Alphonſ. à Fontech. *vbi ſupra, pag.* 49. *verſ. Quid autem.* Recte ergo videtur jeiunium Eccleſiaſticum à *Conciliatore* definitum, prout eſt quædam abſtinentia à Chriſtiana religione nobis injuncta; nam jeiunium ſimpliciter, prout eſt quædam arctior abſtinentia à cibis definitur ab eud. Concil. *ibid. quod ſit quædam diatematum ſubtractio,* 13 cui tamen definitioni non temere addendum puto, ex qua corpus vacuum permanet; nam hæc vacuitas, vt ita dicam, videtur de eſſentia jeiunij, vel dici poſſet, tale jeiunium eſſe abſtinentiam in aſſumendis cibis. Azor. *Inſt. moral. cap.* 20. *verſ. Tertio quæritur.*

Quotuplex autem ſit jeiunium multi docuerunt; 14 ſed varia omnino ratione. D. Th. 2. 2. *qu.* 147. *art.* 6. *ad ſecundum.* Dupliciter diuiſit jeiunium, in jeiunium naturæ, & jeiunium Eccleſiæ, quod vocat jeiunium jeiunantis. Canoniſtæ triplex conſtituunt, ſpirituale vnum, quod eſt abſtinentia à peccato mortali omnium Deo acceptiſſimum, & maximum *c. jeiunium de conſec. diſt.* 5. alterum item ſpirituale quod eſt abſtinentia à gaudio corporis, tertium corporale, quod eſt abſtinentia à cibis, qualis ſupra definita eſt, ita Abb. *loco ſuprà cit. de obſer. jeiun. nu.* 1. Hoſtien. *in ſumm. lib.* 3. *rubr. eod. num.* 1. & alij *ibid.* & ex noſtris Io. Alphonſ. à Fontech. *vbi ſupra, pag.* 65. *verſ. Pro dilucidatione.* quæ diuiſio ad nos minime pertinet, ſed ad ipſos Canoniſtas, & Theologos.

Aliam diuiſionem habet Abb. *vbi ſupra.* nempe 15 quoddam eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum propriam voluntatem, non ſecundum Eccleſiæ præceptum, aliud eſſe abſtinentiam ab humectantibus, cum ſcilicet comeduntur ſicca tantum, puta panem, nuces, & ſimilia, tertium eſſe abſtinentiam à cibis ſecundum ordinationem, & conſuetudinem Eccleſiæ, ſed neque hæc diuiſio ad rem noſtram pro nunc quicquam facit. Tripliciter item diuiſum eſt jeiu- 16 nium à nonnullis Doctoribus. Filiucc. *vbi ſupra, nu.* 6. nam quoddam dixit eſſe naturale, quoddam morale, quoddam Eccleſiaſticum. Naturale eſt ſimplex 17 abſtinentia à cibis cum ventris vacuitate, quod definiebat ſuperius *Conciliator* eſſe diæthematum ſubtractionem, nempe, inquam, eſſe ſubtractionem conſueti cibi quotidiani talem, vt corpus inde magis ſolito vacuum per aliquod tempus maneat, & hoc ad nullum potiorem finem obſeruatur niſi ad corporis ſanitatem tuendam, vel ex plenitudine amiſſam recuperandam; dum enim nouis cibis oblatis concoquendis natura non diſtrahitur, prægreſſas cruditates, & ſuperfluitates omnes concoquit, & abigit. Morale jeiunium abſtinentia eſt à cibis, & 18 potibus ad hunc finem factum, vt virtutis operibus vacare poſſimus. Eccleſiaſticum jam diximus eſſe 19 abſtinentiam à cibis juxta ritum, & præceptum Sanctæ Matris Eccleſiæ.

Diuiſerunt alij jeiunium multipliciter, nimirum 20 quatenus vnum eſt durius alio, Nauarr. *de quinq. præc. Eccleſ. cap.* 21. *num.* 11. *verſ. Tertio peccat.* & juxta hoc

aliud

aliud jejunium eſt duriſſimum, quando eſt cum pane, & aqua ad certam, & modicam menſuram; aliud eſt hoc mitius, ſed tamen durum, quod fit cum pane, & aqua ſemel in die ad appetentiæ exigentiam; aliud hoc etiam mitius cum fit, cum quadam abſtinentia à certis quibuſdam rebus, putá ab iis, quæ guſtus illecebris magis inſeruiunt; aliud adhuc prædicto mitius cum ſumitur certa quantitas cibi cujuſcunque in jejunio permiſſi, minor tamen, quam Naturæ exigentia requirat; aliud denique mitiſſimum cum comeditur ſemel in die, quantum quis voluerit, & ſic multipliciter adhuc variari poteſt jejunium, vt patet modo abſtinendo à cibis delicatioribus, modo à potu vini, modo ſubtrahendo de cibo ad vnicam quotidianam refectionem neceſſario, & ſic de reliquis aggrauando ſibi conditiones ab Eccleſia in jejunio requiſitas, de quibus infra, vt declarat Alb. Pius *lib. 4. contra Eraſm.* ſed juxta prædicta ex noſtris
21 Conciliator *vbi ſupra*, dupliciter diuiſit jejunium, vnum ratione quantitatis, cum non tantum comeditur, quantum Naturæ exigentia expoſcit, vel conſuetudo; aliud cum non toties comeditur, quoties Natura expoſcit, vel quoties homo conſueuit comedere. addendum his, & tertium cum non talia comeduntur, qualia homo conſueuit, ſed qualia ab Eccleſia imponuntur: in Eccleſiaſtico vtrumque jejunium Conciliatoris, & hoc item tertium obſeruatur.

Vt autem ſciamus Medici definire, quando quis excuſari poſſit à jejunio, & quouſque procedere debeat abſtinentia, vt jejunij nomen mereatur, videndum ad quem finem Sancta Mater Eccleſia jejunium inſtituerit; præcipuum ergo finem Canoniſtæ eſſe
22 dixerunt, vt per abſtinentiam certis legibus præſcriptam corpora caſtigentur ad illicitos carnis impetus compeſcendos. Couarr. *vbi ſupra, verſ. Prima Eccleſia.* Ac profecto vna ex cauſſis cur quadrageſimale jejunium verno potius, quàm alio quouis tempore ab Eccleſia ſit inſtitutum illa eſt, quia hoc tempore animalia, & homines maximè, acutiùs ad Venerea ſtimulantur. vt ergo carnis ſtimulus tunc præcipue refrenaretur, cum majorem in modum moleſtus eſt, jejunium Quadrageſimale tunc temporis ab Eccleſia impoſitum. hanc cauſſam attulit ad hoc ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib. 2. Theorem. 40. in princ.* Neque conticebo hic id, quod Pierius Valer. *Hierogl. lib. 14.* dicebat, nempe jejuni hominis ſaliuam ſerpentem necare, quod ex grauibus auctoribus habemus, quos & ille adducit. ex hoc autem, addit, ſubmonuit natura venereas voluptates, libidiniſque ardorem jejunio identidem extingui. Sed & præter commemoratum finem alium intendi dicunt Canoniſtæ, nempe vt mens liberius ad ſublimia contemplanda eleuetur, vt jam diximus, Couarr. *ibid. num. 1. verſ. 7. Ex eo.* Tertius etiam finis aſſignatur, nimirum ſatisfactio pro peccatis, quos omnes fines enumerat D. Thom. *cit. quæſt. 147. art. 1. in concl. & ibid. art. 3.* & ex eo Canoniſtæ omnes.

Poſteriorem autem hunc finem eſſe Deo acceptiſſimum ex eo firmari poteſt, quod jejunium videatur maxime in ſatisfactionem, & remedium primi peccati emanaſſe, vt ea pars præcipue pœnitentia plecteretur, quæ primi peccati culpam meruiſſe videbatur; nam idcirco forte jejunium ſecundum ſe conſideratum non importat aliquid eligibile, ſed pœnale quoddam. D. Thom. *vbi ſupra, art. 3. ad primum.* Quia enim non jejunauit homo, de Paradiſo ejectus eſt, jejunemus ergo nos, vt ad ipſum reuertamur, inquit D. Baſil. ex quo Alb. Pius Carp. *lib. 4. contra Eraſmum.*

Quamquam autem Eccleſia non intendit niſi animæ per jejunium proſpicere, conſecutiue tamen jejunium etiam ad corporis ſanitatem, & incolumita-
23 tem confert, *arg. text. in c. Legimus de Conſecr. diſt. 5. c. Nihil enim ibid.* vnde & ad vitæ longitudinem ejuſque protractionem. Leſſius *de Iuſtit. & Iur. lib. 4. c. 2. dub. 10.* Filiucc. *Quæſt. mor. tract. 27. cap. 1. verſ. Septimo quæro.* quas etiam vtilitates jejunio ineſſe probant ex noſtris Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib. 1. cap. 26.* & Io. Alph. à Forench. *in Spec. med. Chriſt. lumin. 2. in princ.* & ex Iuriſconſultis Barboſ. *de off. & pot. Epiſc. Tit. 2. Gloſ. 5. art. 8.* Adduntur & à Filuccio *vbi ſupra*, aliæ vtilitates ex jeiunio prouenientes, vt apud ipſum videre eſt, ad nos enim de illis loqui non ſpectat.

Cæterum ad jeiunii obſeruantiam nonullæ conditiones requiruntur, circa quas plura dubia occurrunt, quorum ſolutio ex Medica officina petenda eſt. Vnanimiter ergo omnes Canoniſtæ tria ad jeiunii
24 obſeruantiam requiri docent; qualitatem nempe ciborum peculiarem ab Eccleſia præſcriptam, vnitatem refectionis in ſpatio viginti quatuor horarum, nempe diei vnius naturalis, & horam competentem aſſumendi cibos. Azor. *Inſt. moral. lib. 7. cap. 2. & ſeqq.* Leſſius *vbi ſupra, cap. 2. dub. 2.* Filiucc. *loco cit. c. 2. verſ. Primo quæro.* Fernand. *in exam. Theol. mor. par. 2. cap. 7. §. 2. nu. 8.* & ex noſtris Io. Alph. à Fontech. *cit. opere Spec. med. Chriſt. lumin 2. in princ.* qui & alios Canoniſtas ad id adducit, quos nos cum aliis omittimus; res enim eſt clariſſima. Cur vero hæ conditiones ab Eccleſia requirantur ad jeiunii obſeruantiam, Medica etiam conſideratio demonſtrare poteſt; præter id, quod Canoniſtæ ad hoc afferunt. Finis ergo præci-
25 puus in jeiunio intentus eſt, vt jam diximus, macceratio carnis, & impetus ſenſitiuæ, ac inferioris partis per abſtinentiam in cibis refrenatio, qui finis facile ex obſeruatione harum trium conditionum in cibis aſſumendis reſultat; ex qualitate ſcilicet ciborum, ex quantitate tam continua, quam diſcreta eorundem, & ex hora determinata comedendi: nam quoad qualitatem elegit cibos modici nutrimenti, vt per eos ſanguinis luxuria demeretur, &, ſi qui ex his ipſis cibis generaretur non admodum ſpirituoſus eſſet, talis enim cum generatur caro maxime ad ſenſus gliſcit. Abſit autem à nobis cum impiiſſimo Eraſmo aliiſque Hæreticis affirmare, Eccleſiam habuiſſe in inſtitutione jeiunii ciborum delectum, & ob eam cauſſam carnibus interdixiſſe; non enim abſtinendum ſuadet à carnibus tanquam à cibis immundis, & illicitis, ſed tanquam à cibis nimiam ſanguinis copiam aggregantibus, & ob id carnis ſtimulos acuentibus; non ergo ob ſuperſtitionem, vt declarat Alb. Pius *loco alias cit.* ſed quoad quantitatem, tam continuam, quam diſcretam voluit Eccleſia, vnica nos refectione vti quanta ſatis ſit, interdicens, repetitam comeſtionem, etiamſi non tantum ſumeremus pluribus vicibus, quantum vnica; quia cum macceratio carnis maxime contingat ex defectu alimenti, ad quem ſequitur quædam corporis triſtitia, cum qua tamen animus magis ſolutus eſt à corporis impedimento, idcirco, vt hunc defectum experiremur, Ec-
26 cleſia vnicam comeſtionem ſingulis diebus permittit non multiplicem, qua facile erat, cum alimenti defectum euitare, non obſtante quod cibi eſſent modici nutrimenti. Quoad tempus comedendi determinauit etiam horam certam, vt in ſpatio 24. horarum ſemel comedentes incommodum aliquod inediæ corpus perſentiſceret; ex hoc enim quod corpus cibis majoris nutrimenti aſſuetum, & pluri-

bus quoque refectionibus incommodum illud aliàs euitans, ſit vt citiùs indigentiam alimenti perſentiat, quam alias, vnde triſtitiam quandam, vt diximus, concipit, quam propriè carnis afflictionem vocamus, quæ videtur omninò de jeiunii eſſentia, cum jeiunium per carnis afflictionem definiatur, ex qua cum caro ſuccumbat, ſpiritus viuidior, ac purior non modo ad corporis functiones, ſed ad mentis quoque ipſius eleuationem promptior redditur: nam vini & carnium plenior vſus, corpus quidem validum, Athleticaque firmitate facit, animum verò imbecillum, & fragilem, Plutarch. *in lib. de Tranquill. Anim.* immo cum animo ſimul etiam corpus crapula infimum facit, vnde Horat. *lib. 2. ſerm. Sat. 2.*

---- vides vt pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægrauat vna,
Atque affigit humo diuinæ particulam Auræ.

Opponere tamen poſſet contra abſtinentiam hanc, ex qua natura alimenti percipit indigentiam quiſquis ſit, quod ea homines magis triſtes faciat, timi-
17 dos, morоſos, iracundos, & impatientes juxta patæmiam illam, *Fames, & mora bilem in naſum concitat*, & juxta id, quod demonſtrat Hipp. *in lib. de vict. rat. in acut.* vnde, & animo noxia erit. Ad quod dicendum eſt, confitendo indigentiam & famem poſſe hos effectus producere, ſed habere gradus quoſdam, ad quorum ſummum cum peruenerit tunc quidem eos effectus excitare, non autem in cæteris gradibus. vel
18 dicendum eſt, famem multiplicem eſſe juxta diuiſionem à Mercato traditam *lib. 3. de morb. intern. cur. c. 2.* in ea namque fame, quæ naturaliter fit, ſeu ex indigentia cibi, quem calor in chylum vertat, vel ex indigentia chyli, quo cæteris membris ſuccurrat, ſiue ex indigentia propriæ humiditatis, dummodo moderata vnaquæque ſit, & non ad longum tempus tolerata, non ſolet homo bono temperamento dotatus, & ventriculo competentis virtutis in ea ſymptomata incidere, quæ jam recenſita ſunt, vt in alia fame (quæ vere potius non naturalis dicitur, & idcirco à Gal. 1. *de ſympt. cauſ.* vocatur triſtis quidam ſenſus) ex eo quod morboſa ſit, euenire ſolet; vnde jure merito vnum ſymptoma ab alio diſtinguitur, & Gal. *ibid.* famem ab appetitu ſecreuit, vt percurrit Mercat. *loco ſupr. cit.* Eccleſia ergo non intendit ex abſtinentia, quam præcipit in jeiunio inducere famem illam in extremo gradu, aut non naturalem, ſed indigentiam tantum quandam primi generis, ex qua & caro affligitur, & ſpiritus promptior ad ſua munera exiſtit; atque ea de cauſſa non permittit hominem, vt ſupra etiam dixi, præter conſuetudinem aſſumendi alimenta vltra ſparium diei vnius jeiunare *c. non dico. de Conſecr. diſt.* 5. ne in famem illam morboſam, aut in alia pejora incidat ſymptomata; quin & ob hanc ipſam cauſſam rectè conceditur licentia præueniendi horam refectionis in jeiunio deſtinatam iis, qui ſtomachi os exquiſitioris ſenſus ſortiti, & ſuctum ventriculi facillimè perſentientes in prædicta ſymptomata, in lipothymiam, & huiuſmodi labuntur, vt iis plurimum euenit, quos picrocholos nominamus, vt in ſeqq. patebit.

Eccleſia igitur ad prædictam intentionem aſſequendam macerationis nempe carnis primo, vt diximus, tales cibos in jeiuniis elegit, vt ſanguinis pa-
29 rum generarent, vnde iis omnibus, ac ſingulis interdixit, qui multum ſanguinis procreare apti nati ſunt, his ex cauſſis à carnibus, & ab iis omnibus qui ſementinam originem carnis habent, vt oua & lacticinia, abſtinere nos in jeiunio præcepit, cum hæc omnia, & multum ſanguinis, & laudabilem generent, ex cujus generatione libidine excitata ſpiritus ſuccumbit. quamobrem miratus ſum nonnullorum locorum, neſcio an abſolutè dicere liceat, vituperabilem conſuetudinem, ſeu forte nimis licentioſam, in quibus ouis, & lacticiniis in jeiuniis veſcuntur: nam hæc quidem carnium vicem gerunt, & non abſque ratione Ægyptii Sacerdotes, vt refert Pier. Valer. *lib. 17. Hieroglyph. cap. de Papyro.* qui à carnibus in victu abſtinebant (licet ſuperſtitioſa eſſet eorum hæc abſtinentia) ab ouis quoque, & lacticiniis ſe temperabant, quod dicerent, oua eſſe carnes liquidas, lac autem ſanguinem colore immutato. Iure ergo nos, qui carnes macerare in jeiuniis tenemur, ab ouis ſimul & lacticiniis abſtinebimus.

Sed præter abſtinentiam à carnibus, cæteriſque cibis prædictis antiquitus ob eandem rationem jeiunantes etiam vino abſtinebant, vt teſtantur Azor. *lib. 7. Inſtit. moral. cap. 10. verſ. ſeptimo quæritur.* Leſſius *vbi alias, dub. 2. verſ. Porro hæc tria genera.* Filiucc. *loco cit. cap. 1. nu. 62.* & patet id per ea D. Hieronym. verba apud Alb. Pium *lib. 4. contra Eraſm.* vbi Hieronymus de Danielis jeiunio loquens, Hoc, inquit, docemur exemplo temporibus jeiunii à cibis delicatioribus abſtinendum, quod eſt carnes non comedere, vinum non bibere. idem patet ex verbis D. Gregorii apud eumdem, *ibid.* Carnem non affligit, qui carne, & vino ſimul, & cibis delicatioribus vtitur. Vini vſus tamen in præſentiarum, non modo in ipſa comeſtione permittitur, ſed etiam extra ipſam; ac profectò in ipſa comeſtione vino interdicere in quocunque jeiunio nimis durum fuiſſet, & ſanitati maximè officeret hoc præcipuè tempore, in quo homines ſtomachos delicatiores ſortiti ſunt, & ab ipſis matris vberibus vino aſſueti, vnde fit, vt non niſi cum maximo ſanitatis detrimento liceat nobis ad longum tempus ab eius potu abſtinere. ſed verum vini vſus extra cibos ſit omninò à culpa eximendus in propria quæſtione diſcutiendum proponemus.

Cæterum Eccleſia cibi quantitatem continuam, nempe quantam vnica comeſtione accipere liceat, non determinauit, ſed diſcretam; dummodo enim non pluries quàm ſemel in naturalis diei ſpatio comedamus, permittit vnica vice comedere quantum quis voluerit; & non obſtante quod nonnulli DD. aſſerant, quod qui cibis plurimis, ac ſelectis ſe ingurgitat, licet vnica vice id faciat, jeiunii præcepto minimè ſatisfacere dicatur, etiamſi cibi fuerint tales, quales in jeiuniis requiruntur, & videatur hoc de mente tex. *in cap. Ne tales de Conſecr. diſt.* 5. & faciat etiam auctoritas D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art. 6. ad 2.* Conarr. *lib. 4. var. reſol. c. 20. nu. 11. verſ. Cæterum Chriſtiani.* communis tamen opinio eſt, hunc contra jeiunii præceptum non peccare, ſed potius contra Temperantiæ virtutem.

Sed quam ob cauſſam, inquies, indeterminatam 30
reliquit Eccleſia hanc ciborum quantitatem vnica vice aſſumendam? nam videbatur omninò neceſſarium, eam determinare, vt finem ab ipſa intentum in jeiunio aſſequeremur; ſi enim voluit nos ex moderata quadam abſtinentia carnem macerare, quod tunc maximè fit, vt aliàs dictum eſt quando corpus per aliquod rationabile tempus alimenti indigentiam experitur, omni proculdubio debuit quantitatem talem præſcribere ciborum, ex quorum aſſumptione debito tempore facta, corpus non ita nutriretur, vt eam indigentiam euitaret, & ſic nulla ſequere-

retur

retur macératio carnis. At non definita hac ciborum quantitate, & nobis ad libitum quantum appetimus comedentibus, facile euitatur prædicta indigentia: nam quod poſt vbertinam, & ad ſatietatem vſque factam in prandio comeſtionem, veſpere ſubſequente à cœna abſtineamus, non tam ex præcepto Eccleſiæ faciendum, quam ex præcepto Medicinæ, quæ crapulæ pro remedio jejunium injungit, & abſtinentiam; vnde non determinata hac ciborum in quantitate, jejunium nullo modo videtur mentorium.

Ad hanc obiectionem reſpondeo, duplici potiſſimum ex cauſſa Eccleſia (vt mihi videtur, quantam ex Medica contemplatione aſſequi licet) hanc quan-
31 titatem non determinaſſe, primo ob impoſſibilitatem; cum enim in infinitum euarient, & vnum contentum eſſe non poſſit tanta quantitate vnica vice, quanta alterum tribus vicibus naturæ indigentiæ plenißime ſatisfaceret, nullo modo potuit hæc quantitas determinari, & hæc ratio eſt de mente D. Thom. *cit. quæſt. 147. art. 6. ad primum.* ſecundo, quia quantumuis homo comedat vnica vice, dummodo cibis in jejunio permißis ſolis vtatur, nunquam euitabit die ſequenti indigentiæ illius incommodum, ex qua macératio carnis procedit, & quam Eccleſia in jejunio expoſcit: ratio ejus rei eſt, quia indigentia hæc non fit niſi ex defectu chyli, & nutrimenti interni; vnde licet multum immo plurimum comedamus, ſi cibi ſint quales eſſe debent, facile hæc indigentia aliqua ex parte ſaltem ſubſequetur, quia ſi cum quid ad ſatietatem comedit carnes, proliciet ex his chyli libram, ſi ad ſatietatem comedat piſces, non proliciet ex iis ejuſdem chyli trientem, itaque etiam comeſtione piſcium ad ſatietatem facta, natura antè experietur indigentiam, quàm ex comeſtione carnium ad dimidium ejus quantitatis, quæ ad ſatietatem vſque ſufficeret. Itaque fruſtra videbatur determinari hæc quantitas, vbi effugere non licebat, cæteris jejunii conditionibus obſeruatis, à quantumuis copioſa comeſtione carnis macerationem ab ipſa Eccleſia expetitam; quod & experientia quotidiana confirmat, quippe cum in jejuniis etiamſi plurimis, ac ſelectioribus cibis vtamur, & conſuetam quantitatem quo ad molem triplo exuperemus, quam cum carnibus veſcimur, ſemper tamen aliquam indigentiam ante ſecundam comeſtionem ſequenti mane experimur, non obſtante quod etiam jentaculo veſpere vtamur.

Sed vt omnia ad hunc ipſum ſcopum macerationis carnis in jeiuniis collimarent, Sancta Mater Eccleſia etiam horam certam comedendi præſcripſit;
32 nam ſi præuenire hanc horam liceat, facile etiam leue illud famis prædictæ incommodum euitabimus, nullumque ex jejunio laudabilem fructum percipiemus. Vnde recte quidem Azor *vbi alias, c. 11. in prin.*
33 eo rectius, ac religioſius jeiunium ſeruari dixit cæteris paribus, quo tardius prandium aſſumitur; ſic enim per longiorem inediam caro magis affligitur, & idcirco hora nona conſtituta eſt pro hora comedendi in jejuniis, quia conſueta hora comedendi in aliis diebus ſolet eſſe ſexta; tardatur ergo refectio ob eam cauſſam vſque ad nonam. D. Thom. *ſæpiſſime cit. q. 147. art. 7.* & ex eo Azor. *prad. cap. 11.* nos tamen ad præſens poſt ſextam comedimus conſuetudine in contrarium irrepente, cui acquieſcendum videtur.

SVMMARIVM.

1 *Medicorum quorumdam temeritas.*
2 *Jejunium Quadrageſimale inter omnia notabiliſſi-*
mum.
3 *Cibi omnes, quibus vtimur in jejuniis mali ſuccí ſunt.*
4 *Talis ſanguis generatur, quales cibi comeduntur.*
5 *Victus ratio in Quadrageſima, aliiſque jejuniis inſtituta omnino inſalubris. Contrarium nu. 10.*
6 *Jejunium non ſolum animæ, ſed etiam corpori ſalubre.*
7 *Quæ perſonæ ad jeunij obſeruationem teneantur.*
8 *Corpora eorum, qui ad jejunium teneantur vel omnino, vel maxima ex parte ſana ſint.*
9 *Sanis omnia ſana.*
11 *Piſces inter cibos boni ſuccí connumerantur.*
12 *Piſces facile corrumpi vitar. Ecclesia ibi.*
13 *Piſces non ſunt difficilis concoctionis.*
14 *Legumina, & frumentacea an inſalubria.*
15 *Olera an ſint vituperanda in cibis.*
16 *Modus refectionis, quo vtimur in Quadrageſima; aliiſque jejuniis, facit eam victus rationem ſalubriorem.*
17 *Temporis ratio facit victus rationē in Quadrageſima, etiamſi per ſe eſſet inſalubris, maxime ſalubrem.*
18 *Vere calidum, & vere natura calidiſſimi.*
19 *Tutior eſt noſtra victus ratio in Quadrageſima, quam conſueta viuendi ratio eſſet Aſiæ quæ.*
20 *Antiquiores magis piſcibus, quam carnibus veſcebantur.*
21 *Carnium vſus, quam noxius.*
22 *Quatuor tempora cur inſtituta ab Eccleſia.*

An Iejunium, & præcipue longum, vt Quadrageſimale corporeæ ſaluti ſint noxium.

QVÆSTIO II.

MEdicorum quidam corporeæ ſanitatis adeo ſtudioſi, vt eam ſpiritualis ſanitatis (quam ſæpe fortuna videquaque contemnunt.) præſertim cum temeritate audeant, dummodo corporis ne per ſomnium quidem quicquam detrimenti adueniat, ſpiritualia remedia ad animæ morbos medendos emanantia omnino reſpuere, ac damnare conſueuerunt. Eorum alij non tanta temeritate conſpicui, ſed nimis alia ex parte corporeæ ſaluti indulgentes, jejunium inter prædicta remedia præcipuum damnare non audent, ſed vel minima ex cauſſa legitime quemcunque excuſari ab ejus obſeruantia volunt, vnde non modo præſente graui morbo, ſed etiam leui, & non modo leuioris præſentia, ſed timore futuri jejunium quantumuis leue eſt a ſuis ægrotis, & conſultoribus frangi permittunt, putantes tutius quam ſuperiores, jejunium omnino, & vndequaque corpori, ejuſque ſanitati officere, & quia inter omnia jejunia, & veneratione dignus, & diuturnitate mirabilius, & Chriſti Domini exemplo celebritate Quadrageſimale eſt ex tex. *in c. Quadrageſima. De Conſecr. diſt. 5.* priores in hoc impie inſultantur, poſteriores vero nimia ac irrationabili corporis indulgentia ducti, illud ſoluendi leuiſſima ex cauſſa hominibus Chriſtianis auctores ſunt, a jejunio, & cibis in jejunio permiſſis non niſi ſummam noxam corporeæ ſalutis emanare ſibi perſuadentes. Vt ergo priorum temeritatem, & poſteriorum damnoſam licentiam non modo legibus, ac pœnis ab illis indictis coerceamus, ſed ſcriptis etiam falſam hanc hypotheſin ab animo non eorum modo, ſed quorumcunque hominum euellamus, quod jejunium tantopere corporeæ ſaluti aduerſari credant, his quæ aduerſarij objiciunt ſatisfaciendum, & in contrarium rationes, quæ verum detegant, ac perſuadeant adducendæ.

Dicitur ergo primo, & vniuerſaliter contra omne

jejunium à qualitate ciborum incipiendo, quod cibi, qui in eo in vſum veniunt, ſunt omnes mali
3 ſucci, & nutrimenti illaudabilis, ſed præcipue hoc eſſe valde noxium in jejunio Quadrageſimali, non tantum quia per ſeipſa hujuſmodi alimenta prauum generant ſanguinem, ſed etiam quia tunc maxime, & eo tempore iis vti nos accidit, cum noua ſanguinis regeneratione, & renouatione egemus, vt per totum annum incolumes viuere liceat; tempus hoc vernum eſt, in quo crudiores humiores, ac vigens piruitæ copia prægeſta hyeme congeſta excoquitur, & in optimum ſanguinem conuertitur, ex quo viuidior, alacrior, & incolumior natura exultat juxta id, quod docuit Hipp. *in lib. de Nat. hum.* & cum ſecutus Gal. 8. *de Plac. Hipp. & Plat. cap.* 7. & alibi, à quibus nullus diſſentit. Cum ergo victus ratio in Quadrageſima inſtituta prægreſſas crudităes potius foueat, & adaugeat, quam emendet, & moderetur, conſequens eſt ex ea corpus per totum anni curriculum excrementitiorum humorum copia ſcatere, vnde quamplurimi morbi poſtmodum pullulent, & vitæ curſus per eas præcidatur. Talis enim
4 ſanguis in corporibus generatur, qualis eſt natura eduliorum, quibus pro nutrimento vtimur; at cibaria quibus vtimur in Quadrageſima omnia concoctu ſunt difficilia, aut ſaltem ſecundum plurimum; præterea vel nimis calida, vel nimis frigida, vel nimis humida, vel nimis ſicca, & omnia in ſummo intemperata; quin & plurima generant excrementa, etiam quæ inter ea ſunt laudabilhora; mali ſucci ſunt, & ſtomacho parum amica; conſequens ergo eſt, ſanguinem ex iis congeſtum deterrimum eſſe, fæculentum, craſſum, intemperatum, ac quauis mala qualitate inſignitum. Eſſe autem eos cibos ejuſmodi naturæ facile probatur, ſi ſufficienter ſingulos per claſſes ſuas examinemus, nam ſi legumina primo conſideremus, frigida ſunt, & flatulenta. & melancholicos, craſſos, & fæculentos generant humores, vt communis cenſet Medicorum opinio. Piſces & ipſi frigidi, & inflatiui ſunt, facile corrumpuntur, & plurimum excrementi habent, & vt ſummatim dicamus, eorum frequentata comeſtio plurimas ægritudines accerſit, vt ſentit Raſis *lib. 3. ad Almanſ. cap.* 16. Salſamenta, & ſalita omnia, quibus in jejuniis vtimur affluenter, nutrimenti nihil præbent, ſed excrementi multum habent, melancholiam generant, ad lepram diſponunt, ſtomacho aliena ſunt, & difficulter concoquuntur. Orib. *lib. 2. Collect. cap.* 58. Fructus nutrimenti nihil præbere, & facile corrumpi, corpuſque ad mille morbos diſponere notum eſt. Herbæ omnes mali ſucci ſunt, & excrementitiam gignunt humiditatem, & ſunt præ cæteris cibis inſanulimæ, vt iidem Medici ſentiunt, & non injuria Cardan. *de malo. Med. vſu, cap.* 5. Medicos ſuæ ætatis erroris non contemnendi redarguit, quod herbas quaſcunque pro bonis laudent, etiam ipſam lactucam inter cæteras optimam, cum omnes pernicioſæ ſint ac vituperabiles. Vide recte de iis loquutus videtur Cocinus ille apud Plautum *in Pſeud. Act. 3. Scen. 2.*

Hoc hic quidem homines tam breuem vitam colunt,
Quum haſce herbas hujuſcodi in ſuum aluum congerunt,
Formidoloſa dictu non eſu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.

Nullum ergo dubium eſſe debet, cum prædicta veritatem habeant, victus rationem in jejuniis inſtitutam, & præcipue in Quadrageſima eſſe omnino inſalubrem, & corporeæ ſanitati maxime noxiam, ob eamque videri nos homines affligi, ac denique mori, vt impius Eraſiſtr. concludit apud Alb. Pium *in loc. lucubr. dicti Eraſiſt. lib. 4. in princ.* Addere poſſent his, arguentes à conſuetudine mutata, quod cum conſueuerimus bis in die comedere, & cibos majoris multo nutrimenti aſſumere, & laudabiliores, omni procul dubio lædi nos oporter; id unum, ac plurimis nominibus; nam conſuetudo non ſolum de repente mutatur reſpectu ducentitatis ciborum, ſed etiam reſpectu horæ cibationis, & reſpectu ejuldem frequentationis, quia cum, vt dixi, bis comedere conſueuerimus ſingulis diebus, tunc ſemel tantum comedimus; ex qua mutatione quanta incommoda expectati ſanitatis poſſint, non eſt quod dicamus, cum ſatis ſuperque id demonſtret ipſa experientia, & admonuerit Hipp. maxime *in lib. de vict. rat. in acut.* & ibi Gal. *com.* 2. omittendum & id quod de retardatione horæ comedendi idem Hipp. docet, quam ſcilicet & hoc nocuum eſſe poſſit, quia vnuſquiſque in ſe ipſo facile experiri poteſt in retardatione cibi conſueti determinata hora aſſumi, triſtitiam accidere, oris amarorem, deſidiam, timiditatem, iracundiam, pandiculationem, aliquando etiam animi defectionem, poſt quæ cibus à ſtomacho ægrius recipi videtur, quod in anteacta paſſione prauis humoribus facile ſit repletus. Cum ergo tot & tantæ cauſſæ colliment ad aggregandas corporis impuritates ex victu Quadrageſimali, certe inde neceſſe
5 eſt non corpus ſolum labefactari, ſed etiam animum mirum in modum offendi, ac in pejorem conditionem decidere; quippe cum vbi corpus impurum ſit, & vitioſis humoribus infarctum, animam quoque ipſam contaminari declarant ipſi ægrotantes, qui quam à ſe ipſis differant cum ſani ſunt, ſatis norunt; animi enim mores ſequi corporis temperaturam conſtans eſt opinio apud Medicos, quam abunde probat veritatem habere ipſe Galenus in libro ad hoc deſtinato, & hoc eod. titulo inſignito. Præterea denique jejunium ob id maxime videtur improbandum, quod contrarium omnino effectum producat, quam quem ſperamus; nam cum dicatur, illud ad carnis & Veneris ſtimulos refrænandos fuiſſe inſtitutum, certum eſt, ex eo acutiores multo fieri ſtimulos carnis, ob quod jejunium & ob non ſuetam abſtinentiam, & ob ciborum qualitatem, quibus in jejuniis vtimur, Venerem maximopere accendere; nam quoad abſtinentiam, certum eſt, ex ea ſanguinem acutiorem & calidiorem reddi, & ad Venerem excitandam aptiorem; quoad qualitatem vero ciborum patet, eos aut flatulentia, quam plurimá ſortiuntur, vt legumina, herbæ, piſces, aut acutie qua donantur, vt ſalita omnia, & aromata, valde in Venerem homines excitare. His ergo ita ſe habentibus non modo ob corporis ſalutem jejunia fugienda ſunt, ſed multo majorem in modum ob animi ipſius incolumitatem.

Hæc, & alia, quæ impia, ac temeraria procacitas effutire docet, contra jejunia nonnulli Medici, aliique hæretici objiciunt, vel objicere poſſent; quæ tamen cum omnia, ac ſingula vana, futilia, inſulſa, irrationabilia, ac ab omni veritate ſint alieniſſima, firmanda hæc concluſio eſt, jejunium & animæ & 6
corpori eſſe proficuum & ſalutare; quod vt euidentiſſime probemus, examinanda primo eſt perſonarum conditio, quæ ad jejunii obſeruantiam obligantur; ſecundo ciborum qualitas, quibus vtimur in jejuniis, tertio modus refectionis, quarto temporis ratio, in quo Quadrageſima eſt inſtituta (nam de hoc

jejunio

jejunio tanquam diuturniori majus dubium eſt, vt diximus; ac denique differentia inter noſtram victus rationem in jejuniis inſtitutam, & victus rationem Antiquorum, qua ante Chriſtianæ Religionis introductionem diætim vtebantur, vel qua vtuntur nunc alij homines extra prædictam Religionem. Ex quorum conſideratione facile veritas concluſionis prædictæ elucefcet, & rationes in contrarium adductæ tanquam nullo fundamento innixæ prorſus corruent, & in auras euaneſcent.

7 Quoad perſonas ergo Eccleſia non obligat ad jejunii obſeruantiam nili quæ potentes ſunt, nam eas, quæ juſtum aliquod impedimentum habent, ex quo facile ſit eas in aliquem notabilem morbum caſuras, ab ea obligatione eximit; in qua re tanta circumſpectione vtitur Eccleſia, vt non modo reſpiciendum patiatur, ac jubeat præſentem hominis ſtatum morboſum, ſed etiam futurum, aut valetudinarium, quin & ætatis tam majoris, quam minoris rationem habuit, & paupertatis, & laboris, &
8 aliorum impedimentorum, de quibus omnibus infra Deo dante luculenter diſſeremus. Ex quibus ſupponendum primo eorum corpora, quæ ad jejunii obſeruantiam tenentur, vel vndequaque ſana, & robuſta eſſe, vel maxima ex parte, ita vt relata ad jejunii tolerantiam ſana abſolute exiſtant, cum excipiantur ea omnia, quæ à tali jejunio læsa in ſalem inſigniter timor rationabilis adſit, Azor. *Inſtit. moral. lib. 7. cap.* 18. *verſ. Septimo quæritur.* & ex hoc vno quidem ſuppoſito omnino euaneſcerent quæcunque contra jejunii inſalubritatem, ac noxam deblaterant Hæretici, ac temerarij quidam, cum, ex indulgentia Eccleſiæ ad hoc præceptum non adſtringamur, ſi ab eo ſanitas corporea detrimenti quicquam notabile perceptura ſit. Facit tex. *in c. Quadrageſima de conſecr. diſt.* 5. ibi. *Niſi quem infirmitas impedierit*, & proſequitur ad ipſum Alb. Pius contra Eraſm. *lib.* 4. facit & alius tex. *in cap.* 2. §. *cæterum autem de obſer. jejun.* cum ergo ad jejunium non teneantur niſi ſana corpora, non eſt dicendum hæc ab ea victus ratione, & à cibis præſertim in jejunio adhibitis læſa iri, quia ſanis omnia ſana, vt vulgo dicitur,
9 & bini, vt Celſus *lib.* 1. *c.* 1. dicebat, nullum cibi genus fugere debent, quo populus vtatur.

Quoad ciborum qualitatem, ſi eos per ſuas claſſes examinabimus, manifeſtiſſime conſtabit, victus
10 rationem in jejuniis inſtitutam æquaquam eſſe inſalubrem: nam primò Piſces, qui frequentius in vſum veniunt in diebus jejunii, boni ſucci eſſe patet,
11 & notatur milies à Galeno, & præcipue *in libro de ſucc. bon. & vit. cap.* 9. in his verbis: *Piſcium vniuerſorum propemodum ſuccus bonus eſt.* & particulariter de marinis loquens ibidem, *Culpa enim prope omni vacant quicunque in mari verſantur, pelagij, ſaxatiles, tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit.* ſed & piſces cum auibus montanis in bonitate pares ponit apud Orib. *lib.* 3. *cap.* 5. dicens: *Aues autem, & Piſces ferme omnes boni ſucci cenſentur.* Prætermittam quantopere ab eodem Galeno, & ab aliis quibuſque prioris notæ Medicis ſexatiles piſces extollantur, vt 3. *de Alim. ſuc.* Gal. *cap.* 28. his verbis: *Alimentum, quod ex ſaxatilibus ſumitur non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſalubberrimum, vt quod ſanguinem medium conſiſtentia generat.* & de Pelagiis *ibid. cap.* 26. dicebat: *Sanguinem laudatiſſimum ex ipſis progigni.* quibus addenda illa Xenocratis Medici apud Oribaſ. *Coll. lib.* 2. *cap.* 58. *Natantium natura cibus extitit, qui in communis ſplendidis in deliciis eſt habitus, & magnum quoque ad ſalubrem victus rationem vſum præſtitit.* Simeon Sethi *de Aliment. lect. 1. in principio.* de piſcibus loquens, *Proſunt*, inquit, *jam demonſtrati piſces otioſis, & non exercitatis hominibus, imbecillibus, & qui è morbo conualeſcunt.* Non ſolum ergo nutriunt piſces, ſed optimum præbent nutrimentum, & idcirco ridicula eſt Kornmanni opinio *in Templ. Nat. hiſtor. par.* 3. *conſid.* 16. volentis, Piſces in jejuniis idcirco adhiberi, quod non nutriant, ſed in aquam reſoluantur, quæ nullo modo nutrit; cujus rei falſitatis appareſt ex hoc, quod piſcibus victitantes longam vitam traducunt, vt Medicus, & Grammaticus illi apud Gall. de quibus *infra*, & ipſi Apoſtoli, quos Cardan. *lib.* 2. *Contr. Med. tract.* 5. *contrad.* 25. non immerito piſcium vſum vſurpaſſe dicit, quod optimum præbeant alimentum, vnde cum vſu eorum in victu ad extremam ſenectutem eos peruenisſe dicit.

Neque cum his prætermittendum quod tam 12
Hippocrates, quàm Galenus, & alij antiquiores piſces, vt optimi alimenti cibos in pleriſque morbis ægrotis offerebant, præcipue verò ſexatiles etiam in iis morbis, in quibus magis ſuſpecti eſſe poterant, vt in Tertiana, & Quartana Gal. 1. *de art. Cur. ad Glauc. cap.* 9. & ipſe Hipp. *in lib. de vict. rat. in acut.* Piſces omnibus febrientibus promiſcue concedit, quin & in ipſa repletione idem Hipp. *lib.* 3. *de vict. rat.* eos offert. Quamobrem non immeritò Card. *de malo med. vſu cap.* 10. recentiores Medicos fugillat, qui carnes piſcibus in febribus præferunt, cum contrarium omnino faciendum eſſe dicat. Neque placet omnino id, quod Mercurial. *lib.* 1. *var. lect. cap.* 25. dicebat, qui cum rationem quæreret, quare antiquiores Medici piſces ſuis ægrotis indulgentibus offerrent, quam in præſenti recentiores faciant, eam eſſe voluit, quod Antiqui ad conſuetudinem reſpicerent, quia piſcibus maxime in quotidiano victu vterentur; quod tamen non ita ſe habere demonſtrant alia permulta, quibus præter conſuetudinem in morbis ſuis ægris interdicebant, vt maxime vino, cujus vſus multo frequentior pro potu, quam piſcium pro cibo, & multo magis neceſſarius. Præterea non fuiſſent Antiqui tam indulgentes in præbendis piſcibus in febribus, ſi ad conſuetudinem tantum reſpexiſſent, cum multo magis vrgeret, alia ex parte morbus, & humores peccantes, & obſtructiones, quibus piſces erant contrarij, quàm conſuetudo. Cauſſa ergo cur piſces ab Antiquis libenter ægrotis concederentur non alia eſt, niſi quia optimi ſucci ſunt, vt ex plurimis auctoritatibus ſupra manifeſtum fecimus, quod etiam probat & teſtet D. Zacutus *de Princ. Med. hiſt. lib.* 1. *hiſt.* 28. *q.* 19. neque alias Antiqui eorum vſum in morbis ob ſolam conſuetudinem admiſiſſent, ſtante præſertim quod facile corrumperentur, & quod difficulter coquerentur. Quod enim non fa- 13
cile corrumpantur demonſtrat eorum vſus in febribus, quanam etiam ratione antiqui illi Præceptores medicinæ eos in putridis febribus ſuis ægrotis tanta indulgentia obtuliſſent? non eſſe autem difficilis concoctionis idipſum demonſtrare poteſt, & ea quæ ex Gal. & aliis ſupra attulimus.

Cur vero nos piſcibus noſtris ægrotantibus interdicamus, dictu difficile eſt; niſi confiteamur, nos in multis eſſe Antiquioribus timidiores; neque enim in ratione victus id tantummodo cuenit, ſed & in quorumcunque præſidiorum adminiſtratione, & in ratione ipſa victus non in hoc ſolum, ſed in

millealiis. Exemplum vnum aut alterum ſufficiat. Vino quod nobis tantopere in potu familiare eſt, in quibuſcumque febribus, & in pleriſque morbis tanquam à veneno abſtinemus, antiqui eo, & in febribus, & in pleriſque morbis, imo & in ipſis internis inflammationibus, in quibus maxime ejus vſus timoroſus eſt, vtebantur; nam Hipp. *in lib de morb.* illud in pleuritide, & in peripneumonia & in aliis ſimilibus inflammationibus exhibet, crudas nonnullas herbas illim victu ægrotantium, ipſorum quoque febrientium offerebant, vt lactucas, nos in communi medendo vſu, ne per ſomnium quidem admittimus, & ſic de pleriſque aliis vſuvenit; ergò & hanc ipſam cauſſam eſſe facile ſuſpicor, cur piſces in ægrorum victu non admittamus, vt antiquiores faciebant, plurimum enim differt noſtra medendi ratio ab illorũ ratione medendi, & plura nobis ſcrupulum injiciunt, quã nullam timoris cauſſam adducere nouimus, quæ illi tuto, & audacter in vſum trahebant. Si tamen, ratione duce, ægrotos regere in animo eſt, non alienum conſendum a recta medendi ratione, illis, etiam febrientibus, optimos piſces aliquando offerre, vt probat Conſſeus *in epiſt.* 10. & concludis D. Zaccur. *vbi ſupra.*

14 Præterea Legumina, & frumentacea, quæ pro frequenti cibo veniunt in Quadrageſima (ſi flatulentiam excipias, quæ tamen facillime coctura, & conditura diſſipatur) non improbanda videntur, cum alias mediocre præbeant alimentum, & maxime familiaris cibus exiſtant, vt Gal. teſtatur *lib. 7. de vſu part. cap.* 8. quin, & ſi quid vitij habent, leui negotio tollitur, ſi cum aliis cibariis, nempe cum pane comedantur, vt explicat Gal. *in comm. ad Hipp. lib. de vict. rat. in acut. tex.* 92. atque eſſe legumina, & frumentacea ſumenda in hyeme, & conſequenter in vere, conſulit Auic. 3. *p. doctr.* 2. *c.* 8. ex quo Valeſc. Tarent. *lib.* 4. *Philon. c.* 16. ſunt etiam præter hæc pluta legominum, & frumentaceorum genera, quæ non modo in victu ſanorum ſalubriter veniunt, ſed etiam infirmorum, vt Cicer quodcunque, ſed præcipue rubrum, punicum, & nigrum Arictinum dictum, far, oryza, hordeum, milium, & alia nonnulla, quæ paſſim ab Hipp. & aliis veteſtioribus in
15 quibuſdam morbis ægrotis offeruntur. Neque Olera vituperanda adeo ſunt, cùm licet boni ſucci non eſſe in vniuerſum tradiderint Gal. *loco ſup. cit. de ſucc. & bon. & vit. cap.* 8. & alij; tamen & ipſa aliis cibis admixta, debita conditura excepta, & ſuo tempore, & loco in moderata quantitate in cibum conuocata, cùm alias & ipſa nobis familiariſſima ſint in menſis, poſſunt non vituperabilis cibi vicem ſuppleſe; neque temere D. Paul. *ad Roman. cap.* 14. *verſ.* 2. & D. Hieronym. ex quo Bruyer. *de re cib. lib.* 8. *cap.* 1. dicebat; *Qui infirmus eſt, olus manducet*, quia antiquiores conualeſcentibus, & ſe reficientibus olera in cibis laudant, vnde illud Plaut. *in Capt. Act.* 1. *Scen.* 2. Vbi Seni dicenti ſe victitare

Atque multis oleribus

Reſponder Paraſitus ergaſilus.

E curato ægrotos domi

Quaſi ſecundum D. Pauli dictum ſuprà relatum, infirmis oleribus cibandi. Verum illud eſt, modum in horum vſu adhibendum eſſe. Addendum his, quod cum Oleribus apponuntur in menſis in jeiuniis plures piſces ſale conditi, quorum nonnulli ſtomacho apti, & boni ſucci ſunt, vt Xenocrates apud Oribaſium *Coll. lib.* 2. *cap.* 56. docet, omnes autem id proprium habent, vt ob ſalem cæterorum ciborum, qui ſimul aſſumũtur excrementitias humiditates abſumere poſſint & frigiditatem emendare, nam idcirco ab Iſaach *in diet. part.* & ab aliis Plegmaticis corporibus, & ſtomachis vltro offeruntur; vnde ex tali victus ratione nempe conſtante ex piſcibus, leguminibus, herbis, fructibus, ſaliamentis nutrimentum tam in primis, quam in ſecundis qualitatibus temperatum licet quantitate minus, quam cum carnes, & ova comeduntur, generali facile poteſt, maxime vero tempore, in quo ventres ſint calidiſſimi, cibos huiuſmodi, ſi quæ humidiora excrementa habeant, probe confici contingit, & humiditates illas abſumi.

Sed & modus refectionis, quo ex Eccleſiæ præ- 16
cepto vtimur in jejuniis, facit mirum in modum victus rationem, quia in ipſis vinimus, ſalubriorem. Ea eſt, vt ſemel in die, & circa meridiem tantum comedamus, ſcilicet, vt à meridie ad meridiem vnicam refectionem aſſumamus: nam ex hoc facile fit, vt ſi quæ excrementorum ſuperfluitas ex tali victus ratione accumuletur, ea facile per cœnæ omiſſionem, vel à natura ipſa rectificetur, & in optimum alimentum conuertatur, vt alias in indigentia Natura facere conſue uit, vel ſaltem euincatur, & per inſenſibilem tranſpirationem, vel per alias conſuetas vias ex corpore expellatur: & quanquam Eccleſia, vt ſupra jam dictum eſt, non definiuit quantitatem ciborum vnica vice aſſumendorum, tamen voluit nos temperantia victus vti, nam non ſolum qualitatem ciborum minus nutrimentum præſcripſit, ſed cœnæ etiam ob idipſum interdixit; neque aliud ex hoc elicere forte licet, niſi quod alſque temperantia jejunii meritum omne nos amittere contingat. Hoc igitur ſibi voluit cœnæ interdicens; quantum enim hæc ſobrietas ſaluti conferet verbis explicari non poteſt; non minimum illud eſt, quod per eam damna omnia ex repletione prouenientia, quæ mater, & fons eſt omnium morborum, euitamus, imò & quod per eam bene valeamus, vnde *Horat. lib.* 2. *ſerm. ſat.* 2.

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantaque ſecum
Afferat. in primis valeas bene, &c.

Tempus etiam ipſum (peculiariter nunc de Quadrageſimali jejunio loquentes,) licet alias per ſe victus ratio in ipſa inſtituta non eſſet vndequaque ſalubris, facit ipſam non ſolum minus inſalubrem, ſed 17
ſalubertimam: ratio eſt, quia tunc nimirum in vere calor natiuus, vt communis eſt Medicorum opinio, & jam ſuperius diximus, magis vegetus, ac fortis eſt, quàm in quouis alio totius anni tempore; dato ergo quod victus huiuſmodi ratio in Quadrageſima ſit ex hoc inſalubris, quòd plurimam pituitam, & frigidos, excrementitioſque humores apta nata ſit aggregare, dico primò, quòd eadem victus ratio in eo tempore ob ipſius caloris fortitudinem nequaquam tot excrementa generabit. Secundò quòd ſi quæ aliàs generarentur ab eo in optimum alimentum facile verterentur. Tertiò quòd, etiamſi ex huiuſmodi ciborum oblatione excrementa aliqua generata ad rectam naturam, & bonum ſanguinem reduci non poſſent, facile ab eodem forti calore exſuperabuntur, & abſque vllius noxæ contractione ex corpore protrudentur: nam quoad primum patet, quod calore tam forti exiſtente cibos pituitoſos magis eſſe conuenit, aliàs ab eodem calore aſſati pejores multo humores, ac ſanguinem tetterrimum procrearent; nam in calidis naturis idcirco, & conſequenter quotieſcunque calor vegetus eſt, breui fit putrefactio, Gal. 8. *de comp. med. ſ. l. cap.* 7. cui vt accuramus offeruntur calidioribus naturis cibi

frigi-

frigidiores, quod eſt de mente Hipp. 6. *Epid.* & Gal. *ibid. comm.* 4. *tex.* 15. quia ab huiuſmodi naturis fortius, & melius frigidi cibi concoquuntur, vt teſtatur Auctor *libri de diſſol. contin. cap.* 4. vnde idem Auctor *ibid. cap.* 2. propter aggregationem caloris in interioribus corporum, & ſomni longitudinem hyeme cibos craſſos, quales Quadrageſimales nonnulli ſunt, aſſumendos conſulit, quæ ratio etiam in vere
18 habet locum juxta protritam Hippocratis aſſertionum 1. *Aphoriſ. Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi, & ſomni longiſſimi.* ergo reſpectu fortitudinis huius caloris in vere huiuſmodi cibi omni cum ſecuritate adhiberi poſſunt, etiamſi alias non ita tuto concederentur.

Quoad ſecundum patet, quia non dubium eſt, in vere plurimum ſanguinis aggregari non tam ex cibis, qui aſſumuntur, quam ex eruditatibus, quæ in prægreſſa hyeme accumulatæ ſunt, vt iam alias ex Hippoc. diximus. Pituita enim eius naturæ humor eſt, vt magis excoctus in ſanguinem vertatur, & in corporis nutrimentum facellat, vt millies demonſtratum eſt à Galen. & vide maxime *comm.* v. *in lib. Hipp. de vict. rat. in acut. tex.* 30. Quoad tertium etiam patet, quia conſonum eſt, naturam tum maxime excrementitios humores, ac ſibi noxios ſuperare, & ex corporibus depellere; cum maxime vegeta eſt; at hoc eſſe in vere, vel ipſi pueri norunt, & confirmat experientia, cum eo tempore, & minime morbi fiant, & ſi fiant ſalutares ſint juxta Hippocratis ſententiam *lib.* 3. *Aphor.* 4. *ver. autem ſaluberrimum, & minime lethale* ergo, vt dicta in vnum colligamus, cibi Quadrageſimales, etiamſi excrementitii ſint, & pituitoſi, tales humores ob caloris fortitudinem non generabunt, vel ſi generabunt ab eodem calore concoquentur, & in meliorem naturam, imo in optimum ſanguinem reducentur, vel ſi non reducentur, facili negotio exuperabuntur, & à corpore expulſi nullam omnino noxam inferre poterunt.

Sed concedamus cibos quadrageſimales, & paucum ſanguinem, & illum quidem frigidiorem generare, cum hoc tamen dico, quod idipſum ex ratione factum etiam pro ipſa ſanitate ſit; non modò enim carnis ſtimulos, quos pro ſanguinis maiore copia, & calidiore natura acutiores in vere experimur, retundimus hoc victu, & omnino compeſcimus, ſed etiam morbos, qui ex luxuriante ſanguine prouenire poſſunt, atque illi quidem maximi, ac maxime periculoſi, euitamus, vt prudentiſſime Canoniſtæ dicunt. Facit Tex. *in cap. Ne tales. de conſecr. diſt.* 5. & firmat cum aliis Filiuc. *lib. ſep. cit. cap.* 5. *nu.* 97. neque deſunt ex Medicis, qui id ipſum affirment, nam ad euitandos plenitudinis morbos non modo cibis pauci nutrimenti, ſed etiam in modica quantitate debere nos in vere vti ad ſanitatem tuendam monet Alex. Petr. *de victt. Rom. lib.* 4. *cap.* 28. *& ſeq.* ſed & Valleſii *comm.* 1. *Aph.* 18. verba ad hoc probandum affigere libet, quæ ſic habent: *Ex dictis aperte conſtat, quam ſapienter, vt alia omnia, illud quoque ab Eccleſia ſtatutum ſit, vt longum jejunium, & eſus piſcium, ac leguminum, & olerum vere medio potius, quàm alio tempore ſingulis annis repetat. eo enim tempore quam minimum officit valetudini, imo vero quam multis etiam eſt ſanitatis cauſſa; quid enim aliud agimus jejunantes, quàm quod multum, & raro cibum capimus, quod indicatione ab ipſo tempore accepta agendum eſſe Hippocr. præceptis confirmauimus? Iam vero quod vſus piſcium, & leguminum, & fructuum eo tempore minus quàm alio obſit, conſtat cum illa omnia in multa copia nutriant exiguum, atque opus ſit eo tempore cibis vti, quorum major copia ingeratur, vt magno calori ſatisfiat, & nutritio non magna proueniat; quia eo tempore periclitantur corpora præ multitudine.* Malignè itaque Leonard. Fuchſius contendit *ſiri compendioſi c.* 17. contra veterum Medicorum præcepta illud inſalubre eſſe. hæc ille. neque verum eſt, vt ex his apparet, quod Montan. *in* 1. *Aphor.* 18. dicebat jejunantes in Quadrageſima valde grauari, lxtionem percipere, & non ita facile concoquere vt in hyeme, ſi volunt aſſumere vnica vice multitudinem cibi, quia in vere facilis ſequitur concoctio, ob id quod ventres calidiſſimi, & ſomni longiſſimi. eſt ergo Montani ſententia contra Hippocratis doctrinam apertiſſime, & falſum omnino quod vere non impliciter, ſed reſpectu Autumni, & Æſtatis facilius concoquatur; repugnat enim hoc verbis Hippocratis, ex quibus elucet poſitiua cauſſa facilis concoctionis, & tolerantiæ multitudinis ciborum. Igitur ſi maximè debemus ſtudere, vt hi humores certis temporibus refrenentur, in quibus luxuriare conſueuerunt, & verè quidem ſanguis maxime luxuriat, non aliter ille refrenandus quàm ciborum paucitate, qui & contrarii ipſi exiſtant, & eius generationem impediant, quales ſunt cibi Quadrageſimales.

Ac denique ſi conſideremus quotidianam victus rationem Antiquorum ante hæc Chriſtianæ amplexationem, & præſentem, qua vtuntur alii homines extra prædictam religionem, & cum ratione victus Quadrageſimalis jeiunii comparabi- 19
mus, clarè patebit nos tutius, & minori cum periculo vti hac poſſe, quàm illi ſua vnquam fecerint, aut de præſenti faciant: facile enim probatur, illam fuiſſe, ac eſſe noſtra hac multò inſalubriorem: ſi quidem antiquiores illi in familiari victu multò ma- 20
gis, & ſine vlla fortè comparatione, piſcibus, quàm carnibus veſcebantur; cùm autem lautius commeſſarent, promiſcuè tam pices, quàm carnes in menſis apponebant; quod quàm damnoſum, & inſalubre ſit, non eſt, quod vlterioribus probemus, cùm notum vel ii habeant, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt; quod vero hæc veritatem habeant, patet, quia ante Pigmalionis vetuſtiſſimum ſæculum, & ante diluuium, quod ab eo nomen recepit, homines carnibus prorſus abſtinebant, ac ſolis piſcibus, fructibus, lactis, & lacticiniis victitabant, vt tradunt Arnald. Villanouan. *in libell. de eſu carn.* Alb. Pius Carpen. contra Eraſm. *lib.* 4. Cæl. Rhod. *lect. antiq. lib.* 13. *cap.* 25. & Pier. Valer. *lib.* 57. *Hieroglyph. cap. de Pythyro.* qui & Porphyrii & Euſebii teſtimonium inducit: ſed quid ego omiſi Hipp. auctoritatem, *lib. de vet. Med.* ipſum teſtificantis, ac dicentis: *Quamquam ego ſane ab initio etiam hominem tali victu vſum eſſe putem; nempe eo, quem ſupra memorauerat, ex fructibus, & oleribus, aliiſque ejuſmodi conſtante.* Ad quod etiam probandum faciunt illa Lucret. de primo victu mortalium, *lib.* 5. *de Rer. Nat.*

Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore.

Et illa Ouidii *lib.* 1. *Metam. in princ.* de primis illis mundi incolis verba facientis in his carminibus:

Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,

Cornaque, & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iouis arbore glandes.

Et *lib.* 15. *ejuſd. Metamorph. in perſona Pythagoræ:*

At vetus illa ætas, cui fecimus aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore;
Tunc & aues tuta mouere per aëra pennas,
Et lepus impauidus mediis erranit in aruis.

Ab his multi antiquiſſimorum Philoſophorum, & præcipue Sacerdotes Ægyptiorum ſolis herbis vtebantur, & carnium eſum tanquam piaculum euitabant, vt apud eoſdem Albertum Pium, Cælium, & Pierium *locis citatis* habetur: qua etiam victus ratione Pythagoram vſum patet, qui carnium eſum non ſolum euitauit, ſed alios homines docere, vt euitarent, conatus eſt. Ouid. *vbi ſupra:*

---- Primuſque animalia menſis
Arguit imponi, primus quoque talibus ora
Docta quidem ſoluit, ſed non & credita verbis:
Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora; ſunt fruges, ſunt deducentia ramos
Pondere poma ſuo, tumidaque in vitibus vuæ.
Sunt herba dulces, ſunt quæ miteſcere flamma,
Mollirique queant, nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia flore;
Prodiga diuitias, alimentaque mitia tellus
Suggerit, atque epulas ſine cæde, & ſanguine præbet.
Carne fera ſedant ieiunia.

His documentis edocti ejus diſcipuli à carnibus, & quibuſque animalibus in cibis abſtinebant, vt patet apud Athenæum *Deipnoſoph. lib.* 5. *cap.* 19. & tamen omnes cum hac victus ratione noſtra Quadrageſimali multò inſalubriore diutiſſimè viuere potuerunt: relinquo tot Eremitas per ſæcula ſolis herbis, earumque radicibus victitantes, nam de his ſermo non eſt. ad recentiores tam Græcos, quàm Latinos accedamus, quos conſtat piſcium vſum adeò habuiſſe familiarem, vt Obſonii nomine ſimpliciter prolato piſces venirent, vt docet Cagnatus præceptor meus *lib.* 1. *var. lect. cap.* 18. cùm tamen nomen Obſonii cuiuis cibo aptari poſſit, qui in menſam vltrà panem veniat, vel qui cum pane comedatur. ſed antiquos in menſis, & frequentiùs piſces habuiſſe, quàm carnes, & eos multò majore ſtudio conquiſiuiſſe, longioribus probat idem Cagnat. *ibidem*, & Mercurial. *lib.* 1. *variar. lect. cap.* 25. ac ſiquidem nonnullas celebertimas antiquorum cœnas, aut prandia euolues, vt Cagnatus fecit, ſemper piſces frequentiùs, & in majori copia appoſitos inuenies, quàm carnes; quod etiam conſtat apud Athenæum *lib.* 1. *Deipn. cap.* 25. *& alibi*, & apud Satyricos Poëtas Horatium præcipuè, & Iuuenalem, cum lixum ſuorum temporum carminibus ſuis inſequuntur. ſi libet autem videnda eſt Cœna Metelli P. M. relata à Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 13. In cœnis quoque triumphalibus à C. Iulio Cæſare populo datis piſces plurimos extitiſſe, & ſignanter octo millia Murenarum, narrat idem Macrob. *ibid. cap.* 15. & ſi ex nonnullis Poetarum, & hiſtoricorum auctoritatibus familiarem victum antiquorum expiſcari liceat, facile erit id, quod diximus pro vero acceptare: carnes enim raro, piſces vt plurimum aſſumebant. locus eſt ad hoc notatu dignus *in Terentij And. Actu* 2. *Scen.* 2. vbi ſeruus cœnam ſeni paratam enarrans: *(Chremis*

---- Etiam puerum, inquit, inde abiens conueni
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.

Eſt & alter *in Adelph. Act. Scen.* 4. vbi altus ſernus conſeruos ſuos obſonia in cœnam parare jubens piſces maxime nominat.

---- Piſces, inquit, cæteros purga, Drome,
Congrunm illum maximum in aqua ſinito ludere
Paulliſper, vbi ego venero, exoſſabitur.
Prius nolo. &c.

Sed notabilior erit vnus aut alter locus apud Plautum, vt ille *in Moſtell. Act.* 3. *Scen.* 2.

Muſicè hercle agitis ætatem, ita vt vos decet:
Vino & victu, piſcatu probo, electili
Vitam colitis.

Et alter *in Caſin. Act.* 2. *Scen.* 8.

ST. *Scin' quid nunc facias?* OL. *Loquere.*
ST. *Tene Marſupium.*
Abi atque obſonia propera: ſed lepide volo
Molliculas eſcas, vt ipſa mollicula eſt. OL. *Licet*
ST. *Emito ſepiolas, lepadas, lolliguncules*
Hordeias. CH. *imò triticeias, ſi ſapis.*
ST. *Soleas.* CH. *Qui quæſo potius, quàm ſcilponeas,*
Quibus batuatur tibi os, ſenex nequiſſime?
OL. *Vin' lingulacas?* ST. *Quid opus eſt, quando uxor domi eſt?*
Ea lingulaca eſt nobis: nam nunquam tacet.
OL. *In re præſenti, ex copia piſcaria*
Conſulere, quid emam, oportet.

Et ne aliud agere videar, addam tantummodò etiam magnatibus, & imperatoribus piſces pro familiari cibo extitiſſe, ſatiſque ſint ad id confirmandum duo exempla, Alterum Alexandri Magni, qui tantum piſciculis delectabatur, vt eos cariſſimis amicis dono mitteret, narrante Bruyerin. *de re cib. lib.* 18. *c.* 1. alterum vero Auguſti, cui, vt narrat Sueton. *in ejus vita, cap.* 76. inter alios pauciores illos quidem cibos familiariſſimi erant piſciculi minuti. Quin etiam Rhodiis tam familiaris erat piſcium vſus, tamque acceptus, vt homines, populoſque qui piſcibus non ſecus, ac ipſi veſcerentur, elegantes & lautos exiſtimarent, cæteros autem omnes, qui nimirum carnes pro cibis haberent, inſulſos, & comedones, teſtante Bullengero *lib.* 2. *de Conuiuiis, cap.* 25. & in ſumma tam frequens piſcium vſus apud antiquos, vt aliquando in eadem lance piſces cum carnibus apponerent; præcipuè tamen piſcibus, herbis, leguminibus, ac victu prorſus Quadrageſimali illos totum annum fuiſſe vſos abunde probat Bruyer. *vbi ſupra, lib.* 2. *cap.* 3. quibus ego addam Claudii edictum, de quo apud Suetonium *in ejus vita, cap.* 22. quo cauebatur ne in popinis quicquam cocti veniret, præter olera, & legumina; quæ quidem non contemnendam conjecturam præbent antiquiores hæc præ cæteris cibariis in familiariſſimo vſu habuiſſe. eſt & apud Horatium locus, ex quo ſimilis conjectura deſumi poteſt, cum ſuum victum familiarem, ac quotidianum narrat *lib.* 1. *ſerm. Sat.* 6. inquiens

------- Inde domum me
Ad Porri, & Ciceris refero, laganique catinum.

Neque omittenda etiam eorum victus ratio, qui ſanitati plurimum inuigilabant, & vitæ longitudini ſtudebant, quorum duo exempla ſufficiant, quæ apud Gal. habemus *lib.* 5. *de ſan. tuen. cap.* 4. vnum Antiochi Medici octogenarij majoris, & alterum Telephi Grammatici centenarii, quorum vterq; inter familiares cibos piſces habuit, vt ibi Gal. teſtatur. ſed quid ego vetuſtiorum exempla, & experientias in medium affero, & tàm multas quotidianas, & nobis con-

conſpicuas prætermitto? nonne tot religioſi vitam incolumem, & ad extremum vſque ſenium ducunt, qui non modo Quadrageſimale & alia jejunia ab Eccleſia indicta ſummo cum rigore obſeruant, ſed quam plura alia à propriæ religionis inſtituto ſibi injuncta ita vt potiorem anni partem, & eorum aliqui etiam totum annum victu hujuſmodi vtantur? cum ergo ita res habeat, & cùm tamen hujuſmodi victus ratione perpetua vetuſtiores illi incolumem vitam degerent, & ad extremum ſenium peruenirent, & noſtris Religioſis idem vſu nunc veniat, vt ſignanter de Carthuſienſibus teſtatur Arnald. de Villanoua *in libello de eſu Carnium, in fin.* quid cauſſæ obſecro eſt, quin nos per decimam anni partem tempore ſalubriori, cum ſalubriore viuendi modo, ac regula ſani viuamus? An non tanta indulgentia Eccleſiæ præmuniti ſumus, vt à tali obligatione nos omnino eximat, vbi quicquam notam dignam corporeæ ſaluti aduerſum timeatur? ſed quid tantopere carnium eſum pro ſanitate conſeruanda effectamus?

Vndè fames homini vetitorum tanta ciborum eſt?

Quid tantopere carnes in ciſ is ſuis verbis extollunt carnivori iſti recentiores Medici, qui antiquorum tam inſalubrem victum, ne per ſomnium arguerent, ſi in præſentiarum apud nos in vſu eſſet! ſcimus Porphyrium *in lib. de abſtinentia*, ex quo Pier. Valer. *lib.* 57. Hyerogl. firmaſſe, carnium vſum non conferre ad ſalubritatem. Nam carnium vſus diſponit corpora ad putredinem quæ cauſſa eſt, cur à Medicis in peſte prohibeantur. Raſ. *in libell. de Peſte.* Auenz. *lib.* 3. *ſui Theiſir. tract.* 3. *cap.* 1. dicens: ad præſeruationem peſtis non comedat tempore illo cames vllo modo, ſed non ſolum in præſeruatione à peſte, ſed quocunque tempore optimum eſt conſilium D. Pauli ad Roman. *cap.* 14. *verſ.* 21. Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, & pro omnium tandem coronide audiant Medici iſti, & qui cum iis ſentiunt, aut eorum conſiliis ſuæ ſanitati timentes acquieſcunt, audiant, inquam, ſapientieſſimum Philoſophum Plutarchum in lib. quem ad tuendam valetudinem ſcripſit, qui ad id aſſequendum victum præcipit penè Quadrageſimalem, hæc enim ejus verba ſunt. *Ad euitandam plenitudinem, & mala inde conſequentia ita fiet, ſi ſolidiores, multique nutrimenti cibos, quid genus ſunt carnes, caſeus, ſici ſicci, ouа aſſa, quàm apponuntur cautim attingamus, nam ſemper recuſare difficile eſt. Subtilibus autem, & leuibus immoremur, cujuſmodi ſunt olera, plaraque volatilia, & ſi qui piſces ſunt non pingues, ſiquidem fieri poteſt, vt his exhibitis ita palato gratificeris, vt corpus tamen non graues. In primis autem cauenda eruditas, quæ ex eſu carnium naſcitur, propterea quod non ſolum protinus grauant vehementer, verum etiam in poſterum noxia harum reliquiæ remanent. At optimum quidem fuerit ita conſuefacere corpus, vt nullum carnium eſum deſideret, nam terra plurima ſuppeditat, quæ abunde ſatis ſit non ad alimoniam modo, verum etiam ad delicias, ac voluptatem;* & quæ ſequuntur. Quid ad hæc reſpondere temerarij iſti vnquam ſcient? obmuteſcere quidem eos ſatiùs erit, cùm euidenter ex prædictis probatum remaneat, victus hanc rationem in jejuniis, ac præſertim in Quadrageſima inſalubrem eſſe non poſſe, ſed ab ipſa ſanctiſſima Eccleſia Spiritu ſancto dictante ex ratione inſtitutam tam intuitu ſalutis animæ, quàm corporis: quemadmodum & alia jejunia, & præcipue quatuor temporum inſtituit: nam vt optime notat Alex. Petron. *de vict. Roman. lib.* 4. *cap.* 29. in temporum mutationibus, quæ in vtroque ſolſtitio, & in vtroque Æquinoctio maxime fiunt, & ſic quater ſingulis annis, euidens ſanitatis periculum noſtris corporibus immineat, in his enim temporibus plurimæ infirmitates fiunt docente id experientia, & admonente Hipp. *in lib. de Aer. aq. & loc.* vt ergo corpora à ſuperfluitatibus euacuentur, & ſic imminentes morbi declinentur, jubet nos Sancta Mater Eccleſia, vt ſingulis hiſce temporibus inedia, & ſobrietate corpora euacuemus, & repletiones vitemus, quæ quidem euacuatio multò tutius, & minori cum incommodo ſuccedit, quàm ſi cum medicamentis fiat, vt ille prudenter protegantur; quibus addam, quòd & corporis ſimul cum animæ ſalutem à Deo impetramus, cùm, vt diximus, corporis ſalus his maxime temporibus periclitetur. In poſterum ergo falſam hanc hypotheſin, quòd jejunia corporeæ ſaluti noxia ſint, è mentibus humanis eradendam omninò cenſeo, & blaphematores illos, qui procaciter, ac tanta cum temeritate jejuniam ſcriptis, aut verbis inſequuntur, ſilere cogendos, ac condignis pœnis mulctandos; cæteros verò Medicos, qui falſa illa hypotheſi perſuaſi vel minimis ex cauſſis frangendi jejunium, & præcipuè Quadrageſimam hominibus auctores ſunt, ſeſe retrahere, ac majore ſeueritate, & circumſpectione in ea re vti debere.

21

22

SVMMARIVM.

1 *Jeiunium omnes obligat ſub pœna mortalis peccati.*
2 *Legitimè impeditus ad jeiunandum, quando quis dicatur.*
3 *Quænam legitimè excuſent à Ieiunii obſeruantia.*
4 *Nulla eſt opus diſpenſatione jeiunij vbi cauſſa excuſationis eſt euidenter juſta.*
5 *Minores tertio ſeptennio à jeiunio excuſantur.*
6 *Qui craſcant plurimum habent calidi innati.*
7 *Minores an ab omni jeiunij conditione ſint abſoluendi.*
8 *Vnuſquiſque tenetur pro viribus in jeiuniis carnem macerare; dummodo ſit capax precepti.*
9 *Adoleſcentes non videntur debere eſſe impunes ab obſeruatione Ieiunij reſpectu qualitatis ciborum.*
10 *Infantes cur non teneantur ad vllam Ieiunij obſeruantiam.*
11 *Qui non ſunt ſanæ mentis, non ſunt capaces precepti.*
12 *Nutrices excuſantur à jeiunio. Declara vt nu.* 14.
13 *Si in præjudicium puerorum lactantium jeiunent nutrices potius peccant, quàm ob jeiunium quicquam mereantur.*
15 *Tranſacto primo ſeptennio poſſunt pueri abſque vllo ſanitatis detrimento ad certam ciborum qualitatem in jeiuniis obſtringi.*
16 *Adoleſcentes ad quam abſtinentiam obſtringendi in jeiuniis.*
17 *Quarumnam rerum ratio habenda in decidendis particularibus.*
18 *In diſpenſatione jeiunij intuitu ætatis; quorumnam conſideratio habenda eſt.*
19 *Senes quo anno à jeiunij obligatione eximantur.*
20 *Senes qua ætate facilius, aut difficilius jeiunium ferant.*
21 *Tutum minimè eſt annorum numero ſe à jeiunij obligatione excuſare.*
22 *Senex ob ætatem à jeiunio ſolutus, an ab omni conditione Ieiunij ſolutus ſit, & num. ſeq.*

64 *Excuſatio non tam de facili procedit in jejuniis particularibus, vt in Quadrageſimali.*

Quibus ex cauſis à Iejunij obſeruantia homines excuſentur. ac primò de cauſſa reſpectu ætatis.

QVÆSTIO III.

1 TAmetſi Iejunium, vt aliàs diximus, ex præcepto Eccleſiæ impoſitum, omnes obliget ſub pœna mortalis peccati. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 4. & eum ſecuti DD. vniuerſi. Leſſius *vbi aliàs dub.* 6. Filiucc. *ibid. cap.* 6. *verſ. Primo quæro. num.* 104. tamen excipitur quicunque rationabiliter, & legitimè impeditus eſt. Impediri verò dicimus a-
2 liquem ad jejunandum quandocunque abſtinentiam, & inediam jejuniis quandocunque obſeruandam, ita difficulter ferre ſolet, vt inde vel corporis ſaluti aliquid notabilis mali immineat, vel etiam animæ ſalus aliquo modo periclitetur, vel majus aliquod bonum intercipiatur. Sed poſterioribus his impedimentis omiſſis, nos de prioribus loquamur, nam de his verba facere ad Medicum maxime ſpectat. Sunt ergo impedimenta, quæ legitimè à jeju-
3 nio excuſant ætas, morbus, labor, paupertas, nam ſi quod aliud ſimile eſt ad hæc reduci poteſt. Quoniam autem non cujuſuis hominis eſt cognoſcere ſufficientiam horum impedimentorum, idcirco in his decidendis Medici judicium expoſcitur, ſecundum cujus ſententiam aut diſpenſari, aut obligari æd jejunium perſonas contingit. Nam aliàs nul-
4 la opus eſt diſpenſatione, vbi cauſſa excuſationis eſt euidenter juſta. D. Thom. *quæſt.* 147. *art.* 4. Filiucc. *vbi ſupra verſ. Dico tertio. num.* 128. & idcirco in ætate minori puta in prima pueritia, & in majori, ac præcipitata, puta in extremo ſenio, in prægnantia, in morbis acutis, & euidentibus nulla diſpenſatione egemus.

Sed dubitatur primo quoad ætatem tam majorem, quàm minorem quoto anno excuſari legitimè homines poſſint, & quoad minorem communiter
5 DD. volunt, minores tertio ſeptennio excuſari. Ita D. Thom. *vbi ſupra art.* 4. *ad ſecundum.* & ex eo Azor. *Inſtit. moral. c.* 17. *verſ. Secundò quæritur.* Leſſius *vbi alias dub.* 6. *verſ. Ob eandem cauſſam.* Filiucc. *ibid. cap.* 6. *num.* 110. *verſ. Dico primo.* Fernand. *in examin. Theol. Moral. loco cit. num.* 20. Ratio eſt eadem, quam cum D. Thoma ibidem omnes aſſi-
6 gnant, nempe quod, vt Hipp. *lib.* 1. *Aphor.* 14. dicebat. Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, & ea de re plurimo egent alimento, aliter impediretur hoc corporis augumentum cum notabili vitæ præjudicio, quod Eccleſia euitare ſtudet: nam, vt addit ibid. Hippocr. plurimo egent alimento, quia alioquin corpus abſumitur. Quouſque ergo corpus augmentum recipit, cujus rei communis terminus eſſe ſolet in pluribus, & ſecundum plurimum tertium ſeptennium exactum, vnde ea de re adoleſcentes tunc temporis dicuntur, ob plurimi alimenti neceſſitatem ad debitum augmentum aſſequendum, à jejunij obligatione ex indulgentia Eccleſiæ ſoluti ſunt in ætate hujuſmodi conſtituti.

7 Sed videndum eſſet, quod prætermiſſum à nonnullis ex Canoniſtis video, num ab omni conditione jejunij tales ſint exempti, nimirum, & à qualitate ciborum, & à quantitate, nam continua, quàm diſcreta, & à conſtituta hora refectionis: certum enim eſt, corporis augmentum non impediri ab obſeruantia cujuſcunque conditionis indifferenter, ſed tantùm à diminuta quantitate ciborum, nam ab eorum mutata qualitate non videtur augmentum impediri, quia calor ob ipſam ætatis conditionem maxime fortis, & vegetus cibos etiam difficiliores ad concoquendum, & modici nutrimenti, & natura excrementitios, & pituitoſos bene concoquere poteſt, iſque optime, & ſufficienter nutriri, ita vt licet in qualitate forte euariet nutrimentum, quod carnes, oua, & lacticinia ſubminiſtrant ab eo, quod à piſcibus, & aliis cibis. Quadrageſimalibus ſubminiſtratur, tamen neque in quantitate forte minus eſt hoc, quàm illud, nec quicquam notabilis detrimenti ab hoc adoleſcentibus, & eorum corporum incremento emanare poteſt, cùm ergo vnuſquiſque teneatur 8
pro ſuis viribus, dummodo ſit capax præcepti, in jejuniis, carnem aliquo modo macerare, non vide- 9
tur, quod adoleſcentes ſint à jejunio reſpectu qualitatis ciborum ſoluti, vt bene proſequitur Azor. *vbi ſæpe lib.* 7. *c.* 17. *verſ. ſecundo quæritur.*

Circa id Medici partes non tranſgrediar, ſi primò diſtinguendum dixerim, ac diuidendam ætatem hanc, quæ à jejunij obligatione eximitur, in tria ſeptennia, ac primum demus infantiæ, ſecundum pueritiæ, tertium adoleſcentiæ; juxta quam diuiſionem dicendum primò videtur, quòd infan- 19
tes, nempe qui in primo ſeptennio ſunt, ad nullam jejunii conditionem obſeruandam cogi debeant; ita ex Canoniſtis Azor. *vbi ſup. c.* 17. *verſ. Tertio quæritur.* & ex Medicis Io. Alph. à Fontech. *in ſpec. med. Chriſt. lumin.* 2. *pag.* 51. *verſ. dubium ſecundo.* Prima ratio ad Canoniſtas, & Theologos pertinens, eſt Intellectus imperfectio, ob quam non ſunt capaces meritorij cujuſdam actus, computantur enim inter eos, qui non ſunt ſanæ mentis, vt alias dixi *lib.* 1. *tit.* 1. *q.* 3. *& lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 5. ac qui ſanæ mentis 11
non ſunt, incapaces habendi præcepti Filiucc. *vbi ſupra cap.* 6. *num.* 104. Secunda ratio pertinet ad nos, & eſt, quia per ſubtractionem alimenti quomodocunque factam, nimirum vel per retardationem aſſumptionis ciborum per conſuetas horas, vel immutatione eorum, qui majoris alimenti ſunt cum iis, qui minus nutriunt, vel diminutione quantitatis facillimè hujuſmodi corporum calor reſolui poteſt, vitibuſque labefactatis non modo eorum corporum augmentum retardari, ſed perpetuæ valetudini ea ſubiici; quin etiam operationes omnes tam ad corpus, quàm ad animum pertinentes inde imminui neceſſe eſt, & in ſumma maximum, ac euidens præjudicium ſanitati, & corpuſculorum incolumitati affetri poteſt.

Amplianda inſuper hæc concluſio in pueris la- 12
ctantibus, vt non modo ipſi à jejunii obligatione eximantur, ſed etiam eorum nutrices; nam lac, quod exſugunt, tale ſit, quales ſunt cibi, quibus Nutrices veſcuntur: argumento tex. *in lib.* 6. *de morb. vulg. ſect.* 5. at præſtat illud ex optimis alimentis confici, veluti ex carnibus, & ouis, ex quadrageſimalibus enim cibis abſque dubio lac & copia minus, & in qualitate deterius, ac multis excrementis abundans generabitur juxta id quod docet Hipp. *lib.* 4. *de morb. nu.* 28. at ex his facile erit puerulos in morbos difficiles labi, quibus valde ſunt in ea ætate obnoxij, & idcirco peccare potius, quàm quicquam mereri ex jejunio nutrices dicendæ, cum illud in euidens 13
præ-

præiudicium suorum puerorum emanare potest. Fauet Azor. *ead. cap. 17. vers. Sextò quæritur.* & ex nostris idem Alph. à Fontech. *ibid. pag. 76.* hoc tamen non in omni jeiunio dixerim locum habere, sed in longo, & plurimum dierum, & maximè in Quadragesimali,
14 & idcircò restringenda, ac limitanda tam principalis conclusio, quàm eius ampliatio ad solam Quadragesimam, & diuturniora jeiunia, quam vnici diei; nam nullum notabile præiudicium emanare alterutris potest, videlicet pueris lactantibus, aut ablactatis, si vel ipsi, vel eorum nutrices per vnicum diem ieiunium seruent, quoad ciborum tantummodò qualitatem, non verò quoad cætera, nam vtrisque maximo damno esset quicquam de quantitate subtrahere, aut refectionem retardare: bene quidem verum est grandiusculis pueris, nimirum quatriennio maioribus, vt ieiunio assuescant; aliquam subtractionem absque vllo sanitatis discrimine fieri posse non quoad quantitatem, sed qualitatem, curando, vt solis ouis in ieiuniis particularibus, &
15 in diebus Veneris, & Sabbathi contenti sint, & aliquando etiam in diebus maioris afflictionis ab his abstineant, si grandiores sint, & stomacho valido existant.

15 Dicendum secundò, quòd transacto primo septennio absque vllo sanitatis dispendio possint pueri in ieiuniis, etiam in ipsa Quadragesima (si alias firmis viribus existant & stomachi non imbecillis) quoad ciborum qualitatem ad ieiunii obseruantiam se obstringere parcentes carnibus, & ouis quoque in diebus Veneris, & Sabbathi, aliisque quibus maior abstinentia ex Ecclesiæ consilio videtur requiri. Fauet Azor. *vbi suprà, vers. Tertio quæritur.* ratio vero huius conclusionis est, quia sensim iam primigenia illa humiditas deperditur, & calor fortior in dies euadit saltem intensiuè, ita vt possint facile pueri frigidiores, humidioresque cibos, & concoctu aliquantisper difficiliores absque multo negotio concoquere, & ad bonam naturam redigere.

16 Dicendum tertiò constitutos in tertio septennio, qui vere adolescentes dicuntur, licet dispensari possint à ieiunio quoad ciborum quantitatem ob corporis adhuc vigens augmentum, recte tamen absque notabili sanitatis discrimine obstringi posse, & ad ieiunii obseruantiam quoad ciborum qualitatem. Filucc. *vbi supra, n.* 111. (qui hoc extendit ad omnes pueros doli capaces) & quoad frequentiorem refectionem, quam moderati possunt, bis tantum in die comedentes, prandentes nempe, & cœnantes, ientaculo, & merenda, seu antecœnio abstinentes. hoc enim pacto conueniente abstinentia absque corporeæ salutis periculo carnem ipsi quoque aliquatenus macerabunt. ratio autem eiusce rei patet, quia procedente ætate necessitas illa incrementi corporis diminuitur; si ergo propter incrementum huiusmodi à ieiunii obligatione anteacta ætate erant soluti, cessante, vel diminuto eo incremento cessare, etiam debet, aut diminui licentia frangendi ieiunium, nam priuilegii causa cessante cessat effectus. Tiraq. *in tract. cessant. caus. par. 1. num.* 203.

Quoniam vero hæc vniuersaliter dicta sunt, si de particularibus dubitare contingat, peculiarius
17 videntur considerandæ. dicendum igitur quartò maximam habendam esse rationem habitudinis, & temperamenti particularium individuorum, quia difficile est per annorum numerum determinare potentiam, aut impotentiam ieiunandi, nam habitudine graciles, picrocoli, stomachi magni, & exquisiti sensus non modo in tertio septennio, sed per totum vitæ curriculum à jeiunii obligatione legitimè eximi possunt, saltem respectu quantitatis ciborum, & vnitatis refectionis, & horæ quoque determinatæ comedendi; plurimum enim talia corpora ab abstinentia læduntur, & maxime in teneriore ætate, facillime quippe resoluuntur, & ob exquisitum stomachi sensum facile in extremam corporis debilitatem, maciem, lipothymiam, syncopen, & alios similes affectus, & interdum quoque in Ecticam eos labi ab intempestiua abstinentia contingit: contra vero corpora humecta, succi plena, carnosa, aut crassis humoribus affluentia famem leui negotio ferre possunt etiam cum sanitatis beneficio juxta Hippocratis sententiam, 7. *Aphor.* 59. *Corporibus humida carne præditis fames perferenda est, nam fames corpora siccat.* Ergo pueris crassioribus, ac carnosis maturius abstinentia injungi potest, gracilibus, ac tenuibus abstinentiæ interdicendum.

Dicendum quintò, in dispensatione jeiunii respe- 18
ctu ætatis magnam habendam esse rationem temporis, & constitutionis ipsius anni, cum pro eiusdem temporis constitutionis ratione stomachus plures, aut pauciores cibos requirat, quod patet ex notissima Hippocr. sent. 1. *Aphor.* 15. dicente, *Venires hyeme, & vere natura calidissimi, & somni longissimi, quapropter per ea tempora majora alimenta sunt exhibenda,* & faciunt ad hoc, quæ inibi prosequitur Gal. *in comm.* & facit insuper alia ejusdem Hipp. sententia *ibid. num.* 18. Neque solum attendenda est temporis ratio respectu quantitatis continuæ, nempe vt in singulis refectionibus plurimum cibi offeramus, sed etiam respectu quantitatis discretæ, nempe vt plures in die cibos offeramus: notum enim est majorem quantitatem continuam requiri in hyeme, minorem in Æstate, discretam contra minorem in hyeme, majorem in Æstate, vt dilucide demonstrat Gal. *in comm. prad. Aphor.* 18. & ratio est ejusdem nativi caloris major, aut minor energia, vt ex Hippocratis verbis *in priori sententia* palam fit. Per vniuersam ergo hanc ætatem, quæ continetur spatio vnius, & viginti annorum libentiùs, & absque vllo scrupulo calidis temporibus dispensare possumus jejunium quoad multitudinem refectionis, & horæ determinationem in comedendo, quàm temporibus frigidis, vt verno, & hyemali.

Sed rursus quoad majorem ætatem dubitatur, 19
quo anno senes à jeiunii obligatione sint soluti, & dicendum cum Nauarra, *vbi suprà, n.* 16. ex Cajetano, quod etiam Medicis est acceptissimum, ex senibus alios aliis citius, aut serius impotentes fieri ad jeiunii obseruantiam; nam licet notissima sit ea Hipp. sent. *lib.* 1. *Aph.* 13. senes facillime jeiunium ferre, id non promiscue de quibusuis senibus veritatem habere docent Gal. & Philothæus *ibi in comm.* cum senes illi, qui extremam senectutem attingunt, nequaquam in jeiunio diu possint durare. vnde Hippocraticæ sententiæ placet Galeno addere, quod senes ibi intelligantur ii, qui adhuc in primo senio sunt, aut saltem qui adhuc ad extremam senectutem non peruenerunt, & Hollerius *ibidem*, quasi interpretando Hippocratis sententiam ad Galeni mentem vocem Gerontes vertit, Senes non decrepitos, idque declarat postmodum *in commento.* Scio Cardanum *in comment. præcitati Aphorismi* à Galeni, & cæterorum opinione tantisper deuiasse, & ingeniosè quidem multa circa illum protulisse, sed nunc

his non eſt locus, videtur igitur dicendum, quòd in vltimo ſenio poſiti idcirco jeiunium ferre non poſſint, quia vnica vice non tantum alimenti poſſunt aſſumere, quantum requireret neceſſitas: nam ſi pluta alimenta vnica vice ſubminiſtrentur eorum calor, qui in extremo debilitatis eſt, ac perexiguus ſuffocatur, vt ipſe Hipp. *ſeq. Aphor.* addebat. cum parum ergo aſſumere vnica refectione cogantur, neceſſe habent non multo poſt noua refectione, aliter deficiunt, & in prauos affectus, imo in præproperam mortem labuntur. In quo vero ætatis anno difficilior reddatur hæc jeiunii tolerantia, ſi licet his vniuerſalem quamdam regulam præſcribere, dicendum cum Medicis videtur, & præcipue cum Philotheo, & Hol-
20 lerio vbi ſupra, à quinquageſimo ad ſexageſimum facilius, ab inde difficilius jeiunium ſuſtineri, vnde recte, huic forte opinioni innixi ipſi Canoniſtæ, tranſacto ſexageſimo anno, omnes legitime excuſati volunt, vt ex communi Azor. *cap.* 17. *verſ. Quarto quæritur.* Leſſius *vbi alias*, & *ex eo* Filiuc. *ibid. cap.* 6. *num.* 112. hæc vero ſpectant ad eam jeiunii legem, qua obligamur ſemel tantum in die cibum capere, deinde per totum diem abſtinere, de hoc enim jeiunio Medici loquuntur, nempe de totali abſtinentia à cibis per aliquod temporis ſpatium.

21 Verumenimvero minime tutum eſt illi, qui ſecundum conſcientiæ rectitudinem excuſari vult, ab annorum numero ſe immunem facere, ſed debet propriam tolerantiam, & vires cum conſilio Medici menſurare, & horum adminiculo ſe ipſum regere. nam idcirco Azor. *vbi ſupra*, ex nonnullorum doctrina docet, Senes jeiunium ſeruare debere quouſque firmo, ac valido corpore ſunt, nec ab eius obligatione immunes eſſe, niſi adſit etiam aliqua ſenilis ætatis infirmitas.

Sed dato, quòd ſenex iam ſit ſolutus ob ætatem ab obligatione jeiunii, dubitari poteſt an ab
22 omni jeiunii lege exemptus eſſe debeat, vel tantum ab vnitate refectionis, & pro eo, quòd ad Medicum
23 decidere pertinet, dicendum videtur, quòd ſenes aut habent tantùm difficultatem tolerandi jeiunium, ita vt niſi frequenter cibentur facile deficiant, & notabilem noxam percipiant, ſed alia ex parte viribus ſunt integris, & ſtomacho mediocriter valido, aut hac difficultate jeiunandi carent, ſed alia ex parte valetudinariam vitam degunt, iiſque morbis, & incommodis obnoxiam, quæ aliàs ſenibus ſunt familiaria, aut denique vtrumque habent impedimentum, nempe quia & valetudinarii ſunt, & jeiunium difficulter ferunt, poſteriores hi jure diſpenſati poſſunt quoad omnia, cùm à quacunque conditione jeiunii inſigne ſanitatis nocumentum recipere poſſint. priores verò ab hora determinata comeſtionis, & ab vnitate refectionis immunes abſque ſcrupulo eſſe poſſunt, à qualitate vero ciborum non ita; quia qualitercunq; nutriantur dummodo & quoties indiguerint, & hora competenti cibentur, omne ſanitatis incommodum euitare poſſunt, neque neceſſe habent carnibus, aut ouis jeiunium frangere. Qui in ſecundo loco ponuntur, licet à qualitate ciborum, & ab vnitate refectionis illis damnum immineret, & idcirco ab vtraque conditione abſolui poſſint, tamen, vt eam, quæ ſeſe offert, abſtinentiæ occaſionem, quantum in ſe eſt, obſeruent, prandii retardationem in horam jeiunio determinatam ſeruare poſſunt; quod ſi in anteuerſione ejus horæ quicquam à jeiunantibus delinquitur, hos ipſos eodem modo delinquere putauerim, cum in jeiunio non obſeruent abſtinentiam eo modo, quo poſſunt, vt vnuſquiſq; tenetur.

Et cum his omnibus admonendum, quod licet in vltimo ſenio poſiti, ac maxime ſi valetudinarii ſint, nulli omnino legi cujuſuis jeiunii teneri videantur, ob præproperam ſanitatis amittendæ occaſionem, alii tamen non promiscue ab omni jeiunio ſoluti eſſe debent, ſed ab iis, quæ pluribus diebus perdurant. & præcipue Quadrageſimali, neque enim hi qualitercunque jeiunent per vnicam tantùm diem, 24
vllo modo inſigniter lædi poſſunt; quod & in tenerioribus ætatibus locum habere iam annuimus, nempe in ſecundo, & multò magis in tertio ſeptennio.

SVMMARIVM.

1 *Vbi fames laborandum non eſt, & è contra,*
2 *Legitimum impedimentum non jejunandi eſt labor.*
3 *Non omnis motus, ſeu exercitatio corporis eſt labor.*
4 *Labor eſt vehemens motus. dic. vt num. ſeq.*
6 *Labor non ſit vbi non eſt ſpirituum inſignis inanitio.*
7 *Labor non ſolum corporis, ſed etiam Animi eſt.*
8 *Labor Animi eſt juſta cauſa non jejunandi.*
9 *Labor Animi, an corporis ſit nihil refert, vt magis hic, quam ille à jejunio excuſare debeat.*
10 *In labore tam corporis, quam Animi inedia euitanda.*
11 *Labor non ſolum pregreſſus, ſed futurus excuſat.*
12 *Laboris tolerantiores ſunt Mares, quam fœmine.*
13 *Eorum qui animo laborant, quinam jejunium difficulter ſuſtinere poſſint.*
14 *Animo laborantes ad quamnam jejunii legem obſervandam teneantur.*
15 *Mechanici artifices à jejunio excuſantur, & qui.*
16 *Nullus labor quantumuis vehemens ab obſeruantia jejunii reſpectu qualitatis ciborum excuſat.*
17 *Cœpo apponens communis, vel aduenis cibos vetitos peccat mortaliter.*

De Impedimentis Jeiunandi ex cauſſa laboris, & paupertatis.

QVÆSTIO IV.

QVemadmodum veriſſimum eſt Hippocratis dictum illud 2. *Aphor.* 16. Vbi fames laborandum 1
non eſt, ſic è contra veriſſimum & hoc eſt, vbi labor ibi famelcendum non eſt; nam abſumitur corpus à labore eodem Hipp. aſſerente *lib.* 1. *de Diæt. prope prine.* ſpirituumque fit confertim, & cumulata inanitio, vnde vitium defectio, niſi habeant vnde reſtaurentur; idcirco legitimum impedimentum jeiu-
nandi viſum eſt omnibus Canoniſtis eſſe id, quod ex 2
labore prouenit. ſed quia non omnis motus cor- 3
poris, neque omnis eiuldem exercitatio laboris nomen meretur, ita vt excuſare hominem legitime in hac re poſſit, cùm non ex omni labore fiat pariter talis ſpirituum inanitio, quæ multa, & frequenti refectione indigeat; idcirco videndum quid proprie ſit labor, vt ſciamus qui laborantes, aut ſe potius exercentes, ac mouentes excuſandi ſint, qui non.

Gal. ergo *Comm.* 2. *Aphor.* 16. & Auic. *in Can. tract.* 1. *num.* 143. & alii definiunt, Laborem eſſe vehe- 4
mentem motum. ego ad rem noſtram malim addi, Laborem eſſe talem motum, ex quo notabilis ſpiri- 5
tuum inanitio fiat, & vitium debilitatio. Nam cum labor ſit ex iis, quæ ad aliquid dicuntur, poteſt quidem homo vehementem motum facere, non tamen laborare ob validas corporis vires. patet hoc familiariſſimo exemplo, puer ſi ſtadium cucurrerit labo-

raſſe

ratiè dici abſque dubio poteſt, vir etiam ſi decem ſtadia cucurrerit laboraſſe non dicitur; debilis ſi centum pondo eleuauerit laborabit, fortis etiamſi eleuauerit mille non laborabit, hoc autem non alia contingit ex cauſſa, niſi quia in puero ex curſu ſtadij vnius, & in debili ex eleuatione ponderis centum librarum inſignis ſpirituum inanitio facta eſt, in viro ex curſu decem ſtadiorum, & in forti ex eleuatione ponderis mille librarum nulla. Cùm nunquam ergo
6 ſit labor, vbi non ſit ſpirituum inſignis inanitio, dicendum, quod vehemens motus labor in tantum dicatur, in quantum ad illum ſuccedit ſpirituum ea inanitio. Bene quidem verum eſt ſemper poſſe vehementem motum relatiuè ad eum, qui mouetur, labor dici, & ſic ſemper vehemens motus erit labor, & idcirco ſi in puero ſtadium cucurriſſe, aut in debili centum pondo eleuaſſe erit vehemens motus, & idcirco labor, in viro decem ſtadia cucurriſſe, aut in forti mille libras eleuaſſe non erit vehemens motus, neque conſequenter labor, & ſic vera remanebit ſententia Galeni, & Auicennæ, & aliorũ, quod labor ſit vehemens motus reſpectiue ad illum, qui laborat.

7 Cæterum cùm labor non ſolùm corporis ſit, ſed etiam animi quoad effectum non quidem analogicè, & æquiuocè, ſed vniuocè, & propriſſimè cum tam ab Animi, quàm à corporis labore hæc eadem ſpirituum inanitio, & virium labefactatio, hæc magis conferam fiat in corporis, quàm in Animi labore, ad quem ſenſim, & paulatim tantùm ſequitur, id-
8 circo non ſolùm corporis, ſed etiam Animi labor juſta cauſſa eſt impediens jejunium, dummodo vterque talis ſit, vt ex eo inſignis inanitio immineat, & conſequenter neceſſitas noui alimenti vrgeat; ne-
9 que enim refert quàlis labor ſit corporis, an vero Animi, dummodo ad vtrumque ſequatur ea exinanitio, quam diximus. Leſſius *vbi aliàs dub. 6. num. 43.* Filiuc. *ibid. num. 119.* quod etiam Medicis eſt acce-
10 ptiſſimum, quia in vtroque labore inediam tanquam rem ſanitati noxiam euitandam conſulunt. Holler. *in Aphor. ſect. 2. Aphor. 16.*

11 In tantùm autem excuſat labor à jejunio, vt non modo ſi jam prægreſſus ſit, vel de præſenti excuſet, ſed etiam ſi de proximo futurus ſit, *ita* Filiuc. *vbi mox, nu. 121.* & conſonat cum his, quæ in principio quæſtionis attulimus; facitque non diſſimilis Celſi ſententia ex prædicto Aphor. deſumpta. *Si quibus de cauſſis inedia futura eſt, labor vitandus eſt*, cui reſponder ſua æquiualens, ſi quibus de cauſſis labor futurus eſt, inedia vitanda eſt.

At vero quoniam diximus, laborem eſſe vehementem motum reſpectu illius, qui ſe mouet, patet quod non omnis motus eſt labor, neque conſequenter quicunque motus, qui aliàs ex vulgi opinione, qui indifferenter omnem motum laborem vocat, eſſet labor, à jejunio excuſare debet; nam, vt, diximus, vnus, idemque motus reſpectu diuerſarum perſonarum, & vehemens eſt, & non vehemens, ita vt reſpectu vnius ſit labor dicendus, reſpectu alterius nequaquam. Exempli gratia facilè à motu etiam moderato tanquam à labore afficiuntur, qui molliora membra habent, contra vero, qui membrorum duritie donantur nihil afficiuntur, vt innuit Galenus *lib. 2. de ſan. tuen. cap. 2.* vnde ob eam rem Mares tole-
12 rantiores ſunt laboris, quàm fœminæ; idcirco ergo de particularibus certi quicquam determinari non poteſt; generaliter tamen loquendo dicendum vi-
13 detur primò, eorum qui animo inſigniter laborant, illos potiſſimum non ſuſtinere jejunium abſque in-

ſigni noxa, qui meditationibus ſcientificis vacant, non vt diſcant, vt ſcholares, ſed vt alios doceant, atque inſtruant, veluti ſunt Lectores, Oratores, Concionatores, & ratio eſt, quia præter quam quod cum vehementi animi labore in his adjungitur etiam aliquis corporis motus, certum eſt in ipſo ſimplici animi labore hos multò copioſiorem facere ſpirituum inanitionem ex hoc, quod in meditando ea, quæ docere ſatagunt, & in ordine diſponendo, quo jam inuenta auditoribus demonſtrant; & in mille aliis actionibus plurimum animus defatigatur, ad quod ſequitur ſpirituum inanitio, vnde hi propriè laborare dici poſſunt; at non ita ſcholares, qui tantum in ſimplici meditatione eorum, quæ vel ex ore, vel ex ſcriptis Præceptorum hauſerunt ſeriè leniter exercent.

Sed quod de Scholaribus diximus; vniuerſaliter dictum eſt: nam ſi aliàs ſtomacho debiles ſint, etiamſi hoc ob ipſum ſtudium eueniret, vel aliud legitimum impedimentum jejunandi habeant, tunc tanto magis excuſari poſſunt, non ex capite tantùm alterius impedimenti; ſed hujus ipſius, ij quoque qui grauibus negotiis, ac curis magnis implicati tunc ob indefinentem Intellectus occupationem laborare dici debent & ex hoc capite excuſari à jejunio.

Sed ad quidnam non teneri determinandum eſt Concionatores, Lectores, Oratores, & grauibus ne- 14
gotiis implicitos ex hoc capite nempe ex animi labore? & videtur dicendum ab his tantummodo ſolutos eſſe, à quorum obſeruantia inſignem noxam propriæ ſaluti expectare poſſent: ea vero à cibi retardatione, ſi determinatam horam ſeruarent, & ab vnitate refectionis facile reſultaret; videant ergo Canoniſtæ an jure ab vtraque jejunii conditione immunes eſſe debeant. A ciborum vero qualitate non eſſe ex hoc capite ſolutos palam eſt, quia ſi quæ ſpirituum inanitio per laborem fiat, ea facile quocunque alimento reſtauratur; indiga enim natura promptiſſime quemcunque cibum admittit, & concoquit, ac ſuæ conſulit indigentiæ.

Porro qui corporeos labores ſubeunt, dummodo tales ſint, vt inde corpus notabiliter debilitetur, omnes ac ſinguli inſigne detrimentum ab abſtinentia 15
reportare poſſunt, & idcirco omnes pene Mechanici artifices (nam ij, qui ſedentarias nonnullas artes exercent facile excipi poſſunt, vt Scriptores ſunt, Notarij, Bibliopolæ, Sutores, Chirothecarij, Coronarij, Barbatonſores, Nummularij, Crepidarij, Calceolarij, Gemmarij, aliique his ſimiles) à jejunio maximam noxam expectare poſſunt, vnde omnes diſpenſatur. Filiuc. *cap. 6. num. 117.* licet aliquos ex exceptis hic non excipiat Auor. & *citati per eum lib. 7. cap. 17. verſ. Quæres etiam.* & vere plurimi eorum etiamſi ſedentariam artem exerceant, tamen facile ex labore inaniuntur, vt Sutores, Argentarij, Crepidarij, Calceolarij, hiſque ſimiles. Neque ex hoc quod laborantium ex Gal. 2. *Aphor. 49.* alius vnam tantum corporis partem valide exerceat, alius vero aliam, alius autem æqualiter totum corpus moueat, idcirco minus vnus quàm alius à jejunio debet eſſe immunis, quia vt Galenus docet pariter in omnibus totum corpus exinanitur. Hi tamen omnes diſpenſari poſſunt ab vnitate refectionis, non vero à ciborum qualitate; neque enim neceſſe eſt carnibus, & ouis hujuſmodi perſonis, ſed reiterata tantum, & non retardata refectione. Immo quia Quadrageſimales cibi ſecundum plurimum magis in ſtomacho commorantur, &

craſſius præbent nutrimentum, ſunt laborantibus magis idonei, & facit ad hoc Galeni auctoritas *lib. 2. de ſanit. tuen. cap. 2.* vnde ſuppoſito labore per ſe, niſi alia cauſſa vrgeat, quicunque aut animo, aut corpore laborant ſine vllo ſanitatis diſcrimine à carnibus abſtinere poſſunt. Ex quibus eam concluſionem eli-
16 ciamus, nullum laborem quantumuis vehementem ab abſtinentia ciborum vetitorum in jeiuniis excuſare poſſe. Cæterum inter labores commemorandus & ille eſt, qui ex coitu prouenit, & cum vxorati teneantur reddere debitum ex juſtitia, videndum eſt, an hic labor vel perpeſſus, vel quem perpeti debent, eos excuſet à jeiunio. Ac certum quidem eſt, ex nullo labore (niſi immoderatus, ac longus extiterit) tantam fieri ſpirituum inanitionem, quanta ex ſeminis effuſione fit. Itaque vbi ex coitu corpus inſigniter debilitari comperiamus, certum eſt, mirum in modum jeiunium, maxime reſpectu quantitatis ciborum, nocuum eſſe poſſe. Quandocunque ergo vel prægreſſus eſt, vel futurus eſt hujuſmodi labor, licitè hominem ab vnitate comeſtionis excuſabit, niſi quid aliud majus adſit, quod etiam qualitatem ciborum requirat meliorem, quia in hoc labore non tam conſiderandus venit motus corporis, qui & ipſe interdum vehemens eſt, quàm ipſa ſeminis effuſio, ex qua plurimum ſpiritus exinaniti, vires maximopere labefactant.

Sed & inter impedimenta jeiunij connumeratur etiam paupertas, quæ qualis eſſe debeat, vt excuſet, ad nos non pertinet decidere; illud tantummodo per tranſennam, licet extra rem meam animaduer-
17 tam, quòd quemadmodum caupo apponens conuiuis, vel aduenis, & viatoribus cibos vetitos peccat mortaliter. Leſſius *dub. 4. nu. 22.* pari modo Pater familias, ſeu Oeconomus, & aliæ ſimiles perſonæ apponentes conuiuis, & familiæ cibos, quibus jeiunium frangere poſſint peccant & ipſi grauiter. Nauarr. *de quinq. præcept. Eccl. cap. 21. nu. 16.* eodem modo videtur, quod ij, qui pauperibus jeiunare potentibus vetitos cibos offerunt, in pari culpa ſint, & multò magis ipſi pauperes taleſ cibos comedentes. Hæc tamen ad Canoniſtas relegenda, quod ad negotium noſtrum non ſpectent, videndus tamen Azor. *vbi ſupe.*

SVMMARIVM.

1 *Morbus eſt ſufficientiſſima cauſſa excuſans homines ab obſeruantia jejunij.*
2 *Non quilibet morbus legitimè à jejunio excuſat.*
3 *Non omne ſanitatis incommodum à jejunio proueniens illico à jejunio excuſat.*
4 *Vix dici poteſt jejunium, vbi corpus nullum à victus ratione in eo ſeruata incommodum experiatur.*
5 *Quale, ac quantum incommodum ſanitatis liceat perpeti in obſeruatione jejunij.*
6 *Non omnibus, qui à jejunio laduntur, licet à jejunio abſtinere. declara vt ibi.*
7 *Morbus à jejunio excuſans debet eſſe alicujus momenti.*
8 *Excuſatio à jeiunio ob morbum eſt legitima quando eſt ſecundum morbi exigentiam, non autem ſecus.*
9 *Ratio victus in Quadrageſima, aliiſque jejuniis nequaquam eſt inſalubris.*
10 *Nonnullis hominibus morboſis ratio victus Quadrageſimalis poteſt eſſe maximè noxia.*
11 *Dolores omnes Capitis vehementes, &c. legitimè excuſare poſſunt à jejunio.*
12 *Morbi nervos inſigniter ledentes à jejunio excuſant.*
13 *Infamia quodcunque genus cur, & quando excuſet ab obſeruatione jejunii.*
14 *Oculorum inſignes morbi excuſant à jeiunio.*
15 *Pectoris morbi quinam à jeiunio excuſent.*
16 *Catharrus quid.*
17 *Pectoris morbis detenti non ſemper ad carnium comeſtionem diſpenſandi.*
18 *In deſtillatione à capite ad pectus craſſa, vel tenui à quibus excuſandi ſint infirmi.*
19 *Cordis morbi omnes à jeiunio excuſant.*
20 *Stomachi affectus inſignes legitimè à jeiunii obſeruantia excuſant.*
21 *Hepatis, & Splenis morbi quinam à jeiunio immunes faciant infirmos.*
22 *Renum, veſicaque vitia quenam legitimè impedimentum jeiunandi afferant.*
23 *Febres omnes à jeiunio excuſant. Amplia vt num. ſeq. limita vt num. 25.*
26 *Febre intermittente laborantes ſani non ſunt in tempore intermittentia.*
27 *Cutanei morbi an excuſent à jeiunio.*
28 *Articulares morbi, vt Podagra, Chiragra, Arthritis an excuſent.*
29 *Morbi articulares quinam legitimè non excuſent.*
30 *Morbus Gallicus an excuſet.*
31 *Inimica qualitas in Gallico morbo conſiderata ex ſe non excuſat legitimè à jeiunio.*
32 *Vulnera quenam excuſent. Limita concluſionem num. ſeq. Amplia concluſionem, vt nu. 34.*
35 *Valetudinarii an excuſentur, & quinam ſint.*
36 *Prægnantes, & Nutrices an excuſentur.*

De Impedimento jeiunandi ex cauſſa morbi.

QVÆSTIO V.

MOrbus eſt omnium ſufficientiſſima, ac euidentiſſima cauſſa excuſans homines à jeiunio, vt omnes Canoniſtæ docent, & ipſum quoque vulgus ſatis nouit. Licet autem plurimum hoc veritatem habeat, tamen non quilibet morbus à jeiunio legitimè excuſare poteſt, neque etiam idem morbus, qui ab vna obligatione ſoluit, ab omnibus ſoluere poteſt. Quia vero longum eſſet, & tædio non vacaret de ſingulis morbis, qui à jeiunio excuſare legitimè poſſent diſſerere, idcirco nos per generales quaſdam regulas, ſiue Canones ea determinabimus; quæ circa hoc negotium ad Medicum determinare ſpectat, nempe quibus in morbis jeiunium corporis ſaluti ita nocere poſſit, vt juſtus timor inde emanet grauioris morbi, vel etiam mortis; quod ſi quis magis particulariter de hac materia inſtrui poſtulat, adeat. Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpecul. Med. Chriſt. lumin. 1. per tot.* qui copioſiſſime de his diſſeruit. Nos à Capite incipientes, & per membrorum, partiumve ordinem procedentes, generales quaſdam concluſiones, vt dixi, afferemus. Sed ante omnia admonendum primo, quod non omne ſanitatis incom- 3
modum à jeiunio proueniens illico hominem à jeiunio excuſat; nam vix dici poteſt jeiunare, qui ex 4
jeiunio nullum percepit corporis incommodum; idcirco enim vt adnotabimus, jeiunium definitur maceratio, ſeu afflictio carnis ex abſtinentia ciborum, nempe talis abſtinentia, vt per ipſam caro aliquod incommodum ſentiat, & affligatur, ita vt ſpiritui ſuccumbat. Ergo vt caro macteretur non tanto

ſani-

ſanitatis ſtudio teneri nos oportet, vt quæuis ſanitatis læſio etiam minima nos à jejunio excuſare debeat. quale verò, ac quantum corporis, & ſanitatis incommodum ex jejunio pati nobis liceat, videtur definire D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 1. *ad tertium.* vbi definit abſtinentiam non eſſe Deo acceptam, niſi in quantum eſt opus virtutis; at abſtinentia in tantum eſt opus virtutis, in quantùm cum diſcretione ſit; vt ſcilicet concupiſcentia refrenetur, & natura non nimis grauetur. ita vt ſi ex obſeruatione alicuius voti, vel jejunii magnum, & manifeſtum grauamen quis ſentiret, & non eſſet facultas recurrendi ad ſuperiorem (nam dixerat ſupra in his recurrendum ad ſuperiorem) non debet homo tale votum (adde & jejunium multo minus) ſeruare. ego, vtrumne liceat necne tanta abſtinentia corpus ſuum macerare, vt inde ſequatur & diminutio vitæ, & morbus aliquis conſideratione dignus, ad Theologos & Canoniſtas decidendum relegabo, ſed juxta D. Thomæ ſuperius allegata, quod non teneamur jejunare etiam obligati ex voto, vbi magnum, & manifeſtum grauamen ſentiamus, dico, poſſe nos in tantum corpus affligere, quod à ſtatu naturali in euidenter præter naturalem non labamur. eſt enim ſtatus quidam corporum, qui medius eſt inter naturalem, & præter naturalem, dicamusque hujuſmodi corpora neutra, quæ quidem dantur juxta tres modos à Gal. *in Arte Med.* deſcriptos, & dari eadem, ſtatum ex Iuriſconſultus dicit Martian. *de Med. par.* 1. *num.* 8. *& Act. de Infirm. p.* 2. *Reconualeſcentia nu.* 3. *ex Mandoſ.* in quo ſtatu Naturæ vires conſueto imbeciliores fiunt, homo familiarem ſibi alacritatem diminutam experitur, color totius corporis in albidiorem, ſeu pallidiorem immutatur, & ex minima occaſione morbus aliquis pro ipſorum corporum apparatu ſubſequitur. hæc omnia ideirco eo modo contingunt, quia naturæ vires ob alimenti conſueti deſtitutionem languent, & ſanguinis copia per inediam diminuta, ex quo ſpirituum copia ante affluebat, animalis alacritas pene euaneſcit, & viuidus cutis color immutatur. atque id quidem rectè inſinuari mihi videtur in Euangelio *Marc. cap. 6. ibid. Cum autem jejunatis nolite fieri ſicuti Hippocrita triſtes, exterminant enim facies ſuas, & quæ ſequuntur*, & inde. *Tu autem cum jejunas unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus jejunaſſe.* nam quia ex jejunio, cum ſecundum præceptum legis obſeruatur, procedit extenuatio quædam, & coloris faciei in pallidiorem immutatio, ideirco Chriſtus Dominus, ne homines jejunaſſe nos deprehendant ex hoc, jubet, vt faciem lauemus, &c. Ergo ad hunc vſque terminum procedere poteſt macratio carnis ex jejunio proueniens, nam ſi vlterius progrediatur, jam decidemus in ſtatum præter naturalem, & in euidentem morbum, quod an liceat, & quatenus, & quando liceat, determinate ad nos non ſpectat.

6 Secundò admonendum, non licere omnibus, qui à jejunio læduntur, à jejunio abſtinere. concluſio eſt Valleſii *in comm.* 2. *in lib. de vict. rat. in acut.* & ratio, quæ ab ipſo affertur eſt quæ ſequitur. quia multi eorum diſcere poſſunt à Medicis, vt ſe debeant gerere, quando quidem eſt Medica ratio cauendi eas noxas aut omnino, aut maxima ex parte; ex quibus diſcant tam Medici, quàm eorum conſultores non eſſe petendam abſolutionem à jejunii obligatione illico, atque læſum quis ſe ſenſerit à jejunio, ſed potius quærendum, an aliqua ratio jejunandi ſit, quæ ſit magis ſalubris, quàm præterita; diſcemus enim tunc, à quibus abſtinere nos oporteat; ſunt enim qui ab aliquo cibo particulari in jejuniis conſueto noxam percipiunt, hi ſi hunc cibum omiſerint, jejunium de cætero commodiſſimè ſeruare poſſunt; alius nocet plurima comeſtio vnica vice facta; quia enim prandentes non cœnant, ingurgitant ſe in prandio, in ſi minus comederint, etiamſi non cœnent, ieiunium abſque noxa ferre poterunt; alius nocet earumdem varietas, qui, ſi ſimpliciori cibo ſint contenti, nullo modo à jejunio lædentur. videant ergo Medici, ac rigoroſe inſiſtentes examinent, an aliquid ſimile inrepere poſſit in his, qui jejunare obligati, ab ea obligatione ſe eximere ſtudent huiuſmodi illegitimis excuſationibus. [Et ad hunc finem iam à multis annis libellum edidimus, cui titulum fecimus, de victu quadrageſimali vulgari ſermone; in quo multa præcepta habentur ad jejunii quadrageſimalis obſeruantiam requiſita, vt ſine corporeæ ſaluris diſpendio huiuſmodi obligationi poſſimus ſatisfacere.]

Admonendum tertiò, non illico hominem in quo- 7
libet morbo à jejunio excuſari, ſed neceſſe eſſe, vt morbus ſit alicuius momenti; nam paruus morbus, ac leuis non eſt dignus nomine morbi. *arg. l.* 1. §. *ſed ſciendum. ff. de Ædil. ed.* quam & ego alibi citaui ad hoc, & Canonher. *lib.* 1. *Aphor.* 2. & facit Gal. *lib. de conſtit. Art. c.* 19. vnde non ille cui caput leuiter doluerit, aut ſtomacho tantiſper male habuerit, aut etiam ſi leuiuſcula febri detentus fuerit, quæ non pertranſierit terminum communem Ephemerarum diem ſcilicet integrum, à jejunio excuſabitur: nam etiamſi morbus grauior ſuccedere poſſit, tamen conducit in eius principio abſtinere juxta Medicorum præcepta, cùm aliquando ſola diæta, & abſtinentia morbus in principio exſuperetur abſque jejunii ſolutione; quod ſi minus ex voto ſuccedat, tunc excuſatio erit legitima; ſecus verò nequaquam.

Admonendum quartò, excuſationem à jejunio 8
legitimam eſſe, ſi ſit ſecundum morbi exigentiam, alias verò non: non enim quiuis morbus à quauis jejunii conditione excuſare debet indifferenter; ſed alter quidem ab eſu carnium, alter ab eſu tantùm ouorum, non carnium, alter ab vnitate comeſtionis, alter ab hora refectionis, alter ab omnibus ſimul immunem reddere hominem poteſt. quia exempli gratia frigiditas ventriculi, ex qua quis frigidiores cibos malè poteſt concoquere, aut qui difficilioris ſunt concoctionis, poteſt quidem hominem excuſare à qualitate ciborum, non autè à cæteris jejunii conditionibus. ſic etiam nimius ſenſus, & fluctus ventriculi, ob quem homo à retardatione horæ conſuetæ comedendi male afficitur, excuſabit illum ab vnitate refectionis, & ab hora determinata comedendi, non autem à qualitate ciborum, & ſic de cæteris.

Admonendum quintò, quòd licet ratio victus 9
in Quadrageſima, aliiſque jejuniis inſtituta inſalubris ex ſe non ſit, & cibi quadrageſimales nihil ſanitati præjudicent, ſi regula, & modus adhibeatur, vt latiſſime probauimus *ſuprà, quæſt.* 2. *per totum.* tamen vbi homines valetudinarii 10
exiſtant, ac morboſi, & aliqua corporis parte inſigniter affecti, poteſt ſemper talis victus ratio eos morbos certi quippe generis fouere, & augere, quia in ſanis calor vegetus, ac validus, & ab excrementitiis humoribus vel in partibus, vel in toto, neque impeditus, neque oppreſſus optimè ſuo munere fungitur in tantum, vt etiam prana alimenta, ſi quæ in vſu victus in jejuniis veniant, rectificare valeat, & in bonum nutrimentum con-

mutare. at contra in morbosis calor debilis ex se, aut ab humoribus prauis, & excrementitiis, vel in partibus, vel in toto impeditus, atque oppressus etiam non omnino vituperanda alimenta crudiora relinquit, aut in prauos humores commutat; quod si alimentum ex sua natura illaudabile sit, ac prauæ qualitatis, tunc omnino morbos in pejorem conditionem labi necesse est, & homines ex valetudinariis actu fieri morbosos, & discrimen ipsius vitæ experiri. Concludendum ergo, quòd multi cibi, & præcipue pisces, quibus in jeiuniis vtimur, non simpliciter prauæ sint, sed respectiuè ad personas, quæ iis vtuntur, nam sani iis secure vesci possunt, cum tamen morbosi, & valetudinarii insignem noxam ab illis percipiant.

Quibus suppositis à capite originem sumentes dicamus primò. Capitis dolores omnes vehementes, 11
continuos, aut periodales cum febre, aut sine febre, qui secum habent in accessionibus, vel exacerbationibus grauia, ac praua accidentia excusare hominem à jeiunio respectu qualitatis ciborum. ratio est, quia in his morbis requiritur tale nutrimentum, quod facile concoquatur, & stomachum retardando descensum, & distributionem non aggrauet, quod parum excrementi habeat, quod euaporatione careat, & quod præcipuè pituitam in capite adaugere non valeat, si maxime dolor ab eo humore originem ducat. hæ namque omnes causæ facile possunt ipsum caput materiem in modum replere, dolorem augere, & atrociores morbos eo nomine accersere, vt Epilepsiam, Vertiginem, Apoplexiam, Paralysin, & id genus alios. loquimur autem de dolore capitis per essentiam præcipue. neque solum ova, sed etiam carnes his concedendæ sunt, quia lacticinia, butyrum. & hujusmodi capiti sunt nociua, vt norunt Medici. Vtrum vero tales morbi excusent ab vnitate comestionis distinguendum videtur; nam vel patientes sunt stomacho valido, & sic quoad hoc ferre possunt jeiunium quo ad vnitatem refectionis, & tunc quidem videtur dicendum, quod non excusentur, quia à cibi parcitate, & potus potius juuantur, quàm secus. neque me mouet Hipp. dictum *in lib. de vict. rat. in acut.* quod jeiunium ad capitis dolorem malum sit, quia ibi non loquitur in casu nostro, vt apud ipsum videre est. sin autem patientes stomacho quoque imbecilli sint, ita vt non multùm vnica vice assumere possint, tunc etiam ab vnitate refectionis immunes esse possunt, quia aliàs vnica, sed copiosiore refectione grauato ventriculo, acutius capite dolerent ob majorem euaporationem, & in prænominata mala faciliùs incideret, cum semper caput compatiatur stomacho.

Secunda conclusio. Omnes capitis morbi, qui vel 12
per se neruos quomodocunque lædunt, vt Apoplexia, Epilepsia, Paralysis, spasmus, stupor, & his congeneres, vel qui alios huiusce classis affectus minantur, vt frequens vertigo, ac vehemens, Memoriæ lapsus, torpor, motus impotentia, & alii non dissimiles legitime hominem excusant à jeiunio respectu qualitatis ciborum, cum facile succedere possit, vt à cibis, quibus in jeiuniis vtimur, multa pituita generetur, & alii excrementitii humores, qui leui negotio graues morbos graviores facere, & ad salutem, aut mortem accipites cum periculo mortales reddere, & leuiores etiam reddere graues possunt. Sed circa vnitatem refectionis, & horæ determinationem in comedendo non videntur legitime excusare, quia omnes, ac singuli prædicti morbi ab humoribus pituitosis, & frigidis aliisque rememoritis originem ducunt, quorum peculiare excerdium abstinentia est, & maxime cœnæ omissio. Quæ conclusio amplianda est, vt non solum procedat vbi huiusmodi morbi sint præsentes, & actu affligant, sed etiam vbi accessiones, & repetitiones quasdam habere soleant, nam etiam in ipso tempore intermissionis omnino & absque vllo dubio excusare debent; insurgit enim ex his verisimilis timor, ne ex ipsius jeiunii culpa & reuertantur, & deteriores euadant.

Tertia conclusio. Insaniæ quodcunque genus, ni- 13
mirum fatuitas completa, stoliditas, oblivio, Melancholia, Mania, Lycanthropia, Hydrophobia, & si quæ aliæ Insaniæ species his similes sunt in ipsa affliction, excusare hominem possunt à quocunque jejunio non tantum ex causa morbi (cujus respectu possunt Quadragesimales cibi illis nocere) quantum ex eo, quod non sunt capaces præcepti. Filiucc. *Quæst. mor. tract. 27. par. 2. cap. 6. sub num. 104. ex nostris* Io. Alph. à Fontech. *in Spec. Med. Christ. tom. 2. pag. 52. vers. Ex his bene infertur.* In interpelatione autem, aut intermissione à nulla jeiunii conditione excusandi videntur, sed tanquam sani ad omnes obligari, cessante nimirum impedimento, per quod excusabantur: licet, si bene res ponderetur, non possit dici cessare impedimentum, per quod excusantur in his, in quibus remanet dispositio quædam, ob quam facillime morbus reuertatur; imo non solum morbi reuertio ex malo victu, aut etiam ex jeiunio timeri posset, sed etiam ejus exacerbatio maior, & casus in morbum multo peiorem; itaque non promiscue id accipiendum, sed firmandum est in iis, in quibus nulla dispositio videtur remansisse, ob quam morbus reuertatur, non adesse impedimentum legitimum jeiunandi, cum sani omni ex parte sint; contra vero, vbi adhuc videtur adesse aliqua dispositio reuersionis morbi, cum tales sani dici non possint: neque enim sanus dicitur is, in quo reliquiæ præteriti morbi, aut dispositiones quædam ex ipso relictæ fuerint. quomodo vero Quadragesimales cibi nocere possint iis ægrotis in ipsa morbi exacerbatione palam est, quia tales cibi humores morbum fouentes augere possunt, & maxime melancholiam. sed an timor futuræ insaniæ possit legitimam excusationem afferre non jeiunandi, dupliciter distinguendum. primò distinguendum quoad jeiunia; nam impedimentum jeiunii quadragesimalis erit justum ex hoc timore, aliorum vero jeiuniorum non ita. distinguendum secundò quoad conditiones jeiunii; nam hic timor excusaret à qualitate ciborum, à cæteris vero conditionibus nequaquam. quod vero timor futuræ insaniæ sit legitima causa non jeiunandi, probatur, quia si homo jeiunando insaniret, ac jeiunio præberet occasionem insaniæ, absque dubio præponeret mediocre bonum multo meliori, & numero & conditione, à quot enim bonis operibus cessare cogitur insanus? non teneretur ergo jeiunare qui ex jeiunio insaniam timeret, imo ob prædictam causam jeiunando erraret, per tex. alias citatum *in cap. non mediocriter. de Consecr. distinct. 5.*

Quarta conclusio. Insignes oculorum morbi, vt 14
longæ; & pertinaces Ophthalmiæ, seu Lippitudines, suffusiones, Glaucomata, Amaurosis, & id genus alii affectus notabiliter visus actioni vel alterius, vel vtriusque oculi incommodantes dum adhuc in fieri sunt, neque omnino sunt confirmati, à ciborum qualitate iure excusare possunt, non vero ab vnitate

refe-

refectionis, neque ab hora determinata comedendi; cum enim quadrageſimales cibi vbi impura corpora offendant, craſſius alimentum ſubminiſtrent, & maxima ex parte vaporoſi ſint, & facillime caput repleant, & cum in ſtomacho diutius commorentur ob coctionis difficultatem ſaltem ſecundum plurimum, hinc facile eſt, tales morbos foueri, & adaugeri ita vt in perfectam cæcitatem terminentur; quod quia impedire poteſt multo maiora bona, idcirco à ieiunio abſtinere licet iuxta tradita in fine præcedentis concluſionis. At vero ſi morbi confirmati iam ſint, & in conſummatam cæcitatem abierint, tunc quia non eſt, quod quid ſperemus à ſalubriori victus ratione, non debent tales morbi excuſare ab vlla conditione ieiunii. Sed & hic habet locum amplificatio, de qua in ſecunda concluſione; nam & hujuſmodi morbi habent paroxyſmos quoſdam & acceſſiones, & exacerbationes pro temporum, & errorum, qui patrantur in ratione victus, qualitate; & idcirco etiam hi poſſunt jure hominem in tempore intermiſſionis, & interpolationis excuſare.

15 Quinta concluſio. Pectoris omnes morbi non modo ob præſens periculum, ſed reſpectu etiam imminentis ſunt legitima cauſſa impediendi ieiunium qualecunque non ſolum, inquam, Quadrageſimale, ſed particularium quoque temporum, & vigiliarum, dummodo ſint notatu digni, cujuſmodi ſunt omnes ſpecies Aſthmatis, Dyſpnœæ, & Orthopnœæ, Tuſſis moleſta, ac pertinax, Hæmoptois, ſive ſanguinis ſputum, Empiema, Phthiſis, & ſi qui alii his ſimiles ſunt. relinquo enim pleuritidem, & Peripneumoniam, ſicuti relinqui poterat etiam Phthiſis, quod febrem, vt alii nonnulli morbi conjunctam habeant, de quibus ſeparatim agemus. Ratio concluſionis eſt, quia frigidum pectori inimicum non tantum actu ex ſententia Hippocr. & Gal. 5. *Aphor.* 24. ſed etiam potentia, quia frigida omnia conſtipant, vt frigida, & humores frigidos augmentant; cibi autem quadrageſimales, & maxime ſelectiores, vt optimi piſces, frigida ſunt, vt tam probatum eſt. habent præterea ſecum multam excrementitiam humiditatem, quæ apta eſt affectus prædictos ita exacerbare, vt hominem euidenti periculo exponant. & inter has affectiones connumerandus etiam
16 Catharrus. eſt autem Catharrus deſtillatio à capite ad pectus; nam materia alio deſtillans à capite alia nonnna ſortitur. ſed & Catharrus, qui legitime à jeiunio excuſet, debet eſſe inſignis, & valde moleſtus, & cum non contemnendis ſymptomatibus, vt ſi ſit tenuis, ſalſus, diutinus, aſperedinemque in pectore concitauerit, dolorem, aut morſum; nam ex hujuſmodi deſtillationibus, quæ facile foueri poſſunt ab omnibus cibis quadrageſimalibus, quod frigidi, & humidi; quod vaporoſi, quod ſalſi, quod excrementitios gignant humores; periculum impendet exulcerationis ipſius pulmonis, rupturæ venarum, ſuffocationis, Aſthmatis, & aliorum mor-
17 borum. Non debent tamen his morbis affecti in omni jeiunio ad carnium comeſtionem admitti, niſi & debiles valde ſint, & morbus ſit valde vigens, ſed ſatis eſt, ſi ouis veteri permittantur in diebus Veneris, & Sabbathi, & in vigiliis, & quatuor tempo-
18 ribus. Admonendum autem, quod vbi deſtillatio craſſa ſit, copioſa, non debent ii, qui ea laborant excuſari ab vnitate comeſtionis, & ab hora determinata comedendi in jeiuniis; contra vero ſi deſtillatio ſit tenuis, & ſalſa poſſunt laborantes ad omnia diſpenſari. ratio eius rei eſt, quia vbi craſſa deſtillatio eſt, ipſa materia deſtillans facile abſtinentia, & parcitate ciborum abſumitur, & ſic qui talibus humoribus abundant maxime ab inedia iuuantur. Gal. 12. *Meth. cap.* 5. & faciunt multo melius illa Hippocratis verba *in lib. de vict. rat. in acut.* Non aſſuetam autem cibi abſtinentiam facilius omnino ferunt, qui parte ſuperiori pituitoſi ſunt; quo fit, vt ſi ſemel in die cibo vtantur facilius etiam ferant. at vbi deſtillatio tenuis eſt, aut ſalſa abſtinentia potius irritatur, quippe cum ea à calore procedat, at calidis, & ſiccis naturis (nam & tales plerumque ſunt qui huiſce deſtillationibus ſunt obnoxii) inedia eſt aduerſiſſima, vt ex eodem Hippocrate vbi proxime elicitur ibi. Talia vero moleſtius ferunt (nempe incommoda inediæ, & non conſuetæ abſtinentiæ) qui parte ſuperiore pictocholi, hoc eſt bilioſi, exiſtunt, quod & Galenus confirmauit 10. *Method. cap.* 5.

Sexta concluſio. Cordis morbi omnes, etiamſi 19
parui ſint, dummodo perſeuerent per aliquod tempus rationabile ob partis nobilitatem, & timorem majoris morbi poſſunt à jeiunio legitime excuſare reſpectu cujuſcunque conditionis; cum his enim morbis perpetuo adiuncta eſt virium imbecillitas, lipothymia, vel frequens Animi defectus ſtomachi languor, & alia ſymptomata hujuſmodi maximi momenti; ob quorum vrgentiam, & cibi optimi nutrimenti, & facilis concoctionis requiruntur, & non multa generantes excrementa, neque multi vnica vice, quod apud Medicos nulla indiget probatione. ſunt autem ii affectus maxime Tremor ipſius cordis, Cardiaca, paſſio dicta, & Syncopis.

Septima concluſio. Stomachi affectus omnes in- 20
ſignes etiam ſine febre, vt dolores, lipothymia, Cardialgia, debilitas, morſus, inflatio, & ſi quæ aliæ ſunt, quæ ipſum exerceant, legitime ab omni jeiunii obligatione excuſare poſſunt. in omnibus enim, ac ſingulis hujuſmodi affectibus ſtomacho, ſeu potius ventriculo inſigniter læſo, cibi difficulter concoquuntur, & ob caloris paupertiem (neque enim vnquam cum valido calore, aut fortitudine ipſius hæc prahendunt) in multa copia oblati eaſdem paſſiones præſentes augent, & intermiſſas reuocant, immo etiam acerbiores factas in mortem degenerare faciunt. de qualitate autem ciborum non eſt dubium, quod omnes Quadrageſimales in his caſibus improbantur, quia inſigniter lædere poſſunt.

Octaua concluſio. Hepatis, & Splenis, omnium- 21
que partium naturalium circumjacentium longæ, ac rebelles, contumaceſque obſtructiones, aut tumores etiam ſine febre, cachexia ſeu malus corporis habitus, Icteritiæ omnes confirmatæ, ſeu longæ, Hydropis ſpecies omnes tam incipientes, quam confirmatæ, Melancholiæ Hypochondriacæ inſigniter exercentes, & ſi qui alii morbi his congeneres ſint legitime à jeiunio excuſant, & à quacunque jejunii conditione: nam vel reſpectu partium maxime debilium, vel reſpectu copiæ prauorum humorum, vel reſpectu caloris ipſorum viſcerum, vel reſpectu flatuum, qui maxime in plerique his morbis abundant, vel reſpectu tandem ipſorum obſtructionum neque piſces, neque olera, neque fructus, neque legumina, neque aliud quid ſimile venit in cibis admittendum, ex quorum vſu inſignis noxa ſecutura ſit, ſi maxime per longum tempus, & ad plures dies hujuſmodi cibis vtamur.

Nona concluſio. Renum vitia, & veſicæ, quæ 22

vrinæ excretioni insigniter incommodant, vt debilitas, obstructio siue à crasso humore, siue à lapide, Gonorrhœa vera, sanguinis mictus, Diabetes, Stranguria, Ischuria, Dysuria, vrinæ ardor, & alii affectus huius generis legitime impediunt hominem à jejunio: nam absque periculo notabilis mali non possunt sic affecti vti Quadragesimalibus cibis; qui pituitam multam generantes, & maxime in corporibus morbosis causam præbent maiori morbo. Possunt tamen horum plerique seruare horam jejunii, & vnica refectione esse contenti non modo absque periculo, sed etiam cum maximo juuamento, cum multis excrementis abundent, quæ aliqua abstinentia absumi facile possunt.

26 Decima conclusio. Febres omnes, ac singulæ, omnesque ac singuli morbi febrem quamcunque siue de necessitate, & ex sua natura, siue per accidens sociam habentes, continuæ, vel interpolatæ à quacunque jejunii conditione legitime excusant. quoad qualitatem enim ciborum patet, quod Quadragesimales cibi partim tanquam obstructiui, & succum crassum generantes, vt legumina, partim tanquam inflammantes, & humores incendentes, vt salsamenta partim vt putrefactioni citæ obnoxii, vt fructus, & pisces, vt nonnulli volunt, partim vt multam, & excrementitiam humiditatem sociam habentes, vt herbæ omnes sunt, febribus maxime contrariantur. Quoad vnitatem vero refectionis, & horam determinatam comedendi, patet legitimam esse excusationem, quia in febribus ob earum inæquales accessiones, exacerbationes, insultus, repetitiones, &; circuitus nulla potest certa seruari hora comedendi, sed iuxta easdem accessiones, & insultus ægros cibare cogimur. ob stomachi autem & natiui caloris imbecillitatem, qui tunc à calore febrili insigniter patitur, non possumus ægros vnica tantum refectione nutrire, quantum oportet: nam si modica fuerit, vires labefactantur, & æger ex hoc promptissime periclitatur;
24 si copiosa calor suffocatur. Amplia verò hanc conclusionem, vt non modo procedat in febribus continuis, sed etiam in interpolatis, neque solum in diebus, in quibus per circuitus fiunt accessiones, sed etiam in diebus intermediis: & ratio ampliationis est, quia licet febris in his diebus omnino cesset, restat tamen apparatus morbificus in corpore, vn-
25 de neque in his diebus in quibus sunt à febre immunes tales dicuntur sani etiam ipsis Iurisconsultis *l. Qui Tertiana. ff. de Ædil. edict.* Ergo si apparatus hic morbificus à cibis, & à quacunque occasione, & errato in victu foueatur, facile intermittens febris continua effici potest, aut saltem ex simplici duplex, & sic æger periclitari, quod in febribus est facillimum; putredo enim facile propagatur, &
26 maiorem in modum leui negotio intenditur. Limita tamen præcipuam conclusionem, quod non habeat locum in febre Ephæmera, in qua tantum abest, vt ieiunium obsit, vt ex ægri salute sit ipsum non cibari toto febris decursu.

27 Vndecima conclusio. Cutanei morbi si decori tantum officiant, vel mediocriter sanitati præiudicent, quatenus tales à nulla ieiunii conditione excusare debent; sed si insigniter sanitati officiant, vt quia pruritum molestissimum faciant, somnum impediant, incendium ac sitim excitent, & febrem aliquando accendant, aut etiam quia temporis diuturnitate vitæ insidiantur: vt Lepræ species omnes, Alopecia contumax, & Tinea, Scabiei species nonnullæ rebelles, ac pertinaces insigne secum dedecus afferentes, & eiusdem vitæ tædium, vt quæ ab humore acri, & crodenti, melancholico cum adustione proueniunt, aut salsa, crassaque pituita, tunc eorum plures à qualitate ciborum excusant, nonnulli etiam à cæteris jejunii conditionibus; quia cibi Quadragesimales mirum in modum hos morbos fouere apti nati sunt, In mediocri autem scabie maxime cum pruritu, & incendio pisces, & olera, aliique cibi hujusmodi, si quædam legumina, & salsamenta omnia excipias, proficua magis quam damnosa sunt, cum sanguinem infrigidare, & rectificare possint, & pruritum quoque demulcere. non ergo tam libenter scabiosis licentia comedendi carnes in jejuniis concedatur; quin etiam si major vrgeat necessitas ad ova tantum, non ad carnes erunt dispensandi, habita semper personarum ratione.

Duodecima conclusio. Articulares morbi, vel le- 28
uiores sunt, & de raro prehendentes, vel grauiores tam respectu doloris, quam frequentiæ accessionum, vt quia dolorem excitant acerbissimum, & singulis solstitiis, & Æquinoctiis, vel etiam singulis nouiluniis, aut pleniluniis reuertionem faciunt, & cum remittunt, non vt priores liberum prorsus hominem relinquunt, sed artubus omnino infirmis, ac debilibus, ad motumque ineptis. Item vel à materia pendent calida, subtili, ac tenui, vel à materia crassiori tenui quidem admixta, nam sine serosior., ac tenuiori materia, quæ pro vehiculo est, non possunt crassiores humores ad articulos descendere. præterea aut concurrit humorum magna repletio, aut non. Leuiores ergo articulares morbi, vt simplex Poda- 29
gra, aut Chiragra, si ab humoribus frigidis sint, & crassioribus, vel à modica licet tenui, & calidiori materia excitati, vel si grauiores sint, sed habeant adjunctam maximam crudorum humorum copiam, & multam corporis cacochymiam, patiente existente habitus pleni, & viribus valentibus, nequaquam quantum est ex hoc legitime excusant indifferenter à quauis jejunii conditione; idcirco dicendum, posse excusare multis causis simul vrgentibus à qualitate ciborum non ab aliis, quia ab abstinentia aliquando sic affecti sanantur, vt Medicis est notissimum, & facit pro Canonistis Tex. *in cap. Legimus. de Consecr. distinct.* 5. nam habita ratione victus, & selectis cibis quibusdam Quadragesimalibus in vsum conuocatis, jejunium non modo non erit in his morbis noxium, sed etiam maxime proficuum, & si magis durum esset, vt si abstinerent tales à vino, adhuc magis esset salutare. Neque etiam in aliis quibuscunqre casibus, si aliàs vires integræ sint, tam noxia judicanda his morbis sunt Quadragesimalia edulia, vt dispensari jure possint ægrotantes à solutione cujuscunque conditionis; nam ex sui natura hi morbi abstinentiam requirunt, & cibos modicæ nutritionis, ex quibus non valde subtilis sanguis generetur quales sunt selectiores cibi inter eos, qui in jejuniis conceduntur. Quod si patientis corpus imbecille sit, & Arthritis, siue quiuis alius particularis morbus articulorum à materia tenui dependeat, neque adsit multa repletio, poterit talis ad vsum carnium dispensari, & ad alia prout temperamentum, ætas, morbi natura, & aliæ conditiones dictabunt.

Decima tertia conclusio. Morbus Gallicus genus 30
quoddam est morborum habens secum inimicam quandam humorum, sanguinisq; precipue qualitatem, qua mediis partibus naturalibus per totum corpus disseminata, vniuersa sanguinis massa, & humores

omnes

omnes inficiuntur ; & idcirco quodcunque morbi genus etiam ipſa febris, poteſt eſſe Gallicum, habere nempe hanc inimicam qualitatem naturalibus patribus primo, ac præcipue infeſtam, omnium enim morborum faciem ſuſcipit, &

Omnia transformat ſe ſe in miracula rerum,

veluti alter Protheus, de quo Virgil. 4. *Geor.* Itaque de morbis Gallicis judicandum ſecundum eo-
31 tum grauitatem, & leuitatem: nam quod ad inimicam illam ſpectat qualitatem, dicendum videtur non excuſare ab vlla ieiunij conditione, vnde ſi alias morbus per ſe non excuſet, ex hoc quod Gallicus ſit, non excuſabit, vt exempli gratia, ſi vlcera Gallica quis patiatur non aliqua grauiori conditione inſignia, non ob id quod Gallica ſunt excuſabunt, non enim habet praua illa qualitas quicquam in cibis, quod ex proprietate naturali illi contrarietur, ſed per accidens tantum, & cœnæ omiſſio his morbis maxima ex parte eſt proficua.

32 Decimaquarta concluſio. Vulnera omnia lethalia, ſiue cum febre, ſiue abſque febre, item vlcera maligna, Cachoetica, vt Chironia, Telephia, & hujuſmodi legitime à jeiunio excuſant. Ratio eſt in promptu, quia corpus indiget alimentis optimis, & nullum habentibus excrementum, vel quam minimum; talia autem ex optimis cibaris, & facilis
33 concoctionis proueniunt. Limita tamen hanc concluſionem quoad vlcera maligna; ſi enim ſint abſque febre, quemadmodum & vulnera abſque febre, ſi modo aliud quicquam non vrgeat, excuſatio valeat quoad qualitatem ciborum, non quoad reliquas conditiones in jeiunio obſeruandas. Imo neque ad omnes interdictos cibos diſpenſandi videntur tales infirmi, ſed poſſunt eſſe contenti ouis, niſi aliud quid vrgeat, vt morbi principium, in quo oua videntur ſuſpecta maxime in vulneribus, in quibus
34 etiam & carnes habent eandem ſuſpicionem. Amplia vero præcipuam concluſionem quoad vulnera dicendo, quod etiam ſi ſint indifferentia, nempe quæ ſint cum periculo vitæ ob eorum qualitatem, ſed non certo & euidenti, concluſio tamen procedat, quia timor rationabilis futuri mali eſt juſta cauſſa excuſationis, vt aliàs dictum ſuj etiùs eſt.

35 Decimaquinta concluſio. Valetudinarij, nimirum qui de facili ægrotant, vel qui perpetuo aliqua corporis valetudine detinentur, vt ſtomachici ſint, Hepatici, Lienoſi, Hypochondriaci, viſcera obſtructa habentes, Hernioſi, & mulieres hyſtericæ, hujuſque claſſis alij à jeiunio jure poſſunt fieri immunes. Declaranda tamen concluſio: nam valetudinarij quia de facili ægrotare poſſunt, non modo ob qualitatem ciborum, ſed ob immutationem victus poſſunt aliquem morbum contrahere, ſic etiam & alij, ſi Hernioſos excipias, hos enim à qualitate ciborum immunes fieri cum cautela permittendum, aliis jeiunij conditionibus nullo modo.

36 Vltima concluſio. Mulieres vtero gerentes quocunque geſtationis tempore, puerperæ per totum puerperium, Nutrices quouſque ſuis puerulis lac præbent non modo jeiunare non tenentur, ſed jeiunantes peccant maxime prægnantes, & nutrices, ſi ex jeiunio quicquam aduerſi conceptuum, aut puerulorum ſanitati adueniat, vt alias dixi. In hoc tamen animaduertendum, quod concluſio procedit, quando prægnantes ſenſibiliter experiuntur, ſe vel à ciborum qualitate, vel à retardatione, & diminutione refectionum lædi, & quoad nutrices, quando in ipſis lac euidenter deterius euadit ex tal qualitate ciborum, (nam quoad quantitatem refectionum proculdubio non tenentur) vel puerulos ſuos habent viribus imbecillis, & valetudinarios; aliter ſi nihil à ieiunio ſentiant ſe lædi, non ſolum non peccant ieiunando, ſed peccant niſi ieiunent. Hoc tamen Medicorum iudicio relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Potus extra cibum non frangit jejunium.*
2 *Potus an nutriat.*
3 *Aqua nutrit. Contrarium num.* 5.
4 *Omnia quæ nutrire poſſunt interdicta extra vnicam comeſtionem ſunt in jeiuniis.*
6 *De præcepto jeiunij non eſt vnica potatio ſed tantum vnica comeſtio.*
7 *Finis Ieiunij eſt afflictio carnis.*
8 *Caro magis affligitur ex tolerantia ſitis, quàm ex tolerantia famis.*
9 *Potus ordinatur ad diſtributionem ciborum, non ad nutritionem.*
10 *Eccleſia imponens jeiunium non intendit Animæ, vel corpori detrimentum afferre.*
11 *Ad ſuis tolerantiam cur non obligemur in jeiuniis.*
12 *Facilius toleratur fames, quàm ſitis.*
13 *Vini potus extra cibum in jejuniis an recte ab Eccleſia permittatur.*
14 *Vini potus videtur de directo contrarius intentioni Eccleſiæ, quam habet imponendo jeiunium.*
15 *Vnum nutrit.*
16 *Vini potus Venerem ſtimulat.*
17 *Ieiunium ad carnis afflictionem inſtitutum.*
18 *Cur vnica comeſtio ſingulis diebus jeiuniorum ſit ab Eccleſia ordinata.*
19 *Famem vini potio tollit.*
20 *Facilius eſt repleri potu, quàm cibis.*
21 *Vini vſus in jeiuniis erat antiquitus interdictus.*
22 *Vini potus extra cibum permiſſus ob conſuetudinem.*
23 *Intentio naturæ in potu eſt diſtributio alimenti ſolidi.*
24 *Potentis intentio in potu eſt leuare ſitim.*
25 *Vinum conceditur ratione potus, non ratione alimenti, & num.* 30.
26 *Vinum excitat luxuriam per modum alterantis.*
27 *Immoderate bibens, ac præbens luxuriæ occaſionem ieiunij meritum perdit.*
28 *Eccleſia concedendo vini potum non intendit, vt per illum famis incommodum expellamus, ſed vt ſitim leuemus.*
29 *Vinum inter ea connumeratur, quæ vniuerſim, & celeriter nutriunt.*

De Potu in Ieiunio extra refectionem.

QVÆSTIO VI.

OMnes DD. in hoc conſentiunt nemine penitus 1
diſcrepante, potum, vt potum extra cibum, (nam & in potu, vt omnes norunt aſſumuntur quædam, quæ rationem habent alimenti) jeiunium nullatenus frangere. D. Tho. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 6. Abb. *de Obſer. jeiun. num.* 3. Nauar, *de quinq; præcept. Eccleſ. cap.* 2. *num.* 13. Azor. *Inſt. Moral. lib.* 7. *cap.* 11. *verſ. Septimo quæritur.* Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 10. Ant. Fernand, *in exam. Theol. mor. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *nu.* 1. Vinc. Filiucc. *Moral. quæſt. tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 2. *num.* 41. & alij Canoniſtæ omnes, & ex

noſtris Io. Alphonſ. à Fontech. *in Spec. Med. Chriſt. Iuuiſa.* 2. *pag.* 48. circa quam tamen materiam nonnulla ſunt inquiſitione digna, & primò, an rectè concedatur potus extra cibum in ieiuniis. Secundò cur Eccleſia tam indulgens ſit in potu, vt ad ſatietatem vſque bibere, & in cibo, & extra cibum abſque peccato permittat quantum eſt ex parte ieiunii. Tertiò an vinum nutriat. Quartò an dato, quod vinum nutriat adhuc tamen ſi extra cibum, horamque comeſtionis aſſumatur, ieiunium non frangat, & rectè ob id ſit permiſſum, & alia, ſi quæ occurrent.

2 Et quoad primum ratio dubitandi eſt, quia videtur potus nutrire, & de vino dicemus poſtea, ſic & de Cereuiſia, Mulſa, Zytho, & aliis quibuſdam artefactis potionibus. ſed ipſiſſimam aquam putam

3 nutrire probatur ex pluribus auctoritatibus, quas afferunt Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. Iſaac. diæt. particul. cap. de Aqua.* Valleſ. *lib.* 6. *Contrad. cap.* 9. *Epiph.* Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 9. & videtur de mente Ariſtotelis *Sect.* 1. *probl.* 13. vbi cauſam reddens, cur mutatio aquarum grauis ſit, aëris vero non, eam affert, quod aqua corporibus alimento ſit, aër autem non. Sed & Baccius *de naturali Vinorum Hiſtoria, lib.* 3. *cap.* 4. *in fin.* etiamſi in hoc. de Thermis aquam nutrire negaſſet, ibi tamen quaſi ſeſe retractans, aquam quoque poſſe nutrire firmauit. Vide tamen allata à Santorello *lib.* 16. *Antepraxi. cap.* 4. ſed apertiſſime aquam nutrire aſſerunt Athenæus. Deipnoſophiſt. *lib.* 2. *cap.* 2. *in fin.* & alii quos citat eruditiſſimus & indefeſſæ lectionis vir D. Zacutus *de Princ. Med. hiſt. lib.* 1. *hiſt.* 28. 9. 19. quibus adde quod Piſces aqua nutriuntur. Ariſt. 8. *hiſtor. Anim. cap.* 2. cum ergo aqua, quæ communiſſimus potus eſt, nutrire poſſit, non videtur rectè extra cibum eius vſus permiſſus, & multò minus quilibet alius potus, cum omnes magis quàm aqua nutrire poſſint, omnia vero, quæ; oſſunt nutrire, ſunt interdicta in ieiuniis extra vnicam comeſtionem. Ad hanc obiectionem

4 breuiter dicendum, quod potus, vt potus non nu-

5 triat, & aquam abſolutè non nutrire firmandum, vt cómunis eſt Medicorum, & Philoſophorum opinio, de qua teſtantur præcitati Auctores, quibus & ipſi aſſentiuntur, Athenæo excepto, de quo non curandum.

6 Quoad ſecundum reſpondent Canoniſtæ dicentes, non eſſe de præcepto ieiunii vnicam potationem, ſed vnicam comeſtionem; at hoc illud eſt, quod quæro, nam in idem recidit, nempe cur de præcepto ieiunii non ſit abſtinentia à potu, vt abſtinentia à cibo extra determinatam horam, ita vt Eccleſia in conceſſione potus tam indulgens fuerit:

7 nam cum finis ieiunii ſit afflictio, & maceratio car-

8 nis, vt toties diximus, iam notiſſimum eſt, magis affligi carnem ex tolerantia ſitis, quàm ex tolerantia famis; ergo videbatur, debuiſſe Eccleſiam vtroque medio vti ad eum finem aſſequendum, non vero famis tantum tolerantia.

, Reſpondent alii, vt D. Thom. *loco ſæpiſſime citato art.* 6. *ad* 2. ex quo eam reſponſionem acceperunt Leſſius *loco alias adducto*, & Filiucc. *ibid. num.* 42. (& hæc reſponſio magis ſatisfacit) rationem eius rei eſſe, quia potus ordinatur ad diſtributionem ciborũ,

9 non vero ad nutritionem, quod etiamſi nutriat, hoc eſſe per accidens. Hæc ratio eſt, vt dixi, ſuperiori ſufficeintior ſed non ſatisfacit ad inſtantiam de tolerantia in ieiuniis, quia Eccleſia debebat iniungere vtramque tolerantiam famis ſcilicet, & ſitis ad maiorem corporum afflictionẽ, & caſtigationem, [nam certum eſt, potum extrà cibum non aſſumi ad diſtributionem ciborum, ſed tantummodò ad ſitis molestiam leuandã.] Habeo ergo ipſe Medicam rationem, quæ forte vndequaque ſatisfaciet, & eſt quæ ſequitur. Dictum iam ſuperiùs non ſemel eſt, Eccleſiam in impoſitione ieiunii non intendere Animæ, vel corpori detrimentum inferre. Idcirco non modo non permittit ieiunium infirmis, ſed diſſuadet, *c. Non mediocriter de Conſecr. diſt.* 5. eaque ex cauſa non imponit ieiunium plurium dierum, ſed vnius tantum. *c. Non dico ibid.* quia vbi ratius comederemus, quàm ſemel in ſpatio 24. horarum ſtante conſuetudine comedendi bis, aut eo amplius in eo temporis ſpatio, prompte, & nonniſi cum periculo ægrotaremus. Hoc fundamento poſito dico, Eccleſiam ab ipſo Spiritu ſancto edoctam rectè ad cibi abſtinentiam nos adſtringere, quia omni periculo vacat, & rectè etiam ab abſtinentia potus, & tolerantia ſitis nos abſoluere, quia ex ſitis tolerantia maxime ſi immodica ſit, periculum imminet corpo- 11
rex ſalutis; cum ſitis duo habeat incommoda multæ conſiderationis, vnum quidem dum toleratur, tunc enim ſpiritus inflammat, & febrem facile poteſt accendere, atque eo procedere, vt Gal. nonnullos ex ſitis tolerantia mortuos viderit, vt narrat *lib.* 1. *de ſymptom. cauſſ. cap.* 7. alterum incommodum, quod etiam multiplex, eſt cum poſt ejus tolerantiam eam auidiùs extinguere ſtudemus; tunc enim affatim aquam, ſeu aliud quid potulentum ingurgitantes in mille non contemnenda ſymptomata facile incidimus, quorum nonnulla ad quatuor vſque enumerat Gal. *vbi ſupra*, imo & ipſam mortem oppetimus, vt multis euenisſe paret ex hiſtoriis cumularis per Schench. *lib.* 3. *Obſ. tit. de Siti.* & præcipue ex ea cauſſa extinctum fuiſſe Valerium Cordum iuuenem in re herbaria peritiſſimum apud eundem ex Foreſto habetur; tandemque magnam ſitim etiam toleratam cauſſare aliquando mortem luculenter teſtatur Auicen. 13. 3. *tract.* 2. *cap.* 20. Ac tanti momenti ſitis tolerantia eſt, vt Hipp. *Epid. lib.* 6. *tex.* 28. enumerans quædam ad ſanitatis cuſtodiam maxime obſeruanda, atque illa ad tria reducens, ſitis tolerantiam præcipue enumerauerit ibi. Paucus cibus, ſine laſſitudine, ſine ſiti, & ob prædicta mirum non eſt, ſi Medici indulgentiores ſunt ſuis ægrotis in potus, quam in ciborum erroribus dicente Celſo *lib.* 3. *cap.* 6. *neceſſe eſt tamen, quantò facilius etiam ſumi famem, quàm ſitim ſuſtinent, tantò magis agris in potione, quàm in cibis indulgere.* Ad hæc ergo incommoda, & pericula euitanda Sancta Mater Eccleſia ad ſitis tolerantiam nos obſtringi noluit; ſtante præſertim cauſſa euidenti ſitim excitante, & adaugente, ipſo ſcilicet ieiunio, in quo patet ſitim fieri moleſtiſſimam ex ipſa experientia. Præterquam quod vt Chriſtianæ Legis jugum ſuaue experiamur ad illud quoque eadem Piiſſima Mater Eccleſia reſpexiſſe videtur, ad faciliorem nimirum tolerantiam. Facilius enim toleratur fames, quàm ſi- 12
tis, vt notum eſt, & quæritur ejus rei cauſſa ab Ariſt. *ſect.* 28. *Probl.* 5. quæ facilitas non reſpicit ſolum minorem anxietudinem, quam ex fame tolerata percipimus, ſed etiam temporis durationem, nam facilius toleratur fames per tres dies, quàm ſitis per tres horas. Vnde ibi Ariſt. reddens cauſſam hujus facilioris, & difficilioris tolerantiæ, dicebat, quòd ſitis res eſt magis anxia; facit enim multò majorem cruciatum ſitis tolerata, quàm fames, vt Platet. probat *in Queſt. Med. Parad. & Endox. cent. poſth. num.* 32. tam anxia enim res ſitis eſt, & tanto cum cruciatu affligit, vt nonnulli mori aliquandò elegerint,

rint, vt ſeſe ab ea moleſtia liberare poſſent, vt ille apud Gal. *lib. 7. Meth. cap.* 8. quam anxietudinem in ſiti optime inſinuauit Stat. *lib. 4. Theb. in fin.* dicens:

---- Non ora modò, anguſtiſque peruſti
Faucibus, interior ſed vis quatit aſpera pulſu
Corda, gelant venæ, & ſiccus cruor æger adhæret
Viſceribus, &c.

Ad cuius imitationem Poëta noſter Torq. Taſſ. Hieruſ. *Cant.* 3. *St.* 61. ſic dicebat,

Vedi le membra de' guerrier robuſte,
Cui ne cammin per aſpra terra preſo,
Ne ferrea ſalma, onde gir ſempre onuſte,
Ne domò ferro à la lor morte inteſo,
Ch'or riſolute, e dal calore aduſte
Giacciono à ſe medeſme inutil peſo,
E vine ne le vene occulto fuoco,
Che paſcendo le ſtrugge à poco, à poco.

Et prudenter idem Poëta ſitim peſſimum malorum vocauit ibid. dicens

Ma pur la ſete è'l peſſimo de' mali.

Ergo hanc ſitis tolerandæ difficultatem præ oculis habens Eccleſia, ad libitum bibere quandocunque permiſit eo ſolummodo contenta, vt mediocri, & rationabili famis tolerantia gliſcentem carnem quoad fieri poteſt, compeſcamus. Quin & ad hoc Eccleſia facile reſpexit, nempe ad remedium promptius & ſecurius pro carne & laſciuia edomanda, quod ex fame tolerata haberi quidem poteſt; non ſic autem ex tolerata ſiti, quæ ſanguinem potius accendit, vt iam dixi.

Sed quia videbatur, quòd ſtante etiam hac Eccleſiæ indulgentia, debuiſſet ſufficere aquæ potus ad ſitim extinguendam, vnde enumerata incommo-
13 da euitaremus, idcirco dubitatur vlterius, an recte etiam vinum permiſſum ſit maxime extra cibum, & ratio dubitandi multiplex, & magni ponderis eſt; nam primo vini potus videtur de directo contra-
14 rius fini in ieiunio propoſito; cum intentio ieiunantis ea ſit oporteat, vt ſubtrahendo, ac demendo conſuetum, quotidianumque nutrimentum, corpus indigentia nutrimenti caſtigetur; at hanc indigentiam vini potu maxime ad libitum vſurpati euitare facili negotio licet, quia vinum nutrit. Imo ſolum inter omnes liquores vinum nutrit, vt probat Gal. *in lib. de Ren. aff. cap.* 6. minima namque eget alteratione, vt in ſanguinem vertatur, vt præcipue de vino rubro, & craſſo dicebat idem Gal. *lib.* 3. *de*
15 *Alim. fac. cap.* 40. & de hoc dubitare petinde eſſet, vt Baccii verba vſurpem, *lib.* 3. *de Vinor. hiſt. cap.* 4. ac ſi de Pane verteremus in dubium, an nutriret, neene. qui tamen de hac re plura ſcire deſiderat, legat ipſum Baccium, qui ex Hippocratis & Galeni decretis id ipſum luculenter probauit. cum ergo vinum nutrimenti defectum reparare poſſit, & moderatam illam tolerantiam famis inhibere, non videtur jure extra cibum permiſſum.

16 Secundo quia vini potus Venerem ſtimulat, juxta illud Prouerb. *cap.* 20. *verſ.* 1. Luxurioſa res eſt vinum: & illud Pauli ad Epheſ. *cap.* 5. *verſ.* 18. Et nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. cuius rei notiſſimam experientiam habemus in Loth, qui vino inebriatus à propriis filiabus non abſtinuit, vt narratur Geneſ. *cap.* 19. Vnde optime dicitur Ouid. *de Rem. Amor.*

Vina parant animos Veneri.

Adde quod vinum hominem exhilarat juxta illud Pſalm. 103. *verſ.* 15. *Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis:* & illud Prouerb. *cap.* 31. *verſ.* 6. *& ſeq. Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo: bibant, & obliniſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.* & lib Eccleſiaſt. *cap.* 40. *verſ.* 20. *Vinum & muſica lætificant cor. & cap.* 31. *ſuperiori verſ.* 36. *Exultatio animæ & cordis, vinum moderate potatum.* quod etiam clare docet Haac *in dict. part. in cap. de vino*, dicens, *quod vini bonitas non ſolum in corpore oſtenditur, ſed etiam in Anima operatur, facit enim illam obliniſci triſtitiam, & anguſtiam, datque ſibi lætitiam, &c.* at ieiunium ad carnis afflictionem, & triſtitiam eſt inſtitutum. vnde idcirco dicitur eſſe afflictio carnis ex abſti-17 nentia ciborum, & ad hoc præcipue emanauit, vt carne afflicta, ſpiritus viuidior ad cæleſtium contemplationem dirigatur. Tertiò ab Eccleſia vnica comeſtio in ſpatio vigintiquatuor horarum inſtituta idcirco eſt, vt famis aliqualem tolerantiam experi-18 remur. at ſi quod incommodum ex fame emanat, id, vt dixi, vini potu facile euitatur juxta vulgatiſſimam Hippocratis ſententiam *Aphor. lib.* 1. *Aphor.* 21. *Famem vini potio tollit.* Neque ſolùm famis incom-19 modum vini potione euitatur, ſed etiam corpus facile repletur juxta alteram eiuſdem Hipp. ſententiam ibid. *Aphor.* 11. *Facilius eſt repleri potu, quàm* 20 *cibo.* ſi quo autem potu facile replemur, is certe vini potus eſt, cum vinum maxime inter ea ſit, quæ vniuerſim, & celeriter nutriunt ex Gal. *comm.* 1. *Aphor.* 18: Denique quia ob hæc omnia vini vſus in 21 jeiuniis antiquitus fuit interdictus à SS. Patribus, vt ex plurimorum auctoritate probat Azor. *lib.* 7. *cap.* 10. *verſ. Septimo quæritur.* Ex quibus videtur perpetam in jeiuniis permitti nunc vini vſum extra menſam, [immò fortè & in ipſa menſa.]

Quibus tamen non obſtantibus, dicendum videtur, ex ratione vini potum extra cibum, & cum cibo in die jeiunii ab Eccleſia tolerari. primò quidem propter 22 conſuetudinem, ad quam reſpiciens Eccleſia facile vidit, quòd cùm nos ab incunabulis vino aſſueſcamus, leuiſſimo negotio ab aquæ potu lædi inſigniter poſſumus; nam ob ciborum quadrageſimalium vel difficiliorem cocturam, vel calorificam in pleriſque qualitatem, vel ob id, quod vnica vice plura aſſumamus, quàm conſueuerimus, & idcirco maiore potus quantitate egeamus, facile in jeiuniis ſitim incurrimus, quam ſi aquæ potu extinguere velimus ob deſuetudinem in difficilia ſymptomata labi poſſemus. Secundò quia præcipua intentio potus eſt 23 diſtributio alimenti ſolidi; vnde cum bibentis intentio primaria ea ſit, nihil nos mouere debet, ſi ſecundariò, & per accidens potus quicunque eâ intentione aſſumptus nutriat. modo ad alimenti diſtributionem maxime in aſſectis multo melior eſt potus vini aqua permixti, quàm aquæ per ſe: nam vinum ad hunc potiſſimum finem inuentum, vt aqua exceptum majorem illi penetrationem conciliaret, vnde promptior fieret ſolidi alimenti diſtributio. hanc rationem attigerunt Leſſius *loco cit. num.* 10. & Filiuc. ex eo *ibid. num.* 42. Tertiò quia intentio po-24 tantis eſt leuare ſitim, quod ab Eccleſia diximus jure fuiſſe permiſſum; at vinum aqua permixtum magis leuat ſitim, quàm aqua ſola per ſe. igitur jure optimo videtur vſus vini in jejuniis etiam extra cibum ab Eccleſia tolerari.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur, dicen-
dum videtur ad primum id, quod jam ſuperius di-25 cebamus, vinum quippe concedi ratione potus, non ratione alimenti, quod ſi nutriat, id ſecundario

fit, & per accidens. Ad secundum respondet D. Bonauentura, ex quo inter Medicos Io. Alphons. à Fontech. *loco sæpe cit.* vinum excitare luxuriam, seu carnis concupiscentiam per modum alterantis inflam-
26 mando sanguinem, & spiritus, at tales alterationes non diu durant. quia tamen initari potest, quod etiam momentanea carnis concupiscentia debeat euitari; & debeat omnino tentationis occasio quælibet, quantum nobis licet, auferri & idcirco etiam stante quod vinum hoc pacto concupiscentiam excitet, debeat tamen euitari, præterquam quod nonnihil dubii habet ea assertio, & facile contrarium defendi potest, addo respondendo ad hanc instantiam, quod Ecclesiæ indulgentia se extendit tantum ad litis extinctionem; at præter eius intentionem euenit, vt bibens tam immoderate sese vino ingurgitet, vt exinde carnis ictimuli acutiores fiant. neque enim ex moderato vini potu, & præcipue si aquæ conuenienti quantitate eius potentia edometur, luxuria accenditur, sed
27 ex eius potu immoderato, & cum meracius bibitur, vnde cum quis immoderate bibens luxuriæ occasionem præbet, & intemperantiæ, seu gulæ peccatum incurret, & ieiunii meritum perdet, D. Thom. 2.2. *q.* 157. *art.* 6. *ad secundum.* his tamen non obstantibus quærebat Leon. Iacchin. cur Cereri, & Baccho dediti minus amore teñentur, quod quidem prædictis contraria videtur; ac profecto immoderata vini potio spiritus extinguit, sanguinemque refrigerat, vnde & Veneris stimuli obtundantur.

Ad tertium videtur eadem responsio satisfacere; non enim intendit Ecclesia, vt vim potu famem re-
28 pellamus, sed tantùm vt sitim extinguamus; at sitis vino optimè diluto extinguitur, fames autem meraciore vino superatur, vt ex Hippocratis verbis satis perspicuum fit; neque vlla imminet ex potu repletio, qui solum ad sitis extinctionem fiat.

Ad tertium principale dubium iam videtur satisfactum; vinum enim non modo nutrit, sed vniuersim,
29 & celeriter nutrit, vt jam superius dictum est, & habet vicem alimenti intrò in corpus assumptum ob familiaritatem, quam cum nobis habet, vt Gal. dicebat *de Ren. aff. cap.* 6. imo addit Isaac *in diæt. part. cap. de vino.* nullum cibum inueniri aut potum, qui adeo sit naturalis caloris confortatiuus, & augmentatiuus prout vinum propter familiaritatis consortium, quod cum natura habet, & quia humanis est conueniens corporibus eius calor similis est calori naturali, atque cito conuertitur in naturalem, & mundissimum sanguinem, imo, vt addit ex Rufo, vinum turbidum clarificat sanguinem, neque solum intro assumptum, sed etiam odoratum nutrire præ cæteris omnibus potest, ex hoc enim spiritus viuificat, quod satis probat quotidiana experientia, cum eos, qui animo linquuntur, vel syncopi, aut lipothymia deficiunt, nihil celerius in vitam reuocet, quàm vinum naribus inditum, præcipue si potens sit, & odoratum. citissime enim conuertitur in spiritus, & calorem naturalem, vnde spiritus recreantur, vt dicit Petr. Hisp. *in comm. ad lib.* Isaac *de diæt. part. cap. de vino.* Satisfactum quoque ex his videtur ad quartum principale dubium, etiamsi enim vinum nutriat, non vt alimentum, sed vt potus est concessum ad ciborum distributionem, & ad sitis extinctionem.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium modo mitius, & modo durius imponi potest.*

2 *Ieiunium ab Ecclesia impositum videtur vnius ejusdemque rationis.*

3 *Peccat mortaliter frangens ieiunium cum eis, quæ ex proprio voto, vel ex alia simili obligatione tenetur non assumere in cibis.*

4 *Quæcunque legitima causa excusant à ieiunio ab Ecclesia imposito, eadem excusare videntur ab alia quacunque obligatione. dic. vt nu. seq.*

6 *Qui tenetur ieiunare cum pane, & aqua, an possit panem, aut aquam aliquo modo alterare.*

7 *Aqua saccharata vti non potest qui tenetur ieiunare cum pane, & aqua.*

8 *Quod est mixtum non est simpliciter tale.*

9 *Ieiunium cum pane & aqua impositum, quem finem habeat.*

10 *Obligatus ieiunare cum pane & aqua, an panem aqua incoquere possit.*

11 *Obligatus ad ieiunium cum abstinentia ab omni cibo cocto, an possit panem aqua incoquere, vel quibusdam aliis cibis vti, qui coctura asseruari solent ad longum tempus.*

12 *Obligatus ad ieiunium cum abstinentia à piscibus, an possit salsamentis vti.*

De Ieiunio impositio cum pane, & aqua, & aliis similibus.

QVÆSTIO VII.

IAm diximus Ieiunium posse imponi modo mi-1
tius, modo durius, & hoc vel ex proprio voto, vel ex instituto Religionis, vel ex imposita pœnitentia: nam ieiunium, ad quod obligat Ecclesia vnius 2
generis est; neque enim prohibet modo hæc, modo illa, aut huic personæ hæc, illi vero illa, sed æqualiter omni tempore, singulisque personis eadem obseruanda præcipit prohibendo certos quosdam cibos, multiplicem vnico die refectionem, & ante horam determinatam assumptam. particularia ieiunia, nempe quæ vel ex proprio, vt diximus, voto, vel quæ pro peccatorum satisfactione iniunguntur, vel ex instituti particularis præcepto obligant, eam differentiam recipiunt, vt modo cibis quibusdam vel certo modo conditis interdicant, modo solis quibusdam vti permittant, vt puta leguminibus; & herbis, modo omnes prohibeant præter panem, modo etiam certum potum constituant, prohibendo vini, cereuisiæ, aut alios huiusmodi potus. Vbi ergo quis ex proprio voto, vel ex pœni- 3
tentiæ impositione ad simile aliquod ieiunium teneatur, peccat contra votum, & institutum Religionis voto confirmatum, & pœnitentiæ impositæ non satisfacit, si quid, quod particularis ieiunii illius lex prohibuerit, in cibis assumpserit. videndum ergo quænam contra tales obligationes irrepere possint (quæ à Medico definiri expostulent) quæ hominem in peccatum agere facile sit. ac præmittendum primo est, quod quæcunque causæ ex infirmitate legitime excusant à ieiunio ab Ecclesia 4
impositio, eædem excusant ab alia cujuscunque ieiunii obligatione, nisi votum, aut institutum voto susceptum nominatim ad hoc obligauerint, vt non obstante infirmitatis excusatione, ieiunium seruandum sit, quod an licitum, & quomodo Canonistæ decident. Ratio eius rei euidens est, quia eadem mi- 5
litat in vno, quæ in alio; dico autem has causas legitime excusare; & non teneri sic legitime excusatum

ad

ad proprij voti obſeruantiam; aliàs autem non peccaret, ſi non obſtante legitima excuſatione, nollet carnibus vti, dummodo hoc ea intentione faceret, vt ſe exerceret in virtutis ſtudio, non autem vt propriæ vitæ noceret. Azor. *Inſt. mor. lib. 5. c. 6. verſ. in hac contro.*

His præmiſſis dubitatur, an qui ex qualicunque
6 obligatione tenetur ad jeiunium cum pane, & aqua, poſſit panem aliquo modo alterare, vt Sale, Anſo, Fæniculo, Saccharo, aut alium potum aqua ſuauiorem bibere, vt vina nonnulla factitia ex ſuccis pomorum, Cereuiſiam, Mulſam, vel aquam ipſam aliquo alio modo præparatam. Ratio dubitandi eſt, quia non videtur, dummodo præcipua materia potus ſit Aqua, quicquam voto præiudicare, illam aliquo modo alterare, ſicuti neque panem maxime rebus, quæ vim condimenti habeant, non nutrimenti, cum intentio jeiunium imponentis cum pane, & aquâ ſit tantum nutrimentum minuere, at nihil nutrimenti addere videntur quædam; quibus panè, aut aquam alteramus, præcipue vero Cinnamomum, Aniſum, Fæniculum, & huiuſmodi, quæ ſolum ſaporem meliorem conciliant, & flatus diſcutiunt. Quemadmodù ergo vini potus, quam quâ nutrire poteſt, tamen ratione potus extra cibum in jeiuniis eſt conceſſus, ſic etiam videtur concedendum, panem, aut aquam aliquo modo conueniente alterare ei, qui obligatus eſt ad jeiunium cum pane, & aqua.

Alia tamen ex parte Bald. *in c. eſſi Chriſtus de Iure-*
7 *jur. nu.* 9. noluit licere ei, qui ad hujuſmodi jeiunium cum pane, & aqua tenetur, Aqua ſaccharata vti; multo minus, inquam ego, pane aliquo modo alterato.
8 Rationem afferebat ille, quia quod eſt mixtũ non eſt ſimpliciter tale; quod ſi ita eſt, non videtur aquam bibere, qui aquam ſaccharatam bibit, ſic etiam de pane dicendum. Ego Medici partes non transgreſſus
9 dico, quod intentio imponentis jeiunium cum pane, & aqua non modo eſt, vt conſueta abſtinentia, quæ ex communi jeiunij obſeruantia prouenit caro macereturr, ſed vt multo majori majorem in modum caſtigetur, & affligatur: non ſolum igitur vult minui varietatem ciborum, & ſelectiores non admitti; ſed reſtringit ſe ad certum cibum, nempe panem, & ad certum potum, nempe aquam, & hoc non aliam ob cauſſam, niſi vt ex tali ratione victus etiam ea voluptas, quæ in comedendo, & bibendo natura ſolet percipere, quantum fieri poſſit minuatur. Non ergo reſpicit hæc obligatio minorem tantum nutritionem, ſed minorem etiam oblectationem in aſſumptionem cibi, & potus, vnde magis corpus triſtetur.

His ergo ſic ſe habentibus, quandocunque obligatus ad jeiunium cum pane, & aqua ipſum panem aut ipſam aquam ad hunc finem alteraret, vt magis ſuauem hanc, aut illũ redderet, aut vt maius nutrimentũ ab vno, aut altera ſic alteratis perciperet, proculdubio non ſatisfaceret obligationi; at ſi ad declinandam aquæ cruditatem eam Cinnamomo, Aniſo, Fæniculo, Coriandro, aut ſimili quapiam re præpararet, aut etiam ob ſtomachum panem ſimili modo alteraret, & in ſumma totum præſtaret ratione medicamenti, non autem condimenti, neque nutrimenti, tunc non videretur facere contra obligationem, etiamſi per accidens ſuauior fieret vtrumq; ſic alteratum. Satis enim eſſet, vt prima intentio eſſet alterare vtrumque, aut alterutrum ad effugiendum aliquod ſanitatis incommodum, quod poſſet aliàs ex ipſis prouenire

10 Sed vtrum is, qui prædicti jeiunii obligatione tenetur, poterit panem aqua incoquere, & eo vice panis vti, aut etiam aquam incoquere, vt melior euadat? dicendum videtur idem, quod ſuperius, quoad panem; quoad aquam enim nullum eſt dubium, neque enim ſuauior euadit aqua cocta, ſed melior, & ſalubrior, quàm cruda, neque ſuam naturam vllo modo mutat. Quoad panem autem ſi incoquatur, vt facilioris ſit degeſtionis, licet: ſed ſi, vt minori cum diſplicentia comedatur, forte non licet; idèque videtur dicendum de quacunque panis coctura, vt ſi torreatur, vel alio modo decoquatur: nam ſemper ex coctura panis ſuauior euadit; niſi dicamus hoc eſſe leuiſſimi momenti, neq; conciliari majorem ſuauitatẽ pani ex alienæ rei admixtione, ſed tantum ex alteratione ab igne communicata. Dummodo ergo nulla conditura in eius decoctione vtamur, vt ſi oleum admiſceremus, vel acetum, vel defrutum, vel quid ſimile poterit forte panis quouis modo concedi. Obſtabat tamen Filiucc. *Tract. 27. par. 2. c. 2. n. 31.* qui in jentaculis negat poſſe apponi panem coctũ etiam ſimplici aqua, tametſi non excederet debitam quantitatem. Dicendum tamen eſt, rationem eſſe diuerſam; quia jejunanti cum pane, & aqua licet pane, & aqua ſemel in die ſe ipſum quantum libuerit nutrire, ac ſuſtentare, at ei, qui communi jeiunio ſatisfaciens jentaculo vtitur, fugienda ea ſunt, quæ multum nutrire poſſunt, vt panis ſic coctus, qui non ſolum ipſe nutrit, ſed etiam aquæ, in qua coquitur, nutritionem conciliat, vt addit Filiucc. *ibid.*

Sed dubitari poteſt vlterius, an qui teneretur jeiu- 11
nare cum abſtinentia à qualicunque cibo cocto, poſſet pane, vt ſupra diximus, qualicunque modo cocto in cibis vti, & videtur dicendum poſſe, attento quod obligans ſe ad eam abſtinentiam non intelligit nomine cibi coctiuenire panem quomodocunque dummodo in ejus coctura nulla conditura vteretur, nam aliàs non poſſet.

Sed poteſtne, qui teneretur ad jeiunium cum abſti- 12
nentia à piſcibus, ſalſamentis vti? ratio dubitandi eſt, quia piſces recentes magis nutriũt, optimumque præbent alimentũ, contra vero ſaliti, *vt infra.* Deinde piſces recentes maiori indigent conditura, at ſaliti per ſe abſque alia conditura ingeri poſſunt. Itaque cum intentio imponentis ſibi, vel aliis tale jeiunium ſi forte prohibere cibos, qui magis nutriunt, & multa conditura indigent, non videntur ſalſamenta interdici debere. Tamen ſi ad rei naturam reſpiciamus cum piſcibus etiam ſalſamenta connumeranda veniunt, quia ſalſamenta aut piſces ſunt, aut ipſorum piſcium partes ſale aſſeruatæ; tametſi ergo nutritio ex ſalſamẽtis prouenions, & modica ſit, & praua, vt teſtatur Oribaſ. *Coll. lib. 2.* non videtur tamen mutata omnino eorum natura. Dixerim tamen ſalſamẽta concedi in hoc jeiunio poſſe, quia licet piſces ſint, aut piſcium partes, & quoad hoc non mutauerint naturam, tamen maxime mutarunt naturam quoad guſtum, quoad nutritionem, & quoad quantitatem, & qualitatem alimenti, & quoad guſtum patet; quoad nutritionem hoc eſt modum nutriendi, quia piſces recentes non multum in ſtomacho morantur, ſaliti contra; recentes majorem ſaliti minorem quantitatem alimenti ſubminiſtrant, recentes bonum, ſaliti prauum nutrimentũ præbent. [Illud tamen non omittendum, quòd cùm ſalſamenta ex piſcibus appetitum valdè excitare ſolcant, cauendum, nè in comedendo mediocritatem excedamus, & jeiunij leges tranſgrediamur; itaque cautius procedemus, ſi vt plurimum his rejectis, fructibus quibuſdam, aut herbis vtamur, vt quæſt. vlt. Deo annuente, docebimus.] Multa alia quæ circa hanc materiam occurrere poſſent, quæ dubium aliquod excitarent, data opera omitto, vel quia magis ad Canoniſtas, quam ad Medicum pertineat ea decidere, vel quia minimi momenti cum

ſint, operam lucere in iis tractandis facile videtur.

SVMMARIVM.

1 *De eſſentia jeiunij ita eſt abſtinentia à carnibus, vt cum comeſtione carũ nulla alia jeiunij obligatio ſtare poſſit.*
2 *Diſpenſatus à majori obligatione multo magis diſpenſatus videtur à minori.*
3 *Non eſt diſpenſatus ab vnitate comeſtionis, qui eſt diſpenſatus ad comeſtionem carnium.*
4 *Non cenſendus diſpenſatus ab vna obligatione, qui eſt diſpenſatus ab alia.*
5 *Diſpenſatio duplex ſimpliciter facta, & ſecundũ quid.*
6 *Licentia Medici requirit particularem mentionem ejus conditionis, qua diſpenſatur abſque aliarum diſpenſatione.*
7 *Qui ob præſentis morbi vrgentiam diſpenſatur à jeiunio quoad carnes, cenſetur diſpenſatus ab omni jejunii obligatione.*
8 *Diſpenſatus ad carnium comeſtionem ob timorem tantum futuri mali, non cenſendus ad aliquod aliud diſpenſatus.*
9 *Vnuſquiſque tenetur jeiunare eo modo, quo poteſt.*
10 *Cautela in concedendis licentiis Medicis ſeruanda.*

Diſpenſatus à Ieiunio quoad qualitatem ciborum, & præcipuè quoad carnes, an ab omni alia obligatione Ieiunij ſolutus cenſeatur.

QVÆSTIO VIII.

HÆc quæſtio admodum controuerſa eſt inter Canoniſtas, ita vt ob id in tres præcipue claſſes diuiſi ſint, vt refert Filiucc. *vbi alias, cap.* 3. *nu.* 50.

1 Putarunt nonnulli tam eſſe de eſſentia jeiunij abſtinentiã à carnibus, vt cum comeſtione carnium nulla alia jeiunij obligatio ſtare poſſit, vnde eo ipſo quod quis diſpenſatus eſt ad comeſtionem carnium, diſpenſatus etiam cenſeatur ab omni alia obligatione jeiunij, ab vnitate ſcilicet comeſtionis, & ab obſeruatione horæ comedendi poſt meridiem. Vide Auctores hujus opinionis apud Azor. *vbi alias, cap.* 10. *verſ. Tertiò quæritur.* & apud ſupracitatum Filiuc. *ibid.* ac præterea D. Bonauent. & Martin. Ledeſm. apud Io. Alph. Fontech. ex Medicis *in ſpec. Med. Chriſt. tom.* 2 *prope princ.* ejus quoque opinionis fuit Azor. *vbi ſupra, verſ. Arbitror igitur.* Roderic. *quæſt. Canon. & Regul. Tom.* 2. *quæſt.* 106. *art.* 2. *nn.* 22. & idem ſentire videtur ex noſtris Baptiſta Codronch. *lib.* 1. *de*
2 *Chriſtian. med. rat. cap.* 26. *in fin.* Ratio videtur eſſe, quia diſpenſatus à majori obligatione, videtur multo magis diſpenſatus à minori obligatione ejuſdem generis, vel circa idem ſubjectum. At præcipua, & majoris momenti obligatio in jeiunio eſt abſtinentia à carnibus, nam abſque harum comeſtione conſiſtit jeiunium, cum comeſtione vero nequaquam. Si ergo quis diſpenſatur ad comeſtionem carnium, multo magis diſpenſatus cenſendus ad repetitam comeſtionem; nam multo magis cauſſa impediens jeiunium quoad qualitatem ciborum vrget, quam cauſſa impediens repetitam comeſtionem, poterit ergo vrgentia prioris influere in poſteriorem, quæ minoris momenti eſt.

3 Alij voluerunt, nullo modo diſpenſari à cæteris conditionibus jeiunij, qui diſpenſatus eſt ad comeſtionem carnium, & rationem adducunt ſuperiori
4 omnino oppoſitam, nempe non eſſe cenſendum diſpenſatum ab vna obligatione, qui diſpenſatus eſt ab alia, vnde diſpenſatus ad ouorum comeſtionem non diſpenſatur ab vnitate comeſtionis, aut ab hora determinata comedendi, vt præcitati Canoniſtæ apud eundem Filiucc. & ex noſtris Codronch. *vbi ſupra.* apud Filiuccium alios ejuſdem ſententiæ fautores vide; tenet & hanc ſententiam Fernand. *in exam. Theol. moral. par.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 24.

Alij denique diſtingui malunt de diſpenſatione 5
ſimpliciter facta, & de diſpenſatione reſpectiua & ſecundum quid: nam vbi quis ſimpliciter eſt diſpenſatus ob naturæ inſignem debilitatem, ad omnia cenſetur diſpenſatus, vbi vero reſpectiue, & ex eo ſolum, quod timeat à cibis quadrageſimalibus inſignem noxam reportare, quod ſuæ naturæ, & temperamento, aut ſtomacho contrarij ſint, tunc quidem non cenſetur ab vlla alia obligatione ſolutus, quam à qualitate ciborum. Ita Leſſius *vbi alias, cap.* 2. *n.* 45. & cum eo Filiucc. *ibid.* qui & hanc opinionem veriſſimam eſſe concludit; juxta quam dicamus Medici, quod quæcunque diſpenſatio à quacunque conditione jejunii requirat particularem conſideratio- 6
nem, ita vt teneamur in licentiis concedendis fidem facere, an cum licentia comedendi carnes intelligatur annexia licentia bis in die, aut pluries comedendi, aut horam jeiunii præueniendi. Primò ergo cum quis ad carnes diſpenſatur, vel diſpenſatur ob vrgentiam morbi præſentis, vel ob timorem rationabilem futuri juxta commemorata à Leſſio, & Filiucc. *vbi ſupra:* qui ob præſentis morbi vrgentiam diſpenſatur, ab omni alia obligatione videtur ſolutus. Ratio 7
eſt, quia vrgens morbus non modo requirit cibos, qui ſint facilis concoctionis, optimi nutrimenti, & ſtomachum non grauantes, ne ob id natura abſtracta cum morbo colluctari minus poſſit, ſed requirit etiam iteratam refectionem; cum ab vnica, ſi modica eſſet, vires ſuccumberent, ſi multa opprimerentur, & in vtroque caſu naturæ maximum præjudicium inferretur. Hoc tamen intelligendum locum habere in morbo notatu digno, & maxime ſi ſit cum febre. At vbi quis diſpenſatus ſit ad carnes ob timo- 8
rem tantum futuri morbi, non cenſendus ad aliquid vlterius diſpenſatus, & ratio eſt, quia cauſſa, ob quam quis diſpenſatur ab aliqua jeiunii obligatione eatenus legitima eſt cenſenda, quatenus reſpicit incommodum notabile ſanitatis ex ea cauſſa proueniens, & idcirco qui ab vnitate comeſtionis diſpenſatur, non promiſcue ad ciborum qualitatem diſpenſatur, nec qui ob ſtomachi eximium ſenſum horam prandii præuenire poteſt, diſpenſatur idcirco ad repetitam comeſtionem. Cauſſa ergo ſimiliter, ob quam quis ob timorem futuri morbi diſpenſatur ad comedendas carnes non influit in aliquod aliud incommodum, quod prouenire poſſit ex retardatione, aut vnitate comeſtionis: non ergo legitime excuſat, ab alterutra ex his conditionibus, aut ab vtraque multo minus; quia vnuſquiſque tenetur jeiunare 9
eo modo quo poteſt. Nauarr. *in manual. Confeſſ. cap.* 21. *nu.* 22. Roderic. *vbi ſupra, nu. eod.* Thom. Actius *de Infirmit. par.* 2. *verbo Quadrageſima. nu.* 2. nullus enim immunis eſſe debet in vigiliis, & jeiuniis, & Quadrageſima ab ea carnis maceratione, quam ſibi licet exercere abſque euidenti ſanitatis diſpendio; ita vt ſi quis non poſſit à carnibus abſtinere, quia piſces ſuæ naturæ contrarij ſunt, abſtineat, ſaltem à multitudine refectionis, quæ propriæ ſanitati non erit contraria, ſeruet item horam jeiunii ab Eccleſia determinatam, vt carnem eo modo, quo poteſt, affligat; nam neque hoc contra hujus ſanitatem forte fuerit.

Ergo

10 Ergo conſulto factum puto in licentiis, quas Medici in quadrageſima concedere ſolēt, vt hanc clauſulā in quib. neceſſaria videtur, apponant, dūmodo in cæteris præceptā ieiunii ſeruet; quod præcipue aduertendum, vbi licentia ouorum, & lacticiniorum tantum concedatur; tunc enim, vt ſuprà annuimus, omnes Doctores in hoc conueniunt, vt non cenſeantur ab aliis ieiunii obligationibus ſoluti, qui tales licentias obtinuerunt, vt Canoniſtæ præcitati tenent apud eundem Filiuccium, & ex noſtris Cadronch. *ibid.*

SVMMARIVM.

1 *Antiquorum ieiunium fuit noſtro multo durius.*
2 *Ientaculum cur ab Eccleſia permiſſum.*
3 *Nullus obligatur in Ieiunio ad ſitis tolerantiam.*
4 *Ientaculum cur ex cauſſa ſomni conceſſum.*
5 *Ientaculum cur in ieiunio permiſſum Medica ratio.*
6 *Cur Eccleſia non imperauerit, vt in ieiunijs comederemus occidente Sole.*
7 *Cœna vberior multo magis damnoſa quam prandium.*
8 *Prandium an vberius cœna eſſe debeat.*
9 *Ientaculi quantitas qua eſſe debeat.*
10 *Parum pro nihilo habetur.*
11 *Ientaculi quantitas ſi vtera pendere definita ſecundum*
12 *Quantitas ientaculi non poteſt definiri. (alios.*
13 *In ientaculo non comedendum ad famem expellendam, ſed ad nocumenta euitanda.*
14 *Ad euitandam ſitim qua quantitas ciborum in ientaculo ſufficiens eſſe poſſit.*
15 *Quantitas ciborum in ientaculo ſumenda quenam ſufficiens eſſe poſſit ad ſomnum conciliandum.*
16 *Quantitas ientaculi quenam eſſe debeat ad euitandam mutationem conſuetudinis cœnandi.*
17 *Quantitas ientaculi quomodo ab aliis definita.*
18 *Conſueti ſemel in die omni tempore comedere, an frangant ieiunium ientaculum aſſumentes, vel quid extra conſuetum comeſtionem.*
19 *Quantitas ientaculi alia ratione terminata.*
20 *Quibus cibis vti liceat in ientaculo.*
21 *Cibi qui ſint minimi nutrimenti*
22 *Panis in ientaculo cur concedatur.*
23 *Refectionem in meridie aſſueti ſolitam in noctem differre quians poteſt. (damus.*
24 *Ieiunij obligatio ea eſt, vt ſemel tantum in die comedi-*
25 *Ientaculo de Mane ſumpto ceſſat cauſſa ſitis, & ſomni.*
26 *Cauſſa conſuetudinis comedendi bis in die non ceſſat in ientaculo de mane ſumpto.*
27 *Cur non liceat ientaculum de mane ſumere, cœna in noctem protracta.*
28 *Ientaculum non ius, ſed conſuetudo excuſat.*
29 *Conſuetudo contra Ius introducta, reſtringenda.*
30 *In ieiunio debet interuenire aſſlictio carnis.*
31 *Ientaculo de mane ſumpto euitatur omne inedia incommodum.*
32 *Cœna occidente ſole ad ſatietatem aſſumpta, homo non ita liber eſt ſequenti mane à ciborū ſuperfluitatibus.*
33 *Cœna vberiori noctu aſſumpta, ceſſat alter finis Ieiunij, & qui. & n. ſeq. (ſumere, ejus quantitas minuenda.*
34 *Si ob aliquam vrgentem cauſſam liceat ientaculū mane*

De Ientaculo, ſeu Collatione, vel Refectiuncula, aut Cœnacula tam veſpere, quàm mane in ieiunio ſumpta.

QVÆSTIO IX.

1 ANtiquorum ieiunium noſtro multò durius fuiſſe certum eſt; nam illi præterquam quod, vt dixi-

Zacc. qu. Med. leg. mus à vino abſtinebant, ſemel tantùm in die comedebant non ad ſatietatem, ſed ad Naturæ ſolummodò ſuſtentationem. à delicatioribus cibis, à Gulæ blandimentis, à popinæ illectamentis, à ferculis tanto cum ſtudio elaboratis tanquam ab illicitis cibariis aliis quibuſcunque ſeſe continebant; & præter vnicam illam refectionem longe à meridie ſumptam ne bulum quidem in os ingerebant, forte & cuicunque potui, niſi ſumma vrgente neceſſitate, parcebant, cùm carnem affligere, ac macerare curioſiùs multò quàm nos ſatagerent. Nos multò blandiora ieiunia obſeruamus, ac tantùm ex mea quidem ſententia ab illis diſſidentia, vt illorum reſpectu vix credibile ducam ab iis notabiliter carnem affligi. Horam comedendi primò multò magis præuenimus, ſatis enim habemus ſi circa meridiem comedamus; tunc refectionem aſſumentes non modò ſelectiſſimis cibis, & conditura quoque ſuauiorem ſaporem nactis, ſed ad ſatietatem vſque noſmetipſos infarcimus contrà quam nos admoneat Tex. *in cap. Ne tales. de Conſecr. dict.* 5. Potum deinde vini & in comeſtione, & extra comeſtionem non ad ſitim modo leuandam, ſed ad delectationem quoq; ad libitum accipimus. ac denique ne ex omiſſione cœnæ noſtra corpuſcula indigentiam aliquam patiantur, ejus loco quadam parua cœna, ſeu quadam breui refectione, (quam cœnulam ob id vocant, vel ientaculum, ſine refectiunculam, vel colationem) ante ſomnum vtimur, quod etiamſi cœnare, vt noſtri moris eſt; tum vellemus, corpore à matutina refectione quaſi nauſeabundo, ventre à nimia repletione diſtento, medii medius fidius diſrumperemur; quamobrem niſi Eccleſiæ Indulgentia obſtaret. adeo contraria abſtinentiæ in ieiunijs obſeruandis hæc cœnula, ſiue ientaculum videretur, vt incaſſum nos ſelegiſſe ciborum qualitatem diceremur, vt ieiunaremus. At vero quia Eccleſia permittente hoc fit, quam errare eſt impoſſibile, nos quidem, niſi intemperantia obſtet, poſſumus optime ieiunij leges ſeruare, & ex hac obſeruantia quam plurimum lucrari cum hac ipſa ratione ieiunandi, comedendo ſcilicet circa meridiem ad libitum, bibendo etiam ad libitum ad ſitis tamen extinctionem, ac ſumendo tandem veſpere ante ſomnum hanc ipſam refectiunculam ex patientia Eccleſiæ nobis permiſſam. Quoniam autem circa id nonnulla occurrunt dubia, inueſtigandum primò de cauſſa hujus Sanctæ Matris Eccleſiæ Indulgentiæ. Secundò de quantitate cibi quærendum, quam in ientaculo liceat abſque ieiunij violatione aſſumere. Tertiò de qualitate ciborum aſſumendorum. Quartò de hujus veſpertini ientaculi cum matutino permutatione, an licita ſit, & vtrum ſi ſit licita, eædem conditiones obſeruari in hoc, quæ in illo debeant tam quoad qualitatem, quàm quoad quantitatem ciborum, & quid de hora aſſumendi hoc ientaculum de mane, ſi liceat.

Quoad cauſſam ergo hujus Indulgentiæ Eccleſiæ 2
permittentis ientaculum omnes Canoniſtæ conueniunt, eam eſſe vnicam, quæ tamen duplex eſt, nempe vna reſpectu ſitis, altera reſpectu ſomni. jam enim demonſtrauimus, nos non obligari in ieiuniis ad ſitis 3
tolerantiam ob nocumenta exinde prouenientia. cum ergo neceſſe habeamus aliquando potum aſſumere, & maxime cum in prandio vberius comederimus, quàm aliàs conſueti ſimus, ne potus officiat ſtomacho, conceditur vt aliquid cibi præſumamus. Azor. *Inſt. moral. lib. 7. cap. 8. verſ. Quarto quæritur.* Cauſſa autem ſomni conceditur ientaculum, quia 4
cum ſomnus fiat ab euaporatione alimentorum, jam

deficiente materia euaporationis, deficiet quoque somnus. at somno maxime indigemus, aliter Natura deficeret; idcirco omnibus viuentibus sensu prædi-
tis communis est somnus, aliquando enim omnia dormiunt, neque fieri potest, vt semper vigilent. *Arist. de somn. & vig. cap.* 1. has cautlas, vt dixi, Canonistæ afferunt, quibus tertiam ex Medica officina d. promptam annectendam censeo. ea est quæ se-
quitur, nocumentum scilicet, quod facile prouenire
5 re potest ex totali cœnæ omissione iis, qui bis in die comedere sunt assueti: tutus enim luculenter demonstratur à Medicis, & præ omnibus à communi omnium præceptore Hippocrate *in lib. de vict. rat. in acut.* & Gal. *in comment.* 2. *ejusd. partic.* 22. quantopere lædantur ii, qui cum cœnare consueuerint, cœnam totaliter dimittunt. Et ex Aristotele Vallesc. Tarent. Medicus temporis sui non pœnitendæ, neque aspernendæ doctrinæ: *Ignorare, inquit, non debes, quod qui consueuerunt bis in die comedere, si retrahant se ad vnam comestionem certam sibi euenit nocumentum. lib.* 4. *Philon. cap.* 16. Itaque à Spiritu Sancto edocta sancta Mater Ecclesia permisit consuetudinem hanc irrepere, vt jentaculum assumamus, ne ex totali dimissione cœnæ Natura non assueta læderetur, & homo ægrotaret. maxime quia hæc mutatio erat repentina semel tantum in die comedendi, cum bis comedere ad satietatem vsque assueti per anteactum tempus essemus. quæ mutatio quantum noceat, docet idem Hipp. *vbi supra.* & Gal. & Vallesius *in comm. supra cit. partic.* 22. *& seqq.* ergo vt id periculi, cujus timor rationabilis quidem est, effugeremus, permittitur cœnula, siue colatio, vel refectiuncula, ex qua Natura veluti decepta cœnæ omissionem facilius, & nullo cum detrimento susti-
neret. Puto itaque cum superioribus cautlis à Canonistis assignatis hanc etiam locum habuisse, nam solæ duæ illæ priores forte insufficientes erant; quia ad euitandam & sitim, & vigiliam poterat Ecclesia
6 imperare, vt in jeiuniis comederemus occidente Sole tantum, vt antiquitus in vsu fuisse dicit Ioseph Angles *in secundum lib. sentent.* & ex nostris Vallesi. *lib.* 2. *de vict. rat. in acut. vbi supra.* vel alia magis opportuna hora, & ad somnum alliciendum magis commoda. Ad hanc tamen instantiam est promptissima responsio, ac illa quidem multiplex. prima, quia refectione ad noctem protracta, euitato vno inconuenienti, non euitabatur aliud; non enim euitato vigiliæ incommodo, cœna de nocte assumpta, euitabatur sitis, quæ interdiu poterat molesta esse. sed hanc facile tollebat somnus, qui cœnam excipiebat, humectat enim, atque eo pacto sitis caussam adimit, juxta Hippocr. sentent. *lib.* 5. *Aphor.* 27. Secunda quia refectione ad occasum Solis, vel vlterius protracta, non idcirco euitabatur incommodum, quod ex dimissione prandii imminebat, & in idem recidebat prandii dimissio, & dimissio cœnæ, quia in non alueris vtrumque pari damno esse potest, vt manifeste patet ex citata Hippocratis sententia *in lib. de vict. rat. in acut.* Tertia quia multo magis
7 damnosa est cœna vberior, quam prandium vberius, & ratio est, quia plurima euaporatio ciborum nocte assumptorum caput mirum in modum replet, neque vt interdiu capitis pori aperti sunt, sed iis nocturno frigore densatis vapores incrassantur, qui in pituitam versi omnium malorum fons, & origo existunt. Scio in hoc esse aliquod dubium, & idcirco quamplurimos Medicos eam quæstionem exagitasse, an
8 prandium vberius cœna, vel cœna vberior prandio sumi deleat, & pro vtraque sententia reperiti defensores; & si ad hanc rem Auctores desideras, vide *Concil. differ.* 1. *per tot.* Dinum *in tract. ad hanc quæstionem dicato.* Arnald. Nouic. *in comm. Schol. Salern. de cons. valet. cap.* 5. Michael Sauonar. *de tuen. valet. cap.* 26. Andr. Thurin. *de Prand. & cœn.* Fuchs. *lib.* 2. *Paradox. cap.* 21. Odd. de Odd. *in lib. de cœn. & prand.* Iul. Alex. *lib.* 29. *salubr.* Vallesi. *in Contr. lib.* 6. *c.* 7. Epiphan. Ferdin. *lib.* 2. *Theor.* 8. latissime Catd. *Contr. med. lib.* 1. *contr.* 18. & *lib. de mal. Med. vsu, cap.* 8. Petr. Tolet. *in paraph. de prand. & cœn. rat.* & alios sed nunc non est forte his locus. concludamus igitur, prudentissime ab Ecclesia institutum, vt pranderemus aliquanto serius consueto, & ne sitim vltra modum tolerantes, eamque extinguere volentes potu læderemur, & vt somnus non impediretur, paulam fuisse consuetudinem hanc irrepere, jentaculum cœnæ vice assumendi, vt diximus; qua consuetudine stante, etiam cessantibus omnibus, ac singulis prænominatis cautlis, jentaculo tamen vti possumus, consuetudo enim excusat Azor. *vbi supra* non obstante contraria opinione, quæ vult, non esse licitum hoc jentaculum absque necessitate, quam opinionem fuisse D. Antonini, Cajetani, Paludani, & aliorum, dicit Azor. *vbi supra*, nam simpliciter, absolute, & absque vlla necessitate esse licitum tenent ex communiori Azorius *ibid. vers. item sumentes* Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *disp.* 2. *nu.* 11. Filiucc. *tract.* 27. *par.* 2. *cap.* 2 *nu.* 25. Auctores autem contrarium tenentes conciliat Azor. dicens, quod eorum opinio intelligenda est de lure, non de consuetudine.

Quoad quantitatem, quam pro jentaculo assume- 9
re liceat, non dubium est secundum Canonistas, eam debere esse modicam; nam idcirco voluerunt nonnulli DD. licitum esse, quia parum assumitur, parum autem pro nihilo habetur. Azor. *vbi sup. vers. Quinto* 10
quæritur. Licet hæc opinio non subsistat, quia illud quoque parum jejunium alias frangeret. ita Azor. & Filiucc. *vbi supra, num.* 26. vt si inter prandium, & jentaculum decimam partem cibi in jentaculo assumendi, quis assumeret, quamuis hoc non modo parum, sed quasi nihil esset, tamen jejunium frangeret. sed quantitatem alii diligentius determinarunt, & statereq pondere definiri voluerunt. differunt tamen, 11
quia alii non nisi ad quatuor vncias panis concedunt, vt Azor. *vbi aliæ, vers. Octauo quæritur.* alii ad sex quoque eam extendunt Filiucc. *vbi supe, nu.* 32. veritas tamen est, eam quantitatem esse indeterminabi- 12
lem, necesse enim est, eam esse majorem, & minorem pro subjectorum varietate, quæ variant temperamento, ætate, vitæ genere, viribus, sexu; pro varietate locorum, quæ variant secundum quatuor primas qualitates, secundum aëris tenuitatem, & crassitiem; pro varietate consuetudinis, & pro varietate conditionis jejunantium. nam calida temperamenta, ætates minores, vitæ genus laboriosum, vires imbecilles, sexus masculeus majorem exposcit quantitatem, frigida temperamenta, ætates consistentes, primique senii, vitæ genus desidè, & otiosum, vires constantes, sexus fœmineus minorem. loca frigida, aerisque tenuis majorem, calida, aerisque crassioris minorem, consuetudo plura assumendi, multumque comedendi majorem, contraria minorem, nobiles majorem, ignobiles minorem ob eandem forte consuetudinem, & sic de cæteris. nam si promiscue omnibus jejunantibus quinque vel sex vnciæ concedantur, multi eorum nullum jejunium seruabunt, quia prægresso vberiori prandio, & à jentaculo non mul-

multum diſtante, ſex vnciæ ad ſatietatem explendam ſufficient.

Verumenimvero in hac quantitate determinanda ante oculos tres illæ cauſſæ aſſignatæ habendæ, ob quas jentaculum conceditur, nempe ſitis, ſomnus, conſuetudo. Non enim vllo modo comedendum ad
13 appetitum ciborum, & famem expellendam, ſed ad ſitis remedium, vt abſque noxa bibere liceat, & ad ſomnum conciliandum Azor. *vbi ſupra verſ. Octauo quæritur.* Addo ego ad euitandam conſuetudinis mutationem, quam periculoſam eſſe jam diximus.

Itaque hoc poſito fundamento, dicamus primo, quod ſiti vrgente parum omnino cibi ſufficiat ad nocumentum euitandum, quod ex potu abſque cibo prouenire poſſet. Itaque reſpectu ſitis vix vnciam
14 vnam aut alteram panis ſufficientem eſſe dixerim, ſtante maxime quod ob prandij vbertatem, & tardiorem aſſumptionem adhuc cibus ſaltem totaliter à ſtomacho non deſcenderit in hora aſſumendi jentaculi. Cum ergo jentaculum ob potum innoxie aſſumendum concedatur, certe quantitas à Canoniſtis aſſignata videtur minuenda.

15 Dicamus ſecundo, quod etiam reſpectu ſomni ea quantitas minuenda ſit; duo enim illa jam conſiderata quoad ſitim, conſideranda & hic quoad ſomnum, primum ſcilicet, prandij retardatio, ex qua ejus concoctio ita protrahitur, vt adhuc poſſit in nocte materia aliqua euaporationis ſupereſſe, quæ ſomno opituletur; ita vt modica de nouo ſuperueniente ea euaporatio ſufficientiſſima ſit ad ſomnum conciliandum. Secundum eſt major copia ciborũ in prandio aſſumpta, quæ diuturniori indiget concoctione, & ſic etiam ex hac cauſſa protracta concoctione, facile eſt ſupereſſe materiam euaporationis ad ſomnum alliciendum. Hæc quidem extra jeiunium, quandocunque libeat, experiri poſſumus habere veritatem; ſi enim vltra conſuetudinem, ac copioſe pranſi fuerimus, vel incœnati imus cubitum, vel minima refectione, vt panis buccella, & cyatho vno, aut altero potus contenti ſumus; tamen non modo bene dormimus, ſed conſueto multo ſuauius. Itaq; ſtante multitudine ciborum in prandio aſſumptorum, & prandij retardatione, non tanta neceſſitas noui cibi eſt in cœna ob hanc cauſſam, nempe vt dormire noctu liceat; videtur ergo reſpectu quoque hujus cauſſæ quantitatem debere eſſe modicam in jentaculo, & minorem, quam Canoniſtæ ſupracitati præſcripſerint.

16 Dicamus tertio, quod etiam reſpectu conſuetudinis bis in die comedendi, ſi ad tempus, & quantitatem refectionis vnica vice in jejunio aſſumptæ reſpiciamus, multo minor cibi quantitas ſufficiens ſit etiam à nobis præſcripta non major, quia cum prandium valde prope conſuetam cœnandi horam aſſumatur, & conſueto multo vberius; vel minima quantitas ſatis eſt ad ſatisfaciendum huic conſuetudini bis in die cibos aſſumendi; quia ſtomachus adhuc matutino cibo, vel prandio repletus, nullam neceſſitatem habet nouum cibum apperendi. Conſuetudo autem tunc nocet mutata, quando ſtomachus indigentiam pateretur, aut ſaltem quando omnino nihil aſſumeretur. Concludamus ergo ex his, quod quantitas cibi in jentaculo aſſumendi ne jejunium frangatur tam reſpectu ſitis, quam ſomni, & conſuetudinis reſtringenda ſit ad modicum quid, quod vncias duas, aut tres ad ſummum non pertranſeat, vt jam ſupra diximus.

17 Non defuerunt tamen qui aliter hanc jentaculi quantitatem determinauerint, volentes quartam, aut quintam partem comeſtionis ordinatiæ poſſe licitè pro jentaculo inſeruire. Filiucc. *vbi aliàs*, *nu.* 33. rationem ejus rei eſſe voluit, quia talis portio in aliis rebus modica exiſtimatur, vt ibi per eum. Ego licet diſparem credam eſſe rationem, tamen puto quartam, vel quintam partem ordinatiæ comeſtionis pene in idem recidere, nempe in vncias quinque, vel ſex in perſonis tamen, quæ moderate cibari ſolent: nam in quibuſdam dimidiam cœnam, in aliis integram conſtituent, in aliis vero quarta, vel quinta pars ordinariæ comeſtionis libram, aut majorem quantitatem tranſcenderet, ſed vere, vt ſuperius jam dixi, definiri ea quantitas propter varietatem ſubjectorum, & conditionum ab extra euenientium nullo modo poteſt. Et quia nonnulli ſunt qui conſueuerunt ſemel in die comedere indifferenter omni tempore, quæri poſſet, an hi ſumendo aliquid
18 præter conſuetudinem ante ſomnum, jejunium fregiſſe eſſent dicendi, quod Canoniſtæ decidant. Certum eſt, ſi id facerent ob vrgentem aliquam neceſſitatem, eos in hoc nihil delinquere; ſed quid ſi ob comitatem, vel delectationem, aut quid ſimile? num eos, vt cæteros, qui abſque neceſſitate jentaculum aſſumerent, conſuetudo excuſaret? ſed ad penſum redeamus. An forte vnuſquiſque poterit ſibi eam quantitatem in jentaculo aſſumendo præſcribere, quæ ſatisfaciat commemoratis cauſſis abſque eo quod jejunium violetur? & videtur hoc maxime ex re eorum eſſe, qui largiori jentaculo nolunt conſcientiam ſimul cum corpore grauare. ſed hoc ſine Medici conſilio nullus recte determinabit. An non poſſet generalis quædam regula conſtitui omnibus communis? hoc quidem jam dixi eſſe impoſſibile? ſed quid ſi dicamus quantitatem cibi in jentaculo aſ-
19 ſumendi tantam eſſe poſſe, quantam aſſolet vnuſquiſque in cœnæ principio in aliis diebus aſſumere, nempe cum acetaria primum in mentam veniunt? aut forte cum primo bibimus? licet enim non omnes eandem victus ſeruent rationem, & vnus poſt acetaria non bibat, alius vero plurimum cibi, antequam bibat, aſſumat, tamen vt plurimum non multum aſſumi ſolet, & poſt acetaria bibimus, vel non multo poſt ſolemus enim poſt acetariorum cum pane aſſumptionem (cujus quantitas rato excedit talem, quæ conſideratione digna ſit) potu primum ſitim extinguere; hoc enim pacto non ad famem expellendam, ſed ad ſitis moleſtiam abigendam comedemus, & jejunium non violabimus, ſed & in hac quantitate ſic definita adhuc eſt difficultas, ergo indefinita relinquatur, & boni viri arbitrio remittatur, cum de particularibus eſt determinandum.

Cæterum quoad qualitatem ciborum quibus vti
20 liceat in jentaculo concordant Azor. & Leſſius debere eſſe talem, vt cibi non ſint ex iis, quibus vtimur in prandiis, & cœnis ad Naturæ ſuſtentationem, ſed ex iis, quæ in vltima menſa venire ſolent, vt fructus, condita ex ſaccharo, & quædam bellaria. Concedit Azorius *vbi aliàs*, *verſ. Septimo quæritur*, piſciculum minutum majore ſeueritate vtitur Filiuccius quoad qualitatem, liberalior in quantitate. Panem coctum, vel panem cum amygdalis in ferculis appoſitum. Etiam in debita quantitate non admittit, vt hæc tamẽ exquiſitius decidantur, repetendum id, quod alias dictum eſt, quantitatem cibi aſſumendi non debere eſſe notatu dignam, vnde & qualitatem talem eſſe oportet, vt quam minimum, vel nullo modo nutriat. Ergo inter omnes cibos minimi nutrimenti ſunt her-
21 bæ, & fructus, atque vtraque profecto eo minus

nutrire possunt, quo simpliciora assumuntur, coctura enim, & conditura aptiora ad nutritionem efficiuntur.

22 Sed cur, inquies, conceditur panis, qui & nutrit, & ob familiaritatem multo magis quam alius quiuis cibus, si euitanda sunt in jentaculo, quæ insigniter nutriant? quoniam, inquam, non euitaretur nocumentum potus, nisi solidi quicquam in stomachum ingereretur; Fructus enim, & herbæ solidi quicquam vix habent; adde quod cum pane assumpti innocentiores sunt, vt ex Gal. aliàs dixi. Præterquam quod & consuetudo in hoc aliquid operatur; fructus ergo, & herbæ pro jentaculo cum pane admitti possunt, & si quæ alia sunt his similia. Cocturas tamen, & affectatas condituras non admitterem nisi valetudinis caussa, & multo minus piscículum minutum; nam eadem portio concedi posset ex quibusuis grossis, & selectioribus piscibus; nam quid refert grossine, an minuti pisces sint quoad nutritionem? non minus nutriunt hi quam illi, & forte melius præbent alimentum. Cum his fercula omnia a jentaculi mensa amouerem, & in summa omnem ciborum curiosam condituram, vt sapidiores, aut magis nutritiui cibi euadant fugere ij ex mea sententia debent, qui jejunij obligationi satisfacere volunt.

Restat denique de commutatione jentaculi verba facere, an nimirum liceat jentaculum de mane sumere, refectione, vel prandio in cœnam commutato: nam quod liceat, jentaculo omisso in totum, pran-
23 dium in noctem differre, non est dubio locus. Ego neque in hoc, neque in aliis quibusque tanquam Canonista sententiam ferre ambigo, sed tantum ea, quæ ad medicam scientiam pertinent definire. Iejunij
24 obligatio [illegible] est, vt semel in die comedamus; jentaculum de jure non esse permissum jam diximus, sed propter commemoratas caussas toleratum ab Ecclesia, ita vt ex longa consuetudine jam illicitum non
25 sit. Cæterum vbi jentaculum de mane assumatur tam somni, quam sitis caussam cessare (ob quas Canonistæ adstruunt jentaculum toleari) manifestum est. An autem cesset incommodum mutatæ consuetudinis, quæ erat tertia caussa à nobis adducta, determinandum, & non cessare palam est, quia stomachus retardata ciborum assumptione, & maxime ad multum tempus, pituita oppletur, languet, amara bile molestatur, & mille alia incommoda perpetitur ab
26 Hippocrate recensita *in lib. de vict. rat. in acut.* Itaque non cessat hæc caussa in jentaculo de mane sumpto, vnde hujus respectu admitti posset, & tunc quidem videretur tanquam medicamentum ratione tuendæ valetudinis assumi; vt sic autem est licitum. Azor. *vbi aliàs, cap.* 8. *vers. Sexto quæritur.* & tamen secundum communiorem & veriorem opinionem non
27 licet jentaculum de mane sumere, nisi vrgente necessitate, Azor. *vbi proxime, in fin.* Lessius *vbi supe, c.* 2. *disp.* 2. *nu.* 11. *vers. Item fumentes.* Filiucc. *ibid. p.* 2. *c.* 2. *nn.* 28. etiam seruata hora jeiunii, & cæteris conditionibus requisitis, vt prosequitur Azorius *ibi.* At cur hoc? respondent nonnulli apud Azor. dicentes,
28 quod jentaculum non jus, sed consuetudo, excusat;
29 sed consuetudo contra jus introducta restringenda est, non laxanda, ergo non videtur permittendum jentaculum de mane assumere, etiam seruatis Jejunii legibus. Alii vero contra id opponebant, quod per assumptionem jentaculi in meridie, & cœnæ de nocte non mutatur substantia Jeiunii. Licet enim in jeiunio vnicam refectionem sumere, & vnicum jentaculum, nihil ergo refert, si hæc de mane, illa de sero sumatur, vel è contra, & tamen Azor. priorem sententiam amplectitur tanquam tutiorem & veriorem, & violari credit jeiunium, & mortaliter peccari, si absque necessitate id fiat. Ego quicquid sit de peccato (nam in his me non admisceo) dico cur non videatur licitum jentaculum hanc sumere. Af- 30
flictio carnis, quæ in jeiunio ab Ecclesia affectatur, non tam ex qualitate ciborum prouenit, quam ex dimissione consuetæ cœnæ, ob quam corpus aliqua 31
inedia maceratur. Dico ergo quod si jentaculum de mane sumatur omnino euitabitur omne inediæ incommodum. Ratio est, quia licet parum de mane assumatur, illud tamen tempus, quod intercedit inter jentaculum & cœnam (maxime quia tum temporis cœna maturius apponitur) est adeo breue, vt quantumuis parum cibi accipiatur, nullum omnino inediæ incommodum nos persentire permittat, nec 32
consequenter finem jeiunii assequi. Adde quod debita cœna ad satietatem assumpta homo sequenti mane multo minus indiget noua refectione, quia stomachus non est ita liber à ciborum superfluitatibus præteritæ cœnæ. Vnde neque de mane tam solutus 33
est, vt mentem ad diuinorum contemplationem libere eleuare possit, qui alter finis est ex iis, quos Ecclesia in jeiunio instituendo sibi proposuit. Ergo cessante carnis maceratione, cessabit simul mentis 34
eleuatio ad diuinorum contemplationem; cessabit & tertius finis in jeiunio intentus, hoc est satisfactio pro peccatis, erit enim jeiunium huiusmodi nullius meriti.

Illud autem omninò adnotandum duco, quod dato etiam, quòd aliqua ex caussa liceat, cœna protracta in noctem, sub meridiem jentaculum assumere, 35
maiori semper rigore id permittendum non modò quoad qualitatem ciborum, sed etiam quoad quantitatem ob rationem, quam attulimus. Itaque si in refectiuncula noctu sumpta licet assumere panis vncias quatuor vsque ad sex, de mane [illegible] sumatur vix vncias duas ad quatuor concederem, vt quantum fieri potest, ex abstinentia homo carnem maceraret. Sed quid dicendum de tempore assumendi hoc jentaculum, si aliqua ex caussa liceat illud mane assumere cœna ad noctem protracta, an licet illud de mane quandocunque assumere? An potius debemus determinatam horam seruare, nempe aut in meridie, aut à meridie illo vti? Iam vero consentaneum videtur quod si jeiunium tanto religiosius seruatur, quanto serius prandium assumitur, vt alias dictum est, sic etiam si contingat de mane jentaculo vti, cœnamque in noctem protrahere, teneamur horam jeiunii seruare, & illud saltem ad meridiem protrahere. Ac profecto videretur sic decidendum, & ratio est, quia si quod incommodum corporale in jeiunio persentimus, id quidem maxime de mane experimur, cum per noctem facta assumptorum ciborum digestione, stomachus iam, & intestina vacua reperiuntur, ita vt Natura facile indigentiam experta, afflictio carnis sequatur in Jeiunii obseruantia necessaria, at vero jentaculo ad libitum de mane sumpto, eam indigentiam facile licet euitare. Quamobrem non nisi in meridie, aut post meridiem videtur assumendum quandocunque licuerit.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI

TITVLVS SECVNDVS.

De Vulneribus.

Continens Quæſtiones vndecim;

quarum

I. *Quid ſit Vulnus, quid Vlcus; & quæ ſit inter ea differentia.* 297
II. *De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate.* 299
III. *Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poßit lethale.* 302
IV. *Vulnera quæ vſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poßint.* 304
V. *De conjecturis, ex quibus vulnus lethale vel non lethale fuiſſe judicatur, & primò de conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.* 306
VI. *Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuiſſe aut non fuiſſe lethale.* 308
VII. *De Vulneribus venenatis, eorumque ſignis.* 312
VIII. *De ſanguine manante ab Occiſo coram Occiſore, de ejus veritate, ac de præſumptione inde deducta contra homicidii reum.* 313
IX. *De partecularium membrorum vulneribus.* 317
X. *De percußionibus ſine ſanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Saccellationibus, & aliis laſionibus huiuſmodi.* 318
XI. *Vulnera viuone, an mortuo inflicta fuerint. In flumen, aut Mare demerſus, viuuſne, an mortuus fuerit demerſus. Item viuus, an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulmine ne ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.* 320

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. ANGELO ANDOSILLÆ,

CANCELLARIÆ APOSTOLICÆ

REGENTI,

AC BASILICÆ S. PETRI CANONICO

DIGNISSIMO

Paulus Zacchias F.

AGenti mihi inter has materias Medico-Legales de Vulneribus, facile detrectantium vulnera licet pertimeſcere; contra quorum ſpicula dum defenſorem requiro auctoritate conſpicuum, ſcientia inſignem, ingenij alacritate notum, ac animi in me propenſione beneuolum, Te ipſum, vir Illuſtriſſime, eligendum cenſui, qui æmulos auctoritate coërceas, ſcientia perturbes, ingenij alacritate reiicias, atque me animi propenſione protegas, dum interim à D. O. M. fœlicitatem tibi perpetuam exopto. Vale.

LIBRI

LIBRI QVINTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Vulneribus.

SVMMARIVM.

1 *Materia de Vulneribus eſt valde practicabilis.*
2 *Medicorum ſententia expoſcitur, cum dubitatur, an vulnus ſit lethale, nec ne.*
3 *Inſpectio Cadaueris hominis occiſi abſque Medici præſentia fieri non poteſt.*
4 *Pluribus deponentibus aliquem ex vulnere periiſſe, & duobus Medicis contrarium aſſerentibus, dicto Medicorum magis creditur.*
5 *Medicorum judicio ſtatur circa remanſuram cicatricem ex vulnere, & ejus qualitatem.*
6 *Medici conuocantur ad judicandum de debilitate, & deturpatione membrorum ex vulneribus.*
7 *Medici conuocantur ad judicandum, an quis ex vulnere mortuus ſit, vel ex alio morbo.*
8 *Vulnus eſt unitatis ſolutio.*
9 *Omnis morbus dicitur Vlcus.*
10 *Vulnus proprie quid. & num. ſeq. & 12. & 14.*
13 *Vulnus datur abſque ſanguine.*
15 *Vulnus, & Vlcus pro una eademque re aliquando accipiuntur.*
16 *Vulnus, & Vlcus ex Auicenna quomodo differant.*
17 *Vlcera ſunt aliquando abſque ſanie.*
18 *Vulnus ab Vlcere quomodo differat, alia opinio.*
19 *Vulnus ex communi opinione quomodo differat ab vlcere.*
20 *Vulnus quando degeneret in Vlcus,*

Quid ſit Vulnus, quid Vlcus, & quæ ſit inter ea differentia.

QVÆSTIO I.

VTinam hæc materia de Vulneribus non eſſet præ cæteris omnibus, quas hactenus tractauimus, vel quas in poſterum tractaturi ſumus practicabilis: maxime enim eſſe talem teſtatur experientia, & adnotant Iuriſconſulti, Boer. ex Bart. *deciſ.* 323. *in princ.* nam profecto multo ininota mala, ac pauciora homini ab homine impenderent: deteſtabile autem eſt, tam auidos ſuæ ipſorum calamitatis, & ruinæ homines extitiſſe, vt tot, ac tanta ingenia ad inuicem ſibi nocendum in ſuæ ſpeciei exterminium excogitauerint; quorum ope (non intenti iis, quæ à caſu imminent, & ab ipſa mortali natura miſeriis) breuiſſimum hoc vitæ noſtræ tempuſculum magis magiſque breue redderetur. ſed minus dolendum medius fidius eſſet, ſi qui ferina crudelitate ducti in homines ipſos ſæuiunt, ſoli propriæ crudelitatis pœnas luerent. at deplorandum eſt, innocentes ſæpius ſuccumbere, nocentes maioribus ſceleribus patrandis ſupereſſe. Sed his omiſſis, huius argumenti neceſſitatem, & vtilitatem oſtendere ſuperuacaneum videtur. eſt vero 1

hæc materia mixta, Medica nempe, & Legalis; ad Medicos pertinet vulnerum naturam, & differentiam, periculum ab iis imminens, aut ſecuritatem, remanſuras cicatrices, deformitates, mutilationes, impedimenta cognoſcere. ad Legumperitos autem juxta Medicorum relationem ſontes condemnare, inſontes abſoluere; idcirco cum dubitatur, an vulnus mortale ſit, nec ne, Medicorum ſententia ex- 2
poſcitur, eorumque iudicio ſtatur. *cap. ſignificaſti.* 2. *de Homicid. caſ. & vol.* Bart. *in l. final. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & in tract. de percuſſ. in princ.* Alexand. *in l. ſi ab hoſtib. ff. ſolut. matrimon. num.* 9. Abb. *in cap.* 2. *de Cler. percuſſ.* Clar. *lib.* 5. *pract. crimin.* §. *homicid. nn.* 34. Iacob. de Bellou. *in pract. judic. tit. de quæſt. & qual. term. num.* 219. Boſ. *in pract. crimin. titulo de Homicid. num.* 115. Damhouder. *pract. crimin. cap.* 77. *num.* 21. Andr. Gaill. *lib.* 2. *& pract. obſ.* 111. *num.* 1. *& 7.* Farinac. *conſ.* 171. *nu.* 7. *& 28. lib.* 2. *& quæſt.* 127. *par.* 4. *nu.* 101. vide hac de re latiſſime Guazzin. *ad def. reor. def.* 4. *cap.* 12. *num.* 1. & ex noſtris id ipſum teſtantur Langius *Epiſt. lib.* 1. *Epiſt.* 5. & P. Andr. Canoncher. ex pluribus Iuriſconſultis *in prolegom. ad Aphor. Hipp. pag.* 93. *verſ. Scientia præſtantior.* & eſſe communiſſimam opinionem aſſirmant Clarus, & alij vbi ſupra. Vnde neque ipſius Cada- 3
ueris occiſi hominis inſpectio abſque Medicis fieri poteſt. Franc. Caſon. *de indic. præmiſſ. cap.* 2. *num.* 6. nam tanti valet in his Medicorum judicium, vt ſi plures teſtes, etiam multi deponant aliquem ex vul- 4
nere deceſſiſſe, & è contra duo tantum Medici contrarium affirment, atque id negent, magis creditur dicto duorum Medicorum, quam quibuſcunque aliis. Corſett. *in ſingul. verbo Teſtis. num.* 4. Farinac. *quæſt.* 127. *par.* 4. *num.* 116. Guazzin. *def.* 4. *cap.* 12. *num.* 12.

Eodem quoque pacto de cicatrice ſtatur judicio 5
Medicorum, an ex vulnere remanſura ſit, nec ne, & cujus qualitatis futura ſit. idem Farinacc. *vbi proxime, num.* 108. ad judicandum quoque, an membrum ex vulnere remanſurum ſit debilitatum, de- 6
turpatum, aut aliqua alia ratione impeditum Medici conuocantur. Cabal. *Cent.* 3. *caſ.* 256. *num.* 114. Majus quid eſt, quod ſequitur, nam ſecuta morte vulnerati hominis, Medici ad decidendum conuo- 7
cantur, an is ex vulnere, vel potius ex alio quopiam ſuperueniente morbo mortuus fuerit. Zabarell. *in cap. Furioſ. num.* 14. *de homicid. caſ. & vol.* Alex. *conſ.* 138. *num.* 2. *vol.* 2. Boer. *deciſ.* 323. *num.* 10. Maſcard. *de probat. concl.* 1034. *num.* 6. *vol.* 2. Roland. *conſ.* 30. *num.* 27. *tom.* 3. & in ſumma de quibuſcunque ad vulnerum naturam, differentiam, & periculum pertinentibus Iuriſconſulti Medicos ipſos conſulunt, eorumque dictis maxime deferunt; itaque de hac materia verba jam faciamus & videamus primo quid ſit vulnus, quid item ſit vlcus; nam, etiamſi vel rudibus ipſis puerulis quid ſit vulnus notum ſit, tamen ſcientificè id ſcire ad eruditos ſpectat. definiunt ergo vulnus à noſtris Doctoribus dupliciter, primo modo latiſſime, & ſic comprehendit om-

um continui ſolutionem vbicunque & quando-
8 cunque fiat; nam dicunt, vulnus eſſe vnitatis ſolu-
tionem, & ſic dicitur etiam vlcus; qua de re Apu-
leius Medaur. *de virt. herb. hiſt. cap.* 55. Vlcera ipſa
vocauit vulnera ex ſe naſcentia. ſed hujus ſolutionis
vnitatis plures afferuntur differentiæ, imo tot, quot
9 ſunt differentiæ morborum, cum Hippocrati omnis
morbus dicatur vlcus; at quomodo id veritatem ha-
10 beat videndum apud Auctores infra citandos. Sed
magis proprie vulnus dicitur ſolutio vnitatis in car-
ne, ita pluries Galenus *in Method. med. lib.* 3. *cap.* 1.
& 4. epiſt. cap. 1. *& de Cauſſ. morb. cap. vlt. & de diſſer. morb. cap.* 11. *& alibi alias.* cæteræ vero ſolutiones
continui in aliis partibus euenientes ſui quæque
nomina ſortiuntur; vt patet apud ipſum Galenum
loco citato. Tagaut. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 1. Fallopp.
in tract. de Vulner. cap. 1. Veſal. *lib.* 3. *Chirurg. cap.* 1.
Paræum *lib.* 8. *cap.* 1. Pigræum *Chirurg. lib.* 3. *cap.* 1.
& alios omnes *in tract. de vulner. in princ.* Sed re-
centiorum plerique, vt particularius, & magis pro-
prie vulnus definiunt, ſecuti Auicennam, & Gui-
11 donem de Cauliaco dixerunt, vulnus eſſe continui
ſolutionem in carne de recenti factam ſanguino-
lentam, & abſque putredine. ſic Io. de Vigo *lib.* 3.
Chirurgiæ tract. 1. *cap.* 1. Tagaut. *loco citat.* Veſal.
ibidem. Paræus, & Pigræus *vbi ſuprà.* Riolan. *Chi-
rurg. ſect.* 3. *c.* 1. & denique Ranchin. *in Pathol. vni-
verſ. ſect.* 2. *cap.* 37. quam tamen definitionem con-
uellit & refutat Fallop. *vbi ſuprà*, multis ex cauſ-
12 lis volens, vulnus eſſe continui ſolutionem cæſim
factam in qualibet corporis parte ſiue de recenti,
ſiue à multo tempore, ſiue cum putredine, ſiue abſ-
que putredine, ſiue ſanguinolenta, ſiue non; nam
etiam abſque ſanguine fieri continui ſolutionem in
13 partibus mollibus à re extrinſeca palam eſt, vnde
poterit dari vulnus abſque ſanguine vel ipſis Iuriſcon-
ſultis aſſerentibus. Catal. de Boncomp. *de Syndic.
num.* 87 & ex noſtris Fallopp. *cit. lib. de vuln. cap.* 1.
Verumenimvero Hieronym. Fabric. *lib.* 2. *Chirurg.
cap.* 1. præ cæteris videtur rei naturam ſua definitio-
14 ne attigiſſe, quæ hujuſmodi eſt: Vulnus eſt continui
ſolutio in molli parte ab externo aliquo inſtrumento
inflicta; neque videtur deficere à vulneris natura ſo-
lutio continui, quæ cæſim facta non ſit, vt volebat
Falloppius.

Sed quid interſit inter vulnus, & vlcus, non adeo
15 perſpicuum eſt: nam apud Galenum vtrumque in-
differenter pro eadem re accipitur; ſiue id ita ex ſe
ipſe fecerit, ſiue id Interpretum vitio acciderit,
quos tamen (cum plerunque viri fuerint eruditiſſi-
mi) credibile non eſt toties, omneſque ſimul aber-
raſſe. quod etiam in Hippocratis libris eſſet mira-
dum, qui ſimiliter vtrumque nomen confundit, cum
tamen manifeſtum ſit inter ſe non parum differre,
vt docent ſupracitati Auctores; quomodo vero
differant, ipſi inter ſe differunt, ac diſcordes ſunt.
16 Auicenna enim 4. 1. *doctr.* 1. *cap.* 4. plagam, ſeu vul-
nus dici voluit, ſolutionem continuitatis in parte
molli, in qua adhuc non apparuit pus, vlcus autem
nominati quando in ſolutione continui ſuperuenit
pus; cui videtur fauere Hipp. *de Vlcer.* dicens, Eſt
namque vlcus humidum. hanc ipſam opinionem ſe-
cutus videtur Riolan. *ſua Chirurg. ſect.* 2. *cap.* 1. quæ
17 tamen à cæteris improbatur, & jure, quia dantur
vlcera abſque ſanie, vt omnes notant, vnde falſum
eſt ſuperiorem opinionem eſſe Medicorum com-
munem, quod voluit Amat. Lutitan. *Cent.* 6. *cur. vlt.*
erat tamen ad hoc facilis reſponſio, dicendo; Vlcus
ex ſua natura eſſe ſemper ſanioſum, per accidens
autem, & ex aliqua cauſſa non ad vlcus, ſed ad hu-
mores, & reliquum corpus pertinente aliquando
non eſſe ſanioſum. Veſalius, & alii nonnulli Recen- 18
tiorum voluerunt, vlcus eſſe continui ſolutionem in
carne ſine ſectione factam cum deperdita quantita-
te, nam vulnus eſt ſolutio in carne ſectione facta, &
poteſt eſſe abſque deperdita quantitate. ſed hæc vl-
ceris definitio non comprehendit omnes vlcerum
differentias, cum quædam vlcera ſint, quæ ſectione
procurata ſunt, vt ſunt vlcera quæ ex vulneribus
non conſolidatis relinquuntur. Communiſſima ergo
opinio, & rationi magis conſona eſt, vulnus eſſe 19
continui ſolutionem illatam, à re ſcilicet extrinſeca
factam, vlcus vero innatam, ſcilicet à cauſſa intrin-
ſeca. ea eſt opinio Galeni *in lib. de Cauſſ. morb. cap.
vlt. claſſ.* 3. Theodor. Priſcian. *lib.* 1. *ad Timoth. cap.*
20. & poſt alios multos Petr. Sal. *in* 1. *Hipp. de morb.
ſect.* 2. *text.* 78. & acceptatur hæc ipſa opinio à Iu-
riſconſultis, Glo. *in l. Ob quæ vitia. §. fin. ff. de Ædil.
ed.* Cæpoll. *ibid. num.* 4. Boer. *cit. deciſ.* 317. *num.* 3.
idque ſibi voluit Apuleius vbi ſuprà, appellans vlcera
vulnera ex ſe naſcentia, hoc eſt, à re intrinſeca facta,
cum alias vulnus ſimpliciter continui ſolutio ſit à re
extrinſeca procurata. Neque obſtat, quod ſuprà di-
ctum eſt obſtare definitioni vlceris à Veſalio allatæ,
quod ſcilicet nonnulla vlcera ab extrinſeca cauſſa
originem habere comperiantur, vt ea omnia, & ſin-
gula abſque dubio ſunt, quæ ex vulneribus remanere
ſolent: quia cum vulnus pertranſit terminum ſuæ 20
vnionis, & conſolidationis habito reſpectu naturæ
ipſius vulneris, partis, vulneratæ, & aliorum, tunc
degenerat in vlcus, quia à corporis impuritate ejus
vnio impeditur, & ſic licet, vt vulnus à re extrinſeca
fuerit inflictum, vt vlcus ab interna cauſſa foueatur,
& in eo caſu externa cauſſa reſpectu vulneris eſt ſo-
lum cauſſa proxima, nam reſpectu vlceris eſt cauſſa
remota, hujus enim proxima eſt, vt dixi, corporis
impuritas, & humorum confluxus ad partem vlcera-
tam. poteſt & ex hoc Veſalii definitio ad rectum
ſenſum reduci, vt patet.

SVMMARIVM.

1 *Vulnerum differentiæ permultæ ſunt.*
2 *Lethalia vulnera quomodo diſtinguantur.*
3 *Vulnerum diuiſio juxta eorum quantitatem.*
4 *Vulnerum quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam autem indifferentia.*
5 *Vulnera de neceſſitate lethalia, quæ.*
6 *Vulnera vt plurimum lethalia, quæ.*
7 *Vulnus poteſt eſſe ex his, quæ ſecundum plurimum lethalia ſunt, & tamen vulneratus ſupereſſe.*
8 *Morbi nonnulli lethales ab aliquibus exſuperantur.*
9 *Glo. in l. Quod ſi nolit. ff. de Ædil. ed. & Cæpolla notantur.*
10 *Medicus non poteſt ſanare vulnus lethale. Falſum ibi.*
11 *Lethaliter vulneratus poteſt quoad vulnus ſanari, & tamen ex alio morbo tunc temporis decedere.*
12 *Lethalia vulnera ex partis præcipuæ natura judicanda.*
13 *Natura partis vulneratæ eſt præcipua cauſſa periculi in vulneribus.*
14 *Vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem promittit.*
15 *Vulnuſculum in digito non judicatur mortale.*
16 *Ex omnibus vulneribus contingit homines mori.*
17 *Vulnus poteſt eſſe ſalutare, & tamen vulneratus decedere*

cedere ex morboſo corporis apparatu, vel pravitate in vulnere non ratione ſuæ naturæ, vel aliter.
18 *Vulnuſculum non dicitur vulnus.*
19 *Vulnus leve non præſumitur mortale.*
20 *Vulnuſculum leve, quomodo poſſit eſſe mortale.*
21 *Vulnera cor ladentia de neceſſitate ſunt lethalia.*
22 *Corde vulnerato non poteſt homo ſupereſſe niſi ex miraculo.*
23 *Vulnera de neceſſitate lethalia.*
24 *Vulnera ut plurimum lethalia, quæ.*
25 *Vulnus circa umbilicum ut plurimum lethale.*
26 *Vulnera non lethalia, quæ.*
27 *Vulnera lethalia ex ipſorum qualitate.*
28 *Senum vulnera cæteris paribus periculo magis proxima, quam alias ætates degentium.*
29 *Mulieres graviores ictui, & graviora vulnera patiuntur, quam viri.*
30 *Temporis conſtitutio facit ad ſecuritatem, & periculum vulnerum.*
31 *Capitis vulnera Florentiæ, & Bononiæ maxime lethalia, Romæ, & Ragnſij non ita.*
32 *Vulnerans infirmum, eoque decedente, tenetur de homicidio, etiam ſi vulnus non fuerit lethale.*
33 *Qui cauſſam damni dat, damnum feciſſe videtur.*

De Vulnerum differentia, de eorumque periculo, & ſecuritate.

QVÆSTIO II.

1 VVlnerum differentiæ permultæ ſunt, nam quædam differunt reſpectu partium vulneratarum, vnde quædam in capite, quædam in collo, quædam in thorace, quædam in ventre, & ſic de cæteris; quædam differunt reſpectu qualitatis, vnde quædam ſimplicia, quædam compoſita, quædam cum contuſione, quædam abſque contuſione, & ſimiliter de aliis. Alia differunt reſpectu periculi, & ſecuritatis, vel impedimenti remanſuri, & ſic quædam lethalia, quædam non lethalia, quædam nullum afferunt poſt ſanationem impedimentum, quædam vero membra poſt ſanationem vel impedita, vel debilitata, vel deturpata relinquunt. Lethalium porro
2 quædam de neceſſitate interficiunt, quædam vt plurimum, non lethalium quædam nunquam lethalia, quædam ſecundum plurimum. Alia differunt reſpectu inſtrumentorum vulnerantium, atque hac ratione quædam cæſim inflicta, quædam vero punctim, quædam cum armis contundentibus, quædam ſecantibus, quædam diſcerpentibus, & alia alio mo-
3 do. Præterea differunt vulnera juxta quantitatem, atque hoc pacto quædam magna, quædam parua, quædam mediocria; quædam item penetrantia, ſeu profunda, quædam lata, & ſuperficialia; ac tandem pleriſque aliis modis vulnera inter ſe differunt, ſed nos pro Iuriſconſultis non omnes differentias hic exquiſito examine, vt ex re Medicorum eſſe ſolet, percurrere intendimus, ſed eas tantummodo, quæ ad eorundem Iuriſconſultorum negotium magis facere videntur; juxta quam intentionem cum Fortunato Fideli *lib. 4. Relat. Medic. c. 2.* & aliis dica-
4 mus, Vulnerum quædam eſſe lethalia, quædam non lethalia, quædam indifferentia, quod aliquando lethalia ſint, aliquando non, pro medentis induſtria, ægri natura, conſtitutione, ætate, robore, & obedientia, pro temporis ratione, pro regionum qualitate, & huiuſmodi. Gal. 5. *Aphor.* 65. lethalium porro, vt diximus, alia ſunt de neceſſitate lethalia, quod omnino naturaliter interimant, alia non neceſſario, ſed vt plurimum occidunt.

Vulnera de neceſſitate lethalia ea ſunt, quæ om- 5
nem medelam effugientia breui temporis ſpatio vitam adimunt, vt notat ex Iuriſconſultis Farinacc. *de Homicid. q.* 126. *n.* 5. lethalia ſecundum plurimum ſunt ea, quorum curatio ſecundum plurimum 6
male ſuccedit, & difficilis eſt, non quod ſemper interficiant, adnotante ex ipſis Iuriſconſultis Barboſ. *in Collect. Dect. tit.* 12. *cap.* 18. *nu.* 7. *Tom.* 2. nam po- 7
teſt quidem vulnus eſſe ſecundum plurimum lethale ex ſua natura, & tamen vulneratus ex vulnere conualeſcere, vt ipſi Iuriſconſulti notarunt. Glo. *in l. Cum aliter. §. ſi Dominus. ff. de de Senat. Conſ. Syll.* Royz *deciſ. Lituan. 1. nu.* 147. Tiraq. *de Retract. §.* 15. *Gloſ.* 2. *num.* 12. & de Leg. Connub. *l.* 2. *num.* 29. Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 11. *num.* 6. ex Medicis Tagaut. *lib.* 2. *Inſt. Chirurg. cap.* 3. Codronch. *in* 8
method. Teſti. cap. 4. quemadmodum etiam aliqui morbi tametſi lethales ſua natura ſint, a nonnullis exſuperantur. Facit Hippocratis auctoritas *lib.* 1. *de morb.* Codronch. *vbi ſuprà cap.* 3. Proſper Martian. *in annot. ad lib. primum de morb. vul. verſ.* 155. Non eſt ergo abſolute verum quod Gloſ. *in l. Quod* 9
ſi nolit. ff. de Ædil. ed. in verbo *Adhibuit Medicum.* & Cæpolla *ibid. §. ſi Mancipium. num.* 13. & ex hoc Boerius *quæſt.* 323. *num.* 10. dicebant, Me- 10
dicum nimirum non poſſe ſanare vulnus mortale; quia ſunt quædam vulnera, quæ ex ſe, & ex ſua natura occiderent, quæ tamen adhibitis opportunis remediis ſanantur, Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. Med. cap.* 2. quinimmo poſſibile eſt, vulneratum lethaliter 11
à vulnere liberari, & omnino ſanari, & tamen ex morboſo corporis apparatu, vel ex nouo ſuperueniente vndecunque morbo decedere. Valleſ. *in* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* & facit pro Iuriſconſultis Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *c.* 11. *num.* 8.

Lethalia ergo vulnera ex quibus judicentur licet videre apud noſtros auctores omnes *in tract. proprio de vulneribus. in prin.* præcipue vero apud Recentiores, vt Tagautium, Falloppium, Paræum, Pigræum, Hieronym. Fabritium, & pleroſque alios, & inter Iuriſconſultos præ omnibus apud Farinacc. *loco cit. queſt.* 127. *par.* 3. *à nu.* 38. *ad plures ſeqq.* ex 12
quorum ſententia lethalia vulnera judicanda primo, ac præcipue ſunt ex natura partis vulneratæ, dehinc ex vulneris qualitate, ex ejuſdem quantitate, ex ætate patientis, ex ſexu, ex temporis conſtitutione, ex loci conditione, ex ſtatu ipſius vulnerati, ex qualitate armorum vulnerantium, ex accidentibus de natura ſua vulneribus ſuperuenire conſuetis, ex aliiſque nonnullis conditionibus ab extra aduenientibus. Sed, vt dixi, natura ipſius partis vulneratæ 13
præcipua cauſſa eſt periculi, & ſecuritatis ipſorum vulnerum, vt prudenter ſentit ex Hippocr. documentis, Fortun. Fidel. *vbi ſuprà, cap. eod.* cætera enim omnia per accidens ad id concurrunt, vt palam eſt; cum hæc, ſi quidem vulnera lethalia ex partis natura ſint, faciant ad mortis acceleration-em, aut retardationem; aut ſi lethalia non ſint, poſſint ea reddere minoris, vel majoris ſecuritatis, facilioris, aut difficilioris curationis, vt exempli 14
cauſſa vulnus ſimplex in carnoſa parte omnem ſecuritatem quantum eſt ex ſe ſolet promittere. Codronch. *in Meth. teſtif. cap.* 4. quale eſſet vulnus in carnoſa parte brachii, notantibus ex Iuriſconſultis Farinacc. *Conſ. crimin. lib.* 2. *conſ.* 81. *nu.* 6. & Guazzin. *defenſ.* 4. *cap.* 11. *num.* 10. quod ſi id ipſum vulnus

magnum ſit, ſi accedat conſtitutio temporis praua, ſi æger ſit debilis, ſenex, aut valetudinarius, ſi arma fuerint venenata, hoc ipſum, inquam, vulnus in hac eadem muſculoſa brachij parte inflictum, quod alias tutum erat, euadet dubium, & lethale. Exemplum habemus in Artabano, quem Iuſtin. *hiſtor. lib.* 42. narrat vulnere in brachio accepto deceſſiſſe, & idem alias aliis euenisſe notat Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *caſ.* 275. *nu.* 12. eodem quoque pacto vulnuſculum in digito non judicatur mortale. Guazz. *vbi ſupra, n. eod.* & tamen Eques quidam in digito medio ſiniſtræ manus vulneratus periit referente Cardan. *in* 15 5. *lib. Aphor.* 2. quod non tam ex natura partis, cujus reſpectu tutum erat, ſed ex aliquo prædictorum accidentium euenisſe putandum eſt. Hinc dictum ſapienter, vt in cæteris omnibus ab Hipp. eſt *lib.* 2. 16 *Prædict.* quod ex omnibus vulneribus contingit homines mori, quod etiam admonet Valleſ. *comm.* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* Paræus *lib.* 8. *oper. ſuor. cap.* 4. Codronch. *in Method. teſt. c.* 4. & alij. Quia, vt inquiunt, 17 poteſt vulnus eſſe ſalutare, & tamen vulneratus vel ob morboſum corporis apparatum, vel ob occultam quamdam læſorum, circumſtantiumque corporum cacoethiam decedere, vel aliis etiam accidentariis ex cauſſis, vt procedente ſermone dilucidius declarabimus. Vnde etiam ſi quoad magnitudinem vulnuſculum in conſideratione nullo modo habeatur, ita vt neque vulneris nomine dignetur. *l.* 1. *§. ſed* 18 *ſciendum. ff. de Ædil. ed.* Corſett. *de Minimis q.* 1. *nu.* 23. Verall. *deciſ.* 140. *n.* 3. Tiraq. *de Iud. in verb. exig. notab.* 10. quemadmodum neque morbus leuis dicitur morbus, neque febricula dicitur febris arg. *l. Ob que vitia §. final. ff. de Ædil. ed.* alias à me adduct. & facit ex noſtris P. Andr. Cauoncher. *in primum Aphor. lib.* 1. *pag.* 565. *verſ. ſicut leuis febricula.* vnde ob 19 ſui modicam æſtimationem leue vulnus non præſumitur mortale Catal. de Boncomp. *de Synd. nu.* 83. Farin. *conſ.* 171. *nu.* 4. *& nu.* 46. *lib.* 2. tamen reſpectu 20 partis læſæ verumque poteſt eſſe de neceſſitate lethale, vt ſi Cor attigerit, aut ſi ad internas alias nobiliores partes penetrauerit, aut ſi acum in neruoſam particulam profunde adegeris, quale exemplum habemus apud Hipp. 5. *lib. Epid. tex.* 44. ſutoris illius ſolearum veteramentariarum, qui pupugit ſe acu juxta genu, & tertia die à vulnere mortuus eſt; ſic & Ariſto apud eundem Hipp. *lib.* 7. *Epid. tex.* 97. ex vulnere digiti pedis gangræna ſuccedente mortuus eſt, quod forte neruoſam partem læſiſſet; quæ exempla ſatis declarant vulnus aliquando eſſe quidem reſpectu magnitudinis paruum, ſed reſpectu partis vulneratæ maximum, quia mortem facillime accerſit. Paræus *lib.* 9. *c.* 9. Ergo partis natura præ cæteris omnibus vulnerum conditionibus venit conſideranda, juxta quam ſecundum Hipp. cæterorumque Medicorum omnium decreta, & ſecundum ipſam rerum 21 magiſtram experiantiem, lethalia vulnera de neceſſitate ſunt, quæ Cor quomodocunque læſerint, cum viſcus hoc nobiliſſimum continui ſolutionem non patiatur, vt communis eſt Medicorum opinio, & tamen reperta ſunt aliquando in Corde vlcera antiqua. cum quibus homo potuerit per longum tempus ſuperuiuere, quale repertum eſt in Corde inſignis cujuſdam furis, de quo Beneuen. *de Abd. curat. cap.* 8. quin etiam narrabat nobili cuidam viro, ex quo ipſe audiui, Proſper Cecchinus Chirurgus Romanus caſum hujuſmodi ſupra omnem admirationem. Maniacus quidam Sacerdos cum furore ductus ſe primum caſtraſſet, immo vniuerſum penem cum ſcroto, & teſtibus abſcidiſſet, in eodem furore perſiſtens acubus quibuſdam fortibus pectus ſub ſiniſtra mammilla ſibi transfodit, tandemque poſt nonnullos dies quinque nimirum aut ſex, ab hiſce vulnuſculis illatis vitam, quam oderat, facile amiſit. Aperto cadauere acus omnes ad cordis ſubſtantiam penetraſſe reperti, cum quibus tamen potuit per nonnullos dies ſuperuiuere. Hoc quidem mirabile auditu eſt, nam pro raro quodam euentu videtur Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 2. enarraſſe, quod nonnulli corde vulnerato, vulnere tamen ad ventriculos non penetrante, non ſolum eadem die, ſed ſequente etiam nocte tantum vixerint, ſed & alia exempla ſimilia vide apud Schenchium *lib.* 2. *Obſer. tit. de Corde.* Hæc autem ita perſuaſa ſunt Hollerio, vt voluerit *Comm.* 6. *Aphor.* 18. vulnera, ſi tantum pulpam, vel carnem cordis aſtringant non neceſſario interimere, quod tamen aliis perſuaſu difficile eſt, quia quamcunque cordis particulam quomodocunque attigerit vulnus conaleſcere ob continuum motum non poterit, & facillime inflammationem excitabit, & exinde alia ſymptomata, quæ neceſſario Animal ſi non ſubito, ſaltem non multo poſt interficient; nam quomodocunque ſit quod aut eadem hora, ac momento, vel ſubſequenti die, vel etiam poſt duos, aut tres qualecunque cordis vulnus interficiat, nobis ea concluſio rata, ac firma maneat, quod talia vulnera neceſſario interimant, ita vt recte a Fallopp. dictum ſit *in lib de vulner. cap.* 6. quod vulnerato Corde non po- 22 teſt homo viuere niſi miraculoſe, & ejus aſſertionis rationes apud ipſum vide, licet non ſit neceſſarium illico à vulnerato corde hominem, ſiue quodcunque animal commori, vt ex hiſtoriis relatis per Schenchium vbi ſupra euidentiſſime patet, & ex alia à nobis commemorata. Quinimmo ſcimus, quod auulſo corde integro, & arteriæ magnæ trunco ante auulſionem optime alligato, animal per aliquod temporis ſpatium viuere poteſt, vt multi ex Anatomicis oculati teſtes ſunt, & quandoque ipſe etiam vidi, ſed & Galen. 2. *de Decr. Hippocr. & Platonis* pluries obſeruatum memorat in ſacrificiis victimas auulſo corde, & clamaſſe, & aufugiſſe, donec ſanguine toto effuſo concidierent. Ex quibus patet adeo euidentem mortis cauſſam eſſe Cordis vulnus, vt non obſtantibus quibuſcunque vel vulneribus aliis cujuſcunque partis, vel morbis alias certo interimentibus, ſemper ad hoc ſit referenda cauſſa ipſius mortis ſubſecutæ.

Sed proxime à Corde periculo certiſſimo homi- 23 nem exponunt vulnera quæcunque inſignia, quæ Cerebrum, Iecur, Diaphragma, Stomachum, Ventriculum, Aſperam arteriam, Venam, itemque Arteriam magnam, Pulmonem, Lienem, Fellis veſicam, Veſicam vrinariam, tenuia inteſtina, præſertimque jeiunum, Renes, & temporales muſculos læſerint. Adnotandum tamen ad hoc vt vulnus de neceſſitate interimat his partibus inflictum, requiri non modo vt eas quomodocunque læſerint, ſed etiam vt ad eas earundem partium particulas peruenerint, quæ vel quoad vſum, vel quoad ſenſum, vel quoad nobilitatem ſunt præſtantiores, vt Gal. *Comm. 6. Aphor.* 18. docet, & vide commentatores in Hipp. *lib. 6. Aphor. eod.* nam exempli cauſſa, licet Cerebrum inſigniter læſum ſecundum ſuam ſubſtantiam mortem afferat, hoc quidem vt plurimum veritatem habet, & non ſemper, & de neceſſitate, niſi ad baſim penetrauerit vulnus, tunc enim neceſſario occidit. Gal. *ibidem.* Celſ. *lib.* 5. *cap.* 26.

Fallopp.

Fallopp. *de Vulner. cap.* 6. & idem de pulmonibus, hepate, & reliquis partibus vulneratis eſt dicendum; atque hoc pacto intelligendi ſunt Auctores, quando vulnera aliquarum partium pro deſperatis, & incurabilibus pronuntiant, vt de renibus Ruland. *Chirurg. lib.* 3. *cap.* 16. dicebat, curam eorum potius diuinæ gratiæ, & beneficio committimus naturæ, quam operi noſtro. ſed de his omnibus vide peculiariter Falloppium *vbi ſupra.* Et ex his apparet non eſſe ſimpliciter verum exemplum allatum à Farinace *de Homicid. queſt.* 126. *num.* 5. de vulneribus, quæ ad mortem certo, & omnino terminantur, Quemadmodum, inquit, ſunt quæ cerebrum tangunt, vt enim dictum eſt, non modo euadunt interdum leuiter in cerebro vulnerati, ſed etiam ii, qui ex iiſdem vulneribus aliquam ipſius cerebri ſubſtantiam amiſerunt, vt in caſu, de quo Galenus, & aliis euenisſe certum eſt, quorum hiſtorias vide, ſi libet, apud Schench. *lib.* 1. *obſer. titul. de Cerebr.*

24 Porro vt plurimum lethalia vulnera ſunt ea omnia, quæ prædictas omnes, ac ſingulas partes, corde excepto, non inſigniter læſerint, ſed non penetrauerint ad intimiora. de diaphragmate tamen, ſeu Septo tranſuerſo dubium eſt apud Falloppium, qui ex Galeno *loco cit.* dicit, diaphragma is vulnera aliquando fuiſſe ſanata; ipſe autem de neceſſitate interficere aſſerit propter continuum, & nunquam deſinentem motum. Mihi quidem non videtur Galenus hoc dixiſſe, quod illi imponit Falloppius, ſed potius contrarium, nam & cordis, & diaphragmatis vulnera agglutinari non poſſe ex jugi eorum motu fatetur, in principio autem ejus commenti dicebat, cordis vulnera lethalia de neceſſitate eſſe, vt eſt in confeſſo apud omnes, non tamen in aliis partibus & membris ab Hippocrate inibi enarratis æque recipi vulnus quodcunque mortem afferre; hoc eſt non omnes in hoc conuenire, vt vulnera aliarum partium ſint de neceſſitate æque lethalia, ac vulnera cordis. certum igitur ſit, vulnera diaphragmatis etiam non magna interimere, quia & jugem habent motum, propter quem & ſanguinis ſuppreſſio, & agglutinatio impeditur, & nullo negotio inflammationem concipit, & habet ſenſum exquiſitum, ob quem dolores mirum in modum exacerbantur. ſed & ſpinalem medullam vulnera lædentia lethalia de neceſſitate ſunt, ſi notatu digna alias ſint quoad eorum magnitudinem, ſin minus vt plurimum interficiunt, vt omnium magnorum articulorum præcipue vulnera faciunt. Guid Cauliac. *ſive Chirurg. tract.* 1. *doctr.* 1. *cap.* 1. Paræus *lib.* 9. *cap.* 39. quia ſemper fiunt cacochthica, & maligna. Gal. 4. *Method. cap.* 6. Tagault. *lib.* 2. *Inſtit. Chirurg. cap.* 3. Riolan. *Chirurg. ſect.* 3. *cap.* 2. Foreſt. *lib.* 6. *Obſer.* 2. veſicam item vrinariam neceſſario mortem afferre volunt quandocunque in parte muſculis, & carne carente vulnus fuerit; ſed de his omnibus conſulendus præ cæteris Fallopp. *vbi ſupra*, nam hæc dicendum potius frequentius, quam alia quædam vulnera occidere, & ſic multo ratius ſanari, quam quæ ſecundum plurimum lethalia ſunt judicata; non quod vere de neceſſitate interimant,
25 Sed & lethale ſecundum plurimum vulnus eſt circa vmbilicum duobus vel tribus digitis in circuitu inflictum, & hoc, vt inquit Arcæus *de cur. vuln. lib.* 2. *cap.* 4. & Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. ob nervos, qui in vmbilicum pertingentes ea loca percurrunt, & hoc fortaſſe ſibi Homerum voluiſſe putauerim, qui Medicus fuit, & Chirurgus, quantum nonnulli aſtruunt, *Iliad. lib.* 13. in illis carminibus.

Meriones porro abeuntem inſequens per cuſſit haſta
Pudenda inter, & Vmbilicum, vbi maxime
Fit plaga grauis arumnoſis hominibus.

Et id ipſum ſignificaſſe puto Torquatum Taſſum noſtrum *in ſua Hieruſ. Cant.* 9. *St.* 68. cum inquit

Poi fere Albin la'uè premier s'apprenda
Noſtro alimento.

In cujus rei confirmationem non conticebo id, quod de iis, qui viui excoriantur à nonnullis relatum eſt, non mori nempe niſi vmbilico ſecto. Legi hoc apud Leonem Africanum *in ſua Africa*, ex quo, & ex Scaligero refertur à Riolan. *lib.* 2. *Anthropograph. cap.* 10. imo Andr. Laur. *Anat. lib.* 6. *cap.* 19. *ſyn.* ſimpliciter ſecto vmbilico homines perire dicit, & conſueuiſſe barbaros vmbilicum orbiculatim ſecare, *Nam eo, inquit, reſecto, ſtatim pereunt ſuffocati, concidente enim vmbilicali vena hepatis vinculo, collabitur hepar, à quo trahitur diaphragma princeps reſpirationis organum.* hæc ille. Et in enunciatione vulnerum lethalium hæc ſufficere poſſunt. non lethalia vero ſunt quæcunque nul- 26
lam ex his partibus attigerint, quæ ſimplicia fuerint, in parte ignobili, & obtuſo ſenſu prædita, quæ quantitate fuerint modica, in juuene robuſto, cum armis incidentibus potius, quàm alterius generis inflicta.

Lethalia autem ex qualitate ipſorum vulnerum 27
judicantur, quæ cum contuſione ſunt, quæ magis compoſitas, & plures partes natura diuerſas læſerint; ſic & quantitatis reſpectu majora magis lethalia quantum eſt ex hoc, minora minus, & mediocria medio modo ſe habent; cum autem triplex quantitas ſit, vulnera quæ magis profunda, & penetrantia ſunt, minus profundis, ſuperficiariis, & non penetrantibus ſunt magis periculoſa; ſic quæ in longum, aut in latum ſeſe extendunt cæteris paribus minus periculoſa iis, quæ magis profunda ſunt; & quæ rotunda, & in orbem ſe produnt cæteris magis periculo proxima, quod hæc multo difficilius conglutinentur, & idcirco ſanguinis effuſionem, inflammationem, & dolores in longum protrahunt, vnde mors facilius ſuccedit. Quin etiam reſpectu qualitatis armorum nonnulla magis aut minus lethalia ſunt. ſi enim arma fuerint pungentia, hamata, ſerrata, & hujuſmodi cuidentius periculum afferunt, quam ſi ſimpliciter incidentia ſint. Io. de Vigo *vbi ſupra.* Fortunat. Fidel. *ibid. cap.* 4. ſi ea item fuerint contundentia pejoris naturæ, ac magis lethalia vulnera infligunt: quamobrem vulnera ſclopetorum, & aliorum id genus armorum ob id ipſum præter alias cauſas pejora ſunt, quam cum ſimplici ferro accepta. venenata etiamſi fuerint arma quomodocunque, & qualecunque vulnus afferant, lethale eſt, vt *in ſeq. queſtione* docebimus. Ætatem quoque vulnerati in conſiderationem venire oportet; nam vulnera in ſenibus cæteris paribus periculo magis proxima, minus pue- 28
rorum, & robuſtorum juuenum ob vegetum calorem, vt cum Gal. Medici omnes, imo cum ipſa experientia ſentiunt. Quin & ſexus ſi conſideretur, certum eſt fœmineum facere ad majorem vulnerum 29
ſecuritatem, quia fœminæ multo grauiores ictus, & vulnera perpetiuntur, & ab his facilius ſeſe extricant; quam vir, adnotantibus etiam Iuriſconſultis. *Glo. in l. Nihil intereſt. in verbo tam grauia. ff. ad l. Iu-*

ſum de Adul. cum plerisque aliis adductis à Tira-
l. de leg. Connub. l. 9. nn. 225. nam & alios etiam
eorum diuitiores patiuntur quam viri, vt dixi aliàs
Lib. 1. hoc. Qu. ſt. tit. 1. *quæſt.* 8. *nn.* 18.

3 Corporis etiam conſtitutio facit ad majorem, vel minorem vulnerum ſecuritatem, magis enim periculosa in conſtitutione frigida, & humida quàm in ſanguinea alia licet Hipp. *de Cap. vulnr.* dixerit eos, qui ex capitis vulneribus perituri ſunt, magis viuere, & longiori tempore in hyeme, quàm in Æſtate; ſed communi omnium tempus Autumnale judicatur. Farinac. Fidel. *vbi alias, lib.* 4. *cap.* 2. Locorum quoque reſpectu vulnera magis aut minus periculoſa. Et ipſorumdemque ejuſdem partis vulnus in hoc loco vt plurimum lethale, in illo vt plurimum non lethale. 11 Vulnera capitis, quod pro exemplo ſit, Florentiæ, & Bononiæ maxime lethalia, Romæ vero, & Ragoſii non ita. Florentiæ, & Bononiæ (inquit Amatus *Cur. med. cent.* 6. *cur. vlt.*) ita capitis vulnera periculoſa ſunt, vt raro capite vulneratus ſanetur; in hoc vero ſaxo Ragoſæo contrario modo euenit, vix enim ex fracto, & comminuto capite ægrotus decedit, imo plerumque conualeſcit. idem de Ferraria teſtatur Ioſeph. Quercet. *de Vulner. Sclopet. cap.* 1. In ſumma autem vt vniuerſaliter loquamur, in editis locis, apertiſque, aeriſque tenuioris capitis vulnera difficillime, crurum facillime ſanantur, contra in locis calidioribus, humidioribus, craſſioriſque aeris vulnera capitis facillime, crurum difficillime ad ſanationem perducuntur, cujus rei cauſſam querit Prothus Catul. *lib.* 1. *Ethiolog. num.* 190. atque ea quidem manifeſta eſt; nam Aer editorum locorum ob frigiditatem, & tenuitatem vulneribus capitis inimicus, ob ſiccitatem vulneribus crurum amicus: contrariæ cauſſæ in diuerſis locis contrarios effectus producent.

Ex ſi-on denique vulnerati præcedente vulnus accipiuntur conjectura majoris, aut minoris periculi, quæ enim vulnera in corporibus ſiunt, & morboſis, & cacochymis, in conualeſcentibus, valetudinariis, vel morbis de facili obnoxiis, & hujuſmodi perſonis magis abſque dubio periculoſa; & idcirco pru-
32 denter Iuriſconſulti voluerunt, vulnerantem infirmum, ſi ille decedat, teneri de homicidio, etiam vulnere non exiſtente mortali. Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. c.* 87. *num.* 40. & adducti per Thom. Actium *de Infirmit. par.* 2. *verb. vulnus num.* 1. *& ſeqq.* licet contrarium velit Caball. *de omn. gen. hom. num.* 530. ſed ratio videtur militare pro affirmativa; dato enim quod vulnus non mortale poſſit fieri mortale ex corporis impuritate ipſius vulnerati, videretur vulnerans dediſſe proximam cauſſam morti, vt in caſu, de quo Manard. *lib.* 6. *Epiſt.* 1. in quo cum ſuperuenerit vulnerato duobus vulneribus læſo non quidem mortaliter, vt ipſe probat, etyſipelas ob corporis impuritatem, mortuus eſt decimaquarta; & cum vnuſquiſque huic periculo ſubjici poſſit, nempe corporis impuritati, non videretur vllo modo excuſandus vulnerans, maxime ſi deliberato animo occidendi vulneraſſe conſtet, ſi vulneribus non mortalibus exiſtentibus, vulneratus ex corporis impuritate decedat, ex qua tamen, abſque acceptione vul-
33 nerum non deceſſiſſet; nam qui cauſſam damni dat, damnum feciſſe videtur, vt ipſis Iuriſconſultis notiſſimum eſt, quibus hæc decidenda relinquantur, non enim ſunt vndequaque à dubio exempta per ſuperiora.

SVMMARIVM.

1 *Vulnere exiſtente lethali non excuſatur vulnerans ex malo regimine, aut negligentia, vel imperitia Medici.*
2 *Vulnere lethali exiſtente præſumptio mortis eſt ex vulnere non obſtantibus quibuſcunque.*
3 *Vulnus ſi ſit indifferens, & vulneratus ſua negligentia, vel ex Medici culpa periit, vulnerans non tenetur de occiſo.*
4 *Vulnere non exiſtente de certo lethale, præſumptio eſt vulneratum non deceſſiſſe ex vulnere. Amplia vt num ſeq. declara vt ibi.*
6 *Vulnus ex ſua natura non lethale poteſt incuria, vel alia occaſione fieri lethale.*
7 *Ex quibuſcunque vulneribus homines perire contingit.*
8 *Cauſſa ex quibus vulnus, quod ex ſua natura non eſt lethale, fieri poteſt lethale.*
9 *Culpa Medici quomodo vulnus non lethale, fiat lethale.*
10 *Culpa ægroti quomodo ſuccedat, vt vlnus non lethale, fiat lethale.*
11 *Medicum non adhibere, vel adhibere imperitum paria ſunt.*
12 *Non quilibet error vulnerati culpari poteſt ad hoc, vt vulnus non lethale ejus culpa mortem accerſiſſe dicatur.*
13 *Vulnus non lethale quomodo ex culpa conſtitutionis corporis ipſius vulnerati fiat lethale.*
14 *Morboſus corporis ſtatus in vulneratis magnificiendus eſt.*
15 *Vulnera in quibuſdam morbis difficulter ſanantur.*
16 *Externa culpa quomodo no lethale vulnus occidat.*

Vulnus ex ſua natura non lethale, an incuria, vel ex alia occaſione fieri poſſit lethale.

QVÆSTIO III.

SEd eorum verborum occaſione, quæ in fine ſuperioris Quæſtionis attulimus, videndum in præſenti, an vulnus, quod ex ſua natura nequaquam lethale ſit, poſſit incuria medentis, vel ipſimmet vulnerati, ab extra, & per accidens fieri lethale, & cum effectu hominem è medio tollere. hoc enim pro Iuriſconſultis videtur valde ſcitu neceſſarium, quia 1
etiamſi quando vulnus eſt ex ſua natura mortale (& maxime, inquam, quando de certo eſt mortale) non excuſetur vulnerans ex malo regimine, aut ex negligentia, & imperitia Medicorum, ſed omnino de homicidio teneatur. Clar. *lib.* 5. *ſententi. §. homicidium. nu.* 33. quidè communi teſtatur. Andreas Gail. *Obſer. lib.* 2. *obſ.* 111. *nu.* 21. Farinac. *conſ.* 100. *nn.* 17. & *quæſt.* 126. *num.* 12. quia dominatur præſumptio, 2
quod vulneratus ex vulnere deceſſerit. *l. Ait lex. §. quid ſi mortifer. ff. ad l. Aquiliam.* Adducente Io. Aloyſ. Ricc. *in prax. var. reſol.* 194. *num.* 3. tamen ſi vulnus fuerit indifferens ad ſanitatem, & mortem, & vul- 3
neratus Medicum non adhibuerit, aut adhibuerit quidem, ſed imperitum; aut ſi ſua ipſius negligentia, & inobediendia mortuus fuerit, tunc vulnerans de homicidio non tenetur, cum ſua ipſius culpa reputetur mortuus. Io. Trigonius *ſingul.* 67. *nu* 1. Petr. Rauenn. *ſingul.* 797. Caball. *Cent.* 3. *caſ.* 248. *num.* 40. late Farinacc. *vbi ſupra, num.* 20. Guazzin. *defenſ.* 4. *cap.* 10.

4 *cap.* 10. *num.* 12. ſemper enim præſumptio militat, quod vulnere non exiſtente de certo lethale, vulneratus non deceſſerit ex vulnere. Farinacc. *conſ.* 121. *lib.* 2. *num.* 1. & 27. & ex Medicis Codronc. *in method. teſtif. cap.* 4. & Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 4. *cap.* 2. & facit tex. *in l. ſi ex plaga. ff. ad l. Aquilium.* ab ipſo Fortunato noſtro adducta. Imo volunt multi relati
5 per Guazzin. *vbi ſupra*, *nu.* 13. hoc procedere quandocunque etiamſi forte vulnus ex ſua natura ſecundùm plurimum occideret; licet contrarium in vtroque caſu ſentiat Boer. *quæſt.* 323. *nu.* 8. cum aliis ibi per eum adductis, quorum tamen ſententia ſaltem in priori caſu videtur omnino mederanda. Ac profectò præſumptio mortis ex vulnere debet ſumi non ſimpliciter ex vulnere, ſed ex aliis quamplurimis cum vulnere adjungi ſolitis, vt jam diximus. His ex cauſſis ſcire maximopere expedit, an id ſuccedere poſſit, & ex quibus cauſſis, & quoad primam partem facile eſt reſpondere, quippe cùm apertiſſime
6 id decidatur per *l. Qui occidit. §. ſi vulneratus. ff. ad l. Aquiliam.* & id fieri poſſe quandocunque docent ex Iuriſconſultis Corneus *conſ.* 283. *lit. I. vol.* 3. Damohud. *in Enchirid. rer. criminal. cap.* 75. *num.* 2. facit pro Medicis Valleſ. *in* 5. *Epidem. tex.* 97. & caſus à Langio narratus *lib.* 1. *Epiſt.* 5. & alter relatus à Monard. *de quo ſupra*, & idcirco, vt jam non ſemel di-
7 xi, ab Hipp. prolatum eſt, ex quibuſcunque vulneribus homines aliquando decedere, nempe etiam ex minimis, & non lethalibus, & facit ad hoc pro Iuriſconſultis id; quod dicebat Bartol. *de percuſſ. nu.* 8. quod ſcilicet quandoque quis moritur de leui vulnere, de quo alius non moreretur, [id quomodò, & quibus ex cauſſis ſuccedere poſſit docet *Fortunat. Fidel. lib.* 4. *de Relat. Med. cap.* 2.] dato igitur, quod id ſuccedere poſſit, videndum quæ cauſſæ ad hoc concurrant, quæ reducendæ ex mea ſententia vel ad Medicum, vel ad ægrotum, vel ad externa, nam
8 quoad Medicum, vel chirurgum vulnus non lethale
9 aliquando occidit, ſi ex ignorantia ille non nouerit vulneris qualitatem, vt in caſu, de quo Langius vbi proxime, vbi chirurgus ſauciatum in capite equitem cum cranij fractura, vulneris exiguitati filus, cranij fracturæ nullo modo medicatus eſt, vnde vulneratus ob eum errorem è medio ſublatus eſt, aliàs non perituras, non diſſimilem caſum habes apud Foreſt. *lib.* 6. *Obſ.* 2. de vulnere non lethali, ex quo tamen æger culpa Medici interij; eadem enim ratione ſi Medicus neſcierit remedia opportuna adhibere, aut adhibeat contraria, ægrum perimit; ſi item phlegmonem, ſpaſmum, ſphacelum, doloris acerbitatem, & alia hujuſcemodi accidentia corporis purgatione tam per pharmaca, quàm per ſanguinis repetitas euacuationes non prohibuerit, aut prohibere non curauerit, ſi ſecare vbi opus fuerit, neſcierit, aut non quantùm oportuerit ſecauerit, vt in caſibus ab Hippocr. relatis. 5. *Epidem. tex.* 27. & 28. ſi manantem item ſanguinem ſupprimere ignorauerit, aut quid omiſerit ad curam neceſſarium, aut quid etiam cum maximo ægroti damno fecerit, quod non facere præſtitiſſet, vt ſecare vbi opus non fuerit, quemadmodum Medicus quidem proximis diebus faciendum inculcabat in leuiſſima quadam capitis percuſſione abſque fractura, ex qua æger nihil derrimenti reportauerat; tunc, inquam, ex Medici imperitia, & negligentia vulnus non lethale facile occidere poterit.

10 Quoad ægrotum manifeſtiſſimum eſt, quòd ejus culpa idipſum poteſt ſuccedere, vt ſi Medicum non adhibuerit, vel adhibuerit imperitum, cùm paria ſint Medicum non adhibere, aut adhibere imperitum. Gloſ. ex qua Farinacc. *de Homicid. quæſt.* 120. *ſect.* 4. *num.* 76. Carrar. *de Med. & ejus iſſ. par.* 4. *num.* 161. Thom. act. *de Infirm. part.* 1. *cap.* 47. *nu.* 30. Quia præſtat, Medicum non habere, quàm malum habere. Rod. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 7. ſi item medicamenta opportuna ſibi adhiberi non permiſerit, aut quicquam moliri circa ſe renuerit, quod erat ad ſanationem neceſſarium, ſi contra Medicorum ſententiam aëri ſeſe expoſuerit, vt Telephanes apud Hipp. *lib.* 7. *de morb. vulg.* aut ſi quomodocunque in victu ſex rerum non naturalium inſigniter peccauerit. Farinacc. *dicta quæſt.* 127. *num.* 87. *& ſeqq.* Non tamen quilibet error vulnerati iure cul- 12
pari in hac re poteſt, ſed debet eſſe notabilis, vt prudenter monet Farinacc. *quæſt.* 126. *num.* 25. Guazzin. *vbi aliàs, cap.* 10. *nu.* 8. & eo, inquam, intignior, quo magis leue, ac tutum vulnus à peritis judicatum fuerit, tunc enim malis ſit oportet negligentia, ac tales errores in victu, & medela, vt euidenter conſtet, ex eorum vitio ægrum ſuccubuiſſe. At tunc quidem debent periti de his erratis peculiariter judicare, ac nominatim determinare, quod hic error cum hoc vulnere, etiamſi non eſſet mortale, potuerit mortem accerſere, & videtur quidem hoc maxime attendendum.

Poteſt inſuper etiam ex culpa conſtitutionis cor- 13
poris ipſius vulnerati vulnuſculum aliquando nullius momenti, ipſum ad interitum trahere, & multo magis, ſi vulnus non eſſet omnino aſpernabile, licet ſalutare, vt inſinuatur ab Hipp. in caſu Hippocomi Palamedis in Lariſſa *lib.* 5. *Epidem. tex.* 16. *in fin.* per illa verba, Vlcus autem malorum cauſſa nulla erat, quod Valleſius *in comm.* exponit, vulnus non fuiſſe lethale, ſed ſalutare. Eſt autem tanti faciendus mor- 14
boſus hic corporis apparatus in vulneribus, vt non ſolum in mediocribus, ſed etiam, vt dixi, in minimis ejus maxima ratio ſit habenda, cum facile ex ejus culpa poſſit minimum vulnus, & omnino ſalutare cacoethiam, & prauitatem contrahere, ex qua deinceps ægrum perite facillimum eſt; idcirco in cachecticis, elephanticis, hydropicis, phthiſi, 15
vel maraſmo, aut non leui gallica lue affectis vulnera etiam ſimplicia haud facile ſanantur, ac ſæpe non ſanantur; verba ſunt Parei *lib.* 9. *ſuor. oper. cap.* 10. ſed multo ante illum Hipp. *lib.* 6. *Aphor.* 8. Vlcera in hydropicis facta difficulter ſanari tradidit.

Quoad externa tandem multa ſunt, quæ mor- 16
tem ex non lethali vulnere afferre poſſunt, nempe ipſa armorum qualitas, Aër externus, regio, temporis conſtitutio, & alia, de quibus in ſuperiori quæſtione jam locuti ſumus, quæ verum ejus momenti exiſtimanda ſint, vt reum ab homicidio excuſare poſſint, non leuiter dubitandum: illud certum eſt, non eſſe hæc talis ponderis, vt promiſcue in quocunque leuiſſimo vulnere mortis cauſſa eſſe poſſint, in mediocribus tamen vulneribus multùm cooperari non hæſitandum, ex quibus Iuriſconſulti cætera decidere poſſunt, quæ ad id negotium facere videntur.

SVMMARIVM.

1 *Hominem vulnerantes juxta exitum vulneris pœnas luunt.*

2 *Non caret culpa Medicus, qui futura impedimenta ex vulnere non prædixerit.*

3 *Vulnera de neceſsitate, aut ſecundum plurimum lethalia relinquunt hominem, qui ex iis forte euaſerit, debilitatum, & multo deterioris conditionis.*

4 *Eos, qui craſſos neruos ſauciatos habent, neceſſe eſt Claudos fieri. declara hoc dictum vt nu. ſeq. & Limita regulam hanc vt num. 6.*

7 *Membri abſciſſio, etiamſi reparetur, ejus vſum omnimodum in poſterum tollit.*

8 *Capitis magna vulnera reddunt hominem infacundum, & aliquando ad coitum impotentem.*

9 *Vulnera in quib us cerebri ſubſtantia quantulacunque deperditur, hominem in animalibus functionibus ad eam cerebri partem attinentibus læſum relinquunt.*

10 *Occipitis vulnera vt plurimum cæcitatem inducunt.*

11 *Ex temporum vulnere oculus aliquando amittitur.*

12 *Vulnera ſuperciliorum aciem oculorum obtundunt. vide circa ejus rei veritatem num. ſeq.*

14 *Vulnera ſuperciliorum palpebras relaxant, viſumque impediunt.*

15 *Aſpera Arteria vulnera non vniuntur, & vſum loquendi, ſi magna fuerint, impediunt.*

16 *Vtriuſque Recurrentis nerui abſciſſio aphonum, hoc eſt, ſine voce hominem reddit, alterutrius autem perpetuo rancum facit.*

17 *Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam relinquunt.*

18 *Cicatrix quid.*

19 *Cicatrix vel ſanitati officit, vel pulchritudini, vel vtriſque.*

20 *Cicatrix propriiſſime pulchritudini obeſt.*

21 *Macula in facie indignius feruntur, quam alibi.*

22 *In facie nullus ſignari poteſt ex Legum edicto.*

23 *Cicatricum differentiæ.*

24 *Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices faciunt.*

25 *Vulnera cum deperditione ſubſtantiæ, & præcipue oſſium causas cicatrices relinquunt.*

26 *Cicatrices aliquando medentis culpa magis deformes ex vulneribus relinquuntur.*

27 *Cicatrices magis deformes reſpectu partium quæ.*

28 *Cicatrix in loco, in quo pili naſci ſolent, locum glabrum in futurum relinquit.*

Vulnera quæ vſum Membri adimere, aut aliquod perpetuum impedimentum, vel deformitatem afferre poſſit.

QVÆSTIO IV.

1 HOminem vulnerantes iuxta exitum vulneris (nam omitto alia conſiderare) pœnas dare debent ex legum ſanctione; aliter enim puniendum decernunt illæ eum, qui vulnerando occidit, aliter eum, qui vſum alicuius membri vulnerando adimit, aliter eum, qui turpem cicatricem inducit, aliter denique eum, qui ſolius vulneris incommodum præbet, & ſolam iniuriam vulnerando infert. Itaque neceſſarium videtur manifeſtare, quibus ex vulneribus talia impedimenta, vel cicatrices expectare conueniat, cum iam de iis, ex quibus mors timenda eſt, abunde locuti ſimus, nam non modo factum impedimentum diiudicare, ſed futurum quoque prædicere Medicus tenetur, & culpa care-
2 re non videtur, quandocunque talia impedimenta ſubſecutura non prædixerit, vt monet Galenus *lib. 1. de Anatom. Admin. cap. 3. claſſ. 1.* itaque ante nonnullas generales Regulas tradamus, deinde ad particularia membra, nempe à capite ad pedes vſque deſcendentes id pro viribus manifeſtum faciamus quod quærendum nobis propoſuimus.

3 Sciendum ergo primo, vulnera omnia ex primo capite periculoſa, nimirum quæ nobiles partes, aut exquiſiti ſenſus, aut magni, & præcipui vſus læſerint, videntur ſaltem vt plurimum, & quaſi neceſſario hominem occidere, quod ſi forte fortuna ex iis conualeſcat, neceſſe eſt, eum per totum qui reſtat vitæ curriculum, debilitatum, ac multo deterioris conditionis fieri, quam antea fuerit, non modo quia apparentem aliquem membrorum vſum adimere aut impedire poſſunt, aut aliter corpus labefactare, ſed quia ipſæ partes debiliores de neceſſitate redditæ, cum ad vitam omnino ſint neceſſariæ, vitæ ipſi maximopere præjudicare, ipſamque breuiorem propter vſus earum deteriorationem reddere apta nata ſint. Hoc omnibus Medicis eſt acceptiſſimum, nec vlla controuerſia diſputabile, & facit inter infinita propemodum exempla illud, quod adducitur à Valeſco Tarent. *lib. 1. Philon. c. 1.* de capitis vulneribus in quodam milite, & eodem modo de reliquis partibus nobilibus exemplificare licet.

4 Secundo eos, qui craſſos neruos ſauciatos habent neceſſe eſt claudos fieri, ſic etſi muſculorum capita ſauciata fuerint, vel muſculi per tranſuerſum, vel tendines abſciſſi. Hæc regula eſt Hipp. *1. de morb. ſect. 2. tex. 5. & 6. in Coac. prænot. num. 508.* & confirmatur quoque ab aliis. Tagaut. *lib. 2. Inſtit. Chirurg. cap. 3.* & ſi quiſpiam deſiderat peculiariter ſcire qui nerui, aut muſculi, aut tendines læſi, cujus partis impedimentum afferant, conſulat de hoc Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 5.* vbi plura habentur. Sciendum vero ex Petro Salio *in priorem Hippocratis locum*, quod illud, Neceſſe eſt claudos fieri, non eſt intel-5 ligendum ſolum de eo crurum impedimento, ſeu deprauatione, quam claudicationem nominamus, ſed intelligendum eſt quoque per ea verba, quod ex tali neruorum, tendinum, ſeu capitum muſculorum abſciſſione, aut ſauciatione membri, ad quod pertineat talium neruorum, capitum muſculorum, ipſorumque muſculorum, ac tendinum vſus deprauetur, aut deperdatur motus.

9 Limitandum tamen dictum hoc quo ad muſculos, vt docte admodum monet Fortunatus *vbi ſupra*, quia membri motum, atque vſum perire, ac deprauari ex abſciſſione, aut læſione muſculi verum eſt, quando membri functio vnico muſculo perficitur; ſi enim pluribus perficiatur, & alter tantum muſculus lædatur, aut abſcindatur, tunc nequaquam neceſſe eſt actionem partis prorſus perire, aut inſigniter deprauari, ſed tantum debilitari. De particularibus autem muſculorum functionibus, & læſionibus ex eorum vulneribus prouenientibus, ſi quis magis peculiarem habere cupit cognitionem, Anatomicos conſulat in tractatu de muſculis, & præcipue Gal. *in lib. de Muſcul. diſſect. & de mot. Muſcul. & lib. 4. & 5. de Anato. admin. claſſ. 1. & alibi ibi.* Veſal. *lib. 2. de hum. corp. fabr.* Andr. Laur. *Anatom. lib 5.* Columb. *Anatom. lib. 5.* Riolan. *Anthropograph. lib. 3.* & Anatomicos alios, & ex aliis Fortun. Fidel. *vbi ſupra.*

7 Tertio membri cujuſcunque aut totalis, aut maxima ex parte abſciſſio, etiamſi reparari per naturæ miraculum poſſet, ſemper tamen omnimodum vſum illius membri impediet; quod amplia etiamſi, vt dixi,

non

non totaliter; sed magna ex parte illud membrum esset abscisum; & ratio est. quia in tali abscissione nervos, arterias, venas, musculos illi membro opitulantes abscindi magna ex parte, aut in totum necesse est; quorum instrumentorum plura abscissa, denuo coalescere non possunt. Hipp. 6. *Aphor.* 19. & in Coac. *prænot. num.* 504. & ibi omnes Doctores. quod etiamsi aliquo modo reuniri contendas, quia tamen ex cicatrice, & callo impeditur transitus sanguinis, & spirituum ad subjectum membrum semper motus, & sensus ejus membri alteruter, aut vterque simul aboletur.

8 Cæterum quoad particularia sciendum primò à capite incipientes, quòd omnia ejus vulnera magna, cum periculo euidenti, & exitialia nisi occidant, præter id, quod diximus, quòd relinquunt hominem maximè debilem, vitamque ipsius reddunt breuiorem, faciunt etiam sterilem, & aliquandò etiam ad coitum impotentem, vt notat Marcell. Donat. *lib.* 4.
9 *hist. Med. mirab. c.* 18. Præterea si cerebri substantiam vulnus attigerit, & in caussa fuerit, vt eius substantiæ aliquid fuerit deperditum, necesse est hominem in animalibus functionibus insigniter, licet non semper eodem modo, & eadem læsionis specie labefactatum iri, prout deperdita substantia ad hujus, aut illius conjugationis neruorum originem, aut progressum spectabit. Andr. à Cruce *lib.* 1. *Chirurg. cap.* 14. quod Hipp. & Gal. auctoritati, & experientiæ innititur, & vide, si libet, plures historias hujusmodi apud Schench. *lib.* 1. *Obser. tit. de Vulner. Capit.* ex quibus elicies nonnullos homines ex his vulneribus resolutos aliqua in parte remansisse, alios cæcos, alios strabones, alios surdos, alios memoria orbatos, alios denique mutos, alios fatuos, & stolidos; & licet nonnulli omnino etiam conualuerint, tamen aliquod notabile incommodum in ipsa vita breuiore facta effugere non potuerunt, ita vt regula pro indubitata sit acceptanda.

Verum circa partes ipsius capitis particulares sciendum, occipitis vulnera vt plurimum exci-
10 temi inducere, cujus rei caussam quærit, & affert Epiph. Ferdin. *lib.* 1. *Theorem.* 51. *quæst.* 44. & vide de hac re plura apud Marcell. Donat. *Med. hist. mirab. lib.* 2. *c* 11. neque abs re ad hoc adducam legalem textum *in l. sed & si quemcunque. §. si magister ff. ad l. Aquiliam.* vbi Tutor puero discenti ingenuo filio familias parum bene facienti quod demonstrauerat forma calcei ceruicem ita percussit, vt oculus pueri perfoderetur; vides enim quam bene hic textus aptetur ad rem nostram. Sed & idem Epiphan. *vbi*
11 *proxime, quæst. seq.* idem in altero oculorum euenire ex temporis vulnere asseuerat, nempe dextrum oculum occæcatum fuisse ex tempore dextro vulnerato, sinistrum ex sinistro. Sed de hac materia, nempe de temporum vulneribus, vide Lang. *lib.* 1. *cap.* 10. Hippocr. vlterius in Coac. *præno. sent.* 510. aciem
12 oculorum obtundi iis ait, qui in superciliis, vel paulo altius vulnera acceperint, & in amaurosim, hoc est, visus obscuritatem eos incidere, & quod magis consideratione dignum censetur, quo vulnus, inquit Hippocr. recentius est, eo magis vident, inueteratscente autem, aut tardante cicatrice magis obtundi solet. qui vero ejus rei caussam noscere cupit, Duretum consulat in ejus loci commento. & quamquam hoc etiam ex recentiorum experientia veritatem habere confirmatum est, tamen Fortun. Fidel. *vbi supra*, ex propriis quotidianis obseruationibus, nihil
13 vnquam tale sibi successisse testatur. Ego quid in hac re pro Hippocrate dicam non habeo, nisi id secundum plurimum succedere eo modo velimus ob rationes, de quibus Duretus *in comm.* & Hollerius ab ipso Fortunato adductus. modus fortasse læsionis ex ipsis vulneribus emanans considerandus, non enim æque in omnibus succedere par est, vt Medici nouerunt.

Paræus porro *lib.* 9. *cap.* 23. dicebat, vulneratis su- 14
percilis aliquando ita lacerari musculos palpebras mouentes, vt ægri sanitati restituti dum aciem oculorum in rem aliquam intendere student, cogantur ipsas palpebras propria manu attollere, quod impedimentum alicujus considerationis existimandum. Membranæ insuper oculorum dissectæ præter alia multa symptomata, quæ inducunt etiam persanata visui maxime officiunt ob inductam cicatricem. Pigræus *lib.* 4. *suæ Chirurg. c.* 11. quamquam Gal. *lib.* 1. *de causs. sympt. cap.* 2. & alii apud Schench. *lib.* 1. *Obser. tit. de Oculis.* viderunt discissa membrana, & humore albugineo exeunte, ægros visum recuperasse.

Asperæ Arteriæ vlcera non vniuntur, quin et- 15
iam vsum loquendi, si magna fuerint, impediunt, licet Paræus *lib.* 9. *cap.* 29. narret, se duos homines ea in parte vulneratos ex aphonis vocales reddidisse; sed hi spatio trium vel quatuor dierum interierunt. Pigræus tamen *vbi supra*, *cap.* 12. narrat cuiusdam viri historiam, qui eo loco vulneratus sanatus quidem fuit, sed orificium vulneris apertum remansit, ex quo biennio tantum superuixit. Sed etsi nerui re- 16
currentes vulnerati fuerint, & abscissi, hominem aphonum, & absque loquela remanere necesse est absque vlla spe illam vnquam in futurum recuperandi; quod si alter tantum dictorum neruorum lanciatus, aut dissectus fuerit, perpetuæ raucedinis incommodo homo molestabitur, & semiuocalis efficietur. Paræus *vbi alias*, Pigræus *ibid. lib.* 3. *cap.* 1.

Thoracis vulnera penetrantia fistulam relinque- 17
re, & vniri nequaquam posse communis est Medicorum opinio, de qua testantur Arcæus *de cur. vuln. lib.* 2. *c.* 1. & Aluar. Nonn. *in annotat.* Cardan. *lib.* 5. *Aphor.* 2. Fallopp. *de Vulner. cap.* 28. & ante hos omnes Bertapalia *de vulner. tract.* 2. *cap.* 2. ob eam caussam homo ex his vulneribus, licet aliquando per annos superuiuat, tamen denique tabidus moritur. Verum idem Arcæus *ibid.* huic communi Medicorum sententiæ contrariatur; credit enim thoracis vulnera posse perfectissime sanari, & omne futurum tabis incommodum facile euitari, si diligenti opera Medicus vsus fuerit, cujus vt plurimum incuria, ac inscitia eas molestias ab iis vulneribus relinqui affirmat. tradit autem ipse rectam rationem hujus curationis.

Porro hic de cicraticum incommodo aliquid di- 18
camus; quid autem sit cicatrix manifestum est, vestigium quippe eam esse dicimus solutæ vnitatis prægressæ ex contracto callo in externæ cutis vnione apparens. quæ definitio consona videtur dictis Gal. *lib.* 14. *Method. medend. cap.* 18. & huic non dissimilem affert Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 1. apud quem plura de hac materia habentur. Nos di- 19
camus cicatricem vel sanitati officere, vel pulchritudini, vel vtrisque simul: non enim dubium est, quod aliquando cicatrix corporis functionibus obesse possit. vidi qui tumorem prope podicem patiebatur, cui cum maturus jam præcideretur, ex cicatrice dehinc ea in parte relicta perpetuo teneſmo magna cum molestia afflictus est. Mulieres etiam ob cicatricem in vtero relictam steriles fieri ex

Hippocratis auctoritate patet *in libb. de morb. mul.* & ſic aliæ cicatrices in aliis partibus, vt in oculi tunica, de qua jam diximus, viſui incommodare, in buccis, partibuſque proximis loquelam impedire, & in aliis partibus alias lædere poſſunt. Sed pro-
20 prijſſimè, vt rectè exiſtimat Fortunatus, cicatrix pulchritudini obeſt, cujus cum præcipua ſedes ta-
21 cies ſit, idcirco indignius ferri, majorique dedecori (vt Plutarch. *in Politica ad Trajanum* dicebat) haberi ſolent verrucæ, ficuſue in facie, quam naræ, næui, atque mutilationes in reliquo corpore, quod etiam ex Hipp. *in Coac. prænot. cap.* 11. *par.* 3. Duretus firmabat. qua de re lancitum eſt *in l. ſi quis in metallum. C. de Pœnis.* quam ex noſtris adducit Tilliacor.
22 *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. c.* 3. Ne quis in facie lignetur, tanti fecerunt leg ſlatores faciei humanæ decorem. & Plato *lib.* 9. *de Leg. in fin.* vulnera quæ turpitudinem relinquant (qualia maxime ſunt quæ in facie cicatricem relinquunt) inſanabilibus vulneribus æquant, & eandem pœnam in vtriſque delinquen-
23 tibus impoſuit. Cicatricum autem differentiæ multæ eſſe poſſunt, omnes tamen huc tendunt, vt magis aut minus conſpicuæ aut deformes ſint. quæ enim majores ſunt, magis inæquales, duriori callo obductæ, magis canæ, aut eminentes, magis conſpicuæ item ſunt, & ſic etiam magis decori ac pulchritudini officiunt. contrà quæ minores, æquales, leuiter junctæ, neque canæ, neque eminentes, minus conſpicuæ ſunt, & idcirco parum pulchritudini obſunt. & hæc regula generalis eſt quoad omnes omnium partium cicatrices, nam reſpecta partium lon-
24 gè aliter ſe res habet. Quales autem cicatrices ex vulneribus remanſuræ ſint ipſa vulneris natura, ac forma declarat. Vulnera magna, ac profunda magnas cicatrices relinquunt; inæqualia, & ferro non incidente, ſed hamato, vel ſerrato, aut quomodocunque inæquali inflicta, cicatrices etiam faciunt inæquales, & diſtortas. quæcunque etiam vulnera cum deperditione ſubſtantiæ partium, ac præcipue
25 oſſium fiunt, cauas cicatrices facere certum eſt, & demonſtrat Hippocr. auctoritas *lib.* 6. *Aphor.* 45. & hæc à natura ipſius vulneris dependent; alias autem
26 culpa medentis cicatrices ex vulneribus magis deformes relinquuntur, vt ſi aſpere tractentur, ſi lente, & parum bene ſuantur, aut ſi ſuantur vbi opus non ſit, ſi ante oportunum tempus diſſuantur, ſi medicamenta nimis, ac præter exigentiam denſantia applicentur; nam ad hæc omnia aduertere debent, qui vulnera curantes, remanſuræ cicatricis prouidentiam quoque habent. ad cujus negotii aſſecutionem Chirurgus quidam, vt relatum eſt, ſolebat vulnera inter ſe nulla conſuere, ſed ipſorum vulnerum labris optime, ac quantum arctius fieri poteſt inter ſe vnitis, aptiſque auxiliis in ea vnione ad conueniens temporis ſpatium retentis, cicatrices efformare ſolebat elambendo propria lingua, & ſic nullo modo à ſanato vulnere conſpicuæ erant.

27 Non dubium denique eſt, quod faciei cicatrices reſpectu aliarum partium magis deformes exiſtimandæ, Duretus *in Coaca prænot.* Hipp. *Tract.* 2. *cap.* 2. *de Vuln. & fiſt. partic.* 3. quod facies omnium partium pulcherrima ſit; ita vt majoris æſtimanda ſit minima cicatrix in facie, quam maxima in quauis alia parte. Sed & reſpectu partium ipſius faciei vna cicatrix, & magis conſpicua, & magis deformis, quam alia eſſe ſolet; & circa id plura attulit jam ſæpe adductus Fortunatus *loco proxime allegato*, cujus verba huc transferre libet. Ergo, inquit, quæ in naſo apparet cicatrix quantum ad partium ornamentum ſpectat, omnium maxime deformis eſſe mihi videtur, data nimirum in reliquis paritate. proxima vero quæ in malis, quas priſci genas appellant, & quæ, vt ait Plinius, pudoris ſedes eſt, ac maximum tuboris indicium. tertio loco quæ in buccis, niſi cum barbæ tegumento deliteſcit. quarto quæ in labiis, poſtea quæ in oculis, deinde vero quæ in fronte apparet, ac quæ tandem in auribus. Hæc Fortunatus, in cujus dictis licet aliquæ difficultates eſſe poſſint, quarum nonnullas ipſe proponit, eæ leuiores ſunt, neque ejus momenti, vt remorari nos amplius debeant.

Illud vnum addam, cicatricem in loco, in quo 28
pili enaſci ſolent, relictam, hoc præ cæteris cicatricibus incommodum afferre, vt glaber locus perpetuo appareat, quod quam faciat deformitatem omnes norunt. glabra vero loca cicatrice obducta remanent ob ipſarum cicatricum calloſitatem & duritiem, quam mollis pilus perforare non poteſt. Sed cur, inquies, in aliis animalibus pili in cicatricibus naſcuntur, quod etiam teſtatur Card. *lib.* 7. *de variet. cap.* 4. num, quia duriori pilo dotantur? ſed profecto hoc locum in omnibus non habet. aliam igitur cauſſam venari oportet. Si qui plura de hac materia deſiderat audire, ad Fortunatum recurrat, qui ſumma diligentia hæc percurrit.

SVMMARIVM.

1 *Conjectura deſumpta à tempore inter vulnus & mortem, quod vulnus fuerit lethale aut non lethale parem habet neceſſitatem, & difficultatem determinationis.* (poteſt.
2 *Certus terminus pro vulnerum ſecuritate aſſignari non*
3 *Vulnera capitis quadrageſimo, aut ſexto ſupra quadrageſimum tranſacto periculum non afferunt.*
4 *In vulneribus qui termini periculi aſſignari ſoleant.*
5 *Vulnera capitis ad centeſimum, & vltra periculoſa.*
6 *Vulnera capitis quouſque periculoſa.*
7 *Vulnere exiſtente lethali non attenditur vllum tempus mortis.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur ad quodnam vſque tempus vulnus dici poterit mortem attuliſſe.*
9 *Iudex in determinando hoc tempus debet ſuum arbitrium ex Medicorum dicto moderari.*
10 *Non poteſt vnica temporis determinatio in ſingulis vulneribus aſſignari.*
11 *Vulnera ſincipitis magis periculoſa, & breuiori tempore occidunt, quam in occipite.*
12 *In vulneribus lethalibus videtur terminus acutorum morborum acceptandus.*
13 *Decedens intra triduum ab accepto vulnere, præſumitur ex vulnere mortuus quibuſcunque non obſtantibus. Amplia vt num. ſeq.*

De Conjecturis, ex quibus vulnus lethale, vel non lethale fuiſſe judicatur, & primò de Conjectura deſumpta à tempore intermedio inter vulnus, & mortem.

QVÆSTIO V.

QVoniam ſæpiſſime occurrit, quod homicidæ, vel qui homicidii accuſati reperiuntur, opponunt de Vulneris inhabilitate ad occidendum, & mortis

mortis cauſſam aut in ipſius ægroti negligentiam, & intemperantiam, aut malum habitum, & ſtatum valetudinarium, aut Medicos, & Chirurgos, aut in nouum aliquem morbum, aut in aliud quid ab extra aduenies conjiciunt, ideirco ſumma, ac exquiſita diligentia Iuriſconſulti conjecturas aliquas proponunt, ex quibus facilius in veritatis cognitionem deueniamus, ac realiter cognoſcamus, vtrum mors ex ipſo vulnere, quod vere lethale extitiſſet, an ex alia quacunque cauſſa originem traxerit; quas conjecturas mira diligentia proſecutus eſt Farinac. *quæſt.* 127. *par.* 2. *a nu.* 28. *ad plures ſeqq.* eas tamen omnes examinare, & longum eſſet, & extra rem noſtram, cum earum plures ad Medicum negotium non faciant; examinemus ergo eas, quæ & ad nos pertinent, & majoris momenti ſunt; & præ omnibus quidem ea magnifacienda videtur, quæ à tempore deſumitur, quamobrem de hac primum verba
1 faciamus. habet autem ejus rei deciſio patem, & difficultatem & neceſſitatem: difficilis enim eſt tum ob vulnerum ipſorum multiplicem differentiam, tum ob variam indiuiduorum conſtitutionem, & naturam, tum ob infinita propemodum ab extra vulneribus accidentia, ob quorum culpam vulnera aliquando citius, aut ſerius occidunt, & citius quoque, aut ſerius ſanantur, quam deberent. quin etiam difficile hoc punctum facit diſſidentia Auctorum cum Medicinæ tum Iuriſconſultorum, qui in tempore ſecuritatis vulnerum ſtabiliendo diſcordes inter ſe mirum in modum extiterunt. cujus rei potiſſima cauſſa eſt particularium caſuum euentus, quibus obſeruatum eſt, vulnera modo procraſtinare, modo
accelerare mortem, etiamſi vnius, ejuſdemque na-
2 turæ ſint, vnde certum terminum pro eorum ſecuritate aſſignari poſſe nonnullis impoſſibile viſum eſt. Sed tamen hujus difficultatis ſolutio maxime videtur neceſſaria, quia iniquum eſt, & contra Iuſtitiam ſontes aliquando abſolui, multo magis iniquum, & contra humanitatem inſontes ſupplicio affici, vt facile vtrumque euenire poſſet, vbi breuius, & longius quam in rei veritate ſit, id temporis conſtituatur, quamobrem valde in hoc elaborandum, vt veritatem, ſi fieri poſſit, aſſequamur.

Communis ergo opinio, de qua teſtantur inter Iuriſtas Ang. *in l. vnic. C. de emend. ſerv.* ex quo Clar. *in lib.* 5. *ſent.* §. *Homicidium. num.* 35. Bocr. *quæſt.* 323. *ſub nu.* 11. Andr. Gaill. *lib.* 2. *Obſer.* 111. *num.* 23. Guazzin. *ad def. reorum. def.* 4. *cap.* 10. *nu.* 2. *& ſeqq.* & alii per eum relati, & inter Medicos Guido Cauliac. *ſuæ Chirurg. doctr.* 2. *tract.* 3. *cap.* 1. Marcell. Donat. *ſuæ hiſtor. Med. mirab. lib.* 5. *cap.* 4.
3 & alii, eſt, vulnera Capitis (quæ præ cæteris ſuſpecta proculdubio ſunt) quadrageſimo die, aut ad ſummum quadrageſimo ſexto tranſacto non amplius periculum afferre. Nonnulli tamen Medicorum, vt idem Guid. Cauliac. *vbi ſupra.* Tagault. *lib.* 2. *Inſtit. Chirurg. cap.* 3. & inter Iuriſconſultos ex eodem Gui-
4 done Bocrius *vbi proxime*, & alii tam ex Iuriſconſultis, quàm ex Medicis in vulneribus, æ præcipue capitalibus tres conſtitui terminos voluerunt, nempe ſeptimam, Nonam, vel decimamquartam, & Quadrageſimam juxta terminos aliorum morborum acutorum: non deſunt autem qui eos terminos longius multo protrahunt: Nam ex Medicis Marcel.
5 Donat. *vbi ſupra*, vulnera capitis etiam poſt centeſimum, & ad 130. vſque periculum afferre inculcabat. ſed de hac temporis determinatione plures refert opiniones Farinacc. *quæſt.* 126. *num.* 11. *& quæſt. ſeq nu.* 33 *& ſeqq.* nam alii etiam poſt octo menſes vulnus 6
poſſe periculum afferre decreuerunt: alii etiam poſt annum, quin alii etiam poſt integrum triennium. ſed ex noſtris quoque Fallop. *de Capit. vulner. cap.* 45. dicebat aliquos ex illis perire, poſt duos aut tres annos. eam ob rem eò res deuenit, vt nonnulli apud Farinacc. *vbi proximè*, non attendi tempus voluerint, ſed ſi vulnus ex ſua natura fuerit lethale, & 7
vulneratus proceſſerit, vt inquiunt, de malo in pejus, & tandem mortuus ſit, ſemper dicendum eſſe illum ex vulnere mortuum fuiſſe. Hippol de Marſil. *in l. ſi in rixa. n.* 63. *& ſeq.* Boer. *vbi ſupra, nu.* 16. relati ab ipſo Farinaccio.

Communis autem Iuriſconſultorum opinio, de 8
qua ille, eſt eam rem Iudicis arbitrio decidendam eſſe, quam tamen opinionem prudenter quidem moderatur Farinacc. *ibid. num.* 50. *& ſeqq.* volens in hoc Iudicem debere ſequi Medicorum, aut 9
Chirurgorum ſententiam, & jure quidem optimo, quomodo enim arbitrabitur Iudex ex ſe in re, quam prorſus ignorat? quamquam enim ſcientiſſimus Legum fuerit, & exquiſite quantum ad Iuriſconſultum pertinet de ea temporis conditione determinare ſcinerit, naturam tamen particularium indiuiduorum, cujus reſpectus habendus in ſententia ferenda, nunquam vt Medicus callere poterit, qui etiam in hoc caſu requiritur, vt ſit magnæ experientiæ: nam contingit juxta eorundem indiuiduorum naturam mortis, aut ſalutis periculi, aut ſecuritatis terminos variari: neque ſolum corporum particularium naturas, ſed partium quoque vulneratarum adhibere in judicio oportet, quod quanam ratione per ſe determinare abſque Medicorum ope Iudex poſſit, ego quidem non video. Quicquid autem ſit de hoc Iudicis arbitrio, palam illud eſt, nequaquam fieri poſſe, vt hæc temporis determinatio poſſit v- 10
nica in omnibus vulneribus aſſignari, & indifferenter in vnoquoque ſubjecto, immo neque in vna eademq; parte; de neceſſitate enim ob plures ab extra accidentes cauſſas eam variari oportet. alius enim terminus aſſignandus eſt in ſimplici capitis vulnere, quod ſolam cutem cum modica cranii læſione violauerit, alius ſi cranium fiſſum, aut cerebrum concuſſum fuerit, alius ſi Meninges, ſeu cerebri cooperientes membranas lacerauerit, alius ſi ad cerebri ſubſtantiam, alius ſi ad ventriculos vſque, & intimiores partes penetrauerit; item alius ſi Sinciput, alius vero ſi Occiput læſerit, cum in illo magis periculoſa vulnera ſint, & breuiori tempore occidant, quam in hoc. Hipp. *de Vuln. Cap. in princ.* Amat. Luſitan. 11
Curat. Med. cent. 6. *cur. vlt.* quin etiam alium terminum requirunt vulnera Capitis, alium Pectoris, alium etiam viſcerum inferiorum, alium magnorum articulorum, & ſic de cæteris. Cum ergo in infinitum particularia variari contingat, variari etiam in infinitum hos ipſos terminos neceſſe eſt. Sed ſi quæ conjectura ex tempore inter vulnus, & mortem deſumi poteſt ad hoc, vt vulneratus ex vulnere præſumatur mortuus, non autem ex alia cauſſa, aut vice verſa, profecto terminus acutorum morborum in vulneribus lethalibus, & periculo pro- 12
ximis præ cæteris videtur acceptandus: intra quem terminum vulnerato decedente, ſemper quantum eſt ex hoc debet dici ex vulnere mortuus, & ſemper præſumptio pro vulnere eſſe debet, & ratio concluſionis eſt; quia ſtante cauſſæ euidentia, quæ influit in futuram mortem, conjuncta cum ſufficientia ejuſdem cauſſæ, non debet culpa

mortis in aliam minus euidentem, aut minus sufficientem causſam conjici, quod maximè procedit in vulneribus ex primo capite, aut secundum plurimum lethalibus. Contraria vero causſa militat transacto prædicto termino, & contraria inde ob id conjectura debet emergere; quia jam & ab euidentia, & à sufficientia causſæ illa deficit, neque tam promptè influit in mortem, præterquam quod in diuturniori tempore verisimilius est nouam causſam irrepsisse, quam in breuiori. quia & plura ab extra irruunt, & ipsi ægrotantes tædio ducti facilius in aliquem errorem labuntur, ex quo mors subsequitur.

13 Illud alsque dubio procedere omnino debet, quod decedente vulnerato intra triduum, & multo magis eadem die præsumatur mortuus ex vulnere non obstantibus quibuscunque. Farinacc. *Cons. Crimin.* 100. *num.* 16. & ratio est, quia vix dari potest morbus acutus, qui vulneri non ex culpa vulneris superueniat, qui tam breui spatio hominem è medio tollat. Et ego quidem non modo hanc conclusionem pro verissima recipio, sed non absque ratio-
14 ne ampliandam censeo, & ad septimam vsque extendendam: quia etiamsi non sit impossibile, perdifficile tamen videtur intra hunc posteriorem quoque terminum tam acutum morbum, qui non ex vulnere procedat, irrepere, vt intra septimam occidat, eo quod vt plurimum in vulneribus maxime non aspernendis vel ex se; vel ex arte, & aliquando ex vtriusque causſa statim in ipsa vulnerum acceptione, vel paulo post, multum sanguinis euacuetur; ex qua euacuatione non est dubium, retardari nullo negotio posse qualemcunque imminentem acuti morbi impetum, præcipue cum antequam morbus se prodat facta ea euacuatio fuerit. relinquo alia præsidia, vt plura diuersionum genera, quæ cum pro cura vulneris exerceantur, facile possunt futurum morbum inhibere, aut saltem ejus impetum retundere, & ex acuto minus acutum facere, ita vt nullo modo possit intra septimam, vt acutissimi solent morbi, occidere. Sed circa hanc temporis conjecturam, vide nonnulla alia *in quæst. seq. num.* 19. *& seq.*

SVMMARIVM.

1 *Conjectura lethalitatis vulneris ex natura partis desumpta præ cæteris est vrgens.*
2 *Partis natura per se sola reddit vulnus lethale, aut tutum.*
3 *Ex partis natura desumitur certissima conjectura qualitatis ipsius vulneris.*
4 *Conjectura vulneris lethalis ex qualitate, & quantitate vulneris.*
5 *Simplex vulnus tutum est.*
6 *Vulnus quanto minus, tanto tutius.*
7 *Magna vulnera etiam in simplici carne periculo non videntur vacare.*
8 *Ex simplici magnitudine vulnera reddumtur lethalia.*
9 *Conjectura ex qualitate armorum.*
10 *Vulnera ære inflicta tutiora.*
11 *Conjectura desumpta ex armorum venenatione est vrgentissima.*
12 *Conjectura ex fama publica.*
13 *Vulneratus non præsumitur mortuus ex vulnere, quod Medici judicarunt non esse mortale.*
14 *Conjectura ex natura, & perseuerantia accidentium.*
15 *Paria sunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere causſato aliquem decedere.*
16 *Percutiens infirmum vulnere etiam non lethale existente, tenetur, infirmo decedente, de homicidio.*
17 *Conjectura quod vulnus non fuerit mortale desumitur ex remissione accidentium.*
18 *Vulnerato post triduum surgente è lecto, & ambulante, vulnerans non tenetur illo decedente nisi de vulnere.*
19 *Vulneris accidentibus remissis, non præsumitur vulneratus ex vulnere mortuus. Contrarium num. seq. Declara vt num.* 23.
21 *Recidiua facit conjecturam vulneris lethalis.*
22 *Morborum, & Vulnerum remissio triplex.*
24 *Superuenientia malorum accidentium facit præsumptionem vulneris lethalis.*
25 *Status valetudinarius vulnerati post vulneris sanationem facit conjecturam, vulnus fuisse lethale.*
26 *Vulnus non fuisse lethale conjicitur ex vulneris consolidatione.*
Limita hanc conjecturam, vt num. seq.
28 *Vulnus quanto tempore apertum manere debeat.*
29 *Vulnus ante tempus fuisse consolidatum ex quibusnam conjici possit.*
30 *Farinacij conjectura de vulneris lethalitate examinatur, & num. seq.*

Examinantur aliæ conjecturæ, ex quibus probatur vulnus fuisse aut non fuisse lethale.

QVÆSTIO VI.

SEd præter conjecturam à tempore desumptam, quod vulnus lethale aut non lethale fuerit, vel melius, quod causſa mortis vulnus exstiterit, aut non exstiterit, sed aliunde dependentiam habuerit, alias permultas afferunt præsumptiones, ac conjecturas Iurisconsulti, quas, vt dixi, exquisitissime, prosequitur Farinacc. *in sæpè cit. quæst.* 127. *à num.* 2. *ad plures seqq.* has etiam nos majoris doctrinæ gratia prosequemur, vt quemadmodum Iurisconsulti in veritate indaganda munus suum explent, sic & nos in eundem scopum conspirantes nostram prouinciam absoluamus.

Secundam ergo conjecturam, seu præsumptio- 1
nem desumunt ex partis vulneratæ natura: nam profecto hæc vna præsumptio præ omnibus videtur vrgere, cum vere partis ipsius sola natura vul- 2
nus reddat lethale, aut tutum, vt prudenter admonet Fortun. Fidel *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. *in princ.* & dixi etiam *supra*, *quæst.* 1. in quam sententiam conspirasse etiam videtur Salius *in primum de morb. sect.* 2. *Tex.* 7. Itaque licet Medici contendant, ac profecto firmissima cum ratione non solum ex partis læsæ natura vulnera reddi lethalia, sed ex quamplurimis aliis rebus, tamen cætera pro nunc posthabeamus, & id tantum, quod in præsenti negotio pro Iurisconsultis facit afferentes, dicamus quod omnium euidentissimæ, ac certissima conjectura absque vlla 3
hæsitantia desumi debet ex natura partis vulneratæ, quæ si in illarum numero fuerit, quæ vulneratæ hominem perimere de certo solent, aut saltem vt plurimum, præsumptio debet esse, vulnus mortis causſam extitisse. si de hac ergo constabit, onus probandi contrarium incumbet ei, qui contra hanc conjecturam opponit; nam quæcunque in contrarium vrgeant, nisi euidentissime probentur, videntur præ hac præsumptione ne flocci quidem facienda.

Quam-

Quamobrem etiamſi opponeretur notabilis negligentia vulnerati, & errores tam ipſius vulnerati in victu, quam ipſorum Medicorum in medendo, ſeu quodcunque aliud, in quod rationabiliter mortis culpa reiici poſſet, tamen remanente ſemper habilitate vulneris ad occidendum ex partis ipſius natura, præſumptio hæc aliis omnibus præualeret, & tanto magis quanto nobilior eſſet pars vulnerata, & quanto intimius ad ipſam partem vulnus penetraſſet.

4 Tertiam conjecturam deducunt Iuriſconſulti ex qualitate & quantitate vulneris. Nos qualitatem à quantitate diſtinguamus. Qualitas vulneris facit 5 præſumptionem, quia ſi ſimplex vulnus ſit, tutum eſt, quantum eſt ex hoc, ſi compoſitum, contra. Simplex dicitur in ſimplici parte carnoſa inflictum; & ſimplici inciſione factum, compoſitum in parte factum, quæ ex pluribus partibus ſimplicibus compoſita eſt, & iplas omnes, vel earum plures obſidens, aut cum contundenti inſtrumento, vel non ſimpliciter inflictum, & hujuſmodi.

6 De quantitate quoque idem eſt dicendum; quanto enim minor continuitatis ſolutio fuerit, eo major præſumptio ſecuritatis inualeſcit, adeo vt, leue aliàs dictum eſt, vulnuſculum non modo non præiumatur lethale, ſed neque vllum habere in ſe delic- 7 tum; contrà vero magna vulnera etiam in ſimplici carne, cum periculo non vacent, præſumptionem aliquam faciunt, quod vulnus mortis cauſſa eſſe potuerit, nam non abſque ratione Foreſt. *lib. 6. obſ. 7. in Schol.* ex ſimplici magnitudine vulnera reddi vo- 8 luit lethalia; conſentaneum enim eſt in magnis vulneribus magnam fieri ſanguinis effuſionem, & accidentia majora, & vehementiora ad ea conſequi, quam in minoribus; præterquam quod raro, aut nunquam magnum vulnus abſque multorum vaſorum inciſione eſſe poteſt. Facit pro Iuriſconſultis *tex. in l. vulneris. ff. de injuriis, & fam. lib.* vbi vulneris magnitudinem dicebat facere atrocitatem, quo loco de ſimplici magnitudine quantitatiua locutus eſt textus; nam de qualitatiua in ſequentibus verbis loquitur, cum dicit, Et nonnunquam locus vulneris, adde ex Gloſa, facit majorem atrocitatem, nimirum pars ipſa vulnerata.

Quarta conjectura apud eoſdem Iuriſconſultos 9 deſumitur ex qualitate armorum, de hac Felinus *in cap. ſignificaſti lib. 2. de homic. vol. & caſ. nu. 8. & 10.* Malcard. *de probat conclus. 1073. num. 9. Tom. 2.* quædam enim arma, vt alias diximus pejora, & magis periculoſa vulnera faciunt, quemadmodum alia 10 contrà minus periculoſa: nam exempli gratia vulnera ære inflicta benigniora ſunt, citiuſque ſanantur, cujus rei cauſſam quærit Ariſt. *lib. 1. probl. 35.* at contrà ſi ferrum rubigine obſitum fuerit vulnera inde maligniora fiunt. Fortunat. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 4.* Sic vulnera ſclopo, tormentariiſque inſtrumentis facta cæteris pejora cenſenda, vt aliàs dicemus, data tamen paritate in cæteris conditionibus. Idcirco hæc conjectura cum aliis adjuncta aliquid operari poſſet, licet ipſa per ſe magni momenti exiſtimanda non eſſet; niſi conſtaret 11 arma ipſa fuiſſe venenata, tunc enim hæc præſumptio eſſet adeo vrgens, vt ex ſe ipſa ſola facere poſſet euidentiſſimam conjecturam, quod vulneratus ex vulnere mortuus fuerit, etiam cæteris omnibus conjecturis, & præſumptionibus in contrarium facientibus, ipſius quoque partis naturæ, quæ omnium vrgentiſſima eſt; non obſtantibus, ſed de hac re longioribus in particulari quæſtione pertractabimus.

Quintam conjecturam, quæ tamen Medica non eſt, ſed merè ad ipſos Iuriſconſultos ſpectat, de- 12 ſumunt illi ex fama publica; ſed quemadmodum vel ipſis Iuriſconſultis aſſerentibus vulneratus non præ- ſumitur mortuus ex vulnere, quod Medici judica- 13 runt non eſſe mortale, Menoch. *de Arbitr. lib. 2. cent. 3. caſ. 374. nu. 11.* ſic non obſtante etiam fama publica id procedere debet, plus enim credendum, vt alias dixi, duobus Medicis, quam mille aliis contrarium aſſerentibus: nam aliquando Idiotæ, & vulnus hominum vulnus conſpicientes magnum cum magna ſanguinis effuſione, vulnerato poſtmodum decedente etiam poſt multos dies judicant ex vulnere fuiſſe mortuum, & ſic tota ciuitate, vel vicinia, vel majori parte idem dicente emergit fama publica, quæ in hoc caſu minime probabit, contrarium aſſerentibus Medicis, qui vulnus non ex magnitudine, & magna effuſione ſanguinis, ſed ex qualitate judicant, & natura partis vulneratæ, vt jam diximus.

Sequitur ſexta conjectura, quæ & ipſa vrgentiſſima eſt deſumiturque ex Natura, & perſeuerantia 14 accidentium: ſi enim vulneratus febre correptus fuerit, dolore, ſpaſmo, & his non diſſimilibus ſymptomatibus, & hæc quidem ſemper perſeuerauerint, atque æger in deterius labatur, quouſque tandem diem obeat, tunc omni procul dubio ex vulnere mortuus eſt præſumendus; contra vero ſi euenerit, contraria militat præſumptio. Facit Manard. *lib. 6. Epiſt. 1. in 1. ſupp.* tametſi vero Fortun. Fidel. *loco ſæpius cit. in fin.* hanc ſententiam improbet ex hoc, quod poſſit dari leue vulnus, ac omni ex parte tutum, ex quo vulneratus ſemper in deterius labatur, ac tandem pereat, vt ſi cacochymia laborauerit vulneratus, & ex hoc vulnus illud perpetuum dolorem excitauerit, & inflammationem contraxerit, quemadmodum etiam ſi debilis ex ſua natura pars hujuſmodi vulnus acceperit, vel ob imbecillitatem vulnus praua accidentia excitando mortis cauſſa fuerit: ad hoc tamen ego reſpondeo (quicquid ſit de hoc, an nimirum mortuus dicatur aliquis ex illo leui vulnere, nec ne, ita vt vulnerans de vulnerato tantum, & non de occiſo teneatur, aut contra, hoc namque alias diſcutiam) quod dummodo conſtet accidentia ex vulnere ipſo originem habuiſſe, & ſemper vſque ad mortem perſeueraſſe, ſemper ex vulnere præſumi debeat mortuus vulneratus. Quod enim in ſano corpore haberet ſe vt cauſſa remota, & eſſet ſolum occaſio mortis, quandocunque nouus morbus ſuperueniret; in corpore cacochymo, debili, valetudinario habet ſe vt cauſſa proxima, & efficiens, cum abſque tali vulnere nunquam ille, qui vulneratus eſt, deceſſiſſet, quod in ſano homine non habet locum, quia etiam abſque tali vulnere, ſuperueniente maligna febre, ſeu alio quocunque morbo lethali, moti abſque dubio poterat, nam accidentia hujus noui morbi quemadmodum ſunt improportionata ſaluti vulneri in homine ſano, ſic ſunt proportionata etiam leui vulneri in corpore morboſo. Non enim ſi ex cacochymiæ vitio vulnus non lethale efficiatur lethale, dici poteſt nouus morbus ſuperueniſſe, quia ſic ſert conditio corporis cacochymi, vt etiam leue, ac ſalutare vulnus praua accidentia excitare, & mortem afferre aptum ſit, exemplo ſint vlcera ipſa etiam non maligna, quæ licet in ſano corpore facile ſanentur, ſi corpus

occupauerint hydrope affectum abſque eo quod nouus morbus aduenìat, ſed ex ſola particulari conſtitutione ejus corporis hydrope affecti, ægerrime ſanantur. Facit pro his caſus, de quo Hotat. Augen. *lib.* 9. *Epiſt.* 3. nam is, qui vulnus acceperat valetudinarius erat, & ob id, licet ex ſua natura vulnus illud lethale non fuiſſet in alio ſubjecto, in illo non erat dicendum abſque periculo eſſe; quamobrem nequaquam in eo caſu procedere crediderim Augenij opinionem contendentis, vulneratum illum ex alio morbo periiſſe, non ex vulnere; ſatis enim eſt, quod in hoc ſubjecto hujuſmodi vulnus non vacet periculo, ſic enim ſemper vulnus influit in mortem, cum valetudinarius ille non vulneratus etiam ex leui illo vulnere non fuiſſet mortuus. Quod ſi dicas, ex vulnere valetudinem fuiſſe adauctam, immo vulnerati ſtatum mutatum, tunc dico, quod quemadmodum abſque infirmitate non eſſet ſecura mors, ſic neque abſque vulnere infirmitas. Bart. *de*
15 *perciſſ. num.* 5. patia vero ſunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere cauſſato aliquem decedere. Idem Bartol. *ibid. num.* 1. Boerius *deciſ.* 175. *num.* 10. Facit pro Medicis Galen. *de cauſſ. Procath. cap.* 2. vbi non lethale, vel mediocre vulnus in corpore imbecillo mortis cauſſam fuiſſe contendit, refellens eos, qui in imbecillitatem cauſſam mortis reiiciebant. Vnde non abſque ratione apud nonnullos
16 Iuriſconſultos inuenio, quod percutiens infirmum non exiſtente etiam vulnere lethali, ſi ille decedat, teneatur de homicidio. Damhuder *in Enchirid. rer. crim. cap.* 87. *num.* 40. licet contrarium teneat Caball *de omni genere homicid. nu.* 330. quod tamen declarandum videtur; nam vel infirmitas erat omnino lethalis, & quaſi deſperata, & tunc Caballi opinio poſſet vtcumque procedere, at non exiſtente infirmitate lethali, & poſt vulnus ægro in pejus lapſo, opinio Damhuderij videtur acceptabilior. Ad quid autem vere teneatur vulnerans in his caſibus poſtea cum Iuriſconſultis plenius diſcutiam. Contraria porro conjectura, nimirum quod vulnus non fuerit le-
17 thale, deſumitur ex remiſſione accidentium, & ex eo quod vulneratus melius habuerit, licet deinde recidiuans mortuus fuerit. Circa quam conjecturam adnotandum eſt, nonnullos Iuriſconſultos voluiſſe,
18 quod ſi vulneratus poſt triduum ſurrexerit è lecto, & ambulauerit, vulnerans jam vltro non teneatur de occiſo. Petr. Rauenn. *ſing.* 795. tanquam ſi non præſumatur ex vulnere mortuus, & videntur om-
19 nes in hoc concordare, quod ſi accidentia vulneris ceſſauerint, aut magna ex parte remiſerint, non præſumatur vulneratus mortuus ex vulnere. Damhud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 77. *nu.* 10. Menoch. *de arbitr. caſ.* 275. *nu.* 9. Farinac. *loco ſæpius cit.* cum adductis ibi per ipſos, & de hujuſmodi tam Iuriſconſultorum, quam Medicorum communi opinione teſtatur ex noſtris Fortun. Fidel. *lib.* 4. *relat. loco*
20 *proxime cit.* qui tamen hanc ſententiam omnino improbat ea ratione ductus, quod ægritudines malignæ, & ipſa quoque maligna, & pernecantia vulnera aliquando remittant; immo habent hoc proprium, vt ex Gall. *comm.* 2. *in* 1. *Epidem. tex.* 25. ille addit, vt remittere videantur, ac dehinc repente recrudeſcant, hominem è medio quaſi inopinato tollant. Difficultatem quoque auget id, quod
21 ipſimet Iuriſconſulti ex recidiua conjecturam deſumunt, quod vulnus fuerit lethale, & quod vulneratus ejus culpa deceſſerit ob recidiuam. Farinacc. *quæſt.* 127. *num.* 77. quæ de directo contraria videntur iis, quæ circa hanc conjecturam ex ipſorum ſententia ſuperius allata ſunt.

Ad hujus difficultatis deciſionem videtur dicendum, triplicem conſiderari poſſe tam cæterorum 22
morborum, quam vulnerum remiſſionem; vnam quidem veram & realem, alteram apparentem tantum, & non veram, tertiam veram quidem, at non completam, ſed imperfectam; prior dependet ex omnimoda victoria Naturæ ſupra morbum ex vera ac totali humorum coctione, & ex robore virtutis naturalis caloris. Secunda dependet potius ex Naturæ ſuccumbentia, quæ quoniam defatigata, & à morbo debellata, ipſius morbi ferociæ jam victa cedens, non amplius cum ipſo morbo colluctatur: at pugna Naturæ cum morbo quieſcente, remittuntur etiam ſymptomata; quæ non niſi ab ea, & in ea fiunt, & ſic videtur morbus remitti, cum tamen validior indies euadat. Tertia dependet ex victoria quidem Naturæ ex vna parte, quod aliquam humorum peccantium portionem concoxerit, & morbo ſuperior exiſtat, ſed remanente adhuc morbi radice cum praua aliqua qualitate, quam à principio habebat, quæ dehinc repullulans recidiuas facit, & vt plurimum interficit, quia vt Auic. dicebat, morbus in radice eſt fortis, & virtus infirmi debilis. Quando ergo dicitur, quod remiſſio accidentium facere 23
debeat præſumptionem, quod vulnus non fuerit lethale, intelligitur juxta priorem modum de vera, & reali remiſſione, non de ficta, & apparenti, aut de incompleta, & imperfecta, quia in vtraque harum poſteriorum ſubeſt morbi, ſiue vulneris prauitas, quæ latere per aliquod temporis ſpatium facile poteſt, deinde autem ſeſe prodere. His ſic ſe habentibus, in vera accidentium, & morbi remiſſione recrudeſcente morbo, ſeu vulnere ſemper præſumptio eſſe poterit aduentus nouæ cauſſæ; in remiſſione non vera, ſed apparenti, non completa, ſed incompleta, hoc non habet locum, & idcirco ſi accidentia vulneris remiſerint quidem, ſed vulnus nunquam ſanationis, ſeu conſolidationis ſigna commonſtrauerit, tunc ſemper præſumptio militare debet, quod mors ex vulnere excitata ſit, etiamſi poſt remiſſionem ſymptomatum æger per triduum, aut magis aliquod tempus extra domum exierit, & ambulauerit, remanente tamen ſemper vulneris ſtimulo, quod facile fieri poteſt in tertia ſpecie remiſſionis morbi, de qua diximus.

Septimam conjecturam, & ſequentes accipiunt Iuriſconſulti ex ſuperuenientia doloris, ſpaſmi, vo- 24
mitus, & aliorum accidentium, quæ prius non aderant, & ex eorundem accidentium qualitate. Apud nos vnica erit hæc conjectura, quam deſumi dicimus ex ſuperuenientia quoruncumque malorum accidentium, quæ ad lethalia vulnera conſequi ſolent, cum hominem è medio tollunt. Conſentaneum enim eſt, quod praua, & maligna accidentia ex mala cauſſa ac graui originem ducant, neque videtur veriſimile, quod leue vulnus, aut leuis morbus, aut alterutrum cum in ſalutem tendit, huius generis accidentia poſſit producere: imo eorum apparentia ita teſtatur de morbi, & vulneris grauitate, vt lethalium morborum, ac vulnerum hæc ſint veri characteres, & ſigna, vt loquimur Medici, Pathognomonica, ac demonſtratiua. Cum ergo hæc ſuperueniunt, neque alia cauſſa euidens, ac manifeſta appareat, cujus culpa eueniant, præſumptio concomitantiæ, vel ſuperuenientiæ horum ſymptomatum erit & efficaciſſima, & firmiſſima, quod vulnus ex ſe,

&

& natura sua fuerit lethale, sunt autem hæc accidentia ipsimus, dolores pernecantes & atrocissimi, febris ardens, inflammatio, tumoris retrocessio, vomitus indesinens, syncopis, sanguinis fluxus, qui cohiberi non possit, delirium, inappetentia deplorata, exitus cibi, vel potus, vel fæcum, vel vrinæ per alienas vias, & alia quam plura hujus classis Medicis notissima; quæ quidem quanto plura, & grauiora erunt, tanto magis conjectura ab eorum aduentu desumpta absque dubio vrgebit.

23 Decimam septimam conjecturam accipi dicunt ex statu valetudinario ipsius vulnerati post acceptum vulnus, hoc sit vt jam superius adnotatum, est, remanente semper vulneris stimulo; patere tamen debet, vulneratum in ea valetudine diu perseuerasse ob ipsius vulneris culpam: nam si exempli caussa ob plurimam & immoderatam sanguinis effusionem ex ipso vulnere diu valetudinarius permansisset (nam, vt satis superque etiam nolentes experiuntur Medici quidam Hemophili, multa sanguinis euacuatio maxime diuturnas facit conualescentias, neque patitur homines sese recolligere, labantibus semper viribus ob spirituum inopiam) tunc id non fieret primario vulneris vitio, & consequenter ea valetudo non faceret præsumptionem, quod mors ex vulnere successisset. idcirco patere debet, quod vulneratus ob id valetudinarius vixerit, quia vulnus ex sua natura prauum erat, & idcirco consolidari non potuerit; idcirco pus laudabile non emiserit; ob eandemque caussam dolore nunquam vacauerit, febriculam semper adjunctam habuerit, vel continuam, vel interpolatis etiam diebus insultum facientem; & alia ad hunc modum, tunc enim vere dici potest valetudinem ab ipso vulnere dependentiam habuisse, & sic ea præsumptio mirum in modum vrgebit: quod procedit etiamsi vulnus non fuisset lethale, sed fuerit ex eorum numero, quæ vt plurimum salutaria censentur, licet aliquando, sed raro occidant.

Decima octaua conjectura, ex qua præsumitur,
26 vulnus non fuisse lethale, accipitur ex vulneris consolidatione. facit pro hac conjectura Bart. *vbi supra*, *num.* 3. rario autem eius rei in propatulo est, quia manente aliqua prauitate, vel externa quadam re in ipso vulnere, nunquam consolidari potuisset. Cum ergo nihil præter naturam lese obtulerit, quod vulneris consolidationem impedierit, euidentem conjecturam facit, quod vulnus salutare exstiterit. Li-
27 mitanda tamen hæc præsumptio, quod cesset vbi consolidato vulnere accidentia ipsius vulneris, vel non remiserint, vel etiam de nouo præhenderint; quippe cum aliquando imperiti quidam operarii Chirurgorum nomine indigni ante debitum tempus vulneris consolidationem medicamentis validioribus, & inoportunis procurent, & materiam à vulnere emanantem inhibeant, ægrumque eo errore è medio tollant; in quo casu, nempe quando ante debitum tempus vulnus, vel ex arte, vel ex se consolidatum est (vtrumque enim succedere potest, non obstante quod contrarium allatum sit in principio hujus conjecturæ, non enim illud habet omni-
28 modam veritatem) prædicta conjectura non habet locum. ad quodnam autem tempus vulnera aperta manere debeant, decidi firmiter non potest, quia permultæ sunt, quæ tempus hoc minuere, & augere possunt, vt vulneris magnitudo, ejusdem qualitas, vulneratæ partis natura, vulnerati ipsius ætas, habitus, temperamentum, corporis constitutio, & alia quamplurima, quæ optime norunt Medici quorum; judicium in his requirendum. Non deest autem aliqua conjectura, ex qua elici possit, vulnus ante tempus fuisse consolidatum, vt est, quæ 29
ab accidentibus ipsius vulneris denuo repullulantibus desumitur, vt febris reuersio, dolor, seu punctura in parte læsa, ejusdem partis tumor, & granitas, ac impotentia, & alia hujusmodi, quæ in tali casu apparere consueuerunt, vt Medicis exploratum est, & facit pro Iurisconsultis Bart. *de percuss. num.* 5.

Denique Farinaccius, cujus ordinem (quod is videatur præ omnibus hæc luculenter pertractasse) in his, quæ hactenus scripsimus secuti sumus. *Cons. Crim. lib.* 2. *cons.* 171. *num.* 4. *& num.* 46. aliam videtur adducere conjecturam; quod vulnus mortale; aut non mortale exstiterit, vult enim, quod si accidentia illico succedant, & in continenti, præsuma- 30
tur vulnus fuisse mortale, si vero non in continenti, sed post aliquos dies, tunc contraria præsumptio vigeat, quod mortale non fuerit. hæc tamen conjectura ex mea sententia nihil in se momenti habet, cum etiam in vulneribus salutaribus sæpissime accidentia alicujus ponderis, & aliquando grauia à principio præhendant, & in lethalibus ad tertiam, aut quartam retardare soleant, vt ex plerisque historiis ab Auctoribus relatis, & ex quotidiana experientia notissimum sit. Negari quippe non potest, quod si accidentia ab initio præhendant (vt in prauis capitis vulneribus euenire dicebat Hipp. *de vuln. Cap.*) & indies augeantur, vulnus tunc maxime lethale fuisse, jure sit præsumendum. non tamen inde se- 31
quitur, quod si à principio non præhenderint, vulnus fuerit salutare; neque etiam verum id est, quod idcirco lethale fuerit, quia à principio accidentia mala pullulauerint. itaque si Farinacii dictum simpliciter intelligatur, tanquam nulla ratione fultum rejiciendum omnino videtur, maxime cum pene omnibus vulneribus id familiare sit, vt tertia, aut quarta recrudescant, & tunc temporis facile febres appareant inflammationes vigeant, & dolores exacerbentur, vt Hippocrates docet *in lib. de fract. non longe à fin.* vnde est illud in Sacris, Et ecce die tertia, quando grauissimus vulnerum dolor est; *Genes. cap.* 34. Et hæc de conjecturis, seu præsumptionibus, quod vulnus, cum quo quis decesserit lethale fuerit aut non lethale. nonnullas autem ad Medicum non pertinentes silentio omnino preterii, ne in alienam messem falcem immittere existimer.

SVMMARIVM.

1 *Qui venenatis armis hominem occidit non modo de homicidio, sed de venefico tenetur.*
2 *Qui veneno occidit proditorie dicitur occidere, sic & qui armis venenatis.*
3 *Venenum per vulnus inditum multo majorem vim obtinet, quam potum.*
4 *Arma venenari non est nefas.*
5 *Vulnera sclopo inflicta, vel alio simili instrumento venenositate non carent. Contrarium nn. seq.*
7 *Venenosa vulnera faciunt arma vetusta, & rubiginosa.*
8 *Signum familiarissimum vulneris venenosis armis inflicti.*
9 *Vulnera venenata dolorem excitant acerbissimum.*
10 *Ex vulneribus venenatis grauis odor elevatur.*
11 *Alia præsumptiones vulneris venenosi.*

De Vulneribus venenatis, eorumque ſignis.

QVÆSTIO VII.

1 QVi data opera venenatis Armis hominem aggreditur, ac vulnerando occidit, non modo ex mea ſententia de homicidio teneri debet, ſed etiam de veneno; quod an hactenus à Iuriſconſultis animaduerſum fuerit nequaquam aſſecutus ſum. 2 quemadmodum vero qui veneno occidit, proditorie dicitur occidere, vt dixi alias *lib. 2. quæſt. 1. nu. 5.* ſic qui ex propoſito armis venenatis hominem occidit, eodem proditoris nomine inſigniri ex mea ſententia debet, & majori forte pœnæ ſubjiciendus, quam qui ſimplicibus armis eodem modo delinquit, maxime quia cum deliberato animo occidendi hominem aggreſſus videtur, quod ſatis ſit hominem hujuſmodi armis qualitercunque vulnerare, vt ſuccumbat, nam vt Lucan. *lib. 8. de Bello Pharſ.*

---- Sed multò ſæuiunt tela veneno,
Vulnera parua nocent, ſatumque in ſanguine ſummo eſt.

Et Torq. Taſſ. noſter ſuæ Hieruſ. *Cant. 16. St. 88.*

E'l ferro armato di veneno hauremo,
Perche mortal ſia d'ogni piaga il danno.

Et ratio hujus dicti eſt, quia vt Card. *lib. 2. de venen. cap. 6.* dicebat, Venenum per vulnus inditum 3 multo majorem vim obtinet, quam epotum, illico enim per venas ad cor penetrare facillimè poteſt; quamobrem hæc Iuriſconſultis decidenda propono, qui vt in judicando ſontes debitis pœnis afficere valeant, cognoſcere debent, an arma, quibus percuſſor vſus eſt, veneno forte infecta fuerint; non enim novum eſt hoc, aut inuſitatum, Arma venenari, cum 4 antiquitus id apud multos populos in vſu fuerit, teſtis ejus rei antiquiſſimus ante omnes Heſiodus eſt in Herc. Clypeo in his carminibus;

Accingit pharetram, cui plurima ſpicula diris
Ictibus, & variis inerant imbuta venenis.

Sed & Nicand. in Alexipharmacis hæc in hujus rei confirmationem habet:

Iſto Cyrai Nomades, populuſque rapacem
Qui colit Euphraten, armant ſua tela veneno.

Et Virgil. *lib. 8. Æneid.*

--- Quo non ſolicior alter
Fingere tela manu ferrumque armare veneno.

Et *lib. 10. ejuſdem*;

Te quoque magnanima viderunt, Iſmare, gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno.

Quin etiam Strabo *lib. 15. Geograph.* Dicunt, inquit, apud Oritas lethiferis venenis ſagittas præuſtas illini; & Plin. *lib. 18. c. 1.* Nos, inquit, & ſagittas vngimus, ac ferro ipſi nocentius aliquid damus. Faciunt & Lucani, & Taſſi carmina ſupra citata. Sed & ſuperiori ætate apud Indos plures populi reperti ſunt, qui eo armorum genere vtebantur, contra quorum venenum nullum excogitari poterat remedium, vnde ſauciati non multo poſt ab accepto vulnere rabidi moriebantur. Sed hæc à nobis longe abſunt; non caret hoc noſtrum hemiſphærium ea malitia, & idcirco plures Chirurgorum peculiariter verba fecerunt de vulneribus venenatis. Sed & noſtris hiſce temporibus quædam arma igniuoma ſunt (de quorum inuentione, ſi libet aliquid peculiariter ſcire, vide Hieron. Magg. *lib. 1. Miſcel. cap. 1.*) de quibus hac occaſione aliquid afferam, eo quod exiſtimauerint aliqui doctiſſimi viri, vulnera 5 his armis illata venenoſa eſſe, quia ignis in his puluere quodam excitatur, qui nitrum, & alia nonnulla excipit; hunc autem eſſe venenoſitatis cauſſam plures Medici fatentur, tametſi non defuerint, qui nullam ab eo puluere venenoſitatem communicari veluerint, ita Lang. *lib. 1. Epiſt. 9.* Bartolom. Magg. 6 *de vulner. Sclopet.* Paræus *lib. 10. Chirurg. in princ.* contra ſentientibus Ioan. de Vigo *in tract. comp. cap. de vuln. venen.* Alphonſ. Ferr. *de Sclopet. vulner. & aliis nonnullis.* ſed q. omodocunque ſit, nos de his armis venenatis non loquimur, quemadmodum neque de iis vulneribus, quæ venenoſitatem concipiunt ex armorum ruditate, quæ enim talia ſunt, vt quæ ſunt deſquamata, aut rubiginoſa, vulnera vene- 7 noſa faciunt, aut venenoſis ſimilia, vt ſupra dixi, & Cardan. voluit *lib. 2. de venen. cap. 6.* ſed loquimur tantummodo de armis, que data opera veneno aliquo imbuuntur, vt qualecunque vulnus faciant, omnino occidant, hoc enim facillimè præſtant, cum multo majorem vim obtineat, vt dixi, venenum per vulnus inditum, quam epotum, ita vt exiguâ quantitas in telo adhibita ſufficiat, in potu eadem quantitas ne noceat quidem, aſſerente Card. *vbi proxime*, rationem vide apud ipſum Card. ex quo etiam aduertendum quo multa venenoſa arma reddunt, quibus facile animalia bruta conficiuntur, quæ tamen veneno homini non ſunt, in ipſis armis adhibita, de quibus apud ipſum vide.

Habent ergo hujuſmodi vulnera peculiaria ſigna aliis vulneribus non familiaria. ſed familiariſſimum 8 omnibus eſt, quod vulnerati ſtatim animi defectum, ac illum quidem notabilem, & frequentem patiantur, Fallopp. *de vuln. cap. 8.* Paræus *lib. 20. cap. 5.* afferunt etiam & Cordis ipſius palpitationem Card. *lib. 2. de ven. cap. 6.* habent præterea illud communiſſimum, vt vulnerati tanquam marmor rigeant, atque inſtar cadauerum tactu ipſo frigidiſſimi perſentiantur, etiamſi ab animi deliquio ſeſe recolligant, vt docet idem Paræus *ibid.* qui eius rei rationem eſſe dicebat, non quidem ob veneni ipſius frigiditatem, quia non omnia venena frigida ſunt, quin pleraque ſunt calidiſſima, ſed ob id, quod natiuus calor in ipſo inflicti vulneris, ac veneni articulo ſeipſum vniuerſum ad intima, & peniriora cordis retrahit, tum tuendi ipſius principis viſceris gratia, nempe cordis, tum quia à veneno cujuſcunque tandem generis illud ſit, calor ipſe natiuus mirum in modum diſſipatur, tum etiam quia, addam ego, idem calor refugit à veneno, tanquam à re ſibi auerſiſſima, & inimiciſſima.

Sed præter hæc hujuſmodi vulnera dolorem ex- 9 citant conſueto acerbiorem, etiamſi neque pars exquiſiti ſenſus ſit, neque ipſa vulnera magni momenti exiſtant; eſt autem eorum vulnerum dolor ſpecie ab aliis non nihil differens, eſt enim punctorius, ac veluti ſi acubus ea pars vellicaretur, vt notat idem Paræus *lib. 10. cap. vlt.* Card. tamen *loco cit.* ſimplicem doloris vehementiam adducit, & cum Galeno dolores ex venenis malignos eſſe dicit, nempe, inquam, moleſtiſſimos, eaque inducentia ſymptomata, quæ à ſumma doloris acerbitate prouenire ſolent, vitalem nempe virtutem cum cæteris omnibus proſternentia. Caro cum his, inquiunt, & Paræus *vbi proximè*, & Card. *ibid.* & Codronch. *in Meth. teſtif. c. 5.* paller, & liueſcit, cum ſignis quibuſdam necroſeos, corruptionis, & prauitatis, & hoc ob corruptio-

ruptionem ab ipso veneno partibus introductam, quod etiam Nicander adnotauit *vbi supra*, dicens:

Quæ postquam beserunt, & non sanabile vulnus
Inflixere, cauo linet, virusque putrescit
Vipereum, atque cutis se tabo fœta resoluit.

Familiarissimum quoque est his, qui à venenato ferro percussi sunt, vertigine affici, cum ob validum motum in sanguine factum, tum etiam ob ipsorum venenorum naturam, quæ maxime si calida sint, per se euaporant ad caput, si frigida à calore ipso accensa, tum ob consensum ad ipsum caput per neruos, & alia vasa cum toto corpore.

10 Est præterea aliud signum maximi quidem momenti, nimirum quod ex hisce vulneribus grauis odor eleuatur. Card. *vbi supra*, & hoc quia venena omnia, aut plurima saltem eorum mali odoris sunt, vnde is facile communicatur vulneri, qui etiam odor ob citam partis corruptionem adaugetur. Verum si à principio vulneris is odor prauus, & grauis appareat, jam quali, certi esse possumus de hoc ob rationem prædictam. Admirationem omnem exsuperat si vllam habet veritatem id, quod Card. *vbi alibi*, narrat, nempe telo, vel ense, quo quis percussus est aëri sub dio exposito, vulnetatum grauiter torqueri. Addit medicamento esse vnguentum quoddam (miraculum miraculo subnectens) quo ipsum telum vel ensis illinitur, cujus descriptionem inibi habes, si videre libet.

Alia vero nonnulla circa qualitatem signorum videnda apud ipsum Cardan. *loco sæpius citato* in summa quotiescumque ad leue vulnus, vel alias non lethale, neque habens justam causam excitandi magna, ac terribilia accidentia, sequantur ea, quæ præcessa sunt, & alia his non dissimilia, ex qualitate vulneris maxime disproportionata, & maxime post modicum temporis à vulneris acceptione, tunc de venenositate summo jure suspicari licebit, quemadmodum etiam eadem suspicio rationalis esset, vbi vulnus esset quidem lethale, sed accidentia non essent ipsi proportionata, vt si ad vulnus lethale quidem, sed non magnum, & ex primo capite lethale, sequeretur fortis syncopis, totius corporis frigiditas, & partis cita corruptio, & nigrities: etiamsi enim dissonueniens non sit sequi syncopen ad capitis vulnus, & cætera commemorata accidentia, tamen non videntur proportionata mediocri vulneri etiamsi lethale sit, & maxime à principio.

11

SVMMARIVM.

1 *Cadauer occisi coram occisore cominus stante sanguinem effundit.*
2 *Sanguis ab occiso quando effundatur coram occisore.*
3 *Sanguis vnde emanet à cadauere hominis occisi coram occisore. & num. 9.*
4 *Sanguinem quonam modo exire à cadauere occisi velint coram occisore.*
5 *Sanguis an ex omnibus cadaueribus occisorum effundatur.*
6 *Sanguis ex cadaueribus occisorum coram quibus personis effundatur.*
7 *Sanguis ex quibus cadaueribus prosilire soleat.*
8 *Germanis mos inspiciendi occisore occisum.*
10 *Sanguis ab occiso an simplici præsentia occisoris effundatur, vel aliud quid requiratur.*
11 *Deuterenomij locus.*
12 *Sanguinis ex Cadauere occisi profusio coram aliquo non sufficiens indicium ad torturam.*
13 *Cadauer occisi sanguinem effundere coram occisore an realiter verum sit.*
14 *In cadauere occisi seruatur ad aliquod tempus calor, & spiritus quidam inimicitiæ.*
15 *Cadauer occisi quanam ratione sanguinem effundat coram occisore ex Libanio.*
16 *Effectus quicunque realis & naturalis suas habere debet causas proportionatas.*
17 *Naturalis effectus in pluribus, & secundum plurimum eodem modo fit.*
18 *Sanguinis effusio ex cadauere occisi coram occisore, an à Deo ex miraculo fiat.*
19 *Miracula esse debent ad fidei corroborationem.*
20 *Multa sunt peccata homicidio grauiora.*
21 *Deus est liberum quoddam agens, & miracula ad proprium libitum operatur.*
22 *In his, quæ miraculo fiunt, nulla conditio requiritur à parte rei, circa quam fit miraculum.*
23 *Miracula sunt opera vndequaque perfecta.*
24 *Sanguinis effusionem ex cadauere occisi coram occisore à Demone non fieri.*
25 *Sanguinem ex Cadaueribus aliquando emanare res est naturalis.*
26 *Cadauer occisi coram occisore aliquando cruentasse fuit quid per accidens.*
27 *Ex cruentatione Cadaueris occisi coram occisore nullum indicium desumere licet contra aliquem.*

De sanguine manante ab Occiso coram Occisore, de ejus rei veritate, ac de præsumptione inde deducta contra homicidij reum.

QVÆSTIO VIII.

TAntam fidem adhibuerunt nonnulli docti viri huic seu suppositioni, seu impositioni, vt de ejus veritate dubitare temerarium prima fronte videri possit, sed antequam ad eam rem discutiendam pro veritate accedamus, facti series enarranda est, nimirum quo pacto eam rem fieri sibi plerique persuadeant. Dicunt ergo quod si aliquis ex inimico 1
ab inimico vulnere decedat, & percussor ad ejus cadauer cominus accedat, tunc è cadauere sanguis percussorem versus prosiliat. Variant tamen minum in modum ejus facti enarratores circa multa; & 2
primo circa tempus à morte vulnerati computandum, cum plerique non nisi post septem aut octo, vel ad summum decem, aut duodecim horas talem sanguinis ejaculationem fieri contendant, post illud vero tempus neqaaquam, refrigescente forte affatim sanguine, euanescentibusque spiritibus. Alij ad tertiam diem fieri talem ejaculationem credunt, alij nullum tempus determinatum habent, sed quandocunque cadaueri occisor præsentetur, sanguinem effundi autumant.

Variant secundo circa subjectum, ex quo sanguis 3
emanare dicitur; nam potior pars ex ipso cadauere occisi, & ex vulnere ipso emanare vult, nonnulli ex naribus, oculis, ore, aliisque partibus cadaueris, alij ex iisdem partibus occisoris; nonnulli & ex cadauere occisi per vulnera, & ex occisore simul per nares. Variant tertio circa modum emissionis sangui- 4
nis ex cadauere. Aliqui cadauer occisorem versus ejaculari sanguinem dicunt, stillare tantum ajunt alij ab ipsis vulneribus; alij ebulire potius, ac fermentari in venis, vndè extra venas prosiliant. Variant

quarto quia multi id indifferenter in omnibus euenire dicunt, siue occisor per errorem, ac casu vulnerauerit hominem, siue data opera, siue cum impetu, & cum ira, siue absque tumultu, & iræ feruore, siue ferro, siue quocunque alio modo quis succubuerit. Variant quinto quia alij coram occisoribus tantum cadauera sanguinem stillare, aut ejaculari dixerunt; alij coram propinquis quoque, & amicis, quin & coram iis quoque, qui occisi ipsius misereantur. Variant sexto quia nonnulli ab iis tantum cadaueribus emanare sanguinem volunt, quæ ferro extincta sunt, alij ab iis etiam quæ qualicunque modo sublata sunt, siue aquis submersi sint, siue laqueo strangulati, siue veneno necati. Quinimmo, vt in iis rebus euenire solet, quæ ab erronea potius hominum opinione, & à casu quam à rei natura, & facti veritate dependentiam habent, eo deuenit in hoc persuasionis futilitas, vt alia mira permulta circa hoc ipsum factum efficta enarrentur.

In Germania ferunt id moris esse, vt cum Iudices ea ipsa die, qua aliquis interemptus reperitur, experientiam de occisore sumere eo modo, quo jam dictum est, non possunt, Occisi pollicem vna cum musculosa ipsius propinqua parte Manus abscindunt, & seruandum curant ad decem, duodecim, quindecim, aut plures dies. Interim si quis de homicidio suspectus in carcerem coniiciatur, vel quomodocunque in Iustitiæ manus perueniat, pollicem obseruant, quem in eodem cubiculo, vbi suspectus custoditur asseruandum curant; tunc si cruentauerit, saluam rem habent, inquisitumque tormentis subiiciunt, & ad vlteriora prout visum de Iure fuerit procedunt Hoc factum ita se habere narrauerat jam mihi Io. Faber Lynceus, de quo alias, qui & ipse Germanus erat, & patrios mores optime callebat; sed confirmauit dehinc id ipsum testimonio Neouald. *in exeg. Sagar.* apud Kornman. *de mirac. mort. par. 9. cap.* 22. cui experientiæ nonnihil consonare videtur, id, quod Libauius *de Cruentat. cadauer. Theor.* 158. dicebat, nimirum manum pridem tostam, repositamque præsente post Cæsare cruentasse.

Tradit præterea idem Libauius *Singul. par.* 2. *tract.* 5. non modo sanguinem ex cadauere occisi coram occisore aliquando effundi, sed etiam, vt dixi, ex naribus, aut aliunde ab ipso occisore coram cadauere prosilire. Quin euenisse memorat vt etiam instrumenta, enses nimirum, lanceæ, falces, pugiones, & alia permulta id genus homicidæ præsentata sanguinem exudauerint. Denique non vno modo in ea re vacillant scriptores, nam aliqui non simplici apparitione percussoris volunt à Cadauere sanguinem emanare, sed nonnullis ante execrationibus pronunciatis, & corporis acclinatione versus cadauer occisi, & motu manuum, ac tactu vulneris, vt narrat idem Libauius *de Cruent. cad.* cui enarrationi nonnihil fauere videtur Sacer Textus *Deuteronomii cap.* 21. vbi ad ostendendam populi innocentiam super cadauere hominis occisi, & in agro, extraque ciuitatem reperti nonnullis cæremoniis præmissis, seniores, & majores Ciuitatis tenebantur accedere coram interfecti cadauere, vt ibi videre est.

Non desunt autem, vt in principio quæstionis dicebam, mille doctissimi viri, qui non solum his fidem habent, sed et am experientias adducunt, cujus frequentia eam rem probatam fuisse contendunt, vt inter Iurisconsultos Boërius *decis.* 166. *nu.* 1. cum aliis ibi per eum adductis. Menoch. *de arbitr. Iud. cent.* 3. *cas.* 270. *lib.* 2. Thesaur. *decis.* 173. & alij per eos relati, & per nostrum Libauium *in lib. de Cruent. cadauer.* & Marcell. Donat. *lib.* 2. *histor. Med. mirab. cap.* 1. & inter Medicos Lang. *lib.* 1. *Epist.* 40. Taddæus *in Isag. Ioann. cap.* 10. Lemnius ab ipsis quoque Iurisconsultis relatus *lib.* 2. *de Occult. nat. mirac. cap.* 7. *Concil. in* 7. *problem. Arist. probl.* 6. Valeriol. *lib.* 2. *Obs.* 7. & 9. Hildebrand. apud Horstium *Epist. sect.* 9. Gal. Marr. *de doctr. promisc. cap.* 22. citatus Libauius *in lib.* ad hanc rem dicato, & aliis, & ex aliis professoribus Sprenger *in mall. Malef. p.* 1. *quæst.* 2. Cæl. Rhodigin. *lib.* 3. *lect. Antiq. cap.* 12. Del. *disc. quisit. Magic. lib.* 1. *cap.* 3. *quæst.* 4. *vers. sexto cadauer.* & *comm. in Senec. Octauiam num.* 117. *cum plerisque ibi citatis.* Majol. *in dieb. Canic. colloq.* 2. *par.* 1. Korn. man. *de mirac. mort. par.* 9. *cap.* 23 apud quos alios Auctores cujuscunque facultatis citatos habes, & esse tandem hoc Medicis persuasissimum dicit Petr. Andr. Canonher. *in* 1. *Aphor.* 1. *pag.* 429. *vers. Quod vero.* apud quem etiam alios Auctores relatos habes, & vide plura ad hoc apud Farinac. *in pract. & Theor. crim. p.* 2. *Tom.* 2. *quæst.* 52. *à nu.* 154. *ad seqq.* quin etiam ex Clarissimo Viro Stephano Roderico Castrensi per familiares epistolas habeo exemplum hujusmodi veritatem attestans; aliudque magis recens per familiares item epistolas ab eruditissimo Viro Francisco de Curtis, qui in suis epistolis propediem in lucem prodituris de hac ipsa re diligentissime scripsit. Præ omnibus autem Iurisconsultorum nonnulli adeo hoc sibi persuasum habent, vt ex eo casu velint desumi contra suspectum homicidij tale indicium, quod sit sufficiens ad torturam, quemadmodum ex magis communi Doctorum sententia dicit Thesaur. *d. decis. nu.* 2. quinimo alij hanc præsumptionem tanti fecerunt, vt ab ea experientia non esse recedendum dicant, vt per Afflictum, & alios ab ipso Thesauro relatos.

Non desunt tamen alia ex parte, qui neque vllum indicium ex hoc desumi voluerint, neque facti veritatem admiserint, sed illam omnino detractauerint; inter quos præcipue Vairus est *lib.* 2. *de fascin. cap.* 10. inter Iurisconsultos Hieron. Magg. *Miscell. lib.* 4. *cap.* 5. & inter Medicos Gregorius Horstius *in lib. ad hanc rem dicato.* de quo habet ille mentionem *cit. lib. Epist. sect.* 9. non ego illum non vidi. sed & ipse Libauius *de Cruent. cad. posit.* 5. hanc experientiam non esse exacte exploratam fatetur. Nos primo supponemus facti veritatem, vt videamus quas causas nonnulli doctissimi viri commenti circa hoc sint; plerique ergo, ne omnes dicam in hoc conueniunt, quod in cadauere occisi seruetur per aliquod tempus nempe per horas octo, vel decem, vel ad summum viginti quatuor calor, & spiritus quidam inimicitiæ, qui potens adhuc sit ad bilem commouendam, vnde præsente occisore facto impetu in sanguine, is per vulnus in occisorem prosiliat. De hoc spiritu inimicitiæ videtur ante omnes aliquid innuisse Plato, qui *lib* 9. *de Leg.* dicebat, *Animas interfectorum iratsci interfectoribus.* Videtur quoque idem insinuasse Lucretius *lib.* 4. *de rerum Nat. non longe à fin.* cujus carmina omnes ad hoc adducunt, quæ sequentia sunt,

Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu,
Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.

Sed de horum carminum sensu infra. Sequuntur Tadd. *vbi supra* Marsil. Ficin. *in comm. ad Platonis conuiu.*

mum. orat. 7. cap. 5. Cæl. Rhodig. *vbi ſupra.* Sed Taddæus addidit, ſpiritum hunc inimicitiæ egredi ab occiſore in occidendum in ipſo occidendi actu; præſente dehinc occiſore, ſpiritum illum ad ſuum totum, nempe ad occiſorem remeare, ac proſilire, eoque motu ſangu inem e cadauere effundi, quam opinionem ſecuti etiam videntur Sprenger. *in mal. Maleſ. par. 1. quæſt. 2.* Majol. *in dieb. canic. vbi ſupra,* & alii, ſed Galeott. Marc. *de doctr. promiſc. cap. 22.* altius ſpeculatus voluit, non modo occiſoris ſpiritus in ipſo occidendi actu in ipſum occiſum conuolare, ſed etiam hominis trucidandi ſpiritus in occiſorem: ex quo fit, inquit, vt cum ille occiſus eſt, ſanguis jam frigefactus fluere deſierit, comparente occiſore ſpiritus vtriuſque diuerſo motu agitentur, & quilibet ſuum corpus repetens motum faciat, vnde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemque ſuam repetentes, & occiſoris recedentes, vt ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant; habitant autem ſanguinem, & hoc pacto jam frigidior ſanguis, & ad fluxum ineptus ab occiſoris, & occiſi ſpiritibus vi multiplicata, rurſus fluitat, eſtque illi tantus proprii corporis affectus, vt plerumque latitantem hominem, ſed proxime exiſtentem intra tempus, quod aſſignauimus, tot enim horis viuunt, recognouerint, & repetiuerint; hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in pleriſque euenit, quoniam quorundam Natura ita debilis eſt, vt eorum ſpiritus vno momento conflacceſcant. hæc Galeottus. cujus ſententia quam habeat probabilitatem alii viderint; ego in illa explodenda plura verba non abſumam, cum præſertim ſatis jam exploſa ſit à Hieron. Magg. *vbi ſupra.*

11. Libauius libro aliàs citato de Cruentatione Ca-
15 dauerum aliter hanc rem commentus eſt: voluit enim, quòd occiſore coram occiſi cadauere præſente, ejus imaginatio validè commoueatur, & de ipſo interfecto intenſè eo cogitante, ſpiritus facilè ad interfectum directi, indè vapores quoſdam educant, cum quibus etiam ſanguis proſiliat verſus occiſorem, vndè ſpiritus illi deciduntur. Atque hæ ſunt opiniones, quæ circa hanc rem circumferuntur, quarum quænam majorem habeat probabilitatem videant, ii qui commentationi huic fidem habent; nam ego, paratus aliàs ſententiam mutare, multas in ea difficultates inuenio. Mirandum valdè cenſeo, Antiquiores de tam obſtruſa re, & quæ quotidiana experientia in horas, ne in momenta dicam, poſſet innoteſcere, nihil quicquam firmi, aut ſaltem effatu dignum litteris mandaſſe. ſcio ad hoc adduci ex Homero *locum* 17. Iliados *de Euphorbi Cadauere*, cujus hæc verba ſunt:

Luſtrauit (Hector) oculis deinde per ordines, illicò autem cognouit
Illum quidem auferentem inclita arma, hunc autem in terra
Iacentem; fluebat verò ſanguis per vulneratum vulnus.

Mihi tamen hæc nimis diſtare à re propoſita videntur; nam quid mirum Menelao ſatagente Euphorbi cadauer armis expoliare, tum primum ab ipſo occiſi, quod

---- Flueret ſanguis per vulneratum vulnus?

ſanguis quidem fluidus ex ſua natura eſt, & facilè per apertum vulnus ex ſe effunditur. Adducuntur & ad hoc ipſum Lucretii ſupra relata carmina, quæ an ad rem hanc quicquam faciant, Deus ſcit; loquitur ibi Poeta de Amoris libidine, redditque cauſſam, quarè intoperè inhiat amans ejicere ſemen in hominem, cujus amore ſaucius eſt, inquit ergò:

Irritata tument loca ſeminis, ſiquæ voluntas
Ejicere id, quò ſe contendit dira libido;
Idque petit corpus Mens, vndè eſt ſaucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem ſanguis, vndè icimur ictu,
Et ſi communia eſt, hoſtem rubor occupat humor.
Sic igitur Veneris, qui telis accipit ictum,
Siue puer membris mulieribus hunc jaculatur;
Seu mulier toto jactans e pectore amorem,
Vndè feritur eò tendit, geſtitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum,
Namque voluptatem præſagit multa cupido.

Senſus ergo, vt patet, horum carminum is eſt, Quemadmodum vulnerati ſuper ipſum vulnus cadunt, & ſanguis verſus illam partem fluit, vndè ictum experimur, ita vt hoſtis, ſi propè ſit, fluentem ſanguinem excipiat, eodem quoque pacto in Amoris vulneribus euenit, &c. & hic quidem eſt germanus ſenſus carminum Lucretii, vt teſtatur Martin. Delr. *in Seneca Octauiam, vbi ſuprà*, Quorum tamen ſententia cum non omninò ad rem prolata videatur, idcircò voluit Lambinus in hujus loci commentario, tres illos verſus, vt ſpurios, & minimè Lucretianos, eſſe delendos, quod neque ſententia, neque locutione Lucretio digni eſſent. quomodò ergò id miraculum ex his carminibus expiſcari aliqui tentauerint, ego non video. Sed vlteriùs mirandum quoque mirum in modum de Philoſophis eſſet, cùm Ariſtoteles, Alexander, Plutarchus, Seneca, & alii quæſtiones quaſdam naturales præ hac ne flocci quidem faciendas longioribus fortaſſe, quàm opus fuerit proſecuti ſint, ex quibus neque vlla inſignis vtilitas percipitur, neque noui quicquam circà ſcientiam emanat. multò magis mirandum eſſet, Recentiorum nonnullos inueſtigandi occultiores, & ſecretiores rerum cauſſas auidiſſimos, ac noua quædam veteribus incognita proferendi cupidos, vel incuria, vel data opera tanti momenti rem aut omninò ſilentio inuoluiſſe, & ſicco, vt ajunt, pede tranſegiſſe, aut nihil effatu dignum de ea protuliſſe, vt Fernelius, Fracaſtorius, Cardanus, Cæſalpinus, & alij multi, quorum nullum, quantùm ego hactenùs aſſequi potui, de ea re mentionem habuiſſe comperi, ſed tamen peccauerint, ac negligentes fuerint tam veruſtiores, quàm recentiores Philoſophi, & cùm de ea re diſceptare debuerint, ob rei difficultatem omiſerint, videamus jam nos, an aliquam veritatem id habere poſſit. neque dubium quòd quilibet natu- 16
ralis, ac realis effectus habere debeat ſuas proportionatas cauſſas, à quibus producatur, & quod eæ cauſſæ neceſſario ſint, vel naturales, vel ſupernaturales. Si ergò hunc effectum à nulla ex his cauſſis dependere poſſe probemus, probatum inſimul erit, non eſſe hunc effectum quid reale, ſed imaginarium, & rationale quoddam ens ab hominibus effictum, vel ad omne pejus quid ex accidenti eueniens, aut ex miraculo, nam aliquandò factum non negandum, ne fidem viris doctiſſimis, ac magnæ auctoritatis, qui eam rem inſpexerint, denegemus. factum tamen eo fine, & naturali quadam antipathia, & energia ego hactenùs non admitto. Primò autem à cauſſa naturali non eſſe probatur; ſi enim ab ea dependeret, cum ad hanc diſpoſitam ad agendum, & requiſitis diſpoſitionibus extra illam præſentibus in ſubjecto ſequatur de neceſſitate effectus, niſi à majori virtute impediatur, ſequeretur quod in omni caſu, hic effe-

ctus appareret, aut saltem vt plurimum (nam in naturalibus effectibus producendis nullum vt plurimum inest impedimentum) at neq; in omnibus, neque in pluribus, sed in perpaucis talem effectum apparere vel ipsi hujus facti assertores fatentur. Lemn. *vbi sup.* Galeott. Mart. *ibid.* Libauius *loc. cit.* & cæteri. Neque valet caussa impediens hunc effectum à Galeotto allata, nimirum quod in multis effectus hic non sequatur, quod vegeto calore destituantur; hoc enim gratis dictum est, præterquam quod ejus sententia de caussa hujusmodi agente neque acceptabilis est, neque vllo modo rationi consona, vt supra dixi. Addo quod naturales effectus vt plurimum, & 17
secundum plurimum eodem modo fiunt, vt alias ex Philosopho dictum est, de raro autem ab accidentali aliqua caussa impediuntur, deberet autem spiritus ille, etiamsi validus non sit, pro sua energia operari, si enim ex vegeto spiritu sanguis in hostem prosilit, ex minus vegeto deberet tantum effluere, & ex maxime debili ebullire, seu aliquo modo efferuescere, ac commoueri. Cum ergo positis dispositionibus, & caussa habili ad agendum in plerisque non sequatur effectus, quem speramus, dicendum vel illum effectum ex tali caussa non dependere, vel non esse secundum naturæ ordinem, sed per accidens, si alias semel aut bis cum iisdem dispositionibus successerit. Non solo autem testimonio prædictorum Auctorum probatur talem effectum non sequi secundum plurimum ad assignatam caussam, sed multo magis euidenter quotidiana experientia; assignata enim caussa non habet solùm in hominibus locum, sed in quibuscunque animalibus brutis, cum in his quoque facillime & procreari & efferuescere possit inimicitiæ ille spiritus. at quis est, qui adnotauerit mactata animalia coram lanionibus cruentare? & tamen hos præsentes semper habent, & illico à mactatione, & non multo post. Sed esto, non possint bruta hujusmodi spiritum inimicitiæ concipere, quis obseruauit vnquam cadauera eorum, qui manu carnificis interimuntur in ipsum carnificem cruorem ejaculari? at, inquies, non adest hic spiritus ille inimicitiæ aut Carnificis aduersus damnatos, aut damnatorum aduersus Carnificem. bene dicis, sed cur infantem à Matre suffocatum cruentare dicunt, num hic inimicitiæ spiritus in infante aduersus Matrem, aut Matris aduersus infantem reperitur? cur ii quoque, qui aqua submersi pereunt, etiam post duos, aut tres dies à morte coram parentibus, propinquis, & amicis cruentant, vt asserunt? at negabis & illud de infante, & hoc de aqua submersis; at ego, & cum his etiam & de occisis quod jactatur à te, negabo, cur enim si primum admittendum, & hoc non admittemus? non videtur ergo quod à caussa naturali hic effectus fieri possit. sed specialiter non posse illum effectum à spiritu inimicitiæ produci patet, quia oporteret dari in cadauere potentiam quandam cognitricem, quæ sanguinem in occisorem dirigeret, imo quæ cognosceret illum esse præsentem, imo & in rationabili distantia, non enim sanguis prosilit si hostis ster eminus. at vbi habitabit hæc virtus cognitrix? cujus animæ facultas erit, cadauere omni anima expoliato? Deinde si tantum potest inimicitiæ spiritus in cadauere hominis occisi, vt sanguinem proliciat, & occisorem versus ejaculetur, quid non poterit idem spiritus inimicitiæ in viuo homine? cur ergo obuiam sibi ipsis factis acerrimis duobus inimicis sanguis illis ex oculis, ex naribus, ex ore, aut ex quibusuis corporis partibus vnius aduersus alium non prosilit? aut cur vulnerato ad mortem homine, dum adhuc viuit non multo majori impetu sanguinem in præsentem percussorem prosilire contingit? an credis forte post mortem vehementiores, ac magis vegetos spiritus illos esse in cadauere occisi, quam in viuo homine, adhuc odio iræque feruore gliscente? Denique si spiritus hic inimicitiæ tam feruens est, ac tantum energiæ habet, vt sanguini communicare possit motum, multo magis communicare poterit cadaueri ipsi calorem, & sic cadauera occisorum deberent esse cæteris calidiora, saltem, inquam, respectu partis in qua asseruati spiritum illum contendis, aut saltem sanguis durante spiritu illo calidus permanere deberet, aliter congelabitur, & erit omnino ad motum ineptus etiam remeante dupla spirituum quantitate in cadauer. Igitur cum hæc caussa inualida sit, neque alia proportionata reperiatur, & effectus tam raro appareat, & omni euidentia carere videatur, dicendum videtur, neque effectum hunc talem esse, neq; consequenter posse caussa ejus quod nequaquam est in natura assignari.

Sed quia aliquando factum non negauimus, dicemus ne à Deo hunc effectum esse? minime gen- 18
tium, si velimus de necessitate à Deo fuisse, & esse quandocunque licet id sentire nonnullos ex præcitatis Auctoribus sciam, & inter Medicos Thom. Fien. *de virib. Imagin. quæst.* 24. & alios apud Petr. Andr. Canonher. *lib. 1. Aphor. 1. pag. 429. verf. Sicut multi Medici.* licet enim ex voluntate Dei hoc possit facillime succedere, & speciali ipsius permissione, tamen ab eo non esse quandocunque dicendum, si modo vnquam est. jamenim per caussas naturales non fieri ejus permissu patet, sed neque supernaturali agendi modo, & ex miraculo id facit, quia miracula sunt ad fidei corroborationem, vt alias dixi, 19
at hoc nihil ad fidem, nam & apud infideles idipsum succedere non negabis, quibus fides nota non est. at dices, fieri propter justitiam, at, inquam, justitia omnia peccata pro eorum grauitate punienda 20
vult, at multa sunt peccata homicidio grauiora, in quibus tamen propalandis nullum interuenit miraculum. deinde homicidium vnum altero grauius est, ferro occidere hominem minus graue, quam veneno, aut alio modo, cur ego non semper occisa quomodocunque cadauera coram occisore cruorem emittunt? Addo Deum esse liberum agens, & mi- 21
racula ad proprium libitum operati, & idcirco non posse cogi ab euentuum frequentia ad miracula faciendum, & interrumpendum Naturæ ordinem; imo si quid clarissime ostendit in ea re miraculum non interuenire, hoc illud est, quia fit sanguinis emissio ad nostram voluntatem, cum occisorem coram occisi cadauere sistimus. Præterea in his, quæ miraculo fiunt nulla requiritur conditio à parte rei 22
circa quam fieri debet miraculum, cum miraculum fiat à potentia infinita. Si ergo cruoris emissio ex cadauere miraculose fit, non modo fieri debet post horas determinatas octo nempe, vel decem, sed quandocunque neque solum in cadauere hominis ferro sublati, sed in quocunque quomodocunque enecto, neque solum si percussor ster cominus, sed
etiam si sit eminus. Deinde cum miracula sint opera 23
vndequaque perfecta, & hæc sanguinis ex cadauere ejaculatio ad hunc finem fiat, vt occisor patefiat, cur sanguis non prosilit multa vi contra occisorem etiam eminus stantem, & procul inter alios spectatores, sic & miraculum esset euidentius, & illius finis melius haberetur. neque desunt permulta

alia.

alia, quæ contra hanc sententiam faciunt; sed jam hæc prætermitto. Neque majorem probabilitatem habere videtur ea opinio, quæ vult id accidere dæ-
14 monum opera; non enim videtur ad vllum finem id dæmones velle, nam cur velint? num vt fontes sceleris sui pœnas luant? sed & hæc sententia ab aliis reprobata est concludentissimis rationibus, & circa exclusionem quarumcunque causarum supernaturalium, vide quæ affert Libauius *in tractatu prædicto, & in positionibus à num. 46. ad 65. & seqq.* vbi etiam occisorum animas ab earum causarum numero repellit; nam non defuerunt qui hanc causam hujus effectus commenti sint, quorum opinioni fauet insulsa quædam Antiquorum persuasio, de qua Martin. Delr. *in Sen. Octauiam. nu.* 117. credebant quippe illi, occisorum animas nocturno tempore homicidas persequi, ac vexare.

Sed vnde obsecro emergere potuit commentum hoc de cruentatione cadauerum occisorum
25 coram homicidis? nouum profecto non est, ex cadaueribus quibuscunque post horas nonnullas ab interitu, quid etiam postridie, aut die tertia à morte sanguinem emanare, nam facillime quius motu agitentur cruentare fatetur Plater. *cent. possib. quæst.* 8. & Libauius *vbi supra, post.* 1. an non quotidie in iis, qui apoplexia, squinantia, lethargo, Phrenitide, aut suffocante aliquo morbo, aut ex malignis, pestilentibusque febribus pereunt, & ex naribus, & ex ore, & ex oculis quoque interdum, & ex auribus sanguinem fluere conspicimus? at quod coram propinquis id fiat per accidens est, nam propinquos cadauere hominis assistere estne quid nouum? item quod puer à matre suffocatus, aut aqua submersus coram matre, vel amicis cruen-
26 tet, sic & per accidens euenisse existimauerim, quod aliquando cadauer occisi coram occisore cruentauerit, non per antipathiam, aut quamuis aliam naturalem, aut supernaturalem causam, vt sentire quoque videtur Plater. *vbi proxime quæst.* 8.

Vnde his sic se habentibus, nullum vnquam desumi deberi indicium ex hoc contra aliquem sir-
27 mandum, neque ex hoc posse judices ad alicujus rei exsecutionem deuenire reo præjudicialem, cum etiam coram insontibus & homicidij illius nescius sanguis ex cadauere leui ex causa emanare possit. non tamen pertinaci animo negare in animum induxi meum omnem ejus rei realitatem, sed si vlterioribus, certioribusque experientiis, firmioribusque rationibus ea res innotescet, sententiam mutare paratus sum. Ex re interim Medicorum futurum existimo, vt hæc experientia omnino infirmetur, & euanescat, nam si vera manifestabitur, hinc quot Medici ex eo indicio suorum ægrorum occisores deprehensi, homicidij pœnas luent?

SVMMARIVM.

1 *Vulnera capitis præ cæteris notanda.*
2 *Vulnera capitis etiam leuissima negligenda non sunt.*
3 *Hippocratis dictum de capitis vulneribus examinatur.*
4 *Idem os potest findi, & frangi.*
5 *Caput vulnerari potest in vna parte, & cranium findi in parte aduersa.*
6 *Nonnulla locum habent in capitis vulneribus, quæ minime procedere debent in vulneribus aliarum partium.*
7 *Post quadraginta dies non dicitur quis ex vulnere Zacc. qu. Med. leg. mortuus, quod tamen non habet locum in vulneribus capitis.*
8 *Vulnera capitis, etiamsi parua sint, periculo non vacant.*
9 *Simplices etiam capitis percussiones non contemnendæ.*
10 *Præsumptio desumpta ex remissione accidentium quod vulnus fuerit tutum, non habet locum in vulneribus capitis.*
11 *Thoracis vulnera habent tempus suæ sanationis multo longius, quam alia.*
12 *Magnorum articulorum vulnera securitatis tempus habent cæteris vulneribus magis diuturnum.*

De particularium membrorum Vulneribus.

QVÆSTIO IX.

HActenus de vulneribus vniuersaliter locuti sumus, sunt autem quædam in particularibus, de quibus maxime sermonem habere oportet. Ac primò de vulneribus capitis quæ præ cæteris omnibus digna vt notentur existimanda: habent enim quid peculiare, ac omniò diuersum à plerisque aliis vulneribus, alia enim vulnera etiamsi non contemnendæ magnitudinis sint, negligi tutius possunt, quàm leuissima capitis vulnera, quæ nequaquam negligenda esse monent cum Hippocrate ex nostris Hor. Augen. *Epist. lib.* 4. *Epist.* 3. Hieron. Fabric. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* [illegible]. & Fortun. Fidel. *lib.* 4. *Relat. cap.* 2. & ex Iurisconsultis Farinacc. *quæst.* 126. *num.* 196. *& quæst. seq. num.* 3. non igitur crassa minerua accipiendum Hippocratis dictum *de loco in Hom.* vbi dicebat, In capitis vulneribus si os quidem fractum sit, & contritum periculo vacet; si fissum, & fissura intrò procedat periculo plenum. Prima enim ejus sententiæ pars ita accipi debet, vt eo periculo vacet capitis vulnus, quandò os fractum est, quod aliàs ex fissura impenderet, non quod omnino periculo vacet; vel dicendum est, Hippocratem locutum esse comparatiuè, volens innuere multò majori periculo esse in capitis vulnere cranij fissuram, quàm fracturam. Non valeret ergo dicere, in hoc capitis vulnere os fractum est, ergo nullum adest vitæ periculum, quia præterquam quod potest respectu vnius partis vulnus esse salutare, respectu autem alterius lethale, idem os etiam frangi, & findi eodem vulnere quid obstat? nam cranium laminis constatur, & ideò potest superior lamina frangi, inferior verò findi. Quin etiam notum est, & ab Amato Lusitano *Cur. med. cent.* 6. *cur. vlt.* ex Hippocratis sententia contra Paulum pro Galeno ipso probatum, caput vulnerari posse in vna parte, & cranium findi in parte aduersa, quod malum contrafissura dicitur, quam etiam alij Medici fieri posse docuerunt citati à Tollopp. *in lib. Hipp. de Cap. vuln. cap.* 14. & comprobauit alias idem Amatus *Cent.* 3. *Cur.* 42. *in Schol.* contra quam tamen opinionem nouissime fuit Æmil. Paris. *de Microc. subtil. lib.* 8. *exerc.* 1. *cap.* 5.

His sic se habentibus, certum sit, nonnulla habere locum in capitis vulneribus, quæ in aliis non procedent. Ac primò quoad tempus securitatis, de quo jam longioribus locuti sumus, dicendum, quod licet communis opinio locum habere possit vt plurimum in cæteris vulneribus, nimirum, quod post

7 quadraginta dies non dicatur quis ex vulnere mortuus, ea tamen in vulneribus capitis locum non habeat. Quia, vt jam probauimus, etiam post centesimum, & vltrà hæc periculum afferunt, & ratio ejus rei multiplex esse potest; nempe quòd externis injuriis caput præ cæteris partibus sit expositum, quòd excrementis pluribus abundet, quòd neruorum, & sensuum omnium principium, & origo in ipso sit, per quod totum corpus regitur, & sustentatur, vnde & à toto euaporationes suscipit, ex quibus fit, vt & facile malum contrahat, & facile etiam in eo concepti morbi magni euadant, qui & sensiles partes maximopere afficere & exinde magna symptomata excitare valeant, vt resolutionem, conuulsionem, dolores acerbissimos, ac pernecantes, & id genus alia.

8 Quoad magnitudinem vulnera capitis habent etiam hoc ab aliis peculiare, quòd etiamsi minima sint, non idcircò, vt in aliis partibus, dici possunt periculo vacare, vt supra ex Hipp. & aliis dixi, quibus addo ex Medicis Hieronym. Fabrit. *lib.* 2. *Chirurg. cap.* 15. & ex Iutisconsultis Farin. *quæst.* 126. *num.* 196. ratio ejus rei tota dependet ex dubio, ne cranium læsum sit, quod hoc aliquando læsionem sentiat etiam cute externa non vulnerata, nullaque in ea facta solutione continui apparente; vnde quandocunque caput vi, & impetu, & à re dura vulneretur, etiamsi vulnus minimum existat, ob prædictum timorem periculum adest. Quinimmo licet ex consilio Hippocratis multùm faciat, vt Medicus cognoscat quo instrumento, quanta vi, & per quodnam spatium vulnus sit inflictum, & multa id genus alia, tamen interdum etiam simplices, ac le-
9 ues capitis percussiones cranio noxam communicant, vnde nullo modo contemnendæ, nam præter cranij fissuras, contusiones, & fracturas, potest etiam ex simplici ictu cerebrum commoueri, & homo exinde epilepsia. Resolutione, aliisque formidandis symptomatibus molestari, & mortem denique obire, vt exemplo patet in casu Virginis Nerei apud Hipp. *lib.* 5. *Epidem. tex.* 49. & in aliis ab aliis auctoribus adducta.

10 Tertiò ea conclusio, quòd si vulneratus post nonnullos dies melius habuerit, & accidentia remiserint, non præsumatur, si dehinc moriatur, ex vulnere mortuus, vt superioribus quæstionibus jam probaui, non procedit, neque habet locum in vulneribus capitis; nam aliquandò in hisce vulneribus accidentia remittunt quidem, sed vulneris fomes semper remanet, vulnere existente notabili, ex cujus caussa ipsum caput debilitatum facile in caussa est, vt vulneratus denuo ex ipsius vulneris culpa recidiuet, & tandem moriatur; & licet id commune esse malignis quibuscunque vulneribus jam dixerim, vt aliqualiter in sanationem euntibus, dehinc suam denuo malignitatem prodant, hoc præterquam quod in vulneribus capitis præ cæteris locum habet, etiam absque eo, quod pranitate vlla dotentur hoc in huius partis vulneribus habet locum, vt ex historiis patet, & exemplis, quorum nonnulla vidi apud Marcell. Donat. *loco supra citato.*

11 Quartò Thoracis vulnera, quoad tempus, intrà quod debeat dici quis ex vulnere mortuus habent proculdubio non modo longius, sed pene indeterminatum tempus; quandocunque enim hæc vulnera sanata non fuerint, in fistulam degenerantia vitæ insidiantur, aut æger tabidus moritur post eorum sanationem, ita vt semper ex vulnere dici debeat mortuus, & licet hoc contingere possit in aliis quoque vulneribus, nimirum quod ad sanitatem perduci nonpossint, ita vt ex eorum vitio tandem æger vita fungatur, non est hoc ex partis vulneratæ natura, vt in Thoracis vulneribus vsuvenit, quemadmodum aliàs dictum est.

Quintò eadem ratio militat in vulneribus arti- 12
culorum præcipuè magnorum: nam & hæc ex sui natura semper, aut plurimum malignitatem adjunctam habent, vt patet etiam ex superioribus. Qua de re neque in his locum habebit terminus quadraginta dierum, qui securitati vulnerum assignantur, quia hæc in longum prorracta, & pranitati associata quandocunque, etiam post longissimum tempus interimere possunt.

SVMMARIVM.

1 *Vulnus esse potest sine sanguine.*
2 *Omnis continuitatis solutio dicitur vulnus.*
3 *Pugno vel Alapa quis impetitus aliquando interiit.*
4 *Percussiones, ictus, pugni, alapæ, & hujusmodi an mortis caussa esse possint. Distingue vt num. seq.*
6 *Si quis pugno aut alapa impetitus intereat, percussor non ordinaria pœna homicidij puniendus.*
7 *Pugno percutiens non præsumitur habuisse animum occidendi.*
8 *Flagellatio quomodo mortem afferre possit.*
9 *Fustibus, flagellis, aut sacculis arena refertis occisi quomodo cognosci possint. & num. seq.*
11 *Sanguinis rejectatio per os, & alias partes an sit sufficiens signum flagellationis, &c.*
12 *Sugillationes, vibices, stigmata, & hujusmodi an sint sufficientia signa flagellationis, &c.*
13 *Differentia sugillationum ex percussionibus, & ex caussa interna emanantibus. Rationem differentia vide num. seq.*
15 *Alia differentia inter has, & illas sugillationes.*
16 *Tertia differentia.*
17 *Vasorum internorum disruptio quomodo differat in hoc, aut illo casu.*

De percussionibus sine Sanguine, Pugnis, Ictibus, Alapis, Flagellationibus, Saccellationibus, & aliis læsionibus hujusmodi.

QVÆSTIO X.

VVlnus esse posse, ac dici etiam absque sangui- 1
ne jam in superioribus dictum est; omnis enim continuitatis solutio dicitur vulnus, vnde & per- 2
cussiones, & flagellationes, & saccellationes, aliæque læsiones absque sanguine factæ inter cætera vulnera connumerari possunt, ac de his nunc sermonem habeamus: si quidem circa hæc quamplurima occurrunt dubia non minus enodatione difficilia, quàm scitu necessaria, cùm aliquandò ad hujusmodi percussiones, ictus, pugnos, alapas, flagellationes, saccellationes, & id genus alias læsiones, soleat succedere febris, & partium putrefactio, interiorum venarum ruptio, & laceratio, cerebri commotio, & exinde etiam mors; quinimmo euenisse non semel compertum est, vt pugno, aut alapa quis 3
peritus interierit, vt est casus apud Hippocratem, de quo supra filiæ Nerei, quæ à muliercula amica

amica lata manu percuſſa ſecundum ſinciput nona perijt, & apud Beniuen. *de Abd. cur. cap. vlt.* caſus iuuenis, qui alapa percuſſus, illico apoplexia prehenſus interiit, & alterius apud eund. *ibid.* qui pugno impetitus, interemptus eſt, nec deſunt alia quamplura his ſimilia: in quibus caſibus dubitari aliquando poteſt, an percuſſiones, ictus, pugni, alapæ, & id genus alia eſſe potuerint, ac cum effectu fuerint proxima cauſſa mortis; ac primò nulli dubium eſſe debet, quod vbi percuſſiones, & ictus hi validi fuerint quacunque in parte, præterquam in artubus, (voco artus hic brachia, & crura) ſed præcipuè in Capite, in Stomacho, in Pectore, & in regione Hepatis, poſſint eſſe proximæ cauſſæ mortis, etiamſi nullum ab extra appareat nocumentum, & nulla continuitatis ſolutio. Hoc autem in prænominatis partibus facile fit ob rupturam, & lacerationem internorum aliquorum vaſorum, aliquando ob exquiſitum partis ſenſum, vt in ſtomacho præcipue ſecundum os; in capite tum ob prædicta, tum etiam ob cerebri validam concuſſionem, ex qua Epilepſiam, Apoplexiam, Catochum, Lethargum, & hujuſmodi affectus ſuſcitari facillimum eſt, admonente quoque Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 5.* ac vbi ictus, & percuſſiones non ita validæ ſint, vt in enarratis caſibus, nam lata manu, aut etiam pugno percuti non magnum quid eſt, tunc res dubio non vacat; neque enim videtur hæc cauſſa ſufficiens ad mortem accerſendam, immo neque ad magnum morbum excitandum.

5 Dicendum ergo videtur, quod diſtinguendum ſit non modo à fortitudine inſtrumenti, quo in percuſſione vtimur, ſed etiam ab ipſa fortitudine percutientis, & à validitate ictus, ſeu percuſſionis, & à ſtatu ipſius, qui percuſſus eſt, nempe à fortitudine, & debilitate non ſolum ſecundum totum, ſed etiam ſecundum partem percuſſam. Vnde ſi percuſſor fuerit vir membra habens multo robore, & duritie prædita, aut valido inſtrumento percuſſerit, contra vero vapulans debilis ſit maxime ſecundum eam partem, quæ vapulauerit, vt in caſu puellæ illius, de qua Hipp. tunc dicendum, tales percuſſiones eſſe proximas cauſſas ipſius mortis excitando dolores, & inflammationes in parte vapulante, & in capite concuſſiones, ex quibus facile ſequitur mors. Si vero percuſſor mediocri robore præditus ſit, & cætera mediocriter ſe habeant, ſed qui vapulauerit debilis exiſtat, tunc quia remotior cauſſa videtur hæc, inſufficiens quidem judicanda ad immediate mortem accerſendam, neque tamen ſine omni culpa ea cauſſa eſt, quia poteſt humores commouere, & exinde febrem, aut alium quendam morbum excitare, ex quo etiam temporis ſucceſſu mors ſubſequatur. At vbi is qui vapulauerit fortis fuerit, & à forti percuſſore vapulauerit, aut debilis à debili, tunc non videtur ſufficiens cauſſa proxima mortis in hoc ſecundo, in primo autem caſu dubio aliquando non vacabit.

6 Scio autem in his omnibus caſibus, etiam ſecuta morte, percuſſores non ordinaria pœna puniri, ſed mitius, ex eo quod non præſumatur eo modo per-
7 cutiens habuiſſe deliberatum animum occidendi, facit *l. 1. §.* Dinus Hadrianus, *ff. ad l. Cornel. de ſi car.* Bart. *de percuſſ. num. 7.* quamquam facet Textus *Exodi cap. 21. verſ. 18.* tacite videtur damnare percutientem lapide, vel pugno, ſi inde mors ſecuta ſit, inquit enim: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, ſed jacuerit in lectulo, ſi ſurrexerit, & ambulauerit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit qui percuſſerit, &c.* quaſi ſi vapulans deceſſerit, percuſſor innocens futurus non ſit, ſed quicquid ſit de hoc, quod ad Iuriſconſultos pertinet, certum eſt aliquando tales percuſſiones, nempe calcibus, pugnis, lata manu, ictibus, & hujuſmodi factas poſſe eſſe proximam mortis cauſſam, vt diximus.

Cæterum flagellatio ſi multa, valida, & cum va- 8
lidis flagellis facta exiterit, aut verberatio robuſtis baculis à robuſta manu celebrata poteſt vtraque mortem afferre, quamquam neque flagellatio, neque verberatio cum baculis, aut fuſtibus videntur animo occidendi fieri; vtrum autem id delinquenti in his caſibus ſuffragari poſſit, Iuriſconſulti videant. At contra faccellationes ad talem finem inuentæ, vt homo ſuccumbat, & mortis cauſſa palam non fiat: neque enim hujuſmodi faccellationes veſtigium in exterioribus relinquunt, quia æqualiter vniuerſos externos muſculos conterunt, & vnico colore inficiunt non multum à naturali diſtante, nec maculas relinquunt, ſed internas venas, ac vaſa diſrumpunt, & lacerant, vnde facile faccellati intereunt.

Verumenimvero difficultas eſt in cognoſcendis iis, qui flagellis, fuſtibus, aut ſacculis arena refertis vapulantes perierunt, nam aliquando hoc vertitur in dubium, & magni intereſt ſcire. De hac re, vt de pleriſque aliis diligenter diſceptans Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 5.* nihil certi in ea re firmari poſſe ingenue faſſus eſt, ac profecto non abſque ratione; 9
duo enim potiora ſigna, ex quibus id, quod quærimus, conijcere liceret, fallacia, & incerta omnino ſunt, vt recte ille concludit; ea ſunt ſanguinis per os, aut aliquam aliam partem rejectatio non ſolum 10
dum adhuc flagellatus viuit, ſed etiam poſt mortem, & vibices, ſugillationes, Ecchymomata, Stigmata, Maculæ; ſeu quomodocunque appelles in corpore, & muſculoſis præſertim partibus: nam 11
ſanguinis rejectatio, quæ per os, vel nares, vel aures, vel etiam per oculos, aut per inferiorem ventrem, vel per vrinæ quoque vias fieri in his caſibus ſolet, neque ſemper contingit, neque etiam tantum in hoc caſu ſuccedit: contingit enim vbi ictus, ſeu percuſſiones hujuſmodi corporis pars fuerit paſſa, quæ magnis venis, atque arteriis ſit inſignita, contra vero vbi nulla id genus vaſa exſtiterint: non eſt autem ſemper flagellationis ſignum, quia etiam ex aliis cauſſis ſolet contingere, vt videre eſt in his, qui Apoplexia, Epilepſia, Squinantia, aut ſuffocanti morbo, maligna febre, vel peſtilentiali intereunt.

Quoad ſugillationes, vibices, Ecchymomata, 12
veſtigia, ſtigmata, maculas, & hujuſmodi certum eſt,, quod eandem incertitudinem ex iiſdem prorſus cauſſis habent; quia non ſemper talia apparere eſt neceſſe, vt diximus, & apparent etiam ex febre maligna, ac peſtilentiali non modo in viuis, ſed, etiam in mortuis poſt aliquot horas, immo poſt vnum aut alterum diem à morte, quamobrem recte videtur concludere ex his Fortunatus, nihil certi in ea re decerni poſſe.

Ego vero contemplatus aliquando ſum, neque rationi diſſonum mihi viſum eſt, quod diuerſa ratio eſt, vbi ſanguis per vim, nempe per fla- 13
gella, baculos, fuſtes, ictibus, verberibus, flagellationibus, percuſſionibus à diſruptis, laceratiſque venis profunditur, & exinde ſugillationes, vibices, aut ſtigmata fiunt ab ea, in qua ex morbi mali-

gnitate, & impetu talia apparent, & idcirco licet in externa facie eandem liuiditatem, eundemque colorem hæ ſugillationes, & vibices præſeferant, tamen ſi ad ſectionem veniamus, cutemque ipſam ſcindamus manifeſte, vt exiſtimo, apparebit differentia inter vtrumque caſum: nam vbi ab externa vi diſruptæ venæ ſanguinem euomuerint, facile deprehendetur ſub cute craſſus, ac concretus cruor ex ipſa venarum, aliorumque vaſorum dilaceratione, quod quidem vbi ex maligna febre, aut alia ſimili interna cauſſa vibices apparuerint, non habebit locum, ſed tantum color ipſius cutis, & forte ſubjacentis carnis in luorem mutatus apparebit, &
14 ejus aſſertionis rati nem habeo in promptu, quia vbi ex cauſſa externa ſanguis effundatur, venarum capitula dilacerata ac diſrupta facile, quem continent ſanguinem etiam craſſum, ad vicinas cauitates transfundunt, qui extra vaſa ſubito concreſcit: at vbi ex cauſſa interna vibices fiant, neque lacerantur, neque adaperiuntur capita vaſorum, ſed per ipſa veluti reſudat tenuior ſanguinis pars, quæ à putreſcentibus humoribus eleuata ob turgentiam, & maximam ſui copiam, vel prauam qualitatem, & acrimoniam ad cutim erumpit: quamobrem non neceſſe eſt in hoc caſu apparere ſub cute craſſum illum cruorem, neque etiam euidentem vaſorum laceronem, vt in priori.

15 Addo his aliam differentiam ex colore ſugillationum, ac vibicum deſumptam; nam ſi à cauſſa externa fiant, color eſt plerumque maxime liuens ad nigredinem vergens, & temporis ſucceſſu ex virore palleſcens. At vbi fiant à cauſſa interna, tunc color vt plurimum non adeo liuet, licet aliquando nigreſcet, & non immutatur, ſed temporis ſucceſſu ſenſim deliteſcit, & obliteratur. Ratio ejus rei deſumitur ex tenuitate, & craſſitie materiæ, ſeu ſanguinis, qui ſugillationes excitat; in cauſſa enim interna, quia tenuior facile ex ſe ipſo digeſtus ſugillationes euaneſcunt; at in externa ob ſui craſſitiem tam cito reſolui non poteſt, ſed virorem contrahit, quod putrere incipiat. Priorem tamen conjecturam ego rationi tantum innixus affero, cum adhuc in experientiam non traxerim; propono tamen tanquam quid veriſimile, & rationi conſonum, & quod à Medicis veritatis amatoribus experientia vel confirmandum, vel explodendum ſit, ſin minus illi reſpondeat; nam ſi hæc vera apparebunt jam euidentiſſima ſigna habebimus, ex quibus veniamus in cognitionem certam ejus rei, quam quærebamus.

16 Aliud quoque ſignum probabile haberi poteſt, quod Fælicis Plateri eſt *Obſer. ſuar. lib. 3. tit. de deform.* Eſt autem, quod vibices, & ſugillationes in his, qui ab externa cauſſa ex percuſſionibus interierunt, non indifferenter in quacunque parte, ſed iis tantum quæ percuſſionibus fuerunt obnoxiæ inueniuntur, at vbi ab interna cauſſa originem ducant in quacunque parte apparent etiam in extremis artubus, & interdum, inquam, etiam ſub capillis aliiſque locis, qui à percuſſionibus ſunt immunes.

17 Major difficultas eſt de vaſorum internorum ruptura, cum hæc in vtroque caſu vere diſrumpi, & lacerari poſſint, & ex illis ſanguis ad cauitates effundi. Quamobrem ex ſanguinis rejectatione nihil certi videretur diſcerni poſſe, niſi quod ruptura à cauſſa interna facta cauſſam habere deburrit aut longam, vt tuſſim longam, longumque deſcenſum acrium, ſalſorumque humorum ad pectus, aut maxime efficacem, & euidentem, vt validiſſimam tuſſim, aut alium euidentem morbum; at hæc quidem facile interrogationibus, aliiſque inditiis haberi poſſunt. Forte vbi externa vis in cauſſa ruptionis vaſorum fuerit, plura vaſa inſimul diſrupta, ac lacerata comperiemus, quam ſi ab interna factum id fuerit.

SVMMARIVM.

1 *Signa demonſtrantia vulnera viuo, vel mortuo inflicta.*
2 *Vena in eo, qui viuus vulneratus eſt ſanguine vacua, contrà in eo, qui jam mortuus fuerit vulneratus.*
3 *Aliud ſignum ejus, qui viuus vulneratus eſt.*
4 *Aqua ſubmerſi moriuntur ob cohibitam reſpirationem.*
5 *Signa in eo, qui viuus ſuſpenſus eſt.*
6 *Signa obſeruata in eo, qui per vim ſuffocatus eſt.*
7 *Fulmine percuſſi ſigna.*
8 *Cadauera fulmine icta à feris non deguſtantur.*
9 *Cadauera fulmine icta putrefactioni non ſunt obnoxia.*
10 *Cadauera fulmine icta leuiora euadunt.*

Vulnera viuone, an mortuo inflicta fuerint, in flumen, vel mare demerſus viuusne, an mortuus fuerit demerſus. Item viuus an mortuus quis fuerit ſuſpenſus. Fulminene ictus, an per aliquam externam vim quis perierit.

QVÆSTIO XI.

QVæritur aliquando cum reperitur cadauer hominis occiſi, qui vulneribus confoſſus videtur, vtrum vulnera illa viuo adhuc homini, an mortuo fuerint inflicta; à qua quæſtione breuiter, ſed prudenter ſe expedit Paræus *in Renunciationibus*, ac duo 1
affert ſigna, primo colorem ipſorum vulnerum, qui vbi viuus homo vulneratus fuerit, ruber eſt, & ipſa vulnera cruenta cernuntur, mortuus vero ſi fuerit vulneratus contrà, inquit, neque rubra, neque cruenta ſunt. Secundò vulneris labra dicit eſſe tumida, ac liuida, ſi vulnus viuo homini ſit inflictum, vbi vero mortuo inflictum ſit, labra neque tumida, neque liuida ſunt, ſed potius, inquam, albida, & flaccida; id autem fit, vt prudenter addit ille, ob concurſum humorum, ſanguiniſque in viuente homine, qui concurſus nequaquam accidit in mortuo. Porro neque ex rationabili diſcurſu, neque ex propria experientia quicquam ego habeo, quod huic Paræi documento addam; niſi dicam, venas in eo, qui viuus ſanciatus eſt ſanguine vacuas, ac flaccidas, & in 2
ſe ipſas concidentes reperiri, in eo vero, qui jam mortuus eſt vulneratus ſanguine oppletas. Id fit, quia in viuo ſanguis facile per vulnera excurrit, cum fluidus ſit, & extra corpus exilit, in mortuo vero non ita, quia concreſcit.

Sed hac occaſione ſumpta, alia nonnulla, quælin dubium circa mortuorum cadauera venire poſſunt diſcutiamus. Dubitatur ergo vlterius, num qui ex aquis mortuus emergit viuus, an jam vita orbatus in aquas ſubmerſus fuerit. Mouent hoc dubium Paræus *vbi ſupra.* Fortun. Fidel. *lib. 4. Relat. cap. 4* & Roderic. Caſtren. *in med. Polid. lib. 4. cap. 11.* atque

omnes

3 omnes vnanimiter in his ſignis conueniunt; primum eſt, quod qui ſubmerſus viuus eſt ventrem totum aqua plenum ac tumentem habet; ſecundum eſt, quod illi muccoſa quædam excrementa è naribus, ſpumoſa vero ex ore prodeunt, illa ob ventriculorum cerebri obſtructionem ab aqua, & à cohibita reſpiratione factam, hæc ob eandem reſpirationem vi cohibitam, & aëris violentum egreſſum cum impetu ex pulmonibus, & ſpiritualibus partibus: mo-
4 riuntur enim qui aqua ſuffocantur ob cohibitam potius reſpirationem, quàm ob aquæ copiam, quæ ab illis ingeſta fuerit, vt aliàs quoque monuimus.

Tertium ſignum eſt, quòd is, qui viuus in aquis ſubmerſus eſt, atque ibi ſuffocatus, extremos digitos attritos, & excoriatos habet ex eo, quod mortem qua datur euitans, obuia quæcunque, ſaxa nempe, ſcopulos, terram ipſam, ſi datur attingere, veluti furibundus tentat arripere, arenamque ipſam effodit: in eo autem qui mortuus in aquas dejectus eſt nihil tale conſpicitur, nam vt iidem auctores proſequuntur, neque aluus tumet, quod viæ omnes, & ductus in mortuo ſubſidant, & aquæ ingreſſum non admittant, neque ſpumam ex ore, aut mucum ex naribus emittit, quod nulla fuerit illi neceſſitas cohibendi ſpiritum, cum reſpirare non cogeretur, neque digiti in illo attriti conſpiciuntur, neque enim mortuus amplius cum morte colluctatur. hæc illi, quibus acquieſcendum videtur, cum rationi conſona ſint, & experientiis forte ab illis confirmata, propriæ namque mihi deſunt.

De eo quoque qui ſuſpenſus reperitur dubitari poſſet interdum num viuus adhuc, aut jam mortuus ſuſpenſus fuerit; mouent & diſcutiunt hoc ipſum dubium Paræus & Fortunatus *vbi ſupra*, atque eorum vterque eadem affert: ſunt autem ab iis alla-
5 ta quæ ſequuntur. Qui viuus ſuſpenſus eſt funis, vel laquei veſtigium in jugulo ſeruat, quod vel rubedine, vel fuſcedine, aut liuore, vel nigredine erit inſigne. rugoſam, inquit Paræus, & contractam apparere circumſtantem cutem ob eam, quam funis fecerit compreſſionem. Aſperæ Arteriæ caput ſæpe lacerum, ac contritum videtur, luxataque, & ſuo loco mota ſecunda ceruicis vertebra. liuore etiam faciei, crurum brachiorumque conſpicuum id fiet, & thoracis ipſius tumore. ſpumam etiam in his ex ore, & muccum ex naribus, veluti in ſuperiori caſu dictum eſt, & in omnibus ſuffocatis apparet, in hoc ipſo notabimus, vt Paræo placet. At Fortunatus plenam, & indubitatam ejus facti notitiam deſumit ex diſſectione pectoris, quod pulmones veluti purulenta ſpuma turgeant. his addam ego linguæ craſſitiem, & nigritiem, & aliquando prominentiam extra oris ſepta, & Ecpieſmum, nempe oculorum expreſſionem ob intercluſi ſpiritus anguſtiam, & violentiam, vt quotidie adnotare licet in his, qui Iuſtitiæ mandato à Carnifice ſuſpenduntur, ac ſtrangulantur. Vrina, dicit Fortunatus, ſeſe aliquando perfundere eos, qui viui ſuſpenſi fuerint. quin, inquam ego, adnotatum eſt virile membrum in his aliquando erigi, ac tendi, forte & ſeminis ejaculationem contingere interdum non eſt abſurdum, nam & hanc in Epilepticis fieri notum eſt, at & in ſtrangulatione ſpaſmum fieri quis dubitat? eueniunt ergo hæc quòd via per hos, & ſuperiora ſpiritui intercluſa, is ad eas partes ſeſe impetuoſe conferat, eaſque tumefaciat, at tendat.

Eadem ſigna, inquit Fortunatus, obſeruare licebit
6 in iis, quibus quoquomodo per vim ſpiritus intercluditur, exceptis veſtigiis illis, quæ à fune, vel laqueo relinqui diximus, quando ex ejus vi quis ſuffocatur. Ego vero rationi conſonum exiſtimo non ita tumefieri partes circa collum & guttur. vertebram certe ſuo loco in his, vt in illis non moueri in dubium verti non debet. liuidas tamen quaſdam maculas totum corpus deturpantes tam in his, quam in illis conſpici neceſſe eſt ob rationem, de qua Fortunatus. At vbi quis jam mortuus fuerit ſuſpenſus, neque funis, ſeu cujuſcunque laquei generis veſtigium vllum circa collum apparebit, neque cætera, quæ memorata ſunt, conſpicua fient: maximè vero cadaueris color nihil immutabitur, neque liuorem vllum aut ſecundum faciem, aut ſecundum commemoratas aliàs partes contrahet, neque tumor vllus circa guttur, vel linguam, vel faciem, aut pectus apparebit, neque oculi tumidi, nec aliud quicquam eorum, quæ dicta ſunt.

Perquiruntur tandem aliquando ſigna fulminis in eo, qui mortuus in aliquo ſolitario loco extra habitata loca, & vrbes reperitur, neque vllum veſtigium vulnerum, aut ſtrangulationis, aut alterius mortis generis aliàs conſueti ſeruat, præſumiturque hunc fuiſſe à fulmine ictum, & tunc nonnulla ſigna ad id cognoſcendum afferuntur à Paræo *vbi aliàs*; & à Fortunato *lib. 4. cap. 6.* quorum duo priora cui- 7
libet fulmini communia ſunt admonente Fortunato. Primum ergo ac maxime quidem euidens ſignum eſt odor, quem ſpirat Cadauer, qui grauis profecto eſt ac ſulphureus, ex quo fit, inquit Pa- 8
træus, vt hujuſcemodi cadaueta neque à feris, neque ab auibus deguſtentur: relinquitur autem hujuſmodi grauis, ac ſulphureus odor non modo in cadaueribus, ſed quibuſcunque rebus à fulmine ictis, Seneca teſtante *lib. 2. Nat. qu. 53.* Perſenſi cum per æſtatem animi cauſſa Viterbii adhuc adoleſcens commorarer cum auunculo meo, cujus memoria in benedictione ſit, ejuſmodi odorem ex fulmine, quod noſtras tetigit ædes prope arcem ante Eccleſiam D. Fauſtini, qui tam grauis fuit, vt facile mihi grauem capitis dolorem excitaſſet, niſi mihimetipſi proſpexiſſem. itaque odorem hunc, vt dixi, non ſolum ex cadauere exſpirare comperiemus, ſed etiam ex veſtimentis, & ex ipſa quoque circumſtante terra, & quibuſque rebus prope adſtantibus Secundum ſignum color ipſius cadaueris eſt; contrahunt enim quæcunque cadauera fulmine icta fuſcum quemdam colorem ea præcipuè in parte, quam fulmen percuſſerit. hæc ipſa duo ſigna conſpicua fuerunt in hiſtoria relata à Iacobo Iauello *in ſua quadam epiſtola ad Ferd. Angel. Farg.* quæ impreſſa eſt poſt ejuſdem Medicinæ compendium, & digna eſt conſideratione, vbi traditur breuis cura eorum, quos fulmen percuſſerit.

Tertio dicit Paræus aliquando nullum vulneris veſtigium in cadauere apparere, ſed tamen ſi diligenter introſpiciatur, oſſa comminuta, ac confracta in ea parte, quæ icta eſt, animaduertentur. Adnotandum tamen eſt, non omnes perire ab ictu ipſius fulminis, ſed aliquos à ſolo pauore extingui. Proth. Caſul. Æthiol. *lib. 1. num. 11.* in his autem hæc inquiſitio ſuperflua eſt, ſicuti etiam & ea, quæ ex immutato coloris cadauere deſumitur; relinquitur autem ſolus odor grauis, & ſulphureus de quo diximus. Si tamen in percuſſis aliqua pars vulnerata appareat, eam ex Plinii ſententia reliquo corpore longe frigidiorem perſentiri dicit Paræus; quod etiam ex eodem Plinio refert Majol. *Dier. Canicul.*

colloq. 1. par. 1. & Petr. Crinit. *de honeſt. diſcipl. lib. 9. cap. 12.* ejus rei cauſſam quærit, ac reddit idem Proth. Caſul. *vbi ſupra, num. 152.* abſumique, inquit, ſpiritus à fulmine maxime in ea parte, quæ icitur, vnde ea quaſi incineratur. Non tamen admittit Fortunatus, quod in cadaueribus fulmine percuſſis contuſio aliqua, aut oſſium ſemper comminutio fiat; cum fulmen ſolidum quid non ſit, ſed ſpiritus quidam, vel tenuis, & clarus, & ob id non adurens, vel ſpiſſus, & fumidus, & ob id incendio abſumens, contundere itaque oſſa, aut frangere, aut comminuere non poteſt, quod conſonare videtur cum opinione Caſulani.

Quarto, homo à fulmine percuſſus cadit ſuper partem, quæ icta eſt, & conuertitur in partem, vnde fulmen venit, quod tamen nequaquam verificatur in hiſtoria relata per Cardan. *lib. 8. de variet. cap. 43.* nam cum in Lemno Inſula, vbi Inſulæ cornu diuiditur, octo Meſſores ſub quercu cœnarent, à fulmine percuſſi, atque exanimati manſerunt ſub ea ſpecie, qua diſcubuerant, vt vnus comedere videretur, alter ori poculum manu admouere, alius bibere, cumque nigri omnes eſſent, imaginem totidem ſtatuarum repræſentabant: illud etiam obſeruatum eſſe, ajunt, quod ſi dormiens homo ictus ſit, oculis apertis reperiatur, ſi vigilans clauſis; at vnde hoc? dormiens ad fragorem expergiſcitur, oculoſque aperit, vigilans ad terrorem concutitur, oculoſque claudit ob timorem præſentis mali. Putant autem nonnulli, dormientes fulmine non percuti, ejuſque rei cauſſam aſſignat Proth. Caſul. *vbi ſupra, num. 9.* quod tamen an veritatem habeat prorſus ignoro.

Addebat inſuper Paræus ex Philippo Cominio, cadauera fulmine extincta non eſſe reliquorum inſtar putrefactioni obnoxia, quod etiam admittunt Proth. Caſul. *vbi ſupra, num. 8.* & Iun. Paul. Craſſ. *quæſt. Nat. & Medic. num. 34.* qui idcirco damnari dicit Euripidis Poëtæ Clymenem, quæ Phaëtontem de Cælo tactum in vallibus putreſcere cecinerit. Seneca tamen *lib. 2. Nat. quæſt. cap. 31.* ex quo etiam Fortunatus ibidem ea verminationem intra paucos dies pati affirmauit. quid experientia doceat adhuc ignoro: ſi contendendum ratione ſit cum priore opinione, ſentirem ob ſulphuris vim cadaueribus communicatam, & exiccationem à fulmine conciliatam, quæ opinio Caſulano quoque *vbi ſupra*, & Iunio Paulo Craſſo accepta eſt. quod ſi hæc veritatem habent, inter alia hoc erit ſignum euidentiſſimum, quod is, cujus cadauer eſt, fulmine fuerit peremptus, non vero alio mortis genere. 9

Eſt vltimo loco aliud ſignum à Fortunato allatum, quod hujuſmodi cadauera leuia euadant, ob humorum conſumptionem à fulmine factam, quod ſignum in hoc caſu videtur magnifaciendum, cum aliàs cadauera ſe ipſis grauiora euadant, vt notum eſt. volunt nonnulli abſumi in his interiora omnia viſcera, quod obſeruatum aliquando experientia eſſe oculatos teſtes habeo, in omni tamen fulmine idem euenire omnino à vero alienum eſt; notum tamen alia ex parte eſt, fulmina nonnulla interna abſumere, externis intactis, & infantem in vtero perimere, ſalua matre, & hæc de Vulneribus dicta ſint, & de his, quæ argumenti ſimilitudo, vt vna pertractarentur, expoſcere videbatur. 10

Tituli Secundi Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani,
QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI QVINTI
TITVLVS TERTIVS.

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

Continens Quæſtiones ſeptem;

quarum

I. *Membrum quid ſit, & quanam proprie membra ſint in corpore.* 325
II. *De mutilatione, impedimento, & debilitate membrorum.* 327
III. *Mutilata membra an reparari poſſint.* 328
IV. *De Naſo, Auribus, & Labiis.* 329
V. *De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.* 331
VI. *De Manibus, Pedibus, & Digitis.* 334
VII. *De Pene, Teſtibus, & Mammillis.* 336

Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo

DOMINO

D. MARIO BOVIO

GREGORII XV. P. M.

CONSOBRINO,

V. S. R. AC BASILICÆ S. PETRI

CANONICO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias F.

VManitatem tuam non admirari modo mihi contingit, ſed in pleriſque etiam experiri, dum fauorem tuum mihi tam alacriter, tamque benignè vltro offerre, ac cum effectu impertiri multoties aſſoles. Ergo ne, dum de membrorum vſu, eorumque deturpatione verba facio, omni deformitate fædiorem notam ingrati animi contrahere videar, ſi adhuc ad tuæ benignitatis vehementes ſtimulos non excitatus appaream, fructus hoſce litterarios meos in meæ obſeruantiæ ſignum ad te defero. Tu quæ tua eſt humanitas illos humaniter excipe, & me conſueta tua beneuolentia, ac fauore munire non deſiſtas. Vale.

LIBRI

Ad titulum Secundum libri Quinti referenda eſt iſta Quæſtio quæ eſt XII. Ejuſdem tituli fol. 322.

SVMMARIVM.

1 *Caſus plures eorum, qui ex eodem infortunio, & violenta cauſſa perierunt.*
2 *In omnibus caſibus, bello excepto, illud omnes, qui ſimul moriuntur, commune habent, vt ſuffocati pereant, & num. 20.*
3 *Sub ruinis oppreſſi ob anguſtiam ſpiritus moriuntur.*
4 *Aqua ſubmerſi non ex copia aquarum ebibitarum, ſed ex ſpiritus interceptione ſuffocati pereunt.*
5 *Incendio eodem extincti ſuffocantur prius quam à flammis comburantur.*
6 *Qui à putridis vaporibus, & exhalationibus extinguuntur, ſuffocati pereunt, & quomodo num. 8.*
7 *Apoplectici tum demum moriuntur, cum reſpirare amplius non poſſunt.*
9 *Peſte ſublati quomodo ſuffocentur.*
10 *Fulmine icti vel ab ipſius fulminis violentia, vel à pauore ſuffocati intereunt.*
11 *Suffocati videntur interdum mortui, licet adhuc viuant.*
12 *Eadem ex cauſſa ſuffocatis pluribus, vnus diutius, quam alius non per momenta, & horas tantùm, ſed per dies viuere poteſt.*
13 *Conjecturæ, ex quibus haberi poſſit quis priùs, aut poſterius perierit, vbi plures ex eadem cauſſa ſint extincti, vnde habeantur.*
14 *Conjectura deſumpta ex ætate.*
15 *Ex corporis temperamento quæ conjectura deſumi poſſit.*
16 *Ex habitu quæ conjectura deſumatur.*
17 *Ex majori, vel minori virtutis robore, quænam conjectura deſumenda.*
18 *Ob virium robur nonnulli diutiùs viuunt in morbis lethalibus, quam deberent.*
19 *Ex ſexu quanam conjectura habeatur.*
21 *Mulieres in reſpiratione multò minus læduntur, quàm viri.*
22 *Conjectura deſumpta ex animi paſſionibus & maximè ex timore.*
23 *Ex vehementi, ac improuiſo timore nonnulli interierunt.*
24 *Eminente cauſſa habili ad concitandam mortem, priùs aliquando à timore, quam à cauſſa violentia nonnulli extinguuntur.*
25 *In pariture cauſſa interimentis timidiores citiùs interire præſumendum.*
26 *Mulieres cur timidiſſimæ.*
27 *Viro, ac muliere eodem incendio, naufragio, ruina, præcipitio ſublatis, virum ſuperuixiſſe veriſimilius eſt ob animi fortitudinem.*
28 *Ex ſanitate, & ſtatu morboſo quanam conjectura haberi poſſit.*
29 *Quibus ex morbis præſumendum citiùs interiiſſe illis affectum, quam alios, qui ſimul ex eadem cauſſa perierunt.*
30 *Conjectura deſumpta ex Cadauerum obſeruatione in duas claſſes diuiſa.*
31 *Prima claſſis conjecturæ, ſeu potius ſigna euidentia præuentionis mortis in cadauere obſeruata.*
32 *Magis vrgens conjectura, vel ſigna prædicta, quam quæuis aliæ conjecturæ, ſeu præſumptiones.*
33 *Conjecturæ ſecundæ claſſis deſumptæ ab obſeruatione cadauerum ex quibus habeantur.*
34 *Conjectura deſumpta ex cadauerum calore, vel frigiditate, & ſimilibus qualitatibus.*
35 *Conjectura deſumpta ex cadauerum majori, vel minori caliditate maximè habet locum in iis, qui in bello perierunt.*
36 *Corpora obeſiora frigidiora ſunt, quam graciliora.*
37 *A frigiditate membrorum rigiditas.*
38 *Conjectura deſumpta ex cadauerum colore.*
39 *Cadauera quædam non longè ab obitu recaleſcunt, & ruborem concipiunt.*
40 *Conjectura deſumpta ex cita, vel ſera cadauerum putredine quantum afficiat.*
41 *Sanguine prædita Animalia citiùs putredinem concipiunt.*
42 *Inter eos qui ſimul pereunt, quando verum ſit, illum alijs ſuperuixiſſe, cujus cadauer ſeriùs putreſiat.*
43 *Cadauera eorum, qui tormentario inſtrumento ſublatò ſunt citiùs putreſcunt quam eorum qui ferro ſunt perempti.*
44 *Morbi genus, ex quo homines ſunt extincti, multum facit ad citam, vel ſeram cadauerum putrefactionem.*
45 *Cadauera eorum, qui calido, & ſicco morbo pereunt exiccantur, eorum verò, qui calido, & humido extinguuntur, putreſiunt.*
46 *Propria, vltima, ac vera corporum putrefactio exiccatio eſt.*
47 *Putredo communiter accepta non eſt vltimus finis corporum, ſed tendit ad vltimum finem, qui eſt exiccatio.*
48 *Conjectura deſumpta ex oculorum obſeruatione quantum afficiat.*
49 *Oculi etiam defuncto homine per aliquod rationabile tempus vitæ quoddam ſpecimen præſeferunt.*
50 *Ab oculis habentur in morbis potiſſima ſigna ſalutis, aut mortis.*
51 *Cryſtalinus humor ſecundum omnium D. D. communem opinionem eſt præcipuum videndi inſtrumentum.*
52 *Ex Cadauerum fatore quænam conjectura deſumi poſſit, quantumque afficiat.*
53 *Fator eſt ſoboles Putredinis.*
54 *Nihil euidentius cadauerum putrefactionem âtteſtatur, quam fator ex illis emanans.*
55 *Fatoris dantur aliqui gradus pro ratione, & intenſione ipſius putredinis.*

Pluribus ſimul, eodemque caſu extinctis, quis citiùs, quis poſterius exſpirauerit.

QVÆSTIO XII. & vltima.

NVllum aptiorem locum in toto hoc volumine inueni, in quo dubium quoddam à Iuriſconſultis eſſet exagitatum, & ab acutiſſimo Legum-

perito mihi in mentem, redactum, aliasque ex negligentia, vt ingenue fatear, prætermissum discutere liceret, quam hunc ipsum, quem elegi. Erat autem propositum dubium ejusmodi, ex quibusnam signis, præsumptionibus, vel conjecturis possit notitia haberi, quisnam ex iis, qui simul ex eodem casu perierunt, priùs, quis posterius Animam exhalauerit, exemplum proponebat ille quorundam, qui
x sub ruinis veteris cujusdam ædificij oppressi vitam cum morte commutauerant. At verò huic infortunio alia permulta euenire possunt, quæ eandem dubitandi ansam nobis præbeant celerioris, vel tardioris interitus vnius, quàm alterius, ipsique Iurisconsulti nonnulla ad hoc adducunt exempla: nam & naufragio eodem submersi idem dubium excitare possunt; sic & si plures personæ eodem incendio arreptæ intereant, eidem ambiguitati causſam dabunt, necnon etiam qui ab alto ceciderunt, eodemque præcipitio interierunt, aut vbi in eodem cubiculo plures personæ permanentes, & ad noxium frigus depellendum focum ex carbonibus accendentes, ex eòrundem carbonum fumo fuerint strangulatæ, vt sæpè sæpius in dies euenire experimur, eandem dubitationem in medium producere possunt simile quid alias accidisse ex apertis foueis, vel puteis, in quibus frumenta asseruantur, quorum exhalatione plures ex circumstantibus aliquandò subitaneo casu interiisse, non vnica, sed multiplici experientia constat; quod etiam ex cloacarum quarumdam, ac cauernarum terris, malignis, ac venenosis euaporationibus ijs qui ad eas minus cautè accesserint pluries experti sunt. Eadem dubitatio fatigare nos potest circa eos, qui simul eodem naufragio submersi sunt in aquis quo mortis genere, veluti etiam eo, quod à ruinis euenire diximus, deos vsos in scelerum vltionem ex Antiquorum opinione eruditè satis commonstrat Petrus Lascena I. C. Neapolitanus in suo Cleombroto, vel de iis qui in aquis pereunt. cap. 2. Nec minus grauem excitare possunt dubitationem ij, qui simul ex Peste obierunt, quo tempore non ea viget morientium cura, quam alias vigere solet, ac vix habent morientes qui eos lachrimis prosequantur, vnde *Ouid. metam. lib.* 8.

Qui lachryment desint, indefletaque vagantur
Natorumque virumque animæ, juuenumq; senumq;

vndè euenit, vt qui supersunt, sciant quidem quinam perierint, non autem quandò perierint in vna eademque domo, aut familia: sed & inter alios casus II. de iis dubitationem mouent, qui simul in bello occubuerunt. Idemque est de iis qui aggressu grassatorum occisi remanserunt, vt est casus apud *Peregrin. Conſ. 99. lib. 6.* potest & idem casus habere locum in iis, qui eodem veneno potionati non multo intercidente tempore extincti sunt; & cum omnes similes casus hic commemorare non vacet, de iis tandem qui ab vno eodemque fulmine percussi vita fuerint orbati, idem dubium insurgere posse vt est casus apud *Vinc. de Franch. decis.* 454. quantopere autem interfit prædicti dubij quandocunque occurrit decisio, docet post alios *Menoch. de Præsumpt. lib. 6. Præsumpt.* 50. *per totam.* sed & ante illum plerique Iurisconsulti quæstionem hanc agitarunt, ex Medicis autem, quod sciam nullus ne verbum quidem: Antequam ergò ad hæc decidenda veniamus, & præsumptiones, vel conjecturas, & signa enumeremus, ex quibus ejus dubitationis ambiguitatem eluere possimus hoc fundamentum in primis faciendum est, scilicet, quod in omnibus penè, ac singulis prædictorum casuum (si bellum, & venenum excipias) quicunque intereunt, nulla alia euidentiori ex causſa intereant, nisi ex cohibita respiratione, ob quam rem cum ipsum cor natiui caloris fons euentilati non possit, necesse est vitam finiti, quod quidem admirati desinant ij, qui Medicinam non profitentur, aut recto discursu non sufficiunt ad rerum veritatem assequendam, cujus occasione sibi persuadere nequaquam possunt, quanam ratione id succedere indifferenter in dictis casibus possit: sed reuera non alio modo id contingere, quæ sequuntur indubie demonstrabunt. Hoc ergo fundamentum idcirco primo loco jecimus, vt notum habeamus, quod facta comparatione celerioris, vel tardioris mortis vnius, respectu alterius, semper ea præsumptio aliis quibuscunque præualere debet, quæ desumitur ex majore, vel minore læsione ipsius respirationis, vt procedente sermone palam fiet; interim edocendum est, quonam pacto id in propositis casibus euenist, vt firmauimus.

Quoad illos ergo, qui sub ruinis perierunt, nulla hæsitatio interuenire potest ne apud plebejos 3
quidem: nimis enim certa ea res est, si modò nulla major causſa, aut violentior, quam ipsa mutorum ruina accesserit, vt exempli gratia si ab ipsa ruina caput contritum, ac communitum fuerit, vel quocunque alio modo violentiam oppressionis ab ipsa ruina imminentis alia violentior causſa præuenerit. Ex sola ergo oppressione sub ruinis concidentes idcircò mori, quod respirare non possint, tam certum est, quam quod certissimum, ita vt aliis probationibus, aut testimoniis ad eam rem pro vera comprobandam haud quaquam opus esse existimandum. Difficilius, & multò minùs persuasibile videtur id ipsum adstruere de iis, qui in Aquis ex naufragio, vel quomodocunque pereunt; persuasissimum enim habet vulgus, eos ob multam aquæ copiam ingurgita- 4
tam perisse, cum tamen non ità sese res habeat, moriuntur, enim quia in illis respiratio impeditur, quod admonui alias *lib.* 4. *Tit.* 1. *quæst.* 11. *num.* 28. *ex Platero in quæst. Medic. Paradox. num.* 55. *cui nunc addo Petrum Lascena. I.C. Neapolitanum eruditissimum in sua Cleombroto, seu de iis, qui in Aquis pereunt cap.* 8. in qua opella, vt hoc obiter dicam, satis superque ostendit ille, quanti sit ejus doctrina à doctioribus æstimanda. Itaque non differre mortem eorum, qui in aquis submersi sint, ac pereant ab ea, quæ per respirationis impedimentum alias homines è medio tollit, palam sit, cum, veluti prosequitur Platerus, qui in aquis naufragantur aquam deglutire inuiti non soleant, sed respirationem inniti temorantur, tandemque pereunt, quod ipse experientia comprobauit, quia in dissectis eorum cadaueribus, qui in Aquis sunt suffocati, parum quid aquæ in ventriculis reperiisse se testatur, quin & in eis, qui teuiuiscunt, & vt aquam ebibitam euomant inuerso corpore, nempè pedibus sursum sublatis, capite autem deorsum demisso sistuntur, aquam effluentem ex vestimentis potiùs, quam ex ventriculo fuisse ejectam non semel animaduertit.

Adhuc autem major dubitatio excitari posset de 5
iis, qui ex incendio perierunt, videretur enim nullum habere locum hic suffocationem ob interceptam respirationem succedens, sed potiùs existimandum ab excedenti flammatū ardore illos abripi, atque absumi, antequam vlla respirationis difficultas succedere possit; sed contrario omnino modo se res habet, in nullo alio namque casu id genus

mortis,

mortis, nempe ſuffocationis magis habet locum, quam in hoc: nam reſpiratio non ad alium potiorem finem à Natura eſt inſtituta, niſi ad cordis calorem attemperandum, ac refrigerandum. *Galen. in lib. de Vtil. Reſpirat. cap.* 3. licet & ad nutritionem quoque, & ſubminiſtrationem pabuli ipſi Cordi inſeruiat, quem vſum multò potiorem eſſe, quam refrigerationem, & fuliginum expurgationem probat *Felix. Plater. in quæſt. Phyſiol. num.* 30. Modo certum eſt, nihil promptius, aut citiùs impedire poſſe vſum reſpirationis, quam ſummum illud cauma à flammis exardentibus excitatum, vnde licet in aliis ſuffocationum generibus homines aliquandò abſque reſpiratione videantur permanere, & omni vita orbati, cum tamen mortui non ſint; immò aliquando ad vitam redeant, vt inferiùs dicam, quia non omninò extincta eſt omnis reſpirationis materia, tamen hoc in iis, qui ob incendium ſuffocantur, nunquam euenire poteſt, quia ſuffocatio in his fit, à totali conſumptione ſpirituũ ab ipſo flammarum ardore facta, non ab oppreſſione, ſiue obſtructione viarum; ac rationi quidem omnino conſentaneum eſt, vitales ſpiritus illos tenuiſſimos ab excedenti ardore multò antè abſumi, quam ſolidiores partes: atque ea ratione fit, vt homines ab incendio non comburantur, ſed ab incendij vi, vt dixi ſuffocati pereant ob cohibitam reſpirationem, vel ſiquidem corpora comburantur, pereant tamen ob eam cauſſam antequam comburantur; quod obſeruari facilè poteſt, vbi hujuſmodi incendij caſus interueniat, nam conſpicere licet cadauera à flammis intacta ſed ab earum impetu, & exurenti vapore ſuffocata.

De iis porrò qui pariter vnà ex fumo carbonum, 9
ex cloacarum, vel puteorum, cauernarumue putridis, terris, ac malignis exhalationibus perierunt, nulla hæſitatio excitari debet, quin conſtet eos excohibita reſpiratione perire, certum enim eſt, eos omnes eodem modo affici, veluti Apoplectici afficiuntur, immò omnes hi pro Apoplecticis à Medicis
L habentur, qui tum demum extremum ſpiritum emittunt, cum ad id deueniunt, vt reſpirare amplius non poſſint; ideircò enim *Hippocr. lib. de Coac. Prænot. ſect.* 3. *tex.* dicebat in Apoplecticis à ſpiritus anguſtia ſudor proruptus mortem ſubeſſe oſtendit, fit enim ſudor à ſuffocante jam, & calorem extinguente ſpiritus anguſtia, vt exponit *Duretus in comm* quod etiam *ex Galeno habetur lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 10. atque id qua ratione fiat docet ille luculenter ibidem, licet forte contrarium verius videri poſſit iis, qui in rebus Medicis non admodum experti ſunt; quippè cum pateat omnibus, Apoplexiam affectum eſſe ipſius cerebri ſecundùm ejus cauitates ſeu ventriculos animalium ſpirituum fontes; quomodò ergo fieri poteſt, vt non ob cerebri affectionem, ſed ob cordis potius culpam Apoplectici moriantur? & tamen eo modo ſe ſe rem habere ſatis clarè, vt dixi, docet ille: quemadmodum igitur Apoplexia fit à ſanguine, vel à frigidis, craſſiſque humoribus cerebri ventriculos obſtruentibus, vnde abſcinditur om-
8 nis influxus Animalium ſpirituum ad quaſcunque ſubjectas partes ita vt omnes ſenſu, & motu priuentur, vndè & ſpiritualia quoque inſtrumenta à ſuo motu ceſſant, & homo ſuffocatur, ſic & non aliter idem ſuccedit, vbi à carbonum fumo, à vaporibus vini, vel Cereuiſiæ, vel ab alia quacunque exhalatione terra, craſſa & maligna eadem obſtructio ſuccedat, ex qua cum aliis partibus etiam eæ, quæ ad reſpirationem deſtinantur, à motu ceſſant, atque hoc pacto homo reſpirare non potens, mortem obit, vndè non ſecùs ac Apoplectici hi omnes, ac ſinguli ſuffocati intereunt *Paræus de Remunc.*

Verumenimverò ſi qui ab enumeratis caſibus iurè eximi poſſe videantur, ij fortaſſe erunt qui vno, eodemque tempore modica mora intercepta ex Peſte perierunt; hos enim non facile affirmabimus ſuffocatos perire.

Subeunt tamen & hi eandem aleam, vt ſuperio- 9
res, licet negari nullo pacto poſſit, plures alias cauſſas ad eorum interitum concurrere; nam nemo inficias ibit Peſte affectos ex [illegible], & malignitate peſtilentis veneni ſuccumbere: ſed & huic prauitati interficienti efficaciot fortè cauſſa adjungitur, contrarietatis nempè, & improportionalitatis pabuli ipſius cordis, quod ab infecto Aëre attrahere in momenta, & indeſinenter cogitur, hinc ergo ſuffocatio, & extinctio tandem caloris vitalis.

Denique eos etiam, qui à fulmine extinguuntur, 10
ſuffocatos perire neceſſe eſt; ipſa enim fulminis violentia confertim, & dicto citiùs ſpiritus abſorbens, & abſumens, in cauſſa eſt, vt homo, vel quodcunque animal reſpirationis particeps, reſpirare ampliùs non poſſit; præterquam quod plurimos non à fulminis ictu interire conſtat, ſed à pauore. *Prot. Caſul. Ætiolog. lib.* 1. *num.* 11. ob quem ſpiritus ad Cor cum impetu, ac tumultuarie accurrentes calorem naturalem obſtruunt, ac ſtrangulant, cum reſpiratio neque ad ipſum refrigerandum, neque ad illum à fuliginibus vindicandum ſufficiens tunc temporis eſſe poſſit, ſuffocatur ergo, & perit.

Superiori fundamento id addo, quod omnibus hiſce, qui aliquo ex commemoratis modis ſuffocantur, id commune eſt, quod aliquando ob interceptam totaliter, vt videtur, reſpirationem, mortui ap- 11
parent, ac pro mortuis aliquando efferuntur, ac tumulo etiam demandantur, cum tamẽ verè adhuc ſpirẽt, & viuant, & aptis remediis adjuti interdum reuiuiſcant; quod non ſolùm de his, quos commemorauimus, ſed de aliis quoque quomodocunque ſtrangulatis, aut funè, vel laqueo ſuſpenſis non ſemel euenïſſe conſtat, vt videre eſt apud *Io. Schenchium in ſuis obſeruat. tit. de Apoplexia lib.* 1. *& lib.* 2. *tit. de ſuffocat. & alios.* Narrat. *Gregorius Horſtius lib.* 7. *de Hiſt. Med mir. addit. ad Marcell. Donat. lib.* 6. Latronem quemdam furcæ deſtinatum, ac ſuſpenſum, ejuſque cadauer ad Anatomiam deſignatum, antequam Anatomicus manus admoueret, vitæ ſenſum aliquem præbuiſſe, & remediis adjutum reuixiſſe licet deinceps ob noua ſcelera poſt aliquot annos iterum fuerit ſuſpenſus, in quem certè videtur apertiſſimè dictum ab Horatio.

Naturam expellas furca tamen ipſa recurrit.

Idem quoque de aliis acciditſſe non dubiæ fidei teſtimonia referunt; ſed in his qui ſuſpenduntur euenire id poteſt ob non ſatis impreſſum laqueum, in aliis autem ſuffocatis poteſt ex majori virtutis robore, ac præcipuè Cordis, & partium ſpiritualium fieri. Et ex his deducere licet non tantùm poſſe vnam perſonam per aliqua momenta, aut per tem- 12
pus non admodùm notabile alteri, vel aliis ſuperuiuere, vbi plures ex eadem cauſſa ſimul intereant, ſed etiam ad plures horas, immo & dies, nam aliquos aqua ſubmerſos poſt quadraginta octo horas reuixiſſe teſtatur *Alexan. Bened. lib.* 10. *cap.* 9. *de cur. morb.* quod ad rem noſtram maximè facere videtur.

His ergo prælibatis, accedendum jam ad dete-

genda ſigna, coniecturas, & præſumptiones, ex quibus haberi aliqua notitia poſſit, quis eorum citius, quis ſerius obierit, qui ſimul ex eodem caſu, & infortunio perieruht, puta Ruina, incendio, naufragio, ſuffocatione quacunque, Præcipitio, fulmine, Bello, Aggreſſu, aut ſimili quopiam accidenti.

Cum autem plures ſint, & eſſe poſſint hæ coniecturę & præſumptiones, primò in legales, & Medicas eas diuidam; ego igitur eas tantum percurram, quæ ex Medica ſpeculatione haberi poſſunt, cæteras, quæ ad iuriſconſultos ſpectant, intactas omnino omittens, illiſq; decidendas relinquam, ſciens illos eam rem determinare multò diuerſa ratione, quam nos faciamus; determinant enim pro varietate effectuum, qui offeruntur. Earum verò, quæ ad Medicum ſpectant (quarum vix vnam, aut alteram viſi ſunt illi mihi attingere) nonnullæ ex conuenienti ratiocinio 13 habentur fundato in ſtatu, & conditione perſonarum, quæ ſimul perierunt, aliæ verò habentur ex obſeruatione ipſorum cadauerum, quando ad manus ſint, ita vt obſeruari poſſint. Igitur quoad coniecturas, & præſumptiones eliciendas ex ratiocinabili diſcurſu, eæ haberi poſſunt ex Aetate, temperamento, ex habitu corporis, ex ſexu, ex viribus, & ex animi paſſione, nempè ex timore.

Et quoad Aetatem dubium eſſe non debet, quòd data paritate cauſſæ interficientis, & in pari 14 efficacia, teneriores Aetates, infantiam nempè ac pueritiam, & impubertatem, vel vſq; ad vndecimum annum ſecundum plurimum, aliùq; ex parte maturiores, nempè ſenectutem, & decrepitatem coniecturam non omninò inefficacem facere poſſe præuentionis mortis, ſi cum aliis ætatibus comparentur, nempè pubertate, Adoleſcentia, iuuentute, virilitate, ac primo ſenio, & ratio videtur euidens; quoad ſeniores enim, & decrepitos, cum perpaucis ſpiritus, & modico calore dotentur, neceſſe eſt illos, illumq; leniſſima ex cauſſa extingui, ac in auras euaneſcere; vndè per multò minus temporis ſpatium poterunt interimenti cauſſæ reſiſtere, quàm iuuenes, alijque in ætatibus degentes, quæ ſpiritibus, & calore ſuperabundant; & ſic in paritate cauſſarum præſumendum erit, celerius vitæ ceſſiſſe ſenes, ac decrepitos, quam alios, quos commemorauimus.

Non diſpar ratio videtur militare in tenerioribus ætatibus Pubertate minoribus; licet enim proximi ſuo ortui ſint, & multo calore abundent, obruitur tamen ille à nimis excedenti humiditate, ex cuius cauſſa citò virtus eorum exoluitur. *Gal. decurrat. per ſang. miſſ. cap.* 10. vnde fit, vt accidente aliqua contraria cauſſa, & quidem violentiſſima inſidiante ipſorum virtuti, minùs reluctari poſſint quàm Puberes, iuueneſq; ac viri, & in primo ſenio conſtituti. Quamobrem prudententiſſimè obſeruo determinatum à Il. iterum, atq; iterum, vt vbi duo ſimul ex eadem morte pereant, ſemper præſumatur is priùs deceſſiſſe, qui in ætate teneriori degebat, nempè antè pubertatem. Ità habetur *in l. Qui duos. §. vlt. ff. de reb. dub.* vbi ſpeciatim Puberem Patri ſuperuixiſſe, impuberem contra priùs deceſſiſſe in eo caſu præſumitur; quæ differentia habetur etiam *in l. Cum pubere, & l. ſeq. ff. eod.* ſic etiam & *in l. Inter ſocerum. ff. de Pact. dot.* Infantem puerum prius Matre obijſſe ex naufragio præſumitur & has omnes Il. ad hoc adducunt DD, & præcipuè *Menoch. de præſumpt. lib. 6. Præſumpt.* 50. *n.* 30. nec ab re *Franch. deciſ.* 454. in caſu illo, vbi à fulmine Mater cum duobus filiis minorib. fuerat extincta, decidebat Matrem præſumi filiis ſuperuixiſſe ſecundum naturam enim hæc ſuccedere dicunt, vt ibi per eumdem Menochium, & multò clariùs per *Peregrin. Conſ.* 99. *n.* 50. *lib.* 6. qui etiam ex Medicorum auctoritate ſuas rationes confirmat. facit & ad hæc comprobanda tex. *in l. ex facto. §. ſi quis autem ff. ad ſenat. con. Trebellian.* vbi cùm dicitur, quòd Patre, & filio ſimul naufragio, ruina, aggreſſu pereuntibus, non eſſe veriſimile filium Patri ſuperuixiſſe, de filio impubere eſt intelligendum, *vt gloſſa ibi in v filium eius. Addentes ad deciſ. Vinc. Franch. deciſ* 454. *n.* 1. Secundùm rationem igitur, & ſecundùm Il. auctoritatem ex ætate talis coniectura deſumetur, vt quantò infrà Pubertatem magis Puer eſt, & quantò vltra ſenium homo eſt, tantò vrgentiorem coniecturam præbeant celerioris mortis reſpectu eorum, qui ſimul perierunt, & in ætate robuſtiori degebant.

Secunda coniectura, neque omninò inanis, elici 15 poteſt ex temperamento: Certum enim eſt perſonas, quæ laudabiliori temperamento dotantur maiorem reſiſtentiam facturas contrà vim cauſſæ interimentis, eaſq; diutiùs vitam protracturas, quàm quæ contrarium, nec laudabile temperamentum ſortiuntur: Manifeſtiſſima enim res eſt, temperamentum, quo quis dotatur, in cauſſa eſſe, vt facilè, vel difficile pariatur. *Galen. in primum de morb. vulg. ſect.* 2. *part.* 7. Temperamenta autem, quæ ad hunc effectum meliora ſunt, erunt calida, & humida, ex quibus ſanguineum reſultat, & calida, & ſicca, ex quibus bilioſum; hæc enim maiore, & laudabiliore ſpirituum copia, tum conſequenter magis vegeto, ac uiuaciore calore affluunt, qui inſuper ex abundantia frigidorum, & ſuperfluentium humorum non obruitur, nec præpeditur, vndè diutius cum inimica cauſſa luctari poſſunt, ac in longiùs contrà eius vim ſpiritũ protrahere; nõ dubiũ tamen eſt his multo melius eſſe corpus tẽperatum; in hoc enim nullus alicuius humoris, qui calorem immutare, aut minùs aptum ad reſiſtendum reddat, exceſſus, vt in ſuperioribus obſeruari poteſt. Ex oppoſito ob contrarias cauſſas frigidum, & humidum, aut frigidum, & ſiccum temperamentum, quæ corpora facinnt pituitoſa, aut melancholica, minùs reſiſtere par eſt, atq; idcircò multò citius, quam ſuperiora efficiunt, vt homo è vita excedat.

Tertia coniectura, ſeu præſumptio deſumi poteſt, 16 ex habitu corporis, quæ quidem non minimi facienda, ſed cum ſuperiori æqualis roboris æſtimanda; nam ex bona temperatura bonus quoq; habitus vt plurimum prodire à natura conſueuit, ac tantundem eſt, hominem bona habitudine dotatum dicere, ac ſi dicas illum eſſe vndequaquè ſanum, bona enim habitudo ipſa ſanitas eſt. *Galen. de bon. habit. in prin.* & multò prolixius *in lib. ad Thraſibul. cap.* 12. vt ibi, & alibi etiam doceat, quid differat bonus habitus à ſanitate: eſt autem bona habitudo, quæ media eſt inter gracilem & obeſum. Modò conſtat ex ſententia *Hippocr. lib.* 2. *Aphor.* 44. eos, qui corpore obeſiore ſunt citius interire, quàm qui gracili; eius rei rationem reddit *Galen. in comm.* dicens, ob anguſtiam viarum eorum calorem proximum eſſe extinctioni, quamadmodum ergò obæſiores ex naturali cauſſa, nempè ex viarum naturali anguſtia citius pereunt, quàm graciliores, eodem modo vbi cauſſa violenta aliquando opprimantur citius ſuperabuntur, & minùs reſiſtent, quam graciliores, quià accidentalis illa cauſſa violenta adaugens vim cauſſæ naturalis, facit, vt eorum calor citius extinguatur, quàm in-

gracilibus. Licet autem commentatores prædicti Aphoriſmi duas ſpecies obeſitatis conſtituunt, vnam nempè naturalem ex temperamento frigido, & humido prouenientem, aliam verò adſcititiam, quæ per accidens ex nimio cibo, & potu, vel alia quauis ex cauſſa, quæ cum calido temperamento ſtare poteſt, & Aphoriſticam illam ſententiam de priori obeſitate velint, intelligi, non de poſteriori, quia in prioti tantum non in poſteriori reperitur naturalis illa vaſorum anguſtia, de qua Galenus, quę ob temperamenti rationem frigiditate inſignis, emergit, tamen in caſu noſtro indifferenter procedere dixerim de quibuslibet obæſis, ſiue à natura tales ſint, ſiuè ab accidenti; itaque in paritate cauſſarum opprimentium, & ſpiritum intercludentium, ac reſpirationem remorantium citius ab illis ſuperabitur obeſus quicunq; in comparatione gracilioris, vel aliorum, qui habitus non tam obeſi ſunt, adeſt etiam à natura ipſa viarum anguſtia, ſic in ijs, qui ex accidenti òbeſiores euaſerunt, adeſt earum viarum anguſtia ex accidenti, ob id, quod ab ipſa pinguedine luxuriante viæ compreſſæ anguſtiantur; vndè conſequens eſt, obeſos quoſcunq; minus reſiſtere poſſe cauſſæ ſuffocanti, quam diſſimili habitu inſignitos, & ſic multò citius illos vitæ cędere neceſſe eſt, quàm non obeſos. Apertiſſimè autem patet quoſcunq; obeſos quantocunq; calore affluant, viarum ac ductuum anguſtia premi, cùm videamus illos ſpiritum ęgre ducere, & minima ex cauſſa in illis reſpirationem lędi. Non negauerim tamen, quòd facta comparatione corporum obeſorum ex natura, & ob temperamenti frigiditatem cum ijs corporibus, quæ cum calidiore temperamento ex accidenti obeſa euaſerunt ſemper in paritate cauſſę lędentis faciliùs, ac citius deficere, ac vitam obire obeſa ex natura ob caloris pauperiem cùm contrà obeſa ex accidenti ob caloris fortitudinem magis reſiſtere poſſint.

17 Quarta coniectura, quæ vrgentiſſima eſt deſumi poteſt ex maiori, aut minori virium robore: vires enim prę cæteris quibuſque cauſſis contrà quaſcunq; præternaturales, ac violentas cauſſas reſiſtere palam eſt, ex ijs enim maior, ac magis vegetus calor arguitur, ita vt vbi vires adſint ſemper pręſumptio debet eſſe ex parte ipſarum, quod maiorem reſiſtentiam fecerint violentæ, ac pernecanti cauſſæ; idque tantoperè operatur, vt coniectura deſumpta ex viribus omnes alias inualidet, nam per ſemetipſam non ſolum plurimum operatur, ſed inanem omninò reddit aliarum omnium vrgentiam; vndè dato ab vna parte hominè iam ſene, temperamenti non omnino laudabilis, habituſque non vndequaque boni, qui tamen robuſto ſit corpore, & cruda viridiq; ſenectute fruatur, aliaq; ex parte poſito iuuene temperamenti optimi, & habitus laudabilis, viribus tamen imbecillibus, in patitate cauſſæ lędentis, pręſumendum erit magis, ac diutius reſiſtere potuiſſe ſenem illum, quam hunc iuuenem, & ſic ſenem iuueni ſuperuixiſſe, eodemq; modo de cæteris: Nam idem etiam euenit in morbis lethalibus, dicente *Gal. in lib. 3. Epidem. Aegr. 2. partic ij.* Ob virium robur nonnulli diu-
18 tius viuunt, quam deberent, & ſic è contrà nonnulli in ſimilibus morbis ob virium imbecillitatem citius intereunt, quàm deberent.

Itaque maxima ac præcipua ratio in his caſibus habenda virium eſt, cùm ſemper imbecillior præſumatur prius mori. *Iaſon in L. Filius familias. ff. de lib. & Poſth. num. 2.* & ad eatundem imbecillitatem reſpexiſſe etiam *Il. in l. quod de pariter. ff. de reb. dub.* dicit Bartol. ibidem ſemperq; vbi ex æquali impetu, inquit *Peregr. Conſ. 99. num. 160. lib. 6.* pariter illato in perſonas inęqualium virium, præſumptio eſt contrà imbecilliorem, vnde ipſæ quoq; *Il. in alias cit. l. qui duoſ. Il. vlt. ff. de reb. dub.* ſemper videntur reſpexiſſe ad virium robur, & imbecillitatem, & idcircò Puberem Patri ſuperuixiſſe, impuberem Patrem morte præueniſſe in pari cauſſa interimente veriſimilius voluerunt eſſe. Prudenter igitur ſoccin. ſen. in caſu, de quo ſoccin. Iun. in quo *Menoch. de Præſumpt. lib. 6. cit. præſumpt. 52. num. 27.* in quo ex ruina vltrà quam plurimas perſonas perierat Pater nàtura fortis, & robuſtus ſimul cum filia tredecim annorum naturę imbecillioris, determinauit, præſumendum eſſe, priùs deceſſiſſe filiam ob multas coniecturas, inter quas maximè vrgebat naturæ debilitas ex parte puellæ, & fortitudo ex parte Patris, neque alia ex cauſſa Pubere, & impubere ſimul ex eodem caſu pereuntibus, præſumi impuberem priùs obijſſe ob virium imbecillitatem iureconſultum determinaſſe dicit *Couarr. lib. 2. Var. reſ. cap. 7. n. 2.*

Cæterum ex ſexu quoque non infirma prorſus coniectura haberi poteſt, quæ quinta erit in ordine, 19
cum abſque vlla hæſitantia liceat affirmare, virilis ſexus homines & ob laudabilius temperamentum, & ob magis vegetum calorem, & ob firmiores vires, & ob maiorem Animi fortitudinem magis reſiſtere poſſe violentæ ac inimicæ cauſſæ, quàm ſexus feminini. Facit pro iureconſultis *tex. in l. Qui duas. §. ſi Maritus ff. de reb. dub. Couarr. Var. reſol. lib. 2. cap. 7. num. 2. Tiraq. de leg. Connub. l. 8. num. 55. Alcidenc. ad Franch. deciſ. 454. n. 3.* ſed circà hoc non contemnendum in multis caſibus interuenire poteſt dubium, ſi veritatem habet, vt habere probaui, concluſio in principio huius quęſtionis firmata, nempè, quòd omnes, ac ſinguli, qui in propoſitis, aut ſimilibus caſibus naufragio ſcilicet, ruina, præcipitio, 20
incendio, ſuffocatione, & id genus aliis (excepto bello, rixa, hoſtium aggreſſu, graſſatorum inſultu, aliiſque caſibus, in quibus homines ferro, alijſue bellicis inſtrumentis occumbunt) moriuntur ex anguſtia ſpiritus, & impedita reſpiratione intereunt: ex qua concluſione illud etiam deducitur, quod qui minus in reſpiratione lędiuntur cùm magis violentiæ cauſſæ opprimentis reſiſtere poſſint, diutiùs viuant, ac ſerius extremum ſpiritum emittant, quàm, qui in reſpiratione magis lędiuntur, & idcircò mi- 21
nus reſiſtere poſſunt. Modò illud certum eſt, mulieres ex reſpiratione multò minus lædi, quàm viros, vnde eſt, quod etiam aliàs adnotaui, quòd Aſthmate magis de ratò præhenduntur, & ab ea faciliùs liberantur, quàm viri, vt docet *Meſua in ſua Pract. ſect. 1. partic. 2. ſumm. 2. cap. 1. Sanonarol. in Pract. magna tract. 6. cap. 10. in dubiis. dub. 1. Alex. Bened. Pract. lib. 8. cap. 24.* quod ità euenire ob pectoris latitudinem dicendum; à natura enim ità inſtitutum eſt, vt mulieres lato pectore dotarentur ob prolis nutritionem. Conſequens ergò eſt in paritate cauſſarum reſpirationem lædentium, ipſamque omninò abſcindentium magis ob hæc reſiſtere mulieres, quam viros, & ſic in dubio pręſumi debet mulierem ſuperuixiſſe viro. Sed his non obſtantibus contrarium habere veritatem certum eſt, nam præter quam plures alias cauſſas potentes mortem accelerare in muliere reſpectu viri, qui ſimul aliquo ex prædictorum caſuum oppreſſus fuerit, illa vna prænalet, quæ reſpicit vires, in qua conditione quantum excedant viri ipſis mulieribus, non eſt qui ambigat.

Sexta conjectura desumitur ex animi passione, nempe ex Timore, & est quidem magni momenti, & ex mea tententia vrgentissima: palã enim est in paritate caussę interimentis facilius, ac citius, interire pauidos, ac timentes, quam qui sunt Animo fortiore: nam ipsemet, Timor per se caussa efficacissima mortis aliquando est, multiplicique experientia constat, plu-
23 res homines ex subito timore interire, vnde *Lucret. lib. 6. de Rer. nat.*

Denique concidere ex animi terrore videmus
Sape homines.

Quod etiam pluries testatus est Galset, signanter *lib. 2 de sympt. causs. cap. 5. in ijs verbis. ex subito etiam timore nonnulli jam interierunt, cum scilicet Animulus eorum naturaliter imbecillus vehementi passione detentus semel, & confertim extinctus est, & suffocatus, idemque testatur lib. 5. de loc. aff. cap. 1. & lib. 12. Method. med. cap. 5.* idque fit, quia timor illico dejicit virtutem, *idem Gal. cit. lib. 2. de sympt. causs. cap. 2. & lib. de tremor. cap. 3.* Animi verò essentia facile dissolui potest in iis, quibus vitale robur infirmum est, Animæ autem affectiones ob imperitiam fortes. *Idem Gal. cit. lib. 5. de loc. aff. cap. 1.* ex timore enim syncope excitatur, vnde pulsus illicò minime fiunt, & maxime imbecilli, vt idem dicit *Gal. loco cit. de sympt. causs.* ac postmodum omninò abscinduntur, sequiturque mors, hinc fit, vt in timore attoniti cuadamus. *Gal. in lib. 7. Aphor.* 14. quod eleganter expressit, vt sui moris est, *Torq. Tass. sua Hyerus. cant. 20. st.* 104. in persona Solimani hoc carmine.

Lo stupor dispiacuento, è d'horror misto
Il sangue, e i cori à i circostanti agghiaccia,
E soliman, ch' il colpo estranio hà visto,
Nel cor si turba, è impallidisse in faccia;
E Chiaramente il suo morir preuisto,
Non si risolue, & non sa quel che facia
Cosa insolita à lui.

Immò interdum ex timore tantoperè afficimur, vt non recordemur eorum, quæ in ipso timore gessimus *eodem Gal. teste lib. 2. de mot. musc. cap. 6.* quia extra sensus præ timore rapimur: sed quod magis ad rem nostram facit illud est, quod in hisce casibus horribilibus, & ex improuiso aduenientibus homi-
24 nes ex timore prius quam ex violentia cujuscunque caussæ intereunt; patet in fulmine, quo licet nullam aliam possimus excogitare violentiorem caussam in occidendo, tamen multi antè ex timore, quàm ex ejus vi intereunt, vt superiùs quoque dixi ex *Prot. Casul. lib. 1. Æthiolog. num.* 11. & simile quid affirmare licet in quibusuis similibus casibus vbi subitus timor improuisæ, ac ineuitabilis mortis irruat. Maximè ad rem *Francisc. Balduccius Poeta siculus in suis Lyricis.*

Come talora à reo dimorte auuenne,
Quathor tutto di ghiaccio
Su'l collo ignudo hauea l'aspra bipenne,
Che tantosto, ch'ei vide
Per le mani homicide
Attemuto coltello il fil reciso,
Fù dal timor pria, che dal ferro ucciso.

25 Ergò qui timidiores sunt alios in morte præueniunt ob ipsius timoris euidentes effectus; idcirco pueri ob rerum inexperientiam ex quauis occasione facilè timentes in Epilepsiam aliquandò labuntur, ac etiam mortem, obeunt, vt experientia testatur, & docuit etiam *Hippocr. in lib. de Morb. sacr. tex.* 11. sunt autem pueri, vt notum est, ità timidi, vt etiam res minimas, ac nullo modo timendas timeant, etiam ipsas tenebras, quibus præsentibus horrent, vnde *Lucret. lib. 6. de Rer. nat.*

----- Sic nos in luce timemus
Interdum nihilò quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, finguntque futura.

Quod etiam Galen. dicebat lib. 3. de loc. aff. cap. 7. & alibi.

Post pueros autem timidissimæ mulieres sunt, 26
quod illis contingit non tantùm quia minorem habent rerum experientiam, & à Natura frigidiorem sanguinem sortiuntur, sed etiam quia eandem frigiditatem indesinenti otio, ac desidia fouent, augetur, autem à desidia, & otio timiditas, ab exercitio verò, & laboribus crescit virilitas. Verba sunt *Hippocratis in lib. de Aer. Aq. & loc. num.* 54. refrigeratur enim ab otio sanguis, ab exercitio calesit, à refrigeratione autem timiditas, ab excalfactione virilitas. Timidiora enim Animalia ex frigidiore, & Aquosiore sanguine fiunt, & ipsemetus magis refrigerat. *Aristot. lib. 2. de Part. Anim. cap. 4.* sed mulieres esse præ viris timidiores vniuersus hominem consensus absque vlla hæsitantia admittit, quod etiam aliis fœminis commune esse idem fatetur, *Arist. lib. 4. de Hist. Animal. cap. 1.* & ad hoc videnda, si quis plura desideras, inter Iurisconsultos *Tiraq. in ll. Connub. l. 9. num.* 158. idcircò ergò vbi vir, & mulier simul eodem naufragio, incendio, 27
ruina, præcipitio, abrepti fuerint (nisi aliundè manifestiora, & contraria indicia, aut vrgentiores præsumptiones habeantur) fœminam præcociori morte sublatam fuisse est præsumendum facit, *tex. in l. cui, duos. ff. si Maritus. ff. de Reb. dub.* quià cum multò magis quam vir timida ex sua natura sit, citius à tam violenta, ac repentina caussa extingui potuit, ipso eodem timore ad mortem cooperante.

Denique septima, & vltima conjectura desumitur 28
ex sanitate, vel statu morboso eorum, qui ex eadem caussa simul perierunt; rationi enim consentaneum absque dubio est, morbosum hominem esse sano debiliorem, & ob id morbosum promptiùs cedere violentiæ caussæ interimentis, cum ob morbum sufficiente robore ad resistendum non dotetur, quàm sanum, qui vires integras habet, & intactas, & ab aliis præternaturalibus caussis nullo modo labefactatas. Vndè hæc conjectura pari passu incedit cum conjectura desumpta ex viribus, estque ejusdem roboris cum prædicta, aut paulò minoris; atque idcirco in casu de quo Soccin. Iunior. determinatum à Soccino seniore videmus multa cum ratione filiam puberem, sed valetudinariam antè Patrem licet senem, sed sanum, ac robustum decessisse ex eadem ruina. Verùm in his casibus operari speciatim vnum magis morbum, quàm alium non est negandum: vniuersaliter autem tantò magis culpati absque dubio debet morbus, quantò magis ex sui natura vires dejicit, & 29
sic magis debilem esse existimandum hominem febre maligna correptum, quàm febre non maligna, licet continua, & lethali, quia vires à morbi malignitate majorem multò in modum dejiciuntur. Sed præ cæteris ponderandi hic ij morbi sunt, qui Cordi, vltrà febrem, & spiritualibus partibus sunt inimici, suntque earum partium essentiales, ac proprij morbi, vt Animi defectus, lypothimia, syncope, Asthmatis species omnes, omnesque alij pectori familiares, cum minimo negotio à caussa superueniente, ac ipsi etiam respirationi, & spiritualibus partibus aduersissima opprimi præ aliis, ac multò promptiùs, & citiùs ij debeant, qui similibus morbis vel de præsenti

ti conflictantur, vel ob aliquam naturalem, vel adſcititiam diſpoſitionem ijſdem ſunt obnoxij. Neque prætereundi tamen ſunt Capitis, aliarumque præcipuarum partium morbi vehementes, ac præſertim frigidi, quià tantò facilius eſt, eos, qui his morbis, detinentur, aut illis obnoxij ſunt à ruina, naufragio, præcipitio, aliaue ſimili violenta cauſſa opprimi, quanto magis eorum calor à prædictis morbis labefactatur, ex quo imbecilliores, ac timidiores illos fieri neceſſe eſt. Itaque ſi exempli gratia Pater cum filio pubere, ac etiam iuuene Aſthmatico eadem ruina opprimatur, præſumendum eſt, filium antè Patrem exſpiraſſe: anguſtiari enim oportuit multò magis in reſpiratione filium ob perpeſſum morbum, & ſic vitam multò citiùs in illo fuiſſe terminatam, quam in Patre, & hæ quidem ſunt conjecturæ, ſeù præſumptiones alicujus momenti mihi viſæ, ex quibus in dubio, elici poſſit notitia quis priùs, quis poſterius deceſſerit ex iis, qui ſimul ex eodem infortunio perierunt, quantùm ad Medicam ſpeculationem pertinent, quantumque ex decenti ratiocinatione viſum eſt haberi poſſe.

Sed præter prædictas conjecturas videndum vlteriùs an adhuc aliqua remaneant, quæ prædictis tutiora ſint, vel poſſint ſaltem eaſdem conjecturas, ac præſumptiones coadjuuare, & validiores efficere. Non dubium ergò eſt, quod ſi liceat obſeruare Defunctorum cadauera, ſaltem non longè ab obitu, vt per vnum, aut alterum diem, aut ad ſummum tertia, nonnulla inde elicere indicia poſſimus, ex quibus in ea re multò tutiùs, ac certius pronuntiare liceat, & quamuis Iuriſconſultos de his nihil litteris mandaſſe animaduerterim, ego tamen ex Medico penù nonnulla depromam, quæ, vt ſpero, non erunt ab ipſis Iuriſconſultis, omninò rejicienda, ſed recipienda potius, & cum iis, quæ ipſi attulerunt conjungenda, qui poterunt etiam ſi quæ his addenda ſunt addere, ſi demenda demere, ſi corrigenda corrigere.

30 Ex cadauerum ergo obſeruatione, ſi quandò obſeruari poſſint, primò haberi poſſunt indicia, ac ſigna quædam, quæ irrefragabilia ſunt, & omninò indubia, ità vt non pro conjecturis, vel præſumptionibus, ſed pro certiſſimis, & manifeſtiſſimis probationibus haberi debeant: ſecundò ex eadem cadauerum obſeruatione quædam conjecturæ elici poſſunt, quæ licet non adeò tutæ, ac certæ ſint, multò magis tamen fortaſſè vrgent, quàm faciunt aliæ, de quibus in ſuperioribus verba fecimus; nam illæ, vt verum ingenuè fateamur, non poſſunt rem per ſe euidenter, concludenterque comprobare; nam diſiunctæ quidem parum quid operantur, conjunctæ verò non omninò probant propter indiuiduorum varietatem: ſed ſigna, de quibus hic primò mentionem habui concludentiſſimè probant; conjecturæ verò aliæ recenſendæ, partim quidem ſemiprobabiles ſunt, neque omninò aſpernendæ, partim autem magna ex parte probabiles, aut ſaltem, vt mihi videtur, multò, vrgentiores, quam quæ ex Iuriſconſultis allatæ ſunt.

31 Verumenimverò circà ſigna, & indicia illa in primò loco poſita, parum quid eſt, quod afferri debeat, ad omnia enim ſupplere poteſt ſi vnica concluſione quicquid circa ea dici poſſet comprehendamus; nempè quod inter eos, qui ſimul ex eodem caſu moriuntur ille omninò cæteros morte præuenerit, in cujus cadauere plures, grauiores, majoriſque momenti læſiones præter eas, quæ aliis communes ſunt, obſeruabuntur; è contrà verò ille aliis ſuperuixerit, in cujus cadauere, aut nullæ præter communes, aut pauciores, minuſque graues, minoriſque momenti læſiones apparebunt. Exempli gratia ſi præter oppreſſionem ab Ædificij ruina perpeſſam omnibus, qui ſub ea extincti ſunt, communem, vnius perſonæ cadauer reperiatur nulla labe contaminatum, alterius verò vulnere grauiſſimo confectum, Tertiæ vero etiam capite contracto, ac penitus comminuto, quis locus dubio eſſe poteſt, quo minus priorem illam perſonam duabus aliis ſuperuixiſſe, affirmemus, ſecundam verò ſuperuixiſſe Tertiæ, ac Tertiam denique omnium primam animam exhalaſſe? his etiam vbi plures perſonæ eodem incendio fuerint extinctæ, & vnius cadauer ſuffocatum tantum ab incendij ardore comperiatur, alterius verò magis à flammis exuſtum, Tertiæ verò capite omninò, & corporis parte aliqua inſigni torrefactum, atque ablumptum, certè eadem conſideratio habebit locum, & hanc poſtremam perſonam antè alias expiraſſe, mox ſecundo loco repoſitam, ac tandem primam ijs duabus ſuperuiuentem ſpiritum vltimo loco emiſiſſe affirmabimus: ſed & in iis, qui ex aliis cauſſis ſimilibus mortem obeunt eadem obſeruatio locum habet; exemplo præ aliis ij ſint qui ſimul ex eadem Peſte ſublati ſunt (cum fortè major dubitatio in iis inſurgere poſſit) nam vbi cadauer vnius nullum, vel leue aliquod malignitatis, ac ſummæ putredinis ſignum præbeat, alterius verò exanthematibus, ſeu periculis, & partium liuore, & nigrore fuerit conſpicuum, ac Tertij denique malignis vlceribus, ac fædiſſima putredinis illuuie ſcateat, aſſeueranter confitendum hominem vltimo loco commemoratum celerius multò obiiſſe, quam alios, & primo loco nominatum diutiùs vitam pertraxiſſe, ac cæteris ſuperuixiſſe, medio autem modo ſe habuiſſe ſecundum, vtpote qui vltimo ſuperuixerit, & primum morte præuenerit; pro majori enim, aut minori, & magis, aut minùs intenſa malignitate, & putredine, cæteris paribus, vnum ægrotum alteri ſuperuixiſſe, aut priùs deceſſiſſe omninò verum eſt, ſecundum quod majorem, aut minorem reſiſtentiam facere potuerint.

Inter hæc non erit omittenda aliqua conjectura à cauſſæ interimentis vi deducta, ſecundum enim majorem, aut minorem agendi virtutem, majorem aut minorem potuiſſe homines reſiſtentiam facere conjectamur: nam exempli gratia majorem agendi fortitudinem habebit incendium in eos, qui illi propinquiores ſunt, quam in eos qui longius abſunt, & ſic conſentaneum erit eos, qui incendio proximiores fuerint deceſſiſſe celerius, quam eos, qui ab incendio magis aberant; eodemque pacto majorem violentiam exercebit vapor malignus puteorum, cauernarum, ſimiliumque rerum in eos, qui propius adſtiterint, quam in eos, qui ab exhalante vapore magis diſtabant, & ſic conſequens erit priores illos vita celeriùs deceſſiſſe, hos verò illis ſuperuixiſſe: ſimiliter vbi plures in domicilio ex fumo carbonum extinguerentur cum aliis in proximo domicilio diſcumbentibus, certum erit illos priùs animam exhalaſſe, qui in eo ipſo domicilio jacebant, in quo carbones manebant accenſi, ac deinceps illos, qui in domicilio proximo reperiebantur, cum cauſſa interimens majori, ac celeriori violentia operata ſit in priores, quam in poſteriores.

Quæ quidem indicia, & obſeruationes adeo, ex 32
mea ſententia vrgent, vt non obſtantibus quibuſ-

eunque in contrarium, ſemper præſumptio celerioris interitus eius perſonæ, quæ à cauſſa violenta magis lædi potuit, vnde dato quod homo ætate iuuenili, temperamento optimo, habitu bono, ſanus, ac viribus integris domo ardente incendio fuerit magis vicinus, quam alius ætatis ſenilis, temperamenti non laudabilis, habitus non boni, valetudinarius, & viribus imbecillibus, præſumendum ſemper ob cauſſæ violentiam, & in iuuenem magis promptam ad agendum, hunc iuuenem prius deceſſiſſe, quàm illum ſenem.

33 Proximè (à prædictis à ſignis, ſeu indiciis ſequuntur coniecturæ nonnullæ vrgentes quidem ab ipſa quoq; cadauerum obſeruatione peritæ comparatione ſemper facta vnius cadaueris ad aliud. Deſumuntur ergò hæ coniecturæ à qualitate ſenſibili eorum cadauerum prout magis, vel minus calida, vel frigida, magis, aut minus rigida, magis, aut minus flexibilia; ab oculis prout magis, vel minus obtenebrari apparent, à colore prout magis ad fuſcedinem, nigredinem vergit, ab odore prout magis, aut minus grauem expirant, à putredine prout promptiùs, aut ſeriùs accedere conſpicitur.

Quoad qualitates ergò ſenſibiles caloris, vel frigoris, certum eſſe videtur, quòd, vbi cadauer vnius
34 perſonæ, quæ ſimul cum aliis ex eadem cauſſa occubuerit, fuerit repertum adhuc calore omni non deſtitutum, cæteris aliarum perſonarum penitùs calore orbatis, ac mortali frigiditate rigentibus, perſona illa cæteris ſuperuixerit, nonnulla tamen hic animaduertenda veniunt; & primò animaduertendum, cadauera iuuenilia (quod etiam vulgo non incognitum puto) diutius calidiora ſeruari, quàm ſenilia: promptius enim euaneſcere neceſſe eſt calorem imbecilliorem, quam fortiorem; & ſic non operaretur hæc coniectura quicquam, facta comparatione inter iuuenem, & ſenem ambos ex eadem cauſſa vnum non multò poſt alium extinctos. Fieri ſiquidem poteſt, vt iuuenis animam celerius exſpirauerit, quàm ſenex, & tamen eius cadauer diutiùs calidum permaneat, quàm cadauer ſenis. Ergò concluſio intelligenda eſt, locum habere cæteris paribus, nam aliàs ad alias coniecturas, & ſigna confugiendum, neque huic vni tantum ſtandum eſt.

Secundò animaduertendum, aliquam etiam in hoc differentiam fieri debere reſpectu morbi, quo perſonæ perierunt, quandò dubium eſſet, duobus ſimul ex morbo pereuntibus, quis, eorum alteri ſuperuixerit, vt in Peſte euenire poſſe ſuperiùs annuebam: Qui enim ex putrida febre, aut ex conuulſionibus moriuntur calidi permanent. *Gal. lib. 1. de Preſag. ex Pulſ. cap. 4.* vt notatum eſt in puero quodam Hydropico *ab Hipocr. lib. 4. Epid. tex. 81.* cuius cadauer, non obſtante Hydrope morbo vt pote frigido, quo detinebatur, per multum tempus calidum permanſit, quià non ex Hydrope, ſed ex maligna, atque acutiſſima febre cum conuulſione periit, vt percurrit *Valleſ. in comm.* contrà autem qui ex ſyncope obeunt; frigidi obeunt. *idem Gal. ibid.* nam ipſimet ægrotantes ſyncope affecti etiam viuentes frigidi ſunt, vt *id. Gal. ibid.* ſed & alij morbi dantur, cum quibus morientes calidi ad aliquod temporis ſpatium conſeruantur, licet vniuerſim frigidiſſimi exiſtant, immo in frigiditate tanto perè excedunt, vt ſimul rigeant intenſiſſime, ita vt, veluti *Plutarch. dicebat in libell. Ver. Aqua &.* nouacularum aciem hebetare. Sed hæc, vt dixi non habent locum niſi in ijs, qui eodem tempore ex morbo perierunt; nam in cæteris caſibus, in quibus omnes defuncti ab eadem violenta cauſſa ſublati ſunt, eodemque mortis genere, nempè ſecundum plurimum ſuffocatione, non poteſt hæc differentia animaduerti, ſcilicet quod aliqua defunctorum cadauera ad aliquod ſaltem tempus calida permaneant; quædam verò illicò ab exceſſu, immo & ante mortem frigeſcant, cum omnia pariter ob eãdem cauſſam frigida eſſe debeant ex eo, quod ſuperius dictum eſt, quod corpora eorum, qui ſyncope correpti pereunt frigida illicò euadant; at ex ſuffocatione ſyncopis ſuccedit; erit ergò par ratio in omnibus ex parte generis ipſius mortis, impar tamen ex parte particularis naturæ, & caloris peculiaris ipſorum corporum defunctorum, licet enim, vt dixi, omnia, ac ſingula frigida eſſe debeant, conſiderari tamen poterit ſecundum magis, & minus, atq; hoc pacto ille, cuius cadauer minus frigidum apparet cæteris ſuperuixiſſe, ille autem, cuius cadauer magis frigidum obſeruabitur alios morte præueniſſe præſumendus. Sed hæc coniectura leuior, vt plurimum, cenſenda, non leuis autem reſpectu eorum, qui ſimul in bello, vel hoſtium ag- 35
greſſu, vel graſſatorum inſultu occiſi ſunt, cæteris tamen paribus, nam illud in his caſibus adnotandum, quod frigiditas maior, aut minor reſultare poteſt ex accidenti ex maiore, vel minore ſanguinis effuſione, quamobrem facillimè dari poteſt caſus, quòd vnus lethaliſſimo vulnere imperitus non multum ſanguinis effundat, alter verò non tam lethali vulnere per ſtrictus, immo forte vulnere ſalutari, copiam maximam ſanguinis emittat, & inde pereat vtriſque autem animam exhalantibus, ille ob vulneris lethalitatem, hic ob effuſam ſanguinis copiam, prioris cadauer, etiam ſi multo ante fuerit anima deſtitutum, poterit ad longiuſculum temporis ſpatium calidum permanere, poſterioris autem licet per horas ſuperuixerit illicò refrigerari ob ſucceſſam ſyncopem, & nimiam ſanguinis eiecti copiam. At vero in paritate vulnerum ille, cuius cadauer diutius calidum perdurabit, ſuperuixiſſe illi dicendus, cuius cadauer citiùs frigidum euaſerit. Sed tamen ſemper ea conſideratio habenda, nè defuncti illi magnoperè inter ſe differant, natura, temperamento, ætate, habitu corporis, & id genus aliis conditionibus, de quibus iam ſuperiùs meminimus, nam iuuenis cadauer diutius calidum à morte conſeruari par eſt, quam cadauer ſenis, & illius, qui temperamento eſt calido diutius, quam illius, qui temperamento eſt frigido, & ſic de cæteris, & tunc in ea dubitatione ad alias coniecturas confugiendam.

Tertiò videtur in hoc obſeruandum, quòd corpora obeſiora frigidiora ſunt, quàm graciliora, 36
quià tantundem hæc excedunt in calore illo primogenio, quantũ priora in eiuſdem caloris imbecillitate, hoc autem verificatur magis de obeſitate naturali, quam de accidentali; naturalis enim, vt ſuperius annuimus, ex ipſa caloris parcitate prouenit; accidentalis verò poteſt etiam cum notabili calore conſiſtere; & tamen corpora gracilia quià calorem habent cum ſiccitate coniunctum, ac vehementem, & acutum, nec à ſuperfluente humiditate hebetatum, ſemper in morte poterunt diutius illum conſeruare, quàm corpora obeſa, etiam ſi ex accidenti obeſa euaſerint: quià tamen obeſa quæcunq; celeriori putrefactioni ſunt obnoxia, fieri poteſt, vt eam ob cauſam extraneum calorem concipientia, qui putrefactionem accerſit, recaleſcant. Differre tamen rationabile eſt, hunc putredinalem

differre tamen rationabile eſt, hunc putredinalem calorem à calore naturali, cuius reliquiæ adhuc in defuncti cadauere interdum percipiuntur.

Itaque videndum, quantum hæc coniectura valoris habeat, cùm facilè euenire poſſit, vt decipiamur; nam fieri poteſt, vt homo corpore obeſiori alios morte præuenerit, & tamen poſtridie eius cadauer putredinalem illum calorem concipiat, ità vt tangentibus calidum, percipiatur. Si ergo rem ex hoc tantum, nempè ex cadaueris calore expendamus, omninò decipiemur iudicantes, hominem illum, cuius illud cadauer eſt, aliis, quorum cadauera frigida perſentiuntur ſuperuixiſſe; idcircò ergò putredinali huic calori non fidendum, qui ſatis ſe ipſum manifeſtabit ipſa cadaueris putredine, corruptione, ac fœtore, quæ maximè obſeruabuntur adiungi reliquiis naturalis caloris; ſi quæ in cadaueribus defunctorum relictæ fuerint; & in ſummà vbi corpora à putrefactione illæſa ſeruentur (quod etiam poſt notabile aliquod temporis ſpatium poteſt contingere, vt per vnum, aut alterum diem magis, & minùs pro cauſſarum putrefacientium abſentia, vel præſentia) illum, cuius cadauer magis in calore excedere obſeruabitur, cæteris paribus, veriſimile eſt aliis ſuperuixiſſe, maximè ſi nihil aliud ob aliquam particulatem conditionem obſtiterit.

37 Quartò obſeruandum, quod à frigiditate ipſorum cadauerum prouenit poſtmodum partium omnium, ac membrorum rigiditas, quæ quidem tanta aliquandò eſt, vt ne ipſis cutis nouacula ſcindi poſſit, vt ſuperius ex Plutarcho adnotatur, quia ſi id experiamur, ejus acies potiùs hebetatur, quàm vltro in cutem adigi poſſit; ſic etiam ſi membra aliqua ratione flectere velimus, potiùs ob eandem rigiditatem cadaueris diſrumpemus: cujus rei cauſſam ſi quis ſcire deſiderat ad *Antonium Santtorell. virum doctiſſimum confugiat in lib. de Medic. defunct. cap.* 8. hanc tamen membrorum rigiditatem majorem, & minorem eſſe poſſe, ac majorem, vel minorem in vno cadauere adnotari quàm in alio certum eſt: nam ad hoc etiam facit habitus, Ætas temperamentum, ſexus, mortis genus, locus, in quo reponuntur, & id genus alia, ſi quidem corpora gracilia, ac exucca, ætate prouecta & multò magis ſanili, temperaturæ ſiccæ ſexus virilis, incendio, aut bello extincta, loco frigidiore aſſeruata magis, ac promptiùs frigeſcent, ac rigeſcent, quàm corpora obæſiora ſucci plena, ætate teneriori, temperaturæ humidioris, ſexus fœminini in Aquis ſuffocata, & loco calidiore expoſita, eaque de re in hac quoque conjectura deſumenda habenda ſemper ratio, vt in cæteris differentiarum ipſorum cadauerum in comparatione vnius ad alterum, pueri ſiquidem corpuſculum etiam poſtridie à morte molle, ac tractabile permanebit, ſenis verò cadauer illicò à morte rigebit, & tamen puer multò antè ſenem vitam obierit. Obeſa corpora molliora, ac flexibiliora membra ſeruabunt ad multò longius tempus, quàm graciliora; ſic etiam temperaturam humidiorem habentia corpora non tam citò rigebunt, vt quæ ſicciorem obtinent, nec fœminea cadauera tam citò ex frigiditate rigiditatem contrahent membrorum, vt virilia, etiamſi eodem momento ambo deceſſerint. Igitur cum obſeruabimus membrorum rigiditatem in cadaueribus, ex eaque conjectura elicere liceat, vnum aliis ſuperuixiſſe, vel celerius obiiſſe, ſemper cenſendum, eam validam eſſe cæteris paribus, non indifferenter in omnibus.

38 Ex colore quoque ipſorum cadauerum deſumi poteſt aliqua conjectura celerioris mortis, vel ſuperuiuentiæ; quæ enim longius à vitæ diſceſſu abſunt, multò magis tetrum, lucidumque colorem, & ex viteſcentem, vel liuore, vel nigrore conſpicuum obtinebunt; contrà quæ magis recenter anima ſunt deſtituta, minus prauo colore, & adhuc à viuente non in totum alieno dotabuntur; licet enim cum mortuus homo eſt cadauer ejus illicò pallorem contrahat, ac colorem induat, quo ipſam mortem præferat, vndè illud *Virg. Æneid. lib.* 3.

--- Et pallida mortis imago.
Et Torq. Taſſi Hieruſ. cant. 5. *ff.* 32.
Steſo Gernando il crin di ſangue, èl manto
Sordido, è molle, è pien di morte il viſo.

Tamen ipſe idem color in horas magis intenditur, magiſque offuſcatur, ità vt comparatione facta inter duo cadauera, quæ vicißim ſpiritu fuerunt orbata, & vnum per horas poſt aliud, facilè licebit obſeruare, & ex carnium colore conjectare quodnam alteri ſuperuixerit: colorem enim illum mortuos familiarem tantò magis fuſcum, ac deteriorem fieri neceſſe eſt, quantò longiùs ab exceſſu naturalis caloris abierit, nam tantò magis approximatur putredini, cujus ſoboles, & propago ipſe color in tetrum, ac liuidum immutatus eſt. Itaque cum in cadaueribus de recenti vita orbatis nondum ex toto, ac omni ex parte euanuerint quædam naturalis caloris reliquiæ, ex propria earum præſentia calorem non tantoperè immutari contingit, quantoperè immutatur, cum jam reliquiæ illæ penitus euanuerint; nam ſuccedente calore putredinali, coloris mutationem fieri neceſſe eſt in magis atrum, & extinctioni conformem.

Non prætereundum tamen hic id, quod etiam 39
ſuperiùs *ex ſalic: Plater. Quæſt. Medic. Parad. num.* 8. dixi, & quod adnotauit eſt etiam *Valleſ. in comm. lib.* 7. *Epidem. tex.* 87. *in f.* nempe quædam cadauera aut illicò ab obitu, vel etiam poſtridiè denuò recaleſcere, ac ruborem quoque maximè ſecundùm carnoſiores partes contrahere; ex quo non difficile eſſet nos in judicando decipi qualenam cadauer priùs exſpirauerit, quale verò poſterius; cum fieri poſſit, vt cadauer illius, qui priùs animam exhalauerit, die ſequenti ruborem contrahat, & recaleſcat, altero illius, qui poſterius obiit frigido, & mortali colore permanente. Sciendum tamen (quod etiam anteà admonebam) recaleſcentiam illam cadauerum non ex aſſeruatione, & reliquiis naturalis caloris emanare, ſed ex calore putredinali, & ex vaporibus ab ipſa putredine ſublatis; conſequens ergo erit alia nonnulla putrefactionis indicia ſimul eluceſcere, atque hoc pacto tunc magis habebit locum conjectura deſumpta à magis cita, & celerioti putredine.

Circà quam tamen multò major, & inextricabilior quæſtio inſurgere poteſt; quia, ſi ſecundùm 40
vulgus ſentire velimus, certum eſt, cadauera, quæ citiùs putreſiunt, citiùs etiam ſpiritu, & calore, & conſequenter vita fuiſſè deſtituta, quàm ea, quæ ſeriùs putrefactionem concipiunt, ſed hæc communis hominum perſuaſio, licet ſecundùm plurimùm vera eſſe poſſit, non eſt tamen vndequaque vera, quia ex particulari natura fit, vt cadauera quædam diutiùs, quædam breuiori tempore incorrupta permaneant pro majori, aut minori diſpoſitione ipſorum ad putredinem, quæ diſpoſitio reſpicit temperamentum, habitum, ætatem, ſexum, mortis ſpeciem, & id genus alia, vt aliàs dixi *lib.* 4. *ſuperioris tit.* 1. *quæſt.* 10. *num.* 16. *& ſeqq.* Itaquè fieri poteſt,

vt cadauer illius, qui temperatura sanguinea dotatus fuerat, citius putrefiat, licet serius expirauerit, & exanimatum fuerit, quàm cadauer alterius, qui temperatura calida, & sicca dotatus erat, & ob id tetius putrefiat, licet citius vita fuerit orbatum, cùm pateat, vt eo in loco dixi, sanguine prædicta animalia citius putrescere, calida vero, & sicca corpora,
41 vel etiam frigida, & sicca longius ab obitu incorrupta seruari. Eodem quoq; pacto quoad alias conditiones euenire potest, vt cadauer fœminæ, quę post matem spiritum emiserit, celerius putrefiat ob sexus conditionem, qui nimia abundat humiditate, quàm cadauer viri, qui multo ante extinctus fuerit, eademq; ratione & de ætatibus, & de aliis quibusq; conditionibus est determinandum, vndè rebus sic stantibus hęc conjectura accepta ex celeriori, vel tardiori putrefactione non erit indifferenter admittenda, neq; eiusdem roboris censenda, nisi facta comparatione inter ea cadauera quę personarum fuerint ætate, temperamento, habitu, sexu mortis genere, & id genus aliis conditionibus inter se aut similia, aut non multum distantia; tunc enim verum erit dicere, inter eos, qui ex vna, eademq; causa simul extincti sunt,
42 puta ruina, incendio, naufragio, præcipitio, suffocatione, & id genus aliis, illum cæteris superuixisse cuius cadauer magis illæsum, & incorruptum videtur seruatum, contra verò illum cęteros morte præuenisse, cuius cadauer à putredine promptius, ac maiorem in modum videtur labefactatum.

Prætermittendum tamen non est, quod huius conditionis respectu non parua differentia est inter illum, qui in bello, vel hostium, aut grassatorum aggressu ex vulnere à tormentario instrumẽto inflicto
43 occisus est, & illum, qui ex ferro periit, nam patet & alias adnotaui, eiusque rationem euidentem reddidi, quod corpora tormentariis illis instrumentis sublata, citissimè præaliis putredinem concipiunt, quod *ex Ambr. Parai, Alphonsi Ferri, Bartholom. Maggij, P. Pigrej*, aliorumq; Chirurgorum expertissimorũ auctoritate tunc comprobaui, at quæ ferro occisa sunt non tam facile putrescere ratione, de qua ibi firmaui, quam etiam Stephani Roderici Cattrensis esse dixi. Vnde coniectura nihil operabitur, vbi de duobus simul, & eodem bello interfectis quæstio sit, si vnus eorum ferro occubuerit, alter verò tormentario instrumento, cum hic potuerit quidem illi superuiuere, & tamen eius cadauer citiùs putredine marcescere. Occurrentibus ergò id genus dubiis ad alias coniecturas hac omissa, confugiendum.

Multum autem (vt neque hoc etiam silentio præteream) facit ad citam, vel seram cadauerum putre-
44 factionem, morbi genus, ex quo sublata fuerint, quòd etiam annuebam lub n. 34. constat enim, vt ibi, dixi, corpora ex morbo calido, & sicco intereuntia, vt ex febre ardente, Hectica, aut similibus serò putrescere, contrà qnæ contrariæ naturæ morbo, & maximè in quo magna putredo vigeat, vt Pestis est, vel febris maligna extinguuntur: Nam ipsa eadem corpora Peste detenta dum adhuc viuunt, corruptionem, ac putredinem magnam præseferunt, nam ea de causa fœdus in illis spiritus ab ore emanat, ac ab ipso corpore, & tam grauis aliquandò est, vt non nisi ex putrefacto cadauere expirare videatur, quod scitè adnotauit *Lucret. lib. 6. de Rer. nat. sequenti carmine.*

Spiritus ore foras tetrum volubat odorem.
Rancida quo perolent proiecta cadauera situ.

Immo ipsam putredinem in adhuc viuentium corpo-
ribus ad tantam malitiam peruenisse aliquando compertum est, vt genitales partes, vel manus, vel pedes iam marcescentes præcidere opus fuerit, nè putredo iam à morbo concepta in vniuersum corpus serperet, quod neque destitit adnotare idem Lucret. ibid. decens.

—— Tamen in ternos hic morbus, & artus
Ibat, & in partes genitales corporis ipsas,
Et grauiter partim metuentes limina lethi
Viuebant ferro priuati parte virili,
Et manibus fine nonnulli, pedibusq; manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim.

Quæ quidem ærumnæ *ex Hippocr. lib. 3. epid. text.* 22. *& ex Thucidide* referuntur in Peste Athenien siaccidisse *à Io. Nardio in comm. ad præcitata Lucretij carmina.*

Sed ad rem nostram, exiccari potius dixi cadauera eorum, qui calido, & sicco morbo extinguuntur, 45
putrescere autem cadauera eorum, qui morbo calido, & humido exanimantur. Sed ipsa quoque exiccatio putrefactio est; immò propria, ac vera omnium 46
corporum putrefactio exiccatio est, si quidem tum demum in totum perire viuentia omnia dicendum est, cum omni primigenio humido absumpto ad extremam exiccationem deueniunt, ac tunc desinere vlterius esse, vnde hæc vera putrefactio est. Quòd verò calida, & humida corpora antè exiccationem, putrefactionem illam communiter acceptam experiantur, videanturq; vt Virg. dicebat *lib. 3. Georg.*

—— Turpi dilapsa cadauera tabo

& quod etiam Ouid. asserebat nempè quod

Dilapsa liquescant

lib. 7. Metamorph. idcircò euenit, quia facilius concipiunt calorem extraneum, qui agens in humidum putredinem hanc communiter vocatam accersit; quæ tamen, vt dixi, non est finis vltimus, ac vltima mors corporum (quæ quandiù calore aliquo participant etiam putredinali, videntur aliquo modo esse, & viuere) quià tendit ad vlteriorem putrefactio- 47
nem, nempè ad exiccationem quæ propriè est vltima putredo, & consumptio, quasi annihilatio quorumlibet comporum; omnia enim quæ putrefiunt tandem in fimum, & cinerem extabescunt. *Fernel. lib. 2. de Abd. rer. caus. cap.* 10. quamobrem optimè Ecclesia sancta, cum comminatur homini vltimum finem, illud profert, *cinis es, & in cinerem reuerteris.*

Porrò oculorum obseruatio in cadaueribus non so- 49
lùm inanis censenda non est, sed magni quidem facienda; nam eorum naturalis constitutio, qualis in cadaueribus requiritur, vel quam proximè ad naturalem constitutionem accedens signum præbere potest non omninò, nec in totum extinctarum reliquiarum naturalis caloris, & sic non multò antè, corpus illud mortem obiisse; contrà illud, quod à requisito statu naturali magis recedit quod verò alias ex *Plinio dixi sua nat. hist. lib. 28. cap.* 6. nimirum Augurio esse, quod homo ex morbo non sit moriturus, quamdiù oculorum pupillę intuentium imaginem reddant, *vndè lib.* 11. *eiusdem nat hist. cap.* 37. dicebat, oculos primùm mori, cor vltimo loco, vanum omnino esse ostendit, quòd non solùm in ijs, qui ex eo morbo non periclitantur, sed in ijs etiam, qui & periclitantur, & pereunt, & in iam vita functis pupillæ intuentium imaginem semper reddant, licet tanò obscuriorem, quantò magis à morte distant, quousque eorum cadauera imputria seruantur; postmodum enim accedente putredine, vel exiccatione, spiritibusque ijs omninò euanescentibus, qui partis propij sunt, oculi magis, magisque offuscantur; tamen

ex quo homo morituras est, ac morti proximus, oculi fulgorem omnem remittant, tandemq; amittant. *Valles. in lib. 5. Epidem. tex. 57. in f.* ita vt amplius eam imaginem intuentibus nullo modo reddere possint. Inane ergò augurium capiatur ex apparitione imaginis intuentium in Aegrotorum pupillis, cùm ea etiam in mortuis per aliquod saltem tempus non omninò obliteretur, vndè sequitur falsitas etiam alterius sententiæ, quod oculi primum moriantur, cùm contrà dici possit, vltimos mori, cum etiam in mortuis aliquos lucidos spiritus retinere eos experiamur. Itaquè cadauer illud, in quo licet obseruare oculos non omninò offuscatos, sed tantisper adhuc intuentium imaginem reddentes, coniecturam non leuem faciet, hominem illum, cuius cadauer illud est, cæteris superuixisse, qui ex eodem casu perierunt, & quorum oculi omni ex parte obscurati, tenebrisq; obducti conspiciuntur, omniq; luce, & Diaphaneitate ità orbati, vt nullam intuentium imaginem reddere obseruentur.

Neque mirum videri debet, quòd præ cæteris corporis partibus oculi, homine etiam defuncto, per
49 aliquod tempus rationabile nescio quod vitę specimen adhuc præseferant; hoc enim à tenuitate, & perspicuitate partium oculos componentium deriuaţe certum est, vt præcipuè humores sunt, quos omnes lucidos, ac perspicuos esse præter alios Anatomicos docet *Fallopp. institit. Anatom. tract. 1. cap. de ocul.* inter quos præcipuè emicat humor crystallinus, qui producitur à natura è seminis portione pellucida, simul atque oculorum fundamenta locat *Ioan. Vuesling. in syntagm. Anat. cap.* 15. vndè tanta perspicuitate dotatur, vt optimi crystalli modo pellucidissimus sit, & ab ipsis oculis exemptus vitri alicuius modo omnia, quibus imponitur impensè quorumdam specillorum ritu adaugeat *And. Vessal. lib. 7. de hum. corp. Fabr. cap.* 14. *Reald. Columb. Anatom. lib.* 10. *Io. Riol. Antropograph. lib. 6. cap. 4. tit. de humorib.* sed neque in hac re deest aliquid, quod nos in aliquam ambiguitatem ducere possit circa huius coniecturæ validitatem, cum pateat alios alijs maiorem, ac minorem oculorum alacritatem, & perspicuitatem à natura fuisse sortitos; nam de Augusto, & de Tiberio, & de Alexandro Magno, aliisque legimus habuisse vltrà quàm credi possit oculos viuidos, & alacres, idque ob maiorem à natura illis impertitam eius instrumenti perspicuitatem, & splendorem. Sed hoc præter quam quod sunt de ratò contingentibus, non eam facere posse differentiam existimandum inter vnam, & aliam personam, quæ considerabilis sit, & idcirco nullam in ea re excitare posse difficultatem; & tamen si defunctæ personæ de quibus ferendum est iudicium, inligniter inter se differant, ætate, temperamento, & id genus aliis conditionibus, debet ex mea sententia aliqua eius rei consideratio haberi, cùm omninò ex rei natura contingat, promptius offuscari oculos. In cadauere defuncti senis (in quo etiam viuente offuscati reperiuntur) quàm in cadauere defuncti iuuenis, aut teneriores ætatis hominis, & sic, non habita ratione huius differentiæ ætatis, malè fidere licebit huic coniecturæ, cum potuerit in sene promptiùs oculus offuscari, licet iuuenem superauerit.

Quicquid autem sit de his, quæ hactenus attulimus, illud certum est ex testimonio Medicorum,
50 *Gal. Max. in 6. Epidem comm. 4. tex.* 28. Animalem spiritum luminosum à cerebro in oculos plurimum proficisci, vndè fit, vt ab oculis ipsis in morbis signa potissima habeantur salutis, vel mortis, roboris, vel imbecillitatis virturis, quià pro totius corporis valetudine oculi clarè ostendunt, qualis status sit sanitatis, & morbi, quod ex nulla alia corporis parte euidentius haberi posse notat idem *Galen. loco cit.* vn- 51
dè pluries Hippocr. ex videndi vi pereunte mortis instantiam, prognosticari vt *in Coac. Prænot. sect. 1. tex.* 78. & alibi, & tamen licet oculus mortis indicia primus omnium cęterorum membrorum præbeat, vltimus omnium moritur, vt iam diximus. Stante ergò humoris crystallini (qui præcipuum videndi instrumentum est, vt cum Galeno sentiunt Anatomici omnes) naturali perspicuitate, ac claritate, quam à sua constructione habet independenter à calore, & spiritu, ita vt etiam in mortuo homine, immo ab ipso cadauere separatus eandem perspicuitatem, ac claritatem retineat, & possit forte tanquam crystallus, si aliqua re à posteriori parte obducatur non minùs, quàm speculum imagines intuentium reddere, mirum esse non debet, si etiam in suo loco conseruatus in homine vita functo, intuentium adhuc imagines aliquatenus reddat, licet ob aliarum fortè partium offuscationem à morte contractam, & ob spirituum carentiam non tam exactè id faciat, vt in viuente homine.

Denique ex cadauerum fœtore maiori, aut minori 52
desumi potest alia coniectura ad probandum quis eorum, qui simul ex eadem caussa perierunt celerius, aut tardius obierit. Loquor autem hic de fœtore, qui à cadaueris putrefactione subleuatur, non de eo, qui vel ab excrementis, vel aliundè in nuper etiam defunctis emanare solet: nam ille fœtor, non hic est, 53
qui soboles est putredinis, vt notum est *Galen. in prægnost. comm. 2. tex. 42. Io. Fernel. lib. 2. Patholog. cap. 5. & lib. 2. de Abd. rer. causs. cap.* 10. licet enim fœtor etiam ex viuente corpore emanare possit, vt in ijs, qui Peste laborant interdum euenire super dixi, & ex Lucretij carmine comprobaui, tamen id non habet locum in vllo propositorum casuum, si Pestem excipias, in quibus omnibus mors non à febre, & ab intensa putredine prouenit, sed ab improuisa, ac subita violentia, vel ex ferro, alioue instrumento sanguinem hauriente, vel ex alia caussa spiritum intercipiente, vndè nullus inde à prægressa putrefaciente caussa fœtori est locus, qui in viuente emanare potest, sed tantùm modò fœtori, qui ex cadaueris putrefactione eleuatur; quæ putrefactio tantò citiùs conspici obseruatur in vno, quàm in alio cadauere, cæteris paribus, quantò citius vnus homo extinctus est, dum modò, vt iam admonuimus, ratio habeatur ipsorum cadauerum quoad temperamentum, ętatem, habitum, sexum, & alia id genus. Licet autem hæc coniectura à cadauerum fœtore desumpta videatur coincidere, arq; vnam eandemq; esse cum coniectura desumpta ex eorundem cadauerum putrefactione, tamen hæc per se maius aliquid operatur; cùm enim putrefactionis indicia ex aliis quibusdam rebus haberi possint, vt ex partium liuore, aut nigredine præcipuè verò nonnullarum, vt narium, aliarumq; extremarum partium, & ex aliis, tamen 54
nihil euidentius illam attestatur, quàm fœtor ex ipso cadauere emanans; quippè cùm ille ad partium internarum incipientem putredinem illicò sequatur, quæ citissimè præ aliis putrescunt de naturalibus maximè intelligendo, vndè tanquam prædictæ putredinis signum primum, & antè alia fœtor se conspicuum facit, quià statim atque calor extraneus in ipsas partes suas vires exercere incipit, eleuat ab ipsis vapo-

res putidos, ac peſſimè olentes, vndè fætor adſtantium nares inficit.

Sed ipſius quoque fætoris dantur aliquæ differentiæ, & aliqui gradus pro ratione & intentione ipſius putredinis. Minimum, ac minus grauem exhalant cadauera, quæ per exiccationem tabeſiunt, & tandem abſq; alia putrefactione in fimum, ac cinerem abeunt. Maximum, ac grauiſſimum, quæ tabe diffluunt, & ſaniem generant; ex his enim tantus, ac talis interdum fætor emergit, vt homines, cæteraq; animalia conſternare ſit aptus; talis ſit in ijs, qui ex morbo à ſumma putredine proueniente extinguuntur, vt in maligois febribus, & in peſte euenit; corpora namq; his morbis ſublata fætoris exſpiratione ipbeſtias, aueſque, quæ turmatim aliàs ad cadauera accurrunt, eaq; auidiſſimè deuorant, à ſe abigant, vel ſi propius accedant, perimant. Vndè *Lucret. lib. 6. de rer. nat.*

Multaq; humi cum inhumata iacerent corpora ſuprà
Corporibus, tamen alituum genus, atq; ferarum
Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem,
Aut vbi guſtarat languebat morte propinqua,

Et Ouidius lib. 7. Metamorph.

Omnia langor habet, ſyluiſq; agriſq; viiſq;
Corpora ſæda iacent, vitiantur odoribus aura.
Mira loquar, non illa Canes, auidæq; volucres,
Non Cani tetigere Lupi, dilapſa liqueſcunt,
Afflatuq; nocent, & agunt contagia latè

Vbi ad confirmandum illud, quod diximus de maiori, ac magis graui fætore exſpirante ex cadaueribus, quæ ſanie diffluunt, nota modum loquendi ipſius Poetæ ibi.

Dilapſa liqueſcunt,
Afflatuque nocent.

Recedit autem ab hac fætoris grauitate eorum cadauerum odor, quæ ſitum contrahunt, ſed ad eam propiùs accedit fætor eorum, quę verminationem concipiunt abſq; ſanie; atq; in ſumma quæ ex cauſſa naturali promptiùs putrefiunt, vt ex conditione ſexus, habitus, temperamenti, Aetatis, non tam horribili fætore conſpicua ſunt, veluti quæ ex præternaturali cauſſa, vt ex febre maligna, vel ex Peſte in putredinem abeunt.

Tituli Secundi Finis.

LIBRI QVINTI

TITVLVS TERTIVS,

De Membris, eorumque mutilatione, & debilitate.

SVMMARIVM.

1 *Membri mutilatio irregularitatem inducit.*
2 *Mutilatio partis alicujus membri non facit irregularem.*
3 *Mutilans membrum fit irregularis, mutilans membri partem non.*
4 *Ad decidendum an membrum mutilatum, vel debilitatum fit Medici conuocantur.*
5 *Membrum vel proprie dicitur, vel improprie.*
6 *Omnis pars organica membrum dicitur lato modo.*
7 *Membrum ex Auicenna quid.*
8 *Membrum proprie, & stricte quid sit, & num. seq.*
10 *Membra humani corporis quæ.*
11 *Mammilla in fœmina non est membrum. Contrarium ibi.*
12 *Hominem castrans non subjicitur pœnæ mutilantis membrum, sed majori.*
13 *Testes habent distinctam operationem, & insignem, ac perfectissimam.*
14 *Penis non est vocandus membrum.*
15 *Ejaculatio fœminis, & erectio, Penis operationes sunt, sine quibus conceptio fieri non potest.*

Membrum quid sit, & quænam propriè membra sint in corpore.

QVÆSTIO I.

TAm Pontificii, quàm Cæsarei Iuris peritis hæc materia communis est; illi enim non modò in iis, qui ad ordines promoueri cupiunt, sacros præsertim, membrorum integritatem, & naturalem formositatem requirent, sed etiam quam irregularitatem inducat membrorum mutilatio tam in mutilato, quàm in mutilante discutiunt, ac determinant: quamobrem dubitant aliquando, an aliqua corporis particula propriè integrum membrum sit, nec ne, & pars tantùm membri; quia membri mutilatio irregularitatem quidem inducit, vt est notissimum. Barbos. *de off. & potest. Epis. Alleg.* 42. *num.* 10. *par.* 2. at mutilatio partis alicujus membri non ita. idem Barbos. *ibid. num.* 12. eodem quoque pacto, qui aliquem membro aliquo mutilauerit incurrit irregularitatem, vt Canonistæ norunt, qui vero tantummodo membrum debilitat, nequaquam. Capell. Tolos. *quæst.* 208. *num.* 3. in decidendo ergo, an membrum mutilatum sit, vel aliquo modo debilitatum, aut impeditum Medici tanquam periti conuocantur. Caball. *Resolut. Crimin. Cent.* 3. *cap.* 236. *num.* 114.

Sed & Cæsarei Iuris consulti ad pœnas condignas delinquentibus irrogandas, & ad alia permulta de eadem materia multa perquirunt, vt in processu

Zacc. qu. Med. leg.

cessu disceptationis manifestum fiet. Meritò ergò nos, vt vtrisquerem gratam faciamus, hoc argumentum inter alia nobis pertractandum suscepimus: videndum ergò generaliter primò, quid sit membrum, dehinc ad particularia accedemus, & ea, quæ ad hoc argumentum spectare videbuntur quoad fieri poterit accuratiùs pertractabimus.

Membrum igitur vel propriè dicitur, vel impro- 5
priè, & abusiuè; improprie, ac lato modo omnis organica pars membrum dicitur. ita Arist. *lib.* 1. *de hist. Anim. cap.* 1. Galen. *lib.* 1. *de vsu part. cap.* 1. & 6
cum his Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 8. & inter Iurisconsultos Couarruuias ex Cicer. *Relect. par.* 3. *de homicid. Init. num.* 8. Caball. *Resol. Crimin. cent.* 3. *cap.* 236. *num.* 4. Guazzin. ad defens. Reor. *def.* 33. *cap.* 6. *nu.* 1. & hic auctoritate Auicennæ 1. 1. *doctr. quinta cap. vnic. in princ.* definitur membrum à 7
Concil. *diff.* 38. quòd sit corpus solidum, quod ex humorum generatur commixtione, vel quòd sit pars animalis inspissata ex humiditatibus genita naturæ viribus insignita. quæ quidem definitiones adeò genericæ sunt, vt non modo Manus, & Pedes comprehendant, sed & Digitos, Nasum, Auriculas, Dentes, Vngues, ac denique quascunque corporis particulas dummodo actioni alicui destinatæ sint: nam idcirco organicas, non similares partes membra appellauit Aristoteles, vt ex eo notat Andr. Laur. *lib.* 1. *Anatom. q.* 1. sic etiam Galen. *loco cit.* & sic etiam Iurisconsultos Membri nomine vsos esse testatur ipse Fortun. Fidel. *vbi proxime.* Strictè ta- 8
men, ac propriè, & in germana significatione, Membrum dicitur ea corporis pars, quæ perfectam edere re potest actionem, & quæ distinctam habet ab aliis operationem. Gal. *lib.* 1. *Method. med. c.* 6. Fortun. Fidel. *vbi supra*, & inter Iurisconsultos ex Aristot. & aliis Iurisconsultis Couarruuias *loco jam cit. num. eodem*, Barbos. *de off. & potest. Epis. allegat.* 42. *num.* 11. *par.* 2. vel dicamus, quòd membrum sit certa cor- 9
poris pars ad perfectam actionem edendam destinata, qua pereunte actio illa in animali respectu ejus partis destruitur. Couarr. *vbi supra*, ex Bald. *& aliis* sic oculus ad videndum, Manus ad apprehendendum, Pedes ad ambulandum, lingua ad loquendum, quarum partium vnaquaque pereunte, ea actio ex parte sui totaliter perit: neque enim animal sine oculo videre, neque sine manibus homo operari, neque sine pedibus ambulare, aut absque lingua vnquam loqui potest, vnde miraculo proximum est, quod Schench. *in Obs. lib.* 1. *tit. de Oculi*, narrat de quodam cæco species visibiles per nares percipiente, licet non adeo hoc sit impossibile, quin potuerit ex naribus ad ipsos oculos aliàs perfecte organizatos, & tantùm ab extra expalpebrarum coalitu impeditos, visibilium species peruenire, aut lumen ipsorum oculorum per narium ductum lumini externo conjungi ad visibilia percipienda. Ac non de oculo, ita euenire

de Digitis, de Naribus, de Auriculis, aliisque hujusmodi dicendum est, quia propriam actionem, aut perfectam non habent, nam etiam vnico digito abscisso, manus apprehendere, & operari potest; naribus etiam obtruncatis, raptisque auriculis, homo & respirare, & olfacere, & audire potest.

Cum ergo præmissa veritatem habeant, membra nostri corporis dicenda sunt primo Manus, deinde Pedes, ab his Oculi, post Lingua, dehinc in viris Testes, in fœminis mammillæ; nam neque sine testibus semen, neque sine Mammillis lac conficere potest fœmina, cum ad has perfectas illas quidem actiones edendas hæ partes sint à natura constructæ, ac destinatæ, vt docte, ac luculenter demonstrat Fortun. Fidel. *loco cit.* quamquam Gal. *lib.* 1. *de offi. part. cap.* 8. inter præcipua membra mammarias connumerare vitus non est; sed quicquid sit de ejus opinione, optime his membri definitio jam aliata videtur conuenire. sed de mammillis Iurisconsulti apertissime sentiunt: nam Covarruvias *vbi supra* contra Baldi opinionem, & Tartagn. *in repetit. de Iurisdict. Ecclesiæ, cap.* 16. *num.* 145. voluerunt Mammillam in fœminis non esse membrum proprie dictum; at magis ex mea sententia Baldo assentiendum, qui Philosophus erat, sciebatque Mammillam in fœminis habere distinctam operationem, eamque destinatam esse à natura, vt diximus, ad lac conficiendum, itaque stricte, ac proprissime membrum vocanda est. Fortun. Fidel. *vbi supra.*

Sed de testibus nullam mentionem apud Iurisconsultos inuenire mihi licuit, ex qua circa hoc expiscari eorum sententiam potuerim. scio tolum majoribus pœnis tam spiritualibus, quàm temporalibus subjici eum, qui hominem castrauerit, quàm eum, qui membrum aliquod mutilauerit. Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 1. ex quo Thom. Act. *de Infirm. par.* 1. *cap.* 5. *num.* 9. quod an apud Iurisconsultos obtineat procedat, quòd non tolum testes inter membra computentur, sed cæteris membris præstent, exploratum adhuc non habeo. satis autem nobis sit, Testes habere distinctam operationem, atque illam quidem insignem, ac perfectissimam, seminis scilicet conficiendi, vt longioribus prosequitur Galen. contra Aristotelem *lib.* 1. *de Semine*, atque idcirco membra dici debere, præsertim quia præter jam commemoratam operationem, virilem quoque vigorem in Maribus tuentur, cum illis abscissis, Mas fœminæ similis quoad prædictum Animi vigorem euadat.

Idem quoque dubium intercedit de Pene, at neque de hoc Iurisconsultos locutos fuisse comperi, supponentes fortasse non esse reuocandum. in dubium, An hæc pars membrum sit, cum pater sit omnium membrorum, & habeat ejus nominis immemorabilem possessionem, vnde per Antonomasiam Membrum ab omnibus appellatur; sed inter Medicos jam sæpissime in his quæstionibus adductus, & adducendus Fortunatus Fidelis litigiosam fecit Peni hanc possessionem, qua per omnia præterita sæcula Membri nomine potitus est. dicebat autem doctus hic Auctor, Penem non esse vocandum membrum, eo quod non habeat conditionem ad Membri naturam requisitam, distinctam nempe, ac perfectam, seu primariam operationem, quia neque erectio, neque seminis ejaculatio absolutæ, ac primariæ actiones videntur, sed vtraque famulatrix potius est ipsius conceptionis: vtitur enim natura hac parte veluti canaliculo quodam, per quem Animal semen ejaculetur, vt inde conceptio fiat. quemadmodum ergo Nares, ea ipse Nasus Membrum non est, quod nullam operationem habeat, sed tantum ad decorem fabrefactus à natura sit, & vt tanquam per ductum cum minori indecentia Cerebri excrementa expurgarentur, idem de Pene firmandum videtur. Sed videat Fortunatus, ne infortunatus euadat, si de turbata possessione accusatus ab ipso Pene in judicium trahatur, quamobrem prudenter agit, cum hanc nominis possessionem non inficiatur, sed ingenue confitetur, qua quidem non videtur tam ex abruto exspoliandus, præsertim quia videtur ejus possessio justa; quod enim contra adducit Fortunatus, non esse nempe erectionem, & fœminis ejaculationem tales operationes, vt ex iis membri nomine Penis dignandus sit, quia vtraque actio est, quæ aliis famulatur, ego quidem partim admitto, partim vero nequaquam. admitto quatenus ejaculatio fit quidem per Penem non autem absolute à Pene; non admitto quatenus absque ejaculatione, & erectione conceptio fieri non potest, erectio autem terminatur in ipsum, & ejaculatio, vt dixi, fit per ipsum. conceptionem autem non posse succedere absque vtraque actione latius probaui *lib.* 3. *hær. quæst. Tit.* 1. *quæst.* 8. Nihil autem me mouet, quod hæ non sint ita perfectæ operationes, vt per se ipsas naturæ intentioni satisfaciant, sed destinentur ad vlteriorem finem, &, vt ille dicit, alteri famulentur, quia hoc non videtur impedire, quod sit vocandus membrum, cum satis videatur si actio à tali parte celebrata sit in suo genere perfecta; itaque jure gaudere debet Penis nomine membri, neque membrum membri nomine videtur defraudandum. Illud obiter addam hic ex Riol. *Anthropograph. lib.* 1. *cap.* 31. Penem magnum, durum, ac stolidum ingenium denotare. at vnde hoc? Num natura in conformatione naturalium partium intenta, in animalium conformatione deficit? an potius materia in naturalium conformatione absumpta, & in iis luxurians, non sufficit ad perfectum vigorem animalibus conciliandum?

SVMMARIVM.

1 *Mutilatio non est idem apud Medicos, quod apud Iurisconsultos.*
2 *Mutilata membra apud Iurisconsultos que dicantur.*
3 *Mutilata membra que dicantur apud Medicos.*
4 *Mutilum membrum non vocandum, ex quo aliqua pars præcisa non sit.*
5 *Mutilata membra sunt, que aliquo modo sunt præcisa.*
6 *Mutilatum membrum quodnam vere dicendum.*
7 *Ad veram mutilationem tria requisita.*
8 *Mutilatio non est absque deformitate.*
9 *Mutilationis præcipua conditio est membri obtruncatio.*
10 *Mutilatio tam à natura, quam ab Accidente esse potest.*
11 *Deformitas est aliquando absque mutilatione.*
12 *Notabile impedimentum præcipuæ actionis alicujus membri semper inducit irregularitatem.*
13 *Medici conuocantur ad judicandum, an membrum debilitatum, vel impeditum sit.*
14 *Eadem ejusdem membri mutilatio, vel debilitas diuerso modo æstimatur in diuersis personis.*
15 *Amplia præditam conclusionem vt hic.*

De

De Mutilatione, Impedimento, & debilitate Membrorum.

QVÆSTIO II.

QVamquam membri mutilatio in suo vero sensu non est eadem apud Medicos, quæ est apud 1 Iurisconsultos, tamen Iurisconsultorum acceptione hic vtemur, nam hæc magis in consideratione habenda in casu nostro: apud Iurisconsultos enim 2 mutilata membra appellantur quæ præcisa, & obtruncata aliquo modo sunt. August. Barb. *de off. & potest. Episc. alleg.* 42. *num.* 10. sed apud Medicos amplior multò est mutilationis acceptio, non mo- 3 do enim quæ amputata sunt membra mutilata dicuntur, sed quæ deformitatem, & impedimentum afferunt, & ipsius faciei partes, & aliæ secundum tria genera mutilationis à Fortun. Fidel. allata *lib.* 2. *Relat. cap.* 7. Immo etiam quæ ex morbosa caussa à proprio opere desistunt, etiamsi neque vllam partis præcisionem, neque vllam deformitatem pariantur, vt probat ex Hippocratis mente Petr. Sal. *in lib.* 1. *de morbis. sect.* 1. *text.* 5. & Marsil. Cagnat. *lib.* 1. *var. observat. cap.* 2. licet supra citatus Fortu- 4 natus ibid. hanc opinionem rejiciat, nolens vocari mutilum membrum, ex quo aliqua pars præcisa non sit.

Ac profecto videtur juxta Fortunati doctrinam tale membrum vocandum esse potius imbecillum, quàm mutilum, æquiuoca enim potiùs, quàm vniuoca, & propria mutilatio hæc Salij, & Cagnati videri facile potest. Nos, vt dixi, secundum Iurisconsulto- 5 rum sensum mutilata ea membra appellabimus, quæ aliquo modo præcisa sunt; sed quia ad hoc vt membrum aliquod verè mutilatum dicatur, non sufficit quælibet cujuscunque quantitatis partis ipsius mem- 6 bri præcisio, idcirco dicamus, quòd quandocunque præcisio, seu amputatio partis alicuius membri ipsius vsui, vel pulchritudini insigniter obsit, tunc membrum vere mutilatum dici debeat; sed differentia est in hoc, quia ad hoc vt partis præcisio vsum membri adimere, vel impedire possit, notabilis esse debet, sed ad hoc vt pulchritudinem amittat, etiam minima præcisio sufficiens est; & ex ea pars mutilata dicitur; vt si vel ipsa Nasi cuspis præcisa sit, ex eo enim quod in facie, & in parte maxime decori destinata, Nasum ipsum reddit mutilatum; atque hoc pacto videndum Iurisconsultis est, an ex hoc capite is, qui eo modo esset mutilatus, vel alium mutilasset irregularitatem incurreret; etiam nihil incommodante ea præcisione actionem aliquam corporis necessariam, sed tantum formam deturpante. Sed circa id notandum quod Fortunatus Fidelis *vbi sepe* volebat, ad veram scilicet, & exquisi- 7 tam mutilationem alicujus membri, tria requiri, abscissionem seu obtruncationem alicujus membri, vel partis ipsius membri, actionum ipsius membri impedimentum, ac denique deformitatem; hanc verò postremam pra omnibus requiri, ita vt nulla 8 vera mutilatio ex ejus sententia sit; quæ deformitatem non inducat. Videtur tamen præcipua conditio esse membri obtruncatio, cum deformitas esse pos- 9 sit absque obtruncatione partis, obtruncatio vero absque deformitate nequaquam, nam ipsa obtruncatio deformitatem inducit; idcirco membrum potest esse quidem deforme absque eo quod sit mutilum, quod non videtur controuertendum, licet nunquam futurum sit mutilum absque partis obtruncatione; quæ quia per se ipsam comitem habet deformitatem, & actionis impedimentum, idcirco videtur hæc conditio multo majoris momenti existimanda, quàm deformitas, & actionis impedimentum: non enim à deformitate dependet vera mutilatio, sed ipsa membri præcisio, at contra, vt dixi, à membri mutilatione dependet deformitas, & actionis impedimentum.

Cæterum mutilationem tam à natura esse posse, 10 quàm ab accidente notum est, & idcirco quærebat Hippocr. *in lib. de Genit.* vnde fit, quòd ex mutilatis parentibus (non tam ex accidente, inquam, quàm à natura) aliquando sani, aliquando autem mutilati filij nascantur, nempe quod ex parentibus aliquo membro, vel membri parte orbatis filij eodem vitio aliquando insigniti nascantur, priuati scilicet eo ipso membro, vel membri parte, quæ in parentibus deficiebat.

Potro quemadmodum deformitas interdum esse 11 potest absq; mutilatione, sic & impedimentum alicujus membri absque vera mutilatione partis nempe præcisione esse potest. Impediri autem potest membrum duplici modo, vno ne sibi destinatum officium vllo modo in posterum exercere possit, altero ne tam facile, & expedite, vt à natura fit. Relinquo tertium modum, quando deprauate membrum suo officio fungi cogitur. Vtrumque autem impedimentum, & à natura esse potest, & ab accidente; neque solum ex vera mutilatione, partis scilicet priuatione, vel naturali, vel accidentali, sed ex aliis quoque caussis; circa quæ animaduertendum, quòd notabile 12 impedimentum præcipue actionis alicujus membri, vt oculi in videndo, linguæ in loquendo, Manus in apprehendendo, Pedis in ambulando semper inducit irregularitatem juxta notata à DD. *in tit. de Corp. vitiat.* Notabile autem impedimentum dico, quando membrum suo officio aut nullo modo, aut nonnisi ingenti cum difficultate fungitur, aut cum est in operando magna ex parte debilitatum, & satis diminute operatur, vt si Lingua nullo modo loquelam formare possit, aut possit quidem, sed cum tali difficultate, vt multum temporis in loquendo, & exprimendo animi sensum, & verba ipsa absumat, aut ita debiliter operetur, vt verba vix distinguat, & sic de cæteris, aliter enim debilitatum, & imbecillum potius dicitur. Ad determinandum autem, an membrum vere impeditum, vel tantum debile redditum sit conuocantur ipsi Medici. Caball. *Resol.* 13 *crim. Cent.* 3. *cas.* 236. *nu.* 114. etiamsi id ipsum cuilibet patere facile existimemus, cum leui negotio videatur à quouis etiam imperito percipi posse, vtrum membrum aliquod suas actiones naturaliter, fortiter, aut debiliter exerceat.

Adnotandum præterea est, eandem vnius, ejus- 14 demque membri mutilationem, ac debilitatem non eodem modo æstimari in vna persona, ac in alia; vnde si Pictori, qui manuum industria vtitur, vel Fidicini, qui etiam singulis digitis fides mirabiliter pulsat, digitus amputetur, majoris facienda hæc digiti amputatio in his artificibus, quàm in aliis. Caball. *vbi supra, nu.* 121. immo inter ipsos artifices majoris æstimanda læsio ejusdem partis in vno, quàm in alio, vt ex prænominatis majoris æstimanda amputatio vnius digiti Fidicinis, quàm Pictoris; nam etiam vno digito obtruncato Pictor non multo cum incommodo operari potest, & ego Pictorem vidi, qui in vna manu quatuor minores tantum digitos

habet; nam majori, Pollice nimirum caret, in altera duos tantum Pollicem, & Indicem, & tamen non omnino male etiam exiles picturas palmo non majores exprimit. Eodem quoque pacto si Musico, vel potius cantori tantisper linguam præcidas ad majus damnum teneberis, quàm si cuiuis alteri eandem inferas injuriam, quia non solum hoc veritatem habet in præcisione totius membri, sed etiam in præcisione partium, quæ tali membro inseruiunt, vt si neruos manus Pictoris, vel Fidicenis, vel Militis, aut alterius similis personæ saucianeris, vel dentes Musico, aut Concionatori excusseris, cum quilibet neruus læsus ad manum pertingens ipsam manum reddat debiliorem, & dentes excussi magnopere, & insigniter Musico in canendo, & Concionatori in orando obsint.

SVMMARIVM.

1 *Membra proprie dicta si præcisa sint restitui non possunt.*
2 *Mutilati membri reparatio an quicquam suffragari debeat ei, qui illud mutilauit ad pœnæ mitigationem. vide num.* 8.
3 *Falsum est præcisas in totum partes ad sua principia reuniri posse.*
4 *Medici restaurari docent nonnulla membra deperdita.*
5 *Restauratio membri non caret tædio, & periculo.*
6 *Lingua mutilata reparari non potest.*
7 *Mutilata membra habentes, si ea recuperent, videntur ab irregularitate pragressa immunes.*

Mutilata membra an reparari possint.

QVÆSTIO III.

1 MEmbra proprie dicta reparari non posse, non controuertitur, licet ingeniosissimi quidam Medici, ac Chirurgi, inter quos præcipue ex recentioribus Paræus est, plura machinati sint non modo ad turpitudinem, quæ ex mutilatione prouenit contegendam, sed etiam ad præcisi membri vsum quadantenus, & vtcunque recuperandum. Ad hanc intentionem plura proponit idem Paræus *in lib. de deficientium supplemento per totum*, vbi non modo factitias manus, efficiaque crura, sed etiam factitios Oculos, Dentes, Auriculas, Labia, Nasum, & si quæ alia sunt, quæ deficiunt efformare, & in vsum trahere docuit. Sed hæc nihil ad rem nostram; aliæ tamen corporis particulæ sunt, quæ resecatæ dubium excitant, an recuperari possint, quod non videtur omnino vanum pro Iurisconsultis discutere: ex his enim illi facile determinare poterunt, an quicquam 2 suffragari possit ei, qui alicui membrum, vel aliam partem mutilauerit ad pœnam mitigandam, vel ei cui præcisum, vel præcisa sit ad irregularitatem eun- 3 tandam: non reuocatur autem in dubium, an ipsæmet partes in totum præcisæ denuo possint ad sua principia reuniri, hoc enim vanum simul, ac falsum est, & jure Lanfranc. *sua Chirurg. tract.* 2. *cap.* 2. eos deridet, & mendacij impudentissimi arguit, qui affirmare audent, aliquos portasse Nasum incisum in manu, qui illis postea fuerit in suum locum restitutus, quod, inquit Lanfrancus, est maximum mendacium, quoniam viralis spiritus in continenti perit, nutritiuus similiter, & motiuus. Alia ergo via est ad restitutionem aliquarum partium mutilatarum, de qua tamen non liquet, an tentari possit, necne. Nam profecto si Hippocrati, & antiquis omnibus credendum sit, videtur hoc quod proponitur impossibile, vt executioni demandetur; quippe cum partes, quas reparari posse aliquis promiserit, Nasus sint, Auriculæ, labia; ac de prioribus certum est, quod regenerari non possint, cum partes cartilagineæ sint, de labiis forte tolerabile esset (licet & hoc impossibile plurimis hominum videatur) quia sanguineæ partes sunt, quæ restaurari aliquo modo possunt.

Quibus tamen non obstantibus eò processit Medicinæ nobilitas & Neotericorum Medicorum ingenium, & industria, vt non solùm has partes vtcunque restaurari posse ipso opere commonstrauerint, sed etiam de nouo efformari, atque ita affabre fieri, 4 vt naturam ipsam imitatorum suorum operis pudeat, atque iidem ipsimet inuidiosi euadant. Mirum enim est quanta solertia nonnulli Chirurgi prænominata membra, vel potius particulas deficientes de nouo efformauerint, in cujus doctrinæ gratiam doctissimum librum edidit Gaspar. Talliacotius Bononiensis de Curtorum Chirurgia per insitionem inscriptum, vbi ejus operationis præcepta, & modum tradidit, quin & ipse pluribus experientiis eam ipsam operationem confirmauit, nec defuerunt alij, qui fæliciter hanc operam nauarunt, & præ omnibus celebris est Branca Siculus, cujus dexteritatis in hac operatione multi Medici mentionem habuerunt, sed & de hac Chirurgica administratione copiosissime scripsit alter Medicus Bononiensis nempe Ioan. Baptista Cortesius Miscellan. *Med. decad.* 3. *per totam.* meminit & de hac ipsa re Paræus *sua Chirurg. lib.* 22. *cap.* 2. vbi quemdam vidisse se testatur, qui Nasum cum magna amicorum admiratione hac arte recuperauerat.

Illud negari non potest, eam operationem non 5 carere, & longo tædio, & periculo, vt testis est idem Paræus vbi proxime, licet ipse Talliacotius, & cum eo idem Ioan. Baptista Cortesius contrarium omnino probare nirantur, & maxime prior *lib.* 1. *prad. oper. cap.* 22. quod tamen vndequaque tueri minime possunt, credo tamen, quod multo facilior ea operatio indies futura esset, si modo frequenti exercitatione Chirurgi confirmentur. Habet tamen hoc ipsum præter tædium, & periculum aliud incommodum, quod an ipsis Talliacotio & Cortesio notum fuerit, exploratum non habeo, dummodo veritatem habeat, & experientiæ sit conforme, illud est, quod quandocunque ex alio corpore, quam ex proprio Nates, aut aliæ deficientes partes reficiantur, pereunte homine eo, ex quo restaurata pars est desumpta, ipsa pars restaurata in viuo homine cum demortui cadauere commoritur, ac emarcescit. Ita autem in rei veritate euenire narrabat ex nescio cujus auctoritate Petrus Castellus Medicus accuratissimus, cujus alias his in quæstionibus mentionem habui. Quod mihi non adeo difficile persuasu est, si modo alia permulta his admirabiliora, quæ tanquam verissima narrantur, mendacio non laborant. Vnum addam, quod ob rei similitudinem hoc ipsum confirmare potest. narrat Ioannes Bodinus *lib.* 3. *sui Theatr.* experientia frequenti confirmatum fuisse, quod si Verres, aut Canes, ex quibus Scrophæ, aut Catellæ veero gerunt, occidantur, abortus in fœminis sequitur. Quicquid autem sit de harum rerum veri-

tate,

tate, incommodum prædictum facile euitari potest, si de proprio corpore hæ particulæ rehciantur, cætera vero non ita, vt apertissime videbit, qui restitutionem hanc prædictarum particularum per insitionem factum considerare volet apud eosdem Talliacotium, & Corresium late de ea differentes.

Sed vt dixi non omnia membra ea ars reparare potest; nonnulla enim ob multam partium ea componentium diuersitatem, reparari nullo modo possunt, sed ea tantum, quæ ex simplici carne effingi patiuntur, vt prædictæ partes sunt, Nasus nempe, 6 Aures, & Labia. & quamquam eo modo sese res habet, tamen mutilata Lingua ob situm, quem habet, reparari non potest, non quod noua regeneratio deficientis ipsius partis fieri in ea, vt in prædictis non possit; tamen & ad vsum deperditum amputarę in parte linguæ recuperandum ingeniosum quoddam instrumentum Ars excogitauit, cujus figuram atque vsum descripsit atque edocuit Paræus *lib. jam cit. cap.* 5. quod vtrum satis sit ad euitandam irregularitatem in eo, qui mutilatus est, Iurisconsulti viderint. in cæteris profecto casibus euidens videtur militare ratio, quod patientes ab irregu'a- 7 ritate debeant esse immunes, quia nonnisi ob insignem deformitatem irregularis euadit is, qui Naso, Labiis, Auribus mutilatus est, at huic deformitati satis Artem succurrere posse, & cum effectu eam omnino tollere jam supra ostendimus. Verum autem id suffragari quicquam possit ei, qui aliquem Naso, Labiis, Auribus mutilauerit ad leuiorem pœnam dandam, aliquid scrupuli habere posset, quod tamen facile diluitur ex operationis difficultate, tædio & periculo; præterquam quod non videtur ex mea sententia delinquenti suffragari debere, quod proprio ingenio, & labore se mutilatus ab ea deformitate vindicauerit, cum delinquens, quantum in se est, delictum consummauerit. Sed an non idem est in eo, qui aliquem lethaliter vulnerauit, qui tamen summa cura & diligentia adhibita mortem euasit? nam vulnerans etiam si quantum in se est hominem occiderit, tamen nisi hic moriatur, de homicidio non tenetur. Sed hæc ad Iurisconsultos discutienda remittantur.

SVMMARIVM.

1 *Nasus an sit membrum.*
2 *Nasus ex Farinaccio est membrum proprie dictum.*
3 *Naribus mutilatis ea omnia ac singula locum habent, quæ in cæteris mutilatis membris.*
4 *Nasi abscissio irregularitatem inducit.*
5 *Nasum abscindens tenetur majori pœna quam teneatur abscindens membrum.*
6 *Majori dedecori est Nasi abscissio, quam Manus*
7 *Nasus nullum habet officium proprium.*
8 *Nasus non est odoratus instrumentum, & nu. seq.*
10 *Nasus non videtur inter membra connumerandus. Contrarium num. seq.*
12 *Nasus est primum respirationis instrumentum.*
13 *Nasus est veluti modulator decoris & pulchritudinis.*
14 *Facies in homine omnium partium pulcherrima.*
15 *Homo sublunarium omnium creaturarum pulcherrima.*
16 *Naso solus homo datatur.*
17 *Ægyptij adulteras mulieres Naso mutilabant.*
18 *Nasus retortus ac deformis magna ex parte tum moves tum mentis propositum retortum peruersumque denotat.*
19 *Nasus quoad pulchritudinem inter cæteras partes principatum obtinet.*
20 *Ex Nasi abscissione dissolumtur sponsalia etiam juramento firmata.*
21 *Sponsalia juramento firmata an remanenda Naso resecto.*
24 *Auris inter membra connumeranda ex aliorum opinione.*
23 *Auris est auditus instrumentum.*
24 *Auris non est membrum, quod non habeat distinctam operationem, & num. 27.*
25 *Auriculæ abscissio non inducit irregularitatem. Declara vt num. seq.*
28 *Aurem abscindens tenetur pœna incidentis membrum.*
29 *Aurem abscindens in Ecclesia non gaudet immunitate Ecclesia sicuti neque abscindens aliud membrum.*
30 *Labia non sunt membra.*
31 *Os distortum, & Labia corrosa irregularem faciunt.*

De Naso, Auribus, & Labiis.

QVÆSTIO IV.

DE Naso non absque summo jure peculiariter 1 considerandum, de quo primo dubitatur, an membrum sit, necne, in qua dubitatione plures videntur in partem negatiuam inclinare, & ratio est, quia non videtur propriam, ac perfectam habere operationem, Fortun. Fidel. *loco sæpe cit.* sed Aristot. *lib. 1. de part. Anim. cap. vlt.* Nasum inter membra connumerat, & ex Iurisconsultis Farinacc. *in Append. de Immunit Eccles. cap. 16. nu. 249.* Nasum in- 2 ter membra proprie dictà connumerauit, neque est dubium, quod Naso mutilato, ea omnia locum habeant, quæ in cæteris mutilatis membris locum habere diximus. Nam Nasi abscisio præ cæterarum 3 partium abscissione irregularitatem inducit. Barbos. *de off. & potest. Episcop. Alleg. 42. num. 33. par. 2.* & in eum, qui nares abscidit non modo pari ratione, vt in eum, qui aliud quodcumque membrum abscidit, sed majori seueritate animaduertitur, non ob id tantum, quod hæc pars vnica in nostro corpore sit, & nequaquam duplicata, vt Oculus, Manus, Pes, Auris, labium, sed quia realiter majus multo dedecus affert abscissio Nasi, 6 quam alterius cujuscunque partis etiam ipsius Manus. Paris. à Put. *de Re milit. lib. 8. cap. Quand. vnus effod. ocul. alter. & alter. abscid. Nas.* videtur ergo quod quæcunque Leges de Membris, de eorumque mutilatione sanciuerunt, recte ad Nasum quoque sint transferenda.

Qui tamen negant, Nasum esse membrum, di- 7 cunt, illum nullum habere, vt dixi, proprium officium, nisi quod tanquam per tubulum cerebrum per ipsum expurgatur, vnde deducunt vsum ipsius esse exiguum. vt ex Medicis idem Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 1.* & ex Iurisconsultis idem Paris. à Put. *vbi supra, nu. 2.* nam neque odoratus instrumen- 8 tum Nasus est, quamquam Idiotis, imo & Doctis nonnullis tale existimatur, vt ab eod. Paris. à Put. *ibid.* & à Farinacc. *Fragm. Crimin. lib. 1. par. 2. n. 587.* qui habent etiam pro sua opinione Aristot. 2. *de Anim. & in lib. de Sens. & sens.* Auerroem 1. *Collect. c. 11.* & ex Recentioribus Medicis Vallesium *Contr. lib. 2. contr. 26.* à quo noua nonnulla argumenta contra Galeni sententiam allata sunt. Quinimmo videtur aperte consentire Hipp. quem ante omnes nominare decebat, *lib. 1 de Diæta.* Nasus, inquit, odores,

lingua ſuauia, & inſuauia diſcernit. ſed & communis hominum conſenſus id ipſum videtur confirmare, cum enim de odorato quicquam proferimus ad Naſum omne referimus. ſic Catullus ab Fabullum, vt melius oderetur:

Quod tu cum olfacies Deos rogabis,
Totum vt te faciant, Fabulle, Naſum.

Naſo etiam odores nos deprehendere dicimus, non alia corporis particula. Horat. *lib. Serm. ſat.* 2.

Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia Naſus
Illis nullus erat.

Vnde videtur ex his quod Naſus habeat propriam ac perfectam operationem, nempe odores judicandi, & tamen vnica experientia omnia quæcunque opponuntur videntur refelli (nam de vulgi modo loquendi non curandum) ea eſt, quod ii, qui obſtructum os cribroſum habent, vt nonnullis ex pertinaci Gallico morbo, vel ex contumaci coriza euenire ſcio, nullum odorem percipiunt, cum tamen nares maxime patentes habeant; quod etiam experiri quotidie licet in familiari grauedine, in qua ſenſus odoratus aliquando omnino abolefit, licet in hoc caſu non ab re ſuperabundantem humiditatem ipſis naribus communicatam cauſſari liceat. ſed de hac quæſtione qui plura deſiderat, videat Nicol. *Serm.* 3. *tract.* 1. *cap.* 7. & Cardanum *Contr. Med. lib.* 2. *tract.* 6. *contr.* 9. vbi copioſiſſime de his diſſerit, ac variis quæſtionibus recenſitis, rei veritatem venatur, & aſſequitur. ſed & præter ab eo allata videnda, quæ affert Laurent. *lib.* 11. *Anatom. quæſt.* 12. & Vallet. *vbi ſuprà*. Nobis id pro nunc
9 ſatis ſit, Naſum nequaquam eſſe odoratus inſtrumentum, vt Medici, qui rem intimius perſcrutati ſunt ex Autopſia docent; quam concluſionem longioribus probat Gal. *in lib. de Inſtrum. Odor.* contra ipſum Ariſtotelem diſſerens *operum ſuorum Cap.* 1. probant hanc ipſam Anatomici omnes recentiores, inter quos, ſi libet, vide Laurentium *vbi*
10 *ſuprà*. Cum ergo Naſus nullam habeat propriam operationem, non videtur inter membra connumerandus.

Verumenimvero ſi quæcunque ad Naſi officium ſpectant, diligenter examinabimus, haud indignum
11 omnino Membri nomine Naſum dijudicabimus; miſſum enim faciam, quod per Nares mucus à Cerebro deriuetur, alias cum maxima indecentia proditurus; quod locutionis venuſtati, & concinnitati ſoni mirum in modum conducat, vt ex iis facile elicitur, qui nares obſtructas habent, vel iis ipſis priuantur; & quod alias nonnullas præſtet vtilitates, de quibus Laurentius *loco cit.* & Talliacot. *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. cap.* 5. *& ſeqq.* vnicum quoque munus prætermittamus, quod ſatis eſſet ad id no-
12 minis illi conciliandum; quod nempe ſit primum reſpirationis inſtrumentum. Gal. ipſo aſſerente 11. *de Vſu par. cap.* 11. ex quo Rabi Moyſes *Aphor. ſect.* 3. *Aphor.* 24. & Anatomicis omnibus: profecto
13 illud vnum omnium optatiſſimum Naſi munus eſt, vt ipſius decoris, & pulchritudinis veluti modulator quidam exiſtat. an non hæc propria ipſius Naſi actio eſt & præcipua & perfecta? cum enim in ho-
14 mine omnium partium pulcherrima facies ſit, huic profecto per ipſum Naſum tota pulchritudinis vis, & energia conciliatur, cum per hanc maxime partem hominis facies aut formoſa, aut deformis euadat. Melerius *de Nat. hom. cap. de Naſo.* quamobrem jure cum homo ſublunarium omnium creaturarum pulchertima exiſtat, ſola quoque Naſum peculiarem habuit, cum cæteris animantibus aut omnino denegatus ſit, aut non ita conſpicuus datus. ita vt proprie 16
ſolus homo Naſo-doteretur Andr. Laurent. *vbi ſuprà*, *cap.* 14. hinc non abſque ſummo Iure Ægypti adultera- 17
tas mulieres Naſo mutilabant, vt in eis ea pars plecteretur, per quam facies magis honeſtata amantes in adulterium allicere poterat, vt ex Franc. Patritio *lib.* 4. *de Inſtitut. Reip.* refert Io. le Cirtier *de primogenit. lib.* 1. *quæſt.* 2. *num.* 9. & inter noſtros ex Diod. Sicul. Marc. Ant. Vlmus *de Phyſiolog. Barb. hum. ſect.* 3. *cap.* 4. Vnde recte aliquando Naſus pro tota facie ſumitur. Iuuen. *ſat.* 6.

---- Quenam eſt hic culpa puella
Si tibi diſplicuit Naſus tuus?

Sed & partem hanc præ omnibus pulchritudini inſeruire facile inſinuatur in Sacris *cap.* 21. *Leuit. verſ.* 18. cum in electione Sacerdotum pulchritudinis magnam rationem habendam eſſe ſanciretur, non modo eos ab Altaris miniſterio repellebat lex, qui Naſo prorſus carerent, ſed eos quoque, qui illum vel nimis paruum, vel nimis magnum, vel obtortum haberent; quia non modo, vt dixi, hæc pars ad pulchritudinem facit, ſi recte conſtituta ſit, ſed etiam animi veluti quædam nuncia eſt, & vbi valde retorta, aut deformis ſit, magna ex parte tum Mo- 18
res, tum Mentis propoſitum retortum, peruerſumque denotat. Polæmon. *in Nat. ſign. Interp. cap. de Naſo.* & Hippocrates noſter ex acuto Naſo, ac paruis oculis rufo capillitio adjuncto prauitatem arguit. 2. *Epidem. ſect.* 5. *tex.* 1. vbi Valleſius *in comm.* non ex rufo capillitio, ſed ex acutis naribus tali capillitio adjunctis, & prauis oculis prauitatem denotari dicit. maxime ergo vituperatur Naſi deformitas tanquam praui animi ſignum, vnde Horat. *in art. Poët.*

---- Hunc ego me, ſi quid componere curem
Non magis eſſe velim, quam prauo viuere Naſo.

Igitur cum quaſi proprium munus hujus particulæ ſit faciei decorem tueri, imo cum ipſa per ſe ſola ſit pulchritudinis moderatrix quædam, jure merito non ſolum Membri nomine digna eſt, ſed inter alia 19
membra quoad hoc principatum obtinere dicenda, cum majus dedecus, ac magis inſignis deformitas reſultet ex Naſo non modo mutilato, ſed male etiam conformato, vt ſuperius demonſtratum eſt; atque ea de re hujus partis mutilatio præ omnibus aliis mutilationibus ſemper turpiſſima, ac inhoneſtiſſima habita eſt, quod prudenter inſinuauit Virgil. de Dheiphobo loquens *lib.* 6. *Æneid.* his carminibus.

Atque hic Priamidem laniatum corpore toto
Deiphobum vidit lacerum crudeliter ora,
Ora, manuſque ambas, populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere Nares.

Vbi loci Narium ſolummodo vulnus inhoneſti Epitheto inſignivit, non aurium, non manuum, non oris ipſius, vt demonſtraret id, quod annuebamus, & pro omnium maxima contumelia illud minatur Deus per Ezechielem *cap.* 23. *verſ.* 25. Naſum tuum, & aures tuas præcident. quamobrem non eſt mirum, ſi tanti fiat à Canoniſtis ea turpitudo, quæ ex mutilato Naſo provenit, vt ob eam diſſolui per- 20
mittant ſponſalia, etiamſi juramento firmata ſint, Sanchez *de Matrim. lib.* 1. *diſp.* 57. *num.* 1. Sed non aſpernenda dubitatio hic oritur ab ipſis Canoniſtis decidenda, num ſcilicet reparato Naſo, vt ex Arte 21
fieri poſſe jam patet, ſponſalia redintegrari debeant,

bèant, cum juramento firmata ſunt. illud enim certum eſt, ceſſante cauſſa, ob quam ſponſalia juramento firmata tolli permittuntur, nempe ea turpitudine, quæ ex mutilatione Naſi proueniebat per nouam ipſius Naſi reparationem, nihil jam impedimento eſſe poſſe, quin jurata ſponſalia ſuum effectum ſortiantur, ſed an hoc ſufficiat, ipſi videant.

De Aure porro idem dubium intercedit quod de Naſo, vtrum nempe membrum ſit, necne: nam ex Iuriſconſultis Glo. *in cap. ſingula. verb. Oculus. 89. diſtinct.* & poſt alios Farinacc. *de Immun. Eccleſiaſt.* 22 *loco jam alias cit.* Autem inter membra connumerarunt. Quinimo ex Medicis Galenus *in lib. de Inſtrum. Odor. vbi ſupra* Aurem dicebat eſſe inſtru- 23 mentum Auditus, vnde cum habeat propriam, ac perfectam operationem inter alia membra jure connumeranda videretur. Alia tamen ex parte inter Iuriſconſultos Couarr. *Relect. par. 3. de Homicid. init. num.* 8. & ex aliorum auctoritate Barbol. *de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 42. *num.* 39. *par.* 2. & ex Medicis 24 Fortun. Fidel. *vbi alias, lib.* 2. *cap.* 8. Aurem membrum eſſe apertiſſime negarunt ex eo, quod non habeat diſtinctam operationem, quæ ei tribuitur, Auditus nimirum, ſua non eſt; volunt ergo hanc particulam eſſe tantum ad decorem factam, & ad id quod Gal. *vbi ſuprà*, affirmabat, reſpondendum volunt, ipſum non intellexiſſe de Aure externa, quæ proprie Auricula dicitur, ſed de interna, ſeu toto meatu auditorio, hic enim vere eſt inſtrumentum auditus, quamquàm negari non poteſt, ipſas etiam Auriculas ad meliorem ſoni editionem conferre; nam illis abſciſſis non amplius exactum ſonum, ſed inſtar fluentis aquæ per auditum percipimus, vt notat Hieron. Fabrit. *de Org. Audit. par.* 25 3. *cap.* 2. non mirum ergo eſt ſi apud Canoniſtas Auriculæ abſciſſio non inducat irregularitatem. 26 Couarr. *vbi ſuprà, ſub num.* 8. quod declarandum dummodo vitium contegi capillis poſſit. Nauarr. *lib.* 5. *conſ.* 75. *nu.* 1. & ex eo Barbol. *vbi alias, nu.* 38. 27 quapropter non eſt in rei veritate Auris membrum, licet aliquando à Iuriſconſultis inter membra connumeretur, nam id ab ipſis fit, vbi de partium mutilatione loquuntur, in quo caſu bene dicitur, Au- 28 rem eſſe membrum, quia abſcindens Aurem iiſdem pœnis ſubjicitur, quibus ſubjicitur abſcindens membrum, vnde etiam in Auris abſciſſione habet locum 29 id, quod in abſciſſione membri quoad immunitatem Eccleſiaſticam, qua abſcindentes membra in Eccleſia non gaudent, vt Farinacc. *vbi ſuprà.*

30 Labia denique membra non eſſe certum eſt. Fortunat. *vbi ſupe*; ſed quantum & ipſa ad decorem valeant, nemo eſt, qui non nouerit, vnde non minori dedecori ſubjicitur is, cui labia abſciſſa ſunt, quam cui abſciſſus Naſus eſt, vt demonſtrat Talliacot. *lib.* 1. *de Curt. Chirurg. cap.* 11. cum ipſum os ab ipſis labiis concinnatum ſit faciei pars pulchertima; præterquam quod Labia ipſa ad locutionis concinnitatem conferunt, vt Democrit. *in libell. de Natur. hum.* & Talliac. *vbi ſuprà.* & Cæl. Rhodig. *lib.* 3. *Lect. Antiq. c.* 31. docent. ſed & ipſa Labia diſcilla id ipſum demonſtrant, cum loquelam ab eorum diſciſſione deprauari experientia comprobatum ſit. Trincauell. *de rat. cur. morb. lib.* 5. *cap.* 11. habent etiam Labia alias vtilitates, quas omnes doctiſſime percurrit Talliacot. *vbi ſuprà, cap.* 9. os autem ipſum, quod Labiis, vt dixi circumſcribitur, Gratiarum ſedem eſſe aptiſſime cecinerunt Poetæ. Addo quod partes ſunt maxime conſpicuæ, quibus abſciſſis Dentes, & Oris intimiores receſſus cum magno dedecore, & turpitudine facile patent, ob quam abſque dubio irregularitatem inducunt, nam & os diſtortum, & labia ipſa corroſa, quod multo minus eſt, hominem irregularem faciunt. Barbol. *vbi alias, num.* 34. quid au- 31
tem tam in his, quam in Auriculis, vbi reparentur, dicendum ſit, Iuriſconſulti determinabunt.

SVMMARIVM.

1 *Oculus membrum nobiliſſimum.*
2 *Oculorum excuſſio inſignem inducit deformitatem.*
3 *Luſcus eſt qui altero captus eſt oculo.*
4 *Luſcus, ſeu monoculus eſt irregularis.*
5 *Oculorum expreſſio inſignem affert deformitatem.*
6 *Fuec deſcenſus inſignem deformitatem inducit.*
7 *Ophthalmia contumax inſignem affert deformitatem.*
8 *Ægritudines Oculum in qualitate vel quantitate inſigniter immutantes deformitatem & incommodum afferunt.*
9 *Pupillæ dilatatio viſui incommodat.*
10 *Barba ad decorem facta, & ad virilitatem denotandam.*
11 *Barbæ carentia pranitatem denotat.*
12 *Barbam mulieres nonnullæ emiſerunt.*
13 *Barba mulieribus dedecori eſt, barbæ carentia viris ignominioſa.*
14 *Barbam alicui expilare realis injuria eſt.*
15 *Barbam incidens tenetur pœna incidentis membrum. declara vt num.* 18.
16 *Barba eſt membrum. contrarium ibi, & num. ſeq.*
18 *Barba neceſſario conſequitur virtutem generatricem maſculinam ſpeciei humanæ.*
19 *Dentes an ſint membra.*
20 *Dentes excutiens non tenetur pœna incidentis membrum.*
21 *Lingua cum pars ſimplex ſit, ad duplex tamen munus deſtinata.*
22 *Lingua ad locutionem, & ad guſtum eſt fabricata.*
23 *Linguæ quæ vtilitates præſtet.*
24 *Capella notatur.*
25 *Linguæ nobilitas cæterorum omnium membrorum nobilitatem exuperat.*
26 *Per linguam homo à cæteris magis differt animalibus, quam per alia quæcunque membra externa.*
27 *Linguæ extrema pars præciſa facit hominem balbutientem.*
28 *Linguæ præciſa denuo excreſcit.*

De Oculis, Barba, Dentibus, & Lingua.

QVÆSTIO V.

OCulus membrum nobiliſſimum, & officium 1 habens præ cæteris vitæ jocundum, non modo ad corporis ſalutem, & incolumitatem animali datus, ſed homini etiam ad mentis cognitionem opitulatur, vt dicebat Leo Hebræus *dial.* 3. *de Amore, non longe à principio.* & tamen cum tanta nobilitate præditus ſit, non ſolum vt cætera membra mutilationem, cum excutitur, aut vulneratur, patitur, ſed plura multo incommoda perpetitur, ob quorum cauſſam multa ipſis Iuriſconſultis conſideranda veniunt tam in Pontificii, quam in Cæſarei Iuris adminiſtratione, ſed prætermiſſa pro nunc de ſin-

gulis oculorum morbis inquiſitione, de iis tantum loquamur, qui vel inſignem deformitatem afferunt, ob quam irregularitas inducitur, vel maximum incommodum in viſione, cujus cauſſa, aut irregularitatem quoque incurrant ii, qui ſic affecti ſunt, & ii qui eos affecerunt debitis pœnis veniant plectendi. Morbi igitur oculorum, qui inſignem deformi-
2 tatem afferunt ſunt primo oculorum excuſſio, aut amborum, aut alterutrius: non modo enim Oculus pars conſpicua eſt, & defectum in facie illico prodit, ſed ob ſui nobilitatem, ac tranſparentiam maximam inducit ex ſui carentia deformitatem in
3 ipſa facie: quamobrem jure Monoculus, vel Luſ-
4 cus (nam Luſcum eſſe qui altero captus eſt oculo jam docuimus *lib.* 2. *harum Quæſtionum Titulo* 3. *quæſt.* 10. *num.* 4.) eſt irregularis, neque poteſt ad ordines promoueri. Barboſ. *vbi ſupra, Alleg.* 42. *num.* 29.

5 Secundo deformitatem inſignem affert Oculorum expreſſio, & tanto magis inſignem, quanto major eſt; nam aliquibus totus ipſe oculus foras proſilit, ita vt horrorem intuentibus incutiat; ergo & hic morbus ob eandem cauſſam videtur inducere irregularitatem etiamſi alias viſus integer ſeruaretur. dixi autem ſuperioribus libris morbum hunc vocari Ecpieſmum, & oculorum procidentiam, quamquam nonnihil inter ſe hæc duo differant, quæ deformitas tametſi major proueniat ex ambobus oculis, tamen ex alterutro quoque proueniens inſignis eſt, ita vt ſufficientiſſima videri debeat ob eandem inſufficientiam inducendam ad ordines ſuſcipiendos.

6 Tertio parem pene deformitatem inducit alius morbus, qui Græcis Proptoſis dicitur, & Latinis Vvæ deſcenſus; ſed hic præter deformitatem etiam viſui maximopere incommodat; cum tamen ejus morbi quatuor enumerentur ſpecies ſecundum majorem aut minorem deſcenſum ipſius Tunicæ, quæ Vvea dicitur, de quibus Practici, & Arabes præ omnibus, illam proculdubio majorem deformitatem, majuſque impedimentum affere par eſt, in qua deſcenſus major ſit, & eſt ea hujuſce morbi ſpecies, quæ Clauus dicitur, de qua *lib.* 2. *har. quæſt. tit.* 3. *q.* 15. *num.* 2.

7 Quarto Ophthalmia, ſeu Lippitudo, quæ contumax ſit, inſignis, & diuturna præter deformitatem habet ſecum notabile incommodum, præſertim ſi cum magno tumore, & inflammatione ſit conjuncta, & idcirco ex aliquorum ſententia hic morbus his conditionibus aſſociatus inducit & ipſe irregularitatem. Barboſ. *loco cit. num.* 3. & facit Textus *in Lege Veteri cap.* 21. *Leuitici verſ.* 18. vbi Lippus à miniſterio altaris excluditur.

8 Quinto notabilem deformitatem, neque minus incommodum afferunt quæcunque aliæ ægritudines, quæ ipſum oculum aut in qualitate, aut quantitate immutantes viſui inſigniter obſunt, vt tumores, Panni, Maculæ, Cataractæ, vel ſuffuſiones, & aliæ id genus.

9 Sexto Pupillæ dilatatio præter deformitatem, quæ tamen inſignis eſſe non ſolet, viſui incommodat; ejuſdem conſtrictio minorem deformitatem, minus quoque incommodum viſioni affert; ſed nulla earum paſſionum talis videtur, vt ex illis quis irregularis euadere debeat, niſi valde notatu digna ſit, & in vtroque oculo, & viſioni maximopere obſit; quemadmodum neque ſtraboſitas in culpa eſſe videtur, licet apud aliquos prauitatem morum denotet, viſui tamen minus incommodat, niſi ejus ſpeciei ſit, in qua viſibilia geminata appatent, de qua alias locutus ſum; ſed neque hoc incommodum tale eſt, vt irregularem hominem facere debeat. de cæcitate autem, & viſus obſcuritate, aliiſque paſſionibus quæ in totum viſum adimunt, nihil attinet dicere, quod nullum dubium ex his intercedere videatur, quin minus hominem irregularem faciant.

De Barba jam verba faciam, in qua Antiquiores & mœſtitiæ & lætitiæ ſignum ponebant; cum enim quicquam, mœſtitiam ſequi rens, acciderat, vt majorum & propinquorum mors, aut ſiniſtri aliquid euenerat, barbam demittebant, id eſt, non tondebant; cujus rei nonnulla teſtimonia habes apud Cuiac. *Obſerv. lib.* 6. *cap.* 5. Hæc igitur licet D. Auguſt. *lib.* 22. *de Ciuit. Dei, cap.* 24. videatur ad deco- 10
rem tantum facta, tamen, & ad virilitatem, & virturem virilem oſtentandam viris à natura conceſſa. Vlmus *de Phyſiolog. Barb. hum. ſect.* 3. *cap.* 2. vnde ejus 11
carentia ex aliquorum opinione prauitatem denotat, nam pilorum paucitas caloris natiui monſtrat pauperiem, argumento ſint Eunuchi, & Mulieres, tam illi enim, quam hæ Barba ob prædictam cauſſam carere, licet & Eunuchi poſt pubertatem excti (ſi modo Eunuchi merentur vocari) Barbam interdum emittant. Vlmus *vbi ſupra, cap.* 12. & mu- 12
lieres nonnullæ, quibus menſtrua ante debitum tempus ſubſtiterunt barbam produxerint, vt eſt geminus caſus apud Hippocr. *lib.* 6. *Epidem. in fin.* de Phaetuſa Abderita Pythei conjuge, & de Namiſia in Thaſo vxore Gorgippi; vtraque enim muliebribus deſtituta barbam emiſit; jam & hic præteritis diebus viſa eſt mulier quadragenaria prælonga, ac hiſpidiſſima barba donata, cujus hiſtoriam habes etiam apud Io. Fabr. *in lib. de Animal. Ind cap. de Stellion. noua Hiſp. & in libro. ſeq.* hunc noſtrum *quæſt. vlt.* permulti inſuper alii caſus ab aliis quoque huic ſimiles obſeruati ſunt, & præcipue à præcitato Vlmo *vbi proxime, cap.* 11. vbi nonnullas jucundiſſimas hiſtorias habes; duas præſertim duarum puellarum, quarum vna nono, altera decimo barbam emiſit, que inſigniter in ambabus ætate procedente creuit; quas hiſtorias referre non vacat, apud ipſum eas vide, ſi libet, vt alias quoque apud Riolanum Libell. *de Hermaphr. cap.* 6. illud non omittam ob rei nouitatem quod ex Boccatio refert Maiol. *dier. Canicul. coll.* 10. *par.* 1. & confirmat Riolan. *vbi ſupra*, in Æthiopiæ monte quodam, cui Climax nomen eſt, fœminas degere prolixis barbis. Sed quem- 13
admodum, vt diximus, barbæ carentia viris eſt maxime ignominioſa, quia, vt Ouid. 13. *lib. Metam. Fab.* 8.

Barba viros hirtaque decent in corpore ſeta.

ita mulieribus barbæ productio inſigni dedecori eſt, cujus rei cauſſam require à Leonard. Iacchin. *Quæſt. Natur. num.* 62. Eam ob rem apud Iuriſcon- 14
ſultos barbam alicui expilare realis iniuria eſt. Oinot. *in §. Sed & lex Corinthia ff. de Injuriis. num.* 8. hinc ad denotandam futuram Hebræorum ignominiam ſacra Scriptura per Iſaiam *cap.* 15. *verſ.* 2. In cunctis, inquit, capitibus ejus caluitium, & omnis barba radetur. ea de cauſſa tolerare non potuit Dauid Rex ſimilem injuriam legatis ſuis illatam ab Hannone Rege Ammonitarum, qui raſerat eorum vnicuique barbæ dimidium, vt narratur *Reg. lib.* 2. *cap.* 10. Additur enim 1. *Paralip. cap.* 19. Grandem enim contumeliam ſuſtinuerant. vnde eſt quod

apud

apud Iurisconsultos incidens barbam per ignominiam tenetur pœna incidentis membrum, vt ex Bald. *in l. Reos. num. 6. C. de accusat.* Menoch. *lib. 1. de Arbitr. cap. 392. num. 12.* ex quo videtur Baldus inferre, quod Barba sit membrum, sed alij Iurisconsulti barbam non esse proprie membrum fatentur, sed in genere tantum acceptam. Guazzin. ad defen. Reor. *def. 33. cap. 6. num. 3.* alij neque proprie, neque improprie eam dicit membrum voluntve idem Guazzin. *ibid.* ex Socini sententia *in cap. ad audientiam. num. 101. de Homicid. in 6.* quæ postrema opinio verissima est, & ab re videtur de hoc dubium moueri, immo apud Medicos de hoc ambigere ridiculum esset, non solum enim membrum Barba non est, sed neque pars alicujus membri non secus ac extrema vnguiculi, qui quotidie forcipibus resecantur; etiamsi Concil. *differ. 58.* auctoritate Haly. 2. *Techn. comm. 32.* dixerit manifestum esse, quod capilli, & vngues sunt ingredientes in numero membrorum, sed hos impropriissime dicitur, & prout omnem substantiam indurtam vocamus membrum ad differentiam humorum, qui substantiæ fluidæ sunt; at proprie loquendo non est de hoc ambigendum. Neque valet argumentum Baldi, quod barba sit membrum ex hoc, quod barbam incidens teneatur pœna incidentis membrum, quia hoc intelligendum habere locum propter injuriam illatam, & dehonestationem, nam maximo contemptui est barbam vellere, ita vt in prouerbium abierit pro contemptu significando, ita Horat. *lib. 1. Serm. sat. 3. in fin.*

--- vellunt tibi barbam.
Lascivi pueri, quos tu nisi fuste coerces,
Vrgeris turba circum te stante, miserque
Rumperis.

& Persius *sat. 1.*

--- multum gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Non quod barba sit membrum, nam vt diximus ad nihil inseruit, nisi ad decorem, & ad virilitatem ostentandam, quamquam Plater. *Quæst. Med. Parad. cent. Posth. num. 6.* solum posteriorem hanc caussam admittat, & priorem reiiciat, cujus etiam opinionis multo ante fuerat Concil. *diff. 54.* Tralliacor. tamen *lib. 1. de Curt. Chirurg. cap. 1.* tam priorem, quam posteriorem caussam admittit. Addit his Vlmus *in lib. de Physiol. barbæ hum. sect. 3. cap. 6.* quod barba cum sit faciei pars, & quæ necessario consequatur facultatem generatricem masculinam humanæ speciei, est index temperamenti organorum deseruientium eidem facultati, ac præcipue testium; ad quod etiam in lib. inscripto Vter. Muliebr. *sect. 2. cap. 5.* adducit testimonium Guainerij. at ne ego horum temperamentum magis à pilis pubis designari crediderim, non negaturus ad idipsum Barbam collimare; (licet eo multi populi occidentalium Indiarum prorsus careant) præcipuam tamen caussam virilitatis denotationem fuisse credo; cum enim homo minime nudus incidat; debuit ex facie parte nimirum maxime conspicua, & detecta virilitas cognosci; & eâ de re Barba nunquam in homine deficit, etiamsi senescat, non obstante quod secundum reliquas partes pili defluvium patiantur. ego id fieri ob majorem tenacitatem pilorum ipsius barbæ, quam cæterorum puto; vnde idcirco etiam caussa morbifica irrepente barba minus patitur defluvium, quàm pili aliarum partium, vt Forest. Obs. *lib. 8. num. 8. in Schol.* testatur, vel forte aeribus evaporationibus ab inferioribus ascendentibus non adeo sunt pili barbæ obnoxij, vt Capitis, quam etiam caussam ad hoc problema enodandum affert Proth. Casal. *Æthiol. lib. 2. num. 307.* Sed quid de reliquis partibus dicemus?

Cæterum Dentes membra non esse communis 19
sententia est. Caball. *Resol. Crimin. cent. 3. cas. 236. num. 12. &. 118.* Guazzin. ad def. Reor. *def. 14. cap. 6. num. 9.* Barbol. *de off. & pot. Episc. alleg. 42. num. 36. par. 2.* ex nostris Fortun. Fidel. *lib. 2. Relat. cap. 8.* quamquam autem Dentes multas præstent vtilitates, & præcipue masticationem perficiunt, locutioni opitulantur, & ad oris quoque decorem, ac decorem conferunt, non tamen aut aliorum membrorum, quæ proprie membra dicuntur, aut eorum quæ improprie, sed conspicuæ partes sunt, vtilitatem, & decorem æquiparant, quamobrem jure optimo videtur decidendum, quod qui hominem edentaret (est autem edentare dentes excutere Plaut. *in Pseud. Act. 3. Sc. 2.*

Nimis velim homini impudentissimo malas edentauerint)

non esset pœna dignus incidentis membrum, præ- 20
terquam quod tam vtilitas in locutione, quæ abipsis provenit, quam decor oris ex illis proficiscens, facillime factitiis dentibus reparatur, dummodo omnibus omnino orbatus homo non sit, vt cunctis est notissimum, & docet Paræus *in lib. de defic. sup. ptem. c. 3.* licet factitiorum dentium vsum antiquum fuisse pateat ex salsis Martialis carminibus, & præcipue *lib. 5. num. 44.* in Thaidem & Leraniam, vbi hæc habet:

Thais habet, nigros niveos Lecania dentes,
Qua ratio est? emptos hac habet, illa suos.

Et in Læliam *lib. 12. num. 23.*

Dentibus, atque comis, nec te pudet, vteris emptis;
Quid facies oculo, Lælia? non emitur.

Et *lib. 14. num. 56.* vbi Dentisfricium, nempe medicamentum, quod dentes expoliuntur, alloquitur edentulum:

Quid mecum est tibi? me puella sumat,
Empros non soleo polire dentes.

Lingua denique inter cætera omnia membra 21
simplex sola est, ad duplex tamen munus destinata, cum cætera membra duplicata ad vnicum destinentur. ipsa namque ad locutionem, & gustatum fa- 22
bricata à natura est. Aristot. 2. *de Part. Anim. cap. 16.* Gal. 11. *de vsu part. cap. 10. & alibi sæpe.* Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 18.* licet Galenus ibidem geminam & ipsam linguam, vt cætera membra esse dicat; quod ea de caussa dictum ab ipso est, quia linguæ corpus per lineam quandam in dextram, & sinistram partem dirimitur. Sed extare populos quosdam, qui duplicem, vel bifidam linguam habeant, & ob id pluribus simul eodemque tempore respondeant, narrat ex Diod. Maiol. *dier. canic. par. 1. coll. 2.* de cujus rei veritate quicquid sit, certum est, nos vnicam linguam obtinere, cujus præter commemoratas aliæ extant vtilitates, masticationi enim, de- 23
glutitioni, & saliuæ quoque expulsioni opitulatur. Qua de re merito irridendus videtur inter Iurisconsulto Cæpolla, qui contendit *quæst. 8. num. 2.* vt refert Caball. *Resol. crimin. cent. 3. cas. 236. num. 9.* linguam non esse membrum, cum non vnius, sed 24
plurium membrorum officio per se fungatur. Vnde ejus tanta nobilitas est, vt omnium cæterorum membrorum nobilitatem longè exuperet, quippe cum alia soli corpori inseruiant, hæc corpori simul, 25

& Animo, magis tamen Animo, quod ejus nuncia ſit, & interpres, vt dicebat Democritus *in lib. de Nat. hum.* & alij adducti *lib. 2. tit. 3. quæſt. 8.* Vnde Horat. *in Art. Poëtic.*

Poſt effert animi motus interprete lingua.

nullumque membrum fere eſt, per cujus operam
16 homo à cæteris animantibus differat, ac per ipſius linguæ officium, nempe per locutionem, cujus induſtria tot hominibus vtilitates aliàs perituræ in ſcientiis addiſcendis emanant, ſed de ejus nobilitate plura Cælius Rhodig. *lect. antiq. lib. 3. cap. 31.* & nonnulla attuli ego ipſe *loco proxime citato*, & tamen cum tantæ nobilitatis membrum ſit præ cæteris membris oblæſiones, & mutilationes perferre ſolet, cum etiamſi amputetur, nihil fere vitæ obſit, vt cum Gal. teſtatur, Lang. *lib. 1. Epiſt. 4.* & ego alias me cognouiſſe experientia dixi. Quoad hujus vero partis præciſionem notandum cenſeo, quod extrema ejus pars tantum præciſa balbutientem quidem
17 hominem reddit, non omnino mutum, vt in præcitata hiſtoria à me notatum eſt; ſi tamen penitius abſcindatur, tunc quidem loquelam penitus perire neceſſe eſt. Quod autem Iuſtinianus *Imp. in l. 1. in princ. C. de off. Præf. Prætor. Aphr.* ait, ſe vidiſſe venerabiles viros, qui abſciſſis radicitus linguis pœnas ſuas loquebantur, & quæ in annot. Ad hunc locum dè aliis ex aliis auctoribus affert Cuiac. *lib. 19. Obſ. cap. 6.* ex quo Thom. *Act. de inf. cap. 12. in fin.* non potuiſſe naturaliter fieri, ſed tantum ſupernaturaliter, & ex miraculo probatione non eget, & facit maxime quod idem Cuiac. *in fin.* addit, nimirum nonnullos, quibus Honorichus Vandalorum Rex linguas radicitus præciderat, loquelam tamen habuiſſe integram, ac ſi linguam haberent, præter duos, qui cum ſe ſcortis commiſcuiſſent, loqui amplius non potuerunt. Quemadmodum & alius, qui mutus natus, cum lingua illi fuiſſet abſciſſa, loqui cœpit non aliter, ac ſi lingua impedimento illi fuiſſet ad loquendum, & ſic refutauit Arrianorum impietatem.

18 Noto vlterius quod ipſa lingua præciſa denuo excreſcere videatur, ita vt ſi modice præciſa ſit, ſperandum facile ſit temporis progreſſu hominem magis expedite, ac libere locuturum, tanquam ſi lingua nullo modo vnquam fuiſſet præciſa. Hoc ita euenire poſſe, & experientia prænominata me docet, de qua *loco cit. num. 4.* & ratio confirmat, cum lingua carnoſum membrum ſit, caro autem deperdita facile regenerari poſſit, quod ſanguinea pars exiſtat. Iam vero etiam abſque vllo morbo nonnullis linguam excreuiſſe notauit Galenus, & cum eo alij. Num autem hoc quicquam ſuffragari poſſit linguam abſcindenti, Iuriſconſultis diſcutiendum relinquatur, ſicuti & illud, an modica linguæ præciſio, ex qua homo balbutiat, aut tardius loquatur, irregularem faciat.

SVMMARIVM.

1 *Manus multis membris nobilitate, & vtilitate præcellit.*
2 *Manus Sapientiæ, & Rationis miniſtra.*
3 *Manus non ſolum ſuo officio complet, ſed defectum aliorum membrorum ſupplet.*
4 *Membrum ſimpliciter prolatum Manum ſignificat.*
5 *Statuto imponente pœnam amputationis membri, de manu eſt intelligendum.*
6 *Manum abſcindens, vel debilitans majoris damni cauſſa eſt, quam ſi quodvis aliud membrum abſcindat, aut debiliter.*
7 *Manus quænam pars vere ſit.*
8 *Digitos amputans manum abſcidiſſe dicendus eſt.*
9 *Pedes ſunt membra maxima neceſſitatis.*
10 *Pedum beneficio ſolus homo erectus ſtare poteſt.*
11 *Magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quam orbatus manibus.*
12 *Digiti membra non ſunt.*
13 *Manus præcipua actio, & vtilitas in digitis eſt.*
14 *Digitorum ſingulorum in ſingulis actionibus neceſſitas.*
15 *Pollicis, & Indicis ſimul amputatio æquiparatur amputationi totius manus.*
16 *Digitorum major & minor vtilitas pro ordine quem tenent.*
17 *Statio & ambulatio non perit etiam amputatis omnibus pedum digitis.*
18 *Pedum digiti ad eorum tantum ſtabilimentum procreati.*

De Manibus, Pedibus, & Digitis.

QVÆSTIO VI.

MAnus pleriſque aliis membris nobilitate, & 1
vtilitate præcellit, vnde proprium, ac conuenientiſſimum Animalium ſapientiſſimo homini datum hoc inſtrumentum eſt, vt Galen. *lib. 1. de vſu par. cap. 3.* & alibi ſcriptum reliquit. Hoc enim vnico inſtrumento veluti Rationis ſatellite ipſa Ratione dictante cætera animalia domat, vt ex eodem habetur *lib. 11.* ejuſd. Sunt enim Manus Sapientiæ, 2
& Rationis miniſtræ, vt dicebat Cæl. Rhodig. *lib. 4. Lect. Antiq. cap. 3.* ſine quarum auxilio veluti emortuus homo, & inermis omnino exiſtens facilis præda ſævioribus feris futurus erat, & quocunque bruto infælicior, vt *ibid.* addebat Cælius. Summo ergo ſummi Opificis beneficio Manus homini traditæ, quibus non modo ipſæ ſibi in neceſſariis opem ferret, ſed & cæteris animantibus auxilio quoque eſſet; qualis namque eſſet Terræ hujuſce facies, qualem ſpiraret horrorem, quam inhabitandi opportunitatem Animantibus ipſis exhiberet, niſi hominis manibus coleretur, ac cuſtodiretur? ex quibus & hujus Inſtrumenti excellentia, & nobilitas, & vtilitas facile innoteſcit. Addam & illud, non ſolùm Manus in ſuo proprio munere præſtare, ſed alio- 3
rum etiam membrorum defectum aliquando ſupplere. Oculo in tenebris, aut ex cæcitate non vidente, Manus ipſa præcedens aut errantes dirigit greſſus, aut vacillantes baculo ſuſtinet, & per ipſam offendicula quæque obuia euitantur. Lingua non potente aut ob morbum, aut ob externi alicujus idiomatis ignorantiam Mentis conceptus exprimere, Manus ipſa ita Linguæ officio fungitur, vt Mutos viderim quæcunque alij homines Lingua, Manibus facillime ſignificare, & viuit adhuc ſexagenarius, aut ætate etiam major homo à natiuitate mutus, qui prægreſſas ſui temporis hiſtorias mira induſtria ita enarrat, vt facillime quæcunque velit audientibus commonſtret. Quin etiam internas Cordis præces manibus Deo porrigimus, & incorruptæ fidei pignus manibus alter alteri damus, quam obrem recte tam ſupplicantis, quam fidem præbentis ſymbolum manus ipſæ ſunt, quemadmodum & liberalitatis, vt videre eſt apud Piet. Valer. *lib. 25.*

lib. 25. de Hierogl. Sed qui plura de hujus membri præſtantia ſcire deſiderat, conſulat Ariſtotelem 4. *de Part. anim. cap.* 10. Cicer. *lib.* 2. *de Nat. Deor.* Gal. *in libb. de Uſu. par. & de Anatom. admin. & Anatomicos etiam omnes.* Cæl. Rhodig. *loco ſupra cit.* & præ omnibus Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 6. Videnda quoque apud Mercurial. *lib.* 4. *variar. lect. cap.* 4 10. noua, ac perpulchra quædam ſententia Gregorii Nyſſeni de Manus præſtantia. Illud hoc in loco non prætermittam, membrum ſcilicet ſimpliciter 5 prolatum apud Iuriſconſultos plurimum Manum ſignificare, dicentibus ipſis, quod ſtatuto imponente pœnam amputationis membri, de manu ſit intelligendum. Petr. Rauenn. *ſingul.* 312. Caball. *Reſol. Crimin. cent.* 3. *caſ.* 236. *num.* 29. quod etiam ex noſtris adnotauit idem Fortunat. *vbi ſupra ex Ang. de Malef.*

Cum tanta ergo ſit hujus membri nobilitas, & neceſſitas, ac tantopere aliis ſuperemineat, jure optimo ejus partis læſio, & amputatio præ aliis magnifacienda videtur; neque forte pares, ſed majores; omnes dare deberet is, qui manum amputaret, quam 6 qui aliud quodcunque membrum; quia manum abſcindens, vel debilitans majoris damni cauſſa efficitur, quam qui quodvis aliud membrum abſcindit, aut debilitat.

7 Adnotandum tamen ex Fortunato noſtro *vbi ſupra*, quod quamquam Manus ea pars vere eſt, quæ cubito annectitur, & ex carpo, metacarpo, & digitis componitur, & proprie ſumma manus, vel extrema manus dicitur (nam manus ſumitur apud Medicos aliquando pro toto brachio, vt probat Manard. *Epiſtol.* 2. *lib.* 13.) tamen quia ipſius vſus potiſſimum in digitis viget, ideirco ſi digitos 8 amputaueris, totius manus vtilitatem tuſtuliſſe dici poteris.

9 Sed & Pedes membra ſunt maximæ neceſſitatis, licet nobilitate à cæteris pleriſque exuperentur: ſunt enim abjectæ partes in animali, vt patet, Gal. *lib.* 3. *de vſu par. cap.* 10. tametſi viſum aliquando ſit, Pedes Manuum induſtriam æquiparaſſe, quippe cum nonnulli homines Manibus deſtituti, Pedibus non minus quam Manibus officia omnia, ac miniſteria homini neceſſaria præſtitiſſe reperti ſint; cujus rei in primis teſtis eſt Alex. Bened. *lib.* 1. *de hiſt. par. corp. hum. cap.* 2. Vidimus, inquit, mulierem ſine brachiis natam pedes pro manibus ad nendi, ſuendique artem habuiſſe. Paræus *lib.* 24. *operum ſuorum, qui eſt de Monſtris cap.* 6. cujuſdam viri meminit, qui brachiis carens, pedibus edebat, bibebat, chartis luſoriis, ac talis colludebat, iiſdemque, vt credo, furabatur, nam, vt ille addit, Latro, & ſicarius deprehenſus ex cruce ſtrangulatus rotæ affixus eſt. idem etiam ibidem de muliere mentionem habet ſine brachiis nata, quæ nihilominus ſecabat, nebat, ſuebat, & pleraque alia, quaſi manus haberet, perficiebat, de qua etiam Licet. *lib* 2. *de Monſtr. cauſſ. cap.* 2. de hac etiam forte Mercat. *lib.* 3. *cap.* 7. *de ſteril. & pregnant. affect.* de duobus ſimilibus meminit, Roderic. à Caſtr. *de morb. mul. par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 11. qui ambo litteris operam nauabant, de quibus etiam Baluin. de Hermaphrod. *lib.* 1. *cap.* 8. Sed & Cardan. *lib.* 17. *de Subtilit.* ſuperioribus ſimilem ſe vidiſſe virum narrat; hunc ipſum Scaliger. *in Card. exerc.* 336. Antonium vocatum memorat, & Neapolitanum extitiſſe, de quo etiam Mart. Wintich. *de ort. Monſtr. cap.* 37. ſed & ſupra citatus Card. *de Variet. lib.* 12. *cap.* 62. Mexicanos jaculatores pedibus ea agere narrat, quæ alii vix manibus facere ſolent. ſed & nos oculati hujus experientiæ teſtes ſumus; nam anno 1614. comparuit hoc menſe Nouembris vir quidam ſine brachiis, cui nomen erat Petri natione Lucernen. qui non modo pedibus edebat, ac bibebat, ſcripturis ludebat, nebat, & alia quamplura faciebat, ſed quod mirum duxeris, muſica inſtrumenta nonnulla ex arte pulſabat, ac tractabat. quin etiam anno 1617. fœmina mulier hic viſa eſt, quæ eadem omnino faciebat, etiam muſicalia inſtrumenta ex arte tractans, eraque, vt credo, nam omnino expertum non habeo, Natione Germana: habes etiam *in fine ſequentis libri harum Quæſtionum Tit. de Monſtris* Adoleſcentuli hiſtoriam ſine brachiis nati, qui eadem omnino præſtabat, & nonnulla adhuc edifcebat. de aliis quoque ſimilibus viris, aut mulieribus ſine brachiis ſcribentibus, pingentibus, ſclopos explodentibus, ac alia multo admiratione digna operantibus meminit ex propriis obſeruationibus Plater. *ſua Pract. lib.* 3. *tit. de affectib.*

Quis ergo non videt ex his quo pertingat diuina hominis ingenium? qui etiam ſi manibus carentes non omnia dicam, ſed per plura eorum, quæ nunc manibus perficit, pedibus ipſis operari didiciſſet; nam & habet ipſe Pes aliquam apprehenſionem ad ipſius Manus ſimilitudinem. Gal. *de vſu part. lib.* 3. *cap.* 5. ob quam ad plura eorum, quæ diximus, aptus eſſe poſſet, non minus quam manus, ſi modo exerceretur, & vſus, ac neceſſitas id poſceret, vt in his, de quibus ſupra enarrauimus, quorum alicui ſi quis pedem abſciciſſet, manum abſciciſſe dici potuiſſet, cum paris vtilitatis eſſet pes in hoc, cujus eſſe ſolet manus in aliis, ſed hæc profecto Pedi non ſunt connaturalia; inſeruiunt enim pedes ad itionem tantum, quorum tamen beneficio ſolus homo inter animalia ſtare poteſt, & cœlum 10 intueri,

— — & erectos ad ſidera tollere vultus.

Quanto autem incommodo pedibus homo careat, vel altero, vel vtroque iis ſciunt, qui id infortunii, vel à Natura, vel ab accidente perpetiuntur. neque facile pronuntiari poteſt, quidnam majori incommodo ſit manibus, aut pedibus carere; nam ſiquidem illud contemplabimur, quod ſupra dicebamus, poſſe pedibus plura eorum quæ manibus operamur effici neceſſitate vrgente, non eſt alia ex parte, quod ſperes deficientibus pedibus, manus eorum vicem gerere poſſe, & licet nonnulli vti fuerint, qui manibus pro pedibus vſi ſint adnotante Foreſt. *lib.* 6. *Obſ. cur. cap.* 6. nunquam id ſolis manibus ſuccedere poſſet, ſed genuum auxilio, neque tamen ſine ſummo incommodo, & dedecore, vt notum eſt. Adde his quod magis inutilis videtur homo pedibus orbatus, quod altena ope indi- 11 geat, neque ſuum infortunium, ac deformitatem celare apte poteſt, vt ii, qui manibus carent, quorum aliquos interdum adnotabis adeo ſuo dedecori conſuluiſſe, vt propri defectus nullam omnino notam præſetulerint. Vnde & in hanc ſententiam multa adducit Paris à Puteo *de re militari, rubr. Quando vnus percutitur in brachio, &c. nu.* 4. Forte igitur non minori pœnæ ſubjiciendus videretur, qui pedem abſcinderet, quam qui manum mutilaret, niſi hujus nobilitas aliquid obſiſteret, quam tamen æquipararet damnum, quod ex pedibus abſciſſis reſultaret, cum, vt dixi, magis inutilis homo fiat ex horum deperditione. illud tamen veritatem habere

non difficeor, quod minus infortunium exiſtimandum, ſit mineique deformitas carentia vnius pedis, quam carentia vnius manus, at contra carentia vtriuſque pedis majori dedecori, & infelicitati adjudicanda, quam carentia vtriuſque manus, licet ambulatio tollatur ex vnius cruris carentia, non enim duplicitatis vtilitas aliorum membrorum, nempe quod vno oblæto, alterum actioni deſtinatæ ſupplere poſſit, locum habet in duplicitate pedum vel cruum, quia ad ambulationem vnus pes vel crus inſufficiens eſt, & omnino duo requiruntur, vt Hyeronym. Fabric. *de mot. local. Animal. lib. de Greſſu.* Digiti denique tametſi membra propriè non ſint, vt communis eſt opinio, Bart. *in l. 2. ff. de publ. Iud. num.* 13. *Dec. in l. ſi fugitiui. C. de ſeruis fugit. num.* 26. Gonzal. *var. quæſt. cap.* 22. *num.* 13. & ex noſtris Fortunat. *lib. 2. Relat. cap.* 8. tamen, vt ſupra dixi, & Galenus firmat *lib. 3. de vſu part. cap.* 10. & ex ipſo idem Fortunat. *ibid.* præcipua manus actio, & vtilitas in digitis omnino locata eſt. igitur licet ſinguli per ſe membra non ſint, omnes tamen ſimul omnem membri neceſſitatem compleant, eam namque quæ ex manuum opera dependet: & his non obſtantibus quilibet eorum per ſe (de manus digitis loquor) adeo deſtinatæ cuidam actioni inſeruit, vt læſo, vel abſciſſo facili negotio ea actio vel pereat, vel depraueter, vel debilitetur. Omnium ſumma neceſſitas in apprehenſione Pollicis, & indicis in ſcribendo, delineando, pingendo, ac in actionibus pene omnibus, & recte Gal. & Auicenna, & cum eis Fortunatus ipſum Pollicem quatuor reliquis ſimul oppoſitis vtilitatem æquiualentem præſtare dixerunt, & idcirco parua manus vocatur, ac certe Pollicis ſumma neceſſitas; ſed Pollicis, & Indicis ſimul amputationem totius manus amputationi æquiparatam, videntur enim tres poſteriores digiti, Medius nempe, Annularis, & Minimus potius præcum Pollicis ſcilicet, & Indicis operationes coadjuuare, quam per ſe quicquam effatu dignum præſtare. In quibuſdam tamen mollem inſtrumentis pulſandis Pollicis minimus vius, ſummus indicis, Medij, & Annularis, qui & Medicus dicitur; Minimi, ſeu Auricularis in omnibus minimus vſus eſt; ac veritatem profecto illud habet, digitorum vtilitatem majorem, aut minorem eſſe pro ordine, quem tenent, nam eorum minor ſemper vtilitas, qui à Pollice magis in ordine diſtant. itaque rectè Pollicis, & Indicis carentia irregularitatem inducit, Medij, & reliquorum duorum, non ita Barboſ. *in Coll. Doct. lib.* 1. *tit.* 20. *c.* 6. *num.* 3.

17 Digitorum Pedum non eadem ratio eſt, neque in vtilitate, neque in damno. Omnes Pedis digiti ſi abſciſſi fuerint, ſtatio, & ambulatio non idcirco omnino peribunt, ſed depranabuntur; magis forte, quam ſtatio ambulatio. Nam ego deperditis ex nimio frigore digitis Pedum ſtantem hominem, & ambulantem vidi; licet in cutis credam illam non perinde valere, quod non ita ſtabiliter pes firmari poſſit: nam in motu progreſſiuo ſemper alter Pedum in terra obfirmatur, alter autem mouetur; at in pedis ſtantis obfirmatione, præcipue ſi motus ſe mouentis celer futurus ſit, plurimum conducunt ipſi digiti, itaque non credo, vt dixi, quod abſciſſis Pedum digitis homo curtere curo poſſit. ex vnius autem digiti Pedis amputatione non tantum incommodi in ſua actione Pedi reſultare, quantum ex vnius digiti Manus palam eſt. bene tamen procedit, quod majus damnum ex maioris digiti, quam ex cæterorum cujuſlibet amputatione Pes conſecuturus ſit; & hic incipiendo ab eo, quod Pollici manus reſpondet damnum ſemper majus ex amputatione digiti, qui illi magis vicinus eſt. Quoniam vero Pedum digiti ad eorundem tantum ſtationis mentum, non ad aliam quampiam actionem ſunt procreati, Alex. Bened. *in hiſtor. corp. hum. cap.* 2. idcirco tanto antecellit læſio digitorum ipſius Manus læſionem digitorum ipſius Pedis, quanto actio Manus præſtat actioni Pedis.

SVMMARIVM.

1 *Penis eſt pater omnium membrorum.*
2 *Abſque Pene an fieri poſſit generatio.*
3 *Caſu præcidens membrum in rixa cur minori pœna videretur multandus, quam præcidens aliud membrum.*
4 *Teſtes membrum ſunt.*
5 *Teſtes abſcindens, aut conterens, aut tabefaciens tenetur Pœna. l. Cornel. de Sicar.*
6 *Caſtrantes vel abſcindendo, vel contundendo, vel tabefaciendo Teſtes, fiunt irregulares.*
7 *Mammillæ membra ſunt.*
8 *Par injuria infligitur in abſciſſione mammillarum in fœminis, quæ in abſciſſione cujuſcunque membri.*

De Pene; Teſtibus, & Mammillis.

QVÆSTIO VII.

PEnis, cujus nomina perpluta, ac propemodum innumerabilia ſunt, familiariſſimum nomen Membri eſt, neque injuria illud ſibi addixit, quia pater eſt omnium membrorum. ejus neceſſitatem 1
eſſe propter generationem ſatis ſuperque notum, vnde major jactura eſſet in amputatione illius, vbi homo generationi ſtuderet, quam ſi caſtam, & celibem degeret vitam.

Quæſitum autem jam à me eſt *lib. 3. ſuperiori. quæſt.* 8. *Tit.* 1. an abſque Pene fieri poſſit generatio, & viſum eſt concludendum negatiue ob rationes ibi adductas: non tamen idcirco dictum illud 2
eſt, quod Penis vim habeat in generatione vllius cauſſæ niſi inſtrumentariæ, vel quod quicquam conferat ad generationem, aut in procreatione, aut in confectione ſeminis, aut in alia quapiam re præterquam in apta, & conuenienti ejaculatione ipſius ſeminis in vterum; neque enim (licet ejaculatio non fiat ab ipſo, ſed per ipſum) abſque ejus opera vnquam virile ſemen ad vteri intimiora proueniret, quantacunque attractice facultate, & virilis ſeminis auiditate, ac bulimo vterus conflagraret. Vnde admirationi multæ mihi fuerunt hiſtoriæ alias ex S. Thoma relatæ, & ex aliis, ex quibus habetur mulieres nonnullas ex ſemine prope vas effuſo concepiſſe. nec minorem admirationem mihi incuſſit præteritis hiſce diebus Excellentiſſ. atque Illuſtriſſ. D. D. Io. Antonius Vrſinus Dux S. Gemini, qui ſerio mihi affirmauit, ſponſam quandam grauidam fuiſſe effectam ex ſola pollutione ſponſi prope vas abſque vlla omnino membri intromiſſione; nam habuit Excellentiſſ. D. in caſtro quodam ſuo dominio ſubjacente hujuſmodi caſum, & omnibus diligentiſſimo, ac exquiſito examine perquiſitis, rem

ita

ita ſe habere comperit; quod cum ſit ex raro contingentibus, me à mea opinione auellere non poteſt, qui ſciam os vteri internum ab externo diſtare digitos ſeptem, aut octo plus minus, neque poſſibile eſſe os illud internum tantopere irruere ad ſemen virile deglutiendum. Præterquam quod neceſſe eſt ſemen extra vas effuſum externum aërem tangere, vnde illico, & abſque vlla mora, momento inquam, ſpiritus omnes euaneſcere neceſſe eſt, & ſemen etiam ab vtero eo modo attractum infœcundum fieri: addo quod impoſſibile ſit fieri concurſum amborum ſeminum, quem eſſe omnino neceſſarium jam alias probauimus. Ac in præcitato caſu pleræque concurrunt conditiones, quæ in alijs deſiderantur, vnde forte hic poſſibilis euentu fuit, cæteri nequaquam.

Sed his omiſſis, cum, vt dixi, nullius potioris vſus ſit membrum hoc, quam ad coadjuuandam generationem, ex cujus priuatione conditio indiuidui quantum eſt ex ſe non deterioratur, videndum id circo eſſet, an ob id quicquam leniri pœna debeat in eo, qui tale membrum præcideret, dicendumque fortaſſe (nam hoc ad Iuriſconſultos pertinet decidere) quod vbi caſu id contingeret, nempe quod duobus rixantibus alter alteri membrum præcideret inter rixandum, minor pœna eſſet imponenda, quam ſi manum aut aliud quoddam membrum magis ad Indiuidui bonum neceſſarium, aut quod magis faciem decoraret præciduſſet; ſi modo in rixa aliqua ratio habetur hujus differentiæ, at ſi id per injuriam, & data opera factum ſit, aliter forte decidendum, nam maxima injuria hæc videtur, de qua Iuriſconſulti videant. 3

Cæterum Teſtes membrum eſſe jam ſupra probauimus, & eos abſcindentes ſubjici pœnæ l. Corneliæ de Sicar. patet *in l. Lege Cornelia. §. Idem Dinus Hadrianus. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Quod quidem licet non ex hoc capite procedat, quod membrum quis præciderit, tamen & hoc cum alio capite nonnihil operatur; eſt autem quod abſcindentes teſtes vitilem omnem vigorem adimimus, & in muliebrem naturam virum abire cogimus vno ſine jucunditatis vitæ, & ejuſdem longitudinis deterioratione; quamobrem non modo qui vere Teſtes abſcindunt, ſed etiam qui eos conterunt, aut arte aliqua tabefacere cogunt pœnæ ejuſdem Legis Corneliæ ſubjiciuntur, *vt in l. Si quoque ff. eod.* in qua Thlibias, ac Thlaſias facere id importat; vt alias dixi *lib. 2. tit. 3. quæſt. 7. nu. 36. & ſeqq.* Vnde ſequitur ex mea ſententia (quod non abnuentibus Iuriſconſultis dictum volo) quod tam caſtrantes, nempe abſcindentes Teſtes, quam eos conterentes, aut tabefacientes irregulares euadant; itaque non video quam licite Sacerdotes nonnulli caſtrationem puerulis ſuadeant, eorumque parentibus Auctores fiant illos caſtrandi, vt non multis ab hinc diebus aliquos præſtitiſſe notare licuit; nam licet caſtratio ob ſanitatem procurata, & ob eandem ſanitatem recuperandam perſuaſa irregularem non faciat, tamen id habet locum vbi per alia remedia ſanitatem recuperare non licet, vnde non crediderim licitum eſſe, abſque eo quod irregularitas incurratur in modica, vel leui ruptura caſtrationem ſuadere, vel admittere, quod illi Sacerdotes præſtiterunt. Sed hic obiter de ſeueritate Veteris Legis in mentem venit, quæ mulierem apprehendentem virilia ejus, qui cum matre rixabatur, abſciſſione manus, abſque vlla miſericordia plectendam jubet, vt habetur *Deuteronomij cap. 25. verſ. 12.* 4 5 6

Mammillas denique membrum in fœminis eſſe, quod lacti conficiendo ſit deſtinatum, jam in principio hujus tituli firmatum eſt. Id tamen diſcriminis intercedit inter alia membra, & mammillas, quemadmodum etiam de Pene dixi, quod actio, ad quam deſtinatæ mammillæ ſunt non in ipſius indiuidui vtilitatem, ſed potius in ſpeciei conſeruationem à Natura ſit inſtituta, quod an aliquam pœnæ differentiam conſtituere debeat inter illum, qui alia membra, & eum qui mammillas præcidit, Iuriſconſultorum eſto judicium. Credo tamen patem inferri injuriam in abſciſſione mammillarum; & cujuſcunque membri, dummodo ſtudio, ac data opera membrum qualecunque abſcindatur, cujus injuriæ non eſſe minorem æſtimationem in mammillarum quoque præciſione vero conſentaneum puto. 7 8

Tituli Tertij Finis.

Google

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI QVINTI

TITVLVS QVARTVS.

De Aere, Aquis, & Locis.

Continens Quæſtiones ſeptem;

quarum

I. *De boni, ac mali aeris conditionibus, & ſignis.* 341
II. *De Aquis, earumque bonitate, & vitio.* 345
III. *Quæ ſeruitutes Aquis impoſitæ ipſarum Aquarum bonitati præjudicare poſſint.* 354
IV. *De Locorum ſalubritate, & inſalubritate.* 356
V. *Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & Locorum mutatio, quæ vero non tuta.* 359
VI. *Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.* 361
VII. *De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Furno, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & de Artibus immundis.* 366

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

DOMINO

D. STEPHANO RODERICO

CASTRENSI

LVSITANO, VIRO

CLARISSIMO,

Paulus Zacchias S.

SI in viuis degeret nunc ſenex ille noſter prope diuinus, ex quo hujus Tituli inſcriptionem mutuatus ſum, nulli equidem aptius hunc nuncupandum, quam illi exiſtimaſſem. Nunc quando ille deeſt, non vlli conuenientius inſcribi judico, quam ei, qui ejus vices hoc ſæculo gerere facile videri poſſit. Tuo ergo nomini dicanda hæc erant, quod ætate, doctrina, experientia, ac integritate illi quam ſimillimus ſis; tanquam rem ergo Tibi ſummo jure debitam oblationem meam hanc excipito, ac ſolito me amore proſequere, interimque vale.

LIBRI QVINTI
TITVLVS QVARTVS.
De Aere, Aquis, & Locis.

SVMMARIVM.

1 *Prædia ratione salubritatis aëris majoris æstimantur.*
2 *Minori conceditur restitutio aduersus alienationem Prædij ratione salubritatis aeris.*
3 *Aeris intemperies est justa causa non immorandi in aliquo loco.*
4 *Aeris insalubritas à plerisque rebus excusat.*
5 *Aer respectu vnius personæ aliquando salubris, & respectu alterius insalubris.*
6 *Aeris summa necessitas viuentibus est.*
7 *Nihil est quod magis efficax causa morborum hominibus existat, quam ipse aer.*
8 *Aeris bonitas ex quibus rebus considereretur.*
9 *Aer quoad substantiam debet esse tenuis.*
10 *Aer ex perflatione ventorum quomodo affici debeat.*
11 *Aer ciuitatum crassior est.*
12 *Aer salubris ex Cœli aspectu quomodo fiat.*
13 *Aer quomodo bonus reddatur ex Solis illustratione.*
14 *Sol est, qui aerem rectificat.*
15 *Aeris salubritas ex absentia quarumdam rerum quomodo habeatur.*
16 *Aer morbosus quomodo fiat.*
17 *Aer an possit putrescere.*
18 *Ad aerem pestilentem accedere nullus tenetur. Amplia nu. seq. Limita ampliationem hanc si vbi aer non sit pestilens, sed tantum intemperatus. nu. 23.*
20 *Aer qui secundum primas qualitates peccat aliquando id à sua natura habet, aliquando ab accidente.*
21 *Aeris mediocris excessus in primis qualitatibus per accidens factus est insufficiens excusse, vt aliquid ejus respectu concedatur, vel imminuatur.*
22 *Aeris magnus excessus in primis qualitatibus, quando excusat à residentia, & ab aliis quibusdam.*
24 *Aeris intemperies excusat Episcopum à residentia. Limita vt nu. seq. declara vt nu. 27.*
26 *Aer ex natura sua distemperatus non emendatur.*
28 *Aer distemperatus an excusat à contumacia.*
29 *Commoratio diuturna in loco valde distemperato potest à contumacia, & ab aliis quibusdam excusare.*
30 *Aer intemperatus æstiuo tempore magis suspectus.*
31 *Æstas quando dicatur.*
32 *In excusatione à proscriptione, & aliis ob aerem malum attendenda conditio personæ excusandæ.*
33 *Loci conditio ex quo quis discedit, & illius, ad quem accedit considerandæ.*
34 *Aeris boni conditionibus respondet Incolarum prospera valetudo.*

De boni ac mali Aëris conditionibus, & signis.

QVÆSTIO I.

HIppocrates noster librum edidit hoc titulo insignitum, in quo sapienter, vt sui moris est, de Aeris, Aquarum, & locorum Natura multa edocuit. Ego in ordine ad meas hasce materias Medico Legales de iis ipsis disserere in hoc Titulo eandem inscriptionem habente decreui; cum plura sint, quorum occasione Medicorum judicium circa hæc à Legumperitis exquiri possit. In dubium enim vertere aliquando illis occurrit, an locus aliquis puta Ciuitas, vel Castrum aliquod, vel rusticum aut vrbanum prædium, vel habitatio salubri aëre fruatur, nec ne; aut comparatione facta inter vnum locum, & alium, quisnam eorum salubrior sit, cum ratione salubritatis Aëris majoris æstimetur aliquod prædium, domus, aut fundus, quàm alius, vt per Cœpoll. *de seruit. rust. prad. c.* 43. *nu.* 4. ex quo Paris. *de resignat. benef. lib.* 5. *quæst.* 3. *nu.* 251. [Facit *Rota in Romana, seu Tudertina educationis* 14. *April.* 1636. *coram Pirouano, quæ est decisio.* 589. *par.* 5. *Tom.* 2. *Rec. nu.* 6. *&* 7.] & ratione etiam mali aëris fundus emptus redhiberi possit *l. etiam in fundo. ff. de Ædil. ed.* nam ejusdem salubritatis Aëris ratione conceditur Minori restitutio aduersus alienationem fundi, vel prædij, vt per Ripam *in tract. de Pest. par.* 3. *partic.* 1. *num.* 3. inter qualitates enim optimi prædij connumeratur salubritas; sunt enim bonitas, salubritas, amplitudo, *vt in l. Quid aliud. ff. de Rer. & verb. signif.* Præter hæc volunt Iurisconsulti, Aëris intemperiem esse justam causam non immorandi in aliquo loco, & non residendi ibidem, & eadem Aëris insalubritas pro legitima causa accepratur in excusationem in plerisque vt per eundem Paris. *vbi supra, nu.* 246. *& seqq.* Hostien. *in summ. tit. de Conjug. Seruor. n.* 3. *in fine* Henric. Boubic. *in c. de illis n.* 2. *vers. & dico de Sponsalib.* Capiblanc. *de Iur. Baron. Praemanic. q. sub n.* 51. *vers. limita* Sanchez *de Matrim. lib. disp.* 30. *n.* 3. Farinacc. *de delict. carn. qu.* 14. *n.* 81. Cappella Thol. *decis.* 87. *n.* 1. *vers. nisi aliud. &* Mascard. *de Prob. &c.*] & per Mascard. *de Probat concl.* 20. *num.* vlt. *par.* 1. & per Thom. Actium *de Infirmit. cap.* 41. *nu.* 2. *& seqq. p. tr.* 1. [*Rota in Tridentina Matrim.* 27. *Iunij*, 1646. *coram Rpd. Celso.*] in quibus casibus hæsitantibus Iurisconsultis de Aeris ipsius qualitate, ejus rei decisio ad Medicos per ipsos defertur. Quin etiam occurrit aliquando, quod alicujus loci Aër si quidem ex sui natura salubris, & laudabilis, sed respectu alicujus personæ, quæ in eo residere cogitur, puta Episcopi, Parochi, Canonici, & hujusmodi, aër ille sit omnino insalubris, & illaudabilis: nam, exempli gratia, Tusculanus aër, vel Tiburtinus optimus esto, at si qui Tibure, vel Tusculi residere debet gracilis sit, pectoris anguisti, & partium spiritualium affectibus laboret, puta Asthmate, Phthisi, Tussi longa, ac molesta, & hujus generis aliis, vel ex morbo Gallico dolores junctuarum, ac membrorum patiatur, vel jam sit senex in secunda parte senectutis, tunc quidem ejus respectu non modo Tusculanus, & Tiburtinus Aër est insalubris, sed etiam maxime nocuus, & pro his quidem verificabitur illud, In medio Tibure Sardinia est, vrpote qui ex commoratione in hujusmodi aëre facili negotio possint è medio tolli, morbis adauctis, & exasperatis. Tunc ergo intrat dubium pro Canonicis, an huiusmodi personæ dispensari possint à residentia, & an resignare possint, & affirmatiuam sententiam esse communem, tenet Paris. *vbi supra nu.* 244.

Sed & idem dubium interuenit, vbi Monialis ob

Monaſterij malum Aerem, vel ſuæ naturæ, & valetudini contrarium perpetuo ægrotat, nam & de hac dubitatur, an poſſit in aliud Monaſterium tranſire, & poſſe credunt nonnulli, quos refert Thom. Actius *de Infirmit. vbi ſupra, num.* 6. & ego dixi ad hoc propoſitum nonnihil *lib.* 3 *tit.* 3. Eodem quoque pacto circa bonitatem aquarum, earum emendationem ac deprauationem multa occurrunt Iuriſconſultis nonnihil ex Medico fonte diluenda, vt ex pluribus idem Thom. Act. *vbi ſupra, nn.* 7. *& ſeq.* apud quem alia nonnulla ad hoc ipſum caput pertinentia habes. Quin etiam contingit quoad locorum conſtructionem, aut deſtructionem multa perquiri, aut de nonnullis dubitari, quæ ipſa loca inſalubriora reddunt, remouendis; vt de Silua, quæ ſalubrium ventorum incurſum prohibeat, cædenda, aut de monte, qui eorundem ventorum acceſſum, aut Solis illuſtrationem impedi at, diriмendo, aut de impedimentis, quæ ſibi inuicem locorum & Ciuitatum ædificia præbere poſſunt, prohibendis, vt in Romana Tramontanæ, vel altius non attollendi, & in Mediolanen. Sancti Ambroſij nuperrime factitatum eſt, quibus ex cauſſis non videbatur hoc argumentum oſcitanter prætereundum.

Primo ergo de Aere videndum, qualis eſſe debeat, vt ſalubris ſit, deinde quibus ex cauſſis malus, & morboſus euadat, & quænam inter has ipſas cauſſas potiores exiſtimandæ. Neque mirandum eſt, quod tam exquiſita proponatur Aeris conſideratio, quia tanta
6 ejus neceſſitas cunctis viuentibus eſt, vt poſſibile quidem ſit ſine alio nutrimento externo cibi, aut potus vnicuique ad aliquot dies, immo ad menſes, & ad annos viuere, ſine Aeris vero nutrimento nulli ne momento quidem, experientia commonſtrante, & aſſerente Hipp. *in libell. de flatib.* & norante etiam ex Iuriſconſultis Onciac. *lib.* 2. *Colleg. mixt. cap.* 5. *nn.* 2. Cum ergo, velimus nolimus, Aeris beneficio vti perpetuo
7 cogamur, nihil ex conſequenti eſſe poteſt, quod nobis ſaluris, aut morbi cauſſa patatior exiſtat, quã ipſe Aer pro ipſius bonitate, ac vitio. Multum ergo conducet ejus bonitatem aut prauitatẽ ex manifeſtiſſimis ſignis cognoſcere. Bonitatem autem Medici omnes Hippocratem ſecuti *lib. de Aer. Aq. & Loc.* vt Galenus, Antillus, Athenæus, & alij apud Oribaſ. *Collect. lib.* 9. & Auic. 2. 1. *doctr.* 2. *cap.* 11. Halyabb. *Theor. lib.* 5. *cap.* 5. Iſaach. *lib.* 5. *Theor. cap.* 2. cæteroſque omnes, ex quibus poſtremus in ordine ad hanc ipſam materiam Fortun. Fidel. *Relat. Medic. lib.* 1. & inter Iuriſconſultos Ripa *in tract. de peſt. par.* 3. *partic.* 1. *à nu.* 5. *ad ſeqq.* plu-
8 res conſideratunt ex ejus ſubſtantia, ex perflatione ventorum, ex aſpectu Cœli, ex Solis Illuſtratione, & ex abſentia nonnullarum rerum, quæ præſentes ipſum facile contaminare poſſunt, vt videbimus, cum de malo aere tractabimus.

9 Ac primo quoad ſubſtantiam, aer debet eſſe tenuis, & purus; cognoſcitur autem tenuis ex Auicenna *vbi ſupra*, & Iſaach *loco cit.* vbi cito refrigeretur, ac cito quoque calefiat, nimirum ſi cito refrigeretur recedente Sole, calefiat autem quamprimum accedente, non ſecus quam aquæ tenuitas, & leuitas ſoleat probari, de qua Hippocr. 5. *Aphor.* 16. Sed & ipſa Solis illuſtratio aeris arguit tenuitatem (niſi ex vicino ſolo, aut ex vicinis aquis vapores craſſos, ac malos extrahens aerem inficiat) attenuat enim per ſe ſuo calore, & puritatem conciliat, craſſos vapores aliunde contractos abſumit; contra vero, vt ex Athenæo habet Oribaſ. *lib.* 9. *Collect. cap.* 5. Aer, qui multum in vmbra eſt; craſſior eſt, ac frigidior.

Ex perflatione ventorum aer magis aut minus ſalubris efficitur; in vniuerſum autem aer à ventis perflatus, & motu perpetuo agitatus ſalubrior cenſetur, non ſecus enim ac ipſa aqua, aer, qui motu caret, craſſior & magis turbidus euadit, ac putris & ſuffocãs fit, vt is es, qui cellis vndique montibus incluſus perflatum nullum à ventis recipere poteſt. Galen. *loco cit.* 10
atque ea de cauſſa aer ciuitatum craſſior ſit, non ſolum, inquit Atheuæus, quod in ſeſe cogatur ex eo, quod nullo motu creatur, ſed ex eo etiam, quod multo tempore in vmbra ſit & multo magis, quod plurimæ, atque omnis generis exhalationes ex vrbe in aerem ipſum eleuentur. Vnde Auicẽna *vbi ſupra*, Si fuerint, inquit, venti multi ſibi ſuccedentes, quos non refrænauerint montes, aer erit magis à putrefactione ſaluus: nam venti, vt Hipp. noſter dicebat *in lib. de morb. facr.* ex omnibus rebus, atque adeo ex ipſis hominibus humiditatem & tenebroſitatem excernunt.

Ex aſpectu Cœli aer dicitur ſalubrior, cum ille O- 11
rientalis eſt, inſalubris cum Occidentalis, minus inſalubris Occidentali Auſtralis, adhuc minus Auſtrali Borealis; immo verius hic, Orientali excepto. cæteris ſalubrior, nam ſalubertimus eſt Orientalis, inſaluberrimus Occidẽtalis; Orientali autem in ſalubritate magis proximus Borealis, ſicut in inſalubritate magis proximus Occidentali Auſtralis, etiamſi diuerſa omnino in ſingulis ratio ſalubritatis, & inſalubritatis exiſtat: nam exoriens Sol ea in parte aerem illico attenuat & expurgat, ſuperfluitates omnes abigit, & aerem facilem perſpiratu reddit, contra vero Occidens Sol plures vapores eam in partem Cœli eleuat, neque abſumere eos poteſt propter caloris jam elanguentis defectum: immo iidem vapores ſuperuenientis noctis frigiditate denſati, initioque permanentes aerem incraſſant ac contaminant, & perſpiratu difficilem reddunt. Meridionalis vero aſpectus ob Solis vigorem, & longam ac perpetuam toto annuo curſu in eod. loco moram, Aerem habet æſtuoſum, non tamen ita facile, vt Occidentalis putreſcentem, hic enim humiditate, ille ſiccitate excellit. Borealis vero poſt Orientalem ſalubrior idcirco eſt, quod à Borealibus ventis per eam partem flantibus aer attenuatur, & expurgatur, puriorque fit, cum tamen ob excedentem frigiditatem, ac rigorem ſpiritualibus partibus infeſtus habeatur. Quæ omnia juxta Hippocratis doctrinam *præcitato lib. de Aer. Aq. & loc.* prolata ſunt.

Ex Solis porro illuſtratione aer, vt diximus, pu- 13
rior euadit, ac tenuior, & idcirco quanto longioti tempore aer in vmbra eſt, & ab illuſtratione radiorum Solis impeditus tanto frigidior, craſſior, turbidior, & perſpiratu difficilior eſt: Sol enim, inquiunt 14
Auicenna & Iſaach. *locis ſupracit* eſt qui aerem rectificat, quod etiã ex Athenæo patet *loco ſuperius allegato.*

Denique ex abſentia & priuatione nonnullarum 15
rerum aer bonus cenſetur, id eſt qui neque ſtagnorum, neque paludum halitu inficitur, neque ex profundo aliquo ſpecu pernicioſum auram exhalante prauam aliquam recipit impreſſionem. Qui neque ex Cloaca magnam præcipue aliquam Vrbem, aut numeroſum exercitum expurgante vitium contrahit; qui neque ob lacus, aut fluminis viciniam nebuloſus ſit; qui neque ex animalium immunditie, neque ex fimo, aut putredine olerum, & ſimilium rerum coinquinetur; is etiam, vt bonus ſit, cœmeteria, & ſterquilinia vicina non habeat, & in ſumma ea omnia ab eo longe abſint, quæ prauis vaporibus, & exhalationibus ex ipſis eleuatis inficere illum poſſint, vt præcipue aquæ ſtagnantes ſunt, vbi in iis

linum.

lin m, aut Canabis æſtiuo tempore macerentur, ſed & idem vitium ſecum afferunt aquæ mineralis, & terræ ſimiles, ex præcipue, in quibus Alumen, aut vitriolum conficitur, aut in quibus argentum viuum præ cæteris metallis effoditur. Artes etiam quædam immundæ, vt Coriatorum ſunt, Lanionum, & hujuſmodi ſua vicinitate proximum aerem labefactant; idemque incommodum afferunt horti, & Pomaria vbi frequentia ſint, præterquam quod Arbores ipſæ & Solis illuſtrationem, & ventorum perflatum impedire facile poſſint, præterea ſi magnæ ſint, ſi denſæ, ſi præaltæ, ſi frequentes: vnde in hujuſmodi aere neque homines longo tempore viuunt, & morbis maxime ſunt obnoxij, neque aues multæ in eo conſpiciuntur? nam ſi verum eſt quod Card. *lib.* 10. *de ſubtil.* dicebat, Aer bonus Auium omnis generis copia abundat, non bonus ſterileſcit; vt ergo ſummatim dicamus, quicunque aer contrarias jam prædictis habet conditiones malus eſt judicandus, & eo inſalubrior, quo plures numero, & efficacia; orientiores ipſæ cauſſæ fuerint: peſſimus enim exempli gratia erit, qui ſubſtantia craſſus eſt, & impurus, qui nullis ventis perflatur, qui ad Occidentem eſt, qui à Sole parum illuſtratur, & in vmbra plurimum eſt, qui vicinitatem paludum, & ſtagnantium aquarum, ſimiliumve rerum habet; minus pravus cenſendus qui licet tarde illuſtretur à Sole, & ad Occidentem ſit, aut ad Meridiem, à ventis tamen perflatur, & nullam habet prauarum rerum vicinitatem; omnium minime malus qui aſpectum exempli cauſſa bonum non ſortitus, tamen ab aliis conditionibus bonis non longe diſcedit, & ſic de cæteris.

Verum autem aquarum affluentia ad aeris ſalubritatem conferat, necne, in ſequentibus diſcutiendum, nunc breuiter videndum, quænam cauſſæ magis aptæ ſint ad ipſum aerem ita morboſum reddendum, vt facile ſit in eo commorantes promptiſſime ægrotare, quæ item remedium & emendationem admittant, quæ non, quæ per aliquod temporis ſpatium abſque notabili nocumento tolerari poſſint, quæ ne per diem quidem; hæc enim, vt decet, determinata maxime faciunt ad eas omnes difficultates enodandas, quæ in principio hujus quæſtionis ſunt propoſitæ.

Quoniam vero ad rem Iuriſconſultorum non ſpectat tam exquiſita aeris dignotio, præteritis iis, quę huc pertinere non videntur, dicamus pro Iuriſ-
16 conſultis, Aerem vere morboſum, nempe qui homines facillime reddit morbis obnoxios, eos præcipue, qui in eo viuere aſſueti minime ſunt, vel ſimpliciter alteratum eſſe, & peccare ſecundum qualitates manifeſtas, vel peccare etiam ſecundum qualitatem aliquam occultam; in aere, qui hoc modo peccet neque homines, neque vllum forte animal, quod reſpiret (reſpirare autem omnia quæ viuunt eſt manifeſtum) viuere poſſe longo tempore probatione non eget. Idcirco hujuſmodi aerem, qui talis à Natura ſit, non datur, ſed datur bene talis ex accidenti: licet enim agitatum ſit inter Philoſophos & Medicos, an aer putreſcere poſſit, negantibus id
17 nonnullis, & præcipue Ariſt. *lib.* 25. *probl.* 20. tamen putreſcere ita poſſe, vt pernecabilis, & exitialiſſimos viuentibus euadat, concludit Claudin. *Reſponſ. Medic.* 1. Dato ergo quod aer putrefactus ſit, & hoc per Medicorum teſtimonium conſtet, & multo magis per frequentem, & irreparabilem, ac citam hominum mortem, cæterorumque etiam animalium, notiſſimum eſt, hanc cauſſam eſſe vrgentiſſimam, ac tantæ efficaciæ, vt vel minima, ac breuis ejus aeris inſpiratio poſſit de facili (non dico de neceſſitate, nam ſunt qui etiam ad aliquod tempus ſani in hujuſmodi aere degunt, licet temporis diuturnitate & ipſi ſuccumberent perſeuerante aeris maligna illa ac venenoſa qualitate) hominem interficere, vel ſaltem hominem manifeſto vitæ periculo exponere: quam ob rem nullum hoc in caſu dubium eſſe debet, quin per Il. & Iura, & ab eo fugere iis, quibus alias liceat, concedatur, & ad eum accedere nullus omni- 18
no, ac nulla prorſus ex cauſſa teneatur; cum & ipſi Iuriſconſulti concedant, quod accedere ad aerem, ſeu locum peſtilentem ſit tentare Deum, vt ex Ripa, & Præuidello dixi *lib.* 3. *tit.* 3. *queſt.* 1. *nu.* 8. quod ampliandum videtur, vt neque teneri dicat quis 19
accedere ad vicinum locum per conuenientem diſtantiam, vbi aerem eſſe putrefactum illius loci conſtet, & acquiſiuiſſe quam diximus prauitatem, & venenoſitatem. Ratio ampliationis eſt, quia aer ex ſua natura mobilis eſt, & de momento in momentum poteſt ab vno loco in alium vicinorem non depoſita prava illa qualitate tranſire; nam ſi longius progrediatur, poteſt ab aeris noui affluentia, in quem irruit, facile edomari, & venenoſitatem contractam deponere, & ſic loca, quæ a peſtilenti aere diſtant, idcirco tuta ſunt, non vero quæ illi ſunt propinqua: vnde eſt, quod peſtes, quæ ab aere ſic putrefacto originem ducunt (vbi quidem cauſſa putrefactionis vniuerſalis ſit, non particularis) parum durent in vno loco, ſed exitialiſſimæ ſint, & ab vna regione in aliam quaſi ignis flamma correptent, viuentia omnia ineuitabili Mortis falce demetendo.

Ampliandum vlterius hoc dictum, vt neque teneatur quis accidere ad locum ſanum, vbi per infectam tranſire debeat, & ratio eſt, quia facile in tranſitu infici & ipſe poteſt; vnde non ſine cauſſa inſpecti ſunt non modo habitantes loca infecta, ſed etiam per ea tranſeuntes. Foller. *in tract. pro cuſtod. Peſtis. nu.* 165

Sed aer, qui priori modo, nempe ſecundum qua- 20
litates manifeſtas peccat, aliquando id à ſua natura habet, aliquando ab accidente; ſi ab accidente, vel exceſſus eſt modicus, vel mediocris. & de neutro multum videtur curandum: quia vel facile emendatur, vel non poteſt inſigniter lædere; aut ſaltem non offertur quicquam conſideratione dignum, quod ad 21
rem noſtram faciat, cum inſufficiens cauſſa videatur, vt aliquid ejus reſpectu immuteretur, quod ad conſuetum ejus ſpectare poſſit, niſi conditio perſonæ, quæ in tali aere commorari debeat, aliquid peculiariter conſiderationę dignum offerat, vbi exceſſus ſit mediocris, vel alia magis particularis cauſſa vrgeat, cujus reſpectu etiam mediocris hic exceſſus in conſideratione habendus ſit. Verumenimvero vbi hic exceſſus ſit vltra mediocritatem, tunc licet non cum tanto impetu lædat quanto facit is, qui compurruit; & venenoſitatem contraxit, tamen inſigniter lædere quemcunque is quoque poteſt. Licebit ergo & 22
ab hoc fugere vbi Epidemiam, aut peſtem excitauerit, non ſecus ac diximus de priore. Non tamen procedere debet ex mea ſententia in hoc caſu ampliatio illa, quod neque ad vicina loca ſit tutus ac- 23
ceſſus, & ratio hujus reſtrictionis, vel limitationis eſt, quod liquido conſtat, hanc alterationem in primis qualitatibus facile refrangi poſſe à contrariis qualitatibus vicini aeris; quinimmo hæ ipſæ qualitates ipſa aeris agitatione refranguntur, ac euincuntur, vnde ipſi aliquando ſalubrium; vel contrariorum

ventorum flatus omnem acquiſitam jam nocentem qualitatem ſubito domant, atque immutant. Quam-
24 rem licet aeris intemperies excuſet Epiſcopum a reſidentia ex iis, quæ notat Pariſius *lib. 5. de reſign. benef. q. 3. nu. 247.* tamen non procederet hoc, vbi non eſſet intemperies vniuerſalis omnium locorum ipſius Diœceſis: teneretur enim reſidere vbi eſſet aliquis locus, in quo aër non eſſet adeo intemperatus, vt declarat idem Pariſ. poſt *nu. 252.* neque valeret oppoſitio, quod & hic eſſet vicinus loco intempera illimo, nempe ſuæ ciuitati, & quod ob vicinitatem facile timeri poſſet infectio, quia hoc in hujuſmodi caſu non procedit ex ſupra adductis.

26 Quod ſi à natura aër diſtemperatus ſit, tunc quidem nullo modo emendatur, & non aſſuetum in illo viuere promptiſſime lædere poteſt, vnde facile vbi talis ſit, procedent ea, quæ in principio quæſtionis attulimus, nimirum ejus cauſſa intrare excuſationem in nonnullis casibus, vt ibi videre eſt, quæ tamen, quia in quouis aëris vitio omnia locum non habent, ſigillatim examinanda videntur; & quoad excuſationem à reſidentia non eſt dubium, illam procede-
27 re in notabili aeris vitio, quod à natura ſit, quia promptiſſima cauſſa ea eſt ad morbos concipiendos, at quoad excuſationem à contumacia, non ita
28 palam eſt maxime in quacunque aëris intemperie; quemadmodum & quoad excuſationem à perjurio, & à curſu proſcriptionis, in quibus caſibus videant Iuriſconſulti, An excuſatio procedat in aëre tantum peſtilente, cum hæc cauſſa ſit nimis efficax, & ſubitanea, quam declinare, niſi fuga, & abſentia non licet, vnde ne momento quidem in eo commorari tutum eſt; at aër ſimpliciter intemperatus non eſt tam actiua cauſſa, & impetuoſa, quin in ipſo per aliquot dies commorari non poſſimus abſque alicujus morbi notatu digni contractione, etiamſi de facili poſſet, & capitis grauedinem, corporiſque torpore ii, ac relaxationem, aut aliud quoddam ſimile, vel ſuæ intemperantiæ conuenies incommodum excitare, pro quibus omnibus faciunt quæ adduxit Maſcard. *de Probat. concl. 20. nu. 8. & ſeqq. tit. 1.*

29 Limitanda tamen videntur prædicta juxta ea, quæ ſequuntur: nam primo vbi commoratio in loco valde intemperato debeat eſſe diuturna (diuturnam voco, quæ ſpatium decem dierum pertranſiret) ex-
30 cuſatio ſuum locum habebit. Secundo, vbi anni tempus ſit magis ſuſpectum, nempe à Solſtitio Æſtiuo ad Æquinoctium Autumnale, tunc bene procedat excuſatio: Aër enim, qui ex ſua Natura ſit valde intemperatus, tunc temporis induit quamdam venenoſitatem, ac quaſi peſtilens efficitur; dicitur vero hoc tempus ab Aſtrologis Æſtas, ſed Iuriſconſulti Æſtatem largo modo accipientes ab Æquinoctio verno ad Autumnale eam extendunt, vt patet *per l. 1. §. Æſtatem ff. de Aqua quotid. & Æſt. licet Glo. in l. vnicam §. Æſtas. ff. Ne quid in flum. publ. verbo refertur*, illam teſtrinxerit ad tres menſes, tamen Me-
31 dicis dicitur quandocunque calor, & ſiccitas exuperare incipiunt vſquequo calor temittat, & frigus cum ſiccitate prædominetur, etiamſi ante ſolſtitium Æſtiuum per aliquot dies id fieret, aut per Autumnale Æquinoctium perduraret, aut breuius etiam fieret ex aduentu poſt Solſtitium prædictum, & breuiori duratione deſinendo ante prædictum Æquinoctium, nam Medici ab anni, ſeu temporis temperie menſurant, ac diſtinguunt mutationes tempeſtatum ipſius Anni.

32 Tertio, conditio perſonæ excuſandæ attendenda eſt, cum nonnullæ ſint, quibus aër malus aliquando non modo non nocet, ſed valde juuat; nam & aliquos, vt ex nonnullis morbis conualeſcant in aerem craſſum, atque alias intemperatum relegamus, ad quod facit illud Celſi *lib. ſecund. fin. med. cap. 1.* Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit, adeo vt in id quoque genus, quod Natura pejus eſt in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Non ergo procederet excuſatio in ea perſona, quam conſtaret hujuſmodi aere incolumiter vti poſſe, vel aliquando etiam vſum.

Quarto, conſideranda loci conditio, ex quo quis diſcedit, & illius ad quem accedit; poteſt enim hic, qui eſt terminus ad quem, vel eſſe ipſi aeri, qui eſt terminus à quo, in prauitate par, vel etiam illum in bonitate excedere, ac tunc quidem nulla excuſatio haberet locum.

Sed præter commemorata nonnulla alia ſigna ab 35
extra afferenda, antequam huic quæſtioni finem imponamus, quæ ipſius aeris bonitatem, aut prauitatem arguant, quæ ab ipſa habitantium conſtitutione deſumuntur, & habentur ex Hippocr. *in ſapiſſime adducto lib. de aer. aq. & loc.* & vere à Palladio *lib. 1. de reſt. tit. 3.* dictum eſt, Aeris boni conditio- 36
nibus reſpondere tandem ipſorum incolarum valetudinem, quæ ſi proſpera ſit, ac firma, nullique familiari morbo tentetur, aer optimus cenſendus eſt, at vbi inſalubris habetur, ibi homines longioris vitæ nullos, aut perpaucos admodum eſſe neceſſe eſt, ita vt & cito conſeneſcant, & in ſexageſimo ad ſummum pereant. In viuis autem degentes male colorati ſunt, ac morbis plurimis obnoxij, præcipue veto viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, ſingulisque Hydropis ſpeciebus, vbi craſſus ſit, & humidior; ſomnolenti homines ſunt, & ingenio vt plurimum tardi, ac corpore ſegnes, vnde ad labores inepti; inuidi præterea ſunt, maligni, & inſidiatores, aſpectu turpi, ac tetrico, colore ex albido flaueſcente; quod ſi aer nimis æſtuoſus ſit, & calidus, ibi ardentibus febribus per æſtatem præcipue homines conflictantur, ex acutiſque vt plurimum morbis juniores intereunt, & alia ad alias aeris intemperies ſequuntur incommoda, de quibus non eſt, quod plura addamus: multa tamen ſunt, quæ ad hoc ipſum argumentum de aere pertinerent, quæ paſſim in hoc titulo ob materiæ contiguitatem habentur.

SVMMARIVM.

1 *Aquarum conſideratio præferenda conſiderationi de aere.*
2 *Nulla ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua.*
3 *Aqua vnde dicta.*
4 *Aer ſimpliciter ad vitam neceſſarius.*
5 *Aqua promptius inficit aerem, quam è contra.*
6 *Omnis morbus curari poteſt ſolo aquæ potu.*
7 *Aquarum conſideratio quanam ratione Iuriſconſulto neceſſaria.*
8 *In locorum mutatione plures male afficiuntur ex aquæ mutatione potius quam ex aeris.*
9 *Peſte vigente ad Iudices pertinet de aquarum bonitate eſſe ſollicitos.*
10 *Ex ſolo aliquando prauarum aquarum vitio peſtis excitatur, & excitata conſeruatur.*
11 *Aquæ trium ſenſuum judicio optimæ cenſendæ.*
12 *Aqua optima elementaris aquæ natura, quam proxime accedere debet quoad ſimplicitatem.*
13 *Aqua impermixta optima.*

14 *Aqua*

14 *Aqua omnium sensuum judicio examinata.*
15 *Aqua nullius odoris, nullius saporis, nullius coloris optima. Contrarium nu. seq. ex Hipp. declara vt num.* 17.
18 *Levitas in aqua quomodo consideranda.*
19 *Aquæ inter se nullo pene momento differunt. Contrarium ibid.*
20 *Statera judicium in aqua examinan. non explodes.*
21 *Vna, atque eadem aqua se ipsa aliquando levior, aliquando gravior.*
22 *Aquæ bonitas in hoc vno maxime consistit, vt cito Hypochondria permeet.*
23 *Signum bonitatis aquæ, quod desumitur ex habitu, & membratura eorum, qui ex ea bibunt, omnibus anteferendum.*
24 *Ad aquæ bonæ explorationem animalium jocinora inspicienda ex iis bibentium.*
25 *Celeberrimum experimentum bonitatis aquæ ex cita calefactione, & cita refrigeratione, & quomodo hoc experimentum in vsum trahatur. num. seq.*
27 *Aliud experimentum bonitatis aquæ ex facili leguminum, & quarumcunque rerum coctura.*
28 *Tertium experimentum ex modica vini tolerantia. quomodo interpretandum hoc experimentum ex Septalio nu. seq. nova interpretatio circa idem experimentum. nu.* 30. *alia nu.* 31.
32 *Experimentum bonitatis, vel pravitatis aquæ ex vase æneo.*
33 *Aqua pura in fundo vasis residentiam non facit.*
34 *Ardoini experimentum ex lixivio aquæ admixto.*
35 *Ligna in aquam pravam injecta tubera concipiunt.*
36 *Avicennæ experimentum.*
37 *Cardani experimentum.*
38 *Masinii consideratio de aquæ bonitate.*
39 *Iouberti experimentum.*
40 *Quædam aquæ duplo majus pondus ferunt hyeme, quam æstate.*
41 *Idem navigium majora sustinet pondera in mari, quam in flumine.*
42 *Navigia tantum ponderis sustinent, quantum est pondus aquæ quod capere possunt.*
43 *Aquæ summæ levitatis.*
44 *Aquæ exploratio ex herbarum quarundã adnascentia.*
45 *Nota bonitatis aquarum ex parte desumpta ad quam fluunt.*
46 *Terra metallifera pravas omnino aquas gignit.*
47 *Ex luto aqua inficitur.*
48 *Aquæ pessimæ quæ.*
49 *Aquarum potabilium genera.*
50 *Stagnans, & palustris aqua omnium deterrima.*
51 *Lacustris aquæ conditio.*
52 *Aquæ Nili præstantia.*
53 *Quænam aqua melior, fontana, an pluvialis.*
54 *Fluvialis aqua omnium optima ex Card.*
55 *Pluvialis optima cum conditionibus requisitis.*
56 *Legumina in aqua pluviali facilius coquuntur, quam in fontana.*
57 *Cita putrefactio pluvialis aquæ nihil demit de ejus bonitate.*
58 *Aqua citò putrescens optima.*
59 *Optima aqua cito calefit, & cito frigefit.*
60 *Quicquid corrumpitur alteratione ad contraria corrumpitur.*
61 *Fontana aqua cur non corrumpatur.*
62 *Aquæ tempore pestis facile inficiuntur.*
63 *Prima aquæ emendatio destillatione.*
64 *Aquarum qualecunque vitium coctione emendatur. Contrarium num.* 66.
65 *Aquas coquere antiquitus etiam solebant.*
67 *Galenus quas aquas excoquendas jubeat.*
68 *Coctione & vitium aquarum emendatur, & levitas augetur, & num.* 70.
69 *Aquæ coctione semper attenuantur.*
71 *Aqua pura non datur.*
72 *Pestis tempore quomodo emendanda aqua.*
73 *Iouberti ratio in emendandis aquis.*
74 *Stagnantium aquarum vsus tempore pestis in primis fugiendus.*
75 *Aqua hausta assiduo perficiuntur.*
76 *Francisci Mariæ de Monte Card. aquarum purgandarum ratio.*
77 *Aquarum pravitas non excusat à residentia.*

De Aquis, earumque bonitate, & vitio.

QVÆSTIO II.

AQuarum considerationem non modo magni momenti esse, sed considerationi de aere esse præferendam non absque ratione dicebat vir clarissimus Ludouicus Septalius *in eruditissimo commentario suo in Hipp. de aer. aq. & loc. comm.* 1, *tex.* 3. & facit pro eadem opinione inter Iurisconsultos Ripa, qui ex Vitruuio *lib.*8.*cap.*4.*in tract. de Pest. par.* 3.*partic.* 1. *num.* 6. Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam necessitatis, quantum aqua, quod Aristot. dicto consonat. 4.*de gener Anim. cap.* 2. & facit etiam ad hoc Bacc. de Tiber. *lib.* 1. *in præfat.* & quidem plurimum momenti aquæ ad salubritatem confert, verbis Hipp. *cit. lib.* dicebat, sed hanc aquarum necessitatem mortalibus summam esse longioribus percurrit Bacc. de Therm. *lib.* 1. *cap.* 1. *& in cit. præfat. lib.* 1. *de Tiber. aq.* vnde non incuria antiquitus aquam Lixam fuisse appellatam memorat Galeott. Matt. *de doctr. promisc. cap.*28. vt ea nempe res, addit ille, à qua viuimus: & jure à Pindaro vocata est omnium rerum optima. imo non inepte aliquos locutos testatur Masin. *de Gelid. pot. abus. lib.* 1. *cap.* 13. cum aquam dici inde volunt, quasi Aqua, id est, sine qua viuere non possumus. 1 2 3

Addam autem ego rationem, cur majoris considerationis debeat esse aqua, quam aer, nam contrarium omnino videtur verius, cum aer ad vitam sit simpliciter magis necessarius, vt patet per superiora. Tamen quia aer vniformis magis videtur respectu aquæ, neque tot ob id, ac tantas suscipit differentias, neque etiam ab extra suscipit, nec susceptas retinet impressiones ob suam tenuitatem, & continuam agitationem; contra vero aqua neque eam tenuitatem sortitur, ac maxime discontinua est, & à se ipsa nempe à suomet elemento, ac toto disiuncta, vnde & ob eam quoque causam magis alterationi ab extra obnoxia est ex terræ ipsius proprietate, & exhalationibus, inde fit vt exquisitiori examine egeat aqua, quam aer: atque ita medius fidius Hippocrates noster insinuasse videtur in lib. ad hanc rem dicato, cum de aquarum natura multo plura habeat, quam de ipso aere. Sed vide ad hoc Arist. *lib.* 1. *problem.* 13. 4

Habet præterea id magis considerabile aqua, quam aer, quia promptius aqua inficit aerem, quam è contra, nam & aer malus fit à pravis aquis, vt dicebat Cardan. *in lib. de aqua.* Etsi bonæ, addit, sint aquæ, aer malus esse non potest, quam tamen 5

partem non vndequaque recipiendam cenſeo. præ-
6 teribo autem id, quod idem Card. *in eo tract.* pro-
bare nititur, nimirum omnem morbum curari poſſe
ſolo aquæ vſu, quod de aere quidem tam facile per-
ſuadere nequaquam licebit.

7 Cæterum ad rem Iuriſconſultorum hanc quoque
conſiderationem pertinere multis nominibus mani-
feſtum ſit: nam dubitari poteſt, an bonarum aqua-
rum penuria ſit juſta cauſſa non reſidendi in aliquo
loco; quia notiſſimum eſt, & Hippocratis auctori-
8 tate firmatum *in ſæpe cit. lib.* plures homines mul-
to magis affici in mutatione locorum ob aquarum,
quam ob aeris qualitatem. Vbi inſuper peſtis viget
9 ad Iudices, & Gubernatores pertinet de aquarum
bonitate ſollicitos eſſe, & earum vitia emendanda cu-
10 rare, cum ex ſolo prauarum aquarum vitio aliquan-
do peſtis excitetur, & excitata conſeruetur, vt dixi
alias *lib.* 3. *tit.* 5. & notat Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9.
Præterea dubitari poteſt apud Iuriſconſultos, an li-
ceat ſine præjudicio bonitatis ipſius aquæ in fundo,
in quo aqua eſt, fodere, putare, ædificare, aut aliud
quid agere, ex quo aqua aliquam mutationem ſuſci-
piat. tunc enim rationabilis timor intrat ne aqua
inquinetur, vitietur, deterioretur, corrumpatur.
ad tex. in l. 1. §. *Labeo putat. ff. de aqua quotid. & æſtiu.*
quin & in aqua ducenda attendi ſemper jubent Il. ne
aquæ bonitati, qua cæteri ciuales fruuntur, præjudi-
cetur, *vt per l. hoc iure.* §. *Is qui ius aquæ* & §. *ſeq. ff.*
eod. ſed & de reſtagnatione alicujus fontis, vel riui,
vel fluminis dubitari poteſt, an ipſi aquæ, aut etiam
aeri nocere poſſit, & aliæ permultæ occurrere poſſunt
dubitationes Iuriſconſultis circa aquas à Medicis di-
luendæ.

Ad rem ergo accedentes primo loco de bonæ, ac
laudabilis aquæ conditionibus loquamur, de hinc
de notis hujuſmodi bonitatis. Secundo de aquarum
inter ſe comparatione. Tertio de earundem emen-
datione cum prauæ ſunt, & maxime tempore peſtis,
& Epidemiæ. Vltimo propoſita dubia quantum ad
Medicum pertinet, diſcutienda.

Et quoad primum Hippocrates ante cæteros om-
nes in opere præcitato bonæ aquæ conditiones quaſi
per epilogum attulit, cum ſecundum trium maxime
ſenſuum judicium pluuias aquas optimas eſſe dixit,
11 quod judicio tactus ſint leuiſſimæ, judicio guſtus
dulciſſimæ, judicio viſus tenuiſſimæ, & limpidiſſi-
mæ. magis copioſe tamen bonarum aquarum con-
ditiones ſic enarrabat ibidem. Optimæ ſunt quæ-
cunque ex ſublimibus locis, & terreis collibus
fluunt; hæ enim & dulces ſunt, & albæ, & vinum
ferre quam minime poſſunt; hyeme autem calidæ
ſcaturiunt, æſtate vero frigidæ; tales enim erunt, ſi
fuerint ex profundiſſimis fontibus; maxime vero
eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis ex-
ortum erumpunt, & maxime ad æſtiuum, oportet
enim claras eſſe, fragrantes, & leues. Ex quibus Hip-
pocratis verbis deducuntur ex omnes conditiones,
quas alii Medici, & Profeſſores poſt illum attule-
runt. percurrunt autem eas diligentiſſime Galenus
1. *de ſan tuen. & in lib. de bon. Aq.* Auic. 2. 1. *tract.* 3.
Iſaac *in lib. dict. part. cap. proprio de Aq.* Vitruuius *lib.*
8. & alii plerique antiquiorum. ex recentioribus au-
tem Andr. Thur. *in libell. de bon. aq.* Lang. *lib.* 1 *Epiſt.*
44. Georg. Agric. *lib.* 1. de his quæ fluunt ex Terr.
Ioubert. *decad.* 1. *parad.* 5. Card. *lib. de Aqua.* Epiphan.
Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 13. Pamphil. Herilac. *in lib.* 1. *de*
Aqua. Franc. Scacc. *de Sal. pot. c.* 12. & ex Iuriſcon-
ſultis Ripa *loco ſupra cit. à num.* 5. *ad plures ſeqq.* Sum-
matim vero omnes laudabilis aquæ conditiones in
aqua conſiderabiles in vnum perſtringet, qui hanc
vnam ob oculos ponet, nempe impermixtionem,
aut ſimplicitatem, non quod idcirco, vt male ſen- 12
tiunt nonnulli Medici, ſimilis eſſe debeat in ſubſtan-
tia, & ſuis qualitatibus aquæ elementari, nempe
quod frigidiſſima ſit, & humidiſſima, nam contra
valde frigidæ aquæ improbantur, & forte aquam,
quæ diſtributioni ciborum inſeruire debet, potius
temperationem quandam caloris, & frigoris habe-
re oportuit, quam ſecus, vt probat luculenter Card.
cit. lib. de Aqua, & idcirco rectius videtur dicendum
cum Baccio *lib.* 1. *de aq. Tiber.* quod aqua optima ſub-
ſtantia ſimilis potius eſſe debeat aeri, quam aquæ
elementari, quia debet eſſe leuis, & facile alterabi-
lis, quod & inter Iuriſconſultos ex Plinio adnotat
Tiraq. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 184. contra autem
elementaris aqua à frigore pondoſitatem haberet,
& difficulter alteraretur. ergo vt ſit leuis, & facile
alterabilis aeri ſimillima ſit oportet, nempe tenuis,
& impermixta; hæc enim pertinent quæcunque
Hipp. & cum eo cæteri omnes Doctores de ſignis
bonitatis aquæ attulerunt, vt ex ſuperioribus, & ex
iis quæ ſequuntur, luculentiſſime patet: neque enim
ad alium potiorem finem hæ conditiones in aqua
perquiruntur, niſi vt per eas ſciamus, an corpori no-
ſtro ſalubris futura ſit, necne; at tunc maxime ſalu-
bris eſt, cum eam vnicam conditionem, ſimplicita-
tis, & impermixtionis ſortitur, quippe cum tunc
aqua cito permeet, ſtomachoque idcirco grauis non 13
ſit, & in Hypochondriis non moretur, quod ab
aquæ bonitate ſolummodo attendimus. At vero,
quia neceſſe habemus ante experimentum capien-
dum in ipſis animalibus, hominibus præſertim de
ipſius aquæ conditione pronuntiare, ad aſſequen-
dam prædictam impermixtionem adducuntur non-
nullæ conditiones, quæ maxime ad ſenſuum ſingu- 14
lorum judicium examinandæ ſunt, quia colore, ſa-
pore, odore, tactu, addam etiam & ſonitu bonas
à malis ſecernere licet: nam tametſi, vt ipſum quo-
que imperitiſſimum vulgus jactat, bona aqua nul-
lius coloris, nullius odoris, nulliuſque ſaporis ſit 15
oporteat, tamen Hippocrates & colorem, & odo- 16
rem, & ſaporem in optima aqua deſiderare vide-
tur; nam colore voluit eas eſſe albas, ſapore dulces,
odore fragrantes, & quoad tactum deſiderat eas
eſſe Æſtate frigidas, hyeme calidas. ſed quoad prio-
res tres conditiones quomodo intelligendus ſit Hip-
pocrates optime poſt alios declarat doctiſſimus
Septalius *comm.* 3. *cit. lib. partic.* 16. & ad commu-
ne, ac vulgare dictum Hippocratis ſententiam ac-
commodat: nam cum vellet Hippocrates lauda- 17
re in aqua nonnullas qualitates juxta tres prædi-
ctos ſenſus, ea ſenſibilia nominauit, quæ magis
ipſis ſenſibus delectant, nempe inter colores al-
bedinem, inter ſapores dulcedinem, inter odo-
res fragrantiam; non quod vere aqua aut alba,
aut dulcis, aut fragrans eſſe debeat; quomodo-
cunque enim eſſet, ejus ſimpliciratem, & imper-
mixtionem alienis rebus inquinatam denotaret; at
quanto magis impermixta cum aliis rebus aqua eſt,
eo magis pura, ac melior abſque dubio eſt. Ejus
ergo color laudabilis in pelluciditate, & diaphanei-
tate, ſeu tranſparentia conſiſtit, quæ eſt quaſi om-
nis coloris priuatio, ejus ſapor in priuatione cujuſ-
cunque ſaporis, ejus odor in cujuſcunque item odo-
ris priuatione: Quoad ſenſum vero tactus duas
conditiones videtur afferre Hippocrates vnam, quod

æſtate

æſtate frigidæ ſint, hyeme calidæ, & hæc ad primas qualitates pertinet; ſecundam quod ſint leuiſſimæ, ſed leuitatem hoc in loco non vno modo omnes accipiunt; nam aliqui volunt, hanc leuitatem accipiendam eſſe ad pondus, 18 ex quo ipſius aquæ denſitatem, aut tenuitatem argui dicunt; alij malunt leuitatem hanc accipiendam eſſe reſpectu ventriculi; nempe quæ ventriculo leuis ſit, & illum non granet, de qua quæſtione vide Septalium *vbi ſupra*, cum quo dicamus, vtrumque ſenſum habere hanc leuitatem, cum aqua optima, & pondere leuiſſima ſit oporteat, & ſtomacho etiam leuis: neque valet quod dicitur, quod aquæ nonnullæ malæ ſint pondere æquales aquis optimis, quia poteſt quidem aqua, quoad hanc conditionem ad pondus leuis eſſe, & ſic bona, quoad alias tamen conditiones eſſe mala; & tamen hæc conditio, nempe leuitas quoad pondus ſtateræ eſt maximi facienda, vt plerique Auctores probant, & præcipue Ioubert. *cit. Parad. 5. lib. 1.* vnde mirari ſubit Plinium *Nat. hiſt. lib. 31. cap. 3.* & Senecam à 19 Card. adductum *in lib. de Aq.* aſſerentes, nullo pene momento ponderis aquas inter ſe diſtare, quod & Eraſiſtratum ſenſiſſe memorat Athenæus *lib. 2. Dipnoſoph. cap. 2.* eo argumento ductum, quod Amphiarai, & Eretriæ aquæ collatæ, quarum hæc eſt bona, illa mala, nulla prorſus ponderis differentia inueniatur. Sed ego, præterquam quod contrarium ſentiunt cum doctoribus omnibus (quorum omnium inſtar Celſ. *ſit. lib. 2. ſue med. cap. 18.*) vel ipſæ Aniculæ, noto apud Strabonem *lib. 15. ſue Geograph. in fin.* Perſas Reges aquas ex Eulæo Fluuio ſibi aſportandas curaſſe, quod ea omnium aquarum eſſet leuiſſima, & hanc leuitatem ſtateræ judicio examinatam inſinuat addens, Atticum acetabulum ejus aquæ drachma minus pendere. Eſt autem acetabulum menſura quindecim drachmarum teſte Plinio *lib. 21. cap. vlt.* & ſic quintadecima parte minus cæteris melioribus aquis ponderabat. Parthos autem Reges ex eodem Eulæo flumine, & Choaſpe bibiſſe, forte ob eandem leuitatem, teſtis eſt idem Plin. *lib. 31. cap. 3.* Sed & apud Athenæum *lib. 2. Dipnoſoph. cap. 2.* illud habetur, Qui fontis Pirenes dicti in Corintho aquam ponderauit, omnibus aquis totius Græciæ leuiorem inuenit. Itaque ſatis perſpicuum hinc fit, ſta- 20 teræ judicium non eſſe tanquam futile explodendum in aquarum examine, vt nonnulli voluerunt; nam & ratio id ipſum ſuadet, dicente Rufo apud Oribaſium *lib. 5. Collect. cap. 3.* Quæ pondere leuis eſt, ſemper terræ impermixta eſt, quæ vero grauis terræ ratione plus granat, cui ſubſcribunt alij, & præcipue Raſis ad Almanſ. *lib. 3. cap. 4.* Plinium autem contrarium ſenſiſſe mirandum eſt, nec minus mirandum de Seneca: licet Plinium tueri conetur Alexand. Petron. *dial. 1. de re Med.* in quo aquas inter ſe ponderе diſtare aſtruit. Immo conſtat tantopere nonnullas aquas aliis pondere eſſe leuiores, vt craſſioribus ſupernatent, ſi quando vnum, eundemque alueum ſortiantur. De Titareſij aqua Homer. *Odyſſ. lib. 2* ſic,

Quique circa deſiderabilem Titareſium colebant,
Qui in Penæum demittit puriſſimam aquam.
Neque ille Penæo commiſceatur argenteos vertices habenti,
Sed ipſum deſuper ſupernatat veluti oleum.

& Lucan. *lib. 6.*

Solus in alterius nomen cum venerit vndæ,
Defendit Titareſon aquas, lapſuſque ſuperne.
Gurgite Penei pro ſuccis vtitur amnis.

Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluuij contagia vilis
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſeruare timorem.

Et ne hoc poetice dictum putes, Boriſthænis aqua, inquit Athenæus *loco jam citato*, quibuſdam temporibus eſt violacea, quamuis valde tenuis, cujus rei illud eſt argumentum, quod in Borealibus ſupernatat ob leuitatem; habes & hujus rei plura exempla apud Georg. Agric. *de his, qua fluunt ex terr. lib. 1. tranſ. princ.* & apud Bacc. *de Tiber. lib. 1. cap. 2.* Sed ex Agricola illud addam, non modo aquas inter ſe 21 pondere diſtare, ſed vnam, eandemque aquam juxta temporis diuerſitatem ſe ipſa leuiorem, aut ponderoſiorem eſſe, in tantum, vt quædam aqua, de qua ille juxta Metalla Pangæi montis in Thracia æſtate tertia parte minus ponderet, quam Hyeme, in cujus rei confirmationem eſt Athenæi teſtimonium *jam ſæpe citato loco*, vbi hæc habet. Earum aquarum, quæ ſunt apud Metalla circa Pangæum hyeme vas ducens habet nonaginta ſex proportionem, at æſtate quadraginta ſex, & ſic eſt pluſquam dimidia parte minor hæc proportio.

Sed addidimus, vt ad omnium, ac ſingulorum ſenſuum examen aqua perfectiſſime judicaretur etiam ſenſum auditus: nam laudabilis aqua cum fluit, aut ab vno vaſe in aliud transfunditur, non debet inſtar Olei fluere, ac lenta eſſe, nullumque penitus ſonum edere; tunc enim valde praua aqua cenſenda, quia craſſa eſt; & vnctuoſa, immo pleræque aquarum cum corrumpuntur, eam ſubſtantiæ conſiſtentiam ſortiri ſolent, vnde apud Columellam *lib. 1. de re Ruſt. cap. 5.* vituperatur, quæ pigro lapſu repit, & inter alia vitia, quæ Tiberinæ aquæ obiiciuntur, illud eſt, quod inſtar Olei lente, & abſque vllo ſonitu fluat. Bacc. *de Tiber. Aq. lib. 1. in argum. contra bonit. Tiber. ex off. arg. vlt.* Sed neque ſtrepitum, aut ſtridorem edere debet aqua cum fluit, aut cum transfunditur de vno vaſe in aliud, quia tunc grauiorem eſſe patet, & terræ admixtam; vnde frigida quia magis craſſa, quam calida, quæ calore jam attenuata eſt magis obſtrepit, cujus rei cauſſam quærebat quoque Ariſtot. 11. *problemat.* 10. ex quo Alex. Petron. *lib. 2. de Aqua Tiber. cap. 13.* immo frigidam calida acutius in decurſu ſuſurrare etiamſi ex eodem foramine fluant, dicebat Galeott. Mart. *de doctrin. promiſc. cap. 28.*

Verumenimvero, vt innuiſſe jam ſuperius mihimetipſi videor, aquæ examen ad omnes, & ſingulos ſenſus non per ſe requiſitum, ſed ad explo- 22 randam ipſius aquæ bonitatem, quæ tandem in hoc vno conſiſtit, vt prædiximus, vt Hypochondria cito permeet, ac viſcera, & vias omnes citiſſime penetret, eaſque neque diſtendat, neque grauet, neque vlla mala qualitate afficiat: licet enim quæuis aqua plures earum conditiones ſortiretur, & tamen Hypochondria difficultet permearet, nunquam bona eſſet dicenda, Gal. *lib. 1. de ſan. tuend.* contra vero aliqua ex prænominatis conditionibus deficiente, ſi ipſa Hypochondria facile permeet, optima dicenda eſt, vt elicitur ex Gal. apud Oribaſ. *lib. 5. Collect. cap. 1.* quamobrem cum hoc nonniſi ex confirmata experientia poſſit innoteſcere, idcirco omnibus ſignis, quæ in optima aqua deſiderantur, illud anteponendum, quod ex habitu, & 23 membratura, & laudabili colore, & optima partium quarumcunque diſpoſitione Incolarum ex ea bibentium deſumitur. De hac enim Vitruuius *lib. 8.*

cap. 5. Pallad. *lib.* 1. *de re ruſt. tit.* 4. & ex priore Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 44. ex poſteriore Ioubert. *vbi ſuprà*, & inter Iuriſconſultos Ripa *de Peſt. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 13. Maſcard. qui & Ripam adducit *de probat. concluſ.* 122. *nu.* 1. *Tom.* 1. Incolis ergo, prout in conſideratione de Aere diximus, laudabili colore dotatis, corpore curato, ac bene habito exiſtentibus, nullis patriis, ſeu endemiis morbis obnoxiis, non viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, Gibboſitati, Strumis, Guttoroſitati, Tuſſi, Aſthmati, Bronchoceli, Lippitudini, fatuitati, Lithiaſi, aut veſicæ vitiis, crurum debilitati, Herniæ cujuſcunque ſpeciei, Hydropiſi, & hujuſmodi, non contemnendum elucet inditium bonitatis aquarum, quibus tales Incolæ in potu vtuntur; at è contra vbi aliqui ex enumeratis morbis ſint illis familiares contraria militat præſumptio prauitatis ipſarum aquarum: ex potu enim aquarum cum vitiatæ fuerint pullulant, vt plurimum ex prædictis morbis nonnulli, vt Medicis eſt notiſſimum. Baccius, & Bruerinus ad hoc ipſum adducti *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 11. *num.* 20. Scalig. *exercit.* 6. *in Card. de ſubtil.* & ex Iuriſconſult. præter Maſcard. ibidem relatum, Ripa *in tractat. de Peſt. partic.* 1. *par.* 3. *num.* 15. Et quod de hominibus dictum eſt ad bruta etiam transferri debet, ex quibus certior deſumitur experientia, cum in iis, quæ ad
24 victus neceſſitatem mactantur, jocinora conſpiciantur, ſi optime conſtituta ſint, neque vllo tumore, neque fluiditate, neque aquoſitate, neque liuidis maculis inſignita, aut quomodocunque commaculata ſint; quam experientiam antiquioribus familiarem fuiſſe teſtatur Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. & videtur quidem vtrumque hoc experimentum ſummi momenti eſſe, licet in vnum coincidant; ſed quia offerretur aliquando noua aqua, de qua nulla adhuc experientia deſumpta eſt, non deſunt alia experimenta ad ejus bonitatem, aut prauitatem propalandam.

Celeberrimum eſt, & omnibus anteferendum, quod noſter Hippocrates, *& loco ſæpe cit. & lib.* 5. *Aphor.* 26. & eum ſecuti Celſus, Galenus, Paulus, Rufus, ex quo Oribaſius, Aetius, Auicenna, & cæteri omnes, ipſique etiam Auctores *de re Ruſt.* vt
25 Palladius *loco ſupra cit.* afferunt ex celeri excalfactione, & refrigeratione ipſius, hoc enim cæteris quibuſque bonitatis ſignis præfert Rufus apud Oribaſ. *lib.* 5. *cap.* 3. quanto enim citius aqua ab externa cauſſa alteratur, tanto magis tenuis cenſetur, & idcirco melior: non enim ad aliud quid innuendum experimentum hoc à ſenſatiſſimo viro Hippocrate nobis ob oculos propoſitum eſt, niſi vt per illud exploratam haberemus aquæ tenuitatem: nam hoc multo magis induſtre, & ingenioſum, immo forte multo certius experimentum eſt leuitatis aquarum, vt Gal. *in comm. ejus Aphor.* proſequitur, quam commune experimentum ex ſtatera deſumptum; maxime quia hoc ex ſtatera perquiſitum tutum nequaquam eſt, quia potabiles non multum inter ſe ponderoſitate diſtant, vt ſupra ex Plinio dixi, licet nonnihil diſtent; ſed poteſt vna aqua æqualis eſſe alteri in pondere ad ſtateram, & hæc quidem bona eſſe, illa vero mala, nam hæc aliquibus vitiis ſcatebit, quibus facile carebit illa. Itaque multo magis tutum hoc ad aquarum bonitatem, & tenuitatem dijudicandam, quod ex cita, aut tarda excalfactione, vel refrigeratione deſumitur. Sed non ſolum excalfactio-
26 ne ad ignem ipſius aquæ, & refrigeratione poſt remotionem ab igne id experiri debemus, ſed etiam ex refrigeratione, & excalfactione juxta anni tempeſtates, nam optima aqua hyeme calet, æſtate frigeſcit, vt jam diximus, & omnes cum Hipp. docent.

In idem cum ſuperiore videtur coincidere alterum experimentum, quod accipitur ex facilitate, 27
aut difficultate coctionis quarumcunque rerum, ſed præcipue leguminum in ipſa aqua, de quo experimento, & Medici pene omnes, & Ripa ex Iuriſconſultis vbi ſupra loquuntur; id fit, vt ſuperiora, ex tenuitate ipſius aquæ, quæ & facile calorem contrahit, & facile in ſubſtantiam rerum coquendarum ſeſe ſua tenuitate inſinuans, ipſas facile edomat, ac percoquit; contra vbi craſſior eſt, tanto difficilius calorem contrahit, & tanto quoque difficilius in ipſam excoquendarum rerum ſubſtantiam penetrare poteſt.

Præter hæc autem Hippocrates noſter aliud experimentum, atque illud quidem pulcherrimum, & vulgo admirabile affert bonitatis aquæ, illud 28
eſt modici vini tolerantia; hoc nonnulli docti viri (ne vulgi tantum opinionem admireris) nequaquam intelligere potuerunt, ita vt Hippocratis ſententiam peruertere conati ſint, vt teſtis eſt doctiſſimus vir Septalius in hunc locum; neque videntur excuſatione digni, cum Rufus apud Oribaſ. *loco ſupra cit.* apertiſſimis verbis hanc Hippocratis ſententiam repetierit dicens, quod bonæ aquæ vino perexiguo temperantur, & non multo poſt, Et ita non multo vino ad eas attemperandas opus erit. Non videtur tamen, his Rufi dictis non obſtantibus, alicui vero conſentaneum, quod aqua temperetur, & dometur vino, ſed potius contra, quod vinum aqua edometur, & refrangatur, vnde Catull. carm. 27.

---Hinc abite limphæ
Vini pernicies.

Neque enim in aqua videtur eſſe, vt in vino vis illa, quæ ipſius aquæ attemperatione extinguitur: præterquam quod vinum, vt Gal. dicebat *lib.* 7. *Meth. cap.* 6. habet facultates omnino vitiis aquæ contrarias, quibus ea omnia euincere ſua admixtione poteſt. Ludouicus Septalius vir non minus in præſenti ætate, quam ſemper ſcientia inſignis hunc locum ita interpretatur, vt aquam modicum vinum ferre intelligatur, eam ſtatim, ac facillime vino admi- 29
ſceri, quantumuis parum vini ſuperinfundatur. Hoc enim aquæ maximam tenuitatem oſtendit, & idcirco aquæ nonnullæ ob id, quod craſſiores ſint vino difficulter admiſceantur, aut nullo modo; talem putauerim eſſe aquam illam fluuij Dianæ apud Camerinam in Sicilia, quæ vino nullo modo admiſcetur, vt Solin. refert. *de ſit. orb. cap.* 10. ex quo Majol. *Dier. Canic. Colloq.* 11. nam quod additur, vino miſceri non poſſe, niſi à pudica muliere haurtiatur, commentitium puto. Similis aquæ meminit Athenæus *cit. lib.* 2. *cap.* 2. In Teſco, inquit, fons eſt, cujus aqua vino non miſcetur. Sed Septalij ad Hippocratis locum interpretatio ingenioſa quidem eſt, & idcirco mihi maximopere arridet; quid tamen ſi hoc addatur, quod non ſolum ob facilem admixtionem àqua dicatur modicum vinum ferre, ſed etiam quia 30
ipſius vini ſaporem non infringit? exempli gratia: ſi aquæ tenuiſſimæ, ac optimæ libræ, vnciam vnam vini admiſceas præterquam quod facile admiſcebitur, adhuc magis vini ſaporem retinebit, quam ſi deterioris aquæ pari quantitate vini duplam quantitatem prædicta excipias; quia in hac vinum

ſuum

ſuum ſaporem citò ac facillime amittet; & hoc quidem non aliunde fit, quam ex aquæ tenuitate, aut craſſitie. An non inter optimas aquæ conditiones illa eſt, vt omnis ſaporis expers omnino ſit? Si ergo vinum optimæ aquæ admiſceas, nequaquam vini ſaporem ſuo ſapore, quo prorſus caret, alterabit; quantumuis ergo modicam vini quantitatem aquæ infundas vini ſaporem percipies, nam ſi aqua vini ſaporem alterabit, tanto magis praua judicanda, quanto magis alterabit, quia tanto inlignior ſapore eſt, quo magis poteſt vini ſaporem euincere, & edomare; nam ſapor quicunque ab admixtione ſit alienæ ſubſtantiæ in ſimplici corpore, vnde eo minus impermixta aqua eſt, quo magis ſaporem aliquem præſefert, quod & proſequitur Geor. Agric. *lib. 1, de iis, quæ ex terr. fluunt in prin.*

Non deeſt tamen altera ratio interpretandi hoc Hippocratis dictum, quamquam ſuperior interpretatio rei naturæ maxime accommodetur. Forte enim
31 modicum vinum bonas aquas ferre dixit ex eo, quod homines vino vtantur, vel vti ſaltem debeant, ad aquas corrigendas, ſi quas noxas habeant; quanto ergo aqua laudabilior eſt, & magis impermixta, tanto minore vini quantitate ad ſui correctionem indigebit, quod videtur innuere Rufus apud Oribaſ. *vbi alias ibi*. Et non multo vino ad eas attemperandas opus erit.

Cæterum ab aliis Auctoribus ad detegendam aquæ ſalubritatem, & tenuitatem, ex qua videtur dependere vniuerſa ipſius aquæ laus, adducuntur alia experimenta. Vitruuius *lib. 8. Architect. c. 1. & 4.* ex quo Lang. & Ioubert. *locis citatis*, & Card. *in lib. de aqua*, ex Medicis, & ex Iuriſconſultis Ripa *vbi ſupra*,
32 hoc adducunt, In vas æneum aquam projiciunt, ſi maculas reliquerit, praua eſt, ſin minus bona. ejus rei rationem, quæ vniuerſaliter ſatisfaciat, nullam in promptu habeo, neque præcitati Auctores vllam afferunt. Forte non omne aquarum vitium hoc experimentum detegere poteſt. ſed illud tantum, quod contraxerint ex admixtione nonnullorum metallorum, & mineralium, quæ cum ipſi aquæ vt plurimum communicent, vel aciditatem, vel ponticitatem quandam, per hanc facile poſſunt vaſa prædicta ab aqua inſici. nam & acria omnia, ac ponticitatem ſortita facile ea vaſa inficere conſpicimus, & licet tam ponticitatem, quam acredinem mineralium admixtione contractam guſtu ſenſus facilius poſſe innoreſcere contendas, tamen hoc non ſemper verum eſſe dicam, nam aliquando admixtio non multa eſt, neque tanta, quæ ſapore ſe prodat pontico, aut acri, aut ſi multa ſit ab aliis rebus admixtis poteſt euinci; vnde poterit abſque eo, quod ſapore ſe prodat ponticitas, aut acredo, ipſa vaſa inficere; non enim à ſapore, ſed ab ipſis metallis, vel mineralibus inficiuntur.

33 Aquæ item puræ, & impermixtæ nullam in fundo reſidentiam faciunt, & quanto majorem relinquunt tanto deteriores: & idcirco non adeo laudanda aliquibus viſa eſt aqua Tyberina, cum multum reſidentiæ faciat, & vix ſex menſium ſpatio repurgetur, vt multi teſtantur. Maſin. *de gelid. pot. abuſ. lib. 1. cap. 13. ex Petron. lib. 2. de vict. Roman. cap. 6.* Bacc. *de Tiber. lib. 1. in argum. contra bonit. aq. Tiber. arg. 6.* quamquam hanc ipſam Card. *lib. 2. de ſubtil.* & Alex. Petron. *de aqua Tiber.* inter optimas connumerant.

34 Sed ad probandum, an aqua terreas partes commixtas habeat Ardoin. *lib. 2. de ven. cap. 24.* pulcherrimum hoc experimentum addùcit. Purum lixiuium ad rationabilem quantitatem aquæ permiſcet, cujus experientiam deſumere ſatagit; ſi enim aqua turbida fiat praua eſt, namque illico facit reſidentiam vigore lixiuii terreas partes, quæ antè ita mixtæ erant cum aqua, vt non diſcerni, nec ſecerni alias poſſent, in fundo deponens.

Addebat etiam Vitruuius *loco proxime allegato*, quod ligna in aquam projecta, ſi tubera concipiant, 35
eam prauam eſſe oſtendunt; at vnde hoc? num quia putredinem ſimplicia corpora per ſe non excitant at tubera ex quadam putredine pullulant. ergo aquam tunc non ſimplicem eſſe, ſed alienis rebus permixtam ex conciliata lignis putredine manifeſtum eſt.

Abicenna 2. 1. *doct. 2. cap. 16.* cum duas, vel plu- 36
res aquas inter ſe comparare vult, & meliorem eligere, pannos lineos, vel laneos, qui tamen omnes ejuſdem ſint conditionis, in ipſis aquis madefacit, deinde omnes æqualiter exſiccari permittit, nam aquam meliorem eſſe judicandam docet, cujus pannus poſt exſiccationem leuior altero, vel alijs eſt. Cardanus autem *in lib. de aqua*, lineos, vel laneos 37
pannos ſimiliter madefieri, & exſiccari permittit, obſeruatque, an vllam maculam contraxerint, nam ſi contraxerint prauitatis ſignum eſſe docet.

Ingenioſum præterea eſt Iouberti experimentum *loco alias citato*. Ligneum cylindrum in varias aquas 38
projicit, nam eam, in quam celerius deſcendit, tenuiorem eſſe adſtruit; quod vero repugnare non videtur; nam quo magis craſſa aqua eſt, eo difficilius in eam projecta ad fundum deſcendunt.

Non omittenda autem duo ſigna in aquæ bonitate dignoſcenda conſiderata à Maſinio *lib. 1. de gel. pot. abuſ. cap. 16.* quorum primum eſt, quod aqua 39
dum excoquitur ſpumam generat candidam; ſecundum ſignum eſt ejuſdem ſpumæ cita diſſolutio, cum aqua refrigeſcit. vtriuſque ſigni ratio euidens eſt, nempe tenuitas ſuæ ipſius ſubſtantiæ, vt apud ipſum patet.

Sed vt ad Iouberti experimentum reuertar, in ejus confirmationem videmus quaſdam aquas (& cur non omnes etiam dicimus?) duplo majus pon- 40
dus ſuſtinere hyeme, quam æſtate, non aliam forte quam ob præadductam cauſſam: nam Plutarch. *de cauſ. natur. mor. 7.* Theophraſtus, inquit, auctor eſt in Thracia non longe à Pangeo fontem eſſe (de quo ſupra ex Athen. & Georg. Agric.) qui hyeme æquali ſcaturigine plenus, pondus duplo majus, quam æſtate ferre poteſt. quod autem addit, denſitas vnde nauigia fluuiatilia tardiora reddit, indicium eſt, quod & onera longe graviora hyeme ab his ferri ſoleant. hæc Plutarchus. quinimmo Mare ob ſui craſſitiem nauigia magna ſuſtinet Plin. *lib. 2. cap. 103.* & eodem Iouberto aſſerente, & præter illum Gomeſ. *de Sale lib. 1. in fin.* imo adnotante ante hos forte Cardano *lib. 1. de ſubt.* majora ſuſtinet pondera idem nauigium in Mari, quam in flumine 41
ob eandem ipſam rationem. ſuſtinet autem ſemper tantum ponderis, quantum eſt pondus aquæ, quod capere poſſunt. itaque ſi fluuiales aquæ capiant cen- 42
tum millia pondo cymbæ in flumine, jam in Mari capient decem ſupra centum millia, nam & aquæ Marinæ, quam capere poterunt, erit idem pondus. Non eſt ergo dubium, quod aquæ quanto ſint leuiores, tanto minus pondera ſuſtineant; imo 43
nonnullæ aquæ tantæ ſunt leuitatis, vt nihil omnino ponderis ſuſtinere valeant; qualis eſt Fons, vel

Lacus apud Æthiopes Macrobios appellatos ; de quo Herod. *in Thalia*, *vel lib.* 3. & Pompon. Mela *de sit. orb. lib.* 3. cujus aqua loti efficiuntur perinde atque inuncti violam redolentes ; adeo vero ad sustinenda quæ incidunt, aut immittuntur infirmus, vt folia etiam proximis decisa frondibus non innatantia ferat, sed passim & penitus accipiat ; tantæ leuitatis hæc aqua est, vnde non mirum, si ea vtentes in potu admodum longæui sint, & idcirco Macrobii, id est longæui appellentur. idem de Syderi, seu Sibici lacu indorum (qui forte idem est) refert Bartholom. à Chuol. *lib.* 3. *de Baln. cap.* 36. Sed quemadmodum aquæ reperiuntur, vt diximus, tantæ leuitatis, vt nihil omnino sustineant, sic aliæ sunt tantæ crassitiei, vt omnia pondera sustineant, vt est Arethusæ lacus, in quem Tigris influit, de quo Plin. *lib.* 6 *cap.* 27. & lacus Alphaltites in Iudæa, de quo idem Plin. *lib.* 2. *cap.* 103. vbi & de cod. Arethusæ lacu meminerat. sed hæc obiter.

Arguit præterea vulgus hominum, & medicorum nonnulli aquæ bonitatem ex adnascentibus
44 quibusdam herbis, vt Adiantho, Hepatica, Phyllitide, & similibus, quod indicium bonitatis fallax esse demonstrat adnascentia, & multitudo earundem herbarum apud aquas maxime prauas, & vituperandas. sed de hac re Rufus apud Oribas. *loco alias cit.* ita scriptum reliquit: Herbæ quandoque etiam valde aquam corrigunt ; tale autem est Syum, Nepita, & Adianthum, etenim hæ plurimæ riuis innascuntur, quæ quidem bonam aquam vitiant, malam vero alioquin iuuant, cum ab eis quoddam quasi medicamentum aquæ impertiatur. quod si hæc Rufi sententia vera est, semper herbarum adnascentiam improbandam jure censet Cardan. *in lib. de aqua*, non obstante quod ex hujusmodi adnascentibus herbis medicam virtutem aquis impertiri concedat.

Cæterum non postrema bonitatis nota in aquis
45 ea est, quæ à parte, in quam fluunt desumitur, nam & hanc plurimi fecisse videtur Hippocrates, qui optimam putat, quæ ad orientem excurrit, & ratio in promptu est, cum exoriens Sol suo moderato calore aquas excoquat, & expurget. quæ ad Septentrionem fluunt quamquam dulces, immoderate refrigerant, nam à Sole non aspiciuntur. quæ ad Occidentem vergunt, impuræ sunt, frigidæ, ac duræ, quod Sol ob impotentiam eas suo calore defæcare non possit. quæ ad Meridiem ob caloris vehementiam salsæ sunt, & æstuosæ, & ob id quod tenuiores partes Sol absumit, crassiores. Cardan. tamen *cit. lib.* de aqua optimam, ac saluberrimam censet cujus ortus est, & procul ab Oriente, & in calida regione, calorem autem aquam deputare, eamque nunquam per illum crassescere jam dictum est, vnde vero consentaneum videtur, quod magis ab ejus calore excoquatur, ac deputetur, quæ magis à Sole aspicitur. vnde stante veritate hujus sententiæ Cardani, putauerim non in omnibus mundi regionibus indifferenter dictum Hippocratis verum esse. in meridionali enim, ac æstuante regione fontem ad Septentrionem fluere non erit omnino forte improbandum, quemadmodum experimento constat, Nili aquam ad Austrum excurrentem optimam esse, vt ex Oribasio notat Septal. *comment.* 3. *in Hippocr. de Aer. Aq. & Loc. partic.* 21.

Consideratur quoque præter hæc Terræ, ex qua aqua fluit conditio : nam omnium consensu terra
46 metallifera prauas omnino aquas gignit, sic & bituminosa, & quæcunque impura est, & aliorum extraneorum corporum miscelæ vitiata, vnde mirot quomodo Theophrastus apud Athenæum *cit. lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. dixerit, Nili aquam ob nitrosam admixtionem ventrem soluere bibentibus, & tamen dulcissimam, & fertilissimam esse dicit ; nam & saporem, & salubritatem Nitrum alterare facili negotio potest. Sed his omissis, terra laudatur Argillosa, Glarea, Creta clara, & similes. Lutosa à Hieronym. Manfred. *de Nat. hom. cap.* 2. & ab Alemann. *in comm. ad lib. de aer' aq. & loc.* laudata reprobatur à Septal. *in comm.* 3. *ejusd. lib. partic.* 47
16. & jure, nam ex luto aqua sine dubio inficitur, malum odorem concipit, & turbida, ac crassior euadit, vnde recte Plinius limum esse vitium aquarum voluit ; per argillum autem, & glaream aqua veluti excolatur, & à crassioribus partibus, si quas habet, repurgatur. id commodi à petrosis scaturiginibus non habetur, sed aquæ ab eis emanantes frigidæ sunt, & idcirco crudiores ; magis adhuc crudæ his, & magis frigidæ, quæ ex saxeis collibus fluunt ; de hac tamen re audiendus Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. ex quo nonnulli ex præcitatis, & Fortun. Fidel. *lib.* 1. *cap.* 1. is enim magis distincte loquitur modò qui sequitur. Aqua semper dulcis in Argillosa terra, frigidior in Topho, namque & hic probatur, dulces enim leuesque facit, & colando continet sordes. sabulum exiles, limosasque promittit, Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum, & arena carbunculosa certas, stabilesque & salubres, rubra saxa optimas, spesque certissimæ, radices montium saxosæ hoc amplius rigentes ; oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusque ferramenta descendere. Considerat etiam Rufus præter hæc ipsius terræ qualitatem juxta planiciem, aut montuositatem : terra enim plana ad effluxiones aquarum deterior ; colles vero, & montes potiores sunt. id inde fit, & quod à crassioribus vaporibus à Sole ex adjacente, atque imo solo eleuatis magis liberi sunt, & aqua majorem motum habet ; in plana terra contrà : nam ibi eleuati vapores crassi residentes, & aquis permixti eas inficiunt, & ipsæ aquæ segniori cursu feruntur, quamobrem vt plurimum in his multi sunt putei fossiles, & resides fontes. hæc Oribasius ex Rufo *loco citato*.

Sed recensitis jam conditionibus & indiciis optimæ aquæ, illud dubij insurgit, quænam aqua potior, ac salubrior hominibus sit, facta comparatione inter diuersa genera aquarum. at prætermittimus de aqua ex niue, aut glacie, grandine, rore, & simi- 48
libus loqui, nam qui diligentem, ac exquisitam aquarum omnium historiam, & conditionem peculiarem desiderat, Georgium Agricolam legat *in lib. de his quæ è terra fluunt*, *lib.* 1. *& seqq.* Pamphil. Herilac. *de Aquis*, & plures alios ex jam citatis auctoribus Medicis, Iurisconsultus autem adeat Tiraquell. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 18. *& seqq.* sed commemoratas omnes pessimas esse notum est, & docuerunt omnes. Hippocr. *lib. toties cit.* Rufus apud Oribas. *Collect. lib.* 7. *cap.* 2. Macrob. *lib.* 7. *Saturn. cap.* 12. Aul. Gell. *ex Arist. Noct. Attic. lib.* 19. *cap.* 5. & alii plerique. Sed niualem glaciali pejorem facit idem Hippocr. *ibid.* Niuali tamen pejorem esse eam, quæ ex grandine fit probat Georg. Agric. *vbi supra*, *lib.* 3. & Pamphil. Herilac. *loco cit. lib.* 1. *cap.* 10.

Mirandum tamen est, Athenæum *lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. Aquas ex niue, & glacie tanquam optimas

mas laudaſſe contra omnium Medicorum ſententiam ea ratione fiſum, quod leuiores ſint, & præcipue quod glacies leuior aqua reliqua reperiatur; quo tamen argumento Hippocr. vtitur ad probandam ipſius aquæ & glaciei prauitatem; ideirco enim leuior, quia frigore congelata aqua, tenuiores partes exhalant, vnde nunquam eadem fuerit quantitate aqua & glacie liquefacta, qua erat antequam congelaretur.

Prætermiſſo ergò de hujuſmodi aquis loqui, cæ-
49 teræ aquæ reducuntur ad hæc genera, nempe ad fontanam, pluuialem, fluuialem, putealem, lacuſtrem, paluſtrem ſeu ſtagnantem. Neque dubium eſt, quod poſteriores hæ de loco cedant, & principatum duabus prioribus concedant, quæ tamen de eodem principatu inter ſe certant. Scio autem in multò plures claſſes diuidi poſſe aquas, quod exquiſitè præſtiterunt Auctores citati, & maximè Pamph. Herilac. *lib.* 1. *de aquis per totum*, nobis ſupradicta diuiſio ſufficiens pro nunc videtur.

50 Stagnans igitur, & paluſtris aqua prædictarum omnium deterrima, longiſſime enim abeſt ab iis conditionibus, quæ in optima aqua deſiderantur; nam craſſa eſt, odore graui, æſtate calida, hyeme frigida, & in ſumma quòd peſſima ſit, in hominum
51 vſum non venit. Lacuſtris ab hac ſuccedit non adeò quidem prana, ſed bonitate, leuitate nempe, & tenuitate alias longe cedens. Poſt hanc ſequitur putealis & ipſa non admodum ſana, crudiuſcula enim eſt, & frigida, cùm vel motu careat, vel non magnum habeat, & à Sole excoqui, ac defæcari difficulter poſſit. Fluuialem poſt hanc reponunt plerique; bonitate enim omnes commemoratas exuperat, ſed pluuiali, & fontanæ poſthabenda. Quamquam hoc in vniuerſum veritatem non habet, quia cum particulares aquæ quorundam fluminum, ac fontium inter ſe comparantur, hoc nequaquam verum eſt.
52 Aqua nempe Nili adeo præſtans eſt, vt non ſolum ex proprio alueo hauſta, ſed ex paludibus ab ipſo Nilo efformatis optima cenſeatur, teſtante id Rufo *loco ſæpe citato*, non deſunt idcircò qui vniuerſim fluminum aquas improbent, vt præcitat. Pamphil. Heril. *lib.* 1. *de aqua cap.* 10. de fluuiali tamen aqua inferiùs aliquid dicemus, nunc cæterum omnium conſideratione omiſſa, ad fontanam, & pluuiam accedamus, quarum vtraque ſuos habet fautores acerrimè pro alterutrius principatu defendendo in-
53 ter ſe dimicantes. Nos breuibus hanc quæſtionem tranſigamus, ne ſi taciti eam prætereamus, in aliquo defeciſſe videamur; jam autem hanc ipſam quæſtionem luculenter exagitarunt plures docti viri, & vt vetuſtiores omittam præ cæteris Andr. Thurin. *in lib. de aquar. bonit.* Valeriol. *lib.* 2. *loc. comm. cap.* 7. Laur. Ioubert. *decad.* 1. *Parad.* 5. *Epiph.* Ferdin. *lib* 1. *Theor.* 13. Claudin. *de ingr. ad inſt. in append. ſect.* 1. Maſin. *de gelid. pot. abuſ. lib.* 1. *cap.* 13. Septal. *comm.* 3. *in Hippocr. de aer. aq. & loc. partic.* 33. Bruyer. *de re cibar. lib.* 16. *cap.* 9. *& ſeqq.* Scaccus *de ſal. pot. cap.* 12. & nouiſſimè D. Zacutus *de princ. Med. hiſt. lib.* 1. *hiſt.* 7. *quæſt.* 6. *cap.* 12. & alii permulti, inter quos Andr. Thur. pro fontana dimicatur, & eam opinionem facit Medicorum communem, de qua re tamen dubito, cùm fortè neque plures numero, neque majoris auctoritatis Medici pluuiam præferant, quorum multi ab ipſomet Andr. Thur. adducuntur, licet enim pro fontana ſit Galen. 1. *de ſan. tuen. cap.* 11. Auicen. 2. 1. *doctr.* 2. *c.* 16. Rabi Moyſes *Aphor. ſect.* 19. *Aphor.* 29. *Auer.* 4. *Collig. cap.* 38. Varro *de re ruſt. lib.* 1. *cap.* 14. & ex recentioribus Valeriol. *loc. cit.* Gal. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 28. Cardan. *lib.* 2. *de ſubtil.* Septal. Malin. Ferdin. Scacc. *locis jam adductis.* Fortun. Fidel. *lib.* 1. *Relat. Med. cap.* 1. Michael Sauonato *de ſan. tuen. cap.* 12. & ex ſententia Hij poet. *& aliorum auctorum aſſertione.* Gazius *in flor. cor. cap.* 25. & alij permulti, tamen pluuiam præferre Hippocr. plures exiſtimant, ac contendunt; ſed apertiſſimè pro ea ſunt Celſ. *lib.* 2. *cap.* 18. Plutarch. *de Cauſ. nat. n.* 2. Columell *lib.* 1. *de re ruſt. c.* 5. Haac. *lib.* 5. *Theor. cap.* 99. Halyabb. qui etiam ex Hippocratis ſententia loquitur. *Theor. lib.* 5. *cap.* 29. Michael Sauonar. *de conſ. valet. cap.* 12. ex Hipp. Matthiol. *in* 5. *Dioſcord cap.* 14. Ioub. *loco ſæpe citato.* Alex. Petron. *de aqua Tiber. lib.* 1. *cap.* 7. Claudin. *de ingr. ad inſt. in append. ſect.* 1. Bruyerin. *de re cib. lib.* 16. *cap.* 7. & nouiſſimè D. Zacutus *vbi ſupra*, quin etiam communem hanc opinionem Medicorum faciunt Gazius *ex Auerr. in flor. cor. cap.* 257. *Iſaac cap. de diſt. vin.* Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. Iſaac. diæt. partic.* Sauonar. *vbi proxime.* & alij, ſed tam priores, quàm poſteriores Hippocratem in ſuam ſententiam trahere conantur, ſed priorum plerique ea conditione fontanam magis laudant, ſi modò pluuialis cruda aſſumatur, nam pluuialem coctam fontanæ præferre non dubitant, vt Septalius, & Fortunarus, immo ipſe etiam Hipp. vt videtur manifeſtiſſimè.

Non deſunt autem, qui ambabus hiſce aquis inter ſe de principatu litigantibus, illum adimant, ac tertiæ fluuiali nempè adjudicent, hi ſunt Card. & 54
Baccius. nam Card. *in lib. de aqua*, Omnium, inquit, aquarum ſaluberrima, & optima eſt fluuiorum, quorum alueus eſt profundus, & terreus, non limoſus tamen, cujus ortus eſt procul, & ab Oriente, atque in calida regione, & motus lenis, ſic enim optimè à Sole excoquitur, & quæ ſequuntur, ſed & Baccius non ſolum huic opinioni adhæret, ſed eam ſtrenuè tuetur *lib.* 1. *de aqua Tiber.* Quia tamen magis controuerſa eſt alia opinio, de hac vlteriùs loqui omittamus, & ad litigioſam illam definiendam accedamus.

Ac difficile quidem omninò eſt in tanta Auctorum diſſenſione veritatem determinare. Si aquam optimam fontanam pluuiali optimæ comparemus, nempè quæ ſuo tempore collecta ſit, & putredinem non conceperit, neque vlla alia ratione ſit al- 55
terata, forte pluuialem victoriam ferre enunciabimus. Certum quidem illud eſt in aqua pluuia legu- 56
mina multo faciliùs excoqui, quàm in fontana, quod non aliundè prouenire dicendum eſt, niſi ex majore pluuiæ aquæ tenuitate. Cardan. *in lib. de aqua*, Proth. Caſul. *lib.* 1. *Æthiolog. num.* 125. At verò quia fontana magis ad manus plerumque eſt, & incommodum citæ putrefactionis non habet, ſed ſeruatur ob continuam ipſius renouationem incorrupta, idcirco præ cæleſti in vſum conuocandam jubent Auctores; quod verò de aſtringentia pluuialis aquæ opponitur, nihil obſtare ejus bonitati debet; non enim idcircò, ſi Hippocr. & bonis omnibus fidem habemus, & ipſi experientiæ aſſentimur, in ſtomacho, aut Hipochondriis moratur, ſed omnium facillimè deſcendit, & ſua adſtringentia potiùs ſtomachum, & viſcera roborat. Quòd vero putrefiat citiſſimè hoc nihil demit de ejus bo- 57
nitate, vt omnes ſentiunt, neque nos comparauimus eam, quæ fuerit putrefacta cum fontana; tametſi & de hac cita putrefactione non concordent

auctores: nam Card. *lib. 2. de ſubtil. in fin.* dicebat, Aquas leuiſſimas in omni genere tutiores eſſe, & ſeriùs putreſcere. Cùm tamen idem ipſe *in lib. de aqua*, facilè putreſcentes aquas probari dixerit, niſi aliud obſter. Sed & Alex. Petron. *vbi ſupra*, nominatim de aqua pluuia dicebat, eam nequaquam putreſcere, cui tamen contrarius eſt Bacc. *lib. 1. de aq. Tib.* Præterea Rufus apud Oribaſ. *lib. 5. Collect. cap. 3.* dicebat, Solas paludes Ægyptias inter omnes, quas ipſe nouerit, ſalubres eſſe; rationem reddit, Quia hyeme aqua non putreſcit, ſiquidem non ſupercaleſit, & Athenæus *lib. 2. Dipnoſoph. cap. 2.* In Cappadocia, inquit, fertur aqua eſſe optima, & quæ non corrumpitur, etiamſi non fluat, niſi currat ſub terram: Si ergo hujuſmodi aquæ, & Nili præſertim cùm optimæ ſint, non putreſcunt, conſentaneum eſt aquas, quæ optimæ ſunt, non putreſcere. Verùm & Dioſcorides *lib. 5. de Mat. med. cap. 14.* breuibus, ſed dilucidis verbis bonæ aquæ conditiones perſtringens, vltimo loco eam minimè computreſcere dixit, & Matthiol. *in comm. ad prad. Dioſcorid. locum*, Tiberis aquam eo nomine laudaſſe videtur, quòd fictilibus aſſeruata, ac defæcata ad centum, & plures annos perduret incorrupta, quod etiam Georg. Agric. *lib. 1. de nat. com. quæ eff. ex terr.* firmabat. Sed & Pluuiam omnium minimè de facto putreſcere, adſtringentia, quam in illa omnes adnotarunt, docere poteſt: & tamen contrariatur his com-
58 munis Medicorum opinio, omnes enim vno ore fatentur, aquam optimam citò putreſcere, & pluuiam ob id ipſum quod citò putreſcat optimam eſſe cenſendum; fit namque putrefactio, vt declarant vnanimiter Auctores omnes, ob multam aquæ tenuitatem ob quam externæ cauſſæ corrumpenti facilem aditum præbet. Sic Paul. *lib. 1 cap. 50.* Iſaac, Halyaabb. Gazius, Manfred. Bacc. D. Zaccutus, & alij. Ac profectò quanam ratione ſubterfugium quærere
59 poſſint Card. & Petronius non video, cum vterque alia ex parte concedat optimam aquam, & ſignanter pluuialem citò calefcere, & citò refrigeſcere, quod, vt dixi, non tam de calore igneo, quàm aereo intelligendum, nempè volunt eſſe facilè ab externa cauſſa alterabilem; ac facilis alteratio facilem viam monſtrat ad corruptionem; quicquid
60 enim corrumpitur alteratione ad contraria corrumpitur.

Dices autem, negari non poſſe, fontanam eſſe laudabilem, & tamen hanc difficulter corrumpi;
61 ad hoc dico, fontanam aquam ob aſſiduum fluxum, & motum non pati corruptionem, contrà verò ciſterninam ex aqua pluuia collectam ob id, quod motu careat facilius corrumpi: nam fortè etiam fontana, ſi bona ſit, eodem modo collecta, & aſſeruata corruptionem pateretur, vt de aliquibus euenire ſentit Bacc. *loco ſupra citato*, præterquam quod non valet hæc deductio, vt prudenter admonet *ibid.* Bacc. nempè quòd cùm putrefactio ſit ſignum bonitatis aquæ; omnis aqua, quæ non corrumpitur, bona idcircò non ſit, eſt enim conſequentia, vt ille addit, à particulari ad vniuerſale, quæ falſiſſima eſt. Vt ergò quæſtionem abſoluamus, dicendum videtur, citam putrefactionem eſſe quidem ſignum bonitatis aquæ non tamen vniuerſale, & inſeparabile, nam & optimæ quædam aquæ non putreſcunt, vt ex ſuperioribus patet.

Tertio loco de prauarum aquarum emendatione differendum: expedit enim Reipublicæ, vt qui gubernant, & Ius adminiſtrant, id non ignorent, ma-
xime cum tempore peſtis vrgeat laudabilium aquarum neceſſitas, & remotionis prauitatis ipſarum, quæ in potu veniunt, & quæ etiam in alios vſus: nam & aquæ ipſæ eo tempore facile inficiuntur, & 62
niſi emendentur, peſtem ad longum tempus fouent. 63
Card. *in cit. lib. de Aqua*, ante omnia ponit deſtillationem, poſt hanc percolationem, tertio loco tranſfuſionem per arenam cum decoctione poſt tranſfuſionem ad tertias, ſed deſtillatam aquam ex ſua natura optimam, & per manicam Hippocratis, quam vocant, dehinc tranſcolatam, ſedimentum reliquiſſe, non ſemel fuiſſe ſe expertum teſtatur Illuſtriſs. vir. D. Iulius Mancinus, de quo alias. Verumenimvero putarunt plerique Medicorum, aquarum om- 64
nium qualecunque vitium emendari ipſarum aquarum decoctione; Aquas autem decoqui (vt obiter 65
hoc dicam) peruetuſtum inuentum eſt, vt patet ex nonnullis auctoribus, præcipue Herodoto (nam Hipp. relinquo) apud Mercurial. *var. lect. lib. 1. cap. 8.* & apud Scaccum *in lib. de ſal. pot. cap. 3.* hoc autem dixi, quia nonnullos Medicos offendi, qui ex Plinij auctoritate *lib. 31. ſuæ hiſt. nat. cap. 3.* inuentum hoc decoquendi aquas Neroni adſcribunt; at vero Plinius non id ſibi voluit, ſed quod Neroni tribuit eſt, decoctam aquam in niuem demiſſam refrigerare ad majores delitias, vnde Iuuenalis *Sat. 5.*

Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.

Sed his omiſſis, coctione aquæ vitia omnia emendari videtur ſentire Plin. *vbi ſupra.* Omnem vtique, inquit, decoctam vtiliorem eſſe conuenit, & deinceps vitioſæ aquæ remedium eſt, ſi decoquatur ad dimidias partes. Quam tamen opinionem, vt falſam, pluribus refellit Ioubert. *Parad. 5. decad. 1.* & Lu- 66
dou. Mercat. *de recto præſid. vſu, lib. 1. cap. 2. verſus finem.* & alij apud D. Zaccutum *de Prine. Med. hiſt. lib. 1. hiſt. 7. quæſt. 6.* nec injuria, quia conſentaneum rationi videtur, quod aqua tenuis naturæ, vt pluuialis, & fontana eſt cum requiſitis conditionibus potius coctione craſſeſcant, exhalare enim ignis virtute tenuiorem ipſarum portionem jure videretur concedendum. Quamobrem Ioubertus Gal. *ſecutus comm. 4. in 6. Epid. par. 14.* & Mercat. *vbi ſupra.*
Tria tantum genera vitioſarum aquarum coctione 67
emendari, ac meliores, ſalubrioreſque reddi vult; paluſtrium nempe primum, limoſarum, lutulentarum, graueolentium, aut alia conſpicua ac maxime inſigni, ac ſenſibili qualitate notarum: ſecundum earum, quæ ſtomacho graues ſunt, aut Hypochondria inflant. Tertium earum, quæ crudæ ſunt. Cæteras vero aquas, ſi quid vitij habent, coctione emen-
dari minime poſſe credit. Communis tamen Me- 68
dicorum opinio eſt, decoctione non ſolum omne aquæ vitium emendari, ſed ipſas ſalubres aquas reddi ſalubriores: nam negatur omnino aquas decoctione craſſeſcere; cum ſi quid veritatis hoc haberet, jam neque vitioſis aquis decoctio remedio eſſet, quia tenuiores earum partes, vt cæterarum in vapores abirent, craſſiores remanerent. At contra patet coctione ſemper aquam magis attenuari, 69
ſemperque ſuam formam retinere: ſed vide quæ ad hanc rem afferunt Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. dict. particul.* Iſaach. *cap. de aqua.* Septal. *in Hipp. de aer. comm. 3. partic. 33.* Pamphil. Herilac. *lib. 4. de aquis cap. 13. & ſeqq.* & Franc. Scacc. *de ſal. pot. cap. 13.* & nouiſſime D. Zaccutus *vbi ſupra.* vnde idem Septalius etiam pluuialem, vt melior efficiatur, excoquendam præcipit, Hippocratis præceptum ſecutus; qui apertiſſimis verbis quan-

quam

quam ſummopere pluuiam aquam laudauerit, tamen coquendam eſſe voluit: coctione namque adeo perfectam reddi dicit, vt etiam optimam fontanam exuperet, cum tamen non decocta inferiorem bonitate ipſa fontana faciat. concedit vero his non obſtantibus idem Auctor *lib. 5. de Peſt. cap. 7.* aquam fontanam, aut pluuialem indifferenter ſine coctura.

70 Dicamus itaque cum cæteris omnibus, coctionem aquam quamcumque ſemper perficere, cum quantumque optima aqua ſit, pura omnino non ſit, neque enim datur aqua pura, vt dicit Tadd. *in Iſag.*
71 *Ioannis. cap. 3. prope fin.* coctione ergo quæcunque aqua depuratur, vnde fit, quod ſemper, etiamſi perfectiſſima ſit, poſt coctionem relinquat in fundo vaſis, in quo decoquitur, terrei aliquid, teſte Gal. *1. de ſimpl. med. fac. c. 4.* attenuatur enim aqua cum decoquitur, attenuata craſſiores partes ſubſidere neceſſarium eſt.

72 Quomodo autem emendandæ ſint aquæ tempore Peſtis non difficile eſt determinare, coctura enim ante omnia proponimus, ignis enim ſuo calore omne aquæ vitium etiam ab aere peſtilente contractum excutere poteſt. coctura ergo quam maxime tunc deſideratem in aqua pluuia, que eſſet eo tempore collecta, nam poteſt facillime, ſi aer ſit infectus, infici etiam aqua, quæ ab aere prouenit. præterquam quod jam dictum eſt, pluuiam aquam facillime putreſcere, vt ergo ſuſpicionem hanc effugiamus, ne corpora ad putredinem diſponat, eam coctione emendabimus.

73 Sed & aliæ traduntur rationes, quibus aquarum vitia corriguntur. Sunt qui Anetum in aquas injiciant, alij farinam, aut amylum, hæc enim fundum petentia aquam clarificare dicuntur, ſi turbida ſit. Ioubertus Amaranthi florem in aqua intabeſcentem illam ſalubrem reddere, & vini colore tingere docet. idem præſtare dicit, Oxalydis radicem nobis Acetoſæ dictæ. hanc malim tempore peſtis; quo etiam tempore plura ad hanc intentionem vſurpari poſſunt in aquis incoquendâ, quæ conſulto prætermittimus. Illud monendum eſt, vt aquarum omnium
74 ſtagnantium, & reſidum vſus omnino tunc temporis euitetur, ac magiſtratus præcepto interdicatur, & inhibeatur, & ſi fieri poſſit etiam domeſtica animalia ab earum potu arceantur. Si qui vero putei in ciuitate ſunt, aut ciſternæ, harum aquæ continua agitatione, & motu perpetuo, atque indefinenti hauſtu, etiamſi pro neceſſitate non fiat, puriores, & tenuiores reddentur. nam & ad aquæ prauitatem
75 emendandam Auctores omnes tam antiqui, quam moderni frequentem hauſtum conſulunt, vt Rufus, Auicenna, & omnes ſupracitati, imo & vulgus ipſum.

Non conticebo autem modum quemdam, pluribuſque forte ignotum, quo aquæ quæcunque abſque coctura, abſque deſtillatione, & abſque vllius alienæ rei admixtione tenuiſſimæ, ac ſaluberrimæ redduntur, quo vtebatur Illuſtriſſ. D. Card. Franc. Maria de Monte, qui plurimum Chimicis magiſte-
76 riis delectabatur. habebat enim duo vaſa ad inſtar duorum mortariorum ex ſaxo Olandico, ſeu potius ex petra capacitatis, vt credo libtarum centum viginti, vel vt noſtro more loquar, *di boccali venti*, plus minus. hæc enim menſura ſex libras habet. horum vnum aqua repletum alteri ſuper imponebatur, nam aqua in eo contenta guttatim conuenienti quodam temporis ſpatio in ſuppoſitum vas deſcendebat; ſub hoc alterum vas cujuſcunque materiæ libuiſſet ſupponebatur, quod aquam ſimiliter ex ſecundo vaſe guttatim fluentem excipiebat. non erant autem vaſa hæc vllibi perforata, ſed ex naturali quadam poroſitate aquam contentam ſenſim remittebant. in vtriuſque autem mortarii fundo ſemper terrei aliquid notabile plus minus reſidebat poſt aquæ transfuſionem, etiamſi aqua immiſſa optima alias cenſeretur, nam & Tiberinam jam depuratam, & virgineam, & alias his non inferiores eadem excrementa poſt ſe relinquere compertum eſt. Sed aqua tandem eo modo per hæc vaſa transfuſa, ac tranſcolata tantæ tenuitatis erat, vt dicto citius Hypochondria ebibita permearet. ea ſe vſum in colico dolore cum optimo ſucceſſu ipſemet Illuſtriſſimus D. Cardinalis mihi non ſemel teſtatus eſt, vrinam enim citiſſime prouocabat.

Sed jam ad dubia accedendum, quæ diſcutienda diximus, quæ, ne hæc quæſtio in longum jam progreſſa tædium Lectori pariat, in ſequentem rejiciamus, ſi modo nunc illud tantummodo decidamus, Aquarum prauitatem, quæcunque tandem illa ſit, 77
non poſſe dare juſtam cauſſam non reſidendi, aut commorandi in loco aliquo; non quia multum non conferant aquæ bonæ ad ſalutem, ſed quia facilis eſt earum, ſi prauæ fuerint, emendatio, vt ex ſuperioribus jam notum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes ſeruitutes poſſunt quibuſuis aquis indifferenter imponi.*
2 *Communiſſima aqua ſeruitus eſt hauſtus.*
3 *Hauſtus aquæ ejus bonitati non officit, ſed prodeſt.*
4 *Publica aqua cur priuata melior.*
5 *Nulla ſeruitus imponi poteſt vbi alterius interet præjudicium.*
6 *Aquæ puteales, & ciſternales quomodo detrimentum à vicinis cloacis patiantur.*
7 *Si Cloaca, vel latrina noceat puteo, vel Ciſternæ vicini, habet hic actionem contra Cloacæ dominum.*
8 *Ciuitatum putei cur inſalubres.*
9 *Stagnum, Palus, Lacus quid ſint.*
10 *Seruitutes quæ lacubus, & hujuſmodi aquis imponi poſſunt.*
11 *Irrigatio aquarum bonitati non officit.*
12 *Pecudum appulſus poteſt eſſe cauſſa alicujus incommodi in aqua.*
13 *Piſcatio quid in aquis operetur circa bonitatem.*
14 *Piſcationum genera plura.*
15 *Piſcatio medicata quæ.*
16 *Balneatio quid operetur in aquis.*
17 *Cloacarum, Aqua ductuum, & Latrinarum expurgatio aquis maxime officit.*
18 *Immunditierum projectio aquis damnoſa.*
19 *Lauatio pannorum, & hujuſmodi in aquis damnoſa.*
20 *Lini, Cannabis, & Sparti maceratio aquas inficit, & ipſum aerem.*
21 *Seruitutes eatenus imponi permittuntur, quatenus in alterius incommodum non fiant.*
22 *Mola ſeruitus quæ incommoda habeat.*
23 *Reſtagnatio aquæ ipſius bonitati officit.*
24 *Fluentes aquæ minus prompte inficiuntur quam reſidet.*

ventorum flatus omnem acquiſitam jam nocentem qualitatem ſubito domant, atque immutant. Quamrem licet aëris intemperies excuſet Epiſcopum a reſidentia ex iis, quæ notat Pariſius *lib. 5. de reſign. benef. q. 3. nu. 147.* tamen non procederet hoc, vbi non eſſet intemperies vniuerſalis omnium locorum ipſius Diœceſis: teneretur enim reſidere vbi eſſet aliquis locus, in quo aër non eſſet adeo intemperatus, vt declarat idem Pariſ. poſt *nu. 252.* neque valeret oppoſitio, quod & hic eſſet vicinus loco intemperato illi no, nempe ſuæ ciuitati, & quod ob vicinitatem facile timeri poſſet infectio, quia hoc in hujuſmodi caſu non procedit ex ſupra adductis.

26 Quod ſi a natura aër diſtemperatus ſit, tunc quidem nullo modo emendatur, & non aſſuetum in illo viuere promptiſſime lædere poteſt, vnde facile vbi talis ſit, procedent ea, quæ in principio quæſtionis attulimus, nimirum ejus cauſſa intrare excuſationem in nonnullis casibus, vt ibi videre eſt, quæ tamen, quia in quouis aëris vitio omnia locum non habent, ſigillatim examinanda videntur; & quoad excuſationem à reſidentia non eſt dubium, illam procede-
27 re in notabili aëris vitio, quod à natura ſit, quia promptiſſima cauſſa ea eſt ad morbos concipiendos, at quoad excuſationem à contumacia, non ita
28 palam eſt maxime in quacunque aëris intemperie; quemadmodum & quoad excuſationem à perjurio, & à curſu proſcriptionis, in quibus casibus videant Iuriſconſulti. An excuſatio procedat in aëre tantum peſtilente, cum hæc cauſſa ſit nimis efficax, & ſubitanea, quam declinare, niſi fuga, & abſentia non licet, vnde ne momento quidem in eo commorari tutum eſt; at aër ſimpliciter intemperatus non eſt tam actiua cauſſa, & impetuoſa, quin in ipſo per aliquot dies commorari non poſſimus abſque alicujus morbi notatu digni contractione, etiamſi de facili poſſet, & capitis grauedinem, corporiſque torporem, ac relaxationem, aut aliud quoddam ſimile, vel ſuæ intemperantiæ conueniens incommodum excitare, pro quibus omnibus faciunt quæ adduxit Maſcard. *de Probat. concl. 20. nu. 8. & ſeqq. tit. 1.*

29 Limitanda tamen videntur prædicta juxta ea, quæ ſequuntur: nam primo vbi commoratio in loco valde intemperato debeat eſſe diuturna (diuturnam voco, quæ ſpatium decem dierum pertranſiret) ex-
30 cuſatio ſuum locum habebit. Secundo, vbi anni tempus ſit magis ſuſpectum, nempe à Solſtitio Æſtiuo ad Æquinoctium Autumnale, tunc bene procedat excuſatio: Aër enim, qui ex ſua Natura ſit valde intemperatus, tunc temporis induit quamdam venenoſitatem, ac quaſi peſtilens efficitur; dicitur vero hoc tempus ab Aſtrologis Æſtas, ſed Iuriſconſulti Æſtatem largo modo accipientes ab Æquinoctio verno ad Autumnale eam extendunt, vt patet *per l. 1. §. Æſtatem ff. de Aqua quotid. & Æſt. licet Glo. in l. vnicam. §. Æſtas. ff. Ne quid in flum. publ. verbo referatur*, illam reſtrinxerit ad tres menſes, tamen Me-
31 dicis dicitur quandocunque calor, & ſiccitas exuperare incipiunt vſquequo calor remittat, & frigus cum ſiccitate prædominetur, etiamſi ante ſolſtitium Æſtiuum per aliquot dies id fieret, aut per Autumnale Æquinoctium perduraret, aut breuius etiam fieret ex aduentu poſt Solſtitium prædictum, & breuiori duratione deſinendo ante prædictum Æquinoctium, nam Medici ab anni, ſeu temporis temperie menſurant, ac diſtinguunt mutationes tempeſtatum ipſius Anni.

32 Tertio, conditio perſonæ excuſandæ attendenda eſt, cum nonnullæ ſint, quibus aër malus aliquando non modo non nocet, ſed valde juuat; nam & aliquos, vt ex nonnullis morbis conualescant in aërem craſſum, atque alias intemperatum relegamus, ad quod facit illud Celſi *lib. ſecund. ſub med. cap. 1.* Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit, adeo vt in id quoque genus, quod Natura pejus eſt in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Non ergo procederet excuſatio in ea perſona, quam conſtaret hujuſmodi aere incolumiter vti poſſe, vel aliquando etiam vſum.

Quarto, conſideranda loci conditio, ex quo quis diſcedit, & illius ad quem accedit; poteſt enim hic, qui eſt terminus ad quem, vel eſſe ipſi aeri, qui eſt terminus à quo, in prauitate par, vel etiam illum in bonitate excedere, ac tunc quidem nulla excuſatio haberet locum.

Sed præter commemorata nonnulla alia ſigna ab 33
extra afferenda, antequam huic quæſtioni finem imponamus, quæ ipſius aëris bonitatem, aut prauitatem arguant, quæ ab ipſa habitantium conſtitutione delumuntur, & habentur ex Hippocr. *in ſæpiſſime adducto lib. de aer. aq. & loc.* & vere à Palladio *lib. 1. de re ruſt. tit. 3.* dictum eſt, Aëris boni conditio- 34
nibus reſpondere tandem ipſorum incolarum valetudinem, quæ ſi proſpera ſit, ac firma, nullique familiari morbo teneretur, aer optimus cenſendus eſt, at vbi inſalubris habetur, ibi homines longioris vitæ nullos, aut perpaucos admodum eſſe neceſſe eſt, ita vt & citò conſeneſcant, & in ſexageſimo ad ſummum pereant. In viuis autem degentes male colorati ſunt, ac morbis plurimis obnoxij, præcipue vero viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, ſingulisque Hydropis ſpeciebus, vbi craſſus ſit, & humidior; ſomnolenti homines ſunt, & ingenio vt plurimum tardi, ac corpore ſegnes, vnde ad labores inepti; inuidi præterea ſunt, maligni, & inſidiatores, aſpectu turpi, ac terrico, colore ex albido flaueſcente; quod ſi aer nimis æſtuoſus ſit, & calidus, ibi ardentibus febribus per æſtatem præcipue homines conflictantur, ex acutiſque vt plurimum morbis juniores intereunt, & alia ad alias aeris intemperies ſequuntur incommoda, de quibus non eſt, quod plura addamus: multa tamen ſunt, quæ ad hoc ipſum argumentum de aere pertinerent, quæ paſſim in hoc titulo ob materiæ contiguitatem habentur.

SVMMARIVM.

1 *Aquarum conſideratio præferenda conſiderationi de aere.*
2 *Nulla ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua.*
3 *Aqua vnde dicta.*
4 *Aer ſimpliciter ad vitam neceſſarius.*
5 *Aqua promptius inficit aerem, quam è contra.*
6 *Omnis morbus curari poteſt ſolo aqua potu.*
7 *Aquarum conſideratio quanam ratione Iuriſconſulto neceſſaria.*
8 *In locorum mutatione plures male afficiuntur ex aquæ mutatione potius quam ex aeris.*
9 *Peſte vigente ad Iudices pertinet de aquarum bonitate eſſe ſollicitos.*
10 *Ex ſolo aliquando prauarum aquarum vitio peſtis excitatur, & excitata conſeruatur.*
11 *Aquæ trium ſenſuum judicio optimæ cenſendæ.*
12 *Aqua optima elementaris aqua natura, quam proxime accedere debet quoad ſimplicitatem.*
13 *Aqua impermixta optima.*

14 *Aqua*

14 *Aqua omnium ſenſuum judicio examinata.*
15 *Aqua nullius odoris, nullius ſaporis, nullius coloris optima. Contrarium nu. ſeq. ex Hipp. declara vt num. 17.*
18 *Leuitas in aqua quomodo conſideranda.*
19 *Aqua inter ſe nullo pene momento differunt. Contrarium ibid.*
20 *Statera judicium in aqua examinan. non explcden.*
21 *Vna, atque eadem aqua ſe ipſa aliquando leuior, aliquando grauior.*
22 *Aquæ bonitas in hoc vno maxime conſiſtit, vt cito Hypochondria perweet.*
23 *Signum bonitatis aquæ, quod deſumitur ex habitu, & membratura eorum, qui ex ea bibunt, omnibus anteferendum.*
24 *Ad aquæ bonæ explorationem animalium jecinora inſpicienda ex iis bibentium.*
25 *Celeberrimum experimentum bonitatis aquæ ex cita calefactione, & cita refrigeratione, & quomodo hoc experimentum in vſum trahatur. num. ſeq.*
27 *Aliud experimentum bonitatis aquæ ex facili leguminum, & quarumcunque rerum coctura.*
28 *Tertium experimentum ex modica vini tolerantia. quomodo interpretandum hoc experimentum ex Septalio nu. ſeq. noua interpretatio circa idem experimentum. nu. 30. alia nu. 31.*
32 *Experimentum bonitatis, vel prauitatis aquæ ex vaſe æneo.*
33 *Aqua pura in fundo vaſis reſidentiam non facit.*
34 *Ardoini experimentum ex lixiuio aquæ admixto.*
35 *Ligna in aquam prauam injecta tubera concipiunt.*
36 *Auicennæ experimentum.*
37 *Cardani experimentum.*
38 *Maſinii conſideratio de aquæ bonitate.*
39 *Iouberti experimentum.*
40 *Quædam aquæ duplo majus pondus ferunt hyeme, quam æſtate.*
41 *Idem nauigium majora ſuſtinet pondera in mari, quam in flumine.*
42 *Nauigia tantum ponderis ſuſtinent, quantum eſt pondus aquæ quod capere poſſunt.*
43 *Aquæ ſummæ leuitatis.*
44 *Aquæ exploratio ex herbarum quarundã adnaſcentia.*
45 *Nota bonitatis aquarum ex parte deſumpta ad quam fluunt.*
46 *Terra metalliſera prauas omnino aquas gignit.*
47 *Ex luto aqua inficitur.*
48 *Aquæ peſſimæ quæ.*
49 *Aquarum potabilium genera.*
50 *Stagnans, & paluſtris aqua omnium deterrima.*
51 *Lacuſtris aquæ conditio.*
52 *Aquæ Nili præſtantia.*
53 *Quænam aqua melior, fontana, an pluuialis.*
54 *Fluuialis aqua omnium optima ex Card.*
55 *Pluuialis optima cum conditionibus requiſitis.*
56 *Legumina in aqua pluuiali facilius coquuntur, quam in fontana.*
57 *Cita putrefactio pluuialis aquæ nihil demit de ejus bonitate.*
58 *Aqua cito putreſcens optima.*
59 *Optima aqua cito caleſit, & cito frigeſit.*
60 *Quicquid corrumpitur alteratione ad contraria corrumpitur.*
61 *Fontana aqua cur non corrumpatur.*
62 *Aquæ tempore peſtis facile inficiuntur.*
63 *Prima aqua emendatio deſtillatione.*
64 *Aquarum qualecunque vitium coctione emendatur. Contrarium num. 66.*
65 *Aquas coquere antiquitus etiam ſolebant.*
67 *Galenus quas aquas excoquendas jubeat.*
68 *Coctione & vitium aquarum emendatur, & leuitas augetur, & num. 70.*
69 *Aquæ coctione ſemper attenuantur.*
71 *Aqua pura non datur.*
72 *Peſtis tempore quomodo emendandæ aquæ.*
73 *Iouberti ratio in emendandis aquis.*
74 *Stagnantium aquarum vſus tempore peſtis in primis fugiendus.*
75 *Aquæ hauſtu aſſiduo perficiuntur.*
76 *Franciſci Mariæ de Monte Card. aquarum purgandarum ratio.*
77 *Aquarum prauitas non excuſat à reſidentia.*

De Aquis, earumque bonitate, & vitio.

QVÆSTIO II.

AQuarum conſiderationem non modo magni 1
momenti eſſe, ſed conſiderationi de aere eſſe præferendam non abſque ratione dicebat vir clariſſimus Ludouicus Septalius *in emunctiſſimo commentario ſuo in Hipp. de aer. aq. & loc. comm. 1. tex. 3.* & facit pro eadem opinione inter Iuriſconſultos Ripa, qui ex Vitruuio *lib. 8. cap. 4. in tract. de reſt. par. 3. partic. 1. num. 6.* Nulla, inquit, ex omnibus rebus tantum videtur habere ad vitam neceſſitatis, quantum aqua, quod Ariſtot. dicto conſonat. *4. de gener Anim. cap. 2.* & facit etiam ad hoc Bacc. de Tiber. *lib. 1. in præfat.* & quidem plurimum momenti aquæ ad ſanitatem 2
conferunt, veluti Hipp. *cit. lib.* dicebat, ſed hanc aquarum neceſſitatem mortalibus ſummam eſſe longioribus percurrit Bacc. de Therm. *lib. 1. cap. 1. & in cit. præfat. lib. 1. de Tiber. aq.* vnde non incuria antiquitus aquam Lixam fuiſſe appellatam memorat Galeott. Matt. *de doctr. promiſc. cap. 28.* vt ea nempe res, addit ille, à qua viuimus: & jure à Pindaro vocata eſt omnium rerum optima. imo non inepte aliquos locutos teſtatur Maſin. *de Gelid. pot. abuſ. lib. 1. cap. 13.* cum aquam dici inde volunt, quaſi Aqua, 3
id eſt, ſine qua viuere non poſſumus.

Addam autem ego rationem, cur majoris conſiderationis debeat eſſe aqua, quam aer, nam contrarium omnino videtur verius, cum aer ad vitam ſit 4
ſimpliciter magis neceſſarius, vt patet per ſuperiora. Tamen quia aer vniformis magis videtur reſpectu aquæ, neque tot ob id, ac tantas ſuſcipit differentias, neque etiam ab extra ſuſcipit, nec ſuſceptas retinet impreſſiones ob ſuam tenuitatem, & continuam agitationem; contra vero aqua neque eam tenuitatem ſortitur, ac maxime diſcontinua eſt, & à ſe ipſa nempe à ſuomet elemento, ac toto diſiuncta, vnde & ob eam quoque cauſſam magis alterationi ab extra obnoxia eſt ex terræ ipſius proprietate, & exhalationibus, inde fit vt exquiſitiori examine egeat aqua, quam aer: atque ita medius fidius Hippocrates noſter inſinuaſſe videtur in lib. ad hanc rem dicato, cum de aquarum natura multo plura habeat, quam de ipſo aere. Sed vide ad hoc Ariſt. *lib. 1. problem. 13.*

Habet præterea id magis conſiderabile aqua, 5
quam aer, quia promptius aqua inficit aerem, quam è contra, nam & aer malus fit à prauis aquis, vt dicebat Cardan. *in lib. de aqua.* Etſi bonæ, addit, ſint aquæ, aer malus eſſe non poteſt, quam tamen

partem non vndequaque recipiendam cenſeo. præ-
6 teribo autem id, quod idem Card. *in eo tract.* probare nititur, nimirum omnem morbum curari poſſe ſolo aquæ vſu, quod de aere quidem tam facile perſuadere nequaquam licebit.

7 Cæterum ad rem Iuriſconſultorum hanc quoque conſiderationem pertinere multis nominibus manifeſtum fit: nam dubitari poteſt, an bonarum aquarum penuria ſit juſta cauſſa non reſidendi in aliquo loco; quia notiſſimum eſt, & Hippocratis auctori-
8 tate firmatum *in ſæpe cit. lib.* plures homines multo magis affici in mutatione locorum ob aquarum, quam ob aeris qualitatem. Vbi inſuper peſtis vigeat
9 ad Iudices, & Gubernatores pertinet de aquarum bonitate ſollicitos eſſe, & earum vitia emendanda cu-
10 rare, cum ex ſolo prauarum aquarum vitio aliquando peſtis excitetur, & excitata conſeruetur, vt dixi alias *lib.* 3. *tit.* 3. & notat Cardan. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9. Præterea dubitari poteſt apud Iuriſconſultos, an liceat ſine præjudicio bonitatis ipſius aquæ in fundo, in quo aqua eſt, fodere, putare, ædificare, aut aliud quid agere, ex quo aqua aliquam mutationem ſuſcipiat. tunc enim rationabilis timor intrat ne aqua inquinetur, vitietur, deterioretur, corrumpatur. *ad tex. in l.* 1. §. *Labeo putat. ff. de aqua quotid. & æſtiu.* quin & in aqua ducenda attendi ſemper jubent Il. ne aquæ bonitati, qua cæteri ciuales fruuntur, præjudicetur, *vt per l. hoc Iure.* §. *Is qui jus aquæ & §. ſeq. ff. eod.* ſed & de reſtagnatione alicujus fontis, vel riui, vel fluminis dubitari poteſt, an ipſi aquæ, aut etiam aeri nocere poſſit, & aliæ permultæ occurrere poſſunt dubitationes Iuriſconſultis circa aquas à Medicis diluendæ.

Ad rem ergo accedentes primo loco de bonæ, ac laudabilis aquæ conditionibus loquamur, de hinc de notis hujuſmodi bonitatis. Secundo de aquarum inter ſe comparatione. Tertio de earundem emendatione cum prauæ ſunt, & maxime tempore peſtis, & Epidemiæ. Vltimo propoſita dubia quantum ad Medicum pertinet, diſcutienda.

Et quoad primum Hippocrates ante cæteros omnes in opere præcitato bonæ aquæ conditiones quaſi per epilogum attulit, cum ſecundum trium maxime ſenſuum judicium pluuias aquas optimas eſſe dixit,
11 quod judicio tactus ſint leuiſſimæ, judicio guſtus dulciſſimæ, judicio viſus tenuiſſimæ, & limpidiſſimæ. magis copioſe tamen bonarum aquarum conditiones ſic enarrabat ibidem. Optimæ ſunt quæcunque ex ſublimibus locis, & terreis collibus fluunt; hæ enim & dulces ſunt, & albæ, & vinum ferre quam minime poſſunt; hyeme autem calidæ ſcaturiunt, æſtate vero frigidæ; tales enim erunt, ſi fuerint ex profundiſſimis fontibus; maxime vero eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis exortum erumpunt, & maxime ad æſtiuum, oportet enim claras eſſe, fragrantes, & leues. Ex quibus Hippocratis verbis deducuntur ex omnes conditiones, quas alii Medici, & Profeſſores poſt illum attulerunt. percurrunt autem eas diligentiſſime Galenus 1. *de ſan tuen. & in lib. de bon. Aq.* Auic. 2. 1. *tract.* 3. Iſaac *in lib. diæt. part. cap. proprio de Aq.* Vitruuius *lib.* 8. & alii plerique antiquiorum. ex recentioribus autem Andr. Thur. *in libell. de bon. aq.* Lang. *lib.* 1 *Epiſt.* 44. Georg. Agric. *lib.* 1. de his quæ fluunt ex Terr. Ioubert. *decad.* 1. *parad.* 5. Card. *lib. de Aqua.* Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 13. Pamphil. Herilac. *in lib.* 1. *de Aqua.* Franc. Scacc. *de Sal. pot. c.* 12. & ex Iuriſconſultis Ripa *loco ſupra cit. à num.* 5. *ad plures ſeqq.* Summatim vero omnes laudabilis aquæ conditiones in aqua conſiderabiles in vnum perſtringet, qui hanc vnam ob oculos ponet, nempe impermixtionem, aut ſimplicitatem, non quod idcirco, vt male ſen-12 tiunt nonnulli Medici, ſimilis eſſe debeat in ſubſtantia, & ſuis qualitatibus aquæ elementari, nempe quod frigidiſſima ſit, & humidiſſima, nam contra valde frigidæ aquæ improbantur, & forte aquam, quæ diſtributioni ciborum inſeruire debet, potius temperationem quandam caloris, & frigoris habere oportuit, quam ſecus, vt probat luculenter Card. *cit. lib. de Aqua*, & idcirco rectius videtur dicendum cum Baccio *lib.* 1. *de aq. Tiber.* quod aqua optima ſubſtantia ſimilis potius eſſe debeat aeri, quam aquæ elementari, quia debet eſſe leuis, & facile alterabilis, quod & inter Iuriſconſultos ex Plinio adnotat Tiraq. *de Nobilit. cap.* 51. *num.* 184. contra autem elementaris aqua à frigore ponderoſitatem haberet, & difficulter alteraretur. ergo vt ſit leuis, & facile alterabilis aeri ſimillima ſit oportet, nempe tenuis, & impermixta; huc enim pertinent quæcunque Hipp. & cum eo cæteri omnes Doctores de lignis bonitatis aquæ attuletunt, vt ex ſuperioribus, & ex iis quæ ſequuntur, luculentiſſime patet: neque enim ad alium potiorem finem hæ conditiones in aqua perquiruntur, niſi vt per eas ſciamus, an corpori noſtro ſalubris futura ſit, necne; at tunc maxime ſalubris eſt, cum eam vnicam conditionem, ſimplicitatis, & impermixtionis ſortitur, quippe cum tunc aqua cito permeet, ſtomachoque idcirco grauis non 13 ſit, & in Hypochondriis non moretur, quod ab aquæ bonitate ſolummodo attendimus. At vero, quia neceſſe habemus ante experimentum capiendum in ipſis animalibus, hominibus præſertim de ipſius aquæ conditione pronuntiare, ad aſſequendam prædictam impermixtionem adducuntur nonnullæ conditiones, quæ maxime ad ſenſuum ſingu-14 lorum judicium examinandæ ſunt, quia colore, ſapore, odore, tactu, addam etiam & ſonitu bonas à malis ſecernere licet: nam tametſi, vt ipſum quoque imperitiſſimum vulgus jactat, bona aqua nullius coloris, nullius odoris, nullíuſque ſaporis ſit 15 oporteat, tamen Hippocrates & colorem, & odo-16 rem, & ſaporem in optima aqua deſiderare videtur; nam colore voluit eas eſſe albas, ſapore dulces, odore fragrantes, & quoad tactum deſiderat eas eſſe Æſtate frigidas, hyeme calidas. ſed quoad priores tres conditiones quomodo intelligendus ſit Hippocrates optime poſt alios declarat doctiſſimus Sepulius *comm.* 3. *cit. lib. partic.* 16. & ad commune, ac vulgare dictum Hippocratis ſententiam accommodat: nam cum vellet Hippocrates lauda-17 re in aqua nonnullas qualitates juxta tres prædictos ſenſus, ea ſenſibilia nominauit, quæ magis ipſis ſenſibus delectant, nempe inter colores albedinem, inter ſapores dulcedinem, inter odores fragrantiam; non quod vere aqua aut alba, aut dulcis, aut fragrans eſſe debeat; quomodocunque enim eſſet, ejus ſimplicitatem, & impermixtionem alienis rebus inquinatam denotaret; at quanto magis impermixta cum aliis rebus aqua eſt, eo magis pura, ac melior abſque dubio eſt. Ejus ergo color laudabilis in pellucidirate, & diaphaneitate, ſeu tranſparentia conſiſtit, quæ eſt quaſi omnis coloris priuatio, ejus ſapor in priuatione cujuſcunque ſaporis, ejus odor in cujuſcunque item odoris priuatione: Quoad ſenſum vero tactus duas conditiones videtur afferre Hippocrates vnam, quod

æſtate frigidæ ſint, hyeme calidæ, & hæc ad primas qualitates pertinet; ſecundam quod ſint leuiſſimæ, ſed leuitatem hoc in loco non vno modo omnes accipiunt; nam aliqui volunt, hanc leuitatem accipien-
18 dam eſſe ad pondus*, ex quo ipſius aquæ denſitatem, aut tenuitatem argui dicunt; alij malunt leuitatem hanc accipiendam eſſe reſpectu ventriculi; nempe quæ ventriculo leuis ſit, & illum non grauet, de qua quæſtione vide Septalium *vbi ſupra*, cum quo dicamus, vtrumque ſenſum habere hanc leuitatem, cum aqua optima, & pondere leuiſſima ſit oporteat, & ſtomacho etiam leuis: neque valet quod dicitur, quod aquæ nonnullæ malæ ſint pondere æquales aquis optimis, quia poteſt quidem aqua, quoad hanc conditionem ad pondus leuis eſſe, & ſic bona, quoad alias tamen conditiones eſſe mala; & tamen hæc conditio, nempe leuitas quoad pondus ſtateræ eſt maxim i facienda, vt plerique Auctores probant, & præcipue Ioubert. *cit. Parad. 5. lib. 1.* vnde mirati ſubit Plinium *Nat. hiſt. lib. 31. cap. 3.* & Senecam à
19 Card. adductum *in lib. de Aq.* aſſerentes, nullo pene momento ponderis aquas inter ſe diſtare, quod & Eraſiſtratum ſenſiſſe memorat Athenæus *lib. 2. Dipnoſoph. cap. 2.* eo argumento ductum, quod Amphiarai, & Eretriæ aquæ collatæ, quarum hæc eſt bona, illa mala, nulla prorſus ponderis differentia inueniatur. Sed ego, præterquam quod contrarium ſentiunt cum doctoribus omnibus (quorum omnium inſtar Celſ. *fit. lib. 2. ſuæ med. cap. 18.*) vel ipſæ Aniculæ, noto apud Strabonem *lib. 15. ſuæ Geograph. in fin.* Perſas Reges aquas ex Eulæo Fluuio ſibi aſportandas curaſſe, quod ea omnium aquarum eſſet leuiſſima, & hanc leuitatem ſtateræ judicio examinatam inſinuat addens, Atticum acetabulum ejus aquæ drachma minus pendere. Eſt autem acetabulum menſura quindecim drachmarum teſte Plinio *lib. 21. cap. vlt.* & ſic quintadecima parte minus cæteris melioribus aquis ponderabat. Parthos autem Reges ex eodem Eulæo flumine, & Choaſpe bibiſſe, forte ob eandem leuitatem, teſtis eſt idem Plin. *lib. 31. cap. 3.* Sed & apud Athenæum *lib. 2. Dipnoſoph. cap. 2.* illud habetur, Qui fontis Pirenes dicti in Corintho aquam ponderauit, omnibus aquis totius Græciæ leuiorem inuenit. Itaque ſatis perſpicuum hinc fit, ſta-
20 teræ judicium non eſſe tanquam futile explodendum in aquarum examine, vt nonnulli voluerunt; nam & ratio id ipſum ſuadet, dicente Rufo apud Oribaſium *lib. 5. Collect. cap. 3.* Quæ pondere leuis eſt, ſemper terræ impermixta eſt, quæ vero grauis terræ ratione plus grauat, cui ſubſcribunt alii, & præcipue Raſis ad Almanſ. *lib. 3. cap. 4.* Plinium autem contrarium ſenſiſſe mirandum eſt, nec minus mirandum de Seneca: licet Plinium tueri conetur Alexand. Petron. *dial. 1. de re Med.* in quo aquas inter ſe pondere diſtare aſtruit. Immo conſtat tantopere nonnullas aquas aliis pondere eſſe leuiores, vt craſſioribus ſupernatent, ſi quando vnum, eundemque alueum ſortiantur. De Titareſij aqua Homer. *Odyſſ. lib. 2* ſic,

Quique circa deſiderabilem Titareſium colebant,
Qui in Penæum demittit puriſſimam aquam.
Neque ille Peneo commiſceatur argenteos vertices habenti,
Sed ipſum deſuper ſupernatat veluti oleum.

& Lucan. *lib. 6.*

Solus in alterius nomen cum venerit vndæ,
Deſendit Titareſſus aquas, lapſuſque ſuperne.
Gurgite Penei proſicit vtitur arnis.

Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluuij contagia vilis
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſeruare timorem.

Et ne hoc poetice dictum putes, Boriſthænis aqua, inquit Athenæus *loco jam citato*, quibuſdam temporibus eſt violacea, quamuis valde tenuis, cujus rei illud eſt argumentum, quod in Borealibus ſupernatat ob leuitatem; habes & hujus rei plura exempla apud Georg. Agric. *de his, quæ fluunt ex terr. lib. 1. tranſ. princ.* & apud Bacc. *de Tiber. lib. 1. cap. 2.* Sed ex Agricola illud addam, non modo aquas inter ſe 21
pondere diſtare, ſed vnam, eandemque aquam juxta temporis diuerſitatem ſe ipſa leuiorem, aut ponderoſiorem eſſe, in tantum, vt quædam aqua, de qua ille juxta Metalla Pangæi montis in Thracia æſtate tertia parte minus ponderet, quam Hyeme, in cujus rei confirmationem eſt Athenæi teſtimonium *jam ſæpe citato loco*, vbi hæc habet. Earum aquarum, quæ ſunt apud Metalla circa Pangæum hyeme vas ducens habet nonaginta ſex proportionem, at æſtate quadraginta ſex, & ſic eſt pluſquam dimidia parte minor hæc proportio.

Sed addidimus, vt ad omnium, ac ſingulorum ſenſuum examen aqua perfectiſſime judicaretur etiam ſenſum auditus: nam laudabilis aqua cum fluit, aut ab vno vaſe in aliud transfunditur, non debet inſtar Olei fluere, ac lenta eſſe, nullumque penitus ſonum edere; tunc enim valde praua aqua cenſenda, quia craſſa eſt; & vnctuoſa, immo pleræque aquarum cum corrumpuntur, eam ſubſtantiæ conſiſtentiam ſortiri ſolent, vnde apud Columellam *lib. 1. de re Ruſt. cap. 5.* vituperatur, quæ pigro lapſu repit, & inter alia vitia, quæ Tiberinæ aquæ obiiciuntur, illud eſt, quod inſtar Olei lente, & abſque vllo ſonitu fluat. Bacc. *de Tiber. Aq. lib. 1. in argum. contra bonit. Tiber. ex off. arg. vlt.* Sed neque ſtrepitum, aut ſtridorem edere debet aqua cum fluit, aut cum transfunditur de vno vaſe in aliud, quia tunc graniorem eſſe patet, & terræ admixtam; vnde frigida quia magis craſſa, quam calida, quæ calore jam attenuata eſt magis obſtrepit, cujus rei cauſſam quærebat quoque Ariſtot. 11. *problemat.* 10. ex quo Alex. Petron. *lib. 2. de Aqua Tiber. cap. 13.* immo frigidam calida acutius in decurſu ſuſurrare etiamſi ex eodem foramine fluant, dicebat Galeott. Mart. *de doctrin. promiſc. cap. 28.*

Verumenimvero, vt innuiſſe jam ſuperius mihimetipſi videor, aquæ examen ad omnes, & ſingulos ſenſus non per ſe requiſitum, ſed ad explo- 22
randam ipſius aquæ bonitatem, quæ tandem in hoc vno conſiſtit, vt prædiximus, vt Hypochondria cito permeet, ac viſcera, & vias omnes citiſſime penetret, eaſque neque diſtendat, neque grauet, neque vlla mala qualitate afficiat: licet enim quæuis aqua plures earum conditiones ſortiretur, & tamen Hypochondria difficulter permearet, nunquam bona eſſet dicenda, Gal. *lib. 1. de ſan. tuend.* contra vero aliqua ex prænominatis conditionibus deficiente, ſi ipſa Hypochondria facile permeet, optima dicenda eſt, vt elicitur ex Gal. apud Oribaſ. *lib. 5. Collect. cap. 1.* quamobrem cum hoc nonniſi ex confirmata experientia poſſit innoteſcere, idcirco omnibus ſignis, quæ in optima aqua deſide- 23
rantur, illud anteponendum, quod ex habitu, & membratura, & laudabili colore, & optima parium quarumcunque diſpoſitione Incolarum ex ea bibentium deſumitur. De hac enim Vitruuius *lib. 8.*

cap. 5. Pallad. *lib.* 1. *de re ruſt. tit.* 4. & ex priore Lang. *lib.* 1. *Epiſt.* 44. ex poſteriore Ioubert. *vbi ſupra*, & inter Iuriſconſultos Ripa *de Peſt. par.* 2. *partic.* 1. *num.* 15. Maſcard. qui & Ripam adducit *de probat. concluſ.* 122. *nu.* 1. *Tom.* 1. Incolis ergo, prout in conſideratione de Aere diximus, laudabili colore dotatis, corpore curato, ac bene habito exiſtentibus, nullis patriis, ſeu endemiis morbis obnoxiis, non viſcerum obſtructionibus, Cachexiæ, Gibboſitati, Strumis, Gutturoſitati, Tuſſi, Aſthmati, Bronchocoeli, Lippitudini, fatuitati, Lithiaſi, aut veſicæ vitiis, crurum debilitati, Herniæ cujuſcunque ſpeciei, Hydropiſi, & hujuſmodi, non contemnendum elucet inditium bonitatis aquarum, quibus tales Incolæ in potu vtuntur; at è contra vbi aliqui ex enumeratis morbis ſint illis familiares contraria militat præſumptio prauitatis ipſarum aquarum: ex potu enim aquarum cum vitiolæ fuerint pullulant, vt plurimum ex prædictis morbis nonnulli, vt Medicis eſt notiſſimum. Baccius, & Bruverinus ad hoc ipſum adducti *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 11. *num.* 20. Scalig. *exercit.* 6. *in Card. de ſubtil.* & ex Iuriſconſult. præter Maſcard. ibidem relatum, Ripa *in tractat. de Peſt. partic.* 1. *par.* 3. *num.* 15. Et quod de hominibus dictum eſt ad bruta etiam transferri debet, ex quibus certior deſumitur experientia, cum in iis, quæ ad
24 victus neceſſitatem mactantur, jocinora conſpiciantur, ſi optime conſtituta ſint, neque vllo tumore, neque fluiditate, neque aquoſitate, neque liuidis maculis inſignita, aut quomodocunque commaculata ſint; quam experientiam antiquoribus familiarem fuiſſe teſtatur Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. & videtur quidem vtrumque hoc experimentum ſummi momenti eſſe, licet in vnum coincidant; ſed quia offertur aliquando noua aqua, de qua nulla adhuc experientia deſumpta eſt, non deſunt alia experimenta ad ejus bonitatem, aut prauitatem propalandam.

Celebertimum eſt, & omnibus anteferendum, quod noſter Hippocrates, *& loco ſæpe cit. & lib.* 5. *Aphor.* 26. & eum ſecuti Celſus, Galenus, Paulus, Rufus, ex quo Oribaſius, Aetius, Auicenna, & cæteri omnes, ipſique etiam Auctores *de re Ruſt.* vt
25 Palladius *loco ſupra cit.* afferunt ex celeri excalfactione, & refrigeratione ipſius, hoc enim cæteris quibuſque bonitatis ſignis præfert Ruſus apud Oribaſ. *lib.* 5. *cap.* 3. quanto enim citius aqua ab externa cauſſa alteratur, tanto magis tenuis cenſetur, & idcirco melior: non enim ad aliud quid innuendum experimentum hoc à ſenſatiſſimo viro Hippocrate nobis ob oculos propoſitum eſt, niſi vt per illud exploratam haberemus aquæ tenuitatem: nam hoc multo magis induſtre, & ingenioſum, immo forte multo certius experimentum eſt leuitatis aquarum, vt Gal. *in comm. ejus Aphor.* proſequitur, quam commune experimentum ex ſtatera deſumptum; maxime quia hoc ex ſtatera perquiſitum tutum nequaquam eſt, quia potabiles non multum inter ſe ponderoſitate diſtant, vt ſupra ex Plinio dixi, licet nonnihil diſtent; ſed poteſt vna aqua æqualis eſſe alteri in pondere ad ſtateram, & hæc quidem bona eſſe, illa vero mala, nam hæc aliquibus vitiis ſcatebit, quibus facile carebit illa. Itaque multo magis tutum hoc ad aquarum bonitatem, & tenuitatem dijudicandam, quod ex cita, aut tarda excalfactione, vel refrigeratione deſumitur. Sed non ſolum excalfactio-
26 ne ad ignem ipſius aquæ, & refrigeratione poſt remotionem ab igne id experiri debemus, ſed etiam ex refrigeratione, & excalfactione juxta anni tempeſtates, nam optima aqua hyeme calet, æſtate frigeſcit, vt jam diximus, & omnes cum Hipp. docent.

In idem cum ſuperiore videtur coincidere alterum experimentum, quod accipitur ex facilitate, 27
aut difficultate coctionis quarumcunque rerum, ſed præcipue leguminum in ipſa aqua, de quo experimento, & Medici pene omnes, & Ripa ex Iuriſconſultis vbi ſupra loquuntur; id fit, vt ſuperiora, ex tenuitate ipſius aquæ, quæ & facile calorem contrahit, & facile in ſubſtantiam rerum coquendarum ſeſe ſua tenuitate inſinuans, ipſas facile edomat, ac percoquit; contra vbi craſſior eſt, tanto difficilius calorem contrahit, & tanto quoque difficilius in ipſam excoquendarum rerum ſubſtantiam penetrare poteſt.

Præter hæc autem Hippocrates noſter aliud experimentum, atque illud quidem pulcherrimum, & vulgo admirabile affert bonitatis aquæ, illud 28
eſt modici vini tolerantia; hoc nonnulli docti viri (ne vulgi tantum opinionem admiteris) nequaquam intelligere potuerunt, ita vt Hippocratis ſententiam peruertere conati ſint, vt teſtis eſt doctiſſimus vir Septalius in hunc locum; neque videntur excuſatione digni, cum Rufus apud Oribaſ. *loco ſupra cit.* apertiſſimis verbis hanc Hippocratis ſententiam repetierit dicens, quod bonæ aquæ vino perexiguo temperantur, & non multo poſt, Et ita non multo vino ad eas attemperandas opus erit. Non videtur tamen, his Ruſi dictis non obſtantibus, aliquibus vero conſentaneum, quod aqua temperetur, & dometur vino, ſed potius contra, quod vinum aqua edometur, & refrangatur, vnde Catull. carm. 27.

---Hinc abite limpha
Vini pernicies.

Neque enim in aqua videtur eſſe, vt in vino vis illa, quæ ipſius aquæ attemperatione extinguitur: præterquam quod vinum, vt Gal. dicebat *lib.* 7. *Meth. cap.* 6. habet facultates omnino vitiis aquæ contrarias, quibus ea omnia euincere ſua admixtione poteſt. Ludouicus Septalius vir non minus in præſenti ætate, quam ſemper ſcientia inſignis hunc locum ita interpretatur, vt aquam modicum vinum ferre intelligatur, eam ſtatim, ac facillime vino admi- 29
ſceri, quantumuis parum vini ſuperinfundatur. Hoc enim aquæ maximam tenuitatem oſtendit, & idcirco aquæ nonnullæ ob id, quod craſſiores ſint vino difficulter admiſcentur, aut nullo modo; talem putauerim eſſe aquam illam fluuij Dianæ apud Camerinam in Sicilia, quæ vino nullo modo admiſcetur, vt Solin. refert. *de ſit. orb. cap.* 10. ex quo Majol. *Dier. Canic. Colloq.* 11. nam quod additur, vino miſceri non poſſe, niſi à pudica muliere hauriatur, commentitium puto. Similis aquæ meminit Athenæus *cit. lib.* 2. *cap.* 2. In Teſco, inquit, fons eſt, cujus aqua vino non miſcetur. Sed Septalij ad Hippocratis locum interpretatio ingenioſa quidem eſt, & idcirco mihi maximopere arridet; quid tamen ſi hoc addatur, quod non ſolum ob facilem admixtionem àqua dicatur modicum vinum ferre, ſed etiam quia 30
ipſius vini ſaporem non infringit? exempli gratia: ſi aquæ tenuiſſimæ, ac optimæ libræ, vnciam vnam vini admiſceas præterquam quod facile admiſcebitur, adhuc magis vini ſaporem retinebit, quam ſi deterioris aquæ pari quantitate vini duplam quantitatem prædicta excipias; quia in hac vinum

ſuum

ſuum ſaporem citò, ac facillime amittet; & hoc quidem non aliunde fit, quam ex aquæ tenuitate, aut craſſitie. An non inter optimas aquæ conditiones illa eſt, vt omnis ſaporis expers omnino ſit? Si ergo vinum optimæ aquæ admiſceas, nequaquam vini ſaporem ſuo ſapore, quo prorſus caret, alterabit; quantumuis ergo modicam vini quantitatem aquæ infundas vini ſaporem percipies, nam ſi aqua vini ſaporem alterabit, tanto magis prava judicanda, quanto magis alterabit, quia tanto inſignior ſapore eſt, quo magis poteſt vini ſaporem euincere, & edomare; nam ſapor quicunque ab admixtione ſit alienæ ſubſtantiæ in ſimplici corpore, vnde eo minus impermixta aqua eſt, quo magis ſaporem aliquem præſefert, quod & proſequitur Geor. Agric. *lib. 1. de iis, quæ ex terr. ſtillant in prin.*

Non deeſt tamen altera ratio interpretandi hoc Hippocratis dictum, quamquam ſuperior interpretatio rei naturæ maxime accommodetur. Forte enim
31 modicum vinum bonas aquas ferre dixit ex eo, quod homines vino vtantur, vel vti ſaltem debeant, ad aquas corrigendas, ſi quas noxas habeant; quanto ergo aqua laudabilior eſt, & magis impermixta, tanto minore vini quantitate ad ſui correctionem indigebit, quod videtur innuere Rufus apud Otibaſ. *vbi alias ibi*, Et non multo vino ad eas attemperandas opus erit.

Cæterum ab aliis Auctoribus ad detegendam aquæ ſalubritatem, & tenuitatem, ex qua videtur dependere vniuerſa ipſius aquæ laus, adducuntur alia experimenta. Vitruuius *lib. 8. Architect. c. 1. & 4.* ex quo Lang. & Ioubert. *locis citatis*, & Card. *in lib. de aqua*, ex Medicis, & ex Iuriſconſultis Ripa *vbi ſupra*,
32 hoc adducunt, In vas æneum aquam projiciunt, ſi maculas reliquerit, prava eſt, ſin minus bona. ejus rei rationem, quæ vniuerſaliter ſatisfaciat, nullam in promptu habeo, neque præcitati Auctores vllam afferunt. Forte non omne aquarum vitium hoc experimentum detegere poteſt, ſed illud tantum, quod contraxerint ex admixtione nonnullorum metallorum, & mineralium, quæ cum ipſi aquæ vt plurimum communicent, vel aciditatem, vel ponticitatem quandam, per hanc facile poſſunt vaſa prædicta ab aqua inficere. nam & acria omnia, ac ponticitatem ſortita facile ea vaſa inficere conſpicimus, & licet tam ponticitatem, quam acredinem mineralium admixtione contractam guſtu ſenſus facilius poſſe innotelcere contendas, tamen hoc non ſemper verum eſſe dicam, nam aliquando admixtio non multa eſt, neque tanta, quæ ſapore ſe prodat pontico, aut acri, aut ſi multa ſit ab aliis rebus admixtis poteſt euinci; vnde poterit abſque eo, quod ſapore ſe prodat ponticitas, aut acredo, ipſa vaſa inficere; non enim à ſapore, ſed ab ipſis metallis, vel mineralibus inficiuntur.

33 Aquæ item puræ, & impermixtæ nullam in fundo reſidentiam faciunt, & quanto majorem relinquunt tanto deteriores: & idcirco non adeo laudanda aliquibus viſa eſt aqua Tyberina, cum multum reſidentiæ faciat, & vix ſex menſium ſpatio repurgetur, vt multi teſtantur. Maſin. *de gelid. pot. abuſ. lib. 1. cap. 13. ex Petron. lib. 2. de vict. Roman, cap. 6.* Bacc. *de Tiber. lib. 1. in argum. contra bonit. aq. Tiber. arg. 6.* quamquam hanc ipſam Card. *lib. 2. de ſubtil.* & Alex. Petron. *de aqua Tiber.* inter optimas connumerant.

34 Sed ad probandum, an aqua terreas partes commixtas habeat Ardoin. *lib. 2. de ven. cap. 24.* pulcherrimum hoc experimentum addùcit. Purum lixiuium ad rationabilem quantitatem aquæ permiſcet, cujus experientiam deſumere ſatagit; ſi enim aqua turbida fiat prava eſt, namque illico facit reſidentiam vigore lixiui terreas partes, quæ antè ita mixtæ erant cum aqua, vt non diſcerni, nec ſecerni alias poſſent, in fundo deponens.

Addebat etiam Vitruuius *loco proxime allegato*, quod ligna in aquam projecta, ſi tubera concipiant, 35
eam pravam eſſe oſtendunt; at vnde hoc? num quia putredinem ſimplicia corpora per ſe non excitant at tubera ex quadam putredine pullulant. ergo aquam tunc non ſimplicem eſſe, ſed alienis rebus permixtam ex conciliata lignis putredine manifeſtum eſt.

Auicenna 2. 1. *doct.* 2. *cap.* 16. cum duas, vel plu- 36
res aquas inter ſe comparare vult, & meliorem eligere, pannos lineos, vel laneos, qui tamen omnes ejuſdem ſint conditionis, in ipſis aquis madefacit, deinde omnes æqualiter exſiccari permittit, nam aquam meliorem eſſe judicandam docet, cujus pannus poſt exſiccationem leuior altero, vel alius eſt. Cardanus autem *in lib. de aqua*, lineos, vel laneos 37
pannos ſimiliter madefieri, & exſiccari permittit, obſeruatque, an vllam maculam contraxerint, nam ſi contraxerint prauitatis ſignum eſſe docet.

Ingenioſum præterea eſt Iouberti experimentum *loco alias citato*. Ligneum cylindrum in varias aquas 38
projicit, nam eam, in quam celerius deſcendit, tenuiorem eſſe adſtruit; quod vero repugnare non videtur; nam quo magis craſſa aqua eſt, eo difficilius in eam projecta ad fundum deſcendunt.

Non omittenda autem duo ſigna in aquæ bonitate dignoſcenda conſiderata à Maſinio *lib. 1. de gel. pot. abuſ. cap. 16.* quorum primum eſt, quod aqua 39
dum excoquitur ſpumam generat candidam; ſecundum ſignum eſt ejuſdem ſpumæ cita diſſolutio, cum aqua refrigeſcit. vtriuſque ſigni ratio euidens eſt, nempe tenuitas ſuæ ipſius ſubſtantiæ, vt apud ipſum patet.

Sed vt ad Iouberti experimentum reuertar, in ejus confirmationem videmus quaſdam aquas (& cur non omnes etiam dicimus?) duplo majus pon- 40
dus ſuſtinere hyeme, quam æſtate, non aliam forte quam ob præadductam cauſſam: nam Plutarch. *de cauſ. natur. num. 7.* Theophraſtus, inquit, auctor eſt in Thracia non longe à Pangeo fontem eſſe (de quo ſupra ex Athen. & Georg. Agric.) qui hyeme æquali ſcaturigine plenus, pondus duplo majus, quam æſtate ferre poteſt. quod autem addit, denſitas vnde nauigia fluuiatilia tardiora reddit, indicium eſt, quod & onera longe grauiora hyeme ab his ferri ſoleant. hæc Plutarchus. quinimmo Mare ob ſui craſſitiem nauigia magna ſuſtinet Plin. *lib. 2. cap. 103.* & eodem Iouberto aſſerente, & præter illum Gomeſ. *de Sale lib. 1. in fin.* imo adnotante ante hos forte Cardano *lib. 1. de ſubt.* majora ſuſtinet
41 pondera idem nauigium in Mari, quam in flumine ob eandem ipſam rationem. ſuſtinet autem ſemper tantum ponderis, quantum eſt pondus aquæ, quod capere poſſunt, itaque ſi fluuiales aquæ capiant cen- 42
tum millia pondo cymbæ in flumine, jam in Mari capient decem ſupra centum millia, nam & aquæ Marinæ, quam capere poterunt, erit idem pondus. Non eſt ergo dubium, quod aquæ quanto ſint leuiores, tanto minus pondera ſuſtineant; imo 43
nonnullæ aquæ tantæ ſunt leuitatis, vt nihil omnino ponderis ſuſtinere valeant; qualis eſt Fons, vel

Lacus apud Æthiopes Macrobios appellatos ; de quo Herod. *in Thalia, vel lib.* 3. & Pompon. Mela *de sit. orb. lib.* 3. cujus aqua loti efficiuntur perinde atque inuncti violam redolentes ; adeo vero ad sustinenda quæ incidunt, aut immittuntur infirmus, vt folia etiam proximis decisa frondibus non innatantia ferat, sed passim & penitus accipiat ; tantæ leuitatis hæc aqua est, vnde non nitrum, si ea vtentes in potu admodum longæui sint, & idcirco Macrobii, id est longæui appellentur. idem de Syderi, seu Sibici lacu indorum (qui forte idem est) refert Bartholom. à Cluol. *lib.* 3. *de Baln. cap.* 36. Sed quemadmodum aquæ reperiuntur, vt diximus, tantæ leuitatis, vt nihil omnino sustineant, sic aliæ sunt tantæ crassitiei, vt omnia pondera sustineant, vt est Arethusæ lacus, in quem Tigris influit, de quo Plin. *lib.* 6 *cap.* 27. & lacus Alphaltites in Iudæa, de quo idem Plin. *lib.* 2. *cap.* 105. vbi & de eod. Arethusæ lacu meminerat. sed hæc obiter.

Arguit præterea vulgus hominum, & medicorum nonnulli aquæ bonitatem ex adnascentibus
44 quibusdam herbis, vt Adiantho, Hepatica, Phyllitide, & similibus, quod indicium bonitatis fallax esse demonstrat adnascentia, & multitudo earundem herbarum apud aquas maxime prauas, & vituperandas. sed de hac re Rufus apud Oribas. *loco alias cit.* ita scriptum reliquit: Herbæ quandoque etiam valde aquam corrigunt ; tale autem est Syum, Nepita, & Adianthum, etenim hæ plurimæ ruis innascuntur, quæ quidem bonam aquam vitiant, malam vero alioquin iuuant, cum ab eis quoddam quasi medicamentum aquæ impertiatur. quod si hæc Rufi sententia vera est, semper herbatum adnascentiam improbandam jure censet Cardan. *in lib. de aqua*, non obstante quod ex hujusmodi adnascentibus herbis medicam virtutem aquis impertiri concedat.

Cæterum non postrema bonitatis nota in aquis
45 ea est, quæ à parte, in quam fluunt desumitur, nam & hanc plurimi fecisse videtur Hippocrates, qui optimam putat, quæ ad orientem excurrit, & ratio in promptu est, cum exoriens Sol suo moderato calore aquas excoquat, & expurget. quæ ad Septentrionem fluunt quamquam dulces, immoderate refrigerant, nam à Sole non aspiciuntur. quæ ad Occidentem vergunt, impuræ sunt, frigidæ, ac duræ, quod Sol ob impotentiam eas suo calore defæcare non possit. quæ ad Meridiem ob caloris vehementiam salsæ sunt, & æstuosæ, & ob id quod tenuiores partes Sol absumit, crassiores. Cardan. tamen *cit. lib.* de aqua optimam, ac saluberrimam censet cujus ortus est, & procul ab Oriente, & in calida regione, calorem autem aquam depurare, eamque nunquam per illum crassescere jam dictum est, vnde vero consentaneum videtur, quod magis ab ejus calore excoquatur, ac depuretur, quæ magis à Sole aspicitur. vnde stante veritate hujus sententiæ Cardani, putauerim non in omnibus mundi regionibus indifferenter dictum Hippocratis verum esse. in meridionali enim, ac æstuante regione fontem ad Septentrionem fluere non erit omnino forte improbandum, quemadmodum experimento constat, Nili aquam ad Austrum excurrentem optimam esse, vt ex Oribasio notat Septal. *comment.* 3. *in Hippocr. de Aer. Aq. & Loc. partic.* 21.

Consideratur quoque præter hæc Terræ, ex qua aqua fluit conditio : nam omnium consensu terra
46 metallifera prauas omnino aquas gignit, sic & bituminosa, & quæcunque imputa est, & aliorum extraneorum corporum miscelæ vitiata. vnde mirot quomodo Theophrastus apud Athenæum *cit. lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. dixerit, Nili aquam ob nitrosam admixtionem ventrem soluere bibentibus, & tamen dulcissimam, & fertilissimam esse dicit ; nam & saporem, & salubritatem Nitrum alterare facili negotio potest. Sed his omissis, terra laudatur Argillosa, Glarea, Creta clara, & similes. Lutosa à Hieronym. Manfred. *de Nat. hom. cap.* 2. & ab Alemann. *in comm. ad lib. de aer. aq. & loc.* laudata reprobatur à Septal. *in comm.* 3. *ejusd. lib. partic.* 47
16. & jure, nam ex luto aqua sine dubio inficitur, malum odorem concipit, & turbida, ac crassior euadit, vnde recte Plinius limum esse vitium aquarum voluit ; per argillum autem, & glaream aqua veluti excolatur, & à crassioribus partibus, si quas habet, repurgatur. id commodi à petrosis scaturiginibus non habetur, sed aquæ ab eis emanantes frigidæ sunt, & idcirco crudiores ; magis adhuc crudæ his, & magis frigidæ, quæ ex saxeis collibus fluunt ; de hac tamen re audiendus Plin. *lib.* 31. *cap.* 3. ex quo nonnulli ex præcitatis, & Fortun. Fidel. *lib.* 1. *cap.* 1. is enim magis distincte loquitur modò qui sequitur. Aqua semper dulcis in Argillosa tetra, frigidior in Topho, namque & hic probatur, dulces enim leuesque facit, & colando continet sordes. sabulum exiles, limosasque promittit, Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum, & arena carbunculosa certas, stabilesque & salubres, rubra saxa optimas, speique certissimæ, radices montium saxosæ hoc amplius rigentes ; oportet autem fodientibus humidiores assidue respondere glebas, faciliusque ferramenta descendere. Considerat etiam Rufus præter hæc ipsius terræ qualitatem juxta planiciem, aut montuositatem : terra enim plana ad effluxiones aquarum deterior ; colles vero, & montes potiores sunt. id inde fit, & quod à crassioribus vaporibus à Sole ex adjacente, atque imo solo eleuatis magis liberi sunt, & aqua majorem motum habet ; in plana terra contrà : nam ibi eleuati vapores crassi residunt, & aquis permixti eas inficiunt, & ipsæ aquæ segniori cursu feruntur, quamobrem vt plurimum in his multi sunt putei fossiles, & resides fontes. hæc Oribasius ex Rufo *loco citato.*

Sed recensitis jam conditionibus & indiciis optimæ aquæ, illud dubij insurgit, quænam aqua potior, ac salubrior hominibus sit, facta comparatione inter diuersa genera aquarum. at prætermittimus de aqua ex niue, aut glacie, grandine, rore, & simi- 48
libus loqui, nam qui diligentem, ac exquisitam aquarum omnium historiam, & conditionem peculiarem desiderat, Georgium Agricolam legat *in lib. de his qua è terra fluunt, lib.* 1. *& seqq.* Pamphil. Herilac. *de Aquis*, & plures alios ex jam citatis auctoribus Medicis, Iurisconsultus autem adeat Tiraquell. *de Nobilit. cap.* 31. *num.* 18. *& seqq.* sed commemoratas omnes pessimas esse notum est, & docuerunt omnes. Hippocr. *lib. toties cit.* Rufus apud Oribas. *Collect. lib.* 7. *cap.* 2. Macrob. *lib.* 7. *Saturn. cap.* 12. Aul. Gell. *ex Arist. Noct. Attic. lib.* 19. *cap.* 5. & alii plerique. Sed niualem glaciali pejorem facit idem Hippocr. *ibid.* Niuali tamen pejorem esse eam, quæ ex grandine fit probat Georg. Agric. *vbi supra, lib.* 3. & Pamphil. Herilac. *loco cit. lib.* 1. *cap.* 10.

Mirandum tamen est, Athenæum *lib.* 2. *Dipnosoph. cap.* 2. Aquas ex niue, & glacie tanquam optimas

mas laudaſſe contra omnium Medicorum ſententiam ea ratione fiſum, quod leuiores ſint, & præcipue quod glacies leuior aqua reliqua reperiatur; quo tamen argumento Hippocr. vtitur ad probandam ipſius aquæ & glacie prauitatem; idcirco enim leuior, quia frigore congelata aqua, tenuiores partes exhalant, vnde nunquam eadem fuerit quantitate aqua & glacie liquefacta, qua erat antequam congelaretur.

Prætermiſſo ergò de huiuſmodi aquis loqui, cæ-
49 teræ aquæ reducuntur ad hæc genera, nempe ad fontanam, pluuialem, fluuialem, putealem, lacuſtrem, paluſtrem ſeu ſtagnantem. Neque dubium eſt, quod poſteriores hæ de loco cedant, & principatum duabus prioribus concedant, quæ tamen de eodem principatu inter ſe certant. Scio autem in multò plures claſſes diuidi poſſe aquas, quod exquiſitè præſtiterunt Auctores citati, & maximè Pamph. Herilac. *lib. 1. de aquis per totum*, nobis ſupradicta diuiſio ſufficiens pro nunc videtur.

50 Stagnans igitur, & paluſtris aqua prædictarum omnium deterrima, longiſſime enim abeſt ab iis conditionibus, quæ in optima aqua deliderantur; nam craſſa eſt, odore grauí, æſtate calida, hyeme frigida, & in ſumma quòd peſſima ſit, in hominum
51 vſum non venit. Lacuſtris ab hac ſuccedit non adeò quidem praua, ſed bonitate, leuitate nempe, & tenuitate aliis longè cedens Poſt hanc ſequitur putealis & ipſa non admodum ſana, crudiuſcula enim eſt, & frigida, cùm vel motu careat, vel non magnum habeat, & à Sole excoqui, ac defæcari difficulter poſſit. Fluuialem poſt hanc reponunt plerique; bonitate enim omnes commemoratas exuperat, ſed pluuiali, & fontanæ poſthabenda. Quamquam hoc in vniuerſum veritatem non habet, quia cum particulares aquæ quorundam fluminum, ac fontium inter ſe comparantur, hoc nequaquam verum eſt.
52 Aqua nempe Nili adeo præſtans eſt, vt non ſolum ex proprio alueo hauſta, ſed ex paludibus ab ipſo Nilo efformatis optima cenſeatur, teſtante id Rufo *loco ſæpe citato*, non deſunt idcircò qui vniuerſim fluminum aquas improbent, vt præcitat. Pamphil. Heril. *lib. 1. de aqua cap. 10.* de fluuiali tamen aqua inferiùs aliquid dicemus, nunc cæterum omnium conſideratione omiſſa, ad fontanam, & pluuiam accedamus, quarum vtraque ſuos habet fautores acerrimè pro alterutrius principatu defendendo in-
53 ter ſe dimicantes. Nos breuibus hanc quæſtionem tranſigamus, ne ſi taciti eam prætereamus, in aliquo defeciſſe videamur; jam autem hanc ipſam quæſtionem luculenter exagitarunt plures docti viri, & vt vetuſtiores omittam præ cæteris Andr. Thurin. *in lib. de aquar. bonit.* Valeriol. *lib. 2. loc. comm. cap. 7.* Laur. Ioubert. *decad. 1. Parad. 5. Epiph.* Ferdin. *lib 1. Theor. 13.* Claudin. *de ingr. ad inſt. in append. ſect. 1.* Maſin. *de gelid. pot. abuſ. lib. 1. cap. 13.* Septal. *comm. 3. in Hippocr. de aer. aq. & loc. partic. 33.* Bruyer. *de re cibar. lib. 16. cap. 9. & ſeqq.* Scaccus *de ſal. pot. cap. 12.* & nouiſſimè D. Zaccutus *de princ. Med. hiſt. lib. 1. hiſt. 7. quæſt. 6. cap. 12.* & alii permulti, inter quos Andr. Thur. pro fontana dimicatur, & eam opinionem facit Medicorum communem, de qua re tamen dubito, cùm fortè neque plures numero, neque majoris auctoritatis Medici pluuiam præferant, quorum multi ab ipſomet Andr. Thur. adducuntur. licet enim pro fontana ſit Galen. *1. de ſan. tuen. cap. 11.* Auicen. *2. 1. doctr. 2. c. 16.* Rabi Moyſes *Aphor. ſect. 19. Aphor. 29.* *Auer. 4. Colleg. cap. 38.* Varro *de re ruſt. lib. 1. cap. 14.* & ex recentioribus Valeriol. *loc. cit.* Gal. Mart. *de doctr. promiſc. cap. 28.* Cardan. *lib. 2. de ſubtil.* Septal. Maſin. Ferdin. Scacc. *locis jam adductis.* Fortun. Fidel. *lib. 1. Relat. Med. cap. 1.* Michael Sauonaro *de ſan. tuen. cap. 12.* & ex ſententia Hippocr. *& aliorum auctorum aſſertione.* Gazius *in flor. cor. cap. 25.* & alij permulti, tamen pluuiam præferre Hippocr. plures exiſtimant, ac contendunt; ſed apertiſſimè pro ea ſunt Celſ. *lib. 2. cap. 18.* Plutarch. *de Cauſ. nat. n. 2.* Columell *lib. 1. de re ruſt. c. 5.* Haac. *lib. 5. Theor. cap. 99.* Halyabb. qui etiam ex Hippocratis ſententia loquitur. *Theor. lib. 5. cap. 29.* Michael Sauonar. *de conſ. valet. cap. 12.* ex Hipp. Matthiol. *in 5. Dioſcord. cap. 14.* Ioub. *loco ſæpe citato.* Alex. Petron. *de aqua Tiber. lib. 1. cap. 7.* Claudin. *de ingr. ad inſt. in append. ſect. 1.* Bruyerin. *de re cib. lib. 16. cap. 7.* & nouiſſimè D. Zaccutus *vbi ſupra*, quin etiam communem hanc opinionem Medicorum faciunt Gazius *ex Auerr. in flor. cor. cap. 257.* *Iſaac cap. de diſt. vin.* Petr. Hiſpan. *in comm. ad lib. Iſaac. diæt. partic.* Sauonar. *vbi proxime.* & alij, ſed tam priores, quàm poſteriores Hippocratem in ſuam ſententiam trahere conantur, ſed priorum plerique ea conditione fontanam magis laudant, ſi modò pluuialis cruda aſſumatur, nam pluuialem coctam fontanæ præferre non dubitant, vt Septalius, & Fortunatus, immo ipſe etiam Hipp. vt videtur manifeſtiſſimè.

Non deſunt autem, qui ambabus hiſce aquis inter ſe de principatu litigantibus, illum adimant, ac tertiæ fluuiali nempè adjudicent, hi ſunt Card. & 54
Baccius. nam Card. *in lib. de aqua*, Omnium, inquit, aquarum ſaluberrima, & optima eſt fluuiorum, quorum alueus eſt profundus, & terreus, non limoſus tamen, cujus ortus eſt procul, & ab Oriente, atque in calida regione, & motus lenis, ſic enim optimè à Sole excoquitur, & quæ ſequuntur, ſed & Baccius non ſolum huic opinioni adhæret, ſed eam ſtrenuè tuetur *lib. 1. de aqua Tiber.* Quia tamen magis controuerſa eſt alia opinio, de hac vlteriùs loqui omittamus, & ad litigioſam illam definiendam accedamus.

Ac difficile quidem omninò eſt in tanta Auctorum diſſenſione veritatem determinare. Si aquam optimam fontanam pluuiali optimæ comparemus, nempè quæ ſuo tempore collecta ſit, & putredinem non conceperit, neque vlla alia ratione ſit al- 55
terata, forte pluuialem victoriam ferre enunciabimus. Certum quidem illud eſt in aqua pluuia legu- 56
mina multo faciliùs excoqui, quàm in fontana, quod non aliundè prouenire dicendum eſt, niſi ex majore pluuiæ aquæ tenuitate. Cardan. *in lib. de aqua*, Proth. Caſul. *lib. 1. Æthiolog. num. 125.* At verò quia fontana magis ad manus pleramque eſt, & incommodum citæ putrefactionis non habet, ſed ſeruatur ob continuam ipſius renouationem incorrupta, idcirco præ cæleſti in vſum conuocandam jubent Auctores; quod verò de aſtringentia pluuialis aquæ opponitur, nihil obſtare ejus bonitati debet; non enim idcircò, ſi Hippocr. & bonis omnibus fidem habemus, & ipſi experientiæ aſſentimur, in ſtomacho, aut Hipochondriis moratur, ſed omnium facillimè deſcendit, & ſua adſtringentia potiùs ſtomachum, & viſcera roborat. Quòd vero putrefiat citiſſimè hoc nihil demit de ejus bo- 57
nitate, vt omnes ſentiunt, neque nos comparauimus eam, quæ fuerit putrefacta cum fontana; tametſi & de hac cita putrefactione non concordent

quam ſummopere pluuiam aquam laudauerit, tamen coquendam eſſe voluit: coctione namque adeo perfectam reddi dicit, vt etiam optimam fontanam exuperet, cum tamen non decocta inferiorem bonitate ipſa fontana faciat. concedit vero his non obſtantibus idem Auctor *lib. 5. de Peſt. cap. 7.* aquam fontanam, aut pluuialem indifferenter ſine coctura.

70 Dicamus itaque cum cæteris omnibus, coctionem aquam quamcumque ſemper perficere, cum quantumque optima aqua ſit, pura omnino non ſit, neque enim datur aqua pura, vt dicit Tadd. *in Iſag.*
71 *Ioannit. cap. 3. prope fin.* coctione ergo quæcunque aqua depuratur, vnde fit, quod ſemper, etiamſi perfectiſſima ſit, poſt coctionem relinquat in fundo vaſis, in quo decoquitur, terrei aliquid, teſte Gal. *1. de ſimpl. med. fac. c. 4.* attenuatur enim aqua cum decoquitur, attenuata craſſiores partes ſubſidere neceſſarium eſt.

72 Quomodo autem emendandæ ſint aquæ tempore Peſtis non difficile eſt determinare, cocturam enim ante omnia proponimus, ignis enim ſuo calore omne aquæ vitium etiam ab aere peſtilente contractum excutere poteſt. cocturam ergo quam maxime tunc deſideratem in aqua pluuia, que eſſet eo tempore collecta, nam poteſt facillime, ſi aer ſit infectus, infici etiam aqua, quæ ab aere prouenit. præterquam quod jam dictum eſt, pluuiam aquam facillime putreſcere, vt ergo ſuſpicionem hanc effugiamus, ne corpora ad putredinem diſponat, eam coctione emendabimus.

73 Sed & aliæ traduntur rationes, quibus aquarum vitia corriguntur. Sunt qui Anetum in aquas injiciant, alij farinam, aut amylum, hæc enim fundum petentia aquam clarificare dicuntur, ſi turbida ſit. Ioubertus Amaranthi florem in aqua intabeſcentem illam ſalubrem reddere, & vini colore tingere docet. idem præſtare dicit, Oxalydis radicem nobis Acetoſæ dictæ. hanc malim tempore peſtis; quo etiam tempore plura ad hanc intentionem vſurpari poſſunt in aquis incoquenda, quæ conſulto prætermittimus. Illud monendum eſt, vt aquarum omnium
74 ſtagnantium, & reſidum vſus omnino tunc temporis euitetur, ac magiſtratus præcepto interdicatur, & inhibeatur, & ſi fieri poſſit etiam domeſtica animalia ab earum potu arceantur. Si qui vero putei in ciuitate ſunt, aut ciſternæ, harum aquæ continua agitatione, & motu perpetuo, atque indeſinenti hauſtu, etiamſi pro neceſſitate non fiat, puriores, & tenuiores reddentur. nam & ad aquæ prauitatem
75 emendandam Auctores omnes tam antiqui, quam moderni frequentem hauſtum conſulunt, vt Rufus, Auicenna, & omnes ſupracitati, imo & vulgus ipſum.

Non conticebo autem modum quemdam, pluribuſque forte ignotum, quo aquæ quæcunque abſque coctura, abſque deſtillatione, & abſque vllius alienæ rei admixtione tenuiſſimæ, ac ſaluberrimæ redduntur, quo vtebatur Illuſtriſſ. D. Card. Franc. Maria de Monte, qui plurimum Chimicis magiſte-
76 riis delectabatur. habebat enim duo vaſa ad inſtar duorum mortariorum ex ſaxo Olandico, ſeu potius ex petra capacitatis, vt credo librarum centum viginti, vel vt noſtro more loquar, *di boccali venti*, plus minus. hæc enim menſuta ſex libras habet. horum vnum aqua repletum alteri ſuper imponebatur, nam aqua in eo contenta guttatim conuenienti quodam temporis ſpatio in ſuppoſitum vas deſcendebat; ſub hoc alterum vas cujuſcunque materiæ libuiſſet ſupponebatur, quod aquam ſimiliter ex ſecundo vaſe guttatim fluentem excipiebat. non erant autem vaſa hæc vllibi perforata, ſed ex naturali quadam poroſitate aquam contentam ſenſim remittebant. in vtriuſque autem mortarii fundo ſemper rerrei aliquid notabile plus minus reſidebat poſt aquæ transfuſionem, etiamſi aqua immiſſa optima alias cenſeretur, nam & Tiberinam jam depuratam, & virgineam, & alias his non inferiores eadem excrementa poſt ſe relinquere compertum eſt. Sed aqua tandem eo modo per hæc vaſa transfuſa, ac transcolata tantæ tenuitatis erat, vt dicto citius Hypochondria ebibita permearet. ea ſe vſum in colico dolore cum optimo ſucceſſu ipſemet Illuſtriſſimus D. Cardinalis mihi non ſemel teſtatus eſt, vrinam enim citiſſime prouocabat.

Sed jam ad dubia accedendum, quæ diſcutienda diximus, quæ, ne hæc quæſtio in longum jam progreſſa tædium Lectori pariat, in ſequentem rejiciamus, ſi modo nunc illud tantummodo decidamus, Aquarum prauitatem, quæcunque tandem illa ſit, 77
non poſſe dare juſtam cauſſam non reſidendi, aut commorandi in loco aliquo; non quia multum non conferant aquæ bonæ ad ſalutem, ſed quia facilis eſt earum, ſi prauæ fuerint, emendatio, vt ex ſuperioribus jam notum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Non omnes ſeruitutes poſſunt quibuſuis aquis indifferenter imponi.*
2 *Communiſſima aquæ ſeruitus eſt hauſtus.*
3 *Hauſtus aquæ ejus bonitati non officit, ſed prodeſt.*
4 *Publica aqua cur priuata melior.*
5 *Nulla ſeruitus imponi poteſt vbi alterius intret prejudicium.*
6 *Aquæ puteales, & ciſternales quomodo detrimentum a vicinis cloacis patiantur.*
7 *Si Cloaca, vel latrina noceat puteo, vel Ciſternæ vicini, habet hic actionem contra Cloacæ dominum.*
8 *Ciuitatum putei cur inſalubres.*
9 *Stagnum, Palus, Lacus quid ſint.*
10 *Seruitutes quæ lacubus, & hujuſmodi aquis imponi poſſunt.*
11 *Irrigatio aquarum bonitati non officit.*
12 *Pecudum appulſus poteſt eſſe cauſſa alicujus nocumenti in aqua.*
13 *Piſcatio quid in aquis operetur circa bonitatem.*
14 *Piſcationum genera plura.*
15 *Piſcatio medicata quæ.*
16 *Balneatio quid operetur in aquis.*
17 *Cloacarum, Aquæ ductum, & Latrinarum expurgatio aquis maxime officit.*
18 *Immunditierum projectio aquis damnoſa.*
19 *Lauatio pannorum, & hujuſmodi an aquis damnoſa.*
20 *Lini, Cannabis, & Sparti maceratio aquas inficit, & ipſum aerem.*
21 *Seruitutes eatenus imponi permittuntur, quatenus in alterius incommodum non fiant.*
22 *Mola ſeruitus quæ incommoda habeat.*
23 *Reſtagnatio aqua ipſius bonitati officit.*
24 *Fluentes aquæ minus prompte inficiuntur quam reſidet.*

Quæ seruitutes Aquis impositæ ipsarum Aquarum bonitati præjudicare possint.

QVÆSTIO III.

1 NOn omnibus Aquis indifferenter eædem seruitutes imponi possunt, cum earum aliæ fluentes sint, aliæ vero residæ, & earum, quæ residæ sunt, aliæ sint puteales, aliæ cisternales, aliæ paludales, aliæ stagnantes, aliæ lacustres, & fluentium, aliæ sint fontanæ, aliæ riuales, aliæ torrentinæ, aliæ fluuiatiles, aliæ Marinæ. non omnes ergo eæsdem seruitutes pati possunt, vt cuicunque notum est. vi-
2 detur tamen communissima aquarum seruitus esse
3 seruitus haustus, de qua id pertinet ad Medicum dicere, quod haustus aquæ cujuscunque non modo nihil demit de bonitate aquæ, sed maximopere addit bonitati, vt omnibus notum est, & adnotat Ioubert. *loco sæpe citato* & supra dictum est ex communissima hominum, & Doctorum omnium sen-
4 tentia; inde enim fit, vt publica aqua melior multo sit, quam priuata, vt ille ex Plinio dicebat, idcisco ad detrectandam hanc seruitutem aquarum, nunquam poterit hæc causa adduci, quod nimirum earum bonitati præjudicetur, quod non tam procedet in quacunque aqua non laudabili, sed etiam in optima, nam hausta mala fit minus mala, & bona fit melior. Quod vero seruitus haustus imponi non possit vbi aqua non sit perennis, vel si imponatur, perpetua esse non possit, hoc est quod aqua tanto anno interuiat, hoc nihil ad nos, sed ad Iurisconsultos mere pertinet, qui satis sciunt, *per l. Imper. ff. de*
5 *seruit. Rust. præd.* nullam seruitutem imponi posse, vbi alterius inter præjudicium.

Iam vero putealibus aquis, cisternalibus, & hujusmodi nullam aliam seruitutem imponi posse præter haustum patet; potest tamen euenire, vt ex aliis seruitutibus ad aquas non pertinentibus aquis ipsis,
6 earumque bonitati damnum inferatur, vt si cloaca, aut latrina, aut alterutrius fistula construatur puteo, aut cisternæ adeo vicina, vt aquam aliquo modo inficiat, non tam penetratione immunditierum, quam solo euaporatione, & exhalatione, qua ipsam aquam inficere, & odore abominabilem reddere possit; imo non solum communicando odorem malum, sed simplici euaporatione, solaque vicinitate possunt Cloacæ præcipue magnæ, & latrinæ, & cætera id genus, cisternæ, seu putei aquis officere, quo casu absque dubio, vt mihi rationabile videtur, dari debet actio quæcunque illa sit, domino aquæ contra Cloacæ, aut latrinæ constructorem, aut Dominum, qui cogi possit ad reficiendum latri-
7 nam, seu cloacam, vel ad eam destruendam ita, & taliter quod non noceat puteo, vel cisternæ vicini ex adductis per Cæpollam *de seruit. Vrb. præd. cap.* 65. *num.* 7. nam jure quidem merito Fortunatus Fidel. ex nostris toties à me adductus *lib.* 1. *Relat. med.*
8 *cap.* 1. adstruit, ciuitatum puteos hac vna ex causa insalubres esse; facile enim fit, vt ob cloacarum, & latrinarum multitudinem aquæ earum inficiantur.

Plures porro seruitutes imponi possunt cæteris aquis quibuscunque, sed ante de his quæ stagnantes; aut residæ vocantur, loquamur, vt Stagna sunt, Paludes, Lacus, Piscinæ. quid autem differant hæc inter se, si scire desideras, vide tex. *in l. vnic. §. Lacus, & §. seq. ff. Vt in fluum. publ. nauig.* quanquam mihi 9
non satisfaciunt Vlpiani definitiones: nam libentius dixerim, Lacum esse collectionem aquarum ab intrinseco principio, vel saltem perenni erumpentium, Paludem aquarum collectionem ab extrinseco non tamen fluente, aut viuo, Stagnum esse item ab extrinseco, sed fluente, & viuo, vel cum Georg. Agric. *lib.* 3. *de his quæ fluunt ex terr.* Lacum esse collectionem magnam aquarum, Paludem exiguam, & minime profundam. Seruitutes autem, quæ his aquis imponuntur, de quibus ad nos loqui pertinet, sunt 10
haustus, de quo jam vniuersaliter locuti sumus, irrigatio, pecudum appulsus, piscatio, balneatio, cloacarum, & aquæ ductuum quorumcunque expurgatio, immunditierum projectio, pannorum, & quarumcunque rerum expurgatio, Lini, Sparti, Cannabis, & similium rerum maceratio, & hujus
generis aliæ nonnullæ. Et de irrigatione quidem 11
dubium non est, quod (dempta aquæ ipsius imminutione, si vlla dictarum aquarum potui inseruiat) nihil earum bonitati officit, imo verius prodest, cum residem, & omni motu carentem aquam aliquo modo commoueat, atque expurget, dummodo non modica sit, & fundum lutosum, siue limosum habeat, qui facile ex motu in aqua concitato, & ipse commotus aquam impuriorem reddat. Pecudis appulsus potest esse causa alicujus nocumen- 12
ti, si pecus ejus generis sit, quod aquas exturbare potando solet, aut etiam pedibus imum fundum dimouendo, quale maxime porcinum, & bubalinum est, alias autem non.

Piscatio vbi aqua fluens non sit, vt in his, de qui- 13
bus loquimur, aliquid bonitatis aquæ demere potest, & tanto promptius, quanto aquæ copia minor est, & piscium affluentia minor; ipsi enim pisces ipsammet aquam perpetuo agitant, quod aquæ bonitati conferre jam sæpe dictum est; præterquam quod etiam immundities ingurgitant, & aquam ipsam expurgant.

Admonendum, tamen, plura esse piscationum 14
genera, vt notum est, quædam enim hamis filo, vel funiculo calamis, vel arundinulis alligato fit, & idcirco Retrahens, à retrahendo, seu Hamotrahonia, vel Hamatoria piscatio ab hamis dicitur. quædam vario Retium, Nassarum, Sagenarum, Verriculorum, Plagularum, Tragularum, & hujusmodi aliarum rerum genere, & hæc à retibus Retiaria, seu Retinacularia dicitur. quædam autem fariis fit, fuscinis, aut armis quibusdam vibratis, vt hidenti, vel tridenti, & hæc ea de causa dicitur Tridentia, seu Fuscinalis. quædam baculis celebratur, quibus percussi pisces, & ementati facilis præda piscatoribus fiunt, diciturque idcirco hæc percutiens. quædam etiam igne fit, ob id Ignifera, seu Igniaria dicta, & de his nonnulla Mart. Delr. *in Senec. Hercul. Fur. num.* 157. aliæ quædam aliis ingeniis fiunt. quæ mihi ignota sunt; sed & quædam piscatio fit aquam ipsam inturbidando, sic enim pisces quidam ex ea aquæ turbatione suffocantur, & præcipue Anguillæ, de quarum piscatione ea ratione celebrata athe-
næus *lib.* 7. *Dipnosoph. cap.* 17. Alia piscatio, medi- 15
camentis fit, quæ à Plut. *in præceptis connub. num.* 4. ob id damnatur, quod pisces labefactet, & eos mensæ non aptos reddat. hæc idcirco Medicata dicta à Cælio Rhod. *lect. Antiq. lib.* 28. *cap.* 21. fit enim herbis quibusdam, vt Tapso barbato secundum Auicennam *lib.* 2. *tr.* 2. *c.* 480. si modo apud ipsum id significat vox illa Mehezeheregi, quod credo,

credo, quia concordat cum eo, quod dixit Ariſt. *ex quo Bruyerin. de re ctb. lib.* 18. *cap.* 7. quod Piſces herba Verbaſco moriantur, ſicque à Phœnicibus capiantur, & herba quadam, quam Moram vocant grauis odoris, & helleboro, aut paſtis quibuſdam in aquam conjectis, qualis ea eſt, quæ rotundæ Ariſtolochiæ radicem calce admixtam excipit, ad quam cupidicate mira aduolant piſces, ſtatimque exanimati fluitant. Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. vnde facilis præda ſunt piſcatoribus; aliàs iiſdem medicamentis omnino interimuntur, ac præcipue baccis quibuſdam, quas cocculas Orientales vocant; his enim non modo piſces extra ſe rapi, ſed etiam vt dixi, perimi probat Codronchius *in tractat. de bacc. orient. & anim.* Alia nonnulla medicamenta ad hanc ipſam piſcationem apta apud Bruyerin. *loco citato* habes.

Sed quemadmodum cætera piſcationum genera nihil videntur in ſe vitii habere, ſi id, de quo meminimus, excipias. ita quæ Percutiens dicitur, & quæ turbulenta dici poteſt ab inturbidandis aquis, ex vno capite, & poſtrema, quæ Medicata dicitur ex alio, vitio non carent, & ſuſpectæ aliquo modo ſunt. Percutiens quidem, & turbulenta ex eo, quod aquas conturbent, Medicata autem quia ea, quæ in hunc vſum trahuntur medicamenta, vt plurimum praua qualitate prædita ſunt, vt baccæ dictæ, Titimallorum omne genus, & præcipue illud, quod Plin. *lib.* 26. *cap.* 8. Platyphyllon, vel Corymbitem, ſeu Amygdalitem vocari tradit, & peculiariter piſces necare, Lactuca, ſyluatica, vel Caprina, de qua idem Plin. *lib.* 20. *cap.* 70. Mora illa herba, Helleborus, Verbaſcus, & alia id genus quamobrem vtrumque genus piſcationis prohiberi facile poteſt, & maxime hoc poſtremum; quod multo magis habebit locum in riuis, & aquis, quæ vel modicæ ſunt, vel leui, aut nullo motu cientur. jam verò aliàs dixi Solonis conſilio Pliſtim fluuium helleboro infectum fuiſſe, vt Cyrræi inde bibentes inficerentur, quod ſucceſſus comprobauit. quamobrem omnino ſuſpecta hæc piſcatio eſt, vbi aqua potui inſeruiat. Addo his, quod quamquam ex opinione Codronchii prædictæ baccæ à veneni natura longe abſint, & idcirco minus quam cætera medicamenta ſuſpecta eſſe debeant, tamen alio nomine mirum in modum, vbi aqua modica ſit, nocebunt; nimirum quia cum piſces iis baccis enecti, niſi illico capiantur facillime putreſcant, vt idem Codronchius fatetur, & cum facillimum ſit non omnes enecto piſces piſcatorem prædari poſſe, facillimum etiam erit, aquas à corruptis piſcibus vitiari.

16 Balneatio in aquis potabilibus aliquando fit, ac profecto nihil offertur de ea dicendum conſideratione dignum: quamquam enim in quibuſdam fluminibus, vt in Tyberi noſtro, quorum aqua pro potu inſeruit, balneantur nonnulli, qui Scabie, pruritu, puſtulis, impetigine, lepra, & ſimilibus morbis ſunt infecti, quia tamen aquæ magnæ ſunt, & motum indefinentem habent, nihil ipſis offici conſentaneum eſt; at ſi in aquis quibuſdam fiant aluei non ita capacis, nec motu perenni inſignibus hujuſmodi balneationes, non erunt omnino à ſuſpicione liberæ.

17 Cloacarum, Latrinarum, & Aquæductuum, & hujuſmodi ſentinarum expurgatio vbi reſides aquæ ſint, mirum in modum quantumuis magna ſit aquarum collectio, obeſſe illarum bonitati poteſt; imo eas omnino inficere, ita vt non ſolum pro potu inſeruire minus poſſint, ſed etiam ita vt aerem ipſum contaminent, & vicinæ ciuitati, ac propinquis locis ſummopere obſint. Neque tamen dicendum, non nocere quicquam vbi aquæ fluentes ſunt; inficitur enim ex ea cauſſa ipſe fluminis, riuorum, ac fontium alueus, & inde malam ſuſcipere poteſt qualitatem, præcipue ſi perennis ſit hujuſmodi expurgatio: nam etiamſi aqua ſemper fluat, ſemper etiam influit in aquam ſentinarum, & cloacarum immundities, à qua quædam nonniſi praua exhalatio eleuata non aquæ modo inſinuatur, & commiſcetur, ſed, vt dixi, alueo etiam communicatur, vnde aqua ipſa ſemper ſuſcipit pranam impreſſionem, cum tamen hoc nullum videatur habere remedium, quia ciuitates per Cloacas, & ſentinas expurgantur, & hæ nonniſi per magna flumina, vt patet; niſi id remedii proponatur, vt hujuſmodi cloacæ nonniſi flumine longe progreſſo extra ciuitatem ſuas immundities deponant in ipſum flumen, ita vt pars ſuperior fluminis ciuitati pro potu inſeruiens libera remaneat, & minime infecta.

Non minus damnoſa eſt immunditierum proje- 18
ctio, quæ tamen reſpectiue ad diuerſas aquas poteſt eſſe magis, aut minus damnoſa; nam ſi reſides ſint, ſi copia modicæ, ſi omni penitus motu carentes tanto magis erit damnoſa, contra vero tanto minus quanto majorem impetum aquæ habebunt. idem quoque dicendum eſt de pannorum, & qua- 19
rumcunque rerum lauatione, cum & immundities ab iis proficiſcens non minus aquas inficere poſſit, quam quæcunque alia, præſertim ſi reſides ſint, quamobrem ſuſpecta, & hæc tanto magis erit, quanto aquæ minores, & tardiore motu dotatæ fuerint. illud admonendum majorem noxam aquis conciliari vbi in lauatione pannorum, & expurgatione quarumcunque rerum aquam reſtagnari ob commodum lauantium permittatur; nam etiamſi aqua fluens ſit, tamen remoratione, & reſtagnatione hujuſmodi infecta, poteſt inde bibentes, neque aduertentes inficere. atque in omnibus jam prædictis (de aquis præcipue fluentibus) illud notum eſt, noxas aquis communicatas magis pertinere ad eos, qui inferiorem fluminis, vel riui, vel cujuſcunque fluentis aquæ liquorem potant, quam ad eos, qui in ſuperiore parte ſunt.

Cæterum Lini, Cannabis, Sparti, aliarumque ſi- 20
milium rerum maceratio duplici ex cauſſa ſuſpecta eſt: nam & aquam mirum in modum inficit, ita vt eam venenoſæ naturæ reddat, & aeri etiam prauam communicat qualitatem; quamobrem niſi in aquis fiat, quæ pro potu hominum, & aliorum domeſticorum animalium non inſeruiant, & longe valde à ciuitate, & locis habitatis nequaquam permittenda; quinimmo quandocunque hæc ſeruitus aquæ vicini imponatur, & quomodocunque nempe ſtam, vi, aut precario, remoueri per actionem quamcunque deberi credo, quod non eſſe debeat dubitationi locus: ſemper enim impoſitæ ſeruitutes eatenus permittuntur, quatenus alterius incommodo, & damno non ſunt, vt ex ll. auctoritate jam dixi.

Denique Molæ ſeruitutem non modo abſque diſpendio bonitatis ipſius aquæ imponi poſſe exiſtimo, ſed ad eandem aquæ bonitatem præſertim ſi motu 21
careat, nonnihil conferre ob peremonem agitationem credendum eſt.

Eædem autem ſeruitutes quæ aquis immobilibus, 22
ſeu ſtagnantibus imponuntur, poſſunt & fluentibus aquis imponi: in quibus id primum animad-

tunc ſit Meridies, quia nullam habet is circulus latitudinem; euariat quippe quoad altitudinem, quia & is ipſe circulus ſuam longitudinem habet, vt cæteri omnes in ſphæra efficti trecentorum ſexaginta graduum, & tamen hæc ipſa cæli pars, quæ Meridionalis dicitur, eandem habet latitudinem, nonaginta ſcilicet graduum, ſicuti etiam & Septentrionalis, quæ & ipſa nullam recipit euariationem, nunquam enim Sol ad illam accedit. Prout ergo ad alteram ex his quatuor Cæli partibus locus aliquis patet, dicitur habere talem, aut talem aſpectum juxta ejus partis denominationem. Ex quibus aſpectibus ſalubertimus juxta Hippocratis, & aliorum omnium doctrinam Orientalis eſt, ſecundum locum obtinet Septentrionalis, poſt hunc ſuccedit Meridionalis, qui à bonitate jam videtur recedere: peſſimus Occidentalis, nec diſſentit ab hac Medicorum ſententia Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. dicamus ergo duos aſpectus ſalubres judicari, inſalubres alios. Orientalis ſalubertimus ob caloris temperiem, vnde Veri aſſimilatur, quod cum ex Hippocr. 3. *Aph.* 9. ſaluberrimum ſit, & minime lethale, ſic & loca orientalia ſalubertima ſunt, & ſi quidem Incolæ morbis nonnullis ex accidenti præhendantur, ij minime lethales ſunt. Septentrionalis aſpectus eam ob cauſſam ſalubris, quod natiuum calorem in ſe ipſum recolligi impellens, robur illi conciliat, vnde homines Septentrionalia loca incolentes robuſtiſſimi, & maximè longæui. Meridionalis Septentrionali opponitur, quamobrem ex tali aſpectu calor natiuus imbecillus redditur in animalibus, eorumque corpora ob viarum latitudinem facile reſoluuntur, & ob æſtuantem calorem febribus facile corripiuntur. Iam vero Occidentalis inſaluberrimus idcirco eſt, quod contrarius Orientali exiſtens, contrarios effectus in corporibus producat, & aſſimilatur Autumno, qui inter Anni partes morborum eſt feraciſſimus, atque illis quidem aut longis, aut lethalibus. Ac de omnibus his vide quæ docet Hippocr. *in lib. de aer. aquis, & locis*, cujus doctrinæ prædicta ſunt innixa, & hæc vniuerſaliter quidem dicta ſunt, & ſimpliciter conſiderato ex ſe cæli ipſius aſpectu, vel poſitione; at de particularibus aliter conſiderandum, quia ſi de his aſpectibus loquamur reſpectu hujus, aut illius loci, aut ciuitatis aliter determinandum, neque enim tunc in particularibus prædicta verificantur, cum ſicuti & rationibus, & auctoritatibus, & experimentis facile probatur (& vide quæ ad
6 hoc affert Fortun. Fidel. *loco ſæpe cit.*) in regione Septentrionali, vbi frigoris rigor maxime corpora infeſtat, Meridionalis aſpectus eſt magis laudandus, poſt hunc Orientalis, deinde Occidentalis, peſſimus erit ipſe Septentrionalis; in Meridionali vero vbi æſtuans calor natiuum diſſipat calorem, Septentrionalem Orientali præferimus, poſt Septentrionalem forte Occidentalem, ab hoc Orientalem, & ſic obſeruatum adnotabis apud Vitruuium *lib.* 6. *ſuæ*
7 *Archit. cap.* 1. in contructione particularium ædificiorum. Hinc ſit, vt non idem incommodum ædificia ſibi inuicem præſtare poſſint in diuerſis regionibus, quamquam eundem aſpectum ſingula in ſingulis ſortirentur: nam in regione Septentrionali domus, quæ ab aduerſo ædificio ita impeditur, vt Meridionalem aſpectum ipſi impediat, majus proculdubio damnum ſentire dicetur, quam ſi eundem aſpectum illi interdiceret in regione Orientali, aut Meridionali; ſic in regione Meridionali majus damnum accipiet meum ædificium à tuo, ſi Septentrionalem aſpectum meo impediat, quam ſi alium quemcunque & ſic de reliquis. Semper enim majus damnum inferunt ſibi inuicem ædificia non promiſcue ex impedimento cujuſcunque cæli aſpectus, qui ſimpliciter, & ex ſua natura ſalubris judicetur, ſed ejus, qui in particulari quadam regione ſalubrior cenſendus.

De Ventis autem diuerſa conſideratio eſt; Occi- 8
dentales enim omnium ſalubertimi exiſtimantur, ab his Septentrionales, ſeu Boreales, poſt hos à bonitate jam recedere dicuntur Orientales, dehinc multo magis Auſtrini, ſeu Meridionales. Occidentales enim inſitum calorem viuentibus omnibus fouent. In eorum numero eſt Zephirus, qui & Fauonius, & eſt inter Occidentales majoris momenti, & dicitur à Plinio *lib.* 16. *Nat. hiſt. cap.* 25. genitalis mundi ſpiritus, vnde Lucret. *lib.* 1. *de rer. nat.*

Et reſerata viget genitabilis aura Fauoni.

Septentrionales verò, quod corporum ſuperfluitates expurgent, atque exſiccent, & exteriores cutis poros denſando natiuum calorem ad interiora compulſum robuſtiorem faciant, merito poſt Occidentales laudantur. Ex horum numero Eteſiæ ſunt ab ortu æſtiuo ſpirantes diebus canicularibus, & ob eorum frigiditatem eo tempore æſtus maxime grati. Dicuntur etiam Prodromi, de quorum natura vide Ariſt. *lib.* 2. *Meteor. cap.* 2. & Plin. *lib.* 18. *cap.* 29. & Io. Bapt. Portam. *lib.* 1. *de aer. tranſm. cap.* 22. Orientales quod humidi ſint, neque idcirco emendare corporum vitia ſint apti, ſed illa potius ad putredinem diſponere; inſalubres habentur, hiſque magis inſalubres Meridionales Auſtrini dicti, quod caput grauent, ſenſus hebetent, calidaque ac humida eorum temperie putredinem promptè accerſent. Sed & in ventorum conſideratione particularium ratio habenda, vt recte monet Fortunat. *lib.* 2. *Relat. cap.* 1. nam & ex iis ipſis venti ſunt, qui cum aliis omnibus ſint ſalubres, quibuſdam tamen populis ſint inſaluberrimi; contra vero alij ſunt, qui cum inſalubres pleriſque populis exiſtant, ſalubres alias aliis nonnullis eſſe ſolent. Sunt & præter hos venti quidam particulares quorumdam locorum, qui ea loca perflant, ac percurrunt modo maximo cum populorum damno, modo vero nonniſi cum magno ſalutis commodo, de quibus vide quæ Fortunatus habet *loco ſupra cit.* nam de particulatibus omnibus diſſerere præſentis loci non eſt: illud quiuis noſſe poteſt, quod etiamſi ventus aliquis ſit alicujus loci particularis, tamen in conſtructione Ædificiorum, & quorumcunque locorum, ejus ſumma ſit ratio habenda.

Mutant præterea ſuam propriam naturam venti 9
ex regionis natura, per quam tranſeunt, & pro accidentali quadam ejuſdem diſpoſitione; quamobrem facile euenit, vt ventus ſua natura frigidus fiat per accidens calidus, & ſic ex ſalubri fiat inſalubris. Poteſt & contrario modo euenire, ac forte non abſque ſumma ratione ſenſatiſſimus vir Hipp. omnibus ventis eandem tribuit Naturam humectandi, & refrigerandi, quam tamen mutari contingit ex regionum, & locorum ſitu, per quæ ad regiones quaſque obueniunt, ita ille, 2. *de vict. rat. in prin.* ſed hæc alterius conſiderationis ſunt.

Cæterum locorum poſitio quoad altitudinem, & 10
planitiem maxime in conſideratione habenda, ſemperque humilia loca editis, ac ſublimibus poſthabita, vt ex Athenæo, & Antyllo Oribaſ. *lib.* 9. *Collect. cap.* 12. Fortun. Fidel. *vbi ſupra*, & ex Iuriſconſultis

Ripa ex Vitruuio *in tract. de peſt. part. vlt. partic.* 2. *num.* 5. nam conſtat & magis ſanos, & diutius in editis locis homines viuere, quam in humilibus, cujus rei rationem quærit Ariſtot. *lib.* 14. *probl.* 7. Sed & ipſa ſublimia, edita, ac montana loca adhuc inter ſe quoad ſalubritatem differunt; nam quæ ſicciora ſunt, ſemper ſalubriora cenſentur Oribaſ. ex Athen. *vbi proxime.* ejus rei cauſſa maxime in promptu eſt; quia ſublimia loca, ac montana à Sole facile illuſtrantur, vnde in vmbra parum ſunt, à ventis maxime perflantur, & ab infimis, craſſiſque exhalationibus libera pene ſunt, cum ad ea tales exhalationes peruenire non poſſint, aut ſi quidem perueniant facillime & à Sole diſſoluuntur, & à ventis diſſlantur, vnde moram in illis trahere non poſſunt; quæ omnia quantum momenti afferant ad aeris, & locorum ſalubritatem, & iam diximus, & vulgus ipſe imperitiſſimus non ignorat. 11

A vicinitate quoque Maris, aut aliarum nonnullarum rerum loca magis aut minus ſalubria fiunt, conſtans apud omnes non doctos ſolum, ſed quoſcunque viros opinio eſt pleraque loca ex maritimis ſalubriora eſſe, quam Mediterranea, vt ex Athenæo Oribaſ. *vbi ſupra.* contra vero loca, quæ ſtagna, paludes, piſcinas, aliaſque collectiones aquarum non fluentium, aut ſimile quid vicinum habent, multis ex cauſſis ſunt morboſa; cum ſemper enim ſunt in vitio, tum vero æſtate ſunt peſtilentia. Verba Antylli ſunt apud Oribaſ. *loco cit. cap.* 11. Quod vero pro ratione poſita nonnulla loca dicat Vitruuius *lib.* 1. *cap.* 4. ſi in paludibus Maenia conſtituta ſint, & paludes ſecundum Mare fuerint, forte non vndequaque recipiendum, ſi ſalubritati proſpicimus, non obſtantibus conditionibus, quas ille ineſſe deſiderat, vt ſalubres ſint; nam neque exempla ab ipſo adducta pro ipſius opinione faciunt, ſed potius contraria ſunt, cum Rauenna, Altinum, Aquilegium nonniſi propter paludes hujuſmodi aëris inſalubritate infeſtentur, & quamquam Daniel Barbarus in ejus loci commento mutatas eſſe Naturæ vices dicat, cum Vitruuij tempore ſalubria ea loca fuerint, quæ nunc inſalubria ſint, tamen illud mihi perſuaſerim, quod licet per aliquod tempus ſalubritati aeris officere non poſſint eæ paludes, de quibus ibi Vitruuius, nempe quouſque motionibus à Maris tempeſtate concitantur, & nouam quam ab ipſo Mare recipiunt, tamen non eſſe id perenne, & ſtabile ipſa exempla à Vitruuio adducta ſatis commonſtrant. 12

Sed & loca quæcunque in lacubus ſita ſunt, vel lacubus propinqua eadem pene vitia habent; humidiora enim ſunt, & craſſis euaporationibus obnoxia; quæ nequaquam facili negotio, aut Solis illuſtrationi, aut ventorum flatibus cedere ſolent. Quomodo tamen flumina præcipue magna vicina loca afficiant ex Athenæo explicat Oribaſ. *vbi alias.* Si enim, inquit, loca ſiccißima ſint, & flumina temperata (nempe, inquam, non producentia ſtagna, aut aliud quicquam, quod nocuum eſſe poſſit, neque curſus lenitate, ac tarditate, aut aquarum craſſitie & pauitate ſint inſignia) fiunt quidem temperatiſſima; at vbi excedant, non prauæ fit ad morbos gignendos acceſſio. Hoc autem ita ſe habere experientia conſtat; nam in ciuitatibus humidioribus, vt Romaeſt, per quas flumina magna percurrunt, ſemper habitationes prope ipſa inſalubriores, & quod ob aquæ vicinitatem humidiores etiam reddantur, quam Loci natura ferat, & quod etiam in humiliori parte Ciuitatis ſint; ad ipſas namque facile immunditiarum, quæ in flumina proiiciuntur peruenjunt exhalationes. & totius ciuitatis quædam ſentina ſunt, cum ad decliuiorem ſemper partem, & ab ipſa flumina Latrinæ, Cloacæ, & Sentinæ, & Aquæductus, & cætera id genus tendant, & in ipſa exonerentur. Contra vero in vna eademque ciuitate ſi quæ loca edita ſunt, & ab hujuſmodi euaporationibus, & exhalationibus liberæ etiamſi per ſe ipſa ciuitas aeris ſit non omnino ſalubris, tamen ibi aer eorum locorum ſit ſaluberrimus. 13 14

Porro Terræ ipſius qualitas ad locorum ſalubritatem multum facit, de qua etiam peculiariter conſiderauit noſter Hipp. *in lib. toties cit.* & alij auctores prænominati. Nudam, & aquis carentem, cum ſicca ſit, ſalubriorem eſſe non hæſitandum; metallifera tamen eſſe non debet, quia talis mala ob id exiſtimatur, quod etiamſi ſicca ſit, ſuffocans tamen euadat, vt ex Antyllo Oribaſ. *ibid.* quæ vero plantis conſita eſt, minus, inquit Athenæus apud eundem Orib. perflatur, minuſque à Sole illuſtratur, quam nuda; quocirca per hyemem vmbroſa eſt, ac frigida, per æſtatem vero difficulter à ventis perflatur, ſuffocanſque eſt, & ob eam cauſſam reſpirationem habitantibus deteriorem parat. 15

Vetumenimvero an ad locorum ſalubritatem, vel inſalubritatem potius faciat aquarum copia non tam in ipſa ciuitate erumpentium, quam aliunde deductarum, vt, exempli gratia, hic Romæ tanta fontium vbertas, vt nulla platea, nullus vicus, nulla via, nulla domus ſit, quæ fonte, immo fontibus non decoretur, præterquam quod Tyberis eam mediam præterfluat, ac innumeris puteis, & ciſternis abundat, ſi quid vnicæ huic experientiæ fidendum eſt, dicendum videtur nonnihil ad ſanitatem conferre, cum palam ſit ab eorum fontium deductione à Paulo V. P.M. mirum in modum adaucta, & affectata, vrbem Romam ſanitate nunquam intermiſſa gauiſam. Forte aquarum frigiditate aeris æſtus præcipue per æſtatem temperatur, quod maxime patet in ea vrbis parte, quæ trans Tyberim, & inter Adriani Molem, & Vaticanum eſt, quæ cum præ aliis vrbis regionibus æſtuoſa eſſet, ab hujuſmodi fontium deductione æſtum remiſit, & morbis multo minus videtur obnoxia, licet in præſenti anno valde morboſa fuerit; ſed ejus rei cauſſa non tantum fontium extitit vbertas, quam pluuiarum aquarum prouentus, quæ nequaquam vt neceſſe fuiſſet, per cloacas, & alios ductus expurgabantur; ac ea de re fontium tanta vbertas huic cauſſæ, quaſi manus dedit, & morbos mirum in modum adauxit, qui neque hyeme jam penè prægreſſa remiſerunt. Sed profecto non eſt ex re Medica vnicæ experientiæ acquieſcere; quamobrem in ea re decidenda locorum conſideratio habenda, ac juxta eorum naturam circa id pronunciandum. Fontium affluentia in locis ſua natura calidioribus, & ficcioribus, aut ſaltem humiditate non inſignibus, non videtur vituperanda, ſed potius laudanda, & affectanda; in locis vero humidioribus, ac frigidioribus nequaquam videtur expetenda. 16

Quænam porro affectiones ex quibus terræ qualitatibus pullulare ſoleant apud Oribaſium videre licet; nobis innuiſſe ſatis ſit cum Fortunato, quamcunque terram, quæ ſicciore ſit temperamento, & aquis, arboribuſque careat, vt ea, quæ nuda dicitur. 17

tur, quemadmodum lapidoſa eſt, argilloſa, macra, & hujuſmodi ſanitati magis eſſe accommodatam, quam contrariis qualitatibus inſignem.

Domorum autem priuatarum ſalubritas, & inſalubritas ex iiſdem pene rebus dependet, ex quibus locorum, & ciuitatum; ſed quia non modo tantiſper euariant inter ſe, ſed multa in conſiderationem venire poſſunt reſpectu vicinorum ædificiorum; idcirco quod ad earum negotium pertinere videatur, in eam quæ proximam ſequitur quæſtionem rejiciemus; nunc autem quæ ad locorum conſiderationem vlterius ſpectant, proxima quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *In locorum mutatione plura conſideranda.*
2 *Vitra aerem quæ conſideranda, in locorum natura examinanda.*
3 *Mutationes omnes cauendæ.*
4 *Mutatio non modo periculoſa ex ſalubri loco in inſalubrem, ſed etiam ex inſalubri in ſalubrem.*
5 *Tenera ætas aeris mutationem facilius ſuſtinet.*
6 *Temperamenta, & ætates quomodo ab Aeris varietate afficiantur.*
7 *Anni tempus maxime aduertendum in locorum mutatione.*
8 *Mutationes locorum non tam ratione Aeris, quam mutatione Aquarum noxiæ.*
9 *Inſalubritas quæ ex Intemperantia procedit incorrigibilis.*
10 *Aquarum vitium non eſt ſufficiens cauſa non reſidendi.*
11 *Patrius Aer ſemper alio præferendus. Contrarium num. ſeq.*
13 *In patrio Aere conſideranda latens quædam energia.*
14 *Contraria contrariis curari quomodo intelligendum.*
15 *Patrius Aer quomodo præferendus.*
16 *Peſſimum cœlum eſt, quod ægrum fecit.*

Quænam, & quo tempore tuta Aeris, & Locorum mutatio, quæ vero non tuta.

QVÆSTIO V.

DE hac materia copioſiſſime ſcripſit jam ſæpe adductus Fortun. Fidel. *Relat. lib.* 1. *cap.* 2. ex quo nonnulla ad hanc rem facientia tranſcribam, libenter vero ad eum lectorem meum remiſiſſem, ſi per ſcribendi neceſſitatem licuiſſet, cum paucula quædam addi poſſint his, quæ ab ipſo allata ſunt, licet nos non vt ille exactam de ea re doctrinam tradere cogamur, ſatis enim ſuperque erit, ſi breuibus innuamus ex qua locorum mutatione in quæ loca, quo tempore, quibus ætatibus, quibus morbis, quibus temperaturis immineat, aut manifeſtum vitæ periculum, aut rationabile, vel certum quoque aduerſæ valetudinis diſcrimen, aut alterutrius ſaltem non irrationabile dubium; hoc namque pacto Iuriſconſultis faciemus ſatis, quibus in Iuſtitia miniſtranda id tantum ſcire neceſſe eſt.

1 In locorum igitur permutatione plura veniunt conſideranda, nempe primo terminus, à quo quis ſe mouet. ſecundo terminus, ad quem ſe confert. tertio vitæ longitudo. quarto collatio ipſorum locorum, quæ pro terminis conſtituuntur. quinto perſonæ ipſius, quæ locum mutat, conditio, nempe temperamentum, ætas, conſuetudo, valetudo, & alia id genus. Et quoad loca tam ad illa, quæ ſe habent vt terminus, à quo, quam ad illa, quæ ſe habent, vt terminus, ad quem non conſideratur tantum ipſius aeris conditio, & natura, ſed cibi, & potus ratio, diuerſitas inſtitutionis vitæ, & alia quæ in magnis mutationibus conſideratione digna ſunt. Itaque ab Hippocratis ſententia *lib. 6. Epid. ſect. 5. tex.* 24. cum Fortunato exordiamur dicentes, Mutationes omnes eſſe cauendas, quod ſemper periculoſæ ſint, quo vero majores, & breuiori tempore factæ, nempe magis ſubitaneæ, & plurium rerum reſpectu, eo magis proculdubio periculo ſubjiciuntur. ſi itaq; in locorum mutatione non modo aeris natura plurimum euariet ejus loci, qui eſt terminus, à quo ab illo, qui eſt terminus, ad quem, ſed etiam cibi, & potus ratio, & vitæ inſtitutio, & indumentorum vſus cum aere ſit immutandus, tunc certiſſimo periculo eam eſſe obnoxiam manifeſtiſſimum eſt: quod ſi præter hæc mutatio facienda ſit nulla habita temporis anni ratione, nulla ætatis, aut temperamenti, aut valetudinis eius, qui locum mutat conſideratione, tunc tanto magis certo periculo hominem ſubjici dicendum eſt; quod non modo intelligendum, vbi è ſalubri loco in inſalubrem mutatio fiat, aut vbi ex optima vi- 4
ctus ratione, & ex optimorum ciborum, & potuum vſu in prauum victum, & noxiorum eduliorum, ac potuum vſum tranſitus fiat, ſed etiam, vt ex Celſi verbis inſinuatur *lib.* 1. *cap.* 3. vbi contra è malo in bonum fiat mutatio, vt ſi ex aere maxime craſſo ac calido, in tenuiſſimum, & frigidiſſimum, ex vſu panis fabacei, hordacei, vel alterius cujuſcunque frumenti, præter tritici in vſum panis optimi tritici, & ex potu aquæ in vini potum, & ex comeſtione herbarum, frugum, & ciborum parum nutrientium in comeſtionem carnium, aliorumque eduliorum multi nutrimenti, aut ex vita laborioſa in ſedentariam, aut ex ſedentaria in laborioſam fiat mutatio, ſemper eo magis periculoſa, vt diximus, quo major eſt, & quo magis repentina, & quo plurium rerum reſpectu. quod maxime notandum contra vulgarium hominum, imo & vulgarium quorundam Medicorum opinionem, qua perſuaſum habent nullum habere in ſe periculum eam mutationem, quæ ex malo aere in bonum, aut ex malo victus regimine in laudabile pertranſitur. diuerſa tamen eſt ratio reſpectu ætatum, quippe cum 5
quo magis tenera ætas eſt eo facilius haſce mutationes ferre poſſe abſque ſubitaneo & euidenti periculo videtur eo quod cæteris paribus, Natura non ita præteritæ victus rationi alligata, atque aſſueta ſit, præterquam quod natiuus calor vegetus adhuc, & fortis promptius occurrentem contrarietatem exuperare valet: contrariis autem omnino ex cauſſis (licet omnibus ætatibus abſolute loquendo magnæ mutationes noxiæ ſint) ſenectus præ omnibus ab iis læditur: non dubito autem, quin in particularibus decidendis plurium eorum, quæ diximus, ratio habenda ſit, ſed tamen ſimpliciter loquendo ea videtur eſſe rei veritas.

Sed præ omnibus non omittenda ſimul cum ætate temperamenti, habitudinis, & valetudinis conſi- 6
deratio, cum euidentiſſime pateat ſenes, coſque qui frigido, & ſicco temperamento ſunt, graciles, & quoſdam valetudinarios, vt Aſthmaticos, Phthiſicos;

Hectica febre detentos, Arthriticos, & alios nonnullos à frigido, ac tenui aere summopere lædi; contra vero juuenes, & qui calido humidoque temperamento dotantur, habitu plenos, ac pingues, prosperam valetudinem sortitos, aut valetudinarios quosdam, vt longa febre detentos, viscerum obstructionibus obnoxios, capitis defluxionibus quibusdam molestatos, & id genus alios ab eodem aere summopere juuari. Vniuersim autem magis esse periculosas eas mutationes, quæ ad loca calidiora fiunt, quam quæ ad frigidiora notat ex Vitruuio Fortunat. *lib.* 1. *cap.* 2. & ratio est, quoniam, inquit Vitruuius, quæ à frigidis regionibus corpora traducuntur in calidas non possunt durare, sed dissoluuntur, quæ autem ex calidis locis sub Septentrionum regiones frigidas non modo non laborant in mutatione loci valetudinibus, sed etiam confirmantur.

Verum maxime inter ea, quæ adnotanda dixi-
7 mus in locorum mutatione est ipsum anni tempus; periculosa enim ea mutatio est, quæ in æstate, & calidiori tempestate fit; habetque eandem rationem, quam in regionibus considerauimus. minus periculosa, imo etiam vndequaque tuta, quæ hyeme fit, & frigidiore cæli constitutione; quippe cum ipsum extremum cæli frigus, ipsaque frigida anni tempestas aerem omnem etiam prauum, & pestilentem perpurgare soleat, vnde etiam ex salubri, puro, ac tenui in insalubrem, impurum, ac crassum aerem absque periculo eo tempore mutatio fieri solet. imo in ipso quoque pestilenti tempore minori cum periculo ad loca pestilentia acceditur hyeme, & frigidiore tempestate, quam alio quouis tempore: non tam quia externæ cutis pori obserati ab externo aere ambiente minus contagium susscipere possunt, quam quia ipse aer ab excedente frigore, vel omnino à putredine vindicatur, vel saltem ab vlteriore putrefactione coercetur concipienda.

Sed & illud maximopere aduertendum, quod monebat idem Fortunatus, sed ab ipso præceptore Hippocrate multo ante animaduersum, nimi-
8 rum locorum mutationes non tam ratione aeris, & ipsorum locorum naturæ fieri periculosas, quam ex mutatione aquarum, & intempestiuo cæterarum rerum non naturalium vsu, quod & nos alias admonuimus, non erit ergo semper culpandum aeris vitium, sed videndum ne ex intemperantia, aut inconsideratione ejus personæ, quæ locum mutat, morbus irrepat, cum is error sit corrigibilis, & id-
9 circo non possit præbere justam caussam non residendi in illo loco, vel resignandi beneficium, & hujusmodi, quemadmodum neque sufficiens caussa non residendi, aut resignandi beneficium erit, si
10 valetudo ex aquarum vitio originem habeat, nam & hoc vitium est de facili corrigibile, vt patet ex superioribus, cum de aquarum prauarum emendatione disseruimus.

Mouet præterea Fortunatus hujusmodi dubium, an semper patrius aer cæteris in bonitate sit præferendus, quod sæpe vsuuenit, & absolutè à nonnullis sententia pronunciatur definiendo, semper patrium
11 aerem esse aliis præferendum, semperque morbis quibusque Chronicis præsertim opitulari; putat tamen Fortunatus, ac prudenter quidem altera ex parte, quantum mea fert opinio, hoc non esse perpetuo
12 verum, dato etiam quod semper veritatem habeat, morborum incommoda minus ægre in patria tolerari, quam extra patriam; cæterum patrium aerem in tantum posse quibusdam morbis juuamento esse credit, in quantum intemperiei ipsius morbi contrariatur; itaque si calido quis laboret morbo, & patrius aer frigidus sit, profecto tunc illi proficuum futurum credit, qui ob sanitatem recuperandam in patriam redire desiderat; sin vero patrius aer calidus sit, & instet infirmus in patriam remeare, quod aer patrius sibi familiaris sanitatem sit reportaturus, tunc negat Fortunatus id pro infirmi desiderio successurum. verum in aere patrio præter manifestas qualitates, quibus morbo contrariari potest, considerandum medius fidius cen-
13 seo latentem quamdam energiam, & familiaritatem, seu sympathiam, cujus beneficio insitum calorem recreare, ac roborare in tantum possit, vt facilius quoscunque morbos euincat, & abigat; nam licet facile sit demonstrare habere semper veritatem eam propositionem, quod contraria cu-
14 rentur contrariis, non tamen semper curatio per medicamenta & præsidia fit, quæ manifestis qualitatibus morbo, ejusque caussæ contrarientur, sed aliquando ea in vsum trahuntur. quæ ob occultam quandam virtutem ipsum calorem natiuum, & vires ægrotantis confortare, ac roborare valent: sic enim ipsa Natura per se absque alio artis præsidio prauos humores rectificat, corrigit, concoquit, exuperat, abigit; coctiones omnes meliores efficit, singulas corporis virtutes roborat, vnde postmodum tranquilla sanitas emergit. Aerem vero patrium, quicunque tandem ille sit, peculiarem hanc facultatem sortiri, vt natiuum calorem vegetet ac roboret ipsa docet quotidiana experientia, præterquam quod idipsum à simili facillime probatur; nam sunt qui optimos, & euchimos cibos in prauos vertunt humores, cum alias non ita bonis assueti sint; hos ad minus bonos transire permittendos, si ægrotauerint quis negabit? illud tamen controuerti non potest, quod si aer patrius multum excedat: ita vt aer vbi quis ægrotat optimus sit, purus, tenuis, temperatus, vel moderate frigidus, & in summa salubertimus, patrius vero impurus, crassus, distemperatus, calidus, & in summa insaluberrimus, tunc quidem ineptum esset consilium ob id tantum, quod patrius sit prauum aerem bono præferre, & ex optimo in pessimum ob sanitatem recuperandam se conferre. quod maxime procedit vbi etiam peregrinus aer ex longa mora in ipso contracta jam familiaris & ipsi ægrotanti euasisset; nam si modico tempore in peregrino aere æger moram traxisset, & forte ex nimia dissimilitudine ad patrium aerem ægritudo irrepsisset, non esset in hoc casu dubitandum, quod ad patrium aerem remeandum esset, etiamsi peregrinus optimus, patrius vero pessimus esset. Verumtamen cum aer non multum bonitate
15 cedit ei, in quo quis ægrotat, etiamsi morbo non esset vndequaque contrarius, patrium præferendum censerem, quod non sine exemplo ab Hippocrate mutuato, & superius reperito, dictum volo, qui *lib.* 2. *Aphor.* 38. paulo deteriorem cibum aut potum suauem tamen, meliori, ac minus suaui præferendum jubet non alia quidem ex caussa, quam quia Natura magis gaudet iis, quæ sibi grata. ac familiaria sunt; quod etiam in aeris delectu locum habet, qui etiamsi paulo deterior sit, tamen si patrius est, & ob id magis gratus, meliori, ac salubriori est præferendus:

nam

nam & illud etiam in aere, in quo quis ægrotare cœpit conſiderandum, quod Celſ. *lib. 2. ſuæ Med.*
16 *cap. 1.* monebat, peſſimum nimirum cœlum eſt, quod ægrum fecit: non enim hæc aeris, in quo quis ægrotare cœpit malitia ad manifeſtas ipſius aeris qualitates eſt referenda, hoc namque non ſemper vſuvenit, vt morbus ſit in manifeſtis qualitatibus ipſius aeris, in quo quis ægrotare cœpit, & vt ea de cauſſa morbus ab ipſo aere, & foueri & adaugeri valeat, ſed referenda eſt vel ad latentem quandam energiam ipſius aeris, vel ad contrarietatem forte, quam habere poteſt is aer etiamſi optimus ſit cum eo, qui ægrotat, vt explicat Hieron. de Rubeis *in hunc Celſi locum*. Si ergo aer laudabilis poteſt peſſimus eſſe reſpectu cujuſdam individui, poterit & illaudabilis etiam eſſe ſalubris reſpectu alterius, quod etiam verbis prædictam ſententiam ſubſequentibus inſinuabat Celſus ſubdens, Adeo vt in id quoque genus, quod Natura pejus eſt in hoc ſtatu ſalubris mutatio ſit. Cum ergo liceat in pertinaci morbo ex Celſo bonum aerem in pejorem ſimpliciter commutare, tanto magis licebit vbi concurrat cum hoc naturalis quædam familiaritas, & ſympathia, qualiter in patrio aere vſuvenire palam eſt. Vbi ergo non ſit magna, & valde notabilis bonitatis diſparitas inter aerem, in quo quis ægrotat, aut commoratur, & patrium, ſemper dixerim pro ſalute cuſtodienda, aut recuperanda patrium eſſe tutiorem. Fortunati vero ſententiam locum habere in caſu, in quo manifeſtis qualitatibus contra morbum pugnare oporteat, & aer patrius inſigniter iiſdem qualitatibus morbum fouere poſſit, ita vt periculum inde certum emerſurum pro certo ſit tenendum.

SVMMARIVM.

1 *Actio, quæ dicitur noui operis nunciatio, quid operetur.*
2 *In ædificiis conſtruendis contiguis quæ conſideranda.*
3 *Actio de noui operis nunciatione non datur contra ædificia jam conſtructa, ſed de nouo conſtruenda.*
4 *Ædificia tam contigua, quam ſibi aduerſa quo magis attolluntur, magis inuicem ſibi incommodare poſſunt.*
5 *Vnicuique licet ſuum ædificium altius tollere vſque ad cœlum.*
6 *Seruitus negatiua, ſeu affirmatiua quid.*
7 *Quo magis angusta viæ ſunt, eo magis ædificia ſibi inuicem aduerſa, ſibi incommodant.*
8 *Quo magis viæ tortuoſæ ſunt, eo magis ædificia ſibi inuicem incommodant.*
9 *In ciuitatibus viarum latitudo, & rectitudo, cum longitudine conſideratur.*
10 *Ædificia circa qua ſibi inuicem incommodant.*
11 *Proſpectus ad ſanitatem nihil facit niſi per accidens.*
12 *Luminum triplex genus.*
13 *Majus incommodum inſurgit ex priuatione luminis, quam ex priuatione perflatus ventorum.*
14 *Luminum diuerſorum diuerſa vtilitas.*
15 *Majus incommodum emergit ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ex eo, quod cœlum medianem, aut occidentem impediat.*
16 *Dies artificialis quodnam tempus dicatur.*
17 *Anni tempus maxime conſiderandum in decidendo incommodo ex ædificio prouenienſe.*
18 *Ædificia quomodo reſpectu ventorum ſibi inuicem incommodent.*
19 *Seruitus altius tollendi ſi detrectetur quomodo afficiat reſpectu ventorum.*
20 *Venti nonnulli per rectam lineam ſpirantes ſalubriores, alij minus ſalubres.*
21 *Publica ædificia, Oppida, Ciuitates, & hujuſmodi quæ impedimenta accipere poſſint ex vicinis.*
22 *Major ratio habenda publici intereſſe, quam priuati.*

Quæ incommoda ſanitatis ex importunis ædificiis vicinis habitantibus immineant.

QVÆSTIO VI.

IN hac quæſtione offertur materia ſatis practicabilis, de qua Iuriſconſulti nonnulla, ſed pauca habent ſub titulis de ſeruitutibus tam communibus, quam vrbanorum, & ruſticorum prædiorum, & in tit. *de oper. nou. nunc. in libb. ff.* & in tit. *de ſerui. & aq. Cod.* occurrit enim ſæpiſſime in ædificiis conſtruendis, in nonnulliſque aliis circa particulares domos peragendis dubitare de incommodis, quæ vicinis ex tali conſtructione, aut rerum actione emergere poſſunt, ac tunc ipſis vicinis competit Actio, quæ dicitur noui operis nuncia- 1
tio qua ſibi caueto licet, ne quid vicinus in præjudicium ſui innouare valeat circa ædificia ſuis contigua, vt in tit ipſo *ff. de operis noui nunciatione manifeſtum fit*. in harum vero pleriſque occaſionibus Medici aduocantur in conſilium, vt cum ex conſtructione alicujus muri, vel parietis, vel ex eleuatione alicujus ædificij vicini domui obeſſe contingit, impediendo Soliis illuſtrationem ab aliqua domus parte, vel aeris ipſius à ventis perflationem, ob quas cauſſas domus ipſa vicini inſalubrior in poſterum futura ſit, vel cum ex demolitione veteris muri, vel cujuſcunque ædificij, vel ex Syluæ cæſura priuata domus, vel Ciuitas aliqua nocumentum recepturа eſt, quod inſalubriorem Cæli aſpectum habitura exinde ſit, vel quod ab inſalubriori vento perflatum ſit receptura, & ſic de cæteris, vt videbimus.

Itaque nos quantum ad Medicos pertinet, dicamus in ædificiis quibuſcunque, ſed præcipue in vrbanis conſiderari deberi ipſorum ædificiorum 2
altitudinem, vicinitatem inter ipſa intercedentem, viarum ea dirimentium dimenſionem, ſpatia in ipſis ædificiis ad lumen, aut ad proſpectum, vel ad commodum aliud, vel ad pulchritudinem, & magnificentiam, vel ad horum nonnulla, aut ad omnia ſimul relicta, vt feneſtræ ſunt, portæ, angiportus, xyſti, cohortes, ambulacra, ac præterea nonnulla alia ad ipſa attinentia, vel in ipſis contenta, vt Hortus, Pomaria, Fontanæ, Ciſternæ putei, Camini, Latrinæ, & alia permulta. Ex quibus omnibus, vt dixi, videndum quæ incommoda vicinis ædificiis emergere poſſint: nam ſi incommodo ſint, poterunt prohiberi ne fiant, ne conſtruantur: neque enim ſi jam facta, aut conſtructa ſint competit ea actio, quæ noui operis nunciatio dici- 3
tur, vt patet *per l. 1. §. 2. ff. de oper. nou. nunc.*

Primo igitur quoad ædificiorum altitudinem hæc ſit concluſio. Quo magis ædificia vel ſibi con- 4

immobilitate, & priuatione perflatus ventorum; at ventus non poteſt è contra tam facile emendare incommodum prouenies ex perpetua vmbra, quæ aerem ipſum frigidiorem, & humidiorem, ac conſequenter inſalubriorem facit: nam hoc incommodum potius augetur ab aeris perflatu, quam tollatur, præterquam quod etiamſi ab vno vento aer perflari non poſſit, poterit perflari ab alio, at de Solis illuſtratione nequaquam idem euenire poteſt. non videtur tamen parem habere vtilitatem 14 lumen mediatum per reflexum habitum ſiue obliquum, ſiue rectum, vt ejus priuatio æquiparari poſſit priuationi perflatus aeris, & maxime ſi impediatur ventus aliquis ſalubris; niſi obſtet quod & lumen etiam mediatum, & maxime rectum calefaciendo aerem poſſit aliquo modo perpurgare; vnde dicendum potius videtur multo minus incommodare priuationem luminis per reflexum reſpectu priuationis perflatus aeris, quam priuationem luminis cujuſcunque reſpectu ejuſdem perflatus aeris.

Sed hæc de incommodis, & nocumentis diuerſæ ſpeciei inter ſe comparatis; nunc de iis, quæ ejuſdem generis ſunt dicamus, majus incommo- 15 dum emergere ex ædificio, quod Orientem Solem, quam ſi eundem in Meridiano exiſtentem, aut Occidentem impediat, vnde diuiſa tota artificiali 16 die in quatuor partes (eſt autem dies artificialis illud temporis ſpatium, in quo Sol eſt ſupra Horizontem, ſicuti nox artificialis illud, in quo Sol eſt infra Horizontem, vt per auctores in Sphæram Clauius *in 1. cap. de Sphær.* cum agit de Horizonte, vel eſt tempus à mane ad veſperam, *vt Glo. in l. Mors Romano. ff. de feriis*) majus nocumentum afferet ædificium, quod impediat vicino Solis illuſtrationem in prima diei parte, dehinc quod in ſecunda, & ſic de reliquis; nam minime omnium incommodat, quod Occidentem impedit Solem, vt jam ex ſuperioribus liquet. cum his tamen reuocandum in mentem eſt, quod de peculiari regionum natura alias diximus, quia in temperatis procedent quidem ea quæ diximus, in calidioribus minus damnum emerget ex impedimento illuſtrationis Solis in meridie exiſtentis, contra in frigidioribus majus.

17 Sed & circa hæc anni tempus multum momenti habet; nam, vt alias dictum eſt, non ſemper Sol in eodem Cœli puncto præciſe oritur, aut occidit, neque ſemper eandem cœli mediationem habet: in ortu enim, aut occaſu ſpatiatur per totum tractum illum, qui comprehendit quartam totius circuli partem, & inde oriens, aut occidens dicitur; in mediatione vero cœli habet majorem, & minorem eleuationem, vt notum eſt: itaque, vt exemplis agamus, majus damnum emergit ex impedimento Orientis Solis hyberno tempore, quam æſtino ex vno capite, ex alio contra, item majus ex impedimento Solis mediantis cœlum hyberno, quam æſtino tempore, & ſic de cæteris.

De ventis porro eadem eſt conſideratio; nam pro ipſorum ſalubritate, vel inſalubritate poteſt ædificium, quod altius extollitur magis, aut mi- 18 nus proximo, aut aduerſo obeſſe: nam ſi ædificium quod contra meum extollitur, vel meo contiguum impediat ventos Occidentales omnium ſaluberrimos majori incommodo proculdubio mihi erit, quam ſi impediat ventos Septentrionales; magis etiam nocebit ſi impediat Septentrionales, quam Orientales, aut Meridionales, & quemadmodum hæc conſiderata ſunt reſpectu ſeruitutis altius non 19 tollendi, ſic conſiderare ea licet reſpectu ſeruituris altius tollendi: nam ſi ædificium contra meum poſitum altius non tollatur, & ab ea parte Meridionales vel Orientales venti ædificium meum impetant, majori mihi damno erit, quam ſi ab eadem parte Septentrionales, vel Occidentales ſpirarent. In ſingulis tamen caſibus videndum, an venti ad ædificium, cui ſeruitus debetur per rectam lineam, vel per obliquam, aut tranſuerſim, & per reflexum accedant: nam aliqui per rectam lineam ſpi- 20 rantes ſalubriores, alij minus ſalubres; ſunt enim qui ſalubriores euadant ſi vel per obliquam ſpirent, vel aliquo modo refracti ad nos perueniant. Sed quæ in particularibus ædificiis diximus, ad publica, & vniuerſalia loca quoque transferenda, nempe ad Oppida, Terras, Villas, Ciuitates, Prouincias; 21 nam & hæc loca à vicinis ſyluis, vel montibus, vel aliis quibuſcunque obicibus eadem incommoda reportare poſſunt vel à Syluarum cæſura, & montis deſtructione, vel a Syluæ plantatione, & montis, vel arcis conſtructione, quæ priuata ædificia inter ſe ſibi communicare diximus cum altius tolluntur, cum tolli non deberent, vel cum non attolluntur, cum tolli deberent. quod vero major ratio habenda ſit incommodi, quod ex publico, aut priuato impedimento publico loco emanat, quam ejus 22 quod priuato, non eſt quod longioribus demonſtremus, nam non ipſis Legumperitis ſolum eſt notiſſimum *per. l. pupillo §. ſi quis riuos. ff. de nou. oper. nunc.* ſed & aliis quibuſcunque, & facit ex Medicis Roderic. Caſtren *de Med. Polit, lib. 1. cap. 12.* alia tandem nonnulla, quæ huc pertinent in ſeq. quæſtione diſcutiemus.

SVMMARIVM.

1 *Res quaſdam penes ſe, ac ſuum ædificium habere ſeruitus quædam eſt.*
2 *Cloacæ ſpectant ad publicam vtilitatem.*
3 *Cloaca quid.*
4 *Cloacæ quanto major eo magis damnoſam ſeruitutem facit.*
5 *Major ſeruitus eſt Cloaca inferius eo, quam ſuperius penes ſuum ædificium habere.*
6 *Cloacæ mundæ, ac liberæ ſint oportet.*
7 *Cloacas purganti vis fieri non poteſt.*
8 *In Cloacam publicam nihil immitti poteſt, quod ejus vſum deteriorem faciat.*
9 *Aquæductus, & Canales quodnam afferant incommodum.*
10 *Horrea duplicis generis, & quodnam afferant incommodum.*
11 *Horti quomodo vicinis officiant.*
12 *Pomaria quomodo damno ſint.*
13 *Prata quodnam incommodum afferant.*
14 *Furnus an damno vicino ſit.*
15 *Fornaces quodnam afferant incommodum.*
16 *Sterquiliniorum damna.*
17 *Stabula an damnoſa.*
18 *Immunda Artes quantum Ciuitati noceant.*

De Cloacis, Aquæductibus, Canalibus, Horreis, Hortis, Pomariis, Pratis, Furnis, Fornacibus, Sterquiliniis, Latrinis, Stabulis, & Artibus immundis.

QVÆSTIO VII.

SVnt quædam in Ciuitatibus, quæ omnino neceſſaria incolis ſunt abſquæ eorum præſentia plurimum incommodi ſubituris, quæ tamen vel immunditie, vel illuuie, vel prauis euaporationibus ab ipſis aſcendentibus, vel aliqua alia ex cauſſa vicinorum ſanitati facile obeſſe poſſunt; idcirco hu-1 juſmodi res penes ſe, ac ſuum ædificium habere ſeruitus quædam eſt, vt patet multoties per ll. *in tit. de ſeruitutibus.* horum tamen ſingula enumerare ſupertluum eſt, ſed vt ad aliquorum exemplar de cæteris judicare liceat, nonnulla hic videntur recenſenda.

Frequentes ergo in Ciuitatibus Cloacæ ſunt, & eo frequentiores, & majores, quo magis popula-2 ta, & magis capax Ciuitas eſt; nam pertinent quidem Cloacæ ad publicam vtilitatem. *l. 1. §. Quia autem. ff. de Cloac.* Quid ſit autem Cloaca definitur 3 à ll. *in eod. l. 1. §. Cloaca*, ſic. Cloaca eſt locus concauus per quem colluuies quædam fluunt. ſed lex, vt apertiſſime patet ex ipſiuſmet ſubſequentibus verbis, Cloacæ nomen ſatis genericè accepit prout & Tubum, & Fiſtulam continet, imo ſic definita pro aliis quibuſdam accipi poteſt. ſed quicquid ſit de hoc, in Cloacis non modo conſideranda concauitas illa, quæ veluti canalis quidam eſt, per quem aquæ projectitiæ, & pluuiæ, & quælibet viarum immundities in flumen, vel alium quemlibet locum expurgantur, ſed etiam duplex terminus, à quo nempe, & ad quem, vel ſuperius, & inferius ipſius Cloacæ foramen, aut os: nam per ſuperius, quod terminus à quo dici poteſt, omne immunditierum genus receptum, ac per cauitatem delatum per inferius, quod terminum ad quem vocamus, in alium locum, vt in flumen, vel in majorem aliquam Cloacam demittitur. conſideranda quoque ipſius Cloacæ magnitudo, & capacitas, quædam enim earum magnæ ſunt, quædam paruæ, quædam maximæ, vt quæ alias expurgant, qualis erat Romæ. 4 His conſideratis dicendum, quod Cloaca quantò major eſt, tantò onerioſiorem, & magis damnoſam ſeruitutem inferat, cum quantò major eſt, tantò major copia exhalationum, & putredinſorum vaporum inde eleuata vicinas ædes inficiat, præterquam quod propinquas habitationes, & vicina loca atque ea quoque, per quæ ejus ductus pertranſit humidiora, & minus ſalubria proculdubio efficit, & in ſumma ex Cloacæ propinquitate ſemper damnum aliquod aeris ſalubritati majus vel minus, pro ipſius magnitudine emergit.

Cæterum majori damno eſt Cloacæ inferiorem 5 exitum, quam ſuperiorem prope ſe habere, & ratio eſt, quia locus, in quem Cloaca immundities deponit, ſemper earundem immunditierum reliquis ſcatet, & ſic multo magis magiſque indeſinenter aerem proximum infici inde contingit; contra vero ſuperius foramen, licet aliquando iiſdem immunditiebus ſcateat, tamen vel à frequenti pluuia, vel ab hominum ipſorum diligentia facillime expurgatur, & ab eo incommodo vindicatur; præterquam quod hoc ipſum edicto cauetur, nem-6 pe vt Cloacæ liberæ ſint, & mundæ, cum hoc ad ſalutem publicam pertineat, vt *l. de pupillo §. ſi quis vinos. ff. de nou. oper. nunc. & jam cit. l. 1. ff. de Cloacis.* vnde vetatur vtrobique per ll. ne purganti, aut 7 mundanti Cloacas vis fiat, etiamſi ad ædes alienas Cloaca pertingat; nam habet liberam actionem, qui Cloacam mundare vult etiam per ædes alienas, dummodo reſtituat Domino, ac reficiat, quod operis vitio factum eſt; ex quibus palam eſt, quanti fiat à ll. damnum, quod ex Cloacis non ſolum vicinis, ſed vniuerſæ ciuitati emanare poteſt. quod vt melius demonſtrarent, vetitum per ipſas eſt, ne quid in publicam Cloacam immittatur, neue quid 8 in ea fiat, ex quo Cloacæ vſus euadat deterior, vt ſi in eam cadauera brutorum, vel illuuies alias quis immittat, quæ Cloacæ ductum, & ipſius expurgationem remorentur: nam hoc modo augentur putredinoſæ exhalationes ex ipſa Cloaca, & Ciuitatis aer facili negotio inficitur.

Aquæductus, & Canales (habita ſemper ratione 9 eorum magnitudinis) ſi puram aquam contineant, nullum habent in ſe incommodum, ſi hoc vnum excipias, quod ædificiis, & habitationibus humiditatem communicent, & eam ob cauſſam illas reddant inſalubriores; quod ſi etiam impuram aquam contineant, & illuuie ſcateant non ſecus ac ipſæ Cloacæ etiam prauis exhalationibus poſſunt eſſe moleſti.

Horrea duplicis generis, quantum mihi conſtat, 10 eſſe comperi, triticum enim vel in quibuſdam ædificiis ad hoc conſtructis, aut domiciliis aſſeruatur, quæ proprie vulgo granaria dicuntur, & frumentariæ cellæ, vel ſeruantur in ſubterraneis foueis ad eum effectum excauatis; vtrumque genus noxam afferre vicinis poteſt; non enim ignotum eſt, quod ab ipſo tritico prodit exhalatio quædam moleſta, præterquam quod cum in granariis aſſeruatur frequenti agitatione indiget, ne teredinem concipiat, aut ſuperexcalfiat, aut à quibuſdam aliis animalculis exedatur: in frequenti vero illa agitatione puluis ab ipſo eleuatur, qui quam ſit noxius nullus eſt, qui neſciat. ſed majus multo incommodum afferre granaria, quæ in puteis, ac foueis fiunt declarat aeris pernicies, quæ ab his exhalat cum aperiuntur, vt frumenta inde eximantur. quod optime nouerunt propria experientia edocti ii, qui improuidè, & abſquo vlla cautela in ipſas frumentarias foueas deſcendunt, antequam prauus ille aer in illis incluſus prorſus exhalauerit; quamobrem non modo prohiberi vicinos poſſe exiſtimauerim, ne tales frumentarios puteos conſtruant, ſed etiam vt jam conſtructos deſtruendos curent. cellæ vero ad eundem finem fabricatæ in magis apertis ciuitatis, locis, & in extrema ipſius parte longè ab incolarum habitationibus conſtruendæ ſunt, licet non tam noxiæ, vt prænominati putei eſſe poſſint.

Horti nonnullis nominibus vicinis officere poſ-11 ſunt, quoad ſanitatem; non modo enim prauis exhalationibus ex ipſis plantis hortenſibus eleuatis noxii ſunt, ſed etiam ſtercoratione, quibus indigent, nocent, vt elicitur ex Gal. 3. *Epid. comment. tex.* 14. ex quo Fortun. *Relat. lib. 1. cap. 1.* addo his quod continua irrigatione aerem reddunt humidiorem, qui cum apricitate jam calidus exiſtat, inde calidæ, & humidæ naturæ effectus facillime putredinem

dinem accerſit, & in cauſſa eſt, vt illum exſpirantes promptiſſime putridas febres concipiant; obſtructiones cachexiam, hydropem, & alios hujuſmodi morbos, vt obſeruare ſæpe licet in ipſis hortorum cultoribus.

12 Romaria autem neque tam aſſidua indigent aquatione, neque tam perenni ſtercoratione, ſed quoniam Solis illuſtrationem impediunt, aerem frigidiorem, & humidiorem reddunt, & minus ſana ob id ipſum & ipſa euadunt. Neque aliam ob cauſſam conceſſiſſe puto Il. *in l. 1. ff. de arb. cæd.* vt ſi arbor ex ædibus tuis meis ædibus impendeat, eam te inuito mihi cædere liceat, quia poteſt aliquo modo mihi nocere.

13 Sed & Pratum (nempe locus in quo ad fructum percipiendum falce opus eſt. *l. Pratum. ff. de rer. & verb. ſignif.*) inſalubrem aerem facile ſua humiditate reddit, vnde ſi cum agrum reſtibilem haberes prope meum prædium, pratenſem illum effeciſti, videndum an juſtam actionem contra te intentare ob prædictam cauſſam mihi liceat, quam Iuriſconſulti decidant.

14 Furnus ad panes coquendos licet nullum, aut modicum videatur in ſe vitium habere, attenta tamen loci conditione poteſt aliquando vicino & tædium, & inſalubritatem aetis afferre, vt ſi regio calidiſſima ſit, ſi domus Meridiei expoſita, & cætera ad hunc modum.

15 Fornaces autem multum vitij in ſe habere palam eſt, & mirot in media ciuitate nonnullas ad calcem etiam excoquendam permitti; nam quæ ad figulina vaſa percoquenda, aut ſcyphos, cululiſque Chryſtallinos, vel vitreos, aliaque permulta vaſa effingenda conſtruuntur, non tantum noxæ habere crediderim; at illæ, nempe quæ ad calcem excoquendam inſeruiunt, duplici nomine inſigniter vicinis officiunt; primo quia aerem notabiliter excalfaciendo illum æſtuoſum reddunt, & ſuffocantem, ſecundo quia evaporationibus à calce ſublatis ipſum aerem labefactant; qui inſpirantium pectoribus maximo noxius eo modo euadit. Illud veritatem habere quinis ∎ dic, temporis anni rationem eſſe habendam, cum hyberno tempore minus, æſtuo maxime noxiæ eæ fornaces ſint.

Sterquilinia poſſe & ipſa facile ſanitati officere 16
non eſt dubium, putidum enim vaporem aſſidue exhalant, vnde æſtiuo tempore valde ſuſpecta eſſe debent, curandumque vt ſæpiſſime mundentur; ob eam cauſſam videndum Iuriſconſultis eſt, an prohiberi à vicinis poſſint, etiamſi per longum tempus hujuſmodi ſeruitus duraſſet non tantum ob priuatum intereſſe, quam ob publicum: periculum enim eſt, ne ciuitatem inficiant maxime vbi alias ſuſpicio eſſet peſtis; non permittenda ergo niſi extra habitata loca. Sed & ſtabula nonnihil vitij 17
habent, niſi quotidie à fimo emundentur, in cumulos aggeſtus, & ſuperexcalfactus putrorem concipit, & facile cum inde eximitur aerem poteſt inficere; nonnullis autem vicinis eam ob cauſſam capitis dolorem excitari, aliquando etiam febrem expertus non ſemel ſum; de latrinis non eſt, quod quicquam addam, nam eas moleſtas eſſe, & ſanitati, & munditiei non eſt qui neſciat.

Denique immundas artes, nempe quæ fœtorem 18
excitant, quantum publicæ, & priuatæ ſaluti noceant, notunt omnes; idcirco quædam earum, vt coriaria eſt, & huic affines, fides, ſeu Chordas pro inſtrumentis muſicis ex animalium inteſtinis præparantes, & quæ ſeuaceas candelas fabricant, carnificina, & id genus aliæ in locis ſeorſim ab aliis collocandæ, vt hic Romæ de prioribus fit, vbi prope Tyberim habitant, vt fluminis commoditate proprias domos expurgent, & vt ſua ipſorum arte publicæ ſanitati non noceant, nam ſi artem exercere, per quam malus odor vicinis fiat, etiam in domo ſua prohiberur quis exercere. Cæpoll. *de ſeruit. urb. pred. cap. 48. num. 3.* quanto magis hujuſmodi artes prohiberi debent, quæ cum fœtore etiam aerem inficiunt; & de his, quæ ad hujus Tituli argumentum facere videbantur, hæc ſatis ſunto.

Libri Quinti Finis.

Google

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Sextus,

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus de erroribus Medicorum à Lege punibilibus.
Secundus de Tormentis, & Pœnis.
Tertius de Præcedentia inter Medicum, & Iurisperitum.

Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Domino

CLEMENTI MERLINO,

SACRÆ ROTÆ ROMANÆ

AVDITORI MERITISSIMO,

Paulus Zacchias F.

SCio me de erroribus Medicorum agentem, Vir Illuſtriſſime, tantò magis apud æmulos quoſque reprehenſioni obnoxium futurum, quantò acriùs cæterorum errores fuerim inſectatus: ſed præter ea, quæ mihi cum aliis ſunt communia, id inſuper mihi multi vitio vertunt, quòd in his Quæſtionibus agitandis duas diſciplinas ſuſque deque euoluere coactus, neutram perfectè attigerim Platonem mihi in Legibus objiciunt ſeriò inculcantem, duo ſtudia, aut duas artes exactè tractare hominum neminem poſſe. His ego primum duas artes me ad Platonis mentem tractare inficiatus, Te deinceps, Vir ſapientiſſime, illis oppono tuomet ingenio teſte Platonem aperte coarguentem, qui non duo tantum ſtudia, ſed omnes quotquot ſunt bonas Artes, ac doctrinas & exactiſſime ad rem pertractes, & reliquis, qui iis inuigilant, perfectiſſimo exemplo eſſe poſſis. Inſtant, non omnes omnia poſſe, An tibi, inquiunt, eadem licere, atque illi perſuades, cujus ingenio ad omnia nato magno naturæ miraculo acri, ſolertique judicio, fœcundiſſimaque ſimul ad portentum vſque rerum memoria pollenti tam facile fuit veram, atque ipſiſſimam Encyclopædiam præ cæteris mortalibus nanciſci? Acquieſcere coactus, qua me deinceps ratione tueri valeam non habeo. Patrocinium ergo tuum, quo me, quacunque ſeſe ferat occaſio, peramanter protegis, hic etiam imploro. Videam Ariſtarchos iſtos ad aſpectum tui nominis animo conſternatos, à detrectando poſt hac ſe abſtinere; ſi quæ in meis ſcriptis errata deprehenderint meritis tuis, quæ in omnium oculis, in ore omnium ſunt condonantes. Fac igitur opellas haſce meas Te grata animi propenſione excipere noſcant, dum Tibi, quà potis ſum, non ingratus ego, parem tuæ virtuti fortunam à D. O. M. exopto. Vale.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEXTI

TITVLVS PRIMVS.

De Medicorum erroribus à Lege punibilibus.

Continens Quæſtiones tredecim ;

quarum

I. *Medici nomine qui veniant hic, quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores ſint à Lege punibiles.* 371
II. *In quibus caſibus Dolus, in quibus vero Ignorantia, in quibus denique Negligentia præſumi poßit.* 373
III. *De erroribus Medicorum Rationalium, & primo de iis, qui ad mores, & ſcientiam ſpectant.* 375
IV. *De erroribus omißionis ad conſilia ſpectantibus.* 377
V. *De erroribus commißionis ad conſilia ſpectantibus.* 380
VI. *De erroribus omißionis circa operationem.* 384
VII. *De erroribus commißionis circa operationem.* 387
VIII. *De erroribus tam in omittendo, quam in committendo ad mercedem ſpectantibus.* 393
IX. *De Chirurgorum, aliorumque ſimilium artificum erroribus.* 397
X. *De Aromatariorum, & Seplaſiariorum erroribus.* 400
XI. *De Empiricorum, & Chimicorum erroribus.* 402
XII. *De obſtetricum erroribus.* 403
XIII. *De Aßidentium, ſeu Miniſtrantium erroribus.* 405

Digitized by Google

LIBRI SEXTI
TITVLVS PRIMVS,

De Medicorum erroribus à lege punibilibus.

SVMMARIVM.

1 *Medici nomine qui veniant.*
2 *Medici nomen late patet.*
3 *Medicus ab omni pœna liber est, si, qui ab ipso curatur, ipso inuito, moritur.*
4 *Medici culpa nunquam præsumitur mortuus infirmus.*
5 *Medicus errat omittendo, & committendo.*
6 *Medicus tam omittendo, quam committendo triplici-ter errare potest.*
7 *Culpa sociam habet pœnam.*
8 *Pœna debetur propter culpam.*
9 *Culpa quid.*
10 *Culpa quotuplex.*
11 *Culpa sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam.*
12 *Cum ignorantia Dolus stare non videtur.*
13 *Nulla ignorantia est causa peccati, nisi per accidens.*
14 *Dolo deficiente, deficit culpa grauior saltem.*
15 *Dolus dicitur tam in malo, quam in bono.*
16 *Dolus duplex.*
17 *Dolus quid.*
18 *Negligentia solummodo in erroribus omissionis videtur consistere.*
19 *Negligentia quid.*
20 *In omittendo non intercenit dolus verus. Fallit in*
21 *Ignorantia quid.* (*Medico.*
22 *Ignorantia prima species.*
23 *Ignorantia species altera.*
24 *Dolone, an ignorantia errare dicatur is, qui vltra facultatem, aut scitatem operatur.*

Medici nomine qui veniant hic. Quot modis errare Medicus dicatur, & quinam errores sint à Lege punibiles.

QVÆSTIO I.

DE Medicorum erroribus inter Miscellanea verba facere breuioribus decreueram, cum maxime multa sparsim in hisce quæstionibus occurrerint ad hoc ipsum argumentum pertinentia; cum tamen Hippocraticæ, solidæque doctrinæ studiosissimus vir D. Angelus Coltus, meique amantissimus admonuisset, præstabilius fore in vnum quæcumque ad hanc materiam faciunt recolligere, tam insignis viri, tamque amici consilium acceptandum duxi; quamobrem titulum hunc, cui de Medicorum erroribus nomen feci, huic argumento dicaui; non tamen de omnibus Medicorum erroribus hic agendum, sed de iis tantum, qui vel ex dolo, vel ex negligentia, vel ex ignorantia ab illis in infirmos, vel in quoscumque homines medendi causa patrantur, & qui punitionem à lege reportant; non solum, inquam, à lege ciuili, sed à Canonica etiam, eo quod Medicum peccati reum faciant.

Sed Medici nomine aburi nos hic oportet; neque enim solummodo de vere Medicis, nempe de iis, qui Rationales dicuntur, eo quod Philosophiæ principiis innixi Medicinam exercent, loqui nos hoc in loco debemus, sed de quibusque, qui quoquo modo in ægrorum, aut quorumcumque hominum curatione, vel in Medicamentorum præparatione, & administratione sese immiscent, vt primo loco Chirurgi sunt, Phleborotomiam exercentes, hoc est sanguini detrahendo quocumque modo destinati, Aromatarij, Seplasiarij, Empirici, & Chimicorum genus omne procaciſſimum, neque solum viri, inter quos etiam, & assidentes, aut ministrantes infirmis sunt, sed etiam ipsæ vilissimæ mulierculæ, aut vt viri infirmis ministrantes, aut medicamenta aliqua dispensantes, aut obstetriciam artem exercentes, omnes enim hi abusiue medici nomine veniunt; vnde est quod *in l. si duas. §. Grammatici. ff. de excusat. Tut.* Circulatores etiam vocentur Medici. Ripa *tract. de Pest. par. vlt. partic. 2. nu. 1.* Magon ex Bald. *decis. Flor. 1. nu. 2* Franch. *decis. 564. nu. 3. par 4.* Cujac. *in lib. 3. recept sentent.* Paul. *tit. 6. de Legat.* Carrar. *de Med. pau. 3. nu. 11.*, nomen enim Medici latè patere testatus etiam ex nostris Gal. est 2
in lib. ad Thrasib. cap. 24. immo erant antiquitus multo plura Medicorum genera, quam nunc sint; quia notissimum est, & apud Herodotum auctorem vetustissimum *lib. 2.* comprobatum, antiquitus Medicos extitisse, qui vni tantum corporis parti mederentur, dicebanturque ex hoc Auricularij, Ocularij, Dentarij, de qua re videndus Mercurial. *lib. 2. var. lect. cap. 8.*

Sed his omissis, ad Medicorum errores accedamus, qui quidem non videntur prima fronte reportare vllam à Lege punitionem, quia vt Plato *lib. 9. de Leg. vers. med.* sanciuit, Medicus ab omni pœna so- 3
lutus esse debet, si is, qui ab ipso curatur ipso inuito moritur. Neque dissentiunt nostræ leges, Tex. *in l. Illicitas. §. sicuti. ff. de off Præsid.* Ripa *vbi supra, nu. 70.* & facit etiam ex nostris Gal. *in primum prognostic. in princ.* numquam enim Medici culpa præsumi- 4
tur mortuus infirmus. Ripa *loco citato, num. 75.* sed hæc primo nec in omni Medico, nec semper locum habent, quia de ratiocinali tantum Medico intelligenda, & quandocunque culpa abest, vt elicitur ex iisdem verbis Textus *citatæ l. Illicitas.* vt ergo sciamus quandonam Medicus puniri possit, discutiendum primo est, quot modis errare Medicus possit; quod verò de rationalibus Medicis dicemus, etiam cæteris erit commune.

Potest igitur Medicus quicumq; is sit, aut minister Medicorum, vt quilibet alius homo primo ante 5
omittendo, aut committendo errare; quod insinuatur *à l. Qui non facit. ff. de reg. Iur.* omittendo enim peccat qui non facit ea, quæ facere debet, committendo qui facit ea, quæ facere non debet,

6 sed tam omittendo, quàm committendo triplici
ratione Medicum errare contingit, dolo nempe,
vel malitia ignorantia, & negligentia, in omnibus
7 enim his culpa interuenit, culpa vero sociam habet
pœnam, quemadmodum meritum socium habet
præmium: nam pœna debetur propter culpam D.
Tho. 12.q. 87. *art.* 2. *in corpore.* & 1. 2. q. 108. *art.*
8 4. est autem culpa inordinatio voluntaria, vel pri-
9 uatio boni. id. D. Tho. 1. *prime q.* 48 *art.* 7. vel secun-
dum Bart. *in l. Quod Nerua ff. Depositi. num.* 6. &
seq. est deuiatio a Legis dispositione, circa quas de-
finitiones qui plura scire desiderat, aut nosse quot,
& qualia sint culpæ genera præ cæteris adeat Mo-
linam *de contract. disp.* 203. Farinac. *Theor. & pract.*
10 *crimin. par.* 3. q. 85. *à num.* 48. *ad seqq.* nobis satis sit
dixisse, quod secundum aliquos culpa triplex est,
lata nimirum, leuis, & leuissima. secundum alios
tamen est quintuplex, hoc est, latissima, latior, lata,
leuis, & leuissima, de qua re præter quamplurimos
videndus Bart. *vbi supra*, & inter modernos Fari-
nac. *loco citato*, ex Iurisconsultis, & alij, & ex Ca-
nonistis Azor. *lib.* 6. *Institut. moral. par.* 3. *cap.* 4.

11 Sed etiamsi culpa sequatur, vt dixi, dolum, aut
negligentiam, aut ignorantiam, non promiscue ta-
men id de omni culpa firmandum; nam ex dolo
quidem manifesto culpa emergit latissima, ex dolo
autem præsumpto culpa latior, ex alio vero quo-
cunque dolo quodcunque culpæ genus potest e-
mergere pro doli qualitate; quemadmodum etiam
ex negligentia; sed ex ignorantia per se non vide-
tur nisi lata culpa, leuis, & leuissima succedere pos-
12 se, quia cum ignorantia non videtur stare dolus,
nec manifestus, inquam, neque præsumptus, quia
cum dolo semper conjuncta est malitia, & vafri-
ties, quæ aliquo modo contraria est ignorantiæ;
13 vnde secundum D. Tho. 1. 2. q. 76. *art.* 1. nulla ig-
14 norantia est causa peccati nisi per accidens, defi-
ciente igitur dolo, deficit etiam culpa grauior sal-
tem nempe latissima, & latior, in quorum altera,
vt dixi, est dolus manifestus, in altera dolus præ-
sumptus, sed videndum, antequam vlterius progre-
diamur, quid sit dolus, quid item ignorantia, quid
negligentia.

15 Sed primo sciendum, doli vocem esse æquiuo-
cam ad malum, & bonum significandum, vnde
quando dolum dicimus, epithetum addimus mali,
vel boni, vt *ff. de dolo malo, l.* 1. *ibi*, quæ dolo malo
esse facta dicentur. Plautus in Rudente *Act.* 5.

Nil dolo malo instipulatus sis. (*Scen.* 4.

Terent in Eunuch. *Act.* 2. *Scen.* 3.

——Æquum est fieri, vt à me ludatur dolis.

Et *Act.* 3. *Scen.* 3.

——Iam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia.

Virgil *lib.* 1. *Æneid.*

Nec latuere doli fratrem Iunonis iniquæ.

Et *lib.* 4. ejusdem.

Annuit, atque dolis risit Cytherea repertis.

Et *ibid.*

Vna dolo Diuum si fœmina victa duorum est.

16 Cum igitur dolus duplex sit malus nempe, & bo-
nus. vt *l.* 1. §. *non fuit. ff. de dolo malo.* D. Tho. 2. 2. q.
55. *art.* 4. *ad primum.* & ex Medicis. Io. Alph. à Fon-
tech. *in spec. Med. Christ. lum.* 3. *in princ.* hic de ma-
lo loquimur qui *in ead. l.* 1. §. 2. *& alibi*, & apud Ci-
cer. *lib.* 3. *de off.* & alios, & ab eod. Io. Alphons. à Fon-
17 tech. ex nostris definitur, quod sit machinatio
quædam ad decipiendum alterum adhibita; ita
etiam Bartol. *in prædicta l. nu.* 12. & nouissime Fari-
nac. *Theor. & pract. crimin. part.* 3. q. 88. *nu.* 1. *& seq.*
& ex Canonistis Azor. *lib.* 6. *inst. mor. cap.* 4. *par.* 3.
Molina *de Contract. disp.* 293. *num.* 4. Aliam definitio-
nem doli generaliter sumpti attulit Lessius *de just.*
& jur. lib. 1. *cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 25. & est hujusmodi,
dolus est astutiæ executio siue verbis, siue factis;
quæ licet eadem sit cum ea, quam attulit Molina
de dolo late sumpto, est tamen breuior, quod defi-
nitioni est conuenientius.

Tam in erroribus autem commissionis, quam o- 18
missionis, & dolus, & ignorantia subesse potest, sed
negligentia in erroribus tantum omissionis interue-
nit; consistit enim in defectu, cum deficiat ab actu
præcipiendi per defectum promptæ voluntatis D.
Tho. 2. 2. q. 52. *art.* 2. dicique idcirco ex mea senten-
tia potest, Prætermissio faciendorum ex animi ig- 19
nauia; atque ea de re voluerunt nonnulli Iuriscon-
sulti apud Farinac. *pract. crim. par.* 3. q. 88. *n.* 31. in o- 20
mittendo non interuenire verum dolum. sed tantum
præsumptum, quod tamen maxime cum de Medi-
cis agitur est falsum, quia Medicus ex vero dolo
potest aliquid omittere, vt si in pleuriride, aut ma-
gna febre, aut simili morbo absq; vlla causa sangui-
nem detrahere omittat, aut si ei, qui venenum sum-
psit deleterium, proprium alexiterium non præ-
beat, vt à morbo, & veneno homo euictus, vitam obeat.

Ignorantia porro lato modo sumpta est rei sci- 21
bilis inscitia; strictius autem dici potest, Eorum, quæ
scire tenemur inscitia, vt elici potest *ex l.* 3. *C. per*
quas personas, ibi, & forsitan ignorat, & nescit, cujus
licet multiplices species tradantur à D. Tho. 1. 2. q.
74. *art.* 1. *ad* 2. *& alibi*, & à DD. *in l.* 1. *ff. de jur. &*
fact. ignor. tamen ad rem nostram dicamus, eam esse
duplicem, vnam quidem, qua quis ignorat ea, quæ
scire tenetur, & sine quibus non potest debitum ex- 22
ercere saltem secundum communem similium no-
minum solertiam, & hæc habet profecto conjun-
ctum peccatum D. Th. 1. 2. q. 76. *art.* 6. & in hac est
lata culpa, & punibilis idcirco est, immo potest in
ea interuenire culpa latissima, non quidem ex par-
te ignorantiæ per se, sed ex summa negligentia; alia 23
vero ignorantia est, qua quis ignorat ea, quæ vltra
communem aliorum capacitatem sunt, & in hac
certe interuenit leuis culpa, & idcirco in nostro ca-
su nullo modo est punibilis.

Illud autem jure quærendum hic videtur, num
dolo, aut ignorantia errare dicendus sit is, qui vltra 24
suam capacitatem aliquid operatur; hoc enim ma-
xime vsuenit in casu nostro, cum vt plurimum
omne cæterorum Medicorum genus, rationali ex-
cepto, multa audacter vltra id, quod nouit, circa in-
firmos machinari tentet, & multoties graui damno
ipsis existat, imo etiam & exitio. Licet autem hi per
audaciam delinquere soleant, quæ ex ignorantia
consequitur, dolo tamen peccare vt plurimum so-
lent, maxime cum quid machinantes, quod ipsi ig-
norant, & ignorare se cognoscunt, & tamen, vt a-
liquid lucri faciant, & pecunias à credulis extor-
queant, vel vt nomen sibi apud eos acquirant, pro-
mittentes quod præstare non possunt, ab operando
non desistunt; videntur ergo tanquam dolosi pu-
niendi.

Ex his igitur patere jam credo, quinam errores
à lege punitionem reportare debeant; videntur
enim quicunque dolum conjunctum habent, & ma-
xime verum, & apud canonicas leges reos homi-
nes efficere, & pœnas apud ciuiles luere debere.

qui

qui autem ex negligentia proueniunt, ſi magna ſit, etiam à ciuili lege puniri poſſe, & à Canonica expiari, ſi modica apud ciuilem quidem in conſiderationem non haberi, apud Canonicam non prorſus pœnæ eſſe immunes. eodem modo, & ignorantia ſi magna, & affectata ſit apud vtramque legem eſt punibilis, ſin minus à pontificia tantum in eam leuiter animaduerti debetur.

SVMMARIVM.

1 *Infirmo ex Ignorantia Medici decedente, non poteſt Medicus pœna corporali puniri.*
2 *Infirmo Medici dolo pereunte, Medicus pœna mortis puniendus.*
3 *Magna negligentia culpa eſt.*
4 *Medicus dolo peccans in egrotum proditorie agit.*
5 *Medicus egrum veneno interimens non eſt proditor, contrarium ibi.*
6 *Ignorantia quando præſumi poſſit, Medicum erraſſe.*
7 *Secunda præſumptio erroris per ignorantiam patrati.*
8 *Tertia præſumptio.*
9 *Quarta præſumptio.*
10 *Quinta præſumptio.*
11 *Sexta præſumptio.*
12 *Negligentia locum habet tantum in omiſſionibus.*
13 *Negligentia quando præſumi poſſit.*
14 *Dolus quando præſumatur.*
15 *Secunda Doli præſumptio.*
16 *Tertia Doli præſumptio.*
17 *Quarta doli præſumptio.*
18 *Doli præſumptio ex maxime affectata negligentia.*
19 *In Medicis omnibus præter Phyſicos ſemper ignorantia præſumi poteſt.*
20 *Prætergreſſio, aut immutatio eorum, quæ à Superiori Artifice præcipiuntur, à minori facta doloſa præſumenda.*

In quibuſnam caſibus Dolus, in quibus verò Ignorantia, in quibus denique Negligentia præſumi poſſit.

QVÆSTIO II.

NOn eſſe parem culpam in omnibus Medicorum erroribus eſt notiſſimum, ac conſequenter patet, non eſſe parem pœnam in omnibus infligendam: nam ſi Medicus per ignorantiam peccauerit, maxime affectata, puniendus quidem eſt, ſed tamen illum pœna corporali puniri poſſe non conceditur. facit auctoritas Pauli Iuriſconſulti *lib. 5. recept. ſentent. tit. 23. ad l. Cornel. de Sicar.* & probant Ripa *de peſte partic. 2. par. vlt. num. 70. & ſeqq.* Vtill. *ad Afflict. deciſ. 123. num. 4.* quod tamen contrario modo euenit, vbi dolo Medicus erraret. *l. Illicitas. §. ſicuti. ff. de off. Præſid.* quia tunc pœna mortis eſſet dignus, vt eſt notiſſimum. ſic etiam grauiter puniendus venit Medicus, vbi ſua negligentia periret ægrotus, quia magna negligentia culpa eſt. *l. Magna. ff. de rer. & verb. ſignif.* ſed multo grauius puniendus cum dolo peccat, nam Medicus in ægrotum dolo peccans ex mea ſententia proditoriè agit, cum proditoriè agere ſit, vnum actibus oſtendere, & aliud in mente gerere. Bartol. *in l. Reſpiciens. §. delinquunt. ff. de Pœnis.* at Medicus ægroto ſe amicum in actibus oſtendit, illi promittens ex oblatis medicamentis ſanitatem, & tamen in mente aliud habet, vnde illi vel adhibet medicamenta contraria, & noxia, vel non adhibet oportuna; & ſe proditor dici poteſt quicunque ſub prætextu amicitiæ, & bonæ voluntatis hominem grauiter decipit, & maxime qui occidit, certe Medicus dolo in ægrum peccans proditor dici poteſt, æger enim illum tanquam amicum ad ſuæ ſanitatis cuſtodiam conuocat, & ille ſub hoc prætextu ejus vitę inſidiatur. quamquam ſcio aliter à Legum peritis accipi Proditoris nomen, vnde ea de re non vult. Carrat. *de Med. par. 2. num. 342.* Medicum etiam veneno ægrum interimentem debere dici proditorem, ſed ego ad rei naturam, non ad nomen, aut aliorum opinionem reſpicio. ſed quid plura? Si veneno occidens etiamſi non ſit Medicus proditor eſt, vt ex Bald. & aliis dixi *lib. 2. q. 1. num. 5.* & notauit ex noſtris Franc. Ranchin. in Hipp. *juſjur. l. 4. rubr. an liceat Medicis, &c. verſ. non tamen contra.* Boſ. *in pract. crim. tit. de Homicid. nu. 14.* quanto magis ſi Medicus ille ſit? Neceſſe igitur ex his omnino videtur ſcire, quandonam, in quibuſque caſibus præſumi poſſit, Medicum dolo in ægrotum erraſſe, quando item potius negligentia, quando autem ignorantia; circa quę dici poteſt primo, quod Medicus in vtroque errorum genere tam commiſſionis, inquam, quam omiſſionis præſumi primo poteſt ignorantia peccaſſe, quandocumque morbus, aut caſus offenditur, qui de raro euenit, aut quem ipſe Medicus de raro, aut nunquam vidit; vnde Medici juniores, qui in ſtudiis, artiſque operibus non multum ſeſe exercuerunt, cum cęteris audaciores ſint, facile per ignorantiam errant, negligentes ſeniores, & magis expertos Medicos conuocare, ad quod quidem ſub pœna mortalis peccati tenentur, vt ſuo loco dicemus. exrat hujus erroris exemplum apud Amatum Luſitan. *curat. med. cent. 6. cur. 82.* relatum ex ipſo Amato à doctiſſ. viro Marco Aurelio Seuerino Medico, & Chirurgo Neapolitano in opere vere recondito, cui titulum fecit, De recondita abſcelſuum natura, *lib. 4. c. 7.* in quo caſu Medici illi, qui numquam ſpirituoſum tumorem viderant, cum de raro etiam ab aliis videri ſoleat, illum adaperientes, ægro manifeſtam, ac repentinam mortem conciliarunt.

1 2 3 4 5 6

Secundo cum Medicus aliquod medicamentum in vſum trahit, quod cum morbo, cui adhibetur habet inſignem aliquam contrarietatem non vulgariter notam, ob quam ęger periclitatur, vt apud eundem Amatum quidam Medicus Acetum in colica paſſione prębens, necis cauſſa extitiſſe dicitur, neſciebat enim Medicus hic hanc aceti contrarietatem cum dolore colico, & cum quibuſcumque ventris doloribus, quos excitare conſuevit, & in ſimilibus etiam doloribus improbatur maxime in mulieribus Aceti vſus ab Hipp. *lib. 3. de vict. rat. in morb. acut. par. 78.* ſcioque exhibitione ſpiritus vitrioli acidi ad febrem, mulierem hyſtericis doloribus obnoxiam ſpatio vigintiquatuor horarum à Medico ſublatam, volumlo excitato.

7

Tertio pręſumi poteſt per ignorantiam Medicum peccaſſe in iis morbis, in quibus cum adſit indicans remedium aliquod neceſſarium, ac generoſum, adeſt alia ex parte aliud multo fortius prohibens, vt, exempli cauſſa, ſi adſit febris continua & magna, indicans ſanguinis miſſionem, alia vero ex parte adſit notabilis fluxus ventris vires maxime dejiciens, & tamen Medicus ſanguinem mitteret, & æger ex hoc ſuccumberet, certe pręſumptio eſſe poteſt erroris per ignorantiam patrati. Eodem modo in his caſibus vſueniret, in quibus præſente indi-

8

cante generoſum aliquod, & maxime neceſſarium remedium, contra adeſſet prohibens aliquod leue; & Medicus pluris faceret prohibens leue, quam indicans forte, vt ſi æger ſumma plenitudine moleſtaretur cum febre, quæ indicaret ſubitam purgationem, alia vero ex parte adeſſet leuis aliqua diarrhæa, quam Medicus judicans eſſe prohibens ſufficiens, abſtineret ſe ab exhibitione medicamenti, aut ſi in ardente febre ob leuem aliquem fluxum, aut leuem errorem in Veneris vſu præcipue in aſſueto (qui error vulgo eſt frequentiſſimus) omitteret ſanguinis miſſionem, certe tunc præſumptio erroris erit per ignorantiam commiſſi, cum facillimum ſit, non expertum Medicum quibuſdam vniuerſalibus regulis conſiſum fortiora indicantia pro leuioribus, & leuiora prohibentia pro fortioribus judicare. Habes in hoc genere errorum exemplum apud Altimar. *in lib. de med. hum. corp. morb. cap.* 74. vbi Medici quidam in dyſenteria cum inflammatione, in qua ſanguinis miſſio erat fortiter indicata à dolore, à febre, ab inflammatione, judicantes veneris fluxum eſſe fortius prohibens, quam eſſet indicans dolor magnus, inflammatio, febris, eam prętermiſerunt, vnde duo ægri ſic tractati perierunt, cum alter grauiori dyſenteria afflictus ſanguinis miſſione fuerit liberatus, vt percurrit idem Altimar. *ibid.*

9 Quarto ignorantia præſumi poteſt, quando in morbis adeſt inſigne quoddam ſymptoma, ad quod Medicus totam curam dirigens, principalem morbum omnino negligit; veluti imperitiſſimi Chirurgi apud Lang. *lib.* 1. *epiſt.*4. qui circa ſymptomata morbi curanda defatigabantur, neſcientes ea non niſi ablato morbo auferri poſſe, eo quod morbus eſſet cauſſa ſymptomatum; ſed è contrario ignorantia præſumi poteſt, quando Medicus curat morbum, & negligit magnum aliquod ſymptoma, quod ob ſui prauitatem vniuerſam curam ad ſe deberet attrahere; vt præteritis annis euenit cuidam Medico, qui cum in nobili curaret Tertianam ſimplicem, & intermittentem, cujus paroxiſmus moleſtiſſimæ cardialgiæ aſſociabatur, ille in ipſam febris acceſſionem culpam conjiciens, nihil omnino cutæ illud ſymptoma habebat; immo contendente me, maximam habendam eſſe ejus ſymptomatis rationem, ægrumque ob bilis ad os ſtomachi irruentis morſum ante acceſſionem, immo in ipſa acceſſione eſſe cibandum, quaſi conſilium meum irridens, ægrum in ipſa acceſſione expirare vidit. ego autem alios ægros ab his pernecabilibus ſymptomatibus, immo ab ipſa morte reuocatos vidi opportune eis in ipſa acceſſione cibos offerens, vt Galenus ipſe alias factitauit.

10 Quinto per ignorantiam præſumi poteſt peccaſſe Medicus, quandocumque motum aliquem ſymptomaticum à morbi vi excitatum pro critico judicat, & à Natura profectum, quamobrem aut illum negligit, aut etiam coadjuuat, ſequens prauum illum morbi, non Naturæ motum. cujus erroris luculentum exemplum habemus apud Galen. *in primum Progn. tex.* 4. vbi juuenis quidam Medicus infirmum ſyncoptice ſudantem in balneum demiſit, & ſudorem majorem in modum excitans, ægrum extinxit; cui par fuit error prouectioris alterius Medici, cujus nomini parco, annis præteritis, qui alium ægrotum ſimiliter diaphoretico ſudore reſperſum ſtragulis coopertum ſuffocauit.

Sexto ignorantia Medici præſumi poteſt in mor-
11 bo, qui cum eſſet pernecabilis, à principio leuis apparuit, vnde Medicus ejus leuitati confiſus, nullum notabile præſidium contra ejus perniciem in principio adhibuit. hujus erroris exempla multo plura in dies offenduntur, quam oporteret; in quibus interdum habet etiam locum negligentia, præcipue ſi aliquod notabile ſymptoma à principio appareat, ex quo Medicus ſi debita ſolertia, & diligentia eſſet vſus facile in pernicioſioris morbi cognitionem venire potuiſſet. vt ſi, exempli gratia, febris à principio quidem apparuerit parua ob moderatum externarum partium calorem, ob abſentiam inſignis alicujus doloris, ob ſomnum, & cibum ſufficienter ſumptum, & ſimilia, ſed pulſus fuerit celerrimus, ac parvus, & adfuerit ſitis moleſta cum inordinata corporis jactatione, ad quæ Medicus à principio non aduerterit, tunc enim tanto magis negligentiæ inſimulandus, quanto hæc ſymptomata magis conſpicua fuerint.

Iam vero alias dixi, Negligentiam non habere 12
locum niſi in erroribus omiſſionis, cum ipſa ſit prætermiſſio agendorum, & tamen cum negligentia maximus ineſſe poteſt dolus, vt videbimus cum de dolo agemus.

Sed negligentia, quæ nec doloſa ſit, nec affec- 13
tata, præſumi poteſt, cum lente Medicus proceſſit in morbo præcipiti, ſed non à principio tali, licet grauis eſſet, vt tarde medicamenta admouendo, aut admouendo leuiora, ſanguinis detractionem protrahendo, aut quantum detrahere oportuit non detrahendo, aut ſi vice euacuationis ſanguinis per venæ ſectionem, contentus fuit cucurbiculis ſcarificatis, & ſimiliter in reliquis.

Dolus autem præſumi poteſt tam in committen- 14
do, quam in omittendo, & primo præſumi poteſt in committendo, quandocumque Medicus relictis medicamentis tutioribus, & quæ magis in quotidiano vſu ſunt, recurrit ad minus tuta, & inuſitata (& maxime ſi illi ipſi ante hac in vſu non fuerint) vt ſi in leui morbo, veluti leuis eſſet febris, vteretur ſtibio, Elleboro, Mercurio, aliiſque quibus de raro, & in magnis morbis, & ſumma vrgente neceſſitate vtimur.

Secundo ſi remedia ſint multum improportiona- 15
ta ægri naturæ, morbo, ætati, Anni tempori, tempori item morbi, dolus præſumi poteſt, vt ſi exempli cauſſa; ægro debili, vigente morbo, ſeni, in media hyeme, morbo frigido affligente plurimum ſanguinem detraxerit, aut ſi vomitum in ſumma ſpiritus, reſpirationiſque anguſtia in magnis anni rigoribus, ægro non aſſueto, nec facile vomenti, & anguſti pectoris forti medicamento, ac violento prouocauerit; facile enim eſt ægrotum ab ipſo medicamento ſuffocari, vomitus enim morbis pectoris eſt contrarius.

Tertio ſi nonnulla generoſa præſidia ſummam re- 16
quirentia corporis purgationem, atque exactam humorum expiationem, nulla præcedente purgatione adhibeat, vt ſi Thermales aquas maxime ad alterandum exhiberet, corpore cacochimo exiſtente, aut ſi nec per ſanguinem, nec alio modo expurgato Ægri corpore ſumme plethorici, valido, ac forti linimento ſcabiem curare tentaſſet; ſcimus enim multos ex ſimilibus linimentis vitam cum morte ex improuiſo commutaſſe, alios in difficillimos morbos incidiſſe, & ſi placet percurre nonnulla exempla ejus rei apud Amat. Luſit. *cur. med. cent.* 2. *cur.* 23. ſic etiam & in aliis caſibus exemplificare licet, infiniti enim eſſe poſſunt hujuſmodi caſus, in quibus ad horum ſimilitudinem doloſe medicus erraſſe præſumi poteſt.

Quarto

17 Quarto si Medicus moueat quando non debeat, vt si purget in statu morbi, incoctis omnino existentibus humoribus, & præcipue si vtatur medicamento catartico, & eradicante, si item moueat in diebus criticis, qui præ cæteris sunt considerabiles, & maxime si nulla apparente saltem causa ad hoc motus fuerit. Quando autem liceat, & an liceat mouere in diebus criticis longioribus demonstrat Card. *lib.* 1. *Consrad. Med. tract.* 4. *contr.* 7. subuenit vero id, quod Arist. narrat. *lib.* 3. *Politic. cap.* 11. apud Ægyptios nempe non licuisse ante tertiam diem mouere, quod antea mouisset Medicus periculo id faciebat suo, sed & de hac ipsa re, an nimirum liceat in morbis à principio medicari idem Card. *ibid. tract.* 6. *contrad.* 16. notissima certe est Hipp. *sententia* 2. *Aphor.* 29. In principiis morborum si quid tibi videtur mouendum moue, quæ similibus aliis sententiis est confirmata; quomodo tamen intelligenda sit, & quomodo contrariis Hippocratis assertionibus conciliandа, apud expositores videndum.

18 In maxime affectata negligentia dolus etiam verus, vt dixi, inesse potest, idque tunc præsumere licet, quandocunque in morbo notissimo facilique cognitionis, & præcipiti, remedia valentiora, & proportionata prætermittuntur; coincidit vero hic error negligentiæ cum errore in omittendo per dolum peccato; procedit autem id, non solum quando morbus est notus, sed etiam quando remedia sunt nota, ita vt per ignorantiam prætermissa præsumi non possint, sicuti si in acutissima pleuritide, in suffocante angina, in magna & ardente febre, aliisque similibus morbis, & inflammationibus sanguinis missio prætermittatur, nullis contraindicantibus eam prohibentibus. Ac denique errores magni semper debent secum habere doli præsumptionem, si eos ex ignorantia præcessisse non suspicandum.

Sed hæc locum præcipue habent in rationalibus Medicis, nempe Physicis, eorum tamen exemplo in nonnullis aliis quoque errores aduertere possumus, nam neque omnium errores cæterorum Medicorum recensere, neque etiam omnes ipsorum
19 Medicorum rationalium licet. In cæteris profecto ignorantia plerumque præsumenda, quandocunque propriam sufficientiam prætergrediuntur, & sese in iis immiscent, quæ eorum captum exuperant, vt in dies animaduertimus, Barbitonsores, Aromatarios, Sephasiarios, Chimicos irrationales, audacissimos Empiricos, Circulatores, Obstetrices, & mulierculatum genus omne per ignorantiam peccare; quæ tamen quia semper comitem habet audaciam, nulla
20 excusatione videtur digna, sed in iis, quæ ad eos proprie spectant, prætergressio, aut immutatio eorum, quæ à superiori artifice præcipiuntur, malitiosa præsumi potest, de his tamen peculiarius in propriis quæstionibus agendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus inter auaros connumeratur.*
2 *Medici sunt inuidi.*
3 *Medici sunt detractores.*
4 *Ignorantia punibilis in Medico quæ sit.*
5 *Ignorantia in Medico habet cum se conjunctum peccatum.*
6 *Medicus peccans per ignorantiam latam culpam committit.*
7 *Medicus peccat superbe promittendo certam salutem.*
8 *Lequacitas in Medico reprehensibilis, & quando sit punibilis.*
9 *Medicus requisitus ad veritatem propalandam, quando teneatur eam propalare.*
10 *Medicus in casibus dubiis alios Medicos socios renuens mortaliter peccat.*
11 *Medicus sententiam mutare nolens, ne errasse videatur, graviter delinquit.*
12 *Morbum salutarem dubium faciens, & verbis aggrauans peccat.*

De erroribus Medicorum Rationalium, & primo de iis, qui ad Mores, & scientiam spectant.

QVÆSTIO III.

MEdicos in quouis peccati genere, vt cæteri hominum faciunt, delinquere contingit, sed habent tandem tamen vitia quædam peculiaria, quæ ipsis ab arte, quam profitentur, emanare creduntur, licet hoc nequaquam veritatem habeat, præcipue tamen Auaritia tam familiaris illis est, vt non immerito (quod non sine honesto rubore fateri cogor) inter auaros à Iurisconsultis connumerentur, vt alias dixi. 1

Inuidia præterea perpetua, & irreparabili detinentur, vnde non omnino extra rationem Conciliat. *diff.* 4. dixerit, Medicum esse inuidiæ pelagus inexhaustum, de hoc tamen vitio non mirandum, nam semper inter pares inuidia, & vt Hesiod. in Theog. 2

Faber Fabro inuidet, & Figulus Figulo.

Inde fit, vt Medici detractores sint, in qua re illos 3 graviter errare, siue id jure faciant cum veritate detrahentes, detegendo æmulorum veram ignorantiam, morum peruersitatem, conditionis vilitatem, siue falso id præstent, notissimum esse censeo, & admonet Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 60. & 64. & Carrar. *de Med. par.* 2. *mon.* 352. & ex nostris Codronch. *de Christ. med. vsu. lib.* 1. *cap.* 35. Siluar. *in Med. cap.* 8.

De his tamen erroribus, siue peccatis ad nos non multum pertinet verba facere, de iis differendum, quæ Medicus vt Medicus patrare solet; & primo quidem sese offert Ignorantia, quæ in Medico est 4 jure punibilis, quia causa est omnium aliorum errorum. D. Thom. 2. 2. *q.* 76. *art.* 2. *ad secundum*, quod intelligitur de ignorantia affectata ex summa discendi negligentia, cujus ignorantiæ vnulquisque sibi causa est, vnde infert illud Arist. *lib.* 1. *magn. moral. cap.* 3. *Quod quandocunque perpetrandi aliquid absoluta fuerit ignorantia, id non fit consulto, & proinde ne quidem afficit injuria, at cum ipse sua culpa fuerit ignorans, perpetraritque quicquam ex ignorantia, cujus ipse extiterit causa, is plane afficit injuria, & ejusmodi jure criminis arguetur.* Hæc Aristoteles, neque dubium est, quod si cum te tamquam perito in Arte vtar, in me per ignorantiam affectatam quicquam perpetraueris, me injuria afficias, cum talem te mihi præstiteris, qualis non es, in dolo ergo es. Ripa ex Iacob. *de Aret. in tract. de pest. partic.* 2. 1. *par. nu.* 67. vnde graviter Medicum peccare tali ignorantia dotatum dicunt Codronch. & Siluar. *locis supra citatis*, quæ tamen, vt dixi, locum habent in ignorantia affectata, nempe per quam ignorantur ea, quæ communiter sciunt, ac scire debent omnes similes artifices; aliàs enim non eidem pœnæ 5

ſubjiceretur, neque tam grauiter peccaret Medicus, qui ignoraret ea, quæ alij Medici excellentes tantùm ſciunt, & multò minus ſi ignoraret ea, quæ ſciunt ſolum Medici excellentiſſimi. Quemadmodum enim ex priori Ignorantia lata culpa reſultat, ſic ex ſecunda leuis tantum, & ex poſtrema leuiſſima, ſed hæc magis ad Morales Theologos, ſeu Canoniſtas pertinent, & videndus ſignanter Azor. *lib. 6. Inſt. moral. cap. 4. par.* 3. Itaque hoc modo videtur accipiendum Bartoli dictum *in l. Quod Nerua. ff. Depoſit. nu.* 18. cum ſimpliciter pronunciauit, Medicum in arte ſua committere latam culpam, quando peccat per ignorantiam. Quas vero ſcientias, artesque callere debeat Medicus, ſine quarum aliquali ſaltem notitia bonus in ſua arte eſſe non poſſit, immo etiam peccet Medicinam abſque tali cognitione exercendo, docuerunt nonnulli DD. præ cæteris autem exactiſſimè Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib. 2. cap. 1. & ſeqq.* 6

7 Ignorantiam conſequitur vt plurimum alter grauis error, ſuperba nempe promiſſio ſuis ægrotantibus certæ ſalutis: nam hoc vitium proprium eorum eſt, qui minus in arte valent, & qui neſciunt Hippocratis aſſertionem *in lib. de dec. hab. nu. 6. Medicina multum poſſe ſibi non arrogat.* Eſt ergo hic error contra ipſam etiam artem, præterquam quod non ſine peccato patratur, vt ex Medicis admonent Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracel. par. 1. pag. mihi* 184. & Roderic à Caſtr. *lib. cit. 3. cap. 7. &* ex Iuriſconſultis Ripa *in tract. de peſt. tit. de remediis præſernat. nu.* 95. ſed præter Medicos hoſce rationales craſſioris Minervæ. Reliquum Medicorum vulgus, & maxime audaciſſimi Empirici, & procaciſſimi illi Chimici, qui ſuæ ipſorum Artis promiſſa ratione moderari neſciunt, nihil eſt, quod ſibi ſuiſque ægrotis à ſuis remediis non promittant, etiam æternam vitam, ſi oggannire ad libitum poſſent, ignorantes naturæ noſtræ imbecillitatem, ac fluxibilitatem, & remediorum fallaciam, fidentes tantummodo iis, quæ apud ſcriptores reperiunt, vel quæ ſibimetipſis inaniter perſuadent, ſomniiſque quæ ipſi ſibi fingunt, quibus poſtmodum ne per ſomnium quidem ſimilis reſpondet effectus.

8 Loquacitas porrò in Medico maximè rationali reprehenſibilis eſt, & circulatoribus, aliiſque hujus farinæ hominibus digna, iiſque relinquenda, tunc autem juſtis pœnis mulctanda, cum ſecreta ſibi commiſſa, quæ detecta in damnum, aut ignominiam alicujus perſonæ emanare poſſunt, Medicus detegit; vnde ad hoc juramento ſeſe obſtringit Hippocrates noſter in ſuo jurejurando, ex quo ad ipſum deſumentes adnotarunt alij Medici Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib. 1. cap. 7.* Siluaticus *in Medico, cap. 8.* Ranchin. in ipſum Hippocratis *jus jur. leg. 8.* qui optime addebat, quod quemadmodum Animorum Medici, nempe confeſſarij tenentur animi morbos, quibus eorum ægri detinentur, ſilentio tegere, ſic & Medici, qui corporis morbis medentur, eos, quibus ſui ægroti afficiuntur, non debent, ſi patefacere eos non expediat, propalare.

9 Sed dubitari hìc poteſt, an ſi Medicus requiratur in aliquibus caſibus ad detegendam veritatem, quæ celata in præjudicium requirentis, aut alterius perſonæ redundaret, teneatur contra hoc Jusjurandum facere, loquor autem extra judicium, nam in judicio tenetur omninò veritatem detegere. Codronch. *vbi ſup. lib. 1. cap. 38.* Siluat. *de Med. cap. 8.* juramento enim ad hoc obſtringitur; dabo autem in hac re exemplum: Vir ſit, qui vxorem ducere velit, à Medico, qui mulieri, quam in vxorem petit, medetur, exquirit an morbo aliquo, & præcipue contagioſo laboret; poſtulat item alter in religionem aliquam recipi, & ſuperiot Medicum conſulit, an hic tali morbo laboret, qui ingreſſum religionis impedire illi poſſit, & ſic in cæteris; in quibus omnibus caſibus Medicus, aut ſecreta ſibi commiſſa detegere, aut celare cum alterius præjudicio cogitur, ſed hujus quæſtionis deciſio non ad nos, ſed ad Canoniſtas pertinet.

Præterea Medicus, qui in caſibus dubiis alios 10
Medicos ſocios renuit, mortaliter peccat, vt ex Toleto dicit Tho. Act. *de Inf. p. 2. verbo Medicus, nu. 8.* Vtrum autem poſſit Medicus (quod in quotidiano vſu eſt) pro Socio renuere alium Medicum, quem nouit quidem plurimum in arte valere, vt alium conuocet magis ſibi gratum, aut amicum, certe in dubium verti poteſt, ac profecto ſi veriſimile ſit, hoc in præjudicium ægrotantium futurum, certum eſt, quod nullo modo liceat, & ideirco peccare nos Medicos dixerim in hac conſuetudine; de grauitate vero peccati ad me non pertinet quicquam determinare, de ea igitur nihil addo. Scio tantum ex Medicis Siluaticum *vbi ſupra cap.* 13. voluiſſe Medicum mortaliter peccare quandocumque odio, aut inuidia doctiorem ſocium in curam non admittit, aut minus aptum, & minus doctum ob amicitiam, aut ob aliquem alium finem aduocandum curat: ſed magis accuſandi qui bonos, ac doctos Inuidia aut odio reſpuunt, maximus enim peruerſitatis cumulus eſt optimis viris inimicum eſſe, vt Plutarch. dicebat *in lib. de diff. int. od. & Invid.* Aduerte tamen non ſolum non errare, ſed maxime ſecundum Canonum conſtitutionem facere, qui Medicum Iudæum, aut alium quemcumque extra Chriſtianam Religionem, aut etiam Hæreticum in ſocium renuit, nam acceptando hujuſmodi Medicos in ſocios mortaliter peccaret, vt omnes Canoniſtæ docent, & ex Medicis Codronch. *lib. 1 de Chriſt. med. rat. cap.* 37. & Mercurius *lib. 2. Err. popul. cap.* 18.

Grauiter inſuper errat Medicus, lethaliſque pec- 11
cati reus efficitur, qui ne ſententiam ſuam mutans erraſſe videatur, commiſſos errores fateri recuſat, & eos acriter defendit; & tanto magis graue peccatum committit, quanto majus præjudicium ex hoc ſuis ægrotantibus emanare poteſt. Codronch. *vbi ſupra lib. 1. cap. 11. & ſeq.* Siluat. *ibid. cap. 8.* quod quidem peccatum ad ſuperbiam referri debet, à quo certe ſeſe abſtinerent, ſi in mentem reuocarent, fieri non poſſe, vt nunquam erremus, & ideirco non reperiri Medicum, qui non peccet, ſed illum ſummæ laude dignum putat Hippocrates, qui parum peccet. non eſt ergo ex hoc indecorum Medico, ſi quando erret, errores ingenue fateri, nam & ipſe Hippocrates, & Galenus, & alij Medicinæ Proceres ſuos errores fateri non erubuerunt, quos imitati ſi quis erubeſcat, diſcat prius erubeſcere, quod non imitetur: ſed de hac re qui plura ſcire deſiderat, adeat ea Iuriſconſultis Tiraq. *de Nobilit. cap. 31. nu. 50. & ſeqq.* & ex Medicis Sanctorell. *lib. 13. ſua Anteprax. cap. vltimo.* & Zaccut. *de Princ. Medic, hiſt. nu. 79. dub. 50.*

Denique ex Medicorum vel ſuperbia, vel anari- 12
tia fit, vt morbos leues, tutos, ac ſalutares, graues, dubios, & periculi plenos faciant, nam vel vt eorum ſolertia, & potentia in arte magnificetur, & inanem gloriam apud homines conſequantur, vel vt largius ab ipſis ægrotantibus de morte timidis remunerentur, hoc

tur, hoc facere consueuerunt. sed in vtroque casu homines malitiosè decipiunt. de quo errore vide supra citat. Sanctorell. *lib. cod. cap.* 10.

SVMMARIVM.

1 *Medicus ante omnia tenetur infirmis suadere confessionem.*
2 *An teneatur in quolibet leui morbo, & num.* 4. *dicendum vt num.* 5. *&* 6.
3 *Ægritudines fere omnes in principio leues.*
7 *Leuis morbus ad hunc effectum quis dicatur, & seq.*
9 *Confessionem an in prima semper visitatione Medicus suadere teneatur.*
10 *An Medicus possit per alium agros ad Confessionem adhortari.*
11 *Medicus an, & quomodo teneatur certiorari, verum infirmus obedierit, necne.*
12 *Ægro non obediente, an Medicus teneatur eum deserere.*
13 *Medicus an vltra confessionem teneatur etiam infirmis suadere Viatici assumptionem.*
14 *Medicus an teneatur mortem quoque suis infirmis nunciare.*
15 *Medicus an teneatur absentes infirmos ipsum consulentes ad confessionem hortari.*

De erroribus omissionis ad consilia spectantibus.

QVÆSTIO IV.

1 MEdicus ad infirmos curandos vocatus ante omnia tenetur illos ad confessionem hortari, quod omittendo mortaliter peccat, vt omnes Canonistæ *in cap. cum infirmitas de pœn. & rem.* & omnes Catholici Medici docent; nam & ipsi Medici cum Doctoratus lauream consequuntur ad hoc præstandum juramento sese obstringunt. sed circa eam rem nonnulla dubia occurrunt. Primo, an hæc obligatio Medicos deuinciat in quolibet morbo etiam leui. Secundo, an possit Medicus huic obligationi per alium satisfacere, vt puta per Propinquos, per Parochum, per Amicos, per Religiosos. Tertio, an infirmo non obediente teneatur Medicus juxta juramenti formam illum deserere. Quarto, an teneatur etiam suadere ægrum ad Viatici, cæterorumque Sacramentorum assumptionem. Quinto, an etiam mortem infirmis nunciare debeat. Sexto, denique, an absentibus etiam infirmis, qui ab ipso consilium quærunt, debeat confessionem suadere.

Et quoad primum Carrat. *de Medico* ex multis DD. auctoritatibus ab ipso adductis *par.* 4. *à nu.* 28. *ad seqq.* & ex Medicis Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 1. *cap.* 17. voluerunt, Medicum teneri in quolibet 2 morbo etiam leui infirmis suadere confessionem, ad quod etiam nonnullas rationes adducunt, quarum primam nos ampliando, ac declarando dicimus, quod constitutiones Pontificiæ præcipientes Medicis, vt confessionem infirmis suadeant, loquuntur in principio cujuscumque ægritudinis. at ægritudines in principio omnes videntur leuiores, juxta id, 3 quod docet Hippocrates *lib.* 2. *Aphor.* 30. circa principia omnia leuiora, vnde facile daretur casus, vt in dies vsuenit, quod infirmitas à Medico leuis judicaretur, & ægro ad confessionem non compulso, in augmento vel periret, vel delitaret, vel obmutesceret, vel strangularetur, & sic non posset amplius Sacramento pœnitentiæ muniri. ne ergo in hujusmodi inconueniens labamur, illico à principio in quolibet morbo debemus ægros ad confessionem compellere. nam erit exempli gratia, qui leuiter in faucibus dolebit, & forte etiam febricitabit, huic si confessionem quam primum non suadeas, poterit interdum paucarum horarum spatio squinantia suffocari, aut ita strangulari, vt spiritus via intercluſa, loqui nullo modo possit, & sic de cæteris.

Alia tamen ex parte post Nauarr. *in Manual. cap.* 4 25. *num.* 61. *versic. Tertio peccat.* M. Antonin. *lib.* 1. *Var. resol. cas.* 30. *resol. vltim.* Actius *de Infirmitate par.* 2. *verb. Medicus. num.* 6. & ex Medicis Jo. Alphons. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *pag.* 8. *vers. Quarto tenetur.* & Gaspar. Tritian. *de cler. Med.* §. 33. firmarunt Medicum in periculoso tantum morbo, non in leui ea obligatione teneri. nam alias videretur, vt ex Cajetano dicebat etiam Codronch. *vbi supra*, ea res ludibrio, & despectu non desitui, si in quocumque leui morbo ægri cogi deberent ad confessionem, nimisque durum esset ad id semper Medicos teneri sub eadem pœna, qua in grauioribus casibus tenentur, vt ex Rotella addebat idem Actius *vbi supra.*

Ergo in hac re Medici solertia, & prudentiâ opus est, qua neque in constitutiones Pontificias illum peccare contingat, neque eam rem alia ex parte despectui haberi. dicendum itaque primo, quod 5 etiamsi morbus in principio leuis appareat, & Medicus ex magnitudine apparatus morbosi, & ex vi, & magnitudine prægressarum causarum, ex aliisque Medicis conjecturis, probabiliter timeat illum grauem futurum, teneatur omnino in ipso principio confessionem suadere, etiamsi speraret fieri posse, vt oportuno aliquo medicamento posset morbi gravitas euitari, impetusque obtundi. alias autem in leuibus morbis Medicum non teneri. Secundo dicamus, quod quandocumque morbus habeat conjunctam febrem etiam intermittentem Medicus teneatur omnino ad hujus præcepti observantiam; & ratio est, quia tametsi morbus cum tali febre leuis videatur, rationabiliter tamen semper timendum, ne grauis fiat, cum febris quæcumque vt alias ex Galeno dixi, sit causa, & signum perniciosissimum. 6

Sed dubitari generaliter potest, quandonam morbus ad hunc effectum debeat dici leuis; & dicamus Tertio non satis esse, vt dicatur leuis, quod sit 7 dubius, immo neque satis esse, quod sit securus à morte, quia constitutiones Pontificiæ, sacrique Canones non ob id tantum jubent, vt Medici impellant infirmos ad confessionem, ne absque pœnitentiæ Sacramento decedant, sed etiam vt illi occasione infirmitatis medio eo Sacramento conuertantur ad Deum creatorem suum, & recedant à via sua mala. non debent ergo Medici deserere hanc occasionem sub prætextu leuitatis morbi, quam ab Ecclesia arripere jubentur.

Quarto dicamus leuem morbum in hoc casu, & 8 ad hunc effectum dicendum esse, qui neque vlli vitæ periculo hominem subjicit, neque sua longitudine hominem ad multum tempus jacere cogit, vt qui non pertranſit tertiam, vel quartam diem, aut ad summum septimam. sed videnda quæ ad hanc ipsam rem affert Mercurius. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 4. vbi præcipue morbos enumerat; in quibus Medicus tenetur huic obligationi satisfacere. Sed dubitatur vlterius, num Medicus teneatur in prima visitatione id præstare. Nauarr. ex Canonistis *vbi supra*

voluit teneri antequam Medicus ægris medicamenta præſcribat, & videtur idipſum apertiſſime injungi *in cit. cap. cum infirmitas ibi.* ante omnia, & ita videntur tenere cæteri Canoniſtæ; & ex Medicis Codronch. vbi ſupra voluit teneri in principio curatio-
9 nis. nos, ſi quid in hoc cum Canonibus pronunciare poſſumus, dicamus, quod, quamquam ſalubertimum conſilium ſit in principio curationis huic obligationi ſatisfacere, tamen nequaquam peccat Medicus, ſi antequam tertia dies pertranſeat, obligationi ſatisfacere ægrum curet, nam per tres dies licet ægrum viſitare, etiam ſi pœnitentiæ Sacramento ſeſe non muniuerit; prima ergo die licebit morbum obſeruare, ſecunda confeſſionem ſuadere, tertia inuiſere, an æger obedierit, nec ne, & hoc niſi major vrgeat neceſſitas, vt ſi morbus eſſet præceps, tunc enim abſque vllo dubio in prima viſitatione, antequam quidquam præſcribamus, tenebimur ad confeſſionem ſuadendam. alias, ſeruatis quæ diximus, poſt tertiam diem ad ægrum, qui non obedierit, non redibimus. licet certe ſi juxta formam Iuramenti, quod ſuſcipimus, ſit procedendum, ſemper ante omnia debeamus huic debito ſatisfacere, ea enim ita haber. Omnes, qui ad manus meas deuenient primum ad pœnitentiæ Sacramentum ſuſcipiendum hortabor, alias poſt tertiam diem, niſi confeſſi fuerint, non redibo. nulla tamen neceſſitate cogimur ad ſequendum indifferenter in quouis caſu Nauarri, & Codronchij conſilium, licet optimum ſit, volentium teneri omnino Medicum ante vllius remedij applicationem ægro confeſſionem ſuadere, abſque peccato enim, vt credo, poterit ille medicamenta primo præſcribere, & dehinc aut immediate poſt, aut in ſecunda viſitatione ægrum ad confeſſionem hortari, niſi major vrgeat neceſſitas.

10 Vertitur ſecundo in dubium, an Medicus huic obligationi poſſit per alium ſatisfacere, vt per Parochum, aut per Propinquos. Amicos, Aſſiſtentes, Religioſos, & ſimiles. Nau. *vbi ſup.* & alii apud Codr. *ibid.* & Gaſp. Triſt. *de Cler. Med.* §. 33. affirmatiuam ſententiam ſequuntur, pro quibus videtur facere protrita Reg. 72. *in ſexto*, ſed hoc impugnat idem Codr. *ibid.* nec immerito, quia præceptum obligat ipſos Medicos ad ſuadendum ægros ad hujuſmodi Sacramenti ſuſceptionem, propinqui vero, & aliæ perſonæ poſſunt, vt idem Codronch. addit, in ea re negligenter ſe gerere, & ſic obligationi non erit ſatisfactum, & tamen Nauarra eximit Medicum à peccato, ſi illi, quibus hanc prouinciam Medicus demandauerit, negligentes fuerint; mihi autem, ſi quid in hoc pronuntiare licet, nimis indulgens videtur Nauarra; nam præterquam quod regula illa', Qui per alium, non habet locum hic, intelligi etiam poſſet, quatenus haberet locum, veram eſſe, quando nulla interuenit diſparitas actionis inter facientem, & jubentem facere; at hic eſt omnino diſpar ratio, quia multo majorem efficaciam habet ſuaſio Medici tunc ad confeſſionem, quam cujuſcumque etiam Parochi, aut Religioſi; primo quia infirmus Medico indigens, tanquam Deum illum veneratur, illique in omnibus obtemperare fatagit; ſecundo quia Æger ſciens Medicum hoc ex debito ſuo facere, alias non poſſe ad eum redire, niſi obedierit, libentius, ac promptius obedit, quam ſi quiuis alius ejus rei ipſum admoneat; videretur ergo dicendum, ſaluo ſemper ſaniori judicio, non eximi Medicum à peccato, niſi per ſemetipſum huic obligationi ſatisfaciat, in qua ſententia confirmor ex verbis Panorm. *in cit. cap. cum infirmitas de Pœnit. & Remiſſ. nu.* 2. qui vult, quod cum præcipitur Medico, quod moneat, & inducat, hoc debeat, intelligi cum effectu, & cum efficacia; non enim ſatis eſt ſimpliciter monere ægrotum, & multo minus monere per alium, quia hoc non eſt cum effectu monere, & impellere ægrum ad confeſſionem.

Sed quomodo certior fieri debet Medicus, an Æ- 11
ger obtemperauerit, & pœnitentiæ Sacramento ſeſe muniuerit? an ad ſuæ conſcientiæ exonerationem ſufficit ægri, vel aſſiſtentium dicto ſtare? an potius tenetur vt alia certiori via hoc habeat manifeſtum? Io. Alphonſ. à Fontech. *vbi alias lum.* 1. *pag.* 8. *verſ. Quarto tenetur.* & Gaſp. Triſt. *vbi ſup.* voluit, teneri Medicum de hoc per ſidem Parochi, vel confeſſarij in ſcriptis certiorari, ad quod etiam videntur Medici obligari ex decretis Summorum Pontificum non multis ante annis emanatis, quibus obedire tenemur, alias videbatur ſufficere quomodocumque de ea re non dubiam cognitionem habere.

Dubitatur tertio, an ſi æger in hoc Medico non 12
obtemperauerit, Medicus debeat ſub pœna peccati illum deſerere. Nauarra cum ſummiſtis. Carrar. *de Med. par.* 4. *nn.* 35. & Actius *de Infirm. par.* 1. *c.* 43. *nu.* 33. & ex Medicis Gaſp. Triſtan. *vbi ſupra*, exiſtimant ægrotum non eſſe deſerendum quia Medicus peccaret contra charitatem. contra hos tamen pugnat ex Medicis Codronch. *vbi ſupra*, qui vult tranſacto triduo omnino ægrotum eſſe deſerendum, niſi obedierit. certe, inquam, niſi Medicus cogatur ſub pœna peccati infirmum non obedientem deſerere, fruſtratoria fuit ejus clauſulæ appoſitio in juramento, quod à Medicis ex conſtitutionibus Pontificiis præſtatur, quod poſt tertiam diem ad ægrum non redibunt, qui huic debito non ſatisfecerit. ſatis ergo erat injungere Medicis, vt ſub pœna peccati ad confeſſionem ægrotos ſuos hortarentur. itaque ſi fruſtratoria ea juramenti verba eſſe non debent, Medicus omnino medius fidius tenetur ad eorum adimplementum. vnde idem Codronchius, qui acriter hanc opinionem tuetur reſpondet ad id, quod dicunt, Medicum non teneri deſerere infirmum, qui non vult obedire Sacramentum pœnitentiæ ſuſcipiendo ex eo, quod peccaret contra charitatem, dicitq; quod multo magis forte peccaret contra caritatem, ſi cum ſuæ ipſius Animæ detrimento Pontificio mandato, & juramento non ſatisfaceret; additque, Pontifices nihil potuiſſe præcipere contra charitatem; deſerere ergo infirmum inobedientem in hoc præcepto non eſt contra caritatem. Alij diſtinctione in hoc caſu vſi ſunt volentes, quod ſi ſuppetat copia aliorum Medicorum, teneatur Medicus infirmum deſerere, ſin minus non teneatur, ſed id, ad quod vnus tenetur, tenebitur & alius. omnes ergo Medici poſtquam ægrum ad confeſſionem fuerint hortati, debent non obtemperantem deſerere. Ego quidem, vt libere ſenſum meum patefaciam, nimis rigoroſam, ac duram exiſtimo Codronchij ſetentiam, & omnino, ſi quid mihi in hoc pronunciare licet, dixerim, quod quandocumque immineat euidens vitæ periculum, ſi Medicus deſerat infirmum, non debeat illum deſerere. immo puto quod peccaret deſerendo; in aliis autem caſibus, quando videret pertinaciam infirmi, credo quod omnino teneretur illum deſerere, & maxime ſi adſit copia aliorum Medicorum, hoc tamen pertinet ad Canoniſtas decidere.

Inſurgit quarto alia dubitatio, num ſcilicet in 13
morbo præcipiti, & periculi pleno teneatur Medicus vltra confeſſionem, etiam ad Viatici aſſumptionem

nem ægrum hortari. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult etiam ad hoc Medicum teneri. ego Canoniſtarum nullum offendi, qui ad hoc Medicum obligatum dicat; neque juramentum, quod in doctoratus laurea aſſumenda præſtamus, ad hoc nos obſtringit. & tamen licet Medicus non teneatur ſub pœna peccati, & ex proprio officio, ſi Parochum, Religiosos, Confeſſarios, aſſiſtentes, propinquos, amicos, & ipſum ægrum in hoc negligentes videat, ſaltem ex charitate tenetur, ne ægrum ipſum tam pretioſo animæ remedio ſub finem vitæ defraudet, ex quo quot, & quanta ejus ſaluti beneficia conſequantur, nullus ſanæ fidei homo eſt, qui neſciat. adde quod ſacramenta hæc non minus corporis, quam animæ ſaluti ſunt proficua. ac profecto etiam ad corporis ſalutem procurandam à Medico proponi tamquam remedia cutiſſima poſſunt, antepoſita ſemper Animæ ſaluto; quia certum eſt, morbos animi etiam corpori officere arg. *tex. in cap. cum infirmitas ſæpe citato.* at nihil eſt, quod animum pejus afficiat, quam conſcia delictorum mens. quis autem eſt, qui aliquando in ſe ipſe non ſit expertus, quantopere poſt ſacramentalem confeſſionem, & multo magis poſt ſacratiſſimæ Euchariſtiæ aſſumptionem ſe ipſo lætior, & alacrior exiſtat? Videtur enim Anima depoſita gravitſſima, ac pernecanti peccatorum ſarcina, recreari, ac reſpirare, & ex hoc iptiſſimum corpus à morbis leuari.

14 Quinto dubitatur, an Medicus teneatur etiam mortem infirmo nunciare. Nauarra ex Canoniſtis *vbi aliæ, n. 63.* & ex Medicis ſæpe adductus Codronch. *ibid. cap. 19.* & Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. med. Chriſt. lumin. 1. verſ. Rogabis forſitan.* ponunt aliquos caſus, in quibus volunt Medicum teneri, nempe cum ſperatur ex hac denunciatione Medici infirmo facta, aliquod magnum bonum ſubſecuturum. Mercur. *lib. 2. Err. popul. cap. 25.* vult Medicum teneri denunciare mortem ſaltem propinquis, & adſtantibus ad ſcandala euitanda. ego quæ addam ſicuti & ſuperius allata omnia Canonicæ cenſuræ ſubjicio, & meam tantum opinionem profero, non vt pro vera, ſi minus vera ſit recipiatur. dico igitur, non videri ad Medicum pertinere mortem aliquo modo ægro nunciare, niſi forte ab ipſo ægro, vt fit, inſtanter ob ſuæ animæ ſalutem, de hoc interrogetur, aut ſi nulla alia via ſit, qua magnum ſcandalum euitari poſt ægri mortem poſſet, licet ſufficeret etiam eo caſu per alium hoc ægro denunciare. ſatis ergo ſe ab omni culpa immunem Medicus reddet, ſi Parochum, Sacerdotes, Propinquos, aſſidentes, amicos ejus rei admonuerit. & ratio eſt, quia Medicus corporeæ ſaluti præpoſitus, dummodo ſatisfaciat debito de ſuadendo confeſſionem, quod ipſe æger ſcit ad Medicum pertinere; ſi mortem quoque ab eo ſibi denunciari videat, à quo ſalutem expectat, abſque dubio inſolito timore, ac terrore afficietur, forte etiam ira, & excandeſcentia in ipſum Medicum commouebitur, & mortem accelerabit, ſcioque infirmos nonnullos Medicis hæc nunciantibus, & teſtamenti confectionem ſuadentibus iratos, & animum deſpondentes reſpondiſſe, hoc ad Medicum non pertinere. alios omne in poſterum remedium recuſaſſe, & alia inde mala, ac ſcandala euẽniſſe. Licet ergo Chriſtianus Medicus non debeat (quod Galen. volebat *comm. 4. in ſextum Epid. tex. 8.*) certam incolumitatem ægro polliceri, quando adeſt aliquod vitæ periculum, ne ſpe corporeæ ſalutis, à ſalutis æternæ deſiderio diſtrahatur, nunquam tamen debet certam mortem enunciare (niſi aliquid majus vrgeat) ſed hoc Parocho, confeſſariis, religioſis præſtandum relinquere; cui ſententiæ videtur adhæſiſſe Actius *de Infirm. cap. 43. nu. 26. & ſeqq.* & ex Medicis doctiſſimis Gabriel Fonſeca *in ſua Med. œconomia cap. 11.*

Vltimo dubitatur an Medicus abſentes infirmos, 15
qui ipſum conſulunt, teneatur ad confeſſionem ſcriptis, vel nunciis hortari. hoc dubium à Canoniſtis eſt prætermiſſum, illudque mouent ex Medicis Codronch. *vbi ſæpe cap. 18.* & Mercur. *vbi aliæ, lib. 2. cap. 25.* & vterque in affirmatiuam ſententiam inclinat, & ad hoc ſub pœna lethalis peccati volunt Medicum eſſe obligatum. Horum Medicorum conſilium pium quidem eſt, & homini Chriſtianò acceptandum; ſed quod Medicus mortaliter delinquat hoc omittendo, nimis durum eſt, & falſum credo, quia ex forma juramenti obſtringimur ad illos tantum hortandos, & impellendos ad confeſſionem, ad quos in lecto jacentes accedimus, ſed & de hoc, vt de ſuperioribus, Canoniſtæ determinate debent.

SVMMARIVM.

1 *Medicus an tuta conſcientia poſſit abſentibus infirmis mederi.*
2 *Medicus non poteſt quicquam contra Animæ ſalutem ægris ſuadere.*
3 *Infirmitas corporis ab infirmitate Animæ.*
4 *Coitus ad corporis ſalutem an à Medico ſuaderi poſſit.*
5 *Conjugatis an poſſit Medicus coitum ſuadere.*
6 *Medicus tenetur præſcribere remedia certa, non dubia.*
7 *Coitus licitus à Medico ſuaderi poteſt ex cauſſa ſanitatis.*
8 *Actus venereus inter conjugatos licet non ſit actus virtutis, non eſt contra virtutem.*
9 *Coitus conjugalis etiam abſque vlla ſpe generationis non eſt illicitus.*
10 *Coitus moderatus eſt ſalubris, & cauſſa curatiua multarum ægritudinum.*
11 *Accubitus cum Virginibus cauſſa ſanitatis Senibus, aut juvenum vetulis an ſuaderi poſſit.*
12 *Pollutio cauſſa ſanitatis an procurari poſſit.*
13 *Pollutio voluntaria eſt peccatum mortale.*
14 *Ebrietas à Medico cauſſa ſanitatis an ſuadenda.*
15 *Ebrietas ad nonnullos morbos curandos laudata.*
16 *Medicus non debet ſuadere Ebrietatem.*
17 *Ebrietas ex aliis rebus quam ex vino, aut Cereviſia, an à Medico ſuadenda.*
18 *Circa jejunium quodnam conſilium dare poſſit Medicus remiſſiue.*
19 *Ceſſationem à recitatione diuinorum officiorum quando conſulere Medicus poſſit remiſſiue.*
20 *Virginitatem diſſuadere an poſſit Medicus decidendi vt num. 25.*
21 *Actus Matrimonij non ſolum eſt licitus, ſed etiam meritorius.*
22 *Virginitas in ſtatu Politico perniciosa. Falſum.*
24 *Conjugium præferre Virginitati eſt Hæreticum.*
25 *Virginitas neque noxia, neque inſalubris.*
26 *Medicus in judicium tanquam peritus vocatus peccat mortaliter falſa referendo.*

De erroribus commiſſionis ad Conſilia ſpectantibus.

QVÆSTIO V.

PRimo ſeſe offert dubium jam diu agitatum, an nimirum poſſit Medicus ex arte primo, dehinc etiam an tuta conſcientia abſentibus mederi, ac conſilium dare; & Codronch. *lib. 1 de Chriſt. med. ratione cap. 5.* rei difficultatem in hoc puncto oſtendens, in negatiuam ſententiam ire videtur, quod ſi aliquando Medico liceat, tunc voluit illum tumora, & clementiora medicamenta debere præſcribere, validioribus omnino prætermiſſis. neque dubium eſt, vt elicitur ex Galeno *in documento de Puer. Epil.* quod abſentibus conſilium dare eſt vndequaque difficile, ac omnino periculoſum. Codronchii tamen ſententiam poſſumus aliqua ex parte moderari dicendo primo, quod quandocumque Medicus ab aliis Medicis, vel à perſonis expertis certior fiat de natura, & accidentibus morbi, de temperamento, & viribus ægrotantis, & de aliis ad hoc neceſſariis poſſit & ex arte, & tuta conſcientia abſentibus mederi, & quæcumque medicamenta indifferenter præſcribere, vt in dies à quibuſcumque Medicis factitari abſque vllo conſcientiæ ſcrupulo obſeruamus.

Secundo dicendum neque tuta conſcientia, neque ex arte Medicum poſſe abſentibus mederi, ſi aut incertam, & dubiam, aut non ſufficientem relationem eorum habeat, quæ diximus; quomodo enim curabit morbum, quem non cognoſcit, aut ægrum iuuare aliquo modo poterit, cujus natutam, & vires ignorat? poterit tamen quædam generalia præſcribere, vt quæ pertinent ad vitæ rationem ſaltem aliqua, quædam item medicamenta clementiora, vt dicebat Codronchius; quin etiam & ſanguinis miſſionem, dummodo nonnulla prius ipſe interroget, & alia etiam admoneat, vt de viribus ægrotantis, de ſymptomatibus, quibus affligitur, de ſexu, de ætate, de vitæ inſtituto, & ſimilibus, & admoneat inſuper ne præceſſerit vlla inſignis euacuatio, aut veneris immoderatus vſus, & alia, quæ poſſint ſanguinis miſſionem impedire.

Præterea Medicus, vt omnes Canoniſtæ admonent, & cum Canoniſtis Medici omnes catholicè
2 ſentientes, non poteſt quicquam, quod contra Animæ ſalutem ſit ægris ſuadere; ſic expreſſiſſime cauetur *in cap. cum infirmitas de Pœnit. & remiſſ.* in hæc verba, Cæterum cum anima ſit multo pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis Medicorum pro corporis ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in periculum animæ conuertatur. quod non deſtiterunt etiam admonere ipſi Medici, *vt Foreſt. lib. 4. Obſ. Chirurg. obſ. 6. in ſchol.* Codronch. *lib. 1. de Chriſt. med. rat: cap.* 20. Gaſp. Triſtan. *de Cler. Med.* §. 36. qua occaſione ſumpta dico, Medicinam, ſi res intimius perſcrutetur, non quærere ſimpliciter corporis ſanitatem. ita vt de Animo non ſit ſollicita, imo potius contrarium, quærere nempe corporis ſanitatem ad hoc vt Animus valeat.

—— & ſit mens ſana in corpore ſano.

aliàs incaſſum laboraret, non ſolùm quia corporis infirmitas originem trahit aliquandò ab infirmitate
3 animi. *tex. in cit. cap. cum infirmitas.* vnde non remoto morbo animæ, non induceret ſanitatem, ſed etiam quia nulla poteſt verè dici ſanitas adeſſe vbi anima ſana non ſit, ergo de neceſſitate Medicina debet quærere Animæ ſanitatem, & ſanitatem corporis ad Animæ ſalutem dirigere. qui igitur vt corporis ſanitati conſulat, animæ ſanitatem negligit, non in præcepta modo diuinæ legis peccat, ſed apud veram etiam Medicinam vt Anathema habendus. quamquam autem Medicum nos pro ſanitate corporis tantum conſulamus, certe ſi pro ſanitate quoque Animæ in iis, quæ ad eum ſpectant, conſuleremus, non minora præſidia ab ipſo in animi reportaremus, quam in corporis ſalutem reportemus. ſed quotuſquiſque homo eſt, qui ad animi morbos auxilium à Medico expoſcat? deplorandum quidem eſt, vt neglectis omnino auxiliis, quæ ad animi morbos Medicina ſuppeditare poteſt, ſola ea expetamus, quæ corporis ſaluti proſpiciunt. ſed de his longioribus egi in libris de Animi paſſionibus, ac morbis, de eorumque cura tam Phyſica, quam morali vulgari ſermone exaratis.

Cæterum cum multa ſint quæ Medicus contra Animæ ſalutem hominibus ſuadere poteſt, aut de omnibus, aut de plerisque ſaltem ſingillatim agendum.

Dubitatur ergo primo, an Medicus poſſit ad alicu- 4
jus morbi curationem, aut etiam ad euitandam mortem, ægro coitus vſum ſuadere, omneſque DD. vnanimiter dicunt non poſſe, quod in tantum eſt verum, vt non ſolum peccet hoc aperte ſuadendo, verbiſque explicitis, ſed etiam implicite, & conditionaliter, vt declarat cum aliis Nauarra *loco citato*, & ego quidem non modo exiſtimauerim peccare Medicum conditionaliter loquentem, vt Nauarra dicit, Ego hoc tibi non conſulo, ſed ſi tale quid faceres, ſanareris, ſed etiamſi cum hac exceptione loqueretur, Niſi peccatum obſtaret, coitus vſus tibi ſanitatem reſtitueret, quia quantum eſt ex parte ſui Medicus conſilium etiam per hæc verba dare videtur, & facile dare poteſt occaſionem peccandi antepoſita ſanitatis recuperatione, & voluptate propoſiti remedii.

Hæc autem habere locum in coitu illicito nemo 5
inficiatur, ſed dubitant nonnulli, an etiam licitum coitum Medicus poſſit conjugatis ſuadere. Turrecremata, ex quo Actius *de Infirm p. 1. cap. 44. nu. 29.* dicit non poſſe ſaltem abſque peccato veniali, quod tamen cæteri non videntur admittere, quia volentes Medicũ non poſſe ſuadere coitum, omnes loquuntur de illicito. ita poſt alios Nauarr. *vbi alias, nu. 62.* Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib. 4. c. 1. dub. 14.* Cartar. *de Med. p. 4. nu. 63.* Cartanz. *de part. cap. 20. q. 8.* & ex Medicis Codronch. *vbi ſæpe lib. 1. c. 20.* Mercur. *lib. 7. error. popul. cap. 42.* Ratio tamen videtur adduci poſſe pro Turrecrematæ opinione, atque ea eſt, quod Medicus, vt ſuo loco probabimus, tenetur præſcribere remedia tuta, & certa, non dubia, & quæ periculo poſſunt 6
hominem exponere; ſed tale remedium eſt coitus, quia ſemper noxius, nunquam ſalutaris, aut tam do raro proficuus, vt jure ſuſpectus eſſe poſſit. quod autem ſit noxius multa, ne infinita dicam, probare poſſunt, quę tamen data opera relinquam; celeberrimum eſt Cliniæ Pythagorici dictum, venerem tunc eſſe exercendam, cum quis damnum aliquod ſubire vult, vel vt alij, cum quis ſe ipſo deterior eſſe deſiderat. ſi quis autem plures rationes, & auctoritates percurrere velit demonſtrantes coitum eſſe ſemper noxium, & inſalubrem, adeat ex Iuriſconſultis Cagnol. *in Epiſt. de Vita, & reg. bon. Princ. nu. 137.* & Tiraq. *de Nobil. cap. 31. à num. 195. ad ſeqq. & de leg. Connub. Gloſ. 1. par. 10. à num. 6. ad quam plures ſeqq.* multa, ne omnia dicam, congerentem, & poſt eum Cartanz. *de part. cap. 20. q. 8.* & ex Medicis poſt antiquiores Nicol. *ſerm. 6. tract. 2. cap. 5.* Cagnatum

tum *lib.*1.*Obſ.*1.Rod.à Caſt.*lib.*3.*de nat.mul.par.*1.*c.*3. & nouiſſime Antoniũ Sanctorell. *lib.*17.*ſiue Anteprax. c.*5.& ex aliis profeſſoribus Cæl.Rodig.*Antiq.lect.lib.* 15.*c.*4.*& ſeq.*quod autem multi dicunt, Venerem aliquibus morbis prodeſſe,& quod ipſe Hipp.6.*Epidem. ſect.*5.*tex.*22.coitum dixerit eſſe vtilem morbis ex pituita,& Ariſt.*lib.*4.*problem.cap.* 31. vtilem eſſe morbis melancholicis,& iterum Hipp.*lib.*1.*de rat.vict.*præceperit Venereis eſſe magis vtendum in Aquæ acceſſionibus, minus in ignis incurſionibus, & qui firmauerit quoque *lib.*7. *Epidem. in f.* Dyſenteriam à turpi ſcortatione ſolui, quod, & Amat. Luſit. experientia confirmauit cent.2.*curat.med.cur.*47. hæc inquam omnia videntur à plerisque bene ſentientibus ſatis refutata. ac confutata. Nunquam ergo coitus à Medico eſt ſuadendus quantumuis alias licitus exiſtat.

7 His tamen non obſtantibus, dicendum videtur, ſaluo ſemper meliore judicio, licitum coitum pro ſanitatis remedio à Medico ſuaderi tuta conſcientia poſſe: ſi enim coitus eſt licitus, non ſuadet Medicus rei illicitæ operã dare, poteſt ergo coitum ſuadere. Licet enim actus venereus inter conjuges non ſit actus virtutis, non eſt tamen contra virtutem, imo licitus actus 8 eſt,& laudabilis, ſi debito modo, & ad non malum finem celebretur. D. Tho. 2.2.*q.*153.*art.*2. imo vt addit, non eſt minus licitus coitus ad ſuſtentationé humanæ ſpeciei, quam delectatio in cibis ad conſeruationé individui. [Neque ſolùm licitus eſt coitus inter conjuges, ſed eſt etiã actus meritorius ſi in gratia fiat,& debitis circunſtantiis non deſtituatur. Sanchez de Matr. lib.9.diſp. 1. n. 3.] Inde non video, quomodo locum habeat opinio Io. Brunelli de ſponſ.& matrim.*conc.*8. *nu.*12. volentis, quod actus concubitus ad euitandam incontinentiam, & fornicationem cum alia muliere, ſit cum propria vxore peccatum veniale, ſed in his ego me non admiſceo. Licet autem inſtari poſſit, quod quando coitus à Medico ſuadetur, non ſuadetur ad hunc finem, nempe ad generationem, ſed ad alicujus morbi ſanationem, tamen reſpondendũ, quòd ſatis ſit, ſi finis principalis copulæ ſit generatio, licet cum hoc ſequatur, quod ſit remedium alicujus infirmitatis: neque enim à Medici conſilio impeditur principalis illic finis, tunc enim non liceret coitum ſuadere, licet coitus conjugalis etiam abſque ſpe futuræ generationis non ſit vllo modo illicitus, vt eſt coitus inter valde 9 ſenes, & coitus cum prægnante cum qua nulla ſecundum plurimũ ſpes eſt nouæ generationis donec vterum geſtet; & tamen coitus hujuſmodi ſunt liciti, habet enim copula conjugalis præter finem generationis alios bonos fines ab ipſis Theologis, & Canoniſtis enumeratos, [*& à Rota in Piſaurenſi localiũ Lunæ* 22. *Junij* 1648.*coram Arguelles,*]& inter Medicos à Moxio *de cur.morb.mul. per vena ſect.lib.*2. *c.* 16. Coitum vero 10 moderatum eſſe ſalubertimum, & cauſſam curatiuam multarum ægritudinum, poſt Gal.*lib.*6. *de loc. aff. c.* 5. Act.*ſerm.*3.*c.*5.& Auic. Conſtantin. Haly, & alios antiquiorum dicit Tadd.Florent.*in Iſag. Ioann.c.* 30. & Nicol *ſerm.* 6. *tract.* 2.*c.*4. & late demonſtrat Concil. *differ.*124. Roderic à Caſtr.*de Nat.mul.c.*3.*lib.*1.& nouiſſime Franc.Ranchin.*de morb. Virg.ſect.*2.*c.* 2.*& de morb.ſenum ſect.*1.*c.*10.& Sanct.de Sanct.*in meth.vitad. err.lib.*4.*c.* 9. neque deeſt ex Iuriſconſultis, quem adducam abunde de ea re differentem Tiraq. *de Leg. Connub.leg.* 15. *Gloſ* 1.*à nu.*73. *ad plures ſeqq.* Vnde verum non eſt, coitum ſemper eſſe noxium, numquam ſalutarem, quia, vt ex Rufo Aetius *loco ſupra citato*, Naturale opus coitus eſt, nullum autem ex naturalibus operibus nocium eſt; & omnium quæ ſuperfluunt ſalutaris ſuo tempore eſt euacuatio, quia Naturam veluti a ſarcina ſui leuat, quæ aliquando ex ſe ipſum ſuperfluentem ſanguinem,& ipſiſſimum ſemen non modo abſque noxa, ſed maximo cum commodo ſponte excernit, vtpote quæ per eas excretiones hominem aliquando ab imminente morbo, & ab ipſa morte vindicare ſoleat, & ſi coitus intermiſſio tantopere nocet, vt demonſtrat Hippocr *in lib. de his, quæ ad virg. ſpectant*,& Gal. *lib.*6. *de loc. aff.capit.* 5.& cum his Epiph.Ferdinan.& Sanctorius *locis ſupra adductis*, certe ſed tus ad coitus vſum ab his nocumentis hominem liberabit.

Aliud inſuper inſurgit poſt hoc dubium, an liceat 11 medico ſenibus accubitum puellarum, virginumque ſuadere, quemadmodum vetulis accubitum cum juuenibus vel adoleſcentulis ad aliquem morbum profligandum, vt medici, veſſervi ſuaderunt Regi Dauid jam ſenio confecto, ſacra ſcriptura narrante *lib.* 3. *Reg.in principio* : quod enim accubitus juuenculatum ſenibus, & junenum vetulis ſit ſalutaris præter experientiam teſtem, probatur ratione à Francisco Ranchin *de morb.ſen.ſect.*1. *cap.* 8. demonſtrans quonam modo hic accubitus hujuſmodi perſonas juuare poſſit. In hoc dubio decidendo, remedij ſuſpicio ante omnia præ oculis habenda, etiamſi præcipitatæ ægris hominibus ſuaderetur, quamquam cum certi eſſemus de impotentia conclamata hominis, tamen certi eſſe non poſſumus, an aliquam miſtram cogitationem in ſene hic accubitus excitare poſſet, & ſic cum non ſolum euitare debeamus conſilia, quæ peccata ſuadent, ſed etiam ea, quæ dare, aut dare poſſunt occaſionem peccati, concludendum à Medico non poſſe tale remedium tuta conſcientia proponi, ſed eſſe potius in alia ſimillima remedia commutandum, de quibus idem Ranchin. *ibid.* niſi adeo tenellæ ætatis pueros, & puellas in hac occaſione aſſumendas curaremus, vt omnis peccati ſuſpicio omnino euaneſceret.

Sed circa Venereis vſum aliud dubium non præter- 12
mittendum excitatur, an liceat nimirum ob ſanitatem recuperandam pollutionem procurare; videtur autem prima fronte incaſſum de hoc dubitare, quia ſi coitum ſuadere non licet, multo minus procurare 13
pollutionem, cum pollutio voluntaria ſit peccatum mortale, vt ex communi Leſſius *de Iuſt.& Iur. lib.*4.*c.* 3.*dub.*14.*in princ.*[*Sanchez de mat.lib.*9. *diſp.*17.*nu.*16.] Sed inſtatur an liceat ſaltem ad euitandam mortem, vt maxime in hiſtericis mulieribus, quæ ſuffocantur, & aliquando ex procurata ſeminis emiſſione reuiuiſcũt, vt in vidua, de qua Gal. *cet.lib.* 6. *de loc. aff. c.* 5. ſunt enim ex Canoniſtis, qui hoc in aliquibus caſibus licitum eſſe exiſtiment. Sanchez de Matrim. *lib.*9.*diſp.* 17.*nu.* 19.*Tom.*3.*relatus per Moxium ex noſtris lib.* 2. *Method.med.morb.mul. per ven.ſect.c.* 17.& ita ſe aliàs ſenſiſſe fatetur Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. vat. cap.* 21. tutior tamen ſententia eſt, hoc in nullo caſu vnquam licitum eſſe Leſſ. *de Iuſt.& Iur.lib.* 2.*cap.* 9. *dub.* 10. *num.* 61. & ex Medicis idem Codronch. *ibid.* Ranchin. *de morb.virg. ſect.*3.*cap.* 2. Moxius *vbi ſupra*, qui acriter impugnat Sanchez opinionem, ejuſque argumẽtis pro ſua opinione allatis ſatisfacit.

Præterea dubitatur, an Medicus poſſit abortum ſuadere, & abſolute loquendo omnes negant, dubium tantum eſt, vt in ſuperioribus caſibus, an id pro recuperanda ſanitate, aut ſaltem pro euitanda morte interdum licere poſſit; de qua re quia ma-

gis oportuna in ſequentibus offertur occaſio, eo loci ejus rei determinationem rejiciemus, quemadmodũ & illam non abſimilem, an liceat ſuadere ſterilitatem.

14 Quæritur vlterius an licitum Medico ſit hortari aliquem ad ebrietatem pro remedio alicujus morbi, & primo videtur, quod non, quia ebrietas peccatum inducit, & eſt illicita; quia & corpori noxia eſt, & animo etiam officit, reddit enim partem Animæ rationalem hebetem, ac turbidam, vt Gal. *lib. 2. de ſanit. tuend. c. 11. & lib. 4. ejuſd. c. 4.* & poſt eum D. Thom. *2. 2. quæſt. 150. art. 1. in c.* dicebat, vndè Horatius ſerm. lib. 2. ſat. 2. de crapula loquens,

Atque affigit humi generoſa particulam Aura

& vt cæteta prætermittam, ebrietatis nocumenta & multa, & maximi ponderis eſſe, qui cognoſcere deſiderat videre poterit Platon. *lib. 1. de Leg. verſ. ſ.* Senecam *in Epiſtol. n. 83.* & inter Iuriſconſultos Hoſtien. *in ſumm. lib. 1 tit. de temp. & qualit. ordin. n. 27.* Tiraq. *de leg. Connub. lib. 15. Gloſ. 1. n. 146. & ſeqq.* Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib. 4. cap. 3. dub. 3.* & poſt alios Barbol. *de offic. & poteſt. Epiſcopi alleg. 26. par. 2. nu. 10.* & ex Medicis Practicos omnes *in propriis capitibus*, & præ cæteris Foreſtum *lib. 9. obſer. 23.* Saluat. *in controuerſ. n. 14.* Ranc. *Patol ſect. 2. c. 15.* & plura dixi *alias lib. 2. harũ Quæſt. tit. 1. quæſt. 11.* cum ergo ebrietas ſit adeo noxia non videtur pro remedio ſanitatis à Medico vſurpari poſſe.

15 Verumenimvero ebrietas alia ex parte cum à Philoſophis, tum à Medicis pro multarum ægritudinum remedio laudatur, nam Hipp. 1. *lib. de intern. aff. nu. 19. in Rerum morbo*, Si morbi, inquit, initio acceſſerit, vinum Mendæum album dilutius, quam primum per diem potui exhibere oportet, & inebrietur, quoad ſanguis ex naribus plurimus prorumpat. Plato quoque *dial. 1. de leg. tranſ. med. iterumque ibid. verſ. finem*, ebrietatem videtur commendare, dummodo modus adhibeatur. Quin etiam Seneca *lib. de Tranquill. Anim. cap. vlt. in fin.* Ebrietatem apertiſſime ſuader ad vitæ jucunditatem, magnorum virorum exemplo, qui vt curis leuarentur aliquando ſeſe inebriabant, & ex aliorum Medicorum teſtimonio pro remedio oportuno nonnullorum morborum ebrietas proponitur, & vide quæ in hanc rem attulit ex Auicenna, Haly, Gordonio, & aliis Nicol. *tract. 2. ſerm. 3. c. 9.* & ex Neotericis Siluatic. *loco ſupra cit.* & Ranchin. *ibid.* quibus addendum quod D. Thom. *2. 2. q. 150. art. 2. ad 3.* aperte firmat, quod multum comedere, & bibere ad hoc, vt vomitus prouocetur, non eſt peccatum, & manifeſte Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib. 4. c. 3. dub. 3.* & Paul. Laymann. *lib. 3. Theol. Moral. ſect. 4. num. 4.* cum aliis docent, quod inebriare ſe non voluptatis cauſſa, ſed valetudinis recuperandæ gratia, ſi in aliquo caſu opportunum medium eſſe videatur, non ſit illicitum.

16 Sed his non obſtantibus dicendum videtur, Medicum non poſſe directe ſaltem pro remedio ſanitatis ſuadere alicui ebrietatem; & ita tenet ex Canoniſtis Nauarr. *vbi alias num. 62.* & ex Medicis Gord. *in lib. p. 2. cap. 21.* & Codronch. *vbi ſupe lib. 1. cap. 20.* & Siluatic. *in Controuerſ. loco jam adducto.* Addendæ ſunt ad hoc nonnullæ rationes, Medicus non poteſt quicquam ſuadere, quod ſit contra animæ ſalutem, vt probauimus, nempe quod ſit peccatum, & maxime mortale, ſed inebriare ſe eſt peccatum mortale. D. Thom. *2. 2. q. 150. art. 1. & 2.* ergo Medicus non poteſt alicui ſuadere, vt ſeſe inebriet, & ad inſtantiam, quæ fieri poteſt, quod tunc Medicus conſuleret quid contra animæ ſalutem, quando conſuleret ebrietatem ob voluptatem, non vero ob finem recuperandæ ſanitatis, reſpondetur, quod, quemadmodum non licet mediante aliquo peccato mortali ſeſe etiam ab imminente morte liberare, ſic non licet conſulere ebrietatem propter ſanitatem, cum inebriare ſe, vt dictum, ſit peccatum mortale. Præterea Medicus non debet vti remediis dubiis, & quæ cum periculo vitæ in vſum trahuntur, ſed tale remedium eſt ebrietas, quia aliquando excitat apoplexiam, & occidit juxta vulgatam Hippocratis ſententiam *lib. 5. Aphor. 5. & alibi*, ergo ebrietas non eſt à Medico pro remedio morborum vſurpanda, quia, vt Gordon. addit, ante vomitum poſſet homo incurrere Apoplexiam.

Neque valet inſtantia, quod ſi ebrietas fiat eo fine, vt vomitus prouocetur, & non ad voluptatem, vt dicebant Leſſius, & Laymann. & alij, non ſit peccatum, quia vt optime D. Thom. *vbi proxime, art. 2. ad 3.* non eſt neceſſarium ad vomitum prouocandum, vt quis ſeſe inebriet; nam ad hunc finem ſatis eſt affatim comedere, & bibere citra ebrietatem; præterquam quod, vt addit, aqua ipſa tepida facillime vomitus prouocatur. Addamus & nos mille alia remedia non tam generoſiora, quam leuiora poſſe ad prouocandum vomitum in vſum trahi, de quorum Natura, & qualitate luculentiſſimos tractatus parat jam ſolertiſs. Medicus Petrus Caſtellus in libris de vomitoriis. Itaque non excuſatur, vt D. Thomas addit, à peccato, qui eo fine, nempe ad vomitum procurandum ſeſe inebriat; & quidem recte, quia per ebrietatem vſum rationis amittimus, per quam ſecundum virtutem operamur, & peccata declinamus. Sed cum hæc locum habeant in ebrietate, quæ vino excitatur, aut alia potione vini naturam æmulante, vt Cereuiſia eſt, Sicera, Birra, Hala, Zitum, & ſimiles potus; inſtari poteſt, an quibuſdam medica- 17
mentis licite poſſimus ebrietatem prouocare, & antequam de hoc quicquam determinemus, placet afferre id, quod Herodot. *lib. 1. non longe à fin.* narrat; nempe pomum, ſeu fructum quemdam igni injectum circumſtantes omnes ſeſe calefacientes ſuo odore inebriare; nec deſunt alia, quæ ſolo odore eundem effectum apta nata ſunt producere, de quibus non eſt hic locus vt loquamur. Ad dubium dico, quod licet peccatum in ebrietate conſiſtat formaliter in exceſſu potus cauſſa voluptatis vſque ad Rationis permixtionem, D. Thom. *vbi ſupr. art. 1.* Leſſ. *loco eod. lib. 4. cap. 3. dub. 3. num. 13* crediderim tamen non licere priuare ſe aliquo modo Rationis vſu ad quemcumque finem id fiat, quia per priuationem vſus Rationis ſimiles euadimus Brutis, quod eſſe maximum malum, idem Leſſius dicebat *vbi ſupra, num. 17.* & tamen ipſe vult, quod non ſit peccatum inebriare ſe aliquibus medicamentis, aut etiam vino, dummodo non fiat cauſſa voluptatis, quæ ſimul ſtare poſſe non videntur, ſi modo ebrietatis peccatum non conſiſtit tantum in exceſſu potus propter voluptatem, ſed in ſpontanea priuatione vſus ſuæ ipſius rationis. Ergo ſi quis aliquo medicamento ſeſe inebriet, cum habeat forte alia, & meliora, negligens per aliquod tempus priuare ſe rationis vſu, videant Canoniſtæ an peccet, quantumq; peccet. Plura autem ſunt medicamenta, quæ inebriare hominem poſſunt, vt Ambarum cum vino aſſumptum, lignum Aloes, ſolanum maniacum, Crocus, Lolium, Aniſum, Lupulorum decoctum, aquæ ſtillatitiæ ex hordeo, aliiſque granis, & Tabac-

& Tabacco, & alia quæ recenſet Daniel Sennert. *lib. 1. pract. part. 2. cap. 6.* Sed placet notare Medicum errorem Leſſii, qui de Tabacco pronunciauit eſſe de genere narcoticorum, ac frigidam, quod tamen falſum omnino eſt, cum ſit calida, & ſua acrimonia ſternutamenta moueat, aliaque efficiat, quæ
1 acrium medicamentorum propria ſunt, vt videre eſt apud Nicolaum Monardum *de ſimpl. medic. Ind. Occid. cap. proprio.* qui Tabacco calidæ, & ſiccæ naturæ in
; ſecundo gradu conſtituit.

18 Excitatur præterea dubium de conſiliis dandis circa Jejunij obſeruationem, & circa conueſtionem carnium, aliorumque ciborum certis diebus interdictorum, quandonam liceat Medico infirmis ſuadere, vt à jejunio ſeſe abſtineant, & vt carnibus, quando alias non liceret, veſcantur; ſed de hac re plura, ac quæcunque occurrerunt, attuli *lib. 5. ſuperiori tituli primo per totum.*

19 Præter hæc in dubium vertitur an poſſit Medicus ſine peccato infirmo ſuadere ceſſationem à recitatione diuinorum officiorum, ab auditione Miſſæ, à ſimilibuſque obligationibus ab Eccleſia, vel a particulari quoquam inſtituto requiſitis; ſed & de hac re ſeorſim agere operæpretium duxi, nimis enim excreſceret præſens titulus, & maxime hæc quæſtio, ſi omnia de hac re dicenda in præſentiarum diſcuterentur.

His ergo omiſſis videamus quid ſentiendum de
20 conſilio dando circa virginitatem diſſuadendam: nam videretur hujuſmodi conſilium non eſſe illicitum, quia ſuadendo virgines ad nubendum, non ſuademus ad aliquod prauum opus, quod ſit peccatum, quia actus Matrimonij non ſolum eſt licitus,
21 ſed eſt etiam meritorius, D. Thom. 2. 2. *q.* 153. *art.* 2. & conjugium eſt ex rebus maxime licitis, quia multa bona ſecum affert, quæ enumerat D. Auguſt. *in lib. de bono Conjug.* Si ergo Medicus poteſt licita ſuadere, poterit etiam ad conjugium tanquam ad rem licitam virgines hortari. Immo non ſolum poterit virginibus ſuadere conjugium, ſed forte etiam diſſuadere virginitatem, tanquam rem maxime inſalubrem, quia mulier nata eſt ad fœtus generandos, & quandocunque ab eo fine diſtrahatur, morbis fit valde obnoxia, maxime quia in ejus corpore aggregatur ſuo tempore materia ſeminalis ad generationem deſtinata, quæ in corpore retenta, neque vllo modo per coitum expulſa mille mala ſymptomata, ac mille morbos gignit, vt demonſtrat. Gal. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* ex quibus mulieres periclitari quotidiana experientia docet.

22 Adde quod virginitas in ſtatu Politico videtur pernicioſa, cum tendat ad interitum populorum, & totius generis humani abſumptionem, vt proſequitur Franc. Ranchin. *de morb. virg. ſect. 1. cap. 12.* ergo non ſolum licitum eſt diſſuadere virginitatem Medico ob id, quod noxia indiuiduis ſit, ſed etiam ob bonum publicum, quod abſque dubio priuato anteferendum.

Denique virgines multis ac difficillimis morbis conflictantur, quos percurrit Hipp. *in lib. de morb. virg.* his autem ſumma medela, atque vnicum remedium eſt, vt matrimonio jungantur; quemadmodum conceptis verbis ipſe Hippocrates præcipit *loco cit.* cujus præceptum quam vtile, quam ad rem ſolear eſſe, ſatis ſuperque declarat quotidiana experientia, vix enim viro junctæ virgines valetudinariæ, morboſæ, debiles, & vitam miſeram ducentes, ſanæ, vegetæ, ac robuſtæ euadunt, omnibuſque morbis, quibus affligebantur, facili negotio ſe extricant.

Dicendum eſt, aliud eſſe diſſuadere virginitatem, 23
& hortari virgines, vt potius conjugalem ſtatum, quam virginalem eligant, aliud illas, quæ alias virginalem ſtatum non elegerunt, ſed quandocunque detur caſus nubere propoſitum habent, ſuadere, vt quam primum nubant. hoc enim illicitum non eſt; at diſſuadere virginitatem his, quæ virginalem ſtatum elegerunt, & præferre conjugium virginitati 24
& omni ex parte illicitum eſt, & hæreſim ſapit, ejuſque erroris damnatus fuit Iouinianus, qui inſuper exiſtimabat non majoris eſſe meriti ſtatum virginalem, quam conjugalem, vt ex D. Hieronymo tradit D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 152. *art.* 4. hoc ergo illicitum eſt quacunque ex cauſſa fiat etiam ad recuperandam amiſſam ſanitatem, imo etiam ad euitandam mortem, tametſi non fieret hoc, quia ita ſentiremus, ſed ſolum ad diſſuadendas virgines ab earum ſancta opinione, & à laudabili illo propoſito permanendi in ſtatu virginali.

Ad difficultates autem, quæ pro contraria ſententia proponuntur facile eſt reſpondere, & ad primam dicimus, concedere nos conjugium eſſe licitum, ſed non ob id eſſe anteferendum, imo ne comparandum quidem ſtatui virginali: vnde etiamſi liceat ſuadere matrimonium, non idcirco licet diſſuadere virginitatem.

Ad ſecundam dicendum cum Ranchino *vbi ſupra, cap.* 13. falſo ſupponi virginitatem eſſe noxiam, & 25
inſalubrem, quia experimento quotidiano habemus Religioſos omnes, & caſtam vitam degentes magis ſanos viuere, quod de viris non eſt dubium, de fœminis autem hoc verificatur ſecundum plurimum; neque ob id, quod ſuſpicemur vni, aut alteri obeſſe, id circo ſi ſecundum plurimum non obeſt, dicendum eſſe rem noxiam, & inſalubrem. addendum etiam, quod ſi nocumenta ex continentia hujuſmodi perſonarum corporibus aliqua reſultare poſſunt, habent alia ex parte oportuniſſima remedia, vt euitentur, ſicuti jejunia ſunt, orationes, corporis macerationes, & alia id genus.

Ad tertiam difficultatem reſpondendum cum D. Thoma *vbi ſupra, art.* 2. *ad* 1. virginitatem nequaquam tendere ad generis humani interitum, cum ſit tantummodo aliquarum perſonarum, non totius multitudinis, vnde poteſt per alias perſonas genus humanum propagari, neque neceſſe eſt id ipſum per ſingulas qualſque perſonas fieri.

Ad quartam dico, bene quidem procedere, quod coitus licitus, nempe conjugalis, poſſit pro alicujus morbi remedio a Medico ſuaderi, ſed non ſequi idcirco diſſuadendam eſſe virginitatem tanquam quid noxium, aut conjugali ſtatui poſtponendum, etiamſi corpori noxia eſſet. Hippocrati tamen, qui virginitatis bona non cognouit, licuit virginibus ſuadere, vt quam primum viro jungerentur; nobis haudquaquam licere debet, qui cum ea bona cognoſcamus, virginitatem ſemper conjugio præferre debemus, ad eamque potius, quam ad hoc homines hortari, quandocunque de earum nos conſulere ſatagunt.

Ad conſilia denique ſpectare dici poſſunt, ea omnia circa, quæ Medicus in judiciis tanquam peritus conſulitur, & nulli dubium eſſe debet, quod etiam in his multipliciter peccare poteſt, ſed illud certiſſimum eſt, ſemper mortaliter peccare quandocun- 26
que falſa refert, non ſolum ſi hoc faciat medio jura-

mento, nam tunc eſſet etiam perjurus, ſed etiam ſi nullo juramento adſtrictus id faceret, & tunc maxime cum ejus relatio in alicujus perſonæ, vel ipſiusmet Iuſtitiæ prejudicium redundaret, etiamſi id præſtaret ſub pietatis prætextu, vt ſi, ne quis ad vltimum ſupplicium damnetur, referret vulneratum ab ipſo damnando, non periiſſe ex vulnere, ſed ex alio morbo, aut non periiſſe aliquem ex aſſumpto veneno, licet ex artis ſuę peritia contrarium eſſe verum cognoſceret: peccat enim abſque dubio Medicus contra Iuſtitiam. Codronch. *lib. 1. Chriſt. med. rat. cap.* 38. de qualitate autem, & grauitate peccati ad Canoniſtas pro conſilio confugiendum.

SVMMARIVM.

1 *Medicus relinquens infirmum ante abſolutam curationem, ſi ille ob id decedat, puniendus, & peccat mortaliter, amplia nu.* 2. *in ægrote etiam non ſolvente, aut deſperato.*
3 *Medicus an poſſit deſerere infirmum ſuis præceptis non obedientem.*
4 *Medicus non poteſt recedere à loco infecto, ſi ſit à publico conductus.*
5 *Medicus an poſſit cogi ad medendum.*
6 *Medicus à publico conductus non tenetur ad caſus peſtilentes.*
7 *Medicus vocatus non poteſt negare opem ſuam afferre. amplia vt num.* 9.
8 *Fides, quam habet infirmus in Medico magis operatur in ſalutem, quam medicamenta.*
10 *Medicus morbum protrahens mortaliter peccat, & tenetur ad mercedis reſtitutionem.*
11 *Medicus celans remedium vtile, & expertum, an dicatur peccare.*
12 *Medicamenta magis experta magis tuta.*
13 *Medicus conductus peccat ſatisfaciendo per alium debito ſibi injuncto.*
14 *Medicus graviter peccat negligendo ſua ipſius artis præcepta.*
15 *Medicus ſtudia negligens peccat mortaliter.*
16 *Medicus qui tarde viſitat ægrotantes quomodo peccet.*
17 *Medicus an poſſit deploratos relinquere.*

De erroribus omiſſionis circa operationem.

QVÆSTIO VI.

1 PLures caſus occurrunt in hoc errorum genere multa animaduerſione digni, quorum primus eſſe poteſt, quando Medicus ante abſolutam curationem infirmum deſerit, & ille ob eam cauſſam ex eo morbo decedit, aut ſaltem magno vitæ periculo ſubjicitur, aut morbus prolongatur; tunc enim culpę reus efficitur vt apertiſſime elicitur *ex tex. in §. Præterea, Inſt. de lege Aquilia*, vbi Medicus, qui ſeruum ſecuit, & dehinc ejus curationem dereliquit, & ob id ſeruus moreuus eſt, damnatur; & in ſimilibus caſibus Medicum mortaliter peccare firmat Navarr. *in man. Confeſſ. cap.* 25. *num.* 61. & venit puniendus Cartar. *de Med. par.* 2. *num.* 85. Caroc. *de loc. & cond. q.* 16. Actius *de Infirm. cap.* 47. *num.* 45. Inde non videtur multa reprehenſione dignus Alexander Magnus, qui Glauconem Medicum cruci affixit, quod Ephæſtionem infirmum deſeruiſſet, vt quibuſdam ſpectaculis intereſſet, vnde in cauſſa fuit, vt Ephæſtio non ſeruata debita victus ratione objerit, vt refert Plutarch. *in vita ejuſd. & Alex.* & ex ipſo Mercur. *in lib.* 2. *Error. popul. cap.* 3.

Neque ſolum Medicus peccat, & ſine graui culpa non eſt deſerendo infirmum ſimpliciter, ſed etiam deſerendo infirmum, qui non ſoluat, Caroc. *vbi* 2 *ſupra*, Actius *ibid.* quod procedit etiamſi infirmus ſit deploratus, de qua re infra.

Sed poteſtne Medicus deſerere infirmum, qui 3 ſuis præceptis non obediat? communis certe Medicorum ſententia eſt, ægrotos, qui Medico inobedientes ſunt eſſe deſerendos. videtur tamen dicendum, quod ſi ægrotus in rebus leuioribus ſit inobediens, non ſit vllo modo deſerendus, ſi vero delinquat in grauioribus, ac pertinaciter in pleriſque contra Medicorum præcepta ſe gerat, omnino deſerendum eſſe; vt, exempli gratia, ſi ſitim æger tolerare omnino nolit, ſi quidpiam noxium tantiſper deguſtet, ſi ſomno pauliſper extra horam indulgeat, ſi ſæpius os colluat, & ſic de cæteris, non eſt ob hæc deſerendus. non enim hæc tanti momenti ad curam ſunt, vt ſanitatem multum impedire poſſent; at ſi vino abſtinere nolit, ſi potum præter modum aſſumat, ſi noxios cibos ingurgitet, ſi medicamenta aſſumere nolit, deſerendus abſque dubio eſt, nam quid boni ex Medica ope expectare poteſt, qui Medicinæ præceptis tantopere eſt contrarius?

Secundus caſus eſt, cum Medicus recedit à loco 4 infecto, vt ne infectis medendo, ipſe etiam inficiatur, quod quidem locum habet, quando Medicus eſt à publico conductus, Carrar. *de Med. par.* 2. *n.* 92. Actius *de Infirm. par.* 1. *cap.* 42. *num.* 15. nam alias Medicus non conductus non poteſt cogi ad medendum, Carrar. *ibid. num.* 91. Sed videndum eſſet, an 5 Medicus ex hoc, quod nonnullis gaudeat priuilegijs, & exemptionibus, teneatur idcirco etiamſi non ſit à publico conductus etiam nolens mederi tempore peſtis, & aliter faciendo amittat ea priuilegia, aut aliter veniat mulctandus. ac profecto cum hujuſmodi priuilegia non alio intuitu Medicis conceſſa videantur, niſi quia publicæ ſalutis curam gerant, *argum. l.* 1. *§. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* videretur tunc maxime eos teneri, ac cogi poſſe ad medendum, quando major vrget neceſſitas publicæ ſalutis, vt peſtis tempore vſuenit. Et tamen ſi Medicus etiam à publico conductus non 6 teneatur ad caſus peſtilentes. Corneus *conſ.* 347. *vol.* 1. ex quo idem Cartar. *de Med. par.* 3. *num.* 60. *& ſeqq.* multo minus videtur teneri non conductus; ſed forte concedi poſſet, non poſſe Medicum cogi tempore peſtis ad medendum gratis, ſed oblata conuenienti mercede cogi poſſe ob rationem prædictam, quæ quidem veritatem habebit, ſi quis etiam cum propriæ vitæ diſcrimine teneatur aliis ſubuenire, quod non credo, licet de Medico conducto non ſit verum, quod non teneatur ad caſus peſtilentes, ſed quod non teneatur pro eodem ſalario, vt ex eodem Corneo dicit idem Carrar. *vbi ſupra.*

Tertius caſus eſt, cum Medicus vocatus negat 7 opem ſuam ægroto afferre, quod forte procedere debet etiamſi in loco eſſet copia aliorum Medicorum, ægrotus tamen maximam fiduciam in ipſo haberet, & ratio eſſe poteſt, quia denegando opem ſuam infirmo, qui multum in eo confidit, impedit Medicus aut omnino, aut in parte ejus curationem, quia magis operatur fides, quam infirmus in Medico 8 habet,

habet, in ejus ſalutem, quam ipſa medicamenta, vt poſt Galenum 1. *Prognoſt. in princ.* & Auic. 6. *Natural.* firmat Galeott. Mart. *de doctr. promiſc. cap.* 15. & Laur. Ioubert. *lib.* 1. *Err. popul. cap.* 12. quia tamen nimis oneroſum eſſet Medicos in hoc grauare, vt vocati peccarent recuſantes ad ægrotum multum in ipſis fidentem accedere, dicendum videretur, Medicum ſatisfacere huic obligationi ſi ſaltem vna, aut altera vice accedat, ſuppetente aliorum Medicorum copia.

9 Amplianda autem principalis concluſio, vt procedat non ſolum quando Medicus negat opem ſuam homini Chriſtiano ipſam imploranti, ſed etiamſi neget perſonæ extra fidem poſitæ. ita Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 6. & in hanc ipſam ſententiam conſentit Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. c.* 5. qui non ſolum Barbaris, ſed & ipſis hoſtib. petentibus debere nos ſubuenire affirmat; immo hoc in tantum eſſe verum probat, vt etiamſi ingrati in Medicum ſint, tamen firmet non eſſe expellendos. Neque valet quod ex Hippocrate opponitur, qui recuſauit Perſas tanquam barbaros peſtilente morbo afflictos curare, vt patet ex ejus epiſtola ad Hiſtanem Artaxerxis præfectum; imo ipſe quaſi de hoc gloriaretur ad Abderitas ſcribens, Regionem, inquit, Græciæ inimicam malo morbo liberare recuſaui; neque enim erat Hippocrates Chriſtiana charitate, vt nos eſſe debemus, munitus. Multo profecto melius Scribonius Largus *in præm. lib. de comp. med.* non fortuna, neque perſonis homines æſtimat, ſed æqualiter omnibus implorantibus auxiliis ſuis ſubuenturum ſe pollicetur, & Amatus Luſitan. quanquam forte Chriſtiana charitate non motus, quod de Chriſtiana fide non bene ſentiret, in ſuo jurejurando cujuſuis religionis hominibus æqualiter operam ſuam ſe præſtitiſſe juramento ſolemni confirmat. Si ergo Medicus peccat denegando auxilium perſonæ extra Religionem Chriſtianam poſitæ, multo grauius tunc erraret, quando aſſumens curare infidelem, ejus curam negligeret, grauiſſime porro ſi medicamenta ſaluti contraria adhiberet, nec minori pœnæ ſubiiceretur, quam ſi in Chriſtianum hominem peccaſſet.

10 Quartus caſus eſt, cum Medicus, vt morbum protrahat, remedia ſalutaria adhibere negligit, aut tarde adhibet, tunc enim non ſolum peccat mortaliter, ſed tenetur etiam ad reſtitutionem mercedis, & eſt fur manifeſtus Cartar. *de Med. par.* 2. *n.* 70. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 10. hoc autem eſt maximum malorum Medicorum erratum ex conclamata auaritia originem ducens, quod tamen in bonum Medicum cadere nequaquam poteſt, ſed neque malos Medicos, licet id machinentur, nempe morbos protrahere, perficere poſſe, abunde demonſtrant Ioubert. *Err. pop. lib.* 1. *c.* 3. & Mercur. *lib.* 2. *Err. pop. c.* 27.

11 Quintus caſus eſt, cum Medicus celat remedium, quod vtile expertus eſt ad aliquam infirmitatem, & maxime ſi eſſet communis, & popularis, illudque pro ſecreto habet, & non propalat. Neque valet dicere, quod non teneatur Medicus ſua ſecreta propalare, publicique juris facere, quia hoc redundat in ejus præjudicium, quia minus ex illis lucrabitur; vltra quod enim eſt contra Medici dignitatem remedia ſecreta habere, neque probi Medici talia ſecreta habere debent, vt optime admonet optimus ſenex Septalius *lib.* 1 *ſuarum caution. nu.* 14. magis certe attendendum publicæ vtilitati, quam priuatæ. *l. pupill.* §. *ſi quis vinoſ. ff. de noui oper. nunc.* ſi ergo Medicus aliquod remedium aliis non cognitum habeat, expedit Reipublicæ, vt propaletur; nam vel illud remedium eſt vere vtile, & ſalutare, & ſic ceſſare debet particularis Medici vtilitas ob publicam vtilitatem, vel non eſt in veritate tale, & tunc etiam expedit, vt propaletur, ne hujuſmodi Medici, qui vt plurimum aut imperiti ſunt, aut mere Empirici, vanis ſuis promiſſionibus, & miraculis homines decipiant, vt quotidie fieri obſeruamus. Quam inanis enim eſt, Deus bone, hæc ſecretorum remediorum perſuaſio! & tamen non in vulgus tantum, ſed in cujuſcunque generis viros, immo inquam in ipſos Medicos irrepſit, ſed quis eſt, qui negare audeat, medicamenta quo magis ſunt experta, & me- 12
liora, & tutiora eſſe, minus autem bona, ac minus tuta, quo minus experta fuerint? & tamen ſecreta aliis medicamentis ab omnibus præferuntur, cum quo magis ſecreta ſunt, eo minus experta ea eſſe oporteat, ergo & minus tuta, & minus bona ſecreta aliis medicamentis ſunt. Sed vide hominum inſaniam, quod peregrinum eſt, necdum conſtat, inquit Hipp. *de fract. in princ.* an vtile ſit, conſueto, quod jam norunt vtile eſſe, anteponunt, quodque ab vſu communi abhorret ei, quod eſt probe cognitum.

Sextus caſus eſt cum Medicus à publico condu- 13
ctus per ſemetipſum non ſatisfacit muneri ſibi injuncto, ſed ſeruit per ſubſtitutum, quia cum dicatur electa ejus induſtria, tenetur ipſe per ſe inſeruire. Carrar. *vbi alias, per* 3. *num.* 11. quod videndum, an procedat indifferenter in omnibus caſibus, quia facile euenire poteſt, vt ſubſtitutus ſit majoris pretij, & valoris, quam ſubſtituens; & tunc videretur, quod cum hoc non emergeret in damnum, ſed potius in vtilitatem conducentis, non eſſet hoc Medico conducto interdicendum.

Septimus caſus eſt, cum Medicus ſuæ ipſius Artis 14
præcepta negligit, & omittit ſecundum ea operari, quia Medicamentis non fidit, neque is, quæ Medicina per ea promittit, fidem habet; nam præterquam quod magis debet tribuere vniuerſo ſapientum, hominumque conſenſui, quam propriæ opinioni, dato quod ejus perſuaſio vera eſſet, ipſe diceretur homines decipere exercendo medicinam, & mercedem laborum ſuorum ob ejus adminiſtrationem ab illis exigendo, & teneretur ad reſtitutionem. Debet ergo Medicus Arti ſuæ fidere, & ejus præcepta ſolertiſſime exequi, alias grauiter delinquit. Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 60.

Octauus caſus eſt, quando Medicus ſtudia dimit- 15
tit, negligitque etiam in difficilioribus caſibus auctores euoluere fidens tantum propriæ ſcientiæ, & experientiæ, cum enim in dies noui morbi emergant, & iidem morbi in diuerſis perſonis naturam euariando, euarient etiam medendi rationem, quia & temperamentorum, & ætatum, & ſexuum, & Regionum, & inſtitutionum in victu, & conſuetudinum, & complicationis morborum, & ſymptomatum, aliarumque plurimarum rerum variatio in hoc operetur, nunquam Medicus debet ita fidere anteactis experientiis, vt putet non indigere ſe nouo ſtudiorum labore, nouaque in nouis præcipue morbis ſpeculatione.

Nonus caſus eſt, cum Medicus negligenter ſe ge- 16
rit in Ægrotantium viſitatione. Nauarr. *vbi ſupra*, & maxime ſi ex ejus negligentia ægrotos aliquid damni reportare cognoſcat, vt verbi gratia

si serius visitet, quam oporteat, & transacta jam opportunitate applicandorum remediorum, ita vt ea procrastinare cogatur non sine ægrotantium euidenti damno. In quem errorem facile dilabuntur, qui Principibus viris medicinam facientes aliquando leuiter ægrotantibus, tenuioris fortunæ homines graui.er, & ad mortem ægrotantes, vt illis accuratius inseruiant, transcurant.

37 Vltimus casus est, cum medicus deploratos relinquit, de hoc enim maxime hæsitatur, an licite fiat, nec ne. Nam primo & ratione, & auctoritate probatur id licere. Ratione quia incassum Medicus videtur inuitere ægrotantes remediorum incapaces, quales sunt deplorati; satius ergo est, ne obsiciatur illud, Amice ad quid venisti? hujusmodi ægrotantes solo prognostico relinquete. Secundo quia visitatio Medici cum ægroti sunt in extremo vitæ potest esse noxia saluti Animarum, cum enim in eo statu positi debeant à præsentis vitæ amore sese alienare, vt spe futuræ vitæ serio concepta ad Deum toto corde, totaque mente conuertantur, certum est ex Medici visitatione illos à desiderio salutis æternæ ob spem salutis corporeæ, ac temporalis distrahi. Tradendi ergo sunt tales infirmi Religiosis, qui Animæ medeantur, & ipsius æternæ saluti prospiciant quantum in ipsis est. Tertio quia si deploratis remedia admouemus, potest fieri in præjudicium aliorum ægrotantium, quia remedia, quæ adhibentur in iis, qui de proximo sunt morituri, infamantur, & male in posterum apud cæteros homines audiunt, ita vt non permittant Medicos amplius illis vti, quod ne fiat deplorati potius sunt solo prognostico relinquendi.

Probatur vltimus id ipsum auctoritate, quia Hippocr. *in lib. de Arte*, de essentia medicæ Artis dixit, esse eorum, qui à morbo victi sunt curam non aggredi. Manifeste etiam Gal. 2. *Aphor.* 29. & 11. *Method. cap.* 10. & 4 *de rat. vict.* 12. id ipsum inculcauit volens in his ægrotis inuisendis medicum solo prognostico vti debere, quod etiam videtur sentire Cels. *lib.* 1. *cap.* 16. atque eandem sententiam sequitur ex recentioribus Card. *lib.* 1. *Contr. Med. tract.* 5. *contr.* 9.

Pro hujus dubij resolutione, videtur dicendum cum Recentioribus, nempe cum eodem Card. *de mal. med. vsu cap.* 47. Rod. à Castr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 17. Codronch. *de Christ. med. rat. lib.* 1. *cap.* 7. Mercur. *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 26. & nouiss. Zacchia *de Princ. Med. histor. num.* 63. *dub.* 41. & cum solertissimo medico, & hic Romæ magno cum applausu medicinam faciente Gabriel Fonf. *in sua Med. œcon. cap.* 11. deploratos, immo etiam de proximo morituros nullo modo vsque ad extremum vitæ spiritum esse deserendos, maxime si mente constent, dummodo ea cautela vtamur, vt prognosticum, & nostram visitationem subsequatur immediate, & præcedat omnium, & quorumcunque etiam minimorum remediorum admotionem. Ad primam autem rationem in contrarium dicendum, nunquam medici visitationem posse esse inanem, & superfluam, quia etiam in eo statu positis potest secundum eorum exigentiam ea præscribere, quæ juuare maxime, nocere nunquam possunt. Præterquam quod nunquam tam certi sumus de mortis euentu, quin aliqui etiam ex deploratis præter spem non euadant, vt alias ex medicorum auctoritate dixi, Anic. 4. 4. *tract.* 2. *cap.* 10. ad quod etiam auctoritas Iurisconsultorum adduci potest, ne ea vlla in re deficiat. Gaill. *pract. Obser. lib.* 2. *obs.* 111. *nu.* 14. Quin etiam potest medicus visitando ægrotum moribundum saltem nonnulla prohibere, quæ mortem accelerare possunt.

Ad secundam rationem in contrarium dicendum, quod si medicus cautus fuerit in prædicendo mortis euentum de proximo, etiam ipsi ægroto, si ita expediat, nunquam animę, aut corporis saluti præjudicium afferet. Ad tertiam dicendum medicum omnem calumniam facile euitare, & sui ipsius, & remediorum, quæ præscribit, propalando verum prognosticum futuræ mortis. Ad auctoritates dicendum, omnes loqui de iis, qui jam jam extremum spiritum sunt exhalaturi, vt ex Gal. dicit Cardan. *in cit. lib. Contrad. med.* vel dicamus cum eodem Cardan. *in alio cit. loc. de mal. med. vsu*, intelligi de Medico de nouo accedente, non de illo, qui à principio curam susceperit, & in summa cutius esse cum recentioribus in hac re sentire.

SVMMARIVM.

1 *Medici ad senium deducti, & defectum interiorum sensuum jam habentes, medendi artem non debent exercere.*

2 *Medicus qui sequitur opiniones dubias, incertas, vanas, graviter errare videtur.*

3 *Medicus etiam doctus, qui non assumpsit insignia doctoratus, mederi non potest.*

4 *Medicus absque sufficienti scientia artem exercens grauiter errat.*

5 *Medicus peccat curando morbum, antequam eum cognoscat. Limita vt num. seq.*

7 *Medicus errat, qui medicamenta noua, & non experta in vsum trahit.*

8 *Melius est anceps remedium experiri quam nullum.*

9 *Medicus peccat si plures ægrotos, quam possit diligenter curare, curandos suscipiat.*

10 *Medicus grauissime peccat si medicamentum prescriptum pro non bono cognitum, mutare renuit.*

11 *Medicus peccat, qui vt seniori Medico, vel amico morem gerat, medicamenta ab ipso proposita, & qua minus oportuna cognoscit, tamen accepiat.*

12 *Medicus peccat si medicinam non secundum Artis precepta, sed secundum locorum consuetudinem exercet.*

13 *Medicus grauissime peccat porrigendo medicamenta abortiua.*

14 *Abortum procurare ob matris salutem, an licitum.*

15 *Abortum quando liceat procurare ex Moxio. nu. seq.*

17 *Grauida an liceat sanguinem ex pede detrahere.*

18 *An liceat intra puerperij terminos catartica medicamenta prescribere.*

19 *An liceat exhibere medicamenta sterilitatem procurantia.*

20 *An liceat morbum pronocare, vt alium morbum curemus.*

21 *Medicamenta ad malum aliquem finem prescribere error grauissimus.*

22 *Medicamenta venenosa prescribere graue peccatum.*

23 *Medicamenta superstitiosa prescribere est graue peccatum.*

24 Ima-

24 *Imagines Astrologica fabricatæ an ad alicujus morbi curationem à Medico in vsum trahi possint.*

25 *Medicus, qui pauperi medicamenta pretiosa præscribit, aut diuiti non necessaria, peccat.*

26 *Peccat Medicus præscribendo medicamenta corrupta, & obsoleta.*

27 *Morbos incurabiles an curandos suscipere Medicus possit. dic vt num.* 29.

28 *Medicus curando morbum incurabilem nulli facit injuriam.*

30 *Medicus concedens in morbis desperatis, & incurabilibus noxia ab ægrotis desiderata, peccat.*

31 *Medicus an possit curare seipsum.*

De erroribus Commissionis circa operationem.

QVÆSTIO VII.

1 IN hoc errorum genere placet primo connumerare communem Medicorum omnium pene errorem, qui cum ad vltimam jam senectutem peruenerint, & senectutis incommodis quæ ad rationis vsum, & ingenij, ac memoriæ perspicaciam spectant, molestentur, ita vt jam ad medendum inepti sint, tamen ob auaritiam, quæ Medicorum, & senum peculiare vitium est, medicinam facere non desistunt, quod aliquando graui cum ægrorum damno fieri experientia ipsa quotidiana docet, ob memoriæ enim præcipue torporem in mille non contemnendos errores maxima cum hominum pernicie impingunt. Optime ergo horum conscientiæ consultum putauerim, si, cum se memoria, atque judicio deficere ex ætatis vitio senserint, vel omnino à medendo sese abstineant, vel multa circumspectione vtantur, ne in propriarum animarum, & alienæ la-
2 tatis detrimentum contra quam teneantur medicinam faciant.

Cæterum ante alia statuendum, quod Medicus, qui in medendo incertas, nouas, dubias, & extra quotidianam praxim existentes opiniones sequitur, grauem errorem committit, cum ex conscientia teneatur sequi sententias certas, securas, & communiores, Paulus Layman. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 15. quod secundum plurimum intelligendum, quia interdum potest Medicus à communi practicandi modo recedere ob particulares aliquos respectus, vt, exempli gratia, si fluentibus menstruis præcipiti, ac suffocante squinantia mulier capiatur, poterit in eo casu Medicus contra communem praxis vsum ex superioribus venis sanguinem mittere. contra vero damnandi, & puniendi etiam sunt Medici illi, qui remedia quædam celebertima apud Medicinæ Artem omni sæculo canonizata respuunt, & ob propriam quandam hæresim ea maximo cum ægrorum præjudicio, prætermittunt, a' surdis quibusdam', & insulsis rationibus inhærentes quæ ne dignæ quidem sunt, quæ in medium producantur. tales sunt qui sanguinis missionem negligunt, aut à vesicantibus medicamentis in omni morbo abhorrent; sed hi errores ad omissionem pertinent, ad commissionem pertinet ille, sanguinem præter modum, vltra vires, extraque morbi exigentiam detrahere, aut violenta, & cathartica medicamenta, absque vlla vrgente necessitate præscribere; videmus enim in dies ex vtroque errore infirmos periclitari, & nouimus hic Romæ Medicos, qui miseris ægrotantibus vsque ad spiritus exhalationem sanguinem detrahebant indifferenter in omni morbo, in quocunque morbi tempore, imo & in quocunque tempore particularis accessionis, nullo delectu, nullaque sibi intentione proposita, & aliquando in morbo vigesimum diem non excedente vigesies ægros phlebotomasse comperimus: vidimus eos robustissimos juuenes carnificino hoc consilio è medio sustulisse; vidimus eos moribundis quoque, animamque de proximo exhalaturis sanguinem detraxisse ea ratione non nisi multo cachinno excipienda, vt suauius morerentur. ac denique vidimus ex his Medicis alterum alias non aspernenda doctrina imbutum, seipsum jugulasse; postquam enim copiosissima sanguinis missione florenti adhuc ætate arthriticis dolo ribus sese obnoxium reddidisset, quos iterum non alio remedio, quam repetita, ac frequentata sanguinis missione curabat, & veluti cachecticum habitum induisset, tandem per tredecim vices in vltimo morbo sibi sanguinem detraxit, & maxime in die mortem præcedente ad vncias decem, & octo, vt relatum ab aliis amicis Medicis mihi est. certe pertinax hujus Medici persuasio helleboro indigebat. peccabat ergo hic grauissime in ægrotos, & grauissime item peccauit in se, sed sui peccati pœnas luit. Quod autem de sanguinis missione dictum est procedit etiam in exhibitione fortium medicinarum, quæ in vsu de raro sunt, ex quorum exhibitione in dies homines periclitari notamus, vt Antimonium, Helleborum, Mercurius, & alia hujusmodi, quæ tamen à Medicina me eliminare nullus existimet, sed tantum frequentem eorum vsum absque necessitate vrgenti vsurpatum vituperare; idemque sentio de quibuscunque aliis medicis auxiliis, quæ in summa secundum communiorem opinionem, non secundum aliquam particularem hæresim administrare decet, ita vt neque nimius, neque nimis parcus vbi morbus requirat eorum vsus sit. Iam alium quemdam Medicum crassioris Mineruæ hominem nouimus, qui robustissimis juuenibus in morbis maxime sanguinis euacuationem requirentibus, nullo contra indicante prohibente, vnam aut alteram sanguinis vnciam detrahebat. Prodicus item apud Hippocr. 6. *Epid. sect.* 3. *tex.* 27. Febricantes interficiebat cursibus, lucta, & calidis fomentis: contra omnem ergo rationem, & contra communem Medicorum aliorum opinionem tentabat hic calefaciendo febrem superare addens laborem labori, & auxiliis ipsi febri inimicis febrem propulsare volebat. plectendus ergo erat hic, & à Medicina facienda prohibendus.

Præterea Medicus etiam si doctus sit mederi non 3
potest, nisi doctoratus insignia assumpserit. Ioan. Alph. à Fontech. *in spec. Med. Christ. lum.* 1. *vers. Dubitari tamen.* & si medeatur plecti jure potest, quia tenetur pœna falsi, cum se Doctorem præbeat, & immisceat se in actibus Doctorum, cum Doctor non sit, vt ex Franc. Mar. dicit Cartar. *de Med. par.* 3. *nu.* 147. sed Io. Alphonsus supracitatus restringit hoc, vt non procedat in casu necessitatis. ego tamen non video quo ex capite id procedat, cum Doctoratus nihil addat scientiæ, & sufficientiæ ipsius Medici, nisi ergo aliquo alio ex capite id pec-

ctum exiſtat, ex hoc tantum non exiſtimauerim Medicum in ſcientia ſufficientem peccare, ſi abſque Doctoratus inſignibus medeatur, ſatisque eſſe puto ſi corporali, aut pecuniaria pœna mulcterur, abſque hoc quod etiam cenſuræ Canonicæ ob peccatum ſubjiciatur; niſi dicamus ex eo quod contra Leges facit, illum peccatum non euitare.

4 Pejor multo, vt credo, illorum error, grauiuſque abſque dubio peccatum eſt, qui Doctoratus inſignibus aſſumptis abſque ſufficienti tamen ſcientia medendi artem exercent. Nauarr. *in Man. c.* 25. *num.* 60. Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 1. in quibus Doctoratus inſignibus conferendis hujuſmodi perſonis inſufficientibus grauiter peccant ii, quibus tale munus eſt demandatum. Quibus vero ſcientiis inſtructus eſſe debeat Medicus, qui boni Medici nomen mereri debeat; & qui tuta conſcientia velit Medicinam facere, docuerunt abunde, & antiqui, & recentiores Medici, ſed præ omnibus vide, ſi libet, Roder. à Caſtren. *in Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.*

Medicus inſuper qui & ſufficienter Doctus eſt, & Doctoratus inſignibus ornatus poteſt interdum 5 in operationibus Medicis errare, & primo cum antequam morbum cognoſcat, illum curare aggrediatur. idem Nauarr. *ibid. num. eod.* ex Medicis Codronch. *vbi ſupra, lib.* 1. *cap.* 2. Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 25. Ioan. Alphonſ. à Fontech. *loco cit. Inmin.* 1. *verſ. dubitabis forſitan.* Vnde miror quomodo ſupra citatus Nauar. *ibid.* voluerit licere ei, qui diuturnam experientiam habet, mederi aliquibus morbis, etiam ſi regulas Medicinæ ignoret; neque enim poteſt quis abſque Medicinæ præceptis ex ſola experientia morbum cognoſcere, ſi ergo non cognoſcit, non poteſt morbum curare, experientia enim quam fallax ſit ſatis docuit Gal. *in* 3. *Aphor.* 11. & poſt alios luculenter Sanctor. de Sanctor. *in method. vitand. err. lib* 12. *cap.* 5. *&* 6. Oportet ergo antequam Medicus curationem aggrediatur, morbum cognoſcere, aut ſi ex Nauarra ſatis eſt experientia, nihil intereſt morbum cognoſcas, nec ne, & ſic pene omnes Medici poſt aliquam acquiſitam experientiam, abſque eo quod morbos cognoſcant mederi poterunt. ſed contra hic error, mederi nempe alicui morbo antequam illum cognoſcas, tanti æſtimandus eſt, vt Medicus ſemper in graui culpa ſit, ſi æger à morbo ſuperetur, quem ille non cognouerit, Hipp. *in lib. de affect. num.* 12. & ratio eſt, quia vt Auic. *lib.* 4. *fen.* 4. *cap.* 1. dicebat, non cognito morbo melius eſt illum Naturæ permittere, quæ forte illum curabit, quam medicamentis illam à curatione abſtrahere: ſi ergo in morbo non cognito Naturam medicamentis à ſanando abſtrahis, hominem certe data opera occidis.

6 Nota tamen quod etiam non cognito morbo poteſt Medicus aliqua præſcribere: nam Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. num.* 46. præcipit, non cognito morbo leuius aliquod medicamentum præbendum, & Auic. non cognito morbo victum eſſe attenuandum docet; leuiora etiam nonnulla medicamenta, vt clyſteria, fomenta, inunctiones, & hujuſmodi pro exigentia licet in vſum trahere, etiam non cognito morbo, quæ tamen & ipſa leuiora ſint, & nulla inſigni qualitate dotata, in reliquis autem morbus Naturæ committendus, vt proſequitur Heurn. *lib.* 3. *Method. ad prax. c.* 27. & de hac ipſa re vide Siluat. *conſr.* 16. & Sanctorell. *lib.* 14. *ſua Antepraxis cap.* 6.

Cæterum in hoc etiam errorum genere implica- 7
tur Medicus, qui medicamenta noua, & non experta in vſum trahit, cum habeat experta, & communi vſu recepta, & hoc ſumma cum ratione, quia nihil in medicina majoris faciendum, quam experientia ſcientiæ aſſociata, cum nihil æque ad ipſam curandi rationem conferat. Celſ. *in proœm. ſua Med.* qui ergo nouis vtitur medicamentis experta relinquens, videtur experientiam negligere, grauiter ergo errat, vt omnes DD. dicunt. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 6. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 25. & Ioan. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. lum.* 1. *pag.* 30. quod etiam non deſiterunt admonere Canoniſtæ, cum dixerunt Medicum teneri præſcribere medicamenta, quæ ſecundum artem nouit certo proficere. Innocen. *in c. Tua. extr. de Homicid. num.* 3. imo tam experta voluerunt eſſe medicamenta, vt ſi dubitet Medicus, an aliquod medicamentum profuturum ſit, nec ne, voluerint, potius illum dimittere debere ægrum in manus Dei, quam periculo mortis experimento exponere. Nauarr. *in Manual. c. cit.* 25. *num.* 60. Carratius *de Med. par.* 4. *num.* 55. Actius *de Inf. par.* 2. *in proœm. num.* 10.

Crica quam tamen DD. opinionem inſurgit ali- 8
quod dubium, cum Hippocr. *in lib. de loc. in Hom. num.* 36. in morbo lienis, qui præ febre factus ſit magnus periculum facere jubeat ventris inuſtionibus, & aquæ eductione, quæ periculo non vacant. ſic & alias in alius morbis dubia quædam medicamenta proponit, quia videtur ſatius eſſe anceps remedium experiri, quam nullum, vt Celſ. dicebat, *lib.* 2. *ſua Med. cap.* 9. vnde, In morbo, inquit, Apoplexiæ ſi perituras videatur, qui laborat, niſi temeraria quoque via fuerit adjutus, eſt etiam ad temerarium remedium tranſeundum, & ſanguinem eo caſu mittendum ſuadet, licet anceps omnino remedium ſit, aut liberat enim, aut occidit. Adde quod ſi non licet ex Chriſtiana pietate deploratos ſolo prognoſtico relinquere, non licet etiam à medicamentorum adhibitione deſiſtere, tunc autem omnia dubia ſunt, omniaque cum periculo adminiſtrari certum eſt.

Præterea ſi medicamentis certò profuturis, & non aliis vti licet, de Medicina acta res eſt, cum nullum omnino medicamentum certò profuturum ſciamus, ſed conjecturaliter profuturum exiſtimemus. atque idcirco videmus ſæpius quam oporteat, cum tutiſſimis quibuſdam medicamentis homines perire; nam quot videmus cum leui Medicamento ex Manna, aut ſyrupo Roſato ſolutiuo, aut cum exigua ſanguinis miſſione, aut cum aliis ejuſmodi auxiliis, imo & cum iis, quæ ad ipſam Naturam roborandam miniſtrantur, è vita excedere? aut ergo omnia medicamenta ſunt abdicanda, aut omnibus etiam dubiis vtendum.

Videtur tamen reſpondendum, quod Medica remedia, aut ſunt vt plurimum, & ſecundum plurimum ſalutaria, quia cum his vt plurimum, & ſecundum plurimum ægri à morbis ſeſe vindicare ſolent, aut ſunt vt plurimum, & ſecundum plurimum damnoſa, non tamen ſunt temeraria, ſed aliqua ratione fulta, quia cum his de raro homines ſaluantur, vel tandem ſunt indifferentia, quia experta non ſunt; & cum hoc ſunt etiam temeraria. prioribus ſemper, & in omni morbo vti licet, ſecundis de raro, & maxima cum cautela, poſtremis nunquam; atque de his intelligendi DD. cum prohibent dubiis medicamentis eſſe vtendum. Puniendi

ergo

ergo sunt, qui talia medicamenta adhibent, quod plerumque faciunt temerariſſimi Empirici, & Chimici irrationales, aliique id genus homines ad tollendos è medio cæteros homines nati. Ad Hipp. autem, & Celſi auctoritatem dico, illos intelligere de medicamentis in ſecundo genere, non in tertio. Ad inſtantiam dico, quod deploratos non licet deſerere, ſed non idcirco licet temeratis medicamentis, parumque expertis vti, & ad alteram inſtantiam dico, ſatis eſſe Medico, ſi medicamenta, quibus vtitur, cum ratione adhibeat, & conjecturaliter ſciat, ac ſperet, ea proficere poſſe, licet eadem in aliquibus aliquando fuerint damnoſa.

9 Notandus autem inter alios errores ad opus attinentes, qui committendo patrantur, ille, quando Medicus plures infirmos vno eodemque tempore curandos ſuſcipit, quibus omnibus accurate, & exacte, vt Ars jubet, auxilium afferre non poteſt; hoc enim primo contra Artem ipſam eſſe admonuit Celſ. *lib.* 3. *cap.* 4. dicens; Ex his autem intelligi poteſt, ab vno Medico multos non poſſe curari, & vide apud illum ejus dicti rationes, & eſt etiam hic error contra conſcientiam, quod non tacuerunt ex Medicis ipſis Codronch *vbi alias, lib.* 1. *cap.* 15. Mercur. *ibid. cap.* 25. *lib.* 2. Roderic. à Caſtr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 19. & ex Iuriſconſultis Ripa *in tract. de Peſt. par. vlt. partic.* 2. *nu.* 49. in quibus tamen caſibus liceat pluribus vno, eodemque tempore mederi vide apud ipſos.

10 Verumenimvero præ cæteris ille error eſt maxime punibilis, quando Medicus præſcriptum medicamentum, quod pro minus bono, minuſque opportuno deinceps cognouit, adhibet tamen, & mutare tenuit, ne imperitus, aut inconſtans videatur. Codronch. *lib.* 1. *cap.* 11. & certe dubium ex mea ſententia non eſt, quod Medicus in hoc caſu ejuſdem peccati reum ſe facit, & eadem pœna dignum, ac ſi à principio per dolum malum medicamentum, aut morbo non conueniens præſcripſiſſet, cum anteponere omnino teneamur hominis ſalutem falſæ noſtræ perſuaſioni de exiſtimationis amiſſione; quam tamen facile tueri Medico licet, quandocunque hic caſus eueniat.

11 Sed & ille error non contemnendus eſt, quando Medicus, vt ſeniori Medico, aut amico moram gerat, medicamenta ab illo propoſita, & quæ ipſe pro non opportunis cognoſcit, in ſuorum ægrorum curatione admittit, maxime ſi in ſua poteſtate ſit illa commutare. Licet ex Canoniſtis Azorius *Inſtit. moral. par.* 1. *lib.* 2. *c.* 17. *verſ. Vndecimo quæritur.* Voluerit Medicum non peccare, ſi contra propriam opinionem ex probabili aliorum ſententia, licet nec communi, nec aliis probabiliore, medicamentum ægroto porrigit; ſed hic eſt diuerſus caſus, maxime ſuppoſita probabilitate ſententiæ aliorum, in quam Medicus ea probabilitate ductus poteſt tuta conſcientia deſcendere: ſed in noſtro caſu nulla ſupponitur ſententiæ probabilitas, imo ſupponitur, Medicum cognoſcere alterius opinionem pro falſa, & tamen, vt non contradicat ſeniori, aut amico, in illam conſentit, & abſque dubio grauiter peccat, & tenetur ad damna, quæ inde ægroto emanare poſſent, & ſi quidem ob id æger periret, etiam ipſe eſſet magis homicidij Reus, quam alij, nam alij ex ignorantia peccaſſent, ipſe vero ſcienter.

12 Huic errori affinis alius eſt, cum Medicus Artem exercet non ſecundum Ratio, & ipſius artis dictant præcepta, ſed prout locorum fert conſuetudo, quem errorem reprehendit Cardan. *in lib. de mal. med. vſu. cap.* 14. nam licet multum attendendum ſit ad locorum, & ciuitatum Naturas, & ſecundum earum differentias oporteat medendi rationem variare, tamen nullo pacto ſequi debemus malas conſuetudines à vulgo ipſo, vel ab imperitis Medicis introductas, immo tenemur pro viribus malas omnes, & damnoſas hujuſmodi conſuetudines à medendi ratione eradicare, bonas vero de nouo introducere; ad jam introductas autem multum quidem reſpicere oportet, ne erremus, ſed nunquam ob loci conſuetudinem ab ratione mederi.

Porro circa alios errores primum ille valde no- 13
tandus, cum Medicus præterierit medicamenta ad abortum prouocandum, in qua re, quam graue peccatum committat Medicus, non eſt qui neſciat. Apud veteſtiores certe Philoſophos non videbatur ea res magni momenti, quia Ariſtoteles *lib.* 7. *Polit. c.* 16. licitum facit ad minuendum filiorum numerum abortum prouocare, antequam fœtus ad ſenſum, & vitam perueniat, quod & à Medicis aliis ex cauſſis factitatum nouimus, nam Hippocrates noſter vir, quantum dicere de Ethnico homine licet, piiſſimus, ab hoc opere ſeſe non abſtinuit; procurauit enim abortum in ancilla quadam, vt ipſe refert *in lib. de Nat. Puer. nu.* 4. quod tamen de præterei, & diuinis, & humanis legibus nobis eſt interdictum. *cap. conſuluiſti il.* 2. *q.* 5. *l. Cicero. §. ſed ſi quam. ff. de Pœnis*; pro homicidia enim habetur, qui procurat abortum, & idcirco ſit irregularis. Nicol. Plouius *de Irregul. num.* 21. quod notauit etiam ex Medicis Moxius *lib.* 2. *de med. morb. mul. per ven. ſect. cap.* 14. & humanis ergo & diuinis legibus expiandum hujuſmodi peccatum eſt, quia grauiſſimum. Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *nu.* 63. & ex noſtris Moxius *vbi ſupra*, Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul. par.* 2. *cap.* 21.

Dubium tamen erat, an pro cura alicujus morbi, 14
& maxime lethalis, quo mater affligatur, liceat opportunis medicamentis fœtum abigere, vt mater ſaluetur. Non defuerunt enim ex grauiſſimis doctoribus aliqui, qui id licere voluerint, vt Cajetan. in 2. 2. *q.* 67. *art.* 2. *ad* 1. relatus à citato Moxio *vbi ſupr. cap.* 17. & alij Canoniſtæ apud eundem Moxium. Torreblanca *Dæmonoman. lib.* 2. *cap.* 43. *nu.* 10. cum aliis ibi per eum adductis, ſed & Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 4. *caſ.* 357. *num.* 20. ejuſdem ſententiæ fuiſſe videtur, licet voluerit non eſſe ab omni pœna immunem, qui etiam ad hunc effectum abortum procurauerit.

Alij tamen diſtinguendum exiſtimarunt in fœtu animato, & non animato, in illo enim dixerunt non eſſe licitum prouocare abortum, in hoc autem licere. Ita Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 62. [qui tamen apud Sanchez vbi infrà, retractare ſuam ſententiam videtur,] Azor. *Inſtit. mor. lib.* 2. *c.* 4. *par.* 3. Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 10. *nu.* 60. [Sanchez *de mat. lib.* 9. *diſp.* 20. *num.* 9.] Paul. Laymann. *lib.* 2. *Theol. Mor. tract.* 3. *par.* 3. *c.* 49. & ex medicis Epiphan. Ferdin. *lib.* 3. *Theorem.* 14. & alij ex citatis pro ſuperiori ſententia. Sed hæc D. Antonini & aliorum eſt, vt Leſſius, & Torreblanca referunt, eamque ex noſtris longioribus tuetur, & plures auctores ad eam corroborandam adducit Moxius *lib.* 2. *de morb. mul. cit. cap* 16. *verſ. Hæc concluſio*; & de hac etiam meminit Ranchin. *in Hipp. jusjur. leg.* 5. *verſ. ſecunda opinio.*

Alij tandem abſolute negarunt, illo modo, aut ad vllum finem etiam ad ſeruandam Matris ſalutem

licere abortum procurare. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. *in fin.* Huchet. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. de concept. prohib.* Siluatic. *controuerſ. Med.* 81. Ranchin. *vbi ſupra, verſ. Tertia opinio.* Codronch. *lib.* 1. *cap.* 22. Mercur. *lib.* 2. *Err. popul. cap.* 26. Roderic. à Caſt. *de morb. mul. vbi ſupra in ſcholiis.* videndus etiam Cortes. *miſcell. med. decad.* 10. *q.* 10. & vltimo loco Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſuæ Pract. ſect.* 3. *cap.* 3. *q.* 5. & ex Iuriſconſult. poſt alios, quos cumulat nouiſſimus Caetanz. *de Part. cap.* 16. *nu.* 47. Inter cæteras autem rationes, quæ perſuadere poſſunt, licere aliquando abortum prouocare, illa certe magni facienda, quod cum prægnantia aliquibus fœminis ita lethalis ſit, vt niſi abortiant, eas vna cum fœtu perire ſit neceſſe, vt ex Hippocrate habemus in libb. ad mul. pertinentibus, videtur non ſolum licere, ſed æquum eſſe, ad matrem ſalutem ſaluandam, abortum procurare.

15 Moxius *vbi ſupra cap.* 16. concedens poſſe ad matris ſalutem procurandam, abortum prouocari, diſtinguit tamen grauidationis tempora, ac duobus tantum temporibus id licere aſſerit, ante Animæ nempe infuſionem, hoc eſt in primo menſe ob rationes ab ipſo allatas, & in ſeptimo, nono, & decimo, quia tunc, inquit, fœtus etiam ſi per vim ab vtero extrudatur, viuere tamen poteſt, aut ſaltem non defraudatur vita Animæ, quia viuus naſcitur, & baptizari poteſt.

Ad has tamen rationes facile reſpondetur, & ad priorem dico, quod multo potiori ratione deſtruitur, quia medicamenta abortiua magnam inferunt violentiam, ob quam ab vtero fœtum extrudunt, vnde etiam matri vim faciunt; non poteſt ergo procurari abortus niſi & fœtui ſimul, & matri vis inferatur, hinc eſt, quod hæc operatio nulla ex parte ita ſecura eſſe poſſit, vt prouocato abortu certa ſecutura ſit matris ſalus, quæ dum abortum prouocamus manifeſto vitæ periculo exponitur, cum frequens experientia commonſtret ex hujuſmodi medicamentis mulieres mortem obiiſſe, & eſt medicis præ aliis notiſſima hiſtoria ab Hippocr. enarrata *lib.* 5. *Epid. tex.* 5. mulieris pharmacum corruptorium aſſumentis, ex quo quarto die mortua eſt. Simile quid euenit Domitiæ Domitiani Imperatoris ex fratre nepti, periit enim ex abortiuo medicamento, referente Suetonio in Domitiani vita *cap.* 22. adde quod in vſu horum medicamentorum non ſolum timetur mors corporalis ipſius Pueri, ſed etiam mors æterna, vt bene aduertit ex Canoniſtis Azor. *Inſtit. mor. lib.* 6. *cap.* 14. *par.* 3.

Neque Moxij opinio quicquam de periculo demit, immo ex parte auget, dum grandiore exiſtente fœtu abortiuis medicamentis vtitur, tanto enim major violentia infertur, & tanto valentiora medicamenta ad abortum prouocandum requiruntur, quanto fœtus major eſt, ſed neque recentiore exiſtente fœtu quicquam certi ſtabiliri poteſt, quandonam animatus exiſtat, ſi tam varias auctorum opiniones examinemus, nam & tertia die animam infundi aliqui voluerunt, quando vix ſuſpicio conceptionis poteſt irrepere.

Vera ſententia hærens Conſtitut. F. R. Sixti
16 Quinti, de qua nonnulli ex præcitatis medicis, eſt, nunquam licere directe procurare abortum, etiam ſi proponatur matris ſalus, quæ periclitetur, niſi prouocetur abortus; indirecte tamen non eſt prohibitum pro matris ſalute dare cauſſam abortiendi, dummodo totis neruis innitamur, ne fiat, ita vt ſi fiat, ſit præter noſtram intentionem. Directe autem prouocare abortum eſt, propoſita ſibi hac intentione, medicamenta ad eam aſſequendam præbere. Indirecte eſt porrigere medicamenta ad aliquem morbum ſanandum ab ipſo morbo requiſita, etiamſi ex eorum vſu timeatur abortus, vt ſunt medicamenta ventrem ſoluentia, Clyſteres, ſanguinis detractio, & alia hujuſmodi præſidia, in quorum tamen vſu ſemper etiam cauendum, vt quantum fieri poteſt, tam fœtus, quàm matris vita ſaluetur, [& ità prudenter determinat inter Canoniſtas, Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 20. *nu.* 14.] Præterea autem ſciens alias nonnullas ſecundarias dubitationes hic annectendas, nempe an grauidas purgare, an phlebotomare liceat, an clyſteres adhibere, & alia medicamenta præſcribere, quæ abortui cauſſam dare poſſunt, hæc enim etiam poſt alios pleroſque breuiter, ſed bene tractauit Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſuæ Pract. cap.* 3. *ſect.* 5. *q.* 1. *& ſeqq.*

Sed licebit ne in morbis Grauidarum ſanguinis 17
euacuationem requirentibus, illum ex inferioribus venis detrahere? Ratio dubitandi eſt, quia etiam ſi liceat Grauidæ, vrgente morbo, ſanguinem mittere, id numquam fieri debet ex inferioribus partibus; nam ſi tantum nocet ex ſuperioribus miſſus, vt ex ea cauſſa mulier facile abortiat ex Hipp. *lib.* 5. *Aphor.* 31. quanto magis nocebit ſanguinem detrahere ex inferioribus venis, ex quibus alimentum fœtui ſubtrahitur, & menſes cientur? cum ergo tam de directo, ac tam prompte abortum prouocare poſſit ſanguis ex pedibus miſſus, nunquam in grauidis mittendus, ſed aut alia auxilia tentanda, aut potius ægram dimittere debemus in manus Dei, quam tam ancipiti, immo periculi pleno remedio vti, vt alias ex Nauarra, aliiſque Canoniſtis dixi faciendum. Quibus tamen non obſtantibus Raphael Moxius *lib.* 2. *de morb. acut. Grauid. per ven. ſect. cap.* 20. qui hanc quæſtionem exagitat, in partem affirmatiuam inclinat, & rationes ab eo adductas apud ipſum vide. Hanc ipſam opinionem tuetur doctiſſimus Zacutus *lib.* 1. *de princip. Medic. hiſtor. queſt.* 21. Ego certe, niſi ab ea me deterreret vulgi perſuaſio, & aliorum Medicorum præcipue ignorantium calumniæ, pro inconuenienti non haberem in nonnullis caſibus maximi ponderis, & vrgente morbo ad earum venarum ſectionem venire, vt Moxius & præcitatus Zacutus conſulebant, dummodo fœtui aptis remediis prouideretur, vt quam minimum fieri poſſet ab ea ſanguinis miſſione læſionem ſentiret.

Sed aliud non minoris momenti dubium excita- 18
tur ab eod. Moxio *lib.* 3. *c.* 47. & à Siluat. *cauer.* 86. Hic diſcutiendum, an liceat nempe intra puerperij terminos medicamenta cathartica præſcribere; quam quæſtionem poſtquam vterque multis hinc inde deductis & rationibus, & auctoritatibus exagitauit, in affirmatiuam partem inclinat, veriſſimamque eorum ſententiam puto, multaſque mulieres in puerperio perire crediderim ob nimis religioſe à Medicis euitatam medicamentorum ventrem ſubducentium aſſumptionem. Quæri inſuper hic non ab re poteſt, an cæſarea ſectio celebrari abſque peccato poſſit; eſt autem ſectio cæſarea, viuentis matris in ventre ſectio, vt fœtus inde aut viuus, aut quomodocunque eximatur. Certe cum operatio periculi plena ſit, non videtur temere celebranda; immo cum vt plurimum inde matris mors ſuccedat, quia paucæ admodum ex his, quæ hoc modo ſecantur, ſaluari ſolent, dicendum videtur, non poſſe fieri abſque peccato graui, cum, vt alias dictum

eſt,

eſt, remedia quibus vtimur, debeant eſſe tuta, aut ſaltem ſecundum plurimum talia, ſed his non obſtantibus, dicendum videtur, hujuſmodi ſectionem eſſe licitam; & ratio eſt, quia, etiamſi velimus, eam eſſe periculoſam, tamen certiori periculo exponitur ipſa mulier, niſi ſectio fiat, quia certo non ſecta peribit, ſecta autem & ipſa, & aliquando ipſe fœtus viuere poteſt; nam non eſt verum, has mulieres vt plurimum perire, quia, ſi expertiſſimis Medicis ac Chirurgis credimus, plures earum, quæ ſecantur, ſaluari ſolent. Sed de hac materia vide Rouſſetum *de Partu Cæſar.* & Bahuin. *in eius appendice* & præ omnibus vide quæ doctè & elegantèr de hoc argumento ſcripſit Pater Theophilus Raynaudus *in lib. cui Titulus: De ortu infantium contra naturam per ſectionem cæſaream.* vbi diligenter omnia ad hæc pertinentia diſcutit, quæ ad Theologum diſcutere ſpectabat.

Cæterum cum jam determinatum ſit, conceptum
19 jam factum nunquam eſſe corrumpendum, aliud inſurgit dubium; an impedire liceat, ne fiat, hoc eſt, an ſteriliratem poſſimus abſque peccato procurare. Et primo nobis ſcrupulum in hac re mouet Hippocratis auctoritas, qui non ſemel in libb. ad mulieres ſpectantibus oſtendit, eſſe ex eis aliquas, quibus conceptus funeſtus eſt, vnde & medicamenta ſteriliratem inducentia his præſcribit; ad cujus exemplum nobis quoque fas erit, ſi vrgens ſeſe ferat occaſio, idem iiſdem medicamentis procurare: nam ſi è plurimorum DD. ſententia licet procurare abortum non adhuc animati fœtus, multo magis licebit ad euitandum vitæ periculum infœcundas mulieres reddere, quæ ex facta conceptione periclitari poſſunt: & maxime cum id multo minori cum periculo fiat, quam jam factum conceptum interimere, ac per vim ab vtero expellere. Sed Tex. clarus eſt *in c. aliquando* 32. *q.* 2. ſimpliciter loquendo, & ad malum finem nunquam licere ſteriliratem inducere; ſed an ad mulieris ſalutem procurandam liceat, inter Canoniſtas Paul. Laymann. *lib.* 3. *Theol. Mor. tract.* 3. *par.* 3. *cap.* 4. *quæſt.* 2. *nu.* 1. & Codronch. ex Med. *lib.* 2. *cap.* 25. expreſſe tenent, quod in hoc mortale peccatum interueniat, ad quemcunque finem fiat. Medici tamen plerique cum ad prædictum finem, ad euitandum nimirum vitæ periculum, ſteriliras procuratur, licitum eſſe voluerunt. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 2. Hucher. *de Sterilit. lib.* 3. *cap. proprio.* Epiph. Ferdin. *lib.* 3. *Theorem.* 11. Roderic à Caſtr. *de Morb. mul. lib.* 3. *c.* 2. *in ſchol.* Moxius *lib.* 2. *cit. cap.* 16. ad malum autem finem nunquam licere omnes conſentiunt, vt poſt alios Ranchin. *in Hippocr. Iusjur. l.* 5. *q.* 2. & ſic videtur intelligenda Bulla Sixti Quinti. de qua per cit. Codronch. dum eadem pœna eos puniri vult, qui abortum procurant, quique ſteriliratem inducunt.

Sed cum ſterilitas in muliere morbus ſit, ſiquidem liceat ſterilem mulierem facere ad alios mor-
20 bos euitandos, licebit etiam morbum morbo curare, quod an liceat dubium eſt, videtur enim omnino contra Medicinæ finem, & intentum, quod eſt ſanum facere, at vno morbo alium curare non eſt ſanum facere ſed tantum morbum mutare, & tamen cum Natura, cujus documenta ſequi debemus, & cujus Miniſtri Medici ſunt, ſæpe morbum morbo curat, vt Gal. *aſſeuerat. lib.* 6. *Epid. ſect.* 6. *comm.* 8. cur non licebit Medico Naturam rectè operantem imitari? Prudentis, inquit Celſus, *lib.* 3. *cap.* 9. Medici eſt nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere; & à veruſtioribus quidem Medicis ad hoc abſque vllo ſcrupulo ſuademur, ſed qui de hac materia ſcite vlterius deſiderat, adeat Valleſium abunde eam tractantem *lib.* 8. *Contr.* 10. & nouiſſimum Zaccut. *lib.* 1. *de Princ. Med. hiſtor.* 34. *q.* 23. Vera ſententia eſt, quod vbi Medicus ſecurus ſit, quod de nouo factus morbus aut mitior, aut tutior priori ſit futurus, aut ſaltem impetum veruſtioris nouus refrænare poſſit, tunc non inconueniens, neque illicitum ſit morbum morbo curare. Sic, vlceribus excitatis, mille morbis ſuccurrimus, ſic, excitata febre, repentinam ab Apoplexia comminatam ruinam euitamus. At procurando ſterilitatem non procuramus morbum, qui vitæ vllum afferat præjudicium, ejuſque prouocatione majores morbos, ex quibus mulieribus vitæ periculum impendet declinamus. In viris certè ſteriliras ad nullum bonum finem procurari poteſt, niſi forte extrema ſeminis refrigeratione tentaremus veneris ſtimulos cohibere, quod an liceat meum non eſt determinare.

Quemadmodum autem non licet ad malum finem ſteriliratem procurare, immo neque vt ferendæ ſobolis laborem mulier ſimpliciter euitet, ſic neque
21 ad aliquem malum finem licet vllum medicamentum Medico aut præſcribere, aut patefacere, quod ad proximum fallendum, ad virginitatem repatrandam, ad coitum ſtimulandum, ad ſomnum inducendum, ad lac exſiccandum, ad delectationem in coitu augendam, ad generationis membra incraſſanda, & ad aliâ id genus aptum ſit. Hæc enim omnia illicita ſunt, ſi ea intentione fiant, vt interim aliquis illicitæ cuipiam rei operam dare poſſit, & de pleriſque Codronch. *vbi aliàs, cap.* 22. *& ſeqq.* & Mercur. *lib.* 2. *Error. Popul. cap.* 25. & licet poſt factum aliquando Medicus poſſit aliqua ex his præſcribere, vt medicamenta virginitatem ſimulantia in puellis jam deuerginatis, & lac exſiccantia in his, quæ pepererunt, & celare puerperium deſiderant, tamen videndum, ne hoc in alterius præjudicium aliquo modo eſſe poſſit.

Sed & illud ſcrupulum mouet, an Medicus tuta conſcientia poſſit comotica medicamenta, ſiue ad decorem mulieribus facientia præſcribere, aut commonſtrare, in quo dubio aduertendum, quod nos de iis medicamentis agimus, quæ coſmetica dicuntur, hæc enim à comoticis, ſeu comptoriis differunt in hoc, quod coſmetica reſpiciunt naturalem, ac veram pulchritudinem, comotica, & comptoria falſam, adulterinam, atque fictitiam, ac propriam meretricum, licet apud Iuuenal. *Sat.* 6. Coſmetæ dicantur Artifices quædam mulieres, alias mulieres fucis exornantes, ibi:

----Ponunt Coſmeta tunicas.

Sed quemadmodum de illis non dubitatur, quod ſint licita, & Medico conuenientia, vt demonſtrat Mercurial. *de Decorat. cap.* 1. ſic de his certi eſſe debemus, quod Medico ſint indigna, vt Gal. 1. *de Med. local. cap.* 2. dicebat, & non ſine peccato aut præſcribantur, aut adminiſtrentur; cauetur enim expreſsè *per tex. in cap. fucare. de conſecr. diſt.* 5. ne mulieres ſeſe hujuſmodi medicamentis pulchriores reddere ſtudeant.

Sed & in præſcribendis medicamentis venenoſis etiam ad bonum finem, errare Medicos contingit, cum ea non rectè præparata exhibent, aut
22 nulla vrgente neceſſitate, maxime cum meliora, & tutiora non deſint. Licet enim plures Claſſicorum Medicorum venenoſa quædam medicamen-

ta exhibenda doceant, & Card. *lib. de mal. med. vſu cap.* 77. probauerit, errare Medicos, qui venenoſa medicamenta, immo ipſa venena ab vſu medicinæ eliminant, tamen id ſana mente intelligendum, vt hæc, in ſumma neceſſitate, aliis æqualis virtutis deficientibus, aut ad manum non exiſtentibus, aut non ſufficientibus, exhibeantur; non autem tam frequenter, ac tam facile, vt aliqui, ac præcipue Chimici, & Empirici procaciſſimi factitare ſolent, vt docet etiam Franc. Ranchin, *in Hipp. Iusjur. l.* 5. quamobrem non deberet ab omni pœna eſſe immunis qui minus caute hæc medicamenta propinans ægrum occideret, contra id, quod voluit Grill. *de Sortileg. cap.* 12. *num.* 13.

25 Præterea non abſque magno delicto fit, vt Medici medicamenta ſuperſtitioſa præſcribant; neque enim ob id, quod ad bonum finem ordinentur, nempe ad recuperandam ſanitatem, licet idcirco Medico illis vti. D. Thom. 2. 2. *q.* 96. *art.* 2. eumque errorem pluribus infectatur Io. Heurnius. *lib.* 3. *Method. ad prax. cap.* 28. quem vide, & de hoc etiam Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 3. *c.* 13. & *lib.* 2. *de Chriſt. med. rat. c.* 3. Mercur. *lib.* 4. *error. popul. c.* 13. & præter Medicos Grilland. *de Sortil. q.* 6. Spreng. *in mall. maleſ. par.* 2. *q.* 2. Delrius *lib.* 6. *diſquiſit. Magic. cap.* 2. *ſect.* 1. *q.* 1. & *ſeq.* Actius *de Inſirm. c.* 44. Torreblanc. *Damonolog. lib.* 2. *cap.* 50.

24 Sed quid dicendum de Imaginibus Aſtrologice fabricatis ad aliquos peculiares morbos propellendos? certe non modo hæ à nonnullis Medicis admittuntur, ſed maxime celebrantur, & videndi præ ceteris Arnald. Villanouan. & Galeott. Martius *de doct. promiſc. c.* 24. quin etiam à quibuſdam ex Canoniſtis admittuntur, vt à Cajet. apud Suares *lib.* 2. *de ſuperſtitione c.* 15. *n.* 16. Sed de his remittam me ad ea, quæ definiunt cum D. Thom. Martin. de Arles *de ſuper. lit.* Suarez. *vbi ſupra, numeris ſeqq.* Martin. Delr. *lib.* 1. *Diſquiſit. Mag. cap.* 3. *q.* 1. Torreblanca *lib.* 1. *Damonolog. cap.* 7. & ex noſtris Heurn. *loco ſupra cit.* & Thom. Eraſt. *in diſquiſition. contra Paracelſ. par.* 3. qui longioribus eam rem diſcuſſit, cum quibus concludam, quod cum in his ſemper concurrat tacitum pactum cum Dæmone, vt D. Thom. dicebat, ex quo citatus Martin. de Arles, hujuſmodi Imaginibus vti ſit omnino graue peccatum, ac debita pœna mulctandum, nec multum intereſt, an has imagines Aſtrologice, an Magice fabricatæ ſint, cum, vt Eraſt. *vbi proxime*, dicit, nullum inter illas aliud intercedit diſcrimen, niſi quod in his aperte inuocantur Dæmones, in illis tacite occultiſque characteribus vt pati ſignis inuitantur, & admonentur.

25 Sed neque ſatis eſt ab his medicamentis nempe ſuperſtitioſis venenoſis, comoticis, aliiſque de quibus ſupra præſcribendis ſeſe Medico abſtinere, ſed etiam in præſcribendis medicamentis bonis, atque oportunis errat, cum ægroto pauperi medicamenta pretioſa, & magni valoris præſcribit, tantoque grauius errat, quanto facilius id præſtat, vt Aromatariis rem gratam faciat; nam neque ipſis diuitibus ad hunc finem poteſt ſimilia medicamenta exhibere, de quare vide allata à Codronch. *lib.* 1. *de Chriſtian. med. rat. cap.* 31. cum quo errore coincidit etiam ille, quando plura medicamenta, quam oporteat Medicus ad eundem finem præſcribit, de quo ſupra, in quo etiam interuenit peccatum, & tenetur ad reſtitutionem. Nauarr. *in manual. c.* 25. *num.* 64. Codronch. *loco cit.* quod ampliat procedere etiam ſi ad eum finem non fieret, ſed vt abundare ſe remediis Medicus oſtenderet, aut vt tanto majorem ſe curam ægrotantis gerere hoc modo commonſtraret, vt juniores maxime faciunt.

Notabili quoque errore implicatur Medicus, 26
qui medicamenta corrupta, & obſoleta ægrotantibus exhiberi permittit. Nauarr. *vbi ſupra, num.* 61. in quem errorem non ſolum labitur quando data opera, vt Aromatario rem gratam faciat ea medicamenta adminiſtrati curat, in quo caſu non ſolum peccat, & punitione dignus eſt, ſed ad reſtitutionem cogendus, & ad damna reſarcienda, verum etiam quando per Medici negligentiam Aromatarius ea medicamenta exhibet, ſed tanto majus illud, quam hoc delictum eſt, quanto punibilior dolus eſt, quam negligentia, ſed videnda quæ circa hoc afferunt Card. *de mal. med. vſu. cap.* 11. Codronch. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 9. Mercur. *lib.* 2. *err. popul. cap.* 25. & ex Iuriſconſultis Guibertus *quæſt. Iurid. cap.* 16. *num.* 55. & *ſeqq.* Verumenimvero decidendum in hoc dubio eſt, an Medicus ſemper, & in omni caſu, quantumque in culpa ſit: nam certe & nimis rigoroſum, & impoſſibile inſimul eſt, Medicum teneri ad deligenda omnia, & ſingula medicamenta, quæ in ægrotorum ſalutem adhibenda ſunt, neque fieret hoc abſque ipſorum ægrorum incommodo, quia vix vni ægroto vnius Medici opera ſufficeret; ſatis ſuperque mihi videtur, ſi Medicus diligens ſit in his, quæ majoris momenti ſunt, & in morbis magnis, in quibus minimus error eſt exitialis, alias vnuſquiſque debitum ſibi injunctum adimplere debet, neque tenetur Medicus id, quod Aromatario demandatur, tam rigoroſe ſupplere, vt ipſe Aromatarij vices gerere debeat, deligendo omnia, ac ſingula medicamenta, vt aliqui voluerunt: qui omnino ignorant, quam operoſum futurum eſſet, Medicum in electione ſimplicium, in confectione medicamentorum, in eorum præparatione, eorumque adminiſtratione ſemper, & vbique intereſſe; ad impoſſibile ergo Medicos obſtringunt, eoſque à melioribus operibus diſtractos volunt.

Cæterum dubitatur, an erret Medicus ſuſcipien- 27
do curam morborum deploratorum, & incurabilium. Præcipit enim Hippocr. eorum, qui à morbo victi ſunt; curam non eſſe aggrediendam; vnde jure Card. *lib. de mal. med. vſu cap.* 1. reprehendit Medicos illos, qui inſanabiles morbos curandos ſuſcipiunt, eamque rationem pro hac ſententia adducit, quod Morborum incurabilium cauſſæ ſunt habituatæ, ac confirmatæ; non eſt ergo poſſibile eas remouere, aut in totum tollere, ergo nec minuere, quia ſi liceret minuere, liceret etiam longiori curatione in totum tollere; incaſſum ergo Medicus tales morbos aggreditur, cum ſanare non poſſit; vnde, vt proſequitur, exemplo occultorum cancrorum, tales morbi non ſunt curandi, quia quod Hipp. dixit, cancros occultos non curare melius eſſe, de omnibus conſimilibus morbis intellexit. Addamus, quod ſi concedamus, verum eſſe Cardanii dictum, Hippocratem nempe voluiſſe ſuam ſententiam locum habere in omnibus morbis incurabilibus, hujuſmodi morbi non ſolum non debeant à Medico curari, quia eos ſanare non poteſt, ſed etiam quia curando obeſt, nam, vt addit Hippocrates, curati facilius intereunt, non curati diutius perdurant. Errant ergo qui incurabiles morbos curandos ſuſcipiunt,

vt

vt concludit post nonnullos & vetustiores, & recentiores Roderic. à Castr. *lib. 3. Medic. Polit. cap. 19.* qui etiam quales hi morbi sint, docet. Alia tamen ex parte & humanæ, & Christiana Pietas permittere non videtur, homines, qui auxilium à nobis implorant, pro desperatis contemnere, sed persuadet aliquo modo adjutrices manus admouere, & falsa etiam spe à summa vitæ desperatione distrahere. etiamsi enim Medicus nihil opis medicamentis afferre possit, ejus tamen præsentia, ac molliotibus verbis, & colloquiis solet morbi simul, ac vitæ tædium lenire; præterquam quod etiamsi Medicus non possit sanare tales morbos jam incurabiles, & sanitatis incapaces redditos, potest tamen aptis auxiliis prohibere ne inualescant, & majores fiant, atque deteriores; potest & symptomatibus nonnullis occurrere, quæ morbos intolerabiliores reddere solent. potest denique victus rationem præscribere, etiamsi morbum medicamentis
28 non aggrediatur. Adde quod medicus curando morbum desperatum, ac incurabilem nulli facit injuriam, D. Thom. *par. 2. q. 71. art. 3. ad 1.* vnde certum est, Medicum non peccare curando tales morbos, vt Aduocatus defendendo litem injustam per ea, quæ affert Ripa *in tract. de pest. part vlt. partic. 2. num. 93.* & Thom. Actius *de Infirmit. par. 2. v. Sanitas. num. 1.*

29 Dicendum ergo in hoc casu, triplicem esse morborum curationem; vnam præseruantem, aliam curantem, si curabiles sint, aliam prohibentem ne deteriores fiant, cum sunt incurabiles, quæ palliatiua dicitur. Prima non habet locum in casu nostro, secunda Medicus vti non debet, tertia potest, vt concedit etiam Cardan. *vbi supra*, sed concurrere debet ea conditio, vt Medicus ante omnia morbum pro incurabili pronunciet, vt ex Iurisconsultis Actius *vbi supra.* & ex Medicis dicit Codronch. *lib. 1. cit. cap. 10.*

30 Sed circa curationem similium morborum frequentissime Medici cum vulgo errare consueuerunt, concedendo infirmis quæcunque desiderant, etiam quæ contra morbum faciunt, ægrotis in omnibus gratificando: ejus autem erroris Medicos insimulant, Codronch. *vbi supra, lib. 1. cap. 8.* Mercur. *lib. 3. Error. popul. cap. 25.* Io. Alphons. à Fontech. *in spec. Medicin. Christ. lum. 1. pag. 30.* & eorum sententiæ rationes vide apud ipsos præcipue apud Mercurium.

31 Vltimo loco videndum, an medicus curando se ipsum, aut suos, vt filios, parentes, fratres aliquo modo erret; & in hoc quidem vulgi opinio est, hoc medico non licere, quam opinionem sequitur Roderic. à Castr. *lib. 3. Med. Polit. cap. 15.* at ego quidem, vt ex mea sententia loquar, magis imprudentiæ, quam peccati cujuspiam insimulandum censeo, qui sibi ipsi in grauioribus præcipue morbis medetur. Quoniam autem nimis operosum esset, nimisque volumen hoc excresceret, si omnes, ac singulos medicorum errores, & signanter qui ad hoc genus pertinent, peculiari sermone percurrere tentaremus, de his satis sit mentionem habuisse, cum alij plerumque minoris momenti sint, nec digni, de quibus hic verba fiant.

SVMMARIVM.

1 *Medicus minori faciens medicinam solita mercede quomodo erret.*
2 *Medicus an licite mercedem accipiat.*
3 *Medicus an pacisci possit de mercede. dic. vt num. seqq. 4. 5. 6.*
7 *Medicus errat expostulando nimiam mercedem.*
8 *Medicus pauperibus sine mercede tenetur mederi.*
9 *Medicus si quid à pauperibus extorqueat, tenetur ad restitutionem.*
10 *Pauper quis dicatur ad hunc effectum, vt Medicus teneatur ei gratis mederi.*
11 *Medicus an vocatus à paupere semper teneatur accedere.*
12 *Medicus non solum tenetur pauperibus gratis mederi, sed illis de suo elargiri.*
13 *Medicus tenetur mederi gratis diuiti nolenti ob auaritiam curari.*
14 *Medicus à publico salariatus ab egratis non potest aliquid accipere.*
15 *Medico an liceat mercedem ante inceptam curationem exigere.*
16 *Medicus an licite accipiat mercedem in diebus festis.*
17 *Mercedis pro opere acceptio reddit illud opus seruile.*
18 *Curare infirmos non est seruile.*
19 *Qua dentur Medicis dicuntur Honoraria, non mercedes.*
20 *Medicus an in morbis incurabilibus, & desperatis licite mercedem accipiat.*
21 *Medicus an teneatur ad restitutionem, ægro mortuo, nihil de periculo, aut incurabilitate ipso prædicente.*

De erroribus tam in omittendo, quàm in committendo ad Mercedem spectantibus.

QVÆSTIO VIII.

ERrores, in quos dilabi Medicum contingit circa mercedem in omittendo pauci numero sunt, multi in committendo. vnicus enim tantum considerari potest in omissione, atque is est, cum Me- 1
dicus minori facit medicinam mercede solita; erraat enim Medicus, quia hoc in præjudicium aliorum Medicorum redundare potest per ea, quæ adducit Carrar. *de Med. par. 3. num. 219. & seq.* Vnde vilis quidam conditionis Medici, qui vt sese in seruitutem alicujus Principis, aut nobilium. potentiumque virorum, vel loci alicujus publici, vt Hospitalis, aut Monasterij, aut Collegij insinuent pro minima, aut nulla mercede sese vltro offerunt, videndum an quicquam, & quantum delinquant, & maxime si hoc in præjudicium alterius Medici, qui actu pro majore mercede inseruit, emanare possit. illud certum est, hos à cœtu nobilium Medicorum esse ablegandos, nam non solum Medico nobili id pactare non licet, sed neque honestam mercedem vltro oblatam renuere, vt optimè admonet optimò de medicina meritus Lud. Septal. *lib. 1. Caut. Med. num. 10.*

Circa errores autem commissionis in hoc genere primo sese offert dubium, an pro morborum scili- 2
cet curatione licitè medicus mercedem possit recipere. mouent hoc dubium multi DD. Sotus, & Nauarr. apud Carrar. *de Med. par. 2. num. 35.* Ripa *in tract. de pest. par. vlt. partic. 2. numero 93.*

& ſeqq. Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *q.* 1. *rubr. de Medico.* Gaſpar Triſtan. *de Cler. Med.* §. 16. Ratio pro negatiua ſententia hujuſmodi affertur, ſpiritualia non poſſunt vllo pretio abſque ſimoniæ peccato vendi, ſed Medicina, ſiue donum curationum eſt quid ſpirituale, non videtur ergo abſque peccato mercedem pro eo recipere. Præterea ipſe Hippocrates populo Abderitano ſcribens, Neque, inquit, viri, Abderitæ, argentum per vim mihi obtrudite, ſed liberæ Artis libera eſſe finite opera, qui vero mercedem capiunt hi ſcientias ſeruire cogunt velut captiuas ex priori libertate ipſas facientes. quamobrem idemmet piiſſimus ſenex ad eos, vt curaret Democritum abſque vlla mercede contendit. Quinimo apud eundem non modo indecens, & illiberale eſt mercede medicinam facere, ſed res impia. ſic enim addit *ibidem* dicens. An non reputatis æquale peccatum eſſe hoſtes ſeruare, & amicos mercede curare? non mirum ergo eſt, ſi Æſculapius à Ioue fulmine ictus ſit, quod ob auaritiam medicinam mercede exerceret, vt ex Pindaro, & alijs tradit Traq. *de nobil. cap.* 31. *num.* 22. *& ſeqq.* Addendum ex Carocio *de loc. & cond. par.* 2 *rubr. de Med. q.* 1. *nu.* 5. quod Medici ratione exercitij multis gaudent priuilegiis, quæ loco mercedis eorum laborum cedere debent, non poſſunt ergo aliam mercedem recipere.

Sed contraria opinio eſt communiſſima, & vera, licite nimirum Medicum mercedem recipere ab ægrotantibus, quibus medetur. quod primo elicitur ex ſacro Textu *Exod. cap.* 21. *verſ.* 19. Innocens erit qui percuſſerit, ita tamen vt operas ejus, & impenſas in Medicos reſtituat. dum enim jubet mercedes Medicis ſoluendas per vulnerantem, non dicendum, illicitam rem præcepiſſe. Et *Eccleſiaſt. cap.* 3. *verſ.* 1. Honora Medicum ibi. A rege accipiet donationem. Secundo patet ex tex. legali *in l. Medicos. C. de Profeſſ. Med.* ibi. Mercedes etiam eis, & ſalaria reddi jubemus. [Immò tam iuſtè accipiunt Medici mercedem, vt pro ea præferantur omnibus creditoribus. *Gait. de Cred. cap.* 4. *quæſit.* 11. *num.* 1566.] Ad rationes autem in contrarium reſpondetur ad primam, mercedem à Medico non recipi pro quapiam re ſpirituali, nec pro ipſa ſanatione, quale enim eſſet præmium par ſanitatis? ſed tantum pro labore, quem Medicus in curando impendet, vt etiam euenit in iis, qui aliquas ſcientias docent, qui non pro ipſa ſcientia ſalaria recipiunt, hoc enim eſſet ſymoniacum, ſed pro labore in ipſis edocendis ſuſcepto. Hippocrates autem loquitur de mercede, quam per vim exigit Medicus, non de ea, quæ ab amicis, & benevolentibus grati animi ergo vltro libenter offertur, vnde idcirco *in lib. de Præcept.* monet Medicum, vt in exigenda mercede omnem deponat acerbitatem. ad ſecundum dico, quod priuilegia, quæ conceduntur Medicis ratione exercitij non tollunt, quin mercedem recipiant, nam poſt conſtitutas ipſis mercedes ab Imperatoribus ea priuilegia inſuper ſunt conceſſa.

3 Secundo ſeſe offert aliud dubium, an ſcilicet erret Medicus paciſcendo cum infirmo de mercede. Hippocrates *primo loco ſupra cit.* non ſolum licere voluit Medico hoc pactum inire, ſed omnino de mercede debere ipſum paſciſci ob rationes inibi ab eo adductas *nu.* 4. vnde apparet falſo Cujacium *in comm. ad l. Iuſtiniani lib.* 10. *tit.* 52. *l.* 8. dixiſſe pactionem Medici cum infirmo eſſe contra Hippocratis jusjurandum; nihil enim ibi Hippocr. habet de mercede; cum ergo hoc in loco concedat Medico, vt paciſcatur cum ægroto de mercede, non erit hoc pactum contra ejus dogmata: ſed non defuerunt alij poſt eum Medici, qui id ipſum admiſerint. ſed pro negatiua videtur abſolute facere Tex. *in l. Medicus. ff. de var. & extraord. cognit. & l. Archiatri. C. de Profeſſ. & Med.* ibi. quos etiam ea patimur accipere, quæ iam offerunt pro obſequijs, non ea, quæ periclitantes pro ſalute promittunt. vbi nota quod illa verba, Etiam ea, non referuntur ad ſalaria contra id, quod voluit Gloſa hic, ſed ad verba ſubſequentia, nempe etiam ea, hoc eſt. Præter ſalaria etiam ea, quæ ſani offerunt: & alias permultas DD. auctoritates pro negatiua parte adducit Ripa *de Peſt. par. vlt. partic.* 2. *num.* 86. & Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Medico. q.* 4. *num.* 4. & vide ex Canoniſtis Azorium *Inſtit. moral. lib.* 6, *cap.* 14. *quæſt.* 3. & ex noſtris in eandem ſententiam venit Septal. *lib.* 1. *caution. Medic. num.* 21. multa tamen pro parte affirmatiua adducit Caroc. *vbi ſupra, num.* 5. & Gaſpar Triſtan. *de Cler. Med.* § 34. Vt autem hoc dubium diluatur nonnulla conſideranda, ac primo videndum de quibus Medicis loquamur, cum non ſolum de Phyſicis intelligi poſſit hoc Medici nomen, ſed de Chirurgis, Empiricis, Chimicis, ac quibuſcumque alijs, quos nomine Medici venire diximus in hujus tituli principio. Secundo videndum an indifferenter de omnibus morbis ſermo ſit, an de aliquibus tantum; cum pactum aliquando poſſit habere locum, aliquando non. Tertio conſiderandum differre Phyſicorum mercedem à mercede aliorum Medicorum, nam quod Phyſico tribuitur dicitur honorarium, vt infra dicemus, quod aliis tribuitur dicitur merces.

His ſic ſe habentibus dico, cæteros omnes Me- 4
dicos, Phyſico excepto, poſſe de mercede cum infirmis paſciſci, eorum enim opera ſunt ſeruilia non minus, ac ſint opera aliorum Artificum mechanicorum, nam & ipſa Chirurgia, quæ cæteris ſuperemineat, mechanica eſt, niſi à Phyſico exerceatur, aut ſi omiſſa ratione ſuum opus efficiat empiricorum more ſoli experimento fidens. licet communiter ipſa Chirurgia etiam rationalis pro mechanica habeatur. Franch. *deciſ.* 564. *par.* 4. *n.* 10. aut ſaltem licet mechanica non ſit, quando jungitur Rationi, & tunc maxime cum à Phyſico exercetur, quia nullo modo hominem inhoneſtat, vt probat Roder. à Caſtr. *Med. Polit. lib.* 2. *cap.* 5. & Septalius *lib.* 8 *Caut. Medic. num.* 1. tamen pari paſſu cum Medicina Phyſica in dignitate non incedit.

Dico ſecundo, quod nullus Medicus paciſci po- 5
teſt cum infirmo, ſi morbus eſt acutus, aut vrgens, ſed tantum quando eſt diuturnus, & inducias præbet. ea fuit Hipp. mens in Præception. & ex Medicis neotericis idem ſenſerunt cit. Roder. à Caſtr. *ibid. lib.* 3. *c.* 21. & Septal. *lib.* 1. *Caut. num.* 21. qui hoc non ſolum indecens, ſed impium eſſe pronuntiat, Impium eſt, inquit, magno morbo vrgente, de mercede paciſci. vnde Tex. *in l. Medicus ff. de var. & extr. cognit.* illius Medici auaritiam reprehendit, & emendari jubet, qui periculum amittendæ viſionis in ægro procurauerat, & eo periculo vrgente ægrum compulerat, vt poſſeſſiones ſuas ſibi venderet, Inciuile, inquit textus, factum Præſes prouinciæ coerceat, remque reſtitui jubeat.

Tertio dico, quod contra omnem Phyſici digni- 6
tatem eſt de mercede cum quocumque ægroto, quocumque in morbo, aut quocumque in tempore non ſolum paciſci, ſed verba qualiacunque mouere; ex

digni-

dignitate enim medici eſt mercedes ſiquidem dentur accipere, & non recuſare, ſi autem non dentur, non exigere, vt Soran. *Epheſ. in Art. Med. Iſagog. cap.* 3. dicebat, & Ratio eſt, quia quod Phyſico tribuitur pro morborum curatione, non eſt, vt dixi, merces, ſed honorarium, vt melius, & affluentius ſuo loco; at cum de mercede cum ægro pacto conuenis, tunc amittit nomen honorarij, & acquirit nomen mercedis, & ipſe Phyſicus mercenarius euadit, & ſuæ ipſius Artis dignitatem inquinat; relinquendum ergo mechanicis eſt, vt de mercede paciſcantur. Sed quia aliquando impingimus in homines ingratiſſimos, qui accepto beneficio, nullam benefico medico gratiam habent, immo potius illum tanquam Dæmonem odio proſequuntur (nam idcirco prouerbio circumfertur, Medicum triſtorem eſſe, Angeli nempe faciem gerit, cum curat, hominis cum inter alios verſatur, Dæmonis cum ægro, qui non ſatisfecerit, poſt curationem ſit obuiam, quod eſt celebre apud Iuriſconſultos Caroc. *vbi ſupra*, *q.* 4. *in fin.* & ex Medicis Roder. à Caſtr. *vbi ſupra, cap.* 11) hinc fit, vt interim Medicus cogatur 7 mercedem exigere, in qua re contingit eum errare, cum nimiam mercedam expoſtulat, Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *nu.* 64. Caroc. *vbi ſupra*, *q.* 11. & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cap.* 29. *in fi.* ſed certe non eſt in manu Medici in hunc errorem impingere, nam quantumcunque ipſe expetat, vix habebit, qui dimidium æqui rependat; vtinam & hoc aſſequeretur, incidimus in tempora cum maxime deploranda eſt inhumana hominum in Medicos voluntas, ſed hæc ſilentio contegere ſarius duco. Aduerte tamen, non eſſe præter Medici dignitatem cum Principibus viris, communitatibus, vniuerſitatibus; lociſque publicis de mercede annua conuenire. ſed & dari poſſunt caſus, in quibus etiam non ſit extra Phyſici dignitatem de mercede paciſci, qui videndi apud citatum Rodericum.

Porro etiam ſi Medicus mercedem non recipiat ſæpiſſimè à quibus debet, eſt quando à quibuſdam nihil recipere debeat; tritum enim eſt, Medicum 8 teneri pauperes gratis curare, etiam ex præcepto Hippocr. *in præcep. num.* 5. & juramento ſeſe ipſe Medicus ad hoc obſtringit, cum Doctoratus lauream conſequitur, & eſt communiſſima DD. opinio, & vide tam Canoniſtas, quam cæteros allegatos ad hoc per Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 3. *à n.* 5. *ad ſeqq.* & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cap.* 29. Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *cap.* 21. Mercurius *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 24. & Gaſpar. *Triſtan. de Clor. Med.* §. 16. quod ſi quid à pauperibus Me- 9 dicus extorqueat, tenetur ad reſtitutionem, Carrar. *de Med. par.* 2. *nu.* 67. ſed hoc an procedat ſi accipiat à jam ſanatis dubitari poſſet; nam tex. *in l. Archiatri. ff. de Profeſſ. & Med.* videtur permittere Medico à ſanis factis accipere. Non loquitur tamen ibi ſpeciatim de pauperibus, ſed generaliter de quibuſcunque hominibus. Forte à paupere etiam ſano facto non poteſt quicquam accipere, niſi forte res 10 modicas, aut conſtibilis non notabilis valoris, ſed videndum eſſet, quiſnam ad hunc effectum pauper dici debeat, & certe quemadmodum ad pleroſque effectus arbitrarium dicitur eſſe, quis vocari debeat pauper ex adductis per Menoch. *de Arbitr. lib.* 1. *cent.* 1. *caſ.* 65. *nu.* 7. & per Surd. de Alim. *tit.* 9. *q.* 37. *in principio*, forte & ad hunc effectum id arbitrarium eſſe deberet; ſed num de hoc Medicus ipſe erit Arbiter? an potius pauper hic ſtricte accipi debet pro eo, qui non habet vnde viuat? vt idem Surd. *ibid.* quod hic videretur magis habere locum, quam quod dicit Gail. *lib.* 1. *practic. obſervat.* 43. *num.* 13. pauperem dicit ſcilicet extrema paupertate laborantem, & qui juramentum paupertatis in camera præſtitit, ſed quid de illo, qui cum non habeat diuitias vnde viuat, poteſt tamen ſua induſtria viuere? certe enim cum infirmitas impediat, ne quis ſua induſtria vtatur, hic pauper ad hunc effectum erit dicendus.

Sed teneturne Medicus ea obligatione, vt quan- 11
docunque à paupere ad medendum vocatur, accedere teneatur? nimis oneroſum medius fidius eſſet, Medicum ad hoc teneri, quia pauperes & multi ſunt, & ſæpe ægrotant; multoque magis oneroſum eſſet id, ad quod illum obligant nonnulli ex noſtris Doctoribus, nempe quod non ſolum teneatur pau- 12
peribus mederi, ſed etiam de ſuo illis elargiri. Ita vnanimiter Codronc. *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. cap.* 29. Roderic à Caſtr. *lib.* 3. *Med. Polit. cap.* 21. & Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 24. ex Nauar. Dicendum itaque videtur cum eodem Nauarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 64. deberi hanc Medicorum obligationem reſtringi ita, vt dicantur teneri concurrentibus tribus conditionibus. Prima; quod probabiliter exiſtiment pauperem moriturum, niſi ei medicinæ præſidijs ſuccurrant. Secunda, quod non adſit alius, qui id faciat. Tertia, quod nullus reperiatur, qui pro eo mercedem ſoluat: ſi enim hæ conditiones ſimul concurrant non ſolum ex mea ſententia tenetur Medicus pauperi mederi, & ſi non medeatur mortaliter peccat, ſed tenetur etiam de illius morte ſi periclitetur; quia ſi qui Medicum ægrotanti non adhibet dicitur mortis cauſſam dediſſe. Surd. *de Alim. cit.* 4. *quæſt.* 5. *num.* 9. multo magis ipſe Medicus dicendus eſſet dediſſe cauſſam morti, ſi ægro, quem tenetur ſub pœna peccati curare, non medicatus fuerit, cum in hoc aliena opera non indiguerit, ſed propria tantum. Illud certum eſt, non teneri Medicum, ſi adſint alij Medici; & multo minus, inquam; ſi pauperes habeant vnde eorum neceſſitati ſubueniant, veluti ſunt Xenodochia publica ad hunc effectum conſtructa, in quibus recte, & pro eorum ſtatu, & conditione commode curari poſſunt.

Sed illud multo durius videri poſſet, Medicum præter pauperes, teneri etiam curare gratis diuitem 13
nolentem, aut auarum, qui, vt Medico mercedem non ſolueret, curari recuſaret. Et tamen hæc opinio videtur eſſe Doctorum communis. Abb. *in cap. Ad Aures de Aet. & qualit. nu.* 7. Ripa *de peſte part. vlt. partic.* 2. *nu.* 103. Nauarr. *loco ſupracit.* & ex Medicis Codronch. *lib.* 1. *cit. cap.* 34. rigor tamen hujus opinionis temperatur ex eo, quia poſt celebratam curationem, etiam ſi Medicus nolentem curauerit, datur ipſi Medico actio exigendi mercedem ab infirmo jam ſanato, ſiue ab illius hæredibus, ſi ille deceſſerit, vt per Nauarr. *ibid. Afflict. deciſ.* 123. & ibi Vrſillus *nu.* 2. *Magon. deciſ. Flor.* 11. *nu.* 2. & plurimi apud Caroc. *de loc. & cond. par.* 2. *rubr. de Med. q.* 2. *à nu.* 4. *ad ſeqq.* quod etiam eleganti dialogo proſecutus eſt Gulielm. Onciac. *Colloq. mixt. cap.* 6. *in fi.* & ex noſtris Codronch. *vbi aliàs*, *lib.* 1. *cap.* 29.

Porro autem vltra commemoratum errorem, quando Medicus accipit à pauperibus, vel eis mederi abſque mercede recuſat, in alium ſæpiſſime 14
labi ſolet, cum à publico ſalariatus ab ægrotis aliam

mercedem, aut donaria accipere non veretur : hoc enim peccatum esse voluerunt multi, quia nemo debet vltra conuentam mercedem aliquid accipere, ad quod videtur facere Textus *in l. Necessarios. §. final. ff. ad sill.* Ripa *tract. de Pest. par. vlt. partic. 2. à num.* 112 *ad seqq.* Nauarr. *loco sæpe adducto nu.* 64. Minsing. *Obs. 75. cent. 2.* Carrar. *de Med. par. 2. nu. 93.* & ex Medicis Codronch. *vbi sæpe, cap. 28. lib. 1.* sed contra aperte est Textus *in l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* vbi Medico à publico salariato conceditur accipere à sanis factis quæ in obsequium offeruntur, qui textus est clarissimus, vt mihi videtur, licet à Iurisconsultis non ita exponi, vt verba sonant, notauerim. Hortantur enim ibi Imperatores ipsos Medicos Archiatos, quibus Annonaria commoda à populi commodis ministrantur, vt honestè obsequi tenuioribus malint, hoc est, vt sine mercede tenuioribus medeantur, à quibus nihil accipiunt. neque accipere debent, cum à publico salaria habeant, quam turpiter seruire diuitibus, hoc est, quam cum mercede ipsis diuitibus, qui habent vnde dent, seruire, quod turpe est, quia non debent etiam si offerant accipere, & intentio legis est hortari medicos à publico salariatos ad medendum tam pauperi, quam diuiti contentos publico salario, additurque; Quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obsequiis, scilicet contenti sumus, vt vltra salaria ex publico accepta, possint accipere ea, quæ sani offerunt vel salaria, vel quæcunque ea sint; neque enim hæc vocanda esse salaria voluit Glossa hic, sed donaria, quia sponte à sanis factis pro obsequiis offeruntur.

15 Præter hæc dubitatur, an medico liceat mercedem ante inceptam curationem accipere; ratio dubitandi est, quia merces respicit jam factum laborem, non videtur ergo deberi nisi post curationem, ita decidentibus Iurisconsultis, de qua re vide post Ripam *de pest. vbi alias nu.* 125. *& seqq.* & Cagnol. *in l. Diem functo ff. de off. Assess. num.* 131. Caroc. *de loc. & cond. par. 2. rubr. de Med. quæst. 5.* & vide insuper ea, quæ de paciscenda mercede jam dixi.

Aliam vltra prædictas dubitationem mouent Iu-
16 risconsulti, an nimirum medicus debeat habere mercedem in diebus festiuis, & pro negatiua faciunt ea, quæ attulit Ripa *loco supracit. tit. de remed. ad cur. pestem, nu.* 131. & post eum Magonius *decis. flor.* 11. *nu.* 8. & ratio est, quia in diebus festiuis laborare, aut seruilem operam facere non licet ex tertio præcepto Decalogi; satis autem apparet seruilis opera infirmos curare accepta mercede ex iis, quæ affert Suarez *lib. 2. de dieb. festis, cap. 19. nu. 5.* quin etiam nulla mercede accepta non licet in his diebus curare, vnde idcirco Christo Domino indignatus est Archisynagogus apud Lucam *cap. 13. vers.* 14. quod diebus festiuis, nempe Sabatho mulierem illam curasset, curare enim est seruire alteri ad corporis salutem recuperandam; cum ergo hoc sit opus seruile, non exercendum in diebus festiuis; sed dato etiam, quod, quia tendit ad alterius salutem, morborum curatio exerceri possit, vt D. Thom. dicit. 2. 2. *quæst.* 122. *art. 4. ad. 3.* tamen id
17 intelligi debet, si absque mercede fiat, mercedis enim pro opere acceptio facit illud seruile, cùm mercedem accipiens sui ipsius se venditorem faciat, vt ex Xenophonee *in lib. de dict. & fact.* Socrat. refert Peregr. *in Apolog. aduers. Philosoph. & med. calumn. pag.* 190.

Sed contrà est consuetudo non præter rationem 18
introducta, & ad ea, quæ opponuntur dicimus, quòd curare infimos non est opera seruilis, vt per D. Thom. *vbi suprà*, vel si sit seruilis secundo modo, non est prohibita in diebus festiuis. Non obstat, quòd medicus laboret in medendo, quia labor ille non est corporalis, etiamsi enim indigeat labore, & corporis motu, vt ægrotos inuisat, hoc est per accidens, quia medicus, vt aliàs ex Platone dixi, non corpore corpus curat, sed animo. Non obstat insuper, quòd pro curatione accipiat mercedem, 19
quia quod recipit medicus ab ægrotis non est propriè merces, sed honorarium, daturque illi pro obsequio, *l. Archiatri. C. de Profess. & Med.* dicique medicorum mercedes honoraria patet *ex l. §. proinde. & l. in honorarius. ff. de var. & extr. cognit. c. Non sane. 24. dist. 5.* & nota Roderic. à Castr. *in Med. Polit. lib. 3. cap. 21.* & Gaspar. Tristan. *de Cler. Med. §. 28.* vndè illud Cicer. apud eund. *lib. 16. Epistol. 9.* & apud Peregin. *vbi proximè, Curio missi, vt Medico bonos habeatur.* Sed dato etiam, quòd id, quod medicis datur, esset merces sic propriè dicta, tamen opus non seruile fieri posse pro mercede etiam in festo, dicit Suarez *lib. 2. de dieb. fest. cap. 19. nu. 10.* & si opus seruile ex necessitate fieri potest pro mercede etiam in diebus festis, vt *ibidem* Suarez *nu. 9.* quantò magis fieri potest opus, quod est pro hominum salute tam necessarium? Sed mercedem facere hoc opus seruile falsum est, nihil enim de medicinæ dignitate mercedem demere demonstrat Valles. *in sacr. Philosoph. cap. 74.* licet absolutè falsum sit ex mercede opus euadere seruile, vt probat Suarez *vbi suprà, nu. 6.* Cùm ergò medicus neque corporis labore curet, neque mercedem pro curatione dicatur accipere, etiamsi aliquid accipiat, potest absque vllo scrupulo etiam diebus festiuis quæ ab ægris offeruntur accipere, & sic concludit Ripa *vbi suprà, num.* 132. cujus consilium laudandum, quòd medicus accipiat à sponte dantibus, quemadmodum in consuetudine est etiam in diebus festiuis, nihil tamen ipse in hisce diebus expetat à non sponte dantibus. Vndè Magon. *decis. flor. 11. nu. 6.* in constituendo salario cuidam Chirurgo, qui per octo menses infirmum quendam curauerat, detrahit dies festiuos.

Denique dubitatur, an in morbis desperatis, & 20
incurabilibus medicus licitè mercedem recipiat, & videtur quòd non, quia nemo debet recipere mercedem laboris, quem incassum sciebat se insumere, sed sic est, quòd in desperatis, & incurabilibus morbis medicus scit, ac manifestè cognoscit, se frustrà laborem suscipere in illis curandis, ergò non debet ex eo labore vllam mercedem recipere. Contrà tamen D. Antonin. ex quo Actius *de infirm. vers. salarium.* Voluit medico deberi salarium etiam pro morbo desperato, & insanabili. Communis tamen DD. opinio est deberi, quandocunque medicus morbum talem esse pronuntiauerit, aliàs verò non deberi. Ita ex nostris Codronc. *lib. 1. sæpe cit. cap. 30.* & Mercur. *lib. 2. Errorum popul. cap. 5.*

Sed quænam requiruntur ad hoc, vt medicus, morte ægroto, à culpa sit immunis, & licitè mercedem accipere possit? Gaill. *lib. 2. Obs. 111. num. 25.* quatuor requiri dicit, primò ne excedat limites suæ professionis, secundò vt sit peritus in Arte, tertiò quòd diligentiam adhibuerit, quartò quòd rectam instituerit victus rationem. Nos dicamus necesse esse, vt morbum cognouerit, vt periculum

præ-

prædixerit, vt diligentiam in omnibus curæ ſpectantibus adhibuerit.

Sed hic inſurgere poteſt dubium non contemnendum, an nimirum Medico de periculo nihil annunciante, Ægroque mortuo, debeat Medicus acceptam Mercedem reſtituere; ſi enim vera eſt citata 21
Codronchij, & Mercurij opinio, quod tunc licitè accipiat, quandò periculum, aut inſanabilitatem prædixerit, certè ſi non prædixerit, illicitè accipit, illicitè verò acceptum teneri nos reſtituere quis dubitabit? & tamen cùm Medicus laborem inſumat, ſe iuperque eum finem ſibi proponat, vt ægroto aliquid adjumenti ferat, etiamſi illicitè acceperit, quòd mortem, aut inſanabilitatem non prædixerit, licitè tamen accepiſſe ob laborem, eſt dicendus. ſed hæc decidere ad me non pertinet, ad eos ergò, ad quos pertinet, ejus dubitationis deciſio remittenda.

SVMMARIVM.

1 *Primus error Chirurgorum.*
2 *Secundus error Chirurgorum.*
3 *Tertius error.*
4 *Quartus error.*
5 *Chirurgi an teneantur infirmos ad confeſſionem hortari.*
6 *Chirurgus peccat conſulens quicquam contra Animæ ſalutem.*
7 *Chirurgus vt Phyſicus errat in opere omittendo, & committendo.*
8 *Chirurgus circa mercedem quomodo peccet.*
9 *Chirurgus tenetur pauperibus gratis mederi.*
10 *Chirurgus an in diebus feſtis possit, & an iiſdem diebus mercedem accipere.*
11 *Quiſquis abſque ſufficienti examine medetur, peccat.*
12 *Artifex excedens limites ſuæ capacitatis, peccat.*
13 *Culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.*
14 *Magna culpa dolus eſt.*
15 *Artifices errantes in manualibus operibus puniri poſſunt.*
16 *Magna negligentia culpa eſt.*
17 *Phlebotomantes, hoc eſt, ſanguinem detrahentes, vnam venam pro alia ſecantes, peccant.*
18 *Non omnes venæ eadem promptitudine corpus euacuant.*
19 *Detrahentes ſanguinem abſque Phyſici licentia, errant, & ſunt puniendi.*
20 *Grauis error, eſt ſanguinem alia ratione detrahere, quam qua Phyſicus juſſerit.*
21 *Errant detrahentes ſanguinem in majori, aut minori quantitate, quam Phyſicus præceperit.*
22 *Errant detrahentes ſanguinem alio tempore, quam quo Phyſicus voluerit.*
23 *Conſilium dando quomodo errent ſupradicti Artifices.*

De Chirurgorum, aliorumque ſimilium Artificum erroribus.

QVÆSTIO IX.

IN hac Quæſtione de Chirurgorum erroribus primo agemus, deinde de erroribus Phlebotomantium, omniumque qui aliquo modo Chirurgica opera exercent, ſanguinem quocunque modo detrahendo, leuiora vulnera curando, tumores ſimplices, vlcera ſuperficiaria, & alia id genus. ſed Chirurgos, cum ad rationales Medicos quam proxime accedant, in plurimos eorum errorum impingere contingit, in quos ipſos Phyſicos dilabi jam enarrauimus, vt deinceps monſtrabo. ſed præ cæ- 1
teris familiaris Chirurgorum error eſt abſque præcedenti ſtudio, & neceſſaria rerum cognitione, & abſque vlla Theoricæ ſcientia Chirurgiæ ſeſe addicere, ſolaque praxi contenti eſſe; quod quidem ipſis eſt tam peculiare vitium, vt vix ex decem vnum aut alterum reperias, qui in Theoricis ſit vel mediocriter inſtructus, quod etiam de ſui temporis Chirurgis deplorauit Galenus *lib. 3. de Anat. admin. cap.* 1. vnde non mirandum ſi etiam in his curandis, quæ ad ſenſum patent ſæpiſſime hallucinentur, idcirco non abſque ſumma ratione nominatim ob male adminiſtratam curationem à ll. puniuntur. *tex. in §. præterea. Inſt. ad l. Aquiliam:* minori enim excuſatione dignus videtur Chirurgus ſi erret in his, quæ ad ipſum pertinent, quam Phyſicus, qui etiamſi per ignorantiam erret excuſatur, *arg. l. Illicitas. §. ſicuti. ff. de off. Præſid.* & ratio eſt, quia Phyſicus in curandis morbis cogitur vti conjecturis tam in ejus dignotione, quam in curatione ſaltem ſecundum plurimum, quod etiam ſecundum plurimum non euenit de Chirurgis, qui præſertim in operibus manualibus ſi per ignorantiam peccent puniendi veniunt de ignorantia; licet etiam Phyſici, qui perperam medicamentum dedit, ignorantia impunita remanere non debeat, *vt per cit. tex. in §. Præterea. Inſt. ad l. Aquiliam.*

Errant autem peculiariter Chirurgi (niſi ſimul & 2
Phyſici ſint) cum vltra limites ſuæ ipſorum Artis progrediuntur, & in iis ſeſe immiſcent, quæ vltra eorum capacitatem ſunt, ſicuti in medendis morbis internis, quorum cognitionem ipſi neque habent, neque ſine Philoſophiæ ſcientia habere poſſunt; ex hac enim habetur cognitio Naturæ ipſorum morborum, cauſſarumque ipſos progignentium; & idcirco cum mortaliter peccare dicatur Medicus, qui medetur morbo non cognito, vt alias dixi, tanto magis peccabit Chirurgus, qui & morbum non cognoſcit, & facit quod facere neque debet, neque poteſt.

Errant inſuper iidem Chirurgi (niſi ipſi Phyſici 3
etiam ſint) cum Phyſicos non aduocant in morbis etiam ad eorum artem, & ad ipſam operationem ſpectantibus, qui tamen Phyſici præſentiam requirunt, vt Chirurgi illi apud Lang. *lib. 1. Epiſt.* 4. qui non ſolum non aduocabant Phyſicos, ſed Phyſicorum munere audacter fungebantur, febrem ardentem curantes.

At quia Tumorum, Vulnerum, vlcerum, Fractu- 4
ratum, aliorumque morborum curatio perfici à Chirurgis non poteſt, niſi corpus vt decet expurgetur, cum hoc ab ipſis fieri non poſſit, neceſſarium eſt, atque ex juramento tenentur Phyſicos aduocare, qui interna cauſſa inſpecta, quæ morbum fouet; ipſam remoueant, ea enim non remota, incaſſum Chirurgi inſudant eos morbos ſuperare, qui tamen vt plurimum Phyſici præſentiam valde reformidant, non ex eo ſolum, quia craſſos eorum errores ſæpe detegat, ſed quia morbus amota cauſſa celeriorem ſortitur curationem, quod ex re eorum non eſt, qui lucro inhiantes (de malis, & auaris, non de bonis loquor) morbum ad longiſſimum tempus protrahi deſiderant.

Sed in indagandis reliquis Chirurgorum errori-

bus, qui punitionem ab alterutra lege reportare deberent, satius est eundem ordinem tequi, quem in Physicorum erroribus seruauimus. Primo ergo du-
5 bitari potest, an Chirurgus, vt Physicus, teneatur ægrotantes suos ad pœnitentiæ Sacramentum hortari, dicendumque videtur in eadem obligatione illum quoque esse, cum & juramento in doctoratu consequendo ad hoc sese obstringat; quod intelligendum quando solus curat, nam si adsit simul Physicus, videtur ab ea obligatione immunis; & ratio est, quia major videtur esse obligatio Physici ex hoc, quia morbi, qui Physici præsentiam requirunt, sunt magis periculo proximi, quam ii, quibus solus Chirurgus sufficit; cum ergo Physicus & sit primus in dignitate, & multo melius quam Chirurgus morborum pericula cognoscat, magis ad ipsum spectare videtur ægros ad confessionem hortari, quam ad Chirurgum, vbi ambo in eadem cura sint eodem tempore vocati; alias videretur incumbere hoc onus ei, qui primus vocatur. Sed quid si Chirurgus videat Physicum in ea re negligentem? existimatem teneri Chirurgum, aut Physicum admonere, vt suo munere fungatur, aut etiam ipsum ægrotantem hortari, vt huic obligationi satisfaciat. In cæteris autem, in quibus diximus *quæstione per totam*, Physicum errare omittendo exequi ea, quæ ad salubria consilia spectant, potest etiam & ipse Chirurgus delinquere in iis, quæ ad illum spectant, quamobrem ad eam quæstionem recurrendum.

Sed & circa ea, quæ committendo Physici peccant in consiliis dandis, peccare & ipsi Chirurgi
6 possunt. & primo non minus quam Medicus peccat Chirurgus, si quicquam contra Animæ salutem ægris, vel tanis persuadeat, de quibus omnibus videnda quæ *superiori quæstione quinta per totam* attulimus. illud vnum peculiariter de Chirurgis determinandum venit, an possint ipsi suam sententiam dicere, & consilium dare circa Iejunij obseruantiam, circa cessationem à recitatione diuinorum Officiorum, & circa hujusmodi alia; dicendumque videtur, quod cum de his impedimentis determinare spectet ad superiorem scientiam, quæ exactè cognoscit morborum naturam, causas illos excitantes, particulares hominum temperaturas, ipsorumque vires, & tolerantiam, aliaque id genus, non poterit Chirurgus, vt talis in his consilium vllum dare, quia ejus captum transcendunt. debet ergo ægros ad Physicos remittere, nisi causam, ob quam quis dispensari ad hæc debeat sit nimis euidens, tunc enim forte poterit circa hoc consilium dare, quia etiam absque ejus consilio præsente causa euidente æger potest licitè se ipsum dispensare. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Forte & idem habet locum vltra Iejunij obseruantiam in aliis quibusdam obligationibus.

Sequuntur porro errores in opere tam commit-
7 tendo, quam omittendo patrati, in quibus non minus quam Physicus, etiam Chirurgus implicari potest, & de his videndæ quæstiones sexta, & septima. sed & circa mercedis receptionem eodem
8 modo Chirurgus, & Medicus per omissionem errare potest. Chirurgo autem nonnulla licere potius, quam Medico certum est: de Chirurgo enim non dubitandum, quod cum opus faciat seruile, mercedem nulla hæsitatione potest accipere; vnde pacisci illum de mercede posse *superiori quæstione* diximus; sed tenebiturne, vt Physicus, pauperibus gratis mederi? In hac re potest esse dubium, quia Physicus nullum impendet corporis laborem in curandis ægris, nisi per accidens, & quod ab illis accipit non accipit tanquam mercedem laboris corporei, quem in illis curandis absumpserit, sed tanquam honorarium, & pro obsequio, ad quod jure non debent adstringi pauperes, sed diuites; Chirurgi autem vruntur labore corporis dum vulneribus medentur, dum luxata ad suum locum impellunt, dum secant, vrunt, aliaque id genus opera moliuntur: at nemo teneri videtur pro altero gratis laborare. quibus non obstantibus dicendum videtur ad
9 idem teneri Chirurgos, vnde idem in doctoratu consequendo juramentum suscipiunt; & ad id, quod dicitur, neminem teneri pro altero laborem gratis suscipere, respondendum verum esse vniuersaliter, sed fallere in Chirurgo ratione Doctoratus.

Dubitari porro vltra hæc potest, de Chirurgo
10 multo rationabilius, quam de Physico, an possit diebus festiuis mederi, & dato quod possit, an licitè accipiat mercedem. Ratio dubitandi est eadem, quæ supra, quia Chirurgi opera seruilis est, & laborem corporis requirit; sed in diebus festiuis præcipimur abstinere ab omni opere seruili, ergo Chirurgus diebus festiuis non debet mederi. dicendum tamen, quod licet curare manuali opera sit quid seruile, videtur tamen esse permissum etiam in diebus festiuis, quia impenditur in hominum salutem, vt manifeste D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. Sed quoad mercedem majus potest esse dubium, sed idem videtur dicendum, quod de Physico diximus, non esse nempe illicitum accipere mercedem etiam in diebus festiuis à sponte dantibus; abstinendum tamen in his diebus à petenda mercede ob Religionis reuerentiam, non ob vanam aliquam superstitionem, quod Iudæis ipsis omnium hominum superstitiosissimis est familiare, licet Suar. *lib.* 2. *de dieb. fest. cap.* 19. *num.* 10. ex Cajet. concludat, non esse contra obseruantiam festi locare operas suas in illo die etiam pro mercede, quando alias tales operæ non sunt in festo prohibitæ, vel ex causa legitima permittuntur.

Post Chirurgos aliud sequitur hominum genus Chirurgis quidem affine, sed in dignitate ob Doctoratum, quem assequuntur Chirurgi, longe illis inferius; nam Chirurgus Doctoratus honorem consequitur, vt per Franch. *decision.* 565. *num.* 11. *& seqq.* sed hujusmodi artifices in nullo dignitatis gradu sunt, Chirurgiæ tamen aliquam partem, sed infimam exercent, cum licentia alicujus Collegij, vel Principis auctoritate. Eorum aliqui sanguini solummodo detrahendo, cucurbitulis aut cum scarificatione; aut sine ea affigendis, hirudinibus applicandis, inustionibus simplicibus faciendis se destinant. alij simplicibus vulneribus, aut simplicibus tumoribus, leuioribusque continui solutionibus medendis, luxatisque ossibus restituendis, alij etiam magis composita vulnera, & machinationes majorem solertiam, & cognitionem requirentes tractant, de quorum omnium communissimis erroribus nunc aliqua dicenda.

Et primo notum est, quod quisquis absque præ-
11 cedente examine, & sufficiente cognitione rerum, & absque Superiorum licentia curandum aliquem ex prænominatis morbis suscipit, non solum pœnis per Medicos, ad quos pertinet indictis, se subjicit, sed grauis etiam peccati reus fit, quia si Physico etiam perito non licet absque Doctoratu mederi, vt

quæ-

quæſtione ſecunda dixi, multo minus licere debet his, qui vt plurimum ſunt craſſioris Mineruæ homines, nullhuſque intelligentiæ, abſque expreſſa licentia, quam ſemper examen præcedere debet; prædicta machinari poſſe.

Secundo horum ſinguli frequentiſſime in eum
12 errorem impingunt, quod excedunt limites propriæ capacitatis, & licentiæ ſibi conceſſæ, in qua re & grauiter etiam peccare, & ſi aberrent, puniri etiam
13 poſſe, manifeſtum eſt, quia in culpa ſunt, culpa enim eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti *l. Culpa eſt. ff. de Reg. jur.* cum vero hæc culpa ſit grauis, & magna, quia incurritur cum periculo ſalutis ipſorum hominum, doloſa dici debet, *l. Magna. ff.*
14 *eod. ibi.* Magna culpa dolus eſt. ad cautelam ergo in licentiis, quæ ſimilibus perſonis conceduntur, ſpeciatim morbi nominari debent, quibus mederi illis conceditur, negata licentia medendi aliis ibi non expreſſis.

15 Tertio aberrant aliquando hujuſmodi perſonæ in ipſis manualibus operibus, & ſi error ſit inſignis, punibilis abſque dubio eſt, pro ejus majori aut minori grauitate; talis eſt cum incidentes mediam, ſiue communem dictam venam ſubjectum neruum pungunt, vt euenit Chirurgo illi, qui Carolo Nono Galliarum Regi eam venam incidere volens neruum pupugit, ex qua læſione Rex nonniſi poſt trimeſtre ſpatium ſanatus eſt, vt Paræus narrat *lib. 9. ſui operis cap. 38.* ſic & Phleborotomus ille apud Amatum Luſit. *cent. 3. curat. 15.* ex cujus errore æger vita functus eſt, in quem errorem turpiter lapſum vidi audaciſſimum Pharmacopolam, qui ſanguinem etiam detrahébat, qui robuſtiſſimum juuenem eo errore è medio ſuſtulit. Sic & cum ſubjectam arteriam venam jecorariam aperientes, incidunt, & in cauſſa ſunt, vt Aneuriſma excitetur, & cum partes inurentes capita muſculorum, & neruos ſubjectos lædunt, aut tumorem aperientes eandem noxam ægris conciliant, vnde in cauſſa ſunt, vt partium motus in futurum aut diminuantur, aut deprauentur, aut etiam in totum amittantur. Idcirco autem errata hæc punitione digna videntur, quia facile adhibita diligenter euitari poſ-
16 ſunt, magna ergo Artificis negligentia præſupponi poteſt, quæ quidem culpa eſt *l. eadem. ff. eod.* pro his ergo in judicium trahi poſſunt, & in eos digna pœna animaduertere licebit, de cujus qualitate ad me non pertinet, ſed ad Iudices determinare.

Quarto hujuſmodi artifices in ſanguine detra-
17 hendo multis erroribus implicantur, & primo cum vnam venam pro alia ſecare negligunt, vt ſi Hepaticam pro Cephalica, aut Mediam pro Hepatica ſecuerint, contra id, quod *Phyſicus* præceperit; quia licet nonnulli Doctores in ea opinione fuerint, quod parum referat ex qua vena ſanguinem detrahas, quia omnes æqualiter corpus euacuant, aut nihil ſaltem referre credant quam ejuſdem partis venam aperias, dummodo ejus partis ſit, quam Phyſicus juſſerit, nempe ſi dextram in ſuperioribus dextram ſuperiorum partium incidas, ſi ſiniſtram inferiorem, inferiorum partium ſiniſtram, & ſic de reliquis, tamen certum eſt, quod demonſtrat etiam Galen: *comm. 2. in lib. de vict. rat.*
18 *in acut. tex.* 10. non omnes venas eadem celeritate, & promptitudine omnes corporis partes indifferenter, aut totum euacuare; & patet experientia in quibuſdam particularibus caſibus magis oportunum eſſe hanc, aut illam potius venam ſecare, & commodius, & promptius partem affectam juuare, non eſt ergo hic error abſque animaduerſione tranſigendus.

Sed ſuperiori adducto errato multo majori cenſura dignum eſt, cum Phleborotomus ſanguinem de-19 trahere audet abſque vlla Phyſici licentia, præterquam quod enim hoc illis per edicta, & conſtitutiones omnium Collegiorum prohibitum expreſſè eſt, facile in graue damnum alicujus perſonæ in hunc errorem labi poſſunt; cum enim neque hominum temperaturas, neque partium diſpoſitiones, neque morborum, neque cauſſarum eſſentiam, neque virium robur, neque alia neceſſaria cognoſcant, impoſſibile eſt illos non errare, & fortuito fit quod non errent, & ex hominum, quibus ſanguinem detrahunt, infortunio.

Sed grauior multo error ille eſt, cum omiſſo, 20 aut neglecto Phyſici præcepto jubentis venæ inciſionem, illi aut per ſcarificatas cucurbitulas, aut per hyrudines ſanguinem detrahunt, aut contra, jubente Phyſico, vt ſcarificatæ cucurbitulæ applicentur, earum loco hyrudines admouent, aut venas aliter aperiunt. Eſt autem hic error tanta animaduerſione dignus, vt inde facile ægrotum mors aliquando emanare poſſit, & ſiquidem hoc, aut aliud notabile damnum ob illum ſuccedat, non debet vllum eſſe dubium, quin iſti artifices in culpa ſint; qui qualiter, & quatenus ſint puniendi ipſi Iutiſconſulti melius determinabunt.

Quinto errant inemendabiliter hi Artifices in 21 quantitate ſanguinis detrahenda juxta Medici præceptum; quippe cum ſemper eam excedant, & aliquando inſigniter prætergrediantur, ita vt viderim ex hoc ægros aliquando ſuccubuiſſe. Nam memini artificem quemdam ex his juſſum à me ſanguinem ex ſaluatella cujuſdam febricitantis ad vncias quatuor detrahere, illum ad libras duas detraxiſſe, ex quo adeo refrigeratus Æger eſt, vt cacebicus factus intra bimeſtre ſpatium obierit. In hunc errorem hi volentes impingunt ea ratione perſuaſi, quod ſanguis ater, niger, craſſus, aduſtus, malus, peſſimus ſit, quam cautionem de quocunque ſanguine canunt, quia boni, aut mali ſanguinis qualitatem ne per ſomnium quidem agnoſcunt: ſed etiamſi agnoſcerent, neſciunt ignari, neque perſuaderi poſſunt, in tantò minori quantitate ſanguinem eſſe detrahendum, quantò impurior, ac deterior exiſtit, quia tunc manifeſto ſigno apparet, ſpirituum paucitatem ſubeſſe, & facile hinc poſſe vires collabi, ita admonente Fernel. *lib. 2. Method. med. cap. 17.* & doctiſſimo ſene noſtro Septalio *lib. 4. caut. Med. n. 2.* Licet autem grauiter peccent hi in majori copia ſanguinis detrahenda, quam Medicus præſcripſerit, non tamen ſunt ab errore immunes, ſi minorem detrahant, nam & hoc in notabile interdum Ægrotantium præjudicium eſſe poteſt, nam & in hunc errorem hos ipſos aliquando labi comperies, cum vt pro doctis habeantur, ægrotantium vires ipſi metiri volunt, & ſi Medicus ſemi libram ſanguinis detrahi juſſerit, ipſi vires languentis debiles eſſe pronuntiantes, ad tres tantum vncias detrahunt, & interdum cum euidenti ægrotum periculo.

Sexto errant iidem Artifices circa tempus mit-22 tendi ſanguinem, vt ſi Medicus præcipiat venam ſecari ſummo mane, illi prope meridiem ſecent, aut ſi juſſerit ſecandam venam hodie, illi in craſtinam diem opus rejiciant. Hoc enim maximi refert præ-

cipue in febribus, in quibus aliquando neceſſe eſt euitare ipſarum febrium acceſſiones, inſultus, inturſiones, nam prope hæc tempora venam ſecare eſt hominem è medio tollere. Adde quod aliquando procraſtinatio in cauſſa eſſe poteſt, vt æger ſuccumbat, etiamſi ſit aliquatum tantum horarum, vt vſuvenire poteſt in præcipitibus nonnullis morbis, qualis eſſet acutiſſima Pleuritis, ſuffocans ſquinantia, aut alia pernecabilis inflammatio interna; debita ergo ſeueritate in hunc errorem animaduertendum, & Medici quidem culpam in his caſibus euitare debent, vrgendo, vt ſanguis quamprimum detrahatur.

Sed videamus tandem num circa conſilium dandum id genus hominum quicquam peccare poſſit, quod vel temporali, vel ſpirituali pœnæ, aut vtrique ſubjiciatur. Notum autem eſt ad eos non pertinere vllum conſilium ægrotis dare, ſed ad Phyſicum, qui vitæ inſtitutum præſcribit, & idcirco nihil peccant hi omittendo aliquid conſulere, cum 23 nihil teneantur conſulere; ſed committendo ſæpiſſime, ac grauiter ob eorum audaciam peccant; dant enim & ipſi interdum praua aliqua conſilia, vt circa abortum procurandum, circa coitum exercendum, vel circa aliquid ſimile, in quibus duplici ex capite veniunt puniendi, primo quod tranſgrediantur propriam capacitatem, & facultatem eis conceſſam, immiſceantque ſe in iis, quæ ad eos non pertinent. Secundo quod conſulant ea, quæ contra Animæ ſalutem ſunt Denique circa horum Artificum mercedes quando, & à quibus accipere poſſint idem videtur dicendum, quod in ſuperioribus de Chirurgis dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Aromatarij quomodo errent circa peritiam.*
2 *Aromatarius non habens ſufficientes diuitias ad exercendam artem grauiter peccat.*
3 *Circa electionem medicamentorum quomodo errent Aromatarij.*
4 *Circa medicamentorum, quæ Medici præſcribunt quantitatem quomodo delinquant Aromatarij.*
5 *In compoſitione medicamentorum Aromatarij quomodo errent. & num. ſeq.*
7 *Circa medicamentorum ætatem quomodo errent.*
8 *Circa vſum medicamentorum quomodo errent.*
9 *Circa recipiendas viſitationes Medicorum Aromatarij, qua ratione errent.*
10 *Seplaſiariorum errores.*

De Aromatariorum, & Seplaſiariorum erroribus.

QVÆSTIO X.

QVam multiplici errore implicentur, & implicari poſſint Aromatarij in propria Arte exercenda, non eſt quod pluribus demonſtrare laborem, ſatis fuerit ſi nonnulla generaliora in medium proferam, ex quibus lectores facile in cæterorum cognitionem deuenire poſſint. Sed horum artificum delicta licet reſpectu variarum rerum conſiderare, vt primo reſpectu peritiæ; ſecundo reſpectu facultatum, quibus affluunt; tertio circa electionem, & qualitatem medicamentorum; quarto circa quantitatem eorundem; quinto circa præparationem; ſexto circa compoſitionem; ſeptimo circa eorundem commutationem; octauo circa eorum ætatem; non o circa vſum; decimo circa Aromatariorum viſitationes.

Vt ergo à primo incipiamus, certum eſt mortaliter peccare Aromatarium, non minus quam Medicum, & Chirurgum, cum abſque ſufficienti peritia pharmacopæam exercere aggreditur; in quibus autem, & de quibus ſit hæc peritia ſatis docuerunt ij, qui de hujuſcemodi arte præcepta tradiderunt; ex quibus antequam Aromatarius ad eam artem ſeſe accingat, ediſcendum quænam cognoſcere oporteat: neque id ſolum ſufficere putandum, ſed maxime neceſſarium eſſe ſub ſolerti ejus artis magiſtro ſeſe exercuiſſe, à quo poſtquam idoneus judicatus fuerit, poterit conſueto, ac diligenti examini ſe ſubjicere, quæ ſi minus præſtiterit, graui illum errore detineri certum eſt, cujus complices, & participes illi fient, qui ad pharmacopæam exercendam eum tanquam idoneum admiſerint, etiamſi non ſit. 1

Secundo grauiter errat ille, qui Pharmacopæam exercere aggreſſus, ſufficientibus diuitiis non affluit, quibus Aromatariam rebus neceſſariis, & opportunis inſtruere poſſit; ad hoc enim teneri quemcunque Aromatarium ex Medicorum auctoritate ſatis teſtantur omnes, qui Antidotaria, aut de hujuſmodi Arte libros ediderunt, & inter alios ita eos obligari dicunt Val. Cord. *in princ. ſui Amid.* & Caleſtan. *par. 1. ſuar. Obſer. in princ.* & hoc ſumma cum ratione, quia nunquam fieri poteſt, vt abſque mediocribus ſaltem diuitiis Pharmacopola ſuum munus recte, & vt decet exercere poſſit in hac Arte; in qua tam facile poteſt Artifex hominem decipere. Paupertas autem licet in homine alias non malorum morum, nec prauæ propenſionis, multa contra artem ſimul, & contra conſcientiam, & contra hominum ſalutem machinari non docet modo, ſed cogit, quia vt moraliſſimus Poeta noſter Petrarca dicebat: 2

----Il poueral digiuno
Viene ad atto talor, ch'in meglior ſtato
Hauria'n altrui biaſmato.

Immo, & in ſtatutis Aromatariorum exſtat Bulla Iulij Tertij, ſi rectè memini, quæ obligat quemcunque, qui aromatariâ inſtructe velit, vt habeat quingentos nummos aureos, quos in ea impendat. Itaque qui ſuæ indigentiæ ſibi conſcius tamen non abſtinet ab hac arte exercenda, perpetuò occaſionem peccato præbens ſe animæ periculo euidenter exponit.

Tertio Aromatarij ſæpiſſime delinquunt circa electionem, & qualitatem medicamentorum, quibus vtuntur, eligendo vetuſtiora, & obſoleta, & quæ nullius valoris ſunt, vt viliori emant, vel de nouo emant, coganturque ea, quæ habent, projicere; quod peccatum tam graue eſt, vt præterquam quod grauibus pœnis ſe ſubjiciunt, vt dicit Act. *de Infirm. cap.* 42. *num.* 25. ſi ex hoc mors alicujus ſequatur, rei mortis efficiantur. Carrat. *de Med. & ejus off. p.* 4. *num.* 143. neque ſolum errant Aromatarij trahentes in vſum medicamenta jam vieta, & obſoleta, ſed etiam non eligendo inter bona meliora, & inter ſelecta ſelectiora; quia in hoc maxime, ac præcipue conſiſtit Aromatarij ſolertia, & diligentia, à qua ſi deficiat, manifeſtum eſt illum errare; neque debet eſſe contentus mediocri diligentia vti, vt 3

bona

bona inueniat, ſed ſumma adhibere debet, vt optima inueſtigare queat.

4 Quarto circa quantitatem medicamentorum errant Pharmacopæi, vel in componendis medicamentis officinalibus, vel in expediendis Medicorum ordinationibus, quas receptas vocant: in vtroque enim caſu ſi minorem, aut majorem quantitatem in vſum trahant, quam Medici præſcripſerint, in magnum, & nonnihili faciendum errorem labuntur, cum poſſint eſſe notabilis damni cauſſa; aut periculi vitæ earum perſonarum, quæ talia medicamenta aſſumunt. jam non ſemel euenisſe ſcimus ægros ex hujuſmodi Pharmacopæorum errore euidenter periclitatos; dum enim fatagunt hi, vt medicamenta ſuum effectum ſortiantur, doſim quorundam ſimplicium iterum augendo id ſe conſecuturos autumant, vt, exempli gratia, in opiatis opium augendo, aut in medicamentis ſoluentibus augendo ſoluentia, ex quibus factum aliquando eſt, vt Ægri in lethargum, vel in ſuperpurgationem ex alterutro errore lapſi ſint. Ægro cuidam D. Baltaſſar Bonannus vir non vulgaris doctrinæ, nec vulgari laude dignus medicamentum quoddam ſatis ad rem præſcripſerat, quo aſſumpto Æger toties egeſſit, vt animam jam agere videretur. Medicus ægrum inuiſens præter opinionem toties leue medicamentum, ac tanta cum virium dejectione, aluum mouiſſe comperiens, quid eſſet ſuſpicatus, ad Pharmacopolam properat; apud ipſum conqueritur de medicamento illi ægrotanti dato, quod nihil omnino aluum dejecerit, tum audax Pharmacopola, miror, inquit, ejus rei, cum medicamento à te præſcripto, vt promptius ſolueret, Diagridium commiſcuerim. ſic ſolertiſſimus Medicus procaciſſimi artificis dolum detexit, & opportunis auxiliis ſuperpurgationem compeſcuit, multo autem libentius, vt eſt cujuſcunque doli hoſtis acerrimus, & æqui amantiſſimus, ignari illius artificis audaciam compeſcuiſſet.

5 Quinto in componendis medicamentis multis modis errant Aromatarij tam in electione medicamentorum, eorumque qualitate, de qua ſupra; quam in quantitate, & in modo compoſitionis. nam circa electionem, & qualitatem non poteſt Aromatarius abſque graui culpa, nulla cauſſa cogente, nullaque vrgente neceſſitate medicamenta à Medicis præſcripta commutare, & quid pro quo abſque Medici licentia accipere. Io. Alphonſ. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum.* 1. *pag.* 38. *in fin.* tameſi enim ſancitum jam à multis doctiſſimis Medicis ſit, quid in defectu vnius medicamenti aſſumere debeamus, quod ad deficientis naturam quam proxime accedat, & vires imitetur, tamen diligens Aromatarius in hoc non debet eſſe facilis, ſed tenetur omnem operam impendere, vt ipſa medicamenta ab auctoribus præſcripta inueniat; quod ſi diligentia adhibita tamen non inueniat, tunc excuſari poteſt, ſi accipiat quid pro quo, ideſt vnum pro alio. Ratio ejus rei eſt, quia licet hæc medicamenta ſubſtituta, ſeu ſuppoſititia ſimilem ſortiantur naturam, & vires cum iis, quibus ſubſtituuntur, & ſimilia ſint, non ſunt tamen eadem, quia ſimile non eſt idem, neque fieri poteſt, vt in aliqua re ab illis non deficiant, ſemperque ſuppoſititia hæc medicamenta in virtute inferiora cenſenda ſunt iis, quibus ſunt ſubſtituta, vnde Auctores non ſubſtituta, ſed ea, quibus ſubſtituuntur elegerunt.

6 Sexto circa compoſitorum medicamentorum compoſitionem quantopere errent interdum mali Artifices facile norunt, qui de ea re particulariter verba fecerunt, quorum omnium inſtar ſit in omnibus Medicinæ operibus exercitatiſſimus Medicus Petrus Caſtellus, qui in ſuo nouo Antidotario, anno 1634. edito, exquiſita diligentia edocet, quomodo hæc medicamenta componi debeant, & quanam ratione aliquando errare Aromatarios contingat tam in electione, & in præparatione, quam in commixtione ſimplicium, & in coquendo, & fermentando, & conſeruando compoſita. Malorum autem Artificum errores ſolertes, exercitatique Medici, & Aromatarij non ſemel deprehendunt; tenetur autem ipſe Aromatarius, ſi errores non ſint emendabiles, ſi ſint notatu digni, compoſita abjicere, quod ſi non abjiciat, toties mortaliter peccat, quoties iis vtitur.

7 Septimo delinquunt circa medicamentorum tam ſimplicium, quam compoſitorum durationem, & quidem enormiter, quia ne abjicere cogantur, ea poſt expiratum terminum durationis eorum, adhuc in vſum trahere non deſiſtunt, eaque magno cum Medicorum dedecore, & graui cum ægrorum damno illis adminiſtrant; certum autem eſt hujuſmodi viros tanquam ſicarios eſſe habendos, & ſumma cum ſeueritate eſſe puniendos, in his enim malus dolus interuenit, quia cum optime nouerint, quanto tempore medicamenta integra virtute ſeruari poſſint, ſciantque ea ob id non eſſe bona, ſed mala, & nullius pretij, tamen hominum ſalutem nihil facientes, ob auaritiam illis vti non deſiſtunt. qui tamen de medicamentorum duratione certior fieri cupit præter Auctores Antidotariorum, recurrat ad ſupra nominatum Petrum Caſtellum de hac re ſeorſim in particulari libro differentem.

8 Octauo circa vſum medicamentorum errant Aromatarij, quando iis ex ſe vtuntur abſque Medicorum licentia; neque ſolum puniendi cum ad malum finem id faciunt, ſed etiamſi ad bonum, idcirco reſpectu prioris prohibentur abſque ſufficienti licentia vendere; aut præbere medicamenta venenoſa, ſoluentia, opiata, abortiua, & hujuſmodi alia *per l.* 3. §. *alio Senatuſconſulto. ff. ad l. Cornel. de ſicar.* licet enim ibi ſolummodo venenorum commercium, & aliquorum tantum interdicatur, tamen omnibus ſimilibus eorum exemplo Legiſlatorem interdixiſſe non eſt ambigendum, quod ex ipſius Textus verbis palam eſt, vt admonui *alias lib.* 2. *harum Quæſtionum tit.* 2. *quæſt.* 12. *in princ.* Reſpectu etiam poſteriotis, nempe quando ad bonum finem fit, Aromatarii ſunt puniendi, ſi id abſque licentia faciant, quia tranſgrediuntur propriæ Artis limites; ex qua tranſgreſſione mille errores, & his multo plures pullulare poſſunt.

9 Denique quia laudabili conſuetudine introductum vbique terrarum eſt, vt ſemel in anno ſaltem ab aliquo Collegio Medicorum, vel ejus aliquo idoneo miniſtro Aromatariæ omnes viſitentur, vt Aromatarii eas oportunis, boniſque medicamentis inſtructas ſufficienter habeant, fit inde vt Pharmacopolæ malitioſe admodum in ea re errent; cum enim norunt propriam Apothecam eſſe viſitandam, medicamenta ſi quæ mala habeant, celare ſtudent, & ea interim ab aliis, vt etiam quæ deficiunt, mutuantur; decipiuntque hoc pacto miniſtros ipſos viſitantes, pœnamque deficientium, & malorum medicamentorum effugiunt, in hominum perniciem ea poſtmodum adhibituri.

Post Aromatarios de Seplasiariis agendum, qui & ipsi multipliciter errare possunt tam in colligendis, quam in conseruandis, & vendendis simplicibus: debent enim ea suo tempore, ac debito ex loco colligere, conueniente item loco reponere, ac conseruare, & vbi oportuerit siccare; neque longioti tempore ea venalia habere, quam par sit; in quibus si quid notabiliter peccauerint, culpæ rei efficiuntur, cum & in graue interdum dampum hominum illis vtentium eorum errores emanare possint. non adhibita enim diligentia, quæ in ea re desideratur, hujusmodi simplicia, aut proptiam virtutem amittunt, aut saltem remittunt, aut etiam aliquando contrariam induunt naturam, quæ nocere magis, quam juuare est apta. Possunt insuper & hi vt Aromatarij, aliique id genus artifices errare vendendo medicamenta venenosa, soluentia, somnifera, abortiua, aut alia mala qualitate insignia. quin & si aliis hominibus ad malum aliquem finem horum medicamentorum virtutem commonstrent, grauiter delinquunt, & debitam ejus delicti pœnam reportare debent.

SVMMARIVM.

1 *Empirici toties errant, quotiet sese in curandis hominum morbis immiscent. & num. 4.*
2 *Empirici ab omni ratione alieni.*
3 *Empirici antiqui sua remedia ex triplici fonte depromebant.*
5 *Empirici licentiam dispensandi aliquod medicamentum habentes, si illud aliis morbis adhibeant, quam iis pro quibus licentiam habent, puniendi.*
6 *Circulatores audire, & ab illis medicamenta emere est peccatum.*
7 *Chimicorum peritia suis principiis, & rationibus emixa.*
8 *Chimici superbe sanitatem à suis medicamentis hominibus promittunt.*
9 *Chimici dupliciter errare possunt.*
10 *Chimici quomodo errent in administrandis suis medicamentis.*

De Empiricorum, & Chimicorum erroribus.

QVÆSTIO XI.

1 QVotquot actiones Empirici faciunt immiscendo se in curandis hominum morbis, tot errores eos patrare tam certum est, quam quod certissimum. si enim vera est jam sæpe adducta Canonistarum omnium opinio, quam sequuntur etiam Medici, quod sub pœna mortalis peccati non possit vllus Medicus antequam morbum cognoscat, medicamenta administrare, certe empirici quoties medicamenta administrant, toties peccato mortali subjiciuntur, quia medentur non cognito morbo, nec caussa inquisita. Galen. *in Introd. seu Med. cap.* 3. & tamen aberrare in salutis propriarum Animarum, cæterorumque hominum perniciem permittuntur; ac mirandum me hercle, quomodo non quis videat, Empiricos non posse quicquam, nisi ex casu, in hominum salutem afferre; quia si quid salutare hominibus futurum est, profecto ratione aliqua inueniendum est, futurum salutare, sed Empiri-
2 ci à ratione ita sunt alieni, vt ei sint inimici manifesti, quia nihil aliud satagunt, nisi vt, quæ ratione inuenta sunt, destruant, vt inculcat Galen. *lib.* 1. *de Alim. fac. in princ.* quod si vetustiores Empirici, qui tamen aliquibus præceptis suæ ipsorum Artis innitebantur, & secundum ea operabantur, vt pluries demonstrat Gal. & præcipue *in Introd. vbi supra, & de opt. secta ad Thrasib. cap.* 20. tam insigniter errabant, tamque irrationabiles erant, vt eos idem Galenus lapidibus assimilaret, quid dicemus de nostri temporis Empiricis, quos ex ignorantia, & temeritate progenitos esse dejerarem, qui, licet illi tam à ratione alieni essent, tantopere illi ipsis sunt ratione inferiores; vt demonstrat Sanctor. de San- 3
ctor. *lib.* 12. *de vit. error. cap.* 5. Illi quidem tres fontes constituebant, ex quibus remedia depromebant, proptiam nempe inspectionem, Historiam, & Analogismum, nostri neque vllum hujusmodi fontem constituunt, neque vnde remedia depromant, nouerunt, neque quæ agenda sunt ad aliqua capita referre sciunt, neque tandem cognoscunt, quam tantopere in ore habent experientiam, quæ satis post Galenum, & alios demonstrata sunt à præcitato Sanctorio, *vbi supra.* sed vnde obsecro tanta hominum patientia in hoc ignauo hominum genere tolerando? num quia facile in aliis patimur ea, quæ nos etiam patrare satagimus? vnusquisque enim occasione præsente se pro Medico jactare posse desiderat, vnusquisque etiam suas in morbis anteponit experientias, neque vllum hominum genus est, etiam mulierculis ipsis, vilissimisque aniculis non exceptis, quod non habeat ad certas quasdam ægritudines sua remedia expertissima, quorum auxilio certo certius morbi illi curentur; tanta est in omnibus medicum se aliis ostentandi prurigo.

Quoniam vero præter meum esset institutum eorum, qui vere Empirici sunt, errores prosequi; hancque sectam (sed quid ego sectam dixi? turbam potius dixerim) ab iis metu pœnæ deterrere, de ipsit plura non addam, omnia enim mihi dixisse videor, cum toties errare eos firmauerim, quoties manum 4
ad medendum admouent, certumque esse debet, quod si quid damni tales homines ex suis medicamentis cæteris inferant, de damno tenentur, & si quem medicamentis suis occiderint, tenentur etiam de homicidio. Quia tamen eorum nonnulli sunt, qui à quibusdam Collegiis, vel supremis Principibus licentias reportant certa quædam medicamenta venalia habendi (an id autem iis tuta conscientia concedatur illi videant, ad quos pertinet) de his peculiariter dicendum, quod quandocunque 5
sua remedia ad alios morbos, quam ad expressos in suis licentiis adhibeant, seueriſsime sunt puniendi, & hujusmodi licentiis priuandi. Sed quis est, qui procacem eorum loquacitatem in circulis compescat? quodcunque remedium ab eis dispensatum ad omnes, ac singulos morbos fugandos valet, & si iis liceret etiam ad mortuos suscitandos illud valere dejerantes affirmare non dubitarent: nihil prorsus est, quod suis hisce insulsis remediis summa temeritate non audeant intentare, ac verbosa quadam, naturalique loquentia credulos plerosque ex plebe, imo & alios homines ad ea coemenda non alliciunt modo, sed pene cogunt. Verum tales homines, quos Circulatores, & Ceretanos vocamus 6
audire, ab illisque medicamenta emere peccatum esse! ex D. Thomæ auctoritate luculenter demonstrat Merc. *lib.* 4. *Error. popul. cap.* 8. vbi & rationes ad hoc affert.

Empi-

Empiricis proximum aliud genus hominum eſt ipſis Empiricis non minus procax, quod chymicum dicitur. per quos illos artifices intelligo, qui cum nullam habeant Philoſophiam, aut rationem, cui innitantur, ſed ſolum deſtillandis, ac ſuo modo præparandis medicamentis deſtinati, audent tamen quæcumque ſe offerat occaſio manum admouere, alias autem ii, qui cum ratione Chimicis remediis vtuntur, etiam alias quam de cæteris faciant, laudandi ſunt non vituperandi, quod Medicinæ præſidia augeant. ſed ignarum illud genus hominum ſuis remediis tantopere fidit, vt nihil ſupra. medicamenta omnia rectificare, & purum ab impuro ſeparare autumant, ſolisque rerum ſubſtantiis nulla labe, nullaque fœcum illauie conſpurcatis vti ſe credunt, tantiſque elogiis ſua hæc medicamenta extollunt, vt minimum, quod præſtare poſſe affirmant, ſit morbos quoſcunque etiam incurabiles, ac deſperatos cito, tute, jucunde ſanare; majora multa promittunt, jam morti proximos ab orci faucibus eripere: vitam ad longum tempus protrahere, parumque abeſt, quin ſuis remediis homines beatos efficere affirment, tantum omnia diuina, vitalia, cælestia ſunt quæcunque proponunt.

7 Quoniam autem Chimicorum peritia ſuis principiis, & rationibus innititur, nolim idcirco putet quiſquam, me Chimicam à Medicina eliminare, imo in nonnullis etiam eam maxime proficuam agnoſco; velim tamen chimica remedia debita diligentia à ſuis artificibus præparata à rationalibus Medicis tractari, non autem ab irrationalibus quibuſdam, ac procaciſſimis mechanicis, qui putant ſe non minus ſcire eorum medicamentorum præparationem, quam vſum, quod tantum à vero abeſt, vt hac audacia impulſi in mille errores in hominum

8 pernitiem indies labantur, cum neque morbos cognoſcant, nec modum vtendi ſuis medicamentis, quibus tantopere fidunt, vt in deteſtandum illum errorem eos incidere contingat, cujus in principio nonnullos quoque rationales Medicos intimulauimus, nempe quod ſuperbe ſanitatem hominibus promittant, ita vt ſummæ Dei potentiæ detrahere videantur.

9 Sed præter hunc errorem dupliciter peccare poſſunt Chimici, primo in iis, quæ ad ipſam chimicam Artem proprie ſpectant, quæ cum pars quædam Pharmacopeæ ſit (de operatiua loquor) non minus hi, quam Pharmacopæi errare ſolent & in electione, præparatione, & aſſeruatione medicamentorum tam ſimplicium, quam compoſitorum, & in aliis omnibus, in quibus Pharmacopæos errare diximus. ſecundo errare poſſunt circa eorundem medicamentorum adminiſtrationem, & hoc modo dupliciter, vel adminiſtrando ea per ſe abſque vlla Phyſici licentia, vel adminiſtrando cum licentia, ſed non vt Phyſicus jubet; primo modo Chimici ſemper grauius errant duplici ex cauſſa, prima, quia morbos, quibus ea adhibent, non cognoſcunt, ſecunda, quia non norunt tempus adhibendi. aduertendum tamen, me ſemper loqui de Chimicis Mechanicis, & qui Rationem non ſequuntur, qui ea tantum medicamenta præparare, non vt ratio poſtulat, in vſum trahere norunt; alias enim Medici rationales Chimicæ addicti, qui & morbos, & tempora morborum cognoſcunt, & medicamentorum, quibus vtuntur, naturam, ſciunt etiam incommoda ab illis prouenientia euitare, neque promiſcue, vt illi faciunt, & indifferenter in omnibus morbis iis vtuntur, cum nonnullos irritare potius, quam ſanare poſſint.

Secundo modo in adminiſtrandis ſuis medicamen- 10
tis errant Chimici, cum ea adminiſtrant ex licentia Phyſici, ſed non, vt Phyſicus præſcripſerit, & in ea quantitate, quam juſſerit, aut non cum circumſtantiis, quas ille deſiderauerit, quocunque enim ex his modis ſua remedia adhibeant, culpæ rei efficiuntur, maxime ſi quid inde damni aſſumentibus emanare poſſit.

SVMMARIVM.

1 *Mulierculæ etiam ſub nomine Medici veniunt.*
2 *Obſtetrices poſſunt, vt Phyſici, in conſilio, in opere, in mercede recipienda errare.*
3 *Obſtetrices quomodo errent, cum mulieres extra prægnantiam, & partum tractant.*
4 *Obſtetrices quomodo in prægnantes errent.*
5 *Obſtetrices non debent medicamenta ad prægnantiam explorandam adhibere.*
6 *Obſtetrices quomodo errent in parturientes, & puerperas.*
7 *Obſtetrices quomodo errent in fœtum.*
8 *Obſtetrices quomodo errent in fœtum ſimul, & puerperam.*
9 *Obſtetrices per negligentiam quomodo errent.*
10 *Obſtetrices tenentur veram babtizandi formam callere, alias toties peccant grauiſſime, quoties recens natos baptizare aggrediuntur.*
11 *In præſcriptione victus puerperarum quomodo delinquant obſtetrices.*
12 *Obſtetrices errant quicquam per hos exhibendo.*
13 *Obſtetrices an teneantur parturientibus confeſſionem ſuadere.*
14 *Obſtetrices peccant in judicio falſum referentes.*
15 *Omittendo circa operationem quomodo errent.*
16 *Obſtetrices nimis vetulæ, & impotentes errant artem exercendo.*
17 *Mulieres an abſque licentia Obſtetricis officium exercere poſſint.*
18 *Obſtetrices plures parturientes in cura ſuſcipientes, quam quibus ſatisfacere poſſint, errant.*

De Obſtetricum erroribus.

QVÆSTIO XII.

MVlierculas etiam ſub nomine Medici com- 1
prehendi, jam ab initio hujus tituli firmaui, ſed earum aliquæ ſub Empiricorum genere continentur, nempe quæ, vt Empirici factitant, nonnulla medicamenta ad quoſdam morbos adminiſtrant, de quarum erratis non aliter quam de erratis ipſorum Empiricorum ſentiendum: ſed aliæ obſtetriciam Artem exercent, licet omnes fœminea audacia, & ignorantia ductæ, etiam medicamenta nonnulla adminiſtrare ſoleant; ſed nos de iis tantum nunc erroribus hic agemus, quos hæ in officio Obſtetricis patrare poſſunt, ob quorum culpam vel punitionem à ciuili Lege reportare debeant, vel peccatum incurrere; de qua re licet copioſiſſimè ſcripſerint plurimi Doctores, & præ omnibus ex Neotericis Mercurius *in lib. cui titulum fecit, la Commare, & lib. 6. Err. popul.* tamen non deſiſtam ego, quæ ad meum argumentum faciunt, hic adjungere, ne ex eorum omiſſione mancum in hac parte fuiſſe me quiſquis ſit exiſtimet.

Obſtetrices ergo cum ſint cæterarum mulierum præcipue fœcundarum, earumque quæ marito junguntur, Prothomedicæ, non aliter quam Phyſici poſſunt in conſilio, in opere, & in receptione mercedis committendo, & omittendo delinquere. vel ergo obſtetrices extra prægnantiam, & partum mulieres tractant, vel in prægnantia, & partu. Extra prægnantiam, & partum multipliciter, ac inſigniter errant obſtetrices vno ex commemoratis modis, vt cum contra animæ ſalutem quicquam mulieribus perſuadent, vt non licitum coitum ad ſuſcipiendos liberos ex alio, quam ex proprio viro, vſum vani alicujus, & ſuperſtitioſi remedij ad eundem finem ſuſcipiendæ prolis, vel alium quemcumque, aut cum medicamenta coitus deſiderium excitantia commonſtrant, aut viri vel proprij, vel cujuſuis amorem conciliantia, cum corruptarum virginum integritatem reparare docent, vel lac à partu exiccare, vel ſterilitatem inducere, & conceptum impedire, cum medicamenta genitalium laxitudinem conſtringentia adminiſtrant, cum fucos, & coſmotica ipſis mulieribus parant, vel indicant, & alia hujuſcemodi ad malum finem adhibita; in his enim omnibus quantopere ipſæ propriam conſcientiam aggrauent, non meum eſt demonſtrare.

4 In prægnantes porrò non minus, imo multo magis grauiter peccant, cum vel aliquid facere, vel aliquid aſſumere, aut alio modo adhibere ad abortiendum eas mulieres docent, quas minime grauidas eſſe decet, vbi notandum eſt, quod quamquam ex multorum ſententia Medicus poſſit ob matris ſalutem abortum non animati fœtus procurare, tamen obſtetrici id nunquam omnino licebit, ita vt nulla excuſatione digna ſit, ſi quando in tale facinus fuerit lapſa, quia ſuam capacitatem prætergreditur.

5 Sed neque tuta conſcientia poteſt obſtetrix ad detegendum, an mulier grauida ſit, nec ne, aliqua medicamenta propinare, aut ſupponere, aut aliter adhibere hujuſmodi fœminis familiaria, vt, exempli gratia, Aqua mulſa à cœna exhibita, aniſum tenuiſſime tritum, & aqua dilutum, Allium, Netopum, Galbanum ſuppoſita, & alia his ſimilia, ſufficus, aliaque id genus, quorum licet plura ab Hippocrate primo, & mox ab aliis tam vetuſtioribus, quam recentioribus proponantur, ab aliis tamen pluribus rejiciuntur, eo quod omnia hujuſmodi experimenta periculi plena ſint, cum facillime abortui cauſſam dare poſſint.

6 Porro autem in parturientes obſtetrices errant
7 dupliciter, vel in eas ſolum, vel in fœtum. in fœtum primo cum ipſum perire permittunt, vel dolo occidunt; euenit enim aliquando fœtus naſci parentibus ipſis inuiſos, vt cum naſcuntur monſtroſi, ſcioq; ipſas obſtetrices cum tales naſcuntur à parentibus petere an vmbilicus illis alligandus ſit, vel non alligandus, ſed ſic permittendus, vt fœtus non viuat; aliquando etiam matres celari partum volunt, & ſic ab ipſis obſtetricibus nefario auſu auxilium reportant, fœtum enim in ipſo ortu, & exitu ab vtero facile illis eſt necare; atque in his caſibus eas tanquam homicidas eſſe puniendas non eſt dubio locus. neque obſtat, quoad partum monſtroſum, quod monſtrum poſſit impune occidi, vt dicam *alias, tit. de monſtris, in princ.* quia non indifferenter de quolibet monſtro eſt intelligendum. & qualiſnam fœtus monſtroſus ad hunc effectum poſſit dici monſtrum videndus Menoch. *lib. 2. de arbitr. jud. quæſt.* 28. *& ſeqq.*

8 Errant porro & in fœtum, & in puerperam obſtetrices cum in actu pariendi verba ſuperſtitioſa proferunt, aut ſuperſtitioſa etiam remedia adhibent ad partum accelerandum, vel cum ſuperſtitioſos actus quoſdam faciunt, quibus cum ſemper vel implicitè, vel explicitè Dæmonis opera interueniat, videant quam peſſime cum puellis agant, dum in primo eorum ortu Dæmonem in patrocinium aduocant. Chriſtiana igitur, & prudens obſtetrix hæc cane pejus, & angue effugiat, & inuocato ſemper Dei, Deiparæque Virginis præſidio, operi ſibi impoſito incumbat, & ſi quibus remediis ſit vtendum, Phyſica tantum ſint, & nulla omnino ſuperſtitione ſuſpecta.

9 Peccant vlterius obſtetrices cum debitam diligentiam non adhibent in adjuuandis ipſis parturientibus, vt partus facile ſuccedat tam ex parte fœtus, quam ex parte matris; & quia ad debitam diligentiam adhibendam multa experientia opus eſt; hinc fit, vt obſtetrices, quæ nulla præcedente exercitatione, & obſeruatione ex aliis ſenioribus obſtetricibus perita ad hoc munus deueniunt, mortaliter peccent, quotieſcunque illud exercent, etiamſi bene exerceant; quia ſemper paratæ ſunt dare cauſſam magno vitæ periculo mulierum, cum recte adminiſtrare adminiſtranda neſciant, & ſi quid inſoliti eueniat euitare, aut corrigere non ſint aptæ. quæ vero errata, & cujus momenti ex hoc emanare poſſint, late demonſtrauit Mercurius *loco ſupra cit.* Sciat ergo diligens obſtetrix, optimeque calleat non ſolum naturalem partum, ſed etiam contra naturam adjuuare, expertaque ſit in omnibus, quæ & ad partus actionem, & ad fœtus, puerperæque cuſtodiam, & ad ſymptomata puerulis nuper natis, aut puerperis ipſis euenientia pertinent, in quorum omnium non oportuna, aut nimis tarda, vel nimis præcipitata adminiſtratione maximi momenti errores interuenire indies adnotatur.

10 Verum poſt hæc, imo ante hæc omnia tenetur Chriſtiana obſtetrix debitam, ac veram baptizandi formam, vt decet, ſcire, quam ſi non exquiſitè calleat, mortaliter abſque dubio, & grauiſſime toties peccat, quoties baptizat. Nauarr. in Manual. *c.* 21. *nu.* 7. patet enim quanta mala ex hac obſtetricum ignorantia non fragilibus puerorum corpuſculis, ſed ipſorum animabus immineant; neque enim baptizatus dicitur, qui non eſt baptizatus ſub vera baptizandi forma à Catholica Eccleſia præſcripta, vnde certum eſt tales ſic baptizatos vitæ æternæ bonis defraudari, quod in caſu noſtro ex ipſarum obſtetricum culpa ſit digna animaduerſione expianda.

11 Præterea peccant obſtetrices in præſcribendo victu puerperarum contra id, quod Medicis placere nouerunt; conſueuerunt enim audaculæ iſtæ mulierculæ ex proprio marte multa contra Medicorum dogmata præſcribere, ſibimetipſis perſuadentes multo plura ſe Medicis cognoſcere; & idcirco Medico præcipiente Puerperæ abſtinentiam à vino, aut jubente dandum eſſe vinum leue, & olygophorum, illæ contra & vinum propinant, & illud quidem potens, ac meracum, ex quo fit, vt facile genitales partes, ob extraneum conceptum calorem in partu, inflammatione tententur: ſic etiam Medico in nonnullis caſibus tenuem victum præſcribente, vt quando puerperæ retinentur partus purgamenta, & quando interdum ob id ipſum magna

ſimul

simul febre detinentur, ipse contra victum non solum plenum, sed plenissimum instituunt, & in causa sunt, vt febre aucta, Puerpera in vitæ periculum deueniat. Reprimenda ergo earum audacia est, & si quid contra Medicorum præcepta pertinaciter peccare inuemiantur, seuerissime puniendæ, & officio obstetricis priuandæ, maxime quandocunque constet, ipsas etiam à Medicis admonitas ab iis erroribus non destitisse.

11 Errant etiam eædem mulieres non leuiter cum Puerperis, aut aliis quibuscunque fœminis quicquam per os notatu dignum exhibere audent, hoc enim ipsis nullo modo permittendum, quia ignorant indiuiduorum, morborumque ac Medicamentorum naturam, & quicquid machinantur casu faciunt, sed hic error est illis communis non solũ cum mulierculis aliis, sed etiam cum ineptissimis Empiricis, cum quibus & ipsæ, vt decet, veniunt mulctandæ. Quia tamen obstetrices in iis, quæ ad earum munus pertinent parem cum Medicis aleam tutere videntur, determinandum vlterius de quibusdam erroribus, qui cum erroribus Medicorum rationa-
13 lium facile conueniunt, & primo quoad consilia videndum esset, an teneantur obstetrices, mulieres cum partui sunt vicinæ, aut quæ in ipso partu periclitantur, ad Sacramentalem Confessionem suadere, quia licet actio partus sit naturalis ex se, tamen adeo de facili præter naturam euadit, & tam prompte exitialis fit, vt jure mulier in partu existens dicatur vitæ periculo exposita, in quo casu eas Pœnitentiæ Sacramento sese munire conueniens est, cum ergò Medici teneantur eis, quorum curam suscipiunt; & maxime quando morbis exitialibus subjiciuntur, confessionem suadere, eodem modo obstetrices videntur teneri Parturientibus eandem confessionem injungere. Erant mediusfidius obstetrices ad hoc medio juramento obstringendæ, antequam illis licentia impertiretur in eo munere se exercendi, cum tamen neque vllum tale, neque aliud simile juramentum præstent. Ex mea vero sententia præstaret, eas non solum ad hoc medio juramento obligare, sed etiam ad multa alia, quæ ipsæ facillime, & absque vllo scrupulo contra propriam conscientiam patrare solent. Iurarent saltem, nulli se mulieri abortum consulturas, medicamenta ad sterilitatem conciliandam, aut ad alium quemlibet malum finem non exhibituras, pueros nascentes nonnisi juxta sanctæ Matris Ecclesiæ præcepta excepturas, eosque secundum eadem præcepta; quatenus opus fuerit, baptismatis lauacro aspersuras, omnem se superstitionem non tam in actu partus, quam baptismi, & in alia quacunque occasione relicturas.

Cæterum quia obstetrices aliquando tanquam peritæ in judicium vocantur, vt in multis, quæ ad eas pertinent secundum earum peritiam sententiam suam propalent, vt cum quæritur de alicujus Virginis integritate, aut cum de mulieris impotentia ad copulam, aut cum dubitatur, an mulier in vtero habeat, nec ne, & in aliis permultis, certe non du-
14 bitandum, quod etiam de aliis Medicis firmauimus, in eis habere locum, peccare nempe eas mortaliter quotiescunque contra veritatem, & contra id, quod ex propria peritia sentiunt, Iudici relationem faciant; quod peccatum eo magis graue, magisque punibile est, quo magis in particularium hominum, vel ipsius justitiæ præjudicium earum votum emanat.

Verumenimvero circa operationem errant ob- 15
stetrices, si parientem in necessitate positam quacunque occasione relinquant, & maxime si hoc faciant, vt ditiori inseruiant; tantundem enim est, ac si Medicus infirmum ante absolutam curationem deserat, quem magnæ culpæ reum fieri *supra quæst.* 6. dixi. Si ergo ob absentiam obstetricis, quæ illam reliquerit, mulieri in partu positæ quicquam sinistri eueniat, non minus illa punienda, vltra mortale peccatum, quod etiam illam incurrere est verisimile, vt de Medicis etiam cum Nauar. dixi *loc. cit.*

Sed hic error omissionis est, commissionis est qui sequitur, nimirum quando obstetrices jam ve- 16
tulæ, & inualido corpore obstetrico muneri ineptæ; tamen ab eo sese lucro inhiantes abstinere recusant; ex hoc enim quamplurimis non contemnendis erratis occasionem dare possunt, quæ in nobile tam parientium, quam fœtuum præjudicium resultare possunt, & maxime in casibus difficilioribus, quando maxime & fœtus, & matres obstetricum alacritate, robore, perspicacia, ac dexteritate indigent, contra quam illæ sese eis præbere possint, quia ex senio effœtæ jam sunt, viribusque debiles, inertes, ac tardæ neque possunt, vt decet, tanta necessitate vrgente, opem ferre. Non negauerim tamen, si judicio polleant, vt altera juniore, ac robustiore fœmina ad manualia opera substituta, ipsæ præsentes consilio & fœtam, & fœtum, & juniorem obstetricem coadjuuent, quam etiam instruant quanam ratione sese in eo casu gerere debeat.

Determinandum autem erat, an mulieres obste- 17
tricis munus exercere absque eorum licentia possint; ad quos pertinet illam impertiri, nempe Medicorum, qui de Collegio Ciuitatis sunt; ac profectò cum licentia concedatur præcedente examine, ex quo apparet, an tali officio idoneæ sint, necne, non possunt absque licentia obstetricem exercere, & si quicquam locum habet hic similitudo, quemadmodum Medicus absque doctoratu non potest mederi, vt dixi *suprà quæst.* 7. sic neque obstetrix eo officio fungi absque licentia poterit; excipiendi tamen casus necessitatis, in quibus vnaquæque mulier obstetricem exercere tuta conscientia potest; quemadmodum & Medicum non doctoratum in casu necessitatis posse mederi volunt DD.

Nec minùs quàm errent ipsi Medici, qui plures 18
infirmos curandos suscipiunt, & omnibus debitam opem ferre non possunt, peccant & ipsæ obstetrices si plures parientes, quibus inseruiant vno eodemque tempore habeant, quibus accurate subuenire non valeant; debent enim omnino illas relinquere, vt alias conuocent, quæ obstetricari illis possint, & solum iis inseruire, quas sua se solertia juuare posse cognoscunt, aliter si ex hoc alicui damnum aliquod resultauerit, immunes à culpa non sunt.

SVMMARIVM.

1 *Infirmis assidentes veniunt hic sub nomine Medici.*
2 *Errata assidentium in quibus consistant.*
3 *Summa artis Medica difficultas vnde.*
4 *Assidentes quomodo errent circa administrationem medicamentorum.*
5 *Circa victus rationem quomodo errent assidentes.*
6 *Assidentes errant negligendo conuocare Parochos.*

De *Aſſidentium*, ſeu Miniſtrantium erroribus.

QVÆSTIO X.

1 HI quoque, qui infirmis aſſident, aut illis aliquo modo miniſtrant, ſub medicorum cenſu pro nunc venire debent, nam & hos multis erroribus implicari non aduertentes contingit, qui etiam à legebus punitionem reportare deberent, quod etiam ſi de facto non fiat, non eſt idcirco, quod aliquando graue, & mortale peccatum non 2 incurrant. Omnia vero horum hominum errata conſiſtere videntur in exequendis quæ Medici præceperint; itaque aut omittentes ea, quæ illi jubent, aut facientes ea, quæ illi vetauerint, errare ſolent; factum autem aliquando eſt, immo & quotidie fit, vt ob aliquem hujuſmodi miniſtrantium aſſidentiumve errorem ægri plurima damna perpetiantur, & interdum etiam vitam cum morte commutent; eam 3 ob rem inter præcipuas Artis Medicæ difficultates hanc agnouit de ea tantopere bene meritus ſenex noſter Hippocrates *lib.* 1. *Aphor.* 1. quod non ſufficiat medico, vt recte operetur, ſe ipſum præſtare oportuna facientem, ſed neceſſe etiam ſit, vt & ipſi Ægri, & Aſſidentes, illiſque miniſtrantes, & exteriora in ſalutem ipſorum conſpirent, faciendo ea, quæ ad eorum ſalutis acquiſitionem pertinent.

4 Grauiter ergo peccant multi, qui vel remedia à Medicis propoſita in Ægrorum vtilitatem renuunt, quod, exempli gratia, nimis implacida illis videantur, vel quod illis non probentur, vel ea ſecundum Medicorum præceptum non adhibent, vt, jubente Medico, ſanguinis extractionem ex venæ ſectione, ipſi cucurbitulas malunt ſcarificatas applicari, vel byrudines, improbantes venæ ſectionem, ægro debilitatem cauſſati, aut præteritum veneris vſum, aut aliud quid: ſic & ſi Medicus purgans medicamentum præſcribere voluerit, ſtomachi ſubuerſionem, ejuſque imbecillitatem in medium afferentes, in cauſſa ſunt, vt æger medicamentum non aſſumat, vnde debitis auxiliis defraudatus, aut vitæ periculum ſubit, aut ſaltem morbus in longum protrahitur. At narrari vix poteſt, quantopere vulgates hi Doctores Ægris aſſidentes ipſis dispendio ſint; nihil enim à Medico proponitur, de quo illi inſulſum aliquod dubium in medium non afferant, & quod pejus eſt, ſemper ſe præ Medicis ipſis ſapere ſibi perſuadent.

In victus porro ratione quam frequenter non le- 5
uiter errent, vix poſſibile dictu eſt, & maxime mulieres, quæ præcipiente Medico victum tenuem, ipſæ ſemper pleniorem exhibent, ſemper, æternumque Ægri debilitatem, nunquam plenitudinem pertimeſcentes. Res autem à Medico vetitas, vt ægro morem gerant, paſſim offerunt; ſed non conſiderant, quod ſi ex eorum errore æger decedat ipſi ejus mortis rei efficiuntur, & idcirco etiam irregularitatem incurrunt, vt poſt Innoc. & alios DD. dicit Couarruuias *in* 2. *par. relect.* §. 4. *rubr. de Homicidium.* 3. *verſ. ex his etiam.* Non enim de raro fit, vt horum aliquis ægro obtemperare ſtudens, ipſum è medio tollat.

Cæterum aſſidentes ægrotis, eiſque miniſtrantes 6
peccare non eſt dubium, ſi negligentes ſint in conuocandis Parochis, & Sacerdotibus, qui ipſis ægris oportunè Eccleſiæ Sacramenta miniſtrent; quod multo magis habebit locum, ſi de his à Medico admoniti, juſſa non exequantur, quod enim ex ſe ad hoc teneantur ſub pœna mortalis peccati ego quidem affirmare non auſus fuerim, quod ad me hæc non pertineant, ſed ad Canoniſtas decidere. Certe ſi quiſquis ſit Medicum, cæteroſque negligentes videat in ſuadendo ægro confeſſionem, & in aliis ad animæ ſalutem ſpectantibus procurandis, & tamen ipſe idipſum negligat, cum aliquid in his præſtare poſſit, non eſt ex mea ſententia (ſi tamen in his mea ſententia locum habet) à peccato immunis. Et hæc de Medicorum erroribus ab vtraque Lege punibilibus dicta ſufficiant.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ
Medici Romani.

QVÆSTIONVM
MEDICO-LEGALIVM.
LIBRI SEXTI

TITVLVS SECVNDVS,
De Tormentis, & Pœnis.

Continens Quæſtiones octo ;
quarum

I. *Tormentum, Quæſtio, Tortura, Pœna quid. Tormentorum quot genera, quot item genera Pœnarum.* 409
II. *De gradibus Tortura, & de Carceribus.* 413
III. *De Tormentis in ſpecie, & primò de Tormento funis.* 416
IV. *Quanam impedimenta in cauſſa eſſe poßint, ne Rei chordæ tormento ſubjiciantur.* 419
V. *De Tormento Vigilia.* 423
VI. *Reos in tormentis deficere ex quibuſnam ſignis cognoſci poßit.* 424
VII. *De Taxilis, Sibillis, & Ferula.* 425
VIII. *De Pœnis.* 427

Admodum Illuſtri, admodumque Reuerendo

DOMINO

D. LÆLIO GVIDICCIONO,

Genere & Virtute

CLARISSIMO,

Paulus Zacchias F.

QVid mihi, inquies, Vir Præſtantiſſime, cum Tormentis, & Pœnis? Suem Veneri immolare medius fidius dici potes. At, inquam, id mihi volui, tam diro argumento viri nomen præfigere, cujus notiſſima naturæ lenitate atrox Tormenti nomen demulceri, cujus morum ſuauitate acerba Pœnarum appellatio emolliri, cujus doctrinæ ſplendore, ac Generis claritate hujuſmodi vocum horror diſcuti poſſet. Quem ergò ipſe alium ad hoc mihi expeterem, præter Te vnum, habui neminem: fruſtrari enim me deſiderio meo Naturæ tuæ lenitas, Morum ſuauitas, Doctrinæ ſplendor, ac Generis claritas non patientur; ſed id Te æqui, bonique conſulere facient, eamque mihi, qua me cumulatiſſimè proſecutus es, beneuolentiam tuam, ſartam tectam perpetuò ſeruabunt. Vale.

LIBER

LIBRI SEXTI
TITVLVS SECVNDVS,
De Tormentis, & Pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia tormenta, neque omnes pœna indifferenter omnibus hominibus infligi possunt.*
2 *In tortura agitur de Hominis salute.*
3 *Medici circa tormenta infligenda consulentur.*
4 *Pœna temperantur ob ætatem, & morbum.*
5 *Tormentum est corporis cruciatus.*
6 *Tormentum proprie hic quid sit.*
7 *Quæstio, Tortura, Tormentum synonima.*
8 *Quæstio quid sit.*
9 *Tortura quid sit.*
10 *Pœna quid sit.*
11 *Tormenta, quæ nunc sunt in vsu quatuor sunt, & quænam sint.* (*telligitur,*
12 *Tormenti nomine simpliciter prolato, de Chorda in-*
13 *Rei ita torquendi, vt salui, & illæsi, vel innocentia, vel supplicio seruentur.* (*terimendi.*
14 *Tormentis, verberibus, aut virgis Rei non sunt in-*
15 *Tormenti Chordæ descriptio.*
16 *Chordæ tormentum vetustissimum.*
17 *Fidicula quid.* (*brachium.*
18 *Chordæ tormentum infligitur aliquando per vnum*
19 *Vigilia descriptio.*
20 *Descriptio Tormenti Taxillorum.*
21 *Descriptio Tormenti Sibillorum.*
22 *Tormentum famis.*
23 *Tormentum sitis.*
24 *Vigiliæ tormentum in ejus inuentionis principio quomodo veniret in vsum.*
25 *Ignis tormentum.*
26 *Tormentum Aquæ.*
27 *Tormentum ex Aceto.*
28 *Tormentum ex Scarabæo.*
29 *Tormentum ex Sale, & Capra.*
30 *Tormentum ex Sale, & Linteo.*
31 *Pœnarum diuisio.*
32 *Temporalis pœna quid, quid item spiritualis.*
33 *Corporales pœnæ quæ.*
34 *Capitales pœnæ quæ.*
35 *Pœnæ non capitales corporis afflictiuæ quæ.*

Tormentum, Quæstio, Tortura, Pœna quid. Tormentorum quot genera, quot item genera Pœnarum.

QVÆSTIO I.

ERrorum inquisitionem tormenta manent, delicta pœnis expiantur, jure ergo post tractatum de erroribus, seu delictis Medicorũ, de Tormentis, & Pœnis agẽdum, de qua materia cũ inter Miscellanea dissertare decreuissem, & plura jam exarassem, visum est, tractationẽ justæ quæstionis modum nimis excedere, vnde coactus calculum reducere, seorsim de iis agere oportuit, & vnicam quæstionem in plures diuidere, eis in vnum Titulum redactis. Videbatur autem hoc argumentum à Medico pro Iurisconsultis de necessitate tractandum, quia cum Tormentorum, & Pœnarum plura genera, & plures gradus sint, non omnia indifferenter, & in quocunque gradu indifferenter omnibus infligi possunt, sit enim interdum, vt vel ob Ætatem, vel ob Naturæ debilitatem, vel ob aliquem morbum, vel vitium, vel ob sexum, vel aliquam aliam conditionem Rei huic, aut illi tormento sint inepti, aut illud in hoc, aut illo gradu non sustineant, alias ex eo tormento in eo gradu inflicto perituri, sic & de pœnis dicendum; quorum omnium consideratio ad Medicum pertinere satis liquet, maxime cum in Tortura, hoc est in tormentorum impositione agatur de Hominis salute, vt dicit Farinac. *in pract. crimin. quæst. 37. par. 2 tit. de Ind. & Tort. nu. 4.* de iis autem, quæ ad hominum salutem pertinent, præ omnibus Medicus est sollicitus, *arg. l. 1. §. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* Hinc est, quod in tormentis infligendis, si torquendus alleget aliquam infirmitatem, ex qua ineptum tormento se dicat, Medicorum ad hoc judicium exposcitur, vt post alios dicit Farinacc. *vbi supra, quæst. 41. num. 97.* sic etiam Reo deficiente in tormentis, Medicus ad determinandum conuocatur, an vltetius sine periculo torqueri possit, necne. Ambrosin. *de med. form. proces. lib. 4. cap. 14. num. 12.* & vtrum tortus ex immoderato tormento obierit, statur etiam Medicorum judicio, vt per Farinac. *ibid. quæst. 37. num. 141.*

Sed vt palam fiat de quanam re futurus nobis sit sermo, videndum est primo, quid sit tormentum, quid item Quæstio, & Tortura, qui termini pluries progrediente sermone occurrere debent, quid denique sit Pœna, nam & de Pœnis hic agimus, quod inter causas, propter quas pœnas aliquando esse temperandas jubent Leges, recenseatur etiam ætas, & morbus, itaque de his quoque agere operæpretium est. 4

Tormentum igitur, vt omnibus manifestum est, 5 corporis est cruciatus; ex Iurisconsultis autem Bos. *in pract. crimin. tit. de Tort. num. 14.* dixit, Torturam, vel Tormentum esse magnum corporis dolorem; omnis ergo dolor, dummodo sit magnus, hoc modo tormentum, aut tortura dicetur. sed proprie tormentum accipimus pro cruciatu ab extrinseco per vim inflicto; propriissime vero hic intelligimus pro cruciatu à Iudice illato ad veritatem ex Reis indagandam: quæ tamen definitio minus bona videri posset ex hoc, quia non semper in inquisitione à Iudice per tormenta facta ad veritatem ex Reis eruendam, interuenit cruciatus, cum minæ, & terror à Iudice incussus, & conductio ad locum tormentorum, & simplex spoliatio, & alligatio Rei dicatur Tortura, & inter gradus torturæ connumeretur. Clar. *lib. 5. recept. sent. quæst. 64. num. 30.* Farinacc. *in pract. crimin. quæst. 38. num. 34.* Guazzin. *ad* 6

def. Rect. def. 30. *cap.* 22. *nu.* 3. & tamen in his nullus interuenit dolor, aut saltem non magnus. Dicendum tamen videtur, quod DD. hæc omnia voluerunt esse impropriè tormenta, vnde gradus quosdam, & rudimenta tormentorum esse determinarunt, & largo modo tantum esse torturam. Farinacc. *ibid. nu.* 43.

7 Sed & Quæstio, & Tortura, & Tormentum synonima sunt, atque vnum idemque apud Iurisconsultos significant, vt ex Glo. & aliis dicit Chartar-
8 *in practic. interr. rer. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 2. Quæstio enim dicitur inquisitio veritatis per tormenta. *l. Item apud Labeonem. §. Quæstionem. ff. de Injur. & fam. libell.* & propriè quæ in seruos fiebant, teste Sigonio *lib.* 2. *de Iud. cap.* 14. Quæstiones, inquit, fuerunt testimonia seruorum vi tormentorum expressa, & sic eo nomine vtitur Cicero pluries, vt in locis adductis ab eodem Sigonio *ibid.* qui etiam quæstionem veram dicebat *lib. cod. cap.* 4. Iudicium publicum. Tor-
9 tura quoque idem importat, cum dicatur esse corporis cruciatus ad eruendam veritatem. Abb. *in cap. cum contemplat. de reg. Iur.* Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 1. *num.* 1. Grilland. *de Quæst. & tort. dub.* 1. *nu.* 3. Carrer. *pract. crimin. in princ. nu.* 171. vnum ergo, idemque hæc omnia significare videntur, quotiescunque enim Iudex vt facti veritatem à Reis eliciat, illos tormentis subjici mandat, tunc intelligitur quæstio, quæ & tortura. *d. l. apud Labeonem. §. Quæstionis verbo.*

10 Cæterum Pœna dicitur satisfactio pro delicto à Lege, vel à Legis ministro imposita. Azo *in summa rubr. de Pœnis num.* 1. quæ quidem definitio optima videtur, cum comprehendat quodcunque velis Pœnarum genus, non inquam solum quæ temporales simul, & corporales sunt, sed etiam pecuniarias, quæ corporales non sunt, & alias quascunque, quinimo etiam spirituales, nam & satisfactiones impositæ à confessariis tanquam Primæ, ac supremæ Legis ministris in ea definitione comprehenduntur, & pœnæ, seu Pœnitentiæ dicuntur, de quibus tamen cum verba facere sit necessarium pro iis, quæ ad nostram facultatem spectant, id quidem in alium oportuniorem locum rejiciemus.

Tormentorum porro quemadmodum, & pœnarum quamplurima sunt, & esse possunt genera, sed neque possibile est de omnibus mentionem habere, neque ad rem nostram necessarium, de iis enim solummodo tormentis, & pœnis nobis differendum, in quibus infligendis aliquando Medicorum judicium exposcitur, vnde ea de caussa relinquam data opera de iis tormentis, aut pœnis quicquam afferre, quæ de præsenti in vsu non sunt, nisi de paucis, & per transennam id fiat; nam pluribus apud vetustiores tormentis Rei torquebantur, quam nunc fiat, & illis quidem tam atrocibus, & immanibus, vt intolerabili cum dolore, ac cruciatu, aliquando etiam cum membrorum mutilatione, vsusque eorum deperditione adhiberentur, qualia erant ea, quæ præcipue in SS. Christi Martyribus excruciandis in vsum trahebantur, de quibus abunde Anton. Gallon. *in lib. ad hoc dicato.*

11 Sed tormenta, quæ modo in vsu sunt, quatuor tantum esse testantur Recentiores, nempe Tormentum Funis, vel Chordæ, Tormentum vigiliæ, Taxillorum, & Sibillorum: omnium tamen vsitatissimum, & frequentissimum esse tormentum funis DD. vnanimiter fatentur, Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 178. Chartar. *in sua pract. interr. rer. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 4. & 6. Farinacc. *quæst.* 38. *nu.* 61. Ambrosin. *de mod. form. proces. in fin. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 2. & ex Medicis Fortun. Fidel. *lib.* 2. *de Relat. Med. cap.* 3. *in princ.* & idcirco Torturæ nomine 12
simpliciter prolato de hoc intelligi dicit Ambrosin. *ibid. cap.* 8. Ratio vero cur horum tandem tormentorum tantum vsui acquieuerint Iudices, ita vt nouorum vsum interdixerint, vt post alios dicit Chartar. *vbi suprà, num* 7. & 9. Farinac. *ibid. num.* 55. *& seq.* ea est, quia cum Rei in quæstionibus exercen- 13
dis ita torquendi sint, vt salui, & illæsi innocentiæ, vel supplicio seruentur, sic disponentibus Legibus *in l. Quæstionis modum. ff. de Quæstion.* quam sequuntur omnes DD. Guido à Suzar. *de Ind. & tort. num.* 3. Carrer. *vbi suprà, num.* 53. *& quæst.* 41. *num.* 93. & ex nostris Fortun. Fidel. *vbi proxime in princ.* cumque expresse prohibitum à Lege reperia- 14
tur, ne tormentis, verberibus, aut virgis Rei sint pro pœna interimendi. *l. Aut damnum. §. hostes autem. ff. de Pœnis.* nullum tormentum adinuentum est, quo magis, aut melius id consequi liceat, quod Iudices intendunt (nempe absque vitæ dispendio per cruciatus veritatem ex Reis elicere) quam prædictis quatuor tormentorum generibus, & maximme funis, quia hæc inferendo multum dolorem, & cujus acerbitate coguntur Rei inuiti veritatem propalare, non admodum corporis saluti incommodant, vt de Chorda præcipue dicebat idem Fortunat. *ibid. in princ.* licet ex Iurisconsultis Brunus *in tract. de Ind. & Tortur. par.* 2. *cap.* 2. *nu.* 6. dicat, multa pericula solere eucnire ex funis tormento, quæ tamen prudentia, ac solertia, & præcautione ipsius Iudicis facile euitari possunt.

Horum autem tormentorum descriptionem, atque illam quidem integram, quantum in me erit, lectori meo, & maxime Medico, qui nullam de eis notitiam habeat, ex proprio marte talem dabo, Chordæ igitur tormentum nulli non notum hoc modo infligitur. Reo denudato brachia re- 15
tro in dorsum contorquentur, inuicemque superposita tenui, sed coriaceo vinculo digitum latitudine non æquante, quod vocant, la stringa, arctissime supra carpum, seu brachiale obligantur. dehinc crassiori vinculo similiter coriaceo, sed teretí iterum super primum vinciuntur, atque per hoc funi ex alta trochlea pendenti Reus alligatur, tum per trochleæ curriculum sursum trahitur, & pendulus eo modo ad Iudicis libitum relinquitur. Aliquando Reo vsque ad trochleam sublato, funis relaxatur, reusque suo pondere labi deorsum permittitur, ita vt suspensus à terra remaneat, quod interdum repetitur bis, aut ter, sed quia non satis aliquando est simplex suspensio, neque repetiti ictus, multa Iudices machinantur ad majorem cruciatum Reis inferendum, vt funis quassationes, pondera Reis pedibus appensa, compedes, vrcei aqua pleni, baculus diuaricandis, ac distrahendis pedibus inditus, & alia hujusmodi; sed præ omnibus superioribus temporibus in vsu erat aqua frigida in dorsum projecta, de quibus omnibus suo loco abunde differemus.

Cæterum hoc tormentum nouum non esse vna- 16
nimiter DD. omnes testantur, sed vetussimum, vocatumque apud veteres, fidicularum nomine, vt *in l. Decuriones. C. de quæstionib. & l. Nullus. C. ad l. Iuliam Majestatis:* ac de eo etiam meminit Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 10. *cap.* 5. inter alia tormenta veteribus vsitata, sed de hac voce, fidiculæ, maximum

inter-

interuenit dubium, cum non conſtet quid vere eſſent; certum eſt fidiculatum nomen diminutiuum eſſe à fidibus, fides autem chordas neruceas eſſe, quibus in aliquibus muſicis inſtrumentis vtimur, Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Scen.* 2.

Is vbi hanc forma videt honeſta virginem,
Et fidibus ſcire.

Virgil. *lib.* 6. *Æneid.*

Si potuit manes accerſere Conjugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibuſque canoris.

Sumitur & hoc nomen pro ipſo quoque inſtrumento muſico. Fidiculæ ergo ſunt & ipſæ neruea quædam vincula, quibus Reorum brachia dum tormentis ſubjiciuntur, alligari ſolent, imo & iis ipſis in aliis tormentis infligendis antiqui vtebantur, vt in Eculeo maxime teſtatur Sigon. *de Iudiciis lib.* 3. *cap.* 18. ſed aliam eſſe magis vſitatam, ac propriam fidicularum ſignificationem dicit Martin. Delr. *in comm. Troad. Senec. par.* 2. *num.* 560. & Anton. Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 3. *pag.* 57. eſſe nempe fidi-
17 culas vngulas, quibus torquentur in Eculeo appenſi, & alia de hoc nomine vide apud ipſos; ſed & Calepinus vtramque ſignificationem amplectitur. apud Suetonium certe fidicularum nomen *in Tiberio cap.* 62. (qui locus ab illis etiam adductus eſt) male aptari poteſt vngulis ferreis, ſed bene conuenit paruis funibus (& forte neruеis, qualibus in muſicis inſtrumentis vtimur) quibus Tiberius aliquos larga meri potione per fallaciam oneratos veteris deligatis fidiculatum ſimul, hoc eſt ſtrictura neruеorum funiculorum, vtinæque tormento diſtendebat.

Sed quicquid ſit de prædictis certum eſt, Chordæ tormentum non idem eſſe cum tormento Eculei, vt notat Alciat. *lib.* 10. *Parerg. cap.* 11. (nam aliqui hoc nomine chordæ tormentum appellant, vt Fortunatus (quod ſatis patet per ea, quæ afferunt Sigonius *lib.* 3. *de Iudicus cap.* 18. & Antonius Gallonius *de cruciat. Mart. c.* 3. quale autem tormentum eſſet Eculeus videndum apud eoſdem. illud tantum addam Eculeo vſos fuiſſe veteres in quæſtionibus, Culeo, vel Culleo (vtroque enim modo ſcriptum reperio) ad Pœnam parricidij, erat autem Culleus ſaccus, in quo includebatur parricida cum ſimia, gallo, cane, & ſerpente, & in mare projiciebatur, vnde Iuuenalis *Sat.* 8.

Cujus ſupplicio non debuit vna parari
Simia, non ſerpens vnus, non Culleus vnus.

Et *Sat.* 13.

Et deducendum corio bouis in mare, cum quo
Clauditur aduerſis innoxia ſimia fatis.

Sed de chordæ tormento pro nunc hæc ſufficere exiſtimo, ad alia tranſeundum, dummodo non prætereamus, quod præſente aliquo impedimento in alterutro brachio ipſius Rei, torquetur per brachium tantum ſanum, vt poſt Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 2. *num.* 6. Farinac. *citata quæſt.* 38. *num.* 63. & Guazzin. *ad defenſ. Reor. def.* 30. *cap.* 29. de qua re peculiariter eſt ſuo loco conſiderandum. qui cruciandi modus etiam apud Tyrannos in vſu fuiſſe in SS. Martyribus torquendis, teſtatur Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 1. *pag.* 8.

Secundum tormentum, quo in præſentiarum vtuntur illud eſt, quod tormentum Vigiliæ nominant, quod quidem ex nonnullis conditionibus atrocius multo videtur, quam tormentum funis, eſt autem hoc tormentum hujuſmodi. Reus in totum de-
19 nudatus, illique pilis omnibus etiam reconditarum partium deraſis, brachiis verſus ſpinam retro contortis, vt in tormento chordæ, alligatur tanquam funе torquendus. Tripes tum ſcamnum in promptu eſt, quod Capram, vel Equum, vel vulgo, il Caualletto nuncupant, ſexipedalis altitudinis, cujus ſummitas ex quadrangulari tabula lignea eſt pollicaris craſſitudinis, latitudinis vndique bipalmaris. ejus tabulæ ſuperficies plana quidem in totum non eſt, ſed ſenſim, paulatimque verſus medium ex ſingulis lateribus ſeſe eleuans, in obtuſum angulum deſinit ſeu potius obtuſam planitiem efformat. Reus eo modo chordæ ex trochlea pendenti alligatus hic ſedens ſiſtitur. Lata inſuper faſcia ad pectus inditur, ac retro in proximo pariete firmatur. vterque humerus muris hinc inde à lateribus exiſtentibus longo funiculo medius deligatur; tum ad pedes longus inditur baculus ipſos pedes diuaricans, ne eos Reus jungere poſſit. hic baculus per alium funiculum, quo medius ligatur, ſurſum elatus pedes etiam, & crura Rei attollit, aduerſoque parieti firmatur. hoc modo relinquitur miſellus per decem, duodecim, quindecim; aut viginti, & plures horas ad Iudicis libitum, niſi delicta confiteatur, ea tamen cautela adhibita, ne brachia retro contorta per craſſiorem funem trochleæ appenſum nimis extendantur; fit enim, vt miſeri Rei multum extenſis brachiis de vita periclitentur, vt notat Farin. *quæſt.* 58. *num.* 71. vbi plures ex nimia brachiorum extenſione in ipſo tormento periiſſe narrat. alias autem ex eo tormento. licet magnum dolorem, ac cruciatum, multumque laboris, ac moleſtiæ Rei percipiant, nullum tamen vitæ periculum incurrunt, niſi quid obſtet, vt aliqua membrorum principalium debilitas, morbi aliqui peculiares, corporis habitus, & diſpoſitio, ætas, aut quid ſimile, vt ſuo loco videbimus.

Sed vbi adſint aliqua impedimenta, ex quibus neque chordæ, neq; vigiliæ tormento Rei ſupponi poſſint, tertium tormenti genus in eorum locum ſuccedit, quo de præſenti Iudices vtuntur, quod Taxillorum appellant, vulgo autem la Stanghetta, de quo 20
poſt alios Farin. *quæſt.* 28. *nu.* 67. quod ſic deſcribam.

Reus, vt oportunum videtur, alligatur, nudiſque pedibus in terram prope deſtinatum parietem proſtratur. Taxillos tum ferreos binos paratos habens quatuor digitorum latitudinem vndique æquantes, digitalis craſſitudinis, atque in medio excauatos quantum malcolorum alterutrum capere poſſint: eſt tamen inferior Taxillus ob id eo, qui ſuperponitur interno malleolo major. ſupponitur ergo major taxillus Reo pedem porrigere coacto, ſuperponiturque minor ſuper dictum internum malleolum. Tum in pariete foramen eſt quatuor digitorum latitudinis, in quod ligneum repagulum, ac forte inditur ejuſdem latitudinis, craſſitudinis digiti craſſioris longitudinis vero quatuor, vel quinque palmorum. Tum Tortor Repagulum ſuper Taxillos valide premit, iteratque ad Iudicis voluntatem premere, ex quo dolor atrox quidem, & notabilis excitatur, eſt enim pars compreſſa maxime ſenſibilis.

Denique in debilibus, fœminis, ac pueris leuiori 21
tormento ad præſens vtuntur, quod ſibilorum vocant, de quo idem Farinac. & adducti per eum *ibid. num.* 68. quod tormentum an idem ſit cum eo, quod Digitalia Antiqui nominabant, de quibus ex Syneſio Martin. Delr. *in Senec. Troad. par. vlt. num.* 560. ego ingenue fateor, me ignorare, cum quale tormentum illud eſſet apud neminem inuenire licuerit. noſtrum autem hoc modo repræſentabo. lignea paxilla habent numero ſex longitudinis octo tranſuerſorum digitorum torno fabricata ex forti

ligno, maxime vero ex Buxo; pollicaris ſunt craſſitudinis, capitulo oblongo, & vtrinque capitata, & in vtroque capitulo perforata. quod inter vtrumque capitulum eſt in cochleæ modum eſt affabrefactum, vtrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjunguntur, ipſaque funiculi capita currenti modo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari, la Stringa, alligatis manibus ſimul ſuper brachiale in orantis ſpeciem ante Iudicem ſiſtitur. Tum ſinguli paxilli in ſingulis digitorum interſtitiis interponuntur, ita vt duo poſtremi extra vtriuſque manus interſtitia digitos comprehendant, hinc Tormentarius valide funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non alpernabili dolore, iteratque ad Iudicis mandatum premere, eo interim inſtante, vt veritatem propalet. His jam deſcriptis tormentis ad præſens hic maxime Iudices in quæſtionibus vtuntur, ſed & vetuſtiores, & anteactæ quoque ætatis homines alias quampluribus tormentis vtebantur, quorum aliqua ob eorum lenitatem, alia ob atrocitatem ab aula receſſerunt. horum plura recenſet Brun. *de Indiciis, & Tort. part.* 2. *num.* 6. Quorum nonnulla hic cum paucis quibuſdam aliis non ad alium effectum recenſebo, niſi vt apertum fiat quanta nunc lenitate reſpecta præteritorum temporum Iudicia exerceatur; licet quæ recenſeo vix minima pars ſint eorum, quibus antiquiores, & Tyranni præſertim in ſanctos Chriſti Martyres vtebantur.

22 Crudelitatem nimiam ſapiebat illud, quod fame exercebant, ſubtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia Reorum pertinaciam ſuperaret. de hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num.* 1, & Carrer. *in pract. crim. tract.* 2. *de Ind. & tort. num.* 180. hoc autem tormentum graue quidem erat, ſed nonniſi ad certum tempus periculoſum, cujus tamen termini non poſſunt in particularibus aſſignari, ſed de ea re plura dixi *lib.* 4. *ſuperiori. tit.* 1. *quæſt.* 7. *à nu.* 4. *ad plures ſeqq.*

23 Sed hoc multo immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum ſitis. curabant enim, vt Reo quantum vellet ciborum ſalitorum præcipue ad comedendum vltro daretur, potu omnino denegato. hic quidem cruciatus erat maximæ conſiderationis, quia quantumuis magnus eſſet is, qui ex fame proueniebat, nunquam æquare potuit cruciatum prouenientem ex ſiti, cui autem id ita in rei veritate ſe habeat, dixi alias *lib.* 5. *tit.* 1 *quæſt.* 5. *num.* 12. ſed erat forte hoc tormentum ſuſpectum, cum ſitis à nonnullis facile ad multos dies toleretur, imo acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibiſſe, vt patet ex hiſtoriis relatis per Schench. *lib.* 3. *Obſcur. de ſiti* nam Aſitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuiſſe ſatis compertum eſt, ſed toto vitæ curriculo neminem, ad ipſos tamen per totam vitam nonnullos, vt dixi, fuiſſe conſtat, & reſtantur etiam Alex. Bened. *lib.* 11. *pract. cap.* 17. & Bruycrin. *de re cib. lib.* 16. *cap.* 6. & præter allatos à Schenchio, recenſetur alia obſeruatio ex Platero Marchionis cujuſdam à doctiſſimo Daniel. Sennert. *lib.* 3. *conſummatiſſimæ ejus practicæ par.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 6.

24 Mitius multo prædictis erat in natalis ſui primordiis, tormentum Vigiliæ: Reus enim in ſcamno ſedere juſſus abſque vllo fortaſſe fulcimento per quadraginta horas neque ſe mouere, neque dormire permittebatur (forte etiam nonnullis ingenius vtebantur, vt tomnolentum redderent, vt maxime ſi poſt largiorem cœnam, & vberiorem potum tormento eum ſubjecillent) appenebantur enim hinc inde cuſtodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent, eo etenim tædio, & molestia mirum in modum Reus exagitatus, promiſſa ſibi quiete illectus, veritatem propalabat; nam hoc tormento nullum efficacius, aut præſtantius, minuſue noxium eſſe recte dicit Mart. Delr. *in Senec. Troad. par.* 2. *num.* 560. *in fin.* neque aliter ſe primum eo tormento vſum dicit Marſil. & poſt ipſum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maxime Farinac. *vbi ſupra nu.* 70. Sed Iudicum modernorum ſolertia, vel leuitas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum tormenti atrocitatem in dies nouis ingeniis adauxit, ita vt ad id deducta res fuerit, vt coacti fuerint Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Iudicum crudelitati præſcribere, ne miſeri rei, vt ſæpe factum eſt, inter quæſtiones decederent.

Sed non contenti præteritorum ſæculorum Iudices fame, ſiti, vigilia reos cruciare, etiam igne, & 25
aqua in quæſtionibus vſi ſunt. igne autem duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accenſos carbones Reos calcare cogebant, atrox certe ſupplicium, non tormentum, ex quo in poſterum mutiles miſeri claudebant, vſu pedum omnino orbati. alias (& hoc erat magis in vſu, nam illo tyranni præcipue in SS. Martyribus cruciandis vſi ſunt, de quo Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 7. & 8.) Reorum pedes porcina pinguedine perunctos magno igni appropinquandos curabant, ipſis, vt par erat, arctiſſime vinctis, ne loco dimoueri poſſent; ab humanitate & hoc nimis alienum, nam & ab hoc non ſecus quam à priori plerumque homines ad pedum vſum inhabiles reddebantur, vt geminus teſtatur caſus apud Bernardin. *in ſcol. ad Ambroſin. tract. de modo form. proceſſ. lib.* 4. *cap.* 8. vnde jure ab eo abſtinendum de præſenti ſuadet cum eod. Ambroſin. *eod. cap.* 8. *num.* 11. idem Bernardin. *ibid.*

Aqua etiam dupliciter Reos cruciabant. carnifi- 26
cinum illud erat, cum Reo, manibus, pedibuſque funi alligatis compreſſoque naſo, ahenum aqua plenum in os infundebant, dehinc alterum, atque alterum, vſque ad ſeptem, & vltra ſtrangulationis in his facile imminebat periculum, præter alia mala inde ſecutura. ea Ratione reos torquere conſueuiſſe vetuſtiores ex Io. Millæo teſtatur Chartar. *lib.* 4. *Pract. inter. reor. cap.* 2. *nu.* 3. ſed Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *quæſt.* 2. *num.* 6. conſueuiſſe dicit aliquos aquam in Reorum nares infundere ore obſtructo, alios vero non ſimplici aqua vſos, ſed calce immixta, quod cum multo majori moleſtia majori periculo Reos ſubjiciebat, & majorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuiſſe crediderim, quod aceto, vel aqua aceto immixto 27
exercebant, eodem modo, nempe vel ipſum acetum, vel poſcam meraciorem in nares infundendo; hoc in ſeruis plectendis vtebantur, vt patet apud Ariſtophanem, quem refert Laurent. Pignor. *de ſeruis pag.* 14. parem hoc cum ſuperiori habuiſſe & moleſtiam, & periculum crediderim.

Ridiculum illud medius fidius erat, ſed tædij plu- 28
rimum habuiſſe exiſtimo, quod Scarabæo fiebat, de quo tormento Brun. *vbi proxime.* & Beilouiſ. *in practic. Iudic. par.* 2. *rubr. de Quæſt. nu.* 48. denudato, atque alligato Reo vnus Scarabæus ſupra ventrem,

ſeu

ſeu in vmbilico ponebatur, inde catino, vel cyato interclud ebatur, vt inde egredi non poſſet; mirum enim eſt quantum moleſtiæ animalculum illud afferre eo modo poſſit; ſed quid mirum de Scarabæo dixi? qui id non credit, in mentem redigat, quantum moleſtus ſit pulex in aure inclusus.

Multo magis moleſtum fuiſſe exiſtimo, quod ſequitur tormentum, neque tamen multum habuiſſe
29 periculi, ſi modus adhiberetur. Reo diſcalceato, alligatoque muria, ſalita nempe aqua pedes madefaciebant; forte etiam ſale plantis confricatis, ipſoque in ſcamno optime vincto, ne loco dimoueri poſſet, capram ad ejus pedes lingendos admouebant: fiebat enim, vt Capra ſalis auiditate allecta propriæ linguæ ſcabritie plurimum tædij eo luctu afferret, neque facile tolerabile, neque enim ſolum tædium, ſed dolorem attuliſſe vero conſentaneum eſt, cum & carnem aliquando vſque ad oſſa corroderet. De hoc tormento meminit Brun. *vbi ſuprà*, & ex recentioribus Gomeſius *de Sale lib.* 2. *num.* 28.
30 qui & aliud tormentum ex ſale factum deſcribit hoc modo. Tum aliud longe grauius, quod miniſtro ſale tendit ad ſtrangulationem, fit enim magno quodam linteo ſale, & aqua madefacto, quod in os, & guttur ſupplicis ingeritur; cui ob id maxime adhibetur ſal, vt hujus ſapore duce major fiat tum in gutture hiatus, tum in guſtu appetitio, indeque facilior lintei inſinuatio, vnde præ anguſtia ſpiritus aut timeatur ſuffocatio, aut fere ad animi vſque deliquium Reus torqueatur. Hæc Gomeſius, ſed Belloui. *vbi ſuprà, num. eod.* De hoc tormento memoriam habuit ſimplici linteo aqua madefacto fieri ſolito. apud quem etiam alia tormentorum genera jam exoleta videre licet, quorum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Seneca Troad. nu.* 560. & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum*; & alia ex aliis hic commemorare poſſem, ſed ne inanem operam ſumpſiſſe videar, de his plura non addam.

Cæterum Pœnarum genera quamplurima ſunt, eorumque plura recenſentur in tex. *l. ſi quis forte. §. final. & ll. ſeqq. ff. de Pœnis.* nobis tamen de nonnullis tantum verba facienda, & meo modo pro
31 nunc ſic diuidam. Pœnæ vel ſpirituales ſunt, vel tem-
32 porales. Temporales voco à Iudice quocunque ſiue is laicus ſit, ſiue Eccleſiaſticus pro delictis publicis inflictas. Spirituales voco à Dei miniſtris, nempe à Confeſſariis, vel alias ab Eccleſiaſticis Iudicibus impoſitas in peccatorum nonnullorum ſatisfactionem, quas proprie pœnitentias vocamus, de quibus tamen ſeorſim inter miſcellanea verba faciam vnica ad hoc quæſtione dicata. Pœnarum
33 autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas ſolum, quæ ſunt corporis afflictiuæ, ſed eas etiam, quæ vel libertatem adimunt, vel ciuitatem, vel etiam honorem. Quatum aliæ capitales ſunt, aliæ non capitales. Capitalium aliæ ciuiles, aliæ ſimpliciter capitales. Non capitalium aliæ ſunt corporis afflictiuæ, aliæ non.
34 Simpliciter capitales ſunt, quibus imponitur vltimum ſupplicium. Ciuiles cum inferunt ſummam capitis diminutionem abſque ſanguine, vt eſt exilium perpetuum, bonorum, & libertatis amiſſio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus Rei tanquam ſi amplius in humanis non eſſent habentur, vt elicitur *ex l. Rei. ff. de Pœnis. & l. licet. ff. de verbor. ſignif.* Non capitales corporis afflictiuæ ſunt fuſtigatio, verberatio, membri abſciſſio, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corporis afflictiuæ non ſunt exilium eſt ad tempus, carcer ad tempus pro pœna injunctus, & hujuſmodi; de quarum nonnullis, quæ ad noſtrum argumentum facere videntur, ſuo loco, & tempore diſſeremus.

SVMMARIVM.

1 *Tormenta eadem non ſemper vno eodemque modo infliguntur.*
2 *Tortura eſt remedium ſubſidiarium pro veritate in Iudiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt.*
3 *Tortura gradus quot.*
4 *Primus tortura gradus.*
5 *Prægnans non poteſt terreri.*
6 *Pueri, & decrepiti an terreri poſſint.*
7 *Timor & terror Animi defectum excitant.*
8 *Puerpera an poſſit terreri.*
9 *Mulier menſtruata an terreri poſſit.*
10 *Mulier menſtruis fluentibus non eſt torquenda.*
11 *Secundus Torturæ gradus, & qui ab eo debeant eſſe immunes.*
12 *Tertius tortura gradus.*
13 *Triſtitia ſenibus inimiciſſima.*
14 *Quartus tortura gradus.*
15 *Quintus tortura gradus.*
16 *Carcer eſt quædam tortura ſpecies. Contrarium nu. ſeq.*
18 *Carcer proprie eſt tormentum.*
19 *Carcer non facit quæſtionem.*
20 *Qua Medico conſideranda cum judicium ferre debet, an quis in carcere abſque periculo detineri poſſit.*
21 *Quomodo pronuntiare debeat Medicus circa detentionem Reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob leuem cauſſam leuis infirmitas ſufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *In carcerato ob grauem cauſſam leuis infirmitas non ſufficit ad illum liberandum.*
24 *Grauis morbus in quibus cauſſis excuſare carceratum poſſit.*
25 *Infirmitas grauiſſima quando excuſet.*

De gradibus Torturæ, & de Carceribus.

QVÆSTIO II.

LIcet vero de præſenti nonniſi quatuor ſuperius deſcriptis tormentis quæſtiones fiant, non tamen ſemper eadem tormenta eodem modo infliguntur, ſed aliquando mitius, interdum atro- 1
cius, alias autem atrociſſimè, quoniam etiam delicta, ipſique delinquentes non ſemper vnius ejuſdemque conditionis ſunt: delicta enim aliquando ſunt leuiora, interdum grauiora, alias grauiſſima, & atrociſſima, ita vt tormentorum, & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare poſſit. Sic & delinquentium malitia, delinquendi conſuetudine, ſtatu, ætate, fortitudine, ſexu, fragilitate, multiſque aliis conditionibus alij ab aliis ſuperantur. Cum ergo Tortura remedium ſit ſubſidiarium pro veritate in judiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt, vt manifeſtè 2
elicitur ex textu *in l. Editum. ff. de Quæſtionibus*, & ex aliis tam Legum, quam DD. auctoritatibus à Farinac. Poſt alios adductis *in præct. crim. quæſt.* 40. *num.* 3. hinc eſt, quod Iudices in quæſtionibus non ex abrupto ad tormenta deueniunt, ſed gra-

datim procedunt, incipientes primo ab admonitionibus, dehinc descendendo ad minas, & ad terroris incussionem, successiue ad deductionem ad locum tormentorum, post hoc ad corporis denudationem, tum postmodum ad alligationem, dehinc sensim ad aliqualem, sed leuem torturam, post hanc ad grauiorem, tandem ad grauissimam, itaque à DD. constituuntur varij torturæ gradus, & à pluribus plures, per quos sensim volunt esse, vt plurimum procedendum, nisi quid obstet.

3 Alij vero maluerunt torturam in tres gradus distingui, in leuem scilicet, grauem, & grauissimam, alij autem diuiserunt in quinque gradus; quæ quidem diuisio Medico magis cognitu est necessaria vt judicium ferre possit, an Reus torturæ subjiciendus sit, nec ne, cum non satis sit aliquando negatiue, aut affirmatiue absolute respondere, sed necesse sit distinguere quo torturæ genere, ac quo torturæ gradu possit, aut non possit cruciari: nam multi grauissimam torturam sustinere non possunt, qui tamen grauem sustinerent, alij neque ipsam grauem, sed leuem, alij neque leuem, sed leuissimam, alij ne leuissimam quidem, immo nec minas, & terrorem. Examinemus ergo torturæ ipsos gradus juxta postremam diuisionem, quæ magis ad rem nostram facere videtur, vt sciamus quænam prohibeant quæstionem in vno, aut altero torturæ gra-
4 du fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus cum Iudex minatur Reo tormenta, ipsumque terrere studet ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licet abusiuè tortura dicatur) nemo excipitur, nisi mu-
5 lier vtero gerens, vt vnanimiter sentiunt DD. omnes, Carrer. *in pract. in princ. num.* 180. Farinac. *quæst.* 38. *num.* 84. quem adduxi *alias lib.* 1. *num.* 3. & hoc summa cum ratione, quia si grauidam deterreas, fœtum abjicere facile coges. Cæteri autem à terrore, & minis non fiunt immunes, licet torqueri non possint, vt impuberes, senes, lactantes. Bos. *in pract. crim. tit. de Ind. & tort. n.* 121. Carrer. *vbi supra.*

6 Sed non videtur tam absolute de ea re quoad pueros, & decrepitos esse pronunciandum, nam terror incussus Puero, aut Decrepito periculo non vacat, facile enim Pueri perterriti, & maxime teneriores ætatis in Epilepsiam, aliaque mala de repente incidunt, senes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cum timor, & terror ex sui natura animi defectum excitare sint apti,
7 Gal. *lib.* 1. *de art. cur. ad Glauc. cap.* 14. *& lib.* 2. *de Sympt. caus. cap.* 5. quod maxime efficere possunt in senibus ob caloris paupertem. Cauendum ergo in his ætatibus, vt quanto magis teneræ, & quanto magis præcipitatæ fuerint, tanto cautius, tantoque minor terror incutiatur. Monendum insuper, vt hic terror non sit repentinus, quia infirmæ ejusmodi ætates illum vix sustinere possunt, factumque interdum est etiam in robustioribus ætatibus, vt aliqui ex repentino terrore, aut timore interierint, vt narrat Gal. *vbi proxime.* Lenius ergo in primis Iudex procedat, dehinc sensim ad graviores minas prorumpat.

Sed cum dixerimus prægnantem terreri non
8 posse, num & puerpera, hoc est, quæ de recenti peperit, terreri non debet? hoc à Iurisconsultis intactum video; dicamus ergo nos, distinguendo, aut enim puerpera est in primis diebus sui puerperij, & tunc nullo modo est terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad summum quindecim dierum. ratio est, quia ex terrore, & timore maxima fit sanguinis commotio de directo contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim sanguinis motus redit ad exteriora per vteri venas, in timore sanguinis motus recurrit ad interiora, & maxime ipsius cor, & sic puerpera facili negotio tenenda, quæ retentio quam discriminis plena sit, nouerunt Medici. Sequentibus vero diebus, cum terror incussus tanto periculo hominem non exponat, etiamdummodo neque magnus sit, neque repentinus, magis tutus.

Sed postquam purgationibus puerperij tempore fluentibus mulier non potest terreri, poterit ne menstruis purgationibus fluentibus mulier terreri? videretur enim eadem ratio in vtroque casu militare, quia etiam in menstruata fieri posset recursus sanguinis ad superiora, & inde plurima mala enasci mulieri exitialia; sed dicendum non esse parem rationem, nam multò promptius, & majori cum periculo ex retentione puerperij morbi adueniunt, quam ex retentione menstruæ purgationis, vt adnotaui alias ex Gal. *lib.* 1. *tit.* 4. *quæst.* 4. *nu.* 45. Illud tantum adnotauerim hic, mulierem menstruis fluentibus non esse torquendam, quia ex dolore, & labore, aut subita, ac repentina retractio fieret ad superiora fluentis sanguinis, aut major venarum adapertio; præterquam quod facile tunc ea occasione posset mulier animo deficere, & alia symptomata non sine vitæ periculo incurrere.

Secundus torturæ gradus erit, cum Reus deductus ad locum tormentorum spoliatur, manibusque, vt sit, vinctis, tormento quasi tunc torquendus applicatur, judice jam minitabundo instante, vt antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. Certum autem est, eos, qui primo gradu torqueri non possunt, neque etiam secundo esse torquendos, cum majora ex hoc, quam ex illo pericula immineant; majori ergo cautione his vti debemus; nam forte neque valetudinarij si multum debiles sint, & tenuis complexionis, neque notabili morbo affectos, & maxime non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo ad hunc vsque terminum torquendi, vel potius deterrendi. Excipio tamen chronicos quosdam morbos, vt Hydropem, Cachexiam, febres longas, sed leues, morbum Gallicum, Arthritim, & alios hujusmodi.

Et hæc multo magis procedere debent in ter- 12
tio torturæ gradu, cum Reus denudatus, vinctus ma-
nibus, tormento jam exponitur, licet actu non tor-
queatur, sed sic in tormento tantisper detinetur, &
certe nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti, &
de recenter enixa, aliisque supra commemoratis, sed
de pueris, & senibus cum alter in ætate processit,
attingens decimumquartum annum, aut non longe
ab eo distans, alter autem nondum ita præcipitatæ
ætatis est, vt adhuc omnino viribus destitutus videatur, & ego quidem in puero jam prouectiori
nempe saltem duodecimum annum prætergresso
nihil extimescerem. In sene autem etiam non præ-
cipitatæ ætatis cautè agerem; neque enim dubium
est quantopere animus tum exagitari possit, quan-
toque mœrore senex affici, vnde facile est illum ali-
quid mali non aspernabilis pati: nam tristitia seni- 13
bus inimicissima, quia vt ex Galeno dicebat Ran-
chin. *de morb. sen. sect.* 1. *cap. vlt.* debilis natura sub va-
lido affectu oppressa statim suffocatur; vt enim
flammula morientis lucernæ à violentiori quauis
aura facile extinguitur, sic & vita senilis à vehemen-

tiore

tiore animi commotione. Prudenter ergo Bos. *tit. de Tort. num.* 122. non esse audaciter cum pueris, & senibus ad hæc deueniendum monet: quia tamen robur virium non ex annotum numero in particularibus mensurari potest, & hominum conditio est diuersa, idcirco hæc Iudicis arbitrio relinquenda.

14 Quartus torturæ gradus est, cum Reus jam actu
15 torquetur, cui succedit quintus gradus, cum non solum torquetur, sed ad atrocitatem tormenti augendam multa adhibentur, vt detinendo ipsum in tormento ad longum tempus, projiciendo aquam frigidam in dorsum, alligando lignum intra pedes ne eos jungere possit, quassando funem in cordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus, & faciendo alia nonnulla, de quibus in sequentibus videbimus. Nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quod ad eum non possunt Iudices absque periculo deuenire in febricitantibus quacunque febre, nisi esset leuis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in Hæmoproicis, nempe in iis, qui sanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus, & hujusmodi, quæ omnia clariora euadent, cum procedente sermone de tormentis in specie loquemur.

16 Quoniam autem Carcer dici potest torturæ species quædam, vt ex Baldo Paul. à Pur. *de synd. verb. Tortur. cap.* 1 *num.* 27. & Farinac. *quæst.* 2[illegible], *nu.* 1. antequam de tormentis proprie dictis in specie agamus, de carcere loquamur; licet sciam voluisse
17 nonnullos alios DD. Carcerem non esse speciem Torturæ per ea, quæ affert Clar. *quæst.* 64. *lib.* 5. §. *final. num.* 31.

18 Sed in rei veritate carcer dici potest tormentum corporis, & animi, vnde idcirco dicitur infernus, & sepultura viuorum. Farinac. *vbi suprà, num. eod.* immo Carcer durus quæstioni æquiparatur Bellouis. *in practic. Iudic. par.* 2. *rubr. de quæst. & qualit. torm. num.* 5. & jure, quia ex carceris duritie non minus elici potest per vim veritas à reis, quam ex duritie tormentorum.

19 Clarus tamen intellexit forte Carcerem non facere quæstionem, & consequenter non esse torturæ speciem, neque inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur potest aliquando à Medico, vt sæpe sæpius etiam in ciuilibus caussis vsuvenit, an quis absque vitæ dispendio in carcere detineri possit. qui antequam de ea re judicium ferat, & causam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum, quo affligitur considerare debet. Causa ergo vel est ciuilis, vel criminalis; criminalis item vel est leuis, vel grauis, vel grauissima. Leuem voco cum quis detinetur in carcere pro aliquo leui delicto, quod vel pecuniaria, vel leuissima aliqua pœna expiari soleat. Grauem cum pro delicto Reus graui pœna corporis afflictiua, aut etiam capitali, sed non vltimi supplicij, aut priuatione bonorum saltem magna ex parte est mulctandus. Grauissimam cum delictum pro quo custoditur vltimum supplicium exposcit.

Eodem modo infirmitas, qua carceratus detinetur, vel est leuis, nempe quæ neque de præsenti, neque in futurum etiam, in ipsis carceribus reo manente, quicquam timeri possit; ne ejus incolumitati notabiliter præjudicet, vt esset leuis stomachi, aut infimi ventris dolor, scabies, tumor aliquis simplex, vulnusculum, & id genus alia, vel est grauis, nempe quæ conjuncta est cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cum non sit talis potest fieri talis, ex mora in carcere, aut ex sua natura, vt Tertiana febris etiam intermittens, ac simplex, & multo magis duplex, aut quotidiana intermittens, Quartana quæcunque, & alij non dissimiles morbi, qui licet ab omni periculo ex intermittentia, & maxime longa, vt in Tertiana, & Quartana, videantur immunes, facile ex procatharctica aliqua causa, vt est ipse carcer, possunt ex tutis periculi pleni euadere. Vel tandem infirmitas est grauissima, id est cum manifesto vitæ periculo, quales sunt febres continuæ omnes, morbi acuti, & hujusmodi.

His sic examinatis & distinctis, ac considerata insuper carceris qualitate, atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus judicium ferre potest, subsequentibus vniuersalibus conclusionibus ad de- 21
terminandum de particularibus manuductus. Leuis infirmitas nullum affert impedimentum, quominus quis in carcere non nimis duro detineri possit; neque enim ob sui leuitatem vllum à carcere fomentum recipere potest, sed à natura, antequam vires acquirat, facile superatur; idcirco leuis morbus nomine morbi dignus non censetur. *l.* 1. §. *sed sciendum. ff. de Ædil. ed.* & ex nostris Gal. *lib. de constit. Art. cap.* 19. *in Isagogic.* quæ quanquam vera sunt, tamen secunda hæc conclusio formari potest. In leui caussa etiam leuem infirmitatem, nisi sit leuissima, debere dare causam excarcerationi. Etsi enim ra- 22
tionabiliter prognosticari possit, nihil ex tali infirmitate esse timendum, attenta causæ leuitate, & incertitudine, quam habemus in quibuslibet leuissimis morbis apparatus corporis ægrotantis, leuis morbus respectu leuis causæ grauis dici potest ad hunc effectum; quod tanto magis haberet locum, quanto infirmitas etiam leuis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non faceret, quia cum in carcere detenti multa incommoda patiantur, non solum quo ad ea, quæ in victu necessaria sunt, sed etiam quoad res ipsas non naturales, & maxime ad aerem, qui in carcere non potest esse nisi detestrimus, cum sit locus immundus, & horribilis, vt dicit Bald. *in tract. de carcer. c.* 1. *nu.* 2. & Farinac. post alios *ibid. num.* 2. & ex nostris Baptista Codronch. *in method. testif. cap.* 2. & idcirco mala mansio ab ipsis Iurisconsultis appelletur. Farinac. *citata quæst.* 27. *nu.* 1. hinc est, quod etiam leuis morbus si perseueret, ita vrgere potest, vt facile carcerati vitam in discrimine ponat.

Sit tertia Conclusio, leuis infirmitas in caussa 23
graui, & multo minus in grauissima non debet excusare hominem à carceris custodia; secundum Iustitiam enim videtur, vt grauiter delinquentes etiam cum aliquali vitæ incommodo, & dispendio (licet in leui infirmitate adesse non præsumatur) in carcere custodiantur, vt delictorum suorum condignas pœnas reportent.

Quoad infirmitatem porrho grauem eo modo, 24
quo dixi, sit quarta conclusio, quod jure excusare debeat in omni caussa ciuili, & in criminali graui, & multo promptius in leui; & hoc non absque ratione, & auctoritate dico; quia non æquum est carceratos etiam pro delicto graui ob carcerum incommoditatem in ipsis carceribus periclitari, vt ex Folletio dicit Farinac. *quæst.* 33. *num.* 78. quod si hoc verum est, cum ex infirmitate graui eo modo, quo grauem hic accipio, immineat justus, & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, jure poterit excusare. Ra-

tionabilis autem timor non modo apparet ex parte, & ex natura morbi, qui aptus eſt interdùm in mortem terminare, ſed ex aliis pleriſque conditionibus, vt ex malo carceris aere, ex ineptitudine miniſtrantium, & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex grauibus infirmi pathematis, quæ omnia cum pleriſque aliis facile ad Ægri interitum etiam in infirmitate aliàs non lethali, ſed tamen graui, conſpirare conſueuerunt.

25 Multo magis ergo carcere excuſabit infirmitas grauiſſima etiam in delicto graui; quia quæ in infirmitate graui euenire dixi, multo magis locum habent in grauiſſima, & multo promptius ad Ægri mortem cooperantur, quam in graui; atque ea de cauſſa acceptiſſimum apud Modicos eſt, grauiſſimos morbos, quales acuti omnes ſunt, in carceribus non niſi ſumma cum difficultate, & cum euidenti ægrotum diſcrimine, curari poſſe, vt demonſtrat Baptiſta Codronch. *in method. teſtif. cap.* 2. *per totum*.

Verum autem grauiſſimorum delictorum Rei ob grauiſſimas hujuſmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego quod ad me non pertineat, non determino. videtur Farinac. in negatiuam ſententiam abire *loc. cit.* ibi, Niſi grauiſſimi criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret. Mihi ſatis ſuperque eſt admonuiſſe, in carceribus detentos morbo periculoſo, aut acuto laborantes facile, & prompte interitè, difficillime, & ægerrimè ad ſalutem perduci, cum ob inopportunam remediorum adminiſtrationem, tum ob vehementes animi paſſiones, & maxime timorem, & mœrorem, quæ ſi quid aliud infelicem morborum exitum promittunt.

SVMMARIVM.

1 *Inter tormenta frequentius eſt tormentum funis.*
2 *Chorda ſubtilis majorem infert dolorem, quam groſſa.*
3 *Iudex debet vti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam Rei, & eleuationem in tormentum.*
4 *Suſpenſio majorem cruciatum affert, quam ictus; contrarium ex Fortunato.*
5 *Quaſſationes minus periculoſæ, magis doloroſæ, ictus contra magis periculoſi, minus doloroſi.*
6 *In nullo delicto dantur vltra tres ictus.*
7 *Tormentum funis per vnum brachium inflictum an magis moleſtum, aut magis periculoſum, aut magis doloroſum.*
8 *Ictus in tormento funis per vnum brachium inflicti magis periculoſi, quam in inflicto per vtrumque brachium.*
9 *Quibus ingeniis Iudices funis tormento atrocitatem augere ſoleant.*
10 *Cur poſt refrigerationem à priori tortura major fiat cruciatus in ſecunda.*
11 *Parum à terra eleuatus in tormento majorem dolorem experitur, quam multum eleuatus.*
12 *Cur ex abraſione pilorum Rei facilius confiteantur.*
13 *Chordæ non poſſunt Rei torqueri vltra horæ ſpatium.*
14 *Tortura repeti non poteſt.*
15 *Reus non poteſt torqueri continuatis diebus.*
16 *Spatium inter vnam torturam, & aliam quantum eſſe debeat. dic. vt num. ſeq.*
18 *In chordæ tormento quænam partes præ cæteris patiantur.*
19 *In Chordæ tormento humeros laxari falſum.*
20 *Chordæ tormentum pectori inimiciſſimum.*

De Tormentis in ſpecie, & primo de tormento funis.

QVÆSTIO III.

INter tormenta, quæ in vſu nunc ſunt, frequentius, 1
& vſitatius eſt tormentum funis, vt jam ſuperius dixi, quia cum magnum inferat dolorem, ac cruciatum, hominis ſaluti nequaquam officit, & idcirco Iudices vbique terrarum eo vtuntur in quæſtionibus. In eo tamen infligendo multa offeruntur conſideranda, quæ ad ejus tormenti majorem, aut minorem tolerantiam facere videntur, vnde magis, aut minus ab eo in particularibus perſonis abſtinendum Iudicibus eſt, qui animum ad hoc aduertere debent, vt majorem, aut minorem dolorem ex tormento Reus percipiat, quò major aut minor ejus apparet tolerantia: nam exempli gratia, chorda ſubtilis majorem multo infert cruciatum, quam groſſa. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 167. Giauar. *in addit. ad Clar. q.* 64. *lib.* 5. *litt. a.* Farinac. *quæſt.* 37. *nu.* 62. in debilibus ergo, in pueris, in ſenibus, in valetudinariis groſſa Iudex vtetur, in robuſtis, in juuenibus, aut viris, in ſanis ſubtili, & ſic de cæteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo choriaceo fit, quod dixi vocari, *la ſtringa*, videndum an in prioribus moderari debeat, ne tam atrociter torquendos crucier, nam eam tanti facit Farin. *vbi ſupra, num.* 38. *& quæſt.* 41. *num.* 19. vt eam ipſiſſimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num. ſuperiori* dicebat; hanc ligaturam tam atrocem eſſe, vt carnem dilaniet vſqua ad oſſa, itaque cum ipſa atrocitate tormenti Iudex hanc quoque computare debet, eamque in certis perſonis magnifacere. 2

Eadem cautione, vtendum circa intermedium 3
tempus, quod intercedit inter ligaturam, & eleuationem, quippe cum ſi diuturnum ſit, erit maximæ conſiderationis, vt idem Farinac. animaduertit *d. quæſt.* 38. *num.* 38. Medicus autem conſiderabit in hoc partium tam arctè vinctarum intumeſcentiam; & quid ſuccedere poſſit præcipue in aliquibus perſonis debilibus, cum ex Auicenna habeamus 4. *primi cap.* 20. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phleboromia faciendà; quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna euenire poteſt, & maxime ſi poſt diuturnam hanc ligationem funi appendantur, ibique per notabile ſpatium detineantur? videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere judicat, ſed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac ſi fune torquerentur, ſi per longum ſpatium ligati permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conjiciat.

Præterea cum in hoc tormento, vt dixi, Rei aut ſimpliciter ſuſpendantur, aut etiam concutiantur, vel quaſſentur, fune, cui appendantur agitato, aut denique ictu à ſummo Throchleæ præcipites deorſum labi permittantur, ſuſpenſi tamen à terra remanentes, voluerunt Iuriſconſulti, vt poſt multos Farinac. *loc. cit.* ſuſpenſionem majorem cruciatum 4
afferre, quam ictus; cum tamen ex Medicis Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 3. contrarium firmare videatur dicens, in ſimplici ſuſpenſione moleſtiæ quidem plus, minus doloris ineſſe, in concuſſione minus moleſtiæ, plus autem doloris. Ego quomodo horum DD. auctoritatem conciliare poſſim

non 4

non habeo: mihi certè Medici opinio ſit veriſimilior, quia major ſit violentia in ictibus, quam in ſimplici ſuſpenſione, major igitur vnitaris ſolutio, & ex conſequenti major cruciatus, quia ex majori, & violentiori vnitaris ſolutione majorem fieri non eſt dubium. Farinac. vt mihi videtur, moleſtiam à dolore non ſejunxit, ſed vnum idemque eſſe voluit, & ſic ejus ſententia vera eſſe poteſt, quia ſumma moleſtia, quæ percipitur in ſuſpentione dolori aſſociata ſuperat abſque dubio moleſtiam, & dolorem in ictibus perceptum. controuerti illud non poteſt, quod
5 idem Farinac. *d. q.* 38. *num.* 54. dicebat, ſquaſſationes nimirum minus eſſe periculoſas, magis tamen dolorolas, quam ictus, vtriuſque autem minus periculoſa eſt ſimplex ſuſpenſio, vnde ſquaſſationes, ſeu concuſſiones, & ictus vitandi in certis caſibus, de quibus poſtmodum agemus. & ea de cauſa, ob imminens nempe periculum ex iteratis ictibus, non poſſunt multoties repeti, ſed in quocunque delicto,
6 & in quacunque quæſtione etiam in atrocuſſimis non dantur vltra tres ictus, vt poſt veruſtiores Farinac. *ibid. nn. eodem.* Ambroſin. *de mod. for. proceſſ. in fin. l.b.* 4. *cap.* 4. *nn.* 6. conſiderabile tamen maxime in ictibus eſt, vtrum ab altiori, vel humiliori loco inferantur, cum quanto ex altiori loco inferuntur, tanto majorem vim reus patiatur, tantoque majori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea ſententia terminus eſſet præſcribendus, neque temere ex qualibet altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem evenit aliquando, quod reus altero brachio eſt impeditus, & idcirco per vnum tantum brachium torquetur, vt in vſu eſſe teſtantur Brun. *de Ind. & tort. p.ar.* 2. *cap.* 2. *nu.* 6. Farinac. *d. quæſt.* 38. *n.* 63. Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 20. *n.* 7. & alij, videndum eſſet an hic torquendi modus ſit magis, vel
7 minus periculoſus, & an majorem, vel minorem moleſtiam, & cruciatum inferat, nam ſit magis periculoſus, magis item moleſtus, & doloroſus, certe cautius à Iudice in eo infligendo procedendum eſſet, neque poſſet forte per tantundem temporis in tormento reos detinere, vt quando per vtrumque brachium torquentur.

Sed contrarium medius fidius verius videtur, nempe tormentum funis per vnum brachium inflictum & minus moleſtum, & minus doloroſum, & minori periculo ſubjectum eſſe. nam præterquam quod (hoc enim ad multo majorem cruciatum facit) brachia hic non contorquentur, certum eſt partes numero pauciores male habere, & minorem
8 multo ſpiritus anguſtiam fieri. Illud maxime in hoc caſu conſiderabile eſt, Ictus majus afferre periculum, quam cum per vtrumque brachium rei torquentur: quia cum corporis pondus ab vnico brachio ſuſtentetur, ſi per ſe ex alto labi permittatur, ſuſpenſumque remaneat, totam vim vnicum brachium ſuſtinet, & ſic impoſſibile eſt quin ligamenta, Nervi, muſculi, & muſculorum capita in ea parte lacerentur, ac diſcindantur, vnde in poſterum homo brachij illius vſum vel in totum, vel in partem amittat; præterquam quod alia pericula ex ea re imminere poſſunt, vt rupturæ venarum, & dilatatio arteriarum in ea potiſſimum parte, quæ alligatum brachium reſpicit; cauendum ergo duxerim ab ictibus, & præcipue violentis in hoc caſu, & potius quaſſationibus vtendum, quæ cum ab omni periculo immunes ſint, ſufficientes exiſtimandæ ad reum, quantum neceſſitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Iudices, vt alias dixi, multis vtuntur ingeniis ad moleſtiam, & cruciatum augendum; tale illud eſt, cum baculum inter vtrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos ſimul jungere poſſit, quod quanta cum moleſtia fiat teſtatur poſt alios ſæpe adductus Farin. *loco cit. nu.* 65. non diſſimile eſt cum compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in fune ſuſpenſi manent; nam & ex hoc major dolor, neque impar moleſtia concitatur, & idcirco his non vtuntur niſi in delictis atrocibus, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem expoſcente. ſed non ſatis ad hoc eſt delicti atrocitas, niſi ſimul robuſtus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatem ſufferendam ſufficiens exiſtat; quia quantumuis atrocia delicta ſint, nunquam tormentis rei poſſunt enecari, cum illis vti liceat pro quæſtione, non pro pœna, vt alias dixi; ſunt ergo hæc in debilibus, & inſufficientibus euitanda.

Superat autem ejus tormenti hac ratione infligendi fœditatem id, quod nonnullos Iudices facere dicunt, Carter. *in pract. crimin. in princ. n.* 189. ex Parid. à Put. *de Synd. cap.* 4. *n.* 6. & poſt hos Farin. *vbi aliat, num.* 66. imperare nempe reos jam tantiſper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægreſſo labore ſuperexcalfactos refrigerari, refrigeratos denuo tormento ſubjicere duplicato in tormento ex prægreſ- 10
ſa refrigeratione, mirum in modum dolore. at cur hoc? In priori tortura corpus inſigniter excalfit, pori adaperiuntur, nervi, nervoſæque omnes partes, & quæcunque nervorum naturam æmulantur, relaxantur; ſuperveniente mox frigore, & per jam patentes poros facile ad eas partes ſeſe inſinuante, illæ obrigeſcunt, poſt ex novo tormento majori multo cum cruciatu eas diſtendi, ac divelli neceſſe eſt; vnde non fit hoc abſque periculo diſruptionis, evulſionis, & lacerationis vaſorum, & patientium particularum; quamobrem non immerito & hoc ab vſu receſſit, quemadmodum & projectio frigidæ in rei dorſum, quæ ob eandem ipſam rationem parem ſuperiori infert cruciatum.

Conſiderabile & illud in hoc tormento eſt, quan- 11
topere nempe reus à terra elevetur, nam parum à terra elevatus majorem experitur dolorem, quam qui magis elevatur, ob rationem à DD. adductam, de qua re non ſilnit etiam Fortunat. noſter *loc. cit.* eandem afferens rationem, quæ talis eſt: nam dum multa vi terræ inniti ſuſpenſi rei contendunt, atque in hoc vno totis nervis incumbunt, partes magis diſtenduntur, ac ſeipſos plurimum exagitant, atque dilacerant, etenim quo propius id laboris ſolamen cernitur, quod inhibetur, eo magis potiundi ſollicitat deſiderium. ita Fortunatus, & ex Iuriſconſultis Carter. *in pract. crim. in princ. nu.* 178.

Sed antequam vlterius progrediamur quæri po- 12
teſt hic cur abraſio pilorum id operari videatur, vt rei facilius à tormentis victi, veritatem confiteantur? ita enim ſeſe rem habere dicit ex Parid. à Put. Carter. *vbi proxime*, & ex aliis Flam. Chartar. *in practic. interrog. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 222. *verſ. Quinto capillos capitis.* & Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. in fin. lib.* 4. *cap.* 7. *nu.* 6. Mihi quidem, vt veritatem ingenue fatear, nulla de ea re phyſica ratio, quæ ſatisfaceret, in mentem venire poterat. In ſacris quippe robur in capillis adnotatur, vt in Sampſone, *Iudic. cap.* 16. cui abraſis capillis omnis vigor, & fortitudo illico recedebat, & renaſcentibus fortitudo redibat, vt ibi *verſ.* 19. Apud Poëtas etiam, vt

apud Ouid. *Metamorph. lib.* 8. *fab.* 1. Niſus ſuperari ab hoſtibus non poterat, niſi ei crinis è capite abſcinderetur, quod à Scylla ejus filia factum facile à Minoë ſuperatus eſt; ſed cum id in Samſone fuerit ſupernaturale, in Minoë, & aliis fabuloſum, non habet locum in caſu noſtro, ſicuti neque id, quod alij Poetæ fabulantur, quoſdam nimirum vita excedere non potuiſſe, niſi illis crinis abſcinderetur. Quaſi abſciſſo crine omnis vigor euaneſceret. vt de Didone Virg. *lib.* 4. *Æneid. ibi*;

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flauum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, ſtygioque caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cælum roſcida pennis
Mille trahens varios aduerſo ſole colores
Deuolat, & ſupra caput adſtitit, hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſoluo,
Sic ait, & dextra crinem ſecat, omnis & vna
Delapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

Certe coma raſa abjicit animum, idcirco moris fuit apud veteres in conjunctorum funere comam deponere, aut tondere, aut etiam euellere, ad demonſtrandam ſummam animi abjectionem, vnde apud Homer. *Odyſſ. lib.* 4.

—— indignor nec quicquam cohibebit.
Flere quitcunque mortuus fuerit mortalium & fatum
Hoc nunciam miſeris eſt ſolum miſeris mortalibus,
Tondereque comam, proſindereque lacrymas à genis.

de qua re plura vide apud Delrium *in comm. ad Senec. Hyppolit. num.* 1177. In Sacris etiam *Deuteron. cap.* 21. *verſ.* 12. ſi quis captiuam ducere in vxorem vellet, præcipiebatur, vt eam in propriam domum introductam curaret, vt raderet cæſariem ad animum ejus, vt credo, abjiciendum. vnde apud vetuſtiores tam Græcos, quam Latinos omnes ſerui caput radebant, referente Pier. Valer. *lib.* 32. *Hieroglyphicorum cap. de Coma.* ſed pilos fortitudinem, & audaciam afferre certum eſt, nam mulieres, & Eunuchi, qui pilis, vt cæteri ſecundum totum corpus minus abundant, timidiores etiam cæteris hominibus ſunt, imo inter cæteros pilosos eſſe audaciores notiſſimum eſt. idcirco apud Græcos conſuetum fuiſſe comam nutrire in fortitudinis ſignum teſtatur idem Pier. *ibid.* vnde nullum Heroum, qui bello Trojano interfuerunt abſque comæ laude Homerus reliquit, vt percurrit Sineſius ex Dione *in caluitij encomio prope principium.* Superſtitioſum quid ineſſe putant Iudices in ipſis pilis, & illis abſcondi poſſe remedia quædam, & characteres ad tormenta ſuſtinenda. ego quicquid ſit de hoc putabam non niſi ex tormentorum atrocitate euenire, vt rei poſtquam illis pili abrati fuerint, veritatem confiteantur: nam pili vel abraduntur poſtquam Rei jam alias torti fuerunt, & viſi ſunt tormentum ſtoccifacere, vel cum vigiliæ tormento ſunt ſupponendi, & in vtroque caſu ob tormentorum atrocitatem vix vnquam rei conſtantes ſunt in deneganda veritate: & quoad primum teſtatur Paris à Put. *ex Andr. de Iſern. vbi ſupra. nu. eod.* & poſt hunc Chartar. *in pract. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 192. raro accidere, quod ſemel tortus iterum torturæ expoſitus non confiteatur; & quoad ſecundum aſſeuerat Farinac. *citata quæſt.* 38. *n.* 71. perpaucos eſſe, qui à talis tormenti acerbitate non vincantur, quia, vt addit, eſt inſupportabile tum ratione temporis, tum ratione immenſi cruciatus, & doloris. verum cum prædictis non contentus adhuc cauſſam ejus rei, quæ magis ſatisfaceret inueſtigarem, cum quodam Iudice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit, Reos capillis deraſis in ipſo tormento ſummam, atque intolerabilem moleſtiam ex capitis frigore percipere, ergo conſentaneum vero eſt per adaperros poros in locis, in quibus pili abraduntur, & maxime in capite externum frigus ad interna in eo labore, & agone non niſi ſummo cum tædio penetrare, atque eo modo in cauſſa eſſe, vt rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur, adjuncto victi, vel nolentes veritatem fateantur.

Offertur inſuper adnotandum tempus tam continuum, quam diſcretum, quo rei torquentur. quoad tempus enim continuum conuenit inter omnes DD. non poſſe eſſe longius ſpatio vnius horæ. Chartar. *loco cit. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 113. Ambroſin. *vbi alias cap.* 3. *nu.* 2. & ibi Bernardin. *in ſchol.* Farinac. *cit. quæſt.* 38. *num.* 54. Guazzin. *def* 30. *cap.* 22. *num.* 8. licet aliquando vltra per horæ quadrantem in atrociſſimis jit illatum, teſte eodem Farinac. *ibid* ſed certe conueniens eſt, & ſufficiens ad ſummum horæ ſpacium, & prudenter hoc tempus moderati ſunt Iudices; quia cum maxime & inſigniret in hoc tormento lædatur reſpiratio, cum tantopere in tormento rei defatigentur, vt notat Fortunatus vbi ſæpe, cumque reſpiratio tam neceſſaria ſit ad fouendum cordis calorem ſignanter vbi corpus tantopere laborat, certum eſt ſi ad magis diuturnum tempus tormentum proferatur, in pluribus, ne in omnibus dicam, periculoſiſſima ſymptomata, & vitæ etiam extinctionem producturum, habita etiam conſideratione intenſi cruciatus, quem rei perpetiuntur; viderunt ergo illi, quod vltra hoc ſpatium illos torquere erat Legum ſanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes ſeruari præcipiunt. 13

Quoad tempus diſcretum conſideratur ſpatium inter vnam & aliam torturam, & torturæ ipſius repetitionem, & quoad primum (nam an, & quando repeti poſſit tortura ad me non pertinet decidere, ſed illud tantum ſcio regulam eſſe in jure, quod tortura repeti non debeat. Brun. *de ind. & tort. par.* 2. *cap.* 5. *num.* 55. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 188. Farinac. *vbi ſupra, nu.* 32. Guazzin. *de def. loco cit. cap.* 23. *num.* 1. communis DD. opinio eſt, quod Reus torqueri non poſſit continuatis diebus. Farinac. *vbi mox, nu.* 103. cum pluribus *ibi* per eum adductis. Guazzin. *ibid. nu.* 11. & hoc non abſque ratione, quia cruciatus tantopere excederet, vt ſuſpectus eſſe poſſet in etuenda per vim veritate, & periculo non vacaret. eadem enim ratio hic militaret, & magis etiam vrgeret, quam militare dixi, cum Reus pauliſper tortus refrigerari permittitur, & dehinc iterum tormento exponitur, quod ob immodicum cruciatum euitandum cenſent Doctores. Quoad ſecundum vero nihil certi determinatum reperio. Blanc. apud Farinac. *vbi proxime* interſtitium inter vnam & aliam torturam videtur conſtituere triduanum. ſed Paris à Puteo *de Synd. verſ. Tort.* 3. *cap.* 4. *num.* 5. de quorundam Iudicum conſuetudine locutus, dicebat tale ſpatium debere eſſe octo, aut decem, aut plurium dierum. ex noſtris autem Fortunatus *vbi alias* refert Iuriſconſultos conſueuiſſe, ſi quando funis tormentum repeti debeat, quadraginta dierum ſpatium interponere, quod apud neminem eorum, quos vidi, adhuc inueni; ſic forte vtuntur in Sicilia. illud certum eſt, deberi conſiderari qualitatem torturæ prægreſſæ, & Rei torquendi 14 15 16

quendi vires, aliaſque concurrentes conditiones antequam de tempore intermedio quicquam determinetur. Poterit enim illud longius, aut breuius eſſe pro torturæ prioris majori, aut minori grauitate pro Rei majori, aut minori robore, & ſic de cæteris; neque dubium eſt, quod quanto magis vna diſtabit ab alia, tanto minus cum periculo ſecunda infligetur, & quanto minus diſtabit tanto cum majori periculo; licet etiam poſt octo, aut decem, aut plures dies, vt teſtatur Paris à Puteo *loco cit.* tortura repetita tantum inferat cruciatum, vt quantumcunque reus corpore, & animo ſit induratus veritatem confiteatur. In hac re ſi Medicorum judicium requiratur, tale ex mea ſententia eſſe debet vniuerſaliter loquendo, non deberi Reum ante quindecim dies de nouo tormento exponi, niſi Iudex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur: nam alias periculum eſt, ne in ſecunda tortura ante hoc tempus illata, nerui, venæ, arteriæ & capita muſculorum diſrumpantur, ipſique muſculi lacerentur, & inſigniter debilitentur, maxime in pectore, vt ſunt qui brachia ad pectus adducunt; vt in nonnullis ex tormenti acerbitate euenille teſtatur Fortunatus noſter *vbi aliàs.*

18 Conſiderandum inſuper Medico, quænam partes corporis in hoc tormento præ cæteris crucientur, ac male ex tortura afficiantur; & certe humeros præcipue dolorem excipere non eſt ambigendum, & maxime ſecundum articulos, quibus ſca-
19 pulis conjunguntur. Quamobrem exiſtimant omnes homines humeros in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem ob impoſſibilitatem hujuſmodi luxationis falſam eſſe dicit idem Fortun. Fidel. *loco cit.* probatque vlterius ea ratione, quod recenter à tormento depoſiti brachia quoquouerſum moueant, quod facere abſque dubio non poſſent humeris aliquo modo luxatis. Humeri quidem luxationes pertaras eſſe, & euentu difficiles notiſſimum Medicis eſt, & licet Gal. plura genera luxationis humeri agnoſcat, & nonnulli ex Auicenna, aliorumque auctoritate tria genera luxationum in humeris conſiderauerint, & alij etiam quatuor, vt Paræus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertiſſimis verbis negat humerum poſſe præterquam vnica ratione, nempe in alam luxari. Ita *lib. de Artic. in prin. & in Mochico prope princ.* Imo contra alios Medicos contrarium ſentientes diſputat. At cum hæc luxatio ex Chordæ tormento nequaquam fieri poſſit, ſequitur vt nullo modo ex tormento luxatio ſequatur, & tamen in vſu quotidiano eſt, vt Reo à fune depoſito brachia per tortores reaptentur, quaſi ſuo loco mota ſint, ſed id fieri credo ob jam perpeſſum dolorem, nam & cum à vigiliæ tormento deponuntur, in quo brachia non luxari certum eſt, brachia ob prægreſſum dolorem, & ligaturam, ac immobilitatem per cuſtodes ex Iudicis mandato reaptantur.

Sed præter dolorem, quem humeris, eorumque
20 articulis, ac juncturis, quæ cubito manum jungunt, tortura Chordæ infert, pectori inſuper eſt inimiciſſima, ſpirandique difficultatem, & plurimam ſpiritualibus affert moleſtiam; quia retro extenſis brachiis, ſurſumque muſculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo ſuo pondere illos retrahente, fit moleſta anhelitus difficultas, vrgente maxime ſumma reſpirandi neceſſitate ex labore in tormento perpetrato, neque idcirco aliæ partes à dolore, & moleſtia ſunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores, & moleſtiæ non ex ſolo tormento augentur, ſed ex pleriſque, quæ in ipſo tormento ſuperueniunt. quæ alias minimi momenti viderentur, exemploſit ſudor in guttas ex capite emanans, quem aliquando ad ſummum Naſi apicem decurrentem tam moleſtum miſeri rei experiuntur, veluti mihi nonnulli retulerunt, vt magis moleſtum ipſo cruciatu fuiſſe dejerauerint.

SVMMARIVM.

1 *Impedimenta, ob quorum cauſſam quis torqueri non debeat, vnde deſumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non poſſunt.*
4 *Impuberes habilitati à ſtatuto ad teſtimonium dicendum torqueri poſſunt.*
5 *Senes torqueri non poſſunt.*
6 *Senex ad hoc vt torqueri non poſſit quis dicatur.*
7 *Morbi reſpicientes totum, ob quorum cauſſam rei tormento Chordæ non ſunt ſubjiciendi.*
8 *Morbi particulares ſimiliter impedientes tormento Chordæ Reum poſſe torqueri, & num. ſeq.*
10 *Articularibus morbis obnoxij ab hoc tormento an eximendi.*
11 *Gallico morbo affecti an à Chorda ſint immunes.*
12 *Impedimenta reſpicientia partium diſpoſitionem, ob quorum cauſſam Rei non poſſunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an excuſent à Chordæ tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem reſpicientia, ex quorum cauſſa Rei non ſunt torquendi.*
15 *Valetudinarij, & debiles torqueri non poſſunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint non poſſunt torqueri.*
17 *Tormento ſubjiciendi per decem horas jejuni eſſe debent. dic. vt num. ſequenti.*
19 *Mulierum quænam Chordæ tormento non ſunt torquenda.*
20 *Puerpera non poteſt torqueri.*
21 *Lactantes non ſunt torquendæ.*
22 *Mulieres cur facilius Chordæ tormentum ſuſtineant, quam viri.*

Quænam impedimenta in cauſſa eſſe poſſint, ne Rei Chordæ tormento ſubjiciantur.

QVÆSTIO IV.

IMpedimenta hujuſmodi conſiderari poſſunt, vel 1
ex parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex parte conſtitutionis, & habitudinis corporis. Ex parte ætatis, vel quia eſt nimis tenera, vel nimis præcipitata. Ex parte morborum, qui vel reſpiciunt totum, vel partes; Ex parte, conſtitutionis corporis vel totius, vel partium.

Quoad ætates ergo primo ſeſe offert ætas, quæ 2
præcedit pubertatem, & eſt Regula apud Iuriſconſultos deſumpta *ex l. de minore 14. annis. ff. de Quæſtion.* de qua omnes DD. etiam teſtantur, quod Impuberes extendendo hanc ætatem ad 14. annos tor- 3
queri non poſſint. Brun. *de Ind. & tort. par. 2. cap. 4. num. 16.* Bellouiſ. *in præct. Iudic. tit. de Quæſtion. num. 13.* Clar. *lib. 5. recept. ſent. quæſt. 64. num. 20.* Carrer. *in practic. crimin. in princ. num. 180.* Grilland. *de Quæſt. & Tort. quæſt. 6. num. 4.* & poſt alios vetuſtiores Chartar. *vbi aliàs, lib. 4. cap. 1.*

nu. 49. Farinac. *quæſt.* 41. *nu.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 11. *in princ.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *loco ſupius cit. rubr. Cujus ætatis, &c.* Sed no-
4 ta DD. velle impuberes eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, ſed ſi à ſtatuto habilitentur ad teſtimonium dicendum (forte quia tum malitiam ſuperabundare credendum eſt) poſſe torqueri. Bart. *in d. l. de minore.* Farinac. *d. quæſt.* 41. *nu.* 22. quod quam bene ſit prolatum ego non video, quia licet habilitatio ad teſtimonium dicendum fiat alicubi ob maturius aduenientem in hominibus animi vigorem, & quia vt Perſ. *Sat.* 4.

—— Ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda, tacendaque callet.

tamen hoc non facit, quod poſſint eſſe habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia reſpicit vigorem, & robur corporis, non animi: nam poſſunt quidem alicubi terrarum pueri maturius quartodecimo anno eum animi vigorem habere, quem alibi vix quartodecimo adipiſcuntur, ſed non idcirco hinc ſequitur, quod debeant corpore eſſe validiores, ita vt tormenta facilius tolerare poſſint, licet, vt ingenuè dicam, videtur in omnibus robur animi ſequi ad corporis robur, ſed tamen prudenter moderati ſunt prædictam ſententiam iidem DD. quod hoc ſit intelligendum de tormentis leuioribus, vt de ferula, vel ſcutica: nam ea regula, quod minores torqueri non poſſint, maxime intelligenda habere locum in tormento funis, quia vt Fortunatus dicebat, & inſimul ipſa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non eſt tam firmiter ſuis articulis compactum, neque ita neruorum duritie munitum, vt ex hoc tormento non inſigne damnum, ac certum ſaluris detrimentum ſint reportaturi. Vnde ex hoc idem Fortunatus (& maxime quia pubertas non eodem tempore in omnibus aduenire ſolet) illam ad decimum octauum vſque annum extendit: vult, inquam, Chordæ tormento non poſſe adoleſcentes ante hunc terminum cruciari: ſed quæ à Iure determinari non poſſunt, Iudicis requirunt arbitrium: itaque particulares naturas ipſe, requiſita, ſi libet, Medici ſententia, antea conſiderans, aptas, vel ineptas ad hujus tormenti toleratiam judicabit quod ſatis ſuperque illi notum eſſe poteſt ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aſpectu, & corporis habitu.

Quoad ſenes etiam protrita regula eſt apud eoſdem Iuriſconſultos *ex l. ſi quis grauis. §. ignoſcitur. ff.*
5 *ad ſin. conſ.* Syllanian. & Claud. (qui tex. an ad hanc rem faciat ipſi videant) eos torquere non poſſe Bellouiſ. *vbi ſupra, num.* 13. Brun. *loco cit. par.* 2. *cap.* 4. *num.* 18. Carter. *ibid. nu. eod.* Farin. *cit. quæſt.* 41. *num.* 24 Guazzin. *adducta def.* 30. *cap.* 12. *num.* 2. & ex Medicis idem Fortunat. *vbi aliàs, rubr. eod.* & hoc nonnulli voluerunt locum habere in omni tormento etiam leui. Boſ. *in pract. crim. tit. de tort. num.* 20. Farinac. *vbi ſupra, num.* 29. *in fin.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia niſi præcipitatæ ætatis ſint, & viribus effœtis, non video cur non poſſint ſaltem leuioribus tormentis cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici de-
6 beat Senex, recte à Iuriſconſultis definitum puto, quod Iudicis arbitrio relinquatur, vt per eundem Farinac. *ibid. nu.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad ſeptuaginta annos, ita idem Farin. *loc. cit. num.* 25. ſed Fortunatus noſter (licet nihil certi ex Iuriſconſultorum monumentis potuiſſe ſe elicere circa hoc dicat, forte quia noluit in hoc tempus contetere, aut neceſſariis libris carebat) ſenes à ſexageſimo tertio anno à tormentis facit immunes: ratio ejus termini eſt; quod omnis ætatum ſeries vt ex noſtro Hippocrate patet, per annorum ſeptimanas progreditur, vnde in ſeptimana ſequenti annum ſexageſimum tertium, ſenes plerumque viribus omnino deſtituuntur, & ad omnem laborem inhabiles fiunt, quod corpore, & animo languent: ſed melior eſt Iuriſconſultorum ſententia, quia nullus certus terminus in vlla re, & præcipue in ætatum mutatione, poteſt in particularibus aſſignari, & ſic Iudicis arbitrium in hoc interuenire debet, erit enim qui ſexageſimo tertio ætatis anno vegetior, & robuſtior erit alio, qui nondum quinquageſimum exceſſerit. Difficilius tamen omnino ob allatam à Fortunato rationem, Iudices eo termino tranſacto ſenes torquere debent, & omnino lenius.

Porro impedimenta ex parte morborum quamplurima ſunt, cum multiplex item eſſe poſſit morbus, ex quo quis torqueri impediatur, & primo morbi reſpicientes totum erunt febres quantulæ-7
cunque ſint. Quia cum in Chordæ tormento maxime ſpiritales partes afficiantur, & plurimus in illis calor ex moleſto tormenti labore excitetur, periculum eſt, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur: ſed vtrum excuſare debeat ſimplex Tertiana intermittens, aut ſimplex quartana ſaltem in diebus intermiſſionis, dico, quod debeat excuſare, & maxime Tertiana ob id, quod corpus facile ex incaleſcentia à tormento, & labore facta, & calidiſſimis humoribus jam putreſcentibus refertum, majorem de facili poteſt calorem concipere, & ex ſimplici tertiana continuam, immo acutam febrem excitare. Minus quidem periculi eſſet in Quartana, in qua humores prædominantur frigidiores, ſed tamen, niſi admodum leuis ſit, idem ex ea periculum impendet; quod quidem majus erit ex hoc, quod Quartana ex ſimplici continua facta eſt maxime periculoſa, vt Celſ. teſtatur *lib.* 3. *cap.* 15. eadem autem ratio eſt de ſingulis morbis, qui febrem comitem habent, neque enim in hoc negotio quicquam refert, vtrum accidentalis febris ſit, quia in vtroque caſu par imminet periculum.

Cæterum alij morbi, qui impedimento ſunt, ne Rei huic tormento ſubjici poſſint à capite enume-
randi ſunt, ejuſdem capitis inſignes dolores, Ver-8
tigines, & Apoplexia, Epilepſia, nempe, inquam, cum Rei alias apoplectica, aut epileptica ſymptomata pati conſueuerunt, ejuſdem tumores, & vulnera non præſentia ſolum, ſed etiam à multo tempore prægreſſa, præcipue ſi inſignia extiterint. Poſt hæc ſquinantia, ſi ei homo facile ſit obnoxius, vulnus Trachææ, vel adjacentium partium præſens, aut prægreſſum, earundem partium tumores non aſpernabiles, dehinc omnes pectoris morbi notatu digni, præter, & vltra eos, qui febrem adjunctam habent. Adnumeranda & hic eſt Tuſſis longa, rebellis, & moleſta, Aſthma, & omnis ſpirandi difficultas, catarrhus moleſtus, & maxime tenuis, & ſalſus. Præſentia, aut prægreſſa pectoris vulnera, & vlcera notatu digna, & præcipue fiſtuloſa; venarum quæcunque ſolutio continui, ſiue, inquam, ſciſſæ, ſiue apertæ, ſiue ruptæ, ſiue exeſæ ſint, raucedo perpetua, Empiema, Phthiſis, & ſi qui alij ad pectus ſpectant. Cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, vt ejus palpitatio, tremor, lipothimia, ſyncopis.

Pecto-

9 Pectoris morbos sequuntur morbi ventriculi, vt dolores, vomitus frequens, & molestus, cardialgia, tumor, & alij non aspernendi. hos sequuntur cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda Aqua intercus, Hydrops dicta, maxime jam confirmata. Herniarum species omnes, nisi subligaculis, aliisque ingeniis imminenti periculo occurratur. licet cum Hernia, siue Ruptura est intestinalis, & magna rarum non sit his remediis fidere. & licet Fortunat. vbi alias admiserit ad suspensionem, & concussionem etiam aliquos hernioſos habita cautela prædicta, tamen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos esse voluit. & aduerte quod nullus hernioſus debet ictibus torqueri, licet ille ad concussionem hos admittat, quæ videtur apud ipsum ictum significare, non quassationem, nam vt patet, Quassatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognouisse.

10 Qui Articularibus doloribus, & signanter partium superiorum infensi sunt ab hoc tormento videntur excusandi, quia facile est acerrimo dolore in læsis particulis excitato, eas inflammari, & ob externæ causæ violentiam in gangrænam facessere concurrente præsertim partium debilitate, ac caloris inopia: & esset me hercle satis superque si ad judicantium ipsorum libitum dolores Arthritici in Reis excitari possent, qui pro tormento inseruirent, nam permultos eorum medius fidius cogerent ad confitendum etiam nolentes veritatem, neque vllis aliis ad hunc finem tormentis egeremus, tam acerbos, tamque atroces dolores illos articulares esse clamant Podagrici, & Arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum est, quod Guilelm. Fabrit. *Obseru. Chirurg. cent. 1. obseru. 79.* narrat, plurimos scilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuisse liberatos, quod si ita est, jam non esset timendum, quia suo potius commodo, quam incommodo Arthritici torturæ essent exponendi.

11 Gallico morbo affectos Iurisconsulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar. ex Decian. *lib. 4. pract. interr. reor. cap. 1. num. 112.* Farinac. *q. 38. nu. 33. in fin.* & Guazzin. *d. def. 30. cap. 4. nu. 25.* Sed hoc certe indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque verisimile est, id sibi voluisse DD. vt quicunque Gallicus morbus Reos à tormento excuset; cum ergo id ipsi non definiuerint, nempe cujus qualitatis morbus esse debeat ad hoc, vt Reus torqueri non possit, ad nos pertinet hoc determinare, cum ex Arte notum habeamus, quandonam imminere possit ex hoc morbo periculum, si Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cum grauia symptomata secum affert, vt sunt Artuum dolores maxime noctu molestantes, vlcera cacoetica, & maligna, tumores similis naturæ, quos gummata vocant, ossium caries, capitis dolores grauantes, noctuque similiter exacerbati, corporis consumptio, & marasmus, lenta febricula, & id genus alia. nam & potest ex supra nominatis morbis aliquem excitare, cum nullum prorsus genus morbi sit, quod à Gallico seminio excitari non possit, & cui non possit morbus Gallicus associari. Verumenimvero neque in hoc potest quicquam certi determinari, vnde & arbitrio Iudicantium hoc ipsum moderandum censeo, addito Medicorum consilio.

12 Cæterum impedimenta, quæ Artuum dispositionem respiciunt, enumerantur à Fortunato vbi alias. & primo est brachiorum debilitas ex præ-

gressa eorum effractione, modo non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eueniens non solum facile sanatur, & proprie quidem sanatur, Auic. 5. 4. *tractat. 1. cap. 1.* sed ossa ad conueniens, imo ad majus etiam robur redire solent: post pubertatem autem contrario modo euenit, vnde suspendi quidem tales permittit Fortunatus, sed ea cautela adhibita, vt si insolitus liuor in pendentis Rei brachiis animaduertatur, illico deponatur à tormento. sed nimis certe ille rigidus est, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. neque dubium est, id periculi imminere, ne jam effracta ossa iterum frangantur, satisque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera insignia brachiorum jam perpessa eandem afferunt excusationem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum est, ne ad extensionem coacta disrumpantur. neque Articulorum tantum, sed aliarum quoque partium ipsorum brachiorum, & præcipue magna, & transuersim inflicta vulnera, in quibus par est, venas arterias, capita musculorum, neruos fuisse recisos, ob eandem ipsam causam Reos hoc tormento cruciari non permittunt, fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis satis intuentibus conspicua.

Voluerunt insuper ex Iurisconsultis Bernardin. *ad Ambros. de mod. form. proceß. lib. 4. cap. 2. nu. 13. in fin.* 13
& ex Medicis jam millies citatus Fortunatus *loco eodem*, à tormento hoc seruandos quoque eos immunes, qui vlcuscula in brachiis, quæ fonticulos, & cauteria vocant, gestare solent; dilacerari enim brachia dicit Fortunatus, maxime si ex longa talium fonticulorum gestatione, vt vsuenit, brachia sint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam euenisse testatur; vnde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *vbi supra*, qui, vt se ab hoc eximant tormento, hujusmodi cauteria sibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, testante eodem Fortunato ibidem, de quibus multo minus intercedere dubium debet, quam de fonticulis prædictis, cum periculum, vt mihi videtur, ex his euidentius, ac certius emanare possit.

Sed & inter cætera impedimenta ea connumeranimus, quæ corporis dispositionem, ac habitu- 14
dinem respiciunt, vt est in primis nimia, & luxurians obesitas, & turgida membrorum, ventrisque inferioris compago: neque video quid ad hoc faciat Fortunati distinctio, qui voluit non de omni obesitate hoc verum esse, sed de illa maxime, quæ à natura, & à prima ætate aduenit, nisi quod in his, qui procedente ætate pinguescunt, calor naturalis major, & vasa ampliora, in illis vero, qui à Natura pingues sunt, minor absque dubio calor est, & vasa angustiora reperiuntur, ita docente Galen. *comm. 2. Aphor. 44.* vnde periculo majori exponuntur, sed non ob id à periculo sunt immunes qui per accidens pinguescunt; quia admodum obesi non ob id solum seruantur ab hoc tormento immunes, quia periculum sit, ne præ nimia corporis mole musculi lacerentur, & venæ, & vasa quæcunque disrumpantur; sed etiam, vt addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem respirandi patiuntur, ob quam non solum à concussione, & quassatione (pro quibus ille ictus intelligit) vt vult hos eximerem, sed etiam à simplici suspensione, & maxime ad longum tempus, quia & in simplici quoque suspensione insigniter respirationem lædi constat, præterquam quod Apoplexiæ,

ligno, maxime vero ex Buxo; pollicaris sunt crassitudinis, capitulo oblongo, & vtrinque capitata, & in vtroque capitulo perforata. quod inter vtrumque capitulum est in cochleæ modum est affabrefactum, vtrinque autem per capitulorum foramina forti funiculo conjunguntur, ipsaque funiculi capita currenti modo copulantur. Reus ergo coriaceo vinculo illo, quod diximus appellari, la Stringa, alligatis manibus simul super brachiale in orantis speciem ante Iudicem sistitur. Tum singuli paxilli in singulis digitorum interstitiis interponuntur, ita vt duo postremi extra vtriusque manus interstitia digitos comprehendant, hinc Tormentarius valide funiculum attrahens, nodumque coarctans, digitos comprimit cum non aspernabili dolore, iteratque ad Iudicis mandatum premere, eo interim instante, vt veritatem propalet. His jam descriptis tormentis ad præsens hic maxime Iudices in quæstionibus vtuntur, sed & vetustiores, & antecactæ quoque ætatis homines alias quampluribus tormentis vtebantur, quorum aliqua ob eorum lenitatem, alia ob atrocitatem ab aula recesserunt. horum plura recenset Brun. *de Indiciis, & Tort. part.* 2. *num.* 6. Quorum nonnulla hic cum paruulis quibusdam aliis non ad alium effectum recensebo, nisi vt apertum fiat quanta nunc lenitate respectu præteritorum temporum Iudicia exerceatur; licet quæ recensebo vix minima pars sint eorum, quibus antiquiores, & Tyranni præsertim in sanctos Christi Martyres vtebantur.

22 Crudelitatem nimiam sapiebat illud, quod fame exercebant, subtrahendo ad nonnullos dies quotidianum victum, donec famis impatientia Reorum pertinaciam superaret. de hoc tormento meminit etiam citatus Brun. *ibid. cap. eod. num.* 1. & Carrer. *in pract. crim. tract.* 2. *de Ind. & tort. num.* 180. hoc autem tormentum graue quidem erat, sed nonnisi ad certum tempus periculosum, cujus tamen termini non possunt in particularibus assignari, sed de ea re plura dixi *lib.* 4. *superiori, tit.* 1. *quæst.* 7. *à nu.* 4. *ad plures seqq.*

23 Sed hoc multo immanius erat, multoque magis intolerabile tormentum sitis. curabant enim, vt Reo quantum vellet ciborum salitorum præcipue ad comedendum vltro daretur, potu omnino denegato. hic quidem cruciatus erat maximæ considerationis, quia quantumuis magnus esset is, qui ex fame proueniebat, nunquam æquare potuit cruciatum prouenientem ex siti, cur autem id ita in rei veritate se habeat, dixi alias *lib.* 5. *tit.* 1 *quæst.* 5. *num.* 12. sed erat forte hoc tormentum suspectum, cum sitis à nonnullis facile ad multos dies toleretur, imo acceptum habeamus, multos toto vitæ curriculo nihil bibisse, vt patet ex historiis relatis per Schench. *lib.* 3. *Obs. tit. de siti* nam Asitos quidem per aliquod longum tempus nonnullos fuisse satis compertum est, sed toto vitæ curriculo neminem, ad ipsos tamen per totam vitam nonnullos, vt dixi, fuisse constat, & testantur etiam Alex. Bened. *lib.* 11. *pract. cap.* 17. & Bruyerin. *de re cib. lib.* 16. *cap.* 6. & præter allatos à Schenchio, recenseturalia obseruatio ex Platero Marchionis cujusdam à doctissimo Daniel. Sennert. *lib.* 3. *consummatissimæ ejus practicæ par.* 1. *sect.* 2. *cap.* 6.

24 Mitius multo prædictis erat in natalis sui primordiis, tormentum Vigiliæ: Reus enim in scamno sedere jussus absque vllo fortasse fulcimento per quadraginta horas ne jam se mouere, neque dormire permittebatur (forte etiam nonnullis ingenius vtebantur, vt somnolentum reddierent, vt maxime si post largiorem cœnam, & vberiorem potum tormento reum subjecissent) apponesautem enim hinc inde custodes, qui illum dormire tentantem expergefacerent, eo etenim tædio, & molestia mirum in modum Reus exagitatus, promula sibi quiete illectus, veritatem propalabat; nam hoc tormento nullum efficacius, aut præstantius, minusve noxium esse recte dicit Matt. Delr. *in Senecæ Troad. par.* 2. *num.* 560. *in fin.* neque aliter se primum eo tormento vsum dicit Martil. & post ipsum quotquot DD. de eo verba faciunt, & maxime Farinac. *vbi sæpenu* 70. Sed Iudicum modernorum solertia, vel teueritas pertinacitate delinquentium, & facinorum immanitate concitatorum tormenti atrocitatem in dies nouis ingentis adauxit, ita vt ad id deducta res fuerit, vt coacti fuerint Principes ejus tormenti pernecabilitatem aliqualiter moderari, & modum Iudicum crudelitati præscribere, ne miseri rei, vt sæpe factum est, inter quæstiones decederent.

Sed non contenti præteritorum sæculorum Iudices fame, siti, vigilia reos cruciare etiam igne, & 25
aqua in quæstionibus vsi sunt. igne autem duplici modo, aliquando enim nudis pedibus accensos carbones Reos calcare cogebant, atrox certe supplicium, non tormentum, ex quo in posterum inutiles miseri euadebant, vsu pedum omnino orbati. alias (& hoc erat magis in vsu, nam illo tyranni præcipue in SS. Martyribus cruciandis vsi sunt, de quo Gallon. *de cruciat. Mart. cap.* 7. & 8.) Reorum pedes porcina pinguedine perunctos magno igni appropinquandos curabant, ipsis, vt par erat, arctissime vinctis, ne loco dimoueri possent; ab humanitate & hoc nimis alienum, nam & ab hoc non secus quam à priori plerumque homines ad pedum vsum inhabiles reddebantur, vt geminus testatur casus apud Bernardin. *in scol. ad Ambrosin. tract. de modo form. proceff. lib.* 4. *cap.* 8. vnde jure ab eo abstinendum de præsenti suadet cum eod. Ambrosin. *eod. cap.* 8. *num.* 11. idem Bernardin. *ibid.*

Aqua etiam dupliciter Reos cruciabant. carnifi- 26
cinum illud erat, cum Reo, manibus, pedibusque funi alligatis compressoque naso, ahenum aqua plenum in os infundebant, dehinc alterum, atque alterum, vsque ad septem, & vltra strangulationis in his facile imminebat periculum, præter alia mala inde secutura. ea Ratione reos torquere consueuisse vetustiores ex Io. Millæo testatur Chartar. *lib.* 4. *Pract. inter. rer. cap.* 2. *nu.* 3. sed Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *quæst.* 2. *num.* 6. consueuisse dicit aliquos aquam in Reorum nares infundere ore obstructo, alios vero non simplici aqua vsos, sed calce immixta, quod cum multo majori molestia majori periculo Reos subjiciebat, & majorem hominum impietatem arguebat. Neque hoc inferius tormentum illud fuisse crediderim, quod aceto, vel aqua aceto immixto 27
exercebant, eodem modo, nempe vel ipsum acetum, vel poscam meraciorem in nares infundendo; hoc in seruis plectendis vtebantur, vt patet apud Aristophanem, quem refert Lautent. Pignor. *de seruis pag.* 14. parem hoc cum superiori habuisse & molestiam, & periculum crediderim.

Ridiculum illud medius fidius erat, sed tædij plu- 28
rimum habuisse existimo, quod Scarabæo fiebat, de quo tormento Brun. *vbi proxime.* & Bellouis. *in practic. Iudic. par.* 2. *rubr. de Quæst. nu.* 48. denudato, atque alligato Reo vnus Scarabæus supra ventrem,

seu

ſeu in vmbilico ponebatur, inde catino, vel cyato interclud ebatur, vt inde egredi non poſſet; mirum enim eſt quantum moleſtiæ animalculum illud afferre eo modo poſſit; ſed quid mirum de Scarabæo dixi? qui id non credit, in mentem redigat, quantum moleſtus ſit pulex in aure inclusus.

Multo magis moleſtum fuiſſe exiſtimo, quod ſequitur tormentum, neque tamen multum habuiſſe
29 periculi, ſi modus adhiberetur. Reo diſcalceato, alligatoque muria, ſalita nempe aqua pedes madefaciebant; forte etiam tale plantis confricatis, ipſoque in ſcamno optime vincto, ne loco dimoueri poſſet, capram ad ejus pedes lingendos admouebant: fiebat enim, vt Capra ſalis auiditate allecta propriæ linguæ ſcabritie plurimum tædij eo tactu afferret, neque facile tolerabile, neque enim ſolum tædium, ſed dolorem attulisſe vero conſentaneum eſt, cum & carnem aliquando vſque ad oſſa corroderet. De hoc tormento meminit Brun. *vbi ſuprà*, & ex recentioribus Gomeſius *de Sale lib. 2. num. 28.*
30 qui & aliud tormentum ex ſale factum deſcribit hoc modo. Tum aliud longe grauius, quod nimiſtro ſale tendit ad ſtrangulationem, fit enim magno quodam linteo ſale, & aqua madefacto, quod in os, & guttur ſupplicis ingeritur; cui ob id maxime adhibetur ſal, vt hujus ſapore duce major fiat tum in gutture hiatus, tum in guſtu appetitio, indeque facilior lintei inſinuatio, vnde præ anguſtia ſpiritus aut timeatur ſuffocatio, aut fere ad animi vſque deliquium Reus torqueatur. Hæc Gomeſius, ſed Bellouiſ. *vbi ſuprà, num. eod.* De hoc tormento memoriam habuit ſimplici linteo aqua madefacto fieri ſolito. apud quem etiam alia tormentorum genera jam exoleta videre licet, quorum etiam nonnulla videnda apud Delr. *in Seneca Troad. nu.* 560. & apud Gallonium plura *lib. de cruciat. SS. Martyrum*; & alia ex aliis hic commemorare poſſem, ſed ne inanem operam ſumpſiſſe videar, de his plura non addam.

Cæterum Pœnarum genera quamplurima ſunt, eorumque plura recenſentur in tex. *l. ſi quis forte. §. final. & ll. ſeqq. ff. de Pœnis.* nobis tamen de nonnullis tantum verba facienda, & meo modo pro
31 nunc ſic diuidam. Pœnæ vel ſpirituales ſunt, vel tem-
32 porales. Temporales voco à Iudice quocunque fine is laicus ſit, ſiue Eccleſiaſticus pro delictis publicis inflictas. Spirituales voco à Dei miniſtris, nempe à Confeſſariis, vel alias ab Eccleſiaſticis Iudicibus impoſitas in peccatorum nonnullorum ſatisfactionem, quas proprie pœnitentias vocamus, de quibus tamen ſeorſim inter miſcellanea verba faciam vnica ad hoc quæſtione dicata. Pœnarum
33 autem temporalium corporales aliæ, aliæ pecuniariæ. Corporales voco non eas ſolum, quæ ſunt corporis afflictiuæ, ſed eas etiam, quæ vel libertatem adimunt, vel ciuitatem, vel etiam honorem. Quarum aliæ capitales ſunt, aliæ non capitales. Capitalium aliæ ciuiles, aliæ ſimpliciter capitales. Non capitalium aliæ ſunt corporis afflictiuæ, aliæ non.
34 Simpliciter capitales ſunt, quibus imponitur vltimum ſupplicium. Ciuiles cum inferunt minimam capitis diminutionem abſque ſanguine, vt eſt exilium perpetuum, honorum, & libertatis amiſſio, carcer perpetuus, deportatio, in quibus Rei tanquam ſi amplius in humanis non eſſent habentur, vt elicitur ex *l. Rei. ff. de Pœnis. & l. licet. ff. de verbor. ſignif.* Non capitales corporis afflictiuæ ſunt faſtigatio, verberatio, morſus ad ferrum, tortura ad pœnam data, & aliæ ad hunc modum. Quæ corporis afflictiuæ non ſunt exilium eſt ad tempus, carcer ad tempus pro pœna injunctus, & hujuſmodi; de quarum nonnullis, quæ ad noſtrum argumentum facere videntur, ſuo loco, & tempore diſſeremus.

SVMMARIVM.

1 *Tormenta eadem non ſemper vno eodemque modo infliguntur.*
2 *Tortura eſt remedium ſubſidiarium pro veritate in Iudiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt.*
3 *Torturæ gradus quot.*
4 *Primus torturæ gradus.*
5 *Prægnans non poteſt terreri.*
6 *Pueri, & decrepiti an terreri poſſint.*
7 *Timor & terror Animi defectum excitant.*
8 *Puerpera an poſſit terreri.*
9 *Mulier menſtruata an terreri poſſit.*
10 *Mulier menſtruis fluentibus non eſt torquenda.*
11 *Secundus Torturæ gradus, & qui ab eo debeant eſſe immunes.*
12 *Tertius torturæ gradus.*
13 *Triſtitia ſenibus inimiciſſima.*
14 *Quartus torturæ gradus.*
15 *Quintus torturæ gradus.*
16 *Carcer eſt quædam tortura ſpecies. Contrarium nu. ſeq.*
18 *Carcer proprie eſt tormentum.*
19 *Carcer non facit quæſtionem.*
20 *Quæ Medico conſideranda cum judicium ferre debet, an quis in carcere abſque periculo detineri poſſit.*
21 *Quomodo pronuntiare debeat Medicus circa detentionem Reorum in carceribus.*
22 *In carcerato ob teuem cauſſam leuis infirmitas ſufficere debet ad illum ex carcere eximendum.*
23 *In carcerato ob grauem cauſſam leuis infirmitas non ſufficeret ad illum liberandum.*
24 *Grauis morbus in quibus cauſſis excuſare carceratum poſſit.*
25 *Infirmitas grauiſſima quando excuſet.*

De gradibus Torturæ, & de Carceribus.

QVÆSTIO II.

LIcet vero de præſenti nonniſi quatuor ſupertius deſcriptis tormentis quæſtiones fiant, non tamen ſemper eadem tormenta eodem modo infliguntur, ſed aliquando mitius, interdum atro- 1
cius, alias autem atrociſſimè, quoniam etiam delicta, ipſique delinquentes non ſemper vnius ejuſdemque conditionis ſunt: delicta enim aliquando ſunt leuiora, interdum grauiora, alias grauiſſima, & atrociſſima, ita vt tormentorum, & pœnarum atrocitas illorum atrocitatem nunquam æquare poſſit. Sic & delinquentium malitia, delinquendi conſuetudine, ſtatu, ætate, fortitudine, ſexu, fragilitate, multiſque aliis conditionibus alij ab aliis ſuperantur. Cum ergo Tortura remedium ſit ſubſidiarium pro veritate in judiciis eruenda, quando alias haberi non poteſt, vt manifeſtè elicitur ex textu *in l. Editum. ff. de Quæſtionibus*, & ex aliis tam Legum, quam DD. auctoritatibus à Farinac. Poſt alios adductis *in præt. crim. quæſt.* 40. *num.* 3. hinc eſt, quod Iudices in quæſtionibus non ex abrupto ad tormenta deueniunt, ſed gra- 2

datim procedunt, incipientes primo ab admonitionibus, dehinc deſcendendo ad minas, & ad terroris incuſſionem, ſucceſſiue ad deductionem ad locum tormentorum, poſt hoc ad corporis denudationem, tum poſtmodum ad alligationem, dehinc ſenſim ad aliqualem, ſed leuem torturam, poſt hanc ad grauiorem, tandem ad grauiſſimam, itaque à DD. conſtituuntur varij torturæ gradus, & à pluribus plures, per quos ſenſim volunt eſſe, vt plurimum procedendum, niſi quid obſtet.

3 Alij vero maluerunt torturam in tres gradus diſtingui, in leuem ſcilicet, grauem, & grauiſſimam, alij autem diuiſerunt in quinque gradus; quæ quidem diuiſio Medico magis cognitu eſt neceſſaria vt judicium ferre poſſit, an Reus torturæ ſubjiciendus ſit, nec ne, cum non ſatis ſit aliquando negatiue, aut affirmatiue abſolute reſpondere, ſed neceſſe ſit diſtinguere quo torturæ genere, ac quo torturæ gradu poſſit, aut non poſſit cruciari: nam multi grauiſſimam torturam ſuſtinere non poſſunt, qui tamen grauem ſuſtinerent, alij neque ipſam grauem, ſed leuem, alij neque leuem, ſed leuiſſimam, alij ne leuiſſimam quidem, immo nec minas, & terrorem. Examinemus ergo torturæ ipſos gradus juxta poſtremam diuiſionem, quæ magis ad rem noſtram facere videtur, vt ſciamus quænam prohibeant quæſtionem in vno, aut altero torturæ gra-
4 du fieri. Primum ergo gradum cum nonnullis DD. faciamus cum Iudex minatur Reo tormenta, ipſumque terrere ſtudet ad veritatem ab illo eliciendam, & ab hoc primo torturæ gradu (licet abuſiuè tortura dicatur) nemo excipitur, niſi mu-
5 lier vtero gerens, vt vnanimiter ſentiunt DD. omnes, Carter. *in pract. in princ. num.* 180. Farinac. *quæſt.* 38. *num.* 84. quem adduxi *aliàs lib.* 1. *num.* 3. & hoc ſumma cum ratione, quia ſi grauidam deterreas, fœtum abjicere facile coges. Cæteri autem à terrore, & minis non fiunt immunes, licet torqueti non poſſint, vt impuderes, ſenes, lactantes. Boſ. *in pract. crim. tit. de Ind. & tort. n.* 121. Carter. *vbi ſuprà.*

6 Sed non videtur tam abſolute de ea re quoad pueros, & decrepitos eſſe pronunciandum, nam terror incuſſus Puero, aut Decrepito periculo non vacat, facile enim Pueri perterriri, & maxime tenerioris ætatis in Epilepſiam, aliaque mala de repente incidunt, ſenes autem facili negotio in apoplexiam, aut in animi defectum, cum timor, & terror ex ſui natura animi defectum excitare ſint apti,
7 Gal. *lib.* 1. *de art. cur. ad Glauc. cap.* 14. *& lib.* 2. *de Sympt. cauſ. cap.* 5. quod maxime efficere poſſunt in ſenibus ob caloris pauperiem. Cauendum ergo in his ætatibus, vt quanto magis teneræ, & quanto magis præcipitatæ fuerint, tanto cautius, tantoque minor terror incutiatur. Monendum inſuper, vt hic terror non ſit repentinus, quia infirmæ ejuſmodi ætates illum vix ſuſtinere poſſunt, Factumque interdum eſt etiam in robuſtioribus ætatibus, vt aliqui ex repentino terrore, aut timore interierint, vt narrat Gal. *vbi proxime.* Lenius ergo in primis Iudex procedat, dehinc ſenſim ad grauiores minas prorumpat.

Sed cum dixerimus prægnantem terreri non
8 poſſe, num & puerpera, hoc eſt, quæ de recenti peperit, terreri non debet? hoc à Iuriſconſultis intactum video; dicamus ergo nos, diſtinguendo, aut enim puerpera eſt in primis diebus ſui puerperij, & tunc nullo modo eſt terrore afficienda, qui terminus erit decem, aut ad ſummum quindecim dierum. ratio eſt, quia ex terrore, & timore maxima fit ſanguinis commotio de directo contraria ei, quæ fit in puerperio: in puerperio enim ſanguinis motus tendit ad exteriora per vteri venas, in timore ſanguinis motus recurrit ad interiora, & maxime verſus cor, & ſic puerperia facili negotio retinentur, quæ retentio quam diſcriminis plena ſit, nouerunt Medici. Sequentibus vero diebus, cum terror incuſſus tanto periculo hominem non exponat, erit, dummodo neque magnus ſit, neque repentinus, magis tutus.

Sed poſtquam purgationibus puerperij tempo-
9 re fluentibus mulier non poteſt terreri, poterit ne menſtruis purgationibus fluentibus mulier terreri? videretur enim eadem ratio in vtroque caſu militare, quia etiam in menſtruata fieri poteſt recurſus ſanguinis ad ſuperiora, & inde plurima mala enaſci mulieri exitialia; ſed dicendum non eſſe parem rationem, nam multò promptius, & majori cum periculo ex retentione puerperij morbi aduenium, quam ex retentione menſtruæ purgationis, vt adnotaui aliàs ex Gal. *lib.* 1. *tit.* 4. *quæſt.* 4. *nu.* 45. Illud
10 tantum adnotauerim hic, mulierem menſtruis fluentibus non eſſe torquendam, quia ex dolore, & labore, aut ſubita, ac repentina retractio fieret ad ſuperiora fluentis ſanguinis, aut major venarum adapertio; præterquam quod facile tunc ea occaſione poſſet mulier animo deficere, & alia ſymptomata non ſine vitæ periculo incurrere.

Secundus torturæ gradus erit, cum Reus deductus
11 ad locum tormentorum ſpoliatur, manibuſque, vt ſit, vinctis, tormento quaſi tunc torquendus applicatur, judice jam minitabundo inſtante, vt antequam tormenta experiatur, veritatem prodat. Certum autem eſt, eos, qui primo gradu torqueri non poſſunt, neque etiam ſecundo eſſe torquendos, cum majora ex hoc, quam ex illo pericula immineant; majori ergo cautione his vti debemus; nam forte neque valetudinarij ſi multum debiles ſint, & tenuis complexionis, neque notabili morbo affectos, & maxime non aſpernabili febre, aut acuto aliquo morbo ad hunc vſque terminum torquendi, vel potius deterrendi. Excipio tamen chronicos quoſdam morbos, vt Hydropem, Cachexiam, febres longas, ſed leues, morbum Gallicum, Arthritim, & alios hujuſmodi.

Et hæc multo magis procedere deberent in ter-
12 tio torturæ gradu, cum Reus denudatus, vinctis manibus, tormento jam exponitur, licet actu non torqueatur, ſed hic in tormento tantiſper detinetur, & certe nulla hic occurrit dubitatio de prægnanti, & de recenter enixa, aliiſque ſupra commemoratis, ſed de pueris, & ſenibus cum alter in ætate proceſſit, attingens decimumquartum annum, aut non longe ab eo diſtans, alter autem nondum ita præcipitatæ ætatis eſt, vt adhuc omnino viribus deſtitutus videatur, & ego quidem in puero jam prouectiori nempe ſaltem duodecimum annum prætergreſſo nihil extimeſcerem. In ſene autem etiam non præcipitatæ ætatis cautè agerem; neque enim dubium eſt quantopere animus tam exagitari poſſit, quantoque mœrore ſenex affici, vnde facile eſt illum aliquid mali non aſpernabilis pati: nam triſtitia ſenibus inimiciſſima, quia vt ex Galeno dicebat Ran-
13 chin. *de morb. ſen. ſect.* 1. *cap. vlt.* debilis natura ſub valido affectu oppreſſa ſtatim ſuffocatur; vt enim flammula morientis lucernæ à violentiori quauis aura facile extinguitur, ſic & vita ſenilis à vehemen-

tiore

tiore animi commotione. Prudenter ergo Bos. *tit. de Tort. num.* 122. non esse audaciter cum pueris, & senibus ad hæc deueniendum monet: quia tamen robur virium non ex annorum numero in particularibus mensurari potest, & hominum conditio est diuersa, idcirco hæc Iudicis arbitrio relinquenda.

14 Quartus torturæ gradus est, cum Reus jam actu
15 torquetur, cui succedit quintus gradus, cum non solum torquetur, sed ad atrociratem tormenti augendam multa adhibentur, vt detinendo ipsum in tormento ad longum tempus, projiciendo aquam frigidam in dorsum, alligando lignum intra pedes ne eos jungere possit, qualiando funem in cordæ tormento, aut dando ictus, imponendo pondera in extremis pedibus, & faciendo alia nonnulla, de quibus in sequentibus videbimus. Nunc de hoc quarto gradu torturæ dicamus, quod ad eum non possunt Iudices absque periculo deuenire in febricitantibus quacunque febre, nisi esset leuis quartana, & tunc in diebus interpolationis, in Hæmoptoicis, nempe in iis, qui sanguinem expuunt, in valetudinariis, in debilibus, & hujusmodi, quæ omnia clariora euadent, cum procedente sermone de tormentis in specie loquamur.

16 Quoniam autem Carcer dici potest torturæ species quædam, vt ex Baldo Paris. à Put. *de syndic. verb. Tortur. cap.* 1 *num.* 27. & Farinac. *quæst.* 27. *nu.* 1. antequam de tormentis proprie dictis in specie agamus, de carcere loquamur; licet etiam voluisse
17 nonnullos alios DD. Carcerem non esse speciem Torturæ per ea, quæ affert Clar. *quæst.* 64. *lib.* 5. §. *final. num.* 31.

18 Sed in rei veritate carcer dici potest tormentum corporis, & animi, vnde idcirco dicitur infernus, & sepultura viuorum. Farinac. *vbi supra, num. eod.* immo Carcer durus quæstionis æquiparatur Bellouis. *in practic. Iudic. par.* 2. *rubr. de quæst. & qualit. torm. num.* 5. & jure, quia ex carceris duritie non minus elici potest per vim veritas à reis, quam ex duritie tormentorum.

19 Clarus tamen intellexit forte Carcerem non facere quæstionem, & consequenter non esse torturæ speciem, neque inter tormenta connumerari.

20 Quæri igitur potest aliquando à Medico, vt sæpe sæpius etiam in ciuilibus causis vsuvenit, an quis absque vitæ dispendio in carcere detineri possit. qui antequam de ea re judicium ferat, & causam, ob quam quis detinetur in carcere, & morbum, quo affligitur considerare debet. Causa ergo vel est ciuilis, vel criminalis; criminalis item vel est leuis, vel grauis, vel grauissima. Leuem voco cum quis detinetur in carcere pro aliquo leui delicto, quod vel pecuniaria, vel leuissima aliqua pœna expiari soleat. Grauem cum pro delicto Reus graui pœna corporis afflictiua, aut etiam capitali, sed non vltimi supplicij, aut priuatione bonorum saltem magna ex parte est mulctandus. Grauissimam cum delictum pro quo custoditur vltimum supplicium exposcit.

Eodem modo infirmitas, qua carceratus detinetur, vel est leuis, nempe quæ neque de præsenti, neque in futurum etiam, in ipsis carceribus reo manente, quicquam timeri possit; ne eius incolumitati notabiliter præjudicet, vt esset leuis stomachi, aut infimi ventris dolor, scabies, tumor aliquis simplex, vulnusculum, & id genus alia, vel est grauis, nempe quæ conjuncta est cum aliquo vitæ periculo etiam dubio, vel quæ cum non sit talis potest fieri talis, ex mora in carcere, aut ex sua natura, vt Tertiana febris etiam intermittens, ac simplex, & multo magis duplex, aut quotidiana intermittens, Quartana quæcunque, & alij non dissimiles morbi, qui licet ab omni periculo ex intermittentia, & maxime longa, vt in Tertiana, & Quartana, videantur immunes, facile ex procatharctica aliqua causa; vt est ipse carcer, possunt extitis periculi pleni euadere. Vel tandem infirmitas est grauissima, id est cum manifesto vitæ periculo, quales sunt febres continuæ omnes, morbi acuti, & hujusmodi.

His sic examinatis & distinctis, ac considerata insuper carceris qualitate, atque duritie, Medicus in hac re ita interrogatus judicium ferre potest, subsequentibus vniuersalibus conclusionibus ad de- 21
terminandum de particularibus manuductus. Leuis infirmitas nullum affert impedimentum, quominus quis in carcere non nimis duro detineri possit; neque enim ob sui leuitatem vllum à carcere fomentum recipere potest, sed à natura, antequam vires acquirat, facile superatur; idcirco leuis morbus nomine morbi dignus non censetur. *l.* 1. §. *sed si quidem. ff. de Ædil. ed.* & ex nostris Gal. *lib. de constit. Art. cap.* 19. *in Isagogic.* quæ quanquam vera sunt, tamen secunda hæc conclusio formari potest. In leui causa etiam leuem infirmitatem, nisi sit leuissima, debere dare causam excarcerationi. Etsi enim ra- 22
tionabiliter ptognosticari possit, nihil ex tali infirmitate esse timendum, attenta causæ leuitate, & incertitudine, quam habemus in quibuslibet leuissimis morbis apparatus corporis ægrotantis, leuis morbus respectu leuis causæ grauis dici potest ad hunc effectum; quod tanto magis haberet locum, quanto infirmitas etiam leuis magis protraheretur, nam tunc dubitationi locum non faceret, quia cum in carcere detenti multa incommoda patiantur, non solum quo ad ea, quæ in victu necessaria sunt, sed etiam quoad res ipsas non naturales, & maxime ad aerem, qui in carcere non potest esse nisi detestrimus, cum sit locus immundus, & horribilis, vt dicit Bald. *in tract. de carcer. c.* 1. *nu.* 2. & Farinac. post alios *ibid. num.* 2. & ex nostris Baptista Codronch. *in method. testif. cap.* 2. & idcirco mala mansio ab ipsis Iurisconsultis appelletur. Farinac. *citata quæst.* 27. *nu.* 1. hinc est, quod etiam leuis morbus si perseueret, ita vrgere potest, vt facile carcerati vitam in discrimine ponat.

Sit tertia Conclusio, leuis infirmitas in causa 23
graui, & multo minus in grauissima non debet excusare hominem à carceris custodia; secundum Iustitiam enim videtur, vt grauiter delinquentes etiam cum aliquali vitæ incommodo, & dispendio (licet in leui infirmitate adesse non præsumatur) in carcere custodiantur, vt delictorum suorum condignas pœnas reportent.

Quoad infirmitatem porro grauem eo modo, 24
quo dixi, sit quarta conclusio, quod jure excusare debeat in omni causa ciuili, & in criminali graui, & multo promptius in leui: & hoc non absque ratione, & auctoritate dico; quia non æquum est carceratos etiam pro delicto graui ob carcerum incommoditatem in ipsis carceribus periclitari, vt ex Folletio docit Farinac. *quæst.* 33. *num.* 78. quod si hoc verum est, cum ex infirmitate graui eo modo, quo grauem hic accipio, immineat justus, & rationabilis timor, ne ex mora in carcere infirmitas illa hominem è medio tollat, jure poterit excusare. Ra-

tionabilis autem timor non modo apparet ex parte, & ex natura morbi, qui aptus est interdum in mortem terminare, sed ex aliis plerisque conditionibus, vt ex malo carceris aere, ex ineptitudine ministrantium, & medicamentorum non opportuna exhibitione, ex grauibus infirmi pathematis, quæ omnia cum plerisque aliis facile ad Ægri interitum etiam in infirmitate aliàs non lethali, sed tamen graui, conspirare consueuerunt.

25 Multo magis ergo carcere excusabit infirmitas grauissima etiam in delicto graui; quia quæ in infirmitate graui euenire dixi, multo magis locum habent in grauissima, & multo promptius ad Ægri mortem cooperantur, quam in graui; atque ea de caussa acceptissimum apud Medicos est, grauissimos morbos, quales acuti omnes sunt, in carceribus non nisi summa cum difficultate, & cum euidenti ægrotum discrimine, curari posse, vt demonstrat Baptista Codronch. *in method. testif. cap.* 2. *per totum.*

Verum autem grauissimorum delictorum Rei ob grauissimas hujusmodi infirmitates à carceribus extrahi debeant, ego quod ad me non pertineat, non determino. videtur Farinac. in negatiuam sententiam abire *loc. cit.* ibi, Nisi grauissimi criminis qualitas, vel indiciorum multitudo repugnaret. Mihi satis superque est admonuisse, in carceribus detentos morbo periculoso, aut acuto laborantes facile, & prompte interitè, difficillime, & ægerrimè ad salutem perduci, cum ob inopportunam remediorum administrationem, tum ob vehementes animi passiones, & maxime timorem, & mœrorem, quæ si quid aliud infelicem morborum exitum promittunt.

SVMMARIVM.

1 *Inter tormenta frequentius est tormentum funis.*
2 *Chorda subtilis majorem infert dolorem, quam grossa.*
3 *Iudex debet vti cautione circa tempus intermedium inter ligaturam Rei, & eleuationem in tormentum.*
4 *Suspensio majorem cruciatum affert, quam ictus; contrarium ex Fortunato.*
5 *Quassationes minus periculosæ, magis dolorosæ, ictus contra magis periculosi, minus dolorosi.*
6 *In nullo delicto dantur vltra tres ictus.*
7 *Tormentum funis per vnum brachium inflictum an magis molestum, aut magis periculosum, aut magis dolorosum.*
8 *Ictus in tormento funis per vnum brachium inflicti magis periculosi, quam in inflicto per vtrumque brachium.*
9 *Quibus ingeniis Iudices funis tormento atrocitatem augere soleant.*
10 *Cur post refrigerationem à priori tortura major fiat cruciatus in secunda.*
11 *Parum à terra eleuatus in tormento majorem dolorem experitur, quam multum eleuatus.*
12 *Cur ex abrasione pilorum Rei facilius confiteantur.*
13 *Chordæ non possunt Rei torqueri vltra horæ spatium.*
14 *Tortura repeti non potest.*
15 *Reus non potest torqueri continuatis diebus.*
16 *Spatium inter vnam torturam, & aliam quantum esse debeat. dic. vt num. seq.*
18 *In chorda tormento quænam partes præ cæteris patiantur.*
19 *In Chorda tormento humeros laxari falsum.*
20 *Chordæ tormentum pectori inimicissimum.*

De Tormentis in specie, & primo de tormento funis.

QVÆSTIO III.

INter tormenta, quæ in vsu nunc sunt, frequentius, 1
& vsitatius est tormentum funis, vt jam superius dixi, quia cum magnum inferat dolorem, ac cruciatum, hominis saluti nequaquam officit, & idcirco Iudices vbique terrarum eo vtuntur in quæstionibus. In eo tamen infligendo multa offeruntur consideranda, quæ ad ejus tormenti majorem, aut minorem tolerantiam facere videntur, vnde magis, aut minus ab eo in particularibus personis abstinendum Iudicibus est, qui animum ad hoc aduertere debent, vt majorem, aut minorem dolorem ex tormento Reus percipiat, quò major aut minor ejus apparet tolerantia: nam exempli gratia, chorda subtilis majorem multo infert cruciatum, quam grossa. Carer. *in pract. crimin. in princ. num.* 167. Giuar. *in addit. ad Clar. q.* 64. *lib.* 5. *tit. a.* Farinac. *quæst.* 37. *nu.* 61. in debilibus ergo, in pueris, in senibus, in valetudinariis grossa Iudex vtetur, in robustis, in juuenibus, aut viris, in sanis subtili, & sic de cæteris, & idcirco prior illa ligatura, quæ tenuiori vinculo choriaceo fit, quod dixi vocari, *la stringa*, videndum an in prioribus moderari debeat, ne tam atrociter torquendos crucier, nam eam tanti facit Farin. *vbi supra, num.* 38. *& quæst.* 41. *num.* 19. vt eam ipsissimo tormento æquiparet, quin & in priori loco *num. superiori* dicebat; hanc ligaturam tam atrocem esse, vt carnem dilaniet vsqua ad ossa, itaque cum ipsa atrocitate tormenti Iudex hanc quoque computare debet, eamque in certis personis magnificere.

Eadem cautione, vtendum circa intermedium 3
tempus, quod intercedit inter ligaturam, & eleuationem, quippe cum si diuturnum sit, erit maximæ considerationis, vt idem Farinac. animaduertit *d. quæst.* 38. *num.* 38. Medicus autem considerabit in hoc partium tam arctè vinctarum intumescentiam; & quid succedere possit præcipue in aliquibus personis debilibus, cum ex Auicenna habeamus 4. *primi cap.* 20. nonnullos ex forti ligatura aliquando periclitatos in phlebotomia facienda; quid autem in hac tam arcta ligatura, & tam diuturna euenire potest, & maxime si post diuturnam hanc ligationem funi appendantur, ibique per notabile spatium detineantur? videat ergo, ne eos, quos à tormento eximi debere judicat, sed ligari permittit, pari tormento exagitari faciat, ac si fune torquerentur, si per longum spatium ligati permanere permittantur, aut in aliquod periculum eos conjiciat.

Prætetea cum in hoc tormento, vt dixi, Rei aut simpliciter suspendantur, aut etiam concutiantur, vel quassentur, fune, cui appenduntur agitato, aut denique ictu à summo Throchleæ præcipites deorsum labi permittantur, suspensi tamen à terra remanentes, voluerunt Iurisconsulti, vt post multos Farinac. *loc. cit.* suspensionem majorem cruciatum 4
afferre, quam ictus; cum tamen ex Medicis Fortunat. Fidel. *lib.* 2. *Relat. cap.* 3. contrarium firmare videatur dicens, in simplici suspensione molestiæ quidem plus, minus doloris inesse, in concussione minus molestiæ, plus autem doloris. Ego quomodo horum DD. auctoritatem conciliare possim

non

non habeo: mihi certè Medici opinio sit verisimilior, quia major sit violentia in ictibus, quam in simplici suspensione, major igitur vnitatis solutio, & ex consequenti major cruciatus, quia ex majori, & violentiori vnitatis solutione majorem fieri non est dubium. Farinac. vt mihi videtur, molestiam à dolore non sejunxit, sed vnum idemque esse voluit, & sic ejus sententia vera esse potest, quia summa molestia, quæ percipitur in suspensione dolori associata superat absque dubio molestiam, & dolorem in ictibus perceptum. controuerti illud non potest, quod
5 idem Farinac. *d. q.* 38. *num.* 54. dicebat, squassationes nimirum minus esse periculosas, magis tamen dolorosas, quam ictus, vtriusque autem minus periculosa est simplex suspensio, vnde squassationes, seu concussiones, & ictus vitandi in certis casibus, de quibus posthodum agemus. & ea de causa, ob imminens nempe periculum ex iteratis ictibus, non possunt multoties repeti, sed in quocunque delicto,
6 & in quacunque quæstione etiam in atrocissimis non dantur vltra tres ictus, vt post veteriores Farinac. *ibid. nu.* eodem. Ambrosin. *de mod. for. proceff. in fin. lib.* 4. *cap.* 4. *nu.* 6. considerabile tamen maxime in ictibus est, vtrum ab altiori, vel humiliori loco inferantur, cum quanto ex altiori loco inferuntur, tanto majorem vim reus patiatur, tantoque majori vitæ periculo exponatur; cui rei ex mea sententia terminus esset præscribendus, neque temere ex qualibet altitudine ictus inferendi.

Quoniam autem euenit aliquando, quod reus altero brachio est impeditus, & idcirco per vnum tantum brachium torquetur, vt in vsu esse testantur Brun. *de Ind. & tort. par.* 2. *cap.* 2. *nu.* 6. Farinac. *d. quæst.* 38. *n.* 63. Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 20. *n.* 7. & alij, videndum esset an hic torquendi modus sit magis, vel
7 minus periculosus, & an majorem, vel minorem molestiam, & cruciatum inferat, nam sit magis periculosus, magis item molestus, & dolorosus, certe cautius à Iudice in eo infligendo procedendum esset, neque posset forte per tantundem temporis in tormento reos detinere, vt quando per vtrumque brachium torquentur.

Sed contrarium medius fidius verius videtur, nempe tormentum funis per vnum brachium inflictum & minus molestum, & minus dolorosum, & minori periculo subjectum esse. nam præterquam quod (hoc enim ad multo majorem cruciatum facit) brachia hic non contorquentur, certum est partes numero pauciores male habere, & minorem
8 multo spiritus angustiam fieri. Illud maxime in hoc casu considerabile est, ictus majus afferre periculum, quam cum per vtrumque brachium rei torquentur: quia cum corporis pondus ab vnico brachio sustentetur, si per se ex alto labi permittatur, suspensumque remaneat, totam vim vnicum brachium sustinet, & sic impossibile est quin ligamenta, Nerui, musculi, & musculorum capita in ea parte lacerentur, ac discindantur, vnde in posterum homo brachij illius vsum vel in totum, vel in partem amittat; præterquam quod alia pericula ex ea re imminere possunt, vt rupturæ venarum, & dilatatio arteriarum in ea potissimum parte, quæ alligatum brachium respicit; cauendum ergo duxerim ab ictibus, & præcipue violentis in hoc casu, & potius quassationibus vtendum, quæ cum ab omni periculo immunes sint, sufficientes existimandæ ad reum, quantum necessitas requirit, cruciandum.

Cæterum in hoc tormento infligendo Iudices, vt alias dixi, multis vtuntur ingeniis ad molestiam, & cruciatum augendum; tale illud est, cum baculum inter vtrumque pedem rei in fune pendentis immittunt, ne eos simul jungere possit, quod quanta cum molestia fiat testatur post alios sæpe adductus Farin. *loco cit. nu.* 65. non dissimile est cum compedes, vel pondus aliquod reorum pedibus appendunt, dum in fune suspensi manent; nam & ex hoc major dolor, neque impar molestia concitatur, & idcirco his non vtuntur nisi in delictis atrocissimis, eorum atrocitate tormentorum atrocitatem exposcente. sed non satis ad hoc est delicti atrocitas, nisi simul robustus rei vigor ad eam tormentorum atrocitatem sustinendam sufficiens existat; quia quantumuis atrocia delicta sint, nunquam tormentis rei possunt enecari, cum illis vti liceat pro quæstione, non pro pœna, vt alias dixi; sunt ergo hæc in debilibus, & insufficientibus euitanda.

Superat autem ejus tormenti hac ratione infflicti sæuitiem id, quod nonnullos Iudices facere dicunt, Carter. *in pract. crimin. in princ. n.* 189. ex Parid. à Put. *de Synd. cap.* 4. *n.* 6. & post hos Farin. *vbi alias*, *num.* 66. imperare nempe reos jam tantisper tortos à tormento deponi, ac permittere eos à prægresso labore superexcalfactos refrigerari, refrigeratos denuo tormento subjicere duplicato in tormento ex prægressa refrigeratione, mirum in modum dolore. at cur hoc? In priori tortura corpus insigniter excalfit, pori adaperiuntur, nerui, neruosæque omnes partes, & quæcunque neruorum naturam æmulantur, relaxantur; superueniente mox frigore, & per jam patentes poros facile ad eas partes lese insinuante, illæ obrigescunt, post ex nouo tormento majori multo cum cruciatu eas distendi, ac diuelli necesse est; vnde non fit hoc absque periculo disruptionis, euulsionis, & lacerationis vasorum, & patientium particularum; quamobrem non immerito & hoc ab vsu recessit, quemadmodum & projectio frigidæ in rei dorsum, quæ ob eandem ipsam rationem parem superiori infert cruciatum.

Considerabile & illud in hoc tormento est, quantopere nempe reus à terra eleuetur, nam parum à 11
terra eleuatus majorem experitur dolorem, quam qui magis eleuatur, ob rationem à DD. adductam, de qua re non siluit etiam Fortunat. noster *loc. cit.* eandem afferens rationem, quæ talis est: nam dum multa vi terræ inniti suspensi rei contendunt, atque in hoc vno totis neruis incumbunt, partes magis distenduntur, ac seipsos plurimum exagitant, atque dilacerant, etenim quo propius id laboris solamen cernitur, quod inhibetur, eo magis potiundi sollicitat desiderium. ita Fortunatus, & ex Iurisconsultis Carter. *in pract. crim. in princ. nu.* 178.

Sed antequam vlterius progrediamur quæri potest hic cur abrasio pilorum id operari videatur, vt 12
rei facilius à tormentis victi, veritatem confiteantur? ita enim sese rem habere dicit ex Parid. à Put. Carter. *vbi proxime*, & ex aliis Flam. Chartar. *in practic. interrog. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 222. *verf. Quinto capillos capitis.* & Ambrosin. *de mod. form. proceff. in fin. lib.* 4. *cap.* 7. *nu.* 6. Mihi quidem, vt veritatem ingenue fateor, nulla de ea re physica ratio, quæ satisfaceret, in mentem venire poterat. In sacris quippe robur in capillis adnotatur, vt in Sampsone, *Iudic. cap.* 16. cui abrasis capillis omnis vigor, & fortitudo illico recedebat, & renascentibus fortitudo redibat, vt ibi *verf.* 19. Apud Poëtas etiam, vt

apud Ouid. *Metamorph. lib.* 8. *fab.* 1. Niſus ſuperari ab hoſtibus non poterat, niſi ei crinis è capite abſcinderetur, quod à Scylla ejus filia factum facile à Minoë ſuperatus eſt; ſed cum id in Sampſone fuerit ſupernaturale, in Minoë, & aliis fabuloſum, non habet locum in caſu noſtro, ſicuti neque id, quod alij Poetæ fabulantur, quoſdam nimirum vita excedere non potuiſſe, niſi illis crinis abſcinderetur. Quaſi abſciſſo crine omnis vigor euaneſceret. vt de Didone Virg. *lib.* 4. *Æneid. ibi*;

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flauum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, ſtygioque caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cælum roſcida pennis.
Mille trahens varios aduerſo ſole colores
Deuolat, & ſupra caput adſtitit, hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſoluo,
Sic ait, & dextra crinem ſecat, omnis & vna
Delapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

Certe coma raſa abjicit animum, idcirco moris fuit apud veteres in conjunctorum funere comam deponere, aut tondere, aut etiam euellere, ad demonſtrandam ſummam animi abjectionem, vnde apud Homer. *Odyſſ. lib.* 4.

---- indignor nec quicquam cohibere.
Flere quicunque mortuus fuerit mortalium & fatum
Hoc nunciam miſeris eſt ſolum miſeris mortalibus,
Tondereque comam, profundereque lacrymas à genis.

de qua re plura vide apud Delrium *in comm. ad Senec. Hyppolit. num.* 1177. In Sacris etiam *Deuteron. cap.* 21. *verſ.* 12. ſi quis captiuam ducere in vxorem vellet, præcipiebatur, vt eam in propriam domum introductam curaret, vt raderet cæſariem ad animum ejus, vt credo, abjiciendum. vnde apud veteſtiores tam Græcos, quam Latinos omnes ſerui caput radebant, referente Pier. Valer. *lib.* 32. *Hieroglyphicorum cap. de Coma.* ſed pilos fortitudinem, & audaciam afferre certum eſt, nam mulieres, & Eunuchi, qui pilis, vt cæteri ſecundum totum corpus minus abundant, timidiores etiam cæteris hominibus ſunt, imo inter cæteros piloſos eſſe audaciores notiſſimum eſt. ideirco apud Græcos conſuetum fuiſſe comam nutrire in fortitudinis ſignum teſtatur idem Pier. *ibid.* vnde nullum Heroum, qui bello Trojano interfuerunt abſque comæ laude Homerus reliquit, vt percurrit Sineſius ex Dione *in calui cacomio prope principium.* Superſtitioſum quid ineſſe putant Iudices in ipſis pilis, & illis abſcondi poſſe remedia quædam, & characteres ad tormenta ſuſtinenda. ego quicquid ſit de hoc putabam non niſi ex tormentorum atrocitate euenire, vt rei poſtquam illis pili abrati fuerint, veritatem confiteantur: nam pili vel abraduntur poſtquam Rei jam alias torti fuerunt, & viſi ſunt tormentum floccifacere, vel cum vigiliæ tormento ſunt ſupponendi, & in vtroque caſu ob tormentorum atrocitatem vix vnquam rei conſtantes ſunt in deneganda veritate; & quoad primum teſtatur Paris à Put. *ex Andr. de Iſern. vbi ſupra. nu. eod.* & poſt hunc Chartar. *in pract. interr. reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 192. raro accidere, quod ſemel tortus iterum torturæ expoſitus non confiteatur; & quoad ſecundum aſſeuerat Farinac. *citata quæſt.* 38. *n.* 71. perpaucos eſſe, qui à talis tormenti acerbitate non vincantur, quia, vt addit, eſt inſupportabile tum ratione temporis, tum ratione immenſi cruciatus, & doloris. verum cum prædictis non contentus adhuc cauſſam ejus rei, quæ magis ſatisfaceret inueſtigarem, cum quodam Iudice de vigiliæ tormento verba faciens, retulit, Reos capillis deraſis in ipſo tormento ſummam, atque intolerabilem molestiam ex capitis frigore percipere, ergo conſentaneum vero eſt per adapertos poros in locis, in quibus pili abraduntur, & maxime in capite externum frigus ad interna in eo labore, & agone non niſi ſummo cum tædio penetrare, atque eo modo in cauſſa eſſe, vt rei eo tædio, cruciatibus, quos perpetiuntur, adjuncto victi, vel nolentes veritatem fateantur.

Offertur inſuper adnotandum tempus tam continuum, quam diſcretum, quo rei torquentur. quoad tempus enim continuum conuenit inter omnes DD. non poſſe eſſe longius ſpatio vnius horæ. Chartar. *loco cit. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 113. Ambroſin. *vbi alias cap.* 3. *nu.* 2. & ibi Bernardin. *in ſchol.* Farinac. *cit. quæſt.* 38. *num.* 54. Guazzin. *def* 30. *cap.* 22. *num.* 8. licet aliquando vltra per horæ quadrantem in atrociſſimis ita illatum, teſte eodem Farinac. *ibid.* ſed certe conueniens eſt, & ſufficiens ad ſummum horæ ſpacium, & prudenter hoc tempus moderati ſunt Iudices; quia cum maxime & inſigniter in hoc tormento lædatur reſpiratio, cum tantopere in tormento rei defatigentur, vt notat Fortunatus vbi ſæpe, cumque reſpiratio tam neceſſaria ſit ad fouendum cordis calorem ſignanter vbi corpus tantopere laborat, certum eſt ſi ad magis diuturnum tempus tormentum proferatur, in pluribus, ne in omnibus dicam, periculoſiſſima ſympromata, & vitæ etiam extinctionem producturum, habita etiam conſideratione intenſi cruciatus, quem rei perpetiuntur; viderunt ergo illi, quod vltra hoc ſpatium illos torquere erat Legum ſanctionibus contrarium, quæ Reos aut pœnæ, aut innocentiæ incolumes ſeruari præcipiunt. 13

Quoad tempus diſcretum conſideratur ſpatium inter vnam & aliam torturam, & torturæ ipſius repetitionem, & quoad primum (nam an, & quando repeti poſſit tortura ad me non pertinet decidere, ſed illud tantum ſcio regulam eſſe in jure, quod tortura repeti non debeat. Brun. *de ind. & tort. par.* 2. *cap.* 5. *num.* 5 c. Carrer. *in pract. crimin. in princ. num.* 188. Farinac. *vbi ſupra, nu.* 32. Guazzin. *de def. loco cit. cap.* 23. *num.* 1. communis DD. opinio eſt, quod Reus torqueri non poſſit continuatis diebus. Farinac. *vbi mox, nu.* 103. cum pluribus *ibi* per eum adductis. Guazzin. *ibid. nu.* 11. & hoc non abſque ratione, quia cruciatus tantopere excederet, vt ſuſpectus eſſe poſſet in eruenda per vim veritate, & periculo non vacaret. eadem enim ratio hic militaret, & magis etiam vrgeret, quam militare dixi, cum Reus pauliſper tortus refrigerari permittitur, & dehinc iterum tormento exponitur, quod ob immodicum cruciatum euitandum cenſent Doctores. Quoad ſecundum vero nihil certi determinatum reperio. Blanc. apud Farinac. *vbi proxime* interſtitium inter vnam & aliam torturam videtur conſtituere triduanum. ſed Paris à Puteo *de Synd. verſ. Tort.* 3. *cap.* 4. *num.* 5. de quorundam Iudicum conſuetudine locutus, dicebat tale ſpatium debere eſſe octo, aut decem, aut plurium dierum. ex noſtris autem Fortunatus *vbi alias* tetigit Iuriſconſultos conſueuiſſe, ſi quando funis tormentum repeti debeat, quadraginta dierum ſpatium interponere, quod apud neminem eorum, quos vidi, adhuc inueni; ſic forte vtuntur in Sicilia. illud certum eſt, deberi conſiderari qualitatem torturæ prægreſſæ, & Rei torquendi 14 15 16

quendi vires, aliaſque concurrentes conditiones antequam de tempore intermedio quicquam determinetur. Poterit enim illud longius, aut breuius eſſe pro torturæ prioris majori, aut minori grauitate pro Rei majori, aut minori robore, & ſic de cæteris; neque dubium eſt, quod quanto magis vna diſtabit ab alia, tanto minus cum periculo ſecunda infligetur, & quanto minus diſtabit tanto cum majori periculo; licet etiam poſt octo, aut decem, aut plures dies, vt teſtatur Paris à Puteo *loco cit.* tortura repetita tantum inferat cruciatum, vt quantumcunque reus corpore, & animo ſit induratus veritatem confiteatur. In hac re ſi Medicorum judicium requiratur, tale ex mea ſententia eſſe debet vniuerſaliter loquendo, non deberi Reum ante quindecim dies de nouo tormento exponi, niſi Iudex ob criminum immanitatem, atrocitatem tormentorum affectare cogatur: nam alias periculum eſt, ne in ſecunda tortura ante hoc tempus illata, nerui, venæ, arteriæ & capita muſculorum diſrumpantur, ipſique muſculi lacerentur, & inſignites debilitentur, maxime in pectore, vt ſunt qui brachia ad pectus adducunt; vt in nonnullis ex tormenti acerbitate euenille teſtatur Fortunatus noſter *vbi aliàs.*

18 Conſiderandum inſuper Medico, quænam partes corporis in hoc tormento præ cæteris crucientur, ac male ex tortura afficiantur; & certe humeros præcipue dolorem excipere non eſt ambigendum, & maxime ſecundum articulos, quibus ſca-
19 pulis conjunguntur. Quamobrem exiſtimant omnes homines humeros in hoc tormento luxari, quam tamen opinionem ob impoſſibilitatem hujuſmodi luxationis fallam eſſe dicit idem Fortun. Fidel. *loco cit.* probatque vlterius ea ratione, quod recenter à tormento depoſiti brachia quoquouerſum moueant, quod facere abſque dubio non poſſent humeris aliquo modo luxatis. Humeri quidem luxationes perraras eſſe, & euentu difficiles notiſſimum Medicis eſt, & licet Gal. plura genera luxationis humeri agnoſcat, & nonnulli ex Auicennæ, aliorumque auctoritate tria genera luxationum in humeris conſiderauerint, & alij etiam quatuor, vt Paræus *lib. de luxat.* tamen Hippocrates apertiſſimis verbis negat humerum poſſe præterquam vnica ratione, nempe in alam luxari. Ita *lib. de Artic. in prin. & in Mochico prope princ.* Imo contra alios Medicos contrarium ſentientes diſputat. At cum hæc luxatio ex Chordæ tormento nequaquam fieri poſſit, ſequitur vt nullo modo ex tormento luxatio ſequatur, & tamen in vſu quotidiano eſt, vt Reo à fune depoſito brachia per tortores reaptentur, quaſi ſuo loco mota ſint, ſed id fieri credo ob jam perpeſſum dolorem, nam & cum à vigiliæ tormento deponuntur, in quo brachia non luxari certum eſt, brachia ob prægreſſum dolorem, & ligaturam, ac immobilitatem per cuſtodes ex Iudicis mandato reaptantur.

Sed præter dolorem, quem humeris, eorumque
20 articulis, ac juncturis, quæ cubito manum jungunt, tortura Chordæ infert, pectori inſuper eſt inimiciſſima, ſpirandique difficultatem, & plurimam ſpiritualibus affert moleſtiam; quia retro extenſis brachiis, ſurſumque muſculos, qui illa ad pectus adducunt, attrahentibus, & alia ex parte corpore pendulo ſuo pondere illos retrahente, fit moleſta anhelitus difficultas, vrgente maxime ſumma reſpirandi neceſſitate ex labore in tormento perpetrato, neque ideirco aliæ partes à dolore, & moleſtia ſunt immunes, quia totum corpus compatitur, & dolores, & moleſtiæ non ex ſolo tormento augentur, ſed ex pleriſque, quæ in ipſo tormento ſuperueniunt, quæ alias minimi momenti viderentur, exemploſit ſudor in guttas ex capite emanans, quem aliquando ad ſummum Naſi apicem decurrentem tam moleſtum miſeri rei experiuntur, veluti mihi nonnulli retulerunt, vt magis moleſtum ipſo cruciatu fuiſſe dejerauerint.

SVMMARIVM.

1 *Impedimenta, ob quorum cauſſam quis torqueri non debeat, vnde deſumantur.*
2 *Impedimentum ex ætate.*
3 *Impuberes torqueri non poſſunt.*
4 *Impuberes habilitati à ſtatuto ad teſtimonium dicendum torqueri poſſunt.*
5 *Senes torqueri non poſſunt.*
6 *Senex ad hoc vt torqueri non poſſit quis dicatur.*
7 *Morbi reſpicientes totum, ob quorum cauſſam rei tormento Chordæ non ſunt ſubjiciendi.*
8 *Morbi particulares ſimiliter impedientes tormentum Chordæ Reum poſſe torqueri, & num. ſeq.*
10 *Articularibus morbis obnoxij ab hoc tormento an eximendi.*
11 *Gallico morbo affecti an à Chorda ſint immunes.*
12 *Impedimenta reſpicientia partium diſpoſitionem, ob quorum cauſſam Rei non poſſunt torqueri.*
13 *Cauteria in brachiis an excuſent à Chordæ tormento.*
14 *Impedimenta corporis habitudinem reſpicientia, ex quorum cauſſa Rei non ſunt torquendi.*
15 *Valetudinarij, & debiles torqueri non poſſunt.*
16 *Qui de recenti comederint, vel biberint non poſſunt torqueri.*
17 *Tormento ſubjiciendi per decem horas jejuni eſſe debent. dic. vt num. ſequenti.*
19 *Mulierum quænam Chordæ tormento non ſunt torquendæ.*
20 *Puerpera non poteſt torqueri.*
21 *Lactantes non ſunt torquendæ.*
22 *Mulieres cur facilius Chordæ tormentum ſuſtineant; quam viri.*

Quænam impedimenta in cauſſa eſſe poſſint, ne Rei Chordæ tormento ſubjiciantur.

QVÆSTIO IV.

IMpedimenta hujuſmodi conſiderari poſſunt, vel 1
ex parte ætatis, vel ex parte morborum, vel ex parte conſtitutionis, & habitudinis corporis. Ex parte ætatis, vel quia eſt nimis tenera, vel nimis præcipitata. Ex parte morborum, qui vel reſpiciunt totum, vel partes; Ex parte conſtitutionis corporis vel totius, vel partium.

Quoad ætates ergo primo ſeſe offert ætas, quæ 2
præcedit pubertatem, & eſt Regula apud Iuriſconſultos deſumpta *ex l. de minore 14. annis. ff. de Queſtion.* de qua omnes DD. etiam teſtantur, quod Impuberes extendendo hanc ætatem ad 14. annos tor- 3
queri non poſſint. Brun. *de Ind. & tort. par. 2. cap. 4. num. 16.* Bellouiſ. *in prætt. Iudic. tit. de Queſtion. num. 13.* Clar. *lib. 5. recept. ſent. quæſt. 64. num. 10.* Carrer. *in prattic. crimin. in princ. num. 180.* Grilland. *de Queſt. & Tort. quæſt. 6. num. 4.* & poſt alios vetuſtiores Chartar. *vbi aliàs, lib. 4. cap. 1,*

nu. 49. Farinac. *queſt.* 41. *nu.* 16. & Guazzin. *ad def. reor. def.* 30. *c.* 11. *in prine.* & ex Medicis Fortun. Fidel. *loco ſæpius cit. rubr. Cujus ætatis, &c.* Sed nota DD. velle impuberes eximi quidem ob ætatem teneriorem ab omni tormento, ſed ſi à ſtatuto habilitentur ad teſtimonium dicendum (forte quia tum malitiam ſuperabundare credendum eſt) poſſe torqueri. Bart. *in d. l. de minore.* Farinac. *d. queſt.* 41. *nu.* 22. quod quam bene ſit prolatum ego non video, quia licet habilitatio ad teſtimonium dicendum fiat alicubi ob maturius aduenientem in hominibus animi vigorem, & quia vt Perſ. *Sat.* 4.

—— Ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda, tacendaque callent.

tamen hoc non facit, quod poſſint eſſe habiliores ad tormenta toleranda, quia hæc tolerantia reſpicit vigorem, & robur corporis, non animi: nam poſſunt quidem alicubi terrarum pueri maturius quartodecimo anno eum animi vigorem habere, quem alibi vix quartodecimo adipiſcuntur, ſed non idcirco hinc ſequitur, quod debeant corpore eſſe validiores, ita vt tormenta facilius tolerare poſſint, licet, vt ingenuè dicam, viderut in omnibus robur animi ſequi ad corporis robur, ſed tamen prudenter moderati ſunt prædictam ſententiam iidem DD. quod hoc ſit intelligendum de tormentis leuioribus, vt de ferula, vel ſcutica: nam ea regula, quod minores torqueri non poſſint, maxime intelligenda habere locum in tormento funis, quia vt Fortunatus dicebat, & inſimul ipſa ratio dictat, impuberibus adhuc corpus non eſt tam firmiter ſuis articulis compactum, neque ita neruorum duritie munitum, vt ex hoc tormento non inſigne damnum, ac certum ſalutis detrimentum ſint reportaturi. Vnde ex hoc idem Fortunatus (& maxime quia pubertas non eodem tempore in omnibus aduenire ſolet) illam ad decimum octauum vſque annum extendit: vult, inquam, Chordæ tormento non poſſe adoleſcentes ante hunc terminum cruciari: ſed quæ à Iure determinari non poſſunt, Iudicis requirunt arbitrium: itaque particulares naturas ipſe, requiſita, ſi libet, Medici ſententia, antea conſiderans, aptas, vel ineptas ad hujus tormenti tolerantiam judicabit quod ſatis ſuperque illi notum eſſe poteſt ex compagine, & fortitudine membrorum, ex aſpectu, & corporis habitu.

Quoad ſenes etiam protrita regula eſt apud eoſdem Iuriſconſultos *ex l. ſi quis graui. §. ignoſcitur. ff.* 5 *ad ſen. conſ.* Syllanian. & Claud. (qui tex. an ad hanc rem faciat ipſi videant) eos torquere non poſſe Bellouiſ. *vbi ſupra, num.* 13. Brun. *loco cit. par.* 2. *cap.* 4. *num.* 18. Carrer. *ibid. nu. eod.* Farin. *cit. queſt.* 41. *num.* 24 Guazzin. *adducta def.* 30. *cap.* 12. *num.* 2. & ex Medicis idem Fortunat. *vbi aliàs, rubr. cad.* & hoc nonnulli voluerunt locum habere in omni tormento etiam leui. Boſ. *in pract. crim. tit. de tort. num.* 20. Farinac. *vbi ſuprà, num.* 29. *in fin.* Sed hoc non debet in omnibus indifferenter procedere, quia niſi præcipitatæ ætatis ſint, & viribus effœtis, non video cur non poſſint ſaltem leuioribus tormentis cruciari. Quinam autem ad hunc effectum dici de- 6 beat Senex, recte à Iuriſconſultis definitum puto, quod Iudicis arbitrio relinquatur, vt per eundem Farinac. *ibid. nu.* 28. Sed qui terminum aliquem præfigunt, extendunt illum ad ſeptuaginta annos, ita idem Farin. *loc. cit. num.* 25. ſed Fortunatus noſter (licet nihil certi ex Iuriſconſultorum monumentis potuiſſe ſe elicere circa hoc dicat, forte quia noluit in hoc tempus contetere, aut neceſſariis libris carebat) ſenes à ſexageſimo tertio anno à tormentis facit immunes: ratio ejus termini eſt; quod omnis ætatum ſeries vt ex noſtro Hippocrate patet, per annorum ſeptimanas progreditur, vnde in ſeptimana ſequenti annum ſexageſimum tertium, ſenes plerumque viribus omnino deſtituuntur, & ad omnem laborem inhabiles ſunt, quod corpore, & animo langueant: ſed melior eſt Iuriſconſultorum ſententia, quia nullus certus terminus in vlla re, & præcipue in ætatum mutatione, poteſt in particularibus aſſignari, & ſic Iudicis arbitrium in hoc interuenire debet, erit enim qui ſexageſimo tertio ætatis anno vegetior, & robuſtior erit alio, qui nondum quinquageſimum exceſſerit. Difficilius tamen omnino ob allatam à Fortunato rationem, Iudices eo termino tranſacto ſenes torquere debent, & omnino lenius.

Porro impedimenta ex parte morborum quamplurima ſunt, cum multiplex item eſſe poſſit morbus, ex quo quis torqueri impediatur, & primo morbi reſpicientes totum erunt febres quantulæ- 7 cunque ſint. Quia cum in Chordæ tormento maxime ſpiritales partes afficiantur, & plurimus in illis calor ex moleſto tormenti labore excitetur, periculum eſt, ne ex calore etiam minimo magna febris accendatur: ſed vtrum excuſare debeat ſimplex Tertiana intermittens, aut ſimplex quartana ſaltem in diebus intermiſſionis, dico, quod debeat excuſare, & maxime Tertiana ob id, quod corpus facile ex incaleſcentia à tormento, & labore facta, & calidiſſimis humoribus jam putreſcentibus refertum, majorem de facili poteſt calorem concipere, & ex ſimplici tertiana continuam, immo acutam febrem excitare. Minus quidem periculi eſſet in Quartana, in qua humores prædominantur frigidiores, ſed tamen, niſi admodum leuis ſit, idem ex ea periculum impendet, quod quidem majus erit ex hoc, quod Quartana ex ſimplici continua facta eſt maxime periculoſa, vt Celſ. teſtatur *lib.* 3. *cap.* 15. eadem autem ratio eſt de ſingulis morbis, qui febrem comitem habent, neque enim in hoc negotio quicquam refert, vtrum accidentalis febris ſit, quia in vtroque caſu par imminet periculum.

Cæterum alij morbi, qui impedimento ſunt, ne Rei huic tormento ſubjici poſſint à capite enumerandi ſunt, ejuſdem capitis inſignes dolores, Ver- 8 tigines, & Apoplexia, Epilepſia, nempe, inquam, cum Rei alias apoplectica, aut epileptica ſymptomata pati conſueuerunt, ejuſdem tumores, & vulnera non præſentia ſolum, ſed etiam à multo tempore prægreſſa, præcipue ſi inſignia extiterint. Poſt hæc ſquinantia, ſi ei homo facile ſit obnoxius, vulnus Trachææ, vel adjacentium partium præſens, aut prægreſſum, earundem partium tumores non aſpernabiles, dehinc omnes pectoris morbi notatu digni, præter, & vltra eos, qui febrem adjunctam habent. Adnumeranda & hic eſt Tuſſis longa, rebellis, & moleſta, Aſthma, & omnis ſpirandi difficultas, catarrhus moleſtus, & maxime tenuis, & falſus. Præſentia, aut prægreſſa pectoris vulnera, & vlcera notatu digna, & præcipue fiſtuloſa; venarum quæcunque ſolutio continui, ſiue, inquam, ſciſſæ, ſiue apertæ, ſiue ruptæ, ſiue exeſæ ſint, raucedo perpetua, Empiema, Phthiſis, & ſi qui alij ad pectus ſpectant. Cum quibus adnumerandi etiam cordis morbi, vel minimi momenti, vt ejus palpitatio, tremor, lipothimia, ſyncopis.

Pecto-

9 Pectoris morbos ſequuntur morbi ventriculi, vt dolores, vomitus frequens, & moleſtus, cardialgia, tumor, & alij non aſpernendi. hos ſequuntur cæteri morbi infimi ventris, inter quos connumeranda Aqua intercus, Hydrops dicta, maxime jam confirmata, Herniarum ſpecies omnes, nili ſubligaculis, aliſque ingeniis imminenti periculo occurratur. licet cum Hernia, ſiue Ruptura eſt inteſtinalis, & magna rutum non ſit his remedijs fidere. & licet Fortunat. vbi alias admiſerit ad ſuſpenſionem, & concuſſionem etiam aliquos hernioſos habita cautela prædicta, ramen neque magnos tumores illos pati, neque multum adapertos eſſe voluit. & aduerte quod nullus hernioſus debet ictibus torqueri, licet ille ad concuſſionem hos admittat, quæ videtur apud ipſum ictum ſignificare, non quaſſationem, nam vt patet, Quaſſatio differt ab ictu, quam differentiam non videtur Fortunatus cognouiſſe.

10 Qui Articularibus doloribus, & ſignanter partium ſuperiorum infenſi ſunt ab hoc tormento videntur excuſandi, quia facile eſt acerrimo dolore in læſis particulis excitato, eas inflammari, & ob externæ cauſſæ violentiam in gangrænam faceſſere concurrente præſertim partium debilitate, ac caloris inopia: & eſſet me hercle ſatis ſuperque ſi ad judicantium ipſorum libitum dolores Arthritici in Reis excitati poſſent, qui pro tormento inſeruirent, nam permultos eorum medius fidius cogerent ad confitendum etiam nolentes veritatem, neque vllis aliis ad hunc finem tormentis egeremus, tam acerbos, tamque atroces dolores illos articulares eſſe clamant Podagrici, & Arthriticorum omnis turba. Non tamen conticendum eſt, quod Guilelm. Fabrit. *Obſerv. Chirurg. cent. 1. obſerv. 79.* narrat, plurimos ſcilicet ex tortura ab arthriticis doloribus, & à podagra fuiſſe liberatos, quod ſi ita eſt, jam non eſſet timendum, quia ſuo potius commodo, quam incommodo Arthritici torturæ eſſent exponendi.

11 Gallico morbo affectos Iuriſconſulti ab hoc tormento excipiunt, ita Chartar. ex Decian. *lib. 4. pract. inquir. reor. cap. 1. num. 112.* Farinac. *q. 38. nu. 33. in fin.* & Guazzin. *d. def. 30. cap. 4. nu. 25.* Sed hoc certe indifferenter in omni Gallico morbo non habet locum, neque veriſimile eſt, id ſibi voluiſſe DD. vt quicunque Gallicus morbus Reos à tormento excuſet; cum ergo id ipſi non definiuerint, nempe cujus qualitatis morbus eſſe debeat ad hoc, vt Reus torqueri non poſſit, ad nos pertinet hoc determinare, cum ex Arte notum habeamus, quandonam imminere poſſit ex hoc morbo periculum, ſi Reus huic tormento exponatur; dicendumque tunc periculum notabile illum minitari, cum grauia ſymptomata ſecum affert, vt ſunt Artuum dolores maxime noctu moleſtantes, vlcera cacoetica, & maligna, tumores ſimilis naturæ, quos gummata vocant, oſſium caries, capitis dolores grauantes, noctuque ſimiliter exacerbati, corporis conſumptio, & maraſmus, lenta febricula, & id genus alia. nam & poteſt ex ſupra nominatis morbis aliquem excitare, cum nullum prorſus genus morbi ſit, quod à Gallico ſeminio excitari non poſſit, & cui non poſſit morbus Gallicus aſſociari. Verumenimvero neque in hoc poteſt quicquam certi determinari, vnde & arbitrio Iudicantium hoc ipſum moderandum cenſeo, addito Medicorum conſilio.

12 Cæterum impedimenta, quæ Artuum diſpoſitionem reſpiciunt, enumerantur à Fortunato vbi alias. & primo eſt brachiorum debilitas ex præ-

greſſa eorum effractione, modo non acciderit ante pubertatem, quia fractura ante eam ætatem eueniens non ſolum facile ſanatur, & proprie quidem ſanatur, Auic. 5. 4. *tractat. 1. cap. 1.* ſed oſſa ad conueniens, imo ad majus etiam robur redire ſolent: poſt pubertatem autem contrario modo euenit, vnde ſuſpendi quidem tales permittit Fortunatus, ſed ea cautela adhibita, vt ſi inſolitus liuor in pendentis Rei brachiis animaduertatur, illico deponatur à tormento. ſed nimis certe ille rigidus eſt, qui periculi experientiam in Reorum caput facere permittit. neque dubium eſt, id periculi imminere, ne jam effracta oſſa iterum frangantur, ſatiſque hoc videtur ad eximendum Reum ab hoc tormento. Sed & vulnera inſignia brachiorum jam perpeſſa eandem afferunt excuſationem pro Reis, quia non permittunt brachia extendi, & periculum eſt, ne ad extenſionem coacta diſrumpantur. neque Articulorum tantum, ſed aliarum quoque partium ipſorum brachiorum, & præcipue magna, & tranſuerſim inflicta vulnera, in quibus par eſt, venas arterias, capita muſculorum, neruos fuiſſe reciſos, ob eandem ipſam cauſſam Reos hoc tormento cruciari non permittunt, fiunt autem hæc ex magnis cicatricibus relictis ſatis intuentibus conſpicua.

Voluerunt inſuper ex Iuriſconſultis Bernardin. *ad Ambroſ. de mod. form. proceſſ. lib. 4. cap. 2. nu. 13. in fin.* 13
& ex Medicis jam millies citatus Fortunatus *loco eodem*, à tormento hoc ſeruandos quoque eos immunes, qui vlcuſcula in brachiis, quæ fonticulos, & cauteria vocant, geſtare ſolent; dilacerari enim brachia dicit Fortunatus, maxime ſi ex longa talium fonticulorum geſtatione, vt vſuenit, brachia ſint emaciata, quemadmodum fœminæ cuidam eueniſſe teſtatur; vnde Reorum malitiam notat idem Bernardin. *vbi ſupra*, qui, vt ſe ab hoc eximant tormento, hujuſmodi cauteria ſibi in brachiis excitant. Tumores etiam in brachiis notatu digni idem impedimentum afferunt, teſtante eodem Fortunato ibidem, de quibus multo minus intercedere dubium debet, quam de fonticulis prædictis, cum periculum, vt mihi videtur, ex his euidentius, ac certius emanare poſſit.

Sed & inter cætera impedimenta ea connumerauimus, quæ corporis diſpoſitionem, ac habitu- 14
dinem reſpiciunt, vt eſt in primis nimia, & luxurians obeſitas, & turgida membrorum, ventriſque inferioris compago: neque video quid ad hoc faciat Fortunati diſtinctio, qui voluit non de omni obeſitate hoc verum eſſe, ſed de illa maxime, quæ à natura, & à prima ætate aduenit, niſi quod in his, qui procedente ætate pingueſcunt, calor naturalis major, & vaſa ampliora, in illis vero, qui à Natura pingues ſunt, minor abſque dubio calor eſt, & vaſa anguſtiora reperiuntur, ita docente Galen. *comm. 2. Aphor. 44.* vnde periculo majori exponuntur, ſed non ob id à periculo ſunt immunes qui per accidens pingueſcunt; quia admodum obeſi non ob id ſolum ſeruantur ab hoc tormento immunes, quia periculum ſit, ne præ nimia corporis mole muſculi lacerentur, & venæ, & vaſa quæcumque diſrumpantur; ſed etiam, vt addit Fortunatus, quia omnes hi difficultatem reſpirandi patiuntur, ob quam non ſolum à concuſſione, & quaſſatione (pro quibus ille ictus intelligit) vt vult hos eximerem, ſed etiam à ſimplici ſuſpenſione, & maxime ad longum tempus, quia & in ſimplici quoque ſuſpenſione inſigniter reſpirationem lædi conſtat, præterquam quod Apoplexiæ,

& Syncopi esse nimis obæsos obnoxios palam est, quam etiam ob causſam non sunt huic tormento subjiciendi. Inepti præterea huic supplicio sunt, qui pectus habent angustum, humerosque ac spatulas eminentes, & alati ob id vocantur. præterquam quod enim hujusmodi habitudinis homines quamplurimis morbis sunt obnoxij, vt Phthisi, Empiemati, Hecticæ febri, sanguinis spuro, & similibus, difficultatem etiam respirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quod non tantum aeris attrahere præ thoracis angustia valeant, quanto in eo labore indigerent.

15 Sed neque valetudinarij, & debiles funis tormento apti sunt, cum vtique præ imbecillitate facile possint deficere: facile item est eos nouis ægritudinibus ex ea violentia præhendi, non sine manifesto vitæ dispendio: sed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarij, non ita in promptu est. signa equidem, ex quibus valetudinarij deprehendi possint, jam percurri *lib. 3. tit. 2. quæst. vlt. nu. 7.* sed in hac ipsa re Iudicis arbitrium requiri non est dubium, quod requisita Medicorum sententia ferre debet.

Ad corporis dispositionem spectat jejunusne, an satur homo sit, & omnes Iudices ea cautione vtuntur, ne tormento subjiciendi de recenti comederint, aut biberint. Paris à Put. *de synd. verb. Tortura 3. cap. 4. num. 11.* Clar. *lib. 5. Recept. sent. quæst. 64. num. 29.* Chartar. *in pract. interr. Reor. lib. 4. cap. 1. nu. vlt.* & ibi Bernardin. *in schol.* Farinac. *quæst. 38. num. 31.* Guazzin. *ad def. Reor. def. 30. cap. 4. num. 20.* & ex Medicis Fortunat. *loco sæpe cit.* rationem hujus cautionis Iurisconsulti dicunt esse, ne stomachus subvertatur. ita quoque & ipse Fortunatus, quia molestissimus eo tempore esset vomitus. sed aliæ vrgentiores causſæ ad hoc concurrunt, compressio primo partium spiritualium ex ventriculi plenitudine, & præcipue septi transuersi; quam tamen causſam non admittens Fortunatus videtur aperta fronti Galeno contrariari *lib. 6. de loc. aff. cap. 5. transf. med.* dicenti, Etenim cum aliquis se impleuerit, ventriculos intumescens plane videtur septum transuersum comprimere, atque hanc ob rem spiratio redditur crebrior. quia vnusquisque hoc in seipso facile sæpius experitur; concesserim quidem Fortunato non quantulocumque cibo ingesto ventriculum ita tumefieri, vt septum transuersum comprimere possit, sed multo. quoniam ergo in hoc tormento respiratio plurimum læditur, vt jam sæpissime diximus, si Rei, qui de recenti se cibis, & potibus impleuerint, illo torqueantur, majorem multo, & non absque periculo respirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomitu proueniens, de quo alij loquuntur; cum enim facile sit post ciborum assumptionem per agitationem in tormento factam nauseam, & vomitum excitari, suffocationis periculum absque dubio immineret; quia in tormento pectus ob violentam musculorum compressionem compressum minus libere respirare potest, de hinc major ex labore in tormento fit respirationis necessitas, vnde superueniente vomitu, & ob motum sursum majorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & respirationis necessitatem augendo, & dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo facillime exitio exponeretur; stante insuper quod vomitus pectori ex sui natura sit inimicus, vt dicit Auic. *lib. 1. fen. 4. cap. 14.*

Optimo igitur jure præcipiunt Iurisconsulti, vt 17
Rei per decem horas cibum, aut potum non assumpserint, si tormento subjiciendi sint; quem tamen terminum multi ad pauciores horas restringi voluerunt; licet plures in decem conueniant, vt Paris à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt sufficere septem, vt Ambrosin. Alij etiam sex, aut quinque, vt Farinac. & nonnulli alij apud Fortunatum. sed ex Iurisconsultis Bernardin. *loco citat.* & ex Medicis Fortunatus ipse *ibid.* longiori spatio decem nempe horarum adhærent, & tutius ex mea sententia procedunt, licet narret Fortunatus bis se vidisse Reos proxime à cibo tortos nihil inde nocumenti reportasse; non idcirco tamen hæc exempla videntur sequenda, si cum debita circumspectione in re tanti momenti procedere in animo sit.

Sed in hac ipsa re est aliquid maxima consideratione dignum, nempe quod si in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes antequam tormento eos subjicias, summus error aliquando interuenire poterit; cum enim sint quidam homines ejus institutionis, & habitudinis, vt cibos facile conficiant, & jejunium difficillime ferant, quales ii sunt, quos picrocholos, id est, biliosos nominamus, certe si post decem horas à cibo hos tormento subjicias, ex hac vna causſa poterunt inter tormenta leui negotio deficere: itaque Iudex in his minus temporis spatium obseruabit, & vt eos ex aliquibus signis cognoscat, & non decipiatur, sciat hos plerumque esse habitus gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis vel etiam ad fuscedinem, staturæ aut procerioris, aut etiam pusillæ, colericæ naturæ nempe ad iram promptæ. Cum his etiam Anni tempus considerandum est, difficilius enim vno, quam alio tempore homines jejunium tolerare possunt; sic & de ætatibus quoque considerandum, cum vna quam alia difficilius ferat jejunium, vt patet ex Hippocr. 1. *Aphor.* aliorumque medicorum auctoritate.

Denique mulieres si vtero gerant, si puerperia 19
habeant, aut si lac præbeant, à tormento hoc excipiuntur, & multo magis, & quoad Prægnantem textus est *in l. Prægnantis ff. de Pœnis* à DD. adductus, qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura par. 2. cap. 2. num. 6.* Bellouis. *in practic. Iudic. titul. de Quæstion. num. 7.* Clar. *lib. 5. Recept. quæst. 64. num. 22.* Carter. *in practic. crimin. in princ. nu. 180.* Farinac. post multos *quæst. 41. num. 78.* & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non est dubium, vt dicit idem Farinac. *ibidem num. 38.* & Fortunat. Fidel. *loco sæpe allegato.*

Concordant etiam omnes de Puerpera, nempe 20
de ea, quæ de nouo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non posse. ratio assignationis ejus termini conueniens quidem videtur, non quod ob junctura rum nonnullarum separationem, aut ossium motionem necesse sit tot diebus expectare, vt idem Fortunatus voluit neque solum quod purgationes puerperij per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, sed quia etiam cessantibus puerperiis adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc vsque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quasdam superfluitates in vteri substantia à partu relictas. euenire igitur facile potest, quod venæ in tormentis adhuc magis adaperiantur, & sanguinis

fluorem, aut alium etiam non minus periculoſum morbum excitent, & præcipue hiſtericos, ſeu vterinos dolores, quos ipſo Chordæ tormento atrociores eſſe aliquando ipſa docet experientia.

21 Sed & lactantes non ſolum ratione Infantis, ſed ratione etiam ſui ipſarum exceptæ ab hoc tormento ſunt; fieri enim poteſt, vt ex tormenti violentia, & ſanguis ad mammas decurrens (ſi modo ex ſanguine lac generetur, quod non infirmis rationibus improbatur) & ipſum lac, quod jam ad mammas delatum eſt per totum corpus diſpergatur, vnde & dolores, & febres non contemnendas excitari poſſe certum eſt: præterquam quod, vt dicit Fortunatus, bona ſanguinis parte in lactante ad mammas decurrente fit, vt ipſa mulier minori ſanguinis copia abundet, & ea de cauſſa debilis reddatur; ſed ego hoc ſuppoſitum falſum exiſtimo, non enim video nutrices ſe ipſis fieri debiliores, & idcirco non ex ſanguine lac fieri cenſendum, quomodo enim integras ſanguinis libras, immo binas ſingulis diebus ex nutrice ad annos elicies? ſed nunc non datur his locus. Obſecro, lector humaniſſime, vide quæ pro hac opinione affert cumulatiſſime Proſper Martianus ad lib. Hipp. *de Nat. Puer. verſic.* 250. *& alibi in commentariis ejuſdem Hipp.*

Sed his omiſſis ſuperioribus rationibus allatis pro lactantibus, quod torqueri non debeant hoc maximè Chordæ tormento, addam etiam quod longo tempore jejunæ permanere non poſſint, paſtas autem illas torquere, vt alios homines, eſt periculoſum; ſi ergo eas impaſtas per decem horas ad tormentum duxeris animi deliquio, ſipothimia, ſyncope facillime prehenduntur; ſi paſtas, eas in illa pericula conjicias, de quibus jam locuti ſumus.

22 De mulieribus autem cum ſermo ſit illud opportune quæri poteſt, cur ſit, quod Chordæ tormentum facilius ſuſtineant, quàm viri? ita tradit ex Iuriſconſultis Ant. Scap. apud Chartar. *in practic. interrog. Reor. lib. 4. cap. 1. nu.* 210. & ex Medicis Fortunatus *vbi ſupe*, & confirmat experientia, & communis hominum aſſenſus. Ipſe Fortunatus hoc ex eo euenire credit, quod non adeo moleſtentur à reſpirandi difficultate in ipſo tormento, vt viri, quia pectus multo latius obtinent, vnde addam quod etiam extra tormentum reſpirandi difficultatem facilius tolerant, quam viri Aretæo teſte *lib. 1. Actor. cap.* 11. oportuit namque à Natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem; ſed interdum non tantum ex hoc fit, vt in confitenda veritate ſint pertinaciores, ſed quæ ſumma Animi pertinacia dotantur, quippe quæ fruſtratim ſe concidi libentius eligant, quam contra id facere, quod in animo obſtinauerint ſuo, cujus muliebris virij teſtis eſt communis hominum opinio, ſed de hac re vide, quæ affert Tiraquell. *in leg. connub. l. 9. à num.* 34. *ad plures ſeqq.* At vnde eſt, ſi hoc tormentum facilius ſuſtinent, quod plerumque facilius quam viri quæ perpetrauerint confiteantur? nam ita firmat Tiraquell. *vbi ſupra, num.* 136. & Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. lib. 4. cap. 6. num.* 2. & idcirco volunt, vt teſtatur Paris à Put. *de Syndic. verb. Tortura 2. cap. 1. num.* 3. & idem Ambroſin. *ibid.* quæſtionem eſſe primo à muliere incipiendam, quod facilius confiteatur. An ne timiditas Animi vincit petulantiam? an forte impoſſibile eſt, fœminam quæ nouit tacere? an vtrumque ſimul in ea re aliquid operari dixerim?

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Vigilia tormentum atrocius quam Chordæ.*
2 *Quæ partes in Vigilia torqueantur.*
3 *Quæcunque impediunt Chordæ tormentum, impediunt etiam tormentum Vigiliæ.*
4 *Peculiares morbi, qui Vigiliæ tormentum Reis infligi non permittunt.*
5 *Vigiliæ torquendi comedere, aut bibere poſſint antequam tormento exponantur.*

De Tormento Vigiliæ.

QVÆSTIO V.

1 ATrocitatem Tormenti, de quo jam locuti ſumus, ſuperat, vt dixi, non ratione doloris tantam, qui inſupportabilis eſt, vt dicit Farinac. *quæſt.* 38. *num.* 71. verum etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei ſolent, ſuperat, inquam, abſque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cujus deſcriptionem jam dedi *quæſtione prima*, in quo tormento infligendo non aliter quam in ſuperiori plura veniunt conſideranda; & primo quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam, & torturam, cum eadem hic ſint, omnia etiam in hoc locum habent: non aliter enim Rei tractantur, quam ſi Chordæ tormento eſſent ſubjiciendi. Brachia tantum in hoc non tantum attrahi, & extendi poſſunt, ſaltem inſigniter, quia hoc eſſet manifeſto Reorum exitio, vt ex Farinacio alias dixi. Sed tamen aut parum, aut multum quatenus hujus tormenti qualitas fert, extendi ſolent. Dolor in vtroque caſu acerbus, ſed in poſtremo permecabilis, & notatum experientia eſt, de qua teſtatur Farinacius, plures ex hoc in ipſo tormento periſſe: nam non modo cooperatur hic tam inſignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertranſit ſpatium quindecim, ac viginti horarum, ſed etiam ſpirandi difficultas, quæ cum tanto dolore, ac labore, cum tanta totius corporis, ac tam varij generis cruciatu non poteſt hominem non multum lædere.

2 Cæterum in hoc tormento totum fere corpus ſuum particularem cruciatum experitur: torquentur enim diuerſæ partes, & pene omnia corporis membra ſiue artus præcipui, vt brachia, quia retro contorta, arctiſſima, ac doloroſiſſima alligatione vincta per longum tempus detinentur crura quia ſummo cum incommodo diſtracta, ac tam moleſto ſitu collocata omnibus inferioribus partibus cruciatum communicant, pectus item, & vniuerſus thorax, infimulque venter ſuum particularem dolorem, & anxietudinem experiuntur, ſed maxime omnium os ſacrum, & coccix in eo cruciantur, cum vniuerſa corporis moles ſuper ipſum decumbat, & ipſæ Oſſis ſacri, ac coccigis partes ſuper obtuſam illam, & acuminatam planiciem non enarrabili moleſtia, ac cruciatu recumbant. Succedit his omnibus moleſtia ex Vigilia ipſa, cum dormire neque poſſint Rei, neque permittantur: immo hoc vno incommodo famoſum erat hoc tormentum in ſui natalis exordiis, vt alias dixi, auget autem mirum in modum dolores, & moleſtias ipſa vigilia, & corpus multo magis debilitat, vt notum eſt.

Cum ergo hoc tormentum non eadem modo incommoda, ſed etiam multo majora, & numero plura afferat, quam tormentum funis, etiamſi

tempore illud non tantopere ſuperaret, certe hujus moleſtia, & atrocitas, moleſtiam, & atrocitatem illius æquaret; cum vero tantopere illud exuperet; ſuperfluum eſt aſſeuerare hoc illo eſſe pari cum cautela infligendum, imo majori, vt monet Farinac. 3 *quæſt.* 38. *nu.* 17. atque idcirco dubium eſſe non debet, quod omnia ea, quæ impediunt, ne quis Chordæ tormento cruciari poſſet, multo magis impedimento erunt, ne quis huic tormento ſubjiciatur; niſi brachiorum quædam impedimenta excipere velis, quæ tamen ego reſpiciens ad cruciatus diuturnitatem non exciperem. Quinimmo leuiores aliquos morbos, qui forte Chordæ tormentum non ſufficienter impedire videntur, vt eſſet leuiuſcula Terriana ſimplex, aut etiam Quartana, certe ab hoc tormento excuſare dixerim, quia tametſi inter vnam, & aliam Quartanæ febris acceſſionem longa ſint interſtitia, nempe duorum dierum, tamen nimis violenta ea tormenti cauſſa eſt, neque fieri poteſt, vt tam violenter, & tam longo tempore agendo ex intermittente continuam febrem non faciat in corpore jam ad concipiendum febrilem calorem diſpoſito, atque eadem ratio militaret, me judice, in omni vel leuiſſima febricula, & in quibuſcunque aliis leuioribus morbis, vnde eadem cauſſa, quæ inſufficiens videretur ad impediendum, ne quis fune torqueatur, ſufficiens euadet ad impediendum, ne quis tormento Vigiliæ crucietur.

Sunt tamen præter enumeratos morbos in ſuperioni quæſtione alij nonnulli, qui peculiariter impedimento ſunt, aut eſſe poſſunt, ne Rei huic tormento exponantur, quales illi omnes ſunt, qui infimam ſedem, circumjacentelque partes obſident, vt tumores ſunt, ſiue apoſtemata eorum locorum, dolentes, 4 aut tumentes, aut vlceratæ, aut fiſtuloſæ hæmorrhoides, quæ quidem venæ quædam cum ſint numero quatuor, quarum duæ à ſplenetico ramo, duæ ab Epigaſtrico deſcendentes ad extremum podicem ſe conferunt, interdum inflammantur, apoſtemantur, vlcerantur, & fiſtulas concipiunt, & quocunque ex his modis afficiantur, ſufficientiſſimum impedimentum præbent, ne Rei torqueri hoc ſupplicio poſſint, quia facillimum eſſet ex tormenti violentia noua apoſtemata, & inflammationes gigni, aut jam factas in gangrenas abire, & malam qualitatem induere, quemadmodum etiam & in eorum vlceribus euenire poteſt; immo & in ſimplici earum venarum apertione; neque ſolum hoc locum habere debet cum de præſenti morbi Reos moleſtant, ſed etiamſi conſtet de facili illis moleſtari ſolitos, de qua re cum nihil apud quenquam ſcriptum reperierim, certe peculiarem haberi mentionem decuit; licet de Tormento Vigiliæ neque Iuriſconſulti, neque alius quiſquam quicquam effatu dignum afferant ſi modum, quo infligitur, & tormenti atrocitatem, de qua teſtantur, excipias. At de impedimentis quæ excuſare Reos poſſint, nihil omnino habent, ſupponendo forte id, quod dixi, nempe quod omnia ea, quæ à Chorda excuſant, excuſent multo magis à Vigilia, ſed hæc quæ addidimus excuſant à Vigilia, non autem à Chorda.

Sed & illud peculiarem animaduerſionem in hoc 5 tormento expoſcit, quod ſi in hoc quoque tormento infligendo ea cautela adhibeatur, ne Rei per octo, aut decem horas quicquam comederint, aut biberint, cum tormento ſunt ſubjiciendi, neceſſarium omnino erit pleroſque ſi longo tempore in tormento detineantur, ex inedia deficere, maxime autem juniores, & habitu graciles, qui jejunium difficulter ferre poſſunt: in his enim cum ex labore, & dolore, quem in tormento perpetiuntur, fiat multa ſpirituum reſolutio, ſi alia ex parte jejunium & ante torturam, & in ipſa tortura perpeti cogantur, facili negotio animi defectus, lipothimia, ſyncopis, & ipſa tandem mors ſuccedere ipſis poteſt, niſi oportune hoc incommodum declinetur. Quamobrem recte conſultum puto, ſi minus temporis ſpatium intercedat inter confeſſionem, & tormentum, & forte non majus quinque horarum, maxime in calidioribus naturis, & in his qui habitus ſunt gracilioris; quod tanto magis, ac tutius executioni demandari poteſt, quanto in hoc tormento non fit tam violenta corporis agitatio, vt in Chorda; vnde minor etiam occaſio adeſt excitandi vomitum, ex quo etiam minus periculum in hoc, quam in illo impendet. Quin & in ipſo tormento non inconueniens duco Reis aliquid offerre, ſi deficere ſe clament, aut Iudici ita videatur, quod tamen ſtomachum grauare non poſſit, vt eſſet juſculum carnium, vel panis buccella vino madefacta, vel aliquid ſimile vel permittendum, vt vini modicum ſorbillent, quod executioni aliquando à non imprudentibus Iudicibus demandari accepi.

SVMMARIVM.

1 *Iudex Reus mortis efficitur, ſi Rei in tormento ex ſua negligentia moriantur.*

2 *Iudex quando teneatur de homicidio, ſi Reus in tormentis decedat.*

3 *Ad cognoſcendum an Reus in tormento deficiat, quænam attendere Iudex debeat.*

4 *Quomodo ſuccurrendum his, qui in tormentis deficiunt.*

5 *Admonitio circa Reorum torquendorum inediam.*

Reos in tormentis deficere ex quibuſnam ſignis cognoſci poſſit.

QVÆSTIO VI.

EVenit interdum in infligendis tormentis, vt vel nullum appareat impedimentum, vel nullum à Reis opponatur, vel ſi opponatur, ſufficiens à Iudice, vel à Medico ad hoc conuocato non exiſtimetur, vel vt verè nullum impedimentum adſit, vnde Rei tormentis expoſiti manifeſtiſſimi periculi aleam ſubeant, defectu animi, vel ſimili aliquo ſympromate correpti, ita vt, niſi illico à tormentis deponantur, & quam citiſſime illis ſuccurratur, acta de ipſis res ſit: hoc autem magni momenti quidem eſt, tum quia de vita hominis agitur, tum etiam quia ſi in hoc Iudicis culpa interueniat, qui nimis 1 in tormentis exceſſerit, aut diligentiam non adhibuerit, nec peritos conuocandos curauerit, antequam Reum tormento ſubjecerit, neque opportune jam deficere incipientem à tormento depoſuerit, ipſe Reus mortis efficitur, de qua re, ſi quis plura ſcire deſiderat, conſulat Farinac. Abunde de ea re diſſerentem *quæſt.* 37. *à num.* 112. *ad plures ſeqq.* vbi quando, & in quibus caſibus hoc habeat locum ſufficienter docet. Inter cætera vero, quæ ille habet hoc eſt, tunc nempe Iudicem teneri de homicidio, 2 quando Reum vltra ejus tolerantiam torquere non deſiſtit,

non deſiſtit, ſed in torquendo modum excedit, quod tunc vſuuenit, quando apparentibus nonnullis ſignis, quæ demonſtrare poſſunt tormentum excedere Rei tolerantiam, Iudex tamen illum vlterius torquet: neceſſarium igitur eſt videre ex quibuſnam ſignis cognoſcere liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat, quæ quidem ſigna nimis ſuccincte, & conciſe affert Ambroſin. *de mod. form. proceſſ. lib. 4. cap. 14. num.* 4. ex quo etiam, ſed nihil luculentius Guazzin. *ad def. Reor. def.* 30. *cap.* 12. *num.* 3. Accuratius, ſed breuiter recenſentur à Fortunato *loco ſæpiſſime cit.* Iudex ergo vbi aliquid mali ſuſpicetur, vel quod exiſtimet Reum eſſe debilis naturæ, vel quod in medium attulerit aliquod impedimentum, quod ipſe Iudex pro inſufficienti duxerit, vel quod torménta ſint nimis atrocia, vel præcriptum tempus excedant,
3 tunc primo ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui ſi in pallorem manifeſtum conuertatur, & appareat jam in Reo cadauerota pene imago; ſi deinde etiam liueſcere faciem, pectus, & brachia conſpexerit, tum tanto magis de futuro animi defectu dubitans, majore circumſpectione, & majore attentione Reum conſiderabit, tum etiam ad illum tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigerari ſecundum frontem, aut tenuiter ſudare comperiatur; quibus ſi acceſſerit vocis defectio, vel interceptio, crebrior anhelitus, & ſumma reſpirandi difficultas, aut ſi guttur, & collum præter modum intumeſcere videatur, ſi vngues liueſcant, & ſi cætera omnia membra, quæ maxime ſoluta habet diſſolui, ac quaſi præmortua concidere adnotentur, jam magis de ea ſollicitus erit. quod ſi jam frigido, ac tenui ſudore frontem, vel nimium copioſo, & tepidiore corpus totum diffluere comperiat, ſi jam ſummus præſens ſit corporis languor, ſi palpebræ concidant, ſi ſtertat, ſi ſpumam ex ore emittat, Reus jam prope mortem eſt, niſi confeſtim illi opem ferat. neque debet Iudex hæc expectare, difficile enim eſſet hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur; priora ergo ſigna animaduertens ſeſe ad deponendum Reum à tormento accingat; quod ſi ea quæ ſecundo loco recenſuimus adnotauerit, illico, nullaque interpoſita mora deponendum jubeat, aptiſque auxiliis illi ſubueniat, quæ mox recenſebimus. & licet Rei multa effingant, atque plura effingere poſſint, vt Iudici perſuadeant, ne vlterius ipſos in tormentis detineant, vt vocis defectionem, crebram, ac difficilem reſpirationem, ſtertorem, languorem, ſpumę exitum ab ore, & alia id genus, tamen neque pallorem, ac fœdum illum, cadaueroſumq; corpolis aſpectum ſibi ad libitum conciliare poſſunt, neque item ad libitum, & quantum voluerint, & ex quibus partibus voluerint exſudare, neque alia nonnulla ſimulare, quę in vero, & non ficto animi quocunque defectu euenire ſolent; vt admonui alias *lib. 3. tit. 2. quæſt. 6. n. 9.*

Videtur autem maxime ad nos pertinere, vt de-
4 monſtremus, quanam ratione ſuccurrendum his ſit ſymptomatibus, ſi vnquam ex tormento eueniant; & primo Rei quanto ocius à tormento deponendi, & vndique à vinculis ſoluendi, placidèque tractandi, & ſi fieri poteſt mollibus ſtragulis excipiendi, ſin minus quieſcere aliquo in loco quam minimè incommodo permittendi; tum aqua frigida leniter inſpergendi, vel roſacea in faciem projicienda; aceto item roſaceo tempora, nares, & pulſus madefaciendi, aliiſque non diſſimilibus ingeniis reſtaurandi, quibus vti plerumque Iudices teſtatur Ambro-

Zacc. qu. Med. leg.

ſius. *vbi ſupra, lib. 4. cap. 14. num.* 11. quæ tamen leuiora ſunt reſpectu violentiæ prægreſſæ cauſæ; quamobrem neceſſitate vrgente, nempe ſi Rei jam defecerint, & in manifeſtam ſyncopen lapſi fuerint, neque tamen à tormentis depoſiti, & prędictis adjuti in ſe redierint, tunc abſque dubio Medicus conuocandus, ſed interim ſi vocatus Medicus preſto non adfuerit, quia in mora ſummum in hoc caſu periculum, panis buccella vino generoſo intincta offeratur, ſi modo porrectam aſſumere poſſint, vinum ipſum maluaticum, aut aliud generoſum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinnamomo, aut Cariophillis, aut ſimili, iiſque etiam facies, pulſuſque omnes madefiant; quinimo & pectia eo vino madefacta, ac tepente teſtes inuoluantur. ſtomacho etiam cruſta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam gratiſſimis ſpiritus recreentur; nam mali odores in hoc caſu omnino fugiendi, & ideirco reprobandum nonnullorum Iuriſconſultorum conſilium volentium, vt malis quibuſdam odoribus Reos excitare procuremus; cum enim ſyncopis hic ex ſumma, ac confertim facta ſpirituum diſſolutione eueniat, vitanda ea omnia, quæ aut ſpiritus ipſos diſſoluere, aut turbare poſſunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec fortibus ligaturis, nec dolorofis vllis remediis vtendum, ſed placidis, ac mitioribus tractandum, omniaque ſine mora adminiſtranda ei ſunt, cui ſalus hominis cordi eſſe debet.

Admonendum autem hic etiam quod ſuperiori 5
quæſtione admonuimus, nempe quod cum conſueſcant Iudices homines per octo, aut decem horas jejunos tormentis exponere, aliqui ex ea ſola occaſione in prænarrata mala incidere poſſint, & maxime ſi longo tempore in tormento detineantur, vt ſæpe dubio in Vigilię tormento euenit, ideirco cum Iudex aliquid ſimile ſuſpicatus fuerit, recte conſultum puto, ſi aliquod ſignum etiam leue ex his, quæ reſentuimus demonſtrantibus futurum animi defectum, adnotauerit, vt Reum cogat aliquid aſſumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid ſimile; aut ſi tormentum futurum ſit diuturnum, aliquod majoris momenti, ſic enim de facili hoc inconuenicns euitabit.

SVMMARIVM.

1 *Taxillorum tormento non multum fidunt Iudices.*
2 *In maxime debilibus etiam Taxillorum tormentum euitandum.*
3 *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4 *Sibillorum tormentum omnium leuiſſimum.*
5 *Sibillorum tormentum quanam impediant.*
6 *Ferula proprium puerorum tormentum.*

De Taxillis, Sibillis, & Ferula.

QVÆSTIO VII.

TAxillorum tormentum in locum atrociotis tormenti adhibetur, vocaturq; vulgo la Stanghetta, à repagulo ligneo, quo tormentarij in eo infligendo vtuntur, vt ſuo loco dixi. eo autem Iudices non 1
multum fidere videntur, imo periculoſum eſſe dicunt, vtpote quod non poſſit ſua acerbitate, quæ multa non eſt, Reos cogere ad veritatem propalandam: ideirco ipſe etiam Farinac. *in ſæpe cit. quæſt.* 38. *num.* 67. hoc tormentum parumpendet, affirmans perpaucos eſſe, qui ob ejus efficaciam quicquam fateantur; cum tamen alia ex parte

Bernardin. *in ſchol. ad Ambroſin. lib. 4. cap. 1. num. 2.* ſerio affirmet, Taxillorum vſum eſſe vere inhumanum, ac rigidum. quanam ergo ratione hanc horum DD. contrarietatem conciliabimus? Farinaccio certe in his plurimum deferendum exiſtimauerim; ſed ſi alia ex parte conſiderabimus modum ipſius cruciatus, membrum quod cruciatur ſenſu exquiſitiſſimo præditum articulum nempe inſignem, aliaſque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit dolorem non poſſe fieri in hoc tormento atrociſſimum, neque iis inferiorem, qui in aliis tormentis excitantur; jam à Tormentario accepi, poſſe ſe Repagulum calcando quantum vellet, malleolum ipſum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in miniſtrorum poteſtate eſt, mitius, aut atrocius Reos torquere, qui ſtrenis, & blanditiis cum liceat, eos corrumpunt, idcirco eo nomine ſuſpectum eſt. alias enim hoc non minoris facerem, quam ipſum Chordæ tormentum, quia ſaltem intenſiue in hoc fit major cruciatus, licet in illo fiat major moleſtia. atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura conſiderari poſſe legitima impedimenta, quibus præſentibus, Iudex ab eo abſtinere debeat, ne, ſi non obſtantibus his impedimentis, eo vtatur, impietatis crimine deſœdetur, & hominis ſalutem paruipendere videatur. ac profecto, cum hoc tormentum, vt dixi, tunc in vſum à Iudicibus conuocetur, cum alius præ Rei debilitate, aut aliqua infirmitate, & legitimo impedimento vti non licet, videndum ne inſigni debilitate
2 præſente id faciant; nam & ex hoc periclitari Reus poſſet, maxime ſi debilitas ex prægreſſo morbo ſit; neque etiam præſente quacunque febre, niſi eſſet aſpernabilis ob ejus exiguitatem, neque in vllo morbo, qui febrem adjunctam habeat; niſi forte in ſimplici quartana. in omnibus enim prædictis caſibus & vires affatim concidere, & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri poſſunt, quia dolor, & præcipue vehemens qualis in hoc cruciatu eſt, vires exoluit, Gal. 12. *Method. cap. 1. & alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationeſque ea de cauſſa inducit, Gal. *comm. 3. de fract. tex. 21.* & maxime dolor ex colliſione, & compreſſione proueniens, qualis ex hoc tormento fit, vt idem Galen. docet *vbi ſupra comm. 1. tex. 24.* itaque non temere ita affecti hoc tormento cruciandi.

3 Sed morbi, qui peculiariter impedimento eſſe poſſunt, ne huic ſupplicio Rei ſupponantur, ſunt qui ipſas inferiores partes, tibias nempe, pedeſque exercent. vt tumores, ſiue apoſtemata, vulnera maxime inſignia, vlcera notatu digna, varices, dolores podagrici, qui pedis proprie articulos moleſtant; qui quidem non ſolum ſi præſentes ſint impediunt hujus tormenti vſum, ſed etiam ſi Reus alias illis fuerit obnoxius; non ſic autem cæteri ſupranominati morbi, niſi ſumma remaniſſet partium debilitas. tanto magis autem attendendum in hoc Iudici exiſtimauerim, quanto hoc tormentum in ſenibus facilius vſurpari ſolet, qui propter grauiorem ætatem Chorda, aut Vigilia torqueri non poſſunt, vt dicit Farinac. *vbi ſupra.* At ſenes ſi quibus morbis ſunt obnoxij, maxime podagram habent familiarem, vt experientia teſtatur, & cum Hippocr. *lib. 3. Aphor. vlt.* omnis Medicorum ſcola: id autem non aliunde fit, niſi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitoſis abundant, qui facile ad eas partes tanquam cæteris, & debiliores, & decliuiores decurrunt, itaque caute agendum cum ſenibus in hoc tormento.

Sibilli & ipſi in locum majorum tormentorum 4
vſurpantur, leuiſſimum omnium tormentorum cenſetur, quod non tam ratione ipſius inſtrumenti, quo infligitur euenire credo, quod alias grauiſſimum inferre poſſet dolorem, quam ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli ſimul alligantur, & quem coarctando digiti preſſi cruciatum majorem, aut minorem percipiunt pro majori, aut minori preſſura, non videtur tantopere attrahi poſſe, tantaue violentia digitos premere, vt licet notabilem dolorem excitent, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri poteſt. præterquam quod etiam in hoc, vt in Taxillis Tortorum fraus intercedere facili negotio poteſt, qui funiculum valide attrahere ſimulantes, lentius attrahunt, & interim Reum ad vociferandum ſtimulant, ne fraus detegatur, vt magno cruciatu affici videatur. & tamen benignius, ac leuius tormentum hoc fuiſſe anteactis temporibus crediderim, eo quod, quantum aſſequi potui, nonniſi virgas quaſdam inter digitorum interſtitia immittebant, dehinc vinculo aliquo, aut funiculo digitos conſtringebant, vt recitat Brun. *de Ind. & tort. par. 2. queſt. 2. num. 6.* Sed noſtra hac tempeſtate virgæ illæ in ligneos ac præduros paxillos abierunt, quales retuli, cochleæ in modum fabrefactos; & quia ex Buxo fiunt ligno nempe duriſſimo, cochleares illi circuli multum cruciare ſunt apti, quod non crediderim obtinuiſſe antiquiores Sibillos. Forte etiam non ambas ſimul manus junctas, vt ad præſens fit, tunc temporis alligabant.

Porro hoc tormentum abſque periculo præ cæ- 5
teris omnibus adhibetur; ſed tamen ſi vllus adſit extremæ manus peculiaris morbus notatu dignus, vt maxime Chiragra eſt, ab eo certe abſtinendum; periculum enim eſt, ne doloris acerbitate materia ad patientes particulas plurima cum violentia attraharur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facile gangrenoſam, ac prauam naturam ob partis debilitatem inducere poſſit, aut aliquem alium morbum, qui licet difficulter talis fieri poſſit, vt lethalis euadat, tamen videant Iuriſconſulti, an impedimento huic tormento infligendo eſſe debeat.

Ferula tandem, Virga, Scutica proprium tormen- 6
tum Puerorum eſt, quo non ſolum Iudices, ſed multo frequentius minaces Ludimagiſtri vtuntur, vnde illud Iuuenal. *Sat. 1.*

Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus.

pro eo quod eſt pueritiam euaſimus. & Martial. *lib. 10. num. 62.* Ludimagiſtrum alloquens;

Scuticaque loris horridis Scytha pellis,
Qua vapulauit Marſyas Celenæus,
Ferulaque triſtes ſceptra pædagogorum
Ceſſent.

Ferula vero & ſcutica leniora ſunt, flagella ſunt graviora: nam ferula & ſcutica in pueris & mitioribus delictis, flagellis in viris & atrocioribus vtebantur, vnde illud Horat. *lib. 1. Serm. Sat. 3.*

Ne ſcutica dignum, horribili ſectere flagello.
Nam, vt ferula cadas meritum majora ſubire
Verbera, non vereor.

Sed & ad plectendos ſeruos antiqui his quoque inſtrumentis vtebantur. vnde idem Iuuenal. *Sat. 6.*

Hic

---- Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
Hic Scutica.

Notum vero eſt nullum habere hoc tormentum in ſe vitium, niſi illud animaduertendum ducas, quod adnotauit Chattar. *lib.* 4. *pract. interr. Reor. cap.* 1. *n.* 49. ſcilicet non indifferenter omnes pueros ferula, aut ſcutica cædi poſſe, quia excipi debent infantes, nempe illos, qui nondum ſeptennium exceſſerunt, & videtur hæc cautela non eſſe ſupertlua, ſed poſt prædictum tempus, dummodo magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio ſit moderata, non eſt quid quod prohibeat, quominus vapulare debeant. ſi tamen vnquam caſus detur, in quo neceſſe ſit ante duodecimum annum puerum torquere.

SVMMARIVM.

1 *Pœnarum diuiſio.*
2 *Exilium perpetuum an ſit pœna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex Aeris vitio periculoſiſſimi.*
5 *Carcer perpetuus pro pœna de iure ciuili prohibitus.*
6 *Carcer in quo Rei ob aeris malitiam perire poſſunt eſt prohibitus,*
7 *In damnatione ad Triremes quæ animaduertenda.*
8 *In fuſtigatione quid conſiderandum.*
9 *Membri abſciſſionem quæ prohibeant.*
10 *Fuſtigati, & ii quibus membrum eſt abſciſſum, quomodo tractandi.*

De Pœnis.

QVÆSTIO VIII.

POEnarum genera quamplura & eſſe dixi, & multo pluta eſſe poſſe. omnia tamen in duo genera generaliſſima diſtinxi, in pœnas temporales
1 ſcilicet, & ſpirituales. de ſpiritualibus breuiter inter miſcellanea pertractare decreui; nunc de temporalibus, quarum alias eſſe dixi pecuniarias, alias corporales, de prioribus nihil ad nos: poſteriorum aliæ ſunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad vltimum vſque ſupplicium procedunt; (de quibus nihil omnino eſt à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca ſunt, quæ per nos admoneri debent; eæ autem, vt dixi, aut ſunt ſimpliciter capitales, vt exilium perpetuum, Triremes perpetuæ, aut non capitales, vt fuſtigatio, membri abſciſſio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. relinquam autem, ne vltra ſepta meæ Artis tranſiliam, diſputationem illam ad Iuriſconſultos tantum pertinen-
2 tem, an nimirum exilium perpetuum, & Carcer perpetuus, & ſimiles pœnæ capitales ſint, nec ne; quia multi in affirmatiuam, plerique in negatiuam ſententiam abeunt; communiorem ego pro veriori ſupponam, priores nimirum capitales eſſe, poſteriores nequaquam; neque ad hoc vllas afferam auctoritates, cum hujus puncti deciſio nihil ad ea, quæ pertractamus conferre poſſit.

De exilio igitur nihil adderem, niſi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque eſſet in poteſtate exuli ſeſe ad hanc, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis eſſet, quod quæcunque perſona, & quandocunque niſi
3 aliud obſtaret in exilium mitti poſſet. In relegatione autem coguntur, vt exiſtimo, ipſi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ ſi aeris fuerit mali, & contrarij alicui morbo, cui relegatus ſit obnoxius, vel ſi ob ejuſdem aeris vitium in morbum aliquem incideret, dubitari poſſet, an locus relegationis eſſet in ſalubriorem mutandus, in quo dubio quid eſſet reſoluendum ego, quod ad me non ſpectet, non determino; ſed illud admoneo, quod ad me duntaxat pertinet, non deſiſtam, quod morbi, qui ex Aeris vitio eueniunt, & peri-4
culi pleni ſunt, & cum ingenti difficultate ſanabiles; vnde quandocunque per Medicos requiſitos pateret, locum relegationis eſſe praui aeris, vel contrariæ omnino Naturæ, habitudini, morbis, quos relegatus patitur, idem eſſet eo Reum relegare, ac illum ſecum percutere, aut alio modo occidere; cui impedimento an, & quando, & in quibus caſibus ſit attendendum ipſi Iuriſconſulti dijudicent.

Eadem conſideratio eſſe poteſt in damnatione ad perpetuos carceres, licet de iure ciuili hæc pœna ſit prohibita. Bald. *de Carcer. cap.* 1. *num.* 3. & 5
vide Cujac. *lib.* 14. *Obſeruat. cap.* 34. ſed ſi quando nunc imponatur, certum eſt prohibitum eſſe carcerem, in quo Rei ob Aeris malitiam perire facile poſſunt, Farinac. *q.* 17. *num.* 97. quod ſi veritatem 6
habet, etiamſi carcer non eſſet ex ſe praui aeris (ſi modo idem obſeruandũ in carcere, qui ad cuſtodiam, & in eo, qui ad pœnam inſerunt) ſed tamen ejus naturæ, vt damnato præſentaneum vitæ periculum afferret, abſque dubio eſſet in manus malum permutandus; quod ſi habet locum in damnato, ad carceres perpetuos, multo magis habebit locum in his, qui ad tempus, aut non pro pœna, ſed in cuſtodia detinentur. quinam autem morbi ab ea cuſtodia excuſare, & quando hominem poſſint, jam alias determinauimus.

De damnatione ad Triremes eadem, imo multo 7
major conſideratio habenda, ſi enim neceſſarium eſſe dicant Iuriſconſulti attendere ad vllum futurum vitæ periculum in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multo magis neceſſarium eſſe firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles, conualeſcentes, valetudinarij, magno morbo capitis, pectoris, aut cujuſcunque alterius partis detenti, quos alias recenſuimus, Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus, herniis quomodocunque obnoxij Triremibus ſunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quam prouectiorem in conſiderationem venire debere notius eſt, quam vt à me vlteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & ſanos requirunt, vt notat ex Iuriſconſultis Act. *de Inſtrm. par.* 2. *verb. Triremes. num.* 1. vbi ad triremes damnatos, ſi ſint infirmi, dimittendos eſſe voluit, dato ſubſtituto.

Cæterum fuſtigatio, quæ & fuſtuarium dicitur, 8
habet etiam aliquid conſideratione dignum: nam ſi multa, ac ſæua futura ſit, in debili tuta eſſe non poteſt, neque in febricitante, neque in Phthiſico, neque in Hectico, neque in eo, qui inſigni aliquo pectoris morbo laborauerit. quin etiam tuta non eſt ſi graui ſtomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothimia, aut ſyncope, aut alio notabili cordis affectu fuſtigandus inuadi ſit conſuetus.

Sed & membri abſciſſio multo magis in cenſu 9
habenda, neque vbi homo inſigni morbo laborauerit inſligi abſque præſentaneo vitæ periculo poteſt; quin & robuſtas requirit vires, nam & ipſi

Medici vix audent membrum etiam demortuum abſcindere, niſi ſummus corporis vigor adſit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos alias nominauimus, etiam in hac pœna infligenda impedimento eſſe poſſunt, quodnam autem membrum abſcindendum, ſi quod à ſtatuto præcipitur tantum vtile ſit, aliud autem inutile, vt ſi ſtatutum jubeat amputari dextram, Reus autem ſiniſtram habeat aridam, apud Iuriſconſultos videndum.

10 Remanet tandem vt Medici officio pellecti doceamus quæ cura in fuſtigatis, & in his, quibus aliquod membrum abſcinditur, ſit adhibenda, & quoad fuſtigatos diuerſa auxilia proponuntur à Paulo *lib.* 4. *cap.* 12. ab Auic. 44. *tract.* 2. *cap.* 7. & alijs ex Arabibus, à Bertapalia *de apoſtem. cap.* 15. à Io. de Vigo *ſua Chirurg. lib.* 9. *cap.* 15. omnes autem maxime laudant ouillam pellem detractam, calentemque ſuperimpoſitam. Vigo ſanguinem primo detrahit; poſt cum aliis (qui vniuerſalia ſupponunt) præbet Rhabarbarum pondo vnius drachmæ, cum Rubea tinctorum, & Zingibere ad ſcrup. 1. cum aqua Scabioſæ. Datur & Bolus Armena, & Terra ſigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia quæ ad eos, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt ab auctoribus præſcribuntur. extra apponitur cerußa, lithargirium, puluis mirtyllorum, Roſarum, Camomillæ oleum roſaceum, mirtinum, Camemelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ ſeruari debet in amputatione membrorum, præcipue autem eam require apud eundem Vigonem *lib.* 9. *cap.* 31. & apud Paræum *lib.* 11. *cap.* 20.

Libri Sexti Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEXTI

TITVLVS TERTIVS.

De Præcedentia inter Medicum, & Iurisperitum.

Continens Quæstiones octo;

quarum

I. *Quid sit Honor, quid Precedentia. Honor major vni, quàm alteri cur debeatur in Republica.* 431

II. *Obiecta in Medicinam, & Medicos.* 435

III. *Obiecta in Leges, & Legumperitiam.* 439

IV. *Respondetur iis, quæ contrà Medicinam, & Medicos obiecta sunt.* 442

V. *Satisfit ad ea, quæ contrà Iurisprudentiam, ejusque Professores obiiciuntur.* 449

VI. *Lex quomodò orta, Politica vndè originem traxerit, vndè item Iurisperitia.* 452

VII. *Vocum, ac terminorum elucidatio.* 453

VIII. *Deridendæ quæstionis ratio ostenditur. Obiectis in contrarium respondetur.* 455

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

D O M I N O

GASPARI DE SIMEONIBVS,

Spectatæ nobilitatis, ac virtutis Viro.

Paulus Zacchias F.

PVtaſne, Vir Clariſſime, me poſtremo loco habuiſſe; quòd in comprobandis hiſce laboribus meis etiam Tu album calculum addideris? Haud equidem tuum ingenium ejus me incuriæ inſimulari ſinet, qui cenſuram tuam tanti fecerim, vt eos, tanquam ad Lydium lapidem exactos, aliquid eſſe facilè mihi perſuadere poſſem, quod anteà non audebam: noui enim, quodcunque ipſe de his, quæ ad grauiſſimas quaſque Diſciplinas, bonaſque Artes pertinent, judicium tuleris, Xenocratis teſtimonio præferendum; norunt & hoc quicunque probatiſſimi nominis in virtutibus, ac literis excellunt; quorum non hic Tibi numerum longiſſima recenſione præfigam, cùm inſtar omnium eſſe poſſit Illuſtriſſimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor præclariſſimus, apud quem Virum, ſed quem virum! quanto in pretio ſis, neque Te, neque literatorum quemquam, quorum illum Coriphæum jure dixeris, latere ſcio. Hæc interim Opella, quæ tibi vnà cum Auctore ſuo deuouetur, vt eſt monumentum meæ addictiſſimæ voluntatis, argumentum, vt ſpero, referet virtutis, ac beneuolentiæ tuæ, qua me, meaque ſtudia complecteris peramanter, atque ornas: vt quam tua Doctrina æquam habet apud Viros doctiſſimos æſtimationem, ac laudem in hoc munuſculo hilarè excipiendo, humanitati pariter tribuatur. Vale,

LIBRI

LIBRI SEXTI

TITVLVS TERTIVS,

De Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

SVMMARIVM.

1 *Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, & ipſi quoque vitæ eſt præferendus.*
2 *Ciuitas ſine Legibus placere non poteſt.*
3 *Sine Lege viuere homines non poſſunt.*
4 *Quicquid ex mutua hominum ſocietate boni emergit à Legibus dependet.*
5 *Præcedentia eſt honoris ſpecies.*
6 *Honor quid ſit.*
7 *Præcedentia quid, & num. 27.*
8 *Præcedentia quid ex Legumperitis.*
9 *Præcedentia conſiſtit in actu recipiendi honorem.*
10 *Præcedere quid.*
11 *Homines honorantur propter virtutem.*
12 *Virtus bonum facit habentem.*
13 *Virtuti cur debeatur Honor.*
14 *Virtutes non ſunt omnes vnius generis.*
15 *Vna virtus eſt major altera.*
16 *Virtus eſt tanto altera major, quanto majoris boni eſt effectiua.*
17 *Virtutis magis proprium eſt honeſta agere, quam non agere turpia.*
18 *In Republica quis præcedere debeat.*
19 *Multa honorantur præter virtutem.*
20 *Omnia honorantur in ordine ad virtutem.*
21 *Dominari debet qui juſtiſſimus eſt.*
22 *In mundi primordiis honorabantur præ cæteris qui virtute excellebant.*
23 *Quod honorentur Nobiles à prima Majorum virtute ſit.*
24 *Honor tangit poſteros, Laus autem eorum tantum eſt, quorum eſt virtus.*
25 *Generis virtus eſt nobilitas.*
26 *Propter ætatem majorem cur honorentur homines.*
28 *In Republica magis honorandi, qui virtute præcellunt.*
29 *Ars, & Scientia nobiles vnde dicantur.*
30 *Nobilitas ſubjecti à Philoſophis accipitur tanquam quid cum bono conuertibile.*
31 *Verum, & bonum conuertuntur.*
32 *Animi bonum corporis bono anteferendum.*

Quid ſit Honor, quid Præcedentia: Honor major vni, quàm alteri cur debeatur in Republica.

QVÆSTIO I.

1 QVanta Honoris cura cunctis hominibus eſſe debeat, ipſius Honoris pretium facile commonſtrare poteſt, tale enim, tantumque eſt, vt jure merito Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, etiam ipſi vitæ ſit præferendus; quia eſt omnium bonorum externorum maximum, Ariſt. *lib. 4. moral. Nicom. cap. 3.* cætera namque caduca, ac fragilia, Honor perenne, ac diuinum bonum eſt, Platone teſte *lib. 5. de Legib. in princ.* Ne ergò tam excellens bonum parui pendere me quiſquis ſit exiſtimaret, quod facile contingere potuit, ſi Artis, quam profiteor, honorem negligere credidiſſet, qui eam à detractantium calumniis indefenſam me reliquiſſe obſeruaſſet, non erat à me ſilentio ea inuoluenda controuerſia, quæ inter Iuriſconſultos, & Medicos viget, prætereunda dum vtrique propriâ, & ſuæ ipſorum Artis exiſtimationem tueri fatagunt. deſerere enim meam ſimul cauſſam, & Honorem viſus eſſem, ſi dum omnes, ac ſingulas quæſtiones Iuriſconſultis, ac Medicis communes hiſce meis ſcriptis exagito, hanc vnam tacitus præteriiſſem, & omni ex parte neglexiſſem, quod ex Animi magis ignauia, quam ex alia quauis honeſtiore cauſſa factum Ariſtarchus aliquis judicaſſet. Pace igitur Iuriſconſultorum liceat mihi cum ipſis in arenam deſcendere, etiamſi enim è pugna cedere victo mihi contingat, otioſus tamen, & inhonoratus cedere non cogar. Sed vtinam inter litterariæ paleſtræ limites ſeſe continentes Iuriſconſultorum nonnulli, dum de Honore cum Medicis contendunt, ad conuicia, & vilipendia non hominum dicam, ſed diuinæ, ac Artis Artium omnium nobiliſſimæ, Deique dono hominibus conceſſæ tranſgreſſi, ſuum ipſorum honorem non defœdaſſent. dolendum medius fidius magis, quam redarguendum eſt, viros prudentiſſimos, & qui prudentum epitheto non injuria ſe decorari volunt, dum æmulatione excitati cum Medicis pugnant, ad deſpectum, & deriſionem æmulorum proliliſſe, ac friuolis quibuſdam cauillationibus, injurioſiſque verbis Medicos laceſſiſſe, Medicos, inquam, viros (abſit verbo inuidia) vel ipſa ſuperni Opificis ſapientia dictante ſummo honore, & collaudatione digniſſimos.

Vtinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non eſſent, poterant fortaſſe aliqua ſaltem ex parte victoriam vel ipſis æmulis judicibus reportare; nunc vero quæſtionis litterariæ modum prætergreſſi, & ad ea, quæ ad rem minime ſuam faciunt ſeſe conferentes, inanibus argumentatiunculis, frigidiſque argutiis, inſulſiſque ſalibus ſegniter aduerſarios laceſſentes, de jure ſuo cecidiſſe, merito judicari poſſunt; ita vt niſi in integrum reſtituantur, vix illis locus ad oris apertionem ſit relictus. Verumenimvero aliter cum ipſis decertare mihi in animo eſt. Apage à me non modo doctos viros, ſed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque inſigniuntur aliter, quam ſummo cum honore excipere. abſit de illis aliter, quam ſummâ cum modeſtia, ac reuerentia loqui, longè tandem à me ſit quicquam contra eorum exiſtimationem proferre: hoc enim perſuaſiſſimum mihi eſt, eum, qui doctos viros, aut doctrinas, bonaſque aliquas Artes negligit, deſpicit, irridet, vitio

& Syncopi eſſe nimis obæſos obnoxios palam eſt, quam etiam ob cauſſam non ſunt huic tormento ſubjiciendi. Inepti præterea huic ſupplicio ſunt, qui pectus habent anguſtum, humeroſque ac ſpatulas eminentes, & alati ob id vocantur. præterquam quod enim hujuſmodi habitudinis homines quamplurimis morbis ſunt obnoxij, vt Phthiſi, Empiemati, Hecticæ febri, ſanguinis ſputo, & ſimilibus, difficultatem etiam reſpirandi ingentem in tormento patiuntur, eo quod non tantum aeris attrahere præ thoracis anguſtia valeant, quanto in eo labore indigerent.

15 Sed neque valetudinarij, & debiles funis tormento apti ſunt, cum vtrique præ imbecillitate facile poſſint deficere: facile item eſt eos nouis ægritudinibus ex ea violentia præhendi, non ſine manifeſto vitæ diſpendio: ſed quinam ad hunc effectum debeant dici debiles, & qui valetudinarij, non ita in promptu eſt. ſigna equidem, ex quibus valetudinarij deprehendi poſſint, jam percurri *lib. 3. tit. 2. quæſt. vlt. nu. 7.* ſed in hac ipſa re Iudicis arbitrium requiri non eſt dubium, quod requiſita Medicorum ſententia ferre debet.

Ad corporis diſpoſitionem ſpectat jejunusne, an ſatur homo ſit, & omnes Iudices ea cautione vtuntur, ne tormento ſubjiciendi de recenti comederint, aut biberint. Paris à Put. *de ſynd. verb. Tortura 3. cap. 4. num. 11.* Clar. *lib. 5. Recept. ſent. quæſt. 64. num. 29.* Chartar. *in pract. interr. Reor. lib. 4. cap. 1. nu. vlt.* & ibi Bernardin. *in ſchol.* Farinac. *quæſt. 38. num. 31.* Guazzin. *ad def. Reor. def. 30. cap. 4. num. 20.* & ex Medicis Fortunat. *loco ſæpe cit.* rationem hujus cautionis Iuriſconſulti dicunt eſſe, ne ſtomachus ſubvertatur. ita quoque & ipſe Fortunatus, quia moleſtiſſimus eo tempore eſſet vomitus. ſed aliæ vrgentiores cauſſæ ad hoc concurrunt, compreſſio primo partium ſpiritualium ex ventriculi plenitudine, & præcipue ſepti tranſuerſi; quam tamen cauſſam non admittens Fortunatus videtur aperta fronte Galeno contrariari *lib. 6. de loc. aff. cap. 5. tranſ. med.* dicenti, Etenim cum aliquis ſe impleuerit, ventriculus intumeſcens plane videtur ſeptum tranſuerſum comprimere, atque hanc ob rem ſpiratio redditur crebrior. quia vnuſquiſque hoc in ſeipſo facile ſæpius experitur; conceſſerim quidem Fortunato non quantulocumque cibo ingeſto ventriculum ita tumefieri, vt ſeptum tranſuerſum comprimere poſſit, ſed multo. quoniam ergo in hoc tormento reſpiratio plurimum læditur, vt jam ſæpiſſime diximus, ſi Rei, qui de recenti ſe cibis, & potibus impleuerint, illo torqueantur, majorem multo, & non abſque periculo reſpirationis difficultatem incurrerent. His addendum impedimentum ex vomitu proueniens, de quo alij loquuntur; cum enim facile ſit poſt ciborum aſſumptionem per agitationem in tormento factam nauſeam, & vomitum excitari, ſuffocationis periculum abſque dubio immineret; quia in tormento pectus ob violentam muſculorum compreſſionem compreſſum minus liberè reſpirare poteſt, de hinc major ex labore in tormento fit reſpirationis neceſſitas, vnde ſuperueniente vomitu, & ob motum ſurſum majorem in modum pectus comprimendo, & laborem, & reſpirationis neceſſitatem augendo, & dolorem etiam ob agitationem ab eo factam addendo, homo facillime exitio exponeretur; ſtante inſuper quod vomitus pectori ex ſui natura ſit inimicus, vt dicit Auic. *lib. 1. fen. 4. cap. 14.*

Optimo igitur jure præcipiunt Iuriſconſulti, vt 17
Rei per decem horas cibum, aut potum non aſſumpſerint, ſi tormento ſubjiciendi ſint; quem tamen terminum multi ad pauciores horas reſtringi voluerunt; licet plures in decem conueniant, vt Paris à Put. & Clar. volunt: nonnulli dicunt ſufficere ſeptem, vt Ambroſin. Alij etiam ſex, aut quinque, vt Farinac. & nonnulli alij apud Fortunatum. ſed ex Iuriſconſultis Bernardin. *loco citat.* & ex Medicis Fortunatus ipſe *ibid.* longiori ſpatio decem nempe horarum adhærent, & tutius ex mea ſententia procedunt, licet narret Fortunatus bis ſe vidiſſe Reos proxime à cibo tortos nihil inde nocumenti reportaſſe; non idcirco tamen hæc exempla videntur ſequenda, ſi cum debita circumſpectione in re tanti momenti procedere in animo ſit.

Sed in hac ipſa re eſt aliquid maxima conſidera- 18
tione dignum, nempe quod ſi in omnibus indifferenter per decem horas à cibo expectes antequam tormento eos ſubjicias, ſummus error aliquando interuenire poterit; cum enim ſint quidam homines ejus inſtitutionis, & habitudinis, vt cibos facile conficiant, & jejunium difficillime ferant, quales ii ſunt, quos picrocholos, id eſt, bilioſos nominamus, certe ſi poſt decem horas à cibo hos tormento ſubjicias, ex hac vna cauſſa poterunt inter tormenta leui negotio deficere: itaque Iudex in his minus temporis ſpatium obſeruabit, & vt eos ex aliquibus ſignis cognoſcat, & non decipiatur, ſciat hos plerumque eſſe habitus gracilis, coloris pallidioris, ad citrinitatem vergentis vel etiam ad fuſcedinem, ſtaturæ aut procerioris, aut etiam puſillæ, colericæ naturæ nempe ad iram promptæ. Cum his etiam Anni tempus conſiderandum eſt, difficilius enim vno, quam alio tempore homines jejunium tolerare poſſunt; ſic & de ætatibus quoque conſiderandum, cum vna quam alia difficilius ferat jejunium, vt patet ex Hippocr. 1. *Aphor.* aliorumque medicorum auctoritate.

Denique mulieres ſi vtero gerant, ſi puerperia 19
habeant, aut ſi lac præbeant, à tormento hoc excipiuntur, & multo magis, & quoad Prægnantem textus eſt *in l. Prægnantis ff. de Pœnis* à DD. adductus, qui tamen de tormentis non loquitur. Brunus *de Ind. & Tortura par. 2. cap. 1. num. 6.* Belloniſ. *in pract. Iudic. aitul. de Queſtion. num. 7.* Clar. *lib. 5. Recept. quæſt. 64. num. 22.* Carret. *in pract. crimin. in princ. nu. 180.* Farinac. poſt multos *quæſt. 41. num. 78.* & hoc procedere in quocunque prægnantiæ tempore non eſt dubium, vt dicit idem Farinac. *ibidem num. 38.* & Fortunat. Fidel. *loco ſæpe allegato.*

Concordant etiam omnes de Puerpera, nempe 20
de ea, quæ de nouo peperit, quam per quadraginta dies dicunt torqueri non poſſe. ratio aſſignationis ejus termini conueniens quidem videtur, non quod ob juncturarum nonnullarum ſeparationem, aut oſſium motionem neceſſe ſit tot diebus expectare, vt idem Fortunatus voluit neque ſolum quod purgationes puerperij per quadraginta dies durent, quia in pluribus ad tam longum terminum non producuntur, ſed quia etiam ceſſantibus puerperiis adhuc venæ hiant, & apertæ ad hoc vſque tempus in pluribus remanent, ad expurgandas quaſdam ſuperfluitates in vteri ſubſtantia à partu relictas. euenire igitur facile poteſt, quod venæ in tormentis adhuc magis adaperiantur, & ſanguinis

fluorem, aut alium etiam non minus periculoſum morbum excitent, & præcipue hiſtericos, ſeu vterinos dolores, quos ipſo Chordæ tormento atrociores eſſe aliquando ipſa docet experientia.

21 Sed & lactantes non ſolum ratione Infantis, ſed ratione etiam ſui ipſarum exceptæ ab hoc tormento ſunt; fieri enim poteſt, vt ex tormenti violentia, & ſanguis ad mammas decurrens (ſi modo ex ſanguine lac generetur, quod non infirmis rationibus improbatur) & ipſum lac, quod jam ad mammas delatum eſt per totum corpus diſpergatur, vnde & dolores, & febres non contemnendas excitari poſſe certum eſt: præterquam quod, vt dicit Fortunatus, bona ſanguinis parte in lactante ad mammas decurrente fit, vt ipſa mulier minori ſanguinis copia abundet, & ea de cauſſa debilis reddatur; ſed ego hoc ſuppoſitum falſum exiſtimo, non enim video nutrices ſe ipſis fieri debiliores, & idcirco non ex ſanguine lac fieri cenſendum, quomodo enim integras ſanguinis libras, immo binas ſingulis diebus ex nutrice ad annos elicies? ſed nunc non datur his locus. Obſecro, lector humaniſſime, vide quæ pro hac opinione affert cumulatiſſime Proſper Martianus ad lib. Hipp. *de Nat. Puer. verſic.* 250. *& alibi in commentariis ejuſdem Hipp.*

Sed his omiſſis ſuperioribus rationibus allatis pro lactantibus, quod torqueri non debeant hoc maximè Chordæ tormento, addam etiam quod longo tempore jejunæ permanere non poſſint, paſtas autem illas torquere, vt alios homines, eſt periculoſum; ſi ergo eas impaſtas per decem horas ad tormentum duxeris animi deliquio, lipothimia, ſyncope facillime prehenduntur; ſi paſtas, eas in illa pericula conjicias, de quibus jam locuti ſumus.

22 De mulieribus autem cum ſermo ſit illud oportune quæri poteſt, cur ſit, quod Chordæ tormentum facilius ſuſtineant, quàm viri? ita tradit ex Iuriſconſultis Ant. Scap. apud Charrar. *in practic. interrog. Reor. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 210. & ex Medicis Fortunatus *vbi ſupr*, & confirmat experientia, & communis hominum aſſenſus. Ipſe Fortunatus hoc ex eo euenire credit, quod non adeo moleſtentur à reſpirandi difficultate in ipſo tormento, vt viri, quia pectus multo latius obtinent, vnde addam quod etiam extra tormentum reſpirandi difficultatem facilius tolerant, quam viri Aretæo teſte *lib.* 1. *Aitior. cap.* 11. oportuit namque à Natura mulieri latius pectus donari ob prolis nutritionem; ſed interdum non tantum ex hoc fit, vt in confitenda veritate ſint pertinaciores, ſed quæ ſumma Animi pertinacia dotantur, quippe quæ fruſtratim ſe concidi libentius eligant, quam contra id facere, quod in animo obſtinauerint ſuo, cujus muliebris vitij teſtis eſt communis hominum opinio, ſed de hac re vide, quæ affert Tiraquell. *in leg. connub. l.* 9. *à num.* 34. *ad plures ſeqq.* At vnde eſt, ſi hoc tormentum facilius ſuſtinent, quod plerumque facilius quam viri quæ perpetrauerint confitcantur? nam ita firmat Tiraquell. *vbi ſupra, num.* 136. & Ambroſin. *de mod. form. proceſs. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 2. & idcirco volunt, vt teſtatur Paris à Put. *de Syndic. verb. Tortura* 2. *cap.* 1. *num.* 3. & idem Ambroſin. *ibid.* quæſtionem eſſe primo à muliere incipiendam, quod facilius confiteatur. An ne timiditas Animi vincit pertinaciam? an forte impoſſibile eſt, fœminam quæ nouit tacere? an vtrumque ſimul in ea re aliquid operari dixerim?

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Vigilia tormentum atrocius quam Chordæ.*
2 *Quæ partes in Vigilia torqueantur.*
3 *Quæcumque impediunt Chordæ tormentum, impediunt etiam tormentum Vigiliæ.*
4 *Peculiares morbi, qui Vigiliæ tormentum Reis infligi non permittunt.*
5 *An vigilia torquendi comedere, aut bibere poſſint antequam tormento exponantur.*

De Tormento Vigiliæ.

QVÆSTIO V.

1 ATrocitatem Tormenti, de quo jam locuti ſumus, ſuperat, vt dixi, non ratione doloris tantam, qui inſupportabilis eſt, vt dicit Farinac. *quæſt.* 38. *num.* 71. verum etiam ratione temporis, quo detineri in tormento Rei ſolent, ſuperat, inquam, abſque dubio alterum tormentum, quod Vigiliæ nuncupant, & cujus deſcriptionem jam dedi *quæſtione prima*, in quo tormento infligendo non aliter quam in ſuperiori plura veniunt conſideranda; & primo quæ de ligatura, & de tempore intermedio inter ligaturam, & torturam, cum eadem hic ſint, omnia etiam in hoc locum habent: non aliter enim Rei tractantur, quam ſi Chordæ tormento eſſent ſubjiciendi. Brachia tantum in hoc non tantum attrahi, & extendi poſſunt, ſaltem inſigniter, quia hoc eſſet manifeſto Reorum exitio, vt ex Farinacio alias dixi. Sed tamen aut parum, aut multum quatenus hujus tormenti qualitas fert, extendi ſolent. Dolor in vtroque caſu acerbus, ſed in poſtremo pernecabilis, & notatum experientia eſt, de qua teſtatur Farinacius, plures ex hoc in ipſo tormento periiſſe: nam non modo cooperatur hic tam inſignis, ac tam diuturnus dolor, qui aliquando pertranſit ſpatium quindecim, ac viginti horarum, ſed etiam ſpirandi difficultas, quæ cum tanto dolore, ac labore, cum tanta totius corporis, ac tam varij generis cruciatu non poteſt hominem non multum ladere.

2 Cæterum in hoc tormento totum fere corpus ſuum particularem cruciatum experitur: torquentur enim diuerſæ partes, & pene omnia corporis membra ſiue artus præcipui, vt brachia, quia retro contorta, arctiſſima, ac doloroſiſſima alligatione vincta per longum tempus detinentur crura quia ſummo cum incommodo diſtracta, ac tam moleſto ſitu collocata omnibus inferioribus partibus cruciatum communicant, pectus item, & vniuerſus thorax, intimuſque venter ſuum particularem dolorem, & anxietudinem experiuntur, ſed maxime omnium os ſacrum, & coccix in eo cruciantur, cum vniuerſa corporis moles ſuper ipſum decumbat, & ipſæ Oſſis ſacri, ac coccigis partes ſuper obtuſam illam, & acuminatam planiciem non enarrabili moleſtia, ac cruciatu recumbant. Succedit his omnibus moleſtiis ex Vigilia ipſa, cum dormire neque poſſint Rei, neque permittantur: immo hoc vno incommodo famoſum erat hoc tormentum in ſui natalis exordiis, vt alias dixi, auget autem mirum in modum dolores, & moleſtias ipſa vigilia, & corpus multo magis debilitat, vt notum eſt.

Cum ergo hoc tormentum non eadem modo incommoda, ſed etiam multo majora, & numero plura afferat, quam tormentum funis, etiamſi

non desistit, sed in torquendo modum excedit, quod tunc vsuuenit, quando apparentibus nonnullis signis, quæ demonstrare possunt tormentum excedere Rei tolerantiam, Iudex tamen illum vlterius torquet: necessarium igitur est videre ex quibusnam signis cognoscere liceat, quando Reus ex tormentorum atrocitate deficere incipiat, quæ quidem signa nimis succincte, & concisè affert Ambrosin. *de mod. form. proceff. lib. 4. cap. 14. num. 4.* ex quo etiam, sed nihil luculentius Guazzin. *ad def. Reor. def. 30. cap. 12. num. 3.* Accuratius, sed breuiter recensentur à Fortunato *loco sæpissime cit.* Iudex ergo vbi aliquid mali suspicetur, vel quod existimet Reum esse debilis naturæ, vel quod in medium attulerit aliquod impedimentum, quod ipse Iudex pro insufficienti duxerit, vel quod torméta sint nimis atrocia, vel præscriptum tempus excedant,
3 tunc primo ad faciei, & totius corporis colorem attendat, qui si in pallorem manifestum conuertatur, & appareat jam in Reo cadauerosa pene imago; si dehinc etiam liuescere faciem, pectus, & brachia conspexerit, tum tanto magis de futuro animi defectu dubitans, majore circumspectione, & majore attentione Reum considerabit, tum etiam ad ilium tangendum accedet, vel tangendum curabit, ad explorandum, an refrigerari secundum frontem, aut tenuiter sudare comperiatur; quibus si accesserit vocis defectio, vel interceptio, crebrior anhelitus, & summa respirandi difficultas, aut si guttur, & collum præter modum intumescere videatur, si vngues liuescant, & si cætera omnia membra, quæ maxime soluta habet dissolui, ac quasi præmortua concidere adnotentur, jam magis de ea re sollicitus erit. quod si jam frigido, ac tenui sudore frontem, vel nimium copioso, & tepidiore corpus totum diffluere comperiat, si jam summus præsens sit corporis languor, si palpebræ concidant, si stertat, si spumam ex ore emittat, Reus jam prope mortem est, nisi confestim illi opem ferat. neque debet Iudex hæc expectare, difficile enim esset hominem à morte eripere, antequam à tormento deponeretur, & apto in loco collocaretur; priora ergo signa animaduertens sese ad deponendum Reum à tormento accingat; quod si ea quæ secundo loco recensuimus adnotauerit, illico, nullaque interposita mora deponendum jubeat, aptisque auxiliis illi subueniat, quæ mox recensebimus. & licet Rei multa effingant, atque plura effingere possint, vt Iudici persuadeant, ne vlterius ipsos in tormentis detineant, vt vocis defectionem, crebram, ac difficilem respirationem, stertorem, languorem, spumę exitum ab ore, & alia id genus, tamen neque pallorem, ac fœdum illum, cadaueroſumq; corpotis aspectum sibi ad libitum conciliare possint, neque item ad libitum, & quantum voluerint, & ex quibus partibus voluerint exsudare, neque alia nonnulla simulare, quę in vero, & non ficto animi quocunque defectu euenire solent; vt admonui alias *lib. 3 tit. 2. quæst. 6. n. 9.*

Videtur autem maxime ad nos pertinere, vt de-
4 monstremus, quanam ratione succurrendum his sit symptomatibus, si vnquam ex tormento eueniant; & primo Rei quanto ocius à tormento deponendi, & vndique à vinculis soluendi, placidèque tractandi, & si fieri potest mollibus stragulis excipiendi, sin minus quiescere aliquo in loco quam minimè incommodo permittendi; tum aqua frigida leniter inspergendi, vel rosacea in faciem projicienda; aceto item rosaceo tempora, nares, & pulsus madefaciendi, aliisque non dissimilibus ingeniis restaurand., quibus vti plerumque Iudices restatur Ambro-

sin. *vbi supra, lib. 4. cap. 14. num. 11.* quæ tamen leuiora sunt respectu violentiæ prægressæ causæ; quamobrem necessitate vrgente, nempe si Rei jam defecerint, & in manifestam syncopen lapsi fuerint, neque tamen à tormentis depositi, & prędictis adjuti in se redierint, tunc absque dubio Medicus conuocandus, sed interim si vocatus Medicus presto non adfuerit, quia in mora summum in hoc casu periculum, panis buccella vino generoso intincta offeratur, si modo porrectam assumere possint, vinum ipsum maluaticum, aut aliud generosum in os ingeratur, vel aquæ vitæ tantillum ex Cinnamomo, aut Gariophillis, aut simili, iisque etiam facies, pulsusque omnes madefiant; quinimo & pectia eo vino madefacta;, ac repente testes inuoluantur. stomacho etiam crusta panis eodem vino calido madefacta apponatur, odoribus etiam gratissimis spiritus recreentur; nam mali odores in hoc casu omnino fugiendi; & ideirco reprobandum nonnullorum Iurisconsultorum consilium volentium, vt malis quibusdam odoribus Reos excitare procuremus; cum enim syncopis hic ex summa, ac confertim facta spirituum dissolutione eueniat, vitanda ea omnia, quæ aut spiritus ipsos dissoluere, aut turbare possunt; quamobrem nec cucurbitulis, nec fortibus ligaturis, nec dolorosis vilis remediis vtendum, sed placidis, ac mitissimis tractandum, omniaque sine mora administranda ei sunt, cui salus hominis cordi esse debet.

Admonendum autem hic etiam quod superiori
5 quæstione admonuimus, nempe quod cum consuescant Iudices homines per octo, aut decem horas jejunos tormentis exponere, aliqui ex ea sola occasione in prænarrata mala incidere possint, & maxime si longo tempore in tormento detineantur, vt alicui dubio in Vigilię tormento euenit, ideirco cum Iudex aliquid simile suspicatus fuerit, rectę consultum puto, si aliquod signum etiam leue ex his, quæ recensuimus demonstrantibus futurum animi defectum, adnotauerit, vt Reum cogat aliquid assumere, veluti buccellam panis vino intinctam, aut quid simile; aut si tormentum futurum sit diuturnum, aliquod majoris momenti, sic enim de facili hoc inconuenicns euitabit.

SVMMARIVM.

1 *Taxillorum tormento non multum fidunt Iudices.*
2 *In maxime debilibus etiam Taxillorum tormentum euitandum.*
3 *Morbi peculiares impedientes hoc tormentum.*
4 *Sibillorum tormentum omnium leuissimum.*
5 *Sibillorum tormentum quanam impediant.*
6 *Ferula proprium puerorum tormentum.*

De Taxillis, Sibillis, & Ferula.

QVÆSTIO VII.

TAxillorum tormentum in locum atrocioris tormenti adhibetur, vocaturq; vulgo, la Stanghetta, à repagulo ligneo, quo tormentarij in eo infligendo vtuntur, vt suo loco dixi. eo autem Iudices non
1 multum fidere videntur. imo periculosum esse dicunt, vtpote quod non possit sua acerbitate, quæ multa non est, Reos cogere ad veritatem propalandam; idcirco ipse etiam Farinac. *in sæpe cit. quæst. 38. num. 67.* hoc tormentum paruipendet, affirmans perpaucos esse, qui ob ejus efficaciam quicquam fateantur; cum tamen alia ex parte

Bernardin. *in schol. ad Ambrosin. lib. 4. cap. 1. num. 2.* serio affirmet, Taxillorum vsum esse vere inhumanum, ac tigidum. quanam ergo ratione hanc horum DD. contrarietatem conciliabimus? Farinaccio certe in his plurimum deferendum existimauerim; sed si alia ex parte considerabimus modum ipsius cruciatus, membrum quod cruciatur sensu exquisitissimo præditum articulum nempe insignem, aliaque partes eam partem componentes, negari nullo pacto poterit dolorem non posse fieri in hoc tormento atrocissimum, neque ijs inferiorem, qui in aliis tormentis excitantur; jam à Tormentario accepi, posse se Repagulum calcando quantum vellet, malleolum ipsum minutim confringere. Sed quia neque ad longum tempus Rei eo tormento cruciantur, & in ministrorum potestate est, mitius, aut atrocius Reos torquere, qui strenuis, & blanditiis cum licet, coscorrumpunt, idcirco eo nomine suspectum est. alias enim hoc non minoris facerem, quam ipsum Chordæ tormentum, quia saltem intensiue in hoc fit major cruciatus, licet in illo fiat major molestia. atque ea de re puto & in hoc tormento infligendo plura considerari posse legitima impedimenta, quibus præsentibus, Iudex ab eo abstinere debeat, ne, si non obstantibus his impedimentis, eo vtatur, impietatis crimine defœdetur, & hominis salutem paruipendere videatur. ac profecto, cum hoc tormentum, vt dixi, tunc in vsum à Iudicibus conuocetur, cum alius præ Rei debilitate, aut aliqua infirmitate, & legitimo impedimento vti non licet, videndum ne insigni debilitate
2 præsente id faciant; nam & ex hoc periclitari Reus posset, maxime si debilitas ex prægresso morbo fit; neque etiam præsente quacunque febre, nisi esset aspernabilis ob ejus exiguitatem, neque in vllo morbo, qui febrem adjunctam habeat; nisi forte in simplici quartana. in omnibus enim prædictis casibus & vires affatim concidere; & febres ex doloris acerbitate mirum in modum augeri possunt, quia dolor, & præcipue vehemens qualis in hoc cruciatu est, vires exoluit, Gal. 12. *Method. cap. 1. & alibi.* dolor item magnus corpus inflammat, humores accendit, inflammationesque ea de causa inducit, Gal. *comm. 3. de fract. tex. 21.* & maxime dolor ex collisione, & compressione proueniens, qualis ex hoc tormento fit, vt idem Galen. docet *vbi supra comm. 1. tex. 24.* itaque non temere ita affecti hoc tormento cruciandi.

3 Sed morbi, qui peculiariter impedimento esse possunt, ne huic supplicio Rei supponantur, sunt qui ipsas inferiores partes, tibias nempe, pedesque exercent. vt tumores, siue apostemata, vulnera maxime insignia, vlcera notatu digna, varices, dolores podagrici, qui pedis proprie articulos molestant; qui quidem non solum si præsentes sint impediunt hujus tormenti vsum, sed etiam si Reus alias illis fuerit obnoxius; non sic autem cæteri supranominati morbi, nisi summa remanisset partium debilitas. tanto magis autem attendendum in hoc Iudici existimauerim, quanto hoc tormentum in senibus facilius vsurpari solet, qui propter grauiorem ætatem Chorda, aut Vigilia torqueri non possunt, vt dicit Farinac. *vbi supra.* At senes si quibus morbis sunt obnoxij, maxime podagram habent familiarem, vt experientia testatur, & cum Hippocr. *lib. 3. Aphor. vlt.* omnis Medicorum scola: id autem non aliunde fit, nisi quia articulos valde infirmos habent, & pluribus humoribus crudis, ac pituitosis abundant, qui facile ad eas partes tanquam cæteris, & debiliores, & decliuiores decurrunt, itaque caute agendum cum senibus in hoc tormento.

Sibilli & ipsi in locum majorum tormentorum 4
vsurpantur, leuissimum omnium tormentorum censetur, quod non tam ratione ipsius instrumenti, quo infligitur euenire credo, quod alias grauissimum inferre possit dolorem, quam ratione modi torquendi; nam funiculus, quo Sibilli simul alligantur, & quem coarctando digiti pressi cruciatum majorem, aut minorem percipiunt pro majori, aut minori pressura, non videtur tantopere attrahi posse, tantaue violentia digitos premere, vt licet notabilem dolorem excitent, intolerabilem faciant, aut parem illi, qui Taxillis inferri potest. præterquam quod etiam in hoc, vt in Taxillis Tortorum fraus intercedere facili negotio potest, qui funiculum valide attrahere simulantes, lentius attrahunt, & interim Reum ad vociferandum stimulant, ne fraus detegatur, vt magno cruciatu affici videatur. & tamen benignius, ac leuius tormentum hoc fuisse anteactis temporibus crediderim, eo quod, quantum assequi potui, nonnisi virgas quasdam inter digitorum interstitia immittebant, dehinc vinculo aliquo, aut funiculo digitos constringebant, vt recitat Brun. *de Ind. & tort. par. 2. quæst. 2. num. 6.* Sed nostra hac tempestate virgæ illæ in ligneos ac præduros paxillos abierunt, quales retuli, cochleæ in modum fabrefactos; & quia ex Buxo fiunt ligno nempe durissimo, cochleares illi circuli multum cruciare sunt apti, quod non crediderim obtinuisse antiquiores Sibillos. Forte etiam non ambas simul manus junctas, vt ad præsens fit, tunc temporis alligabant.

Porro hoc tormentum absque periculo præ cæ- 5
teris omnibus adhibetur; sed tamen si vllus adsit extremæ manus peculiaris morbus notatu dignus, vt maxime Chiragra est, ab eo certe abstinendum; periculum enim est, ne doloris acerbitate materia ad patientes particulas plurima cum violentia attrahatur, & notabilem excitet tumorem, & inflammationem, quæ facile gangrenosam, ac prauam naturam ob partis debilitatem inducere possit, aut aliquem alium morbum, qui licet difficulter talis fieri possit, vt lethalis euadat, tamen videant Iurisconsulti, an impedimento huic tormento infligendo esse debeat.

Ferula tandem, Virga, Scutica proprium tormen- 6
tum Puerorum est, quo non solum Iudices, sed multo frequentius minaces Ludimagistri vtuntur, vnde illud Iuuenal. *Sat. 1.*

Et nos ergo manum ferulæ subduximus.

pro eo quod est pueritiam euasimus. & Martial. *lib. 10. num. 62.* Ludimagistrum alloquens;

Scuticaque loris horridis Scythæ pellis,
Qua vapulauit Marsyas Celenæus,
Ferulaque tristes sceptra pedagogorum
Cessent.

Ferula vero & scutica leuiora sunt, flagella sunt grauiora: nam ferula & scutica in pueris & mitioribus delictis, flagellis in viris & atrocioribus vtebantur, vnde illud Horat. *lib. 1. Serm. Sat. 3.*

Ne scutica dignum, horribili sectere flagello.
Nam, vt ferula cadas meritum majora subire
Verbera, non vereor.

Sed & ad plectendos seruos antiqui his quo- 7
que instrumentis vtebantur. vnde idem Iuuenal. *Sat. 6.*

Hic

---- Hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
Hic Scutica.

Notum vero eſt nullam habere hoc tormentum in ſe vitium, niſi illud animaduertendum ducas, quod admonuit Chartar. *hi.4. pract.interr.Reor.cap.1.n.49.* ſcilicet non indifferenter omnes pueros ferula, aut ſcutica cædi poſſe, quia excipi debent infantes, nempe illos, qui nondum ſeptennium exceſſerunt, & videtur hæc cautela non eſſe ſuperflua, ſed poſt prædictum tempus, dummodo magnus terror illis non incutiatur, & vapulatio ſit moderata, non eſt quid quod prohibeat, quominus vapulare debeant. ſi tamen vnquam caſus detur, in quo neceſſe ſit ante duodecimum annum puerum torquere.

SVMMARIVM.

1 *Pœnarum diuiſio.*
2 *Exilium perpetuum an ſit pœna capitalis.*
3 *Exilium à relegatione quid differat.*
4 *Morbi ex Aeris vitio periculoſiſſimi.*
5 *Carcer perpetuus pro pœna de iure ciuili prohibitus.*
6 *Carcer in quo Rei ob aeris malitiam perire poſſunt eſt prohibitus,*
7 *In damnatione ad Triremes quæ animaduertenda.*
8 *In fuſtigatione quid conſiderandum.*
9 *Membri abſciſſionem qua prohibeant.*
10 *Fuſtigati, & ii quibus membrum eſt abſciſſum, quomodo tractandi.*

De Pœnis.

QVÆSTIO VIII.

POEnarum genera quampluta & eſſe dixi, & multo plura eſſe poſſe. omnia tamen in duo genera generaliſſima diſtinxi, in pœnas temporales
1 ſcilicet, & ſpirituales. de ſpiritualibus breuiter inter miſcellanea pertractare decreui; nunc de temporalibus, quarum alias eſſe dixi pecuniarias, alias corporales, de prioribus nihil ad nos: poſteriorum aliæ ſunt capitales, aliæ non; Capitalium aliæ ad vltimum vſque ſupplicium procedunt; (de quibus nihil omnino eſt à nobis dicendum) aliæ non, de quibus perpauca ſunt, quæ per nos admoneri debent; eæ autem, vt dixi, aut ſunt ſimpliciter capitales, vt exilium perpetuum, Triremes perpetuæ, aut non capitales, vt fuſtigatio, membri abſciſſio, exilium ad tempus, Triremes ad tempus. relinquam autem, ne vltra ſepta meæ Artis tranſiliam, diſputationem illam ad Iuriſconſultos tantum pertinen-
2 tem, an nimirum exilium perpetuum, & Carcer perpetuus, & ſimiles pœnæ capitales ſint, nec ne; quia multi in affirmatiuam, plerique in negatiuam ſententiam abeunt; communiorem ego pro veriori ſupponam, priores nimirum capitales eſſe, poſteriores nequaquam; neque ad hoc vllas afferam auctoritates, cum hujus puncti deciſio nihil ad ea, quæ pertractamus conferre poſſit.

De exilio igitur nihil adderem, niſi cum exilio relegationem etiam comprehenderem, quia quandocunque eſſet in poteſtate exuli ſeſe ad hanc, aut illam regionem conferre, nihil difficultatis eſſet, quod quæcunque perſona, & quandocunque niſi
3 aliud obſtaret in exilium mitti poſſet. In relegatione autem coguntur, vt exiſtimo, ipſi damnati in ea regione permanere, ad quam relegantur, quæ ſi aeris fuerit mali, & contrarij alicui morbo, cui relegatus ſit obnoxius, vel ſi ob ejuſdem aeris vitium in morbum aliquem incideret, dubitari poſſet, an locus relegationis eſſet in ſalubriorem mutandus, in quo dubio quid eſſet reſoluendum ego, quod ad me non ſpectet, non determino; ſed illud admonere, quod ad me duntaxat pertinet, non deſiſtam, quod morbi, qui ex Aeris vitio eueniunt, & peri- 4
culi pleni ſunt, & cum magna difficultate ſanabiles; vnde quandocunque per Medicos requiſitos pateret, locum relegationis eſſe prauo aeris, vel contrariæ omnino Naturæ, habitudini, morbis, quos relegatus patitur, idem eſſet eo Reum relegare, ac illum ſecuri percutere, aut alio modo occidere; cui impedimento an, & quando, & in quibus caſibus ſit attendendum ipſi Iuriſconſulti dijudicent.

Eadem conſideratio eſſe poteſt in damnatione ad perpetuos carceres, licet de iure ciuili hæc pœna ſit prohibita. Bald. *de Carcer. cap.* 1. *num.* 3. & 5
vide Cujac. *lib.* 14. *Obſeruat. cap.* 34. ſed ſi quando nunc imponatur, certum eſt prohibitum eſſe carcerem, in quo Rei ob Aeris malitiam perire facile poſſunt, Farinac. *q.* 17. *num.* 97. quod ſi veritatem 6
habet, etiamſi carcer non eſſet ex ſe prauo aeris (ſi modo idem obſeruandũ in carcere, quo ad cuſtodiam, & in eo, qui ad pœnam inferuit) ſed tamen ejus natura, vt damnato præſentaneum vitæ periculum afferret, abſque dubio eſſet in minus malum permutandus; quod ſi habet locum in damnato, ad carceres perpetuos, multo magis habebit locum in his, qui ad tempus, aut non pro pœna, ſed in cuſtodia detinentur. quinam autem morbi ab ea cuſtodia excutare, & quando hominem poſſint, jam alias determinauimus.

De damnatione ad Triremes eadem, imo multo 7
major conſideratio habenda, ſi enim neceſſarium eſſe dicant Iuriſconſulti attendere ad vllum futurum vitæ periculum in his, qui ad eas in perpetuum damnantur, multo magis neceſſarium eſſe firmabunt, attendere ad idem periculum in his, qui damnantur ad tempus. Itaque debiles, conualeſcentes, valetudinarij, magno morbo capitis, pectoris, aut cujuſcunque alterius partis detenti, quos alias recenſuimus, Gallicæ infectioni, arthriticis doloribus, herniis quomodocunque obnoxij Triremibus ſunt inepti. Ætatem quoque tam teneriorem, quam prouectiorem in conſiderationem venire debere notius eſt, quam vt à me vlteriori oratione moneri debeat, quia triremes fortes homines & ſanos requirunt, vt notat ex Iuriſconſultis Act. *de Inſtit. par.* 2. *verb. Triremes. num.* 1. vbi ad triremes damnatos, ſi ſint infirmi, dimittendos eſſe voluit, dato ſubſtituto.

Cæterum fuſtigatio, quæ & fuſtuarium dicitur, 8
habet etiam aliquid conſideratione dignum: nam ſi multa, ac ſæua futura ſit, in debili tuta eſſe non poteſt, neque in febricitante, neque in Phthiſico, neque in Hectico, neque in eo, qui inſigni aliquo pectoris morbo laborauerit. quin etiam tuta non eſt ſi graui ſtomachi imbecillitate, aut cordis tremore, aut lipothimia, aut ſyncope, aut alio notabili cordis affectu fuſtigandus inuadi ſit conſuetus.

Sed & membri abſciſſio multo magis in cenſu 9
habenda, neque vbi homo inſigni morbo laborauerit infligi abſque præſentaneo vitæ periculo poteſt; quin & robuſtas requirit vires, nam & ipſi

Medici vix audent membrum etiam demortuum abſcindere, niſi ſummus corporis vigor adſit; quamobrem morbi omnes notatu digni, quos alias nominauimus, etiam in hac pœna inſligenda impedimento eſſe poſſunt, quodnam autem membrum abſcindendum, ſi quod à ſtatuto præcipitur tantum vtile ſit, aliud autem inutile, vt ſi ſtatutum jubeat amputari dextram, Reus autem ſiniſtram habeat aridam, apud Iuriſconſultos videndum.

10 Remanet tandem vt Medici officio pellecti doceamus quæ cura in fuſtigatis, & in his, quibus aliquod membrum abſcinditur, ſit adhibenda, & quoad fuſtigatos diuerſa auxilia proponuntur à Paulo *lib.* 4. *cap.* 12. ab Auic. 44. *tract.* 2. *cap.* 7. & aliis ex Arabibus, à Bertapalia *de apoſtem. cap.* 15. à Io. de Vigo *ſua Chirurg. lib.* 9. *cap.* 15. omnes autem maxime laudant ouillam pellem detractam, calentemque ſuperimpoſitam. Vigo ſanguinem primo detrahit; poſt cum aliis (qui vniuerſalia ſupponunt) præbet Rhabarbarum pondo vnius drachmæ, cum Rubea tinctorum, & Zingibere ad ſcrup. 1. cum aqua Scabioſæ. Datur & Bolus Armena, & Terra ſigillata, & Mumia, & Rhaponticum, & decoctum Cicerum rubrorum excorticatorum, & alia quæ ad eos, qui ex alto cadunt, aut violenter in aliqua dura corpora impingunt ab auctoribus præſcribuntur. extra apponitur cerußa, lithargirium, puluis mirtyllorum, Roſarum, Camomillæ oleum roſaceum, mirtinum, Camemelinum, & alia apud illos vide, apud quos etiam curam habes, quæ ſeruari debet in amputatione membrorum, præcipue autem eam require apud eundem Vigonem *lib.* 9. *cap.* 31. & apud Paræum *lib.* 11. *cap.* 20.

Libri Sexti Finis.

PAVLI

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEXTI

TITVLVS TERTIVS.

De Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

Continens Quæſtiones octo;

quarum

I. *Quid ſit Honor, quid Precedentia. Honor major vni, quàm alteri cur debeatur in Republica.* 431

II. *Obiecta in Medicinam, & Medicos.* 435

III. *Obiecta in Leges, & Legumperitiam.* 439

IV. *Reſpondetur iis, quæ contrà Medicinam, & Medicos obiecta ſunt.* 442

V. *Satisfit ad ea, quæ contrà Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores obiiciuntur.* 449

VI. *Lex quomodò orta, Politica vndè originem traxerit, vndè item Iuriſperitia.* 452

VII. *Vocum, ac terminorum elucidatio.* 453

VIII. *Deridenda quæſtionis ratio oſtenditur. Obiectis in contrarium reſpondetur.* 455

Admodum Illuſtri, atque Excellentiſſimo

DOMINO

GASPARI DE SIMEONIBVS,

Spectatæ nobilitatis, ac virtutis Viro.

Paulus Zacchias F.

PVtaſne, Vir Clariſſime, me poſtremo loco habuiſſe; quòd in comprobandis hiſce laboribus meis etiam Tu album calculum addideris? Haud equidem tuum ingenium ejus me incuriæ inſimulari ſinet, qui cenſuram tuam tanti fecerim, vt eos, tanquam ad Lydium lapidem exactos, aliquid eſſe facilè mihi perſuadere poſſem, quod anteà non audebam: noui enim, quodcunque ipſe de his, quæ ad grauiſſimas quaſque Diſciplinas, bonaſque Artes pertinent, judicium tuleris, Xenocratis teſtimonio præferendum; norunt & hoc quicunque probatiſſimi nominis in virtutibus, ac literis excellunt; quorum non hic Tibi numerum longiſſima recenſione præfigam, cùm inſtar omnium eſſe poſſit Illuſtriſſimus Clemens Merlinus, Romanæ Rotæ Auditor præclariſſimus, apud quem Virum, ſed quem virum! quanto in pretio ſis, neque Te, neque literatorum quemquam, quorum illum Coriphæum jure dixeris, latere ſcio. Hæc interim Opella, quæ tibi vnà cum Auctore ſuo deuouetur, vt eſt monumentum meæ addictiſſimæ voluntatis, argumentum, vt ſpero, referet virtutis, ac beneuolentiæ tuæ, qua me, meaque ſtudia complecteris peramanter, atque ornas: vt quam tua Doctrina æquam habet apud Viros doctiſſimos æſtimationem, ac laudem in hoc munuſculo hilarè excipiendo, humanitati pariter tribuatur. Vale,

LIBRI

LIBRI SEXTI

TITVLVS TERTIVS,

De Præcedentia inter Medicum, & Iuriſperitum.

SVMMARIVM.

1 *Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, & ipſi quoque vitæ eſt præferendus.*
2 *Ciuitas ſine Legibus placere non poteſt.*
3 *Sine Lege viuere homines non poſſunt.*
4 *Quicquid ex mutua hominum ſocietate boni emergit à Legibus dependet.*
5 *Præcedentia eſt honoris ſpecies.*
6 *Honor quid ſit.*
7 *Præcedentia quid, & num. 27.*
8 *Præcedentia quid ex Legumperitis.*
9 *Præcedentia conſiſtit in actu recipiendi honorem.*
10 *Præcedere quid.*
11 *Homines honorantur propter virtutem.*
12 *Virtus bonum facit habentem.*
13 *Virtuti cur debeatur Honor.*
14 *Virtutes non ſunt omnes vnius generis.*
15 *Vna virtus eſt major altera.*
16 *Virtus eſt tanto altera major, quanto majoris boni eſt effectiua.*
17 *Virtutis magis proprium eſt honeſta agere, quam non agere turpia.*
18 *In Republica quis præcedere debeat.*
19 *Multa honorantur præter virtutem.*
20 *Omnia honorantur in ordine ad virtutem.*
21 *Dominari debet qui juſtiſſimus eſt.*
22 *In mundi primordiis honorabantur præ cæteris qui virtute excellebant.*
23 *Quod honorentur Nobiles à prima Majorum virtute ſit.*
24 *Honor tangit poſteros, Laus autem eorum tantum eſt, quorum eſt virtus.*
25 *Generis virtus eſt nobilitas.*
26 *Propter ætatem majorem cur honorentur homines.*
28 *In Republica magis honorandi, qui virtute præcellunt.*
29 *Ars, & Scientia nobiles vnde dicantur.*
30 *Nobilitas ſubjecti à Philoſophis accipitur tanquam quid cum bono conuertibile.*
31 *Verum, & bonum conuertuntur.*
32 *Animi bonum corporis bono anteferendum.*

Quid ſit Honor, quid Præcedentia: Honor major vni, quàm alteri cur debeatur in Republica.

QVÆSTIO I.

QVanta Honoris cura cunctis hominibus eſſe debeat, ipſius Honoris pretium facile commonſtrare poteſt, tale enim, tantumque eſt, vt jure merito Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis, etiam ipſi vitæ ſit præferendus; quia eſt omnium bonorum externorum maximum, Ariſt. *lib. 4. moral. Nicom. com. 3.* cætera namque caduca, ac fragilia, Honor perenne, ac diuinum bonum eſt, Platone teſte *lib. 5. de Legib. in princ.* Ne ergò tam excellens bonum parui pendere me quiſquis ſit exiſtimaret, quod facile contingere potuit, ſi Artis, quam profiteor, honorem negligere credidiſſet, qui eam à detractantium calumniis indefenſam me reliquiſſe obſeruaſſet, non erat à me ſilentio ea inuoluenda controuerſia, quæ inter Iuriſconſultos, & Medicos viget, prætereunda dum vtriquepropriâ, & ſuæ ipſorum Artis exiſtimationem tueri ſatagunt. deſerere enim meam ſimul cauſſam, & Honorem viſus eſſem, ſi dum omnes, ac ſingulas quæſtiones Iuriſconſultis, ac Medicis communes hiſce meis ſcriptis exagito, hanc vnam tacitus præteriiſſem, & omni ex parte neglexiſſem, quod ex Animi magis ignauia, quam ex alia quauis honeſtiore cauſſa factum Ariſtarchus aliquis judicaſſet. Pace igitur Iuriſconſultorum liceat mihi cum ipſis in arenam deſcendere, etiamſi enim è pugna cedere victo mihi contingat, otioſus tamen, & inhonoratus cedere non cogar. Sed vtinam inter litterariæ paleſtræ limites ſeſe continentes Iuriſconſultorum nonnulli, dum de Honore cum Medicis contendunt, ad conuicia, & vilipendia non hominum dicam, ſed diuinæ, ac Artis Artium omnium nobiliſſimæ, Deique dono hominibus conceſſæ tranſgreſſi, ſuum ipſorum honorem non defœdaſſent. dolendum medius fidius magis, quam redarguendum eſt, viros prudentiſſimos, & qui prudentum epitheto non injuria ſe decorari volunt, dum æmulatione excitati cum Medicis pugnant, ad deſpectum, & detitionem æmulorum proſiliſſe, ac friuolis quibuſdam cauillationibus, injurioſiſque verbis Medicos laceſſiſſe. Medicos, inquam, viros (abſit verbo inuidia) vel ipſa ſuperni Opificis ſapientia dictante ſummo honore, & collaudatione digniſſimos.

Vtinam ergo æquo animo pugnantes extra liram vagati non eſſent, poterant fortaſſe aliqua ſaltem ex parte victoriam vel ipſis æmulis judicibus reportare; nunc vero quæſtionis litterariæ modum prætergreſſi, & ad ea, quæ ad rem minime ſuam faciunt ſeſe conferentes, inanibus argumentatiunculis, frigidiſque argutiis, inſulſiſque ſalibus ſegniter aduerſarios laceſſentes, de jure ſuo cecidiſſe, merito judicari poſſunt; ita vt niſi in integrum reſtituantur, vix illis locus ad oris apertionem ſit relictus. Verumenimvero aliter cum ipſis decertare mihi in animo eſt. Apage à me non modo doctos viros, ſed ne eos quidem, qui doctorum nomine quomodocunque inſigniuntur aliter, quam ſummo cum honore excipere. abſit de illis aliter, quam ſummâ cum modeſtia, ac reuerentia loqui, longè tandem à me ſit quicquam contra eorum exiſtimationem proferre: hoc enim perſuaſiſſimum mihi eſt, eum, qui doctos viros, aut doctrinas, bonaſque aliquas Artes negligit, deſpicit, irridet, vltrò

esse inhonorandum, despiciendum, irridendum, imo & punitendum. Ego vero licet professione Medicus ipsos Iurisconsultos in hac causa æmulos habeam, non tamen ea de re ipsos despectu, aut irrisione, sed multo honore dignos pronuntio, Leges autem, & Legumperitiam (licet hæc cum Medicina de dignitate contendat) tanti faciendas existimo, vt non modò cum Platone sentiam *in Critone* 2 dicente, Ciuitatem sine Legibus placere non posse, *& 2. de Leg.* inculcante, Ciuitatem sine Lege nullo loco esse habendam, tanquam si non esset, sed addam etiam, quod, quemadmodum sine Lege viuere homines non possent, eodem Platone teste *in* 3 *dial. qui inscribitur, Hippias major*; sic quicquid boni ex mutua hominum societate emergit, ab ipsis 4 legibus dependet, absque ipsis omnino, affatimque ruiturum, nulloque modo, neque per vllum tempus duraturum; quod si quis tam perfrictæ frontis homo sit, qui leges ab hominum societate ablegandas esse velit, aut eas, earumue conditores, ministros, & interpretes vllo modo injuriis lacessere, jurgiisque contra eas, aut eos insurgere audeat, sciat is per me, se omne publici boni fundamentum destruere, ipsumque publicum bonum ab hominum communitate eliminare, cujus origo, & præcipua causa ipsæ Leges sunt, & ad cujus boni tutamen, & perpetuitatem non minus Leges, quam earum ministri, & interpretes necessarij omni ex parte existimandi, ac ipsum tale ob meritum summo supplicio tanquam humani, ac publici boni acerrimum hostem esse afficiendum. Eam igitur ob causam quantum Leges, earumque conditores, & ministri honoris mereantur, quantumque ab hominibus obseruandi, nullus, sanæ mentis homo non nouit. Ergo Leges, earumque conditores, & ministri in debito honoris gradu etiam per nos manutenendi, & dum ex eorum numero aliqui nobiscum de honore pugnant, si ita Ratio, & Iustitia expostulat, locus illis cedendus est, sin minus secundum Rationem, & Iustitiam videatur, causam nostram omni cum modestia tueri studeamus, solidas, ac firmas argumentationes, non ineptas argutias, aut vanas quasdam deductiones, vel contumeliosa verba extra rem pro nostra tutela adducentes, sed imo aduersarios ipsos in debito honoris gradu tueamur, vt tanto glorioſior victoria, si quæ speratari possit, futura sit.

Sed antequam cum ipsis congrediamur duo nobis præstanda sunt; primo videndum, quid sit Honor, quid Præcedentia, nam de his contentio est, quibusque ex causis vni personæ in Republica major quam alteri honor debeatur. secundo calumnias quasdam, ac contumelias, quas in vtramque Artem, seu scientiam vel ipsi Professores viciſſim inter se, vel alij quicunque euomunt, refellere, ac confutare oportet, ipsosque detractores mendacij conuincere; nam deinceps Artes ipsas, & Artifices inter se placide comparabimus, & ex his, quæ deducuntur, victoria facile cedet his, quibus de Iure conuenit.

Cum ergo Præcedentia sit Honoris species de- 5 lati in aliquem respectu, & in relatione aliarum personarum, quæ simul honorantur, videndum primo quid sit Honor; & vt ab hoc puncto breuiter me expediam, & ad immediata me conferam, relictis pluribus Honoris definitionibus ex Aristotele, D. Thoma, & aliis relatis per Cassanæum *in Catal. Glor. mund. par.* 1. *conſ.* 1. & per Leoncll. *de Præced. Homin. quæst.* 1. *art.* 2. & per nostros Philosophos in Ethicis, dicamus cum Aristotele, Honorem esse exhibitionem reuerentiæ in virtutis te- 6 stimonium, vel dicamus quod, Honor est significatio quædam excellentiæ virtutis per actus ciuiles præstita in eum, qui honoratur. est enim Honor quid pertinens homini prout sociabili, & in societate viuenti, idcirco prudenter ex Baldo doctissimus Iurisconsultus Melchior Lotherius in suo consummatissimo opere *de Benefic. lib.* 1. *quæst.* 16. *num.* 13. definiuit Honorem esse recognitionem majoritatis cujusdam, quæ à persona personæ debetur. licet, & ingenue fateat, non semper Honor conferatur in signum majoritatis, quinimo multoties Honor à majori in minorem confertur: malim ergo dici esse recognitionem, & significationem virtutis, quam dixi per actus ciuiles præberi. siquidem honor confertur etiam à summis Regibus, Imperatoribus, Pontificibus priuilegiis, indultis, ac similibus rebus, vel confertur ab iisdem aliis personis majoribus, minoribus, paribus per eosdem actus ciuiles, siquidem in colloquiis, in congressibus, in sessionibus, & in aliis occasionibus hujusmodi, quin etiam & in scribendo per epistolas, aut alias manifestamus qualis debeatur significatio virtutis personæ, quam honorare intendimus, cujus rei exemplum vnum, aut alterum ex Sacris afferam, relictis aliis; sic Ioseph à Pharaone per multos hujusmodi actus honoratur *Genes. cap.* 41. sic & Mardochæus ab Assuero honoratur per plures similes actus proclamante Aman. Sic honorabitur quemcunque voluerit Rex honorare. *Esther. cap.* 6. vtimur & in præbenda hac significatione certis quibusdam verbis, loci dignioris cessione, titulis quibusdam, ac nominibus id, quod volumus atteſtantibus; vnde pro eorundem actuum conditione honor major, aut minor haberi dicitur, vt appositissime demonstrare possunt duo illi Regis Ægypti Oratores apud Torq. Tassum *Hieruſ. Cant.* 2. *St.* 61. *& seqq.* quorum alter parum, alius vero multum honoris Godefredo deferens per externa signa id significant, dicente Poeta.

Picciol segno d'honor gli fece Argante,
Quasi huom, ch'ad altro badi, e non curante.
Mala destra si pose Alete al seno,
E piegò'l capo, e chinò a terra i lumi,
E'l honorò con ogni modo à pieno,
Che di sua gente portino i costumi.

Cum ergo hæc exhibitio reuerentiæ, vel Honoris significatio possit esse major, & minor, fit vt cum plures personæ veniunt honorandæ in eam, quæ magis honorari meretur, aut ob excellentiorem virtutem, aut quia sic nobis videtur, majorem significationem per eosdem actus præbemus, vt collocatione in loco digniore, & eminentiore, assurrectione, concessione vt primo, aut vltimo loco loquatur, obuiatione, associatione, & similibus, atque hæc persona dicitur tunc cæteris præcedere, hoc est in honoris receptione cæteris præire; vnde patet, quod Præcedentia, est prælatio vnius per- 7 sonæ ad aliam in honoris publici exhibitione, vel est majoris honoris acceptio in comparatione ad aliam personam simul honorandam, quæ definitiones magis rei naturam attingere videntur, ni fallor, quam allata à Leonello *dict. tract. de Præced. quæst.* 3. *art.* 3. nempe quod sit quædam qualitas, qua vnus 8 homo est major altero: habet enim hæc definitio multas difficultates, præterquam quod obscura est,

cum-

cum non ſemper ex præcedentia fiat, vt vnus ſit altero major, ſed vt appareat eſſe; cumque è contra quis habere poſſit hanc qualitatem, vt ſit major altero, virtute, diuitiis, potentia, nobilitate, populi fauore, & tamen illum non præcedere; & illa qualitas poteſt multa reſpicere; poterat ergo addi ſaltem, in Honore; imo etiamſi vnus ſit major altero in honore, non tamen dicetur habere præcedentiam, cum præcedentia conſiſtat in ipſo actu receptionis honoris majoris, & maxime quidem publici reſpectu aliarum perſonarum, quæ ſimul honorantur, & conſideratur etiam in honore ejuſdem generis, vel qui ſimilibus perſonis nempe dignitate conuenientibus, aut ſaltem non prorſus inæqualibus confertur, vt Regibus inter ſe, Regibus & Ducibus, Cardinalibus & Regibus, Cardinalibus & Epiſcopis & Abbatibus, & ſic de aliis. ſed quicquid ſit de Leonelli definitione, illud manifeſtiſſimum eſt, quod præcedere eſt præ aliis honorari, aut alios in honoris collatione anteire, & præcipuè cum honor publicè confertur.

De Honoris porro variis generibus, & præcipuè de eo, ſub quo continetur Præcedentia, quæ reſpicit Honorem vni perſonæ præſtitum in comparatione alterius, nihil addo, quod nimis longum ſermonem id argumentum requireret, & quod minus ad rem noſtram faciat, eſt enim alterius conſiderationis.

Cæterum Honorem deberi virtuti manifeſtum eſt Ariſt. *in Mor. ad Nicom. lib.* 4. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 145. *art.* 1. *ad* 2. & ex Iuriſconſultis doctiſſimus Melchior Lother. ex eodem D. Thom. *lib.* 1. *de Beneſ. quæſt.* 16. *num.* 22. & idcirco, vt idem Ariſt. *ibid. cap.* 3. reuera ſolus Bonus eſt honorandus, atque inde fit, vt homines maxime honorem affectent; ob id enim, inquit idem Ariſt. *ibid. cap.* 5. *lib.* 1. ſectari honorem homines videntur, vt ſe ipſi bonos eſſe credant. Cum ergo virtus bonum faciat habentem D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 47. *art.* 1. *ad* 3. & honor debeatur Virtuti, qui honoratur bonus reputabitur: nunquam enim vilipendere oportet, vt dicebat Plat. *vlt. de Leg.* an boni eſſe, aut ſecus aliis videamur, licet præ omnibus curandum ſit non vt boni videamur, ſed vt priuatim, & publicè ſimus, eodem Platone aſſerente *in Gorgia.* Qua vero ex cauſſa virtuti Honor debeatur ipſemet Ariſtoteles *loco ſupra cit. lib.* 2. declarauit, nimirum quia eſt alicujus boni effectiua, immo vt Plautus in Amphitr. *act.* 2. *ſc.* 2.

——omnia adſunt bona quem penes eſt virtus.

cum vero & virtutes non vnius generis ſint, & bona item diuerſi ſint generis, & vnum ſit melius & excellentius altero, vna etiam virtus erit major, altera, quod bonum ex ea emanans majus fuerit altero, quod à minore virtute procedit. Si ergo quo majoris boni eſt effectiua, eo major virtus cenſenda, major virtus, exempli gratia, erit Magnificentia, quam Liberalitas, ſiquidem majus bonum in ſuo genere ex illa, quam ex hac haberi palam eſt, major & dignior item Juſtitia erit, quam Temperantia, cum bonum ex Iuſtitia emanans majus, & magis communicatiuum exiſtat, quam quod procedit ex Temperantia. Ergo & majore honore digna erit Magnificentia, quam Liberalitas, & Iuſtitia quam Temperantia, & conſequenter majorem honorem conſequi debet Magnificus, quam Liberalis, & majorem Iuſtus, quam Temperatus, & idem procedere in omnibus ac ſingulis Virtutibus eſt acceptiſſimum; vnde ſapienter Plato *lib.* 5. *de Republ. in princ. Honorandus*, inquit, *certe eſt, qui nihil injuſtè agit, qui vero nec alios id facere patitur, duplici honore, immo etiam magis eſt honorandus; ille enim vno, hic multis hominibus præſtantior eſt, & qui aliis bonis abundat, qua in alios transfundi poſſint, ſi cæteros participes efficit, tanquam vir ſummus honorandus.* Hæc Plato, & quidem optimè, nam cum Virtutis magis proprium ſit honeſta agere, quàm non agere turpia, vt Ariſt. dicebat *lib.* 4. *eorundem Moral. cap.* 1. magis item proprium virtutis eſt in alienum bonum, & in commune, quàm in proprium, aut particulare redundare; quia honeſta agere ſimpliciter, ac poſitiuè in alienum ſemper bonum redundat, non agere turpia non ſimpliciter, quia id poſitiuè bonum non eſt, nihil enim boni poſitiuè mihi euenit ex hoc, quòd meas diuitias non furatis, ac ſi tuas mihi impertiatis, hoc quidem poſitiuè bonum eſt. Ex quibus ſequitur, quòd qui magis vtilis Reipublicæ eſt honeſtè, & ex virtute operando, in Honore aliis præcedere debet, cùm majoris boni cauſſa exiſtat.

Dubium tamen facere poterat id, quod dictum eſt, Honorem ſoli Virtuti deberi, & propter eam tantùm Homines honorari, cùm pleraque alia ſint, quorum cauſſa Homines honorantur, & quibus jure optimo honor deberi videtur, vt eſt Potentia, Dominatio, Nobilitas, Sexus, Ætas, Diuitiæ, & alia nonnulla, cum effectu enim videmus honorari Potentes, & qui cæteris dominantur præ aliis omnibus, ergò potentia honoratur magis quàm virtus; immò hoc jure fieri vel Platone Iudice *lib.* 5. *de Republ.* patet, *Qua dominantur*, inquit, *præ illis, qua ſeruiunt, ſemper ſunt honoranda*; vnde illud in Sacris *Prouerb. cap.* 4. *verſ.* 28. In multitudine Populi dignitas Regis, & in paucitate plebis ignominia Principis. Sic etiam de aliis rebus ſuprà nominatis conſtat, eas honorari non minùs quàm honoretur virtus.

Si tamen animum aduertamus, omnia quæcunque honorantur non reſpectu ſui ipſorum, vt virtus, ſed in ordine ad ipſam virtutem honorari comperiemus, & ſic propriiſſimè ſoli virtuti debetur Honor per ſe, cæteris autem rebus non per ſe, ſed quatenus virtuti vel inhærent, vel inhærere debent: quia dominantes, & Potentes in tantùm honorantur, in quantùm Dominatio, & Potentia cum Iuſtitia pari paſſu incedere debent, cùm qui dominantur Iuſtitiam ſimul populis adminiſtrent, neque Iuſtitia propter dominationem, & potentiam, ſed è contra hæ propter Iuſtitiam honorantur, dominari enim debet inter homines, qui Iuſtiſſimus eſt; ſic etiam de Nobilitate differendum; nam primi Nobiles in aliqua Ciuitate, aut Communitate, aut prius in Mundi primordiis, quandò nullus alteri præibat, ſed erant omnes genere æquales, ij exiſtimati ſunt, qui alios virtute excedebant, Seneca optimè *in Epiſt. num.* 90. & ſic iis honor propter virtutem habebatur; poſtmodum in abuſum conuerſa conſuetudo eſt; cùm enim tunc qui erant virtute cæteris excellentiores, honore, potentia, dominio, & diuitiis potiti eſſent, filios, ac deſcendentes ſuos earundem rerum hæredes reliquerunt, quorum plurimi diuitiis, ac potentiæ ſibi, virtute neglecta, honorari tamen, vt progenitores voluerunt, fucatam quamdam Generis nobilitatem adinuenientes, ex majorum virtute & gloria

emanantem, quæ in rei veritate imaginaria potiùs, quam realis quædam res eſt; vnde rectè Plato *in Theæteto*, *Nobilitas apud Philoſophum virum abſurda quædam curioſitas apparet*; *non enim*, vt Seneca *in Epiſt. num.* 44. dicebat, *facit nobilem Atrium fumoſis imaginibus plenum*; *nemo in noſtram gloriam vivit, nec quod ante nos fuit noſtrum eſt, Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione ſupra fortunam ſurgere licet.* & rectè alter Seneca *in Herc. fur. Act.* 2. *ſub perſona Lyci.*

Non vetera patriæ jura poſſideo domus.
Ignauus hæres, nobiles non ſunt mihi
Aui, nec altis inclitum titulis genus.
Sed clara virtus, qui genus jactat ſuum
Aliena laudat.

Cui concinit id, quod prudentiſſime Iuuenalis, *Sat.* 8.

---Miſerum eſt aliena incumbere famæ.

23 quòd ergò honorentur nobiles non ex nobilitate, ſed ex prima Majorum virtute ſit; nam Honor tan-
24 git poſteros, laus verò eorum ſolum eſt, quorum eſt virtus, vt poſt alios Philoſophos dicebat Valleſ. *in lib. de ſacr. Philoſoph. cap.* 74. habet tamen mediusfidius id ſaltem Nobilitas ſibi proprium, vt faciat præſumptionem pro ſe excellentiæ virtutis, &
25 quòd boni filius bonus futurus ſit, cùm generis virtus ſit nobilitas Ariſt. *lib.* 3. *Polit. cap.* 8. & vt rectè Plato *in Alcibiad.* 1. Meliores eſſe naturas in nobili genere conſentaneum eſt, quàm in ignobili, vnde idcirco nobilitas refertur ad bonitatem generis, cùm nobile id ſit, quod ex bono prodiit genere, vt Ariſt. dicebat 1. *de hiſt. anim. cap.* 1. & ſic ſemper refertur ad virtutem.

26 Sed & propter ætatem honorantur homines non ob ipſam tantùm ætatem, quantùm ob id, quod ætate majores juniores, & minores prudentia, conſilio, virtute præuertant, aut præuertere debeant, idemque dicendum de ſexu, nam maſculinus eandem ob cauſſam præ fœminino honoratur, cùm virtus proprie virorum ſit. Sed & diuitiæ, licet immeritò, honorantur, nam vt Plat. 9. *de Repub.* dum diuitiæ, & diuites honorantur, & virtus, & boni contemnuntur. Honorantur tamen & ipſæ ex eo, quod bonorum, & eorum, qui virtute pollent eſſe deberent, per abuſum tamen honorantur propter vtilitatem, quæ ab illis ſibi homines emanare ſperant, ſimulatus ergo hic honor eſt non verus, qui ſemper & vbique locorum ad virtutem refertur, & ejus intuitu habetur, & præcedentia, quæ eſt, vt diximus, collatio, vel receptio majoris honoris reſpectu alterius, refertur ad majorem virtutem minori comparatam. Vnde à
27 primo ad vltimum concludendum videtur, in honoris collatione in Republica illum deberi præ cæ-
28 teris honorari, & inter alios magis honorari, quod idem eſt, ac præcedere, qui virtute alios præcellit: ex hac enim non ſolùm homines meliores dicendi reſpectu ſui, ſed etiam reſpectu Reipublicæ, quòd majoris boni illi cauſſa eſſe poſſint, idemque procedere debet in ſcientiis, & artibus; nam quantò majus bonum per ipſas conſequimur, tantò ſunt illæ præſtantiores, & nobiliores, & tantò majore honore dignæ. Neque contra hoc facit id, quod Ariſtot. *de Anim. tex.* 1. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 181. *art.* 1. *Conciliat. diff.* 5. *verſ. propter terrium.* Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 74. Roderic. Caſtren. *in Med. Polit. lib.* 1. *cap.* 12. Epiphan. Ferdin. *lib.* 1. *Theor.* 1. & ex Iuriſconſultis Caſſanæus, & adducti per ipſum 29
in Catal. Glor. mun. par. 10. *conſid.* 25. nempe quod Ars, & Scientia nobilis dicatur ex ſubjecti præcipuè nobilitate, aut propter demonſtrationis certitudinem, aut propter vtrumque: nam in idem recidit quod dicebamus, quia ſubjecti nobilitas apud Philoſophos accipitur pro bonitate ejuſdem, & no- 30
bile tanquam quid cum bono conuertibile, & idcirco ſcientia, quæ verſatur circa nobilius ſubjectum, magis eſt honoranda, quia majus bonum ſibi pro fine proponit. Certitudo etiam demonſtrationis in tantum facit ſcientiam honorabiliorem, in quantum eſt majoris boni effectiua, quia perducit nos ad certam, & infallibilem rerum cognitionem, & facit nos certiſſimo tramite inuenire veritatem eorum, de quibus eſt ſpeculatio; abſque veritatis autem inuentione nequaquam boni quicquam ex Artibus, & ſcientiis aſſequi poſſumus, nam ſi quid bonum eſt, id etiam verum ſit oportet; cùm verum & bonum conuertantur, & ſcientia veritatis ſcien- 31
tia ſit. Plat. *in Parmen.* Subjectum autem ſcientiarum illud præire cæteris debet, quæ Animum reſpicit, Animi enim bonum corporis bono anteferen- 32
dum eſſe, nullus eſt, qui ambigat.

Et hæc pro fundamento ſint decidendæ quæſtionis, ante cujus determinationem operæpretium duco, vt iis calumniis in medium allatis, quibus tam Medici, quam Iuriſconſulti, & tam Medicina quam Iuriſprudentia laceſſuntur, eas omnino diluamus, ne ad nugas in ipſo pugnæ feruore conuerti nos oporteat, & ab ea diuerti; quia dum friuola alterius partis jurgia potius, quam oppoſitiones altera conatur repercurere, à ſolido, & rationali diſcurſu ab vtriſque deuiatur, nec optatus finis, interim incaſſum tempore præterlabente, quæſtioni imponitur.

SVMMARIVM.

1 *In Medicam artem cur multi inuehantur.*
2 *Artifices nomine plurimi, re autem perpauci.*
3 *Ignorantia ſemper audaciam comitem habet.*
4 *Medicinæ origo ignota.*
5 *Medicinæ origo ex peccato.*
6 *Medicina ex Hominum Intemperantia.*
7 *Non eſt opus Medico bene valentibus.*
8 *Medicina eſt ſuperflua.*
9 *Medicina eſt noxia.*
10 *Medicina Religioni contraria.*
11 *Medicina Ars vana, & inconſtans.*
12 *Medicina eſt Ars, in qua plus valet experientia quam Ratio.*
13 *Medicina eſt Ars mechanica.*
14 *Niſi Medici eſſent, nihil eſſet ſtultius Grammaticis.*
15 *Bonus Medicus eſſe non poteſt, qui non ſit malorum morum.*
16 *Medicorum vitia.*
17 *Medici dicuntur ex eo, quod homines è medio tollant.*
18 *Medici ſunt ſuperbi.*
19 *Auaritia proprium Medicorum vitium.*
20 *Inuidia proprium Medicorum vitium.*
21 *Medicus eſt ignobilis.*
22 *Medicus an aſſequatur Doctoratus dignitatem non eſt certum.*
23 *Medicus computatur inter viles artifices.*

24 *Me-*

24 *Medici exercitium antiquitus ſolis ſeruis exercendum relinquebatur.*
25 *Medici dicuntur Parabolani.*
26 *Medici non ſunt majoris valoris, quàm Obſtetrices.*
27 *Medicus, Merdicus, Mendicus.*

Objecta in Medicinam, & Medicos.

QVÆSTIO II.

SEd plurimum me hercle excreſceret noſtra oratio, ita vt juſtum volumen ob idipſum, multoque majus expoſceret, ſi ſingula quæque ab iuriſconſultis, aliiſque nonnullis profeſſoribus in medicinam, & Medicos objecta hic diſcutienda proponeremus: mirandum enim eſt, quantopere multi in nobiliſſimam hanc artem, atque in ejus ſtudioſos inuecti ſint; cujus rei cauſſam aliquando mecum ipſe perſcrutatus, non vnicam in ſingulis detractoribus eſſe comperij. ante omnia autem ipſius Artis præſtantiam, & difficultatem id operati certum eſt, nam ſolet accidere, inquit Ptolom. *de Iud. Aſtr. in proœm.* vt Artes difficiliores vulgi judicijs vituperentur, ac facile euenit, vt homines in aliis ea contemnant, quæ ipſi ignorant. Sed fit præterea, vt nonnulli Medicinam & nunc aſpernentur, & alias aſpernati ſint ob odium, & æmulationem ipſorum Artificum, & in horum cenſu fuit forte Plinius, qui vel ob particulare, quo nonnullos Medicos proſequebatur, odium, vel quia ipſe in recenſione ſuæ naturalis hiſtoriæ multa attuliſſet à contemporaneis ſuis Medicis vel reprobata, vel illis minus accepta, in eos acerbe inuectus eſt, ſed dum ipſe in alios inuehitur propria vineta cædere videtur; multa enim bona ejus hiſtoria habet ad medicam facultatem pertinentia, & cæteris magis humano generi vtilia, atque proficua; ſed videnda quæ contra Plinium affert Ioan. Filetac. Theologus Pariſienſis *lib. 2. ſelect.* in medicinæ defenſionem. Verum & in hoc eodem numero Iuriſconſulti nonnulli ſunt, qui dum Artis hujuſce gloriam, ac præſtantiam tranſuerſis oculis intuentur, & Medicos ipſos in honoris cauſſa æmulos ſibi eſſe dedignantur, contra Artem, & Artifices obloquentes, ſe ipſos, & Iuriſprudentiam ea ratione extollere ſe putant; neque enim alia via ſibi ſuccedere poſſe vident eorum aliqui, honoris palmam obtinere, quam affectata quadam æmulorum depreſſione.

Alij ſunt qui Medicinæ, & Medicis male volunt ob improſperos ſucceſſus, qui ſibi ab illis prodierunt, vt caræ alicujus perſonæ, puta filij, vxoris, parentis, amici interitus, & hujuſmodi: At næ iniquiſſimi hominum ii ſunt, qui ab arte expoſcunt quod ejus potentiam exuperat, nimirum, vt eos, qui à morbo vincuntur, ad ſanitatem reuocet, quod tantundem eſſet, ac ſi jam mortuum hominem ad vitam reuocari ab ea expeteres, quod non humanæ alicujus artis præſidio, ſed ſupernaturali tantum Dei potentia poteſt ſuccedere. atque his affines ſunt, qui medicinam, & Medicos idcirco inſectantur, quia morbis longis, & incurabilibus detenti, non poſſunt, vt optarent, artis hujuſce beneficio ab illis adiuuari.

Alij verò (quibus juſtior forte hujus ſimultatis cauſſa vna ex parte offertur) in hanc artem inuehuntur, quod artificum multitudinem ſupina ignorantia inſignium exoſam habeant. at vero injuſtè agunt, qui hominum peccata in artem retorquent, & qui ob vnius culpam omnes condemnant; an non in quibuſcunque artibus exercendis idem vitium eſt, vt Artifices nomine quidem complures ſint, re autem perpauci, ipſo Hippocrate atteſtante in lege? An non id ipſum in Iuriſprudentiæ profeſſione contingere ipſi quoque Iuriſconſulti confitentur? Iniquum autem eſt, vt Ptolomæus dicebat *lib. 1. de Iud. nat. cap. 1.* Arti adſcribere errata, quæ ab imbecillitate Profeſſorum oriuntur.

Sunt præterea nonnulli, qui artem hanc præclariſſimam, & Artifices irrident, ac deſpiciunt, quod à Natura optimum ſortiti temperamentum, & idcirco morbis quam minime tentati, propriæ prudentiæ ſanitatis ſuæ incolumitatem acceptam referentes, cæteros hominum, qui deterius temperamentum ſortiti, & imbecilliori natura muniti morbis ob eam, aut aliam quamcunque cauſſam facilius conflictati Medicina, & Medicis indigent, cum ſuis præceptis, & medicamentis deridentes, naſoque, vt dicitur, adunco ſuſpendunt, tanquam ſatur homo, qui famelico eſcam ad jejunium frangendum quærenti exprobraret; & tamen ii ipſi, velint nolint, dum medicinam contemnunt, ejus neceſſitatem, & vtilitatem facto ipſo confitentur, nam aut aliquid faciendo, aut prætermittendo ſani viuunt, vt Hipp. demonſtrat *lib. de Arte.* Hujus claſſis jam fuit Cato ille Medicorum, imo inquam, doctorum omnium hoſtis acerrimus, qui tamen ſuæ inſcitiæ pœnas dedit, cum filium, & vxorem ſua ignorantia perdiderit, non obſtante, quod de ſe, ſuaque prudentia (vt eorum qui ignorantia pollent mos eſſe ſolet) tam magnifice ſentiret, vt gloriaretur, ſcire ſe ſuis præceptis familiam ſuam ſeruare incolumem, contempta omni Medicorum ope, vt Plutarchus in ejus vita teſtatur. ſed quid mirum, hominem qui tunc & imperitus eſſet, & litteras odiſſet, tantopere de ſua ſcientia extolli? an non Ignorantia ſemper audaciam comitem habet, vt Hipp. ipſe *in lib. qui inſcribitur Lex teſtatum reliquit?* At vero ſi qui alij hujus ordinis ſunt, nempe qui Medicinam ob id inſectentur, quod ipſi ea non indigeant, imprudenter omnino facere videntur, dum Naturæ indigentiam ab vno individuo metiti, ad reliqua omnia transferre conantur. Sed illud pro certo, & quotidiana experientia docti, vel jurati affirmare Medici poſſumus, nullum genus hominum tam turpiter vnquam labi, & in irreparabiles propriæ, vel alienæ ſalutis errores præcipites dari, quam vulgarium hujuſmodi doctorum turbam, qui dum ſuam ſapientiam detegere, & oſtentare pruriunt, craſſiæ, & impudentiæ ignorantiæ notas manifeſtiſſimas præbent: nam non ipſe ſolus, neque ſemel vidi hujuſmodi farinæ homines ſelectis quibuſdam ſuis, vt plurimum abſurdiſſimis medicamentis, vel ineptis quibuſdam, & inanibus omnino præceptis dum ſanitatem reſtituere quibuſdam ſtuderent, eos è medio euidenti facto ſuſtuliſſe; neque longe quærendum exemplum eſt: nam ipſe Cato, vt dixi, in filio, & vxore ejus rei periculum fecit.

Cum his pari paſſu procedunt, qui nauſeabundi hanc Artem, ipſoſque Artifices reſpuunt, vt vniuerſis hominibus magis ſapere videantur; & ob hoc ipſum Catonem inimicum nos habuiſſe certum eſt, forte & alios, quos ne nominare quidem

volo; ſciolos maxime quoſdam recentiores. ii tamen quicunque ſint, qui præ aliis ſapiunt, næ interdum cum magno ſuo malo propriæ ſapientiæ vires in ſe ipſis experiuntur, cæteriſque deriſui, ac deſpectui in futurum ſunt. ſed accedamus jam ad ea, quæ vel omnes prædicti ſimul, vel eorum aliqui contra Medicinam, & Medicos obloquuntur, vt deinceps ea refellere liceat, & primo videamus quæ contra Artem, dehinc, quæ contra Artifices objiciuntur, vel objici poſſunt, nam & ego in hoc illis manus dabo.

Circa originem primo Medicinæ nonnulli eam
4 criminantur, ac deſpiciunt, volentes eam eſſe ignotam, vt quidam ex recentioribus Iuriſconſultis contendit, qui vel Auctores non legit, quod credo, vel legiſſe diſſimulauit. illud ignorantiæ, aut conclamatæ negligentiæ, hoc malignitatis indicium eſt. Aliis, qui magis ad rem ratiocinari norunt, affirma-
5 re liceret, illam à peccato deriuaſſe, vt ex Theologorum auctoritate probat Daniel Vlierden. *in Libell. Quod Medicus non corpus ſolum, ſed animum etiam curat*; nam omnes morbi, & ærumnæ humano generi familiares, circa quorum curam medicina verſatur, ſunt pœna peccati à primo homine in terreſtri Paradiſo patrati, nam in ſtatu Innocentiæ neque morbis eſſet conflictatus homo D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 85. *art.* 5. neque ex conſequenti Medicina indiguiſſet, quod confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 38. *verſ.* 15. Qui delinquit in conſpectu ejus, qui fecit illum, incidet in manus Medici. adde quod etiamſi hoc non haberet veritatem, certum tamen eſt, Medicinam à peccato originem duxiſſe; quia omnis me-
6 dicina circa morbos ſanandos ex Intemperantia pullulat, Platone aſſeuerante *lib.* 3. *de Rep.* aliter nam Temperantia homines ſani viuerent, neque medicina egerent. vnde Ægypti ex eo quod à ciborum affluentia, & ab ipſa intemperantia omnem morborum congeriem naſci crederent, ſeſe ſingulis menſibus per triduum purgare aſſueuerunt, vt narrat Herodot. *in Euterp.* ergo ſublata Intemperantia, tolletur prorſus medicina, quia homines ſani viuent, ſani vero medicina non indigent;
7 juxta illud in Euangelio *Marci. cap.* 2. *verſ.* 17. Non eſt opus bene valentibus Medico, ſed male habentibus, cui conſonat illud Ouidij *lib.* 4. *Triſt. eleg.* 3.

Si valeant homines ars tua, Phœbe, jacet.

Vnde Celſus *lib.* 1. *ſuæ Med cap.* 1. Sanus homo, qui & bene viuit, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neque Medico, neque Iatraliptæ egere: idemque comprobat Pauſaniæ dictum apud Plutarchum *in Apophteg. Lacon.* Ne Medici quidem apud ſanos, ſed vbi ſunt Ægroti verſati conſueuerunt. plura autem circa hoc propoſitum vide apud Tiraq. *de Nobil. cap.* 31. *à num.* 494.
8 *ad ſeqq.* Et tamen etiamſi intemperanter viuant homines, & medicina Intemperantiæ vitiis occurrere procuret, ſuperflua quoque, & ad nihil vtilis videtur; quia cum cætera etiam animalia non minus quam homo corruptioni, ac morbis ſubjiciantur, tamen nulla ex illis medicina vrantur. ſuperfluus etiam erit ejus vſus in homine, quia natura ex ſe ipſa morbos curat, vel ipſis Medicis non tergiuerſantibus Hipp. 6. *de morb. vulg. ſect.* 5. quæ ergo curat morbos per ſe in aliis animantibus, curabit etiam in homine.

9 Neque ſolum ſuperflua, & inutilis Medicina haberur, ſed noxia, & mortifera, vt deblaterat quidam craſſioris Mineruæ Iuriſconſultus, quod comprobant nonnulla ſapientum dicta, vt illud Pauſaniæ apud Plutarch. *vbi ſupra*, qui interrogatus cur Medico cuidam detraheret, cum ab eo injuria non eſſet affectus, Quia, inquit, ſi de illo periculum feciſſem, nequaquam viuerem, & illud quod ſequitur, quo Medico, qui ei gratulabatur, quod ſenex factus eſſet, reſpondit, Quia te Medico non ſum vſus. & tertium quo firmabat, illum optimum eſſe Medicum, qui ſuos ægrotantes tabeſcere non ſineret. ſed quam primum ſepeliret, quaſi nonniſi noxa, & damnum à Medici opera proficiſci poſſit, de qua re vide Royz. *deciſ.* 1. *Lituanica num.* 89. *& ſeqq.* quæ omnia cum aliis nonnullis referuntur etiam à Tiraq. *vbi ſupra.*

Sed quod adhuc magis quid eſt, Medicinam Re- 10
ligioni eſſe contrariam patet apertiſſime ex ſacris Canonibus *cap. Contraria. diſtinct.* 5. *de Conſecr. in* 3. *par. Decret.* & probatur etiam ratione, quia multa contra ipſius Religionis dogmata Medicina & docet, & operatur. Ieiunium ab illa tantopere commendatum, tanquam inſalubre, ac noxium vituperat, virginitatem rem apud illam ſanctiſſimam, continentiam rem tam honeſtam rejicit, ac diſſuadet, Gulæ illectamenta, Veneris irritamenta, contra ipſius Religionis conſilia procurat, nam ſuis remediis languentem appetitum excitare, ſopitam Venerem irritare, mulieres ipſas libidinis inſtrumenta ita fucis exornare ſtudet, vt homines ad ſui concupiſcentiam alliciant, quæ omnia cum in Animæ detrimentum ſint, quam ſanctiſſimæ Religioni contraria exiſtant, ſuperfluum eſt explicare. ſed quid quod ipſi quoque ſapientiæ, & omnium, ac ſingularum artium, & ſcientiarum acquiſitioni Medicina impedimento eſt, aſſeuerante Platone, qui & ipſe Medicus erat, *lib.* 3. *de Republic. verſ. med.*

Cum igitur medicina & ſuperflua ſit, & noxia, & religioni contraria, & Animæ bono, cur non ab hominum ſocietate exulare permittitur? nam & 11
cum his omnibus vana etiam eſt, quod ſatis ſuperque ejus inconſtantia, & incertitudo demonſtrare poterit; quid certi enim boni promittere poteſt Ars, quæ incertam habet veritatem. nullam Artium eſſe magis inconſtantem, dicit Plin. 29. *ſuæ Nat. hiſt. cap.* 1. adeo namque inconſtans eſt, vt pro ingenio eorum, qui in ea excellunt ſingulis ætatibus immutetur, nam famam, vt addit, nouitate aliqua Medici aucupantur, vnde Platone aſſeuerante *dial.* 3. *de Repub. tranſact. med.* diuerſa erat medicina tempore Æſculapij ab ea, quam ſuo tempore Medici exercebant, quam tanquam nimis operoſam, & difficilem vel ipſe Plato ibid. damnabat; quid autem ſi eam, quæ nunc eſt in vſu Plato cognoſceret, an non Fabri illius conſilium vniuerſis hominibus daret, de quo ipſe, vt relictis Medicis, quod non eſſet ſibi otium ad ægrorandum. Naturæ ſeſe committerent? recte enim medius fidius facere viderentur, quis enim tam prolixam medendi rationem pateretur, cum antiquitus vnico medicamento ſoluente, aut vomitorio, aut alio ſimili curationes vnico die abſoluerent, quas nunc ne mille quidem medicamentis, ac ne per annum quidem abſoluere Medici norunt? non poteſt ergo tealem vllam veritatem ars promittere, quæ pro hominum voluntate ſua præcepta immutat. ſed vide inſuper quæ præ cæteris affert de hac medicinæ inconſtantia Royz. *deciſ. Lituan.* 1. *num.* 82.

Confirmat ſuperiora, quia medicina non eſt inuenta ratione, ſed experientia abſque vlla Ratione, vt ex

vt ex Aristotelis, & Galeni testimonijs testatur Argenterius, contra quem tac en pugnat Epiphanius Ferdin. *Theor. lib. 1. Theor. 1.* idcirco a Iurisconsultis non injuria dicitur, quod medicina ars est, in 12 qua plus valet experientia, quam ratio. Rip. *tract. de Pest. par. vlt. partic. 2. num. 26.* quæ igitur veritatis assecutio sperari poterit ab Arte, in qua Ratio veluti exulat, neque per eam licet homini ad finem ejus, quod quærit deuenire, vbi & ipsa Ratiocinatio homini propria ad nihilum valere experimur? vbi enim eminet experientia etiam Rationi contraria, cedere ipsa Ratio cogitur. Rectè igitur Macrob. *lib. 7. Saturnal. cap. 15.* Medicina, inquit, Physicæ partis extrema fex est, (quam a marulento ore profert!) cui Ratio cum testeis, terreniſque corporibus; sed quid Rationem nominaui, cum magis apud ipsam regnet conjectura, 13 quam Ratio? jure ergo inter Mechanicas Artes, & maxime abjectas communeranda videtur ex Arist. 1. *de Anim.* Auerr. *comm. 17. & 1. Collig. cap. 1.* & ex Iurisconſ. Carrar. *de Med. par. 3. num. 14.* & idcirco non mirum est, Cardanum *in libello de libris proprijs* hæc habere: At Medicina, si qua alia (gloria, quæ illam comitatur, excepta) tota servilis est, plenaque laboribus & incommodis, sollicitudinibusque immensis ac anxietatibus, &, vt vere fateat, ingenuo viro indigna, vt non miret, olim seruorum fuisse hoc exercitium; vnde neque mirandum, Hippocratem *lib. de flatibus* fassum esse, hanc artem esse sordidam, vt somniat Tiraq. *loco cit. de Nobil. mon. 413.* neque mirum est, eam ab Auctoribus Classicis nullo honore dignari, & à Virgilio ingloriam, ac mutam Artem vocari. 12. *Æneid. ibi.*

Ille potestates herbarum, vsumque medendi.
Maluit, & mutas agitare inglorius Artes.

vbi loci mutas Artes dixit, id est occultas, & gloriam non afferentes præcipue Musicæ, vel Poesi potius, aut rei bellicæ comparatas, vt exponit Ascensius, & alij.

Sed quot, & quanta, Deus bone, contra Medicos objiciuntur? nihil boni habet homo, quod judicio horum medicinæ osorum non amittat, si Medicus professione sit: scientiæ, bonorum morum, nobilitatis, omnisque honoris, doctoratus ipsius, animæ denique jacturam facere eum, qui medicinæ se addicit, serio affirmant Iatromastigi quidam, tantum in illis potest male dicendi prurigo ille, & Enthusiasmus, ad quem ab hujus Artis odio rapi se permittunt. Quoad scientiam enim in 14 tantum despicitur Medicus, vt ab Athenæo illud prolatum sit, Nisi Medici essent, nihil foret stultius Grammaticis, quasi medicinæ scientia stultitia quædam sit non scientia.

Quoad mores vero Medici ita taxantur, vt nullus hominum in pejori conditione sit; quod pessimum omnium est ipsi idem Medicinæ Professores, 15 non posse esse bonum Medicum affirmant, qui non sit malorum morum, ita Concil. *diff. 7. vers. propter tertium in fin.* quasi Ars ipsa morum prauitatem comitem perpetuam habeat. Sed multo clarius Medicorum quasi congenitos mores ad viuum de- 16 pinxit *idem Conciliator ibid.* Emuli, inquit, sunt detractores, obloquutores, elati, ambitiosi, loquaces, scientiæ alicujus, & laudis detestatores, negligentes, luxuriosi, vinolenti, aleatores, pecuniæ, vanaglorix, & superbiæ inhiantes, luxi etiam incultores, omnifariamque spernentes; & his non inferiora retulerat *diff. 1. vers. propter primum*, Medicus, dicebat ille, est Inuidiæ pelagus inexhaustum, detractionis organum, indefessæ, aut indefessæ ambitionis perforata clepsidra, alienæ veritatis garrulus prædictor, ignorantiæ propriæ constantissimus inconfessor, inexcusabilis inhumorum neglector. Quid ergo ab alienæ professionis hominibus de Medicorum moribus vlterius audire expectamus? Minima sunt horum respectu quæcunque Iurisconsulti, & præcipue Tiraq. *de Nob. cap. 31. num. 437. & seqq.* aut quiuis alius contra Medicos proferre possunt: sed tamen & ipsi ex proprio penu contra nos nonnulla depromere tentant. Impietatis nos primum criminantur, quod 17 homines è medio officiosè tollamus, ita vt non alunde nomen Medici sit deductum. Carrar. *de Med. par. 1. num. 13.* de nobis enim dicitur à Plinio, Experimenta per mortes agunt, Medicoque hominem occidere summa impunitas est, inde etiam Medicos dicit Archiatros volunt, quod sint auctores, & principes omnis mali, vt quidam Iurisconsultus, cujus nomen proferre nolo, dicit, qui quicquid illi in buccam venit obloquitur insulsissime, minime gnarus eorum, quæ profert, de qua tamen voce vide quæ affert Mercurial. *lib. 4. var. lect. cap. 1.* & Cagnat. *lib. 2. var. obser. cap. 15.* & ex Iurisconsultis Cujac. *in comm. ad l. b. 11. C. Iustiniau. l. Medicos.* Sed & superbiæ taxantur Medici, 18 quia semper nouitate aliqua famam nominis aucupantur, vt ex Plinio dixi. Auaritiam porro tam 19 propriam esse Medicorum volunt, vt jure connumerentur inter Auaros. Mascard. *concl. 150. num. 3.* ac profecto nullum objectorum criminum in majorem me erubescentiam conjecit, quam objecta Auaritia, quæ quidem tanquam in propria sphæra in pluribus Medicorum residere conspicitur. Quin & ipsum medicinæ inuentorem, ac Deum Æsculapium hoc vitio laborasse ferunt, ob illudque à Ioue fulmine ictum, vt alias dixi, licet pateat Virgilij auctoritate. 7. *Æneid.* Æsculapium à Ioue fulmine interemptum ob id, quod Hippolytum in vitam reuocasset, vt patet in his seqq. carminibus.

Namque ferunt fama Hippolytum postquam Arte nouercæ
Occiderit, patriasque explerit sanguine pœnas
Turbatis distractus equis, ad sidera rursus
Æthereas, & sperat cœli venisse sub auras.
Tum pater omnipotens aliquem indignatus ab vmbris.
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem Medicinæ talis, & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

& plerique alij, vt ad rem reuertar, de tam inemendabili Medicorum Auaritia à Iurisconsultis sunt prolata: sed satis sit adducere quæ sequuntur ex Caroc. *de loc. & cond. par. 2. rubr. de Med. quæst. 5. nu. 5.* Nihil, inquit, hodie Medico magis auaro (vtinam falsa diceret secundum plurimum) omnes enim sitibundi, & reputant se inertes plus vltra dimidium justi pretij, & plusquam parabolani sunt, nec salmæ denariorum phantasticos faciarent. Quid ergo de medicina, & Medicis jactat Hippocr. *in lib. de Orn. Med.* dicens, Nam omnia, quæ ad sapientiam requiruntur insunt in medicina, Argenti contemptus, &c. & Gal. *in lib. quod Opt. Medicus sit & Philosophus*, oportet Medicum esse contemptorem pecuniæ, & quæ ibi sequuntur. Immo illud certum est, quod vbi

argentum, aut lucrum non est, nec Medicus venire vult, vt dicebat Gaspar. Tristan *de Cleric. Med.* §. 16.

20 Inuidiam porro esse Medicis connaturale vitium; idque in prouerbio esse dicit ex nostris Franciscus Ranchin. *de consult. med. cap.* 3. sed & Medicorum hæreditaria etiam est Superbia, & Auaritia, de quibus jam diximus, vt testatur ex Medicis ipsis Roderic. a Castr. *in Med. Polit. lib.* 3. *cap.* 2. & ex Iurisconsultis Tiraq. *ex. cap.* 31. *de Mob. nu.* 457. *& seqq.*

21 Præterea habetur Medicus pro ignobili, vt contendit Faber *decis.* 9. ex quo Ricc. *collect.* 147. *par.* 1. qui tamen nescire medius fidius videtur, quid sit Nobilitas, neque addam, hoc de Fabro mirum non esse. Quin etiam Medicus in tam vili conditio-

22 ne est, vt Doctoratus gradum assequatur, nec ne, dubium adhuc sit; litigant enim de hoc Iurisconsulti nonnulli, quorum nomina prætereo, qui tunc quod volunt contra nos probare se sibi persuadent, cum conditionem nostram viliorem faciunt, an vero vllum ea Rationis habeant fundamentum, nec ne, id illis curæ non est; nam satis superque habent si nonnulla verba alicujus Legalis Textus, vel alicujus Doctoris ad id, quod dicunt, per summam

23 vim accommodare possint. Computatur ergo ob prædicta Medicus per ipsos inter viles Artifices, argumento *l. Artifices. C. de excusat. Artif.* & jure, nam adeo vilis Medicorum professio est, vt cuilibet liceat medicinam exercere, & nomen Medici etiam non doctoratis conueniat, neque solum Chirurgis, quod æquiori animo ferendum esset, sed & cuicumque, & ipsis Obstetricibus, ac quibuscunque quouis modo Medicinam quamcunque exercentibus, sed & veterinariis, & circulatoribus, & hujusmodi personis abjectissimis Medici nomen aptetur. Ripa *vbi supra, num.* 11. *& seqq.* quin-

24 imo tam vile est Medici exercitium, vt antiquitus solis seruis faciendum relinqueretur argumento *l.* 1. §. *sin autem aliqua arte. C. de comm. serv. manumiss.* quod & Card. testatur *in lib. de libris propriis.* ac de facto patet ipsos solos medicinam fecisse apud Romanos, sed etiam apud Ægyptios id ipsum in vsu fuisse demonstrare possunt sacri Textus *Genes. cap.* 9. verba, in quibus habetur Ioseph præcepisse seruis suis Medicis, vt conderent patrem. Plura etiam adduci poterant ad demonstrandum id ipsum Romanis familiare fuisse, sed satis sit vna, aut altera auctoritas, vt illa ex Suetonio decerpta, apud quem in Caligula *cap.* 8. Augustus ad Agrippinam scribens, Mitto, inquit, prætereà cum eo ex seruis meis Medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, retineret, & altera in Nerone *cap.* 2. vbi narrat Suetonius, Cneum Domitium hausto venenum pœnitentia mortis euomuisse, Medicumque seruum manumisisse, qui idem sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. plurib⁹ etiam antiquis inscriptionibus, cæteris relictis, quas ex Pignorio communicauit mihi doctissimus vir Leo Allatius (Vir, inquam, magis inter eruditos notus, quam vt à me notior fieri possit, quibus omnibus summo decori, & vtilitati esse satis ejus monumenta typis commissa, ac prope diem committenda declarant) id ipsum commonstrari potest, vt illa est apud prædictum Pignorium *de seruis pag.* 40.

CRESTÆ CONSERVÆ, ET CONIVGI CELEBRIS ARTINONIS DEFVNCTI MEDICVS CHIRVRGVS.

& aliæ, quas apud ipsum vide, vbi etiam plerique notatu digna reperies de seruis Medicis, & ne omnia ex alijs transcribere videar, cætera nonnulla circa hoc videnda apud Tiraq. *vbi supr. num.* 410. illud tantum addam, Archiatros ipsos, qui principes Medicorum erant, inter seruos fuisse connumeratos, ex Pignorio *vbi supra, pag.* 43. licet illi contrarius omnino sit Tex. *l. Archiatri.* Ac denique tam despectum, atque abjectum Medici nomine est, vt vnicuique liceat appellare se Medicum, & Pultum, vt ibid. Ripa *num.* 10. sed & ipsos vere Medicos, nempe qui cum Philosophiæ medicinæ quoque doctoratum assecuti Artem suam decenter vtcunque exercent, minimi pretij esse præter allata, illud declarat, quod à Il. quasi per contemptum Para- 25
bolani appellentur, vt omnes pene Iurisconsulti fatentur argumento *l. Parabolani. C. de Episc. & Cleric.* & cur, & vnde vocentur Parabolani, vel simili nomine, explicat Tiraq. *vbi alias, num.* 421. quod etiam adnotarunt ex nostris Roderic. à Castr. *lib.* 1. *Med. Polit. cap.* 10. & Canonhier. *in prolegom. ad Hipp. Aphor. pag.* 77. *vers. objiciet* 16. quid mirum ergo Medicos non majoris valoris haberi, quam 26
Obstetrices? Glo. *in cap. non sunt* 14. *quæst.* 4. *in vers. Nec Medico.* Ripa *vbi supra, num.* 106. & ex nostris idem Roderic. à Castr. *vbi supr.* ob hæc omnia etiam ad vilipendium, & derisionem Medicorum quidam transgrediuntur, & Medicum in modo excedentem Merdicum, deficientem Mendicum vocari dicunt. Carer. *de Medic. par.* 1. *num.* 13. ad quod poterant illud Plauti in Rudente. *Act.* 5. *Sc.* 3. non ab re addere. 27

---*G. Quid tu, num Medicus quæso es?*
L. Immo edepol vna litera plus sum quam Medicus. G. tum tu
Mendicus es.

Hæc & his etiam pejora in nos Iurisconsulti, aliique objiciunt, & alia præterea quammulta, neque pudet prudentes viros hujusmodi puerilis nugas in spretum tam nobilis artis, eorumque professorum in medium afferre, cujus rei ego quidem, Deum hominesque testor, vicem eorum doleo, male enim ex hoc in perpetuum auditui sunt apud cordatos viros, & qui solidam sapientiam, non futilem, & ex commentario profitentur. Ac profecto, si liceret mihi tam turpem, deformemque maculam ab illis delere, næ ego quam promptissimè id præstarem, vt qui Iurisconsultos tamquam prudentes viros multum recolendos censeam; vnde ob hanc ipsam causam, nempe vt quæ contra eos, eorumque peritiam objiciuntur (non vt par pari referatur) refellere, ac confutare liceat, ea non secus ac de iis, quæ contra Medicinam, & Medicos opponuntur hactenus præstiti, hic proponam; quod licet ipsi per se satis superque præstiterint, tamen facere non desistam, vt meum erga illos obsequium experiantur, quod æqui bonique consulant summopere exopto; atque ab ipsis enixè expostulo. Si quid tamen contra eos obscioli alicujus culpam excideret, quod contra eorum existimationem videatur, ego quidem licet factum nollem, prohibere tamen apud alios non potero, qui forte cum maledictis in nos, nostramque artem nullum finem aliquos facere aduertant, non se continere poterunt, quin acerbè iis respondeant, quia referunt prius.

SVM.

SVMMARIVM.

1 *Legum origo ex Hominum malitia.*
2 *Lex Iusto non est posita.*
3 *Nullus per Leges humanas bonus euadit.*
4 *Leges Naturæ contrariæ.*
5 *Lex non docet, neque instruit hominem ad virtutem.*
6 *Lex à ligando dicta.*
7 *Lex habet vim coactiuam.*
8 *Iuris nomen à iubendo, non à Iustitia.*
9 *Legibus carere hominibus præstaret, &c.*
10 *Boni non sunt sub Lege.*
11 *Lex est per se muta.*
12 *Imperatores Legibus non obstringuntur.*
13 *Leges à Ratione elonganter.*
14 *Leges etiam sine ratione latæ sunt secundæ.*
15 *Leges per ambages loquuntur.*
16 *Lex clara esse debet.*
17 *Legibus ob earum obscuritatem fides derogatur.*
18 *Leges vnæ, eidemque populo latæ inter se contrariæ.*
19 *Iurisconsulti erubescunt sine lege loqui.*
20 *Mundus aliquando fuit sine Legibus.*
21 *Multa regna Iure, & Iurisconsultis carent.*
22 *Vbi Iurisconsulti multi sunt ibi male constituta esse ciuitatem indicium est ex Platone.*
23 *Possibile est hominem iniuste operari, si secundum Leges faciat.*
24 *Leges plerumque malæ.*
25 *Lex intrauit, vt superabundaret delictum.*
26 *Iurisperitia neque Ars est, neque Scientia.*
27 *In Hispania Legumperitiæ venit maxime sub nomine litterati.*
28 *Leges insufficientes ad eum finem consequendum, quem sibi constituunt.*
29 *Mala auferendo auferentur etiam multa bona.*
30 *Leges inconstantes.*

Obiecta in Leges, & Legumperitiam.

QVÆSTIO III.

PLurima sunt quæ contra Leges, & Legumperitiam, ejusque professores obiiciuntur, quorum ego perpauca hic proponam, atque ea forte tantum, quæ non dissimilia videntur his, quæ ante contra Medicinam, & Medicos obiecta sunt. Originem primo Legum hominum fuisse malitiam calumniatores pro certo habent, juxta illud Platonis *de Legib.* relatum à Macrob. *lib. 3. Saturnal. cap. 17.* Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Quod etiam explicatum est à Lucretio *lib. 5. de rer. nat.* in his carminibus, 1

Nam genus humanum defessum vi colere aruum
Ex inimicitiis languebat, quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub Leges, arcta que Iura.

& id circo Legibus viuere naturæ pravitatem, & imperfectionem arguere rectè ex Philosophorum sententia dicebat Peregr. *in Apolog. contra Med. Calumn.* immo eodem Platone asserente *lib. 9 de Leg. non longe à fin.* Nam profecto, inquit, si quis hominum diuinæ sortis fauore ea natura præditus esset, vt cognosceret publicum bonum, ad idque generosè, ac semper intenderet, nullis Legibus sibi dominaturis egeret, quod Platonis dictum multo magis roborat D. Pauli auctoritas 1. *ad Timoth. 1. vers. 9. ibi.* Sciens hoc, quia lex iusto non est posita; & videtur quidem ita esse, nam ad quid essent 2 necessariæ leges, si homines & bene viuerent ex se, & ratione omnia facerent? præterquam quod leges non compellunt homines ad bene faciendum; de humanis loquor) sed male facere prohibent. Felin. *in proœm. Decret. cap. Lex pacificus. nu. 1.* vbi videnda alia nonnulla ad hoc facientia. Ergo vbi homines ex se à male faciendo abstineant, quod longe facilius est, quam bene facere, leges ad nihil videntur necessariæ, & sic à malitia sola hominum originem ducunt. Adde his, quod, vt Cardan. dicebat *in lib. 3 de Socr. stud.* Nullus per leges humanas bonus euadit, sed bene ex ipsarum metu à male patrando retrahitur. Cum ergo à malitia dependeant, & bonos homines facere non sint aptæ, vituperandæ magis 4 videntur, quam laudandæ. Præterquam quod leges vim naturæ nostræ inferunt, quia illi sunt contrariæ, quod non diffitetur Plato optimus Legislator in Gorgia dicens, Lex, & natura inter se contrariæ plerumque sunt; vnde Hippocr. noster *in lib. de Aer. Aq. & Loc. num. 41.* Vt enim, inquit, quisque maxime à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimum ejus natura Leges auersatur; & id circo ab eodem Platone *in Protagora* dictum est, Lex, quæ Tyrannus est hominum multa præter naturam cogit. Ac vere quidem Tyrannus dici potest lex, cum vitæ dulcedini, ac hominum libertati tantopere sit contraria, eosque per vim sibi subjiciat, vt Lucret. *loc. cit.*

Vnde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

& Ouid, *lib. 10. Metamorph.*

----Humana maligna
Cura dedit Leges, & quod Natura remittit.
Inuida Iura negant.

Neque hoc ex abundanti dictum ab effrænata libidine est, quia in rei veritate lex multis nobis interdicit, quæ à natura, immo inquam, ab ipso Deo permittuntur, Coninck *de Sacram. Tom. 2. disp. 10. dub. 11. num. 110.* neque dubium est, quod lex naturæ violentiam infert, vnde D. Paul. *ad Romanos cap. 7. vers. 23.* Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & non extra rem Cardan. *lib. 7. de variet. cap. 40.* Quod vero lege, & consuetudine constat violentum quid habet.

A fine porro à legibus intento non videtur legumperitia in bonitate cum aliqua scientia comparanda, quia scientia est de aliqua veritate, & docet, atque instruit homines ad ejus inuentionem, & ad virtutem; at vero lex non docet vllam veritatem, 5 neque instruit homines ad virtutem, sed tantummodo imperat, vetat, permittit, retrahit, punit. *l. Legis virtus. ff. de Leg.* D. Thom. *1. 2. quæst. 92. art. 2.* Suarez *de Leg. lib. 1. cap. 15.* & ad hunc maxime finem factæ sunt leges, vt hominum metu earum coërceretur audacia, vt ex illorum ore idem D. Thom. *1. 2. quæst. 95. art. 1.* & ex Medicis Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap. 1. pag. 73. vers. sexto à fine.* Vnde lex a ligando dicta est, 6 quia ligat, & obligat ad agendum, retinerque ne faciant D. Thom. *1. 2. quæst. 90. art. 1.* Licet sciam Ant. August. & ex Cicer. & ex legales Textus auctoritate velle, leges dictas esse à legendo, & plures alias tradi ejus nominis etymologias, vt videre est apud citatum Suarez *de Leg. lib. 1. cap. 1. nu. 9.* sed quomodocunque sese ea res habeat circa nomen, certum est, Legem habere vim coactiuam D. Tho. 7 *ibid. quæst. 69. art. 5.* vnde aliqui prudentes quidem

8 voluerunt Iuris nomen non à Iuſtitia, vt Vlpianus volebat, ſed à jubendo deductum, vt probat Hieronym. Magg. *lib.* 4. *Miſcellan. cap.* 1. quod quidem, ſi Cardano in his credere par eſt, verificatur de quacunque lege, quia diuina metu homines cogit eſſe bonos, humana nonniſi vi, ſed quotuſquiſque homo eſt, qui inficiari poſſit, quod præſtaret
9 homines legibus carere, vt ex ſe ipſis, volentes, & à natura boni efficerentur, non autem nolentes, & per violentiam? D. Thom. *vbi ſuprà, quæſt.* 95. *art.* 1. quod & Terent. *in Eunuch. Act.* 1. *Sc.* 1. dicebat.

---- Nam præſtat
Sua ſponte rectè facere, non alieno metu.

melius enim, vt proſequitur D. Thom. *vbi proximè*, inducuntur ad virtutem homines bene diſpoſiti monitionibus voluntariis, quam coactionibus, & id-
10 circo rectè ab ipſo ibidem additum eſt, Bonos non eſſe ſub lege, ſed tantum malos; & multo magis ad rem noſtram Ariſtot. 3. *Polit. cap.* 9. vbi loquens de hominibus, qui in Republica cæteros longe virtute antecellunt dicebat, in hujuſmodi viros non eſſe poſitam legem, Ipſi enim, inquit, Lex ſunt, etenim ridiculus foret, qui illos legi ſubjicere conaretur, quibus verbis conſonant D. Pauli verba jam citata 1. *ad Timot.* Sciens hoc, quia lex juſto poſita non eſt, ſed injuſtis, & non ſubditis, impiis, & peccatoribus, ſceleratis, & contaminatis, & parricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, &c.

11 Videtur inſuper ſuperflua legumlatio, quia leges per ſemetipſæ mutæ ſunt, & nihil operantur, & ad nihil vtiles ſunt, niſi lex viua illis vitam, & robur conciliet. Ergo ſatis ſuperque eſſet ſi lex viua, quam Principes, Reges, Dominatores, & Magiſtratus repræſentant (Mutus enim magiſtratus eſt lex, ſicuti viua lex eſt ipſe magiſtratus Ariſtot. *lib.* 5. *Ethic. cap.* 4. Cicer. *lib.* 3. *de leg.* (*Gloſ. fin. in l. More majorum. ff. de Iuriſd. omn. Iud.*) bona eſſet, ac juſta; nam ſi rex bonus fiat, vt dicebat Cardan. *vbi ſuprà*, ſtatim omnes ferme vel etiam ſine legibus, aut præmio vllo imitatione boni fiunt. Iuxta illud Senecæ *in Thyeſt. act.* 2.

Rex velit honeſta, nemo non eadem velet.

& ante legum lationem, legis viuæ arbitrio, & exemplo populi regebantur, vt ex D. Auguſtino, qui ex Iuſtino id refert, dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 7. *nu.* 19. at cum ipſi Reges, & Magiſtratus aliquando mali ſint, quippe cum multa licere ſibi velint, quæ aliis non licent, vt aliena bona furripere, mulieres alienas ſubigere, injurias ad libitum, & ſine modo vlciſci, & alia permulta, quæ animi elatio, & intemperantia dictat, hinc fit, vt leges conſtituantur, quibus inhibeantur cæteri hominum ea facere, quæ ipſi ſibi licere volunt, neque enim Re-
12 ges, Imperatores, & Dominatores legibus, quas aliis ponunt, obſtringuntur. *l. Princeps ff. de leg. & ſen. conſ.* quam & D. Thom. adduxit 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 5. quomodo autem fieri poteſt, vt eadem lex, quæ norma debet eſſe, & regula aliorum ſine lege, & norma, & regula viuere debeat, & tamen id plerumque vſuvenit, vt ipſa lex viua ipſius legis deſtructio ſuo exemplo ſit. Quamobrem cum lex muta, & inutilis per ſe exiſtat, & lex viua non ſolum illi vitam dare non ſit ſufficiens, ſed potius illi vitam adimat, præſtabilius, atque optabilius eſt, homines abſque lege omnino viuere.

51 Præterea leges à Ratione plerumque elongantur, nam & Plutarch. *in lib. de ſer. num. vind.* dicebat in principio leges, quas ferunt homines, neque rationabiliter ſe habent, neque vndique æquitati conſonæ ſunt, quod non diſſentiunt ipſi legum conditores, & ſi libet vide alia à Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 12. *num.* 2. Vbi pleraque leges in tantum injuſtas eſſe dicit, vt etiam actus pravos non tantum permittant, quam foueant. Vnde hoc ipſum in ſe veritatem habere noſcentes ipſi legumlatores ſanxerunt, leges etiam ſine Ratione, & contra juſtitiam, & æquitatem, immo durius latas ſeruandas 14
eſſe. *l. Proficiſcit in princ. ff. Qui & à quibus manu.* ex qua Matan. *in ſpec. Aur. par.* 3. *num.* 102. *l. Non omnium. & l. ſcio ff. de Leg. & Sen. Conf.* videtur autem hæc ipſa lex contra æquitatem, & injuſta; quod ſi reſpondeas nunquam leges eſſe injuſtas, aut duras, ſed tales nobis videri, quos latet Ratio, ob quam dictæ leges eo modo latæ ſint, cum multarum legum nulla ratio reddi poſſit, cur ita ſint latæ. *eadem l. Non omnium.* D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 95. *art.* 2. tunc alia legum imperfectio, & magni quidem mo- 15
menti pullulat, quod ea, quæ dicunt per verborum ambages, ac quaſi per nebulam tradant, ita vt ne Apollo quidem aliquando earum ſenſum aſſequatur, contra id, quod deſiderabat Iſidorus, ex quo idem D. Thom. *vbi ſuprà, artic.* 3. quod nimirum lex clara, & manifeſta ſit; nam ex ejus obſcuritate tanta in- 16
terpretum copia, tam inexplicabilis opinionum confuſio, tanta Auctorum circa verborum intelligentiam contrarietas emergit, atque illa tam perpetua neceſſitas, vt, quemadmodum Iuuenal, *Sat.* 3.

---veniat de plebe togata
Qui Iuris nodos, & legum ænigmata ſoluat.

Hinc deteſtabile prorſus vitium ipſis legibus irre- 17
pit, vt illis fides derogetur, neque illis credatur, niſi Doctorum auctoritatibus comprobentur Gratian. *diſcept. for. cap.* 257. *num.* 33. *Tom.* 2. ex quo etiam Fontanell. *de pact. nupt. claus.* 7. *Gloſ.* 2. *par.* 9. *num.* 29. *Tom.* 2. vnde merito apud Guilielm. Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. cap.* 18. Planeus Iuriſconſultus Medico cedens, ingenuè profeſſus eſt Auctorum multitudine varie inter ſe diſſidentium, veram, rectamque Iuris rationem vix ſubſiſtere; & quod præ omnibus deplorandum eſt aliquando ipſi Doctores, qui legem interpretandi poteſtatem habent, aut ſcientiam, non ſecundum veritatem, ſed ſecundum proprium affectum eas declarant, celentes alios ipſam veritatem, vnde jure merito his comminatur Chriſtus Dominus in Euangel. *Luc. cap.* 11. *verſ.* 52. Væ vobis legumperitis, quia tuliſtis clauum ſcientiæ, ipſi non introiiſtis, ac eos, qui introibant prohibuiſtis. Inde denique fit, quod ſummopere damnandum, vt perraro Iuſtitia ſuum locum habeat; nam vt rectè idem Onciac. *ibid. cap.* 2. tam variorum Interpretum ſubtilitatibus, & opinionum conflictuum impatiens Iuſtitia ad ſuperos euolauit terras relinquens.

Minus tamen hoc culpandum eſſet, niſi eadem contrarietas ipſaſmet leges exerceret: non modo enim diuerſæ leges diuerſis populis latæ contrariæ inter ſe ſunt, permittentibus illis ea, quæ aliæ prohibent, & capitale delictum aliis judicantibus, quod apud illas modica pecuniarum ſumma redimitur, ſed ipſæmet leges vni, eidemque Populo 18
latæ inter ſe contrariantur, & de priori concluſione patet mille exemplis. Licurgus adulterium non puniebat. Ioan. Coraſ. *in l. Tertiam. ff. de Leg. & ſen. conſ. num.* 7. quod tamen à Il. noſtris maxime

punitur, vt patet *ff. ad l. Iul. de Adult. & alibi.* apud aliquas gentes mulieres in hæredes admittuntur etiam ad feuda, apud alias autem nequaquam, Leges Ciuiles ab Imperatoribus noſtris traditæ non obſeruantur vbique, & præcipue in Gallia Suarez *lib. 3. de leg. cap. 8. num. 4.* & habent inter ſe nonnullas contrarietates, & ſic de pleriſque conſiderari poteſt. de poſteriori vero concluſione, quod eædem leges ejuſdem populi contineant aliquando inter ſe contrarietatem patet ex *Glo. in l. ex quibus cauſſis. ff. de Leg. & ſen. conſ.* cum tamen lex vbique eadem eſſe debeat, ſi à Iuſtitia, & veritate dependentiam habet, verum enim, bonum, & vnum conuertuntur. quid mirum ergo eſt, cum ipſæ leges inter ſe ſibi contrarientur, Iuriſconſultos quoque ſibi inuicem contrarios eſſe? hoc non inficiantur ipſi Iuriſconſulti Caccialup. *de Tranſact. quæſt* 12. Carrar. *de Med. & ejus off. par.* 1. *num.* 130. & adnotat ex noſtris Peregr. *in Apolog. contra Med. calum. pag.* 5. *& pag.* 181. facile ergo inde eſt, vt verum omnino ignoretur, vnuſquiſque enim pro ſua fulcienda opinione textum fautorem habet. Cum ergo legum
19 auctoritas pro decidendorum ratione ſit (erubeſcunt enim Iuriſconſulti ſine lege loqui, vt notant ex noſtris Card. *in libello de libr. propr.* Roderic. à Caſtren. *lib. 1. Med. Polit. cap.* 12. Obic. *de nobil. Med. dial.* 1. & ipſis eſt protrita concluſio (& leges in hanc, & illam partem trahi poſſint, eo quod & obſcuræ ſint, & vna alteri contraria, certe nihil inde aliud conſequi par eſt, niſi vt pleraque contra Rationem, & veritatem determinentur.

Verumenimvero præter ea, quæ jam adduximus ad demonſtrandum, nullam eſſe hominibus
20 legum neceſſitatem, hoc etiam vrgere videtur, quod & Mundus aliquando legibus caruerit, & tunc multo melius, quam nunc cum rebus humanis actum ſit, cunctis rectius, ac magis ſecundum Iuſtitiam ex ſe viuentibus: aureo namque ſæculo in mundi nempe primordiis, nullæ leges fuerunt, inquit Io. Coraſ. *in l. 1. ff. de leg. & ſen. conſ. num.* 10. *verb.* Delictum quo nulla inter homines contentio, atque ita crimen nullum, ſed quiſque fidem, & rectum ſua ſponte retinebat, quod etiam Poetæ demonſtrarunt. Lucret. *lib. 5. de rer. natur.*.

Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec Legibus uti.

Et Ouid. *lib. 1. Metamorph.* luculentius id ipſum edocens.

Aurea prima ſata eſt etas, quæ vindice nullo
Sponte ſua ſine Lege fidem, rectumque colebat;
Pœna, metuſque aberant, nec vincla minacia cello
Aere ligabantur, nec ſupplex turba timebat
Iudicis ora ſui, ſed erant ſine Iudice tuti.

Et ne hoc poëtice dictum credat aliquis, inter Hiſtoricos ſunt qui eadem habent, quorum ſatis ſit Tacitus *lib. 3. Annal.* Veruſtiſſimi, inquit, Mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro, & ſcelere, eoque ſine pœna, aut coërcionibus agebant, neque præmiis opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur, & vbi nihil contra morem caperent, nihil per metum vetabantur, & reliqua. faciunt & ad hæc Ouidij carmina. *lib. 1. Faſt.*

Nondum Iuſtitiam facinus mortale fugarat,
Vltima de ſuperis illa reliquit humum.
Proque metu populum ſine vi puder ipſe regebat,
Nullus erat juſtis reddere Iura labor.

Sed forte hæc longius ab hominum memoria abſunt quam oporteret ad ejus veritatis probationem; euidentius probari poteſt ex eo, quod multa regna de præſenti Iure, & Iuriſconſultis careant, vt teſtatur
21 Roderic. à Caſtr. *vbi ſuprà*, qui & Matthiam Coruinum ex vniuerſa Pannonia Iuriſconſultos expulſſe memorat, neque injuria, ſi Platoni credimus, quem & ipſe Rodericus adduxit, dicenti, Vbi lu-
22 riſconſulti multi ſunt, ibi male conſtitutam eſſe ciuitatem indicium eſt. vnde Lucianus *in dialogo de veritate*, miſeros illos populos appellat, qui Iuriſconſultorum arbitrio gubernantur; ac poſſe tandem abſque Iuriſconſultorum ope ciuitates gubernari probat luculenter Petr. Andr. Canonh. *in prolegom. ad Hipp. Aphor. pag.* 10. *verſ. Vndecimo Principes ſciant.*

Prætereamus autem id, quod Cardanus dicebat
23 *in Antigorgia*, quod poſſibile ſit, vt quis iniuſte operetur, ſi ſecundum leges faciat (quod verum eſſe dixeris ſi D. Thomæ dictum, de quo infra verum eſt) & quod pejus multo eſt, vt juſtè operetur, ſi contra ipſas leges operetur, & hoc quia quandoque leges ſcriptæ continent injuſtitiam D. Thom. 2. 2. *quæſt. 60. art.* 5. ex quo non ſolum inutiles, ſed etiam damnolas leges eſſe patet; quamobrem idem Card. *in libell. de Socr. ſtud.* dicebat,
24 *Cum leges plerumque malæ ſint, vt non ex malis bonos, ſed ex bonis malos potius efficere queant; tyrannica primum, rudes, barbara, omnes ferme ad malos homines efficiendos videntur ordinatæ.* Et ad hæc facere videtur illud D. Pauli *ad Rom. cap.* 5. *verſ.* 20.
25 *Lex autem intrauit, vt ſuperabundaret delictum*, quaſi poſita lege, ſequatur homines frequentius delinquere, quam ante legis poſitionem, cum, quemadmodum idem D. Paul. dicebat *ibid. cap.* 4. *verſ.* 15. vbi non eſt lex nec prævaricatio, *&c.* 6. *ſeq. verſ.* 14. *Peccatum vobis non dominabitur, non enim ſub lege eſtis. & cap.* 7. *verſ.* 8. *Sine lege enim peccatum mortuum erat.* & Seneca *epiſt.* 90. *ſed poſtquam ſurrepentibus vitiis in tyrannidem verſa regna ſunt, opus eſſe cœpit legibus.* quæ ſi vera ſunt, quis dubitare amplius debeat, an leges ſuperfluæ, inutiles, & damnoſæ ſint nec ne, & an præſtet homines illis carere?

Sed contra Legumperitiam objicitur vlterius,
26 quod neque ars ſit, neque ſcientia, ex Ariſt. 6. *Ethic. cap.* 5. cum ejus principium non ſit in re, ſed in Principibus. Caſſan. *in Catal. Glor. mund. par.* 10. *conſ.* 25. Benius *de priuileg. Inrec. par.* 3. *priuil.* 15. *nu.* 2. & ex noſtris Epiphan. Ferdin. *lib. 1. Theor.* 1. Hyppol. Obicius *de nob. Med. dial.* 1. Canonher. *vbi ſuprà cap. 1. pag.* 12. *verſ. Medicina eſt vere.* hoc patet, inquiunt vlterius, quia & demonſtratione caret, & circa neceſſaria non verſatur, vndè Iuriſtas ſcientificos non eſſe facile ſequitur, id enim ſolummodo ſciunt, quod legis conditor juſſerit, vt ibid. addebat Obicius; hoc autem non eſt ſcire, cum rem per cauſſam non cognoſcant; vnde coguntur Iuriſconſulti, cum quid probare volunt, ipſis legum verbis ſeſe adſtringere nullam habentes intellectus libertatem, ſed litteræ tantum inhærentes, & idcirco inter cæteros doctos Legumperitum
27 maxime venire nomine literati in Hiſpania dicebat Io. Huart. *in examin. Ingen. cap.* 11. inde fit, vt cum Legumperitia omni contemplatione, & ſpeculatione ſit ſpoliata, ſola memoria vigente facillime ediſcatur, ita vt quemadmodum Cic. *pro Muran.* dicebat, ex quo idem Obicius *vbi ſuprà*, & Roderic. à Caſtr. *loc. cit.* mirum non ſit ſi triduo addiſci

possit. quod etiam si dixeris, Iurisprudentiam à scientia saltem dependentiam habere, tamen notissimum est, eam scientiam, ex qua dependet, nempe Politicam, esse minimam Moralis Philosophiæ actiuæ partem, quam inferiorem longe esse contemplatiua, quis dubitat? probant id ipsum idem Obicius *vbi supra*, & Goynæus *in dial. Quod Philosoph. & Med. Iurec. deb. præced.*

28 Porro leges sufficientes omnino sunt ad eum finem assequendum, ad quem latæ sunt: earum enim finis est hominem ad virtutem disponere, & vitia corrigere, vt ex Arist. D. Thom. & aliis locis supra citatis pluries testantur; at neutrum leges posse efficere, sed semper ab hoc fine deficere latis superque patet, quia neque ad omnem virtutem disponere possunt, neque omnia vitia corrigere, vt demonstrat D. Thom. 1. 2. *quæst. 96. art.* 2. & 3. & testatur etiam Card. *in cit. lib. de Socr. stud.* & quod maxime ad rem facit, nullo conatu possibile est, vt per leges mala auferantur, quia auferendo omnia mala, multa
29 simul bona tollerentur. Doct. Thom. 1. 2. *quæst. 91. art. 4. & quæst. 96. art.* 2. At neque fieri potest, inquit Plato *in Theæteto*, vt pereant mala, semper enim aliquid contrarium bono esse necesse est. si ergo leges quod pro fine sibi proponunt assequi nullo modo possunt, insufficientes judicandæ, & aliunde petenda est virtutum assecutio, & vitiorum extirpatio.

30 Denique si Medicinæ objicitur inconstantia, multo promptius objici potest legibus, & legumperitiæ, cum leges perpetuæ mutationi subjiciantur, quod etiam maxime facit ad probandum legumperitiam non esse scientiam; nam quæ ex scientia habentur mutationi nequaquam subsunt, cum Scientia omnis sit immutabilis veritatis, versatur enim circa necessaria, at leges sæpe mutari, vel ipsi Iurisconsulti fatentur, imo ipissimi legislatores. Non enim, inquit Plato *lib.* 4. *de Leg.* minori mutationi subsunt leges, quam multæ aliæ artes; multis enim ex caussis nouæ conduntur, & jam conditæ mutantur. hanc ipsam instabilitatem legibus inesse testatur Gellius *Noct. Att. lib.* 20. *cap.* 1. dicens, non enim profecto ignorans legum opportunitates; & medelas pro temporum mutationibus, & pro Rerumpublicarum generibus, ac pro vtilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, feruoribus, immutari, atque flecti, neque vno statu consistere; quia vt facies Cœli, & Maris, ita rerum, atque fortunæ tempestatibus variantur. hæc Gellius, atque ea de re videmus plerosque legislatores vetustiorum leges abrogasse, vt Solonem fecisse scribit Plutarch. in ejus vita abrogando leges Draconis, multasque hujusmodi legum murationes, & abrogationes recenset Peregrin. *in Apolog. contra Medic. calumn.*

Multa præterea essent, quæ contra ipsos Iurisconsultos ab aliis prolata in medium producere possem, ne tamen cum quibusdam calumniatoribus obloqui contra quos minus velim fortasse videar, ea silentio præteribo, & ad refellenda ea, quæ contra leges, earumque peritiam objiciuntur accedam, si modo ante pro medicina, & medicis ea confutauero, quæ primum objecta sunt, vt in antecedente quæstione visum est; si quis tamen plura contra Iurisconsultos audire cupiat, præcitatos Auctores adeat, ac præ omnibus Petr. Andræam Canonher. *in prolegom. ad Hippocr. Aphor. cap.* 1. *per totum.*

SVMMARIVM.

1 *A Deo est omnis medela.*
2 *Medicinam emanasse ex peccato falsum.*
3 *Ars Medica maxime à Natura inest.*
4 *Medicinam propter amorem à Dijs hominibus concessam fuisse.*
5 *Medicinam non emanasse ex Intemperantia.*
6 *Medicina duplex ex D. Thoma.*
7 *Medicinam non esse superfluam.*
8 *Graviter peccare dicitur, qui Medico indigens, à Deo sanitatem expectat.*
9 *Medicorum auxilio sæpe sanantur, qui aliàs perituri erant.*
10 *Medici opera, & medicamenta veniunt sub nomine alimentorum.*
11 *Medici hominum salutis curam gerunt.*
12 *Qui Medicum in infirmitate respuit habetur pro furioso.*
13 *Ars multa potest, quæ non potest Natura.*
14 *Medicinæ finis est sanitas.*
15 *Medicinam Religioni non esse contrariam.*
16 *Medicinam non esse inconstantem.*
17 *Experientia in medicina plurimi facienda.*
18 *Experientia quid.*
19 *Medicina ex Aristotele est ars mechanica.*
20 *Medicus corpus animo curat.*
21 *Medicina cur Ars muta à Virgilio dicta.*
22 *Medicina suos professores bonis moribus instruit.*
23 *Medicus semper prodesse, nunquam obesse cupit.*
24 *Melius est, Medicum esse bonorum morum, quam perfectum artificem.*
25 *Medicus an nobilis.*
26 *Medicus an Doctoratus dignitatem consequatur.*
27 *Medicum non esse vilem Artificem.*
28 *Homo dicitur tam vir, quam mulier.*
29 *Lex dicitur Medicina, & Iudices Medici.*
30 *Parabolanos apud Leges non esse Medicos.*

Respondetur iis, quæ contra Medicinam, & Medicos objecta sunt.

QVÆSTIO IV.

VErum contra hujusmodi tam medicinæ, quam Iurisperitiæ calumniatores acerbius sermonem acuere, vt meritum eorum esset, non est quod laborem. nam satis superque fuerit, si eos partim imperitiæ, partim verò mendacij redarguens, ea pœna mulctatos videam, quæ Imperitorum, & Mendacium est propria, nempe primo, vt discant, secundo, vt in posterum fides omnis eorum dictis derogetur.

Sed ante omnia hujusmodi calumniatoribus verba Hippocratis objiciam *in princ. lib. de Arte*, quæ sic habent. Qui ea, quæ ab aliis sunt inuenta inhonestorum verborum artificio contaminare contendit, neque quicquam corrigit, sed à peritis inuenta apud Imperitos traducit, is sane prudentiæ existimationem tueri velle non videtur, sed potius naturam suam, aut ignorantiam malitiosè prodere, & quæ sequuntur. & hæc vniuersim dicta volo, nunc ad medicinæ objectiones diluendas deueniens, ad primam de ipsius origine eam nobilissimam, ac clarissimam esse, si infinita Doctorum testimonia ad probandum insufficientia sunt (quorum plura vide apud auctores sæpe citatos, & infra etiam citandos, &

apud

1 apud Valeriol. *locor. comm. lib. 1. cap. 1.*) Sacræ ſaltem paginæ ſufficiens eſſe debet. A Deo eſt omnis medela. *Eccleſ. cap. 38. verſ. 1.* ſed de hac re omiſſis iis, quæ à Medicis abunde afferuntur, vnum Tiraq. *cap. 11. de nob. num. 24. & ſeqq.* legendum proponam, &
2 citatos à Cattar. *de Med. par. 2. in princ.* & ad id, quod additur, eam ex peccato emanaſſe, dicam facile hoc falſitatis conuinci ex ea, quod Adam antequam peccaret medicinæ ſcientiam habuerit, nam hoc inſinuatur *Geneſ. c. 2. verſ. 19. & ſeqq.* ibi, Formatis, &c. Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis ipſum eſt nomen ejus, Appellauitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & vniuerſa volatilia Cœli, & omnes beſtias Terræ. Quid autem aliud eſt illud, omne quod vocauit, ipſum eſt nomen ejus, niſi quod Adam vocauerit omnia, omnibuſque nomina impoſuerit, ſecundum naturam, & virtutem à Deo illis tributam, & ſecundum proprietates, quas à Deo formta erant? hoc quidem etiam Valleſ. confirmat *in lib. de ſacr. Philoſoph. cap. 3.* hæc ipſa verba declarans. Neque tamen videtur dicendum, Deum poſt peccatum virtutes, & proprietates viuentibus tribuiſſe, immo potius in pœnam peccati ademiſſe. Patet id manifeſtiſſimè ex cæteris ærumnis, quæ conſecutæ ſunt peccatum. Si ergo ante peccatum inerat in ſingulis rebus ſua propria virtus, qua poterant homini prodeſſe, & Adam ante peccatum fuit omni naturali ſcientia, & ſapientia diuina inſtructus, vt probat D. Thom. 1. 1. *q. 94. art. 3.* certè medicinam etiam fuit edoctus, vnde medicina fuerit ante peccatum, non ergo ex peccato immo ante creationem Adæ, quod longioribus probat Io. Martinus *de Medic. antiq. cap. 13.* quia ipſa Ars Medica maxi-
3 me à natura cum inſit, vt Hipp. *in lib. de flat.* dicebat, & ex Iuriſconſultis Onciac. *lib. 2. Colloq. mixt. cap. 4. num. 1.* creatis rebus medicina ſuum eſſe eſt ſortita; ſed peculiariter Adam fuiſſe à Deo medicinam edoctum notat ex Nicol. de Lyra inter Iuriſconſultos Cattar. *de Med. & ejus off. par. 2. num. 24.* & ex Medicis Mercur. *lib. 1. Error. popul. cap. 11.* ſed quid ad citatum ſacri textus teſtimonium quicquam addimus? non deſunt tamen prophanorum ſcriptorum veteriſſimorum teſtimonia, vnanimiter
4 enim omnes conueniunt, Medicinam à Diis propter amorem hominibus fuiſſe tributam, vt ex Agathone refert Epiph. Ferdin. *lib. 1. Theorem. 1.* & ex Herophilo Scribon. Larg. *de Comp. Med. in proœm.* Lang. *lib. 2. Epiſt. 2.* & ex Iuriſconſultis Tiraq. *loco cit. a num. 2. ad plures ſeqq.* Cattar. *vbi ſuprà par. 2. num. 16.* & vide plura ad hoc congeſta à Mercur. *lib. 1. Error. popul. cap. 11.* & à Petr. Andr. Canonher. *in proleg. ad Hippocr. Aphor. cap. 1. in princ.* & multo poſt *ibid. pag. 19. verſ. Med. eſt ſcientia revelata*, vbi ex Pythagora, & Apollonio Thianæo probat medicinam vocari rem diuiniſſimam, vnde merito à Luciano citante Tiraquello *ibid. num. 33.* vocatur Deorum doctrina, apud quem plura vide, ibi enim plures Deos connumerat, qui Antiquis pro medicinæ inuentoribus ſunt exiſtimati. Immo Ælian. *lib. 2. de Animal. cap. 28.* Medicinam, & omnia ad illam pertinentia Heroes tantum, & Deorum filios à principio exercuiſſe, quin & ſuccedente tempore ſummos Philoſophos medicinam exercuiſſe idem Ælian. teſtatur *lib. 9. var. hiſtor. cap. 11.* præcipue autem Pythagoreos, ac præter hos Platonem, & Ariſtotelem, ſed de hoc alias.

Quod additur ex Platone medicinam ex Intemperantia emanaſſe, diluitur leni negotio, quia ſi 5
rectè Platonis verba ponderentur non id dicit, ſed Intemperantiam ad leges refert, non ad Medicinam, vt prudenter adnotat Cagnat. præceptor meus *lib. 1. Obſer. cap. 21.* ſed eſto ex Intemperantia fieri, vt homines medicina interdum indigeant, hoc tamen ſemper ita eſſe, verum non eſt, cum extra Intemperantiam multi pullulent morbi, & à natura etiam ipſa plurimi vigeant, non ergo ex Intemperantia originem ducit omnis medicina, quia etiam Intemperantia remota adhuc, homo medicina indigebit. Non eſſe autem opus bene valentibus Medico rectè dicitur in Euangelio, non tamen negatur, quod Medicus vllo modo ſit neceſſarius, quia etiam ſi de præſenti quis non ægrotet ſed ſanus ſit, & Medico non indigeat, poterit ob naturæ conditionem alias ægrotare, & Medico indigere. Deinde Medicus non amiſſam tantum ſanitatem redintegrare poteſt, ſed præſentem quoque conſeruare, & relictis ad hoc probandum Medicorum auctoritatibus, id ſatis nobis declarat D. Thom. 3. *par. Summ. quæſt. 80.* 6
art. 4. ad 2. qui Medicinam duplicem eſſe dicit, vnam remouentem morbum, aliam promouentem ad perfectam ſanitatem. Primam conuenire dicit infirmis, ſecundam etiam vere ſanis. In Euangelio igitur dicitur ſanos non indigere Medico eo modo, quo ægri, ſed alio, nempe non indigere Medico curante, ſed præſeruante, ac ſanitatem cuſtodiente, quod etiam ex Iuriſconſultis confirmat Cattar. *de Medec. & ejus off. par. 3. num. 58.*

Quod ſuperflua non ſit medicina, ſed maxi- 7
me vtilis, ac cunctis hominibus neceſſaria, ipſa ſacra Scriptura (ſi quam fidem ſacra Scriptura apud contumaces hoſce medicinæ hoſtes allequi poteſt) apertiſſimis verbis teſtatur *Eccleſ. cap. ,8. verſ. 1.* Honora Medicum propter neceſſitatem, etenim illum creauit altiſſimus, *& verſ. 12.* Da locum Medico, etenim illum Dominus creauit, & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria; vbi nota illud, Etenim illum Dominus creauit, nam quæ major ratio eſt, cur honores Medicum ob hoc, quod illum Dominus creauerit, quam quemlibet alium hominem, cum omnes, ac ſingulos Deus creauerit? certe illud inſinuatur per ſacrum textum ſpeciali quodam fauore, & ob hominum indigentiam Deum Medicum creaſſe. Atque inania ſunt quæ contra hanc ſacræ paginæ auctoritatem ex propria ſententia profert Petr. Andr. Gamma *tract. de ver. & excell. ſcien. leg. num. 56.* relatus, ac confutatus à Gaſpar. Triſtan. *lib. de Cler. Med. §. 27.* Natura quippe noſtra alterationi, & corruptioni obnoxia eſt, ita vt niſi per conuenientia media aliquando illi ſuccurratur, facile ſuccumbat, ac deficiat; neceſſaria ergo omnino ab ipſa natura eſt medicinæ opera, & in tantum neceſſaria, & vtilis, vt vnuſquiſque teneatur in indigentia ea vti, atque ea non vtens videretur culpæ Reus non minus, ac ſi in ſemetipſum manus injiçeret, vnde grauiter peccare dicitur, qui Medico, ejuſque auxilio indigens, illud non impe- 8
rat, etiamſi à Deo expectaret ſanitatem D. Thom. ex quo Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. cap. 1. pag. 66.* & notat ex Iuriſconſultis Cattar. *de Med. par. 2. num. 21.* nec id ipſum iluit Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib. 2. cap. 2.* & Peregrin. *in Apolog. contra Med. calumn. pag. 181.* & ad hanc ipſam rem citatus Canonherius Nauarram adducit, hoc

enim, vt inquiunt, eſt tentare Deum, cum naturali-
9 ter eueniat, vt Medicorum auxilio ſæpe ſanentur, qui alias perituri erant. *cap. fin. de Pœniten. di ſt.* 7. Ripa *in tract. de Peſt. par. vlt. partic.* 2. *num.* 1. & ex noſtris Codronch. *de Chriſt. med. rat. lib.* 2. *cap.* 2. vnde omnino erronea eorum deductio eſt, qui cum dicunt, Deum eſſe auctorem omnis languoris & ſanitatis, in Dei manus ſe hominem tradere debere affirmant, cujus quoque voluntate aut mori, aut ſanari illum contingit; non aliter quam impij quidam Hæretica prauitate notandi, de prædeſtinatis loquantur; ajunt enim nihili curandum nobis eſſe, male ne, an bene operemur, certum enim, inquiunt, eſt prædeſtinatum ſaluari, præſcitum condemnari, ſed ſi quis multa contra hunc errorem, quo homines medicinam ſuperfluam eſſe judicant, ſcire deſiderat, legat Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 3. *& ſeqq.* Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med. §.* 31. *per* totum.

At vero parui facienda omnino eſt ſingularium quorundam hæreſis potius, quam opinio, ſatis nobis ſit ex Legum auctoritate Medicæ artis, ejuſque operum neceſſitatem oſtendere, quam quidem inſignaſſe manifeſtiſſimè videntur *in l. Cum Antiquitas, in princ. C. de Teſtam.* quam ad hoc etiam adducit Benius *de priuileg. Iuriſconſ. par.* 3. *priuileg.* 55. *num.* 1. cum in condendo teſtamento id reſpexerint, ne ex retardatione medicaminis, aut potionis æger periclitaretur, ex hoc ſignificare volentes, tantam eſſe hujus artis neceſſitatem, vt aliquando ex retardatione, & procraſtinatione remediorum, quibus ipſa vtitur ad hominum ſalutem tutandam, & recuperandam, eorum ſanitas in manifeſto ponatur diſcrimine.

His adde ad hanc ipſam neceſſitatem Medicorum, & ipſius medicinæ demonſtrandam, quod Medici opera, & medicamenta apud eoſdem Legumperitos veniunt ſub nomine alimentorum, quaſi non minus cæteris alimentis ad vitam ſuſtentandam, quam Medico, & medicinis homo indigeat;
10 idcirco, qui tenetur præſtare alimenta, tenetur etiam ſoluere Medico ſalaria, & medicamenta emere pro eò, cui alimenta debet per ea, quæ ex communiori ſententia adducit Surd. *de alim. tit.* 4. *quæſt.* 5. *num.* 1. *&* 3. *&* 18. & poſt eum Carroc. *de loc. & cand. par.* 1. *quæſt.* 17. *num.* 2. nam vt Surd. ibi humanum corpus vix ſuſtineri poteſt ſine medicina, ideo cui alimenta debentur, medicinæ quoque ſunt præſtandæ. *& num.* 8. Qui enim medicinas ſubtrahit vitam videtur ſubtrahere, & necare *ex Gloſſa.* Ergo ſi neceſſitatem vllam habet Ars, quæ ſalutis hominum curam gerit, certe medicina eſt ſummè neceſſaria, vel ipſis ll. aſſerentibus *l.* 1. *§. Medicorum. ff. de var. & extr. cognit.* vbi Medicos ſalutis ho-
11 minum curam gerere firmatur. Non ergo mirum ſit, ſi qui Medicum in infirmitate reſpuit, aut qui ei non obedit furioſus non ſolum apud ipſos Iuriſtas,
12 ſed etiam apud Theologos exiſtimetur, vt ex D. Antonino notat Tiraq. *de Nob. cap.* 31. *num.* §19. & Cartar. *de Med. par.* 4. *num.* 157. cum aliis ibi per eum adductis, & ex noſtris Codronch. *lib.* 2. *de Chriſt. med. rat. cap.* 2. & Gaſpar Triſtan. *de Cler. Med. §.* 27. quod veritati conſentaneum eſt, cum rem ſuæ ſaluti tam neceſſariam reſpuat, aut contra ſuam ipſius ſalutem manifeſtè faciat Medici ſalutaribus præceptis non obediens. Imò multo fortius hoc ipſum probatur ex eo, quod ſi quis mente conſtans Medico obedire reſpuit, peccat mortaliter, vt poſt Nauatram, alioſque Canoniſtas probat Gaſpar Triſtan. *de Cleric. Med. §.* 35. (licet hic velit non ſemper, ſed aliquando hoc verum eſſe) & Mercurius *lib.* 3. *Error. popul. cap.* 20. reprobans Innocentij, & Hoſtienſis opinionem volentium non teneri infirmum Medico obedire, quod nullam habeat Medicus juriſdictionem ſuper infirmum, quod quidem falſum eſt, habet enim Medicus talem juriſdictionem ſuper infirmum, vt cujuſcunque qualitatis infirmus ſit, Medico ſit ſubjectus, & Medicus contrà illi libere poſſit imperare, quod & innuitur ab Hipp. *in lib. de Arte. num.* 12. idcirco veteſtiores Medici ab Aſclepiade oriundi teſtante Gal. *lib.* 1. *Meth. cap.* 1. tanquam Duces militibus, & Reges ſubditis imperare ægris voluerunt, vnde illud, Medici Imperatoribus imperant, vt ſuo loco latius dicam, idcirco tam impetioſè Erminia apud Torq. Taſſum in ſua Hyerulal. *Cant.* 19. *St.* 161. Tancredum jubet quieſcere, & ſilere, ibi:

—— Or te'l commando,
Come Medica tua taci, & ripoſa.

Pugnat autem contra id quod diximus teneri furioſum medicamenta reſpuentem Royz *deciſ. Lituan.* 1. *à num.* 15. *ad plures ſeqq.* qui videtur extra Mineruam quidem, & ex abrupto in Medicos inuehi *à num.* 72. *ad ſeqq.* Sed nulla cauſſa eſt, cur aliqui medicinam, & medicamentorum vſum excludant, niſi vt detegant imprudentiam ſuam, vt dicit Scribon. *Larg. in prooem de comp. medic.* imprudentiaque maxime notari eos, qui medicinam contemnunt ex ſacræ Scripturæ auctoritate ſatis patet, & percurrit idipſum Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 74. ſed ad Royzium reſpondeo, qui in hoc puncto, quod qui renuit medicamenta pro furioſo ſit habendus, multa quidem affert eruditè, hancque deductionem facit, ſi ex eo quia æger renuit medicamenta ideo judicatur furioſus, quia videtur malle perire, quam ope Medica ſeruari, quod dementis eſt, hinc deducere multo facilius licet, quod quicunque mortem ſibi conſciuerunt furioſi extiterint, quod eſt falſum, vt ex quamplurimis hiſtoriis ibi collectis probatur: ſed non videt hic doctus Iuriſconſultus, plures eorum, qui ſibi mortem conſciuerunt verè fuiſſe melancholicos, & amentes, ſed dato quod hi non eſſent tales, habebant aliquam juſtam cauſſam, ſano modo loquendo, quamobrem ſeſe interimerent, vt impatientiam viuendi, metum pœnæ, conſcientiam delictorum, pudorem, & alia id genus, atqui reſpuit medicamenta, & per illa juuari renuit, facit id abſque cauſſa, & inde deduci poteſt eum furere ſaltem ſecundum plurimum, ſed vide quæ ille affert *ibid. num.* 63.

At contra eos, qui idcirco ſuperfluam eſſe medicinam probare ſe credunt, quod non medicina, ſed natura ſit morborum ſanatrix, vel ipſo Hippocrate aſſerente, & nullo Medicorum tergiuerſante, craſſa eorundem ignorantia opponitur, cujus culpa non vident, multa autem poſſe, quæ natura non poteſt, 13
vt, exempli gratia, medicina corrigere poteſt os fractum, non natura. Gal. *de Conſt. Art. cap.* 12. *& ſeq. in Iſagog.* Multa item natura poteſt ab arte adjuta, quæ per ſe non poteſt, idcirco in pleriſque ars natura præſtantior, quæ non ſolum naturam imitetur, ſed modo coadjuuet, modo etiam ſuperet, ac ſæpe medendo pluſquam natura gerit; verba ſunt Fernelij *lib.* 1. *Method. med. cap.* 1. quod longioribus etiam probat Canonher. *in proleg. Aphor. cap* 1. *pag.* 13. *num.* 48. non negatur ergo, naturam

morbos

morbos curare, ea enim repugnante omnia irrita, Hippocrates *lib. de Arte.* sed artem plurimum naturam coadjuuare, & quandoque eam superare, nam facit, vt diximus, aliquando quæ natura per se non potest, cum is, qui decederet absque dubio non adjutus ab arte, ea adjutus mortem euitat, & qui non adjutus longo tempore ægrotaret, arte adjutus breui à morbo liberatur, & qui cum timore, & periculo non adjutus ab arte à morbo liberaretur, ab arte adjutus tuto, & absque timore sese recolligit, & qui tandem artis auxilio destitutus non nisi molestissimis morbi vestigiis contractis, vt membrorum mutilationibus, fistulosis vlceribus, perpetua partium debilitate, & hujusmodi ab eo vendicaretur, artis præsidio morbum, & omnia ejus vestigia, & incommoda abigit, & integram, ac jucundissimam consequitur sanitatem. Quod additur de Brutis, quod medicina non vtantur, non in spretum, sed in laudem, & dignitatem medicinæ resultat, quæ in hominis maxime vtilitatem, ac in ipsius tantummodo vsum inuenta est, quod si ob id, quia cætera animalia ea non vtantur, superflua etiam pro homine sit censenda, idem procedet etiam in vsu legum, & cæterarum scientiarum, & artium.

Sed calumniatores illos, qui artem hanc noxiam, & mortiferam contrà Spiritus sancti sententiam procaciter prædicant, mendacij, & calumniæ conuincit
14 ipsæ medicinæ finis, qui sanitas, & salus hominum est, ita vt quæcunque Medicus agit, quæcunque disponit, quæcunque mente euoluit omnia in hominum vtilitatem agat, & exequatur, semper enim Medicus prodesse, nunquam obesse debet ex artis præcepto. vt Hippocr. 1. *de morb. vulg.* & Gal. *ibi. com.* 2. *tex.* 50. dicebant, scientia enim hæc sanandi, non nocendi scientia est, Scribon. Larg. *vbi supra*, & idcirco vel Iurisconsultis confitentibus Medicorum opera valde vtilis Reipublicæ, & magnam infirmis præstat consolationem. Scaccia *de sent. & re jud. Glos.* 3. *quæst.* 1. *num.* 34.

15 Religioni porro non modo non esse contrariam medicinam, sed maxime consonam vel ex hoc vno capite probari potest, quod illi vitio dant, nimirum quod jejunium ab Ecclesia nobis aliquando injunctum dissuadeat; non enim medicina jejunium simpliciter dissuadet, sed tale jejunium, nempe quod saluti corporeæ notabiliter obesse potest, & in hoc cum ipsamet sentit Ecclesia, quæ & ipsa tale jejunium prohibet, ac condemnat; neque enim jejunium est semper laudabile D. Thom. *in* 4. *sentent. dist.* 51. quia cum ex eo homo ita debilis efficitur, vt ægrotet. & idcirco à necessariis, & vtilioribus operibus vacare cogitur, certe laudabile non est, *cap. non mediocriter, de Cons. dist.* 5. inde fit, vt medicina laudanda ex hoc sit, quia vituperat hoc jejunium, & illud, non vt opus virtutis, & vt ab Ecclesia injunctum, sed vt opus indiscretum, & illaudabile, & vt Ecclesiæ non acceptum, & sic potius ex parte vitii, quam ex parte virtutis se tenens. alias enim jejunium à Medicis bene, & catholicè sentientibus summopere, vt opus Temperantiæ laudatur, quod si quidam Medicorum jejunium simpliciter, & præsertim quadragesimale tanquam corporeæ saluti maxime noxium, & pernecabile vituperarunt nihili facientes Animæ salutem, hi quidem ab vniuersa Medicorum schola, quæ Catholicè sentit, non solum falsitatis redarguuntur, sed tanquam hæretica doctrina muniti, & ob id infames notantur. sed circa jejunium, & ea, quæ dubitanda etiam de hac ipsa re occurrunt, si libet, vide quæ attulimus *lib.* 5. *superiori, tit.* 1. *quæst. maxime secunda per totam.* & ne Aduersariorum quisquam nobis auctoritate *tex. in cap. Contraria de Consecr. dist.* 5. insultet, dicendum videtur textum non simpliciter pronuntiasse, quod medicinæ præcepta sint cognitioni diuinæ contraria, sed locutum esse de affectatis quibusdam medicinæ præceptis, vnde non dixit semper, sed plerumque hæc affectata præcepta contraria esse cognitioni diuinæ, tantùm volens, ne multo cum studio medicinæ hæc scrupulosa præcepta obseruemus, atque illis ita nos emancipemus, vt impediant nos à bonorum operum executione, juxta quem sensum exponitur hic textus à Glosa hic. vel dicamus, textum non accepisse verbum illud, Contraria stricto modo, nempe quod posito vno tollatur omnino aliud, ita vt vnum sit destructiuum alterius, sed latè, quatenus vnum in aliqua parte potest aliud impedire; hoc enim pacto affectata obseruantia præceptorum medicinæ impedit diuinæ legis cognitionem, & distrahit nos à præceptorum ejus executione; sic si scrupulosè obserues hoc medicinæ præceptum, ne aeri nubilo, ac pluuio te exponas, impedimento tibi erit, ne ad diuina officia audienda te conferas, aut si affectata quadam abstinentia cibos malì succi respuas, jejunium etiamsi sanus sis non obseruabis, sed hoc non est esse Religioni contraria, quia non est hoc præceptum veræ medicinæ, vt etiam à minimis quibusque te custodias, sed cujusdam affectatæ medicinæ. alias autem vera medicina adeo Religioni consona est, vt Medico maxime, ac præcipue timor Domini primum in omnibus ab ipsa arte imperetur, vt ostendit Mercur. *lib.* 2. *Error. popul. cap.* 17. præterquam quod medicinæ contemplatio homines Theologos facit, vt probat Io. Pistor. *in suo Microcosm cap.* 5.

De medicinæ porro inconstantia quod objici- 16
tur, facile diluitur, cum medicina siue ars sit, siue scientia (nam de hoc pro nunc vlterius non loquar, videndus tamen Concil. *diff.* 3. & Card. *Conrad. Med. lib.* 1. *tract.* 5. *contr.* 4.) versatur circa ea quæ immutabilia sunt, & habet sua principia, & propositiones vniuersales ab intima Philosophia deductas, quibus innituntur omnia quæcunque docet, aut actu operatur. si quæ autem in dies immutantur ab ipsis artificibus, eatenus immutantur, quatenus principiis illis vniuersalibus minus consona videntur illis ipsis, qui hæc immutanda censent. Neque medicinæ solum hoc vitium est, sed omnium, & quarumcumque artium, & scientiarum; in dies enim ab ipsis sapientibus, & artificibus noua quædam, & aliis, qui antecesserunt incogitata inueniuntur ipsis tamen principiis omnia innixa. at hoc in Medicina euidentius apparet, quia omnes indigent medicina, & habet illa omnium hominum oculos in se conuersos cum tamen vnus proponatur in medicina finis. nempe hominis sanitas, non absurdum est. hanc pluribus mediis, & instrumentis nos assequi posse; idcirco fuerunt qui sola Diæta morbos curarent, fuerunt qui exercitio, fuerunt alij qui corporis purgatione, alij qui sanguinis detractione, alij qui sudoriferis id perficerent, & suæ opinionis fundamenta, & rationes tradentes, etiam nouam medicinæ exercendę methodum demonstrabant.

Quod dicitur medicinam artem esse, in qua plus valet experientia, quam ratio, fallum esse demon- 17
stratur, quia licet plurimi faciendа sit in medendi arte experientia, ita vt vbi eminet experientia,

omnis contraria ratio succumbat, atque inualida euadat. Ratio tamen tanti momenti est in arte medica, vt experientia per ipsam rationem, & non aliter confirmetur; imo casu aliquando, & temere inuenta non nisi ratione fulta cum securitate in vsum trahantur, quod nisi talis sit temeraria prorsus, & periculi plena experientia est. Rationalis quidem ars medicina est Philosophicis principiis innixa, ratiocinatione plura inuenit, & in experimentum trahit, & ea quæ rudis experientia, ac casualis in vsum jam traxerit, meliora efficit, ad rationalem vsum disponit, & magis tuta reddit, de quibus vide Concil. *diff.* 5. *vers. propter tertium.* garriant, ac obstrepant, oblatrentque imperitissimi Empirici, rumpantur & ilia irrationabilibus Chimicis nudę experientię peruicaciter fidentibus, nulla vnquam experientia tuta, & omni ex parte vtilis est, nisi ratione Physica sit confirmata, ac postmodum in vsum tracta. quinimo non meretur experientia absque ratione facta experientiæ nomen, sed temeratiæ potius operationis, cum vera experientia,
18 Remedij alicujus frequentatus vsus sit, & ratione confirmatus.

Cæterum cum Aristoteles non semel medicinam scientiam vocauerit, *vt lib.* 5. *Metaphys. cap.* 11. *tex.* 20. *& alibi*, id calumniatores silentio tegunt, & ad artis ignobilitatem demonstrandam adducunt ejusdem Aristotelis, & Auerrois auctoritatem connumerantium eam inter artes mechanicas, ad quod respondent nonnulli, vt ex Iurisconsultis Carrat. *de Med. par* 3. *num.* 114 non intelligi nisi de illa medicinæ parte, quæ consistit in componendis medicamentis, nempe, inquam, de Pharmacopæa, vel, addit ille, de Chirurgia; sed Aristoteles, inquit
19 Auerroes 1. *Collig. cap.* 1. appropriat hanc artem inter mechanicas in virtute, (loquitur autem de medicina proprie dicta) hoc est, inquam, quia videtur habere conjunctum opus cum se, vt mechanicæ habent, non quod sit mechanica. Alij, vt Capiuacc. *in schol.* 1. *Aphor.* 1. *vers. sed cum ars sit.* dicunt per hoc nomen mechanicum intelligi solertem quandam, ac sublimem machinationem, & ideireo Galenum quoque *in orat. suas. ad Art. cap. vlt.* dixisse, Medicinam esse artem liberalem, & maximè mechanicam. Galeni verba ita habent, Cum artium igitur duo prima genera sint, aliæ nobiles, quæ in munere animi positæ sunt, quas liberales vocant, aliæ ignobiles quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, satius existimare deberis si vos primo genere electo, aliquam ex liberalibus discatis, aliæ enim deserere artificem in senectute solent, in primo genere sunt medicina, & quæ sequuntur. ita vt miratus sim quomodo Capiuacceus Galeni verba eo modo adduxerit, vt dixisse velit, medicinam esse artem mechanicam, cum contrarium dicat; non inficior tamen nomen hoc mechanicum apud Græcos significare id, quod ipse Capiuacceus ex Platone dicebat, nempe sublimem, ac solertem machinationem. cum hoc clarè pateat, & ita loqui Græcos de quibusdam, qui habent ingenium maxime ad speculationem promptum, testatur Cæl. Rhodig. *Antiq. lect. lib.* 11. *cap.* 7. Sed ad Aristotelis dictum reuertor, qui nequaquam id sibi voluit eo in loco, vt medicina inter mechanicas artes connumeretur, nam quomodo id voluisset, si mechanicæ omnes artes laborem corporis requirunt teste Gal. *vbi proxime*, at quis dixerit medicinam labore corporis egere? Medicus, inquit Plato *lib.* 3. *de Republic.* corpus animo curat, & rursus, Medici non corpore corpus cu- 20
rant, sed animo. quod etiamsi detur, medicinam corporis labore exerceri, tamen hoc nihil ad ejus nobilitatem præjudicare, sed imo multum addere abunde probat Canonher. *in prolegom. ad Aphor. Hippocr. pag.* 77. *vers. objicies* 17. Aristoteles ergo in citato textu diuidebat considerationem de passionibus corporum diuersimode: nam de quibusdam, inquit, passionibus, quæ non natura insunt considerare pertinet interdum ad Fabrum, & Medicum, nempe quia dixerat, ad Physicum pertinere de illis omnibus materiæ passionibus considerare ab ea non abstractis, de iis vero, quæ sunt quædam passiones corporum inseparabiles, sed per abstractionem consideratæ ad Mathematicum, de iis vero quæ vere abstractæ sunt ad primum Philosophum. non ergo ob id quod medicina, vt ars fabrilis, & mechanica consideret aliquando passiones corporum, quæ natura non insunt, idcirco mechanica dicenda est, neque enim id illud est, quod facit artem mechanicam, sed labor corporis, quando eo indiget ars, vt exerceatur: Medicinam vero inter mechanicas non connumerari Lacedemones testantur, quibus, cum non liceret mechanicas artes exercere, licebat tamen exercere medicinam, vt refert Ælian. *lib.* 5. *var. histor. cap.* 6. alia autem ad hoc ipsum probandum, vide apud citatos Auctores, præcipue vero apud Mercurium *lib.* 1. *Error. popul. cap.* 22. quod etiam vt demonstrarent Athenienses cæterorum Græcorum, imo hominum tum temporis sapientissimi seruos ad medicinæ studia non admittebant, vt ex Proclo refert Titaquell. *de nobill. cap.* 31. *num.* 526. sed decisionem ejus quæstionis ab ipsis legibus petamus, notus est text. *in l. Medicus. C. de Profess. & Med.* qui inter liberales artifices medicos connumerat, & in fin. ejus legis ea habentur. Mercedes etiam eis, & salaria reddi jubemus, quo facilius liberalibus studiis, & memoratis artibus multos instituant. accedat & Plutarchi auctoritas *in princ. lib. de tuen. valet.* At medicina, inquit, sic est de numero disciplinarum liberalium, vt politie, splendore, & jucunditate nulli sit inferior.

Sed vlterius medicinam vilem, & abjectam esse ex eo probare nitebantur Aduersarij, quod à Virgi- 21
lio ars muta, & ingloria sit appellata, sed si Poetæ verba æqua lance ponderentur, nihil in artis hujus vilipendium inde deduci potest; comparabat quidem ille Medicam artem cum Poesi, Vaticinio, & Musica, dicens:

Iamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis
Iasides, acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera latus Apollo,
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.
Ille, vt depositi proferret fata Parentis,
Scire potestates herbarum, vsumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Comparatione ergo Poesis, Vaticinii, & Musicæ medicina ars muta dicitur, quia Poesis, Vaticinium, & Musica voce exercentur, medicina vero operatione, non verbis, languentes enim, vt Celsus dicebat, non eloquentia, sed remediis curantur. sed vide insuper quæ ad hanc rem affert Mercur. *lib.* 3. *Variar. lect. c.* 13. Sed cur, inquies, addit vocem illam, inglorius, nisi quia medicina talis ars est, vt nullam afferat gloriam? certe Virgilius locutus est respectiuè ad poesim, innuens non parem

esse

eſſe gloriam in medicina, quæ corpus à morte redimere ſolet cum poëſi, quæ nomini immortalitatem conciliat, quod ſuæ ipſius arti blanditus faſſus videtur; ſed eum locum aptiſſime ſane, & imitatione, & explanatione illuſtrauit Poëta noſter Torquatus Taſſus *Cant.* 12. *St.* 70. dicens:

E già l'antico Erotimo, che nacque
Inriua al Pò s'adopra in ſua ſalute,
Il qual de l'herbe, e de le nobil' acque
Ben conoſceua ogni vſo, ogni virtute;
Caro à le Muſe ancor, ma ſi ch'insieme
Ne la gloria minor de l'arti mute.
Sol curò torre à Morte i corpi frali,
E potea far i nomi anco immortali.

Nihil ergo in hujuſce artis contemptum pronuntiare voluit Poëta, neque veriſimile eſt, illum animo deprimendi eximiam hanc artem, quam ipſe profeſſus aliquando erat, ea carmina protuliſſe. Multo tamen magis ad rem videtur eorundem carminum alia expoſitio, quam ex Aſcenſio, & Seruio affert Obic. *de nobil. med. dial.* 1. quam & ego tantiſper illuſtrabo, ac dicam Virgilium de Medicina illa locutum, quam Empiricam vocamus, vt inde elicitur;

Scire poteſtates herbarum, vſumque medendi
Maluit.

non ergo doctrinam, & ſcientificam cognitionem eſt ſecutus, vnde merito additur,

——& mutas agitare inglorius artes.

mutas quidem, quia in ſimplici operatione conſiſtunt, inglorius eo, quod non ſecutus eſſet gloriam ſcientiæ ipſius medicinæ, ſed Empiricæ, quæ per ſe ſine gloria; cum nullius ſcientiæ principiis inniza omni gloria deſtituatur, ac certè id vero conſentaneum eſt ſibi voluiſſe Virgilium, cum introducat Medicum manu operantem, & vulnus curantem; tales enim Medicos conſtat plerumque eſſe Empiricos.

Sed jam ad ea, quæ contra ipſos Medicos objiciuntur, reſpondendum; & primo illud moneo, nolle me particularium hominum vitia in cenſum vocare, eaque vel excuſare, vel refellere, vel tueri, ſed ea tantum, quæ ab ipſa arte emanare in ſuos profeſſores creduntur; nam Medicum non qualis eſt hic, aut ille ab objectis injuriis, ac oppoſitis calumniis vindicandum mihi propono, ſed qualis ex ipſius artis documentis eſſe debet; hic enim ſolus Medici nomine dignandus eſt. Athenæi ergo primum inſulſiſſimum dicterium rejicere ſupervacaneum eſt, apud illum quiſquis ille fuerit, vt ſcurra locutus eſt, & vt talis pertractandus, nempe vt ſuo libitu gaudiat.

De moribus Medicorum illud aſſeueranter di-
22 cam, quod Medicus, qui artis, quam profitetur præcepta, atque conſilia in executionem demandare ſatagat, non modo bonis, immo optimis moribus inſtruetur, ſed ipſius quoque artis beneficio pravas quaſdam, & à natura, vel ab accidenti furtim irrepentes propenſiones, facili negotio emendabit, bonas vero meliores efficiet; videat qui de his dubitat, quæ Hippocr. *in lib. de Med. & de dec. hab. & alibi*, aliique claſſicorum Medicorum ſcriptis de ea re mandarunt, & videat præcipue nonnullos ex Neotericis jam citatos, vt Heurnium, Codronchium Mercurium, Siluaticum, alios; Iuriſperitus autem videat Tiraq. *cit. cap. de Nobil. nu.* 313. *& ſeqq.* nam facile diſcet ex medicina non ſolum fieri homines in ſua arte doctos, ſed etiam in quocunque virtutum genere maxime inſtrui; quicquid in contrarium dicat Conciliator Petrus de Albano de moribus Medicorum, licet non ex proprio, ſed ex alieno dicto maledicta illa contra Medicos effutiat. Quomodocunque tamen hoc ſeſe habeat, illud mihi ſatis ſuperque eſto, ſi ars ipſa nonniſi bonos artifices faciat, neque illis vitij quicquam, ſed contra vt dixi, omne virtutis genus communicare, ac conciliare ſit apta. Relinquam virtutes quaſdam omnibus Medicis communes, ipſiſque peculiares, etiamſi alio nomine improbi videri poſſint, nempe pietatem, qua ſemper prodeſſe, nunquam obeſſe deſiderant, & 23
qua alienos caſus ſuas faciunt eſſe triſtitias, vt Hippocr. *cit. lib. de Med.* & Soran. *Epheſ. in Iſagog.* dicebant, & hujus pietatis intuitu etiam Clericis, & Religioſis, ac Sacerdotibus licet medicinam exercere, vt probat Gaſpar. Triſtan. *de Clerico Medico*, §. 8. relinquam humanitatem, & manſuetudinem, qua ſuos ægros excipere, ac tractare ſolent, nam has Medico magis, quam alteri cuicunque conuenire, & Hippocrates *locis citatis* docet, & notat ex Iuriſconſultis Ripa *in tract. de Peſt. par. vlt. partic. 2. nu.* 60. Sed ne omnes Medicorum virtutes proprias enumerem, id tantum dixiſſe ſatis ſit, tanti momenti ab arte hac judicari bonitatem in ſuo artifice, vt malit Medicum eſſe bonum virum, quam perfectum ar- 24
tificem, ita Soran. *Epheſ. vbi proxime*, quod etiam notant ex Iuriſconſultis Tiraq. *vbi ſupe, num.* 313. & Carrat. *de Med. par.* 2. *num.* 63. ſed & Sacer textus *Eccleſiaſtic. cap.* 38. *verſ.* 12. *& ſeqq.* Medicorum pietatem inſinuat illis verbis, Da locum Medico, etenim illum Dominus creauit, & non diſcedat à te, quia opera ejus ſunt neceſſaria, Eſt enim tempus quando in manus illorum incurras, ipſi vero Dominum deprecabuntur, vt dirigat requiem eorum, & ſanitatem propter conuerſationem illorum, vbi monſtrat Medicos eſſe maxime Dei amicos, & quidem ex artis ipſius præceptis verus, ac bonus Medicus ſemper Deum ante oculos habere debet, ita monentibus non Chriſtianis ſolum, ſed Ethnicis etiam quibuſcunque auctoribus, vt ex quamplurimis probat Io. Alph. à Fontech. *in ſpec. Med. Chriſt. lum. 1. in princ. verſ. Inuocabis igitur.* atque ex dictis corruit omnis contra Medicorum pietatem objectio. Quod vero de Superbia, Auaritia, & Inuidia eorum dicitur, nihil me mouet; ſunt enim hæc indiuiduorum vitia, de quibus non curandum; non ita eos ars ſua componit, neque inſtruit, vt tales ſint, ſed naturalis, ac praua animorum propenſio tales efficit, à qua ne reclamante quidem ſua ipſorum arte releuare ſe poſſunt. Habent tamen ſi ab exemplo quicquam proficere volunt, ducem in his Hippocratem, qui ab iis vitiis tantum abfuit, vt ſatis fuerit Chriſtiano Medico in moralibus eum imitari.

An Porro Medicus reſpectu ſuæ artis nobilis ſit, 25
quod Faber inficiabatur, ij videant, vt Iuuenalis verbis vtar. *Sat.* 14.

—— Quibus Arte benigna,
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

nam niſi homo à ſcientia nobilis fiat, & à virtute, vnde per te, Faber, nobilis euadet? at negabis Medicos eſſe ſcientes, & idcirco non eſſe nobiles firmabis, num contra ſacrum textum ſtare audes dicentem, diſciplina Medici exaltabit caput illius, & in conſpectu Magnatum collaudabitur; quod ſi neges Medicinam eſſe ſcientiam, & Celſo fidem non habes, qui eam Sapientiæ partem apud

antiquiores habitam fuiſſe memorat, vnde Pallas ſapientiæ Dea, quæ ex Iouis cerebro proſilhit, ſygia dicta eſt, & Medicinæ prælata. Ignoras profecto artem hanc ex omnium artium cognitione conſtare, vt ex Plinio *lib.* 26. *cap.* 2. dicunt Tiraq. *loco cit. nu.* 73. Benius *de priuileg. Iurec. priuil.* 55. *num.* 3. & Carrar. *de Med. par.* 1. *num.* 41. ita vt Medicina vera ſit Encyclopædia.

26 Ridiculum præterea medius fidius eſt, quod in quæſtione ponunt neſcio qui Doctores, qui puri puri Iuriſconſulti forte ſunt, num Medicus Doctoratus dignitatem conſequatur, & hoc tanto magis ridiculum mihi fit, quanto illi iidem Iuriſconſulti Doctoratus dignitatem abſque vllo controuerſiæ principio ſibi adjudicant, an Medicis debeatur in dubium reuocant, quod minime præſtarent, ſi animum ad rei naturam, & debinc etiam aduertere nouiſſent ad Eccleſiaſtici protrita illa verba, Honora Medicum propter neceſſitatem, creauit enim illum Altiſſimus, hoc eſt, Deus illum Medicum conſtituit, ita vt bene hinc deducat Obicius *de nobil. & Med. Dial.* 1. Medicum à Deo primum Doctoratum adipiſci creando illum Medicum, hic enim verba illa intelligenda nonnullorum expoſitorum auctoritate demonſtrat, ſed hæc ſubtilitates quædam obolariæ ſunt Doctorum forte obolariorum, licet enim plures Iuriſconſultorum Scriptorum, & Philoſophi ſint, & viri eruditiſſimi, quantum ego exiſtimo, in omnique ſcientiarum genere inſtructiſſimi, non idcirco eſt, quin illorum aliqui inter Scriptores emergant, qui ex libro Doctores ſunt; hi quia cæteris rudiores, audaciores etiam, & loquaciores ſunt, & aliquando etiam de iis differere audent, quorum cognitionem ex libro non habentes, ex proprio pœnu nonnulla depromunt inſulſiſſima & Beotico ingenio digna, quale eorum eſt, à ſcientiæ quam profitentur dignitate alieniſſima, vt facile detegant craſſam, ac contemptibilem ignorantiam ſuam, ſed ſermonem contra hos acuere tantundem eſt, ac in Bagoam loqui: hos igitur ſuæ imperitiæ relinquamus, ad veros Iuriſconſultos nempe re, & nomine Doctores me conuerto, hi enim neque tam abſurdos ſcrupulos, neque tam ridiculas dubitatiuncu-las de Medicorum dignitate, aut doctoratu excitabunt, qui ſciunt Medicos apud Imperatores lege conſtituta inter comites primi ordinis connumerari, ducibuſque, ac vicariis æquiparari, quæ dignitates inter maximas Imperij recenſentur, de qua re vide quæ affert Io. Fileſac. *lib.* 1. *ſelect. in defenſ. Medic. aduerſ. Plin.*

27 Illud quod tanquam quid maximi ponderis adducunt nonnulli ad demonſtrandam vilem Medicorum conditionem in medium afferentes Legum auctoritatem Medicos inter viles artifices connumerantium, confutant nonnulli dicentes cum Gloſa textum loqui de Medicis Brutorum, hoc eſt, veterinariis, ſeu Mulomedicis. Cujacius ibi intelligit, & pro Mulomedicis, & Medicis; Medicos autem dicit eſſe Chirurgos. Ego concedam de quibuſcunque Medicis loqui, quod me nihil moueret, quia de eorum commodo agitur. Aliam tamen reſponſionem ad eum textum affert Petr. And. Canonher, *in prælegom. ad Aphor. Hipp. pag.* 146. *verſ. Reſpondetur.* qui & ad id, quod additur, ſeruos etiam poſſe eſſe Medicos luculentiſſime reſpondet *ibid. pag.* 76. *verſ. Obijcies decimoſeptimo*, ſed an non ſeruos medicinam exercentes contra ponderate debent tot ſummi viri pro Diis ob id à veteribus habiti, tot Imperatores, tot Reges, tot Pontifices, tot Legumlatores, tot eximij Philoſophi, qui & ipſi medicinam exercuerunt? quorum omnium Catalogum deſcribere ſuperfluum eſſet, ſed qui illum habere deſiderat videat inter Iuriſconſultos Tiraq *in jam ſæpe cit. cap.* 31. *de nobil.* & inter Medicos præter plures ex citatis, prædictum Petr. Andr. Canonher. *ibid. pag.* 6. *verſ. ex præſtantia.*

De nomine Medici, quod cuicunque licet vſurpare, nihil laboro, nam quid hoc ad Mercurium? 28
Homo dicitur tam vir, quam mulier. *l. Hominis. ff. de verb. & rer. ſignif.* num idcirco ejuſdem conditionis, & dignitatis mulier eſt, vt vir? aut vir quicquam dignitatis ob id amittit, quod etiam mulier vt vir Homo appelletur? Sed ſi ex eo, quod nomen Medici etiam vilibus perſonis commune eſt, Medici dignitas diminuitur, cur non alia ex parte adaugetur ex eo, quod nomen Medici Deo ipſi tribuitur? cur tacent calumniatores iſti Medicomaſtigi, Chriſtum Dominum non modo ſe vocaſſe Medicum, ſed Archiatrum, hoc eſt, principem Medicorum, vt ex D. Chryſoſtomo *Homil.* 6. refert Galp. Triſtan. *de Cler. Med.* 9. §. *in fin.* Imo & Medicum ſe hominibus præbuiſſe, vt ex Iuriſconſultis præter alios referunt Tiraq. *de nob. cap.* 31. *num.* 291. Scaccia *de ſent. & re Iud. Gloſ.* 3. *quæſt.* 1. Carrar. *de Med. in præfat. & par.* 2. *num.* 17. & ex noſtris Goynæus *in dial. Quod Med. Iurec. præced. deb.* Galpar. Triſtan. *vbi ſuprà*, Petr. Andr. Canonher. *loco ſæpe citato.* Prætereunt data opera qui calumniari gratis cupiunt, quod etiam Angeli Medici nomen aſſumant, nihil enim aliud importat Raphaelis nomen, niſi Dei medicina & quod ipſi Angeli Medici officium exercuerint, vt de eodem Raphaele patet Tobiæ *cap.* 12. *verſ.* 12. *& ſeqq.* & de Angelo mouente Probaticam piſcinam, & alijs, quæ vnuſquiſque videre poteſt apud plures ex citatis Auctoribus, & maxime apud Tiraq. *num.* 103. *& ſeqq.* Sed quid ego non ipſam legem medicinam vocari dixerim, & ipſos Iudices Medicos cum Plato *lib.* 3. *de Republic.* Iudices animo mederi firmauerit? & Plut. *de ſera Num. vind.* non aliter Ius vocauerit, quam Animæ medicinam. De qua etiam te vide præcitatum Tiraquell. *ibid. num.* 316. *& ſeqq.*

Eandem ſapit ſubtilitatem, quam ſuperior objectio, dicterium illud protritum apud Iuriſconſultos, 29
quod Medici non ſint majoris valoris, quam Obſtetrices, tantidem enim æſtimantur. Quod tamen ſatis refellit ex Iuriſconſultis poſt Ripam Carrar. *de Med. par.* 4. *num.* 162. *& ſeqq.* & ex noſtris Roderic. Caſtren. & Peregrin. *vbi aliàs*, qui & ad id, quod opponitur, Medicos apud Il. vocari Parabolanos ſatisfaciunt, & præter eos Scaccia etiam *loco ſuprà citato, num.* 32. ad quod ipſe quoque habeo aliquid, quod Iuriſperitorum quorundam & maledicentiam reprimat, & ignorantiam detegat; apertiſſime enim per ipſum textum legalem demonſtrare licet, Parabolanos apud leges pro Medicis non accipi, cum, 30
vt per ipſam legum ſanctionem liquet, Parabolanorum electio (qui verè hoſpitalarij ſunt, vt præcitati Auctores declarant, & comprehenduntur inter Clericos, vt per Cujac. *in expoſit. Nouell. conſtit. Iuſtin. nouell.* 3. qui & clarius qui ſint Parabolani, vel Paraboları exponit) pertinet ad Epiſcopum, at electio Medicorum pertinet ad Decuriones, ſeu Magiſtratus, vt clariſſimè demonſtratur *per l. primam. ff. de decret. ab Ord. facien.* Carrar. *de Med. par.* 3. *in princ.* ſiue pertinet ad Senatores, vt idem ibidem proſequitur,

quitur. Ergo ſi Parabolani, & Medici non ſunt eligendi ab vno eodemque genere Perſonarum, Parabolani, & Medici apud leges pro iiſdem perſonis non accipiuntur; imo vitio dari poſſet ipſi legumlatori quod hoc nomen pro Medicis vſurpaſſet abſque vlla occaſione, ac ne minima quidem neceſſitate, ſed inaniter omnino, ac præter rem, cum proprium nomen, & vſitatiſſimum haberet, & leges debeant vti vocibus claris non dubiis, & obſcuris, vt alias dixi. Atque hinc facile euaneſcit inſulſa eorum ſcurrilitas, qui Medicis hoc nomen imponi à legibus contendunt, quod multas habeant parabolas, & multa ſuis ægrotantibus polliceantur. Glo. *in cit. l. Parabolani. C. de Epiſc. & Cler.* Ferdin. Abdueq. *contra Iuriſprud. vitup. pag.* 12. qui & inſulſiſſime Archiatros dicit, vocari eoſdem Medicos, quod Auctores, & principes omnis mali, & mœroris credantur, neque adducens, neque ſciens deductionem hujus vocis à Græca voce Iatros, de qua tamen ſi aliquid ſcire lector deſiderat legat Mercurial. *lib.* 4. *variar. lect. cap.* 1. vbi etiam declarationes quaſdam nonnullarum [illegible] C. habet, & Mart. Cagnat. *lib.* 2. *variar. Obſ[illegible] cap.* 15. & ex Iuriſconſultis Cuiac. *ad l. Medicinali. de profeſſor. & Med.*

Sed jam cætera inaniter ſimul, ac procaciter in Medicinam, & Medicos prolata præteribo, ne aliena imprudentia me quoque procacem reddat, ac contra naturalem propenſionem acerbius, quam ferat, obloqui compellat; nam reſpondendum quidem interdum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur, aliquando vero non reſpondendum ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne efficiamur ei ſimiles, ſecundum Sapientis ſententiam *Prouerb. cap.* 16. *verſ.* 4. *& ſeq.* qui tamen cumulatius percurrere cupit reſponſiones omnes ad objectiones contra medicinam, & Medicos factas, videat præ cæteris Petr. Andr. Canonher. *in proleg. citat. cap.* 1. *à pag.* 40. *ad plures ſeq.* & Mercur. *lib.* 1. *& 2. Error. popul.* & ex Iuriſconſultis Tiraquell. & Cartar. cæteroſque tam Medicos, quam Iuriſconſultos ſupracitatos.

SVMMARIVM

1 *Leges quomodo ab Hominum malitia orte.*
2 *Lex à Natura. & num.* 4.
3 *Lex & Natura omnia ſibi ſubjiciunt.*
5 *Legis ſubjectum Homo eſt dirigibilis in bonum.*
6 *Lex quid ex Ciceronе.*
7 *Virtus eſt Hominis propria.*
8 *Leges plurimum ad magnanimitatem conferunt.*
9 *Leges Homines ad infuſam virtutem diſponunt, & acquiſitam cauſſant.*
10 *Legibus Homines cum Diis conſociantur.*
11 *Lex eſt Dei donum.*
12 *Leges humanæ omnes ab æterna lege.*
13 *Homo ſi per ſe bene viueret, non egeret legibus, quomodo accipiendum.*
14 *Lex eſt regula humanorum actuum.* (*tum eſt.*
15 *Quod leges aliquando ſint injuſtæ hominum peccatum eſt.*
16 *Leges ſine ratione latæ non dicuntur leges.*
17 *Lex etiam dura, & injuſta cur ſit ſeruanda.*
18 *Legum obſcuritas Hominum peccatum eſt.*
19 *Contrarietas legum eſt quid ex accidenti.*
20 *Lex ſemper cum mundo fuit.*
21 *Regna legibus carere non poſſunt.*
21 *Homo ſeparatus à lege eſt peſſimum animalium.*
23 *Iuriſconſultorum multitudinem male conſtituta in ciuitatem oſtendere quomodo accipiendum.*
24 *Leges ſuo fine non fruſtrantur.*
25 *Iuriſperitiam non eſſe artem, neque ſcientiam falſum.*
26 *De ratione legis eſt, vt juſta ſit.*
27 *Inſtabilitas legum non facit inſtabilem ſcientiam condendi leges.*

Satisfit ad ea, quæ contra Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores objiciuntur.

QVÆSTIO V.

NOn minoris certe impudentiæ taxandi ii ſunt qui contra Iuriſprudentiam, ejuſque Profeſſores, quam qui contra Medicinam, Medicoſque obloquuntur; & idcirco quæcunque in ejus, eorumque deſpectum objiciunt, tanquam falſa, nullaque ratione fulta, ſed ſumma cum temeritate prolata, confutanda, reprobanda, rejicienda, nam nemo qui mente præditus eſt redarguerit vel leges, vel legiſlatores, vt ex S. Cyrillo dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *num.* 19. Sed ad objecta ſatisfaciamus.

Legumlationem primo ab Hominum malitia originem duxiſſe opponebatur, quod quidem ſi de ea parte intelligitur, quæ vitia, indictis pœnis, reprimit, aut hominum dirimit controuerſias, verum quidem vtrumque erit, ſed ſi de ea, quæ mores dirigit, & viam fœlicitatis docet, falſum. ſed ſic quomodocunque, nihil hoc demit de legum dignitate, vndecunque enim originem habeant, Hominem ad Iuſtitiam, & Virtutem diſponunt. ſed quod opponitur certe fallitatis conuincitur, quia lex ipſa à natura originem habet, contra illud, quod in oppoſitum addebatur, leges nempe eſſe naturæ contrarias, quod tantùm à vero abeſt, vt ipſa natura nihil aliud ſit, niſi lex quædam in rebus creatis, vndè tam lex, quàm natura omnia ſibi ſubjiciunt vel noſtro Hippocrate aſſerente *in princ. lib. de Genit.* an non à natura eſt, vt ſuum vnicuique tribuatur? at hoc à legibus præcipuè intenditur. ſed quomodò dixeris, legem ab Hominum malitia originem duxiſſe, ſi Deus ipſe, vt Plutarch. *in lib. de doctr. Princ.* dicebat, Lex eſt tum antiquiſſima, tum exactiſſima? vndè rectè Cicero *lib.* 3. *Epiſt.* 6. dixit, Legem ſimul cum mente diuina ortam eſſe. cùm ergò Deus ipſe ſit conditor naturæ, non poterit naturæ eſſe contrarius, non fuerit ergò lex naturæ contraria.

Præterea Legum peritia eſt Philoſophiæ pars, & ex ipſa Philoſophia immediatam dependentiam habet *l.* 1. *ff. de Iuſtit. & Iur.* Zaſius *in l.* 2. *de orig. Iur. par.* 3. *num.* 75. neque hoc ab ipſis Medicis controuertitur, Goynæus *in libell. Quod Philoſ. & Med. deb. præced. Iuriſconſ.* Obicius *dial.* 1. *de nob. Med. in princ.* quod & multò antè Cicero *lib.* 1. *de Leg. propè principium* firmauerat dicens, *Iuris diſciplinam ex intima Philoſophia haurièndam puto.* cùm ergò ita ſit, erit inſimul Iuriſprudentia Sapientiæ pars, ita enim vocatur à Iuriſconſulto *in l.* 1. §. *Proinde. ff. de var. & extr. cognit.* ex quibus veritatem inſimul habebit Iuuenal. dictum *Satyr.* 14.

Nunquam aliud Natura, aliud Sapientia dicit.

non modò ergò leges non ſunt naturæ contrariæ, ſed initium Iuris ab ipſa natura proficiſcitur, vt teſtatur Cicero *lib.* 2. *de Inuent. prope finem*, ex quo D. Th. 1. 2. *qu.* 91. *art.* 3. nam ante quamcunque conditam legem eſt in natura quædam naturalis lex, vt

ſentit idem Cic. *lib.* 2. *de leg.* & D. Thom. ex quibus Suarez *de leg. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 9. quòd ſi Plato aliquando dixerit, legem, & naturam inter ſe plerumque contrarias eſſe, reſpexit ſolummodò ad naturæ propenſionem, & ad eam partem, quæ illam tendentem ad malum retrahit à malo, nam vniuerſim legis ſubjectum eſt homo dirigibilis in bonum maximè commune, aut in bonum commune, & in Deum ſecundum ſacros canones Lenauder. *de Doctor. par.* 3. *quæſt.* 1. & ex noſtris Epiphan. Ferdinan. *Theorem.* 1. *lib.* 1. idcireò prudentiſſimè Cicero *lib.* 1. *de leg.* ſic legem definiebat. *Lex eſt Ratio ſumma in natura, quæ jubet ea, quæ facienda ſunt, prohibetque contraria:* non enim aliud leges ſunt, vt pulchertimè ex Seneca dicebat Vir Doctiſſimus Melchior Lottherius *lib.* 1. *abſolutiſſimi ſui operis de re Benef. quæſt.* 21. *num.* 47. quàm minis mixta præcepta, nimirum vt minis à malo retrahant, vt præceptis impellant ad bonum. quandocunque ergò naturalis propenſio à bono retrahit, & ad malum impellit abſque dubio lex illi contraria eſt, quæ naturæ prauitatem emendare ſatagit retrahendo à contrariis, impellendo ad contraria. alias autem lex eſt ipſi naturæ conſona, quia cum virtus ſit Hominis propria, vt alias dictum eſt, & lex diſponat Hominem ad virtutem, Ariſt. 5. *Ethic. cap.* 1. non poteſt lex naturæ eſſe contraria; nam bonum cujuſlibet virtutis eſt conueniens homini ſecundum Rationem, ideo conuenit ei naturaliter. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 147. ex vitio autem partis inferioris fit, vt quanto magis viriles homines ſunt, nempe partem irraſcibilem prædominantem ſortiri, eo magis à legibus auerſentur, quemadmodum ex Hippocratis dicto opponebatur, & hoc fit, quia dominante irraſcibili Homines à Ratione ſunt alieni, contra verò vbi Ratio prædominetur, leges plurimum ad magnanimitatem conferunt, eodem Hippocrate aſſerente *in lib. de Aer. Aq. & loc. num.* 54. neque ad magnanimitatem ſolum, ſed ad quaſcunque virtutes leges confertre palam eſt, retrahentes enim vel per vim Homines à malo, & impellentes ad bonum, conciliant illis habitum quendam cujuſcunque virtutis, & vt Ariſt. *lib.* 2. *Moral. Nicomach. cap.* 1. dicebat, aſſuefacientes faciunt bonos, imo hæc, vt addit, & vniuſcujuſque legiſlatoris voluntas, qui verò id non bene efficiunt peccant. & cum virtus duplex ſit infuſa, & acquiſita, leges ad infuſam homines diſponunt, & acquiſitam cauſſant. D. Thom. *par.* 2. *quæſt.* 92. *art.* 1. *ad* 1. *& quæſt. ead. art.* 2. *ad* 4. ob hæc igitur tantum leges excellunt, vt per eas conſociari homines cum Diis putandum eſſe dixerit Cic. *loco cit.* neque injuria lex Dei donum vocatur à Iuriſconſulto *in l. Nam & Demoſthenes. ff. de leg.* quem ſequitur Gloſ. *in l. Cum in longi. §. ſin. autem. C. de præſcript. long. temp.* nam vel Galeno noſtro edocente *in lib. Quod Anim. ſit id, quod in vtero eſt, cap.* 5. *claſſ.* 1. Leges ferre inprimis Deorum eſt, ſiquidem rerum omnium pater inter Deos omnia lege diſponit, cui dicto ſimile eſt illud D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 93. *art.* 3. quod leges humanæ (dummodo ſint quales eſſe debent, nempe vt rectæ Rationis quippiam ſapiant) omnes, ac ſingulæ ab æterna lege originem habent.

Quamquam autem leges non inſtruunt Homines ad virtutes, ſed ad eas tantum præceptis alliciunt, & vi, ac metu à vitiis retrahunt, tamen lex ad hoc maxime inuenta, vt actus humanos dirigat, & in quantum actus humani operantur ad virtutem, in tantum lex facit Homines bonos. D. Thom. *vbi ſupra, art.* 1. *ad* 1.

Quod autem Homo non egeret legibus, ſi per ſe bene viueret, verum forte eſt, ſi ita accipiatur, vt intelligatur non egere lege illa, quæ vi, & metu retrahit homines à malis operibus, quæ coactiua dicitur, quia cum Homo per ſe bene operatur oſtendit opus legis ſcriptum in corde ſuo, vt ex D. Paulo *ad Rom.* 2. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 5. *ad* 1. non ergo hic Homo ſine lege viueret, ſed maxime ex lege, quia juſtiſſimus eſſet, quod eſt ſecundum leges viuere, eſſet enim ſibimetipſi regula ſuorum actuum, ex qua regula viuendo ex lege viueret, quæ nihil aliud eſt quam regula humanorum actuum, D. Thom. *vbi proxime.* quomodo autem intelligendum ſit D. Pauli dictum, quod lex Iuſto poſita non ſit, vide apud Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 19. *n.* 2. *& ſeqq.* apud quem vide alia ad hanc ipſam rem facientia.

Quod dicebat Plutarchus, leges ab Hominibus latas æquitati, & rationi conſonas non eſſe, & D. Thom. quod leges ſcriptæ continent aliquando injuſtitiam, nequaquam peccatum eſt ipſius ſcientiæ ferendi leges, ſeu ipſarum legum, ſed eſt Hominum peccatum, nempe legiſlatorum, quemadmodum non artis, ſed Medici peccatum eſt, ſi remedia morbo præſcribat non conuenientia; ſecundum prædictam enim ſcientiam ferendi leges, hæ ſemper eſſe debent æquitati, & rationi conſonæ, quæ vero aliter latæ ſunt per errorem, & malitiam abſque inhærentia ejus ſcientiæ, ejuſque præceptorum latæ fuerint, & hujuſmodi leges, quæ ſine ratione ſunt latæ, non dicuntur leges, ſed ſcita tyrannica, vt ex Cicerone admonet ſupracitatus doctiſſimus Lotherius *lib.* 2. *de re benefic. quæſt.* 40. *num.* 20. neque ſunt cum effectu leges, ſed peruerſitates potius legum, vt cum D. Thom. *vbi ſupra, quæſt.* 92. *art.* 2. *ad* 4. dicit Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 9. quod notat etiam Io. Huart. *in exam. Ingen. cap.* 11. & ad id, quod additur, legem etiam injuſtam, & duram eſſe ſeruandam, reſpondetur, hoc fieri ob ipſarum legum reuerentiam, quibus obtemperare conuenit, ne vna ſpreta cæteræ etiam vilipendio habeantur ſed alium ſenſum ad l. Proſpexit, quam adduximus, vide apud Melchior. Lotherium in laſone *vbi ſupra num.* 29.

Obſcuritas ipſarum legum, ſi qua eſt, vel Hominum peccatum eſt, vel ſtudio, & ex induſtria procurata, ne ſi faciliores intellectu ſint, imperitis, ac rudioribus communicentur, ab ipſiſque defœdentur, vt aliis ſcientiis, & præcipuæ medicinæ eueniſſe conſtat, alias enim leges ſcribi debent ſermone maxime intelligibili, vt vnuſquiſque cognoſcere poſſit quid lex jubeat, D. Thom. *vbi ſupra, art.* 3. *quæſt.* 95. & notauit etiam idem Ioan. Huart. *ibid.*

Contrarietas etiam, & perplexitas legum eſt quid ex accidenti; nam ſatis eſt, ſi nullam habeant dubitationem, & contrarietatem quoad legiſlatorem. etiamſi habeant quoad nos Marc. Mant. *ſing.* 39. *num.* 1. pro ſæculi vero nouitate, ac temporum mutatione, & conditione noua lex conditur jam conditæ forte contraria, & hoc ex arte, & ſecundum Iuſtitiam fieri non eſt quid vetet.

Quod nulla idcirco videatur eſſe legum neceſſitas, quia mundus aliquando ſine legibus exſtiterit, falſum eſt, ſi de lege abſolute dicatur; eſt enim verum de lege ſcripta tantum; nam lex ſemper cum mundo fuit, & cum ipſo mundo, & cum ipſo homine nata eſt, ita vt impoſſibile ſit illam ab ejus

corde

corde aboleri. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 6. imo tam neceſſaria eſt lex homini, vt ſuppoſita ejus creatione, lex ſimpliciter fuerit neceſſaria, neceſſitate finis, vt declarat Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 3. *num.* 3. non poteſt ergo Homo ſine lege eſſe, ita vt ſi qui Populi lege carere videantur, hoc nequaquam ita ſit, quia, vt D. Paulus *ad Rom. cap.* 2. *verſ.* 14. ex quo D. Thom. *vbi ſupra, quæſt.* 90. *art.* 3. dicebat, Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex. De Regnis, quæ legibus carent idem prorſus dicendum 21 eſt, abſolute enim carere non poſſunt, quæ cum natura ipſa exiſtit, quod ſi deficiat lex ſcripta, ſuppleat ipſa ratio naturalis, quæ legis locò habetur. D. Thom. *vbi ſupra, quæſt.* 91. *art.* 2. Ludouic. Roman. *ſin.* 781. quomodo vero ſubſiſteret Mundus, aut Homo ſine legibus viueret, ſi à feris tunc minil differet, & facile injuſtitia ſua ſe ipſum abiu- 22 meret? nam Homo ſeparatus à lege & juſtitia eſt peſſimum omnium animalium, habet enim arma Rationis ad explendas concupiſcentias, & ſæuitias ex Ariſtot. idem D. Thom. *ibid. qu.* 96. *artic.* 1. per leges autem à feris homo maxime diſtinguitur in ratione viuendi, quia per eas juſtitiæ adhæret, feritate exuta, vnde Claudian. in Manl. conſul. Iuſtitiam allocutus;

---- Tu prima hominem ſilueſtribus antris
Elicis, & fædo detergis facula victu,
Te propter colimus leges, animoſque ferarum
Eximus.

Eaque de re primi Legiſlatores, vt Poetæ fabulantur, dicti ſunt leniſſe feras, ac mouiſſe ſaxa, vt de Orpheo, & Amphione, Horat. *in Art. Poet.*

Siluęſtres Homines ſacer, interpreſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire Tigres, rapidoſque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor Arcis
Saxa mouere ſono Teſtudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

quod idcirco dictum eſt, quia Homines abſque lege viuentes ipſis feris erant ſimillimi, imo & ſaxis nullo ſenſu præditis, tam à Ratione erant alieni. Neceſſe eſt, inquit Plato *lib.* 9. *de Leg.* Leges hominibus ponere, vt ſecundum leges viuant, nam ſi abſque his viuerent nihilo à feris atrociſſimis diſcreparent. cui dicto aptari quoque poteſt illud *Pſalm.* 9. *verſ. vlt.* Conſtitue Domine Legiſlatorem ſuper eos, vt ſciant gentes quia homines ſunt. quaſi dicat, neceſſe eſt dari gentibus Legiſlatores, qui eas regant, atque inſtruant, doceantque ſe à feris differre, & idcirco ſecundum leges viuere debere.

23 Dictum Platonis de multitudine Iuriſconſultorum, quod arguat male conſtitutam ciuitatem declarandum eſt, quod intelligatur de iis Iuriſconſultis, qui litibus fouendis ſolummodo apti ſunt, & cauillationibus pugnantes plerumque contra juſtitiam lites fouent: nam alias Iuriſconſulti ſunt in ciuitate neceſſarij non ſecus ac leges, de quibus Plutarch. *in problem. Rom. num.* 40. dicebat, maximum atque pulcherrimum judicari in ciuitate legum bonitatem, & ſicuti corpus abſque anima viuere non poteſt, ſic neque Ciuitas abſque Legibus; hæ etenim ſunt anima Ciuitatis, Cæl. Rhod. licet Antiq. *lib.* 18. *cap.* 19.

24 Ad objectionem, quod leges ſuo fine fruſtrentur, quia neque ad omnes virtutes homines inſtruant, neque omnia vitia corrigunt, reſpondendum ex D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. *ad tertium*, quod ſatis eſt, ſi leges dirigant homines ad eam virtutem, quæ ad commune bonum ordinatur, nam hoc ſibi proponunt, ſic etiam & de vitiis dicen- 25 dum, & tandem quamquam omnia non faciunt, non idcirco improbanda quæ faciunt, D. Thom. *ibid.*

Cæterum Iuriſprudentiam non eſſe artem, neque ſcientiam ex eo, quod ejus principium non ſit in re, ſed in Principibus, haudquaquam verum eſt, quia etiamſi Principes ferant leges, ſemper tamen inhærent ipſi rei Naturæ, & prout ars, ſeu ſcientia ferendi leges dictat, ſemperque Principis voluntas eſt, & eſſe debet aliqua ratione regulata, ad hoc quod legis rationem habeat, alioquin voluntas Principis non eſt lex, ſed iniquitas potius, quam lex. verba ſunt D. Thom. *vbi ſupra, quæſt.* 90. *art.* 1. *ad* 3. *& quæſt.* 95. *art.* 2. Suarez *lib.* 3. *de leg. cap.* 12. *num.* 4. & quod de ratione legis ſit, vt inhæ- 26 reat ſcientiæ, ac regulæ ferendi leges, & ſit juſta, & juſte lata abunde præ cæteris, vt videtur, docet idem Suarez *lib.* 1. *de leg. cap.* 9. *per totum.* Cum ergo lex ſit aliquid Rationis, vt idem D. Thom. *eadem q.* 90. *art.* 1. dicebat, non poteſt habere ſuam principium in mera Principis voluntate, quæ aliquando à ratione eſt aliena.

Inſtabilitas porro legum non facit inſtabilem, 27 & variabilem ſcientiam condendi leges quæ in hoc præcipue conſiſtit, vt juxta temporum varietatem, & hominum conditionem, & juxta aliorum ab extra accidentium opportunitatem leges condantur nunc hoc, nunc illo modo, & quod aliquando concedant, quæ alias negauerint, & contra, & quod peccata quædam, alias leuiora, & anteacto tempore vt talia, non animaduerſa, nunc multa leuitate puniant, & ſic de cæteris. neceſſe enim eſt, vt leges generaliter ponantur, actiones autem circa ſingularia fiunt, vnde patet qualdam leges, & quandoque eſſe mutandas. verba ſunt Ariſt. *lib.* 2. *Politic. cap.* 6. apud quem complura vide de legum mutatione, & alia apud D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 97. *per totam*; facit pro Iuriſconſultis *l. Iura. & ll. ſeqq. ff. de leg.* & notata à Suarez *lib.* 1. *de leg. cap. vlt. per totum.* Non ergo inconſtantiæ inſimulanda eſt ſcientia ferendi leges, quia ex ipſius ſcientiæ præceptis fit, vt leges pro rerum oportunitate mutari aliquando debeant. imo & pro populorum, regionumque varietate, vna enim eademque lex non poteſt omnibus populis conuenire, ſicuti vnum, idemque medicamentum diuerſis ægrotantibus, & ægritudinibus non conuenit.

Sed quid ego incaſſum pro Iuriſconſultis dimicari laboro? ſatis ſuperque ex ſe ipſi calumnias quaſque ſibi, eorumque profeſſioni objectas refellunt, ſeque, ſuamque artem acerrime tuentur vnde ſi quis eſt, qui ad ea, quæ contra ipſos objiciuntur pleniorem deſideret ſatisfactionem ipſos adeat, ac præ omnibus poſt pleroſque antiquiores Ceſſan. *in Catal. Glor. mund. par.* 10. *conſ.* 25. Tiraq. *de nobilit. cap.* 31. & adductos per Benium *de primi. Iuriſconſ. primi* 55. Carrat. *de Med. par.* 1. & alios quamplurimos, quos breuitatis cauſa omitto.

SVMMARIVM.

1 *Homo ex ſui natura eſt animal ſociabile.*
2 *Homo debuit ad commune bonum inſtrui.*

3 *Bonum ciuile non est simpliciter, & per se bonum.*
4 *Homo absque Religione justus esse non potest.*
5 *Religio est potissima Iustitiæ pars.*
6 *Nihil Deo similius, quam justissimus Homo.*
7 *Legis noua, & veteris conuenientia.*
8 *Bonum commune quomodo conseruetur.*
9 *Politicæ facultatis adinuentio vnde.*
10 *Lex scripta cur lata.*
11 *Lex scripta muta, ac mortua per se est.*
12 *Leges ferre quis debeat.*
13 *Legis viua necessitas.*
14 *Actiones hominum, circa quas judicia occurrunt, sunt de singularibus.*
15 *Actiones hominum in communitate viuentium semper sunt ad alterum.*
16 *Iurisperitiæ inuentio vnde.*
17 *Iurisperitiæ finis.*

Lex quomodo orta, Politica vnde originem traxerit, vnde item Iurisprudentia.

QVÆSTIO VI.

VIndicatis jam à maledicentium calumniis ambabus scientiis nonnisi multa laude, & honore prosequendis, earumque professoribus ab injustè illatis iniuriis, & objectis vitiis, quantum nobis permissum fuit liberatis, reliquum est, vt jam pacato animo, omnique prorsus pathemate vndequaque deposito, ad Item in hoc titulo propositam diximendam accedamus. At quoniam ego Medicus Medicorum partes tueri obligatus, suspectus in sententia ferenda haberi possum, si pro Medicis lata fuerit, ingrati autem, ac peruersi animi vir si contra Medicos, reclamante veritate, pronuntiauerim, recte medius fidius mihi consultum puto, si sententiam non suspecto Iudici ferendam relinquam. quoniam autem re omni ex parte sic indecisa relicta, videret post multum apparatum, ac post multum exhibitum negotium, multamque de nobis opinionem excitatam, nihil tandem in medium attulisse, ea de re nollem vndique mihi viam præclusam esse, quo minus pro veritate multa proponam, quibus perpensis Iudex, quisquis tandem ille futurus sit, facilius secundum Iustitiam pronuntiare possit.

Ante omnia igitur operæpretium videtur voces quasdam, ac terminos in disputationis processu occurrentes declarare, ac distinguere, ex confusa enim eorum acceptione quamplurimos in judicando errores emergere posse tam certum est, quam quod certissimum. atque hanc vnam caussam agnosco, ob quam Iurisconsulti tam iniquam præ Iure suo caussam Medicorum faciunt, tamque impar proprio eorumdem Medicorum Ius. nulla etenim vocum distinctione, aut terminorum liquidatione vtuntur, sed indistinctè omnia accipiunt, legem nempe aliquando pro Politica, Politicam pro Iurisperitia, & quod pejus est Iurisperitiam pro lege, sic & legem viuam pro Politico, Politicum pro Iurisperito, & sic de cæteris, quod etiam cum de Medicina verba faciunt, vsu venit, confundentes interdum Medicinam Physicam cum Chirurgia, & quacunque alia mechanica, & quæ vni conueniunt alteri tribuendo. Nunc vero priusquam ad id, quod proposuimus accedamus, de earundem Legis, Politicæ, & Iurisperitiæ origine aliqua præmittamus, ex quibus quæcunque de terminorum explanatione afferemus, clariora euadent.

Homo igitur, cum ex sui natura animal sit sociabile, debuit absque dubio in communitate viuere, quod nequaquam succedere poterat, nisi ad bonum illud dirigeretur, quod maxime ad communitatis conseruationem faceret. debuit ergo ciuilis homo ad commune bonum institui, vt Ciuitates, Regna, Respublicæ, communitates & bene gererentur, ac diu, multumque, & si fieri posset, ad æternitatem vsque perdurarent. sed quia bonum ciuile nonnisi per participationem diuini boni, non autem simpliciter, & per se bonum est, idcirco incassum homo ad humanum, & ciuile bonum dirigebatur, nisi ante ad diuini assecutionem disponeretur. quia cum lex deberet instruere hominem ad justitiam, certum est, quod absque Religione, qua diuinum illud bonum præcipue consequimur, justus esse non poterat, ipsa enim Religio, qua Deo tribuimus quod debemus, est potissima pars Iustitiæ. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 1. si ergo ante homo in Deum dirigatur, tunc exercendo actus Iustitiæ ipsi Deo similis efficitur, qui vera justitia est, vnde Iure Plato *in Thæteto*, dicebat, Nihil Deo similius, quam justissimus homo. Igitur cum per humanam sapientiam non posset homo dirigi in verum bonum, oportuit hoc à summa Dei sapientia emanare, & sic ipse Deus pro temporum oportunitate, & pro majori, aut minori hominum perfectione vtramque legem condidit veterem, & nouam. D. Thom. 1. 2. *qu.* 90. *art.* 5. quæ inter se ita conueniunt, vt noua non sit destructio veteris, sed ejus perfectio, & complementum juxta illud in Euangelio, Non veni soluere legem, sed adimplere.

Postquam autem per legem diuinam homo ad verum bonum dirigi erat aptus, vt sciret dehinc tanquam ciuile animal in societate viuere, oportuit, vt regulam quandam haberet, secundum quam ea faceret, quæ ad ciuilis, communisque boni tutelam erant necessaria; tunc autem commune bonum tutum, & illæsum seruatur, cum præsuppositio ante Dei timore, alter alteri in communitate non nocet, & cum suum vnicuique tribuitur: in his enim maxime consistit Iustitia, & hæc præcipue a legibus jubentur. *l. Iustitia. ff. de Iust. & Iur.* Quoniam autem hæc regula recte viuendi in communitate ob Populorum, Regionum, morum, ac temporum, aliarumque rerum varietatem non poterat vbique, ac semper esse vna, idcirco inuenta est scientia quædam, ex qua discere liceret, quænam viuendi regula huic, aut illi populo, vni, aut alteri Reipublicæ, his, aut illis regnis, communitatibus, vniuersitatibus, ac ciuitatibus, hoc, aut illo tempore, his, aut illis moribus vigentibus esset oportuna, quæ scientia Politica dicta est, quæ non aliud intendit, nisi per rectam legumlationem Populorum, Regnorum, ac Rerumpublicarum optimam gubernationem, vt diu durent, & augeantur, & sic varias leges ponere docet, ita vt non Respublicas ad leges, sed leges ad Respublicas accommodandas demonstret. Aristot. *lib. 4. Ethic. cap.* 2.

Præterea oportebat homines in communitate viuentes norum habere quid agere, quid prætermittere deberent, vt omnes, ac singuli ad commune bonum conspirarent, idcirco regulam illam, quam diximus, & secundum quam homines viuere debebant, notificari illis aliquo modo oportuit,

&

10 & præcipuè in ſcriptis tradi, quæ deinceps lex ſcripta dicta eſt; niſi enim aut ſcripris, aut alio modo notificaretur, ignorantia præſumi poterat, & homines ab ejus obſeruantia excuſari. Idcirco lex niſi vel ſcripris promulgetur, vel conſuetudine introducatur nullius valoris eſt, D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 90. *art.* 4. abundè Suarez *de leg. lib.* 1. *cap.* 11. *per totum.*

Sed cum his omnibus lex etiam juxta præcepta Politicæ tradita, ſcripta, aut quouis modo promulgata infirma, ac nullius valoris adhuc erat, quia Politicus vt talis non habebat poteſtatem in homines, vt eos ad conditas à ſe leges ſeruandas cogere
11 poſſet, nam lata lex per ſemetipſa muta, ac mortua permanebat, & quæ ab hominibus nullo negotio obtemperetur, debuit igitur is leges ferre, qui in
12 Populos plenam haberet poteſtatem præcipiendi, vetandi, permittendi, puniendi, & ſic ad ſummos tantum Reges, & Imperatores pertinere debuit condere leges. Suarez *de leg. lib.* 3. *cap.* 4. & 9. hi enim vim conciliare poterant, ac robur legibus dare à Politicis, & Legumlatoribus ſecundum eorum ſcientiæ principia traditis. Oportuit igitur præter legem illam muram, ac mortuam ex ſe dari legem
13 viuam, quæ haberet in homines poteſtatem, vt præceptis, minis, ac vi illos ad latæ legis obſeruantiam alliceret, inuitaret, cogeret, ſi oporteret.
14 Quia tamen, vt aliàs diximus, actiones circa quas judicia verſantur, ſunt particularium, & numero infinitæ, ipſa lex viua non poterat ad omnia ſufficere, idcirco debuit alios homines ſuæ ipſius poteſtatis participes facere, qui vicem ſuam gererent, & eſſent tanquam leges viuæ particulares ad hæc, aut illa judiciorum genera deſtinatæ, & ſic à ſupremis Imperatoribus, Regibus, Potentatibus, & Magiſtratibus creari oportuit Præſides, Prætores, Iudices, & hujuſmodi alios miniſtros majores, & minores, prout neceſſitas, & varietas judiciorum exigebat.

Præter hæc omnia cum, vt jam dictum eſt, actiones eſſent particularium, & leges vniuerſaliter eſſent poſitæ, hinc alia difficultas inſurgebat; nam
15 cum hæ actiones hominis prout in communitate maxime viuit, eſſent ad alterum, nempe vel ad alium hominem, vel ad ipſam juſtitiam, diuinam forte, aut humanam reſpicientes, quaſi de neceſſitate oportuit ſæpe ſæpius in judicando contentionem excitari inter eas perſonas quarum ſunt, & ad quas ſunt hominum actiones, dum vniuerſales regulas à legibus traditas particularibus his actionibus applicare contingebat; ea igitur de cauſſa ne-
16 ceſſe fuit dari artificioſam quamdam, aut ſi libet ſic appellare, rationabilem facultatem, quæ ex ejuſdemmet legis latæ principiis, & ex ejus recta intellectione, quandocunque de particularibus hominum actionibus juxta vniuerſalem legis diſpoſitionem determinandum, ac pronunciandum à Iudice eſſet, ipſa dubia, & difficultates pro alterutra parte pullulantes amoueret, & ſententiam pro ſe à Iudice expoſceret, & hæc fuit Iuriſperitiæ (quam nunc vocant) facultas ſic appellata, quod jam conſtitutarum legum, & conditi Iuriſperitiam profiteatur: nam quicquid in contrarium aliqui dicant, nihil hæc facultas vltra rectam legis intellectionem ſibi pro fine proponit, vt ejus verba vniuerſaliter prolata particularibus caſibus, & difficultatibus, ſi quæ pullulent applicare poſſit illiſque ex ejuſdemmet legis verbis ſatisfaciendo. Neque ad eam facultatem pertinet latæ legis cauſam reddere, aut cur ſic, & non aliter ſit intelligenda, ſed ſufficit illi ſi per vnam legem alteri ſatisfaciat; vnde ſi finis ab hac facultate intentus propalandus ſit, certè alius non eſt, niſi recta legis intellectio
17 quatenus ad particulares caſus decidendos inſeruire debet, non quatenus ad publici boni cuſtodiam tendit.

SVMMARIVM.

1 *Legis nomen ad multa aptatur.*
2 *Lex proprie quid.*
3 *Lex propriiſſimè quid.*
4 *Lex eſt quid omnino à ſcientia Legali diſtinctum.*
5 *Lex diuina opus eſt diuinæ ſapientiæ, ciuilis humanæ.*
6 *Politica parit Leges, Leges Iuriſperitiam.*
7 *Legis definitio ab Vlpiano tradita examinatur.*
8 *Iuriſperitia proprie quid.*
9 *Iuriſprudentia proprie dicta, neque diuinarum, neque humanarum rerum cauſſas, aut principia perſcrutatur.*
10 *Præter Iuſtitiam legalem, alia eſt multo potior Iuſtitia.*
11 *Legi latæ, vel quomodocunque conditæ correſpondet lex viua, Politica Politicus, Iuriſperitia ejus profeſſores.*
12 *Differentiæ inter Politicum, & Iuriſperitum.*
13 *Philoſophia eſt ſcientia rerum naturalium.*
14 *Medicina à Philoſophia diſtinguitur tanquam pars à toto.*
15 *Medicus non eſt, qui non eſt Philoſophus.*

Vocum, ac Terminorum elucidatio,

QVÆSTIO VII.

NE igitur ex vocum, ac terminorum, quæ in diſputatione occurrunt, confuſione, & indiſtincta acceptione decipiamur, ipſæ voces, ac termini declarandi, ac inter ſe diſtinguendi, vt ſcianmus de quanam re verba fiant, & cuinam conueniant quæ proferuntur; nam aliquando Iuriſperitiæ, & Legis nomina confundentes Legis propria Iuriſperitiæ tribuimus, & Medicinæ nomen indiſtinctè accipientes, quæ Chirurgiæ, aut inferioti arti conueniunt veræ Medicinæ aptamus, & ſic de cæteris: qui error non modo Iuriſperitos maxime exercuit, ſed etiam Medicos nonnullos, qui de hac materia ſcribentes, terminos diſtinguere aut neſcientes, aut negligentes, non vndequaque ſuſceptam prouinciam adimpleuere, ſed ad objectiones Iuriſconſultorum non plene ſatisfacientes dubiam ſuam victoriam fecerunt.

A Legis ergo nomine incipientes, patet illud ad 1
multa aptari, omnis namque regula ad quodcunque rectè peragendum, aut pronuntiandum lex dici poteſt, atque hoc pacto omnes non modo ſcientiæ, ac facultates, ſed etiam vilitſimæ quæque artes, immo etiam ſi quæ extra omnem artem peragi, aut ad aliquem præmeditatum finem deduci poſtulant, ſuas habent leges. Sic Hippocrates noſter cum demonſtrare vellet, quæ Medico requirantur, qui bonus futurus ſit, legem conſtituit, nempe regulam, qua id ordine traderet, vndè non injuria idem Hippocr. *in lib. de Genit.* dixit, Legem omnia ſibi ſubjicere, quia per legem, hoc eſt per regulam

2 quamdam omnia diriguntur, ſed per Antonomaſiam, ac proprie lex vocatur regula humanorum actuum à Deo, vel ab homine tradita, quæ ipſum ad verum, ac vltimum finem, aut ad commune bonum dirigit. Licet propriſſimè, & per ſe illa tan-
3 tum Regula dicatur Lex, & vera Lex, quæ hominem ad ſuum finem, ac verum, vltimumque bonum dirigit, nempe ad Deum, & hæc eſt lex diuina, cujus participatione ciuilis regula, quæ eundem hominem ad commune, & ciuile bonum inſtruit, lex vocatur. Sciens autem, ac volens ſilentio prætereo huius nominis legis deductionem, præterquam quod enim plura de ea re paſſim apud plures Doctores occurrunt, qui de legibus ſcripſerunt, videor mihi nonnulla in ſuperioribus quæſtionibus attuliſſe, quæ pro nunc ſufficiant.

Hic porro per legem accipimus vtramque regulam, ſecundum quam homo vel vt ciuilis perſona, vel vt ad vltimum ſuum finem deſtinatus ex Dei,
4 aut hominis præcepto viuere debet. Illud autem ex his certiſſimum ſit, legis nomen accipi debere, vt quid omnino à legali facultate diſtinctum, ac per ſe exiſtens, tanquam opus quoddam ab artifice relictum, quod licet ab arte proficiſcatur, & ſecundum artem ſit, non tamen ipſum ars eſt, ſeu ar-
5 tifex: nam lex diuina opus eſt diuinæ ſapientiæ, ciuilis autem humanæ, nempe ſcientiæ Politicæ, veluti ſtatua ſtatuariæ, & ſanitas Medicinæ; & hoc pacto non aliter lex à legis peritia, & ab ipſa quoque Politica diſtinguitur, quam ſtatua à ſtatuaria, & ſanitas à Medicina. Vnde conſtat neque artem eſſe legem, neque ſcientiam, ſed opus quoddam ſcientificum, aut artificiale Politicæ facultatis, atque hac ratione ſemper hic à nobis legis nomen accipiendum, contra quam eueniat apud Iuriſconſultos, & alios, apud quos perperam pro ipſa legali ſcientia, nempe Politica, aut, quod magis ab re eſt, pro ipſa Iuriſperitia accipitur; cum tamen lex à legumperitia, & Legumperitia à Politica, & Politica à Lege, non aliter differat, quam ſtatua à ſtatuaria, & ſtatuaria à marmoraria, & marmoraria à ſtatua, aut non ſecus quam differat figura depicta ab ipſa arte pingendi, & ars pingendi à cololaria, & cololaria ab ipſa figura delineata; nam
6 ſcientia Politicæ leges parit, leges autem Iuriſperitiam.

Idem error, qui interuenit in legis nomine, locum quoque habet in Iuris ſcientiæ, Iuriſprudentiæ, Legumperitiæ, & Iuriſperitiæ nominibus. Accipiuntur enim omnia indiſtinctè, & indifferenter ab ipſis Iuriſconſultis præcipuè pro duabus facultatibus inter ſe toto cœlo differentibus. Ac profecto non videtur ab eo errore immunis fuiſſe Vlpianus *in l. Iuſtitia ff. de Iuſt. & Iur.* in qua Encomium po-
7 tius, quam definitionem Iuriſprudentiæ tradidit, dicens, Iuriſprudentia eſt diuinarum, atque humanarum rerum notitia, juſti, atque injuſti ſcientia; neque conſtat quid verè definire voluerit, Politicamne, aut Iuriſperitiam, nam neutri applicari ea definitio poteſt; verum autem applicari poſſit Politicæ, pro nunc determinare non curo; quod Iuriſperitiæ aptari non poſſit, patet, ſi ea, quæ *ſuperiori quæſtione* retulimus in memoriam redigantur, neque enim eſt notitia diuinarum, aut humanarum rerum, cum ad eam non pertineat eas cognoſcere, neque eſt juſti, aut injuſti ſcientia, quia neque omne juſtum, aut injuſtum eſt ipſius ſubjectum, neque rem per cauſſam cognoſcit, cum tantum facultas ſit, vt ex ſuperioribus patet, quæ ex recta legum 8
intellectione emergentes lites dirimere apud Iudicem contendit, aut ſi facultas, qua ſecundum vniuerſalem legum diſpoſitionem particulares hominum actiones apud Iudicem tuemur: nam quicquid nouit ex regulis, & canonibus habet, per quos leges ſunt latæ, hujuſmodi autem habitus dicitur proprie peritia, non ſcientia, vt optime ſigillatim de Iuriſperitia verba faciens demonſtrat ex noſtris Hieronym. Capiuacc. *de differ. doctrin. cap. 2. prope finem.* Neque hæc facultas, vt dixi, de 9
diuinarum, aut humanarum rerum natura cauſſas, aut principia perſcrutatur, neque item eſt juſti, aut injuſti ſcientia, cum cauſam non reddat, cur hoc ſit juſtum, illud injuſtum, niſi quod ſic à lege diſpoſitum inuenit, quod vero ſecundum legem eſt, juſtum 10
dicitur, injuſtum, quod contra legem. Licet præter juſtitiam legalem alia ſit potior Iuſtitia quædam, de qua aliàs, ita vt Iuriſprudentia præterquam quod non eſt eo modo accepta Iuſti, aut injuſti ſcientia, non omne juſtum, aut injuſtum pro ſubjecto habeat, vt jam dixi.

Quemadmodum autem hujuſmodi facultatum, & operum ab iis emanantium nomina inter ſe tantopere differunt, ſic etiam Profeſſores inter ſe differre tam certum eſt, quam quod certiſſimum; nam legi ſcriptæ, vel alio modo latæ, operi nempe 11
ſcientifico à Politica emananti, reſpondet lex viua ab æterno, ac ſapientiſſimo Politico Deo emanans. Politicæ facultati correſpondent Politici, & legum conditores; Iuriſperitiæ vero Iuriſperiti, vnde cum de dignitate hominum, profeſſorumque quicquam requiritur ad earundem ſcientiarum, & facultatum, ac ſcientifici operis adminiculum id erit ſtatuendum; cum maxime interſit inter Politicum, & Iuriſconſultum. Politicus quidem legem condit, 12
quantum ad ipſum ſpectat, in vniuerſali, Iuriſconſultus conditam legem particularibus hominum actionibus accommodat. Politicus conſtituendo leges innititur Moralis Philoſophiæ principiis, ejus nempe partis, quæ actiua dicitur, quorum principiorum virtute varias leges condit pro Populorum, Ciuitatum, Regnorum exigentia, innouat pro hominum malitia, abrogat pro de nouo emergentium neceſſitate, mutat pro temporis oportunitate. Iuriſperitus nihil horum agit, ſed tantum in conſtitutarum legum recta perceptione inſiſtit, vt quam maxime fieri poteſt, ſecundum earum mentem, & diſpoſitionem particularium caſuum deciſionem, à Iudice reportet, ita vt Politicus opus conſtruat, Iuriſconſultus conſtructo opere vtatur, eo modo, quo diximus.

Nomina quoque Philoſophiæ, & Medicinæ veniunt diſtinguenda, nam Philoſophia quidem 13
ſcientia eſt rerum naturalium, cujus multæ ſunt partes, & quarum vna medicina eſt, & maxime ſpeculatiua, & licet realiter Medicina à Philoſo- 14
phia diſtinguatur tanquam pars à toto, ita vt Medicinam nominantes non intelligamus eam pro ſcientia omnium rerum naturalium, ſed quarundam, nempe earum, quæ ad humani corporis ſalutem, tuendam, & recuperandam ſpectant, tamen medicinæ nomine partem non factiuam tantum, ſed ſpeculatiuam quoque comprehendimus, & licet hoc quoque medicinæ nomine abutamur, comprehendentes per illud quamlibet medicinæ partem etiam mechanicam, & ſordidam, tamen hic medicinam accipimus in vero, & propriiſſimo

ſenſu,

ſentia, pro facultate ſcilicet, qua res naturales conſiderantur in ordine ad ſanitatem corporis humani; hoc enim pacto non ſolum Philoſophiæ pars eſt, ſed ipſiſſima Philoſophia: quamobrem & Medici nomen ſtrictè hic accipiendum, nempe pro Medico, qui Philoſophus eſt, cum vere Medici nomine dignandus non ſit, niſi idem ſit Philoſophus; & licet pro Philoſopho intelligamus illum, qui rerum naturalium ſcientiam habet, etiamſi Medicus non ſit, pro Medico hic maxime non intelligimus illum, qui mederi nouit, niſi ſit Philoſophus, ſed eum, qui cum ſcientia rerum naturalium conjunxit ſcientiam medicinæ; hic enim Medicus proprie eſt, cæteri improprie, & per abuſum Medici nominati, atque hunc quidem cum Iuriſconſultis comparare intendimus, nam ſolus ad cauſſam venit, cæteris Medicis, vel potius pſeudomedicis omnino ſedentibus. atque hoc pacto de nominibus, quæ in quæſtionis proceſſu occurrere debent, ſentiendum, quod non reclamantibus Iuriſconſultis factum volo; ſi quam enim difficultatem afferre in medium eos ſenſero, pro viribus ei ſatisfacere conabor.

29 *Illa ſcientia eſt nobilior, per quam homo ſit magis obediens Deo.*
30 *Iuriſprudentia eſt diuinarum, & humanarum rerum cognitio.*
31 *Lex eſt donum Dei.*
32 *Medicus non eſt majoris valoris quam obſtetrix.*
33 *Scientia Legalis eſt nobilior Medicina, quia facilieri modo acquiritur.*
34 *Illa ſcientia eſt nobilior, quæ parit nobiliorem effectum.*
35 *Per ſcientiam legalem illuminatur mundus.*
36 *Legalis ſcientia prodeſt vniuerſis.*
37 *Sacerdotes præferuntur Laicis.*
38 *Doctores Iuris ſunt tanquam ſydera in cælo.*
39 *Omnes alia artes ſunt viliſſimæ reſpectu Iuriſprudentiæ.*
40 *Facultas Legalis dicitur Theſaurus.*
41 *Doctoratus medicinæ conceditur Iudæis.*
42 *Notarius præfertur Medico.*
43 *Doctor Iuris præfertur apud leges Doctori Medico.*
44 *Iuriſtæ ſubrogantur loco Dei.*

SVMMARIVM.

1 *Honor debetur virtuti, & cur.*
2 *Bonum vnum altero majus, quando eſt magis excellens.*
3 *Bonum commune majus bono priuato.*
4 *Bonum magis neceſſarium dicitur majus, bono minus neceſſario.*
5 *Bonum magis appetibile majus eſt, quam bonum minus appetibile.*
6 *Illa virtus eſt aliis præferenda, quæ majoris boni eſt effectiua primò, & per ſe.*
7 *Sanitas bonum eſt animæ, & corpori commune.*
8 *Lex ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda.*
9 *Deus tanquam lex viua ſupra omnia honorandus, deinde homines qui magis immediate ipſam primam legem viuam repræſentant.*
10 *Philoſophia Politicæ anteponenda.*
11 *Totum eſt melius, & excellentius ſua parte.*
12 *Pars continetur in toto.*
13 *Philoſophus Politico præcedere debet.*
14 *Politica medicinæ an præferenda.*
15 *Politicus an debeat præcedere Medicum.*
16 *Iuriſperitia longè abeſt à Philoſophiæ dignitate.*
17 *Medicina Iuriſperitiæ anteponenda.*
18 *Bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum.*
19 *Bonum emanans à Medicina eſt magis neceſſarium ad conſequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Iuriſprudentia.*
20 *Bonum emanans à medicina eſt per ſe appetibile.*
21 *Iuriſperitia non eſt boni intenti cauſſa per ſe.*
22 *Medicus, vt Medicus Iuriſconſulto anteponendus.*
23 *Bonum emanans à Iuriſperitia eſt bonum particulare.*
24 *Iudex non exercet Iuſtitiam vt Iuriſconſultus, ſed vt repræſentat legem viuam, ejuſque poteſtatis factus eſt particeps.*
25 *Anima eſt pretioſior corpore.*
26 *Illa ſcientia nobilior, quæ habet nobilius ſubiectum.*
27 *Finis legalis ſcientiæ eſt conſeruare bonum publicum.*
28 *Illa ſcientia eſt nobilior, per quam humana vita melius diſponitur.*

Decidendæ quæſtionis ratio oſtenditur. Objectis in contrarium reſpondetur.

QVÆSTIO VIII.

QVæſtionis hujuſce decidendæ rationem commonſtrare non vt Iudici mihi licere expeto, ſed vt ingenuo viro pro veritate ea in medium afferenti, quæ ad verum litis judicium promulgandum faciunt. diximus ergo in hujus Tituli principio, Honorem deberi virtuti ex eo, quòd ſit boni alicujus effectiua, idcircò enim virtus dicitur bonum honorabile. Ariſtot. *Magnorum moral. lib.* 1. *cap.* 3. vndè cùm omnes virtutes non ſint vno modo honorandæ, ſed vna altera magis, certè illa magis honorari debebit, quæ majoris boni erit effectiua. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 117. *artic.* 6. *in corp.* circa quod notandum primo, quod vnum bonum tanto poteſt eſſe majus altero, quanto eſt magis ex- 2
cellens, ſic bonum animi majus eſt bono corporis, & bonum diuinum majus, quam bonum ciuile, vnde majus etiam bonum eſt, quod emanat ex vita contemplatiua, quam quod emanat ex actiua. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 2. *art.* 5. *&* 2. 2. *quæſt.* 134. *art.* 3. *& ibid. quæſt.* 152. *art.* 2. *ad* 4. & ſic virtutes quæ ordinant in bonum diuinum, quia eſt majus, hoc eſt magis excellens, aliis virtutibus præferuntur, D. Thom. *vbi ſupra, quæſt.* 117. *artic.* 6.

Secundo, bonum, quod eſt magis commune, eſt 3
majus, quam quod eſt minus commune; atque hoc pacto bonum ciuitatis majus eſt, quam bonum particularis alicujus familiæ, & bonum totius familiæ majus eſt, quam bonum individui, & ſic inter virtutes Iuſtitia, quæ ordinatur in bonum commune honorabilior eſt, quam liberalitas, quæ tendit ad ordinandum propriam alicujus individui actionem circa poſſeſſionem, & vſum pecuniarum. D. Thom. *loco citato.*

Tertio, vnum bonum eſt majus altero quando 4
eſt magis neceſſarium ad majus aliquod, aut ſupremum bonum aſſequendum, atque hac ratione

majus bonum eſt quod reſultat ex lege diuina, quia magis neceſſarium ad conſequendum æternum bonum, quam quod reſultat ex ciuili. eodem quoque pacto majus bonum eſt quod reſultat ex juſtitia, quam quod ex Temperantia, quia magis neceſſarium illud & ad ſalutem aſſequendam, quam hoc, per bonum enim emanans à Iuſtitia aſſequimur omnes alias virtutes, non ſic autem ex bono, quod emanat ex Temperantia.

5 Quarto, bonum quod eſt magis appetibile, eſt majus, quam minus appetibile; nam bonum majus neceſſe eſt, vt ſit magis deſideratum, Ariſt. 12. *Metaph. tex.* 12. loquor autem de appetitu rationali, & ſic fœlicitas eſt majus bonum, quam ſanitas, cum enim fœlicitas contineat in ſe cætera omnia bona præſentis vitæ, magis appetibilis eſt, quam ipſa ſit ſanitas; & ſic bonum ſimpliciter eſt majus, quam bonum ſecundum quid.

Secundo, notandum quod illa virtus eſt præfe-
6 renda, quæ bonum à ſe emanans cauſſat primò, & per ſe illi, quæ ſimile, aut par bonum cauſſat non primò & per ſe, ſed ex conſequenti, vt, exempli gratia, Liberalitas, ita aſſerente D. Thom. *ibid.* licet primò & per ſe tendat ad ordinandum Liberalis propriam affectionem circa poſſeſſionem, & vſum pecuniarum, tamen ex conſequenti tendit etiam ad bonum commune; ſed Iuſtitia tendit primò, & per ſe ad bonum commune; erit ergo Iuſtitia honorabilior, quam Liberalitas; quod eſt ſecundum verba D. Thom. *loc. cit.*

7 Tertio, notandum ſanitatem non eſſe tantum bonum corporis, quam animi, non ſolum, inquam, quia animus moraliter dicatur infirmus, & ſanitate orbatus, cum vitijs inquinatur, & tunc ſanitate frui, cum vitijs caret, & ſecundum virtutem operatur, ſed quia phyſicè ipſa ſanitas corporis etiam animi ſanitas eſt, ex bona enim corporis diſpoſitione animus actiones ſuas facilius efficit bonas, & naturaliter bonas meliores, contra autem ex mala ipſius corporis diſpoſitione ſuas actiones, quantum eſt ex hoc, non ex neceſſitate, pravas efficit, & naturaliter pravas pejores. præterquam quod dantur etiam morbi quidam animi peculiares, quod eſt notiſſimum. Itaque medicina cum proponit ſibi pro fine ſanitatem, non intendit ſolum ſanitatem corporis, ſed etiam animi, & idcirco dixerim ego ſubjectum medicinæ non eſſe corpus humanum, vt ſanabile, ſed hominem, vt ſanabilem, quia & animo, & corpori medetur, non minus quam Moralis Philoſophia, cum hac tantum differentia quod medicina animo ſanitatem procuret per ſua inſtrumenta removendo impedimenta, quæ malos mores homini conciliare poſſunt, Moralis autem Philoſophia introducendo habitus virtutis convenienti inſtitutione.

8 His prælibatis videtur dicendum primo. Lex licet neque virtus aliqua ſit, neque ſcientia, ſed opus quoddam intellectualis virtutis, & Politicæ facultatis, ſi de ciuili loquamur, ſi de diuina autem, opus ſit quoddam diuinæ ſapientiæ, tamen ſupra omnes virtutes, omneſque ſcientias eſt honoranda. nam bonum, quod emanat à lege, maxime diuina, eſt quolibet alio bono magis excellens, quia eſt diuinum, & æternum, eſt item magis commune, cum lex proprie reſpiciat, & cauſſet bonum commune; eſt etiam magis neceſſarium, quia abſque lege nihil boni adipiſci licet, nam privatio legis diuinæ privat homines acquiſitione boni diuini, & privatio Legis Ciuilis privat homines bono communi, & ciuili, ad cujus acquiſitionem ipſa lex ſupra omnia eſt neceſſaria; & propter hæc omnia bonum emanans à lege eſt etiam magis appetibile. quod bonum ipſa lex cauſſat per ſe, & immediate, non ex conſequenti, aut per aliud, eſt ergo magis honoranda, quam cætera omnia. Quibus alia adjungitur ratio, cur Lex ſupra omnia honorari debeat, & eſt, quia neceſſe eſt illam dominari, nihil enim adeo, vt leges recte poſitæ in ciuitate dominari debent. Ariſtot. *lib. 3. Polit. cap.* 7. quæ autem dominantur præcedere ea ex Platone debent, quibus dominantur, quod ſi optimi homines cæteris præire debent, vt ex eodem Platone alias dixi, certe Leges, quia multo magis, quam optimi homines conducunt, Card. *lib. 5. de Sapien. tranſ. med.* præ omnibus honorandæ; vnde recte à Pindaro lex vocata eſt hominum, Deorumque Regina *l. Nam & Demoſthenes. ff. de Leg.* Plutarch. *de doctr. Princ.* Cælius Rhodig. *lib.* 18. *cap.* 19.

Quod vero de Lege muta diximus, multo magis locum habet in lege viua, ac primo, & principaliter in Deo, qui vera lex eſt, veruſque Legiſlator, Deus enim ſupra omnia ita eſt honorandus, vt illi, in honore non ſolum nulla res, aut creatura præire debeat, quantacunque ſit, ſed neque vllo modo comparari. Secundo habet locum hæc concluſio in omnibus ſupremis potentatibus, qui legem viuam, ipſum nempe Deum repræſentant immediate, vt Pontifices ſummi, ac ſupremi Reges, & qui ab aliis creaturis independentem poteſtatem habent. Tertio habet locum etiam in minoribus Principibus, & Potentatibus, qui à Deo quidem mediatè, à ſummis Potentatibus immediatè dependent. Quarto ſe extendit etiam ad quaſcunque perſonas, quæ legem viuam aliquo modo repræſentant, nempe ad eos, qui à ſuperioribus Potentatibus, aut Principibus ad judicia impartienda cæteris hominibus deſtinantur participes facti ejuſdem poteſtatis, quam ipſa lex viua ſortitur; hinc enim omnes viuæ legis loco colendi, atque in honore cæteris perſonis præire debent, facta diſtinctione inter ipſos ſecundum eorum dignitates, & gradus, vt patet.

Secundo videtur dicendum, quod comparatis ſcientiis, & facultatibus inter ſe, primo loco Theo- 10
logiæ tributo, Philoſophia cum Politica deinceps comparata, abſque dubio Philoſophia ſecundum locum à Theologia teneat, & Politicæ præferatur. quod non ſolum procedit, ſi vniverſam Philoſophiæ ſcientiam tanquam totum quid accipias continens ſub ſe varias partes, & inter eas Politicam, in qua ſe non eſt dubium, quia totum eſt me- 11
lius, & excellentius, ſua parte; nam totum eſt perfectum, cum illi nihil deſit, Ariſtot. *lib. 3. Phyſic. textu* 63. *& ſequenti*, & pars continetur in toto. *l. in toto. ff. de Reg. Iur.* vnde ſi quid habet boni ipſa pars, hoc ipſum habet & totum, ſed procedit et- 12
iamſi diuiſim eas ſcientias accipias, ac ſingulas tanquam vnum totum per ſe, ſegregata à Philoſophia ipſa Politica, quia Philoſophiæ bonum eſt magis excellens, eſt enim ſecundum majorem ſui partem ſcientia ſpeculativa conducens nos ad veritatis cognitionem, & ad aſſecutionem fœlicitatis, quin etiam, & ad acquiſitionem quarumcunque virtutum moralium, vt de quacunque ſcientia ſpeculativa dicit ex Alexandro Auctr. *in Prolog. 1. lib. Phyſic.* Politica autem eſt ſcientia practica, & conſiſtit

fit ad operatione; deinde abstrahendo Politicam à reliqua Philosophia morali, certe reliqua ratio in eo excellentior est, quod hominem multo melius ad omnem virtutem instituat, quod non facit Politica, quæ tamen in eo quod respexit bonum commune, laudem refert digna est: sed eadem modo si Philosophiam cum Politico comparemus. Illa certe ratione communitatem bonum, vel ratione communitatis, quia Politicus actus suos ordinans non sit ultimatus, Philo-
13 sophus debet præcedere, non tantum quia ipse Politicus est, & potest quandoque etiam quis legum inuigilare, nouasque leges condere, cum veteres legislatores omnes tantum Philosophos fuisse, vt aliàs dixi, sed etiam quia potest multo magis bonis Philosophis causa esse discendo populos viam virtutis & veritatis inuestigandæ, virtutemque ad inueniendam veram felicitatem. Cum autem Politicus præsit, tunc Philosophum cedere necesse est ob rationes alias allatas.

14 Tertio videtur dicendum, quod comparata Politica, & Medicina ab ipsa Philosophia abstracta inter se, Politica sit præferenda. Ratio est primo quia Politica habet pro fine bonum commune pro vt tale, & sub ratione vniuersalitatis, Medicina autem quamquam aliquo modo possit dici habere pro fine bonum vniuersale, non habet tamen illud sub eadem ratione, nec vt tale, sed vt particulare. Neque valet contra hoc quod obiicit Peregrin. *Aduers. Med. Column. pag.* 175. quod etiam Medicina bonum publicum pro fine habeat, & vt tale respiciat, curando, exempli gratia, Reges, Imperatores, Pontifices, personas publicas, patresfamilias, (addamus & nos integras Ciuitates, & Prouincias, vt quando eas à peste, epidemicisque morbis liberat, aut præseruat) quarum incolumitas in bonum vniuersale redundat, quia hoc est per accidens, per se enim Medicus habet pro fine particulare huius, aut illius bonum, nempe sanitatem, per accidens autem fit, vt sanitas huius, aut illius redundet in bonum publicum. Magis adhuc et illud quod diximus de liberatione Ciuitatum, & Prouinciarum à Peste, aut alio quopiam morbo Epidemico, quia vere tunc Medicus habet pro fine bonum publicum.

Secundò quia bonum emanans ex politica, quæ est regnorum, ac Ciuitatum recta gubernandi ratio per optimarum legum positionem, est magis necessarium ad consequendum commune bonum, quam bonum emanans ex Medicina, non autem ex eo quod politica constituendo leges animos curet, Medicina autem corpora, quia & ipsa Medicina non tolum animos curat, sed multo magis, verum Medicina particularem eorum perficit, politica vniuersalem animorum institutionem respicit in iis, quæ ad leges spectant, & ciuili hominis conuenient.

Sed quod de Politica, & Medicina diximus,
15 dubium est, an locum habeat inter Politicum, & Medicum. Ratio est, quia Politicus non immediate nulla est boni communis ex legumlatione emanantis, quia quantumuis Politicus leges constituat, nullam illæ fortiuntur vigorem, neque illum bonum ex illis emanare potest, nisi illis à Rege, Imperatore, aut Pontifice vis legis conciliatur, non lex quidem non Politici, sed Principis opus est, Plutarch. *de doctr. Princ.* Suarez *de Leg. lib.* 3. *cap.* 1. quod quem *capite* etiam 9. videnda præmulta ad hanc rem facientia. Cum ergo Politicus non primo, & per se causet bonum commune, certè in hoc Medico cedit, qui per se primo, & principaliter cauſat in homine animæ, & corporis sanitatem, quantum artis potentia fieri extendit, vnde est, quod Medicus dogmata Medica, & alia permulta in Medicina mutare potest pro data occasione, at Politicus, & multo minus Iurisperitus Leges mutare non potest. Augustin. Barbos. *Coll. Concil. Trid. Doctor. Tom.* 2. *tit.* 7. *cap.* 5. *num.* 1. ex nostris Roderic. a Castr. *in Medico Politico lib.* 1. *cap.* 12.

Quarto videtur dicendum, quod comparata Iurisperitia cum Philosophia (nomen semper, quomodo accipiendum Iurisperitia) longè altiori illa à Philosophiæ dignitate, tum quia à Philosophia emanat bonum magis excellens, magis vniuersale, magis necessarium ad majorem bonum affectionatum, magis item appetibile, tum etiam quia Philosophiæ bonum cauſatur ab illo per se, primo, & non per aliud, neque ex consequenti quæ omnia patent ex suppositis; nec quemquam credo posse hoc controuertere, quia dato etiam quod Iurisperitia, & Politica sunt vnum quid (quod longè à veritate abest, vt probauimus) tamen est hoc etiam pacto Iurisperitia Philosophiam inferior, vt de Politica probauimus, non solum quia est pars, cum Philosophia sit totum, sed quia quicquid potest Politica, potest etiam Philosophia.

Quinto videtur dicendum, quod comparata ex- 17
de Iurisperitia, nempè quæ propriè Iurisperitia dicitur, cum medicina, ipsa medicina sit præferenda primo, quia bonum emanans à medicina est magis excellens, quam quod emanat à Iurisperitia. Quia bonum, quod à Medicina procedit multo magis respicit veram fœlicitatem, quam bonum, quod ex Iurisperitia: à medicina etenim emanat sanitas, quam ad fœlicitatem magis conferre, non est dubium, & maxime cum ab ea procedat sanitas Animi, & corporis. De sanitate autem Animi non est dubium, quod sit bonum magis excellens, quam alia quæcumque bona hominis propria. De sanitate vero corporis patet, quia bonum corporis 18
præeminet bono exteriorum rerum. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 117. *art.* 6. Iurisperitia ergo tuetur quantum est ex se (nam in cauſando aliquod bonum sine particulare sive vniuersale non est intentus alicujus generis cauſæ, nisi forte impulsiuæ) bona exteriora, nempe diuitias; ergo Medicina, quæ tuetur sanitatem, quæ est bonum corporis, dicitur cauſare magis bonum. Quod verò Medicina cauſet etiam animi sanitatem aliunde post Galenum *lib. de cognosc. curand. Animi morb.* & *lib.* 1. *de sanitat. tuend.* c. 3. probatum est à plurimis Medicis, & signanter à Daniel Villad. *de Med. Hippocrat. & Galen.* Gervasius *tract. Quod Med. sanitat. procul.* Canonher. *in proleg. ad Aphor. Hippocr. pag.* 11. *vers. Medici nonnulli*, & ex Iurisconsultis Tiraquell. *de Nobil. cap.* 11. *num.* 1. Cattar. *de Med. par.* 1. *num.* 55. & 72. & alij.

Secundo quia bonum emanans à Medicina est 19
magis necessarium ad consequendam fœlicitatem, quam bonum emanans à Iurisperitia, quia sanitas pro omnibus exterioribus bonis est ad fœlicitatem consequendam necessaria, & ob hoc, diuitiæ ad sanitatem ordinantur, non sanitas ad diuitias. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 2. *art.* 5. *ad primum.*

Tertio quia bonum emanans à Medicina est ap- 20
petibile per se, magis ergo appetibile, quam bonum emanans à Iurisperitia, quod est appetibile in ordine ad ch., non per se: nam diuitiæ per se bona

tem sunt, sed quatenus per ipsas aut voluptates, aut sanitatem, aut honores, aut aliud quodcunque bonum consequimur. Cum ergo artificiales divitiæ, quæ maxime sunt materia, circa quas versatur Iurisperitia, ordinentur ad naturales, & naturales ad hominis sustentationem, certum est, non esse quid appetibile per se, vt optimè explicat D. Thom. *vbi supra, art.* 1.

21 Quarto quia Iurisperitia non est causa boni intenti per se, immo neque est ejus boni vllo modo causa nisi per accidens; Medicina verò causat bonum intentum per se. Nam per se quidem medicina introducit, aut conservat sanitatem. At Iurisperiti non per se conservant divitias clientis, hoc enim ad Iustitiam spectat, quæ reddit vnicuique suum, Iustitia autem à Iudice administratur tanquam lex viua, aut habens potestatem à lege viua, & ejus vicem representans, quamobrem non licet hoc vt Iurisconsultus, quia etiamsi non sit Iurisconsultus Iustitiam administrat, si legis viuæ potestatem habeat. Cum ergo Iurisperitia tantopere exuperet bonum sanitatis a Iurisperitia in excellentia, in necessitate, in appetibilitate, & præterea hæc causet bonum intentum immediate, & per se, Iurisperitia autem bonum à se intentum causet per aliud, patet quod medicina Iurisperitiæ debeat omnino præferri, quod non solum procedit, vt vult Lessius. *de Iust. & Iur. lib. 2. cap. quæst. 9. art. 9. & 11.* quatenus medicina [illegible] contemplatorum, sed etiam quatenus est factiua ob præclaras rationes.

22 Ex quibus videtur dicendum sexto, quod medicus, vt Medicus, non vt philosophus (nam de hoc ex superioribus non est dubitandum) Iurisperitum præcedere debeat, quia Medicus magis bonum causa est in communitate, quam Iurisconsultus, vt ex dictis patet; promat enim Medicus, & introducit, ac parat, quantum fert sua facultas extendit, Populorum, & hominum sanitatem per se. Iurisperitus autem nullum bonum in communitate causat per se, & immediate, sed tantum per alterum, & mediate; immò vix dici potest vllo modo causa esse boni, quòd teterrima sua facultate exhibet, si recte, & animi gratia quæcunque remota, rei natura postulerent. Sed Iurisperiti putant ex eo, quod à Iudice dependat Iustitia, & Iurisperiti in Iudices constituuntur, Iustitiam à Iurisperitia dependere, quod falsum esse satis superque per ea quæ attulimus ostenditur. Ac certè si exemplo per vos vti mihi in hoc liceat, facilius hoc ipsum demonstrabo. Afferam autem illud Sophistæ, & Medici: nam Sophistarum herbas radices, aliaque simplicia colligit, ex quibus Medicus relictis quæ ad rem suam non faciunt; & medicamentis compositis, eisque infirmo oblatis sanitatem amissam recuperat. Eodem modo Iurisperitus ex conditis legibus seligit ea, quæ ad particularem alicujus hominis actionem mendam apud Iudicem, sunt apta, quique Iudici antegerit, tum Iudex rejectis quæ ad rem non faciunt, secundum ea quæ ad rem faciunt Iustitiam exequitur. Quemadmodum ergo ad sanitatem causandam parum quid operatur Sophistarum, immò nihil, & maximè cum herbas colligit, quæ ad medicamenta componenda non sunt apta, & si quid operatur, operatur tantum mediate, & per accidens, non immediatè, & per se, sic profectò Iurisperitus in exercendo actus Iustitiæ nihil omnino per se, & primario, sed per alium, & secundario operatur, neque vllo modo dici potest causare Iustitiam.

Sed dices, nonne ad Rempublicam, & ad bonum commune spectat, vt Iustum vnicuique tribuatur? at hoc ille pro fine proponit Iurisperitia, quomodo ergo negabimus, eam non intendere bonum commune? Ii ergo intendit bonum commune, præferendi medicinæ est, quæ intendit bonum particulare. At ego tibi hæc respondeo, quod Iurisperitia intendat verum, vtique tempore omnibus non tantum tribuere, quia intendit tantum, vt Iustum tribuatur. Quamo etiam quod Iustum non est, huic, aut illi personæ, videatur quod aliquod bonum ex ea emanet, non tamen particulare est hoc, quam bonum curanda a medicina, quia Iurisperitia tueri studet famam, vitam, divitias particularium hominum, nam potest hæc de particularibus bonorum actionibus. Oporteret autem Iurisperitum intendere vt Iustum non magis huic, quam illi tribuatur, sed cui debetur, hoc autem ad Iudicem spectat, non enim magis vni, quam alteri fenet, sed indifferenter omnibus. Iurisperitia verò difficulter seducitur, quia timet, & timendi & pro Iustitia, & contra Iustitiam detrigetur.

Et si de nouo instes, quod Iudices sunt ipsi Iurisconsulti, vnde patet Iurisconsultos exercere Iustitiam, & per se esse causam communis boni in communitate, jam ego superius dixi, quòd, Iudicem non exercere Iustitiam, vt Iurisconsultus est, sed vt lex viua habens potestatem a superiori domino, nam & absque eo quod quis sit Iurisconsultus potest regere, & gubernare legem viuam, & Iustitiam exercere, si ita placeret; nonne ad hoc delegatur, vt videmus evenire videmus in electione Proregum, & Præsidum Provinciarum, aliorumque majorum officialium, qui aut non sunt Iurisconsulti, aut per accidens, non quod de necessitate ad Iustitiam administrandam Iurisconsulti esse debeant. Itaque Iudex, vt Iudex, non vt Iurisconsultus Iustitiam administrat.

Sed remanet tandem satisfaciendum nonnullis argumentis à Iurisconsultis in sui defensionem allatis, qui vs etiamsi plenissime satisfecerint plerique Medici, tamen & ipse ab hoc non desistam, ne mancus in hac parte fuisse videar. Illud tamen ante omnia præmonebo, argumenta Iurisconsultorum prout ab ipsis afferuntur, nullis omnino mutatis verbis, me allaturum, quod dedo dico, ne lector suspicaretur retinentiorum varietatem, & conclusionum fallaciam, eam mihi vitio vertat, illa enim ex ex multis vnum, aut alterum argumentum in forma probandi nonnt afferre; desumam autem eorum formam à Gallanto, & Tiraquello. Primum ergo est hoc. Anima est pretiosior corpore, & semper est præferenda, sed legalis sententia est medicina Animæ, & curat Animam, sic sententia legalis, sed medicina curat quandoque corpus ægrotum, non semper ergo sententia legalis est nobilior medicina. 23

Addit deinde argumentum etiam ad Philosophum, quia licet Philosophia naturalis tendat ad cognitionem rerum, & ad quandam fœlicitatem cognoscendi, non tamen tendit ad beatitudinem Animæ. Ergo, &c. Ad hoc argumentum satisfaciendum primo concedendo majorem, Animam nempe esse pretiosiorem corpore, sed minor negatur, nam si per sententiam, aut consilium legalem accipias Politicam, non est verum, quod hæc medicina Animæ, quia ipsa non habet pro hoc Animæ finitatem, sed bonum commune, ponendo leges, quæ maxime faciant:

faciant ad boni communis aſſecutionem, & tutelam, imo ſcientia legalis, & ipſa etiam lex ciuilis impotens, atque inefficax eſt ad mores dirigendos. Suarez *de Leg. lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 8. & quod Plato dixit *lib.* 6. *de Leg. tranſ. med.* Leges verſari circa animum bonis moribus imbuendum, intelligendum eſt de iis moribus, qui conueniunt homini ciuili, & qui faciunt ad boni communis conſeruationem, non de iis, qui vere faciunt ad animæ beatitudinem. Quod ſi dicas hoc intelligi de ſcientia Legali Canonica, tunc ad vtrumque tenſum reſpondeo, quod hoc non verificatur de ſcientia Legali, ſed de Lege, nam lex quidem, & maxime Canonica eſt medicina animæ; modo ſcientia Legalis à Lege quantum differat oſtendimus. Anima autem virtutibus imbuitur, & ſana efficitur exuperatis vitiis ex Philoſophia morali, ex qua etiam docemur parere legibus. nam leges non inſtruunt homines ad omnes virtutes, ſed ad aliquas Moralis Philoſophia ad omnes, vnde videndum quam audacter Caſſanæus extendat argumentum ſuum etiam ad Philoſophiam; ridiculum enim eſt, aptare ſcientiæ legali, quam quid ſit ipſe non declarat, morum inſtructionem, & virtutum aſſecutionem, & eam adimere Philoſophiæ morali, ſed is ignarus forte erat eorum, quæ illa docet. ſed vlterius cum argumentum procedere vtcunque poſſit (quod detur per nos) in ſcientia legali accepta pro Politica, ſeu ſcientia inſtruente hominem ad rectam legumlationem, quid hoc ad Iuriſperitiam? quonam pacto Iuriſperitia, quæ non aliud eſt, vt toties dixi, niſi facultas quædam, qua juxta legum vniuerſalem diſpoſitionem, particulares hominum actiones tueri apud Iudicem contendimus, eſt medicina animæ? quid Iuriſperitiæ cum anima? ne per ſomnium quidem quicquam ad animæ ſalutem ſpectans habetur à Iuriſperitia, ſed Caſſanæus, qui neſcio quam bonus Logicus eſſet, terminos confundens, eorumque naturam ignorans, deducit quicquid vult ex præmiſſis, quod quam bene illi ſuccedat, videant qui in logicalibus ſunt magis verſati, quam ipſe ſit.

26 Secundum argumentum eſt. illa ſcientia dicitur honorabilior altera, cujus ſubjectum eſt honorabilius, ſed ſubjectum legis eſt Iuſtitia, & juſtitia eſt major omnium aliarum virtutum, ergo ſcientia legalis eſt nobilior artibus, & medicina. cujus argumenti majorem propoſitionem libenter admittimus, minorem non negamus, concluſio declaratione indiget, nam quæ eſt hæc ſcientia legalis? dummodo autem illam pro Iuriſperitia non accipias, concedo totum argumentum. aduerte tamen Caſſanæe, te terminos etiam in hoc argumento confundere, nam quod in minori prædicatur de lege, in concluſione prædicatur de ſcientia legali, millies autem dixi, legem eſſe diuerſum quid à ſcientia legali. verum autem legalis ſcientia habeat pro ſubjecto Iuſtitiam, & quam Iuſtitiam prætermitto pro nunc diſcutere, cum ſatis de hoc diſſeruerim ſuperius.

27 Tertium argumentum. finis legalis ſcientiæ eſt conſeruare Rempublicam, ſed ad hunc finem non tendunt artes, & medicina. ſed jam ad hoc argumentum patet reſponſio, nam legalis ſcientia, quæ habet pro fine conſeruationem Reipublicæ non eſt Iuriſperitia, & quod addit Caſſanæus, ciuitatem non poſſe ſtare ſine juriſperito falſum eſt, nam ciuitas non poteſt ſtare ſine lege, & ſine Iudice, qui legis viuæ locum tenet, ſed Iudicem non eſſe de neceſſitate Iuriſperitum jam probaui.

Quartum argumentum. illa ſcientia eſt nobi- 28
lior, per quam humana vita melius diſponitur, ſed per cenſuram legalem melius diſponitur humana vita, nam per leges homo homini prohibetur inſidiari, &c. Ergo. Mi Caſſanæe vide temet ipſum confundis dum leges, ſcientiam legalem, cenſuram legalem juriſperitiam, Iuriſperitum, Politicam pro vna eademque re accipis. & ego iterumque iterumque monebo hæc inter ſe differre. ad argumentum igitur concedam majorem, & minorem non nego, nam cenſuram legalem pro legibus videtis accipere, ſed ſi inde inferre contendis, Iuriſperitiam eſſe nobiliorem medicina, male audies apud Logicos, cum Iuriſperitia non ſit lex, nec ſcientia legalis eo modo, quo ſcientiam legalem in præmiſſis accepiſti.

Quintum argumentum. Illa ſcientia eſt nobilior 29
altera, per quam homo fit magis obediens Deo, & magis ipſi Deo conjungitur, ſed per legem nos efficimur virtuoſi, jungimur Deo, & ſumus filij ipſius Dei, &c. ſed per medicinam in nihilo Deo attingimur, &c. igitur, &c. Videte Doctores mei, qui hæc argumenta in medium affertis, niſi antea in Logicis tantiſper vos exerceatis, vt ſaltem diſcatis terminorum varietatem in argumentis, difficile eſt vobis ſatisfacere. Dico tamen majorem continere falſitatem, quia nequaquam verum eſt, quod per ſcientiam legalem fiamus Deo obedientes, ſed per leges, vt in minori, at per leges non magis fit obediens Deo, nec magis ipſi Deo conjungitur Iuriſperitus, quam quiuis alius homo. ſed vellem vos concluſionem per extenſum deduxiſſe; ſic ergo Iuriſperitia eſt nobilior medicina, nam tunc etiam conceſſa majori, & minori, negabimus conſequentiam, ob termini varietatem in præmiſſis, & concluſione.

Sextum argumentum. Lex eſt humanarum rerum, 30
& diuinarum cognitio, & medicina eſt tantum cognitio rerum naturalium, & humanarum, ergo excellentior eſt legalis ſcientia. Alias dixi legem non eſſe cognitionem vllius rei, ſed eſſe opus quoddam ſcientificum; oportebat ergo dicere, quod ſcientia legalis eſt humanarum, & diuinarum rerum cognitio, quod nullo modo eſt verum, ſed tranſeat, ad concluſionem dico non eſſe bonam, ſi de Iuriſperitia intelligatur, ſi de Politica dicatur, tranſeat, ne moroſus videar.

Septimum argumentum. Lex eſt donum Dei, & 31
medicina eſt inuenta ab homine, ex quo ſequitur quod magis eſt honorandus Legiſta, quam Medicus. diſcant Logici hanc argumentandi formam. Reſpondeo concedendo primam antecedentis partem, negando ſecundam, vel ſi mauis concedendo totum antecedens, & negando quod inde ſequitur, nam termini variantur, cum ſi lex eſt donum Dei, non ſequatur Iuriſtam eſſe Dei donum, ergo non potes à lege transferre argumentum ad Legiſtam.

Octauum argumentum. Medici non ſunt majoris 32
valoris, quam Obſtetrices ex Gloſ. *in cap. non ſine* 14. *q.* 5. *verbo Medicus.* quid ergo hinc colligitis vos Doctores mei honorandi? credo reſponſuros, quod cum Legiſta ſit magni valoris debeat præcedere Medicum. ſed hoc non procedit, niſi antea probetis Legiſtam eſſe majoris valoris, quam ſit Medicus, nam poteſt Legiſta, ſi Medicus non eſt majo-

tis valoris quam Obſtetrix, eſſe etiam minoris valoris, & ſic non præcedit Medicum. hoc tamen dictum ex veſtra Gloſſa probatis, quod quam æquum ſit, vos qui Iuſtitiæ moderatores voſmetipſos facitis, videte.

33 Nonum argumentum. Faciliori modo acquiritur ſcientia Legalis, quàm artis, aut Medicinæ, ergo videtur dignior. ſed nunc de modis, ac methodis doctrinarum vobiſcum diſputare non vacat. ſi ex eo tamen quod faciliori modo acquiritur ſcientia Legalis, quam pro Iuriſperitia accipitis, vultis eſſe ſuperiorem Medicinæ, & Philoſophiæ, quæ demonſtratione habentur, jam complures artes erunt nobiliores Iuriſperitia, quia faciliori modo traduntur. ſed aduertite, modum, per quem habetur Iuriſperitia, eſſe per regulas quaſdam, & canones ab ipſa legè traditas, qui habitus peritia dicitur non ſcientia apud eos, qui ſcientiam à peritia diſtinguere nouerunt, modo tantum eminet modus acquirendi medicinam à modo acquirendi Iuriſperitiam, quantum eminet habitus ſcientiæ habitui peritiæ.

34 Decimum argumentum. illa ſcientia eſt alia excellentior, cujus finis excellentiorem producit effectum, ſed peritus in cenſura legali efficitur parens Imperatoris, & alij plures effectus emanant à ſcientia legali in legisperitos, qui nequaquam emanant à medicina in Medicos. ergo. Si inter ea, quæ per accidens, & ea, quæ ex rei natura ſunt, vllam nouiſtis ponere differentiam Doctores mei Barbatia, Caſſanæ, & Tiraquelle, videretis argumenti veſtri energiam, ſed apud vos forte non diſtinguitur id, quod per accidens eſt, ab eo quod eſt ex rei natura; hoc reſpondeo, dato quod cum effectu illico arque Iuriſperitiæ doctoratum aſſequimini Parentes, imo Proaui Imperatoris euaderetis. ſed num ex hoc, Deus bone, quod Imperator Vlpianum vocauerit parentem ſuum, id deduci vultis, quod omnes Doctores legum ſint Imperatoris parentes? ſi his argumentis nobiſcum Iuriſperiti pugnatis, abſque dubio nos conficitis.

Vndecimum argumentum. illa ſcientia eſt nobilior, cujus ſplendore illuminatur vniuerſus orbis; ſed per ſcientiam legalem illuminatur mundus. er-
35 go. Sed quæ eſt iſta illuminatio mundi, quæ procedit à legiſperitia? niſi clarioribus terminis vtamini, ego quidem quid reſpondeam non habeo. illuminari mundum dixerim aliqua ſcientia præ qualibet alia per quam aut veritas, aut fœlicitas acquiri communiter poteſt, ſed hæc ſcientia, legalis ſcientia non eſt, & multo minus Iuriſperitia, per quam neque vllam rerum veritatem, neque vllam fœlicitatem mundus adipiſcitur.

36 Duodecimum argumentum. Legalis ſcientia prodeſt vniuerſis, quia bonos inuitat ad præmium, & malos prohibet à malo, ſed medicina non prodeſt niſi ægrotis, ergo melior, & honorabilior eſt ſcientia legalis. Ego jam probaui Iuſtum non indigere lege ſcripta ſaltem, & ſanos indigere medicina. nunc reſponde mihi Barbatia, ſiue Caſſanæ, quomodo ſanus viuis? nonne hoc, aut illo modo viuendo, hæc omittendo, illa exequendo? at hoc eſt medicina egere. num caput concutis? num id inficiaris? fac quæ omittere ſoles, omitte quæ facis, ambula ſub ſole, relinque omnino exercitium omne, imple te quantum potes cibis, & potibus, vel ſi mauis verè Medico non indigere, decem totos dies à cibis abſtine, tum experieris an medicina egeas, etiam ſi ſanus ſis, nec ne. At quod Chriſtus Dominus dixit non egere ſanos Medico, de Medico curante intelligendum, non de præſeruante, vt ex Diuo Thoma alias dixi. Sed quid tu tam promptè pronuntias Iuriſperitiam cunctis prodeſſe, medicinam perpaucis? cur antequam id pronuntiares, non conſideraſti hominem antequam ſit, poſtquam eſt conceptus, illico, atque eſt in lucem editus, dum viuit, & poſt mortem quoque medicina egere? num ignoras plura medicinam machinari, vt homo concipiatur, vt conceptus in vtero augeſcat, vt auctus in lucem exeat, vt editus in lucem longo tempore ſanus viuat, vt vita fructus ſaltem ejus reliquæ diutiſſimè à corruptione immunes ſeruentur? quodnam genus hominum, quam ætatem, in qua regione, quo tempore obſeruaſti medicinæ ope interdum, imo ſemper non juuari? ſed id ingenue mihi fateatis neceſſe eſt, quodnam genus hominum alterius ope indiget, Medicorumne, an Iuriſperitorum? an me hoc cælare animum inducis? ego tibi id igitur patefaciam. Medicus Iuriſperito raro, & ſolum vt ciuilis homo indiget, Iuriſperitus Medico indiget vt homo, vt ciuilis homo, & vt Iuriſperitus; nam quoties in Iudiciis exercendis Medici opera vti veſtræ ipſæ leges coguntur, & cum ipſis vos ipſi? hoc manifeſtè ipſo facto patet, & notant ex Medicis Langius *lib.* 3. *Epiſtol.* 6. Codronch. *in præfat. method. teſtif.* Fortun. Fidel. *in princ. Relat. Medic.* Roderic. à Caſtr. *in Medic. Polit. lib.* 1. *cap.* 11. Canonher. *in proleg. ad Hipp. Aphor. pag.* 10. & ex Iuriſconſ. Carratius *de Med. & ejus officio in præf.*

Decimumtertium argumentum. Sacerdotes præferuntur Laicis, ſed Doctores legum dicuntur Sa- 37
cerdotes, ergo Doctores legum præferuntur Doctoribus artium, & Medicinæ. Saltem probaſſes primo, Caſſanæe, Medicos non eſſe Sacerdotes, aut non dici Sacerdotes. nam ego apud Ægyptios inuenio, Medicos fuiſſe Sacerdotes, de qua re meminit ex Medicis Langius *lib.* 2. *Epiſt.* 3. & ex Iuriſconſultis Tiraquell. *de nob. cap.* 31. *num.* 298. ſed libenter concedam Medicos non eſſe Sacerdotes, dum neque Iuriſconſultos eſſe, ſed tantum dici Sacerdotes aſſirmes.

Decimumquartum argumentum. Doctores Iuris ſtant ſicut ſydus in cœlo, ergo præferuntur Medicis. 38
ego autem ſydera pluries contemplatus nullum eorum Legumperitum inueni, ergo iuriſtæ non præferuntur Medicis; imo inter ſydera cœli connumeratur Æſculapius & Chiron, qui fuerunt Medici, neque ibi connumerari reperies vllum Legumperitum. Aſtræam certe, nempe Iuſtitiam ibi inuenies ob id, quod nobiſcum ſtare noluerit, ſed ad cœlum aufugerit mortales relinquens, juxta illud Ouidij *Metamorph.* 1.

Victa jacet pietas, & virgo cæde madentes
Vltima cæleſtum terras Aſtræa reliquit.

Decimumquintum argumentum. Omnes aliæ artes per textum *in Prooem. ff. §. duab. verb. quibus.* ſunt 39
viliſſimæ habito reſpectu ad ſcientiam Legalem, ex quo ſequitur, quod habito reſpectu ad Doctores Iuris, Doctores artium, & Medicinæ ſuccumbent. Huic textui dicit Barbatia, quod mundus reſpondere non poſſet, ego autem inuenio hominem, qui reſpondere poteſt, dicitque textum non probare quod ſupponit, ergo concluſio eſt falſa, & recte addentes ad Barbatiam, qui fallaciam argumenti viderunt, dixerunt hoc argumentum eſſe ab auctoritate Iuriſconſulti, quod nullum eſt ſecundum Philoſophum, & veritatem.

Deci-

Decimum ſextum argumentum. Facultas legalis dicitur eſſe Theſaurus; hinc Doctor Iuris antecedere debet, & ego conceſſo quod facultas Legalis non ſolum dicatur, ſed ſit Theſaurus, dico multo majorem Theſaurum eſſe Medicinam, per quam alij Theſauri acquiruntur, & maximè Theſaurus ſanitatis, ſine quo Theſaurus facultatis legalis acquiri non poteſt, eſt ergo Medicina, quia major Theſaurus, facultati legali anteponenda.

41 Decimumſeptimum argumentum. Doctoratus Medicinæ conceditur Iudæis, qui tamen non poſſunt aſſumi ad Doctoratum Iuris, vndè infert quod Doctoratus Medicinæ non ſit dignitas, debet ergo præferri Iuriſconſultus Medico, qui eſt in dignitate. Reſpondendum, Iudæos viuere ſub alieno dominio, nec poſſe ex ſe judicia exercere, ideò ad Iuriſperitiæ doctoratum non aſſumuntur; admittuntur autem ad Doctoratum Medicinæ, quam ramen nonnili inter ſe, aut alios Infideles exercere poſſunt. Hoc quidem illis à Summis Pontificibus, & Imperatoribus an jure concedatur, videat Caſſanæus. Certum eſt ſummos Pontifices & Imperatores non concedere non concedenda, alias aut injuſti, aut ignorantes erunt per ipſum Caſſanæum, qui dicet concedi ab ipſis quia Doctoratus Medicinæ non eſt dignitas; at hoc in idem recidit, quia iidem, qui concedunt Doctoratus dignitatem Iuriſconſultis, concedunt & Medicis.

42 Decimum octauum argumentum eſt ab ordine litteræ, quod eſt validum in Iure, ſed ex ordine litteræ Notarius præfertur Medico. *l. fin. in princ. comm. de leg.* Ergo multo fortius Iuriſta præfertur Medico. Si verò alibi Medicus præfertur Iuriſtæ, vt multis in locis citatis ibi per Caſſanæum arg. ſeq. reſpondent litteram eſſe præpoſteratam, & hac reſponſione ſibi victoriam addicunt. Nos autem hæc reſponſione non dignamur, quemadmodum neque.

Decimum nonum argumentum, quod eandem vim
43 deſumit ab ordine litteræ, quia *in rubr. cap. de Profeſſoribus & Medicis*, Profeſſor Iuris Medico præfertur. Quæ omnia tam inania ſunt apud nos, qui argumentorum vigorem multo melius, quam Caſſanæus cognoſcimus, vt riſu excipienda videantur.

Vigeſimum argumentum. Subrogatum ſapit na-
44 turam illius, in cujus locum ſubrogatur, ſed Doctores Legum ſubrogantur loco Dei, ergò præferuntur Medicis. Hujus argumenti major per nos tranſeat, & ad minorem reſpondeo diſtinguendo, Doctores Legum ſubrogari loco Dei vt tales, negatur, ſubrogari ex eo quod majoribus potentibus ſic libet, concedo, nam & loco Dei ſubrogantur etiam qui non ſunt Doctores Legum, immò præcipui magiſtratus, vt Proreges, Prætores, Legati, Præſides prouinciarum, & alij non ſunt de neceſſitate, ſed per accidens tantùm aliquando Doctores Legum.] Nec ſolùm id verum eſt, ſed notiſſimum etiam, vel ipſas fœminas, quæ Doctoratus dignitatem abſque dubio non aſſequuntur interdum ſubrogari loco Dei, nempè quià loco legis viuæ deſtinantur ad regenda regna, & Prouincias, & ſcatus, & maximas vrbes, quin habent præterea nonnulla regna, vt maximè Hiſpaniarum talia inſtituta, vt ipſæ fœminæ non exſtantibus maſculis ad ea regna gubernanda abſolutè; & independenter ab aliquo ſuccedant.] Dixi autem alias neceſſe fuiſſe in hominum communitate præter Legem quoquomodo latam dari Legem viuam, quæ ad mutæ Legis obſeruantiam homines cogeret, alias inanis omninò erat legumlatio. Modo lex viua non poteſt ad omnia ſufficere, ergo oportet illam alios homines facere ſuæ poteſtatis participes, & in ſui locum ad particularia judicia exercenda ſubrogare. Sæpe autem ſubrogantur, ſed non ſemper Doctores Legum, ex eo quod majorem habeant legum cognitionem, & tamen in iis, quæ ad alios profeſſores pertinent ſubrogantur etiam alij profeſſores, etiamſi non ſint Doctores Legum, vt in iis, quæ ſpectant ad Medicos ſubrogantur ab illa legè viua ad judicandum ipſi Medici; quin etiam in vilioribus artibus, ac machanicis, vt in fabrili, ipſi fabri ſubrogantur, in carpentaria Carpentarij, & ſic de ſingulis. Itaque ad minorem dico, quod ſi eam ita accipias, vt velis ſolos Doctores Legum ſubrogari loco Dei, abſolutè nego, ſi non ſolos concedo; concluſio ergo non benè procedit, quia hic terminus ſubrogari loco Dei etiam aliis hominibus, & profeſſoribus communis eſt. Addo aliam reſponſionem concedendo eorum Argumentum, ac dicendo, quod habeat veritatem in iis Doctoribus Legum, qui actu loco Dei ſubrogantur, at non probat procedere in illis, qui non actu ſubrogantur. Iam enim dixi, Iudices, omneſque qui juſtitiam adminiſtrant judicando eſſe loco Legis viuæ præ cæteris omnibus honorandos. Ergo ſubrogatio loco Dei in cauſſa eſt, vt honorentur homines, non ergo Iuriſconſultus tunc, vt Iuriſconſultus, ſed vt loco Dei ſubrogatus eſt honorandus.

Denique argumenta, quæ pro nobis non aduocati in medium afferunt quidam Iuriſconſulti, omnia reſpuimus, habemus enim nos multò potiora, vt ex ſupraſcriptis deducere licet. Atque hæc ſunt quæ pro rei veritate in Medicorum tutelam afferre placuit, is autem de hac controuerſia judicium ferat, qui omni pathemate nudatus noſtræ argumentationis, allatarumque rationum vim, atque energiam ponderare nouerit, & qui omni animi affectu depoſito Legem à Politica, Politicam à Iuriſperitia, Iudicem, ſeu Legem viuam à Legumperito, & Legumperitum à Politico ſecernere facilè nouerit.

Libri Sexti Finis.

Digitized by Google

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONES

MEDICO-LEGALES.

Liber Septimus.

CONTINENS

TITVLOS QVATVOR;

quorum

Primus de Monſtris.
Secundus de Officiis Diuinis.
Tertius de Debito Conjugali.
Quartus de Stygmatibus Magorum.

ILLVSTRISSIMÆ

ACADEMIÆ

HVMORISTARVM,

Paulus Zacchias Academicus,

Sal. & Æter.

FAtale illud Monſtris omnibus eſt, Philoſophis compertiſſimum, vt vix in lucem edita, vitam obeant. Quare non immeritò, nec inaniter perculſus Monſtris hiſce meis breuem, ac ſine nomine vitam pertimeſco: vt viuant tamen, neque vitam degant obſcuram, quod ex me nata ſint, paterna pietate ductus exopto. Quam ergo malo eorum fato vitam ex ſeſe nanciſci minimè valent, aliundè illis conquirere ſatago, Viuifico ſeſe mihi obtulit præclariſſimæ hujus Academiæ humore diffluens NVBES, cujus ſaluberrima reſperſione quamplurimos ſibi vitam comparaſſe cognoſcens, indè etiam partubus hiſce meis illam haurire me poſſe, certam ſpem concepi: quemadmodum enim præmortuæ Aues viuida Trinacriæ Lacus aqua madefactæ in lucem reuocantur, ita vitali hoc humore ab imminente morte hæc mea Monſtra expediri conſpiciam, quæ nouum hinc robur adepta, in poſterum RECREATA VALESCANT. Interim nobiliſſimum hunc Academiæ Romanæ cœtum, cui me humiliter additum jampridem profiteor, vt hæc tanquam naturæ ludibria ab hac ſaluberrima perfuſione non arceat, ſed humaniter ad eam admittat, impensè rogatum volo.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS PRIMVS.

De Monſtris.

Continens Quæſtiones nouem ;

quarum

I. *De Monſtri, Oſtenti, Portenti, Prodigij appellatione. Monſtrum quid, & quotuplex.* 467

II. *De cauſsis generationis Monſtrorum.* 473

III. *Quæ Monſtra ex diuerſis ſpecie Animalibus progigni poſsint, quæ non; quæ item ex humana ſpecie poſsibilia, quæ non.* 477

IV. *Quæ Monſtra in humana ſpecie rationalem animam ſortiantur, quæ non.* 483

V. *Bicorpora Monſtra, & quæ principaliora membra duplicata habent, pro vnico-ne homine, an pro gemino habenda.* 485

VI. *Quæ Monſtra vitalia, quæ non vitalia* 486

VII. *De Partu ex Incubis ſuſcepto.* 487

VIII. *De Hermaphroditis.* 491

IX. *Noua Monſtrorum aliqua hiſtoria, & alia circa hanc materiam ſcitu digna.* 501

Digitized by Google

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS PRIMVS,

De Monstris.

SVMMARIVM.

1 *Magna vis consuetudinis.*
2 *De Monstris considerare Iurisconsulto quoque necessarium est.*
3 *Monstrorum Naturam explicare, ac definire quænam monstra sint, ad Medicum, & Philosophum spectat.*
4 *Monstra quænam sint, Iudicis arbitrio relinquitur.*
5 *Monstrum non rumpit testamentum.*
6 *Monstra appellatione filiorum non veniunt.*
7 *Partus ex sua natura non vitalis non rumpit testamentum.*
8 *Monstra vitalia non sunt.*
9 *Num prosit Medicum ad hoc, vt Mater dicatur, si quid monstruosum sit enixa.*
10 *Monstrum an baptizari possit.*
11 *Monstrum ex incestuoso congressu hominis cum Bruto an nasci possit.*
12 *Monstrum impune occidi potest.*
13 *Monstra an sint resurrectura.*
14 *Quæcunque rationali anima prædita sunt resurgere debent.*
15 *Recens natus fœtus pro mare ne, an pro fœmella sit baptizandus.*
16 *Monstrum, bicorpor an vnus homo, vel duo.*
17 *Monstrum, Ostentum, Portentum, Prodigium omnia videntur interdum pro eadem re capi.*
18 *Monstra, Ostenta, Portenta, Prodigia vnde dicta,*
19 *Monstra in filio vxorem habente contingunt.*
20 *Monstrum quid ex Aristotele.*
21 *Monstra sunt quæ contra naturam fiunt.*
22 *Monstrum ex Vlpiniciia quid, & num. seq.*
24 *Monstrum ex Capinacea quid.*
25 *Monstrum à Liceto definitum.*
26 *Monstrum propriè quid.*
27 *Non quilibet Naturæ error, nec quilibet recessus à figura bonitate facit monstrum.*
28 *Monstrum apud Leges quomodo accipiatur.*
29 *Ad naturalem corporis constitutionem, & figuræ bonitatem quæ requiruntur.*
30 *Monstrorum genus duplex ex Capinacea.*
31 *Monstrorum duplex ex Liceto.*
32 *Monstrorum quinque genera.*
33 *Monstrorum primum genus eorum, quæ à natura sunt.*
34 *Secundum monstrorum genus peccantium in quantitate secundum totum.*
35 *Tertium genus eorum, quæ deficiunt, aut supersaboundant in partibus.*
36 *Quartum genus eorum, quæ dissimilia sunt secundum partes à suis speciebus.*
37 *Quintum genus eorum, quæ dissimilia sunt secundum totum à suis speciebus.*
38 *Alia monstrorum diuisio.*
39 *Monstrum an sit multiforme aut vniforme.*
40 *Monstrum diuisio ex Vlpiniciia.*
41 *Monstrorum duo species mutuæ, alter non.*

De Monstri, Ostenti, Portenti, Prodigij appellatione, Monstrum quid, & quotuplex.

QVÆSTIO I.

TAnta est in nobis vis consuetudinis circa ea, quæ sensibus nostris, atque oculis maxime in inferiore hac mundi Machina objiciuntur, vt ea, quæ nunquam satis admirari deceret, fere pro nihilo ducamus ob id, quod indefinenter ea conspiciamus; contra multa, quorum nulla nos mouere deberet admiratio, obstupentes contuemur, quod ea raro contueamur: tantillum vaporis in aere accensi turmatim accurrentes admirabundi contemplamur, Solem, Lunam, Stellas, Cœlum ipsum otiosiùs præterimus; & in cæteris omnibus eodem modo viuentes & nos experimur, & docuit Lucret. *lib. 2. de Rerum Nat.* his carminibus:

Sed neque tam facilis res vlla est, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum constet; itemque
Nil adeò magnum, nec tam mirabile quicquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paulatim, vt Cœli fulgorem, pecudumque colorem,
Quemque in se corpus pulcrum, dulcesque liquores,
Flammaque, & Solis pulcra lucemque tuentem;
Omnia quæ nunc sunt primum mortalibus adsint,
Ex improuiso seu sint obiecta repentè,
Quid magis his rebus poterat mirabile dici?
Aut minus ante quid auderent credere gentes?
Nullum, vt opinor, ita res stupefacere mirandas iussset,
Quam simul ista nouo fuisset tempore videndi
Succedere in Cœlo diuinas lucida templa.

sed propius ad rem accedentes, non est qui neget, quantum nos moueat duorum hominum inter se non facie dissimilis similitudo: ac tanta, & inuicta diligentia Natura hactenus non inter homines tantùm, sed inter cuiuscumque, rerumque penè omnium species, ne allicere quidem videtur nos quicquam. Tantam nactæ solertiam in Animalium generatione, tantum in membrorum compagine ordinem, & symmetriam, tantum vel in minimis studium, ac nunquam penè a scopo obberrantem operam. nullam habuit negligentiam, & nunquam interrillam ejus promptissima rerum seriem pro nihilo ducimus; ac cum in aliquo quidquid formationis, nonne natus, sed alienæ culpa errorem, prorsus vitio dare deuitemur, quanto stupore contemnamus, quam dextra neglexerimus, cui libris veris figuratè fundam, cum re ipsa sepulto facta; De Monstris loquor, quorum contemplatio & tempore doctos viros detrigaret, vt nihil opus. Nos in præsentiarum, quia de his con-

2 uderare non vno ex capite Iurisconsultis est neces-
3 sarium, vt videbimus, de illis differamus, quia ad Medicum, & Philosophum spectat eorum naturam perquirere, ac definire quænam verè monstra sint, quæ non, vt docet Martin. VVintrich. *in lib. de Ort. Monstr. cap.* 1. hic et ex Iurisconsultis Menoch. *de Arbitr. Iud. lib.* 2. *cent.* 5. *cas.* 391. *num.* 28. hoc Iudicis arbitrio relinqui voluerit, sed palam est,
4 arbitrari non posse Iudicem nisi cognitis iis, quæ ad rei Naturam, de qua arbitrium ferre debet, pertinent, quæ nonnisi ex Medicina, & Philosophia haberi possunt.

Cæterum quot, & quanta occurrere possint dubia Iurisconsultis circa hanc humanorum monstrorum materiam (de his enim tantùm; non de cæteris quibusque mihi sermo in præsenti habendus est) facile ex ipsamet ipsis elicitur. Statuunt enim primò,
5 Monstrum non rumpere testamentum argumento *l. Quod certatum est in fin. C. de Posth. hared. instit.*
6 & ratio ea est, quam adducit Glo. *ibi in verb. Monstrum*, quod Monstra filiorum appellatione non veniant *l. Non sunt liberi. ff. de stat. hominu.* & aliam rationem ad id ipsum affert Menoch. *vbi supra, nu.* 27.
7 nimirum, quod quemadmodum partus ex sua natura non vitalis testamentum non rumpit, vt ex pluribus per ipsum adductis patet *num.* 24. ita neque Monstra testamentum rumpere debeant, ac hæreditatem adipisci quia vitalia non sunt, quod auctoritate Aristotelis comprobat *lib.* 4. *de Gen. anim. cap.* 3. cui addi potest Alex. *lib.* 2. *Probl.* 44. & Plin. *lib.* 7. *cap.* 3. & id ipsum ex recentioribus attestatus Paræus *lib.* 24. *cap.* 2. Quod, inquit, vt inuita natura nascuntur, sic & viuunt; & sequuntur hanc ipsam opinionem ex Iurisconsultis Hyeron. Magg. *Miscell. lib.* 1. *cap.* 20. & nouissimus Alphons. a Carranza *de Part. nat. & leg. cap.* 1. *num.* 23. qui omnes bene volunt non esse hoc omnibus Monstris commune; sed malè Carranza, & omnino præter rem ad hanc opinionem firmandam Lucretij carmina attulit *lib.* 5. *de rer. nat.* vbi Poëta loquitur de quibusdam monstris, quæ esse in rerum natura jactantur, cum tamen existere non possint, & ita habet;

Quæ neque floresciunt pariter, neque robora firmant
Corporibus, neque proficiunt ætate senecta.

nam videtur hic Iurista non percepisse eorum carminum sensum; dicit enim Poëta, Animal constans ex membris specie differentibus non posse consistere in rerum natura ob id, quia animalia specie diuersa neque eodem tempore augentur, neque vno eodemque tempore corporis robur adipiscuntur, neque vno, eodemque tempore senescunt, hoc est, ætates non eodem annorum curriculo percurrunt, nec simili Veneris stimulo mouentur, nec conueniunt in moribus, & quæ sequuntur; vnde omnino extra Mercurium ab hoc homine ad id, quod probare intendit, ea carmina sunt adducta, multoque melius, & magis ad rem superiora adduxisset, vbi Poëta narrans quomodo in mundi primordijs animalia essent à natura creata, dicit eam primum multa monstra generasse, conatum tamen illius irritum fuisse, quia ea monstra non viuebant, quod non haberent requisita ad vitam, sic ergo ait;

Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata est mira facie, membrisque coorta.
Androgynum inter natum, nec utrumque, & utrinque remotum,
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim;
Multa sine ore etiam, sine vllis denique membris
Vincta quoque membrorum per totum corpus adnexu,
Nec facere vt possent quicquam, nec cedere quoquam,
nec vitare malum, nec sumpere quod foret usus;
Cætera de genere hoc monstra, ac portenta creabat,
Nequicquam, quoniam natura abhorruit auctum,
Nec potuere capitum ætatis tangere florem.

Sed hæc per tralationem dicta tanto; præter superiora autem alia dubia exoriuntur apud Iurisconsultos in hac materia de monstris, vt illud, num 9
prosit mulieri si quid prodigiosum aut monstruosum sit enixa, ad hoc, vt mater dicatur, & matris priuilegijs ex filiatione sibi prouenientibus frui possit, quod adnotauit etiam ex nostris VVintrich. *de ort. monstr. cap.* 1. & habetur *in l. Non sunt liberi, sup. cit. & in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. signif.* quas & ille adducit.

Verumenimuero à Canonistis etiam, & Theologis dubitatur, an monstrum baptizari possit, & 10
negatiuè respondent, vt ex Archidiac, Menoch. *vbi supra. num.* 26. vnusquisque ergo facilè videt, quam necessarium propter hæc sit determinare, quinam partus verè monstrum dici debeat, & qui non, ne Baptismus in incapacem conferatur, aut ne eo capax defraudetur.

Maximi insuper momenti dubium circa hanc ipsam materiam occurrit, quod non tam scitu necessarium est, quam soluto difficile; dato enim quod ex homine fœtus nascatur figura brutum referens ad secundum totum, vel secundum aliqua membra, aut quod ex bruto nascatur fœtus facie hominem referens, aut humanis aliquot membris dotatus, dubitatur, inquam, eo in casu de incestuoso hominis congressu cum bruto, vt aliquando euenisse certum est, & maximè in casibus, de quibus citatus Maggius, & Paræus *locis citatis*, sed hic conceptus an ex huiusmodi congressu nasci possit, 11
incertum est, ita vt vir, aut mulier tam nefariæ veneris rei condemnandi, an absoluendi sint, difficile, sit dijudicare, si peccatum ex se non consiteantur cum de facti identitate minime constet, & Philosophi plerique, ac præcipue classici tam ex veteribus, quam ex recentioribus id inficientur.

Addendum iis, quod tanto magis vreet sciendi necessitas, quinam partus verè monstrum dici debeat, quanto Leges permittunt monstra impunè à quocunque occidi, vt ex pluribus Menoch. *vb. supra, num.* 10. & nouissime Carranz. *ibid. num.* 22. & ex 12
nostris VVintrich. *vbi aliis cap.* 41. apud quem alios Auctores citatos habes.

Præterea dubitant Theologi, an monstra resur- 13
rectura sint, nec ne, & negat D. Bonau. *in* 4. *sent. dist.* 44. ex quo VVintrich. *ibid. cap.* 12. quæ tamen quæstio ex eo dependere videtur, an monstra rationalem animam sortiantur, nec ne, de qua re *infra quæst.* 4. nam in dubium reuocari non debet, quod 14
quæ rationali anima dotata sunt, resurrecturæ sint, ita tamen vt nihil deforme, aut indecorum habeant, sic docente D. August. *de Ciuit. Dei lib.* 22. *cap.* 19.

Euenit etiam aliquando, vt dubitetur, an re- 15
cens natus fœtus pro mare, vel femella baptizandus sit, nullis apparentibus signis alterutrius sexus, vt est geminus casus apud Riburn. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. *qui & lib. eod. cap.* 4. *nu.* 1. hoc idem quærit, quin etiam alias permultas quæstiones

monet

mouet idem Bahuinus *eodem cap.* 4. quæ tamen omnes ex eo dependere videntur, an fœtus virilis, aut muliebris conditionis exiſtat, itaque hac vna decisa, omnes decisas habebimus.

16 Circa bicorpora tandem monſtra multipliciter dubitari contingit, duone homines, aut potius vnus ſint, & ſic, an pro vno, vel duobus baptizandi, an tanquam vnus, vel duo in hæreditatem ſuccedere debeant, ſi ſuccedere modo poſſint, & alia permulta his non diſſimilia. de Hermaphroditis quoque quot, & quanta occurrant diſcutienda in propria quæſtione manifeſtum fiet.

Cum ergo ad tot, ac tantas dubitationes enodandas conferat ipſis Iuriſconſultis doctrina de Monſtris ad eam pertractandam accedentes ante omnia de nominibus diſſeramus, deinde quid vere Monſtrum ſit videamus, mox alia permulta, quæ in proceſſu huius tituli occurrent diſcutiemus.

17 Monſtrum igitur, Oſtentum, Portentum, Prodigium, licet in propriſſima acceptione multum inter ſe quarient, in frequenti ſermonis vſu quaſi ſynonima ſunt, hiſque vocibus Antiqui indifferenter vſi ſunt, vt ex Iuriſconſultis teſtatur Alciat. *in l. Oſtentum. ff. de verb. ſignif. num.* 1. & ex Medicis in poſt multas adductas DD. auctoritates Bahuin. *de Hermaphr. lib.* 1. *cap.* 5. hoc autem pacto nominantur, ſi Ciceroni fidem habemus *lib.* 1. *de diuinat. & lib.* 2. *de Nat. Deor. in prine.* & D.
18 Auguſtin. *lib.* 21. *de Ciuit. Dei cap.* 8. (quibus adhæret Polydor. Virg. *lib.* 1. *de Prodig.*) quia monſtrant, oſtendunt, portendunt, prædicunt, & ita ab antiquis appellata, quod maxime auguriis, aliiſque diuinationibus eſſent addicti. quamobrem immerito videtur reprehendi Cicero à Liceto, quod voluerit monſtrum dici ex eo, quod futura præmonſtret, vult enim dici potius ex hoc, quod ab vnoquoque vnicuique commonſtretur, & facit pro Liceto communis loquendi vſus, quodcunque enim valde rarum, & inſuetum nobis offertur dignum, quod alteri commonſtretur tam in genere boni, quam mali. Monſtrum vocamus, quaſi dignum vt monſtretur alteri ab altero ob malitiæ, vel bonitatis exceſſum. ſic aliquando pro conuicio impeſſimos homines id nominis jactatur. Terent. *in Eunuch. act.* 4. *ſcen.* 4.

------ *Vnde habes veſtem? fatere?*
Monſtrum hominis, non diſturus?

idem *ibidem act.* 5. *ſcen.*

------ *Monſtrum, etiam vltro deriſum venit.*

ſed & optimis quibuſque rebus, ipſi quoque pulchritudini cum valde excedit, hoc Monſtri nomen aptamus: vnde Petrarca noſter Lauram ſuam allocutus.

O de le Donne altiero, & raro moſtro.

Homines quoque doctrina excellentes Monſtra o> hoc ipſum vocamus; hanc enim ob cauſſam Monſtri nomine inſignitur ad præſens Reuerendiſſ. P. M. Fr. Nicolaus Riccardius S. A. Palatii Magiſter digniſſimus, nec injuria, quia, ſi quæ de raro eueniunt, vt Cicero loco citato, portenta ſunt, ſapientem portentum eſſe putandum eſt.

Quanquam autem hæc ita ſe habent, certe ego Latinæ linguæ parenti majorem, quam Liceto fidem habeo: nam eſto, Monſtra futura non præmonſtrare, vt veritas ipſa docet, primi tamen illi Latinæ linguæ inuentores, eo quod ita opinarentur, Monſtra ſic appellari voluerunt. abuti autem quoſcunque Auctores hac voce notiſſimum eſt, cum quod Prodigij, vel Oſtenti, vel Portenti potius nomen meteretur, monſtrum indifferenter vocitent. ſic Plaut. *in Aſinar. act.* 2. *ſcen.* 2.

------ *Pro monſtro exemplo eſt, quando qui ſudat, tremit.*

vbi monſtrum proprie prodigium eſſet dicendum. quemadmodum & illud apud Virgil. 9. *Æneid.*

Troianos hæc monſtra petunt.

ſic etiam & à noſtris factitatum eſſe cognoſces Taſſ. noſter Hyeruſal. *cant.* 9. *ſtanz.* 13.

S'empie di Moſtri, e di Prodigi il Cielo.

Sed Leges in *l. Oſtentum. ff. de verb. & rer. ſignif.* oſtenta ſi duo genera diuidentes, Monſtrum fecerunt Oſtenti ſpeciem, vt in ipſo texto patet, & viderat qui hæc luculentius pertractata deſiderat Alph. à Carranz. de ea re diſſerentem *lib. de Part. nat. & leg. cap.* 17. nam nos has de nominum, & vocum vſu nimis affectatas quæſtiones Grammaticis relinquimus; proprietatem tamen, & differentiam eorum tradunt præter vetuſtiores inter Medicos Martin Winrich. *de Ort. Monſtr. cap.* 3. Paræus *lib. de Monſtr. in Præfat.* Licet. *lib.* 1. *de Monſtr. in princ.* & Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 5. & inter Iuriſconſultos Alciat. *vbi ſupra*, & noniſſime Carranz. *ibidem in princ.* quamquam hi Auctores vix inter ſe conueniunt. mihi, vt breuiter ab his me expediam, placet Liceti opinio, quæ referentur etiam à Maiol. ſiue ab addcn. ad Maiol. *dier. canic. coll.* 4. *tom.* 2. & à citato 19
Carranza *vbi proxime num.* 5. ea vero eſt, Monſtra in ſolis animantibus contingere, & ſic proprie Monſtrum de his ſolis dici, in cæteris, anima carentibus portenta dari, oſtenta, prodigia; ſed præ cæteris Winrichius hanc horum nominum proprietatem proſequitur. nos de humanis monſtris tantum loquimur, vel quæ ex humana ſpecie originem ducunt.

Sed quid ſit Monſtrum diuerſimode multi docuerunt. Ariſtoteles 4. *de Gener. anim. cap.* 4. mon- 20
ſtrum voluit eſſe conceptum vitioſum, & præter Naturæ intentionem procreatum, ita vt quandocunque aliquid deficiat, vel ſuperfluat in animantibus monſtrum ex ipſo fit. ita præter alios Alciat. *in l. Quæret aliquis. ff. de verb. ſignif.* Carranza *vbi proxime*, & ex Medicis Roderic à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. *par.* 1. vnde eidem Ariſtoteli prima degeneratio conceptus in monſtrum eſt, cum fœmina concipitur, deficit enim fœmina à virili perfectione, præterquam quod præter Naturæ intentionem eſſe voluit, fœminam naſci, cum illa ſemper intendat animal perfectum generare; quod tamen veritatem non habere, longioribus ego non demonſtrabo, cum ſatis circa hoc nonnulli doctiſſimi viri inſudauerint, & nouiſſime Æmil. Pariſan. *Lib.* 3. *de Microc. ſubt. cap.* 3. *exercit.* 2. ſatis illud ſit, quod etiam ſi Naturam velimus deficere in generatione fœminæ, non idcirco fœmina monſtrum eſt, quia generatio fœminæ à natura intenditur ad ſpeciei propagationem, & conſeruationem, non minus quam generatio Maris, ita vt fœmina non minus quam Mas ſit in ſua ſpecie perfectiſſima creatura. alias non ex naturæ intentione eſſet ſpeciei conſeruatio, nam ſi fœmina præter ejus intentionem generatur, & conſeruatio ſpeciei nonniſi per

fœminam fieri poteſt, Natura nunquam conſeruationem ſpeciei intendet, ſed tantum indiuidui perfectionem. Adde quod ſi illico atque Natura à ſumma illa perfectione deficit, monſtrum gignere dici debeat, cum illa intendat ſemper facere quod perfectius eſt, etiam cum marem vnum alio imperfectiorem facit, monſtrum generaſſe dicenda eſſet, quod nequaquam veriſimile eſt. Fœminam quippe mare imperfectiorem eſſe non eſt dubium, nam idcirco etiam Plato *in Timæo tranſ. princ.* voluit, animas eorum, qui in vita exiſtentes male, & præter Iuſtitiam vixiſſent, in fœminea corpora, quaſi imperfecta, & monſtruoſa recipi; ſed quicquid ſit de hoc, Monſtri certe definitio ab Ariſtotele tradita neque fœminæ aptatur, neque monſtri vere dicti naturam explanare videtur, cum alii conceptus vitioſi dentur, & præter Naturæ intentionem generati, quibus non conuenit monſtri appellatio, vt Mola. Winrich. *de art. Monſtr. cap.* 6. Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 5.

21 Mercatus *lib.* 3. *de Steril. & Pregn. aff. cap.* 7. Monſtra ea proprie vocauit, quæ contra Naturam fiunt, ſed hæc definitio multo magis manca videtur, quam ſuperior, & confutatur à Winrichio vbi proxime; niſi dicamus, & hanc, & ſuperiorem genericas eſſe, & comprehendere quæcunque in quacunque rerum generatione, & in quibuſcunque Naturæ operibus contra Naturam fiunt. at forte Monſtrum contra Naturam non eſt, quia ab ipſa Natura habet eſſe, vt rex Ariſt elicitur *lib.* 3. *de Anim. cap.* 4. etſi quid in monſtro peccatur, id culpa potius aliarum cauſſarum fit,
22 vt latius infra dicam, licet etiam Winrich. *vbi ſupra* definierit, monſtrum eſſe Naturæ erratum ab eo fine, quem ſibi in agendo propoſuit; ſed & aliam definitionem idem ex Medicorum ſen-
23 tentia affert, quæ eſt hujuſmodi. Monſtrum animal eſt in vtero deformatum genitum præter naturam corrupto aliquo generationis principio. ſed neque hæc ſatisfacit, nam nullum principium generationis corrumpitur in his, quæ ſuperfluunt. Hieron. Capiuac. *lib.* 4. *Pract. cap.* 6. ſic definiuit,
24 Monſtrum eſt animal in vtero genitum à deprauata formatione: at admodum de raro à deprauata formatrice monſtrum fieri eſt compertiſſimum, nam neque in monſtris, quæ mancum aliquod membrum habent, neque in his, quæ ſuperfluum, videtur quicquam formatrix facultas peccare, quia format pro materia ſibi ſubminiſtrata, quod poteſt, nam ſi non poteſt formare totum brachium, format humerum tantum, & ſuperabundante ſibi materia ſuppeditata forma pro vno, duplex caput, quod videtur potius illam commonſtrare ſatis vegetam.

25 Licetus *lib.* 1. *de Monſt. cap.* 1. definiuit, vt ſequitur, Monſtra dicuntur quæ in ſubcæleſtium animantium genere non ſponte genita membrorum conſtitutionem perfecte primogenitorum ſtructuræ turpiter diſſimilem, ac rerum naturæ minime conſentaneum ſortita fuere. aliam huic non diſſimilem attulit *ibid. cap.* 11. quam *cap. ſeq.* explanauit, vt apud ipſum videre licet; quarum vtraque probari poteſt, ſed ſi libet alias Monſtri definitiones apud ipſum, & Winrichium ex Medicis vide, & ex Iuriſconſultis apud Carranz. *vbi ſupra*, ſed ego quoque ad præſens negotium meam in medium afferam, & eſt hujuſmodi. Monſtrum animal eſt ita genitum, vt à figuræ bonitate, & ſimplicitate ſuæ ſpeciei, conueniente enormiter recedat. animal dico eſſe, vt monſtrum à prodigio, & portento ſejungam. à figuræ bonitate dico, ſumendo bonitatem figuræ pro ſymmetria, & proportione naturali, vt cum deficit id, quod neceſſarium eſt, vt cum brachia, oculi, pedes, manus, aut aliæ notabiles partes deſiderantur, aut cum ſuam naturalem figuram partes non ſortiuntur, aut cum eædem partes ſuum ſitum non ſeruant, veluti ſi brachium non humero, ſed lateri adnatum habeat, quale monſtrum peperit Lariſſæa mulier apud Hipp. oct. *lib.* 5. *Epid. par.* 1. (quam hiſtoriam redegit mihi in mentem D. Claudius Le Febure Medicus Hippocratis ſtudioſiſſimus) aut cum caput in homine apparet aſinium, vel in equo humanum, & ſic de cæteris. additum eſt, Et ſimplicitate, vt comprehendamus monſtra, in quibus membra ſuperfluunt, aut alia quædam pars, quæ ejus ſpeciei indiuiduis non conuenit, ſuperadditur. tale eſt monſtrum homo caudatus, vel cornutus, aut cum naturales ipſe partes præter modum magnificantur, vt Gibboſitas in Camelo, & Indicis Tauris monſtroſa non eſt, imo neque duplex gibboſitas monſtroſa in Aſiaticis, vel ſcythicis Camelis, vt in Aphricanis, quæ in homine, aut Tauris noſtris, aliiſque animalibus monſtroſa quidem eſſet. Quoniam vero non quilibet error, & receſſus à figuræ bonitate, & ſimplicitate facit 27
monſtrum, vt pes diſtortus, deficiens, aut ſuperfluens digitus, quicquid in contrarium velit Carranza contra Alciati opinionem *d. cap.* 17. *num.* 65. & id genus alij receſſus, addita idcirco ſunt ea verba, Quod enormiter recedit, in hac enim enormitate receſſus à figuræ bonitate, & ſimplicitate monſtroſitas conſiſtit, ſiue monſtrum ex eo, quod futura præmonſtret, ſiue ex eo quod ab vno alteri commonſtretur dictum velis ad admirationem excitandam, quæ quidem ex hiſce modicis receſſibus à naturali ſtatu non inſurgit.

Et licet propriiſſime, & ſtricte loquendo ita ſe res habeat, à Legibus tamen monſtri nomen ſtrictius multo, imo ſtrictiſſime accipitur ad plures ma- 28
xime effectus: non enim apud ipſas ſatis eſt ad hoc, vt conceptus monſtrum dicatur, membra in eo duplicari, aut deficere, ſed requiritur, vt contra formam humani generis, & conuerſo more procreatum ſit, nempe vt humanam formam mutauerit, vt ſi caput habeat bouinum, vel toto corpore vitulum repræſentet, & aliter ad hunc modum prodigioſum appareat, vt apertiſſime elicitur ex ipſiſmet Textus verbis *in l. Non ſunt liberi. ff. de ſtat. homin.* & prudenter admonet Farinac. *tit. de homic. q.* 120. *num.* 191. *fell.* 5. & notauit nouiſſime Carranza *ſæpe cit. cap.* 17. *num.* 21.

Cum autem ad corporis naturalem conſtitutionem, & figura naturalis, & numerus, & ſitus ap- 29
tus membrorum, & debita quantitas requiratur, ſi vel in quantitate; vel in figura, vel in numero, qui & ipſe diſcreta quantitas eſt, vel in ſitu membrorum animal enormiter vitietur, monſtroſum fit, duplicem tamen monſtrorum ordinem aliqui fecerunt, vt ll. primo *in l. Oſtentum ſup. cit.* vnum eorum, quæ contra Naturam fiunt ſuperfluen- 30
do, aut deficiendo in partibus, alterum cum quid Prodigioſum naſcitur, nempe, vt Gloſſ. *ibi in ver. videtur.* cum effigiem mutat, neque eam ſeruat, quæ ſuæ ſpeciei conuenit. ſed ex Legum peritis

peritus Menoch. *lib.* 2. *de Arbitr. caſ.* 491. *num.* 29. *& ſeqq.* volens afferre ſigna, ex quibus liceat animal monſtroſum dignoſcere, monſtra diuiſit in ſex claſſes, ſed cum ea non diuidat ſecundum differentias ſpecificas, eam diuiſionem ſilentio prætereamus. Medici nonnulli, vt Capiuacc. *loco ſupra cit.* dupliciter, ſed diuerſo modo, quam ſi. fecerint, diuiſerunt; & vnum dixerunt eſſe monſtrum ſecundum ſpeciem, alterum ſecundum compoſitionem. Secundum ſpeciem cum alterum animal à ſua ſpecie naſcitur. Secundum compoſitionem. cum
31 fœtus peccat in plaſmatione, ſed & Liceus *lib.* 1. *de Monſtris* ea dupliciter diuiſit, ſed diuerſa ratione; nam vnum genus fecit vniforme, aliud multiforme; quæ tamen genera ſubdiuiſit in ſuas ſpecies, & vtrumque in mutilum, aut excedens, aut deſtruens, aut informe, aut enorme; ex quibus facit decem monſtrorum ſpecies, quas apud ipſum vide.

Ludouicus Mercatus *lib.* 2. *de progn. & ſterr-*
32 *aff. cap.* 7. Roderic. à Caſtr. *lib.* 3. *de morb. mul.*
33 *par.* 1. *cap.* 11. & Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 15. quinque Monſtrorum genera conſtituerunt, vnum eorum, quæ à Natura, & ſecundum Naturam ipſam ſunt; in quo comprehendunt nationes omnes, quæ notabili aliquo vitio inſignuntur, vt præter quamplures Populos, de quibus Plin. *lib.* 6. *Nat. hiſt. cap.* 37. *& alibi.* & Strabo *Geograph. lib.* 2. ſunt qui à nonnullis recentioribus hiſtoricis fide dignis enarrantur, quales ſunt ij, quos canina capita habere, & alij, quos caudatos eſſe, aliiſque enormibus figuris inſigniri recenſet Sigiſmund. *Liber in conuen. ar. Moſcou.* & alij, de quibus multi hiſtorici de rebus Indicis ſcribentes.

34 Secundum genus faciunt eorum, quæ peccant in quantitate ſecundum totum, hinc Gigantes in excelſu, Pygmæi, Pumiliones, Nani in defectu, ſed Gigantes, & Pygmæi comprehendi poſſunt in primo genere, quia à Natura, & ſecundum Naturam ſunt, & de Gigantibus quidem alias. De Pygmæis Ariſt. 8. *de hiſto. anim. cap.* 12. Plin. *lib.* 7. *cap.* 3. Ælian. *lib.* 15. *de Anim. cap. vlt.* Strabo *Geograph. lib.* 2. *in princ.* & ex Poëtis Homerus *Iliad. lib.* 1. *in princ.*

Veluti clangor Gruum eſt in aere ſupra,
Quæ poſtquam frigus effugerunt, & immenſum imbrem,
Cum clangore illæ volant ad Oceani fluctus,
Hominibus Pygmæis cædem, & mortem ferentes.

Et Ouid. *lib.* 6. *Metam.*

Altera Pygmææ fatum miſerabile matris
Pars habet; hanc Iuno juſſit certamine victam
Eſſe Gruem, populiſque ſuis indicere bellum.

Et Iuuenalis *ſat.* 13.

Ad ſubitas Thracum volucres, nubemque ſonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis,
Mox impar hoſti, raptuſque per aera curuis
Vnguibus à ſæua fertur Grue. ſi videas hoc
Gentibus in noſtris riſu quatiare, ſed illic
Quamquam eadem aſſiduè ſpectentur prælia, videt
Nemo, vbi tota cohors pede non eſt altior vno.

quæ quamquam videri poſſunt tanquam à Poëtis tradita fabuloſa, tamen naturales hiſtorici hæc pro veris admittunt; quin etiam Bernard. Gordon. Medicus ſua ætate magni nominis, & integræ fidei *in Prognoſt. par.* 2. *cap.* 7. Pygmæos ſe vidiſſe teſtatur

non majores palma manus. Ex quibus notandus videtur Caranza Iuriſconſultus *de Part. cap.* 17. *num.* 59. qui nulla ratione fotus, & nulla experientia fultus, Pygmæorum exiſtentiam fabuloſam eſſe affirmat, & plinium, vide hominis ingenium, irridet, qui nonnulla de iis Populis tanquam vera recenſeat: ſaltem aliquam apparentem rationem in contrarium adduxiſſet, nam ſi ipſe nihil certi ex propria experientia afferre poteſt, non ideirco ob ejus dictum, qui neque Philoſophum ſe profitetur eſſe, neque rerum naturalium indagatorem, neganda eſt Pygmæorum exiſtentia; at ſaltem Ariſtotelem mendacij redarguere tam inaniter non decebat, ſed ante ejus verba ponderanda erant, quæ affertiue Pygmæorum exiſtentiam firmant: ſic enim *loco ſupra cit.* de his populis eſt locutus. Non enim id fabula eſt, ſed certe genus tum hominum, tum equorum puſillum, vt dicitur, eſt, deguntque in cauernis, & quæ ſequuntur. Saltem cum Alberto Magno dixiſſet, Pygmæos eſſe Simiarum genus, ne fidem gratis, & abſque vlla in contrarium ratione tantis viris de Pygmæis loquentibus admittere videretur; nam & Ariſtotelem non aperte dixiſſe, Pygmæos homines eſſe, ex præcitato textu volunt, cujus verba aliter, quam Theodorus Gaza verterit, ſonare dicunt. Vidiſſet denique ſolidas quaſdam rationes à Cardano adductas *lib.* 8. *de variet. cap.* 40. ad improbandam hanc Pygmæorum fabulam; quæ probent ne, an non quod intendit Cardanus, non eſt hic aptus locus ad inquirendum. Majori multo cum modeſtia id ipſum negauit Torreblanc. *lib.* 2. *Demonolog. cap.* 31. *num.* 12. *& ſeqq.* de Pygmæis tamen plura VVintich. *de Ort. Menſt. cap.* 21. & alia notatu digna Nic. Nancel. *in Analog. Aſtrol. ad Aſtrol. lib.* 7. *par.* 2. *col.* 949. qui quidem, ſi in rerum natura ſint, à Natura, & ſecundum naturam, vt dixi, ſunt; habent enim naturam hominibus ejus regionis conuenientem. Non ſic autem Nani, & Pumiliones in noſtris regionibus, qui deficiunt ſecundum totum, & conſtituunt ſecundum genus monſtrorum apud Mercatum, & alios DD. ſuprà citatos. Vt fuerunt fœtus illi Comitiſſæ Margaretæ trecenti ſexaginta quinque numero, qui majores non fuerunt quam magnus Manus digitus Pollex dictus; horum enim reſpectu nullus Pygmæus, aut Pumilio puſillus eſt; quamobrem alios Pumiliones, & Nanos prætereamus, quorum mentionem habent Majolus *dier. canic. tom.* 1. *coll.* 2. Plater. *lib.* 3. *Obſer. tit. de deform.* & alij.

Magis compertum eſt, quod de Gigantibus ſcribitur, licet non minor de his ſit quæſtio, quam fuerit de Pygmæis, dubitatur enim de multis, nempe an vnquam fuerint, aut de præſenti ſint Populi gigantææ ſtaturæ, vnde primum geniti, & hujuſmodi, ſed verè fuiſſe gigantes, hoc eſt Populos gigantææ ſtaturæ habemus ex Sacris *Numeror. cap.* 13. *in fin.* ibi Populus, quem alpeximus proceræ ſtaturæ eſt, ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere Gigantæo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur. In libb. quoque Regum plurium Gigantum mentionem habemus, eoſque verè fuiſſe præter ſacræ Scripturæ teſtimonia teſtatur D. Auguſt. *lib.* 15. *de Civ. Dei cap.* 9. & poſt alios vetuſtiores Rerer. *in Geneſ. lib.* 8. *cap.* 6. Sed & proauorum noſtrorum memoria Cannibales, & Paragones vili ſunt gigantææ proceritatis populi, vt referunt In-

dicarum rerum ſcriptores omnes,& præcipuè Ouied. *in vtraque hiſt.* & *Card. de variet. lib.* 8. *cap.* 43. & alia permulta ad hoc vide apud Licet. *de Spont. viu. ort. lib.* 4. *cap.* 7.

Non eſt ergo reuocandum in dubium, an fuerint, & an eſſe poſſint Gigantes, ſed quærendum potius eſt, cur ſit, quod non tam frequens eorum prouentus nunc ſit, vt antiquis temporibus. Dantes Aligherius *Infern. cap.* 31. ad Naturæ prouidentiam id refert in his carminibus,

Natura certo quando laſciò l'arte
Di ſi fatti animali aſſai ſe bene
Per torre tali eſecutori à Marte.
E s'ella d'Elefanti, é di Balene
Non ſi pente, chi guarda ſottilmente
Piu giuſta, é piu diſcreta la ritiene;
Che doue l'argomento della mente.
S'aggiungi al mal volere, & alla poſſa,
Neſſun riparo vi puo far la gente.

Sed aliam ejus rei cauſam poſt multos tam veuſtiores, quam recentiores, afferunt Hieron. Magg. *Miſell. lib.* 1. *cap.* 4. & Licet. *vbi ſuprà*, & videntur omnes conuenire in hoc, quod id hat, ob mundi ſenectam, quod videtur etiam inſinuari *lib.* 4. *Eſdræ cap.* 5. *verſ.* 54. Conſidera ergo & tu quoniam minori ſtatura eſtis præ his, qui ante vos, & qui poſt vos minori quam vos, quaſi jam ſeneſcentes creaturæ, & fortitudinem juuentutis prætereuntes. In hanc ipſam ſententiam venerunt aliqui Philoſophi, eamque ſic attulit Lucret. *lib.* 2. *de Rerum nat. in fin.*

Iamque adeo affecta eſt ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parua creat, qua cuncta creauit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.

& quæ ibi ſequuntur, & Iuuenal. *ſat.* 15.

Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

Mihi tamen hæc ſententia veriſimilis non ſit; nam ſi homo à prima mundi origine ſemper decreuiſſet, aut etiam ſi jam multis ab hinc ſæculis, quando jam decreſcere mundum erat communior ſententia, decreſcere incepiſſet, vſque ad præſens, res profecto ad Pygmæorum naturam vel jam eſſet redacta, vel tempore ſaltem non modo ad hanc, ſed ad locuſtarum magnitudinem redigeretur. Addo quod Mundus non ex ſolo homine, ſed ex infinitis pene animalium, viuentiumque ſpeciebus conſtituitur, vnde non major ratio eſt, cur homo decreſcat ſolus, cætera viuentia non item, & tamen hoc in cæteris viuentibus non obtinuatur. Nam minima quædam ſi ſemper decreſcerent in nihilum abirent. Ad quod me confirmat illud *Eccleſiaſt. cap.* 7. *verſ.* 11. Ne dicas, Quid putas cauſſæ eſt, quod priora tempora meliora fuerunt, quam nunc ſunt? ſtulta enim eſt hujuſcemodi interrogatio, quod non tam ad hominum mores, quam ad cætera quæcumque refero. Alia ergo cauſſa quærenda eſt, cur de præſenti non tam frequenter Gigantes generentur, quam inueſtigare ad aliud tempus rejiciam, alias autem aliquando generantur, & vt multas ipſorum hiſtorias præteream à ſupracit. Hieron. Maggio ibid. à Majol. *dier. canic. coll.* 2. *par.* 1. & à Korman. *de Mirac. viuor.* & à Torrebl. *lib.* 2. *Dæmonol. cap.* 31. *num.* 1. *& ſeqq.* pauculas hic ſubdam. de Senogalliæ Gigante Amat. Luſit. *curat. Med. cent.* 5. *cur.* 95. hic cubito cæterorum hominum ſtaturam excedebat, & huic proceritati ſingula membra proportionata obtinebat. Gigantem porro nouem pedum altitudinis vidit Mart. Delr. anno Sal. 1572. vt teſtatur *in Senec. Tread. comm. par.* 2. *num.* 91. alium vidi Romanæ ex S. Gineſio oriundum anno 1600. præfato forte non minorem. In principio anni 1631. viſum hominem memorat Bahuinus *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 8. octo pedum altitudinis, de quo etiam fortaſſe Plater. *vbi ſuprà*, qui & multo majori admiratione dignam ſtaturam in medium affert, cujuſdam Gigantis, cujus oſſa in ditione Lucernenſi, ſi recte memini, inuenta ſunt. Hic, vt ex eorundem oſſium compoſitione computatum eſt, nouendecim pedum procenitatem excedebat, hoc eſt, triplo procetiorem communi hominum ſtatura, & pede inſuper majorem. Sed hoc etiam multo magis vana Gigantum cadauera reperta aliquando fuiſſe, teſtantur plures hiſtoriæ à Majol. Magg. Korman. aliiſque relatæ, quas apud ipſos vide. Mediolani tandem hoc præſenti anno 1638. oſſa cujuſdam Gigantis cum nonnullis molaribus dentibus reperta, quæ Materiæ verò affinitate pellectus hiſtoriam cujuſdam pueri hic ſubnectam, qui Neapoli natus anno 1630. menſe Febr. non major, quam cæteri recens nati puelli, ſeximeſtris in tantam molem creuit, vt ad decimum quartum menſem deductus altitudinem quatuor palmorum, totidemque craſſitudinem æquaret, omneſque jam dentes emiſiſſet.

Monſtrorum tertium genus faciunt illi quoad 35
particularem partium ſuperabundantiam, vel defectum, vt ſi cruribus animal omnino deſtituatur, qualem fœminam viderunt multi annis ſuperioribus, quæ à Circulatoribus circumferebatur, Hæc, vt audio à nebulone quodam impræ-gnata in partu periit. De hac forte Licet. *lib.* 2. *de Monſt. cap.* 2. in eodem genere continetur Monſtrum quatuor cruribus, aut totidem brachiis dotatum, aut geminum obtinens caput, aut eo orbatum, & acephalum, vt Populi illi, de quibus Plin. *lib.* 5. *hiſtor. nat. cap.* 8. Pompon. Mela *lib.* 1. *cap.* 4. Solin. *cap.* 3. Aul. Gell. *lib.* 9. *Noct. Att. cap.* 4. quos ſe etiam vidiſſe teſtatur D. Auguſt. *ſerm.* 37. *ad fratres in Erem.* quæ cum aliis refert Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 4. hi ſine cruribus nati, oculos in humeris habent; tale fuit monſtrum in Vaſconia natum, de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & aliud VVittembergæ anno 1525. de quo Licet, *vbi proximè.* Et tertium in Miſnia ortum, de quo ex Fincelio idem Licet. *ibid.* & de alio ſimili meminit VVinrich. *de Ort. Monſt. cap.* 25.

Quartum genus faciunt quoad diſſimilitu- 36
dinem ſecundum aliquam partem à ſua ſpecie, quale eſt monſtrum humanum capite canino, vt Cynocephali eſſe narrantur, quorum vnum ætate ſua ad Ludouicum Galliæ Regem delatum eſſe teſtatur Vincentius *lib.* 31. *cap.* 126. ex quo Torreblanc. *vbi ſuprà*, *num.* 21. vel quale fuit aliud canino capite ex humano ſemine prognatum, & quod ex ferino genere capite humano, aut humanis pedibus, vt Cæſaris Equus, de quo Plutarch. Plin. & alij, & Sueton. *in ejus vita cap.* 61. vel contra ferinis pedibus ex humano, quales ſunt Centauri, Satyri, Sphynges, & hujuſmodi, vel qualis fuit puella pedibus aſininis, ſi tamen vnquam talia monſtra exſtiterunt.

Poſtremum genus ex eorum ſententia eſt, quo- 37
ad

ad diſſimilitudinem totius à ſua ſpecie, qualis erat puella ſpecie honeſtiſſima ex Equa ſuſcepta, & alia item formoſiſſima ex Alina, de qua mox, & puer ex Vacca, & Lepus ex Equa natus cum Xerxes in Europam exercitum traiiceret, & Columba ex muliere, de qua Ouid. *lib. 7. de Metamorph. fab. 12.*

Tranſit & antiquæ Carthæia mœnia Caæ,
Qua puer Alcidamas placidam de corpore Naïdæ
Miraturus erat naſci potuiſſe Columbam.

Tale etiam fuit caput humanum ex ouo Gallinaceo genitum, ſerpentibuſque pro crinibus dotatum, de quo Paræus *vbi ſupra cap. 2.* quorum aliqua dari nè naturaliter potuerint, nec ne, ſuo loco diſcutiemus. monſtruoſiſſima quidem hæc præ cæteris omnibus, vnde Iuuenal. *ſat. 2.*

Scilicet horreres, majoraque monſtra putares,
Si mulier Vitulum, vel ſi Bos ederet Agnum.

Nos ad rem noſtram, quia de humanis tantum
38 monſtris verba facimus, ea ſic diuidemus. Monſtrum aut peccat ſecundum externam formam, vel figuram, aut ſecundum membrorum, vel totius quantitatem. quod peccat ſecundum externam figuram, aut peccat ſecundum externam conſtitutionem, aut ſecundum ſitum, aut ſecundum ſubſtantiam membrorum, ſecundum conſtitutionem peccat, ſi membra ſuam rectitudinem non ſeruent, vt Naſus diſtortus, pedes contracti, oculi ſtrabi, & id genus alia; ſecundum ſitum peccat illud, in quo membra, & partes ſuum naturalem ſitum non ſeruant, vt quod habet oculos in pectore, aut manum prope coxas mendoſas, vt illud Hippocrat. aut pedem in medio tibiæ connatum, vt illud, quod ſecuit Ioan. Faber, de quo alias. ſecundum ſubſtantiam membrorum peccat quod habet aliquod membrum diuerſum ab humana ſpecie, vel ſecundum totum ab humana ſpecie diſtat, vt puer capite canino, vel bubalinis cruribus, aut equinis, vel ex muliere natus Canis, aut Lepus, aut ex Equa puella, & alia ad hunc modum. Quod peccat ſecundum quantitatem aut eſt mutilum, aut excedens, vtrumque aut deficit, aut excedit in particulis membrorum, aut in membris ipſis, vel in partibus majoribus, vt capite, & cruribus, veluti ſi capite careat, vel gemino dotetur, vel quaternis cruribus, aut quaternis brachiis conſtet. vel peccat in quantitate ſecundum totum, vt Gigantes, & Pygmæi.

39 Aut etiam cum Liceto dicamus, Monſtrum eſſe aut vniforme, aut multiforme, & vtrumque cum his omnibus prædictis conjungi poteſt. ſed & quod excedit poteſt excedere in re ſuæ ſpeciei non conueniente, vt ſi cornutus infans ſit, aut caudatus, aut alatus, aut vngues habeat aquilinos, & alia his ſimilia, nam hæc videntur omnia monſtrorum genera, quæ in humana ſpecie fieri poſſunt, comprehendere.

Non prætereunda tamen monſtrorum diuiſio à Martino Winrichio allata, quamquam ad rem noſtram minus facit, etiamſi maxime ex re ſua ſit.
40 Monſtrorum alia eſſe voluit diuina, alia naturalia, alia voluntaria, vel artificioſa, alia fabuloſa. magis ad rem noſtram facit, quam deinceps affert; Mon-
41 ſtrorum, inquit, alia ſpeciem mutant, alia non mutant, quæ non mutant ea vel in intemperie inſigni, vel in conformatione degenerant, vel ſoluta vnitate; in conformatione quadruplicitèr figura, numero, magnitudine, & ſitu. quæ ſpeciem mutant ſunt, quæ Morphym, & partium conſtitutionem ſpeciei conuenientem ex toto non habent, ſed alienum quid repræſentant, eaque maxime inter cætera monſtri nomine inſignienda, quouis verò modo monſtra diuidas, dummodò differentias omnes comprehendas, ego nihil motor.

SVMMARIVM.

1 *Cauſſæ Monſtrorum, aut Phyſica, aut Metaphyſica.*
2 *Cauſſæ Methaphyſicæ.*
3 *Phyſica Monſtrorum cauſſæ.*
4 *Cauſſa Monſtrorum ſecundum omnia cauſſarum genera conſiderata.*
5 *Deus aliquando, non ſemper eſt Monſtrorum cauſſa, niſi permiſſiua.*
6 *Mali Angeli non ſemper monſtrorum cauſſa.*
7 *Monſtra ex incubis, & ſuccubis.*
8 *Generatio ex incubis, & ſuccubis facta ex principiis naturalibus eſt.*
9 *Monſtroſitatis cauſſa ex parte Dæmonis.*
10 *Cælum non eſt monſtrorum cauſſa.*
11 *Semen quomodo ſit cauſſa monſtrorum.*
12 *Miſcela ſeminum diuerſorum ſpecie animalium an monſtrorum cauſſa eſſe poſſit.*
13 *Vterus quomodo ſit monſtrorum cauſſa, & num.* 15.
14 *Vteri anguſtia quorum monſtrorum cauſſa eſſe poſſit.*
16 *Vteri tortuoſitas quomodo eſſe poſſit cauſſa monſtrorum.*
17 *Mulier quomodo ſit monſtrorum cauſſa.*
18 *Imaginatio an eſſe poſſit monſtrorum cauſſa.*
19 *Imaginatio non tantum poteſt, quantum plerique ſibi perſuadent.*
20 *Omnia monſtrorum prouentus plerumque ex parte ſeminis.*
21 *Monſtra, quæ excedunt à ſeminum ſuperabundantia.*

De cauſſis generationis Monſtrorum.

QVÆSTIO II.

VArias, ac inter ſe diſſidentes monſtrorum cauſſas Varij, ac inter ſe diſſidentes Doctores attulerunt. plures tamen eorum duplex cauſſæ genus 1
conſtituunt, Phyſicum vnum, Metaphyſicum alterum. 2
Metaphyſicas dixerunt eſſe aliquando Deum, in- 3
terdum malos Angelos. Phyſicas ſemen ipſum conceptum hoc, aut illo modo male diſpoſitum, vteri ipſius naturam, & conſtitutionem, ejuſdem angu-
ſtiam, vel improportionatam amplitudinem, vel tortuoſitatem, mulierem ipſam, ejuſque vehementem imaginationem, ac denique ipſum Cœlum. Li-
cetus multa diligentia has cauſſas proſecutus eſt ſecundum quatuor genera cauſſarum, nempe materiale, formale, efficiens, & finale, de quibus apud ipſum *lib. 1. de Monſtr. cap. 6. & ſeqq.* ſed non mi- 4
nori diligentia eaſdem cauſſas conquiſiuit Martin. Winrich. *in lib. de Ort. Monſtr.* & Bahuin. *de Hermaphrod.* nonnullas etiam earum recenſuit

Io. Hieron. Bronſer. *de prine. eſſ. ſem. inſit. ſect.* 2. *cap.* 18. & ne in his Iuriſconſultus deliderctur, habes Alph. à Carranz. *in lib. de Part. leg. & nat.* qui *cap.* 17. *à num.* 85. *ad ſeqq.* diligenter eaſdem cauſſas dinumerauit, ad quem lectorem Iuriſconſultum remitto, nam lectorem Medicum ad ſupracitatos relegauerim Auctores.

Ego in his prolixior non ero, ſed ad ea immediatè me conferam, quæ ad noſtrum negotium magis, facere videntur. Quoad Metaphyſicas ergo cauſſas, & primo quo ad Deum videtur dicendum, Deum pro cauſſa Monſtrorum admittere ſicuti aliquando videtur neceſſarium. Delrius *lib.* 2. *diſquiſit. Magic. quæſt.* 14. ſic ſemper aliter, quam permiſſiue ad eorum generationem illum concurrere, & ſuperfluum videtur, & ab omni veritate alienum, vt docte conuincunt Martin. Winrich. *loco cit. cap.* 10, & Licet. *lib.* 1. *de cauſſ. monſtr. cap.* 1. quam opinionem ſecutus etiam eſt Polyd. Virgil. *lib.* 3. *de Prodig.*

6 Malos autem Angelos ſemper eſſe Monſtrorum efficientes cauſſas externas non eſt verum, ſed aliquando poſſe, non ſit per nos à vero alienum. idem Winrich. *ibid. cap.* 11. non videntur tamen Doctores vllo modo explanare, quomodo nam
7 Dæmones ſint monſtrorum cauſſæ, quippe qui tradant ſuccubos Dæmones viris ſuccumbentes, deciſum ab illis ſemen excipere, dehinc incubos factos mulieres comprimere, ex eo autem ſemine concipere ipſas mulieres, ac monſtra inde generari, quod tamen non videtur vlla ratione
8 conſequi de neceſſitate, quia generatio per ſuccubos, & incubos procurata (ſi modo id poſſibile ſit, videtur enim difficile, ne dicam impoſſibile) ex principiis naturalibus ſit, ex ipſis nempe humanis ſeminibus inuicem ad agendum, patiendumque ab ipſo Dæmone applicitis, at ſi hæc principia aliunde non impediantur, ſed in ſuo naturali robore, & energia conſeruentur, non idcirco monſtroſos fœtus generare debent, quod per Dæmonem in actum proximum generandi producantur, nihil enim de ſuo Dæmon in generatione admiſcet, cum ſubſtantia ſit ſpiritualis, & incorporea. ergo huiuſmodi ſemina humana inuicem concurrentia, & in actum generandi producta per naturalem, ac inſitam ſibi virtutem generantia, nonniſi naturales partus procreabunt. quod ſi aliquo modo Dæmon eſſe poſſit monſtrorum cauſſa, id non magis fiet in conceptu ex ſuccubis, & incubis, quam in quocumque alio conceptu per naturalem agendi modum,
9 conjunctione nempe Maris, & fœminæ ſuſcepto; in vtroque enim caſu poteſt Dæmon læſionem aliquam ſeminibus in actu ipſo concipiendi, vel poſtquam concepta fuerint, communicare, aut ipſum jam adultum in vtero fœtum quouis modo, permittente Deo, monſtroſum reddere, & non alias, ſed hoc forte non tam de facile euenire poteſt; nos autem cauſſas quærimus, quæ vt plurimum in generatione monſtrorum concurrunt.

10 Quoad Phyſicas ergo cauſſas, Cælum inter eas admiſſum contra aſtrologorum ſententiam cumulatiſſimè rejicit Winrich. *loco ſupra citato.* reſtant igitur aliæ cauſſæ ſupra numeratæ, ante quarum conſiderationem non videtur ſilentio inuoluenda eorum opinio, qui, vt pleraque alia in hoc ſublunari mundo euenientia, monſtra caſu, aut fato contingere voluerunt. Facit Ariſt. 2. *Phyſ. tex.* 82. & illud Senecæ in Hyppol. *act.* 1.

---- Majus eſt Monſtro neſas,
Nam Monſtra Fato, moribus ſcelera imputes.

Adhærere huic opinioni videtur tex. *in l. Quæret aliquis. ff. de ver. & verb. ſignif. ibi.* Neque id, quod fataliter acceſſit, Matri injungere damnum debet. Alciat. *ibid. num.* 3. quam tamen ſententiam improbat Hieron. Magg. *lib.* 1. *Miſcell. cap.* 20. Rejecta ergo ſimul cum ſuperioribus Fato, caſu, & omni accidentali cauſſa pro cauſſa Monſtrorum, reliquum eſt de cæteris cauſſis conſiderare. Empedocles apud Plut. *lib.* 5. *de Plac. Philoſoph. cap.* 8. Monſtra propter ſeminis redundantiam, aut defectum, aut propter motus perturbationem, aut propter diuiſionem ipſius in plures partes, aut propter nutationem gigni pronunciauit, neque 11
dubium eſt ſemen obtinere primum locum in genere harum cauſſarum, & quantum ego exiſtimo, prædictæ ejus Philoſophi ſententiæ inhærens, illud potiſſimum, & frequenteſſimam cauſſam monſtrorum agnoſco.

Sed dubitatur, vtrum miſcela ſeminum diuerſorum 12
ſpecie animalium id poſſit, & de hoc in propria quæſtione; eſt enim hic punctus magni momenti, & maxime controuerſus.

Plerique autem pro Monſtrorum cauſſa vte- 13
rum adduxerunt, cum aut nimis paruus, & anguſtus eſt, ita vt diſtendi in tantam capacitatem nequeat, quantam fœtus in ſui augmentum expoſcit; vel cum idem vterus eſt nimis amplus, & capax, ita vt ſemen vndequaque amplexari non poſſit, & ſic non potens in ſe ipſum coire, diffluat. Verumenimverò haud veriſimile ſit, vel an- 14
guſtiam, vel amplitudinem vteri vnquam eſſe poſſe Monſtrorum, maxime inſignium, cauſſam: nam quoad anguſtiam certum eſt, quod ſi quod monſtrum ex ea cauſſa generaretur, maxime generaretur id, quod peccat in defectu quantitatis ſecundum totum, vt Nani ſunt, & Pumiliones, ſed hoc ob vteri anguſtiam ſuccedere non poteſt, nam dato quod ſemen habeat inſitam virtutem aptam ad fœtus ipſius augmentationem, & diſtenſionem, ſecundum omnem corporis dimenſionem, ea otioſa nequaquam permanere poterit, ſed alterutrum conſequi neceſſe erit, aut abortiri fœtum, aut ſeptimeſtrem, & ante debitum tempus naſci, ita enim docuit medius fidius Hippocr. noſter *in lib. de Nat. Puer.* qui & ob eamdem cauſſam fœtus debiles naſci tradidit *lib. de Genitura in fin.* vel in vtero ipſo contabeſcere, cum augere prohibeantur. Sed neque vteri amplitudinem, pro cauſſa monſtrorum acceptauerim, quia quantæcunque amplitudinis vterus ſit, debet, ſi vlla ſecutura eſt conceptio, ſuper ipſum conceptum ſemen recolligi, illudque arctiſſime vndequaque amplexari, ita vt ne minimum quidem vacui inter conceptum ſemen, & corpus ambientis vteri intercidat, alias impoſſibile eſt, vllam ſequi conceptionem. ſi quid 15
ergo in culpa eſſe poſſit vterus in generatione monſtrorum, id fiet cum aliqua in parte calloſam duritiem contraxerit, quæ facile impediat, ne ſecundum eam partem diſtendatur; inde enim fieri poteſt, vt membrum illi parti correſpondens vel non augeatur, neque ſaltem ad debitam magnitudinem perueniat, vel augeatur quidem, ſed obtortum cuadat, aut alias male conformatum,

non

non potente vtero ſeſe, vt dixi, ſecundum callo-ſam, induratam, aut ſcirrhoſam partem diſten-dere.

16 Sed & vteri ipſius tortuoſitas inter monſtrorum cauſſas adnumeratur à nonnullis DD. quæ an id poſ-ſit, adhuc non video; putauerim enim tortuolita-tem vteri potius conceptum impedire, quam mon-ſtrum cauſſare; militat enim hic eadem ratio, quam ſupra de amplitudine ejus attuli; neceſſe enim eſt vterum ſuper conceptum ſemen recolligi, vnde quantumcumque tortuoſus exiſtat, ſi ſequi debeat conceptio, rotundari, vt ita dicam, illum opor-tet, & in orbem ſuper ipſum ſemen coadunari, vt nul-lus externo aeri locus, aut cujus rei eſſe poſſit; quod inconueniens ſequi neceſſe eſt, quandocunque vte-rus orbiculariter ſemen non amplexetur, datur nam-que aliquod vacuum in aliis figuris inter ſemen, & vteri corpus, & ſic conceptio ſequi, aut ſaltem per-fici non poteſt.

17 Mulier denique ipſa pro cauſſa generationis Monſtrorum maximè admittenda, hæc enim incon-cinno coitu, & agitatione in eo actu celebran-do, ac præcipuè in ſeminum emiſſione, aut illico ab ipſa conceptione, & motibus inordinatis, & la-borioſis, eorumque in oportuna decuſſatione, & aliis mille modis poteſt intignem aliquam obiectio-nem fœtui ipſi afferre, ac talem, vt ex ea monſtruo-ſus in lucem edatur. Sunt & præter hæc in harum cauſſarum cenſu ipſius Mulieris pathemata Animi vehementia, & maxime ſubitanea, ita vt validum excitent humorum, ac ſpirituum motum: nam hoc pacto factum puto, quod habente quadam muliere in vtero gemellos, & timore maximo perculſa, quod ex improuiſo mulierecula alia prægnantis ip-ſius capite arrepto ludibunda alterius mulierculæ proximæ adſtantis capiti illud allideret, gemelli frontibus cohærentes nati ſint; diſruptis namque ex valido motu, vt credo, membranis fœtus in-noluentibus, ſi in diuerſis includebantur, aut alliſis ſimul gemellorum tenerrimis capitulis, ſi vnica continebantur, facile fuit eos ſimul ſecundum alli-ſam partem cohærere, ſic & alias euenire in aliis poteſt.

18 Reſtat vltimo loco inter Monſtrorum cauſſas ad-numerata imaginatio, quam plerique, ne omnes dicam ex DD. acceptant, vt ex Iuriſperitis. *Gloſſ. in l. Quæret aliquis. ff. de verb. & rer. ſign. in verb. fa-taliter.* Damohud. *in Enchirid. rer. crimin. cap.* 84. *nu.* 29. & alij apud Torrebl. *lib.* 2. *Damonolog. cap.* 33. *num.* 42. & apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 86. & ex Medicis plures à ſupradictis recenſiti, ac plura quidem ex hiſtoriis monſtra referuntur, quæ in nullam aliam cauſſam rejici poſſe exiſtimantur, quam in Matris imaginationem; quorum plura vide apud Thom. Fien. *de virib. imaginat. q.* 13. & alibi eo in opere; hanc enim in omnibus, ſed ma-xime in Prægnantibus magnam habere efficaciam volunt, quod facile etiam declarant frequentes maculæ, quas fœtus in ipſo Matris vtero ex ipſius Matris deſiderio; vel imaginatione vehementi alicujus rei contrahunt. Sed quemadmodum ego nonnihil vtcunque Imaginationi tribuo præcipue in Prægnantibus, ita vim talem, ac tantam, qua-19 lem, ac quantam aliqui illi concedunt adimendam illi putauerim: nam ſi tantum poteſt imaginatio, quantum poſſe nonnulli ariolantur, huic quantam feneſtram ad monſtrorum generationem patefacie-mus. nulla dies, nulla hora, nullum momentum abſque alicujus Monſtri ortu tranſigetur, quæ ta-men tam de rato viſuntur, vt non ob aliam cauſſam tantam nobis admirationem incutiant: in quot enim abſurda, Deus bone, labitur in horas, & momenta Prægnantium imaginatio? At, inquies, plura con-currant, neceſſe eſt ad hoc, vt Imaginatio in fœtum operetur, vt eſt ipſius Imaginationis vehementia, validus ſpirituum motus ex valida aliqua Animi paſ-ſione excitatus, vt ex auidiſſima cupiditate, ex im-prouiſo terrore, ex inſigni diſplicentia, & hujuſmo-di; tempus item præciſum generationis ipſius fœ-tus, cum aut ſolum in actu ipſius generationis, aut dum adhuc fœtus tenerrimus eſt, vt in primis qua-draginta diebus, aut primis tribus menſibus, ab Imaginatione alterari aliquo modo poſſit, vt per-currit Thom. Fien. *de virg. Imag. quæſt.* 21. quæ conditiones non tam de facili ſimul concurrunt, vt tam frequenter monſtra generari debeant. & ta-men hæc mihi non videntur adeo connexione in-compoſſibilia, quod non debeant multo frequentius apparere, ac ſimul ad ejus effectus productionem con-currere.

Maximè item mirandum eſt, ſi Imaginatio tan-tum poteſt in immutatione fœtus, ac ſignanter in producendis quibuſdam maculis, ac ſtygmatibus (quod minimum eſt reſpectu generationis Monſtri) cur mille rebus, quas Prægnans mulier appetierit, auidiſſimeque deſideraverit, vix vnius ſtygma in fœ-tu imprimatur: pluta enim, & maximo cum feruo-re pluries appetere prægnantes conſpicimus, qui-bus partim ſua vota explent, partim autem carere coguntur, & tamen fœtus de rato ſignantur; certè ſi ſemper ſignarentur, eſſemus jam omnes Panthæ-ræ corio maculoſiores. ſed cur Bruta ipſa, ea præ-cipue, quæ palam coëunt, quotidie monſtra non generant, nempe fœtus ſuos alienæ ſpeciei figura deformatos? habent enim imaginationem multo quam noſtræ fœminæ vehementiorem ob id, quod mulieres à ſuperiori facultate ab Imaginationis in-tentione diſtrahuntur, quod in illis non habet lo-cum. Cur ergo Canes coram hominibus quotidie coëuntes, & dominos ſuos præſentes & in ipſo actu coitus, & conceptionis, & toto grauidatio-nis tempore vel blandientes, vel objurgantes, mi-nirantetue eos conſpicientes, indefinenterque cum illis commorantes, catulos ſuos ſaltem tantiſper à ſua ſpecie immutatos non generant? aut cur ſaltem non pariunt ſimiles fœtus aliis animalibus, coram quibus aſſidue coëunt, & cum quibus perpetuo commorantur, quorum ſpecies eas in Imaginatione perpetuo ſeruare, & facile illis objici poſſe veriſi-mile eſt? imo non modo alterius ſpeciei animalibus ſimiles catulos non generant, ſed neque ipſis cani-bus, qui in ipſiſſimo coitus actu præſentes non mo-do plurimum ſunt; ſed petulanti ardore, alacrique ſalacitate fœminas maribus cohærentes ſuperinire ſatagunt; verum parentibus ſimiles catulos gene-rant, cum omnino concedendum ex mea ſententia ſit, plurimum fœminarum imaginationem à mole-ſtantium canum petulantia in ipſo coitu eorum ima-gine alterari, & maxime tunc diſponi poſſe ad con-ceptus figuram alterandam, ſi id naturaliter Imagi-natio poteſt, quod mihi difficulter perſuadetur: nam magis rationi conſonum duxerim, imagina-tionem poſſe ad libitum fœtum delineare, & for-moſiſſimum effingere, quin & marem, & fœmellam pro ſuo arbitrio procreare cur non poterit? an non facilius eſt, Imaginationem Naturæ in ſuo opere

Quæ Monſtra ex diuerſis ſpecie Animalibus progigni poſſint, quæ non. Quæ item ex humana ſpecie poſſibilia, quæ non.

QVÆSTIO III.

DE Monſtris, quæ ex diuerſis ſpecie Animalibus progignuntur, multum inter Philoloſ phos ambigitur. Negant aliqui ex diuerſis ſpecie animalibus tertium generari poſſe, & ratio pro his euidens eſt; nam quod ex duobus animalibus ſpecie differentibus naſceretur aut cum ſuo compare ge- 2 nerabit, aut non; ſi primum dabitur hoc modo proceſſus in infinitum, qui à Natura eſt maximè alienus; indies enim nouæ animalium ſpecies pullulabunt. Si ſecundum, videbitur Natura ſtultrà aliquid facere, & à ſuo fine deuiare, qui cum is ſit, vt ſe ipſam in ſpeciebus conſeruet, non poterit illum vlla ratione per hæc individua aſſequi. Sed huic opinioni, & rationi in ejus fauorem allatæ refragatur experientia, nam naſci videmus animalia ex ſpecie differentibus parentibus, quæ inter ſe aliquando generant, aliquando non, cujus rei teſtis inſtar omnium locupletiſſimus ſit Ariſt. *lib. 2. de Gener. anim. cap. 5.*

Rationi in contrarium adductæ ſatisfit dicendo, quod alterutra ex ſuppoſitionibus admiſſa, neutra ex conſequentiis ſit neceſſaria: nam animalia ex parentibus ſpecie differentibus enata, ſi inter ſe generent non nouam ſpeciem generabunt, ſed in primam redibunt; quod ſi non generent, vt de Mulis euenit, hoc non eſt, Naturam ſtruſtra aliquid facere, quia intentio Naturæ eſt conſeruare ſe in individuis ſuſceptis ſecundum ejus diſpoſitionem, non in his, quæ præter ejus intentionem oriuntur. Ariſtoteles vbi ſuprà, & 4. *ejuſdem cap.* 4. quem 3 plerique ſequuntur, admittit quidem generationem inter animalia ſpecie differentia, ſed tres concurrere conditiones ex neceſſitate ad hoc vt inter ea ſequatur generatio, voluit. Quarum prima eſt, vt Natura non multum diſtent, ſecunda, vt magnitudine corporis non admodum impatia ſint, tertia vt vtriuſque geſtationis vteri tempora coincidant: ſic Canes, & Lupi, Vulpes, & Canes, Equi, & Aſinæ coëuntes prolem ex coitu ſuſcipiunt, ſic etiam ex Anibus Perdices, & Gallinæ, cum in eis omnes prædictæ conditiones concurrant. Contra verò ex homine, & Bruto non videtur poſſe ſequi generatio, deficientibus om- 4 nibus prædictis conditionibus. Homo quippe Natura à Brutis, cæteriſque quibuſcunque animalibus tantum diſtat, vt cum nullo omnino conueniat. Temperaturæ enim bonitate omnia excellit, formæque immortalitate vnicus inter cætera exiſtit, Magnitudine item maximè propter corporis conſtitutionem, & figuram nulli par videtur. Quod magis palam fiet, ſi eorum quæ maximè figuræ ſimilitudine cum homine gerriunt, qualitates, & conditiones examines: nam Homo ſolus bipes eſt, & erectus incedit, cæterorum animalium propriiſſime, & ex ſua Natura nullum. Solus Homo manus habet ad omnia opera aptiſſima, cæterorum nullum, quamquam habere æquiuoce dici poſſunt, vt dicit Card. de Socr. ſtud. Soli Homini capitis rotunditas, & amplitudo præ reliquo corpore, eſt connaturalis, ſoli Hominis Naſus prominet, immò ſolus Homo Naſo dotatur, vt ex Andræa Laur. dixi *lib. 5. ſuperiori tit. 3. quæſt. 4. num. 16.* ſoli Homini cutis leuitas conceſſa, cæteris vero horum nihil. Quid de facie dicam ſede pulchritudinis, qua propriè ſolum Hominem dotari firmant Doctores? And. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* Talliacot. *lib. 1. de Chirurg. cap. 1.* quid denique de aliis pleriſque particularibus mentionem habeam, quæ hominem tantopere quoad magnitudinem, & corporis conſtitutionem, & figuram à cæteris animalibus ſecernerunt? ex his enim omnibus videtur conſtitutio, & figura Hominis cum conſtitutione, & figura aliorum animalium incompoſſibilis; quia videtur à Natura quodlibet ſemen determinatum ad conformandum totum hoc, & non alio modo, nempè tali, & non alia figura, hac, & non alia temperie, hoc, & non alio ſitu, hoc, & non alio numero, ita vt ſemen humanum nonniſi figura humana membra dotata conformare poſſit, etiam abſtracta ab ipſo ſemine forma immateriali, & Equinum equinam, etiam abſtracta forma totius, aliter videretur ex quolibet ſemine quodlibet animal quoad externam figuram generari poſſe, ſi fuerit indeterminatum ad certam figuram communicandam. Hoc autem importat illud Hippocr. ſemen rapere ſecum ideam omnium partium, quod optimè pluribus demonſtrat Ludou. Mercat. *Conſult. Medic. num.* 20. *verſ. At cum prorſus.* Non videtur ergo quod ſemina commixta ex Brutino, & humano poſſint generare vnum quid, quod ſit medium inter duo corpora tantopere in tam multis conditionibus inter ſe diſſidentia.

Sed præter hæc homo tempora geſtationis cum 5 nullis habet communia, quod nullum, vt Ariſtoteli, aliiſque placet, ſtatutum tempus patiendi fortiatur, ſi ergo cum nullis conuenit, cum nullo commixtus generabit, cætera enim ſemina aut præuenient, aut ſubſequentur, quod ex ſemine humano generabitur, & ſic cum ſimul naſci non poſſint, impoſſibile erit ea ſimul commixta generare.

Sed præ his maximè vrgere videtur intrinſeca ho- 6 minis forma, propter cujus nobilitatem nulla omninò ſpecies commiſceri cum humana poteſt, quomodo enim immortalis, incorruptibilis, cœleſtis cum mortali, corruptibili, & terreſtri forma conuenire in vnum poterit? aut quodnam tertium reſultare ex vtriuſque principiis materialibus, quod partim corruptibile, & mortale, partim incorruptibile, & immortale exiſtat? hoc tamen ad aliam videtur pertinere quæſtionem, nempe an quod naſceretur ex tali ſeminum miſcela formam hominis habiturum ſit, nec ne; primum autem videtur quærendum, an ſeminum commixtio in vtero fieri poſſit, an potius vnumquodque ab alio ſeceſſurum ſit; an ex commixtis vlla plaſmatio fieri poſſit, an potius vnum aliud corrumpet, vt infrà.

Nam Galenus quoque *lib. 3. de vſu Part. cap. 1.* 7 *in princip.* hanc ſeminum miſcelam ideo negauit fieri poſſe, quia propter maximam ſubſtantiarum diſſidentiam vnum ſemen ab alio receptum corrumpi neceſſe ſit; quin alias ad hanc ipſam generationem impediendam cauſſas concurrere voluit; nam exemplo deducto ex animali nato ex homine, & Equo, non conſtat quomodo tale animal, ſi naſcatur, nutriri poſſit, cum Homo ab Equo tam diuerſa ſortiatur nutrimenta; item difficile eſt demonſtrare quomodo tale animal regeretur in greſſu, in

ſeſſu, in actionibus. Quæ omnia nihil quicquam generationem in vtero, niſi illam ſubſtantiarum diſſidentia, ſed vitam forte extra vterum impedire poſſent, at hoc ad rem meam non facit; mihi enim ſatis eſt inquirere, an generati tale animal ex tali commixtione poſſit. Licet ad ea, quæ Galenus affert, non deſit reſponſio, cum enim ex his ſeminibus generetur tertium quid, particulare forte nutrimentum habebit, particularemque corporis conſtitutionem obtinebit, nam alias animalia non ſpecie ſolum, ſed genere differentia commixta generant, vt infrà oſtendam, in quibus tamen potiores cauſſæ concèptum impedientes, & vitam extra matris vterum concurrunt.

Non diſſimiles allatis ad hoc ipſum rationes attulit Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat. & lib.* 5. ejuſd. *in ſubſequentibus carminibus:*

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in vllo
Eſſe queat duplici natura, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta poteſtas.
Hinc illinc par vis, vt non pari eſſe potu ſit.
Id licet hinc quamuis hebeti cognoſcere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret Equus, puer haud quaquam, qui ſæpe etiam tunc
Vbera mammarum in ſomnis lactantia quærit.
Poſt vbi Equum validæ vires ætate ſenecta,
Membraque deſecerunt fugiente languida vita,
Tum demum pueris nato florente juventa
Occidit, & mollis vellit lanugine malas;
Ne ſorte ex homine, & veterino ſemine Equorum
Confieri credas Centauros poſſe, nec eſſe:
Aut rapidis canibus ſuccinctas ſeminarinis
Corporibus Scyllas, & cætera de genere horum,
Inter ſe quorum diſcordia membra videmus,
Quæ neque floreſcunt pariter, neque robora ſumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate ſenecta,
Nec ſimili Venere ardeſcunt, nec moribus vnis
Conueniunt, nec ſunt eadem jucunda per artus.

Exemplum quoque affert idem Poëta ab inſitione arborum deſumptum; quemadmodum enim impoſſibile eſt ex quibuſuis arboribus inſitionem fieri, quæ fructifera ſit futura, & maxime ſi fructus vtriuſque inſitæ arboris naturam æmulari debeat, ita, immò multo magis difficile euentu eſt in permixtione animalium ſpecie differentium quorumcumque generationem ſequi poſſe.

Sed quia huic ſententiæ videbatur obſtare experientia, cum ex hiſtoriis fide digniſſimis habeamus, monſtra hujuſmodi habentia nimirum membra commixta diuerſorum ſpecie animalium aliquando extitiſſe, Ariſtoteles huic inſtantiæ occurrit dicens, talia membra diuerſa à propria animalis ſpecie eſſe tantum per ſimilitudinem talia, non autem verè talia, nempè inquam non habere à forma ſua ſubſtantiali, à parentum ſcilicet ſemine deducta, vt talia ſint, ſed ab aliqua accidentali cauſſa. De iis autem intelligit, quæ nullo modo inter ſe conuenire poſſunt.

Plures autem DD. cum Ariſtotele conſentiunt, & ne omnium catalogum hic congeram, præter Auerroem ex veteſtioribus 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. eandem ſententiam tuentur ex recentioribus Marcell. Donat. *lib.* 2. *hiſt. Med. mirab. cap.* 1. Card. *de variet. lib.* 15. *cap.* 77. Enſt. Paud. *de med. hum. corp. aff. lib.* 2. *cap.* 59. Faciuntque pro Iureconſultis nonnullæ Legum auctoritates apud Cattanz. *de Part. cap.* 17. *ſub num.* 71. *in fin.*

Alij denique voluerunt animalia ſpecie differentia quæcunque inter ſe coire, & generare poſſe, circa quod etiam fabulæ, vt puto referuntur, vt illud eſſe crediderim, quod Leo African. Ex quo Majol. *dier. canic. coll.* 6. refert, Aquilas nempe Lupis in Africa commixtas generare, ex eaque commixtione neſcio quod animal oriri. Neque majorem habet verſimilitudinem quod jactatur, Hominem ſcilicet cum quibuſcumque brutis, & quod multo magis inueriſimile eſt, cum Auibus, & Piſcibus commixtum aliquando generaſſe, ex tamque nefando coitu interdum fœtum conſuetæ hominis figura prodiiſſe, interdum autem membris ex vtroque parente mutuatis, alias tandem brutum figura patrem, aut matrem repræſentans, idque pro generantium ſeminum majori, aut minori virtute, & actiuitate; quam ſententiam ſequitur, & tuetur inter recentiores Licetus *lib.* 2. *de cauſſ. monſtr. cap.* 68. & maxime in ea parte, qua credit hominem cum feris aliquando commiſceri, & generare, Ariſtotelem in teſtem aduocat, qui tamen potius contrarium firmare videtur, ſic enim habet: Sed enim impoſſibile eſſe, vt tale monſtrum gignatur, id eſt alterum in altero animal, tempora ipſa grauiditatis declarant, quæ plurimum differunt in homine, & Cane, & in Oue, & Boue. Licetus tamen alias ſuam ſententiam optimè tuetur, argumentis ex aduerſo oppoſitis, & contrariis Ariſtotelis auctoritatibus ſatisfaciens, vt apud ipſum vnuſquiſque videre poteſt.

Nos priori ſententiæ neganti abſolutè ex duobus animalibus ſpecie differentibus ſequi poſſe generationem jam ſatisfecimus. Difficultatibus nunc, quas pro Ariſtotelis ſententia allatæ ſunt ſatisfaciendum. Primò ergo quod de Naturæ diſſidentia affertur, non videtur impedire hanc generationem, cum videamus non modo ea animalia, quæ parum Natura diſtant, vt quorum vnum ſilueſtre eſt, domeſticum alterum, vt Sus, & Aper, Canis, & Lupus, Aſinus, & Onager, inter ſe coëuntia generare, ſed etiam quæ multo magis diſſident in temperamento, in naturali propenſione, in corporis diſpoſitione, vt Canis, & Vulpes (quamquam parum admodum diſſidere vult. Card.) Canis, & Tygris, Tygris, & Panthera, Pardus, & Lœna, Canis, & Simia, & alia permulta. Prætereo Equum, & Aſinum, quos natura multum diſſidere quis non dixerit, cum alter impiger ſit, ſuperbus, anima elato, curſu veloci, alter vero piger, humilis, animo demiſſo, greſſu tardo, ille bello aptus, hic nonniſi oneribus ferendis? quis non dixerit illos plurimum natura diſſidere, cum vnus calidiſſimi temperamenti ſit, alter frigidiſſimi? & tamen hæc Brura inter ſe conjungi, & quotidie generare quis non nouit: ſed omittamus Equum, & Aſinum, an non toto Cœlo diſſident animalia, quæ ſub diuerſo genere conſtituuntur, vt quæ ſub ſolidungulorum genere continentur, & quæ ſub genere ruminantium comprehenduntur? & tamen hæc inter ſe coire, & generare Hippocaurus declarat, partus ex Tauro, & Equa ſuſceptus, quem & vidiſſe ſe teſtatur Iacob. Rueff. *lib.* 5. *de mulierb. cap.* 3. & de quo Card. *lib.* 2. *de Medic. contrad. tr.* 6. *contr.* 18. & quem in Gallia infrequentem non eſſe teſtantur nonnulli, & quem denique nos ipſi vidimus, vt ex hiſtoria, quam in vltima hujus tituli quæſtione habes ſatis liquet. Et de eo etiam Pariſanus *Nobil. exerc. de ſubtil. lib.* 2. *exerc.* 3. *cap.* 3. cum ergo tanta Naturæ diſſi-

diſſidentia, quanta interuenit inter Solidungula, & Ruminantia non impediat inter ipſa generationem, certe non quælibet, ſed ſumma diſſidentia concurrere debet, ſi generatio inter hæc animalia fruſtrari debeat; & idcirco bene crediderim falſitatem continere quod de Aquilis cum Lupis coëuntibus refertur, aut de homine cum Asinis, aut Piſcibus commixto; hæc enim fabulam omnino ſapiunt, cum propter ſummam diſſidentiam in quibuſcunque rebus tam ad coitum, quam ad generationem, tam quoad temperaturas, quam quoad corporis conſtitutionem tam quoad victus rationem, quam quoad mille alia ſpectantibus impoſſibile videatur ex illis ſequi poſſe generationem.

10 Altera conditio, quam deſiderabat Ariſtoteles, erat corporum magnitudo non improportionata, quæ item maxima ſit oportet; alias enim inter ejuſdem ſpeciei individua, nullo impedimento eam eſſe conſpicimus, ergo nec inter animalia diuerſæ ſpeciei. In humana certe ſpecie in dies animaduertimus prægrandes viros putillas fœminas grauidas facere, & contra prægrandes mulieres à maxime puſillis viris, & pumilionibus impleri. in canino porro genere catellam aliquando aſpicies à Moloſſo, ſeu Maſtino iniri, qui quadrupla proportione in magnitudine illam exuperabit. illud verum eſt, fœminam canem magnam à catello iniri non poſſe; ſed non idcirco dicendum, inter hæc animalia ſequi non poſſe generationem, hoc enim ſolum per accidens eſt, quia conjungi non poſſunt, & ſic in cæteris animantibus improportionata magnitudo impediet forte Maris & fœminam diuerſæ ſpeciei conjunctionem, non tamen idcirco ſequitur, quod impediat ex ſua natura generationem, ſed tantum per accidens.

Verumenimvero præ omnibus conditionibus, quæ inter animalia ſpecie differentia generationem impedire exiſtimat, maximi facere videtur Philoſo-
11 phus differentiam temporis in vtero ferendo. patet enim nullum animal naſci poſſe niſi determinato, & ſibi conueniente tempore; quod ergo ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus conflatur, quocumque tempore naſcatur (dummodo non ex animalibus deciſa ſint, quæ vno eodemque tempore pariant) aut præueniet, aut retardabit ortum ex parte alterius ex ſeminibus, & ſic impoſſibile erit, vt viuat; at, inquam, non viuat, nam ego quæro, an naſci poſſit, non autem, an victurum ſit tale animal, nec ne. ſed neque ad vitam obſtare quicquam videtur, quod opponitur maxime in ipſius Ariſtotelis do-
12 ctrina, & ſignanter inter hominem, & brutum; quia in ejus ſententia homo in vteri geſtatione cum omnibus ambigit, ergo cum omnibus etiam quoad vteri geſtationem conueniet. licet voluerint nonnulli DD. proprietatem hanc generandi filios ſeptimo, aut octauo, aut nono, aut decimo, aut vndecimo menſe eſſe quorundam individuorum, quod falſitatis conuincitur, vt alias dixi, quia idem homo eidem mulieri junctus modò ſeptimeſtres, aut nonimeſtres generat, non ſemper autem aut ſeptimeſtres, aut nonimeſtres, quod ſuccedere deberet, ſi
13 hæc proprietas à Natura ineſſet, quippe cum hu-
14 juſmodi proprietates non ſint ſeparabiles. ſed ego jam monſtraui, hominem in vteri geſtatione, hoc eſt in tempore ferendi vterum, non differre à cæteris animantibus, ſed habere vt cætera ſuum ſtatutum pariendi terminum conueniente latitudine dotatum, vt alia quoque ſortiuntur. quam ſententiam
15 Carranz. *de part. in Prolegom. num.* 7. tanquam minus apte conſideratam reprobat. vide autem in quas ineptias hominum audacia aliquando eos conjiciat, quidque differant ſapientum ab aliorum ingeniis. Stepha. Roderic. Caſtrenſ. *in lib. Hippocr. de Alim. part.* 4. & Daniel Sennert. *lib.* 4. *ſua pract. Med. par.* 2. *ſect.* 6. *cap.* 1. ambo Medici, & Philoſophi illuſtres hanc meam ipſius ſententiam examinantes, ejuſque & contrariæ ſententiæ rationes ponderantes, illam tanquam communi probatiorem acceptant, cæteroſque ad eam acceptandam inuitant; hic homo autem, qui neque Philoſophus eſt, neque rationes meas aut voluit, aut nouit ponderare, audacter eam rejicit, ac improbat, & quod magis deteſtandum eſt, ratiocinationem à me habitam nonnili multis in medium productis ſolidis quidem rationibus, vt prædicti DD. judicarunt, inepiam ineptiſſime appellat; ſed hunc Iuriſtam ſuæ in confutandis Philoſophicis aliorum ſententiis ineptitudini relinquamus. ad rem meam redeo, & ad Ariſtotelis rationem dicam, verum eſſe, debere vnumquodque animal ſtatuto ſibi tempore naſci; nempe Equum menſe duodecimo, vitulum decimo, Elephantem biennio, & ſic de cæteris; at quemadmodum quod ex Equo, & Boue progignitur, neque Equus vere eſt, neque Bos, ita neque Bouis, neque Equi tempore ſtatuto naſci debet, ſed habere illud oportet particulare quoddam tempus ſui ortus, nempe quod ſatis fuerit illi ad acquirendam ſibi conuenientem in vtero perfectionem. hæc enim 16
proprietas naſcendi hoc, aut illo tempore, etiam ſi quoad vniuerſale tempus ſit ipſius ſpeciei, quoad particulare, & præciſum ad dies determinatum eſt ipſorum individuorum: non enim illud tempus ob 17
aliam cauſſam à Natura ortui animalium eſt aſſignatum, niſi quia tanto tempore indigent, vt in vtero perficiantur, ita vt in lucem prodeuntia, & nutriri per os, & externi aeris injuriis obſiſtere poſſint; & quia individua ejuſdem ſpeciei variant temperamento, viribus, parentum fortitudine, cæli temperie, & mille aliis conditionibus, idcirco terminus ille non eſt à natura idem in omnibus, ita vt omnia eodem die eademque hora, totidemque diebus ab vtero prodeant, ſed latitudine quadam dotatur; atque hoc pacto calidiora individua ejuſdem ſpeciei citius naſcuntur, quam frigidiora, vnde mas prior vt plurimum naſcitur, quam fœmina; robuſtiora etiam citius, debiliora tardius naſcuntur; quæ parentes fortes ſortiuntur maturant exitum, quæ debiles retardant; cælo calidiore minori tempore, frigore diuturniore in vtero manent, & ſic de cæteris, idcirco hominem à nono affecto ad vndecimum, Equum à decimo ad duodecimum, Aſinum, & Bouem eodem modo, canem à ſpatio bimeſtri ad trimeſtre, ouem à quarto menſe ad quintum, & alia alio tempore indeterminato ſemper, & determinato naſci deſtinauit; vt ex hiſtoricis naturalibus *loco citato*, comprobaui. Animal ergo quod ex duobus ſpecie differentibus fuerit conceptum naſcetur eodem modo, cum ad eam perfectio- 18
nem peruenerit. quæ ſibi conueniens erit, aut naſcetur cum illi defecerit à Matre alimentum; neque id obſtabit ejus ortui, viuere ne poſſit, an non, non enim ex intentione Naturæ vniuerſalis prognatum eſt; vnde hæc de ejuſſa Monſtra facile intereunt, vt 19
alias cum Philoſophis demonſtrabo. idque ſibi voluit Virg. *lib.* 6. *Æneid. ibi.*

Centauri in foribus ſtabulant.

vt ſentit Seruius ibi, ex quo etiam Hieron. Magg. *loco*

alias cit. pro nunc tamen non id quærimus, an quod ex ſpecie differentibus animalibus plaſmatur viuere poſſit, necne, ſed an plaſmari poſſit, aut concipi.

Addo his quoad in natis ex diuerſis ſpecie animalibus, cum ſemina miſceantur tota per tota, proprietates quædam naturales etiam confunduntur, neque facile dices, quam proprietatem tam ab altero parente accipiant, vt ex vno potius quam ex alio accepiſſe affirmare poſſis. aliæ autem non ab vtroque parente communicantur, ſed ab alterutro; ſic Mulus ex Equa, & Aſina conceptus habet ita ab vtroque parente commixtam figuram, vt à quo magis acceperit nequeas affirmare, à patre tamen accipit fortitudinem, à matre tolerantiam in laboribus ſic. & Hippotaurus in figura neutri ex parentibus omnino ſimilis, à matre tamen habuit ſpeciei characterē nempe, vt potius ſolidungulus, quam ruminans naſceretur. Specificam ergo hanc differentiam naſcendi potius hoc, quam illo tempore ab vtroque parente natum recipere neceſſe nequaquam eſt, ſed ab alterutro; aut etiamſi contendas vtrumque in hoc cooperari, naſcetur, vt dixi, peculiari quodam tempore, nempe cum perfectionem acquiſierit. at dices, vnum quidem ſemen perfectionem tunc forte acquiſierit, alterum tamen non, & ſic interibit, at ſi ſeminum fieri poſſit perfecta commixtio, ex duobus vnum fieri neceſſe eſt, quod talem inducat proprietatem, vt tali tempore naſcatur. redeundum ergo ad id, an ex hoc quod hæc ſemina perfici, & deduci in actum eodem tempore non poſſint, eorum etiam commixtio impediatur, & ſic non quærendum de temporis diuerſitate in vtero ferendo, hoc enim nihil omnino ſeminum commixtionem, & conceptus formationem impedire poterit.

Sed præter impedimenta ab Ariſtotele allata, aliud non contemnendum inſurgit, ex quo inter
21 ſpecie differentia animalia generatio ſequi non poſſit, idque eſt diuerſitas conſtitutionis membrorum generationis, & varietas in coeundo. Maris enim, & fœminæ ejuſdem ſpeciei genitalia ea proportione Natura plaſmauit, vt nullo negotio inuicem aptari poſſint, atque ea ratione cujus ſpeciei mares veretri craſſitudine dotauit, ejuſdem fœminas vuluæ amplitudine ditauit. contra cujus mares membri exilitatem obtinuerunt, ejuſdem fœminæ vuluæ angustiam ſunt conſecutæ: ſic & in longitudine eadem proportio in eadem ſpecie, quæ ſi aliquando vitietur conceptus facili negotio impeditur. ſic etiam ſi quibus maribus veretrum olleum dedit; ac ita efformauit Natura, vt in coitu tumefactum nodos quoſdam in medio excitaret, quibus cogeret illos cum fœminis cohærere, ejuſdem ſpeciei fœminis ita vuluam effformauit, vt retinendo Maris genitali apta eſſet, non ſic autem in aliis fœminis, quarum mares membro non ita conſtituto dotabantur. Itaque quanam ratione canis quem inire poterit, aut etiamſi ineat, quomodo generabit, ſi in ipſa commixtione cum oue cohærere, vt ſua Natura fert, nullo modo poſſit? putandum enim eſt, animalia, quæ inter ſe cohærentia coeunt, nequaquam generare poſſe, vbi neque ſimul cohærere, neque per conueniens tempus perſiſtere in coitu poſſunt! canes enim, qui vel ſui ipſorum vitio, vel fœminarum in coitu adhærere non potuerunt, ſteriles fuiſſe experimento compertum habemus.

Eandem parit difficultatem genitalium conſtitutio quoad magnitudinem, nam quomodo Equus Vaccam inibit, cum ille membri craſſitie, hæc vuluæ anguſtia pro ſui maris capacitate ſit inſignis? aut quam viam reperiet Camelus ineundi Equam, aut aliam fœminam extrà ſuam ſpeciem, aut etiamſi ineat, quomodo in emiſſione ſeminum à fœmina ſimul, & mare facienda concordabit? conſentaneum enim eſt calidiora animalia citius, ac promptius ſemen emittere, frigidiora ſerius. ſed & hoc cauſa erit per accidens impediens generationem inter duo animalia ſpecie differentia, quia impeditur generatio ex impedimento conjunctionis maris, & fœminæ. nobis autem inquirenda intrinſeca cauſa impediens talem generationem in ipſis ſeminibus inhærens, nulla enim prænarratarum ſufficiens ad hoc ex ſua natura videtur.

Galeni quoque ratio ad hoc allata, cum maximi quidem ponderis ſit, ad trutinam reuocanda, ea eſt idcirco impoſſibile eſſe, ex duobus ſeminibus ſpecie differentium animalium generationem 22
ſequi, quia ſemen principium ſui motus non habet in diuerſas ſpecies. quæ ratio licet experientia conuincatur, quia videmus ſemina Equi, & Aſinæ, Hirci, & Ouis, Tauri & Equæ commixta generare, habet tamen facilem reſponſionem, quia procedit quidem de quolibet ſemine per ſe ſeorſim ſumpto, neque enim Equinum ſemen poteſt habere motus ſui principium in diuerſas ſpecies, neque aliud quodlibet, at ſi conflatum quoddam ex diuerſis ſeminibus accipias, jam hoc habebit principium ſui motus ad gignendum tertium quoddam ex diuerſis ſpeciebus commixtum ob communicatam illi à ſeminibus, virtutem; ex duobus enim ſeminibus, quæ ſunt partiales cauſſæ conceptus, fit vnum totum, quod eſt cauſa totalis ipſius: niſi ergo, vt Galenus addebat, quid impediat ſemina diuerſa concipi, quia vnum forte aliud corrumpet, fœtum efformari ex ipſis non erit ob eam rationem impoſſibile; habebit enim ſemen commixtum ex duobus ſeminibus ſpecie differentibus particularem quendam motum ad talem, aut talem figuram, aut talem, & talem formam producendam, & non aliam. idque fiet pro exuperantium ſeminum virtute; quod enim magis exuperabit plura conceptui tribuet; ſed partim ſemper ſuperare, partim ſuperari neceſſe eſt, cum vtrumque ſemen, ex doctrina Hippocratica, & Galenica, habeat principium actiuum, & paſſiuum, tam fœmineum inquam, quam maſculeum, quod apud Medicos eorum ſequaces eſt acceptiſſimum.

Cæterum peculiariter eſt à nobis conſiderandum, an ex homine, & Bruto ſimul commixtis vlla ſequi poſſit generatio; nam hoc, vt dixi non ſolum concedunt multi viri doctiſſimi, ſed etiam hiſtorias, de quarum veritate piaculum videtur ambigere, in medium producunt. Vidimus jam animalia multum natura diſſidentia inter ſe jungi, & generare, notiſſimumque eſt, quod de Aphrica jactatur, ab ipſo quoque Hippocrate noſtro ſetia perpetuo, & certa ſecante (licet ille de Aſia loquatur ponens nonnullas Aphricæ regiones in Aſia, vt expoſitores volunt) *lib. de Aer. aq. & loc.* memoratum, vbi & ejus rei cauſſam affert dicens, Vincit enim in ipſis voluptas, quæ ratio eſt multiformes generari partus præſertim in feris; quod & Ariſtoteles fatetur *lib. 2. de Gener. Anim. cap. 5.* notandumque illud in Hippocratis verbis, Quæ ratio eſt multiformes generari partus præſertim in feris, quaſi non diffiteatur in aliis ſpeciebus, & in humana quoque id 23

ipſum

ipſum contingere. Plutarchus *etiam in lib. cui tit. Quod* Brut. *rat. vtan. prope finem* manifeſtè manibus pedibuſque in affirmantem ſententiam ire videtur, quod homo Brutis commixtus generare poſſit, dicens. Etenim cum Capris, & ſuibus, & Equabus ſe commiſcere, & viri tentarunt, & fœminæ propter ferarum mares inſanierunt. Ex hujuſcemodi verò nuptiis, & Minotauri, & Ægipanes, &, vt ego quidem puto, Sphinges, & Centauri vobis oriuntur. *In paralellis autem num.* 54. ex Ariſtotele hiſtoriam enarrat Ariſtonis Ariſtonymi Epheſij Demoſtrati filij, qui Aſinæ ſeſe immiſcuit, & indè Onoſcelem virginem ſpecie honeſtiſſimam tulit. & num. ſeq. de Fuluio Stella meminit Equam comprimente, quæ ex eo congreſſu. Hipponam formoſiſſimam puellam peperit. Plinius *præterea lib. 7. cap. 7.* Indos feras comprimere affirmat, & inde ſemiferos partus naſci tradit. Quin & *lib. eod. cap.* 3. ſub Claudio Cæſare ſe vidiſſe Hippocentaurum narrat ex Ægypto allatum, ac melle aſſeruatum. Huic, inquit, anterior pars humana, equina poſterior erat. Non videtur autem conueniens Plinio in his, quæ ſe vidiſſe affirmat, fidem derogare, maximè cum ipſe Imperator, ad quem ſcribebat, & alij permulti ex principibus viris tunc temporis poſſent ſcribentem falſitatis conuincere. Sed & Ælianus Centauros admittere videtur *lib. 17. de Animal. cap. 9.* & Onocentauram viſam ſe audiuiſſe docet: quin *idem lib. 6. cap.* 42. protritam illam hiſtoriam in medium affert Capræ ab adoleſcente paſtore adamatæ, & compreſſæ, ex qua puer natus eſt caprinis pedibus, ſed humana facie. Paſtorem autem dormientem ab hirco ob zelotypiam narrat occiſum.

Sed & Veronæ viſum Centaurum, & à viro quodam impunè interfectum dicit. Franc. Petr. *lib. 4. Memorab. tr. 6. cap.* 20. *ex quo* Coraſius, quem refert Menoch. *de Arbitr. lib. 2. caſu* 491. *num.* 27. Multi ergo ex Recentioribus ob hæc concedere non recuſarunt ſimiles partus ex hujuſmodi hominum cum feris commixtionibus ſuſcipi poſſe. Vt Cardan. *de variet. lib. 7. cap.* 31. *verſ. Lupos eſſe Canes.* Iacob. Rueff. *de muliebr. lib. 5. cap.* 10. Mercat. *lib 3. de ſter. & pregn. aff. cap. 7. & in conſult. num.* 20. Capiuacc. *lib. 4. Pract. cap. 6.* Roderic à Caſtr. *de morb. mulier. par. 1. lib. 3. cap.* 11. VVinrich. *de ort. Monſtr. cap.* 15. & 16. Andr. Laur. *Anatom. lib. 8. q.* 14. Fortun. Fidel. *lib. 3. Relat. cap. vlt.* Ambroſ. Paræus *lib. 23. cap.* 12. *Licet lib. 2. de cauſ. Monſt. cap.* 68. Bahuin. *de Hermaphrod. lib. 1. cap.* 10. Sennert. *lib. 4. pract. par. 2. ſect. 4. cap.* 10. Sebaſt. Naſ. *in pract. Meth. med. par. 1. ſect. 2. digr. 2. q. & ex Iuriſconſultis Glo. in l. Quæret. aliquis ff. de verb. ſignif. verb. fataliter, & alij* Hieron. Magg. *Miſcell. lib. 1. cap.* 20. Torrebl. *Damonolog. lib. 2. cap.* 32. *num.* 10. *& nouiſſime* Alphonſ. à Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 77. *cum aliis ibi per eum adductis num.* 91. *verſ. Quinta iſtarum.* & ex aliis Profeſſoribus Polyd. Virgil. *lib. 3. de Prodig.* Martin. Delr. *lib. 2. diſquiſ. magic. queſt.* 14. apud quem etiam nonnullas hiſtorias vide; relinquam Manilium, ex quo idem Delrius, & alios, omittam quoque Auicennam *lib* 18. *de Animal.* & cum his quoque ſentientem Cardanum *lib. 14. de variet. cap.* 77. alioſque Aſtrologos, qui concedunt quidem talia monſtra naſci poſſe; non ad virtutem tamen ipſorum ſeminum, ſed ad Stellarum referunt. Conſulto etiam omitto nonnullos alios ſcriptores, qui ex hiſtoriis fide digniſſimis facti poſſibilitatem comprobarunt, quos tamen ſi quis legere deſiderat, auctores præcitatos euoluat, præcipuè autem Schench. *in Obſeruat.* VVinrich. Licet. Patæum, Bahuinum, & alios. Solum. addam forte aliis quoque notam hiſtoriam, ſed quam ex manuſcripto quodam diario Paridis de Craſſis habeo, nempè Romæ in Regione Montium mulierem fœtum ſemicanem edidiſſe regnante Leone Decimo. Et tamen nonnulli ex iiſdem Auctoribus, quid id fieri poſſe conceſſerunt, alias negarunt, vt Plut. *en libello, qui inſcribitur, Quod non oporteat fanereri*, vbi videtur pro impoſſibilitate generationem exiſtimare in his verbis. Minime, inquit, Vſurariorum genus peſſimum inueniretur, quemadmodum neque Centauri, neque Gorgones. Ad impoſſibilitatem etiam retulit id ipſum Ouid. *lib. 4. Eleg. 7.*

----------credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis cinctæ fuiſſe comis.
Eſſe Canes vtero ſub Virginis, eſſe Chimæram
A trunce qua flammis ſeparat angue Leam.
Quadrupedeſque homines cum pectore pectora juncta,
Tergeminumque virum, Tergeminumque canem.

Quin & Leges ipſæ ſimilium animalium ortus ad impoſſibile reducendos cenſuerunt, *vt* §. 1. *Inſt. de Inut. ſtipul. & l. ſi ita ſtipulatus. ff. de verb. oblig. & alibi*, vt per Torrebl. & Carranz, *locis ſuprà citatis.*

Cæterum non deſunt in hac re aliæ plures difficultates; & primo hiſtorias Centaurorum, aliorumque monſtrorum ſemihumanorum ſuſpectas mihi 24
mirum in modum facit eorundem corporum conſtitutio, quod nempè partim humana, partim ferina membra ſortirentur: nam primò hoc apertiſſime commonſtraret ſemina, ex quibus ſunt generata, non fuiſſe tota per tota commixta, at niſi ſe- 25
mina ita miſceantur concipi in vtero non poſſunt, aliter poſſet ex altetutro tantum ſemine fieri generatio, quod eſt impoſſibile. Secundo dato quod ſemina ſint quidem commixta in vtero, certè oportuit ea diſgregari, vt vnumquodque ſibi appropriata membra generaret, atque vnum exempli gratia generaret caput humanum, alterum vero pectus belluinum, & ſic mixtionem illam diſſolui oportuit, ac inuicem ſemina ſegregari, quod non eſt veriſimile. Tertio neceſſe fuit dari duo agentia totalia in vno individuo, quod nequaquam concedendum, nam vtrumque ſemen oportuit à proprio agente regi ad hæc, & non alia membra, hoc & non alio charactere inſignita efformare, ſiquidem ſi ex vtroque vnum agens eſſet conflatum membra commixta generaſſet, non hæc humana, illa belluina. Denique ſi ab experientia fides deſumenda eſt, nunquam videmus animalia ex ſeminibus diuerſæ ſpeciei enata habere partim membra vnius, partim alterius ex parentibus, ſed commixta, ita vt aut totum magis ad vnius, quam ad alterius ſimilitudinem accedat, ſed retineat tamen aliquid, aut certè ad nullius, hoc eſt non magis ad vnum, quam ad alium, at numquam ſcio repertum mulum capite equino, reliquo corpore aſinino, neque item Hippotaurum capite prorſus Taurino, corpore reliquo prorſus Equino, licet *Iul. Obſeq. de Prodig. num.* 46. referat Fruſinone Agnum natum capite ſuillo; hæc tamen, & ſi quæ alia his ſimilia referuntur, fabuloſa puto, aut habere quandam ſimilitudinem, vt ha-

bent etiam quando ex diuerſis ſpecie generantur ad parentum imaginem, quam tamen, vt dixi, numquam implicitet, & abſque vlla conuenientia cum altero repræſentat.

Denique, præterquam quod de raro, immò rariſſime fit, vt tam ab humano ſenſu deuiet homo, vt ſe cum Brutis commiſcere in animum inducat ſuum, exiſtimandum eſt quamplurima etiam in tam nefario
6 coitu interuenire, quæ ſeminum miſcelam, & ex iis generationem prohibeant, ferarum nempe ipſarum inobedientiam, quæ ab aliis maribus extra ſuam ſpeciem ſubigi, aut cum alienis fœminis conjungi ſe non patiuntur. Hominis ipſius etiam extrema laſciuia gliſcentis abhominationem, & verecundiam. Vindicis item diuinæ, & humanæ Legis timorem, necnon etiam coëundi rationem, membrorum genitalium diſparitatem, cujuſuis procliuitatis alterius in alterum, & reciproci amoris abſentiam, & alia id genus, quæ me maximè in eam opinionem manuduxerunt, quod etiamſi ſæpe ſæpius contingeret tam horrenda, & abhominabilis commixtio (quam D. O. M. ab humana progenie eliminet) nonniſi ſumma cum difficultate, aut forte nullo modo ſuccederet generatio.

Sed neque hæc licet de facto generationem hujuſmodi prohibeant, rei poſſibilitatem adimere videntur. Quid ergo ad tam implicitam dubitationem reſpondebimus? Poſt ſeminum concurſum, quem
27 nihil impedire poſſe, nemo eſt qui dubitet, videndum an quicquam ſit, quod eorum commixtionem poſſit prohibere. Subſtantiæ, vel materiæ diſſimilitudinem cauſſari poſſumus. Et quoad ſubſtantiam nimis certè diſtare videtur perfectio caloris ſeminis humani à belluini. At ſi in quibuſuis viuentibus calorem in-
28 eſſe quemdam cæleſtem, ac diuinum admittamus, quod demonſtrat præ cæteris Fernelius *lib. 4. Phyſiol. cap. 1. & alibi*; calor ſeminis humani à belluini calore differet tantum ſecundum magis, & minus,
29 non erunt ergo contrarij, ita vt ſemina commiſceri prohibeant; immò calor magis perfectus viuificabit, non corrumpet calorem inſitum ſeminis belluini,
30 proprium enim videtur cæleſtis caloris viuificare non corrumpere. At nonne ſubſtantiarum diffidentiam indicant experientiæ in medium productæ hujuſmodi miſcelæ humani nempè, & belluini ſeminis? quippè cum ex illis pateat nequaquam mixta fuiſſe tota per tota, cum partim generauerint membra humana, partim belluina, non promiſcue commixta, vt in cæteris animalibus animaduertuntur, quæ ex parentibus ſpecie differentibus procreantur? Adde quod anima, quæ eſt in ſemine humano, aut animæ facultatis nimis diſtat à natura animæ, quæ deducitur ex ſemine belluino. Sed alia tamen ex parte non videtur vlla anima, aut vlla animæ facultas effingi in ſemine poſſe, quia facultas, animæ facultas eſt, vnde ſi vlla adeſſet facultas animæ rationalis in ſemine humano, adeſſet & anima rationalis, quod non eſt veriſimile; ſed hæc longioribus proſequitur Thom. Fien. *lib. de form. fœtus quæſt. 5.* Verum quoad materiam an fortè quia vnum ſemen magis altero craſſum, tenue, frigidum, ſiccum, calidum, humidum, idcirco ſemina miſceri prohibentur? certè neque hoc ſaltem de neceſſitate, quia vnum ſemen alterius qualitatem moderabitur, ſi commiſceri permittantur. Miſceri ergò ſemen humanum, & belluinum non eſt quid, quod prohibeat. De hinc in actum produci, & inde aliquam generationem ſequi, quæcunque tandem illa futura ſit, adhuc non video quod impedimento eſſe poſſit. Quod ſi hæc aut nunquam, aut tam de raro conſpiciantur, non facti impoſſibilitas, ſed cauſſarum ex accidenti concurrentium impedimentum inculandum. Quale verò monſtrum qualiſve partus ex tali ſeminum commixtione naſci poſſit, vtrum habens partum humana membra, partim belluina, an potius ita ſimul commixta, vt in aliis, quæ ex ſpecie diuerſis parentibus orta videmus, conſpiciuntur, aut aliud quoddam animal, ingenue fateor ancipitem me adhuc detinere, neque poſſe experientia orbatum (ſummum enim nefas in his experientia) quicquam certi determinare; quod enim homo inde naſci poſſit facile non dixerim, & multo minus quod bellua; ſed illud non inficiari auderem, monſtro naſcente, vt natum aliquando jactant, quoquo modo commixta membra humana, & belluina habente, euidens indicium facere, vt nefariæ inceſtus Reus exquiſitiſſimis tormentis torqueri poſſit; ad hoc enim maxime pro Iuriſconſultis tota hæc rerum ſeries pertinere videbatur; quod ſi quid aliud eſt, quod pro ipſis faciat, hinc etiam facilè recolligere poterunt.

SVMMARIVM.

1 *Neceſſitas ſciendi quænam monſtra rationali Anima ſint prædita.*
2 *Fœtus ad aliquos effectus dici poteſt monſtroſus, ad alios autem non.*
3 *Monſtrum ad effectum quod baptizari non poſſit quando dicatur.*
4 *Fœtus humanam figuram habens pro homine habendus.*
5 *Fera ex homine concipiens poterit in aliquorum ſententia generare aut hominem, aut feram, ſic & mulier ex Bruto concipiens generare aut hominem, aut Brutum.*
6 *Ad hominis perfectionem videtur requiri figura humana.*
7 *Sola anima ſine corporis perfectione ſufficiente non facit hominem.*
8 *Quod formam hominis, id eſt, figuram non habet, rationalem animam habere non præſumitur.*
9 *Effigies externa eſt prædominantis ſeminis indicium.*
10 *Caput eſt præcipua rationalis Animæ ſedes.*
11 *Fœtus humano capite pro homine habendus.*
12 *Totus homo in facie, & ſolus Homo facie datur.*
13 *Monſtra in dubio baptizanda.*
14 *Fœtus humanus capite belluino an pro homine habendus.*
15 *Fœtus capite belluino quando pro homine exiſtimandus.*
16 *Monſtra ex homine ab humana figura prorſus degenerantia in ſpeciem alienam nihil humani habent.*
17 *Monſtri bicorporis alterum, quod videtur ſenſu carere, an homo ſit.*
18 *Monſtrum rationalem animam habere ſi humana figura ſit prædium, an verum ſit.*

Quæ

Quæ Monſtra ex humana ſpecie rationalem animam ſortiantur, quæ non.

QVÆSTIO IV.

PRoximum ab his eſt, vt videamus, quænam monſtra ex humana ſpecie quomodocunque enata rationalem animam ſortiri pronunciare liceat, quæ
1 non; ab hoc enim plura maximi momenti dubia dependentiam habent, nempe an fœtus baptizandus ſit, nec ne, an rumpere debeat teſtamentum, an ſuccedere debeat in paternis, aut maternis bonis, an impune occidi poſſit, & alia quamplura. non
2 enim, etiamſi monſtruoſus fœtus ſit, ſemper eodem modo ad quoſcunque effectus pro monſtro habetur, ſed ad aliquos monſtrum dicitur, ad alios non. ſimpliciter tamen Monſtrum dicitur quandocunque aliquod enorme vitium habet vel in exceſſu, vel in defectu, vel in conformatione membrorum. ad effectum autem quòd baptizari debeat nunquam
3 dicitur Monſtrum, quandocunque humanam figuram retineat, niſi fortè quando cum hoc nullo ſenſu prædictum eſſet, quemadmodum ad effectum quòd poſſit impunè occidi, non ſufficit quæuis etiam enormis monſtroſitas, niſi enormiter à figura humana recedat, & verè homo dici non poſſit. an autem enormis læſio in exceſſu, vel in defectu membrorum impediat, nè in paternis, aut maternis bonis ſuccedat, Iuriſconſultorum eſt definire: nam niſi illud ſit, quod hujuſmodi fœtus pro vitalibus non habentur, & idcircò teſtamentum non rumpunt, non video quid in cauſſa eſſe debeat, cur paterna, aut materna hæreditate defraudentur; niſi fortè defectus eſſet enormis membrorum principalium, vt ſi monſtrum eſſet Acephalum, hoc eſt, ſine capite, tunc enim nequaquam palam eſſet, an homo eſſet, necne.

Videndum ergò quæ monſtra Anima humana
4 dotentur, quæ non. Putarunt aliqui nullum in hoc dubium interuenire, quandocunque fœtus humanam figuram habeat; ita Fortun. Fidel. *lib. 3. relat. cap. vltimo*, in qua ſententia ſequitur, quòd Equa, vel Bos poſſit generare verum hominem, nam poteſt etiam, vt credit, Equa, vel Bos homi-
5 ni commixta generare fœtum, qui humana figura perfectiſſimè dotetur, nihilque Brutinæ retineat, ſic & Mulier ex Bruto concipiens aliquandò Brutum, aliquandò Hominem generare poterit, ſicque ferunt Attilam Hunnorum Regem ex cane, & muliere ſuſceptum, vnde Torquat. Taſſ. *Cant.* 17. Stanza 70.

Ben ſi conoſce al volto Attila il fello,
Che con occhio di Drago ei par, che guati,
Et ha faccia di Cane, & a vedello
Dirai, che ringhi, è udir credi i latrati.

In hanc ipſam ſententiam ità ex Iuriſconſulris inclinat Torreblanca *lib. 2. Demonolog. cap. 33. à num. 22. ad plures ſequentes*, vt putauerit, Satyros, aliaque hujuſmodi animalia ſemihumana figura inſignita & homines eſſe, & rationis participes, natoſque ex nefanda Hominum cum feris commixtione.

6 Videtur autem ad Hominis perfectionem, cor-
7 poris ſufficientem ſaltem quandam perfectionem requiri, quia ſola Anima non facit Hominem ſine ejuſdem corporis perfectione. Plat. *in Conuiuio. & ibi* Ficin. *orat. 4.* Cic. *in ſomn.* Scip. & ex Iuriſconſultis Baldus *in l. 2. in princ. C. de Poſt. Hared. Inſtituend.*

Vndè apud Iuriſconſultos, quod formam, id eſt 8
figuram Hominis non habet, rationalem Animam habere non præſumitur, vt ex eodem Bald. Carranz. *de Part. hum. cap. 17. num. 25.* quandocunque ergò in externa figura humana elucet effigies, etiamſi fœtus ex nefaria aliqua commixtione hominis cum Bruto naſceretur (ſi modò id in via naturæ ſuccedere poſſit) fœtus ille Homo dici debet, & ratio pro hac ſententia eſt euidentiſſima, quia 9
externa effigies prædominantis ſeminis indicium eſt; ad cujus formatricem facultatem conſequitur, determinantur enim ſemina à ſua ſpecifica natura ad talem, & talem membrorum, corporiſque efformandam figuram, & non aliam, vt jam probaui.

Sed dubium hoc maximè procedit in his monſtris, quæ cum aliqua parte, vel aliquibus membris humanis, mixta etiam habent membra belluina, vt eſſet Centaurus, Onocentaura, Satyrus, præcipuè autem dubitatur de iis, quæ caput humanum, cum corpore belluino, aut belluinum cum humano corpore ſortiuntur; & circà id videretur facilis reſponſio, ſi de ſede principatus Animæ conſtaret, de qua cùm non ſit hic apcus locus ad diſceptandum, cum Medicis me ſentire, imò cum ipſa Eccleſia Catholica, dicam,) quæ, vt idem Fortunatus, dicebat, ſacra, ac vitali Baptiſmatis aqua ca- 10
put reſpergit, non pectus,) ſi caput eſſe præcipuam rationalis Animæ ſedem firmauero, quam ſententiam, vt Medicos omittam communiter ei adhærentes, comprobat ex Iuriſconſultis Carranza *de Part. cap. 17. num. 29.* Et ex his videretur dicendum, quod vbi fœtus capite humano inſigniatur, præ- 11
ſumptio ſit latentis Animæ rationalis: nam totus 12
Homo in facie, vt dicebat Majol. *dier. canic. colloq. 2.* imò facies ſoli homini propria eſt, vt ex communi ſententia dicit Andr. Laur. *Anatom. lib. 11. cap. 1.* & tamen, proh naturæ noſtræ infœlicitatem ſub humana facie ferinum animum celàri, an non quotidiè experimur? vtinam aut animo facies reſponderet, aut ſaltem illud ſuccederet, quod in voto habebat Franciſcus Balduccius Porta Siluicus in ſuis carminibus nitore, & lepore ſuſpiciendis, dicens:

Deh che non daſſi à noi nell' altrui ſeno
Di Lince à guiſa penetrar gli arcani,
O per ampia feneſtra al manco lato
Mirar il cor ſuelato,
Prima che d'amour accor gli affetti inſani?
Oh qual vedrian celarſi
Sotto ſembiante human ſenſi inhumani, &c.

Et tamen conſtat, Monſtra quædam ſuperiores partes humanas habentia, inferiores belluinas, humani nihil habuiſſe, cùm nequè humanam vocem ediderint, aut alio quocunque ſigno ſe homines præſtulerint; vndè cum quæritur, an talia bapti- 13
zari debeant, nec ne, non malè forte diceretur, ſi modò id per Canones liceat, ea ſub conditione eſſe baptizanda: nam eſſe omninò in dubio baptizanda ex Petr. Gregor. dicit Carranz. *vbi ſupra num. 31.*

At verò non quia præſumptio ex humana effigie deſumpta id operetur, vt cum ea conjungatur

Anima rationalis, conſtat idcircò, an ſi fœtus
14 humanus caput belluinum habeat, caninum puta, Equinum, caprinum, vitulinum, qualia plures habentur apud Iul. Obſeq. Arnald. Sorbin. Paræum, & alios, pro bellua ſit exiſtimandus, nec ne. Carranza *vbi ſupra num.* 27. voluit hujuſmodi monſtra inter homines non eſſe connumeranda. at quidem, ſi nulla commixtionis ſuſpicio adfuerit ſeminis belluini, cur quod ex humanis ſeminibus natum eſt pro homine non eſt habendum, cùm hæc, vt alias ex Ariſtot. dixi, non ſint verè talia,
15 ſed per ſimilitudinem talia? ergò diſtinctione hic opus eſt, ſi enim vlla affuerit commixtio belluini ſeminis, pro homine non temerè hujuſmodi partus eſſet habendus, aliàs autem omninò pro homine exiſtimandus, quod maximè procedet, ſi etiam vox ipſa humana, & vagitus humanus erit.

Cæterùm alia monſtra, quæ interdum mulieres pariunt ab humana figura aliena, imò verò nonnullorum aliorum animalium effigiem prorſus ſortita, vt ſerpentes ſunt, Buffones, Ranæ,
16 Soleæ, Glyres, Lepores, Tincæ, & ſi quæ alia id genus ſunt conſpecta, ex mulieribus genita (quæ omnia ad vitalis Molæ genera reducenda) in nullo cenſu habenda: nam non modò talia monſtra humani nihil in ſe habent; ſed nequè perfecta animalia ejus generis ſunt, cujus effigiem præſeferunt. itaque de his nihil in medium afferendum, occidi enim poſſunt, & in ſterquilinia abjici.

17 Sed remanet adhùc dubitationi locus circà Monſtra quædam bicorpora, vel bicipitia, quorum alterum aliquandò conſpicitur non modò cujuſuis humanitatis expers, ſed etiam cujuſuis ſenſus. tale vidimus hic Romæ annis præteritis; adhærebat enim integro, & optimè quidem conformato puero (cujus hiſtoriam cum aliis nonnullis in fine hujus tituli damus) alter imperfectus puer ſecundum reliqua membra, ſed capite bene conformato, nullo tamen erat ſenſu præditus.

De hujuſmodi monſtris dubitari, inquam, poteſt, an vtrumque rationalem animam ſortiantur, & ego quidem, ſi exemplo, quod retuli, quicquam fidere licet, dicendum putauerim, imperfectum illum puerum, etiamſi caput optimè conformatum haberet, nequaquam rationalem animam, imò forte nec ſenſitiuam fuiſſe ſortitum, aut hanc quidem admodum imperfectam: ſed fuiſſe puto inutile quoddam membrum nihil habens perfecti animalis, niſi augumentationem, & nutritionem: quomodò ergò tam imperfectum corpus vix perfectionem conſecutum quorundam imperfectorum animalium ſenſu dilatationis, & conſtrictionis inſignium rationalem animam ſortiri potuerit, quæ inſuper in eo lateret, nullaque ſibi propria operatione, imò ne inferioris quidem vllius animæ ſeſe proderet, ego quidem non video: niſi ſufficere dixeris externam configurationem adhoc, vt anima rationali dotari præſumeretur, quod nullatenus admiſerim. Scio hunc puerum ſeorſim à perfecto fuiſſe baptizatum, an rectè, & ſecundum rationem id factum nequè affirmo, nequè nego, quod enim Eccleſia Catholica in hoc determinet expecto, cui & in hoc, & in cæteris omnibus humiliter me ſubjicio. Interim verò non magis me mouet de hoc addititio puello dubitatio, quàm moueret me de aliis quibuſdam ſuperfluis membris, quibus monſtra quædam inſigniuntur, aut de aliis corporibus abſque capite tamen alias à perfecto homine prodeuntibus, & qualem hiſtoriam narrat Paræus *lib.* 23. *cap.* 3. & Amat. Luſit. Curat. Medicin. *cent.* 3. *cur.* 57. Vir enim erat is, de quo Paræus, ex cujus aluo veluti conſutus alter homo propendebat membris omnibus, capite excepto, abſolutus. erat autem vir ille quadragenarius, viſuſque eſt tum primum anno Domini 1530. is verò, de quo Amatus, puer erat Illiricus ſexennis boni ſanè habitus, exactè, ac perfectè omnia ſua membra habens, monſtrum tamen præſeferens, quia ab ejus vmbilico thoracem verſus alterum pueri corpuſculum deducebatur abſque tamen capite, ſed duo habebat crura, duo brachia, ſed vtraque immobilia, ano carebat, ſed ſcroto abſque didymis, ideſt gemellis teſtibus ornabatur, non ſecùs ac pelle oblonga quadam glandis vice, per quam vrina fere ſemper deſtillabat, ſed puer cum mingebat, per hanc quoque viam vrinam de repente mittebat. Fuit autem hoc monſtrum Anconæ anno 1552. hactenus Amatus. ſimillimum (forte etiam idem, niſi temporis diuerſitas obſtaret) illud eſt, quod à Langio deſcribitur, Argentinæ natum anno 1556. de quo vide apud ipſum *lib.* 2. *epiſt.* 8. Francofurti viſum. non diſſimile quoque illud eſt, de quo Beniuen. *de abd. ac mir. ſanat. cap. vlt.* quod Alexandra quædam mulier ex Agro Mediolanenſi ſpectandum obtulit Florentiæ, cujus hiſtoriam ab ipſo require. ſimile & illud, de quo eſt Epigramma Pierij Valeriani, quod mihi communicauit omnium bonarum literarum ſcientiſſimus D. Gaſpar de Simeonibus, & tale etiam illud denique eſt, cujus hiſtoriam attulit Plater. *lib.* 3. *Obſ. tit. de deform.* De quibus omnibus dubitari non poteſt, quod & addimenta fuerint ex luxuriante ſemine enata, & quod nullum ne per ſomnium quidem rationalis Animæ potentiam ſortirentur. quamobrem quemadmodum hæc additicia membra, vel corpora nihil dubij circa hoc pariunt, ſic etiam ſi perfecta ſint, & capite dotata, & tamen nullum omninò ſenſum præſeferant, vt illud, de quo agebam, rationali anima non dotati, ſalua ſemper veriori ſententia, aſſeuerarem.

Et ex his deducendum videtur, abſolutè verum non eſſe, quòd vbi caput figura humana ſit inſignitum monſtrum pro homine ſit habendum, vt volebat Fortunatus; nam non ſatis eſt ad hoc externa configuratio, ſed neceſſe eſt, vt propriis operationibus Animal ſe aliquo modo prodat, vt elicitur ex Ariſt. *lib.* 4. *Meteor. cap. vlt.*

SVMMARIVM.

1 *Sedes Animæ in capite.*
2 *Omnes præcipuæ Animæ operationes à Cerebro.*
3 *Paſſionum diuerſitas ſimul, eodemque momento in eodem animali vigens, geminam animam in monſtris bicipitibus oſtendit.*
4 *Duplici corde nata bicorpora monſtra, vnico tamen capite, vnica voluntate reguntur.*
5 *Animal vnicum ſi vnicum cor habeat, geminum cum geminum ex Ariſtotele.*

6 Gemi-

6 *Geminum caput geminum facit animal, & num. 9. & 10.*

7 *Animal nullum duplici corde, et duplici capite.*

8 *Cum gemino capite non reperiri geminum cor contra Martinum VVinrichium.*

Bicorpora monstra, & quæ principaliora membra duplicata habent pro vnicone homine, an pro gemino habenda.

QVÆSTIO V.

HVjus quæstionis decisio cum superiori in hoc conuenit, quod ex cognitione sedis principatus Animæ & ipsa dependet: quam in controuersiam ad præsens reuocare, neque temporis, neque scribendi oportunitas permittit. Statuamus 1 itaque, ac supponamus, vt in superiori quæstione fecimus, sedem hanc in capite, hoc est in Cerebro esse, vt verè est, cum clarissime pateat cætera viscera, ipsumque Cor aliis multo præstantius ob Cerebrum facta, non è contra. Galen. *lib. 6. de vsit part. cap. 17. & alibi.* vide quæ ad hoc præ cæteris affert Andr. Laur. *Anatom. lib. 1. q. 4.* & nouissime Æmil. Parisan. *de subst. Microcosmica lib. 8 exerc. 1. cap.* 2 4. Omnia enim in conficiendo materiam inludant, quæ dehinc nobilioribus Cerebri functionibus inseruiat: ab eo enim dependent, originemque desumunt sensus omnes, tam externi, quam interni, ac singuli motus in animali perfectiores. Per Cerebrum actiones nostras determinamus, atque ad hunc, aut illum finem dirigimus, corpus qua libet mouemus, quo libet trahimus, & hoc maxime quidem declarant veritatem habere Monstra duobus capitibus insignita, quomodocunque tandem in corpore situentur, quæ semper habent disjunctas operationes. Conspicatur enim sæpe sæpius in vnico corpore bicipite tamen diuersas vno eodemque tempore passiones dominari, atque vno eodemque momento voluntatem in diuersa tapi, alterum enim lætitia afficitur, mœrente alio, ridet vnum, flente altero; loquitur vnum, altero tacente, dormit, altero vigilante, blanditur, altero iratum præseferente, quin & inter se ipsa pugnare duo capita in vno corpore conspecta sunt, extatque de hoc Epigramma de gemellis connatis (præter historiam ex Gisberto relatam à Majol. *dier. canic. par. 1. coll. 2.*) à Francisco Petrarcha *trail. 6. de rer. mem. cap. 21.* relatum in quo præter alia hæc habentur:

Non vero nobis vnus somnusque cibusque,
Nec risus nobis, fletus & vnus erat.
Vnus membra dabat somno, ridebat & alter,
Surgebatque vnus, flens quoque & alter erat.

Hæc autem passionum contrarietas simul, & 3 semel apparens an accidere potuerit vbi vnica fuisset in ambobus anima, videant qui cor pro sede rationalis Animæ posuerunt. Nam contra vbi Monstra vnico capite dotata corpore duplici, duplicique corde nata sunt, vnicum, & à se ne latum quidem vnguem discrepantem voluntatem habuisse compertum est; vnico enim rectore, vnica anima in vnico capite domicilium habente gubernabantur. Tale monstrum à Valleriola deceptus *lib. 1. hor. comm. cap. 18.* à cetnice infantem bicorporeum, & aliud simile describitur à Fa-

bricio Hildano *cent. 1. obs. 1.* Item à Fortun. Licet. *lib. 2. de monstr. cap. 1.* & à Fortun. Fidel. *loco sæpe cit.* Itaque non obstat Aristotelis sententia, quod Animal tunc vnicum censendum sit, cum vnicum cor habet, geminum cum cor geminum fortitur, nam dicendum videtur, geminum caput geminum 6 animal facere; quemadmodum enim Aristotelis sententia vera esset, si Animæ principatus in corde residerat, vt ille sentiebat, sic nobis, qui in capite, vt veritas persuadet, illum collocamus, ex capitis geminatione geminum Animal emanebit.

Non desunt tamen aliqua in naturalibus, quæ Aristotelicæ sententiæ maximè opitulari videntur. Natura enim producit animalia, quæ secundum 7 suam speciem duplici capite dotantur, nullum autem, quod corde duplici insignitur, quia vnicum animal cum duplici capite stare potest, non autem cum duplici corde, nam tunc esset duplex anima in vnico corpore, quod nequaquam succedere potest: neque obstat id, quod ex Theophrasto Gell. *lib. 16. Noct. Att. cap. 15.* Plinius *lib. 11. nat. hist. cap. 37.* Ælian. *de Animal. lib. 1. cap. 35.* Petr. Crinit. *de honest. discipl. lib. 15. cap. 7.* Majol. *dier. canic. par. 1. coll. 7.* tetulerunt, Perdicibus nempè in Paphlagonia bina corda esse, hoc enim falsum esse constat, & impossibile, ac fabulosum demonstrat Card. *lib. 7. de Variet. cap. 36.* & ego non majorem veritatem habere credo, quam quod ex Theopompo idem Gellius *vbi suprà*, & Ælianus *lib. 7. cap. 27.* tradiderunt, nempè Lepores in Bisaltia bina jecora habere.

Circa capitis tamen geminationem magis acceptum vniuersim est, quod de Amphæsibena narratur, de qua Nicand. *in Theriac.* Solin. *de sit. orb. cap. 29.* Plin. *lib. 8. cap. 23.* Ælian. *lib. 11. de Animal. cap. 25.* Majol. *dier. canic. par. 1. coll. 8.* quam omnes firmant duplici dotari capite, vndè Lucan. *de Bel. Phars. lib. 9.*

Et grauis in geminum surgens caput Amphæsibena.

Quin etiam Diod. Sicul. *lib. 2.* ex quo Majol. *ibid.* de quodam animali meminit quatuor capitibus insignito, & apud eundem Majolum *par. 1. coll. 9.* quorundam Cancrorum viridi colore insignium mentio exstat, qui bicipites sunt, licet vnum caput altero majus habeant.

Sed hæc aut falsa esse, aut monstrosa, & adhuc incomperta satis patet, & de posterioribus satis declarat quod à Leone Africano, ex quo Paræus *lib. 24. cap. 22.* vnico capite bi descriptum. de Amphisibena porrò dixerat Auic. *6. 4. trad. 3. cap. 41.* ipse Albert. Magn. *lib. 25. de Animal.* qui tamen alias videtur maximè credulus.

Neque vllam veritatem habet id, quod Mart. VVinrich. *lib. de Mensstr. cap. 49.* tradidit, nempe 8 cum gemino capite, geminum cor etiam reperiri esse necessarium, experientia enim falsitatis hanc assertionem conuincit, cum ex Autopsia in dissectionibus contrarium apparuit, non semel, aut bis: nam Paræus de Monstro illo Lutetiano ita habet. Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto grauiditatis mense fœtum peperit, geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentem, cujus mortui cadaver cum dissecuissem vnicum cor reperi. Quæ autem addit à veritate, & communi Medicorum assensu dissona sunt, ab Aristotele enim deceptus est, ex quo, inquit, scire licet, vnicum cum infantem extitisse. Secundo

Fortunatus Fidelis *loco cit. lib.* 3. *cap. vlt.* hæc habet. Proditum est à doctissimis quibusdam viris, atque ego ab oculatis testibus accepi, non multis ab hinc annis Panormi monstrum exortum fuisse duobus capitibus, ac reliquis membris ita conduplicatis, vt duos planè diceres, vnicum tamen erat cor agglutinatis vtrinque pectoribus, atque vnicum tantum spatium efformantibus. Aliud monstrum apud Patræum sic se habebat. Anno Domini 1572. in ponte Sæo ad Andes oppidulo prodierunt in lucem decimo die Iulij gemellæ fœminæ cætera membris omnibus perfectæ, nisi quod alterutrius manus sinistra quatuor tantum digitis erat distincta. Cohærebant autem anterioribus partibus nempè à mento ad vmbilicum vsque, qui ipsis vnicus, vti & cor vnum erat; hepar verò in lobos quatuor diuisum.

In puella etiam bicipiti nata anno 1544. mense Ianuarij, de quo Card. *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. cor vnicum inuentum est, licet bifidum videretur, cujus rei quicquam non mirandum, quia Gallum quispiam Dus sacrificans inuenit cor duos vertices habens, Gal. referente 7. *de Anatom. admin. cap.* 11. tamen is Gallus vnicum erat animal. Sed non dissimile prænarrantis monstrum fuit Lutetiæ natum anno 1605. cujus historiam recenset Riolanus filius, ex quo Liceti *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 10. quod coagmentatum fuit ex duobus puellis amplexu mutuo sterno, & ventre ad vmbilicum vsque conjunctis; in quibus dissectis repertum est cor, & jecur vnicum. Sic & quod Heidelbergæ apud Neccarum flumen ortum est anno 1544. descriptum abeodem Liceto ex duobus masculis infantibus constabat ventre conglutinatis, duobus capitibus, quaternis manibus, pedibusque totidem: in cadauere horum dissecto cor vnicum extitisse compertum. Aliud apud Cœlium Rhodig. *lect. Antiq. lib.* 14. *cap.* 3. Id infans fuit biceps. Multa in eo mira. Quadrimestris primum magnitudo &c. natus est circa Idus Mart. 1514. cor quidem illi simplex, vt assolet, at iecur duplex, sicuti & Lien' quin etiam Ioan. Faber Lynceus bicipitem vitulum annis præteritis secuit non longè ab Vrbe natum anno 1625. & vnicum cor inuenit, vt refert *in lib. de Animal. Ind.* ac denique monstrum bicorporeum natum hic Romæ anno 1631. circa Mensem Nouembris vnicum cor habebat, vt ex historia habetur in fine huius tituli annexa. Ex quibus exemplis, aliis plerisque præteritis, quæ ad rem facere possent, perspicuum fit, caput geminum non habere
9 de necessitate cor geminum, atque hoc pacto geminum caput geminum animal constituere necesse est, cum appareat præcipuas animæ operationes diuersificari in geminatione capitis, non autem in geminatione cordis: nam si alia Monstra consideraueris, quæ sub vno capite duo pectora, & consequenter duo corda habebant, hanc sententiam multo firmiorem judicabis, quia ea vnica voluntate, & vnica Anima regebantur. Licet mirari subeat Cardanum *lib.* 14. *de variet. cap.* 77. asseuerantem, plures bicipites infantes videri, qui autem geminum corpus habeant, atque vnum caput, non ita, ipsum enim falsitatis conuincunt sequentes historiæ: tale enim fuit monstrum illud in Insula obscuri lacus in Ferrariensi ditione ortum anno Domini 1579. sub vnico capite duo pectora, & reliqua fere membra omnia conduplicata habens, de quo Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap. cit.* hoc quidem vnicum verè animal non geminum dixeris. Talia etiam fuerunt monstra illa, de quibus in fine superioris quæstionis locuti sumus ex Amato, Patræo, 10
& aliis. At geminùm caput, vbicunque tandem situetur (dummodo animalitatis particeps videatur, & non vt illud, de quo alias, sola plantarum vita viuens) geminum animal constituit; & ita tenet ex recentioribus Sebast. Nasius *in spec. meth. med. par.* 1. *sect.* 2, *digress.* 2. *quæst.* 5. nam & monstra vita sunt vnicum caput loco confuero, & aliud in medio ventre sortita. Tale visum est, cætera perfectus homo, cujus è medio ventre caput insigne extabat, nec secus quam verum, ac summum Monstri illius caput, hoc monstrificum, & tanquam applicitum nutriebatur; ad virilem ætatem peruenit: duo ergo homines hi censendi erant, & eorum vnusquisque eorum baptismo fuit mundandus, vt ex Medicis concludit Fortunatus *vbi supe.* & Sebast. Nasius *loco cit.* & ex Iurisconsultis Carranza *de part. cap.* 17. *num.* 95. cum alus ab eo adductis, ad quos Auctores, si plura lector audire desiderat, illum remitto. Dubium tantum reliquum erat de Monstris brifrontibus, & quæ geminam faciem, vt Ianus pingitur, habent. An pro duobus hominibus, vel pro vnico habenda, & prudenter eam dubitationem resoluit idem Sebast. Nasius *vbi supra*, quod si distinctum habeant cerebrum pro duobus hominibus habenda, quia distinctio animarum elicienda ex distinctione perfectissimi organi, per quod proprias operationes exercere valeat. Ergo si disjunctas hæ duæ facies operationes habebunt, & si singulæ suos sensus perfectos sortientur, duo cerebra habere conjectabimur, & duos homines esse

SVMMARIVM.

1 *Monstra ex sua natura non vitalia.*
2 *Monstra cur in Matru vtero facile viuant, extra vterum intereant. & num.* 4. 5.
3 *Monstra cur non abortiantur.*
6 *Quæ monstra in ipso ortu intereant.*
7 *Bicipitia monstra, aut præcipuas partes geminatas habentia, non viuunt.*
8 *Quæ ex corrupta, & vitiosa materia monstra generantur non viuunt.*
9 *Quæ ob signum absurdiorem difficultatem partus excitant monstra non viuunt.*
10 *Quæ non justo tempore eduntur non viuunt.*

Quæ Monstra vitalia, quæ non vitalia.

QVÆSTIO VI.

HAnc quæstionem optime, & prudenter discussit Martin. VVinsch. *de Ort. Monstr. cap.* 34 ejusque discussio Iurisconsultorum maximi interest, & primo ea conclusio firma, sanctaque remanere debet ab Aristotele canonizata *lib.* 4. *de Gen. Anim. cap.* 4. quæ generaliter vera quidem est, 1
Monstra scilicet ex sua natura non esse vitalia, atque ideirco inanis omnino censenda Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 33. audacter se in his, quæ sua non sunt, immiscentis explicatio, & hujus assertionis distinctio, quia non obstante, quod Monstra formam humanam obtineant, dummodo enormi-

ter

ter deformata conspiciantur, vel quoad excessum, vel quoad defectum membrorum, vel quoad ipsam conformationem, vt plurimum, & secundum plurimum intereunt, ob rationes, de quibus infrà, quas lugubris homo hic penetrare non potuit; sed antequam eas causas assignemus, illud discutiendum est, cur sit nempè, quod Monstra facillime in Matris vtero viuant, ita vt augescant, & ad vltimos vsque menses à Matre portentur, neque de facili abortiantur, vt firmat Cardan. *lib.* 12. *de subtil.* Audiamus ergo rationem ab ipso Cardano allatam, cur Monstra non abortiantur. Abortus, inquit, de rato fiunt, rariora Monstra, Monstrorum igitur abortus rarissimi. Sed hoc non satisfacit ad dubium, non enim quærimus raritatem abortus Monstrorum inter abortus quoscunque, seu respectu quorumcunque abortuum, sed raritatem abortus monstrorum inter ipsa monstra, & respectu monstrorum, quia monstra, vt plurimum non abortiuntur, vt ipse supponit; sed ego suppositionem hanc veram non credo, nam & monstra abortiua visuntur non in minori numero, quam Monstra debito tempore nata; quin vnam ex abortus caussis puto esse monstruositatem fœtus tanquam naturæ minus accepram, & minus cõuenientem. Ad principale ergo dubium, cur scilicet 4 Monstra de facili intereunt, idem Card. *loco cit.* dicebat, Principio quidem Monstra facillime in vtero viuere, & absolui, quoniam generantur, & quæ generantur non eisdem caussis etiam seruari necesse est, quibus fiunt. Verum, addit, cum à Natura remota sint, & imbecillia, & insalubertima, cum primum nata fuerint, intereunt. VVinrichius *loco suprà cit. cap.* 35. Monstra in Matris vtero conuiuere potius dixit, quam viuere, habere nempè ex vita Matris vndè viuant, & idcirco à Matre decisa, & ex se non viuere.

In eam ego sententiam venio, Monstra & facile abortiri, & si casu augescant, decita à Matris vtero non viuere, & illud quidem multas habet caussas, multa enim concurrunt in prima monstrorum plasmatione vitæ de directo contraria: præcipue autem seminum vitia, & discrasia, vel dissonantia inter se eorundem vel luxurians copia, vel defectus, vteri, ac Matris, sanguinisve alimentalis vitiosa constitutio, caloris imbecillitas, & alia permulta Non ergo ad perfectionem deduci possunt, licet inesse ex talibus principiis deducantur, vndè fota calore materno facilius, eo destituta difficilius viuere ea contingit.

Sed ad propositam in quæstionis principio assertionem cum VVinrichio respondeamus, ea maximè 6 Monstra vel in ipso primo ortu, vel quamprimum ab ortu interire, in quibus princeps aliqua pars in totum abest, vel enormiter quoque transposita, aut læsa est, Vt quod VVitenbergæ natum est anno 1525, de quo Licetus *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 2. & aliud Villæfrancæ in Vasconia natum anno 1565. de quo Paræus *lib.* 24. *cap.* 6. & his similia.

7 Secundo vitalia non solent esse quæ præcipuas partes geminatas habent, vt quæ bicipitia, aut bicorpora sunt, quorum pluia variis temporibus conspecta, ex quorum numero vix vnum, aut alterum vitam ad perpaucos annos protraxisse compertum.

8 Tertiò quæ ex corrupta, aut vitiosa materia constantur, & ea de re valdè infima, atque informia sunt; vt vetus caussa quæ ex humana in bruti-

figuram degenerare ob id conspiciuntur, & figura sunt valde absurda, vt quæ ranarum caput aut canum aspectum sortita sunt, quale nobilis quædam primipara annis præteritis est enixa hic Romæ, & alia ad hunc modum.

Quartò quæ ob absurditatem constitutionis mem- 9
brorum difficilem partum Matri conciliant, qualia sunt quæ diximus præcipuas partes geminatas sortiri, quæ vix integra prodire in lucem possunt.

Quintò quæ non justo tempore eduntur, sed hæc to
duo postrema non ob id intereunt, quod monstruosa sint, nempè ab intrinseca caussa, sed ab extrinseca, quia vtraque caussa, hoc est & partus difficultas, & abortus omnibus partubus etiam nihil monstruositatis præseferentibus est exitialis; cum neque vllus partus justo tempore non editus, nec qui multum negotij matri in nascendo facessit, ipseque multum in ea se actione exagitat, vitalis esse consueuerit.

SVMMARIVM.

1 *Incubos, & succubos dari.*
2 *Dæmones coitus voluptate, aut propagationis desiderio non detinentur.*
3 *Dæmones semen habere, & fœcundos esse ridiculum.*
4 *Incubi, & succubi non generant, & num. seq.* 5. & 6.
7 *Seminis spirituosa substantia illico euanescit.*
8 *Mulieres dicentes se ex Dæmone concepisse, vel illuduntur à Dæmone, vel illæ aliis illudunt.*
9 *Gigantes an ex Incubis.*
10 *Pro filiis Dei in sacra historia qui accipiantur, & ex quibus generati Gigantes.*
11 *Nati ex Incubis an aliquid peculiare ob id habere debeant à cæteris hominibus.*
12 *Ex Incubis non debent generari Gigantes.*
13 *Filius ex Incubo susceptus hominis est, cujus est semen, non Incubi.*
14 *Nec quoad corpus, nec quoad animum quicquam peculiare habere debent nati ex Incubis.*
15 *Sprengeri opinio reprobata.*

De Partu ex Incubis suscepto.

QVÆSTIO VII.

DAri Incubos, & Succubos Dæmones, qui sub 1
virorum specie cum mulieribus, & sub specie mulierum cum viris coitum exerceant, & alias fatemur, & eam quæstionem longioribus discutit Matt. Delr. *lib.* 2. *disquis. Magic. quæst.* 15. & Peter. *in Genes. lib.* 8. *disp.* 3. præter quamplurimos alios tam veteriores, quam recentiores Theologos, & ex Iurisconsultis Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. & nouissime Carranz. *de Part. cap.* 20. *quæst.* 10. Neque ob id, quod Dæmones Incubi, 2
& Succubi fiant, coitus voluptate, vel propagationis desiderio detineri illos dixeris, sed hæc ea de caussa machinari, vt homines enormibus lasciuiis, & fœdissimis Veneris delectamentis inretiant, atque illaqueent. Dæmones enim, cum spiritus sint, neutro horum moueri ad hæc patranda consen-

3 dum; neque enim ſperma habent, neque ſucceſſionem in prole quærunt, cum immortales ſint; vndè deridenda Marci illius opinio, de qua præ cæteris Cœlius Rhodig. *lib. 2. lect. Antiq. cap. 6.* volentis Dæmones ſemen habere, ac fœcundos eſſe. Licet autem apud citatum Delrium Cardanus ex Medicis, & Ponzinibius ex Iuriſtis, & alij apud eundem Del. *in comm. Here. Fur. Senec. num. 447.* contrariæ ſententiæ adhæſerint, tamen, vt rectè ille addit, minimi facienda eorum opinio. Quemadmodum neque nos à veritate amouere debent Martin. VVinrich. *de art. Monſt. cap. 11.* Ioan. VVierus apud Ronſſeum, & ipſe Balduin. Ronſſeius *de hum. vitæ primord. cap. 11.* qui acriter in hanc opinionem inuehitur, abſurdam eam exiſtimans, neque etiam alij, ſi qui pro negatiua ſententia ſunt, cum affirmatiua ſit magis communis Doctorum, de qua teſtatur idem Delr. vbi ſuprà, vtobique, & eam ſequuntur ex Medicis (nam Theologi magna ex parte conſentiunt) Simphor. Champer. *lib. 2. Præl. cap. 7.* Marcell. Donat. *hiſt. Med. mirab. lib. 4. cap. 25.* Hucher. *de Sterilit. lib. 4. in fin.* Valleſ. *de Sacr. Philoſoph. cap. 8.* Codronch. *lib. 3. de morb. veneſ. cap. 10.* Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. lib. 3.* Fortunat. Fidel. *lib. 3. Relat. cap. vltimo.* Mercurius *in lib. cui titul. la Commare 2. cap. 39.* Balduin. *lib. 1. de Hermaphrod. cap. 20. & ſeqq.* Heurnius *de morb Capit. cap. 30.* Liceti *de Monſtr. lib. 2. cap. 73.* hanc ipſam ſententiam inſinuat Torquat. Taſſ. Ieruſal. *cant. 13. ſt. 4. ibi.*

Qui s'adunan le ſtreghe, & il ſuo vago
Con ciaſcuna di lor notturno viene,
Vien ſopra i nembi, e chi d'vn fero drago,
Ecgi forma d'vn Hircocerforme tiene.
Conſiglio infame, e che fallace imago.
Suol allettar di deſtato bene
A celebrar con pompe immonde, e ſozze
I profani conuiti, e l'empie nozze.

Sed Heurnius, Paræus, & Roderic. à Caſtr. & ex Iuriſconſultis Vlric. Molit. *de Python. mul. cap. 6. & 10.* Hieronym. Magg. *Miſcell. lib. 2. cap. 4.* & Carranz. *de Part. cap. 20. qu. 10.* Incubos, & Succubos incumbere, & ſuccumbere hominibus credunt, & concedunt, ſed indè ſequi poſſe vllam conceptionem aperta fronte negant. Torreblanca quoque *lib. 2. Dæmonolog. cap. 30.* anceps in ea re eſt, verum vndique priori opinioni adhærent Suares *de ſuperſtit. lib. 2. cap. 16. num. 5.* Cæſalpin. *in Dæmon. inueſtig. Perip. cap. 14. & 19.* & alij Medicorum, & ex Iuriſconſultis Grilland. *de Sortileg. quæſt. 7. num. 12.* & nonnulli, quos tam Delrius, quam Bahuinus adducunt locis ſuprà citatis. Conſentit etiam omni ex parte, vt mihi videtur D. Thom. *in 2. ſentent. diſtinct. 4. art. 4.* dum quærit, an geniti ex hujuſmodi Dæmonum congreſſu ſint majoris virtutis, quam alij homines, & illi adhærent Sprenger *in mall. maleſ. par. 1. quæſt. 3. & par. 2. quæſt. 1. cap. 4.* Barthol. Spin. *de Strig. cap. 6.* & ex recentioribus Cardin. Bellarm. apud Oſterman. *de Stygm. ſect. 7.* dum putat Antichriſtum eo modo naſciturum. Conimbricenſ. *in primum de Gener. cap. 4. quæſt. 10. art. 3.* eoſque ſequitur Peter. Hurtad. de Mendoz. *in ſua Philoſoph. tract. de Gener. diſputat. 1. ſect. 3. §. 22. & ſeq.* præterquam quod conſtat etiam ex Sagarum confeſſione, quæ inquiſitæ apertiſſime faſſæ ſunt, ſe cum Dæmonibus concubuiſſe, & ex eis grauidas factas peperiſſe, vt maxime videri poteſt *in lib. de tribus Energum. in part. Belg. tract. 3. cap. 3.*

4 Sed certè hæc ſententia multis implicita eſt difficultatibus; atque ea tandem tamen pro vera acceptata, datoque quod ex tali concubitu conceptio ſequi poſſit, de prole multa in quæſtionem veniunt, nempè an proles eo modo ſuſcepta vllis ſignis ab aliis hominibus diſtinguatur, deinceps cujus proles ſit dicenda, præterea an aliquid peculiare habeat à cæteris hominibus non ſolum circa ea, quæ ad corpus, ſed etiam circa ea, quæ ſpectant ad animum; vltra hæc an iter ſe Succubæ, & incubi coire conſueſcant, vel poſſint, an ſuſceptum ab homine ſemen fouere ita valeant, vt in perfectum fœtum euadat, dubia quidem magna ex parte inaniter ex mea ſententia excitata.

5 Sed quoad conceptionem abſurdiſſimum viſum eſt non modo Medicis quibuſdam, & Iuriſconſultis, ſed nonnullis etiam ex Patribus, quos referunt Delrius, Bahuinus, & alij locis ſuprà citatis, ex Dæmonum concubitu cum muliere ſequi poſſe generationem; hujuſque ſententiæ rationes, & in contrariam ſimul objecta vide apud præcitatos Auctores, quemadmodum & rationes pro contraria facientes, objecta in contrariam præcipuè apud Peter. *in Geneſ. lib. 8. cap. 6. diſp. 2. & 3.*

6 Ego quidem (licet aliàs *lib. 3. harum Quæſtionum Tit. 1. quæſt. 8. num. 5. & 19.* ex communi opinione contrarium ſenſerim) nili ſancta Mater Eccleſia aliter doceat, de facto non dari talem conceptionem, & partum exiſtimauerim, immò dixerim in via Naturæ eſſe impoſſibilem, cum Dæmon non poſſit excedere naturæ creatæ vires. Non obſtante ergo ſumma Dæmonis virtute, ac mira dexteritate, & incomprehenſibili, quam dicunt celeritate, & cautela in ſeminibus a viro deciſis fouendis, illiſque in actum producendis, generationem ex ejus concubitu ſequi poſſe non credo,

7 quia ſpirituoſa ſeminis ſubſtantia non minori momento, cum à ſuo principio fuerit deciſa, & non illico inueniens vas recepta, euaneſcit, & infœcundum redditur quod reliquum ex ſemine eſt, vt peremerit Peter. *vbi ſuprà, diſput. 3. verſ. Hanc opinionem.* Neque crediderim vnquam celeritatem Dæmonis in ſemine adſportando, & injiciendo in vterum mulieris adæquate poſſe breuitatem temporis, quo ſeminis calore vaneſcit, neque enim in hoc exuperat Dæmonis potentia potentiam naturæ, quia ob ſui incarribilem tenuitatem ſeminis ſpiritus contineri extra conueniens receptaculum ne per momentum quidem poteſt, & tamen non credendum Incubum Dæmonem illico atque mulierem ſuperinit, ſemen in illius vterum projicere, ſed in ipſo actu coitus, vt eis majorem in modum obſequatur, eaſque mulieres oblectet, longiuſculo temporis interuallo inſiſtere, maximè cum neceſſe ſit ad generationem etiam fœminæ ſemen concurrere, vnde aliquanto tempore ad hoc ipſum opus erit, vt illa ſemen effundat; in quo tempore quis dicet adhuc ſeminis calorem, & ſpirituoſam ſubſtantiam in ipſo conſeruari? immò neceſſe eſt, omni calore, & ſpiritu illud deſtitui, indicioque ejus rei eſſe poteſt, quod quæcunque ſagæ concubitum cum Incubis faſſæ ſunt, referunt ſe ſemen illorum frigidiſſimum experias, ita vt diſplicentiam magis, quam delectationem inde ſint conſecutæ. Ad hoc reſpondet Delrius *vbi ſuprà quæſt. 15. argumento 3.* hoc non ſemper eſſe verum, ſed tunc ſolum cum

Dæmon

Dæmon pro tali à ſuccumbente muliere excipitur.

Sed quid dicendum ad id, quod ſupra innuebam, Dæmonem plurimum temporis abſumere debere in actu coitus, vt ſuas amatas magis oblectet? vel ergo non habet neceſſe ea celeritate, quam dicunt, ad ſeminis conſeruationem, vel ſi poteſt conſeruare per dimidium horæ quadrantem, vel per minus etiam temporis ſpatium, poteſt etiam conſeruare ad annos, ſi libuerit, quod non eſt veriſimile.

Non valent autem contra adducta à Petr. Hurtad. *de Mendoz. in ſua Philoſoph. tract. de Gener. diſput. 1. ſect. 3. §. 23.* immo inania ſunt, quæ ex Auerrois fabula, & ex ſimilibus aliis, quæ nos alias multo plura adduximus, deducere ille conatur. magis vrgeret quod Conimbricenſ. *loco cit.* ex D. Thom. & ipſe Petr. Hurtado addit, poſſe Dæmonem efficere, ne ſpiritus illi ſeminis tenuiſſimi exhalent; ſed hoc non videtur poſſibile, quia ſi per quantumcumque modicum temporis poteſt Dæmon ſemen conſeruare in ſuo vigore (neque enim in inſtanti operari poteſt, vt probat. Delrius *loco cit. queſt.* 10. *verſ.* Quarto nequeunt) poterit, vt dixi, etiam ad longiſſimum tempus, quin & fateri neceſſe eſt, poſſe etiam illum ſemini huic alimentum præparare extra vterum, & in ſententia eorum, qui ſemen mulieri denegant, poterit hoc ſemen in perfectum fœtum, & hominem deducere, cum facilius multo ſit illi conueniens alimentum ſubminiſtrare, quam in ſuo robore illud ſeruare extra naturalia conceptacula, ſed hæc non videntur factu poſſibilia, immo omnino inueriſimilia.

Ad confeſſiones autem ſagarum, quæ referunt
8 ſe ab Incubo Dæmone compreſſas, & inde grauidas affectas, dehinc peperiſſe, dicendum videtur, quod vel illis Dæmon illuſit, vel illæ aliis illudunt. nam poteſt Dæmon facere, vt ex ſe grauidas ſe ipſas credant, ventremque tumentem effingere, de hinc tempore partus alienos fœtus vndecunque ſubreptos illis ſupponere; vel eas ex homine prægnantes ita perſuadere, vt ex ſe ipſo in ventre habere ſe credant. atque ita ſaluari credo nonnullas hiſtorias, de quarum veritate non videbatur dubitandum, & ſic etiam fieri poſſe exiſtimo, vt Succubus Dæmon in vtero habere ſe effingat, ac etiam vt ſuo tempore parere videatur aſſumens, vt in ſuperiori, ſubreptitios pueros, & ſibi ſupponens, vt percutrit Delrius vbi ſupra.

Ad exempla autem Antiquorum, quæ adducuntur in contrarium, efficta omnia eſſe dixerim, meraſque fabulas. Iouem modo in forma Tauri, nunc in forma Cygni, modo ſub ſpecie Aquilæ, nunc mutatum in Amphitrionem, modo in Dianam, Martem ſub forma Militis, alioſque Deos ſub aliis formis varias mulieres compreſſiſſe, neſcio quam facti realitatem nobis promittat, ita vt inde quicquam pro ſufficienti rei probatione deduci poſſit. Neque Platonis auctoritas in Cratilo allata etiam à Delrio *in comm. ad Herc. fur. Senec. num.* 447. dicentis, Heroes omnes vel ex amore Deorum erga mulieres, vel ex amore Dearum erga viros eſſe progenitos, quicquam huic opinioni opitulatur, cum ille ſecutus ſit in hoc fabuloſas Poetarum traditiones, licet hoc videatur conforme ſacræ Scripturæ narrationi de Heroibus, viriſque potentibus, ac Gigantibus factæ.

Sed quæ de hujuſmodi viris fortibus, & Gigantibus ſacra narrat hiſtoria conceptis ex con- 9
greſſu filiorum Dei cum filiabus hominum, non intelligi de hoc Dæmonum Incuborum, & Succuborum concubitu, vt arbitratur Valleſ. *de ſacr. Philoſ. cap.* 8. tenet vniuerſa Theologorum Schola, vt teſtantur idem Delrius *vbi ſupe*, & ex Medicis Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. loco cit.* Mercurius *lib.* 2. *della Comm. cap.* 19. & ex Iuriſconſultis Hieronym. Maggius *lib.* 2. *Miſcel. cap.* 4. *in princ.* & licet D. Auguſtin. *lib.* 3. *de Ciuit. Dei. cap.* 4. quaſi dubius hoc indeciſum reliquiſſet, tamen *lib.* 15. *ejuſdem cap.* 23. eandem quæſtionem reproponens, eam determinauit, docens quinam per filios Dei in ſacra Scriptura accipi debeant. Certe Conimbric. *loco alias cit. in* 1. *de Gen. & corr. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Pererius *in Geneſ. lib.* 1. *cap.* 6. *verſ.* 2. & Torreblanc. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 30. & Ioan. Seldenus I. C. de Diis Syris *in proleg. cap.* 3. [*& Iac. Iacobus Boſſ. de Magia. cap.* 7.] & alij celeberrimam opinionem eorum in medium afferunt, qui per filios Dei filios Seth. intellexerunt, per filias autem hominum filias Cain, & rationes pro hac ſententia adducunt, quam ſequitur etiam ex noſtris Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. lib.* 3. *par.* 1. *cap.* 6. quæ tamen non caret diffi- 10
cultate; ſiquidem quicunque per filios Dei homines qualeſcunque intellexerunt illud inexplicabile, arduumque in hoc offendunt, quod demonſtrare nequeant, quanam potiori ex ratione hi homines vel quod eſſent boni, vel quod eſſent ex filiis Seth, & vocarentur Dei filij debuerint generare Gigantes: nam quod ſupponunt nonnulli, filios Seth fuiſſe ſtaturæ proceræ, & viribus præpollentes, non probatur; imo ſcimus Noe filioſque ex ſtirpe Seth non diſſimiles ab aliis hominibus extitiſſe, cum nihil habeamus memoriæ proditum in contrarium, vt habere nos neceſſe eſſet, præterquam quod filios aliis hominibus proceriores non generarunt. alias cum omnes quotquot ſumus poſt diluuium ex Noe ſimus progeniti, vel omnes, vel magna ſaltem ex parte giganteæ ſtaturæ eſſe deberemus. Neque magis ſatisfacit id, quod ex Hieron. Vecchietto *lib.* 3. *de anno primit. mund. cap.* 2. *in fin. affert.* Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 52. nempe ſacram Paginam vocaſſe quoſcunque homines filios Dei ex eo, quod eſſent rationis participes, qui cum ex mulieribus quaſcunque vellent, ſibi eligerent, & cum eis miſcerentur, cum maxime adamarent eas, quæ magis ſibi ſanguine proximæ erant, vt proprias filias, ſorores, matres, factum eſt, vt ex tanta delectatione vberrimum ſemen in coitu excernerent, & ſic generarent Gigantes; quod tam facile diluitur, quam facile ab hoc Doctore in medium producitur; nam ſi ſic eſt, quotieſcunque conjuges ſummopere in coitu delectantur, vt inter amantes fit, Gigantes deberent generari. Sed neque ex eo quod eſſent robuſti, & potentes debuerunt generare Gigantes, nam non major cauſſa eſt cur in præſentarium viri potentes, & robuſti, & anteactis ſimiliter temporibus non debuerint, vt tunc temporis Gigantes procreare. multo minus autem videtur concedendum per filios Dei intelligi viros ſtaturæ proceræ, nempe Giganteæ; nam inane hoc eſſet, volente ſacro textu demonſtrare, quanam ratione procreati ſint

Gigantes; nam ſi jam erant homines Giganteæ ſtaturæ, quid noui jam demonſtrare debebat hiſtoria ſacra de eorundem generatione? ſed vero mihi videtur, ſaluo ſemper melioti judicio, ſacram hiſtoriam id ſibi voluiſſe, docere quanam ratione Gigantes fuerint procreati, cum antea omnes homines ad eam ſtaturam non accederent, dicebat ergo, Poſtquam enim ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, illæque generarunt, iſti ſunt potentes à ſæculo viri famoſi; hoc eſt, cum antea non extitiſſent Gigantes, procreati ſunt poſtquam filij Dei congreſſi ſunt cum filiabus hominum; vnde, vt verum ingenue fatear, perdifficilis videtur ejus loci intellectio & ad Theologos relegenda, nam quæ hactenus adducta ſunt nulla ex parte ſatisfaciunt. videtur enim ſacer textus innuendo quod Gigantes generati ſint ex hoc congreſſu filiorum Dei cum filiabus hominum aliquid nobilioris notæ, quam hominibus conueniat alique dubio his Dei filiis tribuiſſe, ob quod non conſuetæ ſtaturæ, & virtutis homines, ſed Giganteæ, & virtutis eminentioris generauerint; quod quid ſit, cum quæ allata ſunt, prædictis non conueniant, non eſt meum, ſed ſactæ Theologorum ſcholæ determinare. Nobis ſatis pro nunc ſit, plures negaſſe, atque eos quidem ſummæ auctoritatis viros, eo in loco ſacrum textum hujuſmodi Incuborum commercium cum hominibus inſinuare voluiſſe.

11 Sed demus vtcunque ex tali concubitu generationem ſequi poſſe, & ad ſecundum quæſitum reſpondeamus, ſemen, ex quo mediante Incubo fieri ſupponitur hæc generatio, cum ab homine ſit deſumptum, & nihil ei à Dæmone de ſuo communicetur, hominem generabit nihil omnino ab aliis hominibus differentem, ſed ei tantum ſimilem, ex quo ſemen deciſum fuerit, vel Matri in cujus vtero conceptus, & ad perfectionem fuerit deductus. niſi ergo vitium vllum in ſeminibus, aut materno ſanguine ſit (quod tamen communicari poſſe à Dæmone ipſis ſeminibus, & ſanguini non inficior) fœtus ex hoc congreſſu ſuſceptus nullum peculiare ſignum habebit, quod illum à cæteris hominibus pro nato ex Incubo palam faciat. Ne-
12 que majorem cauſſam eſſe exiſtimauerim, cur Gigantes ex hujuſmodi congreſſu aut alias nati ſint, aut naſci debeant, vel Hæroes cæteris hominibus præſtantiores: oporter enim ſemen ab ipſo Incubo Dæmone aliquid majoris virtutis, & excellentiæ adipiſci, ob quod ad Hæroes potius, & Gigantes generandos aptum eſſet, quam ſemen conſuetæ conditionis hominum. cum ſemen igitur illud hominis ſit, vt dixi (nam Dæmones aut quoſdam, aut omnes ſemen habere quis vnquam firmauerit, niſi inſulſæ quorundam opinioni adhæreat, de qua poſt alios Peret. *in Geneſ. lib.* 8. *cap.* 6. *diſp.* 2.) certe ſecundum virtutem à patre ſemini communicatam, & ſecundum ejus virtutis gradum fœtum fortem, aut debilem, magni, ac proceri, aut parui, & puſilli corporis, quantum ad paternum ſemen ſpectat, generabit, cum filius
13 hominis ſit fœtus inde ſuſceptus, non Dæmonis, qui generare nequit, vt poſt alios dicunt etiam Conimbr. *in* 1. *de Gener. cap.* 4. *q.* 10. *art.* 3. & Petr. Hurtad. *de Mend. de Generat. diſp.* 1. §. 12. *ſect.* 1.

Scio quid D. Thom. *in* 2. *ſentent. diſt.* 4. *ar.* 4. *ex quo Spreng. in mall. maleſ. par.* 2. *q.* 1. *cap.* 4. qui in parte aſſentitur, & poſt alios ex noſtris Medicis Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cit. cap.* 8. & ex Iuriſconſultis Torrebl. *lib.* 2. *Damonolog. cap* 31. *num.* 19. attulerint. poſſe nempe Dæmones ſeligere humanum ſemen non qualecunque, ſed robuſtiſſimum, craſſiſſimum, calidiſſimum, & quantitate plurimum. id vero eis facile eſſe conquirere diligendo homines robuſtos, & calidos, multoque ſemine affluentes, quibus ſuccumbant, deinde & mulieres ſimilis conditionis, quibus incumbant, ſic voluit Valleſius fuiſſe procreatos Gigantes illos, de quibus in ſacris, ſed præterquam quod hoc gratis dicitur, cum jam nullus inficiari queat, quod generatio Gigantum, qualitercunque à Dæmone per applicationem ſeminum hujuſmodi naturæ procurata, virtute tamen hominum fiat, ſeu humanorum ſeminum, non ipſius Dæmonis, jam non major ratio erit, cur de præſenti Gigantes alicubi non generentur; quis enim inficiabitur, dari vbique terrarum robuſtiſſimos, calidiſſimos, & multo ſemine affluentes viros, qui ſimilis naturæ mulieribus jungantur, & inde prolem ſuſcipiant? concedam tamen quicquid ſibi aſſumit Valleſius (licet de mulieribus contrarium videamus, cum eæ, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, plerumque deformes, vetulæ, vietæ, cæteriſque debiliores exiſtant (ſed quid inde? num ex hoc concubitu Gigantes generabuntur? at hoc de præſenti non videmus, cum videre nos aliquando eſſet conueniens. num id ſibi voluit Valleſius, Dæmonem ex Gigantibus, qui in Mundo, vbicunque terrarum, reperiantur, ſemina hujuſmodi furari? ſed & Gigantæas fœminas quibus incumbat, eligere illum oporteret, forte enim aliæ fœminæ non tantum ſanguinis gigantæo ſemini ſubminiſtrare poterunt, quanto vt ad gigantæam proceritatem fœtus deueniat indigebit. Forte neque vteri aliarum Mulierum Gigantæi ſeminis capaces erunt, ſed nimis anguſti, vt in eorum cauitate gigantæus fœtus augeri poſſit. licet nonnullos ex Gigantibus, quos aliquando extitiſſe accepimus, ex parentibus naturæ etiam mediocris natos enarrant, & non admodum robuſtis; & præter alios Giganteæ ſtaturæ mulierem ex parentibus conſuetæ magnitudinis Romæ natam ſe vidiſſe teſtatur D. Aug. *de Ciu. Dei lib.* 15. *cap.* 23. Sed quid quod Gigantæum ſemen ad Gigantes generandos ſufficiens non ſemper eſt? conſtat enim Samogethas homines corpore vt plurimum procero, ac prægrandi, perſæpe pumiliones generare, vt refert Card. *lib.* 1. *de variet. cap.* 4. Præterea cum conſtet hiſce temporibus maxime vigere Incubos, & Succubos, & multo magis quam ſæculis retro actis, vt probat Spreng. *in mall. maleſ. par.* 2. *queſt.* 1. *cap.* 4. *& alibi*, oportet plures in præſentiarum Gigantes procreari, quam fuerint ante procreati, & tamen contrarium experimur.

Neque ergo quoad corpus, neque quoad ani- 14
mum (ſi nihil aliud intetuenire aliunde ſupponamus) nati ex congreſſu Incuborum cum mulieribus quicquam melioris conditionis, aut deterioris ſortiri debent, quam cæteri hominum, ſed pro ſeminum, & materni ſanguinis natura tam quoad corpus, quam quoad animum ſibi debitas conditiones, ac propenſiones habere. Vnde duplici ex 15
capite falſa apparet Sprengeri ſententia *loco cit. par.* 2. *q.* 1. *l. cap.* 4. putantis & generationem talem

eſſ

eſſe poſſibilem, & prolem inde naſci à Dæmone infectam, & quod pejus multo eſt, & à veræ Philoſophiæ dogmatibus alieniſſimum, putat quod maleſica viro juncta, & ex viro concipiens, per maritum nempè imprægnata (hæc enim ſunt ejus verba) poſſit per commixtionem alterius feminis ab Incubo ſuſcepti fœtum inficere. Quod tamen qui ſic naſcuntur, aut naſci jactantur potius, ex Dei permiſſu ſint pejores naturæ, & conditionis ob hujuſmodi coitus abhominationem, quam cæteri homines, ego non detrector, ſed ſi in via Naturæ loquimur, certè non aliter ſeſe res habebit, quam quomodo recenſui, ſi vnquam talis generatio poſſet ſuccedere, quod non facilè admiſerim. Pejoris conditionis aliquando poſſe eſſe puto qui ex mulierculis, quæ cum Dæmonibus congrediuntur, orti ſunt, non quod inficiantur à Dæmone, ſed quod malitia matris faciat eos propenſos ad iniquitatem, non tamen cogat.

Denique Succubos, & Incubos inter ſe coire, aut Succubos ſemen fouere, ac enutrire poſſe, vel, vt cum Delrio loquar, ſuccubum Dæmonem ad debitam magnitudinem fœtum deducere, ac parere, aliaque his ſimilia perficere, neque ego credo, neque quemquam ſolida doctrina munitum ſibi perſuadere poſſe crediderim, & ſi quando accidiſſe narretur, Dæmonis illuſionem interueniſſe putarim.

SVMMARIVM.

1 *Hermaphroditi qui dicantur.*
2 *Hermaphroditorum quatuor ſpecies.*
3 *Alia Hermaphroditorum diſtinctio.*
4 *Tertia Hermaphroditorum diſtinctio.*
5 *Fœmina aliquando Penem emiſerunt.*
6 *Hermaphroditorum à genitalium conformatione diſtinctio.*
7 *Eorundem à potentia coeundi diſtinctio.*
8 *Eorundem diſtinctio à potentia generandi.*
9 *Baptizans fœminam putans ſe baptizare maſculum, fœmina non dicitur baptizata, & vice verſa.*
10 *Hermaphroditi an ſint monſtra, & numeris ſeqq.*
13 *Hermaphroditi nullo ſexu conſpicui in cenſu Eunuchorum habendi.*
14 *Hermaphroditi qui ſint irregulares.*
15 *An dentur, & quæ ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum à fœmina, & num. 16. & 17.*
18 *Quinam Hermaphroditi pro maribus, qui verò pro fœminis habendi.*
19 *Teſtes extrà apparentes marem oſtendunt.*
20 *Excretio menſtrua cum carentia Teſtium facit euidentiſſimam probationem fœminini ſexus.*
21 *Mas an in fœminam degenerare poſſit.*
22 *Natura ſemper tendit ad perfectiora. dic. autem vt num. ſeq.*
24 *Hermaphroditus eodem tempore in vtroque ſexu perfectus an dari poſſit.*
25 *Senecæ locus de fœminarum ſui temporis inhoneſtate, & laſciuia.*
26 *Adam an fuerit Androgynus.*
27 *Hæretica quorundam opinio de ſexuum indiſtinctione ante peccatum Adæ.*
28 *Antè Euæ formationem fœmina erat in viro.*
29 *Non eſt impoſſibile dari Hermaphroditum, qui agere, vt vir, & pati poſſit, vt fœmina.*
30 *Impoſſibile eſt dari Hermaphroditum qui generet in ſe, & in alio.*
31 *Duplicem ſexum ſortiti ratum vnum, irritum alium habent ex Ariſtot.*
32 *Sodomia quid.*
33 *Adam debuit ſolus à Deo creari, & cur remiſſiue.*
34 *Duo genitalia ejuſdem ſexus in eodem animali cur non reperiantur.*
35 *Hermaphroditus an irregularis.*
36 *Hermaphroditi quando ſint irregulares.*
37 *Hermaphroditi omnes irregulares.*

De Hermaphroditis.

QVÆSTIO VIII.

DE Hermaphroditis aliàs incidenter verba feci, in hac autem quæſtione, ad quam propriè vniuerſum hoc argumentum ſpectare videtur, de illis ex profeſſo loquar. Dicuntur Hermaphroditi qui ſexu 1
ſunt indiſtincti, nempè qui vel neutrum, vel vtrumque habere videntur, & hoc nomine hic comprehendi volo quoſcunque, qui aliquo modo in ſexus qualitate dubium excitare poſſunt. Horum autem quatuor ſpecies conſtituunt, quicunque de illis verba faciunt, vt ex veruſtioribus Paul. *lib. 6. cap. 69. &* Auic. 20. 3. *tract. 1. cap. 43.* & ex recentioribus Manard. *lib. 7. epiſt. 2.* Paræus *lib. 24. cap. 4.* & inter alios Profeſſores, eandem habet diuiſionem Cœlius Rhodig. *lect. Antiq. lib. 15. cap. 10.* & ex Iuriſconſultis nouiſſimus Carranz. *ex eod. Pareo de Part. cap. 17. num. 67.*

Conſiderant verò tres ſpecies in viris, vnicam 2
in fœminis. In viris prima eſt, cum in Perinæo (hoc eſt ſub radice Penis in ſpatio, quod eſt inter ipſum, ſeu inter ſcrotum, & Anum, hoc enim dicitur Perinæus, non Coles, vt male Cœlius ex Theodoro, Aretæus *lib. 2. Acut. cap. 11.* Gal. *comm. 3. in lib. Hipp. de Artic. part. 45.*) muliebre pudendum conſpicuum eſt. Secunda ſpecies eſt, cum idem pudendum muliebre apparet in ſcroto habens exile foramen, à quo nihil omnino prodeat. Tertia ſpecies eſt, cum ibidem exiſtente eodem pudendo muliebre, ex ejus orificio vrina effunditur, aut etiam aliqua excretio menſtrua. Et hæ ſpecies Hermaphroditorum dicuntur conſiderari in viris, quia ſic conſtituti pro viris habendi, neque dubium in ea re intercedere debet, neque forte de his Leges ambigere credendum, vt latius infrà. Quarta ſpecies in fœminis conſiderata (quod ſic conſtitutæ fœminæ verè ſint) eſt cum in ſuperna parte muliebris pudendi, nempè in ima pube, vbi magna pudendi rima ſuum deſumit principium, Penis aliquis, vel quid Peni ſimile appareat.

Sed multo accuratius nonnulli alij Doctores has Hermaphroditorum ſpecies deſcripſerunt, de quibus luculenter Bahuinus *de Hermaphrod. lib. 1. cap. 4.* & Riolan. *de Hermaphrod. cap. 12.* Mihi tamen placet plures facere Hermaphroditorum diſtinctiones. Et primò Hermaphroditorum alij in primo ortu ſeſe produnt, alij inſtantibus primò menſtruis, vel quandocunque. Rurſus priorum alij in maſculino ſexu, alij in fœminino, alij tandem in vtroque prævalent; quin & alij mareſne, an fœminæ potius ſint, non manifeſti fiunt, vtroque ſexu, quod oculis vſurpare liceat, orbati. Poſteriorum plerique, ac pene omnes dixerim, 3

Mares ſunt, nempè qui in prima menſium eruptione mentulam exerunt, vt pleriſque euenisſe eſt notiſſimum. Pauci quidem admodum ſunt prorſus fœminæ, vt quæ jam vterum geſtarunt. Sed tam ex validitate natiui caloris, quam adſcititij aucti inſuper ex dimiſſione coitus, menſtruorum intempeſtiuo defectu, & hujuſmodi, ſimile quid virili membro exerunt, & ſemiuiri apparent. Sed in prioribus Teſtes aliquando cum mentula exiliunt, in his vero mentula ſola; aut quid ſimile, membrorum nempè, vel carnea excreſcentia, ſed molis exilis, teſtibuſque omninò deſtituta.

4 Præterea licet diſtinguere omnes Hermaphroditos quadrupliciter, primo à conformatione genitalium, ſecundo à ſitu eorundem, tertio à potentia coeundi, quarto à potentia generandi. A genitalium conformatione diſtinguuntur, quia nonnulli neutrum ſexum, vt Natura requiri, rectè conſtitutum habent, alij contra vtrumque rectè, ſaltem quoad externas partes, alij denique vnum naturaliter rectè conformatum, alium nequaquam. A ſitu diſtinguuntur, cum alij ſexum habeant vnum ſub alio, alij vnum in alio, alij verò ambos lateraliter poſitos. A potentia coeundi diſtinguuntur, quia nonnulli ſunt potentes in alterutro tantum ſexu, alij in vtroque, alij in neutro, ſic, eodemque modo diſtinguuntur à potentia generandi, quæ omnia in proceſſu ſermonis exemplis, & hiſtoriis illuſtrabimus.

In primo ortu multos apparuiſſe Hermaphroditos eſt notiſſimum, neque vlteriori indiget teſtimonio; quod verò fœminæ nonnullæ, vel quæ fœminæ apparebant in Mares euaſerint, & ſic Hermaphroditos ſe inſtante pubertate, vel inſtantibus menſtruis prodiderint, non minoris famæ, quam de ſuperioribus hiſtoriæ teſtantur, quas hic tranſcribere ſuperfluum videtur.

Porrò in quo ſexu prævaleant Hermaphroditi palam fiet, cum de potentia coeundi loquar, & exempla, ac hiſtorias ad eam rem afferam; at eos Hermaphroditos Mares vere eſſe, quibus inſtantibus menſtruis virile membrum exilit, manifeſtum eſt, vt Areſcuſæ euenit apud Plinium *lib. 7. cap. 4.* Lucio Coſſitio, & aliis apud eundem, & ſuperioti ætate duabus ſororibus Salernitanis, de quibus Fulgoſius *apud Schenchium*, & Mariæ Pacechæ *apud Amat. Luſit. curat. med. cent. 2. cur. 39.* & aliis, quorum hiſtorias vide recollectas per Schench. *lib. 4. Obſ. in princ.* & per Bahuin. *de Hermaphrod. lib. 1.* & inter Iuriſconſultos per Majol. *de Irreg. lib. 1. cap. 27. num. 6.* ita vt non injuria velit Licetus, hos non eſſe verè Androgynos, ſeu Hermaphroditos, ſed Pſeudoandrogynos, & habuiſſe tantum maſculinum ſexum intus latentem ob caloris pauperiem.

Quin etiam, addam ego, eos quoque, qui in pubertate penem exerentes, tamen in perfectos viros euaſiſſe non videntur, eſſe tamen verè Mares, ſed ob eandem caloris inopiam non potuiſſe virilia extra prorſus, ac omni ex parte exilire, vt Annæ illi euenit, de quo in fine hujus tituli. Nimis tamen prima fronte refragari videtur tot experientiis, tantorumque clariſſimorum virorum teſtimoniis Clementis Alexandrini, Mercurial. *lib. 6. var. lect. cap. 20.* Mercat. *lib. 2. de virg. & vid. aff. cap. 10.* Nancelij *lib. 8. Analog. Microc. ad Macroc. cap. 8. verſ. Ego vero.* & Pinæi *de not. virg. ſententia*; quæ non admittit vllas vnquam fœminas in Mares euadere, ſed id ſemper per Obſtetricum errorem contingere, aut aliquem Naturæ defectum, in quibuſdam autem penem nullum apparere, ſed vteri potius prolapſum fieri, ex quo penem exire videntur, quod maxime voluit Mercatus. At Galenum tam aperta fronte Hermaphroditos negaſſe, vt dicit Cartanz. *lib. de Part. cap. 17. num. 69.* omnino à vero abeſt. Loco enim ab eo citato *lib. 2. de ſem. cap. 3. in fin.* id dicit, aliquos fictores Hermaphroditos effingere, qui vtraque genitalia membra tam maris, quam fœminæ integra habeant. At abſurdiſſimum eſt, quod hic luculla addit, Galenum negaſſe adeo maris, & fœminæ diuulſa membra eſſe poſſe, vt alia in maris, alia in fœminæ ſemine poſſint contineri: nam nihil omnino hoc ad rem tuam facit, neque intellexit hic homo quid Galenus ſibi voluerit, quod mirum non eſt de Luguleo hoc Philoſophicis contemplationibus ſeſe audacter immiſcente. Inibi certè Galenus contra Empedoclem diſputat volentem diuulſas partes in maris, & fœminæ ſeminibus ineſſe, quod Galenus tanquam quid abſurdum, & impoſſibile refellit, ſed quid hoc ad Mercurium aut quid ad comprobandum Galenum Hermaphroditos negaſſe, eum adducit hic de ſeminum miſcela loquentem?

Sed ad penſum noſtrum, certè fœminas (nempè 5
inquam verè fœminas, non apparentes, vt ſuperiores) virile membrum, ſeu quid illi ſimile aliquando emiſiſſe etiam poſtquam non ſemel concepiſſent, teſtantur hiſtoriæ à Pontano relatæ apud Schench. *vbi ſuprà*, & apud Marcell. Donat. *lib. 6. hiſtor. Med. mirab. cap. 2.* & Bahuin. *loco cit.* has tamen pro fœminis ſemper habendas non ſolum reſtari poſſunt Teſtium, Barbæ, & pilorum in locis conſuetis carentia, & alia, de quibus agam, cum loquar de ſignis diſtinctiuis, ſed maximè perfectionem fœminini ſexus demonſtrat vſus venereorum per fœmineum ſexum, & multo magis conceptio. Satis ergo pro nunc id ſit adnotaſſe, mulieres ita in mares euaſiſſe, vt pleriſque id Clytoridis beneficio ſucceſſerit, vt nonnulli ſentiunt Anatomici, & pluribus demonſtrat exemplis Ioan. Riolan. *cap. 9.* vndè non verè mares euaſerunt, cum neque verum Penem emiſerint, & teſtes illis foras non proſilierint.

Porrò eorum Hermaphroditorum, quorum di- 6
ſtinctio deſumitur à genitalium conformatione, aliquos diximus neutrum ſexum rectè conformatum ſortiri, vt exemplo eſt Cingara, de qua Columb. *Anat. lib. 15.* & fratres illi duo, de quibus in fine tituli, quibus imperfectus vterque ſexus contigit. Aliquos etiam dixi nullum habere inſignem ſexum, qualis fuit fœtus ille, quem diſſecuit Ioan. Faber in Xenodochio S. Spiritus; hic enim nullum ſexum præſeferebat, licet dehinc fœmella apparuerit in diſſectione cadaueris, & geminum vterum habere. Tale etiam fuit monſtrum illud Dantiſcanum, de quo Ioachim. Olhaf. apud Bahuin. *de Hermaphrod. in fin.* non diſſimilis etiam erat is Hermaphroditus, de quo Hali Rodoam apud Schench. *lib. 4. Obſerv. in princ.* qui nullo ſexu erat conſpicuus, ſed aſpectu, & moribus ſimilis erat caſtrato, & apud Patæum habetur Monſtrum bicorpor nullo ſexu inſigne, & aliud ſimile natum eſt anno 1610. cujus hiſtoriam habes in fin. hujus tit. cui par fuit natum anno 1555. apud Licet. *lib. 2. de Monſtr. cap. 22.*

Vtrum-

Vtrumque autem ſexum quaſi recte conformatum habent, ſeu habere ſaltem videntur ii Hermaphroditi, qui in vtroque ſexu ſunt potentes, qualis forte fuit Montui Hermaphroditus, de quo Bahuin. & Schench. & qualis etiam fuit Aſinus, quem Romæ vidi, cujus hiſtoriam infra annectam. Nonniſſimi tandem ſunt, qui alterutrum tantum ſexum conformatum recte habent, ſed inter ſe in hoc differunt, quod, vt dixi, eorum alij Mares ſint, alij fœminæ, priores Androgynos, poſteriores Gynanthropos appellari ex Domino de Val dicit Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 12. & huc referri poteſt ea differentia, quam primo ex aliorum ſententia attuli, & de his dicebat Ariſtoteles (cui forte aliæ ſpecies cognitæ non fuerunt) eos alterum ſexum ratum, irritum vero alterum habere, quod tamen non vndequaque verum eſſe volunt aliqui DD. nam experientia conſtat & vtrumque ratum, & vtrumque irritum habere eos poſſe, & de irrito non eſt dubium; tamen Ariſtotelem dicamus intellexiſſe pro rato ſexu illum, cum quo homo poteſt generare, ſic enim verum eſt, quod vtrumque ratum habere non poſſunt.

7 Sed & eodem quoque pacto diſtinguuntur Hermaphroditi a potentia coëundi, vt diximus, nam neutro nonnullos valere Cingara Columbi, & Anna ille Pharmacopolæ filius, & forte etiam Carolus alter ex fratribus Sangeminianis, & alij apertiſſime demonſtrant. vtroque valere Montui Hermaphroditus, aliique oſtendunt, alterutro vero nonnullos valere plura oſtendunt exempla, quæ minime neceſſe eſt repetere, præterquam quod paſſim habentur.

8 A potentia item generandi diſtinguuntur Hermaphroditi; nam licet vt plurimum vere Hermaphroditi non generent, quia ſi in ſexu maſculino prævalent, frigidiores tamen cæteris maſculis ſunt, & idcirco vt plurimum imberbes, & glabri, ſi in fœmininо calidiores, quam oporteat, vnde menſtruis deſtituuntur, vt ex Haly tradit Marcell. Donat *lib. 6. hiſt. nat. hiſt. med. mir. cap.* 2. tamen hoc non eſt perpetuæ veritatis, quia nonnulli cum maſculino, alij cum fœmininо ſexu generarunt, cum vtroque vero an nullus generauerit, vel generare poſſit, diſcutiemus infra. licet plerumque Hermaphroditi, vere inquam Hermaphroditi in neutro ſexu potentes ſint, vnde Auſonius *Epigram.* 102.

Mercurio genitore ſatus, genitrice Cythere,
Nominis vt mixti ſic corporis Hermaphroditus
Concretus ſexu, ſed non perfectus vtroque
Ambiguæ veneris, neutro potiundus amore.

A ſitu denique, vt diximus, Hermaphroditi diſtinguuntur; nam alij ſexum vnum habent ſub alio poſitum, nempe vel maſculinum ſub fœmininо, veluti Mulus ex Mula natus, de quo Herod. *in Polymn. ſeu lib.* 8. & homo quidam apud Rueffum *lib.* 5. *de Gen. hom. cap.* 3. & alius apud Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod.* vel habent fœmininum ſub maſculino, vt plerique habere conſpiciuntur, & qualem ſortiuntur vtrique fratres Sangeminiani; alij vero ſunt, qui ſexum vtrumque habent a lateribus poſitum, in quibus adnotarunt Doctores, quod ſexus, in quo prævalent, & quem ratum habent, ſemper à dextris ſitus eſt, irritus à ſiniſtris. hoc modo conſtituebatur Daniel ille, qui vxore dicta numquam cum ea congredi potuit, interim vero à quodam commilitone impregnatus noſte intempeſta cum vxore accubans ventris doloribus partum præcedentibus, fœmellam enixus eſt, quam ſola dextra mammilla lactauit, ſiniſtra lacte carente. erat enim huic ratus ſexus; nempe fœmininus à dextris, maſculeus, irritуſque à ſiniſtris. de hoc Bahuin, *lib. 1. de Hermaphrod. cap.* 33. Alij tandem ſexum vnum habent in alio, veluti ille, de quo in fine hujus Quæſtionis. hi tamen vltimo loco recenſiti plerumque immo ſemper fœminini ſexus ſunt; in ipſo enim vtero, vbi Clitoris apparet, vel etiam port vrinarium meatum intro progrediendo, vel inſignem Clitorim, vel membro virili aliquid ſimile obtinent, quale ſortiebatur Scortum Romæ famoſum, de quo in ſeqq. nonnihil. Atque his videor mihi omnes, & quaſcunque Hermaphroditorum ſpecies, ac differentias amplexus, quotquot vnquam hactenus vel extiterunt, vel extitiſſe narrantur; de quibus tamen omnibus permultæ in medium afferri ſolent quæſtiones. Et primo num inter monſtra hujuſmodi homines ſint recenſendi, ſecundo an dentur, & quænam ſint ſigna diſtinguentia marem Hermaphroditum à fœmina; Tertio quinam eorum pro maribus, qui vero pro fœminis habendi: non modo enim multum refert hoc quoad Baptiſmum, quia ſi baptizans fœminam putans ſe 9
baptizare maſculum, maſculinum nomen ei imponit, aut vice verſa, non dicitur fœmella illa, aut puerulus baptizatus. Petr. Gerard. *ſing.* 90. *num.* 2. ſed & circa hoc ea omnia in dubium venire poſſunt, circa quæ mas à fœmina, & fœmina à mare diſtinctionem in Iure accipiunt. Quarto dubitatur num quemadmodum ex iis, quæ fœminæ apparent aliquæ in mares euaſerunt, ſic poſſibile ſit ex maribus in fœminas degenerare. Quinto num dari poſſit Hermaphroditus vtroque ſexu perfectus. Sexto quid ſentiendum ſit de Hermaphrodito circa corporis deformitatem, an ob eam ſcilicet inhabilitatem, & irregularitatem in aliquibus actibus celebrandis incurratur; & præter eas aliæ inſuper dubitationes proponi poſſunt, quas in ſermonis proceſſu diſcutiemus.

Sed quoad primam ex propoſitis antiquitus Her- 10
maphroditi pro Monſtris habiti, & idcirco tanquam ſiniſtri ominis auguria forent, in mare demergebantur, vel in inſulam deſertam deportabantur, vel alia, quadam ratione, vt cætera Monſtra expiabantur, ita factum teſtatur Liuius *decad.* 1. *lib.* 3. *& alibi.* Plin. *lib.* 7. *Nat. hiſtor. cap.* 3. quorum plures hiſtorias vide apud ipſos, quas etiam cum aliis pluribus habes recollectas per Schench. *lib.* 4. *Obſer. in prin.* Winrich. *de ort. Monſtr. cap* 50. Marc. Donat. *lib.* 6. *hiſt. med. mir. cap.* 2. Laur. *Anatom. lib.* 7. *queſt.* 8. Nancel. *lib.* 7. *Analog. Microc. ad Macr. cap.* 1. Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 35. & ex Iuriſconſultis apud Tiraq. *de leg. Conn. Gloſ.* 1. *lib.* 1. *par.* 1. *num.* 100. *& ſeqq.* & nouiſſime apud Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 69. ſed & Plato *in Conuiuio in orat. Ariſtophanis* id ipſum videtur ſentire, cum nomen Androgyni, ſeu Hermaphroditi infame dicat; ſic etiam Lucret. *lib.* 5. *de Rer. nat.* illos inter Monſtra enumerat.

Multaque tunc Tellus etiam portenta creare
Conata eſt mira facie, membriſque coorta
Androgynum inter virum, nec virumque & vtrinque remotum, &c.

Sed & Cicero *lib.* 1. *de diuinat.* pro Monſtris judicaut, Quid, inquit, ortus Androgyni, nonne fatale quoddam monſtrum fuit? Inter Recentiores quoque Mercat. *lib.* 3. *de Steril. affect. cap.* 7.

Martin Wintrich. *de ort. Monstr. vbi supra.* Roderic. à Castr. *lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 11. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 2. ex Iurisconsultis autem Majol. *de Irregul. lib.* 1. *cap.* 27. *num.* 4. Torrebl. *Dæmonolog. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 21. & Carranz. *vbi supra num.* 68. in eandem sententiam venerunt. ac si verum est Aristotelis dictum *lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 4. quod aut deficere, aut superesse aliquid monstrosum sit, Hermaphroditi pro monstris habendi.

11 Verumenimvero his non obstantibus Hermaphroditi monstra non sunt, nec pro monstris à Legibus habentur, sed in virorum, vel mulierum censu reputantur, à quibus nihil habent peculiare *l. Quæritur. ff. de stat. hom. l. Repetund. §. Hermaphrod. ff. de Testib. l. sed est quæsitum in fin. ff. de lib. & posth. cap. si testis. §. Hermaphrodit.* 10. *quæst.* 3. & ex earundem Legum auctoritate idem adstruit ex Medicis Bahuin. *vbi alias cap.* 5. In hac controuersia Licet. *lib.* 2. *de Monstr. cap.* 53. voluit non omnes Hermaphroditos indifferenter pro Monstris habendos esse, sed illos tantum, quibus neuter sexus ob exilitatem perfectus est, aut quibus alter longe à suo naturali loco est transpositus, juxta quam opinionem videtur dicendum, Hermaphroditos illos, qui saltem alterum sexum ratum, & recte conformatum habent, non magis monstrosos esse, quam eos, quibus aliquis digitus manus, vel pedis superflueret, vel quibus pes, aut manus esset distorta, aut qui simile quid vitij haberent, hi enim monstra dici non possunt, cum in monstri constitutione requiratur insignis, & enormis læsio, vt iam diximus.

12 Itaque non solum in hoc sensu monstra non sunt Hermaphroditi, qui in vtroque sexu, vel in alterutro tantum prævalent, sed ad rem nostram, nempe vt pro viris, vel fœminis habeantur, & inter eos, vel eas locum obtineant, neque ii monstra dici debent, qui in neutro sexu potentes existunt, aut alterum etiam transpositum habent; si quæ enim turpitudo, ac monstrositas inde enascitur, parum quid facere videtur ad humanæ figuræ, vel cujuscumque detrimentum; apud Il. autem hi tantum partus, qui scilicet forma humana destituuntur, pro monstris reputantur, ita vt in numerum filiorum non veniant. Vnde falsa apparet Carranzæ sententia *lib. de Part. cap.* 17. *num.* 66. volentis, Hermaphroditum esse proprie monstrum, cum ad nullum effectum pro tali à Il. reputetur, neque nisi latissimo modo, & improprijssime apud Philosophos pro Monstro sit judicatus.

Adnotandum tamen primo, eos Hermaphroditos, in quibus nulla sexus distinctio apparet, in
13 censu Eunuchorum esse habendos, seruare enim hos hujusmodi naturam patet experientia, cui suffragatur exemplum ex Haly Rodoam supra adductum; ac quemadmodum Eunuchi fœmineæ naturæ accedunt quoad animi robur, & corporis constitutionem, ita dixerim apud Indices hos Hermaphroditos non tam pro Eunuchis, quam pro fœminis habendos, & ideirco tanquam fœminæ ab iis omnibus eliminandos, à quibus fœminæ eliminari solent, aliaque ex parte si quæ Il. pro fœminis fauorabiles existunt, pro his etiam facere existimauerim.

14 Secundo adnotandum, hos ipsos Hermaphroditos ob naturæ imperfectionem facile pro irregularibus existimandos, quod Canonistæ videant, eos certe qui in vtroque sexu prævalent, non tam ob monstruosam qualitatem, qua carere eos facile con-
uinci potest ex superioribus, quam ob scandalum irregulares esse manifestum est, vt pericurrit Nauarr. *Consil. lib.* 1. *tit. de Aet. & qualit. conf.* 8. *num.* 3. *Thom.* 1. & Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 27. *num.* 4.

Secunda dubitatio est, an dentur, & quænam sint signa distinguentia marem Hermaphroditum ab 15
Hermaphrodita fœmina, & vnde hæc signa petenda sint. Nauarr. *vbi supra num.* 4. voluit hæc signa haberi ex potentia, & recte quidem hoc, non tamen recte quod addit, standum scilicet esse relationi ipsius Hermaphroditi, & multo minus recte quæ sub jungit nimirum standum esse judicio Medicorum; Quod tamen, inquit, in idem recidit, cum oporteat judicare Medicos secundum ea, quæ ipse de se asserit. [In quam etiam sententiam iis ipsis verbis ita se manifestum facit *Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disput.* 106. *num.* 2.] Vltima tamen hæc verba clarè ostendunt, insignes hos Doctores multa circa hoc ignorasse Medicis cognita; neque enim desunt nobis ingenia absque eo, quod stare debeamus relationi Hermaphroditi, quibus ipsius potentiam, aut impotentiam, & in quo sexu prævaleat, detegamus.

Itaque in propositis casibus, quando nimirum ita exilis sexus vterque est, vt modicam, vel quando nullus, vt nullam de se significationem præbeat, vel contra ita vterque conspicuus, ac bene effor matus, vt parem habere virtutem censeatur; Medici plura signa habent ad distinguendum potentiorem ab impotentiori Nauarræ, & *Sanchez* incomperta. Paræus ergo *lib.* 24. *cap.* 4. & ex ipso, & Liebautio Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap.* 4. & Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 16. plura ad hoc afferunt, quæ omnia reducenda ad alterutrius sexus proprietates, nam is, qui majores, efficaciores, patentiores, & numero plures habet sexus, prævalere dicitur. desumuntur vero hujusmodi proprietates ex mole 16
vasorum, ex eorundem conformatione, ex naturali situ, ex viarum latitudine, & angustia, ex adnascentibus pilis, ex incalescentia majori, & minori in vno, quam in alio; sexus enim qui prævalet, mole semper est magis conspicuus, qui irritus est, minus; sic etiam sexus qui prævalet, in conformatione ad naturalem formam semper magis accedit, & perfectior est, contra fit in altero sexu, eadem quoque ratione prævalens sexus semper naturalem, ac sibi debitum situm seruat imperfectus nequaquam maxime respectiue ad perfectiorem. vnde fit quòd ratus sexus semper, vt diximus, à dextris est, irritus à sinistris in his, qui eos lateraliter constituros habent; quin & in his, qui vnum habent sub alio superior ratus, inferior irritus, licet contrarium, sed perraro aliquando eueniat. Pili in perfecto conspicui sunt, copia, & qualitate, in imperfecto vel nulli, vel copiæ, & qualitatis nullius momenti. In rato sexu, vel potentiori viæ pervtiæ, & patentes, ac penetrantes, in irrito, & impotenti impervtiæ, angustæ, & minime penetrantes; quod si ambo sexus imperfecti sint, vnus tamen respectu alterius latitudine earundem viarum, & penetratione se manifestum facit. ac denique incalescentia semper fit in sexu, qui prævalet, aut semper promptior, & citior, quam solam præ oculis habens Nauarra, & *Sanchez* cætera ignorare se patefecit, aut ofcitanter prætermisisse. nam etiamsi in vtroque sexu incalescat aliquando Hermaphroditus, secundum perfectiorem tamen facilime, secundum imperfectiorem difficilius id illi contingit; aut si juxta vtrumque frigidus homo sit, is qui

præva-

prævalet sexus magis naturalem colorem servat, & venas magis conspicuas habet, qui imperfectus est, quasi emortuus languere videtur, & mole etiam non considerabili præ perfecto est.

17 Sed & præter hæc alia nonnulla ad idem demonstrandum collimant; habitus enim corporis virilis, vox grauis, ac sonora, animus ad virilia pronus, impiger, & pathematis viro dignis excitatus, pili in mento, in Perinæo, seu Tauro, & ano, mammæ exiles, pectusve exacte, capitis capilli hirti, breues, & durusculi, vrinæ per Penem excretio, & multò magis seminis, Testes propendentes, & non protus spernendæ magnitudinis, aut saltem in inguinibus adhærentes virilem sexum demonstrant, & maximè testes extra apparentes. Contra habitus corporis muliebris, mollis, & delicatus, vox exilis, animus demissus, & passionibus muliere dignis implicitus, pili in mento, in perinæo, in ano nulli, mammæ turgidulæ, & pectus carnosum, capilli capitis promissi, tenues, molles, longi, vrinæ per conductas muliebres vias excretio, per easdemque menstruorum suo tempore facta expurgatio, vel apparens etiam sanguinea euacuatio, Testes nulli, nullumque alicubi eorum vestigium se prodens, muliebris certè sexus sufficientia inditia sunt; quod autem Marcell. Donat. *lib.* 2. *hist. Med. mirab.* ex Haly tradit, Hermaphroditos non purgari, non habere semper veritatem, jam diximus.

18 Tertia dubitatio est, quinam ex Hermaphroditis pro maribus habendi, qui vero pro fœminis; quæ dubitatio remaneret protus sublata ex superioribus nisi darentur casus, in quibus nullus sexus apparet, aut vterque apparet imperfectus, aut aliquando apparent tantùm Testes, membrum verò nullum; præterquam quod membra sexum conformantia non sunt causæ constituentes marem, aut fœminam, aut distinguentes inter ipsos, vt ex Aristot. probat Tadd. Flor. *in Isagog. Ioann. cap.* 18. *in respons. ad secundum quæsitum tertij argumenti principalis.* Quod si ita est, poterunt quippè apparere membra virilis sexus in eo, qui est contrarij sexus, & idcirco non his solum fidendum, sed iis maximè, quæ totum respiciunt.

In hac dubitatione illud vnum ante omnia monendum, prædictis non obstantibus, genitale extra se prodens, Testesque extra aluum prominentes ostendere maximè animalia, quorum masculis prominere solent, sexus masculini, inditium enim faciunt temperaturæ totius calidioris ipsiusque nativi caloris vigorem, ac robur demonstrant. Quemadmodum ex aduerso, horum absentia ob contrarias causas, fœminas indicat, quantum est ex hoc; Testes enim sic dicti, quod testimonium præbeant virilitatis Andr. Laur. *Anatom. lib.* 7. *cap.* 4. & ad horum similitudinem vocantur etiam Testes hæ ipsæ partes in mulieribus, & si in ipsis lateant. Et licet Cardan. *lib.* 7. *de var. cap.* 27. non haberi signum dixerit, quod manifestius masculum ostendat, quàm genitale extra se prodens, tamen ex mea sententia insufficiens illud ad hoc per se est, nisi Testibus associetur: nam & fœminas habuisse genitale extra prodens patet ex historiis fide dignissimis, quarum vnam, aut alteram vide in fine hujus tituli Circa Testes autem dixi, eos esse signum masculeitatis, vt ita dicam, in animalibus, quorum mutilus prominere solent, cum nonnulla eos habeant intus
19 conditos, vt Aues. Hinc elicere hanc conclusionem possumus, quod quandocunque Testes extra apparent, & ad sensum conspicui sunt, dummodo eorum exilitas non id operetur, vt tanquam si abessent, pro nihilo ducantur, Hermaphroditus pro viro reputandus sit; quod verum erit non solum si ambo Testes apparerent, sed etiamsi vnus tantum; atque insuper non solum verum est, cum etiam virile genitale apparet, sed etiamsi non appareat, qualis fuit puer apud Rueff. *lib.* 5. *de Concept. hom. cap.* 3. & alter apud Schench. ex Gneulino *lib.* 4. *Obseruat.* Adde etiam quod in tantum operentur testes ad ostendendam virilitatem, cum extra prominent, vt hæc conclusio habeat locum etiamsi insignis muliebris sexus constitutio adesset; & in priori casu habeo Rueff. testimonium, nam suum illum puerum pro mare baptizatum fuisse narrat.

Secundò monendum, quod excretio menstrua cum 20
carentia Testium facit sufficientissimam probationem fœminini sexus, etiamsi plura alia vrgerent pro sexu masculino, & etiamsi insigne membrum virile adesset: indicat enim excretio menstrua internum hominis temperamentum, & muliebrium genitalium perfectam constitutionem, qua stante impossibile est virilia genitalia ad eam perfectionem vno, eodemque tempore peruenire posse.

Porrò ex hac ipsa hujus dubitationis decisione multæ aliæ dependentiam habent, quarum plures proponit inter Medicos Bahuin. *lib.* 1. *de Hermaphrod. cap. vlt.* & inter Canonistas, & Iurisconsultos Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 106. *&c.* Alphons. à Carranz. *de Part. cap* 17. *num.* 68. & præter has aliæ, vt an matrimonium contrahere possint, an ad ordines admittendi, an ad testimonium dicendum, an ad feudi successionem, an eorum miseratio habenda, & id genus aliæ; quia quandocunque determinatum remanebit cujus sexus sint judicati, illico determinata remanent etiam quæcunque circa prædicta dubitationem parere possunt.

Quarta dubitatio erat, num quemadmodum Hermaphroditi aliqui, qui fœminæ apparebant, in viros euaserunt, sic è contra possibile sit eos, qui mares ap- 21
parebant, in fœminas degenerare: nam aliqui non tolum hanc posteriorem partem aperta fronte negarunt, sed priorem etiam, & alias dixi ejus sententiæ fuisse Clementem Alexandrinum, Mercatú, Pinæum, A.d. Laurentium, & Riolanum; quoad hanc tamen partem videntur hi contra communem DD. opinionem pugnare, quæ tamen communis opinio declaranda, ac moderanda videtur juxta Laurentij, & Riolani opinionem. Quoad posteriorem tamen partem communis opinio est pro negatiua, rationem afferunt, quod Natura semper tendat ad perfectiora. Non 22
desunt tamen qui & id ipsum factum aliquando admittant, & fieri etiam posse, quod non est dubium, si modo factum vnquam est; primo Poetæ, (qui aliquando fabulis secretiora Naturæ arcana contegunt) pluries id euenisse, cecinerunt, Virgil. 6. *Æneid.* de Cæneo loquens:

——Et iuuenis quondam, nunc fœmina Cæneus,
Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.

Et Ouid. *lib.* 11. *Metamorphos. de Tiresia:*

——Venus huic erat vtraque nota,
Nam duo magnorum viridi coeuntia silua
Corpora serpentum baculi violauerat ictu,
Deque viro factus, mirabile, fœmina septem
Egerat Autumnos.

Et *lib.* 4. ejusdem *de Scythone.*

Nec lateat, vt quondam natura iure nouato,
Ambiguus fuerit modo vir, modo fœmina Scython.

Et ne hæc omnino fabuloſa, & impoſſibilia ducas, narrantur & ab Hiſtoricis nonnulli caſus facti poſſibilitatem atteſtantes, & hiſtorice primùm locutus videtur Auſonius Gallus vir conſularis Poëta, & Medicus inſignis, vt Langius teſtatur *lib. 1. Epiſt. 10.* (licet alij non hunc, ſed hujus parentem Medicum fuiſſe dicant) in carminibus ſubſequentibus, quæ & ipſe recitat Langius, ad rem enim noſtram maximè faciunt.

Valle Bana res nota, & vix credenda Poetis,
Sed qua de vera promitur hiſtoria;
Fœmineam in ſpeciem conuertit maſculus Ales,
Pauaque de Pauo conſtitit ante oculos.
Cuncti admirantur monſtrum; ſed mollior Agna
Adſtitit in tenerum de grege verſa marem.
Quid ſtolidi ad ſpeciem noua nouitatis hebetis?
An vos Naſonis carmina non legitis?
Cænea conuertit proles Saturnia Conſus,
Ambiguoque fuit corpore Tireſias.
Vidit ſemiuirum fons Salmacis Hermaphroditum,
Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec ſatis antiquum quod Campana in Beneuento
Vnus Epheborum Virgo repenne fuit.
Nolo tamen veteris documenta accerſere famæ,
Ecce ego ſum factus fœmina de Puero.

Cujus Epigrammatis duo carmina quæ poſtrema præcedunt, recitat ex Iuriſconſultis Tiraq. *de leg. Connub. Ciloſ. 1. par. 1. num. 105.* relictis aliis, & maximè diſticho poſtremo multùm ad ſuas rem faciente, licet nonnulla alia ex ſupradictis Virgilij, & Ouidij carminibus recitet, quæ tamen illi accepta non refero, ſed Auctoribus ſuis, quemadmodum neque alia plura hic adducta, ſi quæ ille habet; hoc dico, quia mei moris fuit ingenuè referre vnicuique accepta ea, quæ ex lectione vniuſcujuſque, vel etiam oretenus excerpo, quandocunque primum apud ipſum quicquam, quod ad rem meam faciat legerim, vel ab amicis confabulantibus audiuerim, vt apertiſſimè patebit iis, qui opellas haſce meas criticè in hoc perluſtrare voluerint; ſed hæc incidenter. Habes præter adducta, vt ad rem redeamus, hiſtorias nonnullas Hermaphroditorum, qui & pro viris habebantur, & vxorem duxerant, vel monaſticam viram cum Monachis tanquam viri viuebant, qui tamen in fœminas poſtmodum abierunt, & filios pepererunt, & in poſterum pro fœminis habiti ſunt; & vide, ſi libet, geminam hiſtoriam apud Licetum *lib. ſæpe cit. 2. de Monſtr. cap. 53.* Sed quid prætereo Scytharum hiſtoriam ab Hippocrate viro ſenſatiſſimo, ac maximè veridico enarratam *in lib. de Aer. Aq. & locis?* hi enim cum Mares naſcantur, mox cuirati habitu muliebri induuntur, & in muliebrem naturam abeuntes, muliebria quoque munia obeunt, quos Herodotus *lib. 1.* hoc modo puniri à Diis meminit ob direptionem templi Veneris Vraniæ in Paleſtina, vocarique dicit hunc morbum Theliam. ſed & arte mutari poſſe maſculum in fœminam patet; caſtratione enim id facile aſſequimur, cum mas caſtratus fœminæ ſimilis euadat, ſicut alias ex Galeno dixi, vt interim Spori caſtrationem, & verſionem in fœminam à Nerone procuratam prætream.

Sed non deſunt etiam plura exempla hujus metamorphoſis, quæ in aliis animalibus à Natura apparent atteſtantia facile & id hominibus ſuccedere poſſe. Notiſſimum eſt quod de Hyæna narrant, de qua copioſiſſime Gaſp. Bahuin. *in ſæpiſſime adducto libro de Hermaphrod. 2. cap. 2. & ſeqq.* qui etiam de Lepore, & de aliis quibuſdam animalibus ſexum mutantibus non tam fœmininum in maſculinum, quod plerique admittunt, quam maſculinum in fœmininum, quod fere omnes negant, mentionem habet, de quibus etiam Langius *vbi ſuprà*, qui Cervos quoque in contrarium ſexum abire tradit, quin & in vtero Cervi dum euiſceraretur repertum fuiſſe hinnulum teſtatur membranulis circumſeptum. Ex quibus non videtur extra Naturæ limites eſſe ex Maribus fœminas fieri, quæ concluſio Galeotto Martio *de doctr. promiſc. cap.* 18. adeo accepta eſt vt non magis difficile credat propendentia maris genitalia intro remeare poſſe, quam eadem intus latentia foras protilere; & Io. Huart. *in exam. Ingenior. cap.* 15. non ſolum huic opinioni aſſentitur, ſed commentitium etiam hoc addit, Pueris hoc euenire non modo cum extra vterum exiſtunt, ſed etiam in vtero materno exiſtentibus, & ex quibuſdam imaginatiis ſignis id colligi poſſe autumat. Et hanc ipſam opinionem ſequitur ex Iuriſconſultis Tortebl. *Dæmonolog. lib. 2. cap. 17. à num. 12. ad plures ſeqq.*

Verumenimvero horum Doctorum vana, ac ridicula opinione non obſtante, dicendum id naturaliter nequaquam poſſe ſuccedere. Ludouicus Viues *in lib. 3. de Ciuit. Dei cap. vlt.* hoc pro difficili reputauit, cum potius pro impoſſibili pronuntiare debuerit, vt Majol. *dier. canic. coll. 3. par. 1.* & Delrius *lib. 2. diſquiſ. Magic. quæſt. 22.* qui ſicuti hoc à Natura fieri poſſe pro impoſſibili ducit, ſic nec quæ factibile per Dæmonis potentiam probat: ſed vide quæ ad hoc afferunt Marcell. Donat. *lib. 6. hiſt. med. mirab. cap. 2.* Riol. *de Hermaphrod. cap. 13.* & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib. 8. cap. 8.* nam ſi quæ membrorum tranſmutatio realiter fieri poſſit ea à calore proculdubio fiet, non à frigore, at calor impellit, diffundit, dilatat, non cogit, non contrahit, non retrahit, ergo nunquam vi caloris membra quæ foras propendent intro remeabunt. Secundo hic motus, (& dependet hæc ratio à priori) vel fiet à facultate Expultrice, vel Attractrice; non ab Expultrice, quia tendit ad contrarium motum, non ab Attractrice, quia hæc attrahit id, quod in Animalis commodum faceſſit, cum rectè operatur, ſed hæc attractio eſſet magis in animalis detrimentum, fieret enim ſua Natura, & in ſua ſpecie imperfectior. Tertio cum in corpore animalis non detur locus vacuus, ſi genitalia, quæ foras prominent intro remeare debeant, oportebit hæc alia corpora intus exiſtentia aut penetrare, aut impellere, & de loco ſuo expellere, & mille alia abſurda ſubſequentur, quæ ne admittamus ſuperius allata concluſio facta recta remanere debet, & ad hiſtorias à Bahuino reconſitas, (quarum veritatem retractare non decet, cum per publicos tabellarios ad perpetuam rei memoriam earum aliquæ fuerint deſcriptæ juſſu eorum, qui tunc rerum potiebantur) dicendum, eos Hermaphroditos, licet pro viris haberentur, quod ſorte virile membrum eſſent ſortiti, tamen re vera fœminas extitiſſe, vnde ſequitur, nequaquam verum fuiſſe, quod ex maſculino ſexu in fœmininum fuerint commutati; nam miles ille Germanus nomine Danielis cum vxore, cui ſeptem annos conuixerat, nunquam congredi potuit, nimirum quia erat in maſculino ſexu omnino imperfectus, fœminino prævalente, quem ratum, ac perfectum habuit, vt experientia ipſa comprobauit; atque hoc etiam

23

pacto

pacto de aliis hiſtoriis ab ipſo Bahuino, & à Liceto, ab aljiſque adductis ſentiendum. De cæteris verò animantibus maſculinum ſexum in fœmininum commutantibus, dicendum certi quicquam non haberi, ac proinde non deberi ex his deduci rei poſſibilitatem, de qua tamen vide Gaſpar. Bahuin. *vbi alias.* De Scythis, Caſtratis, Eunuchis dicendum, non fieri in illis mutationem hujuſmodi quoad membra generationis, ſed quoad corporis habitum, & animi vigorem, deinde priuari Caſtratos virilibus, non indui fœmineis genitalibus; ad poeticas autem enarrationes quid dicendum patet.

24 Quinto dubitatum eſt, an detur, vel dari poſſit Hermaphroditus vno, eodemque tempore in vtroque ſexu perfectus, quod primo negatur aperta fronte ab Ariſtotele loco ſæpiſſime citato, de hiſtoria animalium; vult enim in iis, qui vtroque ſexu inſigniuntur, vnum ſemper ratum, irritum alterum eſſe, cujus auctoritatem potior Medicorum pars videtur ſecuta, & vltimo loco Æmil. Pariſ. *de Subtil. Micros. lib. 3. exerc. 4. cap.* 11. contra quam tamen primo militat id, quod ipſemet Ariſtoteles, & ex ipſo, & Calliphane Plinius *lib. 7. Natur. hiſt. cap.* 2. in naturalibus euenire docuerunt, nempe ſupra Naſamones Androgynos eſſe vicibus interſe coeuntes, quibus dextra mamma virilis, ſiniſtra muliebris exiſtat.

De capris etiam idem Ariſtoteles, & ex ipſo Æmilian. *de Rugmin. ſyntagm.* 5. dicebat, Plurimis earum vtrumque ſexum Natura conceſſit, quas hircinas vocant. & Ælian. *lib.* 10. *de hiſtor. Animal. cap.* 47. de Ichneumone loquens, Ichneumoni, inquit, vtriuſque ſexus participi à Natura tributum eſt, vt ſuo ſemine grauiditatem, & partum aliis afferat, & ipſe quoque vterum ferat, & ex ſeſe pariat, relinquo quæ de Leporibus, de Ceruis, de Hyæna, de aliiſque animalibus narrantur.

Secundo Auic. *lib. 3. fen. 20. tract. 1. cap.* 41. accepiſſe ſe ſcribit, quod ex Hermaphroditis aliqui ſunt, qui agant, & patiantur, & licet ipſe ſubdat, hoc non verificari, cum ille tales non viderit, verificatum tamen videtur apud poſteriores. Montuus *de Med. Theor. lib. 1. cap. 6.* Ipſe, Inquit, noui Hermaphroditum, qui ſegnioris ſexus, ſeu muliebris putabatur, viroque nupſerat, cui filios aliquot, & filias peperit, nihilominus ancillulas comprimere, & in his generare ſolebat. Sequitur apud Schenchium hiſtoria, quam apud ipſummet Auctorem antea legeram, nempe Marc. Wintrich. *de Ort. Monſtr. cap.* 50. de qua etiam Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 8. & eſt hujuſmodi. Memorabile hoc anno 1461. in Scotiæ vrbe quamdam Androgynam ancillam herilem filiam in eodem lecto cubantem feciſſe grauidam; accuſatam facti apud Iudices, ac viuam ſub terram defoſſam periiſſe. alias etiam hiſtorias habes ibidem quarundam Mulierum, quæ plures quidem annos cum maritis conuiuentes, alias mulieres comprimebant. Mirabile & illud eſt, quod de Ceruo illo ex Langio ſuperius retuli. Sed & Io. Faber Lynceus *loco alias citato* de Iuuene Hermaphrodito in vtroque ſexu potente mentionem habet his verbis. Certorum enim mihi fide teſtimoniorum conſtat, fuiſſe egregia ſtatura, & venuſta facie Iuuenem, qui modo gladium cingebat, modo colum tractabat, & agere, & pati poſſet. Sed non pigebit Equi Androgyni hyſtoriam ex Card. *lib. 7. de Zace. qu. Med. leg. varier. cap.* 33. huc transferre, quæ ſic habet. Vnum habebat in teſtem loco proprio cum mammis tumidis, vt Equæ habent; inde vuluam proprio loco, & ex vulua Penis emittebatur. Hinniebat ad Equas, & forma maſculina erat, promptus, & erectus capite, craſſiore autem corpore, colore griceo, vt vocant, caput magnum, Penis non major palmo cum illum exerceret. Emptus aureis 36. certum eſt, cum auerſo eſſet Pene, coire illum non potuiſſe. Præterea idem Io. Faber Muris Androgyni, & fœtum in vtero habentis hiſtoriam *loco citato* profert. Apud Riolanum quoque *de Hermaphrod. cap.* 6. Androgynum fuiſſe vtroque ſexu potentem firmatur, quod optime declaratur, quia cum fœminea genitalia perfecte conformata haberet, per glandem tamen ſemen emittebat mediocriter craſſum, albumque Liceus *inſuper lib. 2. de Monſtr. cap.* 53. ex Phlegone duas hiſtorias enarrat, alteram de Cinædo parturiente, alteram de ſerno militis ſimiliter parturiente. Quin etiam Leges tales Hermaphroditos admittere videntur, cum concedunt Hermaphrodito ſexum vnum eligere, alterius vſui illi interdicentes, quod teſtatur quoque Sanchez *de Matrim. lib. 7. diſp.* 106. *num.* 6. *& ſeqq.* & ex noſtris Riolan. *vbi ſæpe cap.* 9. conceduntque tandem ejus rei poſſibilitatem Galeot. Marc. *vbi alias.* Paræus *lib.* 24. *cap.* 4. Licet. *lib. 2. de Monſtr. cap.* 53. Bahuin. *lib. 1. de Hermaphrod. cap.* 4. & Io. Faber *in lib. de Anim. Ind.*

Sed præter hæc aliæ poſſunt adduci ad ipſum probandum experientiæ. Domeſticas Gallinas, quæ cæteris alacriores ſunt, in Galli maxime defectu cæteras Gallinas calcantes, & Galli cantum, & officium imitantes cuilibet conſpicere licet; quod & Marcell. Donat. adnotauit *lib. 6. de hiſt. med. mir. cap.* 2. Narratque Mercatus, Gallinam ex victoria contra Gallum parta criſtam exeriſſe, & calcaria produxiſſe.

Tritum quoque eſt, fœminas nonnullas ſe ipſas inuicem inire, & ſemen in alias ejaculari, quod ne ſuſpicemur per conſuetas ſibi vias, nempe per vaſa ſeminaria ſuo ſexui conceſſa illis contingere, audiamus quæ Alſahar. *ſuæ pract. tract.* 25. *cap.* 1. dicebat, & quidem, inquit, Antiqui dixerunt, quod hujuſmodi carnem (loquitur autem de Clitoride, ſeu de Pene muliebri) in tantum eſt poſſibile creſcere ita, quod aliquæ ſpermatizant cum ea, vt mares, & agunt cum aliis mulieribus, cui dicto conſonat Auicennæ dictum *loco ſupra citato, cap.* 44. vbi mulieres, quæ deſiderium coëundi cum maritis explere non poſſunt, quod ſegniores ſint in ſemine emittendo, dicit cum aliis mulieribus coire, remque veneream habere, quo ſeſe inter ſe ſubagitantes, ſemen expellant; & licet non dicat Auicenna eas per Clitoridem ſemen emittere, non deſunt tamen alij, qui id concedant, & vide nonnulla apud Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 9. vbi & illud Martialis habes *lib.* 1. *num.* 58. in Baſſam fricatricem.

Eſſe videbaris, fateor, Lucretia nobis,
At tu, proh facinus, Baſſa fututor eras.
Inter ſe geminos audes committere cunnos,
Mentiturque virum prodigioſa Venus.
Commenta es dignum Thebano enigmate monſtrum,
Hic vbi vir non eſt, vt ſit adulterium.

Et idem Martial. *lib. 7. num.* 69. *in Filenim.*

Ipſarum Tribadum Tribus Filenis
Recte quam ſuauis vocas Amicam.

Quid autem fieret mulieri, quæ alterius mulieris ſemen eo modo emittentis concipere? dices concipi non poſſe, quia milieris ſemen emittunt ad intra vterum, non ad extra. at hoc non ſemper verum eſt, nam & fœminas Clitoride inſignes per eam, vt viros ſpermatizare jam ſupra probauimus & interdum etiam per productiones vaſorum ſeminalium, de quibus Laurent. *Anat. lib. 7. cap. 9.* & alij ſemen ejaculari, maxime grauidas. Quin & non grauidas foras ſemen emittere teſtatur Hipp. *lib. de Genit. nu. 5.* in hæc verba. Emittit autem & mulier à corpore genituram aliquando in ipſum vterum, qui ſane inde humidus euadit, aliquando foras, ſi vterus magis quam oportunum eſt hiarit. Forte ad fundum ſuccubæ mulieris Incubæ ſemen peruenire non poſſe firmabis; at ſi dum gliſcit Veneris ardor vterus tanta attractione dotatur, quanta DD. enarrant, cur non poterit Incubæ ſemen ſuccubæ vterus ad ſe attrahere? Dices iterum, nullam ſecuturam conceptionem etiamſi ad fundum vſque vteri compreſſæ mulieris alterius ſemen peruenire poſſet. at ego hoc pro impoſſibili non duco, cum alias probauerim mulieres ſuum ipſarum ſemen aliquando concipere abſque ſemine viri, & abſque coitu, vt in Molæ conceptione euenire plerique exiſtimant. At, inquies vlterius, idem fieret ex duobus ſeminibus fœmineis ſimul commixtis. Fortaſſe, inquam, non idem fieret, præcipue cum ſubagitatrices, & fricatrices hæ mulieres ex Hermaphroditorum genere multo calidiores ſint, quam aliæ; indicio ſit eas ſemen craſſius habere, quam fœminei ſexus conditio patiatur, & menſtruis plerumque deſtitui, abſumente maximam excrementitij ſanguinis portionem ipſo vividiore calore. Putant Vitad. de Mendoz. *de Gen. & corr. diſp. 2. ſect. 5. ſubſ. 1.* & Garzias Carrer. *in 1. 1. Auic. doctr. 7. ſum. 1. diſp. 36. cap. 5.* ex hac conjunctione generationem poſſe ſequi, dummodo mulier neceſſario ſemper ageret proprio ſemine, quod inficiatur Garzias. Vitado enim non abſolute credit hoc poſſibile eſſe. ſed hæc omittamus. Redit nunc mihi in mentem (quod & ad hanc rem nonnihil facere videtur) id, quod mihi ſuperioribus annis bona fide enarratum eſt, mulierem nobilem, cui puer quidam inſeruiebat, ejus pueri amore aliquando detentam, quæ non tantum ab eo initi, quam ipſum maſcula venere inire ardebat; habebat enim mentulam muliebrem minimo digito virili, & craſſiorem, & longiorem. hanc multoties cum eo congreſſam, vt libitum eſt, laſſatam, non ſatiatam, deliderio nequaquam expleto receſſiſſe, quod ſemen forte ea ratione non poſſet emittere; itaque ad Naturæ viam ſemper regredi coacta, comprimendam ſe illi tradebat. ſic mihi narratum eſt, nec mihi hoc aliter, quam ex aliena narratione conſtat, nam Lectori hæc pro veris imponere abſit, licet difficilia non videantur, ad ejus rei tutamen facit illud Martial. *lib. 7. num. 66.* relatum quoque à Riol. *vbi ſupra cap. 9.*

Pædicat pueros Tribas Filenis,
Et tentigine ſanior mariti
Vndenas vorat in die puellas.

Scio Vlmum Patauinum *in lib. de Phyſiolog. Barbarum. ſect. 3. cap. 4.* hoc pro impoſſibili habere, & idcirco Senecæ locum *in epiſt. 95.* vel vt ipſe citat *lib. 15. epiſt. 5.* emendaſſe nixum, quod non ariſum illi ſit Senecæ dictum vllam ſortiri veriſimilitudinem. ſed apponamus hic Senecæ verba, vt ſenſus illorum promptius innoteſcat. Dij illas, inquit, Deæque omnes male perdant, adeo peruerſum commentæ genus impudicitiæ, viros ineunt. Vlmus igitur illud, viros ineunt, accipit pro eo, quod ſupra de muliere illa nobili, & ſeruulo retulimus, & quod de Philæni Martialis, hoc eſt quod mulieres viros ipſos pronos ſupergredientes Clitoride Penis vice vſæ, maſcula venere ineant; at hoc abſque dubio veriſimile non eſt, cum paucæ admodum tam inſignem Clitoridem obtineant, vt id perficere poſſint, at Seneca de vitio fœminis ſui ſæculi familiari verba facit. præterquam quod idem Clitoridis ſitus ad hoc obſtaret; illud ergo, viros ineunt, non aliud mea ſententia importat, quam ſubjacentes, ac ſupinos viros ſupergredi, eoque modo Venerem exercere, quod vitium & fœminis nonnullis, & viris familiare eſt, ſed non ſine eorundem virorum periculo. multos enim morbos accerſere poteſt, vt teſtatur Auicenna *2o. 3. tract. 1. cap. 11.* Non eſt ergo, quod Vlmus Senecæ locum emendare, vt inueriſimilitudinem deuitet, tantopere laboret; apud ipſum tamen plura vide ſcitu digna, ac pulcherrima, quantum argumenti turpitudo permittit.

Sed mirum in modum ad comprobandum dari in Natura Hermaphroditum vtroque ſexu potentem, & generantem, videtur facere id, quod in Sacra Geneſis hiſtoria in principio habetur, & mox *capite 5.* vbi prima fronte apertiſſime apparet, Deum creaſſe primum hominem Marem ſimul, & fœminam, ita enim *cap. 1. verſ. 27.* Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum, maſculum, & fœminam creauit eos, & deinceps *cap. 5. verſ. 1.* Hic eſt liber generationis Adam in die, qua creauit Deus hominem, ad ſimilitudinem Dei fecit illum, maſculum, & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam in die, qua creati ſunt. ex quibus videtur euidenter colligi poſſe, Adamum, cum primum creatus eſt, 26
fuiſſe marem ſimul, & fœminam, quod longioribus explicat Leo Hebr. *dial. 3. de Amor.* qui & Platonem Androgyni fabulam non aliunde intexuiſſe dicit, quam ex hac ſacri textus enarratione.

Huic opinioni non minus erroneæ, quàm ridiculæ accedit Hæreſis ſub Innocentio Tertio orta, quæ 27
aſſimilabat, ſexus non futuros diſtinctos, ſi peccatum Adæ non intercueniſſet. De hac hæreſi ex Mart. Pol. Kornman. *de mirac. viuor. cap. 8.* Majol. *dier. canic. par. 1. colloq. 3.* & Riolan. *de Hermaphrod. cap. 3.* apud quem vide etiam *cap. 12.* etroneam quamdam de hoc Domini de Val opinionem; nec deeſt inter Iuriſconſultos quem ad hoc adducam, nempe Alphonſ. à Carranz. *de Part. cap. 17. nu. 66.* Ac profectò Platonem de Androgyno eam vel verè habuiſſe opinionem, vel quam ad allegoricum aliquem ſenſum traheret, & accommodaret, non eſt dubium, ejuſque rei maximoperè admiratur Riolan. *vbi ſupra cap. 3.*

Fauet etiam, vel fauere poſſe prima fronte videtur huic opinioni de Adamo Androgyno, ratio ſubſequens, cum enim ante Euæ formationem fœmina 28
in viro eſſet, & ab ejus latere fuiſſet deſumpta, vnde *cap. 5. Geneſ. verſ. 23.* ipſe Adam cum primum Euam videret, Hoc, inquit, nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea, certe Adam vtramque in ſe naturam continebat, fœmininam, inquam, & maſculinam. in quam ſententiam videtur ire Hucher. *de ſterilit. lib. 3. cap. de Hermaphrod.* in his verbis, Hæc ſexuum mixtio in Adamo non fuit, tametſi ſexto die creatus ipſe ſit mas, & fœmina, de cujus latere fœmina nulla ſit.

Adde

Adde quod omninò palam est, Adam primò solùm fuisse creatum absque fœmina, non vt alia animalia, quæ omnia indistinctos sexus creata sunt; vnde illicò illis communicata est à Deo virtus generatiua, cùm illicò post eorum creationem sequatur in sacro textu, benedixitque eis Deus dicens, Crescite, & multiplicamini. si ergo cætera animalia Deus voluerat per generationem propagari, & idcircò efformauerat ea distincti sexus, non erat conueniens solum hominem creasse generatiua facultate orbatum, qui ob id, neque crescere, neque multiplicare posset, dicendum ergò, Adamum ita creatum qui in se, & ex se generare, & multiplicare posset, vndè ea de re in sacra historia apparet, Adamum absque fœmina creatum masculum, & fœminam extitisse, & crescere ex se, ac multiplicare potuisse, sic enim habet littera in enarratione ejus creationis, & creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum, & fœminam creauit eos, Benedixitque illis Deus, & ait, crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, &c. apparet insuper post creationem Adamum solum in Paradiso positum, eique soli præceptum datum non comedendi de ligno scientiæ boni, & mali, dehinc Deum, quod non esset bonum, Adamum esse solum formasse Euam. vnde videtur concludendum, Adam fuisse Androgynum, & ea verba, masculum, & fœminam fecit eos, de solo Adamo tunc primum à Deo creato esse intelligenda, quam opinionem Mattini Poloni fuisse refert Torrebl. *Demonolog. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 19. licet is Auctor in vita Innocentij Tertij narret, vt videtur, alienam opinionem, non suam.

Neque frustrà illud appositum in sacro textu censendum, Ad imaginem Dei fecit illum, qui sicuti Deus quamlibet virtutem habet formandi, & creandi animalia, vt mas, & fœmina simul mixti, vnde illud Orphei apud Apul. de Mund.

Iupiter, & mas est, & nescia fœmina mortis.

sic Adam ad ejus similitudinem creatus est mas simul, & fœmina, sexusque indistincti, vt haberet potestatem ex se, & in se generandi, non vt alia animantia, quæ nullam habent potestatem hujusmodi per se, sed tantum cum compare mixta.

Pro veritate primo præcipuæ dubitationis, dicendum videtur primò, non esse omnino impossibi-
29 le dari Hermaphroditum tantæ perfectionis in vtroque sexu, vt agere, & pati possit, nihil enim videtur obstare, quo minus genitalia ita affabrefacta sint, vt ad hunc vsum sufficiant; vnde non videtur historiis plerisque id attestantibus fidem denegandam esse. licet minus ad hanc rem probandam faciant, quæ superius de nonnullis mulieribus retuli, quas Tribades, Subagitatrices fictrices, seu frictrices, vel fricatrices vocari dixi, & notat Bahuin. *de Hermaphrod. lib.* 1. *cap.* 4. & quas Alciatus quoque ex Iurisconsultis Pathicas, & Tribades, & Subigatrices nominat *lib.* 10. Parerg. *cap.* 11. (non pertinet tamen huc Tractatricis nomen, vt hoc obiter dicam, erant enim Tractatrices, quæ corpus fricabant. Pignor. *de Seruis pag.* 43.) quia hujusmodi fœminæ non sunt Hermaphroditæ, sed habent tantum partem quandam sibi connaturalem, nempe Clitoridem, seu Tentiginem, vel Nimpham, aut Myrton, vel Hypodermin, aut quomodocunque appelles; consueto majorem, & insigniorem, ad ejus tamen rei probationem non desunt alia, vt ex superioribus videre licet.

Dicendum secundo, impossibile esse dari Her- 30
maphroditum, qui vtroque sexu adeo perfectus exiitat, vt per vtrumque generare possit, in se nempe, & in alio, & ratio est, quia vnum, idemque semen non potest habere duos contrarios motus ad extra nimirum, & intra. Sed quid, si dicatur contra hoc, duplicem sexum habentem habere etiam vtrumque semen, & vnumquodque per se à suis vasis concoctum, conseruatum, delatum, & ejaculatum? hoc Alex. Bened. citante Marcell. Donato vti supra negat fieri posse, rationem in contrarium vllam, neque ipse adducit, neque ego habeo: impossibile enim est, inquit ille, reperiri in eodem corpore duo excrementa simul perfecta, nempe semen masculinum, & fœmininum. at hoc in idem recidit, nam cur, inquam, hoc est impossibile enim tam mas, quam fœmina vtrumque semen in se contineat ex tententia Hippocratis *in lib. de genit. & 1. de Diæt. & alibi?* & quid si ad illaram rationem, quod impossibile sit, idem semen habere duos motus contrarios, dicamus, hoc verum esse in vno, eodemque tempore, ad habere eos motus vicissim, & successiue nequaquam esse impossibile? Sed esto pro nunc impossibile, quod possit vnus, idemque homo, seu aliud quodlibet Animal in se ipso, & in alio generare, quæramusque ejus rei magis sufficientem rationem. certe impossibile videtur vnum, idemque individuum sortiri posse duplicem naturam inter se dissidentem respectu totius; nam hæc proprietas generandi vel in se, vel in alio respicit vniuersam individui Naturam, & temperamentum, nam generare in alio ex viuido totius calore fit, generare autem in se ex calore remisso, quæ non videntur simul stare posse.

Plures porro rationes ex ipsa Anatomia, partiumque situ, & collocatione deiumptas ad ejus rei impossibilitatem commonstrandam adducit Riolan. *de Hermaphrod. cap.* 8. & Constant. Varol. *lib.* 4. *Anatom. cap.* 4. ex quo Daniel Sennert. *suæ pract. lib.* 3. *par.* 9. *sect* 1. *cap.* 13. bene igitur pronuntiasse 31
eius Aristotelem dixerim, cum duplicem sexum sortita animalia, semper ratum vnum, irritum alterum habere voluit, nam ratum intellexit potentem ad generandum, irritum impotentem, non negaturus forte succedere posse, vt vtrumque ratum habeant quoad coëundi potentiam, vt jam dixi. & ad Montui, aliorumque historias respondendum censeo, fœminas illas, quæ se ab Hermaphroditis grauidas factas asseuerabant, ex aliis potius concepisse, & vt majori excusatione tanquam deceptæ dignæ viderentur, se ex Hermaphroditis vterum gestare firmabant.

Ad Legum auctoritatem, cum jubent, Hermaphroditos sexum, quem libuerit eligere, quasi vtrumque ita perfectum obtineant, vt in voluptatem horum sit positum seligere quo vti velint, pœnas imponendo, si quando propriæ electioni non steterint, ac contra fecerint altero sexu abutentes, dicendum id sibi voluisse, quod sexum, in quo potentiores sunt, eligant, & eo vtentes ab altero abstineant, arbitrioque eorum id remiserunt, quia certum est, vnumquemque sexum electurum, in quo se potentiorem experitur, & cujus vtum Natura magis insinuat, stimulisque vrget acutioribus: nam si irrito vtantur grauiter peccant, Sodomiæ peccatum, vel huic saltem non dissimile committentes, quia Natura abutuntur, cum non possibile sit illos per irritum sexum generare; nihil enim aliud forte 32

SVMMARIVM.

1 *Monſtri Bicorporis hiſtoria.*
2 *Alterius Bicorporis Monſtri enarratio.*
3 *Bicorporis alterius Monſtri deſcriptio.*
4 *Monſtri abortiui delineatio.*
5 *Columba monſtroſa hiſtoria.*
6 *Viri ſine brachijs nati, pedibus non ſecus quam alij manibus omnia peragentes.*
7 *Puerulus monſtroſa lingua natus.*
8 *Anna Pharmacopolæ filius Hermaphroditus.*
9 *Ioannes ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
10 *Carolus alter frater ex S. Geminiano puer Hermaphroditus.*
11 *Scortum caudatum.*
12 *Vulua muliebris puero in crure enata.*
13 *Mulier barbata.*
14 *Homo piloſus, & huiuſmodi hominum artus qualis.*
15 *Aſinus Hermaphroditus.*
16 *Mulierecula pro Hermaphrodita habita.*
17 *Hermaphroditus alius pro muliere habitus.*
18 *Hippotauri hiſtoria.*

Nouæ Monſtrorum aliquæ hiſtoriæ, & alia circa hanc materiam ſcitu digna

QVÆSTIO IX.

PLacet tandem in hujus tituli calce monſtroſas nonnullas, & animaduerſione dignas hiſtorias ad propoſitum argumentum pertinentes non ex aliorum relatione, ſed ex propria obſeruatione petitas annectere. Ac primo ſeſe offert Monſtrum bicorporeum,
1 quod primo vidi hic Romæ anno 1617. ſi rectè memini, dehinc iterum magis adultum anno 1625. natum eſt Genuæ anno prædicto 1617. duodecima Martij ex quodam Io. Baptiſta Colorero, & Peregrina ejus vxore, & eo quod pro gemino puero judicatum eſt, Lazari nomen vni, alteri vero Io. Baptiſtæ inditum eſt in ſacro Baptiſmatis fonte; habebat autem ſe, vt ſequitur. Puer erat venuſta facie, aureo capillitio, & criſpo, optimi habitus, & coloris perlaudabilis, omnibuſque membris abſoluti ſſimus, & nihil omnino à cæteris benè conformatis pueris diſcrepãs. Huic alter adnatus erat puer prope os ventriculi regionem, aut ſub mucronata pectoris cartilagine, cui adhærebat. Inter vtrumque in ea adhæſione vmbilicus apparebat. Poſteriori huic puero crus vnicum erat, ac breuius, quam vt crura perfectioris ædæquare poſſet; ita vt perfectus imperfectum quaſi ſuſpenſum circumferre videretur. Vultu erat imperfectus hic incompoſito, ac deformi, licet nihil a perfecto in hac parte deficeret, carne tamen præditus erat ſubpallida, Caput illi erat craſſum, capillitium vt perfecto aureum, ac concinnatum; oculis captus erat, omnique ſenſu orbatus præterquam Tactus, læſus enim in ſe ipſum contrahebatur; ejusque læſionis expers perfectus videbatur, ſed imperfectus nullum aſſumebat nutrimentum ab extra, ſed perenni quodam motu os dimouebat, vnde ſemper ſpuma quædam prodibat calore candicante, ac lacteo. Erat etiam nonnullis dentibus inſignitus, brachia habebat mutila, & imperfecta, quæ etiam ex ſe ipſe tãtiſper mouebat, ſexus erat maſculini, pene enim dotabatur, teſtibus tamen carebat.
2 Huic ſimile monſtrum ſuperioribus annis nempe 1610. natum erat Coſignani menſe Martij die vndecima; eſt autem Coſignanum in Tuſcia diœceſis Piſtorienſis, ortum ex juuencula Matre, cui nomen Gineuræ de Magis, non majore annis ſexdecim. Puelli erant ſexus indiſtincti, & ambigui, idcirco vni Ioannis, alteri Mariæ nomen impoſitum eſt. Ad vmbilicum vſque ſuperne optime conformati, inde per Epigaſtrium ſibi inuicem aduerſi cohærentes crura ad latera exporrigebant, quorum quidem alterum alteri deerat. Vixerintne, an non, facis compertum non habeo, verum, quæ facile non ſegnius, quam cæteri pueri faciant nuper nati referebant. Monſtrum hoc non vidi, cui ſimillimum tamen monſtrum eſt, de quo Paræus *de Monſtr. cap.* 2. apud quem ejus imaginem vide, nihil enim penitus ab hoc (cujus imaginem illico ab ejus natali accepi) differre videtur, niſi quod illud Paræi vnico ſexu fœmineo dotabatur. Neque diſſimile eſt, quod Ouied. *lib. 6. hiſtor. Ind. General. cap.* 11. ſe vidiſſe teſtatur, virgunculæ erant in anteriori parte ab ore ventriculi ad vmbilicum vſque hærentes, cætera omnibus membris abſolutæ; natæ ſunt anno Domini 1533. decima Iulij in ciuitate Sancti Dominici in Inſula Hiſpana olim Hayti dicta, vixere diebus octo. Pater vocabatur Ioannes Lopez, mater Melchioria.

Sed & anno 1631. hic Romæ 15. Auguſti ex mu- 3
liercula Hebræa natum eſt monſtrum bicorporeum prænarratis non diſſimile, quod tamen imperitus quidem Chirurgus, cum partus non ſuccederet, tanta vi ab vtero detraxit, vt totum dilacerauerit, & inſimul vterum maternum attrahens, matri mortem attulerit. Non licuit ea de re mihi omnia, vt decebat, examinare; quæ autem adnotaui hæc fere ſunt. Duplici capite hoc monſtrum dotabatur, & vnum in aliud conuerſum exſtabat, eratque vnum majus altero, viſumque eſt ſe mutuo contigiſſe, & majus minus oppreſſiſſe. Hinc duo corpora videbantur à clauiculis infra cohærentia ad infimam vſque pubem; vnicus prominebat in eorum medio vmbilicus, duoque apparebant Teſticuli, qui non videbantur vllo foramine concludi, ſed hærebant inter ſpatium, quo in ube conjungebantur. Quatuor brachijs erat inſignitum inter ſe bene diſtinctis, ac decenter efformatis, ſicuti & totidem cruribus. Cauitatem vnicam in thorace conſpexi, & cor vnicum obſeruaui. Anus imeutro erat perforata, ſed & virga deeſſe viſa eſt, ni à Chirurgo vna cum pluribus alijs partibus lacerata eſſe exiſtimem.

Infantem porro abortiuum vidi hic Romæ vige- 4
ſimoquarta Martij anni 1624. erat fœminini ſexus, &, vt tunc exiſtimaui, ſeptimeſtris: natus eſt, vt referebant, non longe ab Vrbe. A clauiculis infra exparte antica non male conformatus, niſi quod tam crura, quam brachia longiora multo haberet, quam conueniret; brachium enim totum extenſum vltra genu ſin parum porrigebatur, cujus proportioni crura reſpondebant. Caput habebat prægrande, corporis molem vltra proportionem exuperans, figura rotunda, collo omnino carebat, vnde clauiculis ipſis impactum videbatur. Facie erat tumida, & duo primores dentes erant in ore conſpicui. Totus pilis obſitus erat præſertim ſecundum ſuperiores partes. Exorro in parte vbi frons capillos verſus terminatur inc, & inde duabus eminentijs dotabatur, eæque quaſi criſtæ quædam pelliceæ cornicula repræſentantia. Caput à poſtica parte carne, ſeu pelle ut detectum, qua etiam ſpinalis medulla erat denudata; quæ duplex conſpiciebatur. Mirer, vt paralipomeni illi retulerunt, cum vtero gereret corpus adeo ſi mens habuit, vt admirationi eſſet, & illo ejecto, inſignem vna aquæ copiam ejec-

cit. Cerebro caruiſſe dicebant, & cor ſurſum verſus fuiſſe ſitum; ſed hæc mihi non conſtant, niſi ex eorum relatione. Vidi hoc monſtrum ſeptima poſt die à quo mater illud ediderat, mirabile quidem, ac dignum profecto memoria, maximè ſi vera ſint, quæ mihi ex auditu tantum, non ex viſu conſtant.

5 Quod ſequitur Monſtrum, licet humanum non ſit, habet tamen aliquid admirabile, illudque hic Romæ vidi anno 1618. Columba erat magnitudine cæteras Columbas parumper excedens, motu valida, ac magis ferox, quam Columbæ natura ferat. Hæc quatuor erat pedibus inſignita, quod quidem parui feci, ſed habebat inſuper duo orificia non vnum ſub alio ſub Coccyge, aut cauda, vt in aliis fit, ſed vtrimque lateraliter poſita, per quorum vtrumque fæces excernebat, firmiſſimum inditum inteſtina quoque in illa fuiſſe duplicata, ſingulis menſibus ouapatiebat, & tunc temporis pepererat, ſed ſui ſimilem pipionem nullum ediderat, præter vnum, cujus ſcheleton nobis circulator ille oſtendit. Huic erant poſteriora crura, quam matri inſigniora, mater tamen, vt adnotaui, anterioribus tantum pedibus ambulabat.

6 Offertur poſt hæc vir ſine brachiis natus, quem hic Romæ vidimus anno 1614. menſe Nouembris, huic nomen erat Petro, eratque natione Lucernenſis, conſtitutis erat ætatis, pedibus nebat, teſſeris ludebat, inſtrumenta nonnulla muſica ex arte tractabat, & alia denique omnia, etiam quæ magis induſtrem manuum operam expoſcunt, & quæ cæteri hominum manibus, pedibus ipſe perficiebat. Alios nonnullos alias conſpectos huic ſimilem jam dixi, & notat Majol. *dier. canic. coll.* 2. *par.* 1. & de ſimili muliere, quæ hic conſpecta eſt anno 1627. jam mentionem habui. Quin etiam anno, ſi rectè memini 1629. Romam deductus eſt puer annorum tredecim, natione Ligur, nomine Ioannis, qui & ipſe multa aptiſſime pedibus, cum manibus careret perficiebat, etiam ſclopum explodens; huic Pedum digiti longiuſculi viſebantur; quam aliis hominibus eſſe ſoleant; valide quidem illis omnia apprehendebat, caput ea dexteritate pectebat, qua cæteri manibus faciant. Pedibuſque ipſis ad quamuis corporis partem perueniebat, ita vt ſeſe abſque alterius auxilio veſtibus indueret, & exueret, ad fœmoralia tantum ſoluenda non ſufficiebat. De ſimili quoque juuene ſine brachiis Salmanticæ Iuriſprudentæ operam nauante meminit ex Iuriſconſultis ipſis Carranz. *de Part. cap.* 17. *num.* 18. ſed & Hiſpanus hic Romæ mihi notus eſt, qui vtrumque brachium breue, ac mutilum ſortitus eſt, dextrum manum quatuor tantum digitis inſignitam, ſi cubiti flexuram verſus obtortam habet, ſiniſtra duobus tantum digitis conſtat. Hic tamen Pictor eſt, & licet in ea arte non excellat, mirum tamen eſt illum tam aptè pingere, quam facit, cæteraque non minori induſtria, & agilitate peragere, quam quilibet alius homo.

7 Cæterum in anni 1628. principio hic Romæ amico meo puerulus natus eſt maxime carnoſus, optimeque efformatus, & in ſumma craſſitudine alios vel craſſiuſculos pueruloſ non parum excedens. Huic lingua extra os prominebat tribus ſaltem digitis, quæ etiam craſſiuſcula, & latiuſcula erat, quam conueniret, at cum illam exercebat, mirum erat quantopere extra oris ſepta promineret. Lac tamen optimè ſugebat licet papillas requireret craſſiores, & longiores, ſi enim exiliores, breuioreſque eſſent, nequaquam ſugere poterat. Bimeſtri ſpatio annum exuperans quatuor tantum dentes ediderat, comedebat tamen, & bibebat, & verba nonnulla, prout ætatis teneritudo fert, proferebat. Obiit non multo poſt, quo morbo compertum non habeo.

Nonnulla quoque hic de Hermaphroditis adnotare ex propria obſeruatione libet. Ac primum 8 ſeſe offert Aromatarij cujuſdam filius Anna dictus, qui hic Romæ ex fœmina, vel cum fœmina appareret, decimo tertio ætatis anno mas apparuit. De eo nihil addam, quia notiſſimus hic fuit, & Io. Faber ejus hiſtoriam diligentiſſime intexuit *loco aliàs cit. de Anim. Ind.* cum de Zibetti animali agit, apud quem illam requite. De eo etiam M. Ant. Vlmus Patauin. *in lib. de Phyſiolog.* Bal. *hum. ſect.* 3. *cap.* 11. Illud non conticebo, credibile nullo modo eſſe, hunc, antequam virilia foras illi prodirent, per vterum vrinam reddidiſſe, quo penitus caruiſſe illum, tam certum eſt, quam quod certiſſimum, erat enim hic Anna mas, ſed imperfectus. Pene autem latente, & virilibus, vteri ſpecies apparebat, vnde per vterum mingere videbatur, cum per eaſdem ſemper vias minxerit. Hic, vt norunt omnes, imberbis ſemper permanſit, ac ſuperioribus annis à ruina ſuffocatus interiit; in tantam autem molem ejus corpus excreuerat, vt duo mediocris craſſitudinis humana corpora ſimul, qualia nunc Natura producit, mole æquaret, neque jam loco ſe dimouere poſſet.

Sed digni præ cæteris memoria ſunt, Germani duo fratres Sabinenſes ex ſancto Gemino oriundi, quorum alter altero anno major eſt. Eorum vnus, nempè Ioannes cum annis præteri- 9 tis hydrope detentus eſſet, tandem conualuit. Hic puer erat, cum illum conſpexi, quatuordecim annorum aſpectu magis fœmineo, quam virili, vultu verecundo, & frigidiuſcula corporis temperatura, capillitio ex flauo albicante, ſtatura mediocri, habituque ſimili. Mammæ illi erant tenues, ſed, vt mihi viſum eſt, turgidiuſculæ quam in puero ejus ætatis eſſe debeant. Pili in corpore nullibi. In pube virile pudendum apparebat exile, ac breue cum ſuo quidem præputio, ſed glandem non cooperiente: glans imperuia omnino erat: magnitudo Penis minimi digiti extremum articulum parumper excedebat, flaccidæ erat ſubſtantiæ, & nunquam erigebatur, vt ille ferebat; & vt rationi conſonum exiſtimo, quod peruium non eſſet. Sub hoc pudendo exilis rima conſpiciebatur perinæum in longum diſſecans, vt in fœminis, quæ quidem prope ipſum pudendum perinæa erat, inibi enim paruum exſtabat foramen, quod longum ſtilum admittebat, atque inde vrinam ejaculabatur, cujus perpetuam patiebatur incontinentiam, ita vt ſe ipſe ſæpe commingeret. Ejus Rimæ orificium non majus erat, quam vt ſcriptorij calami tenuis tenuiorem partem admittere poſſet. Prope hoc orificium rimam ipſam membrana interſepiebat, quæ videbatur facile inciſioni ceſſura. Non tamen ex ejus exciſione orificium majus euaderet; ab hoc interſepto rima Podicem verſus ſuperficialiter progrediebatur, ita vt labellis diductis ſubjecta tantum cutis appareret. Teſtes in inguinibus exiles, & molliuſculi veluti glandulæ ea in parte adnaſcentes. Menſtruari cœpit anno decimo quinto, &

to, & fœminea veste ob id indutus; vnde dubitare contingit an vere glandulæ illæ inguinales Testes essent, nec ne.

10 Carolus alter frater ætatis duodecim circiter annorum aspectu erat magis virili, statura mediocri, & ætate conueniente. pilos in corpore nullos habebat. rima magna in naturali situ erat conspicua, primoque intuitu Penis nullus conspiciebatur, cum intus Rimam lateret, & nonnisi laxatis diductis vel proderet: minor erat, quam vt extremum articulum auricularis digiti æquare posset, glande donabatur, quæ similiter ac in Ioanne a præputio detecta, & imperforata videbatur. apparebat tamen in ipsius glandis fastigio veluti vestigium quoddam foraminis. sub pene exile quoddam foramen apparebat, quod vix crassioris aciculæ caput admittere poterat, per hoc vrinam reddebat. Testes tactu insignes in Rimæ labris ima in parte continebantur, & Gallorum testes magnitudine æquabant, compressi manum effugientes. Videtur autem Ioannes non differre ab Hermaphrodito, quem Riolan. descripsit *in fine sui libelli de Hermaphroditis.*

11 Scortum porro Romæ famosissimum notum plerisque præteritis annis fuit, cujus nomini magistri gratia parcendum duco, cui à teneriori ætate insignis Clytoris obstitit auricularis digiti magnitudine, quæ illi cum concumbit solet impedimento esse, præcipue si coeundi desiderio incensa sit, vt ab iis ipsis, qui eo vsi sunt, accepi. Non videtur autem
12 hic prætereundum quod D. Balthassar Bonannus vir humanitate, & doctrina insignis (ex cujus copiosissima, & instructissima Bibliotheca, sæpe, qui mihi non suppetunt, libri subministrantur) de juuene quodam retulit, quem pauperculæ mulieris filium ætatis annorum duodecim conspexit in reliquo corpore nullam omnino imperfectionem habentem; hic tamen in medio crure dextro in parte siluestri, vel externa prope Ilij os vuluam fortitus erat, non modo labellis, & rima conspicuam, sed etiam pilis obductam, omnibusque numeris, quantum ab extra promittebat absolutam; nam labris diductis, nihil præter subjacentem carnem apparebat, neque vllum penitam foramen conspiciebatur.

13 Mulierem insuper ex Amatrice oriundam annis præteritis, cui nomen, si recte teneo, erat Magdalenæ, viderunt plerique prolixa barba præmunitam, piloque denso, ac duro, pectore toto feris hispido, mammis, vt sexus fert, permagnis, rugosis, ac flaccidis, huic menstrua, vt ex ipsa accepi, annum circiter trigesimum deflorant, vox tamen exilis, & fœminea seruata est. primum sub temporibus pili emperunt, mox in mento, & reliquis partibus. ejus historiam diligenter conscripsit Io. Faber. *in lib. de Animal. Indic. cap. de Stellion.* illud in hac muliere adnotandum, animo semper illam extitisse virili, nam & cum hostibus pro marito pugnare non dubitauit, vt ipse etiam Faber testatur.

14 Et quia de Pilis mentio est, non absre fuerit, de homine piloso, quem idcirco siluestrem hominem appellant, mentionem facere. hic in aula Odoardi Cardinalis Farnesij commorabatur; eratque ejus Principis à cubiculo; licet vero hoc nouum non sit, aliquid tamen ea occasione quod mihi, & forte aliis nouum erit, in medium afferam. homo erat hic justæ staturæ, & consueta forte procerioris, in nulla re à cæteris hominibus discrepans, sed faciem, vniuersumque corpus tenui pilo, oblongo, promisso, ac ex flauo albicante obsitum habebat. hic scribæ amici mei sororem in vxorem duxit, ex qua tunc nempe anno 1613. quatuor jam liberos susceperat, quorum duo, mas vnus, fœmina altera sui similes erant. horum ortus aliquid nouitatis habet, non omnibus compertum: nam cum primum in lucem eduntur pilo nigro toto corpore conteguntur, non aliter quam Hædi coloris nigri; quod mihi in mentem reuocat ortum Esau in sacra Genes. *cap.* 25. de quo dicitur *vers.* 25. Qui prior egressus est rufus erat, & totus in morem pellis hispidus. hoc autem facti veritatem confirmare videtur; nonnullorum vero dierum spatio, quindecim nempe, si recte memini, is pilus his sic natis totus decidit, ac dehinc adolescentibus pilus denuo emergit tenuis, & mollis, quo vniuersum corpus, ipsaque facies etiam secundum tempora, & frontem conuestitur. hic ipse autem vir, de quo verba fecimus ex parte piloso, & glabra matre natus est, vt ex Platero elicere mihi fas est, *lib.* 3. *Obser. in. de deformat.* versabatur enim hujus pater in Aula Henrici Secundi, à quo hic, de quo loquimur dono missus est cum sorore similiter pilosa Duci Parmensi in Flandriam, à Duce autem Parmensi ejus fratre dono accepisse verisimile est Odoardum Cardinalem Farnesium; de ortu tamen Platerus ne verbum quidem, quem tamen ita successere retulit mihi Scriba ille amicus meus frater, vt dixi, vxoris hujus viri.

Sed ad Hermaphroditos redeo, & superioribus historiis tres adhuc annectendas enarrabo, priorem de Asino Hermaphrodito, de quo alias in hoc titulo, nam & bruta nasci vtriusque, & indistincti sexus plures historiæ testantur. Neronem Equas habuisse Hermaphroditas testis est Plin *lib.* 11. *Nat. hist. cap.* 49. de Cane, & Equa Hermaphroditis habes apud Schench. *lib.* 4. *Obser. in princ.* & de Agno Hermaphrodito Iul. Obseq. *de Prodig. num.* 16. de Sue Major. *dies canic. coll.* 1. *par.* 1. de Cerua item Langius, & de Mure Faber, de quibus alias mentionem habui. Itaque Asinus hic, quem hic Romæ vidi anno 1621. vtroque sexu erat insignitus. membro dotabatur satis crasso, vt Asinina natura fert, sed obtorto, quale Hyppospadiæi habent. sed & vuluam fortitus erat quantum ab extra promittebat optime efformatam, ejus tamen orificium minimum digitum admittebat; sinus vrinosque genitalis qui alias est familiaris; sub podice enim rima magna extabat, quæ à superiori parte versus caudam per medios vsque Testes ad membri dimidium protendebatur, sed consuetum spatium prætergressa superficialiter tantum incedebat, ita vt membri dimidium quasi fissum in postica parte ab eadem rima appareret, & vnicam rimam cum rima magna hæc fissura effingeret. Vrinam non modo per Penem, sed etiam per vuluam emittebat, arrigebat, & Asinas calcabat, sed inire eas non poterat ob prædictam membri tortuositatem. hunc Asinum circumferebat Imolensis quidam circulator, vel forte Foroliuiensis Senex procerus; qui aquam quamdam ad capitis dolorem venalem habebat, quæ illico applicata, vt ille jactabat, dolorem quemcumque sedaret; qui in malam crucem abiit antequam illum diligentius de aliis permultis interrogare mihi licuerit. curabo, si in vitis est, vt omnia mihi innotescant.

Secunda historia est mulierculæ cujusdam, quam 16
in Hospitali incurabilium conspexi, opera, & hu-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS SECVNDVS,

De Officiis Diuinis.

Continens Quæſtiones ſex;

quarum

I. *Quenam requirantur in recitandis Officiis diuinis, quæ item in Miſſa, vel dicenda, vel audienda.* 507

II. *Quinam morbi excuſare poſſint à priuata diuinorum recitatione.* 509

III. *De recitatione publica in Choro facienda.* 518

IV. *Qui recitare Officia diuina non poſſunt, an teneantur alium recitantem audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excuſare poſſint.* 520

V. *Qui morbi Miſſæ dicendæ, quive audiendæ impedimento eſſe poſſint.* 522

VI. *Medica præcepta in recitandis diuinis Officiis iis ſeruanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo eſſe poſſet:* 524

Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo D. D.

ANGELO CELSO

VTRIVSQVE SIGNATVRÆ

REFERENDARIO

AC NOBILI ROMANO,

Paulus Zacchias Medicus F.

OFficiis diuinis D. O. M. debitum perſoluimus, laudes dicimus, gratias agimus. Ego his, quæ de iiſdem diuinis Officiis medicè ſcripſi, eadem penſa abſoluere Tecum agens deſiderabam: at debiti perſolutioni ejuſdem magnitudo, & laboris tenuitas, laudum tuarum enarrationi loci anguſtia, & meritorum tuorum amplitudo, gratiarum actioni facti impoſſibilitas, & occaſio ipſa obſtabat. Quare perardua hac prouincia relicta, bonum hinc tantum omen tibi præcanere ſtatui, tuo nomini argumentum inſcribens, quod Eccleſiaſticæ, & ſupremæ dignitati mirè congruum videtur. Vale.

PAV-

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS SECVNDVS,

De Officiis Diuinis.

SVMMARIVM.

1 *Officiorum diuinorum nomine quæ veniant.*
2 *Ad diuinorum recitationem quæ requirantur.*
3 *Ab obligatione recitandi diuina qui eximantur.*
4 *In dubia ægritudine an excusare debeat, Medicus consulendus.*
5 *Christiani omnes diebus festis de præcepto obligantur ad Missam audiendam.*
6 *Horæ Canonicæ septem*
7 *Tempus recitandi notabiliter anticipare, aut remorari absque causa sine peccato non fit.*
8 *Locus recitandi duplex.*
9 *In recitandi modo quæ considerentur.*
10 *In recitandis officiis diuinis requiritur vocis expressio.*
11 *Attentio requiritur in recitando, & quotuplex sit.*
12 *Qualis nam vox requiratur in recitatione.*
13 *Oratio sine vlla attentione non dicitur oratio.*
14 *In publica recitatione requiritur præsentia in Choro.*
15 *In Missa celebranda major labor, quam in recitando diuina.*
16 *In Missa audienda quæ requirantur.*
17 *Attentio in audienda Missa qualis esse debeat.*

Quænam requirantur in recitandis Officiis diuinis, quæ item in Missa vel dicenda, vel audienda.

QVÆSTIO I.

1 OFficiorum diuinorum nomine non solum, quæ Horæ Canonicæ appellantur, sed & sacrosanctum Missæ sacrificium, & si quæ alia sunt, quæ certas aliquas personas ad sui auditionem, vel recitationem adstringant, hic comprehendi volo, nam hæc omnia, sed præcipue Missam venire sub officij diuini nomine, *ex Glos.* dicit Alb. de Ferrar. *de Hor. Canon. num.* 26. circa hæc autem non desunt quamplura, de quibus Medicus secundum ipsorum Canonistarum determinationem venit consulendus, vnde æque Medicis, ac Canonistis scitu necessaria erunt, quæ hic afferemus.

2 Cum ergo clerici omnes in sacris constituti siue beneficiati sint, siue non, & religiosi omnes vtriusque sexus teneantur sub pœna mortalis peccati ad officiorum diuinorum recitationem. Nauarr. *in Manual. cap.* 25. *num.* 97. & ex Io. Andr. & Archidiacono Nicol. Plouius *de Hor. Canon. par.* 1. *quæst.* 1. Io. de Lignan. *de Hor. Canon. quæst.* 3. Alb. de Ferrar. *vbi supra num.* 8. Nauarr. *de orat. cap.* 7. *num.* 1. *in fin.* interat. & in hoc præcepto vt an aliis humanis excusatio ob corporis ægritudinem. Suar. *de virt. & stat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19. vnde eximuntur ab ea obligatione, qui absque notabili corporis damno ei satisfacere non possunt, vt communissima est opinio ex Innoc. & Hostien. Nauarr. *vbi supra in Man. num.* 100. & *de orat. cap.* 11. *num.* 1. Nicol. Plouius *ibid. par.* 1. *quæst.* 4. Suarez *vbi proxime num. eodem.* Azor. *Institut. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. Filiucc. *quæst. mor. tract.* 23. *cap.* 9. *in princ.* Tolet. *Instr. Sacer. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 1. cum vero infirmitas corporis aliquando vel leuis sit, vel grauis, aliquando autem dubia, ac media inter grauem, & leuem, ita vt hæsitari possit, an homo ea infirmitate detentus aliquod notabile damnum reportaturus sit ex diuinorum recitatione, Medici judicium exposcitur. nam leuis infirmitas, quæ non impediat alias corporis actiones, dubium non parit, quod hominem non excuset, grauis autem non indiget Medici judicio, quia causa excusationis nimis patens est, & absque alia Medici definitione, aut Canonistæ dispensatione homines excusantur. sed quando ægritudo est dubia, tunc communis DD. sententia est, consulendum esse Medicum, & secundum ejus judicium faciendum esse. Ita Nauarr. *vbi supra in man. num.* 100. Azor. *loco citato.* Suarez 4
ibid. num. eod. Filiucc. *loco eod. num.* 293. Roderic. *quæst. Canonic. & Regul. quæst.* 42. *art.* 7. *tom.* 2. operæpretium ergo est, vt tanquam Medici determinemus, quænam corporis ægritudines ita hominem male accipiant, vt ex recitatione diuinorum notabile aliquod nocumentum elicere possit; in promptu enim simul erit quando excusatio locum habere debeat, quando vero nequaquam. Et quia eadem excusatio interuenire solet in Missa vel dicenda, vel audienda, quandocunque homo ad horum alterutrum teneatur, de hac etiam re in hoc ipso titulo disseremus. nota enim est obligatio, qua Christiani omnes obstringun- 5
tur, vt singulis festis diebus missam audire teneantur *per cap. Missas. & cap. Omnes fideles de consecrat. dist.* 1. cum non audiendo mortaliter peccent. Nauarr. *in man. cap.* 21. *num.* 2. *& de orat. & hor. Canon. cap.* 13. *num.* 18. at vero & ab hac ipsa obligatione soluti sunt, si aliqua infirmitate detineantur, ob quam non possint absque notabili salutis incommodo illam audire, vt communiter omnes DD. sentiunt. Nauarr. *vbi mox num.* 2. Azor. *Institut. moral. lib.* 7. *cap.* 7. Tolet. *lib.* 6. *Instit. sac. cap.* 9. *num.* 2. Layman. *lib.* 1. *Theol. mor. tract.* 4. *cap.* 4. *num.* 3. & in hoc quoque casu de infirmitatis qualitate an sufficienter excuset, necne, Medicus consulendus. Azor. *vbi proxime.* qui tamen Medicus non eo fine in his casibus adhibetur, vt infirmos ab ea obligatione, aut alia quacunque absoluat, quia non hanc habet ille auctoritatem tollendæ, aut minuendæ obligationis, sed ad hoc, vt juxta propriæ artis peritiam determinet, an cum hac, aut illa infirmitate æger notabile periculum incurrere possit, si jejunet,

ti debitum reddat, ſi officia diuina reciter, ſi Miſſam dicat, vel ad eam audiendam ſe conferat. ita Azor. *loco cit.* & Suarez *ibid. num. eod. in fin.*

Vt ergo hæc determinemus, ante neceſſarium eſt palam fieri, quænam requirantur ad ſatisfaciendum huic obligationi de recitandis officiis diuinis, quæ item ad ſatisfaciendum præcepto de dicenda, aut audienda Miſſa; & quoad primum in recitatione diuinorum officiorum plura conſiderantur, ſed nos ea tantum percurramus, quæ ad rem noſtram facere videntur, quæ ſunt tempus recitandi,
5 locus, & modus, quoad tempus cum Horæ Canonicæ, ex quibus officia diuina conſtant, ſeptem ſint, Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium, non dubium eſt, quod habent diuerſum recitandi tempus, juxta ritum Eccleſiaſticum, quod tempus notabiliter aut anticipare, aut tardare abſque cauſſa, volunt Canoniſtæ
7 abſque culpa non eſſe. Nauarr. *de Orat. cap. 3 nu. 14.* Tolet. *lib. 2. Inſtr. Sacerd. cap. 13. num. 3.* Suarez *lib. 4. cit. cap. 15. nu. 12.* maxime vero graue peccatum, ac mortale ſuperuenire volunt in vniuerſali recitatione in choro facienda, vt Suarez dicit *ibid.* Itaque de hoc tempore nobis eſt peculiariter conſiderandum, cum poſſit quis ratione ipſius tantum rationabiliter impediri, ne in choro reciter. Quoad locum du-
8 plex eſſe poteſt, aut determinatus aut indeterminatus; determinatus Chorus eſt, qui requiritur in publica recitatione in religioſis, aliiſque perſonis ad hoc obligatis. quomodo vero hujuſmodi perſonæ obligentur recitare in Choro, & an aliquo modo peccent, aut quantum peccent, videndus eſt præ cæteris Suarez *loco aliue citato. lib. 4. cap. 10. præcipue num. 15. & ſeqq.* ſed de his nihil ad nos. Indeterminatus locus eſt quicunque recitandi libuerit, nam in recitatione particulari, ac priuata non aſſignatur locus certus recitandi. Tolet. *vbi ſupra cap. 13. nu. 5.* Suarez *ibid. cap. 27. num. 1.*

9 Quoad modum recitandi duo conſiderantur, nempe vox, & attentio, vel vox externa, & interna, hoc enim importare verba illa, ſtudioſe, & deuote, in præcepto recitandi apud Concilium generale, *ex Gloſ.* dicit Nauarr. *de Orat. cap. 13. num. 1.* & vt communiſſima eſt DD. omnium opinio in re-
10 citandis officiis diuinis requiritur vocis expreſſio. D. Thom. 2. 2. *quæſt. 83. art. 12. in corp.* Nicol. Plouius *de Hor. Canon. par. 2. quæſt. 3.* Io. de Lignano. *ibid. quæſt. 11.* Alb. de Ferrar. *eod. tract. num. 60. & ſeq.* Suarez *lib. 4. cit. cap. 7. num. 6.* Tolet. *lib. 2. Inſtr. Sacerd. cap. 17.* Roderic. *quæſt. Canon. & regul. quæſt. 43. art. 4. tom. 1.* & idcirco mentaliter tantum recitando non ſatisfit obligationi. Roderic. *vbi mox.* Tolet. *ibid.* & ibi Victorell. *verb. Niſi ore proferant*, vbi ea de cauſſa dicit, male nonnullos DD. excuſare eos a peccato, qui mentaliter tantum recitant. rationes autem, cur externa vox in hujuſmodi orationis genere requiratur, vide apud D. Thom. *vbi ſupra.* Tolet. *ibid. num. 2.* Suarez *loco citato, & alios.*
11 Sed requiritur etiam, vt diximus, vox interna, nempe attentio, quæ cum triplex ſit, Nauarr. *de orat. cap. 13. num. 4.* hoc eſt prima circa verba, quando recitans attendit, vt ſingula verba bene, & integre, quantum eſt ex ſe, proferantur; ſecunda quando attendit ad ſenſum verborum, & tertia, quæ attendit ad finem orandi, conſiderando ſe coram Deo preces fundere, DD. volunt primam attentionem omnino eſſe neceſſariam, ſecundam nequaquam, quemadmodum neque tertiam, licet hæc ſit maximæ vtilitatis. D. Thomas *vbi ſupra art. 13. in corp.* Tolet. *loco citato, cap. 13. num. 5. & 6.* Suarez *ibid. lib. 5. cap. 6. num. 8. & 13.*

De vtriuſque autem vocis externæ ſcilicet, & internæ qualitate definiri debet, qualisnam ſit oporteat; & quoad externæ qualitatem diſtinguitur in eo, qui publice, & in eo, qui priuatim recitat. nam is, qui publice recitat, ita debet vocem 12
extollere, vt à populo intelligi poſſit, is autem, qui recitat priuatim, debet vocem ſaltem ita exprimere, vt ſe ipſum verba proferentem intelligat. de quibus videndus poſt alios præ omnibus abunde diſſerens Suarez *cit. cap. 7.* Quoad attentionem autem notandum, quod etiamſi primo illo attentionis genere, de quo diximus, qui ſatisfaciat præcepto de recitando officio diuino, non tamen idcirco, vt ajunt DD. poteſt homo cum hac ſola attentione abſque peccato mente vagari, & alio cogitationem dirigere; nam cum multi, poſtquam ſete in hujuſmodi recitatione conuenienti temporis ſpatio exercuerint, officium memoriter optime teneant abſque vlla alia attentione ad ipſam verborum expreſſionem, in qua ob jam acquiſitum habitum non errant, ſequeretur, quod ſatisfacerent abſque vlla alia attentione, quod non eſt dicendum, quia oratio ſine vlla attentione non po- 13
teſt dici oratio. Suarez *lib. 3. cap. 4. num. 5.* imo & ipſa voluntaria oratio ſine attentione mala eſt, Nauarr. *de orat. cap. 12. num. 39. & ſeqq.* & ſic, ſi qui recitat non orat, non ſatisfacit, ergo qui nullam habet attentionem non ſatisfacit: neceſſaria ergo eſt virtualis quædam attentio, nempe vt recitans habeat à principio propoſitum, & voluntatem attendendi, etſi quando inuoluntarie ſit diſtractus, & ſe diſtractum cognoſcat, debet ad eandem attentionem eodem propoſito redire Nauarr. *de orat. cap. 13. num. 13. & ſeqq.* & Suarez *vbi ſupra num. 7. & ſeqq.* Itaque præſupponere debemus nos, teneri recitantem officium diuinum, vt culpam euitet ad hoc, quod diximus, nempe vt mente recurrat ad attentionem, quam à principio intendere debuit, ſi inuoluntarie aliquando diſtrahatur. quæ cum ad negotium Medicum nonnihil faciant recenſenda omnino erant; nam hæc omnia conſiderare debet Medicus, qui ſuum judicium ferre debet, vtrum recitatio diuinorum officiorum poſſit ita huic, aut illi morbo, huic, aut illi homini noxia eſſe, vt inde recitans notabile damnum reportare poſſit, tunc enim intrat ſecundum Canoniſtarum ſententiam excuſatio.

Eadem conſideratio adhibenda quoque eſt circa ea, quæ requiruntur in publica recitatione, & in Choro, & in dicenda vel audienda Miſſa. nam in publica recitatione requiritur, vt jam diximus, præſentia in Choro, vel in loco determinato, tem- 14
pus item determinatum, aut ſaltem magis determinatum, quam in priuata, vox elatior, ita vt non à ſe ipſo tantum, ſed ab adſtantibus quoque intelligi poſſit. In Miſſa dicenda major, intenſiue 15
inquam, labor corporis, per horæ enim quadrantem quod minimum eſt, celebrans cogitur ſtare, qui ſitus laborioſus corpori eſt, magis multo, quam deambulare, aut quomodocunque moueri, vt alias adnotaui. requiritur vlterius major attentio, neque enim ſufficit illud primum genus attentionis; vocis etiam requiritur intelligibilis prolatio à circumſtantibus, & ſi quæ alia ſunt, de quibus ſuo loco.

In

16 In audienda tandem Missa breuiter dicitur illud requiri corpore adesse, & mente attendere ad id, quod in sacro fit: nam, vt DD. dicunt, absque eo quod quis intelligat, & comprehendat verborum, quæ in Missa dicuntur significationem, absque eo quod quis etiam auribus audiat eorum sonum, absque eo quod quis videat ea, quæ in sacro fiunt, præcepto huic de missa audienda diebus festis satisfacit corporis presentia, & mentis attentione, Nauarr. *de orat. cap.* 15. *num.* 8. Tolet. *Instr. Sacerd. lib.* 6. *cap.* 6. quod etiam innuere voluit Poëta noster Torq. Tassus *suæ Hierus. cant.* 11. *st.* 14. de hujusmodi sacrificio canens:

Humili intorno ascoltano i primieri,
Le vitte i più lontani almen v'hanno fisse.

De præsentia autem corporis non est, quod aliquid
17 dicamus, de attentione vero volunt DD. eam debere esse talem, vt homo aduertat ad id, quod fit, neque data opera mente diuagetur faciendo actus attentioni contrarios. Tolet. *vbi supra, num.* 1. Et in omnibus, ac singulis his commemoratis casibus infirmitatem, aut præsentem, aut quæ de facili timetur præbere justam excusationem, aut non recitandi officia in Choro, aut non dicendi, vel non audiendi Missam, communiter decidunt DD. omnes, vbi de caussis ab hujusmodi obligationibus homines eximentibus verba faciunt. Sed qualis debeat esse infirmitas, vt excuset, si præsens est, aut justum timorem inducat, si præsens non est, vnde legitima emergat excusatio, ad Medicum, non minus, quam in superioti casu de recitatione officiorum diuinorum, pertinet judicare; itaque de hoc in seqq. differemus, & primò agemus de morbis, qui hominem à priuata recitatione excusare possunt secundum Medicinæ Canones, deinceps de iis, qui à recitatione publica illum eximere debent, tertio de iis, qui excusare possunt à Missa celebranda, vltimo de iis, qui excusant à Missa audienda; post quæ alia nonnulla addemus ad hoc ipsum argumentum pertinentia, illud ante omnia Lectorem commonendo, me semper tanquam Medicum loqui, nolens, vt hæc, quæ affero, vim Legis habeant, sed ea potius Canonistarum judicio submittens, illud vnum satis superque mihi esse testatus, si secundum Artem, quam profiteor ea, quæ sese mihi offerunt discutienda, determinauero.

SVMMARIVM.

1 *Morbus qui excusare debeat à recitatione diuinorum, qualis esse debeat.*
2 *Capitis dolor an excuset.*
3 *Azorij opinio examinata.*
4 *Dolores quidem speciales, qui excusare possint, & num. seq.*
6 *Dolores capitis intermissiones habentes an semper excusent.*
7 *Dolores aurium, & dentium an excusent.*
8 *Vertigo an excuset.*
9 *Oblitio an excuset.*
10 *Somnolentia innaturalis an excuset.*
11 *Morbi neruorum qui excusare possint.*
12 *Melancholia, & insania dilucida intervalla habens, an excuset tempore intermissionis.*
13 *Catarrhus an excuset.*
14 *Ophthalmia, & alij nonnulli oculorum morbi qui excusent.*
15 *Surditas an excuset.*
16 *Narium hæmorragia an excuset.*
17 *Mutitas, & alia quædam oris vitia quæ excusent.*
18 *Gutturis affectus, qui excusent.*
19 *Tussis an excuset.*
20 *Asthma an excuset.*
21 *Sanguinis sputum, Empiema, Phthisis an excusent.*
22 *Cordis tremor, palpitatio, Syncopis an excusent.*
23 *Cardialgia an excuset.*
24 *Ventriculi affectus, qui excusare debeant.*
25 *Sitis, quando excuset.*
26 *Intestinorum affectus quidam qui excusent.*
27 *Venarum hæmorrhoidalium affectus, qui excusent.*
28 *Hepatis morbi, qui excusare valeant.*
29 *Lienis affectus, qui possint excusare.*
30 *Renum affectus, qui excusent.*
31 *Hernioſi an excusentur.*
32 *Arthritici an excusentur.*
33 *Febres intermittentes an, & quando excusent.*
34 *Tumores qui, quæ vulnera excusent.*
35 *Fœmineæ in quibus morbis peculiariter excusentur.*

Quinam morbi excusare possint à priuata diuinorum recitatione.

QVÆSTIO II.

CVm palam sit ex superioribus, quænam requirantur ad diuinorum recitationem, possumus non magno negotio, illis perpensis, determinare, quinam morbi ita huic obligationi impedimento esse possint, vt nonnisi cum graui, & rationabili vitæ periculo liceat ei satisfacere, & cum superius quoque dixerimus, leuem morbum sub hoc censu non venire, & grauem non indigere Medici judicio, remanent tantum nonnulli morbi considerandi, qui dubium excitare possent; de quibus vt determinemus, illud pro fundamento sit oportet ex Canonistis desumptum, quod morbus, qui jure hominem excusare ab hac obligatione possit, talis esse debet, vt illum ita impediat, ne absque graui salutis propriæ discrimine, aut absque nimio dolore, & corporis vexatione prædictum pensum persoluere valeat; vt post veriores Tolet. *lib.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. *num.* 1. Azor. *Instit. mor. lib.* 10. *cap.* 15. *in princ.* Suarez. *lib.* 4. *de virt. & stat. Relig. cap.* 28. *num.* 19. *Tom.* 2. Nauarr. *de orat. cap.* 11. vnde non tam faciles Medici esse debent, vt pro quolibet morbo judicent ægros excusandos, ne in illos possit Nauarræ reprehensio loco proxime allegato, ita vt minus probi Medici nomen negligere videantur. Sed non solum si morbus directe recitationi diuinorum impedimento sit, excusat, sed etiam si indirecte. Roderic. *quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 7. aut etiam si non de præsenti, & in ipsa recitatione, sed etiamsi in futurum rationabiliter timeri notabile periculum potest, idcirco morbi graues. quales acuti sunt, & qui febrem continuam adjunctam habent, dolores insignes, & maximè molesti, nullum dubium, vt diximus, faciunt, ita vt neque Medici judicio opus sit ad decidendum, an ægri excusentur, nec ne, quia palam, & in promptu caussa est, ex qua absque dubio

recitanti summa noxa emergere potest, quia ex continuata officij recitatione, ex attentione, quæcunque tandem illa sit, ex lectione, ex tempore etiam determinato facilè insurgere potest febrium augmentatio, earundem recrudescentia, remediorum procrastinatio, dolorum intentio, accidentium augmentatio, atque id genus alia nocumenta, nam etiam hæc multo leviores causæ ad ea sufficiunt, vbi adest jam in corpore morbosa dispositio. Sed de dubiis morbis jam sermo instituendus, & difficultates, quæ eorum occasione emergunt diluendæ; in quibus enarrandis eundem ordinem sequar, quem alias secutus sum in aliis similibus argumentis, nempè in quibus differendum erat de morbis ab aliqua obligatione hominem eximentibus, vel ipsum ab aliqua alia re liberantibus.

2 Offert igitur primo sese nobis considerandum capitis dolor, cujus cum plurimæ species sint, & vnus quidem grauis sit, alius acutus, alius pulsans, alius terebrans, alius pungens, & vnus quidem totum caput aggrauet, alius vero aliquam ipsius partem, non potest generaliter esse vera Azorij opinio *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* volentis
3 capitis dolorem non excusare à diuinorum recitatione; immò si absolute, & generaliter loquendum est; magis vera esset contraria conclusio, nempè quod dolor capitis debeat excusare; patet enim ex Medicorum auctoritate, sermonem, (cui propè accedit lectio cum distincta voce, & intelligibili sit, vt in diuinorum recitatione euenit) vim quamdam habere, vt caput impleat, & grauitatem afferat. Oribas. *lib.* 6. *collect. cap.* 7. vnde patet, quod cum dolor indicet partem affectam, quia vbi dolor ibi morbus, recitatio officij noxia ex se esse possit capite quomodocunque dolente. Nec contra id facit, quod Mercurialis *lib.* 6. *de Art. Gymnast. cap.* 6. ex Cælio Aureliano, & ex Seneca dicebat, nempè, quod clara lectio capiti nequaquam sit nocua, sed potius proficua argumento quod Cælius eam præcipiat in capitis dolore *lib.* 1. *tard. pass. cap.* 1. *& in mania ibid. cap.* 5. & Seneca illa vsus fuerit ad refrenandas capitis destillationes; nam neutrius auctoritate multum in hoc fidendum; quia Cælius non absolutè jubet in capitis dolore lectionis exercitium, sed cum jam dolore ægri fuerint releuati; in insania autem lectione non vtitur tanquam ad exercendum caput, sed ad spiritus excitandos, & ad falsas persuasiones in ægro tollendas. Seneca autem amico destillationibus obnoxio claram lectionem suadet ad exercendum potius pectus quam caput, quod in illis destillationibus affici credebat, vt videre est *epistol.* 78. quamobrem rectè idem Mercurialis *loco allegato* addit, sermonem in capitis doloribus, aliisque pluribus ejus affectibus interdici; ac profectò ita secundum plurimum sese res habet, non tamen semper, vnde determinandum in quibus doloribus excusatio sit legitima, in quibus vero non. Primo
4 autem dolores vel à causa calida sunt, vel frigida, vel sicca, vel humida, vel aliqua ex his composita. At certè in causa calida magis noxia recitatio, quam in frigida, & in sicca, quam in humida; recitando enim diuina caput calefit, & exiccatur, & morbi causa augetur; at hoc quemadmodum in causa calida, & sicca, aut ex his composita est noxium, sic in causa frigida, & humida, aut ex his composita poterit esse proficua caput calefaciendo, & materiam dolorem causantem absumendo; quod etiamsi caput dicatur lectio implere, non est quod inde notabilis noxa timeatur; quia major est vtilitas, quæ ex calefactione, & exiccatione prouenire potest, quam damnum, quod expectari posset ex aliquali vaporum elevatione ad ipsum caput. His tamen omnibus non obstantibus, dicendum videtur, ea locum habere in doloribus mediocribus, nam vbi vehementes fuerint, & molestissimi, etiamsi à frigida, & humida causa fuerint, & respectu ipsius molestiæ, & vexationis corporis, & respectu dejectionis virium, & aliorum symptomatum inde prouenientium, sufficientem causam præbebunt, vt homo sibi timeat majus malum ex recitatione diuinorum.

Non est autem opus particulares capitis dolores recensere, vt constet, quinam excusare possint, qui non; quia hoc ab eorum grauitate, & leuitate dependet; itaque nec quicquam interest, totumne caput doleat, vt in Cephalea, seu Cephalalgia, aut ipsius pars, vt in Hemicrania, in Clano: in omnibus enim, ac singulis eadem ratio habenda, maximè cum interdum magis periculosi, ac molesti sint dolores capitis particulares, quam vniuersales, vt ipsa docet experientia. Eodem quoque pacto nihil refert in hoc negotio, vtrum caput per Idiopathiam, aut propriam affectionem, vel per Sympathiam, & consensum aliarum partium doleat, ex lectione enim, & recitatione diuinorum facile dolor, qui proprius capitis est augetur, qui non proprius est, proprius euadere potest, ob illud, quod omnium lectionis incommodum, nempè quod vim habeat replendi caput. Notandum tamen, quod dolor occupans tantum externam capitis cutem, sicuti faciliorem habet exitum, quia facilius curatur, & minus affert periculum, ita etiam non facile ab hac obligatione excusare debet, nisi esset supra tolerantiam infensus, præsertim cum in recitatione possit adhiberi modus, ne noxia quibusdam affectionibus sit, vt in quæstione propriè dicemus.

Sed cum ex doloribus aliqui habeant suos insultus, & exacerbationes, vt febres habent, & notum sit, quod aliqui morbi, qui per totum diem non affligunt, sed intermissiones habent, non excusent totaliter à diuinorum officiorum recitatione, sed ab ea parte tantum, cui tempus affectionis impedimento est, Suarez *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 27. Filiuc. *tract.* 25. *cap.* 9. *num.* 295. videndum, an hoc etiam in doloribus locum habeat. Discutiunque in hoc, quod dolores vel sunt magni, & intensi, vel mediocres; item intermissio aut est magna, vt spatij vnius dici, quod dolor affligat de tertio in tertium, aut de nocte, & non de die, aut contra interdiu exacerbetur, noctu quiescat, aut intermissio est modica, vt paucarum horarum. Igitur dolores magni si modicam habeant intermissionem justum omnino impedimentum præbebunt non recitandi officia etiam in ipsa intermissione, quia consequens est morbum, & morbi causam augeri per hujusmodi recitationem. Vbi autem intermissio sit magna, etiamsi dolor sit magnus, nulla noxa expectari potest ex recitatione facta tempore interpolationis, cum cautela tamen, de qua suo loco. Si vero dolores sint mediocres, & intermissio modica adhuc non esset totum recitare, quia facile esset ex ea causa dolorem ex interpolato fieri continuum, & majorem. Si vero intermissio sit magna, 6 nulla

nulla causſa est, quin absque vllius noxæ timore recitari possit, quæ tamen locum habent in dolotibus nonilium partium, nam cæterarum, nili intenlillimi fint, non eadem conlideratio habenda. Quod denique de dolore capitis diximus locum etiam habebit in doloribus partium nonnullarum ipsius capitis, vt essent dolores aurium, aut dentium, qui aliquando
7 sunt acutissimi: sed dolor aurium præcipue, etiamsi tantam acutiem non sortiatur, aspernabilis non est, nisi esset omninò leuis, dentium non ita, non enim tam proxima pars cerebro est, neque par minatur periculum.

8 Post capitis dolorem sequitur quoddam symptoma, Vertigo dictum, quo non modo aliqui ex alia quacunque occasione prehendi solent, sed sunt qui ex ipsa lectione facile in illud labantur, estque certe magni momenti affectus, rendit enim aliquando ad Epilepsiam, vel Apoplexiam, aut consimiles morbos Galeno asserente *comm. 3. Aphor.* 17. confirmantibusque DD. omnibus in suis practicis capite proprio de vertigine. Est hic tamen considerandum, vertiginem quandam fieri à causſa interna, quandam ab externa. Quæ ab externa causſa fit, cum facilè remoueri possit, remota causſa, nullo impedimento in recitando est, nisi esset ipsa lectio. Neque ob id, quod quis ob capitis debilitatem facile in vertiginem ex qualibet leuiori causſa incideret, idcirco magis excusaretur, dummodo eas causſas remouere, aut euitare posset, ad quod teneretur, ne illi essent impedimento, quo minus huic obligationi posset satisfacere. Vertigo porro, quæ ad interna causſa sit, duplex item est vel grauis nimirum, vel leuis: vtraque vel per consensum fieri potest, vel per essentiam, vt de dolore diximus. In vertigine graui (nempè quæ hominem cadere in terram cogat, quæ diu duret, quæ frequenter prehendat) vndecunque fiat, vel per propriam capitis affectionem, vel per alienam, locum omninò habet excusatio. In leui (non ita tamen, vt ob sui leuitatem in conlideratione venire non debeat) si fiat per consensum distinguendum, nam vel fit ex causſa aliqua notabili, & frequens est, vel fit ex leui causſa, & frequens non est: in primo casu periculum imminet, ne quotidiana, ac frequentata diuinorum Officiorum recitatione, vertigo inualescat, hominemque in pejores morbos conjiciat: in secundo cessat hujusmodi periculum, leuis enim causſa facile est amouibilis.

9 In obliuione quoque, & memoria deperdita non paruum intercedere potest dubium, an ex recitatione vllum notabile periculum immineat, nec ne: cum enim omnis actio, quæ ab Animali fit calorem naturalem defatiget, & in his affectibus partium, & capitis præcipuè calor sit imbecillis, ac succumbat, ita vt præcipuè ejus virtutes corruant, videretur non deberi frequentata lectione; & attentione hujusmodi calor defatigari, ne diminutus omninò euanelcat. Contra tamen sese res habet, quia vocis exercitatio in his affectibus summo juuamento esse potest dicente Hippocrate *lib. 2. de Diæta num. 16. in fine.* Quicunque labores vocis sunt, veluti sermo, aut lectio, aut cantus; omnes hi animam mouent, mora autem siccatur, & calescit, & humiditatem in corpore consumit. Ieaque non modo diuinorum recitatio non erit nocua in his affectibus, sed apprime proficua ad calefaciendas partes refrigeratas, & absumendam exuperantem, atque excrementitiam humiditatem illas obsidentem: vndè conferet his sic affectis clare legere, & vocem etiam intendere: nam vocis intentio summa prodest naturali calori excitando, pituitæ crassæ, ac tenaci crudæ, & meatibus aperiendis, qua de causſa refrigeratis corporibus calfieri indigentibus commoda est. Verba sunt Rabi Moysis *sectione. 7. Aphor. 54.* competet ergo diuinorum recitatio si quid aliud in prædictis morbis.

1° In somnolentia item non naturali non modo non nocet recitatio, sed quia, vt diximus; clara lectio humiditatem cerebri exuberantem, ex qua somnolentia fit, euacuare, ac digerere est apta, potius vtilis erit, quam secus: vnde jure ab Oribasio *lib. 6. collect. cap. 7.* dictum est, sermonem (cujus vicem supplet clara lectio) aptum esse iis, qui præter modum ad somnum sunt propensi. Nec quicquam faceret, quod lectio possit hominem magis somnolentum reddere; vt deinceps dicemus, quia vbi in hoc debita cura adhibeatur, vocem intendendo, sese dimouendo, ac deambulando, si opus sit, aut alia quadam corporis actione sese excitando, facile hoc incommodum euitatur. Major difficultas est de præternaturali vigilia an legitime à recitatione posset excusare. Nam primum vigilia vbi modum excedat, malum portendit; & quot, ac quanta incommoda, si superexcedens, ac diuturna fuerit, parere possit, docuerunt omnes practici in propriis capitibus, neque hoc mirum videri cuiquam debet, quia somnus animalibus datus, vt anima quiesceret à magis laboriosis operationibus, neque vllum animal absque somno ea de causſa diutius viuere potest, virtute omni concidente. Secundo recitatio diuinorum cum aliqua saltem attentione facta caput magis calfacere, & exiccare potest, & sic morbificam causſam notabiliter augere; ex quibus videretur dicendum, vigiliam innaturalem, vbi diuturna sit, & molesta, debere hominem excusare à recitatione diuinorum ob euidens inde imminens saluti recitantis periculum. Sed alia tamen ex parte norum est, ex ipsa lectione aliquando somnum excitari, vndè ideirco quæsitum est ab Aristot. *lib. 18. Problem. 1. & 7.* cur sit, quod lectio quibusdam somnum inducat, alios autem peruigiles reddat. Quod quidem ex varietate naturæ ipsorum vaporum ad caput sese elevantium, credendum euenire, in quibus enim humidiores sunt, & frigidiores somnum facile excitant, eos autem, in quibus calid., & ficci sunt, & acres, potius peruigiles reddunt. Licet & ipsius capitis in hoc crasis tanquam causſa concurrat. Dicendum, in his rationem particularium habendam; vbi ergo quis longis, ac molestis vigiliis afflictaretur, ejusque esset naturæ, vt lectio, & recitatio illum magis insomnem redderet, & ex vigilia debilitatem, stomachi cruditatem, aliaque symptomata incurreret, absque dubio ex recitatione euidens timere posset periculum eo affectu durante. Contra autem esset, vbi quis lectione somnum facilius arriperet, & ex vigilia nullius virtutis notabile reportaret incommodum.

Ab his considerari possunt morbi Nervorum, 11
vt est prægressa Apoplexia, Epilepsia, Paralysis actu affligens, Spasmus, Tremor, membrorum torpor, & si qui alij his similes sunt, qui dummodo prolationi omninò non incommodent, nullam reportare possunt noxam ex diuinorum recitatione, quæ non solum in his morbis obesse non potest, sed maximè prodesse, excitando partium calorem, &

moderate cerebrum, neruosque exiccando. Dixi autem, dummodo omnino prolationi non incommodent; nam interdum hujusmodi morbi neruos, & musculos, aut linguam mouentes, cæteraſque partes prolationi destinatas obsident, ipsamque prolationem vel in totum, vel ex parte impediunt, sed nisi in totum impediant, debent infirmi omni conatu niti, vt verba proferant, & assidua prolatione partes illas expediant, quod quidem ipsa recitatione assequi facile licet.

12 In Melancholiæ, & Insaniæ speciebus omnibus, quæ dilucida habent interualla quæri potest, an excusatio habeat locum, & videretur dicendum, quod non, quia vbi ægri ad rationis vsum restituuntur, absque dubio huic obligationi videntur subjecti, neque videntur aliquod inde notabile incommodum posse reportare. Immò potius aliquam vtilitatem, veluti esset excrementitiorum, ac fumidorum vaporum ad caput repentium dissolutio, ipsius intellectiuæ facultatis excitatio, caloris partium vinificatio, venis ad sommum propensio, & hujusmodi. At verò non possunt hæc simpliciter in omni affectu simili locum habere. Itaque distinguendum est inter ipsas dementias, nam vel frequenter reuersionem faciunt, vel de raro. Vbi frequenter reuertantur, certum est ex quotidiana diuinorum recitatione ita posse Cerebrum lædi ob calorem, & exiccationem ex lectione, & attentione excitatam, vt ex interpolata fiat dementia continua, quod non nisi summo cum damno succederet. Vbi vero dementia de raro prehenderet, vt semel in anno, aut bis, nisi alia major causa vigeret, nullum timendum esset ex recitatione damnum; si modo æger lectione ipsa non dementiret, vt aliquando euenit.

13 De Catarrho peculiaris consideratio habenda. voco autem hic catarrhum destillationem à capite ad pectus, relictis aliis ejus nominis significationibus, est enim duplici ex respectu in magna consideratione habendus; primò quia lædituir in hoc affectu caput tanquam pars mandans, cuius frequentata lectio, & attentio quotidie in recitandis officiis requisita potest magnopere obesse; nam vt Oribasius, ex quo aliàs id ipsum repetij, *lib. 6. Collect. cap.* 7. sermo (qui ejusdem naturæ cum lectione est, nisi quod sermo interdum nulla attentione fit, lectio verò rarò sine aliqua attentione) vim quamdam habet, vt caput impleat, & granitatem afferat, quin etiam vires dissoluit. Secundò quià in hoc ipso affectu lædituir pectus tanquam pars recipiens, ex quo cùm deriuet vocis materia, frequentata lectio poterit ipsi magno nocumento esse ipsum pectus excalfaciendo, ac præbens illi occasionem, vt majorem in modum irruentem catarrhum ad se alliciat. Sed de catarrho quoad hoc negotium ita ratiocinandum. Catarrhus vel est maximè molestus, & indesinenter affligens, vel est benignior, & toleratu facilior; de posteriori nihil dicendum, cùm in eo locum non habeat excusatio; de priori autem notandum, illum aut esse cum capitis calore, materia salsa, atque acri, & tussi molesta, difficultate anhelitus, & hujusmodi, vel esse cum capitis frigiditate, vel non magno calore, & cum materia crassa, ac viscida; in primo casu certè ex recitatione imminet certum salutis periculum, calefieri enim & caput, & pectus majorem in modum ex lectione necesse est, materiam majorem salsedinem, atque acredinem induere, tussim irritari, & respirationis difficultatem augeri, vndè enitare ægro non licebit, quin pulmonibus vlceratis in Phthisim labatur. Contrario autem modo euenire certum est in alio casu, nam ex quotidiana diuinorum recitatione caput moderatè calefieri, & fluens materia per insensibiles poros digeri potest; quin & pectori hoc modo succurritur, vt videbimus, cum de morbis pectoris verba faciemus.

Accedendum verò jam ad Oculorum morbos, & 14
primum in Ophthalmia grauitas, aut leuitas morbi, & accidentium consideranda, dehinc etiam an reuersionem facere soleat, exacerbationes pati, & quam pertinax sit ad curandum. Vniuersaliter tamen illud sciendum, quod cum Oribas. *lib.* 5. *Collectan. cap.* 7. dixerit, sermonem lippientibus esse incommodum, certè multò magis incommoda erit lectio, & diuinorum assidua, & quotidiana recitatio. Peculiariter autem Ophthalmia, seu oculorum inflammatio, quæ grauis sit, maximè irritari potest ab officiorum recitatione, vndè major in dies timenda symptomatum adauctio, visus imminutio, & morbi vicinis partibus communicatio. In leui autem lippitudine, etiamsi his periculis non sit æque obnoxia, si tamen de facili reuersionem facere soleat, timendum ex recitatione est, ne materia ipsis oculis infixa, alios conuocet molestos ipsorum oculorum affectus, vt Corneæ exulcerationem, suffusionem, pupillæ dilatationem, aut etiam Tabem, & alios his non absimiles. Hoc autem non accipiendum ita, vt in quacunque ophthalmia locum habeat, sed in ea tantum, quæ licet inflammatione, tumore, ac dolore non sit grauissima, non idcirco tamen aspernabilis omninò est; in leui enim quemadmodum comminata cessant pericula, ita omnis cessat non recitandi excusatio.

Succedunt alij oculorum morbi notatu digni, præcipuè autem Suffusio, Cataracta dicta, Obscuritas, seu Amaurosis, Nyctalopia, visus debilitas, Imaginationes, qui omnes aut via in cæcitatem sunt, aut cæcitatem inducunt, cujus periculi respectu à lectione abstinere homines necesse est, & à vilionis quacunque defatigatione, & maximè ab ea, quæ fit lectione literarum munitiorum, quæ in his affectibus est suspectissima. Si tamen alias quis majorem officiorum diuinorum partem memoriter teneret, tanto minus damnum ex recitatione reportaret, quanto minor officiorum pars legendo recitanda ab eo esset. De visus autem debilitate adnotandum an naturalis sit, vel adscititia; naturalis enim (quæ tamen à præternaturali aliqua causa non esset adaucta) non parem timoris causam daret cum adscititia, quam in tantum fouere posset assidua lectio, & officiorum recitatio, vt tandem in perfectam cæcitatem terminaret. Sed quomodo quis in visus debilitate sese gerere recitando debeat, vt quam minime, aut nullo modo ex recitatione lædatur, suo loco dicemus.

Surditas, aut grauis auditus rectè, vt mihi videtur, à persoluendo debitum recitandi diuina dicun- 15
tur non excusare. Suarez *de virt. & stat. Relig. Tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 17. quia cum vt plurimum hæc symptomata à frigida materia originem ducant, & lectio, ut sæpe dictum est, possit caput modetate calefacere, & exsiccare nullum ex officiorum recitatione damnum, sed immò notabile juramentum ægri reportare poterunt. Nec contra hoc faceret, quod opponi posset probando recitationem diuinorum maximè posse esse noxiam in surditate, quia surditas detrimentum pulmonis est. Aristot. *in Probl. sect.*

ſect. 33. *probl.* 14. at in vocis formatione laborat præcipue pulmo, vtpote qui aëriem, vnde, vox formatur, ſubminiſtrat, poterit ergo frequentata, ac quotidiana diuinorum recitatio pulmonibus majori detrimento eſſe, & cum pars hæc ſit tumme ad vitam neceſſaria, conſequens etiam erit ex ejus læſione notabile periculum imminere Sed neque verum eſt, ſurditatem ſemper fieri cum detrimento pulmonum, vt dicit Mercurial. *de morb. Aur. c.* 2. neque, etiam ſi fieret, clara lectio poſſet quicquam nocumenti pulmonibus afferre, vt luculentius de pulmonum, ac pectoris morbis loquentes demonſtrabimus.

16 Sed & de Narium hæmorragia, ſeu de fluxu ſanguinis ex naribus aliquid dicendum, cum enim vt Oribaſ. dicebat *lib.* 6. *ſepe cit. c.* 7. ſermo, & conſequenter etiam lectio, ſi aperta voce fiat, his, quibus ſanguis ex naribus fluit ſit nocua, quod etiam adnotauit Alex. Bened. *lib.* 4. *ſue pract. c.* 5. non abre determinandum videtur, quod vbi quis huic affectui ſit obnoxius, ita vt ſuperfluentem, & magna cum difficultate reprimibilem ſanguinem fundat, euidens vitæ periculum æger ſubeat, aliàſq; expertus ſit ab hujuſmodi cauſſis, aut ſimilibus facile hunc fluxum reuerti, abſtinendum illi ſit ex Medici conſilio ab officiorum recitatione, at ſi fluxus neque frequens, neque diuturnus, neque multus ſit, ceſſante periculi euidentia, non debet abſtinere. nam etiamſi iteratus ſanguinis fluxus vndecunq; fiat poſſit hominem in Cachexiam, Hydropem, frigidoſque alios morbos conjicere, tamen, modo adhibito in recitando, poteſt omne inconueniens, ac periculum euitari, vt recitando ſubmiſſa voce, ac placide, & cum aliis conditionibus, de quibus in poſtrema quæſtione verba faciemus.

Quoniam vero vocis prolatio eſt præcipue partium pectoris, oris, & linguæ, idcirco non prætermittendum de harum partium affectibus loqui. poſſunt ergo inter eos affectus conſiderari mutitas, & loquelæ alia quædam vitia, oris inflammatio, vlcera, tumores, ſic etiam & linguæ, ejuſdem oris diſtorſio, ſeu Palalyſis, vel Cynicus dictus ſpaſmus, ſic etiam linguæ reſolutio, aut conuulſio, & hujus generis alij
17 affectus. & quoad mutitatem dubio quidem locus non eſt, quod cum ad ſatisfaciendum huic obligationi requiratur vocis prolatio, & muti ac ſint orbati, non videantur muti teneri ad recitandum. ſed proponam Canoniſtis circa hanc materiam dubium quoddam ab ipſis decidendum; nam euenit interdum linguam quibuſdam præcidi, non quidem totam, ſed aliqua ex parte, ex qua tamen omnino loquelæ, & prolationis vſum amittunt. verum Medicorum induſtria huic impedimento opem tulit, quoddam inſtrumentum in vſum trahens (de quo Paræus *lib.* 22. *c.* 5.) cujus ope lingua mutilata poteſt verba integre, ac bene proferre, non ſecus acſi mutila non eſſet. Vtrum ergo qui ſic loqui poteſt, alias non poteſt, tenetur ad diuinorum recitationem? De ſermonis autem tarditate, aliiſque loquelæ impedimentis, nihil quicquam addendum videtur; nam frequens ſermo lectio, recitatio, & hujuſmodi actiones potius juuamento, quam damno his affectibus eſſe poſſunt.

Oris inflammatio, niſi exigua adeo ſit, vt aſpernabilis judicetur, recitatione certe irritari facile poteſt, & hominem vitæ diſcrimini exponere, cum inflammatio hæc ſit etiam contiguis partibus, gutturi ſcilicet, & faucibus communicabilis, vnde pernecabilis ſquinantia excitari poteſt. Quoad vlcera, ſi magna ſint, ſi malignitate aliqua inſignia, aut exedentia, cum calore, & rubore notabili, idem prorſus dicendum, quod de ſimplici inflammatione diximus; alias ſi non magna ſint, neque maligna, neque exedentia, neque cum multo calore, & rubore nullum reportabunt à recitatione periculum, modo adhibito. Quod ſpectat ad tumores diſtinguendum, nam ſi ſint ex materia frigida, abſque inflammatione, recitatio potius erit proficua, quam damnoſa. ſi ſint ex materia calida, & cum inflammatione, tunc conjungi ſolet illis febris, & recitatio erit timenda, majorem enim in modum tumores augere, & inflammationem poterit non ſine euidentiori vitæ periculo; quæ vero de oris affectibus diximus linguæ etiam affectus debent comprehendere, eadem enim damna in iiſdem caſibus ex recitatione in linguæ affectibus emanare poſſunt, cætera autem oris ſymptomata, de quibus mentionem habuimus, vt etiam linguæ juuari magis, quam oblædi à voce quæcunq; illa ſit exercitatione, poſſunt; & idcirco non modo prohibendi ægri non ſunt à recitandis diuinis officiis, ſed cogendi vt recitent, ſic enim & debito ſatisfacient, & non aſpernabile remedium pro ægritudine depellenda habebunt.

Poſt Oris affectus conſiderandum eſt de affectibus Gutturis, ex quibus majorem conſiderationem ſibi vendicat inflammatio, ſeu illa Tonſillarum ſit, ſiue Gutturis, ſiue muſculorum quorumcunque Gutturis ipſius, aut linguæ. Ex his, ſi Antiades, hoc eſt Tonſillarum inflammationem excipias, reliquæ omnes, etiamſi non magnæ eſſent; ſed tantum mediocres, facile ex recitatione adaugeri, & ita irritari poſſent, vt hominem jugularent; præterquam quod etiam caput ex ea repleri poteſt, & materiam inflammationi ſubminiſtrare; quoad Tonſillas autem, niſi febrem adjunctam habeant, aut inſignem inflammationem facile contiguis partibus communicabilem, nullo impedimento eſſe illas dicendum, quo minus homo recitare officia tuto poſſit, præſertim ſi modum habeat in recitando. 18

A faucibus procedendum ad pectus, primuſque affectus, de quo conſiderandum ſit, eſt Tuſſis, non tamen quæcunque, ſed quæ frequens ſit, diuturna, & moleſta, & maximè ſicca. in hac itaque cum maxime afficiantur vocis inſtrumenta, videtur quod recitatio admodum noxia futura ſit, quia cum ſicca tuſſis vel à ſicca intemperie, & exaſperatione ipſius arteriæ aſperæ fiat, vel à materia acri, ac ſubtili, vel à vaporibus calidis, atque acribus, certum eſt, quod, cum recitatio apta ſit pulmones, aſperam arteriam, atque omnia vocis organa & calefacere magis, & exiccare, non poſſit vllo modo niſi ſumma noxa eſſe, magis enim partes exaſpirabit, & exiccabit, tuſſimque mirum in modum irritabit. contra tamen eſt Medicorum conſilium, in tuſſi enim quacunque, ſiue ſicca ſit, ſiue humida non ſolum confert moderata lectio, ſed etiam vehemens, qua de re Celſ. *lib.* 4. *ſua Medicin. cap.* 4. *rubr. de Tuſſi*, Oportet, inquit, in Tuſſi lectione vti vehementi, quæ primo impeditur à Tuſſi, poſt eam vincit: non modo ergo Tuſſi non nocebit diuinorum officiorum recitatio, ſed maximo juuamento eſſe poterit. quia tamen aliquando Tuſſis excitari ſolet à materia fluente à capite ad pectus cum ipſius capitis plenitudine, poterat in hoc caſu dubium interuenire, quia caput ex lectione majorem in modum repleri eſt contentaneum, & tuſſis cauſſam adaugeri. eſt vero Tuſſis cum pertinax, ac moleſta eſt non tantum ſui cauſſa maxime timenda, ſed etiam quia propter ejus pertinaciam, & vehementiam vaſa pectoris diſrumpi, pulmones, & alia vaſa exulcerari, Phthiſis inde accerſiri, & alia mala per- 19

culi plena concitari possunt. si itaque lectio capiti est noxia, & præcipue si cum lectione aliqua conjungatur attentio, quia magnopere illud replet, & si repleto capite tussis augescit, tussi vero adaucta augescunt prænominata pericula, videretur in Tussi hujusmodi omnino ægris lectioni esse interdicendum. Altera tamen ex parte Seneca in se ipso, vt refert in *Epistolis num.* 78. expertus est, assiduam lectionem sibi in hoc affectu contulisse, destillationibus enim ad pectus, & febriculis vexabatur, vnde & amico eodem morbo detento suadet, vt clarius legat, & spiritum, cujus iter, & concepraculum laborat, exerceat. Verum distinguendum omnino in hoc casu est, nam vel caput laborat notabili intemperie calida cum materia calida, vel frigida. in calida intemperie lectio potest esse insigniter noxia, si frequens, si multa sit, in frigida contra potest esse proficua. vnde Senecæ consilium optimum erat, quod caput in amico esset frigidiusculum, materias crudas procreans, quæ vel motu, vel superexcalfactione dum à capite ad pectus præcipitabantur febriculas excitabant; itaque exercendo caput, & pectus, materiæ illæ expugnari facile poterant, ac digeri, caput exsiccari, ac roborari, pectoris viæ dilatari, atque expediri, & homo ad sanitatem perduci.

20 Congener affectus Tussi Asthma est, quod symproma licet plerumque à crassa, ac viscida materia fiat, aliquando tamen etiam à tenui excitari potest; Asthma vero Anhelatio Latinis dicta, & sulpirium Cælio Aurel. *Chron. lib. 3. cap. 1.* dicitur difficilis respiratio sine febri; quæ vel actu affligit, vel alias affligere hominem facile solet. & aliquando quidem leuis est, vel mediocris, aliquando autem ita grauis, vt æger non nisi erecta ceruice possit respirare, & sicuti prior affectus Dispnæa, secundus vero simpliciter Asthma nominatur, sic posterior, Orthopnœa nomine insignitur; in quo morbo pro temporis ratione, & ejus morbi gravitate diuersimode determinari possunt ea, quæ ad propositum spectant argumentum. Primo ergo Asthma cum familiaris quidem homini est, non tamen actu affligit, nullum impedimentum illi præbere potest in legendo, loquendo, officia diuina recitando; immo hujusmodi actionibus pollunt pectus, & pulmones, cæteraque vocis organa ab ipsis superfluis, noxiisque materiis ita repurgari, vt in posterum Asthmaticus aut in totum accessiones deuitet, aut saltem diminuat; & idcirco vociferationem Asthmaticis opitulari recte dixit Antyllus apud Orib. *lib. 6. c. 8.* & Asthmaticis omnibus suadent Practici, vt altiori voce legant. Alex. Bened. *Pract. lib. 8. c. 15.* difficultas major est in Asthmate cum actu affligit, siquidem etiam tunc videretur proficua recitatio, expurgaret enim ipsos pulmones à materia in ipsis impacta, dicendum tamen quod aut paroxysmus ita vehemens est, vt æger summa cum difficultate, & nonnisi erecta ceruice respiret, vt in Orthopnœa, aut non ita vehemens est; in priori casu timor vrget inflammationis, vade verendum, ne excitato ex recitatione diuinorum majori calore in pectore, æger in Peripneumoniam labatur. in posteriori casu is timor aut omnino cessat, aut saltem diminuitur ita, vt ex recitatione potius aliquod leuamen, quam noxa sit expectanda.

21 Proxime ab his considerandum est de sanguinis spucto, Empiemate, siue suppuratione, Phthisi quatenus vlcus Pulmonis est; quoad sanguinis sputum, communis opinio Medicorum est, sermonem, lectionem, & his multo magis vociferationem esse minum in modum his, qui sanguinem rejectant incommodam Oribas. *lib. 6. collect. cap. 7.* Alex. Bened. *lib. 8. Pract. c. 45.* adeoque quamcumque oris actionem in loquendo verentur, vt nutibus vti potius ægros velint, quam quouis locutionis modo. Cæl. Aurel. *lib. 6. Chron. cap. 13.* quamobrem neque leui, ac submissa voce facta recitatio omni ex parte tuta judicanda, cum maxime frequentari eam oporteat, ac indesinenter repeti; imminet enim aut major vasorum disruptio, si aliqua præsens sit, aut noua, si nulla adsit.

In Empiemate, Purulentia, Vomica, seu Collectione periculosa quidem alio tamen ex capite esse potest diuinorum recitatio, nempe quia cum Empiemate plerumque febris conjungitur, humores in pectore decumbentes facili negotio excalfiunt, atque acrimoniam sortiti, facilius Pulmones vlcerare possunt; itaque ea omnia religiosè conuenit euitare, quæ aliquo modo pectus, & Pulmones excalfacere apta sunt, inter quæ frequentata lectio connumeranda, quæ profecto multo magis locum habent in jam facto Pulmonis vlcere, hoc est in Phthisi, in qua semper ob easdem jam commemoratas causas periculosiorem existimatem recitationem, cum magis locum habeant in Phthisi, in qua certa jam febris fixa, & habitualis reperitur, cui quanto nocumento esse possit quæcunque à quacunque causa procurata Pulmonum, spiritualiumque partium excalfactio, nullus Medicorum est, qui nesciat.

Ex Cordis affectibus hi præcipue in hoc negotio considerandi, tremor scilicet, Palpitatio, Syncopis; 22 qui quidem vbi fuerint homini familiares, & de facili reuertantur, quantumcumque leues sint, euidens improuisæ mortis periculum minantur, vnde conuenit multa cautela vti, ne vel minima ex occasione repullulent, cum igitur recitatio diuinorum officiorum posset in hoc aliquid operari, videtur jure omni studio euitanda; præterquam quod enim in his omnibus, ac singulis affectibus fit confertim copiosa spirituum resolutio, ex longa lectione, aut vocis quocumque vsu, ipsum cor primo, & per se eneruatur, ejusque calore in auras euanescente, omnis ejus virtus concidit, vnde syncopis, & mors: constat enim (& testatur id ex Medicis Oribas. *loco jam sæpe citato*) sermonem, cui lectio congener actio est, vires dissoluere, quamobrem recte ab omnibus Practicis in his, qui facile resoluuntur quæcunque vocis formatio, ac quicunque vel minimus sonus prohibetur. quæ quidem cum maxime locum habeant in paroxysmis, aut non longe à paroxysmis, dubitari potest, an in interpolationibus idem periculum vrgere dicendum sit; ac dicendum videtur, quod si homo soleat prompte, ac frequenter aliquo ex prædictis symptomatibus præhendi, non omni periculo vacet recitatio etiam extra paroxysmos, cum facile ex ea possint singula prædicta symptomata repullulare. at si nec tam prompte, nec tam frequenter præhendunt, sed ex euidenti, ac notabili causa, & de raro, vt singulis annis, vel singulis anni tempestatibus, tunc certe recitatio non habebit vllum cum se periculum, præsertim si modus adhibeatur à recitante. Non imminet autem æquale periculum ex recitatione in Animi defectu, lipothymia dicto, nisi admodum frequens esset, & minima quacunque ex causa excitaretur. tunc enim facile esset in consummatam syncopim progredi, & ex illa hominem in medio tolli.

Cordis

23 Cordis affectibus quamproxime grauitare, & periculo accedit quoddam Oris ventriculi ſymptoma variis nominibus appellatum, dicitur namque Cardialgia, & Cardiogmos, & paſſio Cardiaca, & Syncope ſtomachica, in quo affectu ob exquiſitum patientis particulæ ſenſum aliquando dolores, & triſtes quædam ſenſationes excitantur tanta anxietudine junctæ, vt hominem mirum in modum exagitent, nec loco ſtare permittant, & niſi cito opem feramus, morti addicant. Hæ paſſiones ſine plures numero ſint, ſpecieque differant, ſine vnius tantum ſpeciei ſint, à calida intemperie cum acris, & biliosa materiæ affluentia exoriuntur, quæ ipſum Os ventriculi ſenſus acumine Cordi æquiparandum vellicando, ac lancinando hominem in ſyncopem cõijciunt, cumque in his quoque multa, & confeſtim fiat ſpirituum reſolutio, vires illico concidunt, vndè ſyncopis, & mors. Itaque vrgentiſſima cauſſa hæc eſt impediens omnem cujuſcunque generis laborem, ipſumque etiam ſermonem, & lectionem, nam & hanc vires diſſoluere alias ex Oribaſio *loco ſæpe citato* dictum eſt.

Itaque ſi in leuiuſcula Tertiana, vel Quartana hoc ſymptoma, vt euenire aliquando ſolet in acceſſionibus vigeret, omninò etiam in intermiſſionibus abſtinendum eſſet à recitatione ob imminens reuerſionis periculum. Quod autem dicebat Azor. *Inſtitutionum Moralium lib.* 10. *cap.* 13. *in princ. tom.* 2. ſtomachi dolores non ſoluere hominem à recitatione diuinorum, de hoc certe dolore non intelligendum; immò nec promiſcue de quocunque dolore, ſed de mediocri, ac tolerabili, aut de eo, qui à flatu, vel à pituitoſa, ac frigida prouenit materia, quo caſu lectio potius proficere, quam officere poteſt; at vero in dolore acutiori, & in eo, qui à calida, mordaci, & biliosa materia prouenit, nequaquam poteſt habere locum.

24 Conſiderandum ergo jam de aliis ipſius ſtomachi, ſeu potius ventriculi affectibus quibuſdam, vt cruditas eſt, imbecillitas, vomitus, inflatio; in quibus interdum tam male homines ſeſe habeant, vt exangues, ac pallidi perpetuo appareant, ſpiritibus magna ex parte exhauſtis, nec de facili generabilibus: ex quorum affectuum cauſſa videretur obligatus ad recitandum prohibendus eſſe à recitatione, ex qua majorem debilitatem cauſſari, ſpirituſque magis exhauriri jam ſæpe dictum eſt. Alia tamen ex parte notum eſt, vt ex Antyllo Oribaſ. *lib.* 6. *Collect. cap.* 8. ſummopere à Medicis in his caſibus laudari vocis exercitationem, maximè per vociferationem: ſic enim Antyllus ibi: Conuenit autem vociferatio ſtomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægrè concoquentibus, atque etiam accommoda eſt his, quibus pituita redundat in corpore, & paulo poſt. Iam verò iis qui cibi faſtidio tenentur, quique non aluntur conuenit, præcipuè verò languidis, Hydropicis, & Aſthmaticis, itemque refectionibus ex morbo accommodatiſſima eſt. Videtur ergo, quod ſi vociferatio, quæ non niſi inſigni cum labore fit, vtilis eſt prænominatis ventriculi affectibus, multo tutior futura ſit ſimplex lectio, quæ abſque inſigni labore facta poteſt partium robur, virtutem, & calorem adaugere, ſpiritus viuidiores reddere, ſuperfluas, ac noxias materias digerere, & alias vtilitates afferre his non abſimiles. Ac certè licet diuerſa omnino ratio ſit vociferationis, & lectionis, exiſtimandum tamen, etiam lectionem poſſe his affectibus opitulari, præcipuè cum in homine poteſtate ſit vocem quantumlibet attollere ad majorem partium exercitationem, & ad majorem calorem excitandum, quod quaham ratione præſtandum ſit, in propria quæſtione palam faciemus. Nonnihil tamen obſtare duo videbantur, attentio primum, quæ in recitatione requiritur, hæc enim quo major eſt, eo magis his affectibus infeſta eſſe poteſt; deinde hora recitandi, quæ non ſemper ita oportuna eſt, vt abſque omni noxa recitari poſſit; ſed hæc Ego non tanti facerem, vt hominem eorum cauſſa à recitatione prohibendum cenſerem; nam attentio numquam tanta eſt, vt notabile nocumentum poſſit afferre, neque item ſemper importuna recitandi hora, ſed plerumque oportuna; cum autem oportuna eſt vocem extollere, magiſque exercere licet, cum importuna illam magis ſubmittere, atque hac ratione nihil omnino nocumenti inde percipiemus.

Sitis & ipſa ventriculi affectio eſt, & quidem mo- 25
leſta, non ejus tamen grauitatis, vt ex ejus cauſſa videatur vllum imminere periculum in diuinorum recitatione; maximè cum facile liceat eam potu lauare. Quia tamen fieri poteſt, vt hoc ſymptoma alicui morbo leui quidem ex ſe conjungatur, vt Tertianæ miti, aut alicui affectui, qui per ſe non eſſet ſufficiens ad aliquod notabile impedimentum afferendum, ex quo quis recitando diuina graue aliquod periculum incurreret; videndum eſſet tunc, an ſitis moleſtia damnum aliquod minari poſſet, ex quo quis merito eſſet à recitatione prohibendus: nam ſi, exempli gr. ſitis cum Tertiana leui conjungeretur, ex officiorum recitatione certe non ſolum ſitis augeri, ſed febris etiam majorem in modum intendi, & ex miti immitis fieri, ex intermittente continua, & homo periclitari poſſet. Euenire & illud facile ſolet, vt homo non tam facile, vt neceſſitas ſumma requirit, poſſit illi ſuccurrere, quia interdum à potu quocunque etiam minimo inſigniter læditur, tunc enim coactus ſitim tolerare, daret illi majorem cauſſam recitando, & certè in vtroque caſu non tam parui facerem ſitis incommodum, vt non timerem; quod adaucto ventriculi calore homo aliquid majoris mali contraheret. Licet enim ſitis eſſet febris ipſius ſymptoma, tamen poſſet fieri cauſa irritans, & adaugens ipſam febrem; immò aliquando ſitis inter grauia ſymptomata ipſarum febrium recenſetur, & curam ad ſe trahit, ex ejus namque magnitudine lingua, & fauces reſiccatæ inflammantur, excoriunturque: cumque ad ejus medelam vnicum proponatur ab Hippocr. remedium *lib.* 6. *de morb. vulg. ſect.* 3. continere eos, ac tacere, profectò omnis lectio, & ſermocinatio prohibenda eſt, ſi periculum, quod imminet, euitandum ſit. Sed cum hæc locum tantum habeant in ſiti immoderata, & ingenti, & hæc ſemper ad majores morbos ſequatur, qui ex ſe impedimento recitationi ſunt, dicendum, numquam ſitim per ſe poſſe inſigne periculum minari in recitandis diuinis officiis.

Stomacho hærent inteſtina, & idcirco poſt ejus 26
paſſiones de inteſtinorum affectibus verba facienda, qui præcipui ſunt eorum dolores, & varia fluxus genera, vt Lienteria eſt, Diarrhæa, Diſſenteria; & poſt hos Teneſmus, & Cholera, & quoad dolores in duplici differentia hi ſunt; nam quidam Inteſtina tenuia exercent Iliaci dicti, & morbus indè genitus Ileos ab Ileo Inteſtino, vel Chordapſus, aut Volvulus, aut miſerere mei; alij inteſtinis craſſioribus ſunt infeſti à Colo inteſtino Colici

dicti. Item alij mitiores sunt, alij vero mediocres, alij ob eorum acutiem intolerabiles. Dolores ergo Iliaci, quia semper molestiores sunt, & insigniter vires dejiciunt, etiamsi essent leuiores (dummodo alias homo valentius ab illis angi consueuerit) facile ex sola diuinorum recitatione aut irritari, aut mirabiliter augeri possent dum aliquo modo affligunt; quod non fieret absque multa corporis anxietudine, & euidenti vitæ periculo, cum hujusmodi dolores pernecabiles sint, & leui negotio ob eorum atrocitatem hominem è medio tollant. Colici dolores cum non adeo vehementes sint, si leuiores, aut etiam mediocres exstiterint, nullo impedimento recitationi erunt; quinimmo ex clara lectione fieri posset, vt potius leuarentur, quam intenderentur; sed si magis acuti sint, tunc certe dum actu affligunt maximè incommoda esset recitatio, adaugeri enim possent, aliisque intestinis communicari, hominique exitio esse. In omni porrò fluxus genere (loquor autem vbi febris non adsit, nam præsente febre jam vniuersaliter determinatum est, quid sentiendum) considerandæ vires sunt, quæ si insigniter ex fluxu dejici, ac dissolui videantur, certè labor in recitandis diuinis officiis susceptus, saluti ægrotantium inimicus apertè est; at verò vbi vires constent, nihil quicquam is incommodare illis videtur; nisi forte peculiare quid in Dysenteria placeat determinare, in qua quia vlcus adest intestinis à materia calida, acri, ac mordaci, facile fieri posset, vt ex quotidiana, ac frequentata recitatione nimis excalfacti humores vlcus majus fieret, euidenterque cresceret, non sine rationabili vitæ discrimine, quod locum habebit non in graui solum, sed etiam in mediocri morbo, nempè qui dolore, fluxu, & aliis conditionibus non esset alpernabilis..

27 In vltima Intestinorum parte hæmorroidales venæ sunt, quæ interdum inflantur, inflammantur, dolent, adaperiuntur, sanguinemque in multa, & interdum in excedenti nimis copia effundunt. Simplici inflationi, aut apertioni recitatio nihil quicquam obesse potest. Inflammationi, si magna est, officere aliqualiter posset, non tamen insigniter. Vbi vero dolor vrgeat, nisi magnus sit, & intolerabilis, nihil quicquam recitatio obesse poterit, alias nocua insigniter esset, cum hi dolores interdum sint acutissimi, & vires insigniter dejiciant. In apertione, si sanguis in magna copia effundatur, duplici ex capite officiorum recitatio poterit ægrotis esse nocua, primo ob virium defectum, qui in omnibus sanguinis euacuationibus insignis esse solet; neque ob id, quod hic sanguis per hæmorroidales venas euacuetur, dicendum in hoc casu non adeo vires dejici, vt quando ex aliis venis effunditur, quia hoc habet locum vbi naturalis ille fluxus sit, non autem vbi est morbosus, in hoc enim, vt experientia patet, sanguis tenuissimus, atque optimus solet excerni. Secundo est nocua recitatio ratione apertionis venarum, nam ex frequentata recitatione, sanguis magis excalfieri, ad exitum fluxibilior reddi potest; & vasa etiam majorem in modum adaperiri, vndè homo in non contemnendum morbum facile dilabatur.

Cæterum connumeratis affectibus succedunt re-
28 liquorum naturalium viscerum morbi, & symptomata, & primo Hepatis, cujus ægritudinibus qui obnoxij sunt Hepatici dicuntur. Hi calorem ipsius visceris debilem sortiuntur, quamobrem male suo munere fungitur, crudumque sanguinem generat, neque rectè sanguificat, vndè fit, vt homines & male colorati perpetuo sint, & viribus admodum imbecillibus, & tamen non ob id ex diuinorum officiorum recitatione quicquam damni posse eos reportare existimandum, leuis enim illa caloris exercitatio totius corporis calorem excitare potest, & male affecto etiam visceri succurrere; idemque sentiendum videtur de obstructionibus ipsum hepar indesinenter exercentibus, quæ cum ex crassis, crudis, viscidisque humoribus prouenient, juuari magis, quam irritari à vocis illa exercitatione possunt; vndè neque Icterici, morbo regio, siue Arquato laborantes ob id abstinere ab officiorum recitatione licitè possunt, cum nihil habeant, quod ex ea propriæ saluti timere debeant, nam & illis potest opitulari potius, quam secus; Cacecticis vero, aut malo habitu prædictis, atque Hydropicis, si, vt Antyllus apud Oribas. *lib. 6. collect. c. 8.* constat conuenire vociferationem; eo quod ab illa subleuentur, crudosque, ac superfluentes humores degerent, & natiuum calorem exuscitent, nulla cautio est, quin etiam diuinorum recitatio conuenire non possit, nam & hæc modice excalfacere ipsos potest, & actiones quascunque coadjuuare. Vnicus Icteris affectus est, cum quo ægri notabile nocumentum ex diuinorum recitatione reportare possunt, atque is est hepaticus dictus fluxus, in quo quæ excernuntur sunt veluti carnium loturæ, quem DD. voluerunt esse affectum hepaticis ipsis familiarem, sed aliquando diuersus omninò est, & si quidem aut familiaris hepaticis sit, aut ex se præhendat, semper à recitatione diuinorum hominem prohiberet ob noxam, quæ indè certa saluti emergeret, tum quia vires debilitat, tum etiam quia fluxum irritat, & alia mala generare apta esset, quæ hominem facili negotio morti addicerent.

In Lienis affectibus eadem locum habere debent, 29
sed in omnibus his id, quod jam alias monuimus, iterum repetendum, intelligi nempè hæc vbi morbi febre vacent, nam alias pluribus morbis tam naturalia, quam alia quæcunque viscera, & partes cum febre afficiuntur, qui maximæ considerationis sunt, & semper periculo juncti, & idcirco locum in his sibi vendicat vniuersalis conclusio à nobis in hujus quæstionis principio proposita de febribus, & morbis, qui febribus copulantur. Illud tantum hic addendum, quod febres quædam lentæ, ac diuturnæ, quæ tamen nullo symptomate, si calorem, & pulsus frequentiam excipias conspicuæ sunt, & quæ præsertim à viscerum, meseraicarumque venarum obstructio ne dependent, excipiendæ sunt à communi illa conclusione, nisi forte hæticæ suspicio interet, aut à tenuibus destillationibus à capite ad subjectas partes fierent, vt fieri interdum experientia docet.

Renes & ipsi grauibus morbis ob noxij sunt, no- 30
bis ad præsens negotium proponendi tantum sunt Diabetica passio, calculus, sanguinis fluxus ab iisdem partibus, vrinæ difficultas, & suppressio. In Diabete, quæ hydrops Matulæ, & vrinæ profluuium dicitur, adest totius corporis consumptio, summusque virium languor, & renum excedens calor, quamobrem recitandi labor insigniter in hoc affectu ægris potest officere; nam & vires prosternere magis poterit; & spiritus absumere, & Renum calorem præcipuam Symptomatis causam adaugere. In calculo nullum sese offert recitandi impedimentum, nisi dolore vrgente, non quidem quocumque, sed graui, in quo ob corporis anxietudinem

nimis

nimis incommoda recitatio esset; eo tamen remittente nullam, ab ea noxam expectare licet. In hæmorrhagia, vel sanguinis fluxu ex ipsis renibus proueniente, etiamsi fluxus non esset admodum copiosus, recitatio esset timenda, nam in modico facile cautela adhibita omne incommodum euitatur, at si excedat, & præcipue si magnus sit, profecto recitatio nullo modo tuta censenda est. Molestissima passio est vrinæ difficultas, & tamen non habet in quo officiorum diuinorum recitationem reuereri possit, nisi summam corporis angustiam, animique insignem perturbationem. quæ omnia multo magis molesta sunt in totali illius suppressione, quam tanti faciendam censeo, vt nihil supra; & licet recitatio in hoc quoque affectu minus sit timenda, cum nihil molestiæ ægrotantium saluti afferre possit, tamen impossibile esset hominem cogere ad recitandum, tanta anxietudine hoc symptoma ægros exercet. sunt præterea nonnulli ex connumeratis affectibus, qui vesicæ quoque proprij sunt, vt lapis, vrinæ difficultas, ejusdemque suppressio, idemque de his videtur determinandum, quod de superioribus determinatum est.

31 Herniæ species plures sunt, nulla tamen earum in causa, esse potest, quo minus tuto diuina ab Hernioſis recitari possint, nisi exitus intestinorum præcipue alium quempiam grauiorem affectum excitaret, vt dolorem non aspernabilem, ventris torporem, calorem in parte præternaturalem, & hujusmodi, tunc enim quia facile periculum inflammationis immineret, & dolor irritari posset, fugienda essent quæcunque quocunque modo causſam majori morbo dare possent, inter quæ suum sibi vendicat locum labor in recitandis diuinis officiis perpetratus. non enim dubium est, affectas partes ejus occasione facillime tumefieri, quod etiam, vbi dolor vrgeat, ex simplici locutione euenire animaduertitur. alias autem etiamsi Hernia magna esset, & intestina majori ex parte in scrotum prolapsa, nihil mali ex recitatione euenire potest, modo præsertim adhibito.

32 Arthritici dolores etiamsi familiares homini sint, non impediunt tamen diuinorum recitationem, sed dum actu affligunt, & atrociores sunt, videndum esset, an ex recitatione notabiliter Arthritici lædi possent; at profecto non video quicquam eos inde lædi posse, ob corporis tamen summam anxietudinem, esset aliquid dolorum molestiæ condonandum. immo vbi dolores etiam spinalis medullæ, colique articulos exercerent, cum in his quilibet vel minimus capitis, aut oris motus soleat illos insigniter irritare, non essent omnino Arthritici ab euidenti noxa immunes, sed notabile vitæ periculum subirent, ne ex dolorum irritatione, inflammatio alias cunctis obsessis partibus familiaris adducta, vicinisque partibus communicata squinantiam, aliumue quemdam grauiorem affectum produceret. alias vero non tanti faciendi ejus generis dolores, vt in recitandis officiis diuinis homo notabilis damni quicquam reportare possit; immo ex hoc labore (cum omnis corporis exercitatio plerumque impeditis articulis sit prohibita) commode exerceri homini licet, & aliquam inde vtilitatem reportare.

33 De febribus intermittentibus dubitatum à Canonistis est, an hominem tota die excusent à diuinorum recitatione, vel an potius teneatur homo in febris remissione, aut omnia, aut nonnulla ex diuinis recitare, & videntur omnes in eam sententiam venire, quod teneatur saltem eam officij partem recitare, quam potest, exemplificantque de Quartana, & Tertiana, [Alb. *in cap.* 1. *num.* 10. *de celebrat. Missar.*] Azor. *Instit. moral. lib.* 10. *cap.* 13. *in princ.* Suarez *de virt. & stat. Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 23. Tolet. *lib.* 2. *Instruct. Sacerd. cap.* 14. Filiucc. *Quæst. Moral. tract.* 23. *cap.* 9. *num.* 295. Roderic. *Quæst. Canon. & reg. tom.* 1. *q.* 42. *art.* 7. Quia tamen & natura, & status morborum mirum in modum diuersificantur, & interdum morborum accidentia sunt majoris momenti, quam ipsi iidem morbi, distinctione in his opus esse videtur, nam vel febres leues sunt, aut mediocris saltem vigoris, vel sunt fortes, & habentes validos paroxismos. sic etiam vel intermissio est certa, & longa, vel est dubia, ac breuis. item in intermissione cum ipsa febre remittuntur, aut omnino cessant accidentia febris, vel adhuc in ipsa intermissione, aut omnia, aut magna ex parte affligunt, vel alia ab ipsa febre relinquuntur, vt lassitudo magna est, debilitas, stomachi imbecillitas, nausea, subuersio, inappetentia, vigiliæ, capitis dolor, & alia id genus. vbi ergo interpolatio est certa, & longa, febrisque omni ex parte remittit, & cum ex febris accidentia, eorumque nulla, aut pauca, neque magna remanent, nulla causſa est, ob quam ægrotantes timere debeant diuinorum recitationem; at contra si interpolatio sit breuis, aut incerta, & præcesserint paroxysmi fortes, & post febrem remaneant accidentia febris, tunc quidem timendum est, ne febris adaugeatur, ne accidentia irritentur, ne ex intermittente continua fiat, ne homo tandem perielitetur. & in Tertiana certe, nisi leuiuscula sit, & notha, hæc omnia habere veritatem experieris, dependet enim si exquisita, ac vera sit, ab humore calidissimo, ac feruenti, maximamque habente actiuitatem, & facile etiam ex minima occasione agitabilem, vnde motus fieri solent vehementes, ita vt etiam cessante febre, plurima remaneant symptomata, quæ febre ipsa pejora exiſtunt. In Quartana autem cum interpolatio major sit, nempe duorum dierum, si simplex sit, aut vnius integri, si duplex, hæc non ita procedunt, licet & ipsa vbi vehemens sit pessime interdum ægros accipiat, consueſcatque ingentem lassitudinem, mœrorem, ac tristitiam, debilitatem, viscerum, obstructiones, inappetentias deploratas, & hujusmodi alia symptomata in intermissione relinquere.

34 Cæterum quoniam etiam fœminæ religiosæ obligantur ad diuinorum recitationem, habent & ipsæ peculiares quosdam morbos, ex quorum culpa possint ab ea recitatione notabile detrimentum reportare; de quibus tamen generaliter dicendum est, quod, nisi sint febribus, & vehementibus symptomatibus concomitatæ, non facile impedimento esse possunt diuinorum recitationi. Vna tantummodo, aut altera ægritudo est præ reliquis in fœminis hujus rei respectu consideranda, nempe fluxus menstruorum immodicus, & fluor albus ipsius vteri. cum primo ergo affectu, si no abilis sit, & non facile amouibilis, recitatio profecto posset esse summopere nocua, vt fere omnibus immodicis hæmorragiis esse solet; facile enim fit, vt ex assiduo motu oris,

partiumque vicinarum, etiamsi leuis sit, venæ majorem in modum adaperiantur, & sanguinis motus concitetur. in fluore albo, nisi admodum immoderatus sit, nequaquam æquale periculum imminet, sed adhibita cautela, poterit recitatio esse innocua. His addi potest dolor vterinus, & ipsius vteri suffocatio. in quarum ægritudinum prima dicendum, quod nisi dolotis acerbitas obstet, recitatio non sit prohibenda; in secunda vero dicendum, quod, si ea passio sit insignis, & frequenter prehendat, omnino prohibeat hominem à diuinorum recitatione: nam & maxima in ea anxietudo interuenit, & multa, ac confertim facta spirituum resolutio, ex qua summa corporis debilitas infirmas insignitet ex erceat.

35 Postremo de Tumoribus, & vulneribus mentio habenda. & Tumores quidem pro partis, quam obsident, natura, pro accidentium concomitantia, pro humorum ipsos excitantium qualitate possunt aut notabile nocumentum à recitatione reportare, aut immunes ab omni noxa esse; nam Tumoribus, exempli gratia, calidis, caput occupantibus, aut pectus, vel alias insignes corporis regiones, febribus concomitatis, doloribus, inflammationibus, recitatio certam afferre potest, ac insignem noxam; contra si frigidi sint, si ignobiliores partes obsideant, si leuibus accidentibus associentur, recitatio nulli nocumento esse poterit: idemque de vulneribus videtur determinandum, quæ tamen magnitudine non sunt æstimanda, sed qualitate, & partium nobilitate; nam & leuiuscula quidem capitis vulnera (nisi adeo exigua sint, vt aspernabilia judicentur) aut pectoris, aut aliarum nobiliorum partium, & vbi aliqua magna vena aut arteria continui solutionem patiatur, aut si sanguinis rejectatio difficulter cohibeatur, non modo à simplici recitatione insigne damnum reportare possunt, sed etiam ex frequentato, ac leui sermone, & multo magis ex lectione.

Morbus denique Gallicus; cutaneæ infectiones; & alij quidam affectus, de quibus hic peculiaris mentio non habetur aut ex se quidem nullam oblæsionem ex recitatione reportare possunt, aut si aliquibus symptomatibus, majorique morbo associentur, ad superiora capita reduci possunt; juxta quorum determinationem aut notabiliter oblædi à recitatione eos posse, aut non ita, vt sufficienter excusent, nobis determinare licet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi à priuata recitatione excusantes, multo magis excusant à publica.*
2 *Morbi aliqui etiam si prohibeant recitare, non prohibent adesse in Choro.*
3 *Vertigo leuis an excuset à publica recitatione.*
4 *Melancholia, & Insania, an à publica recitatione excusent.*
5 *Epilepsia an ab eadem recitatione excuset.*
6 *Asthmatici à publica recitatione, an excusentur.*
7 *Stomachi dolor, eruditas, & alij hujusmodi morbi, an à publice recitando excusent.*
8 *Calculosi à publica recitatione an excusentur.*
9 *Hernioſi an in Choro recitare cogendi.*
10 *Arthritici dolores an ab ea recitatione excusent.*
11 *In febribus intermittentibus an valeat excusatio recitandi in Choro tempore intermissionis.*
12 *Fluxus menstruus immodicus an Mulieres à publica recitatione excuset.*
13 *Excusatio à publica recitatione locum habet in quibusuis sanguinis euacuationibus immodicis.*
14 *Fluxus albus vterinus, an mulieres à publice recitando excusent.*

De recitatione publica in Choro facienda.

QVÆSTIO III.

QVæ à priuata recitatione diuinorum idcirco 1
hominem excusare possunt, quia ex ea notabile ejus saluti detrimentum immineat, multo magis excusare videntur à publica recitatione in Choro; nisi forte illud adnotare libeat, nonnullos ex prædictis morbis à recitatione quidem homines prohibere debere, quia ab ea insigniter oblæderentur, qui tamen prohibere non possunt, 2
quo minus præsentes in Choro esse possint, vt exempli gratia Surditas est, Ophtalmia, Cæcitas, sanguinis sputum, stomachi dolor non actu affligens, & omnes pene morbi, qui etiam in interpolatione excusare possunt ob reuersionis periculum, & alij permulti. ergo nisi simul & semel qui eximitur à recitatione, eximatur ab interuentu in Choro (non inquam ab auditione recitandi, nam de hac re suo loco dicam) certe de hujusmodi morbis esset peculiarius considerandum. cum tamen hoc (nempe an excusatus à publica recitatione, excusetur etiam à præsentia in Choro) sit mihi adhuc incompertum, neque vllam circa hoc Canonistarum determinationem viderim, de illis vlterius verba facere pro nunc supersedebo, rejiciamque id ad eam ipsam quæstionem de auditione recitandi.

Sed præter commemoratos morbos, qui excusa- 3
re videntur à priuata recitatione, adhuc alij sunt, qui non à priuata, sed à publica tantum excusare debent, de quibus aliquid peculiariter addendum. Diximus ergo leuem vertiginem, sed non frequentem nullo modo impedimento esse, quin homo possit diuina recitare, quod quidem non in recitatione priuata tantum, sed etiam in publica locum habet. dari tamen potest casus (nec difficilis quidem euentu est) vt homo ex aliorum hominum frequentia, ex aëris excalfactione, ex cantu, ex luminibus, aliisque hujusmodi concurrentibus facile vertiginem pateretur. tunc ergo quia morbus non solum semper repullulare potest, sed ex frequentatione Chori majorem in modum adaugeri, certe homo ex tali recitatione nonnisi notabile nocumentum saltem processu temporis expectare rationabiliter posset; nam, vt diximus, vertigo præludium quoddam est majorum morborum, & si frequenter præhendat, etiam si leuis sit, in eos tandem terminatur; at vero si vertigo leuis sit, neque ex hac causa irritetur, tunc certe non majus detrimentum homo reportabit à publica, quam à priuata diuinorum recitatione.

Iam vero, præteritis aliis quibusdam morbis, 4
Melancholia, & Insania idcirco de se particularem

larem speculationem expoſcunt, quia, vt de vertigine diximus, euenire ſolet, quod aliqui ex hac vna cauſſa, nempè ex publica recitatione, & ex hominum frequentia, facile mente moueantur, ideirco igitur, licet in Melancholia, & dementia, cum habent dilucida intercalla longa, vt ſex menſium, aut etiam integri anni, dixerimus non poſſe ægros notabiliter lædi à priuata diuinorum recitatione, tamen vbi interueniens in Choro eſſet procatharticæ cauſſæ reuerſionis paroxiſmi, jam abſtinere omninò debent ægri ab hac publica recitatione, quia non ſolum morbus reuerteretur, ſed ægri in pejorem omninò ſtatum ſingulis diebus lapſi, tandem nunquam reſipiſcerent. Quæ quidem locum quoque haberent in Epileſia, quam certè non aliam ob cauſſam ſacrum morbum vocari voluerunt aliqui, niſi quia in ſacris faciendis ipſorum hominum frequentia illi obnoxios moleſtare conſueuit, quemadmodum & ob idipſum Comitialis dictus eſt, vel quia cum ægros præhendunt dum Comitia haberentur, Comitia dimittebantur: omittam autem volens alias cauſſas cur Sacer ab Auctoribus dictus ſit, recenſitas præcipuè à Mercurial. *lib. 1. pract. cap. 26. in prin.* eſſet ergo omninò euitanda publica recitatio ab Epileptico, dummodo ſoleat alias Epilepticis inſultibus moleſtari; non enim ex hoc quod quis ſemel, aut iterum Epilepſia ſit correptus, quicquam timere ſibi debet ab hac publica recitatione, ſed ſi frequentius corripiatur, ac præcipuè expertus ſit ea occaſione ſe concidere, tunc omninò abſtinere debet, quia facile eſt hominem in acceſſione ſuccumbere, ſi frequentius reuertatur, ac fortiter.

6 Quoad Aſthmaticos, ſeu Anhelatores illud conſiderandum, an à motu lædantur, nec ne; ſunt enim qui, vel leuiſſimo motu facto, ſuffocare planè videntur, hi autem non tam ratione recitationis in ipſo Choro faciendæ, infigniter oblædi poſſunt, quam ratione motus. Neque ſolum eundo, & redeundo, ſed etiam in aliis pleriſque corporis motionibus, quæ in Choro hunc; nam quoad ipſam vocem jam monuimus, ægros magis juuari, quam oblædi poſſe à diuinorum recitatione, neque ob id, quod in publica recitatione vox magis eleuetur, expectandum ideirco majus nocumentum inde eſt, nam contra pectus cum vox attollitur expeditius à craſſis, viſcidiſque materiis illud obſidentibus expurgatur, & reſpiratio liberior euadit, vndè hujuſmodi ægri (niſi moueri prohibeantur, quod maximè in ipſis acceſſionibus habet locum) in Choro interuenire debent, vbi primum publica recitatione in diuinum cultum directa, & ex ea etiam notabile leuamen ſuæ ægritudinis reportare poterunt, ſi ſtudioſe vocem attollant, atque pectus exerceant, facile enim experientur illud ab excedentibus excrementis hac ratione expediri.

7 Stomachi dolor, qui moderatus ſit, ejuſque eruditas, & inflatio, nauſea, inappetentia, aliaque ejus ſymptomata à materia cruda dependentia non ſunt impedimento publicæ recitationi: cum enim vociferatio ex Antyllo apud Oribaſium *loco ſæpe cit. cap.* 8. calorem augeat, purget, firmet, & attenuet, ſolidaſque corporis partes robuſtas, puras, & offenſæ minimè ob-

noxias reddat, præſentaneo remedio his affectibus eſſe poteſt, quod & ipſe Antyllus paulo poſt addebat dicens, Conuenit autem hæc ſtomachicis, vomentibus, acidum ructantibus, ægre concoquentibus, &c. vndè quo magis ægri hujuſmodi in Choro vocem attollent, eo magis à circumſtante populo officia diuina percipientur, & hi ipſi magis decoro ſatisfacient, ac magis etiam ab ipſamet recitatione juuabuntur. Eadem ratio eſt de Hydropicis, Chachecticis, cruditque humoribus repletis, ac refrigeratis, immò, vt idem auctor dicebat, etiam de his, qui ex morbo reſici debent, his enim omnibus accommodatiſſimam vociferationem eſſe inculcabat.

8 Qui calculo laborant, vt diximus, à priuata recitatione nihil quicquam oblæduntur, non ne autem à publica. Intelligo autem de iis, qui dolentibus Nephriticis ex calculo, aut veſicæ ex eadem cauſſa moleſtari facile ſolent, hi enim coacti vocem attollere, iiſdem dolentibus facile præhendi poſſunt, qui acutiſſimi, ac moleſtiſſimi tunc, ob quorum cauſſam abſtinere à recitatione deberent. Quod præcipuè haberet locum, vbi alias homo expertus ſit, ſe à vocis elevatione in pradictos dolores labi. Non tamen quicunque dolor conſideratilis eſſet, ſed grauis, aut ejus naturæ, vt cum eo lapis motus facile vrinam ſupprimeret, quod etiamſi abſque vllo dolore ex hac ipſa cauſſa, nempe diuinorem recitatione alta voce facta accideret, hoc eſt, vt vrina ex moto lapide, vel craſſiculis arenulis ſupprimeretur, homo deberet omninò à recitatione abſtinere, quia quanta mala impendant ex vrinæ ſuppreſſione, quantaque anxietudine homines in ea vexentur, vnuſquiſque nouit.

9 Hernioſum non eſt dubium à vehementiori voce, qua in Choro opus eſt, poſſe inſigniter oblædi, ſiquidem adaperiuntur magis viæ, & inteſtina, vel aliud quodcunque Herniam generans ad locum rupturæ decidunt, vnde non aſpernendum incommodum, actionis genus digna excitatur. Verumenimvero cum hæc facile remedium ferre poſſe experiantur (nam ſubligaculis huic negotio aptis inteſtina, cæteraque a ventre ad rupturam decidentia ſuo in loco detinemus) nihil incommodi, quod notabile ſit, ex recitatione etiam altiori voce facta ægri reportare poterunt: ſi tamen non obſtantibus ligaturis ex leui occaſione inteſtina in ſcrotum prolaberentur, non eſſet ea res negligenda; facile enim fit, vt inteſtina conduplicata in cauſſa ſint, ne fæces excern poſſint, quæ inibi indurata, & ſuperexcalfactæ inflammationem concitant, ægris exitialiſſimam, inde enim volualus fit morbus carnifex, ac perniciofiſſimus, ex quo homines frequentius ob ejus ferociam ſuccumbunt, quam hiberentur, & hoc quidem familiare Herniofis eſſe, vt ex hoc ſymptomate pereant, teſtatur Paræus *lib. 16. cap.* 58.

10 Arthritici dolores etiamſi actu affligant, neque exacerbari ex diuinorum recitatione, neque grauiorem morbum accerſere poſſunt, nili acutiſſimi ſint, & plures articulos obſideant, maximè autem ſuperiores, & præcipuè cerui-cis, tunc enim præterquam quòd motu quocunque irritari poſſunt, ex qua potiſſimum cauſſa ægri in Choro præſentes eſſe prohibentur, ipſa recitatio alta voce facta poſſet non aſpernabile

nocumentum afferre, nam non modo caput & excandescere, & repleri, & consequenter valuersum corpus, sed etiam humores proritare posset, & promptius in articulos præcipitare, quin & ad spirituales partes, proximosque articulos eos demandare non absque euidenti salutis discrimine.

Iam vero de priuata recitatione in intermittentibus febribus locuti in superiori quæstione, determinatum est, quandonam ea noxia, aut innoxia esse possit; in publica vero recitatione multo magis mutabunt quæ mihi concurrere diximus quod spectat ad imminens ex recitatione periculum. Illud vnum commonefacere hic non relinquendum, quod in Tertiana quacumque etiam leui, & quæ certam, ac longam habet intermissionem non modo quoad calorem febrilem, sed etiam quoad accidentia, quæ febrem concomitantur; etiamsi homo pancratice valeret, non posset sine periculo majoris morbi in Choro officia diuina recitare, & ratio est, quia cum in Tertiana putredo accendatur in humore tenui, calidissimo, & facile mobili, non leui negotio euenire potest, vt tam ex motu; quo indiget homo, vt ad Chorum se conferat, quicunque tandem ille sit, cum repeti debeat pluries singulis quibusque diebus, quam ex cantu, & recitatione alta voce facta; ipsa bilis majori cum impetu, ac celeritate consueto moueatur, vt calor in corpore increscat, & in natura alias disposita eadem bilis adaugeatur, vt paroxysmi longiores fiant, ac fortiores, vt sympromata multiplicentur, & vt tandem febris ex simplici duplex, ex duplici intermittente continua fiat, & hominem è medio tollat. Quæ omnia tanto magis locum haberent quanto esset Tertiana magis exquisita; tunc enim bilis sincerior magis ferociens, cum impetu mouetur; vnde multo magis hæc locum sibi vindicabunt in iuuene naturæ calidæ, & siccæ, in fortibus paroxysmis, in calore ægri, ac feruido, quam in senc, in natura frigida & humida, in mitioribus accessionibus, in calore magis remisso; sed & in Quartana etiam pari circumspectione videtur vtendum, vbi tamen simplex est, recitare in diebus remissionis nihil obesse potest. Sed si duplex esset, non esset omni ex parte tutum recitare; quamquam enim integro die febris intermittat, ægri à præcedentibus accessionibus summe debiles, ac defatigati remanere solent, ita vt quiete opus habeant, ne ex labore, quicunque ille sit, labefactata Natura, febris quotidiana fiat, tunc enim in malis æger est, vt dicebat Celsus *lib.* 3. *cap.* 15.

Sunt vero etiam in fœminis nonnulla, quæ sese offerunt in hac occasione considerauda; maximè autem considerabiles in ipsis sunt duo affectus, nempè menstruus sanguinis fluxus, cum immodicus est, & albus fluxus albus dictus. De priori enim sympromate dubium non est, quod recitatio in Choro alta voce facta possit illi summopere nocere, nam viæ magis adaperientur, sanguis magis excalfiet, & ad motum concitabitur. Vbi ergo hic fluxus adeo superfluus sit, vt periculum minetur, & habere soleat accessiones quasdam menstruas, aut etiam minus frequentes, non solum timendum est, ipso sympromate vrgente, sed etiam extra ipsius insultum, maximè vero ipso menstruali fluxu ex naturæ præscripto reuertente; modica namque occasione hiantibus veteri venis, sanguis ad exitum irritari, ac commoueri potest, & mulierem in commemoratum mortis discrimen deducere; quapropter illud etiam hic admonebimus, quod, cum in superiori quæstione admonuerim, in nonnullis sanguinis expurgationibus etiam priuatam recitationem summo detrimento corporeæ saluti esse, hoc multo magis locum habeat in publica recitatione, ex qua quælibet sanguinis euacuatio præter naturam facta potest incrementum sumere, hominemque euidenti vitæ periculo exponere, si modo ea euacuatio notabiliter superfluat, nam alias vel leuis esset, imanis esset timor reportandi aliquid mali ab ipsa recitatione; dummodo excipiamus sanguinis ipsum ex pectore, in quo tanta circumspectione procedendum Medico est, vt etiam simplici locutioni ægro interdicere debeat.

Quoad alium vero fluxum, quem album nominauimus, dubitari non ab re potest, an publice recitationi impedimento esse possit, decernendumque id negatiue, nisi is fluxus contumacius esset, & ex ejus causa mulier in marasmum tendere videretur, tunc enim magis disponeretur ex publica recitatione ad Tabem, ac promptius vitam, radicali humido omnino ablumpto, obiret.

11 12 13 14 15

SVMMARIVM.

1 *Qui non tenetur recitare non tenetur alium recitantem audire.*

2 *Aliqui sunt qui obligantur ad audiendum Horas Canonicas.*

3 *In audiendo suus est labor.*

4 *Labor in audiendo leuis, quando sensorium est bene dispositum. contra vbi est male dispositum.*

5 *Dolores capitis acuti, & inflammatorij ab auditione vehementiori irritari possunt.*

6 *Auris dolor, vel inflammatio quandonam ab auditione excusare possit.*

7 *Dolores oculorum, & dentium, an & quando excusent.*

8 *Dolores si intermittant, tempore intermissionis non excusant*

Qui recitare officia diuina non possunt, an teneantur recitantem alium audire, & quænam etiam ab auditione recitandi hominem excusare possint.

QVÆSTIO IV.

Licet communissima Canonistarum opinio ea sit, non teneri eum, qui non potest officia diuina recitare, alium recitantem audire, vt testantur Nauarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 100. *& de Oration. cap.* 11. *num.* 6. *& seqq.* Suarez *de virt. & stat. Relig. cap.* 27. *nu.* 11. *Tom.* 2. Tolet. *lib.* 2. *Instr. Sacerd. cap.* 14. *nu.* 1. Summa Siluestr. *verbo Horæ nu.* 5. Azor. *Instit. Moral. lib.* 10. *cap.* 13. *vers. Secundo quæritur.* Rod. *Quæst. Canon. & Reg. Tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 10. *& alij;* non defuerunt tamen, iisdem asserentibus, qui

con-

contrariam opinionem veriorem credideriut, ſignanter autem apud ipſos hanc opinionem ſequitur Girald. *in tract. de aſſid. orat. queſt* 4. eamque etiam amplectitur Nicol. Plouius *de Hor. Canon. queſt.* 4. & pro ea Innocentium adducit, quem tamen cæteri omnes pro negatiua citare ſolent, ſed quicquid ſit de hoc, non hac vna tantum ex cauſſa agere, etiam de iis impedimentis ſtatui, quæ hominí juſtam præbere poſſint excuſationem, ne audire recitantem teneatur, eo quod tuto audiens ſenſu vti non poſſit: ſed etiam quia id ipſum ad
2 alia inferuire poterit; nam datur etiam in aliquibus obligatio audiendi Horas Canonicas, vt in Religiolorum Laicis. Nauarr. ex Palud. *de Orat. cap.* 11. *num.* 8.

3 Eſt ergo & in audiendo ſuus labor; nam & ſua voluptas, & ſuus dolor eſt, vt patet, & adnotat quoque Gal. *lib.* 1. *de ſympt. cauſs. cap.* 6. *in princ.* [Et antè illum Hippocr. *lib.* 2. *de Diæta. num.* 26.] conſequens igitur eſt & in audiendo ſpiritus reſoluui, cum & ex voluptate, & ex dolore ſpiritus reſoluantur, ex ſpirituum autem reſolutione conſequitur labor, & ea de cauſſa ad laborem ſequitur imbecillitas Gal. *comm.* 2. *de vict. rat. in acut. tex.* 47. recte igitur inter cæteras exercitationes ac labores, quibus in victus ratione vtimur, hæc etiam exercitatio, & labor connumeratur, qui per auditum fit, de quo poſt vetuſtiores copiose ex Neotericis egit Martilius Cagnatus *de ſanitate tuen. lib.* 2. *cap.* 14.

4 Licet autem labor, quem ſenſus Auditus facit, leuis omnino ſit, vbi obiectum non ſit valde excedens vel in magnitudine, vel in frequentia, vt in ſono, ac fragore magno, in frequentata, ac alta, aut alias minus grata vociferatione, in ſono maxime acuto, ac perenni, & minime grato, & in ſumma in omni ſono, qui huic ſenſui aut inſigniter diſpliceat, aut illum intenſe afficiat, tamen id quidem verum eſt vbi ipſum ſenſorium, ejuſque origo, nempe caput ſit bene, & naturaliter diſpoſitum, alias autem vbi præter naturam aliquo modo ſe habeat, ac male ſit diſpoſitum, tunc etiam ab auditione mediocris ſoni, immo etiam interdum lenis, aliaſque non ingrati laborem ſubit, & male habet, quemadmodum euenit etiam in ſenſu tactus; vbi enim caro naturaliter ſe habeat, non ita prompte afficitur à quocunque ſenſibili; quando vero non naturaliter eſt diſpoſita, vt exempli gratia, in graui vulnere, in inflammationibus, & hujuſmodi, tunc etiam à leniſſimo ſenſibili peſſime afficitur, atque intenſe dolet, quod elegantèr inſinuabat Torquatus Taſſus *in ſua Hieruſal. Cant.* 12. *ſtan.* 85. dicens in hæc Carmina:

Qual in membro gentil piaga mortale
Tocca s'inaſpra, e'n lei creſce il dolore.

Quoniam ergo plures caſus dari poſſunt, in quibus ex ſola recitationis auditione homo notabilem leſionem reportare poſſit, certe omnino neceſſarium videtur de illis nonnulla in medium afferre. & primo quidem dolores capitis acuti, ac inflammatorij ex acuta, ac calidiſſima materia ortum trahentes, etiamſi abſque febre eſſent, quod tamen de raro euenire ſolet, non minimum læsi à ſola auditione recitationis diuinorum poſſunt, maxime autem id locum habet in recitatione publica, à qua etiamſi dolores ad eam acuriem, quam diximus, non deuenerit, ſed tamen ſint magni, & moleſti, poſſunt notabiliter augeri, & majores facti morbum aliquem de certo pernecabilem accerſere. quæ tamen locum non haberent in aliarum partium doloribus, ipſa Aure excepta, cujus vel dolor, vel inflammatio, ſi notabiliter, & inſigniter affli- 6
gant, à ſimplici auditione recitandi diuina majorem in modum irritari poſſet, vt enim jam monuimus, licet ſonus recitantis, moderatus eſſet, quemadmodum eſt cantus in Choro factus, tamen organo tam male diſpoſito exiſtente, etiam à moderato illo ſono, immò & a leuiori, vbi maxime per aliquod notabile tempus frequentaretur, non aſpernabilem pateretur læſionem. ſed & aliarum quarundam partium ipſius capitis dolores tam male interdum hominem accipiunt, vt à ſimplici, ſubmiſſa, ac leui allocutione irritari videantur, qualis eſſet do- 7
lor oculorum maxime pulſatilis, qui vel ex ipſo aeris circumambientis motu videtur excandeſcere, vt in his, qui graui Ophtalmia laborant non infrequenter experimur. quin & dentium dolor tam acerbus, & attox interdum eſt, vt ne leuem quidem ſonum audire ægrum permittat, neque id mirum, cum ipſe motus aer in partem doloroſam impingens videatur ipſius doloris cauſſam augere; neque profecto hæc tam leuia ſunt, vt ſaltem in vehementiori ſono, qualis eſt, qui ex cantu in Choro proficiſcitur, nulla conſideratione digna ſint cenſenda.

Admonendum autem, quod, etſi dolores ad 8
magnam acutiem perueniant, & tamen ſint periodici, & omnino remittant, non tam prompte ex hac ſola cauſſa, nempe ex auditione aliorum in Choro recitantium, irritari, ac repullulare poſſunt; vnde, cum ex Canoniſtarum determinatione morbi, qui non perpetuo, ſed per acceſſiones, & circuitus affligunt, non excuſent hominem tempore intermiſſionis à recitatione diuinorum, multo minus profecto excuſabunt ab auditione recitandi; neque enim tam euidens, aut efficax cauſſa auditio eſt, etiam mediocris ſoni, immo & vehementioris, vt Religioſorum in Choro canentium, vt inſignem dolorem etiam in homine alias diſpoſito, non tamen actu dolente, cauſſare poſſit; cum tamen dolores actu affligunt, & acerrimi inſimul ſunt, hæc ipſa cauſſa, vt diximus, facile poteſt eos ipſos dolores exacerbare, & adaugere, ob jam mali affecti inſtrumenti exquiſitiorem ſenſum, & præternaturalem cõnſtitutionem. Quamquam, vt finem his imponam, numquam datur caſus, in quo quis inſignem læſionem ex ſola auditione recitandi reportare poſſit, quod non ſimul & ſemel ab aliquo majori morbo, aliaue grauiori ex cauſſa ab eadem auditione excuſati non poſſit, itaque ſuperfluum videtur præter commemoratos, de aliis morbis mentionem peculiarem facere, maxime cum excuſatio ab auditione vix vnquam habere poſſit locum in recitatione priuata, in publica vero ſemper plura concurrant, ob quorum cauſſam multo facilius homo excuſatur, quam ex hac, nempe ex læſione, quam ille audiendo recitantes contrahere poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotes obligantur ad celebrandum ſaltem in diebus ſolemnibus, & num.* 3.

2 *Infirmitas eſt ex legitimis cauſſis impedientibus celebrationem.*
4 *Epilepſia quando prohibeat hominem à celebrando.*
5 *Vertigo an prohibere debeat Sacerdotem à celebrando.*
6 *In Aſthmate quando abſtinendum ſit à celebratione.*
7 *Sanguinis ſputum an impediat hominem celebrare.*
8 *Lipothimia, aut Syncopis quando impedire debeat celebrationem.*
9 *Cardialgia an impediat hominem celebrare.*
10 *Vomitus frequens, & ex leui cauſſa quando impediat celebrare.*
11 *Febres quæ à Miſſa audienda hominem excuſare poſſint.*
12 *In intermittentia febris quando excuſetur Æger ab audienda Miſſa.*
13 *Medici non abſque peccato ſine neceſſitate medicamenta præbent diebus feſtis, & in cauſſa ſunt, vt illa aſſumentes Miſſæ non interueniant*
14 *Dolores qui à Miſſa audienda excuſent.*
15 *Qui morbi ob Aeris injuriam à Miſſa audienda excuſent.*
16 *Ob motum quomodo excuſentur, qui ſanguinis rejectionibus moleſtantur.*
17. *Qualitas motus, & quantitas conſideranda.*

Qui morbi Miſſæ dicendæ, quiue audiendæ impedimento eſſe poſſint.

QVÆSTIO V.

1 MAnifeſta eſt Sacerdotum obligatio ad celebrandum ſaltem in diebus ſolemnibus per ea, quæ adducit D. Thom. *par. 3. Summ. q. 82. art. 10.* & Nauarr. *in man cap. 25. num. 89.* & omnium item aliarum perſonarum obligatio ad audiendam Miſſam in diebus feſtis, qui de præcepto ſunt, per Eccleſiæ præceptum, vt omnes Canoniſtæ teſtantur. Nauarr. *in man. cap. 21. num. 1.* Summa Ang. *verbo Miſſa num. 57.* ſumma Silueſtr. *verbo Miſſa. 2. num. 1.* Tolet. *Inſtr. Sacer. lib. 6. c. 8.* in vtroque tamen caſu interuenire poſſunt legitimæ excuſationes, & juſta impedimenta, de quibus iidem Canoniſtæ, inter quæ ſuum obtinet locum infirmitas, de
2 quo impedimento Medicus conſulitur, ad quem ſpectat determinare, quando ſit ſufficiens, quando vero non. de eo igitur in præſenti quæſtione verba faciemus, ac primo de iis, quæ impedire poſſunt Miſſæ celebrationem, deinceps de iis, quæ impedire poſſunt ejuſdem auditionem.

3 Quoad primum ergo notandum, obligationem celebrandi non obligari Sacerdotes ſingulis diebus, ſufficit enim, eique obligationi ſatisfaciunt, ſi aliquando celebrent, vt ſaltem ter in anno. qua veritate ſtante, rari omnino morbi erunt, qui hominem legitime excuſare debeant, cum morbi rari ſint, qui indeſinenter affligant, & pene nulli, qui non aliquando intermittant, vnde poteſt homo, qui de præſenti aptus non eſt ad celebrandum, poſt menſtruum, aut bimenſtruum ſpatium aptus eſſe, etſi enim decentius ſit in ſolemnibus feſtis celebrare, qui tamen tunc non poteſt, ſi alio tempore celebret, obligationi ſatisfaciet, dummodo ter in anno celebret, vt ego credo, nam hoc ad Canoniſtas pertinet.

Sunt tamen aliqui morbi graues quidem, qui vel ex hac vna occaſione, ſi alias familiares ſint, poſſunt reuerti, qualis primo loco eſt Epilepſia, quæ ſi inſi-4 gnis ſit, ita vt homo in terram cadat cum ſtridore, membrorum diſtorſione, & ſpuma in ore, & hoc non ſemel acciderit, omnino hominem prohibet à celebrando, quod idcirco jure determinatum eſt *in cap. Nuper. cauſſ. 7. quæſt. 2.*

Huic autem finitimus morbus eſt vertigo, cuius ſi homo ſit ita obnoxius, vt facile ea prehendatur, ejuſque naturæ ſit, vt hominem ſtare non permittat, ſed aut quieſcere, aut in terram cogat concidere, & diu duret, motuſque ejus ſit validus ita vt omnia in girum conuolui appareant, profecto periculoſa celebratio eſſet, maxime quia vertigo hujuſmodi ſolet hominibus jejunis, ſtantibus, legentibus, aut aliquid attentius facientibus eſſe infeſta, quæ omnia in Miſſa celebranda concurrunt.

Timendum inſuper eſſet celebrare in Aſthma-6 tis ſpecie illa, quæ Orthopnæa dicitur, & quæ hominem ſuffocare videtur, ſi alias quis ea de facili prehendatur, & præcipue ex longiuſculo ſermone, vel vocis aliquali exercitatione, qualem oportet in celebrando interuenire. ſic etſi ſtare quis non poſſit abſque eo, quod facile in anhelationem, ſpirituſque anguſtiam labatur, nam vbi in celebrando ſymptomate prehenderetur, coactus celebrationem continuare facillime in animi defectum impingeret, & vitæ euidens periculum ſubiret, quæ tamen non haberent locum in aliis leuioribus ſuſpirij, ſeu Aſthmatis ſpeciebus, licet & in ipſa acceſſione, nempe ſi in ipſa celebratione acceſſio irrueret, valde incommoda futura eſſet celebratio, & nonniſi cum indecentia aliqua abſolueretur.

Sanguinis ſputum timoroſum quoque in hoc ne-7 gotio eſt, neque debet homo ſe huic periculo exponere, vbi alias frequenter ſanguinem ex pectoris venis vel eroſis, vel ſciſſis, vel reſeratis excreet, maxime vrgente adhuc deſtillatione ſalſa, & acri ad pectus cum tuſſi ſicca, & perenni; nam profecto facile eſt in ipſa celebratione, venas adaperiri, & ſanguinem ab illis effundi, aliquando in magna copia, non ſine multo celebrantis dedecore, & tanti ſacrificij indecentia, neque ſine omni ejuſdem celebrantis vitæ periculo.

Lipothimiæ, aut Syncopi ſi quis frequenter ob-8 noxius ſit, à celebrando debet deſiſtere; nam & jejuno homine, & ſtante, & quoquomodo laborante irruere hi affectus conſueuerunt, quemadmodum etiam & Cordis tremor, ejuſdemque palpitatio, ex quorum cauſſa prompte homo periclitari poſſet; quæ quidem intelligenda, vt in aliis quibuſdam morbis admonui, vbi hujuſmodi affectus inſignes ſint, & frequenter, ac leui ex cauſſa, & maxime ſtomacho vacuo, & homine diutius ſtante, aut attente aliquid faciente, reuertantur, ſyncopi excepta, quæ nunquam ita leuis eſt, quin ſit grauiſſima, itaque ſi his commemoratis ex cauſſis aliquo modo ſe prodat, hominem à celebrando omnino prohibere debet.

Cardialgia quoque in hac re in cenſu habenda9 eſt, tam atrox enim affectus eſt, tantaque anxietudine hominem exercet, vt impoſſibile ſit eum inter celebrandum aut animo non deficere, aut inceptam ſacrificij celebrationem abſoluere, Vomitus etiam moleſtus, ac frequens fugiendus eſſet,

ſi homo

si homo eo jejunus moleſtetur, nam alias vbi à cibo, vel longe à cibo, vel in quocunque diei tempore prouocaretur, nullum impedimentum præberet, quo minus homo celebrare poſſet.

Cæterum in Miſſa audienda tam parum laboris impenditur, vt, niſi obſtaret corporis motus, quo indigemus, vt noſmetipſos ad locum ſacrum conferamus, vix vllus daretur morbus, ex quo quicquam notabilis periculi homini imminere poſſet in Miſſæ auditione; quia tamen abſque eo motu huic obligationi ſatisfacere ſecundum plurimum non permittitur, & ex ea cauſa plura in morbis accidere poſſunt non contemnendum periculum portendentia, peculiariter venit conſiderandum, quinam ii morbi ſint, ex quibus id genus periculi ſit expectandum. & primo quod de 11
febribus alias diximus, locum etiam habere in hoc caſu poteſt, niſi aut leuiſſimæ ſint, aut ſimul & leues, & interpolatæ, vt Tertiana, & Quartana. in quibus tamen certum eſt, quod in diebus afflictionis nullo modo tutum ſit, hominem è lecto ſeſe dimouere, & multo minus tutum extra domum prodire, ſi vehementiores habeant inſultus, & maxime in Tertiana, in qua ob humoris ipſam excitantis naturam, & qualitatem, facillime Ægri aut in praua ſymptomata labi poſſunt, aut febris ex ſimplici duplex, aut continua fieri poteſt; ſed & in diebus quoque interpolationis, vbi Tertiana non omnino aſpernabilis, ſed aliquam habeat vehementiam, non caret periculo ſeſe mouere, aut domo egredi; ſi tamen leuiuſcula, eſt vtrumque videtur periculo carere, niſi morboſus apparatus majus aliquod malum minaretur. In Quartana, vbi laſſitudo non ſit adeo excedens, vt ipſa ſola per ſe prohibeat hominem loco moueri, non modo è lecto ſurgere, domoque egredi, omni vacat periculo, ſed etiam ſeſe pauliſper exercere; itaque abſque incommodo poſſunt ægri Miſſæ interuenire.

12 Præterea in his febribus intermittentibus animaduertendum, quod, cum contingat in diebus interpolationis aut ſanguinem minuere, aut medicamentum per alium purgans exhibere, atque id de neceſſitate fiat, quia periculoſum eſt in ipſa die afflictionis hæc præſtare, certe non careret graui periculo homines in his caſibus ſacrificij celebrationi interuenire, ea enim occaſione facili negotio in ſyncopim, alioſque non contemnendos affectus labi poſſunt. At vero non abſque pec- 13
cato alia ex parte à Medicis fieri crediderim, vt in præſeruatiuis purgationibus præbentes medicamenta, aut ſanguinem abſque neceſſitate extrahentes in diebus feſtiuis occaſionem præſtent, vt homines Miſſæ interuenire non valeant, ipſoſque etiam medicamenta aſſumentes, quibuſque ſanguis extrahitur, non eſſe à culpa immunes credendum, cum alias commode poſſint feriatis diebus eadem medicamenta aſſumere, aut ſanguinem extrahere, quod pro Canoniſtis animaduertendum duxi, & multo magis pro ipſis Medicis ad hoc, vt in poſterum hoc inconueniens admoniti pro viribus deuitent.

14 Cæterum dolores, qui motu irritari poſſunt ad hoc, vt notabile aliquod periculum minentur, graues eſſe debent, & cum notabili anxietudine corporis aſſociati, quales ſunt qui vel nobilem aliquam partem, vel exquiſito ſenſu præditam obſidere ſolent, & qui ſecum afferant alia non contemnenda ſymptomata, vel laſſitudines ingentes, inappetentias inuincibiles, vigilias inſuperabiles, & id genus alia. in his namque ſimilibuſque euentibus facile & dolores irritari, & ſymptomata adaugeri, & homo manifeſto vitæ periculo exponi poſſet. Tales eſſent dolores capitis acuti cum pulſu, oculorum caligine, vomitu, horrore, & hujuſmodi, ſtomachi vehementes cruciatus cum inappetentia, nauſea, hipothimia, dolores colici, Iliaci, Nephritici, quando atrocitate ſunt inſignes, & alij his non abſimiles.

Præterea quidam morbi ſunt, qui non tam ex 15
motus occaſione, quam ratione externi ambientis periculum minari videntur, ſi homo illis affectus Aeri ſeſe exponat. hujuſmodi eſſet grauis Ophtalmia, quæ inſigniter irritari ab externi Aeris injuriis poteſt, & hominem in peſſimum ſtatum conjicere, quæcunque tandem ſit temporis conſtitutio; præcipue autem hoc locum habet in Ophtalmia, quæ & dolore, & inflammatione ſit notatu digna. talis etiam morbus eſſet graue Aſthmatis genus, etiamſi non actu affligeret, aut mediocre actu affligens vigente Hyemis rigore. & quamquam Celſ. *lib.* 4. *cap.* 4. nihil magis conferre huic affectui adſtruit, quam lentam ambulationem pene vſque ad laſſitudinem, docetque exercitationem ambulandi, currendique eſſe in eo neceſſariam, tamen cauendus ſemper Aeris rigor eſt, ex cujus tantum culpa hi affectus & recurrunt, & exacerbantur, & acutiores fiunt. Non diſſimile commemoratis eſt ſanguinis ſputum, quod etiam in magnis Æſtatis feruoribus, & in horridis Hyemis algoribus ſoler leui negotio recrudeſcere. vbi igitur proximus timor, ac rationabilis eſt, ne reuerſionem faciat, omnino hujuſmodi temporis conſtitutiones declinandæ, ne homo mortis periculum ea occaſione ſubeat.

Ex motu quoque rationabilis timor inſurgit in 16
omnibus ſanguinis fluxionibus, ſi non modo mediocres tantum, ſed & excedentes ſint, qualis eſſet ſanguinis vomitus, narium hæmorragia, aut hæmorroidum, aut menſtruorum in fœminis non naturalis euacuatio, cum in omnibus, ac ſingulis indici à Medico debeat omnimoda quies, & qualiſcunque motus etiam lenis diſcrimine notabili non vacet; quin etiam cæteros fluxus, cum vltra modum moleſtant, non eſſe ab omni periculo immunes in hoc negotio certum eſſe debet; nam præterquam quod motu irritantur, facile ex ejuſdem motus cauſſa ægrotantes in Lipothimiam, animi defectum, ac ſyncopem labuntur, ex quibus aliquando improuiſam illos mortem oppetere difficile omni ex parte non eſt.

In quibuſuis tamen caſibus præter prædicta qua- 17
litas, & quantitas etiam motus faciendi, vt homo ad ſacrificij locum ſe conferat, venit conſiderenda: non enim dubium eſt, quod vbi motus modicus ſit, & cum parua agitatione, vt ſi lectica, aut Rheda quis ferri poſſit major morborum vehementia requiritur, vt ex eo homo quicquam periculi reportare ſe poſſe timeat: contra ſi multus eſſe debeat, vt ſi Eccleſia longe diſtet, ſi propriis pedibus perficiendus, minor morbus ſufficiet.

SVMMARIVM.

1 *Vocis exercitatio inter alias corporis exercitationes connumeratur*

2 *Lectionis commoda, & incommoda vnde.*
3 *In lectione qua notanda.*
4 *Lectio longe à cibo facta ſemper tutior, quam proxime à cibo.*
5 *Characteres minuti caput, & oculos inſigniter fatigant.*
6 *Submiſſa vox, quam clara tutior, alta tamen in multis morbis maxime proficua.*
7 *Recitatio ſedendo facta tutior, quam ambulando.*
8 *Qui capite imbecilli ſunt, qua obſeruare in recitando debeant.*
9 *Qui chataro laborant, quomodo recitare poſſint.*
10 *Qui oculorum vitiis moleſtantur, quomodo debeant recitare.*
11 *Aſthmatici quomodo recitare debeant.*
12 *Qui ſanguinis rejectationibus tentantur, qua obſeruare debeant.*
13 *Qui animo facile deficiunt, quomodo recitare poſſint*
14 *Stomachici quomodo debeant recitare.*
15 *Ventru doloribus obnoxij, qua obſeruare debeant.*
16 *Chachectici, Hydropici, Obſtructi, quomodo poſſint tuto recitare.*

Medica præcepta in recitandis diuinis officiis ſeruanda, quibus recitatio ob aliquem morbum noxia quoquo modo eſſe poſſet.

QVÆSTIO VI.

INter cæteras corporis exercitationes Medici vo-
1 cis exercitationem connumerarunt, eamque ad corporis ſalubritatem accommodantes plura de ea re præcepta tradiderunt; inter alias autem de ea ſignanter exerçitatione meminerunt, quæ lectione fit, in quo genere comprehendere nobis licet diuinorum recitationem. quoniam ergo vna ex parte in hac re vrget hominis obligatio ad recitandum, ex alia vero timor corporeæ ſalutis amittendæ, cum nonnullos contingat male affici, & à diuinorum recitatione facile notabilem noxam reportare, qui tamen auctoritate *cap. Contraria de conſecrat. diſt.* 5. moti, aut religionis amore, & Dei obſequentia pelecti corpoream ſalutem Animæ ſaluti poſtponunt, conſentaneum eſt his commonſtrate quonam pacto cum minima, aut nulla corporis injuria propriæ obligationi poſſint ſatisfacere, quod etiamſi obſeruare velint nonnulli, qui leuioribus ex cauſſis à diuinorum recitatione ſeſe excuſant, non tam faciles in poſterum erunt ad ſe ab ea obligatione eximendos, nec Prælati tam indulgentes erunt in illis diſpenſandis, qui tamen plerumque Medicorum relationi, ad pauca aduertentium, & in hoc negotio negligentium acquieſcentes, ſubditos ſuos ab hoc vinculo exuunt.

Iam igitur in ſecunda quæſtione vidimus, quibus in morbis periculoſa eſſe poſſit diuinorum officiorum recitatio. nunc vt propoſitæ prouinciæ ſatisfaciamus aliquid breuiter, ac generaliter de lectione dicendum, vt poſtmodum ſciamus quæ commoda, aut incommoda ab illa reportare liceat, & quomodo incommoda euitare, commoda procurare inde poſſimus. ac profecto lectionis commoda, & in-
2 commoda, noxæ, & vtilitates à variis rebus dependent, quæ aut ipſum hominem recitantem, aut ipſam lectionem reſpiciunt. quoad hominem enim videndum, an ſanus omnino ſit, an aliqua parte corporis laboret, cujus partis reſpectu lectio illi vtilis, aut damnoſa eſſe poſſit. quoad lectionem autem notatur qualitas ipſius modulationis vocis, 3
tempus legendi, librorum qualitas & quoad res, quæ leguntur, & quoad characteres librorum, locus vbi legitur, quantitas lectionis.

Quoad vocis namque modulationem hæc aut alta eſt, & clara, aut ſumiſſa, & obſcura, item aut velox, aut tarda aut grauis, aut acuta, aliter enim corpus afficit vna, quam alia, & vna quidem partes roborare, alia illas debiles efficere apta eſt, & ſic de reliquis.

Quoad tempus lectio vel fit jejuno ſtomacho, vel à cibo, item vel fit de mane, vel in meridie, vel veſpere, vel noctu. item aut ante ſomnum, aut poſt ſomnum. Quoad qualitatem librorum vel conſtant ii characteribus minutis vel groſſis, vel mediocribus, in qua re alia quoque adnotari poſſunt. Quoad qualitatem rerum, quæ leguntur, eæ vel ſeriæ ſunt, & graues, vel ludicræ, vel jucundæ, vel moleſtæ, vel mentem abſtrahentes, & ſummam attentionem facientes, vel contra.

Quoad locum legendi is vel apertus eſt, vel clauſus, vel Soli diſcoopertus, vel vmbra contectus, vel calidus, vel frigidus, humidus, aut ſiccus vel ventis bonis, aut malis perflatus, aut nullo vento agitatus. Quoad quantitatem denique lectio aut longa, & multa eſt, aut breuis & modica, aut mediocris, item aut frequens, aut infrequens, aut vna vice confertim facta, aut ſenſim, & repetitis vicibus.

Qui ergo, non obſtante aliqua corporis valetudine, quæ illos excuſare poſſet, recitare diuina officia volunt, ſi quæ inde incommoda eorum ſaluti prouenire poſſunt, euitare deſiderant, hæ primo generales regulas, quæ ſequuntur, obſeruent.

Minus damni ſemper habet ſecum lectio longe 4
à cibo facta, quam immediate poſt cibum, innoxia autem ſemper eſt ante cibum. nam quæ immediate à cibo fit præterquam quod requiſitam attentionem habere non ſolet, ciborum concoctioni nocet, caputque multis vaporibus replet, quæ tanto facilius ſuccedunt, quanto attentius homo recitat, aut legit. maxime igitur nocebit recitatio tunc facta vbi capue doleat, aut excrementitiis humoribus ſit refertum, vbi oculi fluxionibus ſint obnoxij, vbi ſtomachus difficulter concoquat, & aliis quibuſdam caſibus, de quibus in ſuperioribus.

Secundo litteræ, vel Characteres minutiores 5
non ſolum oculos mirum in modum defatigant, quibus inimiciſſimi ſunt, ſed etiam caput ipſum, cujus aliquando dolores conuocare ſolent; quapropter ſemper, atque in omni ætate, in omnique corporis affectione conducibilius, magiſque tutum eſt, craſſiorum Characterum libris vti. præcipue autem minutiores euitare debent qui caput, & viſum debile ſortiuntur, & qui quoquomodo oculorum affectibus detinentur.

Tertio ſicuti ſubmiſſa vox nulli pene affectui in- 6
commodare eſt apta, ita alta, clara, & acuta in aliquibus interdum noxia, in aliis etiam perutilis eſſe poteſt. in ſubmiſſa nulla humorum agitatio, nulla, aut ſaltem modica excalfactio ſuccedit. in clara alta, in acuta major, & minor agitatio, & notabilis capitis, pectoriſque vicinarumque partium excalfactio exoritur. quemadmodum ergo

ſubmiſſa

subnigra capiti tutior est, ita cæteræ interdum insigniter illi obesse possunt, eodem pacto subnigra pectori nunquam inimica, acuta aliquando inimicissima, clara, sonora, & expedita amica plerumque est. Idem quoque de lectione tarda, aut veloci asserendum, illa nihil, aut propemodum, hæc aliquantenus interdum, plerumque autem insigniter præcipue si simul clara sit & velox hominem exercere, & excalfacere apta est, & sic aut nocua, aut innocua, quinimò dicam nonnihil vtilis euadet.

7 Quarto recitatio sedendo, aut quiescendo facta nullum habet secum salutis incommodum, nisi procumbendo, & maximè in dorsum fiat; ambulando autem quemadmodum aliquando potest nocere, ita alias vtilis esse poterit. Sic recitare sub Sole semper nocuum, sub vmbra non semper nocuum, si modo neque multum denta sit, neque in loco frigidiori, aut humidiori fiat, exercitatione enim, & recitatione succedit internarum partium excalfactio, & euaporatio ad externos cutis poros, vnde si ambiens in frigiditate excedat pori constipantur, & vapores ad intra repelluntur non sine notabili salutis nocumento. In humidiori autem loco pori adaperti ambientis humiditatem excipiunt, vndè non contemnenda sanitatis incommoda pullulant. Iacendo, & maximè supine recitare habet secum notabile incommodum, in latus non ita. Et ratio est, quia supino jacente homine, magis laborant in respirando partes, cum difficilius elevari possint; tanto magis autem eas laborare necesse est, si legere, aut recitare eo modo homo velit, itaque in pectoris affectibus erit, hoc maximè noxium.

8 His ita dispositis, sanis suo juri relictis, si qui capite imbecilli sunt, & quod facile repletur, aut minima ex caussa dolet, ij nullam noxam à recitatione reportabunt, si recitare vitent immediate à cibo, si recitent voce submissa, in loco amæniori, & aperto, non sub densiori vmbra, neque in loco nimium calido, aût nimis humido, si ambulantes, aut sedentes recitent, si non velociter, sed tardiusculè; quæ etiam conuenient iis, qui quoquomodo aliqua capitis parte dolent, aut male afficiuntur.

9 Qui catarrho tenui, salso, ac subtili, calido, & acri laborant, leniter recitent, in loco frigidiusculo, voce submissioti, non jacentes, sed stantes, leniter deambulantes; qui autem frigido, ac crasso molestantur, concitatiori sono, alacque, ac clara voce recitare debent, in loco calidiori, stantes, aut ambulantes potius quam sedentes, aut procumbentes. Qui oculorum vitiis obnoxij sunt, characteres quærant crassiores, sub sole non recitent, neque in loco valde claro, capite non inclinato, sed reclinato potius; nihil enim æque visui obest, quam caput in faciem pronum sæpe habere, atque eo modo aut stare, aut legere, aut aliquid studiosè operari, facile namque ex capitis vacuitate ad ipsos oculos delabentes humores visui majorem in modum incommodant; contra vero reclinato ad posteriora capite, humores ab ipsis oculis ad posteriora potius recurrunt. Eadem fugiant qui frequenter Ophtalmia præhendi solent; & cum his fugiant etiam altiori voce, & contentiore, concitatioreque prolatione recitare, recitentque tardiusculè, ac submissiori voce.

Qui Asthma patiuntur vocis exercitio, vt jam dixi- 11
mus, tertius quam plerique alij vti possunt, idcirco altiori, ac clariori voce, ac concitatiore recitare illis conducit, sensim ambulando potius quam sedendo, aut procumbendo; præcipue autem cuitare debent recitare supini jacentes, respirationi enim hic modus est maximè noxius. Frigidiora loca, aut aëtuosa vitent, maximè autem Soli discooperta; hoc enim pacto & debito satisfacere, & saluti etiam corporeæ simul prospicere poterunt.
Qui hæmorhagijs vndecunque fluentibus obnoxij 12
sunt, maximè autem qui sanguinem exspuunt, leni omnino voce, tarda, ac submissa recitare debent, sedentes, aut in latus recumbentes potius, quam deambulantes; solem pro viribus euitent, & temperato loco, temperatoque item diei tempore recitare procurent, nisi ad aliud ex præcepto teneantur. Quicunque animi defectum quomodo- 13
cunque familiarem habent, quiescentes recitare debent, voce submissa, ac lenissima prolatione, quam minimum corpus recitando defatigantes. Hos omninò jejunos esse non conducit, sed satius illis est aliquanto post à cibo recitare, aut saltem ante recitationem aliquid præsumere. Qui stomachi 14
imbecillitate, ac cruditatibus laborant recitatione aptissimè corpus exercere possunt, & male habenti stomacho commodissimè opitulari, nam ex Celsi consilio *lib.* 1. *cap.* 8. si quis stomacho laborat, legere clare debet, post lectionem ambulare, quod paulo post repetit. Alta igitur, claraque voce, ab concitatiori recitet leniter sub dio perambulando. Immò non sola lectio stomachicis confert, sed etiam vociferatio, teste Oribasio *lib.* 6. *Coll. cap.* 7. nam, vt ibi habetur (vbi speciatim vociferationem stomachicis conferre demonstratur) vociferatio calorem auget, purgat, firmat, & attenuat consequens ergo est, stomachi cruditates per eam purgari, ejus calorem firmari, concoctionem melius succedere, & indè alia bona emanare, vndè proficua erit his, qui in Choro recitare tenentur. Qui ventris dolo- 15
ribus sæpè molestantur ex accumulatis cruditatibus prodeuntibus, non minus quam superiores à recitatione juuari poterunt, & præcipuè à vociferatione, quæ in publica recitatione potest habere commodè locum. Hos etiam cum superioribus jejunos recitare conducit, vt crudæ superfluitates expeditius expurgentur, partium calore firmato. Chache- 16
ticis, & Hydropicis eadem conuenire non est dubium, quos etiamsi capite firmiore sint, sub Sole recitare permittendos, monentes vt frigida & humida loca pro viribus declinent. Neque secus suadendum iis, qui viscerum obstructionibus, consimilibusque morbis constringantur, præcipuè autem vbi ab infirmo calore, & à copia frigidorum humorum excitantur. Nam contra vbi calor viget, & humores calidiores abundant, contraria supradictis facienda; nempè leuiter, ac submissa voce recitare, quiescendo potius, quam ambulando, solem, & calidiora loca euitando, & sic de singulis, quæ etiam pro regula inseruire possunt seruanda in aliis morbis, qui homini molesti esse solent.

Tituli Secundi Finis.

Digitized by Google

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM

MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS TERTIVS.

De Debito Conjugali

Continens Quæſtiones ſex ;

quarum

I. *Quandò, quantùm, quomodò debitum conjugale ſit reddendum.* 529

II. *De his, quæ virum à redditione debiti excuſare poſſunt ex parte ſui.* 540

III. *De his, quæ Vxorem à debito reddendo excuſant ex parte ſui.* 545

IV. *De his, quæ vel alterum, vel vtrumque Conjugem prohibent exigere.* 550

V. *De his, quæ Conjuges à redditione debiti excuſant ex parte alterius.* 553

VI. *Examinantur nonnulla, quæ ſecundum Canoniſtas in vſu Matrimonij cum peccato inter Conjuges contingunt.* 556

Admodum Illuſtri, ac Reuerendiſſ.

PATRI MAGISTRO

FR. NICOLAO RICCARDIO

Ordinis Prædicatorum Sacri Palatij Apoſtolici

MAGISTRO DIGNISSIMO,

Paulus Zacchias Medicus F.

FEciſti, vt tui Iuris fieret argumentum hoc, quod maxime à re, & conditione tua videri poterat alienum, dum auctor mihi, ac præmonſtrator fuiſti nonnulla hic ex intimis ſacræ Theologiæ Theſauris interſerendi, quæ veluti micantes gemmæ legentium oculos perſtringerent. Si quid ergo inter hæc nullo ſplendore inſignia collucere videatur, id totum Tibi acceptum referendum eſt, ex quo tanquam ex perenni fonte vberrimi incomparabilis doctrinæ latices quotidie emanare conſpicimus. Me interim, qui inter ex me nata monſtra tuæ ſcientiæ monſtruoſitatem ſum admiratus, præ cæteris omnibus Te obſeruare, atque admirari ſciens, hęc quę in obſequium deuinctiſſimi Tibi animi offero, libenter excipito, ac vale.

LIV-

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS TERTIVS,
De Debito Conjugali.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges tenentur ad mutuam debiti redditionem, & negantes reddere debitum, abſque juſta cauſſa, peccant mortaliter. & num. 4.*
2 *Modus concumbendi, qui generationem impediat, peccatum mortale inducit.*
3 *Conjuges non tenentur reddere debitum cum proprio ſalutis detrimento.*
5 *Venus optimus diſſidij conjugalis Medicus.*
6 *Coniuges quando teneantur reddere debitum.*
7 *Copula Matrimonialis ſecundum aliquos non eſt licita diebus feſtis.*
8 *Coitus quibuſdam temporibus maxime noxius.*
9 *Ex qualitate temporis quando Vir à coitu ledatur.*
10 *Debitum quoties reddendum.*
11 *Exactio debiti vel tacita eſt, vel expreſſa.*
12 *Tacita exactio ex quibus ſignis deprehendi poſſit.*
13 *Immoderate petere non eodem modo dicitur vir, ut uxor.*
14 *Mulier an teneatur reddendo debito ſemen & ipſa emittere.*
15 *Filiorum procreatio eſt præcipuus Matrimonij finis.*
16 *Semen muliebre requiri ad generationem.*
17 *Fœmina neque habent, neque habere debuerunt ſemen ex Ariſtotele.*
18 *Conceptio ſuccedit abſque ea voluptate, quam fœmina in emiſſione ſeminis percipiunt.*
19 *Species rerum non miſcentur.*
20 *Fœmina habet ut mas omnia inſtrumenta, quæ ad ſemen conficiendum, conſeruandum, ejaculandum requiruntur.*
21 *Quælibet res eſt propter ſuam operationem.*
22 *Seminis effectus idem in fœmina, ac in mare.*
23 *Fœmina teſtibus abſciſſis non generat.*
24 *Fœminarum ſemen eſſe verum, & perfectum ſemen.*
25 *Generans geniti formam procreat.*
26 *Cujus eſt dare formam illius eſt actio, quia forma eſt actio agentis.*
27 *In ſeminibus ineſt forma fœtus in potentia.*
28 *Forma non ſequitur naturam materiæ.*
29 *Si fœmina non haberet actiuitatem in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam.*
30 *Fœmina generatur per accidens.*
31 *Semen fœmineum concurrit ad generationem ut agens, & ut materia.*
32 *Fœmina quomodo abſque voluptate cum proprio ſemine concurrant ad generationem.*
33 *Seminum vnumquodque per ſe eſt partialis tantum cauſſæ.*
34 *Semen fœmineum ex ſe abſque maſculeo non generat, quia no concipitur.*
35 *Beatiſſima Virgo fuit vera, ac perfectiſſima Chriſti Mater, vt omnes alia matres ſunt.*
36 *Maria Virgo non mente ſolum, ſed etiam corpore fuit ſemper Virgo.*
37 *Chriſti Domini incarnatio partim naturalis, partim miraculoſa.*
38 *Naturalis modus reddendi debitũ quis ſit, & nu. 41.*
39 *Naturalem modum coeundi eſſe Venerem exercere à parte poſtica falſum, contra Lucretium, & Meracurialem.*
40 *Naturalis modus concumbendi eſt qui magis facit ad generationem.*
42 *Deuiatio à naturali modo concumbendi verum etiam ſit culpabilis, in quibus nulla ſperatur generatio.*
43 *Coitus etiam licitus factus ſola voluptatis cauſſa peccatum infert ex aliquorum Canoniſtarum opinione*
44 *Coitu non eſt ob voluptatem vtendum.*
45 *Coitum Natura non inſtituit ad delectanda animalia, ſed voluptatem in coitu poſuit, vt allicerentur ad coitum.*
46 *Non omnis deuiatio à naturali concumbendi modo impedit generationem.*
47 *Poteſt deuiari in concubitu à naturali modo ad hoc, vt ſic facilius ſequatur conceptio.*
48 *Ex parte tantum feminis poteſt fieri conceptio.*
49 *Generationem in nulla coeundi ratione impediri, dummodo coitus in naturali vaſe celebretur, falſum.*
50 *Ad concubitum in latus celebratum difficillime ſequitur conceptio.*
51 *Concumbendi quidam modi non ſolum conceptionem impediunt, ſed ſanitati etiam maxime officiunt.*
52 *Quinam concumbendi modi magis, aut minus generationem impediant, qui item magis, aut minus ſanitati noceant.*
53 *Concubitus, qui erectis hominibus fiunt, conceptionem impediunt, & ſanitati maxime nocent.*
54 *Qui modus præ cæteris conceptionem ſimul impediat, & ſanitati pariter ſit nocuus.*

Quandò, quantùm, quomodò debitum conjugale ſit reddendum

QVÆSTIO 1.

QVi ſancto Matrimonij vinculo copulantur cum ad plura inuicem præſtanda, tenentur, tum vel maxime ex Iuſtitia addebiti conjugalis mutuam redditionem, eamque ob cauſſam mortaliter peccant quotieſcunque hujuſmodi debitum reddere abſque legitima cauſſa negant, vt ex communiſſima dicunt DD. Nauarr. *in Manual. cap. 16. num. 25.* Summa Silueſtrina *par. 1 verbo debitum conjugale num. 1.* Sanchez *de Matrim. lib. 9. diſput. 2. num. 4.* Coninc. *de Sacram. diſp. 34. dub. 2. num. 17.* Alphonſ. Viuald. *in Candel. Aur. par. 1. tit. 17. rubr. de reddit. deb. Matrim. num. 3.* Pontius *de Matrim. num. 10. cap. 2. num. 4.* Bonaccin. *eodem tractatu quæſt. 4. punct. num. 1.* Multa autem circa hanc materiam à Canoniſtis pertractantur, de quibus cum Medicus ex arte determinare poſſit, illi eius judicium requirunt, nam occurrit aliquando dubitare, an Veneris vſus hoc,

aut illo modo, qui à naturali recedat, celebratus, impedire poſſit generationem, necne; quia vbi generationem impediat, mortale interuenire peccatum volunt, niſi juſta aliqua ex cauſſa id fiat. Coniac. *vbi ſuprà diſput. 34. dub. 9. concl. 9. num. 80. & elicitur ex* D. Thom. 2. 2. *quæſt. 254. art. 12.* Leſſius *de Iuſtit. & Iur. lib. 4. cap. 3. dub. 13. num. 89. verſ. Quinto.* Sanchez *de Matrim. diſp. 16. num. 5. lib. 9.* Pontius *ibid. lib. 10. cap. 11. num. 2.* Scire ergo pernecceſſariiſſimum videtur, & ex Medicis expetendum, quinam concumbendi modus aut proſſus, aut ex parte, aut facilius, aut difficilius conceptionem impediat.

Præterea quia, vt poſt alios ex Riccardo Pontius *vbi ſuprà, num. 1.* Deus non vult conjuges inuicem obligari in his, quæ contra rectam Naturæ inclinationem ſunt, quæ eſt prius, & ante omnia ſe ipſum
3 ſeruare, idcirco neuter eorum ob ejus mandatum reddendi debitum adinuicem tenetur reddere cum propriæ ſalutis detrimento. Scotus *in lib. 4. ſentent. diſt. 32. quæſt. vnica.* D. Thom. ex quo Sanchez *vbi ſuprà. diſp. 24. num. 2.* Pontius *loco cit. cap. 14. num. 3.* Coninc. *de Sacr. diſp. 34. dub. 3. num. 20.* Bonacc. *ibid. q. 4. num. 6. & ex noſtris.* Epiphan. Ferd. *lib. 3. Theorem. vndecimo*, verum quando poſſit, & quale damnum ex coitu alterutri ex conjugibus, euenire, abſque dubio ad Medicum ſpectat determinare, vt firmabat *idem* Pontius *loco citato.* Nonnulla inſuper ſunt, quæ ſub mortalis culpæ reatu prohibent alterutrum ex conjugibus exigere, aliquando etiam reddere debitum, alia, quæ ſimul & reddere, & exigere, quorum etiam plura ad Medicum pertinet conſiderare, ac pleraque alia, quæ dubium faciunt, in ea re offeruntur, quorum determinatio à Medico proferenda eſt; de hoc igitur argumento etiam Medico quantum ſua intereſt pertractandum.

Iam vero in principio hujus argumenti ex receptiſſima Canoniſtarum ſententia, immò ex diuinæ ſapientiæ decreto monuimus, Conjuges teneri ad mu-
4 tuam conjugalis debiti redditionem, quam quidem vel quod filiorum procreationem, vel quod Iuſtitiæ ſatisfactionem, vel quod ſtimulorum venereorum refrenationem, vel quod reciprocam conjugum dilectionem in Matrimonio ſpectemus, ad eorum ſingula comperiemus eſſe apprime neceſſariam; nam conſtat ex ea, & non aliter conjuges prolem ſperare poſſe, nec aliter, aut alio modo Iuſtitiæ debito ſatisfieri, neque vllo aptiori medio Veneris aculeos retundi poſſe, neque per aliud quoduis medium, quam per hoc mutuum conjugum amorem foueri, nam id-
5 circo dictum eſt à plutarcho *in præcept. Connubial. num* 40. Venerem eſſe optimum diſſidij conjugalis Medicum; debiti itaque Matrimonialis redditionem his omnibus Matrimonij finibus pleniſſime ſatisfacere certum eſt.

Cum ergo debitum à Conjugibus ſit omninò ad inuicem reddendum, determinandum deinceps eſt quando, quantum, quomodo, ſit reddendum. conſentaneum enim eſt modum, ac regulam quamdam in his tradendam eſſe, neque indifferenter omni tempore, nec quantum alterutri libuerit, nec quomodo libuerit reddendum eſſe; ſed tunc tandem contra Iuſtitiam, & rectum eos facere, cum
6 à prædicta regula deficiunt. Circa quando igitur abſolutè dicunt DD. Conjuges teneri ad reddendum debitum quandocunque, vt ex D. Thoma Bruncll. de Sponſ. *& Matrim. concl. 8. num. 10.* in tempore tamen conſiderari poſſunt variæ qualitates, primo autem aut tempus vniuerſale eſt, vt quot quatuor Anni tempeſtates comprehendit, aut particulare ipſius diei. Vlterius conſiderari poteſt tempus vel vt habens aliquam naturalem qualitatem, vt calidæ, frigidi, humidi, ſicci, nocturnam, aut diurnam, vel vt habens aliquam qualitatem ex accidenti, vt quod à prandio ſit, vel à cœna, vel quod feſtum ſit, aut nefeſtum; de hac tamen poſteriori qualitate nihil ad Medicum conſiderare ſpectat, licet ſuperuacaneum non exiſtimem admonere, voluiſſe Canoniſtarum nonnullos copulam Matri-7 monialem non eſſe licitam diebus feſtis, vt multis probat Titaquellus *de leg. Connub. lib. 15. Gloſ. 1. num* 111. *& ſeqq.* vbi etiam apud Gentiles id moris fuiſſe, vt feſtis quibuſdam, ſolemnibuſque diebus vxoribus abſtinerent teſtantur multæ ab ipſo recollectæ auctoritates, quas apud ipſum vide, nam ego ne aliena tranſcripſiſſe videar, etiam nonnulla à meipſo adnotata hic prætereo; quæ & ab ipſo referuntur, vt illa Iuuenal carmina, ſat. 6.

Ille petit veniam quoties non abſtinet vxor
Concubitu, ſacris: obſeruandiſque diebus.

Si tamen circa id alia deſideras vide Suarez *de vir. & ſtat. Relig. lib. 2. cap. 18. num. 4.* [*&* Sanchez *de Matrim. lib. 9. diſp.* 11. apud quem etiam habes plures Auctores citatos in varias ſententias abeuntes, ipſe vero adhæret Auctoribus quartæ opinionis tenentibus, nullum eſſe peccatum exigere diebus feſtis, ſed eſſe tantùm de conſilio non exigere.]

De qualitate autem temporis naturali conſtat, quibuſdam temporibus coitum eſſe maxime no-8 xium, & Medici quidem laudantes pro coitu tempus vernum, aliis anni temporibus ab eo abſtinere jubent, neque dubium eſt ſummis feruoribus, rigidiſque algoribus viuentibus notabile afferre nocumentum maxime in non aſſueris; ſed licet de particularibus nihil quicquam certi determinari poſſit, tamen dicendum ex hac temporum qualitate virum ſaltem à conſueto parumper Veneris vſum remorari debere, quia ſi tam frequenter vtatur in 9 æſtate feruenti, in Autumno intemperato, in Hyeme rigida, vt in Vere, certe non euitabit notabile nocumentum, quo ſtante juſta ex hoc excuſatio emergit, vndè ſi exempli gratia, conſueuit Vir Venere vti ſingulis diebus abſque noxa, poterit æſtu aut algore vigente bis ſingulis hebdomadis, aut moderatiori tempeſtate alternis diebus tuto illa vti, neque tenebitur, etiam petente vxore, frequentius vti, quia tunc dicetur vxor immoderate, & indiſcrete exigere, periculo, de quo ſupra, ex redditione viro imminente. Sed hæc pro exemplo ſint, nam particularia juxta virium, temperamentorum, ætatum, conſuetudinis. Regionis qualitatem ſunt determinanda; nam vnum temperamentum magis quam aliud Veneris laboribus aptum, & vna ætas aptior alia, & ſic de ſingulis; in omnibus tamen Virium præcipua ratio habenda, & juxta earum robur de his ſententia ferenda eſt. Illud tantum addendum eſt, accidentalem, ſed contrariam temporis qualitatem nempe quando Hyems calida, Æſtas frigida eſſet, poſſe etiam interdum juſto impedimento eſſe; non enim ex eo quod naturalis temporis qualitas ab accidentali temperari videatur, idcirco dicendum non magno nocumento coitum eſſe poſſe; quia accidentales hujuſmodi qualitates extra naturam temporum prædominantes corporibus ſunt inimiciſſimæ,

vndè

vnde individuorum Naturæ notabiliter ab eis lædantur, quapropter consentaneum est, eas à coitu tum temporis majorem in modum lædi. Ex accidenti etiam fit, vt tempori aut pestilentia, aut Epidemia conjungatur, & communis Medicorum opinio est tunc temporis, vigente nempe aut Peste, aut Epidemia, coitum esse ex magis lædentibus sanitatem, *vt dixi lib. 3. tit. 3. quæst. 4. num. 15.* licet non desint, qui adstruerunt, tunc temporis abstinentiam à coitu consuetis esse perniciosam, & ex ea potissima causa nonnullos pestem contraxisse.

Cæterùm circa quantum reddendum sit debitum duo sese offerunt consideranda, quantum nimirum discretum, & quantum continuum. circa quantum
10 discretum, hoc est, quoties sit reddendum debitum, dicunt Canonistæ, toties reddendum, quoties moderate, & discrete exigitur; moderate autem, & discrete exigere dicuntur conjuges, quoties qui reddere debet absque propriæ salutis detrimento reddere potest. sed aduerte id, quod iidem Cano-
11 nistæ admonere non destiterunt, exactionem nempe hanc vel posse esse expressam, vel taciram, maxime ex parte mulieris: mulieres enim, de honestis loquor, vix eo procacitatis deueniunt vt expressis verbis, aut actibus à viris suis debitum exigant, idcirco cum non expresse exigunt, quibusdam tamen signis, & verbis tacite exigunt, viri tamen etiam hanc tacitam exactioni tenentur satisfacere, Sanchez *vbi supra lib. 9. disp. .. num.* Coninc. *de Sacrament. disp. 34. dub. 2. num. 17.* Alphons. Viual. in Candel. Aur. *par. 1. tit. 17. rubr. de redd. debit. conjug. num. 7.* videndum ergo quibus signis, ac conjecturis dignosci à viro possit hæc
12 tacita vxoris exactio, quorum signorum, conjecturarumque nonnullas Medici submministrare possumus; licet profecto nunquam tam bardus homo sit, quin ex se id ipsum maxime ex consuetudine conjectari possit. tamen solent mulieres cum illis venereis libido incessit, viros circa amatoria facile interpellare, zelotypiam caussantur, sese vltro illis dedunt, illisque blandiuntur; corporis partes quasi per incuriam denudatas apparere permittunt, pectus, & mammæ & incalescunt, & tumentiores apparent, alacriores consueto sunt, facie rubent, oculi illis nitore fulgescunt, & majori ardore coëundi detineantur, balbutire videntur, extra rem loqui, ac vix mente constare; loca illis insuper incalescunt, ac tumefiunt, quæ si viro nota sint, dissimulare jam, neque ad debitum opus deuenire, omnino non curantis debito satisfacere hominis est. sed etiam ex parte viri, qui verecundia detineretur, reuereturque vxorem, tacitæ hujusce exactionis proportionales conjecturæ, præter membri erectionem, eluescunt, quibus etiam mulier admonita ex parte sua ita operari tenetur, vt vir, minuta verecundia, debitum exigere tuto possit, quod facile succedet mulieris ipsius blandimentis & illectamentis, quibus virum excipere conati debet.

13 Aduerte secundò, non parem esse rationem immoderate petendi in viro, ac muliere; cum enim, vt luculentius dicemus suo loco, vir ex coitu maxime dissoluatur, ac debilitetur, neque vnquam illum exerceat sine proprij seminis emissione, mulier autem contra parum debilitetur, & multoties absque proprij seminis effusione venere vratur, fit, vt exactio ex parte fœminæ immoderata dici possit exempli gratia, si bis singulis diebus aut etiam semel exigat, quæ tamen ex parte viri immoderata non diceretur etiam si decies singulis diebus exigeret, nisi tamen quid ex parte mulieris obstaret.

Circa quantum continuum dubitatur primo, an vir teneatur copulam continuare, postquam ipse seminauerit, donec mulier quoque semen emittat, & idem etiam dubium occurrere potest circa vxorem, an nimirum teneatur ipsa postquam proprium desiderium expleuerit emissione seminis, virum expectare, qui emittat; sed de vtraque hac dubij parte dicam quæstione vltima, cum de ea re sermo incidet.

Secundò dubitari potest, an mulier ita teneatur 14
reddere debitum, vt, nisi semen emittat, non dicatur reddidisse, sic & de viro dubitari potest, an dicatur debito satisfeciisse, si cum vxore congressus quidem sit, & illa semen emiserit, ipse vero nequaquam. Sed de hac posteriori parte alias; quoad priorem nempe quantum ad id, quod ad mulierem spectat, ratio dubitandi est, quia conjuges videntur
teneri quantum est ex se procurare, vt ex eorum co- 15
pula sequatur generatio, cum hic sit præcipuus matrimonij finis; at hæc sequi non potest absque eo quod mulier semine proprio in coitu concurrat, tenebitur ergo copulam continuare, donec semen effundat, vt quantum est ex se ex eo congressu sequatur generatio. Sed huic dubitationi respondendum videtur, saluo semper sanioris judicio, aliud esse debitum reddere, aliud vt matrimonio ad hunc finem, vt sequatur generatio. dicendum ergo mulierem debito satisfacere, si cum viro congrediatur absque eo quod semen proprium effundat, satisque esse, si ipsa semen data opera non retineat, ne sequatur generatio, aut alio quocunque actu ipsam generationem impediat, [Quod est peccatum mortale Sanchez *de Matrim. lib. 9. disp. 20. num. 1.*] & licet, vbi spes est generationis mulier conari debeat, vt semen effundat, aliàs frustrà viro congressura, tamen obligationi reddendi debitum videtur satisfacere, si ipsa sibi impedimento non sit, ne effundat, quippe cum impediendo proprij seminis effusionem, omnino impediret generationem, absque eo enim succedere non potest; quoniam mulieris semen requiri ad generationem apud Medicos communissima, ac receptissima sententia est, ita vt mirari subeat Pontium *lib. 10. cap. 11. num. 3.* & Dianam Miscellan. *tract. 3. resol. 38.* & alios firmantes, semen muliebre non concurrere actiuè ad generationem ex receptiori Philosophorum, & Medicorum opinione; videntur enim hi DD. quicunque tandem sint, classicos Medicos, ac plerosque Philosophos non legisse; quia tamen video quam plurimos aliarum scientiarum Professores ea hæresi detineri, quod semen muliebre neque actiuè concurrat, neque sit necessarium ad generationem, lubet tantisper in hac re immorari, vt Iurisperitis rem gratam faciam, qui hæc non adeò in promptu ex Medicis habent, breuiter enim ea, quæ prolixè ab ipsis Medicis in hac materia producuntur, recensebo, & si quid aliud circa hoc mihi occurrit, vt veritatis lumine in hac re & ipsi perfruantur.

Digressio de semine fœmineo.

LIcet Philosophi nonnulli ante, & post Aristotelem negauerint fœminas semen habere,

aut quid ad generationem illud conferre, ipſe tamen Ariſtoteles præ cæteris hanc opinionem ſecutus eſt, eamque multis in medium productis rationibus pro viribus tueri ſtuduit: nam non ſolum negauit fœminas ſemen habere, ſed probauit etiam
17 nonnullis argumentis non debuiſſe habere, dicens, Si ſemen eſſet, menſtrua non eſſent, nunc autem ideo menſtrua ſunt, quia ſemen non eſt. quod vero à fœminis in coitu cum voluptate excernitur, non eſſe ſemen, ſed crudam quandam materiam credidit partis ipſius propriam, cum ſemen contra ſit quid maxime concoctum. neque debere fœminas habere ſemen vlterius probauit, quia ſi haberent, vel concurreret ad generationem, vt agens, vel vt materia, non vt agens, quia cum agens in generatione ſit ſemen Maris, diſconueniens eſt vni materiæ, & vni effectui reſpondere duo agentia. neque vt materia, ſuperfluum enim eſt menſtruis pro materia exiſtentibus. nullo ergo modo ſemen fœmineum concurrere debuit ad generationem, fruſtra ergo Natura illud in fœmina procreaſſet, quod non eſt affirmandum.

Præterea ſi ſemen fœmineum ad generationem neceſſario concurreret, nunquam fieret generatio abſque fœminæ voluptate; cum neque ſemen abſque
18 voluptate emittatur, neque generatio abſque ſemine ſuccedat, ſed generatio ſuccedit ſine ea voluptate, quæ ex ſeminis expulſione fit, ergo ſuccedit etiam ſine ſemine. Adde fœminam ſemen habentem actiuitate dotatum, omnino ex ſe generare poſſe, nam non deficiente agente, neque loco ad id apto, neque materia, quid impedimento eſt, quo minus fœmina ex ſe ſuo proprio ex ſemine generare poſſit?

His argumentis, & rationibus alias addiderunt qui Ariſtotelem ſecuti ſunt Philoſophi, quas ego prætermitto, ne res breuibus hic tranſigenda in longum protrahatur, ſed non relinquam adducere quæ protulit Scaliger, nempe ſubſequen-
19 tia. Species rerum non miſcentur, & ex duobus entibus per ſe non poteſt vnum ens per ſe fieri. at vero concurrente vtroque ſemine Maris, & fœminæ actiue ad generationem; & ſpecies miſcerentur, & ex duobus entibus per ſe fieret vnum, quod repugnat. Ex quibus elicitur aut fœminam ſemen non habere, aut ſi habeat quidem, improprie ſemen dici, quod ad generationem nihil conferat, aut ad ſummum actiue non concurrat. Vere tamen dictum eſt ab Æmilio Pariſano *de Microcoſm. ſubtilit. lib.* 1. *exercit.* 6. *cap.* 2. Philoſophos hoſce poſt Ariſtotelem, non ex naturæ, ſed ex ejuſdem Ariſtotelis libro hoc ſaxum volutare, non mirum ergo ſi tantopere à veritatis ſcopo aberrauerint. Medici enim qui Naturæ librum in Anatomicis diſſectionibus ſuſque deque euoluerunt, multo facilius veritatem aſſecuti, eam aliis profeſſoribus propalare potuerunt, pleroſque tamen in Ariſtotelis verba tam firmiter juraſſe comperies, vt ſenſui potius, quam Ariſtoteli contradicere eligant. qui vero particularium hominum opinionibus veritatem præferendam exiſtimat, audiat quæ à Medicis pro ejuſdem veritatis tutela in hac re in me-
20 dium producuntur. Fœmina habet omnia inſtrumenta, quæ ad ſemen perfectum, aptiſſimumque ad generationem procreandum potuerunt à Natura fabrefieri, cum autem à Natura nihil fruſtra fiat, ſed quælibet res ſit propter ſuam operationem 2. Cœli. *tex.* 17. certe ne hæc inſtrumenta fruſtra facta dicamus, dicendum eſt, quod fabrefacta ſint propter ſeminis confectionem, quæ propria eſt operatio eorundem inſtrumentorum. Cæterum ita ſe rem habere ſenſus ipſe demonſtrat; nam in fœminis ſint primum vaſa deſumentia materiam ſanguinis venalis, & arterialis à vena magna, & arteria magna, vt in maribus, quam ad Teſtes deducunt, qui in fœminis etiam vt in maribus eandem ipſam materiam recipientes vlterius conficiunt, ac concoquunt. licet in nonnullis diſcrepent Teſtes fœminei à maſculeis, ſcilicet figura, quia rotundiores, & compreſſiores; ſitu, quia intus hinc inde ad vteri latera conduntur; magnitudine, quia minores; temperamento, quia frigidiores, ſubſtantia, quia molliores; ſtructura, quia ſimpliciores, vnicam enim tunicam non quadruplicem ſortiuntur, & epididymide etiam molliore dotantur, nempe varicoſo quodam corpore teſti quaſi adſtante ad concoquendum, dealbandumque ſemen deſtinato, paraſtatas hæc corpora vocant. ſed præterea in fœminis adſunt item vaſa à ſuperioribus, quæ præparantia dicuntur, enata, vocataque deferentia, aut ejaculantia ad ſemen ejaculandum, vt in Maribus deſtinata, quamquam hæc in fœminis ad vterum, in Maribus ad veſicæ collum terminantur: nam Marem oportuit extra ſe ſemen per Penem ejaculari, fœminam in ſe, nempe in proprium vterum. Nec ſolum denique vaſa in fœminis apparent eadem, quæ in maribus, ſed etiam ipſiſſimum ſemen in teſtibus album, atque exquiſite, prout fœmineæ naturæ conditio fert, concoctum; & tamen his omnibus non obſtantibus adhuc contendunt aliqui, materiam illam ſemen non eſſe, ſed humiditatem quamdam, crudamque materiam generationi ineptam, totque vaſa ad hanc materiam elaborandam Naturam procreaſſe volunt, vt ex ejus materiæ emiſſione etiam fœminæ voluptate perfunderentur, & per eam voluptatem ad venerem allicerentur. minimi autem faciunt, quod
21 hæc eadem materia eoldem omnino effectus producat in fœminis, ac in maribus. jam enim ea ſurgente fœminas quaſi furiis actas marem appetere notunt; maribus commixtas ejus materiæ ejaculatione ſumma voluptate perfundi ſciunt, eadem materia depoſita veneris deſiderium in ipſis, vt in maribus reſtænari notum habent; ejus multa effuſione ipſas etiam viribus deſtitui, ſpirituſque in ipſis diſſolui diſſimulare non poſſunt, quod etiam teſtatur Auic. 21. 3. *tract.* 3. *cap.* 15. defraudatur enim earum corpus vniuerſum ſanguinis, & ſpirituum puriſſima portione, accedente etiam voluptate quæ vel ſola idonea eſt ad vitales vires diſſoluendas. Galen. 1. *de ſem. cap.* 16. voluptates enim, quæ ad rem veneream ſpectant omnium maximæ habentur, Athænæus *Deipnoſoph. lib.* 12. *cap.* 1. & tamen adhuc pertinaci animo negant, ſemen fœmineum ſemen vere eſſe, ſed æquiuoce ſemen eſſe volunt, & idcirco infœcundum. Verumenimvero à Philoſophantibus in hoc maxime peccari deplorandum eſt, vt inter Philoſophandum non quomodo rerum veritatem aſſequantur ſatagant, ſed quomodo hujus, aut illius Sapientis, aut Præceptoris ſententiam pro vera tueantur: at hoc patrocinari medius fidius eſt, non Philoſophari eſt; ſeruimus quidem hoc pacto alieno ingenio, noſtro autem

autem veritati non inuigilamus. Inde fit vt vel ipsum sensum negare aliqui sint parati, dummodo Præceptorum suorum sententias falsas esse non fateantur. Quid mirum ergo si neque prædicta, neque alia quamplurima hujusmodi farinæ homines à sua pertinacia dimouere non possint? fœmineos testes
23 etiam æquiuoce testes esse volunt, quod si objicias ex eorum abscissione fœminam ad venerem non stimulari, non amplius generare, quemadmodum cum neque mas, iisdem abscisis, ad venerem agitur, neque generationi est aptus, promptam habent responsionem, id in fœminis euenire ex læsione vicinarum partium, & retractione cæterorum vasorum ad generationem facientium.

24 Potrò autem semen fœminarum verum esse, ac perfectum semen materia primum, ex qua fit, satis clarè demonstrare potest: ii enim, vt Aristoteles ipse inculcabat, semen est quid summe, ac perfecte concoctum, jam cum materia seminalis in fœmina desumatur ex maxime concocto, & elaborato sanguine, tam venali, quam arteriali, quæ etiam in ipsis postmodum testibus majorem coctionem acquirit, patet eam materiam seminalem naturam esse adeptam eodem modo, quo ipse idem sanguis per eadem vasa in maribus ad testes delatus in semen per vlteriorem concoctionem euadit. Itaque materia illa alba, quæ in fœminarum testibus reperitur, & quam per ejaculantia vasa illæ in coitu effundunt, non solum non erit materia cruda, vt voluit Aristoteles, & cum eo plures ejus sequaces, sed erit materia quouis venoso, ac arterioso sanguine magis; ac exquisitius concocta, & elaborata. Cum ergo hæc materia sit omni optimo sanguine perfectior, quanto magis perfectione superabit sanguinem menstruum, cum non è venoso tantum, sed arterioso sanguine componatur? quod non videtur assecutus Petr. Vtado de Mondoz. *de Generat. & corrupt. disp.* 2. *sect.* 5. *subsect.* 1. qui credit seminis materiam ex venoso tantum sanguine depromi; nisi per venosum genus intelligat etiam arterios. Non desunt verò, qui, vt suam opinionem tueantur, videntes, non posse se negare fœminas semen habere, dixerunt, illud esse imperfectum; sed contra ex prædictis patet, semen fœmineum non minus perfecte semen esse, quam sit semen maris; quemadmodum enim masculeum semen, quia ex sanguine calidiori, & robustiori desumitur, & à viuidiori calore conficitur, magis idem calidum, ac robustius est, magisque excoctum, sic & semen fœmineum, quia ex minus calido, minusque robusto sanguine desumitur, & à moderatiori calore perficitur, minus item calidum, minusque robustum est; sed quemadmodum se habet semen masculeum ad sanguinem masculeum, ita se habet semen fœmineum; ad sanguinem fœmineum, & quemadmodum non ob id, quod minus calidus sit, minusque excoctus respectu masculei, sanguis fœmineus sanguis dici non meretur, sic neque semen fœmineum non ob id, quod masculeo minus calidum, minusque excoctum sit semen dici non debet, sed immò est verum, ac perfectum semen in suo genere, vt sanguis est perfectus sanguis. Licet Reald. Columb. *de re Anat. lib.* 12. asserat in fœminis semen reperisse se adeo concoctum, album, ac crassum, vt tale in viris non inuenerit.

At vero non desunt aliæ permultæ, ac maximi quidem ponderis rationes commonstrantes, fœminas non solum vnum, ac perfectum semen habere, sed illud esse ita generationi necessarium, vt & tanquam materia, & tanquam agens etiam in ea concurrat, & relictis his, quas Galenus, & alij in medium produxerunt, validissimas quidem, quæ per se conuincere possunt, & quas vnusquisque apud Auctores ipsos requirere poterit de hac materia ex professo tractantes, quorum catalogum infra habes, nonnullas ego Philosophicas cum Philosophis certamen instituens, vltra productas producam.

Primò ergo si fœmina non concurrint actiuè ad generationem, falsò diceretur generare, quia non agens in generatione non generat. generare enim dicit actionem, vnde forma est actio agentis 2. *de* 25
anim. tex. 24. *vbi* Auerr. & generans geniti formam procreat. 3. *Phys. tex.* 17. idque dicitur generans, quod dat corpori generato suam formam, & omnia consequentia formam, Auerr. 8. *Phys. comm.* 32. *&* 2. *Cœli comm.* 28. aut ergò fœmina non potest dici generare, aut si verè generare dicatur, dabit formam generato, & sic actiuè concurret ad generationem. Si ergò concurret actiuè certè non menstruo, quod est tantùm materia: concurret ergò semine, vt mas. Præterea proponamus nobis ante oculos animal ex parentibus diuersæ speciei genitum, ac semper illud veritatem habere comperiemus, hoc animal se tenere magis vt ex parte Matris, quàm ex parte Patris, sic ex Hirco, & Oue nascitur Ouis, ex Capra, & Ariete Capra. ex masculo Cane, & Vulpe, Vulpina proles, ex Vulpe mare, & Cane femina canina gignitur. Quod vt magis etiam palam fiat, sume mihi animal natum ex parentibus diuersi generis, vt ex Patre ruminante, & matre solidungula, quale est mulus natus ex Tauro, & Equa, jam semper ex talibus parentibus solidungulum fœtum nasci conspicies. De eo autem, ne fabulam credas, testantur Iacob. Rueff. *lib.* 5. *de muliebr. cap.* 3. Cardan. *lib.* 2. *contrad. Medic. tract.* 6. *contr.* 18. Paritanus *nobil. exerc. de subtil. lib.* 2. *exerc.* 3. *cap.* 3. quem nos etiam vidimus, vt testatur historia superiori titulo enarrata. Sic ergò sic arguo. Cujus est dare formam illius est 26
actio, cùm forma, vt diximus, sit actio agentis, sed specificam formam fœtui ex hac conjunctione suscepto tribuit Mater, ergò Matris fuit actio communicatio formæ.

Major quidem non controuertitur, minor probatur, vel ipso sensu demonstrante, nam characterem speciem fœtus hic à Matre habet, ita vt potius solidungulus sit, quàm tuumam. Ergò consequentia est bona, quod communicatio formæ fuerit actio Matris, sed Mater non concurrit ad agendum materia, nempè Menstruo, concurret ergò semine.

Insuper in semine inest forma fœtus in potentia, 27
quæ per aliquod agens extrahitur de materia ad actum: retento igitur supradicto exemplo, sic arguo. Forma hujus fœtus vel erat in semine Tauri, vel in materia præstita à matre in generatione. Non in semine Tauri, quia esset magnum absurdum affirmare, semina continere in potentia formas alienas, nam sic posset ex quolibet semine quælibet forma extrahi. Ergo forma erat in materia à matre decisa, & sic materia generaret formam, quod est non minus absurdum, Oportebit ergò quod cum forma deducta ex semine non sit deducta ex semine Patris, deducta fuerit ex semine Matris, cum similis procreata sit formæ Matris.

Viterius forma aliquando sequitur naturam ejus,

quod mater in generatione subministrat, vt pater non solum inprædicto assumpto, sed etiam in alio, quod est ipsius Aristot. *lib. 2. de Gener. anim. cap. 4.* & de quo Card. *lib. 2. contr. Med. contr.* 18. & est hujusmodi, animalia specie differentia, & tertium quid generantia, primos partus sibi similes edunt communi generis vtriusque specie, quales ex Vulpe, & Cane generantur, aut ex Perdice, & Gallinaceo, sed tempore procedente diuersi ex diuersis prouenientes, demum forma fœminæ instituti euadunt. Modo hoc non potest esse ex materia, quia forma non sequitur naturam materiæ 5. *de Gener. anim. cap. 1. & alibi sæpe Auerr. in 2. Phys. comm. 74. & 87. & alibi.* ergo mater subministrat aliquid in generatione, quod non est materia, sed habet vim agentis, quod est semen. Minorem propositionis illam partem, quod forma non sequatur naturam materiæ, defendit plurics ipse Aristoteles contra Antiquos, non debet ergo ab eo, vel ejus sequacibus controuerti. Forma igitur fœminæ non potuit seminibus communicari à mare alterius speciei, quia nemo dat quod non habet, communicata ergo fuit à fœmina, & sic fœmina in generatione habet vim agentis. Præterea in ouo inest duplex materia, altera pro nutrimento alterius, vtrumque velis, ita vt vna sit tanquam agens, alia tanquam materia, sed vtraque hæc materia dicitur à matre, quia etiam absque ope maris in ouis vtraque inuenitur, ergo mater non solum subministrat materiam, sed etiam insuper aliquid aliud, quod vim agentis habere conspicitur. Etiamsi autem Hier. Fabrit. *in lib. de format. oui, & pulli. cap. 2.* voluerit neutrum horum, hoc est, neque vitellum, neque albumen esse materiam, ex qua vel nascatur, vel corporetur pullus, sed vtrumque esse tantum materiam nutritionis pulli, tamen pro nunc communissima sententia acceptata, quod alterum alterius in nutrimentum facessat, prædicta quidem rectè procedere debent.

99 Denique si fœmina nullam haberet actiuitatem in generatione, Natura nunquam intenderet generare fœminam, ponens enim actiuitatem tantum, & dans vim generandi tantum Mari ex parte sui seminis, secundum ejus intentionem, quæ est simile semper generare sibi simile, nunquam debuit generari nisi Mas, fœmina autem casu, & ex accidenti, quod non dubitat affirmare Aristoteles. Sed certè contra est, quia Natura non magis intendit generare Marem, quam fœminam, oportuit ergo, vt fœmina fœminam generare posset, habere illam actiuitatem in generatione, qua generaret sibi similem. De majori propositione nullum intercedere debet dubium, est enim conformis Aristotelis doctrinæ, vndè facile per ipsum conceditur, quod indè deduximus, nempè fœminam casu, & non ex intentione Naturæ generari, quæ semper intendit perfectius, generatur enim ex ipso fœmina, cum Maris semen deficit à sua naturali perfectione, ob quem defectum mari sibi similem generare non potest. Sed minor probatur, qui intendit finem, intendit media ad finem, alias frustra intenderet finem. Sed Natura in generatione intendit pro fine specierum conseruationem, cum idcirco animalibus data sit generatio, quod numero perpetuari non possent. 2. *de Gener. animal. cap. 1.* ergo intendit Natura etiam media ad hanc specierum conseruationem, sed hæc media sunt tam mas, quam fœmina, cum tam hæc, quam ille sint generationis gratia, vt ibidem habetur, ergo Natura intendit generare tam marem, quam fœminam, neque fœmina casu fieri dici potest. Si ergo fœmina à Natura intenditur, necesse est, illam non minus ac marem actiuè in generatione concurrere, vt non Præter Naturæ intentionem ejus generatio succedat.

Relinquam autem data opera alia argumenta à Galeno primum, ab aliisque adducta, vt quod ex similitudine nati ad Matrem desumitur, quod maximè illustrauit Ant. Ponce Sanctacruz, & quod ex hæreditariis morbis à Matre filio communicatis, & alia plura videnda, si libet videre, apud Galenum præcipuè *in libb. de semine.* Quibus argumentis persuasi Medici penè omnes conclusionem hanc pro indubitata jam habent, semen fœmineum necessario requiri ad generationem, nec solum materialiter, sed actiuè concurrere. Fuerunt certè nonnulli Medici, qui particulares quasdam opiniones in hac re habuerunt, & à communi desciuerunt, vt Alex. Bened. qui semen fœmininum ad ignobiliora membra spermatica efformanda necessarium agnoscit; & Fab. Pacius, *qui in lib. Method. Med. Galeni cap. 3.* concessit semina ambo requiri ad generationem, sed voluit eorum vtrumque esse materiale tantum generationis principium, effectiuum verò voluit esse ipsius fœminæ, & veri calorem. Noua certa opinio, sed quam ille multis rationibus non omninò respuendis tueri conatur. Sic & Petr. Garzia, vt infrà dicam, voluit fœmineum semen habere facultatem generatiuam, sed imperfectam, neque ob id necessarium esse simpliciter ad generationem [cui opinioni videtur adhærere ex Canonistis Sanchez. *lib. 9. de Matrim. disp. 17. num. 9.*] Liddelius etiam Scotus, *vt infrà*, necessarium credit esse fœmineum semen, non tamen habere actiuitatem, cui etiam opinioni videtur adhærere Riol. *Physiol. sect. 7. cap. 5. & in Arte curatiua sect. 4. cap. 11.* sed ego eorum, qui communissimæ opinioni adhærent nonnullos maximè ex recentioribus recensebo, si antè dicam ex Theologis Scotum *super 3. sent. dist. 4. q. vnica* non dubitare contra Aristotelem opinionem hanc tueri, cum magis in hanc credendum esse Medicis firmet, quorum præcipui, qui ad mentem venerint, sequentes sunt. Ac primò omnium Præceptorem Hippocratem, ex quo alij hanc opinionem desumpserunt, & ejus interpretem Gal. prætermittam, [licet falsò Sanchez vbi proximè sibi contrarium esse dicat, cum tamen nullibi, & signanter in duobus locis ab ipso citatis, Gal. 5. *in contrariam sententiam inclinauerit.*] Æt. *serm. 16. cap. 6.* Anic. *31. cap. vnico. sibi contrarius.* Isaach. *lib. 3. Theor. cap. 34.* Hali *abb. lib. 3. Theor. cap. 34.* Sauonarol. *in pract. magn. tract. 6. cap. 21. rubr. 21.* Ioan. Matt. *de Grad. in nonum ad Almans. par. 2. cap. 29.* Franc. Pedemont. *sua pract. partic. 4. sum. summa 4. sectionis prima cap. 2.* Valesc. Tarentin. *in Philon. lib. 6. cap. 10.* Gordonius *in Lil 6. partic. 7. cap. 14.* Fernel. *Physiolog. lib. 3. cap. 6.* Capiuacc. *lib. 4. pract. cap. 5.* (quamquam hic Aristotelem tueri conetur, quasi non ex professo contra veritatem sit) Trincauell. *lib. 11. pract. cap. 17.* Vesal. *lib. 5. de fabr. human. corp. cap. 15.* Valleriol. *loc. commun. lib. 1. cap. 17.* Massaria *lib. 4. pract. cap. 5.* Cardan. *lib. 2. contrad. Med. tract. 6. contr. 18.* Valles. *lib. 2. controuers. 7.* Leuin. Lemn. *lib. 1. de occult. nat. mirac. cap. 6. & seqq.* Ioan.

Heurnius

Houtenius *de morb. mul. cap.* 5. Mercat. *lib.* 1. *oper. ſpec. par.* 4. *art.* 3 *quæſt.* 97. Hucher. *de ſterilit. lib.* 3. *tit. de Conceptione.* Mercurial. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 5. Vid. Vid. *de cur. valet. membr. lib.* 13. *cap.* 5. Rotar. *in contrad. Gal. num.* 134. Andr. Laur. *Anatom. lib.* 8. *quæſt.* 5. Plater. *de fundt. læſion. lib.* 2. *cap.* 19. Euſtach. Rud. *Art. Med. lib.* 2. *cap.* 59. Reald. Coſumb. *Anatom. lib.* 11. *in princ.* Baldum. Rondi. *de num. cir. primord. cap.* 2. Raphael Moxius *in Meth. med. morb. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Eerdin. Euſtach. *lib.* 2. *Theor.* 58. Varand. *de aff. mul. lib.* 2. *cap.* 1. Petr. de Petamat. *de ſemin. pag.* 59. *verſ. ſed non quis nec ferat. Ariſtotelem.* Ioan Bapt. *Silvat. controverſ.* 79. Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. cap.* 3. *&* 4. Petr. Carzia Carrer. *in* 1. 1. Auic. *doctr.* 2. *fen.* 1. *cap.* 2. *diſp.* 35. *cap.* 6. (licet hic velit ſemen fœmineum habere quidem facultatem generatiuam, ſed imperfectam, *vnde diſp. ſeq. cap.* 4. non vult idcirco eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem) Liddelius Scot. *Phyſiolog. lib.* 1. *cap.* 13. qui tamen actiuitatem fœmineo ſemini denegat. Stephan. Roderic. Caſtren. *de Meth. Microc. lib.* 2. *cap.* 1. 6. *&* 7. Ant. Ponce Sanctacruz *de Hippocrat. Philoſoph. tex.* 73. *Nic.* Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. cap.* 8. *problem.* 4. *& alibi*, *Æmil. Pariſ. de Microc. ſubtil. lib.* 1. *exerc.* 6. Daniel Sennert. *Inſt. Med. lib.* 1. *can.* 10. Sebaſtien Naſius *in ſpec. med. par.* 1. *ſect.* 2. *tract.* 1. *digreſſ.* 1. *quæſt.* 3. Ioan. Gallego de la Serna. *de princ. gener. lib.* 1. *cap.* 25. *& ſeqq.* qui tamen efficientiam negat fœmineo ſemini. Acerrimè etiam ex recentioribus Philoſophis hanc opinionem tuetur. Petr. Hurtad. de Mendoz. *de Gener. & corr. diſp.* 2. *ſect.* 5. *ſubſect.* 1. *& ſeq.* quæ & nonnullorum antiquiorum Philoſophorum fuit, vt Pythagoræ, Dæmocriti, Epicuri, teſte Plut. de Plac. *Philoſoph. lib.* 5. *cap.* 5. vnde Lucret. *lib.* 4. Epicuri ſententiam ſecutus.

Et muliebre oritur patrio de ſemine ſæclum,
Maternoque mares exiſtunt corpore creti,
Semper enim partus duplici de ſemine conſtat,
Atque viri ſimile eſt magis id quodcunque creatur
Ejus habet plus parte aqua, quod cernere poſſis,
Sive virum ſoboles, ſive eſt muliebris origo.

Neque deſunt ex Iuriſconſultis quos pro hac opinione adducam, vt eſt ex Canoniſtis Sanchez *lib.* 7. *de Matr. diſ.* 92 *num.* 9. [qui tam probabile dicit hanc ſententiam, cum ipſe credat non eſſe ſemen fœmineum ſimpliciter neceſſarium, ſed valde conferre ad generationem, vt in ſuperiori dixi] Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. Diana Miſcell. *tract.* 3. *reſol.* 38. *& alii plerique* Torrebl. *Demonolog. lib.* 2. *cap.* 44. *num.* 4. Catranza *de Part. cap.* 10. *quæſt.* 1, *in Miſcellan.* Sed jam ne tædio Lectori ſim tam prolixa Auctorum recenſione, alios tum Medicos tum Philoſophos tum etiam Iuriſconſultos huic opinioni addictos conticebo, & contrariæ fauentes nonnullos enumerabo. Habet enim contraria ſententia Ariſtotelem Auctorem præter alios antiquiores Philoſophos, vnde non mirum ſi aliqui tanti viri auctoritatem ſequi deſtinauerint. Sunt autem D. Thom. 3. *par. q.* 31. *art.* 5. *ad* 3. *Auerr.* 1. *de Gener. anim. cap. vlt.* Auic. *lib.* 9. *de Animal. cap.* 1. *& lib.* 15. *ejuſd. cap.* 3. (licet ſibi contrarius videatur *lib.* 3. *Canon. fen.* 21. *tr.* 1. *cap.* 2. & aliàs concedat fœminas verum ſemen habere, ſed efficientia orbatum) Soran. *apud* Oribaſ. *lib.* 24. *Collect. cap* 31. & in Magog. *ſimiliter idem auctor eſt*, *cap.* 16 *Conciliat. differen.* 37 Tadd. Iſag. Joannit. *cap.* 10. Vgo Senen. 2. Tegnic. *de Teſtib. tex.* 1. Alex. Bened. *lib.* 24. *Pract. cap.* 1. *licet is lib.* 1. *de hiſt. part. corp. hum. cap.* 23. ex muliebri ſemine ignobiliora membra ſpermatica formari dicat. Et vltimo loco Proſper Martian. *in* 1. *de morb. mul. ſect.* 1. *verſ.* 411. qui tanti facit Ariſtotelis rationes, vt ob eas in hoc à ſuo Hippocrate diſcedere cogeretur, omittam autem alios recentiores.

Sed argumentis in contrarium allatis ſatisfacere neceſſe eſt, ſatisque erit id de potioribus præſtare; nam plerique ex citatis auctoribus plenißime ſingulis ſatisfecerunt. Primo ergò, argumento dicimus, ſemen fœmineum concurrere ad generationem vt agens, & vt materiam; & licet maſculeum ſit præcipuum agens, eſt tamen per ſe impotens ad generandum, niſi fœmineo aſſocietur; neque ob id dici poteſt hoc modo dari duo agentia, duaſque materias vnius ejuſdemque generationis, & effectus, quia ſeminum vnumquodque ex ſe agens eſt incompletum, & partiale, & materia incompleta, & defectuoſa ſeminalium membrorum, ex commixtione autem vtriuſque fit vnum agens completum, totale, ac perfectum, aptumque ad generandum. Vtrumlibet enim ſemen ex ſe ab vtero exceptum nihil quicquam operatur, donec & quouſque ambo ſimul tota per tota miſceantur, nam tunc fit vnum conflatum ex ambobus, quod vnum agens eſt, vna materia. Ejus rei manifeſtiſſimum ſignum eſt, quòd ex vtroque ſemine generatum non vnius tantum ſeminis naturam ſequitur, ſed vtriuſque, cùm mixtum illud ex duobus vnum quid factum ſit, quod peculiares effectus ſibi quidem proprios, ab hoc tamen, aut illo ſemine communicatos, producit. Itaque videmus indies, filios aliquandò in externa figura referre patrem, & tamen à matre habuiſſe morbos quoſdam hæreditarios, & è contra aliquandò in externa figura referre patrem, in morbis referre matrem; interdùm etiam ab vtroque habere hæreditarios morbos, & in figura neutrum referre; & ſic mille modis pro mixtionis ratione genitorum proprietates varias comperiemus, modo ab vno, modò ab altero ex ſeminibus communicatas pro alterutrius exuperantia.

Quod additur, fœmineum nempè ſemen non poſſe in generatione concurrere tanquam materiam, quia ſuperfluum eſt, concurrentibus vt materia fœtus ipſis menſtruis, declaratione indiget; ſi enim loquamur de materia partium ſanguinearum, veritatem habebit (licet non menſtruus, ſed optimus ſanguis ſit vera materia nutritionis fœtus) ſi verò loquamur de materia partium ſpermaticarum falſum eſt; nam ſanguis quidem ſanguinearum partium proportionata materia eſt, ſemen ſeminalium; itaque duplicem dari materiam generationis reſpectu diuerſarum partium, neque inconueniens; neque abſurdum eſt, ſed omninò neceſſarium, quando vnam ſingulis inſeruire non fuerit poſſibile.

Difficultatem illam, quòd fœminæ abſque voluptate illa, quæ ex ſeminis ejaculatione ſit, aliquandò concipiant, quod arguit etiam, eas concipere abſque ſemine, aliàs diluere tentaui *lib.* 3. *tit.* 1. *quæſt.* 5. *ſed Æmil. Pariſan. poſt alios nobil. exercit. lib.* 1. *cap.* 2. *exerc.* 7. ex Anatomes inſpectione demonſtrauit, & rationibus confirmauit, quomodò contingat, vt mulieres ſine voluptatis ſenſu, & abſque eo quòd ſeminis propriij ejaculatione

culationem perſentiant, concipere ſoleant, quod etiam mirum non eſſe dicit, cùm etiam viri licet rarò admodum, ſine voluptate ſemen ejaculentur, ſed certè in his, quæ abſque voluptate concipiunt, plura concurrere neceſſe eſt, vt id eo modo contingat, ſeminis nempe tenuitatem, locorum frigiditatem, tenſus hebetudinem, viarum breuitatem, earundem amplitudinem, ſeminis non vſque ad eas partes, in quibus delectatio, & titillatio viget, excurſum, ſed ad ipſum vteri corpus per eaſdem cornua momentaneam tranſmiſſionem, aliquandò etiam excedentem delectationem ex fricatione, & receptione ſeminis virilis voluptatem in emiſſione proprij ſeminis obſcurantem, & alia nonnulla, de quibus vide peculiariter prædictum Partſanum *loco cit.* ſed inter omnia placet reſponſum, quòd ſemen fœmineum tam prælto eſt aliquando in viciniſſimis vteri vaſis irruenti ſemini maſculeo, vt nullo penè motu opus habeat, vt cum illo permiſceatur, vndè nulla excitatur tunc voluptas, quia voluptas ex titillatione fit, titillatio autem ex motu. Fit etiam quandò ſemen non confertim mouetur, ſed velati ſtillans à ſuperioribus partibus, & tunc quidem nullam ſecum affert ejus excretio voluptatem; nam videmus in Gonorrhæa etiam, in qua ſemen non confertim, ſed quaſi ſtillans excernitur, nullam fieri voluptatem.

Ad vltimum Ariſtotelis argumentum multi multa dixerunt, ſed inexpugnabile illud crediderunt
33 Peripatetici. Satisfacere certè debuit, quod à nonnullis dictum eſt, ſeminum vnumquodque per ſe eſſe tantùm partiales cauſſas tum materiales, tum effectrices conceptus, conjuncta vnam totalem, ac perfectam efficere generationis cauſſam, conſentaneum ergò eſt, quòd quamquam fœmineum ſemen ſit cauſſa effectiua, & habeat promptam materiam, nempè & ipſius feminis, & fœminei ſanguinis, & locum ſortiatur conuenientem, & opportunum ad generationem, tamen cum partialis tantùm cauſſa ſit, non ſufficiens ad generandum. Sed ad hanc difficultatem Peripateticorum, quæ validiſſima cenſetur, vnico verbo reſpondeo, Cur, inquiunt, ſi fœmina vtrumque principium habet actiuum, & paſſiuum ſuo proprio ſemine
34 in vtero non generat? quia, inquam, ſemen ſuum non concepit. At forte rides hanc reſponſionem? ſed audi, riſum amouebis. Etiam ſi vtrumque ſemen actiuè concurrat ad generationem, maſculeum tamen majorem vim agendi habens excitat fœminei ſeminis actiuitatem. Sed circumſcripta hac potiori actiuitatem maſculei ſeminis, & dato etiam, quòd parem actiuitatem habeat fœmineum, & quòd etiam poſſit ex ſe habere principium motus, adhuc non generaret, quia à fœmina non concipitur. Conceptio enim fit attractione ſeminis maſculei ad intra vteri cauitatem, & ejuſdem neceſſaria retentione. Modò vterus, ſemine proprio ad expulſionem properante, illud non attrahit, attrahunt enim partes id, quod eis deficit) immò expellit per vaſa ejaculantia ad vterum, vt obuiam factum maſculeo ſemini, & cum illo commixtum generationem coadjuuet. Vndè hinc prouidentia Naturæ elucet, quæ vnico vteri motu, nempè attractione, ſimul & ſemel ad duo diuerſa ſemina contrario motu ſe mouentia recipienda vtitur. Dum enim vterus in ſeſe ad ſuperiora recolligitur attrahendo ſemen maſculeum, in-

imul ſemini fœmineo ab intrò aduenienti occurrit, ipſumque imul cum maſculeo excipit, attrahit, retinet, fouet, deficiente ergò ſemine maſculeo, nulla ſit ab vtero attractio, nulla item retentio ſeminis, immò expulſio proprij, & ſic nulla vnquam ſuccedit ex ſolo fœmineo ſemine conceptio, etiam ſi ſolum ad conceptionem ſufficeret.

Remanerent autem adhùc nonnulla argumenta Scaligeri, Fabij Pacij, & Proſperi Martiani, quibus neceſſe eſſet ſatisfacere, Sed ad Scaligeri argumenta ſatisfaciunt Garzias in Auic. *ſen. 1. lib. 1. doctr. 7. ſumm. 1. cap. 2. diſp. 36. cap. 3. ſub. num.* 13. & Ant. Ponce Sanctacruz *de Hippocrat. Philoſoph. tex. 73. in digreſſiuncula contra Scaligerum*, vbi etiam Fabij Pacij argumentis ſatisfacit. Contra quem etiam facit, quòd ſi ejus opinio eſſet vera, etiam calor extrinſecus poſſet habere in generatione vim agentis, quod eſt abſurdum; ſiquidem ouipara ſola incubatione pullos excludunt, immò & calore Solis & ignis pulli excluduntur, vt patet. At quomodò ſe habet calor vteri ad ſemina concepta in viuiparis, eodem modo ſe habet calor incubantis ad oua in ouiparis; ſed calor vteri habet, ſecundum hanc ſententiam, vim agentis, ergò & calor incubantis, imò & ignis & ſolis, & alterius etiam Maris diuerſi à propria ſpecie erit agens in ouiparis, quod videtur maximè abſurdum. Ad argumenta Martiani ſatisfaciunt pleniſſimè quæ contrà Ariſtotelem adduximus, cujus ipſe opinionem ſequitur, cùm tamen nihil de nouo adducat, illud ſolummodò ab aliis nunquam memoratum attulit, ſemen fœminis idcircò datum eſſe, vt in congreſſu os vteri clauſum aperiretur, ità vt maſculeum ſemen ſtatim ingredi vterum poſſet, ſed pluribus agere contrà hanc opinionem ſuperfluum eſt, illud tantùm non conticebo, quòd cùm mulier ſemen millies emittat, antequam ſemel concipiat, certè ſi ſemper os vteri aperitur, vt ſemen deglutiat virile, alterum ex his ſubſequi neceſſarium eſt, aut virile ſemen retineri abſque eo quod concipiatur in ipſo vtero, aut vterum de nouo aperiri, vt excidat; non primum abſque dubio, quia ſemen virile non conceptum corrumperetur. Non ſecundum, quia oportet os vteri ex alia, ac noua ſeminis emiſſione aperiri, aut ſaltem ex fluxu menſtruo, & ſic idem inconueniens ſequeretur, quouſque alterum ex his ſuccederet, nam, vt ille addit, vterus à ſe ipſo non aperitur.

Sed his omiſſis adhuc non deſunt aliæ difficultates ex vberrimis ſacræ Theologiæ fontibus pullulantes, quæ communem Medicorum opinionem dubiam facere poſſent. Si enim velimus de Naturæ neceſſitate fœminam cum proprio ſemine concurrere ad generationem, cum ex Theologica veritate ſit notiſſimum, Beatiſſimam Virginem fuiſſe veram, ac naturalem Chriſti Domini Matrem, vt
35 omnes aliæ Matres ſunt, ſequeretur inde, illam neque in conceptione, neque poſt conceptionem manſiſſe Virginem, quod eſt falſiſſimum, nam ſi ſeminis effuſione, carnalique veneris voluptate eſt polluta, virginitatem in ipſa ſeminis effuſione amiſit, quia ſaltem materialiter, virginitas conſiſtit in immunitate à delectatione venereorum per ſeminis reſolutionem D. Thom. 2. 2. *q.* 152. *ar.* 1. *in corp.* at Maria Chriſti Domini Mater non mente ſolùm, ſed etiam corpore, antè, & poſt, & in ipſa con-
36 ceptione ſemper Virgo manſit, corporiſque eti am

p arti

puritatem ab omni vel imaginario inquinamento carnali illibatam seruauit; inconueniens ergò, ac indecorum est adstruere, illam proprium semen in Iesu Christi Domini incarnatione præstitisse; ergò contrarium erit verius, & cùm illa, quæ vera Mater fuit absque proprio semine naturaliter concepit, poterunt etiam aliæ matres absque semine proprio concipere. Ad hæc respondent, ac vndequaque satisfaciunt nonnulli ex Theologis, qui Medicorum opinionem tamquam veriorem sequuntur, vt Scotus *in sent. dist.* 4. *quæst. vnica*, *& alij citati per* Petr. Vtad. de Mendoz. *de Gener. & corrupt. disp.* 2. *subsect.* 3. & aliqua etiam attulerunt ex nostris Peramat. *in Appendice ad lib. de hom. procreat. vbi de Incarnatione*, *& partu Domini Nostri disput.* Gazius *in prima* 1. Auic. *doctr.* 7. *somm.* 1. *cap.* 2. *disp.* 35. *cap.* 5. & Ioan. Gallego de la Serna *de princ. Generat. tract.* 1. *lib.* 1. *cap. vlt.* Dicam tamen ipse etiam circà hoc quæ tanquam Medicus eloqui non prohibeor, vt ad propositam difficultatem satisfaciam.)

37 Christi Domini incarnatio partim miraculosa fuit, partim autem naturalis, quæ autem peculiariter habuerit miraculosa, quæ vero naturalia abunde docet proxime citatus Petr. de Peramat. *in ea Appendice ad hoc dicata*; ego ad hoc particulare punctum deuenio, vtrum Maria Virgo semen in ejus conceptione præstiterit, nec ne. dico igitur hoc aut naturaliter processisse, aut supranaturaliter. si supra naturaliter, non esset quærendus modus, vel si quærendus modus esset, hoc ad Theologos, non ad Medicos pertineret. Supplente enim Spiritu sancto activitatem seminis virilis, in quamcunque materiam libuerit, quam semen muliebre præhaberet, agere potuit absque vllo motu, qui posset carnali voluptate virginitatem commaculare.

Quod si hoc naturaliter processit non aliter successisse potuit, quam in naturalibus aliis conceptibus eueniat, quantum est ex parte seminis muliebris, quod aliquando ita præsens est in viciniſſimis vteri locis, in quibus fit conceptio, vt nullo motu opus sit ad hoc; vt cum virili semine misceatur, & sic absente motu, cessat titillatio, ex qua voluptàs emergit, vnde est, quod aliquæ, vt jam diximus, absque vlla omnino voluptate, quantum est ex parte expulsionis proprij seminis, concipiunt; quod & naturaliter in sacratissima Virgine Saluatorum Mundi concipiente euenisse potuit. & sic etiam si proprium semen præstiterit, nulla tamen labe illibatam corporis, mentisque Virginitatem violauit.

Iam vero ad rem nostram redeuntes, de modo, quo reddi debet conjugale debitum verba facienda. & Canonistæ quidem, *vt summo Armilla verbo debi-*
38 *tum conjugale.* Sanchez *de Matrimon. lib.* 9. *disp.* 16. *num.* 1. & alij, naturalem modum dicunt esse, vt mulier sit succuba, vir incubus, omnem autem deuiationem ab hoc modo aduersari aliqualiter Naturæ. sed aduerte, hos non aperte se explicare, nam mulier potest esse succuba, & vir incubus, & tamen deuiari à naturali modo, vt si mulier prona jaceat, non supina, oportuit ergo melius se explicare dicendo, naturalem modum concumbendi esse, vt mulier supina succumbat, virque illam supergrediatur. *vt summa Ang.* 1. *p. verb. debitum conjugale num.* 25. & Silueſtr. *verb. debitum conjugale. num.* 6. 1. *par.* licet Mercurialis, *quem reuli alias lib.* 3. *harum quæst. tit.* 1. *quæst.* 7. *num.* 22. ex Lucretio, & Paulo *volucris. lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 2. *lib.* 1. *variarum lect. cap.* 6. naturalem modum venerem exercendi 39
esse, vt mulier prona à viro ineatur, nam quod mulier supina virum admittat, magis voluptuosum esse voluit, minus tamen secundum Naturam, quia homines hac ratione venerem exercent studentes magis voluptari, quam ex mutuis osculis, & amplexibus, & mutua inspectione percipiunt, quàm generationi, quæ facilius succedit, vt cum citatis auctoribus credit, prona jacente muliere, & hoc pacto inita, quam si supina ineatur. Verumenimvero hanc horum Doctorum opinionem alias loco citato confutauimus, & ex Anatomicorum quorundam auctoritate demonstrauimus, nequaquam verum esse, quòd facilius sequatur conceptio eo modo, quam hoc, quo communiter homines vtuntur. [Quod etiam facilius persuadere potest id, quod loco citato dixi, nempè fœtum eo concumbendi modo conceptum nunquam in exitu ab vtero seruare naturalem situm, & sic semper maximum negotium parturienti Matri facessere.] contuit ergo, conuente hac ratione, etiam erronea hæc opinio. non est tamen negandum in aliquibus casibus interdum facilius sequi conceptionem illa ratione congrediendi, quam consueta, nam experientia docuit Medicos, alioſque, nonnullas fœminas, quæ per multos annos ob Matricis deprauatum situm non conceperant, aut alia etiam ex causſa, [illegible] ratione in venere congressas, concepisse, patientes nempe se pronas per posticam partem à viris superiri; quemadmodum & aliæ sunt, quæ facilius in vno, quàm alio situ congredientes concipiunt, quod facilius virile semen excipiant, vt deinceps, cum occasio dabitur adjiciam. hæc tamen in quibusdam particularibus per accidens eueniunt, nobis autem quærendus est natu- 40
ralis modus exercendi coitum; neque dubium est illum esse magis naturalem, qui magis facit ad conceptionem, cum fini à Natura intento consequendo magis adjumento sit. hunc ergo modum post Hippocratem, alioſque vetustiores tradunt nonnulli Recentiorum, vt Mercat *lib.* 3. *de* 41
Mulier. & Pregn. aff. cap. 6. Roderic. à Castr. *lib.* 2. *de Nat. mul. cap.* 5. *& alij*, est autem hujusmodi, vt Mulier in dorsum jaceat diuaricatis, acclinibusque cruribus, capite tantisper dimisso, & vir illam sic jacentem superincat, hoc enim pacto modice eleuato vteri osculo, ipse vterus promptiùs ad se virile semen allicere potest, & vir etiam facilius prope ipsum vteri osculum internum semen effundere, vnde facilius succedit conceptio. quæcunque ergo alia coëundi ratio aut in totum, aut ex parte impedite potest conceptionem, impediendo aut ne facile virile semen excipiat, aut ne virile membrum tam de facili ad vteri interiora peruenire possit, aut alia quadam ratione, recedat à naturali ratione, & habebit semper ob id in se delictum ex DD. nonnullorum opinione D. Thom. *in* 4. *sent. dist.* 31. *ex quo summa* Silueſtr. *verbo deb. conjug. num.* 7. *summa Ang. par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 11. vnde præter allatas rationes, ex quibus coitus à postica parte celebratus impedit generationem, eam insuper esse voluit Roderic. a Castr. *vbi supra*, quia vir non potest ob natium spissitudinem, & crassitiem ad vteri intimiora suo instrumento peruenire; quamquam veritas est, hoc nullo esse impedimento, nisi Natium spissitudo monstruosa esset, alàs si mulier prona quidem ineatur, in ventrem tamen non recumbat, sed super genua facilius peruenit

vir ſuo membro ad vteri intimiora à parte poſtica, quàm ab antica, vnde, quantum eſt ex hoc, nullo modo impeditur conceptio Venerem hac ratione celebrando. Sed antequam vlterius progrediamur, quæri
42 poteſt; (licet hoc ad Canoniſtas pertineat) vtrum deuiatio ab hac naturali ratione concumbendi, etiam in his culpabilis exiſtat, qui nullam omnino ſpem concipiendi habent, vt in Decrepitis, aut in grauidis mulieribus maxime poſt aliquot menſes, quando neque ſuperfœtationes vllam dubium eſſe poteſt. ratio dubitandi eſt, quia quocunque modo reddatur debitum, ſatisfit cuicunque Matrimonij fini; deuiationem autẽ à naturali ratione celebrandi coitum in tantũ conſtat eſſe culpabilem, in quantum ex ea impeditur generatio. Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 2. vbi ergo nulla ſpes ſit generationis, nihil intereſſe videtur vtrum hoc, aut illo modo concumbas, dummodo Natura non abutaris, quod eſſet crimen peſſimum, nam, vt dixi, debito matrimoniali, & aliis, ſi quos fines Matrimonium præter prolis generationem habet, abſque dubio ſatisfacere videris.

Ego non vt ſententiam meam in his proferam, ſed per modum ratiocinandi ad hoc dubiũ dicerem, quod quandocunque deuiatio à Naturali ratione concumbendi nulla honeſta ex cauſſa fiat, ſed ob voluptatem tantum, ſemper intercueniat aliqua culpa, & mouear
4 ex eo, quod etiam ſimplex coitus naturali modo celebratus, facti is tamen ſola voluptatis cauſſa peccatum infert ſecundum aliquos DD. ſaltem veniale. Coninc. de Sacram. *diſp.* 34. *dub.* 1. *num.* 12. [*Adde ſeqq. Suarez de Matrimon lib.* 9. *diſput* 11 *num.* 4.] Quantò magis ſi illicito modo ob ſolam voluptatem coitus celebretur? quo tamen vel Galeno *noſtro teſte lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. non eſt homini ob voluptatem vtendũ, licet
44 contrarium ſentire videatur Plutarch. *in lib. de ſanit. tuen.* vbi Veneris finem ſolam voluptatem eſſe voluit; ſed hic finis irrationalis medius fidius eſt, neq; verus,
45 nam coitum Natura non inſtituit ad delectanda animalia, ſed voluptatem in coitu poſuit, vt alliceretur ad coitum propter generationem Haach. *lib.* 5. Theor. *cap.* 107. Halyabb. *lib.* 5 Theor. *cap.* 36. [Et ex Canoniſtis idem *Sanchez ibid. num.* 6. qui & illud rectè addit à Medicis, & Philoſophis deſumptum, non minus ſcilicet intendi à Natura delectationem in cibis aſſumendis ad individui conſeruationem, quàm delectationem in coitu ad conſeruationem ſpeciei.] Sed quicquid ſit in cæteris animantibus, homini certe in vxore ex vſu Matrimonij voluptas minime quærenda; nam bene Verus Imperator referente Cœlio Rhodigin. *lect antiq lib.* 28. *cap.* 13. vxoris nomen dignitatis, non voluptatis nomen eſſe aſſerebat. relinquam nonnullorum Canoniſtarum opinionem, de qua *ſumma Armilla verbo debitum conjugale*, quod qui non naturali concumbendi modo vtuntur videntur abuti Matrimonij Sacramento, de hac enim ratione ad me non pertinet conſiderare.

Licet autem vnicam tantum coëundi rationem eſſe dixerim proprie naturalem ex eo, quod ea præ cæte-
46 ris ad conceptionem facere videatur, non eſt tamen hoc ita accipiendum, vt quemadmodum ſuperius annuimus, omnis deuiatio ab ea omnino generationi obſit, quia euenit aliquando, vt conceptio ex coitu naturali ratione celebrato nullo modo ſuccedat, ſuc-
47 cedat autem alia quacunque ratione, vnde eam ob cauſſam determinatum à Canoniſtis eſt, nullam habere in ſe culpam deuiationem à naturali modo coëundi ad hunc finem, nempe vt facilius ſuccedat conceptio. Brunell. *de Matrim. concl.* 8. *num.* 13. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſput.* 16 *num.* 7. Alphonſ. Viuald *in Candel. aur. par.* 1. *tit.* 17 *rubr. de redd. debito. conjug. nu.* 11. quemadmodum neque culpabilis hæc eadem deuiatio eſt quandocunque ex alia honeſta cauſſa fiat, vt iidem DD. dicunt locis citatis, veluti ad euitandum abortum, vel cum non licet ob corporum diſpoſitionem aſſueta ratione coitum exercere. hoc autem in tantum eſſe verum dicunt, quod etiam ſi talis coeundi ratio impediret, ne mulier totum virile ſemen ſuſcipere poſſet, tamen dummodo ex cauſſa fieret, non eſſet peccatum, quia non impediret generationem, dicunt enim cum Medicis, quod ex parte 48
tantum ſeminis ſuccedit conceptio. *ſumma Armilla par.* 1. *verbo deb. conjug. ſumm.* Silueſtr. *par.* 1. *verbo deb. conjug. num.* 6. *in fin.* Sanchez *vbi ſupra num.* 5. Diana *reſolut. moral. par.* 3. *tract.* 4. *reſolut.* 204.

Aduerte tamen hic neutiquam veram eſſe Canoniſtarum, ex Alberto ſummæ Silueſtr. & Sanchez, aliorumque opinionem volentium generationem in 49
nulla coeundi ratione impediri, dummodo coitus in naturali vaſe celebretur; prudenter autem eam rejicit Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 7. & Medicorum ſententiæ ſeſe in hoc remittit, nam ſimpliciter loquendo omnis deuiatio à tradita illa naturali ratione conceptionem aut in totum, aut ex parte impedire poteſt, licet per accidens interdum eueniat, vt eadem deuiatio à naturali ratione conceptionem coadjuuet, alias aut prohibendo omnimodam vaſorum approximationem, aut os vteri conſtringendo, aut contorquendo, aut à ſuo ſitu dimouendo, aut virile membrum cogendo extra oportunum locum ſemen effundere, aut alio quocunque modo hæc deuiatio conceptionem impedit, quemadmodum eandem obrationem cum vel mulieris habitus, vel vterus non naturali modo ſe habet, juuatur conceptio ex mutatione modi naturalis. ſic ventre alterutrius, vel amborum conjugum nimia pinguedine turgente, mulierem à parte poſtica inire idcirco conceptioni opitulatur, quia à parte antica inire impedit approximationem conuenientem membrorum, & ſeminis prouentum ad vterum, à parte autem poſtica facilior approximatio, & promptior ſeminis ad vterum acceſſus. ſic etiam vbi vterus deſcendat, is idem ſitus magis facit ad conceptionem, quia muliere in faciem prona jacente ſublatis lumbis vterus in ſuum locum reuerti poteſt, & ſic facilius ſequitur conceptio. eodem quoque pacto vtero in alterutrum latus vergente, prodeſt in aduerſum latus jacentem mulie- 50
rem comprimere, licet conjugibus hoc modo, in latus ſcilicet congredientibus alias difficulter, immo vix vllo modo ſequatur conceptio, quia ſemen in collum ipſius vteri effunditur, vt dicit Roderic. à Caſtr. *de Nat. mul. lib.* 3. *cap.* 5.

Sed præterquam quod, vt dixi, vt plurimum mutatio modi naturalis concumbẽdi impedit generationẽ. [Contra id, quod cum aliis citatis Canoniſtis determinat *Sanchez. loco cit diſp.* 9. *num.* & *diſp.* 20 *n.* 1.] ſunt quidam concumbendi modi, qui non ſolum 51
conceptionem impediunt, ſed ſanitati maximopere officiunt, quod quidem concumbentium culpam grauiorem facere forraſſe non erit dubium. tam vltro autem proceſſit conclamata hominum laſciuia, vt nulla proptiæ ſanitatis ratione habita, nõ contenta iis, quas natura immiſcuit in coitu voluptatibus, majores ſua malitia quæſiuerit, vnde non vni, aut alteri, quos forte ipſa Natura dictare potuit, modo concumbendi acquieuit, ſed multiplices adinuenit potius ſilẽtio contingendos, quam ſummo cum pudore detegendos.

jam

jam vero Cyrenem meretricem duodecim concumbendi modos habuiſſe, vndè Dodecamechani dicta ſit, ex Ariſtophanis interprete referunt Cœlius Rhodig. *lib.* 14. *cap.* 8. *Auctor in Adagiis, & Tiraq. de Leg. Connub. Gloſ.* 1. *par.* 1. *num.* 97. *ex Suida*, qui & Elephantidem quandam modos, & figuras, ſpecieſque, & formas deſcripſiſſe, & concubituum ſchemata depinxiſſe narrat, quibus Tiberium Imperatorem cubicula exornaſſe, tradit Sueton. *in ejus vita, cap.* 43. & de aliis etiam vide apud ipſum, ibid. ſed perdita quorundam hominum petulantia ſuperiori ſæculo huic rei ita ſtudult, vt de illis verificari potuerit Ouidij dictum *lib.* 1. *de Art. amand.*

---- Venerem jungunt per mille figuras.

& illud Martialis *lib.* 12. *num.* 43.

Sunt illic Veneris nouæ figuræ
Quales perditus audiat Iutor.

& vtinam hæc in præſentiarum non magis, quam alio quouis tempore vigerent, fortaſſe non magis difficile fuit antiquitas, quam nunc ſit enarrare,

---- quibus verbi concumbat quiſque, modis quot-

nos autem de his non abſque pudore inuiti loquimur, non tamen abſque ſumma neceſſitate, pro Canoniſtis enim à nobis decidendum eſt, quinam modi concumbendi magis, aut minus generationem prohibeant, qui item magis, aut minus ſanitati noceant, vt ipſi deinceps determinent quantum concumbentes, & quando peccent.

Naturali itaque modo jam demonſtrato, dicendum eſt ab eo omnium minime recedere, nihilque
52 ſanitati obeſſe coitum, in quo mulier inſtar Quadrupedum initur prona jacens eleuatis cruribus; magis autem conceptioni obſiſtit, & magis item ſanitati mulieris obeſt, cum illa in ventrem jacens demiſſis, extentiſque cruribus venerem exercet, pectori enim, & reſpirationi mulieris ſitus hic inimicus eſt, eo maximè in actu, in quo mulier multum ſe exagitat, atque vt Lucret. *lib.* 4.

----edoſſato ciet omni pectore fluctus.

vir autem non poteſt ob natium mutam compreſſionem, & ſpiſſitudinem membro ad vteri intima penetrare. Conceptionem inſuper impedit, & viri ſanitati inſidiatur, ſi modo quidem conſueto concumbat, ſed vir aut alterutrum, aut vtrumque vxoris crus propriis brachiis eleuet, atque ſuſtentet, præterquam quod enim laborem adauget, ejus ſemen non recta ad vteri internum oſculum, ſed adſuperiores colli ipſius vteri parietes ejicitur. Hinc ſequitur concubitus in latus, qui etiam ſi nihil obeſſe alterutrius ſanitati videatur, conceptionem tamen omnino impedit, ſiue ille ab antica parte, ſiue à poſtica fiat; nullam enim in hoc differentiam agnoſco quantum pertinet ad faciliorem, vel difficiliorem conceptionem, ventris enim exuberantia ab vna parte, Natium ab altera, & compreſſio ſubjacentis partis à ſuperiore prohibent neceſſariam vaſorum approximationem; ſitus autem vterum in latus concidere cogit, ac ipſius oſculum conſtringit, ita vt minus prompte virile ſemen poſſit excipere. Ex quo patet magis recedere hunc modum à naturali, quam Canoniſtæ putent, qui parum recedere exiſtimarunt. Summa Ang. *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 25. Sum. Silueſtr. *p.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 6.

53 Subſequitur concubitus factus vtriſque ſtantibus, in quo conceptio impeditur, & ſanitas detrimenti plurimum elicit. Impeditur conceptio, quia os vteri & conſtringitur, & nimis extenditur, vt dicit Roderic. à Caſtr. *loco cit.* ſanitas labefactatur, quia cum coitus per ſe metipſum hominem debilem faciat, quandocunque erectis hominibus fit, majorem multo affert laſſitudinem Oribaſ. ex Rufo *lib.* 6. *Collect. cap.* 38. præterquam quod diſponit corpora ad articulares morbos, & ad pleroſque alios, vnde crediderim ſi vlla culpa interuenit in mutatione modi, multo majorem (licet contra videri poſſit) ex hoc concumbendi modo conjuges incurrere, quam ex vllo eorum alio, quos jam tradidimus. Sed & coitus qui ſedente alterutro ex conjugibus, vel vtriſque fit, labotioſus eſt, & conceptioni contrarius, nam ſedente muliere internum vteri oſculum conſtringitur, & vaſa, ſeu inſtrumenta generationis debite conjungi non poſſunt; ſedente autem viro, eadem inconuenientia ſubſequuntur, quæ mox addemus numero proximo, ſedentibus autem vtriſque eadem inconue-
54 nientia adaugentur. Omnium maxime & generationem impedit, & noxius ſanitati vir concubitus eſt, cum mulier virum init, nempè cum vir ſuccubus eſt, mulier incuba, Auic. 20. 3. *tract.* 1. *cap.* 11. Raſ. 24. *Con. in cap.* 1. præterquam multos enim morbos, qui inde ſequi poſſunt, nullo modo conceptio eſt poſſibilis. Neque vllam veritatem habet, quod mulieres concipere poſſint etiamſi membrum virile non intret per vteri claſtra ob vteri facultatem attractricem, vt voluerunt Canoniſtæ Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 16. *nu.* 3. decepti omninò ex eo, quod ſibi perſuaſerint ex ſemine projecto in balneo, aut in lecto abſque concubitu mulieres aliquando concepiſſe, quod eſt ridiculum, & aliàs à me confutatum; itaque hic modus vti à Medicis præ cæteris ad corporis ſalutem improbatur, ita præ cæteris ob ſalutem animæ à Canoniſtis videtur damnandus, quia omninò impedit prolis generationem. Vnde videndum an bene determinauerit Vugatell. *in addit. ad ſumm. Ang. verbo debitum conjugale. num.* 25. *litt. b. ex Aſten.* in hoc modo concumbendi eo quod nec mulier eſt apta ad ſemen ſuſcipiendum, nec vir ad infundendum, interuenire peccatum mortale.

Et ex his appareat minus rectè Brunellum de Sponſ. *& Matrim. concl.* 8. *num.* 13. *ſumm. Angel. par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 11. *ſumm.* Silueſtr. *verbo debitum conjug. num.* 6. alioſque plures Canoniſtas determinaſſe qualiſnam modus deuiet à naturali concumbendi ratione; nam cum deuiatio à naturali modo tanto ſit magis contra Naturam, quanto promptius impedit conceptionem, vt elicitur ex D. Thom. 2. 2. *q.* 154. *art.* 12. Leſſ. de Iuſt. & Iur. *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 12. *num.* 80. Sanchez *vbi* 5. *num.* 1. abſque dubio modus, quo quadrupedes vruntur; minimè deuiat à naturali modo, quia minus impedit conceptionem, vt jam probani, contra autem lateralis concubitus parum quidem deuiat à naturali modo ſecundum figuram, ſed maximè deuiat quoad finem in concubitu intentum, quia ex eo difficillimè, aut nullo modo ſequitur conceptio. Brunellus tamen, & cum eo Sanchez *vbi* 5. & alij Canoniſtæ, qui, cum Medici non eſſent, neſciebant qualis modus magis, aut minus conceptionem impediret, attendebant tantùm ad externam figuram, & ſic voluerunt concubitum illum belluarum more omnium maximè eſſe contra Naturam, quod ex dictis falſum eſſe conſtat.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges excuſantur à reddditione debiti, ſi ea in propriæ ſalutis detrimentum ſit futura.*
2 *Venus ſi quis alius labor firmas requirit vires.*
3 *Quæ Naturæ ſint magis aut minus veneri idoneæ.*
4 *Venerem Melancholicis prodeſſe, quomodo veritatem habeat.*
5 *Morbis ex Pituita venus quomodo conferat.*
6 *Quætates veneri ſint magis, aut minus idoneæ.*
7 *Principum partium diſcraſia quomodo à Veneris uſu prohibere hominem poſſit.*
8 *Mulieres magis quam viri æſtate venerem appetunt.*
9 *Anni temporis conditio quomodo virum prohibere poſſit à coitus uſu.*
10 *Quodnam tempus veneris uſui magis, aut minus idoneum.*
11 *Coitus quando exercendus, aut vitandus.*
12 *Inanitio quando coeuntibus poſſit eſſe noxia.*
13 *Jejunare an teneantur qui debitum reddere debent.*
14 *Conjux non poteſt ſe ita jejuniis macerare, ut impotens ad debitum reddendum inde fiat.*
15 *Qui jejunauit an teneatur reddere debitum.*
16 *Labor quo modo excuſet à reddendo debito.*
17 *Morbus eſt ex præcipuis cauſſis impedientibus debiti redditionem.*
18 *Coitus non præſumitur in valetudinario.*
19 *Coitus ad ſanitatem confert, & eſt cauſſa curatiua multarum ægritudinum.*
20 *Morbi ex pituita quando præbeant legitimum impedimentum vtendi coitu.*
21 *Detrimentum, quod timetur ex coitu debet eſſe notabile, vt excuſet.*
22 *In frequentata debiti redditione ſufficit morbus leuiſſimus, vt excuſet, contra in rariori.*
23 *Febres, & morbi cum febre à redditione excuſant.*
24 *Dolores omnes inſignes à debiti redditione legitime excuſant.*
25 *Morbi per circuitus reuertentes, ſi ſint notatu digni, excuſant etiam in eorum intermiſſione.*
26 *Nervorum morbi qui excuſent.*
27 *Morbi ſomnolenti, & inſaniæ quando excuſent.*
28 *Qui morbi oculorum, & Aurium excuſent.*
29 *Qui morbi pectoris excuſent.*
30 *Qui morbi partium naturalium excuſent.*
31 *Morbi Renum qui excuſent.*
32 *Vulnera quæ excuſent.*
33 *Tumores qui excuſent.*

De his, quæ virum à reddditione debiti excuſare poſſunt ex parte ſui.

QVÆSTIO II.

EX præcedenti quæſtione patet, quod quamquam Conjuges ex luſtitia teneantur ſibi in-
1 uicem reddere matrimoniale debitum, tamen excuſantur, quandocunque redditio futura eſt cum propriæ ſalutis periculo, vndè non ſolum non tenentur eo caſu reddere, ſed reddendo, & exigendo mortaliter peccant, Pontius *de Matrim. lib. 10. cap. 14. num. 2. & 3.* & quia ad Medicum ſolummodo ſpectat dijudicare, quandonam coitus poſſit eſſe ita noxius, vt notabili diſcrimini coeuntes exponat, circa hoc jure optimo Medicus venit conſulendus. Pontius *vbi proxime num. 3.* is enim cauſſas, quæ maxime impedire poſſunt veneris vſum inueſtigans multum Canonitas juuare poteſt in determinando, quænam legitime excuſent, quæ non.

Hujuſmodi igitur cauſſæ veneris vſum notabiliter impedientes, conſiderari poſſunt vel reſpectu viri, vel reſpectu mulieris, vel reſpectu vtriuſque. Loquamur autem ante omnia de iis, quæ excuſant virum reddere debitum vxori ex parte ſui ipſius, dummodo ante omnia admoneamus, omnes hasce cauſſas reſpicere magna ex parte virilem robur; Venus enim, ſi quis alius labor, firmas requirit vires præſertim in vito; itaque vbi vires ex eo tum notabiliter labefactatas ſuſpicamur, jam præſens eſt legitima excuſatio non reddendi debitum: vires autem vel ex ſua natura debiles ſunt, vel ex accidenti deficiuntur. Ex Natura quidem vt ob temperamentum, vel ob ætatem, vel ob inſignem aliquam principis partis diſcraſiam. Ex accidenti vero vel ob temporis conditionem, vel ob morbum, vel ob inanitionem, vel ob laborem.

Quoad temperamenta, quæ ipſas Individuorum Naturas dixeris, certum eſt, & admonent etiam Medici, vt Galenus, Oribaſius, Auicenna, & alij locis jam adductis, quod quemadmodum Naturæ calidæ, & humidæ veneri ſunt maximè idoneæ, ita his contrariæ, nempe frigidæ, & ſiccæ omnino veneri ineptæ, vt enim illæ ſanguine multo, & ſemine abundant, & ob id validas vires habent, eodem quoque pacto hæ ob contrarias cauſſas viribus ſunt imbecillibus, qui ergo imbecilles habent vires, inquit Galenus *apud Oribaſ lib. 6. collect. cap. 27.* ij à veneris vſu ad ſummam infirmitatem deueniunt. Conſiderandum autem eſſet quatenus, & quouſque hujuſmodi Naturæ ſufficiant ad coitum, ita vt abſque periculo ſaltem inſigni poſſint debito ſatisfacere. Sed certè non poſſunt particularia determinari, quamobrem in hoc vnuſquiſque proprias vires, & Medicum conſulere debet, adnotando ea, quæ alias ex coitu, aut ex voluntaria, vel in ſomnis facta ſeminis euacuatione ſibi accederint, & quanam ratione in hoc ſe habuerit; vniuerſaliter tamen hæc ita determinari poſſunt. Calidas, humidaſque naturas omnium minimè, frigidas, & ſiccas omnium maximè, vt diximus, à veneris vſu lædi Auerr. *lib. 5. Collig. cap. 12.* vndè & reſpectu temporis, & reſpectu ætatis, & reſpectu laboris, & reſpectu frequentationis ipſius coitus, & reſpectu denique quarumcunque cauſſarum illæ aut nihil, aut parum, vel multum excuſari poſſunt. Calidæ, & ſiccæ naturæ licet facile reſoluantur, medio tamen modo ſe habent, quia ſanguine abundant, multoque ſpiritu, & calore, vndè facile quod facile deperdunt, recuperare ſunt aptæ. Frigidæ, & humidæ, eo quod multo calore non abundent, his multo minus veneri ſufficiunt; quanam autem ex ratione Ariſtoteles, & Rufus dixerint, venerem Melancholicis
4 prodeſſe, qui tamen Naturæ ſunt frigidæ, & ſiccæ, ambigere licet; dici tamen poteſt, non his, qui à Natura, quod pauciſſimo calore ſint dotati, ſed his, qui ex accidenti, in quibus alias calor vigere poteſt, fiunt Melancholici, Venerem prodeſſe,

Idem

idem dubium etiam de Hippocratis, ejuſdemque Ariſtotelis ſententia inſurgere poteſt, quod dixerint, coitum prodeſſe morbis ex pituita, nam ſi 5
ſic eſt, videretur etiam dicendum, Pituitoſis naturis frigidis nempe, & humidis, quæ multa pituita abundant, venerem eſſe proficuam; veruntamen non idem eſt dicere, Venerem prodeſſe morbis ex pituita factis, & venerem prodeſſe Naturis pituitoſis; nam pituitoſæ Naturæ debili calore ſunt præditæ, & modico ſanguine abundant; at qui patiuntur morbos pituitoſos, poterunt alias multo calore abundare, & ſanguine, & vires integras ſortiri, ſic autem à Veneris vſu juuari poterunt, euacuando per Venerem pituitæ copiam abſque eo, quod viribus deſtituantur, aut proprium corpus nocua refrigeratione labefactent.

De Ætatibus autem ita cum præcitatis Doctoribus determinandum, Iuuentus quidem quod & ſpiritu, & calore, & viribus præ cæteris ſit prædita, præ cæteris quoque veneris operibus vacare tuto poteſt. ab hoc autem tempore, quod in hoc negotio à vigeſimo primo anno enumerare libet, quando jam corpus ſuum totale incrementum ſortitum eſt, ſuccedit procedendo vſque ad quadrageſimum, vel quadrageſimum quintum, ætas vero, quæ huic ſuccedit vſque ad quinquageſimum, vel quinquageſimum quintum, medio modo ſe habet, ab hinc ita ætatem excuſare dixerim, vt legitimum impedimentum præſtet reddendi debitum aut omni ex parte, aut ſaltem ex maiori, ita vt ſi anteacta ætate quis reddere conſueuiſſe bis ſingulis hebdomadis, ab inde ſufficeret reddere ſemel in menſe, quod ab vlteriori redditione inſigniter lædi poſſit; imminet enim huic ætati ex frequentiori coitu euidentiſſimum ſanitatis periculum. ſed tamen hæc nihil per ſe operantur, niſi ſimul vires cum ætatibus conſiderentur, nam, vt non ſemel diximus, Ætates non annorum numero, ſed virium robore ſunt metiendæ. Verumenimvero Ætas, quæ Iuuentutem præcedit, nempe ante annum vigeſimum primum quemadmodum acutioribus veneris ſtimulis conflictatur, ita minus rationabiliter, minuſque diſcrete & exigere, & reddere debitum ſolet; illud tamen certum eſt, hanc ætatem eo magis veneris vſu lædi, quo teneriot eſt, & idcirco in prima pubertate tanti æſtimarem hanc rationabiliter timendam læſionem, vt ſaltem ab iterata per ſingulos dies redditione jure excuſari etiam robuſtiorem adoleſcentem poſſe crediderim; coitus enim tum temporis, cum nempe hircire, aut catulire, vt ajunt, homines incipiunt, & corporis incrementum impedire, & vires inſigniter labefactare, & hominem ad multos morbos diſponere poteſt. quin & imbecillem prolem, morbiſque obnoxiam expectare ex hujuſmodi horum frequentata conjunctione conueniens eſt.

Ab his conſiderandum eſt de Principum par- 7
tium naturali debilitate; fit enim interdum, vt corporis quidem Natura, Temperamentum, & robur Veneris laboribus facile ſufficiant, ſed vel capitis, vel cordis, vel ſtomachi imbecillitas huic rei mirum in modum obſtare videatur. neque dubium eſt, naturales haſce Principum, vel præcipuarum partium debilitates, & conſtitutiones euidentem cauſſam præbere poſſe concumbentibus, vt in difficiles, pernicioſos, lethaleſque earundem partium morbos labantur, legitimum ergo hæ ipſæ impedimentum dabunt reddendi debitum, ſed de his plura exarabimus, cum de morbis hanc eandem debiti redditionem impedientibus verba faciemus.

Iam vero ad ea, quæ ex accidenti euenium conſideranda properemus, & primo loco ſe; offert Anni tempus, circa quod illud ante ex naturalibus denuo adnotabimus (nam & alias adnotauimus) mulieres magis appetere coitum vigente 8
æſtu, quam alio quouis anni tempore, quod etiam ex Heſiod. & Ariſtot. pluribus in locis præcipue vero *lib. 4. Problem. cap. 26.* & Plinio adnotauit ex Iuriſconſultis Tiraq. *in leg. Connub. lib. 9. Gloſ. 1. par. 9. num. 125.* & ardente præſertim ſyrio ſalaciores ſunt, quando maxime viribus Viri languent; cum ergo tunc euenire facile poſſit, vt mulieres debitum frequentius exigant, videndum, an temporis conditio viros à redditione ſufficienter excuſet; dicendumque videtur, anni tempora ali- 9
quando in totum, aliquando ex parte excuſare poſſe; nam in totum excuſare poteſt æſtas vigens, vt ardente canicula, vnde dies caniculares determinantur, tunc enim ob ſummam virium imbecillitatem, & ob facilem earum reſolutionem, & ob præternaturalem calorem facile conceptibilem, ſummum imminet ex coitu periculum. in aſſuetis tamen hoc non habet ita locum, vt in totum excuſari poſſint, ſed maxima ex parte, vt ſi conſueuerint bis in die non excuſabuntur ab vnica, vel repetita etiam redditione ſingulis hebdomadis durante æſtu, ex hac enim notabile nocumentum non reportabunt.

Porro Medici, cum inter Anni tempora ver- 10
num dixerint eſſe veneri aptiſſimum, cætera ſuſpecta habuerunt, omnium tamen maxime æſtiuum ob caloris naturalis pauperiem, ejuſque facillimam reſolutionem, viriumque vt dixi, ſummam imbecillitatem; alia vero duo, hyemale nempe, & Autumnale, licet non vtilia eſſe pronunciauerint, non vt æſtiuum tamen ab aliquibus vituperantur; licet plerique fuerint, qui non Æſtiuum, ſeu Autumnale præ omnibus damnandum eſſe ad hunc effectum exiſtimauerint, quod & corpus imbecilli adhuc calore doterur, & multis, variiſque excrementoſis abundet humoribus; & videtur quidem, quod quemadmodum coitus frigidis, & ſiccis Naturis eſt inimiciſſimus, ſic etiam in Autumno, qui frigidus, & ſiccus ſua natura eſt, magis quam in alio quouis Anni tempore nocuus futurus ſit, quod ſi ita eſt, Autumnus non minus, quam Æſtas à debiti redditione excuſabit, licet vulgus contrarium perſuaſum habeat, in Æſtatis enim feruoribus ab vxoribus recedunt, aduenieute autem Autumno ad earum redeant congreſſus juxta vulgatum prouerbium. Ergo Hyemale tempus medio modo ſe habebit, vt non quantum vere coitu abſque incommodo viri vti poſſint, nec vt in Æſtate, & in Autumno excuſentur.

Conſiderarunt porro Medici in hac ipſa re etiam particularia totius diei tempora, & quæ cum 11
iis corporis eueniunt mutationes, vt an jejuno, vel paſto homini coitus magis nocuus, aut proficuus ſit, an ante, vel poſt ſomnum celebrandus an veſpere, cum quis it cubitum, an de mane ante quam è lecto homo ſurgat ſit conducibilior. nos Galeni, aliorumque Medicorum auctoritate ducti, dicamus, recentes, ſatietates, & ebrietates ſemper eſſe vitandas, periculum enim minantur,

videndum ergo an prægreſſæ à debiti redditione excuſare debeant ; tamem quoque eſſe cauendam certum eſt . jejunis ergo à coitu abſtinendum , vnde & jejunus homo excuſabitur ; non pro vnica vice , ſed ſi frequenter jejunus concumbere cogeretur. optime vero quis concumbet a cibo , inquiunt Medici , qui ad ſatietatem non ſit ingeſtus ; & cum ſatius ſit viro vti coitu cum cibum moderate ſumpſerit , à cœna quidem oportune id fiet , concubitus vero , qui media nocte , & qui ſub Auroram fiunt habent omnes cum ſe aliquod periculum , & licet hæc leuiora forte ſint , quam vt virum excuſare a debiti redditione poſſint , tamen ſi vxor frequentaret exigere ſemper horis hujuſmodi non oportunis , non eſſet detrectandum , virum legitime excuſari poſſe , ſunt enim qui ex coitu tunc facto in ſtomachi cruditates , dolores , vertigines , capitis debilitatem , & alias non contemnendas infirmitates incidant.

12 Cæterum inanitio notatu digna , vel Natura facta , vel arte , aut quomodocunque procurata , ex qua vires quoquomodo ſint dejectæ , legitime viderentur excuſare a redditione debiti , cum poſt tales inanitiones concumbere , ſit mortis periculo ſponte occurrere ; vt poſt inſignem corporis dejectionem poſt notabilem ſanguinis vndecunque euacuationem , poſt vomitum copioſum , poſt vberem ſudorem , & in ſumma poſt quamcunque inanitionem ; ſic etiam poſt jejunium , tale nempe , in quo nihil hoc no ingeſſerit , quod non minus inanire corpus eſt aptum. circa quod tamen dubitari poteſt primo , an qui debitum redditurus eſt , teneatur
13 jejunare ; & circa hoc non minus quam circa alia determinanda , vires , vt admonuimus , examinandæ . quæ ſi validæ ſint , & debitum moderate ſit reddendum , nihil quicquam impedimento eſſe conſuerim debiti redditioni , ſi jejunium juxta Eccleſiæ Catholicæ ritum ſit obſeruandum , nempe vt ſemel in die ad libitum comedamus quicquid libuerit , carnibus , lacticiniis , ouiſque exceptis , permiſſo inſuper veſpertino jentaculo , quod affluentius ea de cauſa , ſi quando opus fuerit , deſumi poterit. alias vero ſi jejunium rigoroſius eſſet , & plurium dierum futurum ſit , vt ſi triduo cum pane , & aqua ſit jejunandum , tunc certe ob imminentem virium dejectionem non poſſet abſque periculo homo jejunare , vt ſi forte id eſſet alicui pœnitentia injunctum , nam tunc magis tenetur ſatisfacere debito , ad quod ex Iuſtitia tenetur. aduerte autem vnius diei jejunium ordinarium nihil notabilis detrimenti afferre poſſe ei , qui redditurus eſt debitum juxta id , quod in vſu habet ; contra autem ſi plurium dierum , vt eſt Quadrageſimale.

14 Nota vlterius ſecundum Canoniſtas non poſſe Conjugem ſe jejuniis , & abſtinentiis ita macerare , vt euadat impotens ad reddendum , Summa Armilla *verbo debitum conjug.* ſumma Silueſtr. *verb. eod. num.* 2. *par.* 1. Coninc *de Sacram. diſput.* 34. *dub.* 2. *num.* 18. Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 3. *num.* 7. [*Sanchez de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 3. *num.* 7.] quod in tantum verum eſt , vt non ſolum habeat locum vbi impotens euaderet , ſed etiam vbi deformis ex hoc redderetur , & maxime mulier , quam volunt ex hoc mortaliter peccare , quia daret cauſam , vt odioſa apud virum ſuum euaderet . qui facile inde occaſionem haberet committendi adulterium , vt proſequitur Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſput.* 19. *num.* 4. & ex his etiam ſatisfieri poteſt alteri dubio , num ſcilicet qui jejunauit , teneatur reddere debitum ; nam vir mediocris virtutis , nempe qui commune hominum robur adæquet , non excuſatur ex ordinario vnius tantum , aut alterius diei jejunio à debiti redditione , ſecus autem ſi fuiſſet plurium dierum , & multo magis ſi jejunii ordinarii rigorem tranſcenderet , vt ſi fuiſſet cum pane , & aqua. ſed in his quoque virium robur attendendum , nam quantumuis arduo , & longo quis jejunio maceraretur , intra terminos tamen ordinarii , ac diurni jejunii loquendo , dummodo vires ſufficerent , non excuſaretur à debito reddendo in totum , nullo imminente ſanitatis periculo. 15

Sequitur poſt hæc labor , qui ſi vel jam præceſſerit , vel de neceſſitate poſtmodum futurus ſit , dummodo ſit notatu dignus , à Veneris vſu ita hominem prohibet , vt niſi omnem ſalutis aleam curtere velit , ab eo abſtinere debeat ; licet enim vt Rufus apud Oribaſ. *lib.* 6. *cap. vlt.* dicebat , putauerint Medici nonnulli , ſolui concubitu labores , nempe concubitum eſſe pro remedio laborum , tamen , vt ipſe Rufus addebat , male hi ſentiunt , cum imbecillitas eſſe non poſſit laborum remedium. nam ipſa ratio ſuadet , vt ex Hippocrate Galenus dicebat *in* 3. *de morb. vulg. comm.* 3. *tex.* 31. labori laborem non mederi. & tamen non videntur abſque apparenti ſaltem ratione dixiſſe Medici illi , ſolui concubitu labores , nempe concubitum eſſe pro remedio ejus laſſitudinis , quæ laborem conſequitur ; fit enim hæc à confertim facta , ac multa ſpirituum reſolutione ex incaleſcentia ſanguinis per laborem. Leuis ergo concubitus ſanguinem modice refrigerando cauſſam tollit majoris reſolutionis ſpirituum , ſicque aliquo modo labori mederi poteſt ; ſed neque vera omni ex parte eſt ea Galeni aſſertio , quod labor labori non medeatur , quia ſi Celſo credimus *lib.* 1. *cap.* 3. leuat laſſitudinem , etiam laboris mutatio , eumque quem nouum genus ejuſdem laboris preſſit , id , quod in conſuetudine eſt , reficit. 16

Quicquid autem de hac ratione ſit , certum eſt laborem excuſare à debiti redditione , quod intelligendum , vt annuimus , de labore immodico , & inconſueto , nam ſi alias ita quis ſe aſſueuerit , vt poſt familiarem , quotidianumque laborem concumbat , & ex hoc nihil jam detrimenti perceperit , non erit hic labor ſufficiens ad excuſandum. immoderati enim labores dicendi , qui vltra virium tolerantiam , vel vltra conſuetum fiunt , ſemper autem immoderati dicuntur in relatione ad ipſum laborantem , nam qui labor reſpectu Socratis erit leuis , grauis , immoderatuſque erit reſpectu Calliæ , & ſic ex vno eodemque labore quoad quantum Callias excuſari poterit à redditione debiti , Socrates nequaquam , ex eo quod Calliam vel quia non eſt aſſuetus , vel quia imbecilli corpore eſt , inſigniter debilem faciet , Socratem vel quod ſit aſſuetus , vel quod firmo ſit , ac robuſto corpore , ne afficiet quidem. Sed de labore alias *lib.* 5. *tit.* 1. diſſerui.

Remanet tandem inter cauſſas virum excuſantes à debiti redditione de morbo conſiderare , ſitmabimus ergo primo hanc concluſionem omnibus Medicis , ſed quid inquam Medicis ? omnibus profeſſoribus , immo & ipſi imperitiſſimo vulgo acceptiſſimam , Morbum eſſe ex præcipuis cauſ- 17
ſis impedientibus Veneris vſum ; eſt enim morbus præter naturam , & Naturæ ipſi inimica , vnde

in

in quouis morbo ſupponitur Naturæ debilitas; & natiui caloris ſuccumbentia. At veneris vſus, & multo calore naturali iudiget, & proſperam requirit valetudinem, nam ipſa corporis valetudine, vt dicebat Auctor. 3. *de hiſt. anim. cap.* 18. animalia quæcunque ad coitum excitari ſolent; atque eadem ex cauſſa prudenter apud Iurisconſultos dictum reperies, & communiter accipi, Coitum in valetudinario non præſtari. Maſcard. *de probat. concluſ.* 312. *num.* 16. quanto magis non præſtandus in eo, qui jam actu ægrotat? 18

Licet autem conſtet, vt aliàs etiam probaui, coitum non modò ad tuendam ſanitatem aliquando conferre, ſed eſſe cauſſam curatiuam plurimarum ægritudinum, vt cum Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, & Auicenna, aliisque præcipuæ auctoritatis Medicis dicit vniuerſa Medicorum ſchola, quemadmodum recenſui *lib. 6. tit. 1. quæſt. 5. num. 5. & ſeqq.* maximè autem opitulari morbis ex pituita genitis, vt poſt Hippocratem ſignanter firmat Ariſt. *l. 1. problem. num.* 51. quod qua ratione fiat exponunt Doctores ibi, & poſt Conciliatorem, Septalium, Guaſtauinum, alij recentiores, tamen hi ipſi morbi legitimum impedimentum præbere debent in Veneris vſu, quia quandocunque coitus procura alicujus morbi ſit exercendus, non debet qui coiturus eſt alterius voluntate addingi, ſed libitu ſuo, & quando oportunitas exigit concumbere; aliàs non modo venus morbum non curabit, ſed eum adaugebit, aut hominem in pejores morbos conjiciet: non tamen dubitandum, quòd, ſi vxor oportunè petat, & reddito ſit ceſſura in viri vtilitatem etiam morbo detenti, vir teneatur, modo id illi conſtet, reddere debitum, contrà autem ſi extra oportunitatem exigat. 19

Sed qualiſnam morbus ad hunc effectum dici debet ſufficienter excuſare? nam ſufficiet qualiſcunque etiam leuiſſimus? Aduertendum circa id, quod detrimentum redundans viro ex debiti redditione, vt ipſum legitime excuſet, debet eſſe notabile, aliàs ſi modicum futurum ſit, non legitimè excuſabit, quia præponderat illi lex Iuſtitiæ obligans ad debitum reddendum. Sanchez *de Matrimonio diſput.* 24. *num.* 2. *lib.* 9. Pontius *ibid. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 3. qua veritate ſtante, dicendum primò, In frequentata debiti redditione ſufficere, vt morbus ſit leuiſſimus ad hoc, vt excuſet, quia frequentia coitus exhauriendo ſpiritus, abſumendoque ſubſtantiam vltimi alimenti ex leuiſſimo morbo, maximè ſi aliqua diſpoſitio, aut morboſus apparatus adſit, facilè poteſt grauem facere. frequentia autem, & raritas coitus deſumenda juxta hominum robur, & conſuetudinem. At in rariori debiti redditione in viro alioquin mediocris fortitudinis non ſatis eſt quicunque leuis morbus ad excuſandum; Natura enim etiam in ipſis morbis alicujus conſiderationis ſalubriter ſponte ſemen excernit maximè in aſſuetis. Morbus ergo qui legitime excuſet debet eſſe talis, vt inſigniter lædat operationes, & vires aliquo modo dejiciat. 20 21

Cæterum circa morbos vniuerſaliter primo ita videtur pronunciandum, Morbi omnes, qui aut febres ſunt, aut febres conjunctas habent, quæcumque tandem illæ ſint, aut continuæ, aut intermittentes, aut lethales, aut non lethales, aut acutæ, aut chronicæ, aut eſſentiales, aut accidentales, aut Ephemeræ, aut putridæ, aut habituales, omnes, ac ſingulæ hominem ab omni coitus vſu prohibere debent, ob damnum notabile ab ejus vſu emergente; quia cum in febre calor vigeat præter naturam, certe neceſſe eſt naturalem calorem ſuccumbere; at in veneris vſu, vt jam ſæpe diximus, calore naturali multo quidem, ac vegeto eſt opus; ſi ergo ex coitu ob ſeminis excretionem naturalis debilior reddatur, jam abſque vllo dubio naturam ſummopere lædi neceſſe eſt. Imminente ergo notabili, ac inſigni periculo ex coitu, febris, quæcunque erit legitima cauſſa non reddendi conjugale debitum. 23

Secundo dolores omnes inſignes, & maximè nobiliorum partium juſto impedimento ſunt, ne vir reddere poſſit debitum; nec quicquam intereſt vtrum à cauſſa calida, vel à frigida dependentiam habeant; cum enim in omni dolore notatu digno fiat maxima ſpirituum reſolutio, ex qua vires dejici mirum in modum non eſt dubium, & in veneris vſu hæc ſpirituum reſolutio, & ob euacuationem vtilis, ac ſpirituoſæ materiæ, & ob laborem, & ob voluptatem multo magis adaugeatur, conſequens eſt, veneris vſum notabile afferre periculum, vbi dolor aliquis vitum exerceat, qui inſignis ſit, & idcirco hujuſmodi dolorem ſemper dare legitimam cauſſam non reddendi debitum. Immò non ſolum hujus generis dolores excuſare debent, dum adhuc vigent, ſed etiam per aliquod tempus poſt eorum remiſſionem ob eandem virium dejectionem, quas reſici ante vſum veneris vndequaque eſt neceſſarium. An autem excipi debeant dolores, qui à multitudine ſanguinis originem habent, vel à retento ſemine, dubium eſſe poſſet, quia videmus in his caſibus Medicos copioſa ſanguinis euacuatione vti, rationabile ergo fuerit, etiam ſeminis euacuationem adjumento eſſe, ſed hoc potius haberet locum in retento ſemine, quam in dolore à ſanguinis copia; certum tamen eſt minus multo nocumentum hominem in his doloribus à ſanguine ex veneris perceptorum, quam ex aliis. 24

Tertio morbi omnes, qui facile inſultus, & exacerbationes habent ex erratis in victu, aut vndecunque, etiamſi præſentes non ſint, ſed alias familiares exiſtant, dummodo ſint notatu digni, legitime virum excuſare poſſunt à debiti redditione; non ſolum enim quia veneris vſus poteſt eos morbos facile excitare, excuſare debent, ſed etiam quia poſſunt eos pejoris conditionis efficere, ita vt non ſolum alias conſueram afferant moleſtiam, ſed vitæ eudentius inſidientur, tales ſunt Capitis dolores periodici, Apoplexia, Epilepſia, Vertigo, Paralyſis, Aſthma, ſanguinis ſputum, ſtomachi dolores, dolores item Colici, Iliaci, Nephritici, articulares, & alij id genus, quod tunc abſque dubio locum habebit, cum idem vir alias ſemel, atque iterum venere vſus eorundem morborum inſultus eſſet expertus. 25

Atque his quidem ſic vniuerſaliter determinatis ad particulares jam morbos deuenientes, dicamus primo, capitis morbos, qui neruis quoquopacto ſunt infenſi, etiamſi leuiores ſint, licite à debiti redditione virum excuſare; cum enim venus neruis ſit maxime inimica, Raſis 24. *Contin. cap.* 1. *in princ.* & morbi Neruorum ex quacunque leuiori cauſſa irritentur, certum eſt eos ex Veneris vſu mirum in modum irritari poſſe. Itaque non modo Apoplexia recens prægreſſa, Epilepſia, inſignis Paralyſis, conuulſio; aliique his ſimiles 26

morbi à redditione debiti excuſare debent, ſed etiam membrorum permanens torpor, paralyſes leuiores, Incubus, Scotomia, ſiue Vertigo, & ſi qui alij hujus generis ſunt, ſed priores non modo legitime excuſare debent, dum actu moleſtant, aut de recenti moleſtauerint, ſed etiamſi jam per nonnullos dies præterierint, qui plures, aut pauciores eſſe debent juxta majorem, & minorem morborum fortitudinem. Coitus enim facile eos morbos in perſonis ad eos diſpoſitos excitare poteſt, & vitæ euidenti periculo hominem ſubjicere.

27 Porrò morbi omnes ſomnolenti, non ſolum quia vt plurimum febrem adjunctam habent, ſed quia à frigida cauſſa originem ducunt, & debilem calorem ſupponunt, maximè in Cerebro, cui venus ex ſua natura apprime eſt inimica, excuſant à debiti redditione, tales ſunt Læthargus, Caros, Catoche, Catalepſis, Coma, ſeu Cataphora, vel ſubet, vel Sopor, & hujuſmodi, quibus tamen præſentibus certum eſt incautum vxorem petere debitum, quæ tamen tunc peccaret exigendo, vir autem eorum iiſdem morbis tentatorum, excuſari debet. Addendi inſuper ſopori, ſeu ſomnolentis morbis alterius generis alij, nempè Inſaniæ quodcunque genus, vt Melancholia, Mania, Licanthropia, oblitio, & hujuſmodi, omnes enim inſigniter à Veneris vſu irritati poſſunt, & in deteriorem conditionem ægrum conjicere. Quamquam vero Ariſt. *lib.* 4. *Problem.* 11. Paul. *lib.* 1. *cap.* 20. Oribaſ. ex Ruſo *Collect. lib.* 6. *cap. vlt.* Auic. 3. *lib. fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 11. & 20. 4. *tract.* 10. *cap.* 10. & inter Iuriſconſultos ex Homero Tiraq. *de Nobil. cap.* 30. *num.* 195. & *de Leg. Connub. Gloſ.* 15. *num.* 58. voluerunt, Venerem, vt alias dixi, Melancholicis, morbiſque Melancholicis eſſe proficuam, tamen hoc vniuerſim, & ſimpliciter verum non eſt, vt ibi expoſitores percurrunt. Nam in Melancholicis, & morbis Melancholicis aut frigiditas, aut ſiccitas, aut vtraque ſimul qualitas nimis exuperat, aut etiam alterutra; venus autem refrigerat, & ſiccat, ſpirituſque exhaurit, quorum exiguam Melancholici, vt plurimum, copiam habent.

28 Superiores morbos ſubſequuntur ægritudines oculorum, quorum illi, qui viſioni quoquomodo incommodant, maximo impedimento ſunt in reddendo debito conjugali, quia cum omnibus ſenſibus venus ſit infeſta, præ cæteris maximè viſui obeſt. Rafis ex Ariſt. 24. *Contin. cap.* 1. *in prine.* quia cum indigeat tenuiorum ſpirituum ope, illis exhauſtis inſigniter labefactatur. Sunt vero hujuſmodi morbi Ophthalmia frequens, Oculorum vlcera, & vulnera, Albugines, Pupillæ dilatatio, & Tabes, Suffuſio, ſeu Cataracta, Glaucoma, Offuſcatio, Obſcuritas, ſiue Amauroſis, Hebetudo, Nyctalops, & id genus alij. Nec minori conſideratione dignum impedimentum eſt, quod præbent morbi ſenſum Auditus labefactantes, nam & huic ſenſui noxia venus eſt; an autem inſignis Auditus læſio, quæ ex redditione debiti prouenire poſſit, ſufficienter virum excuſet, Canoniſtæ determinent. Illud certum eſt, frequentatum veneris vſum totalem Auditus deperditionem minari in his, qui ſenſum hunc debilem ſortiuntur, aut aliter læſum habent; quod ſi ſufficiens cauſſa eſt non reddendi debitum, certè virum ad frequentem redditionem non teneri dicendum, ſi hunc ſenſum male diſpoſitum habeat.

Succedunt prænominatis Pectoris morbi, de quibus peculiariter dicebat Rufus apud Oribaſium *vbi proxime*, Habenda quoque eſt ratio omnium morborum Thoracem obſidentium, aut quos obſeſſuros eſſe ſuſpicamur, & rectè quidem addidit, Aut quos obſeſſuros eſſe ſuſpicamur, quandoquidem venus pectori eſt aduerſa, ipſumque pectus, ac viſcera in eo contenta ex Veneris vſu deſtillantur; vbi ergo aut naturali pectoris debilitas, aut ejuſdem anguſtia, aut inſignis cordis diſcraſia, aut Pulmonum ſiccitas, aut arteriarum obſtructio, vel alia quæpiam ſimilis cauſſa, aut ſpirandi difficultatem, aut ſyncopem, aut ſanguinis ſputum, aut Cordis tremorem, vel alium quemdam hujuſmodi affectum minentur, certè legitima cauſſa ſubeſt virum omninò excuſans à conjugalis debiti redditione. 29

Subiequuntur morbi partium naturalium, & primo Hepatis, Lienis, & ventriculi. Harum ergo partium frigidæ intemperies, quæ inſignes fuerint, poſſunt excuſare virum à debiti redditione. Veneris enim vſus ſanguinis meliorem partem exhauriens, facile cacexiam, Hydropem, inſuperabiles cruditates, alioſque hujuſmodi affectus facili negotio excitare poteſt, quos hominem in euidentiſſimum vitæ periculum præcipitare certum eſt. Diſſimilia quidem incommoda afferre poteſt exuperans earundem partium ſicca intemperies, quæ neque prorſus contemnendo periculo hominem exponeret, venus enim exiccat; quæ ratio eſt, vt Melancholicis aduerſiſſima cenſeatur. Aliæ vero diſcraſiæ calida, nempe, & humida non tanti videntur faciendæ, vt in totum à redditione debiti, aut magna ex parte excuſare poſſint, cum non adeo inimicam Venerem experiantur. Sed ſi verum eſt ſuprædictas partium intemperies hominem aut vniuerſim, aut in parte excuſare à debiti redditione, multo magis verum erit excuſare aliquos morbos prædictarum partium, qui ex aliqua ex ſuprænominatis diſcraſiis originem trahunt, talis eſt Hepatis imbecillitas, qua qui laborant Hepatici ob id dicuntur, Hydropis ſpecies omnes non in facto eſſe tantum, ſed etiam in fieri, quin & Cacexia, quæ Hydropem præcedit, Morbus Regius contumax, ventriculi recurrentes dolores, rebelles cruditates, Inappetentia non facile ſuperabilis, Cardialgia, & ſi qui alij morbi notatu digni ſunt, qui aliquam ex prænominatis partibus obſidere conſueuerint, & maximè ventriculum, quia coitus, vt inquit Raſis 24. *Contin. cap.* 1. res efficacior in debilitate virtutis facienda in ſtomacho; hoc eſt ex cæteris omnibus cauſſis magis efficax ad debilitandum ſtomachum, & ideo, addit, abſtinentia ejus conſeruat virtutem ſtomachi. 30
His etiam adnumerandi aliqui harum ſimul partium, & inteſtinorum affectus, vt inſignis diarthæa, cæliaca paſſio, Cholera, Lienteria Dyſenteria, Fluxus Hepaticus, aliaque nonnulla fluxus genera; Inteſtinorum, ventriſque inſignes dolores, & maxime Ileos, Volvulus etiam dictus, & Colicus. Quoad inappetentiam tamen, & longos fluxus Rufus apud Oribaſium *loco citato* voluit, hos morbos Veneris vſu aliquando ſanari, ſed id multa cautione executioni demandandum eſſe norunt Medici Iam nota quoque eſt Hippocratis ſententia, Dyſenteriam ſolui à turpi ſcortatione, ex quo ductus Amatus Luſitanus *Curat. e Medic. cent.* 2. *cur.* 47. coitum leniter factum idem præſtare experientia do-

tia docuit. Sed quæ pro remedio ſanitatis vſurpantur: non facile ſecundum alterius voluntatem vſurpari poſſunt.

31 Inter naturales partes Renes etiam ſunt, Veſica, & Teſtes, harumque morbi notatu digni, & qui juſtam excuſationem viro præbent non reddendi debitum ſunt, Dolores Nephritici aut præſentes, aut familiares, hoc eſt, qui qualibet ex occaſione reuerſionem faciunt, Renum vlcera, vrinæ ſuppreſſio, ſtillicidium, Diabetes, & ſi qui alij ſunt prædictis non diſſimiles, Gonorrhæa vera, nam pſeudogonorrhæa quæ eſt materiei cujuſdam, non tamen proprie ſeminalis ex genitalibus profluuium, non eſt ſufficiens cauſſa excuſans, quemadmodum neque alij quidam leuiores morbi, vt Herniæ ſpecies omnes non tamen magnæ, nam magnæ poſſent magna ex parte excuſare, quia frequentia coitus vias magis aperiendo, & partes caloremque earum debilitando, poteſt eos morbos inſigniter facere deteriores.

32 Poſt hæc ſeſe nobis offert aliquid dicendum de vulneribus, quæ niſi ita exigua ſint, vt in nulla conſideratione haberi debeant, pro eorum grauitate alias magis, aut minus excuſabunt, ſemper autem legitime excuſabunt dum vigent, ſed grauia abſque dubio ad multo longiorem terminum; immo ſi partium nobiliorum ſint, & maxime Capitis, non ſolum dum vigent excuſare debent, ſed etiam per totum vitæ curriculum ſaltem à frequentiore redditione; quia magna vulnera nobiliores partes obſidentia corpus in poſterum mirum in modum debilitatum relinquunt, quin & hominem, vt alias dixi, ſterilem reddunt, immo non vulnera ſolum, ſed etiam vehementes quaſdam ex illis partibus percuſſiones, vt Capitis, Spinæ, vel Cervicis eandem afferunt excuſationem; in tantum enim hominum vires naturales dejiciunt, vt eos in venerem poſthac reddant notabiliter ſegniores, vt notat Alex. Bened. *lib. 24. Pract. cap.* 12. ſed & magna vlcera pari impedimento, aut non multo minori eſſe debent, nam dolore, & perenni ſanguinis, aut puris, aut cujuscumque materiæ etiam inutilis expurgatione debilem hominem ita reddunt, vt frequentiori Veneris vſui abſque vitæ diſpendio ſufficere non poſſit, &, ſi proprias vires experiatur, facile ſuccumbat.

Erat poſtremo aliquid dicendum de morbo Gallico, & de Cutaneis morbis, de vtriſque tamen 33 conuenientioti loco agemus. addendum tantum, Tumores etiam externos non aſpernabiles hominem vrgentes, illum à debiti redditione magna ex parte excuſare, niſi ignobiliores partes occupauerint, aut magnitudinis ſint non conſiderabilis.

SVMMARIVM.

1 *Non eſt par ratio viri, & vxoris in reddendo debito conjugali.*
2 *Mulier ſatisfacit debito patiendo ſe à viro iniri abſque eo quod ſemen emittat.*
3 *Non licet negare debitum, ne plures filij naſcantur, ſed licet abſtinere ob id à coitu.*
4 *Multa à redditione debiti excuſant Virum, quæ non excuſant Mulierem.*
5 *Qualiſnam morbus eſſe debeat, vt mulierem à debito reddendo excuſet.*
6 *Qui morbi mulierem à redditione excuſent.*
7 *Peculiares morbi mulierem excuſantes.*
8 *Fluxus menſtruus diuturnus, & morboſus an mulierem excuſet.*
9 *Vteri morbi mulierem excuſantes.*
10 *Affectiones hyſtericæ quæ excuſent.*
11 *Tempore Menſtrui an debeat reddi debitum.*
12 *Quandonam coire tempore menſtrui omni culpa careat.*
13 *Majus periculum imminet coeunti cum puerpera, quàm cum menſtruata.*
14 *Puerpera quanto tempore à coitu abſtinendum.*
15 *Prægnans an excuſetur à debiti redditione.*
16 *Diſtinctio Sannazarij de vſu coitus in prægnantia examinatur, & num. ſeq.*
18 *Veneris vſus in prægnantia quando concedatur à Medicis in poſtremis menſibus.*
19 *Quodnam vltra Abortus periculum immineat prægnanti ex Veneris vſu.*
20 *Superfœtatio mulieri, & fœtui periculoſa.*
21 *Mulier quæ in partu periclitari ſolet, an excuſetur à redditione debiti.*
22 *Mulier an poſſit non ſeminando impedire conceptionem, ſi in partu periclitari ſoleat.*
23 *Lactans an excuſetur à reddendo debito.*
24 *Ex Veneris vſu in lactante muliere duplex imminet periculum lactenti puero.*

De his, quæ Vxorem à debito reddendo excuſant ex parte ſui.

QVÆSTIO III.

NOn eſt par ratio Viri, & Vxoris in reddendo debito quoad excuſationem ex aliqua ex cauſſis nominatis in ſuperiori quæſtione prouenientem, quia multa excuſare poſſunt Virum à reddendo, quæ nequaquam excuſabunt Mulierem, idque non ex vno, ſed ex multiplici capite, & primo ratione laboris, qui major abſque dubio eſt, concitatiorque fit ex parte Viri; ſecundo ratione modi concumbendi, plerumque enim Mulier in dorſum jacet, vnde veluti requieſcens concumbit, neque laboris multum impendit, niſi volens; Vir autem illam ſupergreſſus perenni motu, & concitata impulſione.

---ſollicitat ſpatium decurrere Amoris.

Tertio ob copioſiorem ſeminis quantitatem à viro profuſam, quam à muliere, quod etiam eſt materiæ vtilioris, quam ſemen fœmineum, quia magis ſpirituoſa, licet etiam fœmineum in ſuo genere ſemen ſit perfectiſſimum habens potentiam generandi ſibi ſimilem, vt jam probatum eſt. quarto ratione intentioris voluptatis à viro in ſeminis effuſione perceptam, ex qua etiam major Spirituum, & vitium diſſolutio, nam diſſolui ex coitu inter animantia maxime hominem conſtat, & ejus rei cauſſam quærit Ariſt. *ſect. 4. problem. 6.* quod de viro quidem magis verificatur, quam de muliere, vt patet, ex quibus omnibus fit, vt non poſſit ex iiſdem regulis traditis pro excuſatione viri deſumi quando excuſari debeat mulier; præterquam quod ſunt aliqui morbi viris peculiares, qui aut nullo modo, aut de rato, aut non tam male mulieres exerceant, quemadmodum è contra morbi nonnulli ſunt mulierum proprij, à quibus viri ſunt immunes.

2 His accedit, quod, vt quæstione prima jam probauimus, mulier satisfacit debito matrimoniali sola patientia copulandi se cum viro absque eo quod semen emittat; vnde potest minimo, immo nullo virium dispendio, nisi aliud interueniat, debitum reddere; licet nulli dubium esse debeat, quod stante necessitate seminis fœminei in generatione; nunquam mulier possit impedire semetipsam, si jam sit excitata ad seminandum, ne semen effundat, quia tunc impediret generationem, quod mortale peccatum est, quia impediendo generationem, matrimonium præcipuo suo fine frustratur, vnde est, quod non licet negare debitum, ne
3 plures filij nascantur. Nauarr. *in man. cap.* 16. *num.* 24. Conin. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 3. *num.* 24. *Tom.* 2. non interdicitur quippe abstinere à coitu hoc fine, ne plures filij nascantur. Nauarr. *ibid. num.* 33. sed si conjuges non abstineant, non possunt sine lethali culpa impedire aliquo modo generationem, vt patet apud omnes Canonistas; quandocunque ergo Mulier Viro copulatur, non poterit impedire seminis proprij effusionem, vbi suscipiendæ prolis spes aliqua esse possit, si ad illud effundendum jam mota fuerit.

Quicquid tamen sit de prædictis (nam ad Canonistas in his me omnino remitto, tantumque per modum consulentis hæc arculi) dicendum primo
4 est, Mulierem non excusari ab aliqua corporis, vel partium naturali debilitate à reddendo debito, neque ab ætate majori, vt a senio, vel decrepitate, neque ab ætate minori, quantum est ex parte virium, neque à principum partium debilitate, neque ab Anni tempore, neque forte ab aliis incidentibus particulari tempori diei, neque à labore, nisi sit excessiuus, neque à quouis etiam notabili morbo, quæ tamen, vt vidimus, virum excusant, nam morbus, qui mulierem excusare debeat talis sit oportet, vt non solum insignites actiones lædat, sed sit
5 ex sua natura aliquo modo grauis. & hæc quidem procedunt in simplici redditione; nam alias vbi in mulieris potestate non esset non seminare quandocunque vir cum ea copulam exerceat, essent hæc certe omnino limitanda, at neque seminante muliere æqualiter cum viro excusari à redditione potest, quia magis, vt diximus, resoluitur vir, quam mulier ex seminis effusione, &, vt ex Rufo refert Oribas. *lib. 6. cap.* 38. minus laboris à muliere impeditur in coitu, quam à viro, atque ita etiam minus molestiæ mulieri accedit.

Restringenda insuper prædicta sunt, vt procedant in moderata debiti redditione; nam alias si vir nimius esset in petendo, excusare possent etiam mulierem prædicta paulo minus ac virum; quod haberet locum etiamsi mulier aut raro, aut nunquam semen effunderet; tametsi enim parum quid perpeti mulierem à compressione viri dictum sit, tamen si ea frequens, atque iterata fuerit, notabiliter resolui & ipsa potest ex solo labore etiam modico in coitu perpetrato, accedentibus externis illis causis, quas commemorauimus, ex quarum occasione minus aptam ad eos labores perpetiendos mulierem reddi certum est.

Peculiariter tamen circa Mulieres considerandum de Menstruatione, de Prægnantia, de Puerperio, de lactactione, & præter hæc de aliis nonnullis particularibus, si modo ante quoad mor-
6 bos hanc vniuersalem conclusionem ponamus, omnes morbos, qui non aspernabilem febrem adjunctam habent sufficienter posse excusare mulierem à redditione debiti. quia licet modico mulieris labore coitus exerceatur, nunquam tamen sine aliqua corporis excalfactione ipsius quoque mulieris succedit, quæ superaddita febrili calori non dubium est, quin morbum adaugere possit, sanitatisque recuperandæ spem adimere, vitæ periculo eam exponendo. cæterorum vero morborum de quibus in superiore quæstione diximus, quod vitum excusent, perpauci quidem excusant mulierem: qui excusare autem possunt sunt Asth- 7
ma actu affligens, Phthisis maxime confirmata, cordis palpitatio, & tremor, syncopis, aut frequens Lipothymia, stomachi dolores insignes, aut alij partium nobiliorum dolores acuti, & pernecantes, & hujusmodi. sed præ cæteris considerandi veniunt morbi ad Renes, & contiguas quasdam partes spectantes, & primo Menstruorum defectus quicunque non impedit debiti redditionem ex se, contra vero Menstruorum fluxus legitime impedire potest, cum enim ex Veneris vsu majorem in modum venas adaperiri, loca magis concalefieri, & sanguinem concitatius ad vterum moueri contingat, certe ex eo, maxi-
me si frequenteretur, mulieris saluti notabile imminet incommodum. quod autem nonnulli Canonistæ dixerint, debitum reddi debere tempore 8
menstrui, quando est diuturnum, ac morbosum, nempe in eo morbo, quem proprie fluxum menstruorum immodicum vocamus. Tolet. *Instruct. Sacerd lib. 7. cap.* 24. *num.* 2. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 21. *num.* 1. *& per eum adductis num.* 2. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 5. videndum ex his, an omnimodam habeat veritatem ex parte fœminæ, nempe quod teneatur reddere, stante supradicto periculo. Canonistarum certe sensus talis videtur, quod cum reddere, vel exigere debitum tempore menstrui sit peccatum aut mortale secundum aliquos, aut veniale secundum communem, aut saltem sit quid indecens, vt luculentius infra, hoc voluerunt habere locum vbi menstruum diuturnum sit, & immodicum, ac morbosum, ex quo capite vera est illorum sententia, ex capite tamen periculi imminentis mulieri ex Veneris vsu in sanguinis fluxu morboso, non perinde forte vera sit, quod tamen, his consideratis, iidem Canonistæ determinent. habet tamen nostra conclusio magis locum in vno, quam in alio genere fluxus. præcipue autem in eo, qui valde immodicus est, & indesinenter affligit, aut de facili reuertitur, & in quo venæ mirum in modum hiant, & sanguis feruidus, tenuis, & biliosus, ac copiosus est, tunc enim tanto euidentius coitus nocet.

Secundo inflammationes, Apostemata, & Vlce- 9
ra ipsius vteri, quæ insignem dolorem, aut aliud quoddam notabile incommodum in congressu excitare mulieri possunt, certe illam euidenti periculo exponunt; ex frequentata namque impulsione, & excitato dolore vterus facile majorem in modum inflammari, ac forte gangrenari potest, quæ conclusio locum habere potest in omnibus, ac singulis vteri affectibus, qui quoquomodo notabilem dolorem ex coitu excitare possunt, signanter vero in mutato vteri situ, vt quando ad interiora, aut ad exteriora vergit tunc enim ex eo quod virile membrum in vteri corpus impingat, coitum mulieres tam molestum experiuntur, vt si ipsius iteretur manifestum habeant inflammationis periculum;

culum; neque contra hoc recipienda videtur ſententia Mercurialis *lib. 4. de morb. mul. cap.* 21. qui ex eo quod Ariſt. 7. *de hiſt. anim. cap.* 2. ſcripſerit in mulieribus vterum aliquando deſcendere propter coitus deſiderium, hatque curari, vbi concipiunt, exiſtimauit coitum in hoc vteri prolapſu potius prodeſſe, quam obeſſe; nam contra Hippocrates *lib. 2. de morb. mul. num.* 37. vbi vteri extra Naturam progreſſi fuerint, prohibet mulieri acceſſum ad virum, cui eſt magis adhærendum. Niſi dicamus Hippocr. voluiſſe eſſe abſtinendum à coitu cum vteri foras prolabuntur, Mercurialem autem cum abſque eo quod extra prodeant, ſimpliciter deſcendunt.

10 Tertio affectiones Hiſtericæ, quæ ex nimio ſanguine, aut ex magna feminis copia procedentes, mulierem exercent, niſi alio ex capite excutiant, per ſe non excuſant, quia non modo nihil detrimenti in his caſibus ex Veneris vſu expectandum, ſed potius etiam in ipſarum vigore releuari eas ex coitu ſperandum; per coitum enim retrahuntur à capite, corde, ventriculo, & ſuperioribus partibus euaporationes ad ipſas ab vtero tranſmiſſas; quin & ipſe vterus ex coitu facile expurgatur, viæ magis adaperiuntur, & menſes facilius eunt, eaque ratione mulier ab innúmeris affectionibus ab ipſo vtero emanantibus vindicatur, quin & euacuatione interdum ſuperabundantis feminis omnino ab omni noxa liberatur, quod ſatis ſuperque non vana experimenta veritatem habere indies oſtendunt, vt Medici norunt, & patet exemplo viduæ apud Galenum.

Cæterum quod ad menſtrua pertinet, voluerunt Canoniſtarum nonnulli, vt jam ſupra recenſuimus, tempore menſtrui mortale peccatum eſſe exigere
11 debitum, maxime autem mulieri, vt ex D. Thom. Nauarr. *in Man. cap. 16. num.* 31. Scot. *in 4. ſent. diſt.* 31. *quæſt. vnica,* & ex Silueſtr. & Ledeſm. Sanchez *de Matrim. lib. 9. diſp.* 21. *num.* 4. quod habere maxime locum putat ſumma Ang. *par.* 1. *in verbo debitum conjugale, num.* 15. vbi periculum eſt lepræ morbo infectam naſciturum prolem. licet alij voluerint hoc eſſe tantum veniale peccatum. Tolet. *Inſtruct. Sacerdot. lib. 7. cap. 24. num.* 2. Coninc. *de Sacram. diſp.* 34. *dub. 9. num.* 76. *Tom.* 2. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 6. alij tandem nullo modo eſſe peccatum firmarunt. Sanchez *vbi ſupra num.* 7. Alphonſ. Viuald. *in Candel. Aur. par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. debit conjug. num.* 9. circa quæ nonnulla mihi vti medico ſunt adnotanda, quæ maxime ad rem faciunt; primo tamen illud certum eſt, quod notant etiam Canoniſtæ, *ſumma Armilla verbo debitum conjugale.* apud Legem veterem in tantum fuiſſe culpabilem coitum tempore menſtrui factum, vt mortis pœna mulctaretur, quem admodum habetur *Leuit. cap.* 20. *verſ.* 18. neque aliam ob cauſſam interdictum ab illa Lege hoc eſt, niſi quia mirum in modum inuigilabat Legiſlator, vt populum à Lepra mundum ſeruaret, cum alias ob regionis, quam incolebat naturam, & alias diſpoſitiones ab extra aduenientes, populus Iſraëliticus huic morbo eſſet maxime obnoxius; eſt enim Lepræ morbus Ægypto, finitimiſque regionibus patrius, vt alias dixi, vnde Lucret. *lib. 6. de rerum nat. in fin.*

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media.

Et Fracaſt. *lib. 1. Syphil.*

Sic Elephas facer Auſoniæ incognitus oris.
Sic Lachen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.

idcirco tot leges de Lepra, & Leproſis promulgatæ. modo certum eſt ex coitu cum menſtruata periculum immineare, ne proles maxime deformis, & monſtroſa, & hujuſmodi morbo infect naſcatur *cap. Origo 32. quæſt. 4. cap. cauſſa. quæſt. 7. & 33. qu. 4.* Scotus *in 4. ſentent. diſt. 31. quæſt. vnica.* vt Medici etiam fatentur. Card. *in lib. Hipp. de Alim. lect. 24. tex. 26. in fine.* neque ſolum proli timendum ex coitu tempore menſtrui celebrato, ſed etiam ipſis coëuntibus, diſponit enim eorum corpora ad eum morbum, Scotus *ibid.* & ex noſtris Auic. 2. 1. *doctr.* 1. *in fin.* Auerr. 3. *Colleg. cap.* 7. Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap.* 1. & Nancel. *in Analog. Microc. ad Macroc. lib.* 10. *cap.* 10. quod autem non Medicis ſolum, ſed vulgo etiam ipſi conſtat quotidiana experientia, de qua etiam Mercurialis *ibid.* eſt aliquando ex coitu cum menſtruata viros Gonorræam, non quidem veram, ſed virulentam pſeudogonorræam dictam contrahere, alioſque nonnullos morbos a ſanguinis prauitate ab ipſis menſtruis per genitales partes viro communicata originem ducentes, prolem inſuper, ſi quæ ſequatur, valetudinariam viuere, morbiſque quamplurimis conflictatam; quin neque ipſas mulieres ab omni noxa ex hoc coitu eſſe immunes eadem teſtatur experientia; aliquando enim in cauſa eſt, vt menſtrua aut plura, aut pauciora, quam par ſit expurgentur, vnde plures pullulant morbi, quibus ſic ſe habentibus determinandum à Canoniſtis jam eſt, an cum prædictorum periculorum imminentia abſque vllius culpæ nota poſſint Conjuges, nulla vrgente neceſſitate, nullaque legitima ex cauſſa tempore menſtrui ad ſolam libidinem explendam inuicem commiſceri; præterquam quod Matrimonij vſus ſuo præcipuo fine plerumque fruſtratur, plerumque enim nulla euntibus menſtruis fit conceptio, quod Medicis eſt notiſſimum, & notat ex Canoniſtis Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 14. *num.* 6. credidere tamen autem Canoniſtas non tam facile ab omni culpa immunes exiſtimaturos Conjuges, qui euntibus menſtruis coierint, his optime perpenſis. quod ſi ſententiam ſuam mutauerint, & cum aliis ſupracitatis determinauerint in hoc actu aliquam culpam interuenire, tunc admonendum eſt, poſſe fluentibus 12
menſtruis præſentari legitimam coëundi cauſſam, ex qua conjuges fiant ab omni culpa immunes, nam etiam euntibus menſtruis aliquando datur occaſio coëundi, vt facilius ſuccedat conceptio, in nonnullis enim caſibus conſulunt Medici vt Hipp. *in libb. ad mulieres pertinentibus; & maxime primo de morb. mul.* vt fluentibus adhuc menſibus vir, & vxor congrediantur. Dari inſuper & alius caſus poteſt, qui à culpa excuſaret, nempe quando mulier aut ex ſui natura eſſet nimis arcta, aut reſpectu magnitudinis, & craſſitiei pudendi virilis, tunc enim quia loca ex menſtruo humecta, ac lubrica redduntur, promptiſſime virile membrum admittere poſſet, quantumcunque aut arcta ipſa ſit, aut vir bene mentulatus exiſtat. ſed circa redditionem & exactionem debiti tempore menſtrui vide diſtinctiones allatas à ſumma Angel. *par.* 1. *verbo debitum conjugale, num.* 15. & à Sannazar. *de Sponſ. & Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 56. *& ſeqq.*

Eadem dubia excitari poſſunt circa puerperium, quæ jam circa menſtrua fuerunt excitata, quibus Canoniſtæ eadem reſponſione ſatisfaciunt. Summa Ang. *par.* 1. *verbo debitum conjugale, num.* 17. Pontius

lib. 10. *cap.* 14. *num.* 8. mihi tamen magis peculiariter de puerperio considerandum videtur, quia
13 ex puerperio magis profecto imminet infectionis, & sanitatis periculum ipsis coeuntibus, proli autem forte nullum, cum neque vlla spes vt plurimum esse possit, vt fluentibus puerperiis mulier concipiat; quod si forte fortuna conciperet, tunc etiam multo majus periculum & monstruositatis, & infectionis inde proli immineret. ratio autem est, quia etiamsi nonnullæ mulieres sanguinem talem, tamque benignum sortiantur, vt etiam euntibus menstruis nihil damni viris cum ipsis congredientibus communicent, tamen puerperium numquam absque multa variorum humorum colluuie procedit; & idcirco, vt ex Hippocrate alias dixi, multo euidentius imminet periculum mulieri ex puerperij retentione, quam ex retentione menstrui, vnde cum ex concubitu immineat mulieri periculum retinendi puerperium, certum est majori periculo sese exponere exercendo coitum eunte puerperio, quam euntibus menstruis. cum quibus insuper admonendum, nunquam dari posse legitimam caussam exercendi coitum tempore puerperij, vt tempore menstrui (nisi legitimam dixeris illam, ad euitandam scilicet fornicationem, & stimulos carnis inhibedos) quandocunque ergo aliquam culpam fiment Canonistæ incurrere vtentem coitu tempore menstrui, tempore puerperij semper, & multo magis erit in culpa. Sed per quodnam tempus abstinere debent conjuges in fluore menstruorum,
14 per quod item in puerperio? & quoad menstrua dicendum seruandum esse consuetum tempus particularis fluxus, nempe quousque à sanguine mulieres sint emundatæ; nam plerisque post sanguinis excretionem restat cujusdam mareriæ albæ, aut ad instar loturæ carnis, quæ, quia in nonnullis nihil impedit conceptionem, & in aliis adeo durat, vt vix vnquam omnino mundæ appareant, non prohibere debet conjuges à Veneris vsu. sed est etiam quando vti coitu adhuc fluentibus menstruis, sed cum jam desinunt, ad conceptionem maxime faciat; & tunc quidem cessant omnia tam conjugum, quam prolis nascituræ periculum, liberato jam vtero, à copiosa illa sanguinis colluuie, nam ejus reliquiæ remanere solent ex venarum hiatu, nec quicquam officere solent. sed quoad puerperium num Veteris Legis præcepto standum est, ex quo mulier si peperisset masculum triginta, si fœminam sexaginta sex immunda erat, vt narratur Leuit. *cap.* 12. non credo, quia non intuitu hujusmodi præcepti nunc abstinendum, sed obdecentiam, & ob timorem imminentis periculi. ergo per totum tempus abstinendum, quod periculum imminet, imminet autem ad summum per triginta dies in partu fœminæ, in masculi per viginti; non enim ad quadraginta, aut sexaginta vnquam prorogari puerperij purgationem comperimus, quin pluribus ante vigesimum cessat, & vix fœminas enixis ad triginta aliquid expurgatur notatu dignum; in particularibus autem id obseruandum, vt abstineamus quousque mulieres à puerperij reliquiis mundæ appareant.

Cæterum dubitatur de muliere Prægnante, an excuseretur à redditione debiti, in quo puncto dicendum primo secundum Canonistas, quod quandocunque rationabilis adest, vel adesse potest timor
15 abortus, tunc prægnans duplici ex capite excusetur. primo ratione fœtus, quem non debet, nec potest absque graui peccato hujusmodi periculo exponere; etiamsi enim Conjuges teneantur ex Iustitia debitum inuicem reddere, majus tamen debitum Iustitiæ est illud, quo tenemur alterum non lædere, cum ergo hic interueniat tam grauis alterius læsio, quippe cum vita defraudati ex hac debiti redditione prolem contingat, certe abstinendum ab ea redditione omnino est. secundo ratione sui ipsius, nam mulier abortum faciens rationabilem timorem incurrit suæ ipsius incolumitatis, cum ex aborto maxime ex violenta caussa patrato in dies videamus mulieres periclitari. jure igitur à Canonistis determinatum est, conjuges mortaliter peccare quandocunque tempore prægnantiæ venere vtuntur, si verisimilis timor insit abortus, vt per Summ. Siluestr. *verbo debitum conjugale num.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 22. *num.* 1. Tolet. *lib.* 7. *Instruct. Sacerd. cap.* 24. *num.* 2. alias autem nullam in hoc interuenire culpam omnes Canonistæ vnanimiter firmant Brunell. *de Sponsi. & Matrim. concl.* 8. *num.* 13. Sanchez *vbi supra.* Tolet. *loco citato.* Pontius *lib.* 10. *cap.* 10. *num.* 7.

Examinanda autem venit hoc loco distinctio tra- 16
dita à Sannazar. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 69. *& seqq.* Quæ talis est; Aut sumus, inquit, in primo tempore ipsius prægnantiæ, aut in intermedio, aut in postremo. in primo tempore igitur, & in postremo (in primo, inquam, & vltimo quadragenario) neque reddere, neque exigere debitum conjuges posse credit; in intermediis autem posse & redddre, & exigere. sed notandum primo, considerandam esse in hoc casu particularem mulierum naturam: sunt enim quæ in principio facile abortiant, aliæ quæ in principio nunquam, sed transacto tertio, aut quarto mense, aliæ cum septimum attingunt, aliæ tandem in vltimo quadragenario, tunc ergo dubium non est, quod omni studio coitus euitari debet eo tempore, quo mulieres sunt propensæ ad abortum, daretur enim facilis abortiendi occasio. licebit ergo quibusdam vti coitu in principio concaptionis, non in medio, aliis in medio, non in fine, aliis forte, vt his, quæ non de facili abortiunt, licebit toto grauidationis tempore indifferenter; vnde simpliciter loquendo, nisi aliunde timor adsit rationabilis, prægnantia neque redditionem, neque exactionem impediet, dummodo semper majori cautela vtamur in prægnantia, quam extra prægnantiam.

Secundo nota, quod etiamsi vera esset hujus 17
Iurisconsulti opinio, tamen non vacaret maximo scrupulo, quia prægnantia in primis quadraginta diebus vix de se vllam præbet significationem, nullam vero omnino certitudinem, vnde sequeretur, quod emergente sæpe ex coitu inter fœcundos conjuges non irrationabili suspicione successi conceptus, semper à quocumque Veneris vsu tenerentur abstinere, donec ipse rei exitus certiores illos redderet, conceptum non successisse. quod non est verisimile.

Nota tertio à Medicis concedi Veneris vsum 18
mulieribus prægnantibus in extremis mensibus: dicunt enim partum faciliorem reddere. Ratis *lib.* 19. Contin. Mercat. *lib.* 3. *de steril. & prægn. aff. cap.* 21. Varand. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Huchet. *de steril. lib.* 3. *rubr. de conserua. concep.*

neque

quod vitiosis prægnantiæ mensibus concubitus mulieribus ut prohibendus, quia ex eo fœtus nascentes macco opplei, præterquam quod enim hoc non est semper verum, non videtur aliquid damni ob id fieri fœtorum, siue fœminarum lautitati conciliari posse, licet Mercurius timeat, ne ex ipsorum maccorum quantitate ligamenta relaxantur, mentis tamen hic timor est; nam magna maccorum quantitate ad hoc esset necessarium, quæ vix coadunari posset spatio bimestri, sed aduerte Aristotelem voluisse tum demum infantem tam exiore opplerum exire, cum mulier mense octauo concumbit, cujus rei causa erat peculiariter inuestigenda. Illud certè constat ex Hippocr. *in lib. de superfœtat. num. 7.* mulierem prægnantem facilius à partu liberari, si coitu non vtatur, quod non tam præcisè de postremis mensibus accipiendum, sed de toto prægnantiæ tempore, melius enim absque dubio vites seruantur abstinendo à coitu, quarum fortitudine partus fortior succedit.

Verumenimvero Prægnantibus ex Veneris vsu
19 vltra periculum abortus, de quo cum Medicis etiam Canonistæ, aliud quoque, & duplex illud quidem imminet Periculum à Canonistis præmissum; vnum est periculum superfœtandi, aliud verò molam generandi, & de vtroque periculo Mercat. *lib. 1. de steril. & Pragn. affect. cap.* 21. Mercurial. *lib. 1. de morb. mul. cap.* 4. & Daniel. Sennert. *lib. 4. fit. pract. part. 2. sect. 5. cap. 6.* superfœtationem autem esse & monstri, & fœtui vtrique periculosam & iidem Medici post Hipp. *lib. de superfat. n. 2.* cum aliis testantur. Roderic. à Castr. *de Nat. mul. lib. 3. cap.* 13. & comprobat experientia, de qua idem Sennert. *ibid. sect. 4. cap. 6.* vndè ad euitandum hoc periculum consulunt Medici abstinentiam à coitu. Varand *lib 2. de affect. mul. cap. 6.* Quod tamen ad hoc periculum attinet certum est illud esse valde remotum, cum de rato admodum mulieres superfœtent teste Arist. *lib. 7. de histor. Animal. cap.* 4. neque etiam hujus periculi timor semper æqualiter vrget, quippè cum primis quadraginta dierum magis, subsequentibus quadragenarius semper minus vrgeat; etsi desideras scire quanto tempore vt plurimum periculum superfœtationis immineat, vide vltra præcitatos Auctores, alios quos adduxi *lib. 1. Tit. 5. quæst. 4.* & ex Iurisconsultis vide Carranz. plura de ea re afferentem *lib. de Part. cap.* 19. vtrum autem Canonistæ vel ex non aduertentia, vel ob superfœtationis raritatem, ejus periculi non meminerint, in lectoris esto libertate determinare.

Aliud, vt dixi, periculum impendet prægnanti ex vsu coitus à molæ procreatione, vt enim alias dixi, *citato lib. 1. tit. eod. quæst. 5. n. 12. & quæst. 6. num. 9.* Mola vt plurimum in Prægnantibus generatur, & hoc quidem & facilius euenit est, & frequentius, solet autem Mola fœtui nitrum in modum, & Matri obesse, vt vnanimiter omnes Auctores Gynæciorum post Hippocr. *in lib. de steril. num. 20 & in libb. alios de Morb. mul.* tradunt. At neque hoc periculum generationis Molæ tam euidens est, aut frequens, vt de illo quicquam à Canonistis in medium sit adducendum. Sed non quia rarum, idcirco ejus timor irrationabilis existimandus, sed Canonistæ id animaduertentes determinent, an ex hujusmodi periculi timore conjuges abstinere à coitu debeant mulieres in
molas gestauerint, & fœtum expertæ sint periclitatum ex hoc fuisse, aut se ipsas etiam vitæ aleam subijsse, non esse ab re, aliquo modo Venetis vsum in prægnantia dissuadere, nam Medici quidem intuitu lautitiæ corporeæ dissuaderent.

Dubitatur insuper, an mulier, quæ concipiendo rationabili periculo exponitur moriendi in partu, 21
teneatur reddere debitum, & Canonistæ negatiue resolunt. Bonacina *de Matrim. quæst. 4. nu. 7. par. 1.* Sed hoc difficultate non caret, quia cum mulier concipere non possit absque proprij seminis concursu, & debitum reddi possit absque proprij seminis emissione, certum est ex redditione debiti absque eo quod mulier semen emittat, nullum illi imminere periculum, at cessante periculo mulier tenebitur reddere, maxime si in ejus potestate sit abstinere à seminis effusione, & ab eam mortione ipsius, quia quandocunque semen jam ad mortionem properat, non est omnino clarum, an possit mulier illud retinere. illud ergo à Canonistis determinandum propono, an concurrente prædicto conceptionis 22
periculo, & mortis in ipso partu, mulier possit proprij seminis emissionem impedire, aut concursum saltem proprij cum semine viri ad hoc vt conceptio non succedat: nam non solum, vt succedat conceptio requiritur veruntamen semen, sed etiam vt simul effundantur, aut vnum non multo post aliud. Itaque videndum, an fœmina licite vel sollicitet, vel remoretur proprij seminis effusionem, ne sequatur conceptio, & maximè si excitata jam fuerit ad expulsionem, an possit sese cohibere, & omnino semen retinere; aut an possit aliquo alio actu positiuo conari, vt conceptio impediatur, veluti multum se exagitando, ac corpus retractando in coitu, vel naturalem modum concumbendi mutando, vel se retrahendo vtero feminante, ita vt semen, licet extra non effundatur, ad vteri tamen interna non perueniat, aut aliquid aliud simile agendo, quæ quidem determinare necum non est.

Præterea dubitare occurrit de lactante an excu- 23
setur à redditione debiti, & negatiuam partem tenent communiter Canonistæ. Sanchez *de Matrim. disp. 22. lib. 9. nu.* 14. Pont. *ibid. lib. 10. cap. 14. nu. 9.* animaduertendum tamen hic ex Veneris vsu in la- 24
ctante mulere duplex imminere periculum lactenti puero. Vnum est prouocatio menstruorum, ex qua ipsum lac deterius multo euadit, ita vt videamus in iis, quæ cum lactant menstruantur, puellos eo tempore notabiliter male habere & in plerosque morbos labi. Secundum periculum est unprægnatio, cujus causa multo euidentius pueri læduntur, ex ea enim in dies experimur (quod Canonistæ maximè adnotare debent) eos aut valetudinariam vitam in posterum agere, aut morbis difficilibus conflictari, aut in ipsis debitum augmentum corpusculorum impediri, aut etiam denique vitam obire, quod non tam infrequens esse constat, vt exigua ejus rei ratio sit habenda. Quin & ipsi concipientes male prospiciunt, vt percurrit Auic. 3. *primi doctr. 1. cap. 2.* cum enim necesse habeat fœtus puriori sanguinis materni parte ad sui alimoniam, fit, vt lac ex deteriore, qui reliquitur sanguine confletur, vnde lactens puer pessime nutritus in eos morbos, in eaque discrimina incurrat, de quibus jam diximus. At quia lactens puer ad mammas plurimum attrahit sangui-

nem, ſit vt parua, & magis imputi ſanguinis portio ad fœtum alendum tranſmittatur, & ſic vterque ſummo, ac euidenti periculo ſubjicitur; & quotidiana quidem experientia conſtat, lactantes, quæ concipiunt præcipuè intra primum annum, niſi à lactatione deſiſtent, conceptus geſtare debiliores, & minime vitales, quibus ex cauſſis non abſque ratione jubent Medici, vt toto lactationis tempore Nutrices à coitu abſtineant, Mercat. *lib.* 4. *de morbis mul. cap.* 15. Roderic. à Caſtr. *de nat. mul. lib.* 4. *cap.* 13. Daniel. Senner. *lib.* 4. *Pract. de Luſtit. cur. par.* 1. *cap.* 1. & licet dici poſſit, quod quandocunque lactans mulier in ventre habere ſe ſentit, facile illi ſit, nutricem reperire, quæ puerum lactet, & ſic vtriuſque pueri indemnitati facile ſit conſulere, tamen videndum, an hoc habeat locum in pauperculis, & in nonnullis aliis, quatum pueri nequaquam alienas mammas ſugere volunt, hos enim à periculo eximere eſt impoſſibile. Verum licet hæc per Canoniſtas forte non modo ſufficienter excuſare lactantem mulierem exiſtimarentur, ſed etiam prohibere à debiti reddítione, haberent tamen locum, vbi tale aliquod rationabile periculum timeretur, & quandocunque etiam mulier in coitu ſemen emitteret; at poteſt mulier, vt alias diximus, debito ſatisfacere abſque proprij ſeminis emiſſione, & ſic ceſſabit omne conceptionis periculum, immò etiam & illud, quod timetur de lactis deteriore conditione, & turbatione ex ſeminis profuſione, & tamen vbi vir frequenter debitum exigeret, non caret ea res periculo, de neceſſitate enim lactans Mulier frequenter à Viro cognita aliquando irritabitur ad ſeminis emiſſionem, vnde vtrumque periculum manifeſtè adaugebitur. Itaque non inconueniens dixerim determinare, vt viri a frequenti exactione abſtinere debeant, & mulieres ad frequentem redditionem non teneantur.

SVMMARIVM.

1 *Conjuges nunquam ſub pœna peccati tenentur ad debitum exigendum, niſi in nonnullis caſibus.*
2 *Conjuges prohibentur interdum debitum exigere.*
3 *Sanus conjunx an exigere poſſit à conjuge non ſanæ mentis.*
4 *Sanus Conjunx tenetur leproſo reddere debitum etiamſi proles naſcitura ſit infecta.*
5 *Ebrio Conjugi an ſanus teneatur reddere debitum.*
6 *Menſtruata an poſſit debitum exigere.*
6 *Menſtruis fluentibus Mulieres ad Venerem excitantur.*
8 *Vir an exigere debitum poſſit à Menſtruata.*
9 *Vir an exigere poſſit ab Vxore, quæ certo grauidationis tempore abortit.*
10 *Vir an exigere poſſit debitum ab Vxore, quæ ſemper mortuos parit.*
11 *Vir an exigere poſſit debitum ab Vxore, quæ ſemper Gemellos parit.*
12 *Mulier an exigere ita debitum poſſit, vt ſola ſemen emittat, viro non ſeminante.*
13 *Arrigentes, ſed ſemen non emittentes non poſſunt matrimonium contrahere.*
14 *Mulier lactans an poſſit debitum exigere.*
15 *Conjuges an poſſint ex ſola cauſſa ſanitatis debitum exigere.*

De his, quæ vel alterum, vel vtrumque Conjugem prohibent exigere.

QVÆSTIO IV.

LIcet Conjuges nunquam obligentur ſub pœna lethalis peccati, immò vero neque venialis, debitum exigere, niſi in vno, aut altero caſu, de quibus Canoniſtæ. Summa Angelica *part.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 16. *& ſeq.* Coninc. *de Sacram. diſput.* 34. *dub.* 2. *num.* 13. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 2. *nu.* 2. Alphonſ. Vivald. *in Candel. Aur. par.* 1. *tit.* 17. *rubr. de redd. deb. conjug nu.* 7. [Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſput.* 2. *nu.* 2.] tamen ſub pœna mortalis peccati interdum prohibentur exigere; & vniuerſaliter id habet locum quandocunque coitus redundare poteſt in euidens, ac notabile detrimentum aut ſalutis ipſius exigentis, aut conjugis reddentis, aut etiam fœtus in vtero exiſtentis, aut pueri lactentis. Tunc enim quemadmodum licite excuſantur à redditione, ſic videntur prohiberi ab exactione. Sanchez. *de Matrim. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 73. Coninc. *vbi ſupra dub.* 3. *num.* 20. quod quidem maxima cum ratione videtur determinatum; nam ſi licet negare conjugi quod illi ex Iuſtitia debetur, ſi hoc in detrimentum propriæ ſalutis emanare poſſit, quanto magis debet quis jure ſuo non vti, ſi hoc in detrimentum propriæ ſalutis futurum ſit? ſunt tamen peculiares aliqui caſus, qui dubitandi anſam in hoc ſubminiſtrare poſſunt, ſit enim interdum, vt etiam ſi alter conjugum non poſſit exigere, non idcirco, ſi exigat, poſſit ab altero debitum negari. 1 2

Primo igitur dubitari poteſt, an ſanus Conjunx exigere poſſit debitum à conjuge non ſanæ mentis. Ratio dubitandi eſt, quia nonnulli Canoniſtæ voluerunt, non eſſe inter Conjuges licitam copulam conjugalem, vbi vterque ſit non ſanæ mentis ob periculum, quod proli imminere poteſt, ne ita naſcatur, vt ſuo tempore nullo rationis vſu doretur. Coninc. *de Sacram. diſp.* 34. *dub.* 9. *num.* 79. Pont. *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 10. cum tamen exiſtimem, hic non intetuenire culpam ex malo opere, quemadmodum neque meritum ex bono, cum amentes vtriuſque ſint incapaces. Idem autem periculum, quod ajunt imminere ex vtriuſque amentia, imminet quoque ex amentia alterutrius, vnde bene, vt credo, Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 14. *num.* 10. abſolutè negat, tempore amentiæ eſſe reddendum debitum; & prudenter id quidem, nam ſecuri nequaquam eſſe poſſumus, an naſcitura proles magis ſano, quam infirmo conjugi in valetudine ſimilis futura ſit; quinimmò contra juſtus timor, & rationabilis irrepit potius contrarij euentus, nempe vt morboſo ſimilior ſit futura, quia plerumque parentes morboſi, nempe altero ex parentibus exiſtente morboſo, potius morboſam prolem generare ſibi ſimilem quam ſani ſanam, & ſibi ſimilem conſueuerunt, vbi morboſo ſanus copulatur, vt ex Hippocratis auctoritate patet *in lib. de Genitura, & alibi*, quod quidem maximè habet locum in ægritudinibus Cerebri, quæ omnes cum inſignes fuerint ſolent eſſe hæreditariæ. At vero ſi leproſo Conjugi teneatur ſanus reddere debitum, etiamſi adſit notabile periculum, prolem eo morbo naſcituram infectam. Brunell. *de Sponſ. & Matrim. concluſ.* 8. *num.* 8. Sanchez *lib.* 9. *de Ma-* 3 4

cum similiter alia ex parte contrarium teneant Canonistæ, vt dixi, qui hanc dubio satisfaciant. Quorum tamen nonnulli, vt Sum. Sylvestr. *part. 1. verbo debitum conjug. num.* 2. volunt omnino esse necessarium reddere debitum conjugi fatuo, vel demenți, si id absque propriæ personæ periculo fieri possit. mihi satis sit innuisse, periculum non tantùm imminere ex vtriusque Conjugis amentia, sed etiam ex alterutrius tantùm. illud verò certum est, quod si Canonistarum sententia habet locum in amentia, habebit etiam locum in plerisque aliis morbis, qui à Parentibus in filios emanare solent, vt Epilepsia est, Phthisis, Hectica, & alij, vnde non carebit hæc sententia multis difficultatibus, nisi quid forte in amentia peculiariter operetur priuatio vsus rationis, vix enim homo natus dici potest, qui sic nascitur, vt nunquam debito tempore ratione vti possit.

Idem dubium interuenire potest de Conjuge
5 Ebrio, cum idem etiam immineat periculum, ne proles fatua, vel amens oriatur, præterquam quod viget etiam aliud periculum, ne scilicet furiosus Conjunx in ipso Matrimoniali actu in mille absurda incidat, quæ ebrietas Luxuriæ associata dictare potest, nam cum ebrius sui juris non sit, vbi Veneris ardore incaluerit, omnia sibi licere credit, in omnia impetum facit, vnde bene Iuuenal. *Sat. 6.*

----- *quid enim Venus ebria curat?*
Inguinis, & Capitis quæ sint discrimina nescit?

videretur ergo à Canonistis decidendum, num ob Prolis periculum, aut etiam ne occasionem grauiter peccandi facile præbeat, possit sanus conjunx ab ebrio debitum exigere, aut num teneatur reddere, cum ebrius exigens non possit dici oportune exigere, quia non est sui juris, neque oportunitatem nouit, neque periculum, quod ibimetipsi ex Veneris vsu instat, cum Medici omnes vno ore horrentur, vitandas esse ebrietates, cum quis coitu vti destinauit, periculosæ enim admodum, ne Apoplexiam, aut alium quempiam grauem excitent affectum. Rasis 24. *contin. cap.* 1. aduertendum autem distingui quidem ebrium ab ebrioso, vt alias dixi *lib. 2. tit. 1. q. 11. n.* 24. sed etiam ebrioso coitum esse noxium, & prolem ex ipso susceptam, vt plurimum imbecillem esse, ac morbis obnoxiam patet, sed an hæc impedimento sint quoad debiti redditionem ii, ad quos spectat, determinabunt.

6 De Menstruata Muliere dubitatum est, an possit exigere debitum, nam aliqui putarunt eam posse. Sannazar. *de Partu Virg. cap.* 3. *art.* 5. *num.* 68. Sanchez *vbi alias dict.* 11. *num.* 4. contra sentientibus aliis, vt Sum. Sylvestr. *verbo debitum conjug. nu.* 8. *in fine*, & Ledesm. apud eumdem Sanchez *ibid.* qui voluerunt mulierem mortaliter peccare, si menstruis fluentibus debitum exegerit. ratio horum Canonistarum est, quia cum mulier tum temporis non adeo acutis carnis stimulis, vt alias agitetur, & possit ob id facile prurienti luxuriæ resistere, non debet ipsa se ipsam ad Venerem irritare, maxime cum fluentibus menstruis conceptio plerumque non fiat. Sed hæc horum Doctorum ratio inanis, ac falsa est, ostenduntque se parum in his expertos; quippe cum plerumque mulieres soleant maxime menstruis fluentibus in Venerem accendi. Auic. *lib. 9. de Animal. cap.* 1.
7 quod etiam habet æquiualentem cauſſam, excalfiunt enim loca à confluente ad eam partem sangui-

excitari, cum menstrua, aut quid simile patiuntur, hoc enim pacto Brutorum fœminas ad Marium desiderium, & conjunctionem irritari natura voluit, nam alias non facile paterentur se mari, vt patet extra prædictum tempus. si ergo secundum communiorem opinionem mulier absque vllo peccato potest debitum exigere tempore menstrui, certe etiam si aliqua culpa in hoc interueniret, tunc maxime excusaretur, si exigeret, & Matrimonio ad compescendos carnis stimulos vteretur, quos tunc acutiores, & molestiores experitur, quam alio quocunque tempore. contra autem vir non videretur vllo modo excusari, si exigeret debitum a conſtruata, immo potius culpari, cum non solum ex hujusmodi exactione pleraque illi mala immineant, de quibus quæstione superiori, sed etiam quia ipsa mulieris coinquinatio ex menstruis deberet ipsum magis abeuum a Veneris vsu efficere, & potius in eo carnis stimulos obtundere, quam acutiores reddere. an non Brutis ipsis nauseam moueret procedens à fœminarum veris colluuies? conſideranda ergo & hæc cum iis sunt, quæ jam prædicta quæstione commemorauimus.

Præterea dubitari potest, an vir exigere possit debitum ab vxore, quæ certo grauidationis tempo 9
re abortit, aut ab ea, quæ semper mortuos parit. non quæritur autem hic, an exigere possit ab hac ipsa vxore tempore prægnantiæ, sed extra prægnantiam. nec dubitatur de hoc immerito, quippe cum mulier abortum faciens, aut mortuum fœtum pariens semper rationabili, & euidenti periculo vitæ subjiciatur. quibus adde periculum ipsius fœtus, qui in his, quæ sæpe obortiunt, plerumque aut non viuus, aut non vitalis editur, & sic ipsi fœtui periculum imminet amissionis vitæ temporalis, & spiritualis; videant ergo Canonistæ, an tutus videatur determinare, quod vir cognoscens hæc omnia Matrimonium, & fœtus pericula non possit absque graui culpa debitum exigere, & si exigat, quod possit Mulier licite excitari, vt non reddat, quod non est dubium; licite enim negari petenti conjugi debiti redditionem, quandocunque propriæ vitæ rationabiliter timetur, vt in hoc casu, jam superius firmatum est. Sed quoad abortum primo dicendum videtur, duplicitèr mulierem ex abortu affici posse, vno modo quando facile liberatur ab ejus noxa, & impeditè tolerat ejus symptomatis molestiam, quemadmodum euenire interdum dixi *lib. 1. tit. 4. q. 4. num.* 106. quibusdam mulieribus, quæ non magis ex abortu afficiuntur, quam ex simplici menstruorum fluxu, & vidi jam præteritis annis mulierem duodecies abortum fecisse quinto semper, aut sexto mense, aliamque quinquies supra vigesies secundo, aut tertio, quarum neutra quicquam notatu dignum patiebatur, nisi posteriori posterioribus abortibus; in quibus licet male admodum se haberet, sana, tandem euasit. alio modo quando mulieres ex abortu manifestum vitæ periculum subeunt, ac pessime se habent. an igitur posset in priori casu dici, non sic licitum esse exigere, vt in posteriori? nam in priori sperandum est, vt alias, mulierem non magno negotio incolumem futuram, licèt hoc de necessitate sequi necesse non sit; corporis enim status in dies varietur, & ab extrinseco, & ab intrinseco pluta in dies emergunt, quæ periculo ansam præbere pos-

ſunt. impoſterioti autem contra, timendum enim, ne in futurum mulier ex abortu pejus ſe habitura ſit, quam prægreſſo tempore, quo magis namque morbus reuérſionem facit, eo magis inualeſcens magis Naturam labefactat.

10 Aliter autem decidendum forte eſſet circa exactionem debiti ab Vxore, quæ ſemper mortuos pareret, ſiue juſti temporis fœtus exiſtant, ſiue ſaltem proiectiores vt ſeptimeſtres, vel octimeſtres; abſolute enim dicendum videtur, quod ſtante rationabili, & euidenti Mulieris periculo, vir omnino teneatur ab exactione abſtinere, & mulierem ipſam teneri, ſtante eodem periculo, non reddere; nam & Maritus, & Vxor aut exigendo, aut reddendo videntur aut in ſeipſos, aut in alium grauiter peccare exponendo ſe periculo tam euidenti. moderanda tamen hæc ſunt, his non obſtantibus, maxime quoad virum, quia vir poteſt debitum exigere, & Venere vti abſque eo quod Mulier ſemen emittat, & ſic non emittente muliere, conceptio non ſequitur, & ceſſat abortus omne, & vitæ periculum, quod abſque dubio adangetur, ſi fœmina concurrat in emiſſione ſeminis cum viro, vnde ex hoc erit magis prohibita exactio mulieri, quàm viro. Quæ tamen (veluti cætera omnia quæcunque, & hic, & alibi dixi, aut dicturus ſum ad Canoniſtas pertinentia) ad eorundem Canoniſtarum mentem ſunt redigenda, ac moderanda. [Illud certum eſt, quòd cùm matrimoniū ex ea cauſſa, quod mulier ſemper pariat mortuos non irritetur. *Sanchez. lib. 7. de Matrim. diſp. 93. num. 26.* licebit conjugibus matrimonio vti, quia poteſt id non ſemper eodem modo euenire, vndè cùm hoc impedimentum non ſit, aue poſſit non eſſe perpetuū non impediet vſū matrimonij. *Sanchez. ibid.*]

11 Occurrere poſſet inſuper dubium circa eam, quæ ſemper Gemellos pareret, cum enim in hoc quoque caſu duplex immineat periculum & ipſius mulieris, quæ geminos pariendo vitæ diſcrimini exponitur, vt dixi alias *lib. 1. tit 2. q. 7. num. 14.* & ipſorum fœtuum, quia difficillime ſeruantur. Auic. 21. 3. *tract. 1. cap. 17.* ex quo dixi alias *vbi ſupra q. 8. num. 9.* non videretur licite vir poſſe exigere debitum, & multo minus fœmina. ſed hoc dubium leue eſt, & ſecus quam ſuperiora reſoluendum: præterquam quod enim nō ſequitur de neceſſitate, vt quæ bis, aut ter geminos pepererit, ſemper in poſterum gemellos parere debeat, dato etiam quod de neceſſitate id ſequeretur, tamen dicendum quoad matrem periculum, cui illa exponitur, neque tam euidens, neque tale eſſe; vt ex illo mulieres ſecundum plurimum periclitentur; nam potius vt plurimū ſeruantur. quoad fœtus autem dicendum melius abſque dubio illis eſſe aliquo, quam nullo modo eſſe, itaque non videtur hæc cauſſa ſufficiens ad impediendam debiti exactionem alterutri ex conjugibus.

12 Præterea dubitari poteſt, an Mulier exigere poſſit debitum à viro, qui aut volens, aut non potens ſemen emittere, coitu tamen vteretur, vt ſuam ipſius cupiditatem mulier expleret. Sed de viro, qui volens pollutionem remoratur videbimus infra quęſtione ſequenti, cum quæremus, an vir poſſit inchoatum coitum non abſoluere. de viro autem, qui non poteſt ſemen emittere, jure dubitatur, non enim ambigendum eſt, ex tali coitu nunquam ſequi poſſe cōceptionem, coitumque hoc modo irritum eſſe, & ſola voluptatis cauſſa exerceri; at coitus ſola voluptatis cauſſa factus peccatum ſaltem veniale inducit, *vt ſupra* ex Canoniſtarum decreto dixi, ad quos licet hujus dubij deciſio, non ad Medicum ſpectet, illud addere non deſiſtam, quod ſi verum eſt hujuſmodi viros arrigētes, ſed ſemen non emittentes inter frigidos connumerandos non poſſe contrahere matrimonium, vt probat Sannazar. *de Matrim. cap. 3. artic. 4. à num. 11. ad ſeqq.* verum etiam erit, eos non poſſe Matrimonio vti. an forte diſtinguendum, dicendumque Virum vel ante contractum Matrimonium fuiſſe hoc modo affectum, nempe frigidum, vel poſt contractum ex valetudine talem euaſiſſe? Fortaſſis enim in primo caſu quemadmodum Matrimonium non tenet, ſic non licebit Matrimonio vti, in ſecundo contra. ſed hæc iis, ad quos pertinent decidenda remittantur. Illud dubium facit, cur fœmina ſemen non potente emittere, vir tamen coitu vti poſſit, & Matrimonium teneat, contra vero viro non potente emittere coitus ſit illicitus, & Matrimonium non teneat, cum in noſtra ſententia etiam fœmineum ſemen vt maſculeum requiratur ad conceptionem? In vtroque certe caſu, licet ſuccedere non poſſit conceptio, poſſunt intendi, & haberi duo alij Matrimonij fines, nempe & debiti ſolutio, & fornicationis remedium. ſi ergo ad primum finem, nempe ad procreationem filiorum non facit hic Matrimonij vſus, poteſt aliis duobus ſuppleri, non minus quam poſſit vbi alia quacunque ex cauſſa omnis ſpes habendæ prolis ſit irrita, vt in Matrimonio euenit inter decrepitos contracto.

13

De lactante muliere jam locuti ſumus in ſuperiori quæſtione quomodo, & quantum excuſetur à debiti redditione. modo dubitari poteſt, an ipſa lactans mulier debitum poſſit exigere. videretur autem eaſ- 14
dem cauſſas, quæ lactantem excuſant à redditione, prohibere eandem ab exactione. relictis tamen his, quæ ad Canoniſtas pertinent, dicam id, quod conſiderare ſpectat ad Medicum. nempe quod licet, vt alias dixi, non ſimplex, ſed duplex, immo etiam triplex periculum immineat ex coitu lactantis in lactentis pueri damnum, & in conceptus etiam ſi quis ſequatur, tamen hæc habent locum in coitu frequentato, & vbi timetur facilis conceptio. itaque cum ex rationi coitu ſanguis lactantis non ita turbetur, & niſi ſequatur conceptio (quæ tamen non eſt ſemper æqualiter timenda) ceſſent etiam omnia commemorata damna, dicendum non eſſe omnino prohibendam lactantem Mulierem ab exactione debiti de raro facta, ſi modo acutiores carnis ſtimulos experiatur; & ratio eſt, quia majus expectandum damnum & lactenti puero, & ipſi mulieri ex abſtinentia, quam ex vſu coitus, vbi mulier illum vehementer appetat. frequentem tamen exactionem ſemper eſſe noxiam dicendum, ob rationes, de quibus alias.

Dubitatur denique, an Conjuges exigere poſſint 15
debitum ex ſola ſanitatis cauſſa. ratio dubitandi eſt, quia copula Matrimonialis ad hunc finem non eſt inſtituta, abutuntur ergo Conjuges Matrimonio, non deligentes ejus vſum ad aliquem ex illis finibus, ad quos eſt ordinatum. Præterea venus ſemper nocua eſt, neque veritatem habet vnquam ad ſanitatem, vel ad alicujus morbi releuationem ex vſu eſſe per ea, quæ adduxi *lib. ſuperiori tit. 1. quæſt. 5. num. 6.* non ſolum ergo debet prohiberi Veneris vſus ad hunc finem conjugatis, quia Matrimonium non exercetur hoc modo ad aliquem ex inſtitutis finibus, ſed etiam quia ſanitati obeſt, & inaniter procuramus per eum ſanitati conſulere. Dicendum tamen ſecundum Canoniſtas, nullam habere culpam exigere debitum cauſſa ſanitatis. Summa Ang. *par. 1. verbo debitum conjug. nu. 24.* tamerſi veriorem opinionem eſſe credat, quæ hoc

veniale

& licet Sanchez addat, hoc verum esse, quando aliud medium aptum ad tuendam præsentem sanitatem, aut ad amissam recuperandam non repetitur, tamen cum hoc medium non sit illicitum, hæc que absque vitæ dispendio, & facilius executioni demandetur, quam quæcunque alia a Medicis præscribenda, forte etiam supperentibus aliis mediis, non erit culpa hoc remedio ad sanitatem uti, quia semper saltem implicite intendi potest aliquis ex illis finibus in usu Matrimonij intendendis. Secundum Medicorum autem communiorem opinionem dicendum, Veneris usum nonnullis morbis auxilio esse, & sanitati etiam custodiendæ proficere, vt probaui *loco citato, num. 4. & seqq.*

SVMMARIVM.

1 *Conjugi leproso sanus an teneatur reddere.*
2 *Tex. in cap. Quoniam de Conjug. Leprof. de quanam Lepra loquatur.*
3 *Cuinam ex Conjugibus certius immineat infectionis periculum ab altero.*
4 *Vir Gonorræa laborans an possit debitum exigere.*
5 *Gonorræa duplex.*
6 *Sanus conjunx an teneatur reddere infirmo exigenti, cui venus futura est maxime noxia*
7 *Sani conjuges an teneantur invicem reddere, si ex coitu notabilem morbum sibi incurrere.*
8 *Conjugi satyriasi, aut consimili morbo laboranti an sit reddendum debitum.*
9 *Mulier an teneatur reddere viro, qui nimis crasso, aut longo Pene donetur, & num. seq.*
11 *Vxori imperforatæ, an teneatur vir reddere debitum.*

De his, quæ conjuges à redditione debiti excusant ex parte alterius.

QVÆSTIO V.

PRimo loco offertur diu agitata inter Canonistas quæstio, an nimirum sanus Conjunx teneatur reddere debitum conjugi leproso, extatque circa hoc præceptum *in cap. Quoniam de Conjug. Lepr.* jubens esse reddendum; cum tamen alia ex parte certum sit, neminem teneri cum propriæ salutis periculo, aut notabili sanitatis detrimento debito satisfacere, vt superioribus quæstionibus ex Canonistarum auctoritate dictum est; at ex Lepra promptissimè infici potest sanus conjunx à leproso, vndè non modo summum imminet sanitatis detrimentum, sed etiam manifestum vitæ periculum, quia Lepra cancer vniuersalis est ipsum corpus depascens, vltra indicibile, quod secum affert, tædium, & inenarrabilem molestiam, qua homines affligit, & abhominabilem turpitudinem cæteris hominibus odiosam. Itaque ex his mori aliqui DD. in ea re decidenda judicarunt distinguendum esse, ac tum demum teneri sanum conjugem voluerunt reddere debitum, cum Lepra non est contagiosa, vbi vero Medicorum judicio contagiosa

1 Conine. *de Sacram. disp.* 34. *dub.* 2. *num.* 22. *Tom.* 2. Bonaccin. *de Matrim. quæst.* 4. *num.* 8. *par.* 1. quam sententiam facit DD. communem Barbos. *in Collect. Doctor. in lib.* 4. *Decret. tit.* 8. *cap.* 2. *nu.* 2. & videndi alii gatti ibi per eum.

Noto tamen ego in textu, Pontificem in primo capite loqui de Lepra contagiosa, cum dicat, tali morbo affectos solere ejici ab hominum societate, quod quemadmodum ob solum contagium fit, ita de Lepra non contagiosa non verificatur. Mox autem in secundo capite præcipit, Conjugi leproso exigenti, debitum esse reddendum, vndè appareret, Pontificem de eodem morbo loqui, de quo locutus fuerat in præcedenti. Verumenimvero subsequentia illa verba nempe, seu alia graui infirmitate detenta, id videntur importare, vt Textus ibi non loquatur de Lepra respiciendo contagium, vel in respectu contagij, sed respiciendo grauitatem ipsius morbi; non solum enim in Lepra, sed in quacunque alia graui infirmitate voluit illud præceptum habere locum, hoc est, vt Conjuges ob grauem infirmitatem se invicem non deserant, aut dimittant, quin etiam vt alter alteri exigenti teneatur soluere debitum, sed ad hoc videri possunt quæ attuli *lib.* 3. *quæst.* 6. *num.* 15. *& seqq.* vbi etiam licet videre quæ addidi de morbo Gallico, qui & ob symptomatum similitudinem & grauitatem, & ob contagium videtur Lepræ natura conuenire: quod & Card. *in lib. Hipp. de Alim. tex.* 26. dicebat. Immò non defuerunt qui nonnullos Gallico morbo affectos Antiquorum Elephantiasi infici conferent, quæ vnus idemque morbus cum Lepra pessima, & consummata est, & ideirco Gallicum morbum nouum non esse crediderunt Langius *lib.* 1. *epist.* 42. & Vallet. *in* 4. *Epidem. tex.* 1. vt loci in quibusdam ægrotantibus observata videntur omnia symptomata, quæ Gallico morbo sunt familiaria, & ex quibus ejus essentiam, & naturam allequi solemus; licet supra citatæ opinioni nempè quod Elephantiasis sit idem, quod morbus Gallicus ex Leoniceni auctoritate contrahetur Fracastor. *lib.* 2. *de Contag. cap.* 13. per totum, vbi ad id multas quoque adducit rationes, quamquam & ipse *lib.* 1. *Syphilidis* partim conueniat cum illis, qui morbum Gallicum nouum non esse censuerunt, sed alias visum, vt patet in seqq. carminibus.

De genere hoc est dira lues, quæ super in auras
Exiit, & tandem sese caligine ab atra
Extulit, duroſque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur annus)
Non semel in terris visum, sed sæpe fuisse
Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæua vetustas
Cuncta situ imuoluens & res, & nomina delet,
Nec monumenta patrum fieri videre nepotes.

Sed quicquid sit de hoc, ne de nouo ea, quæ loco citato retuli; hic repetere cogar, cum jam ad eum Lectorem remiserim iis, quæ inibi dicta sunt subsequentia addere libet, quæ vtrique etiam loco inseruire possunt. Videndum ergo est cuinam ex Conjugibus certius, aut majus immineat infectionis periculum, Virone ab Vxore, an Vxori à Viro ex contagioso morbo, qualiscunque tandem sit. Summa Silueſtrina *par.* 1. *verbo debitum conjug. num.* 2. *ex Medi-*

corum auctoritate. Sanchez *de Matrimon. diſput.* 24. *num.* 19. ex Canoniſtis voluit certius periculum infectionis imminere viro à muliere Lepra, aut alio contagioſo morbo infecta. Sed cum Medicorum opinio ea ſit, de qua teſtatur Foreſt. *lib.* 32. *Obſervat.* 1. *in Schol.* corpora, quæ molliorem carnem ſortiuntur promptius contagium excipere, quam quæ ſolidiorem habent, certe mulier, quæ molliorem habet carnem promptius inficietur, quam vir. Neque ob hanc tantummodo cauſſam mulier facilius à viro inficitur, ſed etiam quia ipſa à viro excipit materiam ſeminalem corruptam, & contagio infectam in proprium vterum, vbi etiam per aliquod ſpatium commoratur. At vir nihil recipit ab ipſa muliere, ſed tantummodo ſe cum illa commiſcendo per contactum, ac illum quidem non niſi multoties repetitum plerumque inficitur, quia facile emundando ſe, ab ea infectione ſe liberat, quod non tam facile euenit de muliere, in cujus vtero hærent interdum, ac ſæpiſſime infecti ſeminis virulis reliquiæ, quæ ab ipſius calore, & humiditate fotæ facile contagium excitare poſſunt, cumque mulier non modo ſecundum totum, ſed ſecundum genitales maxime partes multo humidior ſit, quam vir, certè impreſſionem facilius excipiet viro. Simpliciter ergo loquendo, dataque paritate ex ſua natura mulier promptius à viro inficitur, quam è contra, licet contracta infectione difficilius ſe liberare poſſit vir, quam mulier ob id, quod non vt mulier per vterum poſſit ſanguinem à corruptis, & venenoſis humoribus ſingulis menſibus expurgare. tametſi mulieres peſſime à morbo Gallico exceptas, nec minus quam viros difficulter ab eo ſe vindicare comperiamus. Sed profecto in hac re decidenda temperamenta, & ætates ſunt etiam conſiderandæ. tenella juuencula à ſeniori viro facillime inficietur, difficillime ſenior vir à muliere juniore. Iunior item vir, vt pubes, à ſeniori muliere facile contagium contrahet, difficulter ſenior mulier à pubeſcente mare, & ſic de ſingulis, idemque de temperamentis ſtatuendum, & de corporum ipſorum habitu, & textura. Sed aliud addunt Canoniſtæ, quod omnino à rei veritate abeſt, circa debiti redditionem à ſano Conjuge faciendam leproſo Conjugi, nempè quod non ita eſt periculum infectionis in reddendo debito, ſicut in cohabitando. Ita ſumma Ang. *par.* 1. *verb. conjug. num.* 4. & Summa Silueſtr. *par.* 1. *verbo debitum conjugale num.* 1. & alij, quod tamen nequaquam verum eſt, nullius enim actus, ſiue contactus promptius, ac euidentius inficere poteſt quam veneris vſus, qui non ſolum timeri debet vbi ipſa mulier lepra laboret, ſed etiam vbi abſque eo quod Lepra laboret cum leproſo viro rem habeat, nam ſano viro huic mulieri copulari eſſet periculoſum; vt notat ex Meditis Gordon. *in Lil. par.* 1. *cap.* 22. & ex Canoniſtis Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 21. *num.* 10.

Sed cum de morbo Gallico inciderit mentio, & Gonorræa ſit ſymptoma vt plurimum præcedens, vel concomitans morbum Gallicum, videndum, quam veritatem habere poſſit id, quod Sanchez determinat dicens, quod viro Gonorræa laborante nulla ſit culpa exigere debitum, adde tu, idem valere in vxore eodem ſymptomate affecta, cum idem periculum, quod vxori impendet à viro, impendeat viro ab vxore, ſi de virulenta Gonorræa loquamur. 4

Aduerte igitur Gonorræam in duplici eſſe differentia, alia enim eſt vera, alia falſa; vera Gonorræa ſeminis effluxus indelinens eſt, abſque voluntate factus, falſa, vel pſeudogonorræa eſt morbificæ materiæ per genitales partes perpetuus effluxus, cujus ſunt duæ ſpecies, nam alia quidem virulenta eſt, & contagio communicabilis, alia non virulenta, nec contagio communicabilis. Vera Gonorræa hominem emaciat, illumque ad tabem non longo tempore perducit, & idcirco cum non ſine ſummo vitæ periculo in hoc affectu infirmi concubitu vtantur, facile Canoniſtæ decernent, vt mihi perſuadeo, neque exigere, neque reddere debitum conjuges inuicem poſſe abſque mortalis culpæ reatu. Pſeudogonorræa virulenta præterquam quod generationem impedit, affert interdum moleſta ſympromata, & morbos etiam non nullos accerſit, maxime autem ob vlcus in meatu vrinario carunculas excitans, difficultatem, & quandoque etiam vrinæ ſuppreſſionem conciliat. Eſt autem hæc ita contagio communicabilis, vt ex ejus contagio interdum non ſimplex Gonorræa, ſed mille Gallica ſymptomata, atque illa quidem grauia homines contrahant, & in ſumma aliquando ex ejus tantum vitio ſæuiſſimi Gallici morbi concipiant ſeminia. Vnde videndum, an debeat hoc periculum retrahere hominem ab exactione, & excuſare à debiti redditione. Pſeudogonorræa non virulenta præter turpitudinem, & moleſtiam continui effluxus materiæ morbificæ, nullum inſigne afferre conſueuit incommodum, niſi quod ieterdum ipſa quoque in vitis carunculas excitat, nunquam tamen pat incommodum affert cum virulenta, præterquam quod contagio caret. Itaque cum Sanchez determinat nullam eſſe culpam exigere debitum à Conjuge Gonorræa affecto, videndum de qua Gonorræa intelligat, in vera enim hoc non poteſt habere locum, vt dixi; in virulenta autem non ita facilè dictu eſt, quid ſentiendum, in poſteriori forte locum habere poterit illius opinio, vt ego exiſtimo, licet hæc, ponderatis his, quæ illis ponderanda objicio, ipſis Canoniſtis remittenda ſint. 5

Secundo dubitatur, an ſanus Conjunx teneatur reddere debitum Conjugi non aſpernabili ægritudine laboranti, ſtante exigentis notabili periculo ex Veneris vſu. In quo dubio aduertendum, diſparem eſſe periculi rationem in Viro, & in Vxore, quod aliàs quoque admonui. Nam Viro reddere debitum grauiter ægrotanti tantundem eſt, ac illum jugulare, at fœminæ etiam grauiter ægrotanti reddere debitum, ſi à marito exigatur, licet nocuum eſſe poſſit, non ejuſdem periculi erit, vt jam ſupra quæſtione tertia dictum eſt. Rario eſſe poteſt, quia vir quadruplo magis, quam fœmina in coitu diſſoluitur tum ob majorem laborem, tum etiam ob copioſiorem vtilis materiæ effuſionem. Secundo aduertendum, quod & aliàs admonui, mulierem minima, aut etiam nulla virium jactura poſſe debitum reddere, ſatis enim eſt abſque eo, quod ſemen emittat, vt ſe à viro miti patiatur. Quod ſi etiam exigendo debitum ſemen effundere cupiat, non poteſt hoc eſſe abſque euidenti periculo, niſi morbus ex iis eſſet, quibus venus aliquo modo ſuccurrere poteſt. 6

Tertio dubitari poteſt, an conjuges teneantur inuicem reddere debitum, ſi ſani quidem ſint, ſed tamen inſigniter alteruter eorum à coitu oblæda ſoleat. 7

soleat. in quo casu peculiaris est dubitandi ratio, vt dicam: nam sunt ex viris maxime, qui Veneris laborem nullo pacto sustinere possunt, quin aut cito dissoluantur, aut stomachi, cordis, ventrisve affectus, aut dolores contrahant, aut vertigine tententur, aut alio quodam notabili symptomate afficiantur. quio etiam quædam mulieres ex coitu vterinos dolores, lipothymiam, syncopem, aliosque affectus incurrere sunt paratæ; quemadmodum Scorto cuidam, cui Angela nomen erat euenire contigisse narrant mihi Ioseph Ghisserius Romæ inter primarios Vrbis Medicos multa, ac merita cum laude medicinam exercens. quotiescunque enim mulier hac cum viro congrediebatur, maxime si bene mentulatus existeret, in syncopem leuem incidebat, si vero & ipsa semen emitteret, in grauiorem syncopem lapsa longiusculo temporis spatio ad sese redibat, nonnullisque in posterum diebus decumbere & ex lassitudine, & ex ventris dolore cogebatur. sic & Dyctendis ancilla Latillæ, narrante Hippocrate *lib. 5. de morb. vulg. num. 12.* cum Venere vteretur doloribus vehementer affligebatur. eodem quoque pacto Scortum aliud apud Marcellam Donatum *lib. 4. de med. histor. mirab. cap. 17. in princ.* cui nomen erat Lucretia, cum coitu vteretur animo linquebatur, & alios huic similes casus narrant alij, in quibus peculiariter considerandum, an si petant, sit illis debitum reddendum, cum enim hæc vitia sint vt plurimum connaturalia, certe si infirmus prohibeatur exigere, & sanus reddere, Matrimonium omni bono fine frustrabitur; alia autem ex parte coitus his adeo nocuus esse potest aliquando, vt subitam mortem obeant, aut in longos, & difficiles morbos, aut in perpetuam valetudinem labantur; nisi ergo noxa sit leuior forte non tam prompte Canonistæ concedent in hoc casu vel exigere, vel reddere.

8 Quarto occurrere potest dubium, an Conjugi Satyriasi, vel furore vterino, vel inordinata cocundi cupiditate affecto possit licitè per alium debitum reddi. ratio dubitandi est, quia venus his, qui hujusmodi symptomatibus detinentur, plerumque noxia est, maxime vero vteri pruritui, quæ passio est furori vterino congener, quam a coitu efferari magis quam mitiorem reddi dicit Mercurial *lib. 4. de morb. mul. cap. 8.* quod palam etiam fit in nuper deuirginatis juuenculis. quæ ob extraneum calorem ex violentia deuirginationis conceptum, hujusmodi pruritu molestatæ magis libidinosæ euadunt ex ipso Veneris vsu, vt ex Arist. *lib. 4. problem.* refert Franc. Ranchin. *de morb. Virg. sect. 3. cap. 2. rubr. de fur. uterin.* Itaque duplici ex capite excusaretur sanus conjunx à debiti redditione in his casibus. vno quia tales possunt absque discretione, & immoderate exigere, alio quia ex redditione exigens notabiliter læsi potest, vnde neque etiamsi moderate, & cum discretione exigeret, durante morbo, teneri forte videtur sanus debitum reddere, esset enim in nimium exigentis præjudicium, qui tum temporis in his, quæ ad Venerem spectant, vix compos mentis esse solet. Dicendum tamen, quod, vbi hujusmodi morbi ex seminis abundantia ortum habeant, cum moderata venus illis pro remedio sit, vt idem dicit Mercurial. *ibid. c. 10.* sanus Conjunx teneatur exigenti moderate reddere. neque obstat quod Ranchinus ex Aristotele dicebat, quia loquitur vbi simplex calor passionem faciat, at vbi furor vterinus, tentigo, pruritus, & similes passiones ab exuberantia seminis ortum ducant, Veneris vsu eas omnino effugi-

cere, ac curari experientia docet.

Quinto vertitur in dubium, an mulier teneatur 9
reddere debitum viro, qui nimis crassiori, aut nimis longiori mentula dotaretur. & quoad crassitiem, (nisi adeo immoderata appareat, vt sit monstrosa) si vir cautus sit, & cum moderatione agat, neque cum impetu, & irrationabili violentia in agrum Naturæ irruat, & vbi etiam opus sit, aptis medicamentis, nempe vteri angustiam relaxantibus vtatur; & nisi altera ex parte vteri angustia tanta sit, ac tam præternaturalis, vt Medici magis, quam Mariti operam desideret, nullum notabile secum periculum ea inducere potest, si aliqualem dolorem, aliqualemque, sed modicam lacerationem in primis congressibus factam excipias. nonne vides tenellarum Iuuencularum vteros in primo partu puerum emittere, cujus caput deculpo majus aliquando est, quam quæuis etiam crassissima mentula humana? illud certe palam est facile vterum dilatari, ac constringi, & vix hominem reperiri posse tam crasso membro dotatum, qui jactare illud possit, quod in obscænis habetur.

Commoditas hæc est in nostro maxime Pene,
Laxa quod esse mihi fœmina nulla potest.

Cui dulicho æquivalens nouum hoc est de cunno angusto.

Maxima nostrer habet vigilataque commoda cunnus,
Parua quod esse mihi mentula nulla potest.

Itaque nisi aliud obstet, vt esset vteri præternaturalis angustia, aut mulieribus corporis exiguitas, & habitus monstrosa gracilitas, non videtur ex hac exuperanti membri magnitudine vllum notabile periculum mulieri imminere, vt dixi alias *lib. 3. tit. 1. quæst. 6. num. 3.*

Neque obstat, quod membri crassities interdum ipsius vteri vasa aperiendo, & lacerando sanguinis fluxum, & menstruorum nimis excedentem copiam adficere possit, vt notat Mercurial. *lib. 4. de morb. mul. cap. 2.* nec quod addit Hucher. *lib. 1. de sterilit. cap. de magnitud. Pen.* nimirum hanc membri magnitudinem posse vrinæ incontinentiam, Diarrhœam, inflammationem, aliaque symptomata excitare, quia hæc locum habent tantum in violento concubitu, & absque vlla discretione, nec cum memoratis cautionibus celebrato.

Dispar tamen ratio est, vbi vir mentulam habe- 10
ret nimis longam, ita vt facile concumbens in internum vteri oculum violenter impingeret; tunc enim, & magis notabile, & euidentius immineret periculum, cum dolorem grauem, sanguinis rejectionem, inflammationem, ligamentorum disruptionem, atque alia nonnulla symptomata excitare posset. præterquam quod excitando dolorem, omnem Veneris jucunditatem, ac delectationem mulieri adimeret, vnde etiam conceptio omnino impediretur, vt percurrit idem Hucher. *loco citato* quod autem longitudo nimia ipsius Penis per se sit causa, vt semen infœcundum euadat, eo quod ob eam meatus longitudinem perfringeretur, antequam ad vterum perueniat, quod primo Aristoteles *lib. 1 de Gener. Animal. cap. 6.* & post illum multi Medici, ac Philosophi tradiderunt, non immerito ab eodem Huchero vbi alias improbatur ob nimiam viæ brevitatem, quam permeat, quantumcunque mentula longa sit, & ob vteri, à quo illico excipitur (immo inquam attrahitur) caliditatem. Vtrum autem supradicta sanitatis pericula tantæ molis sint, vt in considerationem venire debeant, maxime cum caute agendo euitari possint, forte negatiue resoluendum. certe ad hoc

saltem videbatur necessarium de his mentionem habere, quia facile euentu est, vt mulier à viro discedere cupiens, thori separationem ex hac caussa procuret, & proprium periculum causserur, & tunc Canonistæ palam ex dictis habebunt, an mulier justò timore ducatur, necne, & an hæc caussa sufficiens esse possit ad illam excusandam à debiti reddition e, vel ad thori separationem illi concedendam.

11 Sexto in dubium verti potest, an vir teneatur reddere debitum vxori imperforatæ, nempe quæ vteri clausuram patitur incurabilem; sunt enim mulieres nonnullæ, quibus membrana in medio vteri collo obtenditur, aliquando tam dura, vt nulla irruentis viri violentia disrumpi possit. has Atretas, imperforatas, ac occlatas vocant, de quibus alias verba feci. videretur autem, virum teneri his reddere debitum, maxime si concipere possint, vt nonnullæ possunt; nullo enim fine videtur destitui hoc Matrimonium, ita vt irritari possit, dum vltra cæteros etiam hunc, qui præcipuus est, habere potest, nempe sobolis procreationem, quia vt Hippocr. auctoritate, aliorumque Medicorum alias dixi *lib. 3. tit. 1. quæst. 7. num. 24. & seqq.* hujusmodi mulieres possunt concipere. Immo etiamsi hoc fine destitueretur, tamen non excusari deberet vir, quin redderet, quia neque ipse vir, neque mulier impediuntur, quin semen emittant, vnde vterque eorum potest habere remedium concupiscentiæ, & vsu Matrimonij mutuam dilectionem fouere. ergo etiamsi ex hoc capite mulier sterilis esset, tamen non esset illi denegandum debitum, quia & sterilium Matrimonium valet, & sterilibus etiam ex alia magis irreparabili caussa debitum est reddendum, quia etiam abstracta à Conjugio omni spe habendæ prolis, tamen Conjugium non est irritum, Sanchez *de Matrim. lib. 7. disput. 92. num. 26. vt alias dixi.* si ergo inter hos Matrimonium valet, recte Matrimonio vti poterunt. Neque dicendum idcirco in hoc casu non esse reddendum debitum, quia necesse est, virum extra vas fœmineum semen effundere, & hoc fieri non posse absque peccato, quia id non videtur habere locum in hoc casu, cum non possit dici, virum extra vas semen effundere, si intra vteri collum effundat; quemadmodum neque ille extra vas effundere dici deberet, qui vel per negligentiam, vel aliqua alia ex caussa ad intima vteri concumbendo non peruenirer, sed in media semita semen emitteret: totum enim vteri collum vas illud dici debet, in quod semen projiciendum est, sufficitque ad hoc, vt vir dicatur, intra vas effundere, vt intra vteri labra emittat; satis namque est, vt in locum emittat, vnde vterus sua attractrice facultate illud ad se allicere possit, vt inde conceptio sequatur. Alia tamen ex parte videretur in hoc casu debitum non esse reddendum, cum subsit manifestum vitæ periculum ipsius mulieris, si concipiat ex vna, & ex alia semen ob membranæ impedimentum retrocedat, at tantundem sit illud extra vas effundere; quibus consideratis Canonistæ determinabunt, an Matrimonium cum his fœminis valeat, an debitum reddi debeat, & hujusmodi alia dubia, quæ circa hoc occurrere possunt, mihi satis sit ea, quæ ad Medicum cognoscere spectat, præmonstrasse. [Scio arctationem, quæ remedium non admittit in fœmina caussam esse sufficientem, ac præsentaneam dirimendi Matrimonium. sed si conjuges eo modo quo potuerint commixti fuerint, & seminauerint, & ex eo congressu mulier conceperit, vt euenire posse ex Hippocratis auctoritate aliàs dixi, poterunt ne conjuges cognito impedimento hujusmodi ab inuicem separati, & Matrimonium dirimi. ad hoc dubium quid sit dicendum, Canonistis relinquo determinandum.]

SVMMARIVM.

1 *Viro an liceat, aut mulieri medicamenta assumere ad Venerem excitandam.*
2 *Vir an possit se medicamentis validiorem reddere ad Veneris vsum.*
3 *Vir an teneatur post seminis emissionem copulam continuare, vt vxori integre satisfaciat.*
4 *Conceptio non sequitur, nisi conjuges ambo simul semen emittant.*
5 *Conjunx an possit remorari pollutionem, vt alterius emissionem expectet.*
6 *Conjunx an possit pollutionem remorari, vt interim alter pluries polluatur.*
7 *An inchoatum coitum non absoluere liceat.*
8 *Seminationem extra vasa fieri quomodo sit intelligendum.*
9 *Pollutio voluntaria extra vas est peccatum mortale secundum Canonistas.*
10 *Pollutionem extra vas quando dicatur vir facere.*
11 *Mulierem extra vas pollui quid sit non potest explicari.*
12 *Vxor an possit post coitum surgere, & vrinam reddere, vt semina exeuntia, ne conceptio sequatur.*

Examinantur nonnulla, quæ secundùm Canonistas in vsu Matrimonij cum peccato inter Conjuges contingunt.

QVÆSTIO VI.

PRoponam in hac quæstione dubia nonnulla, de quibus nullam apud Canonistas factam mentionem inuenio, cum nonnullis aliis, quæ & ipsi tetigerunt. Primò autem quæro, an Conjunx, qui non est multum potens ad coëundum, teneatur, aut saltem licitè possit, vt debito satisfaciat, aliquo modo se ipsum potentiorem reddere, vt assumendo medicamenta calida, semen adaugentia, & sopitam Venerem prouocantia. & non teneri absolute dicit summa Siluestr. *par. 1. verbo debitum conjugale num. 2. ex Archid. auctoritate.* nam satis est, vt inquit, si se non reddat impotentem. an vero possit licite id præstare non determinant. Dico igitur quantum ad Medicum spectat, quod primo in viro impotentia, seu ignauia, & debelitas ad Venerem exercendam potest habere diuersas caussas, quarum aliæ nullo modo sunt amouibiles, vt est naturalis genitalium partium frigiditas, aliæ vero sunt amouibiles quidem, quæ & ipsæ in duplici, sunt differentia; vel enim in totum amoueri possunt, vel in partem, vel melius dicamus, alias vere amoueri, alias autem apparenter tantum, & quemadmodum priores amouentur absque vllo sanitatis incommodo, immo cum ejus commodo, ita posteriores etiamsi amotæ apparcant, & homo ad Venerem excitetur, nonnisi cum aliqua, & notabili sanitatis noxa id perficere solent. Priorum exemplum sit impotentia, quæ ex longo aliquo morbo successit, & ex diuturna conualescentia, in qua corpus spiritibus, & sanguine depauperatum

cum refrigeſcit; reſtauratis autem viribus facile impotentia ceſſat cum notabili ſanitatis profectu; renutritur enim corpus, ac ſpiritibus, & ſanguine repletur, vnde vtilis materiæ, ſeminiſque copia procreata, facile venereorum appetitus redit, & homo ad Venerem ſtimulatus, ejus laboribus jam promptior, atque aptior euadit. Poſteriorum exemplum eſſet impotentia in Viro jam in ſenectute, vel in lento conſtituto, amouentur enim, vel amoueri videtur impotentia quibuſdam Medicis auxiliis, quæ ſemen, ſanguinemque acuere, & genitales partes jam frigeſcentes ſolent excalfacere, flatumque emittimul procreare, atque eo modo vir tantiſper ad Venerem potentior euadit; quod non fit per amotionem cauſſæ, ſed per momentaneam quandam alterationem, & ideirco ſuccedere non poteſt, niſi cum magna virium jactura, & euidenti ſanitatis noxa, ſi ſæpe maximæ medicamenta reiterentur.

Præterea finis, cujus gratia Vir procurat ſe potentiorem facere vel eſt ſimplex venereorum voluptas, vel Prolis deſiderium, vel voluntas debito ſatisfaciendi, dicendum itaque videretur (ſalvo ſemper meliori Canoniſtarum judicio) in primo caſu, nempe vbi cauſſa eſt amouibilis procurare ſe potentem ad Venerem reddere ob procreandam prolem, non ſolum licitum eſſe, ſed honeſtum, quia id fit ſalua etiam Viri incolumitate, neque enim aliter amouentur tales cauſſæ, quam excitando calorem naturalem, & vires augendo; quemadmodum etiam licitum eſſet vbi id fieret cauſſa reddendi debitum conjugale, quod etiamſi ex ſola voluptatis cauſſa fieret, non videretur tamen vllam habere culpam, quia Vir dat operam, vt robuſtior euadat, & naturales actiones commode exercere poſſit, quod non videtur eſſe illicitum procurare licitis mediis. Licet ex aliquorum Doctorum opinione ſumma Ang. *verbo debitum conjug. num.* 23. dixerit hoc eſſe peccatum mortale. De qua re alij DD. judicent. In poſteriori caſu, ſi cauſſa habendæ prolis id fiat, non videretur illicitum, etiamſi cum aliqua, non tamen inſigni, ac graui noxa propriæ ſanitatis id fieret; quod ſi fiat cauſſa ſatisfaciendi debito, vbi non timeatur euidens, & notabile periculum, adhuc forte non eſſet inhoneſtum; ſed ſi fiat cauſſa voluptatis tunc quidem omni proculdubio (niſi me mea fallit opinio) hoc tanquam illicitum, & peccatum inducens eſt improbandum. [Sed vide ad hæc quæ affert Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 3. *num.* 3. *& ſeqq.*]

Potrò in fœmina non datur impotentia ad coëundum, niſi ex cauſſa imperforationis, cujus curam tentare abſque euidenti vitæ periculo, non eſt illicitum. Aliàs nunquam mulier eſt impotens ad excendam Venerem, ſed aliquando fit vt in coëundo nullam percipiat voluptatem, quam Medici interdum aptis medicamentis procurant; ergo id in muliere vel fit ob ſolam voluptatem, vel ob Prolis deſiderium, cum priuatio delectationis in coitu conceptionem ſecundum plurimum impediat, non fit autem vnquam ex cauſſa ſatisfaciendi debito, quia abſque voluptate mulier ſatisfacit. Ergo cauſſa ſolius voluptatis medicamenta aſſumere ad percipiendam delectationem in coitu, forte non erit magis illicitum, quàm exercere Venerem ejuſdem voluptatis cauſſa, verum cauſſa habendæ prolis omninò erit illicitum, immò forte tenebitur mulier cognoſcens hoc ſibi eſſe impedimento ne concipiat, ad ea medicamenta aſſumenda, vt in coitu delectata poſſit concipere.

Secundò dubitare licet, an quis poſſit, vt potentior ad Venerem euadat etiam vltra id, quod debiti redditio expoſtulat, ſapradictis medicamentis licite vti; ſunt enim quidam tam Veneris illecebris capti, vt ipſe ſe ipſos aliàs per ſe ignauos ad eam ſtimulare, omnique ſtudio proritare ſatagant; præcipuè autem ex ſenescentibus nonnulli, qualis Lupercus ille apud Martial. *lib.* 3. *Epigr.* 33. in quem Poeta hoc pacto inuehitur.

Stare, Luperce, tibi jam pridem Mentula deſit,
Luctaris demens tu tamen arrigere;
Sed nihil Eruca faciunt, Bulbique ſalaces,
Improba nec proſunt jam Saturcia tibi.
Cœpiſti puras opibus corrumpere buccas,
Sic quoque non vinit ſollicitata Venus.
Mirari ſatis hoc quicquam, vel credere poſſit,
Quæ non ſtat, magno ſtare, Luperce, tibi.

In hoc ergo caſu cum ad nullum laudabilem finem, ſed ſolum voluptatis venereæ cauſſa id fiat, & aliquando cum notabili ſanitatis detrimento, videretur dicendum, non licere hujuſmodi medicamenta aſſumere, cum coitum ab omni culpa immunem non eſſe jam dictum ſit, ſi ſola voluptatis cauſſa fiat, quid ergo ſi accedat notabile amittendæ ſanitatis periculum? nam certe quæcunque tandem ea medicamenta ſint, quæ Venerem ſtimulant, nunquam ſine aliqua notabili noxa aut aſſumuntur, aut in vſum aliquando conuocantur.

Tertiò dubitatur etiam à Canoniſtis, an Vir teneatur poſt ſeminis emiſſionem copulam continuare, donec etiam mulier emittat. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſput.* 17. *num.* 9. & Pontius *de Matrim. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 3. voluerunt, virum non teneri expectare, vt fœmina emittat. Licet ille *num.* 11. & hic *loco eodem* dicant licere Marito copulam continuare donec mulier ſeminet. Nullum tamen peccatum interuenire determinauit Sanchez *ibid. num.* 15. ſi vbi vir ſemen emiſerit, mulier ante propij ſeminis emiſſionem à copula deſiſtat. In quibus Canoniſtarum aſſertionibus nunnulla ſunt, quæ graue dubium excitare poſſunt: quoad illud enim, quod ajunt, non teneri virum expectare mulierem donec ſemen emittat, non videtur in omni caſu tam ſimpliciter accipiendum, & ſolùm forte habere locum, vbi vir à muliere exigat, nam exigente muliere videndum eſſet, an vir hoc pacto obligationi reddendi debitum ſatisfaceret. Atqui duplici ex capite ſatisfacere non videretur. Primò quia ſi debiti redditio reſpicere debeat generationem, jam abſque eo, quod mulier ſemen emittat, nulla ſequi poteſt generatio, vt communis eſt Medicorum opinio, quam lectulenter quæſtione prima roborauimus. Quòd ſi redditio debiti reſpiciat extinctionem ſtimulorum carnis, & coercitionem incendij ejuſdem, tantùm abeſt, vt mulier à viro inita, & ſemen non emittens, ab ejuſmodi ſtimulis vindicetur, vt potius acutiores eos expetiatur, non enim ceſſat libido donec ſemen effundatur. Paramat. *de ſemin. pag.* 59. Itaque quandocunque mulier petit reddi ſibi debitum, credendum maximè eſt, illam ad explendum proprium deſiderium id expetere, quod non ad ſimplicem copulam, ſed ad ſeminis tendit effuſionem, per quam ſolum illico deſiderium illud effœueſcit. Non modo ergo vir non expectans mulierem in copula donec ſemen & ipſa emittat, non euitaret in illa, vt tenetur, incontinentia periculum, ſed majorem in modum adaugeret; dupliciter namque mulier periclitaretur,

vno modo, qui animæ, alio, qui corporis respicit salutem. Primus modus est, vt mulier vel in somnis, quod minimum est, vel ex se aliqua via polluatur; nam pleraſque offendes, quæ post viri congressum, cum proprium desiderium non expleuerint, coxas inuicem sibi superponunt, illasque inuicem constringunt, ac confricant, vt ea confricatione semen jam ad exitum stimulatum, effundatur, hoc nonnullæ; quod manum abstineant, putant se sine peccato facere; quibus fauet nonnulli Theologi, de quibus Petr. Hurtad. de Mendoz. *in tibb. de Gener. & corr. disput. 2. sect. 6. §. 84.* Sanchez *de Mat. lib. 9. disp. 17. nu. 12.* qui putant, posse mulierem post congressum cum viro se prouocare ad seminis emissionem, vt cócipiant: quod quidem quãadmodum Medicis inane videtur, sic etiam Canonistis non esse sine culpa apparebit, quippe cum frustra omninò semen emittat mulier, nisi cum viro aut paulo post, vel ante emittat; nec majus peccatum existimandum prouocare se ad seminis effusionem post viri congressum, quàm extra viri congressum, in idem enim vtrumque recidit [& inania omninò sunt quæ contrà hanc opinionem, affert id. Sanchez *ibid.*] Secundus modus, qui corpoream respicit incolumitatem est, quia mulieres ad seminis expulsionem stimulatæ, & illud non emittentes hystericos dolores, & affectiones, melancholicasque passiones facile incurrunt. Ex quibus videretur potius dicendũ quod muliere exigẽte (& id quidem aut tacite, aut expresse, nihil enim ad hoc refert) maritus teneatur aut copulam continuare, aut non multo post, si fieri possit, ad eam redire, vt illa quod prima vice non potuit, secunda absoluat, nisi mulier ipsa expresse fateatur se prægressa copula esse contentam, & nouam respuat, nam alias ob modestiam mulieres dicunt se contentas esse, cum non sint.

Sed contra objici potest, frustra Maritum copulam continuare, si generationem respiciamus, cum jam seminauerit; præterquam quod noua agitatione semen in vterum emissum facile excidit, non potest inde vlla sequi, vt diximus, conceptio, nisi simul cum marito, aut tantisper post ipsum mulier semen effundat, sic enim semina illico commiscentur, & ab vtero attracta conceptionis materia, & causſa fiunt, alias non commixta, semen quod prius est effusum refrigeratur, & ab vtero non conceptum excidit, aut, cum illa suum emittit, foras prodit. Non ergo ad alium finem continuabitur copula à viro post sui seminis emissionem nisi, vt mulier etiam delectetur ex coitu, quod an liceat, non ita patet. Dicendum tamen, non esse necessarium ex omni concubitu sequi conceptionem, satisque esse; si conjuges, quantum est ex se ipsis, non sint impedimento ipsi conceptioni, & præter eorum intentionem, & ex accidenti sit, vt ob id, quod simul semina non effuderint, nulla sequi potuerit conceptio.

Verum cum dixerimus ob prænarratas causſas teneri virum expectare, vt mulier semen emittat, vbi illa debitum exegerit, videndum erat, an è contra mulier teneatur expectare virum, sed de hoc nullum omninò est dubium, cum non possit mulier dici debito satisfacere, nisi patiatur se à viro iniri, donec ille semen emiserit, terminus enim copulæ est seminis emissio.

5 Quarto dubitari potest, an Conjunx licite pollutionem remorari possit, vt alium expectet, quo simul semen effundat, de qua dubitatione etiam Canonistæ verba fecerunt; circa quam tamen nonnihil ratiocinari nos inuitat Medica speculatio, nam ex Rufo apud Oribasium *lib. 6. Collect. c. 38.* & ex Rasi. 24. contin. *cap. 1.* seminis interceptiones, quæ in medio concubitu fiunt renibus, & veſicæ pessimas esse constat; sicut est ex Auic. 20. 3. *tract. 1. cap. 11.* spermatis retentionem, ejusque prætermissionem esse malam valde. Quamobrem cum ex remorata pollutione notabile immineat periculum conjugibus propriæ saluris, dicendum videtur non posse absque culpa conjuges pollutionem retardare. His adde, quod hujusmodi seminis retardatio potest etiam impedire conceptionem; nam semen ad expulsionem motum, neque emissum, proprium vigorem amittit, euanescentibus spiritibus, indeque ipso refrigerato. Inditio est post hujusmodi interceptiones & minori cum delectatione, & minori etiam cum impetu semen effundi, quod in viris sensu assequimur, & in mulieribus consequens est eodem modo euenire.

Dicendum tamen est, aut semen jam motum esse, quod ex pruriente sensu, & ex incœpta delectatione conjicimus, aut non. Quando ergo semen jam motum est, & desistitur à coitu, & tunc omnia inconuenientia sequuntur, quæ supra commemorauimus, & idcirco tunc, vt puto, non licet pollutionem retardare. At si semen adhuc non properat ad exitum, sed videtur tantum de proximo propenaturum, tunc licet magis lente in copulo procedere, aut ab ea tantisper desistere, vt alter Conjunx oportune semen emittat. Doctores autem loquuntur in priori casu, in quo ex seminis retardatione Renum, Veſicæ, & Testium tumores, Gonorræam, & meatuum obstructiones in Viris, in mulieribus autem hystericas passiones facile succedere credendum.

Quinto dubitari potest, an vnus conjunx, vt uni- 6
co congressu alter pluries polluatur absque prænominatis periculis possit pollutionem remorari; nam sunt qui suo libitu absque vllo incommodo in coitu commorantur, seminis emissionem procrastinantes. Vtrum ergo ad supradictum finem licebit his pollutionem differre? ac certe cum hoc non fiat ad aliquem honestum, ac laudabilem finem, sed tantum ad magis libidinem explendam, credo Canonistas determinaturos licitum id esse non posse, maxime si inde aliquod notabile damnum alterutri ex conjugibus euenire possit. Sed licebitne conjugi, qui salaciot in Venere sit, & quam citissime semen effundat, segniore existente altero, interim se prouocare ad iteratam pollutionem? hoc quidem non videtur habere difficultatem, si per Canonistas licet Conjugi, qui jam seminauerit copulam continuare, donec alter quoque semen effundat, cur ergo non licebit salaciori, & qui citius emittit de nouo emittere? nam non videtur vllo illicito medio ad hoc vti, nec quicquam ad hoc obstare. Sed adhuc instari potest, an licet conjugi qui præpropere semen effundit, medicamenta assumere, quæ seminis effusionem retardent? hoc posse habere varios fines notum est; vel enim id fit ad se magis in coitu delectandum, vel ad delectandam conjugem, vel ad faciliorem conceptionem, vel tandem, quia hoc modo non potest integre debito satisfacere; ac profecto duos priores fines illaudabiles esse vnusquisque affirmabit, videtur ergo tunc id à culpa immunem hominem non facere. Duos posteriores laudabiles esse, vnde pec-

cato

cato carere Canoniſtas determinaturos exiſtimare licet.

7 Sextum dubium ex Canoniſtis mouent Summa Ang. *par.* 1. *verbo debitum conjug. num.* 12. Sanchez *lib.* 9. *cit. diſp.* 19. *num.* 14. & Pont. *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 9. & alij, & eſt, an liceat inchoatum coitum non abſoluere, vt ſi mulier ſemen emiſerit, an liceat viro abſque ſeminis proprij emiſſione à copula deſiſtere, & ſic è contra. Putarunt Siluestr. Roſell. & alij apud Pontium *vbi ſuprà*, non licere; Summa Ang. tamen *vbi ſuprà*, & Pontius *ibidem*, & alij contrarium putant verius, ea cautione vti, dummodo neque adſit periculum ſpontaneæ pollutionis in altero conjuge, & ſit hic alter ea copula contentus. Ego tanquam Medicus in hoc meam ſententiam dicam, & quod pertinet ad virum difficile eſſe credo non ſubeſſe ſemper ſpontaneæ pollutionis periculum, ſi à copula non emiſſo ſemine deſiſtat: nam in Venere exercenda ſemper à parte viri concurrat neceſſe eſt calor, & ſpiritus ad genitalia membra, vnde fiat erectio, dehinc ex motu, & agitatione majorem in modum loca excalfiunt, & ſemen facili negotio ad exitum excitatur; & ſic ſi vir à coitu deſiſtat facillime vel modica ex occaſione etiam in vigilia, aut in ſomnis ſequitur ejus effuſio; quæ quidem non ſemper locum habent in muliere, quæ abſque vlla interdum locorum excalfactione, abſque vlla membrorum erectione, abſque vllo veneris appetitu, abſque vllo motu, & agitatione coitum exercet. In viro ergo magis periculoſum eſt permittere, vt à coitu deſiſtat non emiſſo ſemine; in muliere autem ſi in Venerem accenſa non fuerit, permitti quidem poſſet ex ſupradictis; ſed ſi jam in Venerem ſit accenſa periculoſum etiam in ipſa erit, vt à copula deſiſtat, quod melius ex iis, quæ *num.* 3. diximus, palam fit.

8 Dubitari præterea poteſt, quomodo intelligendum ſit Canoniſtarum nonnullorum dictum, quod ſeminatio extra vas in vtroque Conjuge peccatum mortale inducat, ſi ſponte ſit facta, vt poſt alios dicit Pont. *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 6. non reuoco autem in dubium, an ſpontanea pollutio ex ſe facta ſit peccatum mortale, hoc enim eſt clarißimum, cum & Ethnicis ipſis tanquam opus peſſimum ſit vituperatum, vnde Martial. *lib.* 9. *Epigr.* 42. in Ponticum.

Pontice, quod nunquam futuis, ſed pellice læua
Veteris, & Veneri ſeruit amica manus,
Hoc nihil eſſe putas? ſcelus eſt mihi crede, ſed ingens.
Quantum vix primo concipis ipſe tuo.
Nempe ſemel futuis, generaret Horatius vt tres,
Mars ſemel, vt geminos Ilia caſta daret.
Omnia perdiderat, ſi maſturbatus vterque
Mandaſſet manibus gaudia fœda ſuis.
Ipſam, crede mihi, naturam dicere rerum,
Iſtud, quod digitis, Pontice, perdis homo eſt.

Sed quærimus hic quandonam dicantur conju-
10 ges extra vas ſe polluere, ad hoc vt peccatum incurrant, & in viris quidem non multum negotij aſſumendum in hoc dubio decidendo, licet firmandum omnino ſit quantum penetrare debeant ad veteri clauſtra, ne extra vas pollui dicantur, cum enim vterus diuidatur in os externum, collum, & os internum, quatenus ad hanc rem ſpectat, an teneri virum firmandum vſque ad os internum penetrare, an vero ſufficit intra veteri labra, & prope externum os ſemen emittere, an ad peccatum euitandum tenetur ſaltem os externum tranſgredi? & in hoc quidem cum regula aliqua aſſignari debeat, abſque dubio videretur dicendum, quod illa non alia eſſe poſſit, niſi quæ maxime ad generationem facit; quia tamen ad hunc finem jubent Medici, vt vir quam penitiſſime membrum intrudat, non idcirco dicendum, quod ſi aliqualiter ab ea intrusione deficiat, non poſſit ſequi generatio, quia ipſe vterus attractrice ſua facultate poteſt, ac ſolet ſemen ad ſe allicere; quandocunque ergo vir, maxime data opera, non ita vas penetrat, nec tam proprie ad intimiores vteri partes polluitur, vt ex ejus ſeminis emiſſione ſequi poſſit generatio, tunc extra vas pollui illum firmandum. Ex hac ergo regula deſumendum videtur quomodo etiam ij, qui nulla ſpe generandi coëunt, Venerem exercere debent, ne extra vas pollui dicantur; ita enim forte ſe gerere debent, ac ſi conceptio ex eorum copula eſſet ſecutura. Neque fidendum eſt quorundam Canoniſtarum opinioni volentium ſatis eſſe, vt prope vas fœmineum vir ſemen emittat abſque intromiſſione etiam, fundantes hanc opinionem in vteri attractione, ex qua factum dicunt, vt aliquæ in Balneo ſint imprægnatæ, aut ex ſemine ſimpliciter prope ipſas effuſo, hæc enim ridicula apud Medicos, & inania ſunt; licet pro fundamento ſuæ opinionis ea adducat Summa Armilla *verbo debitum conjug. verſ. quarto quæritur.*

Major dubitatio inſurgit circa mulierem, neque offendi quemquam ex Canoniſtis determinantem, 11
quomodo mulier dicatur extra vas pollui, hoc enim explicari non poteſt; cum notum habeamus Medici, mulierem emittere ſemen in vterum, non extra vterum, & ſi quando emittat extra vterum, hoc inuoluntarie fit, cum in mulieris poteſtate non ſit ſemen aut ad vterum, aut extra vterum pro ſuo libitu effundere: vaſa enim ejaculantia ipſius mulieris in corporis vacuitate extra vteri corpus repentia ad ipſum vterum in coitu ſemen effundunt à quibus tamen vaſis productiones quædam fiunt ad vteri collum, per quas etiam aliquando ſemen ad collum vteri demandatur, & per eas nonnullæ, & maximè Grauidæ ſpermatizant, quas tamen ſemen non emittere falſo affirmat Auicenna. Vas ergo congruens, in quo ſemen fœmina demandare debet, vteri corpus eſt, & ad illud quidem demandatur. Vndè cum pollutio extra vaſa in muliere aut non fiat, aut ſi fiat, id præter ejus voluntatem eueniat, non videtur dari poſſe caſus, vt mulier peccet extra vaſa ſemen emittendo, vt volebant citati Canoniſtæ, niſi id ſit, illam extra vaſa emittere, cum abſque viri copula data opera polluitur. Quod ſi id non eſt, Canoniſtæ ſe ipſos explicet, ſignificando quid ſit.

Tandem in dubium veri poteſt, an mulier poſt celebratam Venerem, poſſit ſurgere, & vrinam red- 12
dere eo fine, vt ſemen ejiciat, ne prægnans reddatur, nam Petr. à Pal. apud Sum. Ang. *pag.* 1. *verb. deb. conjug. num.* 14. putauit hoc non eſſe peccatum, prudenter tamen ipſa Sum. Ang. [& Sanchez *de Matrimon. lib.* 9. *diſp.* 20. *n.* 3. cum aliis DD. per eum recenſitis.] Periculoſum id putant, & rectè, nam non videtur abſque peccato mortali poſſe conjuges impedire conceptionem, poſtquam peruenerint ad carnalem conjunctionem, & maximè vbi ſemen emiſerint; atque inane eſt quod putat Canoniſta ille, quod conceptio fiat per quoddam tempus poſt ſeminum emiſſionem; nam contra illico atque ſemina ſibi inuicem obuiauerint, conceptio ſequitur, aut ipſorum ſeminum ejectio ab

vtero. Itaque quandocunque mulier conetur ſemina ejicere dicetur conceptum ejeciſſe, quod an mortale peccatum ſit, nullum dubitare exiſtimo. Securior ergo videtur ipſius ſummæ Angelicæ opinio, nam omnino conceptio illico atque ſemina commixta retenta ab vtero fuerint, dicetur conſumata. Nam niſi illico fiat, multo minus aliquanto poſt fiet, refrigerantur enim ſemina, & infœcunda euadunt. Præterquam quod ſi illicitum eſt in ipſo coitus actu ſe gerere, vt conceptio impediatur, quanto magis poſt ipſum celebratum coitum id erit illicitum?

Tituli Tertij Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI SEPTIMI

TITVLVS QVARTVS.

De Stigmatibus Magorum.

Continens Quæſtiones quinque;

quarum

I. *Quid ſint Stigmata, de quibus hic, & hiſtorica eorum diſquiſitio.* 563

II. *Vtrum ejuſmodi naturâ Stigmata dari poßint.* 567

III. *Rationes nonnullæ in Stigmatum defenſionem producuntur, illisque occurritur.* 569

IV. *Natura-ne, an Arte cáro viuentis Hominis ita affici poßit, vt puncta dolorem non ſentiat, nec ſanguinem effundat.* 571

V. *Ex præcedentibus quid eliciendum.* 575

Admodum Illustri atque Excellentissimo Viro

DOMINO

LEONI ALLATIO

VIRO CLARISSIMO

Paulus Zacchias Medicus F.

NOn ego paucula hæc, quæ de Magorum Stigmatibus exaraui, tuo nomini inscribens, peculiare aliquod Tibi debitum, licet multum debeam, persoluere satago, sed quantum Tibi vniuersa literaria Respublica debeat attestari, cui quanto emolumento sis, frustra ego ipse longa verborum circumuolutione significare coner, cum id te ipsum indesinenti opera præstare vnusquisque animaduertat. eandem ergo literariam Rempublicam oratam volo, vt hoc, quod ex me in virum tantopere de illa bene meritum, honoris signum emanat, æqui bonique consulat, Te autem, vt me impensè ames, vt facis. Vale.

LIBRI SEPTIMI
TITVLVS QVARTVS.

De Stigmatibus Magorum.

SVMMARIVM.

1 *Magorum genus deteſtabile.*
2 *Reipublicæ intereſt Magos perdere.*
3 *Varia Magorum proprietates, & ſigna.*
4 *Stigmatum ſigna Magos certo designentia, quantum aliqui credunt.*
5 *Stigma quid ſignificet.*
6 *Stigmatum differentia.*
7 *Magicum Stigma quid.*
8 *Stigmata Magica an dentur.*
9 *Stigmata an in omnibus Magis reperiantur.*
10 *Stigma eſt character impreſſus à Demone in Magis in vicem Baptiſmi.*
11 *Stigmata quam figuram ſortiantur.*
12 *Stigmata aliquando viſibilia, aliquando inviſibilia.*
13 *Stigmata an deleri poſſint.*
14 *Stigmatizata caro mortua eſt, & ad vitam revocari non poteſt.*
15 *Stigmata quas conditiones habeant.*

Quid ſint Stigmata, de quibus hic, & hiſtorica eorum diſquiſitio.

QVÆSTIO I.

1 AM conclamatæ, ac deploratæ ſortis, tamque iniquum, ac deteſtabile malorum Magorum genus eſt, vt nullum habeat genus humanum ſibi magis infeſtum, atque infenſum. Eò namque immanitatis hujuſmodi Satanicæ prauitatis homines deueniunt, vt præter quamplurima feritatis plena, quæ in exitium cæterorum hominum patrare fatagunt (veluti intolerabiles, inſanabileſque ſimul morbos accerſere, ſteriles mulieres, impotentes viros efficere, fœtus in vtero materno corrumpere, tenellos pueros necare, miſeraſque perſonas Dæmonibus obſidendas, torquendaſque tradere) etiam humana viſcera, horrendum dictu, in propria viſcera tranſmittere non abhorreant. Sunt verò hæc, atque fuerunt omni ſæculo perſuaſiſſima, ac tam crebris experientiis confirmata, vt vulgo etiam ea res notiſſima in omni ætate fuerit, & ad hoc, quod vltimo loco diximus, nempe eos tanquam nefarios Atreos humana viſcera ingurgitare, reſpiciebat Coquus ille apud Plautum *in Pſeud. Act.* 3. *Scen.* 3. vituperans condimenta cæterorum coquorum, inquiens:

-----quum condiunt
Non condimentis condiunt, ſed Strigibus,
Viuis conuiuis inteſtina quæ exedunt.

Vnde Horatius in Arte Poetica;

Neu pranſa Lamia vivum puerum extrahat alvo.

Omnium tamen iniquiſſimum, ac deteſtabiliſſimum horum impiorum ſcelus eſt à Deo Creatore ſuo abſcedere, vt enim propriarum animarum diſpendio abominabiles commeſſationes, infamiſſimos Veneris congreſſus, aliaque infanda, ac deteſtanda oblectamenta mercari valeant, cum Morte fœdus percutiunt, & cum Inferno pactum ineunt.

Quanti igitur Reipublicæ intereſſe ſacetrimum 2
hoc hominum genus de terra viuentium etradicare, nullus eſt qui non nouerit; vndè maximè Iuſtitiæ conſonum eſt, cæteriſque hominum apprime proficuum, vt cæteri vnanimiter in illos conſpirent, illis in cæteros quoſque conſpirantibus. Quoniam autem fama eſt, eos nonnullis ſingularibus proprietatibus, ac peculiaribus ſignis inter alios homines conſpicuos fieri, ad hæc animum aduertere æquum eſt, vt per ea detecti è medio populi ſuccidantur. Ferunt enim nefarios hoſce binas aliquando pu- 3
pillas in oculis habere, quod de quibuſdam populis memorat Plinius *lib. 7. ſuæ Nat. hiſt. cap.* 2. & alij poſt ipſum. Ejus generis mulieres in Scythia reperiri, quæ viſu interimant præcipuè quos iratis oculis aſpexerint, vocarique Vithras ex Apollonide dicit Langius, qui & ſimiles quaſdam Pontum incolere addit, & à Plutarcho Thybias vocari. Sunt qui dicant, hujuſmodi homines in altero tantum oculorum binas pupillas ſortiri, alij, qui in altero geminam pupillam, in altero vero Equi effigiem obtinere tradant, vt idem Plinius *ibidem*, qui hos omnes viſu tenellos pueros effaſcinare, atque interimere aſſerit, vndè vrentes oculos habere dicuntur Perſ. *Sat.* 2.

----Vrentes oculos inhibere perita.

nam vniuerſim omnes vaſtos oculos, ac deformes, & præter modum turgidos habere notant Martin. de Arles *de ſuperſtit. num.* 36. & alij relati per Petr. Oſterman. *de Stigmat. ſect.* 1. *Aſtrolog.* 1. Rumor etiam eſt hujuſmodi ſceleratos à pluuia non madefieri, quin etiam pro indubitato Magorum ſigno eam in medium afferunt experientiam, de qua etiam Plinius *loc. cit.* & poſt alios Balduin. Ronſeius *Epiſt. Med. nu.* 51. ſi manibus, pedibuſque alligati, atque in flumen præcipitati, non ſubmergantur, ſed ſupernarent, contra quam tamen experientiam non defuerunt docti Medici, qui nonnulla ſcriptis commiſerint, eamque irritam fecerint, vt Heurn. *in libell. ad hanc ipſam rem dicato præter allatos à Kornman. in Temp. nat. hiſtor. par.* 3. *concl.* 3. quam tamen ille cum aliis defendit. Flammis inſuper eorum nonnullos inuiolabiles ſeruari jactant, Plinius *vbi ſupra.* Firmant præterea Maleficos, Maleficaſque omnes lachrimarum non facile ſuperabilem defectum pati, nec quantumuis conentur poſſe eas effundere, Grilland. *de Sortileg. c.* 9. *n.* 3. & ex Medicis Cæſalpin. *in Dæmon inueſtig.* Peripat. *c.* 13. & Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 3. *c.* 4. quod ſignum ſunt qui pro certo, & calidiſſimo habeant, & multa experientia jam confirmatum, ſed & inuincibili taciturnitate. Ne ſua faci-

rata prodere cogantur, etiam exquiſitiſſimis tormentis cruciati, eos conſpicuos fieri ajunt. Sprenger, *in mall. Maleſ. par. 2. quæſt. 1. cap. 2.* Cæſalpin. *vbi proxime*, & Codronchius *ibidem*. Pleraque tandem alia hujuſmodi referuntur ad Magos deregendos, quorum plura refert Delrius *lib. 5. Diſquiſit. Magic. quæſt. 5.* ex quibus cum alia fabulosa potius, quam vera à doctis existimentur, alia minus famoſa ſint, alia minus experientia comprobata, vlterioribus examinate deſiſtam, Quod præomnibus in horum Impiorum notitiam ludices perducere poteſt, cum ſit inter commemorata omnia ſigna famoſiſſimum, & Inquiſitoribus pene omnibus non acceptiſſimum modo, ſed, vt ferunt, multa, ac frequenti experientia comprobatum illud eſt, quod de Stigmatibus recenſent, de quibus in præſenti eo fine ſermonem inſtituere paro, vt quantum fidere eorum inditio poſſint ludices, pro eo quod ad me tanquam Medicum, ac Philoſophum ſpectat, deregam, & idcirco ea tantummodo inueſtigabo, quæ vel Phyſicam, vel Medicam ſpeculationem expoſcunt; alia quæ vel ad hiſtoriam, vel ad Theologiæ, aut alterius ſcientiæ facultatem pertinent, vel pro veris ſupponemus, vel vtcumque admittemus, niſi quicquam quod ad hiſtoriam pertineat tanquam ab omni veritate alieniſſimum, rejiciendum putem. Videndum ergo primo, quid ſit Stigma.

5 Importat ergo hoc nomen Stigmatis proprie notam, aut ſignum aliquod, ſiue characterem in alicujus corpore aliquo modo impreſſum; vndè non ſolum ſigna, quæ inuſtione inferuntur Stigmata appellantur, ſed etiam quæ quomodocumque etiam à Natura ipſa ſponte producuntur, aut alias à prægreſſo aliquo morbo, aut cauſſa præternaturali relinquuntur, vt quæ in Matris vtero contrahi conſueuerunt, vt quæ à variolis, morbillis, aliiſque puſtulis, tumoribus, vulneribus, aut vlceribus, remanere ſolent. Ita apud plures Auctorum hanc Stigmatis vocem accipi notare licet, peculiariter autem apud Marcell. *de Medic. cap. 19.* vndè febrem illam, quam alij lenticularum, ſeu Peticularum appellarunt, fuerunt qui Stigmaticam nominauerint. Eſſe
6 autem perplures Stigmatum differentias notum eſt, cum alia à Natura ſint, alia ab accidenti, horumque alia igne, ferro alia inflicta, alia medicamentis, & alia item ſint vnius, alia alterius figuræ, alia etiam ſint caſu facta, alia ad aliquem præmeditatum finem procurata; ſed de multiplici eorum differentia plura habet Petr. Oſterman. *de ſtigmat. ſect. 1. & ſeqq.* Propriiſſime tamen ſtigmata dicuntur notæ ignito ferro, aut adurentibus medicamentis impreſſæ, vt expreſſe patet apud Scribon. Larg. *de Compoſ. med. cap. 231.* & apud Ætium *lib. 8. cap. 11.* vbi modum quoque habes, quo hujuſmodi notæ inſcriberentur, quomodoque dehinc nonnullis medicamentis deleri poſſent ſic etiam apud Paulum *lib. 3. cap. 7.* & apud Auic. *7. 4. cap. 7. tract. 2.* idem patet. De hoc autem Stigmatis genere locutus eſt Iuuen. *Sat. 10.*

Miſimus id ſane quod non & Stigmate dignum
Credidit.

quamobrem notæ illæ, ſiue Characteres, qui beſtiis, aut mancipiis imprimi conſueuerunt; vt pro ſuis cognoſcantur, proprie Stigmata appellantur. Licet apud Thraces hujuſmodi notæ non ſeruitutis, ſed nobilitatis ſignum exiſterent, vt ex Cicerone refert Herman. Hugo. *de prim. ſcrib. orig. cap. 19.* apud pleroſque tamen Populos in vſu fuit, & de præſenti etiam in vſu eſt, vt his notis beſtiæ, & ſerui, ſi quando fugiant, aut amittantur, cujus domini ſint deprehendi poſſint; quod etiam adnotauit Galenus noſter *lib. 1. de diſpoſ. pulſ. cap. 1.* & ex hoc factum vero ſimile exiſtimo, vt ſerui, qui alios conſeruos cædebant, Stigmariæ dicerentur, vt teſtatur Cæl. Rhodig. *lect. antiqu. lib. 25. cap. 24.* vel quod verberibus Stigmata plurima in vapulentium corporibus relinquerent, vel quod non modo alios ſeruos verberarent, ſed etiam quod illis ſtigmata inurerent, ſi fugere tentaſſent, vel vt cujus Domini eſſent agnoſcerentur. Licet Herman. Hugo vbi proxime ex Nonnio, & Cicerone voluerit, quod Stigmatiæ dicerentur idem. ſerui Stigmatizati, & notis compuncti; & ſi non ſolum fugitiuis ſeruis, & cæteris forte omnibus Stigmata imprimerentur, ſed etiam Reis in infamiæ teſtimonium, & in pœnam, vndè Iuuenalis *Sat. 14.*

Tum felix quoties aliquis, Torture vocato,
Vritur ardenti duo propter linteа ferro.

atque inde militibus, vt credo, excitabantur tales notæ in manibus, ſi aliquando in aliquibus defeciſſent, nam illud apud Ætium *vbi ſupra* habemus, Stigmata notas eſſe, quæ in facie, aut alia quapiam parte corporis inſtiguntur, quales videmus in manibus eorum, qui militiam exercent, niſi forte quis malit, ad alium meliorem finem eas notas in Militum manibus fuiſſe excitatas; licet ſciam Senecam *lib. 4. de Benef. capr. 37.* de Philippo Macedone narrare, quod cuidam militi iratus, Stigmata inſcribi juſſerit. Cæterum, inquit, improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, auidiſſimo naufrago Stigmata inſcriberet, ingratum hoſpitem teſtantia, dignum quidem, addens, cui non inſcriberentur illæ litteræ, ſed inſculperentur, ex qua auctoritate apparet etiam inſignum infamiæ Stigmata militibus fuiſſe excitata, niſi libeat forte diſtinguere de Stigmatibus in manibus, & de Stigmatibus in fronte, aut in facie inuſtis, illaque in militiæ ſignum, vt ex Vegetio *lib. 1. de re militari cap. 8. & alibi* conſtat, hæc in infamiæ teſtimonium extitiſſe, ſed & inter tormenta ſtigmata ab eodem Seneca *lib. 3. de Ira cap. 3.* connumerantur. Illud certum eſt Athenienſes quoque Samiorum frontes, eo quod ab eorum fide defeciſſent Stigmatizaſſe, vt refert Cælius Rhodig. *lib. 15. lection antiq. cap. 27.* atque hinc in infamiæ potius, quam honoris ſignum abiiſſe patet; vndè poſtmodum factum eſt, vt infames per metaphoram Stigmate notati dicerentur; hinc illud, Vitelliana cicatrice Stigmoſus ex Plinio Auctor *in Adag.* pro eo quod eſt, infamis, & nota aliqua turpi inſignitus. Huic metaphoræ alludit Martialis *lib. 6. num. 64.* ibi:

Stigmata nec vaſra delebit Cinnamus arte.

Et Sueton. *in Iul. Cæſ. num. 73.* Valerium Catullum, à quo ſibi verſiculis de Mamurra perpetua Stigmata impoſita non diſſimulauerat, ſatisfacientem eadem die adhibuit cœnæ. Sic in veruſtiſſima inſcriptione, de qua Gruterus apud Pareum *in Elect. Plaut. in Prine.*

HÆC STIGMATA ÆTERNA ACTÆ LIBERTÆ INVSTA SVNT, VENERARIÆ; AC PERFIDÆ, DOLOSÆ, PVRI PECTORIS CLAVOM, ET RESTIM SPARTEAM, VTI SIBI COLLVM ALLIGET, ET PICEM CALENTEM PECTVS MALVM CCMBVRAT SVVM.

Porro

Porro antiqui Romani non frontem ſolum, aut faciem ſeruorum ſtigmatizabant, ſed cum fugere tentabant, etiam crura ipſis inurebant, quod etiam Galenus noſter teſtatur *lib.* 8. *de Plac.* Hippoc. & Plat. *cap.* 9. & certe Leges *in l. ſi quis in metallum C. de Pœnis.* ſolis tantum, vel brachiis, vel manibus eas notas inuri permittunt, expreſſe cauentes, ne facies aliquo modo deformetur. Venit autem hac occaſione in mentem id, quod Herman. Hug. *loco cit. cap.* 15. ex Poliæno, & Gellio narrat, conſueuiſſe nempe Antiquos notas quaſcunque vellent capitibus ſeruorum inſcribere non in aliquod infamiæ ſignum, aut in pœnam delicti, aut fugæ; ſed vt ſuccreſcentibus poſtmodum capillis eos ad amicos mitterent, qui raſo denuo ſerui capite, certiores per impreſſas notas fierent de amicorum mente. ſed de ſeruorum ſtigmatizatione plura vide apud *Pignorium de Seruis pag.* 19. *& deinceps*, ſed plura, ac pulcherrima apud citatum Herman. Hug. *de prima ſcrib. orig. cap.* 19. vbi & quales eſſent inſcriptæ notæ habetur, & quotuplicis generis, & alia ſcitu digna. Iuxta hunc priſcum ritum ſtigmatizandi delinquentes in pœnam (de quo etiam Gallon. *de cruciat. mart. cap. vlt. pag.* 199) Iuſt. Lipſ. *lib. de vna Relig. adu. Dialog.* agens de coërcendis Hæreticis, pœniſque illis infligendis, poſtquam ſtigmata quoque & inuſtiones frontium adhibendas eſſe inculcauit, hanc ipſam pœnam in vſu fuiſſe teſtatur in Anglia ſub Rege Henrico Secundo anno 1162. allegans ad id hiſtoriam Guillelmi Neubrigenſis *lib.* 2. *cap.* 13. tunc Epiſcopi, Ne virus hæret cum latius ſerperet, eoſdem publice pronuntiatos Hæreticos, corporali diſciplinæ ſubjiciendos Catholico prius tradiderunt, qui præcepit Hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & ſpectante Populo virgis coërcitos vrbe expelli. Sed & ſimile quid habemus *in cap. ad Audientiam lib.* 5. *Decret. tit.* 20. *de crim. falſi*, vbi hæc reperies. Sed his à ſuis ordinibus degradatis in ſignum maleficij characterem aliquem impruni facias, quo inter alios dignoſcantur.

Sed jam, cum hæc de hujus vocis ſignificatione, & de ſtigmatum vſu prolixe ſatis allata ſint, ad ſtigmata, de quibus noſtrum argumentum eſſe de- 7
bet pertractanda deueniamus. Hæc, vt ajunt, notæ quædam ſunt homini à Dæmone impreſſæ, quibus ſubjecta caro inſenſibilis, & exanguis apparet. Non eſt autem nouum Angelos, ſeu Dæmones tam bonos, inquam, quam malos certos quoſdam homines aliquo charactere ſignare, vt in pleriſque exemplis patet apud Petr. Oſterman. *de Stigmatib. ſect.* 6. quæ hic tranſcribere ſuperuacaneum eſt: ex ſacræ namque Hiſtoriæ lectura hæc quibuſnis patere poſſunt, vt de Chaino euenit *Geneſ. cap.* 4. *verſ.* 15. de ſigno Tau apud Ezechielem, & de ſignis Electorum in *Apocalypſi cap.* 7. & de ſignis Antichriſti, vt idem Oſterman. *ibid. ſect.* 7. ſic & apud Dantem Alighierum Angelus ipſum Dantem in fronte ſignat. vt Purgator. *cap.* 9.

Sette P. nella fronte mi deſcriſſe
Col puntom della ſpada, e ſta, che laue
Quando ſei dentro queſte piaghe, diſſe.

Sed ſtigmatum, de quibus agimus, hiſtoria non videtur ita DoCoribus communiter accepta, vt aliqua ex parte dubia non remaneat. primo enim dubium eſt de eorum eſſentia, an nimirum vere dentur, an potius commentitium quoddam, ac quandam figmentum exiſtant. Secundo, quia non omni ex parte fictitia eſſe apud pleroſque conſtans opinio eſt, dubitatur in quibuſnam perſonis reperiantur, an ſcilicet in omnibus Magis Dæmoni emancipatis, an vero in aliquibus tantum. Tertio cujus figuræ, & magnitudinis ſint. Quarto, an viſibilia, vel inuiſibilia, & an omnia, aut partim viſibilia, aut inuiſibilia. Quinto, an deleri poſſint, 8
nec ne: & quoad primum non defuerunt qui contenderent, commentitium quid hæc ſtigmata eſſe; nec vere in Magis tale quid reperiri, etſi quidem de præſenti iis, quæ plures incorruptæ fidei Viri, ac Doctores ſanctæ Inquiſitionis negotiis addicti experti hactenus ſunt, credere æquum eſt, nihil omnino certi de ea re firmari poteſt; immo ſunt qui omnino vanum quid eſſe affirment. ſed pro contraria ſententia ſatis ſuperque mihi fuerit Lectorem ad ea, quæ nouiſſime Petr. Oſterman. *de Stigm. ſect.* 8. attulit, remittere, hic enim ex quamplurimis Doctorum, & Inquiſitorum auctoritatibus probauit, hæc Stigmata vere in Magis dari, pluraque experientias in medium attulit, quibus contradicere non tam facile eſt. addam tantummodo auctoritatibus, quas ille adduxit, duorum Medicorum dicta hoc ipſum teſtantium, nempe Io. Hucher. *lib.* 4. *de ſteril. rubr. An. Dæmones immortales, & incorporei*, & *Bapt.* Codronch. *lib.* 3. *de morb. veneſ. c.* 4.

Quoad ſecundum non deſunt ex ipſiſmet Theo- 9
logis ea admittentibus, qui non in omnibus Magis ſtigmata reperiri aſſeuerauerint, ſed in aliquibus tantum, & in hoc etiam non conueniunt, nempe in quibuſnam reperiantur. nam nonnulli eos ſolos Magos ſtigmata volunt habere, qui adhuc in Diaboli fide infirmi ſunt, & de quibus facile ipſe Dæmon dubitare poteſt, ne à ſua fide deſciſcant. Vide Bodin. *Dæmonom. lib.* 4. *cap.* 4. Ego tamen, inquit, cum Danæo ſentio principes quoſque Magos carere ſigno, aut illud habere loco tam abdito, vt eo ſigno detegi ſit difficillimum, quod etiam Binsfeldius ſentit, vt videre etiam eſt apud Oſterm. *de Stigm. ſect.* 9. *pag.* 54. contra vero alij, iis tantum ſtigmata conferri à Dæmone volunt, qui jam veterani ſunt, & in fide confirmati. ſed in omnibus indifferenter dari, quandocunque Diabolo ſe tradiderint, & nocturnis conuenticulis, ac conuiuiis interfuerint, firmatunt Recentiorum aliqui, quam ſententiam mordicus tuetur Fr. Sebaſtian. Michael *in hiſtor. de trib.* Energum. & ipſum ſecutus nouiſſime Petr. Oſterman. *de Stigm. ſect.* 9. illud tamen verum eſſe concedunt, non in omnibus deprehendi, quia aliquando aut inuiſibilia ſunt, aut in occultiſſimis partibus inflicta, vt ſub palpebris, ſub labris, ſub podice, ſub veteri labellis, in aliiſque occultioribus locis. aliquando etiam neque carnis colorem immutant, aut ipſius conſiſtentiam variant, ita vt niſi ab ipſiſmet Magis, ac Veneficis deſignentur, nequaquam à Iudicibus deprehendi valeant. omnes tamen habere hæc ſtigmata vel ex hoc vno probare nituntur, quod hic ſit charactet ab ipſo Dæmone impreſſus in vicem Baptiſmatis: quem- 10
admodum enim Baptiſma indelebilem characterem imprimit, ex quo Chriſtianus homo fit, ſic ex hoc ſtigmate character in corpore ipſorum Magorum imprimitur, ex quo Diaboli ſubditi, ac mancipia ſunt; & quemadmodum, inquiunt, nullus Chriſtianus eſt ſine Baptiſmate, & cum Baptiſmate vnuſquiſque homo Chriſtianus eſt ita nullus Magus eſt ſine ſtigmate, & cum ſtigmate repertus homo

Magus est. ita supracitatus Fr. Sebast. Michael *vbi supra*, & post ipsum, & ex ipso Petr. Osterman. *ibid. sect. 9. propos. 6.*

11 Circa tertium quoque dubium discordes sunt qui de ea re mentionem habent; multis tradentibus hæc stigmata nullam habere certam figuram, aliis contendentibus ea variam habere, & aliquando vestigij Leporis, aut Aranei, aut Glitis, interdum equi effigiem repræsentare. alij voluerunt esse ad similitudinem manus Bufonis, vel Rubetæ, vel Lacertæ, alij imitari Catelli nigri imaginem, alij non omnia eandem sortiti firmant. Recentiores, & præcipue supracitatus Fr. Sebast. Michael, & prædictus Petr. Osterman. Iurisconsultus serio inculcant, ea in singulis Magis ejusdem esse figuræ, nempe ad modum Lentis, vel Pisi, nullius tamen coloris, & habere tantum subjacentem carnem circumstante depressiorem, quæ visibilia sunt. alias tamen idem Fr. Sebast. Michael cognosci hæc stigmata voluit ex nota rubra, aut nigra cum prædicta carnis depressione, quod quidem facile sequitur adinustiones igne excitatas, vt non Medici tolum, sed vnusquisque etiam nouit. cui concinere videtur ex nostris jam citatus Bapt. Codronch. *lib. 3. de morb. ven. cap. 4.* dicens, hæc stigmata insensibilia esse, & perforata, nam forte hac voce, perforata, illud intellexit, quòd Fr. Sebastianus dicebat de carnis depressione. Remigius tamen *lib. 1. Dæmonolatr. cap. 5.* ex cicatrice relicta stigmata dignosci inculcat.

Ego licet nullam harum rerum experientiam me habere ingenue fatear, cogarque quoad historiam, & rei identitatem alieno dicto stare, adimere tamen fidem cæteris Doctoribus, vt vni Fr. Sebastiano Michaeli prædicto omni ex parte credamus (qui tamen, vt libere meam sententiam dicam, in toto illo suo volumine multa habet absurdissima, non Philosopho modo, sed Religioso viro ob eorum inuerisimilitudinem dictu indigna, & quæ apertissimæ falsitatis redarguuntur) nunquam in animum inducam meum: crediderim ergo, licet vt plurimum hæc stigmata nullam sortiantur figuram, nisi qualem ipse Fr. Sebastianus dicebat, in nonnullis tamen Magis potuisse habere eam, quam alij Scriptores tradiderunt si modo vere hujusmodi stigmata in Magis repetiuntur.

12 Quoad quartum communiter conueniunt Doctores hæc stigmata aliquando visibilia esse, aliquando etiam inuisibilia; non est tamen dubitandum nonnulla horum stigmatum, licet ex sui natura inuisibilia sint, inuisibilia tamen esse aut ob loci, in quo imprimuntur, conditionem, & ipsius impressionis leuitatem, eorumque exiguitatem etiam homini perspicacissimo; immo forte in illis omnibus, quæ inuisibilia esse creduntur, potest Dæmon absque eo quod intuentium oculos perstringat, aut ex quocunque alio modo inuisibilia faciat, præstare vt minus sensum moueant, quod secundum plurimum fortassis euenit, quia, vt constat, nisi ipsi Magi plerumque ea stigmata in suo corpore designent, vix aliis, vt ferunt, aciem oculorum intendentibus perspicua esse solent.

13 Quoad quintum denique dubium, non solum non conueniunt Auctores, sed ipse idem Fr. Sebastianus Michael sibi ipsi in hoc contradicit. voluerunt aliqui, Dæmonem hæc stigmata suo libitu conferre, ac delere. sed contra horum opinionem strenuè pugnat ipse Fr. Sebastianus, eamque rationem tanquam suum Achillem in medium profert, quod cum per hanc stigmatum impressionem subjecta caro mortua sit, nunquam possit per Dæmonem ad 14
vitam reuocari, nam tantundem esset mortuum hominem suscitare, quod cum Dæmon nullo modo facere possit, neque poterit consequenter stigmata hæc delere, & carnem in pristinum statum restituere, hoc est ex mortua viuam reddere; & tamen in ipsa historia patet, Dæmonem deleuisse stigmata à quadam famosa venefica nomine Magdalenæ; & licet addat, hoc ex miraculo contigisse, magis patet absurdum per majus absurdum voluisse illum confirmare, nam Dæmon miracula non potest facere, neque Deus, neque Angeli boni per ipsum miracula operantur, quia tamen de ea re longioribus agendum est, pro nunc id monuisse sufficiat, ex aliorum DD. opinione hæc stigmata deleri à Dæmone posse.

Quamquam autem tot dubia in horum stigmatum inuestigatione occurrunt, in hoc tamen conueniunt auctores omnes, quod ea duplici condi- 15
tione sint insignita, vtraque quidem maximi momenti, nempe quod omni sensu destituantur, & quod sanguinem non contineant. certum namque est, & multa, ac longa experientia, vt ajunt, comprobatum, partes stigmatizatas longissima acu transfixas neque vllum dolorem, aut vllum sensum mouere neque sanguinem vllo modo effundere. cum igitur in hoc omnes conueniant, relictis aliis supra allatis dubitationibus sub Iudice, eorum essentiam, & hanc specialem ipsorum naturam supponemus, vt pro eo, quod ad Medicum, & Philosophum spectat, illam examinare possimus, & rei veritatem detegere ostendendo, an dari possint, nec ne, an à Natura, vel ab arte excitari possint, vel ab ipso solo Dæmone, & si quæ alia in quæstionis processu discutienda occurrent, pro posse discutiemus.

SVMMARIVM

1 *Eos qui sciunt consentire inter se oportet.*
2 *Quod verum est nunquam redargui potest.*
3 *Nulla tam certa veritas est, quæ suos contradictores non habeat.*
4 *Magos stigmatizare videtur, non debere essentiam Dæmonis inuentum.*
5 *Stigmata conferre non videtur ad vllum finem Dæmonem debere.*
6 *An Dæmon stigmata Magis conferat, vt ab aliis hominibus agnoscantur.*
7 *Ad quem finem Dæmon stigmata conferat.*
8 *Omne animal sanguineum, sanguine nutriri necesse est.*
9 *Omne animal sanguineum ex sanguine generatur.*
10 *Vita est consistentia per alimentum.*
11 *Mors est animalis corruptio.*
12 *Quicquid calore naturali destituitur corrumpitur ab extraneo.*
13 *Calor præternaturalis naturali contrarius, & inimicus.*
14 *Stigmatizatas partes non posse esse mortuas.*
15 *Dæmon circa Magos cum in Iustitia manibus detinentur nihil moliri potest.*
16 *Ridiculus modus assignatur, quo Dæmon stigmata conferat.*
17 *Grauitas, & leuitas corporum non est Dæmoni vllo impedimento.*

18 *Mor-*

18 *Mortuam partem ſuſcitare idem eſt, ac totum animal ſuſcitare.*

Vtrum ejuſmodi Naturæ Stigmata dari poſſint.

QVÆSTIO II.

AT vero plura ſunt, quæ adeo ſuſpectam reddunt horum Stigmatum hiſtoriam, vt omninò falſam inde aliquis illam judicare poſſit. Ac primò quidem ipſorum Auctorum diſcordia maximam facit difficultatem, quippè cum, vt Plato *de Nat.*
2 *hum. prope principium* dicebat, eos qui ſciunt conſentire inter ſe oporteat in iis, quæ ſciunt, & non diſſidere, at hæc ſcire eos oportet, cum ſenſu ipſo aſſequi illa potuerint, quod ſi diſcordes qui de his ſcribunt in iis inter ſe ſunt, aut ea neſcire eos oportet, nullamque de illis experientiam habuiſſe, aut
2 falſos eſſe, aut alios fefelliſſe. Veritas enim vna eſt, & quod verum eſt nunquam redargui poteſt, eodem Platone *aſſerente in Gorgia.* Vndè autem hoc, vt in re, quam ſenſu aſſequi licet, tantus hominum diſſenſus interueniat, vt vnus alteri contrarius omni ex parte exiſtat? ſed huic dubitationi non omninò deeſt
3 reſponſio; nam quæ in mundo tam certa veritas eſt, quæ ſuos contradictores non habeat? an non & alia plura, quæ ſub ſenſum cadunt dubia facere conſueuerunt qui contradicere ſunt parati? an non ipſiſſimi ſapientes, qui non niſi veritatis amore alliciuntur quantum, & quam frequenter inter ſe diſcordes ſint vnuſquiſque nouit?

4 Secundo conſentaneum vero videtur, non eſſe Magorum Sigmatizationem nouum Dæmonis inuentum, quin credibile eſt ab eo quoque tempore, quo primum Magos ſibi addixit, conſueuiſſe his notis eos ſignare, ſiue id in eorum honorem faciat, ſiue vt pro ſuis agnoſcat, ſiue etiam vt characterem imprimat in vicem Baptiſmi, ſiue vt Chryſma deleat, quod vanum eſt. Quomodocunque autem, & ad quemcunque finem id exequatur, non major ratio eſt cur non etiam anteactis temporibus idipſum fecerit; quocirca mirandum eſt, veuſtiores de ea re ne verbum quidem fecille, ſaltem plures eorum, qui etiam ex profeſſo hæc pertractarunt, eos autem, qui aliquid de ea re in medium attulerunt, nihil certi adduxiſſe: nam quod F. Sebaſtianus dicit, quod Sigmatum cognitio habeatur per traditionem Doctorum, inane eſt. In tanta enim re non traditione opus fuit; ſed firmiſſimis, ac minimè dubiis teſtimoniis, quæ quidem ſapientiores, ſi quid certi in hoc negotio experti fuiſſent, omnino poſteris reliquiſſent. Sed ne hoc quidem argumentum ſufficiens ad probandum videtur id, quod probare intendit; quis enim eſt, qui diabolicæ voluntatis rationem reddere poſſit, cur magis de præſenti, quam per anteacta tempora his characteribus vti voluerit? nonne etiam ſi conſueuiſſet ſemper Stigmatis Magos ſignare, potuit ea tes permulta ſæcula cæteros homines latere?

5 Tertiò non videtur, quod Dæmon ad vllum finem moueri poſſit ad conferenda hæc Stigmata neque tamen dicendum eſt, tam nobile agens quicquam agere abſque fine. Potuit igitur hujuſmodi finis eſſe vt Magos ipſe pro ſuis cognoſcat, aut vt ab aliis cognoſcantur, aut vt fidos ab infidis ſecernat. Sed prior finis eſt inanis, quia Dæmon his notis, aut ſignis non eget, vt ſibi addictos ab aliis hominibus poſſit internoſcere, qui facile non ſolum ſibi addictos, ſed ſingulas perſonas, & ſingulas creaturas abſque vlla nota non minus quam quiuis homo vngues, digitoſque ſuos cognoſcit: quibus addendum, quod ſi ad hunc finem Stigmata conferret, cum ſemel impreſſa non amplius deleantur, ſufficeret vt ſemel tantum conferret, & tamen non ſemel, aut bis, ſed centies aliquando vni eidemque homini ea inſligit, vt referunt Auctores, & ſignanter F. Sebaſt. Michael *loc. cit.*

Multo minus dicendum, Dæmonem Magis Stig- 6
mata conferre, vt ab aliis hominibus dignoſcantur, hoc enim pacto non modo illos ad cultum, & ſeruitutem ſuam non alliceret, ſed deterreret potius, per hæc enim ſigna facile illos proderet in Iuſtitiæ manus; præterquam quod ſi ad hunc finem id faceret, ſemper Stigmata imprimeret, quæ viſibilia, & conſpicua eſſent, immò multo magis, quam nunc ſint & conſpicua, & viſibilia. At contra vt plurimum indit ea in partibus occulti ſſimis, & aliquando etiam, vt ajunt, inuiſibilia facit, vt ſuperius etiam dicebamus. At hæc debuit potiſſima cauſſa eſſe, ne Dæmon Stigmata conferat, & ne Magi Stigmatizari ſe permittant, cum ad Iuſtitiæ manus lapſi, facile per ea dignoſcantur. Neque vt fidos ab infidis cognoſcat id facere debet Dæmon, nam eædem cauſſæ, quæ illum prohibent ob priorem finem à Stigmatibus conferendis, prohibere etiam debent ob hunc poſteriorem.

Ad hanc tamen difficultatem reſpondetur ex hi- 7
ſtoria ipſa, ex qua patet non ad aliquem ex ſupradictorum finium, ſed ad alios nonnullos Dæmonem Stigmata Magis conferre, de quibus vide Petr. Oſterman. *de Stigmat. ſect.* 10. *Aitiolog.* 6. duo autem præcipui videntur primus, vt imprimat characterem ſuæ ſeruitutis; nam quia non poteſt in anima ſimilem characterem imprimere, qualis per Baptiſmum ab Eccleſia imprimitur, cum homines ſuæ militiæ adſcribit, facit quod poteſt, imprimendo ſuum characterem in corpore in vicem Baptiſmi. Secundus finis eſt, vt habeant Magi ſignum hoc honoris, & familiaritatis cum ipſo, intimæque amicitiæ, & in premium ſeruitutis, nam idcirco, vt referunt, in nocturnis Magorum conuentibus & conuiuiis hæc Stigmata tanquam ſcintillæ relucent ex ipſis Magorum corporibus, vnde qui plura, & grauiora facinora perpetrarunt, inſignioribus quoque, ac frequentioribus Stigmatibus ſunt conſpicui, vt ex ipſo Fr. Sebaſt. Michael dicit, *jam ſæpe cit.* Oſterm. *loco proxime addutto.* ſed ſi coram cæteris in conuenticulis relucere debent, cur inducuntur in partibus occulti ſſimis? ſed hæc forte leuiora ſunt, multo magis vrgent quæ ſequuntur: nam quarto, ſuppoſito, quod hæc Stigmata duabus commemoratis conditionibus dotentur, nempè vt partes Stigmatizatæ ſenſu omni deſtituantur, & ſanguinem non contineant, cum punctæ, ac tranſfixæ ſanguinem nullum emittant, tunc quæri poteſt, an partes ſic Stigmatizatæ viuant, nec ne? nam ſi velis eas viuere, vt non videtur negare communis Auctorum aſſenſus, tunc certum erit, quod nutriantur; at omne animal ſanguineum ſanguine nutriri 8
neceſſe eſt. Ariſt. *lib.* 3. *de hiſt. Anim. cap.* 19. nutritur enim vnumquodque ex ſubſtantia, ex qua primum genitum eſt. Gal. *lib.* 1. *de ſem. c.* 19. & omne animal ſanguineum ex ſanguine generatur. Si ergo animal nutritur ex ſanguine, certum eſt, quod

cum quæcunquæ nutriuntur per tota ſe nutriantur Gal. *lib.* 2. *de Nat. fac. cap.* 4. vndè eſt, quod ſi quis corpus hominis ſecet vbicunque velit, ſanguis calidus fluit Hipp. *de Carn. num.* 10. etiam partes Stigmatizatæ ſanguine nutriri debeant, ac ſi ſanguine deſtituuntur, ſanguine nutriri non poſſunt, ſequitur ergo indè, quod Stigmatizatæ partes viuant quidem, ſed non nutriantur, quod eſt idem ac ſi diceres viuunt, & non viuunt, quod eſt impoſſibile, & implicat, cum vita nihil aliud ſit, quam conſiſtentia per alimentum, vitam enim dicimus nutritionem, quæ per ſe ipſum fit. Ariſt. *lib.* 3. *de Anim. tex.* 3.

Si autem velis Stigmatizatas partes non viuere, tunc neceſſe erit mortuas eſſe, & conſequenter corrumpi, quia mors ipſa eſt animalis, & partium ejus corruptio. Ariſtot. *ſect.* 14. *Probl.* 9. nam quicquid calore naturali deſtituitur, corrumpitur ab extraneo, Ariſt. *ibid.* & eodem calore naturali abſcedente, alienus ſuccedit præternaturam, qui putrefacit, cum vero alienus calor ſemper procedat putrefaciendo, otioſus enim ob ejus actiuitatem nequaquam eſt, conſequens erit non ſolum ipſas Stigmatizatas partes corrumpi, ſed ſucceſſiue etiam contiguas, & non multo poſt tempore totum animal, quod tamen eo modo ſuccedere non experimur.

Confitmantur hæc, quia partes Stigmatizatæ, (ſi mortuas eas eſſe alleras) continent, vt dixi, calorem præternaturalem, qui natiuo inimicus, ac contrarius eſt; vndè cum vicinæ ac contiguæ partes viuant, & naturali calore regantur, hoc abſque dubio ſuccedere neceſſe eſt, vt vnum contrarium ab alio ſuperetur; cum mortui & viuentis nulla ſit proportio. Hipp. *de Vulner. capitis.* alterutrum ergo ex his fiet, aut naturalem vinci à præternaturali, & ſic animal totum interibit, aut præternaturalem ſuperari à naturali, & ſic partes Stigmatizatæ, quæ jam mortuæ erant, reuiuiſcent, & dabitur à priuatione ad habitum regreſſus, quod eſt impoſſibile.

Præterea cum partes Stigmatizatæ jam mortuæ circundentur partibus viuentibus, quæ neceſſario nutriri debent, nutritio autem fiat per vaſa hac illac tranſeuntia, Stigmata, vero non ſuperficiem ſolam partis, ſed etiam profunditatem occupent, nam longa acu in profundum transfiguntur abſque ſenſu, & ſanguinis effuſione, neceſſe eſt per hanc profunditatem etiam vaſa, per quæ nutritio fit, tranſmeare; tunc ergo alterutrum ſequatur neceſſe eſt, aut nutritionem incœptam terminari in parte Stigmatizata, & deindè de nouo fieri poſt ipſam partem Stigmatizatam, quod eſt abſurdum; aut partes viuentes nutriri per partes Stigmatizatas, hoc eſt jam demortuas, quod eſt majus abſurdum: nam ſit exempli cauſſa humeri totius longitudo A. B. C. Stigmatizetur ergo in B. per lineam D. B. E. quæ profunditatem totam humeri in B. comptehendat, tunc nutritio incœpta per vaſa, quæ perreptant humerum ab A. vſque ad C. aut neceſſario terminabitur in linea tranſuerſali D. B. E. quæ Stigmatizatam partem comprehendit, & humerum, ac vaſa nutrientia interſecat, aut per lineam D. B. E. hoc eſt per partem Stigmatizatam, ac demortuam ſuccedet humeri nutritio à B. in C. & ſic pars viua quæ eſt C. nutrietur mediante D. B. E. quæ eſt mortua, cum ſit Stigmatizata; neutrum autem ſtare poſſe naturaliter tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Adde his, quod cum Stigma non ſolam cutem ſenſu, & vita priuet, ſed omnes partes ſubjacentes etiam venas, arterias, & neruos, neceſſe eſt & venarum, & arteriarum, & neruorum influxum abſcindi per ipſum Stigma, & ſic omnes, ac ſingulas partes, quæ Stigmati ſubſunt, nutritione, ſenſu, ac motu, & vita priuari omninò neceſſarium eſt. Neque enim à ſpirituum fontibus ſuſcipere eorum influxum amplius poſſunt parte jam ipſorum vaſorum non ſolum obſtructa, ſed penitus demortua.

Verum autem his difficultatibus ſatisfieri poſſit dicendo, in his præſtigia concurrere, videant qui hæc adſtruunt. Fieri enim poſſe, dicent, vt Dæmon intuentium oculos perſtringat, ne fluentem ſanguinem videant, ne Magum ex punctura dolentem agnoſcant; ſed hoc etiam patitur difficultatem, cum conſtet, vt ajunt, nihil poſſe Dæmonem ad ſui libitum moliri circa veneficos ac Magos, cum in Iuſtitiæ manibus detinentur; quam etiam difficultatem haberet, ſi diceremus, poſſe Dæmonem Magorum ſenſum obtundere, ne punctura dolorem ſentiant, jam enim plura remedia etiam naturalia ad doloris inſenſibilitatem Dæmonem ſuis Magis tradere certum eſt, vt notat Grilland. *de Quæſt. & Tort. cap.* 4. *num.* 13. *& ſeqq.* quapropter à Iuſtitiæ miniſtris ſolent Rei ſpoliari, omnibus pilis derafis, ne ſub illis aliquod hujuſmodi malefitium latitare poſſit, & eo modo tormentis ſubjici, vt notat etiam ex noſtris Codronch. *de morb. veneſ. lib.* 3. *cap.* 4. ſic & ſi dicamus, Dæmonem ipſum ſanguinem retinere, ne fluat, aut influxibilem reddere, in eandem ſcopulum impingemus. Licet alias hoc non magno negotio præſtare poſſit, quippè cum noſtris remediis etiam nobis id procurare liceat medicamentis ſanguinem incraſſantibus, ac coagulantibus ita vt nullo pacto fluere poſſit. Quoad partem autem demortuam, ſi dicamus, Dæmonem eam poſſe à putredine ſeruare, cum & hoc per remedia etiam Medicis expertiſſima, vel idiotæ præſtare poſſint, nam & ipſa integra cadauera à putrefactione per ſæcula ſeruantur, aut ſaltem in illis ita putrefactio procraſtinatur (nam à primo die, ex quo calor viuificus abſceſſit, putrefactionem in ipſis incipere etiam ſi medicamentis condiantur certum eſt) vt veluti integra multos annos perdurent, nihilo melius prædictæ difficultati ſatisfaciemus. Sed his ego meliora non habeo ad tuendam ejus facti veritatem, quæ tamen nec mihi quidem omni ex parte ſatisfacere poſſe exiſtimo.

Ridiculum præterea eſt, quod tradunt de modo, quo Dæmon hæc Stigmata Magis conferat, volunt enim id digitis, aut vnguibus perficere, cornibus etiam dictum oportuit; quid malum, Dæmonem vti vnguibus, & digitis? quaſi Dæmon vngues, aut digitos habeat. At, inquies, ſic apparere. Ergo, inquam apparens, ac præſtigioſus modus hic eſt, non verus, & realis. At verum aſſignaſſe oportuit, quem miror non elicere, & extorquere ex Magis potuerint Iudices, quos mirandum eſt huic dicto acquieuiſſe. VVierus tamen *de Præſtig. Dæmon. lib.* 2. *cap.* 19. imaginatie hoc Stigma imprimi putat, non vere, ac realiter; erit ergo quid, ſecundum ipſum, potius præſtigioſum, quam verum, licet huic auctori minus fides præſtanda ſit, quod neque de iis, neque de aliis permultis bene ſecundum fidei dictamen ſentire videatur, qui non ſolum Stigmatum impreſſionem, ſed pene omnia à Magis, Strigibuſque facta ad præſtigium, vel ad eorum depra-

vatam

vatam imaginationem reducit, negans omnia, quæ realiter fieri ab aliis millies probatum, & verificatum eſt, vt illi obijcit Bodinus *in confutat. opin.* ejuſdem Wieri *per totam.* non tamen ego inficior, poſſe Dæmonem ob illam, quam habent illi res naturales omnes obedientiam, ſua voluntate mouere inſtrumenta quædam (vt ferrum calidum, aut ignitum, quo Auctor hiſtoriæ de tribus Energumentis dicit aliquando ſtigmata à Dæmone conferri) quibus notas haſce, characteres, ſeu ſtigmata imprimat etiam abſque alio mediante corpore contra Cæſalpini opinionem, qui *cap. 2. Inueſtig. Dæmon. Perip. vult*, eos corpora mediante aere quocunque mouere; nam eo modo, quo poteſt mouere aerem, mouebit etiam alia corpora, cum grauitas, aut leuitas nulli impedimento illi ſit. Sed hoc locum habebit in ſtigmatibus viſibilibus, quid autem dicemus de inuiſibilibus? hæc enim aut alio omnino modo conferri neceſſe eſt, aut à Dæmone quicquam circa illa vlterius præſtari. niſi diceremus nunquam eſſe ſtigmata vere inuiſibilia, ſed talia nobis ex Dæmonis ſolertia apparere. ſed ſi cum effectu inuiſibilia aliquando ſunt, hoc eſt, vt nullo modo mouere poſſint ſenſum intuentium, non aſſignatur modus, quo conferantur, niſi admittamus illum, quem tradit eadem hiſtoria de tribus Energum. quæ vult, viſibilia ferro calido, inuiſibilia vngue ipſius Dæmonis infligi. equis non rideret hæc audiens? jam ſerio, ac realiter jam Dæmon vnguibus dotatur; nam iis contactu quodam phyſico ſtigmata confert, vt hic homo ſomniare videtur.

Qui præterea ſtigmatum exiſtentiam tueri ſtudent, vt præcipue *citatæ hiſtoriæ de tribus Energum. auctor.* & ex eo Petr. Oſterman. *de ſtigmat. ſect.* 8. *& ſeqq.* volunt, vt à principio dixi, hæc ſtigmata ita partes, ac carnem, vaſaque per membra perreptantia ita afficere, vt mortem omnino obeant, & in tantum hoc veritatem habere litigant, vt affirment, Dæmonem non poſſe amplius partem ſtigmatizatam vinificare, quod jure dicitur, ſuppoſito quod pars ſtigmatizata mortua ſit, tantundem enim eſſet eam vi- 18
uificare, ac totum hominem jam mortuum ſuſcitare, quod nequaquam per Dæmonem eſt factibile, vnde concludunt, ſtigmata poſtquam impreſſa fuerint à Dæmone, deleri amplius vel per ipſum non poſſe, neque per alium, niſi ex miraculo, & ſic ex ſola virtute diuina. & tamen teſtantur multi has notas à Dæmone deleri, & præcipue patet ex Bodino *Dæmonoman. lib. 2. cap. 4.* quin etiam in prædicta hiſtoria narratur, cuidam famoſæ veneficæ, cui nomen erat Magdalena, ſtigmata à Dæmone fuiſſe deleta. additur quidem ibi hoc ex miraculo contigiſſe, gratis tamen hoc dictum eſſe vnuſquiſque nouit, ac neſcio qui illi Auctori eam facultatem dederit miracula declarandi, quod tamen nullus, qui temeritatis notam effugere cupit, facere debet, hoc enim ſoli Eccleſiæ, ejuſque ſummo Paſtori Chriſti Vicario reſeruatur. & quod magis ſuſpectam facit ejus hiſtoriæ fidem, eſt tanta miraculorum frequentia per ipſum Dæmonem, quod pejus eſt, patratorum. nam Dæmon ibi plura futura, & maxime de Antichriſto pro certo propherat, immo effutit; & multa quæ in ea ſupponuntur, non probantur, qui hiſtoriam ipſam reddunt abſurdiſſimam, & aptiſſimæ falſitatis redarguunt, vnde jure optimo prohibita ejus libri lectio eſt.

Zacc. qu. Med. leg.

SVMMARIVM.

1 *Neceſſarium eſt dari aliquod infallibile ſignum, ex quo Magi deprehendantur. contrarium num. ſeq.*
3 *Ex his, quæ per accidens ſunt, nihil quod habeat neceſſariam identitatem dependere poteſt.*
4 *Experientia eſt rerum magiſtra.*
5 *Stigmata, probantur eſſe ex communi Magorum conſenſu.*
6 *In Dæmonibus naturalia manſere in ſua prima perfectione.*
7 *Sententia ſtigmata reprobans eſt Reipublicæ perniciosa.*
8 *Veritatis tutela ſemper pro juſtitia eſt.*

Rationes nonnullæ in Stigmatum defenſionem producuntur, illiſque occurritur.

QVÆSTIO III.

QVoniam autem ſæpe citatus Fr. Sebaſtian. Michael, & eum ſecutus Petr. Oſterman. tam anxie laborant in tuenda ſtigmatum exiſtentia, vt non ſolum vere dari, ſed de neceſſitate deberi dari contendant, ad idque perplures rationes in medium proferunt, videre operæpretium eſt, quantum eæ rationes efficiant, vt ſi quam facere poſſint difficultatem, eam diluamus, vbi dilui poſſit, non quia aut impugnare, aut expugnare hanc ſtigmatum hiſtoriam in animum induxerim meum, ſed ad eum tantum finem, & effectum, vt veritas eluceſcat, & ne homines ab aliorum vel perſuaſionibus, vel mendaciis decipiantur nam certe ego in tanta re meliora deſiderarem, quam ii adduxerint, & ſupra omnia ſentibus ipſis hæc aſſequi me velim, aut ſaltem iiſdem ſenſibus ab incorruptæ fidei viris comprehendi: nam Fratri huic Sebaſtiano quæ fides habenda, cum ipſe tanta inueriſimilitudine, torque abſurdis ſuam ipſius fidem deturpauerit, atque inſigniter infirmauerit? aut quid Petro Oſtermano hdendum, qui ſimilis fidei viro ſe totum tradidit? ſed ad primam rationem, quam maximi facere videtur Auctor ille, & cum eo etiam idem Oſterman examinandam deuenio, quæ talis eſt. ſupponunt primo, neceſſarium 1
eſſe dari aliquod infallibile ſignum, ex quo Magi pro talibus dignoſcantur, rationem afferunt, quoniam alias, cum ipſorum peccata ſint ſecreta, & ipſi pertinaciſſimi in deneganda veritate, nullo dato infallibili magiæ ſigno, non poſſent Magi certitudinaliter dignoſci, & ſic malum creſceret in infinitum. Abſurda quidem ex mea ſententia ſuppoſitio, ex qua tamen inferunt, nullum aliud habemus certius ſignum ad dignoſcendos Magos, quam ſtigmata, ergo ſi negemus non dari ſtigmata, jam nullum dabitur certum ſignum, ex quo deprehendantur, quod ob neceſſitatem ſuppoſitionis dicere non debemus. Sequitur ergo ſignum illud infallibile in deprehendendis Magis eſſe ſtigmata. ſed quam facile negari poſſit ſup- 2
poſitio vnuſquiſq; videt; nam vnde emanat hæc neceſſitas deprehendendi Magos? à Natura ne? certe non, Magi enim non ſunt ſua Natura Magi, & hoc, quod eſt inter Magos connumerari, & pro Mago haberi, eſt quid per accidens, at ex his, quæ per accidens ſunt, 3

non poteſt habere dependentiam aliquid, quod neceſſariam habeat identitatem. cum ergo corruat neceſſitas ſuppoſitionis, corruet inſimul quod inde deducatur, & ſic argumentum inane euadit, de quo certe valde miror, cum apud ipſum Fr. Sebaſtianum per Dæmonem ſit conflatum, ex quo manifeſtum ſit, Dæmonem illum ſuum ignoraſſe logicam, cum deduxerit ex non neceſſario neceſſarium. & tamen conceſſa hac neceſſitate deprehendendi Magos, oportuit ſigna eorum eſſe conſpicua, vt facile in Iuſtitiæ manus deueniant, at contra cum ſint ſecreta, & occulta, & aliquando etiam inuiſibilia, plures, immo vel omnes effugere poterunt Iuſtitiæ manus. nam etſi poſtquam in carcerem deducti fuerint pro Magis non deprehendantur ex ſtigmatibus, neque poterunt per examina rigoroſa, & per tormenta ex propriis confeſſionibus deprehendi. Sed quod abſurdiſſimum eſt in hac argumentatione illud eſt, quod ſtigmata à Iuſtitiæ miniſtris deprehendi vix poſſunt, eodem auctore aſſerente, niſi ab ipſis Magis deſignentur. Itaque ante oportet Magos ſe pro Magis prodere, quam per ſtigmata pro Magis dignoſcantur.

Cæterum Oſterman *de Stigm. ſect.* 10. nititur probare quod hæc ſtigmata a Diabolo ſint, & primo Aitiologia hoc probat ab experientia, cui cum
4 ſit rerum magiſtra, & ſit, vt dicebat Gal. *in 6. de morb. vulg. comm.* 3. index rerum euidenter apparentium, acquieſcendum, veluti & ego acquieſcerem, vbi probatos Auctores certi quid ab experientia deſumptum in huiſce inuenille ſe affirmantes reperiſſem; maxime autem vbi eos, qui alias probatæ fidei ſunt, cum hujuſmodi experientias in medium producunt, inter ſe conuenire adnotaſſem, & ſi denique nullos Inquiſitores inuenirem, qui eas ipſas experientias deluderent, & ingenue falli non eſſent, nihil quod ſtabile, ac certum fuerit, ſe de ea re reperire vllo in tempore potuiſſe. Immo dediſſe operam ſe, aliqui fatentur, vt ejus rei certiores fierent, nec vnquam quid offendiſſe, quod dubiam credulitatem ſaltem eorum mentibus excitaſſet.

In ſecunda Aitiologia adducit Oſterman com-
5 munem conſenſum, & omnium Magorum, Strigarumque confeſſiones, & depoſitiones, quibus dicit, non eſſe contradicendum, & per me ita eſto, ſed cum eos, qui eos ipſos Magos, ac Strigas præ manibus habuerunt, earundem confeſſiones, & depoſitiones ſuſpectas habere contingat, & ipſas experientias infirmare, quid cauſſæ eſt, quin cum his ipſis alij quoque dubitare de horum veritate non poſſint? at certe Frater Sebaſtianus ille, & Oſterman maxime aſſertionem hanc probare nituntur ex depoſitionibus Mariæ de Sains, Strigæ nimirum cujuſdam famoſiſſimæ, cujus fidem quam ſuſpecta ſit, ipſi dixerint?

In Tertia Aitiologia proponit hoc ſubtiliſſimum, immo vero tenuiſſimum argumentum: In Dæmo-
6 nibus, inquit, naturalia, manſere ſplendidiſſima, & in ſua prima perfectione, ergo poteſt Dæmon, ſi velit, ſeruis ſuis ſtigmata conferre. quod autem velit non eſt dubitandum, cum ſit Miſantropos, hoc eſt oſor hominum, naturæque humanæ, quam deſtruere ſummopere inhiat, vnde procurat ſtigmatizando partes ſenſus mortificare, & ſanguinem ex iiſdem partibus elicere. quid tandem inde infers Oſterman? nihil certe quod ad rem tuam faciat. Dæmon, inquis, poteſt, & vult ſtigmatizare ſeruos ſuos. velit, poſſit, & cum actu ſtigmatizet, non idcirco ſequitur poſſe hæc, hujus nempe naturæ ſtigmata conferre, ſed per contrarias rationes apparet, non poſſe.

In quarta Aitiologia dicit, contrariam ſententiam, quæ ſtigmata negat, eſſe Reipublicæ perniciоſam, quia patrocinatur crimini grauiſſimo, 7
idcirco infert, hanc, quæ ſtigmata admittit, eſſe acceptandam. addit deinde, quod contrariari huic ſententiæ ſit condemnare præcipua pene Tribunalia Chriſtiani orbis, quæ jam ſtigmata pro infallibili Magiæ ſigno experta ſunt. Quibus rationibus dico, aliud eſſe patrocinari crimini grauiſſimo, aliud defendere veritatem, etiam ſi ea, ſit tali crimini fauorabilis, nam ſi falſitatibus, & mendaciis innitendum eſt, vt crimina grauia non remaneant impunita, ſi hoc Injuſtitia non eſt, dicat Oſterman, quit ſit Injuſtitia.

Veritatis tutela ſemper pro Iuſtitia eſt, ergo ſem- 8
per bona, nunquam mala, nunquam pernicioſa, nunquam crimini patrocinans. ſed ſemper vtilis, ſemperque laudabilis; & idcirco ſemper veritas quærenda, mendacia repellenda, non obſtante quod illa pro crimine, hæc ſint contra crimen. Quod vero negando hæc ſtigmata condemnentur præcipua Tribunalia Chriſtiani Orbis, non facile credo, cùm nonnulla ex præcipuis illa non tam certo, & infalibiliter acceptauerint, vt ex eorum auctoritate ſint acceptanda, immo ea controuertere ac refellere adhuc patiuntur, cum adhuc de ejus rei veritate hæſitent.

In quinta Aitiologia demonſtrare nititur, hæc ſtigmata in Reis reperta debere facere indicium ad 9
Torturam, quod ego non detrector. quod tamen addit, ſolam ſanguinis effluxionem ſiue ex vulnere, ſiue ex ore, & naribus poſt vnum, vel plures dies à morte vulnerati, homicidam indicare, quia 10
experientia hoc docuit, & rariſſime fefellit, tam inane, ac falſum puto, quam quod falſiſſimum, & ex plurium Iureconſultorum auctoritatibus experientia illa nulla demonſtratur, eique non eſſe fidendum ita, vt ſufficiens indicium ad Torturam faciat concludit Farinac. *Theor. & Pract. Crimin. par.* 1. *Tom.* 2. *lib.* 2. *quæſt.* 52. *num.* 156. & videnda quæ attuli *lib.* 4. *Tit.* 2. *quæſt.* 8. *per totam.* & adhuc etiam ſi hoc eſſet verum, nihil concluderet in caſu noſtro.

Demum præterea in ſexta Aitiologia narrantur cauſſæ, ob quas Dæmon ſibi additis ſtigmata conferat, ex qua cauſſarum enumeratione nihil prof- 11
ſus deduci poteſt quod neceſſario ſtigmatum exiſtentiam comprobare poſſit, cum enim omnes illæ cauſſæ ſint contingentes, & non neceſſariæ, & dependeant à libero agente, nempe ab ipſo Dæmone, quid mihi inſudas ex earum cauſſarum poſitione, ſtigmatum exiſtentiam probare? habeat quippe Dæmon vltra connumeratas, mille, & multo plures etiam cauſſas, ex quibus veriſimiliter moueri poſſit ad hæc ſtigmata conferenda, ſemper tamen in ejus libera voluntate erit aut conferre, aut non conferre, neque ex iis cauſſis vnquam coactus conferet; præterquam quod has cauſſas qui adducit, conjecturali quodam diſcurſu vſus putat, ſe eas aſſecutum, cum tamen potiores habere poſſit Dæmon, quare non conferat, partim nobis ignotas, partim etiam vndequaque notiſſimas. an non magna cauſſa eſt ad impediendum Dæmonem, ne ſtigmata Magis conferat, ſi ex iis ipſis tandem pro

Magis

Magis deprehenſi, pœnas luere debent? an non à ſuo cultu hoc modo Magos potius abigere, quàm ad illum eos allicere ſtuderet?

In ſeptima Antiologia ex eo, quod Antichriſtus
11 ſuos alleclas certo quodam ſigno ſit notaturus, probabile eſſe deducit, ipſum Dæmonem futuræ illi ſtigmatizationi omnino præludere. Sed hæc quantum afficiant, quantumque roboris ſortiantur ad probandum quod auctor ille probare intendit, vel ipſi pueruli nondum rationis capaces noſcere poſſunt. nam quænam, obiecro, hujus ſtigmatizationis neceſſitas in Dæmone? Antichriſtus ſuos ſignabit, vt a cæteris diſcernat, ac pro ſuis cognoſcat, Dæmon autem his notis ad hoc non indiget, gratiſque aſſentur, illum Antichriſti ſtigmatizationi præludere.

In octaua denique Antiologia ſupponit Oſterman ſtigmatum exiſtentiam, quam ante concludentius probare oportuit dehinc ſequenti argumentatione probat ea à Diabolo eſſe, ſtigmata, inquit hæc in Magis reperta aut naturalia ſunt, aut ſupernaturalia, non naturalia, ergo ſupernaturalia. Si igitur ſunt ſupernaturalia vel diuina ſunt, Diabolica, non diuina, ergo diabolica. optima certe argumentatio. ſed difficultas eſt an vere ſint hæc ſtigmata, aut an etiam ex Diaboli potentia eſſe poſſint maxime eo modo, quo is Auctor ea admittit ſecutus quorundam auctorum ſatis ſuſpectam fidem, vt jam ſupra oſtendimus. nam Dæmonem poſſe adimere ſenſum, & vitam alicui parti, illamque ſic vita orbatam inter vitas conſeruare, niſi ex præſtigio ita appareat, quod abſurdum videretur dicere, omnino eſt impoſſibile, & egreditur ejus potentiæ vires, vt alias diximus, ac de nouo inculcaturi ſumus.

SVMMARIVM.

1 *Philoſophiam è medio tollunt, qui rerum miraculis fidem non habent.*
2 *Effaſcinationis effectus miraculoſi, aut Dæmoniaci cenſentur.*
3 *Faſcinum etiam inter Bruta.*
4 *Faſcinum videtur quædam contagij ſpecies.*
5 *Faſcinatio quid.*
6 *Imaginationis vis.*
7 *Effectus indolentiæ, & non effuſionis ſanguinis in ſtigmatibus an ex Magorum imaginatione. vide num. 8.*
9 *Senſus carentia ex morbo prouenire poteſt.*
10 *In Lepra ſenſus carentia in cute conſueta.*
11 *Sanguinem à parte puncta, vel ſimpliciter non fluere, à natura eſſe poteſt.*
12 *Senſus abolitio, & ſanguinis cohibitio ab Arte procurari poteſt. vide num. ſeq.*
14 *Affectio partis ex ſtigmatibus differt ab ea, quæ ab Arte, aut natura procuratur.*

Natura ne, an Arte caro viuentis Hominis ita affici poſſit, vt puncta dolorem non ſentiat, nec ſanguinem effundat.

QVÆSTIO IV.

VEruntamen non quia tam mirabilia nobis videantur hæc ſtigmata, idcirco videretur eſſe eorum exiſtentia deneganda, quod eorum effectuum cauſæ nos hucuſque latere conſueuerint, nam recte quidem videtur dixiſſe Florus apud Plutarch. *Sympoſ. dec. 5. probl. 7.* Philoſophiam è me- 1
dio tollere, qui rerum miraculis fidem non habent, etenim miracula vocitare ſolemus ea, quorum effectus notus eſt, cauſſa vero ignota. ex hac ignorantia, inquit, dubitatio emergit, ex dubitatione naſcitur Philoſophia, quæ rerum cauſſas inquirit; licet ergo hactenus impoſſibile viſum nobis ſit, ſtigmata dari poſſe iis conditionibus dotata, quibus dotari jactantur, quia horum effectuum Phiſicas cauſſas incompertas habemus, & ſupernaturales putamus, non deſiſtendum ab vlteriori inueſtigatione, cum dentur in Natura his multo admirabiliores effectus, qui aut ex ſuis adæquatis, & naturalibus cauſſis procedunt, aut mirabiles ex hominum vaſritie apparent, qua primum ſtudent illi eorum effectuum cauſſas veras alios homines non aduertentes celare, mox autem, vt majorem admirationem ſuis operibus concilient, aut ſuperiores cauſſas illos referunt, vt ipſemet Hippocrates *in lib. de morb. ſacr. num.* 2. & 3. teſtatum reliquit. & certe ſi ea omnia, quæ cæteris hominibus pro miraculis accipiuntur examines, & quotidie, paſſimque fieri obſeruamus, apertiſſime videbis per naturam tantum, ſuaſque cauſſas ſingula fieri. an non miraculo proxima exiſtimantur, quæ de faſcino ore omnium prædicantur? quotuſquiſque homo eſt, qui non miraculo, aut Dæmonis opera fieri contendat, quod ſolo intuitu animalia occidantur, ſegetes lan- 2
gueſcant, mare ſterile, itemque terra reddatur, vt ipſe Hippocr. *ibid.* dicebat? quod aſpectu quorundam puerulis Hectica, aut Phthiſis, aut Maraſmus concilietur, lac nutricibus exiccetur, dolor capitis ingens quibuſdam procuretur, ſomno interdicatur ad longiſſimum tempus, corporis alacritas euaneſcat, & pulchritudo deſædetur? quæ omnia vbicunque terrarum facile euenire obſeruamus. quarundam certe mulierum aſpectu arbores, & ſegetes contabeſcere eſt compertiſſimum, pecora etiam, aliaque animalia morbola fieri, ac interire eſt notiſſimum, quod & Virg *in Buccol. Eglog.* 3. teſtatur in decantato apud omnes carmine.

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinet agnos.

& eleganter cecinit id ipſum Marc. Hyer. Vida Bombyc. lib. 2.

——— diſcrimine nullo
Limine anus omnes monſtra infelicia longe
Pelle, nocens cantu triſtes, oculiſque malignis.

& paulo poſt

Quandoquidem memini Thuſci alta in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dira rigebant
Ora, graueſque oculi ſuffecti ſanguine circum,
Frontſque obſcœna ſitu, hirtique in vertice cani.
Ille truci, ſcelus, obtutu genus omne necabat
Reptantum tenues animas, paruaſque volantes,
Quin etiam ſi quando hortos ingreſſus, vbi Annus
Exuis expleto turpem nouus orbe ſenectam
Floribus, & paſſim per agros incanuit arbor
Ille hortis ſtragem dedit, arboribuſque ruinam,
Spemque Anni Agricola mœſti fleuere caducam:
Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubito afflatos langueſcere flores,
Mox album late nimbum volitare per auras,

Hæc, & ſimilia nos Dæmoniaca virtute, non naturali, & conſueta fieri idcirco putamus, quia vix mente

concipere poſſumus, ſpirituoſam quandam ſubſtantiam malignitate inſignitam ex oculis, & corpore quorundam egredi, quæ commemorata patrare poſſit, quamobrem ad majorem virtutem nempe ad Dæmonem eos effectus referimus, cum tamen alia ex parte hæc adeo ſecundum naturam ſint, vt etiam ipſa animalia rationis expertia Natura multa contra faſcinationem edocuerit, & ſi nonnulla ad hoc ſcire deſideras lege Ælianum *lib.* 1. *de*
3 *Animal. cap.* 35. etenim inter ipſa animalia bruta ſimiles effectus elucere ex iiſdem cauſſis conſpicimus, ita vt non ab re dicere poſſis, ipſa ſeſe inter ipſa faſcinare, atque interimere, vt Muſtela aduerſus Baſiliſcum, de quo Plin. *lib.* 8. *cap.* 21. & Catoblepon aduerſus omnia animantia etiam aduerſus ipſum hominem, de quo Ælian. *lib.* 7. *de Animal. cap.* 5. & Hyæna aduerſus Canes, quibus etiam vmbra propria eſt noxia, Ælian. *teſte lib.* 6. *de Animal. cap.* 14. & Gallus aduerſus Leonem, de quo Plin. *lib.* 8. *cap.* 18. & Lucret. *lib.* 4. *de rer. nat.* in his carminibus.

Quin etiam Gallum nocte explodentibus alis
Auroram clara conſuetum voce vocare
Nemo queunt rapidi contra conſtare Leones.

Sed & in contagio ſimilia, & admirabiliora obſeruamus, & certe faſcinum ſpecies quædam con-
4 tagij videtur, nam ea de cauſſa dicimus, faſcinatio-
5 nem eſſe vaporis virulenti à corpore noxio natura ab alio diſſidente egeſta, qua alienum corpus habitu, & ſpiritu per viſum, contactum, aut inuidiam inficitur, vt apud Lang. *lib.* 2. *epiſt.* 36. & apud Ronſſeum *epiſt.* 48. vel eſſe effluxum quemdam ab oculis, & corpore faſcinantis virulenta qualitate conſpicuum, ex quo illud recipiens corpus inficitur, de quo effluxu ſi quis plura exempla ſcire deſiderat, ad Auctores de his pertractantes ex profeſſo recurrat, vt Peucer. *de omn. diuin. gen. tit. de Incant.* Vair. *de faſcin.* Vier. *de præſtig.* Lang. *loco cit.* Ronſſ. *ibid.* & ex Iuriſconſult. aliiſque profeſſoribus Grill. *de Sortileg.* Martin. de Arl. *de ſuperſtit.* Ponzinib. *de Lamiis.* Delric. *diſquiſit. Magic. lib.* 3. *quæſt.* 4. *ſect.* 1. & alios. qui omnes pene hanc vnam, ac naturalem illam quidem faſcinationis cauſſam agnoſcunt, non Dæmoniacam, quemadmodum etiam & Heliodor. *lib.* 3. *hiſt. Æthiop.* Alexand. *lib.* 2. *problem.* 5. Plut. 5. *Sympoſ.* 7. D. Thom. 1. 2. *q.* 117. *art.* 3. *ad* 2. neque ſolum naturaliter id procedit in particularibus hominibus, ſed multo magis in quibuſdam Populis, veluti narrant, in Africa, vt ex Gellio *idem* Langius *ibid.* hi namque ſi quas pulchras arbores, lætiores ſegetes, amæniores infantulos, egregios equos, pecudes paſtu, atque cultu opimas impenſius laudauerint, omnia contabeſcunt, & emoriuntur, hinc illud emanauit, vt alicujus ſanitatem, bonamque valetudinem laudantes, manum oculis admoueamus, vt ſi quis malignus ſpiritus in laudatum hominem à nobis emanare poſſit, is motu manus diſſipetur, vulgus autem ad naſum manu recurrit, ignorans quid ſibi velit illa manus admotio.

Verumenimvero quæ de faſcino commemorauimus, parumper à re propoſita abeſſe videntur;
6 cominus accedendum, atque in mentem reuocandum, quantum poſſit hominum imaginatio non in proprium ſolummodo corpus, ſed etiam in alienum; nam & ea omnia, quæ de faſcino commemorauimus, nonnulli DD. à ſola imaginatione faſcinantis dependere voluerunt, qua putant facile poſſe vel per ſpiritus vi Imaginationis à corpore expulſos, vel per quoſdam radios, vel ipſo Animæ præſtantioris imperio in alienum corpus agere, neque ſolum quidem extra ſe in aliena corpora, ſed etiam in ipſa elementa habere potentiam Imaginationem quidam putarunt, vnde & res loco mouere, nubes cælo deducere, pluuias euocare, fulgura excitare, mare ipſum turbare, & omnia facere, quæ de ſe jactat Medea apud Ouid. *Metamorp. lib.* 7. *Fab.* 2. in his carminibus,

Diique omnes nemorum, Diique omnes noctis adeſte,
Quorum ope cum volui, ripis mirantibus Amnes
In fontes rediere ſuos, concuſſaque ſiſto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque.
Vipereas rumpo & verbis, & carmine fauces,
Vinaque ſaxa, ſua conuulſaque robora terra,
Et ſylvas moueo, jubeoque tremiſcere montes,
Et mugire ſolum, manesque exire ſepulchris;
Te quoque, Luna, trahо, quamvis temerata labores
Aera tuos minuant, currus quoque carmine noſtro
Pallent, ac pallet noſtris Aurora venenis.

nam ſunt, vt Auic. 6. *nat. ſect.* 4. *cap.* 4. & alij apud Torreb. *Demonolog. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 3. & ex noſtris apud Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracelſ. par.* 1. qui ipſos Magos hæc omnia, aut eorum partem non aliqua Dæmoniaca vi, ſed imaginationis, Animæque humanæ imperio in ipſas res fieri contendant; vnde multo facilius concedere parati ſunt, ejuſdem imaginationis virtute poſſe interdum & morbos, & ſanitatem hominibus procurari, quod ſi tantam habere vim Imaginationem patet in alienum corpus, quantam habebit in corpus proprium Imaginantis? Iam vero quamplura Matris Imaginatio in fœtum conferre poſſit, quin etiam & ipſius Patris tempore concubitus, incaſſum rememorabo, cum omnia DD. volumina infinitis hiſtoriis ſint referta hæc teſtificantibus. in proprium vero corpus vterque parentum, ac quilibet homo multo plura poteſt; an non videmus vehementi imaginatione homines à difficillimis, & inſanabilibus morbis ſeſe recolligere? an non Imaginatione ipſa corpus tam ſenſibiliter permutari in horas conſpicimus? immo, ſi nonnullis credimus, non aliena virtute, ſed ſola Imaginationis vehementia fit, vt homo in Ecſtaſim raptus de Terra eleuetur, & contra naturam, propriæ grauitatis, ibi per notabile ſpatium ex ſe ſuſtentetur. & quod futura præuidere interdum poſſit, & alia etiam admirabiliora efficere. quod ſi hæc, quæ tantam nobis admirationem incutiunt, vt perſuaderi vix poſſimus à naturalibus cauſſis fieri, tamen fieri obſeruamus, quanto facilius erit credere, poſſe in Magis dari hujuſmodi ſtigmata, quæ puncta, aut 7
quomodocunque transfixa neque ſanguinem effundant, neque dolorem excitent, concurrente ad eorum effectuum productionem fixa ipſorum Magorum Imaginatione, aut certa perſuaſione hujuſmodi ſtigmatum in eorum corporibus inuſtorum natura? nam certe imaginatione ſanguinem fluentem cohiberi poſſe neque nouum, neque admirabile eſt; dolorem autem non ſentiri diſtracta Imaginatione ad alia, & quotidiana docet experientia, & multo euidentius Stoicorum Apathia, ſeu Indolentia, qua ita perſuaſi, nullum quantumvis atrocem, ac pernecabilem dolorem perſentire ſe oſtentabant. Quin & in Reis quibuſdam experimur, ſola Imaginatione do-

loris

loris acerbitatem non ſentiri, cum aliquid ſupertitioſum fecerint, aut ſecum ipſi portauerint, cujus virtute ſibi perſuadeant, non poſſe ſe propria delicta patefacere, vndè aliquando Tormentorum acerbitatem vix ſentientes ludicum manus euadunt. Ac profecto Imag nationem corpus noſtrum ſecundum primas qualitates manifeſtè, ac inſigniter alterare quis dubitat? at ad primas qualitates, etiam ſecundarum effectus conſequi quis eſt qui neſciat? ſi ergo Imaginatio res timoris plenas ſibi repræſentans poteſt corpus frigefacere, poterit inſimul cogere, denſare, fluentem ſanguinem cohibere, & ſic de ſingulis, quemadmodum & ſi repræſentans ſibi aliquid, quod iram moueat, poteſt calfacere, poterit ex conſequenti, rarefacere, attenuare, aperire, & hujuſmodi. Itaque poterunt effectus horum Stigmatum mere naturales eſſe, & à Magorum Imaginatione, vel perſuaſione certa dependere.

8 Sed hæc omnia, quæ allata ſunt, adhuc non conuincunt dari poſſe hujuſmodi Stigmata his conditionibus dotata, quibus dotati jactatur. Quæ enim de faſcino dicuntur ſiue falſa, ſiue vera ſint, ad præſens negotium nihil omnino facere videntur. Si vllam tamen veritatem habent, à ſuis manifeſtis cauſſis originem ducunt, quas vulgo ignotas eſſe nec mirum eſt, nec quicquam intereſt; ſatis ſuperque eſt, ſi Philoſophi rationabili diſcurſu eas aſſequantur: quomodo autem ea, quæ ad faſcinum tribuuntur ſuccedant multi explicant, vide tamen, ſi libet, Thom. Eraſt. *in diſput. contra Paracelſ. par.* 1. Hucher. *de Stordit. lib.* 4. *cap. de Lamiar. imaginar.* Peucer. *de omni diuinat. gen. tit. de Incantationib.* Delrium *diſquiſit. Magic. lib.* 3. *q.* 4. *ſect.* 1. Torreblanca *Demonolog. lib.* 2. *cap.* 37. abſunt ergo omninò effectus illi à miraculi natura, & omninò naturales ſunt. Quæ deincops de Imaginationis virtute, ac vehementia in medium producuntur, partim quidem falſa omninò ſunt, vt quæ de actiuitate in alienum corpus jactantur, & quæ de Ecſtaſi, & eleuatione corporum à terra nobis aliqui obtrudunt, & quæ de Prophetia, ſiue futurorum prædictione imponunt. Partim verò de raro conſpiciuntur, & forte neque conſpecta vim Imaginationis conſequuntur, quæ tamen quod aliquid poſſit in iis, cum quibus aliquam ſortitur à Natura coordinationem, ego quidem vtcunque admitto: illud pro certo duco, ipſam per ſe, nihil quicquam operari, ſed excitaris ob conſenſum communem, quem inuicem habent, cæteris animæ facultatibus, ſed de his vide Thom. Eraſt. *vbi ſupra.* Hucher. *ibid.* Franc. Ranchin. Patholog. *ſect.* 2. *cap.* 10. Delrium *lib.* 1. *Diſquiſit. Magic. q.* 3. at verò credibile non eſt, Magos tormentis expoſitos Imaginatione ad eos effectus producendos concurrere, qui detecti capitales ſibi ipſis ſint, ex Stigmatum enim detectione abſque dubio condemnantur, potius ergo propria imaginatione ad contraria recurrent; præterquam quod, vt ajunt, Magi non aduertentes punguntur, ne ſi aduertant, dolere ſe fingant. Sed videamus vlterius, an eſſe à Natura, vel ab Arte aliquo alio modo poſſint. Conſtat enim primo, ſenſus carentiam in animalis partibus ex quamplurimis morbis 9 prouenire poſſe, vt in ſtupore, in Paralyſi, in Atrophia, in Sphacelo, & id genus aliis, in quorum nonnullis partes obſeſſas non minus ſenſu orbatas eſſe experimur, quam ſi ab ipſo viuenti animali eſſent omninò ſeparatæ, vnde eas quouis modo torquere, ſcindere, vrere, transfigere, amputare abſque vllo ne minimo quidem doloris ſenſu, licere comperimus. Quod ex eo fit, quia ſenſus inſtrumenta obſtructa in totum ſunt, ita vt à primo ſenſorio, nempè à cerebro ſpiritus, & facultatem ſentitricem non recipiant, & idcirco non ſemper eodem modo ſenſus hebetudo, ac priuatio contingit, ſed quanto magis nerui, per quos ſpiritus ad partem deferuntur, ſunt obſtructi, magis inhibetur illorum tranſitus, & magis item ſenſus obtunditur, & totali facta obſtructione, omnimoda item fit ſenſus deperditio. Quin etiam non ſolum ex prædicta neruorum obſtructione deperditur ſenſus, ſed etiam ex caloris, & ſpirituum in parte extinctione, vt in ſphacelo, extincto enim partis calore, euaneſcentibuſque ſpiritibus, jam pars non eſt amplius apta, vt tranſmiſſam à cerebro ſenſoriam facultatem excipiat, & ſic neque vllo modo ſentire poteſt, quod adeo verum in ipſa praxi comperies, vt aliqui igne partem ſphacelatam abſumi non perceperint, quemadmodum ſeruo illi euenisse narrat Paræus operum ſuorum *lib.* 11. *cap.* 12. quin etiam quotidiana experientia docet, partem ſphacelatam punctam, aut etiam ſectam nihil ſentire. Fallop. *de Tumor. cap.* 10. Hieronym. Fabric. *lib.* 1. Pent. *Chirurg. cap.* 19. Riolan. *Chirurg. cap.* 11. ſed etiam in Lepra 10 hanc ſenſus abolitionem ita conſuetam eſſe docet experientia, vt cutis longa, acu raſſa acu transfixa, nullum cauſſet dolorem, quod maximè pro Lepræ confirmatæ ſigno adducunt plures Auctores. Arnald. Villanouan. *libell. de Signis Leproſorum in fine.* Theoric. *ſua Chirurg. lib.* 3. *cap.* 55. Lanfranch. *Chirurg. m. doctr.* 1. *tract.* 3. *cap.* 7. Paræus, & alij apud Schench. *lib.* 6. *Obſerv. rubr. de ſignis Lepræ.*

Nec minus à Natura videtur fieri poſſe, vt ſanguis à parte puncta, aut ſciſſa non fluat, quia 11 ita in parte congelari poteſt, vt nullo modo fluxibilis exiſtat, conſequens enim id eſt facile in partibus euenire, quæ ſphacelari, ac emori poſſunt, Fallop. *de tumor. cap.* 10. qua ratione fit, vt in Gangrenæ ſacrificatione, quemadmodum teſtatur Langius *lib.* 1. *Epiſt.* 40. ob timorem ne ſanguis congelatus fluere nequeat, aqua ſalſa calente inciſiones irrigamus. Idemque Falloppius cum cuidam non vnum, ſed plura ſphacelata membra amputaret, ſanguinem inde non fluxiſſe narrabat, quod frequenti, etiam experientia comprobatur. Ac certè ſi gangræna in ſphacelum jam abierit, ſanguinem ita congelare neceſſe eſt, vt, carne etiam inciſa, nullo modo fluat. Non ſolum autem Natu- 12 ra, ſed etiam arte, vt nonnullis medicamentis hæc ſenſus in partibus amiſſio, & ſanguinis congelatio procurari poteſt. Nam omnia Narcotica id operari non dubitandum, cum ſimul, & ſemel partem ſtupefaciendo à ſenſu abſtrahant, & ſua intenſa frigiditate ſanguinem cogant, ita vt fluere non poſſit; vt cætera vero præteream, in partibus reſecandis medicamenta hujuſmodi virtute prædita componuntur, quibus fit, vt partes abſque ſanguinis fluxu, & abſque vllo penitus dolore ſecari poſſint; qualia plura proponuntur ab Auctoribus, & quale eſt ſingulare illud Bartolomæi Maggij *in lib. de vulner. ſclopett. cur.* relinquam Memphitim lapidem, de quo Dioſcord. *lib.* 5. *cap.* 115. & Plin. *lib.* 36. *cap.* 7. & alia. Notum inſuper eſt, dari venena non-

lia, quæ sanguinem congelando enecare soleant; & alia, quæ tantæ virtutis sunt, vt ipsa viscera, humantur, in saxeam naturam vertant, quale est ...mnis illius aqua, de qua Ouid. *lib.* 15. *Metamorphos.*

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.

...t Plinius *lib.* 2. *c.* 104. de hoc dicat nihil, sed tantum, quod lignum in prædictum flumen conjectum, ...at & in Picenum Lacũ, lapideo cortice obducatur. ...simum & illud est, quod de Torpedine narratur quotidiano experimento à Piscatoribus comprobatum quam nullus homo manu tractare posse affirmant, tanto illico torpore tangentem afficit, sed ...de albo quodam Magnete meminit Card. *lib.* 7. *de subt. transf. med.* de quo etiam ex eodem Osterman. ...10. *Aitiolog.* 8. cui acus affricta cutem, carnemque sine vllo dolore transfigere potest, quod in ...ipso expertum se esse Cardanus testatur, vtrum ...eo hic albus Magnes idem sit cum eo, qui in ...gnetia Aliæ nascitur, & qui ferrum non attrahit, ...ue Plin. *lib.* 36. *cap.* 16. prorsus ignoro. Manifestum ergo ex his est, quod tam ex Natura, quam ...arte humani corporis partes ita sensu priuari possint, vt aut punctæ, aut præcisæ neque sanguinem effundant, neque dolorem generent. At si hoc veritatem habebit, jam omnis certitudo, quam ex hujusmodi signo elicere conatur Fr. Sebastianus Michael, ...lij, ad demonstrandum reos esse Magiæ addictos & Diabolo emancipatos, omninò corruet, atque ...nescet.

At vero vbi stigmata ejus naturæ esse, quam dicimus, adhuc contendamus, nihil omninò contra ...am certitudinem probarent, quæ superius in contrarium adducta sunt. Siue enim à morbo, siue ab ...et quo medicamento dispositio in parte introducatur ita vt sensum amittat, & sanguinem puncta, ...præcisa non effundat, ea quidem nunquam easdem dispositiones, ac conditiones sortiri poterit, ...s sortiri jactant partes Stigmatizatas, nam Stigmata, vt volunt, non lædit partis actionem, cum ...non minus Stigmatizata parte, quam aliis quibusque sanis vtantur. At morbus, seu medicamentum, aut venenum quod eam dispositionem in ...introducit, ejus actionem manifestissime lædit, ...lætione fit, vt sensus obtundatur, & sanguis ...gelatur, aut obstruendo vias spirituum, ne ad ...flumat, aut calorem ipsum natiuum in ipsa ...extinguendo.

...erò in ...lerisque differt affectio in parte à Stigmate ...amentaneo introducta, ab ea quam Morbus, ...s introducere potest, vt prosequitur etiam ...Hasl. & cum eo Osterman. & primo quoad ...rundinem, Stigma enim minimam carnis partem mortificat, morbus autem etiam si posset ...semper minimam particulam occupare, semper ...augebit, neque designata magnitudine sese ...net. Sed quia vbi introducit talem dispositionem quæ partem corrumpat, introducit etiam calorem putredinalem, qui semper procedit corrumpendo, ac necessitate sese dilatat, ac partem post ...corrumpendo, tandem non longo tempore totum animal absumit; quod non tantum in conclamato Sphacelo verificatur, sed etiam in Gangrena, ...hæc semper procedit vicinas partes corrumpendo. Fallopp. *de Tumor. cap.* 10. neque solummodo Gangrena in sphacelum abiens cõrumpit, sed etiam venas, arterias, neruos, & ossa ipsa, Gal. *lib.* 6. *Meth. cap.* 5. & ex eo Fallopp. *ibid.* idemque euenire, si ab Arte medicamentis hujusmodi dispositiones procurentur, certum est, quia & hæc medicamenta nonnisi partem, ipsiusque natiuum calorem absumendo, ac corrumpendo insensibilitatem, & sanguinis influxibilitatem excitare possunt; necesse ergo est non in minima particula hujusmodi affectionem consistere posse, sed in dies latius serpere, quousque totum hominem corrumpat.

Differunt secundo in hoc ipso, quod diximus, nempè quod Stigma non se latius propagare solet, sed quamquam particulam, quam obsederit, vita priuet, ac omninò corrumpat, vt placet F. Sebastiano Michaeli (quia mors ipsa partis corruptio est) non tamen corruptio hæc vltro procedit, sed nescio quo miraculi genere à prædicto Fr. Sebastiano in medium producto, calor ille putredinalis absque vlla vlteriori actione torpet, & euidentissimo miraculo prout necessario concludere licet, pars mortua cum viuis conuiuit, quod certe de partibus ex medicamentorum vi ita affectis, nullo modo naturaliter euenire potest. Sed naturæ necessitate vna particula corporis etiam minima demortua, necesse est, nisi à viuente corpore separetur, totum corpus corrumpi, & idcirco vtimur partium, integrorumque membrorum incisione, cum ea sphacelata, ac corrupta sunt, quemadmodum notum Medicis est.

Differt tertio pars Stigmatizata à parte, quæ ex morbo insensibilitatem, & corruptionem contraxerit, quia Stigmatizata pars neque colore, neque odore malo, neque alio quouis signo pro corrupta, ac mortua sese prodit, at contra pars ex morbo affecta & liuore, & nigredine, & malo odore, putridaque exhalatione, diffluentia ipsius carnis, partiumque subjacentium, aliisque pluribus signis corruptionem consequentibus sese manifestat, vt tradunt DD. inter quos præcipuè si libet vide Fallopp. & Fabritium *loco supracit.* ita vt Stigmatizatam partem, etiam si mortua sit, vt paradoxe vult Fr. Sebastianus, à sana in nulla re differre comperias, nisi sensus carentia, & sanguinis influxibilitate, quibus conditionibus tantum cum morbosa, & sphacelata, aut aliter male affecta conuenit. Vndè omninò concludendum est, neque à Natura, neque ab arte talem dispositionem in viuentis corporis particulis excitari posse, vt neque sentiant, neque sanguinem effundant, neque viuant: itaque quandocunque hujusmodi Stigmata in alicujus de Magia suspecti corpore adinuenirentur, dicendum omninò esset, ea à Natura esse non posse, sed dari hæc Stigmata cum his conditionibus jam per ea, quæ in superioribus sunt adducta, impossibile judicandum.

SVMMARIVM.

1 *Judicium de Stigmatibus videtur suspendendum.*
2 *Stigmata deprehendi non possunt, nisi ab ipsis Magis primo designentur.*
3 *Judicium à Stigmatibus desumptum quam tutum.*
4 *Stigmatum detectio aut impossibilis, aut non tuta, aut non licita.*

Ex præcedentibus quid eliciendum.

QVÆSTIO V.

ENimvero si pro veritate libere, & absque verborum circumuolutione differendum est, cum ea,

Digitized by Google

ea, quæ ab Auctoribus de ſtigmatibus traduntur, partim dubia, & incertiſſima ſint, partim vndequaque inuerſimilia, partim vero omnino falſa, quouſque certiora, magis veriſimilia, ac magis
1 vera adducantur, judicium de ſtigmatibus ſuſpendendum videtur, præſertim quia etiam ex rationabili diſcurſu falſitas, & inuerſimilitudo plurimorum, quæ à nonnullis traduntur, luculenter demonſtratur. Neque tamen ea, quæ à magis veridicis Auctoribus in medium afferuntur omni difficultate carere judicabit quiſquis ea, quæ nos produximus, probe examinare voluerit. Habent Iudices vnde facilius Magos detegant, quam ex ſtigmatum indicio, immo majorem ſemper difficultatem habet cognitio, quam ex ſtigmatibus deſumere fatagunt, quàm ea, quæ tormentis extorqueri à Magis poteſt. quippe cum ſtigmata, vel iis tradentibus, qui mordicus eorum veritatem tuentur, deprehendi à quoquam vix poſſint, niſi ſeſe ipſi Magi prodant,
2 ſtigmatumque locum, ac ſitum oſtendant. oportebit ergo ſemper præcedere eorum aſſentum, & confeſſionem, antequam per ſtigmata deprehendantur, ita vt poſtmodum ſtigmatum detectio inanis, & ſuperflua futura ſit, niſi ad facti euidentiam aliquid operetur.

Sed videamus vlterius quam tutum ſit judicium,
3 quod à ſtigmatibus in Reis repertis deſumi poteſt. demus igitur Magum aliquem confiteri ſe a Dæmone ſtigmata recepiſſe, eaque in proprio corpore deſignet; tunc ergo ad experimentum veritatis capeſſendum accedamus. jam vero probauimus, non poſſe naturaliter partem animalis viuentis ita affici, vt ſenſum nullum habeat, & ſanguinem non contineat, abſque eo quod inſimul vitam amittat, & totum deinceps animal abſumat. ergo in probatione ſtigmatum alterutrum ſequatur neceſſe eſt, aut Dæmonem ſua actiuitate ſemper concurrere ad hoc, vt pars eo modo affecta neque corrumpatur, neque corrumpat, ſi vere ita eſt affecta, aut id per præſtigium operari, ſi vere ita affecta non ſit. at primum affirmare videtur inconuenions; quia cum, vt DD. volunt, Dæmonis potentia irrita ſit in Reos, quandocunque in Iuſtitiæ manibus detinentur, & patet, quia non poteſt tunc Dæmon ſua potentia efficere, vt Rei tormentorum acerbitate victi ſua delicta non fateantur, vt experienta ipſa docet, contrarium eſſet verius, ſi poſſet tunc temporis ad libitum circa Magos operari, & facere, vt pars ſtigmatizata neque dolorem puncta ſentiat, neque ſanguinem effundat, neque putreſcat, ſi per ſtigmatizationem jam amplius non viuat. quod ſi poſterius affirmemus, tunc certe experimentum ſumere ejus illicitum omnino eſſet, vt Theologi Leodienſes, & Louanienſes etiam exiſtimarunt apud eund. Oſterman *ſect.* 12. quia non niſi mediante ipſo Dæmone ſuis præſtigiis ad id concurrente, hoc fieri poteſt; quod & dictu improbandum eſt, & facto peſſimum, cum ex ipſius Dæmonis atteſtatione hunc, aut illum condemnare, aut abſoluere oporteat; nam aut Dæmon cogi poterit per Iuſtitiam ad detegenda Magorum ſtigmata, aut non. ſi primum, oportebit id fieri diuina virtute, & ſic ſemper in hoc interueniet miraculum, Deumque ad Iudicis libitum miracula operari erit dicendum, & quaſi ab ipſo cogi, quod eſt ridiculum, & abſurdiſſimum, ſi ſecundum in libera poteſtate Dæmonis erit hunc, aut illum detegere, & nocentem condemnare, innocentem abſoluere, quod etiam nullam habet veritatem. ergo 4
etiam ſi fateamur dari hujuſmodi ſtigmata, eorum detectio aut non erit poſſibilis, aut non erit tuta ex ſuperioribus.

Verumenimvero cum ſtigmata in his Quæſtionibus impugnaſſe forte legentibus videar, illud denuo admonere non deliſtam, non id mihi propoſiti fuiſſe, vt probare conaret Stigmata vere non dari, hoc enim, vt quiſquis elicere ex iis, quæ ſcripſi, poterit detrectare, cum ad hiſtoriam pertineat, cujus veritati ſtare propria experientia deſtituto conſentaneum eſt, nequaquam auſus ſum, ſed poſſe ejus naturæ eſſe hujuſmodi ſtigmata, cujus eſſe jactantur, ita vt Magos certiſſime detegant, & Magiæ ſint characteres infallibiles, ego quidem ob enarratas rationes in dubium reuoco, nunquam tamen idipſum inficiaturus, dummodo aut certiori experientia per integræ fidei viros, aut per propriam confirmetur, aut aliud Sancta Mater Eccleſia injungat.

Cæterum, Deo fauente, ad finem jam harum Quæſtionum perueni; nonnullas autem materias, quas in vnum Titulum rejeceram, cui Miſcellaneorum feceram nomen, vt, quæ comprehendebat ea; quæ de irregularitate occurrebant à Medico conſideranda, & quæ de morbis, ob quorum cauſſam, vel Profeſſio impediri ſolet, vel Coadjutor dari, & quæ de iis, quæ ab Itinere faciendo excuſant, & quæ de ſalubri victus ratione in Jejunis obſeruanda pertractabat, idcirco prætermiſi, quod videar mihi ea omnia ſparſim in his Libris complexus.

Libri Septimi Finis.

PAV-

Digitized by Google

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES.

Liber Octauus.

CONTINENS

TITVLOS TRES,

quorum

Primus de Irregularitate.
Secundus de Remediis Medicis.
Tertius de Clauſura Monialium.

ADMODVM REVERENDO

DOMINO DOMINO

ANTONINO DIANÆ

Clerico Regulari,

AC CANONISTÆ CLARISSIMO,

Paulus Zacchias Medicus F.

CVm vltimam imponerem manum hiſce Quæſtionibus meis Medico - Legalibus, plura occurrerunt circà irregularitatem adnotanda, quæ medicam ſpeculationem requirebant; ea in vnum Titulum congeſſi, non contentus iis, quæ ſparſim in aliis libris, quandocumque mihi ſeſe obtulit occaſio, adnotaueram. Hæc tuæ cenſuræ ſubjicio, ac nomini tuo inſcribo, maximè enim conſentaneum viſum eſt, Canonicum argumentum Summi Canoniſtæ nomine decorare. Vale, ac me ama.

PAV-

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM.

LIBRI OCTAVI

TITVLVS PRIMVS, De Irregularitate.

Continens Quæſtiones vigintiquatuor; quarum

I. *Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circa eam Medicus conſiderare poſſit.* 581
II. *De Irregularitate ſpirituali, & vtrum Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.* 582
III. *De Irregularitate ob cauſſam Morbi in genere.* 585
IV. *De Morbis magis ſpecialiter, & primò de iis, qui ſecundùm Canoniſtas ad Animum ſpectant.* 586
V. *De Epilepſia, & Apoplexia.* 589
VI. *De cæteris Morbis, ex quorum culpa homo cuadit Irregularis, & primò de morbis Capitis.* 592
VII. *De vitiis Oculorum.* 594
VIII. *De Naſi vitiis, Aurium, ac Labiorum.* 598
IX. *De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingiuarum, & Linguæ.* 600
X. *De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum ſpiritalium.* 602
XI. *De Stomachi, ſeu Oeſophagi, & Ventriculi vitiis.* 604
XII. *De vitiis Inteſtinorum, Hepatis, & Lienis.* 605
XIII. *De Renum, & Veſicæ Vrinariæ vitiis.* 607
XIV. *De vitiis Membrorum generationis.* 608
XV. *De externarum partium vitiis, & primò de vitiis Capillorum, cutis capitis, Colli, Spondilium, & Vertebrarum.* 611
XVI. *De faciei, & conſpicuarum partium cicatricibus, Maculis, & defædationibus.* 612
XVII. *De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.* 613
XVIII. *De Cruvum, & ambulationis vitiis.* 614
XIX. *De Membris ſuperfluentibus.* 615
XX. *De Podagra, & Arthritide.* 615
XXI. *De Scabie, & Lepra, cæteriſque cutis infectionibus.* 616
XXII. *De Morbo Gallico.* 618
XXIII. *De Febre, & Peſte.* 620
XXIV. *De Irregularitate Fœminarum.* 622

Digitized by Google

LIBRI OCTAVI
TITVLVS PRIMVS.
De Irregularitate.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas quid, ex Canonistis.*
2 *Irregularitas quid ex propria sententia. & num. 5.*
3 *Irregularitas spiritualis quæ.*
4 *Vitium refertur ad corpus, & ad Animum.*
6 *Irregularitatis species.*
7 *Irregularitatis duæ species, de quibus considerare potest Medicus.*
8 *Deformitas quid.*
9 *Irregularitas incurritur ex vitio proprij, corporis, & alieni, & quomodò.*
10 *Chirurgus incidens non est irregularis.*
11 *Irregularis semper non est, qui alium facit irregularem.*

Irregularitas quid, & quotuplex, & quænam circà eam Medicus considerare possit.

QVÆSTIO I.

TAnta est apud Catholicos sacrorum reuerentia, vt meritò ij, qui ad ea ministranda per sacros ordines promouentur, non Animi tantùm, sed corporis etiam quacunque notabili labe carere debeant, vndè si quando alterutram, vel vtramque contraxerint, polluti ob id censeantur, nequè vlteriùs promoueri, aut, si jam promoti sint, in sacris ministrare per sacros canones permittantur. Inter ea verò, quæ vnam, vel alteruttam, vel vtramque labem conciliant, vndè vel promotionis ad sacra, vel administrationis in iisdem emanat impedimentum, nonnulla sunt, quæ Medicam considerationem requirunt, de quibus ipsi quoque Theologi, & Canonistæ verba facientes ad Medicos recurrunt, vt in processu sermonis patebit. Ea igitur de re licet jam in cuulgatis quæstionibus sparsim, & incidenter nonnulla interdum ad hoc argumentum pertinentia adnotauerim, tamen quia & plura considerauda supersunt, & in particularibus multa occurrunt, quæ non leue dubium excitare possunt, de præsenti magis peculiariter de singulis scribere decreui, quæ ad hanc materiam pertinere videntur; in quibus pertractandis à consueto, & mihi aliàs familiari modo non recedam, qui semper is fuit, vt ea tantùm quæ ad meam professionem spectant, asserriuè doceam, cætera verò, quæ ad alios pertinent professores, proponam tantùm, aut non nisi conditionaliter, & quatenùs non aliter iisdem professoribus visum fuerit decidere ambigam, quod tantò curiosiùs & in aliis argumentis præstiti, & in iis præstabo, quantò ad Theologos, & Canonistas ea spectare magis nouerim, cùm non nisi prout hi edocere ex Catholicæ fidei documentis me debent, omnia, ac singula à me proferri desiderem.

Antè omnia igitur quærendum primò est, quid nam sit Irregularitas, quæ quidem a Canonistis diuersimodè definitur; plures tamen eorum conueniunt in hoc, quòd Irregularitas Canonicum impe- 1
dimentum sit ex facto, vel defectu prouenieus, quo quis prohibetur ad sacros ordines promoueri, aut in sacris ministrare. Nicol. Plouius *ex Duran. de Irregularit. num.* 1. & ex Io. Andræa, & Archidiac. Majol. *de Irregularit lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. & ex Medicis Gaspar Tustan. *de Cleric. Med.* §. 2. Habet etiam suam peculiarem definitionem Nauarr. *in Manuel. cap.* 27. *num.* 191. aliasque ex aliis affert idem Majol. *loco citato.* quas tamen putat ipse non explicare rem totam (rei naturam dixerit Philosophus) immò difficile omninò existimat veram ejus rei definitionem afferre, quod tamen non videtur adeò arduum, quin definitio assignata non videatur sufficiens ad rei Naturam explanandam multò melius, quàm aliæ per eum allatæ, & mihi quidem quatenùs saltem ad meum facere possit argumentum ea sufficientissima videtur. Si tamen peculiarem Irregularitatem, 2
de qua Medicus signanter considerare potest, definire velim, dicam, Irregularitatem esse impedimentum ab Animi, vel corporis vitio emanans, cujus causa prohibetur homo à Canonibus ad sacros ordines promoueri, vel in sacris ministrare. Dico ergò esse impedimentum, quià Irregularitas hoc peculiare habet, vt impediat hominem ad ea consequenda ex sacris, quæ cæteri liberè consequi possunt, & absque vlla exceptione. Dictum deinceps est, emanans ab Animi, vel corporis vitio, non vt comprehendam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, vt Dementiam, Epilepsiam, & his non absimiles, hos enim ipsos morbos, qui ad Animum spectant, Medici ad corpus referunt, quòd ex vitio corporis hi quoque originem habeant, sed vt comprehendam quasdam irregularitates ex facto, vel defectu prouenientes, vt quæ oritur ex debilitatione, mutilatione, & priuatione membrorum in alio ex culpa admissa, hæ enim videntur Animum coinquinare ob reatum, cùm ad corpus nihil pertineant, & idcircò has irregularitates jure me- 3
rito spirituales appellauerim, cæteras autem corporales.

Dictum insuper est ex vitio, non ex morbo, quia 4
vitium & ad corpus, & ad Animum referri potest, vt patet *ex l. Ob quæ vitia. ff. de Ædil. edict.* licet idem de morbo eueniat, sed certè vniuersaliot est acceptio vitij, quàm morbi non ob aliud, nisi quia vitium ad Animum quoque, & ad mores refertur, non sic autem morbus, nisi per similitudinem, nam timiditatem, mœstitiam, iracundiam, & id genus alios affectus dixerimus, non morbos, vt cæcitatem, mutitatem, surditatem, & morbos dicemus, & vitia, quæ luculentiùs parent *pest. 1. ff. eod.* Cætera denique verba declarant Irregularitatis esse-

ctus, & vicem gerunt cauſſæ formalis, poſito enim tali impedimento tanquam cauſſa primaria, neceſſariò conſequitur prædictus effectus, nempè vt illicò tale impedimentum habentes prohibeantur à promotione ad ſacros ordines, & ab eorum adminiſtratione, ac efficiantur irregulares. At verò ſi magis conciſam, magiſque Philoſophicè traditam deſideramus Irregularitatis definitionem, dicamus,
5 quod Irregularitas eſt inhabilitas prohibens hominem ad ſacra promoueri, vel in illis miniſtrare; ſic enim omnes, ac qualcunque Irregularitatis ſpecies comprehendemus, non ſolùm, inquam, eas, de quibus nos Medici conſiderare poſſumus, ſed eas quoque, quæ ad Canoniſtas mere pertinent; quandocunque enim quis ex quacunque cauſſa inhabilis redditur ad promotionem ad ſacros ordines, vel ad miniſtrationem eorum, dicetur contraxiſſe irregularitatem.

6 Cæterùm irregularitatis plures ſunt ſpecies, & Nauarra quidem *loco citato*. Ejus quinque ſpecies conſtituit, alij verò multò plures, vt duas tantùm ego conſtituam, cùm duæ tantùm ſint, de quibus Medicus conſiderare poteſt, jam à me commemo-
7 ratæ, nempè ſpiritualem, & corporalem, quas irregularitates pœnæ, & inhabilitatis dicunt, & illa quidem continet Irregularitates emanantes ex Animi vitio ob admiſſam malitiam ex aliquo facto, vel defectu, vt exemplificando in Medico, ſi exhibeat ad malum finem medicamentum abortiuum animati fœtus, vel venenoſum, aut ſi ex affectata ejus negligentia remedia in curando ſint procraſtinata, & infirmus ex hoc perierit, & in aliis cùm quis alium ad malum finem mutilauerit, aut deturpauerit. Alia verò continet Irregularitates ad corpus ſpectantes, nempe eas, quæ proueniunt ex inducentibus membrorum debilitates, mutilationes, & priuationes, aut quæ procedunt ex aliis quibuſdam morbis, aut quas etiam inducit inſignis deformitas, quas omnes ex corporis morbo procedere conſtat, quia non ſolùm debilitates, mutilationes, & priuationes membrorum verè morbi ſunt, ſed & ipſa
8 deformitas morbus eſt, cùm nihil aliud ea ſit, quàm vitium lædens corporis formam, & pulchritudinem, ſeu decorem hominibus conuenientem.

Circa hæc igitur Medici judicium verſari poteſt, quia de morbi grauitate, & leuitate, & quatenùs aliquis morbus, ac quantùm actiones lædat, & qua ratione, & quas peculiares actiones, ſolus ille judicare debet, nec de his ſolùm, quæ ſanitatem, & liberum corporis vſum labefactant, ſuam ſententiam Medicus interponere poteſt, ſed etiam de his, quæ ad formam, & decorem pertinent, quia ex ſuæ ipſius Artis principiis Medicus rectè nouit, quænam requirantur ad bonam, & decentem corporis formam, & conſequenter quænam ſint, quæ formæ bonitatem aliquo modo, ac quandò, & quatenùs lædant.

9 Et quia, vt ſuperiùs dicebam, Irregularitas non ſolùm incurritur ex debilitate, mutilatione, & priuatione membrorum, & deformitate proprij corporis, ſed etiam quandò has ipſas debilitates, mutilationes, & priuationes membrorum, & defor-
10 mitates inducimus in alieno corpore ad malum finem, vel ex culpa noſtra (quia Chirurgus debilitans, mutilans, priuans, aut deformans ob ſanitatem recuperandam non dicitur Irregularis, vt eſt communis Canoniſtarum opinio. Summa Ang. *verbo Medicus num.* 4. Summa Silueſtr. *verb. eod. vers. Tertium.*) idcircò quemadmodum priorem irregularitatem ex vitio corporis prouenire patet, ſic poſteriorem ad Animam referri non eſt dubium, vt dixi. Sed poſterior hæc irregularitas eatenus contrahitur, quatenùs quis dat cauſſam Irregularitati in alio mutilando, debilitando, incidendo, deformando, non tamen hoc perpetuò verum eſt, 11
quòd irregularis ſit, qui alium facit irregularem, Nauarr. *in Man. Conſeſſ. cap.* 27. *num.* 207. *& lib.* 5. *Conſ.* 20. *num.* 2. quia Chirurgus, vt diximus, qui incidendo alium irregularem facit, non eſt irregularis, ſed habet locum ea concluſio quandocunque quis non ſine culpa alium facit irregularem, debilitando, mutilando, incidendo, deformando, vt ex jam dictis patet.

SVMMARIVM.

1 *Idem vitium inducit irregularitatem in vitiato, & in eo, cujus culpa vitium contrahitur.*
2 *Medicinæ exercitium maximè obnoxium irregularitati ob errandi promptitudinem.*
3 *Medicinæ exercitium an faciat hominem irregularem.*
4 *Qua maximè ex cauſſa ambigatur, quòd Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem.*
5 *Ægro moriente, aut mutilato ex culpa Medici, Medicus eſt irregularis.*
6 *Exercitium Medicinæ non eſt in Iure Clericis prohibitum, etiamſi ſint in ſacris conſtituti.*
7 *Nemo naſcitur doctus, ſed diſcendo doctus euadit.*
8 *Medicus aliquando in Arte peccare eſt inevitabile.*
9 *Medicus cùm non poſſit effugere aliquandò culpam, non poteſt effugere irregularitatem. & num.* 11.
10 *Clericis non prohibetur exercere Medicinam.*
12 *Clerici prohibentur mederi ob inevitabilem neceſſitatem incurrendi culpam mortis, vel deformitatis.*
13 *Medicinæ exercitium non facit aliquem irregularem per ſe, ſed ex accidenti inſeparabili, ob inevitabile errandi periculum.*
14 *Chirurgia an faciat hominem irregularem.*
15 *Phyſica eſt magis errori obnoxia, quàm Chirurgia.*
16 *Chirurgia hominem non dehonestat, ſed eſt Ars nobilis.*
17 *Empirici cur debeant eſſe irregulares.*

De irregularitate ſpirituali, & vtrum Medicinæ exercitium inducat Irregularitatem.

QVÆSTIO II.

SVperfluum eſt de hac ſpecie Irregularitatis verba denuò facere, ſtantibus iis, quæ in fine præcedentis Quæſtionis diximus: ſiquidem idem vitium, quòd inducit irregularitatem in corpore noſtro, idem etiam inducit irregularitatem in alio, quotieſcunque ex ejus culpa nos tale vitium contrahimus; itaque membri defectus, cæcitas, deformitas ex cicatrice, aut ex alia cauſſa, & alia vitia id genus, quæ Te Irregularem faciunt, facient etiam me Irregularem, ſi ex mea culpa talem membri defectum, aut cæcitatem, aut deformitatem, aut aliud quodcunque vitium contraxeris. Quæ ergò conſiderantur tanquam vitia corporalia inducentia Irregularitatem in tuo corpore, conſiderantur tanquam vitia ſpiritualia inducentia irregularitatem in me

me ipſo ex admiſſa culpa; atque hoc pacto per ſingula vitia diſcurrendo in ſingulis ſeqq. quæſt. dupliciter conſiderabuntur, & tanquam inducentia irregularitatem in corpore proprio, & tanquam inducentia irregularitatem ob admiſſam culpam in eo, qui in culpa eſt, in caſibus, in quibus id habet locum.

2 Quoniam autem Medicinæ exercitium maximè obnoxium eſt ob errandi promptitudinem huic Irregularitati, quæ ex culpa contrahitur ob introductum aliquod vitium in corpus alienum, idcircò non ab re celebertima illa quæſtio hic diſcutienda, 3 vtrum nempè Medicinæ exercitium faciat hominem irregularem, nec ne, de qua materia integrum, ac diligentem tractatum habemus Doctoris Gaſparis Triſtan Valentini Præsbiteri Theologi, Canoniſtæ, ac Medici, cui titulus eſt de Clerico Medico. Ejus copiam mihi fecit D. Franciſcus de Curtis Medicus Neapolitanus inſignis vir non pœnitendæ, neque aſpernendæ doctrinæ; in quo tractatu Auctor & rationibus, & auctoritatibus quamplurimis id primùm nititur probare, Medicinæ exercitium neminem facere irregulatem, atque ea de cauſſa nequaquam eſſe Clericis prohibitum; apud eum igitur multa poterit Lector tam pro negatiua, quàm pro affirmatiua ſententia reperire, ego tamen brevitati quo magis fieri poteſt, conſulens in compendium omnia redigam, & quid ex mea ſententia concludendum ſit aperiam. Antè omnia ergò videamus, ex qua potiſſimum cauſſa dubitari poſſit, quòd Medicinæ exercitium faciat hominem inhabilem tam quoad ſuſceptionem, quàm quoad ordinum adminiſtrationem, ita vt irregularis euadat; ac certè (ſi de Medico Phyſico tantùm verba faciamus) 4 aliam cauſſam adducere non poſſumus, niſi periculum incurrendi culpam mortis, vel mutilationis, vel priuationis membri, vel deformationis Ægrotantium; quandocunque enim hæc ex culpa ipſius Medici 5 eueniant non lata tantùm, ſed forte etiam leui, immò leuiſſima vt ex Majolo infrà, Medicus vt quicunque alius, qui occidit, aut debilitat, aut mutilat, aut deformat, aut earum rerum aliquo modo eſt cauſſa, & auctor, & in ſumma quandocunque aliquam culpam in his habet, vel ex dolo, vel ex ignorantia, vel ex negligentia, irregularitatem incurrit. Summa Silueſtr. *verbo Medicus num.* 1. *verſ.* 2. debet, *& num.* 7. Summa Ang. *verbo eodem.* Nauarr. *cap.* 27. *num.* 228. *in Man.* Majol. *de Irregul. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 1. Ergò ſi hoc periculum abſit, quia Medicus eſt doctus, & diligens, & ſequitur ſuæ ipſius Artis præcepta, nec ſine ſufficienti ratione ab iis diſcedit, exercendo Medicinæ artem Irregularitatem non incurrit, vt omnes Canoniſtæ vnanimiter ſentiunt, & probat abundè ſupracitatus Gaſpar. Triſtan. *de Cler. Med.* §. 2. & deinceps; aliàs enim, vt idem Gaſpar Triſtan pluribus probare proſequitur, 6 non eſt prohibitum in Iure Clericis etiam in ſacris conſtitutis, etiam ipſis Præsbiteris Medicinæ exercitium, ſi ergò non eſt probibitum Clericis, non poteſt vllo modo inducere irregularitatem; ſed tota difficultas, vt mihi videtur, in eo conſiſtit, vtrum probabiliter dari poſſ[it] Medicus tam doctus, ac diligens, vt ſemper ac in ſingulis medendi caſibus ſit à culpa immunis; hoc enim ego non dicam abſolutè eſſe impoſſibile, ſed impoſſibilitati proximum, ſtante Artis difficultate, & hominum inexperientia, antequam ſaltem ex longo tempore firmam aliquam experientiam aſſequantur; nemo enim naſcitur doctus, 7 aut ſubitò euadit in Arte expertus, ſed diſcendo doctus euadit, ac multo tempore experientiam conſequitur, & ipſa Medicinæ temporis longitudine addiſcitur, vt patet ex aſſidue decantato Hippocr. *Aph. lib.* 1. *p* Ars longa, vita brevis; immò, vt inibi habetur, experimentum eſt periculoſum, ob errandi promptitudinem; itaque impoſſibile eſt, vt ſaltem inter ediſcendum tam ſecurus Medicus ſit de ſua doctrina, & diligentia, vt ſemper culpa ſuccedentis mortis, aut deformitatis, aut debilitatis, & priuationis membrorum vacare ſe affirmare poſſit; nam ſi Hippocrati credimus (ſed cur tanto homini non credemus?) exactam certitudinem in operibus Medicinæ raro videre contingit, vbi ergò ſecundum plurimum incertitudo militat, difficile, immò impoſſibile eſt non delinquere; vndè idem Hippocrates non cogit Medicum operam dare, vt non delinquat, hoc enim pro impoſſibili ducit, & ad impoſſibile nemo tenetur l. [impoſſibilium ff. *de Reg. Iur. c.* nemo poteſt *in* 6. *de Reg. Iur.*] ſed vt parum delinquat, & quàm minimum, eumque Medicum præ cæteris laudandum cenſet, qui parùm peccet, cùm omnibus hoc cómune ſit, vt aliquandò peccent, quaſi ineuitabile ſit Artifici aliquandò peccare, ſed hoc ex quadem neceſſitate contingat. Itaque non tam tutò, ac de facili pronuntiandum videtur, poſſe Clericum etiam in ſacris conſtitutum Medicinam exercere, aut Medicum abſque diſpenſatione promoueri poſſe, ſi illum conſcientia non remordeat alicujus notabilis erroris, aut culpæ admiſſæ, ex qua ſui ægrotantes aut perierint, aut alicujus membri liberum vſum perdiderint, aut inſigniter deformati remanſerint; & quiſnam erit hic, qui omnia tuta conſcientia exequi potuerit? Non id de me mihi, ita me Deus amet, vnquam perſuaſerim, nequè fortè Hippocrates ipſe id de ſe ſibi perſuaſiſſet, nequè vnquam perſuaſit, cùm proprios errores aliquandò ingenuè faſſus ſit. Niſi condonetur ergò ſufficere Medico ad euitandam irregularitatem habere communem quamdam intelligentiam, nec debere omnia quæ quæcunque ex culpa ejus eueniunt, facere illum irregularem, acta certè de nobis res eſt, nam cùm non poſſimus ſemper 9 culpam effugere, non poſſumus effugere irregularitatem; & tamen cum his omnibus juxtà tradita per D. Gaſpar Triſtan *vbi ſuprà.* Clericus non pro- 10 hibetur exercere Medicinam, neque ex ejus exercitio irregularis euadit: nam etiam ſtante, vt ille inculcat, artis difficultate, & tam ampla errandi occaſione, dummodò Medicus ex ſe faciat ea omnia, quæ facere tenetur, irregularitatem non incurrit, quod etiam exiſtimat Nauarr. *in Manual. cit. cap.* 27. *num.* 217. *in fin.* dummodò culpa abſit. idemque Farin. aſſerit *Fragm. crimin. par.* 2. *litt.* 1. *num.* 416.

Ego verò liberè contrà propriam Artem pronuntiare non deliſtam, ac dicam, nequaquam fieri poſſe, vt in omnibus, ac ſingulis caſibus, qui Medi- 11 co ſeſe inter medendum offerunt, ipſe ita à culpa ſit immunis, vt irregularitatem effugiat, dummodò ex quacunque culpa irregularitas incurratur; ſiquidem vbi Medicus eos tantùm morbos curaret, qui neque vlli vitæ periculo ſunt conjuncti, neque apti ſunt ad vllam deformitatem, aut inſignem membri debilitatem Ægris conciliandam, poterit fortè abſque eo quod culpam vllam irregularitatem cientem incurrat, ægrotantibus mederi, aliàs verò, quantùm ego exiſtimo, nunquam euitare poterit talem culpam, ac tantò verius id erit, quantò etiam quælibet leuis culpa in hoc ſufficit ad inducendam Irregularitatem, vt ex pluribus Majol. *cit. lib.* 2. *cap.* 12.

num. 2. cum tali leui culpa Medicum semper carere
12 sit impossibile, & hanc ob causſam clerici omninò prohibeantur exercere Medicinam, ita vt ne pro miserabilibus quidem personis, nec pro consanguineis mederi permittantur, & de rigore Iuris susceptum ordinem sacrum administrare prohibeantur, si exerceant, ex his, quæ prosequitur Majolus *loco citato num.* 7. benè igitur ex Panormitano Gaspar
13 Tristan *loco citato* §. 1. concludit, Artis Medicæ exercitium non facere irregularem per se, sed ex accidenti, addam ego, inseparabili, nempè ob ineuitabilem culpam inter medendum. In abstracto enim suppositâ nunquam fallibili diligentia, & sufficienti scientia, adeò vt Medicum omni culpa vacare imaginemur, non facit exercitium Medicinæ medentem irregularem, at in concreto hoc nunquam habebit omnimodam veritatem, cùm impossibile sit, vt toties dixi, Medicum semper culpa vacare.

Cæterùm quia nomine Medici non solùm veniunt Physici, sed & Chirurgi, & omnes, qui aliquam Medicinæ partem exercent, vt Phlebotomantes, Pharmacopolæ, Empirici, Chimici, quin & ipsæ etiam obstetrices, de singulis peculiariter
14 videndum. Ac primò de Chirurgis, nam de iis rationabiliùs dubitatur, an etiam omni culpa vacantes, incidendo, secando, vrendo, mutilando, deformando etiam propter ægri salutem, tamen ex his actibus fiant irregulares: certum enim est, Clericos ab his actibus exercendis prohiberi, vt *in c. sentent. sanguinis. ne Cler. vel Mon.* ergò sequitur indè, quòd exercentes tales actus sint irregulares, & vide ad hoc quæ affert Panormit. *in d. c. sentent. sanguin. num.* 11. vbi tres assignat causſas, propter quas Chirurgia Clericis sit prohibita, nempè ob periculum erroris, quod ei inest, propter lubricum conscientiæ, & propter dubium curationis euen-
15 tum, licet certè magis errori obnoxia Physica sit, quàm Chirurgia; nam si comparaueris doctum Physicum, ac doctum Chirurgum inter se, certè semper faciliùs errabit Physicus, quàm Chirurgus; hic enim in suis operationibus habet vt plurimum produce ipsos sensus externos, quorum ope assequitur quæ assequi est necesse, ille verò cogitur discursu, & conjecturis assequi quod intus in corpore latet; at quantò magis fallax discursus est, quàm sensatio, tantò magis errori obnoxius Physicus, quàm Chirurgus, & idcircò majori cum securitate procedit operando Chirurgus, quàm Medicus Physicus, eaque de causſa admodum turpe judicatur ab Hippocr. *in lib. de Med. vers.* 5. non contingere à Chirurgia quod velis, at Physicus magis errando excusſatur, quia faciliorem occasionem errandi habet, & in docto quoque periculosa est ignorantia eorum, quæ neque ipse, non obstante, quod doctus sit, nouit, cùm tam necesse fuerit ea inter operandum noscere; periculosa item est in ipso negligentia quæcunque, quæ cum omnia dent causſam errandi, & incurrendi irregularitatem, non mirum si ex his voluerint aliqui Canonistæ, Physicum esse irregularem, vt sentit Majol. *lib. 2. de Irregul. cap.* 12. *num.* 1. & tamen licet Physica magis errori sit obnoxia, quàm Chirurgia, & magis prædominetur in illa, quàm in hac lubricum conscientiæ, & magis item habeat illa, quàm hæc dubios curationis euentus, non est clericis prohibita ex communi DD. sententia. Existimauerim ergò magis adæquatam causſam ejus prohibitionis exercendi nimirùm chirurgiam in Clericis esse ob ipsarum operationem Chirurgicarum conditionem, quæ non tantùm fiunt cum aliquo dedecore, & ob id Clericis videntur non conuenire, sed etiam habent adjunctam membrorum mutilationem, aliquamve corporis deformationem. Ex his ergò dico, quod Ars Chirurgiæ præter tres causſas à Panormitano assignatas, facit insuper hominem irregularem propter indecentiam exercendi, tum quoquè propter crudelitatem mutilationis, aut deformationis, quam habet omninò conjunctam, licet enim excusſari possit Ars, ex eo quod tendat ad optimum finem, nempè ad Ægrorum salutem, non potest tamen effugere dedecus exercendi respectu ipsorum Clericorum, nam aliàs 16
ipsa Chirurgia non modò hominem non dehonestat, sed per se ipsam Ars est nobilis, & homine ciuili dignissima.

De aliis porro particularibus Medicis peculiaris consideratio habenda; ac in omnibus quidem exercitij dedecus ponderandum, propter quod maximè Clericis est indignum. Dehinc ignorantia eorum præcipuè videtur sugillanda, quæ in plerisque est conspicua, & multorum errorum causſa manifestissima; magis tamen, quàm in cæteris omnibus conspicua hæc ignorantia est in Empiricis, quippè qui 17
nulla ratione fulti, nulla regula, nulla methodo ducti medeantur, vnde cùm ignarissimi sint, sunt insimul audacissimi, & tam facilè errant, vt nihil agant, quod errori non sit quam proximum, & cum his pari passu incedunt, qui peculiaria quædam medicamenta ad particulares quosdam morbos habere profitentur, & cum morbum non cognoscant, remedia sua etiam aliis morbis, quibus non modò non conueniunt, sed contraria sunt, adhibere solent, egrosque è medio facilè tollunt; in quibus videndum, an irregularitatem incurrant, cùm ex se talia remedia exhibent, quod non est dubium, sed etiam cum auctores sunt ipsis Medicis, vt exhibeant; nam non desunt ex Medicis, qui ne hujusmodi personis, maximè si conspicuæ sint, aut aliqua dignitate insignes, displiceant, facilè assensum præbent; de qua re meum non est, sed ipsorum Canonistarum determinare. Certè rectè consultum puto iis, qui in sacris sunt constituti, si in iis sese nullo modo admisceant; si enim Medicus Physicus etiam doctrina insignis, & judicio non posset, vt dixi, tam tutò medicinam facere, quin sæpè sæpiùs aliquam notabilem culpam non incurrat, quanam ratione poterunt ij, qui ne de limine quidem Medicinam salutarunt, tutò ægris sua medicamenta, quorum naturam, (licet ipsi de iis tam multa, ac tanta prædicent) nequaquam noram habent, propinare? certè valdè errare eos putandum, vt Gal. dicebat *in lib. de Ven. sect. adu. Eras. cap.* 6. ex Platone, qui ea tractant, quæ nunquam didicerunt, sed in hos acerbiùs inuehi in animo mihi non est, ne rem meam agere me quisquis sit non æquo animo existimet.

SVMMARIVM.

1 *Morbi aliqui inhabilitant ad promotionem, sed non prohibent promotum ministrare, alij inhabilitant ad vtrumque.*

2 *Quinam morbi faciant irregularitatem perpetuam, & qui temporaneam.*

3 *Cessante Irregularitatis causſa, cessat Irregularitas.*

4 *Morbi immanentes, hoc est nunquam recedentes.*

5 *Morbi*

5 *Morbi temporanei.*
6 *Morbi facilè recurrentes.*
7 *Morbi propter quæ potiſſimùm cauſſæ irregularitatem inducant.*

De Irregularitate ob cauſſam Morbi in genere.

QVÆSTIO III.

PLures ſunt morbi, ex quorum cauſſa homines 1
irregularitatem contrahunt, ſed aliqui eorum inhabilitant ad promotionem ad ſacros ordines, promotum tamen non impediunt miniſtrare, alij vero inhabilitant & ad promotionem, & ad adminiſtrationem, vt ex ipſis Canoniſtis habetur. ſed tam priorum, quàm poſteriorum nonnulli ſunt, qui præbent 2
impedimentum perpetuum, alij verò præbent impedimentum ad tempus. Impedimentum perpetuum prebent morbi omnes, qui permanentes ſunt, aut qui de facili reuerſionem faciunt, dummodò notabilis grauitatis ſint, cæteraſque conditiones habeant, quas habere neceſſe eſt morbum, qui faciat irregularem. Impedimentum ad tempus præbent morbi qui tranſitorij ſunt, & facilè, aut ſaltem tempore omninò recedunt, nec de facili reuertuntur: hi enim licet dum præſentes ſunt impediant hominem promoueri, & miniſtrare etiam, recedentes tamen nullum impedimentum in neutra earum rerum afferunt, nequè vllam notam illos patientibus inurunt, etiamſi magni, & maximè notabiles exiſtant, vt eſſet exempli gratia Phrænitis, quæ licet magnus morbus ſit, & ad eam magnitudinem perueniat, vt hominem non minùs ac Mania, & amentia, aut ſimiles morbi accipiat, tamen cùm receſſerit, nihil nocet perſonæ promouendæ, aut promotæ, quin & promoueri abſque alia diſpenſatione poſſit, & in ſacris miniſtrare, vt tradunt Canoniſtæ Majol. *de Irregul. lib. 2. cap. 15. num.* 6. idemque eſt dicendum de pleriſque aliis morbis, qui cum vrgent impedimentum omnimodum præbent & ad promotionem, & ad adminiſtrationem, ceſſantes autem hominem relinquunt ab omni impe- 3
dimento immunem, tanquam ſi nunquam ægrotaſſet, nam ceſſante Irregularitatis cauſſa, ceſſat etiam effectus. *c. ſtatuimus, &c. Neophitus.* 61. *dist.* & alij allegati per Vivald. *in Candel. aur. par.* 3. *in princ. nu.* 3. Antequam igitur ad particularia deſcendamus, generaliter determinandum quinam illi morbi ſint, qui impedimentum perpetuum præbent, qui verò 4
ad tempus, & quinam facilè recurrant, qui non. Primi ergo ordinis ſunt, qui immanentes ſunt; & nunquam ex quo hominem præhenderunt recedere ſolent. tales ſunt infaniæ ſpecies omnes abſque febre, quæ ex proprio capitis naturali, vel accidentali affectu oriuntur: vt eſt ſtolliditas, Amentia, Memoriæ defectus; Mania, vel furor, affectio Lunatica, & id genus alij; & præter hos ſurditas confirmata, cæcitas, Mutitas, Paralyſis, Stupor, Hydrops, Scyrhus partium naturalium, Diabetes, Vrinæ incontinentia confirmata, Gonorræa confirmata, Hernia, Phthiſis, febris Hectica, Lepra, & Elephantiaſis, & ſi qui alij his non abſimiles exiſtunt. quibus addendæ inſignes omnes deformitates à natura contractæ, vel ex accidenti cum deperditione partium, qui omnes morbi quia, vt dixi, permanentes ſunt, & nunquam recedunt, impedimentum perpetuum præbent, quod amoueri non poteſt. Ad tempus au- 5
tem præbent impedimentum cæteri morbi, qui non de facili reuertunt, & ſpatio temporis breuioris, aut etiam longioris tandem recedunt, vt ſunt febres omnes, Hectica excepta, & qui febrem comitem habent; excepta Phthiſi, & id genus plerique. Non permanentes, ſed de facili recurrentes ſunt 6
ſpeciales quidam capitis dolores, vertigines, epilepſia, lippitudo, ſeu Ophthalmia, dentium dolores in aliquibus, Aſthma, ſanguinis ſputum, Hemorrhoides, Podagra, & Arthritidis omne genus, hiſque non diſſimiles, de quibus omnibus, quatenus opus ſit, verba peculiariter faciemus.

Præterea omnes, ac ſinguli morbi ob vnam, vel 7
plures ſimul ex ſequentibus cauſſis irregularitatem generant, nempe quia vel impediunt liberum corporis vſum, vel quia periculum inter adminiſtrandum minantur, vel quia notabilem indecentiam ſecum habent, & ſcandalum excitare poſſunt. vel tandem quia contagioſi ſunt. liberum corporis vſum, & impedimentum operationum afferunt febres, dolores inſignes, & hujuſmodi, cùm tamen neque vllam turpitudinem habeant, neque periculum minentur, ſi receſſerint. Periculum inter adminiſtrandum minantur Vertigo, Epilepſia, Apoplexia, Vomitus, Cardialgia, Syncopis, ſputum ſanguinis, & hujus farinæ alij. Turpitudinem denique, & indecentiam habent inſignis deformitas, membrorum defectum, vel ſuperfluitatem, reſpiciens, cicatrices magnæ, & apparentes, quæ facilè tegi non poſſunt, maculæ fœdæ, ac magnæ conſpectui hominum obuiæ, etſi qui alij morbi ſunt ab his omninò non diſſimiles, hi namque neque liberum corporis vſum impediunt, vt plurimum, neque periculum minantur: præter quos etiam ſunt aliqui morbi occulti ſummam indecentiam affe- rentes, vt eſt, vera Gonorræa, hoc eſt, feminis veri involuntarium profluuium abſque delectatione, & multò magis pollutio involuntaria, quæ eſt ſeminis emiſſio cum voluptate præter voluntatem, & ſatyriaſis, & Priapiſmus, & ſexus incertitudo, vel geminatio, etſi alij ſunt ejus generis. Denique contagioſi morbi ſunt Peſtis, Phthiſis, Lepra, Morbus Gallicus, & alij nonnulli. & tam horum poſteriorum, quàm aliorum nonnulli non vnam cauſſam irregularitatis habent, vt patet, nam exempli gratia, brachij defectus & turpitudinem habet, & impedimentum liberi vſus corporis, & forte etiam indecentiam, licet à periculo abſint. Quæ omnia ita diſtinguenda videntur, quia quandò cum his diſpenſatur, notum ſit vtrum facilè, aut difficulter diſpenſari debeat, quia abſque dubio facilius diſpenſandum in irregularitate proueniente ab vna tantùm cauſſa, quàm cum proueniente à duplici, vel à triplici: quinimmò & cauſſarum grauitas in cenſu habenda non ſolùm vnius, ejuſdemque cauſſæ reſpectu ſui ipſius, vt de impedimento liberi vſus corporis, cum minus, aut majus eſt, ſed etiam vnius cauſſæ reſpectu alterius, cum forte, vt credo, facilius ſit diſpenſandum vbi deformitas viget, quàm vbi indecentia, & facilius cum horum vtraque, quàm cum imminet aliquod periculum inter celebrandum, & ſic de cæteris.

SVMMARIVM.

1 *Dementiæ ſpecies.*
2 *Dementiæ quæuis non ſemper ſunt ex primario, ac proprio capitis affectu, ac per eſſentiam, ſed aliquandò per conſenſum.*

3 *Rationis diminutio ex ætate dupliciter.*
4 *Pueri saltem vsque ad decimumquartum Ætatis annum non habent integrum Rationis vsum.*
5 *Ætatum differentia in conferendis sacris ordinibus, qua ex caussa potissimum obseruetur.*
6 *Ratio, & Memoria in ætate prouectiori aliquandò diminuuntur.*
7 *Rationis diminutio ex naturali vitio quomodò contingat.*
8 *Insaniæ, quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt quæ sint, & quam Irregularitati caussam præbeant.*
9 *Terminus Annus ad experiendum, an Insania conualuerint, nec ne, quam rationem habeat.*
10 *Insaniæ principium in aliquibus vndè, & quid secundum plurimum.*
11 *Quodnam tempus verè requiratur ad capiendum tutum experimentum recuperatæ sanitatis in Insania.*
12 *Insanientes licet circà particularia quædam deliràrint, & in cæteris sanæ mentis appareant, habent tamen euidentem Irregularitatis caussam.*
13 *Insaniæ, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt, eur minus impedimentum Irregularitatis præbeant, quam aliæ alterius generis.*
14 *Insania, quæ ex Hypochondriorum vitio generatur non est tanti æstimanda, vt cæteræ insaniæ, quæ ex Capitis morbo, aut totius generantur.*
15 *Quæcunque procedunt quoad Irregularitatem in Melancholicis, & Maniacis, procedere etiam debent in cæteris Insaniæ generibus.*
16 *Sub Melancholicorum genere quinam insanientes reponantur.*
17 *Sub Maniacorum genere quinam insanientes continentur.*

De Morbis magis specialiter, & primò de iis, qui secundùm Canonistas ad Animum spectant.

QVÆSTIO IV.

LIcet Medici etiam eos morbos, quos ad Animum referunt Canonistæ, ad corpus pertinere, vel à corporis morbo dependere statuant, non idcircò desistam quin in hoc ipsos Canonistas sequar, 1 de iis morbis primò verba faciendo, qui sunt, vt illi volùnt, Dementia, ejusque species omnes, Epilepsia, morbus Lunaticus (qui apud nos non aliud quàm frequens, ac confirmata Epilepsia est) obsessio Dæmonum, morbus fanaticus: qui cum aliis omnibus, qui mentem aliquo modo lædunt, sub Dementiæ nomine comprehenduntur, vt aliàs dixi *lib. 2. harum Quæstion. tit. 2. quæst. 1. num. 10.* vnde ordinem sequar in iis pertractandis inibi seruatum. 2 Sed antè omnia illud admonendum, horum plerosque morborum non semper fieri ex primario capitis affectu, sed fieri aliquandò per consensum vel à toto, vel ab Hipochondriis; & hoc quidem maxima animaduersione dignum censeo, cùm enim Canonistæ vertant in dubium, an qui aliquandò insaniuit, & dehinc resipuit, promoueri possit, nec ne, indifferenter decidunt, esse in omnibus quoddam determinatum tempus expectandum Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 13. num. 5.* quod tempus restringunt ad annum; sed hoc neque in omnibus, neque semper eodem modo procedere potest; nam in dementiis nonnullis, vt dicetur, nunquam expectari potest integra sanitas, quia semper vniformiter se habent, in aliis, licet remittant, semper tamen adest procliuitas facilis ad recidiuandum, vt maximè in iis, qui ex proprio capitis affectu procreantur; in aliis verò qui per consensum fiunt, non tam facilis reuersio, vt in prædictis, licet majorem promptitudinem habeant facti per consensum à toto, quàm per consensum ab aliis partibus. In summa autem dementiæ cum febre, non facilè, vbi recesserint, reuertuntur, quæ sine febre sunt, longiùs perdurant, & si ex capitis proprio affectu fiunt, aut nunquam integrè cessant, aut de facili reuertuntur; qui per consensum fiunt integrè quidem remittunt, & vt plurimum non de facili reuertuntur, quin etiam facilius per medicamenta amouentur.

Sed ad ipsa Dementiæ genera accedentes primò sese offert dementia, seu potiùs Rationis diminu- 3
tio, & defectus, qui ex ætate contingit, idque dupliciter euenit, vel ex ætate nempè teneriori, vel prouectiori, ille à natura est, quia pueri saltem vsque ad decimumquartum annum non habent integrum 4
rationis vsum, ob quam caussam Irregulares sunt, neque debent in ea ætate constituti ad sacros ordines promoueri *c. Indecorum de Æt. & qualit.* & ibi DD. omnes. cumque hujusmodi Rationis imperfectio, vt dixi, à natura sit, non est verè morbus, sed ipsius naturæ imperfectio, quæ impedit pueros tanquam cæteræ dementiæ jam adultos promoueri, & jurè, quia, vt *in supra citato. c. Indecorum habetur, vt qui Ratione pro se ipso regendo vti nescit, alios regere debeat.* Quia tamen negari non potest, pueros transacto septennio indies Rationis magis compotes fieri, ita vt accedentes ad decimumquartum annum aliquandò penè perfectum rationis vsum quoad multa nançiscantur, idcircò transacto prædicto termino septem annorum non eliminantur à susceptione minorum ordinum, in his enim videtur sufficere, vt pueri habeant quamdam proximam aptitudinem, aut incipientem rationis vsum, cùm tantùm ob sacramenti dignitatem de honestate, non de necessitate præcepti requiratur tempus discretionis, ad quod videtur sufficiens septennium transactum, maximè si pueri bonæ indolis sint; nam aliàs, si crassioris Minetuæ existant, non videntur temerè ob prædictam sacramenti dignitatem posse ad minores etiam ordines promoueri, vt notat Majol. *citato. cap. 30. lib. 1. num. 7. in fin.*

Cæterùm Ætatum differentia, quæ obseruatur in 5
conferendis sacris ordinibus certè ob nullam potiorem caussam obseruari videtur, nisi ob majorem, aut minorem Intelligentiæ perfectionem, & prudentiam: ob majorem enim ordinum sacrorum reuerentiam decet, vt quantò ordo majoris dignitatis est, tantò majore prudentia promouendus sit dotatus: Canones ergo ad id, quod secundùm plurimum euenit respicientes singulis ordinibus suos Ætatis limites præscripserunt, ea enim procedente vsus Rationis magis perficitur, & ad 25. seu trigesimum annum ad perfectionem deducitur; qua ætate ad præsbiteratum quemcunque admittunt, quod secundùm plurimum eo modo eueniat, tametsi certum sit, hunc terminum perfectæ Ratiocinationis non posse in omnibus esse vnum, cùm pateat variari notabiliter pro temperamentorum qualitate, & cœli, in quo quis natus est, aut assiduè commoratur conditione, & pro qualitate rationis victus:

victus: ſunt enim frigidi temperamento, vt phlegmatici, & Melancholici tardioris intellectus, contrà calidi temperatura velocioris, ita vt priores intrigeſimo ætatis anno ad eam perfectionem non perueniant, ad quam poſteriores perueniunt in vigeſimo, idemque in regionibus frigidis, & victus ratione frigidiori, ac craſſiori contingit; ad quod etiam Canoniſtæ reſpicientes non eandem rationis perfectionem attendunt vbiquè, ſed in aliquibus regionibus, vbi hominespinguioris ingenijſunt, ſufficere volunt in promouendo, ſi tanto ingenio polleat, quanto populis ſibi commiſſis regendis opus eſt. Majol. *lib.* 2. *de irregul. cap.* 13. *num* 7. ac certè in aliquibus Regionibus vix reperires ejus prudentiæ homines, qualem habere neceſſe eſt promouendum in noſtris.

6 Quoad ætatem grandiorem non dubium eſt & rationem, & memoriam diminui, & in aliquibus profectò tantoperè vtramque diminui, vt omninò ſtolidi appareant, quod non ſecùs ac cæteri ſtolidi, & amentes irregulares omni proculdubio euadunt abſque vlla ſpe amotionis ejus impedimenti; Sed hoc in paucis euenit eo modo, in pluribus quidem memoria inſigniter diminuitur, & tantò magis diminuitur, quantò vlteriùs ætas procedit. Vſus autem rationis non tam notabiliter labefactatur; at cum hæc rationis, & memoriæ diminutio habeat plures gradus, quorum reſpectu promouendus admitti, vel rejici poſſet, nihil certi determinate de particularibus licet, quamobrem Eccleſiaſtici Iudicis arbitrium hic requiritur, qui Medicis conſultis, ſi ità expediat, hujuſmodi ſenes, vel admittat, vel rejiciat. Poſt rationis diminutionem ex ætatis defectu de ea dicendum, quæ à natura aliter contingit, nempè vel à mala cerebri, ejuſque partium conformatione, vel à temperatura frigidiori; 7 hæc comprehendit mutos, & ſurdos à natiuitatè, ignorantes, ſtolidos, fatuos, & id genus alios homines: in quibus omnibus illud animaduerſione dignum eſt, quòd nulli ab ætatis progreſſu beneficium accipere conſueuerint; ità vt nunquam ſperari poſſit, eos ad melioremrationis vſum deuenturos, & ratio eſt, quia tum mala partium compoſitio, cùm naturalis earundem frigiditas ſuperari vllo pacto per ætatem majorem non poſſunt; intemperies tantùm frigida ex ætatis conuerſione tantiſper emendari ſolet, nunquam tamen tantoperè emendari, vt anima ob expeditiorem organi conſtitutionem ſua munia obire ita perfectè poſſit, vt ad alios regendos ſufficiant, tantamq; prudentiam adipiſcantur, quanta neceſſe habent ad ordines ſuſcipiendos, ſacros præſertim. Qui verò dicantur ignorantes, ſtupidi, ſtolidi, fatui, & hujuſmodi jam ſatis patefeci *lib.* 2. *harum quæſtion. tit.* 1. *quæſt.* 7. *per totam.* Prædicta autem vitia ſunt, vt dixi, naturalia quatenus cum ipſis hominibus à naturali conſtitutione nata ſunt, ad accidentalia nunc deuenientes primò ſeſe offerunt Melancholici, Mente capti, & furioſi, ſeu Maniaci. Omnes hi ex humoris melancholici vitio vel 8 naturalis, vel qui calore aduſtus eſt, inſanire ſolent, idque vel ex propria cerebri paſſione, vel per conſenſum à partibus inferioribus præcipuè autem ab Hipochondriis, vel à toto corpore. & in mulieribus ab vtero. Qui ex proprio capitis vitio inſaniunt, non modò habent cauſſam irregularitatis dum actu inſaniunt, ſed etiam extrà inſaniam ob facilem recidiuam, cùm promptiſſimè, & ex minima cauſſa ad inſaniam redeant. Semel enim capite, & rationis inſtrumento inſigniter ex proprio vitio læſo, vix vnquam, ac ne vix quidem ad integram redit ſanitatem, vt aliàs dixi. Qui ex totius corporis vitio inſaniunt, licet non adeò proximam diſpoſitionem habeant ad recidiuam, de facili tamen ad inſaniam redeunt, & idcircò cum agitur de eorum promotione ad ſacros ordines caute videtur agendum, & exacto Medicorum examini ſupponendi; vndè & in capeſſenda de iis experientia, an verè ſanati ſint, nec ne, tantundem temporis videtur expectandum, quantum expectandum eſt in inſania, quæ ex proprio capitis vitio fit; & Canoniſtæ quidem *inc. communiter diſt.* 33. in furioſo, ſeu Maniaco annum expectandum eſſe cenſent. Majol. *de irreg. lib.* 2. *cap.* 9 15. *num.* 3. qui terminus habet quidem plurimum rationis, quia cum ex anni temporum mutatione ſoleant potiſſimùm morbi pro ſuperabundantium humorum conditione reuerſionem facere, ſi omnia anni tempora pertranſierint, & inſania non repullulauerit, neque vllam de ſe ſignificationem dederit, jurè infirmus judicari poſſet ab inſania omninò liber. Sed hic primò aduertendum, quòd aliquibus inſaniæ principium afferre ſolet aliquis error inſignis in ratione victus, tam circà ea, quæ cibum & 10 potum, quàm circà ea, quæ cæteras non naturales res reſpiciunt, præcipuè autem vehementes animi paſſiones, vt ira, excandeſcentia, timor, mœror, dignitatum affectatio, & alia id genus. Itaquè vbi ſecùs vndequaque eſſe deſideramus, an æger perfectè conualuerit, necne, experientia eſſet deſumenda ab his præternaturalibus cauſſis, exempli gratia, vbi viderimus illum, qui ex vehementi aliqua animi paſſione, vtpote ex ira magna, excandeſcentia, timore, aut mœrore in inſaniam lapſus eſt, inpræſentiarum poſt multam iram conceptam, aut poſt magnum incuſſum timorem, aut poſt longum, ac intenſum mœrorem nullum inſaniæ ſignum præſeferre, benè tunc judicabimus, ac tutò hunc eſſe perfectè ſanatum, nam aliàs ſtante corporis diſpoſitione de facili his ex cauſſis ad inſaniam redibit.

Secundò notandum in hoc caſu, vt experimen- 11 tum tutum ejus rei, nempè recuperatæ ſanitatis habeamus, non eſſe tantùm expectandum annum vndequaque exactum, ſed vt pertranſierit totum illud temporis ſpatium, in quo quis inſaniuit, vt ſi quis inſanire cæpit veris initio, deindè reſipuit vere medio, non ſatis tutum eſt pronuntiare de ejus ſanitate tranſacta hyeme ſequentis anni, ſed neceſſarium eſt vt pertranſeat totum tempus vernum, quia morbi nonnulli pullulant in principio alicujus tempeſtatis, ac deindè recrudeſcunt in medio ejuſdem tempeſtatis, vel etiam in fine pro temporum ipſorum conditione magis quàm pro qualitate tempeſtatis, hoc eſt magis per tempeſtates, & partes anni ſumptas ſecundùm Medicos, qui eas menſurant à temporis conditione prout magis frigidum, aut calidum, ſiccum, aut humidum fuerit, & ab his qualitatibus anni tempeſtates incipiunt enumerare, quàm ſecundum Aſtrologos, qui eas ab Æquinoctiis, & Solſtitiis enumerant, nempe Ver ab Æquinoctio verno ad Solſtitium Æſtiuum, Æſtatem à Solſtitio Æſtiuo ad Æquinoctium Autumnale, Autumnum ab Æquinoctio Autumnali ad Solſtitium Hyemale, & Hyemem à Solſtitio hyemali ad Æquinoctium vernum; At Medici ver conſtituunt, & hic alias tempeſtates aliquandò multò antè, & aliquandò multò poſt prædictos terminos Aſtrologi-

cos; quin etiam producunt eas tempeſtates ad plures menſes, & interdum annum conſtituent abſque vere, quia ver erit fortè conſtitutionis hyemalis, & ſic de cæteris; cùm ergò morbi pro temporum conſtitutione inſultum faciant hoc modo accepta, in determinando de recuperata ſanitate ejus, qui aliquandò inſanivit, debet expectari, vt pertranſierit omninò annus, & tota ſequens anni tempeſtas vt dixi.

Cæterùm cum aliqui dementes, atque etiam Maniaci, & Melancholici non circà omnia inſaniant, 12 ſed circà nonnulla quædam particularia, in cæteris autem ſanam mentem præſeferentes, non idcircò dicendum eſt, hos non habere cauſſam irregularitatis, & poſſe ad ordines, vel eorum adminiſtrationem admitti, quia præterquam quòd imminet ſemper periculum, ne ipſo actu adminiſtrationis circà illud particulare inſaniant, cum maximo ſcandalo, & indecentia, habent inſuper proximam aptitudinem ob actionis depravationem, vt etiam circà reliqua quæcunque ipſis gerenda ſunt, inſaniant, & maximè in feriis, in quibus multa mentis applicatione opus eſt, tunc enim virium partis apparet, cum curioſius ad ſuas actiones exercendas, & majori cum ſtudio incumbit. Inter hos viderentur recenſendi amantes, qui circà Amaſiæ tantùm contemplationem, & deſiderium inſaniunt, & facilè in quibuſcunque actionibus quantumuis ſeriis, immò faciliùs in his, quàm in alijs) à mente abſtrahuntur, & ad Amaſiæ imaginationem redeunt. Illud tamen peculiare habet hæc Amoris inſania, quòd vbi ceſſaverit homines relinquit vndequaque ſanos, nec facilè reverſionem facit, vt quædam aliæ inſaniæ conſueverunt, vt aliàs alibi teſtati ſumus; & hoc quidem jurè, quia ejus cauſſa in Hypochondriis magis reſidet, quàm in capite, quod non niſi per conſenſum ab Hipochondriis patitur.

De hujuſmodi autem inſanis, quæ ex Hypochondriorum vitio fiunt (niſi ſimul & totius, & capitis læſio concurrat) aliter determinandum, quàm de 13 ſuperioribus: hujuſmodi enim inſaniæ non ſunt adeò durabiles, faciliúſque ſuperantur, & cura adhibita non tam de facili plerumque reverſionem faciunt, & ratio eſt, quia plerumque inſaniæ hujuſmodi excitantur à vaporibus melancholicis faciliùs, ac promptiùs, quàm ab humoribus, vnde fit, vt tantò facilius cedat inſania ex Hypochrondriis, quantò faciliùs diſcutitur vapor, quàm humor: ille enim ob ſui tenuitatem facillimè evaneſcit, & inſania ceſſat, nec tantam facit impreſſionem in inſtrumento, nec tantoperè illud depravatum in ſuis actionibus relinquit, quantoperè facit humor, quòd etiamſi ab ipſis Hypochondriis aliquandò humores melancholici ad caput repant, non tantoperè fixantur in organo, vt qui inibi generantur, vel à toto tranſmittantur; quinimmò ab ipſo organo, cum præcipuè non habet à Natura talem diſpoſitionem, promptè ſuperantur, & inſaniæ cauſſa illico ceſſat, quibus ſic ſtantibus non videtur, quòd cauſſa inſaniæ, quæ ex Hipochondriis generatur, tanti æſtimari debeat, 14 vt non aliàs quàm cauſſa inſaniæ, quæ ex proprio capitis affectu fit, homines irregulares faciat (niſi cum actu tales inſaniunt.) Addo his quòd non tam ſeriæ plerumque ſunt, nec tam permanentes inſaniæ culpa Hipochondriorum factæ, vt quæ ex proprio capitis vitio fiunt; nam non omninò, ac prorsùs extra mentem inſani id genus ſunt, quin immò inter inſaniendum apprehendunt ſe inſanire, & ad mentem facilè redeunt, & cum effectu pervices cognoſcunt ſe extra rem aut loqui, aut operari, & admoniti abſtinent ab opere, & locutione, vnde (niſi jam affectus in capite ſit confirmatus) non ſolent palam, & in publicis viis, vel coram perſonis, quas reverentur, abſurdos actus facere, aut abſurda verba effutire, aut aliàs perperam operari, ſed verecundantur in hominum conſpectu, quod apertiſſimè demonſtrat in illis rationem turbari tantum, non depravari omninò, aut aboleri; quæ omnia eo modo, & non aliter in hoc inſaniæ genere eveniunt, ratione cauſæ eas inſanias excitantis; quæ vt plurimum vapor eſt melancholicus, qui neque hæret in organi ſubſtantia, nec reſiſtit reſolutioni, ſed facili negotio evincitur, ac diſſipatur, vt dixi.

Cæterùm de reliquis inſanorum generibus nihil addendum, cum omnes ſub alterutro ex prædictis generibus vel Melancholicorum nempè, vel Maniacorum comprehendi in hoc caſu poſſint, ſcilicet ad incurrendam irregularitatem; itaque omnia illa, quæ in alterutro eorum procedunt, locum habebunt 15 in iis, qui ſub ejus genere continentur, ſi modò excipiamus dementias, quæ febrem conjunctam habent, de quibus ſeorſim verba faciam. Sub Melancholicorum igitur genere reponendi Lunatici, Attoniti, Congelati, vel Cataleptici, Ecſtatici, Lycanthropici, ſeu Cynanthropici, Hydrophobi, vel 16 Rabioſi, Dæmoniaci, Fanatici, Lymphatici, Enthuſiaſtici, Præſtigiati, Engeſtrimathi, amantes, ex aſſumpto veneno delirantes, icti à fulmine, & ſi qui alij hujus claſſis habentur. Maniacorum verò, & 17 furioſorum genus illos omnes comprehendit, qui in perpetuo motu, & agitatione ſunt, & cum clamore, audacia, ac terrore quodam inſanire conſpiciuntur, de quibus omnibus ac ſingulis verba aliàs feci *lib. 2. tit. 2. per tot.*

SVMMARIVM.

1 *Epilepſia ex quibus gravis dicatur.*
2 *Symptomata quomodo oſtendant, Epilepſiam eſſe gravem.*
3 *Symptomata quò magis terribilia, magis gravem Epilepſiam denotant.*
4 *Ex frequentia acceſſionum quomodò dicatur gravis Epilepſia.*
5 *Ex duratione Paroxiſmi quomodò fiat gravior Epilepſia.*
6 *Epilepſia quomodò gravis denotetur ex iis, quæ relinquuntur poſt acceſſionem.*
7 *Lenis Epilepſia quæ dicenda.*
8 *Epilepſia graviſſima incurabilis, & cur faciat irregularem. num. 19.*
9 *Experimentum deſumptum ex tempore de recuperata ſanitate Epileptici, quale ſit oporteat.*
10 *Spatium annuum in quibus Epileptici tutum ſit ad ſumendum dictum experimentum.*
11 *Experientiæ ad probandum, verum Epilepticus ſit ſanatus, neque tutæ, neque certæ ſunt.*
12 *Epilepticorum filij irregulares: declara vt numeris ſequentibus.*
13 *Nepotes Epilepticorum non minùs quàm filij dubium faciunt, an ſint irregulares.*
14 *Natus ex Matre, aut Avia Epileptica magis Epilepſiæ obnoxius, quàm natus ex Patre, aut Avo Epileptico.*
15 *Quæ conſideranda in nato ex Epilepticis, & n. ſeq.*

16. *Tranſ-*

17 *Transacta pubertate si natus ex Epilepticis sanus sit, quid dicendum.*
18 *Non eadem locum habent in Apoplexia quam in Epilepsia quoad irregularitatem.*
20 *Si Apoplexia nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non est irregularis.*
21 *Tam Epilepsia, quam Apoplexia ad animum referri possunt.*

De Epilepsia, & Apoplexia.

QVÆSTIO V.

CAnonistæ inter eos, qui mentem oblæsam habent, vel vt eorum modo loquar, inter ægritudines animi connumerant etiam Epilepsiam, morbum comitialem dictum, seu morbum sacrum, circà quem nonnulla sunt multa consideratione digna à Medico discutienda: ac primò de morbi grauitate, aut leuitate necesse est determinare; juxta alterutrum enim irregularitas magis, vel minus prompte incurritur, ac magis item, aut minus dispensabilis censetur; de hac tamen materia plura dixi aliàs, nunc nonnulla restant breuiter proponenda, ac resoluen-
1 da. Epilepsia igitur dicitur grauis ex symptomatum grauitate, ex eorumdem multitudine, ex frequentia accessionum, ex earundem duratione, & ex iis tan-
2 dem, quæ ab accessione relinquuntur. Symptomata primò quò plura sunt eò grauiorem ostendunt Epilepsiam, & consequenter quò pauciora eò minus grauem, sunt verò hæc symptomata casus repentinus, qui aut præsentitur, aut non; si præsentiatur minus grauem denotat morbum; non enim fit ex essentiali cerebri morbo, sed ex consensu aliarum partium, & habet minorem indecentiam, & minus periculum; minorem indecentiam; quia ægri præsentientes paroxysmum hominum conspectum fugiunt, abscondentes se, quousque à paroxysmo se recolligant, præterquam quod solet fieri cum minori membrorum distorsione, & cum minus terribilibus accidentibus. habet etiam minus periculum, quia ægri sibi opportunè cauent, quod non potest euenire cum paroxysmus non præsentitur, vnde aliquando se præcipitant, aut cadunt in ignem, aut in terram, & caput, aliasque partes pessime percutiunt. Aliud symptoma est membrorum contorsio, & hæc quo major est eo grauiorem morbum denotat. Præterea spuma in ore, qua apparente morbus est minus grauis, gemitus, & ejulatus, respirandi difficultas, vrinæ fæcum, ac spermatis inuoluntarius exitus; grauiorem tamen morbum ostendit exitus spermatis, quam fæcum, grauiorem item exitus fæcum, quam vrinæ.

3 Deinceps eadem symptomata quo magis terribilia sunt, eo grauiorem Epilepsiam ostendunt, nam interdum vnum, idemque symptoma & grauius, & leuius apparet: sicut de contorsione membrorum dixi, si magna sit magnum morbum, si modica leuem denotat; est enim quando tanta contortio partium, & membrorum fiat, vt impossibile videatur eo modo fieri posse. Præsbiterum vidi in Ecclesia sanctæ Clarę prope Mineruam ex improuiso Epileptica accessione præhensum, tanta partium faciei distorsione, vt os ipsum (vix audeo proferre quod oculis ipsis vidi.) ad pectoris clauiculas vsque distorqueretur. Monialem item tanta retractione capitis ad posteriora tentatam conspexi, vt ad renes vsque pertingeret, quo paroxysmo quibuslibet diebus præhendebatur ad longum tempus, à quo tamen optime conualuit; amittebat autem omnino vocem, licet ad se rediisset, quod non nisi oriente sole recuperabat, cum paroxysmus vigesima secunda hora pręgressi diei accederet, sedx inter se comparata accidentia, vnum alio grauius est, vt de exitu spermatis, cum de exitu fæcum, & vrinæ comparato dixi.

Ex frequentia accessionum dicitur grauis, aut le- 4
uis Epilepsia; nam quanto major est eo grauior. Grauissima illa censetur, quæ singulis nouiluniis, & pleniluniis, & in Lunæ quadratis quoque præhendit: grauissima item ea, cujus accessiones vel minima ex causa repullulant, vt ex minimo errore in victus ratione, vt ex animi passione, ex cibis, aut potibus nociuis, ex vsu Veneris, ex somno profundiore, & longiore, & ex aliis similibus.

Ex duratione Paroxysmi grauis dicitur Epilepsia, 5
quando multum durat, & eo grauior quo magis durat, ita vt leuissima ea dicatur, in qua homines dicto citius ad sese redeunt, & tanquam si nihil mali perpessi essent, post paroxysmum se habent. Simili Epilepsia detentum aliquando Cæsarem ferunt, aliosque primæ notæ viros in quouis virtutum genere insignes.

Denique ex iis, quæ ab accessione relinquuntur 6
grauis dicitur Epilepsia, nam si Æger nulla verecundia afficiatur, tanquam si nihil patlus esset, si fatuitas adsit, aut stultitia, aut mentis inconstantia, aut memoriæ defectus, aut impotentia ad motum, aut membrorum torpor, aut oculorum offuscatio, & id genus alia, si, inquam, aliqua, vel plura prædictorum, vel omnia post paroxysmum remaneant, grauem morbum ostendunt; & eo grauiorem, quo plura sunt, & majoris momenti, & diutius persistunt.

Contra vero leuis Epilepsia ea dicenda, cujus 7
accessio persentitur, & momentanea est, & nulla membrorum distorsione, nullo gemitu, aut vociferatione notabilis, nulla vrinæ, fæcum, & multo minus spermatis inuoluntaria ejectio apparet, verecundia post paroxysmum, nulla corporis lassitudo, nulla mentis inconstantia, nullus membrorum torpor, nullus memoriæ defectus eam consequitur. hæc certe si insimul ratitate paroxysmorum fuerit conspicua, penè in nullo censu habenda videtur, cùm neque indecentiam vllam secum afferat, neque vllum notabile periculum comminetur. [Quoad tempus administrandi in sacris; nam aliàs nulla tam leuis Epilepsia est, quæ periculo vacet quoad vitam, cum etiam leuissima in accessionibus, & insultibus adaugeri ità possit, vt hominem è medio tollat.]

Notandum præterea, quod Epilepsia laborans 8
grauissima, ac tali, qualem Canonistæ describunt, & præcipuè Majol. *lib. 2. de Irregul. cap. 16. num. 2. & seq.* nunquam omnino curabilis est, nec quantumvis longo tempore homo à paroxysmo liber permaneat, potest præsumi ab eo morbo sanatus, dummodo id non semel tantum, atque iterum, sed pluries passus fuerit; & ratio euidentissima est, quia causa excitans morbum violentissima fuerit, oportet; vnde morbus tam magnus sit excitatus qui organum ipsum necessario inligniter labefactauerit, & maximam impressionem fecerit, quam remouere est pene impossibile in totum, immo neque ex parte, cum si remoueri posset, ex parte, remoueri etiam potest est toto, cum facilius sit remouere minus impedimentum, quam majus; si ergo remota est causa morbifica ex parte, impedimentū quod remanet erit facilius amoui-

bile, cùm minus ſit, quàm cum non erat ex parte amota. Quandocunque ergò conſtet de tanta grauitate Epilepſiæ, quantam hactenùs dixi, & quantam deſignant Canoniſtæ jam in caſum vertitur in dubium, an Epilepticus diſpenſari poſſit, quia ob non reuerſionem paroxyſmorum ad longum tempus liceat præſumere, quòd ſit ſanatus, hæc enim præſumptio vana omninò eſt, quia talis nunquam humana ope ſanari poteſt, vndè ſi diſpenſetur, facilè eſt illum in morbum relabi præcipuè inter miniſtrandum, quandò majori mentis applicatione opus eſt; irregularis igitur hujuſmodi Epilepticus perpetuò omninò permaneat. In leuioribus autem Epilepſiis, aut ſaltem non tam grauibus, ſequi poſſumus Majoli conſilium, quòd Epiſcopus cum Medicorum conſilio determinet, vtrum ſanatus dici poſſit infirmus, & diſpenſari, aut non.

Vlteriùs ſciendum, tutum eſſe conſilium Canoniſtarum volentium ex tempore ſumendam eſſe ex-
9 perientiam vtrum Epilepticus ſanatus ſit perfectè, necne, quod tempus duplex faciunt, nempè menſtruum, & annuum; verùm inanem omninò experientiam eſſe deſumptam ex tempore menſtruo, cum rariſſimè, aut nunquam, & non niſi in grauiſſimis Epilepſiis, & confirmatis euenire ſoleat, vt ſingulis menſibus paroxiſmus inuadat, immò in his ipſis Epilepſiis grauiſſimis, & confirmatis ſit interdum, vt per ſpatium menſtruum, & vltra bimeſtre ægri quietem habeant, dico etiam in iis, quæ ſingulis Nouiluniis, & Pleniluniis ægros exagitant, cùm tamen deinceps fortiores paroxyſmos faciant. At morbus, qui grauis quidem ſit, ſed non grauiſſimus ſemel, atque iterum in ſingulis annis inuadere ſolet, interdum etiam rariùs, vndè non ſolùm non ſufficit menſtruum ſpatium ad deſumendum experimentum recuperatæ ſanitatis, ſed nequè fortè annuum; tamen quia maximè vrget annui ſpatij diuturnitas, & variarum tempeſtatum conditio, dicendum mihi videtur, vt ſequitur diſtinguendo, quòd in his, qui ſemel, aut iterum tantùm Epilepſia in toto anno præhendi conſueuerunt, ſpatium annuum ſufficiat ad tale experimentum capeſſendum, præſertim ſi conſtet, debitam curam pro recuperanda ſanitate eos adhibuiſſe. in his autem qui frequentiùs præhenduntur, nequaquam, niſi aliqua ratione id fieret, nempè ex mutatione ætatis, vt exempl: gratia, ſi ante decimum quartum annum, aut ante vigeſimum primum, aut ad ſummum vſque ad vigeſimum quintum annum; qui Epilepſiæ ſymptomatibus fuerit etiam fortiter, & frequenter correptus, ac deinceps per totum ſequentem annum nullo modo ab iis fuerit moleſtatus, jam quaſi certi eſſe poſſumus, hunc ex mutatione ætatis perfectè conualuiſſe; quod tamen non habet locum in aliarum ætatum mutatione, quippè cùm Epilepſia poſt prædictos annos perſeuerans nullo modo ampliùs recedat, ſed potiùs ingraueſcat, vt patet ex ſententia Hippocratis *lib. 5. Aphor. ſeptimo.* Quibus tamen non obſtantibus, ſi quis poſt longam, & exactiſſimam curationem per annum ab Epilectico influxu immunis remaneret, non eſſet omninò ſpes omnis ejus recuperatæ ſanitatis abjicienda, obſeruandus tamen eſſet inſequens annus, & non niſi cum multa cautela permittendus eſſet in ſacris miniſtrare.

Cæterùm experientiæ, quæ proponuntur ad probandum, vtrum Epilepticus ſanatus ſit, necnè, mul-
11 tæ quidem ſunt, ſed neque tutæ, neque certæ, non ſunt tutæ, quia fieri poteſt, vt qui poſthac ſanus ab Epilepſia viuere poſſet, medicamento Epilepſiam excitante adhibito, denuò in morbum relabatur abſque ſpe ſanationis; fortè ergò talia medicamenta tuta conſcientia adhiberi non poſſunt. ſed neque ſunt hujuſmodi medicamenta certa; quia fruſtrantur quandoque, & vt plurimum fortè ſine ſuo, quod pene in quibuſuis medicamentis habet locum, quorum plura hanc, aut illam virtutem à natura nacta prædicantur, cum autem in vſum trahuntur, experimentatorem ludunt; & vt à propoſita re non longè abeamus, caro hædina à Galeno *in Conſ. de Puer. Epil.* dicitur promouere Epilepſiam; quod & Canoniſtæ adnotarunt. Majol. *vbi ſupr. num.* 9. & tamen Raſis, Auicenna, Meſue, & plures alij innoxiè hædina carne vti Epilepticos poſſe docent. ſic & Hyſſopum, Apium, Petroſellinum ex communi ſententia Epilepſiam excitant, quæ tamen plures Epilepticos impunè vſurpaſſe aliquandò nouimus, idem euenire poteſt & de ſuffitu Myrrhæ, Bituminis, Cornu caprini, & Hyrcini, quia, vt dixi, falſa ſunt, quæ de horum virtute prædicantur. Apium Auicenna, & alij Epilepſiam excitare volunt, contra Leonard. Iakin. *de Acut. morb. cur.* acriter defendit, illum ab hoc vitio eſſe immunem. vanæ ergo hujuſmodi experientiæ ſunt, & experimentatores fruſtrantur, quemadmodum etiam vana, & ridicula ſunt, quæ plures Medici & ex Canoniſtis Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 14. num. 11.* referunt de remediis, per quæ poteſt curari Epilepſia, quæ cum grauis eſt vix, ac ne vix quidem rationalibus, efficaciſſimiſque medicamentis cedit, tantum abeſt, vt hujuſmodi nugis debellari poſſit. Iam verò, quia Majoli ordinem in hac materia tractanda ſecuti ſumus, reſtat, vt de iis quoque, quæ in ejus capitis calce addit, aliquid dicamus; & primò de filiis Epilepticorum; hos ille ab admiſſione ad ſacros ordines 12
excludit, & irregulares eſſe dicit ex Gabucino; ſed res non tam generaliter, ac craſſo modo determinanda videtur, nec abſque omni diſtinctione, immò quamplura conſideranda veniunt tam reſpectu parentum, quàm reſpectu promouendi. nam primò quoad Parentes, certum eſt multò majus dubium interuenire de eo, qui ex vtroque parente Epilep-
tico ortus eſt, quàm de eo, qui ex alterutro tan- 13
tum; & ad verum vlterius, idem dubium militare de eo, qui auos Epilepticos habuerit, quod militat in eo, qui parentes eodem morbo habuerit detentos, quia in confeſſo eſt apud Medicos, vitia hæreditaria, immò & proprietates quaſdam indiuiduorum ab Auis transferri in nepotes non minùs promptè, quàm à Parentibus in filios, ità vt eueniat plerumque, vt nepotes contrahant vitia Auorum, à quibus tamen Parentes immunes exſtiterint; ſed quid mirum hoc? ſimilitudines ipſas effigiei nepotes magis referunt Auorum, quàm Parentum; jam & ex Auo Æthiope, Nepotem ſuſceptum Æthiopem ſcimus, atque id non ſemel, cùm tamen parentes albo colore dotarentur, itaque & hoc nullum excitare debet dubium in promouendo, atque omninò non minus quam is, qui parentes ſortitus eſt Epilepticos, & cùm non minor ſuſpicio irrepere poſſit de Nepote habente auos Epilepticos, quàm de filio habente Epilepticos parentes, videant Canoniſtæ an vtrique eidem irregularitatis incommodo pariter ſubjaceant.

Præterea majus dubium excitare debet is, qui 14
Matrem, aut auiam Epilepſiæ morbo obnoxiam habuerit,

buerit, quàm qui eodem morbo agitatum habuerit Patrem, aut Auum; & ratio eſt, quia fœminæ plura communicant filiis, quàm mâres, immò & multo faciliùs & vitia, & proprietates quædam naturales à fœminis in filios trantmittuntur, quàm à maribus, quod quidem euidentiſſimè patet, quia fœminæ & ſemen præſtant, & materiam in augmentum conceptus, quem per longum tempus in vtero fouent; & proprio ſanguine enutriunt, & deinceps etiam proprio lacte. Sed non eſt forte his nunc locus, ſatis illud ſit, characterem ſpecificum, quod quidem maximum quid eſt, à fœmina potiùs, quàm à mare natum habere; de hoc qui dubitat, de veritate dubitat; adeat interim animalia ſpecie differentia inter ſe coeuntia, & generantia, & natos comperiet à matribus ſpecificum characterem habere.

15 Reſpectu deniquè promouendi conſiderandum eſt primò corporis temperamentum, deinceps capitis diſpoſitio, & fortitudo, ejuſdem forma, & magnitudo, ſenſuum acuties, vel obtuſitàs, ſic & mentis vigor, & alia id genus; nam quoad temperamentum totius patet, quòd temperamentum frigidum, & ſiccum, melancholicum ſcilicet, aut frigidum, & humidum, nempe pituitoſum, Epilepſiæ eſſe magis obnoxium, itaquè cum offertur promouendus ex parentibus Epilepticis natus tali dotatus temperamento, majorem dabit ſuſpicandi anſam. Caput etiam ſi obtineat malè diſpoſitum, ac debile, & quod minima ex cauſſa facilè læſionem patiatur, adhúc magis ſuſpectos nos reddit; quòd ſi vnà ipſum caput fuerit prægrande, aut nimis paruum, de diſpoſitione ad Epilepſiam jam nos certiores faciet, licet paruum ſit pejus multò, quàm magnum, immò caput magnum non ſemper malum, paruum verò ſemper eſt malum *Gal. lib. 6. Epidem. comm.* 1. quia caput magnum poteſt prouenire ex fortitudine virtutis formatricis cum copia materiæ, & tunc quidem validum eſt, nec facilè morbis ſubjicitur, non ſic verò cum prouenit tantùm ex copia materiæ cum modica virtute, quia tunc facillimè morbis, & maximè Epilepſia tentatur. Quinetiam conformatio ipſius capitis eſt maximè conſideranda, ſi enim caput malè conformatum ſit, denotat organorum malam diſpoſitionem, & ſolent ſemper hujuſmodi capita magnis morbis, & ipſa Epilepſia moleſtari. Senſus quoquè ipſi vbi obtuſi ſint, vel omnes, vel eorum aliqui, ſic & mens ſi obtuſa fuerit, ipſius capitis imbecillitatem, & ejus diſpoſitionem ad contrahendos morbos. & maximè hæreditarios, qualis eſt Epilepſia, denotabunt.

16 Inſuper in promouendo conſiderandum eſt, an morbo aliquo notabili ipſius capitis laboret præcipuè autem catharro, dolore, ſtupore, ſomno graui, Incubo, vertigine præſertim conſiderabili, & frequenti tales enim morbi ſolent Epilepſiam præire, ac præſertim Incubus, & vertigo; ſi ergò Epilepticorum filius hujuſmodi morbis detineatur, vix effugiet, quin in ipſam Epilepſiam à parentibus hæreditatem præcipitet. Vbi igitur plura, aut nonnulla prædictorum in promouendo, qui ex parentibus Epilepticis ortus ſit, obſeruentur, cautè determinandum de eo eſt, nec tam facilè promoueri debet, vbi verò aut nulla eorum, aut leuiſſima quædam appareant, injuria à promotione ex mea ſententia repelletur, quia non eſt neceſsè natum ex Epilepticis parentibus Epilepticum fieri, ſic enim per ge-
17 nerationes communicaretur Epilepſia in infinitum.

Et hoc multò magis habebit locum vbi promouendus jam tranſierit pubertatem, & huc vſque ſanus permanſerit non ſolùm ab Epilepſia, ſed ab omni alio ſymptomate præcedente, aut concomitante Epilepſiam, quia ſi quod vitium à parentum ſeminibus natis communicatur id antè pubertatem deregitur, maximè ſi vitium ex iis ſit, quæ pueruli, & Impuberibus familiares ſunt, quale Epilepſia eſt, quæ idcircò morbus puerilis vocatur, quod maximè, ac promptiſſimè conſueſcat pueros adoriri vſque ad Pubertatem; & licet illud veritatem habeat, quòd omnium peſſima illa Epilepſia ſit, quæ prehendit poſt pubertatem, quia omnimò, aut ſaltem vt plurimum incurabilis eſt, tamen difficile, ne impoſſibile dicam, eſt natum ex Patre, aut Matre Epileptica, aut ex vtroque Epileptico, & qui ex ſeminibus vitium contraxerit, Epilepſia ante pubertatem non tentari. Itaquè ſi promouendus ad pubertatem vſque ſanus permanſerit, nulla ſuſpicio infectionis irrepere debet, vndè etiam ſi ex parentibus Epilepticis natus fuerit, non temerè à promotione eſt repellendus.

Epilepſiæ non abſimilis morbus ex vna parte Apoplexia videtur, [cujus etiam cauſſa quis promoueri ad ſacros ordines prohibetur. *Rota in Florentina Canonicatus 3. Innuj. 1630. coram verospit. n. 9. quæ eſt deciſio. 584. par. 5. Recent.*] quia tamen hæc ejus naturæ eſt, vt hominem facile primo, aut altero inſultu, etiam ſi non multùm fortis exiſtat, è medio tollat, non habent locum in Apoplectico circà irregularitatem, 18 quæ locum habent in Epileptico: nam Apoplecticus à paroxyſmo excitatus non facilè in illum reincidit, ſi viuere debeat, Epilepticus verò contra; Apoplecticus denuò ſi morbo prehendatur, vt plurimum, vt dixi, perit, aut ſaltem inſignem membrorum oblæſionem, & impedimentum incurrit, vndè ex his dici ſit-miter poteſt, Epilepticum ob reincidendi periculum eſſe irregularem, Apoplecticum verò ab eo periculo 19 plerumque eſſe immunem, licet & hic aliis ex cauſſis ab ipſo Apoplexiæ morbo pendentibus irregularitatem incurrere poſſit, nam ſoler incurrere in Paralyſim alicujus partis, aut etiam in mentis obtuſionem, inſenſibilitatem, fatuitatem, immobilitatem, mutilatum, & id genus alios morbos, ac ſymptomata, de quibus omnibus impedimentis ſuo loco dicendum. Hic autem tantummodo de mentis obtuſione, quæ poſt Apoplexiam relinquitur, mentio habenda, eſt enim aliquandò tanta, & talis, vt hominem non aliter, quàm vera dementia, ac fatuitas reddat Irregularem; & hoc eo modo accidit, quia ex morbo relinquitur inſignis oblæſio in ipſo diſcurſus organo, hoc eſt in cerebro, ex qua impeditur recta ratiocinatio, & aliquandò omnis quarumcunque rerum memoria; quemadmodum enim ſecundùm plurimum, Apoplexia relinquit poſt ſe paralyſim, & reſolutionem externorum membrorum, ita vt amplius ſuo munere fungi non poſſint, ſic & aliquandò relinquit paralyſim, & reſolutionem, & totalem deperditionem organorum internorum, vndè abolentur eorum officia, & ea ratione Dementia, fatuitas, Memoriæ totalis amiſſio, auditus, & viſus deperditio, & alia id genus ab Apoplexia apparènt.

Illud tamen adnotandum, quòd ſi Apoplexia nullum poſt ſe relinquat notabile nocumentum, (licet hoc, niſi ea leuiſſima ſit, de raro admodùm contingat) nulla cauſſa eſt, ob quam quis irregularis cenſeri debeat; nam & Apoplexia interdum tentatos vidimus non multo poſt tempore ſanos vndequaque factos; quamobrem non eſt ſemper, neque vniuerſaliter vera ea Canonjſtarum concluſio, quod

Apoplectici ſuperuiuentes nec promoueri poſſint, nec promoti adminiſtrare, vt benè declarat Majol. *lib. 2. de Irregul. cap. 24. ſub num. 1.*

21 Notandum præterea, tam Epilepſiam, quàm Apoplexiam poſſe ad ægritudines Animi referri, ſi ægrum in acceſſione poſitum conſideremus, cùm vterque morbus omnem prorſus Rationis ſ ac ſenſuum vſum prohibeat, vndè in vtriuſque acceſſione ægri extra ſe rapiuntur, & nullatenus Rationis compotes ſunt; & quamquam Majol. *loco citato* Apoplexiam à morbis Animum reſpicientibus ſejunxerit, reponens eam cum cæteris corporis ægritudinibus, & ſub ipſa Paralyſi, cum verè Apoplexia vniuerſalis ſit Paralyſis, quemadmodum Epilepſia vniuerſalis eſt conuulſio, tamen hoc non ex arte fecit, quia vel vterque morbus ad corpus, quod Medici faciunt, vel vterque ad Animum eſt referendus, ſi Canoniſtarum diuiſionem ſequamur; nam tam Epilepſia, quàm Apoplexia, vt diximus, in acceſſione conſideratæ, ad Animum ſpectare videntur, quia facultates Animæ deuaſtant; Medici autem ad corpus eos ipſos morbos referunt, quia reuera omnes à corporis vitio originem habent, vt curato corpore per medicamenta, illicò Anima ſuis facultatibus vti libere ſolet, & homo corpore & Animo benè conſtare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum Irregularitatem inducentium diuiſio, & numerus.*

2 *Capitis dolor multiplicis ſpeciei, & quenam ſpecies faciat hominem irregularem.*

3 *Vertigo quandonam faciat hominem irregularem, & plures eius diuiſiones.*

4 *Quenam vertigo ad inducendam irregularitatem, leuis, ſeu grauis dicenda, & ex quibus ſignis cognoſcatur.*

5 *Ex quibus ſignis dignoſci poſſit, vertiginem per conſenſum fieri, aut per eſſentiam?*

6 *Paralyſis quid, & quomodò differat ab Apoplexia, ejuſque diuiſio.*

7 *Canoniſtarum determinatio, quòd Paralytici ſint irregulares, quandò, & in quibus habeat locum, in quibus verò non.*

8 *Nerui non tantùm externi, & externarum partium, ſed etiam interni, ac partium internarum paralyticantur.*

9 *Nerui ad ſenſus externos deſtinati, illius ſenſus, ad quem pertinent, ſi reſoluantur, amiſſionem cauſſant.*

10 *Senſus Tactus ſi ex paralyſi nerorum ad ipſum pertinentium deperdatur, quando inducere debeat irregularitatem.*

11 *Guſtus, & odoratus deperditio an debeat inducere irregularitatem.*

12 *Stomachus reſolutus omninò facere debet hominem irregularem.*

13 *Morbi ex reſolutione Inteſtinorum, Sphyncteris muſculi, & Veſica vrinaria, quid incommodi afferant.*

14 *Inteſtinorum reſolutio, & maximè Inteſtini Recti cauſſat impedimentum retentionis ſecum.*

15 *Veſica vrinaria paralyſis vrinæ incontinentiam parit.*

16 *Sphyncteris muſculi reſolutio quos effectus parere poſſit.*

17 *Cur prædicti tres morbi non diſpenſabilem irregularitatem inducere debeant.*

De cæteris morbis, quorum culpa homo euadit Irregularis, & primò de morbis Capitis.

QVÆSTIO VI.

ANtequam ad propoſitam prouinciam accedam, & de ſingulis morbis irregularitatem inducentibus verba faciam (de quorum tamen nonnullis, qui majoris momenti ſunt, quàm ij, de quibus Canoniſtæ ne verbum quidem) diuidam eos tripliciter, cùm hæc diuiſio multùm faciat ad principale negotium. Ergò morbi hujuſmodi vel perpetui ſunt, & ex quo incæperint nunquam hominem relinquunt, ſed ad mortem vſque concomitantur (& hi vel à natiuitate, vel poſtmodum præhendere poſſunt) quos immanentes vocabo; alij poſt aliquod tempus omninò ceſſant, & hominem vndequaque ſanum dimittunt, & hos tranſitorios appellabo; alij deniquè ſunt qui hominem relinquunt quidem ſanum, ſed reuerſionem exindè faciunt, hoſque Recidiuantium, vel Recurrentium nomine inſignitos volo. Sed præterea ſingulæ harum claſſium poſſunt iterum ſubdiuidi hoc modo: nam ex prioribus quidam omninò nunquam curantur, quidam cum magna, immò maxima difficultate: ſic ex tertio ordine alij facilè reuertuntur, & frequenter, alij difficulter, & de raro; ex ſecundo autem ordine quidam breues ſunt, quidam longi, & quidam longiſſimi. Generaliter ergò loquendo, viderur, quòd immanentes morbi, vbi ejus ponderis fuerint, quod ad irregularitatem inducendam ſufficiat, nullum dubium excitare poſſint, quantùm eſt ex hoc, nec vllam diſpenſationem admittunt, niſi à ſummo Pontifice, etiamſi non impoſſibilitas curationis vrgeat, ſed tantùm ſumma, & rationabilis difficultas: tranſitorij autem, quouſque hominem detineant, cauſſant irregularitatem, tamen recedentes adimunt inſimul omne Irregularitatis impedimentum, non obſtante quacunque cauſſa incontrario, etiam turpitudinis inſignis, aut inſignis deformitatis, & indecentiæ, vt eſſet, exempli gratia, Phrenitis, quæ recedens nihil omninò impedimenti relinquit, vt alias annuimus. Recurrentium deniquè morborum aliqui, id eſt qui facilè, aut frequenter reuertuntur, Irregularitatem perpetuam inducunt; qui verò difficulter, non ita. De his ergò ſingulis jam verba facienda, vt ſi quid à Canoniſtis intactum in iis pertractandis obſeruem, in medium afferam, etſi quid item aliter ſe habere, quàm quomodo aliqui eorum determinauerint inueniam, ea vt par eſt, ipſis corrigenda proponam; & quia Medicorum ordo in morbis recenſendis expeditior videtur, nam à capite incipientes ad alias partes progrediuntur, & nihil intactum relinquunt, eorum ordinem libentiſſimè ſequar. Initium ergò deſumam à capite, in quo conſiderantur nonnulli morbi, quorum culpa irregularitas incurritur, præter jam commemoratos, & primò offertur dolor capitis, de quo certè multa dicenda eſſent, ego tamen omnia breuiter congerens dicam primò, Capitis dolorem eſſe multiplicis ſpeciei, de ejuſque ſpeciebus ſi quis exactam cognitionem habere deſiderat Practicantes adeat, Arabes præſertim, eorumque ſectatores, qui numeroſiori diuiſione in hac re vſi

vsi sunt, quam Græci, & Latini; ad negotium tamen nostrum facit, vt diuidamus tantum hos dolores primò in leues, graues, & grauissimos, secundò in continuos, & interpolatos, & recurrentes: Dolor ergo capitis, qui debeat præbere causſam irregularitati non dubium est, quod debeat esse grauissimus; aut saltem grauis, nam leuis in censu non est habendus; debet etiam esse continuus, & quousque continuus fuerit causſam irregularitati dabit, quia dolor grauis, & continuus impedit hominem libere vti suis muneribus, præsertim capitis, cujus dolor vniuerso corpori est communis. De dolore autem graui interpolato, sed recurrenti poterat esse dubium, quod hoc pacto diluetur, nempè dolorem hujusmodi si frequenter recurrat facere hominem perpetuo irregularem, cum semper præsens sit, aut esse possit causſa impediens liberum corporis vsum. Cujuscunque autem speciei sint hujusmodi dolores, dummodo habeant prædictas conditiones, dabunt causſam Irregularitati, vt est species illa, quam Cephalalgiam nominant, & maxime illa, quam appellant Galeatam; sic & dolor ille, quem vocant clauum. Neque refert vtrum totum caput doleat, vt in Cephalea, & Cephalalgia, vel ipsius pars, vt in Hemicrania, & clauo, nam non minus hi dolores partiales, quam vniuersales, si habeant conditiones commemoratas, dabunt irregularitati causſam, cum tam priores, quam posteriores pariter liberum corporis vsum impedire consueſcant.

3 Cæterum vertigo dubium excitarè potest, quando hominem faciat, aut non faciat irregularem, cumque obseruauerim Canonistas parcius, quam res exigat, de ea verba feciſſe, dicam, Vertiginem habere plures gradus, quædam enim est leuiſſima, & quæ sola frictione frontis, vel oculorum superatur, alia non tam facili negotio discutitur, sed homo cogitur seſe aliquo modo munire, ne cadat, tertia vero grauis est, & quæ hominem cadere cum violentia cogit, nec de facile superatur.

Adhuc obseruandum, vertiginem vel de raro præhendere, & non nisi ex magna occasione, vel præhendere frequentius, & qualibet leui ex causſa. Præterea vertigo vel habet causſam facile amouibilem, vel mediocriter, vel maxima cum difficultate; non, inquam, respectu paroxysmi particularis, vt supra dixi, sed respectu totius morbi, ita vt causſa amota, morbus non amplius reuersionem faciat. Denique vertigo vel fit per consensum, nempe ex eleuatione vaporum ab infernis, aut aliis partibus ad caput; vel fit per essentiam, nempe per proprium Cerebri morbum. Atque hoc pacto dicendum, quod vertigo grauis, quæ frequenter præhendat, & causſam habeat fixam, nec de facili amouibilem, facta ex proprio Cerebri morbo, promptiſſimam causſam præbeat Irregularitati, quæ vix dispensari possit, ac ne vix quidem, quia cum sit proximus morbus Epilepsiæ, & in Epilepsiam omnino terminetur, periculum imminet, nè promouendus inter ministrandum in paroxysmum labatur, qui in Epilepsiam terminetur. Quæ verò media est inter grauem, & leuem, si frequens sit, si causſam habeat perennem, & fiat per proprium capitis affectum, adhuc eidem incommodo subjicitur, quia omninò in grauiorem, & grauiſſimam, tandemque in Epilepsiam terminatur. sin autem per consensum fiat, magis sanabilis videtur, vndè cum ea facilius dispensari poterit, si modò ipsa etiam causſa fuerit aliquo modo amouibilis; præterquam quod non pari periculo subjacet, vt in Epilepsiam degeneret, leuis autem vertigo, quæ per consensum fiat neque frequenter redeat, erit tantummodo ab Irregularitate immunis, quia oportune curata omne adimit dubium majoris morbi, neque vllam secum habet turpitudinem, neque corporis vsui incommodat. Vt autem Canoniſtis majorem in modum satisfaciam, 4
ex aliquibus signis illos deprehendere doceam, quænam vertigo ad hunc effectum leuis, quæ grauis, aut quæ grauiſſima censenda sit. Primò igitur vertigo, quæ ex causſa interna excitatur grauis dici debet, quantum est ex hoc, leuis quæ ex causſa externa, vt si fiat ex crapula, & ebrietate, ex intuitu rerum rapide, velociter, & in gitum se mouentium, vel ex odore aliquo acuto, vel ex fumo carbonum, & similium rerum. Secundò vertigo, quæ prompte recurrit grauis est quantum est ex hac conditione, & tanto magis grauis, quantò habuerit acceſſiones magis ordinatas, vt si singulis mensibus, in Nouilunis, & Pleniluniis, & Lunæ quadratis vrgeat, hæc enim maximè finitima est Epilepsiæ, & in eam omnino degenerat. Tertiò vertigo, quæ fit cum oculorum obtenebratione grauis est, grauior illa, in qua caput ipsum, & corpus Ægrotantis videtur circumagi, grauiſſima denique, in qua homo cogitur in terram concidere, hæc enim jam in Epilepsiam abit; leuis verò est, in qua prædicta absunt, & tantummodo externa circumagi videntur, & oculorum visus nullo modo læditur, ac nullatenus offuscatur. Quartò vertigo tanto grauior est, quanto magis ejus paroxysmus perdurat, causſam enim significat fixam, ac fortem, & non facile resolubilem, & virtutem insuper debilem, ex quibus fit, vt facilè augmentum capiat, & in deteriorem naturam conuertatur; quanto autem breuior, tanto leuior ob causſam morbi resolubilem, non fixam, & virtutem vegetam. Quintò vertigo, quæ fit per proprium Cerebri affectum grauis censenda, contra leuis quæ per consensum Cognoscitur verò vertiginem fieri 5
per proprium Cerebri affectum, vbi caput ipsum jam ante affectum fuerit, quod vel ex prægresſo aliquo dolore, vel grauitate, vel somnolentia, vel obtusitate, vel longo auium sonitu, sumore, fluctuatione, tinnitu, sibilo, interimque non præcesſerint querelæ partium aliarum capiti subjectarum, vt stomachi præcipue, & Hypochondriorum, aliarumque partium naturalium. Contra vero si per consensum fiat cognoscitur ex præcedentibus affectionibus earum partium, quarum consensu vertigo excitatur, absentibus interim prauis ipsius capitis dispositionibus, vt si à ventriculo eueniat, quod plerumque contingit, præcesſit Nausea, vomitus, ipsius ventriculi dolor, aut morsus, cruditas, oris amaritudo, vel auiditas, & ipsa vertigo succedit ad has affectiones stomacho existente repleto nimio cibo, vel potu, vel humore aliquo præternaturali, aut corrupto, & non ante reuertitur, quam eædem dispositiones præcedant, neque ex causſa fit nisi ad eam partem spectante; quod si fiat stomacho jejuno, sumpto cibo alleuiatur, si vero stomacho repleto alleniatur vomitu, aut diarræa. Atque ex his Canoniſtæ facilè determinare possunt, quæ vertigo dispensabilis sit, & quæ non.

Cæterum præteritis nonnullis morbis, in quibus nihil dubii excitari potest, de Paralysi loquamur, quæ est Neruorum Resolutio, & si fit vniuersalis dicitur Apoplexia, de qua jam locuti sumus, vel est partialis, & nomine Paralysis insignitur, & quia 6

Nerui vel ad sensum, vel ad motum diuisim destinantur, vel ad vtrumque simul, euenit, vt interdum ex Paralysi Motus tantum aufetatur, non autem sensus, aliquando sensus, non autem motus, aliquando & motus & sensus; prout nerui læsi ad alterutrum, eorum, vel ad vtrumque fuerint destinati. Itaque quemadmodum procedit Canonistarum determinatio, 7 quod Paralytici sint irregulares, quandocunque alicujus necessarij membri aut motus tantum, aut vna motus, & sensus amittuntur, ita non promiscuè procedere potest quandocunque sensus tantum deperditur, quippe cum distinguendum absque dubio sit de parte, quæ sensu priuatur, non omnino injurium esset, si quis forte vnius, aut alterius digiti manus, vel alterutrius pedis, vel etiam vtriusque partis ipsius faciei, vel cujuscunque sensus, cujus amissio non sit valde præjudicialis, neque vllam afferant turpitudinem, vt ex hoc irregularis fieret, quamobrem ita limitanda est Canonistarum determinatio, vt tunc quis irregularis euadat ex Paralysi, cum aliquod membrum necessarium oblæsum habet, aut membrum, vel partem resolutam haberet, quæ deformitatem insignem faceret, vt esset tortura oris, vel oculi alterutrius, aliarumque id genus partium.

8 Quoniam autem non tantum nerui membrorum, partiumque exteriorum, sed etiam partium, membrorumque internorum aliquando resoluuntur, seu paralyticantur, & ex eorum resolutione plures morbi maximum incommodum, ac dedecus secum habentes oriri solent, videndum, quinam morbi ex hujusmodi neruorum resolutione oriantur, qui caussam irregularitati dare possint. Et primò nerui omnes ad sensus externos destinati, si resoluantur, cæcitatem, surditatem, stuporem, tactus, gustus, odoratusque carentiam excitant: de cæcitate tamen, & surditate non est, quod quidquam addamus, cum ex quacunq; caussa eueniant, omnimodam caussam irregularitati præbeant: Quoad tactum certum est, quod si ita deperdatur, vt in manuum actione notabiliter 20 noceat, morbus est maxima consideratione dignus, & qui facile à Canonistis non solum inter eos connumerandus sit, qui irregularem hominem faciant, sed inter eos, qui ita faciunt irregularem, vt omnem dispensationis spem adimant, quippe cum manuum, quæ præcipua membra sensus tactus sunt, actio ad plura sit necessaria, maximè vero in celebrando Missæ sacrificio. De gustu, & odoratu forte 21 non tanta irrepere debet hæsitatio, cum ex eorum deperditione nihil quicquam incommodi, aut deformitatis in promouendo, aut in promoto offerantur, quod notabile impedimentum præbere in ministrando possit. licet videatur non omni dubio carere omnimoda gustus deperditio, de qua Canonistæ de- 22 terminent. Stomachus resolutus nullum dubium patere debet, quin faciat hominem irregularem, sed morbus hic hominem citò è medio tollit, & idcircò de eo superfluum est plura addere. vt etiam de aliis nonnullis interioribus membris, vnde restat tantum, vt de Intestinorum, Sphyncteris musculi, & vesicæ vrinariæ resolutione verba faciamus, sunt enim hi morbi in hoc negotio summæ considerationis, vt videbimus, in illis enim euenit aut secum, aut vri- 23 næ incontinentia, & inuoluntoria expurgatio, vnde maxime hominem dehonestant, cum succedant hæc cum maxima turpitudine, & indecentia, ex qua non 24 est dubium generari irregularitatem. Intestinorum namque resolutio, & præcipue Intestini recti, quod ad podicem terminatur, caussat impedimentum retentionis secum; resolutio autem vesicæ caussat idem impedimentum retentionis vrinæ. Sphyncteris 25 porrò musculi in interno recto secum, in vesica, 26 vrinæ, & forte etiam feminis inuoluntarium exitum gignit. Quæ omnia cum non solum magnopere, vt dixi, hominem dehonestent, sed morbi sint, qui curationem in adultis, & multo minus in senibus, 27 non admittant, certum esse debet à Canonistis inter eos recensendos iri, qui irremediabilem irregularitatem concilient.

SVMMARIVM.

1 *Morborum oculos infestantium, & ad hoc argumentum aliqualiter pertinentium enumeratio.*
2 *Myopia quid, & an aliquam caussam irregularitatis præbere debeat.*
3 *Luscus differt a Luscioso, & quomodo.*
4 *Luscus est irregularis, de Luscioso dubitabile est.*
5 *Nyctalops quid, & quotuplex, & quanam ejus species inducat irregularitatem.*
6 *Strabositatis diuersæ species. & quanam facere possit hominem irregularem.*
7 *Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem.*
8 *Oculi prominentes quando inducant irregularitatem.*
9 *Suffusio, seu Cataracta facit hominem irregularem; amplia in vno tantum oculo.*
10 *Cataracta curatur extractione, & visus recuperatur.*
11 *Cataractis extractis si quis visum recuperet, an sit, nec ne. adhuc irregularis.*
12 *Glaucedo quid, & quando inducat Irregularitatem.*
13 *Pannus, & Macula quando faciant Irregularem.*
14 *Fistula lachrymalis an faciat hominem irregularem.*
15 *Illachrymatio oculorum quid & quid differat à fistula lachrymali, & an faciat hominem irregularem.*
16 *Lippitudo, seu Ophthalmia, & ejus species, & quænam earum inducat irregularitatem.*
17 *Supercilia depilata an faciant irregularem.*
18 *Cilia depilata an inducant Irregularitatem.*
19 *Palpebra morbosa quomodo aliquando faciant hominem irregularem.*
20 *Aquei, siue albuginei humoris vitia quænam inducant irregularitatem.*
21 *An cæcitas sanata per regenerationem humoris aquei, ex cujus priuatione fuerat generata, Irregularitatem tollat.*

De vitiis Oculorum.

QVÆSTIO VII.

VItia ad visum pertinentia plura sunt, non omnia tamen ejusdem momenti, nos de illis tantum verba faciemus, quæ & ob impedimentum, quod afferunt & ob turpitudinem, & ob id, quod curationem non de facili, aut nullo modo admittant, irregularitatem inducere possunt; qui sunt primò Myopia, vel Luscities, seu Luscitiosa affectio, 1 Nyctalops, vel Nyctalopia, Strabositas, vel Strabismus, Pupillæ dilatatio, Mydriasis dicta, Pupillæ imminutio, vel contritio, dicta Phthisis, Oculorum prominentia, suffusio, vel Cataracta, Guttaserena appellata, Albugo, Glaucedo, vel Glaucoma, Pannus, macula, Fistula lachrimalis, & si quæ alia sunt, quæ visui, ac decori notabili impedimento sint.

Myopia

2 Myopia ergo [quæ & Myopiaſis dicitur] viſionis quædam debilitas eſt, ex qua ſic affecti viſibilia per aliquam diſtantiam non vident, ſed prope oculos admota, etiam ſi minima ſint, vident; coguntur igitur, cum legere exempli gratia volunt, ſcripta oculis admouere, vt ex Ariſtotele, Alexandro, & aliis tetuli *lib. 2. harum Quæſtion. tit. 13. quæſt. 10. num. 2:* vbi hanc eandem affectionem dici Luſcitiem, & affectionem Luſcitioſam dixi, neque dubium eſt non modicam in celebrante interuenire indecentiam, ſi affectio magna ſit, nec modicum incommodum; videndum ergo, an irregularitatem inducat, & quando diſpenſari poſſit, quod ad me non pertinet determinare, illud tantummodo dicam, hanc affectionem à Natura tantum eſſe, & idcirco non eſſe amouibilem, eique omnino ſimilem vna ex parte, ex altera vero contrariam eſſe viſus debilitatem, quæ in ſenectute accidit, in qua viſibilia ab oculis amouere cogimur, cum ea videre volumus. Adnotandum
3 autem, Luſcum differre multum à Luſcitioſo, vel Luſcioſo, & patiente hanc affectionem, quæ Luſcities dicitur, ſiquidem Luſcus eſt, qui altero captus eſt oculo, & Monoculus dicitur, qualis fuit Annibal, & alij, de quibus *loc. cit. n. 4.* vnde Luſcus, & Monoculus idem eſt, neque vnus diſtinguitur ab alio, quod non videtur nouiſſe Majol. *loco ſæpe cit. ſub num. 4.* Luſcioſus autem eſt, qui debiliter videt, vel qui vt viſibilia diſcernat, cogitur ea oculis admouere,
4 præſertim ſi minuta ſint, licet ergo clare pateat, Luſcum eſſe irregularem Silueſtr. *in 1. Corpore vitiatus. num. 5.* Nauarr. *cap. 27. num. 144.* non tam in aperto eſt, an Luſcioſus debeat eſſe irregularis.

5 Nyctalops reſpicit etiam viſus debilitatem, affectio enim eſt, in qua ægri duplici, ac contrario modo afficiuntur. nam aut noctu non vident, ſed tantum interdiu, aut interdiu non vident, ſed noctu Prima affectio, in qua homines noctu non vident, cum videretur habere cum ſe notabile incommodum (nam turpitudinem nullam affert, quia nullam de ſe ſignificationem exterius præbet) non eſt tamen à ſuſpicione libera ob inſignem viſus debilitatem. majorem inconuenientiam obtinet ſecunda Nyctalopiæ ſpecies, in qua ægri interdiu non vident, majori enim impedimento eſt; quoad adminiſtrationem ſacrorum, vnde non erit forte dubium apud Canoniſtas, quod faciat hominem irregularem; præterquam quod, licet noctu hujuſmodi ægrotantes cernant, tamen tunc temporis etiam debiliter admodum vident.

6 De ſtraboſitate illud & hic notandum, quod alias adnotaui *loco cit. quæſt. 10. num. 27.* eam non eſſe vnius tantum generis, ſed multiplicis, quippe cum aliquando oculi inſigniter diſtorqueantur ex humoris chriſtallini peruerſione ad dextram, aut ſiniſtram cum deformitate, & inuenuſtate quadam; aliquando vero leuiter diſtorqueantur abſque vlla deformitate, & priores dicuntur ſtrabones, poſteriores dicuntur Pæti. ſed inſuper ex ejuſdem humoris chryſtallini, vel etiam ex nerui optici depreſſione, vel eleuatione, vel diſcurſione ad dextram, aut ſiniſtram, ſurſum, aut deorſum ſtrabiſmi quædam ſpecies fiunt, ſed quemadmodum in priore ſtrabiſmi ſpecie eſt maxima deformitas, in ſecunda autem, & tertia prorſus nulla, ita in tertia notabilis læſio viſus apparet, in prima modica, in ſecunda prorſus nulla, nam in prima viſibilia parum à vero differentia cernuntur, & id genus ſtrabones non minus, aut ſaltem parum minus, quam alij cernunt; Pæti tam acute ac bene, quam cæteri homines, at ſtrabones tertiæ ſpeciei viſibilia vident duplicata, & vnica res bina ipſis apparet, ita vt aliquando hujuſmodi ſtrabones rei viſibilis imaginem falſam ſequantur vera relicta, turpiterque cernent, ſed facillimè errorem corrigere poſſit. Igitur quemadmodum ſtrabones primæ ſpeciei ob deformitatem, & inuenuſtatem irregulares cenſentur Majol. *de Irregul. lib. 1. cap. 20. n. 5.* & ſtrabones tertiæ ſpeciei irregulares cenſendi ob vitium viſionis, & ob ſenſus peruerſitatem, ſic Pæti neque ob inuenuſtatem, neque ob viſus læſionem videntur Irregularitati obnoxij: in quibus tamen omnibus, veluti & in pleriſque ſimilibus Epiſcopi arbitrium requiritur juxta diſpoſitionem *c. cum de tua. de corpor. vitiat.*

Cæterum Pupillæ dilatatio, Græcis Mydriaſis 7
dicta, & turpitudinem affert, ſi fuerit notabilis, & viſui non mediocre impedimentum, cum contra Pupillæ conſtrictio, quæ dicitur Myoſis, vel Pupillæ Phthiſis, minorem turpitudinem, & minus etiam afferat viſioni impedimentum; licet quandoque hoc, nempè impedimentum viſionis, majus euenire poſſit ex conſtrictione Pupillæ, ſi in extremo fuerit conſtricta, quam ex dilatatione: ſed quomodocunque ſit, non dubium eſt, quod Canoniſtæ majori, aut minori deformitate, & impedimento determinationem capiunt, vtrum quis irregularis ſit, necne, & vtrum diſpenſari poſſit, nec ne; ſed tam deformitas, quam impedimentum cum majori ex parte à dilatatione proceſſat, quam à conſtrictione, certè majorem cauſſam irregularitatis ſemper habet pupilla dilatata, quam conſtricta.

Oculi prominentes vitio non carent; ſi enim in 8
prominentia notabiliter excedant, deformitatem afferunt, neque acute vident, vt cæteri oculi naturaliter ſe habentes; at quia neque turpitudo notabilis eſt, neque debilitas viſus inſignis, ſi modò pares vtrique ſint, recte non eam irregularitatem inducere volunt hujuſmodi vitium Canoniſtæ, vt non debeat Epiſcopus facilè cum iis diſpenſare. Nauarr. *in man. c. 22. num. 144.* Majol. *lib. 1. cap. 28. num. 5.* ſin autem diſpares ſint major videtur deformitas, & quemadmodum quando pares ſunt à Natura videntur ſic conſtituti, ſecundum plurimum, eodem pacto quando vnus eſt altero prominentior, non euenit ſecundum plurimum niſi à morbo, licet etiam vtriuſque oculi prominentia à morbo eſſe poſſit; itaque notandum, quod ea, quæ hactenus dicta ſunt, locum habere debent in prominentia naturali, nam in morboſa multo ſtrictius res determinanda, quippe cum nullo modo fieri poſſit, vt non multo majorem deformitatem, & forte majus viſionis impedimentum afferat. Dicitur autem hæc oculorum prominentia, vbi morboſa ſit, oculi procidentia, vel Proptoſis, vel Ecpieſmos, ſiuè oculorum expreſſio, fitque ex violentia quadam aliquando in acutiſſimis doloribus, & in violento conatu in reddendis vrinis, vel fecibus & in fœminis in expellendo partu, ac de ea verba feci *cit. quæſt. 10. num. 14. & ſeq.*

De ſuffuſione, gutta ſerena, ſeu cataracta nihil 9
notatu dignum videtur adjiciendum; cum enim viſum omninò auferat, & homines prorſus cæcos efficiat, irregularitatem irremediabilem, ac minimè diſpenſabilem inducit. Duo tamen de hac affectione notanda, primum quod licet ſuffuſio, ſeu cataracta ſit tantùm in vno oculo, tamen incaſſum videretur quis diſpenſari ad promotionem, nam ad admi-

niſtrationem, quamdiu vno oculo bene vti poteſt, forte non eſſet omnino extra ſpem diſpenſationis, non ſic ad promotionem, quod non tantum ſit ex impedimento alterius oculi, ſed quia nunquam ſit, vt vno oculo cataracta affecto, non afficiatur etiam alter, ob maximam vtriuſque communionem, quo ſuffuſo homo perfectè cæcus euadit, quandocunque ergo ſuffuſio in vno oculo incipiat, videtur ob periculi certitudinem, nempe venturæ ſuffuſionis in oculo ſano, ſuffuſus in vno tantum oculo repellendus à promotione: vnde non abſolute verum eſſe crediderim quod Nauarr. *in Man. cit. c. 27. num.* 199. dicebat, non eſſe ſcilicet par impedimentum promotionis, vel adminiſtrationis illius, qui viſu caret abſque eo quod intuentibus id appareat, cum abſque vlla deformitate cum eo, qui oculo caret, idque dico ob commemoratam periculi certitudinem amittendi viſum in totum, quæ major eſt ex parte ejus, qui alterum oculum ſuffuſum habet, quam ex parte ejus, qui altero oculo caret, vnde magis diſpenſabilis videtur hic, quam ille, non obſtante, quod majorem deformitatem præferat; quamobrem Nauarræ ſententia locum fortè habebit in aliis caſibus, in quibus ex aliquo alio accidenti alterius oculi viſio abſque deformitate, & abſque eo quod quicquam intuentibus appareat, fuit amiſſa, at non vbi altero tantum oculo viſum amittente ſuffuſio præceſſerit, quia, vt dixi, non multo poſt tempore vterque ſuffunditur, & viſus in totum amittitur.

10 Eſt præterea notandum, quod Cataracta aliquando curatur extractione, & ſunt artifices quidam ad hoc munus exercitati, qui tamen multa promittunt, promiſſis tamen ſtare ne minima quidam ex parte ſolent ob multas difficultates ſibi occurrentes. Vtcumque tamen hæc ſeſe res habeat extractis cataractis nonnulli viſum recuperare ſolent (debilitet tamen, & aliquando ad tempus tantum vt ſubjungam) nam humor, qui viſum adimit, & Pupillam obſtruit, intra corneam, & humorem Chryſtallinum recluditur, & cum fuerit conueniens crataſſatus à Pupillæ regione per acum vel ad inferiorem partem remouetur, & verſus oculi angulum tranſponitur; remoto ergo à Pupilla eo humore, remouetur impedimentum viſus, quam eo modo ægri recuperant. Sed vtinam ea ratione res ſuccederet, vt Medici promittere ſolent; certè tot, ac tantæ conditiones concurrere debent, vt hæc cataractarum extractio ſit proficua, vt ex centum vix vnus viſum perfectè recuperare ſoleat. quomodo autem Cataractæ extrahantur docent Celſus *lib.* 7. *c.* 7. Guido de Cauliac. *chirurg. magn. tract.* 6. *doctr.* 2. *rubr. de Cataract. & gutt. ſer.* Arnald. *lib.* 1. *Breuiar. c.* 14. Io. de Vigo *lib.* 4. *Chirurg. c.* 7. & ex recentioribus Hyeron. Fabric. *de oper. Chirurg. tit. de ſuffuſion.*

11 vtcumque autem ſit, dubium excitari poteſt, an qui Cataractas habebat, & eas extrahendas ſibi curauit, vnde viſum recuperauit, poſſit ex ſublato impedimento irregularitatis ad ſacra promoueri, & in illis miniſtrare, & clarè patet, quod ceſſante cauſſa irregularitatis ceſſet irregularitas, & ſic viſum quomodocunque recuperans non prohibetur ſuis ordinibus defungi Majol. *d. cap.* 20. *num.* 1. ſed profecto ſi quid ex propria ſententia Artis Medicæ munito mihi pronunciare liceat, non promiſcuè quemcunque ſic viſum recuperantem ab irregularitate immunem dicerem; quia facili negotio cataractæ reuertuntur, vt eſt communis opinio experimento confirmata Arnald. *vbi ſupr.* quamobrem dicendum videtur, quod ſi cæcus jam fuerat promotus, & viſum recuperet, poſſit quouſque bene videat ſuo officio fungi, ſi vero non ſit promotus, & per cataractarum depoſitionem viſionē recuperauerit, non tam prompte videtur promouendus, quia, vt dixi, Cataractæ de facili reuertuntur, & in eadem extractione viſus debilitatur, ac procedente tempore imminuitur, & deperditur. quod tanto magis verum erit, quanto quis poſt cataractarum extractionem debilius viſum recuperauerit. Glaucēdo dicitur viſus obſcuritas, quæ & Glaucoma, & Glaucoſis appellatur, fitque ex humoris Chryſtallini craſſitie. Hæc paruam de ſe ad extra ſignificationem præbet, niſi quod circa pupillam profunda albedo apparet, ſed viſibilia quæcunque tanquam per fumum, aut nebulam cernuntur, vnde & ipſa irregularitatem inducere debet, non tantum quia hoc viſionis impedimentum eſt inſigne, ſed quia difficillime curationem admittit, & in dies majus efficitur, & in conſummatam cæcitatem terminatur. 12

Pannus item oculorum vitium eſt viſioni inſigniter officiens, & quandoque in totum illam adimens, vt etiam Maculæ, quæ non ſolum impedimentum, ſed etiam deformitatem cauſſant cooperiendo oculorum ſplendorem, illoſque obſcuros reddendo tanquam ſi quodam panno, vel alia quapiam re cooperti eſſent; neque dubium eſt, homines ex vtraque indiſpoſitione irregularitatem incurrere, non inquam ex panno, aut macula vtriuſque oculi, ſed etiam ex alterutrius tantum non minus quam ex eluſcatione, & totali oculi alterius priuatione, licet major multo deformitas appareat in Luſco, quam in habente pannum, ſeu maculam in oculo; non eſt tamen dubium, quod tam ob minorem deformitatem, quam ob minus forte viſionis impedimentum (licet plerumque par in ſingulis horum morborum ſit) magis diſpenſabilis videatur is, qui pannum, aut maculam in altero oculo habet, quam Luſcus, aut Monoculus. 13

Fiſtula lachrymalis ex Ægilope, hoc eſt ex tuberculo in oculorum majori angulo adnato facta, cum male curatus eſt, aliquam turpitudinem habet, ſed non talem, quæ poſſit inducere irregularitatem, nam neque viſui quicquam incommodi affert, ſecundum plurimum ſaltem. notandum tamen non eſſe fiſtulam lachrymalem eundem affectum cum illachrymatione oculorum, quæ Epiphora à Græcis vocatur, nam quid ſit fiſtula lachrymalis ex ipſo nomine patet, Epiphora autem, & illachrymatio eſt aſſidua humoris cujuſdam reumatoſi, ſeroſi, vel catharralis lachrymarum inſtar ex oculis effluxio, quæ & majorem habet deformitatem plerumque: & viſioni magis noxia paſſio eſt; ex decurſu enim perenni hujuſmodi humoris, viſus craſſatur, ita vt viſio debilius fiat, at in fiſtula nihil tale accidit, ſed ex ipſa naturali fiſtula humor acris effluit, vnde Iuuenalis *Sat.* 10. 14 15

—— Et aere malum ſemper ſtillantis ocelli.

qui tamen nihil viſui incommodat. Præterea in fiſtula ab ipſa fiſtula lachrymali, quæ in caruncula majoris anguli oculi poſita eſt, humor effluit, in illachrymatione autem humores effluunt ab ipſa oculi ſubſtantia. Nota inſuper Illachrymationem hanc non idem eſſe quod lippitudo, neque ex lippitudine fieri: quamquam enim in lippitudine oculi aliquando illachrymant, & plures humores ex oculis effluunt, tamen hæc illachrymatio, de qua loquimur, diuerſa affectio eſt; fit namque abſque oculorum in-

inflammatione, quæ lippitudinem semper concomitatur, & ob eam causſam aliquæ humiditates ab oculis effluunt. Itaquè non rectè fortè Majolus *citato cap.* 20. *num.* 5. dicebat, Lippum, qui oculos lachrymantes habet perpetuò, cùm putredo ab eis effluat, ab ordinibus Ecclesiasticis Canones excludunt, intellexit enim, vel intelligendum id, quod dicit, de lippitudine vera cum inflammatione, quæ tamen absque oculorum illachrymatione fieri etiam solet. Sed illacrymatio, de qua nunc verba facimus, absque inflammatione oculorum fit, & habet cum se notabilem turpitudinem, vt dixi, etsi perennis sit, & incurabilis, multusque humor ab oculis descendat, causſa potissima videtur inducendæ irregularitatis.

16 Sed jam de lippitudine ipsa loquamur, quæ ophthalmia dicitur, & quæ frequens est, & notabilis oculorum morbus, ex quo, ita determinantibus Canonistis, homo fit irregularis: hoc tamen non indistinctè accipiendum, cum ophtalmia sit morbus non immanens, sed aliquorum dierum spatio recedens, quod secundùm plurimum euenit; quarè non quælibet ophthalmia facit hominem irregularem, nisi fortè ad tempus: sed hujus morbi tres potissimum species constituuntur, prima in qua dolor tantùm, pruritus, & rubedo oculorum absque insigni tumore apparet, dicitúrque ophthalmia spuria, ac notha, vel pseudophthalmia fitque vt plurimum à causſis externis, quæ plurimùm caput ipsum calefacere aptæ sunt, Græcis alio nomine Taraxis appellatur, Latinis oculorum perturbatio. Secunda species est, quando dolor, pruritus, & rubedo notabiliora sunt, & lachrymæ effluunt copiosæ, Ægerque lumen externum sustinere vix potest, & hæc propriè ophthalmia dicitur. Tertia species adhuc grauior Secunda est, diciturque Chymosis, & in hac oculi plurimùm rubent, intolerabiliter pruriunt, & acutissimè dolent, palpebræque simul cum vniuerso oculo tument, & indesinenter illacrymant; ac absque alia determinatione patet, maximam interuenire causſam Irregularitatis in tertia specie, magnam in secunda, minorem in prima, in singulis autem irregularitas temporanea est, recedente enim morbo (quod fit breui aliquorum dierum spatio, & quando retardatur spatio dierum quadraginta) absque dubio irregularitas cessat Sed aliquando Ophthalmia nunquam recedit, aliàs autem recedit quidem, sed de nouo, & facile quacunque ex causſa recurrit, & in vtraque hæc ophthalmiæ specie turpitudo est insignis, & incommodum notabile, & quod majus quid est, eam turpitudo, quàm impedimentum in dies crescunt, nam oculi non modo propriam aciem amittunt, sed procedente tempore minores fiunt, & contabescunt non aliter, quàm in senibus, de quibus Iuuenal. *cit. Sat. 6.*

Fiant obscuri dentes, oculique minores.

& ex his noua, ac multò major deformitas, ac nouum, & multò majus impedimentum, quæ dubium nullum excitare debet, an irregularitatem inducant, nec ne, cum res clara vndequaquè sit.

Antequam autem absoluamus sermonem de vitiis oculorum, aliquid dicendum de vitiis quarundam partium circumjacentium, & ad ipsos oculos pertinentium, quæ sunt Cilia, Supercilia, Palpebræ: non enim nullius momenti sunt, quæ circa has partes considerare operæ pretium est. Et primò

17 supercilia depilata, & glabra non tantùm inuenustatem, sed & deformitatem causſant, cui si addas eorum glabritiem portendere deterius malum, ac præcipuè signum esse non contemnendi morbi Gallici, videndum, an ex hoc inducatur irregularitas. Certè ipse morbus Gallicus per se, vbi per exteriora signa, ac patentia manifestum se faciat, irregularem hominem facit, si non alia ex causſa, saltem ob publicum scandalum, sed de morbo Gallico singillatim in sequentibus verba faciemus, cum multa peculiariter considerauda circa illum occurrant ad præsens argumentum facientia.

Verùm adhùc multò majorem deformitatem 18
non sine incommodo habent cilia depilata, hoc est palpebræ ipsæ pilis destitutæ, non tamen tam de facili defluuium patiuntur; sed si defluant, horrorem quemdam intuentibus incutiunt; vnde circumscripto etiam non vnico impedimento, quod ex horum pilorum defectu emanat, militat causſa euidens irregularitatis ex prædicto horrore intuentibus incussio.

Palpebræ (quæ soli homini, & struthiocameli 19
duplices sunt, nempè superior, & inferior) si aliquo modo male afficiantur, vt exempli gratia si corrosæ vel in totum, vel ex parte sint, si conuulsæ manent, vel relaxatæ, ita vt reclinari, & attolli cum opus fuerit, non possint, si vna alteri adhæreat, si irremediabilem liuorem, ac turpem contraxerint, dubitandi causſam præbent, an faciant Irregularitati locum. Ac certè si corrosæ sint etiam aliqua ex parte ob horrorem, quem inducunt, summam deformitatem præ se ferunt, quæ sufficiens causſa Irregularitatis à Canonistis iudicatur. Si conuulsæ sint, ita vt oculi claudi nullo modo possint, non caret dubio, an faciant hominem irregularem; & sic in reliquis: in quibus omnibus, pro majori, vel minori turpitudine, & impedimento Episcopus dijudicare solet, an irregularitati sit locus, necne; pro qua re illud notum sit, minorem deformitatem, ac minus etiam incommodum afferre corrosionem, vel priuationem totalem inferioris palpebræ, quàm superioris. Paralysis autem non magnam habet deformitatem, neque magnum incommodum; contrà, insignem habet conuulsio, & incommodum etiam majus, sed circà erosionem, & deficientiam palpebrarùm illud animaduertendum, quòd non solum tota superior palpebra deficiens, aut corrosa magnam affert deformitatem, & incommodum, sed etiam pars ejus aliqua notabilis, vt superiùs innuebam, præcipuè autem si vngula, vel corona deficiat, nempe pars illa extrema cartilaginosa, cui pili adhærent: itaquæ hæc Canonistis obseruanda propono, vt ipsi determinent, an sint causſæ sufficientes inducendi Irregularitatem, & quæ dispensationem admittant, quæ non.

Sunt tandem nonnullæ vitia, quæ visionem insigniter lædunt, ob Aquei humoris non naturalem constitutionem, sed præcipuè ob ejus effusionem, ex qua 20
notabile nocumentum actioni videndi communicatur, immò & interdum perit ex ejus effusione omninò videndi actio, vndè & ex hac causſa, quemadmodum ex plerisque ex superioribus inducitur irregularitas. [*Rot dec.* 602. *n.* 14. *par.* 5 *com.* 2. *recen.*] Quoniã tamen hic humor, etiamsi deperdatur, solet de nouo regenerari, ac visus recuperari, vt experimento proprio docet Gal. *lib.* 1. *de symp. causſis cap.* 2. & atteſtari proprio quoque experimento ipse possum, in duobus viris, qui maximo incendio coërcendo operam dantes, ex caumate summo visum amiserant, ob aquei, seu albuginei humoris consumptionem: quibus experimentis suffragantur alia doctorum hominum testimonia apud Daniel. Sennert. *lib.* 1. *pract. par.* 3.

21 *sect.* 2 *cap.* 34. hinc idem dubium enasci in hoc casu potest, quod in visus recuperatione per Cataractarum extractionem moueri posse dixi; sed libentiùs multò cum his dispensandum censerem, quàm cum his, qui ex Cataracta visum amiserant, quippè cùm ex Cataractis extractis non solùm remaneat visus debilitas, sed immineat semper periculum reincidendi, vt ibi dixi, at in hoc casu & visus omninò recuperatur, & nullum periculum recidiuæ timeri potest.

Erant & alij permulti oculorum morbi, qui vel visum impediunt, vel deformitatem faciunt, vel vtrumque simul caussant, sed quia non omnia, ac singula possunt hic recenseri, satis illud sit dixisse, quòd omnia ex magnitudine impedimenti, & deformitatis determinationem recipiunt, juxta quam Episcopus vel per se, vel cum Medicorum consilio in nonnullis casibus dubiis judicabit, quandò faciant irregularitatem, & quandò dispensationem admittant, quandò verò non.

SVMMARIVM.

1 *Nasus inter animalia soli homini datus, ejusque dignitas.*
2 *Nasi magnitudo, aut exilitas notabilis inducit irregularitatem.*
3 *Nasi vertuositas duplex, & quenam faciat hominem irregularem.*
4 *Nasi carentia inducit irregularitatem à solo Papa dispensabilem.*
5 *Ex Nasi deperditione in altero conjuge sponsalia juramento firmata dissolui possunt, & vtrum recuperato Naso reintegrari debeant. num. seq.*
7 *Vlcera Narium an irregularitatem inducant.*
8 *Polypus diuersa speciei, & quam inducat irregularitatem.*
9 *Narium caruncula quandò faciant irregularem.*
10 *Hæmorroides Nasi an, & quando faciant hominem irregularem.*
11 *Narium fator ex quibus caussis prouenire soleat, & quandò inducat irregularitatem.*
12 *Surditas perfecta, seu confirmata facit hominem irregularem.*
13 *Graui auditu laborantes, qui surdastri dicuntur; an sint irregulares.*
14 *Auricula in totum abscisa an faciat hominem irregularem. & vtrum sit membrum, necne. num seq.*
16 *Labiorum vlcera si notabilia sint, & maligne naturæ, dant caussam irregularitati.*
17 *Labiorum corrosio summam deformitatem, ac dedecus affert, & quam Irregularitatem inducat, & à quo dispensabilem.*
18 *Labium inferius relaxatum, maximè si mentum simul cum eo decidat, quodnam incommodum sanitatis offerat, & quam irregularitatem inducat.*

De Nasi vitijs, Aurium, ac Labiorum.

QVÆSTIO VIII.

QVantam vtilitatem, ac quantum decoris obtineat in homine pars illa conspicua, ac prominens faciei, quæ Nasus dicitur, notum feci alias *lib* 5. *horum Quæstionum Tit.* 3. *quæst.* 4. *à num.* 1. *ad plures seqq.* hæc pars soli homini à Natura concessa, ac tanti ea de re æstimatur, vt non solùm ejus existentia, sed formositas, ac recta constitutio requiratur, vt quis ad sacra admitti possit: illud profectò palam est, ejus excessum in magnitudine, vel paruitate hominem antiquitùs à sacerdotij consortio repulisse, vt habetur Leuit. *cap.* 21. *vers.* 18. & notaui etiam *loco citato num.* 17. Neque injuria id factum est, siquidem Nasus primùm in facie in intuentium conspectum venit, & faciei deformitatem, aut formositatem primus prodit, præterquam quod interioris quoque pulchritudinis index habetur, obtortus enim nasus prauos mores ostendit, ac mentem obtortam, sicuti loco citato dixi. In eo ergò considerari possunt quamplurima vitia, ex quorum culpa homo irregularitatem contrahat, ac primo Nasi 2
magnitudo, vel exilitas consideratur, ex cujus alterutrius culpa, si notabilis sit, irregularitas inducitur. Majol. *lib.* 1. *de Irreg. cap.* 22. *sub num.* 1. sed tam magnitudo, quàm exilitas à natura esse potest, & à morbo; sed si magnitudo, vel exilitas sit à natura animi potius vitium, quàm corporis portendit; contrà si sit ex accidenti, & à morbo, potiùs corporis infirmitatem portendit, quàm Animi. Irregularitas vtroque modo inducitur secundùm Canonistas ob deformitatem, Medicus tamen prædictas etiam caussas considerat, nempè Animi prauam dispositionem, & corporis latentem morbum, & quidem notabilem, eruntque etiam in hoc hujusmodi irregularitates differentes ex eo quod naturalia vitia non possunt amoueri, accidentalia autem si de iis, quæ ad magnitudinem spectant loquamur, amoueri interdum possunt, si verò de iis, quæ ad exilitatem, nequaquam amouentur, nisi exilitas fieret ex totali, aut partiali priuatione Nasi, nam tunc reparatur, vt aliàs dixi.

De naturali igitur vitio quoad magnitudinem, & exiguitatem, non est quicquam addendum: de magnitudine accidentali obseruamus, quòd Nasus aliquibus vel ob affluxum humorum, vel post apostema, vel ob aliquam excrecentiam (omnia autem hæc in idem recidunt quoad caussam talem ægritudinem generantem) adeò excrescit, vt magnam inducat turpitudinem, immò & incommodum; cessante autem humorum affluxu, vel diminuta ex arte excrescentia, aut sanato Apostemate, Nasus ad naturalem formam redire plerumquè solet, & omnis turpitudo indè emanans cessat, qua cessante, cessat etiam Irregularitatis caussa, vt aliàs dictum est. Sed Nasi exilitas non tam de facili est amouibilis, vt obseruari potest quotidiè in aliquibus, quibus ob vlcus interdum, vel ob quamcumque aliam caussam Nasus indies decrescit, corrosis naribus, & subsidente ipso Naso: nam potest quidem prohiberi aliquandò, nè vlteriùs decrescat, & in totum amittatur, prohibendo humorum affluxum, & vlcus consolidando, sed quod deperditum est per se non amplius recuperatur, sed ex arte cum maxima tamen difficultate; & in hac Nasi exiguitate semper remanet latentis, ac magni morbi caussa, vndè etiamsi recuperetur, non effugitur ex mea sententia irregularitas prouenions à prædicto morbo, qui vt plurimum Gallicus, vel malignus est. Ex quibus Canonistæ, quod & aliàs proposui discutiendum, videant, an irregularitas prouenions ex hujusmodi Nasi exilitate cesset, si Nasus ad naturalem statum per artis præsidia redierit. Ad Nasi etiam deformitatem per- 3
tinet illius tortuositas, & hæc quoque esse potest naturalis, & accidentalis; naturalis majorem caussam

præbet

præbet irregularitati, quàm magnitudo, & exilitas duplici ex cauſſa, nam & magis decori faciei officit, ſi inſignis ſit, & majus vitium Animi portendit, vt dixi enim Animi tortuoſitatem denotat, & eſt ex ſignis minus fallacibus, cum raro immo rariſſimè talis tortuoſitas exiſtat abſque morum prauitate. Quæ autem accidentalis eſt nihil quicquam tale ſignificat, & quia nonniſi ex magnis morbis prouenire ſolet, non facile ſuccedit, vt homo cum tali tortuoſitate Naſi ſuperuiuat; conuulſionem enim maximam internarum Cerebri partium oſtendit, & eſt ex ſignis non ſolum lethalibus, ſed ex iis quæ proximam mortem ſignificant, Hipp. *lib. 1. Prognoſt. partic.* 15. ibique Bened. Victor. Cardan. *aliiſque in comm.*

4 Sed & præter figuræ deprauationem in Naſo, ejus carentia maximè in conſiderationem venit, ob quam nulla difficultas eſt, quemcumque fieri irregularem, atque à ſolo Papa diſpenſari poſſe Majol. *lib. 1. de Irreg. cap.* 22. *num.* 2. quæ regula videtur mihi extendenda, vt non ſolum locum habeat in totali carentia Naſi, ſed etiam ſi aliqua pars ipſius notabilis deficiat, vel ſi omnino ſubſideat ità, vt eminentia ipſius non amplius appareat; nam & totalis carentia, & partialis, ſi à morbo proueniat, majorem ſubeſſe cauſſam morbi denotat, vt jam ſuperius dixi, vbi etiam de recuperatione Naſi verba feci, & alias ex Sanchez dixi, ſponſalia juramento
5 etiam firmata ex deperditione Naſi alterius conjugum diſſolui poſſe, & dubitaui, an ex reparatione Naſi ſponſalia redintegrentur; & quia deperditio Naſi habet cauſſam vt plurimum morbificam, &
6 quidem graniſſimam, & vt plurimum contagioſam, videbatur mihi dicendum, non teneri ſponſum ſanum ſponſalia redintegrare etiam recuperato Naſo per ſponſum infirmum; idemque crediderim dicendum quoad irregularitatem, cum etiam recuperato Naſo ex Gallico ac ſæuo morbo deperdito, vrgeat ipſa morbi Gallici malitia, ſed Canoniſtæ magis ad rem hæc determinabunt. Sed ponamus Naſum quem non à morbo, ſed in bello amiſiſſe, vel illi fuiſſe ab hoſtibus præciſum, vel quomodocunque per vim externam fuiſſe deperditum, ac deinde arte recuperatum, certe viderentur ſponſalia redintegrari debere, de Irregularitate autem quid ſit determinandum, non tam in propatulo eſt. ſi enim
* Naſus in tixa, & maxime injuſta fuerit amiſſus, vrget ſcandalum, quod tamen maxima ex parte ceſſat recuperato Naſo. Porrò Naſum deperditum ita reparari poſſe, vt nullam inuenuſtatem, nedum deformitatem præſeferat, oſtendunt opere, & ſermone plures Medici, ſed ex his vide præcipuè Talliacotium *de Cur. Chirurg. lib. 1. cap.* 19. *& ſeqq.* & Corteſium Miſcellan. *dec.* 3.

Præter commemoratas Naſi deformitates, & incommoda, in eo eueniunt plura alia vitia, vt vlcera, & quidem maligna, & cacoëthica, caruncuiæ, apoſtemata, inflammationes, tumores, hæmorroides, Polypus, fœtor, & id genus alia. Et quoad vlcera
7 certum eſt, ea non ſolum eſſe plerumque maligna, ſed & turpitudinem, & indecentiam multum afferre; quia vt plurimum ſanioſa materia per nares ex ipſorum culpa expurgatur cum fœtore [quæ aliquandò per ſe abſque ſenſu cecidit ità vt,] à propinquis tolerari abſque ſtomacho non poſſit; & quia vrget etiam difficultas, ſanationis, & latentis morbi ſuſpicio, immò certitudo, videant Canoniſtæ, cum hujuſmodi vlcera ad prædictam grauitatem peruenerint, vtrum irregularitas talis ſit, vt ab Epiſcopo diſpenſari poſſit, vel ejus diſpenſatio ad Papæ auctoritatem reſeruetur.

Quoad Apoſtemata, tumores, & id genus alios morbos ſciendum, omnia venire ſub nomine Polypi, teſte Falloppio *lib. de Tumor. c.* 23. Eſt tamen Polypus non vnius generis nec quoad turpitudinem, nec quoad ſanitatis incommodum, nec quoad curationis difficultatem; cum alius ſit maximus, & inſignis, alius hoc minor, alius ſanitati ſummopere officiat, alius autem parùm, & alius facile ſanetur, alius vero difficillimè, aut nunquam; immo alius eſt, qui neque curari poteſt, neque tangi ſe vllo modo permittitur, vt quando in Cancri naturam degenerauit: verus tamen Polypus duplex eſt, vnus qui ſimplex tumor eſt abſque vlla cacoethia, ſeu malignitate; alter qui canceroſus exiſtit; & licet, quando Polypus canceroſus eſt, curationem non admittat, non tamen quando ſimplex tumor eſt, curatu adeò facilis exiſtit, quin multum negotij Medicis exhibeat, quia plerumque inter curandum in cancrum degenerat; vnde iure merito à Talliacotio de Cur. *lib. 1. cap.* 21. inter eas operationes Chirurgicas Polypi extractionem enumerat, quæ non ſine ſumma moleſtia, & periculo fiunt, & quæ ſummam curantis induſtriam expoſcunt. Sed cur hic tumor vocetur Polypus, ſi quis ſcire deſiderat, duplicem cauſſam ab Auctoribus aſſignatam eſſe cognoſcat; vna quod ejus ſubſtantia mollis eſt, & alba, ad
1 inſtar Polypi piſcis, altera quod non minus quàm idem piſcis Polypus tenaciter adhæreat parti, quam primo apprehenderit, vnde facete Plautus *in Aulul. Act.* 1. *Scen.* 4. alias à me ad hoc ipſum propoſitum adductus ad auaros denotandos dicebat.

Ego iſtos noui Polypos, qui vbi quid extigerint, tenent. eodem modo tumor hic adeò tenaciter naribus hæret, vt non niſi illum circum circa excidendo curari poſſit, & habet præterea non aliter quam ipſe Piſcis Polypus veluti multos pedes, quibus affectam partem arctiſſimè alligatam, tenet. Sed hæc ex abundanti. quod ad rem noſtram facit; illud eſt, hunc tumorem afferre ſecum & deformitatem, & ſanitatis detrimentum, & ſcandalum, quæ omnia apud Canoniſtas ſunt potiſſimæ Irregularitatis cauſſæ, quæ quanto minus amouibiles ſunt, tanto minus diſpenſabilem irregularitatem inducunt, vnde magis diſpenſabilis erit, quæ prouenit ex ſimplici Polypo, quam ex canceroſo, vt patet.

Non habent omnino eadem incommoda Na- 9
rium caruncuiæ niſi notabilis ſint magnitudinis, cum tutior, & facilior earum curatio ſit, immo neque eandem turpitudinem afferunt, neque incommodi tantundem vt Polypus; proximior naturæ Polypi eſt hæmorrois, & curam ſortitur Polypo ſimilem; 10
vnus tantum timor in ejus curatione imminet, ne ſcilicet ad ejus curationem hemorragia, hoc eſt, ſanguinis fluxus ſequatur, qui non facile deinceps cohiberi poſſit. Interim Hæmorrois habet turpitudinem Polypi non abſimilem, majorem tamen, aut minorem prout major, aut minor eſt, quæ cauſſa abſque dubio irregularitatem apud Canoniſtas inducit; per quem tamen ſit diſpenſabilis, ipſi ſtatuent, Narium fœtor alia paſſio eſt ipſarum Narium, qui 11
aliquando tantus eſt, vt nonnullis animi defectum exciret, dum illum percipiunt, aliis præ animi anguſtia difficultatem reſpirationis cauſſet, aliis vomitum excutiat; & licet nihil exterius hoc vitium interdum ſe prodat, neque vllam turpitudinem oſten-

dat, eſt tamen talis, ac tanta ejus vitij indecentia, & ignominia, vt non modicum ſcandalum inde excitari credam potiſſimam irregularitatis cauſſam: & quia hujuſmodi fœtor poteſt variis ex cauſſis prouenire, & maximè ob vlcus earundem narium, vel ob Ozænam, vel ob Polypum, vel ob corruptionem humorum in interiore Cerebri parte, aut ob corruptionem Oſſis Ethmoidis, aut ob vitium partium inferiorum vt Pulmonum, aut ventriculi, ſciendum fœtorem, qui prouenit à partibus inferioribus eſſe minorem, & magis curabilem (licet minus curabilis ſit procedens à vitio Pulmonum, quam à vitio ſtomachi) contra qui prouenit ob vlcus, apoſtema, vel corruptionem partium non remoueri, niſi ſumma cum difficultate, & fortè nullo modo, quia non amouetur, niſi vlcus, apoſtema, & corruptio remoueantur, quæ plerumque remoueri non poſſunt. Qui ex humorum corruptione in cerebro ſuſcitatur non de facili ſanationem admittit, eſt tamen prædictis magis curabilis. In omnibus prædominatur turpitudo, & indecentia, quarum vtramque determinabunt Canoniſtæ, an ſufficientes cauſſæ ſint inducendæ irregularitatis. Circa aures tria vitia ad rem noſtram conſideranda, ſurditas nempè, grauis auditus, & auricularum defectus, ſeu mutilatio: & de ſurditate nihil eſt quod peculiatiter admoneamus, cum notiſſimum ſit, perfectam ſurditatem facere hominem irregularem. Majol. *lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 1. & quia conſummata ſurditas eſt ex morbis inſanabilibus Paul. *lib.* 3. *ſiue Med. cap.* 23. immò ex iis, qui indies ingraueſcunt, quia procedente ætate quilibet ſenſus hebetior ad ſentiendum euadit, videndum à Canoniſtis, an locum habeat cum hac ſurditate diſpenſatio, & per quem fieri debeat. Sed hi quoque qui graui auditu laborant, & ſurdaſtri dicuntur, ſi vtriuſque Auris vitium habeant etiam per longum tempus male habuerint, non videntur ab omni Irregularitatis cenſura eſſe immunes, cum læſum habeant ſenſum perfectiſſimum cum certitudine totalis amiſſionis ejus, quia teſte Gal. *l.* 3. *de compoſit. medic. ſecun. loc. c.* 1. *tit. ad audit. granit.* hic grauis auditus in perfectam, ac conſummatam ſurditatem degenerat; cum ergo id, quod de præſenti eſt, & quod de facili eſſe poteſt comparentur, videretur omnino ſurdaſtros vbi prædictæ in illis conditiones concurrant, non minus quam ſurdos irregularitati eſſe obnoxios, quod ipſi Canoniſtæ determinabunt.

Cæterum Auricula in totum abſciſſa licet magnam ſecum habeat turpitudinem, interdum tamen capillis tegi vitium poteſt, cumque ejus priuatio modicum incommodum auditus ſenſui afferat, minorem cauſſam dabit irregularitati; licet non dubium ſit, quod multo majorem dabit vtraque deficiens, quam altera tantum, & quod tanto minorem cauſſam dabit pars Auriculæ deficiens, quam tota, præcipuè ſi quod deficit aliquo modo abſcondi poſſit. Nauarr. *lib.* 5. *conſ.* 75. ſed & ipſæ Auriculæ deperditæ non minus quam Naſus, & labia reparari per Artem poſſunt, eademque dubia eodem modo, vt de Naſo recuperato, ſoluenda, de Auriculis recuperatis moueri poſſunt. illud ex abundanti addam, non quod Auricula abſciſſa faciat hominem irregularem, idcirco Auricula membrum eſt vocanda, cum non habeat deſtinatam, ac perfectam operationem, quod latius probaui *lib.* 5. *harum. Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 4. *à num.* 22. *ad ſeqq.* & fraliquando tam Medici, vt Gal. *in lib. de Inſtrum. Odor.* quam Iuriſconſulti, vt Gloſſ. *in c. ſingula num. Oculus diſt.* 89. dixerunt autem eſſe membrum, intellexerunt de Aure interna, non de externa, quæ propriè Auricula dicitur, quam inter membra connumerari, vt vult Majol. *lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 5. eſt omnino falſum ex prædictis.

Circa labia contingunt vlcera, tumores, excreſcentiæ, relaxatio, & alia permulta vitia; ſed vlcera ſi notabilia ſint, & multo magis ſi ſint malignæ naturæ, & curationem difficulter admittant, habent ſecum plurimam deformitatem, ac dedecus, & abominationem, & ſcandalum, quæ vrgentiſſimæ cauſſæ irregularitatis exiſtunt; an autem ejus ponderis ſint, vt Papæ auctoritatem pro diſpenſatione irregularitatis requirant, Canoniſtæ ſtatuere poterunt. Cum his vlceribus pari paſſu procedit labiorum corroſio, quæ jam cauſſas irregularitatis facit grauiores; deformitas enim, & dedecus, & ſcandalum ex carentia læſionem notabiliter increſcunt, patentibus dentibus, & Oris hiatu cum multo intuentium horrore, quamobrem irregularitas, quæ ex hoc vitio inducitur, erit ex his, quæ Pontificiam auctoritatem expoſcunt, quantum ex ſimilibus caſibus conjicio.

Labium proinde, & maximè inferius relaxatum quandoque, ac decidit interdum ex ſe; interdum cum toto mento, & in aliquibus vidi tam turpiter eam partem relaxari, ac decidere, vt nõ tenui, ſed forti filo eam alligare, & in ſuo loco continere fuerint coacti. in qua infirmitate, & turpitudo apparet, & minus liber corporis, vel oris vſus tam in cibo, & potu aſſumendo, quam etiam in loquendo; ex quibus facile poſſunt Canoniſtæ ſtatuere, an tales ſint irregulares, & an diſpenſandi, nec ne.

SVMMARIVM.

1 *Oris fœtor, quatenus, & quando poſſit inducere irregularitatem.*
2 *Oris diſtorſio an inducat irregularitatem.*
3 *Palati vlcera quæ ſint cauſſa irregularitatis.*
4 *Dentium vitium nullum adeo graue videatur, vt inducere debeat irregularitatem.*
5 *Dentium dolor an, & quando debeat inducere irregularitatem.*
6 *Gingiuæ vlcera quanam faciant irregularem.*
7 *Linguæ præciſa ex qua cauſſa, & quando faciat hominem irregularem.*
8 *Linguæ magnitudo, & excreſcentia quando cauſſet irregularitatem.*
9 *Linguæ Paralyſis, aut Conuulſio an faciat irregularem.*
10 *Obſcurè loquens quando ſit irregularis.*
11 *Raucedo quando faciat hominem irregularem.*

De vitiis Oris, Palati, Dentium, Gingiuarum, & Linguæ.

QVÆSTIO IX.

ABominabilis affectio eſt, & fœditatem habet Oris fœtor, & licet ſonuæ nihil incommodet, portendit tamen internarum partium morboſam conſtitutionem & illam quidem non aſpernendam, vbi ſcilicet ſit indeſinens, nam ſi perpetuus non ſit, & à cauſſa extrinſeca enaſcatur, vt à nimio cibo, nihil

nihil tale minatur. De hoc vitio non aliter dubitari poteſt, quàm de fœtore Narium, de quo in ſuperiori quæſt. *num.* 11. ac profectò ea omnia, quæ in eo locum habere diximus, habebunt etiam locum in fœtore oris; licet hic plures numero cauſſas habere poſſit, quàm ille; conſiderata igitur cauſſarum illum excitantium grauitate Canoniſtæ decidere poſſunt, quandò hic fœtor inducat Irregularitatem, & quandò diſpenſari poſſit, aut non.

2 Oris diſtorſio deformitatem magnam affert, ſiue illa à conuulſione, ſiue à paralyſi eueniat; & certè ſi magna, ac conſpicua ſit, non dubitandum, quod ſit ex cauſſis Irregularitatem inducentibus, ac tantò magis id verum erit, quantò magis conſtabit, eam relictam faiſſe ex prægreſſa Apoplexia, vel Epilepſia, & multò etiam magis ſi pareat hujuſmodi Apoplexiam fuiſſe fortem, & Æger ſit jam grauioris ætatis, quia tunc tale vitium curationem non admittit, immò in dies & deformitas, & incommodum ſanitatis ex eo creſcit; ſed hæc diſtorſio poteſt major, & minor eſſe, & ſic majorem, aut minorem deformitatem afferre, & majus, aut minus ſanitatis incommodum, juxta cujus qualitatem Irregularitatem per eam induci, aut non induci Canoniſtæ determinabunt, qui tamen & impedimentum in loquela, in maſticatione, in potu, in exſpuitione ex eo vitio emanans conſiderare debebunt.

3 In Palato fiunt vlcera maligna, & cacoëthica, ex quorum vitio Naſus interdum deperditur, & fœtor ſemper oris emergit; & de his non aliter ſtatuendum, quàm ſtatutum ſit de Naſi vlceribus, de quibus abundè in ſuperiori quæſtione. Quòd ſi prædicta palati vlcera non ſint malignæ naturæ, nec depaſcentia, cùm non facilè ab extrà appareant non erunt fortè, vt priora ſufficiens cauſſa Irregularitatis; nam priora præter incommodum ſanitatis, quod patet, Gallicam luem præterea dominari ſatis clarè oſtendunt.

4 Circa dentes non habent Canoniſtæ quicquam conſideratione dignum, quod dubium excitare videatur, an Irregularitati cauſſam præbeat, necne; nam etiamſi diſtorti ſint, vel eorum plures deficiant, aut etiam omnes, vel ſi extra os promineant hominem non facere irregularem dicunt. Majol. *lib.* 1. *cap.* 24. neque enim ex eorum carentia talem deformitatem agnoſcunt, quæ celari non poſſit, neque tale incommodum ſanitatis, & liberi corporis vſus, quod in ſacrorum adminiſtratione vlli impedimento ſit. Sed certè prominentia Dentium in aliquibus tanta eſt, vt inſignem afferat deformitatem, maximè ſi cum prominentia jungatur eorundem Dentium magnitudo, quia non dentes humanos, ſed porcinos, aut potius Aprugnos eos habere, dixeris; cumque hæc deformitas non facilè abſcondi poſſit, videndum, an ſufficiens cauſſa Irregularitatis debeat eſſe. Præterea dentes nonnullis cortumpuntur, &
5 grauem oris fœtorem cauſſant; ſed his gratis omiſſis, quid de eorum dolore dicendum? hic certè tantus quandoque eſt, vt ex ejus impatientia non ſolum ſibi auelli dentes Ægroti permittant, ſed præ anxietudine caput ad parietes allidere interdum cogantur. Quis ergò non æquiparari dixerit hunc cuicunque alterius partis vel acerbiſſimo dolori? & quis negauerit eum, qui hujuſmodi dentium dolori eſt obnoxius, ac frequenter, & ex quacunque vel minima cauſſa eo præhenditur, non minùs quàm qui capitis dolore graui tentari ſolet, eſſe ab Irregularitate immunem? Itaque & hoc ipſum vitium Canoniſtis conſiderandum propono.

Gingiuæ vlcera pati poſſunt maligna, ſerpentia, 6
& cancroſa, quæ non minùs ac cætera id genus vlcera Irregularitatis cauſſa eſſe poſſunt, ſiquidem & inſanabilia ſunt, & grauem oris fœtorem producunt, licet corporis munia exercere hominem non prohibeant. Cætera autem vitia gingiuarum non ejus grauitatis ſunt, vt de illis ad hanc rem mentionem facere oporteat, de his ergò hæc ſatis ſunt.

Lingua præciſa hominem mutum reddit, quod 7
potiſſima cauſſa irregularitatis eſt; ſed aduerte quòd aliàs admonui *lib.* 2. *harum Quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 8. *num.* 4. linguam aliquandò in totum, & radicitùs præciſam eſſe, aliàs autem ex parte exteriori, & loquelam in totum perire ſi tota ſit præciſa, ſi verò ex parte loquelam deperdi, aut etiam aliqualiter perire ad tempus, nam augetur ipſa lingua, & ſermonis vſus majori ex parte redit, vt de quodam adnotaui loco allegato. In his autem caſibus arbitrium Epiſcopi maximè videtur habere locum pro majori, aut minori ſermonis impedimento.

Præterea Lingua vel à Natura, vel à morbo ali- 8
quandò naturalem magnitudinem excedit, nam à natura vidi Puerum natum cum lingua adeò magna, ac longa, vt extra os tribus digitis promineret, & ſi eam aliquandò fotàs extendebat monſtruoſum judicari quid poterat, tantoperè prominebat, de eo mentionem aliàs feci *lib.* 2. *harum Quæſt. Tit.* 1. *quæſt.* 7. *num. vlt.* Ex morbo autem lingua vel apoſtematur, vel ita augetur, vt ore contineri non poſſit, qualem viderunt Galen. & Foreſt. referente Daniel. Sennert. *lib.* 1. *pract. part.* 3. *ſect.* 5. *cap.* 2. Non dubium ergo eſſe debet, quin hoc caſu, & maxima deformitas, & magnum liberi corporis vſus impedimentum inſit, & deformitas quidem per ſemetipſam conſpicua intuentibus ſit, impedimentum autem cauſſatur in loquela, in maſticatione, in reſpiratione, & aliis actionibus: præbebit ergò hujuſmodi magnitudo Linguæ duplici ex capite cauſſam Irregularitati, vt patet.

Sed abſque eo quòd lingua creſcat, aut vllo modo 9
magnificetur, paralyſim patitur, ita vt contineri ore non poſſit intra ſua ſepta, ac præter hæc aliquandò ita retrahitur ex conuulſione, vt neque vllo modo adeſſe in ore videatur, neque moueri poſſit, & in vtroque caſu tam paralyſis inquam, quàm conuulſionis loquela vel in totum amittitur, vel maxima ex parte, ac notabiliter impeditur. Verùm in paralyſi præter mutitatis incommodum etiam inuenuſtas plerumque, & deformitas cum extra oris ſepta promineat. In conuulſione autem ceſſat ea deformitas, & tamen, vt dixi, ad interiora interdum tantoperè retrahitur, vt aperto etiam ore nulla ejus veſtigia appareant, quod maximè notaui in muliere vteri præfocatione detenta, quæ ſentiebat quidem quæcunque dicebantur (vt fieri plerumque ſolet in ſimilibus præfocationibus) nam manus cuicunque parti admouebat, & os diducebat, oſtendebatque inibi præcipuè moleſtiam, & in partibus ſpiritualibus percipere. Si ergò qui linguæ vſum amittunt ſunt irregulares. D. Thom *p.* 3. *q.* 81. *art.* 3. *ad* 3. ex quo Majol. *lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 2. vterque caſus inducit Irregularitatem.

Et quia Lingua ſermonis modulatrix eſt, de loquelæ vitiis, ſi quid conſiderandum ſeſe offerat, aptus hic locus eſt. Sunt autem multa impedimenta, quæ circa loquelam occurrunt, de quibus ſingulis

mentionem feci *lib.* 2. *tit.* 3. *quæſt.* 11. quæ in nullo cenſu habuiſſe videntur Canoniſtæ, ſi vnam mutitatem excipias. Itaque nec Balbum, nec Blæſum voluerunt vlla Irregularitate obſtringi. Majol. *loco citato.* fortè & idem dicerent de Atypis, Traulis, & Pſellis, & id genus aliis, de quibus locutus ſum
10 *prad. lib.* 2. *vbi ſuprà.* Sed inter hujuſmodi loquelæ vitia illud eſt, ex quo quis obſcurè loquitur, vt illi interdum faciunt, qui inter ſomniandum obloquuntur, quod vitium vulgò ſignificamus hoc verbo, *parlar fradenti*, & eſt in aliquibus adeò notabile, vt vix, ac ne vix quidem percipi poſſint ab audientibus, vndè etiam ſi ſermonis vſus in his non totaliter perierit, tam modicè illis inſeruit, vt pro deperdito haberi poſſit. Hoc vitium dici à LL. *loco ſuprà cit.* Aſymiam dixi, & rectè ex ejus culpa hominem morboſum debere dici ab ipſis ll. determinatum *in l. Mutem. ff. de Ædil. edict.* ac ſunt qui credant idem vitium eſſe hoc cum Cœloſtomia, quandò nimirum homo quaſi in oris receſſu, & ipſa gula loquitur, & ita obſcurè, vt modicum ſonum efformet, & non intelligibilem. Ea ratione ſermonis vſum habuiſſe ferunt Gigantes Patagones nominatos, qui de rebus Indicis commentaria ſcripſerunt. Sed ſit quomodocunque illa generalis regula præſcribi poteſt, quòd vbi nullus ſermo eſt, aut nullus, vel valde modicus ejus vſus, euidens cauſſa Irregularitatis prædominetur.

11 Raucedo non ab omni dubio immunis videtur, an inducat Irregularitatem, nec ne, licet enim plerumque leuis affectio ſit, & facilè remoueatur, quandò ex deſtillatione ſimplici prouenit (licet in ſenibus concoctionem non admittat, teſte Hipp. *lib.* 2. *Aphor.* 40.) tamen aliquandò perpetua eſt, ac talis, vt ſonus vix percipiatur, fitque à perenni, & contumaci deſtillatione interdum cum faucium, & partium ad vocem inſeruientium vlcere, portenditque ſemper majus aliquod malum, & ſignanter morbum Gallicum jam confirmatum, qua de cauſſa ab Haliabbate ſerui, qui raucedinem perpetuam patiuntur, tanquam morboſi, & ſuſpecti de Elephanthiaſi, ſeu lepra reſpuuntur. Itaque determinandum à Canoniſtis eſt, an Raucedo ejus grauitatis, quam commemoraui, ſit ſufficiens cauſſa Irregularitatis: & an, & quam diſpenſationem requirat.

Eſt & aliud vitium quorundam ad loquelæ concinnitatè pertinens, cum quis per ipſas Nares loquitur, quod vulgo dicimus, *parlar col Naſo.* quod videtur profectò magnam ſecum habere indecentiam, an verò tanta ea ſit, vt ſufficiat, ad Irregularitatem inducendam, Canoniſtis ſtatuendum relinquatur.

SVMMARIVM.

1 *Pectoris vitia quæ reſpectu Irregularitatis ſint conſideranda.*
2 *Tuſſis quæ, & quandò inducat Irregularitatem.*
3 *Sanguinis ſputum quotuplex, & quandò præbere debeat cauſſam Irregularitati.*
4 *Syncopis plures gradus, & quandò ex ea induci debeat Irregularitas, & quid de Animi deliquio, & Lipothimia.*
5 *Phthiſis qui morbus, & an, & quatenùs faciat hominem irregularem.*
6 *Aſthmatis diuerſæ ſpecies, & quanam illarum Irregularitatem inducat.*

De vitiis Pectoris, partiumque cæterarum ſpiritalium.

QVÆSTIO X.

IN pectore multæ ſunt partes tam externæ, quàm internæ; de externarum vitiis ſuo loco diſſeremus, nunc de vitiis internarum, inter quæ quinque præcipuè veniunt conſideranda; nampè Tuſſis, 1
Hæmoptois, hoc eſt ſanguinis ſputum, Phthiſis, Syncopis, & Aſthma. Quoad Tuſſim, quamquam hæc leuis plerumque affectus cenſetur, & de qua fruſtrà verba facere inſtituamus, tamen offertur conſideranda quædam peculiaris tuſſis, quæ non facilè videtur debere eſſe ab Irregularitate immunis ob inſigne impedimentum, & moleſtiam, quam affert, & periculum, quod minatur, & ſcandalum, quod excitari ex ejus vi inter miniſtrandum poteſt. Hæc Tuſ- 2
ſis Thiriodes, & ferina, & maligna dicitur, & eſt Tuſſis moleſta, vehemens, & frequens, quæ ſupprimi nequaquam poteſt, & minima quaque ex cauſſa inualeſcit; nam & inter loquendum, & inter reſpirandum, & inter bibendum promptiſſimè excitatur, nec niſi difficulter quieſcit, ita vt homini nullum omninò tempus intermiſſionis concedat, quamobrem peſſimos, ac lethales morbos excitat; proximius tamen ex ea imminet periculum rupturæ venarum pectoris, quæ ob violentiam, & indeſinentem motum ipſius Tuſſis diſrumpuntur, & ſanguinem effundunt, ex quo deinceps vlcus generatur: nam à ſanguinis ſputo, Puris ſputum, à Puris ſputo Tabes, & Mors Hipp. *lib.* 7. *Aphor.* 15. Ergò ex hac Tuſſi fit, vt Ægri aliquandò ex improuiſo cum magno impetu ſanguinem ab ore rejiciant. Non vnico igitur ex capite intrat in hoc caſu Irregularitas, ſed ex multiplici, nempè ex impedimento liberi vſus corporis, ex imminente per culo majoris morbi, & imminente ſcandalo inter miniſtrandum.

Sanguinis ſputum à multis partibus prouenire; poteſt, à capite ſcilicet, à gingiuis, à palato, à faucibus, à ſtomacho, à pectore, & partibus ſpiritalibus. Ad rem noſtram illud tantùm videtur in conſideratione habendum quod ex pectoris, & partium ſpiritualium vitio prouenit, licet quodcunque ſputum, quod cum moleſta Tuſſis, & cum impetu ab ore rejicitur, videatur in conſideratione habendum, circa ea, quæ dicemus: nam poteſt, & ab Hepate, & à Liene, & ex retentione conſuetæ euacuationis per Hæmorroides, vel per vterum factæ prouenire, in quibus omnibus caſibus ſemper malum portenditur juxta Hipp. *ſent. lib.* 4. *Aphor.* 25. ſanguis qualiſcunque ſi ſurſum feratur, malum. Tamen non ejus periculi eſt ſanguis ex capite, Gingiuis, & oris partibus proueniens, neque idcircò videretur eſſe ſufficiens Irregularitatis cauſſa, contrà quàm dicendum ſit de ſputo ſanguinis, quod à pectore, aut etiam aliundè ab inferioribus per os fiat, quia ſemper minetur vlcus Pulmonis ex vaſorum apertione, & Phthiſim; quamobrem cum ob præſentem morbum, & ſanitatis incommodum, tum ob imminens periculum, & ſcandalum in adminiſtratione ſacrorum, videtur hoc ſymptoma ſufficiens cauſſa Irregularitatis, dummodò tamen non abſit diſpoſitio ad hos ſubſequentes morbos, ſed ex Tuſſi perenni, difficultate reſpirandi, conſtitutione pectoris,

ctoris, & aliundè ea diſpoſitio manifeſtam de ſe cognitionem præbent.

4 Syncopis ſunt plures gradus, primus eſt, qui dicitur Animi defectus, vel Animi deliquium, ſecundus, qui dicitur Lipothymia, vel Lipopſichia, vel Apopſichia. Tertius qui dicitur proprie ſyncopis, qui eſt omnium grauiſſimus, minus grauis eſt Lypothimia, & adhuc minus Animi deliquium. Circà hunc affectum animaduertendum, quod ſyncopis omnino differt à vertigine, ab Apoplexia, & Epilepſia, & ſunt tam differentes, vt ſunt affectus diuerſarum partium, & à diuerſis cauſſis prodeuntes, ita vt nullum ſymbolum habeant contra id quod ex Gabuccino dicit Majol. *lib. 2. de Irreg. cap. 16. num. 11. verſ. ad Comitiales* : nam vertigo, Apoplexia, & Epilepſia ſunt paſſiones Cerebri, Syncopis eſt paſſio Cordis; illi affectus ad partem animalem hic ad vitalem ſpectat, vnde differunt etiam in duratione, nam ſyncopis de raro reuertitur, & ſi reuertatur, hominem è medio tollit; affectus autem illi præcipue vero vertigo, & Epilepſia facile aliquando reuertuntur, & cum illis homo ad plures annos perdurare poteſt. Verum quidem eſt, quoſdam Medicos, inter quos eſt Mercatus, putaſſe Lypothymiam, quam ſecundum gradum Syncopis fecimus, eſſe affectum Cerebri, & hoc pacto maximè conuenire cum vertigine, & Apoplexia, ſed rectè hæc ſententia conuellitur ab aliis, & præcipue à Daniel. Sennert. *lib. 2. tract. par. 4. cap. 6.* Recte tamen à Canoniſtis videtur deciſum, quod patiens ſyncopim, dummodo recurrat, & hominem frequenter, ac leuiori ex cauſſa adoriatur, irregularis ſit, periculum enim eſt, ne tales inter ipſam ſacrorum adminiſtrationem deficiant juxta Hippoc. ſententiam *lib. 2. Aphor. 41.* Qui frequenter, ac fortiter abſque manifeſta cauſſa animo linquuntur, derepente moriuntur; in qua ſententia Hippocrates de vera ſyncopi loqui videtur, cum illo verbo vtatur, fortiter; ſed videndum vtrum de Animi deliquio, & Lipothymia idem ſit ſentiendum, ac ex mea ſententia, ſi tuto Canoniſtæ de his determinare cupiunt, Animi deliquium ſimplex non tanti faciendum, vt ex ejus cauſſa homo euadere debeat irregularis, quia facile diſcutitur, & hominem extra ſe non rapit, nec cadere cogit; ſed modica frictione faciei, aut leui quocunque auxilio, ceſſat. non ſic autem Lipothymia, quæ hominem parumper ſenſu, & motu priuat, & concidere cogit; niſi ab aliis ſuſtentetur, nec facile ceſſat, & quod magis conſiderabile eſt, ſi perſeueret, in veram ſyncopem conuertitur. ſed & alia quædam ſyncopis ſpecies eſt, quæ Cardiaca dicitur, de qua ſuo loco verba faciemus.

5 Phthiſis eſt vlcus Pulmonis, ad quod conſequitur hectica febris, ſiue habitualis, morbus eſt cum jam eſt confirmatus, qui curationem non admittit, nec tamen facile curatur, etiamſi confirmatus non ſit, & habet præterea conjunctum ſecum contagium, & quandoque tanta prauitate, ac malignitate comitatur, vt halitu inficere poſſit; ſed nota, non tantam energiam ejus contagium habere, quantam ſibi perſuadet Majol. *lib. 2. cap. 26. num. 1.* quia non à quocumque ſubjecto in quodcunque, & quandocunque communicatur; qui enim ætate jam proiecti ſunt non tam facile inficiuntur, vt ille credit, immo neque alij quicunque, niſi habeant quandam à natura propenſionem ad prædictum contagium contrahendum, quod non ſimplici halitu ſemel, atque iterum percepto contrahunt, ſed longa, ac multa reiteratione, ac conuerſatione cum perſona infecta, vt de aliis quibuſcunque contagiis vt plurimum vſuuenit. ſed quomodocunque ſcie res habeat, Phthiſis vera etiam non confirmata non vnam habet cauſſam ſufficientem ad inducendam Irregularitatem.

Aſthma moleſtiſſimus affectus eſt, ex quo animal 6
libere reſpirare non poteſt, & eſt triplicis generis, vnumquodque autem ſuum habet peculiare nomen, & illud certum eſt, quod cujuſcunque generis ſit, hominem libero corporis vſu priuare ſoleat; & quia morbus hic eſt ex facilè recurrentibus. cum minima quandoque ex cauſſa reuertatur, idcircò determinandum, an omnes ejus ſpecies, vel aliquæ tantum, & quæ inducant Irregularitatem. nam certum eſt, omnes non eſſe pariter ſufficientes ad eam inducendam, ſed vnam eſſe alia potiorem cauſſam. Itaque ſimplex anhelandi difficultas, ſeu grauis anhelitus vel anhelatio, in qua denſus creberque fit ſpiritus, appellatur Dyſpnæa; ſi vero adhuc magis denſa, ac crebrior reſpiratio fiat, qualis eorum, qui violento curſu de proximo ſunt defatigati, Nominatur Aſthma; ſi verò tantopere reſpirandi difficultas creſcat, vt homo non niſi recta ceruice reſpirare poſſit, vocatur Orthopnæa: non eſt igitur dubium, quod in Dyſpnæa, ſeu ſimplici Anhelatione, & difficultate reſpirandi minor militat Irregularitatis cauſſa, ſi quæ militat, quam in Aſthmate, & minor etiam in Aſthmate, quam in Orthopnea; vnde ob id Dyſpnæa laborantes non omnino forte erant repellendi à promotione ad ſacra, & ab eorum adminiſtratione, niſi forte in ipſo paroxyſmo, ex quo tamen non majus imminet periculum, ex cujus violentia deſiſtere cogantur ab vlteriori adminiſtratione; quod tamen in Aſthmate, & multò magis in Orthopnæa timendum, in quibus aliquando tanta vrget reſpirandi neceſſitas, vt homines præ anguſtia animam agere videantur, & niſi ſuccurrantur, in ſyncopim quandoque, & in mortem ipſam impingant. De his igitur ſi paroxiſmos frequentes habeant, & maximè ſi certis, ac determinatis temporibus recurrant, videndum, an repellendi omnino ſint à promotione, niſi promoti fuerint, etſi promoti ſint, an prohibendi ab adminiſtratione ſacrorum ob rationabilem timorem incurrendi periculum à me commemoratum.

SVMMARIVM.

1 *Paſſionum, quæ Irregularitati cauſſam dare poſſunt ad ſtomachum, & ventriculum pertinentium enumeratio.*

2 *Oeſophagi, & Ventriculi vlcera quatenus, & cur Irregularitatem inducere debeant.*

3 *Deglutitio quibus modis lædatur, & quando faciat hominem irregularem.*

4 *Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis ſolidis tantum, aut in ingerendis liquidis tantum, an facere debeat Irregularitatem.*

5 *Cardiaca paſſio, ſeu Cardialgia quid ſit, & quam cauſſam Irregularitati prabere poſſit.*

6 *Ventriculi dolor quando faciat hominem irregularem.*

7 *Singultus quid ſit, & quomodò à Vomitu, & a Nauſea differat, ac quandò Irregularitatem inducere poſſit.*

8 *Vomitus quatenus, & quibus in caſibus inducere debeat Irregularitatem.*

9 *Nauſea quid ſit, & quando videatur inducere Irregularitatem.*

De ſtomachi, ſeu Oeſophagi, & ventriculi vitiis.

QVÆSTIO XI.

STomachus, & Oeſophagus proprie vocatur, ductus, per quem cibi, & potus in ventriculum ingeruntur; ventriculus proprie, qui potus, & cibos recipit, retinet, ac concoquit. Circa has partes nonnulla vitia reſpectu Irregularitatis ſunt conſideranda, quorum tamen nullum præter vomitum videntur Canoniſtæ in conſideratione habuiſſe; nos de aliis quibuſdam mentionem facimus, quia juxtà generales Canoniſtarum regulas, videntur ſufficientem 1 cauſſam præbere Irregularitati: ſunt autem quæ ſequuntur, nempè vlcera horum partium, læſa deglutitio, Cardiaca paſſio, ventriculi dolor, ſingultus, nauſea, & vomitus. Et quoad vlcera certum eſt, ea 2 magni momenti eſſe, ſi in Oeſophago exiſtant, multo majoris autem ſi in ventriculo; vtraque autem habere ſecum impedimentum liberi vſus corporis, impeditur enim, ſeu inquam labefactatur hæc naturalis actio deglutiendi, tales enim non poſſunt abſque moleſtia quicquam deglutire, maximè autem vinum, quod moleſtiam, & dolorem in vlceribus generat; præterquam quod vtraque habent ſecum manifeſtiſſimum periculum adjunctum, ex eo enim, quod non facile curationem admittant, indies majora fiunt, & ſordidiora, & malignitatem concipiunt, quouſque tandem homo tabe, vel lienteria, vel diſ- 3 ſenteria abſumatur.

Quoad læſam deglutitionem ſciendum erit, Naturam fabricaſſe Oeſophagum, quem proprie ſtomachum, & gulam Medici vocant, vt per eum tanquam per Tubum, ſeu conductum cibi, & potus ore recepti in ventriculum demittantur, vnde illum ex filamentis ſeu fibris, ac villis ad hoc fabricauit, quibus mediantibus tanquam chordis, ſeu potius manibus cibos, & potus in ventriculum detruderet. Duabus autem Tunicis illum, Oeſophagum inquam, natura donauit, interna craſſiori, rectiſque fibris dotata, externa tenuiori, & tranſuerſas, ac circulares fibras habente; rectis interna membrana tanquam manibus vtitur, vt dixi, ad attrahendos cibos, & potus in ventriculum; tranſuerſis, ac circularibus externa vtitur ad trahendos eoſdem cibos, & potus in ventriculum, & ad expellenda noxia per vomitum. Fit ergò, vt hæc pars, nempe Oeſophagus hanc deglutiendi actionem, vel omnino amittat, vel male, difficulter, ac diminute exerceat; ſi difficulter, & diminute deglutire illum contingat, non tam conſiderabilis affectus videtur, vt in hoc negotio de Irregularitate locum habere debeat, ſed ſi nullo modo deglutire poſſit, quomodocunque id fiat vel ex Apoſtemate, inquam, vel ex vlcere, vel ex Paralyſi, Irregularitati videtur eſſe maxime locus, quod quidem ampliandum videtur in difficillima & anxia deglutitione, (nam totalis amiſſio deglutitionis abſque dubio hominem paucorum dierum ſpatio è medio tollit, licet nouerimus quoſdam, qui vſque ad quadrageſimum perduranerint, & ſanati etiam ſint, abſque eo quod quicquam eo tempore deglutirent) nam in celebrando ſacrificio miſſæ ea actione libera opus habemus; videant ergo Canoniſtæ quatenus in hoc caſu intret Irregularitas. Præterea animauertendum, quod deglutitio aliquando difficillima ſit in 4 ingerendis cibis ſolidis, cum contra liquidi facillime deglutiantur. Secundò contrarium quandoque euenit, vt cibi ſolidi abſque difficultate deglutiantur, liquidi nullo modo. Tertiò denique ſit, vt neque ſolidi, neque liquidi deglutiri poſſint. Itaque quomodocunque hæc actio deglutiendi fieri deſiſtat, videntur prædicta habere locum, cum maxime in celebrando ſacroſancto Miſſæ ſacrificio libera deglutitione, vt dixi, indigeamus. Sed certe curioſitate non vacat dubium, quod moueri circa hanc deglutitionis difficilis differentiam poteſt, & eſt, quanam ratione fieri poſſit, vt interdum ſolidi cibi deglutiantur, liquidi nequaquam, immo in aliquibus tam difficilis redditur deglutitio potulentorum, vt eam tentare abſque ſuffocationis periculo non poſſint. At vero apertiſſime patet majorem vim requiri in deglutiendis ſolidis cibis, quam potulentis, ergo ſi ſolidi deglutiuntur, cur non deglutiuntur liquidi, in quibus ingerendis minor vis concurrit? Sed dupliciter ſatisfieri poteſt huic dubio, primò negando, majorem virtutem requiri in ingerendis ſolidis, quam liquidis abſolutè, nam in deglutiendis, quæ offeruntur neceſſe eſt Oeſophagum conſtringi, & amplexando oblata per rectas fibras detrudi in ventriculum; modo majori conſtrictione opus habet ad ingerenda, & amplexanda potulenta, quam ſolida; vnde ad ingerendos cibos ſolidos ſufficient forte fibræ interioris membranæ, at in ingerendis potulentis concurrere etiam debent tranſuerſæ, & circulares fibræ tunicæ externæ, & ſic majus negotium Naturæ faceſſit ingeſtio potulentorum, quam ſolidorum, & huic opinioni adhæret etiam Daniel Sennert. *lib. 3. pract. par. 1. ſect. 1. cap. 3. quæſt. 5.* licet antequam ipſius ſcripta vidiſſem, eam concepiſſem. Vel dicamus in liquidorum deglutitione pauciores muſculos, & partes concurrere, quam in deglutitione ſolidorum; ac fieri interdum, vt etiam male affectis quibuſdam muſculis, aut inſtrumentis ad deglutitionem deſeruientibus, eorum tamen deglutitio fiat per alios muſculos, & organa ſana, at in deglutitione liquidorum ſi qui muſculi deficiant, aut organa ad id interuientia, non poſſe ſuppleri per alia, & ſic aut difficillimè, aut nullo modo liquida deglutiri poſſe.

Sed ad alia progrediamur, offertur igitur poſt 5 hæc conſideranda paſſio quædam ventriculi Syncope Cardiaca dicta, ſeu Cardialgia, de qua ſupra; & eſſent quidem nonnulla circa nomina ponderanda, ſed ſatis illud ſit, me hæc per hanc vocem Cardiacæ, vel Cardialgiæ ſignificare velle, nempe paſſionem quamdam oris ſuperioris ventriculi cum dolore, & anxietate maxima, & aliquando etiam cum animi defectu, & Syncope. Cum ergo hæc paſſio Syncopi jungitur non eget vlteriori conſideratione, num ex ejus culpa irregularitas inducatur, nec ne, quippe cum non minus quam ipſa Syncope ex primaria cordis affectione procedens culpari debeat; ſed dubium tantummodo eſt, vtrum ſi ſolo dolore, & anxietudine moleſtare ægrum ſoleat, Irregularitatem tamen inducat. At neque circa hoc vllum dubium interuenire debet, cum paſſio ſit acutiſſima, & moleſtiſſima, & tanto angore hominem ſolliciter, vt neque ſtare eum loco permittat, neque libere reſpirare, immo ne loqui quidem aliquando,

quandò, vndè palam est, quòd ob impedimentum liberi corporis vlus præter alia Irregularitatem inducat. Quod amplia non solùm dum actu hominem affligit, sed etiam extrà paroxysmum in aliquibus, quia hæc passio in nonnullis est ex facilè recurrentibus. Si quis ergò illi sit obnoxius, videant Canonistæ, an perpetua Irregularitate detineatur.

6 Non eadem passio est ventriculi dolor, & Cardialgia: nam Cardialgia ad os tantum ventriculi pertinet, dolor ad totum ventriculum; illa ab acutis, & malignis humoribus, & plerunque calidioribus excitatur, hic à frigidis, & crudis, à flatibus, & à pituita fit, vt plurimum. Est tamen ventriculi dolor passio magni momenti, non tamen vt Cardialgia, tum quia ille à benignioribus humoribus generatur, tum etiam quia pars affecta in hac est exquisitissimi sensus, & quæ nequaquam absque cordis ipsius affectione durare possit. Sed habet etiam ventriculi dolor illud inconueniens, vt facilè recurrat, & siquidem dolor sit insignis, ac notabilis plura alia sympromata maxima consideratione digna excitare solet, vt Animi deliquium, & Lipothymiam, & præterea Nauseam vomitum, & anxietudinem. Si ergò facilè recurrat, & ad hanc magnitudinem perueniat, non minùs quàm alij similes morbi culpari ex mea sententia debet, quoad Irregularitatem inducendam.

7 Singultus est quasi conuulsiuus quidam ventriculi motus, & est inanis quidam ipsius conatus ad noxia expellenda, in hoc à vomitu differens, quòd vomitus est motus ventriculi, quo expellit cibos, & potus, aut humores in eo contentos, per os; differt etiam à Nausea, quia hæc est quidam inanis stimulus ad vomendum, neque fit in ea, vt in singultu, motus ille conuulsiuus; ob cujus respectum singultus molesta affectio certè est, circà quam illud tantummodò libet adnotare, nonnullos ex assumptione cujuscunque potus jejuno stomacho facta singultum molestissimum incurrere, ac maximè aliquibus familiarem esse expertum, cum vbi potus fuerit vini dulcis (quod tamen euitari facile posset,) sed alios vidi, vt hoc obiter dicam, nullas res dulces degustare vel primoribus labris posse absque eo quòd illicò singultu præhenderentur. Vitium igitur illud incurrendi singultum ex quocunque potu jejuno stomacho sumpto non videtur sicco pede pertranseundum, de quo quid statuendum sit, Canonistæ videbunt.

8 Vomitus quid sit norunt omnes, eumque superiùs definiuimus, sed diuersæ speciei est, & respectu causarum eum excitantium, & respectu materiarum quæ euomuntur. Canonistæ de eo maximè loquuntur, qui fieri solet ex intemperie, & languore ipsius ventriculi, sed non hic tantum dare debet Irregularitati causam, dum qui ex languore procedit Irregularem facit, sed ille etiam, qui fieret ab aliquo humore calido, & acri, vel etiam alterius naturæ stomachum irritante, ac cogente ad ejus expulsionem, ac profectò quomodocùnque succedat, vt homo sæpe, ac leui quaque ex causa, & indifferenter quocunque tempore etiam jejuno stomacho, vomitu prorumpetur, habebit vrgentissimam Irregularitatis causam: nam aliàs si quis non nisi ab assumpto cibo vometur, vel certo tempore, vt exempli gratia noctu, non interdiu, vel stomacho pleno, non autem jejuno, certè non nisi injuria, quantùm ego existimo ab administratione, vel à promotione sacrorum repelleretur. Ex quia diximus vomitum variari secundum varietatem materiæ ejectæ, dicendum nunc, quòd cujuscunque materiæ vomitus fiat, nempè sanguinis, pituitæ, bilis, aut melancholiæ, vel serositatis, vel puris, vel mixtæ, & ætherogeneæ cujuscunque materiæ, dummodò frequens sit, & indifferenter qualicunque hora molestare consueuerit, Irregularitatem inducet, sed maximè ille, qui jejuno stomachò fit, & minima ex causa, ac præcipuè ex assumptione materiæ potulentæ, & ratio patet.

9 Sed quid dicendum de Nausea, quæ motus quidam ventriculi est, quo inaniter conatur contenta per vomitum expellere? certè Nausea solet præcedere vomitum; sed si Nausea simplex sit, nec ad illam vllo modo vomitus sequatur, dubitari potest, an hominem irregularitati subjiciat, nec ne; & hæsitandum non est, ex ea aliquod dedecus, & indecentiam in ministrando subsequi posse, an verò sufficiat ad Irregularitatem inducendam, Canonistæ videant.

SVMMARIVM.

1 *Intestinorum morbi Irregularitatem inducentes.*
2 *Intestinorum dolores qui, & tenuium dolores quatenus inducant Irregularitatem.*
3 *Dolores colici.*
4 *Fœcum incontinentia quemadmodum fiat, & an Irregularitatem inducat.*
5 *Fœcum rejectio per os, & aliena loca quandò, & quatenus præbere debeat causam Irregularitati.*
6 *Hæmorrhoides quid sint, & quales sint morbi earum, de quibus dubitari possit, an Irregularitatem inducant.*
7 *Hæmorrhoidis dolor quandò faciat hominem irregularem.*
8 *Venarum hæmorroidalium apertio vtrum, & quandò inducat Irregularitatem.*
9 *Hepatis morbi, de quibus dubium esse potest, an faciant hominem irregularem.*
10 *Cachexia quid, & an faciat irregularem.*
11 *Hydrops quid, & ejus species, & an inducat Irregularitatem.*
12 *Ictterus quid, & an irregularitatem inducere debeat.*
13 *Ictterus Niger quomodo fiat, & an Irregularitatem inducere debeat.*
14 *Lien vtrum eximi possit, & an is, cui exemptus est, vel alia ratione deficit, irregularitati subjaceatur.*

De vitiis Intestinorum, Hepatis, & Lienis.

QVÆSTIO XII.

IN intestinis quoquè vitia adnotantur, quorum culpa dubitari potest, an Irregularitas locum habeat, nec ne; quatuor autem ex eis tantummodò proponam, quæ majus videntur negotium facessere, nempè dolores, fœcum incontinentiam, earundem fœcum per aliena loca, sed præcipuè per os rejectio, & Hæmorrhoides.

Dolores Intestinorum variant pro varietate eorundem Intestinorum, & pro varietate causæ, & materiæ dolorem excitantis; sed nobis sufficit hanc varietatem ex loco tantùm desumere, seu potiùs ex varietate ipsorum, vt dixi. Intestinorum quædam tenuia sunt, quædam crassa, & sic dolores in du-

plici erunt differentia, & qui tenuia occupant Iliaci dicuntur, ab Ileo inteſtino, ſuntque dolores acutiſſimi, & mortales, qui vocatur alio nomine Chordapſus, & Voluulus, & Miſerere mei; de his autem non eſt neceſſe quicquam addere, cùm hominem interdum breui paucorum dierum, immò & horarum ſpatio è medio tollunt. [Si autem homo ab illis ſuperſtes remaneat, ceſſat ſimul cum morbo etiam irregularitas.]

3 Dolores qui craſſa inteſtina moleſtant Colici nominantur à Colo inteſtino, in quo præcipuè generati ſolent. His nonnulli adeò obnoxij ſunt, vt minima quaque ex cauſſa illis moleſtentur, & cum his non contemnendis accidentibus anguntur, & in actu quidem affligendi nullum dubium facere debent, quòd hominem à quacunque actione impediant, & irregularem faciant; ſed videndum, num promptitudo relabendi in tales dolores ſufficiens cauſſa irregularitatis eſſe debeat.

4 Fæcum incontinentia fit reſoluto muſculo Ani, qui Ani Sphincter dicitur, de qua jam nonnulla diximus, turpiſque admodum affectio eſt, ex qua homo fæces retinere non poteſt, ſed inuoluntariè, & abſque vllo ſenſu emittuntur; quòd vitium in Senibus animaduertitur, ac præcipuè in Decrepitis, qui ſeſe facilè conſpurcant; ex qua turpitudine certè videtur fieri irregularitati locus, cùm & inter celebrandum, & miniſtrandum facilè id accidere poſſit cum maxima indecentia; indifferenter enim quocunque tempore id illis accidere ſolet præcipuè verò in magnis æſtibus, & in magnis frigoribus; cùm namque muſculus ille paralyſim patiatur, & omnem ſenſum amiſerit, ac omnem virtutem retentricem, fit, vt fæces vel acriores ex ſe excidant, vel etiam ſua multitudine; non percipiente muſculo ſtimulum ipſarum fæcum expultricem excitantium, non poteſt ſaltem momento illas retinere, ne importunè exeant. Itaquè conſideratione digna affectio hæc cenſenda, & quæ à Canoniſtis, vt res requirit, ponderetur.

Verumenimverò magis multò turpis affectio in aliquibus, licet de raro, obſeruatur, & eſt ipſarum fæcum per aliena loca rejectio, vt per Vmbilicum, per Penem, per vulnera, & vlcera ventris, & per ipſum os. Hoc vltimum ſymptoma nempe fæcum rejectio per os aut à natura fit, & eſt rariſſimum, & de quo nihil ob id venit dicendum, aut ex morbo, vt in voluulo, & quia citiſſimè ex eo morbo homo decedit, neque de hoc quicquam addendum. Fæces per os ab aliquibus ad aliquot annos, interdum etiam toto vitæ curriculo fuiſſe expurgatas, obſeruatum à Medicis eſt. Nam nonnullis ex Ani naturali clauſura fæcum exitus impediebatur, & ſurſum tendentes per os rejiciebantur. Aliis ex Scirrho obſtruente viam inteſtinorum idem contigit, & in neutris videtur poſſe interuenire dubium circà irregularitatem; quod interuenire poſſet in exitu fæcum per alia loca; affectio quidem ſemper turpitudinem magnam habet, & ſi turpitudo abſcondi poſſit, adhùc in dubio res eſt, ſi minime poſſit celari, dubio nullo modo eſt locus.

6 Hæmorroides vocantur quatuor illæ venæ, quæ in ano partim intrò, partim foras terminantur, duæ idcircò internæ vocatæ, duæ externæ. Has aperiri interdum, ac multum ſanguinis effundere, inflammari, tumefieri, dolere, vlcerari contingit, & ex vlcere fiſtulas procreari. In quibus omnibus caſibus licet turpitudo aliqua, & ſanitatis incommodum interueniat, non ejus ponderis aut turpitudo, aut incommodum ſanitatis videtur, vt irregularitati locum facere debeant, quia turpitudo contegi facilè poteſt, & incommodum modicum eſt. Apertio tantùm, & dolor facere majus dubium poſſunt, & 7
de dolore primum dicendum videtur, quòd ſi conſiderabilis ſit non aliàs, quàm nonnullarum aliarum partium dolores culpari debeat, cùm non minori impedimento interdum ſit, quàm alij, de quorum nonnullis jam verba feci. De apertione, & ſangui- 8
nis rejectatione dicendum, quòd ſi copioſiſſima ſit, & perennis ita, vt non modò hominem debilem reddat, ſed ad Cachexiam, & Hydropem diſponere videatur, quòd facilè cognoſcitur ex illaudabili corporis colore, non carebit dubitatione, an irregularitatem inducere debeat, nec ne; non eſt enim abſque turpitudine, & ſanitatis incommodo.

Cæterùm ad Hepar nonnulli pertinent affectus, ex quorum culpa irregularitas contrahi debere videretur, de quibus tamen Canoniſtæ pauca, & tamen, vt mihi videtur, non irrationabiliter de his dubitari poteſt. Sunt autem præcipuè Cachexia, Hydrops, Ictus. Cachexia dicitur malus corporis habitus, ex eo 9 10
enim quòd Hepar jam refrigerari incipiens non benè ſuo munere in ſanguificando fungitur, cùm ſanguinem frigidum, & aquoſum, & qui nutritioni minus aptus eſt, generat, ægrotantes prauum corporis colorem contrahunt, & ſecundùm aliquas ejuſdem partes inflantur, ex quo non modò turpitudinem notabilem incurrunt, ſed ad liberum corporis vſum vix ſufficere poſſunt. Ex hoc Ægri ad Hydropem tendunt, qui major morbus eſt; nam Hepar jam omninò refrigeratum loco ſanguinis aquam generat, quæ à Natura inter 11
ventris cauitates, & per inania corporis ſpatia demandatur, & tumores procreat Oedematoſos, præcipuè autem ex ea re venter intumeſcit, cùm admodum prauo corporis colore, & notabili actionum quarumcunque impedimento. Vocatur Hydrops hic aquoſus, nam alius, vbi flatus prædominantur, Timpanitis vocatur; & tertia demum ſpecies, in qua tibiæ frequentiùs mirum in modum increſſantur, licet & aliquandò etiam totum corpus increſſetur, vocatur Anaſarca. In ſingulis interuenit non modica turpitudo, grauitas in motu, ac præſertim in inceſſu, & in prioribus adeſt ſumma ſitis, & reſpirandi etiam difficultas, & alia ſymptomata non vltimæ notæ; vndè ponderatis his, quæ Canoniſtæ concurrere volunt ad irregularitatem ex aliquo morbo inducendam, nil aliud determinari poteſt, quàm ex Hydrope hominem fieri irregularem.

Tertius deinceps affectus, quem nominauimus, 12
Ictus eſt, ſeu Ictericia, quæ Morbus Regius, & Arquatus, & fellis ſuffuſio appellatur; in eaque totius corporis color, non inquam, tantùm carnium, ſed interdum etiam oculorum, & vnguium, omniumque deniquè partium ad flauum conuertitur cum ingenti deturpatione, ac tali, vt ipſimet Ictorici in publicum prodire, & ab aliis conſpici verecundentur, vndè fortè non tam liberè admitti ad ſuſcipiendos ſacros ordines concedendum, vt admitti dicit Majol. *lib.* 1. *de Irregul. cap.* 21. *num.* 2. nam licet quoad corporis functiones nihil fortaſsè incommodi afferat, tamen ſufficientem cauſſam irregularitati præbere videtur ipſa morbi turpitudo, præterquam quod vbi ſæpius recurrat, majorem morbum portendit; vt Hepatis Scyrrhum, ejuſdem refrigerationem, Cachexiam, & Hydropem. Illud tantùm aliquam limitationem expoſcit, quòd in Ictero, vt irregularitatem inducere dicatur, requi-

ritur,

ritur, vt in pleriſque aliis morbis, ipſius Icteri grauitas, nempè vt ſit vniuerſalis, & color hic intensè mutatus, & afferat ſecum alia ſymptomata in hoc morbo familiaria; hoc enim pacto major turpitudo, & majus ſanitatis incommodum ex eo emergit; aliàs autem ſi quis leuiter ſuffunderetur, etiamſi hoc illi ſæpiuſculè contingeret, non tam de facili videretur Irregularitati ſubjiciendus.

23 Eſt & alius Icterus Niger dictus ad differentiam præcedentis, qui flauus nominatur, in quo ex effuſione ſucci melancholici ad cutim corpus totum nigro colore inficitur, ita vt homo ſecundùm faciem, & totum corpus adeò naturalem colorem in nigrum mutet, vt ex nigris patentibus natus appareat. Hic morbus vitio Lienis contingit; nam quemadmodum bilis redundans in Hepate cum ſanguine tranſmiſſa ad veſiculam ei appenſam telegatur, ſic humor niger, & melancholicus tranſmittitur cum craſſiori ſanguine ad Lienem, vbi aliquandò vel turgens, vel recipi in proprium receptaculum aliquo modo impeditus, per totum corpus effunditur, illudque nigredine inficit. Videtur ergo hic affectus non modò parem ſupradicto, ſed majorem inferre turpitudinem, niſi quòd color niger magis homini familiaris videtur, quàm flauus. Ergò & de hoc Icttero nigro idem dubium, quod de flauo moueri poterit, & eodem modo reſolui, quantùm ego exiſtimo, licet fortè contrarium velit Majol. *vbi ſuprà.*

24 Mouet præterea idem Majol. dubium de eo, cui Lien exemptus eſt, credens ex aliquorum traditione Plinij præſertim *lib.* 11. *cap.* 37. Lienem quibuſdam, vt expeditiores ad currendum ſint, eximi. Alij crediderunt Lienem ſaltem inuri poſſe, ne majorem in molem tollatur, cùm Lien magnificatus leuitatem curſus maximè impediat; ad quod confirmandum addunt, integras interdum Lienis portiones in vulneratis per vulnus exiiſſe ex Arctæi teſtimonio *de cur. & ſign. Acut. cap.* 14. immò & totum per vulnus exemptum dicebat Plinius *vbi ſuprà.* quod non videtur inficiari And. Laur. *lib.* 6. *Anatomie q.* 25. ex hoc quòd multa animalia perfecta ſine Liene viuant, qain etſam hominum cadaueta quondam diſſecta ſine Liene reperta commemorat, ſed vſus Lienis tam neceſſarius eſt, vt ſine ejus opera totus ſanguis perpetuò coinquinatus remaneret; præterquam quòd neceſſe eſt in extrahendo Liene plurimas venas, infinitaſque arterias dilacerari, itaque rectè ab Aureliano *lib.* 3. *Chron. paſſ. cap.* 4. ſcriptum eſt, ex quo Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 4. *cap. ſeq.* Lienem excindendum, vel vrendum eſſe voce quidem dictum fuiſſe, non officio completum. In omnem caſum illum, cui Lien exemptus eſſet adeò morbis obnoxium euadere neceſſe eſſet, vt ex hoc tantùm irregularitati facilè ſubjiceretur.

SVMMARIVM.

1 *Renum dolores quam cauſſam præbeant irregularitati.*
2 *Diabetes quid, & quandò cauſſet irregularitatem.*
3 *Vrinæ incontinentia quid, & quando faciat hominem irregularem.*
4 *Vrinæ incontinentia ex calculo videtur facere hominem irregularem.*
5 *Veſica calculus quam ob cauſſam facere debeat hominem irregularem.*

De Renum, & Veſicæ Vrinariæ vitiis.

QVÆSTIO XIII.

IN his partibus nonnulli obſeruari poſſunt morbi, de quibus, vt de aliis nonnullis dubitari non abſque ratione poteſt, an irregularitatem inducere debeant, nec ne, hi ſunt Renum dolores Nephritici dicti, & maximè ex calculis prouenientes, Diabetes, ſeu vrinæ profluuium, vrinæ incontinentia, & veſicæ vrinariæ calculus.

Dolores ergò Renum acutiſſimi ſunt, & intole- 1
rabiles, ex quorum vehementia homo omninò corporis vſu priuatur, cumque ſint ex morbis facilè recurrentibus, dubitari poteſt, an qui illis obnoxij ſunt, promoueri debeant, necne; cumque ex dolore capitis, qui magnus ſit, & ſummoperè hominem angat, videam Canoniſtas judicare hominem irregularem, videtur mihi non minùs culpari poſſe dolorem Renum ad hunc effectum vbi & magnus ſit, & ſæpe recurrat; niſi dicamus, Canoniſtas judicaſſe dolorem capitis inducere irregularitatem quandò non ſolùm eſt grauiſſimus, ſed etiam continuus, & nunquam deſinit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 23. non verò quandò interdum hominem dimittit liberum, licet poſtmodum recurrat, quamobrem idem fortè dicendum erit de dolore Renum, quandò hominem liberum relinquit, licet ſæpè recurrat. ſed certè nonniſi multoperè culpandi videntur timiles acuti, ac graues dolores etiam ſi hominem liberum relinquant, vt ſæpè recurrant.

Diabetes Renum paſſio eſt, in qua potulenta in- 2
cocta redduntur, vndè vrina copioſiſſimè redditur. Dicitur vrinæ profluuium, & Hydrops Matulæ, tarus ſane affectus, ſed conſideratione dignus in hoc negotio, quippè cum afferat ſecum alia ſymptomata moleſtiſſima, vt febriculam conſumptiuam, ſitim inextinguibilem, corporis extenuationem, tandemque mortem. Tametſi ægrotantes per aliquod tempus lecto ſe non contineant, niſi ingrauelcente morbo, ſed certè ex eo in adminiſtratione ſacrorum ob neceſſitatem reddendi vrinam, aliquod ſcandalum, & indecentia imminet; quamobrem ad Canoniſtas pertinebit determinare, an ab adminiſtratione & à promotione etiam, ſi non ſint promoti, repelli debeant.

Differt vrinæ incontinentia à prædicto affectu 3
Diabete dicto, vel vrinæ profluuio; in hac enim, hoc eſt in vrinæ incontinentia, vrina non multa redditur, ſed redditur inuoluntariè, & contineri ad libitum non poteſt, ita vt Ægri ſe ipſos commingant, in illo verò redditur vrina copioſiſſima, ſed cum conſueto ſenſu, nec præter voluntatem vrinæ incontinentia fieri ſolet in his, qui veſicæ calculo laborant, ſed ob vrinæ acrimoniam, & fit cum ſenſu, immò cum triſti ſenſu; ſed illa, de qua loquimur, fit ob paralyſim, & reſolutionem muſculi ſphincteris veſicæ vrinariæ os claudentis, & ob ejuſdem refrigerationem, ex qua deperditur ſenſus. Habet hic affectus dedecus multum, ſed quod abſcondi vtcunque poſſit; appenditur enim vas tubum retortum habens, quod vrinam excipit, in cujus os penis immittitur, & ſic euitatur omnis turpitudo, quæ ex eo affectu emanare poſſit; igitur vtrum hæc turpitudo ſit cauſſa ſufficiens irregulari-

tatis, & vtrum euitetur ſufficienter ea turpitudo, modo prædicto, Canoniſtis determinandum relin-
4 quatur. Majus multò incommodum habet vrinæ incontinentia, quæ ex calculo veſicæ ſit, ob dolorem enim, & cruciatum in reddenda ſæpè ſæpius vrina non facilè poteſt vitium celari, itaquè neque facilè euitari poterit Irregularitas.

5 Veſicæ autem calculus moleſtiſſima, ac ſæuiſſima paſſio eſt, ex qua homo perpetuis cruciatibus in vrina aliquando per vim, & cum maximo conatu reddendo, aliquandò verò coactè, & inuoluntariè, vt jam dictum eſt, obnoxius eſſe ſoler; ex ea igitur paſſione cauſſari Irregularitatem non videtur dubitandum, quippè cùm homo liberum corporis vſum non habeat, ſed inter agendum, quæcunque tandem agat, cogatur vrinam, vt dixi, cum dolore, & ardore, & anxietate maxima reddere, vndè non ſolùm habet impedimentum liberi vſus corporis, ſed etiam turpitudinem, & indecentiam; quamobrem nulla cauſſa eſt, quin & à promotione, & ab adminiſtratione ſacrorum arceantur, niſi ſecùs Canoniſtis viſum fuerit determinare.

SVMMARIVM.

1 *Morborum partium genitalium, qui Irregularitati cauſſam dare poſſunt, & enumeratio.*
2 *Vera Gonorrhæa quid, & an faciat Irregularitati locum.*
3 *Inuoluntaria pollutio quid, & an faciat locum Irregularitati.*
4 *Pſeudogonorrhæa quid.*
5 *Caſtrati, & Eunuchi reſpectu Irregularitatis contrahendi qui veniant dicendi.*
6 *Qui poſt pubertatem eunuchantur magis habiles ad omnia, quàm qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur minùs quàm cæteri omnes.*
7 *Qui vno Teſticulo dotantur non ſunt vt cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco Irregularitati ſunt obnoxij.*
8 *Virilitas medicaminibus amiſſa, an faciat locum Irregularitati.*
9 *Herniarum plures ſpecies, & quenam videantur poſſe inducere Irregularitatem.*
10 *Is cui Penis abſciſſus eſt, an ſit Irregularis, vt in lege veteri.*
11 *Libentiùs videtur diſpenſandus is, cui Penis eſt abſciſſus, quàm ille, cui abſciſſi fuerunt Teſtes, aut quicunque Eunuchus.*
12 *Qui cum Glande imperforata naſcuntur an, & quãdo Irregulares fiant, & quando facilius diſpenſari poſſe videantur.*
13 *Priapiſmus quid ſit, & an irregularem hominem facere debeat.*
14 *Satyriaſis quid differat à Priapiſmo; & cur hominem facere debeat Irregularem, qui diſpenſari nullo modo poſſit durante effectu.*
15 *Hermaphroditorum plures ſpecies.*
16 *Quidam naſcuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur, ob latentia virilia, cùm mares ſint.*
17 *Hermaphroditi ſaminei ſexus, & hujuſmodi perfectiß. Hermaphroditi deſcriptio.*
18 *Hermaphroditi omnes Irregulares.*
19 *Hermaphroditus qui penitus in ſamineo ſexu non ſit calefcit, an ſit Irregularis.*
20 *Hermaphroditi omnes muliebri animo, ac moribus videntur dotati vt plurimum.*

De vitiis Membrorum generationis.

QVÆSTIO XIV.

IN his quoque partibus vitia quædam, ac morbi adnotantur, qui Irregularitatem inducunt, aut ſaltem dubium in ea re excitare poſſunt; ſunt autem præcipui Gonorrhæa vera, vel ſeminis profluuium, Pollutio inuoluntaria, Pſeudogonorrhæa, vel Gonorrhæa Gallica, Teſtium defectus, Penis priuatio, Glans imperforata, Priapiſmus, Satyriaſis, & quædam alia vitia circà ſexum, de quorum nonnullis, Canoniſtæ ne verbum quidem, cùm tamen ſint multa conſideratione digna. 1

Quoad veram Gonorrhæam, hoc eſt veri ſeminis effluuium certum eſt in Lege veteri ipſam repulliſſe ab adminiſtratione in templo homines, vt habetur *Leuit. cap.* 21. *& ſeq.* nec injuria, cùm paſſio ſit admodum verecunda, & periculo non vacet, ex ea enim homo, ſi diu perſeueret, in Tabem, ſeu Maraſmum incidit. Eſt autem hæc paſſio inuoluntarium veri ſeminis profluuium abſque Penis erectione, & abſque præuia venerearum rerum vlla imaginatione; videtur igitur, quòd licet turpitudo ab ea emanans non ſit patens, ſed facilè celari poſſit, indecentia tamen ab ea proueniens ſufficiens eſſe debeat ad inducendam irregularitatem, cùm reſpiciat ſacramentorum Irreuerentiam, non obſtante quod ſemen inuoluntariè effluat, & abſque vlla delectatione. Nota autem quod, vt diximus, duplex eſt Gonorræa, vera ſcilicet, de qua locuti ſumus, & falſa, Pſeudogonorrhæa vocatà, nempè Gonorrhæa Gallica, de qua inferiùs, majoremque turpitudinem eſſe ex parte prioris, & majorem etiam irreuerentiam importare illam, quàm poſteriorem, non obſtante quòd hæc poſterior ex Gallici morbi ſeminiis, vt plurimum proueniat: & ratio eſt, quia in vera Gonorrhæa ipſiſſimum ſemen genitale effluit, & licet vt plurimum abſque delectatione effluat, quandoque etiam non omni ſenſu delectationis priuatur, quod quidem turpiſſimum eſt, & omni indecentia concomitatum. At in falſa Gonorrhæa non verum ſemen, ſed materia quædam ſeroſa, aut alterius conditionis interdum genitali ſemini non abſimilis expurgatur, ſed ſemper abſque vlla venerea delectatione. 2

Sed adhuc majus multò dedecus inducitur ex inuoluntaria pollutione: nam quidam minima ex 3
cauſſa & dormientes, & vigilantes, vt ex ſolo aſpectu pulchræ mulieris, vel laſciuientis hominis, vel Bruti polluuntur; quæ paſſio in hoc à vera Gonorrhæa differt, quod in Gonorrhæa vera nullus eſt, aut ſaltem modicus, neque perpetuus delectationis ſenſus, neque penis erectio; at in pollutione inuoluntaria ſemen ejicitur cum conſueta voluptate, & Pene erecto non aliàs quàm cum data opera in celebranda venere emittitur. Iamque nonnullos huic paſſioni obnoxios & ego ipſe non ſemel vidi, & indies ab aliis Medicis alij obſeruantur, de iiſque aliàs *lib. 2. de Morb. Hypochondr. cap* 12. mentionem habui, vbi loci aliquos me vidiſſe memoraui, qui ſimplici laſciuæ mulieris aſpectu, aut ſermonis laſciui auditu, vel ex inſpectione brutorum inter ſe coëuntium, quinimmò interdum ex ſuppoſitorij, vel clyſteris receptione pollutionem patiebantur. hæc ex ſeminis acutie, aut partium debilitatarum

ſecun-

ſecundum retentricem, vel ex vtraque cauſſa juncta tamen valida imaginatione proueniunt: ac de his quidem quod nec promoueri debeant, nec promoti miniſtrare, dubio non eſſe locum exiſtimo.

4 Pſeudogonorræa eſt, vt dixi, profluuium cujuſdam materiæ ſeminali interdum ſimilis facta à prauâ qualitate per contagium introducta in ipſis vaſis ſeminariis, & quia de ea verba facienda iterum ſunt, cum de morbo Gallico diſſerendum erit, pro nunc nihil addam, ſed illud tantum repetam differre hanc à vera Gonorræa per ea, quæ jam de vtraque ſupra dixi.

5 Teſtium defectus, continet Caſtratorum, Eunucorum, & ſimilium ſpecies omnes, de quibus ſermonem inſtituere paro. Ad hunc igitur effectum Caſtratos, & Eunuchos eos omnes vocandos cenſeo, qui naturali vſu Teſtium priuantur, hoc eſt virtute generatiua, & virilitate, ſiuè id per caſtrationem, ſiuè per attrictionem, ſiuè per contrabefactionem eorum fiat, atque id ipſum ſiuè à Natura, ſiuè ab Arte, ſiuè ex accidenti contingat; & vlterius ſiuè omnino deficiant, ſiuè tam exigui ſint, vt nulli vſui eſſe poſſint, ſiuè etiam ſitum ſuum non ſeruent. Hi ergò omnes eodem Irregularitatis vinculo obſtringuntur. Majol. *lib. 1. cap. 15. num. 1.* atque id duplici ex cauſſa. prima ob defectum membrorum, ſecunda quod euitari ſint, & naturam induant muliebrem, vt alias diximus, & ad hoc argumentum repetit Majol. vbi mox. *num. 2.*

6 Notandum autem, quod hæc naturæ mutatio in muliebrem magis prædominatur in his, qui antè pubertatem eunuchantur, quam in illis, qui eunuchantur poſt pubertatem. jam enim tranſacta pubertate calor partibus communicatus eſt, qui ad virilitatem hominem diſponit, quod non potuit ſuccedere ante pubertatem. Quinimmò qui tales naſcuntur multo magis muliebri naturæ accedunt, quam qui caſtrantur; & tales quidem omnino mulieribus compararem, nec magis habiles ad ſacra miniſtranda judicarem, quam ipſæ ſint mulieres, niſi forte Teſtibus non omninò priuentur; ſed reconditos eos in inguinibus habeant, vt nonnullis euenire quotidiana docet experientia.

7 Notandum præterea, quod ea, quæ de inhabilitate, & de naturæ mutatione in muliebrem dicuntur, locum non habent in iis, qui vno tantum teſte dotantur, dummodo, ſi hoc à natura ſit, ſeruet debitam magnitudinem & ſitum; nam experientia conſtat viros nonnullos virtute, & rerum gerendarum ſolertia, & ſanctitate conſpicuos cum vno teſte natos; vt de Cotta, & Sylla, *ex l. Qui cum vno Teſticulo, ff. de re militari*, dixi alias *lib. 2. harum Quæſt. tit. 3. quæſt. 6. num. 4.* & Eminentiſſimum Principem, ac Dominum meum ſingulari prudentia, ac morum ſuauitate, omnique virtute conſpicuum, cum vno Teſte natum tractaui; ex quibus clarè patet vnius teſticuli priuationem nec naturam in muliebrem immutare, nec mores deteriores efficere, nec quicquam de virilitate demere; id enim ſibi volunt *cit. l. Qui cum vno Teſticulo* dum natos vno teſticulo, vel etiam vno exciſo non prohibet militare. Si ergo vllo modo Irregularitas habebit locum in iis, qui vno teſticulo dotantur, certe ea ob membri tantum priuationem habebit locum, & erit omni facilitate diſpenſabilis, fortè etiam diſpenſatione non egere Canoniſtæ ex memoratis cauſſis iudicabunt, quibus ea res releganda. certum autem eſt; talem membri priuationem nullum corporis vſum impedire, nec turpitudinem aliquam inferre, aut ſi quam infert, facillimè occultari, neque naturam in muliebrem immutare.

8 Quoniam vero virilitas non ſolum ex priuatione Teſtium adimitur, ſed etiam medicaminibus, dubitari contingit hic, an hi quoque vt alij caſtrati irregulares ſint: nam de Origene narrant, & refertur ab eodem Majol. *ibid. num. eod.* quod adhibita teſtibus neſcio qua herba, virilitate ſe priuauerit; & Medici ipſi nonnulla medicamina ad id proponunt, quibus teſtes contabeſcant. Sed aduertendum quod hujuſmodi remedia ſi ante pubertatem admoueantur poſſunt ſuum effectum vtcunque ſortiri, ſed ſi poſt pubertatem, & maximè poſt prouectam ætatem ſuo effectu omnino fruſtrantur; idcirco quid de Origene dicendum ſit, hinc patere poteſt, nimirum ipſum potius ferro, quam aliquo medicamine ſe virilitate priuaſſe. Ad dubium videtur dicendum, quod vbi virilitate etiam per medicamina quis priuatur, & vigorem naturalem amittat, & in muliebrem naturam abeat, videtur eandem irregularitatem habere, quam alij.

9 Verum quia in Oſcheo, ſeu Scroto, & Teſtium receptaculo fiunt herniæ, de his quoque aliquid dicendum. eæ quidem plurium ſpecierum ſunt, atque interdum ad eam magnitudinem deueniunt, vt homines cogantur ſubligaculis tumens ſcrotum ſubſtentare; ſed inteſtinalis Hernia majorem multo in modum, quam aliæ; plerumque excreſcit, omnia enim inteſtina in ſcrotum decidunt, ex quo non modo inſignis turpitudo, ſed maximum incommodum in libero corporis vſu emanat. quinetiam hujuſmodi hernioſi obnoxij ſunt ex improuiſo interdum doloribus colicis, & iliacis, ſeu voluulo, quamobrem determinandum erit, an irregulares ſint, & an aliqua diſpenſatione, vel nulla digni.

10 Quid ſentiendum ſit de eo, cui Veretrum, ſeu Penis abſciſſus eſt, videbatur determinatum per Legem Veterem Deuteronom. *cap. 23. verſ. 1.* vbi hominem Veretro abſciſſo non alias, quam Eunuchum ab Eccleſiæ ingreſſu Deus prohibuit, cum tamen multa, quæ in lege veteri circa id determinantur, in noua non habeant locum, videndum an & hoc ex iis ſit; nam ſi quidem non alia ex cauſſa tales à promotione, & adminiſtratione ſacrorum debeant eliminari, niſi quia membro priuantur, hoc bene procederet, cum tamen hoc neque vllum corporis vſum impediat, & ſi quam turpitudinem habeat facilè contegi poſſit: quoad reliqua autem non videntur ii, quibus abſciſſus Penis eſt debere pari paſſu cum Eunuchis ambulare; nam Eunuchi mutant naturam virilem in muliebrem, & mores acquirunt deteriores, non ſic autem euenit de iis, quibus Veretrum abſciſſum eſt, nam & retinent virilem vigorem, & priſtinos mores in nihilo deteriorem conditionem ſortitos. Sed quomodocunque ſit, certum eſt, ob talem membri priuationem non eſſe omnino ab irregularitate hujuſmodi homines immunes, ſed facilè diſpenſari poſſe, & ſi quid mihi pronuntiare circa hoc liceret, libentius, & minori multo cum difficultate diſpenſarem cum hoc, quam cum cujuſcunque generis Eunuchis. 11

Sed præter hoc vitium ſiue naturale ſit, ſiue accidentale, aliud in ipſo veretro adnotatur, cujus aliqua conſideratio habenda eſt, illud autem eſt Glans imperforata; ſiquidem nonnulli naſcuntur cum pene nullo foramine pervio; hi ſi quam aliam 12 viam natura ſibi non comparet ad vrinam expel-

lendam in ipſo vitæ primordio pereunt ; ſed in aliquibus natura aliam ſibi viam parat , aperiendo orificium aliquod vel in ipſo medio , vel ad veretri radices , vel ſub teſtibus in Perinæo , vel in inguinibus, vel alibi ; & quia apparet id non euenire abſque multa turpitudine , dubium inſurgere poteſt , an tales irregulares ſint , & diſpenſatione indigeant , nec ne ; illud controuerti non poteſt , neque vſum corporis fieri deteriorem , neque difficulter hujuſmodi turpitudinem tegi poſſe , niſi vrina abſque ſenſu redderetur , & cogerentur hujuſmodi homines ſe ipſos vrina conſpurcare etiam nolentes , tunc enim major inſurgeret turpitudo , & non modica indecentia inter celebrandum , ſi forte fortuna tunc temporis , vt facile fieri poteſt , ſe ipſos commingerent.

Deniquè turpiſſimus quidam affectus aliquando ſolet nonnullos moleſtare , qui duplex eſt , vnus , qui Priapiſmus vocari ſolet , alter qui ſatyriaſis. In
13 Priapiſmo Penis ſemper erectus manet , nulla interim venereorum appetentia ſeſe prodente ; ita vt dicatur Penis erectio inuoluntaria , hoc eſt abſque procliuitate in venerem. In ſatyriaſi Penis erectio
14 indefinens , & indefinens etiam , & inexplebilis venereorum appetentia ; in quibus affectibus cum concurrat maxima turpitudo , ac ſumma indecentia non dubium eſt , quod iis detenti neque promouendi ſint , neque adminiſtrare permittendi ; cum tamen ſatyriaſis ſit multò magis turpis affectio , & reuerentia , quæ ſacris debetur , tantopere in hac lædatur , non dubium eſt ; quin multo minus diſpenſabili Irregularitati hominem ſubjiciat , quam Priapiſmus ; licet facile mihi perſuadeam durante affectu nullam diſpenſationem forte in his habere locum , quod vt cætera ad hoc negotium pertinentia Canoniſtæ determinare poterunt.

Circà ſexum etiam nonnulla animaduertenda , cumque vitia hujuſmodi conſtituant omnes ſpecies Hermaphroditorum , de his ſpecialiter agendum ; de quibus tamen ſingulis copioſioribus egi *libro ſeptimo præcedenti harum quæſtion. tit. 1. quæſt. 8. per totam* ; ſed hic ea , quæ inibi longioribus recenſui , breuioribus tranſigam , ea tantum attingens , quæ ad hoc Irregularitatis argumentum , pertinere cognoſcam. Dixi autem , Hermaphroditorum plures dari ſpecies , nam quoſdam Hermaphroditos verè naſci
15 conſtat , hoſque vel vtrumque ſexum , vel neutrum habere conſpicimus , ita vt cujus ſexus ſint non facile cognoſci poſſit. ſed Priorum tamen aliquos in alterutro valere conſtat , quoſdam in vtroque , quoſdam in neutro. Verùm aliqui non apparent naſci
16 Hermaphroditi , & Hermaphroditi certè non ſunt , ſed cum mares ſint ob latentia virilia intra pubem pro fœminis iudicantur , ſed pubertate inſtante virilia extra pubem exerunt , & ex fœminis in mares euadere dicuntur.

17 Contrà alij verè fœminei ſexus ſunt , ſed pubertatem egreſſi , & maximè ſi veneris ſtimulis agitentur , membrum Penis ſimillimum exerunt , quod niſi incaleſcant , in actu venereo occultatur ; incaleſcentibus autem illis in coitu , erigitur , & in aliquibus duritie , & magnitudine Penem æmulans membrum emittunt , quo eorum nonnulli alias fœminas calcare valent ; Talem ego Hermaphroditum hiſce diebus curioſius obſeruaui vna cum D. Nicolao Larchè Chirurgo vrbis primario , ac doctiſſimo , quem ad hunc effectum conuocaui. Scortum erat cui nomen Eliſabethæ non illiberali forma, ætatis quadraginta circiter annorũ, habitu carnoſo , ac ſucci pleno , craſſiuſcula voce , geſtuſque & animi virilis , ac in maſculos propenſa. Vterum ejuſque partes optimè conformatas habebat , ejuſque labris diductis nihil omnino in conſpectum ſe dabat , niſi naturalis partium conſtitutio , provt fœminas decet. Sed cum in venerem prorumpebatur in ima parte vuluæ propè perineon veluti tuberculus eminebat , qui incaleſcente jam magis muliere in membrum excreſcebat quatuor tranſuerſorum digitorum longum , pollicaris craſſitudinis , glandem habens molliuſculam , ſed præputio detectam , & imperforatam , ejus tamen duritiei membrum erat , vt nullum virile membrum tam durum fieri poſſe credam ; in cujus radice duo glandoſa corpora prædictus D. Nicolaus obſeruauit , teſtes imitantia , magnitudineque Gallorum teſtes æquantia. Scimus autem certo certius eandem meretricem juuenculas ſolitam eſſe conſtuprare , quas non alias quam vir aliquis adamabat : erat autem patria Vrbinas. Sed hic Hermaphroditus erat perfectus ; aliæ fœminæ non tam frequenter conſpiciuntur tam benè conſtitutæ in maſculino ſexu , ſed aliquando habent quandam excreſcentem carnem intra vteri labra Penem imitantem quidem , ſed neque ea duritie , neque ea magnitudine , neque vllis teſtibus dotatam ; licet , vt alias ex Auicenna ſiue neſcio quo alio Arabe dixi per eam ſpermatizent , quod difficulter admittendum.

De omnibus autem his indifferenter Canoniſtæ 18
pronuntiarunt , quod ſint Irregulares Silueſtr. 11. *Corpore vitiatus num.* 5. & dixi ex Majolo ibi , & ex Hort. Fernand. *in exam. Theol. & Moral. par.* 2. *cap.* 10. §. 71. *interrogat.* 5. Sed dubium mouebam de eo Hermaphrodito , qui in virili ſexu incaleſcit , & fœmi- 19
neum inutilem , & nullius vſus ſortitur , an vt alij irregularis ſit exiſtimandus , nam , vt addebam , deformitas in hoc , vel nulla , vel modica , nec major quam ſi leuiter in alia parte corporis eſſet læſus , immo minor , ac facile occultabilis ; adde quod ſi quæ Irregularitas ex ſcandalo , & indecentia inde incurri deberet , ea quidem omninò ceſſare videtur ex fruſtrato ſexus fœminei qualicunque vſu ; nam vbi tantiſper per illum incaleſceret , non eſſet dubio locus. Nauarr. *vbi ſupra cap.* 27. *num.* 203. *verſ.* 15. *dico.* Niſi ergo illud ſit , quod mox ſubjungam , non tam gratis hi videntur irregulares pronuntiandi , qui nullo modo in ſexu fœmineo incaleſcunt , aut ſaltem facillimè diſpenſandi. Verumenimvero illud 20
obeſſe poteſt , quod etiam hi ipſi Hermaphroditi , licet , minus quam alij , vt cæteri omnes videntur à virilitatè deficere , & naturæ muliebri accedere ; quin & moribus non adeò viro dignis dotantur , vt in quibuſdam adnotauimus , qui vel ipſa facie , ac voce , muliebrem naturam præſeferunt , animoque demiſſo , ac fœmineo exiſtunt.

SVMMARIVM.

1 *Defluuium Capillorum duplex , & quodnam faciat hominem Irregularem.*

2 *Lepra , & Alopecia ſunt ſuperficialis carnis corruptio.*

3 *Scrophula quid ſint , & an faciant hominem Irregularem.*

4 *Gula tumor duplex , & quandonam inducere debeat Irregularitatem.*

5 *Gibboſi non prohibentur promoueri , niſi magnam habeant deformitatem , aut debilitatem.*

6 *Gib-*

6 *Gibboſitatis ſpecies tres.*

7 *In quanam gibboſitate major inſit, aut minor deformitas, & in quanam majus, aut minus ſit ſanitatis detrimentum, & in qua facilius, aut difficilius ſit diſpenſandum.*

8 *Gibbi primæ ſpeciei, nempe ij, in quibus Tumor in dorſo apparet, videntur habere formam contrà naturam. cum proni in terram ſint; contrà formam hominis, quæ erecta eſt.*

De externarum partium vitiis, & primò dè vitiis Capillorum, curis capitis, Colli, ſpondilium, & vertebrarum.

QVÆSTIO XV.

ABſoluto de internis partibus diſcurſu; ad externas me confero, licet de internis tractantes coacti fuerimus de nonnullis externis loqui; aeque à capite incipientes, primò ſeſe offerunt capilli, qui patiuntur difluuium, non ſine hominis dedecore, ſi aliàs ex culpa alicujus majoris morbi id eueniat; nam ſi ex naturali intemperie calida, & ſicca vel etiam aliquo morbo, qui ſecum turpitudinem non habeat, neque ſcandalum excitet, fiat, & caluities inducatur, nihil habet conſideratione dignum, quod ad Irregularitatem pertineat. Verumenimverò ex duplici morbo, & vtroque quidem 4 turpi aliquandò capilli omninò defluunt, nempè ex Alopecia, quæ vulgò Tinea dicitur, & ex Lue venerea. Differt autem caluitium ab hoc difluuio capillorum, quia Caluitium occupat tantùm Bregma, vel Sinciput, & verticem, at hoc difluuium omnes partes capillis denudat, ſed in defluuio ex morbo Gallico non ſolùm capitis Pili defluunt, ſed & cilia, & ſupercilia, & quicunque Pili in quauis corporis parte emergunt, in defluuio ex Alopecia vniuerſim tantùm capitis capilli decidunt. Conſequens ergò eſt quòd defluuium capillorum ex alterutrius morbi prædicti culpa faciat irregularem, item ob ſcandalum minus fortè diſpenſabile ſit defluuium ex morbo Gallico, quàm ex Alopecia. Alopecia autem, cujus ſpecies Ophiaſis eſt, turpis quidem eſt morbus, & hominem maximè dehoneſtat, inſuperque habet ſecum conjunctum contagium, eſt enim ex genere lepræ, vt elicitur ex Leuitico *c.* 19. *verſ.* 42. 2 & eſt quædam particularis capitis Lepra, vtraque enim eſt ſuperficialis corruptio carnis Ariſt. Probl. 10. *part.* 10. ex Iuriſconſultis *Gloſſ. in cap. voluiſſent. de Panitent.* faciet ergo Alopecia Hominem non minùs quàm Lepra, irregularem; quemadmodum & alij nonnulli morbi formam faciei deturpantes vel ſolam, vel cum aliis membris, vt omnes hi ſunt, quorum nomina tantùm percurram; nempè Impetigo, Myrmecia, Leucæ, Morphea, Albaras, Lichen, Papulæ, Volatica, Mentagra, Vitiligo, & id genus alij; quia id commune habent, quod ad rem noſtram apprimè facit, quòd deturpant caput, & faciem, abſque eo quod turpitudo occultari poſſit, quòd contagioſi ſint, & quòd ſint Lepræ affines morbi, & in Lepram vt plurimum degenerent.

3 Scrophulæ, quæ & ſtrumæ contagioſus morbus & ipſæ ſunt, & collum maximoperè (licet & alias interdum partes) deturpant. Tumores ſunt in collo vt dixi, ſub axillis, in inguinibus, alibique pullulantes; ſed ad rem noſtram ij tantùm in conſiderationem veniunt, qui in collo apparent, curatu ſummoperè difficiles, & veſtigium ſemper quandocunque curentur turpe relinquentes, ex cicatricibus in illis curatis cauſticis (quæ maxime expetunt) relictis. Modò ſi morbus, qui & deformitatem inſignem affert, & contagioſus eſt facit hominem Irregularem Majol. *lib.* 2. *cap.* 19. *ſubnt.* 2. certum eſt & ſcrophulas facilè Irregularitatem inducere. Quibus tamen non obſtantibus videretur dicendum, ſcrophulas, vbi ſanatæ ſint, neque vt plurimum tantam inducere deformitatem, neque tam promptè contagio communicari, vt vtraque, vel alterutra cauſſa ſufficiens videatur ad Irregularitatem inducendam; certè quoad deformitatem nunquam tam patens eſt, quin contegi aliquo modo poſſit, & quoad contagium certum eſt, eas non eſſe communicabiles à quibuſuis in qualuis perſonas, ſed à proiectioribus ad minùs proiectas, & hoc etiam admodum de raro; ſaltem promptiſſimè, ſi quæ Irregularitas ex iis emergat, diſpenſari cum hujuſmodi perſonis poterit.

In gula porrò tumor interdum excitatur magni- 4
tudine inſignis ex frigida materia eò loci decurrente, vel ex gibboſitate, & vitio vertebrarum ipſius colli, quod non ſine notabili deformitate ſit, quæ videretur ſufficiens ad Irregularitatem inducendam. Vocatur autem Tumor ille Græco nomine Bronchocæle, à Latinis Hydrops Gutturis, à Barbaris Bocium Gulæ; & differt quidem maximoperè ab eo tumore, quem ex vitio vertebrarum fieri dixi, quamobrem hic eo nomine non inſignitur, certè in illo minus multò incommodum eſt, in hoc multò majus, ſed deformitas & incommodum ab illo emanans (niſi monſtroſæ magnitudinis eſſet) non tanti facienda, vt non facilè poſſit cum iis ab Epiſcopo diſpenſari. Hujuſmodi tumoribus (vt hoc obiter dicam) Allobroges, & in Alpibus degentes, & quidam Hiſpani, aliique nonnulli Populi ex affluxu humorum craſſorum, crudorum, ac frigidiſſimorum ob potum aquarum crudarum, & frigidiſſimarum infeſtari ſolent, vnde illud Iuuenalis ſat.. aliàs à me adductum.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?

Contrà autem euenit in iis, qui tumorem in collo patiuntur ex ſubluxatione, & vitio vertebrarum, nam & deformitas major, vt dixi, & majus ſanitatis incommodum. de his Hipp. *in lib. de Artic.* hi enim majorem cauſſam Irregularitatis habere videntur, & minùs facilè idcircò videntur diſpenſandi, quia gibbi ſemper permanent, ex quo deformitas augetur.

De Gibboſis autem nonnulla peculiariter dicenda, licet enim Canoniſtæ abſolutè dicant, Gibboſos à promotione ad ſacra, & ab eorum adminiſtratione non repelli, niſi ſit nimia deformitas, vel debilitas. Silueſt. *in verbo corpor. vitiat. num.* 5. ad majorem tamen cautelam, ſciendum ex Medicis eſt, Gibboſitatis plures eſſe differentias, de quibus inter modernos Daniel. Sennert. *lib.* 2. *Pract. part.* 2. *cap.* 21. Tres præcipuæ tamen recenſentur. Prima cum vertebræ luxantur ad exteriora, ex 6
quarum luxatione tumor in dorſo apparet, & hæc proprio nomine dicitur Gibboſitas, & eam patientes, Gibbi; Græce Cyrtoſis dicitur, cyboſis, & yboſis. Secunda ſit cum vertebræ luxantur versùs anteriora, & in dorſo cauitas apparet, tumor autem ſeſe prodit in pectore circa ſternum hæc gibboſi-

tas dicitur, Repanditas, Recuruitas, & Gibboſitas ad anteriora, Græcè Lordoſis appellatur, Ægri vero Repandi, & Recurui. Tertia eſt cum in alteruterum latus vertebræ luxantur, diciturque Græcè ſcholioſis, Latinè obliquatio, & Tortuoſitas, 7 Ægri vero obliqui, & Tortuoſi. In ſingulis ſua ineſt deformitas, major tamen, aut minor reſpectu magnitudinis tumoris, & reſpectu loci, nam minor eſt in tertia ſpecie, major in prima, maxima in ſecunda: itaque ſi cum aliquo diſpenſari debeat reſpectu deformitatis, faciliùs fiet in Gibboſis tertiæ ſpeciei, difficiliùs in prima, difficillimè in ſecunda. Quinimmò etiam reſpectu incommodi ſanitatis, & impedimenti liberi vſus corporis, & debilitatis faciliùs diſpenſari poteſt in tertia ſpecie, quàm in prima, faciliùs in prima, quàm in ſecunda, non obſtante eo, quod dicit Majol. *lib.* 1. *cap.* 19. 8 circa deformitatem, quæ major ex ipſo eſt in prima ſpecie ob id, quòd ſit contra hominis figuram, quia ex hac gibboſitate pronus in terram ſtare cogitur, cùm homo erectus à Deo creatus ſit; certum tamen eſt multò majus ſanitatis incommodum fieri in ſecunda, & hujuſmodi gibboſos magis debiles eſſe, & breuioris vitæ, ob id quod internæ partes ſpirituales mirum in modum à luxatione ad interna vexantur, & quoad deformitatem magis proculdubio conſpicua eſt in ſecunda ſpecie, quàm in prima.

SVMMARIVM.

1 *Cicatrices faciei, & Macula quandò faciant Hominem irregularem.*
2 *In cicatricibus quanam ſint conſideranda ad effectum, vt Irregularitatem cauſent.*
3 *Cicatricum magnitudo conſideranda ſecundùm omnes dimenſiones.*
4 *Cicatricum inæqualitas reſpectu quarum rerum conſideranda ad hunc effectum.*
5 *Cicatricum Color quomodò eas faciat magis deformes.*
6 *Quænam partium Cicatrices ſint magis deformes & num. ſeq.*
8 *Macula quid ſint, & quandò prabeant cauſſam Irregularitati.*
9 *Macula contracta à natiuitate ſunt incurabiles, & quandò faciant hominem irregularem.*

De faciei, & conſpicuarum partium Cicatricibus, Maculis, & defædationibus.

QVÆSTIO XVI.

1 CIcatrices, Maculæ, Stigmata, & id genus aliæ defædationes ad pulchritudinem pertinentes cum faciem deturpant non leuem Irregularitati cauſſam præbent, & licet fortè in ea re decidenda, nempè vtrum quis ex aliqua ejuſmodi cauſſa irregularis cenſendus ſit, necne, interet vt plurimum Eccleſiaſtici judicis arbitrium, non deſiſtam tamen de iis nonnulla addere, ſecundùm quæ judicis arbitrium regulari debeat. Itaque de Cicatricibus primò dico, quòd tametſi quæcunque cicatrix in facie, dummodò alicujus conſiderationis ſit, faciat hominem irregularem ob turpitudinem, quam inducit, ex qua ſcandalum etiam emergit, tamen cum vna majorem turpitudinem, & conſequenter majus ſcandalum inducere poſſit, majorem & cauſſam, & minus diſpenſabilem Irregularitati præbebit, quam alia.

Itaque in Cicatricibus nonnulla conſideranda, 2 quæ ipſa magis, aut minùs deformes faciunt, nempè magnitudo, inæqualitas, color, & pars cicatrizata, vel cicatrice affecta. Quoad magnitudinem igitur; dubio nequaquam locus eſt, quòd quantò major Cicatrix eſt, eo majorem cauſſam Irregularitati præbet; conſiderata magnitudine ſecundùm omnes dimenſiones, hoc eſt ſecundùm longitudinem, latitudinem, & profunditatem, quo enim magis longæ, magis latæ, aut magis profundæ, vel eleuatæ, eo magis turpes cæteris paribus judicandæ; ſed etiam reſpectu prædictarum dimenſionum vna eſt magis turpis, quàm alia, vndè magis vituperanda in cicatrice profunditas, quàm latitudo, aut longitudo, & magis latitudo, quàm longitudo, comparatis tamen inter ſe harum dimenſionum exceſſibus.

Eadem ratio Inæqualitatis habenda, nam quò 4 magis inæqualis cicatrix eſt, eò magis turpis judicanda, & ſic homo majorem cauſſam Irregularitatis incurrit; ſed & ipſa Inæqualitas reſpectu plurium rerum conſideranda, vt dixi alias *lib.* 5. *tit.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 23. *& ſeqq.* nam magis tortuoſæ reſpectu profunditatis, & eminentiæ non æqualiter profundæ, aut eminentes, anguloſæ, aut in ſertæ modum obductæ, callum inæqualiorem habentes magis omninò deformes ſunt, quàm rectæ, æqualiter profundæ, & æqualiter eminentes, obtuſæ, & contrarias qualitates habentes, & idcircò magis diſpenſabiles ſunt his cicatricibus affecti, quàm ſuperioribus.

Color quoque in Cicatricibus conſideratur, quan- 5 tò magis enim cicatrix à naturali colore recedit magis deformis judicanda, quia cæteris paribus magis pulchritudini officit, & ſic luteæ, liuidæ, nigræ, & id genus aliæ magis fœdæ, & magis hominem deformant.

Quoad partes autem non omni difficultate ca- 6 rec, cujusnam faciei partis cicatrix magis deformis ſit cenſenda, ſed antè monendum, non eſſe aliquod dubium, quod magis deformis cenſenda ſit Cicatrix, quæ non ſimplicem vnam partem occupat, quàm quæ duplicem, aut triplicem cæteris paribus; vndè magis deformis cenſenda Cicatrix, quæ Naſum ſimul, & genas defœdat, quàm quæ Naſum ſolùm, & ſic de cæteris. Fortun. Fidel. *lib.* 2. *Relat. Medic. cap.* 1. Cicatricum deformitates ſic deſcripſit, voluit enim deformiſſimam Cicatricem eſſe in Naſo, ſecundo loco in Malis, tertio in buccis, niſi contegi pilis Myſtacium poſſit, quarto in labiis, quinto in oculis, ſexto in fronte, vltimo in auribus; addamus nos eam, quæ in mento apparet; inſuperque eam, quæ in gula, & collo, ſi celari non poſſit, & inſignis ſit, aut aliàs conſpicua, vt cicatrices ſunt, quæ Scrophulæ exciſæ, aut inuſtæ relinquere conſueuerunt.

Sed non facilè in his communi calculo conſen- 7 tientes doctores habebit Fortunatus; nam ſicuti facilè illi concedi poteſt omnium deformiſſimam eſſe cicatricem in Naſo, ſic non facilè concedet aliquis fœdiorem eſſe cicatricem in Malis, quàm in Oculis; nam quæ in oculis eſt, vltrà cicatricis deformitatem, neceſſe eſt etiam vt viſionem lædat, vndè deformitas augetur; immò neque magis conſpicuam

putabit

putaoit quiſquis ſit cicatricem in malis, quam in oculis, cum Oculi illico ſuo ſplendore ſeſe intuentibus prodant; vnde & illico ſi quod habent vitium, aut deformitatem facile, ac promptiſſime eam manifeſtant, & facilius multo, ac promptius, quam Malæ faciant. quæ tanto magis locum habebunt reſpectu cicatricum buccarum, & Labiorum, quas etiam ille cicatricibus oculorum magis deformes facit; niſi forte dicamus, Fortunatum non de Cicatrice totius oculi intellexiſſe, ſed de Palpebris ſuperioribus, aut inferioribus.

8 Verumenimverò cicatrices non ſolum cæteris paribus ſunt magis deformes in vna parte, quam in alia, ſed etiam cæteris non paribus; exempli gratia majorem deformitatem ſecum habebit cicatrix parua in Naſo, etiamſi nullo alio nomine turpis ſit, quam cicatrix magna in Auribus, aut in mento etiam ſi aliis nominibus turpis eſſet, & ſic de cæteris. itaque & in oculis parua cicatrix (parua inquam, ſed conſideratione digna) majorem deformitatem habebit etiamſi minor ſit, quam cicatrix Malarum, aut Buccarum, aut Menti ob commemoratas cauſſas.

9 Maculæ ſunt cutis vitia ipſius naturalem colorem defædantia, quæ pulchritudini faciei maxime obſunt, ſi inſignes ſint, & notabilis magnitudinis, coloremque habeant non laudabilem, vt ex rubro nigricantem, aut omnino nigrum, aut liuidum, aut id genus alium; & ipſæ quoque pro parte, quam occupant magis, aut minus deformes ſunt, eaque ex cauſſa majorem, aut minorem cauſſam Irregularitatis habent; tanto autem magis turpes, quanto magis à Natura alienum colorem ſortiuntur. Fiunt hujuſmodi maculæ aliquando ex ſuperabundantia humorum melancholicorum, & ex aduſtis etiam humoribus, ſed rarius; vt plurimum à natiuitate pullulant, quas plerique Philoſophi, & vulgus hominum ad extranearum rerum appetitum Grauidarum refert, vnde vocantur Maculæ hujuſmodi *le voglie*, nam ſi grauida Mulier (ita ratiocinantur) appetitu alicujus rei impulſa, cujus deſiderium explete non poſſit, manum ad aliquam partem admouerit, ex vi, & vehementia imaginationis ſignatur, inquiunt, fœtus in ea parte, quæ correſpondet parti à grauida parente contacta. Quomodocunque ſit ejuſmodi maculæ incurabiles omnino ſunt, contra vero quæ ex humorum vitio fiunt, curabiles exiſtunt, nàm & aliquando ex ſe euaneſcunt. In his omnibus diſpenſantis frustrat proculdubio arbitrium, quod regulari debet, pro majori deformitate, quam ſimiles maculæ affere ſolent; quæ deformitas major, aut minor cenſenda ex partis, quam occupant, ſitu, ex ipſarum magnitudine, & ex majori, aut minori coloris fœditate.

SVMMARIVM

1 *Brachia curta, ac inſigniter breuia an ſint ſufficiens cauſſa Irregularitatis.*

2 *Brachia attracta, & contorta quandonam faciant locum Irregularitati.*

3 *Manuum, & digitorum vitia, qualia, & quando Irregularitati cauſſam præbeant.*

4 *Pedum, eorumque digitorum vitia, qualia, & quando cenſeantur præbere cauſſam Irregularitati.*

De vitiis Brachiorum, Pedum, & Manuum, ac Digitorum.

QVÆSTIO XVII.

BRachia aliqui tam breuia, & curta à Natura ſortiti ſunt, vt inſignem ex hoc deformitatem præ ſeferant, licet alias nulli impedimento ſit eorum breuitas nulli actioni naturali per ipſa faciendæ; & cum totum brachium pars ſit adeo ad actiones neceſſaria, & maximè conſpicua, non carebit omni dubio, vtrum habentes brachia inſigniter curta, ac ita breuia, vt non omnes actiones libere exercere poſſint, promoueri debeant, nec ne; quod dubium tanto magis vrgebit cum ſimul cum breuitate jungitur eorum tortuoſitas, vt plerumque fit. ac videretur dicendum, quod quandocunque ſola breuitas brachiorum impedimento non eſt vlli actioni, nec tortuoſitati eſt adjuncta non videri ſufficientem cauſſam Irregularitati præbere poſſe, aut ſaltem ſi qua cauſſa eſt, diſpenſari facile poſſe. contra vero ſi non libere actiones ſuas quis ob breuitatem exercere poſſit, aut ſi tortuoſitas adſit notabilis, tunc alterutram ex his cauſſis, & multo magis vtramque ſimul majorem cauſſam Irregularitati præbere. 1

Retracta, ſeu attracta, vel contracta brachia qui 2
habet, ad liberum vſum impedita ea ſortitur, vndè patens inde emergit Irregularitatis cauſſa, atque ejus grauitatis, vt nullam diſpenſationem admittat; quod non minus habere locum credendum in eo, qui eadem brachia tremula habet, & paralytica, vnde recte à Canoniſtis determinatum eſt, hos & à promotione, & ab adminiſtratione repelli. Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 9.

Manus proinde ſi deficiant ambæ, vel alterutra, ſi 3
obtortæ ſint, ſi ad actiones quoquomodo impeditæ, ſi tremulæ, ita vt non tuto miniſtrare poſſint, Irregularitatem inducunt indiſpenſabilem, ſed quia manuum vſus potiſſimum in digitis eſt, vt patet, & firmat Gal. *lib.* 1. *de vſu Part. cap.* 10. de digitis peculiarius agendum. Eorum certe non æqualis eſt vtilitas, vt longioribus demonſtraui *lib.* 5. *harum Queſt. tit.* 3. *queſt.* 6. nam omnium ſumma vtilitas in apprehenſione, & retentione, ſed in quibuſuis actionibus major vtilitas Pollicis, & Indicis, vnde in celebrando etiam tanta neceſſitas vtriuſque eſt, vt eorum carentia Irregularitatem inducat apud Canoniſtas irremediabilem, cæterorum nequaquam Majol. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 12. Barboſ. *in collect. DD. lib.* 1. *tit.* 20. *cap.* 6. *num.* 3. tametſi non eſſet extra Irregularitatem is, qui pollicem, & indicem haberet, cæteris autem tribus digitis careret, cum maxima, & conſpicua, neque occultabilis inde turpitudo emanaret, ſiniſtræ etiam, & dextræ manus impar vtilitas eſt, vt omnes norunt; major enim ex parte dextræ, quam ſiniſtræ, & eadem imparitas obſeruatur in digitis, quia major neceſſitas digitorum dextræ, quam ſiniſtræ; vnde ſi vlla difficultas interuenire debeat in promouendo, certe major erit in eo, qui manu dextra, ejuſque digitis, quàm in eo, qui ſiniſtra ejuſue digitis ſit læſus. Majol. *ibid. num.* 11.

Pedes contorti, qui ad intra, vel ad extra notabiliter reſpiciunt, notabilem deformitatem ſecum habent, & in libero inceſſu impedimentum, quod 4

tamen majus eſt ſi ad intra, quam ſi ad extra contorqueantur, vnde videndum, an ſufficientem cauſſam Irregularitatis habeant. Pedum autem digiti licet aliquam apprehenſionem habeant ad ſimilitudinem digitorum manuum, tamen non ad hoc ſunt principaliter à natura fabricati, ſed tantum ad corporis ſtantis ſtabilimentum, vt facilius homo erectus ſtare poſſet; quamobrem in eorum deperditione totali, circumſcripta aliquali deprauatione motus progreſſiui, ſola deformitas emergit, quæ tamen aptis calceamentis occultari poteſt, vnde ea de re non præbet eorum priuatio ſufficientem Irregularitatis cauſſam Nauarr. *lib. 5. Conſ. 67. per totum.*

SVMMARIVM.

1 *Crura quæ partes ſint, & quenam vitia eorum faciant hominem irregularem.*
2 *Claudicationis multæ ſpecies, & quænam majorem, aut minorem turpitudinem, & majus, aut minus incommodum afferant.*
3 *Vari, Valgi ſeu Varij, Blæſi, & Rhabi qui, & quinam eorum ſint irregulares.*
4 *Claudi, qui non indigent baculo ad ambulandum, non ſunt irregulares.*

De Crurum, & Ambulationis vitiis.

QVÆSTIO XVIII.

1 CRura non ſecus ac brachia morbis quibuſdam tentantur, quorum culpa à naturali actione impediuntur, & naturalem formoſitatem amittunt; ſi attracta ſint, ſi obtorta, ſi tumentia, ſi paralytica, ſi ſenſum amiſerint, ſi contabeſcant, motum corporis vel debilitant, vel deprauant, vel auferunt. Dicuntur autem Crura partes à coxa infra, Tibiamque continent, & Pedem Gal. *lib. de Inæq. Intemp.* factaque à Natura ſunt, vt totum corpus ſtantibus, aut ambulantibus nobis ſuſtineant. idem Gal. *lib. 2. de mot. Muſcul. cap. 7.*

Hoc pertinent claudicationis ſpecies pene omnes; ſed antequam vlterius progrediamur, admonendum pro Medicis eſt, claudicationis vocem apud Hippocratem accipi pro ſimplici debilitate, ac deprauatione motus cuiuſcunque partis, ita vt ex aliquorum neruorum, tendinum, aut capitum muſculorum abſciſſione quis eo modo claudum fieri dicatur, etiamſi non claudicet. ſed hæc per tranſennam dicta ſunto.

2 Species autem claudicandi euariant pro ipſorum crurum, aut partium ea componentium deprauatione: diſtorquentur enim interdum vel ad intra, vel ad extra, vel ad anteriora, vel ad poſteriora, licet hoc rarius eueniat. contrahuntur etiam, & relaxantur ex conuulſione, aut paralyſi, & ex abſciſſione neruorum, tendinum, & capitum muſculorum, & ex horum vniuſcujuſque vitio vel immobilia redduntur, vel deprauantur, vel debilitantur reſpectu motus, & aliquando etiam reſpectu motus, & ſenſus ſimul. Quin & ex contabeſcentia interdum eorum claudicatio contingit, ita enim teſtatur Hipp. *lib. 6. Aphor.* 50 licet addat claudicare ægros ex eo, quod coxa exciderit, vnde crus contabeſcit. fit etiam claudicatio ex luxatione quorundam oſſium, præcipue vero ex luxatione ad Malleolum contingente, quomodocunque fiat, nempe vel in exteriorem, vel in interiorem partem, vnde ſpecies claudicationis multiplicantur: neque dubium eſt, omnem claudicationem habere ſecum inſignem deformitatem, & impedimentum quoad vſum membrorum, ſed tam deformitatem, quam impedimentum non eſſe in ſingulis ejuſdem grauitatis; vnde patere debet, quod Irregularitatis cauſſa major vbi major deformitas, & majus impedimentum. Vtriuſque cruris, aut vtriuſque pedis claudicatio majorem abſque dubio deformitatem, & majus habet impedimentum. Item major deformitas, majus impedimentum, ſi claudicatio totius cruris vitio fiat, quam ſi vitio partis, & major etiam deformitas, & majus impedimentum ſi fiat vitio partis vtilioris, quam ſi vitio minus vtilis. Qui fulcris greſſus ſuſtentare cogitur turpius claudicat, quam qui iis non eget; & qui crurum tantummodo virtute qualitercunque ambulare poteſt, minus turpiter claudicat, quam qui inter ambulandum ſuperiorum etiam partium auxilium requirit; & qui corpus ambulans diſtorquet, aut prope terram illud inclinare cogitur magis indecenter claudicat, quam qui nihil eorum facit, & ſic de reliquis. Sed inter Claudos connumerantur maximè 3
Vari, & Valgi, ſeu Varij, ac Rhæbi, & Blæſi, de quorum nominum acceptione vix conſtare inter Auctores jam admonui *lib. 2. Tit. 3. quæſt. 12.* vbi de hac materia prolixius egi. illud certum eſt, Vari nomen pro qualibet deprauatione accipi, vt inibi probaui, hoc eſt quomodocunque Crus ad aliquam partem inclinet, vnde idem importat Varum, ac obtortum. idem etiam de Valgo, & vario vſuuenit, ſed apud Hippocratem, & Galenum eo loci adductos Vari ſunt ii, quibus crura, vel pedes extra ſunt obtorti, Varij ii, quibus intro; ac Rhæbos Galenus eos vocauit, qui à natura curuis ſunt cruribus, Blæſos eos, qui eorundem imbecillitate laborant; ita vt ſtare, aut firmiter ambulare non poſſint. Sed omiſſo jam de iis, quæ alias loco citato recenſui, ſermonem habere, ad Irregularitatem redeo, ac dico, quod ſi Blæſos excipiamus (in quibus certe minor reperitur deformitas, licet par aut majus eſſe poſſit ambulationis incommodum) reliquos neque tantam deformitatem præſeferre, neque tale incommodum ambulationis perpeti, vt ex alterutrius, vel vtriuſque culpa homines Irregularitate obſtringi debeant; vnde recte, vt credo, ſaltem ſecundum plurimum à Nauarra *in Manual. ſac. cap. 27. num. 199.* & à Silueſtr. *in ſumm. 11.* Corpore vitiatus, *num.* 4
5. determinatum eſt, Claudos, qui non indigent baculo ad ambulandum, non eſſe irregulares; licet hoc veritatem habeat, ſi ad ipſam tantum ambulationem reſpiciamus, nam alias poteſt tanta eſſe crurum turpitudo, vt ex hac ſola cauſſa quis irregularis ſit judicandus.

In reliquis porro Claudorum ſpeciebus inſigniorem deformitatem, ac magis notabile incommodum in vſu membrorum reperiri, & vtramque cauſſam ejus ponderis eſſe dixerim, vt non abſque omni dubio tales ab Irregularitate eſſe immunes ſit pronuntiandum, licet vniuerſaliter cum talibus facile diſpenſari Canoniſtæ aſſerant. Illud certum eſt tantopere differre varos, cæteroſque ſupra nominatos à cæteris claudis, vt non niſi injuria fiat, eos pari paſſu cum vere claudis quoad Irregularitatem incedere, nam hoc quoque vt Majol. *tradit. lib. 1. cap. 18. ſub num. 3.* non niſi diſpenſatos promoueri volunt

Cano-

Canoniſtæ, cum tamen, vt dixi, minori deformitati, & minori multò, immò nullo interdum incommodo ambulandi teneantur, quàm verè Claudi. Excipio tamen ab hoc cenſu eos, qui pedes obtortos ad intrà habent, & multò magis quàm eos, qui eoſdem habent obtortos ad extrà, nam & majorem deformitatem præſeferunt, & majori incommodo inter ambulandum detinentur; itaque hi ſi qui alij ex iis, qui turpiter claudicant, irregulares fortè judicandi à Canoniſtis non ſecùs ac ij, quibus omnes Pedum digiti deficerent.

SVMMARIVM.

1 *Membra principalia ſuperfluentia habent ſecum maximam deformitatem, & monſtruoſitatem.*
2 *Quædam ſuperflua, ac monſtruoſa, ſi celari poſſint; an faciant irregularem.*
3 *Inſignis monſtruoſitas corporis etiam non apparens, Animi monſtruoſitatem denotat.*
4 *Sedigiti quandò videantur irregulares.*

De Membris ſuperfluentibus.

QVÆSTIO XIX.

1 GEneralis regula tradi poteſt in primis, membra principalia ſuperfluentia habere ſecum maximam turpitudinem, immò monſtruoſitatem, ac talem, vt homines nequaquam diſpenſari ab irregularitate poſſint, etiam ſi talis monſtruoſitas nullum illis impedimentum afferret: nam ipſa per ſe monſtruoſitas ſufficientiſſima cauſſa Irregularitatis eſt. Abb. *in c. 2. de Cler. Ægrot.* ex quo Majol. *lib. 1. cap. 13. num. 1.*

2 Dubitari tantummodò poterat de quibuſdam in corpore ſuperfluentibus, & maximè de iis, quæ contegi veſtimentis poſſunt: naſcuntur enim homines quidam, qui excreſcentias exempli gratia, carneas inſignes habent, vt quidam cui ab humeris caro quædam verſus Lumbos, & Renes propendebat in modum Capucij quorundam Religioſorum, quæ tamen illi nullo erat impedimento; jam & alios veluti tertium brachium habuiſſe conſtat humeris adnatum, quod licet nulli vſui eſſet, nullum tamen impedimentum afferebat, & veſtimentis celari facilè poterat, ita vt nullam monſtruoſitatem, ac ne deformitatem quidem præ ſe ferret.

Relinquo alios (nam non ſolùm monſtra ſunt, ſed monſtra inſignia, & horribilia) quibus vel aliud caput in medio ventre adnatum erat; vel quibus à ventre aliud corpus exibat, veluti ſi caput intra illius integri hominis ventrem occultaſſet, de his enim nullum intervenire poteſt dubium, ſed de ſuperioribus, & de aliis quibuſdam non omne dubium dilutum eſt: nam in aliquibus cernuntur à Natura notabiles, ac magnæ excreſcentiæ ab vna, aut alia parte propendentes, (quæ etiam interdum à morbo fieri poſſunt) vt ea, de qua ſuperiùs, quæ ſi oculis aſpicientium paterent, monſtruoſa certè non tantùm deformia judicarentur. Iam puerum vidit amicus Medicus cui vulua in coxa erat enata pilis obſita, & labellis conformata, ſed quibus diductis nil aliud, quàm ſubjecta caro appareret. Gemino Pene aliquandò viſum hominem dotatum teſtantur auctores, ac teſtes ex propria inſpectione. Sed alias inſuper additiones, & excreſcentias monſtruoſas adnotare interdum licebit, quæ quia oculis aſpicientium non patent, & veſtibus conteguntur dubium faciunt, an hominem Irregularitati ſubjiciant, nec ne: omittenda autem videntur quædam aliæ monſtruoſitates, quæ in infectione quidem carnis, & cutis conſiſtunt; ſed inſignes ſunt, licet veſtibus occultari poſſint: nam ego hominem curaui, qui thoracem vniuerſum cum brachiis vſque ad Metacarpum ſquamis nigricantibus, ac duris inſtar piſcium coopertum habebat; alios alij viderunt, qui in diuerſis corporis partibus quaſdam eminentias obtinebant, pilis durioſculis obſitas, quæ porcinam cutem imitabantur. Leporina pelle quidam contectus ſecundùm ſpatulas videbatur. Aliqui aliter totam pellem commaculatam, ac colore alieno dotatam habuerunt non ſine inſigni, ac maxima deformitate, quæ quidem omnia monſtruoſitatem ſapiunt, & conſideratione dignæ apprimè ſunt, non tam ex turpitudinis reſpectu, quàm quia plerumquè animum non benè diſpoſitum oſtendunt; homines enim malorum morum, & animi inhumani portendunt, cùm ratò obſeruetur inſignis monſtruoſitas in corpore, 3 etiamſi occultari poſſit, abſque concomitantia monſtruoſitatis Animi. In his tamen omnibus videtur Epiſcopi arbitrium deſiderari; mihi ſatis ſit de iis, aliquam feciſſe mentionem, ne defeciſſe in re alicui viderer.

Sedigiti licet inter monſtra connumerandi non 4 ſint, non modicam tamen deformitatem præſeferunt, licet non omnes eandem: nam vbi ſuperfluus digitus ſuum locum ſeruet, nempè ordinem aliorum digitorum deformitas minor videtur, vbi verò vnus digitus videatur in duos bipartitus major deformitas eſt, ſed multò major vbi ſextus digitus ordinem non ſeruet, ſed extra ordinem promineat, immò præter majorem deformitatem poteſt etiam aliquod incommodum afferre in libero manus vſu. Vndè non tam vniuerſaliter fortè pronuntiandum, vt Majolus facit loco nuper adducto, ſedigitos non habere vllam Irregularitatis cauſſam, quia aliquandò & deformitatem ſufficientem, & ſufficiens incommodum habere poſſunt ad Irregularitatem inducendam.

SVMMARIVM.

1 *Arthritis nomen generale eſt, comprehendens omnem articulorum dolorem.*
2 *Dolores omnes articulorum maximè moleſti ſunt, licet vnus ſit acutior, & moleſtior altero.*
3 *Podagra, & Chiragra faciunt hominem irregularem; ſic forte & alij dolores articulares.*
4 *Dolores articulorum, qui primò pedes inuadunt, de facili reuertuntur, qui verò primo impetu plures corporis partes moleſtant, non tam de facili reuerſionem faciunt.*

De Podagra, & Arthritide.

QVÆSTIO XX.

PEculiarem conſiderationem habuerunt Canoniſtæ de Podagra, ſub quo tamen nomine etiam Chiragram, omnemque articularis doloris ſpeciem 1 comprehendi volunt: verè tamen apud Medicos Arthritis generale nomen eſt comprehendens ſub ſe quemcunque Articulorum dolorem; nam &

ipſa Podagra, & Chiragra, & Sciatica, & dolor coxendicis, & cæteri omnes dolores, qui Articulos infeſtant, Arthritici nominantur, ſeu articulares; ſed quandocunque plures articuli vno eodemque tempore dolent, vel omnes ſimul, tunc hujuſmodi affectionem Arthritim vocamus cæteracum verò partium dolores alio ac proprio nomine inſignimus ex parte ipſa dolente detracto. Sic ergò vbi Pedum articuli dolent, Podagram nominamus, ſi articuli Manus Chiragram, ſi os Sciæ Iſchiadem, ac Sciaticum dolorem, ſi Genu, gonagram, ſic & in quocunque alio articulo dolor ſeſe prodat, nomen ab ipſa parte deſumit, vel deſumere poteſt, & ſic in Maxillæ articulis, in articulis cervicis, Dorſi, Cubiti, Humeri dolentibus ſuum nomen licet formare, nam aliàs apud veteres hujuſmodi nomina non reperiuntur. Tenontagram dixit Cęl. Aurel. *lib.* 5. *Tard. paſſ. cap.* 2. vocati, ſi dolor majores tenuerit nervos. Sed nominum curioſitate relicta, ad id quod magis ad rem noſtram facit, accedamus.

2 Dolores omnes articulorum notabili anguſtia ægrotantes premunt, non quòd in vno homine mitiores non ſint, quàm in alio, ſed quantumcunque mites ſint, moleſtiſſimi ſunt; certum tamen eſt ſecundùm aliquos dolorem coxendicum acutiorem, ac moleſtiorem eſſe, ſecundùm alios verò Podagricum. Indifferenter tamen omnis dolor articularis tam acerbus eſt, vt non abſque ratione dixerit Aretæus *lib.* 2. *Diuturn. Morb. cap.* 12. Ac iſtorum (de oſſibus loquitur) magnum eſt miraculum, non dolent quidem vel minimum, etiam ſi quis ſecet, aut collidat; ac ſi quis ab ipſis doleat, nihil aliud eſt eis ad dolorem citandum potentius: non ferramenta adſtringentia, non vincula, non vulnerans gladius, non exurens ignis.

3 Hinc igitur cùm ita ſe habeant, & Canoniſtæ ex Podagræ culpa dicant hominem fieri irregularem. Majol. *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 1. videtur dicendum, idem habere locum in quocunque alio articulari dolore, dummodò ad eam acerbitatem deveniat, de qua dictum eſt; in omnibus enim concurrunt multæ conditiones, quarum cauſſa Irregularitas inducitur, nam & turpitudo intervenit ob tumores, ac diſtortiones membrorum, ac impedimentum in libero corporis vſu, & curationis difficultas, ne dicam impoſſibilitas, vt proſequitur Majol. *vbi ſup.* adde quòd vt plurimum parit ſcandalum hujuſmodi morbus, quia hominem denotat maximè intemperantem, & licet verum ſit illud, quod Majolus notat, nempè quòd hoc non ſemper ſit verum, quia hic morbus eſt hæreditarius, tamen hoc non tollit, quin vniverſalis hominum conceptus hoc ſibi perſuadeat, vndè non ob hoc quòd ſit morbus hæreditarius ceſſat idcircò ſcandalum.

4 Verumenimverò illud ſigillatim adnotare non deſiſtam, cùm aliquid momenti habere videatur, nimirum quòd peculiares dolores articulorum, & præcipuè Podagricus, ſi ſoli ſint, vel meliùs, ſi hujuſmodi dolores incipiant infeſtare vnum tantummodò articulum, ac præcipuè Pedum, tunc facillimè revertuntur, ac temporis ſucceſſu communicantur cæteris quibuſcunque articulis, & ſic facilè Podagra evadit in Arthritim; quòd ſi à principio, nempè in primo inſultu morbi, plures articuli doleant, tunc dolores difficulter revertionem faciunt, nec de facili recurrunt. Arthritis igitur niſi alij dolores articulares illam præceſſerint, hominem liberum relinquit; contrà verò Podagra, Chiragra, Sciatica, & id genus alij facillimè recurrunt, & in Arthritim eandem degenerant; vndè videtur dicendum, quòd magis Irregularitati obnoxij ſint qui Podagram, Chiragram, Sciaticam, aut coxendicum dolorem, vel alium quemcunque articularem patiuntur, quàm qui à Principio Arthritici ſunt, abſque eo quod aliquem ex illis prænominatis paſſi fuerint, ſed optabit fortè Lector ſcire, qua ex cauſſa Arthritis non facilè revertatur, contrà verò alij dolores articulares tam promptè revertantur: ac breviter dico Arthritidem fieri abſque multa imbecillitate articulorum, & à multa copia humorum, alios dolores contra fieri ex multa articulorum imbecillitate, & à pauca materia humorali, quod ſatis oſtendit, quod vt notavit Lud. Mercat. *lib.* 4. *de inter. morbor curat. cap.* 18. Arthritis incipiat cum tumore, & deſinat in dolorem, in cæteris articularibus affectionibus partes primò dolere incipiunt, poſtmodum intumeſcunt. Quemadmodum ergò hi dolores ob articulorum vel naturalem, vel accidentalem imbecillitatem, tam promptè revertuntur, ſic ob contrariam cauſſam Arthritici dolores non tam promptè recurrunt. Adde quòd faciliùs poſſunt plures articuli evincere, & diſcutere materiam vndecunque illis tranſmiſſam, quàm poſſit vnicus articulus ſtante maximè ejus multa imbecillitate, quæ quidem plerumque eſt inſeparabilis quia à naturâ eſt, cùm contrà in Arthritide articulorum imbecillitas accidentalis ſit, & idcircò ſuperabilis. De ea autem Arthritide hæc omninò pronuntianda, quæ non ſubſequitur ad aliquos particulares dolores articulares, vt jam dixi.

SVMMARIVM.

1 *Cutaneæ infectiones plerumque ſecum habent conjunctam fœditatem, ac ſunt contagioſæ.*
2 *Leproſus repellitur à promotione, & ab adminiſtratione in ſacris.*
3 *Lepra nunquam tam levis eſſe poteſt, quin hominem irregularem non faciat.*
4 *Triplex infectionis lepræ diſtinctio.*
5 *Veræ lepræ duæ ſpecies.*
6 *Scabiei triplex diviſio, & quenam irregularem hominem faciat.*
7 *Non eſt poſſibile aliquem eſſe perfecte leproſum, niſi facies deformetur.*
8 *Lepræ veræ ſigna.*
9 *Experientiæ ad dignoſcendam lepram curabilem, vel incurabilem eſſe.*
10 *Ad inducendam Irregularitatem ſatis eſt ſcabies ferina, quæ præcedit lepram.*

De ſcabie, & Lepra, cæteriſque cutis infectionibus.

QVÆSTIO XXI.

CVtaneæ infectiones habent interdum ſecum conjunctam tantam fœditatem, præterquam quod plerumque contagioſæ ſunt, vt promptiſſimam cauſſam præbeant Irregularitati; vndè antiquitùs etiam à Lege veteri homines ob hæc vitia repellebantur à miniſtratione in templo, immò & à templi ingreſſu, vt habetur Levit. *cap.* 13. *& ſeq.* Tria vero potiſſimùm vitia in ſacra pagina reperiuntur

riuntur commemorata ex his, nempe impetigo, ſcabies, & lepra ibi, *ſi jugem ſcabiem, vel impetiginem habens, ſi leproſus fuerit.* In noua autem lege leproſus non admittitur ad ſacros ordines D. Thom. 1. 3. *quæſt.* 82. *art.* 12. Nauarr. *cap.* 27. *num.* 202. *verſ.* 13. *dico* Silueſtr. *verb. Corpore vitiatus. num.* 5. Majol. *lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 1. Et quia ſcabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones quam proxime accedunt ad Lepræ naturam, etiam de ſcabie, & ſimilibus infectionibus dubitare contingit, an Irregularitatem inducant, nec ne: Non eſt autem dubium has omnes infectiones habere ſecum inſignem turpitudinem, quæ per ſe ſufficiens cauſſa videtur Irregularitatis: idcirco Hippocr. *lib. de affect. ſect.* 2. *num.* 35. eas magis turpitudines corporis dicebat eſſe, quam morbos, ex eo quia cutem defædant, ſed ab internis morbis hominem liberant; cui ſententiæ adhærebat D. Auguſtinus, ex quo Amat. Luſitan. ſed Canoniſtæ non ſolum conſiderarunt in his infectionibus turpitudinem ſed contagium, & morbum vſum liberum corporis impedientem, cum palam ſit, eas vbi notabiles fuerint, non tantum externas partes contaminatas oſtendere, ſed etiam internas ob infectionem inſignem totius maſſæ ſanguinis. Verùm quia harum infectionum plures ſunt ſpecies, quæ grauitate, fœditate, contagio, & impedimento liberi vſus corporis inter ſe differunt, certe operæ pretium eſt eas diſtinguere, vt ſciamus quænam ejus grauitatis ſint, vt Irregularitati locum faciant, quæ vero non. De Lepra igitur primò dicam, quod etiamſi non vnius ſpeciei ſit, tamen nunquam tam leuis 3 morbus eſt, quin & turpitudine, & contagio, & incurabilitate, & incommodo ſanitatis non ſit adeò inſignis, vt ea infectus ab Irregularitate dici poſſit immunis, ſed diſtinguendum inter lepram, & quandam ſcabiei ſpeciem, quæ viſu ipſo, & paribus ſignis ad Lepram accedit; ſigna ergo veræ lepræ neceſſariò tradenda videntur, dicendumque ſigna adducta in ſacris incipientis lepræ conuenire maxime veræ lepræ, ex cujus cauſſa homines arcebantur ab ingreſſu templi, & à conuictu cum cæteris in ciuitate, non conuenire autem falſis quibuſdam lepris, aliiſque ſimilibus infectionibus, quas tamen abuſiuè lepras vocamus, & quas ſacra ſcriptura forte lepras mundiſſimas appellat.

Quoad ſigna igitur veræ lepræ, & precipue ejus, quæ confirmata dicitur, ſciendum quædam præcedere ipſam lepram, quædam vero ipſam jam confirmatam concomitari, de quibus omnibus diligentiſſime egit Valleſ. *de ſacr. Philoſoph. cap.* 14. percurrens prædictum *c.* 13. *Leuitici*, vbi etiam exquiſitam, & exactam tradidit nominum declarationem, licet nonnihil differat ab iis, quæ Authores alij tradidere; nec mirum, cum omnes inter ſe multum diſcrepent in tradenda prædicta vera nominum ſignificatione. Nos vt breuiter, & ad Canoniſtarum negotium tantum facientia afferamus, dicimus, has cutis infectiones triplici gradu diſtingui, nempe 4 ſimplici cutis defædatione, exaſperatione, & vlceratione. ſimplex defædatio Cutis Macula dicetur, Græcis Leuce, & Alphi, Latinis Morphea, & Vitiligo; eſtque in duplici differentia alba nempe, & nigra. Exaſperatio altius autem penetrat, & quandam in ea aſperitatem cauſſat, & dicitur Græcis Pſora, Latinis Scabies, quæ ſimiliter duplex eſt alba, & nigra, præterquam quod differt etiam ſecundum majorem, & minorem magnitudinem ſquammarum; nam cum majores ſquammas producit Græcis dicitur Lepra, ſiquidem nigra ſit, ſi verò ſit alba dicitur Lichen, ſeu Impetigo, & Lepra volatilis. Vlcerationes ſi jam cutem penetrauerint, & carnem ſimul, & venas, veram lepram generant, quæ Elephas Græcis dicitur, nam alias lepra Græcorum Pſora dicta eſt ipſa ſcabies. Amat. Luſit. *Cur. Medicin. ſent.* 2. *Cur.* 32. *in ſchol.* qui tamen veram lepram ab Arabibus deſcriptam, & de qua in lege veteri tot præcepta emanarunt, elephantiaſin Græcorum eſſe voluit, quod & aliis quibuſdam Medicis probatur. Plures tamen lepræ nomine ſimpliciter prolato multo majorem morbum ſignificari volunt quam ſcabies ſit. quod & apud omnes communiter ſine difficultate tranſit. immò neque ipſam ſcabiem malignam, & ferinæ nomine inſignitam lepræ nomine inſigniendam eſſe volunt; ſed veræ lepræ duas conſtituunt ſpecies, vnam quæ nudo lepræ nomine appellatur, alteram, quæ & Leonina dicitur, & ele- 5 phanthiaſin proprie vocant. ita Gordon. & Valleſ. *vbi infrà*, qui tamen hanc differentiam tradunt, quod Leonina eſt illa lepra, quæ fit à Cholera aduſta, & cur ſic dicatur docet Auic. 3. 4. *tract.* 3. *cap.* 2. Elephantiaſis quæ fit à Melancholia, & eam, quæ fit à Phlegmate dicit Gordon. vocari lepram, quæ à ſanguine Alopeciam, ſcimus tamen ex communi Medicorum conſenſu Alopeciam fieri à quocunque humore, & precipue à melancholia, & eſſe peculiarem quandam lepræ ſpeciem Capiti familiarem. Prima autem illa ſpecies ab Arabibus Albaras nigra nominatur, & morbus eſt multo grauior, quam Pſora, & ſcabies, vt ex ſignis ab Auic. *lib.* 4. *f.* 3. *tract.* 3. *cap.* 1. aliiſque Arabibus allatis elicere poſſumus, & hanc à Celſo vocari impetiginem dicit Mercur. *lib.* 2. *de morb. cutan. cap.* 5.

Sed quomodocunque ſeſe res habeat, cum Canoniſtæ in lepra plura conſiderent, nempe turpitudinem, incurabilitatem, contagium, & impedimentum liberi vſus corporis, quorum omnium reſpectu leproſos irregulares eſſe volunt, quælibet ſcabies, nec forte quælibet lepra faciet hominem irregularem, cum non indifferenter in quocunque hujuſmodi morbo ſit par turpitudo, neque par incurabilitas, neque æqualis vis contagij, neque item par vſus liberi corporis impedimentum.

In his ergo conſiderari poſſunt plures gradus, 6 pro majori, aut minori eorum grauitate, & primò in ſcabie, ſi ſola mutatio coloris cutis fiat cum aliqua rubedine, & pruritu lenis ſcabies, & Prurigo dicitur, quæ quaſi præludium eſt incipiens ſcabiei, licet antequam vlterius procedat, aptis remediis interdum ſanetur. Iam vero ſi cutis magis defædetur, & pruritus creſcat, & cruſtæ, aut puſtulæ appareant, tum ſcabies dicitur. creſcente vero jam pruritu, ita vt incendium afferat, puſtuliſque aut cruſtis multiplicatis, jam ferina ſcabies eſt, & ad lepræ naturam accedit, immo ipſa lepra Græcorum eſt. Cùm igitur in prima ſpecie omnia ſint debilia, nam modica apparet turpitudo, neque magnopere contagium immineat, & facilis ſit curatio neque vllum adſit corporis impedimentum non videretur in illa poſſe habere locum Irregularitas, majus dubium excitari poſſet in ſecunda ſpecie; in tertia autem res clara eſt. illud vero adnotandum eas infectiones magis accedere ad lepræ naturam, quæ caput, & faciem, aut per ſe ſolas, aut cum reliquis corporis membris defœdant, majus enim vitium ſubeſſe in maſſa ſanguinis ambigitur, vbi elatiores partes inficiant, quam vbi inficiant humiliores, tenuiori enim

sanguine illæ, quam hæ nutriuntur; quamobrem auctores ferè omnes in hoc conueniunt, quod non sit
7 possibile aliquem esse perfectè leprosum, nisi facies defædetur, quam quæstionem proponit, & resolut Gordonius *in lib. part. 1. c. 31. verf. Ista materia*; immo possibile è contra est corpus totum esse liberum, & caput, & faciem lepra infici, vt in Alopecia videmus. Cæterum quia totus cardo hujus rei vertitur in dignoscenda vera lepra, cum de hac plura veniant determinanda, quam de cæteris cutaneis infectionibus, jam veræ lepræ signa potiora tradenda, & nonnullæ experientiæ ad illam internoscendam in medium afferendæ ad probandum, an confirmata sit, nec ne. Signa ergo veræ lepræ sunt imprimis
8 Pilorum extenuatio, & minoratio, superciliorum depilatio, eorumq; crassities, oculorum rotunditas, narium ad extra dilatatio, ad intra coarctatio cum spirandi difficultate, verborum prolatio per nares, Aures subtiliatæ, faciei color lucidus ad fuscum vergens. addunt prædictis Auic. 3.4 *tract.* 3. *cap.* 2. Vallesc. *lib.* 7. *Philonij cap.* 21. & Gordon. *loc. cit.* musculorum consumptionem, ac maxime illius, qui est inter pollicem, & indicem. Ægri Melancholici fiunt, & moribus fiunt deterioribus, somnisque melancholicis fræquenter turbantur. Præter hæc in aliquibus Narium cartilago corroditur, ea nempe, quæ mediat nares, Pedes manusque scissuris scatent, vox rauca euadit, & catulina, & in summa instar omnium est corruptio ipsius formæ, ita vt non humana, sed ferina appareat, & accedere videatur ad formam Satyri, vt Gal. dicebat, *lib. de caus. morbor. cap.* 7. quam immutationem, & corruptionem formæ hujusmodi in leproso tanti facit Gordonius *loco allegato*, vt non credat, lepram dici posse confirmatam, nisi ad hunc vsque terminum sit progressa; vnde existimat ea de causa non posse leprosum ab hominum consortio sequestrari, nisi in eo forma modo prædicto sit immutata, quanam autem ratione fiat, vt in leprosis forma ita deprauetur, docet Galen. *loco proximè allegato*, Sed Bauerius de Bauerijs *Cons.* 21. ex Gulielm. de Placentia signum ponit confirmatæ lepræ, quod pro infallibili habet, & est appatitio pustularum, & scissurarum in radice linguæ diuersorum colorum, nam sunt albæ, rubræ, & citrinæ. Communiora sunt quæ sequuntur. Vlcerationes altiores carnem erodentes, incendium, & prurigo corpus colliquans, sudor fœtidus ex corpore emanans, Anhelitus item fœtidus, labia crassa; ex cute squammæ emittuntur ad instar squammarum piscium; quin etiam in ipsa cute maculæ apparent albæ ipsa cute humiliores, caro vero sub cute existens suum naturalem colorem amittit, & albidior apparet, quod signum est lepram occupasse etiam ipsas carnes; quod vt magis exploratum habeas Auicen. *loco cit.* jubet acu pungi carnem; si enim sanguis ex punctura exeat, lepra non est confirmata, sed si non exeat sanguis jam lepra confirmata est, & incurabilis. Aliud insuper signum magnæ considerationis affertur ex adnascentia pilorum, eorumque colore albicante; nam si vlcera ab ipsa lepra facta cicatricibus obducantur, ac post modum eo in loco pili albicantes renascantur, confirmatæ, ac verissimæ Lepræ signum est, ab ipsa quoque sacra pagina vna cum nonnullis aliis ex supradictis allatum. Illud autem notat Vallesc. *de sacr. Philosc. loc. cit.* quod pili renascentes in reliquis partibus lepra occupatis mutantur in albos, in capite vero & barba in flauos & tenues, addo etiam admodum ratos esse, vt in quibusdam notaui.

9 Quod ad experientias attinet jam vnam attulimus de punctura carnis cum acu, ex qua sanguine exeunte Lepra curabilis est, exeunte vero lacteo quodam humore pro sanguine, confirmata est, & curationem non admittit, vt docet Paul. *lib.* 4. *suæ Med. cap.* 5. ex quo Vallesc. *vbi proximè*. Præterea desumitur alia experientia ex sensus stupiditate hoc modo, tenuissimam acum in leprosi corpus infigunt, quam picturam si non sentiat, deplorata res est, consumatissima enim, & omnino incurabilis lepra est. Ex qualitate etiam sanguinis desumitur experientia hoc modo. Sanguis a leproso extractus orificio latiore in aqua lauatur, ac per pannum transcolatur, & si in fundo reperiuntur grana ad modum arenæ Lepra vera est. Ex auulsione pilorum aliam experientiam desumi volunt Auctores, auulsis enim capitis capillis si cum his etiam aliquod cutis, seu carnis frustulum auellitur, acta jam res est. Aliam ab ipso sanguine desumptam experientiam proponunt nonnulli hoc modo. Sanguinem leprosi ponunt in aqua clarissima, & si supernatet, lepra confirmata est.

10 Denique alia experientia affertur à nonnullis, quam alias attuli *lib.* 3. *hab. quæst. tit.* 3. *quæst.* 5. ex Leuin. Lem. *de occult. nat. mirac. c.* 51. *in f. qua est hujusmodi*. vrina leprosi in matula colligitur, in eamque vsti Plumbi puluerem conjiciunt, si enim supernatet, signum certum est deploratæ, ac incurabilis lepræ. Sed hæc fortè pro Canonistis superflua à quoquam judicabuntur, quia si ad inducendam Irregularitatem sufficiens ipsa scabies est, vbi firma sit, & longo tempore durauerit, multò magis Irregularitatem inducet quæcunque Lepra etiam incipiens, & non confirmata. Verumenimverò hæc exacta lepræ confirmatæ dignotio per commemorata signa ad alia inseruire potest, vt maximè vbi agatur de ejectione leprosi à cœtu hominum, vel de Thori separatione, & hujusmodi, in quibus hæc exacta lepræ confirmatæ notitia requiritur.

SVMMARIVM.

1 *Morbus Gallicus non ex vna tantùm causa Irregularitatem inducit.*
2 *Morbi Gallici duæ species ex Majolo.*
3 *Gallici Morbi triplex species & in quanam locum habeat Irregularitas.*
4 *Morbus Gallicus, qui nullam exterius de se significationem præbet, an Irregularitatem inducat.*
5 *Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex iis, quæ exterius apparent, & quanam ea sint.*
6 *Exterius apparentia in morbo Gallico ex diuerso capite inducere debent Irregularitatem.*
7 *Morbus Gallicus si celari facile possit, an inducere debeat Irregularitatem.*
8 *Penis ex morbo Gallico deperditus an Irregularem hominem faciat.*
9 *Raucedo perpetua ex morbo Gallico contracta an inducat Irregularitatem.*

De Morbo Gallico.

QVÆSTIO XXII.

MOrbus Gallicus vt plurimum habet cum se non vnam, sed multiplicem causam Irregularitatis, nempe quandoque impedimentum liberi vsus cor-

corporis, turpitudinem, contagium, & difficultatem curationis, & scandalum. sed quia is morbus habet multos gradus; neque videntur, posse habere locum in vno, quæ habent locum in alio, idcircò non promiscuè quæ dicentur intelligenda de quocunque morbo Gallico, sed de eo tantum, qui notabilem de se significationem præbere potest, vnde neque si quis leui Gonorræa laborauerit, aut vlcuscula, quæ citò curari possint, in pudendis passus fuerit, aut de presenti patiatur, aut leui bubone, ac de facili curabili afficiatur, dummodo scandalum absit, illico Irregularitati erit subiiciendus.

Majolus, qui profitetur, se ante omnes alios de
2 morbo Gallico in ordine ad Irregularitatem pertractasse, vt dicit *lib. 2. cap. 14. num. 1.* duas morbi Gallici species constituit, & vtramque quidem grauissimam; nam vnam dicit ex sententia Medicorum esse horribilem valde propter vlcera per corpus diffusa, & propter extrinsecam deformitatem adjectis acerbis doloribus; alteram verò habere majorem cruciatum internum cum articulorum inflatione, membrorum, ac neruorum attractione, decoloratione vultus, & cutis sine vllo extrinseco vlcere, & vtramque magnam similitudinem cum Lepra habere asseuerat. Nos Medici aliter hanc rem enucleremus, dicendo, Morbum Gallicum duplicis speciei esse (sequendo ejusdem Majoli distinctionem) & vnum potius per extrinseca signa, alium per intrinseca magis innotescere. sed multo magis ad rem nostram faciet si distinctiùs procedamus, nam si morbum Gallicum in species distinguere velimus prout ad negotium medicum magis pertinere videtur, aliter esset distinguendum. Sed dicamus nunc, quod respectu Irregularitatis in-
3 ducendæ per morbum Gallicum, tripliciter veniat diuidendus, nempe in illum, qui leuis, ac mitis est, solis paruis vlcusculis circa pudenda, vel breui Gonorræa, aut leui bubone concomitatus nullis aliis apparentibus symptomatibus, nisi forte aliquali capillorum defluuio, & hæc erit prima species. Secunda species grauior est, quæ contumaci Gonorræa, & vlceribus pudendorum malignioribus, & bubonibus insignioribus, dehinc etiam fœdis maculis, ac pustulis in toto corpore, & aliquando etiam in capite, & facie est insignis. Tertia denique species, quæ grauissima est, apostematibus, & contumacibus, malignisque vlceribus, & artuum doloribus, noctu maxime affligentibus, & abscessibus, ac carie ipsorum ossium, & Narium vlceribus cacoëthicis, & totali depilatione etiam ciliorum, & superciliorum est notabilis.

Ex hac igitur diuisione patet manifestè in prima hujus morbi specie minimam militare Irregularitatis caussam; si scandalum excipias, majorem in secunda: in tertia verò caussas & numero plures, & efficaciores, & grauiores militare, cum in ea concurrant omnia impedimenta, quæ ex morbis Irregularitatem inducentibus prouenire possunt, nempe Morbi difficultatem, contagium, deformitatem, sanitatis summum impedimentum, & scandalum, vt jam dixi.

4 Cæterum quia aliquando morbus Gallicus nullâ de se exterius significationem præbet, sola autem doloris artuum acerbitate, & cruciatus malignitate se prodit, videndum à Canonistis est de hoc peculiariter; cessant enim in eo plures ex illis caussis, quas in cæteris concurrere dicebamus, præcipue vero deformitas, & scandalum, cum nullatenus per exteriora signa de se significationem præbeat, neque celebrationi impedimento sit, quia plerumque hujusmodi dolores noctu affligunt, interdiu vero hominem liberum, aut pene liberum relinquunt. Nisi ergo sola infectio Gallica per se sufficiens sit ad Irregularitatem inducendam, determinandum à Canonistis est, vtrum tales irregulares sint, necne.

Quod superest, certum est, Irregularitatem in hoc 5
morbo induci ex iis, quæ oculis subjiciuntur, hæc enim scandalum parunt, & deformitatem afferunt, vnde videndum, ex quibusnam signis homines morbo Gallico affici cognoscamus, & quæ maximè apparentia sint, & ex quibus vel ipsum vulgus facile, persuadet morbum Gallicum esse præsentem, sunt quæ sequuntur. Capillorum defluuium maxime vero eorum, qui ciliis, supercilijs, & barbæ inhærent. [Quod signum certissimum Gallici morbi dicitur ab *Amato Lusit. cent. 4. curat. Medicin. n. 4. & 14.* & inter Iurisconsultos *à Sperello ex ipso Amato decis. for. Ecclesiast. par. 2. decis. 14. num. 25. debinc.*] crustulæ, pustulæ & vlcuscula in cute capitis, in facie, in collo, & in reliquo corpore, ac cum his fœdus faciei color, vel ejus rubor insignis, oculorum offuscatio, Palati, Faucium, & Narium exedentia vlcera, raucedo perpetua, oris colluuies, ipsius Capitis & aliorum membrorum gummata, Palpebræ inferiores liuidæ, vt in nonnullis fœminis menstrua patientibus, scissuræ, & rhagades, in volis manuum, & pedum plantis, & alia nonnulla his non absimilia. Quibus accedant dolores artuum noctu maxime recurrentes, & molestantes, & alia quæ extra non apparent, de quibus idcirco nihil addo.

Hæc igitur, quæ pro signis infallibilibus morbi Gal- 6
lici attulimus non vno ex capite omnia Irregularitatem inducere certum est, nam aliqua ob deformitatem, alia ob impedimentum liberi vsus corporis, & alia aliter faciunt hominem irregularem; nam si capillorum defluuium consideremus, id quidem ex magna deformitate hominem faciet irregularem, & ex magno scandalo, cum vulgus grauissimum, & fœdissimum illum morbum illico dijudicet, in quo tale defluuium capillorum apparet, & forma faciei mirum in modum deprauetur, maxime si cum capillis capitis etiam pili ciliorum, superciliorum, & barbæ decidant, vnde tanti facit hanc turpitudinem Majol. *loco cit. num. 4.* vt tales quasi publicos, & manifestos criminosos, & infames ab ordinibus sacris, vt reliquos infames repellat. At vero neque vllum sanitati hujusmodi depilatio affert incommodum, nec in veritate magnum morbum indicat, cum inter signa, quæ morbum Gallicum leuiorem esse demonstrant, sit defluuium capillorum. Iulian. Palmar. de Lue Vener. *cap. 4.* & cum eo Sennert. *lib. 6. Pract. partic. 4. cap. 5.* & alij, contra fissuræ, & rhagades in volis manuum neque ex deformitate, neque ex incommodo sanitatis Irregularitati debere caussam dare videntur, sed tantum quia cum morbum grauissimum denotent, scandalum afferunt, est enim tale signum ex potioribus, & minus fallibilibus denotantibus grauem morbum Gallicum, vt omnes Doctores firmant.

Quod reliquum est videretur à Canonistis id in- 7
dubitanter determinandum, Morbum Gallicum nempe, qui celari possit, non inducere Irregularitatem, non obstante quod incurabilis sit, & contagiosus, quia videntur hæ duæ caussæ insufficientes ad inducendam Irregularitatem per se, nam de Incurabilitate nihil consideratione dignum occurrit, vbi non allocietur aliis caussis efficacioribus, & de contagio idem dicendum quando non est de fa-

cili communicabile, vt in Lepra. cessante ergo in morbo Gallico, qui celari facile potest, scandalo, & impedimento liberi vsus corporis, videtur, salua semper Canonistarum determinatione, illum non inducere Irregularitatem.

8 Et in tantum crederem hoc esse verum, vt etiam si quis ex malignis vlceribus Gallicis, cicatrices insignes in corpore (quæ tamen occultari vestimentis facilè possent) contraxisset, aut etiam Penem totum deperdisset, vel aliud quodcunque quantumvis patens, ac indelebile signum in corpore conseruaret, non existimarem ex hoc Irregularem fieri. sed hoc ad me determinare non pertinet.

9 Sed inter alia signa conspicua grauis morbi Gallici, reposui Raucedinem perpetuam, & immedicabilem, quæ quidem tanto majorem dubitationem faciet, si cum ea conjungantur de præsenti, vel alias conjuncta fuerint, Gutturis, faucium, aut Narium, aliarumque partium contiguarum maligna vlcuscula; & exedentia. de hac igitur Raucedine non tam libere forte pronuntiandum, quod non sit sufficiens causa Irregularitatis, cum, vt dixi, morbum Gallicum grauissimum denotet, & significationem de se præbeat maximam, ex quo scandalum emergere magnum, non est dubium.

SVMMARIVM.

1 *Febriens nec promoueri, nec ministrare potest.*
2 *Febres intermittentes, quartana simplici excepta, etiam in intermissione liberum corporis vsum impediunt, & idcirco semper inducere debent Irregularitatem.*
3 *Febres Hellica, & symptomatica ex naturalium viscerum obstructione, an Irregularitatem inducant.*
4 *Leuis febris qua dicatur ad hunc effectum, vt non faciat Irregularem. & num. seq.*
6 *Pestis facit hominem Irregularem.*
7 *Pestis non semper est incurabilis.*
8 *Pestis, & Epidemia non sunt idem.*
9 *Peste cessante cessat Irregularitas.*

De Febre, & Peste.

QVÆSTIO XXIII.

CIrcà Febrem non aliter differendum erat respectu Irregularitatis, quam de quouis alio morbo, qui liberum corporis vsum impediat; de ea tamen Canonistæ peculiarem sermonem habent, eamque conclusionem firmant, quod quandocunque hominem notabiliter vexat, vt libere actiones suas exercere non possit, inducat Irregularitatem, ita vt febriens nec promoueri, nec ministrare possit. Excipiunt autem illi febres intermittentes, & maxime intermissionis tempore, circa quæ tamen ex Medica officina sunt quædam non parui momenti ponderanda. 1

Et primò adnotandum, febres omnes intermittentes, si simplicem quartanam excipiamus, dummodo non adeo leues sint, vt nullius considerationis sint existimandæ, etiam in tempore intermissionis non permittere hominem, vt libere corporis muniis vtatur; quod tanto magis habet locum, quanto majoris vehementiæ febris est, quanto majoris durationis, quanto pluribus symptomatibus, & majoris momenti associata, & quanto minus interpolationis tempus habet, immo in duplici Tertiana, seu in triplici Quartana etiam febre omnino intermissionem per notabile spatium habente., homo non habet liberum corporis vsum, vnde semper videtur habere præsentem Irregularitatis causam. sed quid ego in duplici Tertiana, aut Triplici Quartana dixi? in ipsissima Tertiana simplici non pertranseunte spatium duodecim horarum homo in die interpolationis non habet liberum corporis vsum, vnde neque sanus dicitur, neque sanus est. *l. Qui Tertiana ff. de Ædil. Ed.* quod apud nos probatione non eget, & hoc quidem non absque summa ratione, quia Tertiana laborans, non est in statu naturali, est ergo in statu præternaturam, & sic morbosus dici debet, sed in casu nostro multo facilius hoc habet locum, quia non solum Tertiana laborans in die interpolationis habet in se causam morbificam, & dispositionem ad ægrotandum, sed potius dici debet in actu ægrotare, dum ad opera quædam naturæ est adeo ineptus, vt non nisi cum periculo eas exercere possit: nam si exempli gratia Tertiana laborantem permittes domo exire, aut quocunque modo sese exercere motu corporis, immo & è lecto tantum surgere, illico humor putrescens excitabitur, & ex simplici Tertiana duplicem, aut etiam continuam efficies, quod quidem hoc modo vsu venit, ob ipsius peccantis humoris naturam, qui vel minima occasione facile accenditur. Ergo febriens ex febri intermittente, Quartana excepta, erit semper impeditus etiam in die interpolationis in libero corporis vsu, habebit ergo semper sufficientem causam Irregularitatis, & sic nec promoueri, nec ministrare vllo modo poterit, quæ omnia Canonistis considerandæ propono.

Cæterum quoad febres continuas notandum, ex eis esse nonnullas, quæ vel habituatæ sunt, & fixæ, dicunturque Hecticæ, alias vero esse symptomaticas, & ex his quasdam dari leuissimas quidem ex naturalium viscerum obstructione dependentes; tam hæ autem, quam Hecticæ leues dici possunt aliquo modo, quia neque vllo dolore, neque vllo insigni symptomate, neque notabili corporis impedimento sunt molestæ Sed Hecticæ humidum primigenium sensim depascentes, hominem extenuant, tandemque ad mortem perducunt, & quia cum confirmatæ sunt, curationem non admittunt, neque sunt à contagio liberæ, videndum an faciant hominem Irregularem: nam aliæ febres symptomaticæ jam commemoratæ neque incurabiles sunt, neque contagiosæ, cumque non magno impedimento sint libero corporis vsui, non viderentur facere hominem irregularem. 3

At vero cum leuis febris non dicatur inducere Irregularitatem, videndum quænam febris ad hunc effectum leuis sit nominanda; & videtur à Canonistis decisum, eam intelligi leuem, quæ non impedit liberum corporis vsum; at si considerabimus ea, quæ mox de Hectica febre retulimus, videbimus, eam non impedire hujusmodi liberum corporis vsum, quia homo non minus quam si sanus esset, liber est ad sua munia exercenda, & nullo corporis dolore afficitur, at vere talis homo dicitur sanus. Gal. *lib. 6. de sanit. tuend. cap. 5.* aut saltem etiam si sanum hunc non vocare debeamus secundum Galenum, quia vere non potest dici liber ad corporis munia exercenda, cum febricitet, sanum tamen vocabimus secundum Canonistas, quia talem 4

lem liberum vſum corporis habet, qualis ſufficit ad Irregularitatem euitandam, non erit ergo verum, quòd leuis febris non inducat Irregularitatem, cùm Hectica, quam vidimus leuem febrem eſſe, faciat Irregularem.

5 Dicendum videtur, leuem febrem ad hoc eam dici, quæ nullo notabili ſymptomate inſignis eſt, quales ſolent eſſe nonnullæ Tertianæ mitiſſimæ, & jam commemoratæ febres ſymptomaticæ ex naturalium viſcerum obſtructionibus originem habentes, & Quartana jam extenuata, & chronicæ quædam febriculæ, quæ ſperni poſſunt. At Hectica febris præter commemorata incommoda, de quibus ſuprà, habet ſecum ſummam extenuationem, quia abſumit Carnes, & radicale humidum, & idcircò non ſolùm leuis nomen non meretur, ſed eſt graniſſima, & lethalis, vt notum lippis, & tonſoribus eſt.

6 Sed jam de Peſte loquamur, quæ dum actu affligit multò prompriùs quam alius quilibet morbus Irregularitatem inducit. Majol. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 2. ampliant autem Canoniſtæ, vt hoc non ſolùm locum habeat in eo, qui de præſenti peſte detinetur, ſed etiam in eo, qui peſtis ſuſpectus eſt, nempè quem facilè peſte præhenſum iri cenſemus, & hoc, ne, ſi infectus fortè fortuna ſit, alios inficiat. Duplicem autem cauſſam ejus Irregularitatis aſſignat Majolus, nempè Contagium, & incurabilitatem. Sed aduertere eſſe peſtes etiam aliquas ſine contagio, immò omnes abſque contagio incipere certum eſt, vt probáui aliàs *lib.* 3. *hor. quæſt. tit.* 3. *quæſt.* 2. *à num.* 13. *ad plures ſeq.* & tunc quidem ceſſante hac conditione, ceſſabit Irregularitas quantùm eſt ex hoc.

7 Præterea non eſt adeò incurabilis peſtis; vt plures ab ea non euadant, nam grauiſſima cenſetur ab omnibus Medicis, in qua tertia pars ægrotantium vix ſuperſtes eſt, qualis ea Peſtis fuit, quæ annum Domini 1450. vagata eſt, & in ſumma non eſt abſolutè verum, eſſe incurabilem, ſi ex tribus partibus peſte affectorum vna ſuperſtes eſſe ſoleat; præterquam quod neque Peſtis ipſa contagiota iudicata tam efficax cauſſa eſt communicationis morbi de vno ſubjecto in aliud, quantùm communiter creditur, cùm in vera peſte, quantùm ego exiſtimo, minimum operetur contagium, ſed cita communicatio morbi ex ætis corruptione adueniat, cùm nulla vera Peſtis ſit, quæ ex ætis corruptione non fiat, & ea, quæ ex ſolo contagio ſit, citiſſimè vires amittere neceſſe ſit ob reſiſtentiam, & reactionem eorum corporum, in quæ communicari debet contagium; amittit enim ſemper de ſuo vigore ſeminum peſtis communicando ſe de vno individuo in aliud, tandemque euaneſcit, niſi ab ære corrupto, ac peſtilenti adſit proxima diſpoſitio contrahendi hujuſmodi contagium, vt in particularibus Peſtibus vſu venit, quæ plures quidem homines ejuſdem domus, ac familiæ inficiendo, tandem agendi energia remiſſa, omninò, ac breui temporis ſpatio ceſſare ſolet, ſed nunc non eſt his locus; cogimur tamen plerumque communi hominum opinioni nos aſportandos committere, ex qua habemus, Contagium non ſolùm inſpiratione, & conuerſatione, & per tactum, & per veſtes, ſed etiam per viſum. ſi Diis placet, communicari, & ex hoc tam qui actu ægrotant, quàm qui diſpoſitionem proximam habere cenſentur ad ægrotandum, & peſtis ſuſpecti ſunt Irregulares omninò ob contagij periculum, judicantur

Illud autem adnotauerim circà Peſtem, quòd 8 non idem ſit Peſtis, & Epidemia, nam aliqui Iuriſconſulti, aliarumque ſcientiarum Profeſſores inter Peſtem, & Epidemiam nullam differentiam agnoſcunt, cùm tamen cauſſa, & periculo maximè eas diſtingui oporteat, nam Peſtis cauſſam habet communem, ſed deleteria, ac maligna qualitate inſignem, nempè aërem corruptum, ſeu malignam exhalationem contagio communicatam, Epidemia verò cauſſam quidem habet communem, nempè aërem intemperatum, & in primis qualitatibus excedentem, abſque concomitantia vllius prauitatis, vt ex Gal. aliiſque probaui *lib.* 3. *tit.* 3. *quæſt.* 1. & 2. differunt etiam periculo, quia in Peſte plures pereunt, quàm ſaluentur, nam Peſtis eſt morbus exitialis; in Epidemia contrà plures ſaluantur, quàm pereant, quia morbus eſt vt plurimum ſalutaris.

Atque ex his ſequitur, Epidemiam neque ob contagium, neque ob incurabilitatem facere hominem irregularem, ſed tantummodò ex vexatione corporis, ex qua impeditur ad ſuas naturales actiones liberè exercendas, vt quicunque alius morbus, qui liberum corporis vſum impediat.

Adnotandum præterea, quòd Peſte ceſſante, ceſ- 9 ſat etiam Irregularitas, non obſtante contagio, quia ab eo, qui jam Peſte fuit affectus, & ab ea ualit non amplius timetur contagium, & idcircò nullam cauſſam habet, ob quam repelli debeat aut à promotione, aut ab adminiſtratione ſactorum; non enim fit in peſte quod in aliis quibuſdam contagioſis morbis euenit, nempè vt etiam recedente morbo retineant ægrotantes, ſeu potiùs conualeſcentes, & jam ſani facti ſeminium contagij, vt exempli gratia ſit in morbo Gallico, ex quo recedentibus etiam cunctis morbi ſymptomatibus, perſeuerat tamen contagij ſeminium, ita vt etiam ſi de præſenti homo non appareat infectus, ſoleat tamen alios contagio inficere, vt quotidiè experimur; immò & illud experientia compertum eſt, mulierem non infectam morbo Gallico, habere in ſe aliquandò ſeminium ejus morbi, & non infectà alios inficere, quod etiam de viris euenire (licet multò ratiùs & non ad longum tempus) non eſt impoſſibile; in his enim occultatur illud morbi ſeminium in aliqua corporis parte, neque vllam de ſe ſignificationem præbet quouſque in actu non producatur; id ipſum etiam de quibuſdam aliis venenis euenit, quæ latent per aliquod tempus in corpore, immò aliquandò per longiſſimum tempus, & dehinc cum in actum producuntur de ſe ſignificationem præbent excitando ſymptomata eorum malitiæ proportionata, vt de veneno Canis rabidi ſatis conſtat. Itaque quemadmodum in Peſte vbi ceſſauerit ceſſat in eo, qui Peſte jam fuit affectus omnis cauſſa Irregularitatis, ità in morbo Gallico hoc non haberet locum, quandocunque contagium judicetur ſufficiens cauſſa Irregularitatis, quia poſſunt etiam ceſſante morbo remanere ſeminia ipſius morbi, & deinceps repullulare. At vbi aliquis ſemel Peſte affectus ſit non ampliùs ea moleſtatur; non inquam, omni Peſte indifferenter, ſed ea tantum, quæ de præſenti vagatur, nam aliàs aduentante nouo Peſtis genere poteſt de nouo infici, vt experientia docet, cum multi bis, ac ter in diuerſis temporibus differentibus peſtibus fuerint affecti, at qui eodem tempore eodemque

genere Peſtispluries ſint muleſtati non facilè repe-
riuntur.

SVMMARIVM.

1 *Fœmina etiam ſuo modo ſunt irregulares.*
2 *Mulierum Irregularitas quando habeat locum.*
3 *Virgo quando vere dicatur corrupta ex Canoniſtis.*
4 *Corrupta mulier dupliciter dicitur.*
5 *Corrupta quoad corpus dupliciter dicitur.*
6 *Non corrupta poteſt non eſſe Virgo, & corrupta poteſt eſſe Virgo.*
7 *Atreta, ſeu Velata dicitur corrupta, ſi viro jungatur, etiam ſi loca non violentur.*
8 *Virgo poteſt concipere abſque violatione locorum, & quomodo.*
9 *Virgo quando vere conſtuprata dici debeat.*
10 *Pollutio non poteſt contingere ante ſeminis generationem, & virum Virgo ante dictum tempus poſſit mentalem Virginitatem amittere.*

De Irregularitate fœminarum.

QVÆSTIO XXIV.

1 FOeminæ etiam ſuo modo Irregulares dicuntur, cum inhabiles ex aliqua cauſſa fiunt ad quædam ſacra ſuſcipienda, & exercenda, quæ ad ipſas pertinent; nam aliquandò impedimento legitimo detinentur, ex quo Moniales fieri non poſſunt, nec velum qualecunque ſuſcipere, nec publica officia, ac præſertim Abbatiſſatum exercere, & ſic de cæteris. Nos pauca quædam de iis impedimentis addere poſſumus, quæ propria ipſarum mulierum ſint; nam aliàs quædam, quæ viros Irregulares efficiunt, faciunt etiam Irregulares ipſas mulieres, vt eſt morbus contagioſus, vel qui magnum terrorem ſuis inſultibus aliis incuteret, vt Epilepſia ſæua, vel Lunatica paſſio, furor, & omnis ſpecies dementiæ, quæ in aliarum virginum præjudicium emanare
2 poſſet: in tantùm enim hæc mulierum Irregularitas locum habet, in quantùm earum morbi, ac vitia alias moniales lædere ſint apta, nam quæ proprias perſonas deformant, non impediunt illas in omnibus, ſed tantùm in quibuſdam, cum ſurditas, mutitas, cæcitas, & alia vitia, & deformitates etiam inſignes non impediant virgines conſecrari, ſed maximè impediant eligi in Abbatiſſam, vt exiſtimat Majolus *lib. 1. de Irregular. cap. 29. num. 5.* quæ opinio an vndequaque veritati ſit conſona aliis Canoniſtis ponderandum relinquo. Nobis circa mulieres de corruptela tantùm virginitatis aliquid dicendum, & de pollutione. Hæc enim duo videntur peculiariter impedire poſſe, ne Monialis profeſſionem emittat, aut conſacrari poſſit, aut in Abbatiſſam eligi, de quibus videndus Majol. *vbi ſuprà.*

Circa corruptam ergò virginitatem occurrit du-
3 bitare', quandònam verè virgo dicatur corrupta, & primò afferamus quæ docent circà id Canoniſtæ, ac poſtmodùm quid ſecundùm Medicos ſentiendum ſit, licet, vt liberè meam ſententiam dicam, nihil in hoc Medici determinate poſſint, cùm corruptio virginitatis, quæ prædicta affert impedimenta, maxima ex parte mentem reſpiciat, non corpus, Medici autem ad corporis tantùm integritatem reſpiciant; non deſiſtam tamen, quin aliquid circà hoc in medium afferam.

Canoniſtæ igitur duplicem corruptelam conſide- 1
rant, vnam ad mentem pertinentem, aliam ad corpus. Corrupta quoad mentem eſt, quæ ex negligentia, & complacentia, & aſſenſu in pollutionibus ſpontaneis, (quæ nempe ex ſe, nulla data opera, vigilantibus, aut dormientibus accidunt) contaminatur; amittit enim irreparabiliter virginitatis virtutem licet corpore ſit integra. Corrupta quoad corpus eſt, quæ clauſtra virginalia violata habet, 5
quod dupliciter euenire poteſt, vel præter intenſionem, vel ex propria voluntate, & data opera. Præter intentionem etiam dupliciter fit, vel caſu, vt ſi Virgo impingat in aliquod obſtaculum, quod clauſtrum virginale pertumpat, vel data opera, vt ſi Obſtetrix, aut Chirurgus ſanitatis cauſſa idem virginale clauſtrum violauerit, ac deuaſtauerit. Ex propria voluntate corrupta dicitur, quæ cum viro commixta, & violata eſt, aut quæ propriis manibus, vel inſtrumento aliquo, vel manibus alienis clauſtrum idem penetrauit, aut penetrari permiſit. Ex quibus patet, quòd 6
quemadmodum virgo corpore integra poteſt amiſiſſe virginitatem, ita corpore corrupta poteſt eandem virginitatem adhùc conſeruare; licet quæ corrupta eſt quoad mentem virgo dici poſſit ſecundùm ſtatum, non verò ſecundùm virtutem, contrà quàm eueniat de ea, quæ integra eſt quoad mentem, corrupta quoad corpus: nam, vt notiſſimum ex Canoniſtis eſt, virginitas non conſiſtit in integritate corporis, ſed in integritate mentis; atque hinc eſt, quòd ea, quæ mulier fieri non poteſt ob pudendi clauſuram, quæ in aliquibus à Natura accidit (vocantur autem tales Atretæ, Imperforatæ, ſeu Velatæ) ſi cum viro conjungatur, virgo amplius dici 7
non poteſt, etiam ſi locorum integritatem ſeruet, ex aſſenſu enim tantùm illicò virginitatem amittit, hoc eſt ipſam virginitatis virtutem, licet integra à viro remaneat.

Cæterùm ad ea, quæ magis propria Medicorum ſunt accedens, de ipſa corporea virginitate diſſerendum eſſet, de qua tamen lectorem, qui plura ſcire deſiderat remittam ad harum quæſtionum *lib. 4 tit. 2.* vbi & quid ſit Virginitas, & de vera, ac naturali conſtitutione partium in Virginibus, & de aliis pluribus longiorib us tractaui. Quod ad præſens negotium facit, illud eſt, determinare quandonam verè Virgo dicatur corrupta reſpectu integritatis locorum; quod tamen difficillimum eſt, quia, vt *tit. prad. quæſt. 1. num. 32.* docuimus, Virgo poteſt 8
genitale viri admittere abſque vlla violatione locorum, ſi vna, aut altera die à purgatione menſtrua viro jungatur, itaque ſi id veritatem habet, vt veritatem omnimodam habere notat Pinæus *de nov. Virg. lib. 1. cap. 6.* etiam integra virginitate corporali, hoc eſt non dilatatis, nec dilaceratis, aut vllo modo disjunctis vaſis fœmineis, poteſt virgo virum admiſiſſe, & concepiſſe, vndè ſi ad eam integritatem reſpiciamus, adhùc eam ipſam virginem eſſe pronuntiare deberemus, cùm nullatenus talis ſit. Vt brevitati conſulam id concludam, quòd corporalis virginitas amittatur intromiſſione quacunque notabili membri virilis; vel ſiquidem id nimis vigoroſum videatur, dicamus, tunc debere dici omninò conſtupratam virginem, cùm vir ſuo membro 9
penetrauerit caruncvlas illas Hymenem conſtituentes, quas Myrthoides, & Triangulares appellant, harum enim caruncularum (quæ Cariophilli ſpeciem repræſentant) conjunctio, & coharentia verus Hymen eſt, vndè tunc dici poteſt corporalis

virgi-

virginitas amiſſa, cum hæ caruncuiæ disjunguntur per externam aliquam vim, quæ ſi à membro virili proceſſerit, omnino Virgo corrupta, ac violata dicitur, alias autem non ita. vel forte melius, tunc corporalis virginitas amiſſa dicenda eſt, cum membrum virile ad interna veri etiam abſque vlla violatione, aut disjunctione locorum, ſed ſimplici intromiſſione penetrauerit, vt euenire poteſt non multo poſt menſtruam purgationem, præſertim ſi mulier ampla pudenda habuerit, & vir exile membrum fuerit ſortitus.

Quoad pollutionem tandem integra remanente primo ea Canoniſtarum ſententia, de qua ſupra, quod vera virginitas nempe mentalis, & ipſa Virginitatis virtus amittatur ſimplici aſſenſu, & ex complacentia, & deſiderio venereorum, dicamus, quod pollutio non poteſt contingere ante ſeminis generationem, ſemen autem generatur cum menſtrua fluere incipiunt, tunc enim, & non ante mulier eſt apta generationi. Modo Canoniſtarum eſt decidere, vtrum antequam Virgo pollui ſit apta ex ſeminis ejaculatione, amittat tamen virginitatem, ſi ad eam malitiam perueniat, vt deſideret cum viro in actu venereo ſe jungere, & in hoc deſiderio, firma remaneat, ac ſe complaceat, nam hæc ad Animum ſpectant, & ad Canoniſtarum negotium faciunt. Dubium facere poſſet, ſi velimus Virginitatem conſiſtere in integritate locorum reſpectu emiſſionis ſeminis, ita vt non videatur Virgo illam amittere, niſi ex ſeminis ejaculatione delectationem percipiat, & cum aſſenſu, & voluntate ad eam concurrat. Itaque ſi hoc modo amittitur Virginitas, certe amiſſa non poteſt dici, vbi nulla ſeminis ejaculatio adeſſe poteſt, & ſic antequam Virgo ſemen ferat, hoc eſt ante decimum quartum annum, quo etiam menſtrua fluere incipiunt, non poteſt dici Virginitatem amiſiſſe etiam ex aſſenſu, & complacentia Venereorum; quæ tamen omnia Canoniſtæ magis clare definire poterunt in ordine ad Irregularitatem.

Tituli Primi Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI OCTAVI

TTVLVS SECVNDVS.

De Remediis Medicis.

Continens Quæſtiones quatuor;

quarum

I. *Quænam ſint remedia Medica; & quænam Perſonæ circa eorum vſum errare ſoleant. Infirmus an, & in quibus caſibus teneatur, Medico obedire.* 627

II. *Dietetica.* 630

III. *Pharmaceutica.* 633

IV. *Chirurgica.* 635

Admodum Illuſtri atque Excellentiſſimo Viro,

D O M I N O

SILVESTRO COLLICOLÆ,

olim VRBANI VIII. P. O. M. MEDICO

à ſecretis, atque intimo Cubiculario. V. Cl.

Paulus Zacchias Medicus F.

HÆc quæ de remediis Medicis ſcripſi, Tibi, qui tanta dexteritate, tantoque Vrbis, & Orbis fauore ea in vſum conuocas, inſcripſi; atque hac occaſione arrepta, velim plura de Te, tuaque virtute, ingenij perſpicacia, animi ingenuitate, morum ſuauitate, ac medendi ſolertia dicere, niſi timerem eos, qui me Tui amantiſſimum nouerunt, illud Platonis mihi objecturos, cæcutire nempè vnumquemque in eo, quod amat. Tametſi alia ex parte vniuerſus hominum conſenſus in mei tutelam inſurgeret, qui vbi plura de Te dicerem, non cæcutire me, ſed vera dicere affirmaret, & plura etiam ſupereſſe mihi dicenda, quàm dicere poſſem. Sed loci anguſtia vlteriùs progredi me non patitur, & ſilere me etiam nolentem cogit. Vale, & me indies, vt facis, magis magiſque ama.

LIBRI

LIBRI OCTAVI

TITVLVS SECVNDVS.

De Remediis Medicis.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Medica vnde desumantur.*
2 *Remedia Diætetica ex quibus rebus desumantur.*
3 *Medici, & Ægroti, & Assidentes quomodo interdum circa Remediorum vsum delinquant.*
4 *Quæ Remedia consulere Medicus possit, qua non, & primo de iis, quæ esse possunt contra Animæ salutem.*
5 *De Remediis dubiis an tentari à Medicis possint.*
6 *Æger an teneatur obedire Medico sub pœna peccati; pars negativa. Contrarium. num. 7. Vide num. 13.*
8 *Æger non admittens remedia naturalia, remittens se in manus Dei mortaliter peccat. & vide num. 19.*
9 *Æger quando excusetur, si renuat remedia à Medico proposita.* (peccat.
10 *Iejunans notabiliter saluti corporeæ præjudicans,*
11 *Infirmus tenetur ex charitate proprij corporis Medico obedire generaliter loquendo.*
12 *Quilibet tenetur custodire propriam salutem quantum potest, & maxime iis mediis, quæ ad id judicantur necessaria.*
14 *Homo non est suæ vitæ dominus.*
15 *Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aspera, & maxime dolorosa sunt, aut cum summa displicentia admittuntur.*
16 *Certitudo salutis ex remediis non habetur, sed tantum probabiliter sperari potest.*
17 *Non potest infirmus respuere remedia Medica ex eo, quod existimet expugnari posse morbum viribus Naturæ.*
18 *Infirmus non potest respuere medicamentum ex eo, quod majorem exacerbationem ex remedij vsurpatione timeat.*
20 *Infirmus non tenetur obedire Medico assumendo, vel admittendo medicamenta dubia, & periculosa, & vtrum ewet talia remedia admittendo num. seq.*
22 *Non tenetur infirmus obedire Medico, vbi is imperet remedia extra communem medendi rationem, & multo minus si sint contra Animæ salutem, aut superstitiosa. num. seq.*

Quænam sint remedia Medica; & quænam Personæ circa eorum vsum errare soleant. Infirmus an, & in quibus casibus teneatur Medico obedire.

QVÆSTIO I.

1 RESpiciunt Medica remedia tria Medica instrumenta, hoc est Diætam, Pharmaciam, & Chirurgiam; vnde ad Diætam pertinentia Diætetica vocantur, pertinentia ad Pharmaciam Pharmaceutica, & ad Chirurgiam tandem spectan-
2 tantia Chirurgica. Quæ ad Diætam pertineat ea omnia sunt, ex quorum vsu tota victus ratio constituitur: hæc continet rectum vsum earum rerum, quas Medici Nonnaturales vocant, ac sunt, *num. 6.* nempe Aër ambiens, cibus, & potus, motus, & quies, somnus, & vigilia, excreta & retenta, & Animi passiones. hunc harum rerum rectum vsum in Ægris ad Medicum pertinet dirigere, ad Ægrotantem autem in his Medico, obtemperare, ad assidentes verò Medici præcepta quantum in se ipsis est executioni demandare. Verumenimverò tam Medici, quam Ægroti, & 3
Assidentes frequentius circa hæc, quam circa cæterorum remediorum administrationem grauiter delinquere solent vel negligentia, vel ignorantia, vel audacia, vel incontinentia, vel alia quauis ex caussa. Nam Medici aliquando non præcipiunt quæ præcipienda sunt, aut præcipiunt non præcipienda, aut concedunt non concedenda, vt ipsis Ægrotis gratificentur. Et multo magis in hoc interdum peccant ipli Ægrotantes Medico non obedientes, ejusque consilia, ac præcepta spernentes, vt peruersis suis desideriis satisfaciant, vel infirmitatis incommoda nolentes sustinere, & sic de cæteris. Nec minus in hoc ipso Assidentes delinquunt, vel non mandantes in executionem ea, quæ Medicus imperauerit, vel porrigentes ægrotis cibos, ac potus noxios, & importune, ipsis ægrotis morem gerentes in his, quæ expoſcunt, nihili facientes damnum, quod eorum saluti inde emergere potest, vel aliquando consulentes illis aliquid contra Artis dogmata.

Erratur quoque pari passu à singulis harum personarum in vsu remediorum Pharmaceuticorum, nam quoad Medicum jam alias plura eorum, in quibus ille peccat, deteximus, ac deinceps detegemus sic etiam & Ægri, & Assidentes circa vsum eorundem remediorum delinquunt; vt cum ipsi Ægri ob displicentiam, & horrorem, & abominationem eorum remediorum nolunt ea assumere, vel contra assumunt, quædam non assumenda à Medico reprobata, & id genus alia. Eodemque modo circa remedia Chirurgica sæpe sæpius omnes, ac singulæ hujusmodi personæ delinquunt, cum Medici aliquando nonnullas operationes Chirurgicas vel consulunt, vel exercent, ex quibus vita patientis manifesto periculo exponitur, & ipsi Assidentes suasionibus suis aliquando ad eas ægrotos exhortantur, & iidem ipsi Ægrotantes vel recusant quæ recusare non debent, vel admittunt, quæ non debent admittere, in quibus omnibus cum possit aliquando intrare grauis, ac mortalis culpa, determinandum certe est, quando, & quibus remediis vti Medici possint, quibus vero non, quando item Assidentes, aut Ægrotantes consulere, aut admittere, aut dissuadere, aut renuere ea tuta conscientia possint, quando vero non.

Sed antequam vlterius progrediamur quædam dubia generalia discutienda sunt, & primò quoad Medicos videndum; an indifferenter omnia remedia Medica consulere possint, nec ne, quæ norunt 4
in Ægrotantis salutem emanare posse, ac dicendum

4 Medicum omnia remedia consulere, ac proponere posse, dummodo neque vllo modo contra Animæ salutem, neque certe, aut dubitative etiam contra salutem corporalem reddubitare possint, & quoad primam partem respicientem Animæ salutem, nullum intervenit dubium, & de ea re sufficienter verba feci alias *lib. 5. harum Quæst. n. tit. 3.* qui est, *de Error. Medic.* quoad secundam partem etiam, quæ
5 respicit Medicamentorum dubietatem res est clara, quod nullum remedium consulere possit, quod certo contra corporalem salutem emanaturum sit, remanet tantummodo dubium in remedio dubio, quod dissolutum est ab aliquibus Canonistis dicentibus, Medicum non posse dubia remedia in vsum trahere, ac præstantius esse, Ægrum relinquere in manus Dei, & vide nonnullas tam Canonistarum, quam Medicorum auctoritates apud P. Theophil. Raynaud. *de Part. contra nat. cap. 8. num. 2.* non obstante ergo decantata Celsi sententia, Anceps remedium experiri, quam nullum, medicamenta & remedia dubia Medicus consulere, aut imperare non debet absque graui culpa, quæ quidem intrabit in ipsa remedij ancipitis admissione, etiam si deinceps res bene succedat, quia quantum est ex se Ægrum vitæ periculo exposuit, ipsa enim prohibita remedij dubij admissio antequam effectum suum prodat, culpa non vacat, de cujus grauitate, vel lenitate Canonistarum est determinare.

6 Cæterum quoad Ægrotum dubitatur primo, an ex præcepto, & sub pœna peccati teneatur obedire Medico. Plures Canonistæ quidem voluerunt non teneri. ita Innocentius, & Hostiensis relati per Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib. 2. cap. 2.* Silvestr. *in summ. verbo Medicus num. 7.* Summa Ang. *verb. eod. num. 10.* Quin etiam supra citatus D. Theoph. Raynaud. *libro adnotato cap. 6. num. 3.* vult Ægro esse liberam prætermissionem remediorum, si sibi persuadeat, expugnari posse morbum viribus naturæ sibi relictis, vel si majorem exacerbationem ex remediorum vsurpatione vereatur, & in summa omnium remediorum rejectionem, dummodo non adsit certitudo salutis ex eorum admissione, quæ nunquam adest, esse licitam, & innoxiam probat ex
7 Victoria, vt ibi apud eum. Sed contra Priorum opinionem ipse Codronchius nonnulla adducit sitmans, Ægrotum teneri obedire Medicorum preceptis sub pœna peccati, in quam opinionem videntur etiam nonnulli Canonistæ consentire, vt Lessius *de Iust. & Iur. lib. 2. cap. 9. dub. 14. num. 96.* qui dum determinat, hominem teneri permittere sibi membrum secari, si Medici id judicent necessarium, videtur multo facilius firmaturus, Ægrotum teneri obedire Medico in admissione aliorum re-
8 mediorum, quæ tam aspera, ac tam intolerabilia non sunt. Prorsus deinceps est Canonistarum sententia, quod Æger non admittens remedia naturalia, ac necessaria ad recuperandam salutem remittens se in manus Dei, mortaliter peccet, quia hoc est tentare Deum, & de hujus peccati grauitate vidend. D. Lessius *lib. eod. de Iust. & Iure cap. 45. nu. 4.* licet supra citatus P. Theophil. Raynaud. *ibid.* cum nonnullis velit non cadere in remediorum prætermissione hanc Dei tentationem, dummodo forte Æger non expectaret ab ipso Deo salutem per miraculum, atque ex hac causa renueret naturalia re-
9 media. Quomodocunque tamen sese res habeat, communior opinio est, in prætermissione horum remediorum peccatum intervenire ex parte Ægrotantis Medico non obedientis, dummodo remedia neque nimis humilia, neque nimis aspera, neque nimium dolorosa sint, nec nisi cum maxima displicentia, & abominatione admitti possint: tunc enim infinitum excusant omnes, quia nemo secundum rectam rationem adstringi potest, vt vitæ suæ consultum in præsenti velit per tormenta, & cruciatus, præsertim cum salutis eventus nunquam sit certus.

Ai vero si illud veritatem habet, quod infirmus peccat jejunando, vbi jejunium notabiliter propriæ saluti futurum est noxium *c. Non mediocriter de Consecr. dist. 5.* quanto magis peccabit si contra Medicorum præcepta quicquam vel admittat, vel renuat, quod vel admissum, vel rejectum notabiliter propriæ saluti præjudicare possit? nam vbi infirmus jejunaret etiam cum salutis nocumento, apparenter saltem videretur bene agere, & deciperetur tantum sub specie boni, cum id videretur agere amore observandi præceptum jejunij; sed vbi quicquam admitteret, vel rejiceret, quod notabiliter illi noceret, nihil tale illum excusare posset, sed potius accusari deberet, quod ex mollitie, vt displicentiam medicamenti non sentiret, vel vt prauo desiderio satisfaceret quicquam rejiceret, vel admitteret, quod rejicere, aut admittere non potest, nisi cum notabili salutis præjudicio.

Verumenimvero præstabilius videtur ad hæc determinanda nonnullas conclusiones firmare, quarum prima sit, Ægrum teneri ex charitate proprij 11
corporis, ejusque salutis Medico obedire generaliter loquendo, aliter contra prædictam charitatem facere, neque sine peccato, quod aggrauare non parum videtur sacræ paginæ consilium *in Ecclesiast. cap. 38.* Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum. ac post nonnulla. Da locum Medico, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria. Nec solum contra propriam charitatem, & contra sacræ paginæ consilium facit, qui Medicos, & medicamenta respuit, sed contra omnipotentis Dei dispositionem, qui vt habetur ex facto textu ibidem, Altissimus de Terra creauit medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa; quandocunque ergo infirmus nulla potiori ex causa renuit remedia naturalia à Deo in nostram salutem ordinata, absque dubio imprudentiæ notandus, quia abutitur, ac spernit potius Dei beneficium, cum quibus an culpa pari passu incedat, nec ne, Canonistæ videant. illud certum 12
est, quod si vnusquisque teneatur custodire propriam salutem quantum est ex se, & maxime iis mediis, qua Natura ipsa nobis offert, & necessaria judicantur, tenetur infirmus admittere remedia medica, & obedire Medico, quia opera ejus sunt necessaria, vt mox ex sacra pagina dictum est. Quia tamen remedia medica non sunt vnius generis, neque omnia in omni casu, & omni tempore sunt necessaria, sed quædam magis, quædam minus, neque omnia item eadem facilitate in vsum trahi possunt, sed quædam facillimè, quædam difficillimè, quædam cum nullo labore, & displicentia, aut cruciatu, quædam contra cum multo labore, cum multa displicentia, & cum cruciatu maximo, insuperque aliqua certiorem salutem saltem probabiliter, alia verò magis dubiam promittunt, idcirco secunda conclusio sit, quod infirmus teneatur obedire Medico admittendo remedia, quæ in primo capite ad salutem recuperandam sunt necessaria, & alia ex parte renuendo ea, quæ notabiliter noxia judicantur, &

à Me-

à Medico prohibentur. Circà alia verò remedia, quæ non sunt in primo capite necessaria, neque insigniter noxia, non grauiter errare Ægrum, qui ea vel admittat, vel respuat, & aggrauari culpam ex majori, aut minori necessitate, & ex majori, aut minori noxa. Hæc omnia videntur satis probata ex ea suppositione, quòd
14 homo non est suæ vitæ Dominus, neque potest quicquam facere, aut omittere, quod vitæ suæ certò, ac notabiliter præjudicet, aliter posset homo etiam vim sibi inferre quod nullo modo dici potest. Quandocunque ergò infirmus respuit remedium in primo capite necessarium ad salutem corpoream recuperandam, aut quid assumit insigniter noxium, notabiliter, ac certò propriæ vitæ præjudicat, ergò non potest absque peccato infirmus absque sufficienti causa talia remedia respuere, aut contrà Medici præceptum quid maximè noxium assumere. Nec dicatur, quòd hæc haberent locum, quando ex remediorum admissione adesset moralis certitudo depellendæ ægritudinis, quæ nunquam adest; quia sufficit adesse probabiliter hanc certitudinem salutis, vt secundùm plurimum habetur. Quis est, qui non dicat, aut non videat ex quotidiana experientia, sanguinis missionem in internis inflammationibus puta in squinantia, in phrænitide, in pleuritide, in febre ardente, esse de certo salutarem? videmus enim ex hoc remedio plerosque, immò inquam ex centum suprà nouem & nonaginta saluari. Non est ergò obstd, quòd certitudo salutis in vno, vel altero non respondeat, rejiciendum remedium ob hanc incertitudinem, cùm sufficiat eam in pluribus, & secundùm plurimum adesse, & probabiliter de certo sperati posse. Modò cum Deus ex sacræ paginæ auctoritate determinauerit, opera Medici esse necessaria, non id sibi voluit, quòd ita necessaria sint, vt semper suum effectum sortiri de necessitate debeant, hoc enim pacto ita necessaria declarasset opera Medici, vt cum illis homo perire nullo modo posset, quod non est dicendum, nam Deus hominem creauit mortalem, & cum tempus decedendi aduenit, nullis remedijs retardari potest, & quia idem Deus opt. max. noluit homini hujusmodi tempus reuelare, noluit etiam hominem medica opera tenuere, sed necessaria esse simpliciter determinauit, vndè nunquam homo poterit hujusmodi opera tenuere, sed supponere debet, esse semper necessaria, & sic Medico debet semper obedire in iis, quæ apprimè necessaria sunt ad salutem recuperandam, nam in cæteris nulla necessitas cogere debet infirmum ad admittenda remedia, quæ non tam necessaria sunt, & quæ rejecta notabiliter ejus saluti præjudicare non possunt, vt jam dictum est.

15 Tertiò dicendum, Ægrum non teneri obedire Medico in admittendo remedia aspera, intolerabilia, & quæ cum summa displicentia, & anxietudine vsurpantur, & videndi ad hoc citati per P. Theophil. Raynaud *cit. lib. de Ort. inf. contra nat. cap. 6. num. 2.* contrà ponderat enim asperitas remedij ipsimet vitæ; quod tanto magis procedit, quantò remedia hujusmodi tam certam spem non promitterent ex eorum admissione, vt
16 certa salus attendi posset: nam hæc certitudo salutis vix, ac ne vix quidem in vllo remediorum genere reperitur: cùm omnia probabiliter tantùm dici possint profutura, non de certò ob individuorum, & morborum, & mille aliarum conditionum diuersitatem, cùm indies experiamur vnum, idemque remedium, huic quidem juuare, illi autèm nocere, alterum verò nullo modo afficere, immò vnum, idèque remedium eidem personæ pro status varietate modò juuare, modò obesse; vndè stante hac salutis incertitudine compensatur debitum illud charitatis personæ propriæ adjuncta etiam asperitate remedij; quamobrem exempli gratia, calculi per sectionem extractio, cum maximo vitæ periculo, & salutis incertitudine celebratur, non obligatur ergò calculosus in hoc Medico obedire, qui consuleret ad vitam prorrahendam sese chirurgo secandum tradere; sic & membri demortui amputatio, & alia id genus respui tuta conscientia ab ægro possunt, cùm in hoc non teneatur Medico obtemperare.

17 Quartò dicendum, non posse infirmum ex eo, quòd existimet, expugnari posse morbum propriæ naturæ viribus, respuere remedia, & auxilia Medica, quæ neque aspera sunt, neque multùm dolorosa, neque summæ impensæ; neque aliter executioni admodùm difficulter demandari possunt, quod tamen licere existimauit supracitatus P. Theophil. Raynaud. *prad. lib. de Ort. in f. cont. nat. cap. 6. num. 3. in f.* & hoc summa cum ratione, quia infirmus non potest assequi vires suæ ipsius naturæ, neque cognoscere vires morbi, illasque cum naturæ viribus comparare, atque indè certò elicere, naturam superare per se posse morbum. Sed quid hoc ne expertissimus quidem Medicus in semetipso ægrotante id cognoscere certò potest; poterit ergò ægrotus Medicinæ ignarus, & inexpertus plus nocere, quàm expertissimus Medicus? nimis certè defert, & vltrà quàm admitti possit, Pater Theophilus Ægrotantis cognitioni, & coërcendum omninò in hoc ejus dictum, qui tamen in cæteris tam prudenter, ac tam accurate solet disserere.

18 Sed neque potest æger respuere remedia, & medicamenta ex eo, quòd majorem exacerbationē timeat ab ipsis, & difficilem suæ ipsius naturæ tolerantiam cognoscat ex remedij vsurpatione, quia neque hoc semper eodem modo succedit, neque Æger semper vno eodemque morbo laborat, neque semper in eodem statu, & in eadem ætate permanet, ita vt quod in vno morbo sustinere non potuit, in alio facilè sustinebit, & sic quod juuenem lædere poterit, juuare poterit consistentem, vel senescentem, hæc enim ita euariant ipsius Ægri conditionem, vt quod remedium alias multùm naturam exagitauit, de præsenti multùm coadjuuabit, tanta fieri solet in naturis pro ætatis, aliorumque accidentium conditione mutatio. Non tamen hoc procederet vbi Æger haberet cum hoc, aut illo medicamento naturalem antypathiam, & contrarietatem, vt si hortaretur Medicus assumere medicamentum, & velit præbere medicamentum ex Rosis, Æger autem à Rosæ odore naturaliter abhorreat, & ab ipso insignem læsionem percipere soleat, vt est casus apud Amatum Lusitan. *Cent. 3. nu....* in quo Æger commonens Medicum, quòd Rosa sibi esset inimica, ideoque respueret eam assumere in medicamento, Medicus ejus rei oblitus rosas propinauit, ex quarū potione Æger syncope præhensus obiit. In quo casu, ac id genus aliis posset licitè æger tale medicamentum respuere, & Medico non obedire; at non indifferenter omnia, licet timeret de sua natura; id enim examinare, ac ponderare ad Medicum spectat, sunt namque interdum tales infirmorum timores inanes, & nullius momēti. licet Medicus debeat stante ipsius ægri auersione, cum hoc aut illo medicamento, illud commutare, & aliud æquiualens propinare. Quæ omnia semper intelligenda cum ea conditione, quandò nempè propinatio talis medicamenti est apprimè necessaria, quia nulla, aut leuis culpa ægri intercedit, vt jam admonui, si renuat quid, quod ad ejus salutem recuperandam non sit in primo capite necessarium.

19 Quintò dicendum, multò minùs repudiari posse ab

infirmo tuta conſcientia abſque vlla confidentia ſuæ naturæ,aut timore remediorum, omnia & quæcunque præſidia naturalia permittendo ſe curſui naturæ,& in manus Dei non obſtante, quòd non expectaret à Deo ſalutem per miraculum,quia,vt jam ſuperiùs dictum,abuteretur, aut potiùs deſpiceret ipſius Dei beneficium, qui Medicinam creauit, & qui expreſſè per ſapientem monuit,ſe idcircò medicamenta creaſſe, quia ſunt neceſſaria, qui ergò reſpuit talia medicamenta reſpuit ipſius Dei beneficia nobis ad noſtram exigentiam,& neceſſitatem conceſſa, non ſecùs ac cibos, & potus, ac tantundem errare videretur,vel paulò minùs qui ad ſuſtentandam vitam cibos,& potus reſpueret, quàm qui ad recuperandam ſanitatem neceſſaria præſidia, & remedia naturalia reſpueret,vel abſque vlla cautela cibis,& potibus abuteretur confidens de ſua natura,& promittens ſibi de ea,vt omnia,ac ſingula errata in victus ratione ſuperare poſſit.Adde his,quòd æger non poteſt habere vllam certitudinem, aut notitiam,vtrum Natura poſſit abſque neceſſariis remediis morbum ſuperare, cùm neque ipſe Medicus ex Artis ſuæ præſtantia id ipſum vllo modo aſſequi poſſit, dico peruenire ad certitudinem talem, vt cognoſcat Naturam abſque vllo remediorum præſidio morbũ debellaturam. Itaque vbi remedia ſint neceſſaria ſaltem probabiliter,non poterit æger, vllo modo illa renuere ex hac confidentia propriæ naturæ, niſi alia ex parte potiorem haberet cauſſam ea renuendi, quam juſtam, & ſufficientem is, ad quem ſpectat, judicaret.

20 Sextò dicendum,ægrum non teneri obediteMedico aſſumendo,& admittendo remedia dubia,& quæ licet vna ex parte ſalutem poſſint promittere, alia ex parte manifeſto vitæ periculo illum exponunt, quia licet aliquandò ſanari poſſint,interdum tamen contrarium effectum ſortita occidunt: nam neque Medicus talia medicamenta præſcribere poteſt,vt ex Canoniſtarum auctoritate ſuperiùs dixi. Dato autem quòd Medicus his non obſtantibus id genus remedia proponeret,ac aſſumenda juberet,æger non teneretur vllo modo obedire,cùm nulla ratio ſuadeat, vt teneatur exponere ſe vitæ periculo etiam dubio,& ſatiùs ſit,ac etiam magis prudens conſilium remittere ſe in manus Dei; ſed cùm dictum ſit, Medicum non poſſe talia remedia
21 præſcribere,dubitari poſſet vlteriùs,an æger ſciẽs dubietatem remedij aliquo modo erraret illud admittẽdo,& exponendo ſe vitæ periculo, ac videretur dicendum, ſalua ſemper veriori ſententia, nullo modo errare,cùm ſpes ſanandi honeſtet ægri actum in illius remedij aſſumptione, cùm licet medicamentum dubium ſit, tamen ille moueatur ad illud admittendum ſub ea ſpe ſalutis recuperãdæ,quod ſuccedere poteſt, licet etiam poſſet contrarium ſuccedere, quod maximè procederet, vbi ſalus aliàs eſſet jam deſperata, & de vita actares eſſet: tunc enim omnem aleam ſubire licet,& poſſet non ſolùm æger dubium medicamentum abſque vlla conſcientiæ nota aſſumere, ſed & Medicus poſſet illud impunè proponere,facta ſemper proteſtatione de Medicamenti qualitate;in hoc enim caſu inerat Cornelij Celſi ſententia, Anceps remediũ experiri,quàm nullum,& licet,vt aliàs dictum eſt,veliint Canoniſtæ, ſatius eſſe in deſperata ſalute ægrum permittere in manus Dei, quàm dubij medicamenti exhibitione illum vitæ periculo exponere,tamen hoc intelligendum,quandò majus,ac certius imminet periculum quàm vlla ſpes ſalutis apparcat,nam vbi tam ſpes,quàm timores pares ſint, videtur,ſalua ſemper ſanioris ſententia, abſque omni culpa fieri, in deſperata ſalute anceps remedium vſurpare.

Septimò dicendum, non teneri ægrum obedire 22
Medico,ſi is imperet remedia extra communem medendi artem,aut contraria conſuetis,ac rationabilioribus Medicinæ dogmatibus; vt ſi in febre ardenti ægro merum copioſum bibendum ſuaderet, vel cibum aliquem detestimum, ac noxium comedere, vel ſanguinem ſibi mittendum curare poſt copioſum Veneris vſum,vel in excedenti ventris fluxu diarrhætico,vel lienterico,& ſimili.Multòque minùs tenetur obedire Medico æger, ſi imperaret quid,quòd eſſet 23
cõtra Animæ ſalutem:in hoc enim non ſolùm non tenetur obedire,ſed peccat obediendo,ac debet potiùs mortem eligere, quàm obedire; cùm præſtabilius ſit mori,quam contrà Deum peccare.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Diætetica pertinent ad vſum ſex rerum non naturalium.*
2 *In aeris vſu quomodò errare poſſit Medicus, & infirmus, & aſſidentes.*
3 *Infirmus ſpecialiter quando erret in vſu aeris ambiẽtis.*
4 *In vſu motus, & quietis quomodò errare contingat.*
5 *In ſomno, & vigilia,quomodò ſe gerere debeant Medicus, Æger, & Aſſidentes.*
6 *Quomodò errari poſſit in quarta re non naturali, hoc eſt,in excretis, & retentis.*
7 *Quid admonendum circà Animi paſſiones tam quoad Medicum, quam quoad cæteros.* (ret.
8 *In cibo, & potu adminiſtrando Medicus quomodò er-*
9 *In ciborum, & potuum vſu infirmus quomodò ſe gerere debeat.*
10 *Infirmus renuens comedere in jejuniis cibos à morbo requiſitos, & à Medico præſcriptos peccat.*
11 *Concedere cibos noxios infirmis jam deſperatis Medicus non poteſt.*

Diætetica.

QVÆSTIO II.

DIætetica, remedia pertinent ad vſum ſex rerum 1
non naturalium, in quibus præſcribendis Medicus debet ſe regere vt in quibuſuis aliis ſecundum rectas,ac communes Medicinæ regulas,& æger tenetur illi obedire ſub pœna peccati,ſi inobedientia ſit inotabile ſuæ ſalutis præjudicium.Prima autem ſex rerum naturalium aër eſt;in hujus vſu Medicus errabit, 2
ſi in leniori morbo,vel in conualeſcentia, non omninò debili exiſtente ægro, non permittat illum domo exire ad Miſſam audiendam, vbi obligatio ex præcepto id requirat, vel ad aliud quid,ad quod ipſe æger ſit obligatus ſub pœna peccati,immò tunc æger non teneretur illi obedire, vbi proprias vires notas haberet, ac nullum ab aëre externo notabile damnum reportare timeret; deberet enim ſatisfacere obligationi audiendi Miſſam, aut alteri cuicumque, ad quam ſub pœna peccati teneretur, non obſtante Medici præcepto in contrarium. Quod procedere debet,vbi Æger certus ſit, ſuis viribus fiſus, quòd nullum nocumentum ab Aëre perceperus ſit; aliàs ſi in hoc haberet dubium,debet obedire Medico, in quem omnis culpa transfunderetur, ſi quicquam Æger delinquat non exeundo domo,ad Miſſam audiendam, vel ad aliam quamcumque obligationem explendam.]

Ac verò contra peccaret omnino grauiter ipſe æger, vbi Medicus cognoſcens poſſe illi imminere notabile ſalutis nocumentum, & ab eodem Medico admonitus de periculo, tamen recuſaret obedire, & aëri improuidè ſe exponeret; quod procederet etiam ſi hoc faceret ob deſiderium ſatisfaciendi alicui obli- 3

gationi, vt audiendi missam in diebus de præcepto audiendam, quia tunc corporalis salutis periculum non solùm illum rectè excusat ab ea obligatione, ita vt impunè possit abstinere, sed etiam obligat illum ad euitanda quæcunque propriæ saluti possunt notabiliter præjudicare, etiamsi id esset ex aliquorum præceptorum obligatione, vt in hoc casu esset obligatio audiendi Missam in diebus Festiuis de præcepto. Quæ quidem probatione non egent, & alias discussa satis superque sunt, & non aliàs de his sit sentiendum, quàm de ieiunio, & similibus obligationibus, à quibus eximi solent homines legitimè ob aliquod justum impedimentum.

Non parùm etiam errare contingit ægrotantes vbi non ex vi morbi, sed ex impatientia tolerandi calorem febrilem, stragulis cooperire se sufficienter contrà Medici admonitiones recusant, & in causa interdum sunt, vt ab aëre externo pori cutis claudantur, & via irrumpenti sudori præcludatur, qui forte febrem solueret. Vndè postmodum ex benigna febre maligna efficitur, & ex tuta periculosa, vt indies obseruamus in iis, qui nimis intemperantes sunt, & nimium sensui, & corpori proprio indulgent, quos satiùs esset suæ intemperantiæ manuducendos relinquere, quàm pati inter medendum tantoperè contrà propriam salutem operari. ¶ Errant etiam grauiter tam Medici, inquam, quam ægrotantes, & aliæ quædam personæ, vbi illi nempè Medici, vt prædictis personis gratificentur, judicant, Aërem, in quo obligantur tales personæ commorari, aut residere, futurum ipsis noxium, hæ verò personæ, quæ residere, aut commorari tenentur, à Medico tale judicium extorquent, vt illo mediante, vacationē à superioribus impetrent. Contrà verò errant quidam lucro forte inhiantes, aut dignitati alicui aspirantes, qui non obstante Medicorum dissuasione judicantium aërem illum futurum sanitati ipsorum maximè aduersum, ac posse indè illis eu idens vitæ periculum imminere, ad id tamen consilium aspirantes se conferunt, quorum aliquos vidimus propriæ auaritiæ, ac superbiæ pœnas luere. ¶

Secunda res non naturalis motus, & quies est, in cujus administratione Medicus grauiter errare potest imperando motum intempestiuum, vt si febricitantem cursu, & lucta defatigaret ad eliciendum sudorem, vt Prodicus ille apud Hippoc. 6. *Epid. Sect.* 3. *text.* 17. sed infirmus tunc licet ægrè posset obtemperare, non teneretur ejus præceptis obedire vllo modo, nam hujusmodi remedium contrarium omninò est rectæ medendi rationi, cùm febris expoſcat refrigerantia, & humectantia, motus autem, & labor excalfaciant, & exiccent; itaque non motus imperandus, sed quies, infirmusque lecto est continendus, interdicto omni motu maximè laborioso. Dissoluit enim meliores spiritus motus, ægrumque ità debilem reddit, vt postmodùm cū morbo luctari non valeat. sed omninò succumbere cogatur, vt infirmis, quos curandos suscipiebat prænominatus Prodicus eueniebat, eos enim omnes occidebat tali medendi ratione. In hujus rei vsu potest quoq; notabiliter infirmus peccare, vbi cōtrà Medici præceptū quicquam faceret, mouēdo se, ac defatigando intempestiuè cum maximo, ac notabili salutis detrimento, etiamsi hoc faceret ad aliquem bonū finem, exempli causa, vt alicui obligationi satisfaceret, cui teneretur ex præcepto, non aliter quàm superius in similibus dictum sit. Pari errore implicaretur infirmus, qui nimia quiete, & ōtio morbum insigniter foueret, & notabiliter saluti propriæ præjudicaret. In quo casu occurrit dubitare, an si Medicus judicet exempli gratia, Chachecticum, seu Hydropicu moueri debere, ille autem in hoc difficultatem sentiat, ac laborem non mediocrem, atque ea causa recuset se mouere, ac Medico obedire aliquo modo peccet, cùm motus ad ejus curam sit maximè necessarius, ac dicendum videtur, ægrum debere quidem omni conatu propriæ saluti consulere, sed non interuenire in hoc notabile erratum, cùm difficultas se mouendi sit excedens, à qua excusatur ab inobedientia Medici, si à motu abstineat.

Tertia res non naturalis somnus, & vigilia est, in quibus rebus præscribendis Medicus rationalis, Artis regulis innixus procedere debet, & infirmus in his, vt in cæteris omnibus peccaret, vbi somno intempestiuo, & immoderato vteretur cum maximo salutis propriæ præjudicio, & nollet pati se vbi vigilandum est, excitari, vt in accessionibus febrium, in quibus si somnus non esset nimis innaturalis, & profundus ita vt inde argueremus impotentiam infirmi se abstinendi à somno, sed tantùm esset levis inclinatio ad dormiendum, quę cum superari facilè possit, tamen æger dormire veller, certè ex mea sententia omnino peccaret ex mollitie, & impatientia vigilandi, quia hoc esset in præsentaneum damnum, ac id quidem graue propriæ salutis, ac tantundem esset rebus nocuis, & aliis rebus maximè saluti contrariis contrà Medici præcepta vti velle. 5

Ex quarta re non naturali etiam remedia Medica desumuntur ea est excretio, & retentio, & in hac ipsa, vt in reliquis si æger quid prætermittat, aut admittat, quod insigniter dānosum sit ejus saluti, atque dubio ob incontinentiam peccati reus censendus, hujusmodi erroris insimulandus esset quoties aluo fluente, & ad periculum vsque adstricta diu permanente, renueret aut clysteres, aut suppositoria, aut medicamentum, aut quoduis aliud præsidij genus, quod ad ciendum remorantem aluum est destinatum; nam non adeò rarum est, vt aliquandò non contingat, quosdam ægros tam morosos esse in his remediis admittendis, vt quamuis aleam potiùs currere determinent, quàm illis vti, etiamsi ab his neque vllum insignem dolorem, neque notabile incommodum, neque fastidium reportare soleant, sed ex sola pertinacia ea remedia renuentes, fœminæ præterrim, in quibus conuincendis nulla ratio, quæ persuadeat inueniri potest, sed & Assidentes interdum præter rem ex proprio marte quædam offerunt ad ciendam aluum, aut quædam consuluntve applicant ipsis infirmis vndequaque noxia, & mortalia omninò eos peccare, forte dubio apud Canonistas non erit locus. 6

Ad animi passiones pertinet quinta res non naturalis, ad quas refrænandas æger quantùm fieri potest, & quātùm Medicus imperauerit, tenetur excusatur tamen in hoc ob impotentiam, & impossibilitatem tales passiones refrænandi, quæ vt plurimum, ne semper dicam, ab humorum exuberantium qualitate dependent, pro eorum enim natura hæ, aut illæ passiones vigere solent, & nisi hujusmodi humores, vel resoluantur, vel euacuentur, vel in aliam naturam abeant, vix possibile est, vt æger sese cohibere possit, cum vehementes maximè sunt, quia permanente causa illas excitante, necesse est etiam eas passiones vigere. Verùm ad Medicum etiam pertinet passiones hujusmodi cōpescere pro artis suæ industria, & quia aliquandò pro remedio aliquorum morborum oportunum videtur modò vnam, modò aliam passionem excitare, videndum, an liceat Medico tali remediorum genere vti; scimus enim in frigidis morbis, vt in somno profun- 7

do,& innaturali,aliisque frigidis affectionibus cõducere bilem mouere,itamque excitare, qualem casum elegantet repræsentat Horat,*lib.2.serm.sat.3.*de auaro illo læthargo detento in his carminibus.

Pauper opimius argenti positi intus, & auri
Qui vejentanum festis potare diebus,
Campana sellisus trulla, vappamque profestis.
Quondam lethargo grandi est oppressus, vt hæres
Iam circum oculos, & claues,latus, ouansque
Curreret; hunc Medicus multum celer, atq; fidelis
Excitat hoc pacto,mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem sic erigit, addit, & illud
Ni tua custodis auidus jam hæc auferet hæres.
Men' viuo?

sed vbi sanguis luxurians delirium cum risu,cum nimia petulantia concitat, præstat aliquid triste ægro nunciare, & melancholiam, aut tristitiam irritare, quòd ægrum à sua petulantia cohibeat.Sed & in sanguinis eruptionibus maxime cum impetu factis,aliisque excretionibus immoderatis, & excedentibus subitus timor incussus pro præsentaneo remedio est, easque subitò cohibere solet: Itaque seriò inquirendum,an ad aliquos præcipites morbos sanandos has passiones excitare Medico liceat.Ac dicendum videtur,non aliter de his sentiendum, quàm de aliis quibusque Medicis remediis, quibus in tantùm vti licet, in quantùm tuta vndequaque vel magna ex parte sunt,sed si dubia vndequaque,vel magna ex parte sint, ab illis abstinendum:si ergò ex subita aliquarum passionum excitatione imminet euidens vitæ periculum subiti interitus, Medicus abstinere debet non minùs quàm ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam securitatem promittunt,quibus abstinere satiùs est,& ægrũ in manus Dei permittere, vt Canonistæ sentiunt. Quamobrem non omninò admitterem Cardani remedium excitando subitum,ac magnum timorem instantis mortis ad compescendam imperuosam sanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo; nam id genus remedij maximè dubium,& periculi plenum est, cùm per timorem sanguis cum impetu ad cor recurrat,& possit ipsum momento suffocare.Itaque abstinendum ab his, & similibus remediis censeo, eo quòd & dubia sint,nec tutò operentur, & major sit periculi timor ab his, quàm spes vlla salutis.

8 Connumeremus nos pro vltima re non naturali cibum,& potum, in quorum administratione Medicus multoties,ac multifariam errare potest,vt aliàs *Tit. de Med.* monuimus, vel nimio rigore, vel nimia indulgentia,eodemque modo infirmus,& assidentes.Medicus in his,vt in aliis omnibus communem,ac rationalem medendi viam seruet, itaque tenuissimam diætam per plures dies imperare extrà morbi exigentiam non debet, æger autem, si imperaret, & cognosceret ad rem suam non facere,non teneretur obedire,sed è contrà non seruando diætam rationabiliter à prudẽti Medico præscriptam,& insigniter errans in notabile præjudicium propriæ sanitatis maximoperè peccaret,non solùm,inquam, si Medicus tenuissimã diætam præscriberet,& ille largiorem seruaret sed etiam, & forte grauiùs, si Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret,& ille seruaret tenuissimam;& dixi, quòd forte grauiùs erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam seruaret contrà Medici præceptum,& Medicinæ regulas, quàm si largiorem seruaret vbi tenuior à Medico secundùm Artis propriæ regulas imperata esset, quià minus malum est repletio,quàm inanitio, & in multò majus sanitatis præjudicium est inanitio excedens, quam excedens repletio, vndè morbi ex repletione facti multò facilius curantur, quàm facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis,facilius est repleta euacuare, quàm euacuata replere.

In cibis eligẽdis æget tenetur Medici præceptis ob- 9
sequi illudque hic etiam repetendum, errata quæcũque notabiliter propriæ saluti præjudicare possunt, culpæ obnoxium pro erati, & prædicti præjudicij grauitatem hominem reddere, quod tamen Canonistis decidendum relinquo. Sed in assumptione ciborum quomodò se gerere debeat æger, an peccet nimium si vim sibi facere recuset, neque vllo ingenio curet sibimetipsi cibis opem ferre ad vitæ sustentationem, ità ob hoc de facili periclitetur, non adeò in promptu est, nam vna ex parte ad impossibile nemo tenetur, videmus enim in ægris interdum deploratas inappetentias, tantasque à cibis abominationes, vt quidvis pati potiùs sint parati,quàm cibos assumere. Alia verò ex parte non dubium est, quòd cibis in totum abstinere est seipsum interimere, contrà quàm vnusquisque teneatur ex proprij corporis saltem charitate; dicendum ergò videtur, teneri aliquo modo infimum ad id,quod potest,vim sibi aliquo modo inferendo, non tamen magnam intervenire culpam, si adsit exexpugnabilis repugnantia assumendi cibos ob morbi violentiam.Inuitus enim ægrotus id facit, nec potest ob eam repugnantiam ciborum assumptione sibi succurrere.Sed interveniretne peccatum si cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recusaret,deteriores autem admitteret? ac profectò si ex violentia morbi id accideret,non videretur peccare,quia satiùs est deteriore cibo vitam sustentare, licet morbo is sit contrarius,quàm meliorum abstinentia omnem vitæ spem amittere.Neque ab re Hippocr.*lib.2.Aphor.38.* dicebat,deteriorem cibum,ac potum suauiorem,meliori ac minùs suaui esse præferendum, nam licet ibi dicat paulò deteriorem cibum, aut potum, non promiscuè quemcunque deteriorem meliori, ac minus suaui esse præferendum, loquitur ibi in casu, quo etiam minùs suauem æger posset assumere, at in casu nostro, vbi supponimus ægrum quauis sibi vi facta meliores cibos non posse admittere, & tamen admittere deteriores, locum habet id, quod determinauimus, licere ægro deterioribus cibis vti, ne totali ciborum abstinentia deficiat, si ex morbi violentia meliores assumere non potest.

Sed aduertendum, quòd infirmus recusans in je- 10
juniis comedere cibos à morbo requisitos, & à Medico præscriptos, licet veritos, volens jejunium seruare omninò peccat, si in notabile præjudicium propriæ salutis id sit, vndè mulierculæ, quæ nunquam norunt rationibus acquiescere, in hoc peccato sæpissimè implicitas videmus existimantes se bonum, immò melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ salutis non contemnendum damnum, quàm vetitis cibis propriæ saluti consulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida est, vt hoc illis persuaderi possit; manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia sæpissimè ex hoc errore in vitæ dispendium labuntur, & suæ pertinaciæ pœnas luunt.

Hùc spectat etiam ciborum quorundam, ac po- 11
tuum per Medicum concessio, qui morbo aduersissimi sint, ac possint insigne damnum ægro afferre. plerique enim Medici in desperatis morbis ægris quæcunque volunt concedunt; quin & ipsi ægri, & assidentes in eandem culpam labuntur, quod tamen

mor-

mortale peccatum inferre ostendit plurib⁹ Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.* 8. non enim dubium esse debet hujusmodi prauos, ac noxios cibos, vel potus mortem in desperatis ægris acceleratę saltem posse; vnde certum est, quod etiamsi per inmentum ægrotanti mors acceleraretur, Medicum, & ministros id consulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod vlteriore probatione non eget. Circa potum vero illud specialiter discutiendum, vtrum tantundem peccet Æger assumendo potum ad extinguendam sitim, vt assumendo cibos noxios, vt appetitui tantum satisfaciat; dicendumque videtur non esse parem vtriusque rationem; quia ciborum appetitus facillimè tolerari, & superari potest; non sic autem sitis, quæ res maxime anxia est, & toleratu difficillima, ita vt, quemadmodum alias dixi, facilius toleretur fames per diem, quam sitis per horam, quæ causa potissima fuit, quod sancta Mater Ecclesia non obligauit nos, vt in jejuniis siti corpora maceraremus, sed tantum fame, & cibi ablatione; cognouit enim sitis tolerantiam posse in maximum salutis corporeæ damnum redundare, accendendo sanguinem, & spiritus, & augendo respirandi necessitatem, vigiliasque, & alia accidentia pernicios̃issima excitando; non sic autem fames, & ciborum abstinentia, quamobrem decernendum videtur, an æger ex sitis molestia potum contra Medici præceptum assumens aliquo modo contra animæ salutem operetur, ac dicendum videtur, nullo modo in culpa esse, quia excusari debet ob intolerabilem molestiam ipsius sitis, quæ dictat, immo cogit ægrum, vt aliquo modo exigentiæ propriæ subueniat, partesq; exiccatas refrigeret, ne inflammentur, & respirationis necessitas augeatur, & alia inde mala succedant. quamobrem non tenetur æger in hujusmodi ardenti siti, ac clamosa, tam rigorosè præceptis Medicis obtemperare, quin & ipsi Medici contra Medicinæ regulas, immo inquam forte contra propriam conscientiam peccant, qui ægros suos sitis tolerantia exagitantes, ac misere torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, vt pulmonum, pectorisque inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines, & id genus alia symptomata inducunt.

SVMMARIVM.

1 *Remedia dubia Medicus præscribere, vel admouere non debet.*

2 *An infirmus, qui sciens assumit medicamentum dubium, peccatum committat.*

3 *Remedia superstitiosa neque Medicus præscribere, neque assumere sine peccato Æger potest, sic consulentes.*

4 *Medicus non potest medicamentum nimis purgans, & subitæ violentiæ præscribere, neque æger tenetur illud assumere. amplia quoad ægrotum. num. seq.*

6 *Non potest Medicus vno eodemque die plura remedia generosa vsurpare.*

7 *Æger an absque Medici consilio assumere possit medicamentum cathartic̃um, ac validum.*

8 *Æger non debet Medicum importune sollicitare ad aliquod remedium sibi exhibendum.*

9 *Æger quando teneatur remedia admittere, quando vero non.*

10 *Ægrotus non sine summa culpa decipit Medicum asserendo se assumpsisse, remedium, quod non assumpserit, vel contra.*

Pharmaceutica.

QVÆSTIO III.

INsinita penè numero sunt remedia ex Pharmacia delumpta, in quorum vsurpatione tam Medicus, quam infirmus, & Assidentes, errare grauiter possunt, jam vero & hic specialem locum habent duæ conclusiones alias firmatæ; prima quod 1
remedia dubia Medicus præscribere non debet. Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.* 6. vbi & quæ sint hæc dubia remedia declarat, tametsi alias in desperata salute licere dubium remedium vsurpare ostendat Theoph. Raynaud. *de Part. contra nat. cap.* 8. *num.* 5. sed dubium Canonistis decidendum interuenit, vtrum infirmus sciens assumens tale medicamentum non minus quam Medicus in culpa sit, cum contra propriam charitatem, & corpoream salutem operetur eam in discrimine ponens. Secunda conclusio, quod remedia super- 3
stitiosa neque Medicus sine mortali culpa præscribere, aut consulere, neque alius quisquam, neque admittere infirmus potest. His generaliter positis ad magis particularia descendamus, ac silentio præteritis singulis Pharmaceuticorum remediorum speciebus (hoc enim & nimis difficile, ac operosum, nimisque longum esset, ac intolerabili tædio lectorem afficeret (de soluentibus primò aliquid dicamus. Medicus ergo non potest medi- 4
camentum nimis purgans, & ex cujus violentia superpurgatio, aut alia timorosa accidentia expectari possunt, Ægris suis præscribere sine graui culpa, vt ostendit Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 14. cum tutius sit medicamentum infra id, quod deberet, quam vltra operari ob vitium conseruationem, quam primo loco respicere tenetur. Sed nec Æger Medico obedire vllam habet obligationem, si tale præscribat illi medicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex publica voce, & fama; vt si vellet illi propinare Antimonium, Mercurium, sublimatum dulcificatum, Helleborum, & alia id genus, quibus nonnulli procaciss̃imi Chimici, & Empirici indiscriminatim vtuntur, & cætera item quibus etiam Rationales Medici morbos depellere studeant, vbi vires non recusent. Hæc enim licet à prudenti Medico præscriberentur, non teneretur æger admittere, si de sua salute dubius esset, posseque ea ob eandem timorem, tuta conscientia recusare. Nec solum si medicamentum purgans nimis violentum sit, potest æger illud 5
absque culpa renuere, sed etiam si esset nimis horribile, & cum maxima auersione sumendum esset; excusatur enim æger ob eximiam illam displicentiam, maxime si alia eorum vice à Medicis vsurpari possint, neque enim ab aliquo singulari medicamento, certa, ac secura salus promitti ita potest, vt alia in eius locum non suppetant. vbi ergò hæc certitudo salutis abest, ad quid cum tanto horore, & displicentia hoc potius medicamentum, quam aliud minus horribile, & quod facilius assumi potest, vsurpare? Quinetiam illud habere locum hic crediderim, quod dato etiam quod in assumptione hujusmodi medicamenti daretur certitudo salutis, quæ tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger ob difficultatem assumendi illud admittere, vt in similibus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de*

ort. Inf. contra nat. cap. 6. num. 4. & 5. nam etsi negligere propriam salutem sit contra proprij corporis charitatem, tamen nolle hujusmodi medicamentum assumere etiamsi ab eo certam speret salutem, non est illam negligere, sed nolle eam tali medio recuperare, quia est maxime horribile, & ipsam naturam summopere affligit; licet enim magis respiciat propriam charitatem recuperatio salutis per hujusmodi medicamenti assumptionem, tamen etiam propriam charitatem videtur respicere declinatio tam horribilis remedij naturam summopere exagitantis, & affligentis.

Præterea non potest Medicus vno, eodemque die plura generosa remedia præscribere, maxime si sibi essent contraria, vt si eadem die sanguinem mittere, & purgans medicamentum exhibere vellet, neque æger hoc cognoscens teneretur illi vllo modo obedire; cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omnino sit, & facile posset Ægrum vitæ periculo manifestissimo exponere, ad quam custodiendam tenetur Æger etiam spernendo præcepta ipsius Medici, dummodo hoc sero cognosceret; & apud idiotas quoque id videretur præter rationem fieri.

7 Sed potestne Æger ex proprio marte, & absque vllius Medici consilio assumere medicamentum catharticum, ac validum, aut alium remedium generosum vsurpare? ac videtur dicendum, non posse, quia si vnusquisque tenetur propriam salutem, quantum est ex se, quouis medio tueri, tenebitur etiam ea euitare, quæ eandem salutem in manifesto discrimine probabiliter ponunt, sed hujusmodi sunt prænominata remedia absque recto consilio, & ratione vsurpata, ergo non poterit æger ex se illa assumere, neque alia quæuis persona talia medicamenta consulere, aut offerre: quæ conclusio videtur etiam locum habere in aliis remediis ad Pharmaciam non spectantibus, vt in diæta tenuissima ad longum tempus seruata, in copiosa sanguinis missione, & id genus aliis. Ex quibus etiam sequitur, quod Æger, si specialiter sit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna instantia Medicum vrgere, ac pene cogere, vt sibi aliquod medicamentum præbeat, quod Ægro ipsi quidem arrideat, sed ipsi Medico nequaquam: nam euenit interdum, vt ægri totam spem sanitatis in hoc, aut illo remedio reponant, quod illi ex proprio marte elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chymicus, vel muliercula, vel quæuis alia persona proponat, & instet summa importunitate apud Medicum, vt assumptioni hujusmodi medicamenti descendat, Medicus autem ægri importunitate, & auctoritate volens, nolens, ac cum auersione animi consentiat. Sed & Medicus consentiendo, & ipse æger nimia instantia Medicum ad consentiendum cogens, grauiter omnino errat; de grauitate vero, & leuitate hujus erroris Canonistæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autem medicamenta, quæ soluentia non sunt, vbi generosa sint, & efficacia, caute à Medico præscribi debent; ægrotus autem, neque omnia, neque in omni casu ea respuere potest, aut admittere tenetur.

9 Duo vero specialiter consideranda, remediorum difficultas, & asperitas, ac displicentia, & salutis ipsius periculum: nam vbi remedium asperum est, aut dolorosum, vel assumptione difficillimum, & horribile, aliaque ex parte dubium, licet majorem spem promittat salutis, quam periculum, quod tamen probabiliter timeri possit, remedium hujusmodi poterit abægro tuta conscientia respui. sed si periculum sit præsentaneum, & quasi certum, non tam in proparato est, an æger teneatur, necne illud admittere; vbi vero remedium sit mediocriter asperum, & periculum non sit certum nec præsentaneum, sed major spes salutis effulgeat, æger de sua salute sollicitus tenetur obedire, aliter peccaret grauiter contra propriam charitatem. sed si remedium neque asperum sit, neque vllo tædio vim patiatur posse, & salutis periculum, aut non est certum, & præsentaneum, etiam probabiliter timetur, æger certe non solum peccaret, sed pro insano reputari posset illud non admittens; & tamen videmus nonnullos tam delicatos, vt quantumvis à morbo molestentur, & in vitæ periculo versentur, vix, ac ne vix quidem leuissima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus imprudentissime respuere; verum his Medicus mederi quidem non debet, sed eos propriæ mollitiei, & ignauiæ regendos relinquere.

Præterea non videtur sine notabili culpa posse 10
infirmum Medicum decipere, asserendo, se medicamentum assumptisse, quod nequaquam assumpserit, vel non assumptisse aliquid; quod assumpserit: nam circumscripta culpa ex mendacio proueniente, si id iij non contemnendum propriæ salutis damnum redundet, non carebit notabili culpa, de cujus grauitate, & leuitate, vt in cæteris quibusque aliis similibus casibus Canonistæ determinare poterunt. quod procedit quidem, nisi alia potiori ex causa tenuisset assumere, vt quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocunque abhorrebat; tunc enim forte partim excusaretur ab inobedientia, licet à mendacio excusari non posset.

SVMMARIVM.

1 *Quoad sanguinis missionem quomodo se gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur sanguinis missionem.*
3 *Membrorum amputatio vtrum fieri tuta conscientia possit.*
4 *Sectio cæsarea quatenus consulenda, vel admittenda.*
5 *In vteri clausura an liceat sectionem adhibere.*
6 *An clausuram sectione sanare an liceat.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropisi an tuta, & licita.*
9 *Nasi, aliarumque partium deperditarum restauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæsio an sectione sanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in capite, terebrationes, vstiones, & id genus operationes aliæ, an tutæ, & licitæ.*
12 *De Cataractarum extractione tuta ne sit, & licita.*
13 *Lapidis ex vesica extractio an tuta sit, & licita.*
14 *Castratio tuta ne, & licita sit.*
15 *Aliæ chirurgicæ operationes quando suadere, & admittere debeat Medicus.*

Chi-

Chirurgica.

QVÆSTIO IV.

Circà remedia Chirurgica plura obſeruari poſſunt, & primò ſuppoſitis regulis generalibus ad alia quoque remediorum genera ſpectantibus, ad aliqua particularia deſcendamus. Et primò quoad ſanguinis miſſionem Medicus tenetur communem viam tam in profuſa, quàm in parca exſectione ſequi. Errat tamen magis, qui ſuperabundanti vtitur, quàm qui parciori; immò grauiter errare, & ſuorum ægrorum homicidas eſſe conſtat aliquos Medicos, qui nimis copiosè ſanguinem detrahentes, eoſdem ægros ad malum habitum, & Hydropem, vel ad inſuperabiles conualeſcentias, vel ad alios morbos ob tam affluentem ſanguinis miſſionem deducunt. Horum Medicorum præcepris nullo modo teneretur infirmus obedire; immò dato etiam, quod morbus requireret talem ſanguinis miſſionem, hoc eſt copioſiſſimam, & vſque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cùm dubium id genus remedij ſit, & poſſit hominem interficere, licet in aliquibus ſit neceſſarium, tutior enim ſemper eſt repetita ſanguinis miſſio, quàm confertim, & vnica vice facta; multò minus poteſt æger tuta conſcientia ex ſe, ac proprio marte ſibi ſanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo ſeſe exponere, de quo proximè. Alia autem ex parte peccaret omninò infirmus, qui in morbo hujuſmodi remedium maximè exigente, illud admittere recuſaret cum euidenti periculo propriæ ſalutis; cùm enim remedium hujuſmodi nullum habeat ſecum adjunctum periculum, aut dolorem, aut moleſtiam, & vndequaque tutum ſit cum eſt neceſſarium ad ſalutem recuperandam etiam probabiliter, vt in ſquinantia ſuffocante, in pleuritide, in Peripneumonia, in Hepatis inflammatione, & ſimilibus morbis, interuiſque inflammationibus, æger illud renuendo ſui ipſius homicida eſt, nam exponit ſe præſentaneo mortis periculo, à quo ſola ſanguinis miſſione vindicare ſe poteſt.

1

Offeruntur poſt hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas in vſum trahere poſſit, necne, & ægrotus poſſit eas admittere, necne. Ac primò de membrorum amputatione conſiderandum, vtrum fieri neceſſitate vrgente tuta conſcientia poſſit, nam aliquandò ob gangrænas, aut quid ſimile cogitur Medicus membrum aliquod amputare, quæ operatio non vndequaque tuta eſt, quia vix, ac ne vix quidem euenit, vt integrum membrum corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læſa parte ſana, aut ſi integrum membrum corruptum non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idem, quod imminebat ab integra parte, adhúc perſeueret; & in vtroque caſu ineſt euidens, ac præſentaneum periculum, vndè videtur ſatiùs eſſe, ægrum in manus Dei permittere, quàm tale remedium tentare, quod vltra nullam ſecuritatem ab eo promiſſam, & horrore, & dolore eſt euidenter moleſtiſſimum. Quibus tamen non obſtantibus dicendum, poſſe quidem Medicum in extrema anguſtia tale remedium proponere, & conſulere, ſed non teneri infirmum illud admittere, ſtante horrore, ac ſumma tam aſperi remedij moleſtia; vt pluribus oſtendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat. cap. 6. num. 2. & ſeqq.*

3

Præterea de ſectione cæſarea conſiderandum, operatione nimirum difficillima, & periculi plena. Eſt autem hæc ſectio operatio circa extractionem fœtus viui ab vtero Matris viuentis, quæ aliquandò à nonnullis in vſum protracta eſt fœlici cum ſucceſſu, ac de ea videnda quæ ſcriptis conſignauit Rouſſetus in libello ad hoc dicato. Sed quia, vt dixi, operatio hæc difficillima eſt, & periculi plena, non videtur à Medico tam promptè proponenda, aliaque ex parte nullum in hoc interuenire peccatum ægrotantis, ſi obedire recuſaret, ob remedij immanitatem, ac præſentaneum vitæ periculum. Quibus tamen non obſtantibus quandò, & in quibus caſibus mater teneatur, vel non teneatur admittere hujuſmodi remedium, ſumma diligentia, & exquisitè, ac perdoctè docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part. con. nat. per totum*, quem omninò videre qui de hujuſmodi argumenti veritate certiores fieri volunt, debent; vndè ego lectores ad eum libentiſſimè remittam.

4

Circà Vteri clauſuram dubitare contingit, vt de ſuperioribus, & quoad Medicum non videtur vllo modo errare, ſi tali clauſuræ ſuccurrendum ſectione ſuadeat, cùm malum ſit maximè notabile, & multa pericula ſecum afferat, & ejus curatio per ſectionem à periculo magna ex parte ſit aliena, niſi multùm dolorosa futura ſit. Infirma verò tum demum teneretur obedire, cùm hujuſmodi clauſura vitæ inſidiaretur, aliàs autem non; niſi cum inſigni tormento cura eſſet perficienda. Eodem modo etiam Medicus ſi cognoſcat ſectionem hujuſmodi tutam futuram, vel talem probabiliter id ſperet, & plura appareant conſpicua ſanationis ſigna, quàm periculi, ſalua conſcientia illam conſulere, ac celebrare etiam poteſt. Sin res in dubio eſt, vt quandò clauſura eſt maximè interna, vel ſit potiùs à carne, quàm à membrana, vel ab alia re, quæ magis operoſam reddat ſectionem, potiùs debet ab ea abſtinere, vt à remedio dubio, & periculoſo; atque vno modo ſe gerere debet, vbi ſectionem ad vitam ſuſtinendam neceſſariam eſſe exiſtimet, vt in caſu à Gulielmo Fabritio narrato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan Sennert. *lib. 4. Pract. p. 1. ſect. 1. cap. 3.* alio verò, cum non ita neceſſariam credat, in primo enim caſu teneretur ſuadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipſa infirma aliquo modo teneretur obedire, in ſecundo verò nequaquam.

5

Majus incommodum habet Ani clauſura, de qua idem Gulielmus Fabrit. *lib. 1. Obſervat. 73.* & alij. Sed quia hæc operatio in puerulis nuper natis tantùm plerumque habet locum (neque enim cum Ani clauſura homo longo tempore viuere poteſt) nihil ex parte infirmi dignum conſideratione offertur, cùm liberam voluntatem non habeat, & ſui juris non exiſtat. Quoad Medicum non eſt dubium, quòd cùm Ani apertio ſit ſimpliciter ad vitam neceſſaria etiamſi alia ex parte aliquid periculi minaretur, conſulenda, ac tentanda tandem tamen omninò eſſet; quia præponderat periculum certum, ac euidens, & præſentaneum, quod imminet ab ipſa Ani clauſura periculo, quod imminet ab ipſa apertione.

6

In Empyemate, nempè in Puris collectione in Thoracis cauitate, antiquitùs præſertim, ſectio fiebat, inter quartam, & quintam, aut inter quintam,

7

& ſextam coſtam ad ipſum collectum pus extrahendum, in qua operatione timidiſſimi ſunt Neoterici, quos hujus timiditatis inſimulat Rondelet. *lib.* 2. *Pract.cap.* 15. apud Sennert. *lib.* 1. *pract.cap.* 19. *part.* 2. ſed non ſine ratione irrepſit hæc Neotericorum Medicorum timiditas; nam præterquam quod tuta vndequaque non eſt hæc operatio, ſæpiſſimè in ea Medici decipiuntur ſecantes locum non idoneum ad pus extrahendum, cum non ſemper idem locus ſecandus ſit, vndè emerſit inter ipſos Medicos contentio de loco ſecando (quod multò majorem, & minùs tutam operationem demonſtrat) cùm non ſolùm, vt dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſextam coſtam nonnulli fieri ſectionem volunt, ſed contendunt alij ſecandam eſſe inter ſecundam, & tertiam, alij verò inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunque ſeſe res habeat, operatio certè dubia eſt, & non omni ex parte tuta; vndè nec temerè conſulenda, nec tentanda, niſi nulla alia via ſalutis adſit. Sed infirmus hujuſmodi remedio ſuam vitam redimere, ob ipſius remedij qualitatem, cum doloroſum ſit, & minus tutum non tenetur; & in hoc caſu poſſet ſe potiùs remittere in manus Dei, quàm tali tormento ſe ſubmittere.

Idem dubium habet ſectio in Hydrope ad extra- 8
hendam aquam morbum facientem, idemque periculum, non ſolùm ex violentia ſectionis, ſed ex ipſius materiæ extractione, quippè cùm aliquandò pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere ſoleat, juxtà Hippocr. *ſententiam lib.* 6. *Aphor.* 27. *Empyematici, vel Hydropici quicunque ſecantur, aut vruntur, ſi pus, aut aqua vniverſim effluxerint, omninò moriuntur.* Quamobrem idem omninò dicendum & reſpectu Medici, & reſpectu Infirmi de hac ſectione in Hydrope, quod de vſtione, aut ſectione in Empyemate dictum eſt; niſi aliquid majoris timoris irrepere dicas duplici ex cauſſa; vna ex parte caloris naturalis, qui debilius videtur in Hydrope, & facile extingui poſſe, altera ex parte extractionis materiæ aquæ, quæ magis promptè effunditur in Hydrope, quàm pus in Empyemate, cùm tenuior materia ſit, & in parte decliviori contineatur. Itaque magna cum cautella à Medico conſulenda, aut tentanda talis ſectio eſt, & non niſi in ſumma, ac extrema aliorum remediorum deſperatione, optimè primo loco perpenſis Ægri viribus, cæteriſque ad id peragendum neceſſariis.

Inter operationes præterea chirurgicas, negotioſa eſt, & difficultatibus plena nonnullarum par- 9
tium recuperatio, vt Naſi, Labiorum, & Aurium, quas ſubire nullus æger tenetur, cùm earum carentia nihil momenti ad vitam habeat, earumque integritas ad decorem tantùm, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inſeruiat. Medicus certè, qui experimento polleat, poterit has operationes conſulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant; niſi velis operatione non rectè ſecura, timeri poſſe inde gangrænam, ſeu ſphacelum, & partium corruptionem; quæ tamen à peritiſſimo chirurgo, & in ſimilibus operationibus experto non difficulter euitari poſſunt.

Eſt & quædam chirurgica operatio circà palpe- 10
bras; naſcuntur enim quidam palpebris conjunctis, ita vt cernere non poſſint; vndè neceſſitas emergit aperiendi ipſas palpebras, quod opera manuali fit ab ipſis Chirurgis expertis, quibus apertis, ac disjunctis oculus indè emicat ad ſua munia obeunda aptiſſimus. Operatio hæc periculoſa non videtur, & tutò à Medicis executioni demandari poteſt. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illam ſuſcipere, quia cæcus cogitur multas bonas operationes intermittere etiam earum, quæ ad Animæ ſalutem videntur neceſſariæ. Sed quis eſt, qui vt videret, talem operationem detractaret? Verumenimverò veritatem hæc habet in ſimplici coalitu, & adhæſu ipſarum palpebrarum inter ſe; aliàs autem palpebræ cum ipſo oculo, ejuſque membranis coaleſcunt, & tunc operatio difficilior euadit, & exitus multò magis dubius eſt, nam etiam disjunctis palpebris interdum viſus non recuperatur. Vndè neque tam promptè Medicus hujuſmodi operationem in his caſibus conſulere, vel tentare debet, neque Æger eodem modo tenebitur ad illam ſuſtinendam, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non eſt. Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Vſtiones, 11
& hujuſmodi aliæ operationes non in capite ſolùm, ſed etiam in aliis corporis partibus, vbi eas morbi exigentia requirat, & conſulere, & perficere Medicus poteſt; Æger autem vbi eas detrectaret, & vitæ periculum eſſet euidens, ac præſentaneum, non eſſet fortè ab omni culpa immunis, non obſtante remedij aſperitate, quæ quidem excuſare illum aliquo modo poſſet. Sed quia comparata hac aſperitate remedij cum ipſa vitæ deperditione, pro nihilo talis aſperitas eſt habenda, excuſatio non eſſet condigna, & teneretur omninò eam ſubire. Quòd ſi dubium adhùc eſſet, an tali operationi ſalus ſecuta ſit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium ſignificaſſent, ponentes omninò ambiguitatem in recuperatione vitæ poſt tales operationes, in manu Ægri fortè eſſet tale remedium renuere, ac remittere ſe in manus Dei.

Cataractarum extractio difficilis & ipſa opera- 12
tio eſt, neque magno periculo vt plurimum obnoxia; ſed alia ex parte plerumque inaniter fit, vt aliàs admonui, & tamen neque conſulendo, neque eam exercendo videtur Medicus errare, dummodò ſufficientem experientiam ejus operationis habeat. Sed Ægroto libitum eſt eam vel admittere, vel renuere, quippè cùm difficultas ipſius operationis juncta cum remedij aſperitate contraponderet debitum in propriam charitatem; nam teneretur fortè Æger ad eam ſuſtinendam ob viſum recuperandum, Cujus priuario hominem multis bonis expoliare ſolet, etiam illis, quæ ad Animæ ſalutem pertinent, præterquam quod cæcitas ex rebus ſit reddentibus vitam noſtram maximè infælicem; & tamen non teneretur infirmus obedire non ſolùm ob prædicta, ſed etiam ob remedij incertitudinem, & dubietatem, quod, vt dixi, plerumque ſuo fine deludatur.

Lapidis extractionem Hippocrates in jurejuran- 13
do non admittit, ſed ejus rei prouinciam peritis remittit. Extrahitur lapis ex veſica, & ab aliquibus proponitur etiam extractio ex renibus; ſed hæc poſterior nullatenus ſine errore etiam notabili in medium à Medico afferri, aut celebrari poteſt, cum certi, ac præſentanei periculi plena ſit; conſequenter ergò non ſolùm non tenetur infirmus eam admittere etiam morte præſente, ſtante operationis horrore, ac difficultate, & ſaluris magna ex parte probabili dubietate, ſed fortè erraret ſi eam admitteret, & ſe ſecandum Chirurgo traderet. Neque ex veſica etiam quantumuis ſecura eſſet operatio

(licet

(licet non omnino tutàm esse quotidiana experientia doceat) vlla obligatione detinetur æger eam subeundi, etiamsi instantis mortis immineret periculum: immanitas enim remedij, & salutis incertitudo illum excusaret. videretur tamen non esse in culpa Medicus, qui in rerum desperatione eam suaderet, cum non adeo dubium remedium sit, quin ex ejus prælidio nonnulli optime curentur. Habemus enim hic ejus rei quotidianam experientiam, qua obseruamus plures à D. Ioanne Trullio Chirurgo doctissimo, & expertissimo cum optimo successu secari, tanta diligentia, ac dexteritate operationem peragit. Vbi ergo tam expertos Chirurgos habeamus, non errabimus in rerum desperatione lapidis extractionem per vesicæ sectionem infirmis suadere.

14 Castratio ad aliquem laudabilem finem, & ad vitæ tutelam certè non proponitur, vnde non videtur tuta conscientia suaderi posse, cum operatio sit, quæ etiam si periculo vt plurimum careat, ad mortem effugiendam nequaquam videatur necessaria; licet enim in hernijs, aliisque nonnullis morbis ad eorum curationem celebretur, non videntur herniæ tam magni momenti, vt mereant carnificino hoc remedio curari, maxime cum possimus remediis initioribus illis opitulari. plures enim ex mea sententia faciendâ quiratio, quæ ex castratione sequitur, quam quoduis incommodum, quod ex hernia sequi posse timeamus. ac pene dixerim pluris eam faciendam, quam ipsam mortem. Quamquam vero tuta vndequaque videatur castratio in viris, in fœminis certe nullo modo tuta est, ac nullo modo suadenda, vel tentanda sine grauissimæ culpæ, & inhumanitatis nota; barbaris ergo omnino relinquenda; quamobrem de ea non est, quod quicquam addam, cum vix vlla de ea cognitio vigeat, ac ne per somnium quidem apud plerosque nota sit.

15 Denique aliæ nonnullæ chirurgicæ operationes, quæ fieri possunt in tantum Medicus suadere, aut tentare poterit, in quantum magna ex parte tutæ sint, & ab omni notabili periculo absint; nam alias non sine conscientiæ grauamine suadentur, aut peraguntur. Infirmus autem in tantum sustinere tenebitur, in quantum non magno cruciâtu fiant ex vna, ex altera vero salutem probabiliter promittant, & ab imminente vitæ periculo hominem eximant: vbi enim adsit magnus remedij cruciatus, vbi dubium sit, & hæsitetur, vtrum magis profuturum, an nociturum sit, vbi imminens periculum magnum est æger potest tuta conscientia illud renuere, & Medici præceptis non obedire.

Tituli Secundi Finis.

Perilluſtri admodumque ingenuo

VIRO.

D. BARTOLDO NIHVSIO,

Paulus Zacchias Medicus F.

MVltùm me tibi debere fateor, quòd, virtutis tantùm amore motus, operam tuam in excudendis hiſce quæſtionibus meis mihi, ante hac tibi nulla amicitia deuincto, nullis meritis conſpicuo, tam prompto animo, tamque aſſidua ſedulitate præſtiteris. Locorum diſtantia non patitur, me id tibi aliter ſignificare. Sed meæ obligationis tamen teſtimonium, hujus Tituli inſcriptione, tuum nomen præ ſe ferente, præbere licet. Scito interim, me apprimè anxium eſſe, gratiam aliquo modo rependendi. Obſecro, vt aliquam mihi occaſiunculam offeras, qua ſaltim aliqua ex parte meo deſiderio ſatisfaciam. Vale, ac me ama.

LIBRI

LIBRI OCTAVI

TITVLVS TERTIVS.

De Clauſura Monialium.

SVMMARIVM.

1 *Quam laudabile fuerit Moniales perpetuæ clauſuræ obligare.*
2 *Quibus ex cauſis liceat Monialibus deſerere clauſuram.*
3 *Intenſio ſummorum Pontificum in concedendo Monialibus exitum à clauſura occaſione Epidemiæ, Lepræ, & incendij fuit, vt illæ propriæ ſaluti conſulerent.*
4 *Clauſura quid; & num. ſeq.*
6 *Clauſura vtrum humanæ ſaluti ſit nocua.*
7 *Epidemiæ nomen quomodo ſumatur in Bulla Pij Quinti.*
8 *In omnibus cauſſis, ob quæ clauſura deſeri permittitur, reſpicitur periculum vniuerſale, non particulare.*
9 *Peſtis quid, quid Epidemia.*
10 *Lepra vtrum ſit juſta cauſſa relinquendi clauſuram.*
11 *Magis vrget cauſſa exeundi à clauſura ex Lepra, quam ex Peſte, & cur.*
12 *Vera Peſtis ſemper dependentiam habet ab Aëris corruptione.*
13 *Contagium eſt minus efficax cauſſa vigoris ipſius Peſtis.*
14 *Peſtis datur ſine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Vtrum in Lepra, & aliis contagioſis ſimul, & malignis morbis, magis expediat infirmas ejicere, quam ſanas à clauſura dimittere.*

Quid ſit clauſura, vtrum noxia, & quibus ex cauſſis Moniales poſſint à Clauſura exire.

QVÆSTIO I.

MAximoperè Chriſtianæ Reipublicæ decens, ac laudabile conſilium fuit illud à ſummis Pontificibus, & à ſacroſancta Tridentina Synodo confirmatum, & in inuiolabilem obligationem injunctum, vt Virgines, quæ ſuam
1 caſtitatem Deo vouerunt, & in monaſterijs religionis vinculo obſtrictæ commorantur, perpetuæ clauſuræ votum emitterent, vt habetur in eodem Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *cap.* 5. & in bullis ſummorum Pontificum, præcipue verò Bonifacij Octaui, Pij Quinti, & Gregorij Decimi-tertij. notius enim eſt, quam vt ſcriptis monſtrari poſſit, qualia, & quanta inde bona emanent, & qualia, & quanta ſcandala euitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, propter quæ neceſſarium foret, Moniales à prædicta clauſuræ obligatione eximere, ad tres maxime caſus ea reduxerunt Pontifices, ex quorum cauſſa vniuerſus Monialium cœtus aut perire, aut maxime lædi poſſet, eoſque caſus in ſuis conſtitutionibus promulgarunt, dicentes, Moniales non poſſe à clauſura exire, niſi vbi magnum incendium earum omnium, aut majoris partis vitæ inſidiaretur. ſecundò vbi Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium juſtus mortis timor inſurgeret, ac tertiò vbi aliqua Monialis lepra infecta alias inficere veriſimiliter poſſet, niſi à clauſura dimitteretur, in omnibus enim, ac ſingulis hujuſmodi caſibus conſulere voluerunt vniuerſali periculo, & indemnitati ipſarum Monialium, permittentes idcirco eas clauſuram relinquere, & alio commigrare, ſeruatis cautelis, & conditionibus ab ipſiſmet Pontificibus indictis. In harum cauſarum igitur recenſione, ſi magnum incendium exceperis, plura poſſunt à Medicis Canoniſtæ percontari, & plura ab ipſis Medicis animaduerti.

Cum ergo de incendio non videatur quicquam à nobis peculiariter dici poſſe, illud tantum per tranſennam cum Canoniſtis aduertamus, quod 3
cum intentio ſummorum Pontificum in permiſſione exitus à clauſura ipſis monialibus fuerit cura vniuerſalis ſalutis ipſarum, vt fuga ſe ab imminentibus vitæ periculis eximerent, non ſolum ad incendium ſeſe reſtrinxiſſe illos dicendum eſt, ſed incendio pro exemplo vſos eſſe, ac voluiſſe hanc permiſſionem in alia quacunque ſimili cauſſa locum habere, vt ſi fluminis inundatio monaſterium obruere minaretur, aut ipſius monaſterij ſumma ruina immineret, aut militum hoſtilium incurſus, aut aliud quid ſimile. Reliquum igitur eſt, vt de peſte tantum, & lepra nobis ſermo inſtituendus ſit.

Sed ante omnia videndum primò eſt, quid ſit clauſura, vt conſtet de quanam re verba faciamus. Bonaccin. *de Clauſur. quæſt.* 1. *punct.* 2. *n.* 1. eam ſic definit, Clauſura eſt locus, intra quem moniales 4
ſiſtere debent, & à quo egredi nequeunt ſine violatione præcepti, aut etiam voti. Nos magis concitam definitionem afferamus dicendo, Clauſuram certum locum eſſe, ex quo moniales egredi, & in 5
quem externi ingredi ſine peccato non poſſunt. vel clauſuram eſſe illud monaſterij ſpatium, quod monialibus egreſſum ſub pœna violationis voti & externis ingreſſum interdicit ſub pœna peccati. quibus definitionibus non abſimilem affert Gibaldin. *de clauſ. diſquiſit.* 1. *cap.* 2. §. 16. *num.* 19. moniales ergo ex voto huic clauſuræ perpetuo adſtringuntur, neque vlla quantumvis graui, immo grauiſſima ex cauſſa eam violare poſſunt, aut deſerere, etiam ſi de vitæ negotio ageretur, niſi cauſſa ejus naturæ ſit, vt vniuerſus monialium cœtus ex ea periclitetur, quale eſſet magnum incendium, epidemia, & lepra ſanas nulla alia cauſſa, quæ tantum particularem ſalutem reſpiciat, ſatisfieri eſſe poterit mentibus in ſuo tollere Pontificum conſtitutionibus, vt monialis a clauſura ſeſe eximere poſſit. quod ſi aliqua ex

do,& innaturali,aliisque frigidis affectionibus cõducere bilem mouere,itamque excitare, qualem casum eleganter repræsentat Horat.*lib.1.serm.sat.3.* de auaro illo læthargo detento in his carminibus.

Pauper opimius argenti positi intus, & auri
Qui vetitamum festis potare diebus,
Campana solitus trulla vappamque profestis.
Quondam lethargo grandi est oppressus, vt hæres
Iam circum oculos, & claues,luxus, ouansque
Curreret; hunc Medicus multum celer, atq; fidelis
Excitat hoc pacto,mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum, hominem sic erigit, addit, & illud
Ni tua custodis auidus jam hæc auferet hæres.
Men' vino?

sed vbi sanguis luxurians delirium cum risu,cum nimia petulantia concitat, præstat aliquid triste ægro nunciare, & melancholiam, aut tristitiam irritare, quòd ægrum à sua petulantia cohibeat.Sed & in sanguinis eruptionibus maxime cum impetu factis,aliisque excretionibus immoderatis, & excedentibus subitus timor incussus pro præsentaneo remedio est, easque subitò cohibere solet: Itaque seriò inquirendum,an ad aliquos præcipites morbos sanandos has passiones excitare Medico liceat.Ac dicendum videtur,non aliter de his sentiendum, quàm de aliis quibusque Medicis remediis, quibus in tantùm vti licet, in quantùm tuta vndequaque vel magna ex parte sunt,sed si dubia vndequaque,vel magna ex parte sint, ab illis abstinendum:si ergò ex subita aliquarum passionum excitatione imminet euidens vitæ periculum subiti interitus, Medicus abstinere debet non minùs quàm ab aliis dubiis remediis, & quæ nullam securitatem promittunt,quibus abstinere satiùs est,& ægrũ in manus Dei permittere, vt Canonistæ sentiunt. Quamobrem non omninò admitterem Cardani remedium excitando subitum,ac magnum timorem instantis mortis ad compescendam impetuosam sanguinis ex naribus eruptionem in quodam infirmo; nam id genus remedij maximè dubium,& periculi plenum est, cùm per timorem sanguis cum impetu ad cor recurrat,& possit ipsum momento suffocare.Itaque abstinendum ab his, & similibus remediis censeo, eo quòd & dubia sint,nec tutò operentur, & major sit periculi timor ab his, quàm spes vlla salutis.

8 Connumeremus nos pro vltima re non naturali cibum,& potum, in quorum administratione Medicus multotiès,ac multifariam errare potest,vt aliàs *Tit. de Medi.* monuimus, vel nimio rigore, vel nimia indulgentia,eodemque modo infirmus,& assidentes.Medicus in his,vt in aliis omnibus communem,ac rationalem medendi viam seruet, itaque tenuissimam diætam per plures dies imperare extrà morbi exigentiam non debet, æger autem, si imperaret, & cognosceret ad rem suam non facere,non teneretur obedire,sed e contrà non seruando diætam rationabiliter à prudẽti Medico præscriptam,& insigniter errans in notabile præjudicium propriæ sanitatis maximoperè peccaret,non solùm,inquam, si Medicus tenuissimã diætam præscriberet,& ille largiorem seruaret sed etiam, & forte grauiùs, si Medicus tenuem, aut etiam pleniorem imperaret,& ille seruaret tenuissimam,& dixi, quòd forte grauiùs erraret infirmus, qui ex proprio marte tenuiorem diætam seruaret contrà Medici præceptum,& Medicinæ regulas, quàm si largiorem seruaret vbi tenuior à Medico secundùm Artis propriæ regulas imperata esset, quia minus malum est repletio,quàm inanitio, & in multò majus sanitatis præjudicium est inanitio excedens, quam excedens repletio, vndè morbi ex repletione facti multò facilius curantur, quàm facti ex inanitione, juxta illud Hippocratis,facilius est repleta euacuare, quam euacua a replere.

In cibis eligẽdis æget tenetur Medici præceptis ob- 9
sequi illudque hic etiam repetendum, errata quæcũque notabiliter propriæ saluti præjudicare possunt, culpæ obnoxium pro erati, & prædicti præjudicij grauitatem hominem reddere, quod tamen Canonistis decidendum relinquo. Sed in assumptione ciborum quomodò se gerere debeat æger, an peccet nimium si vim sibi facere recuset, neque vllo ingenio curet sibimetipsi cibis opem ferre ad vitæ sustentationem, ità ob hoc de facili periclitetur, non adeò in promptu est, nam vna ex parte ad impossibile nemo tenetur, videmus enim in ægris interdum deploratas inappetentias, tantasque à cibis abominationes, vt quiduis pati potiùs sint parati,quàm cibos assumere. Alia verò ex parte non dubium est, quòd cibis in totum abstinere est seipsum interimere. contrà quàm vnusquisque teneatur ex proprij corporis saltem charitate; dicendum ergò videtur, teneri aliquo modo infirmum ad id,quod potest,vim sibi aliquo modo inferendo, non tamen magnam interuenire culpam, si adsit exexpugnabilis rupugnantia assumendi cibos ob morbi violentiam.Inuitus enim ægrotus id facit, nec potest ob eam repugnantiam ciborum assumptione sibi succurrere.Sed interueniretne peccatum si cibos bonos admittere ob eam repugnantiam recusaret,deteriores autem admitteret? ac profectò si ex violentia morbi id accideret,non videretur peccare,quia satiùs est deteriore cibo vitam sustentare, licet morbo is sit contrarius,quàm meliorum abstinentia omnem vitæ spem amittere.Neque abre Hippocr.*lib.2.Aphor.*38. dicebat,deteriorem cibum,ac potum suauiorem,meliori ac minùs suaui esse præferendum, nam licet ibi dicat paulò deteriorem cibum, aut potum, non promiscuè quemcunque deteriorem meliori, ac minus suaui esse præferendum, loquitur ibi in casu, quo etiam minùs suauem æger posset assumere, at in casu nostro, vbi supponimus ægrum quauis sibi vi facta meliores cibos non posse admittere, & tamen admittere deteriores, locum habet id, quod determinauimus, licere ægro deterioribus cibis vti, ne totali ciborum abstinentia deficiat, si ex morbi violentia meliores assumere non potest.

Sed aduertendum, quòd infirmus recusans in je- 10
junijs comedere cibos à morbo requisitos, & à Medico præscriptos; licet veritos, volens jejunium seruare omninò peccat, si in notabile præjudicium propriæ salutis id sit, vndè mulierculæ, quæ nunquam norunt rationibus acquiescere, in hoc peccato sæpissimè implicitas videmus existimantes se bonum, immò melius opus perficere jejunando etiam in corporeæ salutis non contemnendum damnum, quàm veritis cibis propriæ saluti consulere. Sed apud illas nulla ratio tam valida est, vt hoc illis persuaderi possit; manentes autem in earum ignorantia, ac pertinacia sæpissimè ex hoc errore in vitæ dispendium labuntur, & suæ pertinaciæ pœnas luunt.

Hùc spectat etiam ciborum quorundam, ac po- 11
tuum per Medicum concessio, qui morbo aduersissimi sint, ac possint insigne damnum ægro afferre. plerique enim Medici in desperatis morbis ægris quæcunque volunt concedunt; quin & ipsi ægri, & assidentes in eandem culpam labuntur, quod tamen

mor-

mortale peccatum inferre ostendit plurib⁹ Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.* 8. non enim dubium esse debet hujusmodi prauos, ac noxios cibos, vel potus mortem in desperatis ægris accelerare saltem posse; vnde certum est, quod etiamsi per momentum ægrotanti mors acceleraretur, Medicum, & ministros id consulentes, aut offerentes ejus mortis reos effici, quod vlteriore probatione non eget. Circa potum vero illud specialiter discutiendum, vtrum tantundem peccet Æger assumendo potum ad extinguendam sitim, vt assumendo cibos noxios, vt appetitui tantum satisfaciat; dicendumque videtur non esse parem vtriusque rationem; quia ciborum appetitus facillimè tolerari, & superari potest; non sic autem sitis, quæ res maxime anxia est, & tolerata difficillima, ita vt, quemadmodum alias dixi, facilius toleretur fames per diem, quam sitis per horam, quæ causa potissima fuit, quod sancta Mater Ecclesia non obligauit nos, vt in jejuniis siti corpora macerarem⁹, sed tantum fame, & cibi ablatione; cognouit enim sitis tolerantiam posse in maximum salutis corporeæ damnum redundare, accendendo sanguinem, & spiritus, & augendo respirandi necessitatem, vigiliasque, & alia accidentia pernicio sissima excitando; non sic autem fames, & ciborum abstinentia, quamobrem decernendum videtur, an æger ex sitis molestia potum contra Medici præceptum assumens aliquo modo contra animæ salutem operetur, ac dicendum videtur, nullo modo in culpa esse, quia excusari debet ob intolerabilem molestiam ipsius sitis, quæ dictat, immo cogit ægrum, vt aliquo modo exigentiæ propriæ subueniat, partesq; exiccatas refrigeret, ne inflammentur, & respirationis necessitas augeatur, & alia inde mala succedant. quamobrem non tenetur æger in hujusmodi ardenti siti, ac clamosa, tam rigorosè præceptis Medicis obtemperare, quin & ipsi Medici contra Medicinæ regulas, immo inquam forte contra propriam conscientiam peccant, qui ægros suos sitis tolerantia exagitantes, ac misere torquentes illos ad aliquem morbum exitialem, vt pulmonum, pectorisque inflammationem, irreparabiles vigilias, anxietudines, & id genus alia symptomata inducunt.

SVMMARIVM.

1 *Remedia dubia Medicus præscribere, vel admouere non debet.*

2 *An infirmus, qui sciens assumit medicamentum dubium, peccatum committat.*

3 *Remedia superstitiosa neque Medicus præscribere, neque assumere sine peccato Æger potest, sic consulentes.*

4 *Medicus non potest medicamentum nimis purgans, & suspecta violentiæ præscribere, neque æger tenetur illud assumere. amplia quoad ægrotum. num. seq.*

6 *Non potest Medicus vno eodemque die plura remedia generosa vsurpare.*

7 *Æger an absque Medici consilio assumere possit medicamentum catharticum, ac validum.*

8 *Æger non debet Medicum importune sollicitare ad aliquod remedium sibi exhibendum.*

9 *Æger quando teneatur remedia admittere, quando vero non.*

10 *Ægrotus non sine summa culpa decipit Medicum asserendo se assumpsisse, remedium, quod non assumpserit, vel contra.*

Pharmaceutica.

QVÆSTIO III.

INfinita penè numero sunt remedia ex Pharmacia desumpta, in quorum vsurpatione tam Medicus, quam infirmus, & Assidentes, errare grauiter possunt, jam vero & hic specialem locum habent duæ conclusiones alias firmatæ; prima quod 1
remedia dubia Medicus præscribere non debet. Codronch. *de Christ. Med. Rat. lib.* 1. *cap.* 6. vbi & quæ sine hæc dubia remedia declarat, tametsi alias in desperata salute licere dubium remedium vsurpare ostendat Theoph. Raynaud. *de Part. contra nat. cap.* 8. *num.* 3. sed dubium Canonistis decidendum interuenit, vtrum infirmus sciens assumens tale medicamentum non minus quam Medicus in culpa sit, cum contra propriam charitatem, & corpoream salutem operetur eam in discrimine ponens. Secunda conclusio, quod remedia superstitiosa neque Medicus sine mortali culpa præscribere, aut consulere, neque alius quisquam, neque admittere infirmus potest. His generaliter positis ad magis particularia descendamus, ac silentio præteritis singulis Pharmaceuticorum remediorum speciebus (hoc enim & nimis difficile, ac operosum, nimisque longum esset, ac intolerabili tædio lectorem afficeret (de soluentibus primò aliquid dicamus. Medicus ergo non potest medi- 4
camentum nimis purgans, & ex cujus violentia superpurgatio, aut alia timorosa accidentia expectari possunt, Ægris suis præscribere sine graui culpa, vt ostendit Codronch. *lib.* 1. *de Christ. med. rat. cap.* 14. cum tutius sit medicamentum infra id, quod deberet, quam vltra operari ob vitium conseruationem, quam primo loco respicere tenetur. Sed nec Æger Medico obedire vllam habet obligationem, si tale præscribat illi medicamentum, cujus vim etiam ille haberet notam ex publica voce, & famâ; vt si vellet illi propinare Antimonium, Mercurium, sublimatum dulcificatum, Helleborum, & alia id genus, quibus nonnulli procaciss imi Chimici, & Empirici indiscriminatim vtuntur, & cætera item quibus etiam Rationales Medici morbos depellere student, vbi vires non recusent. Hæc enim licet à prudenti Medico præscriberentur, non teneretur æger admittere, si de sua salute dubius esset, posset que ea ob eumdem timorem, tuta conscientia recusare. Nec solum si medicamentum purgans nimis violentum sit, potest æger illud 5
absque culpa tenere, sed etiam si esset nimis horribile, & cum maxima auersione sumendum esset; excusatur enim æger ob eximiam illam displicentiam, maxime si alia eorum vice à Medicis vsurpari possint, neque enim ab aliquo singulari medicamento, certa, ac secura salus promitti ita potest, vt alia in eius locum non suppetant. vbi ergò hæc certitudo salutis absit, ad quid cum tanto horore, & displicentia hoc potius medicamentum, quam aliud minus horribile, & quod facilius assumi potest, vsurpare? Quinetiam illud habere locum hic credidem, quod dato, etiam quod in assumptione hujusmodi medicamenti daretur certitudo salutis, quæ tamen nunquam datur, non teneretur tamen æger ob difficultatem assumendi illud admittere, vt in similibus ostendit P. Theophil. Raynaud. *de*

ort. Inf. contra nat. cap. 6. num. 2. & 3. nam etsi negligere propriam salutem sit contra proprij corporis charitatem, tamen nolle hujusmodi medicamentum assumere etiamsi ab eo certam speret salutem, non est illam negligere, sed nolle eam tali medio recuperare, quia est maxime horribile, & ipsam naturam summopere affligit; licet enim magis respiciat propriam charitatem recuperatio salutis per hujusmodi medicamenti assumptionem, tamen etiam propriam charitatem videtur respicere declinatio tam horribilis remedij naturam summopere exagitantis, & affligentis.

Præterea non potest Medicus vno, eodemque die plura generosa remedia præscribere, maxime si sibi essent contraria, vt si eadem die sanguinem mittere, & purgans medicamentum exhibere vellet, neque æger hoc cognoscens teneretur illi vllo modo obedire; cum hoc contra bonas Medicinæ regulas omnino sit, & facile posset Ægrum vitæ periculo manifestissimo exponere, ad quam custodiendam tenetur Æger etiam spernendo præcepta ipsius Medici, dummodo hoc serio cognosceret; & apud idiotas quoque id videretur præter rationem fieri.

7 Sed potestne Æger ex proprio marte, & absque vllius Medici consilio assumere medicamentum catharticum, ac validum, aut alium remedium generosum vsurpare? ac videtur dicendum, non posse, quia si vnusquisque teneretur propriam salutem, quantum est ex se, quouis medio tueri, tenebitur etiam ea euitare, quæ eandem salutem in manifesto discrimine probabiliter ponunt, sed hujusmodi sunt prænominata remedia absque recto consilio, & ratione vsurpata, ergo non poterit æger ex se illa assumere, neque alia quæuis persona talia medicamenta consulere, aut offerre: quæ conclusio videtur etiam locum habere in aliis remediis ad Pharmaciam non spectantibus, vt in diæta tenuissima ad longum tem-
8 pus deruata, in copiosa sanguinis missione, & id genus aliis. Ex quibus etiam sequitur, quod Æger, si specialiter sit vir magnæ auctoritatis, non debeat importuna instantia Medicum vrgere, ac pene cogere, vt sibi aliquod medicamentum præbeat, quod Ægro ipsi quidem arrideat, sed ipsi Medico nequaquam: nam euenit interdum, vt ægri totam spem sanitatis in hoc, aut illo remedio reponant, quod illi ex proprio marte elegerint, vel quod Empiricus aliquis, vel Chymicus, vel mulierecula, vel quæuis alia persona proponat, & instet summa importunitate apud Medicum, vt assumptioni hujusmodi medicamenti descendat, Medicus autem ægri importunitate, & auctoritate volens, nolens, ac cum auersione animi consentiat. Sed & Medicus consentiendo, & ipse æger nimia instantia Medicum ad consentiendum cogens, grauiter omnino errat; de grauitate vero, & leuitate hujus erroris Canonistæ dijudicabunt.

Quoad reliqua autem medicamenta, quæ soluentia non sunt, vbi generosa sint, & efficacia, caute à Medico præscribi debent; ægrotus autem, neque omnia, neque in omni casu ea respuere potest, aut admittere tenetur.

9 Duo vero specialiter consideranda, remediorum difficultas, & asperitas, ac displicentia, & salutis ipsius periculum: nam vbi remedium asperum est, aut dolorosum, vel assumptione difficillimum, & horribile, aliaque ex parte dubium, licet majorem spem promittat salutis, quam periculum, quod tamen probabiliter timeri possit, remedium hujusmodi poterit ab ægro tuta conscientia respui. Sed si periculum sit præsentaneum, & quam certum, non tam in propatulo est, an æger teneatur, hoc ne illud admittere; vbi vero remedium sit medicentur aperum, & periculum non sit certum nec præsentaneum, sed major spes salutis effulgeat, æger de sua salute sollicitus tenetur obedire, aliter peccaret grauiter contra propriam charitatem. Sed si remedium neque asperum sit, neque vllo tædio sit pati potest, & salutis periculum, aut non est certum, & præsentaneum, etiam probabiliter timetur, æger certe non solum peccaret, sed pro insano reputari posset illud non admittens; & tamen videmus nonnullos tam delicatos, vt quantumvis à morbo molestentur, & in vitæ periculo versentur, vix, ac ne vix quidem leuissima remedia admittere, quin etiam omne remediorum genus imprudentissime respuere; verum his Medicus mederi quidem non debet, sed eos propriæ mollitiei, & ignauiæ regendos relinquere.

Præterea non videtur sine notabili culpa posse 10
infirmum Medicum decipere, asserendo, se medicamentum assumpsisse, quod nequaquam assumpserit, vel non assumpsisse aliquid, quod assumpserit: nam circumscripta culpa ex mendacio proueniente, si id in non contemnendum propriæ salutis damnum redunder, non carebit notabili culpa, de cujus grauitate, & leuitate, vt in cæteris quibusque aliis similibus casibus Canonistæ determinare poterunt. quod procedit quidem, nisi alia potiori ex causa renuisset assumere, vt quia medicamentum erat nimis ingratum, aut nimis validum, aut ab eo quomodocunque abhorrebat; tunc enim forte partim excusaretur ab inobedientia, licet à mendacio excusari non posset.

SVMMARIVM.

1 *Quoad sanguinis missionem quomodo se gerere debeat Medicus.*
2 *Infirmus quatenus admittere teneatur sanguinis missionem.*
3 *Membrorum amputatio vtrum fieri tuta conscientia possit.*
4 *Sectio cæsarea quatenus consulenda, vel admittenda.*
5 *In vteri clausura an liceat sectionem adhibere.*
6 *Anus clausuram sectione sanare an liceat.*
7 *Sectio in Empiemate an licita.*
8 *Sectio in Hydropisi an tuta, & licita.*
9 *Nasi, aliarumque partium deperditarum restauratio quatenus licita.*
10 *Palpebrarum adhæsio an sectione sanari debeat.*
11 *Cutis apertiones in capite, terebrationes, vstiones, & id genus operationes alia, an tuta, & licita.*
12 *De Cataractarum extractione tuta ne sit, & licita.*
13 *Lapidis ex vesica extractio an tuta sit, & licita.*
14 *Cauterium tuta ne, & licita sit.*
15 *Alias chirurgicas operationes quando suadere, & admittere debeat Medicus.*

Chi-

Chirurgica.

QVÆSTIO IV.

Circà remedia Chirurgica plura obſervari poſſunt, & primò ſuppoſitis regulis generalibus ad alia quoque remediorum genera ſpectantibus, ad aliqua particularia deſcendamus. Et primò quoad ſanguinis miſſionem Medicus tenetur communem viam tam in profuſa, quàm in parca exſectione ſequi. Errat tamen magis, qui ſuperabundanti vritur, quàm qui parciori; immò graviter errare, & ſuorum ægrorum homicidas eſſe conſtat aliquos Medicos, qui nimis copiosè ſanguinem detrahentes, eoſdem ægros ad malum habitum, & Hydropem, vel ad inſuperabiles convaleſcentias, vel ad alios morbos ob tam affluentem ſanguinis miſſionem deducunt. Horum Medicorum præcepris nullo modo teneretur infirmus obedire; immò dato etiam, quòd morbus requireret talem ſanguinis miſſionem, hoc eſt copioſiſſimam, & vſque ad animi deliquium, non teneretur infirmus illam admittere, cùm dubium id genus remedij ſit, & poſſit hominem interficere, licet in aliquibus ſit neceſſarium, tutior enim ſemper eſt repetita ſanguinis miſſio, quàm confertim, & vnica vice facta; multò minus poteſt æger tura conſcientia ex ſe, ac proprio marte ſibi ſanguinem affluentem detrahere, eidemque periculo ſeſe exponere, de quo proximè. Alia autem ex parte peccaret omninò infirmus, qui in morbo hujuſmodi remedium maximè exigente, illud admittere recuſaret cum evidenti periculo propriæ ſalutis; cùm enim remedium hujuſmodi nullum habeat ſecum adjunctum periculum, aut dolorem, aut moleſtiam, & vndequaque tutum ſit cum eſt neceſſarium ad ſalutem recuperandam etiam probabiliter, vt in ſquinantia ſuffocante, in pleuritide, in Peripneumonia, in Hepatis inflammatione, & ſimilibus morbis, interniſque inflammationibus, æger illud remendo ſui ipſius homicida eſt, nam exponit ſe præſentaneo mortis periculo, à quo ſola ſanguinis miſſione vindicare ſe poteſt. 1

Offeruntur poſt hæc aliquæ Chirurgicæ operationes, de quibus dubitare contingit, an Medicus eas in vſum trahere poſſit, necne, & ægrotus poſſit eas admittere, necne. Ac primò de membrorum amputatione conſiderandum, vtrum fieri neceſſitate vrgente tuta conſcientia poſſit, nam aliquandò ob gangrænas, aut quid ſimile cogitur Medicus membrum aliquod amputare, quæ operatio non vndequaque tuta eſt, quia vix, ac ne vix quidem evenit, vt integrum membrum corruptum, aut integra pars corrupta amputetur, non læſa parte ſana, aut ſi integrum membrum corruptum non amputetur, non relinquatur corruptæ partis portio, ex qua periculum idem, quod imminebat ab integra parte, adhúc perſeveret; & in vtroque caſu ineſt evidens, ac præſentaneum periculum, vndè videtur ſatiùs eſſe, ægrum in manus Dei permittere, quàm tale remedium tentare, quod vltra nullam ſecuritatem ab eo promiſſam, & horrore, & dolore eſt evidenter moleſtiſſimum. Quibus tamen non obſtantibus dicendum, poſſe quidem Medicum in extrema anguſtia tale remedium proponere, & conſulere, ſed non teneri infirmum illud admittere, ſtante horrore, ac ſumma tam aſperi remedij moleſtia; vt pluribus oſtendit P. Theophil. Raynaud. *de part. con. nat. cap. 6. num.* 2. *& ſeqq.* 2

Præterea de ſectione cæſarea conſiderandum, operatione nimirum difficillima, & periculi plena. Eſt autem hæc ſectio operatio circa extractionem fœtus viui ab vtero Matris viuentis, quæ aliquandò à nonnullis in vſum protracta eſt fœlici cum ſucceſſu, ac de ea videnda quæ ſcriptis conſignavit Rouſſetus in libello ad hoc dicato. Sed quia, vt dixi, operatio hæc difficillima eſt, & periculi plena, non videtur à Medico tam promptè proponenda, aliaque ex parte nullum in hoc intervenire peccatum ægrotantis, ſi obedire recuſaret, ob remedij immanitatem, ac præſentaneum vitæ periculum. Quibus tamen non obſtantibus quandò, & in quibus caſibus mater teneatur, vel non teneatur admittere hujuſmodi remedium, ſumma diligentia, & exquiſitè, ac perdoctè docuit P. Theophil. Raynaud. *cit. lib. de Part. con. nat. per totum*, quem omninò videre qui de hujuſmodi argumenti veritate certiores fieri volunt, debent; vndè ego lectores ad eum libentiſſimè remittam. 4

Circà Vteri clauſuram dubitare contingit, vt de ſuperioribus, & quoad Medicum non videtur vllo modo errare, ſi tali clauſuræ ſuccurrendum ſectione ſuadeat, cùm malum ſit maximè notabile, & multa pericula ſecum afferat, & ejus curatio per ſectionem à periculo magna ex parte ſit aliena, niſi multùm dolorosa futura ſit. Infirma verò tum demum teneretur obedire, cùm hujuſmodi clauſura vitæ inſidiaretur, aliàs autem non; niſi cum inſigni tormento cura eſſet perficienda. Eodem modo etiam Medicus ſi cognoſcat ſectionem hujuſmodi tutam futuram, vel ſaltem probabiliter id ſperet, & plura appareant conſpicua ſanationis ſigna, quàm periculi, ſalva conſcientia illam conſulere, ac celebrare etiam poteſt. Sin res in dubio eſt, vt quandò clauſura eſt maximè interna, vel ſit potiùs à carne, quàm à membrana, vel ab alia re, quæ magis operoſam reddat ſectionem, potiùs debet ab ea abſtinere, vt à remedio dubio, & periculoſo; atque vno modo ſe gerere debet, vbi ſectionem ad vitam ſuſtinendam neceſſariam eſſe exiſtimet, vt in caſu à Gulielmo Fabritio narrato *lib. de Operat. Chirurg. relat.* à Dan. Sennert. *lib.* 4. *Pract. p.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 3. alio verò, cum non ita neceſſariam credat, in primo enim caſu teneretur ſuadere, ac cogere infirmam ad obediendum, & ipſa infirma aliquo modo teneretur obedire, in ſecundo verò nequaquam. 5

Majus incommodum habet Ani clauſura, de qua idem Gulielmus Fabrit. *lib.* 1. *Obſervat.* 73. & alij. Sed quia hæc operatio in puerulis nuper natis tantùm plerumque habet locum (neque enim cum Ani clauſura homo longo tempore viuere poteſt) nihil ex parte infirmi dignum conſideratione offertur, cùm liberam voluntatem non habeat, & ſui juris non exiſtat. Quoad Medicum non eſt dubium, quòd cùm Ani apertio ſit ſimpliciter ad vitam neceſſaria etiamſi alia ex parte aliquid periculi minaretur, conſulenda, ac tentanda tandem tamen omninò eſſet; quia præponderat periculum certum, ac evidens, & præſentaneum, quod imminet ab ipſa Ani clauſura periculo, quod imminet ab ipſa apertione. 6

In Empyemate, nempè in Puris collectione in Thoracis cavitate, antiquitùs præſertim, ſectio fiebat, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, 7

3

& ſextam coſtam ad ipſum collectum pus extrahendum, in qua operatione timidiſſimi ſunt Neoterici, quos hujus timiditatis inſimulat Rondelet. *lib.* 2. *Pract.cap.*15. apud Sennert. *lib.* 2. *pract.cap.*19. *part.*2. ſed non ſine ratione irrepſit hæc Neotericorum Medicorum timiditas; nam præterquam quod tuta vndequaque non eſt hæc operatio, ſæpiſſimè in ea Medici decipiuntur ſecantes locum non idoneum ad pus extrahendum, cum non ſemper idem locus ſecandus ſit, vndè emerſit inter ipſos Medicos contentio de loco ſecando (quod multò majorem, & minùs tutam operationem demonſtrat) cùm non ſolùm, vt dixi, inter quartam, & quintam, aut inter quintam, & ſextam coſtam nonnulli fieri ſectionem volunt, ſed contendunt alij ſecandam eſſe inter ſecundam, & tertiam, alij verò inter tertiam, & quartam. Sed quomodocunque ſeſe res habeat, operatio certè dubia eſt, & non omni ex parte tuta; vndè nec temerè conſulenda, nec tentanda, niſi nulla alia via ſalutis adſit. Sed infirmus hujuſmodi remedio ſuam vitam redimere, ob ipſius remedij qualitatem, cum doloroſum ſit, & minus tutum non tenetur; & in hoc caſu poſſet ſe potiùs remittere in manus Dei, quàm tali tormento ſe ſubmittere.

8 Idem dubium habet ſectio in Hydrope ad extrahendam aquam morbum facientem, idemque periculum, non ſolùm ex violentia ſectionis, ſed ex ipſius materiæ extractione, quippè cùm aliquandò pus, & aqua ex facta apertione confertim, & affluenter exeundo, Ægrotos perimere ſoleat, juxtà Hippocr. *ſententiam lib. 6. Aphor.* 27. *Empyematici, vel Hydropici quicunque ſecantur, aut vruntur, ſi pus, aut aqua vniuerſim effluxerint, omninò morientur.* Quamobrem idem omninò dicendum & reſpectu Medici, & reſpectu Infirmi de hac ſectione in Hydrope, quod de vſtione, aut ſectione in Empyemate dictum eſt; niſi aliquid majoris timoris irrepere dicas duplici ex cauſſa; vna ex parte caloris naturalis, qui debilius videtur in Hydrope, & facile extingui poſſe, altera ex parte extractionis materiæ aquæ, quæ magis promptè effunditur in Hydrope, quàm pus in Empyemate, cùm tenuior materia ſit, & in parte decliuiori contineatur. Itaque magna cum cautella à Medico conſulenda, aut tentanda talis ſectio eſt, & non niſi in ſumma, ac extrema aliorum remediorum deſperatione, optimè primo loco perpenſis Ægri viribus, cæteriſque ad id peragendum neceſſariis.

Inter operationes præterea chirurgicas, negotioſa eſt, & difficultatibus plena nonnullarum par-
9 tium recuperatio, vt Naſi, Labiorum, & Aurium, quas ſubire nullus æger tenetur, cùm earum carentia nihil momenti ad vitam habeat, earumque integritas ad decorem tantùm, & vix ad aliud quicquam effatu dignum inſerviat. Medicus certè, qui experimento polleat, poterit has operationes conſulere, ac tentare, cum periculo magna ex parte careant; niſi velis operatione non rectè ſecura, timeri poſſe inde gangrænam, ſeu ſphacelum, & partium corruptionem; quæ tamen à peritiſſimo chirurgo, & in ſimilibus operationibus experto non difficulter euitari poſſunt.

10 Eſt & quædam chirurgica operatio circà palpebras; naſcuntur enim quidam palpebris conjunctis, ita vt cernere non poſſint; vndè neceſſitas emergit aperiendi ipſas palpebras, quod opera manuali fit ab ipſis Chirurgis expertis, quibus apertis, ac disjunctis oculus indè emicat ad ſua munia obeunda apciſſimus. Operatio hæc periculoſa non videtur, & turò à Medicis executioni demandari poteſt. Æger autem teneretur ob vitæ bonum illam ſuſcipere, quia cæcus cogitur multas bonas operationes intermittere etiam earum, quæ ad Animæ ſalutem videntur neceſſariæ. Sed quis eſt, qui vt videret, talem operationem detractaret? Verumenimverò veritatem hæc habet in ſimplici coalitu, & adhæſu ipſarum palpebrarum inter ſe; aliàs autem palpebræ cum ipſo oculo, ejuſque membranis coaleſcunt, & tunc operatio difficilior euadit, & exitus multò magis dubius eſt, nam etiam disjunctis palpebris interdum viſus non recuperatur. Vndè neque tam promptè Medicus hujuſmodi operationem in his caſibus conſulere, vel tentare debet, neque Æger eodem modo tenebitur ad illam ſuſtinendam, nam & præter majorem difficultatem, ac dolorem, & exitus dubietatem, ab omni periculo immunis non eſt. Cutis apertiones in capite, Terebrationes, Vſtiones, 11
& hujuſmodi aliæ operationes non in capite ſolùm, ſed etiam in aliis corporis partibus, vbi eas morbi exigentia requirat, & conſulere, & perficere Medicus poteſt; Æger autem vbi eas detrectaret, & vitæ periculum eſſet euidens, ac præſentaneum, non eſſet fortè ab omni culpa immunis, non obſtante remedij aſperitate, quæ quidem excuſare illum aliquo modo poſſet. Sed quia comparata hac aſperitate remedij cum ipſa vitæ deperditione, pro nihilo talis aſperitas eſt habenda, excuſatio non eſſet condigna, & teneretur omninò eam ſubire. Quòd ſi dubium adhùc eſſet, an tali operationi ſalus ſecutura ſit, necne, & Medici, ac Chirurgi illi hoc dubium ſignificaſſent, ponentes omninò ambiguitatem in recuperatione vitæ poſt tales operationes, in manu Ægri fortè eſſet tale remedium renuere, ac remittere ſe in manus Dei.

Cataractarum extractio difficilis & ipſa opera- 12
tio eſt, neque magno periculo vt plurimum obnoxia; ſed alia ex parte plerumque inaniter fit, vt aliàs admonui, & tamen neque conſulendo, neque eam exercendo videtur Medicus errare, dummodò ſufficientem experientiam ejus operationis habeat. Sed Ægroto libitum eſt eam vel admittere, vel renuere, quippè cùm difficultas ipſius operationis juncta cum remedij aſperitate contraponderet debitum in propriam charitatem; nam teneretur fortè Æger ad eam ſuſtinendam ob viſum recuperandum, Cujus priuatio hominem multis bonis expoliare ſolet, etiam illis, quæ ad Animæ ſalutem pertinent, præterquam quod cæcitas ex rebus ſit reddentibus vitam noſtram maximè infælicem: & tamen non teneretur infirmus obedire non ſolùm ob prædicta, ſed etiam ob remedij incertitudinem, & dubietatem, quod, vt dixi, plerumque ſuo fine deludatur.

Lapidis extractionem Hippocrates in jurejuran- 13
do non admittit, ſed ejus rei prouinciam peritis remittit. Extrahitur lapis ex veſica, & ab aliquibus proponitur etiam extractio ex renibus; ſed hæc poſterior nullatenus ſine errore etiam notabili in medium à Medico afferri, aut celebrari poteſt; cum certi, ac præſentanei periculi plena ſit; conſequenter ergò non ſolùm non tenetur infirmus eam admittere etiam morte præſente, ſtante operationis horrore, ac difficultate, & ſalutis magna ex parte probabili dubietate, ſed fortè erraret ſi eam admitteret, & ſe ſecandum Chirurgo traderet. Neque ex veſica etiam quantumuis ſecura eſſet operatio

(licet

(licet non omnino tutàm esse quotidiana experientia doceat) vlla obligatione detinetur æger eam subeundi, etiamsi instantis mortis immineret periculum; immanitas enim remedij, & salutis incertitudo illum excusaret. videretur tamèn non esse in culpa Medicus, qui in rerum desperatione eam suaderet, cum non adeo dubium remedium sit, quin ex ejus prælidio nonnulli optime curentur. Habemus enim hic ejus rei quotidianam experientiam, qua observamus plures a D. Ioanne Trullio Chirurgo doctissimo, & expertissimo cum optimo successu secari, tanta diligentia, ac dexteritate operationem peragit. Vbi ergo tam expertos Chirurgos habeamus, non erubimus in rerum desperatione lapidis extractionem per vesicæ sectionem infirmis suadere.

14 Castratio ad aliquem laudabilem finem, & ad vitæ tutelam certè non proponitur, vnde non videtur tuta conscientia suaderi posse, cum operatio sit, quæ etiam si periculo vt plurimum careat, ad mortem effugiendam nequaquam videatur necessaria; licet enim in hernis, aliisque nonnullis morbis ad eorum curationem celebretur, non videntur herniæ tam magni momenti, vt mereant carnificino hoc remedio curari, maxime cum possimus remediis initioribus illis opitulari. plures enim ex mea sententia facienda euiratio, quæ ex castratione sequitur, quam quoduis incommodum, quod ex hernia sequi posse timeamus. ac pene dixerim pluris eam faciendam, quam ipsam mortem. Quamquam vero tuta vndequaque videatur castratio in viris, in fœminis certe nullo modo tuta est, ac nullo modo suadenda, vel tentanda sine grauissimæ culpæ, & inhumanitatis nota; barbaris ergo omnino relinquenda; quamobrem de ea non est, quod quicquam addam, cum vix vlla de ea cognitio vigeat, ac ne per somnium quidem apud plerosque nota sit.

Denique aliæ nonnullæ chirurgicæ operationes, 15
quæ fieri possunt in tantum Medicus suadere, aut tentare poterit, in quantum magna ex parte tutæ sint, & ab omni notabili periculo absint; nam alias non sine conscientiæ grauamine suadentur, aut peraguntur. Infirmus autem in tantum sustinere tenebitur, in quantum non magno cruciatu fiant ex vna, ex altera vero salutem probabiliter promittant, & ab imminente vitæ periculo hominem eximant: vbi enim adsit magnus remedij cruciatus, vbi dubium sit, & hæsitetur, vtrum magis profuturum, an nociturum sit, vbi immineus periculum magnum est æger potest tuta conscientia illud renuere, & Medici præceptis non obedire.

Tituli Secundi Finis.

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

LIBRI OCTAVI

TITVLVS TERTIVS.

De Clauſura Monialium.

Continens Quæſtiones quinque;

quarum

I. *Quid ſit Clauſura, vtrum noxia, & quibus ex cauſis Moniales poſſint à Clauſura exire.* 641

II. *Vtrum prater Peſtem, & Lepram, alij morbi ſint juſta cauſſa exeundi à Clauſura.* 646

III. *Vigente Peſte, aut Lepra in aliqua Clauſura ſana ne, an infirma ab ea exire permittenda.* 651

IV. *Moniales Lepra, vel Peſte infecta, & à Clauſura dimiſſe, ſi ſanentur, quandò nam reuerti ad Clauſuram teneantur.* 653

V. *De Monialibus, qua ex culpa aëris ipſius Clauſura infirmantur, & in quibus caſibus videatur adeſſe juſta cauſſa relinquendi Clauſuram.* 655

Perilluſtri admodumque ingenuo

VIRO.

D. BARTOLDO NIHVSIO,

Paulus Zacchias Medicus F.

MVltùm me tibi debere fateor, quòd, virtutis tantùm amore motus, operam tuam in excudendis hiſce quæſtionibus meis mihi, ante hac tibi nulla amicitia deuincto, nullis meritis conſpicuo, tam prompto animo, tamque aſſidua ſedulitate præſtiteris. Locorum diſtantia non patitur, me id tibi aliter ſignificare. Sed meæ obligationis tamen teſtimonium, hujus Tituli inſcriptione, tuum nomen præ ſe ferente, præbere licet. Scito interim, me apprimè anxium eſſe, gratiam aliquo modo rependendi. Obſecro, vt aliquam mihi occaſiunculam offeras, qua ſaltim aliqua ex parte meo deſiderio ſatisfaciam. Vale, ac me ama.

LIBRI

LIBRI OCTAVI

TITVLVS TERTIVS.

De Clauſura Monialium.

SVMMARIVM.

1 *Quam laudabile fuerit Moniales perpetuæ clauſuræ obligare.*
2 *Quibus ex cauſis liceat Monialibus deſerere clauſuram.*
3 *Intenſio ſummorum Pontificum in concedendo Monialibus exitum à clauſura occaſione Epidemiæ, Lepræ, & incendij fuit, vt illæ propriæ ſaluti conſulerent.*
4 *Clauſura quid; & num. ſeq.*
6 *Clauſura virum humanæ ſaluti ſit nocua.*
7 *Epidemia nomen quomodo ſumatur in Bulla Pij Quinti.*
8 *In omnibus cauſſis, ob quas clauſura deſeri permittitur, reſpicitur periculum vniuerſale, non particulare.*
9 *Peſtis quid, quid Epidemia.*
10 *Lepra vtrum ſit juſta cauſſa relinquendi clauſuram.*
11 *Magis vrget cauſſa exeundi à clauſura ex Lepra, quam ex Peſte; & cur.*
12 *Vera Peſtis ſemper dependentiam habet ab Aëris corruptione.*
13 *Contagium eſt minus efficax cauſſa vigoris ipſius Peſtis.*
14 *Peſtis datur ſine Contagio.*
15 *Contagium duplex.*
16 *Vtrum in Lepra, & aliis contagioſis ſimul, & malignis morbis, magis expediat infirmas egredi, quàm ſanas à clauſura dimittere.*

Quid ſit clauſura, vtrum noxia, & quibus ex cauſſis Moniales poſſint à Clauſura exire.

QVÆSTIO I.

MAximoperè Chriſtianæ Reipublicæ decens, ac laudabile conſilium fuit illud à ſummis Pontificibus, & à ſacroſancta Tridentina Synodo confirmatum, & inuiolabilem obligationem injunctum, vt Virgines, quæ ſuam 1 caſtitatem Deo vouerunt, & in monaſteriis religionis vinculo obſtrictæ commorantur, perpetuæ clauſuræ votum emitterent, vt habetur in eodem Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *cap.* 5. & in bullis ſummorum Pontificum, præcipue vero Bonifacij Octaui, Pij Quinti, & Gregorij Decimi-tertij. notius enim eſt, quam vt ſcriptis monſtrari poſſit, quanta, & quanta inde bona emanent, & qualia, & quanta ſcandala euitentur.

Quoniam autem multa accidere poterant, propter quæ neceſſarium foret, Moniales à prædicta clauſuræ obligatione eximere, ad tres maxime caſus ea reduxerunt Pontifices, ex quorum cauſſa vniuerſus Monialium cœtus aut perire, aut maxime lædi poſſet, eoſque caſus in ſuis conſtitutionibus promulgarunt, dicentes, Moniales non poſſe à clauſura 2 exire, niſi vbi magnum incendium earum omnium, aut majoris partis vitæ inſidiaretur. ſecundò vbi Epidemia vigeret, & ex ejus violentia ob contagium juſtus mortis timor inſurgeret, & tertiò vbi aliqua Monialis lepra infecta alias inficere veriſimiliter poſſet, niſi à clauſura dimitteretur; in omnibus enim, ac ſingulis hujuſmodi caſibus conſulere voluerunt vniuerſali periculo, & indemnitati ipſarum Monialium, permittentes idcirco eas clauſuram relinquere, & alio commigrare, ſeruatis cautelis, & conditionibus ab ipſiſmet Pontificibus indictis. In harum cauſarum igitur recenſione, ſi magnum incendium exceperis, plura poſſunt à Medicis Canoniſtæ percontari, & plura ab ipſis Medicis animaduerti.

Cum ergo de incendio non videatur quicquam à nobis peculiariter dici poſſe, illud tantum per tranſennam cum Canoniſtis aduertamus, quod 3 cum intentio ſummorum Pontificum in permiſſione exitus à clauſura ipſis monialibus fuerit cura vniuerſalis ſalutis ipſarum, vt fuga ſe ab imminentibus vitæ periculis eximerent, non ſolum ad incendium ſeſe reſtrinxiſſe illos dicendum eſt, ſed incendio pro exemplo vſos eſſe, ac voluiſſe hanc permiſſionem in alia quacunque ſimili cauſſa locum habere, vt ſi fluminis inundatio monaſterium obruere minaretur, aut ipſius monaſterij ſumma ruina immineret, aut militum hoſtilium incurſus, aut aliud quid ſimile. Reliquum igitur eſt, vt de peſte tantum, & lepra nobis ſermo inſtituendus ſit.

Sed ante omnia videndum primò eſt, quid ſit clauſura, vt conſtet de quanam re verba faciamus. Bonaccin. *de Clauſur. quæſt.* 1. *punct.* 2. *n.* 1. eam ſic definiunt, Clauſura eſt locus, intra quem moniales 4 ſiſtere debent, & à quo egredi nequeunt ſine violatione præcepti, aut etiam voti. Nos magis conciſam definitionem aſſeramus dicendo, Clauſuram certum locum eſſe, ex quo moniales egredi, & in 5 quem externi ingredi ſine peccato non poſſunt. vel clauſuram eſſe illud monaſterij ſpatium, quod monialibus egreſſum ſub pœna violationis voti & externis ingreſſum interdicit ſub pœna peccati. quibus definitionibus non abſimilem affert Gibaldin. *de clauſ. diſſ. quæſt.* 1. *cap.* 2. §. 16. *num.* 29. moniales ergo ex voto hanc clauſuræ perpetuo adſtringuntur, neque vlla quantumvis grauis, immo grauiſſima ex cauſſa eam violare poſſunt, aut deſerere, etiamſi de vitæ negotio ageretur, niſi cauſſa ejus naturæ ſit, vt vniuerſus monialium cœtus ex ea periclitetur, quaſi ſi eſſet magnum incendium, epidemia, & lepra talis nulla alia cauſſa, quæ tantum particularem ſalutem reſpiceret, ſufficiens eſſe poſſit ad mouendum in ſuo tolore Pontificum conſtitutionibus, vt monialis a clauſura ſeſe eximere poſſit: quod ſi aliqua ex

monialium extu morbum aliquem lethalem patetetur, qui non posset nisi extra clausuram curari, tunc egebit hæc speciali Pontificis derogatione, & dispensatione; neque enim extendi potest permissio ex causa vniuersalis salutis facta ad salutem particularem, vt alias vidimus factitatum, & signanter in monialibus Gregorij XIII. de quibus alias. Vndè in præsenti nostræ partes sunt, vt de causis à Pontificibus propositis pro clausuræ relaxatione ad ipsorum mentem differamus; ante tamen discutere operæ pretium est, verum clausura humanæ salutis sit, aut possit esse noxia, & videtur prima fronte, quod non possit esse, nisi summe noxia, quia homines nulla alia re magis libere ad tuendam salutem frui debent, quam aëre libero, & aperto, ac vario pro temporum, & hominum conditionum, & ætatum ratione; at clausuræ aër, cum vniformis semper sit, huic temporum, conditionum, ætatum, aliarumque rerum varietati maximopere contrariatur, vt patet, & si quidem æstate frigidiusculus aër vtilis futurus est, si aër clausuræ erit calidior, non poterit esse nisi nocuus; & sic de singulis, vndè mirum non est, si in clausuris monialium tam frequenter infirmitates conspiciantur longæ, & contumaces, & quæ à cæteratum infirmitatum more tantopere deuiant, vt eas potius supranaturales causas, quam naturales habere dixeris; quæ non solum naturalibus remediis non cedunt, sed iis potius irritantur, & augmentum sumunt, & tamen hæ ipsæ infirmitates extra clausuram aut non tantopere miseras ægras affligerent, aut certe facilius, commodius, ac citius curarentur, cum summum remedium in hujusmodi morbis sit, cælum mutare, quod monialibus ex legis clausuræ rigore denegatur, cuique notum sit, & à medicis comprobatum, vt ex Celso habetur *lib. 1. suæ Med. cap. 3.* pessimum cælum esse, quod ægrum fecit, certè deducendum hinc recte videtur, quod cum sæpissime ex ipsius clausuræ angustia plures ex monialibus in prænominatos morbos incidant, clausuram esse illis exitialem, vt experientia comprobatur. Quæ tanto magis attendenda videntur, quanto solutio clausuræ, vt toto discursu euidenter patebit, nunquam permissa censetur in gratiam particularis salutis, cum nulli moniali liceat ob morbum aliquem, ex quo etiam certo periclitetur, nisi à clausura exeat, clausuram deserere, neque comprehenditur hujusmodi casus sub Pontificum dispensatione, quæ in tantum habet locum, in quantum morbus alicujus particularis, potest redundare in damnum vniuersale, vel scandalo, vel communicatione ejusdem morbi ob contagium, & idcirco non indifferenter in omni morbo etiam lethifero, & qui non nisi extra clausuram curari posset, constitutio eorum locum habet, sed tantum vbi habeat adjunctum contagium, & cum contagio aut notabile scandalum, aut vitæ periculum cæteratum, & idcirco Lepra tantum, & Epidemia nominantur, quia & ab vtraque, & ab alterutra & communitatis periculum à contagio, vel ab eodem contagio notabile scandalum excitatur. Quantum autem ad particularem alicujus salutem, si clausura soluenda est, noua Pontificum dispensatione opus est, vt visum est in monialibus Gregorij XIII. & forte in alijs: nobis satis est, quod ex rigore legis ipsius clausuræ nulla habita sit ratio salutis particularis in ejus solutione, sed tantum salutis vniuersalis. Quibus sic stantibus dicendum videtur, clausuram esse humanæ vitæ minus

6 accommodam, immo esse summè noxiam, præsertim cum tam rigide imposita sit, vt neque ex causa certissimi periculi mortis tolui possit, nisi ex speciali Pontificis derogatione, quæ tamen minus frequens futura esset ob frequentiam hujusmodi casuum, ità vt forte inanis euaderet prædictæ legis clausuræ rigor, qui non nisi in maximum virginum, earumque salutis præjudicium imponitus videtur.

Verumenimverò his non obstantibus, serio videtur dicendum, Clausuram nihil habere in se vnij contra Virginum Deo dicatarum salutem, immo posse esse summopere, & vndequaque proficuam; ipsa enim priuatio libertatis actionum, & fruendi aeris externi varietate pluribus, & secundum plurimum vtilis est, quia natura nostra quantum summopere lædituir à mutationibus in contraria, tantopere proficit ex assuefactione victus cuidam rationi vniformis, & mutationibus non subjecti, quam quidem veritatem tam euidenter in ipsis religiosis, tam viris, inquam, quam fœminis conspicimus, & experientia perenni comprobamus, vt ad hoc alias probationes adducere inanis omnino opera videatur. Nec quicquam refert, quod aliquæ peculiares virgines in clausuris infirmitatibus tententur, quales superius commemoratæ sunt, nam præterquam quod illis hoc ex vitio clausuræ non accidit, quia etiam extra clausuram isdem morbis affligerentur, vt aliæ virgines, & mulieres clausura non detentæ affliguntur, dato etiam quod ex clausuræ vitio id fieret, non idcirco esset dicendum, clausuram esse noxiam, satis enim est, si pluribus, & secundum plurimum sit salutaris, & ex natura sua non sit noxia, quia quæ ex naturæ præscripto contingunt in pluribus, & secundum plurimum eodem modo contingunt. Vnde corruunt quæcunq; ex aduerso adducuntur ad conuincendum, clausuram corporeæ saluti esse noxiam, cum quotidiana experientia id falsitatis manifestè conuincat, ex centum enim Monialibus vix vnam, aut alteram offendes similibus morbis tentaram; quinetiam in nullo hominum genere obseruabis homines vitam in longius protrahere, quam in religiosis mulieribus, quæ clausura detinentur. Hinc vero factum puto, vt Pontifices in suis constitutionibus non curauerint licentiam deferendi clausuram relaxare ob particularis alicujus Monialis salutem recuperandam, nam à spiritu sancto edocti cognouerunt, primò non habere clauturam hoc in se vitium, vt de se, & ex sui natura tales morbos procrearet, aut foueret, ita vt non nisi clausura relaxata curari possent, vix enim, ac ne vix quidem hic casus in morbis maximè lethalibus dari potest; licet non negem dari morbos, qui mutatione Cæli sanarentur, & in quibus forte necesse sit, dimittere Monialem à clausura, sed hoc non fit ex vitio clausuræ, sed ex natura ægrotantis, aut morbi, qui aliud cælum pro sua cura exposcit, vt etiam extra clausuram vsurpent, nam Phthysicos, Hecticos, Hydropicos, & alios id genus infirmos mutatione Cæli maxime curamus. Denceps satis viderunt iidem Pontifices, quod etiam dimissis ægris Monialibus à clausura non poterat ex hoc certa salus ipsarum expectari; quis enim ex Medicis id certo promittere audet? Itaq; incassum relaxabant Pontifices clausuræ rigorem, vbi nulla certitudo salutis ex hac relaxatione promittebatur: ex quibus videtur concludendum omnino, quod cum clausura nullo modo sit noxia corporeæ Monialium saluti, nouerunt, nec debuerunt Pontifices ejus rigorem mollire, aut rela-

relaxare respectu particularis alicujus salutis, sed tantum respectu salutis vniuersalis, cujus respectu & incendium primò magnum contiderarunt, & deinde duas morborum species, nempe Epidemiam, & Lepram; circa quas primò obseruandum, Epidemiæ nomen accepi à summis Pontificibus pro vera peste, vt facile demonstrari potest, inconcussa permanente ea propositione, quod in omnibus casibus, propter quas idem Pontifices permiserunt Monialibus exitum à clausura, præoculis habuerunt commune totius monasterij bonum, & vniuersi cœtus ipsarum Monialium salutem, idcirco non simpliciter in quolibet incendio hanc permissionem voluerunt habere locum, sed tantum in magno, in quo vel omnes, vel major ipsarum pars perire posset. idem etiam de Epidemia, & Lepra est dicendum: nam Epidemia, hoc est, vera Pestis, propter contagium, & vitæ periculum, cui subijciebatur vniuersus cœtus Monialium, visa est justa caussa deserendi clausuram, sic etiam & Lepra; sed hoc periculum immineat tantum in vera peste, non autem in simplici Epidemia, ergo Pontifices de vera peste loquuntur non de simplici Epidemia. Est autem pestis morbus Epidemialis, seu Popularis vt plurimum, & secundum plurimum exitialis, ac malignus; Epidemia vero morbus est popularis vt plurimum, & secundum plurimum salutaris, ac benignus; vt cum Galen. *in lib. de vict. rat. in Acut. comm.* 1. *tex.* 9. omnes Medici fatentur. Ratio autem hujus differentiæ est, quia in Peste prædominatur aëris infectio, & ab ipso aëre contagium cum qualitate maligna, venenosa, & deleteria, in Epidemia vero prædominatur aëris infectio, & contagium ab ipso aëre absque vlla malignitate, aut qualitate venefica. Modo si dicamus Pontifices Epidemiæ nomen accepisse in sua simplici acceptione, hoc est pro morbo populari non maligno, nec venefico, sequeretur maximum inconueniens, nempe quod permitterent clausuræ relaxationem absque legitima, & sufficienti caussa, cum non possit esse sufficiens, & legitima caussa deserendi clausuram, cui ex voto Moniales obligantur, morbus, qui cum periculo vitæ non sit conjunctus, etiam si esset contagiosus, & non omni ex parte leuis; si sic enim esset, cum aliquando Epidemia producat febres Tertianas, Quartanas, Scabies, capitis dolores, & alios id genus morbos à periculo immunes, sequeretur etiam in his habere locum permissionem exeundi à clausura, quod non est dicendum, sed concludendum omnino est, Pontifices accepisse nomen Epidemiæ pro vera, & legitima peste, hoc est pro morbo pestilentiali maligno & contagioso, sic enim jure optimo licere debet Monialibus ad euitandum vitæ periculum, quod illis ex contagio imminet, deserere clausuram, vel infirmam ejicere, nam tunc contendum, caussam esse Legitimam, quando adest hoc periculum vniuersalis salutis, quo absente caussa non est amplius legitima; & id ipsum confirmatur ex verbis constitutionis Bonifacij Octaui ibi, Nisi forte tanto, ac tali morbo euidenter aliquam earum laborare constaret, quod non posset cum alijs absque graui periculo, seu scandalo commorari; quæ verba afferens, & declarans Gibaldin. *de Clauf. cap. 6. §. 1. num.* 1. dicebat, Itaque solam caussam egrediendi Bonifacius jure dixit esse morbum, cui intra monasterium sine aliarum periculo, & offensione remedium afferri non potest, vnde idem Gibaldin. *in princ. prad.* §. 1. 1. formans vniuersalem in hac re doctrinam determinauit, dicendum esse, exitum è monasterio permittendum esse Moniali propter ineuitabile aliarum periculum ex ejus cõmoratione. Attenditur ergo semper in hac permissione salus communis, quæ periclitatur ex contagio, non autem particularis. Quod si sic est, non video, quanam ratione tueri possimus, Pontifices nomine Epidemiæ hic non significasse veram pestem, vt existimat idem Gibaldinus: nam duo concurrere debent in Epidemia ad hoc, vt sit justa caussa, ac sufficiens dimittendi Monialem à clausura, primum quod sit contagiosa, vnde sanis immineat periculum contrahendi eandem infirmitatem; secundum, vt sit pernicriosa, maligna, & cum manifesto vitæ periculo, vt clarè elicitur ex verbis Bonifacij VIII. quamobrem his sic stantibus fateri cogimur, Epidemiæ nomine à Pio V. intelligi morbum communem contagio, & periculo insignem, at si hic morbus Pestis vera non est, quid tandem erit vera Pestis? hæ enim duæ conditiones nulli alteri morbo conuenire possunt, nisi pesti, dummodo cum his etiam communis sit, & Epidemicus; eo ipso enim, quod morbus communis, & Epidemicus habebit secum contagium, & prauitatem, seu venenositatem erit Pestis. Nec multum moror, quod Pontifex vsus sit nomine Epidemiæ, cum posset alias vti vero, ac legitimo nomine pestis, quia non omnino extra consuetudinem videtur locutus, cum pateat, Medicos nonnullos etiam pestem Epidemiæ nomine comprehendere, quod testatur quoque ex Iurisconsultis Tiraq. *lib. 1. de Leg. Connub. par. 15. num.* 47. & ex Medicis Conciliat. *diff. 94. verf. Propr. 1. Inf.* licet falso ad hoc ab ipso Tiraquello nonnulli ex Medicis citentur, id tamen id præstitisse constat nonnullos Practicantes non infimæ conditionis, vt Valesc. ab ipso Tiraq. *citatus lib. 7. Philon. cap. 1.* Sanonatol. *de febrib. cap. 9. & alij*, quos recensere non vacat. sed vt sese res habeat, dummodo demus, Pontificem hic nomine Epidemiæ voluisse significare morbum communem, contagio communicabilem, ac pernicioſum, ego nihil moror, vtrum hunc, ac talem morbum veram pestem, an alio nomine appellemus, certum illud est, quod cum periculum ab hoc morbo imminens debeat esse graue, & vitæ insidiari, non satis erit, quod ex hoc morbo sanæ Moniales contrahere possint contagium, nisi vna cum contagio ponatur vita earum in euidenti, ac manifesto periculo.

Sed vt ad illud redeam, vnde digressus sum, dico iterum, atque iterum permissionem exeundi à clausura, vel ejiciendo infirmas, vel permittendum id ipsis sanis, semper factam respectu vniuersalis salutis, quia nunquam videtur, manentibus in suo robore Pontificum constitutionibus, habere posse veritatem id, quod censent nonnulli, & signanter Nauarra, & post ipsum, & alios Canonistas Sebastian. de Soto *in libell. de Infirmit. ob quas Moniales ex clausura dimitti possunt*, nempe Pontificum dispositionem respicere etiam particularium Monialium salutem, vnde volunt, eam extendi ad nonnullos alios morbos, qui non possint intra ipsam clausuram curari, & qui tantum vnius particularis infirmæ saluti insidiantur, non autem cæterarum Monialium; nam hoc esset aperire nimis amplam portam huic licentiæ, ac indies cogerentur superiores dimittere Moniales à clausura ob morbos ab ipsis recentiores; nam vix monasterium aliquod ot-

fendes, in quo vna, aut altera Monialis similibus morbis affecta non reperiatur, vt est Hectica, Phthysis Epilepsia, Cancer, Melancholia, Scrophulæ, qui morbi signanter ab ipso Sebastian. de Sot. nominantur, ac pro talibus judicantur, vt præbeant legitimam causam dimittendi Moniales à clausura; at ego illud inculcare nunquam desistam, nihil omnino cum constitutionibus Pontificis habere commune particularem alicujus Monialis salutem, neque vnquam hoc Pontifices habuisse in mente; & si quidem justa causa alias videatur deferendi clausuram alicui Moniali ob propriam salutem recuperandam concedenda, hæc nullatenus dictis summorum Pontificum constitutionibus inniti potest, sed egebit semper noua viuentis Pontificis dispositione, vt alias dixi.

Cæterum à veritate omnino abest id, quod Bonaccin. *loco supra cit. num.* 2. dicebat, nempe, pro Epidemia intelligi in ipsis Pontificiis constitutionibus morbum contagiosum, qui alios inficere solet, vt est Pestis, morbus Gallicus, morbus sancti Lazari, ignis sancti Antonij, & similes, nam hic Canonista accipit morbum contagiosum pro Epidemia, & vnum cum alio confundit; in tantum enim morbus aliquis dicitur Epidemia, in quantum vniuersalis est, & communis, ac populariter vagatur, hoc enim significat Epidemialis, at vero nec Lepra, nec morbus Gallicus, neque alij quidam morbi à Bonaccin. recensiti populares sunt præter Pestem; non possunt ergo comprehendi sub nomine Epidemiæ.

10 Verumenimverò de Lepra dubitari poterat, an bene judicatum sit, eam esse justam causam deferendi clausuram, & re[illegible]o dubitandi est, quia Lepra non videtur morbus, qui sit adjunctus vitæ periculo saltem euidenti, ac præsentaneo, vt pestis; est enim Lepra cutis infectio, cum qua multos videmus ad plures annos perdurare, absente ergo vitæ manifesto, ac præsentaneo periculo, non videtur cum peste posse pari passu procedere, ita vt tanquam ipsa pestis debeat esse justa causa deferendi clausuram. secundò Lepræ contagium lente procedit, neque illico occursantes, neque tam facile inficit; vt contagium à peste emanans, immo quemadmodum pestis contagium ob aëris conditionem disponentis corpora ad illud facillime contrahendum difficillime euitari potest, ità contagium a Lepra emanans facillime euitatur, nulla præsente causa disponente corpora ad illud suscipiendum, vnde videmus ex Lepra vix vnum, aut alterum lente, & longo tempore, ac ex longa conuersatione cum Leproso infici, ex peste autem plures illico, & nulla interposita mora infirmari ob magnam contagij actiuitatem, & dispositionem introductam in corpora ab aëre infecto. Tertiò Lepra curari potest etiam in clausura, etiam absque susceptione contagij per ipsos sanos, si infirma sequestretur, & ejus conuersatio, & occursus à sanis euitetur, si ejus pannis, & vtensilibus aliæ abstineant, aliisque necessarijs cautelis vtantur. cum ergo curari possit Lepra intra clausuram absque aliorum periculo, non videtur sufficiens causa deferendi clausuram. Dicendum tamen est, plura esse Lepræ genera, sed duo præcipue, vt Medici omnes fatentur, & ego alias in hisce quæstionibus refutatus sum, & ex Fracastorio, quem ego etiam ad hoc adduxi, & ex nonnullis aliis refert Euaristus *de Cleric. diffugiis* 1. §. 5. *num.* 30. vnum quidem nomine Lepra insignitum, & est scabies humectiua, siue scabies quædam ferina, & contumax cum nonnullis aliis conditionibus alias enarratis demonstrantibus morbum jam excelluisse scabiei limites, & in Lepram fuisse conuersum. aliud nomine Elephantiasis insignitur, & est vera legitima, & consummata Lepra. Ergo præterquam quod falsum est, Lepram non esse morbum cum vitæ periculo, si de vera Lepra loquamur (cujus signa attuli titulo superiori hujus libri *quæst.* 21. *à num.* 2. *ad seqq.*) cum hæc cancer sit vniuersalis, carnes ipsas ad ossa vsque depascens, ac rodens, quousque hominem licet aliquando lente, consumat, habet insuper cum se horrorem, & contagium adjunctum, vnde non solum respectu particularis personæ, quæ Lepra detinetur, licentia exeundi à clausura impetrari licet (quamquam hic particularis respectus in hoc negotio in consideratione non habeatur) sed respectu totius cœtus Monialium, & publici interesse, ne aut ab infecta tanæ inficiantur, aut ob horrorem in alias non contemnendas infirmitates labantur. Itaque Lepra ejus generis, quod diximus, erit sufficientissima causa dimittendi Moniales à clausura, quinimmo vno ex capite magis vrgens causa ad hoc videtur Lepra, quam Pestis, quia licet pestis habeat 11.
secum magis præsentaneum periculum, cum peste affectæ paucorum dierum spatio vitam cum morte commutare soleant, tamen aliquando tam præceps est remediorum occasio, vt antequam de exitu à clausura quicquam determinetur, pestis jam communicata sit, quibus communicabilis erat, vel ejus impetus cessauerit; nam interdum vis ipsius pestis quasi pertransiens flamma momento regiones inficit, & momento desinit, licet non semper idem eueniat; at Lepra dando semper inducias non permittit exitum à clausura futurum inanem, quia vel quod ejiciantur infectæ, vel quod sanæ exire permittantur, euitatur semper ipsa vis contagij, contra quam vsueniat in peste, in qua ipse exitus à clausura, & loci mutatio sanis pletumque est exitialis, quia ob aëris contrarietatem in morbum labuntur, vt inferius clarius demonstrabo.

Sed cum dictum sit, Lepram ob contagium simul, & periculum dare justam causam Monialibus, vt impune exeant à clausura; de Peste jam hæsitare vlterius aliquis posset, verum vt sit justa causa relinquendi clausuram, requiratur, vt sit contagiosa, an sufficiat ipsum periculum certum, & euidens mortis ex ipsa maligna Pestis natura imminens; & quia hæc quæstio ex mea sententia est maximi momenti, primò nonnulla præmittenda, quæ non ita omnibus, & singulis extra artem Medicam patent; immo quæ à communi opinione tantopere elongantur, quantopere, ni me mea fallit opinio, ad veritatem proximius accedunt.

Sciendum igitur, veram Pestem semper, & quan- 12.
docunque ab aëris corruptione dependere, neque fieri vllo modo posse, vt ab alia causa possit immediate originari, quod satis superque probaui *lib.* 3. *harum Quæst. tit.* 3. *Quæst.* 2. *num.* 21. *& seqq.* vnde falsissima est vulgi persuasio, credentis eam semper à contagio originari, quæ falsitatis persuasio maxime conuincitur ea ratione, quod qui primi Peste infectuntur, per contagium non inficiantur; certum enim est, aliquos primò Peste præhendi absque eo quod cum aliis Peste infectis vllo modo versati fuerint, aut pestilenti alterius exhalatione, aut tactu alicujus rei Pestis infectæ, ac contaminatæ infectionem contraxerint, sed ex propria corporis dispositione ad contrahendam, & susci-

ſuſcipiendam putredinem ex peſtilentis aëris inſpiratione. Si ergò Peſtis incipit ſine contagio, abſque contagio quoque poteſt vigorem, & augmentum accipere; nam vt primi illi infecti à ſola aëris peſtilentis inſpiratione ſunt infecti, ſic alij permulti eodem modo infici poſſunt; ac certè, ſi 13 liberè meam ſententiam licet proferre, credo contagium eſſe minùs multò efficacem cauſſam ipſius Peſtis, quàm vulgo credatur, cùm apertiſſime pateat, quòd maximè vigente Peſte, & ad ſtatum producta, ſenſim ad declinationem peruenit, tandemque omninò ceſſat, quod contrario omninò modo deberet ſuccedere, vbi Peſtis ex contagio dependeret, & contagium eſſet vera, ac potiſſima cauſſa Peſtis; nam tunc maximè vigere deberet Peſtis, cum maximè viget ejus cauſſa, & majores vires ſortitur, ſed in ſtatu ipſius Peſtis maximè viget contagium, ergò non ſolùm Peſtis in ſtatu non deberet vllam habere declinationem, ſed magis magiſque augeri abſque eo quod nunquam ſperari poſſet declinatio: quia tunc maximè viget contagium, cum plura individua ſunt infecta, ſed in ſtatu plura individua reperiuntur infecta, ergò tunc magis viget cauſſa Peſtis, & tunc deberet Peſtis indies augeri, ac nunquam deberet tendere ad declinationem; at contrà euenit, quia vigente Peſte, & ad ſtatum perducta, tandem non ſolùm non creſcit, etiamſi tunc magis vigeat contagium, ſed ſuam vim amittit, & declinat, ac denique omninò ceſſat, vndè non poteſt contagium eſſe cauſſa ipſius Peſtis, neque ea à contagio originatur, neque ab eo in tantùm foueatur, vt etiam eo maximopere vigente, non omninò ceſſet.

Adde his, quòd non ſolùm tunc maximè augeretur, & majorem vigorem acciperet Peſtis, cum plures inficiuntur, ſed, vt dixi, non daretur vnquam locus declinationi, quia cauſſa ſemper major in horas, & in momenta fieret. Dices autem terminari ob diligentiam, quam adhibent ipſi populi, vt ſe à contagio præſeruent, ſed præterquam quod quantò majus eſt contagium, tantò plures homines ad hoc vt ſani præſeruentur, neceſſarij ſunt in curatione ægrorum, vndè tantò plures inficiuntur; quid dicendum de illis Peſtibus, in quibus nulla hujuſmodi diligentia adhibetur? An non conſpicimus, morbillos, & Variolas peſtilentes interdùm vagari, & plurimos pueros interimere, qui tamen morbi ceſſante aëris corruptela, ex qua originem trahunt, vndequaquè ceſſant; immò & Peſtes Brutorum ſine vlla cuſtodia tandem terminari obſeruamus. Sed circà hoc ſermonem in longius protrahere, tempus non permittit, illud tantùm certiſſimum eſto, quod ſuperius firmauimus, Peſtem poſſe dari 14 ſine contagio. Itaque ſtante hac rei veritate, dubitari poteſt, vtrum vigente Peſte ſine contagio, ſit juſta cauſſa, vt Moniales ſanæ, ne contaminentur, aut infirmæ, nè aliàs contaminent, relinquere poſſint clauſuram, & ratio dubitandi eſt, quia periculum contrahendi Peſtem imminet ſanis à contagio, quod ab infirmis communicatur, quod vt euitetur, conceditur ſanis deſerere clauſuram, niſi infectæ ejiciantur; vbi ergò contagium non adeſt, ceſſat periculum, & ceſſante periculo, ceſſat legitima cauſſa relinquendi clauſuram. Si mihi igitur Medico licet ex mea arte quid ſentiam proferre, diſtinguendum videtur, ac dicendum, quòd Peſtis vel eſt ſine aëris corruptione (quòd quidem ſecundùm vulgarem opinionem euenire poteſt) vel eſt cum aëris corruptione, in primo caſu non liceret Monialibus exire à clauſura, nullo imminente ipſis periculo à contagio ex infectis ſuſceptibili, neque à contagio ex aëris corruptione exſpirante, in quam ſententiam inclinat Gibaldinus *de Clauſ. cap.* 6. §. 4. *num.* 10. licet mordicùs tueatur eorum ſententiam, qui negant Peſtem dari poſſe ſine contagio. In ſecundo caſu, dummodò expediat, liceret exire, licet enim nullum periculum imminear à contagio ex infirmis contrahendo, imminet tamen à contagio ipſius aëris infecti, quod periculum euitare permittitur etiam fuga; ſed vtrum hoc tutum ſit, poſtmodum decernendum. Ex quibus eliciendum, quòd cum de contagio verba fiunt, illud, cum duplex ſit, 15 dupliciter accipi poſſe, vel pro communicatione morbi à perſonis, aut rebus infectis, vel pro communicatione ab ipſo aëre infecto; ſed quemadmodum illud euitari poteſt, ita hoc eſt penè ineuitabile; quamobrem vulgi opinio fallax omninò eſt putantis, Peſtem ſemper dependere à prima ſpecie contagij, nam contra ſemper dependet à ſecunda, nec vera Peſtis vi quam dari poteſt, vt toties inculcaui, quæ ab hoc dependentiam non habeat.

Cæterum circà Lepram, & alios quoſdam contagioſos morbos, vt peculiariter eſt Phthiſis maligna 16 conſiderari poterat, vtrum magis expediat, infectas à monaſterio ejicere, an permittere ſanis, vt à clauſura exeant, & ratio dubitandi eſt, quia hujuſmodi morbi contagioſi primæ claſſis, tam magni ſunt ex adjuncta inſigni putredine, vt ſui contagij ſeminium non ſolùm perſonis, & propriis veſtibus, ac tegumentis communicent, ſed etiam ipſis domorum parietibus; quod non ſolum patet ex cautela, qua vſa eſt Lex vetus, vt habetur *Leuit. cap.* 13. in mundandis habitationibus, & ipſarum domorum parietibus Lepra infectis, hoc eſt, vt credo, intrà quos commorari fuiſſent Leproſi (licet *Valleſ. de ſacr. Philoſoph. cap.* 20. aliter ſentiat) ſed etiam ex Galeni dicto *lib.* 1. *de differ. Febr. cap.* 3. Itaquè incaſsùm ejicientur infectæ remanente contagij ſeminio, ac fomite in ipſa habitatione, & in cellarum parietibus, ex quo facilè ſanæ infici poſſent; tutiùs ergò videretur permittere ſanis à clauſura exire, quàm infectas ejicere. Videretur tamen alia ex parte potiùs dicendum contrarium, quia infectio communicata habitationi, atque ipſis habitationis parietibus poteſt facilè emundari: nam ea infectio non eſt vniuerſalis, ſed particularis vnius tantùm cellæ, in qua frequentiùs ægra commoratur, & in qua dormire conſueuit ex perenni exhalatione putrida ex ejus corpore exſpirante, quæ ipſis cellæ parietibus hærere ſolet, & niſi emundentur, poteſt ibi commorantes inficere, ſed hoc non poſſet habere locum in peſte, in qua plures vno eodemque tempore inficiuntur, neque tutum eſt, eas è monaſterio ejicere; quia euidentiſſimæ, ac certiſſimæ mortis periculo exponerentur, ſed de hac re inferiùs, Deo permittente, plura addenda.

SVMMARIVM.

1 *Permiſſio Pontificum facta Monialibus, vt exire poſſint à clauſura, reſpicit tantùm vniuerſalem ſalutem, non particularem.*

2 *De Iure naturali vnicuique licet propriam vitam ac ſalutem tueri.*

3 *Non videtur ſufficiens cauſſa exeundi à clauſura Lepra, vt Peſtis.*

4 *Causa, ob quam licitè exire possit à clausura, non est sufficiens, nisi respiciat salutem vniuersalem.*

5 *contagium non est vnius, ejusdemque speciei respectu periculi, neque respectu efficacia.*

6 *Pestis ex communi sententia habet summam vim contagij.*

7 *Nullus morbus dari potest ità similis Pesti, qui possit vt Pestis sufficiens causa esse deferendi clausuram à Monialibus.*

8 *Pestis particularis, an sit sufficiens causa exeundi à clausura; & resoluitur negatiue. num seq.*

10 *Lepra suum contagium lentè communicat.*

11 *Morbi Lepra similes, ex quibus putant aliqui dari justam causam relinquendi clausuram, quorum sententia confutatur num. seq. & restringitur ea opinio num. 13. & multò magis num. 14.*

15 *Nauarra, & aliorum opinio reprobata, & num. 16. 17. 18. 19.*

20 *Nullus alius morbus præter pestem, & Lepram potest dare justam causam exeundi à clausura ipsis Monialibus manente in suo robore constitutione Pontificum.*

Vtrum præter Pestem, & Lepram alij morbi sint justa causa exeundi à clausura.

QVÆSTIO II.

COntrouersa est hæc Quæstio inter Canonistas, volentibus nonnullis, non posse extendi permissionem exeundi à clausura ipsis Monialibus ob Pestem, & Lepram factam ad alios quosdam morbos, & casus, qui non habent cum Peste, & Lepra vnam, eandemque naturam, contrà sentientibus aliis, ac volentibus omnem morbum, qui habeat vitæ manifestum periculum, neque possit intrà clausuram, sed tantùm extra curari, esse justam causam, vt Monialis possit à clausura dimitti.

Præcipuum fundamentum Priorum est, quòd 1
hæc permissio à Pontificibus facta, respiciat tantùm vniuersale Monialium periculum, & non particulare hujus, aut illius personæ, vt multoties inculcat Gibaldin *de Clausura cap. 6. in prin. & singulariter §. 1. num. 4.* & alibi; vndè quia tam Pestis, quàm Lepra possunt inficere omnes Moniales sanas ob cuidens, ac certissimum contagium, quod ab vno subjecto in aliud communicatus, vtraque causa existimata est justa, ac legitima, vt licitè sanæ possint relinquere clausuram, vel infirmas dimittere, non vt ipsæ curentur, neque enim particularis salus hic est primò intenta, sed ne aliæ inficiantur. Ac verum quidem est, quòd si qui morbi similes essent, qui respicerent communem Monialium salutem ob periculum contagij, essent & ipsi non minùs quàm Pestis, & Lepra justa causa existimandi exeundi à clausura modo, quo dictum est, aliàs autem non, quia in hac Pontificum indulgentia nulla habetur ratio particularis salutis alicujus personæ, cùm ea in gratiam tantùm salutis vniuersal s emanauerit.

Posteriores autem Doctores suam opinionem in eo fundarunt, quòd de jure naturali vnicuique liceat propriam salutem, ac vitam tueri, ergò vbi aliqua Monialis in certissimo vitæ periculo versaretur ob aliquam infirmitatem, ex qua nullo alio medio sanari posset, nisi exitu à clausura, licitum esse ei debet, non obstante voto, vt suam vitam tueatur, vitæ periculum effugiens, relinquere clausuram. Hujus opinionis fuit Nauarra de Regular. *comm. 4. num. 46. & in c. statuimus 19. quæst. 3. num. 49.* & alij relati per August. Barbos. *de Off. & Potest. Episc. Alleg. 102. num. 19. & seqq.* eandemque opinionem de recenti tuetur, & amplìat Sebastian. *Soto in Cor. tract. proprio de Infirm. ob quas Monial. exire possint à clauf. Propositione. 2. 3.* & 4. Priorem verò opinionem sequuntur, & tuentur plures, & ipse Barbosa loco *cit. num. 21.* Secundùm quam opinionem nulla causa relinquendi clausuram potest esse legitima, nisi respiciat vniuersale periculum, & sic conceditur à Pontificibus exitus à clausura ipsis infirmis, non vt ipsæ curentur, sed ne sanæ inficiantur, & periclitentur, quod succedere posset non dum ipsis à clausura infirmis.

Modò si hæc opinio vera est, vt veram ipse exi- 3
stimo, non tam facilè pronuntiandum esset de Lepra, quàm de Peste, quia Lepra nunquam suo contagio tam efficax causa esse potest contrahendi similem morbum, vt Pestis; non enim ejus contagium ità communicabile est de vno subjecto in aliud, neque tam ineuitabile est, vt contagium à Peste emanans secundùm communem hominum opinionem, atque idcircò non deerit qui firmare volet, hanc opinionem non esse vndequaque vetam, dum Pontifices pro causa legitima relinquendi clausuram admittunt ipsam Lepram, quæ videtur minùs respicere salutem vniversalem, ac fortè in hac indulgentia id sibi voluerunt, vt Monialis illa Leprosa propriæ saluti consulat, nam etiamsi contineretur in clausura, minùs periclitaretur vniuersalis salus, cùm, vt dictum est, ejus contagium neque de facili communicabile, & facilè euitabile sit. Et tamen his non obstantibus probabiliòr videtur prior sententia volens, causam relinquendi clausuram juxtà Pontificum dispositionem non esse legitimam, ac justam, nisi respiciat vniuersalem Monialium salutem, cujus tantum n odò rationem habuerunt Pontifices nihil omninò de particularium salute disponentes: nam non nego propositionem illam veritatem habere, quòd de jure naturæ vnicuique liceat propriam vitam tueri, sed dico non comprehendi id, quod pertinet ad salutem particularem sub hac dispositione respiciente salutem vniuersalem; aliàs nimis patens porta aperiretur exeundi à clausura, si propter salutem propriam tuendam vnicuique Moniali permitteretur exitus à clausura, nam etiam si dicatur hoc in tantùm licere, in quantùm nulla alia via daretur Moniali recuperandæ sanitatis, nisi exeundo à clausura; hoc non tollit, quin frequentissimè hujusmodi casus succederent, cùm nullum omninò monasterium existat, in quo non vna, vel altera, sed plures simul Moniales non reperiantur tali infirmitate grauatæ, vt in clausura permanentes nullo pacto curari possint, quæ tamen extrà clausuram facili negotio salutem recuperarent. Non ergò quicquam de hac particulari Monialium salute in suis constitutionibus determinarunt Pontifices, & idcircò quandocunque detur hujusmodi casus, vt Monialis ad recuperandam sanitatem, cogatur à clausura exire, tunc speciali indiget dispensatione, quia sub prædicta dispositione nihil de hoc determinatur. Quod reliquum est, quærendum videtur, an præter Pestem, & Lepram alij morbi

dentur

dentur ita alterutri ex his morbis similes, vt non minus quam illi possint judicari dare justam causam Monialibus exeundi à clausura. ego extra meum penitus non vagabor, si quicquam circa hoc proferam, cum ea tantum, quæ ad Medicum pertinent proponendo rem Medicam medice determinaturus tum, ac dicam primò contagium & quoad vim agendi, & quoad talatis periculum non esse vnius, ejusdemque speciei; nam morbi quidam contagiosi simul sunt, & periculum afferunt, alij vero periculo vacant. Item aliqui facillimè contagium communicant, ac promptissimè alij difficillimè, ac lente. Morborum etiam, qui cum periculo sunt contagiosi, alij sunt cum præsentaneo periculo, aut in longum protrahendo tandem tamen periculum afferunt. Morbi contagiosi sine periculo sunt scabies, & aliæ quædam cutaneæ infectiones, lippitudo, vel ophtalmia, scrophulæ, & si qui alij hujus farinæ sunt. Contagiosi cum periculo præsentaneo sunt Pestes omnes, inter quos etiam adnumerandi morbilli, & variolæ cum Pestis characterem habeat, nempe cum ab Aeris alteratione, & putrefactione originem habent. Contagiosi cum periculo, sed non præsentaneo sunt Phthisis, Hectica febris, Epilepsia, Lepra, morbus Gallicus. Morbi porro qui facillimè communicantur per contagium sunt in duplici differentia, nam alij communicantur facillimè à quolibet subjecto in quodlibet, & quacunque ratione, vt morbi vere pestilentes, alij communicantur tantum à certis personis in certas, neque indifferenter quacunque ratione, vt sunt Hectica febris, Phthisis, Cancer, & alij nonnulli, & ipsa etiam Lepra.

6 At vero Pestis habet secum, vt àjunt, tantam contagij vim, vt non solum communicetur à quolibet subjecto in quodlibet, sed etiam quacunque ratione, neque solum conversatione, & accubitu, ac tactu rerum infectarum, sed etiam visu, vt aliqui somniant, vnde & ex Iuuenibus in senes, ex viris, in mulieres, ex mulieribus in pueros, ex pueris in juuenes, & similiter ex quocunque in quemcunque transfertur. Sed hæc ex mea sententia non propter contagium communicabile ab infectis in non infectos euenire solent, sed propter Aëris putrefactionem disponentem promiscue quoslibet corpora ad ægrotandum, vnde vulgo in contagium culpa rejiciatur, si quis ægrum tetigerit, aut aliqua ad ægrum pertinentia tetigerit. Sed quomodocunque sit, necesse pro nunc est communiorem sequi opinionem. At vero Phthisis, Hectica febris, & si qui alij morbi his similes sunt, non tam facile communicantur à quocunque subjecto in quodlibet, sed prompte quidem communicantur ab iis, qui proiectiore ætate sunt in eos qui ætatis sunt teneriores, at ab iis in priores, nequaquam, nisi alias naturalem dispositionem ad talem morbum sortiantur. Lepra autem difficilius communicatur à senibus in ipsos juuenes, facilius in pueros, & facilius ab ipsis juuenibus in senes, & pueros, nec tamen ab omnibus transfertur indifferenter in omnes, sed in eos promptius, qui à Natura aliquam dispositionem sortiuntur ad talem morbum contrahendum.

His ita præmissis, cum de Peste nullum hactenus interueniat dubium, videndum, an aliquis alius morbus detur, qui eisdem conditiones habeat, quas habet Pestis, vt parem causam præbere possit Monialibus exeundi à clausura, & absolute dicendum,

7 nullum omnino morbum dari posse, nisi ipsa Pestis sit, qui cum Peste in hoc comparari posset; quamquam enim negari non potest, dari posse quosdam morbos, qui & parem vim contagij, & par etiam periculum, ac eandem perniciem secum habeant, vt Pestis, nunquam tamen habebunt causam vniuersalem, vt vera Pestis, & cæteri morbi pestilentes, nam illorum atque morbus habebit causam vniuersalem, & erit Epidemialis, inimulque contagio, & periculo erit datatus, erit vera Pestis, atque hic tantum judicatus est à summis Pontificibus dare justam causam Monialibus relinquendi clausuram, quia vniuersalis Monialium talis exponitur manifesto vitæ periculo, quod neque de Lepra, neque de Phthisi, neque de morbo Gallico, neque de alio quamuis contagioso, & periculoso morbo, nisi si nisi Epidemialis sit, verificari potest. Ex quibus deducendum, ex nullo alio morbo, præter Pestem, Moniales habere justam causam exeundi à clausura, quia talis morbus, qui habeat omnes Pestis conditiones, neque tamen Pestis sit, neque datur, neque dari potest.

Sed quid determinandum de Peste particulari? nam, vt ex Gal. & aliis dixi *lib. 3. hui. Quæst. Tit. 3. 8 quæst. 2. num. 5.* datur Pestis quædam particularis vnius domus, aut vnius monasterij, aut etiam partis cujusdam ipsius domus, aut Monasterij, vt passim à plurimis notatum est, & obseruauimus etiam nos ipsi non semel, & signanter præteritis annis vocati in Monasterio sancti Cosmatis de Vrbe, in quo Moniales habitantes in quadam certa Monasterij parte maligno quodam, ac vere pestilenti morbo sunt periclitatæ, cæteris incolumibus permanentibus. Circa infectionem ergo totius monasterij non esset dubio locus, quod liceret omnibus Monialibus exire à clausura, & sibi consulere ad euitandum certum, ac imminens mortis periculum; quod forte minori cum periculo fieret, quam vbi Pestis vniuersalis vigeret, & aër totius Ciuitatis, aut prouinciæ esset infectus, tunc enim, vt alias admonui, nulla causa magis præsentanea offertur ad contrahendam pestem, quam loci, & Aëris mutatio, non tantum inquam loci non infecti in infectum, & boni in malum, quam etiam infecti in non infecti, & mali in bonum. Vnde, vt liceret meum sensum patefaciam, Pontificum, & sacri Concilij Tridentini indulgentiam magis habere locum existimo in peste particulari ipsius Monasterij, quam in vniuersali. Majus dubium interuenire posset vbi Monasterij vna tantum pars esset infecta, vt in prænominato casu: nam etiamsi illico prompti adsit ad dubium respondeo, quod tunc non liceret Monialibus, à clausura exire, cum posset relicta parte infecta ipsius Monasterij, ad non infectam se conferre (modo id commode succedere posset), tamen hoc non redderet eas tutas ab imminente periculo, quia facile esset, vt infectio communicaretur etiam parti adhuc non infectæ, nam euenire vt plurimum solet, quod vna pars inficiat aliam. Itaque videtur dicendum, quod vbi periculum hujusmodi infectionis imminet, Pontificum permissio habere possit locum, alias vero nequaquam.

9 Sed adhuc de Peste particulare illud venit discutiendum, verum dato, quod vna tantum Monialis peste detineatur non quidem ex vitio Aëris, aut ex causa communi, sed ex mala proprij corporis constitutione, & ex causa particulari, vt non infrequenter fieri solet, liceat sanis aut eam ejicere, aut clausuram deserere; & ego quidem veris fundamentis innixus dicam, neutrum horum licere, quia

si quæ contagij vis imminet ex hac particulari Peste, nunquam tantam habet efficaciam, nisi à causa communi foueatur, vt propagari morbus per illud possit, & sanis communicari, præsertim si debitæ cautelæ adhibeantur; neque vnquam hoc potest, vt particularis Pestis vniuersalis euadat, nisi causa communis simul concurrat disponens corpora ad putredinem, & ad suscipiendum contagium; neque aliter sensisse Galenum existimauerim, cum dixit particularem Pestem fieri posse vniuersalem. id enim sibi voluisse illum dixerim, quod particularis Pestis concurrente mala Aëris dispositione fieri possit vniuersalis, cum impossibile alias sit, vniuersalem, ac communem morbum non habere vniuersalem, ac communem causam, vt notum est.

10 Quod ad Lepram attinet illud primò in mentem reuocandum, eam ex iis morbis esse contagiosis quidem, sed qui contagium lente communicant, & non cum præsentaneo periculo; tardus enim est ipse Lepræ motus, neque morbus is ex iis, est qui communicantur prompte à quolibet subjecto in quodlibet, & quacunque ratione inficiendi, sed vt plurimum à certis personis in certas, & communicatur magis per longam consuetudinem, cohabitationem, & conuersationem, & excipiendo exspirationem Leprosi, aut per vsum indumentorum, quibus indutus fuerit idem Leprosus. Ergo morbi, qui eandem naturam cum Lepra sortientur, nempe qui contagiosi eodem modo fuerint cum periculo vitæ, licet non præsentaneo, & cum quodam horrore, dabunt & ipsi legitimam causam vel ejiciendi infectam, vel exeundi sanis à clausura, attenta dispositione facta in constitutionibus summorum Pontificum.

11 Cæterum nonnulli Canonistæ vt Sanchez, Llamas, & Bonaccin. apud Gibaldin. *de Clauſ. cap.* 6. §. 6. *disquisit.* 1. *nu.* 35. & post hos Sebastian. *de Soto loco cit. propoſit.* 3. huic morbo similes faciunt, Cancrum vlceratum, Elephanthiasim (quasi differat à Lepra, cum tamen nihil aliud Elephanthiasis sit, quam vera Lepra jam confirmata, & Leonina dicta) Morbum Gallicum, Scrophulas, & Ophthalmiam: at vero, si hæc veritatem haberent, liceret his addere, multo rationabilius, Hecticam febrem, Phthisim, 12 Epilepsiam, & Melancholiam, sed hæc horum Doctorum sententia multas patitur difficultates, & videtur excedere limites permissionis à summis Pontificibus factæ ob causas tantum Pestis, & Lepræ, cum tamen non militent in prænominatis morbis conditiones, quæ militant in Peste, & Lepra, & quarum respecta moti sunt Pontifices ad eam permissionem concedendam. Sed videntur, quantum ego conjicio, Doctores supra nominatos non alicui tos Pontificum mentem, qui respiciendo tantum communitatem Monialium, & publicum ipsarum bonum, ac commune periculum, quod immunebat, cum sanæ possent ab infectis inici, concesserunt licentiam vel ejiciendi infirmas, vel exeundi à clausura ipsis sanis: at vero hi Doctores non solum exeundi volunt hanc licentiam vbi periculum est commune, sed vbi etiam est particulare, neque solum vbi adest periculum ex contagio, sed vbi imminet timor ex horrore, & tristitia, quam incutirent sanæ Moniales possent aspiciendo infirmas similibus morbis detentas, ac viterius, & in summa vult significanter Doctor ille de Soto, indulgentiam Pontificum esse extendendam ad omnem casum, in quo Monialis aliqua infirma ex morbo aliquo magno, ac periculoso, si aliter non posset sanari, quam exeundo à clausura. Veruenimuero non versamur in his terminis, nec quicquam meminerunt Pontifices, neque in mentem vnquam habuerunt tales particulares casus, qui, vt mea fert opinio, egerent noua constitutione, cum sub illa comprehendi non possint, quia quod concessum est in gratiam salutis vniuersalis non censendum concessum in gratiam salutis particularis. immo, vt alias dicebam, tales particulares casus non solum non habuerunt Pontifices in consideratione, sed neque habere debuere, quia tam ingentem portam aperuissent huic permissioni exeundi à clausura, vt indesinenter, ac singulis diebus, & horis Moniales licite possent à clausura exire, cum nullum omnino Monasterium detur, in quo hujusmodi morbi frequenter, ac indies non pullulent; & ideireo si quando hic casus detur, vt Monialis aliqua morbo aliquo magno, ac periculoso laboret, qui non possit intra, sed extra clausuram curari, egeat peculiari Pontificis dispensatione, cum non comprehendatur sub prædicta dispositione, quæ tantum in gratiam vniuersalis Monialium salutis emanauit. Restringenda ergo omnino, ac serio moderanda horum Doctorum sententia, & aliorum 15
si qui eandem habent opinionem, ac dicendum, Pontificum licentiam, ac permissionem in hac vniuersali dispositione habere locum tantum in morbis consimilibus Pesti, & Lepræ, non in aliis, nempe in morbis, qui contagio, & pernicie vniuersæ communitati, ac toti cœtui Monialium possunt esse noxij; hactenus tamen nullus alius morbus videtur ita similis Pesti, aut Lepræ, vt alterutrius conditiones omnes ad id necessarias sortiatur.

Lepræ quidem & contagio, & periculo si qui alius morbus similis & Phthisis, licet Lepra hoc insuper habeat, vt horrorem, & tristitiam intuentibus incutiat, & tamen cum pateat, vt supra diximus, Lepræ contagium non esse de facili communicabile à quibuslibet in qualibet personas, & non inficere quolibet modo, ac lente procedere, neque afferre præsentaneum periculum, videretur adhuc esse magis restringendam hanc permissionem, cum pos- 14
sint Moniales, necessaria cautela adhibita absque violatione clausuræ, & infirmam curare, & sese à periculo infectionis præseruare, quod facilè succederet, si à communicatione, cohabitatione, & consuetudine cum infecta abstinerent, ac maxime illæ, quæ majorem dispositionem præseferrent ad excipiendum Lepræ contagium, vt essent exempli gratia sanguineæ, melancholicæ, & atrabiliariæ, & quæ alias in vitæ curriculo cutaneis infectionibus fuissent subjectæ. Insuper ipsa infecta segreganda esset, & omnes sanæ ab ejus frequentata consuetudine prohibendæ. ipsa infecta autem munditie plurimum quoad fieri posset, vti deberet, interimque apris medicamentis esset curanda; ipsæque sanæ in victus ratione abstinere deberent à quibusdam cibariis noxiis, & ex quorum vsu facile infectiones cutaneæ colligeleunt, quoniquè vel infecta sanaretur, vel vitam cum morte communicaret, & sic absque violatione clausuræ possent saluti Monialium vniuersali consulere ii, ad quos pertineret, & in hanc sententiam descendit etiam Gibaldin. *de Clauſ. cap.* 6. *disquisit.* 1. §. 6. *conſect.* 1. *num.* 35.

Vt vero adhuc magis magisque conuincamus Nauarræ, & aliorum Doctorum opinionem quæ Pontificum permissionem nimis ampliare videtur,

exami-

examinemus morbos alios ab ipſis pro legitima cauſſa relinquendi clauſuram admiſſos, non ſecùs ac pestes, & lepra. Eos morbos dotari voluntis conditionibus nempè, quòd ſint adeò periculoſi, vt infirmæ certò morituræ ex iis ſint, niſi exeant à clauſura, etiamſi nullo contagio aliis monialibus nocere poſſint. Ita Nauar. *com.* 4 *de Reg. nn.* 49. qui ad ſuam opinionem robo randam Gregorij Decimitertij P. M. breue producit, per quod impertitur licentiam quibuſdam ſanctimonialibus, vt ob periculoſam quandam infirmitatem, quam patiebantur, exire poſſent ex monaſterio, & ad propriorum Parentum, vel conſanguineorum domum ſe conferre, ibique manere, quouſque ſanitatem integrè recuperarent. Sed huic Nauarræ rationi dicam (licet forte extra
15 tem meam ſit) particulare priuilegium, ſiue indultum vnius monialis non poſſe transferri ad totum cætum monialium, ita vt quod vni conceditur, omnibus conceſſum intelligatur. Non enim innititur conceſſio illa Gregorij XIII particulari cuidam moniali facta diſpoſitioni vniuerſali aliorum Pontificum, & Concilij Tridentini, nam non egebat monialis illa ſpeciali breui, ac indulto, vbi comprehenſa fuiſſet ſub vniuerſali diſpoſitione; ſed quia nunquam ſub tali diſpoſitione vniuerſali intelligendum eſt comprehendi reſpectum ſalutis particularis, oportuit, vt Pontifex ſpeciali breui pro illa moniali diſpenſaret extrùm à clauſura, vt quod ex vniuerſali illa conceſſione Pontificum, & Concilij non licebat, ex particulari Pontificis viuentis indulgentia liceret. Vndè palam eſt, quòd tunc Nauarræ aliorumque Canoniſtarum, & Sebaſtiani de Soto opi-
16 nio prævaleret, quando ſummi Pontifices, & ſacroſancta Tridentina Synodus reſpexiſſent particularem monialium ſalutem, ſed quòd hoc nullam habeat veritatem patet vlteriùs ex eo, quia incaſſum Pontifices pro legitima cauſſa relinquendi clauſuram admiſiſſent Peſtem tantùm, & Lepram, & erat inanis omninò hæc hujuſmodi morborum nominatio, vbi ad eorum exemplum cæteri etiam erant admittendi pro legitima cauſſa relinquendi clauſuram, maximè cùm licet eſſent periculoſi, tantoperè deficerent à natura peſtis, & lepræ; ac ſatis ſuperque fuiſſet, hanc conceſſionem ita impertiri, quòd liceret nempè monialibus ob periculoſum morbum, qui non niſi extra clauſuram curari poſſet, à clauſura exire, vt ſanarentur; ſed hæc conceſſio ſic facta nec vſquam reperitur; nec comprehendi poteſt ſub conceſſione facta ob peſtem, & lepram, quia morbi alij non habent eaſdem conditiones peſtis, & lepræ. Quòd ſi, vt dicebant, de jure naturali vnicuique licet propriam vitam, ac ſalutem tueri, atque hinc deducere volunt, quòd liceat moniali infirmæ, quæ aliàs curari non poteſt intrà clauſuram, ab ipſa clauſura exire, vt mortis periculum effugiat, videndum eſſet, an exitus à clauſura tam certam ſalutem afferret, vt de ea nullum interueniret dubium, aliaque nonnulla eſſent tunc conſideranda, quæ brevitatis cauſſa ſilentio inuoluam, cùm illud mihi ſatis ſuperque ſit, Pontificum permiſſionem factam fuiſſe tantùm reſpectu ſalutis vniuerſalis monialium, neque in ea contineri quicquam, quod ad particularem ſalutem alicujus individui pertineret; & tamen promptiſſimam cauſſam habebant conſiderandi, & obſeruandi, moniales indies affligi perniciosis, ac contumaciſſimis morbis, qui extrà clauſuram non difficulter curarentur: cùm ergò hæc ſilentio prætergreſſi ſint, euidentiſſimam nobis certitudinem præbuerunt, non habuiſſe ſe vnquam præ oculis in conceſſione facta exeundi à clauſura bonum particulare, & intereſſe ſalutis particularis alicujus Monialis, ſed tantummodò bonum vniuerſale totius communitatis, & vniuerſalem ejus ſalutem, quæ periclitabatur ex peſte, aut lepra, non ejectis infectis, aut ſanis à clauſura non exeuntibus; ex quibus denuò deducendum, Epidemiæ nomen à Pontifice ſumptum fuiſſe pro vera peſte periculo, & contagio inſigni, non pro ſimplici Epidemia, & ita declaraſſe ſacram congregationem Concilij adhærendo opinioni Ludouici della Valle Medici Cameræ Hiſpaniarum Regis, reſpuendo contrariam aliorum Medicorum opinionem, teſtatur Diana *Reſolut. Moral. tract.* 15. & 1. Miſcell. *Reſolut.* 23. ex quo etiam Gibaldin. *de Clauſ. cap.* 6. §. 2. *num.* 5.

Volebat inſuper Sebaſtian. de Soto *in cit. libell. de* 17
Clauſ quod ob aliquas horribiles infirmitates dimitti etiam poſſint moniales à clauſura, quia ſanæ ex horrore, auerſione, & triſtitia videndi aſſiduè tales morbos, facilè periclitarentur, quæ licet ſit nimis ſubtilis ſpeculatio, & quæ facilè euaneſcat, tamen etiam tunc, & eo caſu id fieret reſpectu ſalutis communis, ad euitandum ſanarum periculum, non ob ſalutis particularis reſpectum, & ſic hæreret communi diſpoſitioni ſummorum Pontificum, & ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi. Sed hoc non eſt concedendum ſi, ſi Sebaſtiano de Soto, nam dato etiam, quod tales morbi inferrent viſu, vt ille aurumat, manifeſtum vitæ periculum, tamen hoc facilè euitaretur cauendo ab eorum inſpectione, & occurſu; ſi enim, exempli gratia, monialis aliqua pateretur cancrum malignum, & vlceratum, aut ſimilem aliquem alium morbum, quænam neceſſitas cogeret cæteras moniales ſanas, vt perenniter talem cancrum conſpicerent, & contemplarentur? an non ſufficeret, ſi ægra per ſemetipſam, vbi illi liceret, ſibi mederetur, vel vna, aut altera tantùm ex monialibus illi opem ferret, abſque eo quod ſingulæ in ea curanda, & inuiſenda ſeſe immiſcerent? ſam verò hæc omnia quotidiana experientia docet facili negotio ſuccedere, cùm non rarò contingat in Monaſteriis reperiri tales morbos, ex quibus nullatenùs ol ſeruatur, cæteras ex horrore inſpiciendi infirmas periclitari, immò ne eas quidem, quæ tales infirmas curant, & manibus contrectant applicando medicamenta neceſſaria. Verumenimverò ſi conſiderentur alij morbi, quos admittunt aliqui Doctores ad exemplum Peſtis, vel Lepræ, pro legitima cauſſa deferendi clauſuram, videbimus quantoperè ab iis conditionibus deficiant, quæ requiruntur ad hoc, vt morbus aliquis ſit juſta cauſſa deferendi 18
clauſuram juxtà Pontificum mentem. Nam primò acceptatur ab ipſis pro hac legitima cauſſa morbus Gallicus, deinceps Cancer vlceratus, ſcrophulæ, & Ophthalmia, relinquentes alios quoſdam morbos, qui & magis horribiles, & magis periculoſi ſunt, & magis forte contagioſi, vt maximè eſt Epilepſia, ac præcipuè ea, quæ morbus lunaticus dicitur, & eſt Epilepſia ſæuiſſima jam confirmata, & in habitu, cujus terribiles, ac mirabiles inſultus qui non vidit, nihil terribilis, aut mirabilis vidit in morbis, ac maximè clamores, ejulatus, ſtridores, membrorum contorſiones, & alia incredibilia ſymptomata, quorum horror vix ſcriptis repræſentari poteſt, & quem non facilè quiuis homo etiam animi fortioris ſuſtinere poteſt ſine multa, ac ſumma animi perturbatione, & totius corporis anxietudine, & angore; ita

ve reſpectu hujuſmodi Epilepſiæ nullus morbus Gallicus quantumuis ferinus, nullus vlceratus cancer quantumuis malignus, nedum ſcrophulæ, & Ophthalmia quantumuis ſæuiſſimi morbi eſſent, & in ſummo gradu, poſſint dici magni morbi, ac multò minus dare juſtam cauſſam ſanis monialibus ob horrorem videndi infirmas, deferendi clauſuram.

19 Sed quodnam, obſecro, periculum, aut contagium commentatur in morbo Gallico Sebaſtian. de Soto, quod non poſſit à ſanis monialibus facillimè euitari? illud enim certiſſimum eſt hujuſmodi morbum quèadmodum faciliùs per concubitum, ac carnale commercium communicatur, ita difficillimè per alios quoſcunque modos inficiendi, vt per diuturnam conſuetudinem, per ſimplicem accubitum, per exceptionem Aëris ab infirmo exſpirati, per indumentorum vſum, & aliter, qui modi etiamſi promptiſſimè communicarent contagium, cùm contra difficillimè, ac tardè admodum id præſtare poſſint, euitari tamen nullo negotio poſſunt. Adde quòd morbus Gallicus, niſi eſſet in ſummo gradu, ac puſtulis, vlceribus malignis, intollerabilibus capitis, artuumque doloribus, conſumptiua febre notabilis, nunquam ad tantam vehementiam ſolet aſcendere; vt judicari poſſit juſta cauſſa deferendi clauſuram ipſis ſanis monialibus ob timorem contagij, à quo tamen ſeſe præcauere, vt dixi, facili negotio poſſunt.

De Phthiſi videtur idem ſentiendum, quod de lepra, niſi quòd cùm non habeat ſecum tantum horrorem, quantum habet lepra, poteſt faciliùs à ſanis tolerari, ac ſatis erit, ſi juuenculæ, ac illæ, quæ magis ex contagio periclitantur, ſeſe cuſtodiant, cùm non ſit morbus facilè communicabilis à quouis ſubjecto in quoduis ſubjectum, vndè rectè determinatum videtur à Gibaldin. *cit. lib. de Clauſ. cap. 6. §. 6. nu.* 36. quòd Phthiſis non ſit ſufficiens cauſſa deferendi clauſuram; ſed illud me dubium fecit in prædicti Doctoris aſſertione, quid nempe ſibi voluerit, cum dixit, Phthiſim non eſſe ſufficientem cauſſam dimittendi infirmam monialem à Clauſura, & rationem reddens, quia, inquit, nondum tabidus pulmo deprehenditur, nam illicò atque infirma patietur Phthiſim habebit pulmonẽ tabidum, cùm nihil aliud ſit Phthiſis, quàm vlcus pulmonis, ex quo ipſi pulmones, & corpus totum cum ipſis contabeſcit, [Galen. *comm. 7. Aphor. 16. Celſ. lib. 3. cap.* 22.] ſed fortaſſe id ſibi voluit, quòd Phthiſis non ſit juſta cauſſa deferendi clauſuram, niſi ſit confirmata, tunc enim abſque remedio eſt, & pulmones, & totum corpus manifeſtiſſimè contabeſcunt.

Cæterùm connumerant inſuper Doctores prædicti inter morbos, qui juſtam cauſſam præbent exeundi à clauſura, Rabiem, ſeu hydrophobiam, neque injuria id fieret, ſi ad contagium, ad periculum, ad morbi grauitatem, & ad illius horrorem reſpiceremus, nam & contagio communicatur, & periculi plenus exiſtit, & eſt morbus grauiſſimus, & ſymptomata habet ſecum horribilia, ſed quia cæteræ monialeſ facilè ſe ab omnibus his tueri poſſunt, cùm ſeparari poſſit infirma, ac vinculis coerceri, ſi opus fuerit, non dabit juſtam cauſſam ſanis exeundi à monaſterio, neque ejiciendi infirmam ſi ad ſalutem publicam reſpiciamus. Quod ſi ad ſalutem particularem noſmetipſos vertamus, ac exiſtimabimus de neceſſitate monialem infirmam extrahendam eſſe à clauſura, vt curetur, cùm aliàs certiſſimo curſu tendat ad mortem, tunc particulari Pontificis diſpenſatione egebit, nam aliàs vt dixi, reſpectu vniuerſalis intereſſe ipſarum Monialium non indicatur, Rabies, cauſſa ſufficiens deferendi clauſuram. Gibaldin. *loc. cit.* §. 6. *num.* 37.

Commmentant inſuper iidem Doctores inter prænominatos morbos dantes juſtam cauſſam deferendi clauſuram, ophthalmiã, nempè oculorum inflãmationem, ſed neque reſpectu contagij, neque reſpectu periculi, neque reſpectu horroris inſpiciendi infirmas videtur hic morbus connumerari poſſe cum peſte, & lepra; etiamſi enim videatur communicari poſſe aliquandò per ſimplicem inſpectionem oculorum ipſius ægrotantis, tamen quis non videt id leuiſſimum eſſe, & inſpectionem euitari nullo cum labore poſſe? ſed dato quòd euitari non poſſet, adhúc non videretur grauitas ipſius morbi ſufficiens ad impertiendam licentiam Monialibus exeundi à clauſura ob timorem contagij: nam etiamſi nonnullæ contagium contraherent, id abſque vitæ periculo fieret; præterquam quòd morbus non eſt tam difficilis curationis, vt plerumque intra paucetum dictum terminum ſanabilem ſe non offendat, [quòd etiamſi aliquandò contumaciſſimus ſit, vacat tamen ſemper omni vitæ periculo, tantummodò vitio diſcrimen patitur.]

Quid dicemus denique de ſcrophulis, quas etiam præcipuè Sebaſt. de Sot. voluit dare juſtam cauſſam Monialibus deferendi clauſuram? at neque ob contagium, neque ob morbi grauitatem, neque ob horrorem poſſunt ſcrophulæ reputari pro juſta cauſſa deferendi clauſuram, cum vix, ac ne vix quidem de facili per contagium communicentur, niſi in teneriores ætates, nempè antè decimum quartum annum; tunc autem nulla Monialis huic periculo ſubjacebit, quia antè prædictam ætatem profeſſionem non emittunt, & vbi habitum non ſumpſerint, aut profeſſionem non emiſerint, poſſunt, ſi contagium timetur abſque voti violatione aut in alia monaſteria transferri, aut in proprias domos remitti.

Vt receptui ergò canamus concludendum ex dictis, nullum alium morbum dari poſſe ita peſti, aut lepræ ſimilem, hoc eſt, habentem eaſdem peſtis, vel lepræ conditiones, vt ad eum extendi poſſit permiſſio Pontificum exeundi à clauſura, nam vnus quidem deficit ab vniuerſalitate cauſſæ, alter à grauitate periculi, & vnus quidem inſufficiens eſt judicandus, quia periculum ab eo emanans non reſpicit ſalutem omnium Monialium, alter, quia non eſt facilè communicabilis ab vno in omnes, vt de ipſiſſima etiam lepra firmauimus, quæ tamen ob horrorem, quem intuentibus cauſſat, magis ſufficiens reputanda, quàm alij ſimiles morbi ab eo horrore immunes, vt de Phthiſi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Lepra infecta Monialis potiùs dimittenda à clauſura, quàm ſanas permittere eam relinquere ad euitandum contagium.*
2 *An in peſte melius ſit ſanas dimittere, aut infirmas ejicere.*
3 *Tempore peſtis omnis ſalus in fuga.*
4 *Aëris quacunque mutatio tempore peſtis eſt perniciosa.*
5 *Aëris mutatio ſemper periculoſa.*
6 *Vera peſtis a ſola Aëris putrefactione originem ducit.*
7 *Vera peſtis habet ſua tempora Principij, augmenti, ſtatus, ac declinationis, non ſic quæ ex contagio prouenit.*
8 *Contagium non eſt vera, ac præcipua Peſtis cauſſa, vt vulgus ſibi perſuadet.*

9 *Illud*

9 *Illud, in peste cito, ac longe fuge, & tarde redi, quomodo intelligendum.*

10 *Peste vigente neque sanæ à clausura exire permittendæ, neque infirmæ ejiciendæ, sed sequestrandæ potius sunt.*

11 *Cur, & qua ex causa Moniales Peste infecta sint potius à clausura dimittendæ, quam sit permittendum sanas ab ea exire.*

Vigente peste, aut lepra in aliqua clausura sanæ ne, an infirmæ ab ea exire permittendæ.

QVÆSTIO III.

NOn incassum dubitari potest, vtrum vigente Peste, aut Lepra in aliquo monasterio, ac maxime si plures sint infirmæ, permittendum sit, sanas Moniales à clausura exire, an potius infirmas dimittere, & quia non eadem est ratio vtriusque casus, ante de Lepra loquamur, & circa eam non videre-
1 tur esse dubio locus, quod potius Moniales infectæ essent dimittendæ, quam sanæ; cum enim ex cohabitatione, & consuetudine cum infirmis, immineat, sanis infectionis periculum, ejectis infirmis, sanæ à periculo tutæ remanent, quia à contagio liberantur. Adde quod non solum prospicitur saluti, & incolumitati sanarum Monialium dimittendo a clausura infectas, sed etiam saluti ipsarum infirmarum, summum enim remedium in curatione Lepræ censetur aëris, & Loci mutatio; & licet notum sit, quod etiam habitationes, in quibus Leprosi commorati fuerint, sint suspectæ, cum vel in ipsissimis parietibus hæreant semina contagij, ex quo facile succedit, vt sanæ etiam si in illis commorentur, infectæ remaneant, tamen hoc inconueniens facile euitatur purgando ipsas habitationes, easque mundando ab inquinamentis, si quæ à Leprosis imbi relicta fuerint; aut euitando per longum tempus commorationem in illis, ex se enim ipsæ temporis progressu emundantur, si ab aëre externo perflati permittantur.

Tota difficultas est de peste, neque vnius tantum generis difficultas est, nam si rem penitius examinemus, perspicue videbimus, non tam in propatulo
2 esse, quonam pacto quid agendum determinemus; vtrum nempe vna, aut altera Monialì peste infecta, permittendum sit, cæteras omnes clausuram relinquere, aut infectæ tantum sint dimittendæ; neque enim, vt dixi, simile est de peste, & Lepra quoad contagium, ejusque agendi energiam, quia Lepræ contagium fundatur in materia lenta, & non facile peruagabili, contra pestis contagium fundatur in materia magis ignea, ac de facili peruagabili, ita vt bene succedat, quod ejecta Monialì Leprosa, cæteræ à contagio seruentur immunes, neque postmodum sit illis de ejus contagio timendum sed ejecta Monialì peste infecta, adhuc cæteræ non sunt tutæ, quia contagij semina per ipsum aërem facile à sanis excipiuntur absque eo quod euitari vllo modo possint (dummodo vera pestis sit) & exhalationes, quæ à pestilenti corpore eleuantur non inficiunt tantum habitationem, in qua Peste infectæ commorantur, sed huc illuc peruagantes ob earum tenuitatem, & agendi energiam ipsum Monasterij aërem inficiunt, ita vt sanis Monialibus nihil omnino prosit, quod infectæ ejiciantur, atque hinc est, quod vigente vera peste vicini à vicinis tam prompte in ici credantur. Itaque videretur potius dicendum, quod vbi Monialis aliqua peste, vera inquam, inficiatur, non ipsa ejiciendaſut à clausura, sed permittendum potius sanas exire, ne ab infecto aëre per infectam Monialem ipsæ quoque inficiantur.

Et pro hac opinione maxime facit communis 3
persuasio etiam à Medicis canonizata, quod pestis tempore salus omnis repolita sit in fuga, quam persuasionem etiam Iurisconsulti admisisse videntur, quorum infimul & Medicorum ad hoc auctoritates congessi *lib. 3. Tit. 1. quæst. 4. num. 6.* ergo incipiente peste, ac seipsam propalante in vna, aut altera Monialì, nullum tutius, ac magis præsentaneum remedium sanæ Moniales habere possunt, quam fugam à loco infecto, vt per eam aëris inquinamenta vitare quam primum possint, alias omnes periculo infectionis, ac certæ mortis subjiciuntur.

Alia tamen ex parte videretur, quod cum periculum infectionis ab infirmis in sanas immineat tantum à contagio, quod ipsa infecta sanis communicare potest, præstaret ipsam infectam à clausura dimittere, quia quemadmodum ab ipsa inficitur aër, & per aërem infici possunt sanæ, sic ea ejecta neque aër inficitur, neque sanæ periclitantur.

Præterea aëris mutatio tempore pestis est peri- 4
culosissima, & est promptissima causa capiendæ pestis, quod duplici experientia, & vtraque quidem norabilissima probatur. prima est, quod tempore pestis ii maxime ab ea seruantur immunes, qui minimam habent occasionem aëris differentiis sese exponere, vt sunt qui in carcere detinentur, aut aliquo modo restricti aliquo in loco manent, & ipsæmet Moniales, quod etiam alias ex plurium Doctorum auctoritate adnotaui. ratio autem est, quia Natura primò assuefacta jam est tractu temporis aëri illi ejus loci sic restricti, & cum sensim illi sese assuefecerit, factus est jam illi veluti familiaris, etiamsi malam aliquam conditionem, & contrarietatem sortiatur, immo etiamsi venenositatem contraxerit, nullam ab eo noxam ob prædictam assuefactionem percipit. si vero ad aërem contrariæ qualitatis, immo inquam laudabilioris sese homo conferat, illico ob contrarietatem ægrotat, quia Natura meliorem, ac laudabiliorem aërem attrahens, spiritus infectos ab aëre priori jam putrefacto, ac venenato expellere volens, in causa est, vt illico pestis se prodat, excitando motum in humoribus, & calorem, vnde percepta contrarietate prioris aëris venenati fit pugna ad noxia expellenda, & sic morbus emergit; immo hinc etiam fit, quod qui hujusmodi locis restricti detinentur, si ab iis eximantur etiam extra constitutionem pestilentem, facile ægrotent, & in constitutione pestilenti promptissime ipsa peste corripiantur, vt quotidiana experientia nos docet.

Secunda experientia est, quod etiam extra con- 5
stitutionem pestilentem ipsa aëris mutatio semper est periculosa, quia Natura difficulter mutationes, & maxime subitaneas pati consueuit, vnde Lucret. *lib. 3. de Rer. nat.*

Nonne vides etiam cœli nouitate, & aquarum
Tentari procul à patria quicunque, domoque
Aduenimus?

Vnde Celsus *lib. 1. sue Med. cap. 3.* sanitatis seruandæ consilium tradens, Neque, dicebat, ex salubri

loco in grauem, neque ex graui in ſalubrem tranſitus ſatis tutus eſt. quamobrem ſi abſente aëris putrefactione tam difficulter tolerat Natura aeris mutationem, quantò difficilius tolerabit eam mutationem, ſi aër tam inſigniter ſit alteratus? dico etiam ſi ex aëre putrefacto, & venenato mutatio fiat in bonum, ac ſalubrem, quia quanto melior, & ſalubrior erit aër, in quem fit mutatio, tanto majorem contrarietatem habebit cum aëre jam putrefacto, & ſic natura magis ex hac contrarietate per eam mutationem afficietur. Itaque tutius eſt in aëre patrio, ac familiari, aliaſque ſibi conſueto ſeſe continere, & ſic Moniales ſanæ nullo modo permittendæ à clauſura exire ob imminentis peſtis timorem, ſed potius dimittenda eſſet infirma, vt cæteræ incolumes, & totæ ſeruarentur. Verumenimverò adhuc dubio non vacat, an liceat ejicere ipſam infirmam, hoc enim non fieret ſine manifeſto vitæ periculo ipſius infirmæ, cum ſi ejiciatur aëris mutationem multo difficilius tolerabit, quam ſanæ; itaque ab ea cauſſa labefactata, & morbo jam conflictata certo certius peribit; at ex Chriſtiana charitate videtur habenda ratio etiam vitæ ipſius infirmæ, contra quam fieret, ſi ejus morte aliarum ſalus in tuto poneretur; maxime cum non deſint modi, quibus præſeruare liceat ipſas ſanas, ne ab infirma inficiantur. Augeretur etiam dubium, vbi non vna tantum Monialis eſſet infecta, ſed plures, quia plurium vita eſſet periculo objicienda, vt aliæ ſeruarentur, & pretio mortis plurium, redimeretur ſalus aliarum, quod tanto magis contra Charitatem Chriſtianam eſſet. Scio horum dubiorum reſolutionem non futuram adeò difficilem, & inextricabilem alijs doctoribus, vt perdifficilis, & inextricabilis mihi eſt, quia communis D D. opinio non aliam potiorem peſtis cauſſam agnoſcit, quàm contagium, quod ab vno individuo in aliud communicatur ex conſuetudine & commoratione cum infirmis, eorum expirationem excipiendo; ego verò, qui Hippocratis dogmatibus
6 innixus, nullam aliam peſtis veram, ac præcipuam cauſſam agnoſco, quàm ipſius aëris putrefactionem (licet negare prorsùs nolim contagium etiam poſſe concurrere tanquam particularem cauſſam, & quæ ſuam vim in longum per ſe protrahere non poteſt) nullam viam video, qua poſſim prædictis dubitationibus ſatisfacere, cùm impoſſibile ſit, in alterutrum ex prædictis inconuenientibus non incurrere, aut ſanis, aut ægris à clauſura dimiſſis, vltra quod, vt annuimus, neutris tutum eſt aerem mutare, ob imminens ſingulis ab ea mutatione certum concipiendæ peſtis periculum.

Quoniam autem multùm vrget, quantùm ego exiſtimo, veritas hujus noſtræ opinionis; non ab re erit illam ſimiſſima aliqua ratione munire; & primò patet, veram peſtem non fieri à contagio, quia vera Peſtis habet ſua tempora diſtincta principij, augmenti, ſtatus, & declinationis, ita vt ſenſim incipiendo, in augmentum abeat, deinde ad
7 ſtatum perueniens, tandem declinat, & omninò euaneſcit; hinc fit vt in principio pauci infirmentur, mox in dies plures numero peſte corripiantur, in ſtatu quàm plurimi ac denique paulatim pauci, ac tandem nulli ampliùs corripiantur. Hoc poſito, quod controuerti non poteſt, facilè patet peſtem non habere cauſſam à Contagio, neque per illud poſſe ſuum incrementum (in totum inquam, aut pro majori parte) habere; quia contagij cauſſa ſemper creſcit, & nunquam imminuitur, quò plures enim homines peſte corripiuntur, eo magis creſcit cauſſa contagij; vnde, ſi ſic eſſet, nunquam deberet peſtis deficere, ſed ſemper augeri, aucto in dies contagij fomento, quia ceſſante cauſſa ceſſat effectus, ſed contagium non modò non ceſſat, ſed in dies augetur; ergo non à Contagio pendet peſtis; vera ergo cauſſa peſtis illa erit qua ceſſante ceſſat peſtis, ſed peſtis ceſſat ceſſante Aeris alteratione, & putrefactione; ergo Aeris alteratio, & putrefactio 8
eſt vera cauſſa peſtis, non contagium. Præterea ſi peſtis à contagio originaretur, deberet ſemper procedere diminuendo, quia omne agens agendo repatitur; vnde contagium à ſecundo communicatum in tertium, non habebit eandem agendi energiam, quam habuit contagium communicatum à primo in ſecundum, neque quod communicatur à tertio in quartum, à quarto in quintum, & ſic deinceps habebit eandem vim; vnde ſemper vires amittet, & neceſſarium erit illud omninò euaneſcere; at res non ita ſuccedit, ergo non videtur contagium poſſe eſſe cauſa peſtis: atque hæc veritatem habere manifeſtiſſimè oſtendit quoridiana experientia, cùm obſeruemus in peſte particulari alicujus indiuidui, ex qua ob aſſiduam conſuetudinem cum infecto facilè proximorum aliqui inficiuntur, atque vno, aut altero infecto, tandem contagium ſuas vires amittit, & euaneſcit, ita vt poſtmodum non valeat alijs etiam cum intimis verſantibus ſeſe communicare.

Vlteriùs licet ſemper, cùm peſtis ſe prodit, ſomniemus à contagio cauſſam habuiſſe, & ab aliqua externa perſona ad nos vel corpore, vel veſtimentis, vel marſupijs, vel caligis comportatam; tamen ſi rei veritatem indagare velimus, clarè obſeruare licebit vno, eodemque tempore; imò vno eodemque die, ac hora in diuerſis vrbis partibus à ſe maximopere diſcitis plura indiuidua ex peſte infirmari, quæ ab ea infecta perſona, quæ putatur primò peſtem comportaſſe, nullam habere potuerunt contagij cauſſam, cùm nullam cum ea conſuetudinem, neque vllam vllo modo communicationem habuerint. Ad quam experientiam aduertere ſerò debemus, vbi contagij falſum, ac nimis excedentem timorem temperare, ac moderari velimus; & hanc ipſam experientiam, licet maximè obſeruetur in Epidemia, & Peſte, obſeruare poterimus in qualibet anni tempeſtate, præcipuè autem cum morbi plures vagantur, & vna, eademque die videbimus plures in varijs vrbis partibus morbo prehendi, qui vagari ſolet, vt Tertiana, Febre ardente, Pleuritide, Squinantia, & id genus alijs.

Neque deſunt aliæ permultæ rationes ad probandum, nunquam contagium eſſe veram, & adæquatam Peſtis cauſſam, ſed cauſſam ipſius veram, & adæquatam eſſe aëris alterationem ad qualitates deletrias, & malignas, quas rationes validas illas quidem, & veritati conſonas in aptiorem locum reijcio.

Ad rem noſtram redeundo dico, quòd ſi hæc vera ſunt, nunquam erit tutum ipſis Monialibus ſanis clauſuram relinquere, & incaſſum etiam infectæ ejicerentur, tum quia etiam ipſis ejectis non ceſſaret cauſſa peſtis, nempe aëris alteratio ad qualitatem prauam, ac perniciosam, tum etiam quia vitæ periculum non ab ipſis imminet, & ſi quod imminet poteſt induſtria, & cautione debita euitari, & quod imminet ab aëre non poteſt ejectione earum vllo modo euitari.

Neque

Neque in contrarium facit jam Canonizata, ac receptissima Doctorum sententia, qua suadent, In peste citò, ac longè fuge, ac tardè redi, de qua tam Medici, quàm Iurisconsulti, quia id veritatem haberet, quandò liceret fugere antequam loci aër putresceret, nam aliàs fuga non solùm non est proficua, sed nocua, cùm, vt diximus, aëris mutatio tempore pestilenti adeò sit perniciosa, vt etiam mutatio in meliorem tuta non sit, nam, quod admiratione dignum est, Natura potiùs assuescit sensim, ac paulatim aëri pestifero, quàm bono, & laudabili si contrarietur illi, in quo ante commorabatur, quod experientia confirmat in iis, qui in carceribus detinentur, aut clausuris, vt alias dictum est, nam non obstante aëris putrefactione, quæ in peste fit, minùs quàm cæteri homines, peste prehenduntur, vt notaui *lib. 3. harum quæst. Tit. 3.* Hinc fit, vt semper principium pestis dicamus esse ab aduenis comportatum ad nos, nam ob aëris mutationem, quæ, vt dixi, eo tempore est maximè nocua, aduenæ antè alios infirmantur, licet eodem tempore alij permulti infirmentur absque eo quod cum Aduenis vllam consuetudinem, aut commercium habuerint. Sed quomodocunque sit, sanæ Moniales tempore Pestis non deberent clausuram relinquere ob periculum infectionis, quia fuga sibi non cauerent, neque infirmæ essent dimittendæ, quia vt dixi, non ab ipsis imminet verè periculum, & quod imminet præcaueri cautione potest, vt sequestrando eas ab aliis, & earum curæ eas præfigendo, quæ magis tutæ seruari à peste posse existimantur, vt veriùs tiores sunt, & quæ aliis longis infirmitatibus conflictatæ fuerint, & has ipsas monendo, vt debitis antidotis, & victus ratione laudabili, aliisque cautionibus ad se muniendas vtantur, quibus vti eos oportet, qui peste infectorum curationi assident. Quod si ex indulgentia, & permissione Pontificis, Episcopi, & aliorum, qui Monialibus præsunt ad timorem saltem ipsarum Monialium cohibendum, hærentes maximè communi hominum opinioni de contagio dubitatur, Vtrum sanæ, an infirmæ permittendæ sint à clausura exire, certè si ad contagium respiciamus potiùs quàm sanæ infirmæ sunt dimittendæ, non solùm quia pauciores numero erunt infirmæ, quàm sanæ, sed quia sanis exeuntibus ob aëris mutationem periclitarentur, & nihil boni ipsis infirmis à sanarum exitu emanaret.

Illud denique monendum, quòd vbi communis opinio de Contagio locum habere debeat, & aliquæ ex Monialibus debeant à clausura dimitti, pestem debere esse veram, hoc est morbum Epidemialem pernicioſum, ac malignum, ex cujus vehementia, & prauitate plures occumberent, aliàs non sufficeret simplex Epidemia, etiam si aliquibus esset pernicioſa, & idcircò, vt à principio dixi, Pontifices permittentes Monialibus exire à clausura ex causa Epidemiæ, intellexerunt Epidemiam pernicioſam, & pernecabilem, hoc est veram Pestem, cujus signa afferre superuacaneum omninò esset, cùm aliàs allata abundanter fuerint *lib. 3. harum quæst. cit. Tit. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Monialis Peste, vel Lepra infecta à clausura dimissa, debet sana facta ad illam redire.*
2 *Leprosi retinent in se ad longum tempus semina contagij.*
3 *Monialis Leprosa sana facta potest absque aliarum periculo ad clausuram redire.*
4 *Leprosi quando sit dicenda verè sanata, & num. seq.*
6 *Quandonam tutum sit cum Leprosa sana facta commorari, quando vero non.*
7 *Peste infecta si sanetur quandonam debeant ad clausuram redire.*
8 *Sanæ Moniales ob Contagij timorem clausuram relinquentes, quando teneantur ad eam reuerti.*

Moniales Lepra, vel Peste infectæ, & à clausura dimissæ, si sanentur, quandò nam reuersi ad clausuram teneantur.

QVÆSTIO IV.

SVmmi Pontifices permittentes Monialibus exire à clausura ob alteram ex prænominatis causis, nempe vel ob timorem contrahendi hujusmodi morbos, vel ob easdem Pestis, vel Lepræ infectionem, jubent etiam, vt cessante timore, aut sanis factis infirmis, si dimissæ à clausura fuerint, ad eandem clausuram reuertantur, ibi, sed nec in prædictis casibus extrà illa nisi ad necessarium tempus stare licere. Circà quæ nonnulla sunt à nobis etiam considerandæ, & primò quoad Lepram duo occurrunt 2 dubia, primum vtrum Leprosa etiam si sanata videatur, redire teneatur ad clausuram, & Monsales debeant illam recipere.

Secundum quanam ratione constare possit, Leprosam esse perfectè sanatam. Et quoad primum ratio dubitandi est, quia etiam si Leprosi aliquandò videantur sanati, & forte cum effectu, ac verè sanati sint, tamen retinent in se contagij semina ad longum tempus, quibus & facilè in morbum reincidere consueuerunt, & aliis quoque contagium communicare: nam si ipsa Leprosorum, indumenta, & alia id genus, sed quid indumenta dixi? si ipsi inquam habitationis parietes, in qua Leprosi commorati fuerint, ea contagij semina ad longum tempus retinere solent, vnde in sacris abradebantur hujusmodi parietes ad domum emundandam; & contagij semina dissipanda, quantò magis ipsa cutis, & carnes, & membra Leprosi etiam principali Lepræ causa remota, in se hujusmodi contagij semina retinebunt? Ac profectò simile quid indies experimur in morbo Gallico, cùm quidam ab eo curati, morbum tamen congredientibus communicent, & præcipuè fœminæ, quas cum Medicis omnibus obseruamus sæpissimè viros inficere, cùm tamen ipsæ sanæ degant. Ergò, cùm adhùc militet causa, ob quam potissimum Monialis Leprosa à clausura fuerit dimissa, si semel sit ejecta, non ampliùs redire debebit, neque à sanis ampliùs in clausuram admitti, etiamsi sanata omni ex parte videatur. Præterquam quod etiamsi feminia quoque contagij euanuisse contendamus, nunquam cessat naturalis quædam dispositio ad Lepram contrahendam, ob quam de facili semel sanati Leprosi, in morbum relabuntur. Neque solùm in morbo Gallico (qui morbus magis Lepræ similis videtur) sed in Peste etiam idem obseruamus, nempè quòd aliqui à Peste in nulla sanitatis parte contaminati, ex eo quia aliqua ex causa, quæcunque tandem illa fuerit, conceperint, seu manis susceperint in se Pe-

stis seminia, alios inficiunt. Eodem quoque pacto cùm latere possint in corpore Leprosæ Monialis etiam si sanata sit, ipsius Lepræ seminia, vltrà naturalem dispositionem, ex quibus & in morbum reincidere, & sanas inficere est apta, non erit in clausuram vlterius admittenda.

His tamen non obstantibus ad dubium absolutè 3 dicendum, Monialem Leprosam, si sana sit facta, debere, ac posse absque sanarum periculo in clausuram admitti suo tamen tempore, factisque diligentiis, quas faciendas monebimus: nam quod dicitur, Leprosos etiam sanatos retinere in se contagij seminia, non vndequaque verum est, si enim velimus hoc perpetuò habere locum, & hæc contagij semina perpetuò hærere eorum corporibus; hoc quidem falsum omninò est, & experientiæ contrarium, cùm videamus plures Leprosos cum effectu à morbo sanatos, nec in posterum in morbum amplius reincidisse, neque alios cum ipsis commorantes, aut eorum consuetudine vtentes coinquinasse. Si autem velimus ea seminia conseruari ad aliquod tempus rationabile etiam post curatam Lepram, tunc concedi hoc poterit, sed cum hoc etiam asserendum, posse ea contagij semina post sanatam Lepram facilè remoueri, vt lotionibus, balneis, frequentata corporis emundatione, ac iterata, immò affectata indumentorum cujuslibet generis mutatione, ac membrorum sæpius repetita munditie; quibus præcedentibus permittendum est, Leprosam ad clausuram redire, omne enim infectionis periculum per id temporis ex adhibita diligentia euanuisse certò certius firmandum.

Neque verum est simile quid euenire in Lepra, vt in morbo Gallico, & in Peste, quia tam Pestis, quàm morbi Gallici seminia possunt in aliqua corporis parte ita hærere, vt de se nullam significationem præbeant, interimque totum corpus sanum appareat. In Lepra necesse est, ipsum sanguificationis principium, hoc est hepar, hæc seminia retinere, ex quibus Leprosus aptus reddatur ad morbi reincidentiam, & si quæ seminia in cute, & carnibus remaneant, aut in quauis corporis parte ex prædictis diligentiis adhibitis facilè diluuntur, ita vt neque sanis inde vllum periculum infectionis imminere possit, neque ipsis infirmis recidiuæ. Secundum dubium erat, quomodò certò constare debeat, Leprosam esse sanatam, vt sciamus quandò ad clausuram redire teneatur, & quandò teneantur 4 sanæ illam in clausuram admittere. Sanam ergò dicendum esse factam Leprosam, cùm ad statum naturalem redierit, quod succedit cùm cessauerint omni ex parte, & in totum omnia, ac singula incommoda, & accidentia, quæ Lepram ipsam concomitantur. Circà quæ adnotandum, quòd permissio exeundi à clausura facta Moniali Leprosæ; censenda facta in vera, ac legitima Lepra, non promiscuè in quauis simili dispositione, etiamsi quàm proximè ad Lepram accederet; quia cæteræ omnes, ac quæcunque cutaneæ infectiones dummodò non peruenerint ad Lepræ naturam, quin & ipsamet Lepra dummodò non sit confirmata, possunt, licet non sine difficultate superari, nec periculum minantur tam præsentaneum; neque si contagio communicentur, tam horribilis, ac fœdæ naturæ sunt, vt sanas visu ipso exterreant, quemadmodum in vera, ac confirmata Lepra succedit. Itaque Leprosa vt à clausura ejici debeat, præ se ferre debet omnia signa veræ, ac consummatæ Lepræ, iisque cessantibus, & vndequaque euanescentibus, videretur firmandum, Leprosam esse perfectè sanatam, ac debere ad clausuram reuerti. Verùm enimverò aliter sese res habet; nam non solùm necesse est ad sanarum tutelam, infirmam non retinere vllum ex signis veræ Lepræ, sed neque retinere eam oportet vllam dispositionem ad Lepram, vnde etiamsi ab ejus cute squamosa quædam corpuscula, vt anteà, amplius non decidant, & caro jam suum naturalem colorem recuperauerit, & cætera symptomata, quæ veram Lepram concomitantur, penitùs cessauerint, & tamen perseueret adhùc vniuersalis quidem pruritus, velut incipiente scabie, ita vt videatur Lepra in leuem scabiem mutata, nec sibi, nec sanis Monialibus poterit esse tutus reditus in clausuram, quia facilè morbus recrudescere potest, & leuis ille pruritus, aut scabies in nouam Lepram degenerare. Ergò, vt tutus ejus reditus sit, ad eum statum deuenire eam oportet, ac si nunquam ægrotasset.

Carnis ergo dispositio talis esse debet, vt natu- 5 ralem colorem, mollitiem, & leuitatem recuperauerit. Nulla in facie tumefactio, nullus in oculis rubor, nulla fuscedo, nulla obscuritas appareat, nulla respirandi difficultas eam molestet, nulla vocis crassities, vel rancedo, nulla sternutatio frequens adnotetur. Anhelitus suum naturalem odorem seruet, locutio libera sit, nec per nares fiat, capilli in suo statu persistant; neque tariores, aut subtiliores, quàm ante morbum essent, sint, sudor nullus olidus appareat, somni fiant placidi, nec in somnis terrores adsint, sed ipsa somnia sint qualia in benè valentibus esse debent, non horribilia, neque melancholica, neque phantasmatibus turpibus perturbata. Mores quoque reditum ad consuetum faciant; forma ipsius corporis, atque habitus sit qualis antè quamcunque infectionem erat non crassior, ac pinguior, neque tenuior. Facies, & caput ab omni inquinamento sint libera, & cutis vniuersi corporis leuis, æqualis, & munda. Nullum vlcus, & maximè in palato, & naribus, aut circumuicinis partibus appareat; crura, & pedes naturalem dispositionem retineant, tunc enim sana judicari poterit, & ad clausuram redire.

Sed adhùc dubitari potest, an sanæ tutò cum infirma sic sanata commorari possint, & cum ea consuetudinem habere ejusque res, & vestimenta impunè in vsum proprium conuertere, & hoc quia tametsi vndequaque sana videatur facta, tamen ob naturalem dispositionem posset sanis contagium communicare. Circà hoc igitur videtur dicendum, quòd Leprosa vel incidit in morbum ex naturali 6 quadam dispositione, & maximè hæreditaria, vel ob errores in victu, & in vsu sex rerum non naturalium commissos, & ex causa externa, & præcipuè ex contagio ab aliis contracto; in priori enim casu non vacaret suspicione consuetudo cum infirma, & commoratio longa, aut accubitus cum ea, & exceptio assidua ipsius exspirationis non obstante integra, atque incolumi sanitate, ad quam rediisset; multa ergò cautela opus esset, neque cum illa frequenter commorari sanas oporteret, neque ejus indumentis vti, vel cibum vnà capere, & ipsius pocula in potando præ manibus habere, quia semper periculum infectionis hæret in radice, & à Natura ipsa, & possunt ex improuiso seminia morbi excitari, ac repullulare, & sanas inficere. Est enim vitium in seminibus, quod nullo tempore, ac nulla arte, & industria remoueri potest. In posteriori

casu

caſu nihil horum timendum, vbi verè, ac perfectè Monialis infirma à Lepra mundata fuerit, & ad ſtatum naturalem pleniſſimè redierit.

Porrò circa Peſtem dubitari poteſt, quandonam teneatur Monialis ex Peſte reconualeſcens ad clau-
7 ſuram redire, ita vt tutò à ſanis admitti poſſit, ac dicendum non ſufficere, vt infirma ſana videatur facta, ad hoc vt ad clauſuram redeat, ſed abeſſe etiam oportet omne recidiuæ periculum, quod manifeſtum ſit non tantùm ex ceſſatione febris, & aliorum ſymptomatum Peſtem concomitantium, ſed ex reditu ad ſtatum naturalem omni ex parte, ita vt neque ſitis adſit, neque vigiliæ, neque laſſitudines, neque inappetentia, neque aliud quicquam, quòd perfectè ſano homini non conueniat. Tunc enim adhibitis oportunis diligentiis in mundando proprium corpus à ſorditie, & ab inquinamentis ipſius Peſtis murando veſtimenta, & cooperimenta, quibus vigente morbo vſa eſt, poterit, ac debebit Monialis in clauſuram redire, & ſanæ poterunt illam abſque vllo timore admittere.

Nec quicquam contrà faceret, quòd quemadmodum in Lepra retinentur etiam poſt ſanationem contagij ſeminia, vt ſuprà dictum eſt, ita ſuccedere poſſit de Peſte, & ſic eodem modo periculo non vacet, Monialem ex Peſte ſanatam, & à clauſura jam dimiſſam, in clauſuram de nouo admittere, vt periculo non vacat, Leproſam admittere in clauſuram etiam poſtquam fuerit ſanata: nam dupliciter reſponderi poteſt, primò dicendo, quòd ſeminia contagij ipſius Lepræ fundantur in materia lenta, ac viſcida, & quæ diù hæret, quandocunque alicui materiæ adhæſerint, vt veſtibus, carnibus, immò ipſis domicilij parietibus; contrà verò ſeminia contagij in peſte fundantur in materia tenuiori, & maximæ actiuitatis, & quæ facilè vel ex ſe, vel modica induſtria adhibita euaneſcit, nam idcircò producunt morbos acutos, immò inquam acutiſſimos. Secundò reſponderi poteſt, cauſſam Lepræ eſſe ab infectione Viſcerum ab internis emanantem; Peſtis cauſſam eſſe ab infectione Aëris, vel à contagio, & à cauſſa omninò extrinſeca cujus efficacia, & enetgia in agendo facilius euaneſcit, contrà quàm eueniat de cauſſa Lepræ, quæ ab intrinſeco pendens non poteſt facilè auelli. Viteriùs in dubium verti poteſt, vtrum pluribus Monialibus Peſte infectis ex
8 coinquinatione Aëris ipſius Monaſterij, & à clauſura exeuntes, poſſint, cutò ad eam, & quandò redire. Sic etiam ſi ſanæ ob loci infectionem exierint, quandò reuerti tutò poſſint; & cùm vtriuſque caſus eadem ſit ratio, dicendum, quòd ſi Peſtis fuerit Popularis, hoc eſt non monaſterio ſolùm, ſed vniuerſo loco, & ciuitati communis, non antè redire eas ad clauſuram debere, quàm omnis Peſtis labes, & ſuſpicio prorsùs euanuerit, quod tunc manifeſtum erit, cum jam nullus in ciuitate ex peſte ampliùs ægrotauerit, & in morbis vagantibus nullus malignitatis character ſe prodat, quem à prægreſſa Aëris putredine originem ducere ſuſpicemur. Quòd ſi Peſtis fuerit ipſi tantùm monaſterio familiaris, vt euenire interdum non monaſteriis ſolùm, ſed particularibus domibus aliàs dictum eſt, tunc non antè illas debere redire firmandum, quàm temporis conſtitutione mutata, & ipſo monaſterio oportunis diligentiis expiato, vt ab illuuie, & ſeminiis prægreſſæ putredinis, ſi quæ remanſerint, emundetur; ſed de his in quæſtione ſeq. nonnulla.

SVMMARIVM.

1 *Moniales aliquandò ex vitio Aëris ipſius clauſuræ infirmantur, & id quot modis euenire poſſit.*
2 *Verum ſi Aer clauſuræ videatur manifeſtè alicui Moniali perniciosus, poſſit judicari legitima cauſſa dimittendi eam à clauſura.*
3 *Et quid ſi idem Aer eſſet pluribus damnoſus.*
4 *Moniales S. Sixti ad Quirinalem tranſlatæ ob Aëris clauſuræ S. Sixti pranitatem.*
5 *Quid ſi ex vitio Aëris ipſius clauſuræ quotannis aliquæ graniter agrotarent, ac perirent.*
6 *Et quid ſi ſingulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret.*
7 *Et quid ſi magis de raro euenirent, vt ſingulis quindecim, vel viginti annis; num. ſeq.*
9 *Prædictorum declaratio, & limitatio ex emendabilitate, vel inemendabilitate vitij ipſius Aëris.*

De Monialibus, quæ ex culpa Aëris ipſius clauſuræ infirmantur, & in quibus caſibus videatur adeſſe juſta cauſſa relinquendi Clauſuram.

QVÆSTIO V.

NOn raro euenire poteſt, ac de facto vſuuenit, vt aliquæ Moniales ex vitio Aëris ipſius clauſuræ in quoſdam morbos non aſpernabiles illos quidem, ſed vel vitæ periculo, vel contumacia, & ſanandi difficultate, vel accidentium horribilium concomitantia notabiles incidant. Hoc autem vel alicui Moniali tantùm, vel pluribus accidit, idque vel ſtatutis temporibus, vt ſingulis annis Vere, vel Autummo, Æſtate, vel Hyeme, vel alternis, vel ternis, vel quaternis ſingulis annis vigentibus maximè certis tempeſtatibus, vt Borealibus, vel Auſtrinis, humidis, ac pluuioſis, vel ſiccis, pro quarum differentia variant etiam ipſi morbi natura, & pericula; nam aliqui ſunt prauæ, ac malignæ conditionis, ac ferè peſtilentes, terminanturque vt plurimum ad mortem non aliter quàm verè peſtilentiales, alij verò terminantur ad ſalutem vt plurimum quorum duplex genus eſt: nam alij citò, & cum ſecuritate ad ſalutem tendunt, alij ſerò admodùm, nec ſine dubietate, & periculoſis ſymptomatibus, ſuntque ex ſua natura rebelles, & contumaces, detinentque infirmos ad plures menſes impeditos, & inhabiles ad Religionis, immò inquam ad propria munia obeunda. De illis morbis, qui citò terminántur ad ſalutem, nullà hic nobis habenda ratió videtur, ſed tantùm de poſterioribus, de quibus maxima quidem conſideratio habenda.

Cæterùm Aëris prædictæ clauſuræ vitium vel commune eſt totius clauſuræ, vel certæ ejuſdem clauſuræ partis, vt exempli gratia; ejus tantùm, quæ ad Auſtrum vergit, vel ad Aquilonem, quod manifeſtum ſit ex eo, quia illæ tantùm Moniales infirmantur, quæ eam Monaſterij partem inhabitant, idque illis maximè ſuccedit flantibus Auſtris, vel Aquilonibus, ſed de particulari primùm Moniali loquamur, cui ſupponemus Aërem ipſius clauſuræ eſſe ita contrarium, vt commorans in eo ſemper morbis conflictetur non quidem nullius momenti, ſed ſymptomatibus, & pertinacia non contemnen-

dis, decidendum ergò erit ,an huic Moniali concedi debeat licentia exeundi à clauſura; ac profectò vbi noſtra opinio veritatem haberet, quod permiſſio exeundi à clauſura reſpiciat tantùm vniuerſalis ſalutis intereſſe ipſarum Monialium, quia id certò nonniſi ob contagioſos quoſdam morbos permiſſio emanauit, nempè ob Peſtem, & Lepram, nulla cauſſa juſta offertur, ob quam permitti debeat huic Moniali exeundi à clauſura, cùm ſupponamus, eam nec morbo contagioſo laborare,neque aliis vllum ſanitatis incommodum communicare poſſe. Egebit ergò hæc Monialis ſpeciali Pontificis diſpentatione, cùm vniuerſali indulto inniti non poſſit. Itaque vbi ſpecialis diſpenſatio deſit, ſatis ſuperque erit ſi in ipſa clauſura procuretur huic Moniali minùs noxia habitatio, & locus, qui laudabiliorem Aëtem habere judicabitur. In ſententia verò Nauarræ, aliorumque Doctorum, juſta offertur cauſſa, vt permiſſione illa vniuerſali, (quatenùs ad quoſdam alios caſus particularem ſalutem Monialium concernentes extenditur) vti liceat deſerendi clauſuram etiam abſente contagio, & nullo imminente periculo ab ipſa infirma in alias Moniales contrahendi eaſdem infirmitates. Quod quidem procederet, vbi in ipſa Monaſterij clauſura nullus reperiretur locus, vbi hæc 2
Monialis ſana viuere poſſet, & à morbi reincidentia tuta commorari, quod ſi non reperiretur talis, tunc locum haberet Nauarræ, & aliorum opinio; & ego quidem licet dicam non licere huic Moniali ob propriam ſalutem recuperandam à clauſura exire, hoc ſignificare volo, vt non liceat attentis Pontificum, & ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi verbis; nam aliàs permiſſionem huic Moniali factam Iuſtitiæ conſonam exiſtimarem, tamen vt illa propriam ſalutem recuperaret, (licet nullam ejus rei rationem habuiſſe Pontifices videantur, vt toties dixi) tum etiam ob ipſius vniuerſitatis, & totius Monaſterij frequens, ac perenne incommodum, dum prædictæ infirmæ curæ quotannis vocare Moniales cogerentur non ſine periculo etiam ſalutis earum, quæ eam gubernant; nam vt quotidiana experientia palam fit, ſemper in diuturnis, ac difficilibus morbis ij, qui infirmorum hujuſmodi curæ aſſident, illiſque miniſtrant, vix ex longo incommodo, & exceptione exhalationum perenni ab infirmo corpore emanantium immunes ab aliquo morbo euadunt.

3 Quid dicendum præterea eſſet, vbi Aër ipſius clauſuræ non vni tantùm Moniali, ſed pluribus eſſet maximè inimicus, ita vt quotannis plures eodem morbo infirmarentur? dico autem ex morbo longo, difficili, & contumaci, nec ab omni periculo immuni. Hoc dupliciter euenire poteſt, vel quòd certæ quædam Moniales, vt quæ magis valetudinariæ ſunt, quotannis eo morbo præhenduntur,, vel quòd indifferenter omnes, ac modò hæ, modò illæ; in priori enim caſu, patet clauſuræ aërem non eſſe niſi certis perſonis infenſum; in ſecundo autem patet eſſe infenſum omnibus, & videretur quidem tantò magis juſtam cauſſam relinquendi clauſuram videri in priori caſu, quantò plures infirmarentur, ita vt concedi facile illis ea de re poſſet licentia exeundi a clauſura, & multò magis etiam juſta cauſſa relinquendi omninò monaſterium militare. videretur in ſecundo caſu; nam ad quid Moniales in ea clauſura detinere, vbi ob frequentes infirmitates plura eorum, ad quæ vt Religioſæ obligantur peragere ex morbi impedimento non ſunt aptæ? Satius ergo eſt locum commutare, & aliò commigrare, vt aliàs factum fuiſſe accepimus hic Romæ; nam cùm Mo- 4
niales in clauſura S. Sixti ob Aëris illius prauitatem frequentiſſimè ægrotarent, & frequenter etiam ex morbo ſuccumberent, ad Quirinalem ſunt tranſlatæ, ibique Monaſterio nobiliſſimo quidem conſtructo ſanæ poſthac laudabilioris Aëris beneficio degerunt.

Dubio autem locus non eſt, quòd ſi ex Aëris ma- 5
litia non ſolùm frequenter, & graviter, aut etiam longo tempore Moniales ægrotauerint, ſed etiam quotannis vna, aut altera ex morbi violentia periret, tantò magis juſta cauſſa militaret relinquendi clauſuram, & habitationem commutare, quod quanam lege, quibuſve cautelis, ac conditionibus fieri oporteat, videndum apud Canoniſtas, inter quos videatur Auguſt. Barboſ. *de off. & Pot. Epiſc. Alleg.* 102.

Videntur præterea hæc omnia amplianda, vt 6
non procedant tantùm ſi ſingulis annis, vt relatum eſt, plures Moniales prænominatâ ratione ægrotauerint, aut perierint, ſed etiam vbi ſingulis ternis, vel quaternis annis, vel etiam pluribus idem euenire, dummodò non tam de raro id fieret, vt propter 7
raritatem non videretur vlla ejus rei habenda ratio: nam contrauerti non debet, quòd cauſſa relinquendi clauſuram tantò minùs juſta eſſet, quantò magis de raro ſimiles infirmitates graſſarentur; vndè ſi ſingulis viginti quinque annis id accideret, abſque dubio hæſitandum in hoc eſſet, nec tam facilè eſſet concedenda hujuſmodi licentia, tametſi & cum hoc 8
obſeruari deberet etiam ipſius morbi vagantis conditio; nam ſi ſingulis viginti quinque annis morbus talis debaccaret, vt plures Moniales abriperet, tunc etiam juſta cauſſa videretur militare, vt liceret relinquere monaſterium, & à clauſura exire, aëremque ab eo vitio liberum inhabitandum ſuſcipere. Quæ 9
tamen omnia videntur limitanda, vt locum habeant quandò Aëris vitium neque auferre, neque emendare vel in totum, vel pro majori ſaltem parte poſſibile fuerit; idque conſtare fortè debebit ex prægreſſa diligentia, qua plura tentata, & machinata fuerint ad noxium Aëris vitium emendandum, aut tollendum, & tamen Moniales nihil indè boni fuerint conſecutæ, vndè ex anteacta experientia vitium inemendabile eſſe conſtet.

Tituli Tertij Finis.

PAV-

PAVLI ZACCHIÆ

Medici Romani.

QVÆSTIONVM MEDICO-LEGALIVM,

Liber Nonus :

HABENS

CONSILIA & RESPONSA

Ad prædictas Materias

MEDICO-LEGALES,

pertinentia.

Perilluſtri, atque Excellentiſſimo Domino,

GABRIELI NAVDÆO

PARISINO,

Viro Clariſſimo.

Paulus Zacchias Medicus. S. P. D.

INquirenti mihi ſedulo cui librum hunc conſiliorum meorum offerrem, oculos in te tandem conjeci, doctiſſime Naudæe, & Te vnum habui maximè idoneum, qui, & librum, & authorem Patrocinio tuo defenderes. Ea ſiquidem in me fuiſti ſemper beneuolentia cum Romæ apud Eminentiſſimum Cardinalem à Balneo degeres, vt dubitare minimè debeam, quin abſenti Tibi veteris noſtræ neceſſitudinis recordatio in mentem aliquoties recurrat. Maximè cum Italorum omnium fautor præcipuus exiſtas, quorum mores ſic dilaudas, ſtudia commendas, animum extollis, ingenium denique ad præclara quæque paratiſſimum complecteris, vt quod ipſis vicinorum populorum inuidia detrahit, abundè reddas, non modò teſtimonio, ſed præconio etiam tuo, quod propter ſummam in litteris authoritatem tuam, & vitæ ad vrbanioris conſuetudinis momenta inſtitutæ candorem non poteſt non eſſe luculentiſſimum. Rem igitur Italis meis gratiſſimam facturum me ſum arbitratus, & mihi quoque vtilem, ſi conſilia iſta, quæ Colophonis loco operi meo quæſtionum Medico-Legalium tuo præſertim conſilio addere viſum eſt nomini tuo, & mihi amiciſſimo, & litteratis omnibus notiſſimo, quemadmodum libens facio, dicarem. Vale.

LIBER

LIBER NONVS.

Habens reſponſa, & Conſilia ad materias Medico-Legales pertinentia.

CONSILIVM PRIMVM.

ARGVMENTVM.

Agebatur coram Illuſtriſſimis & Reuerendiſſimis DD. Rotæ Auditoribus de canonizatione Beati Laurentij Iuſtiniani, ad cujus ſanctitatem magis magiſque probandam multa proponebantur opera miraculoſa ejus meritis, & inuocatione ſucceſſa, circa quorum tamen nonnulla dubitare contigit, an verè miraculoſa dici deberent, nec ne, & nos ad inſtantias Religioſorum, qui hujuſmodi canonizationem promouebant, ſuper nonnullis pro veritate ſcripſimus. Inter hæc autem offerebatur primò puer quinquennis nomine Laurentius Maphæus, qui ſæuiſſima epilepſia, & Hydrocephalo per plures menſes moleſtatus, Beato Laurentio Iuſtiniano per Parentes ſuppliciter commendatus, illicò à voto emiſſo, melùs habuit, & breuiſſimo Tridui ſpatio integram ſanitatem eſt conſecutus.

SVMMARIVM.

1 *Epilepſia eſt morbus Pueris familiaris.*
2 *Epilepſia quid ſit.*
3 *Hydrocephalus quid.*
4 *Hydrocephali duo præcipua genera.*
5 *Morbi à flatu excitati citò diſſoluuntur.*
6 *Epilepſia à flatibus ſecundum Hippocratem.*
7 *Hydrocephali aquoſi quatuor ſpecies.*
8 *Hydrocephali interni non curantur, quod de tertia ſpecie verificatur.*
9 *Motus ab interioribus ad exteriora boni, contrà verò malus. declara vt num. 11.*
10 *Sanationes, quæ ob aliquam criſim præcedentem referri poſſunt ad opus Naturæ, non Indicandæ miraculoſæ, quantùm eſt ex hoc.*
12 *Epilepſia quàm grauis morbus.*
13 *Symptomata nullam requirunt per ſe curationem.*
14 *Pueri ob nimiam frigiditatem, & humiditatem Cerebri Epilepſia tentantur.*
15 *Morbi ſanari non poſſunt niſi eorum cauſſa tollantur.*
16 *Epilepſia in Pueris ſanatur ob Ætatis mutationem.*

DVplici morbo laborabat puer hic, de quo agitur, Epilepſia nempè, & Hydrocephalo, licet vterque ad vnam tantùm originariam cauſſam referri poſſit, aut potuerit facili negotio alter alterius eſſe cauſſa, cùm facillimè ab Hydrocephalo potuerit habere dependentiam Epilepſia, vel vice verſa Hydrocephalus ab Epilepſia, vel à materia ipſam excitante: quomodocunque tandem tamen ſeſe res habuerit, caſus erat humana arte, aut naturæ ope omninò irreparabilis, quod vt probetur, & conſequenter conſtet, puerum hunc ex mero miraculo fuiſſe ſanatum, vtriuſque morbi natura non tam in abſtracto, & in vniuerſali, quàm in concreto, & in hoc particulari ſubjecto venit examinanda.

Antè tamen exiſtentiam vtriuſque morbi remanere oportet clariſſimè probatam, quod ex teſtium depoſitionibus ad hoc examinatorum pleniſſimè habetur: nam de Epilepſia nullum intercedere poteſt dubium; ſatis enim apertè illam delineant prædicti Teſtes, quibus facilis cognitu, vt quibuſuis aliis perſonis eſſe ſolet, exiſtebat, cùm ſit morbus pue- 1
rulis familiariſſimus, teſte Hippocr. *in lib. de morb. ſacr.* cæteriſque Medicinæ Doctoribus; nam idcircò puerilis morbus vocatur, & cùm habeat ſigna patentiſſima nempè caſum ſubitaneum, raptum extrà mentem, membrorum contorſiones, ſpumam ab ore prodeuntem, & alia, quæ vel ipſis mulierculis ſunt notiſſima, quæ omnia ex vniuerſali conuulſione eueniunt, cùm Epilepſia nihil aliud ſit, quàm vniuerſa- 2
lis corporis conuulſio, vt docent Medici omnes. Galen. *lib. 3. de loc. aff. cap. 7.* Auic. *p. 3. tract. 5. cap 8.* Mercurial. *lib. 1. de morb. Puer. cap. 3. & lib. 2. Pract. cap 17.*

De Hydrocephalo quoquè ex eorundem teſtium depoſitionibus patet; nam Decimus Octauus *ſuper 61, in ſumm. num. 1.* per hæc verba deponit. *ſe gli gonfiò la teſta come vn pallone*, & Trigeſimus primus ſuper eodem *in ſumm. num. eod. Eſſendogli gonfiata Teſta &c.* 3
At verò Hydrocephalus nihil aliud eſt, quàm Tumor ſotius capitis, qualem patiebatur hic puer. Mercurial. *lib. 1. de morb. puer. cap 4.* Marc. Aurelius Seuerin. [vir non vulgaris aut tellulariæ, ſed reconditæ prorsùs doctrinæ, vt ſuis litterariis laboribus Reipublicæ Medicæ manifeſtum facit.] In recondito ſuo opere. *de recond. abſceſſ. nat. lib. 4. cap. 9. §. 1.* qui morbus etiam, vt ſuperiot, eſt ipſis infantibus, ac puerulis familiaris. Mercurial. *ibid.* M. Aurel. Seuer. *loco cod.* in tantùm vt aliquandò ipſis capita ad monſtroſam vſquè magnitudinem augeſcant, quemadmodum videre eſt apud Hieronymum Montuum *in Praginat. de inſan. febr. inf.* & apud eundem Seuerinum eundem Montuum adducentem ibidem.

At verò cùm Hydrocephali duo præcipua genera 4
aſſignentur juxtà materiæ, ex qua generantur, diuerſitatem, periculo maximè differentia, exiſtente vno omninò lethali, altero verò periculo penè vacante, quorum ille Aquoſus dicitur, quòd ab aquoſo humore originem ducat, hic autem ventoſus, quòd ex ventoſitate gignatur, determinare neceſſe eſt, cujuſnam generis hic, de quo agimus, exſtiterit. Ac certum quidem eſt, illum non fuiſſe ventoſum, quia morbi à flatu excitati citò, ac facilè

dissoluuntur. Auerrois *lib. 5. Collig. cap. 41.* quod maximè locum habet in pueris, qui aut morbis ex ventositate nullo modo tentantur, aut certè facillimè, ac citissimè ab ipsis hi morbi superantur, cùm non solùm flatus in ipsis generati tenues admodum sint, & propterea facilè dissipabiles, vt firmat etiam Mercurial. *loco suprà cit.* sed etiam ob vegetum calorem non sunt perdurabiles. Quibus addendum, quòd hæc species Hydrocephali ventosi rarissimè obseruatur ob rationes, de quibus idem Mercurial. *ibid.* Immò, vt docet Daniel. Sennert. *de infant. curat. part. 2. cap. 6.* nunquam datur hujusmodi tumor simpliciter ventosus, cùm solus flatus per se sine aquæ admixtione non videatur posse similem tumorem excitare; ac etiamsi daretur hujusmodi tumor ventosus sine aqua, celeri cum facilitate curaretur, vt practicantes omnes vnanimiter adnotarunt.

Vndè non valet objectio, quæ fieri posset ex Hippocratis auctoritate *in lib. de flatib.* probando, quòd hic Hydrocephalus esset à flatibus ex eo quòd simul cum Epilepsia erat productus, cùm ex ea Hippocratis auctoritate pateat, Epilepsiam à flatibus
6 generari, vndè colligi potest, vtrumque morbum ab vna, eademque caussa, ac materia originem duxisse, & sic nulla admiratio detinere nos debet, si tam citò hic morbus fuerit sanatus. Sed hæc objectio nihil efficit, quia si verum fuisset, hunc Hydrocephalum fuisse ventosum, consequens etiam fuisset, quòd cessante Epilepsiæ insultu, cessaret etiam Hydrocephalus, sed cùm etiam cessante Epilepsiæ insultu, permaneret Hydrocephalus, signum erat manifestissimum, quòd materia Hydrocephali non esset ita resolubilis, vt materia Epilepsiæ; licet à ratione absonum non esset, quòd ab eodem ipso aquoso humore producente Hydrocephalum, eleuarentur flatus Epilepsiam excitantes, & sic saluari posset Hippocratis auctoritas superiùs adducta.

Cùm ergò constet jam, Hydrocephalum, quo affligebatur puer hic, fuisse aquosum, adhúc restat
7 videndum, cujus speciei fuerit, cùm hujus ipsius aquosi Hydrocephali quatuor assignentur species, juxtà locorum differentiam, in quibus aqua morbum faciens, colligi solet; multùm enim & ad periculi magnitudinem, & ad sanationis difficultatem facit loci conditio, in quo morbum faciens aqua reperitur. Prima igitur species est ea, in qua materia colligitur inter capitis cutem, & Pericranium, membranam nempè cranium conuestientem. Secunda in qua colligitur inter Pericranium, & Cranium. Tertia in qua colligitur inter Cranium, & Meninges, membranas scilicet Cerebrum cooperientes Duræ, ac Piæ matris nomine insignitas. Quarta in qua colligitur inter Meninges, & Cerebrum. Postrema verò hæc species, quia citissimè jugulat sæuissima symptomata excitando, nullam curationem admittit, nequè idcircò vlla traditur ab Auctoribus eam curandi regula. Hoc Hydrocephalo non laborasse Puerum hunc satis liquet, ex temporis diuturnitate, qua morbo afflictus est, nequè enim per octo menses, sed ne per totidem quidem dies absque dubio vitam protrahere potuisset; verùm fuisse hunc Hydrocephalum tertiæ speciei, ejus scilicet, in qua humor aquosus inter Cranium, & Meninges continetur ex sequentibus probatur. Et primò quià in morbi principio nulla signa ejus morbi apparuerunt, nisi Epilepsia, quæ ab ea materia excitabatur, caput tamen nequaquam tumefactum est, nisi adaucta mirum in modum materia, quod non nisi post octo menses contigit, atque in hoc Hydrocephalo ita euenire docent Auctores, quòd à principio nulla, aut satis modica capitis tumefactio appareat; sed procedente tempore, & adaucto intrà Cranium humore, & ad externas partes regurgitante, tunc ab extrà tumor apparere incipit, vt in casu nostro factum est, quemadmodum testantur verba illa Decimioctaui Testis *in summ. num. 1. ibi. Questo male gli continuò circa otto mesi, & poi se gli gonfiò la Testa come vn pallone*, vbi per illas particulas, Et poi, denotare voluit successiuum aduentum hujus morbi ad extrà, qui anteà solummodò in internis partibus vigebat.

Demonstratur secundò, quòd hic Hydrocephalus fuerit internus, & tertiæ speciei ex Medicorum prognostico, qui, vt deponunt Testes, vnanimiter judicarunt, morbum hunc esse omninò incurabilem, sed ad interitum terminaturum; quòd prognosticum non nisi de hac tertia specie verificatur, 8
quæ interna est; nam aliæ duæ, quæ externæ sunt, curantur aliquandò etiam cum facilitate, hæc verò absolutè ab omnibus pro incurabili pronuntiatur. Galen. *in Introd. cap.* 18. Paul. *suæ Med. lib. 6. cap. 3.* Auic. *1. 3. tract. 3. cap.* 10. Leonell. *de morb. puer. cap.* 14. Paræus *lib. 1. suæ Chirurg. c.* 4. Omnibon. Ferrar. *de arte meden. infant. lib 3. cap.* 12. Huchet *de Diæt. puer. cap. proprio.* Mercurial *lib. 3. de morb. puer. cap.* 4. Mercurius *in lib. cui titulus*, la Commare, *lib. 3. cap.* 54. Forest. *lib. 3. obseruat. 5. in schol. & lib. 8. obseru. 29. in schol. & alij omnes.* Inter quorum dicta ponderanda præcipuè ad hanc rem veniunt Pauli verba, qui de ejus morbi euentu sic pronuntiat. His igitur, inquit, (nempè qui habent aquam intrà Cranium) seu desperatæ salutis, non est manus admouenda, & Auicenna. In cura hujusmodi non est ingenium, & Paræus. Ex tumore intùs sub Cranio contento neminem conualuisse vidi. Tandemque Omnibonus. Indicatio istius curationis superat humani ingenij vires, & potestatem hominis.

His tamen non obstantibus adhúc insurgere poterat difficultas, nempè quòd etiam si tam periculosus sit hic Hydrocephalus, tamen in hoc casu ope naturæ sit sanatus, cùm ipsa facti series hoc manifestissimè patefaciat. Dicitur enim, quòd post nonnullos menses Tumor ad extrà apparuit, ergò supposito quòd Hydrocephalus hic internus fuerit, eo quòd materia intrà Cranium contineretur, jam apparentia Tumoris ab extrà Naturæ virtutem ostendit demandantis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, & volentis exonerare interiores partes tanquam nobiliores, vt posset morbum superare; nam patet experientia, & ab Hipp. *lib. 6. Aph.* 25. comprobatur, motum humorum ab interioribus ad exteriora semper bonum esse, contrà verò 9
malum, fit enim, vt dixi, ab ipsa natura prædominante materiam morbificam, vndè cum pateat hoc fuisse opus naturæ, excluditur omninò miraculum, quia manifestum est, hunc Puerum sanitatem recuperasse per Crisim, motum nempè naturæ propellentis materiam morbificam ab interioribus ad exteriora, ad locum quippè magis tutum, & minùs ipsi Naturæ incommodum, vindicando se à periculo, quod illi ex ea materia intùs permanente instabat. Aliàs autem dictum est *lib. 4. harum Quæst. tit. 1. quæst. 8. num.* 13. quòd sanationes, quæ referri 10
possunt ad opus Naturæ, vt maximè sunt eæ, quæ cum Crisi fiunt, & præcipuè alicujus insignis euacuationis, non sunt existimandæ de facili miraculosæ,

lofæ, quamobrem neque hæc, quæ per crisim contigit imaculata censenda est.

11 Ad hanc difficultatem respondendum, quod tam experientia, quam Hippocratis auctoritas verificatur, vbi expulsio fiat à validitate Naturæ expellentis noxia, vel quando motus ille ab interioribus ad exteriora à Natura vere est, non à vi, & malitia morbi Naturam stimulantis & cogentis ad motum, vt quando fit à materiæ morbificæ multitudine, quæ ob sui copiam tota in interioribus contineri non potest, & ob id ad exteriora redundat; nam tunc neque experientia respondet, neque Hippocratis dictum veritatem habet. Nec desunt signa, ex quibus certo assequamur; quandonam motus a Natura sit, quando autem à morbo, seu à multitudine materiæ morbificæ: quando enim motus à Natura est, sunt sequuntur morbi, & symptomatum ab eo emanantium allevatio, ex qua ipsa natura velut resurgens, aut sanat, aut non multo post pristinum vigorem recipiebat, quando vero motus ex vi morbi, aut ex materiæ multitudine fiunt, & morbus ingravescit, & symptomata adaugentur. Cum ergo in casu nostro ex motu materiæ ad exteriora meatus non modo non fuit alleviatus, sed imo symptomata ab eo emanantia adhuc pertinaciarierint, certe motus hic non fuit ex validitate Naturæ materiam morbificam prædominantis, sed ex materiæ ejusdem copia, & malitia, & sic non fuit motus criticus, aut non fuit ex bona, & ad salutem, sed mala, & ad perniciem ex vi morbi, qui indies ingravescebat, & majores vires acquirebat. Quod vero ita sese res habuerit constat ex dictis Testium manifestissime: nam decimus octavus super 61. *& post*, inquit, *se gli gonfio la Testa grandemente, che pareua un pallone, cadendo della seggia vuole.* cui dicto consonat depositio Testis 31. *Jo per eodem* Et in hoc casu habet locum Avicennæ dictum eo modo, quo à Mercuriali accipitur *lib. 1. de morb. puer. cap. 4.* nempe, quod vbi materia hic ab internis ad externa propulsa, res desperata hic, & ex de causa nullum consilium aggrediendum cautionem: tametsi in rei veritate Avicennas contrarium omnino asserere videatur, quod scilicet si ab externis communicetur ad interna res sit desperata, & hoc magis consonum rationi est. Sed quomodocunque tandem Avicennæ dictum accipiatur, habet locum in casu nostro etiam in hoc posteriori sensu, quia etiam postquam materia ad externa fuerat propulsa ad interna remeabat, quod demonstratum ex eo, quia accessiones epilepticas de novo excitabat, quod certissimum signum erat aut materiam, vt dixi, rediisse ab externis ad interna, aut intra cranium adhuc contineri, sed ob sui multitudinem totam recipi non posse, & ideirco ad exteriora redire, vt in vtroque casu militare debent absque vlla hæsitantia Auctorum omnium dicta de inevitabili periculo & omnimoda sanationis repugnantia in via Naturæ hujusmodi Hydrocephali.

Secundus morbus, quo detinebatur hic puer E- 12
pilepsiam fuisse jam ex superioribus patet, qui morbus adeo gravis, & pernecabilis est, vt ideirco ab Hippocrate *lib. 6. de morb. vulg. sect. 6. text. 7.* per Antonomasiam vocatus fuerit Morbus magnus, quemadmodum declarat Gal. *ibi in comm.* neque aliam ob causam, nisi ob ejus magnitudinem, dictus est communiter morbus sacer, teste Cæl. Aurelliano *lib. 1. Chron. cap. 4.* & à Cornel. Cels. *lib. 3. sua Med. cap. 23.* dictus est Morbus major, & ob maximam nocendi vim vocatus est etiam morbus sonticus, vt dixi alias *lib. 2. quæst. Medico-leg. Tit. 3. §. 4. num. 33.* ex Plinio *lib. 36. histor. Nat. cap. 19.* existente igitur morbo hoc tam gravi, adhuc gravior in hoc Puero, & multo nocentior, immo gravissimus, & nocentissimus factus fuerat, atque id quidem ob capitis magnam, & insuperabilem intemperantiam, ob materiæ peccantis copiam, ob partis patientis debilitatem, quibus accedebat accessionum molestia, vehementia, & frequentia, quæ omnia morbum alias contumacissimum, rebellem, ac pertinacissimum reddebant omnino & Naturæ, & Artis ope incurabilem.

Nec quicquam de hac difficultate demit, si contendamus, fuisse Epilepsiam hanc morbum ex se, & ab interno Hydrocephalo independentem, aut contra malueritis fuisse dependentem ab eodem Hydrocephalo, vtcunque enim sese res habuisse velimus, morbus erat curatu impossibilis; cum si Epilepsia ab Hydrocephalo dependebat, certum sit, non potuisse curari, nisi antea curaretur Hydrocephalus; ac Hydrocephalus ex jam adductis erat omnino incurabilis, ergo & ipsa Epilepsia, cum esset symptoma ipsius Hydrocephali, erat incurabilis: symptomata enim curari, ac tolli non possunt, nisi curato morbo, ex quo dependent, & idcirco sym- 13
promata nullam per se requirunt curationem, vt demonstrat Gal. *lib. 12. Method. med. cap. 1.* & alibi, & cum eo omnes Medici, vbi de symptomatibus agunt. Ac vero si Epilepsia erat morbus ex se, & independens ab Hydrocephalo, jam neque sic erat curabilis; primo ob sui naturalem contumaciam, quam peculiariter in casu nostro attestabantur magni, ac frequentes insultus, ac paroxismi, cum prehenderent singulis binis hebdomadis, aut etiam frequentius, nempe in conjunctionibus, & oppositionibus luminarium, eorumque quadraturis (quod morbum jam in habitu factum ostendit) vt deponunt Testes; & singulariter. 18. *super 61. per hæc verba. Comincio à cadere di male caduco, & questo facena ogni quattordici giorni, & qualche volta ogni sette giorni.* & Virgesimus primus super eodem, *Detto male era solito venire ogni quattordici giorni, & qualche volta ogni sette giorni.* Hujusmodi ergo morbum & cito, & facillime interficere maxime pueros testantur gravissimi Auctores. Paulus Æg. *lib. 3. sua Med. cap. 13.* Rasis *lib. 1. Continens tract. 13. cap. 1.* Avic. *1. 3. tract. 5. cap. 8.*

Secundò hæc Epilepsia erat incurabilis ob insignem discrasiam, seu intemperantiam cerebri frigidam, & humidam à nativitate contractam, cum tam multæ materiæ copia: cum enim ob hujusmodi intemperiem pueri maxime Epilepsia tententur. 14
Gal. *in lib. 6. Epidem. comm. 6. tract. 5.* Avic. *vbi supra* jam non solum hæc non remiserat, sed majorem in modum vigebat, insuperque abadventitia intemperie, & accidentali fruebatur, alias etenim nequaquam consueverunt pueri tam copioso humore aqueo ex sui natura abundare, cum multo calore sint præditi, qui facile excrementitios, & præcipue tenuiores humores absumere solet. Si ergo quando Epilepsia ab hac naturali intemperie dependet, ac sola est, nullo modo euincitur, sed tantummodo aliquando forte fortuna mutatione ætatis, quæ temperiem mutat, superatur, certe accidentali intemperie naturali adjuncta, erat omni ex parte in via Naturæ incurabilis.

Tertiò hæc Epilepsia erat ex sui natura incurabilis, quia erat confirmata, cum jam per octo men-

ses, & vltra Ægrotantem molestasset, & haberet insultus, ac paroxismos fortes, frequentes, & terribiles, neque vllis remediis minima saltem ex parte cessisset: Pars etiam patiens debilis erat, atque omni calore destituta, & è contra multa excrementitia materia grauata, & obsessa; quod si morbus hic est præ cæteris curatu difficilis in ipso morbi principio, & hujusmodi aggrauantibus conditionibus minime associatus, certe, cum jam est confirmatus, & tot conditiones concurrunt illum multò magis insuperabilem reddentes, Natura jam omnimode prostrata, ex omnium Auctorum consensu concludendum, quod neque ex Naturæ, neque ex Artis ope, & industria potuerit vllo modo sanari.

Ex quibus videtur satis abundanter probatum, hos morbos & de per se singulos, & multo magis simul junctos in hoc Puero habuisse omnimodam sanationis repugnantiam tam ex parte Naturæ, quam ex parte ipsius Artis, quamobrem venit jam ad majorem miraculi euidentiam probandam, ipse modus sanationis examinandus, cum hic fuerit omnino præter, ac supra Naturæ ipsius ordinem. In via enim Naturæ, aut etiam si Artis præsidiis curari morbus debeat, quæ semper ipsam Naturam æmulatur, curari non potest, nisi antea ejus causæ tollantur, quod persuasissimum Medicis est, nec ratione, nec auctoritate eget, vt probetur, nam patet totam morbi curationem in causæ ipsius morbum efficientis abolitione consistere Gal. *lib.* 2. *Aphor.* 22. & è contra causa manente manet & affectus, vt est notissimum. Causæ ergo morborum, quibus Puer hic detinebatur, erant non naturalis solum, sed & accidentalis etiam intemperies frigida, & humida ipsius capitis, & Cerebri cum materiæ frigidæ & humidæ copia tumorem Hydrocephalicum excitante. relinquo Capitis debilitatem, & alias nonnullas causas ad morbi procreationem concurrentes. Non poterat ergo sanatio succedere vigentibus, ac permanentibus adhuc prædictis singulis causis in via Naturæ. At permanentia causarum est manifesta, quia quoad intemperiem naturalem non est dubium, cum Puer hic esset quinquennis, ætatis nimirum, in qua maxime ea intemperies viget; sunt enim hujusmodi ætates humidissimæ, & tanto humidiores quanto teneriores, & caput habent valde frigidum, & humidum, quæ omnia passim ratione, & auctoritate habentur, & maximè, cum, vt dixi, non nisi ob eam temperiem facile Epilepsia contingat. Quoad intemperiem accidentalem patet, eam adhuc viguisse ex perseuerantia tam insignis tumoris dependentis à materia frigida, & humida, qui non solum non minuebatur, sed in dies augescebat, vt ex frequentia accessionum Epilepticarum probatur; ex quibus etiam apparet materia morbificæ vtrumque morbum excitantis permanentia. Intemperies porro naturalis tolli non poterat, nisi ætatis mutatione (licet neque hoc in nostro Puero per ætatis mutationem tam de facili successisset, cum ea esset nimis excedens) hoc enim tempore Epilepsia solet in Pueris sanari ob ipsius ætatis conuersionem & mutationem temperiei naturalis, vt cum Hippocrate DD. omnes fatentur, præcipue Paulus, Aetius, Rasis, Auic. & alij locis superius citatis. Vt igitur hæc causa tolleretur, expectandum erat temporis beneficium, non enim tolli poterat, nisi aliquorum annorum circuitu, saltem triennij, non autem spatio paucorum dierum, de Naturæ ergo necessitate perseuerante causa in suo vigore, effectus sequi debebat ipsi causæ proportionatus, qui non alius expectari poterat, quam destructio, & extinctio naturalis caloris, & Indoridi interitus. 16

Cæterùm deficeps causæ quatenus fuissent aut Artis industria, aut Naturæ ope amouibiles, aliquam de se omnino significationem dare debebant, Natura enim non poterat, cum jam prostrata, ac viribus esset destituta, eas breui trium dierum spatio superare, & casu quo superare potuisset, hoc non poterat succedere, nisi per insignem, ac patentem aliquam euacuationem, quia materiæ reselutio fieri absque dubio non poterat nisi à calore valido, ac vegeto, qui omnino aberat; & dato etiam quod potuisset materiam morbum facientem insensibiliter resoluere, quomodo fieri potuit hoc tam modico tempore laborante existente tam languido, ac debili, & ab ipsius materiæ copia penitus obruto? Addo quod ad hujusmodi resolutionem subsecuta de necessitate esset Tumoris detumefactio, & symptomatum alleuatio, quorum nihil successisse patet, sed contra nonnisi ab emisso voto illico Tumorem detumefactum, & symptomata remissa fuisse.

Verum neque Artis ministerio succedere potuit causarum eos morbos excitantium amotio, quia præterquam quod medicamenta omnia adhibita suo fine frustrabantur, apparet clarissime iis attribui non posse sanationem, cum executioni demandata fuerint jam multo ante tempore; quod si quæquam profuissent, morbus post eorum vsum non esset adauctus, sed remisisset; at contra post eorum vsum tumor vlterius processit, & morbi accidentia perseuerarunt. Cum ergo causæ morbificæ adhuc vigerent, non potuit morbus ex Naturæ, aut Artis ope superari, vnde reliquum est, sanationem hanc fuisse mere miraculosam, quod & respectu modi, vt dixi, patet, cum nihil in ipsa sanatione successerit, quod aut Naturæ vigori, aut Artis præsidiis attribui posset.

CONSILIVM II.

ARGVMENTVM.

Religiosa octuagenaria nomine soror Antonia membrorum omnium ferè impotentia decem annorum spatio per repentinas vices conflictata, Beato Laurentio Iustiniano se commendat, & ejusdem Beati mensura corporis sibi applicita, illico integram consequitur sanitatem.

SVMMARIVM.

1 *Senes ex confirmatis, ac diuturnis morbis conualescere, contra Naturæ ordinem est.*

2 *Morbi curari possunt vel cessione, vel resolutione, vel diuturnitate.*

3 *Senium, & Decrepitas quæ ætas dicatur.*

4 *Vitia*

4 *Vitia à Iuuentute in senectutem prouenientia non sanantur, & multo minus quæ à senectute in Decrepitatem perueniunt.*

5 *Morbi à calidis humoribus procreati breues, à frigidis vero longi.*

6 *Senes frigidæ morbis corripiuntur.*

7 *Decrepitus stupor membrorum familiaris.*

8 *Natura partis affectæ reddit morbum magis incurabilem, si cum morbo conueniat, & debilis sit.*

9 *Senes conflictantur morbis neruosarum partium.*

10 *Increscentes morbi qui in senibus.*

1 CONtrà Naturæ ordinem vndequaquè est, senes, & maximè Decrepitos ex diuturnis, & jam per plures annos confirmatis morbis, & præcipuè si eorum ætati sint connaturales, reconualescere, cùm alia ex parte indies experiamur, ex Naturæ præscripto fieri, vt potiùs semper in deterius labantur, eosque ad mortem vsque comites habeant, eorum calore jam debili existente, & indies etiam magis magisque declinante, & est circa hoc omnibus Medicis acceptissima, & comprobata Hippocratis sententia *lib.* 2. *Aphor.* 39. dicentis, *Senes Iuuenibus ægrotant minùs, at qui ipsis morbi diuturni contingunt, eos ferè ad mortem comitari solent.* Vbi loci non absolutè dixit, eos ad mortem comitati solent, sed addidit particulam illam, ferè, quia quandocunque morbi à caussa calida dependeant, quales esse possunt in antecedenti ætate procreati, hi quidem possunt in senectute sanari, quià contraria ipsius ætatis supertuenientis temperie sanantur; sed qui à frigidis, humidis, ac crassis humoribus sunt, & in senectute præhendunt, finiri per aliam ætatem non possunt, & sic concomitantur homines vsque ad mortem, quarè sunt ex sua natura omninò incurabiles, vt ex Gal. *comm.* 5. *in* 6. *de morb. vulgar. tex.* 6. prosequitur Mercurial. *in cit. Aphor.* 39. *lib.* 2. quam sententiam confirmant Tadd. Florent. Hollerius, & Heurnius *in comment. ejusdem Aphor.* & ratio est apud omnes eadem ex natura rei desumpta, quià
2 cùm curari possint morbi vel coctione, vel resolutione, vel discussione, calor, qui in senibus quotidiè imminuitur, insufficiens est ad eos vllo ex prædictis modis euincendos, quarè remanent omnino incurabiles Phylotæus *cit. lib.* 2. *Aphor. cod.* Hollerius, & Heurnius *ibid.* Facto hoc fundamento, jam indè de necessitate sequitur, Monialem hanc, de qua agitur, cùm esset octuagenaria, vel paulò minor, morbo diuturnissimo, ac ex sui natura frigido & contumaci, ac neruorum genus occupante derenta, & qui jam indè à principio sui insultus nullis cesserat remediis, non fuisse ope Naturæ sanatum, nec potuisse ex ejus virtute sanari, sed sanatum fuisse ope, & virtute diuina; quod vt concludentissimè probetur, examinandæ veniunt conditiones omnes concurrentes in hoc miraculoso opere, quæ licet plures existant, præcipuæ tamen sunt Qualitas, & Natura ipsius morbi, ætas ægrotantis, ejusdem morbi diuturnitas, & pertinacia, & repugnantia sanationis: Quoad ætatem namque apertissimè patet, Monialem hanc cùm primum à morbo affligi cæpit, jam præcipitatæ, ac decrepitæ penè senectutis fuisse, erat enim tunc paulò infrà septuagesimum annum, quæ ætas propriè senium, aut Decrepitas dicitur
3 tam à Iurisconsultis, quàm à Medicis, quorum omnium auctoritates congessi *lib.* 1. *Quæst. Medico-Legalium Tit.* 1. *q. vlt. num.* 14. *& seqq.* vbi etiam maturiùs, hoc est in 65. anno homines dici Decrepitos ex communi Medicorum sententia, demonstraui; quod maximè ad hunc effectum procedit, quia in pluribus calor hoc tempore est in vltimo suo decremento. At cùm hæc Religiosa à morbo curata est, agebat jam octuagesimum annum, de qua ætate nullus est qui dubitet, quòd multò magis verificetur, calorem esse in vltima declinatione, & ea de caussa hoc vlteriori probatione non eget. Caussa igitur, ex qua resultat repugnantia sanationis diuturnorum morborum in senibus, multò magis militat in decrepitis; nam si vitia ipsa, quæ à Iuuen- 4
tute in senectutem proueniunt, nunquam ex toto sanari possunt. Corn. Cels. *suæ Med. lib.* 2. *cap.* 7. certum est, quòd vitia, quæ à senectute proueniunt in Decrepitatem in via Naturæ non erunt vllo modo amouibilia, vndè incurata ea remanere ex necessitate Naturæ contingit.

De Diuturnitate porrò hujus morbi non potest dubitari, neque alia probatione ad hoc egemus, nisi Testium depositione, ex qua apparet, illum per decem annos perdurasse, nam ægra, vt dictum est, erat quasi septuagenaria cùm morbo affligi cæpit, octuagenaria verò, aut paulò minor, cùm à morbo fuit liberata; quæ omnia habentur ex ipsius quoque sororis Antoniæ depositione *super.* 61. *in summ. nu.* 2. *ibi. Io. per lo spatio di diece anni, & più ho patito,* &c. & Testis sexagesimus super eodem ibidem. *Et detta infermità le durò più anni, & circa à diece anni*; quin etiam alij Testes concordant de morbi diuturnitate, ita vt nullum circa ejus rei veritatem reliquum esse possit dubium.

Prætercà qualitas morbi, nempè quod esset ex sua natura frigidus (hæc enim multùm operatur ad demonstrandam sanationis repugnantiam) probatur ex ipsius morbi natura, de qua infrà: probatur insuper ex ejus duratione, quia sicuti morbi à cali- 5
dis humoribus progeniti, non sunt diuturni, sic ij, qui à frigidis dependent humoribus maximè diuturni sunt, & non nisi ab humoribus ejus qualitatis fieri possunt Gal. *in comm. lib.* 2. *Aphor.* 39. *jam cit.* quod & pluribus confirmat Taddeus *ibidem.* Probatur etiam ex ætate Patientis, quia senes morbis 6
frigidis corripiuntur, vt patet experientia, & docet Gal. ad Hipp. *mentem in libell. cui tit. brevis denot. &c.* & licet Auerr. *lib.* 3. *Colleg. cap.* 31. contendat stuporem posse esse à caussa calida, hoc, præterquam quod posset habere locum in Iuuenibus tantùm, & ætate consistentibus, & hoc etiam de rarò, vel ipso Auerroe testante, in omnibus tamen secundùm plurimum, & in senibus semper falsissimum est: nam ipse Gal. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2. non solùm apertissimè fatus est, stuporem esse morbum frigidum, sed addidit quoque, esse insignem partium refrigerationem, cui consentiunt Anic. *l.* 3. *cap.* 13. Gordon. *lib.* 2. *Lilij cap.* 17. Vallesc. de Tar. *lib.* 1. *Phylonij cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *Pract. cap.* 23. *& alij omnes.*

Sed quicquid sit de Auctorum opinione circà illud dubium, An stupor esse possit à caussa calida, certum est in nostro casu, eum fuisse à caussa frigida, cùm esset stupor quidam vniuersalis, vel potiùs semiparalisis quædam cum impotentia ad motum, vt ex ipsius sororis Antoniæ depositione satis liquet, deponit enim per hæc verba. *Io per lo spatio di diece anni, & più ho patito non assideramento per tutta banita*, qua voce, *assideramento* (quæ dormitationem, sideration em, seu stuporem importat) declarat formam, & naturam morbi, quo desin-

batur; in eo namque vel ex ſpirituum inopia, vel ex impedimento tranſitus eorum per neruos, occupantur affectæ partes dormitatione quadam, ac ſtupore, qualis ſit cum diu ſuper aliquod membrum innitimur, vel vnum alteri ſuperponimus. Et licet ipſa ſoror Antonia deponat, quòd curata à Medico fuerit tanquam ſciatica affecta (tametſi etiam ſciatica non minùs quàm hic idem morbus in hac Religioſa fuiſſet incurabilis (certè non ſciatica, ſed ſtupore, vt diximus, laborabat; nam ſciatica partem determinatam ſemper detinet, ſtupor verò aliquandò totum corpus detinere poteſt, vt in caſu noſtro. In ſciatica porrò major eſt dolor, quàm ſideratio partis, in ſtupore contrà, ſideratio enim membri eſt magis conſpicua, magiſque affligit, quàm dolor, vt in caſu noſtro.

Præterea ſciatica neque ſenſum, neque motum primò, ac per ſe, & principaliter lædit, ſtupor contrà aut alterutrum, aut vtrumque vt in hac Religioſa; aliàs enim, cum mitior eſt, ſenſum tantùm diminuit, aut obtundit, cum verò major eſt effectus & ſenſum lædit, & motum. Ac denique ſciatica
7 non eſt adeò familiaris ſenibus, ſtupor verò maxime familiaris, ita vt Auctores *lib. 3. Collig. cap. 31.* dixerit, decrepitos ſemper ſtupore laborare, nec ſine ratione cuidenti, nam quemadmodum ſenes omnes reliquos omnes, ac ſingulos ſenſus debiles, atque obtuſos ſortiuntur, ſic etiam ſenſum tactus habent obtuſum, ac debilem, hoc autem fit in ſtupore, aut ſaltem ſtupor affectus eſt ſenſus tactus debilitati proximus, ſed & Gal. *lib. 2. de Temperam. cap. 2.* ſtuporem inter morbos ſenibus maximè familiares connumerauit. Quibus addendum, quòd ſciatica eſt morbus articulorum, ſtupor autem eſt partium neruolarum, quod nemo inficiatur, & patet ex functionibus, quas oblædit, nempè ſenſum, & motum quorum vtrumque ad neruorum pertinet genus,
8 quod in hoc caſu non oſcitanter prætereundum; quippè cùm natura partis affectæ, morbum reddat magis incurabilem, quandò ſcilicet conuenit temperatura cum intemperie faciente morbum; & quandò debilis eſt, quorum etiam vtrumque militabat in noſtro caſu, quia cum morbus eſſet frigidus obſidebat partes omnium frigidiſſimas, hoc eſt neruos, qui etiam ſunt in ſenibus in extremo debilitatis, vnde ea de cauſſa hujuſmodi partes ſunt in
9 iiſdem ſenibus morbis inſigniter obnoxiæ, quamobrem Apoplexiam, Paraliſim, Tremorem, Conuulſionem, & Stuporem ſæpiſſimè incurrunt, teſte Galeno vbi ſuprà, qui omnes ſunt morbi ad neruos pertinentes, & quiob eandem partium debilitatem in ipſis non ſolum ſanabiles non ſunt, ſed procedente ætate ſemper detetiores, & inſanabiliores fiunt, atque idcircò increſcentes dicuntur, ex eo, quòd vires acquirunt eundo, increſcente indies eorum cauſſa, vt proſequitur Io. Heurnius *lib. 2. Aphor. in commun. jam cit.* vnde prudenter Oribaſius *cit. lib. 2. Aphor. 45.* dicebat, hujuſmodi morbos in ſenibus vocari Conuiuas, qui cum ipſis commoriuntur.

Denique pertinacia morbi, & repugnantia ſanationis probatur ex eo, quòd remedia in morbi principio adhibita; atque illa quidem validiora & quandò morbus adhúc debilis erat, atque Ægra adhúc viribus conſtabat, nullo modo conferebant, vt ex teſtium depoſitione liquet, nam quinquageſimus octauus ſuper 61. in ſumm. *num. 2.* per hæc verba deponit, & eſt ipſamet infirma. *Ne primi principij 10. ſui medicata &c. dale qua li medicine non riceueri beneficio alcuno.* Sed hoc multò magis confirmat ipſa facti ſeries, cùm morbus tranſactis jam decem annis non ſolùm nihil diminutus eſſet, ſed adhúc in ſuo vigore perſiſteret, quo longo annorum ſpatio nulla deinceps medicamenta ſunt adhibita, vt ipſamet ſoror Antonia fatetur ibi. *Stando che nonmi ſon ſeruita di medicine, ſenon nelli primi principij.* Cùm igitur Ægrotante jam in extrema decrepitate exiſtente, morbo jam in habitu permanente, viribus jam languidis, & effætis abſque vllo Artis præſidio hæc ſanatio tam promptè, ac celeriter contigerit ad ſolam beati Laurentij inuocationem, & menſuræ ejus corporis ſimplicem applicationem, certè eam non niſi ex diuina virtute meritis ſerui Dei ſucceſſam omninò concludendum. Quod ego miraculum tanti fecerim, vt non in poſtremo miraculorum gradu reponendum exiſtimem. Excedit enim naturæ potentiam, quantum ad id, in quo miraculum factum: nam aliàs potuiſſet quidem Deus in ſubjecto magis vegeto, & calore naturali adhúc non deſtituto per ipſummet calorem ſua potentia operantem, aut acutum morbum illicò fugare, & tunc quidem miraculum eſſet in infimo gradu reponendum, ſed in ſubjecto, in quo calor jam penè euanuerat, oportuit Deum abſque caloris ope ægram ad ſenſuum vigorem reſtituere, quod penè eſt, mortuum ad vitam reuocare; Itaque juxta doctrinam D. Thom. 1. *ſumm. queſt. 105. art. 8.* hoc erit potiùs in ſecundo ordine miraculorum reponendum.

CONSILIVM III.

ARGVMENTVM.

Monialis quædam ſoror Lucia nuncupata brachiorum Arthritide opprimebatur, quæ illi eorum, manuumque opetam omninò impediebat, jamque per duos annos in eo morbo perſeuerauerat incurata, tophoſque in articulis contraxerat. Mox B. Laurentij Iuſtiniani deuotione allecta ad ipſius altare accedens, ac ſe illi pro ſalute recuperanda humiliter commendans, indè recedens dicto citiùs motum, ac priſtinum membrorum vigorem recuperat, ac ſana deinceps viuit.

SVMMARIVM.

1 *Arthritis confirmata, & qua Tophos contraxerit eſt in via Naturæ omninò incurabilis.*

2 *Tophi in Arthritide generati demonſtrant morbum incurabilem. & num. 4.*

3 *Senilis, aut decrepita ætas ex Articularibus morbis nunquam conualeſcit.*

5 *Arti-*

5 *Articuli vbi Tophis occupantur non possunt ad pristinum statum humana arte redire, sed diuina ope tantum.*

6 *Sanationes miraculosæ debent fieri in instanti, & esse perfectæ.*

TAm conspicua est sanationis repugnantia vna ex parte in hac Religiosa respectu Naturæ, & Artis, ac tam patens alia ex parte ipsa sanatio, tamque extra omnem ipsem subsecuta, vt de miraculo dubitare nullus remanere possit locus. Et quo ad sanationis impossibilitatem respectu Naturæ, & Artis in casu, qui nobis offertur, nulla præsumptio adesse potest, quod ipsa natura ex se, aut Artis præsidiis adjuta, quicquam in hac sanatione sit machinata; cum hæc enim Monialis laboraret Arthritide jam confirmata, & quæ Tophos contraxerat, notum est, eam laborasse morbo penitus incurabili.
1 Obsidebat vero hæc Arthritis, vt ex depositione testium liquet, vtrumque cubitum, vbi Tophos, vel callos, vel nodos, vt dicunt, ex vetustate contraxerat. *in summ. num.* 2. cum his autem jungebantur perpetui dolores, & eorundem brachiorum extenuatio, vt in similibus doloribus euenire cum *Auic.* 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 5. testantur auctores quicunque de eo morbo verba facientes.

Ex quibus apertissime constat, morbum hunc esse confirmatum, cum jam per duos annos ægram detinuisset, vt ipsamet Testis 16. super 61. deponit *in summ. num.* 2. *& confirmat.* 17. super eodem ibidem, & partes affectæ præ longitudine morbi essent extenuatæ, & Tophos, seu callos contraxissent, vt euidentissime probatur per testes omnes ad hoc examinatos: nam ipsa soror Lucia ad 61. ibidem ita deponit. *Et Hauena le gomme condurez-ze nelli gomiti, cie due gomme per gomito*, & 17. super eodem: *Hauena intra duele brauia inarcate par le doglie con due gomme per gomito.* Et 25. super eodem: *Hauena le brauia piene di gomme, si come io steu.a le cue vedute.* Vocant autem omnes hi testes callos illos, seu Tophos, vel nodos, Articulorum, le gomme, quia apparent in Articulis nodosis ex podagra factis tumores quidam veluti gummata, quæ cum apparent
2 demonstrant jam morbum esse omnino confirmatum, & insanabilem, & de quo illud Ouidij jactatur sæpissime.

Soluere nodosam nescit Medicina Podagram.

Morbo præterea ex sua natura contumaci, & prorsus insanabili accedebat ætas senilis, immo decrepita: agebat enim tunc hæc Monialis, vt ex processu constat in *summ. num.* 2. annum quintum
3 supra sexagesimum, quæ Ætas ejus conditionis est, vt à morbis hisce afflicta, nunquam ad sanitatem redeat. Facit Hippocr. cujus verba infra referam; & Galen. *lib.* 3. *de san. tuen. cap.* 8. *& comm.* 2. *Aphor.* 40. à qua opinione nullus omnino Doctorum est, qui dissentiat; & ratio in promptu est, à quotidiana experientia confirmata, quia cum hic morbus in senibus dependentiam habeat à materia frigida, & cruda, sitque profundata in parte ex natura sua frigida, & omni calore destituta, nempe in Articulis jam manifestum est, quod deficiente etiam calore in toto, & in dies debiliore euadere, vt in senio fit, in quo calor sensibiliter, & euidenter declinat, nulla omnino speratri potest ex Naturæ ope morbi solutio, sed timendum potius indies ejus incrementum, & major expectanda accessionum frequentia, augescente indies tam materiali, quam agente causa, ac vtraque morbum manifestissime fouente.

Quæ quemadmodum veritatem habent in simplici Arthritide senes exercente, sic multo patentiorem, & magis irrefragabilem habent veritatem, vbi Tophi, seu calli in Articulis fuerint generati, 4 vt in casu nostro; tunc enim hos morbos omnino esse insanabiles notum vel rudiusculis Barbitonsoribus est, & ab Hipp. *lib.* 2. *Prædict. num.* 15. quasi per definitiuam quamdam sententiam pronuntiatum, esse humana arte incurabiles, per hæc verba, *Quicunque aut senes sunt, aut circa Articulos calles Taphaceos concretos habent; aut crumnose viuunt, ac siccam aluum habent, hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego noui:* In quibus verbis notandum Hippocratem diuisiue loqui de senibus, & Tophos habentibus, itaque tanto magis sententia erit vera in his qui & senes sunt, atque insimul Tophos in Articulis habent, & huic sententiæ adstipulantur DD. omnes quorum omnium instar sit vnus Gal. *lib.* 10. *de comp. med. sec. loc. cap.* 2. qui hæc quæ sequuntur de ea re pronuntiauit. *Et postquam fuerint producti (Tophi) ne speraueris ad pristinam constitutionem exacte redire articulum posse.* Accedant etiam Celsi verba *lib.* 2. *sua Med. cap.* 7. *Articuli vero*, inquit, *qui sic dolent, vt super eos ex callo quadam tubercula innata sint, nunquam liberantur; quæque eorum vitia vel in senectute ceperunt, vel ab adolescentia in senectutem peruenerunt; vt aliquando leniri possunt, sic nunquam ex toto finiuntur.* quæ conditiones ab his Medicæ Artis Proceribus enarratæ cum maxime adessent in hac Moniali, certe nullatenus hæsitandum est; sed omnino confitendum, cum morbum fuisse in illa omnino tam à Natura, quam ab Arte incurabilem.

Nec quicquam facit, quod Auctores omnes tam Græci, Latini, quam etiam Arabes, tam recentiores, inquam, quam vetustiores plurà præscribant ad Tophos in Articulis dissoluendos, & præcipue Gal. 10. *de simpl. Med. fac.* Alexand. Trall. *lib.* 11. *cap.* 1. Paul. *lib.* 3. *cap.* 78. *Act. serm.* 12. *cap.* 43. *Cels. lib.* 5. *cap.* 18. *Auic.* 22. 3. *tract.* 2. *cap.* 10. *Mercurial. lib.* 4. *Pract. cap.* 1. Mercat. *lib.* 4. *de Intern. morb. cur. cap.* 18. & alij, & quod multi profiteantur; se hujusmodi Tophos sanare posse; vt cum effectu nonnulli sanati sunt: & habes peculiariter exemplum vnum, aut alterum apud Schench. *lib.* 5. *Obseruat. Tit.* de Arthritid. quia præterquam quod notissimum est vt plurimum in nodosa Arthritide curanda, ne semper dicam, Medicos suo fine frustrari, sane si qui curatus vnquam est, nonnisi multis adhibitis medicamentis, & diuturnissima patientia id obtinuit, vt dolores tolerabiliores essent, & motus Articulorum essent aliquanto faciliores; at quod absque medicamentis, quod tam subito, quod tam fæliciter in subjecto decrepito Articuli jam Tophis impediti in suum pristinum statum, & vigorem redire vnquam potuerint, nemo vnquam factibile naturaliter concedet, & negatum id aperta fronte est ab ipso Galen. *loco supra cit. de comp. Med. f. l.* Immo hi ipsi, qui vtcunque curati sunt, ætate adhuc erant vegeta, & vires in illis conueniens robur obtinebant, & multis medicamentis, atque opera Chirurgica, aliisque Artis præsidiis alleuiati sunt quidem, non tamen ex toto sanati. sed Decrepitum in instanti ad sanitatem redire; Tophis dissolutis, & Articulis ad suam agilitatem de repente reuocatis, à sæculo 5

non eſt auditum, & omnino miraculoſum eſt.

Cum igitur ſatis conſtet de impotentia tam Naturæ, quam Artis ad hunc morbum in hoc ſubjecto curandum, reſtat vt ejus ſanatio ad Dei potentiam referatur, per quam B. Laurentij Iuſtiniani meritis ad ejuſque inuocationem, Natura repugnante, ſoror Lucia integram ſanitatem recuperauit. De modo autem ſanationis non eſt, quod aliquid dicamus; eſt enim per ſemetipſum adeo patens, & euidens, cum ſanatio ſucceſſerit ſubito, & in inſtanti, & fuerit perfectiſſima, vt nulla vlteriori probatione indigeat. Requiri autem ad miraculi euidentiam, vt 6 ſanationes ſubito contingant, & ſint perfectæ dixi alias *lib. 4. Quæſt. Medico-Leg. Tit. 1. quæſt. 8. num.* 7. quod maxime habet locum, vbi alias humores non ſint ſua natura de facili reſolubiles, aut cauſſa morbum faciens non ſit vllo modo, aut ſaltem nonniſi longo tempore amouibilis, vt erant Tophi in caſu noſtro, qui, dato quod aliquo modo reſolui, aut diſcuti potuiſſent, hoc erat impoſſibile quod fieret in inſtanti, vt eſt notiſſimum.

CONSILIVM IV.

ARGVMENTVM.

Dominicus Maphæus patria Veronenſis febre laborabat, & Tetano, fueratque iis morbis ex improuiſo correptus; perſeuerauerat autem in ea afflictione per viginti dies, atque in extremo jam vitæ periculo verſabatur, cum ſe B. Laurentio Iuſtiniano commendans, illico à febre, & à doloribus omnino libet euaſit.

SVMMARIVM.

1 *Non omnia miracula tranſcendunt ſimpliciter Naturæ potentiam.*
2 *Triplex miraculorum gradus.*
3 *Miracula omnia habent aliquid, quod admirationem excitat.*
4 *Miracula quomodo aliquando etiam ex Naturæ virtute contingere videantur.*
5 *Sanatio miraculoſa in inſtanti fit, & abſque vlla Naturæ operatione.*
6 *Miraculoſæ ſanationes circa morbos difficiles contingunt.*
7 *Miraculum eſt opus arduum.*
8 *Tetanus conuulſionis ſpecies.*
9 *Tetanus morbus eſt grauis, & exitialis.*
10 *Tetanus à cauſſis frigidis generatur.*
11 *Tetanus tertia, aut quinta, aut ſeptima, aut decimaquarta occidit.*
12 *Conuulſio inſanabilis, atque mortifera eſt, cujus exolutio cita non eſt.*
13 *Conuulſio quibus modis naturaliter ſanetur.*
14 *Febris conuulſioni remedio eſt.*
15 *Febris quas conditiones habere debeat, vt conuulſionem ſedet.*
16 *Conuulſio in febre contingens perniciosa.*

1 NOn omnia miracula tranſcendere Naturæ potentiam ſimpliciter, notiſſimum eſt, cum aliqua excedant tantum ſecundum quid, veluti illa ſunt, quæ excedunt non quantum ad id, quod fit, ſed quantum ad id, in quo fit, & quod excedit quoad modum, & ordinem faciendi juxta doctrinam D. Thomæ 1. *par. ſumm. quæſt.* 105. *art. vlt.* 2 & ea de cauſſa triplex aſſignatur miraculorum gradus ab eodem D. Thoma ibid. Euenit ergo interdum, quod ea miracula, quæ Naturæ vires tranſcendunt tantum quoad operandi modum, & in infimo miraculorum gradu à D. Thoma reponuntur, præ aliis dubitationem excitent, nec tam manifeſte pro miraculoſis operibus ſe prodant ex eo quod non videantur aliquando à conſueto Naturæ 3 ipſius operandi modo recedere, cum tamen miracula oporteat ſemper peculiare aliquid habere, quod admirationem ex hoc excitet, quod recedat ab eo modo operandi ipſius Naturæ, & ſupponat excluſionem cauſſarum naturalium omnium, ac ſingularum, includatque ſupernaturalium operationem, ex qua admiratio excitatur, & cujus reſpectu miracula vocantur, vt latius dixi *lib. 4. Quæſt. Medico-Leg. Tit. 1. quæſt. 1.*

In nullo vero miraculorum genere major inſurgere conſueuit difficultas, quàm in eis, quæ circa 4 morborum ſanationes contingunt, circa quas aliquando ex ſola ipſius Naturæ virtute miracula videntur contingere, vt protritum apud Medicos eſt, licet hæc nunquam vere miracula exiſtant, neque cauſſam ſupernaturalem opificem habeant, ſed ſimpliciter, ac mere ab ipſa Naturæ potentia dependentiam habeant; & tamen hi ipſi effectus majorem interdum nobis admirationem excitant, quam alia nonnulla, quæ vere miraculoſa ſunt circa morborum ſanationes contingentia, cujus rei non alia aſſignari poteſt cauſſa, quod illa vt de raro, & præter omnem expectationem contingentia ad Naturæ opus referri poſſe nequaquam videantur, hæc autem contra ad Naturæ operationem facile referantur, & tamen aliquid ſemper peculiare habent, quod efficientiam cauſſæ ſupernaturalis his non obſtantibus commonſtrat. Præcipue vero modus ſanationis à Naturæ lege omnino remotus, illam manifeſte miraculoſam declarat, vt cum maxime ſana- 5 tio in inſtanti ſuccedit. Rota *in Relat. Canoniz. S. Andreæ Corſini mirac.* 1. & fit abſque vlla ſenſibili Naturæ operatione; licet aliquando non repugnet, ſanationem ex miraculo contingere, & tamen intervenire ſenſibilem Naturæ operationem obedientis ad Dei nutum, vt in illuminatione cæcitatis Tobiæ, de qua *cap.* 11. dicitur, *& cepit albugo ex oculis ejus quaſi membrana Ovi egredi.* Sed hæc ipſa miracula non deficiunt à nonnullis aliis conditionibus requiſitis in opere, quod miraculoſum vere ſit. Aliarum porro ſupernaturalium curationum exemplum eſſe poteſt febris valida, ac magna illico expulſa, nulla Criſi, nec in tempore, quo naturaliter ſuccedere poterat, ſuccedente. Sanationes ergo omnes miraculoſæ (vt ex iis, quæ in ſacris litteris enarrantur euidenter apparet) has conditiones ſortiuntur, vt ſubito, in inſtanti, illico ad Dei, & Chriſti Domini, ejuſque ſeruorum nutum factæ ſint, & nulli ſuc-

ſucceſſerint Naturæ motus, quæ eam cooperantem commonſtrarent, Natura enim ſemper ſui motus aliquam ſignificationem præbet, neque operatur in inſtanti. Rota *in relat. B. Magdelenæ de Pazzis Miracul. 3. poſt. mortem.* §. 4.

His non abſimilis eſt caſus nobis oblatus, qui à miraculoſa operis conditione nulla ex parte deficere videtur: Maphæus enim hic laborabat morbo magno, difficili, & exitiali, vt videbimus: mira-
6 culoſæ autem curationes circa hujuſmodi tantum morbos, non vero circa alios contingunt, qui nimirum vel moleſtiſſimi ſint, quod intolerabiles dolores, ac cruciatus excitent, qui noxij, quod membrorum motum, & actionem maxime neceſſariorum impediant, vel qui tandem exitiales ſint, quod homines manifeſto, ac certiſſimo vitæ periculo exponant, ſed tamen omnes ſumma cum difficultate curabiles, aut omnino ex ope Naturæ, vel Artis incurabiles exiſtant, vt percurrebam alias *cit. lib. 4. Quæſt. Medico-leg. quæſt. 8. nn. 4. & ſeq.* quia cum mi-
7 raculum ſit opus arduum D. Thom. *vbi ſupra art. 7. ad 2.* non poteſt conſiſtere circa leviores effectus, ſed circa grauiores, & cum his ſemper adeſſe debet ſanationis repugnantia aut ſimpliciter, aut ſaltem ſecundum quid tam ex parte Naturæ, quam etiam Artis. Sed cum hoc, quod morbus hic, quo hic Æger detinebatur, habebat ſupradictas omnes, ac ſingulas conditiones, ejus curatio, contigit in inſtanti, vt ipſemet Maphæus deponit *ſupra 61. in ſumm. nu. 2.* ſucceſſitque nullo ſecuto Naturæ motu, quod ex facto ipſo euidenter colligitur.

8 Et quoad morbum Maphæus laborabat ea ſpaſmi, vel conuulſionis ſpecie, quam Tetanum vocant Græci, Latini vero generico nomine diſtentionem,
9 Celſus autem Rigorem, qui morbus & grauis, & difficilis, ac moleſtiſſimus, & exitialis eſt, non ſolum quia cum euidenti vitæ periculo inuadit, & interdum Tertia, aut Quarta hominem jugulat. Hippocr. *de Iudic. num. 8. & lib. 3. de Morb. num. 13.* Celſ. *lib. 4. cap. 3* eſt enim morbus non modo acutus, vt Gal. *in lib. de Introd. cap. 13.* ſed peracutus vt idem Gal. *in lib. finit. Medic.* affirmat: verum etiam quia cum terribilibus ſymptomatibus aſſociatur ſcilicet doloribus vehementibus, rigore, hoc eſt membrorum rigiditate, eorumdemque immobilitate, vigiliis, & id genus aliis, quæ ab ipſomet Ægrotante ſunt enarrata, & conſimilia ſunt iis, quæ ab Hippocrate, & Celſo locis *ſupra citatis*, cæteriſque Auctoribus afferuntur *in ſuis præſticis cap. de Spaſmo, vel Conuulſione.* Dicebat ergo Hippocrates, Maxillas in hoc morbo rigere, quare non poſſunt languentes loqui, quod etiam in noſtro Ægrotante factum eſt, qui neque loqui ob id poterat, vt habetur *in ſumm. nu. 2. ibid. Gridai forte; done prima non poteua parlare.* Addit Hippocrates, quod infirmi ſe mouere non poſſunt, & hoc etiam in noſtro caſu manifeſtum fuit ibi, *Done prima non poteua mouermi in modo alcuno, &c. cominciai à muouer le braccia, & le mani.* de qua etiam immobilitate deponit Trigeſimus primus Teſtis *ſupra 61. in ſumm. nu. 2. ibi.* Gli *venne vn male grande, che lo ſteſſero reſtare come retirato, che non ſi poteua muouere.* Dolere inſuper eos valde Hippocrates addebat, vt ex facto quoque in noſtro Ægrotante euenſſe patet. Ex quibus clariſſime elicitur, Maphæum hunc Tetano laborasſe, quod etiam inſinuatur ab ipſa cauſſa Procathartica, quam ipſe
10 Maphæus narrat, mora nempe in cœmeterio, loco, vt ſit, frigido, & humido, ſimiles enim morbi à ſimilibus cauſſis, hoc eſt frigidis procreantur. Gal. *in lib. de Tremor. Palpit. Conuulſ. & Rigor. cap. 6.* ex qua ſtante jam aliqua corporis diſpoſitione, contractis muſculorum capitibus, & Neruis, ac prohibita per loci frigiditatem cutis perſpiratione facillime hic morbus eſt excitatus à Capitis forte deſtillatione fotus, & adauctus.

Cum ergo morbus hic tam moleſtus, ac exitialis proportionatis remediis non ceſſerit, certe ipſius pertinacia, & materiæ morbum excitantis inobedientia arguebatur, itaque mirum videri non debet, Medicos in hoc caſu de Ægri ſalute omnino deſperaſſe, cum notam haberent Hippocratis ſententiam 11
loco cit. lib. 3. de Morb. Quod hic Morbus Tertia, aut Quinta, aut ſeptima, aut decima quarta occidat. Neque fidendum erat in hoc Ægrotante iis, quæ addebat inibi Hippocrates, hoc eſt, quod ſi Æger prædictos terminos effugerit, ſanus euadat, vnde videri poterat Æger hic jam periculum euaſiſſe, cum præſcriptos terminos ſuperaſſet, quia idem Hippocrates docens, quod ſi Æger aſſignatos terminos effugiat, ſaluus ſit, non aliud innuere voluit, niſi, ſi terminos illos ſuperauerit in melius procedendo; non enim de neceſſitate in aſſignatis terminis pereunt ſic affecti, ſed etiam extra illos, & illis quoque ſuperatis, cum in pejus, etiam illis tranſactis, labuntur, vt noſtro ægrotanti euenire debuit, quia non ſolum tranſacta decimaquarta, ſed jam vigeſima ineunte in deterius tendebat; vnde iure Medici futuram de proximo mortem expectabant, vt elicitur ex dictis Teſtium *in ſumm. num. 2. ibi. Volendo lui conqueſte parole inferire, per quanto mi diſſe mia ſocera, che credeua, ch'io foſſe morte.* Neque præter rationem timebant Medici, ſi enim (vt Duretus *in Coac. Prænot. tract. 3. Coac. de morb. mul. partic. 21.* 12
dicebat) Conuulſio inſanabilis atque mortifera eſt, cujus exolutio cita non eſt, quanto magis inſanabilis, & mortifera judicandâ erat conuulſio cum tam malignis ſymptomatibus ad vigeſimam protracta? Et multo magis rationabilem hunc Medicorum timorem faciebat exitialiſſimum ſymptoma in hoc morbo apparens, nempe longa obmuteſcentia, de qua Hippocr. *in Coac. Prænot. ſect. 2. nu. 265.* dicebat; *In conuulſione obmutеſcere malum.*

Verumenimverò ſi modum jam ſolutionis hujus morbi conſiderabimus, manifeſtiſſime videbimus, illum fuiſſe ſupernaturalem, ac duo potiſſimum concurrunt id atteſtantia, nempe ſanatio inſtantanea, & modus ipſe non conſuetus ſanationis, ac præter Naturæ ordinem, toroque cælo ab eo differens, qui ſucceſſit. Inſtantanea enim ſanatio ex facto clariſſime elucet, ceſſante in inſtanti morbo, & omnibus morbum conſequentibus, nempe Obmuteſcentia, doloribus, immobilitate, rigiditate, inappetentia, vigiliis, & febre, & ceteris quibuſcunque ſymptomatibus Ægrotum tam pernicioſe moleſtantibus, vt ex facti narratione in proceſſu apparet; quorum aliqua licet non habeant dependentiam à principali morbo, Hoc eſt à Tetano, ſine conuulſione, ita vt etiam conuulſione recedente remanere potuiſſent, inſimul tamen receſſerunt, vt miraculi euidentia ex effectus perfectione totali majorem in modum elucesceret.

Sed & facili negotio probatur, ſanationis modum non naturali via proceſſiſſe, ſed ſupernaturali quippe cum Hippocr. *in Coac. Prænot. loco citato. num. 270. & ſeqq.* tripliciter ſanari hujuſmodi con- 13
uulſiones ſignauerit, reſolutione ſcilicet per ac-

tam febrem facta, vrinæ craſſioris, & aceruatim erumpentis fluxu, & Alui motu. Addit & quartum, nempe ſudores paulatim oborientes, quorum nihil in noſtro caſu ſucceſſit, neque vlli prædictorum modorum ſucceſſa ſanatio attribui potuit. De poſterioribus enim non eſt dubium, cum in proceſſu nulla ſimilis mentio habeatur ex Teſtium depoſitionibus, quæ tamen, cum eſſent notatu maxime digna, non ſiluiſſent, ſi aut omnia, aut eorum aliquod apparuiſſet præcipue interrogati, vt fieri ſolet.

De febre tantummodo prima fronte non contemnendum inſurgere videtur dubium, cum in caſu noſtro non ſolum adfuerit febris, ſed conuulſio cum febre prehenderit, & per totum morbi progreſſum perſeuerauerit: palam vero eſt non ſolum ex ſuperiori Hippocratis ſententia, ſed ex mille aliis ejuſdem aſſertionibus, & ex ipſa experientia, fe-
14 brem Conuulſioni remedio eſſe, & per eam reſolui materiam omnem conuulſionem excitantem; vnde cum hic morbus habuerit remedium conſuetum, naturale, ac proprium ex ipſa febre, non videtur ejus ſanatio modo aliquo miraculoſo contigiſſe.

Cui dubitationi ex ipſiuſmet Hippocratis dictis, & auctoritate pleniſſimè ſatisfit; cum enim de ea
15 re verba facit, *Conuulſionem, inquit, ſanat exorta febris acuta, quæ prius non fuit*; at in caſu noſtro febris ab initio cum ipſa conuulſione prehendit, vt ex facto patet. immo idem Hipp. *lib. cit. Coac. Præn.* docens, non omnem febrem remedio eſſe Conuulſioni. declarat deinceps qualis eſſe debeat, vt proficua ſit dicens, *Febris Conuulſioni finem affert, quæ aut eodem die, aut poſtridie aut perenaie inciderit, ſed ſi eam, quæ iniuit horam exceſſerit, neque ceſſarit, prana eſt.* At in ægrotante hoc noſtro febris ſemper perſeuerauit ex quo prehendit, vnde tantum abeſt, vt febris huic conuulſioni finem attulerit, vt potius praua, & exitialis extiterit juxta illam Hippocr. ſententiam *in ſæpe cit. lib. Coac. Prænot.* 16
ſect. 2. *num.* 29. *Conuulſio in febre contingens perniciosa eſt*, & aliam ibid. *ſect. ead. num.* 30. *Cum febre acuta Conuulſiones perniciosæ*, & aliam ad rem noſtram magis facientem. *Conuulſio febri ſuperueniens omnino funeſta, perraro autem Puerulis, qui vero ſeptem annis prouectiores ſunt, conuulſione non tentantur in febre, ſin autem, deſperati.* Ergo cum febris hæc eſſet praua, & Conuulſionem adjunctam haberet, morti certiſſimæ hominem adjudicare debuit, niſi ſupernaturale auxilium præſto fuiſſet, naturali quocunque omnino deficiente. Ejus ergo ſanatio miraculoſa fuit, & meritis B. Laurentij Iuſtiniani ſucceſſit, ad cujus inuocationem in inſtanti, abſque vllo motu naturali, & morbus, & omnia conſequentia morbum euanuerunt.

CONSILIVM V.

ARGVMENTVM.

Blaſius Carpentarius annum agens octauum ſupra quinquageſimum ex Sciæ dolore tam male habuit, vt pet ſe ambulare in poſterum non potuerit, ſed coactus ſit fulchris greſſus ſuſtinere; ac jam nonnullis menſibus tranſactis recuperandæ ſalutis vel Artis, vel Naturæ præſidiis ſpem omuem abjecerat; cum ad altare B. Laurentij Iuſtiniani claudicans, & fulchris adjutus ſe contulit, inibique genuflexus ſeſe illi humillime commendauit, & momento temporis ſanus factus eſt, ad idem Altare fulchris relictis, nulloque auxilio propriis pedibus domum ſe confert, & in poſterum ſanus viuit.

SVMMARIVM.

1 *Inſtantaneæ ſanationes naturaliter non fiunt in morbis longis, ſed tantum in Acutis.*
2 *Criſis eſt ſubitus motus in morbis, & mutatio ad ſalutem, vel ad mortem.*
3 *Sanationes inſtantaneæ, vt miraculoſæ judicentur, quas conditiones requirant.*
4 *Infirmi pereunt in inſtanti ſine criſi, ſed non ſaluantur in inſtanti abſque criſi.*
5 *Criſis ſi interueniat in morbi ſanatione, etiamſi in inſtanti ſuccedat, ſanatio à Natura cenſenda.*
6 *Criſis eſt Naturæ motus.*
7 *Sciatica inter Articulares omnes dolores moleſtior, & contumacior.*
Ex Sciatica Ægrotantes ſapiſſime claudi fiunt.
9 *Vitium ab Ætate proueniens durante ea Ætate tolli non poteſt.*
10 *Sciatica Vere exacerbatur, aut de nouo prahendit.*
11 *Criſes fiunt vbi calor eſt vegetus.*
12 *Criſis eſt Naturæ certamen cum morbo.*

LIcet in via quoque Naturæ quædam morborum ſanationes tam breui tempore ſuccedant, vt in inſtanti factæ videantur (licet naturaliter in inſtanti non fiant; vt voluit Rota *in relat. Canonizat.* S. Hiacinthi, & S. Andreæ Corſini *mirac.* 1. & 2. cum ibi allegatis) & ob id miraculoſæ exiſtimentur, certum tamen eſt non indifferenter in quibuſcunque mor- 1
bis tam longis, inquam, quam Acutis, ſed in Acutis potiſſimum ſecundum naturæ ordinem tales ſubitaneas, ac celerrimas ſanationes contingere, ac tunc quidem non ſine manifeſta aliqua Criſi motum, & virtutem ipſius Naturæ commonſtrante: cum enim in acutis morbis prædominentur ſemper, aut ſaltem ſecundum plurimum calidi, & tenues etiam quandoque humores, & ſubitaneæ ſanationes non poſſint fieri niſi mediante aliqua Criſi, vt videbimus, quæ eſt ſubitus motus, & mutatio in morbo ad ſani- 2
tatem, ſi bona ſit, ſin mala, ad mortem. Gal. *comm.* 2. *Aphor.* 13. certum eſt huic tam repentinæ mutationi non eſſe de ſe aptam materiam frigidam, ac craſſam, ex qua morbi longi dependent, vt tenuis, & calida eſt, ex qua dependent Acuti quemadmodum inſinuatur ab eodem Gal. *lib.* 2. *de Criſib. cap.* 11.

Verumenimverò licet ſubitaneæ mutationes in morbis longis vt plurimum non contingant, ſufficit tamen ad excludendum miraculum etiam quod de rato, immo rariſſime ſuccederent, vt ſuccedere aliquando poſſe, cum per Criſes judicantur, oſtendit Gal. *lib.* 2. *de Dieb. decret. cap.* 5. quamobrem difficil- 3
limum ob id eſſet naturales ſanationes ſubito euenientes

3 nientes à miraculosis distinguere, nisi duæ de necessitate Naturæ in naturalibus conditiones concurrerent, quarum beneficio hæ ab illis internoscantur. Prima autem conditio est, quòd in sanationibus instantaneis, quæ Naturæ ope contingunt, semper præ-
4 cedat Crisis: nam infirmi pollunt quidem derepente, & in instanti deficere atque Crisi, sed nullo modo sanari in instanti atque Crisi. Verba sunt
5 ipsius Galeni *lib. 3 de Crisib. cap. 9.* Vbi ergò in sanatione Crisis intercurrat, ea etiam in instanti succedens naturalis censenda, quantùm est ex hoc, quia
6 nihil aliud Crisis est, quàm ipsius naturæ motus, vt Galenus vbi proximè docet.

Altera conditio est (& habet multò magis locum in morbis Chronicis, seu longis) vt Crisis facta in via Naturæ semper sit cum aliqua manifesta, & insigni excretione, vt demonstratum est à Galeno *lib. 2. de Dieb. decret. cap. 5.* quam conditionem maximè requiri in sanatione miraculosa, nempè vt succedat absque vlla insigni euacuatione dixi alias *lib. 4 cit. Quæst. Medico-Legal. tit. 1. q. 8. nu. 13.* nam semper è contra judicanda ex naturæ virtute successa, si per insignem aliquam euacuationem contingat, nisi euidenter aliundè constet etiam hoc pacto eueniente ex supernaturali virtute procedere.

His positis supponitur jam in casu nostro subitanea quædam sanatio cujusdam morbi Chronici, seu longi & difficillimi, absque vlla apparente Crisi successa, nullaque succedente insigni euacuatione, quare determinari jure posset, eam ex supernaturali virtute euenisse; quod vt magis magisque palam fiat, videtur de necessitate examinanda morbi, qui sanatus est, natura, & status, ac modus deinceps, quo sanatus est. Et quoad primum certum est, quòd Carpentarius hic patiebatur dolorem Ischiadicum, aut Coxendicum dictum, qui à Barbaris vocatur sciatica, & quem Chronicum esse ac longum pluries testatus est Hippocr. & præcipuè *lib. de intern. aff. propè finem partic.* 58. vbi morbum esse grauem, ac diuturnum firmauit, *& lib. 2. Prædict. part.* 45. vbi in senioribus vix per annum solere sanari docuit, & idipsum cæteri Medici vnanimiter fatentur, vndè eam Aretæus *lib. 2. de cur. turd. pass. cap.* 12. quàm Cæl. Aurel. *Chron. lib. 5. cap. 2.* eum inter diuturnas affectiones adnumerant, quod multò euidentiùs ipsa experientia commonstrat: nam inter
7 omnes Articulares morbos, qui & longi omnes ex sua natura, & curatu sunt difficillimi, vt Medicis est notissimum, & adnotauit etiam Rota *in Relat. Canonizat. B. Andr. Corsi. mirac. 2.* doloris acerbitate, afflictionis diuturnitate, sanationis difficultate, & recidiuæ promptitudine molestissimus est sciaticus dolor, ità attestantibus Medicis omnibus. Cels. *sua Med. lib. 4. cap. 22.* Auic. *1 2. 3 tract. 2. cap. 5.* Fernel. *lib. 6. Pathol. cap. 18.* non vna verò ex caussa dependet tanta ejus morbi contumacia, tanta dolorum molestia, ac tam longa Ægritudinis afflictio, vt prosequitur Auic. *vbi proximè.* Nam primò Articuli patientis magnitudo in caussa est, vt materia promptiùs, & quantitate copiosior ad illum descendat. Secundò magnorum ligamentorum, aliorumque vasorum multitudo dolorem facit acerbiorem, ex dolore autem majore major sequitur attractio, & ex majore attractione major dolor, & sic quasi perpetuo circulo vna caussa per aliam fouetur, vndè fit, vt in hujusmodi doloribus asserente Auic. *loco cit.* fiat affluxio materiæ desuper ex toto corpore ad ipsam patientem particulam. Tertiò dolentis Articuli profunditas impedit penetrationem omnem medicamentorum tam eorum, quæ ad leuandum dolorem, aut ad materiæ resolutionem, vel concoctionem exteriùs adhibentur, quam eorum, quæ ad purganda quomodocunque eam ipsam materiam interiùs assumuntur. His aliisque nonnullis ex caussis simul concurrentibus, non mirum est, si morbus hic non tolùm ex sua natura sit curatu difficilis, sed etiam multoties insanabilis, quod Medici satis norunt, & non desiit adnotare Rota *in Relatione Canon. B. Caietani mirac. 2. post mortem*; quia sæpissimè ex- 8
eo ægrotantes claudi fiunt, ita attestante Hippocr. *lib 1. de morb num. 3. & in lib. de intern. affect. num. 54. & 58. & lib. 6. Aphor. vlt.* quod nostro huic ægroranti euenit. Multò minùs mirandum est cum tot difficultatibus ex ipsa natura prouenientibus adjungitur patientis ætas senilis; tunc enim desperata omninò res est, quia cùm hujusmodi dolores senibus sint familiares, & senectutis maxime vitio contingant, vt idem Hippocr. *lib. 3. Aphor. vlt.* & Galen. *lib. 5. de sanit. tuend. cap. 8.* docent, jam patet, quòd vitium ab ætate proueniens durante ea ætate 9
tolli non potest, quia caussa illud fouens non tolùm non est amouibilis, sed indies vires acquirit, vndè prudenter Galen. *Comm. 1. Aphor. 40.* dicebat, Arthritidem, & Nephritidem ex eorum morborum numero esse, qui senes comitantur vsque ad mortem, quod multo magis habet locum in hac Arthritidis specie, nempè in sciatica; habet enim hæc inter alias hoc peculiare, vt facillimè reuertatur. Auic. *vbi aliàs, cap. 5. Sciatica*, inquit, *& Podagra cum curantur & eradicantur earum materia, sunt ex eis, qua redeunt qualibet ex caussa*; hoc est, etiam si ex toto curentur, ita vt ab radice humores eas producentes euellantur, leui tamen negotio, ac facillimè reuersionem faciunt. Non modò ergò morbus hic difficilis curatu est respectu accessionum particularium, sed etiam respectu recidiuæ, & præcipuè in senibus, quos ad mortem vsque concomitari mox ex Galeno dictum est.

Erat Ergò morbus, quo Carpentarius hic detinebatur diuturnus, molestus, & contumax non solùm respectu sui ipsius, sed respectu etiam sui progressus, & respectu ætatis ipsius patientis, quæ senilis erat; agebat enim Blasius tunc annum octauum supra quinquagesimum, vt deponit secundus Testis super 44. *in summ. num. 1.* His addebatur temporis conditio, in quo sanatus est, cùm adhùc vigeret Hyems, aut saltèm instaret Ver, nam circà Quadragesimam sanatus est, vt deponit idem Testis ibidem. In his verò temporibus hujusmodi morbi tantùm 10
abest, vt sanari soleant, quin potiùs, aut de nouo tunc præhendunt, aut jam facti exacerbantur, vt peculiariter de Vere testatur Hippocr. *lib. 3. Aphor.* & ibi Gal. *in comm. & lib. 6. Aphor. 55.* Cels. *lib. 4. cap. vlt.* & Auic. *vbi aliàs.* & facit Rota *in Relat. Canoniz. B. Felicis à Cantalicio, tit. de Mirac.* Si quæ ergò instantanea sanatio in tam difficili morbo successerit, vt successisse probatur ex testium depositionibus *in summa. num. 1.* nequaquam persuaderi possumus, Naturam quicquam in ea sanatione operatam fuisse; primò quia nulla in hac sanatione Crisis successit, vt de necessitate debere succedere in subitis sanationibus probauimus. Secundò, quia nulla facta est insignis excretio, nullusque apparuit motus, qui Naturam operantem commonstrare potuerit. Nam quòd nulla successerit Crisis probatur primò ex Natura morbi, qui cum diuturnus, ac chro-

nicus sit, non solet per Crisim judicari; vt jam superiùs annuimus: licet enim non desit aliquis morbus diuturnus, qui aliquandò per Crisim judicatur, certè Arthritis ex his non est, & maximè Ischias, seu sciatica, tum propter materiæ conditionem, quæ morbum excitat, tum propter particulæ patientis
11 naturam, quæ calore destituitur; At Crises fiunt vbi
12 vegetus est calor. Galen. *de Crisib. lib. 2. cap. 11.* tum propter alias causas. Probatur secundò, quia cùm Crisis sit naturæ certamen cum morbo, in eo fiunt motus vehementes, conspicui, qui latere non possunt, vndè tales motus plura signa necessariò præcedunt, vt prosequitur id. Galenus *ibid. lib. 1.* Cùm igitur nihil constet de hoc in casu nostro, sed potiùs de contrario, quia is motus vehemens, si præcessisset, & hæc pugna cum morbo à natura facta plurimùm ægrum exagitasset, & coëgisset etiam decumbere, dicendum est, nullam in hac sanatione intervenisse Crisim. Quòd autem nulla successerit insignis evacuatio manifestum est, cùm Blasius à concepto voto in ipsa Ecclesia illicò sanus evaserit, nec verisimile sit, ibi similem aliquam excretionem successisse, de qua examinati Testes omninò tacuerint. Et vt magis innotescat, Blasium absque vlla Naturæ ope, & suprà omnes Naturæ creatæ vires sanum fuisse factum, non solùm sanatur in instanti ex morbo, qui aliàs à Natura nonnisi longissimo temporis intervallo vix sanari, & ne vix quidem potest, & liber ab eo omni ex parte evadit, nullo relicto morbi vestigio, sed in posterum etiam sanus per multos annos vivit, vt Testes deponunt; contrà quàm Natura ipsius morbi ferat, & maximè in senibus. In quibus vel levissima ex caussa, ac de se reversionem facere consuevit, vt superiùs jam firmatum est.

CONSILIVM VI.

ARGVMENTVM.

Affligebatur soror Cæcilia Morosina anno ætatis suæ quinquagesimo tertio febri cum catarro, à qua in acerbissimum dolorem Coxendicum, seu sciaticum (vterque enim similis est) lapsa est cum stupore, & motus impotentia sinistri cruris, quæ tamen invocatione B. Laurentij Iustiniani, & ejus sanctissimi corporis mensuræ applicatione illicò à dolore libera remanet, ac deinceps brevi integre etiam à febre sanatur.

SVMMARIVM.

1 *Deus sermos suos in peculiari aliquo miraculorum genere magis, quam in alio interdum illustrat.*
2 *Sciatica inter articulares morbos est omnium molestissimus.*
3 *Morbum fieri per decubitum quandò dicatur.*
4 *Abscessus per decubitum fiunt in parte omnium maximè debili.*
5 *In ætate senili dolores coxendici fiunt maximè diuturni.*
6 *Ad celeres sanationes quæ conditiones requirantur ex parte naturæ.*
7 *Sanatio instantanea in morbis diuturnis Naturæ repugnat.*
8 *Satis est ad Miraculi evidentiam, vt sanatio urgentioris morbi fit instantanea, licet remaneant alia morbi accidentia.*

IN omni effectuum genere, qui suprà naturæ creatæ vires fieri possunt D. O. M. mirabilem se præstat in Sanctis suis, sed aliquandò eos in peculiari aliquo miraculorum genere illustrat, atque vni quidem Prophetiæ donum, alteri potestatem ejiciendi Dæmonia, huic occultas hominum cogitationes cognoscendi, illi verò gratiam visionum beatificarum, alteri item sanandi languores, neque virtutes omnes omnibus semper, sed peculiares peculiari servo suo aliquandò impertitur. Itaque fit, vt vnius servi Dei invocationem ad febres pellendas, illius ad puerperas levandas, ad Epilepticos sanandos, ad alios que particulares generis morbos edomandos valere comperiamus. Beatissimi servi Dei Laurentij Iustiniani invocationem ad dolores, & morbos Articulorum, & nervosarum partium, desperatos efficacem esse, jam non vno, aut altero, sed multiplici miraculo D. O. M. comprobauit. Sic factum apparet in moniali, cui sororis Luciæ nomen erat, nodosa Arthritide laborante, in Blasio Carpentario ex molestissima sciatica claudicante, in Dominico Maphæo sæviissimo Tetano detento, in sorore Antonia vniversali stupore oppressa, & in aliis, ac peculiariter nunc in casu, qui offertur hujus Reverendæ Monialis acerbissimo Coxendicis dolore conflictatæ; qui omnes cùm neque ab Arte, neque à Natura quicquam adjumenti suis ærumnis expectare possent, hujus servi Dei invocatione sanati sunt; cùm verò de plerisque jam nonnulla dicta sint in prioribus positionibus, restat nunc, vt de hoc casu aliquid dicamus, vt non secùs ac alios miraculosè & ipsum contigisse non ex Artis, aut Naturæ ope firmis rationibus comprobemus.

Iam verò aliàs dictum, ac concludenter probatum 2 est, sciaticæ morbum inter Articulares affectus esse omnium molestissimum, solutu contumacissimum, ac præ omnibus facilè recidivam facientem. Cels. *lib. 4. sua Med. cap. 22.* Avic. 22. 3. *tract. 2. cap. 5. & alij.* Præter naturalem autem sanationis difficultatem, quam hic morbus sortitur, equidem sciatica, qua Reverenda hæc Monialis opprimebatur, habebat quasdam aggravantes conditiones, ex quarum conjunctione multò gravior, molestior, & contumacior, quàm ex sua natura sit, facilè evadebat; quarum prima erat, quòd evenerat ab alio prægresso morbo per materiæ decubitum. Secunda quòd materia erat copia multa, & qualitate frigida. Tertia quòd anni tempus morbum mirum in modum fovebat. Quarta quòd ætas patientis huic morbo & generando, & fovendo erat maximè idonea.

Et vt à prima conditione incipiamus, & quid ea ad rem nostram importet ostendamus, sciendum, Medicos tunc firmare, morbum fieri per decubitum, cum morbifica materia ab vna parte in aliam transmittitur. Galen. *lib. 2. de Art. cur. ad Glauc. c. 7.* *Nominant autem*, inquit, *hujusmodi dispositiones (hoc est, Decubitus, seu Apostemata) cum qui prius*

prius ortum membrorum infestant humores, eo relicto, ad alterum transeunt. Id vero tunc euenit cum pars expellens, ac se exonerans est fortis, recipiens autem omnium, quæ in corpore sunt maxime debilis: nam omnes corporis partes, cum in suo robore sunt, expellunt à se superflua, ac noxia, quousque extra corpus protrudantur, vel ad vnam partem peruentum fuerit, quæ præ debilitate impotens sit à se ea depellere, quod millies explicatum ab eodem Galeno est, & signanter in Method. *med. libb. in lib. de sympt. caus. & de cur. rat. per sang. missio. & alibi.* Cum ergo materia in parte debili humana fuerit, inibi causat morbum, ac tunc dicitur is morbus factus per decubitum, *parte*, quæ antea laborauerat à morbo exonerata, vt in hoc casu, in quo cum haec Religiosa caput multa pituita oppletum haberet, quæ excalefacta febrem quoque excitauerat, Natura voluens se ab ea superflua, ac noxia materia exonerare, eam hinc propinquas ei partes repulit, & hæ quidem ad vicinatores, quousque ad magnum articulum ossis Sciæ peruenerunt, quod si euenisset, quacunque ex causa maxime debilis, non potuit, vt aliæ partes effecerunt, eam à se repellere, & hic dolor ibi generatus est acerbus, qualis ex sciatica causari solet, quæ omnia non solum ex ratione dicta dicenda, sed ex ipsa Patientis depositione habentur *in summar. num. 1. ibi. Mentre io steme nel catarro, che mi cominciò della Testa, & mi calò dalla banda sinistra, pigliando mi tutto il fianco & la gamba, & mi pare, ch' adora mi calasse un acqua fredda, che mi tolse interamente la forza di poter mouere tanto quella banda.*

4 Cum ergo Affectus per decubitum fiant in parte omnium, quæ sunt in corpore maxime debili; vt superius animaduimus, certe hinc manifestissima sit insufficientia, & omnimoda impotentia ejus partis ad talem morbum aliquo modo superandum; cum morbus superari non possit, nisi à validiori partium virtute, ac robore, vt notissimum est. quod si huic adiungatur, ac accedentaria debilitati conjungatur naturalis ipsius partis debilitas, eo quod minimo calore donetur, scilicet Articulus, & insuper impetudo ad remedia excipienda, vt præcipue inter omnes Articulos est Articulus ossis Sciæ, vt sic morbum, qui sic fiat, habere omnimodam in sua sanationis repugnantiam in vis Naturæ firmandum est, cum tam Arti, quam ipsi Naturæ omnis præclusa via sit tales morbos superandi.

Sed adauget majorem multo in modum prædictam repugnantiam, materiæ morbum excitantis multitudo, & qualitas: quanto enim major materiæ copia partem affectam obsidet, & quanto frigidior ea est, tanto magis repugnat, morbum à calore deberi posse naturaliter sanari. Quod vero in casu nostro materia esset multa, frigida patet; nam multa erat, quia non solum causabat dolorem, sed impediebat sensum, & motum; multa erat, quia tempus anni eam copiosiorem reddebat cum esset autumnale, in quo plurima excrementa aggreganter, præterquam quod ætas ipsa eam copiosiorem reddebat; multa erat, quia non modo occupabat articulum, sed vicinas etiam partes omnes: erat insuper frigida, quod ad sensum patebat, vnde eadem soror Cæcilia ad facem ibi: *Et mi pare, ch' adora mi calasse un acqua fredda &c.* Præterea idem Anni tempus aggrauabat morbum, & majorem in modum sanationem impediebat, cum morbus hic ex sua natura frigidus in parte frigida cum multa frigidæ materiæ copia ab Anni tempore frigido nonnisi summopere foueri, & adaugeri debuisset. Omnibus omnibus addebatur ætas Patientis jam grauis, cum annum ageret tertium supra quinquagesimum, qua ætate dolores coxendicos, & sciaticos maxime esse diuturnos & vix per annum sanari dicebat Hippocr. *lib. 2. prædict. n. 45.* quod multo magis ex ejus sententia habet locum, vbi torpores, & refrigerationes tum Lumborum, tum Crurum sunt; vt in casu nostro in quo non modo os Sciæ, sed etiam lumbos, & totam eius latitudinem dolor, ac torpor, & impotentia ad motum prehendebat, vt ipsamet soror Cæcilia deponit ibi. *Et mi calò dalla banda sinistra, pigliando mi tutto il fianco, & la gamba.* Atque hæc quidem omnia simul concurrentia (licet vnumquodlibet per se idem operari posset) faciebant omnimodam materiæ repugnantiam in via Naturæ. Quod si eo cederet vehitus, his non obstantibus, Naturam vtcumque aliquid machinari potuisse circa hujus morbi sanationem, certe eædem conditiones, quæ tanto circa morbum grauiorem reddebant, & contumaciorem, non permittebant vllo modo, vt Natura salutaneam hujus morbi discussionem moliri posset, liquidem ad hujusmodi non in- 6
stantaneas dicam, vt hæc sunt, sed ad celeres morborum sanationes requiritur ex parte Naturæ calor fortis, pars affecta vegeta, ac valida, materia morbum faciens non multa, neque crassa, qualitas calida, non per morbo contrarium, ætas juuenalis, aut saltem consistens, hæc enim omnia simul concurrentia, aut saltem eorum plura, celeres motus in morbis facient, vnde celeres sequuntur sanationes; at contrariis conditionibus militantibus non solum fieri non possunt celeres hujusmodi motus, & consequenter neque celeres sanationes, sed impeditur omnino quicunque motus Naturæ, aut si forte aliquis fiat, is quidem non nisi temporis diuturnitate succedit, vt docet Galen. multis in locis, ac præcipue *in libb. de Crisib. & comm. 3. in Hippocr. Prognost. part. 24.* Et idcirco cum repugnet omnino Naturæ 7
morborum diuturnorum instantanea sanatio, & in hoc casu ad intercessionem B. Laurentij immediate post applicationem mensuræ ejus corporis ea fuerit secuta, non ex Naturæ opere, sed ex supranaturali virtute eam successisse affirmandum, quod non dedignatur etiam ponderare Medicus, qui Reuerendæ hujus Monialis etiam gerebat; cum judicaret enim hoc fuisse vnice atque miraculosum, non aliam sum assertionis condidam attulit, quod non poterat is morbus in vis Naturæ cum breui temporis spatio superari, vt deponit *super. 61. in summ. num. 9. ibi: Poiche secondo il mio giuditio quel male non douea guarire, ne si douea leuare si presto.*

Nihil denique obstare videtur, si post principalis morbi curationem, remanserint aliqua consequentia morbum, nec ægra tam subito ab iis leuata sit; satis enim est, si morbi malitia, & acerbitas 8
ad ferui Dei inuocationem; & immediate post applicationem mensuræ ejus beatissimi corporis, atque in instanti remiserit, vt in similibus dixit Rota in Relatione *Canon. sancti Caroli par. 1. mirac. 13.* vt in aliis Relationibus alias. Quod vero acerbissimus, ac molestissimus ille dolor illico ab applicatione prædictæ mensuræ corporis B. Laurentij cessauerit, probatur ex dictis Testium. Octauus *super. 61. Et subitamente acquetai, & mi addormentai fino alle noue hore, &c.* Vigesimus nonus super eodem. *La trouai improuisamente in buon stato*, & Nonus super eodem ex dicto ipsius Patientis. *Et mi e passato subito la do-*

glia. Et Decimus super eodem ex dicto quoque ipsius patientis, *dicendomi subito messa quella misura, mi sono addormentata*; & concordant alij omnes nemine excepto.

CONSILIVM VII.

ARGVMENTVM.

Detinebatur Ioannes Picatus Crurum OEdematoso tumore perpetuo cum vlcere, & jam per quatuordecim annos eo morbo conflictatus fuerat, cum ope B. Laurentij Iustiniani implorata breui integram consequitur sanitatem.

SVMMARIVM.

1 *Tumor OEdematosus qui vocetur.*
2 *Hydrops fieri non potest nisi vitiato Hepate.*
3 *Intemperies omnes præsertim insignes, virtutem dejiciunt.*
4 *Natura repugnante omnia irrita.*
5 *Ars Naturæ minister, & Medicus ipsius Artis, seu ipsius Naturæ minister.*
6 *Morbi longi non possunt naturaliter nisi paulatim, & longo temporis intervallo superari.*

TVmor, quem in cruribus patiebatur hic Ioannes Picatus, de cujus miraculosa sanatione modo agitur, erat OEdematosus: vocant autem Medici Tumorem OEdematosum illum, qui à materia frigida, & humida, pituitosa nempe generari solet. Ejus vero naturæ fuisse satis superque demonstrat & qualitas, & quantitas materiæ tumorem producentis, præter aliam, quæ ab eo per vlcusculum aliquando expurgabatur: erat enim aquosa, & quantitate multa, vt deponit Testis vigesimus nonus super decimo *in summ. num.* 2. *ibi. Poiche essendo solito vscirgli grand acqua de quella gamba, &c.* horum enim vtrumque proprium est Materiæ frigidæ; præterquam quod & morbi diuturnitas, & grauitas, & impotentia ad motum id ipsum apertissime significabant, cum diuturni morbi fiant ab humoribus frigidis Gal. *lib.* 4. *Aphor.* 44. & materia frigida ob sui crassitiem grauitatem in parte faciat.

Licet autem hujusmodi Tumor ex se ipso molestus admodum esset, ita vt vitæ taedium ægrotanti infertet, non ita tamen grauis morbus ex sua natura erat, quin multo grauioris, & difficilioris morbi germen esset: non enim ejus morbi caussa ab ipso crurum vitio dependebat, sed multo nobilioris partis vitium subesse in corpore ostendebat, nempe Heparis; quippe cum OEdematosi tumores maximè si insignes sint, ex imbecillitate, & defectu sanguificatricis facultatis ipsius Hepatis generentur: cum enim viscus hoc præ caloris debilitate non possit totam Chylosam materiam ad ipsum transmissam in perfectum sanguinem conuertere, remanet ejus portio aliqua semicocta, quæ ad debiliores partes tanquam nutritioni non apta transmissa tumores hujus generis OEdematosos excitat, vt in casu nostro factum est; in quo cum omnes inferiores partes tumefierent, & maxime insigniter sinistræ, apparet hanc affectionem fuisse quandam Hydropis speciem, ejus nempe, quæ Anasarca nominatur, in qua vt plurimum totum corpus, interdum tamen solummodo inferiores partes tumefiunt. Ejus rei vnum, aut alterum euidentissimum signum ex Testium dictis elici potest; tumefactio scilicet crurum perpetua, & maxime ægro stante, aut ambulante, & tarditas, ac impotentia ad progressionem, quorum vtrumque ab Auctoribus ponitur pro signo hujus affectionis; & de priori quidem Aretæus *lib.* 2. *de caus. diuturn. pass. cap.* 6. his verbis *stantibus pedes, tibiaque intumescunt.* de posteriori vero Cæl. Aurel. *lib.* 3. *Chron. cap.* 7. *Debilitate tardus, inquit, ac piger corporis motus cum inflatione inani.* Ac vtrumque hoc symptoma in nostro ægrotante adfuisse manifestum est, & de posteriori Testes omnes *in summ. nu.* 2. vnanimiter deponent. Ipse Ioannes Testis 27. *supr.* 10. *Et adesso camino liberamente, done prima potena à pena mouermi, & caminare perdue, ò tre Credi, che bisognassi, che mi sedessi.* & 35. super eodem, *e stentana assaissimo à caminare*, & 34. super eodem. *Et quando gli conzenina venire giu in bottega, veniua giu con le crocce.* De priori vero. 29. *super decimo ibi. Ogniuolta chegliss tenaua in piedi, se gli gonfiaua la gamba.*

Constituta ergo jam vera hujus morbi Idea, facile erit nunc determinare, an ejus morbi sanatio successa immediate post invocationem B. Laurentij, miraculosa fuerit, nec ne. Ac videtur dicendum, firmiterque asseuerandum, eam miraculosam fuisse, tum quia sanatio ejus morbi superabat Naturæ creatæ vires, tum etiam quia modus sanationis fuit vndequaque supernaturalis, & extra Naturæ ordinem. Quadruplici autem ex capite sanatio hujus morbi superabat Naturæ vires; & primò respectu remotionis caussæ morbificæ, & correctionis partis emandantis. Secundò respectu partis recipientis. Tertiò respectu diuturnitatis, & confirmationis ipsius morbi. Quartò respectu debilitatis ipsius particularis Naturæ ægrotantis, quæ neque ope Medica adjuta per tam longum temporis spatium tantisper resurgere valuit.

Et quoad primum caput norunt Medici, nullos 2
Hydropes fieri posse, nisi vitiato Hepate, Gal. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 7. & DD. omnes vbi de Hydrope verba faciunt; immo non solum Hydrops, sed neque simplex OEdematosus Tumor, si confirmatus sit, absque Hepatis vitio procreatur. Gal. *lib.* 3. *de simpt. caus. cap.* 2. Cum ergo hic adesset insignis Tumor OEdematosus, certe ejus caussa à frigida Heparis intemperie, & ab imminuto calore originem trahebat; tales enim Hydropes, atque hujusmodi Tumores ab hujusmodi intemperie fieri docent Gal. *loco cit. de loc. aff.* & cum eo DD. omnes. Ergo ad hunc morbum sanandum, & ad remotionem caussæ morbificæ necesse erat, hanc Heparis intemperiem ad contrarium reducere, quod duplici ex capite erat impossibile; Primò quia vires ipsius partis ægræ patientis erant imbecillæ, & calor ipsius maxime debilis; id enim habent proprium omnes intempe- 3
ries cum insignes sunt, qualis hæc erat, vt virtutem summopere debilitent. Gal. *cit. lib.* 2. *de simpt. caus. cap.* 2. At si in principio contractæ hujus intemperiei Natura non potuit eam superare, quid sperandum ab ejus ope erat post tot annos elapsos? secundo

cundò, quia intemperies hæc jam erat confirmata, & in habitu, ac connaturalis euaſerat; cùm enim Natura non poteſt in principio partium intemperies emendare, ſed indies augeſcunt, paulatim illis aſſueſcit, & ſic illas ſibi connaturales facit, eaſque in poſterùm mutare non minùs impoſſibile eſt, quàm Naturam ipſam, aut quodcunque à Natura irrepens vitium.

Quoad ſecundum caput non eſt, quòd longioribus immoremur; etant enim partes recipientes humores illos crudos, & excrementitios, Hepatis vitio generatos, omnium corporis partium infimæ, decliuiores, & natura frigidiores: quod enim eſſent infimæ, commonſtrat ipſas promptiſſimè recipere ab vniuerſis partibus ſuperioribus. Ex eo quòd eſſent decliues, eueniebat, vt difficillimè, immò nullo modo jam receptos humores ad alias partes remittere poſſent. Ex eo quòd eſſent frigidæ, euidenter ſuccedebat, ipſas receptos humores neque concoquere, neque reſoluere, neque vllo modo exuperare poſſe. Et licet aliqua dictorum humorum copia per vlcuſculum expurgaretur, ſemper tamen remanebat fomentum ab interno viſcere, ex quo perenniter nouæ materiæ generabantur ad ipſas partes affectas tranſmittendæ. Hepar enim tanquam perennis fons ex aſſumptis ob contractam frigiditatem, ſeu potiùs ob caloris pauperiem, nouos humores excrementitios procreabat, neque fieri poterat, vt deſineret per aliquod tempus procreare, niſi ad priſtinum ſtatum reduceretur, quod erat omninò in via Naturæ impoſſibile. Quamdiu ergo indiuiduum viueret, & Hepar ſuo munere fungeretur, tamdiu neceſſarium erat illud nouos humores affectis partibus ſubminiſtrare, niſi à ſanguificatione deſiſteret, quod non niſi indiuiduo deficiente euenire poterat.

Quoad tertium caput, manifeſtiſſimum quoque eſt, ſanationem Naturæ vires ſuperaſſe; quia morbus erat jam in habitu, & per tot annos confirmatus, ad quem exuperandum jam nec fortior calor, nec ætas floridior, nec vires validiores, neque aliud quicquam opem ferre poterat, multò ergò magis deſperata res erat, vbi calor erat jam debilis, vbi ætas jam declinans, vbi vites jam languidæ; in quo caſu ſanguis indies frigidior euadebat, & calor imbecillior reddebatur.

Quoad quartum denique caput ex ipſa facti ſerie elucet Naturæ ſimul, & Artis Medicinæ inualiditas ad ejus morbi ſanationem; cùm tot annis neque ipſa Natura, neque ipſa Ars tot adhibitis medicamentis per tres inſigniores Medicos, quorum fama, & ſcripta ad nos peruenerunt, nihil profecerit: cenſendum verò eſt, hos clariſſimos Medicos omnem lapidem mouiſſe, vt Ægrum à tam moleſto morbo vindicarent, ſed incaſsùm omnia, aderat enim nimia, & inuincibilis Naturæ repugnantia, qua præſente omnia irrita reddunèur. Hippocr. *in Leg. num.* 2. quia Ars eſt Naturæ Miniſtra, & Medicus ipſe Artis miniſtet, vel Naturæ. Id Hipp. *lib.* 1. *de morb. Popul. ſectun.* 2. & notauit etiam ex Legum-peritis Onciac. *lib.* 2. *Colloq. mixt. num.* 3. qua de cauſſa Medicus ſemper Naturam imitatur, & licet interdum quoque immò ſemper coadjuuet, non poteſt tamen quicquam proficere, ſi adſit ſubjecti inhabilitas ad recipiendam ſanitatem.

Quod tandem modus ſanationis hujus diuturniſſimi morbi fuerit vndequaque ſupra Naturam, patet, quia cùm morbi longi & ob caloris, & Naturæ debilitatem, & ob humorum copiam, & qualitatem (ſunt enim multi, & frigidi, vt aliàs ex Gal. dixi) non poſſint niſi per inſignes euacuationes, ac paulatim, & longiſſimo temporis interuallo naturaliter ſanari, hic abſque vlla excretione, & in inſtanti ab inuocatione B. Laureetij remiſit, & breuiſſimo vnius hebdomadis ſpatio integrè ſanatus eſt, nulla Artis ope interueniente, vt ex proceſſu patet. Quamobrem cùm in hoc caſu calor naturalis ad priſtinum vigorem, cùm eſſet jam quaſi extinctus, remeauerit, videtur mortui reſurrectioni penè opus hoc æquiparandum.

CONSILIVM VIII.

ARGVMENTVM.

Nobilis mulier Venera Marina Gritti nomine ſeptuagenaria affligebatur jam per plures menſes Canceroſo quodam pectoris tumore vlcerato, cúmque jam in extremo vitæ degeret, ope B. Laurentij Iuſtiniani implorata, in inſtanti ab omni morbo liberatur, nullo omninò tumoris, aut vlceris veſtigio in parte remanente.

SVMMARIVM.

1 *In miraculoſis ſanationibus duo de neceſſitate concurrere debent, vt miraculoſa verè ſint.*
2 *Cancroſi tumoris ſigna.*
3 *Cancer ejus Naturæ morbus, vt nunquam conſanneſcat.*
4 *Natura morbos ſuperat concoquendo.*
5 *Impoſſibile naturaliter eſt ex ſoluta vnitate non remanere veſtigium in carne.*
6 *Miracula aut ſunt præter Naturam, aut contrà Naturam, aut ſuprà Naturam.*

TOt conditiones in propoſito caſu concurrunt, manifeſtiſſimè declarantes ſanationem hanc ſuprà Naturæ vires vndequaquè fuiſſe, vt ſuperuaneum videri facilè poſſit, hoc pluribus rationibus corroborare; tamen breuiter hic nonnulla deducam, vt miraculi euidentia majorem in modum eluceſcat. Duo igitur mihi maximè videntur in hoc caſu ad miraculi efficientiam conſiderari poſſe, quæ præcipuè in omni ſanatione, quæ miraculoſa judicanda ſit, ex neceſſitate concurrere debent, de quibus etiam in ſuperioribus actum eſt. Ac primum eſt repugnantia omnimoda ſanationis ex parte ipſius tam Naturæ, quàm Artis. Secundum modus ipſius ſanationis omni ex parte ſupernaturalis. Repugnantia namque ſanationis quoad Naturam, vel Artem, non ſolùm manifeſtiſſima eſt ex parte morbi, ſed etiam ex Parte Patientis, & præterea ex parte multarum conditionum morbum ipſum concomitantium.

Et primò repugnantia ex parte morbi apparet, examinando naturam, & eſſentiam ipſius morbi: erat enim Tumor Canceroſus cum vlcere in pectore, vt ex ſignis ab omnibus teſtibus vnanimiter al-
2 latis ſatis patet: nam Tumor hic erat magnus ad inſtar oui gallinacei, colore luens, ac nigricans, viſu horridus, cum dolore perenni, ac pernecabili, tactu maximè durus; quæ omnia ſigna conueniunt cum iis, quæ ab Auctoribus pro ſignis diagnoſticis cancri apoſtemoſi afferuntur. Gal. *lib. 2. de Art. cur. ad Glaucon. cap. 5. Celſ. l. 5. ſuæ med. cap. 38. Paul. ſuæ med. lib. 4. cap. 26. Aet. Tetrabibl. ſerm. 16. cap. 43. Raſis. 27. Contin. tract. 3. cap. 1. Auicen. 3. 4. tract. 2. cap. 15.* Ioan. de Vigo *lib. 2. ſuæ Chirurg. tract. 4. cap. 3. Pareus ſuor. oper. lib. 6. cap. 26. Tagaut. Inſt. Chirurg. lib. 1. cap. 15. Foreſt. lib. 4. Obſeruat. 5.* & alij. Licet ergò teſtes deponant de Gangræna, eo quod eorum nullus Medicorum nominum proprietatem callere potuerit, vetè tamen ex ſignis ab ipſiſmet allatis, & deſcriptione ejus tumoris ab ipſis diligenter facta, nullus erit ex Medicis, qui in hoc hæſitauerit, vndè decernendum abſque vllo dubio eſt, tumorem illum fuiſſe apoſtema canceroſum; neque enim allata ſigna Gangrænæ conuenire poſſunt, neque remedia à Medicis præſcripta ex arte præſcripta viderentur; aliam namque omninò curam requirebat Gangræna ab ea admodùm diuerſam, qua medici vſi ſunt; præterquam quod Gangræna non poterat ad plures menſes abſque vicinarum partium ſphacælo, & corruptione, corrupta prius ipſa patiente particula, perdurare. Cum Gangræna principium ſit, & via in corruptionem Gal. *vbi ſuprà cap. 5.* & cæteri omnes. Cùm ergò pateat, morbum hunc fuiſſe cancrum apoſtemoſum, jam patet inſimul ſanationis ipſius impoſſibilitas, & re-
3 pugnantia in via Naturæ: cancer enim hujuſmodi naturæ morbus eſt, vt nunquam conſaneſcat. Et quamquam Galen. *comm. 4. Aphor. 24.* dicit, cancrum in ſumma parte conſiſtentem aut cum difficultate ſanabilem, aut omninò inſanabilem eſſe; tamen abſolutè cancros jam accreſcentes, qualis hic erat in inſignem tumorem ſublatus, inſanabiles abſque vlla hæſitantia eſſe, notiſſimum eſt. Facit ipſe Galen. *lib. 2. de Art. cur. ad Glauc. cap. 10.* & multo clariùs Pauli auctoritas, *vbi ſuprà*, cujus verba hæc ſunt. *Hoc malum*, inquit, *planè propter ſuccі craſſitiem non conſaneſcit, vtpote, quod nec repelli, nec diſcuti queat, nec totius corporis purgationi cedat, vel quod etiam mitiora negligat remedia, vehementioribus autem irritetur, & excandeſcat.* Sed ſpeciatim Aetius *loco cit. cap. ſeq.* de cancro in pectore verba faciens, *Cancros*, inquit, *in pectore obortos omninò deploratos eſſe ſcito.* Neque idem Galenus id inficiatur, cum *loco cit. de Art. curat.* ſolos incipientes cancros ſanaſſe ſe aliquandò fateatur, jam auctos autem nunquam.

Non diſpar ſanationis repugnantia conſiderari poteſt ex parte ſubjecti Ægrotantis; erat enim hæc infirma ſeptuagenaria, viribus deſtituta, ac omninò à prægreſſo morbo dejectis, cùm jam per multos dies febribus, doloribus, vigiliis, inappetentia, & mille aliis ſymptomatibus fuiſſet conflictata, vt deponunt teſtes, & præcipue 26. *ſuprà* 45. *in ſumm. num.* 1. jam verò ad extremum quoque ventum erat, quia nihil per plures jam dies aſſumpſerat; quinimmò & loquela, & voce erat deſtituta, vt concordant iidem teſtes 26. *ſuper eodem* & 32. *ſuper eodem in ſumm. ibid.* Non modò ergo repugnabat, Ægram ſic conſtitutam morbum tam pertinacem, & rebellem, immò de ſua natura inſuperabilem ſuperare, cùm neque integris viribus alias ſuperari potuiſſet, verùm etiam repugnabat, eam ſuperare poſſe quemcunque vel mediocrem, & multò mitiorem morbum; quippè cùm Natura morbos ſu-4
peret concoquendo, concoctio verò fiat per calorem, aut ſimpliciter fortem, aut ſaltem reſpectu morbi concoquendi. At in noſtra Ægrotante calor non ſolùm non erat fortis, ſed in extremo debilitatis, & reſpectu ſui ipſius, & multò magis reſpectu morbi, nempè canceroſi illius apoſtematis, quod tùm originem habeat à materia craſſa, & melancholica, vt Galenus, Celſus, Paulus, Aetius, Raſis, Auicenna, & cæteri omnes vno ore fatentur, hæc coctionem non admittit, vt iidem DD. proſequuntur, & vt ipſa tumoris eſſentia commonſtrabat; erat enim maximè durus, at duri hujuſmodi tumores ab Hippocrate, teſte Gal. *comm. 5. Aphor. 67.* praui, & crudi ea de cauſſa vocantur, nempè quia rebelles ſunt coctioni.

Sed & præter commemorata multæ inſuper aliæ conditiones reddebant hunc morbum incurabilem, ac deploratum, & manifeſtiſſimè repugnantiam ſanationis ex parte Naturæ oſtendebant, vt quod hic tam malignus tumor ad febrem eſſet ſubſecutus, faciente Natura abſceſſum, & demandante peccantem materiam ad externas corporis partes non ob ſui robur, & virtutem, ſed ob malignorum humorum ſtimulum; quæ Naturæ iudicationes quàm exitiales ſint, & qualem, ac quantam ſecum afferant calamitatem, & quàm peſſimè ſemper terminari ſoleant, præter quotidianam experientiam ex Hippocratis, & Galeni aliorumque DD. decretis oſtendit Proſper Alpin. *de Præſag. vit. & mort. lib. 7. cap. vlt.* His adde partis humorem excipientis naturam, hoc eſt pectus, in quo Cor vitæ, & caloris fons ſituatur: hujuſmodi verò abſceſſus quantò cordi ſunt propinquiores, tantò ob eorum malignitatem ſunt pejores. Alpin. *vbi proximè.* jam autem ex Aetij dicto patet, eos tumores in pectore deploratos eſſe. Neque tandem deſunt aliæ conditiones ita morbum aggrauantes, vt illum vndequaque in via Naturæ incurabilem redderent, quas breuitatis cauſſa conſiderare pro nunc ſuperſedebo.

Probata igitur repugnantia ſanationis hujus morbi ex parte naturæ, reliquum eſt, vt ſanatio ſucceſſa miraculoſa fuerit, quomodocunque tandem ſucceſſerit; ſed vltrà prædictam repugnantiam etiam modus ſanationis toto genere ſuprà Naturam idem apertiſſimè commonſtrat. Succeſſit enim ſanatio primò abſque vllis mediis naturalibus; ſuccedit ſecundò in momento, in inſtanti, ac tertiò denique ſanatio ſuccedit perfectiſſima non relinquendo veſtigium prægreſſi morbi, vt relinquere naturaliter debuiſſet. Et quoad primum patet, quia Medicus ſciens hujuſmodi tumores non eſſe remediis irritandos, & inanem eſſe, vt patet ex Pauli auctoritate, in iis medendis omnem operam medentis, vſus eſt cura, quam Palliatiuam vocant, præſcribens oleum annodinum, ſeu mitigatorium ad dolorem tantummodò mulcendum; nam aliàs quid prodeſſe poterat oleum liliorum alborum ad concoquendum, aut diſſoluendum Tumorem tenitentem, durum, ac canceroſum? Itaque cùm hoc non ſit remedium morbo ſanando proportionatum, & reliqua non ſint adminiſtrata, ſequitur, quòd ſanatio ſucceſſerit abſque mediis ab Arte adminiſtratis, & quòd neque alia media

media naturalia huic curæ interuenerint patet ex iis, quæ iam dicta sunt.

Quoad secundum, verificatur ex dicto testium, sanationem fuisse instantaneam, secundus *supra* 45. *in summ. num.* 1. *Subito la Cangrena suani, non vedendo più segno, ne effetto alcuno.* Et 26. super eodem, ad interrogata. *Io medesma un hora prima l'amena medicata, & visto il male, c'hauena, & poi in un subito guarita senza che restasse male alcuno.* Concordant etiam circa hanc momentaneam sanationem Testis 21. *sup. eodem*, & 21. *sup. eodem in summ. num. eod.*

Quoad tertium opus hoc apparuit perfectissimum à superna Dei manu meritis B. Laurentij patratum: non modo enim recedit morbus, & omnia symptomata morbum consequentia in ipso sanationis instanti, sed ne vestigia quidem tumoris, aut Vlceris, quæ semper remanere solent, vlcerus apparuerunt, quod admirationem, & miraculum multo magis adauget: naturaliter enim hoc quoque erat impossibile, non remanere scilicet in loco affecto signa vlla tumoris, aut saltem vlceris prægressi ex contracto callo in externa cutis vnione apparens, vt Gal. *ipse lib.* 14. *Method. med. cap.* 10. profecutur, quia nunquam quod generatur ad vniendam contrariam solutionem est vere ipsum, quod ante erat, ac etiam si quam minima sit continui solutio, semper vbi vnitatur vestigium prægressæ solutionis manet: quamuis enim quod de nouo generatum est cuti simillimum sit, cutis tamen non est, vt addebat ibidem Galenus, quando & densior ea particula de nouo pullulans visu, tactuque inueniatur; immo cicatrices ab hujusmodi prauis tumoribus relictæ, tetro quoque colore se produnt, cum sequantur humoris peccantis conditionem, qui niger, ac tetet in his tumoribus est.

Insurgere tamen poterat aliqua difficultas, quam, licet minimi momenti sit, dissolucre operæ pretium est: patet enim ex dictis testium, tumorem illum fuisse vlceratum, & per vlcusculum perpetuo pus emanasse; quæ euacuatio videtur huic morbo proportionatissima, neque enim tutius, aut melius tumores, quam per puris expurgationem terminati possunt, si intensibilem euacuationem excipiamus, potuit ergo tumor hic, vt alius euenit, per illam Puris emissionem ex Naturæ ope terminari. Cui difficultati ex facto ipso satisfit; Primò, quia Puris illa euacuatio erat modica, & nullius momenti, vt testes deponunt, vnde erat insufficiens ad tumorem illum sanandum; Secundò, quia illa materia non erat verum pus, sed ichor quidam, qualis ex malignis vlceribus fluere solet, atque eam ob causam mitum non est, si neque dolores cessabant, neque tumor ab ejus euacuatione minuebatur, nihilque in summa Ægra leuabatur. Tertiò, quia cum tumor per horam ante sanationem, suam adhuc retineret magnitudinem, & duritiem, si ad Puris euacuationem subsidere, ac tandem disparere debuisset, necessarium erat tunc temporis majorem multo, & copiosiorem Puris quantitatem expurgasse, quod tamen factum non est. Itaque reliquum est, vt nihil omnino contulerit ea Puris emanatio ad Tumoris illius curationem, cum vere nulla animaduersione digna esset.

Et ex his manifestum fit, sanationem hanc fuisse vndequaque miraculosam, immo cum miracula aliquando sint præter Naturam, alias vero contra Naturam, interdum autem supra Naturam, firmandum certe est, miraculum hoc simul & præter Naturam, & contra Naturam, & supra Naturam fuisse: cum enim effectus successerit in instanti extra ordinem à Natura datum, quæ operatur in tempore, apparet fuisse præter naturam; cum autem tumor alias ex humoris conditione illum excitantis indissolubilis & qui discuti non sit aptus, vt Paulus dicebat, momento disparuerit, humore in auras attenuato, & euanescente, apparet esse contra naturam, ac cum tandem sanitas introducta est in subjectum non dispositum, nec aptum sanitatem recipere, nullis præuiis dispositionibus, apparet fuisse supra Naturam. Quamobrem licet miraculum hoc in primo miraculorum gradu reponi debeat, in quo reponuntur ea, quæ per naturales causas nullo modo fieri possunt, sed à Deo tantum immediate fiunt, vt est mortuorum resurrectio, tamen in hoc primo miraculorum gradu, hoc non infimum locum tenere existimauerim, & ipsi mortuorum resurrectioni æquiparandum.

CONSILIVM IX.

ARGVMENTVM.

Nobilis mulier Aretina Alexandra nomine, summa, ac extrema pariendi difficultate conflictabatur, Puer enim brachium extra vterum porrexerat, cumque eo modo exitum ab vtero inuenire non posset, Animam exhalauerat; vnde Mater in majorem pariendi difficultatem deuoluta, jam præ dolore Animam agebat, ventre mirum in modum intumescente. Ejus Frater Cathedralis Ecclesiæ Canonicus eam Beato Gregorio Decimo sanctæ memoriæ Pontifici maximo humiliter commendat, atque dicto citius, non reducto Pueri brachio intro, fœliciter parit, nullis omnino relictis prægressæ difficultatis Partus vestigiis.

SVMMARIVM.

1 *In probandis sanationibus miraculosis excludenda est ab effectu Natura, & Ars.*

2 *Non dicitur miraculum opus, quod Naturæ vires non excedat.*

3 *Natura vires superare aliquem effectum secundum quid, quot modis contingere soleat.*
Zacc. qu. Med. leg.

4 *Calore, & Spiritu vitur Natura tanquam instrumentis ad suas actiones exercendas.*

5 *Ad Partus actionem requiritur tam Matris, quam fœtus vegetus calor.*

6 *Sanationes multæ miraculosæ existimantur, & jure de illis dubitatur.*

7 *Quæ conditiones considerandæ in sanationibus, quæ miraculosæ sint judicandæ.*

8 *Subita ſanatio, crudo exiſtente morbo, naturaliter ſuccedere non poteſt.*
9 *Indicationes euenientes crudo exiſtente morbo bona naturaliter nullo modo eſſe poſſunt.*
10 *Figuræ partus aliæ naturales, & faciles, aliæ non naturales, & difficiles.*
11 *Morbi Augmentum quando dicatur.*
12 *Morbus in Augmento dicitur crudus.*
13 *Ars eſt Naturæ miniſtra.*
14 *Criſis eſt Naturæ opus, commonſtratque ipſius Naturæ virtutem ſupra morbum.*
15 *In ſacra hiſtoria nullus morbus apparet curatus per aliquam criſim.*
16 *Natura operatur per alterationem, & idcirco in tempore.*
17 *Sanatio miraculoſa debet eſſe vndequaque perfecta.*
18 *Sternutatio ſuperueniens in partu difficili eſt bona.*
19 *Partus difficiles in quos morbos Mulieres compellant.*

1 IN probatione Miraculorum, quæ reſpiciunt morborum ſanationes, illud maximè locum habere videtur, Excluſio nempe tam Naturæ, quam Artis, & vtriuſque ineptitudo, & impotentia ad ejus operis productionem: nam quod pertinet ad Naturam,
2 notiſſimum eſt, non dici Miraculoſum opus, quod ſupra Naturæ facultatem, & ordinem aliquo modo, hoc eſt, aut ſimpliciter, aut ſaltem ſecundum quid non exiſtat D. Thom. *p. 1. quæſt. 115. art. 7. in princ.* Martin. Delr. *Diſquiſit. Magic. Quæſt. 7. lib. 2.* ea enim de re hæc conditio, quod effectus ſit ſupra Naturæ vires, deſideratur ab omnibus D D. in effectu, qui miraculoſus ſit judicandus. Maluer. *de Canoniz. ſanct. dub. 3. num. 40.* Caſſan. *in Cathal. Glor. mund. par. 3. conſid. 49.* Maſcard. *de Probat. concluſ. 262. num. 34.* Delrius *loco cit.* Barboſ. *de Offic. & Poteſt. Epiſc. Allegat. 97. num. 8.* Biderman. *in Agonist. cap. 14.* & ex Medicis inſinuatur hoc ipſum à Valleſio *in lib. de ſacr. Philoſoph. cap. 35.* Sed cum, vt annuimus ſuperius, non neceſſarium ſit ad Miraculi eſſentiam, vt ſit opus ſupra Naturæ vires ſimpliciter, ſed ſatis ſit, vt ſecundum quid ejuſdem Naturæ vires exſuperet, no-
3 tandum hoc non vnica ratione fieri poſſe: quia ſunt nonnulla miracula, quæ quidem per cauſſas naturales nullo modo fieri poſſunt, ſed alia ſunt nonnulla, quæ per eaſdem cauſſas poſſunt fieri, in actu tamen per eas nequaquam fiunt, vt Mannæ deſcenſus in deſerto; alias enim Manna naturaliter deſcendit, aut pluuia ad preces ſanctorum accerſita, quæ ſimiliter naturaliter producitur. alia vero miraculoſa opera fiunt, quæ vere à cauſſis naturalibus procedunt, ſed quæ minime erant diſpoſitæ ad talem effectum producendum, quale eſſet mundatio Lepræ in Naaman Syro; ſiquidem ea ſanatio per cauſſam naturalem facta eſt, per aquam nempe Iordanis, ſed quæ minime habebat eam aptitudinem mundandi corpora à Lepra. Ac denique alia miracula ſunt, quæ fiunt per cauſſas naturales, habentes etiam aliquam diſpoſitionem ad agendum, non tamen proximam, neque ſufficienti efficacia dotatam, immo valde remotam, ac inſufficientem, quale eſſet fel Piſcis ad Tobiæ cæcitatem ſanandam, quia id medicamenti erat quidem aptum, & habens hanc diſpoſitionem à Natura ad abigendam cæcitatem prouenientem ex craſſis humoribus, ob maximam abſterſionem & diſcuſſionem, quam à Natura ſortitur, non tamen ea diſpoſitio erat proxima, & talis, vt tam modico tempore, immo in inſtanti ſanare poſſet cæcitatem, cum non modo non haberet patrem efficaciam ad hoc ſufficientem, ſed neque aliquo modo ſimilem, vt vnica vice applicatum poſſet hunc effectum producere, vt optime percutrit Valleſius *in ſacr. Philoſoph. cap. 42.* & notaui ego alias *lib. 4. Quæſt. Medico-leg. Tit. 1. quæſt. 8. num. 50.*

His ſic ſe habentibus, vt innoteſcat, an caſus propoſitus miraculi nomen mereatur, necne, videndum, quonam pacto diſpoſitæ eſſent cauſſæ naturales, ex quibus effectus erat expectandus in caſu noſtro, quæ cauſſæ erant calor, & ſpiritus: his enim mediantibus tanquam inſtrumentis vtitur Natura ad ſuas actiones exercendas. Ariſtot. *lib. 2. de Part. Anim. cap. 7.* Galen. *comm. 5. Aphor. 55.* Non videtur autem abſolute dicendum, quod effectus, de quo agitur, ſucceſſerit abſque vllo harum cauſſarum concurſu, quia in miraculis, quæ omnino abſque hujuſmodi naturalium cauſſarum concurſu eueniunt, apparet euidenter ſupranaturalis cauſſæ operatio, vt clare videtur, (quod pro exemplo ſit), in ſocru Petri, quæ morbo crudo exiſtente ad ſolum Chriſti Domini nutum confeſtim ſurgens miniſtrabat illis. At hæc ſanatio non ſupergreditur ſimpliciter Naturæ creatæ vires, ſed ſecundum quid, vt videbimus. dicendum ergo, effectum hunc à naturalibus quidem cauſſis dependentiam habuiſſe, ſed quæ minime erant diſpoſitæ ad agendum. Quod vero hoc ita ſe haberet facillime probatur, quia 5
cum ad Partus actionem requiratur calor vegetus, & fortis, non modo ipſius Matris, ſed etiam ipſius Pueri, Hippocr. *lib. 2. de morb. Mul.* & alias alibi Aetius *ſerm. 16. cap. 22.* & alij omnes; inſuperque requiratur ipſius Pueri aut naturalis ſitus, aut talis, vt ſaltem quomodocunque exire poſſit in lucem, patet in noſtro caſu vtriuſque calorem omnino fuiſſe improportionatum ad Partus actionem, nullamque habuiſſe diſpoſitionem ad operandum, immo contra ab omni hujuſmodi diſpoſitione fuiſſe remotiſſimum; quia ex parte Pueri omnino erat extinctus, cum ille jam diu eſſet mortuus, vt vnanimiter deponunt Teſtes omnes *ſuper. 27.* Ex parte vero Matris erat in extremo debilitatis, cum illa jam animam ageret, vt iidem Teſtes ſuper eodem deponunt. Situs denique ipſius fœtus erat talis, vt omnino exitum illi impediret, etiamſi & Mater & Puer ipſe validiſſimas ſortiti eſſent vires, nam erat vndequaque impoſſibile, Puerum in eo ſitu permanentem exire ab vtero poſſe. Cum ergo calor, qui in hac actione præcipua cauſſa agens eſt, adeo improportionatus eſſet reſpectu tam validæ actionis, qualis eſt actus pariendi, & pariendi mortuum, (nam tunc præcipue major requiritur ex parte Matris) & alia ex parte adeſſet renitentia, & repugnantia ſubjecti, in quod agebat, tanta vt nullo modo eſſet aptum ad patiendum; concludendum eſt omnino, effectum ſecutum nequaquam à calore vt cauſſa naturali emanaſſe.

Quoniam autem effectus quidam admirandi, in quibus naturalium cauſſarum concurſum interfuiſſe ambigitur, eo difficilius pro miraculoſis judicantur, quo naturales ipſæ cauſſæ magis aptæ videbantur ad effectum illum producendum, ne in his judicandis, & peculiariter in hoc opere, de quo agitur, decipiamur; neceſſarium videtur per aliquot ſigna opus à ſupernaturali cauſſa emanans, & quod miraculoſum vere eſt ab eo, quod à naturali emanat, interſtinguere; hoc enim pacto facillime in veritatis cognitionem deueniemus. Inter hæc autem miracula ea præcipue ſunt, vt dixi, quæ circa infirmorum ſanationes contingunt,

6 ringunt, nam hæc & frequentiùs conſpiciuntur, & juſtè de illis dubitatur, quia hominum vulgus in Ægrotis, qui in aliquo manifeſto vitæ periculo conſtituuntur, & mox ab eo periculo euadunt ſemper miracula commentatur, cùm tamen pateat, vera miracula de rarò fieri; at in his ſanationibus ea miracula exiſtimantur, quæ vulgo admirationem excitant, quandò præter ſpem aliqui ex Naturæ vi mirabiliter ſanantur. Auic. 4. 4. *tract.* 2. *cap.* 110. Vt ergò naturales hujuſmodi mirabiles ſanationes à verè miraculoſis ſecernantur, videntur in miraculoſis nonnullæ conditiones adnotandæ, quæ in naturalibus nequaquam adnotantur. Quarum aliquæ ex parte morbi ſe tenent, aliæ verò ex modo ſanationis
7 conſiderandas ſe offerunt. Nam primò ex parte morbi videtur neceſſarium, quòd morbus, ex quo quis per miraculum conualeſcit, ſit ſua natura difficilis, quia miraculum non poteſt in leuioribus conſiſtere, cùm ſit opus arduum. D. Thom. *p.* 1. *loco cit.* Secundò morbus debet eſſe grauis, nempè aut cum manifeſtiſſimo vitæ periculo, aut cum ineptitudine ad reductionem ſtatus naturalis, in vtroque enim caſu facilius datur occaſio præſumendi, Naturam eſſe à morbo ſuperatam, neque vllam amplius virtutem ſortiti ad ſanitatem introducendam, cùm contra in morbo neque graui, neque adeò periculo proximo, præſumatur Natura eſſe ſuperior, & facilè poſſe illum ſuperare. At ſecuta ſanitate in morbo graui, & periculoſiſſimo, ſanitas non poteſt ipſi Naturæ accepta referri, quantùm eſt ex hoc, vt omninò alias ad ipſam referenda eſt, cùm Natura ſit morborum medicatrix, & cauſſa ſanationis adeò manifeſta & euidens, vt fruſtrà minùs euidentem quæramus. Rotà in nouiſſimis *deciſ.* 706. *par.* 1. & notum eſt in Philoſophia.

Tertiò videtur neceſſarium, quòd morbus ſit adhùc crudus, & in augmento, quandò accidentia adhùc augentur, & morbus vires acquirit eundo, aut ſaltem neceſſe eſt, vt ſit in principio ſtatus, quia cùm eſt verè in ſtatu, & appropinquat declinatio, aliquandò fit repentina, ac momentanea mutatio, etiam præter ſpem, & cum ſumma admiratione aſtantium ad ſalutem, quæ à Natura quidem eſt, quæ morbifica cauſſa in eo agone ſuperata, ac validior reddita, corporis actiones ſuo libitu exercet, concoctoſque humores quocunque libet expellit, vndè bonæ, ac ſalutares criſes emergunt, in quibus ſubitò, & de repente integra ſanitas reſtituitur. Ga-
8 lenus *comm.* 2. *Aphor.* 13. & alibi aliàs, & hæc morbo crudo exiſtente naturaliter ſuccedere non poſſunt, quod idem Gal. *firmat comm.* 1. *in* 1. *Prorrhet.*
9 Hippocr. *partic.* 13. cum Iudicationes euenientes in morbis crudis à Natura eſſe non poſſint, nec bonæ idcircò ſint; & ſic ſanatio ſubitanea facta eo tempore potiùs ex vi ſupernaturalis, quàm naturalis cauſſæ ſucceſſa exiſtimatur. His præmiſſis, apparet jam in caſu noſtro prædictas omnes, ac ſingulas conditiones adfuiſſe, vndè infertur quod miraculoſus fuerit; & non naturalis, quia primò morbus abſque dubio erat difficilis, quod patet ex ipſa hujus ſymptomatis appellatione, dicitur enim Partus difficilis; immò cùm partuum difficilium vnus ſit difficilior altero, hic erat omnium difficillimus, vt ex dicendis patebit. Patet etiam ex facti narratione,
10 quia cùm figuræ, quæ in Partu conſpiciuntur, aliæ ſint naturales, ex quibus partus facilis exiſtit, nempè quandò fœtus in caput fertur. Hippocr. *de Nat. Puer. inf. & lib.* 1. *de morb. mul. num.* 50. Paul. *lib.* 13.

cap. 66. Aetius *lib.* 16. *cap.* 22. & alij omnes Doctores; aliæ verò ſint, quæ non naturales exiſtunt, quarum aliquæ partum mediocriter difficilem faciunt, vt quandò Puer exit in Pedes. Paul. & Aet. *loco cit.* aliæ tandem, quæ faciunt partum difficillimum, conſtat in caſu noſtro eam fuiſſe omnium, vt dixi, difficillimam, quia infans brachium foras porrexerat, qua figura nunquam poſſibile naturaliter eſt, vt partus ſuccedat, quia capite in ſcapulas conduplicato exire cogitur, hoc autem nec tentatum ſuccedit, nec ſine ſumma Matris pernicie tentari poſſet. Paraeus ſuæ Chirurgiæ *lib.* 23. *cap.* 16. Mercurius *in lib. della Commare* 2. *cap.* 3. Relinquo mille alias conditiones, quæ morbum hunc in extremo difficultatis conſtituebant, vt Matris erat debilitas, fœtus ipſius interitus, & corruptio, diuturnitas partus, & aliæ multæ breuitatis cauſſa omittendæ. Ex quibus etiam infertur, adfuiſſe ſecundam conditionem commonſtrantem effectum miraculoſum, cum hic morbus non ſolùm grauis eſſet, ſed grauiſſimus, & maximè lethalis. Hippocr. *vbi proxime:* neque hoc abſque manifeſta ratione, quia non vna ſolummodò, atque illa quidem maximi ponderis cauſſa ad Parturientis interitum conſpiraret, ſed multæ, ac validæ, quarum vnaquæque per ſe poterat occidere, vt dolores vehementiſſimi, & indeſinentes, ſyncopis, extrema debilitas, fœtus corruptio, & aliæ permultæ.

Conſtat deniquè, morbum hunc eo ipſo tempore, quo ſolutus eſt, perſtitiſſe in ſuo vigore, quia accidentia in horas augebantur, & fortiora euadebant, vt ex facto patet; hoc autem tempus dicitur morbi 11
Augmentum Galen. *lib.* 1. *de Criſib. cap.* 2. *& alibi ſæpe.* Ac cùm morbus eſt in Augmento, tunc dicitur 12
crudus (licet hic nulla concoctio expectari poſſet, ſed tantùm reductio Pueri ad figuram naturalem, quod nequaquam ſucceſſit) idem Galen. *ibid. cap.* 5. Quod autem Accidentia creſcerent, patet ex dictis Teſtium, cum dolores fierent in horas atrociores, venter majorem in modum tumefieret, & fœtus magis magiſque corrumperetur, quare Parturiens jam morti erat proxima, vndè ſeptimus Teſtis *ſuper.* 22. dicit, *Che ſtava agonizzando in ſtramaganiſſime maniere,* & 15. ſuper eodem. *Stava della ſignora poli detti dolori in cantiniſſimi termini, effendole piu' dell' ordinario gonfio il corpo, & ſtraridotto all' vltimo della vita &* ibid. ſuper eodem teſtatur, *ch'era meſſa per ſpedita, da' Medici, hauendo fatto il corpo gonfio, & il parto ſi era cominciato à corrompere.* Sed & in modo ſanationis, ſi conſiderare velimus conditiones omnes, ac ſingulas ita concomitatas, hoc opus inueniemus, vt de miraculo viteriùs ambigere pertinacis omninò ingenij videri poſſit. Sit prima conditio eſt, quod non præceſſerint media naturalia, quibus accepta referri poſſit ſanatio, quemadmodum quòd non præceſſerint auxilia ab Arte petita; tantundem eſt opus aliquod ſuccedere in hiſce effectibus ex natura, ac ſuccedere ex Arte, quia Ars eſt Naturæ mi- 13
niſtra, Galen. *comm.* 4. *Aphor.* 1.

Secunda conditio eſt, quòd morbus ſanatus fue- 14
rit abſque vlla Criſi, nam Criſis eſt Naturæ opus, & indicat ipſius Naturæ virtutem ſuprà morbum, & eſt mutatio à Natura facta in bonum. Idem Gal. *lib.* 1. *de Criſib. cap.* 1. in qua mutatione maxime, cùm vndequaquè tuta eſt, ſolet Natura ſemper aliquam inſignem euacuationem moliri. Cùm ergò morbi per ſimiles euacuationes finiuntur, ſatis apertè apparet, Naturam in ea ſanatione fuiſſe operatricem, vndè tales ſanationes pro miraculoſis non ſa-

15 cilè acceptandæ, niſi aliundè conſtet, & hæc de cauſſa nõto in ſacra hiſtoria, nullum morbum per hujuſmodi euacuationem fuiſſe curatum, (niſi forteſſe objicias Tobiæ cæcitatem in Veteri, & cæcitatem Pauli in Nouo Teſtamento,) at hoc non ob aliud factum eſt, niſi vt pateret, eas ſanationes vndequaque miraculoſas fuiſſe, neque vllum in ea re poſſet afferre dubium aliqua præſumpta dependentia ab ipſa Natura.

Tertia conditio eſt, vt ſanatio fiat ſubitò, & in inſtanti, ac præter ſpem; Maluetius de Canoniz. 16 *ſanct. dub.* 3. *num.* 25. & hoc quia Natura operatur per alterationem, & idcircò operatur in tempore, quia alteratio in inſtanti fieri non poteſt, cùm motus in inſtanti non fiat. Ariſt. *lib.* 6. *Phyſic. tex.* 74. & ibi Auerrois *in Parap.*

17 Quarta conditio eſt, quòd ſanatio ſit vndequaque perfecta; Marc. Anton. Genuenſis *in prax. Archiepiſc. Neap. cap.* 59. Martin. Delr. *lib.* 3. *Diſquiſit. Magic. quæſt.* 7. Ricc. *in prax. Epiſc. reſolut.* 487. *num.* 7. & ex Medicis Fortunius Licet. *in lib. de his, qui diu ſine alim. viuunt, lib.* 2. *cap.* 173. *in fin.* & jurè, quia cùm miraculum à perfectiſſima cauſſa emanet, opus perfectiſſimum ſit oportet.

Has omnes ergò conditiones adfuiſſe in hoc caſu manifeſtiſſimè patet; nam quoad primam, jam per teſtium depoſitionem apparet adminiſtrata remedia, & præcipuè manualem machinationem, quæ hic maximè locum habebat, cùm per eam tantùm poſſet reduci partus ad naturalem figuram, nihil omninò contuliſſe, vt vnanimiter teſtes deponunt, vndè neque vllis aliis remediis ſupererat locus, quod apertiſſime fatetur teſtis 17. ſuper 27. qui Medicus eſt dicens. *E però ne feci il Pronoſtico, che quanto all' Arte della Medicina non ci foſſe rimedio,* & probatur euidenter ex facto, quia licet non deeſſent generoſiora remedia, vt balnea, repetitæ concuſſiones, & tandem exectio, tamen quia priora hic non habebant locum, & poſterius ægra præ debilitate non admittebat, prudenter quidem prætermittebantur, admonentibus DD. hæc non debere nos machinari, vbi præ debilitate ſeruari non poſſit patiens, ſed eam vt deſperatam omninò relinquendam. *Arlinus loco cit. Auicenna ibid.* cæterique omnes cum de ſectione verba faciunt.

Quoad ſecundam conditionem nihil eſt in noſtro caſu conſideratione dignum, quia ſanatio conſiſtebat in expulſione fœtus, in quo caſu non conſideratur concoctio, ſed benè ſitus conueniens ipſius Pueri; vndè ſi naturaliter naſci debuiſſet, dico ex Naturæ ipſius beneficio, neceſſe erat, vt antè ad naturalem ſitum reduceretur, & tamen conſtat de contrario ex Medici depoſitione teſtis *ſt.* 17. *vbi. Ritornando io la ſera del med. giorno inteſi, che la creatura era morta, e ſtaua ancora nella med. poſitura.* Addo-his, quòd nullum apparuerit ſignum reſurgentis Naturæ, aut aliquo modo inualeſcentis, vt fieri in his caſibus ſolet, in quibus ſternutatio ſignum ſalutis 18 eſt. Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 7. at hoc non modò ob concitationem, ſed etiam quia Naturæ validioris ſpecimen præbet, bonum eſſe ſolet; ſed in hoc caſu neque ſuperuenit ſternutatio, nec ſi ſuperueniſſet, quicquam contuliſſet, cùm fœtus eo modo poſitus nullo modo expelli naturaliter poſſet.

Quod pertinet ad tertiam conditionem nullum videtur poſſe intercedere dubium, quia non modò partus, ſiue expulſio mortui fœtus ſubitò, & in inſtanti ſucceſſit, cùm eſſet ex parte Naturæ impoſſibilis, ſed etiam præter ſpem, non imperitorum, inquam, ſed etiam peritorum, vt ex ipſorum depoſitionibus patet. Nam *ibid. ſuper* 27. *Et io confeſſo in verità, che in venti attro anni, che ſo queſta profeſſione non mi ſon mai tonato ad accidente ſimile* & 17. *ſuper eodem, delche io facendo il ſegno della ſanta croce, &c.*

Quoad quartam deniquè, (quæ per ſe ſola profectò in hoc caſu poſſet hoc opus pro miraculoſo canonizare) manifeſtum eſt, ſanationem hanc fuiſſe perfectiſſimam, quia cum ſimiles partus in via natu- 19 ræ ſoleant compellere mulieres in hernias, in venarum ruptoras, in Arteriarum dilatationes, in vteri inflammationes, aut in irreparabilem ejuſdem exitum, & in alios etiam pejores morbos Auic. 21. 3. *tract.* 2. *cap.* 11. immò vlteriùs conſurgant cum jam corpus intumuit, vt euenerat huic Puerperæ, vomitum accerrere, & cum tremore mortiferam neruorum diſtentionem Celſ. *lib.* 7. *cap.* 24. in hoc caſu non modò nullum eorum malorum ſucceſſit, ſed mulier fæliciter, ac celeriter à concepto voto per D. Canonicum ejus Fratrem B. Gregorio peperit, & vndiquè ſana permanſit, vt ex dictis teſtium elicitur. Atque etiam ſi in tam difficili, ac tam moleſto partu debuiſſent ex neceſſitate remanere ſaltem veſtigia aliqua prægreſſi morbi, vt ipſius vteri hiatus, & laceratio, & hujuſmodi, nihilominus ad majorem miraculi euidentiam tam ſana Puerpera remanſit, ac ſi naturaliter, fœliciter, & abſque vlla vi peperiſſet.

CONCILIVM X.

ARGVMENTVM.

Iã eadem cauſſa reſpondetur magis præcisè ad aliquas objectiones ab Illuſtriſſimis Dominis Sacræ Congregationis Rituum propoſitas.

SVMMARIVM.

1 *Ex Natura vi miracula aliquandò videntur contingere, & quomodò.*
2 *Fœtus in partu, ſi brachium foràs porrigit, naſci non poteſt, niſi brachium intro reduxerit, & num.* 4.
3 *In partus actione cauſſæ primariò agentes ſunt vires Matris, & fœtus.*
5 *Sanare non dicitur morbus, qui alterum morbum facit.*

LIceet plura jam deducta ſint ad probandam miraculi euidentiam in caſu, de quo agitur, vt tamen quinis excitatus ſcrupulus omni ex parte remoueatur, nonnulla videntur prædictis addenda; nam adhúc dubitatum eſt, an hoc factum Naturæ vires ſuperauerit; etiamſi enim difficillimum fuerit, & ſuprà quàm dici poſſit, Dominam Alexandram eo modo peperiſſe, ac immediatè benè ſe habuiſſe, tamen difficultas hæc quantacunque ſit, non excludit Naturæ potentiam; nam aliquandò etiam

etiam ex ejus virtute videntur miracula contingere, & talia, vt ab ejus potentia emanate minimè credantur. Probati autem videtur ex ejusdemmet Physici præsentis testis ad hoc examinati dictis, casum fuisse quidem & arduum, difficillimum, non tamen in via Naturæ impossibilem. Ita enim deponit super 17. *Poi che nel continajo di quelle, che si riducono à tal termine, à gram fatica vna ne scampa.* Satis superque ergò ostendit Naturæ potentiam, si non modò inter centum, sed inter mille, immò inter decem mille vna fœmina eo modo constituta sanitati ex ejus virtute restituatur; quemadmodum etiamsi hominem sine externo cibo viuere rarissimum sit, nec de facili reperibile, cùm vix vnus, aut alter in innumerabili hominum multitudine sine cibo viuere potuerit, non idcircò suprà Naturæ vires est, si id vnus, aut alter facere potuerit. Auget facti possibilitatem quotidiana experientia, cùm in horas videamus, Pueros innares, in ventrem, in latera, diuaricatis cruribus, aut brachiis extensis, altero pede tantùm exerto, non tantùm nasci, sed nasci etiam viuos, & incolumes, matre quoque incolumi permanente. Pro hujus dubij solutione supplicamus, casum hunc non simpliciter, & solùm vt partum difficilem considerari, sed vt talem partum difficilem, hoc est, cum omnibus, ac singulis concurrentibus circumstantiis; nam si hoc modo consideretur, facilè erit determinare, neque Naturam, neque Artem quicquam in eo casu cooperatam; immò non modò nihil alterutram fuisse operatam, sed neque quicquam operari potuisse, & sic Medici dictum non restringitur ad hunc difficilem partum, sed ad statum Ægrotantis, quatenùs erat jam exspiratura animam, vndè dicit *di quelle, che si riducono à tal termine*; quæ verba non ad partus difficultatem, sed vt dixi, ad statum Parturientis referuntur. Sed quoad Artem probatur ex facti narratione. Cùm neque medicamenta, neque vlla alia remedia medica quicquam contulerint, vnanimiter omnes testes deponunt, præterquam quòd non dabatur hic locus aliis remediis, quàm manuali machinationi, qua jam frustrà Medici vsi fuerant. Neque dicendum est, quòd etiamsi præsidia Medica adhibita statim non contulerint, potuerint tamen temporis lapsu contulisse, cùm operentur per alterationem, & in tempore, aut saltem potuerint disponere Naturam ad agendum, quia, vt dixi, hic nulla Arti remanebat intentio, nisi operari, vt fœtus exertum brachium intrò reduceret, quia eo modo nasci non poterat, neque à matre expelli, neque ad hoc quicquam conferre poterant medicamenta ad fœtum expellendum, quamdiu in eo situ permanebat fœtus. Hippocr. *lib. 1. de morb. mul. & cæteri omnes* Doctores, qui in similibus casibus nequaquam exhibent ea, quæ fœtum expellunt, sed brachium antè reduci intrò consulunt, & si hoc non succedat, amputari brachium volunt, fœtu mortuo existente, & hoc non ob aliud, nisi ob impossibilitatem expellendi, aut per vim quomodocunque extrahendi fœtum, qui brachium foràs porrexerit; quia cum Puer habeat superiores partes, ac caput præcipuè, crassiores, si brachio exerto ab vtero nasci debeat, necesse est, vt caput ad alterum humerum conduplicetur, nec possibile est absque multa laceratione vteri sic exeuntem Puerum excipere posse. Cæterùm reductio brachij, & Infantis ad situm naturalem non medicamentis procurari potest, sed opera manuali, concussionibus, agitationibus, & hujusmodi machinamentis, quæ omnia incassum jam fuisse tentata ex depositione testium manifestissimum sit.

Impossibilitatem porrò operandi ipsius Naturæ deducimus ex causarum naturalium insufficientia, ex ineptitudine, & repugnantia materiæ, & ex operis ipsius successu. Insufficientia causarum satis superque demonstratur, quia, vt aliàs diximus, in hac actione, quæ dicitur Partus, causa primariò agens calor ipse est, & spiritus, vires nempè tam matris, quàm fœtus. Hippocr *lib. 2. de morb. mul. & alij omnes.* Vires igitur tantò magis constare debent, quantò difficilior partus est ex eod. Hippocr. *ibid. & ex Auic. 21. 3. Tract. 2. cap. 14.* At qui calor, qui spiritus, quæ vires considerari possunt in Matre agonizante, in Puero jam mortuo? in illa enim jam omnia deficiebant, in hoc autem jam prorsùs defecerant. Spetare igitur ab his causis eo modo dispositis partum facilem, ac tutum, qualis successit, profectò magis quid est, quàm sperare, mortuum propria virtute resurgere.

Non minor repugnantia erat ex parte materiæ, quàm esset ex parte agentis; materia verò in hoc casu Puer erat in vtero mortuus cum brachio exerto extrà vterum, in quo situ etiam si viuus fuisset, & Matris vires fuissent validissimæ, ac robustissimæ, erat impossibile in via Naturæ, vt nasceretur, quia, vt dictum est, ob impossibilitatem expellendi, aut extrahendi fœtum ab vtero eo modo positum, suadent Auctores, vt primò brachium intrò, si fieri potest, retrudatur, sin minùs, abscindendum jubent, fœtu existente mortuo; nimirum quia trahere etiam per summam vim infantem eo modo situm ab vtero, succedere non potest, nisi totus vterus dilaceretur, ex qua dilaceratione quàm certa, & euidentissima pericula immineant ostendit Auic. vbi suprà: Sed præter Auctoritatem, etiam Ratione, & experientia id ipsum probatur. Ratione, quia cùm in fœtu, qui alterum brachium extrà vterum protrigat, necesse esset, vt admonet Mercurius *in lib. 2. illa Comm. cap. 3.* Caput ad pectus, vel ad scapulas contorqueri, & conduplicari, fiebat, vt secundùm crassiores corpusculi partes simul junctas Puer exire cogeretur; habent enim pueri superiora inferioribus crassiora, & præsertim caput, teste Hippocr. *in lib. de Nat. Puer.* Indè fit, vt non possit vllo modò ea ratione situs fœtus ab vtero egredi, neque etiam per vim eo modo extrahi, quia non potest vterus tantoperè hiare, vt has partes simul exeuntes excipiat.

Denique ipsa experientia demonstrat facti impossibilitatem, cùm de facto nullus neque viuus, neque mortuus nascatur eo modo saltem sine certa Matris pernicie. Auctores enim Gyneciorum, vel de his, quæ ad mulieres spectant, cùm difficiles partus plurimos recenseant in Nates, in Latera, in ventrem, diductis brachiis, aut cruribus, seu etiam ambobus brachiis, aut cruribus natos fuisse, nunquam similem huic casum naturaliter successisse narrant, saltem, vt dixi, sine certo Matris periculo. Cùm igitur satis demonstrata sit tam Artis, quàm Naturæ inualiditas operandi in hujusmodi casu, remanet, vt ex supernaturalis causæ virtute successerit; quod quidem non modo ità successisse censendum, sed facta comparatione cum aliis consimilibus casibus, dicendum, hunc nostrum multò magis exuperasse Naturæ creatæ vires, quàm permultos alios ab hac sacra Rota Roman. pro miraculosis canoni-

tatos, vt patebit clarissimè, si hic cum eo æquiparetur, de quo in Relat. Proc. S. Didaci in ea parte, vbi de mirac. agitur, & cum altero, de quo in Relat. Canonizat. S. Raimundi *part.* 2. *art.* 11. *mir.* 3. & cum alio, de quo in Relat. Canonizat. S. Caroli *par.* 3. *mir.* 14. Quòd si huic simillimum, & in terminis à Rota jam pro miraculo approbatum desideramus, supplicamus considerari secundum omnes suas partes historiam ex B. Franc. Borgiæ relatione desumptam *par.* 3. *art.* 2. *mir.* 1. & clarissimè videbimus, nihil omninò quoad vitium Naturæ exuperantiam nostrum hunc casum ab illo deficere.

Videbatur tamen Illustrissimis DD. meis, non esse sufficienter probatum, quod D. Alexandra peperit infantem in ea adhúc figura, ac situ permanentem, in quo testes deposuerant illum permanere in princ. partus, vndè cessaret absque dubio impossibilitas, quam dicimus, nascendi eo modo, reducto enim brachio potuit puer ad situm naturalem suo ipsius pondere, vel manuali Obstetricis opera conuerti, & sic ex Naturæ vi ab vtero exire, sed euidenter deducitur ex ipsorum Testium depositionibus, Puerum non fuisse vnquam ad naturalem situm conuersum, nec brachium reduxisse, sed in eo situ permanentem natum fuisse: cum enim omnes concordent de exitu brachij, nequaquam de reductione quicquam memorant; quod non reticuissent, quia ex brachij reductione omnis salus patientis dependebat. Ergò si Puerulus brachium reduxisset, Medicus, Obstetrices, & Assistentes de salute mulieris non modo non desperassent, sed optimam spem concepissent; at contrà omnes illam pro desperata reliquerant, & Medicus præcipue ibi, *e ne feci il pronostico, che quanto all' Arte della Med. non vi fosse remedio.* Deindè idem Medicus, cùm rediisset vesperi ad inuisendum Æ[illegible]am, deponit de continuatione ejusdem positus ibi *Ritornando jo di nuovo la sera dil. med. giorno inteso, che la creatura era morta, e stava ancora nella med. positura.* A Medici autem visitatione ad horam partus non multum temporis intercessit, cum D. Alex. *hora* 1. noctis ejusdem diei pepererit, & visitatio hæc Medici esset vespertina, immò, vt ipsemet dicit, de sero; itaque satis probata remanet continuatio fœtus in eo situ vsque ad partum, & in partu, vt à principio apparuit.

Sed ex consequentibus manifestissimè excluditur Natura ab operatione, nam datò etiam, vt aliàs dixi, quòd per vim Mulier hæc eo modo positum infantem ejeciisset, aut ipse idem infans per vim ab vtero fuisset extractus, nunquam tamen omninò aut hoc, aut illud succedere potuit naturaliter absque notabili vteri laceratione, eo quòd impossibile esset, quòd exeunte fœtu, capite ad pectus, vel ad scapulas conduplicato, vterus totus non discinderetur, & exinde immodica sanguinis quantitas, dissruptis, ac laceratis cujuslibet generis vasis, non emanaret, vndè summa debilitas consequi debuit, syncopis, extremorum refrigeratio, & alia mille horribilia incommoda, & symptomata, immò & ipsa mors; præterquam quod etiam impossibile erat, vt hoc succederet absque intolerabili dolore, ad quem sequi vlterius febrem inflammationem, & alia permulta id genus erat omni ex parte necessarium. At D. Alex. absque vllo prædictorum incommodorum peperit, nec quicquam eorum ad ejus partum consecutum est, quod consequi de Natura rei oportebat: nam certè etiam si peperisset, & tamen aliis morbis conflictata remansisset, non poterat dici sanata, neque enim sanari dicitur morbus, qui alterum morbum facit, Gal. 6. *Aphor.* 26. Quod denique opponitur de voto Canonici, de quo ipse solus deponit, & idcircò videtur esse testis singularis, licet ad alios dicere pertineat, tamen si licet mihi quicquam in hoc proferre, non videtur vllo modo obstare: nam præter ea, quæ à doctissimo Iurisconsulto deducta sunt, multum ad ejus validitatem facere videtur, quòd in similibus quotidie Testes singulares admittuntur, aliàs ruetet potior miraculorum pars, & præsertim, quæ de sanctorum apparitionibus, & his similia celebrantur: sed hæc iis, ad quos spectant discutienda, relinquimus; Mihi satis sit concludenter probasse hoc factum vires Naturæ adeò exuperasse, vt non sine summa ratione in secundo miraculorum gradu reponendum esse censeam, distinctis miraculis per gradus, vt distinguenda dixi *lib.* 4. *Quæst. Medico-legal. quæst.* 2. *num.* 12. vbi in secundo ordine ea collocanda existimaui, quæ Deus operatur nullis mediantibus naturalibus causis, licet aliàs idem effectus per eas succedere posset.

CONSILIVM XI.

ARGVMENTVM.

Sortitus à natiuitate est Illustrissimus ac Reuerendissimus D. Alexander Buccabella Rotæ Romanæ Auditor Meritissimus naturam imbecilliorem, ex qua causa valetudinariam vitam, ac frequentibus, multisque morbis conflictatam perpetuò degit, ita vt cogatur, in ratione victus multa cautela vti, nam vel minima ex causa aut potus, aut cibi minus laudabilis, illicò in stomachi dolores, in ventris torsiones, in corporis, ac vrinam resolutionem, in aliaque labitur symptomata non aspernenda, quæ illi vitam acerbam faciunt. Et tamen, vt est Christianæ pietatis studiosissimus; non libenter inducitur, vt carnibus, similibusque cibis vesci patiatur in diebus, in quibus ab Ecclesia Catholica iis vesci nobis non permittitur, vellet enim quantùm est ex se in prædictis diebus sanctis ejusdem Ecclesiæ præceptis vndequaquè obedire. Quærit igitur, an vsus Piscium, & Ouorum, & abstinentia ab esu carnium possit adeò notabiliter ejus saluti incommodare, vt cogatur carnibus perpetuò vti.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Ciborum, quibus in diebus jejuniorum vtimur, vitia.*
2 *Oua se conuertunt in prauos humores, si stomachum prauis humoribus refertum offendant.*
3 *Corpora debilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur.*
4 *Corpus jejuniis affligere non licet in sanitatis notabile detrimentum.*

AD cujus rei decisionem consideranda primò est Natura ipsius illustrissimi viri & affectus, quibus molestatur: Secundò partium præcipuarum, quæ ciborum concoctioni inseruiunt constitutionem, Tertiò naturam ciborum, quibus vti cogimur, vbi carnibus vesci non licet. Et quoad primam partem palam est, Virum Illustrissimum Natura esse debiliori ob caloris naturalis imbecillitatem & præternaturalis fortitudinem, ob quam facile resolutis spiritibus melioribus, calor naturalis indies imbecilliot fit; atque hinc succedit, vt facili negotio à quacunque vel leuiori causa detrimentum patiatur, vnde valetudinariam vitam, vt præfertur, perpetuo transigit, & multis affectibus præternaturalibus conflictatam, præcipue vero Hypochondriacis affectibus molestatur, ex quibus mille symptomata maximi facienda pati solet.

Quoad secundam partem facile patere potest ex dictis, quod vir Illustrissimus viscera omnia naturalia sortiatur maxime debilia, vt quæ vix mediocribus ciborum, alimentorumque atque humorum quorumcunque coctionibus sufficiant, ita vt facile & ventriculi cruditatibus, & Hepatis, & Meseraicarum venarum, & multo magis Lienis contumacibus obstructionibus, immo & tumoribus sit obnoxius, vt ex ipso tactu, & ex copiosissimis, ac perennibus flatibus cuiuis licet deprehendere; quamobrem vltra prædictas symptomatum myriades, quæ Hipochondriacam affectionem concomitantur, facillime illum indesinenter exagitant, atque in perpetuo agone detinere consueuerunt.

1 Quoad tertiam partem notissimum est, cibos omnes, quibus in jejuniis, aliisque diebus, quibus à carnibus ex Ecclesiæ sanctæ præcepto abstinemus, vtimur, si oua excipiamus, partim esse frigidos, & humidos, ac de facili corruptibiles, partim nimis calidos, partim inflatiuos, partim generatiuos humorum excrementitiorum, & maxime qui crassi sunt, & melancholici, partim etiam duræ concoctionis, ac partim facile putrescentes, omnesque denique, ac singulos esse multum excrementitios, & flatulentos. Oua autem seorsim considerata, non dubium est optimum præbere alimentum, & nihil vitij in se habere, vbi stomachum sanum offendant, neque prauis
2 humoribus refertum, alias si stomachum offendant male dispositum, & prauis humoribus oppletum, aut si cum ipso aliquam naturalem contrarietatem habeant, tantum abest, vt bonum præbeant alimentum, vt potius in ipsos prauos, & illaudabiles humores se conuertant, quid autem si insimul contrarietatem Naturæ habeant? nam certum est, & testatur id ipsum Gal. *lib. 1. de loc. aff. cap. 2.* quosdam oua male concoquere, ac in pessimum nutrimentum conuertere.

His sic stantibus omni procul dubio dicendum est, Illustrissimum Virum tali natura dotatum, ac prædictis affectibus conflictatum, non posse aliis alimentis, quam laudabilibus carnibus vitam sustinere, & idcirco ex comestione quorumcunque aliorum ciborum etiam per diem vnicam posse reportare insigne, ac notabile damnum, quia corpora de- 3
bilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur. Gal. *lib. 5 de sanit. tuen. cap. 4.* satisque esset ad notabile damnum reportandum vnica tantum prætermissio carnium, & comestio piscium, aut aliorum similium ciborum: nam, vt experientia ipsa quotidiana Virum Illustrissimum docuit, illico stomacho affligeretur, corpus flatibus repleretur, vires insigniter delicerent, vnde facili negotio Natura succumberepossit, indeque morbo aliquo notatu digno pullulante, in salutis certum discrimen laberetur; quod ne fiat, cogendus est, vt tam diebus Veneris, & Sabbati, quam quibuscunque aliis solis carnibus laudabilibus vescatur, vt vitam salubriorem degat, & melioribus operibus vacare possit; nam prohibe- 4
mur omnino *pecc. Non mediocriter de consecr. dist. 5. in 5. par. decret.* jejuniis corpus affligere, quando in notabile sanitatis præjudicium hoc redundat, cum corporis morbus à melioribus operibus, quam Jejunium esse videatur, prohibere nos soleat.

Admodum Illustri atque Excellentissimo Viro,
D. RENATO MONREAV *Medico*
Parisiensi, ac Viro Clarissimo.

PAVLVS ZACCHIAS F.

Nonnullas consultationes meas Medico-Legales ad Venenorum materiam pertinentes tuo nomine muniri volui: Tu enim non ob Artis Medicæ tantum præstantiam, sed cum ob Animi virtutes, tum ob nominis tui claritatem facile pro Antidoto tuto mihi eris ad obtundendam eorum venenorum malitiam, quæ à maledicentibus contra hæc ingenioli mei monumenta euomuntur. Obsecro ergo, vt mea hæc serio tueri non desistas, ita enim mihi promittit humanitas tua, cujus locupletissimum Testem, atque instar omnium habeo Naudæum nostrum Virum Clar. & vtriusque nostrum amantissimum, cui multum tum ob alia plura, tum ob id ipsum plurimum debere me ingenue fateor. Vale & me ama.

CONSILIVM XII.

ARGVMENTVM.

Elizabetha vxor Ioannis Baptiſtæ Gatti puerpera facta, cum ante partum male ſe haberet, & vomitu, & dyſenteria moleſtaretur, à partu iiſdem accidentibus majorem in modum eſt conflictata, nam vomebat aſſiduè materias valde prauas, ac diuerſi coloris, ſapore ingratiſſimas, ex quibus ſummam corporis debilitatem & extenuationem patiebatur. Acculatus eſt ejus maritus, quod illi propinaſſet venenum, vnde dubitabatur, an hæc accidentia id arteſtarentur ita, vt aliis nonnullis conjecturis adjuncta, quas Fiſcus, & adhærentes producebant, vllam certitudinem facere poſſent propinati veneni, & pro dubij ſolutione aliqua ſupponenda prius duxi, ex quibus rei veritas innoteſcat.

SVMMARIVM.

1 *Puerpera, niſi in partu vitè expurgentur, multis malis conflictantur.*
2 *Signa communia propinati veneni.*
3 *Quæ accidentia frequentius ad veneni aſſumptionem conſequantur.*
4 *Omnia venena ſiue mediate, ſiue immediate cor lædunt.*
5 *Accidentia morbi debent eſſe proportionata ipſi parti affectæ.*
6 *Ex corporis impuritate poteſt in corpore generari venenum afferens omnia ſymptomata veneni aſſumpti.*
7 *Accidentia veneni ingeniti ita ſimilia ſunt accidentibus veneni propinati, vt diſtingui inuicem non poſſint.*
8 *In corporis impuritate accidentia prouenientia ſunt ad ipſam referenda non ad venenum aſſumptum.*
9 *Vbi cauſam habemus certam, & euidentem, fruſtra incertam, & minus euidentem quærimus.*

1 SVpponendum ergo primo, Grauidas, & Puerperas tanta corporis impuritate ſcatere, vti in puerperio per conſuetas vias debitè, & in ſufficienti quantitate repurgentur, & ab ea corporis impuritate liberentur, vt facile in quemuis morbum labi poſſint, & quouis prauo, & admirando ſymptomate moleſtari; ſed præcipue diarthæa, & dyſenteria, vomitu, febre, modo acuta, modo longa, ciborum faſtidio, ſtomachi, ventris, capitis, ac totius corporis doloribus, aliiſque id genus affectibus, quos proſequitur Hyppocr. *lib.* 1. *de morb. mul. & alibi*, & Auctores omnes Gyneciorum, ſiue *de morb. mul. cap. de diminut. Puerp. poſt part.* & videndi præcipue Mercat. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. & Roderic. à Caſtr, *de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *p.* 1.

2 Supponendum ſecundò plurima eſſe ſigna aſſumpti veneni, & licet alia aliis ſint familiaria, habent tamen omnia venena plerumque hæc communia, nempe nauſeam perpetuam, vomitum moleſtum, cordis tremorem, ſeu palpitationem, lipothimiam, ſiue Animi defectum, & aliquando etiam ſyncopem, ventriculi, vel cordis morſum, ventris fluxum, vnguium liuiditatem, corporis pallorem, & interdum icteritiam, ſingultum, ejuſdem corporis tumorem, labiorum nigriciem, & inflationem, ſitim moleſtam, & inexhauſtam, faciei liuorem, vertiginem, & alia permulta, quæ diligentiſſime recenſent Auctores de Venenis, inter quos præcipue videndi Ardoin. *lib.* 1. *& maxime cap.* 4. & Guainer. *cap.* 7. Cardan. *lib.* 2. & alij quos regiſtratos habes *lib.* 2. *Medico-Leg. tit.* 5. *quæſt.* 7. Supponendum tertiò, quod licet omnia prædicta accidentia poſſint promiſcue in omni aſſumpto veneno apparere, de neceſſitate tamen non omnia apparent; inter omnia vero his non obſtantibus magis videntur ea accidentia, & frequentius, & neceſſario conſequi, quæ ad cor, & vitalem pertinent facultatem, & ratio eſt, quia omnia venena ſiue mediate, ſiue immediate, cor ipſum maxime lædunt, Conciliat. *diff.* 178. *& lib. de Venen. cap.* 1. Guainer. *de Venen. reſponſ. ad dub.* 4. Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 4. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 15. Matthiol. *in præfat. ad lib.* 6. Dioſcor. *de mat. med.* Langius *lib.* 1. *epiſt.* 65. *& alij adducti etc. lib.* 2 *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 2. *q.* 2. *num.* 20. immo plerique volunt, omne venenum indifferenter immediate cor petere, ob rationes, de quibus ipſi. Nicol. Florent. *ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 1. Ardoin. *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. *& alij.* 3 4

Supponendum quarto, in quouis morbo accidentia debere eſſe proportionata & correſpondentia parti affectæ, quia hæc ſequuntur ad læſionem facultatum ipſius partis affectæ, quod late demonſtratur à Galen. *in lib. de ſymptom. cauſſ. & differ. & in lib. de loc. aff. & alibi millies.* & hoc eſt Medicis omnibus acceptiſſimum, ſed quid inquam Medicis? immo etiam Idiotis quibuſcumque, nam ſtomachum affectum nemo argumentabitur ex Tuſſi per ſe, neque affectas ſpirituales partes argumentabitur ex vomitu, ſed potius contra ſtomachum ex vomitu, dolore ipſius, nauſea, & hujuſmodi, & partes ſpirituales ex Tuſſi, difficultate reſpirandi, & ſimilibus affectas judicabit, & ſic de cæteris. 5

Supponendum quintò, ex corporis impuritate facile euenire poſſe, vt humores in tantum corrumpantur, vt ex ipſis ſic corruptis generetur in corpore viuente venenum aliquod afferens omnia ſymptomata veneni aſſumpti, & externi. Galen. *comm.* 2. *in* 1. *Prorhet. tex.* 17. Cæl. Aurelian. *Acutor. lib.* 3. *cap.* 9. *exemplo Hydrophobiæ.* Auer. *lib.* 3. *Collig. cap.* 19. & latiſſime Petr. Salius ex recentioribus *de affect. partic. cap.* 19. & inter Iuriſconſultos Boſſius *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omn. gener. homicid. cap. num.* 261. 6

Supponendum ſextò, in tantum eſſe ſimilia accidentia, quæ à veneno ingenito euenium iis, quæ ex propinato pullulant, vt impoſſibile ſit, certo affirmare ex accidentia vnius potius, quam alterius ſigna eſſe, cum diſtingui vere nullo modo poſſint. Accepta hæc concluſio eſt tam Iuriſconſultis, quam Medicis, inter quos vide cit. Boſſium, & Caball. *vbi ſupra.* Guazzin. *ad def. Reor. def.* 4. *cap.* 5. *lib.* 1. & 7

ex

ex Medicis Cæſalpin. *lib. 3. præct. cap. 2. & lib. eod. cap. 47.* Codronch. *in method. Teſtiſ. cap. 17.* & alios quos adduxi *in Quæſt. Med. loc. cit. qu. 6. per totam.*

His poſitis dicendum primò, nullam præſumptionem deſumi poſſe ex vomitu, & dyſenteria, qua Elizabetha vxor Io. Bapt. Gatti affligitur, propinati
8 veneni, Primò, quia vbi corporis dominatur impuritas, ſi quæ mala ſymptomata apparent, ad corporis impuritatem referenda veniunt, non ad venenum propinatum, quia eadem corporis impuritas eſt cauſſa magis frequens, & euidens, ac certa eo-
9 rum ſymptomatum, & vbi cauſſam habemus euidentem, & manifeſtam, fruſtrà minùs euidentem, ac magis dubiam quærimus. Rota *in nouiſſimis deciſ. 70 cap. 1.* & patet hoc per vltimum ſuppoſitum, at in hac muliere fuiſſe hanc corporis impuritatem, patet, quia erat puerpera, nec benè à puerperio repurgabatur, ac mulieres in eo ſtatu omnes abſque dubio ſumma corporis impuritate ſcatent, vt probatur euidenter per primum ſuppoſitum; Ergò, ſi Elizabetha ſymptomatibus, de quibus conquerebatur, fuit apprehenſa, non eſt mirum, quia omnia, & multò plura, ac pejora poterant à prædicta corporis impuritate procedere, vt in aliis quotidiè animaduertimus; non ergò ſunt referenda ad aſſumptum venenum. Secundò, quia accidentia, quibus ea mulier conflictata eſt, non ſunt parti affectæ correſpondentia, & proportionata, vt deberent eſſe per quartum ſuppoſitum; quoniam in venenis, vt manifeſtum eſt ex tertio ſuppoſito, ſemper lædituꝛ cor, at vomitus, & dyſenteria non pertinent ad facultatem vitalem, ſiue ad cor, ſed ad facultatem naturalem, & pertinent ad partes naturales, non apparentibus ergò vllis ſignis demonſtrantibus cor eſſe affectum, dicendum eſt omninò, ſingula, ac omnia ſymptomata in hac muliere à prauis humoribus dependentiam habuiſſe, non autem à propinato veneno.

Tertiò, quia etiam apparentibus quibuſcunque ſignis veneni malitiam atteſtantibus, nunquam certò affirmari poteſt ea ex propinato, aut externo veneno, potiùs quàm ex ingenito, & intetno prouenille. cùm in corpore ex ſe, per quintum ſuppoſitum, poſſit à prauitate humorum generari venenum, habens accidentia omnia veneni propinati, & alia ex parte tam interni, quàm externi veneni accidentia ita ſimilia ſint, vt diſtingui non poſſint, vt probatum eſt per vltimum ſuppoſitum.

Secundo dicendum in propoſito caſu contrariam omninò præſumptionem militare, nempè ea accidentia à veneno non potuiſſe eſſe, ſed ab humorum prauitate, primò, quia quemadmodum ea accidentia ſunt improportionata veneno aſſumpto, quia ad cor nullo modo pertinent, ita ſunt maximè proportionata impuritati corporis, & morboſo apparatui ex puerperij retentione prouenienti; cum in puerperis ea accidentia ex tali apparatu prouenientia ſint familiariſſima, vt manifeſtum eſt per primum ſuppoſitum. Secundò, quia cùm impoſſibile ſit in veneno aſſumpto cor aliquo modo non affici, neceſſe erat ex cordis affectu pejora mala conſequi, & perſeuerantibus cæteris veneni aſſumpti ſymptomatibus, non ſolùm perſeuerare, ſed magnum incrementum capere debebant ſymptomata ad cor ipſum pertinentia, quæ cùm abſint, apertiſſimè demonſtrant, cor nequaquam eſſe affectum, & conſequenter ea ſymptomata ex veneno aſſumpto non prouenilſe.

CONSILIVM XIII.

Eidem D. Monreau.

ARGVMENTVM.

Prætendebat Fiſcus, Ioannem Baptiſtam Gattum, vt in ſuperiori argumento dicebatur, propinaſſe Elizabethæ propriæ vxori pulnerem quendam venenoſum, vt eam è medio tolleret, & notam habere dicebat ſe illius pulueris compoſitionem; dubitabatur ergò an puluis ille verè eſſet venenum, & aptum occidere mulierem, & Medico docto quidem pro Fiſco ſcribente, & affirmatiuè reſpondente, nos contrarium tuebamur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum dicitur non ſolùm noxium, ſed etiam ſalubre medicamentum.*
2 *Antimonium venenoſitate caret.*
3 *Sabina non eſt venenum.*
4 *Non ſunt neceſſariò venenoſa quæ fœtum aut expellunt, aut etiam occidunt.*
5 *Oleandri folia non ſunt venenoſa.*
6 *Stercus columbarum non eſt venenum.*
7 *Borax eſt ſpecies Nitri, & non eſt venenum.*
8 *Venenum dicitur id, quod ſemper tale eſt.*
9 *Totum eſt aggregatio partium.*
10 *Nihil dat quod non habet.*
11 *Medicamenta ſterilitatem inducentia licet aliquandò propinare.*
12 *Temperanea venena nullo manifeſto ſigno ſe produnt.*
13 *Temperanea venena ex Tabefacientium genere omnia ſunt.*
14 *Nulla ſigna certa antecedentia dantur propinati veneni ad Medicos pertinentia.*
15 *Plura dantur ſigna antecedentia, quæ ſymptomata ab ingenito veneno prodire demonſtrant.*
16 *Nulla ſigna dantur certa diſtinguentia inter venenum ingenitum, & venenum propinatum.*
17 *Ad venena adminiſtrata, maximè ſi reiterentur, abſque dubio mors ſuccedit.*
18 *Depilatio eſt ſignum familiariſſimum aſſumpti veneni in iis, qui ab ipſo veneno euadunt.*
19 *Venena, niſi occidant, relinquunt ſemper inſignem aliquam noxam, & morbos diuturnos.*

NIſi facti euidentia, ſuper qua totum ſuæ intentionis fundamentum facit Fiſcus, illique adhærentes, tam apertè, ac tam perſpicuè demonſtraret, pulnerem illum, quem exhibuiſſe prætendit Fiſcus Ioannem Baptiſtam Gattum propriæ vxori ad eum finem & effectum, vt eam de medio tolleret,

non fuiſſe venenoſum, ego quidem informationi, ſeu potiùs volumini Phyſici ex aduerſo ſcribentis dato, longioribus ſatisfacerem, ac ſingulis quæque occurrerem, pluribuſque commonſtrarem, puluerem illum, dato quod à Gatto fuerit cum effectu propriæ vxori exhibitus, venenoſum non fuiſſe, 1 ſtrictè accepto veneni nomine, quo tamen non modò noxium, ſed etiam ſalubre medicamentum denotatur, vt per *l. Qui venenum. ff. de verb. ſignif.* & per noſtros, vt per Guainerium *lib. de ven. cap. 1. in prine.* Valerio. *lib. 3. loc. comm. c. 18.* & per alios, ſed quia ipſa experientia ex facto emanans tantùm per ſe operatur, vt non obſtantibus quibuſcunque in tam prolixo diſcurſu deductis, quamlibet anſam contradicendi Fiſco, & adhærentibus adimat, breuioribus erit agendum.

Conſtat autem de experientia prædicta ex iis ipſis, quæ Fiſcus, & adhærentes probata, & confecta exiſtimant, nempè quòd puluis ille non ſemel, aut iterum propinatus, ſed pluries repetitus, non in vna perſona, ſed in pluribus; non in homine ſolum, ſed in aliis quoque animalibus, non in ſanis tantùm, ſed in debilibus, & valetudinariis, immò & in infirmis, non modò in ſatutis, ac cibo repletis, ſed in jejunis, ac famelicis, nunquam aliud operari potuerit, quàm vomitum excitare, & ventrem ſoluere, quæ accidentia etiam a leuioribus, & ſalubertimis medicamentis cum anxietudine, & dolore, & animi defectu interdum quotidiè excitari obſeruamus. Atque id tantummodò ſatis ſuperque eſſe deberet ad probandum, puluerem, de quo agitur, non fuiſſe venenoſum; nam qua jam vltetioti experientia vti licet ad id probandum, ſi toties in vſum conuocatus in tot perſonis tot conditionibus inter ſe differentibus, nunquam veneni effectus producere potuit?

Verumtamen, cùm in informatione pro Fiſco data, multa opponantur, contrà prædictum puluerem, & maximoperè inſiſtat D. ex aduerſo ſcribens in probanda venenoſitate ſimplicium medicamentorum, ex quibus puluerem illum conſtare Fiſcus præſumit, idcircò ſatiùs erit ejus ordine ſeruato probare concludentiſſimè omnia, ac ſingula medicamenta puluerem, de quo ambigitur, componentia, quacunque venenoſitate, ac quacunque deleteria facultate carere, & deinceps talem puluerem ex ipſis compoſitum non modò non poſſe eſſe venenum, ſed nullo modo poſſe interimere, ſi rectè, & cum debita cautione adminiſtretur.

Primò ergò præſumit Fiſcus in compoſitione hujus puluetis recipi antimonium, quod & ſtibium, & ſtimmi aliàs dicitur, & de hoc plura deducta ſunt in informatione aliàs ad hunc effectum data, quam ſi reaſſumere Illuſtriſſimus Dominus non grauetur, ſatis erit pro nunc legendum proponere Baptiſtam Codronchium non ſpernendæ auctoritatis Medicum *in libell. de Antim.* in quo acerrimè pro veritate tuetur, Antimonium omni venenoſitate carere, neque occulta, neque manifeſta qualitate noxium eſſe; quod multò meliùs probat quotidiana experientia, cùm ſæpiſſimè Antimonium etiam non præparatum ſine vllo vitæ diſcrimine exhibeatur, vt Matthiol. *in Dioſcor. lib. 5. de Mat. Med. cap. 59.* & idem Codronch. *vbi ſup.* & alij docent. Quòd ſi in nonnullis Medicorum celebertimis collegiis, & vniuerſitatibus Antimonij exhibitio interdicta ſit iis, qui quocunque modo Medicinam exercent, dummodò Doctoratus lauream non ſint conſecuti, id non aliundè factum eſt, niſi quia hoc medicamentum temerè exhibitum, & abſque cautione debita, fortiter ſuprà, & infrà expurgat, ita vt ob id illud aſſumentes, de vita periclitari poſſint, non quòd verè venenum ſit, vt probatum eſt.

Sequitur portò in ordine medicamentorum præſumptum puluerem componentium, herba quædam Sabina dicta; hanc multis nominibus Auctores vocitant; nam alij appellant Nerion, alij Arathy, nonnulli Baryton, vt Apuleius, alij Bratheon, vt Æmilius Macer, quam nullus vnquam Medicorum, 3 qui de ea verba fecerunt, eſſe venenoſam determinarunt. Videndus Dioſcorid. *lib. 1. de mat. Med. cap.* 88. Galen. *lib. 6. de ſimpl. Med. fac. tit. B.* Paulus Æginet. *lib. 7. tit. cad. & alij*: quinimmò tum præcitati, tum alij Auctores Sabina ad multa vtuntur in poru, vt ad menſtrua cienda, Trotul. *de morb. mul. c. 2.* Paul. *vbi ſuprà.* Montuus *lib. 1. Anaſcenes morb. tom. 3 cap. 41.* Fumanell. *de med. compoſit. cap. 55.* Piſo *lib. 4. de cur. morb. cap. 56.* Mercurial. *lib. 2. de morb. mul c. 3.* Balduin. Ronſſeus *de Hum. vit. prim. cap. 18.* & ne ſingulos recenſeam, dicam omnes Sabina rutiſſimè ad prædictos affectus vti, immò frequenter ejus exhibitionem laudat Macer, ad mortuum fœtum expellendum, quin & ad Ictetitiam, Sabinam cum vino, & melle propinant, Plin. *lib. 24. nat. hiſt. c. 11.* Apuleius *de virt. herb. c. 86.* Ruell. *de nat. ſtirp. lib. 1. c. 59.* Batus *lib. 15. c. 4.* & ejus quoque ſuccum ad facilitandum partum laudat Fauentin. *in ſua Empir. cap. 45.*

Neque ex eo, quòd abortum faciat, & fœtum 4 viuum aliquandò interimat, & mortuum validiſſimè expellat, vrinam, & ſanguinem eliciat, deducere poſſumus, eam eſſe venenoſam, nam mille alia medicamenta ſunt, quæ eoldem effectus, & valentiores præſtare ſolent; & tamen non modò ab omni venenoſitatis ſuſpicione ſunt libera, ſed innocentiſſima ſunt, quorum ſilua extat apud Rei herbatiæ Scriptores, apud quos Pulegium, Centauream, Artemiſiam, Dictamnum, & alia his innocentiora, fœtum expellere valenter comperies; nec tantùm expellere, ſed etiam vinum interimere, vt amara omnia, etiam ipſas innocentiſſimas Amygdalas, & in ſumma omnia menſtrua prouocantia, ipſumque in cibis familiariſſimum Petroſelinum abortum facere docent: neque enim ini effectus expellendi, vel etiam interimendi fœtum, vinum, vel etiam ſanguinem per vrinæ vias eiendi, venem propriè operatio eſt, ſed omnia à tenuitate medicamencamentorum originem habent, vt omnibus in confeſſo eſt, & videndus præ cunctis Gal. *in lib. de med. fac.*

Folia præterea Oleandri, qui eſt tertius in ordine quæ tam venenoſa facit Dominus ex aduerſo ſcribens, venenoſa non eſſe claſſici ipſi Auctores 5 manifeſtum faciunt. Dicitur vero Oleander aliàs Rhododendron, & Rhododaphnes, & Roſago, & Nerion; de quo tam Dioſcorid. *lib. 4. cap. 77.* quàm Plinius *lib. 16. cap. 20.* & alij Antiquiorum, & ex Recentioribus. Ruell. *de Nat. ſtirp. lib. 1. cap.* 125. hæc docent. Oleander lumentis, Capris, & Ouibus venenum eſt; Idem Homini contrà ſerpentium venena remedium; Miror, inquit, Plinius, folia ejus Quadrupedum venenum eſſe, Homini verò contrà ſerpentes præſidium, Rura addita, & vino pota. Quòd ſi Galenus Rhododaphnen totæ eſſentia venenum eſſe dixit, aliud quid per Rhododaphnen intellexiſſe dicendum eſt, quia experientia valere illum ad ſerpentium venenum, docet Matthiol.

thiol. *in com. ad lib.* 4. Dioscor. *cap.* 77. qui hanc contrarietatem inter hos celeberrimos Medicos soluere idcirco nititur, volens Oleandrum remedio quidem esse his, qui à serpentum veneno sunt infecti, vt experientia forte confirmauit, sed his, qui non sunt commorsi, venenum esse; hoc tamen gratis à Matthiolo dictum esse ex ipsomet patet.

6 Cæterum stercus Columbinum ob id, quod cutim exulceret, & calidissimum sit, venenosum putat Dominus ex aduerso scribens, at idem dicat necesse est de Pipere, de Allio, de Cæpis, de Sinapi, & similibus, cum omnia hæc, & alia his mitiora, & calidissima sint, & cutim exulcerent. sed neque ob id, quod stercus sit, neque ex hoc quod sit calidissimum, venenum idcirco est, nam alia stercora Columbino in calore non cedentia per os sumuntur cum securitate assumuntur, vbi morbus id remedij exposcat. Caprinum stercus datur in potu Ictericis. Dioscorid. *lib.* 2. *c.* 72. Serapio *de simplic. c.* 443. stercus Aprugnum datur ab iisdem ad sanguinis rejectiones. datur item in potu Gallinaceum, Caninum, Lupinum ad colicos dolores, & alias infirmitates apud eosdem. stercus quoque Accipitris datur in potu, quemadmodum & Falconis ad partum accelerandum; Piso *de cur. morb. lib.* 3. *c.* 55. datur & Equinum ad eundem effectum, vt tradit Fumanell. *de comp. med. cap.* 55.

Sed quas turbas, Deus bone, de Borace mouet idem Dominus pro Fisco scribens? qui tamen hallucinatur cum vult Boracem esse Antiquorum Chrysocollam, & detegitur ejus hallucinatio à Fallopio *in lib. de Metall. & Fossil. cap.* 31. *in f.* cujus auctoritati multo magis, quam prædicti Domini scribentis pro Fisco deferendum videtur: nam Fallopius concedit quidem Boracem ab effectu vocari Chrysocollam, quia vt Chrysocolla Aurum conglutinat, negat tamen, & probat etiam non esse
7 Boracem vnam eandemque rem cum Chrysocolla, nam Borax est species Nitri, & dicitur Borax, quasi Bausach., quod nomen apud Arabes Nitrum significat, Cæsalpin. *lib.* 1. *de Metall. cap.* 20. at Nitrum quotidie per os propinatur absque vllo periculo, & extant pillulæ quædam celebrimæ Alexandri Tralliani ex Nitro ad morbos tam calidos, quam frigidos junctararum laudatissimæ. Sed quomodocunque sit Borace vti nos Medicos quotidiana docet experientia tutissime, immo vel in caniculis ipsis parturire non potentibus ipsa Borax aliquando, & absque periculo datur, vt mihimet ipsi experientia constat. sed & hoc medicamento audacter vtuntur classici Medici Recentiores. Fallop. *de Metall. & Foss. vbi sup.* Fauentin. *in Empir. cap.* 47. Montuus *in Anasconc. morb. tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. Mercurial. *lib.* 2. *de morb. mul. cap.* 3. Roderic. à Castr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 6. & alij permulti, quos congerere superuacaneum puto. Si qui autem Medici dixerunt, Boracem esse venenum, hoc non intellexisse de hac Borace officinarum credendum, est, sed de Chrysocolla, aut dicendum, illos voluisse esse venenum, largo modo sumpto veneni nomine pro medicamento valido, & quod incaute sumptum maxime nocere possit, & quia medica-
mentum est , or ortus procurari potest , ad
quod est idcirco connumeratum est
inte be- ut vendere Aromata-
, vt Antimonium.
est , sicuti neque
enta, quia eorum
aliquando multa vtilitas est, venenum autem dicitur, quod semper tale est, id est, semper noxium est, 8 Baccius *in prolegom. Venen. cap. seu artic.* 6.

Consideratis vero jam singulis simplicibus, ex quibus puluis ille, de quo ambigitur, componebatur; jam considerandum venit totum ipsius pulueris compositum; ac certum quidem est, quod cum totum sit aggregatio partium, Arist. *lib.* 1. *Phys. tex.* 17. & alibi; partes autem hoc totum compo- 9 nentes ab occultæ venenatæ qualitatis suspicione sint immunes, vt probauimus, totum quoque compositum ea suspicione vacabit, nihil enim dat id, 10 quod non habet. *Facit. l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iur.* ex nostris Plato *in lib. de Nat. hum.* cum ergo partes nullam habeant venenositatem, non poterunt illam communicare toto, quod ex ipsis componitur: sequitur ergo non obstantibus quibuscunque tam prolixè deductis, puluerem præsumptum nullo modo fuisse venenosum.

Ac profecto, si pro veritate, & omni Animi affectu remoto, sententia ferenda sit, non modo ex dictis pronunciabimus, puluerem hunc non fuisse venenosum; sed præterea videbimus, à Medico, qui illum composuit, rite, exacte, & debita cum ratione fuisse compositum, vt eo tanquam salubri medicamento ad nonnullas ægritudines vteretur: Medici enim intentio ea fuit, vt medicamentum componeret valde exiccans, ex quo duos sibi effectus promittere posset, vnum juuandi conceptionem in his fœminis, quæ vteros humidiores habent, & ob eam causam non concipiunt, vnde vt concipiant valida exiccatione egent; cum pateat non paucas ob excedentem Vteri humiditatem steriles esse, juxta Hippocr. sententiam *lib.* 5. *Aphor.* 45. & 62. alterum effectum conceptionem impediendi in iis, in quibus expediebat, *vt infra.* Cum ergo in cujusuis medicaminis compositione id sibi proponere debeat Medicus, vt aliquod præcipuum medicamentum, ex quo primario effectum, quem intendit, sperare possit, pro basi compositionis constituat, dehinc alia, quæ ad eandem intentionem colliment, vel virtutem medicamenti adaugeant, vel vitium, si quod habeat, corrigant, vt Doctores omnes, qui de Medicamentorum compositione agunt, luculenter docent, patet intentionem hujus Medici non fuisse personas venenandi, quia nullum elegit medicamentum, quod à proprietate, & cum certitudine id operari possit, vt jam probatum est. Neque ejus intentionem fuisse asserendum est, vt homines interimeret, vel irremediabilem vomitum procurando, vel superpurgationem exitialem excitando, vel vrinam acriter ciendo, vel etiam sanguinem; quia si horum aliquid sibi proposuisset, non miscuisset inuicem medicamenta, quæ possent sibi in iis operationibus impedimento esse; nam in hoc puluere quædam medicamenta sunt diuretica, & menstrua prouocantia; quædam autem ventrem soluentia; quædam vomitum proritantia, quæ operationes in tantum sunt sibi contrariæ, vt vna aliam omnino impediat, quia Naturam distrahunt ad contraria, & hoc recte à Medico, quicunque ille fuerit, factum est, quia ex hoc medicamento nullam hujusmodi operationem requirebat, sed solummodo exiccationem, & idcirco cæteras operationes contrariis inter se medicamentis obtundere, ac impedire studuit.

Vlterius si in componendo hujusmodi puluere Medicus intentionem habuisset vtendi eo pro ve-

nemo mortifero, celaſſet quantum potuiſſet odoris moleſtiam, & ſaporis diſplicentiam, quæ ex tali medicamento reſultare poterat, vt fraudem celaret, neque addidiſſet alia pejoris ſaporis, & odoris, vt ad Antimonium ſabinam, & oleandrum, & ſtercus columbinum, nam non defuiſſent multa, quæ & ſaporem minus ingratum, & odorem minus moleſtum huic medicamento conciliaſſent. Præcipua ergo Medici, quæ hunc puluerem compoſuerat, intentio ea fuit, vt jam dictum eſt, vt haberet medicamentum validum exiſtens, vtrique propoſito ſcopo ſatisfaciens, nempe & ad exiccandos vteros in iis, quæ præhumidos habebant, & idcirco non concipiebant, & ad impediendam conceptionem, ſterilitatemque inducendam in his, quæ in partu euidenti, ac certiſſimo periculo exponebantur, vt in caſu noſtro, in quo Elizabetha potionata præſumpta ex partu mirum in modum affligebatur, & in vitæ
11 diſcrimen veniebat; nam licete hæc Medico extra conceptionem præbere docet abunde Mercurial. *lib. 1. de morb. mul. cap.* 11. & alij Antiquiorum, & Recentiorum.

Hanc ergo duplicem intentionem Medico ſibi proponente, medicamenta omnia elegit maxime exiccantia quoad paſſiuas qualitates, quoad actiuas vero partim frigida, vt Antimonium, partim calida; vt cætera, adhoc vt minor eſſet caliditas, quam ſiccitas, quippe cum Antimonij frigiditas caliditatem cæterorum contemperaret, vnde ex hac compoſitione medicamentum emergebat valde exiccans, quod effectum ſibi propoſitum Medico promittebat; nam medicamenta valde exiccantia, intemperiei humidæ vterorum facile per contrariam qualitatem ſubuenire poſſunt, & quandocunque oportunum ſit etiam ſterilitatem inducere, quia, vt Hippocr. *lib. 5. Aphor. 62.* & Galen. *in comm.* firmabant, vbi vterus valde exiccatus eſt, ſemen in eo ex defectu alimenti corrumpitur, diſſipaturque, veluti in ſabuloſo loco projectum ſemen nullum fæliciter naſcitur, ſed ociſſime contabeſcit: præterquam quod hujuſmodi valde ſicca medicamenta venerem cohibent, & ſemen extinguunt, eodem Galen. *teſte lib. 8. de ſimpl. med. fact. lit. O.*

Cum ergo pateat ex his, quod Medicus quicunque ille fuerit, qui præſumptum puluerem compoſuit, non habuerit intentionem vtendi eo pro veneno malo, & in damnum humani generis, ſed tantum in ejus commodum, & vtilitatem, manifeſtum inde ſit, dato etiam, quod Ioan. Bapt. Gattus illum Elizabetæ ſuæ vxori propinauerit, prout Fiſcus, ejuſque adhærentes contendunt, non potuiſſe illum habere intentionem venenandi proptiam vxorem, ſed tantummodo illam à præſenti ærumna ſubleuandi, & à mortis diſcrimine liberandi, nam alias non vſus eſſet hoc medicamento vere non venenoſo, ſed aliis, ac validis, ac vere venenoſis, maxime cum pluries expertus eſſet, vt Fiſcus præſumit, prima, ſecunda, ac tertia vice ſperatum effectum non ſucceſſiſſe ex hujus adminiſtratione, & ideo, niſi lapide obtuſior fuiſſet, medicamentum mutaſſet, & valentius exhibuiſſet.

Nec valet ad hoc id, quod Dominus ex aduerſo ſcribens objiciebat, nempe quod Ioan. Bapt. deſiderabat vxorem lento veneno perimere, nam hoc gratis dictum eſt, & miror docto viro, quicunque ille fuerit, hæc in mentem veniſſe, & è calamo ex-
12 cidiſſe, cum pateat venena temporanea non modo non excitare tam ſæua ſymptomata, vt Fiſcus ab hoc medicamento excitata præſumit, ſed nullo manifeſto ſigno ſeſe prodere, niſi lentam, ac non remiſſibilem febriculam inducendo, ſenſimque humidum primigenium depopulando, & natiuum calorem deſtruendo: nam temporanea omnia, ac ſin- 13
gula venena, nempe quæ longo tempore poſt eorum exhibitionem intetimunt, ex tab efacientium genere eſſe docet Cardan. *lib. 1. de Venen. cap.* 22. & alibi, & ipſe Dominus ex. ſcribens.

Præterquam quod Ratio id ipſum ſuadet, primo, quia cum tam ſæuis ſymptomatibus, vt à Fiſco, & adhærentibus in caſu noſtro aſſeritur, nequaquam poteſt hominis vita ad longum tempus protrahi. Secundò, quia qui temporanea, & lenta venena propinant, id primum ſtudent, vt veneni vis nullo modo detegatur, cum ad fraudem contegendam, tum vt veneni vis non detegatur, alias ſuo fine fruſtrarentur, cum potionati, ſi id cognoſcerent, facile remediis, & antidotis veneno occurrerent maxime in principio; at vbi tam terribilia ſymptomata conſpicua fiunt, vis veneni ſe manifeſtiſſime prodit; & miror Dominum ex aduerſo ſcribentem ſibimetipſi tam aperta fronte contradicere, volentem Ioan. Bapt. Gattum habuiſſe intentionem venenandi vxorem lento veneno, vt ſine ſignis venenationis occumberet, prout omnia lenta venena operari dicit, cum alia ex parte tam multa accidentia ex præſumpto propinato veneno adfuiſſe inculcet.

Denique, vt ad ea reſpondeamus, quæ de ſignis venenorum pro Fiſco adducuntur, diſtinguamus ea illa eadem diſtinctione, qua vſus eſt præfatus Dominus ex aduerſo ſcribens, hoc eſt in antecedentia, concomitantia, & conſequentia; omnibuſque rite perpenſis, clare patet, ea omnia, & ſingula, & præſertim quæ euidentiorem probationem facere poſſent, prorſus abeſſe, & breuiter ad ea omnia, quæ pro fiſco proponuntur, reſpondemus, quoad antecedentia, nempe odium Ioan. Bapt. verſus vxorem, & conſuetudinem delinquendi, dicimus hanc conſiderationem ad Medicum non pertinere, & bene his ii, ad quos pertinet, ſatisfacient. Illud certum eſt, quod quemadmodum nulla ſigna ante- 14
cedentia dantur propinati veneni ante ejus aſſumptionem, niſi quædam, quæ præſumptiones proprius, & conjecturæ ab extra vocanda ſunt ad luriſconſultos pertinentia, ſic è contra plura dantur, 15
quæ ex veneno aſſumpto præſumpta ab ingenito prouenire demonſtrate poſſunt, vt erat in caſu præſenti, ſtatus valetudinarius ipſius Elizabethæ, & morboſus corporis apparatus, & alia alias deducta, quæ operantur, vt potius ingeniti, quam aſſumpti veneni præſumptio vigeat. Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap.* 5. Cardan. *lib. 2. de Venen. cap.* 2.

Quoad ſigna vero concomitantia, licet plura deducantur in informatione pro Fiſco data, certum tamen eſt, neque omnia, neque ſi plura, & majoris momenti adfuiſſent, commonſtrare certo potuiſſe, venenum fuiſſe propinatum, non autem ingenitum, cum non dentur alia ſigna certo diſtin- 16
guentia inter venenum ingenitum, & propinatum, vt concordant tam Iuriſconſulti, quam Medici. Boſſius *in pract. crimin. tit. de del. num.* 15. Caball. *de omni gen. homic. num.* 621. Guazz. *in tract. ad def. Reſor. def. 4. cap. 5. num. 5. lib. 1.* & inter Medicos Cæſalpin. *lib. 3. pract. cap. 7.* Codronch. *in method. teſtif. cap. 6.* & alij, vnde quantumuis ſeſe defatiget, atque exagiret Dominus exaduerſo ſcribés ad probanda hęc accidentia, ſiue hæc ſigna, quæ in Elizabetha conſpicua

ſpicua fuiſſe dicuntur, ab adminiſtrato veneno originem habuiſſe, nunquam certò deducere poterit hanc concluſionem, vndè vt prolixitatem odioſiſsimam euitemus, hac ſola reſponſione ſatisfactum volumus quibuſcunque ex aduerſo adductis circà ſigna concomitantia veneni.

Tandem circà ſigna conſequentia ſupplicamus, magnam haberi conſiderationem, hæc enim maximi momenti ſunt, & ſicuti vbi præſentia ſunt, infallibilem faciunt aſſumpti veneni præſumptionem, ſic vbi abſint, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem adimunt. Ac primò inter hæc ſigna eſt ipſa mors,
17 hæc enim vt plurimum ſuccedit ad venena adminiſtrata, & præcipuè ſi fuerint reiterata; vt in caſu noſtro, nam tunc ſuum effectum abſque dubio ſortiuntur, vt Cardan. *lib.* 1. *de venen. teſtatur.* At Elizabetha ex præſumpto poculo non obiit, etiam ſi præſumatur pluries eidem perſonæ, aliiſque non ſemel exhibitum, etiam caniculis, ac felibus, quorum omnium animalium nullum peremptum eſt, ergò ab hac iterata experientia docemur, hunc puluerem venenum non fuiſſe.

Sed etiamſi mors ad propinatum venenum non ſuccedat, non deſunt pleraque ſigna, quæ ab ipſo veneno adminiſtrato ſemper relinquuntur, quæ de neceſsitate adeſſe oportuit in caſu noſtro, in quo idem venenum præſumitur vni, eidemque perſonæ toties fuiſſe propinatum, ac primò Nicol. Flor. *ſumm.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 8. & Cardinal. Ponzett. *lib.* 2.
18 *de venen. cap.* 8. & alij permulti affirmant, Depilationem eſſe ſignum familiariſsimum iis, qui à veneno adminiſtrato euadunt, & maximè vbi venenum etodentem habuerit facultatem, vt in hoc veneno propinato ſupponitur extitiſſe, vel ipſo D. exaduerſo ſcribente id firmante, at hoc ſignum in Elizabetha omninò abeſt, & in nullo alio ex iis apparuit, quibus idem venenum pluries propinatum præſumitur quod Aduerſarij negare non audent.

Præterea Cæſalpin. *lib.* 3. *præct. cap.* 7. & alij vo- 19
luerunt: quòd venena, quæ ſuum effectum omninò non ſortiuntur, quia non occidunt, ſemper inſignem aliquam noxam, & diuturnos morbos inferant, & hoc quia quatenùs talia calori noſtro naturali inimiciſsima non ſolùm cum in corpore exiſtunt illum deſtruunt, ſed cum exuperantur, relinquunt intemperiem aliquam cum impreſsione occultæ qualitatis nocentem; at in caſu noſtro tantum abeſt, vt ij, qui hunc puluerem aſſumpſiſſe creduntur, morbo aliquo afficiantur, aut aliquam inſignem adhuc corporis noxam perſentiant, vt è contra omnes, ac ſinguli pancratice valeant; quin etiam Marta, quæ per tres continuatos dies puluerem aſſumpſiſſe dicitur, deinceps vtero concepit, quod valetudinariis, & infirmis mulieribus non facile euenire notum eſt. Facit Hippocr. auctoritas *lib.* 5. *Aphor.* 61. & pluries alibi, & pro Iuriſconſultis facit *Rota in Rom. ſociet. off. Ven.* 11. *Ianuarij* 1619. *coram Card. ſacrato.* & ex his concludendum, puluerem, de quo agitur, vel nullo modo fuiſſe exhibitum iis, quibus exhibitus præſumitur, vel nequaquam fuiſſe venenoſum.

CONSILIVM XIV.

Eidem Domino Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

Inter alia medicamenta, ex quibus præſumebatur conſtare puluis, quem ad venenandam propriam vxorem Elizabetham exhibuiſſe volebat Fiſcus Ioannem Baptiſtam Gattum, erat Antimonium, de quo peculiariter dubitabatur; An eſſet venenum, nec ne, volente eodem Fiſco, & ejus adhærentibus, venenum omninò eſſe, repugnantibus nobis pro parte Ioan. Baptiſtæ ex ſequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Antimonium nullam habet venenoſitatem.*
2 *Antimonium reſpectu manifeſtarum qualitatum venenum non eſt.*
3 *Antimonium non eſt venenum ab occulta qualitate, vel à tota ſubſtantia.*
4 *Venena à tota ſubſtantia noxia non poſſunt vllo modo ad benignam naturam reduci.*
5 *Antimonium vomitum validè proritat.*
6 *Antimonium non eſſe venenum ab effectu probatur.*

1 QVia immeritò dubitatur de hoc, cùm nullus Auctor fide dignus hoc in dubium reuocauerit, ac nunquam vel in enatrandis ipſius Antimonij facultatibus, vel in enumerandis venenis, de ejus venenoſitate quicquam muſitauerint, quod nullo modo prætermiſſent, ſi haberet vel minimam veneni ſuſpicionem, vel veneni accidentia aſſumptum produceret. Immò qui diligentiſsimè omnia, & quæcunque venena etiam minima, & nulla conſiderationè digna congeſſerunt, vt fulphur eſt, Adamas, Lauri baccæ, Nux rancida, Magnes, Scammonea, Agaricus, & alia etiam his inferiora, nihil de Antimonio meminerunt, quòd omni venenoſitatis ſuſpicione ſit prorsùs expoliatum, & ſi libet, videri poſſunt Gal. *in l. de med. ſimpl. & de comp. Medic.* Dioſcorid. *lib.* 6. *Plin. lib.* 32. *cap.* 6. Paul. *ſua Med. lib.* 5. *cap.* 3. Act. *lib.* 3. Auic. 4. *tract.* 1. *ſumm.* 1. Raſ. *lib.* 8. *ad* Manſor. Conciliat. *de venen.* Guain. *de venen. cap.* 8. Ardoin. qui affluentiſsimè de omnibus agit *lib.* 2. *de venen.* & ex Recentioribus Cæſalpin. *lib.* 3. *ſuæ pract. cap.* 50. Paræus *lib.* 20. *cap.* 31. & alij permulti, ſed & qui de natura Antimonij ex profeſſo loquuntur, nullam in eo venenoſitatem animadnerterunt, vt dixi, ſed ſolùm refrigerationem, exiccationem cum adſtrictione. Vide Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 54. *Plin. vbi ſuprà. Act. lib.* 2. *cap.* 72. Paul. *lib.* 7. *tit.* 5. Cæſalpin. *de Metall. lib.* 1. *cap.* 9. & ad vtramque concluſionis partem euidentiſsimè probandam, vide Codronch. *in libell. de Antim.*

Deindè ſi Antimonium venenum eſt, vel lædit manifeſtis qualitatibus, vel occultis, & à tota ſub-

ſtantia (vt prudenter deducit idem Codronch.
2 ibid.) vel ambabus ſimul. Non manifeſtis qualitatibus, cùm hæ in Antimonio non ſint inſignes, neque in exceſſu, nam frigidum eſt, & ſiccum in gradu ſecundo cum adſtrictione, vt patet ex Auctoribus jam ſuprà citatis; adde quòd ſi his operaretur, apparerent in nocendo earum effectus, tales eſſent vehemens adſtrictio faucium, & gutturis, ſtrangulatio, vrinæ ſuppreſſio ventris ſtipticitas, ſtomachi grauitas, & refugeratio, inteſtinorum dolores, vocis & reſpirationis oblæſio, & alia adhunc modum, at hæc ab Antimonio non prouenire ſatis perſpectum eſt, ergò ratione primarum & manifeſtarum qualitatum, Antimonium non eſt venenum,

3 Sed neque occulta qualitate, & à tota ſubſtantia
4 Antimonium eſt venenum, quia medicamenta, aut venena hujuſmodi non poſſunt reduci per quamuis Præparationem, aut repurgationem ad benignam naturam, nequè omittere poſſunt id, quod ab intrinſeca forma ſortita ſunt, ita vt quomodocunque exhibeantur, & in quacunque quantitate ſemper mortifera ſint. At verò Antimonium dari etiam ſine præparatione vlla, & ſine repurgatione abſque vllo vitæ periculo, & cum præparatione etiam in notabili quantitate ad corpora expurganda, & ad difficiles, & rebelles ægritudines edomandas non eſt, qui neſciat. Matthiol. *in lib.* 5. Dioſcorid. *de mat. med. cap.* 59. Codronch. vbi ſuprà, & omnes, qui de Antimonio ex profeſſo verba faciunt.

Sed nequè ſimul manifeſta, & occulta qualitate Antimonium eſt venenum, quia eædem rationes ſimul vrgent, ac multò euidentius probant nullo modo illud eſſe venenum.

Verum ex abundanti conceſſo etiam cuicunque, Antimonium venenum eſſe, tamen illud certum eſt, & negari non poteſt, non eſſe ex iis venenis, quibus ad enecandos homines vti quis poſſit: ratio eſt in promptu, quia cùm vnica ſpes ſit in his, qui potionati ſunt, & venenum hauſerunt, vt ipſum quàm celerrime è corpore vomitu expellant, Antimonium vomitum promptiſſimè, ac validè ex- 5
citare quiuis nouit, & notant omnes DD. de eo verba facientes; itaquè etiam ſi venenum eſſet ob hoc ipſum quòd ad ſui expulſionem illicò hominem cogat, non poſſet hominem interimere, nequè enim in ſtomacho tantò tempore moram trahit, vt ejus virus ſanguini per venas, & arterias communicari poſſit, & ad cor ipſum peruenire.

Ac deniquè ab effectu probatur, Antimonium 6
non eſſe venenum, quia quicunque Antimonium ſumpſerunt, & ex ejus vi occubuerunt, nunquam mortui ſunt cum accidentibus veneni, ſed ex ſimplici tantummodò ſuperpurgatione, vt experientia docet, at ſi ob hoc, nempè quod ſuperpurgationes letales excitare poſſit Antimonium, venenum eſt, certè & ſcammonium, & Agaricus, & cætera etiam benigniora, & innocentiſſima medicamenta venena erunt, cùm omnia poſſint præter modum vſurpata lethales ſuperpurgationes inducere, nam & ipſum Antimonium tunc ſolummodò tales excitat ſuperpurgationes, cum in excedenti quantitate aſſumitur, alias nequaquam. Non ſufficit ergò hoc ad determinandum, Antimonium eſſe venenum, ſed neceſsè eſt, ſi venenum ſit dicendum, vt ab ejus propinatione appareant accidentia illa, quæ ad venenum vel à tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus noxium ſuccedere ſolent.

CONSILIVM XV.

Eidem D. Renato Monreau

ARGVMENTVM.

Cum N. N. Tonſor ſanus degeret, cum amico affluentiùs pranſus eſt. A comeſtione nonnullis elapſis diebus, ſenſim in Icteritiam, ſeu Regium morbum incidit, ac procedente tempore, totum illi corpus vitore deſædatum eſt. Hinc, nulla cura adhibita, in fatuitatem, & dementiam lapſus eſt; ac tandem vitam cum morte commutauit. Cadauere adaperto, Inteſtina tumefacta apparuerunt, & coloris citrini, Pericardium omni humiditate deſtitutum, ſanguis in Cordis ventriculis congelatus, & ipſius Cordis ſubſtantia praui coloris, caput tumefactum, labia admodum groſſa, Pulmones coloris citrini, & ſecundum alas nigricantes, ac Mediaſtino, & Pleuræ adhærentes; Lien mollis, ac diffluens, & alia nonnulla ſigna atteſtantia veneni propinationem. P. in quem reatus ſuſpicio cadebat, à fiſco in carcerem detruſus eſt, & quæſitum pro veritate ab ipſo fiſco eſt, An N. N. ex propinato veneno, vel ex ingenito, & intrinſeco aliquo morbo occubuiſſet, & reſpondi.

SVMMARIVM.

1 *Præſumptio propinati veneni ex antecedenti ſtatu Ægrotantis eſt magni momenti.*
2 *Concomitantia ſigna quomodò propinatum venenum atteſtantur.*
3 *In veneno propinato accidentia ſuperuenientia nullum ordinem ſeruant.*
4 *In veneno propinato non ſolet adeſſe febris, vt in ingenito.*
5 *Venenum aut eſt corrodens; aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde, & tabefaciens.*
6 *Venena externa vel ſunt præſentanea, vel temporanea.*
7 *Temporaneum venenum lentum eſt, & ex genere Tabefacientium.*
8 *Data cauſſa diſpoſita ad agendum in patiens diſpoſitum ad patiendum, neceſſario ſequitur effectus.*
9 *Signa aſſumpti veneni in ipſa aſſumptione apparentia, ſunt magni momenti exiſtimanda.*
10 *Accidentia ex propinato veneno prouenientia, cum impetu apparent, contrà ex veneno ingenito.*
11 *Fatuitas ex morbo Regio mala.*

Non

NOn immerito dubitari videtur, an N.N. ex propinato veneno obierit, nec ne, cum pro affirmatiua opinione tot adsint conjecturæ, at præsumptiones non numero solum, sed etiam pondere vrgentissimæ: nulla enim signa desiderari videntur aut ex Antecedentibus, aut ex concomitantibus, aut ex subsequentibus, quæ propinati veneni suspicionem facere, ac mirum in modum augere possint. Ac primò vrgentissima videtur ea præsumptio, quæ ex antecedentibus desumitur, ac maxime ex statu ejus, qui venenum hausisse dicitur; si enim status hic secundum Naturam fuerit, & vires constent, & errata inuictus ratione saltem insignia non præcesserint, irrepente subitaneo, præcipiti, ac pernecabili morbo, facit fere plenam probationem propinati veneni, cum hac sola conjectura filius Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* & cum eo DD. omnes de ejus rei certitudine non hæsitanter pronunciauerint, quæ conjectura cum in casu nostro vigeat, cum N. N. immediate ante præsumptam veneni acceptionem optima sanitate frueretur, & viribus constaret dicendum, eam non modo maximopere vrgere, sed concludentissimam de tali veneni propinatione probationem facere. 1

Nec minus vrgere fitmandum est, eam præsumptionem, quam ex concomitantibus signis elicere possumus: si enim seriem symptomatum, quæ in hoc ægrotante apparuerunt, eorumque naturam, & affligendi modum considerabimus, non nisi à propinato veneno potuisse emergere fatebimur; quippe cum primo fuerint pernicioſissima, terribilia, & exitialia, naturamque illico prostrauerint, ac superauerint, quod non verisimile fit accidere potuisse ex Ictericia ab interna causa procedente, in qua præter corporis immutatum colorem, non solent adesse hujusmodi praua accidentia; immo neque alia vlla consideratione digna, non quidem alia ex causa, nisi quia humor morbum faciens ab internis ad externa prorumpit, vnde consequens est nobiliores partes à peccante humore liberati, & nullam ex ejus vi noxam percipere. 2

Secundò si modum aduentus horum symptomatum spectemus, ea non sensim; & ordine quodam, vt in morbis ab interno veneno proueuientibus euenire solet, apparuerunt: sed potius cum impetu, & confertim, nulloque ordine seruato, quod in administrato potissimum veneno fieri solet, vt docent Card. *lib. 2. de Venen. cap. 2.* & Bacc. *in Prolog. de Venen. cap. 17. art. 1.* Ac si denique seriem horum symptomatum consideremus, id ipsum clare apparebit, quia in veneno ingenito hæc symptomata nunquam sunt sine febre, contra in veneno administrato, vt in casu nostro, in quo febris adesse non solet, quod ita fieri longioribus probaui *lib. 2. Quæst. Medico-leg. tit. 2. quæst. 8. num. 5. & seqq.* 3 4

His addenda signa ex cadauere post Ægri mortem desumpta, quæ & ipsa magni sunt momenti, neque videntur apparere potuisse in cadauere morbo naturali extincto, vt Intestina tumefacta, & coloris citrini, cordis substantia praui coloris, & alia in historia morbi enarrata, quæ sicuti propinato veneno sunt familiarissima, & proportionatissima symptomata, ita naturali ægritudini, & maxime Ictericiæ præcipue nulla febre concomitante videntur omnino disconuenientia, & improportionata. Ex quibus omnibus videbatur certitudinem nos habere posse, quod N. N. ex propinato veneno, non autem ex ingenito, aut interno aliquo morbo perierit.

Verumenimverò si res penitius consideretur, & effectus omnes in hoc vsu apparentes suis causis referantur, contrarium apparebit verius, & omnis suspicio propinati veneni euanescet, quod ex sequentibus fundamentis facile palam fiet. Dicendum ergo primò, quod licet particularium venenorum difficillima sit cognitio, cum alicui propinantur, vt omnes norunt, tamen ea noscere secundum suas species non modo non est difficile, sed facillimum, posito, inquam, quod de propinato veneno certitudo habeatur. Demus ergo N. N. cum effectu assumpsisse venenum à P. sibi etiam propinatum, ac per fraudem, tunc dico, quod hujusmodi venenum, aut 5 fuit corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde aut tabefaciens (licet hoc cum putrefaciente conueniat, exiccatio enim quædam species putrefactionis est) ad has namque species omnia venena reduci possunt, at hic nullum hujusmodi veneni signum apparet, ergo. Et quod non fuerit corrodens patet, nihil enim apparuit aut ante, aut post, aut in ipsa assumptione, quod pro signo talis veneni desumi possit; quod non fuerit putrefaciens, patet, quia ab hujusmodi veneno maxime patitur primo stomachus, & iecur, cum tamen in cadauere hæc duo viscera nihil omnino læsa apparuerint; quod non fuerit inflammans patet, quia non modo calor nullus adfuit in ipso potionato, sed etiam à febre fuit immunis. Quod non fuerit ex genere congelantium manifestum est, non apparente vllo hujusmodi veneni signo; Quod denique non fuerit tabefaciens, ex ipso successu palam est. Ergo restat, quod N. N. ex morbo potius quodam interno, quicunque ille fuerit, quam ex propinato veneno obierit.

Secundò notandum, quod venena administrata 6 aut sunt præsentanea, aut temporanea; illa subito, & maxima cum vehementia, aut paucorum dierum spatio, hæc lente, ac sensim, & longo post tempore operantur. Modo quod N. N. non assumpserit venenum præsentaneum patet, quia à præsumpta veneni assumptione per plures dies, nempe per vnum supra viginti nullum euidens symptoma, nisi mutationem coloris ipsius cutis passus est. deinceps symptomata sensim apparuerunt; cum primò Ictericus factus sit; post multos vero dies in pejus lapsus fuerit, non fuit ergo venenum hoc præsentaneum. Sed neque dici potest fuisse temporaneum; primò, quia mors nimis propere videretur secuta, temporaneum 7 autem venenum suum opus ad longum tempus retardat, & lentum est in operando. Secundò quia temporanea venena omnia ex Tabefacientium numero sunt. Cardan. *lib. 1. de Venen. cap. 22.* & alibi, at N. N. nullam emaciationem, ne dum Tabem passus est, ne quid simile; remanet ergo, vt non ex propinato veneno, sed ex ingenito, vel potius ex aliquo alio interno morbo fuerit sublatus.

Notandum tertiò, quod data causa disposita ad 8 agendum, nulloque impedimento ex parte patientis existente, sed potius dispositionibus ad patiendum ex ejus parte requisitis vrgentibus, necessario sequitur naturalis effectus, vt Philosophis est compertissimum. At si supponatur in hoc casu fuisse propinatum venenum, cum hoc sit causa maxime efficax ad agendum, & nullum supponatur ex parte patientis impedimendum ad resistendum, saltem per tantum temporis spatium, necessario ad illius assumprionem debuit sequi illius veneni effectus, nempe aut Naturæ succumbentia, aut illius pugna

cum veneno, cum tamen neutrum fuerit ſecutum, eo quod N N. ab aſſumptione præſumpti veneni, per plures dies incolumis permanſerit; dicendum itaque, illud nequaquam ex veneno, ſed ab interna aliqua cauſſa ægrotaſſe, & ex ejus denique vi periiſſe.

9 Notandum quartò, aliqua eſſe ſigna in potionatis, quæ in ipſa veneni adminiſtratione obſeruantur, & eſſe multi momenti, quæ tamen omnia in caſu noſtro deſiderantur: notant enim DD. omnes, venena omnia eſſe mali odoris, & ſaporis horribilis, & in aſſumptione ſemper nauſeam, vomitum, gulæ ardorem, ſtomachi morſum, & mille alia ſymptomata excitare, quorum nullum hic apparuit, cùm nulla mentio habeatur, quod N. N. à prandio, vel à cœna præſumpta, de talibus vnquam ſit conqueſtus.

10 Notandum quintò, quod, vt ſupra annuimus, accidentia ſi ex veneno adminiſtrato ſuperueniant, ſolent cum impetu quodam, ac vehementia apparere, non tolerante Natura vim improuiſam ipſius venę, ni, & procurante ſummo conatu illud à ſe repellere, ac ſuperare, contra vero ſi ab ingenito veneno, & interno morbo eueniant, nam vt plurimum ſenſim paulatimque & ordine quodam ſeruato ſuccedunt, juxta illud Hipp. *lib. 1. Aphor.* 30. Circa principia omnia debiliora, quia Natura interno veneno ob moram in corpore contractum veluti aſſueſcit: hoc autem maxime oſtendit, venenum fuiſſe ingenitum, vel morbi cauſſam fuiſſe internam, quod in hoc caſu adeo vrgere videtur, vt veritatem omni ex parte detegat; Nam N. N. præſumptus potionatus ſenſim, paulatimque flaueſcere cæpit, nullo alio notabili apparente ſymptomate; dehinc vero procedente morbo, ac nulla cura adhibita, alia ſymptomata ſeſe manifeſtarunt, quæ poſtmodum exacerbata, tandem morti hominem addixerunt. cum tamen ſi Ictericia ab externo veneno originem traxiſſet, contra euenire debuiſſet, vt primò nempe alia ſymptomata notatu digna, vt vomitus indefinens, moleſtia intolerabilis, dolores pernecabiles, lipothymia, ſyncopis, & alia id genus; dehinc Ictericia, & alia majora, & pejora apparuiſſent; & ratio eſt, quia ad effuſionem bilis à cauſſa interna non grauatur; ſed potius alleuatur Natura, cum ab humore noxio ſeſe exoneret, idcireo poteſt ex improuiſo aliquando nec præcedentibus aliis ſymptomatibus ſeſe prodere, at in veneno propinato nequaquam, quia primò, & antequam Hepar lædatur, neceſſe eſt lædi ſtomachum, atque etiam Cor, vnde præcedere debent primò accidentia ad inſignem ſtomachi, & Cordis læſionem neceſſario conſequentia, quod confirmat ipſa experientia, ſemper enim obſeruamus in venenis adminiſtratis Ictericiam nonnullos poſt dies, & poſt alia ſymptomata apparere: Cum igitur ex prædictis pateat, N. N. à propinato veneno non fuiſſe extinctum, ſed potius à morbo quodam naturali, vt majorem in modum veritas innoteſcat, demonſtrandum jam, ex quo vere morbo obierit. Ac profecto ſi obſeruare velimus Ictericiæ cujuſdam deſcriptionem ab Hippocr. factam *lib.* 3. *de Morb. num.* 12. *& lib. de intern. affect. num.* 38. apertiſſime videbimus N. N. non ex alio morbo obiiſſe, neque ex veneno aſſumpto fuiſſe ſublatum. Habent ergo Hippocratis verba in prædicto *lib.* 3. *de morb.* hoc modo. *Hujuſcemodi morbus Regius acutus eſt, & cito necat. Color totius mali-corium maxime refert ex viridi palleſcens, & quales lacerti virides, ſimileque fere corpus eſt. In vrina quod ſubſidet velut Eruum fuluum eſt, & febris, & horror leuis detinet, quandoque etiam veſtes ferre non ſuſtinet, ſed ab iis mordicatur, & pungitur. Tejuno mane viſcera plerumque lacerantur, & ſi quis eum excitet, aut alloquitur non patitur. Hic fere intra dies quatuordecim moritur, quos ſi effugerit, conualeſcit.* Eadem fere habet alio in loco jam *cit. de Intern. affect.*, vbi & aliam ſpeciem hujus læthalis morbi, ſed longioris deſcribit, quorum morborum ſigna, ſi cum morbo, quo extinctus eſt N. N. æquiparentur, nihil omnino eorum deſiderabitur, quæ ad ejus morbi naturam conſtituendam neceſſaria exiſtimantur: nam & color corporis, & pruritus, & anxietudo, & viſcerum lancinationes, & melancholia, & delirium in vtroque caſu ſunt conſpicua. De febre ſolum dubitari poterat, quam in ſuo morbo adeſſe vult Hippocrates, cum tamen in caſu noſtro non adfuerit. Ad quam inſtantiam reſpondetur, quod primo non fuit, vt oportuiſſet, in ægro hoc obſeruatum, an aliqua febre detineretur, nec ne; ſecundò, quod potuit quidem adeſſe, ſed leuis, vt Hippocrates dicit, ac talis, vt facile medentem falleret, aut ab eodem medente in cenſu non haberetur propter ſui leuitatem, præcipue cum ad ægrotum acceſſerit viribus jam dejectis, & non potente virtute illam detegere, vnde apparere potuit æger non febrire; & tertiò, dato etiam quod vere non febriret, hoc non tolleret, quin idem eſſet morbus, ſtantibus præſertim tot aliis ſignis euidentioribus, & ſi in omnibus tali morbo detentis febris eſt leuis, poteſt in aliquo particulari eſſe nulla, vel nulla apparere.

Mitum ergo non fuit in homine ſano, & alias robuſto, ac victui ſalubri aſſueto de repente ex aliqua externa, ac procathartica cauſſa, vt ex labore, ex nimia potatione, ex curſu, ex lucta, aut ex alia ſimili cauſſa (nam alias hoc obſeruatum eſt, & indies obſeruatur) bilem agitatam in ambitum corporis effundi, & nulla cura adhibita, illaque nobilioribus partibus communicata, alia ſymptomata, quæ in informatione enarrantur excitari, præcipue autem fatuitatem, ac dementiam, quæ familiaris eſt Ictericis, vbi in malum tendunt, dicente Hippocrate *lib.* 1. *Prorhet. num.* 4. *& in Coacis. Prænot. num.* 198. *Malo eſt ex morbo Regio fatuitas* 11 Licet autem hoc difficultatem facere poſſit, quomodo nimirum calidiſſimus, & ſicciſſimus humor fatuitatem excitet, quæ potius à frigido, & humido videtur naſci, tamen ad hoc reſpondet Duretus *in comm. prædicti lib.* 3. *Coac.* in hunc locum dicens, quod cerebrum humeſcit, adde & refrigeratur ex eo, quod ab humore calido & ſicco deſtituatur, ab omnibus enim partibus bilis ad exteriora effunditur.

Ex quibus facile eſt videre, quanam ratione in N. N. tot ſymptomata apparuerint, ex effuſione enim Bilis ad totum corpus partes omnes externæ virorem illum, ac pallorem, aut alium quemcunque fœdum colorem contraxere, juxta naturam, & colorem humoris eas inficientis: neque enim Bilis vnius ejuſdemque coloris perpetuo eſt, vt norunt Medici, ſed modo palleſcit, modo nigreſcit cum aduritur, modo viret, & ſic vario colore partes inficit. Ex effuſione vero Bilis ad exteriora cerebrum humeſcere, ac refrigerari diximus, vnde debile in omnibus ſuis operationibus redditur; præcipue vero debilitata ejus retentiua,

Pituit-

Pituita ad infernas partes per neruos, venas, & arterias lapſa, varios tumores in variis partibus excitauit, vt alias in his, qui jam morti proximi ſunt, enenire ſolet, cum jam proſtrata Natura pituita in cerebro exiſtens ad interiora ruit, & varia excitat ſymptomata. Cætera quoque, quæ de anxietudine, & puncturis in vniuerſo corpore habentur, & alia recenſita ab ipſa Bilis effuſione facta fuiſſe notiſſimum eſt. Et ex his concludendum pro veritate videtur N. N. ex prædicto morbo, nempe ex prima illa Ictieritiæ ſpecie ab Hippocrate deſcripta deceſſiſſe, non autem ex propinato aliquo veneno, cum accidentia ſubſecuta, & morbi ſeries naturali, & internæ cauſſæ, non violentæ, & externæ reſpondeant.

CONSILIVM XVI.

Eidem D. Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

In eadem cauſſa, de qua ſupra, iterum per fiſcum interrogatus, vt pro veritate magis præciſe reſponderem, an N. N. ex propinato veneno obiiſſet, reſpondi, quod licet ex tam variis, tam incertis, tamque ſibi contrariis teſtium depoſitionibus in nono ſummario datis, nihil certi circa veneni exhibitionem in perſona N. N. elici poſſit, cum non ſint inter ſe conſtantes, tamen ego, ſuppoſito, quod per eas plene probata remaneat veneni exhibitio, adhuc tamen in ea ſententia ſum, illum non ex aſſumpto prætenſo veneno, ſed ex interno, ac naturali morbo, alias ex Hippocratis auctoritate deſcripto, vitam obiiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Medicamenta omnia, & venena etiam ipſa adminiſtrata interdum ſuo fine fruſtrantur.*
2 *Venena, quæ ab excedenti qualitate occidunt, niſi illico in actum producantur, nullius effectus euadunt.*
3 *Vix ex decem vnus perire ſolet, niſi venenum repetatur.*
4 *Venena temporanea facile nullius effectus euadunt.*
5 *Ictieritia aliquando eſt effectus aſſumpti veneni.*
6 *Venenum quodcunque vel mediate, vel immediate cor ledit.*
7 *Situs carentia eſt maximum argumentum ad excludendam veneni aſſumptionem, declara vt ibi.*
8 *Cadauera eorum, qui externo veneno interemti, difficillime putreſcunt.*
9 *Singulare ſignum aſſumpti veneni eſt laſſo in ventriculo, & lenta febricula.*

NEque nouum quid, aut rarum, aut mirum id videri debet, cum quotidiana experientia compertum ſit, non tam in venenis, quam etiam in aliis quibuſcunq; medicamentis purgantibus, præcipue,
1 quod aliquando vel à Natura exuperantur, & nullum effectum producunt, vel ſimpliciter dejiciuntur, nulla illata ipſi Naturæ vi. Peculiariter autem Galen. *in lib. de ſimpl. med. fac. cap.* 18. de venenis verba faciens, quæ ab excedenti qualitate occidunt,
2 dicebat, quod niſi illico in actum producantur, nullius effectus redduntur. Ac præterea Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 10. *verſ. & ſcias.*
3 ſerio affirmat, vix vnum interire ex decem, qui venenum hauriunt, niſi venenum reiteretur, quod dictum etiam frequenti experientia roborauit, vt ipſe ibidem luculenter teſtatur.
4 Sed hoc ipſum, nempe venenum ſuo effectu fruſtrari euenit peculiariter in venenis temporaneis, hoc eſt ad tempus datis, quale forte præſumitur fuiſſe hoc, quo N. N. extinctus dicitur, ex implicita quadam P. confeſſione, & dubiis nonnullorum teſtium depoſitionibus. Et ratio eſt maximè in promptu, quia cum hujuſmodi venenorum vis, ad hoc vt lente operetur, contrariis medicamentis ſit refracta, facile inde euenit, vt occurrentia calori naturali, qui ſaltem debilis non ſit, euincantur, vel refrangantur, aut in corpore nulla noxa relicta, detrudantur. Hinc tam taras experientias quæ veræ ſint, habemus ſimilium venenorum, quæ ad tempus exhibentur, vt percurrit idem Card. *loco cit.* Potuit ergo eodem modo etiam in caſu noſtro euenisſe, quia veneni aſſumpti nulla certa, & peculiaria ſigna fuerunt adnotata: quemadmodum enim in ſuperiori conſultatione dixi, neque in præſumpta veneni aſſumptione N. N quicquam perſenſit, neque per plures dies poſt aſſumptionem de aliquo notabili accidenti conqueſtus eſt, vt de ſtomachi morſu, de Cordis tremore, de Lipothymiâ, vomitu, ſudoribus frigidis, nauſea, ructibus nidoroſis, ac corruptis, & id genus aliis quæ omnia, aut eorum ſaltem plura de neceſſitate conſequi debebant ad veneni aſſumptionem, maxime ſuppoſito, quod in actum fuiſſet jam deductum ex aduentu Ictieritiæ tanquam effectu propinati veneni. Quæmadmodumnamque vnus ex Medicis deponit, Ictieritia aliquando eſt effectus aſſumpti veneni, ſed nunquam ſola apparet, verum aſſociata aliis ſymptomatibus, immo poſt alia ſymptomata, nam tunc cum omnem ſanguinis maſſam infecerit, ac corruperit neceſſe eſt, talia ſymptomata apparere, qualia apparent, cum homo jam in mortem certo tramite tendit.

Sed manifeſtius etiam vltra adducta in priori conſultatione ex infra adducendis patere poteſt, venenum N. N. non aſſumpſiſſe, aut aſſumptum exuperaſſe, & ſic non ex aſſumpto veneno, ſed ex interno quodam morbo obiiſſe: ſunt enim plura accidentia, quæ de neceſſitate omne aſſumptum venenum conſequuntur, & primo, & principaliter exploratiſſimum Medicis eſt, omne venenum cor
6 lædere, aut primo, & immediate, aut ſaltem ſecundario, & mediate, ita vt nullum omnino venenum aſſumi poſſit, quod aut ſubito, aut conuenientè mora interpoſita ſymptomata ad læſionem cordis conſequentia non accerſat. Conciliat. *diff.* 178. *& in lib. de Venen. cap.* 1. *Nicol. Flor. ſumm.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 1. Guainer. de Venen. *cap.* 1. *reſp. ad dub.* 4.

CONSILIVM XII.

ARGVMENTVM.

Elizabetha vxor Ioannis Baptiſtæ Gatti puerpera facta, cum ante partum male ſe haberet, & vomitu, & dyſenteria moleſtaretur, à partu iiſdem accidentibus majorem in modum eſt conflictata, nam vomebat aſſiduè materias valde prauas, ac diuerſi coloris, ſapore ingratiſſimas, ex quibus ſummam corporis debilitatem & extenuationem patiebatur. Acculatus eſt ejus maritus, quod illi propinaſſet venenum, vnde dubitabatur, an hæc accidentia id atteſtarentur ita, vt aliis nonnullis conjecturis adjuncta, quas Fiſcus, & adhærentes producebant, vllam certitudinem facere poſſent propinati veneni, & pro dubij ſolutione aliqua ſupponenda prius duxi, ex quibus rei veritas innotescat.

SVMMARIVM.

1 *Puerpera, niſi in partu rite expurgentur, multis malis conflictantur.*
2 *Signa communia propinati veneni.*
3 *Qua accidentia frequentius ad veneni aſſumptionem conſequuntur.*
4 *Omnia venena ſiue mediate, ſiue immediate cor lædunt.*
5 *Accidentia morbi debent eſſe proportionata ipſi parti affectæ.*
6 *Ex corporis impuritate poteſt in corpore generari venenum aſſereus omnia ſymptomata veneni aſſumpti.*
7 *Accidentia veneni ingenuti ita ſimilia ſunt accidentibus veneni propinati, vt diſtingui inuicem non poſſint.*
8 *In corporis impuritate accidentia prouenientia ſunt ad ipſam referenda non ad venenum aſſumptum.*
9 *Vbi cauſſam habemus certam, & euidentem, fruſtra incertam, & minus euidentem quærimus.*

1 SVpponendum ergo primo, Grauidas, & Puerperas tanta corporis impuritate ſcatere, vtili in puerperio per conſuetas vias debitè, & in ſufficienti quantitate repurgentur, & ab ea corporis impuritate liberentur, vt facile in quemuis morbum labi poſſint, & quouis prauo, & admirando ſymptomate moleſtari; ſed præcipue diarthæa, & dyſenteria, vomitu, febre, modo acuta, modo longa, ciborum faſtidio, ſtomachi, ventris, capitis, ac totius corporis doloribus, aliiſque id genus affectibus, quos proſequitur Hyppocr. *lib.* 1. *de morb. mul.* & *alibi*, & Auctores omnes Gynecicorum, ſiue *de morb. mul. cap. de diminut. Puerp. poſt part.* & videndi præcipue Mercat. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 10. & Rodericus à Caſtr, *de morb. mul. lib.* 4. *cap.* 11. *p.* 1.

2 Supponendum ſecundò plurima eſſe ſigna aſſumpti veneni, & licet alia aliis ſint familiaria, habent tamen omnia venena plerumque hæc communia, nempe nauſeam perpetuam, vomitum moleſtum, cordis tremorem, ſeu palpitationem, lipothimian, ſiue Animi defectum, & aliquando etiam ſyncopem, ventriculi, vel cordis morſum, ventris fluxum, vnguium liuiditatem, corporis pallorem, & interdum icteritiam, ſingultum, ejuſdem corporis tumorem, labiorum nigriciem, & inflationem, ſitim moleſtam, & inexhauſtam, faciei liuorem, vertiginem, & alia permulta, quæ diligentiſſime recenſent Auctores de Venenis, inter quos præcipue videndi Ardoin, *lib.* 1. *& maxime cap.* 4. & Guainer. *cap.* 7. Cardan. *lib.* 2. & alij quos regiſtratos habes *lib.* 2. *Medico-Leg. tit.* 5. *quæſt.* 7. Supponendum tertiò, quod licet omnia prædicta accidentia poſſint promiſcue in omni aſſumpto veneno apparere, de neceſſitate 3
tamen non omnia apparent; inter omnia vero his non obſtantibus magis videntur ea accidentia, & frequentius, & neceſſario conſequi, quæ ad cor, & vitalem pertinent facultatem, & ratio eſt, quia omnia venena ſiue mediate, ſiue immediate, cor ipſum maxime lædunt, Conciliat. *diff.* 178. *& lib. de Venen. cap.* 1. Guainer. *de Venen. reſponſ. ad dub.* 4. Cardinal. Ponzett. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 4. Fernel *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſ. cap.* 15. Matthiol. *in præfat. ad lib.* 6. Dioſcor. *de mat. med.* Langius *lib.* 1. *epiſt.* 65. *& alij adducti eit. lib.* 2. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 2. *q.* 2. *num.* 20. immo plerique volunt, omne venenum indifferenter immediate cor petere, ob rationes, de quibus ipſi. Nicol. Florent. *ſumm.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 1. Ardoin. *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. *& alij.* 4

Supponendum quarto, in quouis morbo accidentia debere eſſe proportionata & correſpondentia parti affectæ, quia hæc ſequuntur ad læſionem facultatum ipſius partis affectæ, quod late demonſtratur à Galen. *in lib. de ſymptom. cauſſ. & differ. & in lib. de loc. aff. & alibi multis.* & hoc eſt Medicis omnibus acceptiſſimum, ſed quid inquam Medicis! immo etiam Idiotis quibuſcumque, nam ſtomachum affectum nemo argumentabitur ex Tuſſi per ſe, neque affectas ſpirituales partes argumentabitur ex vomitu, ſed potius contra ſtomachum ex vomitu, dolore ipſius, nauſea, & hujuſmodi, & partes ſpirituales ex Tuſſi, difficultate reſpirandi, & ſimilibus affectas judicabit, & ſic de cæteris. 5

Supponendum quintò, ex corporis impuritate facile euenire poſſe, vt humores in tantum corrumpantur, vt ex ipſis ſic corruptis generetur in corpore viuente venenum aliquod afferens omnia ſymptomata veneni aſſumpti, & externi. Galen. *comm.* 2. *in* 1. *Prorhet. tex.* 17. Carl. Aurelian. *Acutor. lib.* 3. *cap.* 9. *exempto Hydrophobiæ.* Auer. *lib.* 3. *Collig. cap.* 19. & latiſſime Petr. Salius ex recentioribus *de affect. partic. cap.* 19. & inter Iuriſconſultos Boſſius *in pract. crimin. tit. de del. num.* 5. Caball. *de omn. gener. homicid. cap. num.* 261. 6

Supponendum ſextò, in tantum eſſe ſimilia accidentia, quæ à veneno ingenito eueniunt iis, quæ ex propinato pullulant, vt impoſſibile ſit, certo affirmare ea accidentia vnius potius, quam alterius ſigna eſſe, cum diſtingui vere nullo modo poſſint. Accepta hæc concluſio eſt tam Iuriſconſultis, quam Medicis, inter quos vide cit. Boſſium, & Caball. *vbi ſupra.* Guazzin. *ad def. Recor. def.* 4. *cap.* 5. *lib.* 1. & 7

ex

ex Medicis Cæsalpin. *lib. 3. pract. cap. 2. & lib. eod. cap. 47.* Codronch. *in method. Testif. cap. 17.* & alios quos adduxi *in Quæst. Med. loc. cit. qu. 6. per totam.*

His positis dicendum primò, nullam præsumptionem desumi posse ex vomitu, & dysenteria, qua Elizabetha vxor Io. Bapt. Gatti affligitur, propinati
8 veneni, Primò, quia vbi corporis dominatur impuritas, si quæ mala symptomata apparent, ad corporis impuritatem referenda veniunt, non ad venenum propinatum, quia eadem corporis impuritas est causa magis frequens, & euidens, ac certa eo-
9 rum symptomatum, & vbi causam habemus euidentem, & manifestam, frustrà minùs euidentem, ac magis dubiam quærimus. Rota *in nouissimis decis. 70 cap. 1.* & patet hoc per vltimum suppositum, at in hac muliere fuisse hanc corporis impuritatem, patet, quia erat puerpera, nec benè à puerperio repurgabatur, ac mulieres in eo statu omnes absque dubio summa corporis impuritate scatent, vt probatur euidenter per primum suppositum; Ergò, si Elizabetha symptomatibus, de quibus conquerebatur, fuit apprehensa, non est mirum, quia omnia, & multò plura, ac pejora poterant à prædicta corporis impuritate procedere, vt in aliis quotidiè animaduertimus; non ergò sunt referenda ad assumptum venenum. Secundò, quia accidentia, quibus ea mulier conflictata est, non sunt parti affectæ correspondentia, & proportionata, vt deberent esse per quartum suppositum; quoniam in venenis, vt manifestum est ex tertio suppositio, semper læditur cor, at vomitus, & dysenteria non pertinent ad facultatem vitalem, siue ad cor, sed ad facultatem naturalem, & pertinent ad partes naturales, non apparentibus ergò vllis signis demonstrantibus cor esse affectum, dicendum est omninò, singula, ac omnia symptomata in hac muliere à prauis humoribus dependentiam habuisse, non autem à propinato veneno.

Tertiò, quia etiam apparentibus quibuscunque signis veneni malitiam attestantibus, nunquam certò affirmari potest ea ex propinato, aut externo veneno, potiùs quàm ex ingenito, & intetno prouenisse. cùm in corpore in se, per quintum suppositum, possit à prauitate humorum generari venenum, habens accidentia omnia veneni propinati, & alia ex parte tam interni, quàm externi veneni accidentia ita similia sint, vt distingui non possint, vt probatum est per vltimum suppositum.

Secundo dicendum in proposito casu contrariam omninò præsumptionem militare, nempè ea accidentia à veneno non potuisse esse, sed ab humorum prauitate, primò, quia quemadmodum ea accidentia sunt improportionata veneno assumpto, quia ad cor nullo modo pertinent, ita sunt maximè proportionata impuritati corporis, & morboso apparatui ex puerperij retentione prouenienti; cum in puerperis ea accidentia ex tali apparatu prouenientia sint familiarissima, vt manifestum est per primum suppositum. Secundò, quia cùm impossibile sit in veneno assumpto cor aliquo modo non affici, necesse erat ex cordis affectu pejora mala consequi, & perseuerantibus cæteris veneni assumpti symptomatibus, non solùm perseuerare, sed magnum incrementum capere debebant symptomata ad cor ipsum pertinentia, quæ cùm absint, apertissimè demonstrant, cor nequaquam esse affectum, & consequenter ea symptomata ex veneno assumpto non prouenisse.

CONSILIVM XIII.

Eidem D. Monreau.

ARGVMENTVM.

Prætendebat Fiscus, Ioannem Baptistam Gattum, vt in superiori argumento dicebatur, propinasse Elizabethæ propriæ vxori puluerem quendam venenosum, vt eam è medio tolleret, & notam habere dicebat se illius puluetis compositionem; dubitabatur ergò an puluis ille verè esset venenum, & aptum occidere mulierem, & Medico docto quidem pro Fisco scribente, & affirmatiuè respondente, nos contrarium tuebamur.

SVMMARIVM.

1 *Venenum dicitur non solùm noxium, sed etiam salubre medicamentum.*
2 *Antimonium venenositate caret.*
3 *Sabina non est venenum.*
4 *Non sunt necessariò venenosa quæ fœtum aut expellunt, aut etiam occidunt.*
5 *Oleandri folia non sunt venenosa.*
6 *Stercus columbarum non est venenum.*
7 *Borax est species Nitri, & non est venenum.*
8 *Venenum dicitur id, quod semper tale est.*
9 *Totum est aggregatio partium.*
10 *Nihil dat quod non habet.*
11 *Medicamenta sterilitatem inducentia licet aliquandò propinare.*
12 *Temporanea venena nullo manifesto signo se produnt.*
13 *Temporanea venena ex Tabefacientium genere omnia sunt.*
14 *Nulla signa certa antecedentia dantur propinati veneni ad Medicos pertinentia.*
15 *Plura dantur signa antecedentia, quæ symptomata ab ingenito veneno prodire demonstrant.*
16 *Nulla signa dantur certa distinguentia inter venenum ingenitum, & venenum propinatum.*
17 *Ad venena administrata, maximè si reiterentur, absque dubio mors succedit.*
18 *Depilatio est signum familiarissimum assumpti veneni in iis, qui ab ipso veneno euadunt.*
19 *Venena, nisi occidant, relinquunt semper insignem aliquam noxam, & morbos diuturnos.*

NIsi facti euidentia, super qua totum suæ intentionis fundamentum facit Fiscus, illique adhærentes, tam apertè, ac tam perspicuè demonstraret, puluerem illum, quem exhibuisse prætendit Fiscus Ioannem Baptistam Gattum propriæ vxori ad eum finem & effectum, vt eam de medio tolleret,

non fuiſſe venenoſum, ego quidem informationi, ſeu potiùs volumini Phylici ex aduerſo ſcribentis dato, longioribus ſatisfacerem, ac ſingulis quibuſque occurrerem, pluribuſque commonitrarem, pulueremillum, dato quod à Gatto fuerit cum effectu propriæ vxori exhibitus, venenoſum non fuiſſe, 1 ſtrictè accepto veneni nomine, quo tamen non modò noxium, ſed etiam ſalubre medicamentum denotatur, vt per *l. Qui venenum. ff. de verb. ſignif.* & per noſtros, vt per Gnainerium *lib. de ven. cap. 1. in princ.* Valerio. *lib. 3. loc. comm. c.* 18. & per alios, ſed quia ipſa experientia ex facto emanans tantùm per ſe operatur, vt non obſtantibus quibuſcunquein tam prolixo diſcurſu deductis, quamlibet anſam contradicendi Fiſco, & adhærentibus adimat, breuioribus erit agendum.

Conſtat autem de experientia prædicta ex iis ipſis, quæ Fiſcus, & adhærentes probata, & confeſſa exiſtimant, nempè quòd puluis ille non ſemel, aut iterum propinatus, ſed pluries repetitus, non in vna perſona, ſed in pluribus; non in homine ſolum, ſed in aliis quoque animalibus, non in ſanis tantùm, ſed in debilibus, & valetudinariis, immò & in infirmis, non modò in ſaturis, ac cibo repletis, ſed in jejunis, ac famelicis, nunquam aliud operari potuerit, quàm vomitum excitare, & ventrem ſoluere, quæ accidentia etiam a leuioribus, & ſalubertimis medicamentis cum anxietudine, & dolore, & animi defectu interdum quotidiè excitari obſeruamus. Atque id tantummodò ſatis ſuperque eſſe deberet ad probandum, puluerem, de quo agitur, non fuiſſe venenoſum; nam qua jam vltetioti experientia vti licet ad id probandum, ſi toties in vſum conuocatus in tot perſonis tot conditionibus inter ſe differentibus, nunquam veneni effectus producere potuit?

Verumtamen, cùm in informatione pro Fiſco data, multa opponantur, contrà prædictum puluerem, & maximoperè inſiſtat D. ex aduerſo ſcribens in probanda venenoſitate ſimplicium medicamentorum, ex quibus puluerem illum conſtare Fiſcus præſumit, idcircò ſatiùs erit ejus ordine ſeruato probare concludentiſſimè omnia, ac ſingula medicamenta puluerem, de quo ambigitur, componentia, quacunque venenoſitate, ac quacunque deleteria facultate carere, & deinceps talem puluerem ex ipſis compoſitum non modò non poſſe eſſe venenum, ſed nullo modo poſſe interimere, ſi rectè, & cum debita cautione adminiſtretur.

Primò ergò præſumit Fiſcus in compoſitione hujus puluetis recipi antimonium, quod & ſtibium, & ſtimmi aliàs dicitur, & de hoc plura deducta ſunt in informatione aliàs ad hunc effectum data, quam ſi reaſſumere Illuſtriſſimus Dominus non grauetur, ſatis erit pro nunc legendum proponere Baptiſtam Codronchium non ſpernendæ auctoritatis Medicum *in libell. de Antim.* in quo acerrimè pro veritate tuetur, Antimonium omni venenoſitate carere, neque occulta, neque manifeſta qualitate noxium eſſe; quod multò meliùs probat quotidiana experientia, cùm ſæpiſſimè Antimonium etiam non præparatum ſine vllo vitæ diſcrimine exhibeatur, vt Matthiol. *in Dioſcor. lib. 5. de Mat. Med. cap.* 59. & idem Codronch. *vbi ſup.* & alij docent. Quòd ſi in nonnullis Medicorum celeberrimis collegiis, & vniuerſitatibus Antimonij exhibitio interdicta ſit iis, qui quocunque modo Medicinam exercent, dummodò Doctoratus lauream non ſint conſecuti, id non aliundè factum eſt, niſi quia hoc medicamentum temerè exhibitum, & abſque cautione debita, fortiter ſuprà, & infrà expurgat, ita vt ob id illud aſſumentes, de vita periclitari poſſint, non quòd verè venenum ſit, vt probatum eſt.

Sequitur porrò in ordine medicamentorum præſumptum puluerem componentium, herba quædam Sabina dicta; hanc multis nominibus Auctores vocitant; nam alij appellant Nerion, alij Arathy, nonnulli Baryton, vt Apuleius, alij Bratheon, vt Æmilius Macer, quam nullus vnquam Medicorum, 3 qui de ea verba fecerunt, eſſe venenoſam determinarunt. Videndus Dioſcorid. *lib. 1. de mat. Med. cap.* 88. Galen. *lib. 6. de ſimpl. Med. fac. litt. B.* Paulus Æginet. *lib. 7. litt. ead. & alij*: quinimmò tum præcitati, tum alij Auctores Sabina ad multa vtuntur in potu, vt ad menſtrua cienda, Trotul. *de morb. mul. c.* 2. Paul. *vbi ſuprà.* Montuus *lib. 1. Anaſcenes morb. tom. 3. cap.* 41. Fumanell. *de med. compoſit. cap.* 55. Piſo *lib. 3. de cur. morb. cap.* 56. Mercurial. *lib. 2. de morb. mul. c.* 3. Balduin. Ronſſeus *de Hum. vit. prim. cap.* 18. & ne ſingulos recenſeam, dicam omnes Sabina tutiſſimè ad prædictos affectus vti, immò frequenter ejus exhibitionem laudat Macer, ad mortuum fœtum expellendum, quin & ad lacteritiam, Sabinam cum vino, & melle propinant, Plin. *lib.* 24. *nat. hiſt. c.* 11. Apuleius *de virt. herb. c.* 86. Ruell. *de nat. ſtirp. lib.* 1. *c.* 59. Barus *lib.* 15. *c.* 4. & ejus quoque ſuccum ad facilitandum partum laudat Faventin. *in ſua Empir. cap.* 45.

Neque ex eo, quòd abortum faciat, & fœtum 4 vinum aliquandò interimat, & mortuum validiſſimè expellat, vrinam, & ſanguinem eliciat, deducere poſſumus, eam eſſe venenoſam, nam mille alia medicamenta ſunt, quæ eoldem effectus, & valentiores præſtare ſolent; & tamen non modò ab omni venenoſitatis ſuſpicione ſunt libera, ſed innocentiſſima ſunt, quorum ſilua extat apud Fei herbatiæ Scriptores, apud quos Pulegium, Centauream, Artemiſiam, Dictamnum, & alia his innocentiora, fœtum expellere valenter comperies; nec tantùm expellere, ſed etiam vinum interimere, vt amara omnia, etiam ipſas innocentiſſimas Amygdalas, & in ſumma omnia menſtrua prouocantia, ipſumque in cibis familiariſſimum Petroſelinum abortum facere docent: neque enim hi effectus expellendi, vel etiam interimendi fœtum, vrinam, vel etiam ſanguinem per vrinæ vias ciendi, veneni propriè operatio eſt, ſed omnia à tenuitate medicamencamentorum originem habent, vt omnibus in confeſſo eſt, & videndus præ cunctis Gal. *in lib. de med. fac.*

Folia præterea Oleandri, qui eſt tertius in ordine quæ tam venenoſa facit Dominus ex aduerſo ſcribens, venenoſa non eſſe claſſici ipſi Auctores 5 manifeſtum faciunt. Dicitur verò Oleander aliàs Rhododendron, & Rhododaphnes, & Roſago, & Nerion; de quo tam Dioſcorid. *lib. 4. cap.* 77. quàm Plinius *lib. 16. cap.* 20. & alij Antiquiorum, & ex Recentioribus. Ruell. *de Nat. ſtirp. lib. 1. cap.* 125. hæc docent. Oleander lumentis, Capris, & Ouibus venenum eſt; Idem Homini contrà ſerpentium venena remedium; Mitor, inquit, Plinius, folia ejus Quadrupedum venenum eſſe, Homini verò contrà ſerpentes præſidium, Ruta addita, & vino pota. Quòd ſi Galenus Rhododaphnen tota eſſentia venenum eſſe dixit, aliud quid per Rhododaphnen intellexiſſe dicendum eſt, quia experientia valere illum ad ſerpentium venenum, docet Matthiol.

thiol. *in com. ad lib.* 4. Dioscor. *cap.* 77. qui hanc contrarietatem inter hos celeberrimos Medicos soluere idcirco nititur, volens Oleandrum remedio quidem esse his, qui à serpentum veneno sunt infecti, vt experientia forte confirmauit, sed his, qui non sunt commorsi, venenum esse; hoc tamen gratis à Matthiolo dictum esse ex ipsomet patet.

6 Cæterum stercus Columbinum ob id, quod cutim exulceret, & calidissimum sit, venenosum putat Dominus ex aduerso scribens, at idem dicat necesse est de Pipere, de Allio, de Cæpis, de Sinapi, & similibus, cum omnia hæc, & alia his mitiora, & calidissima sint, & cutim exulcerent. sed neque ob id, quod stercus sit, neque ex hoc quod sit calidissimum, venenum idcirco est, nam alia stercora Columbino in calore non cedentia per os sumpta cum securitate assumuntur, vbi morbus id remedij exposcat. Caprinum stercus datur in potu Ictericis. Dioscorid. *lib.* 2. *c.* 72. Serapio *de simplic. c.* 443. stercus Aprugnum datur ab iisdem ad sanguinis rejectiones. datur item in potu Gallinaceum, Caninum, Lupinum ad colicos dolores, & alias infirmitates apud eosdem. stercus quoque Accipitris datur in potu, quemadmodum & Falconis ad partum accelerandum; Piso *de cur. morb. lib.* 3. *c.* 55. datur & Equinum ad eundem effectum, vt tradit Fumanell. *de comp. med. cap.* 55.

Sed quas turbas, Deus bone! de Borace mouet idem Dominus pro Fisco scribens? qui tamen hallucinatur cum vult Boracem esse Antiquorum Chrysocollam, & deregitur ejus hallucinatio à Fallopio *in lib. de Metall. & Fossil. cap.* 31. *in f.* cujus auctoritati multo magis, quam prædicti Domini scribentis pro Fisco deferendum videtur: nam Fallopius concedit quidem Boracem ab effectu vocari Chrysocollam, quia vt Chrysocolla Aurum conglutinat, negat tamen, & probat etiam non esse
7 Boracem vnam eandemque rem cum Chrysocolla, nam Borax est species Nitri, & dicitur Borax, quasi Bausach., quod nomen apud Arabes Nitrum significat, Cæsalpin. *lib.* 1. *de Metall. cap.* 20. at Nitrum quotidie per os propinatur absque vllo periculo, & extant pilulæ quædam celebertimæ Alexandri Tralliani ex Nitro ad morbos tam calidos, quam frigidos junctararum laudatissimæ. Sed quomodocunque sit Borace vti nos Medicos quotidiana docet experientia tutissime, immo vel in caniculis ipsis parturire non potentibus ipsa Borax aliquando, & absque periculo datur, vt mihimet ipsi experientia constat. sed & hoc medicamento audacter vtuntur classici Medici Recentiores. Fallop. *de Metall. & Foss. vbi sup.* Fauentin. *in Empir. cap.* 47. Montuus *in Anaseonc. morb. tom.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 3. Roderic. à Castr. *lib.* 4. *de morb. mul. cap.* 6. & alij permulti, quos congerere superuacaneum puto. Si qui autem Medici dixerunt, Boracem esse venenum, hoc non intellexisse de hac Borace officinarum credendum, est, sed de Chrysocolla, aut dicendum, illos voluisse esse venenum, largo modo sumpto veneni nomine pro medicamento valido, & quod incaute sumptum maxime nocere possit, & quia medicamentum est, quo Abortus procurari potest, ad quod est valde potens & idcirco connumeratum est inter venena, quæ prohibentur vendere Aromatarij absque Medicorum licentia, vt Antimonium. At non idcirco Borax venenum est, sicuti neque alia multa prænominata medicamenta, quia eorum aliquando multa vtilitas est, venenum autem dicitur, quod semper tale est, id est, semper noxium est, 8 Baccius *in protegom. Venen. cap. seu artic.* 6.

Consideratis vero jam singulis simplicibus, ex quibus pulvis ille, de quo ambigitur, componebatur; jam considerandum venit totum ipsius pulueris compositum; ac certum quidem est, quod cum totum sit aggregatio partium, Arist. *lib.* 1. *Phys. tex.* 17. & alibi; partes autem hoc totum compo- 9 nentes ab occultæ venenatæ qualitatis suspicione sint immunes, vt probauimus, totum quoque compositum ea suspicione vacabit, nihil enim dat id, 10 quod non habet. *Facit. l. Nemo plus Iuris. ff. de reg. Iur.* ex nostris Plato *in lib. de Nat. hum.* cum ergo partes nullam habeant venenositatem, non poterunt illam communicare toto, quod ex ipsis componitur: sequitur ergo non obstantibus quibuscunque tam prolixè deductis, pulueren præsumptum nullo modo fuisse venenosum.

Ac profecto, si pro veritate, & omni Animi affectu remoto, sententia ferenda sit, non modo ex dictis pronunciabimus, pulueren hunc non fuisse venenosum; sed præterea videbimus, à Medico, qui illum composuit, rite, ex arte, & debita cum ratione fuisse compositum, vt eo tanquam salubri medicamento ad nonnullas ægritudines vteretur: Medici enim intentio ea fuit, vt medicamentum componeret valde exiccans, ex quo duos sibi effectus promittere posset, vnum juuandi conceptionem in his fœminis, quæ vteros humidiores habent, & ob eam causam non concipiunt, vnde vt concipiant valida exiccatione egent; cum pateat non paucas ob excedentem Vteri humiditatem steriles esse, juxta Hippocr. sententiam *lib.* 5. *Aphor.* 45. & 62. alterum effectum conceptionem impediendi in iis, in quibus expediebat, *vt infra.* Cum ergo in cujusuis medicaminis compositione id sibi proponere debeat Medicus, vt aliquod præcipuum medicamentum, ex quo primario effectum, quem intendit, spetare possit, pro basi compositionis constituat, dehinc alia, quæ ad eandem intentionem colliment, vel virtutem medicamenti adaugeant, vel vitium, si quod habeat, corrigant, vt Doctores omnes, qui de Medicamentorum compositione agunt, luculenter docent, patet intentionem hujus Medici non fuisse personas venenandi, quia nullum elegit medicamentum, quod à proprietate, & cum certitudine id operari possit, vt jam probatum est. Neque ejus intentionem fuisse asserendum est, vt homines interimeret, vel irremediabilem vomitum procurando, vel superpurgationem exitialem excitando, vel vrinam acriter ciendo, vel etiam sanguinem; quia si horum aliquid sibi proposuisset, non miscuisset inuicem medicamenta, quæ possent sibi in iis operationibus impedimento esse; nam in hoc puluere quædam medicamenta sunt diuretica, & menstrua prouocantia; quædam autem ventrem soluentia; quædam vomitum proritantia, quæ operationes in tantum sunt sibi contrariæ, vt vna aliam omnino impediat, quia Naturam distrahunt ad contraria, & hoc recte à Medico, quicunque ille fuerit, factum est, quia ex hoc medicamento nullam hujusmodi operationem requirebat, sed solummodo exiccationem, & idcirco cæteras operationes contrariis inter se medicamentis obtundere, ac impedire studuit.

Vlterius si in componendo hujusmodi puluere Medicus intentionem habuisset vtendi eo pro ve-

nemo mortifero, celaſſet quantum potuiſſet odoris moleſtiam, & ſaporis diſplicentiam, quæ ex tali medicamento reſultare poterat, vt fraudem celaret, neque addidiſſet alia pejoris ſaporis, & odoris, vt ad Antimonium ſabinam, & oleandrum, & ſtercus columbinum, nam non defuiſſent multa, quæ & ſaporem minus ingratum, & odorem minus moleſtum huic medicamento conciliaſſent. Præcipua ergo Medici, quæ hunc puluerem compoſuerat, intentio ea fuit, vt jam dictum eſt, vt haberet medicamentum validum exiſtens, vtrique propoſito ſcopo ſatisfaciens, nempe & ad exiccando, vteros in iis, quæ præhumidos habebant, & idcirco non concipiebant, & ad impediendam conceptionem, ſterilitatemque inducendam in his, quæ in partu euidenti, ac certiſſimo periculo exponebantur, vt in caſu noſtro, in quo Elizabetha potionata præſumpta ex partu mirum in modum affligebatur, & in vitæ
11 diſcrimen veniebat; nam licere hæc Medico extra conceptionem præbere docet abunde Mercurial. *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 11. & alij Antiquiorum, & Recentiorum.

Hanc ergo duplicem intentionem Medico ſibi proponente, medicamenta omnia elegit maxime exiccantia quoad paſſiuas qualitates, quoad actiuas vero partim frigida, vt Antimonium, partim calida; vt cætera, adhoc vt minor eſſet caliditas, quam ſiccitas, quippe cum Antimonij frigiditas caliditatem cæterorum contemperaret, vnde ex hac compoſitione medicamentum emergebat valde exiccans, quod effectum ſibi propoſitum Medico promittebat; nam medicamenta valde exiccantia, intemperiei humidæ vterorum facile per contrariam qualitatem ſubuenire poſſunt, & quandocunque opportunum ſit etiam ſterilitatem inducere, quia, vt Hippocr. *lib.* 5. *Aphor.* 62. & Galen. *in comm.* firmabant, vbi vterus valde exiccatus eſt, ſemen in eo ex defectu alimenti corrumpitur, diſſipaturque, veluti in fabuloſo loco projectum ſemen nullum fæliciter naſcitur, ſed ociſſime contabeſcit: præterquam quod hujuſmodi valde ſicca medicamenta venerem cohibent, & ſemen extinguunt, eodem Galen. *teſte lib.* 8. *de ſimpl. med. fact. litt. O.*

Cum ergo pateat ex his, quod Medicus quicunque ille fuerit, qui præſumptum puluerem compoſuit, non habuerit intentionem vtendi eo pro veneno malo, & in damnum humani generis, ſed tantum in ejus commodum, & vtilitatem, manifeſtum inde fit, dato etiam, quod Ioan. Bapt. Garcus illum Elizabetæ ſuæ vxori propinauerit, prout Fiſcus, ejuſque adhærentes contendunt, non potuiſſe illum habere intentionem venenandi propriam vxorem, ſed tantummodo illam à præſenti ærumna ſubleuandi, & à mortis diſcrimine liberandi, nam alias non vſus eſſet hoc medicamento vere non venenoſo, ſed aliis, ac validis, ac vere venenoſis, maxime cum pluries expertus eſſet, vt Fiſcus præſumit, prima, ſecunda, ac tertia vice ſperatum effectum non ſucceſſiſſe ex hujus adminiſtratione, & ideo, niſi lapide obtuſior fuiſſet, medicamentum mutaſſet, & valentius exhibuiſſet.

Nec valet ad hoc id, quod Dominus ex aduerſo ſcribens objiciebat, nempe quod Ioan. Bapt. deſiderabat vxorem lento veneno perimere, nam hoc gratis dictum eſt, & miror docto viro, quicunque ille fuerit, hæc in mentem veniſſe, & è calamo ex-
12 cidiſſe, cum pateat venena temporanea non modo non excitare tam ſæua ſymptomata, vt Fiſcus ab hoc medicamento excitata præſumit, ſed nullo manifeſto ſigno ſeſe prodere, niſi lentam, ac non remiſſibilem febriculam inducendo, ſenſimque humidum primigenium depopulando, & natiuum calorem deſtruendo: nam temporanea omnia, ac ſin- 13
gula venena, nempe quæ longo tempore poſt eorum exhibitionem interimunt, ex tabefacientium genere eſſe docet Cardan. *lib.* 1. *de Venen. cap.* 22. & alibi, & ipſe Dominus ex. ſcribens.

Præterquam quod Ratio id ipſum ſuadet, primò, quia cum tam ſæuis ſymptomatibus, vt à Fiſco, & adhærentibus in caſu noſtro aſſeritur, nequaquam poteſt hominis vita ad longum tempus protrahi. Secundò, quia qui temporanea, & lenta venena propinant, id primum ſtudent, vt veneni vis nullo modo detegatur, cum ad fraudem contegendam, tum vt veneni vis non detegatur, alias ſuo fine fruſtrarentur, cum potionati, ſi id cognoſcerent, facile remediis, & antidotis veneno occurrerent maxime in principio; at vbi tam terribilia ſymptomata conſpicua fiunt, vis veneni ſe manifeſtiſſime prodit; & miror Dominum ex aduerſo ſcribentem ſibimetipſi tam aperta fronte contradicere, volentem Ioan. Bapt. Garcum habuiſſe intentionem venenandi vxorem lento veneno, vt ſine ſignis venenationis occumberet, prout omnia lenta venena operari dicit, cum alia ex parte tam multa accidentia ex præſumpto propinato veneno adfuiſſe inculcet.

Denique, vt ad ea reſpondeamus, quæ de ſignis venenorum pro Fiſco adducuntur, diſtinguamus ea illa eadem diſtinctione, qua vſus eſt præfatus Dominus ex aduerſo ſcribens, hoc eſt in antecedentia, concomitantia, & conſequentia; omnibuſque rite perpenſis, clare patet, ea omnia, & ſingula, & præſertim quæ euidentiorem probationem facere poſſent, prorſus abeſſe, & breuiter ad ea omnia, quæ pro fiſco proponuntur, reſpondemus, quoad antecedentia, nempe odium Ioan. Bapt. verſus vxorem, & conſuetudinem delinquendi, dicimus hanc conſiderationem ad Medicum non pertinere, & bene his ii, ad quos pertinet, ſatisfaciens. Illud certum eſt, quod quemadmodum nulla ſigna ante- 14
cedentia dantur propinati veneni ante ejus aſſumptionem, niſi quædam, quæ præſumptiones proprius, & conjecturæ ab extra vocanda ſunt ad Iuriſconſultos pertinentia, ſic è contra plura dantur, 15
quæ ex veneno aſſumpto præſumpta ab ingenito prouenire demonſtrare poſſunt, vt erat in caſu præſenti, ſtatus valetudinarius ipſius Elizabethæ, & morboſus corporis apparatus, & alia alias deducta, quæ operantur, vt potius ingeniti, quam aſſumpti veneni præſumptio vigeat. Galen. *lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 5. Cardan. *lib.* 2. *de Venen. cap.* 2.

Quoad ſigna vero concomitantia, licet plura deducantur in informatione pro Fiſco data, certum tamen eſt, neque omnia, neque ſi pluta, & majoris momenti adfuiſſent, commonſtrare certo potuiſſe, venenum fuiſſe propinatum, non autem ingenitum, cum non dentur alia ſigna certo diſtin- 16
guentia inter venenum ingenitum, & propinatum, vt concordant tam Iuriſconſulti, quam Medici. Boſſius *in præct. crimin. tit. de del. num.* 15. Caball. *de omni gen. homic. num.* 621. Guazz. *in tract. ad def. Reſor. def.* 4. *cap.* 5. *num.* 5. *lib.* 1. & inter Medicos Cæſalpin. *lib.* 3. *præct. cap.* 7. Codronch. *in method. teſtif. cap.* 6. & alij, vnde quantumuis ſeſe defatiget, atque exagiter Dominus exaduerſo ſcribēs ad probanda hęc accidentia, ſiue hæc ſigna, quæ in Elizabetha conſpicua

ſpicua fuiſſe dicuntur, ab adminiſtrato veneno originem habuiſſe, nunquam certò deducere poterit hanc concluſionem, vndè vt prolixitatem odioſiſsimam euitemus, hac ſola reſpontione ſatisfactum volumus quibuſcunque ex aduerſo adductis circà ſigna concomitantia veneni.

Tandem circà ſigna conſequentia ſupplicamus, magnam haberi conſiderationem, hæc enim maximi momenti ſunt, & ſicuti vbi præſentia ſunt, infallibilem faciunt aſſumpti veneni præſumptionem, ſic vbi abſint, omnem adminiſtrati veneni ſuſpicionem adimunt. Ac primò inter hæc ſigna eſt ipſa mors,
17 hæc enim vt plurimum ſuccedit ad venena adminiſtrata, & præcipuè ſi fuerint reiterata; vt in caſu noſtro, nam tunc ſuum effectum abſque dubio ſortiuntur, vt Cardan. *lib. 1. de venen. teſtatur.* At Elizabetha ex præſumpto poculo non obiit, etiam ſi præſumatur pluries eidem perſonæ, aliiſque non ſemel exhibitum, etiam caniculis, ac felibus, quorum omnium animalium nullum peremptum eſt, ergò ab hac iterata experientia docemur, hunc puluerem venenum non fuiſſe.

Sed etiamſi mors ad propinatum venenum non ſuccedat, non deſunt pleraque ſigna, quæ ab ipſo veneno adminiſtrato ſemper relinquuntur, quæ de neceſsitate adeſſe oportuit in caſu noſtro, in quo idem venenum præſumitur vni, eidemque perſonæ toties fuiſſe propinatum, ac primò Nicol. Flor. *ſumm. 4. ſect. 4. cap.* 8. & Cardinal. Ponzett. *lib.* 2.
18 *de venen. cap.* 8. & alij permulti affirmant, Depilationem eſſe ſignum familiariſsimum iis, qui à veneno adminiſtrato euadunt, & maximè vbi venenum erodentem habuerit facultatem, vt in hoc veneno propinato ſupponitur extitiſſe, vel ipſo D. exaduerſo ſcribente id firmante, at hoc ſignum in Elizabetha omninò abeſt, & in nullo alio ex iis apparuit, quibus idem venenum pluries propinatum præſumitur quod Aduerſarij negare non audent.

Præterea Cæſalpin. *lib. 3. pract. cap.* 7. & alij vo- 19
luerunt: quòd venena, quæ ſuum effectum omninò non ſortiuntur, quia non occidunt, ſemper inſignem aliquam noxam, & diuturnos morbos inferant, & hoc quia quatenùs talia calori noſtro naturali inimiciſsima non ſolùm cum in corpore exiſtunt illum deſtruunt, ſed cum exuperantur, relinquunt intemperiem aliquam cum impreſsione occultæ qualitatis nocentem; at in caſu noſtro tantum abeſt, vt ij, qui hunc puluerem aſſumpſiſſe creduntur, morbo aliquo afficiantur, aut aliquam inſignem adhuc corporis noxam perſentiant, vt è contra omnes, ac ſinguli pancratice valeant; quin etiam Marta, quæ per tres continuatos dies puluerem aſſumpſiſſe dicitur, deinceps vtero concepit, quod valetudinariis, & infirmis mulieribus non facilè euenire notum eſt. Facit Hippocr. auctoritas *lib. 5. Aphor.* 61. & pluries alibi, & pro Iuriſconſultis facit *Rota in Rom. ſocietat. off. Ven.* 11. *Ianuarij* 1619. *coram Card. ſacrato.* & ex his concludendum, puluerem, de quo agitur, vel nullo modo fuiſſe exhibitum iis, quibus exhibitus præſumitur, vel nequaquam fuiſſe venenoſum.

CONSILIVM XIV.

Eidem Domino Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

Inter alia medicamenta, ex quibus præſumebatur conſtare puluis, quem ad venenandam propriam vxorem Elizabetham exhibuiſſe volebat Fiſcus Ioannem Baptiſtam Gattum, erat Antimonium, de quo peculiariter dubitabatur; An eſſet venenum, nec ne, volente eodem Fiſco, & ejus adhærentibus, venenum omninò eſſe, repugnantibus nobis pro parte Ioan. Baptiſtæ ex ſequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Antimonium nullam habet venenoſitatem.*
2 *Antimonium reſpectu manifeſtarum qualitatum venenum non eſt.*
3 *Antimonium non eſt venenum ab occulta qualitate, vel à tota ſubſtantia.*
4 *Venena à tota ſubſtantia noxia non poſſunt vllo modo ad benignam naturam reduci.*
5 *Antimonium vomitum validè prouocat.*
6 *Antimonium non eſſe venenum ab effectu probatur.*

1 QVia immeritò dubitatur de hoc, cùm nullus Auctor fide dignus hoc in dubium reuocauerit, ac nunquam vel in enarrandis ipſius Antimonij facultatibus, vel in enumerandis venenis, de ejus venenoſitate quicquam muſitauerint, quod nullo modo prætetiſſent, ſi haberet vel minimam veneni ſuſpicionem, vel veneni accidentia aſſumptum produceret. Immò qui diligentiſsimè omnia, & quæcunque venena etiam minima, & nullâ conſideratione digna congeſſerunt, vt ſulphur eſt, Adamas, Lauri baccæ, Nux rancida, Magnes, Scammonea, Agaricus, & alia etiam his inferiora, nihil de Antimonio meminerunt, quòd omni venenoſitatis ſuſpicione ſit priorùs expoliatum, & ſi libet, videri poſſunt Gal. *in l. de med. ſimpl. & de comp. Medic.* Dioſcorid. *lib. 5. Plin. lib.* 32. *cap.* 6. Paul. *ſua Med. lib.* 3. *cap.* 3. Act. *lib.* 3. Auic. 4. *tract.* 1. *ſumm.* 1. Raſ. *lib.* 8. *ad* Manſor. Conciliat. *de venen.* Guain. *de venen. cap.* 8. Ardoin. qui affluentiſsimè de omnibus agit *lib.* 2. *de venen.* & ex Recentioribus Cæſalpin. *lib.* 3. *ſua pract. cap.* 50. Paræus *lib.* 20. *cap.* 31. & alij permulti, ſed & qui de natura Antimonij ex profeſſo loquuntur, nullam in eo venenoſitatem animadnerterunt, vt dixi, ſed ſolùm refrigerationem, exiccationem cum adſtrictione. Vide Dioſcorid. *lib.* 5. *cap.* 54. *Plin. vbi ſuprà Aet. lib.* 2. *cap.* 72. Paul. *lib.* 7. *tit.* 5. Cæſalpin. *de Metall. lib.* 1. *cap.* 9. & ad vtramque concluſionis partem euidentiſsimè probandam, vide Codronch. *in libell. de Antim.*

Deindè ſi Antimonium venenum eſt, vel lædit manifeſtis qualitatibus, vel occultis, & à tota ſub-

ſtantia (vt prudenter deducit idem Codronch.
2 ibid.) vel ambabus ſimul. Non manifeſtis qualitatibus, cùm hæ in Antimonio non ſint inſignes, nequè in exceſſu, nam frigidum eſt, & ſiccum in gradu ſecundo cum adſtrictione, vt patet ex Auctoribus jam ſuprà citatis; adde quòd ſi his operaretur, apparerent in nocendo earum effectus, tales eſſent vehemens adſtrictio faucium, & gutturis, ſtrangulatio, vrinæ ſuppreſſio ventris ſtipticitas, ſtomachi grauitas, & refugeratio, inteſtinorum dolores, vocis & reſpirationis oblæſio, & alia adhunc modum, at hæc ab Antimonio non prouenire ſatis perſpectum eſt, ergò ratione primarum & manifeſtarum qualitatum, Antimonium non eſt venenum,

3 Sed neque occulta qualitate, & à tota ſubſtantia
4 Antimonium eſt venenum, quia medicamenta, aut venena hujuſmodi non poſſunt reduci per quamuis Præparationem, aut repurgationem ad benignam naturam, nequè omittere poſſunt id, quod ab intrinſeca forma ſortita ſunt, ita vt quomodocunque exhibeantur, & in quacunque quantitate ſemper mortifera ſint. At verò Antimonium dari etiam ſine præparatione vlla, & ſine repurgatione abſque vllo vitæ periculo, & cum præparatione etiam in notabili quantitate ad corpora expurganda, & ad difficiles, & rebelles ægritudines edomandas non eſt, qui neſciat. Matthiol. *in lib.* 5. Dioſcorid. *de mat. med. cap.* 59. Codronch. vbi ſuprà, & omnes, qui de Antimonio ex profeſſo verba faciunt.

Sed nequè ſimul manifeſta, & occulta qualitate Antimonium eſt venenum, quia eædem rationes ſimul vrgent, ac multò euidentius probant nullo modo illud eſſe venenum.

Verum ex abundanti conceſſo etiam cuicunque, Antimonium venenum eſſe, tamen illud certum eſt, & negari non poteſt, non eſſe ex iis venenis, quibus ad enecandos homines vti quis poſſit: ratio eſt in promptu, quia cùm vnica ſpes ſit in his, qui potionati ſunt, & venenum hauſerunt, vt ipſum quàm celerrime è corpore vomitu expellant, Antimonium vomitum promptiſſimè, ac validè ex-5 citare quiuis nouit, & notant omnes DD. de eo verba facientes; itaquè etiam ſi venenum eſſet ob hoc ipſum quòd ad ſui expulſionem illicò hominem cogat, non poſſet hominem interimere, nequè enim in ſtomacho tantò tempore moram trahit, vt ejus virus ſanguini per venas, & arterias communicari poſſit, & ad cor ipſum peruenire.

Ac deniquè ab effectu probatur, Antimonium 6 non eſſe venenum, quia quicunque Antimonium ſumpſerunt, & ex ejus vi occubuerunt, nunquam mortui ſunt cum accidentibus veneni, ſed ex ſimplici tantummodò ſuperpurgatione, vt experientia docet, at ſi ob hoc, nempè quod ſuperpurgationes letales excitare poſſit Antimonium, venenum eſt, certè & ſcammonium, & Agaricus, & cætera etiam benigniora, & innocentiſſima medicamenta venena erunt, cùm omnia poſſint præter modum vſurpata lethales ſuperpurgationes inducere, nam & ipſum Antimonium tunc ſolummodò tales excitat ſuperpurgationes, cum in excedenti quantitate aſſumitur, aliàs nequaquam. Non ſufficit ergò hoc ad determinandum, Antimonium eſſe venenum, ſed neceſsè eſt, ſi venenum ſit dicendum, vt ab ejus propinatione appareant accidentia illa, quæ ad venenum vel à tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus noxium ſuccedere ſolent.

CONSILIVM XV.

Eidem D. Renato Monreau

ARGVMENTVM.

Cum N. N. Tonſor ſanus degeret, cum amico affluentiùs pranſus eſt. A conceſtione nonnullis elapſis diebus, ſenſim in Ictheritiam, ſeu Regium morbum incidit, ac procedente tempore, totum illi corpus virore defædatum eſt. Hinc, nulla cura adhibita, in fatuitatem, & dementiam lapſus eſt; ac tandem vitam cum morte commutauit. Cadauere adaperto, Inteſtina tumefacta apparuerunt, & coloris citrini, Pericardium omni humiditate deſtitutum, ſanguis in Cordis ventriculis congelatus, & ipſius Cordis ſubſtantia praui coloris, caput tumefactum, labia admodum groſſa, Pulmones coloris citrini, & ſecundum alas nigricantes, ac Mediaſtino, & Pleuræ adhærentes; Lien mollis, ac diffluens, & alia nonnulla ſigna atteſtantia veneni propinationem. P. in quem reatus ſuſpicio cadebat, à fiſco in carcerem detruſus eſt, & quæſitum pro veritate ab ipſo fiſco eſt, An N. N. ex propinato veneno, vel ex ingenito, & intrinſeco aliquo morbo occubuiſſet, & reſpondi.

SVMMARIVM.

1 *Præſumptio propinati veneni ex antecedenti ſtatu Ægrotantis eſt magni momenti.*
2 *Concomitantia ſigna quomodò propinatum venenum atteſtantur.*
3 *In veneno propinato accidentia ſuperuenientia nullum ordinem ſeruant.*
4 *In veneno propinato non ſolet adeſſe febris, vt in ingenito.*
5 *Venenum aut eſt corrodens; aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde, & tabefaciens.*
6 *Venena externa vel ſunt præſentanea, vel temporanea.*
7 *Temporaneum venenum tantum eſt, & ex genere Tabefacientium.*
8 *Data cauſſa diſpoſita ad agendum in patiens diſpoſitum ad patiendum, neceſſariò ſequitur effectus.*
9 *Signa aſſumpti veneni in ipſa aſſumptione apparentia, ſunt magni momenti exiſtimanda.*
10 *Accidentia ex propinato venena prouenientia, cum impetu apparent, contrà ex veneno ingenito.*
11 *Fatuitas ex morbo Regio mala.*

Non

NOn immerito dubitari videtur, an N.N. ex propinato veneno obierit, nec ne, cum pro affirmatiua opinione tot adsint conjecturæ, ac præsumptiones non numero solum, sed etiam pondere vrgentissimæ: nulla enim signa desiderari videntur aut ex Antecedentibus, aut ex concomitantibus, aut ex subsequentibus, quæ propinati veneni suspicionem facere, ac mirum in modum augere possint. Ac primò vrgentissima videtur ea præsumptio, quæ ex antecedentibus desumitur, ac maxime ex statu ejus, qui venenum hausisse dicitur; si enim status hic secundum Naturam fuerit, & vires constent, & errata inuictus ratione saltem insignia non præcesserint, irrepente subitaneo, præcipiti, ac pernecabili morbo, facit fere plenam probationem propinati veneni, cum hac sola conjectura fisus Galen. *lib. 6. de loc. aff. cap. 5.* & cum eo DD. omnes de ejus rei certitudine non hæsitanter pronunciauerint, quæ conjectura cum in casu nostro vigeat, cum N. N. immediate ante præsumptam veneni acceptionem optima sanitate frueretur, & viribus constaret dicendum, eam non modo maximopere vrgere, sed concludentissimam de tali veneni propinatione probationem facere. 1

Nec minus vrgere fitmandum est, eam præsumptionem, quam ex concomitantibus signis elicere possumus; si enim seriem symptomatum, quæ in hoc ægrotante apparuerunt, eorumque naturam, & affligendi modum considerabimus, non nisi à propinato veneno potuisse emergere fatebimur; quippe cum primo fuerint pernicioſissima, terribilia, & exitialia, naturamque illico proſtrauerint, ac supetauerint, quod non verisimile sit accidere potuisse ex Ictericia ab interna causſa procedente, in qua præter corporis immutatum colorem, non solent adesse hujusmodi praua accidentia, immo neque alia vlla consideratione digna, non quidem alia ex causſa, nisi quia humor morbum faciens ab internis ad externa prorumpit, vnde consequens est nobiliores partes à peccante humore liberati, & nullam ex ejus vi noxam percipere. 2

Secundò si modum aduentus horum symptomatum spectemus, ea non sensim; & ordine quodam, vt in morbis ab interno veneno prouenientibus euenire solet, apparuerunt: sed potius cum impetu, & confertim, nulloque ordine seruato, quod in administrato potissimum veneno fieri solet, vt docent Card. *lib. 2. de Venen. cap. 2.* & Bacc. *in Prolog. de Venen. cap. 17. art. 1.* Ac si denique seriem horum symptomatum consideremus, id ipsum clare apparebit, quia in veneno ingenito hæc symptomata nunquam 3 sunt sine febre, contra in veneno administrato, vt 4 in casu nostro, in quo febris adesse non solet, quod ita fieri longioribus probaui *lib. 2. Quæst. Medico-leg. tit. 2. quæst. 8. num. 5. & seqq.*

His addenda signa ex cadauere post Ægri mortem desumpta, quæ & ipsa magni sunt momenti, neque videntur apparere potuisse in cadauere morbo naturali extincto, vt Intestina tumefacta, & coloris citrini, cordis substantia praui coloris, & alia in historia morbi enarrata, quæ secuti propinato veneno sunt familiarissima, & proportionatissima symptomata, ita naturali ægritudini, & maxime Ictericiæ præcipue nulla febre concomitanæ videntur omnino disconuenientia, & improportionata. Ex quibus omnibus videbatur certitudinem nos habere posse, quod N. N. ex propinato veneno, non autem ex ingenito, aut interno aliquo morbo perierit.

Verumenimverò si res penitius consideretur, & effectus omnes in hoc vsu apparentes suis causſis referantur, contrarium apparebit verius, & omnis suspicio propinati veneni euanescet, quod ex sequentibus fundamentis facile palam fiet. Dicendum ergo primò, quod licet particularium venenorum difficillima sit cognitio, cum alicui propinantur, vt omnes norunt, tamen ea noscere secundum suas species non modo non est difficile, sed facillimum, posito, inquam, quod de propinato veneno certitudo habeatur. Demus ergo N. N. cum effectu assumpsisse venenum à P. N. etiam propinatum, ac per fraudem, tunc dico, quod hujusmodi venenum, aut 5 fuit corrodens, aut putrefaciens, aut inflammans, aut congelans, adde aut tabefaciens (licet hoc cum putrefaciente conueniat, exiccatio enim quædam species putrefactionis est) ad has namque species omnia venena reduci possunt, at hæ nullum hujusmodi veneni signum apparet, ergo. Et quod non fuerit corrodens patet, nihil enim apparuit aut ante, aut post, aut in ipsa assumptione, quod pro signo talis veneni desumi possit; quod non fuerit putrefaciens, patet, quia ab hujusmodi veneno maxime patitur primo stomachus, & iecur, cum tamen in cadauere hæc duo viscera nihil omnino læsa apparuerint; quod non fuerit inflammans patet, quia non modo calor nullus adfuit in ipso potionato, sed etiam à febre fuit immunis. Quod non fuerit ex genere congelantium manifestum est, non apparente vllo hujusmodi veneni signo; Quod denique non fuerit tabefaciens, ex ipso successu palam est. Ergo restat, quod N. N. ex morbo potius quodam interno, quicunque ille fuerit, quam ex propinato veneno obierit.

Secundò notandum, quod venena administrata 6 aut sunt præsentanea, aut temporanea; illa subito, & maxima cum vehementia, aut paucorum dierum spatio, hæc lente, ac sensim, & longo post tempore operantur. Modo quod N. N. non assumpserit venenum præsentaneum patet, quia à præsumpta veneni assumptione per plures dies, nempe per vnum supra viginti nullum euidens symptoma, nisi mutationem coloris ipsius cutis passus est. deinceps symptomata sensim apparuerunt; cum primò Ictericus factus sit; post multos vero dies in pejus lapsus fuerit, non fuit ergo venenum hoc præsentaneum. Sed neque dici potest fuisse temporaneum; primò, quia mors nimis propere videretur secuta, temporaneum 7 autem venenum suum opus ad longum tempus retardat, & lentum est in operando. Secundò quia temporanea venena omnia ex Tabefacientium numero sunt. Cardan. *lib. 1. de Venen. cap. 22.* & alibi, at N. N. nullam emaciationem, ne dum Tabem passus est, ne quid simile; remanet ergo, vt non ex propinato veneno, sed ex ingenito, vel potius ex aliquo alio interno morbo fuerit sublatus.

Notandum tertiò, quod data causſa disposita ad 8 agendum, nulloque impedimento ex parte patientis existente, sed potius dispositionibus ad patiendum ex ejus parte requisitis vrgentibus, necessario sequitur naturalis effectus, vt Philosophis est compertissimum. At si supponatur in hoc casu fuisse propinatum venenum, cum hoc sit causſa maxime efficax ad agendum, & nullum supponatur ex parte patientis impedimendum ad resistendum, saltem per tantum temporis spatium, necessario ad illius assumprionem debuit sequi illius veneni effectus, nempe aut Naturæ succumbentia, aut illius pugna

cum veneno, cum tamen neutrum fuerit ſecutum, eo quod N N. ab aſſumptione præſumpti veneni, per plures dies incolumis permanſerit; dicendum itaque, illud nequaquam ex veneno, ſed ab interna aliqua cauſſa ægrotaſſe, & ex ejus denique vi periiſſe.

9 Notandum quartò, aliqua eſſe ſigna in potionatis, quæ in ipſa veneni adminiſtratione obſeruantur, & eſſe multi momenti, quæ tamen omnia in caſu noſtro deſiderantur: notant enim DD. omnes, venena omnia eſſe mali odoris, & ſaporis horribilis, & in aſſumptione ſemper nauſeam, vomitum, gulæ ardorem, ſtomachi morſum, & mille alia ſymptomata excitare, quorum nullum hic apparuit, cùm nulla mentio habeatur, quod N. N. à prandio, vel à cœna præſumpta, de talibus vnquam ſit conqueſtus.

10 Notandum quintò, quod, vt ſupra annuimus, accidentia ſi ex veneno adminiſtrato ſuperueniant, ſolent cum impetu quodam, ac vehementia apparere, non tolerante Natura vim improuiſam ipſius veneni, & procurante ſummo conatu illud à ſe repellere, ac ſuperare, contra vero ſi ab ingenito veneno, & interno morbo eueniant, nam vt plurimum ſenſim paulatimque & ordine quodam ſeruato ſuccedunt, juxta illud Hipp. *lib.* 1. *Aphor.* 30. Circa principia omnia debiliora, quia Natura interno veneno ob moram in corpore contractum veluti aſſueſcit: hoc autem maximè oſtendit, venenum fuiſſe ingenitum, vel morbi cauſſam fuiſſe internam, quod in hoc caſu adeo vrgere videtur, vt veritatem omni ex parte detegat; Nam N. N. præſumptus potionatus ſenſim, paulatimque flaueſcere cæpit, nullo alio notabili apparente ſymptomate; dehinc vero procedente morbo, ac nulla cura adhibita, alia ſymptomata ſeſe manifeſtarunt, quæ poſtmodum exacerbata, tandem morti hominem addixerunt. cum tamen ſi Ictericia ab externo veneno originem traxiſſet, contra euenire debuiſſet, vt primò nempe alia ſymptomata notatu digna, vt vomitus indefinens, moleſtia intoleſabilis, dolores pernecabiles, lipothymia, ſyncopis, & alia id genus; dehinc Ictericia, & alia majora, & pejora apparuiſſent; & ratio eſt, quia ad effuſionem bilis à cauſſa interna non grauatur; ſed potius alleuatur Natura, cum ab humore noxio ſeſe exoneret, idcirco poteſt ex improuiſo aliquando nec præcedentibus aliis ſymptomatibus ſeſe prodere, at in veneno propinato nequaquam, quia primò, & antequam Hepar lædatur, neceſſe eſt lædi ſtomachum, atque etiam Cor, vnde præcedere debent primò accidentia ad inſignem ſtomachi, & Cordis læſionem neceſſario conſequentia, quod confirmat ipſa experientia, ſemper enim obſeruamus in venenis adminiſtratis Ictericiam nonnullos poſt dies, & poſt alia ſymptomata apparere: Cum igitur ex prædictis pateat, N. N. à propinato veneno non fuiſſe extinctum, ſed potius à morbo quodam naturali, vt majorem in modum veritas innoteſcat, demonſtrandum jam, ex quo vere morbo obierit. Ac profecto ſi obſeruare velimus Ictericiæ cujuſdam deſcriptionem ab Hippocr. factam *lib.* 3. *de Morb. num.* 12. *& lib. de intern. affect. num.* 38. apertiſſime videbimus N. N. non ex alio morbo obiiſſe, neque ex veneno aſſumpto fuiſſe ſublatum. Habent ergo Hippocratis verba in prædicto *lib.* 3. *de morb.* hoc modo. *Huiuſcemodi morbus Regius acutus eſt, & cito necat. Color totius mali-corium maxime refert ex viridi palleſcens, & quales Lacerti virides, ſimileque fere corpus eſt. In vrina quod ſubſidet velut Eruum fuluum eſt, & febris, & horror leuis detinet, quandoque etiam veſtes ferre non ſuſtinet, ſed ab iis mordeatur, & pungitur. Ieiuno mane viſcera plerumque lacerantur, & ſi quis eum excitet, aut alloquitur non patitur. Hic fere intra dies quatuordecim moritur, quos ſi effugerit, conualeſcit.* Eadem fere habet alio in loco jam *cit. de Intern. affect*, vbi & aliam ſpeciem hujus lethalis morbi, ſed longioris deſcribit, quorum morborum ſigna, ſi cum morbo, quo extinctus eſt N. N. æquiparentur, nihil omnino eorum deſiderabitur, quæ ad ejus morbi naturam conſtituendam neceſſaria exiſtimantur: nam & color corporis, & pruritus, & anxietudo, & viſcerum lancinationes, & melancholia, & delirium in vtroque caſu ſunt conſpicua. De febre ſolum dubitari poterat, quam in ſuo morbo adeſſe vult Hippocrates, cum tamen in caſu noſtro non adfuerit. Ad quam inſtantiam reſpondetur, quod primo non fuit, vt oportuiſſet, in ægro hoc obſeruatum, an aliqua febre detineretur, nec ne; ſecundò, quod potuit quidem adeſſe, ſed leuis, vt Hippocrates dicit, ac talis, vt facile medentem falleret, aut ab eodem medente in cenſu non haberetur propter ſui leuitatem, præcipue cum ad ægrotum acceſſerit viribus jam dejectis, & non potente virtute illam detegere, vnde apparere potuit æger non febrire; & tertiò, dato etiam quod vere non febriret, hoc non tolleret, quin idem eſſet morbus, ſtantibus præſertim tot aliis ſignis euidentioribus, & ſi in omnibus tali morbo detentis febris eſt leuis, poteſt in aliquo particulari eſſe nulla, vel nulla apparere.

Mirum ergo non fuit in homine ſano, & alias robuſto, ac victui ſalubri aſſueto de repente ex aliqua externa, ac procathartica cauſſa, vt ex labore, ex nimia potatione, ex curſu, ex lucta, aut ex alia ſimili cauſſa (nam alias hoc obſeruatum eſt, & indies obſeruatur) bilem agitatam in ambitum corporis effundi, & nulla cura adhibita, illaque nobilioribus partibus communicata, alia ſymptomata, quæ in informatione enarrantur excitari, præcipue autem fatuitatem, ac dementiam, quæ familiaris eſt Ictericis, vbi in malum tendunt, dicente Hippocrate *lib.* 1. *Prorrhet. num.* 4. *& in Coacis. Prænot. num.* 198. *Malo eſt ex morbo Regio fatuitas* 11
Licet autem hoc difficultatem facere poſſit, quomodo nimirum calidiſſimus, & ſiccisſimus humor fatuitatem excitet, quæ potius à frigido, & humido videtur naſci, tamen ad hoc reſpondet Duretus *in comm. præcitati lib.* 3. *Coac.* in hunc locum dicens, quod cerebrum humeſcit, adde & refrigeratur ex eo, quod ab humore calido & ſicco deſtituatur, ab omnibus enim partibus bilis ad exteriora effunditur.

Ex quibus facile eſt videre, quanam ratione in N. N. tot ſymptomata apparuerint, ex effuſione enim Bilis ad totum corpus partes omnes externæ virorem illum, ac pallorem, aut alium quemcunque fœdum colorem contraxere, juxta naturam, & colorem humoris eas inficientis: neque enim Bilis vnius ejuſdemque coloris perpetuo eſt, vt norunt Medici, ſed modo palleſcit, modo nigreſcit cum aduritur, modo viret, & ſic vario colore partes inficit. Ex effuſione vero Bilis ad exteriora cerebrum humeſcere, ac refrigerari diximus, vnde debile in omnibus ſuis operationibus redditur; præcipue vero debilitata ejus retentiua,

Pituit-

Pituita ad infernas partes per nernos, venas, & arterias lapſa, varios tumores in variis partibus excitauit, vt alias in his, qui jam morti proximi ſunt, euenire ſolet, cum jam proſtrata Natura pituita in cerebro exiſtens ad interiora ruit, & varia excitat ſympromata. Cætera quoque, quæ de anxietudine, & puncturis in vniuerſo corpore habentur, & alia recenſita ab ipſa Bilis effuſione facta fuiſſe notiſſimum eſt. Et ex his concludendum pro veritate videtur N. N. ex prædicto morbo, nempe ex prima illa Ictericiæ ſpecie ab Hippocrate deſcripta deceſſiſſe, non autem ex propinato aliquo veneno, cum accidentia ſubſecuta, & morbi ſeries naturali, & internæ cauſſæ, non violentæ, & externæ reſpondeant.

CONSILIVM XVI.

Eidem D. Renato Monreau.

ARGVMENTVM.

In eadem cauſſa, de qua ſupra, iterum per fiſcum interrogatus, vt pro veritate magis præciſe reſponderem, an N. N. ex propinato veneno obiiſſet, reſpondi, quod licet ex tam variis, tam incertis, tamque ſibi contrariis teſtium depoſitionibus in nono ſummario datis, nihil certi circa veneni exhibitionem in perſona N. N. elici poſſit, cum non ſint inter ſe conſtantes, tamen ego, ſuppoſito, quod per eas plene probata remaneat veneni exhibitio, adhuc tamen in ea ſententia ſum, illum non ex aſſumpto prætenſo veneno, ſed ex interno, ac naturali morbo, alias ex Hippocratis auctoritate deſcripto, vitam obiiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Medicamenta omnia, & venena etiam ipſa adminiſtrata interdum ſuo fine fruſtrantur.*
2 *Venena, qua ab excedenti qualitate occidunt, niſi illico in actum producantur, nullius effectus euadunt.*
3 *Vix ex decem vnus perire ſolet, niſi venenum repetatur.*
4 *Venena temporanea facile nullius effectus euadunt.*
5 *Ictericia aliquando eſt effectus aſſumpti veneni.*
6 *Venenum quodcunque vel mediate, vel immediate cor ladit.*
7 *Sitis carentia eſt maximum argumentum ad excludendam veneni aſſumptionem, declara vt ibi.*
8 *Cadauera eorum, qui externo veneno intereunt, difficillime putreſcunt.*
9 *Singulare ſignum aſſumpti veneni eſt læſio in ventriculo, & lenta febricula.*

NEque nouum quid, aut rarum, aut mirum id videri debet, cum quotidiana experientia compertum ſit, non tam in venenis, quam etiam in aliis quibuſcunq; medicamentis purgantibus, præcipue, 1 quod aliquando vel à Natura exuperantur, & nullum effectum producunt, vel ſimpliciter dejiciuntur, nulla illata ipſi Naturæ vi. Peculiariter autem Galen. *in lib. de ſimpl. med. fac. cap.* 18. de venenis verba faciens, quæ ab excedenti qualitate occidunt, 2 dicebat, quod niſi illico in actum producantur, nullius effectus redduntur. Ac præterea Cardan. *lib.* 2. *Contrad. Medic. tract.* 5. *contrad.* 10. *verſ. & ſciat.* 3 ſerio affirmat, vix vnum interire ex decem, qui venenum hauriunt, niſi venenum reiteretur, quod dictum etiam frequenti experientia roborauit, vt ipſe ibidem luculenter teſtatur.

4 Sed hoc ipſum, nempe venenum ſuo effectu fruſtrari euenit peculiariter in venenis temporaneis, hoc eſt ad tempus datis, quale forte præſumitur fuiſſe hoc, quo N. N. extinctus dicitur, ex implicita quadam P. confeſſione, & dubiis nonnullorum teſtium depoſitionibus. Et ratio eſt maximè in promptu, quia cum hujuſmodi venenorum vis, ad hoc vt lente operetur, contrariis medicamentis fit refracta, facile inde euenit, vt occurrentia calori naturali, qui ſaltem debilis non ſit, euincantur, vel refrangantur, aut in corpore nulla noxa relicta, detrudantur. Hinc tam raras experientias quæ veræ ſint, habemus ſimilium venenorum, quæ ad tempus exhibentur, vt percurrit idem Catd. *loco cit.* Potuit ergo eodem modo etiam in caſu noſtro euenisſe, quia veneni aſſumpti nulla certa, & peculiaria ſigna fuerunt adnotata: quemadmodum enim in ſuperiori conſultatione dixi, neque in præſumpta veneni aſſumptione N. N quicquam perſenſit, neque per plures dies poſt aſſumptionem de aliquo notabili accidenti conqueſtus eſt, vt de ſtomachi morſu, de Cordis tremore, de Lipothymia, vomitu, ſudoribus frigidis, nauſea, ructibus nidorosis, ac corruptis, & id genus aliis quæ omnia, aut eorum ſaltem plura de neceſſitate conſequi debebant ad veneni aſſumptionem, maxime ſuppoſito, quod in actum fuiſſet jam deductum ex aduentu Ictericiæ tanquam effectu propinati veneni. Quæmadmodumnamque vnus ex Medicis deponit, Ictericia aliquando eſt effectus aſſumpti veneni, ſed nunquam ſola apparet, verum aſſociata aliis ſymptomatibus, immo poſt alia ſymptomata, nam tunc cum omnem ſanguinis maſſam infecerit, ac corruperit neceſſe eſt, talia ſymptomata apparere, qualia apparent, cum homo jam in mortem certo tramite tendit.

Sed manifeſtius etiam vltra adducta in priori conſulatione ex infra adducendis patere poteſt, venenum N. N. non aſſumpſiſſe, aut aſſumptum exuperaſſe, & ſic non ex aſſumpto veneno, ſed ex interno quodam morbo obiiſſe: ſunt enim plura accidentia, quæ de neceſſitate omne aſſumptum venenum conſequuntur, & primo, & principaliter exploratiſſimum Medicis eſt, omne venenum cor 6 lædere, aut primo, & immediate, aut ſaltem ſecundario, & mediate, ita vt nullum omnino venenum aſſumi poſſit, quod aut ſubito, aut conuenienti mora interpoſita ſymptomata ad læſionem cordis conſequentia non accerſat. Conciliat. *diff.* 178. *& in lib. de Venen. cap.* 1. *Nicol. Flor. ſumm.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 1. Guainer. de Venen. *cap.* 1. *reſp. ad dub.* 4.

Ardoin. de Venen. *lib.* 1. *cap.* 7. Ponzett. *lib.* 1. *de venen. cap.* 9. Fernelius *lib.* 2. *de Abdit. cap.* 15. & alij omnes. Verum in caſu noſtro non modo patet, Cor nullo modo fuiſſe læſum, ſed ex Medicorum depoſitione habetur, N. N. poſt dubiam, & ſuſpectam comeſtionem bene ſe habuiſſe, vt per verba illa Medici. M. *ſolo il polſo ſtaua bene, pareua che foſſe d'huomo ſano*, & non *monſtraua mal veneno*; quod quidem impoſſibile fuiſſet, ſi morbus ex aſſumpto veneno dependentiam habuiſſet ex prædictis.

Secundò, Cardan. *loco ſupra cit. Contrad. Medic.* maximum fundamentum facit ad excludendum ve-
7 neni aſſumptionem, ſi qui venenum bibiſſe præſumitur, ſitim non habeat. *ſitis, inquit, carentia maximum argumentum eſt egrum venenum non ſumpſiſſe*; ex quo habetur mortem ex interna potius cauſſa euenisſe; quod quidem verificatur potius in calidis venenis, nam frigida, vt Mandragora, ſuccus lactucæ, Iuſquiamum, & alia ſitim forte non faciunt; ſed venena hæc non dantur, neque dari poſſunt, in modica quantitate, quia, cum exuperante frigiditate interimant, inſignem quantitatem requirunt. At venenum, quod aſſumpſiſſe præſumitur N. N. fuiſſe in pauca admodum quantitate, dicitur, nempe quantam caperet moneta illa, quam Iulium, ſeu Paulum vocamus; itaque non potuit eſſe frigidum; cum ergo eſſet calidum, debebat de neceſſitate ſitim magnam, & inextinguibilem excitare, vt calida venena omnia faciunt, licet Cardan. *loco cit.* etiam frigida ſitim facere voluerit. At cum N. N. hoc ſymptomate nullo modo fuerit moleſtatus; dicendum eſt, aut illum non aſſumpſiſſe venenum, aut ex illius vi non periiſſe, quod illud exuperauerit.

Tertiò, & hoc quidem videtur maxime notan-
8 dum; experientia compertum eſt, cadauera eorum, qui veneno externo ſublati ſunt, difficilliſme putreſcere. Cardan. *de ſubtilitat. lib.* 12. ita vt ob eam cauſſam verminationem non patiantur. *Senec. Nat. Queſt. cap.* 31. & ratio eſt introducta ſiccitas ab ipſo veneno, vnde [illegible] de cauſſa Alexandri Magni cadauer incorruptum ad multos dies permanſit, quod veneno obiiſſet, contra vero cadauera veneno interno ſublata facillime corrumpuntur. vt patet in iis quæ ex peſte ſublata ſunt, Paræus *lib.* 21. *cap.* 10. At cadauer N. N. citiſſime putrefieri cepit, quia vt plures teſtes deponunt, in horas, momenta & tumefiebat, ſignum manifeſtiſſimum corruptionis ex interna ebullitione.

Quartò potiſſimum, ac ſingulare ſignum affertur à Cardano loco alias *cit.* in veneno lento, & ad tempus dato, quale præſumitur id, quo N. N. peri-
9 iſſe dicitur; dicebat enim. *Sed ſingulare ſignum eſt læſio in ventriculo cum voluntate euomendi*, quibus additetiam lentam febriculam. ſed neutrum horum animaduerſum eſt in ipſo N. N. cum in cadaueris inſpectione ventriculus nihil, quod ſuſpicionem hujuſmodi foueret, habuerit; & illum à febre ſemper fuiſſe immunem ipſi Medici teſtati ſint.

Et quia vrgebat præſumptio quædam aſſumpti veneni maximi momenti, quæ delumi videbatur ex Galeno, & de qua etiam Cardan. *loco ſæpe cit.* nempe morbus ex improuiſo aduenies in ſano homine ſanorum modo viuere aſſueto, ac bonæ valetudinis, viribuſque conſtantibus, certe eam omnino euanuiſſe ex teſtium depoſitionibus patet. Quia N.N. non viue bat regulariter, nam ſæpe, ac ſæpius cum amicis comeſſationibus vacabat, exercitio quoq; nimio, ac violento vtebatur, & intempeſtiuo Pilæ ludo; cibis etiam veſcebatur prauis, vt plurimis fructibus, ac poſt ipſum lcteritiæ aduentum ſæpe Tincis, quæ ſucoum generare ſolent craſſum, viſcidum, melancholicum, & viſcera maxime obſtruentem, præcipue in jam valetudinario, immo ægrotante homine, ſeſe repleuit; itaque tantum abeſt, vt hæc præſumptio quicquam afficiat, vt potius cõtraria vrgeat.

Licet denique multa ſymptomata, & pleraque ſigna in cadauera conſpecta poſſent præſumi ab aſſumpto veneno originem habuiſſe quia tamen hæc ſunt æquiuoca, & ad ſuas naturales cauſſas facillime negotio reducuntur, quibus etiam magis, quam aſſumpto veneno ſunt proportionata, idcirco ea nihil afficere firmandum eſt, ac concludendum, vel N. N. nullum venenum aſſumpſiſſe, vel ſi aſſumpſerit, exuperaſſe, neque [illegible] aſſumpto veneno, ſed ex intimo morbo obiiſſe.

Per-Illuſtri atque Excellentiſſimo D. D. PETRO CASTELLO, *Medico Romano, & in Meſſanenſi Academia Primario Medicina Lectori, ac V. Cl.*

Paulus Zacchias Med. F.

Nolo mihi impedimento ſit tanta locorum diſtantia, quanta inter nos eſt, ne te aliquando alloqui liceat. Scio Te me alloquentem attento, ac lubenti animo auditurum. Audi igitur nonnulla quæ variis occaſionibus mihi oblatis ſcripſi ad Medico-Legales materias pertinentia, ex tuo penu quædam deprompta hic habebis. nam & Tu ſimiles mihi occaſiones obſtuliſti: Interim vale, atque operam impende, vt benignus ille Animi affectus, quo me ſemper proſecutus es, abſentia non diminuatur, ſed magis magiſque in dies augeſcat.

CONSILIVM XVII.

ARGVMENTVM.

Abbas Gattus patiebatur Epilepſiam, & illam quidem notabilem, ac grauem, & cum die quodam vix à paroxiſmo ſeſe recolligeret, per inſtrumentum quoddam ſe ſe ad quædam, exequenda, obligauit. Poſt temporis tractum hujuſmodi obligationis illum pœnituit, atque in ſe reuerſus, recordatus eſt, ſe in illius inſtrumenti celebratione non fuiſſe ſanæ omnino mentis, ex quo capite obligationem ſuam irritam facere tentauit; & viſum eſt, illum non abſque ſummo jure id expetere.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Epilepsia quid sit.*
2 *In mentis oblæsionibus ægri à quorundam ciuilium actuum celebratione prohibentur.*
3 *Graues, vel leues Epilepsiæ quæ dicantur.*
4 *Magnæ Epilepsiæ quæ.*
5 *Epilepticus in accessione non est sui Iuris.*
6 *In leuioribus Epilepsiis ægri neque antè, neque post accessionem sunt à mente alienati, contrà verò in grauioribus.*
7 *Epileptici graui morbo tentati post accessionem, per aliquot dies non sunt sanæ mentis.*
8 *Epileptici graui morbo tentati etiam antè accessionem, per aliquod tempus extrà mentem sunt.*

NAm morbus, quo laborabat, absque dubio erat Epilepsia, qua etiam nunc laborat; quæ & morbus comitialis, & morbus sacer dicitur, vulgò verò morbus caducus, quod facilè colligitur ex symptomatibus, quibus affligi solet, & ex modo accessionis ipsius morbi: In quibusdam enim temporum mutationibus de repente paroxismo apprehensus ex improuiso cadit, extrà mentem rapitur, membris distorquetur, spumam ex ore emittit, Penis illi aliquandò arrigitur, semenque genitale inuoluntariè effundit, quæ omnia atque alia multa, quæ recensere opus non est, signa sunt demonstratiua, & pathognomonica veræ epilepsiæ ab omnibus Medicis recensita, Hippocr. *in lib. de morb. sacr. & lib. de flatibus.* Gal. *lib. 3. de loc. aff. cap.* 7. Alex. Trallian. *lib.* 1 *cap.* 15. Paulus *lib.* 3. *cap.* 13. Aetius *serm.* 6. *cap.* 23. Rasis *lib.* 7. *ad Mansor. cap.* 11. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 8. Serap. *pract. tract.* 1. *cap.* 23. Merc. *lib.* 1. *de morb. int. cur. cap.* 16. Daniel Senuert. *Pract. lib.* 1. *part.* 2. *sect.* 4. *cap.* 9. & patet etiam ex ipsius morbi definitione; nam Gal. *loco cit.* definitur, quòd
1 sit vniuersalis conuulsio non perpetua, sed statis temporibus prehendens cum mentis, ac sensuum oblæsione. Talis autem ad amussim est morbus, quo prædictus Abbas Gattus detinetur, vt ex ipsorum accidentium narratione manifestum fit.

Cæterùm, quia notum est, vt colligitur ex prædicta definitione, in hoc morbo mentem, & sensus omnes, tam internos, inquam, quàm externos oblædi, & cùm pateat apud Iurisconsultos in mentis oblæsionibus Ægrotos non recte ad celebrationem
2 quorundam actuum ciuilium admitti, & peculiatiter non posse obligari, dubitari potest, an hoc locum habeat in Epilepsia, & dato quòd locum habeat, dubitari iterum potest, an locum habeat semper, & quandocunque, an verò durante tantùm accessione, aut per aliquod etiam tempus antè, aut post ipsam accessionem. Cujus dubitationis decisio facilis est, cùm dependeat ab ipsa Mentis læsione, aut integritate; certum enim est, quòd præsente ea mentis læsione semper locum habet inhabilitas celebrandi quoscunque actus ciuiles, & multò magis sese obligandi. Sciendum ergò est, Epilepsiam, vt cæteri omnes morbi sunt, non esse semper ejusdem grauitatis, aut leuitatis: dantur enim aliquæ Epilepsiæ tam leues, vt vix persentiantur; fiunt namque à flatu tenuiore, nec valdè maligno, nec multo, & has solo victu attenuante sanari dicebat Gal. *in lib. de Atten. vict. rat. cap.* 1. illasque sternutationi æquiparant aliqui, quin & ipsam sternutationem parnam Epilepsiam esse dixerunt Medici Merc. *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & ipsum Veneris actum esse similiter paruam Epilepsiam, dicebat Democritus, ex quo alij. Contrà verò Epilepsiæ tam graues aliquandò sunt, vt terrorem etiam assuetis talia conspicere incutiant; ac deniquè inter has, Epilepsiæ quædam sunt medio modo se habentes. Graues autem, vel leues dicuntur ex ipsorum symptomatum grauitate, 3
& leuitate, & Accessionum frequentia, ex earundem duratione, & ex successiuo statu ægrotantium; quantòenim accidentia graviora sunt, quantò accessiones frequentiores, & longiores, quantò pejus ægri post paroxismum se habent, tantò graniores Epilepsiæ dicuntur; contrà verò quantò symptomata leuiora, quantò minùs frequentes, & minùs diuturnæ accessiones; Quantò melius ægri post accessiones seipsos habere experiuntur, tantò leuiores Epilepsiæ existimantur. Magnæ namque dicuntur, 4
in quibus spuma multa ab ore prodit, & ægri cum clamore, & ejulatu ex improuiso cadunt, & membra pessimè distorquentur, in quibus vrina, stercus, aut genitale semen ejicitur, (hæc enim propter vaporum conuulsionem eueniunt) Gal. *de vsu part. lib.* 14. *cap.* 11. *& lib.* 6. *de loc. aff. cap.* 6. Aetæus *lib.* 1. *Auic. cap.* 5. Rasis *lib.* 9. *ad Mansor. cap.* 11. Auicenna *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 9. sed in omnibus tandem tamen adesse semper mentis oblæsionem, & memoriæ amissionem vnanimiter omnes fatentur. Hippocr. *cit. lib. de morb. sacr.* Gal. *vbi suprà, & lib. de nat. hum.* Trallian. Paul. & Aet. *locis jam adductis.* Cæl. Aurel. Chron. *lib.* 1. *cap.* 4. Ganopont. *lib.* 1. *cap.* 7. Auicenna *ibid.* Rasis *vbi suprà. c.* 11. nam & idcircò Cælius Aurel. *vbi proximè*, & Ganopont. *ibid.* dicebant, Epilepsiam vocabulum sumpsisse, quòd sensum, atque mentem pariter apprehendat, idemque habet Theod. Prisc. *lib.* 2. *ad Timoth. c.* 2. Mercurial. *Pract. lib.* 1. *c.* 26. vndè firmari ea 5
conclusio absque dubio potest, Epilepticum in accessione non esse sui Iuris, neque aliam de eo rationem habendam, quàm si absens, aut mortuus esset per ea, quæ adduxi *lib.* 2. *Quæstion. Medico-Leg. tit.* 1. *q.* 14. *à num.* 14. *ad seqq.*

Tota tamen difficultas circà id versatur, vtrum nimirum per aliquod rationabile tempus antè, aut post accessionem Epilepticus sui juris censeatur, & mente integra constet, ita vt actus ab eo celebrati validi sint existimandi; & juxtà ea, quæ jam sup- 7
posita sunt dicendum, in leuioribus Epilepsiis neque antè, neque post accessionem ita à mente alienari, vt ob eam mentis alienationem actus ab ipso tunc temporis celebrati inualidi esse debeant; contrà verò in grauioribus, & multò magis in grauissimis Epilepticum & antè, & post accessionem quoad mentis sanitatem ita se habere per aliquod rationabile tempus, vt actus ab ipso eo tempore celebrati ab homine sanæ mentis facti non sint dicendi; & quod pertinet ad tempus succedens accessionem saltem per vnum, aut alterum, immò in grauissimo morbo per tres dies, non videtur vllus esse dubitationi locus; quia & ratione, & experimentis, & auctoritate idipsum firmatur. Ratione quidem, quia turbatis ipsque deque violenter agitatis mirum in modum spiritibus intellectioni deseruientibus, impossibile est illicò turbulentiam illam sedari, sed consequens est pro majori, aut minori agitatione, majus, aut minus temporis spatium requiri, vt vsus rationis ad suum pristinum vigorem redeat, quod spatium aliàs ad tres dies restringendum putani saltem in morbo grauissimo *cit. quæst.* 14 *num.* 9.

de Apoplecticis verba faciens, quibus assimilari dixi in omnibus Epilepticos. At in magnis, & grauissimis Epilepsiis magna, & multa fit spirituum, & humorum agitatio, ergò consequens est, agitationem hanc, ex qua mentis inconstantia prouenit, ad aliquod rationabile tempus perdurare, nec ante tres dies sedari, & hoc ea de causa, quia non ante hoc trium dierum spatium omnes humores quietem habent, nam melancholiæ motus, quæ maximè hic prædominatur, diuturnior est, & ferè ad totidem dies perdurat, antequam quietem habeat, ob ipsius humoris naturam.

Experimento probatur, quoniam indies videmus tam Apoplecticos, quàm Epilepticos, qui grauiter à paroxismo exercentur, ab accessione aut per totum vitæ spatium aliquandò, aut alias saltem per aliquot dies remanere stupidos, & extra se raptos, neque eo toto tempore sufficere posse ad ea, ad quæ homo sanæ mentis sufficere potest.

Auctoritate demum id ipsum probatur, nempè Epilepticos à forti paroxismo non illico ad sanam mentem redire. Ita Cælius Aurelian. *Chron. lib. 1. c. 4. Post accessionem*, inquit, *aliquibus mentis alienatio, & nulla notorum cognitio*; & Auic. *loco suprà cit. cap. 9.* innuens in omnibus post accessionem remanere lætam, dicebat, *Signum leuioris Epilepsiæ est, vt habenti ipsam citò redeat ratio*, ergò in grauioribus tardè ratio redibit, & in grauissimis tardissimè, & difficulter.

8 Sed non succedit solùm ad Epilepsiam Rationis offensa, verùm etiam accessionem antecedit, cùm instat, quod similiter & experimento, & ratione, & auctoritate comprobatur. Experimento, de quo omnes practicantes cum de paroxismi instantia verba faciunt; narrant enim eo tempore ægros obliuiosos euadere, præter rationem itasci, mentem illis suspendi, & sensuum accedere obtusionem, ac paulò antè gestorum obliuionem. Ita Cæl. Aurel. *vbi suprà*, & Theod. Priscian. *ad Timoth. lib. 2. cap. 2.* & concordant cæteri Auctores omnes, cùm docent, quanam ratione cognosci debeat instans Epilepsiæ insultus. Sed & rationi consentaneum est ita euenire; nam ad tam validum motum spirituum, & humorum, præcedunt semper aliqua signa ipsum motum præmonstrantia, & sic videmus, quòd quibus per circuitus accessiones fiunt; iis nox præcedens magna ex parte molestior, atque eodem modo quibus Crisis instat, in antecedenti nocte malè habent, ex celebratis Hippocratis dogmatibus *lib. 2. Aphor. 13. & lib. 6. de morb. popul sect. 2. vers. 59.* quod non aliam ob causam euenire dicendum, nisi ex præuia agitatione humorum, & sic in quibuscunque morbis, habentibus peculiares accessiones, & insultus, semper solent præcedere accessiones signa quædam veluti præludia, quod maxime euenit in magnis, ac grauioribus Epilepsiis, in quibus cùm humor melancholicus dominetur, qui tardissimi motus est, consequens videtur per diuturnius temporis spatium ea signa præsentire: quæ demonstrant partium, & facultatum læsionem, quæ in hoc morbo lædi solent, quæ sunt cerebrum, & omnes animales facultates; itaque antequam accessio prehendat, necesse est, eas partes & facultates oblæsionem persentire, & sic mentem, & rationem antè paroxismum detrimentum pati. Quòd autem Epilepsia excitetur maximè ab humore melancholico, patet, ex omnium Medicorum consensu, & ex commutatione vnius morbi in alium; nam ex Hippocratis aliorumque Medicorum auctoritate, & ab ipsa experientia habemus, quòd Epileptici fiunt Melancholici, & Melancholici Epileptici, hoc est, Epilepticos facilè tentari delirio melancholico, & delirio melancholico tentati fieri Epilepticos, Hipp. *lib. 6. de morb. Popul. sect. 8. vers. 72.* Galen. *lib. 3. de loc. aff. cap. 7.* Auic. *p. 3. tract. 5. cap. 18.* prout enim melancholia, hoc est humor melancholicus, aut corpus, aut ventriculos Cerebri occupat, sic aut Melancholici si corpus, aut Epileptici si ventriculos occupauerit, vicissitudine quadam fiunt Ægrotantes; Auctoritate denique probatur, Epilepticos etiam antè accessionem per aliquod temporis spatium mente non constare per ea, quæ jam adduximus.

Itaque ex his concludentissimè deducitur, quod cùm Abbas Gattus laboret Epilepsia graui, ac magna, non potuerit per aliquod rationabile tempus antè, aut post accessionem actus quosdam ciuiles celebrare, cùm non fuerit sui iuris; vnde si obligatio per ipsum facta probetur eo tempore, certè inualida, & nullius roboris esse debet.

CONSILIVM XVIII.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

Condiderat illustrissima Mulier suum testamentum, in quo propinquos quosdam suos hæredes instituerat, & elapso biennio & annullato, aliud testamentum confecerat, in quo nonnullos alios, prioribus exhæredatis, etiam propinquos suos hæredes esse voluerat, & cum hoc decesserat. Prætendebant primò instituti se esse veros hæredes, ex eo, quòd vltimum testamentum esset nullum, stante quòd Testatrix non haberet in ejus confectione integrum rationis vsum, quod maximè hinc probant, quia nullam, aut valdè modicam habebat rerum memoriam, quod neque ab Aduersatiis controuertebatur. Quæsitum igitur est, vtrum amissa memoria de necessitate simul amitteretur rationis vsus.

SVMMARIVM.

1 *Læsa Memoria, læditur etiam Ratio. distingue vt ibi.*
2 *Memoria quotmodis lædatur.*
3 *Ex particulari non potest formari vniuersalis.*
4 *Memoria lædi potest, non læsa ratione.*
5 *Imaginatio læditur illæsa permanente Ratione.*
6 *Memoria, & ratio habent distinctas sedes.*
7 *Ratio, & memoria requirunt instrumenta diuersimodè temperata.*

8 Ra-

8 *Ratio de necessitate non laditur, etiam si memoria in totum sit deperdita.*

9 *Recordari, & Reminisci non est simpliciter idem.*

10 *Reminisci, & Recordari quid sint.*

11 *Absque memoria pessimus intelligere.*

12 *Definire est proprium opus intellectus.*

13 *Si frigida intemperies in amissa memoria intendatur, simul cum memoria ratio amittitur.*

14 *Actius absurdi ab iis facti, qui Memoriam amiserunt, non fiunt ex Rationis læsione.*

NItebatur pars aduersa eam conclusionem tanquam veram etiam simpliciter prolatam probare, nempe quod læsa memoria lædatur, & amit-
1 tatur Ratio; cum tamen dubia admodum sit, & máxima ex parte falsa, nisi recte accipiatur, & distinctione vtamur; varius enim omnino est læsionis modus, quo lædi potest Memoria Medicis com-
2 pertissimus: læditur enim quando solum imminuitur; & hæc quoque læsio habet plures gradus pro majori, aut minori imminutione, quam patitur: læditur etiam Memoria quando deprauatur, ac denique læditur cum deperditur, vel in parte, quando nonnullarum tantum rerum memoria perit, vel in totum, vt quando omnium, & singularum. Itaque quemadmodum proposita conclusio potest habere aliquando locum in hoc vltimo læsionis genere, sic in alijs tam falsa est, quam quod falsissimum. Vnde si ex hoc quod in hoc vltimo læsionis genere simul cum Memoria lædatur Ratio velimus deducere, in omni læsione simul cum Memoria lædi Rationem, turpiter in Logica errabimus, quia ex particulari
3 firmabimus propositionem vniuersalem, ac tantundem erit ex hoc, quod aliquis febriens deliret, omnem febrientem delirare, quod est falsissimum, Probatur autem facillime id, quod assumpsimus. nempe non in omni Memoriæ læsione lædi simul Rationem, sed posse Memoriam lædi, absque eo
4 quod lædatur Ratio, quia Memoria, & Ratio sunt facultates inter se realiter distinctæ, non aliter, quàm Imaginatio, & Ratio, habentes etiam sedes distinctas; quemadmodum ergo contingit interdum lædi Imaginationem non læsa Ratione, & vice versa,
5 vel ipso Galeno asserente *lib. 4. de Loc. aff. cap. 2.* ita etiam de Memoria, & Ratione interdum euenire non dubitandum; quod confirmatur deducto exemplo ab aliis facultatibus in aliis partibus residentibus; læditur enim quandoque vnius, ejusdemque partis facultas, illæsa manente alia ejusdem partis facultate, vt in ventriculo, in quo læditur interdum Coctio; Expultrix vero, & Retentrix saltæ remanent, & sic de cæteris, vt ad rem nostram exemplificat Massaria *lib. 1. suæ pract. cap. 21.*

Hoc autem in tantum veritatem habet, vt non modo procedat, si ponamus has facultates, hoc est Memoriam, & Rationem habere distinctas sedes, sed etiam si non distinctas habere contendamus: si enim velimus, eas non habere distinctas sedes, jam pater eodem modo, quo Imaginatio, & Ratio sejunctim læduntur, etiamsi vnam eandemque sedem sortiantur, Memoriam & Rationem etiam non habendo distinctas sedes sejunctim lædi posse. sin au-
6 tem velimus eas habere sedes distinctas, vt voluerunt plures Medicorum. Actius *lib. 6. Tetrabibl. cap. 2.* Anicen. *p. 1. doctr. 1. cap. 5. & p. 4. tract. 1. cap. 2.* Auerr. *lib. 4. Colliq. cap. 40.* & omnis Arabum schola. Alex. Bened. *lib. 4. de Part. hum. corp. cap. 11.* Marcell. Donat. *de Med. hist. mirab. lib. 2. cap. 2.* ex mente Gal. *Tiraquell. de cur. hum. corp. aff. lib. 2. cap. 4.* Matinell. *de morb. nobil. part. Anim.* etiam ex mente Gal. *lib. 1. cap. 4.* & alij. tunc tanto magis consentaneum vero erit, quod vna lædi possit, illæsa manente alia, cum indies videamus vnam cerebri partem lædi absque eo quod læsio vllo modo alteri parti communicetur, quod Medicis est acceptissimum.

Addendum his, quod cum hæ facultates requi-7 rant non solum diuersa instrumenta, sed etiam diuersimode temperata, quia Memoria requirit instrumentum moderate siccum, Ratio autem moderate calidum, vt Plato in Theæteto, & Arist. *in lib. de Mem. & Remin.* & cum eo Auerr. *ibi cap. vlt.* & omnes alij Philosophi sentiunt, facile inde deduceur, lædi posse vnam, non solum illæsa manente altera, sed potius majorem vigorem adepta, quia intemperies, quæ vni nocebit, alteri potius adjumento erit; atque hinc hi, vt idem Plato, & Arist. alitque statuunt; quod non idem valent memoria, & ingenio. cum hæc ergo ita se habeant, cui dubium esse debet, quod vna facultas lædi possit absque alterius læsione?

Sed hæc, vt objicere quisquis sit, posset, habent forte locum in Memoria imminuta, aut ad summum ex parte ablata; pro qua etiam opinione faceret, quod si diceremus, semper lædi Rationem, vbi læsa sit Memoria, non erit possibile euitare maximum absurdum; cum enim pateat, primum, in 8 quod Ætas irruit in homine, esse Memoriam. Arist. *loco cit. cap. 2.* Plinius *lib. 7. hist. nat. cap. 24.* & Seneca *in præfat. Declam.* Consequens erit, omnes homines in primo primi senij principio pati etiam diminutionem Rationis, quia tunc temporis incipit diminui Memoria, ac hoc nullus homo, qui integram Rationem habeat, affirmare audebit, cum contra, vt experientia docet, tunc maxime homines Ratione, & Prudentia vigeant, quemadmodum non apud Philosophos solum, sed apud omnes homines in confesso est.

Sed difficultas major est, An in Memoria omnino deperdita, semper de necessitate deperdatur Ratio, aut saltem insigniter lædatur; ita enim voluisse Galenum, Actium, Gentilem, Fernelium, & alios dicunt Auctores: alij distinguentes, quod cum præcitati Doctores voluerunt Rationem lædi, læsa Memoria, intelligendi sint de Memoria omnino deperdita, non vero de imminuta. Sed neque in deperdita prorsus memoria semper, ac de necessitate lædi Rationem & Auctoritatibus & Rationibus, firmissimis quidem & exemplis ab experientia petitis firmandum est. ita apertissime sentiunt ex Recentioribus, Capuacc. *lib. 1. Pract. cap. 14.* Massaria ex mente Galeni *lib. 1. Pract. cap. 21.* Rudius *de med. hum. corp. aff. lib. 1. cap. 6.* & præ cæteris Marcell. Donat. *lib. 2. de Med. hist. mirab. cap. 2.* qui Rationibus, & Auctoritatibus in contrarium adductis optime satisfacit.

Probatur autem primò, quia si semper læsa Memoria, vel melius, si semper deperdita Memoria, de necessitate deperderetur Ratio, sequeretur non posse nos sine ope Memoriæ intelligere, vnde memorari, & intelligere erunt vnum quid; aut saltem non dabitur Intellectio absque Memoria, quod est falsum; licet enim in actu memorandi concurrat aliquando Intellectio, vnde consurgit memoria Intellectiua sic dicta ad differentiam sensitiuæ, tamen re-9 cordari, seu etiam reminisci non est simpliciter in-

telligere, sed est quoddam intelligere, nempe hoc cognoscere præterita, vt præterita aliis conditionibus aliquando adjuncta per aliqua media, illud vero cognoscere præterita, vt præterita absque vllo medio, vt post Aristotelem, aliosque Philosophos optime explicat Hieronym. Fracast. *lib. 1. de Intellectione.*

Probatur secundò, quia si Homo non potest absque Memoria intelligere, sequitur, quod prius esse debeat memorari, quam intelligere, hoc autem est falsum, quia in facultatibus datur in agendo aliquis ordo, vt omnes Philosophi sentiunt Auerr. *in lib. de Mem. & Remin. Et primum, vt ille inquit, sentiens facultas sentit, deinde Imaginatio recipit Phantasmata, post distinguit distinguens, postremo recipit conservans.* Ergo si prius tempore est intelligere, quam memorari, sequitur inde, nos absque memoria intelligere. quantumcumque igitur amittatur Memoria, Intellectus tamen bene ratiocinari potest.

Probatur tertiò, quia definire est proprium opus Intellectus, sed nos definimus etiam ea, quorum nominum non recordamur, vt si expetam à Famulo calamum scriptorium, & ejus nominis nullam memoriam habeam, definiam calamum sciptorium per instrumentum, quo litteras exaramus, vnde manifestum est, me absque ope memoriæ definite, nempe sola Intellectus opera ratiocinari. & sic in cæteris.

Sed expetientia quoque confirmatur, homines absque Memoria ratiocinari posse, constat enim per nonnullas historias relatas à Plinio, à Valerio Maximo, ab ipso Galeno, à Cælio Aureliano, & ab aliis, quas recollectas habes per Io. Schench. *lib. 1. Observat. tit. de Memoria*, nonnullos memoriam penitus amisisse, ita vt etiam sui ipsorum obliti sint, qui tamen vel temporis beneficio, vel medicamentis adjuti omnium cognitionem recuperarunt; quod non nisi mediante Imaginatione, & discursu fieri potuit; quomodo enim ope Memoriæ id succedere potuisset, si nulla in illis rerum memoria exstabat? concludendum ergo ex his, non solum non esse necessarium lædi Rationem, vbi imminuta, aut partim deperdita sit memoria, sed neque vbi in totum fuerit obliterata.

Et licet negari non possit, quod in plerisque euenerit, vt amissa Memoria amissus etiam fuerit omnis Rationis vsus, ita vt omnino stolidi euaserint, id tamen non eo factum esse dicendum, quia necessario ad Memoriæ amissionem secuta fuerit Rationis amissio, sed quia frigiditas illa intensa, ex qua Memoria abolita est, communicata fuerit Cerebro quoque vniuerso, & potuerit etiam spiritus illos extinguere, quibus ad ratiocinandum egebat Intellectus, quod manifestissime apparet ex Galeni verbis *lib. 3. de loc. aff. cap. 5. ibi. si frigida intemperies intendatur, simul cum Memoria Ratio amittitur.*

Quod si quis objiciat, experientia constare eos, in quibus Memoria periit, actus aliquos absurdos, & homine sanæ mentis non dignos sæpe sæpius facere, ex quo manifestum sit; Rationem in illis semper esse læsam, respondendum, quod considerata actuum hujusmodi qualitate palam fit, eorum absurditatem ex ipsa Memoriæ deperditione tantum dependere, nullo vero modo à læsione Rationis; quia in illis ipsis actibus peragendis ostendunt se Mente, & Ratione constare, quod mille exemplis patefieri potest, sed vnum, aut alterum pro nunc sufficiat. Socrati, exempli gratia, jam à multis annis periit Callias sui amantissimus; non recordatur autem ob memoriæ deperditionem Socratès, Calliam periisse, & alteri amico obuiam factus illum interrogat de salute Calliæ, certe hic actus absurdus, ac stolidus est, hominis non sanæ mentis, si recordaretur Calliam periisse, nunc de ejus salute interrogare, sed cum Socrates non recordetur omnino, Calliam periisse: prudenter, & humaniter facit, & sanam se habere mentem ostendit, cum interrogat de salute amici sibi deuinctissimi. Eodem quoque pacto Socrati cum hoc mane pransus fuerit, excidit omnino è memoria se pransum fuisse, itaque secundò, ac tertiò prandere instabit; Insanit quidem Socrates in hoc ob amissam memoriam, sana tamen Ratione vtitur, cum prandere experit posito, quod non pransus fuerit, quia bene Ratione assequitur, prandendum esse homini, qui sanus viuere velit, & sic in reliquis.

Cum ergo pareat ex his, Memoriam & imminui & in parte, ac in totum quoque deperdi integra manente Ratione, facile inde deduci potest, quod etiam si gratis condonemus Aduersariis, Dominam Testatricem tempore, quo secundum condidit testamentum habuisse memoriam læsam, aut diminutam, aut etiam omnino deperditam, & etiamsi aliquando ob ejusdem memoriæ læsionem aliquos actus absurdos, & homini sanæ mentis non conuenientes fecisse dicamus, non potuerit tamen inde desumi argumentum ita læsam habuisse Rationem, vt testari legitime non potuerit. Quare &c.

CONSILIVM XIX.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

In terra Monticelli in Sabina repertum est cadauer cujusdam Antonij Statij à duobus Barbi-tonsuribus recognitum, qui deposuerunt, illud esse cadauer hominis pervim vel manibus, vel laqueo, vel simili quapiam re strangulati; & quia præcesserant inimicitiæ quædam causæ inter prædictum Antonium, & nonnullos homines Palumbariæ, Fiscus prætendebat, Antonium ab iis hominibus fuisse strangulatum, fundans se præter alia indicia super Barbi-tonsorum relatione; circa quam ptæcipue dubitatum est, an rejicienda essee, nec ne ob signa, de quibus in ea prædicti Barbi-tonsores deponebant, & visum est ex sequentibus, prædictas Barbi-tonsorum depositiones nihil afficere, neque esse recipiendas.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Suffocatio non fit solùm à causſa extrinſeca, ſed etiam ab intrinſeca.*
2 *Mors vndè in ſuffocatione.*
3 *In ſuffocatione tam ab extrinſeca, quàm ab intrinſecâ cauſsa eadem penè ſigna apparent.*
4 *Qui ab intrinſeca cauſsa ſuffocantur non aliter pereunt, quàm ſi funè ſtrangularentur.*
5 *Signa quædam in ſuffocatis adnotata, etiam in his qui peſte, vel maligno morbo pereunt aliquandò adnotantur.*
6 *In pronunciatione de genere mortis in ſuffocatis non eſt ſignis communibus facilè credendum.*
7 *Tria ſigna magis certa mortis ex ſuffocatione per vim externam procurata.*

1 NOtiſſimum enim eſt, & nulla controuerſione apud Medicos ambiguum, quòd mors per ſuffocationem non modò à cauſsa extrinſeca, & violenta aliquandò procedit, vt quandò laqueo, funè, aut alia quapiam ſimili re collum conſtringitur, & reſpirationis via occluditur, aut eum ſimpliciter reſpiratio aboletur, vt ab aqua, Fumo carbonum, venenatis exhalationibus, & id genus aliis, ſed etiam à cauſsa aliqua intrinſeca, & naturali; idque tam in vno, quàm in alio caſu breui quodam temporis lapſu contingit, vt quotidiè in Apoplecticis, Epilepticis, ſquinanticis, hiſtericis, & hujuſmodi licet animadvertere, quos momento, ac ex improuiſo mortem obire cernimus, & ſi in re tam clara auctoritates quærimus præter Auctores omnes in practicis cùm de his morbis agunt, videnda allatà à Marcell. Donat. *lib.* 11. *hiſtor. Med. mirabil. cap.* 6. & alibi à Ranchin. *in lib. de morb. ſubit. cap.* 8. *& ſeqq.* & recollecta per Io Schench. *lib.* 1. *Obſer. Tit. de Apoplexia, & lib.* 2. *Tit de ſuffocatione.*

Cùm ergò tam ab intrinſeca, quàm ab extrinſeca cauſsa idem mortis ſuffocantis genus contingere ſoleat, certum quoque eſt, ac Medicis acceptiſſimum, 2 in vtroque caſu mortem non aliunde euenire, niſi ex reſpirationis prohibitione, ſpirituumque interceptione; atque in omnibus his, in quibus aut per vim externam, aut internam ſpiritus intercluditur, mortem idcircò ſuccedere (vt præcipuè obſeruare licet in Apoplexia, quæ inter omnes ſimiles morbos ſuffocantes, eſt frequentiſſima) quia jugulares venæ inflatæ, ac repletæ, reſpirationem prohibeant, vt probat ex Raſis auctoritate *ſuprà cit.* Marcell. Donat. *loco cod.* & conſtat etiam ex aliorum Medicorum conſenſu. Cùm ergò in vtroque caſu eodem modo via ſpiritibus, & reſpi- 3 rationi intercludatur, conſequens eſt in vtroque caſu eadem omninò ſequi ſigna, ac ſymptomata, nempè liuores, & nigredines in facie, in collo, in pectore, & in vniuerſo etiam quandoquè corpore, ſanguinis ex naribus effuſiones, linguæ craſſitiem, ac nigredinem, & prominentiam extrà oris ſepta; immò verò non hæc tantùm in vtroque caſu ſuccedunt, ſed his multò magis conſpicua, & conſimilia ſigna, vt ſpuma in ore, quæ vt ex Hipp. colligitur *lib.* 3. *Aphor.* 43. commune ſignum eſt omnibus, qui ſuffocantur, maximè cùm perituri ſunt. Præter ſpumam autem in ore, pulmones etiam ſpumoſo ſanguine oppleti conſpiciuntur, oculorum etiam expreſſio, & prominentia contingit, capitis tumefactio, & nigrities, ſanguinis non per nares ſolùm, ſed per os, & per aures aliquandò, ac per alias etiam partes profuſio, & alia permulta; quæ omnia tam in ſuffocatione data opera per vim procurata manibus, laqueo, funè, & ſimilibus, quàm ex cauſsa intrinſeca procedente apparent, non aliundè, niſi ex eo, quòd ſpiritus, & reſpirationis via intercepta, ſanguis ad ſuperiora recurrat, & venas capitis, & vicinarum partium, ac circumſtantium opplet, & aliquandò etiam violenter aperit, ac diſrumpit, vndè nigrities, & liuor, & tumefactio, & ſanguinis eruptiones, & cætera in vtroque caſu eodem modo procedunt, vt DD. teſtantur, & videndi præ cæteris Paræus *in lib. de Renunciat.* Fortun. Fidel. *lib.* 1. *Relat. Medic. cap.* 3. *in fin. & lib.* 4. *cap.* 5. & notaui etiam alias nonnulla *lib.* 5. *Queſtion. Medico-leg. quæſt.* 10. *num.* 9. *& ſeqq.* vndè eſt, quòd Medici in enarratione hujuſmodi hiſtoriarum, eorum nempè, qui ex aliqua intrinſeca cauſsa ſuffocantur, id imprimis atteſtantur, tales non aliter perire, quàm ſi la- 4 queo, aut funè ſtrangularentur. Marcell. Donat. *lib.* 3. *tit. cap.* 7.

Quibus ſic ſe habentibus contrà veritatem omni ex parte eſt, quod ſigna à Fiſco adnotata in cadauere Antonij Statij recognito per duos Barbitonſores quicquam non certi dicam, ſed neque probabilis præferant quòd dictus Antonius potiùs violenta morte, manibus, vel laqueo procurata ſuffocatus interierit, quàm interno aliquo, & repentino morbo, vt Apoplexia, Epilepſia, Squinantia, & hujuſmodi. Primò, quia ſigna ab ignaris illis Barbitonſoribus adnotata ſunt æquiuoca, & communia pluribus mortis generibus ab interna cauſsa euenientibus. Immò quæ adnotata ſunt in Antonij prædicti cadauere, non ſolùm non ſunt propria ſigna mortis ab externa vi per ſuffocationem procuratæ, ſed neque propria ſigna ſunt mortis euenientis per ſuffocationem ab intrinſeca cauſsa.

Nam quoad primam partem patet, quòd ea ſi- 5 gna ſunt vtique caſui communia per ea, quæ jam deducta ſunt, ergò non ſunt propria. Quoad ſecundam autem clariſſimum eſt, quòd tam liuores, & nigredines in corpore, & linguæ craſſities, & nigrities, & ſanguinis ex naribus, aliiſque partibus effuſio, quotidiè apparent non tam in his, qui ex veneno aliquo ſublati ſunt, quàm in illis, qui quotidie vel peſtilenti, vel aliàs maligna, aut quomodocunque vocemus exitiali febre pereunt, & fauet Hipp. *lib.* 1. *Acut. ſex.* 38. *& lib.* 4. *Epidem. ſex.* 80. & videnda quæ ex ejuſdem Hippocratis mente affert Valleſ. *in lib.* 5. *Epidem. ſex.* 87. & nobis etiam licet, ſi libet, animaduertere in his, qui ſimili aliquo motbo, vel febre pereunt, oportere plerumque nares bombace, vel alia quapiam re occludere, ex eo quòd per eas cruorem, ac tabidos humores ex naribus, & ore profundunt. Sic & alia prædicta ſigna adnotare, quandocunque libitum fuerit, poſſumus etiam tam in aliis mortis generibus, quàm in iis, quæ per ſuffocationem ſuccedere ſolent.

Secundò, quia cùm prædictis ſignis fidere non 6 liceat in pronunciando de genere mortis, quo hujuſmodi perſonæ perierunt, ex eo, quòd communia ſint, recurrendum omninò eſt ad ſigna magis ſpecialia, ex quibus magis tutò pronunciare poſſimus de veritate, vt inculcant eſſe faciendum Paræus *prad. libro de Renunciat.* & Fortun. Fidel. *ubi ſuprà*, quibus ſignis in hoc cadauere deficientibus, audacis omninò, ignariſſimi, ac omni pietate carentis hominis eſt ex communioribus tantùm judicium fa-

cere violentæ mortis; quod multò magis in casu nostro procedit, quia signa, quæ certiùs violentam mortem manibus, vel laqueo procuratam attestantur 7 sensui ipsi conspicua esse possunt, & tria potissimum à Patæo, & Fortunato locis citatis adducuntur, nempè rugositas cutis ipsius colli, Capitis Asperæ Arteriæ dilaceratio, vel spondilium colli dislocatio, & spumosi sanguinis in Thorace collectio, hæc enim maximè distinguunt mortem per strangulationem ex vi externa, laqueo, vel alia re procuratam à morte facta ex suffocatione à caussa intrinseca, vt iidem DD. prosequuntur, quamquam, vt veritatem fateamur, vltimum illud signum collectionis sanguinis spumosi in Thorace, & pulmonibus crediderim magis ex communibus esse, quàm ex partialioribus, sed quomodocunque sese res habeat, cùm nulla eorum signorum, quæ magis propria sunt ne personarum quidem in casu nostro adnotatum sit, dicendum est, prædictum Antonium Statium omninò ex naturali morte, & per suffocationem ab intrinseca caussa excitatam, & non aliàs periisse; Barbitonsores autem illos falsò exæquinoctis, fallacissimis, & communissimis signis contrarium pronuntiasse. Ad quod magis adminiculandum non minimum momenti habet, quòd alij etiam similes casus eodem tempore, & in eodem loco, vbi Antonius prædictus mortuus est, euenerint; immò cum iidem casus extrà prædictum locum Monticelli, vt hic in Vrbe non solùm hoc præsenti anno, sed etiam præteritis conspecti sint ejusdem generis mortis, facilè hinc inferri potest, caussam aliquam naturalem communem ab Aëre extrinseco irrepsisse, ex qua non solùm prædictus Antonius, & alij quidam juuenes eodem tempore, & eodem loco, & alij alibi similiter ex eodem morbi, & mortis genere, & cum iisdem prorsus symptomatibus occubuerint.

CONSILIVM XX.

Eidem D. Petro Castello.

ARGVMENTVM.

Construxerant Reuerendi Monaci Cistercienses Mediolani propè Ecclesiam S. Ambrosij murum quemdam, veteri, qui minùs ad rem faciebat, demolito. Contendebant autem ejusdem Ecclesiæ Canonici, nouum murum esse demoliendum, & apud Iudices, vt demoliretur, instabant, ac inter ea, quæ opponebant illud præcipuum erat, nouum hunc murum solis illustrationem, & ventorum perflatum Ecclesiæ impedire, vndè Ejusdem Ecclesiæ Aër multò minùs quàm antè muri constructionem esset, salubris redderetur; quæ licet minùs afficerent, tamen non reliquerunt Monaci Canonicorum objectionibus respondere, vt in sequentibus habetur.

SVMMARIVM.

1 *Aeris bonitas ob Orientis Solis illustratione maximè dependet.*
2 *Aer cum in quiete est non minùs quàm aqua, quæ motu privatur, putrescit.*
3 *Morbi ex Aeris vitio excitati sunt omnium perniciosissimi.*
4 *Venti Orientales cæteris minùs salubres, Austrinis exceptis.*
5 *Quanto minor est distantia inter vnum Ædificium, & aliud, tanto major incommodum ab vno in aliud emanat, tum quoad Solis illustrationem, quam quoad ventorum perflatum.*
6 *Aer ecclesiæ, quis dicatur.*

DVo sunt, ex quibus maximè DD. Canonici S. Ambrosij Majoris Mediolanensis propriæ Ecclesiæ salubritatem per nouum parietem à Reuerendis Monacis Cistercienssibus ejusdem Ecclesiæ constructum deteriorari, ac cum effectu diminui contendunt. Primum est impedimentum ab hoc nouo pariete prouenions, nè Ecclesia ex Orientis Solis radijs illustretur, vndè Aërem inibi offusceatum, crassum, atque impurum relinqui necesse sit, neque absque multa ratione videntur Canonici de ea re timere, cùm omnis ipsius Aëris bonitas ab ipsius Solis illustratione in ipso ortu dependeat; oriens enim Sol non modò ipsum aërem magis purum, ac magis tenuem reddit, sed ipsas etiam aquas Aëre multò impuriores, & crassiores. Hippocr. *in lib. de Aer. aq. & loc partic.* 8. Consequens ergò est, quòd si nouus paries hanc Solis illustrationem impediat, omnis ipsius Aëris bonitas euanescat. Alterum, de quo timent Canonici, est, quòd idem murus eandem Ecclesiam à ventis minùs perflabilem reddat, vndè consequenter eundem Aërem quasi emortuum in continua quiete permanete contingat, ex quo dubium esse non potest, quin minùs in Ecclesia commorantes minori Aeris salubritate in posterum fint gauisuri, quia Aër cum in quiete est non minùs putrescit, quàm Aqua, quæ omni motu careat. Galen. apud Oribas. *lib.* 9. *Collect.* & ad ipsum Aërem a putredine 2 conseruandum nihil magis conducit, quàm ventorum perflatio. Auic. 2. *p. doctr.* 2. *cap.* 8. Itaque si Aër præfatæ Ecclesiæ ex noui muri constructione ea perflatione priuetur, certè facillimè putescet, putrescens autem promptissimè iis, qui in eo commorabuntur, noxam suam communicabit, morbique non minimè considerationis, sed graues & pernicioſos excitabit, cum morbi ex Aëris vitio 3 progeniti sint omnium perniciosissimi, vt quotidie experientia docet, & ipsa Pestis præ omnibus commonstrat, & facit Hippocr. *in lib. de Humorib. partic.* 7. & alibi. quamobrem videntur maxima cum ratione Canonici de Aëris insalubritate & sibi, & aliis in Ecclesia commorantibus timere, cùm duplex adsit timoris caussa, magni quidem, & non temerè aspernandi momenti.

Verumenimverò licet superfluum sit tam exquisitam

ctam Aeris salubritatem in Ecclesia affectare, cum Ecclesia pro domicilio esse non debeat, neque in ea diuturna mora fieri soleat, & alia ex parte prædicta S. Ambrosij Majoris Ecclesia tam ampla sit, vt nulla necessitas cogat in eam intrantes potius in parte magis suspecta, quam in alia quauis moram trahere, tamen, vt inanis hic Canonicorum timor insalubritatis, prouenientis ex noui parietis constructione, omnino diluatur, demonstrandum concludenter est, neque ex vno, neque ex alio capite Aerem prædictæ Ecclesiæ reddi vlla ratione ex ea parietis noui constructione insalubriorem.

Nam quoad primum caput, paret nouum murum, de quo lis est, non posse vllo modo impedire Ecclesiæ illustrationem ab oriente sole, quia si totum cæli tractum in quatuor partes per puncta cardinalia diuidamus, apparebit per totum orientem ab Æquinoctio verno ad Solstitium hyemale, Solem apertum habere aditum ad Ecclesiam illustrandam; nouus enim murus protenditur ab vltima Orientis parte, nempe ab ea, in qua Sol oritur in solstitio hyemali ad Meridiem, & tamen etiam si ad totum orientalem tractum coextenderetur, neque sic impedire posset, quin Ecclesia ab Orientis Solis radiis vel illico ab ortu, vel dimidia, aut ad summum integra hora transacta illustraretur, quia & multum ab Ecclesia distat, & humilior multo est muro Ecclesiæ, in quo etiam plures fenestræ sunt, per quas Oriens Sol illico, & nulla interposita mora eam illustrat.

Quoad secundum, paret etiam, nouum murum non posse impedire vllius venti accessum, neque reddere aërem Ecclesiæ minus perflabilem, quia cum in quarta Orientali salubriores venti sint spirantes ab ea parte, vbi Sol in Æquinoctio Verno, & solstitio Æstiuo vagatur, certe hi minime omnium à noui parietis constructione impediuntur, cum ab ea parte maxime post demolitionem muri vetustioris ob constructionem muri, de quo lis est, nullum adsit impedimentum, & nouum murum ad eam partem se non coëxtendere pateat, vt supra dixi; dato autem, non concesso tamen, quod nouus murus aliquo modo ventorum accessum impediret, maxime impediret Eurum; qui cum à parte Orientali versus Meridiem contra Corum Zephiri collateralem moueatur, cæteris insalubrior est, immo in vniuersum venti Orientales minus salubres cæteris existimantur, Austrinis exceptis, seu Meridionalibus. Et de Septentrionalibus quidem non est dubium, quod sint orientalibus salubriores, vt ex Hippocr. *in lib. de Aer. Aq. & Loc.* & cæteri omnes Medici, ac Philosophi fatentur. De Occidentalibus autem inter quamplures Medicos testis est Aetius *lib. 3. cap. 163.* qui Orientales facile morbos parere dixit, cum vehementissimi sint. contra autem Occidentales salubriores, vnde Zephirus, qui est Occidentalium omnium Coriphæus, dicitur à Plinio *lib. 16. cap. 25.* genitalis mundi spiritus; itaque recte à Lucretio *lib. 1. de rer. nat.* dictum est.

Et reserata viget genitalibus aura Fauoni.

Ergo nouus murus aut nullum obstaculum affert ventorum perflatui, quin minus aërem Ecclesiæ perflare possint, aut si aliquo modo impedit, quod non concedimus, potius majori salubritati confert, quam secus, impediendo ventorum insalubrium accessum, ex quo Aër maxime inficitur. Cum his autem omnibus consideranda sese offert distantia intercedens inter nouum parietem, & parietem Ecclesiæ; quæ cum sit palmorum sexaginta, non videtur posse desiderari major inter duo ædificia publica; quod si tantæ distantia quicquam impedimenti præbere potest aut solis illustrationi, aut ventorum perflatibus, aut vtrisque simul, ita vt Ecclesiæ nocumento sit, multo magis me hercle obesse poterit minor inter ædificia quæcunque quarumcunque ciuitatum; nam hic Romæ cum tam multa ædificia, & illa quidem amplissima videamus, vix dimidium tantæ distantiæ illa inter se habere conspicimus, & tamen vnum alteri impedimento neque est, neque esse potest, nec lis vnquam vlla ob id orta videtur, nisi major angustia, & quasi imminentia vnius ædificij alteri, aut aliud quid fuerit in causa, tunc enim, nimirum quando distantia inter vnum, & aliud est modica, jure timeri potest de aliquo incommodo, quod tanto majus esse solet, tam circa solis illustrationem, quam circa ventorum perflatum, quanto minor inter ipsa distantia est, vt latius probaui alias *lib. 5. Quæst. Medico-Leg. quæst. 6. num. 7.* 5

Ex quibus clarissime patet ambientem Aerem inter dictam Ecclesiam, & nouum murum, non posse dici, vt aduersarij volunt, colatum, quemadmodum vulgo loquuntur; quia Aer Colatus tunc vere dicitur, cum veluti in puteo quodam inter magnorum ædificiorum angustias, aut sublimiorum murorum vndique includitur, ita vt neque à sole illustretur, neque à ventis perfletur, vnde & crassus, & obscurus remanet, in perpetuaque quiete, atque inde grauis euadit, & insalubertimus, adeo vt etiamsi non longa mora in ipso trahatur, & per modicum tempus respiretur, illico suam malitiam prodat, vt percurrit Galen. apud Oribas. *lib. 9. Collect. cap. 1.* Habemus præterea ex supradictis, Aerem intercedentem inter nouum parietem, & Ecclesiam, à ventis salubribus perflari, & à sole illustrari, ergo colatus dici non potest; præterquam quod nouus murus recte ad murum Ecclesiæ coëxtenditur, neque sua flexibilitate, aut tortuositate in causa esse potest, vt hoc spatium, quod est inter ipsum, & Ecclesiam, male à sole Oriente illustretur, qui quasi oblique incidens, minus possit exhalationes prauas depurare, vnde Aer ex hoc magis crassus, & perspiratu difficilior reddatur, neque alia incommoda affert, quæ flexuosas vias, ac distortas afferre commemorat Oribas. *lib. 9. cit. cap. 2.* 6

Addo his, quod cum Reuerendi Monaci veterem murum demoliti sint, qui nouo erat multo clatior, certe hic nouus non solum Ecclesiæ magis quam vetus non nocet, sed immo multo minus, si quid noceret alteruter, nocet: nam etiamsi vetustior per decem, & octo palmas magis ab Ecclesia differ, quam nouus, tamen propter majorem, quam habet altitudinem magis obesse potest Ecclesiæ, quam nouus; itaque non modo D D. Canonici ægre ferre non debent noui muri constructionem, si vetustior sit demolitus, sed potius libenter admittere tanquam Ecclesiæ magis profuturam; nam vltra hæc vetus murus habebat positum ex Orientali parte, & sic poterat magis Orientis Solis illustrationem impedire. 4

CONSILIVM XXI.

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGVMENTVM.

Theſaurarius Eccleſiæ Giennenſis expoſuerat Sanctiſſimo in quadam ſupplicatione ei porrecta, ſe nonnullos graues morbos pati, ac ſignanter capitis dolorem quendam acerbiſſimum, ac talem, vt eum impediret à quouis officio exercendo ſuæ dignitati conueniente; vt cogi ſe dicebat ad expoſtulandum Coadjutorem, cum nulla illi ſpes remaneret ſanitatis recuperandæ. Hanc Theſaurarij petitionem impugnauit Promotor Fiſcalis, & gratiam obtentam, eo quod eſſet ſurrepticia, nullam eſſe volebat. Fundabat autem ſe præcipue in hoc, quod Theſaurarius non probauerat per vlla certa ſigna, ſe pati expoſitum dolorem; contra Theſaurario volente, dolorem per hæc ſigna dignoſci non poſſe, & idcirco ſuæ aſſertioni, & Medicorum fidei eſſe ſtandum. Quæritum ergo eſt, an prædictus dolor potuerit ex ſignis externis comprehendi, ita vt Theſaurarius debuerit probare ſe pati hunc dolorem per Teſtes idoneos; An potius ſtandum fuerit ipſius ſoli aſſertioni, vt ipſe prætendebat.

SVMMARIVM.

1 *Non ſufficit leuis morbus ad obtinendum coadjutorem.*
2 *Leuis morbus non eſt dignus nomine morbi.*
3 *Coadjutor quibus perſonis dari debeat.*
4 *Magni capitis dolores magnis, ac grauibus morbis adnumerantur.*
5 *Magnorum morborum maxime conſpicua ſigna apparent.*
6 *Magni morbi ſupponunt magnas cauſſas.*
7 *Magnus morbus magnum receſſum a naturali ſtatu ſignificat.*
8 *Magnæ cauſſæ magnos morbos faciunt.*
9 *Vbi ex nullis ſignis apparet adeſſe cauſſa doloris, dolorem abeſſe cenſendum eſt.*
10 *Ad partes principes affectas plura, & conſpicua ſigna conſequuntur.*
11 *Medica experientia ſufficientiſſima eſt aliquibus conjecturis ad veri doloris cognitionem aſſequendam.*
12 *Simulati doloris optima conjectura.*
13 *Ad obtinendum Coadjutorem non ſufficit vnum impedimentum, ſi plura adeſſe in ſupplicatione ſit expoſitum.*

IN hoc dubio diſcutiendo, primum hoc fundamentum ob oculos habendum cenſeo, ab ipſis Iuriſconſultis deſumptum, quod non ſufficiat leuis morbus ad hoc, vt alicui Coadjutor dari debeat, etiamſi perpetuus eſſet, quia leuis morbus non impedit hominem, quin poſſit actiones ſuas exercere, vt per *l. Quæſitum ff. de re Iud.* & apud Galenum ex noſtris *in lib. de Conſtit. Art. cap. 19. in Iſagog.* immo 1 leuis morbus non eſt dignus nomine morbi. Argumento *l. prim. §. ſed ſcient. ff. de Ædil. Ed.* & in terminis noſtris loquitur ex noſtris Galen. *vbi ſupra*, quo loco paruum capitis dolorem dicebat non eſſe ægritudinem. requiritur ergo in hoc caſu, vt morbus ſit vltra mediocritatem, immo talis, vt corpus aggrauet abſque ſpe futuræ proſperitatis. Ricc. *Col-* 3 *lect. Deciſ. p. 3. Collectan. 484.* nam coadjutor datur his, qui vel ſenectute, vel valetudine corporis perpetua ita grauantur, & impediuntur, vt non poſſint officium tuum exercere. ita ad verbum habetur *in c. vnico de Cler. Ægrot. in 6.* In præſenti igitur caſu ad hoc vt Theſaurarius obtinere poſſet coadjutorem, dolor capitis debuit eſſe magnus, acerbus, intolerabilis, ac denique talis, qui impediret adminiſtrationem officij, ſaltem cum exacerbationes patiebatur, dummodo eſſent frequentes, & tunc poterat cum veritate dicere, ſe pati magnum morbum, quia hujuſmodi capitis dolores grauibus, & magnis morbis adnumerat Galen. *lib. 2. de ſan. tuen. cap. 12.* Stante igitur hoc fundamento, quod hic dolor capitis, quo affligi ſe expoſuit Sanctiſſ. Theſaurarius Giennenſis debuerit eſſe magnus, ego hanc concluſionem firmo, quod potuerit, & debuerit ex quamplurimis ſignis non Medico ſolum, ſed cuicunque innoteſcere, ita vt potuerit, ac debuerit per idoneos Teſtes illum concludenter probare. 4

Primò, quia magnorum morborum magna, & maxime conſpicua ſigna apparent, cum ſymptomata magna ex morbi magnitudine pullulent. Galen. *lib. 2. de ſymptom. cauſ. cap. 2. & alibi*, quod etiam declaratur exemplo acutorum morborum, qui cum, & ipſi magni morbi ſint, magnam etiam notitiam ob multa, & euidentia ſigna quæ ſecum afferunt, de ſe præbent; Vnde eſt, quod etiam in ipſo principio, quando reliquum morbi minus ſunt cognoſcibiles, facile cognoſcuntur non modo à Medicis, ſed ab ipſis quoque idiotis hominibus, vt apertiſſime habemus ex eod. Gal. *lib. 1. de Dieb. Decret. cap. 6.* 5

Secundò, quia magni morbi ſupponunt magnas cauſſas, effectus enim ſuæ cauſæ æquiualens ſit oporteat, quamobrem magnus morbus magnum receſſum à naturali ſtatu demonſtrat Galen. *lib. 1. de ſymptom. cauſ. cap. 2.* At magnæ cauſſæ latere ob earum magnitudinem non poſſunt, hic ergo vel aderat intemperies cauſſans dolorem, quod non credo, & cum eſſet magna, vel ipſi ſentiri tactus poterat eſſe conſpicua, vt quia caput præter modum calidum, aut frigidum perſentiretur, aut aderat multa mater copia, & impoſſibile erat, ne ſimul maximam de ſe ſignificationem præberet per aliquas excretiones, per nares, aut per os, aut per oculos, aut per vrinam factas, aut aliter, & per mille alia ſigna manifeſtiſſima. Cognito ergo in capite eſſe magnam cauſſam, quæ dolorem faceret, concludenter a quouis firmari poterat, Theſaurarium paſſi magnum 6 7

8 gnum capitis dolorem, quia magnæ cauſſæ magnos morbos faciunt. Valleſ. *comm.* 3. *tit.* 3. *Epid. tex.* 2. *& comm.* 1. *in* 6. *ejuſd. tex.* 28. & poſita cauſſa, & diſpoſitionibus requiſitis, tam ex parte agentis, quàm patientis, ponitur effectus, vt notum Philoſophis eſt, & notat ex Iuriſconſultis Tiraq. *in tract.* 9 *ceſſan. cauſ. limit.* 20. *num.* 1. & contrà, vbi ex nullis ſignis apparet adeſſe cauſſam doloris, dolorem abeſſe credendum eſt.

Tertiò, quia pars, quæ morbum patiebatur, erat pars princeps trahens in conſenſum totum corpus, cùm omnes partes corporis cæteræ etiam principes ad capitis vſum referantur, vt demonſtrant Medici 10 Fernel. *lib.* 1. *Phyſiol. cap.* 6. ad partes autem principes malè affectas notiſſimum eſt ſigna plura, & conſpicua, ac multa, & euidentia ſymptomata apparere, quæ ſi non apparent, morbus non debet dici magnus, neque impedit omninò humanas actiones.

Quartò, his non obſtantibus licet concedamus non poſſe haberi vlla ſigna nec euidentia, nec ſcientifica præſentis doloris capitis; tamen quis eſt, qui negare audeat, nos habere poſſe ſigna ſaltem conjecturalia? At ſi hæc ipſa fuerint magna, & multa, & ſimul, eodemque tempore apparcant, procul omni dubio ſignis certis, & euidentibus erunt comparan- 11 da, nam Medica experientia ſufficientiſſima eſt per aliquas conjecturas ad veri cognitionem aſſequendam, præcipuè ſi magnus ſit, ſi fortis (qualis ſupponitur in caſu noſtro) verba ſunt Gal. *in lib. de his ſimul. deprehend.*

Quintò, magni morbi, ac maximè magni dolores requirunt valida, ac generoſiſſima medicamenta, & ſic in hoc dolore capitis, quo Theſaurarius affligebatur, cùm eſſet tam ſæuus, tam pertinax, tam diuturnus, vt expoſuit, deberet conſtare de vſu horum medicamentorum, vt vſtiones ſunt, ſectiones, veſicantia, ſinapiſmi, decocta exiccantia, & ſudorifica, Balnea, ſtillicidia, & mille alia efficaciora præſidia; de quorum tamen vſu nihil conſtat: nam Galenus *in libel. jam cit. De his qui morb. ſimul.* dicebat, Ægros cùm ſimilibus doloribus cum effectu vexantur, & non ſimulant, quoduis perpeti promptos eſſe; quòd ſi renuant, aut auxilia non quærant, neque admittant, ſignum eſt illos vel nullum pati dolorem, vel non magnum.

Dimittam nonnulla alia, quorum conſideratio ad Medicum pertinere non videtur, vt quòd non conſtet de continuatione morbi, quia ex Teſtibus nullus eſt qui deponat illum vidiſſe pluſquam bis, aut ter capitis dolore conflictatum, cùm tamen, vtex fundamento facto apparet, debuerit eſſe vel continuus, vel multùm frequentior: immò Medicus qui illum curauit vix vno anno ejus curam geſſiſſe deponit, cùm tamen jam abhinc octo annis eo morbo laborare ſe dicat. Quòd etiamſi conſtaret de dolore capitis, non conſtat tamen de aliis infirmitatibus, quibus affligi ſe narrauerat Theſaurarius in ſupplicatione Sanctiſſ. porrecta. At verò ad effectum ob- 13 tinendi Coadjutorem non ſufficit probare vnum impedimentum, ſi plura ſint expoſita. Garzias *de Benefic. par. 6. cap.* 2. *num.* 195.

Denique nulla adeſt probatio per Teſtes, quæ quicquam probet circa doloris eſſentiam, & magnitudinem; immò etiamſi adeſſet, nihil probaret; vel ipſo Theſaurario Teſte: nam vel ij Teſtes ſolùm ex auditu, & relatione ipſius deponunt, & ſic nihil probant, vel deponunt ex certa ſcientia habita ex certis ſignis, & conjecturis, & ſic poterat euidenter cognoſci ejus dolor, & per idoneos teſtes probari quod non eſt præſtitum.

CONSILIVM XXI.

Eidem D. Petro Caſtello.

ARGVMENTVM.

Meſſanæ vxor Aurificis cùm anno elapſo Monſtrum Aſininam formam repræſentans eſſet enixa, anno ſequenti aliud canina ſpecie peperit. Dubitari poterat de infami concubitu cum Brutis hujuſmodi, & mulier ob id rea efficiebatur nefandi inceſtus, cùm tamen alia ex parte plures Doctorum potiùs hujuſmodi monſtra ex Imaginationis vi, aut ex mala vteri, vel potiùs ſeminum diſpoſitione nata exiſtimarent. Hiſtoriam hujuſmodi miſit ad me Petrus Caſtellus, cum imagine depicta vltimi fœtus, & cum Epiſtola ſequenti, ex qua habetur luculentior facti enarratio. Vt ergò ad grauiſſimum hoc dubium reſpondeam, antè omnia ejuſdem Viri Clariſſimi litteras ad me apponam, deindè ad dubium dicam quid ſentiam.

SVMMARIVM.

1 *Ex humano ſemine cum Brutino commixto nulla ſuccedere poteſt generatio. Contrarium num. ſeq.*

2 *Nihil impedire poteſt, quominùs ex commixtione humani ſeminis cum Brutino, aliqua ſuccedat generatio, quacunque illa ſit.*

3 *Monſtro naſcente commixta membra humana, ac bellina habente, euidens inditium eſt contrà Reum.*

4 *Facultates omnes, ac ſingula in animali ſunt ad certam operationem, & non ad aliam deſtinata.*

5 *Imaginatio cùm ſit facultas Animalis, non poteſt Formatricis, quæ eſt naturalis, operibus inſiſtere.*

6 *Imaginatio in prægnante dirigit potentiam formatricem ad aliqua ſuo modo efformanda, vt communis fert opinio.*

7 *Cognitio duplex, vna potentiæ cognoſcitiuæ, altera naturalis. Falſum ibi.*

8 *Operantur omnia quæ potentiam cognoſcitiuam non habent, ex mera Naturæ neceſſitate.*

9 *Facultates omnes indigent propriis inſtrumentis.*

10 *Imaginationis effectus circa fœtus formationem videntur potiùs imaginarij quàm reales.*

11 *Formatrix facultas ex quo incipit formare nunquam quiescit.*

12 *Nihil in principio conceptionis formatur, quod ex semine non sit.*

13 *Non videtur ab omni suspiciens libera mulier, quæ fœtus edat Bruti nam formam vel in toto, vel in parte referentes, & idcircò ad vlteriora procedendum, vt veritas habeatur.*

Perillustri, ac Excellentissimo D. D. PAVLO ZACCHIÆ, *Viro Clarissimo, & amico Carissimo.*

Petrus Castellus Romanus, S. D.

QVæ mihi Monstra monstrasti, monstruose Zacchia, te Monstrum demonstras, Monstrotum naturam, differentias, atque causas exactissime monstrasti; Animalia nempè, eo quod præter Naturæ morem formata sint, monstrata digna; sed simul cum his te ejus libri Auctorem inter illustres viros librorum exaratores monstrum parefecisti, ab omnibus noscì, & monstrari ob excellentiam dignum, seu monstrabilem, vt cum Plinio Nepote loquar. Portò quis quæso est inter Medicos, Philosophos, Legumve-peritos in Europa tota, qui Zacchiam non noscat, & noscens non monstret? vtpotè qui præternaturalia monstrando, præter naturam, seu potiùs suprà Naturam scripserit, seque de ipso monstra tractando triumphauerit; Legem cum Medicina, cum Philosophia imperium, breuitatem cum claritate, claritatem cùm grauitate, & cum familiaritate atque jucunditate majestatem conjunxisti, vndè mirabilem Te reddidisti, mi Zacchia, sed quorsùm, dices tantùm monstritas? attendas si me amas, paucis Te volo. Laudes tuæ, honor à Te ob præfatum opus acquisitum, Me quasi Tui inuidum, reddiderunt amantem (alias quanti Te faciam Tumetipse optime nosti; inter cætera enim Roma Messanam versùs discedens in mei loum Te apud Eminentissimum, ac Reuerendissimum D. meum Clementissimum Cardinalem Bilciam conatus substituere, & assequutus intentum fuerim, testatus neminem Te aptiorem inuenturum) quapropter etiam de Monstris agendi non leuis me incessit cupido; ac data facillimè mihi fuit occasio, verùm omnis præterpsa facultas, cùm exactissimè de hac materia scribendo, non Me modo, sed alios quoscunquæ præoccupaueris, Quare aliud mihi restat nihil, nisi vt tuo volumini, quæ de Monstris à Te Romæ visis veluti oculatus testis confirmans, subscribam, omnia enim simul sæpe (quæ nostra erat juncta amicitia) vidimus, & considerauimus, & ne exordium tractationem excedat, proponam nuper à me cujusdam Monstri obseruatam historiam ad tuum augendum volumen.

Anno præterito 1635. in festo S. Stephani 26. Decembris, hic Messanæ nobili in vrbe, Aurificis vxor Monstrum canina specie peperit, quæ superiori anno alterum Asininam repræsentans formam pepererat: immò aliam nobiliorem fœminam tertio ab hinc anno Cyclopem audiui ab ipsis Messanensibus edidisse; quo constat non sine ratione ab Antiquis in Trinacria Cyclopas fuisse positos. Neque hi solum ibi gigni solent, verùm etiam multi fœtus caudati, vt in Britanniæ etiam insulis, sed equidem Ligures etiam vidi cum cauda natos, quam infantibus præciduntad nostrum tamen Monstrum. Ipsius Pater mihi visus est triginta circiter annos, corpore, facieque optimè dispositis: Mater autem erat boni aspectus, & formæ, sed validæ, & intensæ Imaginationis, & maximè cutiosa. Hæc è fenestra Asinum in via coëuntem obseruans, vt ipsa retulit, & intentè intuens Asellisormam posteà peperit. Proximè autem cum venerem cum Marito exerceret, & canis eam obseruaret, respiciens canem veluti mirabundum Marito indicauit, se obseruari à Cane, cui respondit ille, quid ad Te canis est; mox vtero gestans nouem mensibus pluries latrantem in suis visceribus fœtum audiuit, quo se canem vtero gestare viro suo aliquoties indicauit, tandemque monstruosum Canem, vt describam tibi, peperit, nec secundas nisi decem post dies valdè duras, & coriaceas teddidit, ac benè se habuit, & habet. Delatum ad me tertio ab ortu die cadauer occipite abrupto fuit. Dicebat Pater in exitu ab vtero ipsam matrem caput traxisse, & ideò abruptum fuisse. Sed equidem suspicor data opera compressum, eo quòd monstrum. Forma ejus erat canina, & os sacrum valdè latum, & planum apparebat, sed sine cauda. Pellis, seu potiùs cutis, sine pilis omninò, rubicunda, & tenuissima humanam huc solum referens, caput autem, si formam, oculorumque positionem consideremus, potiùs Aui, quàm Cani assimilabitur, licet Aures sint caninæ, & dextra oblongior sinistra, sursum erecta. Pro naribus membrana quædam lata, & pendens apparebat, quæ exiccata elenata remansit; os paruum, & rotundum, denteſque duos inciſorios inferiores habebat; pedes verò anteriores caninos referebant, sed sine vnguibus, posteriores autem mirè monstrosos; quatuor enim fistulis oblongis, æqualibus, & vacuis, sed osseis constabant, quorum aliqua in summo rotundum quoddam obturamentum sortita erant. Abdomen erat inflatum, & liuidum; statim euiscerani, & cùm omnia interanea putrida, fœtidissimaque essent, ea attentè considerare non potui. Renem solummodò sinistrum valdè magnum esse obseruaui, nec dextrum vidi. Haud curiosè ob putredinem, & nauseabundum fœtorem inuestigans; ita pariter neque sexum cognoscere valui, sed fœminini potiùs videbatur. Longitudo Cadaueris à clauicula ad os Coccygis palmaris erat, & à capite ad extremum pedem sesqui palmaris erat mensuræ. Indè adhibita diligentia corpus siccaui, quod in meo Musæo integrum, & monstrabile seruo. Hoc autem esse Monstrum, omninoque præter naturam, nullo enim pacto humanam imitatur formam; ex paterno materneque humano genitum semine, nemo nunquam inficias ibit. At Matris validam imaginationem præstisse constanter ipsa affirmat, nec parùm ad Monstrorum generationem Imaginationem conducere, Iacobi experimentum circá pecudum colorem docet. Vellem aliquid Tecum philosophari, sed vereor, ne sus Mineruam, tacebo potiùs. Pinxi quo melius potui Monstrum ad eam magnitudinem, symmetriam, & formam, quomodò conseruatur in meo Musæo gratum tibi futurum sperans, Vale.

NOn tam admiratione dignam historiam litteris tuis mihi enarrasti, Vir præstantissime, ac mei amantissime, quàm mille dubiorum ambagibus implicitam, inter quæ tamen illud potissimum maximum facessit negotium, verum suspicio aliqua irrepere possit, ne mulier hæc cum Brutis sesc commiscuerit, quod quia ad meatum Quæstionem Medico

dico-legalium complementum multùm facere videtur, discutere non desistam; Antè tamen ad priorem tuæ Epistolæ partem responsum dabo. Scito itaque laudes, quibus tam profusè ex abundanti Animi affectu, & ex tua benigna in me propensione, meipsum dignatus es cumulare, mihi eo quidem nomine fuisse gratissimas, quod à laudatissimo Viro proficiscantur, velim tamen meritis meis magis adæquatas, ac proportionatas esse, quàm sint; quomodocunque tamen sese res habeat, illud non differeor. Me tibi tum hac, tum multò majoribus ex caussis tantùm debere, vt ne in minima quidem parte me soluendo esse non inuitus confitear; at si quæ mihi vnquam sese offeret occasio, vt ejus rei vel publicam, vel priuatam aliquam attestationem præbere possim, libentissimè quidem eam arripiam, interimque Tu mei Te creditorem adscribe, dum ad propositam quæstionem pertractandam me accingo.

Plurimum controuersum est, vt nosti, An ex femine humano cum brutino commixto vlla possit succedere generatio; plures quidem, ne omnes dicam, 1 diffitentur eo maximè nomine, quòd vnum de necessitate ob eorum disconuenientiam alterum corrumpet, cùm humanum semen calorem contineat cœlestem, brutinum verò longè ab ea perfectione diffitum. Adde formarum ipsarum dissidentiam tam quoad pleraque alia, quàm quoad corruptibilitatem, & incorruptibilitatem; cùm humana de foris adueniat, & immortalis sit, & incorruptibilis, Brutina de potentia materiæ educatur, sitque mortalis, & corruptibilis; cùm igitur in semine vtriusque generantis sit virtus formatrix dependens ab anima vtriusque parentis, non potest vna cum alia ita vniri, vt concorditer tanquam vnum agens operentur; dicerentur enim Animæ, & formæ misceri, si virtutes Animæ commiscerentur, sunt enim virtutes Animæ certæ virtutes.

Relinquo quæ à posteriori deducuntur, & quæ prima fronte mirum in modum hujusmodi generationem videntur reddere impossibilem, vt est differentia gestationis vteri, differentia adolescendi extrà vterum, differentia alimentorum, & alia id genus, quæ tamen omnia vnica responsione refelli possunt, dicendo, quòd facerent singula difficultatem, quandocunque id, quod ex parentibus specie diuersis generatur, tetineret de necessitate vtriusque parentis naturam, & non induceret propriam; at omninò euanescunt ex eo, quia natum ex simili conjunctione tertiam quandam naturam, ac sibi propriam, & peculiarem adipiscitur, requirentem tantam moram in vtero, quanta sibi esset necessaria, augescendo ea ratione quæ sibi conueniret; & ea alimenta exposcendo, quæ suæ naturæ essent magis proportionata, absque eo quod à parentibus vllum eorum de necessitate obtineret, vt obseruamus in iis monstris euenire, quæ actu conspicimus ex parentibus non tantùm specie, sed genere differentibus generari; nam quandocunque succedere debeat generatio, necessariò fit perfectissima vtriusque seminis commixtio, vndè licet quod nascitur, habeat ab vtriusque parentis semine dependentiam, non est tamen specie alterum ex parentibus, ac retinens omnino vel alterutrius, vel vtriusque simul naturam, sed est tertium quid habens propriam, & individualem naturam, quoad ea, quæ tam ad corporis formam, & ad propriam constitutionem, & vitam pertinent, quàm ad ipsam intrinsecam formam non magis ab vno semine, quàm ab alio eductam, sed ab vtroque simul commixto.

Sed data impossibilitate nascendi ex semine humano, & brutino simul concurrentibus ob id, quod primò dicebatur de formarum dissidentia, certè & hæc mulier, de qua agimus, & aliæ, si quæ hujusmodi monstra generarunt, videntur tanquam insontes ab omni suspicione liberæ, quæ irrepere potuisset de infami earum cum Brutis concubitu, maximè cùm aliæ afferantur hujusmodi generationis Monstrorum caussæ magis vniuersim acceptæ, vt est seminum vitium, & intemperies, & totius quoque sanguinis massæ non leue vitium, & fortis generantium imaginatio; non enim dubium est, quòd semina male disposita, & sanguis fœdus, vt nutrimentum his seminibus faciens, possint maximè desciscens ab humana forma monstrum generare; sic & Imaginatio repræsentando phantasmata hujus, vel illius animalis, potest in caussa esse, vt repræsentato phantasmati similia monstra generentur.

Ego tamen aliàs in ea sententia fui, & nunc multò magis in eadem persisto, quod nihil impedire a possit, quin minùs ex commixtione Humani seminis cum Brutino aliqua succedere possit generatio; cujus rei autem, vel cujus animalis generatio succedere possit, non sic temerè determinandum censui. Ex quo deduci facilè potest, hanc Fœminam, & 3 quamcunque aliam, quæ similia monstra generaret, non esse ab omni suspicione liberas, & idcircò nefandi criminis reas suspectas fieri.

Licet enim ob quamplurimas conditiones, quæ concurrere debent, tam ex parte vtriusque parentis, & vtriusque seminis, quàm ex parte conjunctionis carnalis, & seminum ejaculationis, difficillimum omninò semper judicauerim ex hujusmodi commixtione succedere posse aliquam generationem, non tamen ob hanc difficultatem ab affirmatiua sententia me retraho, quia in semine humano considero materiam, vel considero illud vt materiam, & considero formam, vel vt animatum semen; forma quidem de foris aduenit, ita vt materia seminis absque ea forma saltem in ipsa commixtione seminum consistat; quatenùs ergò ab ea forma est separatum, omninò existimo posse cum brutino semine misceri, & inde aliquam succedere posse generationem animalis, quodcunque illud sit, quale forte ab hac muliere jam secundò visum est generatum.

Non enim obstat quod dicitur de caloris differentia, & majori, vel minori perfectione; quia hoc non impedit, quominùs semina Humana, & Brutina simul commixta possint aliquod animal generare, cùm tantùm differant secundùm magis, & minùs.

Ad probandum autem, quod diximus de suspicione commixtionis carnalis cum brutis, maximè facies excluso quarumcunque aliarum caussarum; quæ ad hanc generationem concurrere aliquandò creduntur, ac præcipuè seminum, & sanguinis alimentalis vitium, & ipsa Imaginatio. Quo enim ad seminum, & sanguinis vitium non potest in nostro casu considerari, cùm vterque parentum boni habitus, & temperaturæ existant, vt narras, vitam sanam degant, victu vtantur laudabili, & ætatem adhuc agant juuenilem, præterquam quod nunquam ad tantum vitium vtriusque parentis, aut alterutrius semen, vel Matris sanguinem deuenire credendum, vt tale monstrum generare valeant; nam potiùs cre-

dendum, nullam omninò ex tali semine generationem secuturam, & si vlla sequatur, quòd nullum vitium habeat, sed sanguini vitium inhæreat, secutam generationem ad perfectionem non ituram: tamesi enim Molas dicamus ex seminum vitio fieri (quas tamen ego ex solo fœmineo semine procreari censeo) tamen semina vitiosa posse perfectum animal generare (si à generatione hominis desciscere debeant) hoc ego nunquam admitterem.

Quoad Imaginationem autem, quam Tu ipse in hoc casu, ac omnes pene docti, pro caussa similium monstrorum admittis, mihi videtur omninò ab ea generatione excludenda, tum ob rationes alias à me adductas, tum ob iteratam monstri generationem ab hac muliere factam; non enim verisimile est, effectum tam rarum, ac admirandum, & qui vix semel in mille annis conspici solet, tam breui temporis spatio in vno individuo potuisse conspici, nisi caussam magis ex sua natura aptam ad agendum, quàm Imaginatio sit, assignemus ejus effectus. Sed libet denuò breuibus eas rationes, aut earum aliquas, quæ Imaginationem tanquam caussam generationis Monstrorum excludunt, examinare.

4 Primò ergò, facultates omnes, ac singulæ in Animali, & in Homine maximè sunt ad certam operationem, & non ad aliam destinatæ Fernel. *lib.* 5. *Physiol. cap.* 2. vt Concoctrix ad concoquendum, non ad expellendum, aut assimilandum, aut ad nutriendum, Retentrix ad retinendum non ad expellendum, Motrix ad mouendum non ad ratiocinandum, Ratiocinatrix non ad concoquendum, aut ad sentiendum, vitiua ad videndum, non ad audiendum, auditiua ad audiendum, non ad tangendum, & sic de singulis, ita vt neque vlla alterius operationem moliatur, neque moliri vllo modo possit, nisi sint ex famulantibus coadjuuando ejus operationem, cui famulantur; quod in omnibus quidem maximè habet locum, sed in iis præcipuè, quæ sunt inter se disparatæ, vt Fernel. *vbi suprà.* nec vllam conuenientiam habent, inter se, vt facultates naturales, & Vitales, Vitales, & Animales, Animales, & Naturales, quæ nullam habent inter se conuenientiam, vt Naturales inter se, Vitales inter se, & Animales inter se Quemadmodum ergò Naturales facultates non possunt obire munera Vitalium, neque Vitales munera Animalium, sic neque Animales obire poterunt munera Naturalium, nec con-
5 currere vllo modo in earum operationibus, vndè cum Imaginatio facultas Animalis sit, non poterit concurrere in operationibus formatricis, quæ est facultas Naturalis, cum qua nullam habet conuenientiam.

6 Contrà quæ non valet dicere, quòd Imaginatio nonnulla caussat in fœtu, & concurrit in operationibus formatricis dirigendo ipsam potentiam formatricem per species exemplares, vt dicit Thom. Fien. *de Virib. Imag. quæst.* 14. *concl.* 45. *& quæst.* 15. *concl.* 46. quia Imaginatio nullum habet imperium super formatricem, ita vt imperando ipsi formatrici faciat eam hoc, & non alio modo formare. Sed etiamsi vel imperando, seu dirigendo hoc Imaginationem facere dicamus, necesse erit, vt formatrix sentiat imperium, & cognoscat directionem superioris facultatis, vt operati possit secundùm species illas exemplares, per quas Imaginatrix eam dirigit ad operandum, & sic oportebit formatricem habere aliam potentiam, ac virtutem cognitricem, juxtà cujus cognitionem operetur, vel saltem cognoscceret per seipsam. Cui difficultati non satisfacit distinctio prædicti Thomæ Fieni *ibid.* circà hanc cognitionem, quod nimirum duplex sit cognitio, vna quæ vera est cognitio pertinens ad potentias cognoscitiuas, alia quæ est cognitio naturalis, vt cognoscunt corpotis animati partes, & ipsæ plantæ, quæ per hanc cognitionem attrahunt ad se, quod sibi conuenit, & expellunt etiam, inquam, quod disconuenit. Sufficere ergò dicit, quòd cognoscantur species repræsentatæ ab Imaginatione per hanc naturalem cognitionem, ab ipsa formatrice, vt juxtà earum similitudinem operetur. Nam respondeo, quòd præterquam quod gratis adducitur hæc cognitio naturalis, cùm omnia, quæ na-8 turaliter operantur non operentur per vllam cognitionem, sed ex necessitate Naturæ, admissa tamen hac naturali cognitione, hoc valeret in his, quæ sibi conuenientia sunt ex sui natura, non autem in his, quæ non modò suæ naturæ non conueniunt, sed maximè disconueniunt, quia destruunt operationes Naturæ. Ergò peruerteretur omninò ipsa Natura, si cognoscendo quacunque cognitione formatrix facultas species alienas ab Imaginatione sibi præsentatas sui operis destructiuas, tamen illas in sua operatione admitteret, cùm contrà repudiare, ac tejicere debeat, quia à Natura datum est, vt omnes partes, ac virtutes naturales expellant à se ea, quæ sibi aliena sunt, ac contraria.

Secundò, species à Phantasia formatrici repræsentatæ vel interueniunt in ipsa membrorum, & animalis formatione vt materia, vel vt instrumentum ad ipsa membra, & ipsum Animal efformandum, non vt materia, quia in præsentatione phantasmatum, repræsentantur nudæ rerum imagines, at in Monstris non solum imprimuntur rerum imagines, sed ipsæ membrorum substantiæ immutantur, vt patet. Deindè non possunt hæ species inseruire pro materia, cùm sint mere spirituales; Quonam pacto ergò species illæ in materiam fœtus abeunt? quomodò colorem induunt? quomodò coëxtenduntur ad corporis dimensionem? quomodò aliis corporeis qualitatibus vestiuntur? non poterunt ergò hujusmodi species concurrere in formatione membrorum, & Animalis, vt materia, sed neque vt Instrumentum, quia instrumentum non communicat suam formam instrumentato. Deindè facultates 9 singulæ indigent propriis instrumentis ad suas actiones obeundas. Gal. *lib.* 1. *de Caus. Pulf. cap.* 4. & alibi: Fernel. *lib.* 5. *Physiol. cap.* 14. *& alibi.* Itaque hæc phantasmata, vel hæ species interuenient vt Instrumentum vel formatricis, vel imaginatricis. Non formatricis, quia non sunt proprium formatricis instrumentum. Neque Imaginatricis, quia tunc verum esset dicere, quòd Imaginatio formaret, quod est omninò falsum, quia proprium instrumentum ad formandum non habet, alieno vti non potest, ergò nullo modo potest formare.

Tertiò, si imaginatio aliquid cooperatur in formatione vel operatur sola, & per se, vel conjunctim cum formatrice, non sola, nam tunc formaret, quod esse nullo modo potest, neque controuertitur à quoquam; neque conjunctim, quia sic daretur omnium confusio, si major foret virtus facultatis operantis per accidens, quàm facultatis operantis ex vi naturæ; & posset facultas, quæ per accidens operatur formare pedem brutinum, vbi facultas, quæ ex vi naturæ operatur intenderet formare pedem humanum; at hoc non est dicendum, quia

quia Natura cuitat confusionem, neque permittit
10 vnam facultatem obire munus alterius. Itaque, imaginarios potius, quam reales puto effectus, quos nos tam facile imaginationi tribuimus, & habere potius alias suas naturales causas, ac magis proprias, ex quibus producantur.

11 Quartò, formatrix facultas ex quo incipit formare semper in operatione est, & nunquam quiescit Galen. *in lib. de fac. format. cap.* 5. quomodo ergo Intellectui nostro adæquari potest, quod imaginatio, potentia nimirum, quæ de sua natura formare neque potest, neque nouit, & quæ vel in instanti, vel saltem non longo tempore suum phantasma repræsentando potest formatricem dirigere, vt tamen tale phantasma formet fœtum, potentior, ac fortior sit ipsa formatrice, quæ de sua natura format, & semper in operatione est? cur non libentius admittemus intellectiuam ipsam potentiam, immo inquam ipsam voluntatem potius hominis magis dirigere posse formatricem, quam imaginationem? nam hæ quidem actiuæ sunt, imaginatio vero passiua potentia est, ac recipit tantum, retinetque phantasmata à sensilibus elicita.

Denique cum, vt contraria fert opinio, plerumque imaginatio imprimat suum phantasma in fœtu in hora conceptionis, certum est non posse illud
12 Phantasma nisi in semine recipi, nihil enim in principio conceptionis formatur, quod ex semine non sit; oportet ergo tantummodo partes spermaticas ab eo Phantasmate per imaginationem alterari, cum è contra sanguineas potius alterari videamus, vt plurimum enim carnes, & musculosas partes immutari vidimus, & alienam formam induere.

Ex quibus, exclusis à caussis horum monstrorum imaginatione, & seminum vitiis, restat vt solum de seminum diuersæ speciei commixtione suspicemur, vnde hæc mulier, quæ Monstrum à Te de- 13
scriptum peperit de nefando concubitu apud me suspecta est, & ad eliciendam ejus rei veritatem per hæc indicia ad vlteriora esset procedendum. Nisi in ejus defensionem dicamus primò, ad Regionis naturam esse referendam hujusmodi monstrorum generationem, nam Siciliam Insulam feracem esse talium monstrorum, Tu ipse fateris. Aut dicamus secundò, hunc partum fuisse ex Molarum genere, & quæ de latratu referebat mulier, imaginaria potius, & & ex Timore sibi visus fœtus ille latrare. Ad cujus rei confirmationem faceret ea opinio, quæ conuincit Molas ex solo fœmineo semine generari cum sanguinis confluxu ad vterum; potuit ergo fieri, vt mulier conspiciens Asinum coëuntem, & canem in actu coitus semen proprium emiserit, ac conceperit, atque inde tales monstrosos partus ediderit, licet hæc multa difficultate minime careant. Vale, & me ama.

CONSILIVM XXIII.

ARGVMENTVM

Aurelius Lingius per biennium diuersimode à febriculis, aliisque morbis cum Articulorum doloribus conflictatus, modo tantisper à morbo sese recolligens, modo in illum relabens, tandem cum meliuscule per bimestre spatium sese haberet, in acutam febrem incidens vitam obierat. Ejus vxor Artemisia nomine se ex illo grauidam esse dicebat, ac sex mensibus à morte Mariti transactis, puerum peperit satis robustum. Mariti propinqui filium tanquam spurium ab hæreditate arcere conabantur, & Artemisiam adulterij damnare ex eo quod Aurelius jam ab ineunte vltima infirmitate impotens esset non tam ad generandum, quam etiam ad coëundum; immo per Medicos, Testes probabant, Aurelium jam à multo tempore coactum à coitu abstinere, cum neque arrigeret, quod iisdem Medicis idem Aurelius fuerat confessus, postquam ab infirmitate per plures menses fuisset exagitatus. Artemisia alia ex parte non inficiebatur, Aurelium per longum tempus à Venere abstinuisse, sed illum per nonnullos menses ante obitum ad illam redisse, sese que carnaliter iterum cognouisse. Quæritur pro veritate, an Aurelius cum prædicta infirmitate coire potuerit, & generare, atque in affirmatiuam sententiam veni ex iis, quæ mox subjungam.

SVMMARIVM.

1 *In anno Ætatis sexagesimo virtus est vegeta in viris, & generare possunt.*
2 *Qui articularibus morbis, & maxime Arthritide conflictantur, ad venerem valde sunt proclives.*
3 *Ad conceptionem non requiritur frequentatio coitus, vnico enim congressu concipitur.*
4 *Vbi sensus viget, manus est discursus.*
5 *Arthritici plurimi venerem strenue exercent, & facundissimi sunt.*

PRimò enim Aurelius erat ex sua natura salacissimus, & hoc plura signa attestabantur, inter quæ conspicuum erat præmaturum calvitium; nam & in juuentute optimus, ac strenuus exstiterat Veneris miles, vnde & vxores duas habuerat, præter concubinas, ex quibus omnibus filios susceperat, quod non controuertebatur. ex quo patet non modo excludi in Aurelio naturalem imporentiam coëundi, & generandi, sed probari summam genitalium virtutem, & vigorem insignem; qui licet ex frequentia errorum patratorum potuerit remitti, & ex superuenientibus morbis pene deperdi, tamen ex eorundem errorum amotione potuit in pristinum statum redire, & à morbis, nisi summe frigidi fuissent, & calorem naturalem prorsus extinguentes, non facile potuit superari. Itaque cum Aurelius per plures menses à coitu abstinuerit, neque hujusmodi frigidis morbis, sed potius calidis fuerit conflictatus, non mirum est si calor naturalis denuo insurgens, illum ad consuetam seminis excre-

tionem impulerit, stante præcipue quod ex eorundem morborum caliditate semen ipsum acrius euadere potuerit, & eo pacto hominem magis magisque ad sui expulsionem prouocare.

Secundò Aurelij impotentia, vt patet ex dictis, erat accidentalis, & ex morbo contracta, erat ergo amouibilis, maxime cum ipse esset ætatis adhuc non præcipitatæ, non enim superabat sexagesimum 1 quæ quidem ætas adhuc vegeta est in pluribus, & ad pugnas venereas adhuc apta, & consequenter apta ad generationem; nam & in sexagesimo quinto etiam plurimos generare tradit Author. *lib. 5. de Hist. Anim. c. 14.* quod etiam experientia quotidiana confirmatur, ita vt vlteriori probatione non indigeat; licet ex aduerso multum in ætate se fundauerint scribentes ex eo, quod grauis esset, & longo morbo, ac difficili associata; nobis tamen satis est, si simpliciter loquendo Ætas non erat adeo grauis, vt coitus impotentiam inducere posset, nam de altera parte oppositionis, nempe quod Ætas esset grauis ex eo, quod associata esset cum morbo graui, & longo deinceps videndum. Interim patet Aurelium neque ex naturali vllo impedimento, neque per ætatem potuisse esse inhabilem ad coëundum; nam quod postmodum etiam generationi habilis esset non potest vlla intercedere difficultas, cum viri eousque generent, quousque coire possunt, quod longioribus prosequitur Laur. Ioubert. *lib. 2. error. Popul. cap. 9.*

Tertiò (& hoc non pertinet ad nos, sed dicitur ex abundanti) Artemisia viuente adhuc Marito suspicabatur, se vtero gerere, immo & maritum ipsum de ea suspicione pluries certiorem fecerat, quod etiam si ipsa sola deponat, verisimile tamen est, maritum ejus rei non fuisse ignarum; nam multa signa grauiditatis in Artemisia apparebant, ac præcipue inappetentia non mediocris, vomitus, lassitudo, debilitas, & menstruorum retentio, immo etiam fructuum immaturorum summa auiditas, vnde per familiares Testes, nempe duas famulas probatur, Maritum multoties, cum illam tam frequenter vomere conspiceret, illi objecisse, se dubitare, quod esset grauida, quanquam semper adderet, sed ego non credo; quod quidem ob longitudinem prægressæ infirmitatis, & adhuc perseverantis addebat, putans, se ex ea causa inhabilem esse ad generandum, alias autem non videtur, quod sic loqui debuisset, nempe, sed ego non credo, immo potius asseueranter affirmasset, sed hoc esse non potest; vel non dixisset, se dubitare de grauiditate, non enim dubitamus de his, quæ esse non possunt, sed de his, quæ esse quidem possunt; quomodo enim Aurelius dubitasset de grauiditate vxoris, si certus fuisset, illam à se non fuisse carnaliter cognitam jam per biennium? At si hoc fuisset, vxorem, vt erat vir maxime Honoris Zelotypus, & illam odio illico habuisset, & forte occidere tentasset; at contra non modo illam vsque in finem vnice dilexit, sed si testamentum condidisset, insigne legatum erat illi relicturus, vt pluries eidem Artemisiæ, & cæteris familiaribus expressissimis verbis significauerat.

Quartò Artemisia cum Marito semper in eodem lecto cubabat, sic marito volente, eratque fœmina procera, formæ summoperè laudabilis, ac multa sermonum, & actionum venustate, ex quibus ab Aurelio mirum in modum adamabatur; vnde non solum facile fuit per tantum temporis spatium, nempe, duorum annorum, semel atque iterum veneris stimulos illam sensisse, sed impossibile fere est non insigniter sensisse; nam & ipsemet Aurelius cum familiaribus Medicis fassus non semel est, se Artemisiam plurimum adamare, & apparere cum ea conjungi, se tamen esse tunc impotentem; at perseuerante Amoris stimulo, & præsentia mulieris amatæ, & perpetua cubandi occasione in eodem lecto, blanditiisque ipsius Artemisiæ, quæ Amoris artibus vltra pulchritudinem erat maxime idonea, omnino pro impossibili judicandum, quod illum ad coitum non excitauerit, etiamsi multo pejus ex morbo habuisset, quam de præsenti haberet. hæc enim omnia, Amor, pulchritudo, venustas, morum suauitas, blanditiæ, occasio, & id genus alia, non Aurelium tantum, sed lapideum, vel præmortuum hominem ad Venerem excitassent.

Quintò, & hoc quidem satis ad rem facit, qui 2 articularibus morbis, & Arthritide præcipue conflictantur, maximopere ad venerem proritari solent, non quidem simpliciter ex morbi natura, sed plerumque ex caliditate defluxionum ad infernas partes per lumbos, & Renes, nec non etiam ob neruosarum partium intentionem. quibus adde, quod longus decubitus super spinalem medullam & venam, & arteriam magnam per eam excurrentes, & ipsos Renes mirum in modum calefaciat. Auic. 20. 3. *tract. 1. cap. 22.* Holler. *in Pract. cap. 63.* ex quo Io. Bened. Simbald. *in sua Geneanthrop. opere quidem consummatissimo, lib. 2. tract. 2. cap. decim.* & dixi alias ex Leuino Lemn. *de Occ. nat. mir. lib. 2. cap. 45.* & inter Iurisconsultos ex Farinac. *de fasit. & simil.* Quæ cum ita sint, quis inficiari jure potest, Aurelium aliquando fuisse impulsum ad coëundum? & si coire potuit, non est dubitandum, quod potuerit generare, quod tanto magis verisimile est, quanto ad generationem non requiritur frequentatio coitus; sed satis est, vt vnica vice mulier cognoscatur; ex vnico enim coitu non solum fit generatio, sed interdum etiam multiplex generatio, cum videamus ex vnico coitu geminos, & trigeminos nasci. Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. nu. 14. & lib. 1. de Diæt. num. 15.* Itaque non solum videtur hoc de facili potuisse succedere in casu nostro, sed mirandum esset, & miraculo adscribendum, si non successisset.

Hic adjiciendum, quod Aurelius per aliquot 3 menses ante obitum non modo melius se habebat, sed omni ex parte liber à doloribus saltem atrocioribus remanserat, & quod magis facit ad rem nostram, amplius non febricitabat, ita vt videretur tantisper impinguatus, & scipso habitior, & coloratior, vt deponunt ipsi Medici examinati, & hoc multo magis comprobat morbi successus, nam ex eo quod impetus humorum jam non fiebat ad articulos, partes vtpote ignobiliores, ad nobiliores, & vitæ maxime necessarias factus est, vnde ipsum è medio sustulit; patet enim, attestantibus omnibus practicis, quod quandocunque humorum fluxus ad articulos inhibetur, euenit, vt facto impetu ad partem aliquam nobiliorem, ægrum male accipiat, & vt plurimum occidat, quæ potissima causa est, cur dolores articulares à Medicis magna cum cautela tractentur, neque solum in illis abstineant à medicamentis repellentibus, quæ nimirum valeant materiam retro repellere, & prohibere, ne ad articulos labatur, sed etiam à siccantibus & roborantibus; nam roboratis articulis, fluentem materiam non amplius recipiunt, & illa ad nobiliores partes ruit, & mala, quæ diximus, accersit; quod licet in Aurelio

non

non habuerit locum, quia Medici illum curantes multùm in ea re cauti fuerunt, vndè nihil penitùs eorum consilio ad leuandos dolores, vel ad fluxionem minuendam, & inhibendam, articulis applicuerunt, tameu per alios Testes constat, ipsum Aurelium vsum fuisse consilio, nescio cujus Chimici oleo salis ad inungendos ipsos articulos, ex quo quidem meliùs ex doloribus se habuit, & in posterum fluxionem minùs frequentem fuit expertus, quæ caussa tandem accelerandæ mortis illi fuit, ex suprà dictis.

Nec valent quæ contrà opponuntur, & primò, quòd Arthritici morbi, quibus Aurelius exercebatur, essent maxima ex parte frigidi, & ad omne pejus à multa serosa, & aquea humiditate dependerent, quæ apta nata est non solùm vim generatiuam seminis extinguere, sed etiam ejusdem seminis stimulos ad ejus excretionem omni ex parte compescere, vt clarè patuit in ipso Aurelio, qui, vt jam in confesso est, & ex proprio dicto, & ex Medicorum testimonio probatur, jam per annos nullo modo potuerat attigere, aut ad venerem aliquo modo incendi, quæ quidem cum satis euidentia sint, frustrà contrarium tueri rationibus contendimus, vbi enim sensus viget, inanis est omnis discursus, cùm debeamus potius discursum ad ea, quæ sensus docet accommodare, non sensum ad ea, quæ discursus dictare potest, etiamsi maximè rationabilis esset. Non valent, inquam, hæc, nam licet negari simpliciter possit, quòd Arthritis Aurelij à materia, & humoribus frigidis dependentiam haberet, nam simpliciter à materia calida dependebat, vt in aliis euenit etiam absque miscela aliorum humorum, quia humor calidissimus cùm possit esse tenuissimus, & facilè ad articulorum cauitates absque ductu serositatis, aut aquei humoris penetrare, tamen concesso etiam quod ab humoribus frigidis dependeret, vel saltem multam aqueam, ac frigidam materiam adjunctam haberet, patet morbum per aliquot menses antè Aurelij obitum omninò remisisse, & sic concoctis, aut quomodocunque resolutis frigidis humoribus, remanente calore naturali ab iis contrariis libero, potuit ad pristina munia facili negotio redire, & vt solet, cum vegetus est, Aurelium ad seminis excretionem irritare, vt realiter successit.

Sed ex abundanti Arthritis, qua detinebatur Aurelius erat summè calida, & ab humoribus calidissimis simul, & tenuissimis dependentiam habebat, quippe cùm doloribus conflictaretur acutissimis, & articuli citò rubescerent, & calore adeò intenso inficerentur, vt ad fuscedinem declinarent; quin etiam breui trium dierum spatio humores resoluebantur, & articulos, quos primò occupauerant, omninò liberos relinquebant, ad alios proximiores se conferentes, & eos per totidem dies ad summum molestantes, tandem facili negotio euanescebant, quod nequaquam euenisset, vbi aut naturâ frigidi fuissent, aut saltem multam pituitosam, vel quoquomodo frigidam materiam habuissent commixtam, vt aliis euenire indies obseruamus.

Sed ad hæc ipsa opponebant Aduersarij, quòd iidem dolores articulares etiamsi à calidissimis humoribus originem trahant, nullamque materiæ frigidæ admixtionem habeant, tamen ratione vehementiæ, & acutiei, quam fortiuntur, multa symptomata accersunt, vt vigilias, & debilitates, quæ coctiones impediunt, & calorem natiuum, & consequenter semen, & ejus generatiuam virtutem labefactant, atque extinguunt; quamobrem etiamsi ob caloris vehementiam, ex qua sanguis, & semen majorem acutiem acquirunt, Arthritici ad Venerem stimulentur, & aliquandò illam strenuè exerceant (summo tamen cum eorum detrimento) infœcunditamen omninò sunt ex prædictis.

Verumenimverò neque semper, neque in omnibus hæc vera sunt, cùm ipsa experientia constet, 5 Arthriticos plurimos Venerem exercere, & semen fœcundissimum ferre, ac quoad Veneris stimulos non est dubium, vt superiùs jam dictum est, & quoad fœcunditatem etiam plures adduci possunt experientiæ, & pluta Doctorum Virorum testimonia, ex quibus pro conclusione dici potest, Aurelium potuisse non concumbere solùm, sed etiam generare, nullamque ex morbo, quo detinebatur infœcunditatis præsumptionem desumi posse, & sic injustè omninò dubitari de Artemisiæ pudicitia, aut de partus suppositione.

CONSILIVM XXIV.

ARGVMENTVM.

Victuria Alfana cum septimestrem fœtum gereret ex sella quadam elatiori surgens, in terram ex improuiso cecidit, & fœtum abjecit, & in repentinum sanguinis fluxum, ac tam insignem incidit, vt indè frequenter animo linqueretur, & frigidis sudoribus respergeretur, ac videretur jam animam penè exhalare. Vocata obstetrix præter ligaturas, & alia nonnulla leuiora, propinat Puerperæ puluerem Chermes cum ouo crudo, & cucurbitulas mammis adhibet, quibus remediis fluentem sanguinem de repente cohibet. Sed puerpera indè in acutam febrem labitur, & cùm neque iterata sanguinis missione, neque aliis vllis remediis puerperia ad consuetum cursum reuocari possent, duodecima à partu die, vitam obit. Accusata obstetrix, in carcerem conjecta, ac quæsitum est, an condigna pœna esset mulctanda, cùm menstruorum cohibitio ab ipsa per vim procurata, febris & mortis caussa crederetur. Ac visum est mitiùs cum ea agendum; non obstantibus iis, quæ pro Fisco adducebantur, & Primò.

SVMMARIVM.

1 *In medendo ſuam capacitatem prætergredi, culpa non vacat.*
2 *Obſtetrices non poſſunt quicquam parturientibus, aut grauidis per os præbere.*
3 *Chirurgi, obſtetrices, & alij in caſibus difficilioribus Phyſicum conuocare tenentur, aliàs puniendi.*
4 *Syncopis quàm formidabile ſymptoma.*
5 *Mors nihil aliud eſt, quàm ſyncopis confirmata.*
6 *Medentis ſatis eſt omnia cum ratione facère.*

QVod omninò culpa non vacat in medendo ſuam capacitatem prætergredi, vt latè probatum aliàs eſt *in Quæſt. Medico-Leg. lib. 6. q. 1. num.* 24. *vbi quæſt.* 2. *num.* 19. *& ſeq* dictum quoque eſt, ſemper malitioſam eſſe prætergreſſionem eorum, quæ à ſuperiori Artifice præcipiuntur à minori factam, *& quæſt.* 9. *num.* 11. *& ſeq.* determinatum eſt, Obſte-
2 ttrices omninò eſſe mulctandas, cum quicquam per os exhibere audent, quod ampliandum, procedere etiam non ſecuto indè aliquo effectu in præjudicium aſſumentis, vndè tantò magis procedere debet non ſolum ſecuto aliquo malo effectu in præjudicium aſſumentis, ſed etiam ipſa morte omnium malorum peſſima, vt in caſu noſtro, in quo manifeſtè patet ex aſſumptione medicamenti illius multa adſtrictione conſpicui, ſanguinis fluxum de repente, ac cum violentia fuiſſe cohibitum, atque indè febrem acutam acceſſam, vndè poſtmodum præpropera mors ſecuta. Venit ergò Obſtetricis hujuſce temeritas rigoroſè puniendа, cùm ex ejus temeritate ægra certò certius perierit.

Secundò, tantò magis mulctanda videtur hæc obſtetrix, quantò promptiori cum audacia medicum conuocare neglexit, nam hoc non modò in Obſtetricibus habet locum, ſed etiam in ipſis Chi-
3 rurgis, (niſi ſimul & Phyſici ſint) qui multò magis artem medendi callent, quàm ipſæ oſtetrices; ad hoc enim juramento obſtringuntur, & eorum licentia in medendo hac cautione limitatur, vt in caſibus difficilioribus, in quibus Phyſici opera requiritur, illum conuocare teneantur. Quantò magis ergò ad hoc obligari Obſtetrices dicemus, quæ nulla medendi capacitate, ſed temeraria promptitudine dotantur & nulla ratione, ſed per accidens omnia exequuntur? At hoc quidem multò magis habet locum in caſu noſtro, non enim hic erat ſimplex partus, ſed per violentiam procuratus, nempè à cauſa externa, à caſu ſcilicet: & requirebat idcircò Phyſici, & artificis majoris curam, nam erat morbus complicatus, cùm eſſet abortus, violento ſanguinis fluxu conjunctus, & alia ex parte ex caſu adeſſet partium contuſio, vnde etiam ſi porneceſſarium exiſtimaretur ſanguinem impetuosè fluentem compeſcere, non minùs tamen neceſſarium erat morbis qui aderant, & qui indè conſequi poterant, & partium contuſioni proſpicere; prohibendi enim erant Tumores, & inflammationes, & corruptiones partium contuſarum, & alia id genus: quamobrem non tanti facienda erat ſanguinis illa euacuatio etiam copioſiſſima, quia poterat pro remedio, & prohibitione morborum eſſe, qui timeri in eo affectu poterant, vndè non debebat tam de repente, ac tanta cum violentia ſupprimi, etiam ſi indè mulier animi deliquium incurreret, ſubueniri namque poterat aliis ingeniis, aut ſi ſanguis cohibendus erat, placidè & ſenſim erat cohibendus, vt Medicus feciſſet; ſed hæc prætergrediebantur Obſtetricis capacitatem; vndè innata mulierculatum audacia manum ad medendum admouit, ſpreto omni Medicorum conſilio, & ægram è medio maxima cum ſua culpa ſuſtulit.

Et tantò adhùc magis hæc obſtetrix in culpa videtur, quantò ſatagentibus domeſticis puerperæ Medicos conuocare, ipſa eorum aduentum non expectauerit, ſed puerperæ penè inuitæ (licet ab aliis mulierculis, & ancillis ad aſſumendum quod potrigebatur adhortaretur) puluerem illum ex Chermes propinauerit cum ouo crudo, & cucurbitulas, quod multò grauius eſt, mammis applicuerit, nam ipſa puerpera, nolebat quicquam abſque Medici, cui multam fidem habebat, præſentia, & conſenſu, aſſumere; ſed adhortante Obſtetrice, & certam indè ſalutem promittente, tandem aſſumpſit, & licet ab aſſumptione vires tantiſper recuperauerit, & ipſa eadem faſſa ſit, puluerem illum ſibi ſanitatem reſtituiſſe, tamen non multò poſt cognouit & ipſa, & aſſidentes ex puluere illo, & applicitis cucurbitulis febrem validam, & acutam fuiſſe concitatam, non niſi poſt vnam, aut alteram horam, purgationibus omninò, ac dicto citiùs ampliùs non fluentibus, ex quo puerpera tota horreſcens, ingenti deinceps æſtu totum corpus affligi ſenſit, tanquam ſi in ignis fornacem, vt illa inculcabat, fuiſſet projecta; nimirum quia ipſe idem ſanguis retentus per violentiam calorem præternaturalem concepit, & febrem acutam accendit, vndè tandem mors; nam & inflammationem in contuſa parte interiùs concitauit, cui ſummo remedio erat ſanguinis illa etiam violenta excretio, vt dictum eſt, & vtà poſteriori patet, quia repreſſa illicò inflammationem excitauit.

Sed dato etiam, vt ex aduerſo dicitur, quòd liceat Obſtetricibus aliqua familiaria medicamenta parturientibus, & cæteris mulieribus per os exhibere, & conceſſo in hoc nullam intercueniſſe culpam, applicatio tamen cucurbitularum nimis audacter facta dici debet; & nullo modo licebat eas adhibere, quia non poterat Obſtetrix ea comprehendere, quæ in hoc caſu aut admittere, aut prohibere cucurbitularum applicationem poterant, cùm hoc eſſet remedium magnum, & extremum, & violentum, quo nullo modo, niſi ſumma vrgente neceſſitate, & magna cum cautela prudentiſſimus, & perſpicaciſſimus Medicus vſus eſſet, timentur enim ſemper ex ſubita, ac violenta ſanguinis cohibitione, quæ ad amuſſim in hac puerpera ſuccederunt, hoc eſt febris acuta, inflammatio interna, & mors, immò etiam mors ſubita, ac repentina; ergò ad cohibendam cæterarum mulierculatum perniciosiſſimam humano generi audaciam, ex qua indies mille malæ; ac grauiſſima pericula illi impendent, vt illis hæc ro exemplo ſit, videtur magno cum rigore puniendа.

His tamen non obſtantibus viſum eſt magis ſecundùm juſtitiam fore, ſi cum hac muliere mitiùs agatur. Primò, quia res erat in ancipiti, & indigebat ſubitaneo, ac repentino auxilio, aliàs ſi mora vlla interceſſiſſet, & Medicum aduocatum expectaſſent, cùm jam puerpera animo linqueretur, & frigidis, ac tenuibus ſudoribus, vt morituris de proximo euenire ſolet, reſpergeretur, certè animam exhalaſſet, quia fortis ſyncopis ſuperueniebat, quæ adeò formidabile ſymptoma eſt, vt hominem illicò 4
de medio tollat, quia ſyncopis fortis præcedit quan-

cunque

cunque mortem, & nulla mors accidit nisi superueniente syncope, vnde mors nihil aliud est, nisi syncopis confirmata, cum sit dissolutio nexus naturæ, vt Arætæus dicebat Acutor *lib.* 2. *cap.* 3. quis ergo tam à ratione alienus existat, vt non permittat in simili casu mulieri jam multæ experientiæ in arte obstetricia aliquid machinari? nam etiam si cum his remediis certo certius perire debuisset, tamen mors per ea retardari poterat, quod satius multo erat, quam de repente mori tum ob corporis, tum ob animæ salutem, quod enim de repente tunc mortua esset Puerpera satis ostendebant signa ipsam mortem de proximo futuram attestantia, nimirum animi defectus, virium resolutio, corporis refrigeratio, sudatiunculæ tenues, & frigidæ circa caput, & pallida mortis imago, quæ in dissolutione ipsa animæ à corpore apparent.

Sed tanto magis hæc licuisse dicendum huic obstetrici, quanto remedia, quibus vsa est, sunt remedia maxime experta, vsualia, ac tuta, nam quoad ipsum Chermes propinatum patet quotidie ipsas Obstetrices passim eo vti, immo etiam absque Obstetricis consilio ipsas prægnantes mulieres ex se illud assumere ad inhibendas menstruas purgationes, quando ex his abortus timetur, & ad ipsum fœtum roborandum, ac retinendum, cum ad hoc valde efficax censeatur, neque habeat secum qualitatem aliquam, ex qua siniſtrum quid pertimeri possit, nisi adstrictionem, quæ in similibus casibus est necessaria. Neque Ouum crudum habet vllum in se vitium, innoxium enim omnino est, & datur in hoc casu, ad augendam astrictionem, & incrassandum sanguinem fluentem; sed ab eo absque dubio nihil est, quod timeri possit vllum damnū potuisse mulieri emanare.

Remanent tantum cucurbitulæ mammis applicitæ, quæ cum violentia quadam sanguinem ab vtero retrahunt, & videtur quidem hoc remedium capacitatem ipsarum obstetricum superare; quia tamen est remedium in hujusmodi casibus approbatum, & ab Hippocr. ipso canonizatum *Aphor.* 50. *section.* 5. dummodo tempore debito, & morbo illud requirente, in vsum trahatur, temerarium dici non potest, sed rationabiliter ab Obstetrice fuisse applicitum, cum enim morbus esset extremus, requirebat remedium magnum, & extremum juxta ejusdem Hippocratis præceptum *lib.* 1. *Aphor.* 5. & pereunti mulieri succurrere debebat non tantum Obstetrix experta, sed quæuis etiam ignarissima persona, si quicquam in ejus salutem machinari poterat. præterquam quod hoc non erat remedium requirens vllam corporis & humorum præparationem, aut purgationem, aut aliud quid, quod illud præire debuisset.

Et ad ea, quæ in contrarium illata sunt, negatur Primò, quod obstetrix suam capacitatem prætergressa fuerit, quia hoc ipsum remedium inter ea est, quibus obstetricibus vti vbi opus fuerit permittit Mercurius *in lib. della Comm. lib.* 2. *cap.* 32. Quod vero non possit quicquam per os exhibere fallum quoque est, nam nonnulla hoc ipso remedio multo efficaciora, ac validiora idem Mercurius ibidem concedit Obstetricibus exhibere posse suis mulieribus, in casu maximæ necessitatis, vt hic erat, nam & in hoc ipso morbo ipse idem Mercurius hæc Obstetricibus permittit. Quod vero Medicum non expectauerit, non sit ipsius Obstetricis culpa, sed morbi, qui non dabat inducias, nam interim poterat Puerpera perire, tot, ac tantis symptomatibus conflictata. Reliquis vero quæ opponuntur ex prædictis satisfactum omni ex parte est. Quamobrem non modo neque accusanda, neque punienda est nostra hæc Obstetrix, sed multum laudanda, quæ sciat in repentinis, ac dubiis casibus rationabilia remedia adhibere; nam etiam si mors post hujusmodi remediorum vsum sit secuta, non ex eorum violentia, sed ex malo corporis statu secutam esse dicendum est. satis enim est medenti, si omnia cum ratione faciat, dummodo enim cum ratione operetur, de aliis curare non debet juxta id, quod docet. Hippocr. *lib. Aphor.*

CONSILIVM XXV.

ARGVMENTVM.

Nicolaus Copernis à cœna cum sorore propria celebrata, cum assiduenter comedisset, & bibisset, in profundum somnum, & stertorem lapsus est, à quo nec ab adstantibus, nec à quoquam, vllo ingenio excitari potuit, quousque post horam à cœna vigesimam quartam à somno excitatus quidem est, sed nec ad rem loquebatur, nec quemquam familiarium cognoscebat; admodum impotens tum videbatur, non tamen vllo membro remanserat impeditus: ad mentē tamen nunquam rediit, sed vix anno transacto Apoplecticus perierat. Irrepserat apud Fiscum suspicio venenationis, quæ maxime cadebat in præmortui Nicolai sororem Luciam nomine, quæ marito jam à nonnullis annis orbata cum fratre conuiuebat. Prætendebatur ergo à Fisco, illam venenum soporiferum in medicato vino fratri porrexisse, vt tutius de nocte cum Amasio commorari posset. De ejus autem impudicitia Fiscus erat persuasus, vnde ex hoc contendebat, Nicolaum ex medicamenti venenati violentia primò in somnum, ac dehinc in fatuitatem lapsum, ac denique vitam obiisse. Pro veritate ergo interrogatus in eam sententiam veni, Nicolaum ex Ebrietate in soporiferum affectum, & inde in Apoplexiam cecidisse, & ab hac recollectum in fatuitatem, ac tandem in Apoplexiam relapsum è medio sublatum, neque verisimile esse, ex vi soporiferi, aut venenati medicamenti periisse.

SVMMARIVM.

1 *Bona valetudo, absque vllis erratis in victu facit præsumptionem veneni administrati in eo, qui potionatus præsumitur.*

2 *Soporifera medicamenta, cum valida sunt, hominem infatuant, aut in Apoplexiam præcipitant. declara vt num. 14.*

3 *Vapores quidam Apoplexiam concitant.*

4 *Crapula post tres dies dissolui ad summum solet.*

5 *Ebriosi incurrunt morbos frigidos.*

6 *Vinum per se calefacit.*

7 *Apoplexia terminatur semper in Paralysim. & num. 15. falsum num. 16.*

8 *Somni innaturales semper sunt conjuncti cum febre, aut saltem vt plurimum.*

9 *Ebriosi sunt qui frequenter inebriantur.*

10 *Vinum diuersos effectus producit in Temulentis.*

11 *Venena omnia sunt sapore, & odore horribili, & abominabili.*

12 *Habitus Athletarum periculosus tunc est, cum ad summum bonitatis peruenerit.*

13 *Ex immodico vini potu Apoplexia interdum excitatur, aut alius similis nernorum affectus.*

17 *Apoplexia aliquando terminatur in fatuitatem absque paralysi exteriorum membrorum.*

PRo contraria tamen sententia multa faciebant indicia ab ipso Fisco in medium adducta, quæ ad nos examinare non spectat. Vnum tantummodo maximi momenti adducebatur, etatque quod alias idem Nicolaus ab ipsamet sorore sopotifero medicamento potionatus fuerat, vt ipsemet narrauerat, licet medicamentum suum effectum non esset sortitum, quia Nicolaus persensserat in vino sibi inter cœnandum oblato nescio quem saporem minime gratum, ex quo in suspicionem veniens minus quam consueuerat in ea cœna bibit, cum tamen effingeret se valde esse ad somnum procliuem. Vigilans itaque impedimento fuerat Luciæ, ne Amasium ea nocte in domum admitteret. dolore vero capitis graui ea nocte molestatus est, ac tota sequenti die. Quæ omnia licet non essent vndequaque, ac integre probata, erant tamen magna ex parte ipsi Fisco comperta: cum duo testes deponerent de exhibitione somniferi, licet discordes essent de tempore, alij vero duo deponebant de Luciæ requisitione ad inueniendum nonnulla simplicia medicamenta, & præcipue radicem Mandragoræ, quorum alter dicebat, Luciam ea voluisse vti ad capillorum ornatum, alter vero (quitamen multas exceptiones patiebatur) assertiue deponebat, Luciam ea voluisse vti cum vino, vt Nicolaum soporaret.

Quæ quidem multum vrgebant, ac præterea videbatur, morbum, & fatuitatem Nicolai non posse in alium errorem rejici, sed tantum in veneni assumptionem, cum constaret, Nicolaum & optima valetudine frui, neque erratum vllum in victu admittere, & tamen illico à cœna in accidentia prænarrata fuisse lapsum, quæ præsumptio quemadmodum excludit venenum ingenitum, ita multum facit ad probandum hominem fuisse veneno administrato sublatum, vt alias ex Galeno non semel dictum est; & ratio est, quia culpa superuenientis morbi, ac præcipue morbi magni, non potest rejici in corporis impuritatem, vbi constat, ægrum bona valetudine frui, neque in errorem commissum in victione victus, vbi patet illum nullum in ea admittere errorem. nam non potest dici morbum superuenisse ex crapula, quia constabat Nicolaum in ea cœna cibis mali succi non fuisse vsum, sed optimis, nec vltra sobrietatem comedisse: nam comederat Acetarium ex cicorea, ferculum ex Vitulina carne cum agresta, & parum ejusdem vitulinæ carnis assæ, & nescio quam carnem, vt dicunt, in pasticcio frigidam, caseum, & fructus quosdam horarios, & ante omnia Melopepones, qui quidem cibi omnes, ac singuli nec mali succi sunt, & alias erant ipsi Nicolao familiarissimi, vnde non erant apti morbum illum soporiferum, ac tantopere nocentem, vt hominem dementaret, ac tandem occideret, excitare, quamobrem reliquum est, vt ille ex propinato veneno morbum contraxerit, quod fuit somniferum potens, ac validum, quod vaporibus crassis, ac frigidis ab eo eleuatis potuerit hominem ad extremam perniciem inducere, nempe in fatuitatem, ac dehinc in Apoplexiam, & tandem in mortem, quod 2
maxime familiare est medicamentis quibusdam soporiferis, vt Solano Moniaco, Mandragoræ, aliisque, de quibus affluenter præ omnibus Ardoin. *lib. 3. de venen. cap. 16. & seq.* præsertim cum in copia, & frequenter assumuntur, vt notum est vel ipsi imperitissimo vulgo, extinguunt enim, vel congelant animales spiritus, & sanguinem, vt pluries de Mandragora signanter (qua constat Luciam fuisse cum aliis vsam in potionando Nicolao ejus fratre) testatus est Galen. *lib. 5. de simpl. med. fac. cap.* 14. vbi & de aliis somniferis idem profert; *& lib. 8. de comp. med. sec. loc. cap.* 3. vbi talia medicamenta ad immedicabilem, ac deploratam frigiditatem hominem inducere docet, ex qua postmodum perpetua fatuitas.

Sed quid mirum hoc, cum notum præterea sit 3
ipsos vapores quarumdam rerum vel data opera, vel ex negligentia inter respirandum admissos in cerebrum, & spirituales partes Apoplexiam concitare? sic videmus fumum Carbonum, calcis euaporationem, Thermarum quarundam exhalationem, immo etiam vini, & Ceremisiæ fumositates Apoplecticos homines facere. quanto magis ergo vapores crassi, & venenosi à forti medicamento somnifero deleterio, & Naturæ inimico, poterunt idem efficere, & calorem, & spiritus extinguere? & quod hoc veritatem certiorem habeat, indicio sit, quod à similibus medicamentis potionati faciem pallidiorem habent, ac luridam, & caput maxime graue, contra quam eueniat in Ebriis ex vino, quippe qui quando in soporem incidunt, facie potius rubent, ob ipsius vini spiritus ipsum caput calefacientes; vnde tanto magis firmandum, Nicolaum potius ex propinato somnifero deleterio, quam ex ebrietate ægrotasse, & tandem obiisse, quanto euidentius apparuit in ipsomet sopore faciem illum habuisse subpallidam ad liuorem tendentem, ita vt postquam à sopore expergefactus est, eundem faciei colorem, ac liuorem retinuerit, non ad aliquos tantum dies, sed ad mortem vsque, quod quidem non accidisset ex nocumento vini, cum post tres dies ad summum omnis crapula soluatur, euanescente ipsa 4
vini virtute, vt Galen. *in comm. lib. 5. Aphor. 5.* & Holler. & alij testantur.

Et ex abundanti etiamsi consideremus, Nicolaum ex nimio vini potu in soporem illum incidisse, tamen non verisimile est ab ejus vi, fatuitatem potuisse incurrere post ebrietatem, quia hoc rationi,

& expe-

& experientiæ eſt omninò contrarium. Rationi, quia non eſt poſſibile à vini calore induci affectum
5 frigidiſſimum, qualis eſt fatuitas; licet enim ebrioſi ex vini vitio incurrant ſæpiſſimè, immò ſemper ob frequentatam ebrietatem, frigidos morbos, vt Apoplexiam, Epilepſiam, Memoriæ jacturam, Tremorem, Paralyſim, Podagram, immò etiam Hydropem, atque ipſiſſimam fatuitatem, vt DD. admonent, Gal. *in lib. de cauſ. morb. c.* 3. Auic. *p.* 3. *tract.* 2. *c.* 8. vndè ejus rei cauſſam quærit Ariſt. *ſection.* 3. *problem.* 5. tamen hoc non habet locum in hjs, qui non frequenter, ſed de rarò admodum inebriantur, ex vnica enim, & non frequentata potatione, potiùs calidi morbi producuntur, vt febres, deliria, Pulmonis Eryſipilata, & id genus alij. Hipp. *de morb. lib.* 2. *ſect.* 3. *num.* 53. notiſſimumque eſt, vinum per
6 ſeipſum calefacere, & ebrium hominem ſeipſo calidiorem euadere, quis eſt qui neſciat? Per accidens verò fit, vt vini copioſa potatio iterata, & frequentata ad ebrietatem vſque, frigidos procreet affectus, reſoluendo excedenti ſuo calore ſpiritus meliores, animales præſertim, vndè maximè morbos accerſit neruis contrarios. Itaquè ex vnica ebrietate frigidum morbum tam inſignem procreari poſſe, contrà rationem, & rectum diſcurſum omninò eſt. Sed & huic rationi ſuffragatur experientia, cùm indies videamus eos, qui caſu, ac de raro inebrianrur, calidiores euadere, febre præhendi, coloratiores, & lætiores fieri, aut iracundiores, ſudore multo perfundi, & id genus alia incurrere, non verò euadere frigidiores, neque ex hoc frigidis morbis tentari. Cùm ergò Nicolaus non eſſet aliàs ebrietati deditus, & vnica illa vice, qua inebriatus dicitur (gratis etiam conceſſo, quòd verè fuerit inebrietatus) in fatuitatem lapſus ſit, & tamen nullum ſignum caloris in ipſo apparuerit; non erit verum, illum ab ebrietate, ſeu potiùs à ſola vini virtute in fatuitatem fuiſſe præcipitatum, ſed fatendum eſt, illum à medicamento narcotico, ac frigido, & venenoſo, & potenti ſoporifero in eum morbum incidiſſe, cùm effectus ſecuti magis proportionati ſint narcotico huic veneno, quàm vino proportionati; nam dato etiam, quòd vinum aliquid in hoc præſtiterit, tamen ab effectu dicendum eſt, vim medicamenti exuperaſſe vini potentiam, vndè ſecuta fuit fatuitas, non autem ebrietas, ob introductam inſignem ipſius cerebri refrigerationem ab illo narcotico, non potente vini etiam vſque ad ebrietatem ebibiti virtute vim medicamenti, non exuperate inquam, ſed ne temperate quidem, aut infringere, quod majorem in modum commonſtrat, quàm violentum, ac validum illud ſomniferum fuerit. Nec mirum, quia Lucia aliàs experta benigniora medicamenta ſomnum inducentia, & optato fine fruſtrata, debuit rationabiliter, cum nimio amoris deſiderio gliſceret, ad potentiſſima confugere, ex quibus plus quàm deſiderabat, obtinuit, quamquam forte præſumendum eſt, illam medicamentum hujuſmodi narcoticum tam violentum, non tantùm ad ſomnum inducendum, quàm ad hominem dementandum propinaſſe, vt perpetuò abſque fratris reſpectu ſuæ libidini ſatisfacere poſſet, ad hunc enim finem omnia illa dirigebat, vt ſatis ſuperque Fiſco eſt compertum.

Ac deniquè ſomnum illum innaturalem, quo præhenſus Nicolaus eſt, non fuiſſe ex vini virtute, palam eſt, quia exceſſit limites hujuſmodi ſomni, crapula enim ex vino, licet ſuperiùs ad tres dies eam perdutare ſit dictum, tamen non niſi octo, aut decem horis perſeuerat, aut ad ſummum duodecim, quia ſuperatur ab ipſo calore natiuo concoquente. Neque fuit Apoplexia, quia Apoplexia terminatur ſemper in 7
Paralyſim; at morbus hic non eſt terminatus in Paralyſim, ergò non fuit Apoplexia. Quòd autem Apoplexia in Paralyſim terminetur præter teſtimonium quotidianæ experientiæ, atteſtantur Medici omnes nullo excepto. Gal. *lib.* 2. *de loc. aff. cap.* 2. Paul. *lib.* 3. *cap.* 18. Act. *lib.* 6. *cap.* 27. Auic. *p.* 3. *tract.* 5. *cap.* 12. *& alij*, reſtat, ergò, vt fuerit ſomnus innaturalis ex vi medicamenti, ob cujus violentiam Nicolaus lapſus in fatuitatem fuerit: nam cæteri ſomni innaturales ſunt ſemper cum febre conjun- 8
cti, vt Lethargus, Caros, Catalepſis, & ſimiles, vt apud Practicos cuilibet conſtare poteſt, & durant etiam ad plures dies.

Verumenimverò his non obſtantibus, exiſtimaut Nicolaum ex Ebrietate in Apoplexiam lapſum, & ex Apoplexia in fatuitatem, primò, quia non controuertitur in ea cœna Nicolaum multùm comediſſe, ac pluſquam multùm bibiſſe, ac peculiariter exhauſiſſe vas vnum, quod flaſcum nominant, vini Montis Politiani rubri, ac penè aliud Moſcatelli præter cyathos nonnullos Domeſtici Albani, & cùm ex potatione lætior factus eſſet, ſororem pluries ad bibendum prouocaſſe, ea tamen ſemper nimiam potationem redarguente, ac admonente, ne tantoperè biberet, vt quatuor Teſtes examinati vnanimiter deponunt, quod quidem valdè contrarium eſt ipſius Fiſci perſuaſioni, cùm ſi in animo habuiſſet Lucia, vt frater per potum illum profundo ſomno præhenderetur, & tota nocte obdormiſceret, neque vllo modo expergiſceretur, debebat potiùs illum hortari, & incitare ad bibendum, quàm eum à bibendo diſſuadere.

Secundò, quia Nicolaus lædebatur aliquandò à nimio vini potu, & ex eo non ſemel in ebrietatem erat lapſus, vt probatur per idoneos teſtes; nam licet non eſſet verè ebrioſus (quia ebrioſus dicitur, 9
non qui ebrius eſt, ſed propriè qui frequenter inebriatur, vt aliàs dictum eſt) tamen vbi inter comedendum aliquandò cum amicis prouocaretur ad bibendum, ſuperari ſe non facilè patiebatur, itaque bibebat ad ebrietatem vſque conſtatque in proceſſu ter, vel quater ad minùs ſpatio duorum annorum illum ebrium extitiſſe, quod ne ipſe quidem Fiſcus controuertere poteſt. Neque valet contrà hoc, quòd, conceſſo etiam, quòd aliàs ebrius fuerit, tamen hac vltima vice non fuerit, ſed omninò potionatus, ſtante quod diuerſi omninò effectus aliàs in illo ſint conſpecti pullulaſſe ab ebrietate, quàm nunc. Tunc enim dicitur illum inordinato gaudio, ac præter modum fuiſſe perfuſum, faciemque rubicundiorem habuiſſe, multumque, & abſque vlla continentia etiam præſente propria ſorore dicenda, tacenda locutum, dolore capitis præterea die ſequenti tentatum, plurimùm vomuiſſe, & alia his ſimilia, nunc autem ſopore tantùm præhenſus ab eo ne recollegit quidem ſe, niſi tranſactis viginti quatuor horis, multo pallore vultus illi perfuſus fuit, motus poſtridiè impotentiam habuiſſe, ac demum fatuum permanſiſſe. Non eſt ergò veriſimile ex ebrietate ſimplici tam diuerſos nunc effectus ab iis, qui aliàs apparuerunt, illum incurriſſe, maximè cùm adhùc eſſet juuenis, non enim pertranſibat annum octauum ſupra trigeſimum. Non valent, inquam, hæc, nam reſpondetur, vinum diuerſos effectus producere in 10
temulentis, pro diuerſitate conſtitutionis corporis,

qui quidem aliquandò non solùm in diuersis naturis sunt sibi contrarij, sed etiam in iisdem, quod longioribus docet Arist. *problem. sect.* 1. *num.* 30. & Andr. Baccius *lib.* 9. *de Vinorum, hist. cap.* 18. Itaque vbi vinum offendat corpus bile repletum, hominem efficit iracundum, clamosum, atque audacem; si sanguine refertum offendat, misericordem, benignum, lætum, atque amori promptum; si melancholia, taciturnum, mœstum, lachrimabundum; si pituita, somnolentum, desidem, pigrum, otiosum, & hoc quidem maximè pro majori, aut minori eorundem humorum abundantia in capite, & cerebro, cùm vinum eos humores insigniter agitet; vndè cùm notum sit, Nicolaum jam à multis diebus antè prænominatam cænam passum fuisse quamdam capitis grauedinem, seu dolorem quemdam grauatiuum (nam & ipsemet inter cænandum per jocum dixerat, velle se in ea cæna copiosa potatione capitis dolori mederi) qui dolor à multa pituita, ac frigido humore originem ducebat, non mirum est, si multo vino inebriatus humor ille commotus cerebri ventriculos obstruere omninò potuerit, & hominem in Apoplexiam impellere; hæc enim causa fuit, cur effectus violentæ ebrietatis diuersi omninò fuerint ab effectibus; quos aliæ ebrietates in Nicolao concitauerant.

Tertiò, quia vbi vinum, quo inebriatus est Nicolaus, fuisset medicatum, ac venenatum, tantum abfuisset, vt tam auidè illud ingurgitasset, vt potiùs contrà eo omninò abstinuisset, vt aliàs, licet falsò, præsumitur fecisse ob saporem à medicamento in ipso vino introductum; neque enim fieri potest, vt venenosa medicamenta, quantumuis aliis simplicibus associentur, vt eorum odor, & sapor occultetur, celari possint, quia præterquam quod omnia sunt odore, & sapore horribili, vt ex plurium Do-
11 ctorum testimonio dixi aliàs *lib.* 2. *Quæstion. Medico Legist. tit.* 2. *quæst.* 7. *num.* 8. ipsamet Natura inter assumendum eorum abominationem absque sapore, & odore persentit, & assumere renuit, ac displicentia, & nausea, & vomitu illa, si assumpta sint, conante à se expellere; ita vt nec verisimile, nec possibile sit, Nicolaum tot cyathos vini ingurgitasse summa cum delectatione absque eo quod ne minimo quidem signo illius displicentiam demonstrauerit: sed forte dici ab Aduersarijs posset, non fuisse vniuersum vinum medicamento alteratum, sed tantùm ejus partem, verum hoc etiam concesso, tamen cùm vnius vasis, seu œnophori vinum totum fuerit medicamento somnifero alteratum, nunquam Nicolaus tam auidè, & cum tanta delectatione totum illud vinum hausisset absque eo, quod ne minimum quidem signum extranei alicujus saporis, aut odoris præsentibus daret, Quibus addendum, quòd Lucia de vtroque etiam vase biberit ab ipso Nicolao inuitata; nam de vino albo Muscatello dicto deponunt duo Testes, de vino verò rubro Montis Politiani deponit vnus quidem tantùm Testis, sed ambo concordes sunt in hoc, quòd Lucia à Nicolao inuitata ad bibendum de vino rubro illo, bibere recusauerit, cùm diceret se adhuc non sitire; Testis tamen ille, qui deponit de prouocatione Nicolai, & de recusatione Luciæ, dicit deinc: quòd absente alio Teste, Lucia iterùm à Nicolao prouocata de vino rubro cyathum biberit. Neque valet dicere, quòd Lucia illud multa aqua temperauerit, & sic medicamenti efficaciam effugerit, quia cum medicamentum supponitur fuisse potentissimum, etiamsi Luciam non soporasset, vt Nicolaum, tamen aliquem effectum in illa produxisset, aut saltem aliquo modo somnolentam reddidisset; sed quis dicit, illam, quæ fœmina erat, & ob id valdè timida, non inquam gustandi, sed vel odorandi vinum illud venenatum, voluisse tamen ex eo integrum cyathum haurire? saltem timere debuit ne & ipsa somno capta, Amasium postmodum in domum introducere non posset, aut etiam si introduxisset, non posset cum illo se delectare, ad quem tamen effectum ad se illum introduxisse præsumitur. Ac denique patet, quòd, etiamsi somniferum cum eo vino fuisset Nicolao propinatum, fuerit tamen omninò ejus potentia à vini virtute refracta, & sic non potuerit suos effectus prodere, præsertim cùm vinum illud fuerit quantitate multum, & qualitate potens, vndè cum somnifera omnia frigida sint, facilè à vini caliditate edomantur.

Et ad ea, quæ in contrarium opponuntur facilis est responsio, nam Testes deponentes de alia exhibitione somniferi per sororem Nicolao facta, deponunt tantùm de Auditu ab ipso Nicolao, qui inter comessandum cum illis (ac fortè tunc etiam plusculum biberat) jactabat se aliàs à sorore fuisse vino medicato potionatum, quamquam hoc asserendo non affirmaret, sed dicebat tantùm, quòd, cùm suspicaretur sororem in quadam cœna velle sibi porrigere vinum soporiferum ad eum fallendum, ipse sibi optimè cauit, quod, vt erat homo vanissimi ingenij, & ignorantis quid hoc importaret, dicebat ad ostentandam propriam prudentiam. Sed hæc suspicio in tam crassæ Minervæ homine potuit esse vana, & quod de sapore in vino percepto jactabat, potuit esse quid imaginarium, cùm nihil tale in vino verè adesset, vel esse aliquid à vasis vitio proueniens; nam & eodem tempore ipse Nicolaus conquerebatur, quòd vinum domi haberet non prorsùs boni odoris, & saporis ex eo, quòd vas, in quo asseruabatur, situm contraxerat, nec à famulis fuerat, vt debebat, curatum de illo mutando, vt deponunt duo Testes pro parte Luciæ examinati: quòd verò post illam noctem Nicolaus capite malè haberet, non debet, nec potest de necessitate, ad elibitum vinum medicatum referri, quia constat illum ob extraneum saporem, quem in vino percipiebat, ab eo abstinuisse. Ergo aliqua alia ex causa capite doluit, & fortè ex nimia vigilia, quia cùm plurimum satageret inuigilare, ne Lucia ea nocte Amatorem in domum admitteret, nullatenus dormiuit, vndè facilè fieri potuit, vt inde in eum dolorem laberetur.

Quæ verò subdunt aduersarij, quòd Nicolaus bene se haberet, & immediatè post illam cænam in morbum lapsus sit, nihil omninò facit in hoc casu, quia nec nouum, nec infrequens est, homines robustissimos, & Athleticè se habentes de repente, & ex improuiso fieri Apoplecticos; idcirco enim suspectus est apud Hippocr. *lib.* 1. *Aphor.* 3. habitus Athleticum cum ad summum bonitatis attingit, ca- 12
demque de causa Celsus *lib.* 2. *suæ Med. cap.* 2. illud affirmauit, *Si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta bona sua habere debet*, vndè nihil releuat, quòd Nicolaus optimè se haberet, & tamen de repente in Apoplexiam sit lapsus: suspicio enim administrati veneni tunc militat, quandò homo se optimè habet, & ab assumpto aliquo cibo de repente labitur in pessima accidentia veneno familiaria; sed accidentia, quæ supereuenerunt Nicolao, non fuerunt accidentia veneno familiaria,

liaria, sed fuerunt accidentia prouenientia ex capitis multa repletione, & prægressæ crapulæ proportionata; præterquam quod verum non est, quod Nicolaus bene valeret, quia, vt constat, & superius etiam dictum est, jam à multis diebus habebat caput valde grauatum, & multa pituita oppletum, vnde facile fuit, Pituitam a nimia vini copia commotam cerebri ventriculos obstruere, & Apoplexiam concitare, licet & absque hac dispositione, & 13 solum ex immodico vini potu Apoplexia aliquando, & repentina mors excitetur Galen. *l. 3. de Temp.* & ex Hippocr. *sent. lib. 5. Aphor. 5. Bacc. lib. 3. de vin. hist. cap.* 17. Ab Apoplexia autem, nisi occidat, solet plerumque fatuitas vel perpetua, vt in Nicolao, vel ad tempus, vt in aliis succedere. quamobrem cum morbus, & ejus accidentia proportionata sint errori in victus ratione patrato, & causis antecedentibus, non est reijcienda culpa euenientis morbi in somniferum, præsertim cum de erratis in victu omnino concludenter constet, de somnifero vero nihil certi habeatur.

Vnde neque ad rem faciunt, quæ ex Medicis adducuntur circa virtutem quorundam somniferorum, quæ tamen etiam vsurpata, vt prætenditur, non potuissent vnica vice tantam concitare fatuita- 14 tem, & Apoplexiam; nam Medici loquuntur de frequenti vsu talium somniferorum, alias etiam videmus ipsum Opium, quod est omnium somniferorum potentissimum, affluenter vsurpatum à Mauritanis præsertim, vt testatur Garzias ab Horto *lib. 1. hist. Arom. cap. 4.* neque interimere, neque fatuos homines reddere, sed eos tantum dormitabundos efficere; quin etiam Solanum Manacum teste Dioscorid. de re Med. *lib. 4. cap. 69.* ad duarum dracmarum pondus haustum (de ejus radice loquitur) ad tres tantum dies mentis alienationem affert, quemadmodum & alia multa, nec facile inuentu est tale venenum, quod de facto hominem dementare possit. Itaque Apoplexiæ potius ex ebrietate excitatæ, quam somnifera cujusdam virtuti, Nicolai fatuitas est attribuenda.

Quod additur de signis attestantibus, potius somnifera assumptionem, quam ebrietatem in Nicolao, inane omnino est, quia, quæ dicuntur, haberent quidem locum, vbi Nicolaus ex Ebrietate in soporem lapsus esset, tunc enim forte & facies rubor, & alia apparuissent ebrietatem attestantia, sed Nicolaus ex ebrietate incidit in Apoplexiam, ex qua oppressi animales spiritus, & caloriem capitis ipsius & cerebri suffocari quis non nouit? non mirum ergo, si facie appareat subpallida, ad huorem declinante, ob spirituum, & caloris extinctionem, & quod etiam, postquam ad se redisset, eundem pallorem retinuerit, impossibile quippe erat post fortem Apoplexiam non remanere grauissima quædam accidentia, ipsius prægressi morbi fortitudinem arguentia, vt semper in quacunque Apoplexia heri consueuit, à qua relinqui semper membrorum torporem, & Paralysin etiam dictum est, & notum, & in confesso est apud omnes. 15

Neque aliter respondendum sequenti objectioni, in qua dicitur, non esse verisimile ab Ebrietate potuisse relinqui fatuitatem, cum vinum mirum in modum calefaciat, non refrigeret, fatuitas autem à multa frigiditate originem trahat; quia hoc gratis concesso verificaretur, quando immediate ab Ebrietate secuta esset fatuitas, sed non quando ab Ebrietate prius concitata est Apoplexia, ac deinde ab Apoplexia fatuitas, quia Apoplexia suffocando, vt dictum est, & extinguendo calorem, ac spiritus, reliquit intensam frigiditatem in cerebro, ex qua prouenit deinceps fatuitas.

Ad id quod opponitur, quod sopor ille, quo prehensus est Nicolaus non fuerit, nec esse potuerit ex vino, conceditur, nam vere fuit ex Apoplexia, neque valet dicere, quod hic morbus non potuit esse Apoplexia, quia terminatus esset in Paralysim, vt solet semper terminari, quia præterquam quod hoc non est perpetuæ veritatis, euenit 16 etiam interdum, vt Apoplexia terminetur ad neruos interiores ipsius capitis, vel quod materia faciens Apoplexiam ad cerebri corpus transmittatur, 17 vnde postmodum frigiditas intensa emanat, ex qua aut memoriæ deperditio, aut fatuitas generatur, vt in casu nostro, cui similes historias apud scriptores adnotare licet, & signanter quæ narrantur de Messala Corrino, de Francisco Barbaro, de Georgio Trapezuntio, de Litostene, & de alijs, de quibus vide Schenck. *lib. 1. Obseruat. rar. tit.* de Apoplexia. Itaque etiamsi velimus impossibile esse Apoplexiam terminari sine vlla partium Paralysi; tamen dicendum, in hac Apoplexia factam esse læsionem, & quidem insignem ipsius cerebri, ex qua fatuitas est generata. Ex quibus concludendum pro veritate videtur, Nicolai fatuitatem à prægressa Apoplexia originem duxisse, non ab aliquo somnifero, vel venenoso medicamento violento, & ex hac postmodum in Apoplexiam relapsum obiisse. quamobrem videtur Lucia in hac re esse extra omnem culpam nec potest tormentis subjici ad vlteriorem veritatem ex illa eruendam, quia indicia vrgentia nullo modo suspicionem faciunt, quod Nicolaus potionatus fuerit, sed concludenter ostendunt, illum ex Ebrietate in Apoplexiam cecidisse.

CONSILIVM XXVI.

ARGVMENTVM.

Inita societate scutorum trecentorum inter D. Constantinum Constantinum, & D. Vincentium Barduri super periculo vitæ D. Annæ prædicti Constantini filiæ, quæ non multis antea mensibus fuerat desponsata, suspicari cæpit prædicta Anna, se vtero gerere, cum jam per duos menses parce admodum purgaretur, & appetentiam haberet dejectam, & e contra extranea quædam appeteret, aliaque signa notaret, quæ illam in vtero habere commonstrare poterant. Inter hæc febre maligna corripitur, ex cujus malitia intellige, de ejus graviditate nihil aliud certi relinquens. Prætendebat Vincentius esse factum locum luctu, contra volente Constantino pecunias in societatem datas non esse amissas, cum illa ex graviditate obiisset.

ex quo factus esset locus exceptioni. Quæsierunt à me ipsi principales (qui ob arctæ amicitiæ vinculum, quo detinebantur, recusabant lites inter se habere) quid pro veritate sentiendum esset, promittebat enim eorum vterque meæ omnino assertioni stare.

SVMMARIVM.

1 *Grauiditatis potiora signa.*
2 *Masculi fœtus signa.*
3 *Prægnantia certo cognosci non potest.*
4 *Signa demonstrantia mulierem suspectam grauiditatis, vtero non gerere.*
5 *Signa prægnantiæ etiam ex simplici menstruorum defectu apparere solent.*
6 *Aliquæ fœminæ etiam si vtero gerant primis mensibus purgantur.*
7 *Pluris faciendum ejus dictum, qui magis rationabilia profert.*
8 *In curandis grauidis non licet eas negligere, vt fœtus saluetur.*
9 *Motus in vtero est magnum conceptionis signum.*
10 *Motus Embrionis quemodo differat a motu ab alia caussa excitato.*
11 *Prægnantia infallibiliter cognosci non potest in omnibus.*
12 *Grauidæ aliquando pro non grauidis, & non grauidæ pro grauidis existimantur.*
13 *Non sufficit vt prægnantia sit caussa mediata mortis ad hoc, vt pecuniæ in societatem datæ non amittantur.*
14 *Non sufficit, vt prægnantia impediat, ne remedia adhiberi possint ad hoc vt pecuniæ in societatem datæ super periculo vitæ ipsius prægnantis, non amittantur.*

COnsiderabam ergo primo casum pro parte Constantij, pro quo apparebat cujusdam Medici fides asserentis Annam vere vtero gestasse, & à se vt talem fuisse tractatam. Neq; videbatur ab re Medicus etiam fidem fecisse, quia multa apparebãt signa, & potiora grauiditatis in ipsa Anna, vt erat Menstruorum defectus jam per duos menses, qui in juuencula alias recte purgari solita, faciebat nõn solum suspicionem, sed quasi certitudinem grauidationis: Iuuenes enim sanguine abundant, & idcirco facile ab illo repurgantur per menstrua cum vtero non gerunt, nec alia ex caussa, nisi ex grauiditate plerumque ea purgatio iis retinetur, Adnotauerat insuper Medicus non modo inapprẽtiam, quæ D. Annæ superuenerat, oscitationes frequentes, & membrorum lassitudinem, & alia magis probabilia grauiditatis signa, sed etiam mutatum faciei colorem, & papillarum nigritiem, ipsarumque situm sursum vergentium, & vrinam ex qua maxime se cognoscere dicebat mulieres grauidas, & alia quædam leuissima, indigna prorsus quod à perito Medico in vllo censu habeantur, cum nugæ potius sint ad mulierculas fallendas inuentæ. Sed multum se fundabat Medicus præter vrinam in motu percepto in ipso ventre maxime de mane muliere jejuna existente; licet neque ipsa Anna sciret talem motum adnotare, sed diceret semper interrogata, quod videbatur quidem sibi nescio quid sentire, sed ignoraret explicare quidnam vere esset; & tamen Medicus alleuerabat se talem motum in vtero mulieris non semel obseruasse. Quin etiam vlterius ad majorem fidem sibi adscisscendam, inculcabat eundem motum multo vehementiorem à se obseruatum in ipsa mulieris infirmitate, & præcipue in ipsarum febrium accessionibus, quem motum fuisse vere Embrionis non dubitabat, vnde non solum profitebatur in prælegata fide, Annam vtero gestasse, sed gestasse masculum huic motui validiori, & papillis denigratis, ac sursum vergentibus, & motui magis à dextris, quam à sinistris conspicuo confisus; ex quibus nullum in ea re dubium intercedere posse firmauit, vt in eadem fide profitebatur. Quæ omnia cum viderentur ab optimis Medicis comprobari absque dubio multum afficiebant.

Accedebat, quod Anna ab omnibus vicinis mulieribus pro grauida habebatur, aderantque Testes ad hoc examinati, qui deponebant, illam pro grauida ab omnibus fuisse habitam; quin immo mulieres nonnullæ quæ audierant. Obstetricem ab Anna accersitam de prægnantia valde dubitasse, neque voluisse pro certo affirmare illam in vtero habere, illam ipsam obstetricem irrisserant tanquam ignaram, parumque expertam, ac multis propriis exemplis similes grauidationes se esse passas, numirum cum aliquali menstruorum apparentia in primis mensibus, tandemque fœliciter peperisse firmabant, ita vt Anna harum persuasionibus animata jam non multo ante febris insultum se certo grauidam esse diceret, & vt grauidam se tractabat, manens semper in multa quiete, immo frequenter decumbens in lecto, non nisi lente, ac caute se mouendo; immo & cum curru veheretur nonnisi tarde gradiebatur, ex quo tanto certiores de ejus grauiditate, & vicini, & noti omnes facti fuerunt. Vnde cum timore quodam perculsa ex alio curru concitatis equis sibi obuiam facto domum reuersa à febre esset correpta, ab omnibus, & singulis non aliunde id illi euenisse firmatum est, nisi ex eo quod vtero gereret; quamobrem timebant illi omnes, ne ab eo timore maxime superueniente febre, quod statim à principio fuerat acuta, omnino abortiret. Ex quibus videbatur dicendum, Annam vtero gestasse, & cum ob prægnantiæ culpam perierit, locum esse factum exceptioni, neque posse Vincentium pecunias super ejus vitæ periculo in societatem acceptas lucrari.

Pro parte tamen Vincentij opponebatur. Primò, non constare de Annæ grauiditate, quia circumscripta difficultate, immo inquam impossibilitate certitudinis cognitionis prægnantiæ maxime in primis mensibus, de qua infra, producebatur fides Obstetricis asserentis, se nunquam pro veritate affirmate potuisse, Annam in vtero habere, non obstante Medici assertione, & mulierculatum attestatione de grauiditate, & reddebat sui dicti rationem, dicens, signa grauiditatis, quæ apparebant in D. Anna fuisse nimis leuia, nec connumerari inter potiora; contra vero adfuisse multa quæ ostendebant illam nequaquam esse grauidam, vt erat præcipue ipsius vteri constitutio, nam neque os ipsius interdum vllo modo clausum, aut inuerum apparebat, neque ad tactum vlla ipsius corporis vteri renitentia, aut tumefactio se prodebat; neque aliud quid ab experti-

ssimis

tissimis Obstetricibus in prægnantia vera adnotatum: nam ea signa, super quæ suum dictum fundabant Medicus, & vicinæ mulieres, esse omnino leuissima confitebatur, ac facile ad simplicem menstruorum defectum consequi posse. Secundò constabat, neque à Constantio in dubium vertebatur, D. Annam, antequam nuptui traderetur, semper passam esse aliqualem menstruorum defectum, ex quo etiam hystericis affectibus molestabatur, vnde idcirco à Medicis Patri injungebatur, vt eam quam primum viro jungeret, cum sperarent illam ex conceptione conualituram. Interim tamen eadem ipsa symptomata ante nuptias passa est, quæ de præsenti experiebatur; & licet his adderentur motus in vtero, papillarum mutatio quoad colorem, earumque retractio ad superiora, & alia id genus, tamen dicebatur, hæc nequaquam tunc fuisse obseruata, licet vere, & cum effectu adessent, quia nulla suspicio conceptionis aderat, ob quam obseruari necesse esset. Inappetentiam autem, & rerum extranearum appetitum fuisse quoque à prima menstruorum appatitione D. Annæ familiares, ipsemet
5 Constantius non inficiabatur; nam & hæc ipsa à Menstruorum defectu prodire quotidie experimur, & maxime ipsis Virginibus sub Menstruorum apparitionem, cum non recte, & secundum Naturam repurgantur. Inde quoque & malus corporis color, & oculorum offuscatio, & capitis leuiusculi dolores, & vertigines, & vomitus, & alia permulta, quæ in Virginibus, & in omnibus fœminis, quæ menstruorum defectum patiuntur, indies obseruamus: omnes enim similes effectus sanguis præternaturam retentus producere est aptus, quos in vere grauidis producere solet, etiam ipsam lactis collectionem in mammillis, vt ab omnibus Medicis docemur, & alias affluentes demonstratum est, *lib.* 1. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 3. *num.* 1. per totum, & alibi; & licet hæc in D. Anna cessasse viderentur à purgatione colebrata per aliquot menses antequam marito jungeretur, tamen facile fuit, vt vrgente iterum menstruorum defectu, de nouo pullularent, cum ab eo menstruorum defectu corpus prauis humoribus repleretur, ex quibus ea symptomata excitabantur.

Tertiò, constans erat apud vtramque partem, D. Annam non omnimodam menstruorum carentiam habuisse, sed per vices nonnihil sanguinis expurgasse, vt alias antequam viro copularetur, illi euenire consueuerat. at vero consentaneum erat, si realiter erat grauida, cum parce admodum extra prægnantiam purgaretur, menstrua in prægnantia
6 omnino cessare, quia etiam si in aliquibus mulieribus primis conceptionis mensibus menstrua aliquatenus apparere soleant, id fit in illis, quæ & bene purgantur, & sanguine multo sunt referæ, at in his quæ parce purgantur, neque multo sanguine abundant, vt in D. Anna eueniebat, non verisimile est, vterum è semine concepto potuisse aliquam sanguinis partem expurgare, cum eo indigeret prò ipsius conceptus nutritione; sed hoc gratis, tanquam non multum afficiens Vincentius Constantio condonabat: magis vrgebat, quod D. Anna non aliter tunc purgaretur, quam alias, cum adhuc virgo esset, purgari solebat; nempe per vices quasdam inordinatas, atque admodum parce, vt eadem D. Anna iis mulieribus confitebatur, quæ in principio præsumptæ grauiditatis, illam in vtero habere volebant, non obstante quod purgationes menstruas haberet.

Quibus omnibus optime perpensis in eam sententiam veni, D. Annam vtero non gestasse, nec vere vnquam prægnantem fuisse, & eatu quo vere fuisset prægnans, non esse tamen per ejus mortem factum locum exceptioni, sed lucro pecuniarum, quæ super ejus vitæ periculo Vincentius à Constantio acceperat. Nam super Medici fide deponentis de certitudine grauiditatis D. Annæ nullum omnino fundamentum fieri potest, cum constet, illum leuissimis quibusdam lignis motum, ac consilium asseruisse, D. Annam pro certo vtero gerere, potiora, & tutiora non aduertentem; contra autem plurimum tribuendum expertissimæ Obstetricis depositioni, cum multo magis consona rationi sint, quæ illa deponit negando D. Annam fuisse grauidam, quam quæ deponit Medicus asserendo fuisse grauidam, nam pluris faciendum ejus dictum, qui 7
magis rationabilia loquitur.

Nec quicquam me mouet, quod in paritate judiciorum sit magis tribuendum Medico, quam Obstetrici, quia, præterquam quod hoc forte in his, quæ ad Obstetricem magis spectant, non habet locum, ex facto patet, Medicum fuisse crassæ Minervæ hominem, talemque se ostendisse suamet fide, ac depositione; contra vero Obstetricem fuisse expertissimam, & deponere de iis, quæ ad propriam peritiam magis pertinent, reddendo suæ assertionis rationem; quin immo, Medicum insigniter errasse dixerim in ipsa D. Annæ curatione, nam neque sanguinem illi detraxit, cujus habebat summam, & extremam necessitatem, neque alia potiora remedia vlla adhibuit, quæ tamen facere debebat etiamsi D. Annam grauidam existimaret; non enim licet negligere prægnantem, vt fœtus 8
saluetur, ac satis superque est, si nihil ad abortum excitandum directe adhibeamus, vt alias probaui *lib.* 6. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 1. *q.* 7. *num.* 16. Ex qua Medici ignorantia, ac supino errore colligendum est, illum in Arte minimum valuisse, & sic nullam ei fidem esse adhibendam, sed magis Obstetrici deferendum de iis, quæ ad propriam peritiam pertinent, deponenti.

Quod porro de Motu percepto ab Anna in ven- 9
tre (qui habetur pro valido, ac certo conceptionis signo) ab eodem Med. asseritur, nihil me mouere potuit, cum Constans opinio apud omnes doctos Medicos sit, talem motum ab aliis caussis, quam à fœtu excitari posse, vt luculenter probatum est *lib.* 1. *Quæst. Medico-Leg. Tit.* 3. *Quæst.* 1. *num.* 36. *& seq.* & licet concedere paratus sim, quod hic motus sit ex certioribus signis conceptionis, tamen debet, si quicquam ei fidendum est, cum aliis potioribus signis associari, alias nihili faciendum; At in hoc casu tantum aberat, vt alia potiora signa obseruarentur, vt potius alia adnotarentur contrarium attestantia, vt jam ex superioribus patet. Præterquam quod motus obseruatus in D. Anna non erat talis, quod quicquam ei fidendum esset; sed quia is Medicus erat ex his, qui ad pauca respiciunt, non mirum est, si facile pronuntiauerit, nam non tam facile pronuntiasset, si obseruasset differentiam motus à fœtu excitati, & ejus, qui excitatur ab aliis caussis: motus enim Embrionis est aliqualiter or- 10
dinatus, blandus, ac lenis in principio, mox etiam validior, non dolorem, non fluctuationem, non sonum pariens, at motus, quem percipiebat in ventre D. Anna erat inordinatus, modo in vna, modo in alia parte, neque erat omnino doloris expers.

vt ipſamet fatebatur: quinimmo ex eo, quod plurimis obſtructionibus afficeretur, cum eodem motu fluctuationes quaſdam percipiebat; ſed maxime fugillanda venit hujus Medici audacia, & ignorantia, quia D. Anna ante exactum tertium grauidationis menſem febre maligna obiit, ac motus infantis in vtero non tam cito percipi vt plurimum ſolet, ſed in tertio, aut quarto menſe, vt docet Hippocr. *in lib. de Nat. Puer. num.* 2. *& lib.* 1. *de morb. mul. num.* 97. & alibi, & cum eo ceteri omnes; ergo motus hic non potuit à Medico tam facile percipi, vt ex eo pro certo deprehenderet. D. Annam eſſe grauidam.

Nihil præterea facit, quod D. Anna ab omnibus haberetur pro grauida, nam ſi in hoc decipiebatur ipſamet mulier, & ipſe Medicus, ex quorum dicto ceteri in eam opinionem venerant, multo facilius poterant decipi alij; quemadmodum nihil releuat, quod prædicta D. Anna ſe vt grauidam tractaret, putabat enim ſe vere grauidam eſſe, licet non eſſet, & idcirco tanquam grauida omnia faciebat, quæ ad prægnantiæ cuſtodiam requirebantur; neque erat ab re illam pro certo habere, ſe vtero gerere, cum ejus perſuaſionis multos auctores haberet, maxime mulieres domeſticas, & vicinas in vtero gerendo expertas, & ipſum potiſſimum Medicum, qui vt erat, veluti dictum eſt, homo ad pauca reſpiciens, non modo non ambigue, ſed aſſeueranter omnino, & omni cum certitudine jactabat, D. Annam vtero gerere; & hoc tribuebat medicamentis ab ipſo eidem D. Annæ exhibitis ante quam nuptui traderetur, cum tamen jam promiſſa eſſet marito Alexandri Martij nomine; ſed quia exiſtimabatur, vt vere erat, valetudinaria, & Alexandri propinqui, dubitabant, an apta futura eſſet conjugio, & proli ferendæ, curarunt, vt antequam Marito jungeretur per Medicum prædictum curaretur; à quo tamen ſimpliciter purgata eſt, & per aliquot dies Rhabarbarum ei exhibitum. Medicus ergo, qui erat Miles quidam glorioſus, & jactabundus, plurimum ſe ob hoc facinus extollebat, quod nimirum ob diligentem curam D. Annæ adhibitam, illico atque Marito copulata fuerat, vtero conceperat.

Verumenimverò conceſſo etiam, quod D. Anna vere grauida eſſet, adhuc nihil probaret Medici aſſertio, cum loquatur aſſertiue, & de certa ſcientia de iis. quæ non niſi probabiliter, neque per infallibilia ſigna, ſed tantum per conjecturalia aſſequi poterat, vt Audaces, & ignari facere conſueuerunt. Quod enim nihil certi obſeruari poſſit, nec firmari de grauiditate, latiſſime probaui *loco ſupra cit. lib.* 1. *Quæſt. Medico-Leg. Tit.* 3. *q.* 1. eam concluſio-
11 nem adſtruens, Prægnantiam nunquam, hoc eſt, in nullo tempore grauiditatis cognoſci infallibiliter poſſe. Et licet Daniel Sennertus *lib.* 4. *ſuæ practicæ par.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 1. hanc noſtram concluſionem non acceptet, excuſatione dignus videtur, nam forte quid mihi voluerim, Vir ille doctiſſimus, ac multa laude dignus non eſt aſſecutus, vel forte ego ipſe, quid ſibi vellet mea concluſio explanare ignoraui: non enim hoc volui, vt in omnibus generatim impoſſibile ſit infallibiliter prægnantiam cognoſci, ſed tantum in nonullis, nam indies videmus, quod etiam *loco cit.* dixi, neque ipſe Sennertus diſſitebatur, in nonnullis fœminis aliquando Medicos etiam doctiſſimos, ac longæuos, & experiſſimas Obſtetrices, ipſaſque fœcundiſſimas mulieres adeo deceptas fuiſſe, & grauidas non eſſe grauidas, & non grauidas grauidas eſſe, judicauerint, nec vllo ingenio, nec vlla diligentia, nec vllo quantumuis omnis incerto, nec vlla experientia certiorari de veritate potuiſſe. Mille præſto ſunt exempla exploratiſſima. Hoc tamen vnum ſufficiat. Excellentiſſima mulier jam multiplici prole fœcunda, annis præteritis credebat, ſeu ſuſpicabatur potius, ſe in vtero habere, nam & non multo ante vtero geſſerat, & maſculum peperterat. Aduocati quinque primores Vrbis Medici, totidemque Obſtetrices; quin ex Sicilia obſtetricem, cui multum illa tribuebat, huc aduocandam curauit, quæ cum ipſis Medicis, aliisque Obſtetricibus eam in vtero habere firmarunt; in qua ſententia etiam vſque ad decimum menſem perſeuerarunt, quo tranſacto illa aquas tantum multas ab vtero emiſit, & omnium opiniones, ac ſuam ipſius fefellit. Contra vero nobiliſſima altera mulier à tribus doctiſſimis Medicis tractata, cum dubitaret ſe vtero gerere (licet jam à quinque annis concipere deſtitiſſet), in dolorem coxendicum incidit acerbiſſimum. Aduocatæ ſeniores duæ Obſtetrices, quæ retulerunt nullam poſſe haberi ſuſpicionem grauiditatis. Medici omnibus diligenti examine perpenſis, in eandem opinionem venerunt, quod nullo modo eſſet grauida, maxime cum ſingulis menſibus purgationes, licet multo conſueto parciores irent. Itaque & ſæpe ſæpe purgationes, & ſanguinis ſæpe ſæpe euacuationes, etiam ex ſaphena lateris dolentis, & aperientia efficaciora, & decocta etiam exiccantia, ac ſudorifica præſcripſerunt. At illa debito tempore maſculum peperit validum, ac fortem, & ſtaturæ, quam alij pueri nuper nati, proceriotis, corporiſque habitioris, qui adhuc in viuis degit natiua fortitudine inſignis. Hoc ergo ſignificare per eam concluſionem volui, quod vbi ſigna maxime conſpicua non ſint, & prægnantia non vltra quartum menſem de progreſſa, certo, & infallibiliter, de ea pronuntiari non poteſt, quinimmo in aliquibus ad partum vſque infallibilis prægnantiæ cognitio haberi non poteſt. Vir tamen clariſſimus Daniel Sennertus ſecundum plurimum loquitur, cui libentiſſime ſubſcribo. Id nobis ſatis ſuperque ſit, Medicum non potuiſſe in D. Anna conceptionem infallibiliter comprehendere, & nimis audaciter ipſum pro certo enuntiaſſe, illam in vtero habere.

Cæterum etiamſi D. Anna in vtero laboraſſet, tamen locus lucro pecuniarum factus eſſet per ejus mortem, non exceptioni, quod erat ſecunda pars noſtræ propoſitionis; quippe cum non ex cauſſa prægnantiæ, ſeu partus obierit, ſed ex maligna febre: non ex cauſſa, inquam, immediate dependente à partu, ſeu prægnantia, vt requirebant ad hoc, vt fieret locus exceptioni ex cauſſa partus, & prægnantiæ: non enim ſufficit, vt prægnantia, aut partus ſint cauſſa mediata, & impulſiua; vt nullies dictum eſt per Doctores a me adductos *lib.* 1. *Quæſt. Medico-Leg. Tit.* 4. *q.* 2. per totam, & alibi; nam bene in hoc caſu, immo & in aliis omnibus prægnantia, & partus vim cauſſæ habent ſuperuenientis morbi, & mortis, ſed quando ſunt cauſſæ tantum mediatæ, & impulſiuæ, non faciunt exceptioni locum, verum tunc ſolum, quando ſunt cauſſæ immediatæ. At in caſu noſtro prægnantia non fuit cauſſa immediata morbi, non enim cauſſabat per ſe malignam febrem, quæ à prauorum humorum apparatu, & mala corporis diſpoſitione dependebat, ob quam etiam extra prægnantiam D. Anna nec bene ſe ha-

se habebat, & poterat facilè eadem febre corripi, si aliqua procathartica, & externa causa irrepsisset, vt subitaneus, ac magnus timor, quod etiam si prægnantia foueret prauam corporis dispositionem, & ipsum superuenientem morbum, erat tantùm causa per accidens, & impulsiua, quæ non attenditur.

Et quod à Constantio nunc opponitur, & à nonnullis Doctoribus contrarium sentientibus oppositum est, nempè prægnantiam impedire, ne remedia validiora adhiberi possint, nihil demit de difficultate, cùm ne sic quidem intret in censu caussæ immediatæ, & per se agentis, & finalis (confundunt enim hæc Iurisconsulti in hoc casu) sed tantùm habeat vim caussæ fouentis, & facilitantis, vt ita dicam, effectum, nempè mortem, in caussa enim est, vt faciliùs succedat, quàm alias extrà prægnantiam succederet; quamquam in hoc casu multa à Medico præstari poterant, quæ ob ignorantiam, & Animi ignauiam ab ipso prætermissa sunt, non sine summo damno ipsius Ægrotantis, immò cum ejus morte. Quid enim obstabat prægnantia, quominus sanguis mitti debuisset? at inquies, periculum erat, ne abortiret, cùm valdè debilis esset, & valetudinariam vitam degeret. At fortè, inquam, si abortiuisset, non obiisset, ex abortu enim multum putridi sanguinis, ac malignorum humorum expurgasset, ex quo poterat à febre liberari, & licet hoc non posset Medicus directè operari, tamen cùm morbus ille magnus esset, & requireret sanguinis missionem, debebat omninò Medicus illam imperare prospiciens ipsi fœtui per roborantia medicamenta, tam interna, quàm externa; quòd si cum his Anna abortiuisset, Medicus extrà omnem culpam fuisset, præter ejus enim intentionem abortiuisset, at his prætermissis, necesse fuit Annam omninò succumbere. Itaque in proposita quæstione pro veritate pronuntiandum est, D. Annam non fuisse grauidam, & in omnem casum, quo grauida fuisset, illam immediatè ex febris culpa, non culpa prægnantiæ periisse, & per ejus mortem factum esse locum lucro pecuniarum, non exceptioni.

CONSILIVM XXVII.

ARGVMENTVM.

Sæuierat Pestis de an. 1631. & 1632. per Italiam, ac maximè Florentiæ, sed jam nondum prædicto anno completo cessauerat. Sub finem Autumni anni sequentis 1634. Antonius Culmannus iuuenis triginta agens annos Roma Florentiam se contulerat, inibique perierat, existimatumque ex quibusdam signis etiam in prægressa Peste obseruatis, illum ex Peste periisse. Acceperat Arrigucius Simonellus ab Antonij Patruo scuta mille in societatem jam à tribus annis citrà super periculo vitæ ejusdem Antonij. Prætendebat igitur Antonius Antonij patruus prænominatus factum esse locum exceptioni, pecuniasque ab Arrigucio acceptas in societatem per mortem Antonij ejus neputis non esse amissas, cùm obiisset ex Peste. Contrà verò Arrigucius contendebat pecunias esse lucratas, quia Antonius ex alio morbo, & non ex Peste perierat.

SVMMARIVM.

1 *Pestis per Hyemem solet remitti, per æstatem autem, & Autumnum de nouo sæuire.*
2 *Pestis signa, & num. seq.*
4 *Pestis signa in cadaueribus ex ea extinctis obseruata.*
5 *Multum interest inter pestem, & morbum pestilentem, & num. 18.*
6 *In instrumento societatum officij excipitur mors ex peste, non ex morbo pestilenti.*
7 *Mors ex peste cur excipiatur in instrumento societatis officij.*
8 *Mors ex partu, & pragnantia cur in eodem instrumento excepta.*
9 *Qua differentia sit inter Pestem, & morbum pestilentem.*
10 *Pestilens febris datur sine Peste.*
11 *Morbus pestilens cur non excipi debeat in instrumento societatis, vt excipitur Pestis.*
12 *Pestis excipitur ob dependentiam à caussa vniuersali.*
13 *Aër in Peste habet semper se vt caussa primò agens.*
14 *Vt Pestis suis priuilegijs gaudeat ad effectum faciendi mortis exceptionem in instrumento societatis officij appositam, debet esse contagiosa.*
15 *Contagium in Peste si adsit, multum facit ad periculi certitudinem.*
16 *Pestis particularis non differt ab vniuersali circà quædam.*
17 *Humores ad extremam corruptionem deuenientes excitant eadem symptomata, quæ excitare solet pestis.*

Dicebatur autem pro parte Antonij, non posse dubitari, quòd Antonius nepos ex Peste obiisset, quia & Pestis semina adhuc vigebant, & in morbo plura signa Pestis apparuerant. Quòd verò Pestis semina adhuc vigerent, patere dicebant ex hoc, quia anteacta æstate plures ex simili morbo perierant, neque verisimile est, Pestem per Autumnum remisisse; constat enim experientia, quòd quamquam Pestis per Hyemem remittit, tamen per Æstatem, & Autumnum solet de nouo, ac maximè sæuire. Itaque cum palam sit, Antonium, alioſque cum symptomatibus Pestis occubuisse, non potest affirmari Pestem cessasse, sed potiùs ejus semina adhuc perseuerare, & Antonium verè ex Peste, & non ex alio morbo fuisse vita functum: nam, vt dicebatur, adnotatæ fuerunt in Antonio exanthemata, seu Periculæ per vniuersum corpus liuidæ, ac nigræ, apparuerunt animi defectus, & lipothimiæ quotiescunque loco moueretur, quin etiam partium extremarum perpetua frigiditas adfuit, earumdemque liuiditas, sudores tenues, ac frigidi circà frontem, & alia id genus; quæ non nisi pestilentis morbi signa ab omnibus existimantur.

Accedebat fides Medicorum deponentium, Antonium ex febre verè pestilenti fuisse sublatum; quin etiam publica vox, & fama inepserat, immò etiam timor, ne Pestis ipsa de nouo propagaretur. Ac profectò maximè vrgebat Medicorum fides, quippè qui eum curauerant, & cùm essent docti, & diligentes, & obseruatissent pragressæ febris, ac Pestis mortem, non oscitanter de ea re eos fidem fecisse credendum, Antonium nempè ex febre pestilenti obiisse; præcipuè verò, cùm illa ipsa symptomata per ipsos in Antonio fuerint obseruata, quæ anno præterito in iis obseruabantur, qui ex Peste 3 peribant, vt erat lipothimia, seu animi defectus occasione cujuscunque motus etiam leuioris, sudores tenues, ac frigidi circà frontem, præcipuè sub mortem, extremorum frigiditas, & interiorum incendium, liuores, & pericula, & alia hujusmodi; quamobrem non nisi injuria negari poterat, Antonium periisse ex Peste, nam omninò standum videbatur fidei per prædictos doctissimos Medicos factæ, cui etiam plurimum deferendum apud Iurisconsultos constat.

Denique in ipso Antonij cadauere apparuerunt 4 etiam aliqua signa pestilentis morbi, vt liuor faciei, ac tumor, cruoris rejectatio per os, & nares, cita corporis putrefactio, & alia nonnulla, quæ signanter in ipsis cadaueribus eorum, qui Peste sunt sublati, animaduerti solent; de quibus etiam constat per fides Peritorum, & per alios Testes examinatos, ita vt ex his omnibus iurè videretur concludendum, Antonium ex vera Peste obiisse, & per ejus mortem nequaquam esse factum locum lucro pecuniarum super periculo ejus vitæ ab Arrigucio in societatem acceptarum, sed exceptioni, stante clausula in ipso instrumento societatis apposita, excipiente mortem ex Peste, & Epidemia.

Pro Parte tamen Arrigucij Simonelli dicebatur, Antonium ex morbo quidem, ac febre pestilenti obiisse, non autem ex Peste, & ob id nequaquam esse 5 factum locum exceptioni, sed lucro. Multùm enim interest inter pestem, & morbum pestilentem, vt 6 deinceps apparebit. In instrumento autem societatis officij excipi quidem mortem ex Peste prouenientem, non verò ex morbo pestilenti: ratio enim exceptionis mortis ex peste alias à me assignata *lib. 1. Quæst. Medico-Leg. tit. 4. 9. 1.* est certitudo periculi, ejusque frequentia, cùm contrà periculum de- 7 beat esse dubium, nec tam facilè, aç frequens, vt leui negotio incurratur; idcircò enim dictum ibi est, exceptam fuisse mortem ex partu, & prægnan- 8 tia, & mortem ex peste, illam quidem ob facilitatem incurrendi mortis periculum, hanc verò ob frequentiam simul, & certitudinem ejusdem periculi. Itaque cùm Antonius non obierit ex peste, non potest per ejus mortem esse locus exceptioni, quia morbus, ex quo obiit, non solùm frequens non est, nec de facili homines præhendit, sed de rarò videtur, & difficillimè homines adoritur, nisi ipsa Pestis vigeat, tunc enim contrà & frequens est, & de facili prehendit, & facillimè occidit.

Differentia autem, quæ est inter febrem, seu 9 morbum pestilentem, & Pestem, ea est, quòd Pestis vniuersalis ac popularis morbus est, & à causa vniuersali dependentiam habet, quæ causa cùm sit omnibus hominibus, immò etiam aliquandò omnibus animalibus communis, facillimè majorem eorum partem adoritur, atque etiam è medio tollit, quinimmò propagatur per contagium (si communi opinioni adhærere volumus) de vno individuo in aliud. At verò morbus pestilens, seu febris pestilens habet semper extrà pestem caussam particularem ab ipsomet individuo dependentem, & à putredine insigni in proprio ejus corpore ex humorum prauitate originata, & idcircò non de facili propagatur, nec communicatur aliis individuis, nisi frequenter, & multum ejus exhalationes putridas excipiant; vndè cessat in hoc casu frequentia, & certitudo periculi ex caussa illa vniuersali; & hoc est quod Galenus dicebat *comm. 3. in 3. Epidem. partic.* 10 57. dari pestilentem febrem sine peste, hoc est dari febrem, quæ habeat eandem omninò malitiam, quam habet ipsa Pestis, absque eo quòd pestis vigeat, aut caussa vniuersalis aliqua illam excitauerit. Et si opponatur in febre etiam pestilenti absque peste esse eandem periculi certitudinem, quæ adest in peste, respondetur hoc nihil referre, quia periculum non imminet ab extrà, nempè à caussa illa vniuersali, aut à contagio tanquam caussa etiam vniuersali, & propagabili de facili ab vno individuo ad plura; si communi opinioni adhæremus: nam quoad periculum imminens ab ipsa malitia febris pestilentis, quod quidem quasi certum est, quia vt plurimum occidit, dicendum illud non sufficere, quia non militaret tantùm in ipsa febre pestilenti, sed in plerisque aliis morbis, qui habent majorem periculi certitudinem, quàm ipsa febris pestilens; non est ergò excipiendus morbus pestilens ob id, quòd 11 certitudinem periculi adjunctam habeat, quemadmodum non excipiuntur alij morbi, habentes etiam eandem, & majorem periculi certitudinem, vt exempli gratia, Ileos, seu voluulus ab inflammatione, stomachi quoque inflammatio, fortis Apoplexia, & alij; & in summa pestem excipi ob dependentiam 12 à caussa vniuersali, à qua cuicunque individuo indifferenter imminet semper periculum certum, firmaui aliàs *loco cit.* pro cujus rei veritate roboranda, plura adduxi.

Antonium igitur ex morbo particulari decessisse facilè probatur ex eo, quòd jam pestis cessauerat, cùm jam plures menses transiissent, in quibus ne vnus quidem cum signis pestis decesserat, quod manifestissimè demonstrabat, caussæ vniuersalis influxum jam omninò euanuisse, actemque, qui semper in vera peste habet sese vt caussa primò agens, re- 13 mansisse omninò à putredine vindicatum, ita vt postea ab hominibus absque infectionis timore respirari posset. Vndè non solùm caussæ vniuersalis influxus defecerat, sed cessauerat etiam omnis suspicio, & periculum contagij, cùm jam aditus liber omnibus pateret, & Aduenæ etiam absque vllo impedimento in ciuitatem admitterentur, quod secundum communem opinionem, quæ vult Pestem omninò à contagio originem ducere, & ab eo propagari, & incrementum suscipere, erat signum certissimum, & infallibile, omnem pestis suspicionem cessasse: nam etiam de anno præterito notabiliter remiserat, & idcircò postmodum succedente anno, in quo omninò Pestis existimabatur euanuisse, non fiebant amplius consuetæ custodiæ, quæ fiunt tempore Pestis, ob prædictam contagij suspicionem; quamobrem inane omninò est, quod ab Aduersarijs dicitur, Antonium nempè ex seminijs prægressi contagij in pestem incidisse; si hoc enim vllam veritatem habuisset, omni procul dubio pestis propagata in alios esset, &, si opinioni communi fidem habere volumus, ij, qui Antonium in ea infirmitate tractauerant, aut

ali-

aliqui saltem eorum, non effugissent periculum contagij, at vero constat, nullum ex illis ipsis contagio fuisse affectum, sed ne leuissimo quidem aliquo morbo tentatum. Verum concesso, quod Antonius ex vera peste obierit, tamen mors ex ea eueniens non poterat excepta censeri ob idipsum, quod contagiosa non esset; vt pestis enim suis gaudeat priui-
14 legiis (quorum vnum hoc est, vt mors ex ea eueniens faciat locum exceptioni, nec idcirco pecuniæ in societatem datæ amittantur) debet esse contagiosa, vt firmaui alias *cit. lib. 3. Quæst. Medico-Leg. tit. 3. q. 2. n. 9.* nam Contagium (præsertim si tantam
15 habeat vim, atque energiam, quantam habere communis opinio sibi persuadet) multum facit ad periculi certitudinem, vnde vbi non adsit contagium, mors ex peste eueniens non debet facere, quantum ego existimo, locum exceptioni; ad pestis, qua præsumitur fuisse extinctus Antonius, non erat contagiosa, vt ab effectu comprobatum est, quia nullus eorum, qui eum tractarunt, sicut dictum est, & qui absque vlla cautela cum eo commorati sunt, peste fuit correptus.

Et ex his facillime satisfit iis, quæ ex aduerso adducebantur; nam quod pestis seminia non vigerent jam probatum est. quod vero Antonius perierit cum signis nonnullis, immo, inquam, omnibus pestis, ni-
16 hil releuat, quia nihil habet peculiare circa hoc particularis pestis à peste vniuersali, ac vera, & in vtraque eadem prorsus signa, atque symptomata conspiciuntur, vtraque enim habet causam deleteriam, & veneficam, vniuersalis quidem aërem putrefactum, & veneni naturam adeptum, aut per contagium, aut quomodocunque respiratum, particularis vero humores putredine insigni corruptos, & ad veneni naturam & ipsi accedentes, quod si possunt humores tam insigniter corrupti, tamque extraneam naturam induere, vt pariant effectus veneni cujusdam particularis, & exitialissimi etiam admirandos; & nonnisi certis venenis proprios, & qui ad substantificam formam tantum subsequi posse videntur, vt plures testantur Doctores, quemadmodum *lib. 2. Quæst. Medico-Leg. tit. 14. q. 6. num. 11. & alibi*, quanto magis iidem humores possunt æmulari naturam ipsius aëris corrupti, ac venenati? cum autem ad eam corruptionem peruenerint, ea omnia symptomata excitare sunt apti, quæ excitare solet ipsissima pestis. Itaque nec mirum, nec nouum 17
est, Antonium cum accidentibus pestis decessisse, non tamen ex peste, & ex morbo pestilenti quidem, sed non ex vera peste.

Quoad fidem tandem, & attestationem Medicorum, qui curæ interfuerunt, nihil est, quod nos dubios detinere debeat, est enim conformis veritati; nam deponunt, Antonium ex febre pestilenti decessisse, quod, vt diximus, non est idem, ac si dixissent, ipsum periisse ex peste; nam bene norunt viri illi doctissimi, aliud esse pestem, aliud febrem 18
pestilentem, & idcirco fides hæc nihil afficit, & potius facit ad fauorem Arrigucij, quam quicquam contra illum probet. Neque obsunt signa in Antonij cadauere obseruata simillima, vel eadem quæ obseruari solent in iis, qui ex peste succumbunt, quia, vt jam non semel diximus, tam cum vera peste, hoc est vniuersali, & habente causam commonem, quam cum morbo pestilenti, hoc est, peste particulari, & habente causam particularem, eadem symptomata, ac signa absque vlla omnino differentia apparere solent, vt experientia ipsa manifestissimum est, & docent practicantes omnes. Quamobrem ex his concludendum, per mortem Antonij Culmani factum esse locum lucro pecuniarum, quæ super ejus vitæ periculo in societatem traditæ fuerunt, cum non pericrit ex peste, ita vt casus debeat haberi inter exceptos, sed ex morbo pestilenti, vt probatum est.

CONSILIVM XXVIII.

ARGVMENTVM.

Desponsauerant eorum filiam pulcherrimam quandam virginem nobilissimi quidam Parentes cuidam, nobilissimo simul, ac pulcherrimo Iuueni N. N. cum interim sponsus dolore capitis præhensus est graui, ac de nocte maxime affligente, cum mutatione coloris faciei, oculorum turbatione, & corporis lassitudine insigni ejusque morbi occasione Medicis curandum adhuc Hyeme non prægressa (instabant enim Kalendæ Mensis Martij) se tradidit, atque inter purgandum eruperunt illi pustulæ quædam rubræ in vniuerso corpore, atque etiam in facie; quod cum Parentes sponsæ resciret, Medicum domesticum de ea re consuluerunt, qui pro certo affirmauit, sponsum morbo Gallico affici, atque illo quidem insigni, quare moti parentes sponsæ, negabant vlterius eorum filiam. N. N. nuptui tradere ob imminens infectionis periculum, quod non sine magna & sponsæ & eorum tristitia fiebat; idcirco requisitis duobus excellentissimis Medicis, qui Sponsum ab ineunte pueritia curauerant pro oblata occasione, retulerunt illi, sponsum nullam vnquam suspicionem Gallici morbi habuisse. Cum his tamen plura relata fuerant ipsis, ex quorum cognitione in multo majorem timorem venerunt. Itaque omni ex parte dubij alios Medicos consulere in ea re voluerunt. Consultus ergo ipse existimaui, sponsum morbo Gallico nequaquam laborare.

SVMMARIVM.

1 *Dolor capitis grauatiuus absque febre affligens magis de nocte, quam de die, est inter præcipua signa morbi Gallici: Contrarium num. 10.*

2 *Mutatio coloris faciei, cum oculorum turbatione, & defedatione, sunt ex posterioribus signis Lues Gallicæ.*

3 *Puſtulæ latæ, ac rubræ, parumque eminentes, in vniuerſo corpore apparentes morbum Gallicum ſignificant. declara vn num.* 12.

4 *Laſſitudines quædam, & grauitas in corpore vniuerſo, abſque vlla aut imminentis, aut præſentis, aut prægreſſæ febris culpa, morbi Gallici ſigna ſunt. Falſum. num.* 18.

5 *Concurſus plurium ſignorum morbi Gallici, ipſius morbi Gallici faciunt certam cognitionem. Contrarium num.* 16.

6 *Timor infectionis ab vno ſponſo in alium eſt juſta cauſſa dirimendi ſponſalia, etiam juramento firmata.*

7 *Si Medici curent ægrotum medicamentis Gallico morbo conuenientibus, cenſendum eſt, ægrum morbo Gallico affici.*

8 *Morbus Gallicus habet quamdam peculiarem veneno ſitatem, qua communibus remediis vinci non poteſt, ſed requirit antidota propria.*

9 *Si quis commercium habeat cum muliere infecta, & deinceps ægrotet, ſuſpectus eſt de morbo Gallico.*

11 *Color faciei, & oculorum in quibuſcunque morbis maxime ſi doloribus aſſocientur, immutatur.*

13 *Spontaneæ laſſitudines morbos prænunciant.*

14 *Symptomata omnia Gallici morbi apparent aliquando in perſonis, qui eo morbo non laborant.*

15 *Medicamenta contra morbum Gallicum vltra qualitatem occultam, habent ſuas manifeſtas qualitates, quibus aliis morbis contrariantur.*

17 *Gallicus morbus latet aliquando ad plures menſes.*

19 *Morbus Gallicus à principio neglectus altas emittit radices.*

PRo parte tamen affirmante dicebatur Primò, quod nullum interuenire poterat dubium, quin ſponſus morbo Gallico laboraret, nam ipſammet infirmitatem, qua in præſentiarum detinetur, Gallicam eſſe, ſymptomata, quæ eam concomitantur, 1 ſatis apertè demonſtrant: nam dolor capitis grauatiuus abſque febre affligens magis de nocte, quam de die, eſt inter præcipua ſigna hujus morbi. Fernel. *lib.* 2. *de Abd. rer. cauſſ. cap.* 14. Fracaſtorius *lib.* 2. *de morb. contag. cap.* 1. Bened. Victor. Fauent. *de morb. Gal. cap.* 3. Maſſa *eod. tract. cap.* 7. *tract.* 1. Euſtach. Rud. *de morb. occult. lib.* 4. *cap.* 10. Daniel Sennert. *lib.* 6. *pract. part.* 4. *c.* 6. *& alij omnes.* quod tanto majorem veritatem habet, quantò hic dolor non eſt aliis doloribus ſimilis in modo affligendi: alij namque dolores capitis à ſimplici humore abſque Gallica prauitate producti, dant aliquam humoris prædominantis ſignificationem, & ſecundum ejus naturam magis vna hora, quam alia ſunt moleſti: at dolores Gallici à quouis tandem humore dependeant, ſemper affligunt magis de nocte, quam de die; dolor autem eſt cujuſdam particularis naturæ, neque poteſt magis vni, quam alteri humori tribui, quia non ab humorum qualitate, ſed ab occulta malignitate Gallica originem trahit. Itaque neque in vlla dolorum communium ſpecie, reponi poteſt, cum neque pungitiuus ſimpliciter ſit, neque ſimpliciter pulſans, nec ſimpliciter grauatiuus, neque extenſiuus, aut alterius ſpeciei, ſed inter has habet particularem quemdam affligendi modum cum inſigni moleſtia, & mala tolerantia; qualis videtur eſſe dolor, quo D.N.N. detinetur, ob cujus moleſtiam coactus eſt, non expectata temporis opportunitate, corpus purgare, & alia medicamenta aſſumere, ad morbum facientia.

2 Non minorem ſuſpicionem prebent mutatio coloris faciei, & oculorum turbulentia, ac defæ-datio, in qua multum inſiſtunt Auctores, omnes, reputantes illam pro ſigno euidentiſſimo Gallici morbi, vnde Fallopius *de morb. Gal. cap.* 23. *Tertiò, inquit, incipiente morbo, & aliquantiſper ingraueſcente, immutatur color faciei; videbitis angelicam, vinacem, ſplendidam faciem juuenis mutatam in deterius ſpatio trium aut quatuor dierum*; & quæ ſequuntur, de quo etiam ſigno poſt vetuſtiores omnes Sennert. *loco cit.* vnde Hieronym. Fracaſt. *lib.* 1. *Syphilidu.*

Ille etiam ſuus ex oculis vigor, & ſuus ore
Dejectus color haud lata de fronte cadebat.

Et paulo poſt de quodam juuene eo morbo male affecto verba faciens,

Paulatim ver id nitidum, flos ille juuentæ
Diſperiit, vis illa animi.

Et licet Euſtach. Rud. ex malo corporis, aut alicujus partis colore, nolit poſſe deduci morbi Gallici præſentiam, tamen excipit Naſi, & vicinarum partium rubores, & oculorum turbulentiam, ſiue turbidum eorum ſplendorem: hæc enim maxime vult Gallicæ infectionis vera eſſe ſigna; nec injuria, cum venenum Gallicum ſpiritus meliores obturbet, & extinguat, qui maxime in oculis ſunt conſpicui, & per quos elucet ille viuaciſſimus eorum fulgor, ac ſplendor, vt notum eſt.

Accedunt puſtulæ per vniuerſum corpus ſparſæ 3
latæ, & rubræ, parumque eminentes, quas in ſimili morbo Gallico apparere præcitati quique, & omnes alij Auctores profeſſi ſunt. immo has ipſas puſtulas demonſtrare morbum jam confirmatum iidem omnes conſenſu vnanimi aſſeruerunt Matthiol. *de morb. Gall. in princ.* Fallop. *loco proxime alleg.* Proſper Borgaruccius *de morb. Gall. c.* 4. *&* 7. Euſtach. Rud. *vbi ſup.* Sennert. *ibid.* Immo Iulian. Palmar. *de lue vener. lib.* 1. *cap.* 4. ex quo etiam repetit Sennertus, hujuſmodi puſtulas tertium gradum morbi Gallici oſtendere, & morbum altas radices egiſſe; nec abſque ratione, demonſtrant enim totam ſanguinis maſſam eſſe infectam, & idcirco natura à veneno abhorrens, quod ſanguinem inficit, ejus partem ad cutim expellit, & hujuſmodi puſtulas, atque his ſimiles tuberculos excitat, quibus idcirco totum corpus ſcatet ex eo, quod totum corpus, & vnaquæque ipſius pars ſanguine indiget ad ſui nutritionem, vnde cum quælibet pars attrahat ſanguinem, ſi infectus ſit, illum reſpuit tanquam nutritioni ineptum & ſibi noxium; & hæc differentia eſt inter Gallicas puſtulas, & infectiones cutaneas, quæ Gallicæ ſunt, & eas puſtulas, & infectiones, quæ Gallicæ non ſunt: nam Gallicæ plerumque indifferenter quamlibet partem defædant, etiam ipſum caput, non Gallicæ alias partes determinatas, ac fere nunquam caput, & faciem; quia vitium ſeminij Gallici inficit vniuerſam maſſam ſanguinis, & ipſum etiam vltimum membrorum alimentum, eaque de cauſſa vndequaque ſe prodit; in cæteris infectionibus non Gallicis ſemper remanet aliqua portio ſanguinis non infecta, & ſaltem vltimum alimentum nulla infectione conſpurcatur.

Ac denique pro ſigno infallibili Gallici morbi 4
adnotatum eſt in D.N.N. adeſſe laſſitudines quaſdam, ac grauitatem in toto corpore abſque vlla aut imminentis, aut præſentis, aut prægreſſæ febris cauſſa, quæ à ſomno majorem etiam in modum augebantur, vt in Gallico morbo fieri ſolet; has enim hujus generis laſſitudines pro ſigno certo ejus morbi afferunt præcitati omnes, & alij quique Auctores,

ctores, quod etiam non prætergreſſus eſt Fracaſtor. *loc. cit.* dicens.

Interea tamen in ſolito ſopore grauati,
Sponteque languentes animis, & mœnera obibant
Ægrimi, & toto ſegnes ſe corpore agebant.

Non ſolum autem hujuſmodi laſſitudines morbum Gallicum præſentem eſſe oſtendunt, ſed etiam morbum ſæuiſſimum minantur, vt Fallopius *loco ſuprà cit.* teſtatur, & cæteri adnotarunt, nec præter rationem, oſtendunt enim corpus totum male affectum, ac prauis vbique humoribus ſcatens.

5 Et licet vnum quodq; horum ſignorum per ſe multum faciat ad teſtificandum, Ægrum morbo Gallico laborare, tamen plurimum vrgent, cum ſimul omnia apparent, quod omnes Doctores, qui de hac materia ſcripſerunt concorditer aduertunt, non obſtante quod eorum aliqui profiteantur, nullum poſſe dari certum ſignum Gallici morbi proprium, & inſeparabile, vt præcipue vult Euſtach. Rud. *loco ſuprà cit.* tamen plures, immo pene omnes hanc ſignorum ſyndomi, & concurſui plurimum tribuunt, voluntque, illum eſſe Gallici morbi certiſſimum teſtem, & aſſignantes diuerſorum graduum ejus morbi ſigna, in vnoquoque plura conſiderant, horumque præcipue concurſu morbum hunc demonſtrare magnum, ac pene confirmatum vnanimi conſenſu determinant, & inter omnes vide Io. Bapt. Siluaticum *in lib. de his qui morb. ſim. deprehend. cap.* 20. Ergo res eſt clara, quod D. N. N. morbo Gallico vero, & non leui laboret.

Quibus ſtantibus cum adſit rationabilis timor in-
6 fectionis à ſponſo in ſponſam, videtur juſtam cauſſam offerri diſſoluendi ſponſalia vt ex Romano *in rubr. ff. ſolut. matrim.* 2. *lect. num.* 12. & ex Alciato *ibid. num.* 16. *dicit Sannaſar. de matrim. cap.* 3. *art.* 16. *nu.* 45. & *alios retuli lib.* 3. *Quæſt. Medico leg. Tit.* 3 *q.* 1. *num.* 14. quod procedit etiam ſi juramento firmata ſint, vt ex Sanchez. & Ioan. Andræa ibid. dixi.

Ad majorem porrò veritatis roborationem adducebatur ſuſpicio Medicorum Aegrum curantium,
7 qui illum tractarunt tanquam morbo Gallico affectum præbentes decocta exiccantia, & alia Antidota ad eum morbum facientia, vnde producebantur in medium etiam Receptæ, vt dicunt, ab ipſis Medicis præſcriptæ, quæ quidem conjectura potiſſima eſt, & facit morbi Gallici certitudinem Ioan. Bapt.
8 Siluat. *loco cit. cap. eod.* quia cum Morbus Gallicus habeat quandam peculiarem malitiam, ac veneno-ſitatem, quæ communibus remediis edomari, ac vinci non poteſt, propriam expoſtulat Antidotum, quæ à tota ſubſtantia ſit ipſi veneno, ac malitiæ morbi contraria, habeatque proprietatem quandam occultam ad eam euincendam, vt Lignum Guajacum, ſalſaparilla, China, ſaſſafras, & ſi quæ alia his ſimilia ſunt, vt enim millies in dies obſeruamus, non ſatis eſt in hoc morbo curando humores, in quibus morbus ſubjectatur diuerſimode per medicamenta communia è corpore educere, ſed oportet omnino per propria antidota qualitatem illam venenatam in toto prædominantem infringere, ac edomare. Vbi ergo pateat talia Antidota à Medicis in Ægroto curando in vſum trahi, ex eo quod de neceſſitate ad talem morbum curandum requirantur, pro certo exiſtimandum eſt, eum morbum ab ea venenoſitate dependere, & conſequenter Gallicum eſſe.

9 Ac denique pro prædictorum omnium conſummata roboratione notum erat D. N. N. per nouem annos habuiſſe commercium cum quadam Laura Moſella, quæ hujuſmodi morbo tam male infecta erat, vt etiam in Hipocauſto ſe curare, atque inibi per quadraginta dies ex decocto ligni ſancti ſudare coacta fuerit: quin etiam conſtabat, prædictam Lauram tam male à morbo fuiſſe acceptam, vt ob indefinentes artuum, & capitis dolores, & tumores quoque gummoſos tibiis exortos, aliaſque morbos ejus generis ſudorificis Guajaci, & ſaſſæ parillæ decoctis minime cedentes, neceſſe habuerit ad Hydrargiri, ſeu Argenti viui, hoc eſt Mercurij inunctiones tranſire, quarum ope tandem ſanata videbatur. Ex commercio ergo cum fœmina eo morbo inſigniter affecta habito per longum tempus non potuit D. N. N. ab eo morbo liber euadere: nulla enim major conjectura, immo nulla magis certa præſumptio, immo vero cognitio haberi poteſt infectionis, quam hæc, de ea namque Medici omnes verba facientes, eam plurimi faciunt, & videndus præ cæteris jam cit. Ioan. Bapt. Siluat. loco eod.

Verumenimverò omnibus rite perpenſis, & amotis iis, quæ perperam, ac falſo dicuntur, clare patebit D. N. N. nec morbo Gallico laborare, nec vnquam ejus morbi ſuſpectum fuiſſe, non obſtantibus tot ſymptomatibus etiam ſimul concurrentibus, cum omnia ſuas cauſſas manifeſtas, ac procatharcticas habuerint; ad quas referri debent; quæ vt manifeſtiora fiant in memoriam reuocandum primò, D. N. N. ab ineunte ætate, & à teneris vnguiculis capitis doloribus fuiſſe obnoxium, ita vt antequam pubeſceret vel in ipſa pubeſcentia anno num. 14. coactus fuerit fonticulum in brachio excitare, & illum adapertum ad multum tempus geſtare, ſcilicet ad decem annos, & vltra, ex quibus materiam craſſam, ac flauam, & interdum cruorem expurgabat nigrum, ac denſum. quem fonticulum cum vxorem ducere in animo haberet, immo jam jam ductarus eſſet, occludi permiſerat anteacto Autumno, & quod pejus fuerat nulla præcedente corporis purgatione. ſciendum vlterius, eundem D. N. N. ſanguinis eruptiones ex naribus ſati conſueuiſſe, ex quarum cauſſa capitis dolores illi remittere ſolebant, quæ niſi apparuiſſent; neceſſe habebat ſanguinem iterum, atque iterum ex venis, & per cucurbitulas, & aliquando etiam per hæmorrhoides ex hæmorrhoidalibus venis detrahere, vt ipſi Medici, qui illum ab incunabulis tractauerant ipſos ſponſæ Parentes certiores fecerant, quæ & aliunde eadem nota habebant. Immo alias cum aliquando illi ex naribus ſanguis erumperet; & propinquæ Mulieres timentes copioſiſſimam ſanguinis effuſionem, illum reprimere voluerint, non ſolum capitis dolor iterum recruduit, ſed iiſdem puſtulis, quibus in hoc poſtremo morbo ſcatebat, totum ejus corpus illico refertum eſt, vnde denuo ſanguinem ex venis detrahere fuit coactus, quouſque à capitis dolore liber omnino euaderet.

Quæ omnia cum veritatem haberent; & ipſiſmet ſponſæ Parentibus perſuaſa, ac comprobata etiam per non fucatam Medicorum atteſtationem, cum juramento aſſerentium D. N. N. nunquam vlla ſuſpicione Gallicæ Luis fuiſſe affectum, ſed infirmitates omnes, quibus ſpatio 24. annorum in vniuerſo vitæ curriculo interpolatim tamen moleſtatus fuerat, dependentiam habuiſſe à capitis intemperie cum copia ſanguinis pituitoſi, & quæcunque ſymptomata paſſus fuerat habuiſſe omnia ſuas ma-

nifestas, ac patentes cauſſas, ad quas referri debuerint, abſque eo quod de vlla occulta, aut venenata qualitate ex morbo Gallico contracta, ſuſpicionem facerent. Quæ Medicorum dicta cum ſint conformia iis, quæ in hoc Aegrotante de præſenti contingunt, & veritati conſona, non ſunt vllo modo reſpuenda, opponendo, quod ii Medici ſint amici, & familiares ipſius infirmi; præſertim cum ea, quæ ex aduerſo dicuntur, neque veritati conso-
10 na ſint, nec rationi conformia. Et primò non eſt verum abſolute, quod quicunque dolor capitis abſque febre, cujuſcunque tandem ſpeciei ſit, etiam affligens magis de nocte, quam de die conjecturam faciat, illum dependere à prauitate Gallica; cum paſſim apud Auctores hujuſmodi dolores ex morbo Gallico minime dependentes occurrant, quod enim talis dolor ſit grauatiuus, euenit à materia frigida, & pituitoſa, ac craſſa, qualis prædominatur in capite prædicti D. N. N. juxta Medicorum atteſtationem illum curantium, & ex hac eadem cauſa euenit, vt magis affligat de nocte, quam de die nocte enim prædominatur ipſe humor pituitoſus, vt apud Medicos omnes eſt compertiſſimum: & idcirco ex ſui natura ſuos inſultus omnes nocte facit; quamobrem nihil certi ex hoc haberi poteſt, quod dolor de nocte affligens magis, quam de die ſit Gallicæ luis germen. non enim hoc eſt ita proprium ſignum dolorum Gallicorum, vt nullus alius dolor eodem tempore exacerbetur. Neque verum eſt, quod dolor, quo affligebatur D. N. N. non potuerit reduci ad aliquam certam ſpeciem dolorum communium: quia ex atteſtatione Medicorum conſtat, ipſum fuiſſe mere grauatiuum cum aliquo pulſu, ſed leni, neque materia ſanguinea, ſed pituitoſa, frigida, & craſſa prædominante dependentiam habebat.

11 Nec majorem ſuſpicionem facit mutatio coloris faciei, & oculorum; cum in quibuſcunque morbis, & præcipue in iis, qui doloribus aſſociantur, color faciei, & oculorum vigor remittatur, vt vel ipſis idiotis hominibus eſt notiſſimum: quod multo magis habet locum, vbi caput ipſum dolet, in quo fons eſt & origo ſpirituum animalium, qui de facili & à materiæ morbificæ copia obruuntur, ab acerbitate doloris labefactantur, & à vigiliis, aliiſque moleſtis ſymptomatibus diſſipantur: quibus obrutis, labefactatis, ac reſolutis, ſuccedit pro viuido, ac optimo faciei colore, emortuus, ac teter color, lumenque oculorum apparet velut extinctum. Quibus addenda alia ſymptomata, ad graues, & perennes dolores conſequentia, vt vigiliæ inſuperabiles, deploratæ inapperentiæ, laſſitudines moleſtiſſimæ, & id genus alia, ex quorum violentia tanto magis ſpiritus omnes diſſipantur. quæ omnia tam clara ſunt, vt pudeat me vlterioribus rationibus, & auctoritatibus ea confirmare.

Majorem multo ſuſpicionem facere potuiſſent puſtulæ rubræ, ac latæ, in D. N. N. vniuerſo corpo-
12 re apparentes, niſi habuiſſent cauſſam nimis patentem ex qua pullulatent, neque alias ex ſimili cauſſa apparuiſſent. ſed conſtabat, vt jam annuimus, D. N. N. anteacto Autumno fonticulum, quem geſtabat in humero, occluſiſſe nulla purgatione corporis peracta; mox autem incunte vere, hoc eſt in fine Menſis Februarij, in hunc dolorem, atque in ea ſymptomata incidiſſe, cujus occaſione prædictæ puſtulæ emerſerant; ex eo enim quod materia morbifica conſueuerit per fonticulum illum expurgari, factum eſt, vt via occluſa, dolorem capitis & puſtulas illas generauerit, vt alias eidem euenerat ex ſuppreſſione fluentis ſanguinis ex naribus; cum namque vere ineunte humores agitentur, & in motu ſint, non mirum ſi magis eo, quam alio tempore, ſui motus ſignificationem præbuerint. Neque difficultatem auget, quod hæ puſtulæ non ſolum vniuerſum corpus, ſed ipſum etiam caput in D. N. N. occupauerint, (nam in hoc multum ſe fundabat Medicus contrarium ſuſtinens, dicendo, hoc tantum in morbo Gallico euenire;) quia cum in capite abundaret materia morbifica, ſecundum rationem factum eſt, vt hæ puſtulæ etiam in capite apparuerint.

Laſſitudines item adnotatas in aduentu morbi, 14
& per totum etiam morbum in D. N. N. quis dixerit non poſſe ab alio morbo, quam à Gallico prouenire? an non laſſitudines in morbis quibuſlibet euenire conſueuerunt? certe notiſſima eſt Hippocr. ſententia *lib. 2. Aphor. 5. Spontaneæ laſſitudines morbos præmuntiant.* quid mirum ergo in 15
hoc Ægrotante adfuiſſe has laſſitudines, imminente tam moleſto morbo, qualis erat capitis dolor inſignis, & qui de facili non erat ceſſurus, cum haberet magnam cauſſam, ac perennem, nempe ipſius capitis naturalem intemperantiam, & plenitudinem? Præterquam quod notum eſt omnibus his, qui vel de limine medicinam ſalutarunt, humorem pituitoſum in corpore ſuperabundantem facere præcipue hujuſmodi corporis laſſitudines, & tunc maxime cum in capite ſtabulatur; inde enim ad totum corpus, & ad nerueolas partes, & capita muſculorum tranſmittitur, eas relaxat, & has laſſitudines cauſſat.

Concurſus porro omnium prædictorum ſympto- 16
matum non poteſt inferre pro ſigno certo, immo nec probabili, Gallicæ Luis: quia hoc forte procederet quando prædicta ſymptomata ſimul, & vnumquodque per ſe, non poſſent referri ad ſuas cauſſas patentes, vnde liceat de latente ſuſpicari. ſed in hoc caſu hic concurſus ſecundum rationem videretur factus, quia ad capitis diſcraſiam, & repletionem eſt conſecutus ob clauſum fonticulum importuno tempore, & impurgato corpore, præcedente ejuſdem capitis debilitate, & conſuetudine incurrendi in ſimilia ſymptomata, immo plura, & pejora.

Sed circumſcripto etiam hoc Ægrotantis ſtatu, & dato quod nihil eorum, quæ diximus, vere antecefferit. ſed quod D. N. N. de repente in hæc ſymptomata inciderit: adhuc non facerent conjecturam per ſe prædominantis malignitatis venereæ: nam, ſi Medicis expertiſſimis fidem habeamus, hæc ipſa ſymptomata, & his multo magis ſuſpecta, obſeruantur interdum in perſonis, quæ ab omni ſuſpicione Gallici contagij ſunt liberæ: vnde factum eſt, vt quidam Medici opinati ſint, non eſſe neceſſarium contagium ad contrahendum hunc morbum, ſed aliquando ex cæli ſtatu, & ex conditione humorum in corpore putreſcentium, aliquos in illum incurrere. Vnde Bened. Victor. Fauent. *de morb. Gall. cap. 3. Sane, inquit, occurrerunt mihi quandoque honeſtæ, ac ſanctæ Moniales, fortiſſimis clauſtris obſeratæ, ſub arduæ quippe, & inuiolabili cuſtodia, quæ ex præſentis cæli ſtatu, atque ex ſtatu humorum in eis putreſcentium, cum ſtatu imbecillium membrorum, malo fato in Gallicum ceciderc morbum*; quod quidem Medicus hic ex-

per-

pertiſſimus ideo dicit, quia hæ Moniales conflictabantur plurimis ſymptomatibus, quæ in Morbo Gallico vero, & ex contagio contracto adnotantur, abſque eo quod ex contagio talem morbum contraxiſſent. Quamobrem etiamſi concurſus, ac ſyndromes eorum ſymptomatum non eſſet proportionatus, ac reſpondens patenti cauſſæ, non poſſet facere ſuſpicionem, quod ſubſit aliqua alia cauſſa latens ipſa ſymptomata producens.

Cæterum ſuſpicio Medicorum, quod D. N. N. pateretur morbum Gallicum, eſt omnino falſa, & diluitur ex ipſorum atteſtationibus fideliſſimis, qui cum ipſum ab incunabulis curauerint, fatentur, illum nunquam habuiſſe morbum, qui Gallicus judicari poſſet. Nec obſtat, quod in eo curando vſi ſint illis ipſis medicamentis, quibus talis morbus curari expetit, nam iis vſi ſunt ad exiccandam exuperantem humiditatem, non ad debeliendam Gallicam prauitatem: habent enim hæc medicamenta ſuas manifeſtas qualitates, vt cætera omnia, vltra occultam illam, & Alexiteriam, qua contrariantur lui venereæ, & quæ à tota ſubſtantia dependentiam habet; manifeſtis autem qualitatibus calefaciunt, & exiccant, quarum reſpectu etiam in aliis morbis vſurpantur, vt norunt omnes. Atque hinc patet, nequaquam fuiſſe hæc remedia, vt Alexiteria contra Morbum Gallicum, à Morbo, quo D. N. N. afficiebatur, requiſita, ſed tantum vt manifeſtis qualitatibus calefaciendi, & exiccandi operantia, ad quam etiam intentionem quotidie in Virginibus, in Pueris, in Religioſis ab omni ſuſpicione Gallicæ infectionis liberis in vſum traherentur. De commercio habito à D. Sponſo per plures annos cum Laura Moſella judicare oportet ſecundum veritatem, & diſtinguenda ſunt tempora commercij ipſius ſponſi, & infectionis ipſius Lauræ. nam Sponſus habuit quidem commercium per plures annos cum Laura, ſed tunc temporis Laura erat ab omni ſuſpicione Gallici morbi libera, & alij etiam Iuuenes nobiles cum ea habebant commercium, quorum nullus fuit infectus: nam hi nobiles juuenes ſimul cum ſponſo reliquerant ejus conſuetudinem, omnes ſimul indignati, quod illa lanionem quendam adamaret, & cum eo ſæpe ſæpius delectaretur; tranſactis ergo pluribus menſibus à quo hi juuenes illam reliquerant, illa morbo Gallico eſt infecta, nam D. N. N. ejus conſuetudinem habuit ab anno 1620. ad annum 1623. Laura vero ab anno 1624. cæpit eo morbo affligi, eoque moleſtata eſt per plures annos ſequentes. Non potuit ergo Laura, antequam inficeretur, morbum D. N. N. communicare. Neque valet dicere, quod etiamſi contagium, quo Laura afficiebatur, non eſſet palam factum de anno 1623. in quo adhuc D. N. N. cum ea rem habebat; 18
potuerit tamen delitescere, vt fieri dicunt plures Auctores, qui teſtantur aliquando hunc morbum ad menſes occultari, & dehinc palam fieri. Leon. Botal. *de Lue ven. cap.* 2. & alij omnes; quæ etiamſi hoc ita eueniat, non eſt tamen quod per aliqua ſaltem obſcuriora ſigna non appareat ejus inſtantia, vt per triſtitiam non conſuetam Ægrotantium, per deperditionem coloris viuidi, per diminutionem alacritatis, & virtutis, & alia id genus. At vero Laura per totum annum 1623. & majorem partem Anni ſeq. ſemper ſuam non facile ſuperabilem pulchritudinem, viuidum facies, & oculorum colorem, conſuetam alacritatem, & robur, & motus concinnitatem ſemper retinuit, vt ex iis, quæ ejus cognitionem habuerunt non indubitanter cognoſcere potuerunt ipſi ſponſæ Parentes. Poſtmodum autem ineunte Hyeme Anni 1624. cæpit leniter à morbo affligi, nam decolor tantummodo facta eſt, gonorrhæa contracta, dehinc vere ſequenti vlcera in pudendis fuit paſſa, & curata conualuit vſque ad Hyemem ſequentem, in qua doloroſis tumoribus in capite, & artubus fuit moleſtata, quia non fuerat cum neceſſaria diligentia curata; ea eſt enim hujus morbi natura, vt à principio neglectus, aut leniter tractatus, vires acquirat. Itaque cum Laura morbo eſſet infecta poſtquam D. N. N. ejus conſuetudinem non habebat, non potuit illum inficere. Ex ex his concludendum, D. ſponſum abſque vllo ſponſæ periculo poſſe matrimonium conſummare, nullamque juſtam cauſſam habere ſponſæ Parentes recedendi ab obligatione per ipſos ſolemniter facta. 19

CONSILIVM XXIX.

ARGVMENTVM.

Deceſſerat Illuſtriſſimus ac Excellentiſſimus D. N. N. ex affectu quodam ſoporoſo Subet ſcilicet, vel Læthargo, vel Pſeudo-læthargo, aut ſimili, ac paulo ante obitum, nonnullas penſiones juxta facultatem, quam habebat, tranſtulerat; dubitabatur ergo de validitate hujus tranſlationis, eo quod præſumeretur à parte, illum non fuiſſe in actu tranſlationis ſui juris.

SVMMARIVM.

1 *Soporoſi affectus omnes conueniunt in ſenſuum internorum læſione.*
2 *Soporoſi affectus omnes hominem Rationis, & Memoriæ vſu expoliant.*
3 *Somno naturali oppreſſus non habet Rationis vſum, & comparatur dementi, aut mortuo.*
4 *Affectus ſoporoſi Apoplexia finitimi ſunt, & tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur.*
5 *Apoplexia eſt ſenſuum omnium tam exteriorum, quam interiorum ruina.*
6 *Ratio multo magis læditur in ſoporoſis affectibus, quam in Phrenitide.*
7 *Ad actum tranſlationis penſionum requiritur mens ita ſana, vt abſque vllo errore diſcurrere poſſit.*
8 *Dementes, & alij Mentis defectu laborantes, licet aliqua ſecundum rationem agant, aut dicant, non cognoſcunt tamen dictorum, vel factorum qualitatem.*
9 *Nutibus ſi poſſit tranſferri penſio, mens debet eſſe ſana ipſius tranſferentis.*

CONstat in facto ex depositione trium Peritorum, ita vt extra omnem controuersiam sit, Illustrissimum, & Excellentissimum D. N. N. perijsse ex morbo quodam soporoso, quem vtrum Lethargus, vel Coma, vel Subet, vel Cataphora, vel Catoche, vel Caros, aut Sopor appelletur, parum, aut nihil ad rem nostram facit, hi enim omnes, ac singuli affectus finitimi sunt: Gal. *lib. 3. de loc. aff. cap. 18. & comm. 2. de artic. tex. 18.* ex quo Altimar. *sua practica cap. 2.* Forest. *lib. 10. Observat. num. 33. in schol.* & maxime conueniunt in eo, quod præcipue negotium nostrum respicit, hoc est, in sensuum internotum læsione, quæ in singulis apparet, ita vt circa hoc vix differant secundum magis, & minus. 1

Hoc supposito sequitur absque dubio, quod præfatus Excellentissimus Dominus in eo morbo, ex quo decessit, non fuerit sanæ mentis, neque habuerit Rationis vsum, vnde inhabilis omnino extiterit ad quemuis actum, qui sanam mentem requirat, celebrandum, quod facile probatum remanet ex seqq.

Primò, quia hujusmodi omnes ac singuli morbi ejus naturæ sunt, vt hominem Rationis, & Memoriæ vsu exspolient, vt omnibus Medicis in confesso est, & notant Practici omnes in propriis Capp. & videndi peculiariter Alexand. Bened. *Pract. lib. 1. cap. 22.* Massaria *lib. 1. Pract. cap. 14.* Altimar. *de Meden. hum. corp. morb. cap. 2.* Mercat. *lib. 1. Pract. cap. 12.* Mercurial. *lib. 1. cap. 7.* Cæsalpin. *lib. 1. cap. 33.* Dan. Sennert. *lib. 1. partic. 2. cap. 18.* & cæteri omnes. 2

Sed notanda præcipue sunt Gal. verba *lib. 3. de loc. aff. cap. 5.* dicentis, *In lethargo atque omnibus soporosis affectionibus, vtraque, hoc est ratio, & Memoria pereunt, atque dispositionem ipsarum ejusdem esse generis necesse est.* Idem quoque affirmant ex vetustioribus, Paulus *lib. 3. cap. 9.* Trallian. *lib. 1. cap. 14.* Cæl. Aurelian. *Acut. lib. 2. cap. 1.* & alij. Ergo cum controuerti non possit Excellentissimum Dominum N. N. soporoso affectu laborasse, & ex eo periisse, controuerti nequaquam potest, illum Rationis, & Memoriæ omnem vsum cum eo morbo amisisse, & idcirco nullum actum potuisse valide facere, vt cæteri sanæ mentis homines facere possunt.

Secundò, homo somno naturali oppressus non habet Rationis vsum, vt in confesso est. Menoch. *de Arbitr. Iud. Cas. 327. num. 5.* & idcirco comparatur dementi, immo mortuo, ex Platon. *lib. 7. de Leg. idem* Menoch. *ibid. & ex Med.* Cæsalpin. *Art. Med. lib. 5. cap. 12.* sed caussa excitans somnum præter naturam, ac soporem multo major est, quam caussa excitans somnum naturalem, quia somnus naturalis fit à vapore placido, ac benigno, somnus autem præternaturam fit à vapore, aut humore crasso, ac turbido, Auic. *1. pract. 4. cap. 1.* Ergo multo aptior est somnus nonnaturalis ad turbandam Rationem, ejusque vsum impediendum, quam somnus naturalis; vnde si somnus naturalis turbat Rationis vsum, non naturalis omni ex parte lædit, ac deuastat; modo si ob eam caussam, turbatæ nimirum Rationis, actus à dormiente facti inualidi sunt, Menoch. *vbi supra*, quomodo validi esse possunt actus ab homine facti sopore, ac læthargo detento, qualis erat Excellentissimus Dominus in eo morbo, ex quo decessit? 3

Tertiò, hi affectus soporosi non solum Apoplexiæ finitimi sunt, ita vt ab Hippocrate omnes vno nomine comprehendantur, vt notat Dan. Sennert. *lib. 1. Pract. parte 2. cap. 33.* sed tunc interficiunt, cum in Apoplexiam terminantur. Capiuacc. *lib. 1. Pract. cap. 10.* & cæteri Practici *in propriis capp.* quod etiam quotidiana experientia constat; & ratio est, quia humor obsidens cerebrum, & excitans soporem, communicatur ipsius Cerebri ventriculis; vnde facta in ipsis obstructione, & impedita primò ob Animalium spirituum interceptionem Respiratione, ac morbo augescente in totum abolita, hominem perire necesse est, quia respirare non potest. Modo certum est in Apoplexia perire omnem Rationis vsum, vt Medici omnes vnanimiter fatentur, cum sit sensuum omnium, tam exteriorum quam interiorum ruina. Alexand. Trall. *lib. 1. sua Medicina cap. 16.* Paul. *lib. 3. cap. 18.* Rota Rom. in Perusin. Pension. 28. Maij 1644. coram Pertingerio. Itaque facile ex his deducitur, actus prope mortem maxime celebratos ab homine, qui ex soporoso affectu deficiebat, non secus ac ab Apoplectico celebratos esse habendos, & irritos, atque inualidos omnino esse. 4

Præterea certum est, Phrœniticos non esse mentis compotes, neque idcirco posse quicquam valide agere ob Rationis læsionem, vt videnda à Iurisperitis, quæ ad hoc adduxit Menoch. *lib. 1. Cons. 82. à num. 198. ad plures seqq.* At vero Ratio multo magis læditur in soporosis affectionibus, quam in Phrœnitide, Cæl. Aurel. *Acut. lib. 2. cap. 1.* Piso *lib. 1. Pract. cap. 20.* ita vt idem Cæl. Aurel. eam differentiam agnoscat inter Phrœnitidem, & soporem respectu læsionis Rationis, quæ est inter depranatam, & abolitam actionem in his verbis. *Et est comparatione (sopor) grauior Phrœnitide, non aliter quam negatus in toto visus ab ex parte impedito, vel silentium ab impedita locutione, aut surditas ab auditus falsitate, vel hebetudo sensuum à difficultate.* non aliud quid innuere his verbis volens, quam in Phrœnitide Rationem aberrare, in sopore omnino deperire; vnde bene Gal. *loco supra cit.* dicebat, Rationem in soporosis affectionibus vna cum Memoria perire, non tantum aberrare, aut diminui, vt ex ejus supra relatis verbis clare constat. Sequitur ergo ex his, quod si Phrœniticus non potest quicquam valide agere, multo minus possit is, qui soporoso affectu detinetur, qualis erat excellentissimus Dominus N. N. in actu celebrato translationis Pensionum. 5

Ex abundanti autem consideranda est Actus celebrati qualitas, qui fuit Pensionum translatio, ad quem actum requiritur, vt Mens ita sana sit, vt perfecte, & absque vllo errore discutere possit; quia transferens Pensionem cognoscere debet hujus actus grauitatem, personæ, in quam transfertur conditionem, ejusdem personæ meritum, caussam insuper, ob quam mouetur ad transferendum, & alia plura, in quæ mentem reflectendo, ac veras propositiones formando, easque ad inuicem componendo, ex præmissis veris possit elicere veram conclusionem, ac perfecte, & sine vllo errore syllogizando ratiocinari. At in soporosis affectibus tantum abest, vt homo ad hæc sufficiat, deficiente, ac emortuo jam rationis vsu, vt ne ad formandas quidem simplices enunciationes sit habilis, quæ sola simplicium apprehensione fieri potest. 6

Nec quicquam contra hæc facit, quod Excellentissimus Dominus ad interrogata interdum annuendo, vel renuendo responderet, prout res expostulabat, quia ex hoc non potest argui Rationem in 7

ipso

8 ipso integram seruari, cùm tales actus, & responsiones obseruemus quotidiè fieri ab aliis dementibus, quos etiam plura secundùm rationem agere, ac dicere videmus, sed ipsi non cognoscunt ob mentis alienationem suorum factorum, ac dictorum conditionem, quia operantur, & loquuntur plura ex consuetudine operandi, & loquendi, vt monet ex nostris Vallesius in 3. *Epidem. sect.* 2. *Ægrot.* 11. & notauit inter Iurisconsultos Menoch. *cis. cons.* 82. *num.* 234. & Rota *in nouis. decis.* 107. *num.* 23. & *decis.* 129. *p.* 2. nam, vt dicebat Cæsalpin. *lib.* 5. *Pract. cap.* 12. commiscentur somni, & vigiliæ variis modis, vt aliquandò contingat in somniis moueri, & sentire.

Multò minùs obstat id, quod obiici posset, nempè quòd liceat infirmo per nutus Pensionem transferre (licet non vndequaquè vera sit hæc conclusio,) si enim ipsis potest nutibus, multò melius poterit voce, & verbis; respondetur enim, benè procedere, quòd nutibus quis transferre possit pensionem, 9 si sanus mente sit; nam ideircò non simplices nutus ad hoc sufficiunt, sed tales, vt certi, & indubitati sint, ex his enim sana mens transferentis arguitur. Rota *in prædict. Genu. Pension. coram Peutingerio.* At verò non benè procedit, quòd tantò magis transferri possit Pensio voce, & verbis, vbi transferens sanam mentem non habeat; at in nostro casu, vt Excellentissimum D. N. N. Rationis nullum vsum habuisse constat, nec voce, nec verbis, & multò minùs nutibus fieri potuit Pensionis translatio.

Denique non obstat oppositio, quæ ex aduerso fieri posset, dicendo, quòd omnium morborum dentur quidam gradus leuitatis, & grauitatis, ita vt etiam respectu accidentium vnus grauiora habeat, quàm alius; vt in nostro casu soporosi effectus, verum est vnum esse adeò grauem, vt tollat omnem Rationis vsum, sed tamen dari alterum minùs grauem, & ita leuem, vt parùm; aut nihil rationem lædat, vt hic, in quo Excellentissimus D. N. N. respondendo ad rem ad ea, de quibus interrogabatur, ostendit, morbum non adeuisse illi Rationis vsum, neque in totum, neque magna ex parte. Respondetur enim, quòd gratis dato, posse dari soporosum affectum adeò leuem, vt non tollat rationis vsum, tamen hoc non applicari casui nostro, in quo euentu apertissimè patet, affectum illum fuisse grauem, immò grauissimum, cùm hominem è medio sustulerit, & tantò magis vrget hoc, quantò translatio Pensionis facta fuit propè mortem, non Majori spatio, quàm paucarum horarum, vt in facto constat.

CONSILIVM XXX.

ARGVMENTVM.

Puerulus quindecim mensium post menstruam febrem grauissima Syncope oppressus B. Fælici commendatus, illicò reuiuiscit, ac perfectè sanatur.

SVMMARIVM.

1 *Symptomata alia præter Syncopem hominem omni sensu, & motu priuare solent.*
2 *Apoplexia est morbus senilis, & desinit in Paralysim.*
3 *Epilepsia quid.*
4 *Syncope est præceps virium lapsus.*
5 *Cordis morbi statim atque inceperint hominem perimunt.*
6 *Necessariò pereunt qui post alium morbum magno morbo prahenduntur.*
7 *Morbi longi sanantur per concoctiones.*
8 *Naturaliter si quis subitò à morbo liberatur aliquam insignem euacuationem habet.*
9 *Qui Syncope sapè prahenduntur, de repente moriuntur.*

VT miraculosi huius effectus euidentia nobis innotescat, decernendum Primò, quonam symptomate opprimeretur hic puer; nam alia sunt
1 symptomata præter syncopem, quæ hominem omni sensu & motu priuare solent, & sunt præcipuæ Apoplexia, & Epilepsia. Ad Apoplexiam autem reuocantur omnia suffocationum genera, vt ex laqueo, ex aqua, ex fumo carbonum, ex vtero, & id genus alia. Ergò symptoma, quo præhensus hic puerulus est, vel erat Apoplecticum, vel Epilepticum, vel Syncopticum. Sed non fuisse illud Apoplecticum, patet ex natura morbi, & ex natura infirmi, cùm Apoplexia morbus sit senilis Hippocra-
2 tes *lib.* 6. *Aphor.* 57. & *ibi* Galen. *in com.* & alij omnes. *Zacc. qu. Med. leg.* neque Pueros vllo modo infestare soleat. Patet vlteriùs, quia Apoplexia desinit in Paralysim. Gal. *lib.* 4. *de loc. aff. cap.* 2. Dan. Sennert. *lib.* 1. *Pract. Part.* 2. *cap.* 33. *in prognost. num.* 8. at verò hic morbus absque Paralysi est sanatus, non enim quicquam de Miraculo detraxisset, etiamsi Paralysis effectus fuisset. Denique patet, quia in Apoplexia membra relaxantur, & molliores fiunt, in Syncope Ægri dentes, atque os strictissimè claudunt. Idem Sennert. *vbi proximè*, vt factum est in hoc Puero, de quo duodecimus testis, qui Pater ipsius Pueruli erat, ad Vigesimum interrogatorium ità deponit, *subbito mi restò in braccio, senza moto, ne respiro, nigro, freddo, con gli occhi, & denti serrati.* Ex quibus satis patet symptoma hoc non fuisse Apoplecticum, sed neque Epilepticum fuisse clariùs etiam fit; quia in Epilepsia adest membrorum conuulsio, cùm ipsa Epilepsia nihil aliud sit, quàm vniuersalis conuulsio, Gal. *lib.* 1. *de sympt. caus. cap.* 8. & alia sunt signa distinguentia inter vnum accidens, & aliud; quæ hic omninò absunt, de quibus certè à Testibus fuisset facta mentio, cùm sint signa nimis notabilia, & manifestissima. Reliquum ergò est, vt hoc symptoma fuerit Syncopis, quemadmodum concludentissimè elicitur à signis apparentibus, & à Testibus commemoratis, quæ concordant cum ijs, quæ adducunt Practici in propriis capitibus de Syncope, & videri possunt, si libet, Recentiores, Massaria *lib.* 2. *cap.* 9. Mercurial *lib.* 1. *cap.* 10. Capiuacc. *lib.* 2. *cap.* 9. Metcat. *lib.* 2. *cap.* 10. Eustach. Rudius *lib.* 1. *Art Med. cap.* 56. Sennert. *lib.* 2. *part.* 4. *cap.* 61. Foreest. *Obser. lib.* 17. *obs.* 7. *in schol.*

His sic constitutis, considerandæ venit symptomatis magnitudo & pernicies; superuenientia ipsius alteri morbo diuturno, ac graui; celeritas, ac perfectio sanationis; & modus, quo sanatus puer est. Et
4 quoad primum, notum est, syncopem esse præcipitem virium lapsum, & ruinam, Gal. *lib.* 12. *Method. med. cap.* 5. tamquè sæuum, atque horribile symptoma hoc est, vt rectè dictum sit, syncopem esse incipientem mortem, mortem verò esse consummatam syncopem, nam syncopis transitus est ad mortem, idcircò à Græcis oxyntona dicitur, hoc est citò jugulans, vt ex Aretæo *lib.* 2. *Acut. cap.* 3. dixi alias *lib.* 4. *Quæst. Medic. leg. tit.* 1. *quæst. vlt.* vndè non datur in hoc affectu locus remediis, Paul. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 34. & hoc quia nimis celeriter jugulat,
5 cùm sit morbus ipsius Cordis, & morbi ipsius Cordis, statim atque inceperint, hominem perimunt; Galen. *lib.* 5. *de loc. aff.* 2. *& comm.* 2. *Aphor.* 41.

Accedit, his superuenientia tam feralis morbi morbo jam diuturno, & graui; laborauerat enim jam per mensem febre continua, ve vnanimiter deponunt Testes omnes ad vigesimum interrog. itaque ægerè ob ætatem, quia erat puerulus quindecim mensium, & ob morbum ex sua natura grauem, & quo jam per mensem erat exagitatus, in summa debilitate positus, à tæuissimo & maximo morbo correptus, ex Naturæ necessitate animam exhalare, cogebatur; cùm quotidiana experientia constet, necessariò eos perire, qui magno morbo post alium
6 morbum corripiuntur; effætis enim jam viribus, ac spiritibus melioribus absumptis, ampliùs cum morbo luctari natura non potest, atque ea de causa morbi recidiuantes magis, quàm ab initio ergent, Hippocr. *lib. de intern. aff.* Auic. 2. 4. *tract.* 1. *cap.* 95. Vlteriùs celeritas sanationis manifestissimè concurrit ad hunc supernaturalem effectum, cùm puerulus illicò à commendatione ipsius B. seruo Dei Felici facta in vitam redierit, & sanatus sit; quæ sanatio naturaliter procedere tam modico tempore non poterat, quia puer detinebatur morbo chronico; ac longo, qui non nisi concoctione, & longo tempore sanari naturaliter poterat. Morbi enim injulinodi sanantur per concoctiones, & abscessus, quæ sanatio diuturno tempore succedit; Gal. *summ.* 6. *Aphor.* 30. & vt magis magisque hæc sanatio appareat miraculosa, sit vndequaque absoluta, ac perfecta, non relicto vllo prægressi morbi, licet tam ferocis, ac pernecabilis, vestigio, vt ex facto, & ex Testium depositione colligitur.

Denique modus, quo sanatur hic puer, recedit omnino à consueto naturæ more, excedítque omninò ejus vires: Natura enim si quis subitò a morbo liberatur, omnino huic aliqua euacuatio effatu digna contingit, vel per vomitum, vel per ventris exonerationem, vel sudores, vel vrinas, vel sanguinis è naribus profluuium, aut ex sede per hæmorroidas &c. quæ verba sunt Gal. *lib.* 3. *de Crisib. c.* 7. cùm ergo hic puer à morbo magno, & à symptomate maximo sit subitò, & in instanti liberatus, & à morte ad vitam reuocatus, absque vlla simili euacuatione, & absque vllo Naturæ motu, certè firmari debet, illum non naturaliter, sed supernaturaliter sanitatem recuperasse.

Quod vt magis magisque innotescat, notandum, quod in syncope, vt jam dictum est, fit præceps virium lapsus ob præcipitem, ac repentinam spirituum vitalium resolutionem, & prohibitum eorum influxum à Corde ad cæteras corporis partes; hinc fit, vt si qui à syncope sese recolligant, per longum tempus summam corporis debilitatem experiantur, neque tam facilè ad pristinum vigorem restituantur, neque enim tam citò, ac tam celeriter fieri potest spirituum deperditorum regeneratio, vndè qui sæpe ea præhenduntur, non modò viribus sunt semper dejectis, sed aspectu sunt illaudabili, & vultu pallido, ac emaciato, vndè etiam derepente moriuntur, vt Hipp. docet *lib.* 2. *Aphor.* 41. Hic tamen hujsmodi prægressi morbi reliquiæ nullæ apparent, sed puer ad pristinum vigorem intercessione B. Felicis illicò redit. Quare &c.

CONSILIVM XXXI.

ARGVMENTVM.

Cardinalis Benedictus Vbaldus morti proximus ex Apoplexia, pensiones aliquas transtulisse prætendebatur, parte contraria asserente translationem non fuisse validam, cùm Cardinalis sui Iuris non esset.

SVMMARIVM.

1 *Apoplexia quid.*
2 *In Apoplexia omnis discursus, & ratiocinatio perit.*
3 *In qua pars ante morbum laborauerit, ibi firmatur morbus.*
4 *Apoplexiæ fortitudo inde cognoscatur.*
5 *Apoplectici cur moriantur.*
6 *Ex Apoplexia sese recolligentes ad pristinum mentis vigorem non facilè redeunt.*
7 *In transferendo pensiones non sufficit, transferentem habere modicam cognitionem, sed requiritur discursus omnino sanus.*
8 *In conficienda testamento modica cognitio sufficiens est.*
9 *Difficilius concedatur translatio pensionis, quàm impositio nona.*

SVpponendum est, Eminentissimum Cardinalem Benedictum Vbaldum bo. me. decessisse ex Apoplexia, quod non solum probatur ex depositione plurium Testium, quam diligentissimè perlegi, & ex publica voce, & fama; sed neque controuertri inter partes existimo. Est autem Apoplexia priua-1
rio sensus, & motus, cum abolitione omnium Animalium facultatum, præcipuè autem Rationis, & Memoriæ, ita asseuerantibus Medicis omnibus, ne vno quidem excepto, vt videri potest apud Auctores infrà citandos, idcircò enim dicitur Morbus Attonitus, quòd homines attonitos reddat, & extrà se positos. Gal. *lib. de differ. morb. cap.* 5. Cell. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 26.

Supponendum vlteriùs, quòd Apoplexia, ex qua prædictus D. N. N. extinctus est, ad alium morbum successit; nempè ad Melancholiam, hoc est, delirium melancholicum, vel insaniam, hac enim illum

tum per plures annos detentum fuisse non modò ex plurium Testium depositionibus liquet, sed ex publica voce, & fama, quæ etiam ad extraneos peruenit, ita vt credendum sit neque de hoc vllam inter partes posse oriri controuersiam. His sic stantibus, dicendum est, actus quoscunque juridicos à præd. D. N. N. factos, post vltimum Apoplexiæ insultum esse vndequaque irritos, tanquam ab homine jam mortuo essent patrati, qui neque assensum, neque dissensum habere potest, & si qui tales actus in medium à quoquam producerentur, risu potiùs essent excipiendi, quàm vlla probatione repudiandi. Ratio autem ejus rei est in promptu, & euidentissima, quia in Apoplexia omnis discursus, 2 & ratiocinatio omni ex parte, & in totum perit, non enim, vt in alijs affectibus diminuitur, aut deprauatur, sed in totum aboletur, quod tam in confesso est apud quoscunque Medicos, vt superfluum videatur ad eam conclusionem probandam Auctores congerere; si cui tamen libet, videat Gal. 3. *loc. aff. c.* 5. & 10. *& alibi*, Cels. *loco cit.* Aretæum *de caus. curat. lib.* 1. *cap.* 4. Paul. *lib.* 3. *suæ Med. cap.* 18. Act. *serm.* 6. *cap.* 27. & ex recentioribus Capuacc. *lib* 1. *pract. cap.* 17. *in princ.* Mallar. *lib.* 1. *cap.* 13. Mercurial. *lib.* 1. *Pract. cap.* 19. & post omnes alios Daniel. Sennert. *lib.* 1. *Pract. par.* 2. *cap.* 32. neque absque firmissima ratione id vnanimiter Medici adstruunt, quia norunt in hoc morbo obstrui spiritu-um Animalium fontem, & sic impedito eorum influxu ad partes, nulla actio ex animalibus celebrari potest, vndè cum his & Memoria, & Ratio penitùs occumbunt, vt omnes Medici *cap. de Apoplexia* percurrere consueuerunt.

Sed tantò magis habet locum in casu nostro prædicta conclusio, qua diximus actus à D. N. N. factos esse omninò irritos; quantò jam ex prægresso morbo principes Cerebri facultates erant vitiatæ, cùm mente jam non constaret, quod patet ex secundo suppolito. Receptissimum autem apud Medicos est Hippocr. auctoritate, quòd si quæ pars antè morbum laborauerit, in ea firmatur morbus; Modò in 3 D. N. N. laborabat cerebrum secundùm principes facultates maximè Ratiocinatricem, ergò morbus superueniens firmatus est in eadem parte, ac magis magisque ejus facultates oblæsit, vndè si anteà diminuta, ac depranata erat ratiocinatio, per nouj morbi aduentum est in totum ablata, & sic non potuit sufficere ad vllum actum, qui sanam mentem requireret, faciendum, cùm non distingueret agendorum bonitatem, aut malitiam, & esset omninò à mente alienatus.

Objicere tamen facilè pars aduersa posset, quòd Apoplexia non esset fortis, cùm obseruaretur D. N. N. aliquandò oculos attollere, & quosdam gestus facere, & ad interrogata per nutus respondere, quæ omnia euidens signum dabant in ipso adhuc seruari aliquo modo rationem, ita vt sufficeret ad celebrandum actum illum translationis pensionis, quem fecerunt nutibus assentiens Notarius, & alijs illum interrogantibus.

Sed hæc inania sunt, & ex successu falsitatis omninò insimulantur, quòd enim hæc Apoplexia fuerit fortis, immò fortissima, probatur, quia fortitudo 4 hujus morbi sumitur ex difficultate respirationis; quantò enim hæc major est, tantò Apoplexia est fortior, Gal. *de loc. aff. loc. cit.* sed hæc non solùm fuit magna, sed maxima, & extrema, quia ad extremum deueniens tandem omninò cessauit, & abolita est, hominemque è medio sustulit, non enim alia ex causa, eodem Galeno teste, moriuntur Apoplectici, nisi quia in illis cessat respiratio, sine qua animal viuere nequaquam potest. Quomodò autem non erit dicenda fortis Apoplexia, quæ hominem spatio duorum, vel trium dierum occidit?

Nec quicquam faciat, quod D. N. N. moueret oculos, & caput, & nutus aliquos faceret, quia hujusmodi gestus etiam in his, qui de proximo morituri sunt ex hoc morbo aliquandò obseruantur, & tamen rationis nullo modo compotes sunt, neque intelligunt quid agunt, aut quid illis dicatur, succumbente omninò antè alias facultates ipsa Ratiocinatrice, vt omnium Medicorum auctoritate satis constat.

Sed vlteriùs, si ægri, qui aliquandò in Apoplexiam inciderunt, & ab ea resurgunt, nunquam pri- 6 stinum mentis vigorem recuperant, sed tanquam stupidi plerumque manent, Actius *loc. cit.* Sennert. *ibid.* & alij permulti, quid decernendum censemus de homine, qui per anteactum tempus mente non constabat, & alias ab Apoplexia fuerat vexatus? Sed dato etiam, quod D. N. N. aliquam licet valdè modicam adhuc seruaret mentis sanitatem, quæ sufficeret ad respondendum per nutus interroganti, dico adhuc id nihil aduersarijs suffragari, & ratio est, quia non sufficit quæcunque cognitio, & modica 7 mentis sanitas, vbi agitur de translatione pensionis facienda, non enim sufficit ad hunc actum celebrandum, in quo requiritur mens omninò sana, & ratiocinatio integra, ac libera, non vt in testamento conficiendo, in quo actu satis est, vt æger non sit à mente alienatus, etiamsi non sit omninò sanæ mentis, vt dicunt Iurisconsulti. Ioseph. Ludouic. *decis. Pernf. par.* 1. *decis.* 1. *num.* 14. *ex Cornco cons.* 161. *lib.* 3. quia in conficiendo testamento modica cognitio sufficiens est, natura ipsa adminiculante, & dictante, sua bona potiùs relinquenda filijs, quàm 8 amicis, & potiùs amicis, quam extraneis, vndè ipsa natura supplet aliquo modo rationis defectum; At in translatione Pensionis facienda non concurrit hoc naturæ dictamen, sed ejus actus deliberatio dependet merè ex discursu libero sanæ mentis, quo is, qui Pensionem transfert, assequi debet, an hic actus sit laudabilis, nec ne, cùm fiat in præjudicium tertij propter oneris continuationem, quæ est euitanda, Gigas *de Pens. quæst.* 12. *num.* 2. nam idcircò difficilius conceditur translatio pensionis, quàm impositio nouæ Gigas *ibid* Gratian. discept. For. *c.* 397. 9 *num.* 8. vltrà quod cognoscere debet qualitatem personæ, in cujus fauorem pensionis translatio facienda est, & causam propter quam pensionem in illum transfert, quæ debet esse grauis, & legitima. At verò adhunc discursum cum tot concurrentibus formandum, non modò non erat sufficiens D. N. N. post insultum Apoplexiæ præsertim, sed neque ad vllum assensum dandum, cùm Ratio in illo in totum periisset, nec minima quidem ex parte assequi posset, quæ erant assequenda, vt actus ille Translationis validus futurus esset.

Vndè mirandum profectò est, quonam pacto quis tueri possit, hominem, qui jam à multis annis erat à mente alienatus, ab Apoplexia alias vexatum, & nunc de præsenti ab ea detentum, in ipso morbi vigore, morti jam proximum potuisse actum illum translationis pensionis, qui sanam omninò, & nullo ex parte lædam mentem requirit, valdè facere. Ita quibus, &c.

CONSILIVM XXXII.

ARGVMENTVM.

Puer quinquennis ex variolis ſtrangulatus, ac ſemimortuus, per horam jacens, B. Fœlici commendatus, & oleo ejus lampadis unctus, illicò vocem magnam emittens reuiuiſcit, & ſanatur.

SVMMARIVM.

1 *Variola quandò ſalutares, & quandò exitiales.*
2 *Morbi ſtatus quandò dicatur.*
3 *Variolis detenti quandò moriantur.*
4 *Variola non ſolum externas, ſed internas etiam partes obſident.*
5 *Oleum morbillis, & Variolis eſt aduerſum.*
6 *Miraculum clarius eluceſcit ex conſequentibus ipſam ſanationem.*

1 PLura concurrunt ad demonſtrandum ſanationem hujus pueri fuiſſe vndequaquè ſupernaturalem, cùm manifeſtiſſimè exceſſerit omninò ipſius naturæ vires, quod vt concludenter demonſtretur, repræſentandus ante omnia videtur totius morbi decurſus, & ſtatus, qui ſic habebat. Laborabat puer hic variolis, atque illis quidem prauæ, ac malignæ naturæ, quia puerum tam malè acceperant, vt ex earum ſæuitie de proximo moriturus videretur, vt vnanimiter deponunt Teſtis 16. & 17. & 18. ad vigeſimum, ibi. *Venne à termin di morte à ſegno tale era*, nam variolæ hujuſmodi, præterquam quod eſſent malignæ naturę, obſedebant partes internas, ac præcipuè ſpirituales partes, vndè puer, vt idem teſtes deponunt, *Pin non reſpirava*. In hoc rerum ſtatu ſuperuenit puero ſuffocatio, & ſtrangulatio, & pro mortuo habetur, cùm abſque motu, abſque pulſu, & abſque reſpiratione jaceret, vt concorditer deponunt iidem Teſtes ſuper eodem.

His generaliter conſideratis, modò peculiariter de ſingulis partibus hujuſmodi narrationis veræ, & per idoneos Teſtes probatæ, conſiderandum; ac primò perpendenda venit ipſius morbi natura, quo puer detinebatur, qui morbus erat variolarum, qui certè puerilis morbus eſt, & plerumque ſalutaris, ſed quandò habet ſecum conjunctam malitiam, & prauitatem, plerumque ne ſemper dicam, interimit. Auic. *p.* 4. *tract.* 4. *cap.* 6. Mercurial. *lib.* 1. *de morbis puer. cap.* 2. nam tunc variolæ peſtis naturam induunt, & tanquam Peſtilentes infeſtæ ſunt, vt idem Auic. *ibid.* & Mercurial. *loco cit.* aſſerunt, & de ſimilibus peſtilentibus videatur Foreſt. *l.* 6. *Obſer. n.* 41. *& ſeq.* Has autem variolas tales fuiſſe patet, quia tam magnis ſymptomatibus concomitabantur, vt ex earum vehementia puer ad mortem vſque ægrotaret, vt ex hiſtoriæ narratione patet.

Iam verò puer in ſtatu morbi degebat, cùm accidentia eſſent in ſummo vigore, & ſumma vehementia, ſummumque augmentum eſſent ſortita, hic enim dicitur morbi ſtatus Gal. *lib.* 1. *de Criſib. c.* 3. *& alibi*, vndè jam ex ordine Naturæ morbus vel puerum interimere debebat, vel declinare; verùm enimverò non declinabat, quia non modò accidentia perſiſtebant, ſed ſuperuenerunt noua, ac funeſtiſſima, nempè totalis præfocatio, & ſtrangulatio ergò naturaliter mori incipiebat, vel fortè mortuus eſt, cùm pateat tunc mori eos, qui variolis oppri- 3
muntur, cum ſuperuenit prædicta ſtrangulatio, ſic enim Auic. *loc. cit. Et plurimi eorum, qui moriuntur per variolas, moriuntur præfocati ex ſquinantia.* Igitur in via Naturæ hic puer non modò de neceſſitate perire debebat, ſed jam fortè perierat, cùm omnia proceſſiſſent ex Naturæ ordine, immò ex violentia morbi, & ſuperueniſſent vltima, ac lethaliſſima ſymptomata, quæ morienti homini ſuperuenire ex præſcripto naturæ, & ex vi morbi ſolent; nam puer ſtrangulatus, & ſuffocatus relictus eſt, vt ex depoſitionibus Teſtium clarè patet.

Cæterùm rebus ſic ſe habentibus, videndum, vtrum puer in eo ſtatu Artis præſidiis, vel Naturæ ope, aut ex miraculo potiùs ſit ad vitam reſtitutus; ac profectò certum eſt, illum nullis Artis præſidiis fuiſſe adjutum, nam omninò de iis mentio habita fuiſſet ab ipſis Teſtibus, ſed demus etiam Artem aliquid machinaſſe pro pueri hujus ſalute, jam nihil aliud Ars in hoc operari poterat, quàm pectus, & ſpirituales partes ab inflammatione contracta liberare, & ſanioſas materias ab ipſis variolis emanantes aliquo modo emundare, quod maximè per ſcreatum ſuccedere potuiſſet, vel fortè per ſeceſſum: 4
nam variolæ, vt annuimus, non ſolùm carnoſas & externas partes occupant, ſed etiam internas omnes, & maximè Pulmones. Auic. *vbi ſuprà*, Fernel. *de Abdit. Rer. cauſſ. lib.* 2. *cap.* 12. Paræus *lib.* 19. *cap.* 1. Dan. Sennert. *de morb. inſan. par.* 2. *cap.* 2. Oportebat ergò, vt dixi, has partes à ſanie liberari, vt puer ad ſanitatem reſtitueretur, quod & multis remediis, & multo tempore indigebat; at neque vlla remedia ſunt adhibita, neque tempus multum in ſanatione conſumptum eſt, quia ſanatus eſt, & liberatus à pernecanti ſuffocatione, immò inquam ab ipſa morte, ſubitò, & inſtanti, vt ex proceſſu, & ex depoſitione Teſtium clarè patet; ergò excluditur omninò Ars ab hac ſanatione, cùm nihil operata ſit, & omninò inſufficiens eſſet ad aliquod rectè pro ſalute pueri machinandum. Sed & ipſa natura etiam excluditur, quia vbi ex ejus præſcripto Puer ſanandus fuiſſet, neceſſe erat, vt eodem modo, quo de Arte diximus, pectus, & pulmones ab inflammatione, & incendio contracto liberarentur, & à variolarum ſanie emundarentur, vel per ſpurum, vel per aliquam aliam excretionem, licet nulla alia conueniens extitiſſet, quàm per ſpurum; quæ ſi ſuccedere debuiſſent, non poterant ſuccedere niſi in tempore, vt patet; at cùm puer ſanetur abſque hujuſmodi inflammationis amotione, & abſque ſaniei expurgatione, & in inſtanti reuiuiſcat, excluditur omninò etiam ipſa Natura ab hoc opere, quod omni ex parte ſuprà Naturam & miraculoſè remanet.

Ex ſuperabundanti autem in conſiderationem quoque veniat, morbum hunc non ſolùm fuiſſe ſanatum abſque vllo naturalium remediorum vſu, ſed ſanatum fuiſſe remedio in Naturæ via, aut inani,

aut

aut contrario; nam ſanatur applicatione, & inunctione olei lampadis ipſius B. Fælicis, quod quid conferre poſſet homini moribundo & ex vi morbi ſuffocato, vnuſquiſque conſideret; ſed adhuc remedium hoc erat omnino contrarium; quia oleum
5 morbillis, & variolis eſt aduerſum, vnde cauetur à Medicis, ne corpora hujuſmodi oleo tangantur, adauget enim oleum inflammationem, & putredinem, & tamen hic applicitum puerum à morte reuocat, vnde certe dicendum, ad majorem miraculi euidentiam, nullam hic habitam fuiſſe Naturæ rationem, cum applicetur res aduerſa, & noxia, vt factum alias tam in Veteri, quam in Nouo Teſtamento, dicit Valleſius *de ſacr. philoſoph. cap.* 34.

Præterea multo clarius eluceſcit miraculum ex conſeqnentibus ad ipſam ſanationem: habemus enim puerum ita male habentem ex læſione ſpiritualium inſtrumentorum, vt neque amplius reſpiraret, neque in vita jam permanere poſſet, quia vel ſuffocabatur, vel ſuffocatus jam erat applicatione olei ſanatur illico, & reſpirat, ac clamat fortiter, quod nulla via, ac omnino nullo modo naturaliter ſuccedere potuit, quomodo enim ex tam morbiſico ſtatu, & ex tanta læſione, ad ſtatum naturalem illico partes redire potuerunt, vt ad efformandam vocem ſufficientes eſſent? conſtat enim partes fuiſſe in ſummo debilitatis, & non ſolum fuiſſe inſufficientes ad vocem formandam, ſed ad ipſam reſpirationem. Hæc ergo omnino ex miraculo procedunt, non ex Naturæ ope. Quare, &c.

CONSILIVM XXXIII.

ARGVMENTVM.

Pecuniis in ſocietatem datis ſub periculo vitæ alicujus mulieris prægnantis, & illa decedente, quando amittantur, quando vero non.

SVMMARIVM.

1 *Acceleratio mortis ob cauſſam prægnantiæ, & partus non ſufficit ad excipiendum lucrum pecuniarum.*
2 *Nullus caſus mortis datur in prægnantia, & partu, in quo ipſe partus, & prægnantia culpari non poſſint.*
3 *Cauſſa accelerans mortem in prægnantia, & partu non eſt ſufficiens cauſſa exceptionis.*
4 *Cauſſa, ex qua emanat effectus, eſt multo magis efficax, quam cauſſa accelerans.*
5 *Prægnantia, & partus non ſunt cauſſa mortis per ſe.*
6 *Non ſatis eſt pro exceptione, prægnantiam, & partum eſſe cauſſas mortis impulſivas.*
7 *Cauſſa impulſiua, & coadjuuans non attenditur.*
8 *Vt contractus ſocietatis ſuſtineatur, neceſſe eſt dari in prægnantia, & partu aliquos caſus pro lucro.*

ILluſtriſſime, & Reuerendiſſime Domine: Rotæ illa concluſio, quod acceleratio mortis ex culpa
1 prægnantiæ, aut partus facta, ſufficiat ad hoc, vt lucro pecuniarum, quæ datæ ſunt in ſocietatem ſuper periculo vitæ alicujus mulieris, non fiat locus, ſed caſus inter exceptos ſit recenſendus, ſubſiſtere nullo modo poteſt.

Primò, quia deſtruit omnino juſtitiam ipſius contractus, & reddit illum vſurarium, quia cum nullus vnquam caſus dari poſſit euenientis mortis in prægnante, aut parturiente, in quo ipſa prægnantia,
2 & partus culpam non habeant hujuſmodi acceleratiouis mortis, vt in confeſſo eſt apud omnes Medicos, & late probatum eſt *lib.* 1. *Quæſt. Medico-Leg. tit.* 4. *Queſt. maxime.* 8. caſus omnis ſemper erit pro exceptione, nullufque vnquam erit pro lucro, & ſic toto grauidationis & puerperij tempore, percipientur fructus ſaluo capitali, quod eſt vſurarium, & contrauerti non debet.

Secundò, quia repugnat omnino æquitati, quia
3 ſi acceleratio mortis eſt ſufficiens cauſſa pro exceptione, dummodo dependeat à prægnantia, vel partu, idem erit de aliis cauſſis extrinſecis in aliis caſibus, & ponamus aliquem pari pleuritidem, vel ſquinantiam acutiſſimam, quæ ſufficientiſſima cauſſa mortis eſt, & hic æger bibat vinum meracum, certe hoc vinum accelerabit illi mortem, & ſi pecuniæ curarent periculum ejus vitæ, ſaluæ erunt; quia mors accelerata eſt à cauſſa extrinſeca, quæ violenta eſt, & excipitur in inſtrumento ſocietatis officij.

Tertiò, quia culpa mortis attribueretur ſemper in his caſibus cauſſæ minus efficaci, nam non eſt dubium, cauſſam primariam, ex qua emanat effectus, 4
eſſe multo magis efficacem, quam cauſſam accelerantem, & facientem effectum citius emanare; modo febris maligna eſt cauſſa primaria mortis, ex ea enim ſequitur primariò mors, prægnantia autem, & partus accelerant tantum, vt dicitur, mortem; ſunt ergo minus efficaces cauſſæ, neque effectus vllo modo ad illas referri poteſt.

Quartò, quia effectus mortis tribueretur non cauſſæ, quia neque prægnantia, neque partus ex ſe 5
occidunt, aut ſunt cauſſa mortis, quemadmodum enim non poteſt dici ferrum occidiſſe aliquem, quia erat à ferrugine liberum, ſed quia erat per ſe habile ad occidendum, ſic non dicendum malignam febrem occidiſſe mulierem, quia erat grauida, ſed quia ipſa maligna febris eſt habilis ad occidendum abſque prægnantia, & ſemper quando occidit, eſt vera, & adæquata mortis cauſſa, & denno aduenientia accidentia, ſiue ad ipſam prægnantiam, aut partum pertineant, ſiue non; ſunt ſoboles, & effectus ipſiuſmet febris malignæ, vt in caſu noſtro, in quo & abortus, & diarrhæa, & cætera ſubſecuta, fuerunt effectus malignæ febris præcedentis, vt patet.

Denique non deſunt Doctores inter Iuriſconſultos, qui re optime perpenſa docuerunt, non ſatis eſſe in caſibus exceptionis prægnantiæ, & partus, ipſam prægnantiam & partum eſſe cauſſas 6
impulſiuas mortis, ſed debere eſſe cauſſas efficientes, primarias, ac proximas: Caſtrac. *de ſociet. c.* 18. *num.* 19. *& ſeqq.* Boccat. *de ſociet. nu.* 35. Zacchias *prad. tract. num.* 425. Modo non eſt dubium, cauſſam acceleranteni mortem, non eſſe primariam, ac proximam, ſed ſecundariam, remotam, ac impulſiuam, & coadjuuantem tantum, quæ non debet 7
attendi, nec in conſideratione haberi Maluaſ. *conſ.*

126. *num.* 81. *vol.* 1. Gratian. *discept. for. cap.* 558. *num.* 23. Pro coronide autem illud addam, quod si contractus societatis in suo robore manutenendus est tanquam justus, necesse est dari casus aliquos mortis in prægnantia, & parturiente, qui pro lucro faciant, & si vllus vnquam casus similis dari debet, vt dari necessario debet, certe nullus dari potest, qui minus dubium faciat, an pecuniæ sint lucratæ, necne, quam præsens casus, in quo sola maligna febris fuit primaria & adæquata causa mortis, prægnantia vero, & abortus tantum accelerantes, & impulsiuæ.

CONSILIVM XXXIV.

ARGVMENTVM.

Stephanus Nocettus accusatus est, quod virginem violauerit; in carcerem conjectus, & examinatus, ostendit se membrum obtruncatum, ac exile habere, virgo autem, quæ violata præsumebatur, loca habebat ampla, ac perpetuo fluxu albo humecta. Dicebam ergo.

SVMMARIVM.

1 *Membri breuitas impedit, quo minus vir possit penetrare ad violationem virginitatis.*
2 *Signa violationis virginitatis aequiuoca sunt, & communia tam violationi facta per membrum virile, quam facta alio quocunque modo.*
3 *Virgines stupranturabsque vlla ampliatione locorum, cum loca habent humecta, vt immediate post menstruam purgationem.*
4 *Rubor obseruatus in virgine stuprata cessat per quindecim ad summum dies, & cur.*
5 *Virgo corrumpi potest absque Hymenis dilaceratione, si virga virilis exilis est, & vulua muliebris ampla, & humida.*
6 *Rugarum obliteratio in virgine constuprata quando, & quomodo fiat.*

NVllum fundamentum prorsus habet Fiscus, & adhærentes, in quo fundare suam intentionem possint circa probationem prætensæ violationis Mariæ Franciscæ Gismundæ per D. Stefanum Nocettum pattatæ; nam neque in ipsa muliere vlla prædictæ violationis signa apparent, aut apparere possunt, neque ipse D. Nocettus ob sui membri constitutionem habilis esse potest ad virginem violandam. 1

Et primò, quoad hanc secundam partem, quæ ipsum Nocettum respicit, apparet manifestissime ejus membrum esse exile, breue, flaccidum, ac mutilatum; vnde ob exilitatem stante etiam prætensæ mulieris stupratæ amplitudine vasorum, & eorum perenni humectatione à muliebri fluxu, potuit introduci absque vlla violatione, quod tamen nequaquam fieri potuit ob ejus breuitatem, ex qua nullo modo potuit peruenire ad disrumpendam conjunctionem caruncularum illarum, quæ constituunt signum virginitatis, vt ex inspectione ipsa apparet; sed neque potuit Nocettus Mariam Franciscam violare ob membri flacciditatem, cum non habeat vigorem naturalem ad hoc requisitum, cumque ipsæ obstetrices pro Fisco examinatæ, quæ omnia futilia, ac falsa deponunt, dicant verè se cognoscere violationem fuisse factam à membro flaccido, & minimi vigoris; quæ depositio continet insanabilem contrarietatem, quia quomodo esse potest, vt membrum paruum, ac flaccidum tantam violentiam faciat in virgine stupranda, quæ vasa ampla, & humidissima habebat, vt post quatuor menses à violatione signa manifesta, aut apparentia per vmbram in videndis relinquantur, hoc quidem omnino falsum, & inueritimile est.

Denique D. Nocettus non potuit Mariam Franciscam violare ob ipsius membri mutilationem, & contractionem, quia à multis annis ex morbo superueniente necesse habuit illud præcidere & cauterizare, vt ex relictis vestigiis apparet, vnde callum contraxit, neque in erectione multum extendi amplius potest, quæ omnia probatione vlteriore non egent.

Quoad prætensam mulierem stupratam non possunt, vt dixi, vlla signa expiscari prætensæ violationis; quia nulla prorsus, & omnino in genitalibus signa violationis apparere possunt, quod concludentissime probatur ex sequentibus.

Nam relinquam primò, quod signa violationis communia sunt, & æquiuoca, tam violationi factæ à membro virili, quam factæ ab ipsa muliere propriis digitis, vel instrumento aliquo, vt virgines lasciuientes aliquando facere solent; hoc vniuersæ scholæ medicorum est receptissimum, & audacissimi mendacij insimulat obstetricum pro parte Fisci examinatarum depositionem, dum volunt cognosci per quædam signa, prædictam Mariam Franciscam fuisse deuirginatam à membro virili, & non alias, quod falsissimum est, & contra præcipuorum medicorum auctoritatem, inter quos videantur præcipue Iouliett. *l.* 5. *error popul. c.* 4. Ambros. Pareus *lib. de renunciat.* Augen. *l.* 1. *epist. som.* 2. Fortunat. Fidel. *de relat. Med. lib.* 3. *cap.* 1. Codronch. *cap.* 11. *in Method. testif.* Valles. *de sacr. Philosoph. cap.* 25. & inter Iurisconsultos Cujac. *lib.* 27. *Obseruat. c.* 20. Sanchez *de matrim. lib.* 17. *disput.* 113. *num.* 10. quos omnes adduxi cum aliis alias *lib.* 4. *quæstion. Medico-Leg. tit.* 2. *q.* 1. *num.* 14. Sed neque hoc diffitentur ipsæ obstetrices examinatæ pro parte Fisci, vt Felix Campanella juxta 5. interrogatorium. 2

Secundò, signa violationis quæ ab obstetricibus adducuntur, non potuerunt vllo modo vere obseruari in dicta Maria Francisca. Primò, quia jam pertransierant quatuor, seu quinque menses, à quo violata præsumebatur, & quoad id quod deponunt de apertura, prout in violatis obseruatur, ad rem non facit in casu nostro; quia alias notum habent Medici, quod vbi mulier loca ampla, & humecta habeat, vt habet prædicta Maria Francisca, loca apparent per seipsa ampla, & disjuncta, ita vt aliquæ virgines deuirginentur absque vlla ampliatione vulvæ, & hoc contingit maxime vbi deuirginantur post menstruam purgationem immediate hoc est, vno aut altero die; quæ omnia optime obseruantur à Capiuac. *loco cit.* & à Seuerino Pinæo *l.* 1. *de not. virgin. cap.* 6. 3

Quod deponunt de quodam rubore obseruato in ipsa vulua Mariæ Franciscæ, Falsissimum est, quia 4

hujus-

huiuſmodi rubor, ſeu color mutatus, obſeruatur primis diebus, & non vltra ſeptem, aut quindecim, vt omnes Medici fatentur, & ratio ipſa dictat: nam impreſſio facta à ſtupratore, & concurſus ſanguinis ad loca ob violentiam paſſam, omnino obliterantur prædicto dierum ſpatio ad ſummum: ita vt nimis à vero abſit, quod obſtetrices talem ruborem potuerint in Maria Franciſca obſeruare. quod ſi aliquis forte rubor apparuerit, is ex alia multum diuerſa cauſſa apparere potuit, quam ex ſtupro. Et tanto minus obſeruari potuit hic rubor in Maria Franciſca, quanto magis illa loca ampla, & humidiſſima habet, & præſens ſtuprator membro dotatur, vt dixi, breui, exili, flaccido, & mutilato.

Sed profecto jam non poteſt harum obſtetricum petulantia abſque excandeſcentia tolerari, cum dicunt, orificium vuluæ eſſe dilatatum, ita vt illa violata appareat, ſed inſimul fuiſſe violatam à membro minime craſſo & flaccido; dum nimis enim affectant Fiſci prætenſionibus ſatis facere, non vident, ſe omnia deponere inuetiſimilia, ac falſa; ſi enim membrum, à quo ſtuprata eſt Maria Franciſca, erat tenue, & flaccidum, non potuit, vt dixi, vuluæ tam amplæ, & humidæ illam violentiam facere, aut illam dilatare, vllamue in illa impreſſionem relinque-
5 re; ſi enim, cum virga virilis tenuis eſt, & orificium Hymenis ampliuſculum, abſque Hymenis dilaceratione virgo corrumpi poteſt, vt teſtatur luculenter Capiuacc. *loc. cit.* & alij: quid dicendum in caſu noſtro, vbi mulier vaſa tam ampla, & humida habet, & prætenſus ſtuprator virgam habet breuem, exilem, ac flaccidam, & erigi, ac diſtendi non potentem? Hæc quidem ſunt adeo abſona, abſurda, & inuerſimilia, vt mirum ſit, Fiſcum permittere ea in judicium deduci.

Quod denique deponunt de obliteratione rugarum, quam obſeruaſſe ſe dicunt in prædicta Maria Franciſca, non minus vanum eſt, quam cætera ab ipſis atteſtata. ſi quid enim poteſt obliterare prædictas rugas, id poterit facilius perennis fluxus muliebris, quo Maria Franciſca detinetur, quam violatio per virile membrum facta. ſed quænam obliteratio rugarum fieri potuit à membro tam tenui, breui, flaccido, & mutilato, per vnicum antecedentem iteratum coitum? hæc quidem rugarum obliteratio fieri non poteſt, niſi à membro forti & craſſo, & quod cum multa violentia conterat ipſas rugas, & per vim iteratam pluries aditum ſibi ad interiora paret. ſed jam ex ipſarum obſtetricum confeſſione membrum, à quo illa eſt violata, eſt exile, & flaccidum: non potuit ergo prædictas rugas ita conterere, vt omnino obliterarentur, ita vt ne veſtigium quidem earum ſit obſeruatum. abeant ergo obſtetrices hæ ignariſſimæ, & audaciſſimæ. quæ enim deponunt, omnia meræ nugæ, & deliramenta ipſarum ſunt, nec quicquam contra prætenſum ſtupratorem probare poſſunt. Quare, &c.

CONSILIVM XXXV.

ARGVMENTVM.

Clericus, cui in rixa ſuperior Auriculæ pars abſciſſa fuerat, ac vulnere in capite accepto inſignis in ea parte cicatrix remanſerat, cum minoribus ordinibus jam eſſet initiatus, poſtulabat ad ſacros promoueri; opponebatur tamen ob prædicta irregularitas; vnde quæritum eſt, an ex Auriculæ abſciſſione, & ex cicatrice vlla inſignis noxa, vel turpitudo emanaret, ex qua ad ſcandalum euitandum deberet repelli ab admiſſione ad ſacros ordines.

SVMMARIVM.

1 *Membrorum mutilatio inducit irregularitatem.*
2 *Auris membrum eſt ad nobiliſſimam operationem, & ad decorem fabricatum, & num. 5. falſum num. 11. & 13.*
3 *Membra officiorum gratia conſtant.*
4 *Auris ad auditionem facta.*
6 *Auris mutilatio facit hominem irregularem.*
7 *Membro ad certam operationem deſtinato deficiente, neceſſe eſt eam operationem vnà deficere.*
8 *Cujuſcumque partis mutilatio decori officit.*
9 *Auricula totalis abſciſſio auditionem reddit deteriorem.*
10 *Mutilatio totalis membri facit irregularem, non autem mutilatio particulæ ipſius membri.*
12 *Auditio eſt operatio Auris interna, non externa.*
14 *Auricula abſciſſio non inducit irregularitatem.*

PRo parte affirmatiua dicebatur, membrorum mutilationem & decori, & operationibus quibus illa ſunt deſtinata, maxime obeſſe, præcipue vero eorum, quæ magis conſpicua ſunt, vt quæ ipſam faciem conſtituunt, inter quæ Auris eſt, talem autem mutilationem facere hominem irregularem. *Majol. de Irregul. lib. 1. cap. 2. in prin.* Aurem vero 2
eſſe membrum, & non ſolum ad nobiliſſimam operationem fabricatam, ſed etiam ad decorem; quod enim ſit membrum patet, quia habet diſtinctam operationem, ac ſibi propriam Gal. *lib. 1. Method. cap.* 3
6. nam membra officiorum gratia conſtant *Ariſt. de part. Animal. lib. 1. cap. vlt.* Auris autem ad au- 4
ditionis operationem fabricata: idcirco Auris eidem *Ariſtot. lib. 1. de hiſt. Animal. cap. 11.* dicitur pars illa capitis eſſe, qua audimus, & *Auic. 4. 3. tract. vnico cap. 1. Auris eſt membrum creatum auditui*, vnde illud in ſactis *Pſalm. 113. verſ. 6. Aures habent, & non audient*; & alias *ex Gal. in lib. de Inſtrum. odorat.* Aurem eſſe proprie membrum dixi, quamobrem 9
ex meliori, aut pejori ejuſdem Auris conformatione perfectius, aut imperfectius audimus, hinc dicebat *Ariſt. lib. 5. de Gener. Anim. cap. 2.* Auriculas longas, & imbricatas melius audire; quinimmò idem *Ariſt. de hiſt. Anim. lib. 1. cap. 11. jam cit.* dicebat, Aurium alias leues eſſe, alias piloſas, alias medium tenere, & has ad audiendum eſſe aptiſſimas, ex quibus Doctorum auctoritatibus clare patet, ipſam 1

exteriam auriculam fabricatam esse ad audiendum, & sic cum habeat propriam, & distinctam operationem esse membrum. Quod vero Aures ad decorem sint fabricatæ vltra vtilitatem, quam ex illis reportamus, satis aperte declarat eorum mutilatio, quippe quæ hominem insigniter deturpet, vt luculentius demonstrat *Gasp. Tallacot. de Curt. Chirurg. lib. 1. cap. 11.* neque enim aliam ob causam Auriculæ proditoribus amputantur, nisi vt enorme peccatum enormi turpitudine manifestum fiat, atque ea cæteri homines admoniti ab eorum fallaciis cauere possint.
6 Ex quibus inferre licet, quod cum Auris mutilatio tantam turpitudinem afferat, absque dubio inducere debeat irregularitatem, & hominem à sacris ordinibus arcere.

Præterea sieri nullo pacto potest, quin ex Auris præcisione non resultet insignis læsio in auditione,
7 quia vbi membrum aliquod ad certam operationem destinatur, eo deficiente, deficiat operatio, non tantum vniuersim, sed etiam in parte, si in parte tantum deficiat; itaque cum Auris ad auditionem sit destinata, & in hoc clerico ex parte deficiat, necesse est etiam auditum deficere, & non modicam noxam ab ea deficientia illum reportare.

His addebatur deformitas, quæ emanabat ex magna cicatrice prope ipsam Aurem in capitis cute relictam, quæ quidem, cum glabra remanserit, non tam facile abscondi potest, quin statim illico deformitatem non prodat; vnde cum super vnam deformitatem alia adueniat, tanto magis videtur ex illis irregularitatem induci, maxime cum in celebrando vtraque deformitas conspicua de necessitate sit oportet.

Quibus tamen non obstantibus, visum est dicendum in casu præsenti ex hujusmodi Auris abscissione neque insignem turpitudinem, neque vllam insignem noxam oriri posse, quarum altera, vel vtraque etiam simul junctæ scandalum aliquod excitare debeant, cujus intuitu clericus hic à promotione ad sacra sit repellendus.

Quod enim dicitur membrorum abscissionem, seu mutilationem decori, & operationibus quibus
• destinata sunt obesse, declarandum videtur, ac determinandum de quibus membris, & de qua mutilatione sermo sit, nam quoad decorem non dubium
8 quidem est, omnem mutilationem non membrorum solum, sed quarumcumque etiam particularum maxime visui conspicuarum deformitatem inducere, non esse tamen omnem deformitatem talem, vt ejus causa irregularitas incurri debeat palam est, sed debere esse insignem, ac notatu dignam: modo insignis deformitas oritur ex insigni membri mutilatione, & maxime membri totius, & tanto major, quanto membrum majus, & magis conspicuum, & majoris vsus est. At contra parua mutilatio, neque omnimoda, sed tantum particulæ alicujus membri insignem deformitatem afferre non potest, sed parua, & tanto minorem, quanto membrum minus est, & minus conspicuum, & minoris vsus, vt in casu nostro; in quo mutilatio est modica, & tantum partis ipsius Auriculæ, quæ quidem particula est pusilla, & minus conspicua, cum ad latera ipsius capitis non in facie sit posita; quinetiam siqua inde emanat turpitudo, facile contegi capillis potest, ac præterea nullius vsus sit, vt deinceps probabimus. Itaque respectu turpitudinis nullum impedimentum notatu dignum in hoc Clerico apparet. Quod autem neque vlla inde noxa insurgat, patet, quia auditus nullo modo deterior est factus, licet negari 9
non possit totalem Auriculæ abscissionem auditum facere aliquo modo deteriorem, vt notaui alias *ex Hyeron. Fabrit. lib. 5. haud. 11. ipse Tit. 3. quæst. 4. num. 24.* sed hoc in casu nostro non habet locum, in quo, vt dictum est, & obseruari propriis oculis potest modica est, & partialis, Auriculæ amputatio, & maxime ejus partis quæ minus ad meliorem soni perceptionem facit, nempe partis superioris, quam Dinnam Medici vocant. *Ruff. Ephes. de corp. Hum. part. appell. lib. 1. cap. 6.* vel Helicem, vt placet *Ioan. Vestingio. in syntagm. Anatom. cap. 16.* Neque obstant in contrarium adducta, quia licet 10
vetiti sit membri abscissionem inducere irregularitatem, hoc habet locum in totali abscissione, quia partis mutilationem non facit irregularem *Barbosa de off. & pot. Episc. alleg. 42. n. 12. par. 2.* præter quam 11
quod falsum est, quod Auris sit membrum, cum non habeat destinctam operationem, non enim Auris, hoc est Auricula, vel auris externa est instrumentum auditus, neque ad ipsam refertur auditio, quod patet, quia sine ipsa, eaque penitus abscisa auditus tamen sit, & notum est, nonnulla animalia, quæ optime audiunt, auriculis omnino carere; nam auditus est operatio internæ Auris, & pertinet maxi- 12
me ad neruum Acousticum, sine auditorium. Aristoteles autem, Galenus, Auicenna, aliique DD. dicentes, Aurem esse auditus instrumentum, de Aure interna intellexerunt, non de externa, seu de Auricula; quod si aliquando ob Auriculæ rectam conformationem dicatur Animal melius audire, non idcirco dicendum, Auriculam esse auditus instrumentum, sed potius ejus bonam conformationem denotare. Auris quoque internæ optimam conformationem, licet & ipsa Auricula faciat, vt sonus ad Aurem internam magis vnitus accedat, vnde melior, ac facilior auditio insurgit, sed ipsa auditio in Aure interna fit, & quomodo fiat aute omnes explicauit. *Hippocr. lib. de Carnib. num. 16.* ex quibus clare infertur, Auriculam membrum non esse, neque à 13
quoquam inter membra connumerari, vnde jure optimo à Canonicis sancitum est, Auriculæ abscissionem non inducere irregularitatem. *Couarr. Relect. par. 3. Init. de Homicid. num. 8.* quod si totius 14
Auriculæ abscissio non facit hominem irregularem, certe multo minus irregularem faciet abscissio partis ipsius, maxime si contegi potest capillis. Neque obstat insignis cicatrix, ac glabra, quæ prope ipsam Auriculam detegitur, quia adhuc prope alia latera Auriculæ capilli supersunt, quibus contegi potest, & Auriculæ, & ipsius cicatricis deformitas quamobrem cum nullum vsum corporis fecisse deteriorem pareat Auriculæ abscissionem in hoc Clerico, neque eandem abscissionem, aut magnam illam cicatricem decori ita obesse constet, vt commode celari deformitas non possit, non videtur, quod respectu earum causarum hic Clericus à promotione vlterioti ad sacros ordines sit repellendus.

Quare &c.

CONSILIVM

CONSILIVM XXXVI.

ARGVMENTVM.

Negabat nobiliſſima mulier marito longa, ac fœdiſſima ſcabie detento matrimoniale debitum reddere; cum autem timeret conſcientiam ſuam in hoc grauare, poſtulabat à Confeſſario, an tuta conſcientia negare debitum poſſet ob infectionis timorem. Quæſitum ergo à me eſt à Reuerendo Confeſſario viro Doctiſſimo ac Prudentiſſimo· An mulieris illius maritus (quem ſub alio quodam prætextu mihi inſpiciendum produxerat) ejus grauitatis ſcabie laboraret, vt inter lepras eſſet connumetanda, & quodnam infectionis periculum mulieri impenderet ex carnali conjunctione cum ejus viro; ac reſpondi.

SVMMARIVM.

1 *Marito lepra detento tenetur vxor reddere conjugale debitum.*

2 *Non ſufficit ſolus timor contagij ad denegandum debitum, maxime ſi morbus ſit abſque periculo.*

3 *Non poteſt cogi ſanus conjunx ad reddendum debitum, ſi adſit periculum magni morbi, ex quo vita periclitetur, & mox. ſeq.*

5 *Contagium in nullo actu promptius communicatur, quam in actu coitus.*

VIderi quidem prima fronte, teneri omnino mulierem hanc ad debiti redditionem ex præcepto Eccleſiæ; nam etiam ſi tam fœda eſſet ſcabies, qua maritus detinetur, vt ipſius Lepræ nomine in-3 ſignienda eſſet, & in veritate Lepra eſſet, tamen non poſſet vxor illi denegare debiti redditionem vt *per. quoniam de Coninge Leproſo*: cum autem hæc ſcabies non ſit vere Lepra, tanto magis tenebitur reddere. Quod enim non ſit Lepra, clare patet ex ipſius qualitate, & ex omnimoda abſentia ſignorum Lepram concomitantium. quia hæc ſcabies eſt quædam ſcabies vlceroſa æqualiter vniuerſum corpus defœdans facie, & capite exceptis cum pruritu quidem non tamen magno, & cum abundantia puſtulatum, quæ facile ſaniem generant, emittuntque craſſam quandam, ac fœtidam materiam ex virore palleſcentem; partes autem, quæ à ſcabie immunes ſeruantur ſuum pene naturalem colorem ſeruant; nulla adeſt notabilis quorundam corpuſculorum deciſio veluti ſquammæ piſcium; nullus adeſt color malus, nec ſudor aliquis male olens ex corpore emanat, nec vlla adeſt cutis ariditas, ſeu aſperitas, quæ omnia in vera Lepra obſeruantur, vt apud quoſcunque Medicinæ Doctores palam eſt.

Nec quidquam obſtat, quod hæc ipſa ſcabies ſit 2 maxime contagioſa, quia non ſufficit ad denegandum debitum ſolus timor contagij, ſi morbus ex contagio contrahendus ſit ſalutaris, & periculo omni vacet, qualis morbus eſt ſcabies, ita vt eam *Hippocr. lib. de Affect. num.* 35. vocauerit potius turpitudinem, quam morbum, quia cum ſit purgatio quædam pravorum humorum à Natura per cutem facta, ac per eam illaudabilis ſanguis expurgatur, potius ad ſalutem tendit, quam ad vllum vitæ periculum: quam etiam à multis morbis præſeruat præſertim in ætate iuuenili, vt omnes Medici vnanimiter firmant; quamobrem etiamſi vxor timeat infici ex coitu cum marito hujuſmodi ſcabie infecto non ſine ratione, non tamen idcirco poteſt denegare debitum, etiamſi eſſet certa, quod non poſſit euitare infectionem. ſed de hoc non poteſt eſſe certa, quia non neceſſario vnuſquiſque à morbo contagioſo inficitur, requiritur enim quædam corporis inficiendi diſpoſitio ad contrahendum contagium, alias abſente hujuſmodi diſpoſitione non inficitur, vt in dies obſeruamus in aliquibus, qui cum ſcabioſis non modo commorantur, ſed vnà cibum capiunt, atque vno in lecto dormiunt abſque eo quod inficiantur, immo & idipſum in morbo Gallico obſeruamus, cum eueniat non ſemel, quod plures cum muliere infecta rem habent, & jam vnus aut alter inficiatur, vt in caſu de quo *Gabr. Falopp. in tract. de morbo Gallico cap.* 37. de conjugibus morbo Gallico infectis, quæ cum ſuis conjugibus juncti non ſunt infecti, ita vt ille ad miraculum hoc referat, quod tamen naturale eſt, quia ſæpiſſimè id fit, vt commiſtus cum infecta morbo Gallico non inficiatur, quod etiam iterum haberi refert *ſpecil. de ris. & por. Eccleſ.* 14. *nu.* 31. *& ſeq.* qui etiam Falopium, & alios Medicos ad id adducit.

Addendum his, quod præter corporis inficiendi diſpoſitionem ad contrahendum contagium, requiritur etiam mora aliqua notabilis cum perſona infecta, & pluries iterata, alias non tam facile inficitur ſanus; vnde cum coitus breui tempore abſoluatur, neque in hoc caſu debeat multum frequentari, quia maritus contentum ſe dicit, ſi ſingulis hebdomadis debitum exigat, inanis omnino, ac irrationabilis videtur vxoris timor, nè per coitum inficiatur, compellenda ergo ac cogenda ſub pœna peccati, vt debitum reddat, nè iuſtitiæ vis fiat.

Verumenimverò pro contraria opinione non-nulla ſunt, quæ valde quidem ponderanda videntur, ac primò loco, quod mariti ſcabies dependentiam habeat ex prægreſſo morbo Gallico, & quidem maligno, & contumaci, ex cujus reliquiis hæc ſcabies pullulauit, quæ non alia ex cauſſa tam pertinaciter hæret, vt ne perintegros duos annos jam tranſactos quicquam adhuc remiſerit, licet cætera Gallici morbi accidentia quieuerint, ſtante quod natura omnem morbificam materiam per cutim expurgare cœperit, quibus ſic ſe habentibus non de ſolo ſcabiei contagio timendum vxori eſt, ſed etiam de morbo Gallico ſæuo, & atroci, qualem maritus ipſe paſſus eſt, puſtulis & vlceribus malignis inſignem, quæ etiam internas gutturis partes lacerare, ac deuorare cœperant. cum ergo ex hujuſmodi morbo Gallico 5 edilit rationabilis timor magnorum malorum, atque etiam periculi ipſius vitæ, certè nullo modo cogenda

nobilis mulier, vt marito debitum conjugale reddat: ad quam sententiam firmandum faciunt adducta nouissimè, *ab Episc. Sperello. de rit. & pot. Eccles. num.* 140. *num.* 29. *par.* 2. Secundò maxime augere poterat vxoris timorem, illiusque magis rationabilem reddebat, quod marito vnà secum in eodem lecto cubante, postquam vtcunque à prægresso morbo conualuerat, cæpit illa primò intenso capitis dolore molestari, ac mox insensissimo totius corporis pruritu præhensa est; quia etiam nonnullæ illi pustulæ in diuersis corporis partibus emanarunt, ita vt, nisi sibi cauisset lecto maritali sibi interdicens, promptissime in eandem scabiem, & in multo pejora symptomata incidisset; immo cum non satis fuisset thorum separare, necesse habuit subitanea corporis expiatione, & Antidotorum qualia morbus requirebat assumptione ipsam munire quibus auxiliis irruentis morbi impetus sedatus est: si ergo ex sola paucarum noctium commoratione in eodem lecto cum matito, vxor tam male accepta est, certe si illi debitum reddere cogatur, in sanitatis ineuitabile discrimen, & in vitæ etiam periculum illam conjiciemus.

Itaque non valet dicere, quod cum hæc scabies non sit inter Lepras connumeranda, vxor teneatur reddere marito debitum, ita determinantibus Canonistis, quia quandocunque ex contagio imminet graue sanitatis periculum non tenetur sanus conjunx
4 debitum reddere, isdem Canonistis ita sentientibus, quorum plures vide relatos per *Barbos. in Collect. Doct. in lib.* 4. *decret. cap. proriam.* 2. *num.* 2. *quem cum aliis retuli alias lib.* 7. *earum quæst. Tit.* 3. *quæst.* 5. *num.* 1. licet autem hæc scabies per se non posset forte afferre graue periculum, vbi mulier ea inficeretur, tamen ex eo quod retinet seminarium morbi Gallici, & quidem grauis, non est ab eo periculo immunis, quod satis superque declarauit infectio ex simplici mora cum marito in eodem lecto per paucos dies facta, ex qua non tantum pruritu insigni molestata est, sed intenso etiam capitis dolore, qui infallibile signum erat communicatæ infectionis ex Gallico prouenientis. Vnde cessant ea, quæ in contrarium adducuntur, quod nimirum scabies sit morbus salutaris, & maximè in iuuenibus, & quod præseruet à quam plurimis morbis: nam hæc locum habent in simplici scabie & quæ pullulat ex Naturæ vi tentantis se vindicare ab interna infectione, & demandantis noxios, corruptosquè humores ad externas partes, non vero in scabie Gallica, aut Gallico morbo associata; hæc enim si contagio communicetur non modo ipsa scabies pullulabit, sed etiam quæcumque accidentia praua, & maligna solent à morbo Gallico communicari, vt capitis, & artuum dolores acerbissimæ pustulæ, & gummata, & vlcera maligna, & Cacoëthica, ipsorum omnium abscessus, & cranij ipsius caries & alia etiam his pejora; quæ via maxime rationabili timorem excitare in vxore possunt, nè si cum marito rem habeat, manifestissimo periculo se subjiciat.

Et ad id, quod additur, necessariam esse corporis inficiendi dispositionem ad contrahendum contagium, respondetur, hanc dispositionem de facili introduci per commorationem cum persona infecta, maximè si aut longa, aut continuata, aut iterata esse debeat, immo non solum per commorationem, sed etiam per cohabitationem in vna eademque domo, ita vt sanus exspirationem infecti excipiat, eamque euitare non possit, cogentur enim ambo eundem aërem inspirare, cumque ex corpore infecto fumidæ, ac putridæ exhalationes elicitæ ipsum aërem inspirandum, inficiant, possibile nequaquam est, sanam conjugem illum inspirando non infici.

Quod vero instando dicitur, ad suscipiendum contagiũ requiri etiam notabilem moram sanæ conjugis cum infecto, quæ tamen in redditione debiti conjugalis est modica, neque potest dici notabilis, dicendum, quod, etiam si concedamus requiri hujusmodi moram, tamen ea, quæ in reddendo debito absumitur est quidem parua, si ad temporis quantitatem respiciamus, sed tamen est maxime notabilis ratione laboris, qui in ipso actu coitus impenditur, in quo tota sanguinis massa calefit, & tam mulier quam vir crebriori respiratione indiget, vnde idcirco.

Ciet omni pectore fluctus.

Notum enim cuicumque est ob eam caussam in nulla alia occasione promptius communicari posse contagium ab infecta persona in sanam, quam in ipso actu coitus, vt dixi alias *loco cit. num.* 3. *in f.*

Quibus omnibus addi poterat qualitas ipsius scabiei, quæ cum humida sit, & pluribus vlceribus scatens, putridoque tabo manantibus, facillime per contactum communicatur hærentibus ipsis putridis humoribus in sano corpore; quin etiam eliciantur ab hujusmodi scabie (quæ Lepræ finitima est) putridæ exhalationes naturam ipsorum humorum morbum excitantium æmulantes, quæ non solum corpori obuio maximè per contactum, sed & vestibus, & ipsius domus parietibus adhærere solent, vnde in veteri testamento vbi habitationes, in quibus hujusmodi infimi commorati fuerant, expiabantur, etiam ipsi parietes emundabantur, vt notum est.

Quare &c.

CONSILIVM XXXVII.

ARGVMENTVM.

Lucretia præmortuo marito ab intestato filium pepererat, qui per octo dies superuixerat, mater prætendebat se esse filij sui hæredem, contra opponentibus mariti propinquis, ad quos hæreditas, non extantibus filiis, pertinebat, filium natum esse sexmestrem, & abortiuum, neque Patri in bonis succedere potuisse, nec consequenter ad matrem ea transmittere. Quæsitum ergo à judice est, an hic Posthumus esset vere sexmestris, & abortiuus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Natus sexto mense abortivus dici debet.*
2 *Abortivus quando dicatur lato modo.*
3 *Abortivus stricto modo quando dicitur.*
4 *Quanto pluribus conditionibus destituitur partus requisitis ad partum naturalem, tanto magis meretur nomen aborsus.*
5 *Septimestris pro ratione natus est.*
6 *Quisnam septimestris ab Hippocrate dicatur pro ratione natus.*
7 *Acuti morbi per Lunæ motum, Chronici permotum solis indicantur.*
8 *Mulieres vt plurimum desinentibus menstruis concipiunt.*
9 *Pregnantia in nullo tempore certo cognosci potest vniuersaliter loquendo.*
10 *Septimestres vt plurimum intereunt, ex multisque pauci seruantur.*
11 *Septimestres omnes inabsoluti nascuntur, & nullam firmitudinem habent.*

VIdebatur in hoc dubio nullam posse interuenire hæsitantiam, quin in prima facie partus hic dici debeat abortiuus, quocunque enim modo accipiatur nomen abortus, non solum inquam latè, sed
1 etiam strictè, certum est quod natus sexto mense
2 abortiuus dici debet, nam lato modo quicunque fœtus, qui ante Nonum, vel decimum, immo & in ipso nono, & decimo ab aliqua causa præternaturali ab vtero ejiciatur abortiuus dici potest, quia non ex vi naturæ, sed ex violentia illius causæ præternaturalis ab vtero exit ante tempus ab ipsa natura illi destinatum, etiam si id fieret per diem tantum, immo etiam per horam ante, vt late probaui *libro* 1.
3 *Tit.* 2. *quæstione* 20. *num.* 10. *& seq.* stricte autem fœtus ille dicitur abortus, qui à causa præternaturali ejectus ità nascitur, vt nullo modo viuere possit; ac tantundem est ac si non natus esset, & recte dicitur abortus, hoc est non natus, quia nascitur ità, vt vita frui non possit. Itaque quod hic partus, vt dicitur, in sexto mense natus dici debeat non solum lato modo abortiuus, quia à causa præternaturali est ejectus, & idcirco natus sit per tres menses ante terminum nascendi omnibus communem, & naturalem, sed etiam stricto modo, quia ante septimum nullus fœtus viuere potest, vt ex Hippocrate, aliisque Medicis, & Philosophis, & Iure cum dixi *loco cit. quæst.* 2. *num.* 12. vbi etiam num. seq. idem firmaui, esse nempe talem partum, ac debere proprie dici abortum, ea maxime ratione, quod semper immaturus nascatur, non immaturus, inquam, tantum quoad membrorum conformationem, & vigorem, sed immaturus etiam quoad vitæ operationes, quia tales fœtus nati ante septimum non sunt sufficientes ad lac sugendum, vt nutriri possint. *Gal. lib.* 15. *de vsu part. cap.* 7. & licet hæc euidentissima causa sit, vt viuere non possint, tamen etiam si lac sugerent, vt fuisse aliquos seximestres obseruant, tamen non possunt viuere ex defectu vigoris, quo defraudati sunt ejecti ab vtero materno ex vi præternaturalis causæ.

4 Præterea quanto pluribus conditionibus destituitur natus requisitis ad partum naturalem, tanto magis meretur nomen Abortus, immo quanto majoris ponderis sunt requisitæ conditiones tanto magis natus ab illis deficiens debet Abortus nominari; sed præcipua conditio est quæ respicit tempus in quantitate, quo fœtus in vtero commorari debet; dehinc quæ respicit tempus in qualitate, prout nempe septimanas, menses, quadragenaria complere debet; ab hac quæ respicit absentiam cujuscumque causæ præternaturalis; deinceps quæ respicit corporis firmitudinem, & absolutionem, & si quæ aliæ conditiones sunt his adjiciendæ, ac hic partus primò deficit infinitè à prima conditione, vt patet, & à secunda quia defecit etiam à temporis qualitate, cum non attingat septimum, & à tertia quia Mater à morbo præhensa, & ex animi angore ob mariti mortem conflictata abortiuit, & à quarta, quia inabsolutus erat, & nullam firmitudinem habebat, infantibus futuris capitis; & articulis ab osse veluti distractis, & qui neque aperire, neque vllo modo diducere os valeret, & qui in nascendo nè ploratum, aut vocem quidem vllam ediderit, sed vix ejulare percipieretur, neque lac sugere posset, sed necesse fuerit illud in os ipsius instillare, neque fæces reddiderit, ac ne vrinam quidem, quæ omnia tam aperte ostendunt illum fuisse abortiuum, vt superfluum videatur de ea re vlterius hæsitare.

Neque opponi potest quorundam grauissimorum Doctorum auctoritas volentium fœtum etiam in sexto mense viuere posse, quos adduxi *loco supra cit. quæst.* 2. *num.* 5. ex ipsius quoque *Rotæ Romanæ decisione in Eliximana Alimentorum* 1. *Iunij* 1620. *coram Pirouano*, pro quorum opinione adduci poterat satis euidens ratio, quæ subsequens est: septimestris vt receptissima, ac communissima omnium sapientum opinio vult ex Hippocratis, & legum auctoritate pro
5 ratione natus est, & viuit, at septimestris potest ità nasci, vt sex menses non compleat; nam septimestris potest nasci minori spatio, quam 182. dierum, quod probatur, quia cum in computatione mensium satis sit ex Hippocratis sententia primum mensem esse interciſum, & deficientem, sufficiatque, quod ex quindecim diebus constet, aut forte paucioribus, & vltimum eodem modo esse deficientem, ac constantem ex totidem diebus nempe quindecim, & forte paucioribus, palam est diebus 178. & forte 175. posse nasci septimestrem, in quo termino erit quidem fœtus seximestris, ac viuere potetit; sed hoc non obstat, quia licet septimestris dicatur ab Hippocrate pro ratione natus, tamen hoc non simpliciter protulit, ac vniuersaliter ita vt de omni septimestri veritatem haberet, quia restrinxit se ad Anni
6 dimidium, & eos demum pro ratione natos pronuntiauit, qui non minori spatio, quam centum octoginta duobus diebus dimidio addito nascuntur, quam tota hæc summa, vt ille addit, est anni dimidium, quod tempus, inquit, principium perfectionis fœtibus affert, neque minori spatio eos perfectos posse dicit; quia certum est deberi de necessitate in hoc assignari quoddam tempus determinatum, à quo si fœtus deficiat non possit esse vitalis, quia alias quandocumque nasceretur posset esse vitalis, quod non est dicendum, neque est verisimile. Itaque hunc terminum nascendi inter legitimos computatum omnium minimum docebat esse ibidem idem Hippocrates dierum 182. & idcirco, nempe quia minimus est, plurimos eorum integrise narrabat, ex multisque paucos esse superstites, quia sunt omnium septimestrium ob terminii, in quo nascuntur, breuitatem imperfectissimi, & qui principium tantum perfectionis in vtero sint assecuti, non majo-

rem, aut totalem perfectionem, vnde, vt dixi alias *loco cit. quæst. secunda num.* 36. nulli pæne obseruantur nati diebus 182., ac vix ipse Galen. vnum obseruauit natum diebus 184. vt narrat *in lib. de septim. part.*

Addamus his proportionalem motum partus ex
7 motu solis; quia quemadmodum acuti morbi per Lunæ motum, sic Chronici, & longi per solis motum judicantur, atque hoc pacto quemadmodum crises in decima die quarta sunt in morbis acutis, qui terminus est medietas motus circulatis Lunę, sic partus, qui monetur vt morbus chronicus, quomodo motus, vt *Gal. 3. de dieb. decret. cap. 7* dicebat, æquiparatur motui solis, tunc saluus erit, cum dimidio anni nascetur; at Anni dimidium non minori spatio, quam 182. dierum dimidio addito completur. Ex quibus manifestè deducitur, fœtum hunc natum diebus 177. pro ratione non esse natum, neque vitalem potuisse esse, cum sit abortiuus.

8 Ad quod etiam magis concludenter comprobandum, attenda venit tam exquisita temporis, ac termini hujusce, nempe medietatis anni suppputatio ab Hippocrate facta volente assignare breuissimum inter omnes nascendi terminum in homine, qui pro ratione natus esse dici possit, non modo enim dies, & dierum notabiles partes, sed etiam minimas particulas hoc termino comprehendi voluit dicens. Septimestres autem nascuntur centũ octoginta diebus, & dimidio, insuper accedente diei particula; vnde etiam deficiente non solum dimidio, sed hac ipsa diei particula partus septimestris diei non debeat, nec sit pro ratione natus nec vitalis; quamobrem cum partus, de quo agitur ab assignato termino deficiat per quinque dies cum dimidio, certè ex sententia Hippocratis, quam D. D. omnes vnanimiter amplectuntur, nec pro ratione natus est, neque est vitalis, sed abortiuus.

Ex parte tamen Matris dicebatur, neque partum hunc esse seximestrem, nec consequenter dici posse abortiuum, & potuisse esse vitalem. Quod non esset seximestris, nec consequenter abortiuus patet quia licet à contraria parte supponatur natum esse diebus. 177. ex eo quod totidem dies intercesserint à die præcedente morbum mariti, & ipsum partum, tamen hoc nullatenus probatur, quam non major ratio est cur mulier conceperit in ipsa nocte præcedenti morbum Mariti, quam per plures dies, & fortasse per decem dies antè; immo verisimilius hoc est, quia per totidem dies ante mulieri Menstrua
8 defierant, & maximè eueniat, quod statim desinentibus menstruis mulieres concipiant. *Galen. lib. 1. de sem. cap. 2. & alibi.* Nec contra hoc valet dicere, quod maritus ab illo tempore jam non benè se haberet, & non erat habilis ad coitum, & quod ex congressu cum vxore per diem antè morbum ægrotauerit, vt ipsemet maritus in infirmitate Medicis fassus est, quia si jam antè per decem dies erat ad coitum inhabilis, multò magis fuisset post decem dies, & in summa nullo modo ex hoc deduci potest, quod cum vxore rem habere non potuerit, & quod illa non multò facilius tunc, desinentibus menstruis, quam post prædictos decem dies potuerit concipere.

Quibus addendum, quod cum maritus antè prædictos decem dies benè se haberet, & post habitam rem cum vxore se debiliorem factum dixerit, ac per totum illud spatium decem subsequentium dierum non omninò benè se habuerit, licet non febricitauerit, certè major præsumptio, immo multo fortior esse debet, quod mulier ex eo conceperit ante decem prædictos dies, quam post, quia ex illa mala dispositione, & in illo statu præternaturali (dato etiam quod non promptus in statu præternaturali, sed in statu neutro fuisse tunc illum dicamus) consequens fuit semen genitale in illo minus calore, & spiritibus abundasse, & consequenter minus fœcundum fuisse; quod enim jam esset in statu præternaturali, vel saltem neutro, satis demonstrat decidentiam in statum manifestè præternaturam, & in morbum maximè lethalem.

Neque obstat præterea quod mulier multo tempore tacuerit, nec de conceptione quicquam effata fuerit, quia palam est neque ipsas mulieres tam cito posse cognoscere, & pro certò affirmare, se in vtero habere, præsertim si multum conceptionibus non sint allutæ, vt in casu nostro euenit, nam Lucretia vix semel, aut iterum conceperat, vndè non mirum, si nihil de prægnantia mussitauerit, neque alia mulier ex domesticis tam cito nempè in primis quindecim diebus illam grauidam judicauerit, cum maximè pontes signa, ex quibus mulier in vtero habere cognoscitur, neque in principio appareant, neque si quæ appareant tantum habeant firmitatis, tantumque illis mulieres fidant, vt ex illis audeant pro certo affirmare se grauidas esse; immo hæsitabundæ semper, ac verecundæ in primo mense semper permanere solent; atque id non immerito, cum pateat, & apud Medicos sit communiter acceptum, in nullo grauidationis tempore
9 de certo cognosci possit prægnantiam vniuersaliter loquendo, quamquam plura euidentissima signa & tertio, & quarto mense apparere solent, vt abunde probaui alias *lib. 1. harum quæst. Tit. 3. quæst. 1.* quomodo ergo intra terminum decem, vel quindecim dierum potuit Lucretia, & ex ipsa familiares cognoscere illam remansisse ex marito mortuo grauidam?

Neque iterum valet, quod ipsa mater antè tres, vel quatuor dies quam pareret, fateretur se esse in sexto grauidationis mense, & quod etiam domestici omnes, ac propinqui tam mares, quam fœminæ ipsam in sexto mense grauidationis esse fatererentur, quia & ipsamet Lucretia, & cæteri omnes in computatione mensium dupliciter decepti sunt, primò relinquendo forte decem priores illos dies, à quo tempore illa conceperat, cum præcisum conceptionis tempus non solum extraneos quoscunque lateat, sed etiam ipsas mulieres prægnantes; quamobrem computantes partum à die præcedente morbum mariti absque dubio illam in sexto mense grauidationis degere putabant, licet deciperentur, quia non obstante quod illa peperit die 177. à conceptione, tamen si primum mensem intercisum accepissent ex quindecim diebus constantem, poterant firmare illam in septimo mense esse, cum centum quinquaginta dies constituant quinque integros menses, & primus mensis constituatur ex quindecim diebus, vndè remanebant dies duodecim septimi mensis, licet hic fœtus fuisset ex septimestribus imperfectissimus, & non vitalis ex Hippocratis sententia, qui vt dictum est, non minori spatio nasci septimestres, qui futuri sint vitales, voluit, quam anni dimidio, nempè centum octoginta duobus diebus cum dimidio, tametsi hos ipsos omnium septimestrium imperfectissimos esse firmauerit. Secundò decipiebantur etiam computantes decem priores

priores illos dies accipiendo integros menſes, nam eo modo deficiebat hic partus à termino ſeptimeſtri finito quia per menſem, cum deſiderarentur ad complementum ſeptem menſium dies viginti tres; cum tamen ſi accepiſſent primum mentem interciſum, & conſtantem ex quindecim diebus, qui additi centum quinquaginta diebus, conſtituentibus menſes quinque conſtituebant ſex menſes, clarè vidiſſent remanere duos ſupra viginti dies conſtituentes ſeptimum menſem.

Ex quibus cum pateat hunc fœtum non fuiſſe ſeximeſtrem, ſequitur etiam, illum non fuiſſe abortiuum, ſed fuiſſe ſeptimeſtrem, & vitalem; & non habuiſſe vllam cum vita repugnantiam, quod ſatis oſtendit illum vixiſſe per octo dies: licet enim, vt opponitur, non ſugeret, neque perciperetur vllo modo ejulare, neque fæces, neque vrinas redderet, hæc quidem primis tribus diebus euenerunt, nam poſtmodum & fæces, & vrinas reddidit, & ejulare auditus eſt, & leniter nutricis mammas ſugere obſeruatus, vt ex Teſtium depoſitionibus patet, vndè conſtat, illum fuiſſe ſufficientem ad vitæ operationes, & licet deceſſerit octauo die non ex hoc dicendum, quod non potuerit eſſe ſuperſtes, cum etiam ex ſeptimeſtribus plurimi vel citius, vel ſerius intereant, ex multiſque pauci ſeruentur, vt ſupra ex Hippocrate dictum eſt, & tamen licet plurimi ex ſeptimeſtribus moriantur, vniuerſaliter ſeptimeſtres pro vitalibus habentur ex ipſarum Legum Hippocratis aſſertioni inhærentium auctoritate.

Neque obſtant quæ objiciuntur ad probandum, hunc fœtum fuiſſe abortiuum ex defectu conditionum, quæ requiruntur ad verum, & naturalem partum; nam quoad primam reſpicientem moram fœtus in vtero jam patet, illum ab ea non defeciſſe, cum, vt probatum eſt, natus ſit ſpatio centum octoginta octo dierum, & ſic poſſit connumerari inter perfectiſſimos ſeptimeſtres, ex quo euaneſcit etiam defectus ex alia conditione nempè ex temporis qualitate, habuit enim hic omnem perfectionem ex numero dierum progredientem, quam habere poſſunt ſeptimeſtres, & quam illos habere voluit Hippocrates. Quoad tertiam autem conditionem dicimus, hanc non eſſe de eſſentia partus, qui vitalis, & legitimus exiſtat, nam aliquando & Decimeſtres, & aliqui Nonimeſtres, & ſecundum noſtram ſententiam pleniſſimè probatam *lib. 1. Tit. 2. queſt. 1. & ſeqq.* & octimeſtres omnes, & ſinguli ſeptimeſtres à cauſſa præternaturali manu mittuntur; nam tam illi aliquando, quam ij ſemper, antè tempus ſibi debitum, vel antè tempus, à natura illis deſtinatum naſcuntur, neque tamen idcircò omnes non naturales, non vitales, non legitimi iudicandi, ac ſatis ſuperque eſt, ſi hic partus ab ea conditione non deficiat; cum ſeptimeſtris ſit, quia natus eſt tempore opportuno, & pro ratione, aut ſi manumiſſus à cauſſa præter naturam ſit, in hoc cum aliis ſeptimeſtribus conuenire illum dicamus.

Quoad quartam conditionem reſpondetur, illum neutiquam ab ea deficere, ſi de perfectione loquamur, quæ in ſeptimeſtribus haberi poteſt; patet enim omnes inabſolutos naſci, & nullam firmitudinem habere, vt probaui alias *loco ſupra cit. queſt. 1. num. 85. & alibi.* hoc enim omnibus ſeptimeſtribus idcircò eo modo euenit, quia non ſufficientem moram in vtero traxerunt, vndè non potuerunt beneficio temporis corporis perfectionem ſibi debitam acquirere; ex ſeptimo enim menſe initium perfectionis, non complementum habent, vt ex Hippocratis verbis in principio libri de ſeptim. partu citatis clarè patet.

Cætera denique quæ opponuntur ad probandum, partum hunc defeciſſe à conditionibus partus naturalis, & ſic fuiſſe abortiuum, communia illi ſunt cum omnibus ſeptimeſtribus, vt videre licet ex iis, quæ adduxi loco ſæpe cit.: præterquam quod plura eorum, quæ ſupponuntur perpetuo extitiſſe in hoc partu, hoc eſt toto eo tempore, quo vixit, nequaquam ſemper durarunt, vt jam ſupra dictum eſt.

Ex quibus videbatur concludendum, partum hunc abortiuum non eſſe, ſtrictè ſumpto nomine Abortus pro eo nimirum, quod eſt, partum ita naſci, vt nullo modo naturaliter viuere poſſit, quod natus ſit antè ſeptimum, neque dignari debeat nomine ſeptimeſtris, ſed eſſe verè ſeptimeſtrem, & habuiſſe eandem aptitudinem, & habilitatem ad viuendum, quam habere ſolent omnes perfecti ſeptimeſtres, qui licet vt plurimum intereant, non habent tamen cum vita talem, ac tantam repugnantiam, vt viuere nullo modo poſſint, qualem habent nati in ſexto menſe.

CONSILIVM XXXVIII.

ARGVMENTVM.

Seruus quidam notabilis furti reus, quod Illuſtriſſimo D. Argelo Andoſillæ factum fuerat, in carcerem detruſus eſt, & vrgentibus indiciis ad torturam, jam jam erat tormento ſubiciendus, cum ille oppoſuit, ſe eſſe tormento funis inhabilem ob fiſtulam, quam in pectore habebat, cujus reſpectu torqueri abſque euidenti vitæ periculo non poterat, conuocatus ad Reum inſpiciendum, & ad determinandum vtrum fiſtula illa in pectore illum à chordæ tormento eximere deberet.

SVMMARIVM.

1 *Morbo recedere habendus Æger ac ſi nunquam ægrotaſſet.*
2 *In teneris viribus ætatibus non ſolum vulnera, & vlcera facilè ſanantur, ſed ipſa oſſa, quæ in aliis ætatibus verè non conſolidantur, in iis verè conſolidantur, & num. 7.*
3 *Pectoris partes, & muſculi maximè in chordæ tor-* *Zacc. qu. Med. leg.* *mento angantur, & diſtenduntur.*
4 *Cauteria in brachiis debent ſeruare Reos à chordæ tormento immunes.*
5 *Qui thorace ſint anguſto à chordæ tormento ſeruandi immunes:*
6 *Partes callum contrahentes potiùs diſrumpuntur, quàm diſtenduntur.*
8 *Fiſtula quid ſit, non datur ſine callo.*

VIsum est primò, fistulam, quam Reus in pectore habebat, esse vetustissimam, & jam à multo tempore obseratam, ità vt non videretur alicui impedimento esse posse, quin minùs illi tormento exponeretur, præsertim cùm fistula esset parui momenti, & super costas ipsas non in spatijs intercostalibus. Quibus addebatur; quòd fistula illa nullam illi molestiam jam à multis annis afferebat; neque vllum dolorem, neque difficilem respirationem, aut aliud notabile incommodùm, & in summa erat talis conditionis, ac si nunquam extitisset; & ad omne pejus poterat de ea re experimentum sumi, alligando Reum chordæ, illumque extollendo, obseruantes an pectus, & vicinæ partes liuorem aliquem contraherent, vt in similibus casibus faciendum monebat Fortun. *Fidel. de Relat. Med. lib. 2. cap.* 3. nam si nullus liuor, aut coloris mutatio in parte appareat, signum est eos ad chordæ tormentum esse aptos, neque ab eo nullum damnum reportare, contra verò vbi partis color in liuidum immutetur, signum est futuri periculi, atque illicò Rei soluendi à chorda sunt, neque vlteriùs eo tormento torquendi. Præterea licet fistula de foris sanata esset, poterat tamen opponi, quòd ejus vestigia intus in pectoris cauitate remansissent, sed in hoc casu non videbatur hæc oppositio habere locum, quia quandocunque res eo modo se habet, nimirum, vt humores per fistulam expurgari consueti ob ipsius fistulæ obliterationem quoad externum orificium intùs remaneant, facilè de se significationem aliquam, neque dubiam præbeat, vt internos dolores, puncturas, impotentiam ad motum, exitum saniei, vel ichorum per alias quascunque vias, & alia impedimenta, & præcipuè in casu nostro difficultatem respirationis, tussim, purulentæ materiæ expurgationem per os, febriculam lentam ex hecticarum genere, & alia ad hunc modum. at cum nihil horum in hoc Reo animaduerteretur, dicendum est, fistulam perfectissimè fuisse sanatam, ita vt nullo impedimento esse possit in chordæ tormento infligendo, cùm nullum ex eo expectari possit periculum, sed Reus ab illo seruari possit immunis, & per illud cogi ad veritatem propalandam, & idcircò cùm post sanatum morbum homo habendus sit tanquam si nunquam ægrotasset *L. Quod sanatum. ff. de Ædil. edict.* Reus hic non aliter quàm quiuis sanus homo potest chordæ tormento exponi. 1

Omnium maximè vrgebat, quòd Reus hanc fistulam in pectore passus fuerat in teneriori ætate, & antequam in ætate prouectus esset, hoc est pubes factus, ab ea sese liberauerat, vndè conjectari licebat ob viuidum, laudabilemque illius calorem, & humorum æquabilitatem non modò fistulam fuisse sanatam, sed partes ab ea molestatas ad suum pristinum vigorem, & robur rediisse, cùm hujusmodi ætates teneriores non modò id genus morbos, nempè qui ex vulnerum, vlcerumque malitia procedunt, superare optimè soleant, ac perfectissimè sanare, sed 2
ipsas quoque oscium fracturas, quæ aliàs in adultis nunquam verè sanantur, nec consolidantur, Gal. *lib. 6. method. Med. cap.* 5. *& comm.* 1. *in lib. de fract. tex.* 41. Auic. *lib.* 4. *fen.* 5. *tract.* 2. *cap.* 1. quia tantùm per porum, aut callum vniuntur. Id Gal. *loc. cit.* in teneribus ætatibus redeunt ad loca sua, & ad veram, & perfectam sanationem deducuntur Auic. *vbi proximè.* Ità vt non aliter quàm ipsa solutio continui in carne facta etiam facta in osse reuniatur; quamobrem non aliter talia membra dùm fracta, & consolidata tractari possunt, quàm si nunquam fracta fuissent, non secùs quàm ipsa membra sana nunquam tale quid passa. Quòd si ità se res habet in fracturis ossium in teneriori ætate contingentibus, quantò magis hoc eueniet in solutione continui in carne facta, aut in aliis partibus ossibus mollioribus quæ à fistulis occupantur? Itaque ex his videbatur deducendum, Reum hunc absque vllo periculo posse chordæ tormento subiici ad eruendam ab illo veritatem.

Quibus tamen non obstantibus, visum est determinare, non vacare notabili periculo de hac re experimentum sumere, quia fistula erat in pectore, cujus 3
musculi, ac omnes reliquæ partes maximè in chordæ tormento anguntur, & distenduntur neque solùm in eo tormento multùm præ labore, & dolore patiuntur, sed etiam ob id, quod cùm respiratione inseruiant, multò magis agitari, & lancinari, atque angi eas consequens est, vndè etiam multò magis, quàm quæcunque aliæ partes continui solutionem patiæ ab eo tormento periculum minantur; si enim, vt tam ex Medicis, quàm ex Iurisconsultis dixi aliàs *lib. 6. har. quæst. tit.* 2. *quæst.* 4. *n.* 13. etiam paruula 4
vlcuscula ex cauteriis excitata in musculosa brachiorum parte debent seruare Reos ab hoc tormento immunes, quantò magis vlcus in pectore, parte nimirum, quæ tantoperè in eo tormento defatigatur, & maximè si penetrans sit, vt fistula? nam vlcus fistulosum non solùm ostendit externas partes malè affectas, sed etiam internas, vndè tantò majus periculum imminet ex distentione membrorum, in quibus fistula reperitur, per vim facta, quàm ex distentione membrorum, quæ simplici vlcere detineantur, quantò magis periculosum est distendi, ac per vim auelli internas partes, quàm externas.

Quæ tantò magis locum habent in casu nostro, quantò Reus erat pectoris valdè angusti, hujusmodi 5
autem homines à chordæ tormento omninò immunes seruandos docet, ac monet Fortun. *fidel. loco sup. cit.* Ob rationes, de quibus ibi per eum, inter quas potissima illa est, quia cùm multo aëre ad cor refrigerandum in tormenti illo labore indigeant, qui thorace sunt angusto, ac debili, & idcircò thoracis morbis afficiuntur, vt huic Reo eueniebat, non possunt tantum Aëris refrigerantis attrahere, quantum cordis calori temperando sufficiat, vndè diutiùs in tormento detenti, calor eorum extinguitur, Reusque perit. Nec quicquam releuare visa sunt quæ opponebantur, etiam si enim fistula esset vetustissima, & jam à multo tempore, vt dicebatur obserata, dubium tamen non erat, illam callam contraxisse, qui prohibebat omninò eas partes distendi imminente ex violenta distentione euidenti periculo dilacerationis earum, quæ dilaceratio quia non tantùm fieri poterat in parte externa, sed etiam in interna, erat euidenter periculosa; callosæ namque partes durę 6
euadunt, & distentioni in quancunque dimentionem omninò ineptæ, cùm potiùs diffrumpantur, quàm distendantur. Nec de periculo quicquam deinebat, quòd fistula esset super costas ipsas, & non in musculis intercostalibus, quia non idcircò excludebatur, quòd vlcus intrò progrediendo penetraret etiam ad musculos intercostales, vndè eædem quoque partes callum contraxissent. Neque vlteriùs ex eo, quod nullo dolore, nullaque respirationis difficultate, & nullo alio notabili symptomate hæc fistula esset molesta, idcircò firmari poterat, nullum imminete periculum ex tormento funis, quia periculum non im-

minebat

minebat solummodò ex dolore, ex difficultate respirationis, aut ex alio symptomate concomitante ipsam fistulam, sed ex callosa duritie ab ipso vlcere contracta, vt superiùs dictum est. Ex quo etiam capite dicebã, nihil releuare, quòd fistula ita in totum sanata esset, vt neq; exteriùs neq; interiùs vllum vestigiũ solutionis continui reliquisset, quà dato, quòd hoc ita in veritate esset, semper tamen remanebat callosa illa durities, ex qua potissimum imminebat periculum in expositione Rei ad tormentum, vndè cùm non posset tutò seruari à tormento immunis, non erat tormento exponendus. Neque instantia quæ fieri poterat de absentia illius callosæ duritiei quicquam vrgere videtur; nam quemadmodum ipsa
7 quoque ossa fracta in pueris, ac tenerioribus ætatibus absque callo vniuntur non secùs ac ipsæ continui solutiones in partibus carnosis, sic, inquiunt, in nostro casu hæc fistula absque callo sanari potuit, cùm patiens esset in puerili ætate. Ad hanc enim instantiam facilis est responsio, si dicatur, verum esse continui solutiones in tenerioribus ætatibus etiam in ossibus factas sanari absque callo, sed hoc verificari quandò non in longum protrahuntur, vt in ipsis ossibus, quæ spatio quadraginta ad summum dierum consolidantur, at vbi in longum protrahuntur, & maximè ad annos, vt in fistulis eucnit, hoc non habere locum, præterquam quod ipsa fistula nihil aliud est quàm callosum vlcus. Gal. *in lib. scit. Med. & alibi* Celsus *lib* 5. *sua Med. cap.* 28. *rubr. de fistulis.* Paræus. *lib.* 12. *cap.* 21. Tagault. *instit. Chirurg. lib.* 3. *cap.* 18. Pigræus, *Chirurg. lib.* 5. *cap.* 3. Aquapend. *lib.* 3. *cap.* 11. *& alij omnes.* Neque datur fistula, in qua non adsit callus. Etiam si ergò gratis concedatur, fistulam in hoc Reo fuisse sanatam, non potest negari ab ejus sanatione non remansisse callum; sed fistulam hanc esse sanatam falsum apparebat ex eo, quòd adhuc statis temporibus ex illa quidam ichores prodibant, ostendentes illam non esse perfectè sanatam, quod apertè patuit premendo ipsam partem, in qua vlcus erat, nam coram omnibus adstantibus similis ichor emanauit, & sic ex his conclusum est, Reum tormento chordæ esse ineptum.

CONSILIVM XXXIX.

ARGVMENTVM.

Reliquerat Marianus Albentius in suo vltimo testamento vxorem suam, quam vnicè amauerat, etiam si ex ea filios non suscepisset, vniuersalem hæredem omnium, ac singulorum bonorum suorum, dummodò ad secundas nuptias non transiret, sed vidua permaneret, ac castam, & ab omni inhonestatis suspicione liberam vitam degeret, quòd si vel ad secundas nuptias transiret, vel inhonestè viueret, & non etiam ab ejus rei suspicione libera, jussit eam omnibus hæreditariis bonis exspoliari, quæ ad Religiosos quosdam devolui voluit. Transactis jam duobus annis à morte mariti Religiosi illi Violantem vt inhonestè viuentem in judicium vocarunt, instantes mariti hæreditatem ad ipsos esse devolutam. Inter quam plura ergò, quæ deducebant ad probandam Violantis inhonestatem, erat ipsius prægnantia, quam celare illa non poterat tumente mirum in modum ventre, dejerante tamen illa, se grauidam esse non posse, cùm nunquam alium virum admisisset. Interim Religiosi tempus partus instare credentes illam in custodia habendam instabant quod denegari illis non potuit. Transierant autem jam omnes menses, qui ad gestationem requirebantur, cum ecce præcedentibus nonnullis doloribus mulier multam aquæ copiam cum sanguine coagulato ejecit, venter detumefactus est, ac subsedit, & illa benè habuit. Non tamen his acquieuerunt Religiosi illi, cùm firmarent, illam molam peperisse, quæ cùm non possit absque viri vsu generari, jam indè manifestum erat, Violantem inhonestè vixisse, instabantque in hæreditatem immitti. Violantes cùm omnibus, ac quibuscunque quæ contrà suam honestatem opponebantur apud Iudices satisfeciisset, ità vt ij nihil eorum, quæ opponebantur contrà illam facere determinassent, mandauit Iudex vt de hac ipsa re per Medicos doctos veritas patefieret. Quæsitum ergò à nobis est, vtrum Violantes molam ejeciisset, & dato quod ejeciisset, vtrum potuerit absque viri vsu illam generare.

SVMMARIVM.

1 *Mola quid.*
2 *Caro nihil aliud est, quam sanguis concretus.*
3 *Mola est falsa quadam conceptio.*
4 *Mola quomodo generetur.*
5 *Mola absque semine virili generari non potest contrarium num.* 10. *declara, vt nu.* 17.
6 *Formationis omne principium à Maris semine, dic vt num.* 11. *& seqq.*
7 *Membrana cum sint partes spermatica non aliunde, quam ex spermate generari possunt, & n.* 14.
8 *Mola conceptus est præter naturam, & idcirco non habet statutum tempus gestationis.*
9 *Mole nutriuntur, & augescunt per vmbilicum.*
13 *Femina habet in se vtrumque semen, nempè Masculeum, & femineum.*
15 *Sanguis coagulatur ob fibras.*
16 *Membrana in fœtu ex semine muliebri generantur.*

ET quoad primum punctum pro parte Religiosorum dicebatur, Violantem molam ejeciisse, ejecerat enim frusta quædam sanguinis coagulati, quæ carnea videbantur, quia majorem duritiem præseferebant, quam simplex sanguis coagulatus habere soleat; quin & membranæ quædam vna cum prædictis carneis frustis expulsæ conspiciebantur, quæ non nisi molæ, seu molarum inuolucra esse poterant. Mola autem nihil aliud est, quam caro informis in vtero generata ad modum fœtus, vt dicitur ex Hippocr. *in lib. de steril. & ex Gal. lib.* 14. *Method. med. cap.* 13. At verò caro nihil aliud est, quam sanguis concretus, vel sanguis constantem habens 2

ſubſtantiam, & non fluidam *Gal. lib. de Nat. facult. cap.* 10. Itaque cum ſanguis hic eſſet conſtantis ſubſtantiæ, & non fluidæ nihil aliud erat, quam caro, & cum eſſet caro informis, nihil aliud erat, quam Mola.

Atque magis patere poteſt ex accidentibus concomitantibus, quæ apparuerunt in hujus molæ
3 geſtatione; quia cum mola ſit falſa quædam conceptio, in pleriſque veram conceptionem æmulatur, vt in retentione menſtruorum, in ventris tumefactione, in ſymptomatum, quæ grauidis familiaria ſunt, excitatione, in lactis generatione, ac vt plurimum in temporis geſtatione, & in aliis, quæ omnia, ac ſingula erant in hoc caſu conſpicua, quippe cum Violanti menſtrua in totum deſtitiſſent, venter tumefactus eſſet, & omnibus ſymptomatibus fuerit vexata, quibus vere grauidæ vexari ſolent, tandemque debito tempore vtero geſtata mola, illam ejeciſſet. Vnde dubitari non poterat, hanc fuiſſe veram molam, & ſic cum non potuerit abſque virili ſemine generare, eandem certitudinem facit, quod Violantes viro ſe miſcuerit, quam faceret verus, ac naturalis partus.

Præterea hæc non poterat eſſe ſimplex quædam menſtrui ſanguinis coaceruatio, quia cum in dies conſpiciamus quam plurimas mulieres menſtruorum omnimoda retentione non tam per menſes, quam per annos laborare, non tamen videmus eas ſecundum ventrem ſaltem in primo anno intumeſcere, neque alia ſymptomata, & maximè tam ſimilia prægnantiæ pati, qualia paſſa eſt Violantes; hæc enim à ſimplici ſanguinis coadunatione procedere poſſe non eſt veriſimile, ſed bene verum eſt procedere ad
4 falſam conceptionem, hoc eſt molam, quæ non niſi ex ſemine virili morboſo fermentante ipſum ſemen vel ſanguinem muliebrem, vt inde aliquid generetur, fieri ſolet; cum enim virile ſemen ob morboſam conſtitutionem agens in ſemen muliebre verum conceptum generare non poſſit, falſum conceptum, ac præternaturam generat, quæ mola eſt: nam abſente hac fermentatione, quæ non niſi à ſemine virili, à quo eſt omne principium motus, haberi poteſt, nullus fit motus in ſemine, vel ſanguine muliebri, & ſic nulla ſequitur generatio, vt indefinenter obſeruatur in quamplurimis fœminis, in quibus licet ſanguis menſtruus in ætate habili per plures menſes, & annos retineatur, nulla tamen ſequitur mola, deficiente ſemine virili à quo fermentatio excitatur, quæ principium generationis eſt: nullum enim habet ſanguis menſtruus eo modo retentus principium, vndè aliquid generet, & idcirco ex ſimplici ejus retentione, licet in dies ſæpe ſæpius contingat, nunquam generatur mola ergo vbi aliqua viget conceptio, licet mendoſa, vt mola eſt, firmandum non aliundè generatam, quam à virili ſemine, ex quo pullulauit fermentatio, ad quam tandem generatio quæcumque tandem illa ſit, ſecuta fuit, nam abſque eo vt dictum eſt, neque vlla fermentatio, neque vllus motus, neque vlla mutatio, neque vlla generatio procedere poteſt.

Quoad ſecundum punctum pro parte Religioſorum dicebatur, dubium non eſſe, quod cum Violantes
5 molam ejecerit, & ex ſemine virili fuerit generata, cum abſque eo nullatenus generentur, vt eſt communis Medicorum opinio, Hippocratis, Ariſtotelis, Galeni, cæterorumque magnorum virorum auctoritate firmata, quorum plures regiſtratos habes *lib. 1. harum quæſt. Tit. 3. par 3. quæſt. 6. num.* 2. quæ opinio videtur vrgentiſſimis, firmiſſimiſque rationibus comprobata, ac maxime illa, de qua ſuperius nẽ- 6
pe quod omne principium formationis à Maris ſemine exiſtat. *Galen.* 14. *de vſu part. cap.* 1. atque ea de cauſſa nunquam viſa eſt mulier, quæ abſque vſu viri Molam geſtauerit *eod. Gal. teſte ibid. cap.* 10. cum ex ſolo fœmineo ſemine ea generari non poſſit, quia non habet vllum principium motus, quibus addebantur aliæ rationes deſumptæ omnes *ex quæſt. hiſce noſtris vbi 5. quæſt. 6. in prin. ad plures num.* 7. *ſeqq.* quæ etiam experientiis nonnullis confirmabantur.

Vrgebat inſuper pro hac parte membranarum generatio, quæ in hac mola obſeruabantur, patet enim hujuſmodi membranas partes eſſe ſpermaticas, 7
neque vllo modo aliunde quam ex ſemine generari poſſe, quod ſatis declarat earum ſubſtantia, & color; neque dicendum ad earum genetationem ſufficere ſemen muliebre, quia *Gal. teſte eod. lib.* 1. *de Nat. fac. cap.* 10. nulla ſpermatica pars poteſt abſque vtroque ſemine generari, in qua re nulla videtur controuerſia. Itaque etiam ſi concedi poſſet molam abſque vtroque ſemine, aut ex fœmineo tantum generari, membranas certè, quæ ſpermaticæ partes ſunt nullus vnquam dixerit, poſſe abſque vtroque ſemine generari. Vndè ex hoc concludenter probatum remanet Violantem cum viro ſe miſcuiſſe, & concludentiùs probata inde remanere videtur ejus inhoneſtas concurrentibus maximè alia ex parte eam multis indiciis, & præſumptionibus ejus impudicitiam atteſtantibus.

Sed pro parte Violantis multo potiores rationes viſæ ſunt militare, quia facile perſuadere poterant, ipſam neque veram molam geſtaſſe, nec dato quod veram molam geſtaſſet, poſſe de ejus honeſtate hæſitari ex eo, quod ex alieno viro molam conceperit; nam dato etiam quod mola non niſi ex virili ſemine conſtari poſſit, adhuc nihil ex hoc de Violantis honeſtate ambigi poſſet; quoad hunc enim extremum punctum patet apud Medicos omnes, quod cum mola ſit conceptus quidam præternaturam, non habet vt conceptus naturalis ſtatutum tempus ſuæ geſtationis, quia interdum geſtatur à quibuſdam 8
mulieribus per plures annos teſte *Hippocr. lib.* 1. *de morb. mul. ſect.* 3. *num.* 97. & *Ariſt. lib.* 4. *de Gener. Anim. cap.* 7. *Auic. lib.* 3. *ſen.* 21. *tract.* 2. *cap.* 18. *Dan. Sennert. lib.* 4. *Pract. par.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 9. *Rodericà Caſtr. lib.* 3. *de morb. mul. cap.* 7. *Mercat. lib.* 3. *de ſteril. & Pregn. affect. cap.* 8. immo & per totam vitam eidem Ariſt. & Auic. aliiſque teſtibus. Cum igitur Violantes molam pepererit tranſactis duobus annis à mariti morte, potuit mola adhuc viuente marito ex ejus cõmixtione procreari, & poſt prædictum terminum duorum annorum, ab vtero ejici, quod tanto magis veriſimile erit, quanto notius eſt, ejus maritum ſemper ſterilem extitiſſe, nec cum Violante, nec cum alia vxore, quam antè Violantem habuerat vnquam filios procreaſſe; ex qua conjetura deducere poſſumus, illum habuiſſe forte ſemen morboſum, & ob id numquam generarit, at ex hujuſmodi ſemine morboſo molas generari docebat *Hippocr. lib.* 1. *de morb. mul. ſect.* 3. *num.* 97. & ſic etiamſi dicamus, Molam nõn fieri abſque virili ſemine omnis inhoneſtatis ſuſpicio in Violante ceſſat, cum ex marito proprio molam conceperit, non ex alieno viro. Neque contra id opponi poteſt, quod viuente marito nulla grauiditatis vel veræ, vel mendoſæ ſuſpicio in Violante adfuerit, niſi

inordinata

inordinata quædam menſtruorum, & conſueto minor expurgatio, quæ in conſideratione habenda non videbatur; ſi enim ab eo tempore molam in vtero habuiſſet, comparuiſſent aliqua ſigna ejus præſentiam atteſtantia, qualia comparere ſolent in aliis, quæ feciſſent in ea ſuſpicionem prægnantiæ; cum ſigna prægnantiæ tam veræ, quam mendoſæ, nempe tam naturalis fœtus, quam molæ coincidant, *vt Hippocr. loco cit. & lib. de ſterilib. & Ariſt. & Auic. & Paul. & Aet. & alij omnes docent.*

Sed huic objectioni facilis, ac præſto erat reſponſio, ni mirum quod quemadmodum verus conceptus aliquando nullam de ſe ſignificationem præbet, & interdum tertio, & quarto menſe tranſacto immo & quinto, & ſexto adhuc nulla omnino de ſe certa ſigna oſtendit, ſic etiam immo multo frequentius, & facilius in mola euenire, quod nulla ſigna hujuſmodi conceptionis compareant, aut ſi quæ apparere obſeruentur ea aut in verum conceptum, aut in diminutam, vel in totum cohibitam menſtruorum retentionem referantur, vt in caſu noſtro euenit, Violantes enim cum nunquam conceperiſſet etiamſi pluribus annis cum Mariano cohabitaſſet, nullam de prægnantia, & multo minus de mola ſuſpicionem habere poterat; & ſi quæ ſympromata patiebatur ex molæ conceptione ea in diminutam, ac depranatam menſtruorum euacuationem rejiciebat, non in prægnantiam, neque in molam, quia tam prægnantiæ, quam molæ, & retentionis menſtruorum ſigna ſimilia ſunt, vt luculenter probatum eſt *lib. 1. Tit. 3. queſt. 1. & alibi*, & ſuperius ex Hippocrate dixi: Quæ quidem ſatis ſuperque conuincere videbantur, ſed ex abundanti addebatur, Violantem nequaquam molam peperiſſe, ſed multam concreti ſanguinis copiam ejeciſſe, qui per multos menſes ſtabulauerat in ipſis vteri venis ex eo quod jam à multo tempore per menſtruam euacuationem inſufficienter expurgaretur, & mox etiam per plures menſes omnino eſſet ſuppreſſus, & licet hic ſanguis eſſet coagulatus, non tamen erat verè caro, quia non habebat ſubſtantiam conſtantem prout caro habere conſueuit, quod etiam ex Medici, & obſtetricum depoſitione clarius probatum remanebat, cum vnanimiter omnes depoſuerint, Violantem ejeciſſe in partu fruſta quædam ſanguinis coagulati, quæ carnea videbantur, at ſanguis coagulatus caro videri quidem poteſt, ſed nō eſt, niſi inſimul ſubſtantiam conſtantem acquiſierit, qualem caro habere debet: immo non ſatis fuiſſet ad hoc, vt hic ſanguis coagulatus mola diceretur, illum habuiſſe conſiſtentiam carni familiarem, ſed oportuit illum habuiſſe conſiſtentiam, qualem habere ſolet caro molæ; hæc enim ſecundum id, quod omnes Auctores dicunt, tam dura eſt, vt neque ferro ſcindi poſſit, ita *Ariſt. ſupra citato lib. 4. de part. Animal. cap. 7.* & quotquot Medici de ea re experientiam fecerunt, ita vt in molæ definitione hoc epithetum præduræ carnis addatur.

Non ergo ſatis eſt ad determinandum hanc fuiſſe molam id, quod tam Medicus, quam obſtetrices addebant, nimirum quod fruſta illa ſanguinis à Violante ejecta viderentur majorem duritiem ſortita, quam ſanguis ſic concretus habere ſoleat: præterquam quod ſi hæc fuiſſet vera mola, jam neceſſarium erat per eam venas, & arterias diſſeminari, fortè etiam & vmbilico dotati, vel parte quamdam vmbilico æquiualente, per quam nutriretur, & augmentum capeſſeret, vt in aliis fieri ſolet, quemadmodum obſeruatum eſt, & in dies à Medicis obſeruatur, alias neque nutriri, neque augeſcere potuiſſet; at in hac ſanguinis maſſa, nullæ aderant venæ neque Arteriæ, neque nerui, neque vmbilicus, neque pars vmbilico proportionalis, ſine qua fieri non potuit, vt in tantam molem creſceret, & in dies augmentaretur, vt fœtus ipſe naturalis, ad cujus ſimilitudinem mola procreatur, & augumentum capit.

Præterea dato etiam quod hæc eſſet vera mola, adhuc nulla certitudo formari poteſt de Violantis inhoneſtate, quia opinio aſſerens, molam non generari abſque ſemine virili eſt controuerſa, neque verum eſt, eam opinionem eſſe Medicorum communem, quia ſunt pro contraria ſententia Auctores 10
grauiſſimi, & numero non pauciores, qui experientiæ à Galeno obſeruatæ volente nullam vidiſſe mulierem abſque viri vſu molam geſtaſſe, proprias experientias opponunt, mulierum de quarum pudicitia non poterat dubitari, quæ abſque viri commercio molas geſtauerant, quarum nonnullas hiſtorias recollegit. *Schench. lib. 4. ſuar. obſer. Tit. de mola.* quin etiam rationes validiores pro parte affirmante molam procreari etiam abſque viri vſu adduxi alias *loco cit. à num. 7. ad ſeqq.*

Et ad rationem illam, quam validiſſimam credunt contrariæ ſententiæ fautores, nimirum quod omne generationis principium à maris ſemine ſit, & idcirco abſque eo nulla ſuccedere poſſit generatio, dupliciter reſpondi poteſt. Primò dicendo, quod 11
concluſio præcedit, & veritatem habet in naturali, ac perfecta generatione, at in præternaturali, imperfecta, ac mendoſa nequaquam: nam idcirco non ſuccedit generatio, vt deberet, quia deficit naturale, ac primum principium generationis, hoc eſt, ſemen virile; vndè ſemen fœmineum eo deſtitutum non potens perfectum conceptum generare, molitur quod poteſt, & generat quod illi poſſe generare conceditur.

Secundò reſpondetur, quod concluſio illa, quod omne generationis principium à maris ſemine ſit, non de matis ſemine, ſed de maſculeo ſemine ſit 12
intelligenda. modo fœmina habet in ſe tam maſculeum, quam fœmineum ſemen, ſi Hippocrate credimus *in lib. de Genit. num. 7.* vnde & ipſa non ſolum vt patiens, ſed etiam vt agens in generatione concurrit, quod jam duplici demonſtratione firmaui *lib. 7. Tit. 3. queſt. 1. num. 25. & ſeqq.* ergo 13
& à ſemine fœminæ poſſe eſſe principium generationis, nempe ab ea ſeminis fœminæ ipſius partè, quæ calidior, ac fortior eſt, & idcirco maſculei nomen aſſumit, quemadmodum ea pars ſeminis in viro, quæ debilior, & frigidior eſt fœminei ſeminis nomen habet, vt bene ſe ipſum explicat *Hippocr. loco cit.* qui ab vtroque ſemine maſculeo à mare, & à fœmina progrediente mares generari docet, & ab vtroque ſemine fœmineo à mare, & à fœmina progrediente generari fœminas. Quid mirum ergo, quod ſemen maſculeum fœminæ tantam actiuitatem habere ex ſe poſſit, vt valeat generare eadem quandam, & imperfectam molem, ſi poteſt non ſolum naturalem fœtum, ſed matem generare? an non probatum jam à poſteriori eſt loco ſæpius cit. fœminam ſuo ſemine concurrere tam actiue ad generationem, vt ſuperet actiuitatem ſeminis ipſius maris? obſeruauimus enim fœtus naſcentes ex animalibus diuerſæ ſpeciei characterem ſpecificam formæ à fœmina

communicari, cum ex solidungula Matre, & Patre ruminante fœtus solidungulus nascatur, & fœtus insuper nascentes, ex animalibus diuersę speciei, & inter se postmodum coëuntes filios generent in Matris speciem tandem redeuntes ex ipso Aristotele, tandemque muli semper matris naturam sequantur, vnde ex equa nascentes fortes, ac boni: nascentes, ex Asina pusilli, & vitiosi.

Ex quibus etiam facile deducitur inane esse id, quod addebatur, nempe quod sanguis ille à Violante ejectus esset membranis conuolutus, cumque
14 meml tanæ partes sint spermaticæ nonnisi ex vtroque semine constari possunt è Galeni dogmate ab ipsis adducto: ad hoc enim dicebatur, nequaquam constare, quod hæ membranæ includerent sanguinem illum, quia non hoc deponebant periti, sed asseuerabant vna cum sanguine exiisse quasdam pelliculas, vt Medicus præcipuè, cui maxime in his est credendum) seù membranacea corpora, vel filamenta, quæ multum distant à membranis, ac si hæ membranæ sanguinem, vel molam quam dicunt in se inclusissent, necesse fuisset, per eas sibi locum fecisse vmbilicum, vt dictum est, per easque disseminari venas, & arterias, vnde nutriri, & augescere posset, quæ omnia hic desiderabantur, erant ergo hęc quę periti vocarunt membranas, seu membranacea corpuscula potius filamenta, & fibræ ipsius sanguinis, & idcirco non circundabant ipsum sanguinem, sed cum ipso miscebantur; hæ namque fibræ, ac filamenta in quolibet sanguine laudabili in dies ob ser-
15 uari solent, eæque in causa sunt, vt docet Hippocr. *in lib. de Carn. num.* 9. vt sanguis coaguletur.

Sed neque verum est membranas hujusmodi ex semine virili, aut ex vtroque generari, quia ipse *Galen. lib.* 1. *de Nat. fac. cap.* 7. *Fernel. lib.* 7. *Physiol. lib.* 7. *cap. vlt. Andr. Laur. Anatom. lib.* 8. *quæst.* 16. & alij existimant, eas non nisi ex mu- 16
liebri semine constari, vnde concesso, quod essent veræ membranæ, nequaquam inde deduci posset quicquam, quod probet seminis virilis admixtionem hic adfuisse, & sic nihil deducitur, quod contra Violantis pudicitiam faciat: nam etiam si sanguis ille coagulatus, esset vere carnea quædam moles, & fibræ illæ, seu filamenta essent veræ membranæ; immo etiamsi hæ membranæ inuoluissent carneam illam molem, aut molam ipsam, & vlterius conspicuus fuisset vmbilicus, tandemque molam veram Violantes ejecisset, nihil contra Violantem concludi posset, cum mola ipsa cum omnibus suis inuolucris, & cohærere potuerit absque conjunctione viri generari, vt cum effectu fuit generata.

Denique neque ipsi aduersarij negare audent, hanc non fuisse veram molam, sed bene corpus quoddam molæ simulem, quæ neque ipsa potuerit absque virili semine generari, dato igitur quod eo modo se res habuerit tunc dico, quod quandocunque à quibusdam Medicis firmatur, molam non posse 17
absque viri vsu, & absque ejus semine generari, intelligi de vera mola, nempe carnea quadam mole dicta, & informi venis, arteriis, neruis etiam forte, fuisque inuolucris munita ab vmbilico, vel à parte vmbilico proportionali nutrimentum habens, & augescens, non tamen posse habere locum in falsa hac mola sanguinea, forma carnis, duritie, venis arteriisque, aliisque partibus carente, ac quacunque parte destituta, quæ potuerit dici ex semine procreata. Et ex his concludendum nullum ex ea re indicium desumi posse contra Violantis honestatem.

CONSILIVM XL.

ARGVMENTVM.

Ægrotabat juuenis quidam boni habitus, ac febricbat non tamen intense, & dolebat in latere dextro neque tamen multum, tussiculam habebat non magnam, ac modicam spirandi difficultatem. accersitus impedit Medicus, qui paruipendens dolorem, firmauit juuenem laborare febri catarrhali, & vix quicquam effatu dignum illi præscripsit, secunda die febris, & dolor, ac cætera symptomata sensim sunt adaucta, neque tamen Medicus magnificit morbum, sed incuratum pene Ægrum sinebat. Tertia vocatus alter Medicus, febre, & dolore adhuc magis augescente, dicit illum pari pleuritidem, atque esse eadem die sanguinem mittendum, superueniens primus Medicus, qui senior erat, juniorem contemnens, Ægro Medicamentum ex manna propinat, adaugetur febris, sputum non comparet, dolor magis molestus, neque tamen sanguinem mittere jam transactâ quarta in animum inducit suum. Quinta omnia exacerbata; superuenientibus aliis duobus Medicis sanguis detrahitur. Sexta in pejus lapsus, pus, nec consideratione dignum, cruentum tamen expuebatur; dolor acutus vrgebat, octaua vitam cum morte commutauit. Quærebatur à viro Doctissimo qui curæ in extremis diebus interfuerat, an in hujus Medici ignorantiam, & malitiam à Legibus animaduerti debeat.

SVMMARIVM.

1 *Historia ex Gal. mulieris, quæ ob omissam sanguinis missionem extincta est.*

2 *Medicorum quidam errores à diuina, & humana Lege sunt punibiles, sed euentus mortalitatis Medico non imputandus.*

3 *Medicus tenetur in medendo sequi sententiam certam, ac securam.*

4 *Recedere à communissima peritorum opinione absque firmissimis rationibus est error grauissimus, & omnino punibilis.*

5 *Ex omissione, vel etiam retardatione detractionis sanguinis ægri aliquando subtati.*

6 *Qui à sanguine detrahendo abhorrent à Medicina faciendâ sunt prohibendi, amplia vt num. seq.*

8 *Interne inflammationes non sunt soluentibus Medicamentis tractandæ, nisi aliquid vrgeat.*

9 *Ignorantia affectata habet secum latam culpam, vnde puniri potest.*

10 *Medicus ex dolo in medendo delinquens, ægro moriente, videtur Reus homicidij.*

11 *Magna negligentia culpa est, & magna culpa dolus est, ergo & magna negligentia dolus est.*

Nouum

NOuum non eſt, aliquos Medicos ſanguinis humani adeò auidos eſſe, vt ſola, repetita, ac indeſinenter reiterata ſanguinis miſſione quoſcunque morbos etiam ab externa frigiditate prouenientes, & in quibus extincendis calore, ac ſpiritu eget Natura, curare poſſe, ſe credant, & non aliter; contrà verò alios eſſe, qui à ſanguinis miſſione ità abhorrent, vt piaculum committere ſe putent ſanguinem mittendo etiam vrgentibus quibuſcunque indicationibus; ſed de prioribus alias, ad propoſitum caſum deuenio. Galenus *lib. de Vene ſect. contrà Eraſiſtr.* aduersùs hujus farinæ Medicos à ſanguine mittendo tam religiosè ſe abſtinentes acerrimè inuectus eſt, vbi loci
1 cap. 1. hiſtoriam narrat cujuſdam Mulieris annum agentis primum ſuprà vigeſimum menſtrua purgatione deſtitutæ, quam illi curabant; Hi enim tenuentes huic mulieri ſanguinem detrahere, illam in ſpirandi difficultatem laptam, ac ſubindè ſuffocatam magno cum eorum dedecore viderunt. Horum Medicorum errores hujuſmodi, & à diuina, & ab humana lege
2 videntur expiandi; licet enim euentus mortalitatis Medico non ſit imputandus *L. Illicitas. §. ſicuti e Modeſtin. de off. Præſid.* imputandum tamen illi eſt, quod per imperitiam delinquit, neque impunè debet eſſe hujuſmodi delictum ſub prætextu fragilitatis humanæ, vt ibidem habetur. Itaquè in caſu propoſito videtur Medicus ex craſſa, ac ſupina ignorantia deliquiſſe deferendo plus inſulſæ ſuæ opinioni, quàm communiſſimæ omnium Medicorum, immò omnium nominum, vndè ob id Ægrum interfeciſſe dici poteſt
3 quia Medicus tenetur in medendo ſequi ſententias certas, ac ſecuras, & majori, ac potiori Doctorum parti acceptas, & canoniſatas, neque mederi poteſt ſecundùm proprias, aut etiam alienas particularium Medicorum hæreſes potiùs, quàm opiniones, à communi, & à ratione tantoperè diſtantes, vt ex: ſum. Ang. *in 11. Medicus n. 1. aliſque Canoniſtis dixi aliàs, lib. 6. tit. 1. queſt. 7. num. 2.* conſequens enim eſt communem, vel ſaltem communiſſimum Peritorum conſenſum veritati eſſe magis conſonum, quam quorundam particularium perſuaſiones, quas in medendo quotidiè ipſis Ægris pernicioſiſſimas experimur; dum enim eas non dictis ſolùm, ſed opere, & noua tentata experientia tueri ſatagunt, quamplurimis eorum certo exitio ſunt, vt in enarratis caſibus obſeruare licet.

Igitur in medendo recedere à communiſſima Peritorum, & omnibus comprobata opinione, contraria faciendo iis, quæ illa dictat, ac docet error grauiſſimus eſt, & digna cum ſeueritate punibilis, cùm tantoperè in hominum perniciem redundare ſoleat. Quod tantò magis procedit, quantò major, ac magis antiquatus eſt hominum conſenſus, vt in hoc caſu; in quo examinando palam fit quantoperè hic Medicus ad Ægri mortem cooperatus fuerit recedendo à communiſſima omnium ſententia, cùm pateat à Medecinæ incunabilis à quibuſcunque grauiſſimis, & expertiſſimis Medicis ſanguinis miſſionem tanquam ſummoperè neceſſariam in quamplurimis morbis, ac ſignanter in inflammationibus internis, vt Pleuritis eſt, pro remedio tuto, vtili, ac maximè proficuo fuiſſe acceptam, & in vſum indeſinenter protractam, ità
5 vt ex ejus miſſione, vel retardatione multos Ægrotos è medio ſublatos fuiſſe in dies fuerit obſeruatum, vt in caſu propoſito euenisſe certum eſt; nam ſi à principio morbi Ægro ſanguis fuiſſet detractus facili negotio ſanari poterat, quià cùm inflammatio non eſſet magna, facillimè ſanguinis detractione extinguebatur.

Mirandum autem eſt, quòd quicũque ab hujuſmodi tam facili, tam proficuo, neceſſario, ac tuto remedio in curandis morbis abhorrent, nullam vnquam ſolidam ac veram, aut ſaltem veriſimilem, & apparentem rationem adducere ex qua moueantur, ſed 6
irrationabili mentis errore, aut phrænesi detinentur, à qua nec perſuaſionibus, nec rationibus dimoueri poſſunt, idcircò videtur formandum, eos à medendo prohibendos eſſe, quòd ſi medeantur, ægrique ob hujuſmodi errores pereant, ſeueriſſimè puniendos eſſe. Atque hæc non ſolùm procedere dixerim vbi ſanguis nullo modo in morbo, qui cum requirat, detrahatur, ſed etiam vbi nimis parce, ac diminutè 7
detrahatur, aut ejus detractio protraſtinetur, vt in hoc caſu. Quis autem non dixerit vnum idemque eſſe ſanguinem non detrahere, & detrahere nimis parce? vt bardus quidàm Medicus, de quo loco citato mentionem habui, qui in morbis ex ſanguine, & ſanguinis miſſionem de neceſſitate indicantibus in robuſtiſſimis juuenibus, nullis neque ſomnium quidem contra indicantibus præſentibus, vnam, aut alteram vnciam ſanguinis extrahi jubebat, eo quià putabat hoc modo effugere aliorum detractiones, & & ſuæ ipſius opinioni ſatisfacere tam modicum ſanguinem extrahendo, ex quo nullum damnum ſuos Ægros reportaturos autumabat, vt reportaturos putabat ex copioſiſſimi miſſione, quàm alij Medici ſuadebant. Eodem quoque pacto idem eſſe cenſendum eſt ſanguinem non mittere, at illum in tempore non mittere, ſed temporis oportunitate tranſacta; nam quid prodeſt in inflammationibus internis ſanguinem mittere tranſacto morbi principio, & jam inflammatione multùm aucta, omiſſa ejus extractione in principio? certè in caſu noſtro nihil profuit ſanguinis miſſio inquinea jam morbo gliſcente, cùm ex ſola ejuſmodi retardatione Æger perierit, vt manifeſtum eſt.

Verumenimverò in hoc caſu non militat ſolùm contrà Medicum craſſa ignorantia, ob cujus culpam non cognouit morbum, ſed detegitur etiam dolus, quià majoris fecit propriam exiſtimationem, quàm Ægri ſalutem, cùm ne videretur junioris Medici opinionem ſequi, qui cognouerat morbum, quem ipſe non cognouerat, data opera, & ea malitia ſanguinem detrahere noluit, vndè peſſimo conſilio medicamentum Ægro exhibuit ex Manna, quòd non tolùm non erat in principio morbi requiſitum, ſed fortè prohibitum, ſtante multò euidentiore neceſſitate mittendi ſanguinem; quia internæ inflammationes non ſunt 8
medicamentis ventrem ſoluentibus tractandæ; cùm hujuſmodi inflammationes ſemper habeant febrem acutam adjunctam, in qua ſecundum Hippocratis auctoritatem *lib 1. Aphor. 29.* ratò purgandum, & cum magna præmeditatione; quod majorem in modum procedit in Pleuritide, in qua medicamenta ſoluentia ſputum intercipiunt, cujus expurgatio in eo morbo ſummoperè affectatur, ex ejus enim expurgatione tota ſpes ſalutis emanat, cùm ex ejus retentione ægri ſuccumbant. Sed dato etiam quòd leniens hic conueniret, ex communiſſima tamen Medicorum ſententia Galeni, Pauli, Raſis, aliorumque Medicinæ Procerum auctoritate firmata, ſemper debet ſanguinis miſſio præcedere.

Et ex his deduci facilè poteſt, quòd hic Medicus vel ex ignorantia non cognouit morbum, vel ex dolo non adhibuit remedium tantoperè ad eum euincendum requiſitum. Si ergò ex ignorantia deliquit non cognoſcens morbum, puniendus eſt, quià affectata

ignorantia hæc eſt, quæ ſecum habet latam culpam, quæ punibilis eſt ex jam cit. *L. Illicitas.* §. *ſicuti ff. de off. Præſid.* ignorabat enim hic Medicus ea, quæ communiter ſciunt, ac ſcire tenentur omnes Medici non excellentiſſimi, aut etiam excellentes, ſed populares, & inferioris notæ, & ſine quorum cognitione non poſſunt Medici officium exercere, quæ affectata ignorantia dicitur, vt palam eſt.

Sed multò ſeuerius puniri debet hic Medicus ex dolo patrato renuendo ex malitia ſanguinem mittere, ne videretur à juniore Medico morbum cognoſcere, didiciſſe, nam Medicus dolo delinquens in medendo, Ægro moriente, Reus eſt homicidij. Nec quicquam illi prodeſſe poteſt, ſi dicatur illum potiùs ex negligentia, quàm ex dolo deliquiſſe, quià cùm hæc fuerit magna negligentia, & tantò major quantò euidentior erat neceſſitas mittendi ſanguinem, & quantò magis à juniore Medico id fuerat inculcatum, abſque dubio nullam excuſationem meretur, nam magna negligentia culpa eſt. *L. Magna. ff. de Rer. & Verb. ſignificat.* magna verò culpa dolus eſt. *L. ead. ibid.* ergò a primo ad vltimum magna negligentia dolus eſt, quià coincidit in hoc caſu negligentia cum dolo, venit igitur Medicus hic tanquam ex dolo delinquens puniendus; vndè licet Medicus ex ignorantia etiam affectata in ægrotum delinquens pœna corporali nunquam ſit puniendus, vt ex Iuriſconſultorum auctoritate dixi cit. lib. 6. Tit. 1. quæſt. 2. n. 1. tamen hoc non habet locum vbi ex dolo delinquat, maximè ſi Æger ex hoc perierit; an autem hic debeat dici verus dolus, vel præſumptus ad Iuriſconſultos relegabo.

CONSILIVM. XLI.

ARGVMENTVM.

Erminius accuſatus eſt conſtupraſſe Virginiam, & in carcerem conjectus eſt; voluit fiſcus vt Virginia obſtetricibus ſe inſpiciendam offerret. Vocatæ tres Obſtetrices, quárum duæ retulerunt, Virginiam eſſe violatam, altera inuiolatam eſſe aſſeuerante. Priores ſuum dictum fundabant in diſgregatione pelliculatum vteri, in viis parentioribus, quàm in virgine reperiri conſueſcant, in calore mutato ipſius vteri, aliiſque quibuſdam leuioribus indiciis. Poſterior neque ex his, neque ex aliis quicquam deprehendere inculcabat, quod virginiam fuiſſe violatam oſtenderet, ſed contrarium potiùs ex tenuitate Nympharum, ex ipſius vteri ſiccitate, ex corporis exſpirante odore, & voce nullo modo mutata, ex aliiſque quæ ſolent integras Virgines concomitari. Ex hac Obſtetricum diſcordia factum eſt, vt Iudex Medicorum ſententiam expoſceret; adhibitus igitur cum alio collega meo viro in Anatomia verſatiſſimo. Obſtetricum relationibus examinatis, reſpondendum diximus, vt ſequitur.

SVMMARIVM.

1 *Nulla pellicula naturaliter in Virginibus reperitur, quæ virginitatem atteſtetur.*

2 *In muliere pluries compreſſa poſſunt aliquandò ex virginitatis notis abeſſe adnotari, quæ ex Hymenis integritate habentur.*

3 *Ex viarum laxitudine non poteſt inferri Virginem eſſe violatam neque ex earum anguſtia eſſe inuiolatam.*

4 *Vteri, & partium ejus color non induratur ex vnico congreſſu, ſed ex iterato per plures vices.*

5 *Quando Virgo comprimitur immediatè poſt menſtruas purgationes, nulla ſigna violationis apparere poſſunt. Declara vt ibi.*

6 *Vox craſſior in Virginibus defloratis non fit ex vnico, ac leni coitu, ſed ex violento, & ſæpius iterato.*

7 *Liuor papillarum non apparet in violata iuuentula ex vnico, ſed ex pluries iterato congreſſu cum violatore.*

8 *Colli vena in defloratæ Virgine craſſiores fiunt aliquandò, & quandò id ſuccedat.*

9 *Virginitas eſt qualitas quædam à Natura permanens, & ideircò præſumitur adeſſe.*

MAgis credendum in hoc caſu eſt vnicæ obſtetrici affirmanti, Virginiam non eſſe defloratam, quàm duobus aliis volentibus eam eſſe defloratam; & ratio eſt, quià vnica illa obſtetrix magis veriſimilia, & doctorum omnium opinioni magis conſentientia deponit; nam quæ ad contrarium probandum allata ſunt è duabus aliis nihil nos mouere debent eò quod partim falſa, partim inania, ac futilia, partim minus certa ſint; nihilque tandem afferant, quod concludenter probet. Quoad diſgregationem enim pellicularum vteri, vt illæ aiebant, certum eſt, illas potiùs vt ſecundùm communem mulierularum modum quid dicerent, quàm vt quicquam in Virginia in rei veritate circà eas agnoſcerent, ſic fuiſſe locutas; cùm pateat, pelliculam illam Hymenem dictam, de qua multa obſtetriculæ deblaterant, in virginibus naturaliter cóſtitutis nullo modo reperiri, vt ex communi Medicorum, ac præcipuè Anatomicorum recentiorum opinione probauimus aliàs *lib. 4. harum quæſt. Tit. 2. quæſt. 2.* Quòd ſi per Hymenem, ſiue pelliculam illam prædictæ Obſtetrices verum Hymenem intellexerint, nempè qui ex cohærentia, ac coalitu quatuor caruncularum poſt Nymphas in vtero exiſtentium fit adhùc dicimus, illas non potuiſſe ex earum laceratione cognoſcere Virginiam eſſe defloratam; certum enim eſt, Erminium (quod neque ipſe fiſcus controuertit) dato quòd Virginiam verè defloraverit, vix ſemel cum ea congredi potuiſſe; nam cum tertia hora noctis in Amici domo commoratus eſſet, quarta jam domum propriam repetierat, vt ex teſtium depoſitionibus habetur, ſtuprum autem præſumitur commiſſum poſt tertiam noctis horam, vndè veriſimile non eſt, ſi omnia rectè ponderentur, vt plus quàm vnica tantùm vice Erminius Virginiam cognouerit; licet ergo illam nullo modo cognouerit, dato quòd ſemel tantùm cognouerit, non poteſt

ex vnico

ex vnico congressu vlla earum caruncularum violatio apparere, vndè neque affirmare ex ea possunt Obstetrices, Virginiam fuisse defloratam; quià si concubitus non fuerit reiteratus, disiunctę illæ caruncułæ per primum congressum adeò mediante sanguine, quem effundunt, reuniuntur, vt nullam violationis de se significationē præbeant ità vt optimè *Seuerin. Pineus. Anatomicus expertissimus lib. 1. de not. virginit. cap. 6.* dixerit de hoc, posse etiam in muliere, quæ vtero gerat, conspicuas apparere Virginitatis notas, eas scilicet, quæ ex earum caruncularum integritate desumuntur; vndè dicendum est, Obstetrices has nequaquam cognoscere verum Hymenem, qui ex harum caruncularum connexu constituitur, sed somniare pelliculam illam, quam communis, sed falsa hominum opinio pro Hymene acceptat, quæ nunquam in vllis Virginibus, quæ vterum naturaliter constitutum habent, reperitur, vt probatum est. Sed dato etiam, quòd hæ Obstetrices tam doctæ ac expertæ fuerint (quòd non crediderim) quòd cognoscant verum Hymenem, hoc est connexionem prædictarum caruncularum adhuc non poterant in Virginia earum laceratione obseruare, quià cùm Virginia, vt supponitur, fuerit ab Erminio semel tantùm cognita, & Erminius parunła mentula doceretur, recognitio autem facta sit vigesima transacta à præsumpta defloratione, procaciss imæ mulierculæ est, præsumere se violationem in Virginia cognoscere.

Inane porrò omninò alterum indicium judicauimus desumptum ex laxitate viarum ipsius vteri in 3 Virginia animaduersa, cùm neque ex earum angustia argui possit Virginis integritas, neque ex laxitate defloratio, quià patet in vteri constitutione angustiam, & amplitudinem, & quoad paruitatem, & magnitudinem non minùs differre fœminas inter se quam differant Mares quoad exilitatem, & crassitiem, & breuitatem, & longitudinē Penis; vndè reperies ex ipsis virginibus, in quibus nulla suspicio deflorationis imaginari potest, nonnullas tam patentes, ac laxas vias habere, immò etiam tam humectas, vt ne scortum quidem subagitatissimum tam patentes, aut laxas, & humectas habeat, ità vt si majores factæ viro iungantur exili mentula dotato, concipere vix possint, non solùm propter enarratam viarum laxitudinem, ob quam ad continendum, & amplectendum virile semen sunt ineptæ, sed quià etiam voluptas ipsius coitus in vtroque inligniter diminuitur, vndè minùs promptè conceptio sequi potest. Contrà verò nonnullæ ex fœminis vtero tam angusto, & exucco dotantur, vt, etiamsi millies in dies exagitentur, tamen ne vestigium quidem compressionis seruare solent, quin & earum aliæ si à coitu per multum tempus abstineant, facilè ad eum statum penè reuertuntur, quem cum virgines essent, obtinebant, & non secus ac si tum primum deuirginarentur, sanguinem in coitu effundunt, si de nouo à viro comprimantur, vt in viduis castam vitam degentibus, & quæ multis annis absque viro permanserunt, animaduerti potest, non obstante etiam quòd plures filios fuerint enixæ. Sed ab his obstetricibus tam futilia inditia corruptæ Virginitatis in nostro casu afferuntur, quià potiora obseruare non poterant, & quià sunt ignarissimæ, meliora non habebant.

Quamobrem non minùs inane indicium defloratationis deducunt ex colore mutato ipsius vteri, & facilè ostendunt, nescire se & ex hoc, & ex superioribus de ea re, vt oportet, judicare, de qua vt pronuncient tanquam peritæ sunt vocatæ. Palam autem est, 4 colorem Vteri, & partium ipsius non tam de facili immutari, ex vnico tantùm & non iterato coitu, & maximè vbi mulier ampliores vias obtineat, vt in Virginia obseruatur, & vir exiliori mentula dotatus sit, vt Erminius. At vbi hæc contratio modo eueniant, tunc ob iteratam attritionem, & aliqualem saltem in primis congressibus pallam violentiam facilè & labra, & Nymphæ, & cæteræ partes ipsius vteri colorem suum ex rubicundo in leuiorem immutant. Sed dato etiam, quòd non obstante viarum laxitate, & virilis membri exilitate ex vnico tantùm congressu vteri partes suum naturalem colorem mutent, certum est hanc coloris mutationem permanentem non esse, sed vix transactis primis diebus obliterari, nisi coitus reiteretur; at recognitio violationis in Virginia facta fuit die vigesima ab eo die, in quo defloratа præsumitur, nec potè modum fuit ampliùs ab Erminio cognita. Non poterant ergò hujusmodi Obstetrices vllam coloris mutationem in partibus vteri ipsius Virginiæ obseruare, neque inde vllum ne leuissimum quidem indicium defloratationis desumere.

Addamus his, quòd quandocunque defloratio Virginiæ secuta esset immediatè post menstruam pur- 5 gationem, vt in casu nostro euenisse patet, non modò nulla immutatio coloris obseruari potest in partibus obscœnis ipsius mulieris, sed neque ipsa membranarum dilaceratio, neque aliud quicquam, quod signum vllum defloratationis commonstrare possit, nisi vir esset pene nimis magno respectiuè ad vterum ipsius mulieris quod contrà euenit in hoc casu aut nisi coitus in dies sequentes fuisset iteratus.

Sed prædictis multò leuiora sunt alia indicia, quæ ab his ignarissimis Obstetricibus in medium afferuntur, vt quæ ex voce crassiore, ex liuore papillarum, & ex colli venis crassioribus deducuntur. Nam quoad vocem crassiorem certum est, id euenire, quod de colore mutato partium vteri euenire dicebamus, nempè eam non ex simplici, ac vnico, nec violento 6 coitu, sed ex iterato, multiplici, ac violento crassiorem euadere; præterquam quod Virgo hæc crassiuscula voce à natura fuit dotata, vt deponunt testes pro Erminio examinati, & ipsa etiam Virginiæ mater; quod maximè vero consentaneum erat, cum partes colli, ipsiusque venas Virginia sortita esset crassiores, vndè cum hæ Obstetrices numquam aliàs audierint Virginiam loquentem, non mirum est, si audiendo nunc illius vocem aliquantò crassiorem, quanta in aliis Virginibus obseruari soleat, ex ea indicium defloratationis conatæ sint desumere; quod nequaquam fecissent, si qualitatem naturalem vocis ipsius Virginiæ cognitam habuissent. Quibus addo, quòd vocis crassities non tam dependet ex coitu, quàm ex generatione, & emissione seminis; vndè deducimus, quòd etiam si in Virginia obseruatum esset, vocem fuisse immutatam, & ex subtiliori, & exiliori crassiusculam euasisse, id non ex defloratione prouenisse, sed ex prouentu seminis, aut ex ejus emissione fortè insomnis facta.

Quoad papillarum liuorem quem etiam in hac Virgine somniant hæ Obstetrices, dicendum eas omninò excutire, cum etiam illa, quæ hic non adsunt, neque adesse possunt, adesse tamen seriò affirment. Nam liuor etiam cum aliis superiùs adnotatis signis, in papillis non apparet ex vnico, ac leui congressu cum viro, aut ex simplici defloratione, sed

7 maximè ex multoties reiterato congressu, & signanter cum impetu, & violentia celebrato, fit enim hæc coloris immutatio ex cõcursu sanguinis ab vteri venis ad mammas, nam cum vterus habeat maximum cum mammis consensum, ex iterata commotione, & excalfactione per coitum facta, facilè vel ipse sanguis, vel vapores calidiores ab ipso vtero eleuati ad mammas se conferunt, atque eo pacto capitula mammarum colore magis fusco, quàm ex natura sortiuntur; inficiunt; quòd si tantùm ex vnico congressu id fiat, non multò post, nisi coitus reiteretur, omninò obliteratur, ac mammarum capitula ad suum naturalem colorem reuertuntur, euanescente vapore, aut tenuiore sanguine, qui ad ipsas confluxerat; quomodocunque tamen sese res habeat certum est, indicium hoc defloratiõnis adeò leue esse, vt nihil suprà.

8 Colli venas vlteriùs in defloratis crassiores fieri non ab re dicitur, id tamen succedit tantùm cùm congressus pluries fuerit iteratus, aut defloratio successit cum multa violentia, & anxietudine, quæ in nostro casu, vt ex superioribus patet, non habent locum. At verò quomodò audent Obstetrices hæ affirmare; quòd Virginia venas colli crassiores habeat, quam per anteactum tempus habuerit, si nunquam eam de facie cognouerunt? hæc enim venarum crassities debet referri ad constitutionem, quam obtinebant ante præsumptam defloratiõnem; nam quemadmodum nonnulli hominum habent membra, & partes crassiores, quam alij, ita & colli venæ in aliquibus Virginibus tenuiores sunt, in alijs crassiores, vt in Virginia, quæ non alia ex causa habuit etiam vocem pinguiorem, quàm communiter Virgines habere soleant. Et ex his apparet affectata harum Obstetricum depositio, cùm ex inanibus signis, & ex his, quæ verè non sunt, elicere conentur, Virginiam fuisse defloratam.

His igitur Obstetricum depositionibus falsitatis, & futilitatis connictis, remanet vnicè, alterius Obstetricis depositio vera, ac veris fundamentis fulcita, cùm peritiorem se, ac magis expertam aliis duabus cõmonstrauerit, vnde ejus assertio pro verior accipienda est, nempè quòd Virginia non sit defloratа, cùm nulla animaduertantur, aut animaduerti possint in ea caruncularum, seu membranarum lacerationes, nulla viarum per vim facta dilatatio, sed tantùm quæ a Natura tributa illi est, nullaque adsit coloris ipsarum partium vteri immutatio, sed appareat omnia suum naturalem colorem seruare, cumque nulla vocis pinguitudo nouiter facta, nullus liuor in mammarum capitulis, nulla noua venarum colli crassities adnotari potuerit; sed contrà ex Nympharum tenuitate, ex ipsius vteri siccitate, ex corporisque exspirante odore, & ex aliis permultis à peritiori Obstetrice deductis Virginiam non fuisse defloratam concludi potest, vndè cùm virginitas sit quædam qualitas à Natura permanens, & idcircò præsumatur adesse Mascard. *de Probat. concl.* 1410. *num.* 1. *Tom.* 3. Pater, quòd cùm nihil firmi in contrarium adducatur, Virginia debeat præsumi Virgo, neque Erminius, neque ab alio quoquam manu missa, aut defloratа iuxtà depositionem vnicæ Obstetricis aliis duabus multò peritioris. 9

CONSILIVM XLII.

ARGVMENTVM.

Leander Reus defloratiõnis in Lucretiam patratæ in carcerem conjectus est; & de defloratione quidem non ambigebatur, cùm Lucretia jam vtero geteret; Leander tamen tormento expositus confessus est, se propè vterum Lucretiæ vtrisque stantibus semen ejecisse absque vlla omninò Penis in vterum intromissione, negando semper aliter se cognouisse carnaliter Lucretiã. Huic Leandri confessioni concordabat ipsiusmet Lucretiæ depositio, vndè quæsitum est, vtrum Lucretia potuerit ex Leandro eo modo seminante absque vlla penis intromissione in vtero concipere, & ego quidem in eam sententiam veni, quòd nullo modo potuerit Lucretia ex Leandro ea ratione seminandi concipere, sed vel Leander verè illam defloraverit Penis intromissione, vel illa ex alio conceperit.

SVMMARIVM.

1 *Ex semine propè vterum emisso absque Penis intromissione mulieres conceperint, quod in equabus experimento non raro constat.*

2 *Vterus habet ex Natura quandam virentem seminis attractiuam, qualem habet Magnes ferri.*

3 *Velata mulieres absque violatione panniculi vterum clandentis concipiunt.*

4 *Non minori attractione vterus suo collo vtitur ad deglutiendum semen Maris, quam ventriculus gulâ ad deglutiendos cibos.*

5 *Vterus, quandocunque fœmina libidine exardescit, os etiam externum ad deglutiendum prope se effusum semen insurgit.*

6 *Seminis tenuissimi spiritus ne per momentum quidem possunt in aere externo conseruari.*

7 *Conjunctio Maris, & fœminæ per membrorum approximationem, & virilis in fœmineum intromissionem cur à Natura intenta.*

8 *Semenis à Mare effusio, & attractio ab vtero non sufficiunt ad hoc, vt conceptio sequatur.*

9 *In coitu membrum quam penitissime debet intrudi, aliàs difficilius sequitur conceptio.*

10 *Penis brevitas, & longitudo cur conceptionem impediant.*

11 *Si effusio seminis propè vas fœmineum esset sufficiens ad conceptionem superuacanea esset Maris, & fœminæ conjunctio per Penis intromissionem in vterum.*

12 *Velata mulieres quomodò concipiant.*

13 *ex parte tantùm fœminis fieri potest conceptio.*

14 *Gemelli ex vnico coitu procreantur.*

15 *Sem*

15 *Seminis attractio fit ab ipso vtero appetitu ſenſitiuo motu ad ipſum attrahendum.*

DE hac materia vberiùs egimus *lib. 3. Quæſtionum Tit. 1. quæſt. 8. per totam.* Vbi concluſionem illam firmauimus validiſſimis rationibus ſtabilitatam, non poſſe mulierem ex ſimplici pollutione viri propè ipſius vterum concipere; vbi rationes contrarium perſuadentes attuli, itaque ſufficienter quantum mihi perſuadeo ſatisfeci; quarum potiores erant quæ ſequuntur, quas breuioribus percurram.

Primò igitur doctiſsimorum hominum auctoritate, & experientiis adductis probabilis videbatur, contra-
1 ria concluſio, nempè quòd poſsit mulier ex ſemine virili propè vas effuſo concipere; narrantur enim quædã ejus facti exempla à viris fide digniſsimis quæ mirum in modum tanquam vera confirmabat id, quod de equabus narrant aliqui, quas cum nolunt cuſtodes a maribus iniri, quoddam inſtrumentum vulnæ admouent introitum Peni furentis equi interdicens, & tamen equas eo modo compreſſas concipere experiuntur, Annulatas eas vocant.

2 Sed hoc mirum videri non debet, cùm notum ſit, quanta auiditate vterus teneatur maſculei ſeminis, ob quam non minori attractione dotatur ad illud attrahendum, quàm dotari conſpiciamus Magnetem in attrahendo ferrum. Itaque poſsibile eſt immò forte non difficile, vt ex ſuperioribus exemplis elici poteſt, quòd ſimplici pollutione Leandri extrà quidem, ſed propè Virginiæ vterum, potuerit vterus Virginiæ emiſſum ſemen attrahere, atque ad ſe allicere, & ex eo concipere, non obſtante quòd membrum in vterum non fuerit intromiſſum à Leandro; & ſic potuit Virginia vtero concipere.

ſed & alia ad hoc confirmandum non deſiderantur;
3 nam experimur in iis fœminis, quas velatas nuncupamus, abſque eo quod virile membrum in vterum penetrare poſsit, conceptionem ſuccedere. Siquidem iis fœminis panniculus quidam craſſiuſculus antè vteri internum oſculum obtenditur, qui introitu virili membro prohibet, ità vt deuirginari nulla vi poſsint; Has autem ex ſimplici viri pollutione concipere notum eſt, & adnotauit alias ex Hippocratis, Auicennæ & aliorum auctoritate; quas eam ob cauſſam idem Hippocrates in partu perire aſſeuerabat ex eo quod panniculus ille, qui introitum virili peni prohibebat, non poteſt ob ſui craſsitiem, ac duritiem diſrumpi, vt exitum naſcenti fœtui concedat; vndè conſequens eſt tandem & puerum, & matrem perire.

Quod magis vrgebat illud erat, quod firmarunt Ariſt. *lib. 1. de Gener. Anim. c. 4.* & Gal. *lib. 1. de ſem. c. 4.* & *D. Thom. referente*, Sanchez *de Mat. lib. 7. diſp.* 113. *n.* nimirum tanta attrahendi facultate vterum eſſe dotatum, vt collo proprio tanquam manibus vtatur ad
4 attrahendum ſemen maſculeum, non aliter quàm gula, ſeu ſtomacho, vel œſophago (hoc eſt via, vel ductus ille, qui ab ore ad ventriculum tendit, & per quem cibi, & potus ad ipſum ventriculum permeant, qui ſtomachus ab aliquibus, & œſophagus nominatur, Hipp. *lib. de Cord. n. 1. & lib. de Cor. rec. n. 2.*) tanquam manibus vtatur ventriculus ad ingrediendos cibos, & potus: neque enim neceſſe eſt, vt Animal cibum vſque ad ventriculum transmittat, vt illum ſuperiori ori ventriculi quod ſtomachus appellatur à Græcis apponat, ſed ſatis eſt, vt ori admoueat, quia deinceps, atque illicò ventriculus ab ore illum attrahit per œſophagum, qui ad hunc finem fibris dotatur circularibus, & tranſuerſis. Simili ergo modo in ipſa conceptione celebranda ſatis eſt, vt ſemen muſculeum propè vterum effundatur, nam illicò per collum vterus illud ad ſe mira auiditate attrahit, vndè ſequitur poſtmodum conceptio.

Neque dicatur quòd hoc impoſſibile ex eó ſit, quià os vteri externum, niſi Maris veretro dilatetur, per ſe contractum, neque ex ſe aperiatur, ita vt ſemen excipere poſſit, vndè etiam ſi ſemen propè ipſum effundatur, & vterus vim faciat, vt illud ad ſe attrahere poſſit. hoc incaſſum ob prædictum impedimentum illum tentare, quià quandocunque fœmina ardet deſiderio coitus, & vterus deglutiendi ſemen, jamque in fermento eſt, ac multa, & inexplebili tenigine tenetur ipſo etiam externo ore hyante, & dilatato non aliter quàm auiculæ faciant cum cibum illis à matre exporrigitur ad illud ingerendum currit; videtur enim vterus ſenſu quodam cognitiuo, ob quem ab aliquibus Animal eſt dictus; notam habere ſuam indigentiam maſculei ſeminis, ad illam que expulendam id circò ſe oportune mouere, occurrendo inuenti ſemini Maris, hiante etiam ore externo illud admittendo. Quibus tamen omnibus non obſtantibus, concluſionem jam à me in diſcurſus principio formatam veritatem potiùs habere demonſtratur, non ſolum ex ſequentibus rationibus, ſed etiam ex plena ſatisfactione ad rationes in contrarium: nam primò impoſſibile eſt, ſemen maſculeum in aëre externo integrum contineri poſſe, cùm neceſſe ſit tenuiſſimos illos ſpiritus, à quibus eius principium generationis procedit, ſtatim euanescere, vt ex *Ariſtotelis auctoritate dict. lib. 3 quæſt. 8. n. 16.* euanescentibus, ſemen infœcundum euadit, remanente tantùm ejus materia craſſiori, quæ ad conceptionem tam apta eſt, quàm eſſet merus humor pituitoſus, ſine vterum reciperetur. Atque non alia potiori ex cauſſa voluit Natura marem, & fœminam tam arctè conjungi; quia nè ſemen maſculeum quicquam ab Aëre externo pateretur, voluit illud à Mare per tubum vſque ad internum vteri os immitti, immò eorum aliqua arctiſſimè per eadem membra hærere in coitu, voluit neque contenta fuit, vt mas propè vas fœmineum ſemen effunderet, quod ſi ſufficiſſet ad conceptionem, fruſtrà tam arctam conjunctionem Maris cum fœmina eſſet machinata; cum tamen natura nihil fruſtrà faciat immo ſemper ad melius reſpiciat Ariſt. de animal. in ceſſ. cap. 10. & alibi ſæpè neceſſaria ergò omninò eſt ad conceptionem coniunctio Maris, & fœminæ per intromiſſionem penis in matricem, aliter nulla ſequi poteſt generatio.

Secundò conceſſa tam valida vteri attractione, & 5
jacta effuſione ſeminis maſculei propè os vteri externum, adhuc multa deſiderantur ad perficiendam conceptionem; præ ceteris autem omnibus deſideratur impulſus, & eiaculatio ex parte Maris, quæ omninò ceſſat, vbi effuſio fiat extrà vterum, cum vis illa eiaculationis terminetur ad extrà in ipſo externo vteri orificio in quod impingit; vnde vbi dicamus hanc eiaculationem nequaquam eſſe neceſſariam, cogemur affirmare neque ipſum membrum, per quod eiaculatio fit eſſe neceſſarium: immo neque ipſa vaſa eiaculantia, & ſic natura inani omninò labore maſculeum membrum, & prædicta vaſa fabricaſſet; immo & ipſum vteri collum, ſeu vaginam, in quam membrum immittitur, cum poſſet abſque tanta defatigatione, & multò faciliori via per ſimplicem approximationem Maris, & fœminæ ſecundùm genitales partes

fœtus generare, & animalium ſpecies propagare; expediebat ergo nos abſque virili membro fuiſſe formatos, quemadmodum etiam cætera quæcunque animalia, quæ per ſimilem conjunctionem voluit natura ſuas, ſpecies propagare.

Tertiò cum dentur quidam viri, qui non poſſunt membrum attigere, & tamen ſemen prope vterum externum effundunt, vel ſi attigant non poſſent tamen illud in vterum intromittere, ſed coguntur veſtibulum ante ipſum, primoque in limine ſemen projecere, quos inter frigidos connumerandos eſſe probaui *lib. 3. Tit. 1. quæſt. 5. num. 12.* verisimile eſt hos viros generare poſſe, quia eadem eſt ratio virtutis attractricis ipſius vteri, per quam ſemen ad ſe alliciet, & concipiet: cum ergo hi poſſint principali fini in matrimonio intento ſatisfacere, qui eſt filiorum procreatio, ſumma injuria à matrimonio contrahendo repellerentur, cum tamen non ſolum à contrahendo repellantur, ſed etiam contractum diſſoluere per canones cogantur: facit *c. Laudabilem de frig. & maleſ. cum n.*, *quæ adducit Sanchez. de Matrim. lib. 7. diſp. 92. num. 7.* ſed hæc ex abundanti.

Quartò ſi in coitu celebrando non ſufficit vt conceptio ſequatur, vt mas intromittat membrum in matricem, ſed neceſſe eſt, vt illud quam penitiſſi-
9 mè intrudat, vt ſemen propè, & quam proximè ad internum vteri oſculum effundatur, alias non ſecutura conceptione, ex Hippocratis præcipue, aliorumque Medicorum auctoritate, quantò magis non ſequetur conceptio ſi ſemen prope externum vterum ejiciatur? & ſi præterea conſtat, eos qui breuiori pe-
10 ne dotantur ea tantum ex cauſſa non generare, quia non poſſunt ſcilicet eorum inſtrumento vſque ad internum vteri oſculum peruenire, & ſic ſemen aliquanto longe ab ipſo oſculo effuſum non fœcundum euadit, eò quia alteretur illico antequam ab vtero attrahatur, quanto magis impedietur conceptio ſemine ab extra effuſo? Et ſi vlterius membri longitudo nimia reddit ſemen infœcundum eo quod in via refrigeretur, *vt Ariſt. lib. 1. de generat. Anim. cap. 6.* dicebat, quanto magis refrigerabitur ſemen aeri externo omnino expoſitum antequam ab vtero intro attrahatur? liceat ergo pro veritate loquentem contra figmenta quorundam, ac credulitatem prorumpere, & meras ineptias ne ipſis pueris perſuadendas.

Qui nondum ære lauantur.

Denique cum attractio ſeminis maſculei ab vtero fiat per collum ipſius mediantibus villis, & fibris, quibus dotatur, aut dotari ad hunc finem deberet, jam patet os externum vteri neque ea elevatione vigere, neque villis, vel fibris villis componi, non poterit ergo ſemen maſculeum prope ſe effuſum attrahere, dicendumque ipſum vterum per collum, ſemen etiam ad diſtans ejectum non obſtantibus vteri externis partibus ejus introitum impedientibus ad ſe attrahere, quod an ineptire ſit, nec ne, videant qui hæc ſibi perſuadent, & ab aliis ſibi imponi hujuſmodi abſurditates permittunt.

Sed non relinquam ſubſequentem etiam rationem ſuperaddere etiam ſi ad Medicum negotium non ſpectat, dico ergo quod ſi ad hunc matrimonij finem aſſequendum qui præcipuus eſt, & eſt filiorum procreatio, ſufficeret approximatio tantum membrorum generationis vtriuſque conjugis, & effuſio ſeminis virilis prope, & extra vas fœmineum, incaſſum ad matrimonij validitatem requireretur, talis conjunctio, vt vir poſſit penetrare ad interna vteri & ibi ſeminare quod tamen requiri ad matrimonij validitatem firmant vnanimiter Canoniſtæ omnes, & confirmatur ex eo quod ſeminatio extra vaſa peccatum mortale inducit, vt ex omnium Canoniſtarum auctoritate indubitatum efficitur, *Ponius de Matrim. lib. 10. cap. 11. num. 6.*

Ad rationes in contrarium facillima eſt reſponſio, & quoad experientias, & hiſtorias à quibuſdam enarratas, dicendum, eas non eſſe probatæ veritatis; duo enim perſonarum genera hæc pro veris admittunt, vnum quarundam, quæ ſua malitia aliis imponere volunt, vt Hæbrei ſua fabula de ſemine in balneo ejecto, Auerroes, & Amatus Luſitanus ſuſpectæ fidei, immò conclamatæ mendacitatis viri: Aliud piorum, immo ſanctorum quorundam virorum Theologorum nempè, & Canoniſtarum, qui vt minus experti in venereis, & Medicarum, Anatomicarumque rerum non vndequaque gnari, hiſce fabulis aures præbuerunt, & pro veris acceptarunt, quas tamen à vero tantopere, diſtare certum eſt, quantopere diſtat cælum à terra.

Sed eſto admittamus has experientias, quas non excedere ternarium numerum à primo mundi decurſu patet, & pro veris acceptemus, tamen nihil faciunt ad rei negotium; quanam enim fiducia ex vna, aut altera experientia adhuc incerta, & infirma concluſionem eam firmabimus, & pro vera canonizabimus, poſſibile eſſe, vt mulier concipiat ex ſemine virili prope vas effuſo, abſque Penis intromiſſione in vterum? certè ſi hæc concluſio vera eſt, jam & hæc erit veriſſima, quam etiam ſuperius at- 11
tuli, nimirum, non eſſe neceſſariam ad conceptionem conjunctionem maris, & fœminæ per membra generationis, & omnino inanem, ac ſuperfluam eſſe, & à Natura incaſſum ordinatam, cùm abſque ea potuerit animalium ſpecies propagare: Sed Natura, & Deus nihil fruſtra faciunt, notum eſt *Ariſt. 1. part. 12.*

Ad id, quod de annulatis equabus additur, dicendum ex ipſius facti narratione falſitatis convinci, quia ſi equarum cuſtodes eas commemorato inſtrumento muniunt, ne à maribus iniri poſſint, & concipere, jam patet omninò inanem eſſe hanc eorum induſtriam, cum etiamſi adiit inſtrumentum impediens, ne fœminæ à maribus comprimantur, & concipiant, eo non obſtante concipiunt hinc ergo ſequitur vel non eſſe veram, aut in vſum trahi hanc cuſtodum induſtriam, ne equæ concipiant, vel verum non eſſe, quod vbi annulatæ fuerint concipiant, niſi aliud quid interueniat.

Quod de velatis mulieribus dicitur non habet parem rationem; Primò enim penis magna ex parte in vterum recipitur, quia panniculus ille non adeſt prope os externum ſed intro progrediendo prope os internum ipſius vteri obtenditur, vnde fit, vt penis partim in vteri vaginam intromiſſus ſemen ejaculetur prope ipſum os internum, vnde promptius ab vtero attrahitur, & minus ab Aëre alteratum: adde quod in his, quæ concipiunt panniculus 12
ille vel aliquo foramine dotatur, per quod ſemen ejaculatum vi ſua, & penis impulſu ad vterum penetrare poteſt, vel eſt totus porolus, & foramulis pervius, vnde per ea ſemen impetu facto coadjuuante vteri attractrice ad ipſum penetrat, & concipitur, & quamquam eo modo non vniverſum ſemen ad illum perueniat, tamen non idcircò non fit conceptio, neque enim neceſſe eſt, vt totum ſemen ab

vtero

vtero excipiatur, vt conceptio sequatur, nam ali-
13 quando ex parte tantum seminis fit, quod satis superque declarat Geminorum, & Trigeminorum, & cujuscunque multiplicis conceptionis euentus, excepta tantum superfœtatione, quæ quidem ex diuersis conjunctionibus Maris cum fœmina euenit; at Gemellorum, & aliæ numerosæ conceptiones ex vnico congressu fiunt, ita suadente experientia, & attestante *Hippocr. in lib. de Nat. Puer. num.* 44. *& in lib. de superfœtat. num.* 7. *& lib. de Diæt. num.* 25. ex quo colligitur, fœtum aliquando non ex tota seminis massa, sed ex parte tantum procreari. Adde his quod ad conceptionem satis est, vt tenuior seminis pars, ac magis spirituosa ad vterum perueniat, vt fœmineum semen fermentare possit, neque necesse est partem crassiorem, & magis materialem simul peruenire tanta ergo facilitate potest pars seminis magis spirituosa intra vterum per panniculum illum penetrare, quanta facilitate eadem pars spirituosa extra vterum solet in auras euanescere.

Quod de attractione vteri dicitur per collum facta, non aliter quam ciborum attractio à ventriculo per œsophagum, aut gulam nihil ad rem facit, quemadmodum enim gula, aut ventriculus per ipsam non attrahit cibos ori externo oblatos, nisi ipsi gulæ rationabiliter approximentur, & ridiculum esset, si quis ori externo tantum cibos offeret, expectans vt ventriculus per œsophagum illos attraheret, esset-que id experiendum permensem illi, qui id sibi persuaderet, sic immo multo magis ridiculum est persuadere sibi, quod vterus possit per collum attrahere semen masculeum suo externo ori oblatum quia attractio est actio ipsius vteri, licet fiat per ejus collum, vnde non satis est semen prope os externum effundi, vt ab vtero attrahatur, quia cum vterus attrahat semen sensu, quodam appetitiuo, ex quo mouetur ad illud attrahendum non potest hæc sensatio fieri extra vterum, hoc enim credere esset maximum absurdum fieri sensationem à sensibili distante, tanquam si vterus diuinaret semen effusum fuisse ab extra, & ex hac diuinatione moueret, ad illud attrahendum. Ex his ergo pro veritate concludendum mihi videtur, vt in argumento dixi, vel Leandrum verè defloraſſe Lucretiam penetratione membri ad vteri intimiora, vel Lucretiam ex alio viro, qui eam defloraſſet, concepiſſe.

CONSILIVM XLIII.

ARGVMENTVM.

Cum Religiosus quidam annos natus quinquaginta ex Apoplectico Paroxismo euaderet, ac nonnullos post dies vtcunque sese recollegisset conquerebatur, tamen adhuc de insigni capitis, ac membrorum omnium debilitate, peculiariter autem memoriam habebat labilem ac fluidam, nec videbatur quicquam tempore proficere. Æstate transacta (nam verè præterito ægrotauerat) cum corporis purgationem instituerct, & pro sua salute Medicos consuleret (ab Hyeme enim proximè futura malum sibi timebat) inter quam plurima ad victus rationem pertinentia, quærebat, an à diuinorum officiorum recitatione esset eximendus, cumque in affirmatiuam sententiam cæteri collegæ iniissent, contrariam ipse amplexus sum.

SVMMARIVM.

1 *Lectio continua, & iterata plurimos absumere potest spiritus, & hominem debiliorem reddere, contrarium num.* 5.
2 *Earumdem rerum quarum in victus ratione est vtilitas cum rectè adhibentur, damnum est cum non rectè adhibentur.*
3 *Attentio in legendo spiritus dissipat.*
4 *Lectio exercet caput, & pectus, earumque partium calorem excitat.*
6 *Debilitatis duo genera.*
7 *Quando conueniat in debilitate euacuare, & quando non.*
8 *Clara lectio, & exercitium per lectionem factum morbis frigidis conuenit.*
9 *Lectionis exercitium, vt vtile sit, fieri debet cum aliqua attentione.*
10 *Attractio fit à calore excedente.*

MOuebantur Collegæ ex eo, quod recitatio diuinorum officiorum debeat fieri voce intelligibili ita vt homo se ipsum recitantem, ac verba proferentem intelligat. *Suarez de virt. & stat. Religios, Zacc. qu. Med. leg. lib.* 5. *cap.* 7. nec satis est mentaliter tantum recitare. *Roderici. quæst. Canonic. & Regul.* 43. *art.* 4. *num.* 1. hoc fit quidem legendo; at lectio assidua, & ite-1
rata plurimos absumit spiritus, & corpus exiccat, vt fatetur *Hippocr. lib.* 2. *de Diætu num.* 27. ac cum hoc etiam hominem debilem reddit, ac præcipuè secundum caput, cùm vocis exercitatio, immo ipse simplex sermo facultatem habeat replendi caput, & grauitatem afferendi. *Oribas. lib.* 6. *Collect. cap.* 7. immo peculiariter sensus hebetare apta nata est vocis exercitatio, *vt id. ibid. cap.* 8. addit, vndè idcirco affectibus capitis non esse idoneam docet, quę cum ita se habeant, & obseruetur in hoc Religioso caput jam grauatum, ac pessimè affectum, dicendum videtur, non esse compellendum ad diuinorum recitationem, cum ob corporis ægritudinem quicumque obligati ad recitatonem legitime excusentur. *Suarez de Virt. & stat. Religios. lib.* 4. *cap.* 27. *num.* 19.

Licet autem vocis exercitatio inter res ad sanitatem conferentes adnumeretur, certum tamen est, earundem rerum quarum est vtilitas, cum rectè ad-2
hibentur, esse etiam noxam, cùm non rectè adhibentur, quamobrem licet lectio adhibita morbis, in

quibus conuenit vtilis sit, in morbis, in quibus non conuenit inutilis, & damnosa est, itaque cum pateat jam ex superioribus, sermonem, & lectionem non esse in capitis affectibus idoneam, & Religiosus hic Apoplexiam passus sit, & ab ea Apoplexia adhuc sentiat caput debile, & grauatum, dicendum, lectionem, quæ fieri debet in recitatione diuinorum, illi maxime perniciosam futuram, cum caput aggrauando, & debilius reddendo, possit de nouo Apoplexiam excitare, & hominem è medio tollere.

Vicesimus lectio longa, assidua, & iterata, qualis in diuinorum recitatione fieri solet, non modo ob laborem, quem in ea homo patitur corpus debile reddit, & caput aggrauat, ac sensus obtundit sed etiam majorem in modum & debilitat, & caput aggrauat ob attentionem, quæ necessario requiritur in satisfactione hujus obligationis, *Nauar. de orat. cap.* 12. *num.* 39. vt cæteri etiam omnes Canonistæ docent, quæ attentio multo magis potest caput aggrauare, illudque calefaciendo magis exiccare, & 3
consequenter magis spiritus absumere, & corpus, atque ipsum præcipue caput consequenter magis debile reddere, quæ omnia quanto cum periculo succedere possint, satis superque nouimus Medici, qui idcirco tenemur in similibus casibus homines à recitatione hujusmodi dissuadere.

Ex abundanti autem addendum, quod in lectione, sensus visus maximè defatigatur, qui stante prægressa Apoplexia, ac stante adhuc primi sensorij debilitate, non poterit euitare, quin in assidua, & iterata lectione, quæ in diuinorum recitatione fit, insignem læsionem contrahat; nam & depranari, & diminui, & aboleri etiam potest; quia cum Apoplexia morbus sit neruis ipsis infestissimus, absque dubio quod, si qui nerui præ cæteris debiliores erunt, ij maxime læsionem persentient, cumque ex quotidiana lectione facta in recitatione diuinorum visus ejusque partes præcipue debilitentur, ac præ cæteris Nerui Optici, consequens erit hos præ debilitate resolui, & hominem visu orbari, vt non infrequenter euenire in Apoplexiæ insultibus adnotamus, à quibus Ægri sese recolligentes semper in paralysin incidunt aliquando externorum membrorum, aliquando vero neruorum internorum, vnde aut cæcitatem, aut surditatem perpetuam incurrere vel ex resolutione neruorum opticorum, vel acousticorum eos obseruamus.

Verumenimverò his non obstantibus in negati- 4
uam sententiam inclinaui, quia cum lectio exerceat præcipue pectus, & caput, eorumque partium calorem excitet, ac vitalicet, vt ex Celso, Cælio Aureliano, & alijs alias dixi, patiens autem hic eas partes & multis frigidis superfluitatibus refertas habeat, & natiuo calore depauperatas, certè lectio lenis, in voce submissa facta, & multo magis clara lectio etiam longa, & quotidie reiterata eas excrementitias superfluitates absumet, calorem partium excitabit, & partes ipsas debiles, ac torpentes mirum in modum confirmabit, ac robustiores reddet; vndè sequitur quod non solum non sit excusandus ab ea diuinorum recitatione, ad quam est obligatus, sed etiam si nulla obligatione ad hanc recitationem teneretur, ad eam esset cogendus, vel ad simile vocis exercitium ob sanitatem recuperandam, cùm ab ea multam vtilitatem, nullum autem damnum reportaturus esset; de qua re videnda ea sunt, quæ attuli *lib. sept. instaur. quæstion. Tit.* 2. *quæst.* 2. *num.* 9. *& seqq.*

Neque obstant quæ in contrarium deducuntur, & primò veritatem nullam habet, quod lectio assi- 5
dua corpus debile reddat, vbi modus adhibeatur, & leniter fiat, neque tanta sit, vt sua longitudine id afficere possit, quod in diuinorum recitatione non habet locum; quia etiamsi simul, & conjunctim accepta, ita vt lectio, seu recitatio, quæ fit per vices, vnum tempus continuum constituat, recitatio diuinorum longa dici possit, & forte laboriosa, tamen cum discontinua sit, & inter vnam, & aliam recitationem interlit tanta quies, vel interesse possit, si ita libet, vt per eam recitantes vires à prægresso labore diminutas (si modo hic vllum laborem notabilem commentari velimus) reassumere possint, nec longa, nec vllo nomine laboriosa dici potest, ita vt sua longitudine, & labore possit laudabiliores, ac tenuiores spiritus absumere, vnde postmodum corpus debile reddatur; sed ita tandem longa, & laboriosa dici potest, in quantum sua longitudine, & labore corpus ita potest defatigare, vt excrementitias quasdam pectoris, & capitis superfluitates absumat, & ipsas spirituales, & capitis partes moderatè calefaciat, natiuumque calorem excitet; nam hoc modo clara lectio, & ipsa etiam submissa, ipsaque diuinorum recitatio inter ea reponi possunt, ac debent, quæ nostrum corpus aliquo modo exercendo, ad sanitatem conferunt præsentem conseruandam, & amissam recuperandam: facit *Cels. lib.* 1. *suæ Med. cap.* 2. *Plutarc. de curanda bon. valet. inter med. Orib. lib.* 6. *Collect. cap.* 7. *Cal. Aurel. Chron. cap.* 1. *Mercur. de Art. Gymnast. lib.* 6. *cap.* 6. Sed dato etiam quod recitatio diuinorum sit omni ex parte laboriosa, corpusque ita defatiget, vt debilibus corporibus non videatur conuenire, tamen dico, nostro infirmo omnino conuenire: non obstante, quæ opponitur, debilitate: siquidem certum est secundum Medicos 6
duo genera debilitatis dari (relictis pro nunc iis, quæ de variis imbecillitatis caussis tradit *ex Hippocr. Gal. comm.* 2. *de Vict. rat. in Acut. partic.* 47. *& Valles.*) vnum, quod ex multa resolutione spirituum, & ex inanitione fit, aliud, quod ex multa sanguinis, vel aliorum humorum repletione nascitur ipsam naturam grauantium, & opprimentium; quemadmodum autem quomodocunque euacuare, medicamentis 7
scilicet, vel sanguinis detractione, vel detractione ciborum, & potuum, vel laborum quocunque genere periculosum est in debilitatem primi generis, ita in posteriori est maximè proficuum, & salutare, & è contra maximè damnosum, & exitiale est, non euacuare ob eam debilitatem; vndè eorum Medicorum insciti noranda venit, qui nescientes inter vnam, & aliam imbecillitatem distinguere in quacunque indifferenter ab euacuationibus, & laboribus non solum abstinent, sed ipsos ægros copia, & multitudine humorum grauatos nouis cibis, & oblationibus non sine eorum pernicie refocillare satagunt, ita vt graui vrorumque farcina oppressos eos de medio non sine culpa tollere consueuerunt ad exonerandam ergo naturam humoribus grauatam maximè cum frigidi existunt, nihil magis oportunum quam illam aliquo laboris genere defatigare, quæ simul, & semel humores illos concoquat, & digerat, & absumat, partes roborer, ac firmet, & natiuum calorem augeat. Cum igitur in casu nostro caput maxime humorum frigidorum copia grauatum reperiatur, totumque corpus illis obsessum, profecto non solum lenis, ac submissa lectio qualis inter cirandis officiis diuinis fieri solet, sed

ſed etiam clara illi mirum in modum opitulari poteſt; nam multa cum ratione huiuſmodi exercitium in legendo iis ad ſalutem recuperandam proponitur, qui capitis morbis frigidis conflictantur, 8 vt in ſomnolentia non naturali, in memoriæ defectu, & in quibuſdam ſpeciebus dolorum ipſius capitis à frigida cauſſa dependentiam habentium, & in aliis ſimilibus affectibus vt videre eſt apud *Oribaſ. loco ſupra cit. & apud Cal. Aurel. ibid.* vndè patet ex his, quod tantum abeſt, vt ex recitatione diuinorum officiorum propoſitus Æger poſſit imbecillitatem vllam capitis, aut corporis incurrere, vt potius è contra majorem firmitudinem, ac robur inde expectare poſſit, atque eo modo omne periculum euitare, quod à nouis Apoplexiæ inſultibus ille timere poſſet. Eandem meretur reſponſionem quod obijcitur de Attentione neceſſaria in diuinorum officiorum recitatione, nam & hæc poteſt iiſdem de cauſſis eſſe proficua, & quando à Medicis imponitur Ægrotantibus lectio ſimplex, aut ſubmiſſa, vel clara ad eoſdem fines, nempe ad capitis, & 9 Pectoris emundationem; & ſuperfluitatum abſumptionem, & ad calorem earundem partium excitandum, certè non imponitur, quod fiat abſque attentione; alias enim imponi poterat aut ſimplex ſermo, aut ſimplex vociferatio; imponitur ergo lectio cum attentione aliqua eo fine, vt vtroque medio nempe voce, & attentione, hoc eſt voce externa, & interna caput exerceant, & ejus calorem excitent, ex quo ſuperfluitates abſumantur, & homo priſtinæ ſanitati reſtituatur.

Quod additur dicendo, poſſe hanc attentionem caput calefaciendo multa excrementa ab inferioribus attrahere, & eo modo caput majorem in modum grauare, facile diluitur reſpondendo, non tantam ex hac attentione ſequi poſſe capitis excalfactionem, vt per eam poſſit humores ab inferioribus attrahere, cum ea non acuat, aut præter modum augeat calorem natiuum, ſed tantum illum excitet, ac viuidiorem reddat, attractio vero fit à calore ex- 10 cedenti, ac quali præter naturali, & parti minimè proportionato, & ſic attentio nullo modo in recitandis officiis diuinis poteſt eſſe noxia.

Denique quod de timore deperditionis viſus dicitur, vanum eſt, & vix reſponſione dignum, dicendum tamen, quod cum primi ſenſorij imbecillitas, a qua poteſt dependere imbecillitas ſenſus viſus ab eadem cauſſa dependentiam habeat, à qua dependentiam habuit Apoplexia, iiſdem auxiliis ſuperari poterit, quibus ſuperari poſſe monſtrauimus jam affectiones ab ipſa Apoplexia relictas, vnde concludendum, Religioſo huic permittendam eſſe diuinorum officiorum recitationem (quam & ipſe maximè affectat) non ſolum, vt debito ſatisfaciat, ſed vt etiam amiſſam ſanitatem recuperet.

CONSILIVM XLIV.

ARGVMENTVM.

Ioſeph Iocchus in carcerem detruſus cum optime ſe haberet, & in prandio fabas ſemicoctas comediſſet, & rigore intenſo pro temporis ratione præmeretur (vigebat enim Hyems rigidiſſima) foculumque ex carbonibus in terra excitaſſet, in occaſu ſolis mortuus ex improuiſo repertus fuit: jacebat autem pronus in faciem, & ex comeſtis fabis partem euomuerat. Cadauer à peritis recognitum, nullaque in parte læſum, aut vllum violentæ mortis ſignum præbere compertum eſt. In gula tantum, vel in ipſo iugulo ſanguinis quædam extrauenati quantitas adeſſe dicebatur, neque tamen id ſectione conſtitit. Prætendebat fiſcus prædictum Ioſephum per vim externam fuiſſe ſuffocatum, & quia Nucerinus Gubernator illum in carcerem coniecerat ob contumelioſa verba contra ipſum Gubernatorem ab ipſo Ioſepho prolata, fiſcus in ipſum culpam mortis rejiciebat. Periti in primò examine depoſuerant, Ioſephum neque ex veneno interno, aut externo, neque vlla ex cauſſa violenta extinctum fuiſſe: mox, quaſi ſententiam mutaſſent multo poſt tempore, denuò examinati, retulerunt dictum Ioſephum potuiſſe per violentiam extrinſecam eſſe ſuffocatum, quorum dictis fiſcus maximè innixus, prædictum Gubernatorem ejus delicti Reum eſſe volebat, nonnullis aliis inſuper conjecturis ad id perſuaſus. Requiſitus ergo de ejus rei veritate, reſpondi, vt ſequitur.

SVMMARIVM.

1 *In ſuſpicione veneni præſumptio deſumpta ex ſtatu Ægrotantis ante ſuſpectam venenationem multum vrget.*

2 *Venenum mixtum eſt Naturæ ſummè contrarium.*

3 *Cujuſlibet veneni dantur præter communia, propria, ac peculiaria ſigna.*

4 *Venenorum maximè exitialium ſigna nimis patentia ſunt.*

5 *Sanguis extrauenatus in jugulo repertus non ſolum ex ſtrangulatione per vim externam facta, ſed etiam ex ea, quid per vim internam ſit, adnotari ſolet.*

6 *Signa animaduerſa in cadauere hominis per vim externam ſtrangulati.*

7 *Strangulatio per vim externam procurata præcludit vias ſpiritui vitali, vnde animal ſuffocatur.*

IOſephum Iocchum neque ex veneno, neque ex aliqua violenta cauſſa ab extrinſeco petiiſſe, tam concludenter probari poteſt, vt fiſco, ejuſque adhærentibus omnis ſcrupulus, qui contrarium perſuadere poſſet, è mente eradatur, quo præſtito, ex arte commonſtrari poteſt quanam ratione tam paucarum horarum ſpatio objerit, vt euidenter pateat immerito

eius mortem in gubernatorem, aut aliam quamcunque personam reijci.

Quòd ergò ex veneno Iosephus non perierit, siue ab externo dicatur, siue ab interno, credo iam inter partes non controuerti; & id summa cum ratione. Nam de ingenito nè per somnium quidem dubitatur, quia ex depositione Pertorum parte, in cadauere. Ipsius defuncti nè minimum quidem indicium huiusmodi veneni fuisse obseruatum, præterquam quod vrget in hoc casu præsumptio à Gal. lib 6. de loc. aff. cap 5. tanti æstimata, quæ desumitur ex statu ipsius ægrotantis antè mortem, quippè cùm Iosephus optimè valeret, & integra sanitate frueretur, neque ea de causa vllo modo dubitari potuerit, quod momento temporis in eius corpore potuerit tam exitiale venenum repetiri, quod paucarum horarum spatio illum iterimere potuerit absque eo quod nihil omninò commonstrauerit, vndè futuram ægritudinem, aut mortem conijceretur; hoc enim est impossibile *Fortun. fidel. lib. 4. de relat. 15. medi. cap. 3.* Sed & eadem certitudo haberur de veneno administrato, cùm nulla prorsùs signa in dissectione cadauetis apparuerint, quæ ex hoc, aut illo externo veneno sublatum fuisse commostrarent, cùm tamen huiusmodi signa in administrato veneno semper de necessitate apparere soleant; quià cùm venenum sit mixtum quoddam naturæ summè contrarium, vt ipsam violenter corrumpat *ex Gal. & Anic. Cardanus lib. 1. de Venen. cap. 1. Fabricol. loc. comm. lib. 3. cap. 15.* impossibile est suæ violentiæ in pugna contra naturam nullam significationem dare, aut nullos eius violentiæ effectus in venenato corpore apparere. Vndè videmus cuiuslibet veneni dari propria, ac peculiaria signa vltrà, & præter communia, de qua re videndi auctores de huiusmodi materia scribentes, ac præcipuè Ardoinus, Cardanus, & alij. Ergò cùm in cadauere Iosephi nulla obseruata sint administrati veneni signa, dicendum absque vlla hæsitantia est, illum ex tali veneno non perijsse.

Vrget præterea summoperè facti series, cum Iosephus hora decima octaua optimè se haberet, & antè occasum solis spatio nimirum quinque aut sex horarum obierit; hoc enim procedere non potuisset à quolibet veneno, sed de necessitate debuit esse venenum præsentaneum, & omnium venenorum exitialissimum *Guainer. de Venen. cap. 1. Ardoin. lib. 1. de Venen. cap. 3.* huiusmodi autem venenorum signa nimis patentia sunt, & cuilibet aduertenti patefiunt, cùm celari nequaquam possint, quia confestim, & cum impetu aduenium. *Card. lib. 2. de Venen. cap. 2.* non apparentibus ergò vllis signis antè mortem, quià ex violentia, & impetu symptomatum Iosephus clamasset, & opem imploratset, neque post modum in cadauere remanentibus vllis signis prædicti veneni, luce meridiana clarius est, illum ex tali veneno non perijsse. Sed hæc ex abundanti dicta sunt, cum non hoc in dubium vertatur.

Sed illud maximè negotium facessit, quod fiscus prætendit, nimirum Iosephum per vim externam non quidem percussionibus, aut vulneribus, sed laqueo fuisse strangulatum; duobus autem indiciis præsumit fiscus id concludenter probare; primò per sanguinem in gula, ac propè iugulum extrauenatum repertum, reuendò per sericam vittam repertam in ipso carcere in tres partes laceratam, ac diuisam; nam sanguis circa iugulum extrauenatus non aliundè adesse potuit, quàm ex strangulatione per vim procurata, vt quotidiè obseruamus in ijs, qui suspenduntur; nam ex violentia à strictura in collo per chordam, aut aliud quid facta, sanguis ad ipsum iugulum concurrit, inibiq; sui significationem præbet à venis ibi contentis electus. Iam verò ipsa serica vitta commonstrabat se fuisse strangulationis instrumentum, quo Iosephus suffocatus est.

Hæc tamen ab ijs, qui secundùm rectam rationem 5
iudicare satagunt, facile diluuntur, quia sanguis extrauenatus in iugulo repertus non vna tantùm ex causa, ex sola nempè violentia per strangulationem procurata apparere solet, & hic est signum æquiuocum, & commune tam mortis per vim externam laqueo, vel alio quouis instrumento procuratæ, quàm mortis, quæ procedit à violentia interna, vt à vomitu cum maximo conatu, vel ab Apoplexia, & id genus alijs. Modò vbi sanguis per vim externam inibi fuerit collectus, nequaquam vlla ratione fieri potest, quin alia euidentissima signa appareant denotantia mortem per curatam per violantiam externam, quæ omninò desiderantur, vbi mors ex violentia interna euenerit. Licet ergò hic sanguis in Iosephi cadauere fuerit vt cunque adnotatus, non potest deduci ex hoc solùm signo, illum à violentia extrinseca suffocatum fuisse; immò hoc idem signum, deficientibus aliis euidentioribus mortis ab extrinseco procuratæ, apertissimè demonstrat, Iosephum à violentia intrinseca, non ab extrinseca suffocatum fuisse.

Et vt omnia, ac singula magis pateant, non ab re fuerit ea signa, quæ ab Authoribus recensentur examinare, & accuratissime ponderare, vt facilius cognoscamus, an eorum vllum in Iosephi cadauere per imaginationem animaduersum: Sunt ergò funis, vel laquei, quo quis fuerit strangulatus, vestigium in 6
collo, & iugulo, quod rubore, aut nigredine, vel liuore se manifestum facit, adnotatur insuper liuor cruum, & brachiorum, spuma ex ore, muccusque ex naribus prodiens, pulmones ipli putulenta spuma turgent, adest oculorum prominentia, & aliquando alterutrius, vel amborum a suo loco dimotio, interdumque linguæ exitus extrà oris septa, quæ & ipsa nigricans apparet, totum corpus luuidis maculis tessersum, & alia nonnulla, quorum aliàs cum *Ambros. Pareo de Renunciat. & fortun. fidel. lib. 4. de relat. Med. cap. 4. recen. sui lib. 5. quæst. Medico-leg. tit. 2. quæst. vlt. num. 5. & 6.* quæ omnia cum sint signa maximè notabilia, & tamen in Iosephi cadauere ne vnum quidem eorum fuerit obseruatum, clarè patet, nihil nos remorari debere, quin liberè fateamur, Iosephum non fuisse à violentia aliqua externa suffocatum.

Præterea conuincit omnem aduersariorum instantiam vrgentissima quædam coniectura, quæ desumitur ex successo vomitu antè mortem, nam si strangulatio per laqueum, aut per aliam quamcunque vim 7
externam procurata præcludit viam spiritui vitali, vndè de repente animal suffocatur, quomodò non intercepisset viam etiam materiæ crassæ & indigestæ, ità vt ea per vomitum reijci potuerit? Nam vitalis spiritus aëre tenuissimo tenuior est, & tamen à vi externa impeditur in strangulatione quò minus per consuetas vias transitum habeat, quantò magis ergò impediri debuit, quin per gulam transitum habere possent fabæ illæ semicoctæ per vomitum à Iosepho reiectæ.

Denique indicium quod à vitta serica desumi contendit fiscus tam inanne est, vt non solùm ex dictis euanescat, sed diluitur prorsùs ex facti impossibilita-

te, & inuerisimilitudine: quomodo enim tam infirmum instrumentum sufficiens esse potest ad strangulandum non dicam hominem, sed ne pullum quidem gallinaceum? sed dato quod sufficiens fuerit ad strangulandum hominem, jam necesse esset ea signa in cadauere fuisse obseruata quæ obseruata essent, si à validissimo funiculo fuisset strangulatus, quia eadem violentia in vtroque casu interuenire debuit, si tam vitta serica, quam validus funiculus potuit hominem strangulando suffocare.

Vt ergo patefaciamus quòmodo in rei veritate Iosephus de repente obierit, dicendum, illum ex Apoplexia obiisse à fumo carbonum excitata, atque in ipso morbi insultu vomitu volento se natura exonerare, illum multò citius suffocauit vias spiritus eadem vomitus materia majorem in modum intercludens, ex qua violentia sanguis ad jugulum, & partes vicinas se conferens, inibi sui significationem reliquit.

CONSILIVM XLV.

ARGVMENTVM.

Bernardina Panimolla duplici vulnusculo forcipibus in dextro oculo accepto ad Corneam penetrante, indeque albuginco humore in totum effluxo, visum penitus amittit, quem paucorum dierum spatio ad inuocationem B. Fælicis à Cantalicio, & adhibito ejus lampadis oleo, integrè, ac perfectiorem quam antea recuperat.

SVMMARIVM.

1 *Cicatrices oculorum visioni maximopere officiunt.*
2 *Visio fieri non potest sine ope humoris Aquei, vel Albuginei dicti.*
3 *Visus omnino deperit ex cicatrice, & corrugatione Cornea membrana.*
4 *In senibus visus hebetatur ob Cornea corrugationem.*
5 *Affectus oculorum diuturni semper sunt, & cur.*
6 *Humoris Aquei deperditio, licet aliquando reparari possit, tamen naturaliter nonnisi longissimo temporis spatio id succedere potest.*
7 *Particula, Vix, difficultatem, ac raritatem rei demonstrat.*
8 *Quod vix fit, facilibile tamen est, licet cum difficultate.*
9 *Facilius est repleta enacuare, quam enacuata replere.*
10 *Medicina est appositio eorum, quæ deficiunt, & ablatio eorum, qua superfluunt.*
11 *Pars cicatrizata in via naturæ nunquam potest ad pristinum statum redire.*

DVplici ex capite, Eminentissimi Domini, sanatio hæc miraculosa censenda est; primò ex capite inhabilitatis ipsius partis infirmæ ad recipiendum sanitatem, secundò ex parte celeritatis sanationis. Et quoad primum plura concurrunt, concludenter probantia prædictam inhabilitatem.

Primò debilitas quasi cónaturalis ipsius partis, quam patiebatur infirma, vt ipsamet fatentur, quæ primus Testis est super. 13. contraxerat enim hanc debilitatem ab ætate quinque annorum ex variolis, quæ in ipso oculo (vt in aliis quoque vsuenit, vt experientia docet, & notat *Mercurial. lib. 1. de morb. Puer. cap. 2.*) cicatricem reliquerant, cujus vestigia adhuc obseruari eadem mulier super eodem fatetur; cicatrices autem membranarum ipsorum 3 oculorum, ac præcipue corneæ ob contractam densitatem visum intercipere norunt Medici, & testatur *Galen. lib. 1. de symptom. caus. cap. 2. & Paræus sua Chirurg. lib. 12. cap. 13.* cuaserat ergo hæc oculi debilitas ob tantum annorum spatium connaturalis, & habitualis, & idcirco naturaliter remoueri non poterat.

Secundò concurrebat effluxus, & deperditio humoris Aquei, siue Albuginei dicti, sine cujus ope 2 visio fieri non potest, quai cum sit pars essentialis ipsius instrumenti visorij, vt demonstrat *And. Laurent. sua Anatom. lib. 11. quæst. 10. in f.* necesse est, vt illo deperdito, in totum etiam deperdatur visio, quemadmodum idem Laurentius ibidem testatur, & ante, & post illud Anatomici omnes nullo excepto.

Tertio concurrebant vlcera, & corrugatio membranæ corneæ dictæ ob effusionem prædicti humoris aquei, qui intra dictam membranam includitur, de qua corrugatione etiam ipsa infirma deponit super. 5. in his verbis, *Et dicto humore egresso ad nudam pellem oculum fuisse redactum ab aliis audiui, & etiam in speculo me ipsam vidi* ex cicatrice, & corrugatione Corneæ visum omninò deperire necesse 3 est; quia Cornea fabricata est à Natura Diaphana, & pellucida, vt sic majorem in modum inseruiret ad visionem *Gal. lib. 8. de vsu part. cap. 6. Hyeron. Fabric. de vis. org. part. 3. cap. 2. Ioan. Vusling. in syntagm. Anat. cap. 15.* at tam ex cicatricibus, quam ex corrugatione densa, & opaca redditur, offuscatur, & diaphanceitatem amittit, vt in senibus 4 contingit, in quibus ob ejus membranæ corrugationem etiam limpiceem visus in dies magis magisque hebetatur. *Galen. lib. 10. de vsu part. cap. 5. Daniel. Senneri. lib. 1. pract. par. 3. sect. 2. cap. 16.*

Cæterum ex secundo capite, ex celeritate nempe sanationis, non minus miraculosa apparet hæc visionis restitutio, quia præterquam quod affectus oculorum diuturni semper sunt ob indesinentem 5 effluxum ad ipsos ex capitis vacuitate, & ob spirituum visilium tenuitatem, ac puritatem, ob quam facile ad ipsos fit sanguinis concursus, immo etiam incurabiles *Mercur. de aff. ocu. cap. 1.* vitium hoc peculiariter, hoc est Aquei humoris effluxus, ac deperditio, licet aliquando, raro tamen, sit emendabile, *vt Mercurial. testatur de Affect. Ocul. cap. 5. & ex plurium D. D. Auctoritate Daniel. Senneri.*

vbi 5. cap. 34. veritas tamen eſt, quod non niſi
6 longiſſimo temporis interuallo illud emendari contingit per ejuſdem deperditi humoris regenerationem, ita vt ipſe *Galen. lib. 1. de ſympt. cauſ. cap.* 12. *prope finem.* tanquam incredibile quiddam caſum enarret reſtitutionis viſus poſt prædicti humoris Aquei deperditionem in his verbis. *Caterum incredibile quiddam, nec fieri vulgo ſolitum in puero vidimus, qui ſtilo in Pupilla loco fuerat compunctus; nam cum ſi atim effluxiſſet aqueus humor, tum pupilla ipſa minor eſſet reddita, cum tota Corneæ apparuit nigror. Caterum ſanatus poſtea recte vidit, collecto ſcilicet paulatim eo, qui effluxerat, humore.* Ex quibus verbis clare patet, quod licet Aqueus humor deperditus regenerari interdum poſſit, ſed admodum infrequenter, tamen hoc non niſi longo temporis tractu ſuccedere poteſt, & paulatim, vt Galenus dicebat: quod etiam apud cæteros Anatomicos perſuaſiſſimum eſt aſſerentes, hunc humorem deperditum viſum omnino extinguere, ac vix regenerari poſſe *Andr. Laurent. Anatom. lib.* 11. *quæſt.* 8. illa enim particula, vix, difficultatem, ac rantatem, rei factibilis demonſtrat, licet enim quod vix ſit, factibile tamen ſit, ſemper fit cum magna difficultate
7 *Alberic. in diction. in voce (vix). Abb. in cap. contracto. de Cognat. ſpirit. num.* 13. Morbi ergo, qui vix ſanantur, ſanantur quidem aliquando, cum magna tamen difficultate, & non niſi longo temporis tractu, idque maxime habet locum in caſu noſtro, in quo præter naturam ipſius morbi viſum occupantis, reddebatur vlterius multò magis curatu difficilis, quia dependebat ab inanitione, viſus enim deperditus fuerat, ob effuſionem humoris Aquei, vt ergò recuperaretur, oportebat hanc cauſſam inanitionis tolli per nouam regenerationem ejuſdem humoris, quod erat difficillimum, nam vt *ex Gal. Mercurial. de Oculi affect. cap.* 5. facilius eſt conſumere humiditatem ſuperfluentem, quam deficientem reſtaurare, ac reficere, tutiuſque illud eſt, facilius eſt
9 repleta euacuare, quam euacuata replere. Requirebatur ergo ad hanc ſanationem, vbi naturaliter fieri debuiſſet ob prædictas cauſſas longiſſimi temporis tractus, neque erat in via Naturæ poſſibile, quod ille humor trium tantummodo dierum ſpatio regeneraretur, & viſus ad ſuam naturalem perfectionem rediret; quia ſi in euacuandis humoribus peccantibus trium dierum ſpatium fuiſſet nimis breue, quanto magis breue eſt idem ſpatium trium dierum ad regenerandum humorem tam neceſſarium ad viſum deficientem, ſi hoc multo magis difficile abſque dubio eſt, quam illud? Cum ergò hic humor tam breui fuerit regeneratus, opus hoc Naturæ tribui non poteſt, ſed tantum ſupernaturali cauſſæ, ac potentiæ diuinæ.

Quod tanto magis probatum remanet, quanto viſio reſtituta eſt, abſque vllo remediorum naturalium prædicto; nam quæ à Chirurgo applicata ſunt non ſolum non conferebant ad viſus reparationem, ſed illi omnino contraria erant. Chirurgus enim ad euitandam inflammationem applicuit oculo medicamentum defenſiuum, vt fatetur ipſa infirma ſuper 7. hujuſmodi autem medicamenta repellentia ſunt, ac frigida, & ſtiptica, & adſtringentia *Gal. lib. 6. de comp. Med. ſec. loc. cap.* 1. at frigida, ſtiptica, & adſtringentia incraſſant, vnde magis apta erant ad multo magis corrugandam ipſam corneam membranam, & magis opacam reddendam, ex quo viſus magis obſcurabatur, deperdita in totum, ſi quæ remanſerat, exigua Corneæ diaphaneitate.

Neque contra hæc quicquam facit, quod ab Illuſtriſſimo Domino Fidei Promotore opponitur, quod ſcilicet, cum præceſſerint multa alia præſidia, ac præcipue corporis purgatio, facile fuerit in via Naturæ oculum viſum recuperare, cum pateat aliquando ex ſimplici purgatione, aut ex ſola remotione inſignis alicujus doloris ægrum affligentis, conciliato ſomno, nonnullorum qui viſum omnino amiſerant, illum recuperaſſe, & in terminis noſtris non deſunt aliqui caſus huic ſimillimi, in quibus ægris ex vulnere vniuerſo Aqueo humore effluxo, & viſu ob id in totum deperdito, ad priſtinum ſtatum mediantibus purgationibus regeneratione illius humoris rediiſſe, & præter caſum à Galeno allatum videndi caſus à Benuenio, Langio, Columbo Paræo Cotterio, & aliis enarrati, quin etiam nos ipſi, vt veritati opitulemur, duos homines vidimus, qui incendio in ſegetibus, & in ſiluis debachante, illud extinguere tentarunt, & ex magno caumate viſum omnino amiſerunt, quem tamen multis poſt diebus integre recuperarunt, regenerato interim humore aqueo, qui a nimio calore fuerat quaſi penitus abruptus.

Sed hæc minus afficiunt, quia primò certum eſt, quod in noſtra Ægrotante ſi quæ medicamenta in viſum fuerunt protracta, reſpexerunt omnia corporis emundationem, non autem viſus deperditionem, & ſic non potuerunt in aliqua re cæcitati conferre. Secundò corporis expurgatio ſiue ſpontanea ſit, ſiue ab Arte procurata, tunc conferre poteſt in cæcitate, cum cæcitas intepſerit ex aliquo humorum concurſu ad ipſos oculos, & ex nimia corporis, & capitis præſertim repletione; at in caſu noſtro vbi cauſſa cæcitatis erat inanitio facta ex effuſione humoris Aquei tantum abeſt, vt purgatio quæcunque poſſet vtilitatem affere, vt e contra mirum in modum læderet, ſpiritibus per illam magis, magiſque reſolutis, nam curatio non dependebat à remotione humoris iluxi, ſed à reſtauratione humoris deperditi, vnde cum Medicina nihil aliud ſit quam adjectio, & detractio *Hippocr. lib. de flat. num. 3. Galen. in Intred. cap.* 6. adjectio ſcilicet eorum, quæ deficiunt, & detractio eorum, quæ ſuperfluunt, in noſtro caſu certè ad remouendam cæcitatem adjectione, & regeneratione deficientis humoris opus erat, non detractione ſuperfluentis. 10

Multò minùs contrà nos facit, quòd naturaliter aliquandò acciderit, viſum deperditum ex vehementi capitis dolore, aut ex longis, & inſuperabilibus vigilijs, ſola doloris remotione, aut ſomno conciliato, breuiſſimo temporis tractu fuiſſe recuperatum, quià non eſt par ratio, quià cæcitas in caſu noſtro neque ex perenni vigilia neque ex vehementi dolore ortum habuerat, ſed ex effuſione humoris aquei, & ex vulnere, vlcere, & corrugatione Corneæ Membranæ; ad rem ergò non faciebat ſatagere ſomnum conciliare, aut anodinis Medicamentis dolorem leuare, ſed oportebat aqueum humorem reſtituere, vulnera conſolidare, vlcera ſanare, & Corneæ corrugationem complanare, illamq; vt autè puram, ac pellucidam reddere, & in naturalem ſtatum reducere. At quis audebit firmare artem, aut naturam hæc omnia breui trium dierum ſpatio poſſe perficere, quæ neq. longiſſimo annorum decurſu adimpleri poſſunt? Quare videtur concludendum, ſanationem hanc fuiſſe abſque vllo dubio miraculoſam reponendamque

que esse inter miracula, quæ respiciunt naturæ obedientiam ad diuini nominis inuocationem, quippè cum (dato etiam quòd regeneratio humoris Aquei naturaliter succedere possit) nullo modo posset oculus eo modo obcæcatus ad pristinum statum redire nisi longo, vt dixi multorum dierum, ac mensium spatio. Sed non sufficiebat hic Aquei humoris regeneratio, vt visus ad pristinum statum remearet, sed oportebat Corneam Membranam corrugatam complanare; sed hæc etiam libenter concedamus, nempè Aqueum humorem trium dierum spatio, vel etiam minori potuisse naturaliter regenerari, & ex eius generatione Corneam denuò complanari, rugis amissis ex tumefactione, quæ faceret Aqueus humor regeneratus, sed impedimentum à cicatricibus prouenienS quomodò in via naturæ, vel artis prælidio remoueri poterat, etiam longo non annorum, sed sæculorum habitu? pars enim cicatrizata numquam ad naturalem, ac pristinum statum redire potest, ex cicatrice enim exiccatur magis, & incrassatur, ac callum contrahit, vnde Ars, quæ semper naturam imitatur, ad inducendas cicatrices Medicamentis vtitur exiccantibus, & ad astringentibus. *Gal. lib.* 1. 13 *Comp. Medic. per gen. cap* 12. *& lib* 2. *eiusd. cap* 21. hæc verò indurant, & incrassant; quæ operatio est de directo contraria visioni, quæ instrumentum requirit purum, tenue, ac pellucidum. Hæc igitur impedimenta omnia, quæ neque ab Arte, neq. à natura amoueri poterant, diuina potentia breui temouentur, & vt pateret hoc ab ipsa diuina potentia, & non aliunde emanasse, voluit illa opus hoc apparere perfectissimum, quale miraculum debere est dixi alias *lib.* 4. *quæst. Medico-leg. tit.* 1. *quæst. d. num.* 9. vndè non solum Deus O. M. meritis huius Beati remoueri voluit impedimenta, quæ de nouo ex accidente emerserant, sed etiam ea, quæ iam à multo tempore visum diminuerant, vt ipsum visum redderet ab omni labe liberum, & magis perspicacem, quàm antè vulnusculum inflictum consisteret.

CONSILIVM XLVI.

ARGVMENTVM.

Contracta fuerat societas scutorum trecentorum super periculo vitæ D. Angelicæ Petroniæ de Accorambonis cum Illustrissimo D. Abbate Maffæo, cùm prædicta Domina Angelica ex laboribus propositis in proprio marito curando, & ex mœrore ob eius mortem contracto in Febrem acutam incidit, ex cuius vigore abortiuit, & vitam cum morte commutauit. Prætendebat D. Abbas, pecunias esse lucratas, contrà instantibus DD. de Accorambonis casum esse inter exceptos, cum D. Angelica mortua fuerit ex partu, & replicante D. Abbate non fuisse mortuam ex partu, sed ex Febre.

SVMMARIVM.

1 *In instrumento societatis non possunt comprehendi omnes casus mortis in partu, aut prægnantia euenientes.*
2 *Duo mortis genera in prægnantia, & partu euenientia.*
3 *Abortus quandò faciat exceptioni locum, quandò verò non.*
4 *Semper debet attendi caussa primaria, & immediata mortis in casibus exceptis.*
5 *Abortus per se non aptus natus est caussare Febrem.*
6 *Caussa fouens, Mediata, & impulsiua mortis in nullo censu habenda.*

TAmetsi in instrumento societatis officij quãdo pecuniæ dãtur in societatem super periculo vitæ alicuius mulieris, excipiatur mors ex prægnantia, &
1 partu. & caussa partus, non possunt tamen sub hac exceptione compræhendi omnes, ac singuli casus mortis in prægnantia, & partu euenientes, sed tantùm modò ij, in quibus prægnantia, & partus sunt caussæ primariæ, immediatæ, & per se succedentis mortis; vbi verò habeat se prægnantia, aut partus tanquam caussa secundaria, mediata, impulsiua, & per accidens mortis subsequentis, casus pro lucro est, neq; in exceptione compræhenditur, quæ omnia satis superque declararunt Iurisconsulti de hac materia scribentes, nempè Virgin. de Boccatijs, Franc. Castracan. & Syluester Zacchias Frater meus. His ità positis duplex morborum genus considerari debet in
2 muliere prægnante, vel parturiente, vnum proprium ipsius prægnantiæ, & partus, & est eorum morborum, qui à prægnantia, & partu immudiatè dependent, aliud eorum à prægnantia, & partu independentium, sed qui cum prægnantia, & partu associantur. Vbi ergò ex morbo primi generis mors succedat, pecuniæ nequaquam amittuntur, cùm talis casus intelligatur exceptus in ipso instrumento in illis verbis, excepta morte partus, caussa partus, & prægnantiæ at verò vbi mors ex morbo secundi generis eueniat, pecuniæ amittuntur, neq; ex eo quod morbus, & mors in partu, aut prægnantia aduenerit, censetur exceptus cùm à partu, & prægnantia sit independens. In casu ergò proposito morbus, ex quo Domina Angelica Petronia Accorambona decessit non recensetur in primo genere à prægnantia, vel partu dependente, sed in secundo à prægnantia, & partu independente, quia licet Domina Angelica vtero gereret, non contraxit morbum ex prægnantia, sed ex alia caussa euidenti, ac Procatharctica, ex laboribus scilicet in assistendo Mariti curæ perpetrato, & ex animi mœrore ob eius mortem; his enim ex caussis in ardentem Febrem lapsa, ac postmodum abortiens vita functa est; nec quicquam valet, quod ex aduerso dicitur, prægnantiam fuisse in caussa, vt in morbum illum laberetur, quià hoc verum nullo modo est, neque enim prægnantia ex sui natura caussat Febrem, sed bene caussant Febrem immodicus labor, vigiliæ, intempestiuus cibus, mœrores, & huiusmodi; & concedi quidem potest, prægnantiam esse caussam, vt facilius mulier in Febrem labatur, sed habet se tunc semper vt caussa fouens, & impulsiua, non autem vt caussa primaria, & per se, veluti labor & mœror, quæ caussæ habent per se habilitatem ad caussandam febrem non in prægnante solùm, sed in quacunq; alia persona, vbi modum excesserint, vt in casu nostro.

Verumenimverò replicatur à contraria parte, mortem in hoc casu ex aborta euenisse, & sic à Prægnantia omnino dependere, & exceptionem lucro facere, sed respondetur, quod licet Abortus per semetipsum sufficientissima causa esse aliquando 3 possit, & morbi, & mortis ab illo dependentis, tamen in illis tantum casibus locum exceptioni facit, in quibus mors ab ipso abortu immediatam dependentiam habet, ita vt abortus non debeat ad aliam priorem causam referri, ad quam referri debeat etiam ipsa Ægrotantis mors. At vero vbi præcessit alia euidens causa, nempe alius morbus non solum habilis per se ad prouocandum abortum, sed etiam ad mortem accersendam, tunc nullus locus potest esse exceptioni, quia prior illa causa, vnde prouocatus est abortus, causauit etiam mortem, nam quicquid est causa causæ est causa causati, si ergo in hoc casu febris ardens procurauit abortum, prouocauit etiam mortem maximè cum, vt supra dictum quoque est, multo habilior causa ad accelerandam mortem sit febris ardens, quam abortus est enim febris ardens præ cæteris omnibus morbis lethalis *Hippocr. lib.* 3. *Epidem. tex.* 3. Cum igitur morbus, ex quo D. Angelica primò decubuit, tandemque decessit, fuerit à prægnantia, & à partu, & ab abortu, & à quacunque harum rerum omnino independens, non ad prægnantiam, aut partum, aut ad abortum, vel ad aliquam eorum causam referenda est mors, sed ad ipsum morbum, à quo cætera, vt à primaria, originaria, & causa per se dependentiam habent, non ipse ab vlla eorum: sem- 4 per enim attendi debet causa primaria, & originaria, & immediata, non autem secundaria, impulsiua, & mediata.

Quemadmodum ergo si ad abortum secuta esset febris, attendendus esset abortus vt causa primaria, ex qua poterat originatam fuisse febrem, sic modo quod abortus consecutus est ad febrem, febris tanquam primaria causa est attendenda. Quod autem sic se res habuerit patet ex depositione Testium, & præcipue ipsius Medici, qui curæ interfuit, hic enim juxta decimum deponit, prædictam dominam Angelicam ex labore nimio in curando marito perpesso, & ex animi mœrore ob ejusdem mariti mortem incidisse in febrem acutam cum intensissimo capitis dolore, aliisque accidentibus, quæ solent acutam febrem concomitari, quæ febre inualescente inualuerunt & ipsa, ita vt infirma die tertia Renum molestissimo dolore præhensa abortierit; qui morbi progressus satis superque declarat nullam in hoc casu adfuisse culpam prægnantiæ, cum nulla accidentia comparuerint vsque ad tertium ad ipsam prægnantiam pertinentia, cum igitur accidentia à principio apparentia maxime habilia essent ad occidendam infirmam, & ad prægnantiã non pertinerẽt, quonam pacto firmabimus, prægnantiam, & abortum fuisse causam mortis? nam etiam si prædicta accidentia causauerint abortum, non causarunt mortem propter abortum, sed propter eorum vehementiam, & malignitatem, quæ ad ipsum abortum non pertinebant; immo consequens erat abortum in hoc casu potius potuisse morbum, & accidentia morbi allenare, per purgationem puerperij ab ipso factam, quam vllum notabile damnum afferre; vt alias experimur, vnde etiam aliquando Abortus dicitur salubris, vt apud *Hippocr. lib.* 2. *Epidem. sect.* 2. *num.* 14. *ibi Abortus masculus sexagesimo die natus in partus suppressionibus salubris.* vt enim, Vallesius in comm. dicit, sine Matris periculo, & videmus etiam non raro prægnantes aliquo morbo etiam acuto, & lethali correptas per abortum liberari.

Neque valet dicere, quod hæc febris potuit dependere ex instantia Abortus, nam præterquam quod necesse fuisset præcedere quædam signa, quæ hanc instantiam Abortus portenderent, quæ tamen vsque ad tertium nequaquam fuerunt obseruata (nam tertia dolore Renum præhensa abortiuit) illud compertissimum est, Abortum non esse aptum natum causare febrem, hoc est Abortum ex sui natura non causare febrem, cum ex mille fœminis abortientibus, vix vna, aut altera, & hæ quidem per accidens, non ex natura abortionis, febre corripiantur. Ergò cum præcesserit febris acuta, quæ per se causare poterat abortum, & mortem, & successerit Abortus, & mors, dicendum est, Dominam Angelicam ex febre, non ex abortu periisse, & sic cum febris illa acuta esset morbus independens à prægnantia, & partu, & nihil cum alterutro, vel cum eorum vtroque commune haberet subsecutæ mortis, tota culpa in febrem reijcienda, vnde casus pro lucro debet esse non pro exceptione. 5

Non obstat quod Abortus fuerit causa majoris morbi, & ipsam etiam mortem accelerauerit, quia his non obstantibus non potest recenseri inter causas primarias, sed inter secundarias, & habuit hoc tantum vim causæ fouentis, & impulsiuæ, & mediatæ, quæ in nullo censu est habenda, vt latè alias diximus *lib.* 1. *quæst. Medico-Leg. Tit.* 4. *quæst.* 6. *per totam.*

CONSILIVM XLVII.

ARGVMENTVM.

Mulier ætatem agens triginta quinque annorum, cum vtero gereret percussa est à Clerico N. N. super dorsum quodam baculo satis grauiter. Inde Renum dolore per iteratas vices præhensa post tres menses decursos à tempore, in quo vapulauerat, narium hæmorragia tam copiosa, & impetuosa apprehensa est, vt cohiberi non potuerit, ex quo illa abortiuit, & septima interiit, fiscus Clericum in carcerem conjecit tanquam homicidij reum quæsitum ergo est, an percussio illa super Renes fuerit vere causa Abortus hæmorragiæ, & mortis.

SVMMARIVM.

1 *Abortus ex percussione super Renes in grauida muliere facile euenit, & cur.*

2 *Vena, & Arteria magna sunt sanguinis promptuarium.*

3 *Subitanea animæ passiones, ac præsertim Ira, & Timor multorum periculorum causa grauidis existunt.*

4 *Animi*

4 *Animi paſſiones vehementes in grauidis etiam multo poſt tempore ob earum repetitam memoriam periculum afferunt, Declara vt num.* 10.

5 *Cauſſa euidens in agendo (niſi ſit immanens) ſemper in principio eſt fortior, quam procedente tempore.*

6 *Effectus debet eſſe proportionatus, ac reſpondens ſuæ cauſſæ.*

7 *Cauſſa proxima, & euidente alicuius effectus præſente, fruſtra remotam, ac minus euidentem quærimus.*

8 *Facti hominis eſt quod clarum eſt, ac euidens pro vero non recipere.*

9 *Renum dolor grauidis eſt familiariſſimus.*

1 QVod ex graui percuſſione ſuper Renes accepta mulier in vtero habens abortiuerit, nouum non eſt, ſed ipſis etiam mulieribus compertiſſimum: cum enim venæ. & arteriæ per lumbos tranſeuntes ob menſtruorum retentionem occaſione prægnantiæ factam repleantur, & ligamenta quoque, quibus vterus alligatur à fœtu diſtendantur, fit vt ex motu, & multò magis ex percuſſione graui humborum, venæ ipſæ, & ligamenta lædantur, ac debilitentur, relaxenturque, vnde facili negotio Abortus ſequatur, quod ſatis ſuperque in propoſito caſu euenille demonſtratur, quia ex percuſſione cum baculo ſuper Renes mulier hæc dolere in ea regione cepit, ac deinceps toto grauidationis tempore indefinenter eodem dolore oppreſſa, tandem poſt tres menſes abortiuit, quod non niſi ex Renum debilitate à percuſſione contracta eueniſſe ambigi non poteſt.

Verumenimverò in caſu præſenti non ſolum ex læſione, & relaxatione ligamentorum vteri ſuccedere potuit abortus, ſed etiam ex hæmorrhagia, hoc eſt copioſo ſanguinis fluxu ex naribus, quam ex eadem percuſſione originem habuiſſe exiſtimandum eſt, quia ex ſuperexcalfactione, & inflammatione ob percuſſionem concepta ab ipſo ſanguine in vena, & Arteria magna, quæ per medium ipſorum Renum 2 pertranſeunt, & ſunt veluti promptuarium totius maſſæ ſanguineæ, ſanguis attenuatus, & acutiem acquirens, ac ſurſum repens ob clauſuram inferiorum venarum ex prægnantia factam, hæmorrhagiam excitauit, quæ ob ejuſdem ſanguinis tenuitatem, & acutiem cohiberi nunquam potuit, vnde ad extremam debilitatẽ muliere deueniente, Abortus concitatus eſt, ex quo tandem mors fuit ſubſecuta.

Addendum his, quod hic non modo militat cauſſa habilis ad abortiendum ex ipſa percuſſione ſuper Renes, & ex ſanguinis ſuperexcalfactione, & attenuatione, ſed etiam militat cauſſa ex vehementi Animi paſſione, ex ira ſcilicet ob injuriam à percutiente ſibi illatam, & ex timore majoris læſionis ſibi imminentis, ſcimus enim quas turbas, & quot, ac quanta accidentia in grauidis excitent hujuſmodi ſubitaneæ paſſiones, maximè ſi vehementes ſint, 3 vt in præſenti euentu fuerunt; nam pleraſque in dies ex earum violentia abortum facere quotidiana experientia comprobat, & adnotatur etiam ab omnibus Gyneciorum Auctoribus, inter quos ſi libet vide Recentiores præcipue *Mercat. de Steril. & Prægn. aff. lib. 3. cap. 21. Roderic. à Caſtr. de Morb. mul. lib. 3. cap. 22. Hucher. de Sterilit. lib. 3. cap. de conſeruat. Concept. Varandæum lib. 2. de Aff. Mulier. cap. 3. Daniel. Sennert. Pract. lib. 4. par. 2. ſect. 5. cap. 2. Balduin. Conſ. de hum. vit. primord. cap. 14.*

Zacc. qu. Med. leg.

Neque valet dicere, quod hujuſmodi paſſiones Animi tunc aptæ ſint magnam commotionem in ſanguine excitare cum ſubitæ, ac vehementes ſunt, tunc enim per illam commotionem abortum cauſſare facilè poſſunt, at vbi ſuum impetum, ſuamque violentiam remiſerint, vt in caſu noſtro, ſanguine refrigeſcente, ac ab excitata commotione quieſcente, non amplius talem effectum producere ſunt aptæ; quia hoc procedit quando hujuſmodi vehementes paſſiones omnino recedunt, abſque eo quod denuò per recurſum phantaſmatum excitentur; ſed quando relinquunt poſt ſe memoriam fixam eorum, quæ ab illis paſſionibus perpeſſæ ſunt, vt factum eſt in caſu noſtro, in quo ex ira ab accepta injuria excitata, aſſidue fieri debebat recurſus phantaſmatum ad memoriam, tunc ex hoc ipſo recurſu nouus motus, & noua ſanguinis agitatio fit, quæ non ſolum præſente Iræ cauſſa, ſed multo poſt tempore per- 4 durans eoſdem effectus ac à principio excitare poteſt, quod maxime euenit in mulieribus, vt ſunt ex ſua natura iracundæ & vindictæ auidæ; vnde permanente, ac durante cauſſa commotionis ſanguinis, mirum non eſt, ſi concitatus ad ſuperiora habuerit recurſum, & ſanguinis fluxu excitato mulierem abortire cogerit, illamque tandem è medio ſuſtulerit.

Cæterum cum hæc omnia magna ex parte à veritate aliena ſint, videtur dicendum, neque hæmorrhagiam, neque Abortum, nec denique ipſam mortem à percuſſione Renum per Clericum facta vllam originem, aut dependentiam habuiſſe. Primò quia 5 cum cauſſa euidens, extrinſeca præſertim in agendo, niſi immanens ſit, in ſuo principio ſit multo fortior, quam progrediente tempore, quia in dies ſuum vigorem, & actiuitatem amittit, impoſſibile eſt ejus effectum, niſi ſubito ſe prodat, interjecto tempore, & maxime ſi multum ſit, ſucceſſiue apparere: Cum ergo percuſſio ſuper Renes a muliere perpeſſa fuerit cauſſa maximè euidens, & actiua, ſi debuit cauſſare hæmorrhagiam, vel abortum, debuiſſet illico à principio id præſtare, cum multò majorem actiuitatem tunc haberet, quam procedente tempore; ſi ergo tales effectus non ſunt ad illam tunc cum violentior erat conſecuti, multo minus conſecuti ſunt ab ea, cum omnem jam violentiam, & actiuitatem amiſerat, & ſic neque hæmorrhagia, neque Abortus, neque mors ad percuſſionem ſunt referenda, ſed ad alias cauſſas.

Præterea effectus debet eſſe proportionatus, ac 6 reſpondens ſuæ cauſſæ, cum non quilibet effectus ex qualibet cauſſa indifferenter produci poſſit, quod exemplificabo in Medica Arte ſic: ad violentum exercitium ſequetur exempli gratia febris, ad commorationem ſub Aëre frigido, ac nocturno, membrorum paralyſis, quia febris eſt effectus proportionatus, ac reſpondens exercitio violento, & paralyſis commorationi ſub Aëre frigido nocturno, nunquam autem ordine naturæ ad violentum exercitium ſequetur paralyſis, & ad commorationem ſub Aëre frigido febris, niſi per accidens, & in ſumma ad cauſſas excalfacientes neceſſe eſt ex ſui natura ſequi effectus caloris, & ad refrigerantes frigiditatis, non è contra: at hæmorrhagia, ſeu ſanguinis eruptio ex naribus non eſt effectus proportionatus, ac reſpondens percuſſioni ſuper Renes factæ, ſed potius fluxus ſanguinis ab vtero, quod tanto magis veritatem habet quanto effectus eſt remotior à ſua cauſſa; ſi ergo hæc ſanguinis eruptio non fuit cauſ-

sata à percussione, neque subsequens Abortus, neque mors ad percussionem referri potest, quia quemadmodum hæmorrhagia non est effectus proportionatus, ac respondens percussioni per tres menses ante factæ super Renes, sic Abortus, & mors sunt effectus proportionati, ac respondentes ipsi hæmorrhagiæ, cum ex ipsa debilitato calore naturali, & facultate retentrice labefactata facili negotio sit subsecutus Abortus, & ad Abortum mors.

Igitur vbi causam alicujus effectus habeamus proximam, & euidentem; frustra magis remotam, & minus euidentem quærimus. *Rota in nouiss. 15. decis. 101. par. 1.* quia æquum non est in causarum inuestigatione discedere ab iis, quæ euidenter apparent. *Galen. lib. 2. de sect. musc. cap. 5.* cum ergo hæmorrhagia sit causa proxima, & euidens, immo euidentissima abortus subsecuti, eodemque modo hæmorrhagia, & Abortus sint causæ proximæ, & euidentissimæ subsecutæ mortis, ab omni ratione alienum profecto est culpam mortis rejicere in percussionem super Renes per tres menses ante prægressam, quæ si illo modo potuisset esse causa aut hæmorrhagiæ, aut Abortus, certè nonnisi remotissima causa, & solum per accidens esse potuit, licet nullo modo rationem causæ in his effectibus habuerit: Nè ergo illud Galeni loco allegato nobis objiciatur, quod scilicet ex eorum numero simus, qui dubitationibus oblectantur, vbi ea, quæ clara sunt suspecta habeamus, fateri cogimur, Abortum tanquam à sua proportionata, euidenti, ac proxima causa ab hæmorrhagia, mortemque ab hæmorragia, & abortu simul causatam fuisse.

Ac denique cùm illud dubium sit, & controuersione multa ambiguum, vtrum nempe percussio super renes prægnantis cum baculo facta potuerit post tres menses sanguinis fluxum excitare (quod tamen non modò ambiguum est, sed ambiguitatem inanem excitat) clarum autem sit, & nulla controuersione ambiguum, sanguinis fluxum potuisse causare Abortum, & consequenter mortem, certè fatui omninò existimandi erimus, vt Galenus ibidem
8 dicebat, nisi id, quod euidens, ac clarum est pro vero recipiamus: peruicacis enim ingenij, impudentisq; hominis est, atque ab omni modestia alienum veritati non libenter assentiri. Inconcussa ergò remanere debet nostra opinio, quòd percussio ab illa muliere prægnante super Renes perpessa nihil commune habuerit cum hæmorrhagia post tres menses subsecuta, ac consequenter neque Abortum, neque mortem ab ea percussione vllam dependentiam habere potuerit, & id circò clericus eius criminis reus venit omninò absoluendus.

Ad ea verò, quæ opponuntur, non est difficile pleniſſimè respondere dicendo, quòd verum quidem sit, percussionem super Renes à muliere grauida acceptam posse esse euidentem, ac præsentaneam Abortus causam, quandò maximè ità grauis est, vt per eam illicò ligamenta relaxentur, venæque adaperiantur, sed vbi, hæc non illico, & immediatè à percussione succedant, signum est percussionem non fuisse sufficientem ad causandum Abortum? & si non potuit causare Abortum, illicò, & immediatè, quomodo potuit causare Abortum post tres menses? sed veritas est percussionem in hac muliere non solum non fuisse grauem, cum neq; ligamenta disrumpere, neq; venas adaperire sua violentia potuerit, sed neq; fuisse notabilem, cum nullam pene læsionem post se reliquerit; nam ipsa mulier nullo incommodo fœtum per tres menses subsequentes gestauit.

Neque obstat quod post acceptam percussionem mulier semper doluerit in regione renum quo vsque tandem Abortierit, quià etiam si concedamus, dolorem hunc renum à percussione remansisse, tamen certum est, Abortum non ad dolorem Renum, sed ad hæmorrhagiam fuisse subsecutum, quomodò enim firmabimus, dolorem illum, cum quo à muliere per tres menses innoxiè fœtus gestatus est, fuisse magis proximam, & adæquatam Abortus causam, quàm tam copiosa sanguinis ex naribus eruptio? quod tantò magis videtur afficere, quantò hic Renum dolor grauidis solet esse magis familiaris, vt omnes Auctores Gyneciorum testantur, & vulgo notum est *Varand. lib. 2. de Morb. mul. cap. 3.* ita vt nonnullæ per
9 totum gestationis tempus eo molestissimè afficiantur, neq; ex causa videmus eas facilè Abortire; etiam si ergò obstinato animo velimus hunc Renum dolorem à percussione fuisse relictum, tamen cum multò habilior causa abortiendi fuerit tam copiosa sanguinis per nares expurgatio, ac multò etiam euidentior Abortum ab hæmorrhagia, non autem à dolore Renum fuisse causatum determinandum.

Inanis porrò speculatio illa videtur, quod ex percussione potuerit sanguis excalfieri, & attenuari, & ad motum excitari, & sic cùm per inferiores vias ob prægnantiam exitum non haberet, impetum fecerit ad caput, vndè hæmorrhagia fuerit excitata, ex qua Abortus, & mors; nam hæc bene vtcunq; procederent, quandò immediatè à percussione subsecuta essent, sed cum inter percussionem, & hæmorrhagiam interuenerit spatium tam diuturnum, trium scilicet mensium, quanam ratione adstruere audebimus ex motu à percussione in sanguine excitato causatam fuisse hæmorrhagiam, cùm hoc neq; verum neq; verisimile vllo pacto esse posse sanæ mentis homini videatur?

Nec minus inane est, quòd velimus ex iniuria acceptà remanere semper impressam memoriam, ita vt ex recursu ad ipsam iniuriam per memoriam facto denuò ira accendatur, & sanguis ad motum excite-10
tur. Non enim hic motus in sanguine fit quandocunq; ab animi passionibus, sed cùm subitæ, ac vehementes sunt, tunc enim susq; deq; omnia confundunt, totamque sanguinis massam vehementer agitant, ita vt facillime, succedat, grauidas in ea concitatione abortire; vt verò vbi ille motus, & calor iracundiæ refrixerit; etiam si prægressa phantasmata acceptæ iniuriæ menti repræsententur, & circà ea mens, obuersetur, nullus insignis motus excitatur, licet sic etiam aliquo modo nocere possint, sed non nisi sensim, & progrediente tempore.

CONSILIVM XLVIII.

ARGVMENTVM.

Illuſtriſſimus ac Reuerendiſſimus D.N.N. Ab ineunte pueritia vix pubertate egreſſus ſtomachum ſortitus eſt imbecillioem, ac tantoperè morbis ob noxium, vt valetudinariam vitam ſine interniſſione degens, coactus fuerit perpetuò indifferenter ſingulis diebus, ac temporibus tam quadrageſimæ, quàm cuiuſcunque ieiunij, carnibus veſci, atq; illis quidem tenerioribus, ac coctu facilibus, quæ cauſſa progrediente ætate breue à F.R. Vrbano octauo obtinuit, vt poſſet adhibito vtriuſq; Medici conſilio perpetuò carnibus veſci. Interea longum iter facere ob vrgentiſſima negotia coactus, extrà patriam per tres penè annos commoratus tantoperè in corporis valetudine profecit, vt in alium hominem degeneraſſe viſus ſit. In patriam tandem reuerſus cum pancraticè ſe habere obſeruaret, ac ſtomacho optimè valere, Religionis Zelo motus ad Quadrageſimæ, aliorumq; ieiuniorum obſeruantiam ſe obſtringi exiſtimans, ad Medicorum conſilium recurſum habuit, poſtulans, an ſine, recuperatæ ſanitatis diſpendio poſſet ad ieiuniorum obſeruantiam redire nam cum per duos, aut tres dies eius rei experimentum ſumpſiſſet, obſeruauerat ſe non benè prorſùs habuiſſe. Conuocatis igitur quinq; primoribus Medicis petijt, vt matura re diſcuſſa, determinarent quid illi ſalua conſcientia eſſet agendum; ac volentibus cæteris, non poſſe illum abſq; notabili ſanitatis periculo ieiunij leges obſeruare, nè ad priſtinum ſtatum valetudinariam remearet, in contrariam ſententiam abij rationibus, de quibus infrà.

SVMMARIVM.

1 *Quæ vitia à natura ſunt remoueri non poſſunt*
2 *Aëris mutatione corpora ſenſibiliter, & euidenter mutationes recipiunt.*
3 *Ætatis mutatio quantùm poſſit in ſuperandis morbis longis, & contumacibus.*
4 *Ex labore, & exercitio creſcit virilitas.*
5 *Ignauia corpus hebetat, labor firmat.*
6 *Facilius remouentur vitia ex accidenti euenientia, quàm quæ à natura ſunt.*
7 *Morbi incurabiles aliquandò ſola Aëris mutatione curantur.*
8 *Caro teſtudinis coctu difficilis, & Melancholica eſt.*
9 *Cura hominem exiccant, ac debilem faciunt.*
10 *Aër Patrius, magis naturæ noſtræ amicus; quàm alienus.*
11 *Aëris mutatio quibus corporibus proficua, & quibus damnoſa ſit.*

NOn abſquè firmis rationibus determinandum cenſebunt Collegæ Illuſtriſſimum Dominum non debere obſtringi ad ieiuniorum obſeruantiam etiam ſi de præſenti optimè valere competiteretur; & primò quià licet ab intrinsecus, & ab Aëris mutatione videatur laudabiliori temperamento donari, & ſtomacho perbellè valere, tamen tùm eiuſdem ſtomachi imbecillitas ſit illi connaturalis, habeatque inſuper contrarietatem quamdam, & naturalem antipathiam cum piſcibus, alijſq; cibis, quibus in ieiunijs veſci conſueuimus, certum eſt hæc amoueri ità non poſſe, quin ex minima occaſione recurrant, vt experientia iam demonſtrauerat, nam vitia quæ à natura ſunt remoueri non poſſunt, & id circò rationabilis inſurgit timor, nè ex ieiuniorum obſeruantia denuò ad priſtinam, ac naturalem redeat imbecillitatem, ac iterum valetudinariam vitam degere perpetuò cogatur.

Præterea cùm Illuſtriſſimus Dominus ex ſeruata ad hoc vſq; tempus victus ratione ſanus viuat, & viribus ſatis conſtet, contra Medicum præceptum omnino erit, illum ad aliam victus rationem cogere, cum protritum illud ſit, Modum, qui ſanitatem facit, non mutato: neque enim dicendum eſt, illum ex Aëris tantùm mutatione, & ex itinere patrato maiores vires acquiſiuiſſe, & ſtomacho melius habuiſſe, quàm anteà haberet, ſed multò magis id illi ſucceſſiſſe ex ſeruata hactenus victus ratione, fugiendo ea in cibis aſſumere, quæ ſtomacho erant inimica, & ex quibus ob eam cauſſam panem, nihil corpus enutriri poterat, vndè quotieſcunq; illis vtebatur, licet ſemper minus noxia ſeligeret, in imbecillitatem notabilem relabebatur, ità vt licet ſumma diligentia vteretur, vt illis aſſueſcere poſſet, nunquam tamen id ex voto ſucceſſit, ac nunquam ſuperare potuit naturalem illam antypathiam quam cum ſimilibus cibis ſortiebatur; & quam etiam de præſenti retinere illum ſatis ſuperque demonſtrare poteſt noua de ea re deſumpta experientia de qua in relatione. Timendum in ſuper dicebant Collegæ, nè cùm cogatur in futurum Illuſtriſſimus Dominus in patria commorari, in qua ſemper non benè ſe habere eſt expertus, etiam ſi dieta vteretur ſaluberrima, ac prout ſua natura, & valetudo expoſcebat, ſi ad ieiuniorum obſeruantiam reuertatur, tantò facilius in priſtinam imbecillitatem caſurus ſit; quia tantundem poterit Aër natiuus alias, ac ſemper ſibi infeſtus vites, & ſtomachum ipſius lædere coniunctus cum victu minus laudabili, quantùm potuit Aër externus ac ſibi magis proficuus cum recta victus ratione ſuis viribus, ac ſtomacho opitulari, & quemadmodum ex mutatione Aëris Patrij in externum mutauit corporis temperamentum in multò melius, ac validius, ſic ex mutatione Aëris externi in Patrium timendum eſt, ne ad antiquam corporis valetudinem redeat, vndè iure optimo cauendum eſt, nè in victus ratione delinquat, quod facillimè eueniret, ſi in ieiunijs cibis vti cogeretur ſibià natura contrarijs, ex quo ille ad opera meliora, quibus perpetuò vacare ſolet, in poſterum inhabilis omninò redderetur.

Illud certum eſſe, addebant, quod mutatione Aëris maximè eius in quo quis diu commoratus eſt, in Aërem quemcunque ab eo longè diſtantem corpo-

ta ſenſibiliter, & euidenter mutationes & in malum, & in bonum recipere, & adnotatur ab *Hippocr. in lib. de octim. Par. num. 3. & alibi, & à Cornel. Celſ. lib. 1. ſua Med. cap. 3. & à Lucret. lib. 3. de Rer. nat. ibi.*

Nonne vides etiam cali nouitate, & aquarum
Tentari procul à patria quicunque domoque
Aduenimus?

Quod non ſolùm verificatur in mutatione Aëris melioris in deteriorem, ſed etiam in mutatione deterioris in meliorem, vt ex ipſius Celſi verbis patet. Quamadmodum ergò Aëris mutatio in bonum maximum ſanitati Illuſtris viri emolumentum attulit, ità certiores fieri debemus quod mutatio in malum nocumentum notabile allatura ſit, nam ſi etiam mutatio in bonum nocua eſt, quantò magis mutatio in malum nocua erit? Quod ſi huic eidem mutationi Aëris boni in peiorem addatur mutatio victus laudabilioris, in minùs laudabilem, tunc in ſanitatis, nè vitæ dicam ineuitable periculum certo certius illum conijciemus. Sufficienter igitur videntur excuſari Illuſtriſſimus Dominus à ieiuniorum obſeruantia, cum periculum ex ea emanans ex ſupradictis ſit certum, & maximè notabile.

3 Verum enim verò prædictis omnibus pro contraria opinione allatis non acquieſcens, exiſtimaui, Illuſtriſſimum Dominum poſſe tuto, & ſine vllo notabili periculo, vt Religionis zelo obſecundare valeat, ieiuniorum obligationi ſatisfacere abſtinendo à carnibus aliiſq. cibis in ieiunijs ab Eccleſia interdictis, aſſumendo cibos alios quoſcunq; dummodo modus adhibeatur, quia primo Illuſtriſſimus Dominus non tantum profecit, vt ſupponitur, ab itinere, ab Aëris mutatione, & à ſeruata victus ratione abſtinendo à piſcibus, & aliis cibis ieiuniorum, qui alias videbantur illi ſummoperè contrarij, quantùm profecit mutatione ætatis quæ quantum poſſit in ſuperandis, & profligandis morbis longis, & contumacibus norunt etiam ij, qui vix de limine Medicinam ſalutarunt, & patefit exemplo epilepſiæ, aliorumq; quorumdam morborum difficillimorum, qui mutatione ætatis maximè abiguntur iuxtà *Hipp. ſententiam Aphor. ſect. 3. num. 28. & ſect 5. Aphor. 7. vbi Gal. in comm.* cùm ergo hactenus in ætatibus calidioribus verſaretur, iuuentute nempè, ac ætate conſiſtenti, & virilitate, nunc autem ad ſenium properet, factum eſt, vt temperamenti mutatione, ſanitatem, quam prægreſſa temperamenta ſuo excedente calore exagitabant, affatim recuperauerit: In prægreſſa namq; ætate tanto Hepatis calore flagrabat, vt ſtomacho frigidiuſculo donaretur, abſorbente Hepate, & alliciente ad ſe vniuerſum calorem, ita vt ne cibos quidem facillimæ concoctionis conficere poſſet; præter quam quod ſuperexcedens ille Hepatis calor, & in præter naturam degenerans, meliores ſpiritus ventriculi, aliarumq; partium diſſipabat, vnde coctiones peſſime ſuccedebant, & Aëger in dies in peiorem ſtatum decidebat, vnde etiam extenuari, ac ſecundum ſolidiora membra abſumi videbatur, ex eo quod corpus ſub debito nutrimento defraudabatur.

His addendus labor in itinere perpeſſus maxi-
4 mè admodum longo, vt illud fuit, ex labore enim, & exercitio creſcit virilitas. Hoc eſt corporis vigor, *Hippocr. de Aer. 19. & loc. num. 54.* & hoc iure opti-
5 mo, quia vt idem *Hipp. lib. 2. de Diæt. num. 24.* labor ſiccat, & corpus robuſtum facit, cui adſtipulatur *Celſ. lib. 1. ſua Medic. cap. 1.* dicens Ignauia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit. Non mirum ergo eſt, ſi Illuſtriſſimus Dominus à multis, & non conſuetis laboribus in itinere, & in negotijs gerendis patratis, maiorem corporis firmitudinem acquiſierit, viresque recuperauerit; cum antea ex otio, & ignauia ad corporeas functiones hebes, & ineptus eſſet ita, vt ne deambulare quidem ſatis tutò poſſet, & idcircò nullo exercitij genere vteretur. Neque dicatur id ſuccedere non potuiſſe, quia erat habitus tenuis, & ità exiccati, vt ad tabidam maciem videretur accedere, quià hæc corporis exiccatio, & extenuatio non tantùm eueniebat ab excedenti calore, quantum ab eo quod corpus nequaquam, vt opus erat, nutriretur. Ab exercitio autem duas maximas vtilitates reportauit, primam quod abſumptis excrementitijs humoribus calor naturalis minus impeditus ad ſuas operationes obeundas habilior euadit, vndè etiam præter naturalem calorem debellare potuit, & coctiones quaſcunq; melius, ac facilius celebrare ſecundum quod membra ipſa, quæ prius debito alimento defraudabantur, natiuo eorum calore robuſtiora facta ad ſe debitum alimentum allicere in poſterum potuerunt, & corpus impinguare, ac in multo meliorem ſtatum perducere; magis viuidum colorem, animique alacritatem conciliando. Quæ omnia tam euidenter apparent, vt affirmare pro veritate cogamur, ſtomachi debilitatem, & totius corporis extenuationem, aliaq; accidentia, quæ in prægreſſis ætatibus patiebatur, non ex naturæ imbecillitate, ſed potius ex accidenti illum fuiſſe perpeſſum, cum à natura alias ſua principia vegeta, ac robuſta fuerit ſortitus.

Nec quicquam afficiunt quæ in contrarium deducuntur, & primo quod ſupponitur, nempè Illuſtriſſimum Dominum à natura ſortitum eſſe temperamentum non laudabile, cum corporis totius, ſed præſertim ſtomachi imbecillitate, non eſt omninò verum, quia licet poſt pubertatem id ſucceſſerit, vt dictum eſt, tamen in pueritia vſque ad decimum quartum annum temperamento erat optimo, & euorato, & ſtomacho valido, ita vt etiam plurimo alimento vſus optimè concoqueret, nec vnquam ſtomachi dolores, aut alia accidentia à ſtomacho prouenientia patefierent, vt ipſemet teſtatur, non obſtantibus ijs, quæ in contrarium collega eius familiaris Medicus proferebat, vt & illum, & Medicos alios collegas in ſuam ſententiam alliceret. Ex accidenti autem aucto per ætatem calore, & primigenia humiditate ſenſim decreſcente, ex erroribus in victus ratione patratis, ac Maximè in ſtudijs, quibus indefinenter, ac ſedulò, & extra temporis oportunitatem incumbebat, ſtomacho malè habere cepit, ac malè concoquere & ructus plurimos ab ore interdum acidos emittere, alias etiam nidoroſos, neceſſè habuit in victus ratione cautiùs ſe gerere, & quia à piſcibus, oleo, ſalſamentis, alijſq; cibis in ieiunijs adhibitis ſenſibiliter, ac magnoperè ſe lædi experiebatur, itemq; ab ouis quocunq; modo comeſtis etiam tremulis, aut ſorbilibus, coactus fuit ad carnium vſum perpetuo tranſire, vt dictum eſt, licet & inter has teneriores, & coctu faciliores eligere cogeretur, & in parua quantitate aſſumere. Ex quibus apertiſſimè patet illum non à natiuitatis primordijs, & à Natura, ſed ab accidenti ea omnia paſſum fuiſſe, quæ illum ad carnium perpetuum vſum coegerant, ex mutata denique victus ratione iure ea impedimenta ceſſarunt, ſuperaddita mutatione Aëris, & dein-

dia in laborem conuerſa ſtudijq; parciùs incumbens, tantumq; debitis, ac opportunis horis, immò ab illis interdum omnino vacans, atq; eo pacto naturalem, ac priſtinum, illiq; à naturæ primordijs conceſſum vigorem recuperauit; quam obrem inaniter timemus, ne ex ieiuniorum obſeruantia ijdem affectus, repullulent, quin immò cum facilius ſit remouere affectus, qui ex accidenti fiunt, quàm qui ex natura inſunt, dicendum eſt Illuſtriſſimum Dominum, ſuperatis iam magna ex parte ijs, quibus afficiebatur, ſymptomatibus, facillimè cautione adhibita, quæ remanent ſuperaturum, ſi quæ modo remanſiſſe conſpiciemus, tantum abeſt, vt timeamus, ne ad priſtinam valetudinem reuertatur.

Ad illud, quod additur Illuſtriſſimum Dominum ex obſeruata victus ratione abſtinendo à piſcibus, aliiſque cibis ſibi contrarijs tantopere in ſanitate profeciſſe, reſpondetur, id falſum facile apparere ex eo, quod ea victus ratione vſus fuerat in patria per plures annos, & tamen ſemper iiſdem affectibus eſt conflictatus, ergo cum ex ea per longum plurium annorum decurſum nihil profecerit, dicendum eſt, non ex illa, ſed ex alia noua, & euidenti cauſſa ſanitatem recuperaſſe; cumque hic adfuerint cauſſæ nouæ tam euidentes, vt longum iter, labores, Aëris mutatio, & id genus aliæ, quarum vnaquæque per ſe magnopere efficax cenſetur ad longos morbos, & contumaces ſuperandos, confitendum eſt, ab iis tantum in ſanitate profeciſſe, non ab illa ſeruata victus ratione, quæ alias in tam longo tempore 7 nihil omnino contulerat, contulit ergo plurimum Aëris mutatio qua ſola incurabiles morbi aliquando ſanantur, nec minimum operatus eſt etiam labor, nam vt *Hippocr. lib. de Nat. hum. num.* 17. *& lib. de flat. num.* 2. *dicebat, morbi longi ſuperantur, ſi quis deſidiæ deditus laborare cogatur, aut contra labore plurimo defatigatus quieſcere permittatur.* Quod ſi his omnibus addatur mutatio temperamenti ex mutatione ætatis proueniens, ex qua excedens ille calor remiſſus eſt, apertiſſimè videbimus minimam, ac forte nullam habuiſſe partem in recuperatione ſanitatis Illuſtriſſimi viri abſtinentiam à cibis quadrageſimalibus tam longo tempore obſeruatam.

Nec maiorem veritatem habet, quod Illuſtriſſimus vir habuerit naturalem contrarietatem, & antypathiam cum piſcibus aliiſque, cibis quadrageſimalibus, immo hoc gratis dictum fatetur ipſemet aſſeuerans, quod ante pubertatem illis libenter, & ſine noxa veſcebatur, neque de præſenti illos abhorreret, niſi timeret de propria ſalute, quin etiam libentius illos admiſſurum ſe promittit, quam carnes ergo permittendum ſine timore videtur, vt illis, quando opus fuerit, vtatur. Minus afficit, quod per experientiam factam ex comeſtione Piſcium per duas, aut tres vices, certificati ſimus, illum adhuc retinere cum illis eandem contrarietatem, quam à natura ſupponitur habuiſſe, quia ſi recte omnia ponderentur, videbimus apertiſſimè, non fuiſſe piſces in cauſſa, vt ſtomacho male haberet, ſed potius nimia ciborum copia, ac præcipuè quorundam, qui ex ſua natura cuiuis ſtomacho laborem faciunt, vt fungi ſunt, Oſtreæ, Teſtudines, quas tanquam cibum laudabilem copioſe aſſumpſerat, cum ex ſua 8 natura nutrimentum præbeant melancholicum, ac prauum, & coctione ſint multum rebelles præterquam quod illis ipſis diebus multis curis, & grauiſſimis negotiis implicitus fuerat, quæ 9 hominem exiccare ac debilem facere teſtatur *Hippocrat. lib.* 2. *de Diæt. num.* 26. quorum occaſione coactus fuerat immediatè à cibo domo exire, aut lectioni, & applicationi rerum arduarum vacare, quæ quantopere nocumentum afferant ſtomacho, & ciborum concoctioni non eſt, quod multis verbis explicemus, cum ſatis ſuperque id notum ſit, & quotidiana experientia comprobatur. Inanis inſuper timor ille eſt, quem conceperunt Collegæ, ne ex reditu in Aërem patrium, quem ſemper ſibi infeſtum expertus fuit, addita victus ratione minus laudabili, maxime cum jam per tres annos tam optimo Aëri aſſuefecerit, denuo in veteres affectiones, & anteactam valetudinem, aut etiam multo pejorem delabatur, quia licet negari non poſſit Aërem, in quo per prædictum trium annorum ſpatium commoratus eſt, laudabiliorem, ſalubrioremque eſſe, quam natiuum, tamen duplici ex capite dicendum eſt, ac certo ſperandum, illum in Aëre patrio magis ſanum eſſe victurum; Primò quia poteſt jam viribus recuperatis, illiſque pollens, Aëris patrij injurias, ſi quæ inde emanant ſuſtinere, ac ita ſuperare, vt ne minimum quidem inde incommodum percipiat; præterquam quod reque id, quod ſupponitur omnimodam veritatem habet, quia in eodem Aëre patrio ad pubertatem vſque ſanus ſemper vixit, neque ab ipſius malitia ægrotare cepit, ſed ab aliis cauſſis, vt ſuperius dictum eſt, quibus addi poteſt Aëris patrij ſympathia, cum habeat 10 ſemper latentem quamdam energiam, ob quam ſemper magis amicus noſtræ naturæ eſſe ſolet, quam alterius cuiuſuis, etiam ſi ex ſua natura non multum laudabilis ſit, quod non ex temperandi ratione euenit, vt probat *Fernn. fidel. lib.* 1. *de Relat. Med. cap.* 2. ſed vt dixi ex conuenientia quadam, & ſympathia, quam cum noſtra habet natura. Secundò quia poſt hac diuerſa viuendi ratione vtetur, & ex vita otioſa, & deſide, ac nulli labori, & exercitio aſſueta, in magis laborioſam, & exercitio defatigatam tranſitum faciens, à prægreſſa debilitate vindicatur, & omnem morbum ſuperabit juxta ſupra citatam Hippocratis ſententiam; vnde ſi quam læſionem ab obſeruatis jejuniis timeremus, à meliori valetudine jam confirmata & à robuſtioribus viribus ſuperatam iri in dubio non eſt ponendum. At vero mutationem Aëris melioris in deteriorem periculoſam eſſe, & idcircò non deberi hanc cauſſam adaugeri mutatione victus melioris in deteriorem, non habere locum in caſu noſtro dicendum, quia hujuſmodi aëris mutationes tunc parere ſolent morbos, cum corpora debilia exiſtunt, & præ debilitate noui Aëris contrarietatem ſuſtinere non 11 poſſunt, at cum corpora viribus ſunt integris, nequaquam poteſt illa mutatio obeſſe; quod tanto magis habet locum in mutatione facta ab Aëre alieno in patrium, quæ licet ex ſua natura malum, aliquando eſſe diuturnorum morborum remedium dicebat *Corn. Celſ. ſuæ Med. lib.* 2. *cap.* 1.

Admodum Illuſtri admodumque Excellenti. Domino
D. IACOBO ALBINO GIBALSIO,
Medico, ac viro Doctiſſimo.

PAVLVS ZACCHIAS F.

Quæ abſtructiora in arte Medica aliquando occurrunt ſicco, vt ajunt, pede à pleriſque tranſigun-

tur. Id inter cætera de morbis Dæmoniacis euenisse palam est, cum de iis, quod inter abstrusa sint abstrusissima, pauci quidem ex nostris Medicis ex professo verba fecerint. Ego alias de illis nonnulla scriptis consignaui in hisce quæstionibus meis, ac denuò nunc ex oblata mihi, quam in argumento habes, occasione alia quædam exaraui, eaque ad te, cui præ cæteris omnibus Naturæ arcana, ac magis recondita opera videntur cordi esse, transmittere volui, vt si quid addendum iudices addas, insimulque cognoscas in quanta apud me ingenium, ac judicium tuum æstimatione sit:

Vale, & me ama.

CONSILIVM XLIX.

ARGVMENTVM.

Vagabantur in ciuitate. N. morbi quidam tam raris horrendis, ac mirabilibus symptomatibus concomitati, vt cum in eodem loco morarentur personæ quædam maleficij suspectæ, facilè occasionem dederint dubitandi, an illi ipsi morbi ex natura, an potius ex Diabolico maleficio fuissent excitati: Inter complures autem, qui hujusmodi morbis affecti aut perierant, aut pessimè excepti fuerant, *Sempronia* cum alias optimè valeret, & in summo cujusdam scalæ moraretur, visa sibi est ab externa quadam vi cum magno impetu impelli, ac præcipitari, ac deineps sæuissimis symptomatibus conflictata tandem perierat. Præterea *Titius* ætate iuuenis integrisque viribus repentina genitalium ignauia adortus ad venerem omnino inhabilis euaserat. Non defuerant autem ibidem multi qui (cum menstruo sanguine potionati crederentur) fœdissima scabie, atque horrida lepra inquinati, nihil conferente ope humana, vitam cum morte miserrimè commutauerant, quin & alij (inter quos specialis querela de Stricho habetur) Tabe, Marasmo, & Atrophia consumpti; Pleræque insuper mulieres fuerunt, signanter autem Donata, quæ mitis, horrendis, ac nunquam in aliis animauertis symptomatibus conflictatæ perierant. Alij denique cum morti proximè essent, ab vno cubiculo in aliud translati (mirum dictu,) illico reuiuiscebant, in illudque denuo reportati confestim ad idem periculum proximæ mortis remearunt, nisi cubiculi mutatione sibi caueant. His moti quibus Iustitiam ministrare conuenit, Veneficas mulieres suspectas in carcerem conjecerunt, interimque à peritis Medicis, qui prædictorum Ægrorum curam gesserant, perierunt, vtrum eos ex naturali causa, an potius ex supernaturali, ac Diabolico opere ægrotasse putarent, qui non absque firmis rationibus responderunt, eos ex diabolica malitia in morbum cecidisse, quorum opinionem consultus non solum probaui, sed subsequentibus rationibus confirmaui.

SVMMARIVM.

1 *Dantur morbi, & alia sanitatis incommoda veneficiis Diabolicis excitata.*

2 *Morbi quidam magni habent aliquando sortes, ac repentinos insultus à Natura.*

3 *Apoplexia vnde dicta.*

4 *Vteri morbi aliarum principum partium morbis associati, tum admirabilibus symptomatibus concomitantur, vt supernaturales existimentur.*

5 *Plures mulierum vteri morbis conflictata à Dæmone obsessa existimantur.*

6 *Spontaneæ lassitudines morbos præmuntiant, & qua ex caussa, num. seq.*

8 *Ipsa corporis valetudine animalia excitantur ad coitum.*

9 *Atrophia, & corporis consumptiones extrema naturalem caussam vt plurimum habent.*

10 *Mulieres Dæmoniacæ existimatæ naturalibus remediis aliquando perfectè sanatæ.*

11 *Tam naturalis, quam Dæmoniacus morbus ab iisdem caussis naturalibus dependet.*

12 *Morbi Dæmoniaci licet difficulter cognoscantur, à multis tamen simul junctis signis cognosci possunt.*

13 *Signa morborum Dæmoniacorum communia sunt, morbis quoque naturalibus.*

14 *In morbis naturalibus adsunt signa dependentia à caussis, quæ inter se sunt compatibiles, in Dæmoniacis contra.*

15 *Intemperies non potest introduci in instanti.*

16 *Nihil nos magis perducit ad cognitionem morbi Dæmoniaci quam ipsius morbi mos.*

17 *In via naturæ non fit transitus subitaneus de vno extremo ad aliud.*

18 *Repentinæ, & insperatæ mutationes, & crises numquam in via Naturæ absque signis concoctionis fiunt.*

IAm etsi circa magicas, ac veneficas operationes, plura enarrentur, quæ vana, ac futilia, & falsa magna ex parte sunt, tamen dari morbos, & alia sanitatis incommoda per veneficia à Magis inducta, ac excitata, acceptissima est omnium Doctorum opinio innumerabilibus euentibus, & experientiis confirmata ejus rei veritatem adstruens, de qua præter alios, *Sprenger in malleo malef. lib. 2. quæst. 11. & seq. Martin. Delr. lib. 3. Disquisit. Magic. sect. 2. quæst. 4.* apud quem vide legum, & SS. Patrum auctoritates. *Torrebl. Demonolog. lib. 2. cap. 40. & seqq.* qui plures quoque Patrum, ac Conciliorum auctoritates in medium profert, vbi etiam Poëtarũ nonnullorum carmina habentur id attestantia, *& inter Medicos. Io. Bapt. Codronch. lib. 1. de morb. venef. per totum Io. Hucher. de sterilit. lib. 4. qui est de Malef. Casalpin. in Damon. inuest. Per ipsa Daniel. Sennert. Pract. lib. 6. par. 3. cap. 5. & ex aliis Professoribus Io. Iacob. Boissard. de Magia cap.* 8. Non obstante ergo antiquorum Philosophorum, & Medicorum præcipue vero Hippocratis Aristotelis, Auicennæ, aliorumque sententia, ac falsa nonnullorum recentiorum, & Hæretica opinione, adstruendum dari Dæmoniacos morbos.

Sed

Sed dubio non vacat, verum enarrati morbi vagantes in ciuitate. N. fuerint vere à cauſſa naturali, an potius à cauſſa Dæmoniaca, & ex maleficio; ac Primò videbatur dicendum ſymptomata, ſeu accidentia quibus ſeſe manifeſtabant morbi, de quibus dubitatur, nihil in ſe habuiſſe, quod ad ſupernaturalẽ, ſeu Demoniacam virtutem referri debere, putent, ſed omnia, ac ſingula à naturali cauſſa dependentiam habuiſſe, & naturalibus cauſſis reſpondiſſe, cum naturalem ordinem vndequaque ſeruauerint: nam ſi examinemus ſingulas conditiones eorum morborum, quas examinati Medici retulerunt, facilè comperiemus, id omnimodam veritatem habere; & incipientes ab inſultu morbi, quo apprehenſa eſt Sempronia (quem quidem ità admirandum putant prædicti Medici, vt non niſi ad vim Dæmoniacam referri debent) non videtur adeò elongati à quibuſdam morborum inſultibus, quin familiaris ſit naturaliter illis
2 qui de repente, & cum impetu hominem adoriuntur, vt in Apoplexia euenit, in Epilepſia, in ſyncopi, vteri præfocatione, & ſimilibus, vapor enim quidam teter, ac maligaus, vel mal gnus, ac teter aliquis humor cerebri ventriculos, aut ipſum cor de repente feriens, imaginationi ipſi repreſentat aliquod externum phantaſma hominis, vel verulæ, vel ipſius Dæmonis, vel nigri cuiuſdam animalis ſibi vim inferentis, ac impellentis, ità vt homo concidat, & experrectus narret, ſibi viſum fuiſſe, ſe ab externa vi in terram impoſitum, vel ab alto præcipitatum, cum tamen ab interna, & naturali cauſſa id totum acciderit ſimile quid in moribundis adnotamus, quibus ater aliquis canis, vel Dæmonium ipſum pone lectum verſari videtur, cum id ex fumis tenebroſis, ac malignis in cerebrum verſantibus illis appareat. Sed in prædictis morbis, & maximè in Apoplexia id frequentius euenire palam eſt, nam Apoplectici propriè ſibi videntur ab externa vi in ruinam agi, ac percuti, & præcipitari, ea enim ex cauſſa à fulmine ictos eſſe ſibi perſuadent, quamobrem dicitur hic morbus Apoplexia, ea enim præſenti non aliter quàm a fulmine percuſſi concidũt, vnde *Lucret.*
3 *lib. 3. de Rer nat.*

Quin etiam ſubita vi morbi ſæpè coactus.
Ante oculos aliquis noſtros, vt fulminis ictu.
Concidit.

Vel tanquam victimæ antè altare vno ictu corruunt, vt dicebat *Foreſt. lib. 10. Obſeruat. 69. in ſchol.*

Quod verò ad hoc ſymptoma tam magnum, ac violentum in muliere illa ſecutus ſit morbus magnus, ac cognitu difficilis, aliiſque mitis ſympromatibus notabilis, nec mirum, nec inſuetum quid eſt, ſiue enim illud primum ſymptoma fuerit Apoplecticum, vel Epilecticum, vel ſyncopticum, vel præfocatiuum ab vtero, aptum erat magnum morbum pertendere, & accerſere; quandocunque enim vteri
4 morbi aſſociantur magnis morbis capitis, vel cordis, vel alia non nobiliorum partium, vt in muliere hac facillimum euentu fuit, tam rara, ac diuerſa accidentia ſecum afferunt, tanque inſueto more ægrotantes exagitant, vt eorum cauſſam non ad naturalem vim, ſed ad ſupernaturalem, ac plerumque ad ipſum Dæmonem referamus, vt in hac ipſa muliere euentu facile fuit, ex quo fit, vt plures earum à ſpi-
5 ritu potius maligno, quam ab aliqua naturali cauſſa exagitatas credamus, vt præter quam plurimos Doctores, teſtantur ex Medicis plures Auctores Gynetiorum, ſeu de morbis mulierum.

Nec difficilius ad ſuas naturales cauſſas referri poteſt inſultus morbi, ex quo ægrotauit Titius, de quo narratur, quod per nonnullos dies antequam ægrotare inciperet adeo ad Veneris exercitia de repente impotens factus eſt, vt ne minimo quidem ignículo ad eam ſtimularetur, ac volens de ea re experimentum ſumere, ignauum ſe, ac omnino frigidum factum cognouit, cum tamen nulla occaſio præceſſiſſet, & ipſe eſſet in ætate iuuenili, atque alias ſtrenue in Venereis congreſſibus dimicaſſet, ita vt ſumma cum ratione ſuſpicari potuerit, ex improuiſa ac repentina hac genitalium ignauia ſe ligaminis maleficio eſſe obſtrictum. ſed hoc manifeſtè videtur & ipſe, & quoque alius fuerit ſuſpicatus, cum præter Naturæ conſuetudinem non eueniat, vt ante magnorum morborum inſultus per nonnullos dies præcedat quædam totius corporis ignauia, ac membrorum laſſitudo juxtà ſententiam *Hippoc. lib. 2.*
6 *Aphor. 5.* vbi ſpontaneas laſſitudines morbos prænunciare docet ex eo quod, quacunque laſſitudo ſit, & ex quacunq; laſſitudinis ſpecie, ex tribus ſpeciebus à
7 *Gal. in comm. ejus Aphor.* aſſignatis, ſemper præſupponitur aut copia vitioſorum humorum, aut plenitudo, aut vtrumque non mirum ergo eſt, ſi imminentibus morbis, ac præcipuè magnis, præcedant huiuſmodi laſſitudines, ac totius corporis torpores, & grauitates, membrorumque hebetudo, & ignauia, ac quoddam vitæ tædium, ac triſtitia, perſentiente natura ſuperabundantiam humorum ſe grauantium, indeque ſibi malum pertimeſcente, ex quibus facile eſt, vt ſimul quoque genitalium ignauia, & alienatio à venereis, & impotentia ad ea ſequatur, ex corporis enim alacritate venerei ſtimuli exoriuntur, & ipſa corporis valetudine animalia excitentur ad
8 coitum *Ariſtot. lib. 8. de Hiſtor. Anim. cap. 18.* aliàs ab ejus vſu alieniſſima.

Cæterum in caſu infirmitatis, ex qua dicitur ſublatus fuiſſe Stichus, nihil eſt, quod perſuadere poſſit adfuiſſe veneficium, ac ſupernaturalem, ſeu Dæmoniacam cauſſam, quippè cum, vt ipſemet Stichus fatetur Teſtis examinatus Atrophiæ, & corporis conſumptiones huiuſmodi, facilè ad naturales cauſſas referantur, cum in dies plures ægrotos offen-
9 damus huiuſmodi Atrophijs, & maraſmis abſumptos, in quibus, ne per imaginationem quidem ſupernaturalem, vel Demoniacam aliquam cauſſam quicquam operatam eſſe ſuſpicari licet. Non debemus ergo ius tribuere publicæ voci, & famæ quod huiuſmodi morbi eſſent ex veneficio, quam tribuamus naturæ ipſi, ex cujus vi tales morbi facile excitantur; non exiſtentibus ergò aliis indiciis, publica vox, & fama, quæ aliquando ab ignariſſimo ac maximè credulo vulgo originem habet, nihil operari debet, & fruſtra videmur alias cauſſas inquirere, vbi naturalium cauſſarum efficientia eſt manifeſta. Neque vlterius vllam admirationem afferre debent quædam aliæ infirmitates per eandem ciuitatem vagantes ob id, quod tam multis, tamque variis, tamque inter ſe contrariis accidentibus ac maximè inſuetis fuerint conſpicuæ; nam ſi ad quotidianas obſeruationes noſmetipſos conuertamus, & mulieres hyſtericis paſſionibus exagitatas contemplabimur, nihil eorum, quæ Donatæ, aliiſque fœminis euenerunt, tam mirabile accidiſſe dicemus, quam multò mirabiliora in alijs quotidie naturaliter accidere non obſeruemus. An non ob eam cauſſam plurimas earum, vt alias dixi, à Dæmonibus obſeſſas exiſtimamus, & tandem tamen naturalibus remediis eas

curatas conſpicimus, quòd in illis naturalis tantùm cauſſa ſuam vim exerceret? Geminas egò ſorores noui pro Dæmoniacis habitas, & à Religioſis pluries exorciſmis incaſſum expiatas, à Cynthio Clemente Pauli V. P. M. olim Medico exquiſita, ac repetita corporum expurgatione, ac veſicantibus infernis partibus adhibitis perfectè ſanatas. Non ità ergò nos moueat ſymptomatum inſuetorum frequentia, vt ſupernaturalibus cauſſis tribuamus, quod à naturalibus originem habet.

Idemqi quod de ſuperioribus infirmis dictum eſt, de alijs nonnullis, vt de Publio, firmari poteſt; quià febris, ex qua ille ægrotauit, aſſociata erat cum aliqua mala, & inſigni Hipochondriorum affectione, cum inæquali partium intemperie, & contrarijs, ac inter ſe pugnantibus diſtemperantijs, vt in ſimilibus affectibus vſuvenit, ex quibus non modò enarrata ſymptomata, quæ Publium, alioſqi moleſtarunt, ſed multo plura, & multo admirabiliora, pullulare ſolent, vt ſignanter Recentiores omnes, qui de ſimili argumento ſcripſerunt teſtificantur, inter quos videndus *Daniel. Sennert. Pract. 1. part. 3. ſect. 1. cap. 4.* & ſi libet percurre quæ nos ipſi attulimus *lib. 1. de morb. Hipochondr. cap. 6. per totum.* Quorum ſymptomatum admiratio tantoperè excreuit, vt nonnulli Medici ea ad ſupernaturales, ac Dæmoniacas cauſſas referant, neſcientes ſibi perſuadere tam mirabiles effectus ab alia cauſſa quam à Demoniaca malitia, & virtute produci poſſe, vt fortè in caſu noſtro euenit; & tamen omnes, ac ſinguli huiuſmodi effectus quantumuis rari, & admirandi ad ſuas naturales cauſſas referuntur, & illis reſpondere comperiuntur. Deniquè ad omne peius nunquam de certo affirmari poteſt, morbum aliquem eſſe potiùs Dæmoniacum, quàm naturalem, quià tam naturalis, quàm Dæmoniacus, morbus ab ijſdem cauſſis, & ab ijſdem potiùs humoribus excitantur, ac conſequenter eoſdem omninò effectus ambo producent, & ijſdem prorſùs ſignis conſpicui eſſent. Quod autem tam Dæmoniacus, quàm naturalis morbus ab ijſdem cauſſis dependeant patet. quia tam Demoniacus, quam naturalis morbus melancholicus in melancholico humore fundatur, vt DD. Omnes vnanimiter fatentur, *vallés. de Sacr. Philoſoph. cap. 15. & 18. Codronch. de morb. veneſ. lib. 2. cap. 8. Martin. Delrius. lib. 2. Diſquiſit. Magicar. quæſt. 29. ſect. 3.* & alij, qui omnes in hoc conueniunt, quod Dæmon melancholicos, prauos, ac tetros humores agitando (ijs enim ille gaudet, & delectatur) morbos Dæmoniacos excitat, quod ſimiliter à natura fit, vndè ex ijſdem humoribus ſiue à Dæmone, ſiue à natura exagitatis ijdem omnino effectus prodibunt, vndè & eadem prorſùs ſigna vterque morbus habebit, nec vnquam certò firmari poterit, morbum eſſe potius Dæmoniacum, quam naturalem.

Verum enim verò licet ſupradicta omnia non omninò præter rationem adducantur, pro veritate tamen determinandum videtur, omnes, ac ſingulos ægrotantes, de quibus dubitari contigit, an ex naturali, vel ſupernaturali cauſſa ægrotauerint, ex maleficio, & Diabolica læſione ægrotaſſe, ac perijſſe. Nam primò quoad difficultatem cognoſcendi, ac 12 diſtinguendi Dæmoniacos morbos à naturalibus, non tantam eſſe cenſendum, quin ex multis ſimul iunctis cognoſci, ac diſtingui inter ſe non poſſint. Et licet verum ſit, quod ſigna morborum Dæmoniacorum communia ſint etiam cum ſignis morborū naturalium, vt DD. fatentur, *Andr. Caſalpin. in Dæmon. 13 inueſt. Peſip. cap. 22. Codronch. de morb. Veneſ lib 3. cap. 13.* tamen id veritatem habet ſi ea ſigna diuiſim, & vnumquodqi per ſe, non autem ſi copulatiuè, ac ſimul omnia accipiantur; ac præterea in morbis naturalibus ſigna adſunt à cauſſis dependentia, quæ licet contrariæ, inter ſe, ſunt compatibiles, ac in 14 morbis Dæmoniacis ſigna hæc cauſſas oſtendunt inter ſe non compatibiles; exempli gratia ſigna in morbo naturali oſtendentia caloris, & frigiditatis pariter effectus, dependent ab humoribus partim calidis, partim frigidis, qui licet contrarij, ſe tamen in humano corpore compatiuntur, ſed ſigna in morbo Dæmoniaco oſtendentia caſum, & debilitatem pariter, & vigorem, ac virtutem ipſius naturæ dependent à cauſſis incompatibilibus, cum nequaquam ſe ſe compatiantur extrema debilitas, & extremus vigor, ac robur, quod euenit in morbis Dæmoniacis, in quibus aliquando de momento ad momentum ægri in extremo debilitatis ſunt, & morti proximi, ac dicto citiùs vigorem ſummum oſtendunt, reuiuiſcentes, ac ſi nunquam quid mali perſentiſſent.

Præterea mala toletantia remediorum, ita vt Aëgri neqi calida, neqi rationabiliter, aut alias adminiſtrata admittere poſſint, commune ſignum eſt tum naturali, tum Dæmoniaco morbo; ſed vbi huic malæ toleratiæ, aſſocietur ignorantia cauſſarum, & ipſi expérti ſummi Medici ſuo rationabili diſcurſu eas reperire non valent, tunc quidem hæc duo ſigna copulatiuè accepta non dubia ſemita nos ad Dæmoaniacorum morborum cognitionem perducent, exemplificare licet hæc relictis alijs ægrotantibus hic propoſitis, in Titio, qui nulla infirmitate, ac nulla procathartica cauſſa prægreſſa, genitalium repentina ignauia, ac inexcitabili torpore correptus eſt, ad quem ſecuta eſt febris, ex qua periit. Nam & ignauia genitalium ex ſe, & febris ex ſe potuerunt referri ad ſuas naturales cauſſas, ſed hæc ſimul iuncta, morbus ſcilicet ex ſumma frigiditate vna ex parte, aliàq; ex parte morbus ex ſumma caliditate ad priorem conſequens non poſſunt ad naturales cauſſas referri, quomodò enim naturaliter ad frigidiſſimum morbum poteſt ſuccedere morbus calidiſſimus, aut ſi ex accidenti id fiat, quomodò morbus calidiſſimus non erit remedium morbi frigidiſſimi? An non hoc ſemper in rerum natura euenit, vt febris ſit remedium præcedentis morbi, ſi quidem ille frigidus fuerit; iam hoc ab Hippocrate canonizatum *in lib. 2. Aphor. 26. & ab omnibus commentatoribus ibi.* Exemplo febris conuulſioni ſuperuenientis. Nam vt *Hollerius ibi in Schol.* dicebat, calor quicunq; etiam præter naturam curat morbos frigidos. Ergò omninò extrà naturæ opera fuit inſultus frigidiſſimi morbi, nempè ignauiæ repentinæ genitalium in Titio, & ſuperuenientia febris remanente priore morbo in ſuo vigore, nec quiſquam vel Doctiſſimus Philoſophus nouerit hæc ad naturæ actionem referre, vndè coactus ad Dæmoniacam, & ſuper naturalem cauſſam ea attribuet. Quod, vt multò magis confirmetur, conſiderandum, ignauiam illam genitalium aut ab intemperie originem duxiſſe aut ab obſtructione; ſi ab intemperie hæc vel erat ſimplex, vel cum materia, at neutra induci poteſt in inſtanti naturaliter, immò requiritur conueniens 15 aliquod temporis ſpatium ad hoc, vt introducatur, quod Dæmon ità breue reddere poteſt; vt appareat operari in inſtanti, veluti factum eſt in caſu noſtro. Si autem hæc ignauia orta eſt ab obſtructione, neceſſe erat ſimul & ſemel contiguarum partium ſym-

ptomata apparere, immò cum aliquæ earum partium deseruiant simul ad eiaculandum semen, & ad meiendum, oportebat vtriusq; actionis lesionẽ apparere, & in summa naturaliter non potuit derepente ea ignauia emergere ex obstructione, ergò ex aliqua caussa supernaturali, nempè ex Dæmoniaca malitia.

16 Prætercà nihil est, quod ad cognitionem morbi super naturalis, & Dæmoniaci certò certiùs perducere possit, quàm ipsius morbi mos, aut modus affligendi, in quo tam conspicuum illic se reddit, vt bene Dæmonis malitiam pro sua origine cognoscat, & ab oculatis, & prudentibus Medicis cognosci se patiatur. Nam incipientem, ac vix incipientem morbum in summo vigore persistere aliquandò obseruamus; absq; vllis ne minimis quidem concoctionis signis, subitaneas, ac perfectissimas crises, subitaneas quoq; & completas morbi remissiones absq; vlla insigni euacuatione, terribilium accidentium omnimodam, & irrationalem cessationem sola cubiculi, sola lecti, sola indumentorum mutatione; repentinam corporis maciem, & extenuationem, & præproperam genitalium flaccescentiam absq; ratione, summas virium iacturas, earumdemq; de momento ad momentum completum recuperationem, vitæ, & mortis vno eodemq; tempore ac vicissitudine quadam spem ac desperationem, & alia huiusmodi,

17 quæ quidem in via naturæ eo modo contingere non possunt, in qua nunquam fit transitus subitaneus de vno extremo ad aliud, vt à summa debilitate ad virium validitatem, & sic de cæteris verum etiam si in morbis consimilia obseruemus, vt summum æstum ac summum rigorem, simul, & semel invadentes, summam virium deiectionem, ac quasi subitaneam earumdem refectionem, vigilias aliquandò insuperabiles, ac non multo post somnos inexcitabiles, & alia ad hunc modum, semper tamen hæc habent suas caussas patentes, ad quas referantur, nempè materias etherogeneas, vapores, & flatus diuersæ, ac contrariæ naturæ, humores item sibi contrarios, & effectarum partium diuersitatem, cum enim illæ materiæ, vel flatus etherogenei à diuersis partibus eleuati diuersas partes molestabunt, effectus producent, ob contrarietatem eorum admirandos, sequi naturæ consuetum operandi modum accedere violentur. Quantoperè distent effectus à bi-

18 le, calidisq; & exustis humoribus caussati ab effectibus productis ab Atrabile, vel Pituita, norunt omnes, & tamen licet tam contrarij sint hi ab illis, apparent aliquandò simul, cum simul moti fuerint humores vnde dependentiam habent, at vero hi ipsi humores vbi à natura vinci, ac expelli debent, id nunquam nisi in tempore, & præcedente concoctione fit, vt in crisibus, quod fallit in Dæmoniacis moribus, in quibus Dæmon eos humores ad libitum agitat impellit, vincit, regit, exuperat, & à corpore expellit.

Cùm ergò in enarratione historiæ prædictorum Aëgrotantium hæc, & his plura obseruata sint ab auctoribus in Dæmoniacis morbis adnotata, iurè firmandum est, eos ex Dæmoniaca malitia ægrotasse, ac perijsse. Et ad ea, quæ in contrarium adducuntur; respondetur primò, quod verum est, quosdam morborum insultus, ac progressus succedere posse, vt successerunt in Sempronia, in Titio, in Sticho, & alijs, an tamen concomitari ijsdem conditionibus, quibus dotari fuerunt morbi, exquibus infirmi, de quibus agitur, ægrotarunt, & perierunt, vt iam ex superioribus patet. Et ad id, quod additur non posse distingui per certa signa morbum Dæmoniacum à naturali ex eo, quod vterque dependent ab ijsdem humoribus, agitatis à Dæmone, licet tam hi, quàm illi sint vnius, einsdemq; naturæ, vt patet ex ijs, quę in superioribus adduximus.

Reuerendissimo Patri Abbati, D. FERDINANDO VGHELLIO MONACHO CISTERCIENSI. *Trium fontium Abbati Dignissimo.*

PAVLVS ZACCHIAS MEDICVS F.

Licet labores, quos in Italia Sacra insumpsisti, totum orbem admirabundum reddiderint, ac tuorum meritorum testem non mendacem fecerint, optabam tamen ipse pro ea; quâ te prosequor benevolentia, ac reuerentia aliquod eius rei testimonium ex me prodire, vt vniuersa doctorum hominum Respublica quanti te, ac tua merita faciam agnosceret. Nihil mihi moliri hactenùs licuit; vna tantùm se se mihi obtulit ex hisce quæstionibus meis occasiuncula, quæ eas tuo nomine exornare mihi persuasit, vt facio. Tu æquè boniq; id consulas, ac me a ma. Vale.

CONSILIVM L.

ARGVMENTVM.

Puella rustica muta, ac surda à natiuitate à proprio parente compressa est, eoq; in iustitiæ manus veniente, ad vltimum supplicium damnatus est. Quærebatur an eidem supplicio esset filia quoq; damnanda, an potiùs ob naturalem intellectus imbecillitatem esset excusanda. Ea Historiam communicauit mihi D. Angelus Colius Senensis Medicus Doctissimus, qui ad iustitiæ mandatum pro veritate non nulla scriptis consignauit in nos etiam eius viri contemplatione hæc, quæ sequuntur exarauimus.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi à natiuitate apti vt plurimum sunt ad apprehendenda plura, quæ cæteri hominum apprehendunt, licet imperfectiùs, ac tardiùs.*

2 *Muti, & surdi à natiuitate magis proficiunt in quauis disciplina mutibus, per diem quàm bruta ex audita per totam vitam.*

Verumenimverò replicatur à contraria parte, mortem in hoc casu ex aborsu euenisse, & sic à Prægnantia omnino dependere, & exceptionem lucro facere, sed respondetur, quod licet Abortus per semetipsum sufficientissima caussa esse aliquando
3 possit, & morbi, & mortis ab illo dependentis, tamen in illis tantum casibus locum exceptioni facit, in quibus mors ab ipso abortu immediatam dependentiam habet, ita vt abortus non debeat ad aliam priorem caussam referri, ad quam referri debeat etiam ipsa Ægrotantis mors. At vero vbi præcessit alia euidens caussa, nempe alius morbus non solum habilis per se ad prouocandum abortum, sed etiam ad mortem accersendam, tunc nullus locus potest esse exceptioni, quia prior illa caussa, vnde prouocatus est abortus, caussauit etiam mortem, nam quicquid est caussa caussæ est caussa caussati, si ergo in hoc casu febris ardens procurauit abortum, prouocauit etiam mortem maximè cum, vt supra dictum quoque est, multo habilior caussa ad asciscendam mortem sit febris ardens, quam abortus est enim febris ardens præ cæteris omnibus morbis lethalis *Hippocr. lib.* 3. *Epidem. text.* 3. Cum igitur morbus, ex quo D. Angelica primò decubuit, tandemque decessit, fuerit à prægnantia, & à partu, & ab aborsu, & à quacunque harum rerum omnino independens, non ad prægnantiam, aut partum, aut ad abortum, vel ad aliquam eorum caussam referenda est mors, sed ad ipsum morbum, à quo cætera, vt à primaria, originaria, & caussa per se dependentiam habent, non ipse ab vlla eorum: semper enim attendi debet caussa primaria, & originaria, & immediata, non autem secundaria, impulsiua, & mediata.

Quemadmodum ergo si ad abortum secuta esset febris, attendendus esset abortus vt caussa primaria, ex qua poterat originatam fuisse febrem, sic modo quod abortus consecutus est ad febrem, febris tanquam primaria caussa est attendenda. Quod autem sic se res habuerit patet ex depositione Testium, & præcipue ipsius Medici, qui curæ interfuit, hic enim juxta decimum deponit, prædictam dominam Angelicam ex labore nimio in curando marito perpesso, & ex animi mœrore ob ejusdem mariti mortem incidisse in febrem acutam cum intensissimo capitis dolore, aliisque accidentibus, quæ solent acutam febrem concomitari, quæ febre inualescente inualuerunt & ipsa, ita vt infima die tertia Renum molestissimo dolore præhensa abortiuerit; qui morbi progressus satis superque declarat nullam in hoc casu adfuisse culpam prægnantiæ, cum nulla accidentia comparuerint vsque ad tertium ad ipsam prægnantiam pertinentia, cum igitur accidentia à principio apparentia maxime habilia essent ad occidendam infirmam, & ad prægnantiã non pertinerẽt, quonam pacto firmabimus, prægnantiam, & abortum fuisse caussam mortis? nam etiam si prædicta accidentia caussauerint abortum, non caussarunt mortem propter abortum, sed propter eorum vehementiam, & malignitatem, quæ ad ipsum abortum non pertinebant; immo consequens erat abortum in hoc casu potius potuisse morbum, & accidentia morbi alleuare, per purgationem puerperij ab ipso factam, quam vllum notabile damnum afferre; vt alias experimur, vnde etiam aliquando Abortus dicitur salubris, vt apud *Hippocr. lib.* 2. *Epidem. sect.* 2. *num.* 14. *ibi Abortus masculus sexagesimo dierum in partu suppressionibus salubris.* vt enim, Vallesius in comm. dicit, sine Matris periculo, & videmus etiam non ratò prægnantes aliquo morbo etiam acuto, & lethali correptas per abortum liberari.

Neque valet dicere, quod hæc febris potuit dependere ex instantia Abortus, nam præterquam quod necesse fuisset præcedere quædam signa, quæ hanc instantiam Abortus portenderent, quæ tamen vsque ad tertium nequaquam fuerunt obseruata (nam tertia dolore Renum præhensa abortiuit) illud compertissimum est, Abortum non esse aptum natum caussare febrem, hoc est Abortum ex sui natura non caussare febrem, cum ex mille fœminis abortientibus, vix vna, aut altera, & hæ quidem per accidens, non ex natura abortionis, febre corripiantur. Ergò cum præcesserit febris acuta, quæ per se caussare poterat abortum, & mortem, & successerit Abortus, & mors, dicendum est, Dominam Angelicam ex febre, non ex aborsu perisse, & sic cum febris illa acuta esset morbus independens a prægnantia, & partu, & nihil cum alterutro, vel cum eorum vtroque commune haberet subsecutæ mortis, tota culpa in febrem rejicienda, vnde casus pro lucro debet esse non pro exceptione.

Non obstat quod Abortus fuerit caussa majoris morbi, & ipsam etiam mortem accelerauerit, quia his non obstantibus non potest recenseri inter caussas primarias, sed inter secundarias, & habuit hoc tantum vim caussæ fouentis, & impulsiuæ, & mediatæ, quæ in nullo censu est habenda, vt latè alias diximus *lib.* 1. *quæst. Medico-Leg. Tit.* 4. *quæst.* 6. *per totam.*

CONSILIVM XLVII.

ARGVMENTVM.

Mulier ætatem agens trigintaquinque annorum, cum vtero gereret percussa est à Clerico N.N. super dorsum quodam baculo satis grauiter. Inde Renum dolore per iteratas vices præhensa post tres menses decursos à tempore, in quo vapulauerat, narium hæmorragia tam copiosa, & impetuosa apprehensa est, vt cohiberi non potuerit, ex qua illa abortiuit, & septima interiit, fiscus Clericum in carcerem conjecit tanquam homicidij reum quæsitum ergo est, an percussio illa super Renes fuerit vere caussa Abortus hæmorragiæ, & mortis.

SVMMARIVM.

1 *Abortus ex percussione super Renes in granida muliere facile euenit, & cur.*

2 *Vena, & Arteria magna sunt sanguinis prompturia.*

3 *Subitaneæ animæ passiones, ac præsertim Ira, & Timor multorum periculorum caussa grauidis existunt.*

4 *Animi*

4 *Animi paſſiones vehementes in grauidis etiam multo poſt tempore ob earum repetitam memoriam periculum afferunt, Declara vt nuin.* 10.

5 *Cauſſa euidens in agendo (niſi ſit immanens) ſemper in principio eſt fortior, quam procedente tempore.*

6 *Effectus debet eſſe proportionatus, ac reſpondens ſuæ cauſſæ.*

7 *Cauſſa proxima, & euidente alicuius effectus præſente, fruſtra remotam, ac minus euidentem quærimus.*

8 *Farni hominis eſt quod clarum eſt, ac euidens pro vero non recipere.*

9 *Renum dolor grauidis eſt familiariſſimus.*

1 QVod ex graui percuſſione ſuper Renes accepta mulier in vtero habens abortiuerit, nouum non eſt, ſed ipſis etiam mulieribus compertiſſimum: cum enim venæ. & arteriæ per lumbos tranſeuntes ob menſtruorum retentionem occaſione prægnantiæ factam repleantur, & ligamenta quoque, quibus vterus alligatur à fœtu diſtendantur, fit vt ex motu, & multò magis ex percuſſione graui humborum, venæ ipſæ, & ligamenta lædantur, ac debilitentur, relaxenturque, vnde facili negotio Abortus ſequatur, quod ſatis ſuperque in propoſito caſu euenſſe demonſtratur, quia ex percuſſione cum baculo ſuper Renes mulier hæc dolere in ea regione cepit, ac deinceps toto grauidationis tempore indeſinenter eodem dolore oppreſſa, tandem poſt tres menſes abortiuit, quod non niſi ex Renum debilitate à percuſſione contracta eueniſſe ambigi non poteſt.

Verumenimverò in caſu præſenti non ſolum ex læſione, & relaxatione ligamentorum vteri ſuccedere potuit abortus, ſed etiam ex hæmorrhagia, hoc eſt copioſo ſanguinis fluxu ex naribus, quam ex eadem percuſſione originem habuiſſe exiſtimandum eſt, quia ex ſuperexcalfactione, & inflammatione ob percuſſionem concepta ab ipſo ſanguine in vena, & Arteria magna, quæ per medium ipſorum Renum
2 pertranſeunt, & ſunt veluti promptuarium totius maſſæ ſanguineæ, ſanguis attenuatus, & acutiem acquirens, ac ſurſum repens ob clauſuram inferiorum venarum ex prægnantia factam, hæmorrhagiam excitauit, quæ ob ejuſdem ſanguinis tenuitatem, & acutiem cohiberi nunquam potuit, vnde ad extremam debilitatẽ muliere deueniente, Abortus concitatus eſt, ex quo tandem mors fuit ſubſecuta.

Addendum his, quod hic non modo militat cauſſa habilis ad abortiendum ex ipſa percuſſione ſuper Renes, & ex ſanguinis ſuperexcalfactione, & attenuatione, ſed etiam militat cauſſa ex vehementi Animi paſſione, ex ira ſcilicet ob injuriam à percutiente ſibi illatam, & ex timore majoris læſionis ſibi imminentis, ſcimus enim quas turbas, & quot, ac quanta accidentia in grauidis excitent hujuſmodi ſubitaneæ paſſiones, maximè ſi vehementes ſint,
3 vt in præſenti euentu fuerunt; nam pleraſque in dies ex earum violentia abortum facere quotidiana experientia comprobat, & adnotatur etiam ab omnibus Gyneciorum Auctoribus, inter quos ſi libet vide Recentiores præcipue *Mercat. de Steril. & Pregn. aff. lib.* 3. *cap.* 21. *Roderic. à Caſtr. de Morb. mulr. lib.* 3. *cap.* 22. *Hucher. de Sterilit. lib.* 3. *cap. de conſervat. Concept. Varandeum lib.* 2. *de Aff. Mulier. cap.* 3. *Daniel. Sennert. Pract. lib.* 4. *par.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 2. *Balduin. Conſ. de hum. vit. primord. cap.* 14.

Neque valet dicere, quod hujuſmodi paſſiones Animi tunc aptæ ſint magnam commotionem in ſanguine excitare cum ſubitæ, ac vehementes ſunt, tunc enim per illam commotionem abortum cauſſare facilè poſſunt, at vbi ſuum impetum, ſuamque violentiam remiſerint, vt in caſu noſtro, ſanguine retrogeſcente, ac ab excitata commotione quieſcente, non amplius talem effectum producere ſunt aptæ; quia hoc procedit quando hujuſmodi vehementes paſſiones omnino recedunt, abſque eo quod denuò per recurſum phantaſmatum excitentur; ſed quando relinquunt poſt ſe memoriam fixam eorum, quæ ab illis paſſionibus perpeſſæ ſunt, vt factum eſt in caſu noſtro, in quo ex ira ab accepta iniuria excitata, aſſidue fieri debebat recurſus phantaſmatum ad memoriam, tunc ex hoc ipſo recurſu nouus motus, & noua ſanguinis agitatio fit, quæ non ſolum præſente Iræ cauſſa, ſed multo poſt tempore perdurans eoſdem effectus ac à principio excitare poteſt, quod maximè eueuit in mulieribus, vt ſunt ex ſua natura iracundæ & vindictæ auidæ; vnde permanente, ac durante cauſſa commotionis ſanguinis, mirum non eſt, ſi concitatus ad ſuperiora habuerit recurſum, & ſanguinis fluxu excitato mulierem abortire coegerit, illamque tandem è medio ſuſtulerit. 4

Cæterum cum hæc omnia magna ex parte à veritate aliena ſint, videtur dicendum, neque hæmorrhagiam, neque Abortum, nec denique ipſam mortem à percuſſione Renum per Clericum facta vllam originem, aut dependentiam habuiſſe. Primò quia 5
cum cauſſa euidens, extrinſeca præſertim in agendo, niſi immanens ſit, in ſuo principio ſit multo fortior, quam progrediente tempore, quia in dies ſuum vigorem, & actiuitatem amittit, impoſſibile eſt ejus effectum, niſi ſubito ſe prodat, interjecto tempore, & maxime ſi multum ſit, ſucceſſiue apparere: Cum ergo percuſſio ſuper Renes a muliere perpeſſa fuerit cauſſa maximè euidens, & actiua, ſi debuit cauſſare hæmorrhagiam, vel abortum, debuiſſet illico à principio id præſtare, cum multò majorem actiuitatem tunc haberet, quam procedente tempore; ſi ergo tales effectus non ſunt ad illam tunc cum violentior erat conſecuti, multo minus conſecuti ſunt ab ea, cum omnem jam violentiam, & actiuitatem amiſerat, & ſic neque hæmorrhagia, neque Abortus, neque mors ad percuſſionem ſunt referenda, ſed ad alias cauſſas.

Præterea effectus debet eſſe proportionatus, ac 6
reſpondens ſuæ cauſſæ, cum non quilibet effectus ex qualibet cauſſa indifferenter produci poſſit, quod exemplificabo in Medica Arte ſic. ad violentum exercitium ſequetur exempli gratia febris, ad commorationem ſub Aëre frigido, ac nocturno, membrorum paralyſis, quia febris eſt effectus proportionatus, ac reſpondens exercitio violento, & paralyſis commorationi ſub Aëre frigido nocturno, nunquam autem ordine naturæ ad violentum exercitium ſequetur paralyſis, & ad commorationem ſub Aëre frigido febris, niſi per accidens, & in ſumma ad cauſſas excalfacientes neceſſe eſt ex ſui natura ſequi effectus caloris, & ad refrigerantes frigiditatis, non è contra: at hæmorrhagia, ſeu ſanguinis eruptio ex naribus non eſt effectus proportionatus, ac reſpondens percuſſioni ſuper Renes factæ, ſed potius fluxus ſanguinis ab vtero, quod tanto magis veritatem habet quanto effectus eſt remotior à ſua cauſſa; ſi ergo hæc ſanguinis eruptio non fuit cauſ-

ſata à percuſſione, neque ſubſequens Abortus, neque mors ad percuſſionem referri poteſt, quia quemadmodum hæmorrhagia non eſt effectus proportionatus, ac reſpondens percuſſioni per tres menſes ante factæ ſuper Renes, ſic Abortus, & mors ſunt effectus proportionati, ac reſpondentes ipſi hæmorrhagiæ, cum ex ipſa debilitato calore naturali, & facultate retentrice labefactata facili negotio ſit ſubſecutus Abortus, & ad Abortum mors.

Igitur vbi cauſſam alicujus effectus habeamus proximam, & euidentem; fruſtra magis remotam, & minus euidentem quærimus. *Rota in nouiſſ. 15. deciſ. 101. par. 1.* quia æquum non eſt in cauſſarum inueſtigatione diſcedere ab iis, quæ euidenter apparent. *Galen. lib. 2. de mot. muſc. cap. 5.* cum ergo hæmorrhagia ſit cauſſa proxima, & euidens, immo euidentiſſima abortus ſubſecuti, eodemque modo hæmorrhagia, & Abortus ſint cauſſæ proximæ, & euidentiſſimæ ſubſecutæ mortis, ab omni ratione alienum profecto eſt culpam mortis rejicere in percuſſionem ſuper Renes per tres menſes ante prægreſſam, quæ ſi illo modo potuiſſet eſſe cauſſa aut hæmorrhagiæ, aut Abortus, certè nonniſi remotiſſima cauſſa, & ſolum per accidens eſſe potuit, licet nullo modo rationem cauſſæ in his effectibus habuerit: Nè ergo illud Galeni loco allegato nobis objiciatur, quod ſcilicet ex eorum numero ſimus, qui dubitationibus oblectantur, vbi ea, quæ clara ſunt ſuſpecta habeamus, fateri cogimur, Abortum tunquam à ſua proportionata, euidenti, ac proxima cauſa ab hæmorrhagia, mortemque ab hæmorragia, & abortu ſimul cauſſatam fuiſſe.

Ac denique cùm illud dubium ſit, & controuerſione multa ambiguum, vtrum nempe percuſſio ſuper renes prægnantis cum baculo facta potuerit poſt tres menſes ſanguinis fluxum excitare (quod tamen non modò ambiguum eſt, ſed ambiguitatem inanem excitat) clarum autem ſit, & nulla controuerſione ambiguum, ſanguinis fluxum potuiſſe cauſſare Abortum, & conſequenter mortem, certè fatui omninò exiſtimandi erimus, vt Galenus ibidem 8 dicebat, niſi id, quod euidens, ac clarum eſt pro vero recipiamus: peruicacis enim ingenij, impudentiſq; hominis eſt, atque ab omni modeſtia alienum veritati non libenter aſſentiri. Inconcuſſa ergò remanere debet noſtra opinio, quòd percuſſio ab illa muliere prægnante ſuper Renes perpeſſa nihil commune habuerit cum hæmorrhagia poſt tres menſes ſubſecuta, ac conſequenter neque Abortum, neque mortem ab ea percuſſione vllam dependentiam habere potuerit, & id circò clericus eius criminis reus venit omninò abſoluendus.

Ad ea verò, quæ opponuntur, non eſt difficile pleniſſimè reſpondere dicendo, quòd verum quidem ſit, percuſſionem ſuper Renes à muliere grauida acceptam poſſe eſſe euidentem, ac præſentaneam Abortus cauſſam, quandò maximè ità grauis eſt, vt per eam illicò ligamenta relaxentur, venæque adaperiantur, ſed vbi, hæc non illico, & immediatè à percuſſione ſuccedant, ſignum eſt percuſſionem non fuiſſe ſufficientem ad cauſſandum Abortum? & ſi non potuit cauſſare Abortum, illicò, & immediatè, quomodo potuit cauſſare Abortum poſt tres menſes? ſed veritas eſt percuſſionem in hac muliere non ſolum non fuiſſe grauem, cum neq; ligamenta diſrumpere, neq; venas adaperire ſua violentia potuerit, ſed neq; fuiſſe notabilem, cum nullam pene læſionem poſt ſe reliquerit; nam ipſa mulier nullo incommodo fœtum per tres menſes ſubſequentes geſtauit.

Nequè obſtat quod poſt acceptam percuſſionem mulier ſemper doluerit in regione renum quo vſque tandem Abortierit, quià etiam ſi concedamus, dolorem hunc renum à percuſſione remanſiſſe, tamen certum eſt, Abortum non ad dolorem Renum, ſed ad hæmorrhagiam fuiſſe ſubſecutum, quomodò enim firmabimus, dolorem illum, cum quo à muliere per tres menſes innoxiè fœtus geſtatus eſt, fuiſſe magis proximam, & adæquatam Abortus cauſſam, quàm tam copioſa ſanguinis ex natibus eruptio? quod tantò magis videtur afficere, quantò hic Renum dolor grauidis ſolet eſſe magis familiaris, vt omnes Auctores Gyneciorum teſtantur, & vulgo notum eſt *Varand. lib. 2. de Morb. mul. cap. 3.* ita vt nonnullæ per totum geſtationis tempus eo moleſtiſſimè afficiantur, neq; ea ex cauſſa videmus eas facilè Abortire; etiam ſi ergò obſtinato animo velimus hunc Renum dolorem à percuſſione fuiſſe relictum, tamen cum multò habilior cauſſa abortiendi fuerit tam copioſa ſanguinis per nares expurgatio, ac multò etiam euidentior Abortum ab hæmorrhagia, non autem à dolore Renum fuiſſe cauſſatum determinandum.

Inanis porrò ſpeculatio illa videtur, quod ex percuſſione potuerit ſanguis excalfieri, & attenuari, & ad motum excitari, & ſic cùm per inferiores vias ob prægnantiam exitum non haberet, impetum fecerit ad caput, vndè hæmorrhagia fuerit excitata, ex qua Abortus, & mors; nam hæc bene vtcunq; procederent, quandò immediatè à percuſſione ſubſecuta eſſent, ſed cum inter percuſſionem, & hæmorrhagiam interuenerit ſpatium tam diuturnum, trium ſcilicet menſium, quanam ratione adſtruere audebimus ex motu à percuſſione in ſanguine excitato cauſſatam fuiſſe hæmorrhagiam, cùm hoc neq; verum neq; verisimile vllo pacto eſſe poſſe ſanæ mentis homini videatur?

Nec minus inane eſt, quòd velimus ex iniuria acceptа remanere ſemper impreſſam memoriam, ita vt ex recurſu ad ipſam iniuriam per memoriam facto denuò ira accendatur, & ſanguis ad motum excitetur. Non enim hic motus in ſanguine fit quandocunq; ab animi paſſionibus, ſed cùm ſubitæ, ac vehementes ſunt, tunc enim ſuſq; deq; omnia confundunt, totamque ſanguinis maſſam vehementer agitant, ita vt facillimè ſuccedat, grauidas in ea concitatione abortire; vt verò vbi ille motus, & calor iracundiæ refrixerit; etiam ſi prægreſſa phantaſmata acceptæ iniuriæ menti repræſententur, & circà ea mens, obuerſetur, nullus inſignis motus excitatur, licet ſic etiam aliquo modo nocere poſſint, ſed non niſi ſenſim, & progrediente tempore.

CONSILIVM XLVIII.

ARGVMENTVM.

Illustrissimus ac Reuerendissimus D.N.N. Ab ineunte pueritia vix pubertate egressus stomachum sortitus est imbecillioem, ac tantoperè morbis ob noxium, vt valetudinariam vitam sine intermissione degens, coactus fuerit perpetuò indifferenter singulis diebus, ac temporibus tam quadragesimæ, quàm cuiuscunque ieiunij, carnibus vesci, atq; illis quidem tenerioribus, ac coctu facilibus, quæ caulla progrediente ætate breue à F. R. Vrbano octauo obtinuit, vt posset adhibito vtriusq; Medici consilio perpetuò carnibus vesci. Interea longum iter facere ob vrgentissima negotia coactus, extrà patriam per tres penè annos commoratus tantoperè in corporis valetudine profecit, vt in alium hominem degenerasse visus sit. In patriam tandem reuersus cum pancraticè se habere obseruaret, ac stomacho optimè valere, Religionis Zelo motus ad Quadragesimæ, aliorumq; ieiuniorum obseruantiam se obstringi existimans, ad Medicorum consilium recursum habuit, postulans, an sine, recuperatæ sanitatis dispendio posset ad ieiuniorum obseruantiam redire nam cum per duos, aut tres dies eius rei experimentum sumpsisset, obseruauerat se non benè prorsùs habuisse. Conuocatis igitur quinq; primoribus Medicis petijt, vt mature re discussa, determinarent quid illi salua conscientia esset agendum; ac volentibus cæteris, non posse illum absq; notabili sanitatis periculo ieiunij leges obseruare, nè ad pristinum statum valetudinarium temearet, in contrariam sententiam abij rationibus, de quibus infrà.

SVMMARIVM.

1 *Quæ vitia à natura sunt remoueri non possunt*
2 *Aeris mutatione corpora sensibiliter, & euidenter mutationes recipiunt.*
3 *Ætatis mutatio quantùm possit in superandis morbis longis, & contumacibus.*
4 *Ex labore, & exercitio crescit virilitas.*
5 *Ignauia corpus hebetat, labor firmat.*
6 *Facilius remouentur vitia ex accidenti euenientia, quàm quæ à natura sunt.*
7 *Morbi incurabiles aliquandò sola Aeris mutatione curantur.*
8 *Cura testudinis coctu difficilis, & Melancholica est.*
9 *Cura hominem exiccant, ac debilem faciunt.*
10 *Aer Patrius, magis naturæ nostræ amicus; quàm alienus.*
11 *Aeris mutatio quibus corporibus proficua, & quibus damnosa sit.*

NOn absquè firmis rationibus determinandum censebunt Collegæ Illustrissimum Dominum non debere obstringi ad ieiuniorum obseruantiam etiam si de præsenti optimè valere comperiretur; & primò quià licet ab itinere, & ab Aëris mutatione videatur laudabilieri temperamento donari, & stomacho perbellè valere, tamen tùm eiusdem stomachi imbecillitas sit illi connaturalis, habeatque insuper contrarietatem quamdam, & naturalem antipathiam cum piscibus, alijsq; cibis, quibus in ieiunijs vesci consueuimus, certum est hæc amoueri ità non posse, quin ex minima occasione recurrant, vt experientia iam demonstrauerat, nam vitia quæ à natura sunt remoueri non possunt, & id circò rationabilis insurgit timor, nè ex ieiuniorum obseruantia denuò ad pristinam, ac naturalem redeat imbecillitatem, ac iterum valetudinariam vitam degere perpetuò cogatur.

Præterea cùm Illustrissimus Dominus ex seruata ad hoc vsq; tempus victus ratione sanus viuat, & viribus satis constet, contra Medicum præceptum omnino etie, illum ad aliam victus rationem cogere, cum prottitum illud sit, Modum, qui sanitatem facit, non mutato: neque enim dicendum est, illum ex Aëris tantùm mutatione, & ex itinere parrato maiores vires acquisiuisse, & stomacho melius habuisse, quàm anteà haberet, sed multò magis id illi successisse ex seruata hactenus victus ratione, fugiendo ea in cibis assumete, quæ stomacho erant inimica, & ex quibus ob eam causlam panem, nihil corpus enutriri poterat, vndè quotiescunq; illis vtebatur, licet semper minus noxia seligeret, in imbecillitatem notabilem relabebatur, ità vt licet summa diligentia vteretur, vt illis assuescere posset, nunquam tamen id ex voto successit, ac nunquam superare potuit naturalem illam antypathiam quam cum similibus cibis sortiebatur; & quam etiam de præsenti retinere illum satis superque demonstrare potest noua de ea re desumpta experientia de qua in relatione. Timendum in super dicebant Collegæ, nè cùm cogatur in futurum Illustrissimus Dominus in patria commorari, in qua semper non benè se habere est expertus, etiam si dieta vteretur salubertima, ac prout sua natura, & valetudo exposcebat, si ad ieiuniorum obseruantiam reuertatur, tantò faciliùs in pristinam imbecillitatem casurus sit; quia tantundem poterit Aër natiuus alias, ac semper sibi infestus vites, & stomachum ipsius lædere coniunctus cum victu minus laudabili, quantùm potuit Aër externus ac sibi magis proficuus cum recta victus ratione suis viribus, ac stomacho opitulari, & quemadmodum ex mutatione Aëris Patrij in externum mutauit corporis temperamentum in multò melius, ac validius, sic ex mutatione Aëris externi in Patrium timendum est, ne ad antiquam corporis valetudinem redeat, vndè iure optimo cauendum est, nè in victus ratione delinquat, quod facillimè eueniret, si in ieiunijs cibis vti cogeretur sibi à natura contrarijs, ex quo ille ad opera meliora, quibus perpetuò vacare solet, in posterum in habilis omninò redderetur.

Illud certum esse, addebant, quod mutatione Aëris maximè eius in quo quis diu commoratus est, in Aërem quemcunque ab eo longè distantem corpo-

sensibiliter, & euidenter mutationes & in malum, & in bonum recipere, & adnotatur ab *Hippocr. in lib. de octim. Par. num.* 3. *& alibi, & à Cornel. Cels. lib.* 1. *suæ Med. cap.* 3. *& à Lucret. lib.* 3. *de Rer. nat. ibi.*

Nonne vides etiam cæli nouitate, & aquarum
Tentari procul à patria quicunque domoque
Aduenimus?

Quod non solùm verificatur in mutatione Aëris melioris in deteriorem, sed etiam in mutatione deterioris in meliorem, vt ex ipsius Celsi verbis patet. Quamadmodum ergò Aëris mutatio in bonum maximum sanitati Illustris viri emolumentum attulit, ità certiores fieri debemus quod mutatio in malum nocumentum notabile allatura sit, nam si etiam mutatio in bonum nocua est, quantò magis mutatio in malum nocua erit? Quod si huic eidem mutationi Aëris boni in peiorem addatur mutatio victus laudabilioris, in minùs laudabilem, tunc in sanitatis, nè vitæ dicam ineuitable periculum certo certius illum conijciemus. Sufficienter igitur videtur excusari Illustrissimus Dominus à ieiuniorum obseruantia, cum periculum ex ea emanans ex supradictis sit certum, & maximè notabile.

3 Verum enim verò prædictis omnibus pro contraria opinione allatis non acquiescens, existimaui, Illustrissimum Dominum posse tuto, & sine vllo notabili periculo, vt Religionis zelo obsecundare valeat, ieiuniorum obligationi satisfacere abstinendo à carnibus aliisq. cibis in ieiunijs ab Ecclesia interdictis, assumendo cibos alios quoscunq; dummodo modus adhibeatur, quia primo Illustrissimus Dominus non tantum profecit, vt supponitur, ab itinere, ab Aëris mutatione, & à seruata victus ratione abstinendo à piscibus, & aliis cibis ieiuniorum, qui alias videbantur illi summoperè contrarij, quantùm profecit mutatione ætatis quæ quantum possit in superandis, & profligandis morbis longis, & contumacibus norunt etiam ij, qui vix de limine Medicinam salutarunt, & patefit exemplo epilepsiæ, aliorumq; quorumdam morborum difficillimorum, qui mutatione ætatis maximè abiguntur iuxtà *Hipp. sententiam Aphor. sect.* 3. *num.* 28. *& sect* 5. *aphor.* 7. *vbi Gal. in comm.* cùm ergo hactenus in ætatibus calidioribus versaretur, iuuentute nempè, ac ætate consistenti, & virilitate, nunc autem ad senium properet, factum est, vt temperamenti mutatione, sanitatem, quam prægressa temperamenta suo excedente calore exagitabant, affatim recuperauerit: In prægressa namq; ætate tanto Hepatis calore flagrabat, vt stomacho frigidiusculo dotaretur, absorbente Hepate, & alliciente ad se vniuersum calorem, ita vt ne cibos quidem facillimæ concoctionis conficere posset; præter quam quod superexcedens ille Hepatis calor, & in præter naturam degenerans, meliores spiritus ventriculi, aliarumq; partium dissipabat, vnde coctiones pessime succedebant, & Aëger in dies in peiorem statum decidebat, vnde etiam extenuari, ac secundum solidiora membra absumi videbatur, ex eo quod corpus sub debito nutrimento defraudabatur.

His addendus labor in itinere perpessus maximè admodum longo, vt illud fuit, ex labore enim, 4 & exercitio crescit virilitas. Hoc est corporis vigor, *Hippocr. de Aer. 19. & loc. num.* 54. & hoc iure optimo, 5 quia vt idem *Hipp. lib.* 2. *de Diæt. num.* 24. labor siccat, & corpus robustum facit, cui additipulatur *Cels. lib.* 1. *suæ Medic. cap.* 1. dicens Ignauia corpus hebetat, labor firmat, illa matauram senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Non mirum ergo est, si Illustrissimus Dominus à multis, & non consuetis laboribus in itinere, & in negotijs gerendis patratis, maiorem corporis firmitudinem acquisiuerit, viresque recuperauerit; cum autea ex otio, & ignauia ad corporeas functiones hebes, & ineptus esset ita, vt ne deambulare quidem satis tutò posset, & idcircò nullo exercitij genere vteretur. Neque dicatur id succedere non potuisse, quia erat habitus tenuis, & ità exiccati, vt ad tabidam maciem videretur accedere, quià hæc corporis exiccatio, & extenuatio non tantùm eueniebat ab excedenti calore, quantum ab eo quod corpus nequaquam, vt opus erat, nutriretur. Ab exercitio autem duas maximas vtilitates reportauit, primam quod absumptis excrementitijs humoribus calor naturalis minùs impeditus ad suas operationes obeundas habilior euadit, vndè etiam præter naturalem calorem debellare potuit, & coctiones quascunq; melius, ac facilius celebrare secundum quod membra ipsa, quæ prius debito alimento defraudabantur, nactuo eorum calore robustiora facta ad se debitum alimentum allicere in posterum potuerunt, & corpus impinguare, ac in multo meliorem statum perducere; magis viuidum colorem, animique alacritatem conciliando. Quæ omnia tam euidenter apparent, vt affirmare pro veritate cogamur, stomachi debilitatem, & totius corporis extenuationem, aliaq; accidentia, quæ in prægressis ætatibus patiebatur, non ex naturæ imbecillitate, sed potius ex accidenti illum fuisse perpessum, cum à natura alias sua principia vegeta, ac robusta fuerit sortitus.

Nec quicquam afficiunt quæ in contrarium deducuntur, & primo quod supponitur, nempè Illustrissimum Dominum à natura sortitum esse temperamentum non laudabile, cum corporis totius, sed præsertim stomachi imbecillitate, non est omninò verum, quia licet post pubertatem id successerit, vt dictum est, tamen in pueritia vsque ad decimum quartum annum temperamento erat optimo, & euotato, & stomacho valido, ita vt etiam plurimo alimento vsus optimè concoqueret, nec vnquam stomachi dolores, aut alia accidentia à stomacho prouenientia pateretur, vt ipsemet testatur, non obstantibus ijs, quæ in contrarium collega eius familiaris Medicus proferebat, vt & illum, & Medicos alios collegas in suam sententiam alliceret. Ex accidenti autem aucto per ætatem calore, & primigenia humiditate sensim decrescente, ex erroribus in victus ratione patratis, ac Maximè in studijs, quibus indesinenter, ac sedulò, & extra temporis oportunitatem incumbebat, stomacho malè habere cepit, ac malè concoquere & tuctus plurimos ab ore interdum acidos emittere, alias etiam nidorosos, necessè habuit in victus ratione cautiùs se gerere, & quia à piscibus, oleo, salsamentis, alijsq; cibis in ieiunijs adhibitis sensibiliter, ac magnoperè se lædi experiebatur, itemq; ab ouis quocunq; modo comestis etiam tremulis, aut sorbilibus, coactus fuit ad carnium vsum perpetuo transire, vt dictum est, licet & inter has teneriores, & coctu faciliores eligere cogeretur, & in parua quantitate assumere. Ex quibus apertissimè patet illum non à natiuitatis primordijs, & à Natura, sed ab accidenti ea omnia passum fuisse, quæ illum ad carnium perpetuum vsum coegerant, ex mutata denique victus ratione iure ea impedimenta cessarunt, superaddita mutatione Aëris, & deti-

dia in laborem conuersa studijq; parciùs incumbens, tantumq; debitis, ac opportunis horis, immò ab illis interdum omnino vacans, atq; eo pacto naturalem, ac pristinum, illiq; à naturæ primordijs concessum vigorem recuperauit; quam obrem inaniter timemus, ne ex ieiuniorum obseruantia ijdem affectus, repullulent, quin immò cum facilius sit remouere affectus, qui ex accidenti fiunt, quàm qui ex natura insunt, dicendum est Illustrissimum Dominum, superatis iam magna ex parte ijs, quibus afficiebatur, symptomatibus, facillimè cautione adhibita, quæ remanent superaturum, si quæ modo remansisse conspicimus, tantum abest, vt timeamus, ne ad pristinam valetudinem reuertatur.

Ad illud, quod additur Illustrissimum Dominum ex obseruata victus ratione abstinendo à piscibus, aliisque cibis sibi contrarijs tantopere in sanitate profecisse, respondetur, id falsum facile apparere ex eo, quod ea victus ratione vius fuerat in patria per plures annos, & tamen semper iisdem affectibus est conflictatus, ergo cum ex ea per longum plurium annorum decursum nihil profecerit, dicendum est, non ex illa, sed ex alia noua, & euidenti causa sanitatem recuperasse; cumque hic adfuerint causæ nouæ tam euidentes, vt longum iter, labores, Aëris mutatio, & id genus aliæ, quarum vnaquæque per se magnopere efficax censetur ad longos morbos, & contumaces superandos, confitendum est, ab iis tantum in sanitate profecisse, non ab illa seruata victus ratione, quæ alias in tam longo tempore
7 nihil omnino contulerat, contulit ergo plurimum Aëris mutatio qua sola incurabiles morbi aliquando sanantur, nec minimum operatus est etiam labor, nam vt *Hippocr. lib. de Nat. hum. num.* 17. *& lib. de flat. num.* 2. *dicebat, morbi longi superantur, si quis desidiæ deditus laborare cogatur, aut contra labore plurimo defatigatus quiescere permittatur.* Quod si his omnibus addatur mutatio temperamenti ex mutatione ætatis proueniens, ex qua excedens ille calor remissus est, apertissimè videbimus minimam, ac forte nullam habuisse partem in recuperatione sanitatis Illustrissimi viri abstinentiam à cibis quadragesimalibus tam longo tempore obseruatam.

Nec majorem veritatem habet, quod Illustrissimus vir habuerit naturalem contrarietatem, & antypathiam cum piscibus aliisque, cibis quadragesimalibus, immo hoc gratis dictum fatetur ipsemet assueuerans, quod ante pubertatem illis libenter, & sine noxa vescebatur, neque de præsenti illos abhorreret, nisi timeret de propria salute, quin etiam libentius illos admissurum se promittit, quam carnes ergo permittendum sine timore videtur, vt illis, quando opus fuerit, vtatur. Minus afficit, quod per experientiam factam ex comestione Piscium per duas, aut tres vices, certificati simus, illum adhuc retinere cum illis eandem contrarietatem, quam à natura supponitur habuisse, quia si recte omnia ponderentur, videbimus apertissimè, non fuisse pisces in causa, vt stomacho male haberet, sed potius nimia ciborum copia, ac præcipuè quorundam, qui ex sua natura cuiuis stomacho laborem faciunt, vt fungi sunt, Ostreæ, Testudines, quas tanquam cibum laudabilem copiose assumpserat, cum ex sua
8 natura nutrimentum præbeant melancholicum, ac prauum, & coctione sint multum rebelles præterquam quod illis ipsis diebus multis curis, & grauissimis negotiis implicitus fuerat, quæ
9 hominem exiccare ac debilem facere testatur *Hippocrat. lib. 2. de Diæt. num.* 26. quorum occasione coactus fuerat immediatè à cibo domo exire, aut lectioni, & applicationi rerum arduarum vacare, quæ quantopere nocumentum afferant stomacho, & ciborum concoctioni non est, quod multis verbis explicemus, cum satis superque id notum sit, & quotidiana experientia comprobatum. Inanis insuper timor ille est, quem conceperunt Collegæ, ne ex reditu in Aërem patrium, quem semper sibi infestum expertus fuit, addita victus ratione minus laudabili, maxime cum jam per tres annos tam optimo Aëri assuefecerit, denuo in veteres affectiones, & anteactam valetudinem, aut etiam multo pejorem delabatur, quia licet negari non possit Aërem, in quo per prædictum trium annorum spatium commoratus est, laudabiliorem, salubriorem-que esse, quam natiuum, tamen duplici ex capite dicendum est, ac certo sperandum, illum in Aëre patrio magis sanum esse victurum; Primò quia potest jam viribus recuperatis, illisque pollens, Aëris patrij injurias, si quæ inde emanant sustinere, ac ita superare, vt ne minimum quidem inde incommodum percipiat; præterquam quod reque id, quod supponitur omnimodam veritatem habet, quia in eodem Aëre patrio ad pubertatem vsque sanus semper vixit, neque ab ipsius malitia agrotare cepit, sed ab aliis causis, vt superius dictum est, quibus addi potest Aëris patrij sympathia, cum habeat 10
semper latentem quamdam energiam, ob quam semper magis amicus nostræ naturæ esse solet, quam alterius cuiusuis, etiam si ex sua natura non multum laudabilis sit, quod non ex temperandi ratione euenit, vt probat *Fortun. fidel. lib.* 1. *de Relat. Med. cap.* 2. sed vt dixi ex conuenientia quadam, & sympathia, quam cum nostra habet natura. Secundò quia post hac diuersa viuendi ratione vtetur, & ex vita otiosa, & deside, ac nulli labori, & exercitio assueta, in magis laboriosam, & exercitio defatigatam transitum faciens, à prægressa debilitate vindicatur, & omnem morbum superabit juxta supra citatam Hippocratis sententiam; vnde si quam lesionem ab obseruatis jejuniis timeremus, à meliori valetudine jam confirmata & à robustioribus viribus superatam iri in dubio non est ponendum. At vero mutationem Aëris melioris in deteriorem periculosam esse, & idcircò non deberi hanc causam adaugeri mutatione victus melioris in deteriorem, non habere locum in casu nostro dicendum, quia hujusmodi aëris mutationes tunc parere solent morbos, cum corpora debilia existunt, & præ debilitate noui Aëris contrarietatem sustinere non 11
possunt, at cum corpora viribus sunt integris, nequaquam potest illa mutatio obesse; quod tanto magis habet locum in mutatione facta ab Aëre alieno in patrium, quæ licet ex sua natura malum, aliquando esse diuturnorum morborum remedium dicebat *Corn. Cels. suæ Med. lib.* 2. *cap.* 1.

Admodum Illustri admodumque Excellenti. Domino
D. IACOBO ALBINO GIBBESIO,
Medico, ac viro Doctissimo.

PAVLVS ZACCHIAS F.

Quæ abstructiora in arte Medica aliquando occurrunt sicco, vt ajunt, pede à plerisque tranligun-

tur. Id inter cætera de morbis Dæmoniacis euenisse palam est, cum de iis, quod inter abstrusa sint abstrusissima, pauci quidem ex nostris Medicis ex professo verba fecerint. Ego alias de illis nonnulla scriptis consignaui in hisce quæstionibus meis, ac denuò nunc ex oblata mihi, quam in argumento habes, occasione alia quædam exaraui, eaque ad te, cui præ cæteris omnibus Naturæ arcana, ac magis recondita opera videntur cordi esse, transmittere volui, vt si quid addendum iudices addas, insimulque cognoscas in quanta apud me ingenium, ac judicium tuum æstimatione sit:

Vale, & me ama.

CONSILIVM XLIX.

ARGVMENTVM.

Vagabantur in ciuitate. N. morbi quidam tam raris horrendis, ac mirabilibus symptomatibus concomitati, vt cum in eodem loco morarentur personæ quædam maleficij suspectæ, facilè occasionem dederint dubitandi, an illi ipsi morbi ex natura, an potius ex Diabolico maleficio fuissent excitati: Inter complures autem, qui hujusmodi morbis affecti aut perierant, aut pessimè excepti fuerant, *Sempronia* cum alias optimè valeret, & in summo cujusdam scalæ moraretur, visa sibi est ab externa quadam vi cum magno impetu impelli, ac præcipitari, ac deineps sæuissimis symptomatibus conflictata tandem perierat. Præterea *Titius* ætate iuuenis integrisque viribus repentina genitalium ignauia adortus ad venerem omnino inhabilis euaserat. Non defuerant autem ibidem multi qui (cum menstruo sanguine potionati crederentur) fœdissima scabie, atque horrida lepra inquinati, nihil conferente ope humana, vitam cum morte miserrimè commutauerant, quin & alij (inter quos specialis querela de Stricho haberetur) Tabe, Marasmo, & Atrophia consumpti; Pleræque insuper mulieres fuerunt, signanter autem Donata, quæ miris, horrendis, ac nunquam in aliis animauertis symptomatibus conflictatæ perierant. Alij denique cum morti proximè essent, ab vno cubiculo in aliud translati (mirum dictu,) illico reuiuiscebant, in illudque denuo reportati confestim ad idem periculum proximæ mortis remearunt, nisi cubiculi mutatione sibi cauissent. His moti quibus Iustitiam ministrare conuenit, Veneficas mulieres suspectas in carcerem conjecerunt, interimque à peritis Medicis, qui prædictorum Ægrorum curam gesserant, perierunt, vtrum eos ex naturali caussa, an potius ex supernaturali, ac Diabolico opere ægrotasse putarent, qui non absque firmis rationibus responderunt, eos ex diabolica malitia in morbum cecidisse, quorum opinionem consultus non solum probaui, sed subsequentibus rationibus confirmaui.

SVMMARIVM.

1 *Dantur morbi, & alia sanitatis incommoda veneficiis Diabolicis excitata.*
2 *Morbi quidam magni habent aliquando sortes, ac repentinos insultus à Natura.*
3 *Apoplexia vnde dicta.*
4 *Vteri morbi aliarum principum partium morbis associati, tam admirabilibus symptomatibus concomitantur, vt supernaturales existimentur.*
5 *Plures mulierum vteri morbis conflictata à Demone obsessa existimantur.*
6 *Spontaneæ lassitudines morbos præmuntiant, & quæ ex caussa, num. seq.*
8 *Ipsa corporis valetudine animalia excitantur ad coitum.*
9 *Atrophia, & corporis consumptiones extremæ naturalem caussam vt plurimum habent.*
10 *Mulieres Demoniacæ existimatæ naturalibus remediis aliquando perfectè sanatæ.*
11 *Tam naturalis, quam Dæmoniacus morbus ab iisdem caussis naturalibus dependet.*
12 *Morbi Dæmoniaci licet difficulter cognoscantur, à multis tamen simul junctis signis cognosci possunt.*
13 *Signa morborum Dæmoniacorum communia sunt, morbis quoque naturalibus.*
14 *In morbis naturalibus adsunt signa dependentia à caussis, quæ inter se sunt compatibiles, in Dæmoniacis contra.*
15 *Intemperies non potest introduci in instanti.*
16 *Nihil nos magis perducit ad cognitionem morbi Dæmoniaci quam ipsius morbi mos.*
17 *In via natura non fit transitus subitaneus de vno extremo ad aliud.*
18 *Repentinæ, & insperatæ mutationes, & crises nunquam in via Natura absque signis concoctionis fiunt.*

IAm etsi circa magicas, at veneficas operationes, plura enarrentur, quæ vana, ac futilia, & falsa magna ex parte sunt, tamen dari morbos, & alia sanitatis incommoda per veneficia à Magis inducta, ac excitata, acceptissima est omnium Doctorum opinio innumerabilibus euentibus, & experientiis confirmata ejus rei veritatem adstruens, de qua præter alios, *Sprenger in malleo malef. lib. 2. quæst. 11. & seq. Martin. Delr. lib. 3. Disquisit. Magic. sect. 2. quæst. 4.* apud quem vide legum, & SS. Patrum auctoritates. *Terrebl. Dæmonolog. lib. 2. cap. 40. & seqq.* qui plures quoque Patrum, ac Conciliorum auctoritates in medium profert, vbi etiam Poëtarũ nonnullorum carmina habentur id atteſtantia, *& inter Medicos. Io. Bapt. Codronch. lib. 1. de morb. venef. per totum Io. Hucher. de sterilit. lib. 4. qui est de Malef. Casalpin. in Damon. inuest. Per ipsa Daniel. Sennert. Pract. lib. 6. par. 9. cap. 5. & ex aliis Professoribus Io. Iacob. Beissard. de Magia cap.* 8. Non obstante ergo antiquorum Philosophorum, & Medicorum præcipue vero Hippocratis Aristotelis, Auicennæ, aliorumque sententia, ac falsa nonnullorum recentiorum, & Hæretica opinione, adstruendum dari Dæmoniacos morbos. 1

Sed

Sed dubio non vacat, vtrum enarrati morbi vagantes in ciuitate. N. fuerint vere à cauſſa naturali, an potius à cauſſa Dæmoniaca, & ex maleficio; ac Primò videbatur dicendum ſymptomata, ſeu accidentia quibus ſeſe manifeſtabant morbi, de quibus dubitatur, nihil in ſe habuiſſe, quod ad ſupernaturalẽ, ſeu Demoniacam virtutem referri debere, putent, ſed omnia, ac ſingula à naturali cauſſa dependentiam habuiſſe, & naturalibus cauſſis reſpondiſſe, cum naturalem ordinem vndequaque ſeruauerint: nam ſi examinemus ſingulas conditiones eorum morborum, quas examinati Medici retulerunt, facilè comperiemus, id omnimodam veritatem habere; & incipientes ab inſultu morbi, quo apprehenſa eſt Sempronia (quem quidem ità admirandum putant prædicti Medici, vt non niſi ad vim Dæmoniacam referri debent) non videtur adeò elongari à quibuſdam morborum inſultibus, quin familiaris ſit naturaliter illis
2 qui de repente, & cum impetu hominem adoriuntur, vt in Apoplexia euenit, in Epilepſia, in ſyncopi, vteri præfocatione, & ſimilibus, vapor eum quidam teter, ac malignus, vel mal gnus, ac teter aliquis humor cerebri ventriculos, aut ipſum cor de repente feriens, Imaginationi ipſi repreſentat aliquod externum phantaſma hominis, vel vetulæ, vel ipſius Dæmonis, vel nigri cuiuſdam animalis ſibi vim inferentis, ac impellentis, ità vt homo concidat, & expergefactus narret, ſibi viſum fuiſſe, ſe ab externa vi in terram impulſum, vel ab alto præcipitatum, cum tamen ab interna, & naturali cauſſa id totum acciderit ſimile quid in morbundis aduertamus, quibus ater aliquis canis, vel Dæmonium ipſum pone lectum verſari videtur, cum id ex fumis tenebroſis, ac malignis in cerebrum verſantibus illis appareat. Sed in prædictis morbis, & maximè in Apoplexia id frequentius euenire palam eſt, nam Apoplectici propriè ſibi videntur ab externa vi in ruinam agi, ac percuti, & præcipitari, ea enim ex cauſſa à fulmine ictos eſſe ſibi perſuadent, quamobrem dicitur hic morbus Apoplexia, ea enim præſenti non aliter quàm a fulmine percuſſi concidũt, vnde *Lucret.*
3 *lib. 3. de Rer nat.*

Quin etiam ſubita vi morbi ſæpè coactus.
Ante oculos aliquis noſtros, vt fulminis ictu.
Concidit.

Vel tanquam victimæ antè altare vno ictu corruunt, vt dicebat *Foreſt. lib.* 10. *Obſeruat.* 69. *in ſchol.*

Quod verò ad hoc ſymptoma tam magnum, ac violentum in muliere illa ſecutus ſit morbus magnus, ac cognitu difficilis, aliiſque miris ſymptomatibus notabilis, nec mirum, nec inſuetum quid eſt, ſiue enim illud primum ſymptoma fuerit Apoplecticum, vel Epilecticum, vel ſyncopticum, vel præfocationum ab vtero, aptum erat magnum morbum pertendere, & accerſere; quandocunque enim vteri
4 morbi aſſociantur magnis morbis capitis, vel cordis, vel alia non nobiliorum partium, vt in muliere hac facillimum euentu fuit, tam rara, ac diuerſa accidentia ſecum afferunt, tanque inſueto more ægrotantes exagitant, vt eorum cauſſam non ad naturalem vim, ſed ad ſupernaturalem, ac plerumque ad ipſum Dæmonem referamus, vt in hac ipſa muliere euentu facile fuit, ex quo fit, vt plures earum à ſpi-
5 ritu potius maligno, quam ab aliqua naturali cauſſa exagitatas credamus, vt præter quam plurimos Doctores, teſtantur ex Medicis plures Auctores Gynetiorum, ſeu de morbis mulierum.

Nec difficilius ad ſuas naturales cauſſas referri poteſt inſultus morbi, ex quo ægrotauit Titius, de quo narratur, quod per nonnullos dies antequam ægrotare inciperet adeo ad Veneris exercitia de repente impotens factus eſt, vt ne minimo quidem igniculo ad eam ſtimularetur, ac volens de ea re experimentum ſumere, ignauum ſe, ac omnino frigidum factum cognouit, cum tamen nulla occaſio præceſſiſſet, & ipſe eſſet in ætate iuuenili, atque alias ſtrenue in Venereis congreſſibus dimicaſſet, ita vt ſumma cum ratione ſuſpicari potuerit, ex improuiſa ac repentina hac genitalium ignauia ſe ligaminis maleficio eſſe obſtrictum, ſed hoc inaniter videtur & ipſe, & quoque alius fuerit ſuſpicatus, cum præter Naturæ conſuetudinem non eueniat, vt ante magnorum morborum inſultus per nonnullos dies præcedat quædam totius corporis ignauia, ac membrorum laſſitudo juxtà ſententiam *Hippoc. lib.* 2.
6 *Aphor.* 5. vbi ſpontaneas laſſitudines morbos prænunciare docet ex eo quod, quæcunque laſſitudo ſit, & ex quacunq; laſſitudinis ſpecie, ex tribus ſpecietus à
7 *Gal. in comm. ejus Aphor.* aſſignatis, ſemper præſuppo-nitur aut copia vitiatorum humorum, aut plenitudo, aut vtrumque non mirum ergo eſt, ſi imminentibus morbis, ac præcipuè magnis, præcedant hujuſmodi laſſitudines, ac totius corporis torpores, & grauitates, membrorumque hebetudo, & ignauia, ac quoddam vitæ tædium, ac triſtitia, perſentiente natura ſuperabundantiam humorum ſe grauantium, indeque ſibi malum pertimeſcente, ex quibus facile eſt, vt mul quoque genitalium ignauia, & alienatio à venereis, & impotentia ad ea ſequatur, ex corporis enim alacritate venerei ſtimuli exoriuntur, & ipſa corporis valetudine animalia excitentur ad
8 coitum *Ariſtot. lib.* 8. *de Hiſtor. Anim. cap.* 18. aliàs ab ejus vſu alieniſſima.

Cæterum in caſu infirmitatis, ex qua dicitur ſublatus fuiſſe Stichus, nihil eſt, quod perſuadere poſſit adfuiſſe veneficium, ac ſupernaturalem, ſeu Dæmoniacam cauſſam, quippè cum, vt ipſemet Stichus fatetur Teſtis examinatus Atrophiæ, & corporis conſumptiones hujuſmodi, facilè ad naturales cauſſas referantur, cum in dies plures ægrotos offen-
9 damus hujuſmodi Atrophijs, & maraſmis abſumptos, in quibus, ne per imaginationem quidem ſupernaturalem, vel Demoniacam aliquam cauſſam quicquam operatam eſſe ſuſpicari licet. Non debemus ergo ius tribuere publicæ voci, & famæ quod hujuſmodi morbi eſſent ex veneficio, quam tribuamus naturæ ipſi, ex cujus vi tales morbi facile excitantur; non exiſtentibus ergò aliis indiciis, publica vox, & fama, quæ aliquando ab ignariſſimo ac maximè credulo vulgo originem habet, nihil operari debet, & fruſtra videmur alias cauſſas inquirere, vbi naturalium cauſſarum efficientia eſt manifeſta. Neque vlterius vllam admirationem afferre debent quædam aliæ infirmitates per eandem ciuitatem vagantes ob id, quod tam multis, tamque variis, tamque inter ſe contrariis accidentibus ac maximè inſuetis fuerint conſpicuæ; nam ſi ad quotidianas obſeruationes noſmetipſos conuertamus, & mulieres hyſtericis paſſionibus exagitatas contemplabimur, nihil eorum, quæ Donatæ, aliiſque fœminis euenerunt, tam mirabile accidiſſe dicemus, quam multò mirabiliora in aliis quotidie naturaliter accidere non obſeruemus. An non ob eam cauſſam plurimas earum, vt alias dixi, à Dæmonibus obſeſſas exiſtimamus, & tandem tamen naturalibus remediis eas

ptomata apparere, immò cum aliquæ earum partium deseruiant simul ad eiaculandum semen, & ad meiendum, oportebat vtrumq; actionis lesionẽ apparere, & in summa naturaliter non potuit derepente ea ignauia emergere ex obstructione, ergò ex aliqua causa supernaturali, nempe ex Dæmoniaca malitia.

16 Præterea nihil est, quod ad cognitionem morbi super naturalis, & Dæmoniaci certò certiùs perducere possit, quàm ipsius morbi mos, aut modus affligendi, in quo tam conspicuum ille se reddit, vt bene Dæmonis malitiam pro sua origine cognoscat, & ab oculatis, & prudentibus Medicis cognosci se patiatur. Nam incipientem, ac vix incipientem morbum in summo vigore persistere aliquandò obseruamus; absq; vllis ne minimis quidem concoctionis signis, subitaneas, ac perfectissimas crises, subitaneas quoq; & completas morbi remissiones absq; vlla insigni euacuatione, terribilium accidentium omnimodam, & irrationalem cessationem sola cubiculi, sola lecti, sola indumentorum mutatione; repentinam corporis maciem, & extenuationem, & præproperam genitalium flaccescentiam absq; ratione, summas virium iacturas, earumdemq; de momento ad momentum completum recuperationem, vitæ, & mortis vno eodemq; tempore ac vicissitudine quadam spem ac desperationem, & alia huiusmodi,

17 quæ quidem in via naturæ eo modo contingere non possunt, in qua nunquam fit transitus subitaneus de vno extremo ad aliud, vt à summa debilitate ad virium validitatem, & sic de cæteris verum etiam si in morbis consimilia obseruemus, vt summum æstum ac summum rigorem, simul, & semel invadentes, summam virium deiectionem, ac quasi subitaneam earumdem refectionem, vigilias aliquandò insuperabiles, ac non multo post somnos inexcitabiles, & alia ad hunc modum, semper tamen hæc habent suas causas patentes, ad quas referantur, nempè materias etherogeneas, vapores, & flatus diuersæ, ac contrariæ naturæ, humores item sibi contrarios, & effectarum partium diuersitatem, cum enim illæ materiæ, vel flatus etherogenei à diuersis partibus eleuati diuersas partes molestabunt, effectus producent, ob contrarietatem eorum admirandos, sequi naturæ consuetum operandi modum accedere violentur. Quantoperè distent effectus à bi-

18 le, calidisq; & exustis humoribus caussati ab effectibus productis ab Atrabile, vel Pituita, norunt omnes, & tamen licet tam contrarij sint hi ab illis, apparent aliquandò simul, cum simul moti fuerint humores vnde dependentiam habent, at vero hi ipsi humores vbi à natura vinci, ac expelli debent, id nunquam nisi in tempore, & præcedente concoctione fit, vt in crisibus, quod fallit in Dæmoniacis morbis, in quibus Dæmon eos humores ad libitum agitat impellit, vincit, regit, exuperat, & à corpore expellit.

Cùm ergò in enarratione historiæ prædictorum Aëgrotantium hæc, & his pluta obseruata sint ab auctoribus in Dæmoniacis morbis adnotata, iurè firmandum est, eos ex Dæmoniaca malitia ægrotasse, ac perijsse. Et ad ea, quæ in contrarium adducuntur; respondetur primò, quod verum est, quosdam morborum insultus, ac progressus succedere posse, vt successerunt in Sempronia, in Titio, in Sticho, & alijs, an tamen concomitari ijsdem conditionibus, quibus dotati fuerunt morbi, exquibus infirmi, de quibus agitur, ægrotarunt, & perierunt, vt iam ex superioribus patet. Et ad id, quod additur non posse distingui per certa signa morbum Dæmoniacum à naturali ex eo, quod vterque dependent ab ijsdem humoribus, agitatis à Dæmone, licet tam hi, quàm illi sint vnius, eiusdemq; naturæ, vt patet ex ijs, quę in superioribus adduximus.

Reuerendissimo Patri Abbati, D. FERDINANDO VGHELLIO MONACHO CISTERCIENSI.
Trium sonnium Abbati Dignissimo.

PAVLVS ZACCHIAS MEDICVS F.

Licet labores, quos in Italia Sacra insumpsisti, totum orbem admirabundum reddiderint, ac tuorum meritorum testem non mendacem fecerint, oprabam tamen ipse pro ea, quâ te prosequor benevolentia, ac reuerentia aliquod eius rei testimonium ex me prodire, vt vniuersa doctorum hominum Respublica quanti re, ac tua merita faciam agnosceret. Nihil mihi moliri hactenùs licuit; vna tantùm se se mihi obtulit ex hisce quæstionibus meis occasiuncula, quæ eas tuo nomine exornare mihi persuasit, vt facio. Tu æquè beniq; id consulas, ac me a ma. Vale.

CONSILIVM L.

ARGVMENTVM.

Puella rustica muta, ac surda à natiuitate à proprio patente compressa est, eoq; in iustitiæ manus veniente, ad vltimum supplicium damnatus est. Quærebatur an eidem supplicio esset filia quoq; damnanda, an potiùs ob naturalem intellectus imbecillitatem esset excusanda. Eã Historiam communicauit mihi D. Angelus Colius Senensis Medicus Doctissimus, qui ad iustitiæ mandatum pro veritate non nulla scriptis consignauit in nos etiam eius viri contemplatione hæc, quæ sequuntur exarauimus.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi à natiuitate apti vt plurimum sunt ad apprehendenda plura, qua cæteri hominum apprehendunt, licet imperfectius, ac tardius.*

2 *Muti, & surdi à natiuitate magis proficiunt in quauis disciplina mutibus, per diem quàm bruta ex auditu per totam vitam.*

3 *Muti, & ſurdi à natiuitate aſſequuntur multa, quæ Bruta aſſequi non poſſunt.*

4 *Muti, & ſurdi à natiuitate an puniri in delictis debeant, nec ne.*

5 *Muti, & ſurdi à natiuitate à matrimonio non arcentur.*

6 *Muti, & ſurdi poſſunt tanquam impuberes apprehendere vim, & finem Sacramenti ipſius matrimonij.*

7 *Muti, & ſurdi non magis excuſari debent in delictis, quàm excuſari deberent adnena, vbi in extera regione commorantes, neq; ſermonem intelligentes, delinquerent. Vide num. 15.*

8 *Muti, & Surdi omnes cum pueris, & amentibus pari paſſu apud ll. incedunt.*

9 *Muti, & Surdi non majorem intelligentiam habere videntur, quam habeant ipſa Bruta.*

10 *Per loquelam, & ſcientiam Homo à Brutis diſtinguitur.*

11 *In pejori conditione ſunt Muti, & Surdi à natiuitate, quam cæci à natiuitate.*

12 *Bruta ex electione, & ex virtute non operantur, & in eis virtus, & vitium non habet locum, ſic etiam in Mutis, & Surdis.*

13 *Bruta nonnulla parentibus non miſcentur, & conjugalem fidem aſſequuntur. Vide num. ſeq.*

16 *Muti & Surdi differunt inter ſe majori, aut minori intellectus perfectione. Vide num. 17. 18. & 19 & 20.*

21 *Quinam Muti, & Surdi puniri poſſint, in delictis, & in quibuſnam delictis, dummodo omnino lenia non ſint.*

NOn exiſtimandum videtur, quod, etiamſi Muti, & Surdi à natiuitate non habeant integrum, ac perfectum intellectus vſum, ſint Brutis compa-
1 randi, vt aliqui volerunt, quia ex natura intellectus humani, quo & ipſi dotantur, ad aliqua ſunt ſufficientes, ad quæ homines tantum ſunt ſufficientes, non vero Bruta; immo cum tales Muti, & Surdi inter ſe diſtinguantur pro majori, aut minori intellectus perfectione, fit interdum, vt aliqui eorum tantopere in omnibus proficiant, vt non ſecus ac cæteri homines, qui nullo vitio laborant, omnia aſſequantur, ac perfectiſſimè diſciplinentur, apprehendendo quæcunque à cæteris apprehendi poſſunt. Quinam autem eorum, minus qui magis in ea re notandi veniant, in diſcurſus calce patefaciam. Vniuerſaliter autẽ pro nunc loquendo, videtur, quod omnes hujuſmodi Muti, & Surdi apprehendant exempli gratia turpitudinem actus venerei, & Patris reuerentiam, vnde his duobus terminis conjunctis facile erit formare diſcurſum, quod res turpiſſima ſit, & debito ſupplicio expianda, cum proprio Patre rem veneream habere: Nec quicquam obſtat ad hoc auditus privatio, quia præterquam quod vtrumque à natura nobis inſinuatur, videmus etiam ipſa Bruta hæc apprehendere, vt inferius patebit. Adde quod per nutus, & conſuetudinem ob eandem intellectus humani capacitatem adimpletur facile auditus carentia, quod facile patet, quia magis erditur Mutus, & Surdus à natiuitate
2 nutibus in quauis diſciplina per diem, quam Brutum per annum, non obſtante quod Brutum Domini vocem audiat; non ergo ex auditu, ſed ex ſufficientia intellectus humani, quo vt dixi, prædicti Muti, & Surdi non carent, eruditur, & apprehendunt quæcunque pene alij ſani homines auditu, & ſermone dotati apprehendere apti ſunt; quod etiam, vt magis patefiat, ad Mutos illos, & Surdos [redacted] conuerte, qui ex Induſtria cujuſdam Monachi illos erudientis, loquelam humanam didicebant, vt alias ex Valleſio retuli; ex quo illud facile deducitur, non impedire auditus priuationem intellectus diſcurſum, vnde Muti, & Surdi à natiuitate habebunt integrum rationis vſum, vt cæteri homines, & apprehendent facillimè quæ vitanda, quæ ſequenda ſint, quæ item, pœna & vituperatione, quæ præmio, & laude digna exiſtant, quamobrem & pœnæ, & meritu erunt abſque dubio capaces.

His adde, quod etiam ſi concedamus, mutos, & ſurdos à natiuitate non habere, vt cæteros homines integrum Rationis vſum, tamen negari nullo modo poteſt, ipſos multo perfectiorem habere, quam Bruta, non tantum inquam circa ea, quæ externis ſenſibus objiciuntur, & circa quæ poſtmodum exiſtimatiua ſuo modo ſpeculatur, ſed circa ea quoque, quæ ex ſpeciebus inſenſibilibus eliciuntur, & ex quibus in homine formatur diſcurſus, quæ Bruta aſſequi non poſſunt. Cum ergo Bruta aſſequantur 3
Parentum reuerentiam in pleriſque, & in hoc peculiariter, nempe in actu venereo, vt probabimus, & vltetius in hoc ipſo actu aſſequantur nonnulla fidem conjugalem, quanto magis hæc omnia aſſequentur muti, & ſurdi à natiuitate qui intellectu humano dotantur, & poſſunt ex ſpeciebus ſenſibilibus inſenſibiles elicere, & indè conceptus in mente efformare, & ex conceptibus diſcurſus? at ex his ſequitur, optimè illos cognoſcere vitium eſſe fugiendum, virtutem eſſe ſequendam, cum optime poſſunt diſtinguere inter actus virtutis, & eos qui ſunt contra virtutem, vnde facilè ſcitue exempli gratia diſtinguere inter hoc, quod eſt patentes venerari, & eos injuria afficere, vnde primum tanquam actum virtutis ſequuntur, à ſecundò tanquam ab actu contra virtutem abhorrent, & ſic videntur præmiis & pœnæ capaces eſſe; neque abſque ratione determinatum videmus à Iuriſconſultis, ſurdos, & 4
mutos à natiuitate vbi delinquant (ſi intellectus ſani exiſtant, quatenus eorum conditio patitur) puniri debere, maximè ſi adſint teſtes de viſu, & ipſi nutibus delicta confiteantur *ex Bald. & alijs pluribus Farinac. in Præt. crimin. quæſt. 98. num. 160. & ſeqq.*

Præterea ſi muti, & ſurdi ad plura exiſtimantur habiles à ll. ad quæ intellectus perfectio requiritur, vt ad teſtamentum condendum *l. Diſcretis C. qui Teſtam. fac. poſſ.* & ad contrahendum *l. Item quia ff. de Pactis. vbi Glaſſ.* & quod fortè magis eſt, ad matrimonij ſacramentum ſecundùm communiorem 5
opinionem, de qua præcipuè *Brunell. de Sponſ. & matrim. concl. 14. num. 5. & ad quam adducitur l. mutuæ ff. de Iur. dot. &c. cum apud deſponſ. per Farinac. vbi 5. num. cod. cui etiam opinioni adhæret Sanchez de Matrim. lib. 1. quæſt. 8. num. 12.* non dicendum, illos à perfectione intellectus humani omninò deficere alias hæc à ll. illis non permitterentur præcipue autem non viderentur admittendi ad contrahendum matrimonium, quia in hoc actu neceſſe eſt, illos aſſequi vim, & finem ejus ſacramenti, aliter incaſſum contraherent. *Sanchez vbi proximè num. cod.* ſed ad hanc vim, & ad hunc finem aſſequendum requiritur aliqua intellectus perfectio ergo non deſtituuntur hac intellectus qualicunque perfectione

ctione, ſed multò minori perfectione opus eſt ad aſſequendam grauitatem, & turpitudinem hujus delicti, nempe conjunctionis carnalis cum proprio patre, quæ quidem vel ipſa natura dictante eſt deteſtabilis, ergo puella, de qua agitur ſufficiens erat ad cognoſcendum hujus delicti enormitatem, cumque ac eo hoc non obſtante, non abſtinuerit, non ſecus ac ipſe Pater ejuſdem delicti omnino rea cenſenda, & merita pæna mulctanda.

Adde his, quod, cum idcirco ad matrimonium admittantur muti, & ſurdi à natiuitate, quam non multo, aut difficili diſcurſu opus eſt ad appræ-
6 hendendam vim, & finem hujus ſacramenti, quod patet, quia etiam impuberes, quorum intellectui comparatur intellectus eorum dumnodo ſint doli capaces, ad matrimonium admittuntur, cumque major, ac magis perfectus diſcurſus requiratur in matrimonij fine appræhendendo, quam in appræhendendo enormitatem coitus cum proprio parente, quam, vt totics inculcauimus etiam Bruta appræhendunt, veluti apertius demonſtrabimus, certum eſt, puellam hanc mutam, & ſurdam à natiuitate ſufficientem fuiſſe ad cognoſcendam ejus delicti grauitatem, qua non obſtante, volens in delictum lapſa videtur, & digna pæna idcircò videtur punienda illud certè controuerti non poteſt ſimiles puellas mutas, & ſurdas à natiuitate, verecundas eſſe, & à virorum licentioſo congreſſu, & allocutione per nutus tanquam à re turpi abſtinere, quod certè non eo modo ſuccederet, niſi cognoſcerent honeſtatis pretium, quod minuitur ex debito commercio cum viris, quanto magis ergo cognoſcere illas dicendum turpitudinem conjunctionis carnalis, & præcipue cum proprio parente?

Denique ſi ob auditus defectum excuſanda ſunt delicta muti, & ſurdi à natiuitate, eodem modo viderentur excuſandi Aduenæ ad aliquam regio-
7 nem ſe conferentes, ejuſque regionis loquelam non intelligentes, at hi nullo modo excuſarentur, ac maximè in atrocioribus, ergo neque muti, & ſurdi ex eo quod loquelam humanam non poſſint appræhendere, vbi delinquant, & præcipue in grauioribus vt in caſu noſtro vllo modo excuſandi; nam non ſecus ac ipſi Aduenæ, vbi Regionis ſermonem non intelligunt, nutibus edoceri poſſunt quæ facere, quæ omittere debeant, & ſic omiſſionis, & commiſſionis pænas reportare iure debent. Neque obſtat, quod muti, & ſurdi à natiuitate apud
8 ll. (*vt dixi alias lib. 2. Tit. 1. quæſt. 8. num. 20. ex pluribus ibi citatis*,) pari paſſu incedant cum pueris, amentibus, & furioſis, & idcirco non poſſint appræhendere delictorum grauitatem, vnde non videntur doli capaces, nec conſequenter pænæ, quia ll. cum tales æquiparant pueris, & furioſis intelligunt quoad fauorabilia in ciuilibus non autem quoad delicta, ob quæ non debeant puniri præſertim ij, qui magis diſcurſu vigent, & cujuſcunque doli capaces videntur; vbi enim interuenit dolus, ibi etiam aſſociatur culpa, quæ ſociam pænam habet, quia propter culpam injungitur pæna *D. Thom. 2. 2. quæſt. 108. art. 4.* Objici tamen poteſt vlterius quod non ſolum pueris, & Amentibus æquiparandi videntur Muti, & Surdi à natiuitate,
9 ſed firmandum, non habere eos majorem intelligendi aptitudinem, quam habeant ipſa Bruta irrationalia; patet enim duo maximè eſſe per quam
10 præcipue homo à Brutis diſtinguitur nempè ſcientiam, & locutionem, quorum vtroque Muti, & Surdi omnino ſunt orbati, quippe qui ob priuationem ſenſus Auditus neque locutionem, neque ſcientiam addiſcere poſſunt, nullus enim ob ſurditatem eos præceptis neceſſariis imbuere poteſt, *Nec ratione docere vlla, ſuadereque ſurdis, Quid ſit opus facto, vt Lucret. diceb. lib. 5. de Rer. nat.* & ſic eorum intellectus naturali ruditate remanet impeditus, vnde ineptus fit ad ea apprehendenda quæ propriè intellectus humanus appræhendere ſolet, & ad quæ appræhendenda inſufficientia ſunt omnino ipſa Bruta irrationalia; vnde ſi vt bruta ad hæc ſunt inſufficientia, vt Bruta videntur exiſtimandi. ſed Bruta in delictis non ſunt alicujus pænæ capaces, ergo nec hi ſunt in delictis puniendi.

Quod verò hujuſmodi Muti, & Surdi ſint inſufficientes ad appræhendendam quamcunque ſcientiam, ac diſciplinam, patet ipſa experientia, per quam videmus, eos in multo pejori conditione eſſe, quam cæcos à natiuitate, quia cæci à natiuitate, ſi diſciplimentur artes nonnullas, ac ſcientias qualuis apprehendunt; nam plerique nouerunt, & nos ipſi nouimus inſignes concionatores, Poëtas, & alios viros in omni ſcientiarum genere inſtructos à natiuitate cæcos: Quin etiam Plaſcem quendam cæcum hic commoratum ſuperiori anno viderunt nonnulli effigiem quoruncunque emulari ſolo tactu 11
magnitudinem, & figuram inueſtigans. De eo mentionem habet vir nulli alteri Doctrina ſecundus D. *Ioannes Nardius Florentinus in ſuo Lucretij pre-* 12a
poliſſimo commentario lib. 4. non admodum longe à prin. ſed hoc in Mutis, & Surdis à natiuitate non eſſet mirandum, ſed quoad ſcientias nihil tale de Mutis, & Surdis &c. de Mutis & Surdis à natiuitate commemorant.

Præterea non videntur Muti, & Surdi ex electione poſſe agere, dum Brutis æquiparantur, quæ ex virtute, & ex electione ab intellectu determinata, & ex libera voluntate in iis, quæ vitia, & virtutes reſpiciunt, non operantur, & idcircò neque pœnæ, neque præmij capacia ſunt, eodem modo Muti, & Surdi à natiuitate in iis, quæ vitia, & virtutes reſpiciunt ex virtute, & ex electione operari non exiſtimandi, & ſic neque meriti, neque de meriti capaces eſſe, nec præmij, nec pœnæ, quamobrem puella hæc videretur eſſe abſoluenda.

Multò vero magis vrget quod etiam ſi condonemus, Surdos, & mutos à natiuitate poſſe appræhendere, & aſſequi ea omnia, quatum materiæ exiſtunt, & cæteris ſaltem ſenſibus, Auditu excepto, comprehenduntur, tamen certum eſt, Abſtractorum nullam poſſe formare in ſe ipſis ſpeciem, per quam ea intelligant; quia cum ad Intelligentiam requirantur propriæ rerum ſpecies, vel ſaltem ſpecies quædam alienarum rerum, ex quibus fiat intellectio, abſtractorum autem nulla ſit ſpecies, quæ poſſit ab illis, vt à cæteris hominibus concipi, qui per ſimilitudines quaſdam aliarum ſpecierum etiam abſtracta apprehendunt, certum eſt, Surdos, & Mutos à natiuitate non poſſe vllo modo abſtracta concipere, cum non poſſint vt cæteri homines inſtrui per diſciplinam ad concipiendum ſpecies illas ſimilitudinarias, per quas abſtracta intelligantur, ac comprehendere Patris Reuerentiam, & turpitudinem actus veneri poterit forte Mutus, & Surdus à natiuitate, non poterit tamen hæc duo ſimul conjuncta appræhendere, nempe turpitudinem Actus veneri cum Patre proprio eſſe damnandam, ac maxime fugiendam, quia ad hoc intelligendum requiritur appræ-

henſio abſtractorum, quorum illi nullam concipere poſſunt ſpeciem, ex qua formare poſſint conceptus, atque inde diſcurrere, & veras concluſiones elicere, cum ergo hi Muti & Surdi non poſſint per ſpecies prædictas ratiocinio vti, dicendum, eos ob eam intellectus imperfectionem non eſſe in delictis pœnæ alicujus capaces, cum in illis non adſit Dolus, quo abſente, culpa omnis etiam abeſt, vt alias dictum eſt.

His tamen non obſtantibus pro contraria ſententia maximopere vrgebat, quod toties de Brutis inculcauimus, nempe eorum aliqua, quæ magis exiſtimatiua pollent, & ad humani ingenij capacitatem per eam nonnihil accedunt, cognoſcere Patrum Reuerentiam, & actus venerei turpitudinem, & idcirco parentibus non miſcentur; quin viterius eorum aliqua caſtitatem ſeruant, & coniugalem fidem agnoſcunt, ab eaque nullo tempore recedunt, & quamuis concedi poſſit, hæc, & ſimilia ab illis fieri ex inſtinctu Naturæ, tamen in ipſis Mutis, & Surdis idem debere ſuccedere ad omne prius ex inſtinctu naturæ eſſet dicendum, ſed per naturæ inſtinctum poſſunt cognoſcere delicti ejus turpitudinem, vt faciunt Bruta, ob quam ab eo abſtinent, ergo videntur omnino in his delictis puniendi. 13

Quod vero Bruta, vt toties dictum eſt, hæc, quæ diximus, aſſequantur, patet expreſſè ex naturalibus hiſtoricis; nam equum cum parentibus non miſceri apud ipſos compertum eſt, vndè vt narratur *ab Aelian. lib. 4. de hiſt. anim. cap. 7.* cùm aliquandò admillarius equum cum matre per fraudem coniungi coegiſſet, re cognita, vterq; ſe præcipites agentes, ſibi mortem conſciuerunt. Quin & camelus eadem verſùs Parentes reuerentia vtitur, neq; enim matrem ſuperuenit; quamobrem apud eundem *Aelianum lib 3. eiuſd. cap. 47.* Camelus eodem modo fraudulenter ad matrem ineundam impulſus, vbi idem cognouit, Camelarium interfecit. De caſtitate, & coniugali fide Turturum, & Columbarum, quam ſuis coniugibus ſeruant patet ex *Ariſt. lib. nono de Hiſt. Anim. cap. 1. & eod. Aelian. lib. 3. eiuſd. cap. 44.* & de eadem caſtitate in Alcione obſeruata, mentio habetur *à Plutar. in lib. de induſt. animal.* & de Elephantorum caſtitate *Aelian. lib. 8. de Animal. cap. 17. & poſt alios Matthiol. in lib. 2. Dioſcorid. de Mat. Med. cap. 50.* Quin etiam nonnulla Brutorum cognoſcere apertiſſimè actus venerei turpitudinem teſtatur ipſorum verecundia, cùm palam nunquam coeant, ſed in loca ſecretiora ſecedant, vt cuiuſcunq; animalis conſpectum fugiant; ita de Elephanto *Ariſt. lib. 5. de Hiſtor. Anim. cap. 2. & Aelian. vbi proximè*, & de Camelis *idem Ariſt. ibid.* qui non patiuntur quemquam ipſis coeuntibus præſentem adſtare, niſi Paſtorem, quem tamen etiam ſecedere, cum coituri ſunt dicit *Aelian. lib. 6. de Animal. cap. 60.* Quæ quidem, ſi vera ſunt, quemadmodum & plura alia huius generis, quæ apud ſuprà citatos, & alios auctores requirere quiuis poterit, iam non ambigendum, ſurdos, & mutos, à natiuitate facilè poſſe actus virtutis, ac præcipuè eos, qui ad res venereas, & alias naturales actiones pertinent tanquam bonum, & honeſtum quid apprehendere, & ſequi, actus vero contrarios tanquam quid malum, & inhoneſtum, ac pœna dignum fugere; vndè in caſu noſtro concludendum videtur, puellam hanc, cùm potuerit aſſequi per ſufficientem diſcurſum, quod rem veneteam cum proprio Patre exercere, res eſſet enormiſſima ac ſummopere mala, ac multa pœna digna, & tamen non abſtinuerit, eſſe ſeuerißimè non ſecùs ac fuerit ipſe Pater, mulctandam.

Sed neque hæc videbantur ità afficere, vt ad pœnam eſſet ob hæc tranſeundum, quia videntur omnia obiecta conuenientem reſponſionem admittere, & quoad ea, quæ vltimo loco de Brutis dicebantur. Nempè quod nonnulla eorum ſufficiunt ad cognoſcendam turpitudinē coniunctionis carnalis cum propriis Parentibus, & quòd alia nouerint fidem coniugalem ſeruare, eamq; nullo in tempore violare, reſpondetur, hæc non ſatis comperta eſſe, & quotidiana experientia falſitatis redargui; neq; etiam ſi omnem veritatem haberent, quicquam afficere. Quod. n. non ſatis comperta ſint patet, quia ipſi ijdemmet naturalium rerum ſcriptores hæc informarunt, vndè licet Aelianus narret equos cum parentibus non miſceri, tamen ex *Ariſt. lib. 6. de Hiſt. Anim. cap. 22.* cui ſuffragatur experientia, patet illos Matres, & filias comprimere; idemq; etiam de Camelis, alijſq; Brutis, ſi quæ ſunt, de quibus ſimilia iactentur, videtur aſſeuerandum. Similiter etiam de Turturum, Columbarum, & Halequorum caſtitate, & coniugali fide reſpondendum, atque eſſe quidem hæc dixerim ſpecioſum quoddā ſcriptorū naturalium commentum, neq; vnicum, nam plura ſimilia effingunt. Quantopere, obſecro, celebrata eſt Apum mundities, & caſtitatis virtus, de qua alias *lib. 4. tit. 2. quæſt. 3.* abundè locutus ſum? nam, vt ibi dixi, Plutarchus non ſemel, & alij de ea peculiarem mentionem habuerunt, quin etiam *Virgil lib. 4. Georg.* eam celebrauit antè quòs etiam *Ariſtot. lib. 3. de Geuer. Anim. cap. 10.* de ea verba fecit, eaque de re *Pallad. lib. 3. de re Ruſt. cap. 15.* Apum cuſtodem caſtum, & purum requirit. Hoc tamen in dubium reuocat *Columell. de re Ruſt. lib. 9. cap. 2.* immo *Scalig. in Cardan. exerc. 195. & poſt. ipſum & ex ipſo &c. Licet. de Spont. vin. ort. lib. 4. cap. 57.* omninò hanc caſtitatē ab Apibus ablegāt, tādemq; Recentiores minus credulī hæc miracula, vt plurimum, non admittunt. 14

Sed concedamus, & pro vero admittamus quæcunque de ſupradictis Auctores aſſerunt, certum eſt, ea animalia non operari ex aliqua præexiſtenti cognitione, ac propter virtutem, ſed ſolo inſtinctu naturæ; at maximoperè differt operari ex virtute & ex inſtinctu naturæ quia operari ex virtute non poteſt vllum animal niſi cognoſcat finem, ad quem ſuam operationem dirigit, propter quem operatur, contra vero ex inſtinctu naturæ operari, ſit abſq; vlla finis cognitione, neque adeſt in hac operatione operantis libertas, vt in opere virtutis, & idcircò neque meritum, neque pœnam ex tali operatione pro naturæ inſtinctu facta animal reportare debet, neq; ex ea, quæ contra naturæ inſtinctum fit, nam ſi nulla cognitio finis reperitur in operatione facta ſecundùm naturæ inſtinctum, nulla quoq; reperiri poteſt in operatione, quę fit contrà naturę inſtinctum. Ad id tandem, quod de aduenis dicebatur regionis ſermonem non intelligentibus, dicendum eſt, non eſſe parem rationem, immò maximè diſparem, cùm aduenæ intellectus perfectionem ſortiantur, & poſſint vel ipſis nutibus, & conſuetudine ſtatim ità inſtrui, vt facilè apprehendant quæ facere, quæ omittere in ea regione conueniat, & præcipuè quæ inter cætera ſunt magis animaduertenda, vt delicta magis enormia; non ſic autem euenit de Mutis, & Surdis, in quibus non ſolum adeſt impedimentum Auditus, ex quo loquelam intelligere, aut addiſcere poſſint, ſed adeſt inſuper intellectus imperfectio, 15

ob quam

ob quam à recto diſcurſu deficiunt, & ſic non poſſunt ex virtute, neq; contrà virtutem operari, cùm non ſatis cognoſcant finem ſuarum operationum.

Verum enim verò pro veritate videtur dicendum, debuiſſe in caſu noſtro conſtare de ſufficientia intellectus ipſius Puellæ, cùm pateat, Muros, & Surdos à natiuitate multum differre inter ſe quoad intellectus perfectionem, eorumq; plures ſpecies conſtitui, pro maiori, aut minori intellectus perfectione, & quià omnis culpa imperfectionis ipſorum eſt penes ipſa inſtrumenta & quadrupliciter poſſunt hæc inſtrumenta oblæſa exiſtere, quatuor ſpecies
17 ſiue huiuſmodi hominum conſtitui debent. In prima ergò ſpecie reponemus illos, in quibus intellectus inſtrumentum, cerebrum nimirum, inſigniter, & ſecundum principales partes, mancum, & oblæſum eſt fortè etiam ſecundum nervos acuſticos, ſiuè auditorios (nam & abſq; horum læſione poſſe hominem ob ſimplicem cerebri ſecundùm ſuam ſubſtantiam depravationem murum permanere ex imbecillitate intellectus, & ineptitudine addiſcendi, ego quidem abſurdum eſſe affirmare non exiſtimauerim) atque hos quidem Brutis ipſis comparandos quoad nationis vſum iurè dixerim, eoſq; abſolutè nullius meriti, aut demeriti capaces eſſe aſſeuerandum.
18 Secunda ſpecies eorum eſt, qui habent quidem ipſum cerebrum ſecundùm principales partes benè à natura conſtitutum, debitaq; proportione, ac perfectione donatum, ſed læſionem aliquam ſortiti ſunt iuxtà principium nervorum Acuſticorum, & in ipſiſmet neruis auditorijs, qui ad ipſum cerebrum deferunt ſenſibiles ſpecies; in his conſtat apparere quandam intellectus humani rudiratem, undè nonnulla quidem appræhendunt, ſed imperfectiùs quàm faciant Pueri Septennes, & ob Auditus impedimentum loqui non addiſcunt, nec maiorem vnquam capacitatem habent, quàm ijdem Pueri Septennes cognoſcentes ſi quæ cognoſcunt cognitione quadam confuſa, ac turbida, & maximè ea quæ reſpiciunt actus ex virtute, vel contrà virtutem, & vitium, nempe præmium, ac pœnam, honorem, & vituperium, vndè neque in hoc, veluti neq; in pueros ſeptennes poteſt cadere dolus, & conſequenter neq; culpæ, neq; pœnæ ſunt capaces, niſi forte aliquomodo in atrociſſimis.

Tertia Mutorum, & Surdorum à natiuitate ſpe-
19 cies ſequitur eoſque comprehendit, qui non ex vllo vitio inſtrumenti ipſius intellectus cerebri nimirum loqui non addiſcent, ſed quia ex vitio, & læſione ductuum, & nervorum Acuſticorum, auditu priuantur, & hi quidē ſupradictis in apprehendendis rebus, quæ illis commoſtrantur ſunt apriores quin etiam cognitione euidentiori intellectus dotantur, & poſſunt, licet imbecillius quam qui in quarta ſpecie reponuntur, ſed meliùs quam qui prænominati in ſecunda ſpecie comprehenſi, aſſequi quam plura, quæ neq; Bruta, neq; alij Muti & Surdi prædicti aſſequi valent; quod tantò magis in illis habet locum quantò longius oblæſio nerui ſenſorij à cerebri principio recedit: nam quantò propiùs ad illud vitium accedit, tantò magis læſum eſſe cerebrum vero conſentaneum eſt. Sunt ergò hi abſq; dubio doli capaces, vndè poſſunt ex virtute, & ex malitia operari, præmiumq; ac pœnam ex operationibus ſuis aliquatenùs reportare, licet ratio habenda ſit etiam *Zacc. quæſt. Med. leg.* in his imperfectionis ſeu intellectus, quià ob auditus impedimentum plenè eruditi non poſſunt.

Quarta denique ſpecies eos Muros, & Surdos 20
comprehendit, qui nullum in cerebro, neque in neruis auditorijs vitium habent, ſed non audiunt ob interpoſitionem cuiuſdam tunicæ craſſioris antè membranam, quam tympanum vocant, & ex eo impedimento loquelam non addiſcunt. De hac Surdorum ſpecie alias meminì ex *Hyeron. Fabric. de org. Audit. part. 1. cap. 4. lib. 2. quæſt. Medico leg. tit. 1. quæſt. 18. n. 6.* His comparandi ſunt, qui in ipſa infantia ex accidenti obſurdeſcunt, vt ex caſu, ex fragore, & tumore ingenti & ex improviſo percepto, vt ex ictu bombardæ & ex morbo etiam graui, quales caſus recitat. *Guilielm. Fabritius Hildan. obſ. Chirurg. cent. 3. obſervat. 5. 6. & 7.* nam & hi ob contractam ſurditatem ab infantia loqui non diſcunt, licet à natura nullum vitium in cerebro, vt in aliis inſtrumentis habeant; quod euenìſſe cuidam Puero, qui octennis graviter ægrotauit, & incuratus conualuit recencet id. Fabrit. cent. 5. obſer. 26. Tametſi n. Puer ille loqui tantiſper iam didiciſſet, tamen ob morbi vehementiam, obſurdeſcens obmutuit etiam in perpetuum, quia loqui diſcere vlterius non potuit hi autem cùm habeant vt dixi inſtrumentum intellectus ab omni vitio expeditum nihilò imperfectius quam cæteri omnes homines ratiocinari poſſent, ſi per auditum poſſent eruditi; nam hos ego putauerim potuiſſe Monachum illum ſermonem docere de quo ex Valleſ. lib de Sacr. Philoſoph. cap 3. mentionem habui loco citato. Cùm ergo hi præ omnibus ad perfectionem intellectus humani accedant, erunt conſequenter cuiuſuis doli capaces, quemadmodum meriti, & pœnæ, quià ex virtute, & ex malitia ope- 21
rari poſſunt, hi ergo præ omnibus in delictis puniendi non ſecùs ac perfecti homines in atrocioribus præſertim, nam in alijs aliqua fortè ratio habenda eſt eorum imperfectionis, quæcunq; tandem illa ſit. Itaquè conſtito de ſufficientia ratiocinatricis, aut de eiuſdem inſufficientia huius puellæ, & de eius malitia, & dolo, facilè index arbitrari poteſt, vtrum vltimo ſupplicio ob delicti atrocitatem ſit damnanna, an contrà eius miſeratio ſit habenda.

Admodum Illuſtri atque Excellentiſſimo Viro Domino
HERCVLI RONCONIO.

In Romana Curia Aduocato celeberrimo,

Ac V. Cl.

PAVLVS ZACCHIAS Medicus F.

Quæ tuo impulſu circa ſequentem caſum in proximo Concilio exaraui, videntur iure merito Tibi deberi, atque vtinam alia quamplura præ tua humanitate mihi communicaſſes, non differret enim opellas haſce meas multo ornatiores in lucem proditutas; ex tuo enim ingenio non parum ſplendoris potuiſſe illis augeri certo certius nom. Quod haſtenus non præſtitiſti ſi in futurum præſtiteris, majorem me in modum tibi deuinxeris, licet jam actiſſimè obligationum vinculis me tibi deuinctiſſimum nouerim. Vale.

CONSILIVM LI.

ARGVMENTVM.

Proponitur caſus non diſſimilis ab eo, qui habetur *in l. Qui duos §. cum in bello ff. de reb. dub.* qui eſt hujuſmodi. Inter quamplures, qui ſimul ſub cujuſdam veteris Ædificij ruinis fuerant oppreſſi, perierant Titius Pater ſexagenario major habitus obeſioris, ac frigidioris temperamenti, ac Sempronius ejus, filius ætatis triginta annorum habitus gracilioris, & temperamenti calidioris. Dubitabatur quiſnam prius fatis ceſſiſſet, nam ſtichus Titij Frater ejus hæreditatem poſtulabat ex eo, quod Titius Sempronio ſuperuixiſſet, contra vero Seia mater Sempronij filium Patri ſuperuixiſſe inculcabat. Inuentum autem fuerat vtrumque cadauer poſt decem horas ab Ædificij ruina, verum Titij cadauer nullatenus labefactatum cernebatur, vnde conſtabat illum ſola cæmentorum, trabium, ac ſaxorum pondere fuiſſe ſuffocatum. At vero Sempronij cadauer non ſolum idem paſſum fuiſſe videbatur, ſed vulnus etiam in occipite acceperat lethale quidem non tamen ex primo capite. Quæſitum ergo eſt pro eo, quod ad Medicam ſpeculationem ſpectare poteſt, quibus indiciis cognoſci poſſet Patrem filio ſuperuixiſſe, vel filium Patri, cui quæſito ſequenti reſponſo ſatisfeci.

SVMMARIVM.

1 *Materia de pariter defunctis tandundem difficilis, quantum nobilis.*
2 *Lex præſumit ſemper filium puberem Patri ſuperuixiſſe, ob præſumptionem majoris roboris.*
3 *Præſumptio deſumpta à viribus, omnibus aliis præſumptionibus anteponenda.*
4 *Ob virium robur aliquando homines in morbis diutius viuunt, quam deberent, & è contra.*
5 *Leges ſemper in his rationem habent roboris, vel imbecillitatis morientium.*
6 *Dua cauſſæ ad agendum potiores, & efficatiores ſunt, quam vna tantum.*
7 *Dua conjecturæ multo magis ſtringunt, quam vna.*
8 *In paritate cauſſarum præſumi ſemper debet occubuiſſe prius imbecilliorem.*
9 *Nullum Animal moritur abſque ſyncope.*
10 *Ratione ætatis in ſubito inſultu cauſſa interimentis vnius poteſt diutius viuere, quam alius, etiam ſi ambo ab eadem cauſſa æqualiter patiantur.*
11 *Ratione majoris, vel minoris vigoris vnus eidem cauſſæ magis, aut minus reſiſtere poteſt, quam alius.*
12 *Robur ſenectuti adjungi non poteſt.*
13 *Ex Naturæ ordine fit, vt juuenis majoribus viribus doceatur, quam ſenex.*
14 *Senis ſanitas non eſt abſolute ſanitas.*
15 *Iuuenes ſanæ ne vehementi quidem cauſſa afficit, ſenes autem vel minima cauſſa malè accipit.*
16 *Ratione habitus corporis quomodo in paritate cauſſarum interimentium vnus præſumatur prius decidere, quam alius.*
17 *Obeſi facilius intereunt, quam graciles.*
18 *Ratione temperamenti quomodo vnus præſumatur ſuperuiuere alteri.*
19 *Efficacia violentioris cauſſæ non permittit debiliorem cauſſam quicquam efficere.*
20 *Ceſſante vulneris granitate ceſſant de neceſſitate omnia accidentia ad vulnus grane conſequentia.*

DIfficilis quidem, ſed tandundem nobilis proponitur materia diſcutienda in hoc caſu, vt in ſimilibus tentatur. *Peregrin. Conſ. 99. lib. 6. num.* 11. quæ ſi apud Iuriſconſultos iudicatur difficilis, multo difficilior à me iudicanda, illi enim habent anteſignanos quoſdam, ipſas, inquam, Leges, quarum veſtigia in ea re ſequantur, cum ego ſimili auxilio omnino ſim orbatus. Vtcunque tamen ſit partim ex rationabili diſcurſu, partim & ipſarum ll. & D.D. auctoritate rem non omni ex parte indeterminatam relinquere confido. 1

Niſi ergo aliud quid obſtaret, & nonnullæ peculiares conditiones in propoſito caſu concurrerent, ſatis ſuperque videretur ea res per ipſas ll. deciſa *in l. Qui duos §. Cum in bello, & l. ſi Lucius Titius. ff. de reb. dub.* quibus in locis lex præſumit, filium puberem Patri ſuperuixiſſe, non aliam, vt deinceps oſtendam, ob cauſſam, niſi ob majorem filij vigorem ætati ſuæ conuenientem, at Patrem contra ob majorem imbecillitatem præſumit filium morte præueniſſe. Vnde cum Titius in noſtro caſu eſſet ſexagenario major, Sempronius vero eſſet iuuenis, & in ſummo vigore virium, credendum eſt, ac iure præſumendum Sempronium Titio Patri ſuperuixiſſe: nam hæc præſumptio deſumpta à majori, vel minori virium robore eſt adeo conſiderabilis, vt aliis, ac quibuſuis præſumptionibus validior ſit habenda: non modo enim operatur in paritate cauſſarum, vt in caſu noſtro, vbi ambo Titius, & Sempronius ex ruina murorum ſunt extincti, ſed etiam in earundem cauſſarum imparitate; nam exempli gratia proponantur nobis duo infirmi, quorum primus viribus ſit valentibus, firmoque, corpore atque hic febre maligna, ac in primo capite pernecabili detineatur, ſecundus vero viribus conſtet imbecillibus, ac corpore debili, atque hic febre continua non maligna, ſed lethali, non tamen in primo capite laboret, reſiſtet quidem primus ille multo longiori tempore contra morbum multo majorem, ob majus virium robur, & fortaſſe ab eo euadet, quam ſecundus contrà multo minorem, ex cujus etiam vi ſuccumbet ob earundem virium imbecillitatem; & ad hoc optimè facit *Galeni auctoritas in lib. 3. Epidem Ægrot. 2. part.* 11. quam adduxi etiam alias ad hanc ipſam ſententiam comprobandam *lib. 3. Quæſtion. Medico-Leg. Tit. 2. quæſt. 12. num.* 18. vbi Galenus in morbis lethalibus nonnullos aſſerit diutius viuere, quam deberent ob virium robur, vndè 2 3 4

è con-tra

è contra nonnullos ob virium imbecillitatem citius interire, quam deberent, est dicendum, ac in summa semper Il. in his casibus rationem maxime habuisse vigoris, aut imbecillitatis morientium testatur etiam *Barthol. in l. quod de pariter. ff. de Reb. dub.* Neque alia ex caussa prudentissimè decisum à Mariano Soccino seniori testatur *Soccinus Iun. apud Menoch. de Præsumpt. lib. 6. Præsumpt. 50. num. 27.* in quodam casu, in quo Pater cum filia tredecim annorum perierat, Patrem superuixisse filiæ, quia, nonobstante quod Pater esset senex, & filia esset pubes, pater erat robustus, filia autem natura imbecillis, & valetudinaria, vnde licet vbi Pater cum filio pubere simul ex eadem caussa decedat, præsumatur à Lege Puberem Patri superuixisse, *vt ex l. Qui duos. §. cum in bello ff. de Reb. dub.* supradixi, tamen contraria militat præsumptio, vbi Pater fuerit, robustus, filius autem licet pubes imbecillis, vt in casu à Soccino adducto, quantum enim potuit virium robur in Patre mortem procrastinare, tantundem potuit in filia virium imbecillitas mortem accelerare; quæ omnia cum maxime habeant locum etiam in casu nostro, dicendum videtur, illum priùs decessisse, qui imbecillior erat, ac senem iuuene esse imbecilliorem quis in dubium reuocabit? præsumendum ergo est, Titium Patrem celerius decessisse, & Sempronium filium illius remansisse hæredem, cum Patri superuixerit.

Verumenimverò non deficiebat pro contraria sententia vrgentissima quidem conjectura ex majori, ac euidentiore lęsione ex Ædificij ruina, quam præseferebat cadauer Sempronij, cujus non erat particeps Titius. Sempronius enim non modo fuerat à murorum ruina oppressus, sed remanserat etiam in capite lethaliter vulneratus. Consequens autem est, illum, qui majorem, ac grauiorem lætionem ex ruina perpessus fuerit, citius exspirasse; cum duæ caussæ
6 ad agendum æqualiter efficaces, quarum vnaquæque per se eadem efficacia doceatur, multò facilius, ac promptius effectum producere possint, quam vna sola, modo in casu nostro in Sempronio concurrunt duæ caussæ & vnaquæque per se efficax ad illum occidendum, cum & ruina per se, & capitis læthale vulnus per se Sempronium posset occidere; at in Titio vna caussa tantum concurrit nempe ruina: ergo superadditio nouæ caussæ in Sempronio certo commonstrare potest, celerius illum occubuisse, quam
7 Titium, duæ enim conjecturæ quæ locum habent in casu Sempronij, multò magis stringunt, quam vna *Peregrin. lib. 6. Conf. 99. num. 169.* præterquam quod duo de necessitate consequi debuerunt ex vulnere in Sempronio, primò quod accepto vulnere in syncopem, vel Apoplexiam, vel ad minus in cerebri commotionem inciderit, secundò quod ob copiosam sanguinis effusionem ad extremam illico deuenerit debilitatem, & sic ex eodem fundamento
8 nimirum, quod ob virium imbecillitatem in paritate caussarum debeat præsumi prius decessisse vna persona, quam alia, quæ virium robore non destituitur, deducendum iure videtur Sempronium prius decessisse, quam Titium.

Præterea cum pateat, quamplures, qui à similibus infortunijs sunt sublati, præcipue vero à ruina, eò maxime interire, quod respirare prohibeantur, vt probaui *lib. 5. quæst. Medico-Leg. Tit. 2. quæst. vlt. à num. 2. ad plures seqq.* quia respiratione prohibita, necesse est, vitæ fontem illico extingui, certum est, in hoc casu multò plures, & euidentiores causas concurrere in Sempronio respirationem abscindentes, quam in Titio: nam licet vterque ab ædificij ruina fuerit oppressus, & ab ejusdem violentia respirare prohibitus, tamen Sempronius ex percussione accepta in capite, & ipsius capitis concussionem, ex qua fortè Apoplexiam, & ex vulnere ob copiosam sanguinis effusionem syncopem est passus; ex quarum vtraque caussa respiratio non solum mirum in modum impeditur, sed etiam in totum abscinditur, ab Apoplexia vero imminere summam respirationis difficultatem alias ex Hippocratis, & Galeni aliorumque D. D. auctoritate probaui; sed multo major, ac celerior suffocatio imminet à syncope, quæ idcirco terminus est, & finis ipsius suffocationis, quemadmodum & cujuslibet caussæ interimentis, cum nullum Animal vnquam moriatur absque syncope, vnde idcirco syncope conuertitur cum ipsa morte, est enim mors syncope confirmata, vt alias dixi. Itaque cum Sempronius non à ruina solum, & à murorum oppressione respirare impediretur, sed etiam ab accidentibus ex ipso vulnere prouenientibus, quæ per se etiam absque alia caussa, aut ruina apta erant hominem quam primum iugulare, certè videtur dicendum, Sempronium in morte Patrem præuenisse, cum pater ob minorem violentiam perpessam diutius potuerit viuere vt patet.

Sed his non obstantibus videbatur potius, contrarium esse determinandum, & Primò ratione Ætatis, cujus respectu diutius potuisse resistere caussæ suffocanti Sempronius præsumendus, quam Titius; quatumuis enim violenta caussa hominem adoriatur, qui iuuenis adhuc sit, & decenti robore doceatur, semper poterit diutiùs pugnare cum inimica caussa, quam constitutus in ætate prouectiori, ac maxime in secundo senio, vt erat Titius: neque hoc asseritur sine euidenti ratione, quia in iuuene corpus laudabilibus humoribus refertum, neque ab vlla præternaturali caussa oppressum reperitur, vnde calor, & spiritus promptior, atque expeditior ad resistendum cuicunque obuianti caussæ inimicæ, contra vero senile corpus multis excrementis, humoribusque superuacaneis refertum, atque aggrauatum, vt experientia constat, & docent Medici, *vt Gal. pluries & maximè lib. 3. Aphorism. 76.* mirum in modum ad pugnandum contra irruentem hostilem caussam reperitur præpeditum, maxime vbi illa vehemens sit, & ex improuiso hominem adoriatur, vt in casu nostro.

Secundò præsumendum est, Sempronium Titio 11
superuixisse ratione majoris vigoris, ac fortitudinis, quæ conditio, tantopere præualet ex parte Sempronij, quantoperè succumbit ex parte Titij: nam ab ipsa ætate iuuenili robur, à senili imbecillitas arguitur, cum robur senectuti adjungi non possit 12
Galen. lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 9. & idcirco senex dici non potest, qui virium robur habet, *id. Galen. Meth. med. lib. 11. cap. 9.* nam ætates virtutis robore metiendæ, non annorum numero; vnde homo triginta annorum, si vires habeat imbecilles, quales seni conueniunt, senex dicitur, contra homo sexagenarius, aut etiam major viribus robustis, & valentibus, quales iuueni conueniunt, adhuc iuuenis est dicendus; nam secundùm naturæ ordinem fit, vt iuuenis majoribus viribus doceatur, quam senex; vnde stantibus Sempronij viribus integris ætati iuuenili proportionatis, præsumendum 13
est, illum superuixisse Titio Patri jam seni, & viti-

bus non vndequaque conſtantibus etiam qualibus dotari debet ſenex abſque eo quod aliqua alia conditio accedat, quæ vltra ætatem magis dejicere virtutem poſſit, vt in caſu noſtro, in quo præſupponitur Titius fuiſſe habitus pinguioris, de qua re infra. Interim vero Titius reſpectu Sempronij non poterat
14 dici ſanus, quia ſi ſanitas ſenis per ſe non eſt abſolutè ſanitas, vt pluries teſtatum reliquit *Galen. præcipuè autem lib. 5. de loc. aff. cap. 4. & lib. 6. de ſanit. tuen. cap.* 2. quanto minus debet dici ſanus iuuenis comparatione? contra vero juuenum ſanitas perfecta ſanitas eſt, quam idcirco idem Gal. vocari
15 dicit κατ' ἐξ. eorum autem, qui hac ſanitate, perfecta nempe fruuntur, ne vehemens cauſſa corpus alterat, contra vero ſeni, cujus ſanitas non eſt perfecta, ex ætatis ratione, vel minima cauſſa maximæ mutationis occaſio eſt: ita ad verbum *Galen. lib. 5. de ſan. tuen. cap.* 4. cum ergo, ſanitatem metiri rectè omnes dicant ex vitium robore, & ex actionum ipſarum validitate, ſenes autem licet omnes actiones exerceant, nullam tamen validam habeant. *Gal. cit. lib. 6. de ſan. tuen. cap.* 2. certum eſt, eos minus multo reſiſtere poſſe violentæ cauſſæ, quam juuenes, & ſic concludendum eam ob cauſſam potiſſimè præter alias Titium ante Sempronium filium animam exhalaſſe.

16 Tertiò ratione habitus ipſius Titij præſumi debet, illum celerius occubuiſſe, quam Sempronium non modo enim ex naturali conſtitutione euenit, vt
17 obeſi facilius intereant quam graciles juxta *Hippocrat. ſententiam. lib.* 2. *Aphor.* 44. ſed etiam ex cauſſa præternaturali, cum pluribus ex cauſſis obeſa corpora minus reſiſtant violentiæ præternaturalis cauſſæ, quam gracilia, vel mediocriter habituata; inter quas prima eſt, quia in obeſis calor naturalis à pinguedine obſtruitur, vnde imbecillior fit, & minorem actiuitatem ſortitur; ſecunda quia vaſa, ac viæ ob eandem pinguedinem luxuriantem reduntur multò anguſtiores, atque inde fit, vt non poſſit calor libere permeare. Tertia quia difficilius reſpirant, & calor minùs omnino euentatur, vnde ſuperueniente noua cauſſa, quæ reſpirationem quoquopacto impedire, ac remorari poſſit, vt in plerisque mortis euentibus, & præcipuè ex ruinis euenit, abſque dubio citius ſtrangulantur obeſi quam graciles, aut mediocriter habituati ob contrarias omninò cauſſas violentiæ reſiſtentes.

18 Quartò denique ratione temperamenti præſumi debet, Sempronium filium Titio Parenti ſuperuixiſſe, ex eodem enim vtriuſque habitu manifeſtiſſimè conjicitur, Sempronium fuiſſe temperamento calido, & ſicco, Titium vero temperamento frigido, & humido; quemadmodum autem Sempronij temperamentum feracillimum eſt caloris, & ſpirituum, ſic è contra Titij temperamentum caloris, ſpirituumque parum abundans reperitur, at vbi major calor, & major ſpirituum copia majus etiam vitium robur adeſſe neceſſe eſt; contra vbi calor remiſſus, & parua ſpirituum copia, minus etiam vitium robur adeſſe arguitur: vnde cum Titius tum ratione ætatis, tum ratione habitus, tum etiam denique ratione temperamenti multo minori vitium robore dotaretur, quam Sempronius, præſumi etiam debet multo citius violentæ cauſſæ ceſſiſſe, & multo ante Sempronium occubuiſſe.

Neque obſtant, quæ in contrarium opponuntur, & primò quò ad majorem læſionem in Sempronio ex vulnere obſeruatam, reſpondendum nihil afficere, quia licet vulnus Sempronij non præſeferret omni ex parte ſalutare, tamen non erat ex primò capite lethale, vt ſupponitur; itaque cùm agatur de morte ſubitanea, & repentina à multo violentiori cauſſa illata, in nulla conſideratione ejus reſpectu videtur habenda cauſſa procedens ex vulnere, ex cujus læſione non ſolum poterat Sempronius ad multum tempus vitam protrahere, ſed etiam ab eo ſeſe recolligere, & in totum etiam ſanari. Neque valet inſtantia, quod vulnus ſe habuerit ſaltem, vt cauſſa coadjuuans, & faciens effectum citius, ac prompriùs ſuccedere, nempe ſuffocationem ab ipſa ruina imminentem, quia ipſius temporis angultia non permittebat illud quicquam operari; præterquam quod efficacia multo violentioris cauſſæ non per- 19
mittebat debiliorem cauſſam quicquam efficere; diſtrahebatur enim natura ab illa, ne huic vllo modo opitularetur, antequam autem debilior cauſſa quicquam agere poſſet, violentior ſuum effectum produxerat hominem ſuffocando.

Secundò ad omne pejus tunc liceret aſſerere, quod vulnus Sempronij fuiſſet cauſſa coadjuuans, & acceleratis ipſius mortem, cum fuiſſet ſimpliciter, & ex primò capite lethale, quia hæc vulnera ob terribilia accidentia, quæ ſecum afferunt, illico naturam proſternunt, & alios effectus produnt iis familiares, qui de proximo morituri ſunt, vnde cum hoc vulnus ex horum numero non fuerit, nequaquam neceſſe fuit ad illud ſequi vel ſyncopem, vel Apoplexiam, vel aliud quid ſimile, quod potuerit priorem illam ac violentiorem cauſſam coadjuuare.

Tertiò quia qualitas hujus vulneris, quo Sempronius fuit ſauciatus, non potuit tantam ſanguinis effuſionem cauſſare, vt ex ea in ſyncopem labaretur, ob collabentes vires, in extremo debilitatis gradu exiſtentes; quod ex obſeruatione cadaueris patuit; cum enim vulnus eſſet in occipite, neque majores venas violaſſet, licet magnum eſſet quoad quantitatem, non veriſimile eſt ſanguinis magnam copiam effluxiſſe, & ſic neque veriſimile eſt, ea accidentia fuiſſe ſubſecuta, quæ alias ad nimias ſanguinis effuſiones conſequuntur, ceſſante ergo vulneris 20
magna grauitate ac prauitate, ceſſare etiam neceſſe fuit, aut potius nullo modo apparere praua illa, ac horribilia ſymptomata, quæ ex prauis vulneribus procedunt, & ex quorum ſuperuenientia præſumi potuiſſet in Sempronio mortem fuiſſe acceleratam, ita vt celerius à ruina fuerit ſuffocatus, ex eo quod ob eorum accidentium violentiam vires proſternentium non potuerit diutiùs reſiſtere; vndè cum Sempronius vires habèret integras, & eſſet juuenis, habitus boni, & temperaturæ laudabilis, Titius autem viribus eſſet effœtis, in ætate ſenili, habitus obeſioris, ac non boni, & temperamenti minus probi, præſumendum eſt, non obſtante læſione ex vulnere, Sempronium Patri ſuperuixiſſe.

CONSILIVM

CONSILIVM LII.

ARGVMENTVM.

Soror Cypriana Nanni ſuſceperat in Monaſterio ſanctæ Claræ Arimini habitum Religionis, elapſoq; anno probationis, recuſabant Moniales illam admittere ad Profeſſionem ex eo, quod non haberet, vt dicebant, integrum rationis vſum, & eſſet veluti Amens, recuſabant inquam, Moniales illam admittere ad Profeſſionem niſi illi Dos vltrà conſuetum, & concordatum augeretur. Dubitabatur ergò, an Prædicta ſoror Cypriana tam fatua eſſet, vt meritò repelli deberet à profeſſione emittenda, an potius haberet tale iudicium, vt immerito ab ea repelleretur.

SVMMARIVM.

1 *Ad profeſſionem emittendam non requiritur perfectus rationis vſus & num. 9.*
2 *Ad impediendam profeſſionem intellectus imperfectio debet eſſe talis vt auferat integrum rationis vſum, ſic & in contractu matrimonij.*
3 *In Profeſſione emittenda non magnus, nec omninò perfectus neceſſarius eſt diſcurſus.*
4 *voti eſſentia per quanam compleatur.*
5 *Demens dici non poteſt qui circa difficiliora malè ratiocinatur, ſi circa facilióra bene ratiocinetur.*
6 *Dementia, ſeù ſtultitia eſt intelligentia amiſſio.*
7 *Amentes, & furioſi aliquandò prudenter loquuntur, & ad interrogata optimè reſpondent.*
8 *Dementes licet aliquandò prudenter loquantur, ex factis tamen conuincuntur.*

VIderur dicendum, ſororem Cyprianam Nanniam eſſe habilem ad profeſſionem emittendam, & iniuſtè à Monialibus prohiberi, ne emittat ſub prætextu, quod non habeat integrum rationis vſum, ita vt non ſit ſufficiens, vt aliæ Moniales, ad onera Monaſterij exercenda, qui tamen prætextus etiam ſi verus eſſet, non eſſet tamen ſufficiens ad impediendam ſororem Cyprianam, quò minus ad profeſſionem emittendam admitteretur, cùm pateat ad hoc non requiri integrum, ac perfectum rationis vſum, 1 vt infrà dicetur, præterquam quod in Pubertate conſtituti, etiam ſi hanc rationis perfectionem adhuc non ſint ſortiti, non tantum vnuſquiſque ratione ſui ipſius quantùm reſpectu ætatis, quam agunt, voto tamen ſolemni valide ſe obſtringunt. *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 9. *in c. & quæſt.* 189. *art.* 5. *in c.* & ipſæ mulieres, quę maximè à virilis intellectus perfectione deficiunt in ipſa Pubertate ad Profeſſionem admittuntur, quandò vix rudimenta aſſecutæ ſunt perfecti diſcurſus, quem etiam in prouectiore ætate debiliorem ſortiuntur, quod tam Medicis, quàm Iuriſconſultis eſt perſuaſiſſimum.

Quin etiam non modò ſufficit ad votum ſolenne profeſſionis emittendum rudis hic, ac imperfectus Rationis vſus ſecundùm communem Puberum, tam marium, quam fœminarum capacitatem, ſed adhuc magis rudis, & imperfectus, & idcircò quærentes D.D. qualiſnam debeat eſſe hæc intelligentiæ imperfectio, quæ poſſit impedire Profeſſionis emiſſionem, cum imperfectionis ſit maxima latitudo, determinarunt, eam ſolùm adhoc eſſe ſufficientem, quæ auferat rationis vſum, vt firmat *Rota in recentiſſimis* 2 *deciſ.* 134. *n.* 2. *par.* 2. quod eſt etiam de mente *D. Thom. in vtroque loco ſupracitato*, nam & in ſimilibus, vt in Matrimonialibus, dementia, impediens contractum Matrimonij debet eſſe talis, vt auferat rationis vſum *eadem Rota deciſ.* 107. *num.* 29. *part.* 2. & ratio eſt, quià diſpoſitum in mente capto, & furioſo non procedit in fatuo ſimplici, & ſubſtupido, & hebetis ingenij, vt dicebat *eadem rota, ibid. n.* 28. Ac profectò non abſq; euidenti ratione videtur hoc habere veritatem quia ad hoc vt quis poſſit Profeſſionem emittere non requiritur magna ratiocinatio, & perfectus diſcurſus, ſed ſatis eſt, ſi ille finem ſuæ 3 actionis cognoſcat, ad quod ſufficit communes quaſdam rerum differentias aſſequi, vt bonitatem, & malitiam, coniungendo enim hanc bonitatis, aut malitiæ qualitatem cum aliqua actione, qualis eſt profiteri religionem, & ad eam voto ſolemni ſe obſtringere, ſatis eſt, vt vel exemplo, vel enthimemate deducat, quod profiteri religionem ſit actus ex ſe bonus, & ſic de cæteris, ad quod genus diſcurſus tam modicus ſufficit mentis vigor, vt etiam Bruta ad hoc ſufficere voluerint nonnulli *Fracaſſor. lib. 1. intellect. in prin.* cognita namque actus bonitate, & aut malitia iam facile eſt deliberare, & actionem bonam ſequi, à mala verò abſtinere per volitionem, poſt volitionem autem actionem complere; videlicet cognita bonitate profeſſionis, quæ facilis eſt, iam facilis eſt pariter deliberatio & volitio & poſt volitionem promiſſio, quæ tria complent ipſam voti eſſentiam *D. Thom. loco cit.* 4. & quorum omnium etiam qui non habent integrum rationis vſum, ſunt 4 omninò capaces.

Sed tantùm abeſt, quòd ſoror Cypriana ſit adeò tardi intellectus, vt hæc aſſequi non poſſit, vt ad difficiliora etiam aſſequenda è contrà ſit apta; patet enim ex hac Confeſſatij, de qua *in Summ. num.* 12. illam eſſe valdè ſagacem, ac vafram in ratiocinando de rebus mundanis; ex qua atteſtatione elicitur primò, eius intellectum non eſſe à natura inhabilem ad perfectum ratiocinium, nam ſi natura dicta nec perfectè, ac expropoſito ratiocinatur circà faciliora, educatione, diſciplina, & ætate perfectè poterit ratiocinari circà difficiliora, vt in cunctis hominibus euenit, qui paulatim, & non illicò, & rudiori exiſtente intellectu in ratiocinio proficiunt. Elicitur ſecundò, quòd quemadmodum habilis eſt in diſcurſu circà res mundanas, quià maiore applicatione in illis vtitur, poſſit etiam applicatione facta ad res ſpirituales maximè habilis fieri in diſcurſu, qui in ijs requiritur, & in ſumma ſatis eſt, ſi illa perfectè diſcurrat circà ea, in quibus maiore attentione vtitur, nam ſi id verum eſt, falſum omninò erit propoſitio contraria, quòd non habeat perfectum rationis vſum.

Sed dato etiam, quòd soror Cypriana sit ingenij tardi, & lenti, ex hoc non conuincitur, illam esse dementem, & nullum habere rationis vsum; neque demens dici potest, qui circà difficiliora malè ratiocinatur, si circà faciliora benè ratiocinari potest. *Fracastor. loco cit. lib.* 2. est enim Dementia, quæ & 6 stultitia appellatur, intellectionis amissio. *Galen. lib.* 3. *de loc. aff. cap.* 5. qui autem intellectum amittit, in nullo genere rerum benè ratiocinari potest; dummodò ergò soror Cypriana circà faciliora sit apta ratiocinari, non poterit dici demens, & sic neque à professione emittenda tanquam demens prohiberi debet.

Ac profectò cùm hactenus nihil deducatur in contrarium, quod vel ex factis, vel ex verbis demonstrare possit, sororem Cyprianam non habere rationis vsum, tantò promptiùs, & clariùs ex factis, & verbis, quæ deducuntur contrarium omnino remanet, probatum: Constat enim, illam multa peragere, ac prægressa ætate peregisse, quæ non nisi sanæ mentis homines peragere norunt: Quantùm enim ex se fuit dum in Monasterio per quinquennium vixit, omnia ea seruauit, quæ cæteræ Monales seruare tenentur; fœminea quoque exercitia nonnulla, licet non exquisitè, tamen aliquomodo est executa, & exequitur, orationes etiam permultas didicit, & memoria tenet, & suo tempore recitat; quæ omnia in illa vsum rationis seruari satis confirmant.

Quin etiam si aliqua eius dicta, & responsiones ponderare velimus, id multò magis verum esse existimabimus; interrogata enim per visitatores ad hoc transmissos, *vt in summ. num.* 5. semper ad rem respondit, & interrogata per vicarium generalem, quid sibi vellet hoc, quod votum Religionis appellamus respondit Castitatem, Paupertatem, Obedientiam, ac perpetuam clausuram promittere. Alias etiam per Confessarium interrogata, *vt in summ. num.* 13. an Benè, vel malè faceret, si quis diceret, *Dimmelo aiutami.* Respondit, *Farebbe male*, & vlterius interrogata, an benè, vel malè faceret, si quis diceret *Dio aiutami* respondit, *Farebbe bene raccommandandosi à Dio.* in quibus responsionibus non solum manifestè apparuit, illam nosse bonum à malo distinguere, cum bonitatem, & malitiam propositarum propositionum distinguéret, sed etiam illam vti optimo discursu, cum causam suæ responsionis adderet, dicens. *Farebbe bene vno à Dir Dio aiutami raccommandarsi à Dio.* Hæc enim est perfectissima ratiocinatio, & continet syllogismum hoc modo. *Il raccommandarsi à Dio è bene, il Dir Dio aiutami è raccommandarsi à Dio, adunque il Dir Dio aiutami è bene.*

Neque obijci potest contrà prædicta, quòd nequaquam his responsis ità sit fidendum, vt per ea determinetur, sororem Cyprianam habere perfectum discursum, cùm prudenter prolata sint, quià patet, 7 etiam Amentes, & furiosos aliquandò prudenter loqui, & ad interrogata appositè respondere, vt ex Iureconsultis dicunt *Menoch Cons.* 82. *num.* 234. *vol.* 1. *Rota in nouissim. decis.* 107. *num.* 22. *& decis.* 129. *num.* 23. *& ex Medicis Valles. in lib.* 3. *epidem. sect.* 2. *Aegr.* 11. quia respondemus primò, Dementes vt plurimum, ac ferè semper dementire, ac de raro admodum, & per accidens, non autem ex intellectus maiori incolumitate ad rem respondere, nam si centies, immò millies interrogentur, vix semel, aut iterum prudenter respondent, & si cauillam suæ responsionis asserre laborent, ad dementiam redeunt, neq; in prudentia, quam in responsione ostenderant, perseuerare sciunt; ac soror Cypriana quotiescunq; interrogata fuit, ad rem respondit, & cauillam suæ 8 responsionis reddidit. Secundò dementes, licet interdum prudenter loquantur, & ad interrogata appositè respondeant, ex factis tamen conuincuntur, vt præcitati DD. ibidem testantur, at hic nulla omninò facta videmus deducta ex quibus conuinci possit, Cyprianam esse dementem, ergò cùm ex factis non conuincatur contrarium, dicendum est, eius dicta, & responsa ex integra intellectus sanitate emanasse.

Neque obstare videntur quæ ex aduerso opponuntur, & primò quòd soror Cypriana nunquam receperit à Confessarijs Sacramentalem absolutionem, nec vnquam permissum illi fuerit, assumere sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quià hoc ex sinistra opinione à Monialibus de ipsa concepta, quòd esset stulta, factum est nescientibus illis distinguere inter stultitiam veram, & ingenij tarditatem, vndè & Confessarij hanc sinistram Monialium Conceptionem secuti, eam eo modo tractarunt.

Secundò non obstat fides Patris Seraphini in qua testatur de inhabilitate sororis Cypriana ad emittendum solemne Religionis votum ex eo, quia non habeat perfectum rationis vsum, vt necessariò requiritur, quià respondetur, quòd concesso etiam, quòd soror Cypriana non habeat perfectum rationis vsum, 9 satis est vt habeat aliquem rationis vsum licet non perfectum, quia hic sufficit ad votum emittendum, vt iam in superioribus probatum est.

Præterea contrà attestationem prædicti Patris Seraphini ad instantiam fortè Monialium emanatam, adsunt plures attestationes contrariæ, nempè ipsius D. Vicarij, duorum visitatorum, qui ad hoc præcisè fuerunt transmissi, & duorum Patrum Iesuitarum, vt in summ. num. 5. & 6. qui omnes vno ore testantur, sororem Cyprianam aut absolutè, aut aliquo modo esse capacem emittendi solemne Religionis votum, quorum dictis maior fides habenda, quam vnicæ assertioni prædicti Patris Seraphini, vt patet.

Denique ex ipsarum Monialium attestatione probatum concludentissimè remanet, sororem Cyprianam habere habilitatem ad emittendum solemne Professionis votum, nam si hoc non haberet veritatem, incassum Moniales maiorem Dotem expeterent, nam ex maiori dote non reddetetur illa magis habilis, quàm sic; ergò si cum maiori dote Moniales illam admittere volunt ad Professionem, signum est, illam non esse inhabilem ad eam emittendam, & sic cogendæ sunt, vt illam ad eam admittant.

CONSILIVM LIII.

ARGVMENTVM.

Cæcilia Blancaria filium legitimo tempore, ac fæliciter pepererat, & puerperia bene, vt moris est, processerant. Interim tamen ex mœrore ob Mariti proprij infirmitatem, puerperia tantisper sunt diminuta, & illa inferioris ventris doloribus leuiter tamen est conflictata. Cum his verò domo exibat, & omnia quæ alias sanæ mulieres obire solent, obibat. Stato etiam tempore illi menstrua fluxerunt. Nonagesima à partu die febre acutissima correpta obiit. Quæsitum est, an per ejus mortem pecuniæ super ejus vitæ periculo in societatem datæ fuissent lucratæ, an potius casus esset pro exceptione.

SVMMARIVM.

1 *Pregressa, ac jam cessanti in totum caussa nullus effectus tribui potest.*
2 *Partus sanus ex quibusnam cognoscatur.*
3 *Ex naturali partu nullus morbus succedere potest.*
4 *Ex nulla re naturaliter se habente dependere potest morbus, qui res est præternaturam.*
5 *Menstrua, ac puerperia si fluant, ex mœrore, & tristitia vel diminuuntur, vel in totum retinentur.*
6 *Magni morbi ex magnis caussis fiunt.*
7 *Mulieres lactantes vt plurimum non menstruantur.*
8 *Persona sana quando dicantur.*
9 *Cessante caussa cessat effectus.*
10 *Morbi acuti fiunt ab humoribus calidis, chronici ab humoribus frigidis.*
11 *Caussa morbi, & mortis in prægnante, aut parturiente debet esse primaria, & immediata, si locum exceptioni esse debeat.*
12 *Infra quem dierum terminum dici possit, mulier ex-partu, aut caussa partus obiisse.*

PEr mortem D. Cæciliæ Blancariæ vxoris Franciſci Blancarij puto factum esse locum lucro pecuniarum, quæ à marito super ejus vitæ periculo fuerant in societatem datæ, Domino Christophano Corio, ità vt mirari subeat, quomodo in ea re vllus scrupulus excitari ab aduersariis possit, cum illa neque ex partu, neque ex caussa partus, aut prægnantiæ ægrotauerit, ex quo ambigi possit, an aliquo modo firmandum sit, factum fuisse locum exceptioni in instrumento societatis appositæ: nam etiam si ex partu, aut ex caussa partus ægrotasset, adhuc incassum de hoc dubitaretur, quia à partu ad mortem vsque nonaginta tres dies pertransierunt, & sic si quæ caussa à partu militabat, ex qua in morbum incidere potuisset, eam jam omnino per tam diuturnum temporis tractum omnem vim, ac energiam amisisse firmandum sit, cum prægressæ jam, ac cessanti caussę, 1 nullus subsequens effectus tribui possit, quia caussa in actu simul est cum suo effectu. *Arist. lib. 2. Phys. tex. 37. & ibi Auerr. in comm.*

Sed quod Cæcilia Blancaria neque ex partu obierit, neque ex ejus culpa ægrotauerit, patet quia partus fuit vndequaque, & omni ex parte sanus, ac naturalis, vt vnanimiter deponunt testes examinati & signanter secundus juxta nonum ibi. *Partorì felicissimamente vn figlio maschio.* & idem Testis super primò *Sò, ebela signora Cecilia hauena partorito felicissimamente.* quo aduerbio, *felicissimamente* denotare voluit, omnia, ac singula ad partum pertinentia bene, ac naturaliter, & ex voto processisse, ac sic ostendit, tempus pariendi, & laborem breuem 2 fuisse, dolores tolerabiles, & consueto non majores, fœtum ipsum naturali situ, nempe in caput venisse in lucem, secundas facilè eductas, & puerperium facilè fluxisse, & omnia ad puerperium pertinentia: ergo partus quantum est ex parte sui, nullo modo potuit aliquem morbum caussare, ita enim in quibusuis casibus euenit naturaliter, nunquam enim 3 hujusmodi partus morbum excitant. *Mercurial. in Prælect in lib. 1. Epidem. sect. 3. Æger. 4. Augen. lib. 2. Epist. Medicin. Tom. 2. Roderic. à Castr. lib. 4. de morb. mul. cap. 12. in schol.* quemadmodum ex nulla 4 alia, re quæ naturaliter procedat vllus morbus dependere potest. *Hippocr. in lib. de Dieb. decret. in prin. Plato in Timæo versus f.* cùm morbus sit quid præter naturam, & contrarius rebus naturalibus. Ergò Cæcilia in culpa partus non ægrotauit, & sic cum obierit, non potest dici ex culpa partus obiisse, vnde neque ejus mors locum exceptioni facere debet.

Sed neque ex caussa partus dici potest obiisse; licet enim pars aduersa ex eo quod Cæcilia diminutione puerperij, & quibusdam vterinis doloribus post partum vexata fuerit, velut eam ex caussa partus ægrotasse, tamen ex facto apertissimè patet, hæc ex caussa partus non euenisse, neque etiam si ex ea caussa euenissent, fuisse sufficientes caussas subsecutę febris acutæ: nam quoad primum palam est per ea, quæ jam deducta sunt, partum fuisse maximè naturalem, vnde culpa subsequentis morbi non potest rejici in partum, sed in externam caussam eidem morbo adæquatam, nempe mœrorem magnum, quo parturiens affecta fuit ob grauem proprij mariti succedentem infirmitatem, vt Testes ipsi vnanimiter deponunt, vt Primus juxtà nonum, & secundus juxtà eundem, & super Primo; & Tertius, Quartus, & Quintus, juxta nonum: ex qua caussa, nempè 5 inquam ex mœrore non modo puerperium, sed etiam menstruas purgationes fluentes diminui, ac in totum aliquando retineri vel Aniculæ ipsæ satis norunt; vnde retento in parte puerperio ob prædictam caussam, mirum non fuit, si vterini dolores consecuti sint, qui tamen etiam absque puerperij vlla retentione, vel diminutione sunt puerperis adeò familiares, vt nihil suprà: cum ergo habeamus caussam euidentem, & extrinsecam, ac procatharcticam diminutionis Puerperij & consequentium dolorum frustrà in partum omni ex parte innoxium culpam rejiciemus.

Sed præter hæc, puerperij hæc ipſa diminutio, & ipſi dolores hyſterici non ejus grauitatis erant, vt poſſent cauſſam dare morbo acutiſſimo, & lethali, qualis eſt ſubſecutus, quia conſequens erat, eam diminutionem, eoſque dolores, ſi alicujus grauitatis fuiſſent, aliquod etiam notabile incommodum, ac grauem aliquam noxam, illi afferre debere, cum tamen adeò leues fuerint, vt neque coëgerint illam in loco decumbere, aut ſaltem ſe domi detinere, & Medicum conuocare, aut aliquo competenti remedio illis ſuccurrere; ſed quia tam diminutio puerperij, quam hiſterici, ſeu ventris dolores nullius erant momenti, nihil horum factum eſt, quemadmodum neque ſanguis eſt extractus, vt extrahendus erat, vrgente neceſſitate diminutionis puerperij: ſtante ergo leuitate, & exiguitate harum cauſſarum, non erant ex conſequenti ſufficientes, ad excitandam fe-
6 brem acutam, & lethalem, qualis conſecuta eſt, quia magni morbi non niſi ex magnis cauſſis excitantur, vt eſt commune Medicorum axioma. *Mercat. lib. 3. de morb. mul. part. 2. claſſ. 1. quæſt. 182. art. 1. num. 12.*

Sed Demus Aduerſarijs, hujuſmodi Puerperij diminutionem, & prænominatos dolores potuiſſe eſſe, & cum effectu fuiſſe cauſſas alicujus magni morbi, tamen apertiſſime patet in caſu noſtro earum efficientiam omnino ceſſaſſe per reditum ipſius puerperæ ad ſtatum naturalem: non modo enim Cæcilia in ſingulis naturalibus actionibus per multum ſucceſſiuum tempus à partu ſe tanquam ſanã geſſit, domeſtica negotia obeundo, & domo quandocumque libuit, exeundo, per ea, quæ deponunt Teſtes, Primus juxta decimum, & ſecundus juxta eundem, ſed etiam ſanam ſe vndequaque oſtendit quoad actiones naturales, & præcipue quoad eas, quæ ad ipſum vterum pertinebant, cum poſt conueniens temporis ſpatium menſtruas purgationes abſque vllo impedimento, & difficultate perpeſſa fuerit, vt deponunt ijdem Teſtes, Primus ſuper primum, & ſecundus juxtà nonum, quod tanto magis, vrget, quantò conſtat, Mulieres lac ſuis puerulis præben-
7 tes, vt dicta Cæcilia faciebat, non conſueuiſſe menſtruis purgationibus ſaltem primis menſibus affici, ſed quia jam ad ſuum ſtatum naturalem, & priſtinum vigorem perfectè redierat, vegeta natura proſpicere ſtudens forte diminutionem puerperij jam prægreſſæ menſtruas purgationes, non obſtante quod lactaret, prouocauit, quæ quidem euidentiſſimè docent, omnem efficientiam cujuſcunque morbificæ cauſſæ prægreſſæ (ſi quam pergreſſam forte fuiſſe velimus) omni ex parte ceſſaſſe, & Cæciliam vndequaque ſanam eſſe factam, cum naturales actiones
8 optimè obiret, tunc enim ſanas perſonas vocamus, *Galen. de ſympt. cauſſ. cap. 1.* Ergo quantumuis accuſare ſtatuamus puerperij diminutionem tanquam cauſſam morbificam, per ſuperuenientiam tamen menſtruæ purgationis ſuo tempore, ac modo conuenienti factam, patet cauſſam jam omnino ceſſaſſe, & ſic euanuiſſe, ac ceſſaſſe quemcunque, effectum,
9 quæ ex ea dependere potuiſſet, ceſſante enim cauſſa ceſſat effectus *Tiraq. de tract. lunit. 2. num. 1.* vt ceſſante cauſſa febris, ceſſat febris. *Galen. lib. eſt. Met. med cap. 2. in f.* cum igitur in Cæcilia ceſſauerit omnis efficientia cauſſæ prægreſſæ, hoc eſt diminutionis puerperij, neceſſe fuit ceſſare omnem effectum ab illa dependentem, & ne ſubſecuta febris ejus diminutionis effectus eſſe nullo modo potuit.

Cæterùm ſubſequentem morbum Cæciliæ non potuiſſe originem habere à diminutione puerperij, demonſtrare apertiſſimè poteſt ipſa morbi natura, fuit enim motus acutiſſimus, ac peſtilens; hujuſmodi autem morbi ab humoribus acutiſſimis, & 10
calidiſſimis excitantur. *Hippocr. d. Vict. rat. in acut. num. 1.* at vero diminutio puerperij oſtendebat affluentiam humorum frigidorum, craſſorum, ac tenacium, qui quemadmodum ſunt tardi motus, & chronicos, morbos ob eorum craſſitiem, & rebellem viſciditatem excitant, ſic humores calidi, & acuti ſunt motus velociſſimi, & morbos excitant celeres, & acutos; quam ob rem cum ſubſecutus morbus fuerit celerrimus, & acutiſſimus non potuit dependere ab humoribus craſſis, lentis, & frigidis, quales in puerperio abundare ſolent.

Vlteriùs etiamſi concedamus, gratiſque Aduerſariis condonemus, quod diminutio puerperij præbere potuerit fomentum aliquod ſubſequenti morbo, tamen ex hoc deduci non poteſt, Cæciliam ex cauſſa partus obiiſſe, quia diminutio puerperij tunc, & eo caſu habuiſſet ſe, vt cauſſa remota, ſeu potius vt cauſſa fouens, non autem vt cauſſa primaria, & efficiens, at vbi mors ex cauſſa partus dici de- 11
beat ad hoc, vt ſit locus exceptioni, cauſſa debet eſſe proxima, primaria, & immediata, *Caſtracen. de ſocict cap. 18. num. 15. Zacchias de Societ. off. nu. 415.* at vero diminutio puerperij in hoc caſu vix, ac ne vix quidem meretur nomen cauſſæ, quod ſatis ſuperque conuincere poſſumus & diuturnitate intercedente inter hujuſmodi Puerperij diminutionem, & ipſius morbi aduentum, quæ tanta fuit, vt omnem, ſi quam habuiſſet efficientiam, de neceſſitate amiſerit.

Nam & alias quicunque mordicus eam ſententiam tueri conati ſunt, quod omnes morbi in partu euenientes, dici debeant ex cauſſa partus euenisſe, *vt Marſil. Cagnat. in libell. de mort. cauſſ. part. & Hyeron. Perlan. eod. tract.* terminum tamen certum præfigi voluerunt quadraginta duorum dierum in 12
partu fœmineo, & triginta in maſculeo, intra quem terminum multer decedens in cauſſa partus obiiſſe dicenda ſit, quo termino tranſacto non amplius ex partu, aut ejus cauſſa deceſſiſſe dici poſſe voluerunt; non aliam certè ob cauſſam, niſi quia & Partum ipſum, & omnia ad partum pertinentia omnem vim, ac efficientiam cauſſæ amiſiſſe firmari poteſt: vnde cum in caſu noſtro nonaginta tres dies à partu ſint tranſacti, extrà omnem rationem videtur dubitari, an ſubſecuta mors ex cauſſa partus fuerit, nec ne Itaque remanet vndequaque probatum, pecunias in ſocietatem datas ſuper periculo vitæ Cæciliæ Blancariæ eſſe ſuperluctatas, nec per ejus mortem factum eſſe locum exceptioni.

CONSILIVM

CONSILIVM LIV.

ARGVMENTVM.

D. Diana Grotta abortum fecerat, & non benè ab eodem abortu repurgata iterum conceperat; vndè à prima vſque conceptionis die multas moleſtias in prægnantia perpeſſa, tandem affectante menſe octauo febre correpta iterum abortiuit & ex eo morbo obijt. cumq; ſuper eius vitæ periculo multæ pecuniæ à diuerſis perſonis in ſocietatem eſſent datæ quæſitum eſt, an per eius mortem factus fuiſſet exceptioni locus.

SVMMARIVM.

1 *Signa grauiditatis ſunt indifferentia, & communia tam grauiditati, quam ſimplici menſtruorum retentioni.*

2 *Vbi morbus interimens ſit primò, & per ſe ex culpa grauiditatis, alia cauſſa non eſt quærenda.*

3 *Mulieres fluxu albo detentæ ſi concipiant, in partu pereunt.*

4 *Morbus extra grauiditatem ſi non ſit aptus occidere, & cum grauiditate occidat, grauiditas ſola eſt culpanda.*

Mulier ex vtero laborans, & concipiens, ſi ex abortu, vel in partu decedat, caſus exceptioni ſit.

6 *Diminutio purgationis in puerperio morbum excitans, ex quo puerpera decedat, caſum pro exceptione facit.*

CAſus hic compræhenditur inter exceptos in inſtrumento ſocietatis officij & videtur fruſtra dubium aliquod circà hoc excitari: patet enim Dominam Dianam, Grottam, ſuper cujus vitæ periculo ſocietas erat fundata, grauidam extitiſſe per Teſtium Peritorum teſtimonia ad hoc examinatorum, contrà quæ nullatenus valent quæ ex aduerſo deducuntur ad probandum, illam non fuiſſe grauidam: Licet enim ſigna grauiditatis ſint indifferentia, & Communia tam grauiditatis quàm ſimplici menſtruorum retentioni, vt latiſſimè probaui *lib. 1. har. queſt. tit. 3. quæſt. 1. par totam.* Et facillimè non ſolum medicos, ipſaſq; expertiſſimas obſtetrices, ſed etiam ipſas mulieres vtero gerentes deludant, hoc tamen fallit, vbi ſimus in muliere, quæ aſſueta ſit concipere ipſæmet enim mulieres, Hippocrate teſte in libris mulieres ſpectantibus, cum ſemel, atq; iterum conceperunt, facile agnoſcunt ſe vtero gerere; ita vt ſigna grauiditatis tunc ſolùmodò dubia, & incerta ſe produnt, cum mulier ob inexperientiam non poteſt cognoſcere, & patefacere accidentia quæ ex grauiditate patitur, quod dubium multò magis augetur, cum mulier non ſolum non eſt experta, ſed eſt annoſa, vel infirma, & in primis menſibus, iuncta viro ſeniori, vel infirmo, & quæ non benè per menſtruas purgationes repurgari ſolet; hæc enim omnia & alia quædam falſam grauiditatem excitando, ſigna parturiunt, quæ etiam veræ grauiditati aſſociantur; contrà verò in muliere aſſueta vtero gerere, in ætate florida ſana, & viro iuncta ſano, ac fœcundo, cum quo ſingulis annis concipere ſolet, tranſacto iam ſeptimo menſe quis ſcrupulus falſæ grauidationis excitari poteſt? Ità que dubitare de grauiditate in caſu noſtro, inquo omnia vlt. loco commemorata concurrunt, videtur omninò irritus, & inanis labor.

Igitur cùm dubitari non poſſit de D. Dianæ prægnantia, iam patet eius culpa mortem ſucceſſiſſe, & 2
ſic caſum inter exceptos recenſendum, quià quandocunq; morbus interimens primò, ac per ſe culpa grauiditatis prouenit, fruſtrà quærimus culpam in alium morbum reijcere, ſi ille ſufficiens ſit ad interimendum at in hoc caſu omnem morbi culpam originatam fuiſſe ex grauiditate patet ex progreſſu ipſiuſmet grauiditatis, nec à principio vſq; ad finem fuit mulieri moleſtiſſima, vt aliis etiam fœminis maximè eſſe ſolet, quæ extrà prægnantiam prauis humoribus ſcatent, ac præcipuè vteri morbis exercentur exemplo earum, quæ apud *Hippocr. lib. 2. de morb. mul. num. 6.* fluxu albo vterino detentæ concipiunt, quæ poſtmodum in partu pereunt; quod etiam aliis pleriſque euenire in dies ſatis ſuperq; notum Medicis eſt, & ratio eſt, quià occaſione grauiditatis maiorem in modum praui humores augeſcunt, neq; quomodò expurgentur habentes, facilè ipſam naturam obtinunt, vndè putreſcunt, & febres accendunt, aut fœtum corrumpunt, aut abortum denique faciũt, aut aliàs ſuam noxam vtero gerentibus communicàt.

Neque valet id, quod contrà obijcitur, nempè in huiuſmodi caſibus non eſſe primò culpandam grauiditatem, ſed potiùs prauorum humorum abundantiam, & ſic tales caſus non eſſe inter exceptos, quià culpa reſidet primò, & perſe in ipſis prauis humoribus ſuperfluentibus, præcipuè autem huiuſmodi non eſſe propoſitum caſum ex eo, quià omnis culpa ſubſequentis morbi, & conſequenter etiam ipſius mortis reijcienda eſt in diminutam purgationem ex abortu, non autem in grauiditatem, cùm pateat euidentiſſimè, nullam ex grauiditate moleſtiam D. Dianam fuiſſe percepturam, vbi ex aborto, vt debebat benè fuiſſet repurgata; cùm igitur reliquiæ purgationis in abortu iam per multos dies antè grauiditatem retentæ, & tranſacto iam termino periculi, quod ex abortu imminere potuit, fuerint cauſſa malæ grauidationis, certè culpa omnis reijcienda videtur in diminutam purgationem poſt abortum, non autem in prægnantiam; & ſic cùm terminus periculi ex abortu iam eſſet tranſactus, & grauiditas non poſſit culpari, certè caſus pro lucro erit, non 4
pro exceptione.

Non valet inquam, hæc argumentatio, quià

quandocunq; morbus extrà prægnantiam non eſt aptus per ſe ad interimendum, etiam ſi poſtmodum grauiditati adiunctus fiat ad interimendum aptus, tunc culpa mortis non reſidet penes morbum huiuſmodi, ſed penes grauiditatem: At D. Diana cum tali morbo extrà prægnantiam poterat viuere, quod cum prægnantia non potuit, & hoc quià diminutio purgationis in abortu non erat apta ad interimendũ, cum in dies videamus plures mulieres & in abortu & in partu diminutè expurgari, & tamen adeò ſanas, atq; illæſas indè permanere, vt nullam noxam ab ea diminutione reportaſſe videantur; ergò morbus præcedens grauiditatem non erat hic in cenſu habendus, & ſic omnis culpa ſuccedentis mortis reſidet penes ipſam grauiditatem, quæ cùm fuerit moleſtiſſima, ſola influit in mortem.

Sed quid pluribus contendimus, cum jam apud omnes canonizata exiſtat regula illa, quod mulier ex vtero laborans, & concipiens partu, vel abortu ſecuto, ſi decedat, locum exceptioni faciat; *ità Cagnat. in libell. de mort. cauſ. part. in f. & Perlin. eod. tract.* ac ſatis ſuperque hunc caſum nos etiam diſcuſſimus *lib. 1. de quæſt. Medico Leg. Tit. 4. quæſt. 4. num. 71. & quæſt. 7. num. 1. & ſeqq.* & pro illo firmauimus regulam eorum caſuum, qui excipiuntur cauſſa grauiditatis, *quæ eſt regula nona mun. eod.* & ad omne pejus etiam ſi concedamus diminutionem purgationis ex abortu fuiſſe veram, ac primariam cauſſam mortis D. Dianæ, cum ex ea omnia incommoda, & moleſta ſymptomata in ejus grauiditate prouenerint, tamen adhuc caſus eſſet inter exceptos per regulam à nobis poſitam, & ſuis fundamentis ſtabilitam *cit. lib. 1. quæſt. cad. num. 47. qua ampliatur num. 63.* & accepta eſt tam Cagnato, quam Perlino locis jam ſupra citatis: nam verum non eſt, vt ex aduerſo ſupponitur, quod ab abortu D. Dianæ ad nouam conceptionem pertranſierit terminus periculi, quod ex abortu imminebat, nempè quadraginta dierum, ſi Cagnato adhæremus, cum ex depoſitione Teſtium conſtet de contrario; deponunt enim, quod D. Diana antequam bene eſſet expurgata ex abortu, quem fecerat, vtero conceperat. Ita Quartus Teſtis juxtà ſextum, & Quintus juxtà ſecundum, & patet, etiam pluries ex dictis aliorum Teſtium. Itaque vel tota culpa morbi, & mortis reſidet penes diminutionem puerperij ex abortu, vel reſidet penes prægnantiam, & in vtroque caſu locus eſt exceptioni.

Ac profectò in materia tam clara incaſſum videntur plura adduci in contrarium ab aduerſariis, & idcirco cum nihil quod releuet poſſit in medium afferri, mirum non eſt, ſi ad cauillationes confugiunt, dubium excitantes in re certiſſima, nempe, an D. Diana grauida vere fuerit, nec ne, cum pateat illam non ſolum grauidam fuiſſe, ſed octimeſtrem fœtum geſtaſſe; quæ cum ſatis ſuperque per idoneos Teſtes, artiſque peritos, qui ægrotantem tractauerint, remaneant probata, puto Aduerſarios non eſſe vlterius audiendos, & non permittendos contra tam patentem veritatem amplius obloqui.

5

6

CONSILIVM LV.

ARGVMENTVM.

Inita eſt ſocietas officij ſcutorum trium millium ſuper periculo vitæ. D. Catharinæ Maluetiæ, quæ prima Februarij anni 1631. cum vtero gereret maſculum ſuo tempore fæliciter eſt enixa, ſed tertia à partu die Puerperia ſuppreſſa ſunt, & doloribus imi ventris acerbiſſimis illis quidem eſt conflictata, diarrhæa quadam ſecuta die ſequenti, quæ erat quarta à partu, febre acuta correpta eſt cum intenſo capitis dolore, cui delirium ſucceſſit, poſt quod ſoporoſa facta, ſeptima Apoplectica interiit. Dubitabatur, an caſus pro lucro eſſet, vel pro exceptione.

SVMMARIVM.

1 *Partu exiſtente naturali, ſuccedens morbus, aut mors ex partu dici non poteſt.*
2 *Partus naturalis quandò dicatur.*
3 *Partus naturalis quinque conditiones.*
4 *Verba*, Ex partu, *in inſtrumento ſocietatis appoſita quid importent.*
5 *Verba*, Ex cauſſa partus, *in inſtrumento ſocietatis appoſita quid importent.*
6 *Tempus Puerperij ſecundum Hippocratem ad quem diem extendatur.*
7 *Partus, etiam retentis puerperijs, quando debeat dici naturalis.*
8 *Partus in caſibus exceptis debet eſſe primaria, immediata, & finalis cauſſa mortis.*
9 *Contractus ſocietatis officij vndè reddatur licitus.*
10 *Vulnus aliàs ſalubre in corpore morboſo poteſt fieri lethale.*
11 *Prægnantes omnes ſanguine vtuntur deteriorem, & non purum.*
12 *Partus reddit ipſas mulieres magis ſanas.*
13 *Quicquid eſt cauſſa cauſſæ eſt cauſſa cauſati.*
14 *Effectus Cauſſa ſecunda reducitur in primam.*

VIdetur dicendum in caſu noſtro lucro factum eſſe locum per mortem D. Catharinæ Maluetiæ, cujus vitæ periculum currebant pecuniæ in ſocietatem datæ, lucro enim abſque dubio locus eſt quandocunque morbus ſuperueniens in partu, ex culpa ipſius partus non ſuccedit, at cum partus eſt naturalis morbus, ac mors, in partu eueniens ex partu dici non poteſt, vt longioribus explicant *Conciliator diff. 106. verſ. Propter tertium Valleſ. in 1. Epidem. ſect. 3. Ægr. 4. Mercurial. in Prælect. 1. lib. Epidem. ſect. 3. Ægrot. 4. Angenius lib. 2. Epiſt. Medic. Tom. 2. Roderic. à Caſt. lib. 4. de Morb. mul. cap. 12. in ſchol. part. 2. & alij vbi eam quæſtionem agitant. An dies Critici a partu, vel à principio morbi ſit computanda, & dixi ergo alias lib. 1. quæſt. Medico-Leg. Tit. 4. quæſt. 4. & 5. & alibi ſæpe.* 1

Partum.

Partum autem in casu proposito naturalem fuisse luce meridiana clarius est, tum ex depositione Medici, qui curæ præfuit par ea verba, *& il parto fu felice*, quibus non solum fuisse naturalem intimul, sed
2 etiam ab omni molestia, & anxietudine etiam consueta liberum; tum ex conditionibus ad naturalem partum requisitis, quas ex Hippocratis, Galeni, & aliorum Præceptorum Doctrina enumerant Auctores Gyneciorum, seu de morb. mul. inter quos præcipuè videri possunt *Mercat. de Puerp. & Nutric. aff. cap. 3. Roderic. à Castr. de morb. mul. lib. 4. cap. 1. Mercurial. eod. tract. lib. 2. cap. 1. Mercurius in libro della Commare lib. 1. cap. 2. & alij.*

Quæ conditiones quinque potissimum cùm sint, omnes in hoc partu adfuisse constat. Prima enim
3 est, vt partus debito, ac iustò tempore fiat, secunda, vt fœtus in exitu in lucem, suum naturalem situm seruet. Tertia, vt dolores non sint nimis acuti, & acerbi; quarta, vt breui tempore absoluatur, ità vt non pertranseat spatium viginti quatuor horarum. vltima, vt secundæ & Puerperia in ipso actu pariendi rectè procedant. Medicus ergò curæ inserviens volens significare partum D. Catharinæ à nulla ex his conditionibus defeciisse, vsus est illis verbis *& il Parto fu felice*, quibus vsus non esset, si partus imm aturus exitisset, si fœtus in pedes, vel alio situ in lucem exiisset, si doloribus acutissimis molestata esset, si longo tempore in pariendo laborasset, vt per duos, aut tres dies, & si denique secundæ difficulter essent æductæ, vel Puerperia in partu non expurgata essent; vnaquæque enim harum conditionum per se partum non naturalem reddidisset, nec Medicus ob id affirmasset, illum fuisse fœlicem.

Cùm igitur partus fuerit naturalis, & ob id mors subsequens ex partu dici non possit, sequitur, quòd casus hic non pro exceptione sit, sed pro lucro. Ac profectò palam esse videtur, quòd cùm in contractu
4 societatis excipiatur mors ex partu, & causſa partus, in casu nostro mors subsecuta, nec ex partu fuerit, neque ex causſa partus: Non ex partus quià per hæc verba intelligitur actio ipsius partus, & mors ex vitio ipsius actionis partus immediatè proueniens; vt quandò dolores sunt acerbissimi, & ex eorum acerbitate succedit inflammatio, & mors, vel quandò ipsa pariendi actio summa cum difficultate succedens fœtum, aut matrem, aut vtrumque interimit, vel quando fœtus, & Mater simul debiles existunt, & licet non multùm illam dolores agitent, partus tamen non succedit, & sic de cæteris.

At neque ex causſa partus dici potest mors ex hoc casu euenisse, quià per hæc verba, *ex causſa partus* ij casus comprehenduntur, qui dependentiam hab ent
5 abiis, quæ partum concommitantur, vt à secundis, & Puerperio, vt quandò secundæ difficulter extrahuntur, & inflammatione excitata mulierem occidunt, vel idem præstant cum in totum, vel in parte retinentur, & sic decæteris. At cum in casu nostro nihil eorum apparuerit, dicendum est, partum omninò fuisse naturalem, & D. Catharinam Maluetiam neque ex partu, neque ex causſa partus obiisse, & sic factum esse locum lucro, non autem exceptioni.

Neque obstat, quòd hic partus dici non possit naturalis ex defectu vltimæ conditionis nempè ex insufficienti Puerperij purgatione, vt ex facto apparet, quia constat experientia, & ex Medicorum grauio-
6 rum auctoritate, quorum omnium instar sit *Hippocr. in lib. de nat. Puer. num. 13. & lib. de morb. mul.* quòd hoc tempus extenditur ad tringinta dies in masculo, & ad duos suprà quadraginta in fœmellis; cùm ergò Puerperium D. Catharinæ non vltra ad biduum durauerit, defecit ob vltima partus naturalis, conditione, quæ inter alias est necessariissima, & sic huiusmodi partus non potest dici naturalis, sed è contrà morbosus, & præter naturam. Respondetur enim, quòd quamquam Puerperij retentio in hoc partu successerit absque dubio, non successit tamen ex culpa partus, & ideircò ad partum referri non potest, vnde neq; partus dici potest vitiosus, & præter naturam. tunc enim id habet locum, quandò retentio Puerperij ex immediata culpa partus dependet, vt quan- 7
dò ex eius difficultate vterus inflammatur, ac ex eius inflammatione Puerperij purgatio retinetur, vt fieri, aliquando solet eod. *Hipp. docente lib. 1. est. de morb. mul. num. 60. & seqq.* at retentio Puerperij in casu nostro non fuit facta ex culpa immediata partus, sed alia quadam ex causſa, quam deinceps patefaciemus. Restat ergò, vt partus fuerit omninò naturalis, & consequenter, vt mors ex partu, aut ex causſa partus non fuerit, & sic casus pro lucro erit, non pro exceptione.

Nam partus in casibus exceptis debet esse prima- 8
ria immediata, & finalis causſa, vt Iuristæ dicunt, ipsius mortis, nec sufficit, quod fuerit causſa tantùm secundaria, mediata, & impulsiua *Castracan. de societat. cap. 18. n. 16. Zacchiae eodem tract. num. 425.* quià cùm in omni casu succedentis mortis in partu, vel prægnantia, semper partus, & prægnantia culpa participent, quia semper habent se saltem ex parte causſæ secundariæ, mediatæ & impulsiuæ, quam coadiutricem, vocant Medici. *Galen. in introd. cap. 8.* Sequeretur si hoc esset sufficiens pro exceptione, quod nullus casus vllo in tempore pro lucro esset, & ita cùm omnes essent pro exceptione, contractus societatis manifestè illicitus, & vsurarius euaderet, quià cùm in tantùm ille contractus sit licitus, in
quantùm pecuniæ in societatem datæ currunt peri- 9
culum amissionis ex periculo vitæ illius, super cuius vita datę fuerunt. *Seraphin. in quodam voto apud Zacchiam vbi 5. decis. 73. num. 1.* iam hoc periculum omnino cessaret; ex necessitate igitur contractus, si licitus esse debeat, sequitur, quòd non omnes casus mortis in prægnantia, & partu euenientes debeant excipi, sed aliqui esse debeant pro lucro. *Castracan. vbi 5. num. 19.* vndè nullo modo est acceptanda *Caguati in libell. de mort. caus. per & Perlini eod. tract. eum secuti*, opinio volentium omnes, ac singulos casus pro exceptione esse, nullamq; omninò pro lucro, cùm tamen concedere cogantur non vnam, eandemque vim, ac efficaciam causſæ perimentis habere semper partum, & prægnantiam, sed aliquando habere vim causſæ primariæ, & immediatæ aliquandò verò secundariæ, mediatæ & impulsiuæ, vt in casu nostro, in quo propterea locus lucro esse debet, non autem exceptioni.

Nam quemadmodùm salutare vulnus in corpore 10
morboso, humores prauos excitando potest præbere causſam morti tanquam causſa solùm impulsiua, & irritans, cùm tamen per se sit salutare, & idcircò *ab Hippocr. lib. 5. Epidem. tex. 16. inf.* huiusmodi vulnus in simili casu dictum sit, nullius mali causſam esse, eodem etiam pacto prægnantia, & partus non semper tanquam causſa primaria, & efficiens cum ex se salutaris est, sed vt secundaria, & impulsiua morbum, & mortem excitare potest, ac profecto tunc temporis mors non ex culpa partus, aut prægnantiæ dici debet, quemadmodum neq; mors in corpore

morboſo in vulnere ſalutari aduenies, ex culpa vulneris primaria euenille eſt dicenda.

Ex depoſitione enim Medici, qui D. Catharinæ curæ præfuit, patet appertiſſimè, quod partus in hoc caſu in tantum culpari potuit, in quantùm dedit motum prauis humoribus in parturientis corpore ſtabulantibus, vnde partus non debuit eſſe, neque fuit ex ſe cauſſa immediata retentionis puerperij, quin potius debebat eius expurgatione ſollicitare, & augere ſua naturali violentia, cui tamen morboſus corporis apparatus, & humorum prauorum multitudo, & qualitas, motum à partu excitatum impediuit, & ſic puerperia ſunt retenta.

Vndè apparet malè inferti, quòd mortis culpa idcircò ad partum ſit referenda, quià partus motum humoribus præſtiterit; nam non idcircò partus fuit præter naturam, quià ex ſui natura partus debet motum puerperiis, & quibuſcunq; ſuperfluentibus humoribus conciliare, vt facilè è corpore Puerperæ detrudantur quòd bene plerumq; ſuccedit ſi Puerpera ſana ſit, & humores nullam habeant ſecum prauam qualitatem, quæ huiuſmodi motum remoretur, quod ſi eueniat, tunc nulla culpa euenientis mortis referenda eſt ad partum, quià quantùm in ſe eſt, ſuo munere, ad quod à natura inſtituitur, functus eſt, ſed ſi quæ culpa in illum reijcienda eſt, certè non niſi vt impellens, irritans, ac coadiuuans cauſſa culpandus. Quià ſi partus dando motus prauis humoribus naturalem tamen conditionem non excedentibus, eſſet primaria, ac efficiens cauſſa morbi, & mortis, in omnibus, ac ſingulis ac parturientibus idem ſuccedere deberet, quod in D. Catharina ſucceſſit, cùm in omnibus prægnantibus repetiantur multi humores praui, & ſanguinem omnes habeant deteriorem, & non purum, vt experientia docet, & non ſiluit *Hippocr. lib. 1. de morb. mul. num. 51. & alibi ibi, & lib. de nat. puer. & Galen. in 2. Epidem. Aegr. 2. & lib. 1. de San. tuen. cap. 9. & alij omnes* eamq; ob rem prægnantes omnes quoſdam peculiares morbos pati conſueuerunt enumeratos ab *eod. Hippocr. lib. 3. de morb. vul. & alibi, & ab Ariſt. lib. 3. de hiſt. anim. cap. 4.* ſi ergò motus à partu in humoribus excitatus eſſet cauſſa primaria, & efficiens morbi, & mortis, ſemper, aut plerumq; parturientes grauiter ægrotare, ac periclitari deberent, cùm abſq; prædicto motu parere non poſſint; at hoc tantùm à vero abeſt. Vt potius contrario modo eueniat, plerumq; enim mulieres per eum motum à partu in humoribus concitatum à prauis humoribus in Puerperio expurgantur, & magis ſanæ deinceps viuunt, vt multoties firmatum eſt à noſtro *Hippocr. in libb. ad mulier. pertin. & ab omnibus alijs auctorib. Gyneciorum Cagnat. in cit. lib. de mort. cauſſ. part. prope principium.*

Preterea conſtat ex communi conſenſu, & noſtro, inquam, & Medici, qui curæ præfuit in D. Catharina fuiſſe retenta Puerperia, vt ſuperius diximus, ex morboſo corporis apparatu, non ex aliqua cauſſa ad partum ſpectante; ex retentione autem puerperij generatam fuiſſe febrem, quià ſanguis ille exitum non habens per inferiores partes ac naturæ conuenientes; & conſuetas primum exalfactus febrem accendit, deinceps ad ſuperiora recurrens capitis dolores, delirium, ſoporem, tandemq; Apoplexiam, & mortem cauſſauit. Ergò ſi morboſus corporis apparatus fuit cauſſa retentionis puerperij, vt veriſſimum eſt, idem morboſus apparatus fuit 13
cauſſa morbi, & mortis; nam quicquid eſt cauſſa cauſſæ, eſt cauſſa cauſſati. *D. Thom. per. 1. ſumm. quæſt. 49. art. 2. ad 2.* nam effectus cauſſæ ſecundæ reducitur in primam. *idem. D. Thom. ibid.* mors er- 14
gò D. Catharinæ ad apparatum morboſum, non ad partum referenda Atque aliàs quidem ità me pro veritate ſenſiſſe patet *lib. 1. queſt. Medico leg. tit. 4. queſt. 5. in prin.* vbi egatraſs caſus pro lucro facientes inter cæteros connumeraui caſum quemdam in terminis noſtris ab Hippocrate deſumptum, quem animaduerti ſupplicamus, vt appareat in ſimilibus ſemper locum fieri lucro, non exceptioni.

11

CONSILIVM LVI.

ARGVMENTVM.

Datis in ſocietatem non nullis pecuniis ſuper periculo vitæ D. Agnetis Buccapaduliæ, illa conceperat, & ſexto grauidationis menſe Hydrope correpta fuerat, atq; eo vſque ad iuſtum tempus partus adaucto, in partu cum ipſius Hydropis ſymptomatibus obierat. Medicorum, qui curæ præfuerunt, alter craſſæ Minervæ homo depoſuerat examinatus illam ex Hydrope quidem obijſſe, ex cauſſa tamen partus, alter verò, qui fuerat curæ ſuperuocatus, depoſuit illam non ex partu, ſed ex Hydrope interijſſe. In hac Medicorum controuerſia noſtra ſententia requiſita eſt.

SVMMARIVM.

1 *Qui nam mortis caſus in partu excipiantur in inſtrumento ſocietatis.*
2 *Hydrops nullam habet cum pregnantia aut partu cognationem.*
3 *Mulieres ob menſtruorum, & Puerperij retentionem vt plurimum in calidas morbos labuntur.*
4 *Quandonam menſtrua retenta Hydropem excitare conſueſcant.*
5 *Morbo lethali in pregnantia, vel partu ſuccedente, quomodo ex prægnantia, vel partu immediatè dependeat, non ſit locus exceptioni.*
6 *Caſus mortis ex morbo euenientes ad pregnantiam, & partum non pertinentes, locum exceptioni non faciunt.*
7 *Cauſſa prima, & immediata ſemper attendi debet, ſi ſufficiens ſit ad effectum producendum.*
8 *Accidentia eius morbi tunc, vni ſunt cognata, & proportionata.*

ACceptata prioris Medici depoſitione in caſu, de quo agitur, per mortem D. Agnetis Buccapaduliæ factus eſt locus lucro pecuniarum, quæ ſuper eius vitæ periculo fuerant in ſocietatem datæ. Palam 1
enim eſt in inſtrumento ſocietatis eos tantum caſus eſſe

esse exceptos, qui ex immediata culpa prægnantiæ, aut partus eueniunt, in quorum numero comprehendi non potest casus hic, qui ex alia causa, quam ex prægnantia, & partu successit, licet velimus ipsam prægnantiam, & partum culpa non vacare *Castracan. de societ. off. cap.* 18. *num.* 19.

Deponit namque Medicus prior ad curam vocatus, D. Agnetem ex Hydrope interiisse, quo sexto grauidationis mense detineri cæperat, at Hydrops
2 nulla habet cum prægnantia, aut partu cognationem, neque ex morbis est ad prægnantiam, aut partum pertinentibus, est enim morbus Hepatis ab ejus refrigeratione, & læsa sanguificatione originem habens. *Galen. lib.* 2. *de nat. fac. cap.* 2. *& cum eo omnes practici in proprio cap. de Hydrope*: vnde vanum, & ridiculum omnino est quod ex aduerso dicitur; Hydropem nempe idcirco fuisse factam, quia occasione prægnantiæ menstrua sunt retenta, quia numquam id accidisset, nisi hepar jam malè affectum, & ad Hydropem excitandam non fuisset dispositum, quemadmodum in aliis mulieribus euenit, quæ etiam si menstruis occasione prægnantiæ, destituantur, non tamen in Hydropem labuntur, aut de necessitate laberentur, si sola retentio menstrui esset causa excitandi Hydropem absque præuia illa, ac praua Hepatis dyscrasia, & caloris naturalis imbecillitate; at verò tantum abest, vt mulieres ex retentione simplici menstruorum facta occasione
3 prægnantiæ in Hydropem labantur, qui frigidus affectus est, vt potiùs in contrarios morbos decidant, ità vt ad eos curandos aliquando opus habeant non tantum medicamentis refrigerantibus, quam sanguinis iterum, atque iterum repetita euacuatione Quod etiam si aliquando œdematosis corporis, & præcipue pedum tumoribus detineantur, in partu tamen ab iis liberantur, *Vallesc. in* 7. *Epidem. Ægr.* 7. *Rodericus à Castr. de morb. mul. Part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 17. quia hujusmodi tumores non ex Hepatis debilitate, & præternaturali refrigeratione in grauidis excitantur, sed ob exuberantiam crudorum humorum, quæ vel ipsis sit connaturalis, vel quæ ex erroribus, quos in victus ratione patrare consueuerunt, accumuletur.

Nec quicquam releuat, immo non minus ridiculum est, quod ex aduerso dicitur, nempe in casu nostro idem euenisse, quod Harpalidis sorori apud *Hippocr. in Epidem lib.* 7. *ægro.* 7. quæ vt ille narrat, ex retentis menstruis in Hydropem lapsa est; immò nec Galeni, & Vallesij auctoritas, quæ adduci poterat loco cit. illis quicquam fauere potest, vbi inter causas Hydropem excitantes recensent menstruo-
4 rum retentionem, quia hoc intelligendum quando menstrua ex præscripto naturæ non retinentur, vt sit extra prægnantiam, quando vero retinentur ex præscripto naturæ, tunc etiam si in hujusmodi œdematosos tumores, immo & in ipsum Hydropem labantur, si saluus sit Hepatis calor naturalis non solum in partu non pereunt, sed ab ipso partu liberantur, vt prædictæ sorori Harpalidis apud Hippocratem euenisse constat, à partu enim omnia symptomata in illa cessarunt, & fœmellam peperit. Morbus ergo, ex quo decessit D. Agnes Buccapadulia non erat ex prægnantia, aut partu, quia non ex simplici menstruorum retentione genitus est, sed ex debili Hepatis calore, ac frigida ejus intemperie regula autem est, de qua *in quæst. Medico-Leg.*
5 *lib.* 1. *Tit.* 4. *quæst.* 2. *& seqq.* quod quandocunque morbus in prægnantia, & partu cœmens est per se lethalis, nullamque ex prægnantia, aut partu immediatam dependentiam habens, mors ex eo morbo succedens, non faciat locum exceptioni, etiam si aliquo modo prægnantia, & partus concurrere possint, ad fouendum morbum, & accelerandam mortem; tunc enim habent se tanquam causæ fouentes, coadjutrices, impulliuæ, & mediatæ, quæ in consideratione in hujusmodi casibus non veniunt, quia si res se aliter haberet nullus casus daretur pro lucro; sed omnes essent pro exceptione, ex quo fieret, quod pecuniæ in societatem datæ nullum currerent amissionis periculum, & sic conditio sociorum euaderet inæqualis, quia altera ex parte Dominus officij currit periculum amissionis ipsius officij, atque inde contractus euaderet vsurarius, & illicitus, quæ vt euitentur absurda, dicendum est, non omnes casus mortis in prægnantia, & partu euenientes debere excipi: sed eos tantum, qui ex 6
immediata tantum culpa partus, & prægnantiæ fiunt, non vero qui ex morbo gignuntur ad prægnantiam, & partum primò, & per se non pertinente, licet in ipsa prægnantia, & partu fiant, & à prægnantia, & partu aliquod fomentum, & impulsum sortiantur.

Certum enim est debere semper attendi causam primam & originariam, nempe morbum, qui primò sese prodit, si sit sufficiens ad interimendum. *Rota in Roma. coriet. apud Zacchiam de societ. decis.* 89. *num.* 3. *Boccas. eod. tract. num.* 35. hic enim semper influit in mortem non obstante, quod subsequentia ad prædictum morbum ad aliam pertineant causam, & sic si morbus ille, qui primò apparet lethalis erat, & ad prægnantiam, & partum non pertinebat, dehinc autem subsequantur alij morbi, & symptomata ex prægnantia, & partu non debent ij morbi, & symptomata attendi, quia sunt germina prioris morbi primò mouentis, vt longioribus explicaui *cit. tit.* 4. *quæst.* 4. *à num.* 85. *ad seqq.* quemadmodum è contra, si morbus ex prægnantia, & partu fiat, vt exempli gratia, si ex difficili partu accendatur febris, non attenditur febris, sed partus ipsa difficultas primò mouens; & in summa semper prior morbus, si sit sufficiens, influit in effectum, vt in casu nostro, in quo cum Hydrops sexto grauidationis mense sit excitatus, omnia quæcunque superuenire huic morbo poterant, etiam si ad prægnantiam, & partum pertineant, ad primam illam causam nempè ad Hydropem tanquam ejus effectus sunt referenda: ex Hydrope enim enasci potuit fœtus, & prægnantis debilitas, partus difficultas, secundinæ difficilis eductio, puerperiorum retentio, & alia quæcunque imaginari licet, & sic tota culpa mortis primò, & per se ad Hydropem refertur. secundatio verò, ad subsequentes morbos ex ipsa prægnantia, & partus originem habentes; quamobrem certò certius firmari potest, nullum vnquam casum in prægnante, aut parturiente, euenientem dari posse, qui pro lucro sit, si hic talis non sit iudicandus, tam extra omnem controuersiam hujus rei veritas esse videtur.

Quæ confirmari multo facilius possunt, si examinare libeat regulas pro exceptione traditas *in cit. Tit.* 4. *lib.* 1. *quæstionum Medico-Leg. quæst.* 4. *per totam*, quæ cum duodecim num. sint, aperte patet in nulla earum posse casum hunc connumerari: at contra si examinabimus casus pro lucro facientes, patebit hunc casum pertinere ad historiam *Ægrot.* 13. *narratam ab Hippocr. lib.* 1. *Epidem.* & pro exem-

plo inibi à me adductam inter casus pro lucro facientes; licet enim mulier illa apud Hippocratem ex enarrato morbo conualuerit, tamen posito, quod ex eo morbo obiisset, qui febris ardens fuit, locum lucro fecisset, ejusque exemplo etiam præsens casus esset decidendus.

Deniquè quod mors in casu nostro nullam dependentiam habuerit ex prægnantia, vel partu manifestissimè declarant accidentia, quæ in morte superuenerunt, quæ sicuti Hydropi fuerunt familiaria, & cognata, ità prægnantiæ, & partui neque familiaria, neque cognata erant, vnde consequens absque dubio est, mortem illi morbo tribuendam esse, cui superuenientia symptomata sunt magis cognata. 8 Cum ergo D. Agnes mortua sit cum accidentibus Hydropis, licet perierit in partu, tamen ex Hydrope periisse dicenda est, quia Hydropis accidentia ex partu potiùs debebant leniri, & remitti, vt fieri alias solet ejusdem *Hippocr. testimonio in Prænotion. num* 8. *verf.* 180. *& in Coac. sect.* 3. *verf.* 8. *& in lib. de Intern. aff. num.* 2.

CONSILIVM LVII.

ARGVMENTVM.

D. Angelica de Accorambonis, super cujus vitæ periculo datæ fuerunt quædam pecuniæ in societatem, cum circa matitum ægrotantem, ac ex eo morbo pereuntem plurimum laborasset, & in extremum Animi mœrorem incidisset, cum grauida esset, sexto mense grauidationis in ardentem febrem lapsa abortiuit, & ex ea febre obiit, quæsitum est, an dici debeat ex abortu, vel potius ex febre periisse, ità vt, per ejus mortem locum lucro, vel exceptioni factum esse sit determinandum.

SVMMARIVM.

1 *Duo morbi genera in prægnante, vel parturiente considerandæ.*
2 *Abortus quando faciat locum exceptioni.*
3 *Causa primaria semper attendi debet.*
4 *Abortus per se non caussat febrem.*
5 *Causa mediata, fouens, seu impulsiua non est in censu habenda.*

1 IN mulieribus prægnantibus, & parturientibus duo potissimum morborum genera obseruari possunt, alterum prægnantiæ & partus, & eorum, quæ ad prægnantiam, & partum spectant, proprium, & immediatam ab illis dependentiam habens, alterum vero neque ad prægnantiam, neque ad partum, neque ad ea, quæ ad prægnantiam, & partum spectant, immediatam, ac primariò, sed ab aliis caussis immediatè, & primario dependens; quod vt magis perspicuum fiat, exemplo commonstrandum sit igitur homo aliquo morbo detentus, vt puta febre, aut Hydrope, qui vulnus accipiat in capite lethale, in hoc certe duo genera affectuum licebit adnotare, alterum eorum, qui ad febrem, aut Hydropem consequuntur, alterum verò eorum, qui ad vulnus spectant modo vbi febris acutissima, & maximè lethalis esset, aut Hydrops tam confirmatus, si is decedat post acceptum vulnus quod non fuerit ex primo capite lethale; certe non ex vulnere, sed vt ex Hydrope, vel ex febre decessisse erit dicendus; contra vero si febris fuerit mitis, vel Hydrops adhuc in suo principio, vulnus vero maximè lethale, quis tam crassæ minervæ homo fuerit qui illum ex febre, aut ex Hydrope potius, quam ex vulnere decessisse affirmare voluerit Itaque considerandæ (in prægnantia, & partu ipsa prægnantiæ, & partus essentia, aliaque ex parte morbus in prægnantia, & partu superueniens. Vbi prægnantia, & partus fuerint maximè præternaturam, quia ipsam naturam summopere defatigauerint, & ad ipsam prægnantiam, & partum sequatur febris, & mors, certè non febris est culpanda, sed prægnantia, & partus naturæ statum non seruantes; contra vero si prægnantia, & partus naturaliter se habeant, & in illis consequatur febris, aut alias grauis morbus lethalis, qui mulierem è medio tollat, extra mercurium omnino esset affirmare, hujusmodi mulierem ex prægnantia, aut partu, non ex subsecuto morbo decessisse, non secus ac de vulnere in primo capite lethali accepto à leuiter febricitante diceremus, illud non fuisse caussam subsecutæ mortis sed febrem. In casu ergo proposito manifestissimè paret, Dominam Angelicam de Accorambonis ex prægnantia, aut partu primò, non ægrotasse, sed ex febre ardente, ac maligna quæ non ab ipsa prægnantia, vel partu ortum habuit, sed ex laboribus in curando proprio marito perpessis, & ex animi mœrore, quæ quidem sunt veræ, & proportionatæ, ac adequatæ caussæ prædictæ febris, ex qua abortiuit, & vita functa est, mors ergo ad febrem, & abortus quoque ad ipsam febrem, febris autem ad caussam externam, non ad Prægnantiam, aut partum est referenda, & sic cum mors neque ex prægnantia, neque ex partu, neque ex eorum caussa successerit, casus nequaquam inter exceptos connumerandus videtur, sed pro lucro omninò esse.

Nec quicquam obstat, quod post abortum mors a subsecuta sit, quia tunc casus esset pro exceptione, quando mors ex abortu esset, sed in hoc casu mors subsecuta est ex febre ardente, & maligna, quæ sua malitia inter alia quam plurima symptomata etiam abortum concitauit, neque mors successit ex abortu, quia non est abortus tam habilis ad adsciscendam mortem, vt habilis est maligna febris, hæc enim semper pessima est, & vt plurimum hominem interficit, abortus autem neque semper malus est, neque secundum plurimum interficit, immo aliquando est salubris. *Hippocr. lib.* 2. *Epidem sect.* 2. *Tex.* 14. quæmadmodum etiam partus, quo mulieres aliquando à prægressis morbis liberantur, exemplo Harpalidis apud *Hippocr. lib.* 7. *Epidem. Æg.* 7.

inimo

immo etiam ipſe abortus aliquando à præcedentibus morbis mulieres judicare ſolet, vt notum ipſis Medicis eſt.

Cum igitur febris ardens, qua primò præhenſa eſt D. Angelica ab abortu nullam originem habuerit, ſed bene ipſe abortus ab ipſa febre fuerit excitatus, dicendum eſt, caſum hunc pro lucro eſſe, quia de-
3 bet ſemper attendi cauſſa primaria, & immediata, non autem ſecundaria, quæ ſemper à primaria dependet. Quod autem febris fuerit cauſſa abortus, non verò è contra, præter tationem ſuperius adductam, patet ex depoſitione Teſtium, & præcipue ipſius Medici, qui eam curauit; hic enim juxta decimum deponit, prædictam Dominam Angelicam ex labore in curando marito perpeſſo, & ex animi angore in febrem ardentem cum capitis intenſiſſimo dolore incidiſſe, & ſic ad tertiam vſque nulla alia ſymptomata apparuiſſe, niſi quæ ad febrem acutam conſequi par erat, contra quam ſuccedere debuiſſet, vbi Abortus fuiſſet prima, & originaria cauſſa morbi, & ipſius febris, debuiſſent enim apparere ſigna inſtantis abortus, vt dolor Renum, grauitas, ac pondus in imo ventre, aliqua ſanguinis per vterum expurgatio, vel aquarum eductio, & alia ad hunc modum, tunc enim bene affirmare licuiſſet, ex agitatione, & inſtantia abortus febrem fuiſſe excitatam, ſed hæc ſigna nullo modo apparuerunt, ſed ea tantum, quæ ad febrem ardentem pertinebant, poſtmodum autem nempe in tertia, ex violentia ipſius febris dolore renum præhenſa abortiuit, & ſic rationabiliter morbus proceſſit, quia bene valet, quod febris acuta facili negotio cauſſet abortum, ſed non è contra, quod abortus cauſſet febrem acutam, niſi ſit ſummopere laborioſus, alias enim non conſueuit ſimplex abortus cauſſare febrem, & maximè acutam: nam ex mille mulieribus abortientibus vix vna, aut altera febricitate ſolet, & hæc quidem non 4
ex abortus ipſius culpa, ſed ex alia quadam accidentali cauſſa cum ergo febris fuerit morbus independens ab abortu; & ex ejus vi D. Angelica obierit, non autem ex prægnantia, aut partu, vel ex eorum cauſſa, locus lucro eſſe debet, per ejus mortem, non autem exceptioni.

Neque obſtat, quod abortus non modo fuerit cauſſa majoris morbi, ſed etiam mortem acceleraverit, quia ſymptomata ad morbum ſequuntur, & ad ipſum morbum referenda eſt mors non ad accidentia, nam conuulſio in febre ſuccedens ſymptoma eſt lethale, mors tamen non ad conuulſionem, ſed ad febrem refertur, eodemque modo dato, quod abortus ſit ſymptoma magnum, & lethale, tamen cum ex vi febris procedit, non ad abortum, ſed ad acutam febrem refertur ſubſequens mors, 5
quia ſemper cauſſa primaria attenditur, ſecundaria vero, mediata, fouens, & impulſiua in nullo cenſu habetur, cauſſa autem primaria in hoc caſu fuit febris, ſecundaria, & immediata abortus, vnde caſus prolucro eſſe debet, non pro exceptione.

CONSILIVM LVIII.

ARGVMENTVM.

Eminentiſſimus, ac Reuerendiſſimus D. Berlingerius Cardinalis Gypſius annum agens quartum ſuprà ſexageſimum, licet valetudinariam vitam degeret ità vt abſque vlla hæſitantia, & abſque vllo ſcrupulo poſſet juſtiſſima ex cauſſa carnibus ſingulis diebus etiam Veneris, & ſabbathi, & Vigiliis, abſque jejuniis indifferenter vti etiam ex ipſius Eccleſiæ ſanctæ indulgentia, vera tamen pietate Chriſtiana ductus his non acquieſcens, ſciens contraria aliquando eſſe diuinæ cognitioni Medicinæ præcepta. *c. Contraria de Conſecr. diſt. 5. 3. part. decret.* petit, ac jubet, vt diligenti examine perquiramus, an in hoc ſanitatis ſtatu, ac in ea ætate conſtitutus ità ab obſeruantia jejuniorum ob piſcium commeſtionem, & abſtinentiam à carnibus lædi poſſit, vt jure merito ab ea obſeruantia ſolutus eſſe omninò, ac vndequaque cenſeatur, renuens in hoc vel tantiſper ſibi indulgere.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſia in impoſitione jejuniorum non intendit corporeæ ſaluti præjudicare.*
2 *Jejunij obſeruantia ſi communem hominum tolerantiam excedit, illaudabilis exiſtimatur.*
3 *Jejunans ſi ex jejunio notabile corporis detrimentum incurrit, tenetur à jejunio abſtinere.*
4 *Experientia eſt rerum magiſtra.*
5 *Piſces ratione ætatis ſenilis ſunt maximè noxij.*
6 *Ætas declinans eſt humorum frigidorum, & humidorum fœcundiſſima.*
7 *Piſcium vſus ratione morbi articularis eſt noxius, & idcirco fugiendus.*
8 *Olera omnia praui ſunt nutrimenti.*
9 *Legumina flatuoſa ſunt, melancholica, & articulis noxia.*
10 *Piſces malè concoquuntur, & facilè putreſcunt. Zacc. qu. Med. leg.*
11 *Nonnulli facilius carnem bubulam, quam optimos piſces, & ova concoquere ſolent.*
12 *Senibus parum offerri debet, ſed optimi ſucci, ob ceteris imbecillitatem.*

SVperfluum ex mea ſententia eſt dubitare, an Eminentiſſimus Cardinalis Gypſius in ſecundo ſenio conſtitutus, & pluribus affectibus vitam ab ætate, quam ab imbecilliori natura prouenientibus moleſtatus debeat à jejuniorum obſeruantia arceri, & ad carnium commeſtionem cogi, etiam ouis interdictis ob rationem, de qua ſuo loco, nam apertiſſimè patet plures prædominari in Eminentiſſimo D. cauſſas, illum ab omni jejunij obſeruatione eximentes, vt euidenter ex ſequentibus conſtabit.

Antè omnia tamen illud pro fundamento noſtræ 1
aſſertionis ponamus, Eccleſiam ſcilicet in impoſitione

ieiunij, & cuiuſcunq; abſtinentiæ nunquam intendere humanis corporibus detrimentum afferre, aut cum notabili læſione naturæ nos ad eius obſeruantiam obligare facit. *C. Quadrageſima, ibi, niſi quem infirmitas impedierit, &c. Quia die Sabbathi. de conſecr. diſt. 5. 3. par. Decret. Leſſius de Iuſtit. & iur. lib. 4. cap. 6. dub. 6. verſ. ob impotentiam. Vinc. Filiucc. Moral. quaſt. par. 2. tract. 27. cap. 16. num. 115. & alij Canoniſta. eum de Ieiunio agunt, & ex noſtris Medicis id ipſum adnotat Io. Alphonſ. à Fonſech. in ſpec. Med. chriſt. lumin. 2. pag. 51. verſ. ſequitur tertiò.* Quam obrem vbi ieiunij toletantia communem hominum
2 facultatem excedat, ea ab Eccleſia ſancta tanquam Deo minùs accepta illaudabilis reputatur, & de facto rebrobatur, vt per *Tex. in c. Non mediocriter de conſecr. vbi 5. in illis verbis. De rapina verò. D. Thom. in 4. ſentent. diſt. 51.*

Ex hoc igitur fundamento elicitur hæc firmiſſima,
3 ac irrefragabilis concluſio, quod quandocunque ex quauis abſtinentia vel in ieiunio, vel in reliquis diebus, quibus tenemur à carnibus abſtinere, aut propter qualitatem ciborum, aut propter eorum inſufficientem quantitatem ieiunans, vel abſtinens ex hoc incurrit notabile corporis detrimentum, non modo legitimè à ieiunij. & abſtinentiæ obligatione ſolutus cenſetur, ſed tenetur omninò à ieiunio, & abſtinentia quacunq; ſe ſe retrahere.

Quibus ſic ſtantibus, cùm pateat in caſu noſtro Eminentiſſimũ Dominũ pluribus moleſtari infirmitatibus, & ætatem ſenilem degere earumq; rerum occaſione inſignem noxam percipere poſſit, ſi aliis cibariis vti cogatur, quàm carnibus, non modò licitè diſpenſari poteſt ad carnium comeſtionem etiam in diebus, in quibus ex præcepto Eccleſiæ ab illis eſt abſtinendum, ſed nè hæc abſtinentia illaudabilis, & reprehenſibilis euadat, cogendus omninò eſt, vt Medicorum vtrorumq; conſilio acquieſcat, & à piſcibus aliſq; cibariis ſibi noxiis perpetuo abſtineat.

Apertiſſimè enim patet ab eſu piſcium, & ipſorum etiam ouorum Eminentiſſimum Dominum inſigniter lædi primò experientia, quæ eſt rerum magiſtra *c. Quam ſit in 6. decret. lib. 1.* nam certiſſima eſt omnium rerum iudicatrix *Galen. lib. 1. de ſimpl. Med. fac. cap. 38.* per hanc n. certiores eſſe poſſumus, quod quotieſcunq; Eminentiſſimus Dominus Chriſtiana pietate ductus conatus eſt ob ieiunii alicuius obſeruantiam à carnibus abſtinere, & ſolis piſcibus, aut etiam ouis contentus eſſe, ſemper ſubſequentibus diebus magnam corporis imbecillitatem, ſtomachi ſubuerſionem, & conſuetorum ſymptomatum recrudeſcentiam expertus eſt; ità vt ex hac vna cauſſa lecto ſe continere per plures dies coactus fuerit; quæ tamen omnia incommoda aliàs euitauit, cùm impulſu & perſuaſione noſtra carnibus, melioribuſq; cibis vſus eſt.

Licet ergo hæc ſola experientia ex ſe ſufficientiſſima ſit ad perſuadendum viro Eminentiſſimo ſe eſſe legitimè ab obſeruantia omni Ieiuniorum excuſatum, tamen vt maiorem in modum ſuæ conſcientiæ ſtimulo ſatisfiat, Phyſicis in ſuper rationibus, & Medico diſcurſu probabimus, eminentiam ſuam ex quolibet vſu piſcium, aliorumque ciborum, quibus vtimur in ieiuniis, & abſtinentiis quibuſcunq; etiam ouorum reportaturam notabile ſanitatis detrimentum, vt facilè dehinc à ſpirituali Medico perſuaderi poſſit, vt relictis prædictis cibariis, ad carnium vſum quolibet tempore indifferenter ſe conferat, tanquam ſuæ ſanitati adæquatum, & multò magis conducentem.

Primò ergo Piſces & alij ſimiles cibi, ratione ætatis,
5 quam degit Eminentiſſimus Dominus ſunt maximè illi noxij: Ætas enim ſenilis, & maximè declinans eſt humorum frigidorum, & humidorum fæcundiſſima, vt docent Medici omnes cum *Gal. in lib. de Salubr. dieta partic. 2. & alibi.* quamobrem quemadmo-
6 dum à piſcibus, & frigidioribus cibis maximoperè lædunturt, ita contrariis, vt ſani quantum fieri poteſt degant, ſunt nutriendi vt *Hippocr. & Galen. lib. cit. docent.* idcircò enim præcipiunt ab omnibus practicantibus, vt abſtineant ab ijs, quæ phlegma, & melancholiam generare poſſunt *Galen. lib. 5. de ſanit. tuend. cap. 6. Aaq. 1. doct. 3. cap. 2.* at hæc duo maximè vitia Piſces habent, nam frigidi, & humidi ſunt *Paul. lib. 1. ſuæ Med. cap. 9. & alijs omnes.* deindè ob id quod multum excrementi habeant, obſtruentes ſunt, à quibus cibis maximoperè cauere debent Senes admonente *Galeno loco ſuper cit. de San. tuend.* & licet ipſe Galenus, & alij, piſces ſenibus conceſſerint hoc fecerunt in ſenibus ſanis, & robuſtis, non verò in valetudinariis, qui facilè à quauis minima cauſſa, & errato in victu lædi conſueuerunt *idem Galen. vbi 5. cap. 4.* at Eminentiſſimum Dominum valetudinariam vitam degere patet apertiſſimè, nec vlteriori egemus teſtimonio ad hoc probandum, ergò neque piſcibus, neque ſimilibus cibariis tutò vti debet, quià tam ſenes, quam valetudinarij à minima cauſſa lædunturt, cùm contrà iuuenes, & ſani à magna etiam cauſſa non lædantur. *Galen. lib. 5. de San. tuend. cap. 6.* ergo Eminentiſſimus Dominus etiam ex vnica comeſtione Piſcium, cum ſenex, & valetunarius ſit, lædi inſigniter poterit.

Secundò vſus Piſcium, & prædictorum ciborum eſt maximè noxius viro Eminentiſſimo quandocunque, ratione morborum, quibus perpetuò detinetur; & primo ratione morbi articularis, cuius reſpectu
7 piſces eſſe noxios, & idcircò omninò euitandos cenſent Medici omnes, & præcipuè conſulentes. *Montagn. conſ. 241. & alij.* ſecundò ratione flatulentiæ Hippochondriacæ maiorem in modum noxius eſt, vnum & in hac egritudine ab omnibus Medicis euitatur. *Montan. conſil. 4.* & alij. Tertiò ratione debilitatis Stomachi, piſces ſunt euitandi, debilitas enim ex caloris paupertie emergit, vnde cibi frigidiores eundem calorem magis obtundunt. Neque etiam alij cibi, quibus in ieiuniis vti conſueuimus, tutò Eminentiſſimo viro adminiſtrari poſſunt, quià
8 primò olera omnia ſunt modici, vt pravi nutrimenti. *Galen. in lib. de ſucc. bon. & vit Card. de mal. Med. vſu. cap. 5.* legumina præterea flatuoſa ſunt, & arti-
9 culis obſunt experimento deſumpto ab ijs, qui in aeno ijs veſcebantur apud *Hippocr. lib. 6. de morb. vulg. ſect. 4.* præterquam quod etiam quocunq; modo comeſta noxia ſunt *idem Hippocr. de vict. rat. num. 59.* Salſamenta vaporoſa ſunt, & melancholicum ſanguinem gignunt. *Oribaſ. lib. 2. Collect. cap. 58.* ac denique omnia cibaria, quibus vtimur in ieiuniis, melancholica ſunt, modici, ac pravi nutrimenti, coctioni rebellia flatuoſa, & mille aliis vitiis ſcatentia, quæ maximè viro Eminentiſſimo noxia eſſe poſſunt.
10

Tertiò Piſces, & oua in caſu noſtro noxia ſunt ratione quoque cuiuſdam indiuidualis naturæ ipſius ſtomachi, nam piſces malè concoquit, & facillimè ea de cauſſa in eo putreſcunt. (quod vitium ſemper piſcibus ineſſe probant *Mercurial. var. lect. lib. 1. cap. 25. & Alex. Petron. de vict. Roman. lib. 3. cap. 10*) oua autem peſſimè tranſmutat, quia in eo adu-

runtur, & nidorem contrahunt, neq; hoc nouum eſt, quià teſte *Galeno de ſucc. Bonis. & vit. cap.* 1. hoc vſuuenire ſolet nonnullorum ſtomachis, ità vt facilius carnem bubulam (quæ coctioni maximè rebellis eſt (quam optimos piſces, & ſucci laudabilis, & ipſa ouа concoquant.

Deniquè ratione imbecillitatis virium, & caloris naturalis alia cibaria prçter optimas carnes in caſu noſtro noxia omni ex parte ſunt, quià cùm ſenibus ob eiuſdem caloris imbecillitatem parum offerri debeat, idque optimi ſucci, & facillimæ coctionis, *vt Galen. docet cit. lib. de ſan. tuend.* 5. in caſu autem noſtro imbecillitas non modo adſit reſpectu ætatis, ſed etiam reſpectu particularis naturæ, & reſpectu morborum, quibus ille eſt obnoxius, patet, quòd à piſcibus, aliiſquæ huiuſmodi cibis nunquam tantum nutrimenti elicere poterit vir Eminentiſſimis quanto natura eius indiget, vndè ex eorum vſu etiam per diem vires iam debiles ſuccumbent, morbi repullulabunt, ſymptomata moleſtiora euadent, atq; eo pacto in lecto decumbere cogetur, & à melioribus operibus vacare præter vitæ periculum indè manifeſtè imminens. Ex quibus concludentiſſimè probarum remanet, debere virum Eminentiſſimum carnibus perpetuo vti, nec ſine conſcientiæ ſcrupulo poſſe illum ieiuniorum obſeruantiæ ſe ſe obſtringere, & cauſſam præbere alicui morbo, qui illum periculo notabili exponat.

Et ità pro veritate ſentio & ſaluo ſemper & ego Paulus Zacchias Medicus Rom.

Ità quoque ego Ioannes Iacobus Vbaldinus de Appro Picenus Phyſicus Romanus, temperamenti, & affectuum præternam, quibus Eminentiſſimus Dominus ſollicitatur, & de quibus non oſcitanter excellentiſſimus Zacchias ratiocinatus eſt, optimè informatus, ſtatuo, ac ſentio in hac rerum, ab determinandum, quomodo vir doctiſſimus ſtatuerit, & ſenſerit. Datum Romæ 21. die Octobr. 1629.

CONSILIVM LIX.

ARGVMENTVM.

Inſtante D. Ioanne Baptiſta de Symeonibus promoueri ad ſacra, oppoſitum eſt, illum habere irregularitatis impedimentum ex capite Epilepſiæ, qua derineri præſumebatur. Palam autem erat, illum aliquando Epileptica ſympromata paſſum fuiſſe, quod neq; ipſe controuertebat, aſſerebat tamen, ſe iam integrè conualuiſſe, neq; ob illis viteriùs impediri poſſe, quin ad ſacra promoueretur. Duo ergo determinanda veniebant, 1. an perfectè ab Epilepſia eſſet ſanatus, ſecundo an prægreſſa Epilepſia eſſet illi impedimento nè promoueretur.

SVMMARIVM.

1 *Epilepticus non poteſt promoueri.*
2 *Epilepſia eſt morbus turpis, & excitat peſſima ſymptomata.*
3 *Epilepticus etiam ſanatus non debet incautè promoueri, & cur.*
4 *Epilepſia duplex genus.*
5 *Epilepticus, ſi ſit perfectè ſanatus poteſt promoueri.*
6 *Lenis Epilepſia quando dicatur.*
7 *Frequens Epilepſia quando dici debeat.*
8 *Sanatus qui dicatur.*
9 *Sanus quandonam quis dici debeat.*
10 *Quomodo experiri liceat, an Epilepticus ſanatus ſit, nec ne.*

1 VIdetur prima facie, D. Ioannem Baptiſtam de Symeonibus repellendum eſſe à promotione ad ſacros ordines, cum aliàs Epilepſia laborauerit; id enim expreſſe cauetur in *c. in tuis litteris. quæſt.* 2. *cauſ.* 7. *&c. ſeq.* nam, vt ibi habetur, & indecens & periculoſum eſt, vt quis ſacra adminiſtrans huic
2 morbo ſit obnoxius, ita vt in Euchariſtiæ conſecratione huiuſmodi morbo victus in terram cadat; eſt n. morbus hic turpis, & excitans turpia & peſſima ſymptomata, quorum aliqua in prædicto textu conumerantur, vt repentinus lapſus, clamor confuſus, ſpuma in ore, corporis, membrorumque diſtorſiones; ſeminis, & fæcum, & vrinæ inuoluntaria iectio, & alia huiuſmodi, quæ recenſentur à Medicis in proprio tractatu de Epilepſia, inter quos præcipuè videndi, qui de ea ex profeſſo egerunt, vt antè omnes *Hippocr. in lib. de morb. ſacr. Arnald. de Villanoua, Hieronimus Gabucinus, Ioannes Fernelius, Iaſon Praten. & vltimo loco ſcribens Bouche in lib. de morb. ſceleſt.* præter alios tam veruſtiores, quàm recentiores in ſuis practicis.

Neque ſolum prohiberur Epilepticus promoueri dum adhuc prædicto morbo afligitur, ſed etiam ſi ſa- 3
natus videatur, quià hic morbus de illorum numero, eſt, qui non modò acceſſiones, & exacerbationes inſultuſq; incertos, aut etiam certos habent, ſed in eorum cenſu, qui facilè reuerſionem faciunt, vndè fit, vt etiam multos poſt dies, immo multos poſt menſes, & annos aliquandò, ex improuiſo hominem adoriatur, quandò omne periculum recrudeſcentiæ euanuiſſe exiſtimamus, vndè prudentiſſimè à Canonibus præcipitur, vt antequam eum, qui aliquandò Epilepſia tentatus eſt, ad ſacra promouea- 4
mus, plura experimenta, ac longa de eius recuperata in totum ſanitate ſumamus, cùm euenerit interdum ex quadam non magna cauſſa illum in morbum reincidere, vt ex comeſtione prauorum ciborum, ex animi vehementi paſſione, ex aeris non boni perceptione, & id genus aliis extrinſecis cauſſis.

Quibus tamen non obſtantibus in caſu noſtro decidendo pro eo, quod ad Medicum ſpectat dicendum videtur, immeritò repelli D. Ioannem Baptiſtam de Symeonibus, à promotione ad ſacros ordi- 4
nes, quià cum ad mentem *præcitati Tex. c. in tuis litteris* Epilepſia ſit duplicis generis, & vnum quidem ſit frequens, & graue, alterum verò de raro prehen-

dens, ac leue, certum est impedimentum ad promotionem ad sacra, & ad celebrationem in iam promoto esse tantum in primo genere Epilepsiæ, non in secundo, vt ibi deciditur; & ratio, quæ à Medicis est expetenda, illa censetur, quod grauis, ac frequens Epilepsia fit ex defectu organi, & per essentiam, & per causſam iam habituatam in ipso cerebro, quæ licet intermittere videatur, tamen facilè reuertitur, & incurabilis est; at verò leuis Epilepsia fit vt plurimum per consensum, & ex causſa sæpe extrinseca, vnde amouibilis est; præterquam quod symptomata illa turpia, quibus scatet Epilepsia grauis, non associantur Epilepsiæ leui, vnde cessat indecentia, quæ maxime ob ea symptomata habet locum. Cùmque D. Ioan. Baptista passus fuerit leuem Epilepsiam, & ex causſa semper extrinseca, & & per consensum, vt ex dictis Testium palam est, non debet prohiberi à promotione ad sacra.

Sed & idem Textus suprà citatus alia vtitur distinctione ex statu Ægrotantis desumpta, & est, quod vel Epilepticus sit perfectè sanatus, vel non; & in primo casu non vult prohiberi à promotione ad sa-
5 cra, sed tantùm in secundo; quæ quidem distinctio necessaria omnino est, & vndequaque acceptabilis, vt absurdum maximum euitetur: Nam si quicunque qui aliquando Epilepsiam passus est, sit irregularis, & promoueri ob id non possit, perpauci, ne nulli dicam ab ea irregularitate erunt immunes, cum perpauci sint, ne nulli dicam, qui Epilepsia saltem in pueritia non fuerint tentati, vt non modo nobis Medicis, sed & lippis, & Tonsoribus notum est. Et licet nonnulli velint Puerorum morbum illum, quem infantilem vocamus, non esse proprie Epilepsiam, certum tamen est, & esse morbum non absimilem, & Pueros Epilepsia propriè dicta facilè tentari *Hip. poer. in lib. de morb. sacr. n.* 9. *&* 10. *eiusq; rei causſa redditur à Gal. in lib.* 6. *Epidem comm.* 1. *tex.* 5. *& ab Auic. lib.* 3. *ex quibus Mercurial. lib.* 2. *de morb. puerorum. cap.* 3. ergo iuxta hanc secundam Textus diuisionem D. Io. Baptista non debet à promotione ad sacra arceri, cum ab Epilepsia iam perfectè conualuerit.

Vtrumq; autem assumptum, hoc est, quòd Epilepsia, quam passus est prædictus D. Io. Baptista fuerit leuis, & quod ab ea perfectè sit sanatus, facilè probatur; quia quoad leuitatem Testes deponunt, illam non fuisse associatam vllo symptomate consideratione digno, ac notabili: Nam erat omnino quæ-
6 dam quasi vertigo, neq; repentè, & ex improuiso in terram cadebat, sed cuicumq; obuię rei innixus paulatim concidebat, nulla membrorum distensione tortus nullam ex ore spumam emittens, nullum clamorem edens, nulla commaculatione se deturpans, & vix per quartam quadrantis horæ partem in paroxismo permanens, à quo liberatus neque paralysim vllam, neque mentis obstusionem, neque fatuitatem, aut amentam, neq; membrorum torporem, neq; vllam memoriæ iacturam ex morbi insultu patiebatur, sed tantùm symptomatis prægressi verecundiam.

Nec solum leuis erat hæc Epilepsia respectu symptomatum, sed etiam respectu raritatis accessionum, patet enim ex testium depositionibus, prædictum D. Io. Baptistam admodum deraro consuetum esse eo morbo molestari; at frequens Epilepsia dicitur, quæ ob cerebri, & capitis multam imbecillitatem ex
7 quauis etiam leuiori causſa insultum facit, maximè verò qui ex coniunctionibus, & oppositionibus luminatium, & ex magnis temporum mutationibus, & ex quocunq; errore in victus ratione intercidente, ex vehementi animi passione, ac deniquè ex graui quodam odore, & similibus occasionibus molestat; contrà verò si semel, aut bis in anno præhendat; quia quemadmodum accessionum frequentia virtutem ostendit debilem, ac vitium iam factum esse connaturale, & in habitu, & idcircò morbum non solum facilè reuersionem facere posse, sed nullo modo esse curabilem, sic raritas accessionum morbum ipsum ostendit debilem, & facile à natura superabilem.

Ex quibus apertissimè patet, quod hic morbus non proueniebat à mala & insigni capitis, & cerebri dyscrasia, aut ab instrumentorum vitio, ex quibus non nisi graues, & incurabiles Epilepsiæ fiunt, atq; hoc ipsum multò magis confirmatur ex eo, quià semper in hoc ægrotante insultus morbi apparebat ob aliquam extrinsecam causſam, cum tunc maximè ab eo molestaretur, cum venatum procederet, aut ærì inclementi, ac soli, ventisque sese minus prouidè exponeret, quibus occasionibus remotis nunquam huiusmodi symptomate molestatus est, vt patet ex eorundem testium depositionibus; quamobrem tantò magis ad sacra promoueri poterit D. Io. Baptista, quantò ipsa promotio ad sacra erit causſa, ob quam à venatione abstinens, in morbum nequaquam in posterum labetur.

Deniq; quod D. Io. Baptista iam sit à morbo per-
8 fectè sanatus palam est; nam sanatus dicitur qui in pristinum, ac naturalem statum rediit. *L. Quod ità sanatum ff. de Ædil. Ed. ex Medicis Galen. lib.* 9. *Method. cap.* 15. quod vero in naturalem statum redierit ostendit ipsa naturæ incolumitas, cum neq; aliqua parte corporis amplius laboret, neq; ad vitæ munera obeunda sit impeditus, tunc enim homo sa-
9 nus dicitur. *idem Galen. lib.* 6. *de san. tuend. cap.* 5. *& lib. de differ. morb. cap.* 2. præterquam quod vnusquisq; dici debet sanus, etiam si alias ægrotauerit, cum nulla prægressi morbi vestigia in se conseruat, alias enim, cum nullus homo sit, qui aliquandò non ægrotauerit, nullus deberet dici sanus, itaq; quod ità sanatum est (vt Textus verbis vtat) vt in pristinum statum redierit, perindè habendum est, quasi numquam morbosum fuisset. Non ergò præiudicari debet D. Ioanni Baptistæ, quod aliquando Epilepsia laborauerit, si ad præsens in pristinum statum illum reuersum esse constat.

Quod vlterius firmatur, quia cum Epilepsia, re-
10 manente adhuc praua dispositione, & morbi semi-nio, facillime ex erroribus in victus ratione excitetur, palam iam est, quod, si huiusmodi errores prægressi multoties fuerint, & tamen Epilepsia nullam de se significationem dederit, dici possit, eam in totum euanuisse: Nam non aliam ob causſam in *c. Nasper. causſ.* 7. *quæst.* 2. imponitur à Gelasio, quod ei, de quo suspicio insurrexerat, an Epilepsia laboraret, offerrentur carnes omnes indifferenter, volens ex oblatione ciborum non salubrium, & Epilepsiæ contrariorum experimentum capere, an ab eo morbo conualuisset, quià facilè erat ex comestione huiusmodi ciborum, eum in Epilepsiam relabi, vbi perfectè non esset sanatus. Quin non per vnum tantum aut alterum diem de ea re capi volebat experimentum, sed per triginta, tunc enim si à prægressis erroribus in cibis commissis non læderetur, dubium non erat, illum fuisse ab Epilepsia vndequaque liberatum. Cùm ergo in casu nostro iam spatio duorum annorum morbus quieuerit, & non obstantibus multis erroribus in victus ratione patratis, nunquam

ab eo fuerit moleſtatus, dicendum eſt, D Ioannem Baptiſtam ab illo iam eſſe perfectiſſimè ſanatum, nec intrè poſſe à promotione ad ſacra repelli, ſed ad ea debere admitti tanquam ſi nunquam ægrotaſſet.

CONSILIVM LX.

ARGVMENTVM.

Cùm ageretur coram Illuſtriſſimo Merlino Rotæ Romanæ Auditore meritiſſimo de probatione filiationis D. Margaritæ ex ſtauia à D. Io. Baptiſta Victorio ſuſceptæ, inter alia, quæ à DD. ſcribentibus pro ipſa D. Margarita in medium afferebantur, erat ſimilitudo ipſius D. Margaritæ ad prædictum D. Io. Baptiſtam, ex qua cùm prætenderent haberi debere vrgentiſſimam probationem, inanem illam, ac nullius momenti aduerſarij aſſeuerabant. Conſultus ergò reſpondi.

SVMMARIVM.

1 *Naturam ſimilitudo ſecundum communem opinionem dependet ab imaginatione matris.*
2 *Similitudo nati ad præſumptum parentem nihil relenat, & cur.*
3 *Experientiæ plures comprobantes ſimilitudinem naturam eſſe ab imaginatione remiſſiuè.*
4 *Similitudo duplex naturalis, & accidentalis.*
5 *Nunquam determinari poteſt, an ſimilitudo, de qua agere contingit, ſit naturalis, vel accidentalis.*
6 *Similitudo eſt effectus patens ad ſuas naturales cauſſas referendus*
7 *Cauſſæ naturales ſemper eodem modo procedunt, & ſunt certæ, & determinatæ, contra accidentales.*
8 *Effectus omnis ad naturales cauſſas referendus.*
9 *Cauſſa in actu ſimul eſt cum effectu.*
10 *Imaginatio, dato quod ſit cauſſa ſimilitudinis naturam, eſt ſolum accidentalis cauſſa.*
11 *Aſſimilatio eſt opus facultatis formatricis.*
12 *Similitudo non conſideratur ſolum inter parentes & filios, ſed etiam inter fratres, & inter alias perſonas.*
13 *Cauſſatorum conſimilium cauſſæ debent eſſe conſimiles.*
14 *Cauſſæ per accidens ſunt poſteriores cauſſis per ſe.*
15 *Similitudo ſemper probare debet filiationem.*
16 *Similitudo ad nullam aliam cauſſam referri poteſt, quam ad facultatem formatricem reſidentem in ſemine progenitorum.*

PErſuaſiſſimum eſt non apud Philoſophos ſolum ſed vel apud ipſum imperitiſſimum vulgus, natorum ſimilitudinem prouenire ab imaginatione genitricis, ex qua cum fieri poſſit, ſi ad aliam perſonam, quàm ad verum genitorem conuertatur, vt filius naſcatur ſimilis imaginatæ perſonæ non autem vero genitori, ſequitur indè, quod nullam præſumptionem filiationis deſumere liceat ex ſimilitudine cuiuſdam nati ad aliquem præſumptum genitorem; ad quod multo magis comprobandum faciunt quam plurimæ DD. hominum auctoritates, inter quas illa maximè ad rem facit, quam adduxi aliàs, & eſt *Theocriti Idyll.* 17. hoc eſt.

Impia enim mulieris animus ſemper apud virum alienum,
Et faciles quidem partus ſunt, ſed liberi nequaquam ſimiles ſunt Patri.

Dum ergo in caſu noſtro nitimur probare filiationem D. Marguaritæ ex ſimilitudine, quam habet cum Ioanne Baptiſta Victorio præſumpto patre, nihil hæc probatio releuare videtur: Nam Flauia, ex qua Margarita nata eſt, potuit cum aliis viris ſe commiſcens, & in actu maximè venereo Ioannis Baptiſtæ Victorij ſui Amaſij imaginem præ mente habens, concipere Margaritam, quę non patris, ſed imaginari ſimilitudinem referret, vt alias non ſemel euenitſe notiſſimum eſt, & ſic falſa omninò, & inanis erit quæcunque præſumptio duci poſſit ex ſimilitudine Margaritæ ad Ioannem Baptiſtam Victorium, cùm ſtantè etiam ſimilitudine ex alio congreſſore concipi potuerit ex ſuperioribus.

1

2

Neque auctoritatibus tantùm nititur hæc communiſſima hominum opinio, ſed, quod multò magis vrget, ad eam canonizandam mille in medium producuntur certiſſimæ experientiæ, quarum plures recenſitas habes apud auctores per me adductos *lib. 1. queſt. Medic. legit. 5. queſt. 2.* non ſolum Medicos, & legum peritos, ſed & alios quoque Profeſſores. Licet autem *Andr. Lauren. ſua anatomia lib. 8. queſt. 20.* diſtinguens ſimilitudinem accidentalem à naturali determinauerit, naturalem ſemper à formatrice facultate dependere, accidentalem vero ab imaginatione tantùm, hoc tamen non tollit, quin dubium ſemper irrepere debeat, an ſimilitudo, de qua ambigitur, accidentalis ſit, aut naturalis, hoc enim in idem recidit, cùm de hoc non conſtito, non prohibeatur, quin ea ſimilitudo referri poſſit ad perſonam, quæ nihil in generatione contulit, neque verè genitor fuit, & ſic nunquam ex ſimilitudine nati ad aliquam perſonam poterit deſumi coniectura filiationis, quia nunquam patere poterit, an ea ſimilitudo accidentalis ſit, & ab imaginatione dependentiam habens, an verò naturalis, & à formatrice facultate, quod cum habeat omnimodam veritatem neque ex aliis quibuſdam, neq; ex ſimilitudine filiatio remanet probata, omnino militare debet illud *Homeri Odiſſ. lib. 1.*

3

4

5

Non dicit aliquis ſuum genitorem ipſe nouit;

Hoc eſt, nullus eſt, qui certo poſſit affirmare, ſe eſſe filium eius, cuius iactatur eſſe.

Sed contra prædicta militat ipſa Ratio nam cum ſimilitudo ſit quidam effectus patens, ac euidens, & habens ſuas naturales cauſſas, quæcunque eandem illæ ſint manifeſtè omnino, & extra omnem Mercurium ad accidentales cauſſas refertur, cumque cauſſæ accidentales non ſint finitæ, ſed infinitæ, contrà quam ſint naturales, quæ finitæ ſunt, *Ariſt. lib. 2. Phil. tex. 50.* ſequitur quod hujus effectus, nempe ſimilitudinis, poſſint cum Imaginatione dari infinitæ aliæ cauſſæ, quod eſt maximum abſurdum; & cum præterea cauſſæ naturales in operando ſemper eodem modo procedant, quia ſunt certæ, determinatæ & definitæ, contrà quam ſint accidentales, quæ ſunt incertæ, indeterminatæ, & indefinitæ, *idem Ariſt. ibid. & ibi. Auer. in comm.* ſequeretur contrarium, nempè, quod cauſſa accidentalis, ipſa nempe Imaginatio in operando, & producendo hunc ſimilitudinis effectum, ordinatè, & vniformiter procederet, naturalis aut cauſſa, nempe ipſa formatrix facultas mediante temperamento, inordinate, & non

6

7

vniformiter operaretur, cum aliquando extraneæ personæ, non autem semper genitoribus, aut illis, cum quibus temperamenta conueniunt, natos, & indiuidua quæque assimilaret, quod est non minus absurdum.

8 Vlterius cum naturales effectus ad suas naturales causas sint referendi, & similitudo fratrum inter se, & extranearum personarum, aliorumque indiuiduorum inter se sit effectus naturalis, & non possit ad imaginationem referri, sequitur inde, quod neque similitudines natorum ad parentes ad imaginationem referri possit, tanquam ad suam causam naturalem; cum igitur aliam habeamus causam, nempe formatricem facultatem pro conuenientia temperamentorum, quæ communis esse potest omnibus similitudinum speciebus, dicendum omninò est imaginationem pro causa alicujus similitudinis non esse admittendam, vbi viget naturalis, & magis adæquata causa omnibus similitudinum speciebus accommodata, nempe calor ipse ingenitus, vel formatrix facultas efformans indiuidua diuersa sibi similia pro conuenientia gradus cujusdam particularis calidi, & frigidi, humidi, & sicci quæ causa, vt dictum in omnibus similitudinum speciebus est communis, quod de Imaginatione nequaquam firmari potest.

His addendum, quod posita causa naturali proxime disposita ad agendum, necessario debet se-
9 qui effectus, quia causa in actu simul est cum effectu. *Arist. cit. lib. 2. Phys. tex. 37. & ibi Auer. in comm.* si ergo ponatur imaginatio pro causa naturali similitudinis natorum, semper filij nascentur similes personæ imaginatæ, quia impossibile est causas naturales in actu operari, & effectum ipsis respondentem non sequi; at contra est, quia admodum de raro filij nascuntur similes personæ imaginatæ, immo pro monstro est, si quis dissimilis à parentibus nascatur, ergo imaginatio naturalis causa similitudinis esse non potest, sed tantum accidentalis, si modo vnquam hic effectus similitudinis ab ea dependere potest.

10 Euidentius porrò probatur imaginationem non posse esse nisi causam accidentalem similitudinis natorum ex ipsa eorum sententia, qui pro similitudinis causa eam adducunt, quia imaginationi ex sua natura non conuenit assimilare, est enim assimi-
11 latio opus formatricis facultatis, quæ inter naturales computatur, ergo non potest pertinere ad imaginationem, quæ ad animales facultates pertinet, vnde si contendamus imaginationem esse causam assimilationis, formatrix facultas etiam ad animales facultates pertinebit; at hoc est confundere ipsas facultates, & opera vnius alteri tribuere, & tantundem esset dicere, quod etiam nutritio, ac cæteræ naturales facultates ad ipsam quoque imaginationem pertineant. Deinde facultates operantur propriis instrumentis, sibique à natura dicatis; quonam igitur instrumento imaginatio efformat vnum indiuiduum in effigie alteri simile? proprium certè non habet, alieno eam vti an firmari possit, vidcant qui eam opinionem tuentur.

Iam verò dictum est, quod cum necessario debeat assignari aliqua vniuersalis causa similitudinis vnius indiuidui ad aliud, ad quam hic effectus referri debeat, hanc causam imaginationem esse non posse,
12 quia cum similitudo non consideretur solum inter filios, & parentes: sed & inter fratres, & inter extraneas personas, & inter indiuidua ejusdem regionis, & inter gentem, & gentem, non potest in aliis similitudinibus imaginatio assignari pro earum causis, vt assignari vtcunque potest pro causa similitudinis consideratæ inter filios, & parentes, at vero cum 13
causatorum consimilium causæ debeant esse consimiles, *vt ex Arist. habemus lib. 2. Cæli tex. 86.* consequens est tam similitudinis natorum ad parentes quam, fratris ad fratrem, & indiuidui ad indiuiduum, & gentis ad gentem consimilem causam esse assignandam, quæ quidem erit formatrix facultas, seu calor naturalis prout in temperamentorum gradibus conuenit magis cum vno, quam cum alio; quæ causa multo magis adæquata videtur, & magis omnibus speciebus similitudinum communis, quam sit imaginatio.

Cum igitur (concesso etiam quod imaginatio possit vtcunque aliquando esse similitudinis natorum ad Parentes causa) non possit recipi nisi in centu causæ per accidens, certum indè fit, quod vbi causa naturalis ad eundem effectum producendum, & per se concurrat, cum proxima dispositione ad agendum non possit præueniri à causa accidentali, quia 14
causæ per accidens sunt posteriores causis per se *idem Aristot. lib. 2. Phys. tex. 66. & ibi Auerr. in comm. & 8. Metaphys. cap. 7.* si ergo formatrix facultas, quæ residet in seminibus genitorum disposita est ad efformandum conceptum simili effigie ad parentes tanquam causa primaria, & per se, non poterit præueniri ab imaginatione, quæ neque causa primaria, neque proxima, neque per se est, sed tantùm per accidens: Similitudo ergò filiorum semper prouenier à causa naturali, nempè à facultate formatrice residente in seminibus genitorum, quæ pro temperamenti ratione, & majore conuenientia in gradibus primarum qualitatum cum parentibus, efformat, ipsos natos effigie ad parentes similes, & sic similitudo erit præsumptio filiationis magni momenti, & probabit natum debere dici filium illius, 15
cujus effigiei similis est, quia hic similitudinis effectus non nisi ad formatricem facultatē seminis illius referri potest, cui natus magis assimilari videtur.

Ex qmbus facilè deducitur in casu nostro, quod ex similitudine, quam habet D. Margarita cum Io. Baptista Victorio, maxima, & vrgentissima præsumptio desumi debeat, filiationis, concurrentibus maximè tot aliis adminiculis, & conjecturis, frustraque: Aduersarios, vt hanc probationem irritent, recurrere ad imaginationem; contrà enim similitudo Margaritæ ad Ioannem Baptistam Victorium non ad aliam causam referri potest, quam ad formatricem facultatem seminis ipsius Ioannis Bap- 16
tistæ Genitoris, quæ sola naturalis, & adæquata est similitudinis causa, ac proximè dispositа ad assimilandum conceptum ipsi seminanti, ad quod & imaginatio, & quæcunque alia causa hactenus assignata minimè dispositа, & omninò inepta est judicanda.

Et ad ea quæ in contrarium afferuntur patet ex dictis responsio, ex quibus omninò excluditur imaginatio à causa assimilationis, quia assimilatio opus est formatricis facultatis, & ad naturales facultates tantum spectat, non ad animales, qualis est imaginatio, quæ neque instrumenta habet, quibus formare aliquid possit, nec quicquam cum facultate formatrice commune habet, & ad experientias, quæ adducuntur, si singulæ per se examinentur, facilè apparebit, eas nihil omninò probare, & si pro veris acceptentur, esse monstrificos quosdam effectus in natura, ex quibus nulla regula firmari potest.

FINIS.

INDEX
RERVM ET VERBORVM
Totius Operis Zacchiani,
QVÆSTIONES MEDICO-LEGALES
continentis.

Prior numerus Paginam, Posterior Notata in Quæstionibus demonstrat.

A

vel *Ab* in principio nominis quid importet. 58. 16. lib. 1.

Abaris, vt Hyperborei fabulantur, sagittam per vniuersam terram circumtulit nihil vnquam comedens. 216. 9.

Abortire ante septimum respectu fœtus magis contra naturam est. 34. 100. lib. 1.

Abortivi non rumpunt testamentum. 58. 2. lib. 1. habentur pro mortuis. ibid. 3.

Abortus propriissimè quandò dicatur. 34. 103. lib. 1. dici potest aliquo modo antè nonum natus. ibid. 104. Quid sit. 92. 10. lib. 1. ibid. 18. Est fœtus immaturè editus. 36. 14. lib. 1. dicitur omnis fœtus immaturus. ibid. Ejus nomen conuenit propriè nato ante septimum. ibid. 16. lato modo sumptus qui. 58. 12. lib. 1. stricto modo sumptus qui ibid. 15. Eius nomen quid importet. ibid.

Abortum procurans non semper eâdem pœnâ punitur. 56. 1. lib. 1. faciens quibus priuilegijs tanquam puerpera gaudere debeat. 59. 18. lib. 1. prouocant, quæ monstrua prouocant. 66. 51. lib. 1. venire appellatione partus in societatis contractu. 91. 18. lib. 1. Quid propriè nominamus. ibid.

Abortus ex sui natura maiorem molestiam affert quàm partus. 95. 17. lib. 1. citra violentiam non fit. ibid. 18. dicitur etiam fœtus in vtero mortuus, etiam si foras non abijciatur. 98. 84. lib. 1. non est causa habilior ad mortem quàm febris. 99. 99. lib. 1. Ex eo plures saluantur, quàm ex acuta febre. ibid. acutus morbus non est. 99. 102. lib. 1. per se lethalis non est. ibid. 105.

Abortus plures contingunt recentiore existente fœtu. 46. 35. lib. 1. plures contingunt cum inanimatus adhuc est fœtus. 57. 18. lib. 1. prouectiores majus afferunt periculum. 99. 107. lib. 1.

Abortionis pocula non necessariò cum venenis conficiuntur. 64. 16. lib. 2.

Abortus junioris signa perquirere inanis labor est. 167.

2. *in Abortu* arte procurato vix possibile est nihil succedere præter naturam. ibid.

3. *Abortus*, qui pertransit quartum mensem, signa. 168. 7.

Abortum prouocare per Aristotelem quando liceat. 389. 13. prouocare illum vt mater saluetur an liceat. ibid. 14. quando prouocare liceat ex Moxio. 390. 15. quando & quomodo liceat ibid.

Abortus causa aliquando est conceptus monstruositas. 487. 3. Ex eo mulieres vario modo afficiuntur. 551. 9.

Abortus aliquandò est salubris pag. 756. num. 4. ex sua natura non causat febrem. ibid. 5. non est habilis ad occidendum, vt maligna febris. 781. 2.

Abortus lato modo quis dicatur & stricte quis sit. 735. 2. 3.

Abscessus per decubitum fiunt in partu omnium maximè debili. 671. 4.

Abscissio penis an faciat irregularem. 609. 10.

Abstemij vt plurimum infœcundi. 135. 5.

Abstinentia est Deo accepta quatenus est opus virtutis. 281. 5.

Abstractorum nulla est species. 767. 11.

Accidentia omnia veneno attributa tam ab interno, quàm ab externo prouenire possunt. 70. 11. lib. 2. declaratur. 68. 4. lib. 2. alia magis interno quam, externo veneno familiaria sunt. ibid. Si seruent periodum ex veneno propinato non proueniunt. 78. 2. lib. 2. Inconjungibilia in veneno interno. 79. 25. lib. 2.

Accidentia vulneri supeueniétia quomodo faciant præsumptionem vulneris lethalis. 309. 14. & 310. 24. Si non remiserint consolidato vulnere, præsumitur illud fuisse lethale. 307. 7. Si succedant illicò ab accepto vulnere præsumitur illud

Index.

fuiſſe lethale. 311. 30.

Accidentia morbi Daemoniaci ſunt incompatibilia, naturalis verò compatibilia. 764. 14.

ex Accidenti, quod eſt, poteſt eſſe & non eſſe. 45. 19. lib. 1.

ab Accidenti eſſe non poteſt, quod vt plurimum eodem modo fit. 119. 16.

Accipitris ſtercus ad partum accelerandum. 685. 6.

Acephali populi, hoc eſt ſine capite naſcentes. 472. 35.

Acetum colicis & hyſtericis doloribus inimicum. 573. 7.

Aceti & aquæ tormentum. 412. 27.

Acetabulum Atticum quæ menſura ſit. 347. 19.

Achores quid. 189. 10.

Acilius Auiola in rogo reuixit. 143. 3.

Aconitum inter omnia venena in occidendo ociſſimum. 63. 8. lib. 2. guſtu dulce & adſtringens eſt. ibid. contra Scorpionis ictus. 80. 5. lib. 2.

Acron peſte Agrigentum liberauit. 185. 8.

Acrypnocoma 37. 15. lib. 2.

Actio nulla naturalis dum naturaliter fit, occidit. 108. 6. lib. 1. Omnis in ſui celebratione ſpiritibus eget. 123. 38. lib. 1.

Actio quæ dicitur noui operis nunciatis. 361. quando competat. ibid. 3.

Actiones circa quas iudicia exercentur ſunt particularium. 453. 14. hominis in communitate viuentis ſunt ad alterum. 453. 15.

Actus ab infante facti non tenent. 5. 21. lib. 1.

Actus quidam ciuiles, quidam corporei. 8. 3. lib. 2. corporei qui: ibid. facti ab eo, qui recenter ab Apoplexia excitatur, ſuſpecti eſſe debent. 38. 10. lib. 2. prudentes facti à fatuis ex morbo longo, ſeu vehementi infatuatis validi ſunt. 50. 5. lib. 2. facti in vno magis, quàm in alio tempore morbi, in quo fuerit delirium, validi & invalidi eſſe poſſunt. 51. 5. lib. 2. facti à demente habente dilucida quomodo cognoſcantur, an tempore dementiæ vel intermiſſionis ſint facti. 53. 30. lib. 2.

Actum non fuiſſe ſpontaneum probatur, probato metu. 18. 42. lib. 2.

Acuſticus neruus. 732. 22.

Acuti morbi etiam in principio, vel ab ipſis idiotis cognoſcuntur. 159. 48.

Adam an fuerit Hermaphroditus. 298. 28. Ita ſolus fuit creatus, vt ex eo deſumi deberet Eua, & cur. 500. 33.

Adam Medicinæ ſcientiam calluit. 443. 2. ante peccatum fuit omni ſcientiâ naturali & ſapientiâ diuinâ inſtructus. ibid. à Deo fuit Medicinam edoctus. ibid. 3.

Adam etiamſi fuiſſet Androgynus non potuiſſet ex ſe generare. 500. 33.

Adamas venena irrita facit. 47. 26. lib. 2. & 66. 25. Eius ſcobes venenum creditur à multis eſſe, cum non ſit. 64. 2. lib. 2. eius nocumenta ac cura remiſſiuè. 66. 22. lib. 2. non impedit magnetem quin attrahat ferrum. ibid. 23.

Adipſes hoc eſt ſine ſiti multos fuiſſe toto vitæ curriculo. 422. 23.

Adoleſcentia extendit ſe ad 25. annum 6. 2. lib. 1. à 14. ad 25. annum numeratur. 10. 11. lib. 1. vna eademque ætas cum pubertate. 16. 1. lib. 1. quæ ætas ſit. ibid. 4. propriè quæ ſit. 10. 11. lib. 1.

Adoleſcentes cur non teneantur jejunare. 276. 6. à qua jejunij conditione ſunt exempti. ibid. 7. non diſpenſantur à qualitate ciborum. ibid. 9. qui dicantur, & ad quid in jejunijs obligari poſſint. 277. 16.

Adonizam ſerui Salomonis cadauer poſt duo millia annorum repertum incorruptum. 237. 13.

Adulatores ſimulant interdum morbum, quo Dominus afficitur. 151. 3.

Aduena tempore peſtis non admittendi in ciuitatem niſi cum cautela. 186. 26.

Ædificia quæ ſibi inuicem incommoda afferant, quod ad cœli aſpectum. 357. 7. in eorum conſtructione quæ conſideranda. 361. 2. quo magis attolluntur, eò magis ſibi inuicem incommodant. ibid. 4. altiùs tollere vnicuique vſque ad cœlum licet. ibid. 5. magis ſibi inuicem incommodant, quò magis anguſtæ viæ ſunt. 362. 7. & quo magis viæ ſunt tortuoſæ. ibid. 8. quibus in rebus ſibi inuicem incommodent. ibid. 10. quomodo ſibi inuicem incommodent reſpectu ventorum. 363. 15.

Ædilitium edictum cur emanauerit. 144. Eius cauſa. ibid. 3. lib. 2.

Aer, eius intemperies eſt juſta cauſa non immorandi in aliquo loco. 341. 3. Eius inſalubritas pro legitima cauſa in pleriſque accepratur. ibid. 4. Eius multa neceſſitas. 342. 6. nihil eſt, quod paratior cauſa ſit morborum, aut ſanitatis. ibid. 7. Eius bonitas ex quibus habeatur. ibid. 8. qui multum in vmbra eſt, craſſior eſt & frigidior. ibid. 9. Ex perflatione ventorum quomodo fiat inſalubris. ibid. 10. Ciuitatum craſſior eſt. ibid. 11. Saluberis ex aſpectu cœli, quomodo dicatur. ibid. 12. Ex ſolis illuſtratione quomodo purus euadat. ibid. 13. Quinam bonus cenſendus. ibid. 15. quando morboſus euadat. 343. 16. poſitione putreſcere. ibid. 17. ad eum accedere, cum putrefactus eſt, nullus tenetur. ibid. 18. amplia ven. 19. ſecundum manifeſtas qualitates quomodo inſalubris fiat. ibid. 20. Eius intemperies excuſat Epiſcopum à reſidentia. ibid. 344. 24. diſtemperatus à natura nullo modo emendatur. ibid. 26. eſt ad vitam ſimpliciter neceſſarius. 345. 4. patrius an ſemper alteri præferendus. 346. 11.

Aer interdum venenoſus ſit. 60. 9. lib. 2. Eſt ad viuendum neceſſarius. 179. 7. putrefactus eſt primaria peſtis cauſa. 184. 10. 185. 5.

Aër cum in quiete eſt, non minus quàm aqua, quæ motu priuatur, putreſcit. 698. conſ. 10. n. 2. Aër colatus quis dicatur. 699. n. 6.

Aër patrius habet ſympathiam quandam cum natura. 761. 10.

Aër peſtilens, & corruptus eſt venenum 87. 31. lib. 1.

Aër in peſte habet ſemper ſe vt cauſa primò agens. 718. 13.

Aëri vitioſo ſuæ reſidentiæ ſe exponens contra Medici conſilium an peccet. 631. 3.

Aëris mutatione fiunt mutationes ſanitatis in bonum aut malum. 760. 2.

Aëris bonitas ab orientis ſolis illuſtratione maximè dependet. 698. conſ. 10. 1. Morbi ex Aëris vitio excitati ſunt omnium petnicioſiſſimi ibid. 3.

Aëris vſu quomodo errare poſſit medicus. 638. q. 2. n. 2. item infirmus. 631. 3.

Æger an teneatur obedire Medico ſub pœna peccati pars negatiua. 628. 6. Contrarium 7. vide & n. 13. non admittens remedia naturalia remittens ſe in manus Dei mortaliter peccat. & vide

Index.

n. 19. Quando excuſetur renuens remedia à Medico propoſita. n. 9. jejunans cum notabili ſalutis corporeæ præjudicio peccat. n. 10.

Æger tenetur ex charitate proprij corporis Medico obedire generaliter loquendo. 11. quilibet tenetur conſulere propriæ ſaluti quantum poteſt, & maximè ijs mediis, quæ ad id judicantur neceſſaria. n. 12. Hæc omnia videntur niti hoc fundamento, quod homo non ſit ſuæ vitæ Dominus. 629. 14 Infirmus non tenetur obedire Medico, quando remedia aſpera & maximè dolorifica ſunt, aut cum ſumma diſplicentia admittuntur. 15. Nam certitudo ſalutis ex remedijs non habetur, ſed probabiliter tantum ſperari poteſt. 16. Non poteſt reſpuere remedia Medici ex eo, quod exiſtimet ſuperari poſſe morbum viribus naturæ. 17. nec ex eo, quod majorem exacerbationem exæremedij vſurpatione timeat. 18. non tenetur obedire Medico aſſumendo & admittendo medicamenta dubia aut periculoſa. 630 20. vtrum eæret talia remedia admittendo. 21. nec tenetur obedire Medico, vbi is imperet remedia extra communem medendi rationem. 22. ac multo minus ſi ſint contra animæ ſalutem, aut ſuperſtitioſa. n. 23.

Æger renuens comedere in jejunijs cibos à morbo requiſitos & à Medico præſcriptos peccat. 632. 10.

Æger præſumitur, qui olim aliqua ægritudine laborauit. 54. 3 lib. 2. declara vt n. 4.

Ægri officium circa medicamenta dubia, ſuperſtitioſa, nimis violente purgantia. 633. n. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. quando teneatur remedia admittere, quando non. n. 9. Ægrotus non ſine culpa decipit Medicum aſſerendo ſe ſumpſiſſe remedium, quod non aſſumpſit, vel contra. n. 10.

Ægritudo an excuſet à recitatione diuinorum Medicus conſulendus. 507. 4.

Ægritudines in principio omnes leuiores. 377. 3.

Ægrotare eſt de directo contra Naturam. 45. 17. lib. 1.

Ægrotantes nonnulli Anno 1528. famem quatuordecim diebus tolerantes ex Braſſauola. 215. 4.

Ægilopa. 112. 13. lib. 2.

Ægipanes 481. 23.

Ægyptij præ cæteris magis inter ſe ſimiles. 121. 23. lib. 1.

Ægyptij Sacerdotes modica cicutæ ſorbitione ſe impunè caſtrabant. 101. 10. lib. 2. & 138. 41.

Ægypto peſtis familiaris. 181. n. 41.

Ægyptij in condiendis cadaueribus an quid peccauerint. 236. 11.

Ægyptij non mouebant ante tertiam morbi diem. 375. 17. ſingulis tribus menſibus ſeſe purgabant. 436. 6.

Ælius Tubero in rogo texuit. 241. 3.

Æneæ paralyſis à Paulo curata erat grauiſſima. 217. 39.

Æquitas reſpicienda & fraudis occaſio tollenda. 106. 37.

Ære inflicta vulnera benigniora. 309. 10.

Æſculapius à Ioue fulmine ictus ob auaritiam. 394. 2. & 437. 19. à fulmine interemptus quod Hippolitum in vitam reuocaſſet. ibid. Inter ſydera relatus. 460. 38.

Æſtas quodnam tempus dicatur. 344. 30. 31.

Æthiopum mos in conſeruanda puellarum virginitate. 254. 34.

Æthiopica mulier Hermaphrodita. 147. 3.

Ætas conſtans temperata ex Fernelio. 2. 8. lib. 1. an detur. 3. 16.

Ætas à die natiuitatis computatur. 4. 11. lib. 2. eſt vitæ ſpatium. ibid. 12. pubertati proxima quæ? 8. 11. pubertati proxima in duas partes diuiſa. ibid. 10.

Ætas infantiæ proxima quæ. 8. 11. pueritiæ dicitur impubertas. 8. 1. lib. 1.

Ætas quæ & quam præſumptionem faciat celerioris mortis in ijs, qui eodem caſu ſimul perierunt. litt. D. 14. poſt fol. 321.

Ætas ſenilis eſt frigidorum humorum fœcundiſſima. 784. 5.

Ætatis mutatione aliqui morbi ſanantur. 760. 3.

Ætas pro temperamentorum ratione mutatur. 1. 1. 6. quid ſit ſecundum Iureconſultos. 1. 2. quid ſit ſecundum Medicos. ibid. 5. 7. accipitur pro tempore ibid. 4. pupillaris quæ. 6. 12. perfecta dicta eſt Iuuentus. 15. 9. diuerſimodè diuiditur. 1. 1. puerilis improuida dicta. 6. 17. diſcretionis. 10. 13. pubertatis primam mentem habere incipit. ibid. Grata. 11. 20. Nubilis. ibid. 21. poſt 14. annum pubeſcit. 12. 40. Robuſta dicta Iuuentus. 15. 8. Perfecta ſecundum vtbis ſtatutum quæ. ibid. 11. perfecta ex Macrobio quæ. ibid. 21. legitima. ibid. 15. legitima quando completa fit. ibid. 16. perfecta non dicitur ante. 30. annum. ibid. 18. Plena. ibid. 19. Conſiſtentiæ cur ſic dicta. 17. 4. Conſtans. 18. 17. Media. ibid. 18. declinans cum remanentia virtutis quæ. 20. 27. Ingraueſcens. ibid. declinans cum manifeſta virtutis deperditione. ibid. 29. ſupra annum. 60. pro deplorata habetur. ibid. 46. lib. 1.

Ætate florentes qui. 11. 18. lib. 1.

Ætatis florentis nomine quas Ætates comprehendat Hippocrates. 11. 19. lib. 1.

Ætatis flos qui. 11. 18. lib. 1. poſt ætatem 25. annorum completur virilis vigor. 15. 6. lib. 1.

Ætatem nullam præter pubertatem & ſenectutem quicquam accelerare, aut retardare poteſt. 19. 17. lib. 1.

Ætatis cujuſlibet curſu ad interitum tendimus. 23. 13. lib. 1.

Ætates per ſeptennium numeratæ 2. 9. lib. 1. Fernelius in quinque partes diuiſit. ibid. 8. ſeptem ex Medicis. ibid. 9. ſeptem conſtituiſſe Hippocratem. ibid. Nouem. ibid. 10. pro natiui caloris augumento, ſtatu, vel decremento mutationem accipiunt ibid. 11. Earum partitio in ſex partes ſufficiens. ibid. quatuor tantùm ſunt. 2. 13. & 14. 2. 4. 5. non poſſunt niſi quadrupliciter partiri. 3. 16. Septem enumeratio. ibid. 17. cum ijs non computatur tempus geſtationis. 4. 10. diuerſimodè diuiduntur. 1. 1. Earum tot partitiones, quot ſcriptores. ibid. Sex. 2. 2. duæ. ibid. 6. Duodecim. ibid. 7. Iuuentutem præcedentes vel ſemen non effundunt, vel effundunt infœcundum. 7. 40. Earum differentiam quid præcipuè faciat. 13. 76.

Ætas eſt inter cauſas impedientes coïtum & generationem. 170. 1. quomodo faciat conjecturam ſuppoſitionis partus. 165. 8.

Ætas adoleſcendi in tria ſeptennia diuiſa. 176. 10. eius ratione ſi diſpenſetur jejunium quid attendendum. 277. 18. tenera magis mutationes ſuffert, quam prouecta. 359. 5.

ab Ætatem cur honorentur homines. 434. 26.

Index.

Ætas quæ Veneri aptior. 541. 6.

Ætatum differentia in conferendis factis ordinibus & qua ex causa potissimum obseruetur. 586. n. 5. & 587. 6.

Ætius erroris notatus & defensus. 245. 33.

Ætij dictum de Colis resolutione declaratur. 136. 13.

Affectus qui similem pregnantiæ de se significationem præbent. 70. 29.

Affectus præter naturales, si magni sint, & non sanentur, labuntur in deterius. 213. 24.

Affectio Hypochondriaca non est idem cum Melancholia Hypochondriaca. 52. 11. lib. 2.

Affectus, qui ex accidenti fiunt facilius remouentur quàm qui à Natura insunt. 761. 6.

Affrictio carnis in jejunijs vnde. 294. 30.

B. Agnetis Politianæ corpus post centum annos ab obitu sanguinem fundens. 239. 33. Eadem virgo demortua D. Catharinæ Senensi pedem exosculanti ori propius admouit. 240. 36.

Agnus capite suillo. 481. 25. Hermaphroditus. 503. 15.

Agonizantes qui 49. 6. omnes ratiocinandi facultates amittunt. ibid. 8. Eorum actus an validi sint. ibid. non differunt à positis in articulo mortis. ibid. 17. non possunt quicquam legitimè agere. ibid. 19. in omnibus & per omnia deficiunt. 50. 14. lib. 2.

Ajacis dementia. 7. 1. lib. 2.

Aladinus Hierosolymæ tyrannus fontes & flumina, ex quibus Christiani bibebant, veneno infecit. 85. 26. lib. 2.

Albaras nigra Arabum quid. 617. 5.

Albugo. 113. 26. lib. 2.

Albuginem humor, vide Aqueus humor, non restauratur nisi rarissimè, & tardissimè. 754. 6.

Alciones tristitiam seruant. 768. 13.

Alciatus notatur. 39. 30. & 111. 7.

Alemaria à peste immunis. 181. 42.

Aldib, id est lupi rabies pejor quam canis. 43. 5. lib. 2.

Alexander in l. Autibus. ff. de vulg. & pupill. notatur. 75. 4. lib. 2.

Alexandri Magni cadauer septem diebus incorruptum permansit. 78. 20. & 235. 4. cum veneno non perijsse multi voluerunt. ibid.

Alexander Magnus habuit oculos vltrà quàm credi possit viuidos. litt. L. 49.

Alexandri sententia de Mularum sterilitate rejecta. 141. 12.

Alexandri M. cadauer suauiter redolens post obitum. 240. 38.

Alexandri M. piscibus valde delectatus. 274. 20.

Alexander M. Glauconem Medicum cruci affixit, quod Ephæstionem infirmum destituisset, vt spectaculis interesset, vnde Ephæstio mortuus. 384. 1.

Alexandri Benedicti opinio de semine fœmineo. 534. 20.

Alexandri Tartagni Iureconsulti cadauer post annos 150. incorruptum repertum. 237. 13.

Alexis responsum. 19. 11. lib. 1.

Alimentum & venenum opposita sunt. 59. 28. mutatur & non mutat. ibid.

Alimenti defectus in fœtu vel naturaliter euenit, vel non naturaliter. 39. 17. lib. 1. quando eueniat naturaliter, aut non naturaliter. ibid. In septimo non naturaliter euenit. 40. 17. vberras non potest impedire fœtus formationem. 77. 13. lib. 1. Copia longiorem moram fœtum in vtero trahere facit. 31. 41.

Alimenta qui præstare tenetur, tenetur etiam medicamenta emere & Medico salaria soluere. 444. 10.

Allij suppositio in vno febrem accendit. 155. 2. & quomodo fraus detegatur. ibid. 3.

Allobroges gutturosi undè fiant. 69. 4.

Alopecia quid 189. 9. dicitur lepra in capillis. ibid. teneriori ætate familiaris. 190. 1.

Alopecia & particularis capitis lepra quid. 611. n. 1. & 2. & quod vtræque faciant hominem irregularem. n. 2.

Alphi. 617. 4.

Alteratione ad contraria corrumpitur, quicquid corrumpitur. 252. 60.

Alterci semen epotum febrem commouet. 155. 2.

Altius tollere, vel non tollere quodnam præjudicium vicino afferre possit. 365. 18. 19.

Amans viuendo moritur. 30. 42. lib. 2. in brutum degenerat. ibid. furioso æquiparatur. 31. 48. in delictis excusatur & mitius punitur. ibid. 51. à rebus gerendis eliminatur. ibid. 53. prodigo similis. ibid. 54.

Amans mulier si sui copiam amanti fecerit, non fit infamis. 31. 52. lib. 2.

Amantes inter Melancholicos connumerantur. 28. 1. lib. 2. illis perit prudentia. 29. 34. finem sui desiderij non cognoscunt. ibid. 28. hallucinantur circa id. quod amant. 30. 35. illis maximè optabile est inspicere. ibid. 36. Auditus sensum amittunt & Gustum. ibid. 37. & seq. dormientibus similes. ibid. 39. vitam perdunt & in alio corpore viuunt. ibid. 40. catenis coërcendi. ibid. 43.

Amantis anima est amica. 30. 30. lib. 2.

Amat nemo inuitus. 29. 31. lib. 2.

Amati Lusitani opinio rejecta. 147. 117. de quo etiam vide. 298. 17. & 80. 26. lib. 1.

Amaurosis 113. 26. & 512. 14.

Ambidextera mulier cur non fiat. 121. 9. lib. 2.

Amblyopia. 113. 26.

Amentes & furiosi interdum prudentissimè loquuntur. 8. 18. lib. 2. Ex factis conuincuntur. ibid. 19. non semper circa omnia errant. ibid. 20.

Amentia propriè secundum aliquos dicitur stoliditas. 6. 13. lib. 2. vide in verbo Dementia.

Amentia tempore non est reddendum debitum conjugale. 550. 3.

Amor conciliat genituram. 34. 11.

Amor ex eius impatientia quidam insaniunt. 10. 31. lib. 2. subuertit Iudicium. ibid. 11. & 28. 3. est sollicitudo melancholica. ibid. 2. quid sit ex Huchero. ibid. 4. est desiderium pulchritudinis. ibid. 5. & 29. 27. est cupiditas formæ. 28. 6. cujus partis passio sit. ibid. 7. est cerebri affectus secundum Medicos. ibid. 8. in eo lædituɾ ratio. ibid. est passio cordis. ibid. 9. excitatur à spe ibid. 10. est motus concupiscibilis. 28. 11. originatur ab Hepate. ibid. 12. est desiderium. ibid. afficit cerebrum. ibid. 14. in eo comparitur cor. ibid. 15. an rectè inter insanias reponatur. ibid. 16. Intellectum acuit. ibid. 17. omnis honestus & Amans justus. ibid. 18. lætitiam affert. ibid. 19. sensus omnes acuit. 29. 20. duplex est, rationalis & irrationalis. ibid. 22. Non est Deus, sed affectus perniciosissimus. ibid. quæ mala ab-

Index.

ferat. ibid. 23. eſt cupiditas abſque ratione. ibid. 24. Eius obiectum triplex. ibid. 26. ſola mente, auditu, oculis delectare poteſt. ibid. 27. voluntatem ſibi ſubijcit. ibid. 29. eſt affectus, voluntarius. ibid. etiamſi ſit honeſtus rationem turbat. 30. 32. externos ſenſus corrumpit. ibid. 33. Oculis caprus. ibid. 34. quæ non pulchra ſunt, exiſtimat pulchra. ibid. 35. maximè excitatur per ſenſum viſus. ibid. 36. præ cæteris inſanijs à ratione elongatur. ibid. 43. præſumitur ex mulieris pulchritudine. ibid. 44. & ex frequentatione earum, & ex alijs. ibid. inducit maciem in vniuerſo corpore præterquam in oculis. ibid. 46. Ex actibus conijcitur. ibid. 47. eſt abſolutè amentia. 31. 48. eſt paſſio vehementiſſima. ibid. 50. Eius ſigna. 30. 45. Eum concilians venenum hominem dementem facit. 63. 4. lib. 2.

Amor aliquando eſt cauſa impotentiæ coëundi. 119. 58. tempore effeminaſcit. 140. 62. & 141. 9. conceptionem ſi ſit immoderatus impedit. ibid.

Amore cur minus tententur Cereri & Baccho indulgentes. 188. 27.

Amphisbena duplici capite. 485. 7.

Amphiorai, & Cretriæ aquæ eiuſdem ponderis ſunt, cùm tamen illa ſit mala, hæc autem bona. 347. 19.

Amyantus lapis. 66. 24. lib. 2.

Anandia quid. 181. 18.

Anatomici penè omnes hallucinati ſunt in reperiendo vero Hymene in Virginibus ex Verlingio. 254. 3.

Ancona peſtis familiaris. 181. 41.

Ancyloglossum. 109. 19.

Androgyna ancilla. 597. 24.

Androgyni qui. 493. 6. nomen infame. ibid. 10. quidam ſupra Naſamones vicibus inter ſe coëuntes. 597. 24.

Androgynus Platonis. 498. 26.

Andromides Lydorum Rex primus fœminas caſtrauit. 104. 48.

Angeli per ſe miracula non faciunt. 189. 19.

Angeli mali quomodo ſint monſtrorum cauſæ. 474. 6.

Anguilla mortuæ reuiuiſcunt. 244.

Anhelatores. 519. 6.

Anya quid. 22. 35.

Ani ſciſſuræ. 260. 5.

Anima rationalis tertia die à conceptione infunditur ex aliquorum opinione. 38. 44. eſt forma. ibid. 45. lib. 2.

Anima fruitur animoque indulget ira. 28. 28. lib. 2.

Anima in moribundis minus rectè poteſt ſuas functiones exercere. 210. 39. in Ecſtaſi ſupernaturali conſtituta non fixatur in præexiſtentibus phantaſmatibus. 213. 14. eam à corpore ſeparari per Ecſtaſin ſupernaturalem non eſt verum. ibid. 16. ex eius ſeparatione à corpore mors contingit. 213. 17. perficitur ſecundum intelligentiam in ſupernaturali Ecſtaſi. 218. quorumcunque animalium præter hominis corrumpitur in morte & in nihilum abit. 245. 12.

Anima interfectorum occiſoribus iraſcuntur ſecundum Platonem. 314. 14.

Anima ſola non facit hominem. 483. eius ſedes in capite. 485. 1.

Anima eſt pretioſior corpore. 458. 25.

Animal nullum moritur abſque ſyncope. 771. 6.

Animalia timidiora ex frigiditate de aquoſiore ſanguine ſiunt. litt. F. 26.

Animalia valetudine excitantur ad coïtum. 763. 8.

Animal tunc perfectum eſt, cum debitum incrementum adeptum fuerit. 15. 10. lib. 1. quando ſit in pubertate. 11. 34. omne humidiſſimum cum exortui vicinum eſt. 13. 62. Omne poteſt ante annos ſenectutis ſeneſcere. 16. 38. in conſiſtenti ætate declinare incipit. 19. 7. eius manifeſta declinatio non apparet niſi adueniente ſenectute. ibid. 9. non poteſt dici ſemper in ſenectute fuiſſe, etiamſi frigido, & ſicco ſit temperamento. ibid. 13. à natiuitate reſpectu ſuiipſius calido & humido eſt quolibet temperamento. ibid. 14. in omnibus variatur aliquando numerus fœtuum. 31. 46. omnia ſi ante debitum tempus per aliquot dies naſcerentur, adoleſcere poſſent, debita adhibita cura vt in homine. 33. 84. in illis non eſt ita præfixus naſcendi terminus, vt omnes putant. 34. 106. incerto tempore cojens, parere debet in certo tempore. 31. 49. nullam præuenit in naſcendo generationem perfectam. 39. 16. debitum naſcendi tempus omnis interdum vt homo præueniunt, aut retardant ex accidenti. 48. 2. debet dum in vtero eſt neceſſario ad quoddam tempus peruenire, in quo ſufficiens alimentum à matre non habeat. 44. 13. ſemen continens granidum eſt. 93. 30. omne ex intrinſeca cauſa moritur. 86. 8. lib. 1.

Animal venenoſum generari poteſt in corpore humano. 69. 7. lib. 2.

Animalis cuiuſque ætatem in tres partes diuiſit Ariſtoteles. 2. 11. duas propriè partitiones habet. ibid. 12. lib. 2.

Animalia omnia à fulmine icta ſemper intereunt præter hominem. 39. 1. lib. 2. venenoſis cibis nutrita, an venenoſa ſint. 67. 35. venenatis ſagittis confoſſa an tuto comedi poſſint. ibid. 36. venenoſis cibis nutrita comeſta non nocent. ibid. 39. vt non noceant comeſta, ſi venenoſis cibis nutriantur, quæ conditiones requirantur. 68. 41. venenoſa integra quæ. 87. 14. muta fieri poſſunt. 106. 18. muta quando dicantur. ibid. 19.

Animal nullum corruptibile viuere longo tempore poteſt abſque alimento. 215. 2. quodcunque per calorem viuit, qui pabulo indiget. ibid. nullum reſurgit præter hominem. 245. idem numero mortuum à Deo ſuſcitari non poteſt, niſi homo ſit. ibid. 18.

Animalia abſque cibo longo tempore viuentia. 216. 11. quomodo viuere poſſint, abſque cibo. 220. 44.

Animal nullum naſci poteſt, niſi ſibi determinato tempore. 479. 11. vnicum cenſendum, ſi vnicum cor habeat, ex Ariſtotele 485. 5. nullum duplici corde; nonnulla duplici capite. ibid. 7. quatuor capitibus inſignitum. ibid. biceps geminum cor non habet contra Wintſchium. ibid. 8.

Animalia diuerſæ ſpeciei inter ſe non generant ſecundum aliquos. 477. 1. quando commixta generent ex Ariſtotele. ibid. 3. quæcunque inter ſe generare poſſunt. 478. 8. quid ea maximè impediat inter ſe generare. 480. 21. irrationalia ſeſe inter Eſſaſcinant. 572. 3.

Animus corpore perfectior. 13. 57. in decrepitate vigorem ſuum amittit. 23. 20. immaterialis eſt.

Index.

117. 22. Eius mores à corporis temperamento ſunt. 122. 28. lib. 2.

Animi paſſiones hominem dementem quomodo oſtendant. 9. 23. lib. 2. ex illis cum intenſæ ſunt nonnulli inſani fiunt. 16. 30. Ab illis læditur Ratio. 17. 1. ijs detenſi non recordantur eorum, quæ tunc egerint. ibid. 2. aliquando afferunt morbos. 95. 20.

Animi deliquium differt à ſyncope. 49. 4. lib. 2.

Animi vitia non faciunt redhibitioni locum. 94. 1. lib. 2. à corporis temperamento fiunt. ibid. 2. in quibus conſiſtunt. ibid. 6. quæ in functionibus animalibus reperiantur. ibid. 9. quænam in pejore conditione ſint. ibid. 11.

Animus humanus cur tot vitijs obnoxius. 94. 3. lib. 2.

Animi paſſiones vehementes impediunt coïtum. 128. 16. & 139. 58. commouendæ in his, qui inſaniam ſimulant. 161. 18. moderandæ in peſte. 186. 18.

Animi mores corporis ſequuntur temperaturam. 270. 5.

Animi defectibus obnoxij, ne à diuinorum recitatione lædantur, quomodo recitare debeant. 525. 13.

Animi deliquium & lipothymia an & quatenus faciant hominem irregularem. 603. n. 4.

Animi paſſionibus ægrotanti noxijs an & quomodo occurri poſſit, 631. n. 7.

Animi paſſiones vehementes in prægnantibus cauſſant abortum. 757. 3.

Anna Aromatarij filius Hermaphroditus. 502. 8.

Annibal fuit luſcus. 111. 4.

Annus 55. in viro, & 40. in fœmina eſt corporis & animi vigor. 25. 23. apud Græcos & Romanos antiquos decem menſibus conſtabat. 48. 14. lib. 1.

Annorum duodecim terminus pro incipiente pubertate in fœminis nimis præcox eſt. 11. 29. & 12. 37. lib. 1.

Annum infra 25. agens non aſſumitur ad dignitates etiam inferiores. 15. 4. lib. 2.

Annulata equæ. 747. 1.

Anteneaſmus vide *Entheſiaſmus*.

Antiochus. Medicus octogenarius piſcibus victitauit.

Antiadas habens an ſit motboſus. 115. 15. lib. 2. quid ſint. ibid.

Antichriſtus ex Incubo progignendus. 488. 4. ſuos aſſeclas ſignabit. 571. 12.

Antidoti præſumptio ante veneni aſſumptionem tantum poteſt, vt hominem reddat veneno reſiſtentem. 79. 29. lib. 2.

Antigonus fuit luſcus. 111. 4.

Antigoni vxor apud Hyppocratem octauo geſtationis menſe adhuc erat dubia de grauiditate. 66. 45. lib. 1.

Antimonium an tuto exhibeatur. 80. 14. lib. 2.

Antimonium omni venenoſitate caret. 684. 2.

Antimonium nullam habet venenoſitatem. 687. conſ. 14. n. 1. nec reſpectu manifeſtarum qualitatum. 688. 2. nec ab occulta qualitate totave ſubſtantia. n. 3. Vomitum validè proritat. 5. non eſſe venenum ab effectu probatur. 6.

Antipathiam habent inter ſe venena aliqua. 79. 2. lib. 2.

Ant. Auguſtinus notatus. 103. 27. lib. 2.

Apes oleæ enectæ aceto reuiniſcunt. 242. 4. acriter inuehuntur in eos, qui recenter mœchati ſunt. 258. 19. & cum ibid. 20. Veneris ſunt expertes. ibid. denotant virginitatem incorruptam. ibid. Earum cuſtos purus ac caſtus ſit oportet. ibid. coëunt & ſexu diſtinguuntur. ibid.

Aphonia quid. 106. 18.

Apes acriter inuehuntur in eos, qui de recenti coïerunt, quod familiare etiam eſt alijs inſectis. 258. 20.

Aphrica cur monſtrorum ferax. 480. 23.

Apium epilepſiam detegit. 169. 5.

Apoplectici in ipſa acceſſione videntur ſibi aliquando ab externa vi in ruinam agi. 763. 2.

Apoplexia prohibet hominem præmoueri. 591. 18. quis affectus. litt. C. 7.

Apoplexia, recenter ab illa excitatus an agere poſſit, vt homo ſanæ mentis. 37. 1. lib. 2. duplex fortis & leuis ibid. 6. leui detenti facilè ſi ſanentur, ad mentem redeunt. 38. 8. in forti, homines vt plurimum moriuntur. ibid. 9. facit conjecturam fatuitatis. ibid. 11.

Apoplexia quid. 726. conſ. 31. n. 1. in hac omnis diſcurſus & ratiocinatio perit. 727. n. 2. fortitudo eius vnde cognoſcatur. 4. Ex Apoplexia ſeſe recolligentes ad priſtinum mentis vigorem non facilè redeunt. 6.

Apoplexia ſemper terminatur in paralyſin. 711, n. 7. & 15. Hoc axioma non eſſe perpetuæ veritatis demonſtratur. 713. n. 16. & 17. aliquando enim terminatur in fatuitatem abſque paralyſi exteriorum membrorum. 17.

Apoplexia eſt ſenſuum omnium tam externorum, quam internorum ruina. 724. 5. eſt morbus ſenilis & deſinit in paralyſin. 725. conſ. 30. n. 2.

Apoplexia ſi nullum relinquat incommodum, Apoplecticus non ſit irregularis. 591. 20. Hæc æquè vt Epilepſia ad animi morbos referri poteſt. 21.

Apoplexia ſimulata quomodo detegatur, 162. 3.

Apoplexiæ varia genera, 246. 28.

Apoplexiam vapores quidam concitant. 310. 3.

Apoplectici vt mortui interdum jacent. 37. 1. lib. 2. in illis omnia locum habent, qua procedunt in furente vel mortuo. ibid. 3. infatuantur & extra mentem rapiuntur. ibid. 5. neque promoueri poſſunt, neque promoti miniſtrare. 38. 13. vnde dicantur. 39. 3. & qui ſint. 227. 36. lib. 2.

Apoplectici cur moriantur. 727. n. 5.

Apoplecticus & Epilepticus quomodo differant quoad irregularitatem. 591. 18. 19.

Apopſychia quid. 603. 4.

Apoſtoli cur in cibis piſces elegerint ex Cardano. 271. 11.

Appetentia rerum extranearum fallaciſſimum prægnantiæ ſignum. 65. 35. lib. 1. non eſt ſignum prægnantiæ perpetuum, ſed durat ad tertium vel quartum menſem. ibid. 35. quibus grauidis ſit familiaris. ibid.

Appetitus ſenſibilis à ſola natura regitur. 74. 31. lib. 1. quieſcit vbi animal ſuo fine potitum eſt. ibid. Intelligibilis à Natura non regitur. ibid. 33. Intelligibilis non quieſcit etiam alijs quieſcentibus. ibid. 33. Intelligibilis dicitur voluntas. ibid. 34. Intelligibilis quando rectè moueatur. ibid.

Appio Grammaticus Homeri manes ad vitam dicitur reuocaſſe. 241. 2.

Apprehenſio. 40. 10. lib. 2.

Apri in Pamphilia nati venenoſi ſunt, quod venenoſis cibis nutriantur. 68. 39. lib. 2. ex ſe interdum caſtrantur, dum in teneriori ætate ſunt. 101. 9.

Apum caſtitas reprobata. 768. 14.

Aprinum ſtercus ad ſanguinis rejectiones. 685. 6.

Index.

Aqua, eius conſideratio magni momenti. 345. 1. multum ad ſanitatem confert. ibid. 2. vnde dicatur. ibid. 3. promptius inficit aërem, quam è contra. ibid. 2. Eius vſu omnis morbus curari poteſt, ex Cardano. 346. 6. Eius conſideratio quantum ad Iureconſultos pertineat. ibid. 7. Ex eius mutatione plures afficiuntur, quam ex mutatione aëris. ibid. 8. Ex eius vitio peſtis excitatur. ibid. 10. bonæ conditiones ex Hyppocrate. ibid. 11. Eius impermixtio maximè laudanda. ibid. 12. Optima debet eſſe magis ſimilis aëri, quam aquæ elementari. ibid. quinque ſenſuum judicio examinata. ibid. 14. nullius coloris, nullius odoris, nullius ſaporis. ibid. 15. ex colore, ſapore & odore quomodo eam laudauerit Hippocrates. ibid. 16. ipſius leuitas qualis eſſe debeat. 347. 18. pondere inter ſe diſtant. ibid. 20. vna eademque ſe ipſa leuior iuxta temporum diuerſitatem. ibid. 22. Eius bonitas in quonam præcipuè conſiſtat. ibid. 22. Eius bonitatis ſignum ex rita excalefactione & refrigeratione. 348. 25. 26. & 30. Experimenta an bona ſit. 349. 32. & ſeq. ad quam partem fluere debeat, vt ſalubris ſit. 350. 44. Eius bonitas quomodo cognoſcatur ex terræ conditione, ex qua fluit. ibid. 46. Stagnans & paluſtris peſſima. 351. 50. Optima citò putreſcit. 352. 58. Eius vitium coctione emendatur. ibid. 68. Coctione ſemper attenuatur. ibid. 69. coctione perficitur. 353. 70. 71. pura non datur. ibid. publica melior quam priuata & cur. 554. 4.

Aqua ſubmerſi moriuntur quia reſpirare non poſſunt. lict. B. 4.

Aqua ex niue, & glacie ab Athenæo pro bonis habitæ. 351. 48.

Aqueus humor oculorum ad viſionem neceſſarius. 753. 2.

Aqua nutrit. 286. 3. contrarium. ibid. 5.

Aqua & aër interdum venenoſa euadunt. 60. 9. lib. 1.

Aqua quæ eligenda in peſte. 186. 12.

Aqua vitæ, ſeu ardens tempore peſtis noxia ibidem.

Aqua ſubmerſi quomodo & cur moriantur. 244. 28.

Aquarum quarumcunque dulcium lotio confert ad leprам. 230. 65.

Aqua tormentum. 412. 26.

Aquarum in quibus linum & alia id genus macerantur, propinquitas noxia. 185. 7.

Aqua nullo penè momento ponderis inter ſe differunt. 347. 19. puræ nullam reſidentiam faciunt. 349. 33. quædam duplex pondus ferunt hyeme, quam æſtate. ibid. 40. quædam ſummæ leuitatis. ibid. 43. Earum genera, quæ pro potu inſeruiunt. 351. 49. leuiſſimæ non putreſcunt ex Cardano. 352, 57. prauæ quomodo emendentur. ibid. 62. & ſeqq. omne carum vitium coctione emendatur. ibid. 65. eas decoquere eſt pervetuſtum. ibid. tria tantum earum genera, decoquenda ex Ioubertо. ibid. 67. quomodo emendendæ peſtis tempore. 353. 72. 73. Earum prauitas non dat cauſam non reſidendi. ibid. 77. fluentes minus promptè inficiuntur, quam reſides. 356. 24. Earum copia an ad ciuitatis ſalubritatem conueniat. 357. 26.

Aquarum eruptio in partu debet præcedere eruptionem ſanguinis. 49. 16. lib. 1. earum ante partum eruptio mala. 95. 12. lib. 1.

Aquei ſiue Albuginei humoris vitia quænam induceant irregularitatem. 593. n. 20. an cæcitas ſanata per regenerationem humoris aquei, ex cuius priuatione fuerat genetata, irregularitatem tollat. ibid. n. 21.

Aqua-ductus quodnam afferant incommodum. 366. 9.

Aquila cum lupis commixtæ generantes. 478. 8.

Arabes cadauera condientes ea non exenthierant. 236. 12.

Aranei cuiuſdam venenum, qui calcatus per ſoleas venenum tranſmittit. 84. 15. lib. 2.

Arathi. 1. Sabina. 684. 3.

Aratus à Taurione veneno ad tempus exhibito occiditur. 82. lib. 2.

Arborum quarundam ligna in India ſolo fumo aſtantes occidunt. 83. 11. lib. 2.

Arborum nonnullarum propinquitas noxia maximè tempore peſtis. 185. 7.

Arbores penè omnes hyeme non nutriuntur. 216. 10.

Archiatri cur vocati Medici. 437. 17. & 449. 30. inter ſeruos antiquitus connumerati. 438. 24.

Arctatio quænam in muliere curationem admittat. 145. 27. ſi abſque graui periculo curabilis eſt, matrimonium ex eius cauſa non diſſoluitur. ibid. 28.

Arctatio in fœmina remedium non admittens, ſufficiens eſt ad dirimendum matrimonium. 556. 11.

Ardoinus erroris notatus. 43. 4. lib. 2.

Areſcuſa in matrem verſa. 492. 4.

Arethuſæ lacus, in quem Tigris influit ponderis quæcumque ſuſtinet. 350. 43.

Argentum viuum venenum eſſe credunt multi. 66. 31. lib. 2. innoxium alij. 67. 32. datur in dolore colico. ibid. noxium eſt & venenoſum. ibid. 33. Eius fumus maximè noxius. ibid. ex eo pilulæ parantur ad morbum Gallicum. ibid. datur ad enecandos vermes. ibid. Auri impoſitum, quæ mala excitet. ibid. frigidum eſt. 76. 37. lib. 2. Eius vſus duplex. 80. 9. Eius vſus externus an ſit tutus. ibid.

Argini cuiuſdam dementia ex Horatio. 8. 20.

Argyrodamas effectus producit adamanti attributos. 66. 14.

Arietinum cicer an benignum. 272. 14.

Ariſto apud Hipp. ex vulnere digiti pedis mortuus. 300. 20.

Ariſto aſinę ſe commiſcuit, ex qua commixtione virgo formoſiſſima nata. 481. 23.

Ariſtoteles erroris notatus. 43. 10. lib. 2. iræ defenſor à Seneca vocatus. 17. 13. infamia notatus. 84. 16.

Ariſtotelis concluſio de incertitudine naſcendi in homine confutatur. 29. 13. lib. 1. ab eo non diſcedendum abſque firmis rationibus. 32. 56.

Ariſtoteles notatus & defenſus. 175. 34.

Arma ſi ſint venenata faciunt præſumptionem vulneris lethalis. 309. 11. ea venenari non eſt nouum. 312. 4. Eorum qualitas quomodo faciat præſumptionem vulneris lethalis. 309. 9.

Arnaldus villanouanus, & alij credulitatis notati. 139. 52.

Aromatarius peccat ſine ſufficienti peritia artem exercens. 400. 1. Errat abſque ſufficientibus diuitijs artem exercens. ibid. 2. quomodo peccet circa electionem Medicamentorum. ibid. 3. quomodo peccet circa expeditionem Receptarum. 401. 4. quomodo peccet circa compoſitionem Medicamentorum. ibid. 5. 6. & 7. circa vſum Medicamentorum quomodo erret. ibid. 8. circa

visitationem recipiendam quomodo ertet. ibid. 9.

Arquatus morbus. 516. 28.

Arrigentes & semen non emittentes, non possunt contrahere matrimonium. 552. 13.

Arsenicum non venit appellatione mali veneni secundum Maluaticm. 62. 1. lib. 2. venenum est validissimum. ibid. 2. Arabes in Asthmate illud præscribunt. ibidem.

Ars nobilis vnde dicatur. 434. 29. ei adscribere errata, quæ ab imbecillitate Professorum oriuntur, iniquum est. 435. 2. multa potest, quæ Natura non potest. 444. 15. Natura quandoque præstantior. ibid.

Ars est Naturæ ministra. 677. 13.

Artes difficiliores vulgi iudicijs vituperantur. 435. 1.

Artes immundæ sanitati nocent. 363. 18.

Artifices nomine plurimi, re autem perpauci. 435. 2.

Artifices Mechanici qui excusentur à jejunio. 279. 15.

Artifex quidam Eugubinus. 24. annis infœcundus, morbo correptus fœcundus factus. 133. 9.

Artubrum vulnere in brachio accepto perijt. 300. 14.

Arthritici dolores an excusent à diuinorum recitatione priuata. 517. 32. & an excusent à recitatione publica. 519. 10.

Arthritis est nomen generale comprehendens omnem articulorum dolorem. 615. q. 20. n. 1.

Arthritis confirmata & quæ tophos contraxerit, est per naturam omnino incurabilis. 665. 1. tophi in Arthritide generati demonstrant morbum incurabilem. n. 2. & 4.

Articulus mortis. In eo positus, etiam deficientibus sensibus, dummodo eius verba intelligantur, testari potest. 49. 8. lib. 2. in eo esse laxè accipitur. ibid. 10. In eo esse strictius quomodo accipiatur. ibid. 11. In eo esse quis dici non potest, nisi antea probetur, infirmitatem judicio Medicorum fuisse mortalem. ibid. 13. in eo positus dicitur quis cum imminentem mortem timet. ibid. 14. In eo esse quomodo strictissimè accipiatur. ibid. 15. & 16. In eo positus, quomodo differat à posito in periculo mortis. ibid. In eo positus necesse est, vt breui moriatur. ibid. In eo positus dicitur quis antequam agonizans. ibid. 18. Non potest quicquam legitimè agere in eo constitutus. ibid. 19. In eo esse habet quandam latitudinem. 50. 24. quando dicatur, ibidem.

Articulus mortis in eo positi cur permittantur contrahere matrimonium. 50. 24. lib. 2.

Arthritici dolores in aliquibus aliquando ex torrura sanati. 421. 10.

Arthritici sunt infœcundi. 707. 4.

Arthritis comitatur senes vsque ad mortem. 669. 5.

Articuli vbi tophis occupantur, non possunt ad pristinum statum humana arte redire, sed diuina ope, & miraculosum quid est. 665. n. 5.

Articulorum omnes dolores maximè molesti sunt, licet vnus acutior & molestior altero. 616. n. 2.

Articulorum vulnera malignitatem adjunctam habent. 318. 12.

Articulares morbi an à jejunio excusent. 284. 28.

Articulares morbi in senibus incurabiles. 665. 3.

Articularibus morbis & maximè anthritide conflictati ad venerem sunt procliues. 706. 2. plurimique eorum Venerem strenuè exercent, & fœcundissimi sunt. n. 5.

Asphaltites lacus in Iudæa quæcumque pondera sustinet. 350. 43.

Asphyxia quid. 108. 4. lib. 2. vnde fiat. ibid. 5 propriè quid sit. ibid. 9.

Asinus temperamento frigidus. 30 34.

Asina & Vacca vacia tempora pariendi habent. 34. 106. lib. 1.

Asius Hermaphroditi historia. 503. 15.

Asiti, hoc est, sine fame, ad aliquod tempus nonnulli, per totam vitam nulli. 412. 23.

Aspera Arteriæ vulnera non vniuntur, & vsum loquendi aliquando impediunt. 305. 15.

Aspidum venenum in occidendo ocissimum. 63. 13. lib. 2.

Assidentes infirmis veniunt sub nomine Medici. 406. 2. eorum errores in quibus consistant. ibid. 2. quomodo peccent. ibid. 4. 5. peccant si sint negligentes in conuocandis Parochis. ibid. 6.

Assimilatio est opus formatricis. 788. 11.

Asthma an excuset à recitatione diuinorũ. 514. 20.

Asthmatis diuersæ species, & quænam earum irregularitatem inducat. 603. n. 6.

Asthmatici an excusentur à publica recitatione. 519. 6. quomodo recitare officia possint absque salutis noxa. 525. 11.

Astomorum gens sine cibo viuens. 217. 11.

Astrologia Ars diuinatoria dicitur. 206. 11. digna est vt à scientiarum Amatoribus non ignoretur. ibid. 12. Contra ipsam nonnulla obiecta. ibid. si quid prædicere aliquo modo potest, id conjecturaliter tantum facit. ibid. 13.

Asynia quid. 108. 6. lib. 2. quid propriè sit ibid. 9.

Asynos loquens morbosus est. 108. 6. lib. 2.

Athanni opinio rejecta. 351. 48.

Athenienses Samiotum frontes stygmatizarunt, eo quod ab eorum fide defecissent. 564. 6.

Athlantes populi non somniant ex Herodoto. 209. 38.

Athletarum habitus periculosus tunc est cum ad summum bonitatis peruenerit. 712. 12.

Atreta an sana sit. 118. 23.

Atretæ. 2. imperforatæ cur dictæ 73. 20. lib. 1. aliquando concipiunt. ibid.

Atretæ mulieres quæ. 144. 24. concipere aliquando possunt, sed in partu pereunt. 145. 26. cætera vide in verbo Imperforatæ. item fol. 556. 11.

Attentio triplex. 508. 11. & quæ requiratur in recitandis diuinis. ibid. qualis requiratur in audienda Missa. 109. 17.

Attentio necessariò requiritur in diuinorum recitatione. 750. 7.

Attila Hunnorum Rex ex Cane & muliere natus. 483. 5.

Atrophia in ea corpus non nutriti quomodo intelligendum. 220. 36. & 37. non multum abest à Paralysi. 277. 41. pars eo morbo laborans vita carere dicitur. ibid. 42.

Atrabilis morbus. 40. 10. lib. 2.

Atypus quis. 106. 16. lib. 2.

Audacia ignorantiam concomitatur. 70. 27. lib. 1.

Audax responsum ab homine composito insaniam arguit. 8. 16. lib. 2.

Auditus est porta mentis. 25. 35. lib. 2.

Auditus labor modicus. 521. 4.

Auditus est operatio internæ Auris, non externæ. 732. 21.

Auditus

Index.

Auditus grauis an excuſet à diuinorum recitatione. 512. 15. eo, an quis poſſit venenari. 61. 13. 14. lib. 2. & quomodo fieri poſſit. ibid. 16.

Audire alium recitantem non tenetur, qui à recitando diuino officio excuſatur. 520. 1.

in Audiendo ſuus eſt labor. 321. n. 3.

Auenzoar Medicus cum non generaret ex febre ardente reconualeſcens, fœcundus fuit. 133. n. 9.

Auerroes perſpicax. 37. n. 42. lib. 1. Eius ratio de ſeminum differentijs confutatur. 41. 42. lib. 1.

Auerrois fabula reprobata. 147. 17.

Augmentum morbi quid. 36. 9. lib. 2.

Augustus piſcibus magis delectatus. 274. 20.

Auguſtus habuit oculos vltra quàm credi poſſit lucidiſſimos. litt. L. 49.

Auicenna falſa opinio. 559. 11.

Auis Paradiſi, ſeu Manucodiata abſque cibo viuit. 217. n. 11.

Auis ſanctæ Mariæ mortua ad longum tempus incorrupta ſeruatur. 236. 7.

Auris an ſit membrum. 331. 21. Eſt auditus inſtrumentum. ibid. 23. non eſt membrum. ibid. 24. & 27. ad decorem tantum facta. ibid. eam abſcindens tenetur pœna incidentis membrum. ibid 28. 29.

Auris eſt membrum, & eius abſciſſio inducit irregularitatem. 731. 1. 2. ad Auditum fabricata. ibid. 4. ad decorem etiam facta. 732. 5.

Auris externa non eſt membrum, nec habet diſtinctam operationem. 732. 11.

Auris dolori quæ ſuccedant. 158. 30.

Auricula in totum abſciſſa an faciat hominem irregularem. 600. n. 14. & an ſit membrum nec ne. n. 15.

Auricula non eſt membrum. 732. 13. eius abſciſſio non inducit irregularitatem. ibid. 14.

Auriculæ ad meliorem ſoni editionem conferunt. 331. n. 24. Earum abſciſſio non inducit irregularitatem. ibid. 25. 14.

Auriculæ longæ, & imbricatæ melius audiunt. 731. 5. cur proditoribus amputentur. 732. 6.

Aurium dolores quando excuſent à recitatione diuinorum. 511. 7. & an excuſent ab auditione. 511. 6.

Aurium morbi, qui excuſent à debiti conjugalis redditione. 544. 28.

Auricularis digitus. 336. 16.

Auricularij Medici. 371. 2.

Auſonij Galli Epigramma de Hermaphrodito. 496. 22.

Auſter multum & longo tempore ſpirans peſtem minatur. 183. 2.

Autumnus æſtate minus calidus.

Autumno Venus noxia magis, an æſtate ſit. 541. 10.

Azo notatur. 102. 26.

B

Albus vitioſus eſt, non morboſus. 93. 6. & ibid. 12. 105. 7. in quibus erret. 109. 15. lib. 2.

Balbuties quid. 108. 12. lib. 2.

Baldus Iureconſultus rabie perijt. 43. 3. lib. 2.

Baldus Nouellus vir magnæ auctoritatis. ibid.

Baldi opinio reprobata. 333. 17.

Balena cadauer putreſcens peſtis cauſa. 179. 8.

Balneæ tempore peſtis noxia. 187. 30.

Balneationis ſeruitus. 355. 16.

Balſamum valet contra adamantem. 66. 22. lib. 1.

Bannitus non poteſt veneno occidi. 57. 9.

Baptizans fœminam putans ſe baptizare marem, & maſculinum nomen ei imponens non confert Sacramentum Baptiſmi. 493. 9.

Barba ad decorem facta. 332. 10. Eius carentia morum denotat pranitatem. ibid. 11. eius carentia viris ignominioſa, Mulieribus eius productio dedecori eſt. ibid. 13. eam expilare realis injuria eſt. ibid. 14. eam incidens tenetur pœna incidentis membrum. 333. 15. non eſt membrum. ibid. 16. neque pars membri. ibid. 17. Eſt index temperamenti organorum deſeruientium generatrici facultati. ibid. 18. nunquam aut rarò in homine deficit, & cur. ibid.

Barbata mulieres. 332. 12.

Barbam vellere, prouerbium. 333. 18.

Barbam ab vlnis puerorum vellere prouerbium. 10. 7. lib. 1.

Baryton. 1. Sabina. 684. 3.

Baſilea peſtis Helueticos ſolos moleſtans, Italis & Gallis innoxia. 182. 52.

Baſiliſco muſtela infenſa. 572. 3.

Belga quidam igni deſtinatus ſanguinem exudans. 154. 13.

Bellerophontis inſania. 7. 1. lib. 2.

Beneficia obtinere non poſſunt furioſi etiam tempore intermiſſi furoris. 42. 27. lib. 2.

Beſtia appetunt ſolum per ſenſibilem appetitum. 74. 31. lib. 1.

Bibere ſine menſura quando quis dicatur. 32. 10. lib. 2. & ibid. 11.

Bicipitia monſtra diuerſa voluntate mouentur. 484. 17.

Bicorpora monſtra, an vnus, vel duo homines. 484. 17.

Bifrontia monſtra qualis Ianus, duone homines, an vnus ſint. 486. 10.

Blæſa crura. 116. 7. lib. 2.

Blæſitas quid. 108. 13. lib. 2.

Blæſus in quibus erret. 109. 15. lib. 2.

Blæſi qui. 614. 3.

Blitum fatuum appellatum, quod herba ſit ſaporis inſipidi. lib. 2.

Bocium Gulæ. 611. 4.

Bombardarum, ac ſimilium inſtrumentorum ſtrepitus peſtis tempore laudatur. 187. 34.

Bombyx mortua reuiuiſcit, & formam mutat. 242. 4.

Bonacina notatur. 644. 9.

Bonifacij Octaui cadauer incorruptum repertum. 237. 23.

Boeoti craſſi ingenij viri. 20. 4. lib. 2.

Boeoticum ingenium. ibid.

Bonitas eſt propagata ex habitudine & origine naturæ, malitia non. 19. 71. lib. 2.

Bononia vulnera capitis maximè lethalia. 302. 31.

Bonus quilibet præſumitur. 19. 71. lib. 2.

Bona plura auferrentur, ſi auferrentur mala. 441. 29.

Boni filius bonus præſumitur. 434. 25.

Boni non ſunt ſub lege. 440. 10.

Bonum animi, corporis bono anteferendum. 434. 32. cuiuſlibet virtutis conuenit homini ſecundum rationē. 450. 7. ſed vnū altero majus, quando eſt magis excellens. 455. 2. majus eſt quod eſt magis neceſſarium. ibid. 4. majus eſt, quod eſt magis appetibile. ibid. 5. corporis præeminet bono exteriorum rerum. 457. 18. emanās à Medicina eſt magis neceſſarium ad conſequendam ſa-

Index.

licitatem, quàm emanans à Iuriſperitia. ibid. 19. emanans à Medicina eſt appetibile per ſe. ibid. 20. ſi quod emanat à Iuriſperitia eſt particulare. 458. 23.

Bonum ciuile non ſimpliciter eſt bonum, ſed per participationem boni diuini. 452. 3.

Bonum commune quomodo illæſum ſeruetur. 452. 8.

Borax, ſpecies nitri, non eſt venenum. 685. 7. non eſt chryſocolla. 685. 7.

Boriſthenis aqua leuiſſima. 347. 20.

Boues non protinus à caſtratione generandi potentiam amittunt. 137. 26.

Brachia inſigniter curta an ſint ſufficiens cauſa irregularitatis. 613. 1. attracta & contracta quando faciant locum irregularitati. ibid. 2.

Bratheon. 6. Sabina. 684. 3.

Branca ſiculus. 328. 4.

Bronchocele quid. 611. 4.

Braſſica vmbra cæteris herbis noxia. 158. 7.

Brunelli aliorumque DD. opinio rejecta. 539. 54.

Bruta inter ſe magis quam homines ſimilia. 19. 23. lib. 1. non minus quam homines inter ſe ſimilia, & diſſimilia. ibid. 24. cur magis ſimilia nobis videantur. ibid. vnde ſit eorum major inter ſe ſimilitudo. 30. 29. in illis coïtus finis eſt conceptio. 74. 31. lib. 1.

Bruta quomodo inſaniant, cum ratione deſtituantur. 14. 36. lib. 2. in illis repetitur potentia ſupplens rationis defectum. ibid. 38. non alio fine coëeunt, niſi vt ſemen excernant, ſicut mingunt, & egerunt. 25. 28. lib. 1.

Bruta tempore peſtis quando occidenda. 186. 22.

Bruta aſſequuntur parentum reuerentiam. 766. 3. & fidem conjugalem. ibid. & 768. 13. in delictis non ſunt alicuius pœnæ capacia. 767. 10. cognoſcunt actus venerei turpitudinem. 768. 13. ſufficiunt ad quandam cognitionem bonitatis, & malitiæ actionum. 773. 3.

Bruta ſi aliquo modo reſurgerent, eadem numero nunquam eſſent. 243. 21.

Bucenes 21. 7. lib. 2.

Budæus notatus. 26. 14. lib. 2. & 40. 3. & 98. 7.

Buffo vaporibus ab ipſo exſpirantibus obuios quoſque ſtupefacit. 60. 13. lib. 2.

Buttrigarius notatus. 103. 32. lib. 2.

C

Cacare herba ore retenta ad famem expellendam. 221. 51.

Cachexia quid & an faciat hominem irregularem. 608. 5. & 120. 1. lib. 2.

Cadauera ab exiccatione immunia ſeruare Ars non poteſt. 236. 6. quomodò verè incorrupta ſeruari ſit dicendum. 238. 25.

Cadauera nouacula, quibus reciduntur, hebetant ob ſummam eorum frigiditatem. litt. H. 34. & litt. L. 37. veneno ſublata non putreſcunt. 692. 8. quædam aut ſubitò ab obitu, aut poſtridiè recaleſcunt. litt. I. 39.

Cadauerum inditia, ex quibus elicere poſſimus celeriorem vnius mortem, quàm alterius, cum ſimul ex eodem caſu fuerunt extincta litt. G. 30. & ſeq. eorum maturior putredo quando faciat conjecturam celerioris mortis in vno, quàm in alio. litt. K. 42.

Cadauera veneno ſublata neque à feris, neque ab auibus deguſtantur. 76. 33. lib. 2. Eorum cita putrefactio commonſtrat venenum, ex quo mors præſumitur ſecuta fuiſſe ingenitam. 78. 19. veneno extrinſeco ſublata difficilè corrumpuntur. ibid. 20. Verminationem non patiuntur. ibid.

Cadaueris peſte extincti inſpectione aliquando concipitur peſtis. 178. 19.

Cadauera fulmine icta non putreſiunt, & cur 235. 3. facilè à putrefactione ſeruari ex arte poſſunt. ibid. 5. ad eorum conſeruationem quæ faciant. ibid. 8. ea condiendi inuentum peruetuſtum. ibid. ea condiendi ratio quæ apud Ægyptios. ibid. 9. 10. ratio ea condiendi huius ætatis. 237. 13. nonnulla incorrupta poſt multos annos reperta. ibid. ea antiqui Romani cremabant. ibid. 14. cur ad longum tempus incorrupta ſeruari non poſſint. ibid. 15. quo altius in terra defoſſa ſunt, eo magis imputria ſeruantur. ibid. 17. Lunæ radijs expoſita promptiſſimè corrumpuntur. ibid. pro morbi genere quo ſunt extincta facilius corrumpuntur. ibid. 18. Eorum, qui in abſtinentia vixerunt diutiùs imputria ſeruantur. ibid. 19. fœminea citiùs, quam maſculea corrumpuntur. 238. 20. occiſa faciliùs putreſcunt, quam naturali morte peremptа. ibid. 21. contrarium. ibid. 22. occiſa inſtrumentis tormentarijs citiſſimè corrumpuntur. ibid. 23. aromatibus condita incorrupta ſeruari nihil habet in ſe admirationis. ibid. 24. incorrupta ex ſe permanentia miraculosè ſeruantur. ibid. quæ miraculosè incorrupta ſeruantur nullo artis indigent præſidio. ibid. 26. quæ ex miraculo incorrupta ſeruantur, quomodo ſeruari contingat. ibid. 29. in illis quæ mira eueniant. 239. 31. per aliquod tempus ab obitu calida permanere, aut etiam de nouo recaleſcere naturalis res eſt. ibid. 32. nonnulla ſudantia, & ſanguinem ſtillantia ad multum tempus. ibid. 33. per ſe ſtare ſupra naturam eſt. 240.

Cadentes ab alto interdum mortui apparent, cum tamen viuant. 244. 29.

Caducus morbus. 38. 15. lib. 2.

Cagnatus notatur. 217. 11.

Caiphas prophetans non intellexit quid ſortarentſua ipſius verba. 209. 30.

Calculus veſicæ quam ob cauſam facere debeat hominem irregularem. 608. 5.

Calculi ex veſica extractio an tuta ſit & licita. 636. 13.

Calculus renum aut veſicæ facit hominem ad venerem proniorem. 132. 8.

Calculoſi an excuſentur à publica recitatione. 519. 8.

Calecut à peſte immunis. 181. 42.

Calidi non exuperant naturâ frigidos, nec frigidi calidos. 30. 31. lib. 1.

Calido temperamento dotatum animal citiùs perficitur quam dotatum frigido. 28. 7. lib. 1.

Callyonimus piſcis, cuius felle Tobias à cæcitate curatus eſt. 228. 51.

Calor in cadaueribus obſeruatus quam conjecturam faciat tardioris mortis in vno, quàm in aliò. litt. H. 34. etiam præternaturalis ſanat morbos frigidos. 764. 14.

Caloris natiui augmentum in anno 25. apparet. 16. 28. lib. 1. eiuſdem declinatio. ibid. 29. ex majori aut minori animalia citiùs augeſcunt & formantur. 32. 54. lib. 1. Idem. vegetat ſeminalem materiam in homine & in bruto. ibid. Natiuus naturæ vicem gerit. 90. 16. lib. 1.

Index.

Calor aëris magis obſtat viro in coëundo cum deſiderio, quam mulieri. 128. 15.
Calor imbecillis in ijs, qui diu tolerant jeiunium, quomodo ſupponatur. 222. 54.
Calore naturali quicquid deſtituitur corrumpitur ab. Extraneo. 568. 12.
Calor & Spiritus ſunt tanquam inſtrumenta naturæ, quibus vtitur ad actiones ſuas exercendas. 676. 4.
Calypſus in vtſam verſa. 42. 43. lib. 2.
Camelus temperamento ſiccus. 30. 34. parit duodecimo menſe. ibid. lib. 1.
Camelus cum Parentibus non miſcetur. 768. 13.
Camelorum fœminæ caſtrantur. 104. 48. lib. 2.
Camphora aſſumptione quidam ſe impotentem ad Venerem fecit. 101. 10. lib. 2. & 138. 48.
Campus Sanctus Romæ. 137. 17.
Cancer eius naturæ morbus vt nunquam conſeneſcat. 674. 3.
Canceroſi tumoris ſigna. 674. 2.
Cancri ſimulati deprehenſio. 155. 5.
Cancri virides bicipites. 485. 7.
Canens apud Ouidium fame quinta die enecta. 215. 3.
Canis plures fœtus generat, aliquando etiam ſingulos. 31. 45. lib. 1. bimeſtris parit, aliquando trimeſtris, interdum ſpatio. 70. dierum. 34. 106. lib. 1. parit etiam ante 90. dies. ibid. ſæpè ſuperfœtat. 74. 18. cur ſuperfœtet. 75. 35. paucum ſemen effundit. ibid.
Caninum ſtercus ad colicam. 685. 6.
Canum differentiæ. 30. 25. lib. 1.
Canis ſolus rabie afficitur ex Galeno. 43. 4. lib. 2. eius venenum contagioſum eſt. 78. 16. eius venenum temporaneum ac tardæ operationis. 85. 5.
Canis leuis Indum animal abſque cibo viuit. 217. 11.
Canibus Hyenæ vmbra exitialis. 572. 3.
Canus Hermaphroditus. 503. 15.
Cannibales populi gigantei. 471. 34.
Cannibalum venenum rabiem excitans. 43. 7. lib. 2. & 45. 27.
Canonizari quis poteſt abſque miraculis in vita factis, non abſque factis poſt mortem. 198. 14.
Canonizatio ad eam duo maximè requiruntur. 198. 11.
Canoniſtarum opinio circa lepram. 554. 3.
Cantharides ad canis rabioſi morſum & ad Salamandram. 80. 5. lib. 2. Earum vſus duplex & an ſit tutus ibid. 10.
Cantharides manu detentæ vrinam ſanguinolentam eliciunt. 154. 9. lib. 2.
Cæcitas & Surditas omnino faciunt hominem irregularem. 504 9.
Capella Tholoſana notata. 141. 11.
Capilli in extinctis ex veneno ſponte defluunt. 75. 30. lib. 2.
Capillorum defluuium duplex & quodnam faciat hominem irregularem. 611. 1.
Capillorum defluuium ſignum Gallici morbi, ſed leuioris. 619. 6.
Capitis dolorem grauem ac longum quæ conſequantur. 158. 30.
Capitis dolor multiplicis ſpeciei; & quænam ſpecies faciat hominem irregularem. 592. 2.
Capitis dolor abſque febre affligens de nocte eſt præcipuum ſignum Gallicæ luis. 720. 1.
Capitis dolores vehementes quinam excuſent à jejunio. 282. 11. morbi neruos lædentes excuſant à jejunio. ibidem. 12.
Capitis vulnera præ cæteris notanda. 317. 1. etiam leuiſſima non negligenda. ibid. 2. lethalia etiam poſt quadrageſimam. 318. 7. etiam minima periculo non vacant. ibid. 8. etiamſi eorum accidentia remittant, non tamen faciunt præſumptionem, quod quis ex illis non deceſſerit. ibid. 10. quibus in locis magis, vel minus lethalia. 302. 31. magna faciunt hominem ſterilem. 305. 8. die 46. tranſacto non ampliùs periculum afferunt. 307. 3. etiam poſt centeſimum & vltra periculoſa. ibid. 5. nullum tempus attenditur eorum ſecuritatis. ibid. 7. quouſque lethalia ſint Iudicis arbitrio relinquitur. ibid. 8.
Captiuus quidam quartam decimam diem ſine cibo exſuperans. 215. 4.
Capra temperamento ſicca, parit quarto menſe. 30. 34. ſingulos fœtus parit, interdum plures. 31. 45.
Capræ generant lac venenoſum, ſi venenoſa comedant. 68. 39. lib. 2.
Capræ jecur comeſtum, vel ſuffumigatum Epilepſiam prodit. 169. 5.
Capræ tormentum. 413. 29.
Cap. quoniam de conjug. lepr. de qua lepra loquatur. 553. num. 3.
Capra ex ea & ariete naſcitur capra; non ouis. 533. 25.
Capræ hircinæ vtrumque ſexum ſortitæ. 497. 24.
Caprinum ſtercus ad lcteritiam. 685. 6.
Caprillum ſtercus, vide Stercus.
Caput humanum ex ouo gallinaceo natum. 473. 37. eſt præcipua ſedes animæ rationalis. 483. 10. geminum conſtituit animal, geminum. 485. 6. & 486. 10. geminum non habet de neceſſitate geminum cor. ibid. 9. eius dolor quando excuſet à recitatione diuinorum. 513. 3. Eius dolores acutiſſimi an excuſent ab auditione horarum Canonicarum. 521. 5. eius morbi qui excuſent à debiti redditione. 543. 26.
Carbones fumo aſtantes occidunt. 83. 10. lib. 2.
Carbonum fumo extincti quomodò ſuffocati motiantur. litt. C. 6. 9.
Carcerati, an ob infirmitatem ſint exerahendi ex carcere, quomodo Medicus determinare poſſit. 415. 10.
Cardanus notatus. 41. 20. lib. 2. Eius credulitas ad deriſum deducta. 139. 52. Eiuſdem ſententia de mularum ſterilitate. 141. 12. habuit, vt inquit, ſomnia mirabilia & prophetica. 209. 35.
Cardiaca paſſio. 515. 23.
Cardialgia an excuſet à diuinorum recitatione. ibid. & an excuſet à Miſſæ celebratione. 521. 9.
Cardiaca paſſio, ſeu Cardialgia quid ſit, & quam irregularitati cauſam dare poſſit. 604. 5. quomodo à ventriculi dolore differat. 605. 6.
Cardiogmos. 5 5. 23.
Carnes animalium venenoſis ſagittis occiſorum non ſemper innoxiè comeduntur. 67. 38. lib. 2.
Carnes putridæ tempore peſtis non vendendæ. 187. 32.
Carnes de ficu ſuſpenſæ cito tenereſcunt. 237. 17. tritici acerno immerſæ tenerrimæ redduntur. ibid.
Carnis afflictio videtur omnino de Eſſentia jejunij. 267. 26. major haberur ex ſiti, quam ex fame. 296. 8.
Carnium & vini vſus corpus facit validum, ſed animum imbecillum ex Plut. 268. 26. illis abſtine-

bant homines ante Pigmalionis diluuium. 273. 20. ab ijs abſtinere ita de Eſſentia jejunij eſt, vt cum earum comeſtione nulla alia jejunij cõditio ſtare poſſit. 209. 1. Earum abſtinentia eſt præcipua obligatio jejunij. ibid. 3. Earum vſus non confert ad ſalubritatem.

Caro ex ſanguine generatur. 80. 17. ſanguis eſt conſtantem habens ſubſtantiam, & non fluidam. ibid. 20. lib. 1.

Caro eſt ſanguis concretus. 739. 2.

Carolus ſeptimus Galliæ Rex fame mortuus. 215. 3.

Carolus Nonus Galliarum Rex ex plebotomia nerui punctionem paſſus, tribus menſibus malè habuit. 399. 15.

Caroli ſabinenſis pueri Hermaphroditi hiſtoria. 502. 9.

Carolici nullam memoriam ſeruant. 12. 16. lib. 1. vt cæteri inſani habendi. 36. 4.

Carranza notatus. 468. 8. 471. 34. 476. 19. 479. 15. 486. 1. 488. 4. 494. 12.

Caruncula ctiſtæ dictæ. 260. 4.

Carus, in eo læditur ratio & memoria. 12. 16. lib. 2. quid ſit. 37. 14. ab Apoplexia quomodo differat. ibid.

Caſtrare verbum vſitatum apud Latinos. 103. 33. lib. 2.

Caſtrati qui dicantur ibid. 32. qui verè dicendi. ibid. 34. tertium genus hominum. 104. 45.

Caſtratione plurima fit vigoris jactura. ibid. 44.

Caſtrans hominem majori pœna tenetur, quam abſcindens membrum. 126. 12.

Caſtrati & Eunuchi quinam pro irregularibus habendi. 609. 5. qui poſt pubertatem Eunuchi fiunt magis habiles ad omnia quam qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur minus quam cæteri omnes. ibid. 6. Virilitas medicaminibus amiſſa an faciat locum irregularitati. ibid. 8.

Caſtratis tutane & licita ſit. 637. 14.

Caſtrone morbus Epidemialis. 176. 37.

Caſu fiunt, quæ ſine carent. 32. 63. lib. 1.

Caſus, in quo regula pertranſeuntem occidit, excipitur in ſocietatum contractibus. 87. 25. lib. 1. Conjugis Dromeadæ apud Hippocratem. 100. 1. Mulieris in littore decumbentis apud eundem. ibid. 7. Olimpiadæ vxoris apud eundem. 101. 23. Vxoris Philini apud eundem. 102. 52. dubius an exceptioni faciat locum. 105. 1. 7. 106. 32. & 35. ibid. 39. & 107. 42.

Caſuum Exceptionis mortis ex partu, & prægnantia diuiſio. 94. 1.

Catablepon viſu omnia animalia interficit. 572. 3.

Catalepſis, 40. 10. lib. 2. in ea omnis animalis virtus perit. ibid.

Cataleptici tanquam mortui habendi. ibid. 12.

Cataphora 37. 15. lib. 2.

Cataracta. 113. 16. lib. 2. 332. 8.

Cataracta extractione ſi quis viſum recuperet, an ſit irregularis nec ne. 596. 12.

Cataractarum ex oculis extractio tutane ſit & licita. 636. 12.

Catulæ abortum faciunt, ſi canes, ex quibus conceperunt, occidantur. 329. 5.

Catharrus quid, & an excuſet à diuinorum recitatione. 512. 13. illi obnoxij quomodo recitare poſſint abſque ſaluris incommodo. 525. 9.

Catharrus quid. 283. 16. à jejunio excuſans qualis eſſe debeat. ibid.

Cathartica, medicamenta intra puerperij termi-

num an liceãt exhibere. 590. 18.

Catoche. 37. 15. lib. 2. & 40. 10.

Cato octuagenarius generauit. 131. 16.

Cato litterarum hoſtis. 435. 2. cur Medicis maximè fuerit infenſus. ibid. 3.

Catulire quid. 130. 5.

Cauſa proximà debet attendi. 87. 28. lib. 1. quæ ſit. 103. 11. prima & originaria attenditur. 99. 91. 102. 26. 108. 21. per ſe & non per accidens attendenda. 99. 94. immediata attendenda. 103. 5. immediata quæ. ibid. 6. immediata poſita ponitur effectus, eaque ceſſante, ceſſat effectus. ibid. 7.

Cauſa finalis quæ. 103. 13. & 16. lib. 1. finalis gratia omnes cauſæ agunt. ibid. 14. finalis eſt aliarum cauſarum cauſa. ibid. 17. finalis eſt fons aliarum cauſarum. ibid. 16. à finali cæteras appellare conuenit, ibid. 18. finalis eſt dignior alijs. ibid. ob finalem immediatè fit id, quod fit. ibid. 19. finalis non eſt propter aliam. ibid. 20. propter finalem ſunt aliæ omnes. ibid. 21. finalis ſola cauſa eſt. ibid. 23.

Cauſa mediata non meretur nomen cauſæ. 103. 26. lib. 1. quæ ſit. ibid. 27. remota occaſionis nomen meretur. 104. 30. Impulſiuæ non ſequitur immediatè effectus. ibid. 34. Ab impulſiua effectus non habet immediatam dependentiam. ibid. 35. impulſiua facit ſolum effectum eſſe facilius. ibid. 36. Impulſiua coadjutrix à Galeno dicta. ibid. 37. Impulſiua eſt cauſa abuſiuè. ibid. 39. Impulſiua ſemper eſt concauſa. ibid. 40. Impulſiua ſemper ſubſequitur ad aliam cauſam. ibid. 41. Impulſiuam non habent in conſideratione. ll. ibid. 42.

Cauſa vera Exceptionis caſuum in inſtrumento ſocietatis officij. 87. 39.

Cauſa morbi res præter naturam eſt. 109. 31. ab hora partus inſtar, ſed latitat aliquando ad 30. dies. 110. 39. lib. 1.

Cauſam extrinſecam habens violentum eſt 87. 39. lib. 1.

Cauſæ appellatione in inſtrumento ſocietatis officij quid veniat. 93. 21. lib. 1. & n. 25.

Cauſæ nomen in contr. ſocier debet accipi in proprijſſimo ſenſu. ibid. 23.

Cauſæ non naturaliter diſpoſitæ, non naturaliter operantur. 80. 23. lib. 1. ſimiles effectus ſimiles producunt. 121. 20.

Cauſa euidens preſente, fruſtra minus euidentem quærimus. 77. 3. lib. 2.

Cauſa fontica. 96. 8. lib. 2.

Cauſa magna in frigiditate quæ. 138. 38. calidæ quos dolores faciant. 158. 32. procatharcticæ dolorem facientes. ibid. 33. magnæ magnos morbos faciunt. 159. 51. magnæ latere non poſſunt. ibid. 52

Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati. 745. 3. & 781. 13. primaria, & originaria attendi debet. 745. 4. 781. 17. euidens in agendo eſt multò fortior in principio. 757. 5. in eius inueſtigatione æquum non eſt diſcedere ab ijs, quæ euidenter apparent. ibid. 7. ea ceſſante ceſſat effectus. 776. 9.

Cauſa naturalis in operando ſemper eodem modo procedit. 787. 7.

Cauſæ ceſſanti non poteſt tribui effectus, quia cauſa ſimul eſt cum ſuo effectu. 775. 1.

Cauſæ duæ ad agendum æqualiter efficaces multò faciliùs effectum producere poſſunt, quam vna per ſe. 771. 6.

Index.

Cauſæ accidentales ſunt infinitæ. 787. 6.
Cauſæ per accidens ſunt poſteriores cauſis per ſe. 788. 14.
Cauſarum naturalium efficientia præſente, fruſtrà altas cauſas inquirimus. 763. 9.
Cauſatorum conſilium cauſæ debent eſſe conſimiles. 788. 13.
Cauſo apponens aduenis cibos veticos, peccat mortaliter. 180. 17.
Cautela in licentijs pro diſpenſatione jejunij apponenda. ibid.
Cauteria brachiorum excuſant à tormento funis. 421. 13.
Cayro peſtis familiaris. 181. 41.
Cedria ad conſeruanda cadauera efficax. 236. 6.
Celſus numerorum efficientiam contempſit. 46. 18. lib. 1.
Celſi locus de paradyſo perperam à Mercuriali adductus. 227. 37.
Centaurus ſi naſci poſſet, non conſtat quomodo viuere ac regi poſſet. 477. 7. Veroqæ viſus. 481. 23. Eius hiſtoria ſuſpecta cur videatur. ibid. 24.
Centurionis ſeruus grauiſſima paralyſi affligebatur. 227. 39.
In *Cerebri* ventriculis anterioribus Spiritus multi. 12. 20. lib. 2.
Cerebro vulnerato, eiuſque ſubſtantia deperdita aliqui ſuperuiuunt. 301. 23. eius ſubſtantia deperdita homo in animalibus functionibus labefactatur. 305. 9. ob illud facta cætera viſcera. 485. 1.
Cereuiſia diuerſo modo inebriat, quàm vinum faciat. 34. 57.
Ceretani. 402. 6.
Cerninum cornu ſuffumigatum Epilepſiam prodit. 169. 4.
Cerui ſexum mutant. 496. 22.
Chachellici quomodo recitare officia debeant abſque noxa. 526. 16.
Chamæleon ſine cibo viuit ex Plinio. 216. 11. falſum. ibid.
Chamæleon Romæ à nobis viſus muſcas ingerere. 217. 11.
Characteres aliqui naturaliter maleficium procurare poſſunt. 139. 51.
Characteres minuti in legendo viſum lædunt. 524. 5.
Charta facilè ſuſcipit & retinet contagium. 187. 29.
Chermes in puluere ab obſtetrice ad cohibendum ſanguinis fluxum prægnanti exhibitum, ægra inde extincta. 708. 1.
Chemitis lapis. 335. 7.
Chimici. quorundam procacitas. 376. 7. & 403. 6. eorum peritia ſuis principijs innixa. ibid. 7. quidem ſuperbè ſanitatem ægris promittunt. ibid. 8. quomodo errare poſſint. ibid. 9. 10.
Chirurgi, eorum familiaris error. 397. 1. minori excuſatione digni, ſi errent, quàm Phyſici. ibid. errant vltra limites ſuæ artis progredientes. ibid. 2. errant, Phyſicos non conuocantes in caſibus neceſſarijs. ibid. 3. Ex juramento tenentur Phycos conuocare. ibid. 4. an teneantur ægros ad confeſſionem ſuadere. 398. 5. non poſſunt quidquam contra animæ ſalutem ſuadere. ibid. 6. errant circa operationem committendo & omittendo. ibid. 7. mercedem indubitanter licitè accipiunt. ibid. 8. an in diebus feſtis mederi, & mercedem accipere poſſint. ibid. 10. doctoratum conſequuntur. ibid. 10. 11.
Chirurgia eſt ars Mechanica, non tamen hominem inhoneſtat. 394. 4. an faciat hominem irregularem. 584. 1.
Chirurgus minus errori obnoxius quàm Medicus, Phyſicus. 184. 15.
Chirurgi, obſtetrices & alij in caſibus difficilioribus Medicum conuocare tenentur. 708. 3.
Chirurgicæ operationes quando ſuadere & admittere debeat Medicus. 637. 15.
Chorea S. Viti Enthuſiaſmo conuenit. 48. 35.
Chorda eius tormenti deſcriptio. 410. 14. non eſt tormentum nouum. ibid. 16. non eſt idem tormentum cum Equuleo. 41. 17. aliquando infligitur per vnum brachium. ibid. 18. Cæteris tormentis frequentiùs. 416. 1. In eo quænam partes maximè crucientur. 419. 18. In eo humerum luxari exiſtimatur, quod eſt falſum. ibid. 19. pectori inimicum & moleſtiſſimum. ibid. 20. quæ impediant hoc tormentum Reis infligi. ibid. 9. 4. n. 1. ſubtilis majorem infert dolorem quam groſſa. 416. 2.
Chordapſus. 515. 26.
Chryſocolla non eſt Borax officinarum. 685. 7.
Chryſtallinus humor producitur à Natura è ſeminis portione pellucida. litt. L. 49. ab oculo exemptus vitri alicuius modo omnia quibus imponitur adauget ſpecillorum ritu. ibid. præcipuum videndi inſtrumentum. ibid. 51.
Chuniſpis fluminis aqua leuiſſima. 347. 19.
Chymeia quid. 597. 16.
Chriſtus Dominus Archiater vocatus. 448. 28.
Chriſtus Dominus quadraginta diebus miraculosè jejunauit. 216. 1.
Chriſti ſeruatoris ſudor ſanguineus miraculoſus. 154. 13.
Chriſtiani omnes diebus feſtis de præcepto tenentur Miſſam audire. 507. 5.
Cibi & liquores à fulmine tacti comeſti vel bibiti dementiam pariunt. 10, 34. lib. 2. nonnulli aliquibus pro veneno ſunt, cum alijs ſint familiares. 73. 7.
Cibi quales eligendi tempore peſtis. 185. 9. prauos ingerentes faciliùs peſte tentantur. ibid. 10.
Ciborum qualitatis in jejunijs ratio. 267. 25. & 29. Eorum delectum non habet Eccleſia ob vllam ſuperſtitionem. ibid. Eorum quantitatis ratio. ibid. Eorum quantitas continua non determinata. ibid. 30. & cur. ibid. Omnes mali ſucci ij, quibus in jejunijs vtimur. 270. 3. & 4. frigidiores offeruntur calidis naturis. 273. 17. quales eſſe debeant in jentaculo. 294. 20. minimi nutrimenti qui. ibid. 21.
Cibus & potus ſuauior, ſed paulo deterior melleri eſt præferendus. 360. 15.
Cibo & potu adminiſtrando quomodo Medicus vel infirmus errare contingat. 631. 8. In eorundem vſu quomodo infirmus gerere ſe debeat. 9. Si renuat comedere in jejunijs cibos à morbo requiſitos & à Medico præſcriptos peccat. 10. Concedere cibos noxios infirmis jam deſperatis Medicus non poteſt. 11.
Ciborum in diebus jejunijs vſitatorum vitia. 681. 1.
Cicade & alia permulta animalia longo tempore ſine cibo viuunt. 216. 11.
Cicatrix an ex vulnere ſit remanſura, & qualis Medicorum judicio ſtatur. 297. 3. quid ſit. 305. 18. vel ſanitati officit, vel pulchritudini, vel vtriſque ſimul. ibidem 19. aliquando

corporis functionibus obeſt. ibid. proptiſſimè obeſt pulchritudini. 306. 20. Earum differentiæ multæ ſunt. ibid. 23. qualis ex vulnere ſit, remanſura ipſa vulneris natura declarat. ibid. 24. Caua relinquitur ex vulneribus cum deperditione ſubſtantiæ factis. ibid. 25. magis deformis fit ex culpa medentis. ibid. 26. quænam in faciei parte deformior. ibid. 27. locum glabrum relinquit. ibid. 28.

Cicatrices faciei & maculæ quando faciant hominem irregularem. 612. 1. quænam in cicatricibus conſideranda ad effectum irregularitatis producendum. 2. ibid. Huc pertinet primo magnitudo ſecundum omnes dimenſiones. ibid. 3. ſecundo inæqualitas. ibid. 4. tertio Color. ibid. 5. quarto pars Cicatrici affecta, & quarum partium cicatrices ſint magis deformes. ibid. 6. & 7.

Cicatrices membranarum oculorum viſum impediunt. 753. 1.

Cicatrizata pars ad naturalem ſtatum redire non poteſt. 755. 10.

Cicero à Mercuriali notatus. 25. 5. lib. 2. defenſus. ibid. varicoſus fuit. 158. 15.

Ciconiæ & alia animalia ſine cibo viuentia. 216. 11.

Ciconum flumen potum ſaxea viſcera reddit. 475. 12.

Cicuta ſorbitione Ægyptij ſacerdotes ſe caſtrabant. 138. 48.

Cilia depilata an inducant irregularitatem. 597. 18.

Cincedus parturiens. 597. 24.

Cingara Columbi neutrum ſexum ratum habet. 492. 6.

Circulatores etiam Medici dicti. 371. 1. & 402. 9.

Cito, ac longè fuge, ac tardè redi, dictatum in peſte. 185. 6.

Ciuitas ſine legibus placere non poteſt. 432. 2.

Ciuitatum Aër craſſior eſt. 342. 11.

Claudius Imp. librum ſcripſit cuius argumentum erat, Inſaniam neminem fingere. 160. 2.

Claudius Imp. ab Agrippina veneno ad tempus occidi tentatur. 81. 3. lib. 2.

Claudius Giardinus ſcripſit de partu vitali dierum centum ſeptuaginta vno addito. 57. 25. lib. 1.

Claudi ab vtero caſu ſanati. 532. 80. ſunt malorum morum. 317. 13. lib. 2. Claudicandi mille modi. ibid. 12.

Claudi fiunt, qui craſſos neruos ſauciatos habent. 304. 4.

Claudum fieri, quid apud Hippocratem. ibid. 5. & 614. 1.

Claudi qui non indigent baculo ad ambulandum, non ſunt irregulares. 614.

Claudicationis multæ ſpecies, & quænam majorem aut minorem turpitudinem & majus aut minus incommodum afferant. 614. 2.

Clauſuræ quid. 641. 4. & 5. verum ſit noxia. 642. 6. in omnibus cauſis, ob quas clauſura deferi permittatur, reſpicitur periculum vniuerſale, non particulare. 645. 8. & 9. 646. 1. & 4.

Clauſura vteri duplici modo fit. 145. 29.

Clauſura perpetuæ Obligatio qua Moniales in monaſterijs conſtrictæ tenentur, laudabilis. 641. 1. ſunt tandem cauſæ quædam, quæ permittunt illis exitum, & quænam illæ ſint. ibid. 2. Intentio Pontificum in permittendo illis exitu quæ. ibid. 3. præter peſtem & lepram nulli alij morbi dant juſtam cauſam exeundi à clauſura ex Pontificum conſtitutione. 650. 20.

Clauus quid. 121. 2. & ſeqq. lib. 2.

Clauum ex ære Chalcetide carnes imputres ſeruat. 236. 7.

Clemens VII. Pont. Max. præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admiſſum, extinctus eſt. 60. 12. lib. 2.

Cleopatræ Cadauer poſt quingentos annos incorruptum repertum. 237. 15.

Clericus ebrioſus repellitur ab officio. 33. 48. lib. 2.

Clerici omnes in ſacris conſtituti tenentur ad diuinorum recitationem. 507. 2.

Clerico licet exercere Medicinam. 447. 23.

Clitia apud Ouidium fame nona die deficiens. 215. 3.

Cloacæ ad publicam vtilitatem factæ. 366. 2. quid ſint. ibid. 3. quanto maiores, eo damnoſiores vicinis. ibid. 4. debent eſſe liberæ & mundæ. ibid. 7. tempore peſtis liberæ eſſe debent. 186. 23.

Clyſteribus an quis venenati poſſit. 85. 19. lib. 2. per eos venena raro, aut nunquam miniſtrantur. ibid. 20.

Clytoris. 499. 29.

Coadjutor quando detur. 158. 41.

Coadjutor quibus perſonis dari debeat. 700. 3. non ſufficit leuis morbus ad obtinendum Coadjutorem. ibid. 1. nec vnum impedimentum ſufficit, ſi plura adeſſe in ſupplicatione ſit expoſitum. 701. 13.

Coaleſcentia vteri duplex. 145. 30. quænam curationem recipiat, quæ non ibid. 31.

Codronchij opinio reprobata. 47. 20. lib. 2.

Cœcundi potentia anticipat tempus pubertatis. 8. 42. lib. 1.

Coëundi modus facit ad faciliorem vel difficiliorem conceptionem. 129. 29. ad coëundum præſumitur vnuſquiſque habilis, niſi probetur inhabilis. 148. 9.

Coëundi impotentia quid ſit. 127. 6. plures habet cauſas. ibid. 9. ex parte viri quas cauſas habeat. ibid. 10. ex cauſa naturali vel accidentali. 128. 11. Ex naturali quando fiat. ibid. 12. Ex accidentali. ibid. 13. 14. fit. aliquando ex deſuetudine coïtus. ibid. 16. certo annorum numero circumſcribi non poteſt. 130. 2. per eam dirimitur matrimonium. ibid. 7. præſumi poteſt tranſacto anno ſeptuageſimo. 131. 15. In pueris eo magis ſine remedio eſt, quo minores ſunt. ibid. 17. Ex vitio apparente quæ. ibid. q. 3. n. 1. In fœminis vnde fiat. ibid. 3. Ex vitio naturali non apparente. ibid. 5. Ex amore; vel odio prouenions tempore euaneſcit. 139. 59.

Coëundi potentia requiritur neceſſario ad matrimonij validitatem. 127. 1. quando impediatur à cauſa externa. 128. 15. præcedit potentiam generandi. 130. 6. Si adueniat ante tempus determinatum in puero, poteſt matrimonium contrahi. ibid. 8. Eius terminus in pluribus eſt. 70. annorum. ibid. 14.

Coëundi modus, qui generationem impedit, mortale peccatum inducit. 530. 2.

Coëuntes debent, vt conceptio ſequatur membrum quàm penitiſſimè intromittere. 748. 8.

Cohabitare an teneatur ſanus conjunx cum leproſo. 191. 16.

Coire cum deformi maius peccatum quam cum formoſa. 128. 18. Incipiunt alij citiùs. 130. 13.

Coitus finis in brutis conceptio eſt. 174. 32. lib. 1. Vſus non eſt immediata, aut agens primo, & per ſe cauſa Molæ. 82. 15.

Index.

Coïtus quid ſit. 127. 7. Ex qua cauſa impediatur in fœmina. 129. 22. Eum impedientes cauſæ impediunt etiam generationem. ibid. 25. à natura propriè in generationem inuentus. ibid. 25. & 133. 4. 146. 13. nimis frequentatus, vel de raro celebratus generationi obeſt. 129. 28. Eum impediunt infiniti morbi. 132. 1. tota generandi ſpes ex eo eſt. 133. 5. In valetudinario non præſumitur. ibid. 6. & infirmitas ſe non compatiuntur. ibid. Eius Actus tendit ad vlteriorem finem. 137. in fœmina non impeditur niſi ex vnica cauſa. 142 4. à parte antica celebratus magis voluptuoſus ſed minus naturalis. 144. 22. Contrarium. ibid. 23. noxius in peſte. 186. 15.

Coïtus licitus poteſt eſſe actus meritorius. 381. 8. eius abſtinentia conſeruat virtutem ſtomachi. 544. 20.

Coïtus illicitus an à Medico pro remedio ſanitatis ſuaderi ægro poſſit. 380. 4. Et an ſit licitus. ibid. 5. ſemper noxius. ibid. 6. licitus pro remedio ſanitatis ſuaderi poteſt. 381. 7. Inter Conjuges licet non ſit Actus virtutis, non eſt contra virtutem. ibid. 8. non eſt minus licitus ad ſuſtentationem humanæ ſpeciei, quam delectatio in cibis ad ſuſtentationem individui. ibid. Conjugalis etiam abſque ſpe generationis eſt licitus. ibid. 9. opus naturale. ibid. Eius intermiſſio conſuetis noxia. ibid.

Coïtus ſecundum aliquos non eſt licitus in diebus feſtis inter Conjuges. 530. 7. Quibuſdam anni temporibus eſt maximè noxius. ibid. 1. in peſte noxius. 531. 9. Celebrandus modo, quo faciliùs ſuccedit generatio. 537. 40. Sola voluptatis cauſa factus culpa non vacat. 209. 41. non eſt ob voluptatem in vſum trahendus. 538. 44. Natura illum non inſtituit ad delectanda animalia, ſed voluptatem in eo poſuit, vt ad coïtum allecta generarent. ibid. 45. ſi in latus celebretur difficillimè ſuccedit conceptio. 538. 50. celebratus muliere prona jacente minus à naturali ratione recedit 539. 52. in valetudinario non præſumitur. 543. 18. ad ſanitatem confert. ibid. 19. in vteri deſcenſu an mulieri ſit vtilis. 547. 9. factus cum menſtruata in lege veteri morte plectebatur. 547. 11. Cum menſtruata factus filios facit leproſos ac deformes. ibid. cum menſtruata diſponit corpora ad lepram. ibid. factus fluentibus adhuc menſtruis aliquando juuat ad conceptionem. 548. 14. Si inchoatus ſit, an illum non abſoluere liceat. 559. 7.

Cognitio cauſarum admirationem tollit. 204. 8.

Coles non dicitur perinæos. 491. 2.

Colici dolores an excuſent à diuinorum recitatione. 516. 26. & 606. 3.

Colica peſtilens non contagioſa. 179. 21.

Collectio vide Empiema.

Colli vena in defloratis Virginibus incraſſantur. 746. 8.

Collum cur incraſſetur in corruptis mulieribus. 255. 18.

Colonia peſtis familiaris. 181. 41.

Colophone in Apollinis Clarij templo lacuna erat, cuius potu mira reddebantur oracula bibentium breuiore vita. 207. 15.

Color in cadaueribus qui faciat conjecturam celeliotis mortis in vno, quàm in alio. 38.

Coloris faciei defadatio morbi Gallici ſignum. 720. 1.

Columba ex muliere nata. 473. 37. monſtroſa. 502. 5.

Columbæ caſtitatem, & fidem conjugalem ſeruant. 768. 13.

Columbinum ſtercus. 685. 6.

Columella. 110. 28. lib. 2.

Coma quid. 37. 15. lib. 2. vigil quod. 36. 10. ſomnolentum quid. ibid. à caro quomodo differat. 37. 15. ei contrarius affectus Ectaſis eſt. 42. 35.

Coma raſa abijcit animum. 418. 12.

Comatoſi vt cæteri inſani habendi. 36. 4. lib. 2.

Comedere plurimum confert in peſte. 185. 11.

Comedendi hora in jejunijs Ordinata. 267. 26. præuenitur cum licentia ob juſtam cauſam. ibid. 28. ad quem finem præſcripta. 269. 32.

Comedentes bis in die, ſi ſemel comedant, non poſſunt euitare certum nocumentum. 292. 5.

Comedere in jejunijs ſemel in die occidente ſole cui non imperauerit Eccleſia. ibid. 6.

Cemeſtio vnica cur in jejunijs inſtituta ſingulis diebus. 267. 26. Eius retardatio quantum noceat. 270. 5.

Comedere & bibere plurimum, vt vomitus prouocetur, non eſt peccatum. 382. 15.

Comitialis morbus. 38. 15. lib. 2.

Cometica medicamenta an Medico liceat præſcribere. 391. 21.

Comptoria Ars, ibid.

Concennatius notatur. 36. 7. lib. 1.

Conceptio quando verè facta ſit. 66. 46. lib. 1. dicitur quaſi comprehenſio. 72. 3. fit ſemine adhærente venarum capitibus ipſius vteri. 75. 9. naturalis quomodo fiat. 80. 31. mendoſa quando fiat. ibid. aſſimilatur ciborum concoctioni. 109. 29. in naturali debet ſemper fieri concurſus maris & fœmellæ, contra in non naturali. 80. 22. in ea duo motus requiruntur. ibid. 30. conceptiones, abortiones & partiones eodem tempore judicantur quibus morbi. 40. 25. 110. 40. Conceptus in vtero nihil eſt. 4. 12. factum ſupra quinquageſimum annum in fœmina Lex pro monſtroſo habet 21. 58. Eum per abortum interimentes à legibus jure puniuntur. 56. 1. non animatum necans pœna extraordinaria punitur, animatum vero vltimo ſupplicio afficitur. 52. 2. inter animatum & natum hominem nulla eſt differentia. ibid. animatum delens hominem occidiſſe dici debet. 57. 16. animatur trium dietum ſpatio ex aliquorum ſententia. ibid. 20. animatur ex Hipp. ſeptem dierum ſpatio. ibid. 21. maſculeus. 40. diebus animatur. ibid. 22. Eius dies & hora neſcitur. 66. 45. recentioris ſigna. 68. 6. & 8. prouectioris ſigna. ibid. 9. eſt quaſi pars matris. 71. 41. reſpondet proportione fructibus arborum. ibid. 43. ſupra alium conceptum fieri videtur impoſſibile. 72. 5. fortiorem non permittere, debiliorem adoleſcere falſum eſt. 74. 24. non poteſt abſque concurſu maris & fœminæ in viuiparis generari. 76. 3.

Concepti eodem tempore, eodem tempore naſcuntur. 71. 9. diuerſo Veneris congreſſu non ita ſimiles inter ſe, vt gemelli. 73. 16. lib. 1.

Concepti poſtica venere ſitum naturalem naſcendo non ſeruant. 144. 23.

Conceptus plures quomodo fiant. 75. 9. ex vno eodemque coitu fieri poſſunt. ibid. 10. lib. 1.

Conceptio faciliùs ſuccedit inter amantes. 141. 9. impeditur ex multis cauſis. 142. 4. in ea qui motus

requiratur. 144. 20. operâ incubotum quomodo succedere possit. 147. 19.
Conceptio fieri non potest absque penis erectione & ejaculatione. 326. 15.
Conceptio ex incubis facta de facto non datur. 488. 6.
Conceptio non requirit frequentarum coïtum, vnicò enim congressu concipitur. 706. 3.
Conceptio maximè in primis mensibus certò cognosci non potest. 714. 3. 11. & 12. motus in vtero est magnum conceptionis signum. 715. 9. Motus Embryonis quomodo differat à motu ab alia causa excitato. ibid. 10. Mors ex conceptione, siue ex partu quomodo obstet ad hoc, vt pecuniæ in societatem datæ super periculo vitæ ipsius prægnantis non amittantur. 716. 13. & 717. 14. Et cur mors in instrumento societatis officij excipiatur. 718. 1.
Conceptionis signa. 714. 1. Masculi fœtus signa. ibid. 2. quæ signa demonstrent mulierem non esse grauidam. ibid. 4. etiam ex simplici menstruorum defectu signa conceptionis sumi solent. 715. 5. tamen aliquæ fœminæ vtero gerentes primis mensibus purgantur. ibid. 6.
Concionatores à jejunio excusantur. 279. 13.
Concipere non possunt mulieres ex semine viri propè vas effuso absque penis intromissione. 747. 1.
Concipiunt mulieres vt plurimum menstruis deficientibus. 736. 8.
Concubitu an quis possit venenari. 83. 6. lib. 2.
Concubitus in latus conceptionem omnino impedit. 539. 52. factus vtriusque stantibus conceptionem impedit, & sanitati nocet. ibid. 53. factus sedente alterutro, aut vtroque conjuge laboriosus est & conceptionem impedit. ibid. factus muliere incuba existente, viro succubo, omnium maximè & conceptum impedit & sanitati nocet. ibid. 54.
Concubitu labores soluuntur. 542. 16.
Concumbendi quidam modi non solum generationem impediunt, sed sanitati etiam officiunt. 539. 51.
Concumbere post magnas inanitiones est mortis periculum incurrere. 542. 12.
Concupiscibilis sedes est hepar. 28. 13. lib. 2. Eius vitia praua magis sunt, quàm quæ pertinent ad irascibilem. 94. 14. Eius objectum quodnam sit. ibid. 17.
Conditiones ad miraculi efficientiam requisitas difficile est simul concurrere. 203. 1.
Confessio eam ægris suis suadere ante omnia Medicus tenetur. 377. 1. vide n. 4. dic vt n. 5. an teneatur in quolibet leui morbo. ibid. 2. tenetur in omni morbo cum febre. ibid. 6. an teneatur in principio morbi. 378. 9. an possit eam Medicus per alium suadere. ibid. 10. ad eam Medicus debet ægros cum efficacia hortari. ibid.
Confessio à dormiente facta an teneat. 34. 6. lib. 2.
Congelati intelligentiam amittunt. 40. 9. lib. 2.
Congelatio. ibidem. 10.
Conjectura probantes filium mulieris, quæ ab obitu prioris mariti illico nupsit cujusnam sit filius prioris, vel posterioris. 126. 2. lib. 1.
Conjectura desumpta ex statu Ægrotantis antè veneni assumptionem præsumptam, est vrgentissima ad probandum, venenum fuisse administratum. 689. 1.
Conjectura quod vulnus fuerit lethale. 307. 1. & seqq.
Conjuges tenentur ad inuicem reddere sibi debitum. 529. 1. & 4. tenentur procurare quantum ex ipsis est, vt ex copula sequatur generatio. 531. 15. non possunt se jejunijs ita macerare, vt inde euadant impotentes ad debiti redditionem. 542. 14. nunquam sub pœna peccati tenentur debitum exigere. ibid. 2. si non sint sanæ mentis non est inter eos licita copula. ibid. 3. an exigere possint sola sanitatis causa. 552. 15. Cuinam eorum majus immineat ab alio infectionis periculum. 554. 3. Sani an teneantur reddere, si alter eorum à Veneris vsu insigniter læsi soleat. 555. 7.
Conjuges possunt vti copula matrimoniali, etiamsi mulier semper pariat mortuos. 552. 10.
Conjunx sanus non tenetur reddere debitum, si adsit timor contagij, & vitæ periculum ex contagio. 714. 4.
Conjugium non est irritum etiam abstracta ab ipso omni spe habendæ sobolis. 556. 11.
Conjugium est res maximè licita. 383. 21.
Conjugio regulariter est ineptus, qui debitum reddere nequit. 127. 2.
Conjunctio maris & fœminæ per membra generationis à Natura intenta. 147. 16.
Conjunx sanus an possit exigere à conjuge non sanæ mentis. 550. 3. etiam si sit leprosus, debet ei reddi debitum, non obstante periculo infectionis nascituræ prolis. ibid. 4. si demens sit, an debeat ei reddi debitum. 551. 4. Sanus an possit exigere ab Ebrio. ibid. 5. Sanus an teneatur reddere leproso. 553. 1. Sanus an teneatur reddere infirmo, stante exigentis periculo. 554. 6. an possit licite assumere medicamenta, quæ illum in Venerem potentem reddant. 556. 1. An pollutionem remotari possit, vt alium exspectet, qui simul semen emittat. 558. 5. an possit pollutionem retardare, vt in interim alius pluries, polluatur. ibid. 6.
Consilium absentibus dare difficile. 380. 1.
Consistentia ætas cur sic dicta. 17. 4. lit. 1.
Consistentem ætatem dari. ibid. 5. Autumno comparata. ibid. 10. proprie quæ ætas dici debeat. ibid. 16. Eius termini. ibid. 22.
Consistentes quo ad calorem declinant. 17. 9. lib. 1. & 18. 24. an quo ad corporis robur cum Iuuenibus comparandi. ibid. 23. non minus quam Iuuenes possunt & corporis & animi viribus vti. ibid. 25.
Consolidatio vulneris facit præsumptionem illud non fuisse lethale. 311. 26.
Constans ætas temperata, vide ætas constans. ibid. 17.
Constantinopoli pestis familiaris. 181. 41.
Constantinopolitana pestis non contagiosa. 179. 21.
Consuetudo habet vim Naturæ. 21. 57. lib. 2. eius maxima est vis. 22. 27. potest etiam bestias erudire. ibid. concinnat Amorem. 30. 44. & 140. 6.
Consuetudo bis in die comedendi mutata in vnicam comestionem, quantum noceat. 270. 5. in jentaculo assumendo excusat in jejunio etiam cessante causa, ob quam jentaculum concessum est. 292. 8. Eius respectu bis in die comedendi quænam debeat esse quantitas jentaculi in jejunijs. 293. 16. contra jus introducta est restringenda. 294. 29.
Consuetudinis vis magna. 467. 1.
Contagium præsente eo venenum præsumitur ingenitum. 78. 15. lib. 2. quando hat. ibid. 27. quid sit. ibid. 18.

Index.

Contagij timor per ſe non ſufficit ad denegandum debitum infirmo conjugi, niſi adſit vitæ periculum ex contagio. 733. 2.

Contages. Contagio. Contagium. 179. 10. quid ſit. ibid. triplex. ibid. 11. & 188. 1, 2. immediatum. ibid. per fomitem. ibid. per aërem inſpiratum. 110. 11. duplex ex Huchero. ibid. 12. & ex Marinell. ibid. 35. an de neceſſitate peſti ſit adjunctum ibid. eſt præcipua cauſa peſtis. ibid. 18. mira eius vis. ibid. 20. vt pluriumum peſti adjunctum. 184. 6. & 185. 2. Eius periculum ex quibus morbis leue ſit, & ex quibus graue. 190. 3. per carnalem conjunctionem facillimè contrahitur. 191. 17. per contagium ad diſtans quæ inficiunt, multo magis inficiunt per contactum. ibid. 19.

Contagioſum non ſemper eſt peſtilens. 179. 24. non ſemper eſt pernicioſum. ibid. 25.

Contagioſus morbus dirimit matrimonium initiarum non conſummatum. 174. 14. dirimit ſponſalia. ibid. 15. præbet juſtam cauſam Monialibus relinquendi monaſterium, niſi radix ejiciatur, & ipſæ interim in euidenti periculo ſint. ibid. 17. Quid ſit. 188. 3. Quotuplex. ibid. 4. malignus, aut non malignus. ibid. 5. non omnis ex quibuſvis in quaſvis perſonas communicabilis. 190. 1. ob illum dirimitur matrimonium ratum, non conſummatum. ibid. 2.

Continui ſolutio omnis dicitur vulnus. 318. 2.

Contractus mulieris ſine ſolemnitatibus celebratus tempore peſtis valet. 173. 5.

Contrahentium pactum in Inſtrumento Societatis officij circa Exceptionem aliquorum caſuum mortis quid importet. 91. 46. Conditio eorum debet eſſe æqualis. 88. 57. lib. 1.

Contrahens cognoſcere debet finem eius Actus. 24. 28. lib. 1.

Contrahit nullus, niſi volens. ibid. 29.

Contrafiſſura. 317. 4.

Contraria ſunt ſub eodem genere. 216. 28.

Contrariorum eadem eſt ratio. 61. 13. lib. 2.

Contuſioni facillimè ſequitur corruptio. 238. 23.

Convaleſcentes qui. 119. 4. lib. 2. an redhiberi poſſint. ibid. 5. eorum ſtatus eſt naturalis. ibid. 8.

Convaleſcentia eſt affectus medius inter ſanitatem & morbum. ibid. 6.

Convaleſcentes ad coïtum tantiſper ſufficiunt. 134. 16.

Convulſio inſanabilis atque mortifera eſt, cuius exſolutio cita non eſt. 667. 12. quibus modis naturaliter ſanetur. 13. febris convulſioni remedio eſt. 668. 14. febris, quas conditiones habere debeat vt convulſionem ſedet. 15. Convulſio in febri contingens perniciosa. 16.

Convulſi morientes calidi permanent. litt. H. 34.

Convulſio in febre ſuccedens læthalis. 283. 5.

Cœci non ſunt inſani. 12. 11. lib. 2.

Cœcitas à Chriſto Domino non ſemel ſanata. 227. 43. Tobiæ fuit aduentitia. ibid. 44. qui affectus. ibid. 45. eam jam confirmatam curare miraculoſum potius opus videtur, quam naturale. 228. 46. Eius curatio in Tobia fuit ſecundum quid, non ſimpliciter miraculoſa. ibid. 50. Eius curatio in Tobia, eſt in infimo miraculorum gradu. ibid. 51.

Cœcitatis curatæ ex miraculo exemplum cum eiſdem naturali curatione comparatum. 224. 8.

Cœcitatem inducunt occipitis vulnera. 306. 10. eandem inducunt vulnera Temporum. ibid. 11.

Cœcus natus ex miraculo ſimpliciter ſanatus. 225. 16.

Cœcus viſum ex accidenti recuperans. 227. 46. Abbas quidam poſt quadraginta cœcitatis annos viſum recuperans. ibid. 47. à natiuitate non niſi ex miraculo viſum poteſt recuperare. ibid. 48.

Cœcus quidam viſibiles ſpecies per nares percipiens. 326. 9.

Cœli aſpectus qui ſalubris, aut inſalubris. 342. 12. peſſimum cœlum eſt quod ægrum fecit. 344. 32. & 391. 16. Eius aſpectus ſalubertimus. 357. 5. & 6.

Cœlius Rhodiginus notatus. 491. 2. & 108. 3. lib. 2.

Cœloſtomi. 108. 6. lib. 2.

Cœloſtomia. ibid.

Cœlum non eſt monſtrorum cauſa. 474. 10.

Cœna cur interdicatur in Quadrageſima. 272. 16.

Cœnula vide jentaculum.

Cœpolla in l. Quod ſi nolit §. ſi Mancipium. ff. de Æd. ed. notatur. 299. 9.

Cæſar Auguſtinus Epilepſiam paſſus. 38. 19. lib. 2.

Cæſar Borgia lento veneno collegium Cardinalium occidere tentauit. 81. 3. lib. 2.

Copula carnalis non poteſt vere probari, ſed ſolum per conjecturas. 257. 13. probatur ex viſu, ex riſu, ex colloquio, ex loco conſtituto, ex admiſſione in domum de nocte. ibid. 14. Eius plena probatio habetur ex concubitu. 258. 17.

Copulæ carnalis terminus eſt ſeminis emiſſio. 558. 4.

Copula conjugalis præter genetationem habet alios bonos fines. 381. 9.

Cordis morbi an à jejunio excuſent. 283. 18. in eo vlcera antiqua reperta. 300. 21. non patitur cor ſolutionem continui. ibid. eo vulnerato non poteſt homo viuere niſi ex miraculo. ibid. 22. eo auulſo animal per aliquod temporis ſpatium viuit. ibidem.

Cor igne non cremabile an certum ſignum ſit veneni aſſumpti. 75. 31. lib. 2.

Cor non eſt ſemper primum patiens in peſte. 179. 32.

Cor non poteſt magnum morbum ſuſtinere. 145. 35.

Cordis morbi ſimul atque cæperint hominem perimunt. 726. 5.

Cordis affectus qui excuſent à diuinorum recitatione. 514. 24.

Cordis tremor an excuſet à celebratione Miſſæ. 512. 8

Coriandrum ſemen fluidum reddit. 138. 48.

Cornea membranæ corrugatio viſionem tollit. 753. 3. eſt membrana diaphana. ibid.

Corona palpebræ quid. 597. 19.

Corporis inſpectio ad explorandam pubertatem honeſtatis cauſa rejecta. 14. 77. lib. 1.

Corporis partes in humanæ ſpeciei Indiuiduis plurimum diuerſificantur. 29. 9. lib. 1.

Corpore deficiente, deficit Intellectio. 49. 8. lib. 2.

Corpora ſicca diutiùs incorrupta ſeruantur. litt. K. 1. & 41. tormentario inſtrumento ſublata, citiùs putreſcunt. ibid. 43. quæ morbo calido, & ſicco exunguuntur, exiccantur, quæ morbo calido, & humido putreſcunt. ibid. 45. quandiù aliquo calore etiam putredinali donantur, videntur aliquo modo eſſe, & viuere. ibid. 47.

Corporis conſtitutio in viro quomodo faciat conjecturam ſuppoſiti partus in muliere. 165. 16.

Corpora quæcunque ſublunaris mundi corruptionem patiuntur. 135. 1. Sanguine prædicta omnium citiſſimè putrefiunt. ibid. 4. veneno interempta

non putrefiunt. ibid. 4. peste sublata citissimè corrumpuntur. 257. 18.
Corpore impuro existente animus quoque labefactatur. 270. 5.
Corpora debilia etiam à minimis erroribus in victu læduntur. 601. 3.
Corpora molliora contagium promptius suscipiunt. 541.
Corpus graue à centro propria virtute eleuari, & in aëre sustineri contra Naturam est. 212. 11. Eius eleuatio & sustentatio in aëre ex propria virtute miraculosa. ibid. 12.
Corruptio & nutritio contraria sunt. 61. 13. lib. 2.
Corruptionis Cadauerum quis sit terminus. 238. 27. ad eam cur terminus trium dierum assignetur. ibid. 28.
Cosmetica medicamenta quæ. 391. 11.
Cossinus eques Romanus à Medico Ægyptio sublatus cantharidarum exhibitione. 86. 12. lib. 2.
Cotta vno teste à Natura destitutus. 100. 4. lib. 2.
Coturnices Cicutam & Napellum comedunt & tamen innoxiè comeduntur. 67. 36. lib. 2. Earum esu multi conuulsione tentati in Doride Bætiæ. ibidem.
Cocundicum dolores in ætate senili fiunt maximè diuturni. 671. 5.
Cranium vulnerari potest ex eodem vulnere in vna parte, & findi in alia. 317. 5.
Crapula corpus & animum infirmum facit. 268. 26. eius remedium est jejunium. 269. 30.
Crapula post tres dies dissolui ad summum solet. 710. 4.
Credulitas ex falsa Religione emanans detestanda 197. 1.
Crisis in morbis vel fit per motum solarem, vel per lunarem. 38. 36. lib. 1. in acutis fit per motum lunarem. ibid. quando in acutis salua sint. ibid. absque humorum concoctione euenies minus salua est. 40. 28. Eam præcipuè facit, humorum concoctio. ibid. 29. ex perfecta habetur sanitas tuta. ibid. 29.
Crises ostendunt morbos naturaliter fuisse sanatos. 225. 15.
Crisis, in ea fit subita & repentina mutatio ad salutem, si bona sit. 224. 6.
Crisis est naturæ opus commoustratque ipsius naturæ virtutem supra morbum. 677. 14. In sacra historia nullus morbus apparet curatus per aliquam Crisin. 678. 15.
Crisis est subitus motus in morbis & mutatio ad salutem, vel ad mortem. 668. 2. Infirmi pereunt in instanti fine Crisi, sed non saluantur in instanti absque Crisi. 669. 4. Crisis si interueniat in morbi sanatione, etiamsi in instanti succedat Sanatio à natura censenda. 5. Est naturæ motus. ibid. 6. Crises fiunt vbi Calor est vegetus. 670. 11. Crisis est naturæ certamen cum morbo. ibid. 12.
Crisis quid. 260. 4.
Crocodilus quatuor mensibus sine cibo viuit ex Herodoto. 116. 11.
Crotons pestis nunquam visa. 181. 41.
Crura quæ partes sint, & quænam eorum vitia faciant hominem irregularem. 614. 1.
Cucurbitulæ mammis appositæ menstrua retinent. 709. 5.
Cujacius notatur. 394. 3.
Culeus vel *Culleus* quid. 411. 17.
Cuminum bibitum vel suffumigatum faciei pallorem conciliat. 154. 11.
Cum Mula peperceris. Prouerbium. 141. 12.
Culpa habet locum vbi est dolus. 22. 29. pœnam sociam habet. ibid. & 372. 7.
Culpa quid sit. ibid. 9. triplex. ibid. 10. quintuplex. ibid. sequitur aut dolum, aut negligentiam, aut ignorantiam. ibid. 11. Est immiscere se rei ad se non pertinenti. ibid. 13. magna, dolus est. ibid.
Culpa ægri non audientis Missam quando teneatur transfunditur in Medicum consulentem. 630. 2.
Culpa lata est punibilis. 744. 9. magna, dolus est. ibid. 11.
Cura præseruatiua à peste. 185. 4.
Cura graues homines exsiccant & debilem faciunt. 761. 9.
Curare infirmos an sit seruile. 396. 16. non est opera seruilia. ibid. 18.
Custodes portarum tempore pestis eligendi. 187. 53.
Cutanei morbi an à jejunio exulcent. 284. 27.
Cutis infectiones plerumque secum habent conjunctam fœditatem, ac sunt contagiosæ. 616. 1.
Cutis apertiones in capite, terebrationes, vstiones, & id genus operationes aliæ, an tutæ ac licitæ. 636. 11.
Cybosis quid. 611. 6.
Cynantropia. vide Lycanthropia.
Cynanthropici, vide Lycanthropici.
Cynocephalus herba ad resurrectionem. 141. 2.
Cynocephali. 472. 36.
Cynthy Clementis Pauli V. Medici ratio de septimestris partus vitalitate. 38. 36. lib. 1.
Cypro pestis familiaris. 181. 41.
Cypseli in Polonia mortui reuiuiscunt. 242. 4.
Cyrenes meretrix Dodecamechani dicta, quod duodecim concumbendi modos repererit. 539. 51.
Cyrtosis quid. ibid.

D

Damnum, quod quis sua culpa patitur, sibi ipsi imputet. 86. 14. lib. 1.
Damni & Lucri communione efficitur societas. 88. 55. lib. 1.
Damni qui causam dat, damnum fecisse videtur. 302. 33.
Daniel Hermaphroditus. 493. 8. & 496. 23.
Daniel Sennertus. 479. 15.
Daphnoidis herbæ in conseruandis cadaueribus vita vis. 256. 7.
Dary, populi septentrionales semel in anno in lupos conuertuntur per aliquot dies. 42. 43.
Dat nemo quod non habet. 41. 46. lib. 1.
David Rex insaniam simulauit. 160. 2.
Dæmon non cedit naturalibus remedijs. 226. 24. Illum gaudere humore melancholico, quomodo accipiendum. ibid. 31. & 32. & 46. 14. lib. 2. ad eum ejiciendum nihil est in Natura, quod de directo valeat. ibid. 34. potest cadaucra incorrupta seruare. 238. 25. non potest idem animal numero etiam ex insectis ad vitam reuocare. 243. 13.
Deum Scientissimus est & habet omnium Artium perfectam cognitionem. 210. 44. Non potest futura certò præuidere, neque vlla miracula ex se facere. ibid. Contingentia futura ignorat, probabiliter tamen conjecturat. ibid. 45. eleuare ac sustinere potest in aere corpora. 212. 13. an arte Medica ejici possit. 226. 25. Contra ipsum nul-

Index.

lum eſt de directo naturale remedium. ibid. 26. Ipſi, quatenus ſubſtantia quædam ſpiritualis eſt, nihil eſt contrarium. ibid. 27. infert aliquando in homines morbos & mortes. 233. 6.

Dæmones miracula faciunt. 197. 5. & 201. 4. & an verum ſit. ibid. 6. non faciunt miracula ex ſe. 198. 19. poſſunt mirabilia per ſe facere, nunquam tamen vires Naturæ ſuperare. 201. 4. eorum opera an poſſint futura præuideri. 210. 41. nihil agere poſſunt quod naturæ vires exuperet. ibid. 42.

Dæmon non excedit virtutem cauſarum naturalium. 138. 45. quibus modis reddat hominem impotentem. ibid. 46.

Dæmon nullo fine moueri poſſe videtur ad conferenda Magis ſtygmata. 567. 5. cur ſtygmata Magis conferat. ibid. 7.

Dæmones ſperma non habent, neque ſucceſſionem in prole quærunt. 488. 3. in illis naturalia manſere ſplendidiſſima. 570. 6.

Dæmoniaci fiunt lunatici. 39. 30. lib. 2. dicuntur Energumeni. 46. 1. qui ſint. ibid. 3. multi putantur, qui non ſunt. ibid. 4. Eorum ſigna remiſſiuè. ibid. 5. non ſunt ijdem cum fanaticis. ibid. 8. quatenus tales non vaticinantur. ibid. 10. furentibus æquiparantur. ibid. 12. Eorum inſaniæ cauſa ſupernaturalis. ibid. 13. naturalibus remedijs etiam curantur. ibid. 15. & 16. magis ſimiles melancholicis. 47. 21. ab ordinum ſuſceptione perpetuo excluduntur. ibid. 23.

Dæmoniaci omnes non ſunt Lunatici. 225. 21. quomodo naturalia Remedia illis conferant. 226. 29.

Dæmoniacus à Chriſto Domino ſanatus non tamen ſine dolore. 202. 9.

Debile à leui cauſa mouetur. 47. 32. lib. 1.

Debilitatis duæ ſpecies. 750. 6.

Debitum matrimoniale an reddere debeat ſanus conjunx leproſo. 191. 13. & quid in Rabie, morbillis & peſte. ibid. 23. & quid in tabe. ibid. 24.

Debitum conjugale reddere non tenetur conjunx cum propriæ ſalutis noxa. 530. 3. ex eius redditione quot bona emanent. ibid. 4. quando reddendum. ibid. 6. quantum reddendum. 531. 10. quomodo reddendum. 504. an reddere teneatur, qui jejunauit. 542. 15. non licet negare ne plures filij naſcantur. 546. 3. an reddi debeat in menſtruorum fluxu non naturali. ibid. 8.

Decem menſes in poſthumo à die mortis patris computandi. 133. 10. & cur. ibid. 13.

Decimeſtres & vndecimeſtres ſeptem naſcuntur quadragenarijs. 37. 34. lib. 1. perfectiſſimi ſint. 51. 7.

Decimo vel *vndecimo menſe* quando fiat partus. 35. 113. lib. 1. in eo qui naſcantur. 48. 7. eſt frequentior naſcendi terminus. 49. 17. in eo naſci maximè ſecundum naturam videtur. ibid. 18. apud Hebræos & Ægyptios communior naſcendi terminus exiſtimatus. ibid. 19. legitimum pariendi tempus. 50. 1. & 49. 20. lib. 1. ſupra eum non portatur fœtus niſi per paucos dies. 50. 3.

Decrepitas. 20. 29. lib. 1. dicitur Senium. 23. 1. Eſt Senectutis pars. ibid. non mutat, ſed intendit corporis temperamentum. ibid. 2. à Senectute diuiditur. ibid. 5. de ea Hippocrates cur non meminerit cum de ætatum morbis loquitur. ibid. 6. ante eam plures intereunt. ibid. 9. quid ſit. ibid. 11. vitam concludit. ibid. 13. quando incipiat. ibid. 14 ex Fernelio incipit. 65. anno. ibid. 16. eius prior terminus eſt. 60. annorum eſt nimis præcox, & magis conueniens eſt. 65. annorum. ibid. 18. quid peculiare habeat à Senectute. ibid. 19. in ea & corpus & animus decreſcit. ibid. 20.

Decrepiti moriuntur aliqui in 30. anno, vel etiam multo ante. 16. 36. lib. 1. à Senibus non diſtinguuntur ex Hippocratis ſententia. 23. 3. ijſdem morbis obnoxij, quibus ſenes. ibid. 7. ſi quos morbos incurrant, difficillimè ſanantur. ibid. 8. in illis nonnulla procedunt, quæ locum non habent in Sene & vice verſa. ibid. 10. in illis memoria deficit. ibid. 21. quorundam mira ſtoliditas. 32. 24. & 25. qui ſint, Iudicis arbitrio relinquitur. 23. 17. in illis multo magis locum habent ea, quæ in Senibus reſpectu imbecillitatis corporis procedunt. 24. 25. ſeruantur à tormentis immunes. ibid. 26. vix in illis locum habere videntur ea, quæ in Sene reſpectu prudentiæ locum habent. ibid. 27. veluti Senes honorandi. ibid. 28.

Decrepiti an dicendi frigidi. 135. 1. Cur jejunium non ferant. 277. 19. An torqueri poſſint, 414. 6.

Decrepiti matrimonium eſt validum. 137. 30.

Decrepitus magis habilis ad coëundum & genetandum, quàm puer ante ætatem pubertati proximam. 131. 26.

Decubitus humorum quomodò fiat. 671. 3.

Deflorationis præſumptio deſumitur Sponſo cum Sponſa, vel quouis alio cum virgine cubante. 157. 12.

Deformes raro ſunt bonorum morum. 211. 49. Sacerdotes repudiabantur in lege veteri. ibid. 50.

Deformitas corporis arguit morum pranitatem. 117. 13. lib. 2.

Deformitas mulieris reddit hominem à coïtu alienum. 128. 18.

Deformitas corporis malam mentem denotat. 218. 49. inſignis impedit ordinum ſeſceptionem. ibid. 50.

Deformitas eſt abſque mutilatione non è contra. 327. 9. & 11.

Deformi coïre majus peccatum, quam cum formoſa. 128. 18.

Deglutitio quibus modis lædatur, & quando faciat hominem irregulatem. 604. 1. Deglutitionis difficultas in ingerendis cibis ſolidis, aut ingerendis liquidis tantum, an facere debeat irregularitatem. ibid. 4.

Delectationem magnam cur noluit Natura ineſſe in emiſſione ſeminis in fœmina. 144. 17.

Defenſiua medicamenta frigida ſunt, & ſtiptica. 754. 9.

Definire opus eſt proprium ipſius intellectus. 696. 12.

Delectatio in coïtu non minùs intenditur à Natura ob ſpeciei propagationem, quàm delectatio in edendo ob conſeruationem individui. 538. 45.

Deleteria medicamenta. vide in verbo Venena.

Delicta iracundiæ calore perpetrata mitius puniuntur. 18. 20. lib. 2.

Delictum vt ſit exſufabile debet eſſe perpetratum in ipſius Iræ feruore. ibid. 23.

Delinquens in ſomno, ſi ratum habeat in vigilia id quod dormiens fecit, ordinariæ pœnæ ſubijcitur. 36. 22. lib. 2.

Delirium eſt amentia, non eſt tamen inſania. 5. 7. lib. 2. an neceſſario conjungatur cum rabie. 44.

Index.

15. pro Delirij ſpecie poteſt quis magis vel minus habilis eſſe ad nonnulla facienda. 51. 3. Melancholicum magis durat & magis mentem turbat. ibid. 4. Cætera vide in verbo Dementia & ſimilia.

Delphenſis Ciuitas ſingulis decem annis peſte corripitur. 181. 41.

Demens præſumitur, qui neſcit exprimere quid velit. 18. 14. lib. 2. præſummitur, qui non loquitur, vel non reſpondet ad propoſitum. ibid. 15. præſumitur, qui omnia bona ſua donat. ib. 8. Cur à rebus gerendis prohibeatur. 16. 19. de præterito præſumitur demens de præſenti. 54. 2. & in quibus caſibus locum habeat ea concluſio. ibid. 5. & ſeq.

Demens dici non poteſt qui circà difficiliora malè ratiocinatur, ſi circà faciliora benè ratiocinetur. 774. 6.

Dementes interdum prudenter loquuntur & ad interrogata appoſitè reſpondent. 774. 7.

Dementia impediens contractum matrimonij debet eſſe talis, vt auferat omnem rationis vſum. 773. 2.

Dementia non eſt ſemper affectus cerebri primarius, ſed conſequitur ad morbos aliarum partium. 6. 2. lib. 2. Eius diuiſio. ibid. 2. prouenies ex primario Cerebri affectu quotuplex. ibid. 3. Quotuplex ſit, cum per conſenſum ſit. 7. 4. perpetuo affligens. ibid. 6. intermiſſionem habens. ibid. 9. eius nomine omnes morbos comprehendimus, in quibus ratio læditur. 5. 5. quando fiat. 6. 11. tripliciter diuiſa. ibid. 12. Duo eius genera ex Platone. ibid. 14. probatur per Actus extrinſecos. 8. 5. Eius ſigna ex Medicis. 9. 21. Eius ſigna ex animi paſſionibus deſumpta. ibid. 22. Eius ſigna ex corporis aſpectu. ibid. 14. 25. ex quibuſdam ab extra aduenientibus. 10. 29. impediens profeſſionem debet eſſe talis, vt auferat omnem rationis vſum. 21. 22. ex morbis longis contracta fatuitati ſimilis eſt. 50. 2. eſt ægritudo longa & durabilis vt furor. 54. 5.

Dementia pleræque Species non ſemper fiunt ex primario ac proprio corporis affectu, ſed aliquando per conſenſum. 586. 1. 2.

Dementes licet aliqua ſecundum rationem agant aut dicant, non cognoſcunt tamen dictorum vel factorum qualitatem. 725. 8.

Democritus cum fœminam pro virgine ſalutaſſet, ſequenti die eam corruptam ſalutauit. 255. 16.

Dentarij Medici. 371. 3.

Dentes in cadaueribus creſcunt. 240. 37. non ſunt membra. 333. 19. quas præſtent vtilitates. ibid. factitij antiquitus in vſu. ibid. 20.

Dentes cui plures deſunt an ſit morboſus. 114. 1. lib. 2. maximè ex vſu ſunt. ibid. 3. non omnes ad eundem vſum. ibid. 6.

Dentium vitium nullum adeo graue videtur, vt debeat inducere irregularitatem. 601. 4. Dolor Dentium an & quando irregularitatis cauſa eſſe poſſit. ibid. 5.

Dentium dolores an excuſent à diuinorum recitatione. 511. 7.

Dentitionis terminus in pueris. 115. 8. lib. 2.

Depilatio familiaris ijs, qui à propinato veneno euadunt. 687. 18.

Depilatio familiaris in ijs, qui à veneno euadunt. 76. 39.

Deplorati an ſolo prognoſtico relinquendi. 386. 17.

Deſiderare pertinet ad concupiſcibilem. 28. 13. lib. 2.

Deuentis. 40. 10. lib. 2.

Deus eſt primaria cauſa peſtis. 18. 49. ab ipſo cura peſtis inchoanda. 185. 3.

Deuiatio à naturali concumbendi modo nullam habet in ſe culpam, ſi fiat, vt faciliùs ſequatur conceptio. 538. 47. omnis à naturali modo vel in totum, vel in parte impedit generationem. ibid. 49. à naturali modo concumbendi tanto magis eſt contra naturam, quantò faciliùs impedit conceptionem. 539. 54.

Deus cum operatur miraculo omnino & vndequaque perfecta opera efficit. 202. 10. Illi nihil eſt impoſſibile. 200. 18. raro nunc miracula operatur. 203. 2. non omnes Sanctos vult pro Sanctis coli. ibid. 4. In Ecſtaſi ſupernaturali eſt cauſa primo efficiens. 213. 15. immittit aliquando in homines morbos & mortes. 252. 1. Solus boni cauſa eſt ex Platone. ibid. 4. mala immittit ad correctionem. ibid. 5. ſi ſit ſummè bonus & virtutis Amator eſt. 234. 12.

Deus eſt liberum Agens. 316. 21. Ipſe eſt lex. 449. 3. Ei nihil ſimilius, quàm Iuſtiſſimus homo. 452. 6. ſupra omnia honorandus. 456. 9. quomodo ſit Monſtrorum cauſa. 474. 5.

Deuteronomij locus de ſigno Virginitatis. 252. 10. explicatur ex Augenio. 253. 20. explicatur ex Nicolao de Lira. ibid. 22.

Deuteronomij locus 314. 11. aliùs de muliere apprehendente virilia rixantis cum marito. 337. 6.

Dextra pars cur ſiniſtra fortior & agilior. 121. 8. lib. 2. calidior ſiniſtra. ibid. ponderoſiora oſſa habet quam ſiniſtra. ibid. 9. Natura non differt à ſiniſtra, ſed ab vſu. ibid. 10.

Diabetes. 516. 30. quid & quando cauſet irregularitatem. 607. 2.

Diane fluuij aqua vino non miſcetur. 348. 19.

Diaphragmatis vulnera aliquando ſanata. 301. 24. contrarium. ibid.

Dicearchus omnem diuinationem reſpuit præter eam, quæ fit per ſomnia. 207. 17.

Dictum illius, qui magis rationabilia loquitur plutis faciendum. 715. 7.

Dido mori nõ potuit, niſi illi crine abſciſſo. 418. 11.

Diebus feſtis non eſt peccatum exigere debitum matrimoniale, ſed eſt de conſilio.

Diebus feſtis laborare non licet. 396. 16. an liceat Medico mercedem accipere. ibid. mercedem Medicus accipere poteſt, non exigere. ibid. 19.

Dierum computus in probatione filiationis in eo, qui natus eſt ex muliere, quæ illico ab obitu prioris viri alteri nupſit. 126. 12. lib. 1.

Dies incipit à media nocte, durat ad mediam noctem. 4. 7. lib. 1. ex nocte prognatus. ibid. 8. continet horas. 24. ibid. Nyctimeron dictus. ibid. pro eo ſumitur interdum ſpatio, quo ſol lucet ſuper terram. ibid. 9.

Dies 182. ex Gloſſ. opinione menſes conſtituunt ſex & duos dies. 37. 28. lib. 1. Dies. 280. ſolares menſes conſtituunt. 9. & 10. dies. ibid. 34. Dies. 280. non ſe extendere poſſunt ad vndecim menſes, acceptis menſibus ſolaribus. ibid. Dies 280. quomodo acceptis menſibus lunaribus vndecimum menſem attingant. ibid. Dies. 280. vndecimum menſem ſæpè apprehendunt. 50. 6. Critici à partu numerantur. 110. 38. per accidens à partu numerantur. ibid. 41.

Dies artificialis quid. 365. 16.

Digitalis. 411. 21.

Index.

Digitis abſciſſis totius manus vtilitas tollitur. 335. 8. non ſunt propriè digiti membra. 336. 12. in illis conſiſtit præcipua manus vtilitas. ibid. 13. ſingulorum munus. ibid. 14. Digitorum pedis vtilitas. ibid. 17. Eorum major, aut minor vtilitas pro ordine, quem tenent. ibid.

Dignitas quanto major, eò major ætas in eligendo requiritur. 15. 5. lib. 2. major majorem requirit prudentiam. ibid. 6.

Dij circa futura errant ſecundum aliquos. 208. 24. bonorum & malorum cauſæ. 233. 4. 5.

Dilucida intervalla in quibus dementijs ſperare poſſint. 52. 13. lib. 2. & 53. 25. in quibuſdam dementijs manifeſta, in alijs obſcura. 52. 14. non habent pueri. ibid. 15. non habent ex ſenio delirantes. ibid. 16. neque alij, de quibus. ibid. & 53. & ſeqq. habentes in pleriſque vt ſani habendi. ibid. 26. habentes teſtari poſſunt. ibid. 27. habentes non excuſantur à pœna ſi delinquant tempore intermiſſi furoris. ibid. 28.

Dioclis obſeruatio de breuitate locorum Mularum. 141. 12.

Dyonisio Syracuſano excutiente eius ſerui cæcitate ſe affici ſimulabant. 151. 3.

Dipſas ſerpens venenoſiſſimus. 232. 74.

Diſſinea. 514. 20.

Diſcraſia vnius partis temperatur à contraria diſcraſia alterius. 165. 9.

Diſdicta ſocietatis cur conceſſa. 87. 20.

Diſtentio qui morbus. 667. 9.

Diſpenſatio à quacunque jejunijobligatione particulariter requiritur. 280. 6.

Diſpenſatus à maiori obligatione videtur diſpenſatus à minori. 290. 2. ad carnium comeſtionem non diſpenſatur à cæteris jejunij conditionibus. ibid. 3. ab vna obligatione non eſt diſpenſatus ab alia. ibid. 4. ſimpliciter diſpenſatus ad omnia cenſetur diſpenſatus. ibid. 5. reſpectiuè diſpenſatus non eſt ad omnia diſpenſatus. ibid. ob præſentis morbi vrgentiam ad omnia cenſetur diſpenſatus. ibid. 7. ad carnes ob timorem futuri morbi non eſt ab alijs jejunij obligationibus exemptus. ibid. 8.

Diſſimile quid. 119. 2. lib. 1.

Diſſimilitudo nati ad parentes quam conjecturam faciat ſuppoſiti partus. 167. 31.

Diſſimulare quid. 151. 3.

Diſſimulatur id quod eſt, ſimulatur id quod non eſt. 169. 1.

Diſſimulent morbos aliqui ad quem finem. ibid. 2.

Diuinatio datur in rerum Natura. 205. 6. faciliùs procurari poteſt, quam ſomnia. 208. 19. etiamſi dari naturaliter concedatur, in ea ſemper deſideratur certitudo euentus. 207. 27.

Diuinatio per ſomnia non eſt temere aſpernenda. 207. 17. celeberrima inter omnes diuinationes. ibid.

Diuinatrices Artes præ cæteris ſunt Medicina & Aſtrologia. 205. 6.

Diuinum in morbis apud Hippocratem. quid. 233. 7.

Diuitiæ per ſe bonæ non ſunt. 457. 20. artificiales ordinantur ad naturales. ibid.

Diuortio dat cauſam furor. 41. 14. lib. 2. & cur. ibid. 16. non dat cauſam phreneſis. ibid.

Doctor ebrioſus repellitur ab officio. 33. 48. lib. 2.

Dodecamechani cur dicta Cyrenes meretrix. 539. 51. an ſentiatur quomodo accipiendum. ibid. 23. reducit ſenſum de potentia ad actum. ibid. 26. Doloris ſpecies. 158. 31. quibus in caſibus non ſatis eſt leuis. ibid. 36. leuis non dicitur ægritudo. ibid. 39. oportet vt ſit ſaltem mediocris, de quo iudicium ferre Medicus debet. ibid. 42.

Dolorem non ſentire ſignum eſt non ſanæ mentis. 10. 28. juſtum temperare eſt difficile. 18. 29. lib. 2.

Dolor hominem dementem facit. ibid. 30.

Dolor frequenter ſimulatur, & cur. 156. 1. eſt ſenſus ibid. 2. & 5, ex eo fit ſenſus contriſtans. ibid. 3. an ſentiatur. ibid. 4. ſi ſentiretur. ibid. 7. non eſt objectum adæquatum alicuius ſenſus. ibid. 10. & 157. 21. ineſt in omni ſenſu. ibid. 11. Magis manifeſtus, quàm in alio. ibid. 12. ineſſe omnibus ſenſibus probat eius definitio. ibid. 16. ſenſum corrumpit. ibid. 18. ſi non ſentiretur, animal ab eo non fugeret. ibid. 19. cur datus animali. ibid. 19.

Dolor pulſatilis ex cauſa calida fit. 159. 54.

Dolor interueniens in alicuius morbi miraculoſa ſanatione, non tollit vim miraculi. 202. 9.

Dolores ſimulari vt plurimum interni. 158. 29. magni quibus ſignis ſe prodant ex Hyppocrate. ibid. 46. magni habent magna ſigna & euidentia. 159. 47. particulares habent ſua propria ſigna. ibid. 56.

Dolores qui excuſent à Miſſa audienda. 523. 13. ventris qui familiares habent, quomodo recitare officia debeant, ne à recitatione lædantur. 525. 65. qui excuſent à debiti redditione. 543. 24.

Dolores capitis magni magnis ac grauibus morbis adnumerantur. 700. 4 nullis doloris ſignis apparentibus dolorem abeſſe cenſendum eſt. 701. 9. Medica experientia ex aliquibus conjecturis ſufficientiſſima eſt ad veri doloris cognitionem aſſequendam. 701. 11. ſimulati doloris optima conjectura. ibid. 12.

Doli capax eſt perfecti intellectus. 7. 9. lib. 1.

Dolus vbi interuenit aſſociatur. culpa. 767. 8.

Dolus vbi præſens eſt, ibi culpa locum habet. 22. 29 vbi non eſt, ibi delictum pœna dignum non cenſetur. ibid.

ex *Dolo* manifeſto emergit culpa latiſſima ex præſumpto culpa latior. 372. 11. Eo deficiente deficit culpa. ibid. 14. malus & bonus. ibid. 15. 16. malus quid. ibid. 17. poteſt in omnibus erroribus tam commiſſionis, quàm omiſſionis interuenire. ibid. 18. non interuenit in omittendo. ibid. 20. fallit in Medico. ibid.

Domitia Domitiani ex fratre neptis ex abortiuo medicamento perijt. 290. 16.

Donant omnia ſua bona demens præſumitur. 8. 8. lib. 1.

Dormiens nullius eſt prorſus non minus, quàm is, qui viuus non eſt. 345. lib. 2. mortuo ſimilis. ibid. 4. peccare non dicitur. ibid. 5. injuriam non facit. ibid. Actus ab illo facti an teneant. ibid. 6. voluntate caret. 35. 9. occidens an excuſandus. ibid. 11. an irregularis eſſe poſſit. ibid. 12. in quo caſu puniendus ſi delinquat, & quando fiat irregularis. ibid. 13. & 16. operatur abſque voluntate. ibid.

Dormientes inter inſanos non connumerantur. 11. 7. lib. 2. non ideo dicendi inſani, quod imaginatio in illis malè operetur. ibid. Inſanis comparantur. 14. 35. quando non ſomnient, & quando maximè. ibid. inter inſanos à Iureconſultis con-

Index.

numerantur. 34. 2. nonnulli loquuntur & interrogati reſpondent. ibid. 5. vt inſani reputandi. ibid. 7. nihil agere poſſunt quod validum exiſtat. 35. 8. aliquando è lecto ſurgunt & arma capeſſunt. ibid. non poſſunt per longum tempus ſurgentes ambulare. ibid. 20. ſi quam actionem fecerint de facili factibilem fuiſſe probare debent. 36. 21.

Dormiens aliquando vincentia omnia. 192. 4.

Dorotheus Epiſcopus Antiochenus vtroque teſticulo à natiuitate caruit. 100. 4. lib. 2.

Druſus veneno ad tempus occiſus. 81. 3. lib. 2.

Dryini ſerpentis venenum contagioſum. 78. 16. lib. 2. Calcatus pedes calcantis, etiam calceamentis munitos excoriat, & alios mirandos parit effectus. 84. 15.

Dub lacerti ſpecies in Arabia occiſus, & poſt triduum igni admotus, mouetur ac ſi eſſet viuus. 139. 36.

Dubitamus de ijs, quæ eſſe, aut non eſſe poſſunt, non de ijs, quæ eſſe non poſſunt. 706. 1.

Duodecimus Annus aſſignatur pro termino impotentiæ coëundi in pueris. 130. 3. in eo anno conſtituti ſtimulantur ad coïtum, quamquam ſemen non emittant. ibid. 4.

Dyſpnœa Aſthmatis ſpecies an faciat hominem irregularem. 603. 6.

Dyſerides ancilla apud Hyppocratem cum venere vteretur, doloribus vehementer affligebatur. 555. 7.

Dyſenteria peſtilentialis. 180. 33.

Dyſenteriam turpis ſcortatio. ſoluit. 381. 6.

Dyſenteria an excuſet à diuinorum recitatione. 516. 26.

E

Eadem quæ ſunt vni tertio, ſunt Eadem inter ſe. 121. 23. lib. 1.

Ebrietas dementia eſt frequentior & deteſtabilior, quàm quæuis alia. 32. 1. lib. 2. malum eſt ſponte accerſitum. ibid. 2. & 33. 35. furor voluntarius. ibid. animam cum corpore calefacit. ibid. leuis parum mentem lædit. ibid. 8. & 32. 12. conſummata quando fiat. 32. 9. vera à non vera quomodo diſtinguatur. ibid. 14. difficulter cognoſcitur. ibid. 15. eius ſigna. ibid. 16. & ſeqq. præſumitur potius in viro, quam in muliere. ibid. 18. vnicam habet acceſſionem. 33. 30. lenit pœnam non tollit omnino. ibid. 36. Eius comes oblinio. ibid. 42. an præbeat diuortio cauſam. ibid. 44. & 45. eius terminus. 34. 50. non ſoluitur æqualiter in omnibus. ibid. 51. magna quomodo cognoſcatur. ibid. 55. à cereuiſia excitata diuerſa eſt ab Ebrietate excitata à vino. ibid. 57. quos morbos pariat. 95. 21.

Ebrietas an poſſit à Medico ſanitatis gratia ſuaderi. 382. 14. peccatum inducit. ibid. laudata pro multorum morborum remedio. ibid. 15. non poteſt à Medico ſuaderi. ibid. 16. an liceat eam medicamentis procurare. ibid. 17. peccatum in ea conſiſtit formaliter in exceſſu potus cauſa voluptatis vſque ad rationis permixtionem. ibid. eam quænam excitant medicamenta ibidem.

Ebrietas in venetis vſu cauenda. 541. 11. & 551. 5.

Ebrio Conjugi an ſit reddendum debitum. 551. 5.

Ebrioſus ab Ebrio quomodo differat. 33. 24. repellitur à teſtimonio dicendo. ibid. 41. memoriam amittit. ibid. Curatorem recipere debet. ibid. 43. an reſignare poſſit beneficia. ibid. 46. & ſeq. repellitur ab officio publico. ibid. 48. irregularis euadit. 34. 49.

Ebrioſi incurrunt morbos frigidos. 711. 5. Hiſunt, qui frequenter inebriantur. 8.

Ebrius puero ſimilis. 32. 6. lib. 2. in leuiter Ebrio locum non habent, quæ de vehementer Ebrio dicuntur. ibid. 8. leuiter Ebrius magis, quàm vehementer Ebrius delirat. ibid. 13. ab Ebrioſo quomodo differat. 33. 24. In eo omnia procedunt vt in demente. ibid. 25. non poteſt contrahere. ibid. 26. nihil agere poteſt, quod ſanam mentem requirat. ibid. 27. non poteſt contrahere matrimonium. ibid. 28. non poteſt teſtari. ibid. 29. etiam ſi Actum faciat prudentem non tenet. ibid. 30. Occidens non ſit irregularis. ibid. 32. mitius in delictis punitur. ibid. 33. non excuſatur à culpa. ibid. 34. non poteſt teſtificari. ibid. 38. nullum habet ſenſum. ibid. non habet dilucida interualla. ibidem.

Ebrius ab *Ebrioſo* differt. 551. 5.

Ecchymomata vide ſugillationes.

Eccleſia, ſine eius authoritate neminem pro ſancto licet venerari. 197. 3. ſibi reſeruat judicium de veritate miraculorum. 198. 10. cur ſemel in die permittat nos in quadrageſima comedere. 216. 7.

Eccleſia imponens jejunium quid intendat. 266. 10. eam non poſſe obligare ad jejunium Hereticæ opinio. ibid. 5. non obligat ad jejunium niſi potentes jejunare. 271. 7. non intendit jejunio animæ, aut corpori detrimentum inferre. 286. 10. 784. 1.

Echinus ex Ariſtotele intetuallo anno abſque cibo viuit. 216. n. 11.

Ecpieſmos. 112. 20. deformitatem magnam inducit. 332. 5.

Ecſtaſis quid apud Theologos. 42. 32. lib. 2. fit in vehementibus animi affectibus, vt in Amore. ibid. 33. quid ſecundum Medicos. ibid. 34. & ſeq. Affectus eſt comati contrarius. ibid. 35. nomen anceps eſt. ibid. 36. accipitur pro raptu ſanctorum, & quid ſit ibidem.

Ecſtaſis ſimulata, quomodo deprehendatur. 162. 7. cur ſimuletur. ibidem.

Ecſtaſis nomen diuerſimode accipitur. 212. 1. quomodo accipiatur hîc. ibid. 2. quid ſit. ibid. duplex eſt. ibid. 3.

Ecſtaſis naturalis quomodo fiat. ibid. à ſomno vix differt. ibid. 4. quid ſit ſecundum Scaligerum. ibid. 5. in ea quomodo fiat magis, aut minus intenſa imaginatio. ibid. 6. ad eius durationem quæ faciant. ibid. 7. eſt affectus in genere ob læſionem facultatis animalis. ibid. eſt Affectus Apoplexiæ ſimilis. ibid. 8. dicitur Apprehenſio & cur. ibid. aliquando eſt ſimilis Catalepſi. ibid. in ea hominem ex ſe in aëre poſſe eleuari eſt impoſſibile. ibid. 10. eſt morbus quidam. 213. 21. ad quænam conſequatur. ibid. 22. ab ea læditur Natura. ibid. 23. aliquando leuis, aliquando fortis. ibid. 26. poteſt ex propria voluntate contingere. 214. 29. declara vt ibidem, ab eius inuatione corpus aliquid patitur. ibid. 42. eſt quædam mentis amotio & deſipientia. ibid. 51.

Ecſtaſis ſupernaturalis quomodo fiat. 215. 14. in ea nõ fixatur Anima in præexiſtentibus phantaſmatibus. ibid. in ea homo neceſſario moreretur, ſi neceſſario Anima ſepararetur à corpore. ibid. 17.

Index.

à naturali quomodo diſtinguatur. ibid. 18. cum naturali conuenit quoad exteriora ſigna. ibid. 20. in ea non concurrunt Conditiones in Ecſtaſi naturali requiſitæ. ibid. 27. non habet determinatum tempus ſui inſultus. ibid. 28. non poteſt dependere ab hominis voluntate. 214. 30. Non requirit vllam corporis præuiam diſpoſitionem de neceſſitate. ibid. 31. ſumma ſapientia dici poteſt. ibid. 33.

Ecſtatici qui ſint. 42. 31. lib. 2. pro inſanis habendi. ibid. 37. cadunt interdum vt Apoplectici. 212. 9. quidam à terra eleuantur ex ſe. ibid. in quos morbos labantur qui naturaliter afficiuntur. 213. 25.

Elenus qui. 103. 36.

Elenus vel *Equuleus* quale tormentum remiſſiuè. 41-1. 17. eo vtebantur Antiqui in quæſtionibus. ibidem.

Edentare quid. 333. 19.

Edentulus an recte dici poſſit. 114. 9. puer ad quod vſque tempus pro non morboſo habendus. ibid. 8.

Effectus ſemper vniformis ab agente naturali eſſe videtur. 79. 16. non naturalis non naturaliter eſt producendus. 80. 23.

Effectus illi cauſæ tribuendus, quæ magis in promptu ad agendum. 77. 3. lib. 2.

Effectus ſi narratæ cauſæ non reſpondeat, ſuſpicio ſimulationis eſt. 154. 34. ſuæ cauſæ æquiualens eſſe debet. 159. 50.

Effectus naturalis quid. 198. 15. vt miraculi nomen meretur, quas conditiones habere debeat. 200. 1. vt miraculoſus ſit, debet eſſe ſupra Naturæ vires. 122. vt ſit miraculoſus non debet accidere ex vi verborum. 201. 5. vt ſit miraculoſus debet eſſe à diuina virtute. ibid. 4. debet eſſe patens, vt miraculoſus exiſtat. ibid. 6. miraculoſus debet eſſe ad fidei corroborationem. 201. 7. miraculoſus debet apparere incontinenti. ibid. 8. miraculoſus debet fieri ſine dolore. ibid. 6. miraculoſus debet eſſe opus omnino perfectum. ibid. 10. idem numero ſemel corruptus non poteſt denuo reproduci. 243. 12. & implicat contradictionem. ibid. 17.

Effectus quicunque naturalis ad ſuas naturales cauſas reducitur. 316. 16.

Effectus cauſæ ſecundæ reducitur in primam. 780. 13. debet eſſe proportionatus ſuæ cauſæ. 757. 6.

Ejaculatio ſeminis à mare facta eſt neceſſaria ad conceptionem. 747. 5.

Ejicere eſt abortire. 58. 13. lib. 1.

Elatrium ad deprehendendam virginitatem. 158. 18

Elementa cauſa vniuerſalis ſunt omnium mixtorum. 116. 13. lib. 1.

Elephantiaſis. 99. 17. lib. 2. non minus quam peſtis contagioſa. 180. 26. quid ſit. 188. 8.

Elephantiaſis nihil aliud eſt, quam vera lepra Leonina dicta. 648. 11.

Elephanti caſtitatem ſeruant. 768. 13.

Elephantides meteoris. 539. 51.

Elephas morbus. 61. 4.

Elleberi vmbra cæteris herbis noxia. 185. 7.

Elſabeth ſterilis ex natura & ex Senio. 131. 71.

Eliſabetta vrbinatis Hermaphroditæ hiſtoria. 504. 17.

Eliſæum ſepties ſupra mortuum ſe inclinaſſe, nihil demit de miraculo quòd non ſemel tantùm id fecerit. 302. 8.

Eluſcare. 111. 5. lib. 2.

Empedocles quomodo peſtem propulſauerit. 179. 7.

Empiema an excuſet à recitatione diuinorum. 514. 21.

Empirici. Eorum audacia. 376. 7. toties errant, quoties ſe in curandis morbis immiſcent. 402. 1. à ratione ſunt alieni. ibid. 2. antiqui ſies fontes conſtituebant, vnde remedia depromebant. ibid. 3. puniendi ſi alijs morbis medeantur, quam expreſſis in ſuis licentijs. ibid. 5. Cur debeant eſſe irregulares. 554 17.

Endemij morbi. 175. 27.

Energumeni qui. 39. 30. lib. 2. proprie vocantur Dæmoniaci, non lunatici. 46. 2. lib. 2.

Engaſtrimathi. 48. 37. lib. 2. cur ſic dicti. ibid. eos vocari vult Valeſius, qui ad ſonum peluis vaticinantur. ibid. inter Dæmoniacos recenſendi. ibid. ad diuinationem eos pertinere voluit Caſdanus. ibid.

Enthealtici qui. 46. 7. lib. 2. vide Enthuſiaſtici.

Enthimemate vtens quomodo decipitur intellectus. 13. 25. lib. 2.

Enthuſiaſmus quid. 47. 31. lib. 2. ex ſe generatur, & ex morſu canis rabidi. ibid. 35.

Enthuſiaſtici à fanaticis ſecundum aliquos non differunt. ibid. 31. & 34.

Entia quot ſunt, tot etiam formæ. 29. 18. lib. 1.

Ephemerum Colchicum ſaporis ſuauitate mirum in modum allicit. 73. 10. lib. 2.

Ephippia an poſſit venenari. 84. 14. & 15. lib. 2.

Ephœbi qui dicantur. 11. 24. lib. 1.

Ephylis quid. 65. 32. lib. 1.

Epidemia omnis non eſt peſtis. 175. 31. & 176. 1. eſt genus morborum generaliſſimum. ibid. & 175. 34. in ea vagatur certum morbi genus. ibid. 36. in ea aër eſt alteratus ſecundum primas qualitates, ſed non concepit qualitatem venenatam. 176. 38. qualis eſſe debeat, vt gaudeat peſtis priuilegijs. 177. 4.

Epidemia quid. 643. 9.

Epidemiæ nomen quomodo ſumatur in Bulla Pij V. 643. 7.

Epidemij morbi. 175. 31.

Epilepſia pluribus nominibus inſignitur. 38. 14 lib. 2. quid ſit. ibid. 16. quomodo differat ab Apoplexia. ibid. leuis vertigini finitima. 38. 21. in leui non procedunt, quæ procedunt in forti. ibid.

Epilepſia ſimulata quibus deprehendatur. 161. 6. diſſimulata quomodo poſſit deprehendi. 169. 4. aliquando communicatur per contagium. 188. 5. eſt morbus hæreditarius. 190. 4.

Epilepſia in pueris quando ſit ſanabilis. 226. 25.

Epilepſia an excuſet à publica diuinorum recitatione. 519. 5. & quando excuſet à Miſſæ celebratione. 522. 4.

Epilepſia quibus ex rebus grauis dicatur. 589. 1. Symptomata quomodo offendant eam grauem eſſe. ibid. 2. 3. quomodo grauis dicatur Epilepſia ex frequentia acceſſionum. 4. Ex duratione paroxyſmi. ibid. 5. ex ijs quæ relinquuntur poſt paroxiſmum. ibid. 6. leuis Epilepſia quæ dicenda. ibid. 7. grauiſſima incurabilis, & cur faciat irregularem. ibid. 8. & 591. 18.

Epilepſia eſt morbus pueris familiaris. 659. 1. quid ſit. ibid. 2. à flatibus ortum ducit juxta Hippocratem. 660. 6. quam grauis morbus. 661. 12. pueri ob nimiam frigiditatem & frigiditatem

Index.

cerebri Epilepſia tentantur. ibid. 14. Epilepſia in pueris ſanatur ob ætatis mutationem. 661. 16.

Epilepſia quid. 725. conf. 30. n. 3.

Epilepſia nulla tam leuis eſt, vt omni periculo vacet. 589. 7. eſt in duplici genere. 785. 4. facilè ex erratis in victu recurrit. 786. 10.

Epilepſiæ leuiſſimæ quæ 693. 2. graues, aut leues vnde dicantur. ibid. 3.

Epileptici poſt paroxiſmum non illicò ad ſanam mentem redeunt. 694. 7. fiunt melancholici. ibid. 8.

Epilepticus in acceſſione non eſt ſui Iuris. 693. 5. non poteſt promoueri. 785. 2.

Epilepſiæ ſanatæ experimentum deſumptum ex tempore quale eſſe oporteat. 590. 9. Spatium annuum in quibus Epilepticis tutum ſit ad ſumendum experimentum. ibid. 10. Experientiæ quæ proponuntur ad probandum, vtrum Epilepticus ſit ſanatus, neque tutæ, neque certæ ſunt. ibid. 11.

Epileptici mortuis & abſentibus æquiparandi, cum in acceſſione ſunt. 38. 17. lib. 2. extra acceſſionem quomodo habendi. ibid. 18. non poſſunt eligi, nec poſtulari in Epiſcopos. ibid. 22. non poſſunt obtinere beneficia ordinem requirentia. ibid. 23. non poſſunt ordinari, aut ad ſacra promoueri. ibid. 24. neque promoti poſſunt miniſtrare. ibid. non poſſunt ingredi religionem. ibidem.

Epilepticorum filij irregulares. 590. 12. 13. 14. Nepotes Epilepticorum non minus quam filij dubium faciunt, an ſint irregulares. ibid. 13. natus ex matre aut alia Epileptica magis Epilepſiæ obnoxius, quam natus ex patre, aut Auo Epileptico. 14. quæ conſideranda ſint in nato ex Epilepticis. 591. 15. 16. Si natus ex Epilepticis ad pubertatem vſque ſanus ſit, quid dicendum. 591. 17.

Epimenides Gnoſius. 57. annis dormiuit, debinc reuixit. 241. 3. nunquam comedit. ibid.

Epiphora quid. 596. 15.

Epiſcopus quidam ſolo Roſæ odore extinctus. 60. 15. lib. 2.

Epiſtolæ tempore peſtis quomodo admittendæ. 187. 29. lib. 2.

Equa decimeſtris parit, aliquando vndecimeſtris, interdum annuo ſpatio. 34. 106. lib. 1. abſque mare aliquando concipit. 81. 40.

Equas Hermaphroditas habuit Nero. 503. 15.

Equæ nonnullæ pariunt poſt annum. 35. 106. lib. 1.

Equæ annulatæ quæ. 747. 1. concipiunt ex maribus abſque immiſſione penis. ibid. falſum. 748. 11.

Equæ, Sues, Daſipodes etiam prægnantes marem admittunt. 32. 50. lib. 1.

Eques quidam in digito medio ſiniſtræ manus vulneratus periit. 300. 15.

Equinum ſtercus ad partum accelerandum. 685. 6.

Equorum cadaueta occiſorum in regione Cancuni imputres, & abſque vllo odore ſeruantur ad quatuor menſes ac ſi tunc interempti eſſent. 238. 7.

Equorum colores diuerſi. 30. 25. lib. 1. differentiæ. ibid.

Equum temperamento calidum. 29. 34. lib. 1.

Equus Cæſaris humanis pedibus. 472. 36. & Aſinus quantum natiuis confidant. 478. 9. Androgynus. 497. 24.

Equus cum parentibus non miſcetur. 768. 13.

Eraſiſtratus Medicus Antiochi amorem veriùs ſtiterunicum quomodò deprehenderit. 30. 46. lib. 1.

Exilis mulieri in coitu cur ſat. 147. 12. cur non fiat in mictione. ibid. 12. abſque ea non poteſt quis coitum exercere. ibid. 13. in ea plures concurrunt Spiritus. ibid. 13.

Eves Pamphilius poſt decimam mortis diem reuixit. 241. 3.

Eretria oppidum. 69. 20. lib. 1.

Erucæ vmbra cæteris herbis noxia. 185. 7.

Eſdræ locus. 36. 5. lib. 1.

Eteſia. 357. 8.

Et, conjunctio pro vel. 93. 20. lib. 1.

Euentus certitudo requiritur in vera Prophetia. 208. 26.

Eulæi fluminis aquæ leuiſſimæ. 347. 9.

Eunuchi vel naſcuntur tales, vel ex Accidenti tales fiunt. 100. 2. Aliqui vtroque teſte carent, alij vno tantum. ibid. 4. aliqui ita exiles teſtes habent, vt nulli vſui eſſe poſſint. ibid. 4. Ex Penis vitio qui ſint. 101. 5. Arte quomodo fiant. ibid. 7. & ſeq. ex morbo quomodo fiant. ibid. 12. aliqui ad Venerem habiles, aliqui non. ibid. 13. Eorum Conditio vilior, quam Spadonum. ibid. A Spadonibus quid differant. 102. 25. Eorum appellatio generalis ſecundum aliquos. 103. 27. ſunt malorum morum. ibid. 30.

Eunuchi aliqui licet coitu vtantur, & materiam quamdam emittant, matrimonium contrahere non poſſunt. 137. 29.

Eunuchi etiam ſi Venerem exerceant à matrimonio prohibentur. 130. 12. Ex eorum coitu nunquam fit generatio. ibid. Etiam ſi in materiam quandam emittant in coitu, non poſſunt contrahere matrimonium. 137. 29. Apti ſunt ad matrimonium qui ſeminare poſſunt. 148. 12. propriè qui. ibid. 14. qui teſtibus donantur, licet ſemen non ferant, non ſunt ditendi Eunuchi. ibid. 18.

Eunuchi & Caſtrati quinam pro irregularibus habendi. 609. 5. qui poſt pubertatem Eunuchi fiunt magis habiles ad omnia, quam qui ante pubertatem, & qui Eunuchi naſcuntur, minus quam cæteri omnes. ibid. 6. Virilitas medicaminibus amiſſa an faciat locum irregularitati. ibid. 8.

Eunuchiſmus Turcarum. 101. 8. lib. 2. per contuſionem quomodo fiat. ibid. 9. medicamentis quomodo procuretur. ibid. 10.

Eunuchus dicitur quaſi lecti cuſtos. 103. 28. dicitur ab eo, quod bonæ mentis ſit. ibid. 29. nullus inuentus eſt, qui eſſet bonorum morum ex Auctr. ibidem. 30. Eius nomen cui conueniat. 101. 24.

Eunuchum cur dicatur Lactuca. 138. 48.

Euphorbium ad Scorpionis ictus. 80. 5. lib. 2.

Europæi inter ſe diſſimiles magis quam cæteri. 121. 25. lib. 1.

Ex, particula denotat immediatam cauſam. 92. 3. lib. 1.

Ex nihilo nihil fit naturaliter. 144. 23.

Exactis debiti conjugalis, aut tacita eſt, aut expreſſa. 531. 11.

Excandeſcentia eſt iræ propago & affectus valdè ſimilis. 17. 1. lib. 1.

Exceptio mortis ex peſte in contractibus ſocietatum cur permiſſa. 86. 18. lib. 1. mortis ex parte cur permiſſa. 93. 34. & 43. Communis omnibus caſibus exceptis mortis ex parte. 84. 2. 85. & 89.

Exceptionis

Index.

Exceptionis cauſa in contractibus ſocietatum ex aliquibus Iureconſultis. 87. 33. & 34. quando ſit ei, locus in morte ex partu, &c. 90. 30. mortis ex partu, &c. non alterat contractum ſocietatis. 92. 1. lib. 1.

Exceptiones in ſocietatum contractibus appoſitæ ſociorum conditionem reddunt inæqualem. 85. 1. lib. 1.

Excipere aliquos caſus cur permiſi potuit dotis pecunias in ſocietatem. 85. 1. lib. 1.

Excrementa cum fœtu excrementa quam habeant vtilitatem. 95. 12. lib. 1.

Excrementa animalium venenoſa. 87. 16. lib. 2.

Excretiones omnes cur naturaliter cum aliquo ſenſu fiant. 143. 13.

Excretorum & retentorum reſpectu quomodo ab ægro peccari poſſit. 631. 6.

Exemplo vtens Intellectus quomodo decipiatur. 13. 14. lib. 2.

Exercitium tempore peſtis quale conueniat. 186. 16.

Exiccatio eſt putrefactionis ſpecies. 689. 5. eſt putrefactionis quidam modus, à quo ars non poteſt corpora præſeruare. 238. 6. eſt putrefactio. K. 46. eſt propriè vltima putredo, & annihilatio quorumlibet corporum. ibid. 47. & in quibus cadaueribus major, aut minor appareat. ibid.

Exigere debitum tempore menſtrui an liceat. 547. 11.

Exigere matrimoniale debitum diebus feſtis non eſt peccatum, ſed eſt de conſilio. 530. 7.

Exilium perpetuum an ſit pœna capitalis. 427. 2.

Exodi locus. 96. 4. lib. 1.

Experientia ex vnica non poteſt formari vniuerſalis Regula. 142. 20.

Experientia rerum magiſtra, & certiſſima omnium rerum iudicatrix. 784. 4.

Experimenta ad probandam prægnantium fallacia, & periculi plena. 66. 47. 69. 18. ad idem. 66. 54. 69. 19 Mizaldi ad idem. ibid. 43. Fernelij ad idem. 70. 24. Aliud. ibid. 28.

Experimenta ad explorandam virginitatem. 258. 17. 18.

Extraneum conjuncto qui præfert, prudenter non facit. 8. 8. lib. 2.

Ezechias vixit contra Iſaiæ prophetiam, & quomodo id fieri potuerit. 208. 26. ſanatus eſt ex vlcere naturali remedio. 232. 79.

F

Fabij Pacij opinio de fœmineo ſemine. 334. 30.

Facies ſoli homini propria. 483. 12.

Facies in homine eſt ſedes pulchritudinis. 306. 21. in ea nullus ſignari poteſt per L. ſi quis in metallum C. de Pœnis. ibid. Eius cicatrices magis deformes, quam reliquarum partium. ibid. 27. omnium partium in homine pulcherrima. ibid. & 330. 14.

Faciei color quibus ingenijs adulteretur. 154. 11. Eius pallor fraude procuratus quomodo detegatur. ibid. & 63. 11. ſi per medicamenta intro aſſumpta adulteretur, quomodo detegi poſſit. ibid. 12.

Factum aut dictum calore iracundiæ non tenet. 18. 19. lib. 2.

Facultates omnes in animali ſunt ad certam operationem deſtinatæ. 704. 4. omnes indigent propriis inſtrumentis ad ſuas actiones obeundas. ib. 9.

Facultas naturalis non cognoſcit, ſed ex mera neceſſitate naturæ operatur. 704. 7. & 8. Facultates omnes indigent propriis inſtrumentis. 9. Facultas formatrix, ex quo incipit formare nunquam quieſcit. 705. 11.

Falconis ſtercus ad partum accelerandum. 685. 6.

Fallopius notatus. 301. 24.

Famanguſta peſtis familiaris. 181. 41.

Fama publica quomodo facit conjecturam vulneris lethalis. 509. 12.

Fames & mora bilem in malum conciunt, prouerbium. 268. 27.

Fames vini potione tollitur. 187. 14. & 288. 28. eius nocumenta. 268. 27. habet gradus quoſdam. ibid. 28. famis genera tria. ibid. ab appetitu diſtinguitur. ibid. Eccleſia non intendit famem morboſam jejunio inducere. ibid. vbi fames laborandum non eſt. 278. 2. toleratur facilius quàm ſitis. 286. 12.

Fameſcendum non eſt laborantibus. 78.

Famis tormentum. 412. 22.

Famis tolerantiæ terminus varius in variis animantibus. 215. 3. & 4. in homine tolleratur ſeptem diebus, non ſupra ex Hippocrate. ibid. 3. nonnullis quinta die lethalis, alijs nona. ibid. dolore potentior. 216. 5. raro ſupra vndecimam abſque vitæ diſpendio toleratus. ibid. 6.

Fanatici antiquitus erant idem qui Dæmoniaci. 46. 6. qui propriè ſint. ibid. 9. Melancholicis non abſimilis, qui per acceſſiones inſaniunt. ibid. 18. nihil intelligunt eorum, quæ prædicunt. ibidem magis ſimiles ebrijs. 47. 21. tempore intermiſſionis inſaniæ, vt ſani habendi. ibidem.

Farjnarius notatus. 64. 16. lib. 2. & lib. 3. 301. 23.

Faſcinatio quid. 572. 5.

Faſcinum datur. 88. 9. lib. 2. Eius diuiſio. ibid. & ſeqq. 571. 2. & 572. 4.

Fatui à fando dicuntur, quia ſuam ſtultitiam loquendo manifeſtant. 8. 11. lib. 2. & 22. 31. primum locum obtinent inter Dementes. 20. 1. Eorum diuiſio ex Iureconſultis. 11. 10. aliqui exquiſita rerum memoria pollent. ibid. 12. & 17. In certis rebus habent non mediocre iudicium. ibid. 14. non habent dilucide intervalla eorum ſtultitiæ. 52. 18. an reſtituendi. 98. 8.

Fatui primi generis quædam vſu apprehendunt. 21. 28. lib. 2. à teſtificando in certis caſibus non repellendi. ibid. ad teſtandum admittuntur. ibid. 20. non prohibentur ab ingreſſu religionis. ibid. 21. à matrimonio non repellantur. 22. 23. à quibus repellantur. ibid. 24. in delictis, an excuſandi. ibid. 25. pueris pubertati proximis æquiparantur. ibid. non ita in delictis excuſandi, vt iidem pueri. ibid. 27. ſunt magis quam iidem pueri dolo capaces. ibid. 29.

Fatui ſecundi generis 22. 30. lib. 2. ab omnibus eliminantur, & in delictis excuſantur. ibid. 36. an matrimonio jungi poſſint. ibid. 37. an teſtari poſſint. ibid. 39.

Fatui exiſtimandi qui in eo, quod euidens, ac clarum eſt dubium excitant. 757. 8.

Fatuitas quando potius præſumatur, quam donatio. 8. 7. lib. 2. Eius duæ ſpecies ex Cardano. 23. 1. primæ ſpeciei ſignæ. ibid. 12. prima ſpecies à Natura eſt. ibid. 16. & 22. 32. vnde fiat. 25. 45. præſumitur ex præcedente Apoplexia. 38. 11. Contracta ab ictu fulminis non habet acceſſiones. 40. 8. Ex longis morbis contracta eſt re-

parabilis. 50. 4. naturalis non poteſt, reparari. ibidem.
Fatum non eſt Monſtrorum cauſa. 474. 10.
Fatuus eſt qui fatua loquitur. 8. 13. lib. 2. ſtatim indicat iram ſuam. 18. 34. ei non conuenit mente capti nomen. 21. 8. eſt qui habet memoriam inordinatam. 23. 33. dicitur non habere cerebrum. ibid. 34.
Faucium inflammationes malignæ Neapolitanis vagantes. 176. 37.
Fauonius ventus Occidentalis. 357. 8.
Faunus quid. 189. 10.
Febris quando fiat. 90. 17. lib. 1. non eſt morbus proprius partus. 91. 40. acuta fœtum vel interimit vel corrumpit. 98. 86. eſt cauſa & ſignum perniciosiſſimum. 99. 100. per ſe interficit. ibid. 104.
Febris demonſtrat præuiam putredinem. 69. non ſequitur de neceſſitate ad venenum externum ibid. 6. neceſſario ſequitur ad venenum ingenitum. ibid. 7. ad internam putredinem ſequitur. ibid. 8. eſt morbus grauis. 96. 14. lib. 2.
Febris ardens, maligna & ſimiles coïtum & generationem impediunt. 134. 16.
Febris non fit abſque affectione cordis. 180. 34. quid ſit. 189. 15. facilè ſimulari non poteſt. 152. 5. excitatur aliquando per fraudem. 155. 1. per fraudem excitata quomodo detegatur. ibid. 3.
Febris peſtilens datur abſque peſte. 175. 34. & 177. & 718. 10. datur abſque contagio. 179. 21. intermittens an detur. 180. 34.
Febris ardens eſt præ cæteris omnibus morbis lethalis. 755. 3.
Febris aliquandò eſt remedium præcedentis morbi. 764. 14.
Febris ex qua quis moritur eſt magna. 229. 55.
Febres omnes à jejunio excuſant. 284. 23. etiam intermittentes in die intermiſſionis excuſant à jejunio. ibid. 24.
Febres intermittentes an in intermiſſionis tempore excuſent ab auditione Miſſæ. 517. 33. & quando excuſent. 523. 10. & 11.
Febres intermittentes quartanâ, ſimplici exceptâ videntur inducere irregularitatem. 620. 2. Hecticæ & ſymptomaticæ ex naturalium viſcerum obſtinatione, an irregularitatem inducunt. ibid. 3. Leuis febris quæ dicatur ad ad hunc effectum, vt non faciat irregularem. ibid. 4. & 5.
Febricitantes interdum extra rem loquuntur, non tamen inſaniunt. 8. 16. lib. 2.
Febricula non dicitur febris. 300. 18.
Febriens nec promoueri, nec miniſtrare poteſt. 620. 1.
Fel quorundam piſcium ad cæcitatem confert. 228. 51.
Feles tempore peſtis non permittendi in domum ingredi. 185. 8.
Felium aſpectu quidam detererentur. 61. 14. lib. 2. pili venenum ſunt. 65. 30.
Ferula proprium puerorum tormentum. 426. 6. ea vſi antiqui ad plectendos ſeruos. ibid.
Fictrices quæ. 499. 29.
Ficorum maſſa ad vlcera. 232. 79.
Fici Martiali quid. 260. 4. non ſunt criſtæ. ibid.
Ficus Indica comeſta vrinam ſanguineam facit. 154. 9.
Fides ſine charitate operatur. 198. 8. ea ſtabilita minor eſt miraculorum neceſſitas. 203. 2.
Fides, quam habet infirmus, in medico magis operatur in eius ſalutem, quàm ipſa medicamenta. 302. 8.
Fides quid. 411. 16. & 17.
Fidicula. ibid. nomen diminutiuum à fidibus. ibid. 16. quid. ibid. 17. apud Suetonium quid.
Figuræ nonnullæ: malefitium procurare poſſunt ex aliquorum ſententia. 139. 51.
Filiationis probatio pene impoſſibilis. 123. 1. Eius præſumptionem non facit ſimilitudo. ibid. 2. eius maximam præſumptionem deberet ſemper facere ſimilitudo. ibid. 6.
Filij naturaliter naſci debent ſimiles parentibus. 121. 18. & 167. 32. lib. 2. à parentibus diſſimiles ratò naſcuntur. ibid. 19. etiam in geſtibus & loquela parentibus ſimiles. 122. 27. eorum communitas in Republica à Platone deſiderata, cur ab Ariſtotele reprobata. 123. 7. lib. 1.
Filij Dei Gen. cap. 6. qui fuerint. 489. 9. non fuerunt viri ſtaturæ proceræ. ibid. 10.
Filius potius junioris viri, quam ſenioris eſt præſumendus. 126. 6.
Finem intendens intendit media ad finem. 534. 30.
Finis deeſt, vbi deeſt perfectio. 33. 69. lib. 2. ea non carent, quæ à natura ſunt. 32. 62. ea quæ carent, caſu fiunt. ibid. 63. nullus aſſignatur cur homo incerto tempore debuerit naſci. 33. 66. eo nullum perfectum caret. ibid. 70. dicit omnis actionis perfectionem. 39. 13. vbi reperitur, ibi & perfectio. ibid. 14.
Fine ceſſante, ad quem priuilegia conceſſa ſunt, ceſſant ipſa priuilegia. 179. 28.
Fiſtula eſt calloſum vlcus. 739. 7.
Flagellatio an occidere, & quomodo poſſit. 319. 8. per eam extincti ſigna certa dari non poſſunt. ibid. 9. per eam extincti ſigna certiora. ibid. 10.
Florentiæ vulnera capitis maximè læthalia. 302. 31.
Flumina quomodo ciuitates afficiant. 358. 14. venenari non poſſunt. 85. 24. lib. 2. & cur num. ſeq. contrarium. ibid.
Fluuialis aqua cuius conditionis ſit. 351. 51. omnium optima ex Cardano. ibid. 54.
Fluxus albus mulierum quando eas excuſet à recitatione publica. 520. 14.
Fluxus hepaticus. 516. 28.
Fluxus longi veneris vſu ſanantur. 144. 30.
Fœcum incontinentia quomodo fiat, & an irregularitatem inducat. 606. 4.
Fœmina propriè nubit non vir. 11. 22. lib. 1. pubeſcit. 12. anno. ibid. 28. pubeſcit cum menſtruatur. ibid. 32. anno 20. nubere debet. vel. 18. ex Ariſtotele. 12. 40. citiùs mare pubeſcit. ibid. 48. cur citiùs mare pubeſcat. ibid. & 13. 52. & 58. multo magis quàm vir ſanguine referta. 12. 50. frigidior viro. ibid. 51. imperfectior mare. 13. 53. citiùs mare decreſcit. ibid. 54. citiùs mare generare deſinit. 20. 56. eius imperfectio vnde. 13. 55. exilibus pomis comparatur. ibid. in ea multa dominatur humiditas. ibid. 62. generat vſque ad 50. annum ad ſummum. 21. 57. generat eo tantum tempore quo menſtruatur. ibid. cur ante pubertatem & poſt 50. annum non generet. ibid. quanto tempore menſtruetur ibid. matrem refert, mas plurimum patrem. 121. 21. eadem aliquando ſeptimeſtres, aliquando nonimeſtres generat. 31. 37. reſpectu ſui ipſius aliquando medico, interdum multo ſanguine abundat. ibid. 39. non minùs quàm mas nono naſ-

Index.

citur. 32. 54. plurimum decimo, mas nono nascitur. 48. 8. inter viuipara nihil quicquam per se generare potest, vt inter ouipara. 77. 4. tardiùs nascitur, quàm mas. 126. 14.

Fœmina muta res pretiosissima. 107. 22. nulla reperta est muta. ibid. 23.

Fœmina aliquando penem emittunt. 492. 5. & quomodo id contingat. ibid. per Clytoron spermatizantes. 497. semen aliquando intrò, aliquando etiam foras emittunt. 498. quomodo absque voluptate interdum concipere possint. 536. 32.

Fœmina Indæ quinquennes generantes. 7. 28 lib. 1.

ex Fœmina vix duodecima pars anno 12. menstruatur. 11. 34. lib. 1. in illis tutela maturius biennio, quàm in maribus legibus absoluitur. 12. 40. nonnullæ septimestres peperisse se credunt, cum nonimestres vel decimestres generauerint. 48. 12.

Fœmina multo grauiores ictus & grauiora vulnera patiuntur, quàm viri. 301. 29.

Fœmina (vide mulier) est primum Monstrum in Natura ex Aristotele. 469. 20. falsum. ibid. si ex alia fœmina conciperet, quid generaret. 49 1. neque habet, neque habere debet semen prolificum, ex Aristotele. 532. 17. si semen haberet actiuum posset ex se generare. ibid. 18. habet omnia instrumenta, quæ ad semen procreandum, perficiendum, asseruandum & ejaculandum requiruntur. ibid. 20. nisi concurrat actiuè ad generationem falsò dicitur generare. 533. 25.

Fœmina earum conditio in multis deterior est, quam virorum. 15. 12. lib. 2. minus ebrietate tentantur quàm viri, & cur. 32. 18. & seq. Castrantur. 104. 48. castratæ an redhibendæ. ibid. 51. eas castrare magis operosum quàm viros. ibid. excisis testibus maribus castratis similes fiunt. ibid. 49.

Fœmina tempore pestis admittitur in testem in testamento. 173. 3. vnico teste absciso est impotens ad generandum. 165. 15. viro indebitè vtens non dicitur sterilis. 142. 7. concipere potest ex semine viri circa vas effuso. 146. 7. Eius agitatio in coïtu impedit generationem. 129. 30.

Fœminæ senibus matrimonio junctæ dicuntur Viduæ nuptæ. 131. 16. vsu Periclitiminis redduntur Eunuchæ. 138. 48. turpes & maritis exosæ consuetudine amabiliores euadunt. 140. 60.

Fœminæ plures, quàm viri longum jejunium tolerarunt. 221. 46.

Fœminæ etiam sic modo sunt irregulares. 622. 24. Et quando irregularitas in illis habeat locum. ibid. 2.

Fœmina præsumitur priùs mortua, quàm vir, vbi ambo simul eodem casu moriuntur. litt. F. 26.

Fœminæ omnes maribus timidiores. ibid.

Fœminæ subrogantur aliquandò ad tegenda regna, in locum legis viuæ. 461. 44.

Fœtor cadaueris est infallibile mortis signum. 247. 58.

Fœtor narium, vide Narium fœtor.

Fœtor quam conjecturam in cadauere faciat celeritatis mortis. litt. L. 52. est soboles putredinis. ibid. 53. dantur eius aliqui gradus. M. 53.

Fœtus non semper ex tota seminis massa, sed ex parte tantùm procreatur. 749. 12.

Fœtus in vtero non solùm animal est, sed rationis particeps. 4. 12. lib. 1. ex alimenti copia majorem moram in vtero trahit. 31. 41. vltra septem quadragenarios in vtero commorans vitalis non [illegible] ex. Med. leg.

est. 35. 116. ante septimum est immaturus. 36. 15. ante septimum nascitur, ac si non nasceretur, vel nasceretur mortuus. ibid. 17. ante septimum habet cum vita omnimodam repugnantiam. ibid. legitimus & vitalis, quot diebus constare debeat. ibid. 25. recentior diebus. 182. nec legitimus nec vitalis ad Hippocratis mentem. ibid. 26. debet constare ad minus. 182. diebus. ibid. 27. quantò minori spatio in utero moratur, eo imperfectior. 38. 38. ante septimum neque organizatur, neque articulatur secundum Mascard. ibid. 40. in 4. & plurimum in 3. totalem membrorum perfectionem acquirit. ibid. 42. homo non est. 56. 6. & 7. pro jam nato habetur. ibid. 9. nasci non potest vitalis, si per os nutriri non potest. 44. 41. quando ad nascendum stimuletur. 42. 53. septimo non mouetur eo fine vt nascatur. ibid. 55. plerumque nono, vel decimo nascitur. ibid. 56. octauo ægrotat. ibid. 58. ad eius perfectionem non minùs spatium, quàm nouem mensium requiritur. 44. 6. quantò magis à nono distat, tantò imperfectior. ibid. 7. perfectior est magis vitalis. ibid. 8. in septimo ex vtero exire cupit. ibid. 13. non respirat in vtero. 45. 20. mouetur quolibet mense, & non solum septimo. ibid. 21. in principio noni multos validos motus excitat absque eo, quod nascatur. ibid. 24. quanto recentior, eò magis à morbifica causa lædi potest. ibid. 34. validior existit. 40. dierum termino transacto. ibid. 36. illum debere singulorum mensium portionem apprehendere, vt vitalis nascatur falsum. 49. 15. quanto tempore ad summum portari possit. 51. 9. immaturus vnde cognoscatur. 52. 1. non vitalis ex signis desumptis à fœtu ipso. 53. 8. vitalis an sit septem horarum spatio, deprehenditur. ibid. vitalis conjecturæ. 54. 20. animatum delens cur magis puniendus, quàm qui inanimatum deleuit. 57. 10. 11. 17. 19. inanimatus facilè abortitur. 64. 18. illi in vtero multus superfluit sanguis. 74. 22. quando faciliùs abortiatur. 76. 27. in vtero mortuus matri mortem afferre potest. 98. 81.

Fœtus vix tres vno partu nasci possunt vitales. 55. 8. fœtus. 365. vno partu editi. ibid. 7. singuli singulis vicibus in humana specie nasci debent. ibid. 11.

Fœtus neutro sexu conspicuus. 492. 6.

Fœtus in partu, si brachium foras porrigit, nasci non potest, nisi brachium intro reduxerit. 679. 2. & 4.

Fontana aqua an pluuiali præferenda. 351. 56. cur non putrescat, cum sit optima. 352. 61.

Fontes venenans capite punitur. 83. 5. lib. 2.

Formationis omne principium à maris semine. 740. 6.

Forma & Natura idem sunt. 29. 17. lib. 1. dat esse rei. ibid. 18. & 57. 13. est causa, quod omnis res sit vna. 29. 19. est à qua res est id, quod est. ibid. 20. vnam habere duo individua est impossibile. ibid. 21. perficit. 38. 46. non potest introduci, nisi in subjectum dispositum. ibid. 43. non solum dat esse simpliciter, sed esse individuale. 57. 14. ea mutata intetimitur substantia. ibid. 15.

Forma est actio agentis. 533. 26. sequitur interdum Naturam eius, quod mater in generatione subministrat. ibid. 27. non sequitur, naturam materiæ. ibid. 28.

Formationis omne principium à maris semine. 77.

lib. 1. quomodo intelligatur. 80. 24.
Formatrix facultas in vno magis, in alio minus potens. 31. 52. lib. 1. ob formationis terminum varium necessarium fuit homini vario tempore nasci. ibid. 54. formationis varietas communis est homini cum brutis. ibid.
Formatrix facultas non solum in semine, sed etiam in menstruo. 116. 3. lib. 1.
Formatrix facultas ex qua incipit formare nunquam quiescit. 705. 11. In Conceptionis principio nihil formatur quod ex semine non sit. ibid. 12.
Formositas fœminæ etiam impotentes incitat ad coitum 128. 19.
Formaces an aëris salubritati noceant. 365. 15.
Fortunatus fidelis Medicus doctus. 39. 7. lib. 1.
Fracastorius erroris notatus. 43. 4. lib. 2. & ibid. n. 8. & 45. 28.
Franciscus Ordelaffus venenum habuit, quod super carbones projectum allantes omnes occidebat. 83. 10. lib. 2.
Franciscus Nicolaus Petra Vndet Helveticus viginti annis sine cibo vixit. 218. 18.
Frater fratri frequentius similis, quàm filius parentibus. 121. 18. fratrem fratri nasci similem à Natura est. 119. 15.
Fraus scienti & volenti non fit. 91. 6.
Freneſis, vide *Phreneſis*.
Frequentia hominum tempore pestis noxia.
Fricatrices quæ. 499. 29.
Fricatrices. ibidem.
Frigiditas potest à natura, & à morbo esse. 135. 2. probatur per corporis aspectum. 136. 20. declara vt num. 21. Eius signa. ibid. 22. Eius signis præsentibus de maleficio non dubitandum. 137. 27. ob eam concludenter probatam, illico matrimonium dirimitur, non expectato triennio, ibid. & 138. 40. non cadit in mulieres, & cur. 137. 31. & 32. mulieri in quibus obstet. ibid. 35. in muliere ex quibus obstet. ibid. 35. in muliere ex quibus signis habeatur. ibid. 36. mulieris nulli rei impedimento est, quoad matrimonium validè contrahendum. ibid. naturalis est irreparabilis. 138. 37. eius præsumptio debet magis esse, quàm maleficij. ibid. 43.
Frigidæ mulieres quæ dicendæ. 137. 35.
Frigidi qui arrigunt, sed semen non effundunt, non possunt matrimonium contrahere. 130. 10. qui dicantur. 135. 1. à maleficiatis quomodo differant. ibid. 5. & 7. & 136. 15. aliqui arrigunt & venerem exercent, sed semen non emittunt. 135. 8. Eorum plures differentiæ. ibid. 9. aliqui antequam ad opus perueniant polluuntur. ibid. 10. 136. 15. aliqui semen emittunt, sed arrigere non possunt. 135. 12. cur de facto inter se multum differre debeant. 136. 14. possunt certo pro frigidis cognosci. ibid. 18. aliquando arrigunt. ibid. 23. coïtum exercentes, sed semen nullius valoris emittentes an validè matrimonium contrahant. 137. 28. qui semen effundunt ante opus, quando frigidi dicendi. 136. 16.
Frigidus non est, qui aliquo modo arrigit. 135. 11.
Frigidus dici non potest qui non potest cum vna coire, si cum alijs potest, aut si cum vna potest cum alijs nequaquam. 137. 27.
Frigidum materiam constringit. 121. 17. lib. 1.
Fructus non suscipiunt pestis contagium. 187. 29.
Fructus nihil penè nutriunt, & facilè corrumpuntur 270. 4.
Frumenta non suscipiunt pestis contagium. 187. 29.
Fuchsius notatur. 18. 20. lib. 1. & 102. 18. lib. 2.
Fugere à pestilenti loco licitum. 174. 9.
Fuisse non dicitur, qui parum steterit. 36. 20. lib. 1.
Fulmen macrocosmi in microcosmo quid sit. 39. 3. lib. 2.
Fulmine ictus veluti Apoplecticus cadit. ibid. 2. & 3. infatuatur. ibid. 4. vt Apoplecticus habendus. ibid. 5. resipiscens quomodo tractandus. ibid. 6. actum prudentem faciens signum præbet recuperatæ sanitatis. ibid. 7. non habet dilucida intervalla. 52. 21.
Fulmine non percutiuntur dormientes. 322. 8.
Fulminatorum signa. 321. 7. non omnes fulminati pereunt ab ictu fulminis, sed aliqui ex timore. ibid. 8. cadunt in pectem, vnde fulmen venit. 322. 8. eorum cadauera putrefactioni non sunt ob noxia. ibid. 9. eorum cadauera leuiora euadunt. ibid. 10.
Fulmine extincti quomodò suffocentur. litt. C. 10.
Fulmis stella equæ se commiscuit, atque inde puella speciosissima nata. 481. 23.
Functiones naturales quomodo morbos causent. 90. 17. lib. 1.
Funis tormentum, vide Chordæ tormentum.
Fur quidam insignis in corde vlcus habuit. 300. 21.
Furentes ex vtero vt cætero insani habendi. 54. 12. lib. 2.
Furiosus casu agit quod agit. 5. 23. lib. 1. eius actus prudens valet. ibid. 28. & cur. ibid. in eo intellectus imperfectio à morbo est, & ideo intermittere potest. ibid. 29.
Furiosi in quinque species distincti ex Cardano. 41. 20. lib. 2. tanquam mortui habendi. ibid. 21. lapidi æquiparantur. ibid. 22. tempore intermissi furoris testari possunt. ibid. 24. prohibentur ab administratione ad sacra, & ab alijs multis tempore intermissi furoris. ibid. 28. non puniuntur de his, quæ tempore furoris egerint. ibid. 29. excusantur à pœna. ibid 30. resipiscentes si ratum habeant id quod furentes egerint, non excusantur. ibid. 31.
Furiosus sanatus facillimè relabitur. 41. 17. sanæ mentis factus non potest testificari his, quæ tempore furoris vidit. 42. 28. 1.
Furor probatur per ea, quæ in hominem sanæ mentis non cadunt. 9. 25. lib. 2. fit ab humore non naturali 26. 10. in eo inquies, in melancholia quies. ibid. 16.
Furor vterinus mulierum morbus. 53. 7. lib. 2. quid sit. ibid. 11.
Furor à melancholia quomodo differat. 160. 4.
Furore vterino laboranti vxori an sit reddendum debitum. 555.
Furnus vicinis an incommodet. 365. 14.
Fuscinalis piscatio. 354. 14.
Fustigatus quæ cura adhibenda. 428. 10.
Fustigationem quæ impediant. ibid. 8.
Fustuarium. ibid. 8.
in Futurorum prædictione Ars & Natura vim habent. 205. 5. ea est perfectioris intellectus. 209. 33. & 210. 47.

Index.

G

Agatei lapis ad Virginitatem deprehendendam. 258. 17.

Galeni opinio de similitudine. 116. 3. lib. 1.

Galenus nullum vidit natum minori spatio. 184. dierum. 38. 36. lib. 1.

Galenus dormiens per stadium ambulauit. 35. 20. lib. 2. notatus. 43. 4. 6.

Galenus nihil penè in Arte Medica reliquit intentatum. 153. 1. cujuidam ferui malitiam quomodo deteverit. ibid. 3.

Galenti Martij opinio de sanguine manante ab occiso coram occisore. 515. 14. reprobatur. 516. 16.

Gallici morbi signum præcipuum censetur dolor capitis grauatiuus absque febre magis affligens de nocte, quàm de die. 720. 1. contrarium. 722. 10. mutatio coloris faciei cum oculorum turbulentia & defœdatione ex prioribus eius signis. num. 2. contra. num. 11. Alia signa vt pustulæ latæ ac rubræ parumque eminentes in vniuerso corpore apparentes. n. 3. contra. n. 12. Lassitudines quædam & grauitas in corpore vniuerso, absque vlla aut imminentis aut præsentis aut prægressæ febris culpa. n. 4. At signum hoc fallere docetur. 723. 18. Concursus plurium signorum certam facit morbi gallici cognitionem. 721. 51. contrarium. 721. 16. Conjectura inde sumpta quod Medici curent ægrotum medicamentis Gallico morbo conuenientibus. 7. item ex commercio cum muliere infecta si quis deinceps ægroter. num. 9.

Gallici morbi Symptomata simul omnia apparent aliquando in personis, quæ eo non laborant. 722. 16.

Gallico morbo affecti peste non corripiuntur. 87. 30. lib. 1.

Gallico morbo affecti ex quibus deprehendantur. 196. 6. Gallicus Morbus quid. 189. 15. eo affectu conjugi an teneatur sanus reddere debitum. 192. 26. cum affectis eo morbo rem habentes aliquando non inficiuntur, & tamen alios inficiunt. ibid. 28.

Gallicus morbus latet aliquando ad plures menses. 723. 18. à principio neglectus altas emittit radices. ibid. 19.

Gallicus morbus ob timorem infectionis est justa causa dirimendi sponsalia etiam juramento confirmata. 721. 6. habet quandam peculiarem venenositatem, quæ communibus remedijs vinci non potest, sed requirit Antidota propria. ibid. 8.

Gallicus morbus non ex vna tantum causa irregularitatem inducit. 618. q. 22. n. 1. Eius duæ species ex Mariolo. 619. 2. tres ex distinctione Authoris proponuntur, & in quanam locum habeat irregularitas, ostenditur. ibid. 3. An Morbus Gallicus, qui nullum exterius de se significationem præbet, irregulares faciat. ibid. 4. Irregularitas in morbo Gallico inducitur ex ijs, quæ exterius ij parent, & quænam ea sint. ibid. 5. Exterius apparentia in Morbo Gallico ex diuerso capite inducere debent irregularitatem. 6. Morbus Gallicus si celeri facilè possit, an arceat à sacro ministerio. ibid. 7. penis ex morbo Gallico deperditus an irregularem hominem faciat. 620. n. 8. Manus ob perpetua ex morbo Gallico contracta impedimenta irregularitatem. ibid. 9.

Gallica: morbus dicitur grauis. 96. 20. lib. 2.

Gallicus morbus an excuset à jejunio. 285. 30.

Gallicus morbus qui excusat à diuinorum recitatione. 518. 35. videtur cum lepra conuenire. 553. 2. nouus morbus non est secundum aliquos. ibid.

Gallina si frumento venenoso nutriatur, venenosa euadit. 68. 41. lib. 2.

Gallinaceum stercus ad colicos dolores. 685. 6.

Gallinæ alias Gallinas calcantes. 497. 24.

Gallos quos appellat Alexander. 102. 25.

Gallum Germanicus aspicere non poterat. 61. 14. lib. 2. eius visum non sustinent Leones. ibid. 15.

Gallus corde bicipiti. 468. 8. visu leoni terrorem inducit. 572. 3.

Ganges accolæ absque cibo viuentes. 217. 11.

Gangræna. 110. 28. lib. 2.

Gastremantia. 48. 38. lib. 2.

Gaudendum tempore pestis. 186. 19.

Gellij ad Homeri locum de anquo partu sensus. 51. 11. lib. 1.

Gemelli pauci seruantur. 55. 9. lib. 1. & 53. 9. diuersi sexus variis inuolucris clauduntur, & cur. 73. 14. similimi sunt. ibid. 16. & cur. 121. 21. & jam si sexu distincti sint tamen absoluti nascuntur. 74. 25. eodem die nascuntur. 76. 28. suspicione non vacant. 53. 9. in eorum partu etiam matres periclitantur. ibid. 14. aliquando variant in nascendi tempore. 73. 13. vtrique aliquando eodem inuolucro clauduntur, interdum vterque suum habet. ibid.

Gemini difficillimè seruantur. 552. 11.

Generandi aptitudo semper præsumi debet ex parte junioris. 126. 7.

Generandi impotentia quid. 127. 8. plures potest habere causas. ibid. 9. & quæ sint. 129. 25. ad annum. 15. vt plurimum durat in maribus. 131. 69. ex vitio apparenti. ibid. 4. durat in conualescentia. 134. 17.

Generandi potentia seriùs aduenit, maturiùsque absoluitur quàm potentia coëundi. 131. 17. penes quem præsumenda. ibid. 25. in fœmina terminatur vt plurimum. 45. anno. ibid. 27.

Generandi spes ex coïtu est. 129. 24.

Generans geniti formam procreat. 533. 25. dicitur id, quod dat corpori generato suam formam & omnia consequentia formam. ibid.

Generant aliqui vsque ad 65. annum. 20. 51. lib. 1.

Generantes ante terminum communem pubertatis non amplius pueri vocandi. 7. 32. & 36. lib. 1. & 8. 43.

Generare potest homo ea ipsa nocte, qua moriturus est. 134. 10.

Generatum quidam membro quasi abscisso. 147. 4. ad generandum vnusquisque præsumitur habilis. 148. 10.

Generat nullus matem supra annum septuagesimum. ibid. 55. & 131. 72.

Generatio quæ inter hominem & brutum illam impedire possint 482. 26. absque semine non fit. 532. 18. eam non impediri in nulla coëundi ratione, dummodo coïtus naturali modo fiat falsum. 539. 49.

Generationem impedientes causæ in fœmina sunt permultæ. 129. 26. ex parte viri simul & vxoris quæ sint. ibid. 28. generationem impediunt odia inter conjuges. ibid. 29. Generationi confert exercitus bellicarum modo celebratus 144. 22. contrarium vide ibid.

Index.

Generationem filiorum impedientes conjuges peccant. 531. 15.

Generatrix facultas etiam anno ætatis ſexageſimo vegeta eſt in viris. 706. 1.

Genitale extra ſe prodens cum teſtibus maſculinum ſexum oſtendit. 495. 18.

Genitalium conſtitutio in viro quomodo faciat præſumptionem ſuppoſitionis partus in muliere. 165. 12.

Geneva peſtis per ſeptennium durans. 181. 4.

Gibaldinus notatur. 643. 9.

Gibboſi non prohibentur à ſacris, niſi magna adſit deformitas aut debilitas. 611. 5. Gibboſitatis ſpecies tres. 6. & in quanam illarum major aut minor inſit deformitas, vel majus aut minus ſanitatis detrimentum, quæque propterea faciliùs aut difficiliùs diſpenſari poſſit. ibid. 7. & 8.

Gigantes verè fuiſſe non eſt dubium. 471. 34. cur de præſenti non generentur. ibid. Eorum nonnullæ hiſtoriæ. ibid. non nati ex Incubis. 489. 9. & 490. 12. Eorum generatio Geneſ. cap. 6. 489. 10. nati aliquando ex parentibus ſtaturæ mediocris. 490. 13.

Gingivæ vlcera quænam faciant irregularem. 607. 6.

Glaucedo. 113. 27. lib. 2. quid ſit. 114. 32.

Glaucoma. 113. 27. lib. 2.

Glaucoma quid & quando inducit irregularitatem. 596. 12.

Glires totam hyemem degunt abſque cibo. 216. 11.

Gloſſa in l. Inteſtato menſes ſolares accepit. 37. 28. lib. 1. in l. cum quidam. ff. de acquirend. hæreditat. contra Alex. opinionem defenditur. 75. 4. & 76. 13.

Gloſſa eius intellectus ad l. ob quæ vitia. §. Illud erit adnotandum. notatur. 95. 4. lib. 2. notatur. 104. 36. Eius intellectus ad l. vel protetui, & l. Mutum ff. de Ædil. ed. notatur. 105. 18. in l. Quæritur §. ſi quis antiadas. notatur. 115. 25. in l. Varicoſus notatur. 117. 14.

Gloſſa marginalis notatur. 111. 6. lib. 2.

Gloſſa in l. Quod ſi nolit ff. de Ædilit. Edict. in verbo adhibuit Medicum. notatur. 199. 9.

Gonorrhæa virulenta eſtſymptoma vt plurimum præcedens, aut concomitans morbum Gallicum. 554. 4. duplex. ibid. 5. vera quid. ibid. & quid falſa. ibid.

Gonorrhæa vera quid, & an faciat irregularitati locum. 608. 2. Pſeudogonorrhæa quid. 609. 4.

Gracilia corpora obæſis ſunt calidiora. lit. H. 36.

Græci aliquando numero plurali pro ſingulari vtuntur. 51. 11. lib. 1.

Grandinis, ſeu ex grandine aquæ pejores, quàm ex niue. 350. 48.

Gratia gratis data cum peccato ſtare poteſt. 197. 7.

Grauida torqueri non poteſt. 63. 2. lib. 1. bannita occidi non poteſt. ibid. 4. multis gaudet priuilegijs. ibid. 5. intra. 20. diem à conceptione cognoſci poteſt. 64. 11. Eius vterus ſi coïtu multum delectetur, dehiſcit, & denuo concipere poteſt. 74. 18. quanto tempore grauida dicatur. 93. 31. acuto morbo laborans quaſi ex neceſſitate abortit. 98. 87.

Grauida non creditur aſſerenti, ſe eſſe, aut non eſſe grauidam. 66. 45. lib. 1.

Grauiditatis ſigna quàm ſint dubia & incerta. 777. 1.

Grauida quædam ſex hebdomadis nihil comedit. 218. 21. in ea apparere poſſunt notæ Virginitatis. 157. 6.

Grauida vide prægnans.

Grauida mulieres menſtruis obnoxiæ. 65. 31. lib. 1. omnibus quædam incommoda familiaria ſunt. 98. 72.

Grauide à jejunio excuſantur. vide in verbo vtero gerentes.

Grauida mulieres per quæ vaſa ſpermatizent. 359. 11.

Grauidis an liceat ſanguinem ex inferioribus venis detrahere. 390. 17. à tormentis Grauidæ eximuntur. 414. 5.

Grauiditas conceptio naturalis eſt. 96. 32. lib. 1. eſt res naturalis. ibid. 53. aliquibus eſt inimica. 98. 72.

Grauitas propria eſt conſtantis ætatis. 17. 17. lib. 1.

Grillandus notatus. 62. 3. lib. 2.

Guainerius Medicus ex eſu carnis porcinæ ſyropomate patiebatur tanquam à veneno aſſumpto. 73. 7. lib. 2.

Gula tumor duplex & quando inducere debeat irregularitatem. 611. 4.

Gunanthropi. 463. 6.

Gurgulio. 110. 28. lib. 2.

Gutta. 72. 2. lib. 2.

Gutta ſerena. 113. 62. lib. 2.

H

Habilis vnuſquiſque præſumitur ad coëundum. 148. 9.

Habitus viri qui patet præſumitur, quam faciat conjecturam ſuppoſiti partus. 165. 10. mulieris poteſt facere conjecturam ſuppoſitionis partus. 166. 19. ex habitu vtriuſque Conjugis quæ Conjectura deſumi poſſit ſuppoſitionis partus. 167. 29.

Habitudo bona ipſa ſanitas eſt, & quæ ſit. lit. D. 16.

Habitus corporis quam præſumptionem faciat celerioris mortis in eo, qui ſimul cum alijs eodem caſu perijt. D. 15.

Halitu peſte infecti inficiunt alios. 178. 19.

Hamateria piſcatio. 354. 14.

Hamatrabonia piſcatio. ibid.

Hauſtus aquæ nihil demit de bonitate aquæ. 354. 3.

Hayt fera Inda ſine cibo vivit. 217. 11.

Helices quid. 732. 10.

Hæreditas defuncti ad vterum pertinet. 58. 1. lib. 1.

Hemitritæus Romanis familiaris. 175. 26.

Hemorrhoides quid ſint & quales ſint morbi venarum de quibus dubitari poſſit an irregularitatem inducant. 606. 6. Hæmorroïdum dolor quando faciat hominem irregularem. 7. Apertio an & quando inducat irregularitatem. ibid. 8.

Hemarrhoidalium venarum morbi, qui excuſent à diuinorum recitatione. 516. 27.

Hebetes qui. 21. 6. lib. 1.

Hebetudo quid. ibid. 7.

Hectica febris in ſuo Exordio leuis eſt. 96. 9.

Hectica febris contagioſa. 189. 13. quid ſit. ibid.

Hector apud Homerum moribundus Achilli mortem prædicit. 207. 17. Eius cadauer incorruptum miraculosè à Dijs ſeruatum. 138. 26.

Hecuba in canem verſa 42. 43.

Helias miraculosè jejunauit. 40. diebus. 215. 1.

Henrici Kotmanni opinio reprobata. 271. 11.

Hepar eſt ſedes concupiſcibilis. 28. 13. lib. 1.

Hepatis morbi à jejunio excuſant. 283. 21.

Hepatis morbi, de quibus dubium eſſe poteſt, an

hominem irregularitati ſubijciant. 606. 8.
Hepatici. 516. 28.
Herba quædam ſudorem ſanguineum eliciens. 154. 12.
Herbæ nonnullæ vicinitate noxiæ tempore peſtis. 185. 7.
Herbæ venenoſæ. 86. 7. lib. 2.
Herbarum quarundam cineres reuiuiſcunt, & in ſui generis plantam remeant. 242. 4.
Herba omnes mali ſucci ſunt. 270. 4. eas Antiqui in morbis etiam crudas concedebant. 272. 13. vide in verbo Olera, quædam adnaſcentes an ad aquæ bonitatem faciant. 350. 44.
Hercules à Theocrito cur vocatus Tardè genitus. 50. 23. lib. 1. fuit decimeſtris. 52. 13. Ipſius & Ephich hiſtoria. 73. 12.
Hercules Epilepſiam paſſus. 38. 19. lib. 1. venenatis indumentis occiſus. 85. 13.
Heraclens morbus. 38. 14. lib. 2.
Hermaphroditi qui. 147. 1. eorum pluta genera. ibid. 2. Eorum impotentia vnde. ibid. 5.
Hermaphroditi cujuſdam perfectionis hiſtoria. 504. 17.
Hermaphroditi qui. 491. 1. Eorum quatuor ſpecies. ibid. Variæ eorum diſtinctiones. ibid. 3. à conformatione genitalium quomodo diſtinguantur. 491. 4. A ſitu diſtincti. ibid. à potentia coëundi diſtincti. ibid. qui inſtantibus menſtruis Penem exerunt Mares ſunt. ibid. ſemper vnum ſexum ratum, irritum alium habent, ex Ariſtotele. 493. 6. in neutro ſexu vt plurimum Generationi apti. ibid. 8. præualent in ſexu, qui à dextris eſt. ibid. pro monſtris habiti. ibid. 10. monſtra non ſunt. ibid. 11. qui in nullo ſexu ſunt conſpicui in cenſu Eunuchorum habendi. 494. 13. qui ſunt irregulares. ibid. 14. qui Mares aut qui fœminæ ſint. ibid. 16. Eos nunquam purgari falſum. 495. 17. qui in fœminas abierunt. 496. 21.
Hermaphroditorum plures ſpecies. 610. 15. Quidam naſcuntur Hermaphroditi, aut tales judicantur ob latentia virilia, cum mares ſint. 16. Hermaphroditi fœminei ſexus, & hujuſmodi perfectiſſimi Hermaphroditi deſcriptio. ibid. 17. Hermaphroditi omnes irregulares. ib. 18. niſi quod dubium moueri poteſt de eo Hermaphrodito, qui penitus in fœmineo ſexu non incaleſcit. ibid. 19. & 20.
Hermaphroditus vtroque ſexu perfectus an dari poſſit. 497. 24. & 499. 30. in vtroque ſexu potens. 497. 24. alius. 297. 24. an ſit irregularis. 500. 35.
Herniarum plures ſpecies & quænam videantur poſſe inducere irregularitatem. 609. 9.
Hernioſi an excuſentur à diuinorum recitatione. 517. 31. & an excuſentur à recitatione publica. 519. 9.
Heroes omnes ſecundum Platonem ex amore Deorum erga mulieres, vel Dearum erga viros nati. 489. 8.
Heſiodus de pubertate. 12. 38. lib. 1. Eius authoritas magni momenti. ibid. 39. Eius locus in Theogonia. 51. 11. 12. alius in Herculis clypeo. ibid. Boëthus fuit. ibid. 15.
Hieronymi Vecchietti explanatio de Filijs Dei. Geneſis. cap. 6. diluitur. 489. 10.
Hippocentaurus ſub Claudio Cæſare viſus. 481. 23.
Hippocratis auctoritate ll. ſeptimeſtrem pro legitimo acceptarunt. 36. 2. lib. 1. de aliquibus dubitabat, an vtero gererent, necne. 64. 14. contrarius ſibimetipſi circa gemellorum inuolucra. 73. 13. quomodo loquatur cum partum ſuccedentis morbi cauſam fuiſſe credit. 100. 1. partum & prægnantiam pro morborum cauſis adduxit. 109. 34. vix in vigeſima parte hiſtoriarum, quas enarrat cauſas morbum adducit. ibid. 35. tam internarum, quam externarum cauſarum aliquando meminit. ib. Cur de prægnantia & partu in enarrandis ægrorum hiſtorijs ſemper mentionem habeat. 110. 37. cum quid pro morbi cauſa adducit, vtitur particula Ex. ibid. 37. textus in primo de morbis multis. ibid. opinio de ſimilitudine natorum. 115. 1.
Hippocrates Athenas peſte liberauit. 185. 8.
Hippocrates vir ſenſatiſſimus & à nugis maximè alienus. 110. 46.
Hippocrates recuſauit curare Perſas peſte afflictos, quod eſſent Barbari. 305. 9. mercedem contemplit. 394. 2.
Hippomanes. 14. 36. lib. 1.
Hippona formoſiſſima puella ex Equa nata. 481. 23.
Hippotaurus. 478. 9. & 504. 17.
Hircire quid. 8. 42. lib. 1. & 130. 5.
Hirci jecur comeſtum, vel ſuffumigatum Epilepſiam prodit. 169. 5.
Hircoſus morboſus non eſt. 115. 12. lib. 2.
Hirundines in Polonia reuiuiſcentes. 242. 4.
in *Hiſpania* peſtis quindecim annis duranit. 181. 44.
Hiſterica affectiones quænam excuſent mulierem à redditione debiti conjugalis. 547. 10.
Homeri locus de ſanguiſie manante ab Euphorbi cadauere. 315. 15.
Homero poſtridie ab ortu pili in inguinibus nati. 10. 8. lib. 1. Vnde Homerus dictus. ibid. proprium nomen erat Meleſigenes. ibid. eius locus de annuo partu. 51. 11. Æolus facit. 52. 15.
Homines in Romano aëre citiùs perficiuntur. 15. 12. lib. 1. in malo citò ſeneſcunt. 16. 37. Eorum temperamenta plurimum inter ſe diſtant. 28. 6. inter ſe effigie diſſimiles. 29. 22. vnius regionis apparent primo aſpectu inter ſe valdè ſimiles. ibid. 24. & 121. 23. Vnius regionis naſci inter ſe ſimiles, à Natura eſt. 119. 16. Cur inter ſe ſimiles. 121. 26.
Homines ex Platone non ſunt ſua naturâ boni. 20. lib. 2. non fiunt ſponte mali ex eodem. craſſæ Mineruæ, ſeu craſſæ farinæ. 21. 7. omnes ſuas habent hæreſes. 26. 20. eorum malitia multa. 35. 18.
Homines quidam, quorum cadauera non corrumpuntur. 136. 4.
Homo adoleſcit vſque ad 25. annum. 10. 9. lib. 1. ad generandum quando ſit aptus. 13. 70. ante annos ſenectuti in cæteris dicatos, an poſſit ſeneſcere. 16. 31. duplicitèr ante tempus ſeneſcit. ibid. 34. idem & ſenex & iuuenis eodem tempore dici poteſt. 20. 37. non habet à natura præfixum quoddam naſcendi terminum, vt cætera animalia. 28. 1. naſcitur ſeptimo, octauo, nono, decimo, vndecimo menſe. ibid. 12. Eius natura particeps eſt ſpeciei multiparæ & pauciparæ. 29. 11. 31. 43. quouis tempore coitu vtitur. ibid. 28. parit incerto tempore & cur. ibid. habet formam immaterialem. ibid. eius natura inter pauciperа reponenda. 31. 46. vniparum animal ex ſua natura eſt. ibid. 48. in concipiendo, in vtero gerendo, in pariendo multos committit errores.

32. 55. quoad naſcendi ſeu pariendi tempus nihil à cæteris animalibus differt. ibid. 55. habet certum terminum naſcendi congrua latitudine donatum. ibid. naſceretur etiam quolibet alio menſe ſi hoc priuilegium à Natura haberet vt incerto tempore pareret. ibid. 57. cum non habuiſſe determinatum quendam naſcendi terminum vt cætera animalia, ſine cæret. ibid. 63. naſci illum extra quoddam determinatum tempus non eſt ex Naturæ intentione. 33. 79. naſci illum extra prædictum tempus non magis ſecundum naturam quàm ex morbo ante tempus ſeneſcere ibid. 80. magis determinatum tempus naſcendi habet, quàm multi cum Ariſtotele ſenſerint. 34. 89. cur extra conſtitutum tempus ſolus naſcatur. ibid. 96. & 100. præ cæteris animalibus eſt morbis obnoxius. ibid. magis quàm alia animalia in partu laborat. ibid. 98. facilius quàm cætera animalia abortit. ibid. 99. abortitur ante nonum. ibid. 102. illum præuenire, naſcendi terminum cur magis præter naturam, quàm ſi retardet exitū. 35. 199. non naſcitur propriè breuiori ſpatio, quā nouem menſium. ibid. 111. ſeptem dierum ſpatio in vtero perficitur. 38. 41. ſeptimo ex naturæ inſtituto non naſcitur. 43. 63. mille periculis ab extrinſeco ſubijcitur. 86. 9. præter appetitum ſenſibilem habet etiam intelligibilem. 74. 33.

Homo ſolus à fulmine percuſſus non ſemper interit, cætera animalia ſemper intereunt. 39. 1. poteſt per omnes ſenſus venenari. 61. 17. 83. 8. poteſt totus venenoſus reddi, ita vt alijs hominibus pro veneno ſit. 89. 8. poteſt etiam alteri tactu, & intuitu nocere. 11. 12. inter omnia animalia optima temperatura dotatus. 94. 5. ſolus mutus efficitur.

Homo cum dormierit non reſurget. 241. 5. ei à Natura inſita quædam propenſio ad religionem eſt. 197. 1. illum diuinare non poſſe, niſi mediante Dæmone, quomodo accipiendam. 210. 46. cur ſupra ſeptimum diem abſque cibo viuere non poſſit. 215. 3. poteſt longo tempore abſque cibo & potu naturaliter viuere. 218. 23. à mortuis ſuſciratus eſt idem homo qui ante mortem. 243. 25. formam habet ita à corpore ſeparatam, vt ſine corpore viuat. ibid. 16. reſurgens nihil à ſe ipſo differt. ibid. 20. abſque ſenſu & motu quomodo aliquando viuat. 245. 41. & 44.

Homo dicitur tam vir, quàm mulier. 448. 28. ſeparatus à lege & iuſtitia eſt peſſimum animalium. 451. 12. eſt animal ſociabile. 452. 1. debuit ad ciuile bonum inſtitui. ibid. 2.

Homo diſtinguitur à Brutis maximè per ſcientiam, & locutionem. 767. 10.

Homo morboſus ſano debilior. F. 28.

Homo brutis commixtus an generare poſſit. 479. 4. 480. 23. ſolus bipes. ibid. ſolus manus habet & pleraque alia. ibid. tempore geſtationis cum nullis animalibus communia habet. 477. 5. Auibus & piſcibus commixtus generauit. 478. 8. in vteri geſtatione cum omnibus animalibus ambigit. 479. 12. falſum. ibid. 14. qui in figura non eſt, rationalem animam habere non præſumitur. 483. 8. 11. dici debet fœtus humana figura doratus. ibid. totus in facie. ibid. 12. maximè diſſoluitur ex coïtu. 545. 1.

Homo monſtroſus, ex cuius alno alter propendebat quaſi conſutus. 484. 17.

Honorem ſuum propriæ vitæ homo anteponere debet. 18. 31. lib. 2. & 19. 48. Eius intereſſe maius, quàm quodlibet aliud. ibid. 51.

Honor quibuſcunque præſentis vitæ bonis eſt præferendus. 431. 1. eſt omnium externorum bonorum maximum. ibid. perennis ac diuinum bonum. ibid. quid ſit. 432. 6. conuenit homini prout ſociabili. ibid. debetur virtuti. 433. 11. 12. & 435. 1. Cur illum homines maximè affectent. ibid. confertur etiam ob alia, quàm propter virtutem. 433. 19. fangit poſteros. 434. 24.

Hora comedendi in jejunijs, vide in verbo comedendi hora.

Hora nona eſt conſtituta pro hora comedendi in jejunijs, & cur. 269. 33. Hora ſexta nunc obſeruatur pro hora comedendi in jejunijs. ibid.

Hora Canonica ſeptem. 508. 6.

Horrea duplici genere, & quodnam afferant incommodum. 364. 10.

Horti an vicinis & aëtis ſalubritati noceant. ibid. 12.

Hulpalim fera loda abſque cibo viuit. 217. 11.

Humeri luxationes pertæ. 419. 19. vnica ratione luxatus ex Hippoc. ibid.

Humida temperatura in cauſa eſt, vt corpora facilius in omnes dimenſiones ſeſe extendant. 13. 59. lib. 1.

Humidiſſima & calidiſſima ſunt ortui vicina. 19. 15. lib. 1.

Humiditas caloris actionem infringit. 13. 63. lib. 1.

Humiditatem ſuperfluentem conſummare facilius eſt, quàm deficientem reſtaurare. 574. 8.

Humor melancholicus vitæ & cordi inimicus. 18. 15. lib. 2. eo gaudet maximè Dæmon. 47. 14.

Humor crudus quas conditiones habere debeat, vt in alimentum corporis vertatur. 221. 45.

Humores omnes ſuum motum habeant ſpario. 72. horarum. 246. 45.

Humores quatuor. 3. 16. lib. 1. pro humorum diminutione & augmento ſtatus etiam & conditio vitæ mutatus. ibid. eorum concoctio præcipuè Criſim facit. 40. 29. Eorum concoctioni in parru quid reſpondeat. ibid. 50. ijs ſemiconcoctis exiſtentibus natura non benè moueat. ibid. 31. eorum accumulatio in præguante morboſa non eſt. 109. 9.

Humores in noſtro corpore non ſolùm veneni naturam acquirunt, ſed etiam ſunt contagioſi. 69. 6.

Humores ad extremam corruptionem deuenientes excitant eadem ſymptomata, quæ excitare ſolet peſtis. 719. 17.

Humorum motus ab interioribus ad exteriora bonus, contra verò malus. 660. 9. & 661. 11.

Hydrargyrum vide argentum viuum.

Hydrocephalus quid. 659. 3. Eius duo præcipua genera. 4.

Hydrocephali aquoſi. 4. Species. 660. 7. interni non curantur, quod de tertia ſpecie verificatur. 660. 8.

Hydrophobici cur vocantur qui rabie afficiuntur. 43. 2. lib. 2. mente aliquando conſtant ſecundum aliquos. 44. 17. abſque ratione aquam timent. ibid. 21. eorum timorem ex aqua non eſſe abſque ratione falſum. ibid. 22. catulorum inteſtina ac viſcera, aut canem, à quo ſunt commorſi in aqua vident. 45. 23. inſanabiles ſunt ratione prorſus labefactata. ibid. 24. antequam rabiem incurrant mente non conſtant. ibid. 26. non habent dilucida interualla. 52. 23.

Hydrophobia ex ſerpentum quorundam morſu excitatur.

Index.

tatur. 43. 7. in ea non neceſſariò læditur Ratio ſecundum aliquos. ibid. 17. ſponte generatur in homine. 69. 5.

Hydrophona & Hydrophonici. 43. 3. lib. 2.

Hydrops quid, eius ſpecies, & an inducat irregularitatem. 606. 11.

Hydrops fieri poteſt, non vitiato hepate. 672. 2.

Hydrops eſt morbus valdè difficilis. 250. 66.

Hydrops matulæ. 516. 30.

Hydrops gulæ quid. 611. 4.

Hydrops quis morbus. 781. 2. in prægnantibus aliquando curatur ex partu. ibid. 4.

Hydropici quomodo tutò officia diuina recitare poſſint. 526.

Hydropicus ſanus non eſt. 120. 1. lib. 2. 16.

Hyena piſcis, cuius felle Tobias dicitur ſanatus. 228. 51.

Hycana ex mare in fœminam. 496. 22. canes viſu interficit. 572. 3.

Hymen quid. 252. 8. pro ſigno virginitatis affertur. ibid. 19. non reperitur in omnibus. ibid. 16. 19. & 254. 1. eſt quid rarum. 252. 17. poteſt integer ſeruari, & tamen fœmina concipere. 253. 28. & quomodo. ibid. & n. 9. 30. 31. 32. in aliquibus verè reperitur. 254. 2. pro eo quid acceperint nonnulli. ibid. 4. quid verè ſit. ibid. 5. Eius deſcriptio. ibid. 6. pſeudohymenis deſcriptio. ibid. in vtero quæ conſideranda ad dignotionem virginitatis. ibid. 9.

Hymen non reperitur in virginibus. 164. 5.

Hypſciami genus Altercum dictum epotum febrem accendit. 155. 2.

Hypochyma. 113. 26. lib. 2.

Hypochondriaca paſſio. 51. 8. lib. 2. Melancholiæ ſpecies eſt. ibid. non neceſſariò habet coniunctum delirium. ibid. 8. eſt deſipientia ſine febre ab Hypochondrijs. ibid. 9. quædam leuis, quædam fortis. 52. 10.

Hypochondriaca paſſio, ſeu Melancholia Romanis familiaris. 175. 26.

Hypochondriaci quomodo conueniant, aut differant cum Paraphreneticis. 51. 6. 7. lib. 2. cum graui morbo detinentur quomodo habendi. 52. 11. in quibus peccare, vt plurimum ſoleant. ibid. 12. an à quibuſdam eliminandi. ibid. 13.

Hypodermis. 429. 29.

Hypice herba ad famem tolerandam. 221. 51.

Hypoſpadici qui. 102 19. ſemen generant. ibid. 20. curari poſſunt. ibid. 21. in mala conformatione peccant. ibid. 23.

I

Iacob experimentum ad oues coloratas gignendas non omnino naturale. 127. 18. lib. 2.

Iacob moribundus prophetat. 208. 17. lib. 2. eius cadauer aromatibus conditum. 236. 8.

Iachus Forolinienſis Medicus ab allij odore, vt à re poſtilenti lædebatur. 60. 13. lib. 2.

Ianus Iacobus Boiſſard notatus. 205. 8.

Ichneumon vtroque ſexu inſignitus. 497. 24.

Idiotici malè imaginantur, non tamen inſaniunt. 11. 6. lib. 2.

Idioticia eſt aliquando effectus aſſumpti veneni. 691. 5.

Idiota ſiue morbo regio ſuperueniens fatuitas mala. 690. 11.

Idiotus quid. & an irregularitatem inducere debeat. 606. 12. Idiotus niger quomodo hæc & an irregularitati ſubijciat. 607. 13.

Illericis cum periclitantur familiaris eſt fatuitas. 690. 11.

Icti à fulmine, vide fulmine Icti.

Ictus in tormento chordæ repeti non poſſunt vltra tertiam vicem. 417. 6. quid in illis infligendis conſiderandum. ibid. maius periculum afferunt, ſi chorda per vnum tantum brachium infligatur. ibid. 8.

Iejunantes naturaliter per longum tempus omnino nutriuntur. 222. 60.

Iejunare abſque vlla comeſtione vltra ſpatium. 24. horarum Eccleſia non permittit. 268. 28. quando quis non teneatur. 276. 2. quæ cauſæ impediant. ibid. 3. tertio ſeptennio minores non tenentur. ibid. 5. vix dici poteſt, qui à jejunio nullum habeat incommodum. 280. 4. vnuſquiſque tenetur eo modo, quo poteſt. 290. 9.

Iejunare an teneatur qui debitum redditurus eſt. 542. 13.

Iejunarunt aliqui plures menſes & annos abſque miraculo. 216. 9.

Iejunium diu toleratum tempore peſtis noxium. 185. 11.

Iejunium longum quod miraculoſum fuerit, tet in ſactis obſeruatum. 215. 1. quadrageſimale in Chriſto Domino, & Propheris fuit miraculoſum. 216. 8. Eius tolerantia diuturnior in fœminis, quàm in viris. 221. 46. longum non habet in ſe quicquam miraculoſi, ſed potiùs miri. 222. 57. quando toleretur naturaliter, quando vero ex miraculo. ibid. 58. quomodo diſtinguendum miraculoſum à naturali. ibid. 59.

Iejunium ab Eccleſia indictum obligat omnes ad eius obſeruantiam. 265. 1. & 276. 1. non obligat legitimè excuſatos. 265. 2. per illud non intendit Eccleſia animæ, aut corpori detrimentum inferre. ibid. 4. duorum dierum abſque vllo cibo non eſt permiſſum. ibid. 5. illaudabile reputatur cum eius tolerantia communem hominum facultatem excedit. ibid. 6. vnde dicatur. ibid. 8. quid ſit. 266. 9. & 11. quid ſit ex Conciliatore. ibid. 12. naturale quid. ibid. 13. & 17. quotuplex ſit. ibid. 14. 15. 16. Morale quid. ibid. 18. Eccleſiaſticum quid ibid. 19. Vnum eſt durius alio. ibid. 20. & 288. 1. duplex ex Conciliatore. 267. 21. ad quem finem inſtitutum. ibid. 22. & 25. 286. 7. 287. 17. in ſatisfactionem primi peccati emanauit. ibid. 22. ſecundum ſe conſideratum non importat aliquod eligibile, ſed pœnale. ibid. etiam ad corporis ſalutem confert. ibid. 23. ad eius obſeruantiam quæ requirantur. 24. contra illius præceptum non peccat, qui delicationibus cibis ac pluribus vtitur. 268. 29. eo religioſius ſeruatur, quo ſerius prandium aſſumitur ibid. 33. Quadrageſimale, vide in verbo Quadrageſimale jejunium & Quadrageſima Animæ & corpori ſalutare. 270. 6. ad illud non tenentur niſi ſana corpora. ibid. 8. in eo vnuſquiſque pro ſuis viribus tenetur carnem macerare. 276. 8. non licet ab eo abſtinere omnibus, qui ab eo læduntur. 281. 6. Ad capitis dolorem malum. 282. 11. ab eo, qui morbi excuſent. ibid. & ſeq. infirmis non eſt permiſſum. 286. 10. ad quod obligat Eccleſia vnius tantum generis eſt. 288. 2. Antiquorum noſtro fuit multo durius. 291. 1. Eius obligatio ea eſt, vt ſemel in die comedatur. 294. 24.

Iejunium cum pane & aqua an vitietur alteratione panis & aquæ. 289. 7. ad illud obligatus non poteſt ſaccharata vti. ibid. tale jejunium imponentis intentio qualis ſit. ibid. 9.
Iejunium particulare ad particularia obligat ſub pœna peccati. 288. 3.
Iejunij tolerantia excedens communem hominum virtutem non eſt laudabilis. 784. 2.
Iejunium inteſtinum vnde dictum. 265. 8.
Iejunium difficilius vno, quam alio tempore ſuſtinetur. 422. 18. à Medicis quando vitaperetur. 445. 15.
Iejunis à coitu abſtinendum. 541. 11.
Iejunijs corpus affligere non licet in notabile ſanitatis detrimentum. 681. 4.
Ientaculum in jejunijs cur permiſſum. 292. 2. eius quantitas quæ eſſe debeat. ibid. 9. eius quantitas definiri non poteſt. ibid. 12. quam ob cauſam eo vti liceat. ibid. 13. Eius quantitas ex Filiuccio. 293. 17. alia quantitatis determinatio. ibid. 19. de jure non eſt permiſſum. 294. 24. eo de mane aſſumpto cauſa ſitis & ſomni, ob quam eſt permiſſum, ceſſat. ibid. 25. Illud de mane ſumere ad ſanitatis commodũ licet. ibid. 26. illud de mane ſumere non licet. ibid. 27. non jus, ſed conſuetudo illud excuſat. ibid. 28. ſi de mane ſumatur, omne inediæ incommodum euitatur. ibid. 31. ſi de mane ſumatur ceſſat omnis finis in jejunio intentus. ibid. 32. ſi de mane ſumatur majore cum rigore eſt concedendum, quàm cum veſpere aſſumitur. ibid. 35.
Ieroboam manus arida miraculosè facta & miraculosè ſanata. 227. 42.
Ieſus Chriſtus decimo menſe natus. 49. 21. lib. 1.
Ignauia Hippocrati quid. 142.
Ignauia corpus hebetat, labor firmat. 780. 5.
Ignem de cœlo euocare majus miraculum, quàm euocare pluuiam. 200. 19.
Igniaria ſeu *Ignifera* piſcatio. 354. 14.
Ignis tormentum. 412. 25.
Ignis in peſte mira vis. 185. 8. quomodo alterandus. ibid.
Ignorantes qui. 20. 5. lib. 2. non habent dilucida interualla. 52. 18. lib. 2.
Ignorantia eſt quædam animæ dementia ex Platone. 21. 7. lib. 2.
Ignorantia in cauſa eſt vt naturales quoſdam effectus pro miraculoſis judicemus. 204. 7. Ex ea prouenit admiratio. ibid. 8. ex ea nihil boni emanat, cum ipſa per ſe mala ſit. ibid. 10.
Ignorantia affectata habet ſecum latam culpam. 744. 9.
Ignorantia cum ea non videtur ſtare dolus. 372. 12. non eſt cauſa peccati, niſi per accidens. ibid. 13. quid ſit. ibid. 21. duplex. ibid. 22. an ex ea, vel ex dolo peccet, qui vltra ſuam capacitatem medendo operatur. ibid. 24. in Medico quando præſumi poſſit. 373. 6. 7. 8. 374. 9. 10. 11. magis præſumitur in alijs Medicis, quàm in Phyſicis. 375. 19. In Medico jure punibilis. ibid. 4. Eſt cauſa omnium errorum. ibid. affectata quæ ſit. ibid. 5. ex affectata emergit lata culpa. ibid. ſemper audaciam concomitatur. 435. 3.
Ileos. 515. 25.
Iliaci dolores an excuſent à recitatione diuinorũ. ib.
Illachrymatio Epiphora dicta quid ſit. 596. 15. ſit abſque vlla inflammatione. 597. 15.
Imaginatio libera quædam facultas eſt. 117. 28. lib. 1. ex ea mulier non generat ſibi ſimiles, ſed phantaſmati. ibid. 32. vaga eſt. ibid. 33. quid ei offertur, quod ab externis ſenſibus non habeat. ibid. 35. & 37. non poteſt habere locum in ſimilitudine cauſanda. ibid. 35. non agit in ea, quæ ſuo modo non cognoſcit. ibid. 37. & 124. 21. non cognoſcit animum & mores. ibid. 58. per accidens poteſt eſſe cauſa ſimilitudinis. 122. 33. pertinet ad principem animi partem. ibid. 37. poteſt aliquando immutare conceptus effigiem ſed tardò. 123. 8. non poteſt momento fœtum aſſimilare. 124. 11. non agit ex electione. ibid. 15. & 73. 17. non cognoſcit, quæ ſibi non offeruntur ab exterioribus ſenſibus. 124. 21. in eam multa reijcimus, quarum illa nullam habet culpam. 127. 18. in quo caſu præcipuè locum habeat in aſſimilando fœtum. ibid. 20.
Imaginatio deprauatur ſalua Ratione & Memoriâ. 11. 4. lib. 2. contrarium. ibid. 5. læditur in alijs morbis, quàm in delirijs. ibid. 6. in ſomno maximè libera eſt. ibid. 7. in ea nullus error. ibid. 8. quomodo lædi poſſet in Dementia. 12. 12. libera quædam facultas eſt. ibid. 13. in ea nullus aſſenſus, vel diſſenſus ibid. 14. non inſanit ipſa, ſed Ratio. ibid. quomodo aboleri poſſit. ibid. 15. nunquam aboletur animali viuente. ibid. 16. & 21. fallitur, cum falluntur ſenſus. ibid. 18. non poteſt lædi reſpectu phantaſmatum. ibid. 19. non læditur reſpectu Spirituum & loci. ibid. 20. ex eius læſione non reſultat inſania. 13. 22. non læditur in Caro, lethargo & Comate. 36. 1. 2.
Imaginatio viſionis ſymptoma. 511.
Imaginatio vtrum ſit monſtrorum cauſa. 475. 18. non eas habet vires, quas illi plerique tribuunt. ibid. 19. Eius mirandi effectus ſecundum nonnullos. 572. 6.
Imaginatio cum ſit facultas animalis non poteſt concurrere informatricis, quæ eſt facultas naturalis, operibus. 704. 4. & 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. quatenus communior ſententia ſit Imaginationem prægnantis dirigere potentiam formatricem ad aliqua ſuo modo effoetuanda. ibid. 6. 7. imaginationis Effectus circa fœtus formationem videntur magis imaginarij quam reales. 705. 10.
Imaginatio læditur illæſa permanente ratione. 695. 5.
Imaginationem credunt aliqui habere vim ſupra naturam. 212. 11.
Imaginatio non eſt pro cauſa alicuius ſimilitudinis admittenda. 788. 8.
Imaginibus Aſtrologice fabricatis an pro remedio vti liceat. 392. 24.
ad Imaginandi actum quæ requirantur. 12. 17. lib. 2.
Imbecillum quod ſemper eſt contra Naturam eſt. 40. 9. lib. 1. & morboſum differunt. 77. 9. & 93. 7. lib. 2. non eſt illico præter naturam. ibid. 10.
Imbecillior præſumitur priùs perijſſe, quàm fortis, vbi ſimul eodem caſu perierint. litt. E. 18.
Immunditiæ tempore peſtis fugienda. 186. 21.
Imperatores non ſunt ſub lege. 440. 12.
Imperforata an ſana ſit. 118. 23. 27.
Imperforatæ mulieres quæ. 74. 20. lib. 1.
Imperforatæ. 144. 24. quomodo concipere aliquando poſſint. ibid. 26.
Imperforatæ quæ. 556. 11. concipere aliquando poſſunt. ibid.
Impetiginoſus quis ſecundum Gloſſam. 99. 5. lib. 2.
Impetigo aliquando membrum affectum impedit. ibidem. 6. quid ſit. ibid. 7. cur cutis aſperetur

Index.

conuenit. ibid. 8. & ſeq. Eius quatuor ſpecies. ibid. 14. & lepra morbi affines ſunt. ibid. 15. duplex. ibid. 23.

Impotentia coeundi diſſimulata quomodo dignoſcatur. 169. 3.

Impotentia generandi vide in verbo Generandi.

Impotentia reſpectiua quæ. 140. 1. ex maleficio. ibid. quoad coeundum vide. ibid. 2. ex ea nullum matrimonij impedimentum inſurgere poteſt, ſi ſit ob membri craſſitiem, vel vteri naturalem angustiam. ibid. 3. 4. reſpectu longitudinis, & breuitatis inſtrumentorum. ibid. 5. an quæ ex longitudine & breuitate vaſorum eſt, ſit juſta cauſa ſeparandi matrimonium. 141. 6. ex luxuriante ventre aliquando ſit. ibid. 7. ex animi paſſionibus an ſit juſta cauſa ſeparationis matrimonij. ibid. 9. generandi ſine remedio eſt. ibid. 10.

Impotentia coeundi in viro diuerſas habet cauſas. 556. 1. in fœmina non habet locum, niſi ex cauſa imperforationis. ibid.

Impuberes qui. 8. 1. lib. 1. ſteriles ſunt. 7. 39. coïre poſſunt non generare. 14. 79. in iſs cum ſunt pubertati proximi reperitur coëundi appetitus. 7. 1.

Impuberes torqueri non poſſunt. 419. 3. torqueri poſſunt, ſi à ſtatuto habilitentur ad teſtimonium dicendum. ibid. 4.

Impuberes doli capaces ad matrimonium admittuntur. 767. 6.

Impuberus incipit à ſeptimo anno durat ad decimum quartum. 8. 3. quæ ætas dicatur. ibid. 5. lib. 1.

Impubes judicio caret. 3. 20. lib. 1. & 7. n. 21. quis dicatur. ibid. accipitur aliquando pro minore 25. annis 8. 2. idem ac non pubes. ibid. 6. ignorat omnia quæ videt. 7. 22. habet ſemiplenum judicium. ibid. 24. non præſumitur potens ad coëundum. ibid. 27. & 37. poteſt contrahere matrimonium ſecundum Alexandrum quando malitia ſupplet ætatem. ibid. 35. pro ſterili accipitur. ibid. 38. nomen hoc dicit ineptitudinem ad generandum. ibid. 35. ſemen vere non emittit. 8. 43. pubertati proximus manifeſtum intellectus rudimentum habet. 7. 23.

In medio Tiburc Sardinia eſt. 341. 5.

Inappetentia an excuſet à Veneris vſu. 544. 30.

Incantationibus & præſtigijs procuratur dementia. 10. 35. lib. 2. eas non dari aliqui voluerunt. 87. 4. contrarium. n. ſeq. & 7. dantur etiam ad bonum finem. 88. 6.

Incarnatio Verbi partim naturali, partim miraculoſo modo proceſſit. 900. 37.

Incendio pereuntes antequam comburantur ob cohibitam reſpirationem pereunt. C. 5.

Incubi & Succubi. 149. 5. Eos non dari erroneum eſt affirmare. ibid. 6. eorum opera poteſt virgo concipere & parere. ibid. 9. eorum opera quomodo ſequi poſſit conceptio. 147. 19.

Incubi & Succubi dantur. 487. 1. coïtus voluptate, aut propagationis deſiderio non tenentur. ibid. 2. incumbunt & ſuccumbunt, non tamen ſemen generant. 488. 3. ſemen ab ipſis in coïtu ejectum frigidiſſimum. 489. 7. Ex illis nati nihil habent peculiare à cæteris hominibus. 490. 11. de præſenti multo magis vigent, quam anteactis temporibus. ibid. 13. ex illis nati cut pejoris naturæ. ibid. 15. inter ſe coïre & ſemen fouere conceptumque enutrire falſum. ibid.

Indi quidam Sacerdotes viginti dies ſine cibo viuentes. 215. 4.

Indi fetas comprimunt & inde ſemiferi partus naſcuntur. 481. 23.

Indiſcreti qui vocentur. 22. 6. lib. 2.

Inductione vtens Intellectus in inſania, quomodo decipiatur. 13. 26. lib. 2.

Inebriant multa præter vinum. 34. 56. lib. 2.

Inedia in quouis labore euitanda. 279. 10. Eam quinam facilè ſuſtineant. 283. 18.

Infamia æquiparatur Morti. 18. 33. lib. 2. Eius timor an excuſet. Vide in Verbo timor infamiæ.

Infans dicitur is, qui fari non poteſt. 3. 3. lib. 1. Eius nomen nulli conuenit tranſacto ſeptennio. ibid. Infantem ſemeſtrem triumphum proclamaſſe pro miraculo habitum. ibid. dicitur etiam in vtero exiſtens. 4. 10. dicitur minor ſeptennio. ibid. 13. an ſit alicujus intellectus capax. ibid. 16. pueritiæ proximus reſpectu jam prægreſſæ ætatis habet aliqualem intellectum. 5. 19. non intelligit quid agat. ibid. etiamſi actus aliquos prudentes faciat, tamen judicio careré dicitur. ibid. 21. furioſo æquiparatur. ibid. 22. nullam habet prudentiam. ibid. 26. pro inſipiente accipitur ab Homero. ibid. 26. proximus infantiæ quis. ibid. 17. quem vocemus. 2. 8. 9. non habet dilucida intervalla. 5. 29.

Infans biceps vnico corde. 492. alius duplici membro fœmineo. 500. abortiuus monſtroſus. 501.

Infantes computantur inter eos, qui non ſunt ſanæ mentis, & ad nullam jejunij obligationem tenentur. 276. 10.

Infantiæ ex Auic. quid. 3. 1. lib. 1. quæ ætas ſit. ibid. 2. ex Heutnio diuiſio. ibid. 3. Eius partes ex eodem. ibid. Eius proprium eſt balbutire & non expeditè loqui. ibid. definentis terminus. ibid. 13. ab effectu ſic dicta. ibid. 15. ab ordine dicta ætas prima. ibid. dicta ætas puerilis. ibid.

Infantes anniculi loquentur in die Iudicij. 4. 3. lib. 1. cur non expeditè loquantur. ibid. 5.

Infantilis morbus. 38. 14. lib. 2. Eum non eſſe Epilepſiam ex Cardano. ibidt

Infarcuntur quidam ex morbo longo. 10. 33. lib. 1.

Infatuati ex veneno quomodo habendi. 45. 32. lib. 2. ex morbis longis & vehementibus vt cæteri fatui habendi. 50. 5. ex veneno non habent dilucida intervalla. 53. 24. ex morbis longis non habent dilucida intervalla. ibid. 25.

Infirmi nomen cui ſeni conueniat. 22. 83. lib. 1.

Infirmi non præſumuntur ſanæ mentis. 50. 23. lib. 2.

Infirmitas quid. 22. 24. lib. 1.

Infirmitates magnæ æquiparantur morti. 96. 17.

Infirmitas corporis ab infirmitate animæ. 380. 3. leuis non excuſat à carcere. 415. 21. leuis ex cauſa leui excuſat à carcere. ibid. 22. leuis non excuſat à carcere in cauſa graui. ibid. 24. & multo magis grauiſſima. ibid. 25. grauiſſima an excuſet in cauſa grauiſſima. ibid.

Infirmitas excuſat Sacerdotes à celebrando. 522. 2.

Infirmum percutiens ſi ille decedat tenetur de homicidio. 310. 16.

Infœliciſſimus eſt qui prauitatem habet & non caſtigatur. 233. 5.

Inflammationes internæ non ſunt medicamentis ventrem ſoluentibus tractandæ. 743. 8.

Ingraueſcens ætas quæ. 20. 27. lib. 1.

Inſania. Eius nomen genericum ex Celſo & alijs. 5. 5. lib. 2. contrarium. ibid. 6. & 9. eſt magis quid.

quàm delirium. ibid. 7. Eius rudimenta quomodo fiant. 13. 33. cadit etiam in brutis. 14. 37. non cadit in omnibus animalibus, sed in ijs, qui existimatiua sunt prædita. ibid. 38.
Insania excusat à jejunio. 282. 13.
Insania Lupina. 42. 43. lib. 2.
Insania facilè & frequenter simulatur. 160. 1. Cuius speciei esse soleat, quæ simulatur. ibid. 3. simulata quomodo deprehendatur. ibid. 5. ad eam detegendam nonnulla ingenia. 161. 16. & 17. quomodo procuretur per medicamenta. ibid. 19. & quomodo detegatur. ibid. 20. simulatæ euidens signum. ibid. 21.
Insania an excuset tempore interpolationis à diuinorum recitatione priuata. 512. 12. & quando excuset à publica. 519. 4.
Insania ex hypochondrijs ortæ cur minus hominem irregularem faciant, quàm aliæ alterius generis. 588. 13. nec sunt tanti æstimandæ quàm cæteræ insaniæ, quæ ex capitis vitio aut totius corporis generantur. ibid. 14.
Insania quæ ex accidentali aliquo vitio fiunt, quæ sint, & quam irregularitati causam præbeant. 587. 8. Annus terminus ad experiendum num insanus conualuerit quam rationem habeat. 587. 9. In hoc experimento capiendo obseruandum vnde Insania in nonnullis principium sumpserit. ibid. 10. quodnam tempus vero requiratur ad tuto judicandum de recuperata sanitate. ibid. 11.
Insanientes licet circa particularia quædam delirent, & in cæteris sanæ mentis appareant habent tamen euidentem irregularitatis causam. 588. 12. quæcunque irregularitatem faciunt in melancholicis & maniacis, eandem etiam inducere intelliguntur in reliquis insaniæ generibus. ibid. 15.
Insanientium per circuitus signa. 9. 26. lib. 2.
Insecta nonnulla, vt Muscæ, culices, fuci, & alia inuehuntur in eos, qui de recenti mœchati sunt, vt Apes. 258. 20.
Insectorum multitudo pestem minatur. 184. 4.
Insectorum plura mortua reuiuiscunt. 242. 4. & quid in hoc de rei veritate. 243. 10. an ea possint opera Dæmonis resurgere. ibid. 11.
Insomnia vana non sunt. 207. 17.
Inspicere amore captis amabilissimum. 30. 37. lib. 2.
Insulsi qui. 21. 6. lib. 2.
Instrumentum non communicat suam formam instrumentato. 704. 9.
Intellectus etiam in dementia discurrit. 13. 23. lib. 2. errat cum non cognoscit verum à falso. ibid. 28. Eius imperfectio in fœminis similis est facuitati, in pueris est similis amentiæ. 15. 10. Eius imperfectio in mutis & surdis est irreparabilis. 24. 17. in dies perficitur. ibid. 16.
Intellectus in Extasi supernaturali non est primo efficiens sed causa instrumentaria. 213. 15.
Intelligentia deficit deficiente corpore. 49. 8. lib. 2.
Intelligere est priùs tempore, quàm memorari. 696. 11.
Intemperies omnes præsertim insignes naturæ vires reijciunt. 672. 3.
Intestatus non dicitur quisquis testamentum non condiderit. 8. 8. lib. 1. propriè quis dicatur. ibid. 9.
Intestinorum morbi irregularitatem inducentes. 605. 1. Eorum dolores qui & renium dolores quatenus inducant irregularitatem. ibid. 2. dolores colici quatenus irregularem faciunt. ibid. 3.
Inuidia Medicis connaturale vitium. 438. 20.
Joannes Brunellus notatur. 164. 36. lib. 2.
Joannes Calvinus notatur. 102. 18 & 104. 41. Ejusdem opinio reprobata & defensa. 148. 17. 18.
Joannes Duns Scotus non laborabat syncopi. 245. 37.
Joannes Bodinus erroris damnatur. 213. 16.
Joannis Bustamentini opinio reprobata. 231. 75.
Joannus Sabinensis pueri Hermaphroditi historia. 562. 9.
Jordanis aquæ ad lepram mundandam efficaces. 201. 3. nullam habebant virtutem mundandi à lepra ante curationem Naaman Syri. 230. 61.
Joseph Historicus Vespasiano regnum prædixit. 209. 28.
Jracissimus. 109. 20. lib. 2.
Jouinianus Conjugium virginitati prætulit. 383. 24.
Jouis filij qui. 224. 5.
Jra, eius propagò est exandescentia. 17. 4. lib. 2. est furor. ibid. quid sit. ibid. 5. 6. differt ab iracundia. ibid. est solius hominis ratione vtentis. ibid. 9. est circa res magnas. ibid. cum mansuetudine conjuncta esse potest. ibid. 10. & 13. cur ab Homero proponatur canenda. ibid. sequitur Rationem. 18. 26. duo eius genera. ibid. 12. eius genera. ibid. 12. eius defensor vocatur Aristoteles à Seneca. 17. 13. in ea læditur Ratio etiam si justa sit. ibid. 14. ea affecti, non sunt in plenitudine Intellectus. ibid. 15. eius impetum continere difficile. ibid. 16. delinquentem quomodo excuset. 18. 21. vt excuset debet esse ex justa causa. ibid. 22. an excuset à culpa. ibid. 25. fit ex dolore acceptæ contumeliæ. ibid. 27. Eius cohibitio violenta. ibid. 29. excusat à culpa. ibid. 30.
Jracundi sunt pusillanimes. 17. 7. sunt frigidi. ibid. 8. lib. 2.
Jracundia, eius species tres ex Aristotele. 17. 4. lib. 2. est circa res parvas. ibid. 7. communis est homini cum brutis. ibid. 9. ab ira quid differat ex Seneca. ibid. 11. magis cadit in eos, qui minùs ratione vtuntur. ibid. 17.
Jracibilis pertinet ad cor. 28. 10. lib. 2. Illius vitia an pejora sint quàm quæ spectant ad concupiscibilem. 94. 12. animali cur tradita. ibid. 16. habet pro objecto bonum difficile acquisibile, & malum difficile euitabile. ibid. 17.
Jrati aliquando quod ante oculos habent non vident, & id quod vnum est, duo esse existimant. 17. 2. lib. 2. sunt magnanimi. ibid. 7. calidissimi. ibid. 8. an testificari possint de ijs, quæ in ira, constituti viderint, aut audierint. 18. 35. 36. excusantur à culpa. 19. 47.
Jrregularitatem an effugiant ij, qui nasum, aures, labia jam amissa recuperarunt. 329. 7.
Jrregularitatis causa cessante cessat etiam effectus 585. 3.
Jrregularitas quid tum ex Canonistarum tum ex propria Authoris sententia. 581. & 582. 1. 2. 3. 4. 5. quotuplex sit. 582. 6. 7. 8. 9. 10. Irregularitatis duas esse species de quibus Medicus considerare possit. ibid.
Jrregularitas vnde & ex quibus causis in praxi medica incurratur. 582. q. 1. n. 9. & 4. 2. n. 1.
Jschnophonia. 109. 17. lib. 2.
Juba cum contra Romanos pro Afris pugnaret, fontes ex quibus illi bibebant, venenauit. 85. 26. lib. 2.

Index.

Index quid præcipuè inſpicere debeat in ſene. 20. 35. lib. 1.

Index debet ſequi opinionem Medicorum, cum arbitratur, an vulnus lethale extiterit, nec ne. 307. 9.

Index reus mortis efficitur, ſi ob tormentorum exceſſum Reus defecerit. 424. 1. & quando teneatur in hoc caſu de homicidio. ibid. 2. non exercet juſtitiam vt Iureconſultus, ſed tanquam lex viua. 458. 24.

Judicis arbitrium intrat in rebus à Iure non definitis, vel quæ definiri non poſſunt. 66. 19. lib. 2.

Judicis ſunt de particularibus. 443. 14.

Julia Pompeij Magni filia ex abortu perijt. 95. 19. lib. 1.

Junius Brutus inſaniam ſimulauit. 160. 3.

Jureconſulti erubeſcunt ſine lege loqui. 441. 19. vbi multi ſunt, ibi malè conſtitutam eſſe ciuitatem indicium eſt. ibid. 22. conditam vniuerſaliter legem particularibus hominum actionibus aptare nituntur. 454. 12. Medico indiget Iureconſultus vt homo, vt ciuilis homo, vt Iureconſultus. 460. 37.

Juriſperitia, vide legum peritia. Eius adinuentio, & neceſſitas vnde. 453. 16. Eius finis eſt recta legis intellectio, quatenus ad particulares caſus decidendos inſeruire debet. ibid. 17. ex Vlpiano quid. 454. 7. longè abeſt à Philoſophiæ dignitate. 457. 16. non eſt cauſa boni intenti primo & per ſe. ibid. 21. non eſt lex. 459. 28. per eam nullam veritatem, neque vllam felicitatem adipiſcimur. 460. 35.

Juriſperiti Medicos conſulunt de debito naſcendi tempore. 36. 1. lib. 1. interrogant Medicos circa caſus mortis in prægnantia, aut partu. 89. 5.

Juriſtæ non ſunt ſcientifici. 441. 26. vide Iureconſulti.

Jus adaptari debet his, quæ ſecundum plurimum eueniunt. 12. 35. lib. 1.

Jus non à Iuſtitia, ſed ad jubendo. 440. 8. Eius initium à Natura. 449. 4.

Jus naturale vnicuique permittit propriam ſalutem ac vitam tueri. 646. 2.

Juſte operari quis poteſt, ſi contra leges faciat. 441. 23.

Juſtitia non poteſt eſſe vbi deficit æqualitas. 88. 57 lib. 1. eius pars commutatiua dicta. ibid.

Juſtitia major virtus, quam Temperantia. 433. 16. honorabiliot quàm liberalitas. 456. 6.

Juſtum eſt quod ſecundum leges eſt, injuſtum quod contra leges. 454. 10.

Juſtus magis honorandus, quàm temperatus. 433. 16. Illi non datur lex. 439. 2.

Juuenes magis quàm ſenes peſte corripiuntur. 182. 53.

Juuenes cur inſtabiles. 18. 17. lib. 1.

Juuenes multi fœmellas generant, qui ſeneſcentes mares procreant, & vice verſa. 127. 22. lib. 1.

Juuenis quando quis dicatur. 15. 5. lib. 1. quis dicatur ex l. Non aliter. 15. 21. nihil in eo procedit. quod locum non habeat in viro. 16. 30. Cur non poſſit eſſe ſapiens. 17. 42. dicitur is qui ſenex non eſt. 20. 34. poteſt non tranſactis annis Iuuenturis, ſeneſcere. ibid. 36.

Juuenis quidam Cophtus, cui per venas poſt aures larga ſanguinis euacuatio facta eſt, liberos procreauit. 128. 16.

Juuenis, cui vulua in coxa erat adnata. 503. 12.

Juuenis alapa percuſſus illicò apoplexia mortuus. 319. 3.

Juuenula cur ſemper deberent generare nonimeſtres, ſeniores vero ſeptimeſtres. 37. 40. lib. 1. paucum ſanguinem fœtui ſubminiſtrant. ibid. In illis cum vtero gerunt ſymptomata plura & euidentiora apparent, quàm in ſenioribus. 67. 1.

Juuencula nuper de virginitate ex veteri pruritu magis libidinoſæ fiunt. 530. 8.

Juuentus quæ ætas ſit. 15. 2. lib. 1. eſt primæ refrigerationis particulæ augmentum. ibid. 3. ſuccedit animalis incremento. ibid. 4. quando adueniat. ibid. 7. dicta eſt ætas robuſta, firma, integra. ibid. 8. vnde enumeranda. ibid. 19. vnde incipiat & quo terminetur. 16. 25. & ſecundum Medicos. ibid. 26. ei ſuccedit virilitas. 17. 1. eam cum virilitate confundunt Il. ibid. æſtati comparatur. ibid. 10. ab Auic. dicta ætas conſiſtens. ibid. 15. inconſtans. 18. 17.

L.

Labia non ſunt membra. 331. 30. Eorum vtilitates. ibid. corroſa irregularitatem faciunt. ibid. 31.

Labiorum vlcera ſi notabilia ſunt & malignæ naturæ dant cauſam irregularitati. 600. 16. Corroſio ſummam deformitatem ac dedecus affert, quam irregularitatem inducat, & à quo diſpenſabilem. ibid. 17. labium inferius relaxatum maximè ſi membrum ſimul cum eo decidat, quodnam incommodum ſanitatis afferat & quam irregularitatem inducat. ibid. 18.

Labra pudendi mulieris in partu protenduntur. 168 14.

Labor corpus abſumit. 271. 1. non meretur vocari omnis corporis motus. ibid. 3. quid ſit. ibid. 4. 5. non fit, niſi fiat ſpirituum inſignis euacuatio. 279. 6. eſt tam corporis, quàm animi. ibid. 7. animi eſt juſta cauſa non jejunandi. ibid. 8. non ſolum jam perpeſſus, aut præſens, ſed etiam futurus excuſat à jejunio. ibid. 11. Eius tolerantiores ſunt mares quàm fœminæ. ibid. 12. nullus quantumuis vehemens à qualitate ciborum excuſat. ibid. 13.

Labor an excuſet à redditione debiti conjugalis. 542. 16. labori non medetur. ibid.

Labor confert ad robur, & ad virilitatem. 760. 4 corpora ſiccat. ibid. 7.

Laborantes excuſantur à jejunio etiam ſi determinatam tantum corporis partem exerceant. 279. 15.

Lac in mamillis collectum prægnantiæ ſignum. 64. 20. lib. 1. etiam in non prægnante colligitur. 65. 21. in viris quoque colligitur aliquando. ibid. In prægnante non colligitur niſi poſt tres, vel quatuor menſes à conceptione. ibid. 24. 68. 11. etiam in virginibus animaduerſum interdum. 65. 25. in prægnantibus eſt prauæ qualitatis, & quantitate paucum. ibid. 26. in Mola non innaſcitur. 72. 40. contrarium tamen verius. ibid.

Lac generati poteſt ex ſimplici menſtruorum retentione. 168. 13. ex eius collectione cognoſcitur mulierem peperiſſe. 169. 20. ſincerum cum lochiis expurgatur in partu. ibid. 21.

Lac eſt ſanguis colore mutatus. 268. 29.

Lac non ex ſanguine. 423. 21.

Lac quomodo detegere poſſit diſſimulatam prægnantiam.

Index.

Lallans mulier an excuſetur à debiti redditione. 549. 23. an poſſit debitum exigere. 452. 14.

Lallantes à chordæ tormento immunes. 523. 21. jejunæ eſſe non poſſunt. ibid.

Lallia conjectura pro dignoſcenda prægnantia fallax. 65. 23. lib. 1. differentia in virginibus & in ijs, quæ conceperunt. ibid. 25. ſignum inſufficiens prægnantiæ. ibid. 24.

Lallicinia non licet aſſumere in jejunijs. 268. 29.

Lacerta abſque cibo viuunt totam hyemem. 216. 11.

Lachrimæ abſque cauſa ſignum dementiæ. 9. 22. lib. 2. ſignum ebrietatis. 32. 17.

Lacus apud Macrobios, cujus aqua eſt miræ leuitatis. 350. 43.

Lacus quid ſit. 354. 9.

Lacuſtris aqua cuius conditionis ſit. 351. 51.

Lactuca reddit hominem ad coïtũ impotẽtem. 138. 48. Eunuchus cur dicatur. ibid.

Lactuca ſuccus in multa quantitate ſumptus non aliter quàm cicuta, aut Opium interficit. 65. 9. lib. 2. ſanguinem non omnino vituperabilem generat. ibid. eſt omnibus herbis laudatiſſior. ibid.

Laicus tempore peſtis poteſt audire confeſſionem moribundi, declara vt. ibid. 174. 11.

Lambdacismus. 109. 20. lib. 2.

Lamiæ per inunctiones venenatas à mente abſtrahuntur. 45. 30. earum præſtigijs quidam eunuchantur. 101.

Lampretæ tempore peſtis ſalutares. 186. 11.

Lapathi flores ad deprehendendam Virginitatem. 248. 17.

Lapides proijcere eſt ſignum dementiæ. 8. 4. lib. 2. per metaphoram qui dicantur. 22. 35.

Lapis Sarcophagus in Aſſo Troadis, qui corpora defunctorum intra quadraginta dies abſumit. 237. 17.

Laqueo ſtrangulati aliquando reuiuiſcunt. 244. 28.

Laſſitudines ſpontaneæ morbos pranunciant. 722. 14.

Laſſitudines Gallicæ. 710. 4. ſæuiſſimum morbum minantur. 721. 4.

Laſſitudinis tres ſpecies. 763.

Latro ſuſpenſus, & Anatomiæ deſtinatus reuiuiſcens. litt. C. 11.

Lauationis ſeruitus. 355. 19.

Laus eorum eſt, quorum eſt Virtus. 434. 24.

Lazarus poſt quatriduum cur ſuſcitatus. 258.

Lecanomantia quibus populis familiaris. 48. 37. lib. 2.

Lecanomantici vnde dicti. 48. 37. lib. 2.

Lectio clara capiti proficua. 510. 3. per eam ſomnus excitatũr. 511. 10. Tuſſi proficua. 513. 19. ſanguinem ſpuentibus noxia. 514. 21. minus damni ſemper habet, ſi longè à cibo fiat. 514. 4.

Lectio aſſidua corpus debile reddit. 750. 1.

Lectores à jejunio excuſantur 279. 13.

Leges non attenduntea, quæ de raro contingunt. 50. 4. lib. 2. 89. 7.

Leges ab ipſis dependet quicquid boni ex mutua hominum ſocietate emergit. 432. 4. Earum origo ex hominum malitia. 419. bonæ ex malis moribus. ibid. illis viuere Naturæ prauitatem arguit. ibid. non compellunt benè facere, ſed malè facere prohibent. ibid. per humanas nullus euadit bonus. ibidem 3. Naturæ contrariæ. ibid. 45. Ad quem finem inuentæ. ibid. 5. à legendo dictæ. ibid. 6. melius eſſet illis carere, & cur. 440. 9. & 12. per ſe mutæ ſunt, & inefficaces. ibid. 11. à Ratione alienæ. ibid. 13. etiam ſine ratione latæ ſeruandæ. ibid. 14. illis non creditur, niſi DD. auctoritate comprobentur. ibid. 17. obſcuræ. ibid. 15. vni eidemque populo latæ inter ſe contrariæ. 441. 18. plerumque malæ. ibid. 24. inſufficientes ad aſſequendum finem ſibi propoſitum. 442. 28. perpetuæ mutationi obnoxiæ. ibid. 30. quomodo ab hominum malitia ortæ. 449. 1. ad magnanimitatem conferunt. ibid. 8. aſſuefacientes faciunt bonos. ibid. diſponunt homines ad virtutem infuſam, & acquiſitam cauſant. 450. 9. per eas homines cum Dijs conſociantur. ibid. 10. eas ferre Deorum eſt. ibid. 11. humanæ à lege æterna. ibid. 12. continere aliquando injuſtitiam quomodo intelligendum. ibid. 15. ſine ratione latæ non dicuntur leges. ibid. 16. Earum obſcuritas vnde. ibid. 18. per eas homines à feris diſtinguuntur. 451. 22. generaliter ponuntur. ibid. 27. ad Reſpublicas accommodandæ, non Reſpublicæ ad leges. 452. 9. eas ferre quis debeat. ibid. 12. pariunt Iuriſperitiam. 454. 6. in ciuitate multo magis quàm optimi homines conducunt. 456. 8. per eas non minus obediens Deo fit quiuis homo, quàm Iuriſperitus. 459. 29.

Legumperitia, vide Iuriſperitia, neque Ars eſt, neque Scientia. 441. 26. omni ſpeculatione ſpoliata. ibid. 27. Eſt Philoſophiæ pars 449. 3. differt à Politica. 454. 5. quid ſit. ibid. 8.

Legumperitus venit maximè ſub nomine literati. 441. 27.

Legumina flatuoſa ſunt, & malos generant humores. 270. 4. mediocre præbent alimentum, & familiaris cibus exiſtunt. 272. 14. omne eorum vitium corrigitur, ſi cum pane comedantur. ibid. in hyeme lumenda. ibid. quædam infirmis ſalubria. ibid.

Legumina articulis obſunt. 784. 9.

Leo mortuus reuiuiſcit. 242. 4.

Leo Gallum aſpicere non poteſt. 61. 14. lib. 1.

Leonardi Fuchſij impia opinio reprobata. 275.

Leproſo conjugi tenetur ſanus reddere debitum. 733 1.

Lepores in Biſaltia dupli ei jecore. 485. 7. ex maribus in fœminas mutantur. 496. 22.

Lepra eius genera plura. 98. 3. lib. 2. eſt morbus magnus. 99. 17. totum corpus vt plurimum inficit. ibid. 18.

Lepra infecti ejici poſſunt ex ciuitate. 174. 16.

Lepra quid. 188. 7. confirmata quomodo cognoſcatur. ibid. 8. Leonina, id eſt maligna. 191. 15.

Lepra Ægypto familiaris. 547. 11. ex ea promptiſſimè infici poſſunt Conjuges. 553. 1. eſt Cancer vniuerſalis. ibid. in ea cutis transfixa, non cauſat dolorem. 573. 10.

Lepra mundiſſima in ſacra pagina quid. 617. 5.

Lepra nunquam tam leuis eſſe poteſt, quin hominem irregularem faciat. 617. 3. Infectionis eius triplex diſtinctio. ibid. 4. Veræ Lepræ ſpecies duæ. ibid. 5. Signa. 618. 8. Experientiæ ad dignoſcendum, an Lepra ſit curabilis, necne. ibid. 9. Scabies ferina præcedens lepram ſatis eſt ad inducendam Irregularitatem. ibid. 10.

Lepra non vt pellis videtur ſufficiens cauſa exeundi a clauſura. 646. 3. ſuum contagium lentè communicat. 648. 10. Morbi lepræ ſimiles ex quibus putant aliqui dari juſtam cauſam relinquendi clauſuram, quorum ſententia confutatur. ibid. 11. Et reſtringitur ea opinio. ibid. 13. &

vt sana exeat, permittere. 651. q. 3. n. 1. Monialis lepra vel peste infecta & à clausura dimissa debet sana facta ad illam redire. 653. q. 4. n. 1. Idque absque aliarum periculo. 654. q. 4. n. 3. quando sit dicenda verè sanata. ibid. 4. & 5. quando tutum sit cum leprosa sana facta commorari, quando non. ibid. 6.

Lepra volatilis. 617. 4.

Lepra vtrum sit justa causa relinquendi clausuram. 643. 10. magis vrget causa ex lepra, quam ex peste, & cur. 11. Vtrum in lepra & alijs contagiolis simul & malignis morbis expediat infirmas ejicere, an sanas à clausura dimittere. 645. 16.

Lepra infallibile signum. 618. 8.

Lepra mundatio per aquas naturalis res est. 201. 2. Eius sanatio in Nahaman in infimo miraculorum genere est. 230. 61. ea confirmata curam non admittit. ibid. 63. qua laborabat Nahaman, erat confirmata. ibid.

Leprosus an à commercio fidelium abijciendus. 98. 2. lib. 2. Ei an teneatur sanus conjunx reddere debitum matrimoniale. ibid. 1. & 191. 13. 14. cum eo an teneatur sanus cohabitare. ibid. 16.

Leprosi vndecim à Christo Domino sanati. 229. 59. decem in Euangelio habebant morbum confirmatum. 230. 61. ejiciebantur à cœtu hominum. ibid. 63. occurrentes alijs debebant stare à longè & clamare. ibid. 63.

Leprosus conjunx, vide conjunx.

Leprosi retinent in se ad longum tempus seminia contagij. 653. q. 4. n. 2.

Leprosus non admittitur ad sacros ordines. 617. 2.

Leprosus nemo perfectè esse potest nisi facies defædetur. 618. 2.

Leproso coniugi tenetur sanus reddere debitum. 733. 1.

Lessius notatus. 382. 17.

L. Archiatri C. de profess. & Med. quomodo intellelligatur. 396. 14.

Lethargici vt cæteri insani habendi. 36. 4. lib. 2. non habent dilucida interualla. 52. 20.

Lethargus quid. 37. 15. lib. 2.

Leuce. 617. 4.

Leuchimata. 113. 26. lib. 2.

Leuini Lemnij de septimestribus opinio. 48. 11. lib. 1.

Leuitici locus de Pythonem habentibus. 48. 37. lib. 2.

Lex si quis aliquid. §. Qui abortionis. ff. de pœnis. 56. 5. lib. 1. Lex. 2. §. sed si non propter. ff. si quis caut. cur prægnantem valetudinariam esse dixerit. 109. 30.

Lex, in l. Bouem. ff. de Ædil. Ed. §. Aliquando quomodo acceperit Lunaticum. 39. 28. lib. 2. In lib. 1. §. apud Iulianum. ff. de Ædil. Ed. cur fanaticum seruum pro sano acceperit. 47. 22. In lib. 1. §. 2. ff. ad l. Cornel. de Sicar. veneni nomen simpliciter prolatum pro malo accepit. 58. 17. In l. Quod sæpè. §. veneni. ff. de contrahend. empt. de quibus venenis loquatur. 62. 2. In l. Spadonum. ff. de verb. signif. notatur. 102. 16. In l. Eunuch. C. de his, qui testam. fac. possunt, quomodo intelligenda. 103. 27. In l. Naturæ infert violentiam. ibid. nullam docet veritatem. ibid. 5. Imperat, vetat, permittit, retrahit, punit. ibid. à ligando dicta. ibid. 6. habet vim coactiuam. ibid. 7. Est mutus Magistratus. ibid. 11. clara esse debet. 440. 16. intrauit, vt superabundaret delictum. 441. 25. vbi non est, ibid. nec prævaricatio. ibid. sine ea peccatum erat mortuum. ibid. dicitur Medicina. 448. 28. à Natura. ibid. 2. & Natura omnia sibi subijciunt. ibid. 3. Est ipse Deus, & cum mente diuina orta. ibid. quædam naturalis est ante aliam conditam legem. 450. 4. Eius subjectum homo est dirigibilis in bonum commune, & in Deum. ibid. 5. est Ratio summa in Natura. ibid. 6. disponit hominem ad virtutem. ibid. 7. Est Regula humanorum Actuum. ibid. 24. semper cum Mundo fuit. ibid. 10. scripta deficiente lege supplet naturalis Ratio. 451. 21. de Ratione eius est, vt sit justa. ibid. 26. est aliquid Rationis. ibid. Noua & Vetus quomodo conueniant. 452. 7. Scripta vnde. 453. 10. nisi aliquo modo promulgetur nullius valoris est. ibid. per se ipsam mota & mortua. ibid. 11. per Antonomasiam quæ. 454. 2. proprijssimè est Lex diuina. ibid. 3. Eius nomen accipiendum pro re à legali facultate distincta. ibid. 4. diuina quid. ibid. 5. differt à Legumperitia. ibid. supra omnes virtutes & scientias honoranda. 456. 8. Illam dominari est necesse. ibid. est Medicina animæ. 458. 25. Est quid distinctum à Scientia Legale. ibid. Est humanarum & diuinarum Rerum Cognitio. 459. 30. Est donum Dei. ibid. 31.

Lex vina est Magistratus. 440. 11. Eius exemplo populi antiquitus gerebantur. 453. 13. non potest ad omnia sufficere. ibid. 14. Respondit Legi latæ. 454. 11. Vera Deus est. 456. 9. supra omnia honoranda. ibid.

Libanij opinio de sanguine manante ab occiso coram occisore. 315. 15.

Liberalitas tendit ad ordinandam liberalis voluntatem circa vsum diuitiarum. 456. 6.

Libido in fœmina non cessat donec semen effundatur. 557. 3.

Liceti opinio de longi jejunij tolerantia. 118. 24.

Lipothymia differt à Syncope. 244. 31. pertinet ad cerebrum. ibid. & 49. 4. lib. 2.

Lichenes quid. 99. 10. lib. 2. idem quod Impetigo. ibid. 3. & 617. 4.

Licurgus adulterium non puniebat. 441. 18. fecit luscioſum. 111. 4. lib. 2.

Lien vtrum eximi possit, & an is cui exemptus est, aut alia ratione deficit, irregularis fiat. 607. 14.

Lienis morbi qui excusent à recitatione diuinorum. 516. 29.

Ligatura fortis & diutuina brachiorum tormento æquiparatur. 416. 3. ex nimis arcta in phlebotomia facienda aliqui periclitati, ibid.

Ligna quædam venenosa solo fumo occidunt. 83. 11. lib. 2.

Limis oculis aspicere quid sit. 113. 26. lib. 2.

Limitas & strabositas quomodo differunt. ibid.

Limus est aquarum vitium. 350. 47.

Linguæ eius vsus maximus ac nobilissimus est sermo.

105. 1. lib. 2. Peni comparata. ibid. abſciſſa dat redhibitioni locum. ibid. 3. radicitus abſciſſa ſermo omnino perit. ibid. 5. abſciſſa multas operationes impedit. ibid. 9. Eius grauitas quid. 108. 2. Eius impotentia quid. 109. 21. Eius impotentia duplex. ibid. 22.

Lingua in parte abſciſſa, & ſermonis vſu deperdito, ſi inſtrumento aliquo reparari poſſit, an à recitat. diuinorum excuſet. 513. 17.

Lingua ſimplex eſt ad duplex munus deſtinata. 333 21. 22. eam bifidam habent populi quidam. ibid. quibus operationibus opituletur. ibid. 23. non eſt membrum. ibid. 24. corpori ſimul & animo inſeruit. ibid. 25. per eam homo à cæteris animalibus differt. ibid. 26. Eius extrema pars exciſa hominem balbutientem facit. 334. 27. præciſa denuo excreſcit. ibid. 28.

Lingua præciſa ex qua cauſa & quando faciat hominem irregularem. 601. 7. Eius magnitudo & excreſcentia quando cauſat irregularitatem. ibid. 8. Paralyſis aut conuulſio an faciat irregularem. ibid. 9. Obſcurè loquens quando ſit irregularis. ibid. 10.

Liparenſes ex comeſtione piſcium peſte infectorum peſtem conceperunt. 182. 50.

Lipothimia an excuſet à celebratione Miſſæ. 522. 8.

Lipothimia an faciat hominem irregularem. 603. 4.

Lippopſichia quid. 603. 4.

Lippitudo quid. 111. 8. lib. 2. & 113. 26. Lippitudo contagioſa. 188. 5. quid ſit. 189. 11. & 332. 7. vide Ophtalmia.

Lippitudo eiuſque ſpecies & quænam earum inducat irregularitatem. 597. 16.

Lippitudo ab illachrimatione quomodo differat. 596, 15. ſemper eſt cum inflammatione. 597. 15.

Lippus & Myops non ſunt idem. 111. 7. lib. 2.

Liquores vel cibi à fulmine tacti, bibiti vel comeſti dementiam pariunt. 10. 34. lib. 2.

Liquores ex cadaueribus ſtillantes longè ab obitu & ſuauiter redolentes, miraculosè apparent. 240. 38.

Litera minutæ viſum lædunt. 524. 5.

Loca quædam peſtem facilè ſentiunt. 176. 2.

Loca quæ vocemus. 356. 1. In eorum Examine quæ conſideranda. ibid. humilia ſemper editis poſthabita. 358. 10. ſicciora ſalubriora. 358. 11. maritima ſalubertima. ibid. 12. propè lacus ſita inſalubria. ibid. 13. in eorum mutatione quæ conſideranda. 359. 1. Eorum mutationes non tam reſpectu Aëris, quam aquæ periculoſæ. 360. 8.

Locorum conſtitutio in muliere quomodo faciat conjecturam ſuppoſitionis partus. 166. 22.

Locris & Crotone peſtis nunquam moleſta. 181. 42.

ad Locum peſtilentem accedens dicitur tentare Deum. 174. 8. locus quis eligendus tempore peſtis. 185. 7.

Locus quid. 356. 1. quem cœli aſpectum habere dicatur. ibid. 2.

Loquacitas in Medico reprehenſibilis. 376. 8.

Loquela quæ inſeruiant. 109. 24. lib. 2.

Loqui non eſt neceſſe, eum, qui audit, neque non loqui eum, qui non audit. 24. 15. lib. 2.

Lordoſis quid. 612. 6.

Lotiones emollientes ad effictam virginitatem detegendam. 163. 5.

Lucius Lamia in togo reuixit. 241. 3.

Lucius Coſſitius ex fœmina in marem verſus. 492. 4.

Lucomoria populi quinque menſibus dormientes. 241. 3. & an id verum ſit. 244. 6.

Lucretij opinio de ſimilitudine. 115. 1.

Lucretij carmina de ſanguine manante ab occiſo coram occiſore. 314. 14. Verus eorum ſenſus. ibid. 15.

Lucrum percipi non poteſt ceſſante periculo. 86. 3. lib. 1. percipi non debet ex detrimento alterius. ibid. 12.

Ludouicus Viues notatus. 143. 11.

Lues Venerea quid. 131. an ipſius cauſa dirimi poſſit matrimonium. 190. 7.

Luminis triplex genus. 362. 12. eius priuatio quodnam afferat incommodum. 363. 13.

Lunatici ſunt Epileptici. 39. 25. lib. 2. vnde dicti. ibid. 26. qui ex Caluino. ibid. 27. malè appellantur Energumeni, nec ſemper ſunt Dæmoniaci. ibid. 30 tanquam ſtolidi & amentes habendi. ibid. 31. curatorem recipere debent. ibid. 32. reſtari quomodo permittendi. ibid. 33. actus prudentes ſi faciant, tenent, & cur. ibid. 34.

Lunatici qui dicantur. 225. 19. ſunt Epileptici. ibid. à Dæmoniacis differunt. ibid. 21. non omnes ſunt Dæmoniaci. ibid.

Lunaticus à Chriſto Domino ſanatus qualem morbum pateretur. 226. 23. Eius curatio fuit omnino miraculoſa. ibid. 34.

Lunaticus morbus Epilepſia moleſta & confirmata. 225. 20. eſt morbus ex ſe perniciosus & difficilis. ibid. 22.

Lunaticus morbus. 38. 15. lib. 2.

Lunæ radijs expoſita cadauera promptiſſimè putrefiunt. 237. 13.

Lupi rabies pejor quam canis. 43. 5. lib. 2.

Lupinum ſtercus ad colicos dolores. 685. 6.

Lupina inſania. 42. 43. lib. 2.

Lupi aquilis commixti generant. 47. 8.

Luſcioſus quis proprie dicatur. 111. 4. lib. 2.

Luſcities. 110. lib. 2.

Luſcitioſa affectio. 110. 2. lib. 2.

Luſcus vitioſus eſt, non morboſus. 93. 12. lib. 2. non eſt idem cum luſcioſo. 110. 3. quis propriè ſit. ibid. 4.

Luſcus quomodo à Luſcioſo differat. 595. 3. Luſcus eſt irregularis. De Luſcioſo dubitari poteſt. ibid. 4.

Luſcus eſt qui altero captus eſt oculo. 331. 4. eſt irregularis. ibid.

Luteſa aqua quibuſdam laudata, alijs vituperata. 350. 57.

Luxuriam excitat vinum per modum alterantis. 288. 25. non excitat vinum moderate ſumptum. ibid. ei occaſionem præbens immoderato potu, jejunij meritum perdit. ibid. 26.

Luxurioſæ mulieri adminiſtrationi bonorum propriorum interdicitur. 19. 59. lib. 2. ex ea impetu luxuriæ rationis minimè compos ſit. ibid. 60.

Lycanthopia furoris ſpecies. 42. 43. lib. 2.

Lycanthropici vt furentes exiſtimandi. ibid. 45. quo tempore inſaniant. ibid.

Lycaon in lupum verſus. ibid. 43.

Lymphati. 47. 26. lib. 2.

Lymphatici fanaticis ſimiles ex quibuſdam. 47. 24. lib. 2. nummi Plauto qui. ibid. 26. cur ſic ab Antiquis dicti. ibid. 27. nihil peculiare habent à cæteris inſanis. ibid. 28.

Lymphaticus morbus, quem vocauerit Serenus. 47. 24. lib. 2. proprie qui ſit. ibidem 25. Inſaniæ ſpe-

cies

cies eſt cum motu & agitatione propter paucrem. ibid. 27.
Lymphatio. ibid. 26.

M

Maculatio carnis omnibus venenis communis. 75. 25. lib. 2.
Macula in facie prægnantiæ ſignum. 65. 32. lib. 1. eas in facie habentes fœmellas gerunt. ibid. Earum ſignum vanum. ibid. 33.
Macula quid ſint & quando præbeant cauſam irregularitati. 613. 8. Contractæ à natiuitate ſunt incurabiles, & quando faciant hominem irregularem. ibid. 9.
Magnes venenum eſt ſecundum aliquos. 66. 25. lib. 1. Contrarium. ibid. Adoleſcentiam conſeruat. ibid. 26. hominem melancholicum efficit & Lunaticum. ibid.
Magnes albus Cardani. 574. 12.
Magiſtratus eſt viua lex. 44. 11.
Magnificentia major Virtus quam Liberalitas. 433. 16.
Magnificus majore honore dignus quam liberalis. ibidem.
Magorum genus deteſtabile. 563. 1. eos delere multum intereſt Reipublicæ. ibid. 2. vaſtos oculos, deformeſque habent. 570. 3. Eorum experimentum. ibid.
Magus nullus abſque ſtigmate. 565. 10.
Maiolus notatur. 597. 15. 600. 15. 602. 4.
Malavaricum venenum in occidendo ocyſſimum. 63. 13. lib. 2.
Malchus ſeruus Pontificis ex auriculæ abſciſſione miraculosè ſanatus. 232. 77. Eius auriculæ reſtitutio penitus abſciſſæ miraculum fuit ex primo ordine. ibid. 78.
Maleficiati qui. 135. 3. coëunt cum omnibus præterquam cum vna. ibid. 4. nonnulli ſunt quoad omnes impotentes. ibid 6. virgam erigunt, ſed coïtum perficere non poſſunt. ibid. 7. certo cognoſci non poſſunt. 136. 18. cognoſcuntur ex abſentia lignorum frigiditatis. ibid. 19. quibus ſignis deprehendantur. 139. 54. aliqui ſe credunt maleficiatos cum ob aliquam animi paſſionem potius impotentes ſint. ibid. 58.
Malefici lachrimarum defectum inſuperabilem patiuntur. 563. 3.
Maleficium duplex. 138. 37. nudis verbis, vel ſigillis, vel ſuſpenſis procurari non poteſt ſine Dæmonis interuentu. 139. 49. illud negantium dicta quomodo accipienda. ibid. 53. naturale non omnem curam reſpuit. ibid. 55. ſupernaturale non admittit naturalem curationem. ibid. 56. ſupernaturale nemo curare poteſt niſi Dæmonis artis ſit peritus. ibid. 57.
Mali mores hominem in brutum commutant. 19. 56. in illis habituati non habent Rationis vſum. ib. 57. in illis habituati debent à Il. prohiberi, ne aliqua agere poſſint, quæ ipſos prauos mores reſpiciunt. 19. 97. debent in delictis pœnam augere, non minuere. ibid. 68.
Mali homines miracula faciunt. 197. 5. & an id verum ſit. ibid. 6. aliqui prophetarunt. ibid. 7. & 210. 41. cur permiſſu Dei miracula faciant. 197. 3. operantur miracula in vita nunquam vero poſt mortem. 198. 13. per ſe miracula non faciunt. ibid. 19.
Malitia hominum multa. 35. 18. lib. 2.
Malitia quorundam in effingendis morbis. 154. 8.
Malitia eſt ignorantiæ contraria. 372. 12.
Maluaſia notatur. 62. 1. lib. 2.
Manna in cnixis quomodo ſe habeant. 168. 12.
Mammilla in fœminis non eſt membrum. 3. 26. 11. contrarium. 337. 7. in earum abſciſſione par injuria infertur, quæ in abſciſſione aliorum membrorum. ibid. 8.
Manardus notatur. 51. 8. lib. 2.
Manes. 121. 5. eſt malorum morum. ibid. 6.
Mandragora datur contra Heleborum. 80. 5.
Mandragoræ radices ex vino feruefactæ ac epotæ febrem accendunt. 155. 2.
Mandragoræ nocumenta. 710. 2.
Mania, vide Furor.
Mantuanus quidam Erinacei terreſtris viſu ſyncope corripiebatur. 61. 14. lib. 2.
Manus pleriſque membris nobilitate & vtilitate præſtat. 534. 1. Sapientiæ & rationis miniſtra. ibid. 2. etiam aliorum membrorum munera complet. ibidem. 3. ſupplicantis & fidem præbentis ſymbolum. ibid. pro membro ſimpliciter prolato accipitur. ibid. 4. eam abſcindens majore pœna dignus, quàm abſcindens aliud membrum. 335. 6. quænam pars verè ſit. ibid. 7.
Manus parua quæ. 336. 14.
Manuum ſciſſuræ grauiſſimi morbi Gallici ſigna. 619. 6.
Manuum & digitorum vitia qualia, & quando irregularitati cauſam præbeant. 613. q. 17. n. 3.
Manucodiata auis Paradiſi dicta. 217. 11.
Marcor. 37. 14. lib. 2.
Marcus Aurelius ſeuerinus laudatus. 659. 3.
Mare ob ſui craſſitiem magna nauigia ſuſtinet. 349. 40.
Mares an in fœminas degenerare poſſint. 496. 23.
Maria virgo decimo menſe nata. 49. 21. lib. 1.
Maria ſoror Moyſis ex miraculo in lepram incidens, & ab ea ſanata. 229. 59.
Maria Patecha in marem verſa. 492. 4.
Maria virgo fuit vera & naturalis Chriſti Domini mater, vt omnes aliæ matres ſunt. 536. 35. fuit mente & corpore ante & poſt partum ſemper virgo. 537. 36. Vtrum præſiterit proprium ſemen in verbi conceptione. ibid. 37.
Mariſca quid. 360. 4.
Marina venefica. 70. 2. lib. 2.
Martinus Delrius notatur. 244. 29. & ibid. 32.
Mas non poteſt generare ſemen non emittens. 11. 29. lib. 1. pubeſcit cum ſemen emittit. ibid. 32. citius in vtero abſoluitur, quam fœmina. 13. 61. citius naſcitur quàm fœmina. 28. 8. & 40. 24. naſcitur veluti fœmina etiam nono. 32. 54. eſt calidior & fortior fœmina. 40. 24. 48. 9. 74. 25. dearticulatur triginta diebus, fœmina verò quadraginta duobus. 38. 41. dotatur anima rationali die quadrageſimo, fœmina ſexageſimo. ibid. 44. ſupra ſexageſimum tam ipſe, quam fœmina pro animatis habendi. 58. 25. à virtute exuperante maſculei ſeminis fit. 116. 8. non ante 14. annum ſemen emittit. 12. 46. pubeſcit. 14. anno. 61. 28.
Maſcardus notatus & defenſus. 38. 46. lib. 1.
Maſculum non generant ſeptuaginta annis majores ex Ariſtotele. 21. 55. lib. 1.
Maſiniſſa in ætate decrepita genetauit. 131. 26.
Mater pauorum. quid. 38. 14.

Index.

Mater respondet proportione terræ in vegetabilibus. 74. 22. lib. 1.

Mater multò plura ad generationem confert, quàm Pater. 143. 23.

Materia non generat formam. 534. 27.

Matrimonij actus non solum licitus, sed meritorius. 383. 21.

Matrimonium non impedit fatuitas primi generis. 22. 25. lib. 2. non impedit obliuio. 23. 46. contrahere non possunt muti & surdi simul. 24. 23. contrahere possunt illi Melancholici, qui circa particularia quædam solummodo insaniunt. 27. 24. Eius contractus non impeditur per superuenientem phrenitidem. 41. 12. Contrahere licet morti vicinis. 50. 22.

Matrimonium vt sit validum requiritur de necessitate potentia coëundi. 127. 1. vt sit validum requiritur potentia seminandi. ibid. 3. separatur vbi vtraque impotentia adsit. ibid. 4. non dirimitur, si impotentia sit curabilis. 129. 21. vt possit contrahi sufficit, vt succedere possit copula carnalis, etiam si nulla expectetur generatio. 130. 9. contrahitur præcipuè causa procreandi liberos. 142. 1. non dissoluitur etiam cessante causa procreationis liberorum. ibid. 2. non vnum solummodo bonum habet, sed quam plura. ibid. 3.

Matrimonium tenet etiam si mulier semen non emittat. 552. 13.

Matrimonium in articulo mortis contractum validum. 50. 23. lib. 2. vt sit validum requiritur, vt vir verum semen effundat. 137. 29. inter Decrepitos est validum. ibid. 30. non irritatur ex eo, quòd mulier semper pariat mortuos. 552. 10. ad eius validitatem requiritur conjunctio Maris, & fœminæ per membra generationis. 748. 10.

Mechanicum quid. 446. 19.

Matthiolus notatur. 635. 5.

Medendo suam capacitatem prætergredi culpa non vacat. 708. 1.

Medenti satis est omnia cum ratione facere. 709. 6.

Media æstu. 18. 18. lib. 1. vnde dicta. ibid. 19.

Medicamenta quædam coïtus impotentiam facientia. 138. 48. fortia tempore pestis noxia. 186. 14.

Medicamenta ad malum finem nunquam licet præscribere. 391. 21. venenosa præscribendo quomodo erient Medici. 391. 22. superstitiosa præscribere magnus error. ibid. 23. pretiosa pauperi præscribere, aut cuicunque non necessaria non licet. 392. 25. corrupta & obsoleta præscribens Medicus grauiter errat. ibid. 26. veniunt sub nomine alimentorum. 444. 10.

Medicamenta potentiorem virum reddentia in Veneris vsu an assumere liceat. 557. 2. seminis effusionem temorantia an licitè assumi possint. 558. 6.

Medicamenta fœtum expellentia aut etiam occidentia non sunt necessariò venenosa. 684. 4. interdum etiam licèt vti ijs medicamentis quæ sterilitatem inducunt. 686. 11.

Medicamenta dubia præscribere Medicus non debet. 633. q. 3. a. 1. an æger qui sciens assumit medicamentum dubium peccet. ibid. 2. Medicamenta superstitiosa neque Medicus præscribere, neque æger sine peccato assumere potest. ibid. 3. nimis purgans cathartícum aut suspectæ violentiæ, neque Medicus præscribere potest, neque æger assumere tenetur. ibid. 4. Amplius quoad ægrotum. ibid. 5. Non potest Medicus vno eodemque die plura remedia valida vsurpare. 634. 6. Æger an absque Medici consilio assumere possit medicamentum cathartícum ac validum. ibid. 7. non debet Medicum importunè solicitare ad aliquod remedium sibi exhibendum. ibidem. 8. quando teneatur medicamenta admittere, quando non. ibid. 9. non sine culpa decipit Medicum, asserendo se assumpsisse remedium, quod non assumpsit, vel contra. ibid. 10.

Medicamenta contra Morbum Gallicum præter qualitatem occultam habent suas manifestas qualitates, quibus alijs morbis aduersantur. 723. 17.

Medicamenta omnia natura repugnante irrita. 673. 4. Ars Naturæ minístra, & Medicus ipsius Artis seu Naturæ minister. ibid. 5.

Medicamentorum actio arte citari & retardari potest. 81. 7. lib. 2. non eadem quantitas requiritur cum per os exhibentur & cum per clisteres ministrantur. 85. 23.

Medicata piscatio. 354. 15.

Medici conuocantur ad judicandum de dementia. 5. 2. lib. 2. per eos qui curæ inseruiunt probatur morbus. ibid. 3. ipsis creditur, cum dubitatur, an Testator furiosus decesserit, necne. ibid. conuocantur ad determinandum, an quis ex veneno perierit. 87. 1. si dicant, venenum non fuisse sufficiens ad occidendum, reus etiam confessus condemnari non potest. ibid. 3.

Medici in Iudices adhibentur, cum dubitatur de coëundi, aut generandi impotentia. 127. 5. ad eos pertinet deprehendere eos, qui morbum simulant. 151. 4. qui eligendi tempore pestis. 187. 28.

Medici vates esse non tenentur. 205. 8.

Medici consilium multoties adhibetur ad excusationem jejunij legitimandam. 165. 3. Medicus semper consulendus in causa dubia in his, quæ ad ipsum pertinent. ibid. 7. Eius consilio standum de vulnerum Iudicio. 197. 2. non potest sanare vulnus mortale. 199. 10. Illum non adhibere, aut adhibere imperitum paria sunt. 303. 11. culpâ non caret, qui futura incommoda ex vulnere non prædicit. 364. 2.

Medici inter auaros connumerantur. 375. 1. 437. 19. sunt Detractores. 375. 3. ad extremam senectutem deducti, & inepti ob id ad medendum, medentes peccant. 387. 1. ratione exercitij multis gaudent priuilegijs. 394. 2. omnes possunt de mercede cum ægris pacisci præter Physicum. ibid. 4. nisi Medici essent, nihil esset stultius Grammaticis. 437. 14. Eorum vitia ex Conciliatore. ibid. 16. vnde dicti Archiatri. ibid. 17. sunt superbi. ibid. 18. vocantur parabolani. 438. 25. non sunt majoris valoris quàm obstetrices. ibid. 26. Eorum auxilio sæpè perituri sanantur. 444. 9. Salutis hominum curam gerunt. ibid. 11. Imperatoribus imperant. ibid. 12. alienos casus suas faciunt esse miserias. 447. 23. Inter comites primi ordinis connumerati. 448. 26. Eorum electio ad quos pertineat. ibid. 30. subrogantur etiam loco Dei in ijs, quæ ad rem Medicam spectant. 461. 44.

Medici officium circa medicamenta dubia, superstitiosa cathartica nimis violenta. 633. q. 3. n. 1. 3.

Index.

Medici pro eorum mercede præferuntur omnibus creditoribus. 394 2.

Medicina in diuinatione quid possit. 205. 6. nihil certi prædicere potest. ibid. 8. eius fallacia in prædicendo vnde sit. 206. 10. diuinis insomnijs parata. 207. 17. Deos multùm colere comperitur. 224. 2.

Medicina nihil aliud est, quàm adjectio, & ablatio. 754. 10.

Medicina multùm posse sibi non arrogat. 376. 7. non quærit simpliciter corporis sanitatem, sed etiam Animi. 380. 2. cur à nonnullis vituperata. 435. 1. Eius Origo ignota. 436. 4. à peccato emanauit. ibid. 5. 6. eam exercere cuilibet licet. 438. 23. solis seruis antiquitus exercenda relinquebatur. 24. ex intemperantia. 436. 6. superflua, & ad nihil vtilis. ibid. 8. noxia est & mortifera. ibid. 9. Religioni contraria. ibid. 10. vana. ibid. 11. nulla artium ea magis inconstans. ibid. diuersa ab ea, quam exercuit Æsculapius. ibid. non ratione, sed Experientia inuenta ibid. 12. in ea plus valet Experientia quàm Ratio. ibid. Physicæ partis extrema. fex. ibid. sordida. ibid. 13. à Deo est. 443. 1. non ex peccato, quia ante peccatum. ibidem. 2. maximè à natura ineſt. ibid. 3. à Dijs propter amorem hominibus concessa. ibid. 4. non ex Intemperantia. ibid. 5. duplex ex Diuo Thoma. ibid 6. maximè vtilis. ibid. 7. est Religioni consona. 444. 15. versatur circa immutabilia. ibid. 16. est ars rationalis Philosophiæ innixa. ibid. 17. est ars liberalis. 446. 19. Eius necessitas ex legum auctoritate. 444. 9. Eius finis est sanitas. 445. 14. quomodo assimilata Mechanicæ ab Aristotele. 446. 20. Cur mota à Virgilio dicta. ibid. 21. vera Encyclopedia. 447. 25. à Philosophia distinguitur. 456. 14. Iurisperitiæ cur præferenda. 447. 17. majus bonum causat in Republica, quàm Iurisperitia. ibid. 18.

Medicinæ Exercitium an faciat hominem irregularem. 583. 2. 3. Quibus ex causis medicus irregularis euadat. ibid. 4. 5. & an Medicinæ Exercitium in jure sit clericis prohibitum. ibid. 6. 8. 9. 10.

Medicinæ Exercitium non facit aliquem irregularem per se, sed ex accidenti inseparabili ob inevitabile errandi periculum. 584. n. 13.

Medico non est imputandus mortalitatis euentus. 741. 2.

Medicum tenetur sequi sententias certas & securas. 745. 3. dolo delinquens in ægrum, eo mortuo reus est homicidij. 744. 10.

Medicorum quorundam temeritas jejunium vituperantium. 169. 1. si duo Medici deponant aliquem ex vulnere non decessisse, multis contra sentientibus, illis magis creditur. 297. 4. ad decidendum conuocantur, an quis ex vulnere, vel ex alio, morbo decesserit. ibid. 7.

Medicus ebriosus repellitur ab officio. 33. 48. lib. 2. tutò curare debet. 80. 6.

Medicus eius judicium exposcitur, vbi dubitatur an infirmitas excuset à diuinorum recitatione. 507. 3. peccat præbendo medicamenta præseruatiua in diebus festis, ex quo quis impediatur ab auditione Missæ. 523. 13. consulitur circa excusationem à redditione debiti conjugalis. 540. 1

Medicus. Medici nomine qui veniant. 371. 1. nomen latè patet. ibid. 2. & 438. 24. eo inuito morbum ægro ab omni culpâ solutus est. ibid. 3. nunquam eius culpa præsumitur mortuus infirmus. ibid. 4. omittendo & committendo delinquit. ibid. 5. tripliciter errat. ibid. 6. puniri potest, quandocunque peccat ex affectata ignorantia. 373. 1. 376. 5. nunquam potest corporali pœna puniri. ibid. dolo peccans in infirmum est reus mortis. ibid. 2. si eius negligentia æger moriatur, puniri debet. ibid. 3. dolo in ægrum peccans proditoriè agit. 373. 4. veneno ægrum occidens non dicitur proditor. ibid. 5. est inuidiæ pelagus. 375. 2. in arte sua committit latam culpam. 376. 6. qui alios Medicos renuit in casibus dubijs mortaliter peccat. ibid. 10. non potest Medicum Iudæum in socium recipere. ibid. nullus est, qui non peccet. ibid. 11. qui morbos verbis aggranat, peccat. ibid. 12. non est eo opus benè valentibus, sed malè habentibus. 436. 7. bonus esse non potest, qui non sit malorum morum. 437. 15. dictus quod homines è medio tollat. ibid. 17. debet esse pecuniæ contemptor. 438. 19. habetur pro ignobili. ibid. 21. an assequatur Doctoratum dubium. ibid. 22. computatur inter viles artifices. ibid. 23. in modo excedens dicitur Merdicus, deficiens Mendicus. ibid. 27. peccat qui eo indigens, à Deo expectat sanitatem. 443. 6. Furiosus habetur illum in infirmitate respuens. 444. 12. & peccat mortaliter. ibid. semper prodesse, nunquam obesse debet. 445. 14. 44[illegible]. 25. corpus animo curat. 446. 20. Artis præcepta secutus bonis moribus instructur. 447. 22. respectu suæ artis est nobilis. ibid. 25. consequitur Doctoratum à Deo. ibidem. 26. eius nomen Deo tribuitur. 448. 28. non est verè, qui non est Philosophus. 455. 15. vt à culpa sit immunis & mercedem accipere possit moriente ægro quænam requirantur. 369. 20. an teneatur ad mercedis restitutionem ægro mortuo, ipso nihil prædicente. ibid. 21. ex arte debet potius esse bonus vir, quàm perfectus artifex. 447. 24. an sub pœna peccati deserere teneatur infirmum confessionem renuens. 378. 12. an præter confessionem teneatur hortari ægrum etiam ad viatici assumtionem. 379. 13. an teneatur mortem infirmo nunciare. ibid. 14. non debet certam incolumitatem ægris promittere. ibid. an absentes etiam infirmos, qui eum consuluat, teneatur per litteras ad confessionem hortari. ibid. 15. an possit absentibus mederi. 380. 1. non potest quicquam contra animæ salutem suadere. ibid. 2. 383. 16. tenetur præscribere remedia tuta. 380. 6. falsa in judicijs referens peccat mortaliter. 383. 26. culpæ reus est, si ante absolutam curationem ægrum reliquerit, & ille decesserit. 484. 1. quod procedit etiam si sit desperatus. ibid. an deserere possit infirmum inobedientem. ibid. 3. recedens à loco infecto, si est à publico conductus errat. ibid. 4. non conductus non potest cogi ad medendum. ibid. 5. à publico conductus non tenetur ad casus pestilentes saltem pro eodem salario. ibid. 6. peccat opem suam ægro afferre negans. ibid. 7. quod procedit etiam in ægro afferre negans. ibid. 7. quod procedit etiam in ægro infideli. 385. 9. remedia tardè adhibens aut non adhibens, vt morbum protrahat, est fur manifestus. ibid. 10. non potest etiam si velit morbum protrahere. ibid. celans vtile remedium errat. ibid. 31. errat si à publico conductus per semetipsũ muneri suo non satisfaciat. 385. 13. errat cum

non operatur secundùm artis præcepta. ibid. 14. peccat studia dimittens. ibid. 15. negligenter se gerens in ægrorum visitationibus peccat. ibid. 16. an possit deploratos relinquere. 386. 17. peccat nouis & dubijs sententijs adhærens. 387. 2. tenetur sequi sententia certas. ibid. non potest mederi, nisi sit doctoratus. ibid. 3. peccat absque sufficienti scientia medendo. 388. 4. errat curando antequam morbum cognoscat. ibid. 5. semper est in culpa si æger à morbo superetur, quē ille non cognouerit. ibid. 5. quæ præscribere possit morbo non cognito. ibid. 6. errat medicamenta non experta in vsum trahens. ibid. 7. plures infirmos curandos suscipiens, quibus plenè satisfacere non possit, errat. 389. 10. medicamentum præscriptum pro malo cognitum mutare renuens peccat. ibid. 11. errat non exercens Artem prout ratio dictat, sed pro locorum consuetudine. ibid. 12. abortiua præscribens mortaliter peccat. ibid. 13. curans morbum desperatum nulli facit injuriam. 393. 28. desperatis ægris noxia concedens errat. ibid. 30. sanari curare possit seipsum, aut suos. ibid. 31. minori faciens medicinam solita mercede errat. ibid. 1. trifons est. 395. 6. extorquens aliquid à paupere tenetur restituere. ibid. 9. tenetur pauperibus gratis mederi, & de suo illis elargiri. ibid. 12. tenetur gratis curare diuitem auarum nolentem soluere. ibid. 13. à publico conductus non potest à particularibus donaria accipere. 396. 14. non corpore curat sed animo. ibid. 18. Iurisperito cur præcedere debeat. 458. 21.

Mela Ordinis equestris Vir succo porri epoto obijt. 65. 9. lib. 2.

Melancholia & furor aliquando pro eodem morbo sumuntur. 25. 5. lib. 2. à Latinis furor appellatur ex Cicerone. ibid. à naturali humore fit. ibid. 10. quò magis inueteratur, magis intenditur. 27. 25. est desipientia sine febre. 51. 9.

Melancholia Hypochondriaca est species quædam passionis Hypochondriacæ. 52. 11. lib. 2.

Melancholia à furore in quibus differat. 160. 4.

Melancholia confert ad prudentiam. 209. 29. ea abundante in corpore mores fiunt deteriores. 226. 33.

Melancholia & insania an excusent à diuinorum recitatione publica. 519. 4.

Melancholica temperatura apta ad diuinationem. 296. 15.

Melancholici, Eorum major quàm cæterorum Dementium numerus. 25. 1. lib. 2. qui vocentur. ibid. 2. à furiosis & Maniacis quomodo distinguantur. ibid. 3. in illis læditur Ratio ex Fernelio 26. 8. In lib. 2. ff. de Ædil. Ed. non accipiuntur pro insanientibus. ibid. 14. in quiete sunt, furentes in continuo motu. ibid. nonnulli circa vnum quid insaniunt, circa reliqua non. ibid. 17. licet de facto circa particulare quoddam insaniant parati sunt facillimè circa omnia insanire. 27. 22. an ad testamentum conficiendum admittendi. ibid. 23. matrimonio jungi possunt. ibid. 24. respectu diuersi temporis morbi ad nonnulla admitti vel non admitti possunt. ibid. 27. nonnulli sunt absque eo quod insaniant. ibidem. 28. fiunt fanatici & futura prædicentes. 46. 146. 18. sunt libidinosi. 97. 2.

Melancholici nomen non est in vsu apud Iureconsultos. 26. 13. lib. 2. tripliciter sumitur. 97. 1. ad l. 2. ff. de Ædil. Ed. quomodo acceptum. ibid. 6.

Melancholici morbi non irruunt de repente, vt plures alij. 160. 9. & cur. 161. 14. longi & difficulter terminabiles. ibid. 10. quænam accidentia illos præcedant. ibid. 12.

Melancholici morbi miri effectus. 207. 16. nullam connexionem habent cum rebus futuris. 209. 30.

Melancholici quomodo futura prædicant. ibid. 28.

• sunt timidi & imaginosi. 226. 32.

Melancholicus Humor, vide Humor Melanch.

Melitidis cujusdam fatuitas. 21. 11. lib. 2.

Mellis odore quidam quadraginta dies vixit. 218. 20.

Membra exteriora omne augmentum tanquam ex propria materia ex sanguine materno habent. 116. 16. lib. 1.

Membra quæ sint. 326. 10. mutilata quæ appellentur. 327. 2. 3. 6. mutilata reparari non possunt. 328. 1. quomodo mutilata reparentur, & quæ. ibid. 4.

Membrana molam inuoluentes ex fœmineo semine. 80. 21. lib. 1.

Membri abscissio ex quibus impediatur. 428. 9. eo abscisso quæ cura adhibenda. ibid. 10.

Membra officiorum gratia constant. 731. 3.

Membrana quædam in quibusdam virginibus obseruata, ac malè pro Hymene accepta. 254. 3.

Membranæ fœtum inuoluentes ex vtroque semine generantur. 742. 15.

Membri breuitas facit homines infœcundos. 748. 10

Membri crassities mulieri nullum affert periculum, nisi sit monstrosa, si cautè agatur. 555. 2.

Membrorum principalium superfluitas maximam secum affert deformitatem & monstruositatem eoque sufficientem causam præbet irregularitati. 615. 4. 19. num. 1. de quibusdam superfluis ac monstrosis si celari possunt, dubitari potest, an faciant hominem irregularem. ibid. 2. Insignis corporis monstruositas etiam non apparens animi monstruositatem denotant. ibid. 3.

Membrorum amputatio vtrum fieri tutâ conscientiâ possit. 635. 3.

Membrum virile, vide Penis.

Membrum vel propriè dicitur, vt impropriè. 325. 5. dicitur, omnis pars organica. ibid. 6. quid sit, ibid. 7. 8. 9. per antonomasiam dicitur Penis. 326. 15. Eius notabile impedimentum in sua propria actione inducit irregularitatem. 327. 12. an debile sit, vel impeditum Medici judicare debent. ibid. 13. reparatum an quicquam juuet delinquenti ad pœnam mitigandam. 328. 2. An ex vulnere remansurum sit debilitatum, vel deturpatum Medicorum judicio statur. 297. 6. Eius Actio quando deprauetur vulneratis musculis. 304. 6. Eius abscissio relinquit illud debilitatum, etiam si reparetur. ibid. 7. Eius mutilatio irregularitatem inducit. 325. 1. partis ipsius mutilatio non facit irregularem. ibid. 2. illud mutilans est irregularis. ibid. 3. an mutilatum sit, necne Medici decidunt. ibid. 4. mutilum non vocatur, ex quo aliqua pars præcisa non est. 327. 4. simpliciter prolatum pro manu accipitur. 355. 4.

Memoratiui magis sunt sicci quàm humidi. 23. 53. lib. 2. magis qui superiora majora habent, quàm contra. ibid. 55.

Memorari, & reminisci non est simpliciter intelligere, & quid sit. 696. 10.

Index.

Memoria. Ea sunt tenacissimi, qui tardi ingenio sunt, 21. 13. lib. 2. Eius effectus si valdè intenditur simul etiam Ratio perit. 23. 45. Eà simul & judicio valere hominem est impossibile. ibid. 54. Eius defectus oritur ex morbis longis. ibid. 45.

Memoria defecti qui. 23. 43. lib. 2. non minus quàm fatui in omnibus existimandi. ibid. 45.

Memoria deperdita an excuset à diuinorum recitatione publica. 511. 9.

Memoria læsa etiam lædi rationem non simpliciter est verum. 695. 1. & 4. Memoria quot modis lædatur. ibid. 2. Ipsa & ratio distinctas habent sedes. ibid. 6. requirunt instrumenta diuersimodè temperata. ibid. 7. non necessario læditur ratio etiamsi memoria in totum sit deperdita. ibid. 8. absque memoria possumus intelligere. 696. 11. & 12. Si frigida intemperies in amissa memoria intendatur, simul cum memoriâ ratio amittitur. ibid. 13. Actus absurdi ab ijs facti, qui memoriam amiserunt, non fiunt ex rationis læsione. ibid. 14.

Memoria imbecillitas non infert ad intellectus defectum. 23. 46. lib. 2.

Memphitis lapis. 574. 12.

Mendicantium fraudes ita habet odio lex, vt cuilibet permittat inuestigare, an eorum morbi simulati sint necne. 151. 2.

Menochij opinio de proximis pubertati approbata. 9. 24. lib. 1. opinio circa procurantis abortum pœnas. 56. 4.

Menochius notatus. 40. 3. lib. 2.

Mens non sana deprehenditur ex factis, & verbis. 7. 2. lib. 2. non ante tertiam diem ad suum statum redit in ebrietate. 43. 52. non requiritur omnino sana in eo, qui disponit de rebus suis. 22. 40. & 49. 9. eius oculus tunc acutè incipit cernere, cum corporis oculus vigorem suum amittit. 12. 11.

Menses in partus computatione lunares accipiendi. 37. 29. 33. lib. 1. lunares in triplici differentia. ibid. 29. lunares qui in partus computatione accipiendi sint. ibid. 30. quos acceperit Hippocrates in partus computatione. ibid. 33. 33. primus & vltimus in partus computatione satis est vt sint deficientes. ibid. 34. primus & vltimus non debent constare pauciotibus diebus quàm quindecim. ibid.

Menstrua eodē tempore mulieribus profluunt, quo mares semen emittunt. 12. 46. lib. 1. quo tempore primùm appareant. ibid. 44. Eorum defectus est signum prægnantiæ fallacissimum. 65. 28. Ex eorum apparentia non potest affirmari, mulierem in vtero non habere. ibid. 29. in eorum defectu absque prægnantia adesse possunt omnia signa veræ prægnantiæ. 66. 42. Eorum defectus quomodo à prægnantia distinguatur. 70. 32.

Menstrua si deficiant, facere possunt aliquam præsumptionem suppositionis partus, etiam in muliere alias habili ad generandum. 131. 22. 166. 13. Si deficiant faciunt plenam probationem suppositionis partus in muliere inhabili ad generandum. 131. 23. Eorum vitium quodcunque potest generationem impedire. 134. 21. quodcunque eorum vitium aliquam præsumptionem faceret impotentiæ generandi in ea, contra quam ageretur de suppositione partus. ibid. 22.

Menstrua & semen ad generationē destinata. 259. 5.

Menstrua excretio cum carentia testium facit probationem fœminini sexus. 495. 20.

Menstruata mulier an possit exigere debitum matrimoniale. 551.

Menstruis fluentibus quando excusentur coniuges ab vsu Veneris. 551. Mulieres in Venerem accedunt. ibid. 7.

Menstruorum fluxus non naturalis an excuset à diuinorum recitatione. 517. 34. & quando excusset à recitatione publica. 520. 12.

Mentagra. 99. 19. lib. 2.

Mente capti nomen apud Iureconsultos pro Melancholico inseruit. 26. 14. lib. 2. Cætera vide in verbo Melancholici.

Mentha semen genitale fluidum facit, & membri erectionem prohibet. 138. 48.

Mercedem honestam renuere Medicus non debet. 393. 1. an licite Medicus accipiat. ibid. 2. ob eam Medicinam facere illiberale & impium ex Hippocrate. ibid. Merces non est quod Physico tribuitur, sed honoratium. 395. 6. 396. 19. nimiam exigens Medicus peccat. ibid. 8. ante incœptam curationem an liceat Medico accipere. ibidem. 15. an liceat accipere in diebus festiuis. ibid. 16. Eius acceptio facit opus seruile. ibidem. 17. nihil ea demit de Medicinæ dignitate. ibid. 19. an liceat accipere in curatione morborum incurabilium. ibid. 20.

Merces tempore pestis, quæ tuto admitti possunt, quæ non. 187. 29.

Mercurialis notatus. 110. 3. & 9.

Mercurialis opinio; cur Antiqui pisces in morbis concederent, reprobata. 271. 11.

Mercurij error circa hymen. 254. 3.

Mercurius, vide Argentum viuum.

Meretrices tempore pestis à ciuitate expellendæ & cur. 186. 15.

Meritum socium habet Præmium. 372. 7.

Messala Corninus memoriam amisit. 23. 45. lib. 2.

Metalla non suscipiunt pestis contagium. 187. 29.

Metallica venenosa. 87. 18.

Meticulosi præ omnibus pestem incurrunt. 186. 19.

Metus in peste cuitandus. ibid. 18.

Metus Eius causa quod fit ratum non habetur. 18. 39. lib. 2. Iustus quis dicatur. ibid. 41. est contrarius voluntati. ibid. 42. Eius causa qui vult, velle non dicitur. ibid. Eo probato, actus illicò corruit, quia non sponte factus. ibid.

Miles ebriosus repellitur à militia. 33. 48. lib. 2.

Milites in manibus stigmatizati. 564. 6.

Mineralia venenosa. 87. 18. lib. 2.

Minimi digiti in omnibus minimus vsus. 336. 16.

Ministrantes infirmis tempore pestis ab alijs per aliquam notam dignoscendi. 187. 33.

Minor. 14. annis torqueri non potest. 419. 3.

Minotauri. 481. 23.

Mirachialis passio. 51. 8. lib. 2.

Miracula multa non videtur vlera Naturæ potentiâ sese extendere. 198. 20. Cur operetur Deus. 233. 1. noua non licet alicui publicare. 197. 4. simpliciter dicta illico pro miraculis se produnt. 201. 4. ea facere est Gratia gratis data. 197. 6. Eorū operatio transit de generatione in generationē. ib. 7. tribuuntur fidei. 202. 7. ab idiotis ea judicantur, quæ de raro eueniunt. 198. 9. Illis non est statim credendum. ibid. 10. pro canonizatione probari debent non modò in vita facta, sed etiam post mortem. ibid. 12. facta post mortem multo

Index.

majoris momenti quàm facta in vita. ibid. 14. in ijs examinandis Rota Romana Medicos adhibet. ibid. Sola diuina virtute fiunt. ibid. 19. Omnia supra vires Naturæ sunt, vel simpliciter, vel secundùm quid. 199. 9. sunt circa ardua. 224. 4. primæ classis pluris æstimanda, quàm secundæ. 200. 11. Eorum diuisio secundùm diuersum operandi modum. ibid. 12. primus eorum gradus. ib. 13. Eorum secundus gradus. ib. 14. Eorum tertius gradus. ibid. 15. Eorum quartus gradus. ibid. 16. Majora & minora dici possunt & quomodo. ibid. 17. à Dæmonibus facta per se, aut apparentia sunt, aut non prætergrediuntur Naturæ vires. 201. 4. cur tam multa prædicentur. 203. 3. In arte contingunt. 224. 8. fiunt ad Dei gloriam. 230. 68.

Miracula sunt ad fidei corroborationem. 316. 19. nulla requiritur conditio à parte rei in ijs, quæ miraculo fiunt. ibid. 22. sunt opera vndequaque perfecta. ibid. 23.

Miracula aliquando videntur contingere ex naturæ vi & quomodo. 678. conf. 10. n. 1.

Miracula aut sunt præter naturam, aut contra naturam, aut supra naturam. 675. 6.

Miracula omnia non transcendunt simpliciter naturæ potentiam. 666. conf. 4. n. 1. Miraculorum triplex gradus. ibid. 2. Miracula omnia habent aliquid quod admirationem excitat. ibid. 3. quomodo aliquando etiam ex naturæ vi contingere videantur. ibid. 4. Miraculum est opus arduum. 667. 7.

Miraculum à Natura quid ex Aristotele. 198. 16.

Miraculorum aliquo genere peculiari Deus peculiares suos seruos impertit. 670. conf. 6. n. 1.

Miraculosæ sanationes dicuntur, quæ neque à natura, neque ab arte effici vllo modo queunt. 676. n. 1. Sanationes multæ existimantur miraculosæ, de quibus jure dubitatur an tales sint. 677. 6. quæ conditiones requirantur in sanationibus, vt miraculosæ sint iudicandæ. ibid. 7.

Miraculum est opus quod naturæ vires excedit, idque simpliciter aut secundùm quid. 676. 2. quot modis aliquis effectus naturæ vires excedat secundùm quid. ibid. 3.

Miraculum clarius elucescit ex consequentibus ipsam sanationem. 729. 6.

Miraculum quid. 198. 16. 17. dicitur quasi admiratione plenum. ibid. 18. est opus arduum. ibid. & 234. 15. non protinus est, quicquid supernaturaliter fit. 198. 19. semper exsuperat vires Naturæ saltem secundùm quid. ibid. 20. duplex. ibid. 21. Miraculum secundùm quid. ibid. 22. & 23. Miraculum simpliciter quid fit. ibid. 21. & 23. tripliciter diuisum. 199. 1. Contra Naturam quid. ibid. 2. supra Naturam quid. ibid. 3. Præter Naturam quid. ibid. 4. Miraculum præter Naturam tripliciter diuisum. ibid. 5. Præter Naturam ob excessum. ibid. 6. præter Naturam respiciens Naturæ obedientiam, ad inuocationem diuini Nominis. ibid. 7. Præter Naturam quod generatim fit. ibid. 8. quod absolutè est, tale majus est, quàm quod secundùm quid. 200. 19. Vnius eiusdemque gradus potest esse majus & minus. ibid. 20. Non est quod per naturales causas fieri potest eodem modo, quo fit. 201. 2. Id quomodo intelligendum. ibid. 3. Opus est rarum. 203. 1.

Miserere mei morbus. 515. 26.

Missa. In eius auditione parum laboris impenditur. 523. 9. Venit sub nomine Officij diuini. 107. 6. In ea dicenda quæ concurrant. 508. 15. in ea audienda quæ requirantur. 509. 16.

Mithridates Ponti Rex naturam habuit Alexipharmacam ex assidua Antidoti assumptione. 79. 30. lib. 2. fontes ex quibus Romani bibere debebant, infecit veneno. 35. 26.

Mixtum quod est, non est simpliciter tale. 289. 8.

Modus loquendi quomodo indicet insaniã. 8. 16. l. 2.

Modus qui sanitatem facit non mutandus. 759. 1.

Mola vt plurimum in prægnantibus generatur, & fœtui & matri obest. 549. 20.

Mole seruitus. 355. 22.

Mola quid. 739. 1. non habet statutum tempus suæ gestationis. 740. 8. generatur ex semine morboso. ibid. generatur etiam absque semine virili. 741. 10.

Molæ motus similis motui Embrionis. 65. 38. lib. 1. Ea à prægnantia quomodo distinguatur. 71. 39. Est quid morbosum, & non est pars ventris. ibid. 45. Molam indicantia. ibid. 47. Eius generatio vnde. ibid. 48. Eam gerens mulier viro non vtens suspectam suam pudicitiam habet. 77. 1. Eam gerens an grauida dici debeat. ibid. 2. Eius nomine multa significantur. ibid. 16. Ex aliquorum opinione est induratus vuluæ tumor. ibid. 4. Est caro informis & otiosa ex Galeno. ibid. 5. quid ex Laurentio. ibid. 6. quomodo generetur ex Hippocrate. ibid. 8. & 78. 1. plerumque cum vero conceptu reperitur. 77. 12. & 79. 9. ad Hippocratis mentem quid sit. 77. 15. quid verè sit. ibid. 15. 16. quomodo verè generetur. 81. 35. Vera in duplici est differentia. 78. 17. generari ex virili semine magis communis opinio. ibid. 2. non generatur ex virili semine. 79. 7. fit ex morboso semine. ibid. 10. non potest cum vero conceptu generari si ex virili semine generetur. ibid. 15. non potest generari ex superfœtatione. ibidem 11. non habet determinatum tempus sui ortus. ibid. 13. & 96. 40. ad eius generationem requiritur sanguis continuus ad vterum. 79. 14. in ea semper generatur caro eiusdem conditionis. ibid. 16. 17. quo respondet. 80. 25. absque viri vsu aliquando gestata. ibid. ingraffilibus eodem modo generatur, quo subuentanea ouã in omparis. ibid. 27. Eam cur non generent mulieres viro non vtentes. ibid. 32. in virginibus non generatur. 81. 33. Vitalis majorem suspicionem affert, an absque virili semine gigni possit. ibid. 36. vitalem gerens mulier magis suspectæ pudicitiæ, quàm ea, quæ non vitalem gerit. ibid. 37. semper suspicionem præbere potest violatæ pudicitiæ. ibid. 48. Ad eius generationem virile semen non concurrit vt efficiens, neque vt materia. ibid. 38. per tarò generatur in ijs, quæ viro non vtuntur. 82. 6. portatur aliquando tota vita absque incommodo. ibid. 10. & 96. 40. cum fœtu gestata & fœtum & matrem perimit. 82. 10.

Molam absque fœtu gerens prægnantis priuilegijs non gaudet. 82. 11. lib. 1. nec decedens debet facere locum exceptioni. ibid. 14. conceptus est præter naturam. 96. 32. est morbus. ibidem. 33. Eius generatio secundùm aliquos. ibid. 39. Est morbus proprius mulieris. ibid. 44.

Molarica debet connumerari inter prægnantes. 82. 2. lib. 1. Ex Molæ vitio decedens debet facere exceptioni locum in societatibus. ibid. 4. Cum

vero conceptu molam gerens prægnantium priuilegijs gaudet. ibid. 8. decedens facit locum Exceptioni. ibid. 9. an infirmâ & valetudinaria dici debeat. ibid. 16. prægnans dici non potest. 96. 31.

Molilagia. 109. 19. lib. 2.

Monachus quidam surdos à natiuitate loqui docebat. 24. 7. lib. 2.

Moniales aliquando ex vitio aëris ipsius clausuræ infirmari possunt, & quot modis id fieri possit. 655. q. 5. n. 1. Si aër clausuræ videatur manifestè alicui moniali perniciosus, possit judicari legitima causa dimittendi eam à clausura. 656. 2. Et quid, si idem aër esset pluribus damnosus. ibid. 3. Moniales S. Sixti ad Quirinalem transtiberæ ob aëris clausuræ S. Sixti prauitatem. ibid. 4. Quid si ex vitio aeris ipsius clausuræ quotannis aliquæ grauiter ægrotarent ac perirent. ibid. 5. Et quid si singulis tribus, aut quatuor, vel quinque annis id accideret. ibid. 6. Et quid si rariùs eueniret vt singulis quindecim vel viginti annis. ibid. 7. 8. prædictorum declaratio & limitatio ex emendabilitate vel inemendabilitate vitij ipsius. ibid.

Monialis quædam per duos annos nihil comedens. 218. 20. alia Reatina per quatuordecim dies non comedens miro symptomate oppressa. ibid. quædam mortua alterius ipsam exosculantis manum validè constrinxit. 239. 31.

Monialis quædam à visu scarabæi in syncopem labi solita. 61. 14. lib. 2.

Monialis peste vel leprâ infecta clausura dimissa debet sana facta ad illam redire: 653. 1. Idque fieri potest absque aliarum periculo. 654. 3. Leprosa quando sit dicenda verè sanata. ibid. 4. & 5. quando tutum sit cum leprosa sana facta commorari, quando non. ibid. 6. peste infecta si sanetur, quando debeat ad clausuram redire. 655. 7. Sanæ ob contagij timorem clausuram relinquentes quando teneantur ad eam reuerti. ib. 8.

Monialibus quando liceat relinquere monasterium ob contagiosum morbum. 190. 9. Non possunt relinquere monasterium ob simplicem Epidemiam. ibid. 11.

Monoculus, id est Luscus, est irregularis. 332. 4.

Monstra. De Illis considerare Iurisperito necessarium. 468. 2. quænam sint, ad Medicum pertinet definire. ibid. 3. quænam sint Iudicis arbitrio relinquitur. ibid. 4. filiorum appellatione non veniunt. ibid. 6. vitalia non sunt. ibid. 8. impunè occidi possunt. ibid. 12. an sint resurrectura. ibid. 13. quæ rationali anima dotantur, resurgent. ibid. 14. in solis animantibus contingent. 469. 19. quid ex Mercato. 470. 21. quid ex Liceto. ibid. 25. eorum duplex ordo. ibid. 30. & 31. Eorum quinque genera. 471. 32. primum Genus Eorum, quæ à natura sunt. ibid. 33. secundùm Genus eorum, quæ peccant quantitate. ibid. 34. tertium genus ex partium superabundantia. 472. 35. quartum Genus ex dissimilitudine partium à sua specie. ibid. 36. quintum Genus ex dissimilitudine à sua specie quoad totum. 473. 37. Eorum diuisio. ibid. 38. alia ex Liceto. ibid. 39. alia ex Martino Winrichio. ibid. 40. & 41. an à causa. 474. 10. vnde fiant ex sententia Empedoclis. ibid. diuersa ex diuersis causis. 476. 21. facilè ingerunt. 479. 19. in dubio habenda. 483. 13. humana capite brutino an pro hominibus habenda. 484. 15. Ex mulieribus nata nihil humani habentia. ibid. 16. bicorpora an duo homines, vel vnus. ibid. 17. vnico capite, sed duplici corde dotata vnica voluntate mouentur, contra bicipitia. 485. 2. 3. duplici capite dotata vno in loco solito, alio in medio ventre. 486. 10. bifrontia vt Ianus, duone homines, an vnus. ibid. cur facilè in matris vtero viuant. 487. 2. eorum abortus rarissimi. ibid. 3. quæ maximè intereant. ibid. 6. 7. 8. 9. 10.

Monstri cognomen vnde acquisierit Reuerendiss. Pater Fr. Nicolaus Riccardius. S. A. P. Magister. 469. 18.

Monstrosusne aliquis fœtus generari possit ex cõmixtione seminis humani & brutini. 703. n. 1. 2. 3.

Monstrum nascens ex muliere membris humanis & bellunis præditum matrem suspectam facit concubitus non naturalis. 703. 3. & 705. 13.

Monstrum non rumpit testamentum. 468. 5. an baptizari possit. ibid. 10. ex homine & bruto an nasci possit. dubium. ibid. 11. Ostentum, Portentum, Prodigium Synonyma sunt. 469. 17. dicitur ex eo, quod futura præmonstrare crederetur. ibid. 18. vel ex eo, quod ab vnoquoque vniquique commonstretur. ibid. Ostenti species. ibid. quid sit ex Aristotele. ibid. 21. quid ex Winrichio. 470. 22. & seq. quid ex Capiuac. ibid. 24. quid ex nostra sententia. ibid. 25. apud Il. strictissimè aliquando accipitur. ibid. 28. acephalon. 472. 35. ad effectum vt baptizari possit quando dicatur. 483. 3. bicorpor Romæ visum. 484. 17. Lutetianum biceps vnico corde. 485. 8. Panormitanum simile. ibid. Aliud simile. ibid. duplici vtero dotatum. 500. 34. aliud Lutetianum simile. ibid. Heidelbergense simile. 486. 8. Aliud Romæ natum simile. ibid. bicorpor vnico capite. ibid. 9. bicorporeum Genuæ natum. 501. 1. bicorporeum natum Cosignani. ibid. 2. bicorporeum Romæ natum. ibid. 3.

Montanus refellitur. 273. 18.

Morbi aëris vitio progeniti sunt omnium morborum pernicioßimi. 698. 3.

Morbi acuti ab humoribus calidissimis excitantur. 776. 10.

Morbi Dæmoniatici dantur. 762. 1. ab ijsdem humoribus pendent, à quibus morbi naturales, & ijsdem signis sunt conspicui. 764. 11.

Morbi longi superantur si qui desidiæ deditus laborare cogatur, & è contrà. 761. 7.

Morbi magni ex magnis causis excitantur. 776. 6.

Morbi principium quid. 36. 8. lib. 2. Augmentum quid. ibid. 9.

Morbi acuti neque Medicum, neque idiotas latent. 96. 6. lib. 2. infra. 14. dies judicantur. 97. 30.

Morbi longi & vehementes solent hominem dementare. 50. 1. lib. 2.

Morbi qui progignantur ex veneno interno. 71. 12. lib. 2.

Morbi aliqui promptiorem hominem faciunt ad coitum. 133. 8. Acuti coitum & generationem impediunt. 134. 16. qui eum defectu animi fiunt, magni sunt. 162. 2. genitalium & circumjacentium partium generandi impotentiam faciunt. 134. 18. qui partium principum temperiem labefactant, impediunt generationem. ibid. 19. longi faciunt generandi impotentiam. ibid. 20. Magni habent magna signa. 158. 44. acuti magnam de [illegible] notitiam præbent. [illegible]. magni supponunt magnas causas. ibi[illegible] 49. qui

facilè ſimulari poſſint, qui non. 152. 5.
Morbi læthales à nonnullis exuperantur. 299. 8.
Morbi ex quorum impedimento Rei chordâ torqueri non poſſunt. 420. 7. 8. 9. 10. 421. 11. 12. 13. ex ærtis vitio aduenientes periculoſi. 427. 4.
Morbi, qui excuſent à Miſſæ auditione ratione æris externi. 523. 14. omnes, qui aut febres ſunt, aut febrem adjunctam habent, excuſant à debiti redditione. 543. 23. qui inſultus habent quando etiam in intermiſſione excuſent à redditione. ibid. 25. ſomnolenti, qui à redditione excuſent. 544. 27. cum febre notatu digna etiam mulierem à redditione excuſant. 546. 6. qui mulierem excuſent à redditione. ibid. 7.
Morbi aliqui impediunt promotionem ad ſacros ordines, ſed non prohibent promotum miniſtrare, alij impediunt vtrumque. 585. 1. nonnulli faciunt irregularitatem perpetuam, alij temporaneam. ibid. 2.
Morbi immanentes, id eſt nuſquam recedentes qui. 585. 4. temporanei. ibid. 5. facilè recurrentes. ibid. 6. Morbi propter quas potiſſimum cauſas irregularitatem inducant. ibid. 7.
Morbi cutem faciei deturpantes ſic, vt irregularitatem indpcant. 611. 2.
Morbi repentina ſolutio naturaliter non fit, niſi ex inſigni aliqua euacuatione. 726. 8.
Morbi augmentum quando dicatur. 677. 11.
Morbi à flatu excitati citò diſſoluuntur. 659. & 660. Morbi ſanari non poſſunt, niſi eorum cauſæ tollantur. 661. 15.
Morbi quot modis curari poſſint. 663. 2. Morbi à Iuuentute ad ſenectutem peruenientes non curantur & multò minùs qui à Senectute ad decrepitam ætatem perueniunt. ibid. 4. à calidis humoribus procreati breues, à frigidis verò longi ſunt. ibid. 5. Morbus magis incurabilis redditur, ſi cum ea natura partis affectæ conueniat, & debilis ſit. 664. 8.
Morbi longi ſanantur per concoctionem. 726. 7.
Morbi hominem omni ſenſu & motu priuantes qui. 725. conſ. 30. 1.
Morbi longi non poſſunt naturaliter niſi paulatim & longo temporis interuallo ſuperari. 673. 6.
Morbi ſtatus quando dicatur. 728. 2.
Morbi accidentia debent eſſe proportionata ipſi parti affectæ. 682. 5.
Morbo exiſtente crudo indicationes bonæ naturaliter eſſe non poſſunt. 677. 9.
Morbi à Chriſto Domino ſanati omnes difficiles & humana arte inſanabiles. 230. 67. à Deo immiſſi habent in ſe aliquid ardui. 234. 14. à Deo immiſſi quomodo cognoſcendi. ibid. 15. 16. & deinceps. Ex quibus homo interdum mortuus appareret, cum adhuc viuat. 244. 28.
Morbilli, & variolæ aliquandò peſtilentiales. 643. 13.
Morborum irregularitatem inducentium diuiſio. 592. 1.
Morborum oculos infeſtantium enumeratio. 794. q. 7. n. 1.
Morborum qui irregularitati cauſam dare poſſunt ad ſtomachum & ventriculum pertinentium enumeratio. 604. 1.
Morborum partium genitalium qui irregularitati cauſam dare poſſunt, enumeratio. 608. 14.
Morborum [illegible]norum maximè conſpicua ſigna apparentia. 660. 5.
Morbos omnes ſuperat peſtis. 50. 1. lib. 2.
Morbos difficiles aliqui facilè ſuſtinent, alij vel leuiores ſuſtinent difficulter. 152. 10.
Morborum duplex genus in puerperis, & prægnantibus conſiderandum. 775. 2.
Morboſum & imbecillum differunt. 77. 9. lib. 1.
Morbum fieri per decubitum quando dicatur. 671. 3. Abſceſſus per decubitum fiunt in parte omnium maximè debili. ibid. 4.
Morbum acutum excitat venenum ingenitum. 77. 10. lib. 2.
Morbus quid. 22. 75. lib. 1. omnis præter naturam. ibid. 81. Chronici judicantur per morum ſolarem, acuti per lunarem. 38. 36. in illis perfectè judicandis non ſufficit dies critica. 40. 27. vnde fit. 108. 9. quidam prægnantes neceſſariò occidunt. ibid. 15. quidam in contrarias diſpoſitiones ægros trahunt. 106. 25. & recidiua habent vnam eamdemque cauſam. 105. 11. ex recidiua dici non poteſt, ſi noua acceſſerit cauſa. ibid. 10.
Morbus & ſanitas circa idem ſunt. 108. 11. lib. 1. & 90. 19. datur eiuſdem rei, cuius datur ſanitas. ibid. 12. quando fiat. 90. 13. alius proprius, alius per conſenſum fit. ibid. 38. in partu & prægnantia aduenies modo primo ad ea pertinet, modo non. 91. 45. non poteſt dici ex vitio partus fuiſſe eo naturali exiſtente. ibid. quidam ſunt magis familiares viris, quam mulieribus. 96. 45. non lethalis in prægnante euadit lethalis. 98. 77. eo lethali exiſtente ſubſequens eſt effectus prioris. 99. 112. non cauſatur ex ijs, quæ ſecundùm Naturam fiunt. 100. 3. aduenies ex partu differunt. ibid. 4. Eius cauſa eſt præter naturam. 101. 11. Cognatus qui. ibid. 17. proprij prægnantium naturales dicendi. ibidem. 18. Eius principium vnde enumerandum in parturiente. 111. 42. hæreditarij qui. 125. 30. vnde ſint. ibid. 31. ab illis cum longi ſunt extinguitur virilitas. 126. 3.
Morbus quid ex Il. definitione. 92. 1. lib. 2. quid ex Medicis. ibid. 2. à vitio quid differat. ibid. 4.
Morbus à vitio quid differat ex Ciceronc. 93. 8. lib. 2. & ex alijs. ibid. 9. ex propria opinione. ibid. 15.
Morbus grauis probatur ex ſententia Medicorum. 95. 2. lib. 2. duobus modis dicitur. 96. 11. eſt, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat. ibid. 12. extra materiam redhibitionis quot modis dicatur. ibid. 14. & ſeqq. magis dicitur, qui plura habet accidentia. ibid. 18. magis dicitur quantò magis à naturali ſtatu recedit. ibid. 19. dicitur morbus contagioſus. ibid. eſt qui difficulter curatur. ibid. 21.
Morbus leuis non dat redhibitioni locum. 95. 3. lib. 2. quis dicatur. 96. 12.
Morbus maior & magnus. 38. 15. lib. 2.
Morbus redhibitionis locum faciens, qualis eſſe debeat. 91. 4. lib. 2. 92. 11. & ſeqq.
Morbus ſonticus quis dicatur. 91. 9. quis apud Medicos. 97. 26. Idem qui acutus. ibid. 27. Contrarium. ibid 28. eſt perpetuus. ibid. 29. malè accipitur pro aliquo peculiari morbo. ibid. 32. id eſt Epilepſia. ibid. 35.
Morbus ſceleſtus. 38. 15. lib. 2.
Morbus contagioſus, vide Contagioſus morbus.
Morbus reddit hominem impotentem ad generationem. 133. 11. declara vt. ibidem. n. 7. eſt res

præter naturam. ibid. 3. Impedit Veneris vſum. ibid. 4. poteſt aliquando reddere hominem aptiorem ad generandum. ibid. 9. interficiens eſt magnus. ibid. 12. impediens coïtum impedit generationem. ibid. 15. leuis non impedit hominem, quin ſuas actiones exercere poſſit. 158. 37. leuis nou eſt dignus nomine morbi. ibid. 38.

Morbus ex miraculo ſanatus plures debet habere conditiones. 224. 4. debet eſſe difficilis. ibid. debet eſſe grauis. ibid. 5. non debet eſſe in vltima parte ſtatus, vel propè judicium. ibid. 6. non debet eſſe ægrotanti familiaris. 225. 17.

Morbus Gallicus, vide Gallicus morbus.

Morbus eſt cauſa ſufficientiſſima excuſans à jejunio 280. 1. non omnis à jejunio excuſat. ibid. 2. debet eſſe alicuius momenti, vt à jejunio excuſet. 281. 7. leuis non dicitur morbus. ibid. non omnis, qui excuſat à jejunio indifferenter ab omni jejunij conditione excuſat. ibid. 8. omnis dicitur vlcus Hippocrati. 298. 9.

Morbus ad hoc, vt teneatur Medicus ſuadere confeſſionem, non dicitur leuis, vbi eſt dubius. 377. 7. leuis quando dicatur ad hoc, vt Medicus tali obligationi ſatisfacere non teneatur. ibid. 8.

Morbus qui juſtè excuſet à diuinorum recitatione, qualis eſſe debeat. 509. 1. qui per totum diem non affligit, non excuſat à totali recitatione. 510. 6. eſt ex præcipuis cauſis impedientibus Veneris vſum. 542. 17. quinam ſufficienter excuſet à debiti redditione. 543. 21. etiam leuiſſimus quando excuſet. ibid. qui mulierem licitè excuſat à reddendo qualis eſſe debeat. 546. 5.

Morbus magnus poſt alium morbum ſequens, hominem interimit. 726. 6. ſi quæ pars ante morbum laborauerit, ibi morbus firmatur. 727. 3.

Morbus ab ætate prouenieus, durante ea, tolli non poteſt. 669. 9.

Morbus in augmento dicitur crudus. 677. 11.

Morbus leuis non eſt dignus morbi nomine. 700. 2. Magni morbi ſupponunt magnas cauſas. ibid. 6. & 8. magnum receſſum à naturali ſtatu ſignificant. ibid. 7.

Morbus non dicitur ſanati, qui alterum morbum facit. 679. 5.

Mores ſimiles ſimilem arguunt temperaturam. 122. 29. lib. 1. Ex conſuetudine habentur. ibid. in pubertate immutantur. 12. 42.

Mores mali, vide Mali mores.

Moribundi diuinant. 207. 17.

Moriendi actus eſt quoddam momentum imperceptibile. 50. 24. lib. 2.

Moriones qui. 21. 7. lib. 2.

Moritur nemo abſque ſyncope. 246. 48.

Moroſis. 22. 35. lib. 2.

Morphæa. 617. 4.

Mors, quæ excipiatur in contractibus ſocietatum. 82. 5. lib. 1. ex peſte & Epidemia habet cauſam intrinſecam. 86. 15. & 87. 21. Ex partu excepta propter illius frequentiam. ibid. ex vi prouenieus excepta. ibid. 23. ex peſte & Epidemia ſemper habet extrinſecam cauſam. ibid. 26. ex partu, ex peſte, &c. non eſt violenta. ibid. 38. violentæ nomine quid veniat in contractibus ſocietatum. ibid. 41. & 88. 45. naturalis quæ. ibid. 43. violenta quæ ſecundùm Platonem. ibid. 44. ex partu violenta dici non poteſt. ibid. 46. ex partu aliquo modo videtur violenta. ibid. 52. ex partu excipi permitta. ibid. 62. ex partu non ſemper facere debet exceptioni locum in ſocietatibus. 89. 1. ex partu quænam ſit ex Cagnato. ibid. 9. quando cenſeatur facere exceptioni locum. 91. 36. 111. 3. non euenit ex rebus naturalibus cum in naturali ſtatu permanent. 92. 12. ex partu, &c. quæ ſecundùm aliquos. 93. 22. cauſa partus quando ſit. ibid. 26. euenieus in partu dupliciter conſiderari poteſt. ibid. 28. ex mola an faciat locum exceptioni. 96. 36. ex puerperij vitio aduenieus, cauſa partus eſt. ibid. 50. ex ſuperueniente cauſa quando cenſenda euenille. 99. 109. ex morbo dependet. 108. 8.

Mors magis ſubeunda quàm infamia. 19. 51. lib. 2. ei proximi cur ad mentem redire interdum videantur. 36. 12. ei proximis licet teſtamentum condere, & matrimonium contrahere. 49. 8. Ei proximi non præſumuntur ſanæ mentis. ibid. 14.

Mors illi morbo tribuenda, cui ſuperuenientia ſymptomata ſunt magis cognata. 782. 8. refertur ad Morbum non ad ſymptomata. 783. 5.

Morte eadem plures ſimul pereuntes priùs præſumitur mortuus qui teneriotis ætatis eſt. litt. D. 14.

Mortis per vim externam ſtrangulatione procuratæ ſigna. 752. 6.

Mors eſt priuatio vitæ. 244. 25. eſt terminus ſyncopis vel ſyncopis confirmata. 245. 47. eius ſigna infallibilia. 247. 57.

Mors eſt animalis corruptio. 568. 11.

Mortuorum cadauera tempore peſtis citiſſimè ſepelienda. 186. 22.

Mortuus peccare non dicitur. 34. 5. lib. 2. ex veneno externo an diſcerni poſſit ab eo, qui mortuus eſt ex interno. 69. 2. cognoſci poteſt ex veneno propinato interiſſe, abſque eo quod cognoſci poſſit ſpecies veneni. 71. 21. ex veneno interno poteſt certiſſimè cognoſci. ibid. 22.

Mortuus an ſit homo necne, ex quibus dignoſcatur. 246. 53.

Moſes morìbundus prophetat. 208. 18. quadraginta diebus ex miraculo jejunauit. 215. 1. eius manus leproſa apparens. 229. 59.

Motus in vtero prægnantiæ ſignum. 65. 36. lib. 1. à quibus rebus excitari poſſit. ibid. 37. præcipuè fallit Medicos & ipſas mulieres. ibidem. nullus ſentitur in mola. ibidem. fœtus differt à motu. 66. 40.

Motus omnis originatur à dextris. 121. 11. lib. 1.

Motus humorum ab interioribus ad exteriora bonus, contra malus. 660. 9. & 661. 11.

Motus & quietis vſu quomodo errare contingat. 631. 4.

Mouens primò mouet per ſe, ſecundariò mouens, mouet per accidens. 99. 93. lib. 1.

Mularum duplex genus. 142. 12.

Mula non generant. 141. 12. in Syria & Cappadocia ſunt fœcundæ. ibid. In Italia aliquando peperierunt. ibid. Mula fœta. ibid. non menſtruatur. ibid.

Muli facillimè peſtem concipiunt. 182. 51.

Mulier naturæ lege non eſt potens niſi duorum fœtuum. 55. 12. lib. 1. & cur. ibid. 13. Cur duabus mammis ſolummodo donata. ibid. 11. ante nonum naturaliter non parit. 60. 18. quædam non concipiens, niſi per tres, vel quatuor menſes illi menſtrua deſtitiſſent. 65. 29. menſtruis deſtitutæ aliquando concipiunt. ibid. 30. quænam concipiant abſque menſtruis. ibid. lactantes concipiunt, etiamſi non menſtruentur. ibid. 31.

ratò de prægnantia dubitant antè primum menſem. 66. 46. cur præ cæteris fœminis ſuperfætet. 74. 27. cur prægnans matrem admittat. ibid. 29. parit ſeptimo. 9. & 10. 76. 24. nulla viſa eſt abſque viri vſu molam geſtaſſe. 78. 2. & 79. 6. 80. 29. nata eſt ad hoc vt partus edat. 88. 49. non poteſt emere aut exercere officia publica. ibid. 58. 59. 111. 5. poteſt ſuas pecunias in ſocietatem dare. 88. 60. ex mola decedens locum facit exceptioni ſecundùm Perlinum. 96. 38. nonnullæ neceſſariò abortiunt. 98. 75. prægnans morbo non cognato laborans in partus purgatione perit. 101. 17. Infirmæ non concipiunt. 105. 4. fœcundæ magis ſanæ viuunt. 108. 25.

Mulier, ei ob imperitiam ſuccurritur. 15. 13. lib. 2. Eius pulchritudo facit præſumi amorem. 30. 44. ad hoc nata eſt, vt partus edat. 117. 8. quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt. 118. 25. quæ non purgatur, quando ſana non ſit. ibid. 26.

Mulier ex ſemine virili relicto balneo imprægnata. 147. 2. in cauſa eſſe poteſt vtriuſque impotentiæ in viro. 128. 17. facilius eſt vt concipiat abſque menſtruis in ætate habili, quàm inhabili. 131. 21. menſtruis deſtituta non præſumitur poſſe concipere. ibid. 22. poteſt à viro corrumpi, & matrimonium ex capite impotentiæ non tenere. 137. 30. ſemper eſt potens ad coïtum ex parte ſui. ibid. 32. frigida eſſe poteſt. ibid. 34. frigida vocanda, ſi ſemen non poſſit emittere. ibid. menſtruis ob ætatem deſtituta, non dicitur ſterilis, licet non concipiat. 142. 6. non dicitur ſterilis, ſi viro infœcundo vtatur. ibid. 7. poteſt emittere ſemen abſque voluptate. 143. 13. cur non percipiat aliquando voluptatem in feminis ejaculatione. ibid. 15. Cur in actu coïtus ſubjaceat viro. 144. 21. abſque coïtu an ex ſemine virili concipere poſſit. 145. 1. non poteſt concipere abſque commixtione viri per omnimodam applicationem membrorum generationis. 146. 10. non poteſt concipere ex viro non erigente etiam ſi ſemen emittat. ibidem. 13. ſupra quinquageſimum annum non poteſt concipere. 165. 18. Eius frigiditas quomodo faciat conjecturam partus ſuppoſiti. 166. 21. an vnquam pepererit quibus cognoſcatur ſignis. 168. 8. Eam vtero gerere pro certo firmari non poteſt. 170. 9.

Mulier quædam ſeptem annis ſine cibo viuens. 218. 19. alia, quæ per 36. annos nihil comedit. ibid. 24. alia Alemmanna ſex menſibus jejuna viuens. ibid. fluxum ſanguinis patiens in Euangelio. 229. 57. non fert ſemen ante menſtrua. 259. 4. cur multo ſanguine abundet. ibid. 6.

Mulier menſtruis fluentibus an terreri poſſit. 414. 9. non eſt torquenda. ibid. cur facilius delicta confiteatur, quàm viri. 423. 22.

Mulier nulla viſa eſt abſque viri vſu Molam generaſſe. 740. 6.

Mulieres deſinentibus menſtruis vt pluſimum concipiunt. 736. 8. in reſpiratione multò minùs lædantur, quàm viri. litt. E. 21. cur lato pectore dotentur. ibid. timidiſſimæ ſunt. F. 26. ex partu à prauis humoribus expurgantur. 780. 12.

Mulier, an ei profit, vt matris priuilegijs fruatur, ſi quid monſtroſi fuerit enixa. 468. 9. quando ſit Monſtrorum cauſa. 475. 17. ſemicanem puerum pariens. 481. 23. Giganteæ ſtaturæ ex puſillis parentibus Romæ nata. 490. 13. quædam duplici natura. 500. 34. quod conceperit ex ſemine propè ipſam effuſo abſque concubitu, ridiculum. 539. 54. ſatisfacit debito ſola patientia copulandi ſe cum viro. 546. 2. an teneatur debitum reddendo ſemen emittere. 531. 14. quæ periclitatur in partu an teneatur reddere debitum. 549. 21. quæ ſemper mortuos parit, an teneatur reddere. 552. 10. quæ ſemper gemellos parit, an excuſetur à redditione. ibid. 11. an poſſit exigere à viro, qui non poteſt ſemen emittere. ibid. 12. promptiùs contagio afficitur quam vir. 554. 3. humidior viro. ibid. an teneatur reddere viro, qui nimis craſſo, aut nimis longo membro dotetur. 555. 9. an poſſit aſſumere medicamenta, vt magis delectetur in coïtu. 557. 1. quando dicatur extra vas ſe polluere non facilè explicari poteſt. 559. 11. an poſſit poſt coïtum ſurgere & vrinam reddere, vt ſemen ejiciat ne concipiat. ibidem. 12.

Mulierecula pro Hermaphrodita habita. 504. 16.

Mulieres propter honeſtatem à quibuſdam prohibentur. 15. 8. lib. 2. ad multa non ſufficiunt propter intellectus imperfectionem. ibid. 9. habent conſilium inualidum. ibid. imperfectio intellectus in ijs ſimilis eſt fatuitati. ibid. 10. à quibus prohibeantur propter intellectus imperfectionem. ibid. habent intellectum ad omnia ſtudia aptum ex Platone. ibid. 14. in nullis rebus habent pares vires cum Viris. ibid. 15. in omnibus ſunt viris imbecilliores. 16. nendo ac texendo vix ſufficiunt. ibid. 17. earum imperfectiones remittuntur. ibid. 18. à paſſionibus nimis vincuntur. ibid. 19. viris magis obnoxiæ. 23. 51. non habent ſuæ imperfectionis intellectus dilucida interualla. 52. 18. omni dementiæ ſpecie tentantur. 53. 1. ratò euadunt melancholicæ. ibid. 2. ob animi demiſſi naturam frequentiùs quàm viri deſipiunt, ex Hippocrate. ibid. 3. ſexcentæ Dæmoniacæ pro ſingulis viris reperiuntur. ibid. 4. melancholicæ euadentes pejus ſe habent, quàm viri. ibid. 5. habent quaſdam dementias earum proprias. ibid. grauidæ ſolo lucernæ odore abortiunt. 60. 13.

Mulieres ſub Syrio ſalaciſſimæ, & cur. 128. 15. cum purgantur aptæ ſunt generationi. 131. 20. frequentius Dæmoniacæ ſunt quàm viri. 138. 42. debent emittere ſemen vt concipiant. 145. 11. quomodo concipiant abſque voluptate. 144. 16. poſſunt concipere ex Incubborum conjunctione. 146. 5. etiam non menſtruatæ aliquando concipiunt. 166. 26.

Mulieres multò difficiliores morbos patiuntur, quàm viri, & ex eis facilius ſeſe recolligunt. 225. 18. quo anno menſtruentur. 259. 7. nubere poſſunt etiam ante menſtrua. ibid. 9.

Mulieres etiam ſub nomine Medici comprehenduntur. 405. 1. à tormento chordæ quando excipiendæ. 422. 19. cur facilius chordæ tormentum ſuſtineant, quàm viri. 423. 22.

Mulieres ſuum ipſarum ſemen aliquando concipiunt & molam generant. 49. 7. 24. coïtum magis appetunt vigente æſtu. 541. 8. ratò ſuperfætant. 549. 20. aliquæ ex coïtu inſigne damnum contrahentes. 555. 7. ex ſeminis retentione plura mala incurrunt. 558. 3.

Mulſa quid 66. 48. lib. 1.

Mulſum quid. ibid. 49. Mulſa quomodo probet prægnantiam. ibid. Menſtrua & vrina prouocat. ibid. 51.

Index.

Mundus an ætate decrescat. 472. 34. aliquando legibus caruit. 441. 20.

Mus Hermaphroditus. 497. 23.

Musarum historia apud Hesiodum. 73. 12. lib. 1.

Muscæ reuiuiscunt cum mortuæ sunt. 242. 4.

Muscæ vis in peste. 186. 20.

Mustela Basilisco infesta. 572. 3.

Mutationes omnes cauendæ. 559. 3. quæ ad loca calidiora fiunt magis periculosæ. ibid. 6. periculosiores eæ, quæ calido tempore fiunt. 360. 7.

Muti tantum à nulla re prohibendi. 25. 31. lib. 2.

Muti & *Surdi* simul sano judicio non sunt. 24. 1. lib. 2. alij majori, alij minori prudentiâ donantur. ibid. 9. infanti & furioso æquiparantur. ibid. 10. qui nutibus intelligunt, non carent prudentiâ. ibid. cur furiosis æquiparati. ibid. 12. ab omnibus actibus eliminandi. ibid. 20. testari non permittuntur. ibid. 21. etiam ad pias causas. ibid. 22. matrimonium contrahere non possunt. ibid. 23. non assequuntur matrimonij vires. ibid. 27. à matrimonio cur abstinere debent. 25. 31. non habent dilucida intervalla. 52. 19.

Muti & *Surdi* à natiuitate non tecus ac à natiuitate cæci, si sanentur, miraculosè sanantur. 218. 52. loqui docebantur à quodam Monacho. ibidem.

Mutilatio non idem apud Medicos, quod apud Iureconsultos. 327. 1. Eius tria genera. ibid. 3. ad eam tria requiruntur. ibid. 7. nulla est, quæ non inducat deformitatem. ibid. 8. eius præcipua conditio est obtruncatio. ibid. 9. est tam à Natura, quàm ab Accidente. ibid. 10. vnius eiusdemque membri non est eadem æstimatio in diuersis personis. ibid. 14.

Mutitas ex cerebri vitio adjunctam habet quandam fatuitatem. 25. 34. lib. 2. omnimoda loquelæ amissio. 106. 12.

Mutitas an excuset à diuinorum recitatione. 503. 17.

Mutus à natiuitate simul & Surdus. 24. 4. lib. 2. & cur. ibid. 5. morbosus est. 93. 6.

Muti, & *Surdi* à natiuitate dotantur humano intellectu, nec sunt Brutis comparandi. 706. 1. vbi delinquunt, & nutibus delicta confiteantur, puniri debent. ibid. 4. ad Matrimonij, Sacramentum admittuntur. ibid. 5. incedunt pari passu cum Pueris, & Amentibus. 767. 8. eorum quatuor species. 769. 17.

Mutilatio omnis decori obest. 732. 8.

Mydriasis. 114. 30. lib. 2.

Myopia quid. 110. 2. lib. 2. est dispositio à natiuitate contracta. ibid. 3. duplici modo fit. 111. 11.

Myopia quid, & an aliquam causam irregularitati præbere debeat. 595. 2.

Myops, id est luscitiosus. 110. 1. lib. 2. non est idem cum luscо. ibid. 3. & lippus non sunt idem 111. 7. fit ex spiritu visiuo nimis tenui ac puro. ibid. 10.

Myrtoides caruncula in partu obliterantur. 169. 20.

Myrtoides caruncula. 254. 6. quando obliterentur, vel integræ remaneant ex coitu. 258. 16.

Myrtus. 499. 29.

N

Nabuchodonosor Babyloniæ Rex Lycanthropiâ laborauit. 42. 44. lib. 2.

Naaman cur septies in Iordane se lauare jussus fuerit 201. 3. laborabat lepra confirmata. 230. 63.

Naamisia Gorgippi vxor apud Hippocratem barbam emisit. 332. 12.

Nani monstrosi. 471. 34.

Nares abscindens majori pœnâ puniendus, quàm abscindens aliud membrum. 329. 5. per eas mucus è cerebro deriuatur. 330. 11.

Narium vlcera an irregularitatem inducant. 599. 7. 8. caruncula quando faciant irregularem. ibid. 9. hemorrhoïdes nati an & quando faciant hominem irregularem. ibid. 10. fœtor ex quibus cauſis prouenire soleat, & quando inducat irregularitatem. ibid. 11.

Narium hæmorrhagia an excuset à recitatione diuinorum. 513. 16.

Nascendi latitudo in homine à nono ad vndecimi principium. 48. 7. lib. 1. terminus non concluditur præfixo quodam dierum numero. 49. 12. tempus varium. 28. 3. celeritas fœtum monstrat calidiorem & fortiorem. 40. 23. terminus tam in homine, quàm in cæteris animantibus habet quandam rationabilem latitudinem. 39. 1. potest termino à morbifica causa præueniri, non ita tamen facilè retardari. 35. 115. terminus constitui debet omnium vnus breuissimus; alter longissimus. ibidem. 110. non nasci & natum mori, patia sunt. 58. 4.

Nascendi terminus cur non idem in omnibus individuis eiusdem speciei. 479. 17.

Nasci extra determinatum tempus causam habet præternaturalem. 32. 54. lib. 1. supra septimum supervacaneum esset, si is esset naturalis terminus nascendi. 33. 78. supra decimum non est naturale. 34. 88. dici non debet, qui à præternaturali causa in lucem expellitur. ibid. 101. perfecte & tuo tempore à natura cuilibet animanti datum. 39. 12.

Nascitur homo propriè nono aut decimo. 34. 102. lib. 1. vario tempore homo ob id, quod particeps est speciei multiparæ & pauciparæ. 29. 11.

Nasi carentia inducit irregularitatem à solo Papa dispensabilem. 599. 4. Ex nasi deperditione in altero conjuge sponsalia dissolui possunt. ibid. 5. & verum reintegrato nasо reintegrari debeant. ibid. 6.

Nasi aliarumque partium deperditarum restauratio quatenus licita. 638. 9.

Nasus inter animalia homini soli datus eiusque dignitas. 598. q. 8. n. 1. Nasi magnitudo aut exilitas notabilis, inducit irregularitatem. ibid. 2. torruositas duplex, & quænam faciat hominem irregularem. ibid. 3.

Nasus faciem hominis maximè formosam aut deformem reddit. 211. 50. cuidam recenter decisus & illicò reconjunctus optimèque illigatus, restitutus est. 232. 77.

Nasus an sit membrum. 329. 1. eius absciſſio irregularitatem inducit. ibid. 4. eius absciſſio maius dedecus affert, quàm cuiuscunque alterius membri. ibid. 6. non habet proprium officium. ibid. 7. non est odoratus instrumentum. ibid. 8. ad locutionem conducit. 330. 11. est primum respirationis instrumentum. ibid. 12. est pulchritudinis modulator. ibid. 13. per illum tota pulchritudo faciei conciliatur. ibidem. 14. eo solus homo donatur. ibid. 15. 16. eo adulteras mulieres mutilabant Ægyptij. 17. accipitur pro tota facie. ibid. totus mentem peruersam denotat, ibid. 18. est membrum. ibid. 19. eo amisso sponsalia

juramento firmata dissoluuntur. ibid. 20. eo reparato an sponsalia dissoluta reparentur. ibid. 21.
Nata ex duobus diuersis generibus inter se non generant. 141. 12.
Nati dissimilitudo ad præsumptos parentes, an faciat conjecturam suppositionis partus. 167. 33.
Nati mortui neque nati, neque procreati videntur. 36. 21. cur aliquando auis & Majoribus assimilentur. 121. 22. lib. 1.
à Natiuitate die computandum in ætatis numeratione. 4. 5. lib. 1.
Natura non potest modico tempore quædam opera exercere. 9. 12. lib. 1. Pictori assimilata. 122. 34. in imaginando quomodo afficiatur. ibid.
Natura temperamenti intrinseca prima causa est celerioris, aut tardioris pubescentiæ. 9. 28. lib. 1. vniuersalis sua opera in pluribus commonstrat. 7. 31. ab ea quod præsumitur esse non potuit originem habere ab eo, quod per accidens est. 30. 31. regulatur per ea, quæ vt plurimùm contingunt. 31. 44. & 41. 37. ab eo quod est vt plurimùm, & secundùm plurimùm eodem modo fit. 32. 59. ab ea quæ sunt, sine non carent. ibid. 62. intendit semper facere, quod perfectius est. 33. 66. & 76. agit propter finem. ibid. & 39. 13. nihil temerè, nihil irrationabiliter, aut casu agit. ibid. 77. destinauit cuicunque animali & homini ipsi certum nascendi terminum. 34. 105. & 39. 1. 47. 1. præter eius ordinem in particularibus contingentia ab accidenti sunt. 36. 10. non intendit hominem septimo in lucem mittere 41. 34. semper prævalet consuetudini. 125. 29. eâ repugnante omnia irrita. 41. 35. ab ea, quæ insunt, insunt per se, & non per accidens. ibid. 47. quale principium sit. ibid. ab ea quod est, attendi debet, non quod ex accidenti. 47. 44. suo fine potita non amplius appetit media, quæ ad finem ducunt. 68. 7. non intendit in gressilibus molæ generationem. 80. 28. laborat aliquando etiam in propriis actionibus. 101. 21.
Natura vult bonum. 19. 70. lib. 2. hominis prona ad malum. ibid. 73. in nonnullis etiam rudes edocet. 22. 23. non dictat in matrimonio filiorum procreationem ad Dei gloriam nisi implicitè. 24. 27.
Natura per generationem species rerum, atque in ipsis se ipsam conseruat. 133. 3.
Natura semper tendit ad perfectiora. 495. 22. nihil frustra facit. 532. 21. non magis intendit generare marem, quàm fœminam. 534. 30.
Natura quot modis ab ea prædici possint futura. 206. 13. non philosophatur. 222. 56. ex nihilo nihil facit. 242. 3.
Natura morbos curat. 436. 8. non est sapientiæ contraria. 449. 3.
Natura operatur per alterationem & idcirco in tempore. 678. 16.
Natura repugnante omnia remedia irrita. 673. 4. Ars Naturæ ministra, & Medicus ipsius artis seu Naturæ minister. ibid. 5.
Natura morbos superat concoquendo. 674. 4.
Natura cuitat confusionem. 705. 10. nihil frustrà facit, sed semper ad melius respicit. 747. 4.
Natura vicem gerit temperies. 120. 13. lib. 1.
Naturale quod est, non semper naturaliter se habet. 90. 20. lib. 1. Non potest esse id, quod Naturam lædit. 101. 2.
Naturales res cum præter Naturam euadunt, occidere possunt & cum effectu occidunt. 108. 7. lib. 1. Ex illis constamus. 90. 12. Ex illis morbi dependent cum præter naturam euadunt. ib. 15.
Naturales partes respectu vitalium & animalium possunt facilius alterationem pati. 132. 10.
Natum mori & non nasci, pæna sunt. 36. 22. lib. 1.
Natus nocturno tempore quo die dicatur natus. 4. 6. lib. 1. ante septimum non potest viuere, & cur. 33. 81. neque legitimus est, neque vitalis. 36. 12. proprie abortus dici debet. ibid. 13. & 16. 51. 5. comparatur ei, qui nunquam natus est. 36. 18. tutius viuit, quam natus septimo, vel octauo. 41. 41. post 10. menses an sit legitimus Medicorum consilium requiritur. 36. 3.
Natus. 182. diebus omnium septimestrium imperfectissimus. 38. 37. lib. 1.
Natus sexto mense est abortiuus. 735. 1.
Naufragio, ruina, incendio, & similibus infortunijs acti suffocati pereunt. lib. 2.
Nauarra notatus. 498. 15.
Nauarra opinio ardua. 148. 14.
Nauigium idem majora pondera sustinet in mari, quam in flumine. 349. 41. quantum ponderis sustineat tam in mari, quàm in flumine. ibid. 42.
Nausea quid sit & quando videatur inducere irregularitatem. 605. 9.
Nebula. 113. 26. lib. 2.
Negligentia in erroribus tantum omissionis interuenit. 372. 18. quid sit. ibid. 19. magna culpa est. 373. 3. 399. 16 cum ea maximus flare potest dolus. 374. 12. 411. 18. quando præsumi possit. ibid. 13.
Negligentia magna culpa est. 744. 11.
Nemo dat quod non habet. 41. 46. lib. 2.
Nemo amat inuitus. 29. 31. lib. 2.
Nephelia. 113. 26. lib. 2.
Nephritis comitatur fames vsque ad mortem. 669. 9.
Nephritici dolores an excusent à publica recitatione. 519. 8.
Nerei filia apud Hippocratem latà manu à muliere secundùm tinciput percussa nona periit. 319. 3.
Nerion. 684. 5.
Nero aquam decoctam in niue refrigerandi fuit Inuentor. 352. 65.
Nero habuit Equas hermaphroditas. 503. 15.
Nerus recurrentibus vulneratis homo sine voce redditur. 305. 16.
Nerus Acusticus. 1. Auditorius. 732. 12.
Neruorum morbi qui excitent à diuinorum recitatione. 511. 11.
Neruos crassos qui sauciatos habent claudi fiunt. 304. 13.
Neutra corpora quæ. 281. 5.
ex Nihilo aliquid fieri difficilius, quàm ex aliquo aliquid. 241. 2. declara hoc dictum vt. 242. 5.
Nihil dat quod non habet. 685. 10.
Nili aqua ad Austrum excurrit, & tamen optima est. 350. 45. eius aqua præstantissima. 351. 52.
Ninive non est destructa non obstante contraria Ionæ prophetia. 208. 26.
Nitrum non est venenum. 685. 7.
Ninalis aqua, seu ex niue pejor quàm ex glacie. 350. 48.
Nisus superari ab hostibus non potuit, nisi ei crine abscisso. 418. 12.
Niualis aqua pejor eâ, quæ ex grandine fit. 350. 48.
Nobiles honorantur ob Majorum virtutem. 434. 23.
Nobilitas apud Philosophum virtus absurda quædam

curiositas est. ibid. 22. facit præsumptionem excellentiæ virtutis. ibid. 25.
Noctambuli qui. 35. 10. lib. 2.
Noctilupa. 112. 14. lib. 2.
Non esse & nunquam fuisse paria sunt quoad nouum esse. 242. 5.
Nonimestris & decimestris fœtus plurimum viuunt. 32. 59. lib. 1. cum abortiuntur raro viuunt. 46. 39.
Nouimestre spatium cur naturale. 44. 15. lib. 1.
Nonus mensis in homine nascendi terminus brevissimus. 35. 111. lib. 1. & 48. 10. quibus in nascendo familiaris. ibid. 112. ante illum cur plures nascantur, quàm post decimum. ibid. 114. salubris ac viuiscus. 48. 3. primus omnium verè vitalem fœtum profert. ibid. in eo qui nascantur. ibid. 8. eo confecto nascitur perfectissimus fœtus. ibid. 14. affectus satis est ad omnimodam fœtus perfectionem. ibid. frequentiorne sit quàm decimus pro nascendi termino in homine. ibid. 16. illum inter legitima tempora Plato non videtur admittere 49. 17.
Notarij in instrumentis conficiendis cur pluribus verbis vtantur. 93. 28. lib. 1.
Notarius non matriculatus tempore pestis est idoneus, etiamsi statutum matriculatum requirat. 143. 4.
Notarius Medico præfertur. 461. 42.
Nox artificialis quid. 363. 16.
Nubecula. 113. 26. lib. 2.
Nubendi tempora. 12. 40. lib. 1.
Nubere vxori prouerbium. 11. 23. lib. 1.
Nubit propriè mulier, non vir. ibid. 22.
Nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogit. 19. 71. lib. 1.
Nullus nisi sponte malus. 19. 69. lib. 1.
Numerus septenarius seipsum multiplicans perfectam facit ætatem. 15. 13. lib. 1. Nullus habere potest efficientiam aliquam. 46. 27. & 56. 18. est propter res, non verò res propter illum. ibid. 28.
Numerorum efficientiam Celsus contempsit. 46. 18. lib. 1.
Nuscitiosa affectio. 112. 18 lib. 2.
Nutrices à jejunio exemptæ. 276. 12. & 285. 36. peccant jejunantes si quid incommodi sanitatis puerulis suis inde eueniat. 277. 13.
Nutrices à coitu abstinere debent. 549. 24.
Nutrire quæ possint, omnia sunt prohibita in jejunijs extra vnicam confessionem. 286. 4.
Nutrivi est calorem humido foueri. 219. 34.
Nutritio & corruptio contraria sunt. 60. 13. lib. 2.
Nutritio semper necessaria respectu alicuius rei, si simpliciter non sit necessaria. 220. 38. intermitti quomodo possit. ibid. 40. & 41. est sustentatio caloris per pabulum. ibid. 43. Nutritio & vita sunt termini communes homini cum alijs animantibus. 217. 11. Nutritionis necessitas quando cesset. 218. 25. est naturalium actionum prima & maximè & necessaria. 219. 28. est subordinata ad vitam. ibid. 29. ea cur indigeat animal. ibid. 30.
Nutritiua anima ex Aristotele cæteris inesse, & prima & maximè inter omnes necessaria est. 219. 27.
Nutritur vnumque ex substantia, ex qua primum progenitum est. 567. 8.
Nux vomica an venenum sit. 66. 27. lib. 2.
Nyctalopes noctu cernentes an satis vidisse dicendi id, de quo agitur. 112. 14. lib. 2.
Nyctalopia. 511.
Nyctalops fit à spiritu crasso. 111. 11. lib. 2. quid sit. ibid. 12. est affectio propria quarundam auium. 112. 13. duplex. ibid. 16.
Nyctalops quid & quotuplex & quænam eius species inducat irregularitatem. 595. 5.
Nympha. 499. 29.
Nymphæ vteri in partu protenduntur. 168. 14. & 168. 19.
Nymphæ quid. 255. 10. In virginibus tenues sunt. ibid.
Nymphæa radix contusa, & ex aceto impuberi per decem dies tradita in cibis, Eunuchum facit. 101. 10.

O

Obesa corpora frigidiora sunt, quàm gracilia. litt. H. 36.
Obesi citiùs intereunt, quàm graciles. D. 16. 772. 17.
Obesitatis duæ species. E. 16.
Obesa corpora extenuare difficillimum absque periculo. 141. 8.
Obesitas quæ excuset à chordæ tormento, 421. 14. duplex. ibidem.
Obligati ad jejunium sani absolutè existunt. 271. 8.
Obligatio audiendi horas Canonicas in Laicis. 521. 2.
Obligatio quid. 612. 6.
Obliqui qui. ibidem.
Oblitio à quanto tempore inducatur. 23. 49. lib. 2. facilius inducitur in fœmina, quàm in viro. ibid. 51. facilius & difficilius vnde inducatur: ibidem. 56. in oblitionem de facili ire non præsumuntur facta egregia. ibid. 57. à quanto tempore inducatur iudicis arbitrio relinquitur. ibid. 58. est comes ebrietatis. 33. 42.
Oblitio an excusetur a diuinorum recitatione. 511. 9.
Oblitiosi qui intelligendi. 23. 43. lib. 2. retrahi possunt, religionem ingredi, professionem facere, matrimonio jungi contrahere, sese obligare. ibid. 46, oblitiosos homines multa faciunt magis & minus. ibid. 50. facilè fiunt negotijs vacantes. ibid. 56.
Obscuritas oculorum. 512. 14.
Obsonij nomine antiquitus veniebant pisces. 274. 20.
Obstetrices, vt Physici errare possunt. 404. 2. quomodo peccent in mulieres extra prægnantiam & partum. ibid. 3. quomodo peccent in prægnantes. ibid. 4. non debent vti medicamentis ad explorandam grauiditatem. ibid 5. quomodo errent in parturientes. ibid. 6. in fœtum quomodo peccent. ibid. 7. in fœtum simul & puerperam quomodo errent. ibid. 8. non adhibentes debitam diligentiam in adjuuandis parturientibus peccant. ibid. 9. tenentur scire veram baptizandi formam. ibid. 10. peccant præscribentes victum puerperis contra Medici voluntatem. ibid. 11. peccant quicquam notabile per os præbentes. 403. 12. an teneantur parturientes ad confessionem suadere. ibid. 13. peccant contra veritatem in judicijs deponentes. ibid. 14. peccant parientem in necessitate positam deserentes. ibid. 15. vetulæ & impotentes artem exercentes peccant. ibid. 16. an exercere possint obstetriciam artem absque licentia. ibid. 17. errant plures parturientes in curam suscipientes, quàm quibus subuenire possint. ibid. 18.

Index.

Obstetrices non possunt quicquam parturientibus aut grauidis per os præbere. 708. 2. hæ, Chirurgi & alij in casibus difficilioribus Physicum vocare tenentur. ibid. 3.

Occasiones vocabat Galenus paruas causas. 104. 31. lib. 2.

Occasionis nomen à Contractibus societatem officiorum in verbis, ex causa, & occasione partus, &c. omnino eradendum. 95. 24. lib. 1.

Occipitis vulnera cæcitatem inducunt. 305. 10. minùs periculosa quàm sincipitis. 307. 11.

Occisi hominis pollex cruentans. 314. 8.

Occisorum Animas nocturno tempore homicidas persequi putabant Antiqui. 317. 24.

Ocrea, st apedes, & huiusmodi res venęuari an possint. 84. 16. lib. 2.

Octauo mense natus habetur tanquam si natus esset mortuus. 37. 24. & 44. 2. lib. 1. in eo fœtus laborat. ibid. 10. causam vide. 11. in eo prægnantes malè habent. ibid. 12. in eo magis vigent causæ, quæ fœtum in septimo ad nascendum stimulabant. 45. 20.

Octauus mensis quid fœtui afferat. 33. 82. lib. 1.

Octimestris & Septimestris imbecilles etiamsi viuant 33. 83. lib. 1. magis perfectus quàm septimestris. 38. 38. & 45. 21. 44. 9. Ex Hippocrate non vitalis. ibid. 1. & 15. vltra octo dies viuere non potest. ibid. 3. & 54. 21. inter abortinos connumeratur. ibid. 4. & 48. 8. magis ex sua natura vitalis quam septimestris. 44. 5. & 15. nasci debebat septimo, aut nono. ibid. non ex defectu majori naturæ, quàm septimestris, sed ex accidenti vitalis non est. 45. 18. habet perfectionem, quam acquirit a septimo, & quam obtinuit ab octauo. 46. 27. imperfectus est. ibid. cur non viuat. ibid. 28. non habet cum vita omnimodam repugnantiam. ibid. 41. aliquando viuere potest. ibid. cæteris partubus imperfectior & minus vitalis. ibid. 32. à magna vi manumittitur. ibid. 38. aliquando adolescit. 54. 20. dubitatur, an sit abortiuus. 58. 7. Eius conjecturæ. 53. 19.

in Octimestri partu non solum periclitatur fœtus, sed etiam ipsa mater. 46. 38. lib. 1.

Oculary Medici. 371. 2.

Oculi prominentes minus vident, quàm intus conditi. 113. 21. lib. 2. Eorum prominentia duplex. ibid. 20. eos habentes sani sunt. 112. 19.

Oculi exitus. ibid. 20.

Oculi ex quo homo moriturus est fulgorem suum amittunt. L. 48. etiam in extinctis aliquid fulgoris retinent. ibid. ab illis in morbis habentur potissima signa salutis, vel mortis. ibid. 51.

Oculorum affectus diuturni, & incurabiles. 753. 5. eorum obseruatio in cadaueribus quàm conjecturam faciat celerior, aut tardioris mortis. litt. K. 49. eorum offuscatio, & turbulentia morbi Gallici signum præcipuum. 720. 2.

Oculus primus omnium membrorum mortis indicia præbet, vltimus tamen moritur. L. 51.

Oculi expressio. ibid. 20. procidentia. ibid.

Oculi in viuentibus semper tantisper fulgent. 247. 56. Eorum pupillæ quamdiu intuentium reddunt imaginem, homo non moritur. ibid.

Oculi pannus & macula quandò faciant irregularem. 596. 13. fistula lachrymalis an faciat hominem irregularem. ibid. 14. quomodo differat ab illachrymatione & lippitudine. ibid. 15.

Oculi prominentia quando inducat irregularitatem. 595. 8. suffusio seu cataracta facit hominem irregularem amplia in vno tantum oculo 595. & 596. n. 9. curatur extractione & vitus recuperatur. ibid. 10. an quis ita visum recuperauit, sit irregularis necne. ibid. 11.

Oculis etiam communicatur contagium in pelle. 178. 19.

Oculorum morbi insignes excusant à jejunio. 282. 14. Eorum acies, obtunditur ijs, qui in superciliis vulnerantur. 305. 12. morbi eorum insignes irregularitatem inducentes. 332. 2.

Oculorum dolores qui excusent ab auditione horarum Canonicarum. 521. 7. morbi qui excusent à redditione debiti. 514. 28.

Oculorum illachrymatio quid & quomodo differat à fistula lachrymali & an faciat hominem irregularem. 596. 15. differt item à lippitudine. ibid. 16.

Oculorum vitia enumerantur. 594. q 7. n. 1.

Oculus membrum nobilissimum. 331. 1.

Odium Conjugum impedit generationem. 126. 10. lib. 2.

Odium aliquando facit impotentiam coëundi in vito. 139. 58. interficit beneficio temporis. 140. 60. & 141. 9. inter conjuges quomodo possit facere præsumptionem suppositionis partus. 167. 30. impedit generationem. ibid. 31.

Odor nutrire potest. 60. 13. lib. 2. potest etiam corrumpere & occidere. ibid.

Odoratus instrumentum non est Nasus. 319. 8. & 330. 9.

Odores mali, vel etiam boni quosdam interdum pessimè afficiunt. 60. 13. lib. 2.

Odores mali ad excitandos reos in tormento deficientes sunt vitandi. 425. 4.

Oedematosis tumor qui. 672. 1.

Oesophagi & ventriculi vlcera quatenus & cur irregularitatem inducere debeant. 604. 2.

Oesophagus quid. 604. 1. cur fibris circularibus, & tunicis crassis donetur. 747. 4.

Officiorum diuinorum nomine quid veniat. 507. 2. ad eorum recitationem qua requirantur. 508. 6.

Oleandri lignorum humus venenare hominem potest. 83. 11. lib. 2.

Oleandri folia non sunt venenosa. 684. 5.

Olera aliis cibarijs admixta & debita condimenta excepta non sunt vitiperanda. 272. 15. conualescentibus ab Aristoteli data. ibid.

Olera omnia tunc modici, & praui nutrimenti. 784. 8.

Olenus non suscipit pestis contagium. 187. 29.

Olfactu occidens venenum datur. 60. 12. lib. 2.

Olimerus Caraffa Cardinalis à Rosæ odore, vt à re maximè noxia lædebatur. 60. 13. lib. 2.

Olus manducet, qui infirmus est. 272. 15.

Omnia ex omnibus fieri non possunt. 120. 12. lib. 1.

Onocentaura vide. 481. 23.

Onesetis virgo speciosissima ex Asina nata. ibid.

Operum naturalium nullum nocivum. 481. 10.

Operari ex virtute, & ex Naturæ instinctu non est idem. 768. 14.

Ophiasis quid. 189. 9.

Ophiasis Tineæ species. 611. 1.

Ophtalmia quid. 188. 5. 113. 26. lib. 2.

Ophtalmia deformitatem inducit. 332. 7. An excusat à diuinorum recitatione. ibid.

Ophtalmia licet aliquando contumaciissima sit vacat tamen periculo. 650. 19. eius tres species. 597. 16.

Index.

Opobalſamum ad condienda cadauera. 236. 7.
Opus ſeruile ex neceſſitate fieri poteſt in diebus feſtis. 396. 19.
Oratio ſine vlla attentione non dicitur oratio. 508. 12. etiam voluntaria ſine vlla attentione mala. ibidem.
Oratores à jejunio excuſantur. 279. 13.
Orient & *Occident* non ſemper idem. 356. 4.
Oris vitia quæ excuſent à recitatione diuinorum. 513. 17.
Oris fœtor quatenus & quando poſſit inducere irregularitatem. 600. q. 9. n. 1. diſtorſio an irregularem faciat. 601. n. 2.
Orodes Aconito ebibito & aluo per illud ſoluta, non interijt. 63. 8. & 66. 21. lib. 2.
Orthopnea. 514. 10. quando excuſet à celebratione Miſſæ. 521. 6.
Orthopnea Aſthmatis ſpecies facit hominem irregularem. 603. 6.
Ortus proxima humidiſſima & calidiſſima. 19. 15. lib. 1.
Os pubis. 10. 4. lib. 1.
Os alicui olere; an ſit morboſum. 115. 11. lib. 2.
Os Gratiarum ſedes. 331. 30.
Os idem findi & frangi ex vno ictu eodem tempore poteſt. 317. 4.
Oſſa fracta ante pubertatem ad ſolum facilè, ſed propriè ſanantur. 421. 12.
Oſſium fracturæ in adultis vniuntur per porum, vel callum, non verè ſanantur, vt in teneris ætatibus. 758. 2.
Oſtentum, Portentum, Monſtrum, Prodigium ſynonyma ſunt. 469. 17. cur ità vocetur. ibid. 18. in duo genera diuiſum à legibus. ibid. contingit in rebus inanimatis. ibid. 19.
Oſyritis herba. 241. 3.
Ova ſtomacho prauis humoribus referto, conuertunt ſe in prauos humores. 681. 1.
Ova & lacticinia non ſunt licita in jejunijs. 268. 29. ſunt carnes liquidæ. ibid.
Ova nonnulli difficiliùs concoquunt, quàm carnem bubulam. 785. 10.
Oues peſtis obnoxiæ. 182. 51.
Ouis generatio abſque mare in ouiparis minus præternaturam eſt, quam Molæ generatio in greſſibus. 80. 28. lib. 1.
Ouipara nonnulla ſuos pullos exerunt plurimùm. 20. die, aliquando. 19. interdum. 18. aliquando. 22. & 25. 35. 107. lib. 1. terminum ſibi naſcendi conſtitutum aliquando vel prætergrediuntur, vel præueniunt. ibid. abſque maris opera oua intra ſe generant. 80. 24. ad eorum generationem non eſt neceſſarius concurſus maris & fœminæ eodem tempore. ibid. 28.
Ouis temperamento humida. 30. 34. lib. 1. parit quarto menſe. ibid. plurimùm ſingulos generat fœtus, aliquando etiam plures. ibidem. 45. aliquando ſerius quinto menſe parit. 35. 106.
Ouum detentum à Medico peſte infecto corruptum, & alia oua ſibi vicina corrumpens. 178. 20.
Oxygrona cur dicatur ſyncopes. 245. 40.

P

Pacisci cum infirmo Medico an liceat. 394. 5. non licet in morbo acuto. ibid. 5. eſt contra Phyſici dignitatem. ibid. 6. licet cum Principibus & Vniuerſitatibus. 395. 8.
Palati vlcera quæ ſint cauſa irregularitatis. 601. 3.
Palpebrarum adhæſio an ſectione ſanari debeat. 636. 7.
Palpebræ morboſæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem. 597. 19.
Palpebræ ſoli homini, & ſtruthiocamelo duplices. 597. 19.
Paludes Ægyptiæ ſaluberrimæ. 352. 37.
Palus quid ſit. 354. 9.
Panem aqua incoquere, an poſſit jejunans in pane & aqua. 289. 10. an illum coquere poſſit jejunans cum abſtinentia ab omni cibo cocto. ibid. 11. cur concedatur panis in jentaculis, cum maximè nutriat. 294. 22.
Pangæus fons. 347. 21.
Panormi peſtis concitata ex lana infecta. 84. 13. lib. 2.
Papirius Prætor partum. 13. menſe natum pro legitimo ad hæreditatem admiſit. 28. 2. lib. 1.
Papillarum liuor in virginibus defloratis non apparet ex vnico coitu. 746. 7.
Papulæ & impetigo idem non ſunt. 99. 12. lib. 2.
Parabolani apud leges non ſunt Medici. 449. 30. Eorum electio pertinet ad Epiſcopum. ibidem.
Parabolarij. ibidem.
Paralyſes, de quibus in Sacris omnes grauiſſimæ. 227. 39.
Paralyſis vt ſit ſanabilis, quæ requirantur. ibid. 38. partes ea affectæ tanquam emortuæ exiſtimandæ. ibid. 40.
Paralyſis quid & quomodo differat ab Apoplexia eiuſque diuiſio. 593. & 595. 6. Canoniſtarum determinatio quod Paralytici ſint irregulares; quando & in quibus habeant locum, in quibus non. 594. 7. quod nerui non tantum externi, ſed & interni paralyſi ſint obnoxij. ibid. 8. Nerui ad ſenſus externos deſtinati, ſi reſolvantur illius ſenſus, ad quem pertinent, amiſſionem cauſant. ibid. 9. Senſus Tactus ex paralyſi amiſſio, quando inducat irregularitatem. ibid. 10. Guſtus & Odoratus deperditio an debeat irregularitatem inducere. ibid. 12. Stomachus reſolutus facit hominem irregularem. ibid. 13. Reſolutiones inteſtinorum ſphyncteris muſculi & veſicæ vrinariæ quid incommodi afferant. ibid. 13. Inteſtinorum reſolutio & maximè inteſtini recti cauſat impedimentum retentionis fœcum. ibid. 14. veſicæ vrinariæ paralyſis vrinæ incontinentiam parit. ibid. 15. Sphyncteris muſculi reſolutio quos effectus parere poſſit. ibid. 16. cur prædicti tres morbi indiſpenſabilem irregularitatem inducant ibid. 17.
Paralytici qui ſint. 227. 35.
Paralyticum Capharnaum grauiſſimè afficiebat. ibid. 39.
Paraphrenitici qui. 51. 1. lib. 1. differunt inter ſe ſecundùm accidentia & alia. ibid. 2.
Parcus notatus. 76. 35. lib. 2.
Parei definitio ſuperfœtationis examinata. 75. 2. lib. 1.
Parentes morboſi filios morboſos generant, ſani ſanos. 122. 29. lib. 1. optimi & ſapientes cur malos & inſipientes procreent. ibid. 37.
Pariens mortuos, an ſana ſit. 119. 1. lib. 2.
Paria ſunt quem jacuiſſe cum aliqua & illam adulteraſſe. 257. 12.
Pariſijs peſtis familiaris. 181. 41.
Pariſius notatur. 126. 5. lib. 1.
Pari nulla ſpermatica poteſt abſque vtroque ſe-

mine generati. 80. 21. lib. 1.
Pars continetur in toto. 456. 12.
Partes vtiles animalium venenoſæ. 87. 17.
Partes quæ aliquando ſimulantur, dolere quæ ſint. 157. 28.
Particula prima refrigeratiua quid Ariſtoteles. 19. 12. lib. 1.
de Particularibus non datur ſcientia. 138. 41.
Partis vulneratæ natura facit maximam præſumptionem læthalitatis vulneris. 308. 1. 3. ea ſola facit vulnus tutum vel læthale. ibid. 2.
ex Partionis diſtantia non poteſt argui diſtantia conceptionis geminorum. 76. 25. lib. 1.
Partus 13. aut 14. menſe editus pro legitimo ad hæreditatem admiſſus. 28. 2. 5. lib. 1. Eius geminatio in homine contra Naturæ legem eſt. 51. 47. 53. 9. & 55. 9. Eſt veluti quædam criſis. 38. 36. & 40. 26. Eius criſis aſſimilatur criſi morborum chronicorum. ibid. fit ex defectu alimenti. 39. 17. 40. 21. 53. 10. In eo ante fœtus perfectionem non operatur natura, ſed morbus. 40. 32. quando naturaliter fieri dici debeat. 42. 52. humani tempora duo ſunt. 44. 14. annus & tredecimeſtris. 50. 3. poteſt portari a matre per paucos quoſdam die ſupra 10. menſes. 51. 16. ad ſummum poteſt portari per decem dies ſupra decem menſes. ibid. 17. difficilis eſt æuidens conjectura non vitalis fœtus. 53. 15. Eius difficultas, ſi quatuor diebus perduret, fœtus nullo modo poteſt eſſe vitalis. ibid. 16. non vitalis ad hæreditatem non admittitur. 54. 1. quinque naſci poſſunt vitales. ibid. 3. qui non ſit vnicus, eſt contra Naturam. 55. 12. 95. 22. de eius eſſentia non eſt, vt vitalis edatur. 58. 10. non eſt ita pars matris, vt fructus pendentes pars arboris. 71. 44. Eius tempus in gemellis vnicum eſt pro tempore conceptionis. 72. 8.
Partus & Pregnantia in omni mortis caſu culpandi. 90. 34. morbos non proprios irritant & fouent. ibid. 35. dantur proprij eorum morbi. ibid. 39. partus difficultas eſt ſymptoma ipſius proprium. 91. 41. Eo naturali exiſtente, morbus ex eius vitio fuiſſe dici non poteſt. ibid. 45. Eius nomen diuerſimodè accipitur. 92. 5. accipitur pro fœtu. ibid. 6. & pro actu pariendi. ibid. 7. & pro puerperio. ibid. & pro abortu, ſed impropriè. ibid. 8. eius nomine quid veniat intelligendum contractibus ſocietatum ibid. 9. neceſſario eſt præter naturam, ſi ex eo mors depender. ibid. 13.
Partus difficultatis cauſa ex parte fœtus. 95. 7. Ex parte matris. ibid. 8. Ex parte vteri. ibid. 9. Ex parte panniculorum. ibid. 10. Ex parte excrementorum. ibid. 11. Ex parte externarum cauſarum. ibid. 13. Ex parte præcedentium morborum. ibid. 14. quid ſit. 90. 24. eſt actio quædam naturalis. ibid. 23. ſi datur ſanus, datur etiam morboſus. ibid. 25. ſanus quando eſt. ibid. 27. naturalis multas habet conditiones. 92. 14. præter naturam fit ex defectu alicuius ex conditionibus naturalis. ibid. 15. naturalis inter præcipuas conditiones requirit, vt debito tempore fiat. ibid. 16. ante debitum tempus eſt abortus. ibid. 17. quænam actio ſit. 93. 27. in difficili quid eueniat. 94. 4. Eius difficultas vnde. ibid. 6. multiplex magis periculoſus. 95. 21. monſtroſus magna pericula affert. ibid. 25. in eo rumpuntur ligamenta, ac venæ quædam. 97. 69.
Partus & Pregnantia in caſibus Exceptionis debent eſſe immediatæ cauſæ mortis. 99. 95. lib. 1. aliquando habent vniuerſam mortis culpam, aliquando non. 103. 1. quando ſoli acculandi. ibid. 2. debent eſſe cauſa proximæ mortis in caſibus exceptis. ib. 10. debent eſſe cauſa finalis. ibid. 12. non ita res naturales ſunt, vt nunquam euadant præternaturam. 108. 13. non in omni morbo in eodem genere cauſæ poni debent. ibid. 19. non ſunt morborum cauſæ. ibid. 22. non ſolùm non obſunt, ſed aliquando proſunt, ibid. 24. ſunt quid indifferens ad ſanum & non ſanum. 112. 17.
Partus eſt actio quædam à Natura inſtituta ad expellendum fœtum, vt mictio ad expellendam vrinam & hujuſmodi. 107. 4.
Partus poſtica Venere concepti in pedes, aut alia figurâ non naturali naſcuntur. 144. 23.
Partus ſuppoſitio eſt crimen falſi & eſt capitale. 164. 4.
Partus ex ſua natura non vitalis non rumpit teſtamentum. 468. 7.
Partus requiſita. 676. 5. figuræ partus aliæ naturales, aliæ non naturales & difficiles. ibid. 10. in partu difficili ſternutatio ſupetueniens cur bona. 678, 18. Partus difficiles in quos morbos mulieres compellant. 19. In partus actione cauſæ primario ſunt vires matris & fœtus. 679. 3.
in *Partu* venæ omnes vteri aperiuntur. 168. 16.
Partus naturalis morbum excitare non poteſt. 779. 5.
Parua manus quæ. 336. 14.
Parum pro nihilo habetur. 292. 10. jejunium frangit. ibidem.
Paſſio ſtatuoſa quæ. 51. 8. lib. 2.
Paſſio Mirachialis. ibid.
Paſſiones Animi, vide Animi Paſſiones.
Patagones populi Gigantæi. 471. 34.
Pathica mulieres. 499. 29.
Patrius Aër an ſemper alijs præferendus. 359. 11. ibid. 362.
Patroclus moribundus Hectori mortem prædicit. 207. 17.
D. Pauli Ecſtaſis, qualis fuerit, ignoratur. 213. 16.
Paulus ſecundus Pont. Max. ex copioſo Melopeponum eſu repentinè mortuus. 73. 6.
Pauperes Medicus gratis curare tenetur. 395. 8. quis dicatur ad hunc effectum. ibid. 10. multi ſunt & ſæpè ægrotant. ibid. 11.
Pauperum Pharmacopolæ multa contra conſcientiam machinari cogit. 400. 2.
Pauo aſſatus per annum ſeruatur imputris. 236. 7.
Peccata multa ſunt homicidio grauiora. 316. 20.
Peccare non dicitur mortuus, neque dormiens. 34. 5. lib. 2.
Peccare granius dicitur, qui cum deformi, quàm qui cum formoſa congreditur & cur. 128. 19.
Pectoris morbi, qui à jejunio excuſent. 283. 15.
Pectoris anguſtia excuſat à tormento chordæ. 422. 14. 738. 5.
Pectoris dolorem, quæ concomitentur. 158. 31.
Pectoris morbi, qui excuſent à reddition debiti. 544. 29.
Pectoris vitia, quænam conſideranda veniant reſpectu irregularitatis. 602. q. 10. n. 1.
Pecudis appulſus ſeruitus. 354. 12.
Pecunia in ſocietatem datæ ſub periculo vitæ alicuius mulieris prægnantis, ſi illa decedat, quando amittantur, quando non. 729. conſ. 33.

Index.

Pecunia quando amittantur in ſocietatibus officiorum. 111. 2. lib. 1. eas amittit ſibimet ipſi manus inferens. 86. 13. eas lucrari non licet ex certo periculo. 87. 19. in ſocietatem datæ debent ſubire amiſſionis periculum. 89. 2. 111. 1.

Pedemontana quædam iuuenis duobus menſibus jejunans. 218. 18.

Pedes membra maximæ vtilitatis. 335. 9. pedibus multi ea omnia agentes, quæ alij manibus. ibid. ſine pedibus nati plures. ibid. ſolum ad itionem inſeruiunt. ibid. 10. ijs. orbatus homo magis inutilis, quam orbatus manibus. ibid. 11.

Pedum eorumque digitorum vitia quæ & quando præbeant cauſam irregularitati. 613. q. 17. n. 4.

Pellicanus mortuus reuiuiſcit. 142. 4.

Pemplon vltimam ſenectutem cui vocant. 20. 24. lib. 1.

Penis exiguitas poteſt præbere diuortio cauſam. 140. 4. breuitas eſt cauſa ſterilitatis. 146. 14.

Penis eſt pater omnium membrorum. 326. 13. & 336. 1. non eſt vocandus membrum. ibid. 14. Magnus, durum ac ſtolidum ingenium denotat. ibidem. 15. an abſque eo poſſit fieri generatio. 336. 2. illum abſcindens quomodo puniendus. 337. 3.

Penis longitudo an ſit cauſa, vt ſemen refrigeretur antequam ad vterum perueniat. 555. &c.

Penis cui eſt abſciſſus an ſit irregularis vt in lege veteri. 609. 10. 11. Glande imperforata nati an & quando fiant irregulares, & quando facilius diſpenſari poſſe videantur. ibid. 12.

Penſionum tranſlatio requirit mentem ita ſanam, vt abſque vllo errore ratiocinari poſſit. 724. n. 9. nutibus ſi poſſit tranferri Penſio mens ipſius transferentis debet eſſe ſana. 725. n. 9.

Penſionum tranſlatio: vide Tranſlatio.

Penſionum tranſlatio requirit diſcurſum omnino ſanum. 727. 7. hæc difficilius conceditur quàm impoſitio nouarum. ibid. 9.

Peperiſſe dici non debet, quæ abortiuit. 58. 1. lib. 1. non debet dici ante ſeptimum pariens, aut filium mortuum eijciens. 59. 17.

Percuſſiones quacunque in parte præterquam in artubus, ſi fortes ſint, poſſunt hominem occidere. 319. 4.

Percutiens piſcatio. 354. 14.

Perdices in Paphlagonia duplici corde. 485. 7.

Perfecta ætas. 41. 3. 13. non dicitur ante 30. annum. 15. 18. lib. 1.

Perfectio vbi deeſt, ibi deeſt finis. 35. 69. lib. 1. reperitur vbi eſt finis. 39. 14.

Perfectionis & *Imperfectionis* tempora ſibi reſpondere debent. 15. 54.

Perfectum tardius augeſcit, quàm imperfectum. ibid. 56. dari debet in vnoquoque genere eorum, quæ à Natura ſunt. 33. 68. nullum fine caret. ibid. 70. deficere eſt impoſſibile. ibid. 72. ſupra nihil eſt extra accipere. ibid. 73. in vnoquoque genere eſt maximum. ibid. 74.

Pericimenis longo vſu fœminæ Eunuchæ fiunt. 138. 48.

Periculum inter ſocios debet eſſe æquale. 96. 42. & 88. 54. lib. 1. Ex partu & prægnantia eueniens cur Exceptum. ibidem. 46. puerperæ ex fœmina longius durat, quam ex mare. ibid. 55. Eius ducatio in puerpera quanta ſit ex Cagnato. 97. 57. quanta verò ſit eius ducatio ex mente Hippocratis. ibid. 58. & 60. 61. 62. Ex periculo certo non licet pecunias lucrari. 87. 19. Eius tranſlatio in aliam perſonam cur conceſſa. ibid. 20. quod curtare debet dans pecunias in ſocietatem quale debeat eſſe. 88. 47. inæquale eſt ex parte fœminæ contrahentis cum viro. ibid. 61.

Periculum maius in peſte, quàm in Epidemia. 177. 4.

Perineos quid. 491. 2.

Peritia qualis habitus. 454. 8.

Perſarum cadauera in quodam bello difficulter putreſcebant, contra cadauera Romanorum facillimè. 238. 27. Eorum mos in ſepeliendis cadauetibus. 247. 58.

Perſonæ extraneæ inter ſe aliquando ſimiles. 117. 19. lib. 1.

Pes habet aliquam apprehenſionem. 335. 9.

Peſte infectus an poſſit vi etiam vſque ad occiſionem depelli. 178. 14. poteſt expelli ex ciuitate. ibid. 15. quibus ſignis cognoſcatur. 184. 8. ſegregandus ab alijs, qui ſani ſunt. 186. 24. an ſi malit includi domi, poſſit inuitus expelli à ciuitate. ibid. 25.

Peſte qui corripiantur. 86. 16. lib. 1. in ea ſemper concurrit aliqua extrinſeca cauſa. 87. 34. eius cauſa ſemper eſt vniuerſalis. ibid. 27. ad eam concipiendam nihil operatur apparatus humorum. ibid. 29. ea non corripiuntur valetudinarij, infirmi & huiuſmodi. ibid. externa cauſa vim animalibus infert. ibid. 32.

Peſte pereuntes ſuffocantur. litt. C. 9.

Peſtis venenum indifferenter omnes perſonas adoritur. 87. 32. lib. 1.

Peſtes plures ſimul eſſet poſſunt. 184. 6.

Peſtilens putridum, contagioſum conuertuntur. 178. 16. falſum. 179. 23. omne pernicioſum eſt & deleterium. ibid. 25.

Peſtilentes morbi. 175. 29.

Peſtilentes morbi fatuitatem aliquando inducunt & obliuionem. 23. 45. lib. 2.

Peſtis à Deo eſt. 233. 4. Ea infectus dicitur in articulo mortis eſſe. 49. 12. lib. 2. eſt omnium morborum morbus vehementiſſimus. 50. 1. Venetijs concitata ex illitu peſſulorum oſtiorum ciuitatis venenatis medicamentis. 60. 11. Panormi concitata ex lana infecta eò delata. 84. 13. ſine febre aliquando eſt. 71. 19. vt plurimùm cum febre. ibid. 20.

Peſtis occaſione plura à conſueto judicandi ſtilo deuiant. 173. 1. de ea integros Tractatus fecerunt Iureconſulti. ibidem. eius priuilegia multa. ibid. & 12. eâ vigente vnus teſtis ſufficit, vbi duo requirantur. ibid. 2. eſt juſtiſſima cauſa abſentiæ. ibid. 6. ex eius probatione probatur non tutus acceſſus ad locum, in quo viget. ibid. 7. à quibus excuſet. ibid. 10. ex ea decedens non amittit pecunias in ſocietatem datas. ibid. 11. vt plurimum contagioſa. ibid. 13. Eius nomen generale eſt ad multa mala. ibid. 18. eſt morbus. ibid. 20.

Peſtis per antonomaſiam quid dicatur. 174. 20. vnde dicatur. ibid. 21. quid ſit ex Ripa. ibidem. 22. & 23. reijcitur Ripæ definitio. ibid. 24. quid verè ſit. 175. 31. eſt Epidemia ibid. 35. in ea fiunt ægritudines diuerſorum generum. 176. 37. poteſt eſſe particularis. 177. 5. vera quæ ſit. ibid. 7. aliquando excitatur ex ſola cloacarum immunditie. ibid. 8. excitata aliquando ex cadauere Balenæ putreſcente. ibid. ſola ex omnibus morbis

facilè simulari possint, qui non. 152. 5.
Morbi læthales à nonnullis exuperantur. 299. 8.
Morbi ex quorum impedimento Rei chordâ torqueri non possunt. 420. 7. 8. 9. 10. 421. 11. 12. 13. ex aëris vitio aduenientes periculosi. 427. 4.
Morbi, qui excusent à Missæ auditione ratione aëris externi. 523. 14. omnes, qui aut febres sunt, aut febrem adjunctam habent, excusant à debiti redditione. 543. 23. qui insultus habent quando etiam in intermissione excusent à redditione. ibid. 25. somnolenti, qui à redditione excusent. 544. 27. cum febre notatu digna etiam mulierem à redditione excusant. 546. 6. qui mulierem excusent à redditione. ibid. 7.
Morbi aliqui impediunt promotionem ad sacros ordines, sed non prohibent promotum ministrare, alij impediunt vtrumque. 585. 1. nonnulli faciunt irregularitatem perpetuam, alij temporaneam. ibid. 2.
Morbi immanentes, id est nusquam recedentes qui. 585. 4. temporanei. ibid. 5. facilè recurrentes. ibid. 6. Morbi propter quas potissimum causas irregularitatem inducant. ibid. 7.
Morbi cutem faciei deturpantes sic, vt irregularitatem inducant. 611. 2.
Morbi repentina solutio naturaliter non fit, nisi ex insigni aliqua euacuatione. 726. 8.
Morbi augmentum quando dicatur. 677. 11.
Morbi à flatu excitati citò dissoluuntur. 659. & 660. Morbi sanari non possunt, nisi eorum causæ tollantur. 661. 15.
Morbi quot modis curari possint. 663. 2. Morbi à Iuuentute ad senectutem peruenientes non curantur & multò minùs qui à Senectute ad decrepitam ætatem perueniunt. ibid. 4. à calidis humoribus procreati breues, à frigidis verò longi sunt. ibid. 5. Morbus magis incurabilis redditur, si cum ea natura partis affectæ conueniat, & debilis sit. 664. 8.
Morbi longi sanantur per concoctionem. 726. 7.
Morbi hominem omni sensu & motu priuantes qui. 725. cons. 30. 1.
Morbi longi non possunt naturaliter nisi paulatim & longo temporis interuallo superari. 673. 6.
Morbi status quando dicatur. 728. 2.
Morbi accidentia debent esse proportionata ipsi parti affectæ. 682. 5.
Morbo existente crudo indicationes bonæ naturaliter esse non possunt. 677. 9.
Morbi à Christo Domino sanati omnes difficiles & humana arte insanabiles. 230. 67. à Deo immissi habent in se aliquid ardui. 234. 14. à Deo immissi quomodo cognoscendi. ibid. 15. 16. & deinceps. Ex quibus homo interdum mortuus appareret, cum adhuc vivat. 244. 28.
Morbilli, & variolæ aliquandò pestilentiales. 643. 13.
Morborum irregularitatem inducentium diuisio. 592. 1.
Morborum oculos infestantium enumeratio. 794. q. 7. n. 1.
Morborum qui irregularitati causam dare possunt ad stomachum & ventriculum pertinentium enumeratio. 604. 1.
Morborum partium genitalium qui irregularitati causam dare possunt, enumeratio. 608. 14.
Morborum [illegible]norum maximè conspicua signa apparentia. 660. 5.
Morbos omnes superat pestis. 50. 1. lib. 2.
Morbos difficiles aliqui facilè sustinent, alij vel leuiores sustinent difficulter. 152. 10.
Morborum duplex genus in puerperis, & prægnantibus considerandum. 775. 2.
Morbosum & imbecillum differunt. 77. 9. lib. 1.
Morbum fieri per decubitum quando dicatur. 671. 3. Abscessus per decubitum fiunt in parte omnium maximè debili. ibid. 4.
Morbum acutum excitat venenum ingenitum. 77. 10. lib. 2.
Morbus quid. 22. 75. lib. 1. omnis præter naturam. ibid. 81. Chronici judicantur per motum solarem, acuti per lunarem. 38. 36. in illis perfectè judicandis non sufficit dies critica. 40. 27. Vnde fit. 108. 9. quidam prægnantes necessariò occidunt. ibid. 15. quidam in contrarias dispositiones ægros trahunt. 106. 25. & recidiua habent vnam eamdémque causam. 105. 11. ex recidiua dici non potest, si noua accesserit causa. ibid. 10.
Morbus & sanitas circa idem sunt. 108. 11. lib. 1. & 90. 19. datur eiusdem rei, cuius datur sanitas. ibid. 12. quando fiat. 90. 13. alius proprius, alius per consensum fit. ibid. 38. in partu & prægnantia aduenies modo primo ad ea pertinet, modo non. 91. 45. non potest dici ex vitio partus fuisse eo naturali existente. ibid. quidam sunt magis familiares viris, quam mulieribus. 96. 45. non lethalis in prægnante euadit lethalis. 98. 77. eo lethali existente subsequens est effectus prioris. 99. 112. non causatur ex ijs, quæ secundùm Naturam fiunt. 100. 3. aduenies ex partu differunt. ibid. 4. Eius causa est præter naturam. 101. 11. Cognatus qui. ibid. 17. propriè prægnantium naturales dicendi. ibidem. 18. Eius principium vnde enumerandum in parturiente. 111. 42. hæreditarij qui. 125. 30. vnde sint. ibid. 31. ab illis cum longi sunt extinguitur virilitas. 126. 3.
Morbus quid ex ll. definitione. 92. 1. lib. 2. quid ex Medicis. ibid. 2. à vitio quid differat. ibid. 4.
Morbus à vitio quid differat ex Ciceronе. 93. 8. lib. 2. & ex alijs. ibid. 9. ex propria opinione. ibid. 13.
Morbus grauis probatur ex sententia Medicorum. 95. 2. lib. 2. duobus modis dicitur. 96. 11. est, ex quo quis Medicorum judicio periturus erat. ibid. 12. extra materiam redhibitionis quot modis dicatur. ibid. 14. & seqq. magis dicitur, qui plura habet accidentia. ibid. 18. magis dicitur quantò magis à naturali statu recedit. ibid. 19. dicitur morbus contagiosus. ibid. est qui difficulter curatur. ibid. 21.
Morbus leuis non dat redhibitioni locum. 95. 3. lib. 2. quis dicatur. 96. 12.
Morbus major & magnus. 38. 15. lib. 2.
Morbus redhibitionis locum faciens; qualis esse debeat. 91. 4. lib. 2. 92. 11. & seqq.
Morbus sonticus quis dicatur. 91. 9. quis apud Medicos. 97. 26. Idem qui acutus. ibid. 27. Contrarium. ibid. 28. est perpetuus. ibid. 29. malè accipitur pro aliquo peculiari morbo. ibid. 32. id est Epilepsia. ibid. 35.
Morbus scelestus. 38. 15. lib. 2.
Morbus contagiosus, vide Contagiosus morbus.
Morbus reddit hominem impotentem ad generationem. 133. 11. declara vi. ibidem. n. 7. est res praeter

Index.

præter naturam. ibid. 3. Impedit Veneris vſum. ibid. 4. poteſt aliquando reddere hominem aptiorem ad generandum. ibid. 9. interficiens eſt magnus. ibid. 11. impediens coïtum impedit generationem. ibid. 15. leuis non impedit hominem, quin ſuas actiones exercere poſſit. 158. 37. leuis nou eſt dignus nomine morbi. ibid. 38.

Morbus ex miraculo ſanatus plures debet habere conditiones. 224. 4. debet eſſe difficilis. ibid. debet eſſe grauis. ibid. 5. non debet eſſe in vltima parte ſtatus, vel prope judicium. ibid. 6. non debet eſſe ægrotanti familiaris. 225. 17.

Morbus Gallicus, vide Gallicus morbus.

Morbus eſt cauſa ſufficientiſſima excuſansà jejunio 280. 1. non omnis à jejunio excuſat. ibid. 2. debet eſſe alicuius momenti, vt à jejunio excuſet. 281. 7. leuis non dicitur morbus. ibid. non omnis, qui excuſat à jejunio indifferenter ab omni jejunij conditione excuſat. ibid. 8. omnis dicitur vlcus Hippocrati. 298. 9.

Morbus ad hoc, vt teneatur Medicus ſuadere confeſſionem, non dicitur leuis, vbi eſt dubius. 577. 7. leuis quando dicatur ad hoc, vt Medicus tali obligationi ſatisfacere non teneatur. ibid. 8.

Morbus qui juſtè excuſet à diuinorum recitatione, qualis eſſe debeat. 509. 1. qui per totum diem non affligit, non excuſat à torali recitatione. 510. 6. eſt ex præcipuis cauſis impedientibus Veneris vſum. 542. 17. quinam ſufficienter excuſet à debiti redditione. 543. 21. etiam leuiſſimus quando excuſet. ibid. qui mulierem licitè excuſat à reddendo qualis eſſe debeat. 546. 5.

Morbus magnus poſt alium morbum ſequens, hominem interimit. 726. 6. ſi quæ pars ante morbum laborauerit, ibi morbus firmatur. 727. 3.

Morbus ab ætate prouenieus, durante ea, tolli non poteſt. 669. 9.

Morbus in augmento dicitur crudus. 677. 11.

Morbus leuis non eſt dignus morbi nomine. 700. 2. Magni morbi ſupponunt magnas cauſas. ibid. 6. & 8. magnum receſſum à naturali ſtatu ſignificant. ibid. 7.

Morbus non dicitur ſanari, qui alterum morbum facit. 679. 5.

Mores ſimiles ſimilem arguunt temperaturam. 122. 29. lib. 1. Ex conſuetudine habentur. ibid. in pubertate immutantur. 12. 42.

Mores mali, vide Mali mores.

Moribundi diuinant. 207. 17.

Moriendi actus eſt quoddam momentum imperceptibile. 50. 24. lib. 2.

Moriones qui. 21. 7. lib. 2.

Moritur nemo abſque ſyncope. 246. 48.

Moroſis. 22. 35. lib. 2.

Morphea. 617. 4.

Mors, quæ excipiatur in contractibus ſocietatum. 82. 5. lib. 1. ex peſte & Epidemia habet cauſam intrinſecam. 86. 15. & 87. 21. Ex partu excepta propter illius frequentiam. ibid. ex vi prouenieus excepta. ibid. 25. ex peſte & Epidemia ſemper habet extrinſecam cauſam. ibid. 26. ex partu, ex peſſe, &c. non eſt violenta. ibid. 38. violentæ nomine quid veniat in contractibus ſocietatum. ibid. 41. & 88. 45. naturalis quæ. ibid. 43. violenta quæ ſecundùm Platonem. ibid. 44. ex partu violenta dici non poteſt. ibid. 46. ex partu aliquo modo videtur violenta. ibid. 52. ex partu excipi permiſſa. ibid. 62. ex partu non ſemper facere debet exceptioni locum in ſocietatibus. 89. 1. ex partu quænam ſit ex Cagnato. ibid. 9. quando cenſeatur facere exceptioni locum. 91. 36. 111. 3. non euenit ex rebus naturalibus cum in naturali ſtatu permanent. 92. 12. ex partu, &c. quæ ſecundùm aliquos. 95. 22. cauſa partus quando ſit. ibid. 26. eueniens in partu duplicitèr conſiderari poteſt. ibid. 28. ex mola an faciat locum exceptioni. 96. 36. ex puerperij vitio aduenieus, cauſa partus eſt. ibid. 50. ex ſuperueniente cauſa quando cenſenda euenille. 99. 109. ex morbo dependet. 108. 8.

Mors magis ſubeunda quàm infamia. 19. 51. lib. 2. ei proximi cur ad mentem redire interdum videantur. 36. 12. ei proximis licet teſtamentum condere, & matrimonium contrahere. 49. 8. Ei proximi non præſumuntur ſanæ mentis. ibid. 14.

Mors illi morbo tribuenda, cui ſuperuenientia ſymptomata ſunt magis cognata. 782. 8. refertur ad Morbum non ad ſymptomata. 783. 5.

Morte eadem plures ſimul pereuntes prius præſumitur mortuus qui teneriotis ætatis eſt. litt. D. 14.

Mortis per vim externam ſtrangulatione procuratæ ſigna. 752. 6.

Mors eſt priuatio vitæ. 244. 25. eſt terminus ſyncopis vel ſyncopis confirmata. 245. 47. eius ſigna infallibilia. 247. 57.

Mori eſt animalis corruptio. 568. 11.

Mortuorum cadauera tempore peſtis citiſſimè ſepelienda. 186. 22.

Mortuus peccare non dicitur. 34. 5. lib. 2. ex veneno externo an diſcerni poſſit ab eo, qui mortuus eſt ex interno. 69. 1. cognoſci poteſt ex veneno propinato interiiſſe, abſque eo quod cognoſci poſſit ſpecies veneni. 71. 21. ex veneno interno poteſt certiſſimè cognoſci. ibid. 22.

Mortuus an ſit homo necne, ex quibus dignoſcatur. 246. 53.

Moſes moribundus prophetat. 208. 18. quadraginta diebus ex miraculo jejunauit. 215. 1. eius manus leproſa apparens. 229. 59.

Motus in vtero prægnantiæ ſignum. 65. 36. lib. 1. à quibus rebus excitari poſſit. ibid. 37. præcipuè fallit Medicos & ipſas mulieres. ibidem. nullus ſentitur in mola. ibidem. fœtus differt à motu. 66. 40.

Motus omnis originatur à dextris. 121. 11. lib. 1.

Motus humorum ab interioribus ad exteriora bonus, contra malus. 660. 9. & 661. 11.

Motus & quietis vſu quomodo errare contingat. 631. 4.

Mouens primò mouet per ſe, ſecundariò mouens, mouet per accidens. 99. 93. lib. 1.

Mularum duplex genus. 142. 12.

Mule non generant. 141. 12. in Syria & Cappadocia ſunt fœcundæ. ibid. In Italia aliquando peperunt. ibid. Mula fœta. ibid. non menſtruatur. ibid.

Muli facillimè peſtem concipiunt. 182. 51.

Mulier naturæ lege non eſt potens niſi duorum fœtuum. 55. 11. lib. 1. & cur. ibid. 13. Cur duabus mammis ſolummodo donata. ibid. 11. ante nonum naturaliter non parit. 60. 18. quædam non concipiens, niſi per tres, vel quatuor menſes illi menſtrua deſtitiſſent. 65. 29. menſtruis deſtitutæ aliquando concipiunt. ibid. 30. quænam concipiant abſque menſtruis. ibid. lactantes concipiunt, etiamſi non menſtruentur. ibid. 31.

rarò de prægnantia dubitant ante primum menſem. 66. 46. cur præ cæteris fœminis ſuperfætet. 74. 27. cur prægnans marem admittat. ibid. 29. parit ſeptimo. 9. & 10. 76. 24. nulla viſa eſt abſque viri vſu molam geſtaſſe. 78. 2. & 79. 6. 80. 29. nata eſt ad hoc vt partus edat. 88. 49. non poteſt emere aut exercere officia publica. ibid. 58. 59. 111. 5. poteſt ſuas pecunias in ſocietatem dare. 88. 60. ex mola decedens locum facit exceptioni ſecundùm Perlinum. 96. 38. nonnullæ neceſſariò abortiunt. 98. 75. prægnans morbo non cognato laborans in partus purgatione perit. 101. 17. Infirmæ non concipiunt. 105. 4. fœcundæ magis ſanæ viuunt. 108. 25.

Mulier, ei ob imperitiam ſucurritur. 15. 13. lib. 2. Eius pulchritudo facit præſumi amorem. 30. 44. ad hoc nata eſt, vt partus edat. 117. 8. quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt. 118. 25. quæ non purgatur, quando ſana non ſit. ibid. 26.

Mulier ex ſemine virili relicto balneo impregnata. 147. 2. in cauſa eſſe poteſt vtriuſque impotentiæ in viro. 128. 17. faciliùs eſt vt concipiat abſque menſtruis in ætate habili, quàm inhabili. 131. 21. menſtruis deſtituta non præſumitur poſſe concipere. ibid. 22. poteſt à viro corrumpi, & matrimonium ex capite impotentiæ non tenere. 137. 30. ſemper eſt potens ad coïtum ex parte ſui. ibid. 32. frigida eſſe poteſt. ibid. 34. frigida vocanda, ſi ſemen non poſſit emittere. ibid. menſtruis ob ætatem deſtituta, non dicitur ſterilis, licet non concipiat. 142. 6. non dicitur ſterilis, ſi viro infœcundo vtatur. ibid. 7. poteſt emittere ſemen abſque voluptate. 143. 13. cur non percipiat aliquando voluptatem in feminis ejaculatione. ibid. 15. Cur in actu coïtus ſubjaceat viro. 144. 21. abſque coïtu an ex ſemine virili concipere poſſit. 145. 1. non poteſt concipere abſque commixtione viri per omnimodam applicationem membrorum generationis. 146. 10. non poteſt concipere ex viro non erigente etiam ſi ſemen emittat. ibidem. 15. ſupra quinquageſimum annum non poteſt concipere. 165. 18. Eius frigiditas quomodo faciat conjecturam partus ſuppoſiti. 166. 21. an vnquam peperierit quibus cognoſcatur ſignis. 168. 8. Eam vtero gerere pro certo firmari non poteſt. 170. 9.

Mulier quædam ſeptem annis ſine cibo viuens. 218. 19. alia, quæ per 56. annos nihil comedit. ibid. 24. alia Alemmanna ſex menſibus jejuna viuens. ibid. fluxum ſanguinis patiens in Euangelio. 219. 57. non fert ſemen ante menſtrua. 259. 4. cur multo ſanguine abundet. ibid. 6.

Mulier menſtruis fluentibus an terreri poſſit. 414. 9. non eſt torquenda. ibid. cur faciliùs delicta confiteatur, quàm viri. 423. 22.

Mulier nulla viſa eſt abſque viri vſu Molam generaſſe. 740. 6.

Mulieres deſinentibus menſtruis vt plurimum concipiunt. 736. 8. in reſpiratione multò minùs læduntur, quàm viri. litt. E. 21. cur lato pectore dotentur. ibid. timidiſſimæ ſunt. F. 26. ex partu à prauis humoribus expurgantur. 780. 12.

Mulier, an ei profit, vt matris priuilegijs fruatur, ſi quid monſtroſi fuerit enixa. 468. 9. quando ſit Monſtrorum cauſa. 475. 17. ſemicanem puerum pariens. 481. 23. Giganteæ ſtaturæ ex puſillis parentibus Romæ nata. 490. 13. quædam duplici natura. 500. 34. quod conceperit ex ſemine propè ipſam effuſo abſque concubitu, ridiculum. 539. 54. ſatisfacit debito ſola patientia copulandi ſe cum viro. 546. 2. an teneatur debitum reddendo ſemen emittere. 531. 14. quæ periclitatur in partu an teneatur reddere debitum. 549. 21. quæ ſemper mortuos parit, an teneatur reddere. 552. 10. quæ ſemper gemellos parit, an excuſetur à redditione. ibid. 11. an poſſit exigere à viro, qui non poteſt ſemen emittere. ibid. 12. promptiùs contagio afficitur quam vir. 554. 3. humidior viro. ibid. an teneatur reddere viro, qui nimis craſſo, aut nimis longo membro dotetur. 555. 9. an poſſit aſſumere medicamenta, vt magis delectetur in coïtu. 557. 1. quando dicatur extra vas ſe polluere non facilè explicari poteſt. 559. 11. an poſſit poſt coïtum ſurgere & vrinam reddere, vt ſemen ejiciat ne concipiat. ibidem. 12.

Mulierculæ pro Hermaphrodita habitæ. 504. 16.

Mulieres propter honeſtatem à quibuſdam prohibentur. 15. 8. lib. 2. ad multa non ſufficiunt propter intellectus imperfectionem. ibid. 9. habent conſilium inualidum. ibid. imperfectio intellectus in ijs ſimilis eſt fatuitati. ibid. 10. à quibus prohibeantur propter intellectus imperfectionem. ibid. habent intellectum ad omnia ſtudia aptum ex Platone. ibid. 14. in nullis rebus habent pares vires cum Viris. ibid. 15. in omnibus ſunt viris imbecilliores. 16. nendo ac texendo vix ſufficiunt. ibid. 17. earum imperfectiones remittuntur. ibid. 18. à paſſionibus nimis vincuntur. ibid. 19. viris magis obliuioſæ. 23. 51. non habent ſuæ imperfectionis intellectus dilucida interualla. 51. 18. omni dementiæ ſpecie tentantur. 53. 1. rarò euadunt melancholicæ. ibid. 2. ob animi demiſſi naturam frequentiùs quàm viri deſipiunt, ex Hippocrate. ibid. 3. ſexcentæ Dæmoniacæ pro ſingulis viris reperiuntur. ibid. 4. melancholicæ euadentes pejus ſe habent, quàm viri. ibid. 5. habent quaſdam dementias earum proprias. ibid. grauidæ ſolo lucernæ odore abortiunt. 60. 13.

Mulieres ſub Syrio ſalaciſſimæ, & cur. 128. 15. cum purgantur aptæ ſunt generationi. 131. 20. frequentius Dæmoniacæ ſiunt quàm viri. 138. 42. debent emittere ſemen vt concipiant. 143. 11. quomodo concipiant abſque voluptate. 144. 16. poſſunt concipere ex incubotum conjunctione. 146. 5. etiam non menſtruatæ aliquando concipiunt. 166. 26.

Mulieres multò difficiliores morbos patiuntur, quàm viri, & ex eis faciliùs ſeſe recolligunt. 225. 18. quo annò menſtruentur. 259. 7. nubere poſſunt etiam ante menſtrua. ibid. 9.

Mulieres etiam ſub nomine Medici comprehenduntur. 405. 1. à tormento chordæ quando excipiendæ. 412. 19. cur faciliùs chordæ tormentum ſuſtineant, quàm viri. 413. 22.

Mulieres ſuum ipſarum ſemen aliquando concipiunt & molam generant. 49. 7. 24. coïtum magis appetunt vigente æſtu. 541. 8. rarò ſuperfætant. 549. 20. aliquæ ex coïtu inſigne damnum contrahentes. 555. 7. ex ſeminis retentione plura mala incurrunt. 558. 3.

Mulſa quid 66. 48. lib. 1.

Mulſum quid. ibidem. 49. Mulſa quomodo probet prægnantiam. ibid. Menſtrua & vrina prouocat. ibid. &c.

Index.

Mundus an ætate decrescat. 472. 34. aliquando legibus caruit. 441. 20.

Mus Hermaphroditus. 497. 23.

Musarum historia apud Hesiodum. 73. 12. lib. 1.

Musca teuuiscunt cum mortuæ sunt. 242. 4.

Muscæ vis in peste. 186. 20.

Mustela Basilisco infesta. 572. 3.

Mutationes omnes cauendæ. 359. 3. quæ ad loca calidiora fiunt magis periculosæ. ibid. 6. periculosiores eæ, quæ calido tempore fiunt. 360. 7.

Muti tantum à nulla re prohibentur. 25. 33. lib. 2.

Muti & *Surdi* simul sano judicio non sunt. 24. 1. lib. 2. alij majori, alij minori prudentiâ donantur. ibid. 9. infanti & furioso æquiparantur. ibid. 10. qui nutibus intelligunt, non carent prudentiâ. ibid. cur furiosis æquiparati. ibid. 12. ab omnibus actibus eliminandi. ibid. 20. testari non permittuntur. ibid. 21. etiam ad pias causas. ibid. 22. matrimonium contrahere non possunt. ibid. 23. non æquantur matrimonij vires. ibid. 27. à matrimonio cur abstinere debent. 25. 31. non habent dilucida intervalla. 52. 19.

Muti & Surdi à nativitate non secus ac à nativitate cæci, si sanentur, miraculosè sanantur. 228. 52. loqui docebantur à quodam Monacho. ibidem.

Mutilatio non idem apud Medicos, quod apud Iureconsultos. 327. 1. Eius tria genera. ibid. 3. ad eam tria requiruntur. ibid. 7. nulla est, quæ non inducat deformitatem. ibid. 8. eius præcipua conditio est obtruncatio. ibid. 9. est tam à Natura, quàm ab Accidente. ibid. 10. vnius eiusdemque membri non est eadem æstimatio in diuersis personis. ibid. 14.

Mutitas ex cerebri vitio adjunctam habet quandam fatuitatem. 25. 34. lib. 2. omnimoda loquelæ amissio. 106. 12.

Mutitas an excuset à diuinorum recitatione. 503. 17.

Mutus à nativitate simul & Surdus. 24. 4. lib. 2. & cur. ibid. 5. morbosus est. 93. 6.

Muti, & *Surdi* à nativitate dorantur humano intellectu, nec sunt Brutis comparandi. 766. 1. vbi delinquant, & nutibus delicta confiteantur, puniri debent. ibid. 4. ad Matrimonij, Sacramentum admittuntur. ibid. 5. incedunt pari passu cum Pueris, & Amentibus. 767. 8. eorum quatuor species. 769. 17.

Mutilatio omnis decori obest. 732. 8.

Myddriasis. 114. 30. lib. 2.

Myopia quid. 110. 2. lib. 2. est dispositio à nativitate contracta. ibid. 3. duplici modo fit. 111. 11.

Myopia quid, & an aliquam causam irregularitati præbere debeat. 595. 2.

Myops, id est luscitiosus. 110. 1. lib. 2. non est idem cum luscо. ibid. 3. & lippus non sunt idem 111. 7. fit ex spiritu visiuo nimis tenui ac puro. ibid. 10.

Myrtoides caruncula in partu obliterantur. 169. 20.

Myrtoides caruncula. 254. 6. quando obliterentur, vel integræ remaneant ex coitu. 258. 16.

Myrtus. 499. 29.

N

Nabuchodonosor Babyloniæ Rex Lycanthropiâ laborauit. 42. 44. lib. 2.

Naaman cur septies in Iordane sese lauare jussus fuerit 201. 3. laborabat lepra confirmata. 230. 63.

Namissa Gorgippi vxor apud Hippocratem barbam emisit. 332. 12.

Nani monstrosi. 471. 34.

Nares abscindens majori pœnâ puniendus, quàm abscindens aliud membrorum. 329. 5. per eas muçus è cerebro derivatur. 330. 11.

Narium vlcera an irregularitatem inducant. 599. 7. 8. caruncvlæ quando faciant irregularem. ibid. 9. hemorrhoïdes nati an & quando faciant hominem irregularem. ibid. 10. fœtor ex quibus cauſis prouenire soleat, & quando inducat irregularitatem. ibid. 11.

Narium hæmorrhagia an excuset à recitatione diuinorum. 513. 16.

Nascendi latitudo in homine à nono ad vndecimi principium. 48. 7. lib. 1. terminus non concluditur præfixo quodam dierum numero. 49. 22. tempus varium. 28. 3. celeritas fœtum monstrat calidiorem & fortiorem. 40. 23. terminus tam in homine, quàm in cæteris animantibus habet quandam rationabilem latitudinem. 39. 1. potest termino à morbifica causa præueniri, non ita tamen facilè retardari. 35. 115. terminus constitui debet omnium vnus brevissimus; alter longissimus. ibidem. 110. non nasci & natum mori, paria sunt. 58. 3.

Nascendi terminus cur non idem in omnibus individuis eiusdem speciei. 479. 17.

Nasci extra determinatum tempus causam habet præternaturalem. 32. 54. lib. 1. supra septimum supervacaneum esset, si is esset naturalis terminus nascendi. 33. 78. supra decimum non est naturale. 34. 88. dici non debet, qui à præternaturali causa in lucem expellitur. ibid. 101. perfecte & tuto tempore à natura cuilibet animanti datum. 39. 12.

Nascitur homo propriè nono aut decimo. 34. 102. lib. 1. vario tempore homo ob id, quod particeps est speciei multiparæ & pauciparæ. 29. 11.

Nasi carentia inducit irregularitatem à solo Papa dispensabilem. 599. 4. Ex nasi deperditione in altero conjuge sponsalia dissolui possunt. ibid. 5. & vtrum reintegrato naso reintegrari debeant. ibid. 6.

Nasi aliarumque partium deperditarum restauratio quatenus licita. 638. 9.

Nasus inter animalia homini soli datus eiusque dignitas. 598. q. 8. n. 1. Nasi magnitudo aut exilitas notabilis, inducit irregularitatem. ibid. 2. torruositas duplex, & quænam faciat hominem irregularem. ibid. 3.

Nasus faciem hominis maximè formosam aut deformem reddit. 211. 50. cuidam recentet decisus & illicò reconjunctus optimèque illigatus, restitutus est. 232. 77.

Nasus an sit membrum. 329. 1. eius absciſſio irregularitatem inducit. ibid. 4. eius absciſſio maius dedecus affert, quàm cuiuscunque alterius membri. ibid. 6. non habet proprium officium. ibid. 7. non est odoratus instrumentum. ibid. 8. ad locutionem conducit. 330. 11. est primum respirationis instrumentum. ibid. 12. est pulchritudinis modulator. ibid. 13. per illum tota pulchritudo faciei conciliatur. ibidem. 14. eo solus homo donatur. ibid. 15. 16. eo adulteras mulieres mutilabant Ægyptij. 17. accipitur pro tota facie. ibid. totus mentem peruersam denotat. ibid. 18. est membrum. ibid. 19. eo amisso sponsalia

juramento firmata dissoluuntur. ibid. 20. eo reparato an sponsalia dissoluta reparentur. ibid. 21.
Nata ex duobus diuersis generibus inter se non generant. 141. 12.
Nati dissimilitudo ad præsumptos parentes, an faciat conjecturam suppositionis partus. 167. 33.
Nati mortui neque nati, neque procreati videntur. 36. 21. cur aliquando auis & Majoribus assimilentur. 121. 22. lib. 1.
à Natiuitate die computandum in ætatis numeratione. 4. 5. lib. 1.
Natura non potest modico tempore quædam opera exercere. 9. 12. lib. 1. Pictori assimilata. 122. 34. in imaginando quomodo afficiatur. ibid.
Natura semi, cramenti intrinseca prima causa est celerioris, aut tardioris pubescentiæ. 9, 28. lib. 1. vniuersalis sua opera in pluribus commonstrat. 7. 31. ab ea quod præsumitur esse non potuit originem habere ab eo, quod per accidens est. 30. 31. regulatur per ea, quæ vt plurimùm contingunt. 31. 44. & 41, 37. ab eo quod est vt plurimùm, & secundùm plurimùm eodem modo fit. 32. 59. ab ea quæ sunt, sine non carent. ibid. 62. intendit semper facere, quod perfectius est. 33. 66. & 76. agit propter finem. ibid. & 39. 13. nihil temerè, nihil irrationabiliter, aut casu agit. ibid. 77. destinauit cuicunque animali & homini ipsi certum nascendi terminum. 34. 105. & 39. 1. 47. 1. præter eius ordinem in particularibus contingentia ab accidenti sunt. 36. 10. non intendit hominem septimo in lucem mittere 41. 34. semper prævalet consuetudini. 125. 29. ea repugnante omnia irrita. 41. 35. ab ea, quæ insunt, insunt per se, & non per accidens. ibid. 47. quale principium sit. ibid. ab ea quod est, attendi debet, non quod ex accidenti. 47. 44. suo fine posita non amplius appetit media, quæ ad finem ducunt. 68. 7. non intendit in grestilibus molæ generationem. 80. 28. laborat aliquando etiam in propriis actionibus. 101. 21.
Natura vult bonum. 19. 70. lib. 2. hominis prona ad malum. ibid. 73. in nonnullis etiam rudes edocet. 22. 23. non dictat in matrimonio filiorum procreationem ad Dei gloriam nisi implicitè. 24. 27.
Natura per generationem species rerum, atque in ipsis se ipsam conseruat. 133. 3.
Natura semper tendit ad perfectiora. 495. 22. nihil frustra facit. 532. 21. non magis intendit generare marem, quàm fœminam. 534. 30.
Natura quot modis ab ea prædici possint futura. 206. 13. non philosophatur. 222. 56. ex nihilo nihil facit. 242. 3.
Natura morbos curat. 436. 8. non est sapientiæ contraria. 449. 3.
Natura operatur per alterationem & idcirco in tempore. 678, 16.
Natura repugnante omnia remedia irrita. 673. 4. Ars Naturæ ministra, & Medicus ipsius artis seu Naturæ minister. ibid. 5.
Natura morbos superat concoquendo. 674. 4.
Natura euitat confusionem. 705. 10. nihil frustrà facit, sed semper ad melius respicit. 747. 4.
Natura vicem gerit temperies. 120. 13. lib. 1.
Naturale quod est, non semper naturaliter se habet. 90. 20. lib. 1. Non potest esse id, quod Naturam lædit. 101. 2.
Naturales res cum præter Naturam euadunt, occidere possunt & cum effectu occidunt. 108. 7. lib. 1. Ex illis constamus. 90. 12. Ex illis morbi dependent cum præter naturam euadunt. ib. 15.
Naturales partes respectu vitalium & animalium possunt facilius alterationem pati. 132. 10.
Natum mori & non nasci, pæna sunt. 36. 22. lib. 1.
Natus nocturno tempore quo die dicatur natus. 4. 6. lib. 1. ante septimum non potest viuere, & cur. 33. 81. neque legitimus est, neque vitalis. 36. 12. proprie abortus dici debet. ibid. 13. & 16. 51. 5. comparatur ei, qui nunquam natus est. 36. 18. rarius viuit, quam natus septimo, vel octauo. 41. 41. post 10. menses an sit legitimus Medicorum consilium requiritur. 36. 3.
Natus. 182. diebus omnium septimestrium imperfectissimus. 38. 37. lib. 1.
Natus sexto mense est abortiuus. 735. 1.
Naufragio, ruina, incendio, & similibus infortunijs acti suffocari pereunt. lib. 2.
Nauarra notatus. 498. 15.
Nauarra opinio ardua. 148. 14.
Nauigium idem majora pondera sustinet in mari, quam in flumine. 349. 41. quantum ponderis sustineat tam in mari, quàm in flumine. ibid. 42.
Nausea quid sit & quando videatur inducere irregularitatem. 605. 9.
Nebula. 113. 26. lib. 2.
Negligentia in erroribus tantum omissionis intercenit. 572. 18. quid sit. ibid. 19. magna culpa est. 373. 3. 399. 16 cum ea maximus ilare potest dolus. 374. 12. 411. 18. quando præsumi possit. ibid. 13.
Negligentia magna culpa est. 744. 11.
Nemo dat quod non habet. 41. 46. lib. 2.
Nemo amat inuitus. 29. 31. lib. 2.
Nephelia. 113. 26. lib. 2.
Nephritis comitatur senes vsque ad mortem. 669. 9.
Nephritici dolores an excusent a publica recitatione. 519. 8.
Nerei filia apud Hippocratem latà manu à muliere secundùm inciput percussa nona periit. 319. 3.
Nerion. 684. 5.
Nero aquam decoctam in niue refrigerandi fuit Inuentor. 352. 65.
Nero habuit Equas hermaphroditas. 503. 15.
Nerus recurrentibus vulneratis homo sine voce redditur. 305. 16.
Neruus Acusticus. 1. Auditorius. 732. 12.
Neruorum morbi qui excusent à diuinorum recitatione. 511. 11.
Neruos crassos qui sauciatos habent claudi fiunt. 304. 13.
Nestra corpora quæ. 281. 5.
ex Nihilo aliquid fieri difficilius, quàm ex aliquo aliquid. 241. 2. declara hoc dictum vt. 242. 5.
Nihil dat quod non habet. 685. 10.
Nili aqua ad Austrum excurrit, & tamen optima est. 350. 45. eius aqua præstantissima. 351. 52.
Ninive non est destructa non obstante contraria Ionæ prophetia. 268. 26.
Nitrum non est venenum. 685. 7.
Nitralis aqua, seu ex niue pejor quàm ex glacie. 350. 46.
Nissa superari ab hostibus non potuit, nisi ci crine abscisso. 418. 12.
Nitralis aqua pejor eâ, quæ ex grandine fit. 350. 48.
Nobiles honorantur ob Majorum virtutem. 434. 23.
Nobilitas apud Philosophum virtus absurda quædam

curiositas est. ibid. 22. facit præsumptionem excellentiæ virtutis. ibid. 25.
Noctambuli qui. 35. 10. lib. 2.
Noctilupa. 112. 14. lib. 2.
Non esse & nunquam fuisse paria sunt quoad nouum esse. 242. 5.
Nonimestris & decimestris fœtus plurimum viuunt. 32. 59. lib. 1. cum abortiuntur raro viuunt. 46. 39.
Nonimestre spatium cur naturale. 44. 15. lib. 1.
Nonus mensis in homine nascendi terminus breuissimus. 35. 111. lib. 1. & 48. 10. quibus in nascendo familiaris. ibid. 112. ante illum cur plures nascantur, quàm post decimum. ibid. 114. salubris ac viuificus. 48. 3. primus omnium verè vitalem fœtum profert. ibid. in eo qui nascantur. ibid. 8. eo confecto nascitur perfectissimus fœtus. ibid. 14. affectus satis est ad omnimodam fœtus perfectionem. ibid. frequentiorne sit quàm decimus pro nascendi termino in homine. ibid. 16. illum inter legitima tempora Plato non videtur admittere 49. 17.
Notarij in instrumentis conficiendis cur pluribus verbis vtantur. 93. 28. lib. 1.
Notarius non matriculatus tempore pestis est idoneus, etiamsi statutum matriculatum requirat. 143. 4.
Notarius Medico præfertur. 461. 42.
Nox artificialis quid. 363. 16.
Nubecula. 113. 26. lib. 2.
Nubendi tempora. 12. 40. lib. 1.
Nubere vxori proverbium. 11. 25. lib. 1.
Nubit proprié mulier, non vir. ibid. 22.
Nulla necessitas ad mala perpetranda nos cogit. 19. 71. lib. 1.
Nullus nisi sponte malus. 19. 69. lib. 1.
Numerus septenarius seipsum multiplicans perfectam facit ætatem. 15. 15. lib. 1. Nullus habere potest efficientiam aliquam. 46. 27. & 56. 18. est propter res, non verò res propter illum. ibid. 28.
Numerorum efficientiam Celsus contempsit. 46. 28. lib. 1.
Nusciosa affectio. 112. 18 lib. 2.
Nutrices à jejunio exemptæ. 276. 12. & 285. 36. peccant jejunantes si quid incommodi sanitatis puerulis suis inde euchiat. 277. 13.
Nutrices à coitu abstinere debent. 349. 24.
Nutrire quæ possunt, omnia sunt prohibita in jejunijs extra vnicam comestionem. 286. 4.
Nutrit est calorem humido foueri. 219. 34.
Nutritio & corruptio contraria sunt. 60. 13. lib. 2.
Nutritio semper necessaria respectu alicuius rei, si simpliciter non sit necessaria. 220. 38. intermitti quomodo possit. ibid. 40. & 41. est sustentatio caloris per pabulum. ibid. 43. Nutritio & vita sunt termini communes homini cum alijs animantibus. 217. 11. Nutritionis necessitas quando cessat. 218. 25. est naturalium actionum prima & maximè & necessaria. 219. 28. est subordinata ad vitam. ibid. 29. ea cur indigeat animal. ibid. 30.
Nutritiua anima ex Aristotele cæteris inesse, & prima & maximè inter omnes necessaria est. 219. 27.
Nutritur vnumque ex substantia, ex qua primum progenitum est, 567. 8.
Nux vomica an venenum sit. 66. 27. lib. 2.
Nyctalopes noctu cernentes an satis videtur dicendi id, de quo agitur. 112. 14. lib. 2.
Nyctalopia. 511.
Nyctalops fit à spiritu crasso. 111. 11. lib. 2. quid sit. ibid. 12. est affectio propria quarundam auium. 112. 13. duplex. ibid. 16.
Nyctalops quid & quotuplex & quænam eius species inducat irregularitatem. 595. 5.
Nympha. 499. 29.
Nymphæ vteri in partu protenduntur. 168. 14. & 168. 19.
Nymphæ quid. 255. 10. In virginibus tenues sunt. ibid.
Nymphæa radix contusa, & ex aceto impuberi per decem dies tradita in cibis, Eunuchum facit. 101. 10.

O

Obesa corpora frigidiora sunt, quàm gracilia. litt. H. 36.
Obesi citiùs intereunt, quàm graciles. D. 16. 772. 17.
Obesitatis duæ species. E. 16.
Obesa corpora extenuare difficillimum absque periculo. 141. 8.
Obesitas quæ excusat à chordæ tormento, 421. 14. duplex. ibidem.
Obligati ad jejunium sani absolutè existunt. 271. 8.
Obligatio audiendi horas Canonicas in Laicis. 521. 2.
Obligatio quid. 612. 6.
Obliqui qui. ibidem.
Oblitio à quanto tempore inducatur. 23. 49. lib. 2. facilius inducitur in fœmina, quàm in viro. ibid. 52. facilius & difficilius vnde inducatur: ibidem. 56. in oblitionem de facili ire non præsumuntur facta egregia. ibid. 57. à quanto tempore inducatur iudicis arbitrio relinquitur. ibid. 58. est comes ebrietatis. 33. 42.
Oblitio an excus. à diuinorum recitatione. 521. 9.
Oblitosi qui intelligendi. 23. 43. lib. 2. tollari possunt, religionem ingredi, professionem facere, matrimonio jungi contrahere, sese obligare. ibid. 46. oblitosi homines multa faciunt magis & minus. ibid. 50. facilè fiunt negotijs vacantes. ibid. 56.
Obscuritas oculorum. 512. 14.
Obsonij nomine antiquitus veniebant pisces. 274. 20.
Obstetrices, vt Physici errare possunt. 404. 2. quomodo peccent in mulieres extra prægnantiam & partum. ibid. 3. quomodo peccent in prægnantes. ibid. 4. non debent vti medicamentis ad explorandam grauiditatem. ibid 5. quomodo errent in parturientes. ibid. 6. in fœtum quomodo peccent. ibid. 7. in fœtum simul & puerperam quomodo errent. ibid. 8. non adhibentes debitam diligentiam in adjuuandis parturientibus peccant. ibid. 9. tenentur scire veram baptizandi formam. ibid. 10. peccant præscribentes victum puerperis contra Medici voluntatem. ibid. 11. peccant quicquam notabile per os præbentes. 405. 12. an teneantur parturientes ad confessionem suadere. ibid. 13. peccant contra veritatem in judicijs deponentes. ibid. 14. peccant parientem in necessitate positam deserentes. ibid. 15. vetulæ & impotentes artem exercentes peccant. ibid. 16. an exercere possint obstetriciam artem absque licentia. ibid. 17. errant plures parturientes in curam suscipientes, quàm quibus subuenire possint. ibid. 18.

Index.

Obſtetrices non poſſunt quicquam parturientibus aut grauidis per os præbere. 708. 2. hæ, Chirurgi & alij in caſibus difficilioribus Phyſicum vocare tenentur. ibid. 3.

Occaſiones vocabat Galenus partuas cauſas. 104. 31. lib. 2.

Occaſionis nomen à Contractibus ſocietatem officiorum in verbis, ex cauſa, & occaſione partus, &c. omnino eradendum. 93. 24. lib. 1.

Occipitis vulnera cæcitatem inducunt. 305. 10. minùs periculoſa quàm ſincipitis. 307. 11.

Occiſi hominis pollex cruentans. 314. 8.

Occiſorum Animas nocturno tempore homicidas perſequi putabant Antiqui. 317. 24.

Ocreæ, ſtapedes, & huiuſmodi res venenari an poſſint. 84. 16. lib. 2.

Octauo menſe natus habetur tanquam ſi natus eſſet mortuus. 37. 24. & 44. 2. lib. 1. in eo fœtus laborat. ibid. 10. cauſam vide. 11. in eo prægnantes malè habent. ibid. 12. in eo magis vigent cauſæ, quæ fœtum in ſeptimo ad naſcendum ſtimulabant. 45. 20.

Octauus menſis quid fœtui afferat. 33. 82. lib. 1.

Octimeſtris & Septimeſtris imbecilles etiamſi viuant 33. 83. lib. 1. magis perfectus quàm ſeptimeſtris. 38. 38. & 45. 21. 44. 9. Ex Hippocrate non vitalis. ibid. 1. & 15. vltra octo dies viuere non poteſt. ibid. 3. & 54. 21. inter abortiuos connumeratur. ibid. 4. & 48. 8. magis ex ſua natura vitalis quam ſeptimeſtris. 44. 5. & 15. naſci debebat ſeptimo, aut nono. ibid. non ex defectu majori naturæ, quàm ſeptimeſtris, ſed ex accidenti vitalis non eſt. 45. 18. habet perfectionem, quam acquirit a ſeptimo, & quam obtinuit ab octauo. 46. 27. imperfectus eſt. ibid. cur non viuat. ibid. 28. non habet cum vita omnimodam repugnantiam. ibid. 31. aliquando viuere poteſt. ibid. cæteris partubus imperfectior & minus vitalis. ibid. 32. à magna vi manumittitur. ibid. 38. aliquando adoleuit. 54. 20. dubitatur, an ſit abortiuus. 58. 7. Eius conjecturæ. 53. 19.

in Octimeſtri partu non ſolum periclitatur fœtus, ſed etiam ipſa mater. 46. 38. lib. 1.

Oculary Medici. 371. 2.

Oculi prominentes minus vident, quàm intus conditi. 112. 21. lib. 2. Eorum prominentia duplex. ibid. 20. eos habentes ſani ſunt. 112. 19.

Oculi exitus. ibid. 20.

Oculi ex quo homo moriturus eſt fulgorem ſuum amittunt. L. 48. etiam in extinctis aliquid fulgoris retinent. ibid. ab illis in morbis habentur potiſſima ſigna ſalutis, vel mortis. ibid. 51.

Oculorum affectus diuturni, & incurabiles. 753. 5. eorum obſeruatio in cadaueribus quàm conjecturam faciat celeriorem, aut tardioris mortis. litt. K. 49. eorum offuſcatio, & turbulentia morbi Gallici ſignum præcipuum. 720. 2.

Oculus primus omnium membrorum mortis indicia præbet, vltimus tamen moritur. L. 51.

Oculi expreſſio. ibid. 20. procidentia. ibid.

Oculi in viuentibus ſemper tantiſper fulgent. 247. 56. Eorum pupillæ quamdiu inquientium reddunt imaginem, homo non moritur. ibid.

Oculi pannus & macula quando faciant irregularem. 596. 13. fiſtula lachrymalis an faciat hominem irregularem. ibid. 14. quomodo differat ab illachrymatione & lippitudine. ibid. 15.

Oculi prominentia quando inducat irregularitatem. 595. 8. ſuffuſio ſeu cataracta facit hominem irregularem amplia in vno tantum oculo. 595. & 596. n. 9. curatur extractione & viſus recuperatur. ibid. 10. an quis ita viſum recuperauit, ſit irregularis necne. ibid. 11.

Oculis etiam communicatur contagium in peſte. 178. 19.

Oculorum morbi inſignes excuſant à jejunio. 182. 14. Eorum acies, obtunditur ijs, qui in ſuperciliis vulnerantur. 305. 12. morbi eorum inſignes irregularitatem inducentes. 332. 2.

Oculorum dolores qui excuſent ab auditione horarum Canonicarum. 521. 7. morbi qui excuſent à redditione debiti. 514. 26.

Oculorum illachrymatio quid & quomodo differat à fiſtula lachrymali & an faciat hominem irregularem. 596. 15. differt item à lippitudine. ibid.

Oculorum vitia enumerantur. 594. q 7. n. 1.

Oculus membrum nobiliſſimum. 331. 1.

Odium Conjugum impedit generationem. 126. 10. lib. 2.

Odium aliquando facit impotentiam coeundi in viro. 139. 58. nouerca beneficio temporis. 140. 60. & 141. 9. inter conjuges quomodo poſſit facere præſumptionem ſuppoſitionis partus. 167. 30. impedit generationem. ibid. 31.

Odor nutrire poteſt. 60. 13. lib. 2. poteſt etiam corrumpere & occidere. ibid.

Odoratus inſtrumentum non eſt Naſus. 319. 8. & 330. 9.

Odores mali, vel etiam boni quoſdam interdum peſſime afficiunt. 60. 13. lib. 2.

Odores mali ad excitandos reos in tormento deficientes ſunt vitandi. 425. 4.

Oedematoſus tumor qui. 672. 1.

Oſophagi & ventriculi vlcera quatenus & cur irregularitatem inducere debeant. 604. 2.

Oeſophagus quid. 604. 1. cur fibris circularibus, & tranſuerſis doleat. 747. 4.

Officiorum diuinorum nomine quid veniat. 507. 2. ad eorum recitationem qua requirantur. 508. 6.

Oleandri lignorum fumus venenare hominem poteſt. 83. 11. lib. 2.

Oleandri folia non ſunt venenoſa. 684. 5.

Olera ajus cibarijs admixta & debita condimenta excepta non ſunt vituperanda. 272. 15. conualeſcentibus ab Antiquis ſublata. ibid.

Olera omnia tunc nocent, & prauti nutrimenti. 784. 8.

Oleum non ſuſcipit peſtis contagium. 187. 29.

Olfactus occidens venenum datur. 60. 12. lib. 2.

Olimerius Caraffæ Cardinalis à Roſæ odore, vt à re maximè noxia abhorrebatur. 60. 13. lib. 2.

Olus manducet, qui infirmus eſt. 272. 15.

Omnia ex omnibus fieri non poſſunt. 120. 12. lib. 1.

Onocentaura viſa. 481. 25.

Oneſicritis virgo ſpecioſiſſima ex Aſina nata. ibid.

Operum naturalium nullum nocivum. 181. 10.

Operari ex virtute, & ex Naturæ inſtinctu non eſt idem. 768. 14.

Ophiaſis quid. 189. 9.

Ophiaſis Tineæ ſpecies. 611. 1.

Ophtalmia quid. 188. 5. 113. 26. lib. 2.

Ophtalmia deformitatem inducit. 332. 7. An excuſat à diuinorum recitatione. ibid.

Opiniones licet aliquando contumaciſſimæ ſint vacat tamen periculo. 350. 19. eius tres ſpecies. 597. 16.

Index.

Opobalſamum ad condienda cadauera. 236. 7.
Opus ſeruile ex neceſſitate fieri poteſt in diebus feſtis. 396. 19.
Oratio ſine vlla attentione non dicitur oratio. 508. 12. etiam voluntaria ſine vlla attentione mala. ibidem.
Oratores à jejunio excuſantur. 279. 13.
Orions & *Occidens* non ſemper idem. 356. 4.
Oris vitia quæ excuſent à recitatione diuinorum. 513. 17.
Oris fœtor quatenus & quando poſſit inducere irregularitatem. 600. q. 9. n. 1. diſtorſio an irregularem faciat. 601. n. 2.
Orodes Aconito ebibito & aluo per illud ſoluta, non interijt. 53. 8. & 66. 21. lib. 2.
Orthopnea. 514. 10. quando excuſet à celebratione Miſſæ. 521. 6.
Orthopnea Aſthmatis ſpecies facit hominem irregularem. 603. 6.
Ortui proxima humidiſſima & calidiſſima. 19. 15. lib. 1.
Os pubis. 10. 4. lib. 1.
Os alicui olere; an ſit morboſum. 115. 11. lib. 2.
Os Gratiarum ſedes. 531. 30.
Os idem findi & frangi ex vno ictu eodem tempore poteſt. 317. 4.
Oſſa fracta ante pubertatem ad ſolum facilè, ſed propriè ſanantur. 421. 11.
Oſſium fracturæ in adultis vniuntur per porum, vel callum, non verè ſanantur, vt in tenerioribus ætatibus. 758. 2.
Oſtentum, Portentum, Monſtrum, Prodigium ſynonyma ſunt. 469. 17. cur ita vocetur. ibid. 18. in duo genera diuiſum à legibus. ibid. contingit in rebus inanimatis. ibid. 19.
Oſyritis herba. 241. 3.
Ova ſtomacho prauis humoribus referto, conuertunt ſe in prauos humores. 681. 2.
Ova & lacticinia non ſunt licita in jejunijs. 268. 19. ſunt carnes liquidæ. ibid.
Ova nonnulli difficillùs concoquunt, quàm carnem bubulam. 785. 10.
Oues peſtis obnoxiæ. 182. 52.
Oui generatio abſque mare in ouiparis minus præternaturam eſt, quam Molæ generatio in greſſibus. 80. 28. lib. 1.
Ouipara nonnulla ſuos pullos exerunt plurimùm. 20. die, aliquando. 19. interdum. 18. aliquando. 12. & 25. 35. 107. lib. 1. terminum ſibi naſcendi conſtitutum aliquando vel prætergrediuntur, vel præueniunt. ibid. abſque maris opera ova intra ſe generant. 80. 24. ad eorum generationem non eſt neceſſarius concurſus maris & fœminæ eodem tempore. ibid. 28.
Ouis temperamento humida. 30. 34. lib. 1. paris quarto menſe. ibid. plurimùm ſingulos generat fœtus, aliquando etiam plures. ibidem. 45. aliquando ſeriùs quinto menſe parit. 35. 106.
Ouum detentum à Medico peſte infecto corruptum, & alia ova ſibi vicina corrumpens. 178. 20.
Oxytrina cur dicatur ſyncopes. 245. 40.

P

Pacifci cum infirmo Medico an liceat. 394. 5. non licet in morbo acuto. ibid. 5. eſt contra Phyſici dignitatem. ibid. 6. licet cum Principibus & Vniuerſitatibus. 395. 8.
Palati vlcera quæ ſint cauſa irregularitatis. 601. 3.
Palpebrarum adhæſio an ſectione ſanari debeat. 636. 7.
Palpebræ morboſæ quomodo aliquando faciant hominem irregularem. 597. 19.
Palpebræ ſoli homini, & ſtruthiocamelo duplices. 597. 19.
Paludes Ægyptiæ ſalubertimæ. 352. 37.
Palus quid ſit. 354. 9.
Panem aqua incoquere, an poſſit jejunans in pane & aqua. 289. 10. an illum coquere poſſit jejunans cum abſtinentia ab omni cibo cocto. ibid. 11. cur concedatur panis in jentaculis. cum maximè nutriat. 294. 23.
Pangæus fons. 347. 21.
Panormi peſtis concitata ex lana infecta. 84. 13. lib. 2.
Papirius Prætor partum. 13. menſe natum pro legitimo ad hæreditatem admiſit. 28. 2. lib. 1.
Papillarum liuor in virginibus defloratis non apparet ex vnico coitu. 746. 7.
Papula & impetigo idem non ſunt. 99. 12. lib. 2.
Parabolani apud leges non ſunt Medici. 449. 30. Eorum electio pertinet ad Epiſcopum. ibidem.
Parabolarij. ibidem.
Paralyſes, de quibus in Sacris omnes grauiſſimæ. 227. 39.
Paralyſis vt ſit ſanabilis, quæ requirantur. ibid. 38. partes ea affectæ tanquam emortuæ exiſtimandæ. ibid. 40.
Paralyſis quid & quomodo differat ab Apoplexia eiuſque diuiſio. 593. & 595. 6. Canoniſtarum determinatio quod Paralytici ſint irregulares; quando & in quibus habeant locum, in quibus non. 594. 7. quod nerui non tantum externi, ſed & interni paralyſi ſint obnoxij. ibid. 8. Nerui ad ſenſus externos deſtinati, ſi reſolvantur illius ſenſus, ad quem pertinent, amiſſionem cauſant. ibid. 9. Senſus Tactus ex paralyſi amiſſio, quando inducat irregularitatem. ibid. 10. Guſtus & Odoratus deperditio an debeat irregularitatem inducere. ibid. 12. Stomachus reſolutus facit hominem irregularem. ibid. 13. Reſolutiones inteſtinorum ſphyncteris muſculi & veſicæ vrinariæ quid incommodi afferant. ibid. 13. Inteſtinorum reſolutio & maximè inteſtini recti cauſat impedimentum retentionis fœcum. ibid. 14. veſicæ vrinariæ paralyſis vrinæ incontinentiam parit. ibid. 15. Sphyncteris muſculi reſolutio quos effectus parere poſſit. ibid. 16. cur prædicti tres morbi indiſpenſabilem irregularitatem inducant ibid. 17.
Paralytici qui ſint. 227. 35.
Paralyticus Capharnaum grauiſſimè afficiebat. ibid. 39.
Paraphremitici qui. 51. 1. lib. 2. differunt inter ſe ſecundùm accidentia & alia. ibid. 2.
Parus notatus. 76. 35. lib. 2.
Parui definitio ſuperfœtationis examinata. 75. 2. lib. 1.
Parentes morboſi filios morboſos generant, ſani ſanos. 122. 29. lib. 1. optimi & ſapientes cur malos & inſipientes procreent. ibid. 37.
Pariens mortuos, an ſana ſit. 117. 1. lib. 2.
Paris ſunt quem jacuiſſe cum aliqua & illam adulteraſſe. 257. 12.
Pariſijs peſtis familiaris. 181. 41.
Pariſius notatur. 126. 5. lib. 1.
Pars nulla ſpermatica poteſt abſque vtroque ſe-

mine generati. 80. 21. lib. 1.
Pars continetur in toto. 456. 12.
Partes vtiles animalium venenoſæ. 87. 17.
Partes quæ aliquando ſimulantur, dolere quæ ſint. 157. 28.
Particula prima refrigeratiua quid Ariſtoteles. 19. 12. lib. 1.
de Particularibus non datur ſcientia. 138. 41.
Partu vulneratæ natura facit maximam præſumptionem læthalitatis vulneris. 308. 1. 3. ea ſola facit vulnus tutum vel læthale. ibid. 2.
ex Partionis diſtantia non poteſt argui diſtantia conceptionis geminorum. 76. 25. lib. 1.
Partus 13. aut 14. menſe editus pro legitimo ad hæreditatem admiſſus. 28. 2. 5. lib. 1. Eius geminatio in homine contra Naturæ legem eſt. 51. 47. 53. 9. & 55. 9. Eſt veluti quædam criſis. 38. 36. & 40. 26. Eius criſis aſſimilatur criſi morborum chronicorum. ibid. fit ex defectu alimenti. 39. 17. 40. 21. 53. 10. In eo ante fœtus perfectionem non operatur natura, ſed morbus. 40. 32. quando naturaliter fieri dici debeat. 42. 52. humani tempora duo ſunt. 44. 14. annus & tredecimeſtris. 50. 3. poteſt portari a matre per paucos quoſdam die ſupra 10. menſes. 52. 16. ad ſummum poteſt portari per decem dies ſupra decem menſes. ibid. 17. difficilis eſt æuidens conjectura non vitalis fœtus. 53. 15. Eius difficultas, ſi quatuor diebus perduret, fœtus nullo modo poteſt eſſe vitalis. ibid. 16. non vitalis ad hæreditatem non admittitur. 54. 1. quinque naſci poſſunt vitales. ibid. 3. qui non ſit vnicus, eſt contra Naturam. 55. 12. 95. 22. de eius eſſentia non eſt, vt vitalis edatur. 58. 10. non eſt ita pars matris, vt fructus pendentes pars arboris. 71. 44. Eius tempus in gemellis vnicum eſt pro tempore conceptionis. 72. 8.
Partus & Pregnantia in omni mortis caſu culpandi. 90. 34. morbos non proprios irritant & fouent. ibid. 35. dantur proprij eorum morbi. ibid. 39. partus difficultas eſt ſymptoma ipſius proprium. 91. 41. Eo naturali exiſtente, morbus ex eius vitio fuiſſe dici non poteſt, ibid. 45. Eius nomen diuerſimodè accipitur. 92. 5. accipitur pro fœtu. ibid. 6. & pro actu pariendi. ibid. 7. & pro puerperio. ibid. & pro abortu, ſed impropriè. ibid. 8. eius nomine quid veniat intelligendum contractibus ſocietatum ibid. 9. neceſſario eſt præter naturam, ſi ex eo mors dependet. ibid. 13.
Partus difficultatis cauſa ex parte fœtus. 95. 7. Ex parte matris. ibid. 8. Ex parte vteri. ibid. 9. Ex parte panniculorum. ibid 10. Ex parte excrementorum. ibid. 11. Ex parte externarum cauſarum. ibid. 13. Ex parte præcedentium morborum. ibid. 14. quid ſit. 90. 24. eſt actio quædam naturalis. ibid. 23. ſi datur ſanus, datur etiam morboſus. ibid. 25. ſanus quando eſt. ibid. 27. naturalis multas habet conditiones. 92. 14. præter naturam fit ex defectu alicuius ex conditionibus naturalis. ibid. 15. naturalis inter præcipuas conditiones requirit, vt debito tempore fiat. ibid. 16. ante debitum tempus eſt abortus. ibid. 17. quænam actio ſit. 93. 27. in difficili quid eueniat. 94. 4. Eius difficultas vnde. ibid. 6. multiplex magis periculoſus. 95. 21. monſtroſus magna pericula affert. ibid. 25. in eo rumpuntur ligamenta, ac venæ quædam. 97. 69.
Partus & Pregnantia in caſibus Exceptionis debent eſſe immediatæ cauſæ mortis. 99. 95. lib. 1. aliquando habent vniuerſam mortis culpam, aliquando non. 103. 1. quando ſoli acculandi. ibid. 2. debent eſſe cauſa proximæ mortis in caſibus exceptis. ib. 10. debent eſſe cauſa finalis. ibid. 12. non ita res naturales ſunt, vt nunquam euadant præternaturam. 108. 13. non in omni morbo in eodem genere cauſæ poni debent. ibid. 19. non ſunt morborum cauſæ. ibid. 22. non ſolùm non obſunt, ſed aliquando proſunt, ibid. 24. ſunt quid indifferens ad ſanum & non ſanum. 112. 17.
Partus eſt actio quædam à Natura inſtituta ad expellendum fœtum, vt mictio ad expellendam vrinam & hujuſmodi. 107. 4.
Partus poſtica Venere concepti in pedes, aut alia figurâ non naturali naſcuntur. 144. 23.
Partus ſuppoſitio eſt crimen falſi & eſt capitale. 164. 4.
Partus ex ſua natura non vitalis non rumpit teſtamentum. 468. 7.
Partus requiſita. 676. 5. figuræ partus aliæ naturales, aliæ non naturales & difficiles. ibid. 10. in partu difficili ſternutatio ſupereueniens cur bona. 678. 18. Partus difficiles in quos morbos mulieres compellant. 19. In partus actione cauſæ primariæ ſunt vires matris & fœtus. 679. 3.
in *Partu* venæ omnes vteri aperiuntur. 168. 16.
Partus naturalis morbum excitare non poteſt. 779. 3.
Parua manus quæ. 336. 14.
Parum pro nihilo habetur. 292. 10. jejunium frangit. ibidem.
Paſſio fluxuoſa quæ. 51. 8. lib. 2.
Paſſio Mirachialis. ibid.
Paſſiones Animi, vide Animi Paſſiones.
Patagones populi Gigantæi. 471. 34.
Pathicæ mulieres. 499. 29.
Patrimi Aër an ſemper alijs præferendus. 359. 11. ibid. 362.
Patroclus moribundus Hectori mortem prædicit. 207. 17.
D. Pauli Ecſtaſis, qualis fuerit, ignoratur. 213. 16.
Paulus ſecundus Pont. Max. ex copioſo Melopeponum eſu repentinè mortuus. 75. 6.
Pauperes Medicus gratis curare tenetur. 395. 8. quis dicatur ad hunc effectum. ibid. 10. multi ſunt & ſæpè ægrotant. ibid. 11.
Pauperum Pharmacopolæ multa contra conſcientiam machinari cogit. 400. 2.
Pauo aſſatus per annum ſeruatur imputris. 236. 7.
Peccata multa ſunt homicidio grauiora. 316. 20.
Peccare non dicitur mortuus, neque dormiens. 34. 5. lib. 2.
Peccare grauius dicitur, qui cum deformi, quàm qui cum formoſa congreditur & cur. 128. 19.
Pectoris morbi, qui à jejunio excuſent. 283. 15.
Pectoris anguſtia excuſat à tormento chordæ. 421. 14. 738. 5.
Pectoris dolorem, quæ concomitentur. 158. 31.
Pectoris morbi, qui excuſent à redditione debiti. 544. 29.
Pectoris vitia, quænam conſideranda veniant reſpectu irregularitatis. 602. q. 10. n. 1.
Pecudis appulſus ſeruitus. 354. 12.
Pecunie in ſocietatem datæ ſub periculo vitæ alicuius mulieris prægnantis, ſi illa decedat. quando amittantur, quando non. 729. conſ. 33.

Index.

Pecunia quando amittantur in ſocietatibus officiorum. 111. 2. lib. 1. eas amittit ſibimet ipſi manus inferens. 86. 13. eas lucrari non licet ex certo periculo. 87. 19. in ſocietatem datæ debent ſubire amiſſionis periculum. 89. 2. 111. 1.

Pedemontana quædam juuenis duobus menſibus jejunans. 218. 18.

Pedes membra maximæ vtilitatis. 335. 9. pèdibus multi ea omnia agentes, quæ alij manibus. ibid. ſine pedibus nati plures. ibid. ſolum ad irionem inſeruiunt. ibid. 10. ijs. orbatus homo magis inutilis, quam orbatus manibus. ibid. 11.

Pedum eorumque digitorum vitia quæ & quando præbeant cauſam irregularitati. 613. q. 17. n. 4.

Pellicanus mortuus reuiuiſcit. 142. 4.

Pemplon vltimam ſenectutem cui vocant. 20. 24. lib. 1.

Penis exiguitas poteſt præbere diuortio cauſam. 140. 4. breuitas eſt cauſa ſterilitatis. 146. 14.

Penis eſt patet omnium membrorum. 326. 13. & 336. 1. non eſt vocandus membrum. ibid. 14. Magnus, durum ac ſtolidum ingenium denotat. ibidem. 15. an abſque eo poſſit fieri generatio. 336. 2. illum abſcindens quomodo puniendus. 337. 3.

Penis longitudo an ſit cauſa, vt ſemen tefrigeretur antequam ad vterum perueniat. 555. 20.

Penis cui eſt abſciſſus an ſit irregularis vt in lege veteri. 609. 10. 11. Glande imperforata nati an & quando fiant irregulares, & quando facilius diſpenſari poſſe videantur. ibid. 12.

Penſionum tranſlatio requirit mentem ita ſanam, vt abſque vllo errore ratiocinari poſſit. 724. n. 9. nutibus ſi poſſit tranferri Penſio mens ipſius transferentis debet eſſe ſana. 725. n. 9.

Penſionum tranſlatio: vide Tranſlatio.

Penſionum tranſlatio requirit diſcurſum omnino ſanum. 727. 7. hæc difficilius conceditur quàm impoſitio nouarum. ibid. 9.

Peperiſſe dici non debet, quæ abortiuit. 58. 1. lib. 1. non debet dici ante ſeptimum pariens, aut filium mortuum ejiciens. 59. 17.

Percuſſiones quacunque in parte præterquam in artubus, ſi fortes ſint, poſſunt hominem occidere. 319. 4.

Percutiens piſcatio. 354. 14.

Perdices in Paphlagonia duplici corde. 485. 7.

Perfecta ætas. 41. 3. 13. non dicitur ante 30. annum. 15. 18. lib. 1,

Perfectio vbi deeſt, ibi deeſt finis. 33. 69. lib. 1. reperitur vbi eſt finis. 39. 14.

Perfectionis & Imperfectionis tempora ſibi reſpondere debent. 13. 54.

Perfectum tardius augeſcit, quàm imperfectum. ibid. 56. dari debet in vnoquoque genere eorum, quæ à Natura ſunt. 33. 68. nullum fine caret. ibid. 70. deficere eſt impoſſibile. ibid. 72. ſupra nihil eſt extra accipere. ibid. 73. in vnoquoque genere eſt maximum. ibid. 74.

Pericumenis longo vſu fœminæ Eunuchæ fiunt. 138. 48.

Periculum inter ſocios debet eſſe æquale. 96. 42. & 88. 54. lib. 1. Ex partu & prægnantia cueniens cui Exceptum. ibidem. 46. puerperæ ex fœmina longius durat, quam ex mare. ibid. 55. Eius duratio in puerpera quanta ſit ex Cagnato. 97. 57. quanta verè ſit eius duratio ex mente Hippocratis. ibid. 58. & 60. 61. 62. Ex periculo certo non licet pecunias lucrari. 87. 19. Eius tranſlatio in aliam perſonam cur conceſſa. ibid. 20. quod currere debet dans pecunias in ſocietatem quale debeat eſſe. 88. 47. inæquale eſt ex parte fœminæ contrahentis cum viro. ibid. 61

Periculum maius in peſte, quàm in Epidemia. 177. 4.

Perineos quid. 491. 2.

Peritia qualis habitus. 454. 8.

Perſarum cadauera in quodam bello difficulter putreſcebant, contra cadauera Romanorum facillimè. 238. 17. Eorum mos in ſepeliendis cadauetibus. 247. 58.

Perſonæ extraneæ inter ſe aliquando ſimiles. 117. 19. lib. 1.

Pes habet aliquam apprehenſionem. 335. 9.

Peſte infectus an poſſit vi etiam vſque ad occiſionem depelli. 178. 14. poteſt expelli ex ciuitate. ibid. 15. quibus ſignis cognoſcatur. 184. 8. ſegregandus ab alijs, qui ſani ſunt. 186. 24. an ſi malit includi domi, poſſit inuitus expelli à ciuitate. ibid. 25.

Peſte qui corripiantur. 86. 16. lib. 1. in ea ſemper concurrit aliqua extrinſeca cauſa. 87. 34. eius cauſa ſemper eſt vniuerſalis. ibid. 27. ad eam concipiendam nihil operatur apparatus humorum. ibid. 29. ea non corripiuntur valetudinarij, infirmi & huiuſmodi. ibid. externa cauſa vim animalibus infert. ibid. 32.

Peſte percuntes ſuffocantur. litt. C. 9.

Peſtis venenum indifferenter omnes perſonas laedit. 87. 32. lib. 1.

Peſtes plures ſimul eſſe poſſunt. 184. 6.

Peſtilens putridum, contagioſum conuertuntur. 178. 16. falſum. 179. 23. omne pernicioſum eſt & deleterium. ibid. 25.

Peſtilentes morbi. 175. 29.

Peſtilentes morbi ſtuporem aliquando inducunt & obliuionem. 23. 45. lib. 2.

Peſtis à Deo eſt. 233. 4. Ea infectus dicitur in articulo mortis eſſe. 49. 12. lib. 2. eſt omnium morborum morbus vehementiſſimus. 50. 1. Venetijs concitata ex illitu peſſulorum oſtiorum ciuitatis venenatis medicamentis. 60. 11. Panormi concitata ex lana infecta eò delata. 84. 13. ſine febre aliquando eſt. 71. 19. vt plurimùm cum febre. ibid. 20.

Peſtis occaſione plura à conſueto judicandi ſtilo deuiant. 173. 1. de ea integros Tractatus fecerunt Iureconſulti. ibidem. eius priuilegia multa. ibid. & 12. eâ vigente vnus teſtis ſufficit, vbi duo requirantur. ibid. 2. eſt juſtiſſima cauſa abſentiæ. ibid. 6. ex eius probatione probatur non tutus acceſſus ad locum, in quo viget. ibid. 7. à quibus excuſet. ibid. 10. ex ea decedens non amittit pecunias in ſocietatem datas. ibid. 11. vt plurimum contagioſa. ibid. 13. Eius nomen generale eſt ad multa mala. ibid. 18. eſt morbus. ibid. 20.

Peſtis per antonomaſiam quid dicatur. 174. 20. vnde dicatur. ibid. 21. quid ſit ex Ripa. ibidem. 22. & 23. reijcitur Ripæ definitio. ibid. 24. quid verè ſit. 175. 31. eſt Epidemia ibid. 35. in ea fiunt ægritudines diuerſorum generum. 176. 37. poteſt eſſe particularis. 177. 5. vera quæ ſit. ibid. 7. aliquando excitatur ex ſola cloacarum immunditie. ibid. 8. excitata aliquando ex cadauere Balenæ putreſcente. ibid. ſola ex omnibus morbis

Index.

inficit eos qui ad ægrum accedunt. 178. 16. propagatur per contagium, ibid. 18. particularis aliquando euadit vniuerſalis. ibid. 19. poteſt eſſe ſine contagio. 179. 21. qui primi eâ inficientur ab alijs contagium non contrahunt. ibid. 22. Eius venenum ex aliquorum ſententia originem habuit in mundi origine, & de corpore in corpus diſpergitur & propagatur. ibid. an de neceſſitate febrem adjunctam habeat. ibid. 29. Ipſamet eſt febris genus. ibid. 30. vt plurimum cum febre. ibid. eſt quid generalius, quàm febris peſtilens. 180. 33. fit abſque affectione cordis. ibid. 34. vna eſt grauior alia. ibid. 37. grauior reſpectu cauſæ quæ. ibid. 38. periculoſior, quæ ex aëre corrupto. ibid. 39. grauior, ratione contagij quæ. ibid. grauior, ratione multitudinis locorum, quæ peſtem ſentiunt. ibid. 40. grauior ratione durationis. 181. 43. non excedit tres menſes ex Plinio. ibid. 44. nulla vltra triennium ſæuit. ibid. Eius tot modi ſunt, quot tempora. ibid. 46. grauior ratione indifferentiæ ſpecierum & indiuiduorum. ibid. 47. quandoque non niſi certum genus animalium moleſtat. ibid. 48. quædam vnum genus hominum moleſtat, alia non. 182. 51. quo tempore anni vigeat aut remittat. 183. 54. grauior ratione multitudinis morientium. ibid. 55. multo ſeuerior ferro. ibid. 56. grauior ratione breuitatis morbi. ibid. 57. non excedit ſeptimam. ibid.

Peſtis quædam grauis anno 1335. 181. 42. alia anno 1348. quinque annis durauit. ibid. 44. anno 1450. grauiſſima. ibid. anno 1525. ſex annis durauit. ibid. alia Veſpaſiano imperante. 183. 56. alia imperante Carolo IV. ibid. alia grauiſſima ex Cardano. ibid. 58. alia anno 1534. in Gallia Narbonen. ibid.

Peſtis ſigna ex Aſtrologis. 183. 1. ex Aëre. ibid. 2. ſigna cum præſens eſt. 184. 5.

Peſtis facit hominem irregularem. 621. 6. non ſemper eſt incurabilis. ibid. 7. Peſtis & Epidemia non ſunt idem. ibid. 8. peſte ceſſante ceſſat irregularitas. ibid. 9.

Peſtis quid. 643. 9. Vera peſtis cauſa eſt aëris corruptio. 644. 12. Contagium autem non eſt vera cauſa Peſtis. 645. 13. datur peſtis ſine contagio. ibid. 14. Contagium duplex. ibid. 15.

Peſtis per hyemem ſolet remitti, per æſtatem verò & autumnum de nouo ſæuire. 717. conſ. 27. n. 1. Eius ſigna. ibid. 2. & 718. 3. & 4. Multum intereſt inter peſtem & morbum peſtilentem. n. 8. 9. 10. & 719. 18. mors ex peſte, & non ex morbo peſtilentiali excipitur, in inſtrumento ſocietatis officij. 718. 6. 11. Et cur mors ex peſte in eò excipiatur. n. 7. 12. Vt exceptionem faciat, debet eſſe contagioſa. 719. 14. Contagium in peſte ſi adſit, multum facit ad periculi certitudinem. 15. peſtis particularis non differt ab vniuerſali circa quædam. ibid. 16.

Petri Salij opinio reprobata. 44. 18. lib. 2.

Petri ſocrus detinebatur magnâ febre, & quomodo eſſet magna. 228. 53. miraculosè ſanata. 229. 55.

Petri Garzia opinio de ſemine fœmineo. 534. 29.

Petronius Auli Vitellij filius luſcus fuit. 111. 4. lib. 2.

Petrus Pigrus notatus. 60. 12. & 76. 35. lib. 2.

Petrus Aponenſis Conciliator dictus credulitatis notatus. 139. 52.

Petrus la Seine. I. C. Neapolitanus. B. 4.

Petrus Caſtellus ſcripſit de inſectis librum. 242. 2.

Phaëtuſa Pythei conjunx apud Hippocratem barbam emiſit. 332. 12.

Pharmacopola, vide Aromatarius.

Philippus Macedo Alexandri Magni pater luſcus fuit. 111. 4. lib. 2.

Philiſtai dyſenteriâ ex miraculo afflicti. 234. 11.

Philoſophia eſt ſcientia rerum naturalium. 454. 13. Politicæ præcedere debet. 456. 10.

Philoſophiam à medio tollunt, qui rerum miraculis fidem adimunt. 571. 1. ex dubitatione naſcitur. ibidem.

Philoſophi à rabido cane commorſi hiſtoria ex Aëtio. 44. 17. lib. 2.

Philoſophorum quorundam impia temeritas. 205. 1.

Philoſophus Politicum quando præcedere debeat. 457. 13.

Phœbades mulieres. 48. 36. lib. 2.

Phœnix mortua reuiuiſcit. 242. 4.

Phreneſis ſemper durat, ex quo incipit. 7. 7. & 41. 6. lib. 2. quid ſit. ibid. 2. malè definita à Budæo & Menochio. ibid. 3. non eſt morbus ex ſe ſuperueniens febri, ſed cum febre prehendens. ibid. 4. aptatur eius nomen delirijs omnibus, quæ febribus ſuperueniunt. ibid. 5. perraro à primo die accidit. ibid. vera nullas habet interpolationes. ibid. 6. ſuperueniens non nocet ijs, quæ geſta ſunt ante eius aduentum. 41. 10. an impediat ſponſalia. ibidem. 12. an præbeat diuortio cauſam. ibid. 14. nullo impedimento eſſe debet, cum ceſſauit. ibid. 18.

Phrenetici à morbo, quo detinentur ſic dicti. 40. 1. lib. 2. in omnibus vt cæteri inſani habendi, quamdiu extra mentem ſunt. 41. 7. caſu omnia agunt; etiam ſi prudenter agant. ibid. 9. non habent dilucida interualla. 52. 22.

Phthiſis quis morbus, & an, ac quatenus faciat hominem irregularem. 603. 5.

Phthiſis quis morbus propriè ſit. 650. 9.

Phyſionomia ex Hippocrate malos aut bonos mores denotat. 211. 47. & 48. de ea qui ſcripſerint. ibid. ex ea ſumitur pluſquam leue indicium. ibid. 51. ex ea poteſt deſumi aliqua conjectura morum & naturalium propenſionum. ibid. 52.

Picrocholi jejunium ferre non poſſunt. 422. 18.

Pierius Valerianus erroris notatus. 43. 10. lib. 2.

Pietas in Deum & ſanctos in cauſa eſt, vt nonnulla opera naturalia ad eos referamus. 203. 4.

Pigmæi. 471. 34. ſimiarum genus ex Alberto. ibid.

Pili felis & aliorum quorundam animalium venenum ſunt. 66. 30. lib. 2.

Pili & Vngues in cadaueribus creſcunt. 240. 37.

Pili, eorum abraſio cur in cauſa ſit, vt Rei faciliùs delicta confiteantur. 417. 12. robur denotant. ibid. fortitudinem afferunt. 418. 12.

Pilorum carentia eſt ſignum frigiditatis. 136. 22.

Pinna Aurium. 732. 10.

Pirenis fontis in Corintho Aquæ omnibus Græciæ aquis leuiſſima. 347. 19.

Piſcatio an aquis noceat. 354. 13. eius plura genera. ibid. 14.

Piſces quidam quomodo concipiant ex Herodoto. 146. 1. quidam manu detenti febrem accendentes. 155. 2. omnium animalium minimè peſtem ſentiunt. 181. 49. reſpirant. ibid. peſtem etiam ipſi ſentiunt. 182. 50. qui faciliùs à peſte corripiantur. ibid.

Piſces ſunt frigidi, & humidi. 784. 6. morbis arti-

cularibus noxij. ibidem. 7. facillimè putrescunt. 784. 9. 10.

Pisces frigidi sunt & inflatiui. 270. 4. Eorum frequens comestio plures ægritudines accersit. ibid. boni succi sunt. 271. 11. Anibus montanis in bonitate pares. ibid. saxatiles laudatissimi. ibid. cur in jejunijs adhibeantur ex Kornmanno. ibid. refellitur. ibid. ab Antiquis concessi in pluribus morbis. ibid. cur eos Antiqui libentius ægrotis concederent quàm nos. ibid. 13. non facilè corrumpuntur. ibid. 12. saliti vide saliti pisces, veniebant antiquitus nomine obsonij. 274. 20. Antiqui eos frequentiùs quàm carnes in mensas apponebant. ibid. in eadem lance cum carnibus apponebantur. ibid.

Pisces absque sale siccati per decem annos seruati incorrupribiles. 236. 7.

Pituita talis naturæ, vt magis excocta in sanguinem vertatur. 273. 18.

Pituita copia in sene non est morbosa. 22. 77. lib. 1.

Plantæ non venenosæ, an arte fiant venenosæ. 67. 34. lib. 2. earum fructus solutiui efficiuntur. ibidem.

Plantæ à terra auulsæ diu absque nutrimento viuunt. 216. 10. earum semina alimentum continent. 219. 53. quædam resurgunt. 242. 4.

Platea simes quid. 108. 3. lib. 2.

Platera patet ætatis. 72. annorum vxorem ducens sex liberos genera uit, & anno 82. fœmellam. 131. 26. Eiusdem Auus post centesimum annum filium suscepit, & ad ipsius nuptias superuixit. ibid. Opinio de pestis veneno & contagio. 179. 22.

Plato voluit conjuges non generantes ab inuicem separari & alijs jungi. 141. 12.

Plebeij peste facilius prehenduntur, quàm nobiles. 182. 53.

Plena atas. 15. 19. lib. 1.

Plinius Medicis cur infestus. 435. n. 1.

Plinio in his maximè credendum quæ se vidisse affirmat. 481. 23.

Plistis fluuius Solonis consilio helleboro infectus, vt Cyrræos bibentes inficeret, 85. 26. lib. 2.

Plutarchi consilium ad tuendam valetudinem circa carnium vsum. 275. 21.

Pluuialis aqua fontanæ quando præferenda. 351. 55. legumina faciliùs coquit quam fontana. ibid. 56. etiam si putrescit non est censenda ideirco mala. ibid. 57. non putrescit, ex Petronio. ibid. cocta melior cruda. 352. 69.

Pocula amatoria cum aptis venenis conficiuntur. 64. 16. lib. 2.

Podagra reddit hominem ad Venerem proniorem. 143. 8. An à jejunio excuset vide in verbo Articulares morbi.

Podagra & Chiragra faciunt hominem irregularem, sic fortè & alij dolores arthritici. 616. 3. Dolores ex Podagra facilè recurrunt, qui vero primo impetu plures corporis articulos inuadunt non ita facilè. ibid. 4.

Podinima quidam suspensus per duos annos corruptionem non est passus. 237. 14.

Pollex vsilitate quatuor reliquos digitos æquat. 336 14. Eius cum Indice amputatio totius manus amputationem adæquat. ibid. 16. Parua Manus dicitur. ibid. 14.

Politica inuentio. 452. 9. Est scientia practica. 453. 11. differt à lege. 457. 14. leges condit. 454. 6. Medicinæ præcedere quando debeat. 457. 14. quid sit. ibidem.

Politicus non habet potestatem in homines, vt eos ad condites à se leges obseruandas cogat. 453. 12. Leges condit in vniuersali. 454. 22. non est immediata causa boni communis. 457. 13. Leges mutare non potest. ibid. 15.

Polluere se extra vas quando dicatur vir. 559. 10.

Pollutio pro sanitatis remedio an possit suaderi. 381. 12. & an saltem pro euitanda morte. ibid. 13. voluntaria est peccatum mortale. ibid.

Pollutio spontanea est peccatum mortale. 559. 8. extra vasa a muliere non fit. ibid. 11.

Pollutio sponte à conualescentibus in somnijs facta ab Amato Lusitano sanitatis sigillum dicitur. 175. 28.

Pollutio inuoluntaria quid, & an faciat locum irregularitati. 608. q. 4. n. 3.

Polypus quid. 121. 3. lib. 2. diuersæ speciei, & quænam inducat irregularitatem. 599. 8.

Pomaria quomodo noceant aëris salubritati. 365. 12.

Pœna est culpæ socia. 22. 29. lib. 1. non habet locum, vbi non est culpa. ibid.

Pœna deberur propter culpam. 372. 8. quid sit. 410. 10.

Pœnæ vndæ temperandæ. 409. 4. earum diuisio. 413. 31. & 427. 1. Temporales quæ. 412. 22. Temporalium diuisio. 413. 33. Capitales simpliciter quæ. ibid. 34. non capitales corporis tamen afflictiuæ quæ. ibid. 35.

Poppeia M. Agrippæ filiæ responsum. 74. 30. lib. 1.

Populares morbi. 175. 28., quidam benignissimi. ibid. 33.

Populi nonnulli sex mensibus dormientes. 241. 3.

Populi quidam binis pupillis dotati. 563. 3.

Porcorum excrementa faciunt aërem venenosum. 186. 22.

Porphyrius carnium esum ad corporis salubritatem non facere affirmauit. 275. 20.

Porrum non est venenum, & tamen Mela eius succo epoto obijt. 65. 9.

Portentum, Monstrum, Ostentum, Prodigium synonyma. 469. 17.

Posthumi parentibus magis similes quàm cæteri filij. 124. 10. lib. 1.

Potatio vnica non est de præcepto jejunij, sed vnica comestio. 286. 6.

Potentia cur honoretur. 433. 20.

Potentia coëundi pro pubertatis signo reprobata. 14. 37. lib. 1. non est certum pubertatis signum, sed potentia generandi. ibid. 78. præcedit pubertatem. ibid. 80.

Potus tempore pestis qualis conueniat. 186. 11.

Potus non frangit Iejunium. 285. 1. nutrit. ibid. 2. ordinatur ad ciborum distributionem. 286. 9. & 287. 23. eo replemur faciliùs, quàm cibo. ibid. 20.

Prandij omissio consuetis prandere noxia. 292. 6. an illud cœna vberius esse debeat. ibid. 8. illud in noctem differre, jentaculo omisso, cuilibet in jejunijs licet. 294. 13.

Pratum quid. 365. 13.

Præcedere est præ alijs honorari. 433. 10. quis debeat in Republica. ibid. 18. 434. 28.

Præcedentia est honoris species. 432. 5. quid sit. ibid. 7. & 434. 27. consistit in actu receptionis honoris. 423. 9.

Prædictio infallibilis requiritur in prophetia. 205. 3. num potest esse à natura. ibid. 4. non videtur esse

miraculoſa reſpectu Medicinæ. ibid. 7.
Prædictiones multæ ſunt, quæ propheticæ nomen non merentur. 205. 4. Medicorum prædictiones inter diuinationes non connumerantur. ibid. 8.
Prædium aëris ſalubris majoris æſtimatur, quàm aëris inſalubris. 341. 1.
Prægnans coitum odio habet. 70. 35. lib. 1. in ea pallores & oculorum contractiones vnde. ibid. 33. in ea vnius partis venæ magis tument quàm alterius. ibid. 34. gaudet multis priuilegijs. 82. 1. Cur illi ll. indulgeant in pluribus. ibid. 3. & 11. peſte facilè corripitur. 86. 16. moritur aliquando abſque culpa prægnantiæ aut partus. 89. 4
Prægnans ſana eſt. 117. 6. quocunque morbo laboret, magis periclitatur, quàm non prægnans. ibid. 9.
Prægnans à tormentis immunis. 422. 19.
Prægnans an excuſetur à debiti redditione. 548. 15. quando ſit illi conceſſus Veneris vſus à Medicis. ibid. 18. facilùs à partu liberatur, ſi coitu non vtatur. ibid. vltra abortus periculum, quænam alia pericula incurrat, ſi coitu vtatur. 549. 19.
Prægnantes abundant prauis humoribus, & ſanguinem deteriorem habent. 380. 11.
Prægnantis ex nullis ſignis certò cognoſci poteſt. 736. 9. ex ſui natura non cauſat febrem. 755. 2.
Prægnantes in Thaſo abortientes. 98. 88. lib. 1. ſanguinem deteriorem habent & non purum. 101. 12. & 108. 16. Earum morbi proprij naturales ſunt. ibid. 14. in illis tormina periculoſa. 66. 50. Earum appetentia. 68. 12. appetitus, vel à quibuſdam rebus auerſiones etiam extra prægnantiam durant. ibid. 13. ex cibo & potu pingueſcunt. 108. 33. cur malè afficiantur. ibid. 26. ſanæ apud ll. exiſtimantur. 109. 28. valetudinariæ dictæ apud ll. ibid. 30. Earum ſanguis non poteſt pluſquam decem menſibus fœtibus ſufficere. 35. 115. in extremo ludicio parient immaturos fœtus, qui viuent. 36. 8.
Prægnantes ſolo lucernæ extinctæ odore obortiunt 60. 13. lib. 2.
Prægnantes à jejunio excuſantur. 285. 36.
Prægnantis maximè impedit coitum in brutis. 31. 51. l. 1. ante quatuor menſes difficillimè, poſt facilùs cognoſci poteſt. 64. 6. per ſigna certa & infallibilia cognoſci non poteſt. ibid. 7. & 14. & 66. 54. per conjecturas cognoſci poteſt. ibid. 8. cognoſci poteſt ex Cagnolo per demonſtrationes. ibid. 9. eam deprehendere difficillimum. ib. 13. non probatur ex tumefactione ventris. 64. 18. vētris tumefactio in ea eſt diuerſa ab illa, quæ non eſt à prægnantia. ib. 19. non probatur conludenter ex lacte. ib. 20. Eius ſignum ex motu in ventre excitato fallax. 66. 40. Eius ſigna omnia ſimul juncta poſſunt à præternaturali cauſa originem habere. ibid. 42. Eius ſigna omnia communia ſunt menſtruorum retentioni. ibid. 43. in ea dignoſcenda quæ obſeruanda. 67. 1. Eius ſigna in calido temperamento. ibid. 2. ſigna in frigido. ibid. Eius ſigna diuerſo apparent tempore. ibid. 3. Eius non omnia ſigna in omnibus apparent. 68. 5. Eius ſigna ex matre. ibid. 10. ex facie. ibid. ex ſtomacho. ibid. 12. ex pectore. ibid. 11. ex ventre. 69. 15. ex vniuerſo corpore. ibid. 17. ex vtero. ibid. 16. maximum eius judicium. ibid. Eius ſymptomata ad quod tempus perdurent. 70. 32. in lac præbentibus quomodo deprehendatur. 71. 49. in lac præbentibus eius ſymptomata facilius cueniunt, quàm in alijs. ibidem. 50.
Prægnantis & Partus ſunt res maximè naturales. 88. 34. lib. 1. 89. 8. & 11. 90. 22. 28. 101. 10. 107. 2. 112. 16. non reſpicit ipſum individuum, ſed ſpeciei conſeruationem. 88. 50. non ſine extrinſeca cauſa fit. ibid. 51. ex ea non poteſt euenire mors. 89. 10. Quid ſit. 90. 22. & 93. 29. ſana quando ſit. ibid. 26. prauos humores gignit. 108. 15. 101. 8. ex ea naturaliter ſe habente nullus niſi leuis affectus & minimè lethalis oritur. 101. 16. Ex eius morbis cognatis nihil mali promittitur. ibid. 17. Naturam maximopere exagitat. 101. 19.
Prægnantis res eſt maximè naturalis. 117. 7. lib. 2.
Prægnantis & Partus non ſunt morbi. 152. 8. etiam doctos Medicos latere poteſt. 164. 1. facilè poteſt ſimulari. ibid. 2. diſſimulata quomodo deprehendi poſſit. 170. 8.
Prægnantis aliquibus fœminis lethalis. 390. 14.
Prægnantis in primo quadragenario vix de ſe vllam præbet ſignificationem. 548. 17.
Præſbyteri cuiuſdam demeutia. 26. 17. lib. 2.
Præſentanea venena quæ. 689. 6.
Præſtigiati qui. 47. 30. lib. 2.
Præſumptio ſemper eſt ex parte cauſæ, quæ magis naturalis eſt. 138. 44. potentia coëundi & generandi ceſſat in continenti in eo, qui non habet teſtes. 148. 11.
Præſumptiones in partu ſuppoſito à Medico deſumptæ. 165. 6.
Prætergreſſio aut immutatio eorum, quæ à ſuperiori artifice proponuntur, in inferiore videtur malitioſa. 375. 20.
Priamus famem duodecim dies ſuſtinuit ex Homero. 215. 3.
Priapiſmus. 133. 8. quid ſit, & an irregularem hominem facere debeat. 610. 13. & 14.
Primogenitorum Ægypti mors, miraculoſa. 234. 11.
Principium morbi quid. 36. 8. lib. 2.
à Priuatione ad habitum non datur regreſſus. 80. 18. lib. 1. & 244. 15.
Priuilegia Peſtis non habent locum in ſimplici Epidemia. 176. 2. cur conceſſa. ibid. 3. vt locum habeant, peſtis debet eſſe contagioſa. 177. 9. vt locum habeant, an peſtis debeat eſſe contagioſa neceſſario. 179. 27. an locum habeant in peſte, in qua non ſit febris. 180. 35. vt locum habeant, peſtis debet eſſe grauis. ibid. 36.
Priuilegij cauſa ceſſante, ceſſat priuilegium. 277. 16.
Probatio per conjecturas ſufficiens eſt in actibus ſimulatis. 164. 5.
Proceſſus in infinitum diſconueniens in naturalibus. 156. 8. 477. 2.
Procopius Medicus & Hiſtoricus. 179. 21.
Prodigium, vide in verbo Oſtentum & portentum.
Prodigus obrationis læſionem à multis actibus prohibetur. 19. 61. lib. 2. pari paſſu cum furioſo ambulabat. ibid. teſtari non poteſt. ibid. 62. diſcretione caret. ibid. 63. curatorem recipit. ibid. 64. non poteſt vendere etiam cum juramento. ibid. 65. non poteſt eligi. 66.
Prodicus febricitantes interficiebat curſu, &c. 387. 2.
Proditor eſt veneno hominem occidens. 375. 5.
Proditor dici debet Medicus dolo in ægrum delinquens. 373. 4.
Profeſſio Religionis fieri poteſt à famis primi generis.

21. 21. lib. 2. & ab obliuioſis. 23. 48. non autem à furioſis, etiam ſi furor intermiſerit. 42. 28.
Profeſſio emittenda in aliqua religione non requirit magnum diſcurſum. 773. 3.
Prophetæ omnes melancholici fuerunt. 206. 15. Prophetas Deus per ſomnia allocutus aliquando eſt. 207. 17.
Prophetæ falſi à veris quomodo diſcernantur ex ſacra Scriptura. 208. 26. Prophetæ veri aliquando nonnulla prædicunt, quæ tamen non eueniunt, & quomodo id ſuccedat. ibid. Prophetæ multi non intelligunt ea, quæ prædicunt. 209. 30.
Prophetia quid. 205. 1. 2. 3. Prophetiam non tanti facit Eccleſia. vt ex ipſa tanquam ex miraculo facto quis canonizari debeat. 208. 20. Prophetia eſt bonis & malis communis. ibid. 21. Prophetia non eſt inter miracula reponenda. ibid. 22. Prophetia eſt res ſupernaturalis & miraculoſa. ibid. 23. Prophetia ineſſe à Natura homini non poteſt. 210. 40.
Prophetiæ omnes dubiæ quoad ſenſum externum. 209. 30.
Proprietates quæ à natura dependent, non ſunt diuiſibiles. 42. 53. lib. 1.
Propoſis quid. 112. 20. lib. 2. & 332. 6.
Pro ratione apud Hippocratem idem eſt ac naturaliter. 39. 4. lib. 1.
Proſpectus ad ſalubritatem nil confert. 362. 11.
Prudenter non facit, qui extraneum conjuncto præfert. 8. 8. lib. 2.
Prudentia habetur ex ætate & experientia. 15. 7. lib. 2.
Prudentiam & experientiam ex annorum multitudine Senes habent. 16. 41. lib. 1.
Prurigo. 100. 24. lib. 2.
Pſelli qui. 108. 13. lib. 2.
Pſellotis quid. ibidem.
Pſora. 99. 17. lib. 2.
Pſeudoandrogyni. 492. 4.
Pſeudogonorrhœa. 545. 31. quid & quæ mala ſecum afferat. 554. 5. & 609. 4.
Pſora. 617. 4.
Pſeudophtalmia. 597. 16.
Puberem quem vocemus. 3. 17. lib. 1. & 7. 33. 34.
Puberes an habeant integrum rationis vſum. 14. 85. lib. 1. illis conceditur per ll. faculras condendi teſtamentum. 11. 24. non permittunt illis ll. omnia ſuo arbitrio agere. 14. 86. habent rationis vſum. ſed rudem. ibid. 87. minimum valent in ijs, in quibus ratiocinatione opus eſt. ibid. 88. imprudentes ſunt. ibid. paſſionibus nimis vincuntur. ibid. 89.
Puberati proximi ſunt doli capaces. 22. 28. lib. 2. In coitu aliquando voluptatem percipiunt. 131. 18. cui dicantur. 8. 12. lib. 2.
Pubertas non eodem tempore in omnibus aduenit. 428. 4.
Pubes quid. 10. 2. 3. lib. 1. reſpectu matrimonij dicitur quis quando poteſt generare. 8. 43.
Pubères voto religionis ſe validè obſtringunt. 773. 4.
Pubeſcendi terminus non eſt vnus in omnibus. 9. 13.
Pubeſcentiam quæ retardent, aut accelerent. ibid. 28. ei in animali reſpondet quod in ſtirpibus florere dicimus. 11. 16.
Pubeſcunt pauci ante 14. annos. 12. 37. nonnulli tardius 15. annis. 11. 26.
Pudenda mulieris in parte extuberant. 168. 18.
Pudenda virginis per coïtum dilatata denuò cohærescunt. 256. 5.
Pudor eſt ſpecies timoris. 19. 44. lib. 2.
Puella nouennis menſtruis obnoxia. 11. 34. lib. 1.
Puella ante debitum concipiendi tempus non dicitur ſterilis; etiam ſi viro vteretur. 142. 6. quædam cum patre in eodem lecto jacens ex paterna pollutione concepit. 146. 3.
Puella Spirenſis quadriennio ſine cibo viuens. 217. 13. Alia ſexdecim menſibus jejunans. ibid. 14. Alia puella ſeptem annis ſine cibo degens. ibid. 17. Puella Marſiacenſis vltra annos quindecim ſine cibo & potu viuens. 218. 21.
Puella ex Equa nata, & alia ex Aſina. 473. 37. biceps vnico corde. 485. 7.
Puellarum accubitum an poſſit Medicus ſenibus ſuadere. 381. 10.
Puella hiſtoria ſolo fero per ſexdecim annos nutritæ. 73. 7. lib. 2.
Puellæ nonnullæ, quæ per ætatem adhuc non purgabantur, conceperunt. 259. 10.
Puer nullus eſt prudens. 5. 26. lib. 1. intelligitur donec durat pubertas. 6. 3. dicitur minor. 14. annis. ibid. 9. 16. cum omnibus beſtijs magis intractabilem vocat Plato. ibidem. 17. nunquam aptus ad coëundum; & multo minus ad generandum. 7. 29.
Puer quidam poſt annos 57. reuixit. 241. 3. & quomodo id naturaliter ſuccedere potuerit. 243. 7.
Puer Gigantææ ſtaturæ. 472. 34. monſtroſus duplici obſcæno. 500. 34. ligur ſine brachijs. 502. 6. ex capra natus. 481. 23. lingua monſtroſa. 502. 7.
Pueri quando vocem edant aſperiorem. 4. 2. lib. 1. aliqui ſtatim atque in lucem venerunt locuti, ibid. ſeptennes expeditiùs loquuntur. 5. 14. Eorum ſapientiam odio habebant Antiqui. ibidem. 26.
Pueri habent intellectum imperfectum ac rudem. 15. lib. 2. eliminantur ab omnibus actibus ciuilibus & in delictis excuſantur. ibid. tranſacto. 14. anno cur ad multa admittantur. ibid. 3. in pleriſque excuſantur. 22. 26. tenelli exquiſitè audiunt, non tamen loquuntur. 24. 13. ſi nullum loquentem audirent, tamen apto tempore ſuo modo loquerentur. ibid. 14. non habent dilucida interualla eorum amentiæ. 52. 15.
Pueri ante pubertatem non dicuntur frigidi. 135. 1. difficillimè jejunium ferunt. 216. 5. cauſam vide. 221. 46.
Pueri ex timore in Epilepſiam labuntur. litt. F. 25.
Pueri grandiuſculi jejunio debent ſe aſſuefacere. 277. 14. tranſacto primo ſeptennio teneri poſſunt ad jejunij obſeruantiam quoad qualitatem ciborum. ibid. 15. An torqueri poſſint. 414. 6.
Puerilis morbus. 38. 14. lib. 2. non eſt morbus comitialis ex Cardano. ibid.
Pueritia incipit à ſeptimo anno durat ad 14. 8. 3. Eius nomen alijs ætatibus commune. ibid. 4. eius nomen latè patet. 6. 1. comprehendit ſub ſe quatuor ætates. ibid. quid ſit. ibid. 7. 8. extenditur ad 17. annum. ibid. 10. dicitur etiam pupillaris ætas. ibid. 12.
Puero etiam notum prouerbium. 6. 17. lib. 1. ſemen non eiicit. 7. 30. ſi poteſt coïre in decimo anno, vxorem etiam ducere poteſt. ibid. 34. eius nomen conuenit etiam infanti. 6. 5.
Puerus odiosa ſapientia prouerbium. ibid. eorum prudentia [illegible] ſibi, neque alijs vtilis. 5. 26.

ante 25. annum vocantur minores. 6. 5. ab aliquem intellectum habeant. ibid. 13. intellectus minimè capaces. ibid. 14. & 16. Eorum anima non differt ab anima bellua. ibidem. ratione non vtuntur. ibid. quos vocet Galenus. ibid. quoad rationalem animam imperfecti. 7. 26. nouennes & decennes generantes. ibid. 28. vocandi non sunt generantes ante terminum communem pubertatis. ibid. 32.

Puerulus nobilis per quatuordecim dies sine cibo viuens. 216. 4.

Puerpera quæ dicatur. 96. 53. lib. 1. sana est apud Il. 91. 28. à quo periculo immunis existat post purgationem. 20. vel 25. dierum. 97. 59.

Puerpera an sana sit. 118. 13. lib. 2. sana est. ibid. 17. ex abortu an sana sit. ibid. 18.

Puerpera an liceat cathartico exhibere. 390. 18. an terreri possit. 414. 8. à tormentis immunis 422. 20.

Puerpera nisi in partu ritè expurgentur, multis malis conflictantur. 682. 1.

Puerperio fluente an reddi debeat debitum. 549. 13.

Puerperium quid sit. 96. 51. lib. 1. ex eius retentione magni morbi procreantur. ibid. 48. eius retentio magis nocet, quàm retentio menstruorum. ibid. 49. Illud Gellius pro ipso fœtu accepit. ibid. 52. Eius tempus diuersum. ibid. 54. Eius tempus ex masculo. 30. ex fœmina. 42. dies. ibid. 56. eius ratio sequitur rationem menstruæ purgationis. 97. 62. Eius diminutio si morbum accersat, & ex eo mortem, locum exceptioni facit in contractibus societatum. ibid. 63. Ex eius mala qualitate decedens mulier locum facit exceptioni. ibid. 70. Eo ritè & naturaliter procedente tamen aliquando sanguinem mittimus, & cur. 104. 6.

Puerperium est actio naturalis. 118. 14. lib. 2.

Pugno percussos aliquando interijt. 319. 3. percutiens non præsumitur habuisse animum occidendi. ibid. 7.

Pulchritudo mulieris est incitamentum ad libidinem. 128. 19.

Pulchritudo quibus in rebus reperiri possit. 29. 27. lib. 2. mulieris facit præsumi amorem. 30. 44.

Pulchritudinis sedes est facies. 306. 21.

Pulegium semen fluidum reddit. 138. 48.

Pulmo laborat in vocis formatione. 513. 15. detrimentum patitur in surditate. ibid.

Pulsus sibi immutantes, aut abscindentes quomodo deprehendendi. 154. 8.

Punibile nullo modo est, quod absque voluntate fit. 35. 17. lib. 2.

Pupilla angustior visum efficit acutissimum. 113. 28. lib. 2. molestior est quàm dilatata. ibid. 29. Eius atrophia. ibid. 27. eius constrictio seu imminutio. ibidem. eius dilatatio. ibidem. Eius tubes. ibidem.

Pupillaris nomen etiam Infantiæ conuenit. 6. 13. lib. 1.

Pupillæ dilatatio. 332. 9.

Pupillæ dilatatio quando inducat irregularitatem. 595. 7.

Pupilli qui. 6. 12. lib. 1.

Purgationis tempus in mulieribus. 118. 27. lib. 2.

Purulentia, vide Empiema.

Putei ciuitatum cur insalubres. 354. 8.

Puteus in Hysia Bœotiæ vrbe, ex quo qui ebibissent vaticinabantur. 296. 15.

Putredo in cadaueribus non eodem termino excitatur in omnibus. 237. 16. putredinis plures sunt modi in cadaueribus. 239. 30. putredo quædam siccatio est. ibidem.

Pustulæ rubræ corpus occupantes confirmati morbi Gallici signum. 720. 3. in quibus differant ab illis, quæ Gallicæ non sunt. ibid.

Pythagoras carnium esum in cibis interdixit. 274. 20.

Q

Quadragesima cur verò instituta. 173. 18.

Quadragesimale jejunium omnium notabilius & venerabilius. 269. 2.

Quadragesimali ferè victu antiqui totum annum vtebantur. 274. 20.

Quadraginta dierum termino solet sumi de Aduenis experientia tempore pestis, an sani sint, necne. 186. 27. an hîc terminus sit sufficiens, vel superfluus? ibidem.

Qualitas vulneris quomodo faciat præsumptionem lethalitatis aut securitatis. 309. 5. Armorum, vide Armorum qualitas.

Qualitate non Quantitate offendunt medicamenta exitialia. 65. 13. lib. 2.

Qualitates corporis, ex quibus similitudo resultat, à temperamento sunt. 120. 16. lib. 1.

Qualitates à Natura sunt permanentes, & præsumuntur adesse. 745. 2.

Qualitas in venenis non est adeo considerabilis in ijs, quæ occulta proprietate operantur, vt in ijs, quæ agunt manifestis qualitatibus. 65. 10. lib. 2. Etiã minima veneni occultam habentis proprietatem occidit. ibid. 11. necessaria est in omni veneno, at quomodo sit intelligendum. ibid. 12. minima neque corpus alterat, neque perimere potest. ibid. ea non sunt expendenda, quæ occulta agunt qualitate. ibid. 14. non considerandæ in deleteriis ex Concil. ibid. 15. notabilis requiritur in venis manifesta qualitate operantibus. ibid. 17. quæ requirantur in venenis Iudicis arbitrio definienda, adhibito Medicorum judicio. 66. 18. in ea definienda, quæ considerare debeat Medicus. ibid. 20.

Quantitas ciborum in jejunijs assumenda, vide in verbo Cibi.

Quantitas vulneris quomodo faciat præsumptionem lethalitatis ipsius. 309. 6.

Quartana laborantes magno morbo non capiuntur. 38. 15. lib. 2.

Quartana an tempore interpolationis excuset à diuinorum recitatione. 517. 33.

Quartanarij peste non corripiuntur. 87. 30. lib. 1.

Quarto mense natus ex Concenatio legitimus. 36. 5. lib. 1.

Quarto mense natus naturaliter non viuit. ibid. 8.

Quatuor temporum jejunia cur ab Ecclesia instituta ratio Medica. 275. 21.

Quæstio quid. 410. 8. à muliere incipienda. 413. 22.

Quem jacuisse cum aliqua, & illam adulterasse, paria sunt. 257. 12.

Quod cani & balneo, prouerbium. 44. 17. lib. 2.

Quinquemestris partus vitalis. 36. 6. 41. 40. lib. 1.

Quid non est non generatur, non enim est vnde generetur.

Index.

R

Rabida ſiunt animalia omnia à Rabido cane commorſa præter hominem ex Ariſtotele. 43. 10. lib. 2.

Rabies, eâ affecti cur vocentur Hydrophoboi. 43. 2. lib. 2. eâ afficitur ſolus canis ex Galeno. ibid. 4. ex canis morſu frequentius contingit. ibidem. eam incurrunt plura animalia. ibid. 5. Lupi pejor, quam canis. ibid. Ex ſerpentium quorumdam morſu excitatur. ibid. 6. eam poteſt excitare ſimplex ăcris infectio. ibid. 7. ex ſe etiam in homine excitatur. ibid. eam non incurrit homo, ex Pierio Valeriano. ibid. 11. Similis affectus eſt Maniæ. ibid. 12. quid ſit. 44. 13. an cum ea neceſſario conjungatur delirium. ibid. 15. eſt ſpecies Melancholicæ. ibid. 16. & 19. ſolo morſu eam excitari falſum. 45. 27.

Rabies morbus contagioſus & pernicioſus. 188. 5. ea affecti expelli poſſunt à ciuitate, aut vinculis coërceri. 191. 12.

Rabioſi qui. 43. 1. à maniacis quomodo differant. 44. 13. omnes inſaniunt ibid. 18. cur ſalutis ſignum præbeant, ſi propriam imaginem in ſpeculo agnoſcant. ibid. 20. ſe in canes transformatos putant aliquando. ibid. vt cæteri Melancholici habendi. 45. 25. non habent dilucida interualla. 52. 23.

Rachel ex partu laborioſo obijt. 94. 5. lib. 1.

Radices venenoſæ quæ. 87. 12. lib. 2.

Raguſij capitis vulnera non admodum periculoſa. 302. 31.

Raphaël Dei Medicina interpretatur. 448. 28.

Ratio quando diminuatur. 13. 29. & 14. 40. lib. 1. quando deperdatur. 13. 31. & 14. 42. quando depranetur. 13. 32. & 14. 41. læditur in omni dementia. ibid. 39. diminuitur ex defectu ætatis & ſexus. ibid. 1. in ſenibus quo tempore diminuatur. 16. 25. non ſemper in dementijs eodem modo afficitur. 17. 1. exturbatur in quocunque Amore, etiam honeſto. 30. 32. non neceſſario læditur in Hydrophobia ex Salio. 44. 17.

Ratio quanti momenti in Arte Medica. 446. 17.

Rationis diminutio in ætate dupliciter contingit. 586 3. Pueri ſaltem vſque ad 14. ætatis annum non habent integrum rationis vſum. ibid. 4.

Rationis imperfectio qualis eſſe debeat, vt impediat Profeſſionem. 773. 2.

Rationis diminutio ex naturali vitio quomodo contingat & irregularem hominem reddat. 587. 7.

Raucè loquens Elephantiæ obnoxius. 110. 25. lib. 2.

Raucedo quando faciat hominem irregularem. 602. 11.

Rauedines & grauedines populares. 175. 33.

Raucedo in ſenibus concoctionem non admittit. 602. 11. perpetua Elephanthiaſis, vel morbi Gallici ſuſpicionem facit. ibid. & 620. 9.

Recidiua, & Morbus habent vnam eamdemque cauſam. 105. 11. lib. 1. & 106. 28. ſit ex reliquijs prioris morbi. ibid. 12. in ea idem morbus dicitur. ibidem. 13. Eius ſigna. ibidem. 17. Ex modo ſolutionis prioris morbi quomodo cognoſcatur. ibidem. ex ſtatu ægrotantis ante vltimum morbum quomodo cognoſcatur. ibid. 19. ex tempore inter vnum & alium morbum quomodo cognoſcatur. 106. 21. cito fit. ibid. 22. non vltra. 12. aut 15. diem protracta in hiſtorijs ab Hippocrate enarratis. ibid. 22. ex ægritudinum ſpecie quomodo cognoſcatur. ibid. 23. poteſt eſſe morbus contrariæ ſpeciei cum priore. ibid. 24. & 29. Eius præſumptio quod eadem accidentia habeat, ac prior morbus limitatur. ibid. 26. quando ſit dicenda exiſtente ſecundo morbo eiuſdem ſpeciei cum priore. ibid.

Recidiua quæ dicatur. 120. 18. lib. 2. & ſeqq. à morbi exacerbatione differt. ibid. 19. in quibus morbis vt plurimum timeatur. ibid. 20.

Recidiua facit conjecturam, quod vulnus fuerit lethale. 310. 21.

Recidiuans an ſemper in pejori conditione ſit, quàm primò ægrotans. 120. 21. lib. 2.

Recitans & non orans non ſatisfacit. 508. 13.

Recitare officia diuina mentaliter non ſatisfacit obligationi. 508. 10. quomodo debeant, qui capite ſunt imbecilli. 525. 8. quomodo debeant, qui oculorum vitijs ſunt obnoxij. ibid. 10.

Recitatio in publica quæ requirantur. 508. 14. quando noxia in capitis dolore. 510. 4. ſedendo ac quieſcendo facta non habet ſecum vllum incommodum. 515. 6. ambulando non ita. ibid.

Recordari & reminiſci non eſt ſimpliciter. idem. 659. 9. quid ſint. 696. 10.

Recurui & *Recuruitas*. 612. 6.

Redhibere quid ſit. 91. 2. lib. 2.

Reges non ſunt ſub lege. 440. 11.

Regreſſus non datur ei, qui remittit actiones ſuas. 91. 7. lib. 2.

Regula nulla certa datur eorum, quæ per accidens eueniunt. 41. 39.

Regula prima in caſibus Exceptionum mortis in contractibus ſocict. Off. 94. 2. lib. 1. Secunda. 95. 16. Tertia. ibid. 20. Quarta. ibid. 24. Quinta. 96. 47. Sexta. 97. 65. Septima. ibid. 68. Octaua. ibid. 70. Nona. ibid. 71. Decima. 98. 76. Vndecima. 79. Duodecima vel Vltima. ibid. 80.

Regula nulla deſumi poteſt ex eis, quæ per accidens eueniunt. 255. 8.

Regula omnis dicitur Lex. 453. 1.

Regulı filius in Euangelio à febre curatus. 219. 55. naturaliter ex ea febre mori. ibid.

Rei ita torquendi, vt vel pœnæ, vel innocentiæ incolumes ſeruentur. 410. 11. 418. 13. non poſſunt pro pœna tormentis interimi. ibid. 14. & 517. 9. Eos in tormentis deficere quomodo cognoſcatur. 225. 3. quomodo ijs ſuccurrendum, qui in tormentis deficiunt. ibid. 4.

Religio Chriſtiana vnica veritatis Magiſtra. 197. 2. non patitur fideles ſuos decipi. ibid. Abſque religione homo juſtus eſſe non poteſt. 452. 5. per eam aſſequitur diuinum bonum. ibid. 4. eſt potiſſima pars Iuſtitiæ. ibid.

Religionis ingreſſum non impedit fatuitas primi generis. 21. 21. lib. 2. Eius ingreſſum impediens dementia talis ſit, oportet, vt auferat omnem rationis vſum. ibid. 22. ingreſſum non impedit obliuio. 23. 46. ab eius ingreſſu impediuntur muti & ſurdi ſimul. 24. 24.

Religioſus quidam Haremitanus ſolo Euchariſtiæ ſacramento viuens. 217. 16.

Remedia naturalia ab Eccleſiæ ceremonijs induunt virtutem ſupernaturalem. 226. 30.

Remedia ſecreta habere eſt contra Medici dignitatem. 305. 11. Eorum improbatio. ibid. 12.

Remedia Medica vide ſumantur. 627. q. 1. n. 1. & 2. quænam perſonæ circa eorum vſum errare

soleant. ibid. 8. quæ remedia præscribere Medicus possit, quæ non, & primo de ijs, quæ animæ saluti nocere possunt. ibid. 4. An remedia dubia tentari à Medicis queant. 618. 5.

Reminiscis non est simpliciter intelligere & quid sit. 696. 10.

Remissio accidentium in Morbis triplex. 310. 22. quando faciat conjecturam quod vulnus non fuerit lethale. ibid. 23.

Renibus dolentibus quæ succedant. 158. 30.

Renium morbi qui excusent à jejunio. 284. 22.

Rennm dolor prægnantibus familiaris. 757. 9.

Repandi, & *Repanditas*. 612. 6.

Rennm dolores quam causam præbeant irregularitati. 607. q. 23. n. 1.

Res quælibet est propter suam operationem. 532. 21.

Rerum earundem, quarum est vtilitas, cum rectè adhibentur, est etiam noxa cum non rectè adhibentur. 749. 2.

Resiccatio cadaueri est quædam putredo. 232. 30.

Respiratio non potest esse sine vita. 245. 43. Respirationis priuatio est ipsa mors. ibid. 42.

Respirationis necessitas in peste minor esse debet. 186. 17.

Respiratio ad quem finem fiat. C. 5.

Respiratione prohibita necesse est vitam extingui. 771. 8.

Respirationis maior, aut minor læsio, magis tardam, aut minus mortem in vno, quàm in alio ostendit. B. 2.

Resurgere animal, quod jam fuit facilius est, quàm quod nunquam fuit, esse accipere. 241. 1. post tres dies ab obitu resurgere naturaliter homo ex aliquo accidenti mortuus apparens, vix potest. 242. 6.

Resurrectio à nonnullis naturaliter factibus iudicatur. 241. est opus miraculosum. 242. 5. resurrectio vera quæ sit. 245. 11. resurrectionis quæcunque animalia sunt incapacia præter hominem. ibid. Resurrectio est vnius eiusdemque numero animalis. ibid. 14. Resurrectio hominis est possibilis, bruti nequaquam. ibid. 19. Resurrectio fit per nouam introductionem eiusdem animæ in idem corpus. ibid. 20. resurrectio naturaliter cut fieri non possit. 244. 22.

Retiaria, Retinacularia, & Retrahens piscatio. 354. 14.

Reus etiam confessus non potest condemnari de homicidio veneno patrato, nisi Medici dicant, venenum illud sufficiens fuisse ad occidendum. 57. 2. lib. 2. & 64. 1. non potest condemnari ad assumendum venenum. 57. 8.

Reus parum in tormento chordæ à terra eleuatus majorem patitur dolorem, & cur. 417. 11.

Reuiuiscentes aliqui post congruum tempus non erant verè mortui. 242. 6.

Rex si sit bonus, statim omnes sine lege boni fiunt. 440. 11.

Rhagades in volis manuum grauissimi morbi Gallici signa. 619. 6.

Rhábi qui. 116. 8. lib. 2.

Rhodij maximè piscibus vescebantur. 274. 20.

Rhododaphnes. 1. Oleander. 684. 5.

Rhododendron. ibidem.

Rigiditas in cadaueribus obseruata, & conjectura ab ea desumpta celerioris mortis. 1. 37.

Rigor quid apud Celsum. 616. 9.

Risus absque causa signum dementiæ. 9. 22. lib. 2.

Robur Animi sequitur robur corporis. 420. 4.

Robur senectuti adjungi non potest. 771. 12.

Rhoebi qui 614. 3.

Rosago. 1. Oleander. 684. 5.

Rodericus notatus. 175. 34.

Rodericus à Castro notatus. 137. 27.

Rhododaphnes. 684. 5.

Roma longa peste affecta aduentu Æsculapij à peste vindicata. 201. 4.

Roma capitis vulnera facilius quàm alijs quibusdam in locis sanantur. 302. 31.

Romani Antiqui annum habuerunt decem mensium. 52. 14. Septimestrem & octimestrem fœtum respuerunt. 34. 90.

Romanorum, qui in Persico quodam bello interierunt cadauera citissimè putrefiebant: cum Persarum cadauera difficillimè putrefierent. 238. 27.

Ronssei opinio de curatione cæcitatis in cæco nato reprobata. 225. 16.

Rosa odore percepto quidam in syncopem labuntur. 60. 13. lib. 2.

Rosago. 684. 5.

Rota in Bononien. profess. coram Vbaldo notatur. 38. 20. lib. 2.

Rota opinio reprobata. 99. 97. & 101. 22.

Rubrica quid. 69. 21. lib. 1. Rubrica fabrilis. ibid. Synopica. ibid.

Rubricæ tertium genus. ibid. 22.

Rugas contrahit venter, si admodum distendatur per longum tempus. 168. 11.

Rugositas ventris in mulieres ex vteri gestatione. 168. 9. quomodo deuitetur. ibid. 10. durat per totam vitam. ibid. 15.

Ruina mortui ob impeditam respirationem pereunt. B. 3.

Ruminantia solis dentibus inferioribus dotata. 114. 4. lib. 2.

Rusticus quidam per totum Autumnum & totam Hyemem dormiens. 242. 3.

Ruta coitus appetitum in viris extinguit, in fœminis accendit. 138. 48.

S

Sabina herba non est venenosa. 684. 3.

Saccellationes ad quid. 319. 8.

Sacer morbus. 38. 14. lib. 2. cætera vide in verbo Epilepsia.

Sacerdotes in Lege veteri ob deformitatem repudiabantur. 211. 50. lib. 2.

Sacerdotes Indici per inunctiones quasdam à mente abstrahebantur. 45. 30. lib. 2.

Sacerdotes celebrare obligantur saltem diebus solemnibus. 522. 1.

Sagitta pluribus succis venenosis non vno tantùm illinebantur. 86. 8. lib. 2.

Salis mira vis in condiendis cadaueribus. 236. 7.

Salis tormentum. 413. 30.

Salsi pisces nonnulli stomacho apti. 272. 15.

Salina hominis jejuni serpentes necat. 267. 22.

Salsamenta omnia parùm nutriunt, & multos procreant morbos. 270. 4. phlegmaticis offeruntur. 272. 15. ijs an vti possit obligatus ad jejunium cum abstinentia à piscibus. 289. 12.

Salsamenta appetitum excitant. 289. 12.

Sanguinem melancholicum gignunt. 784. 9.

Sanatus ex morbo habendus ac si nunquam ægrotasset, 738. 1. quis dicatur. 786. 8.

Index.

Salubritas enumeratur inter qualitates optimi prædij, eiusque ratione conceditur minori restitutio in integrum aduersus eius alienationem. 341. 2.

Samogeta Populi proceræ staturæ pumilliones interdum generant. 490. 13.

Sampson abrasis capillis robur amisit. 417. 12.

Sanantur aliqui ex multa fide & imaginatione vehementi. 224. 10. sanantur aliqui subitò, sed non sine crisi. 225. 14.

Sanatio miraculosa morbo incontinenti recedente, etiam si remaneant consequentia morbi. 202. 9. Sanatio miraculosa est, si fiat subitò. 224. 7. Sanatio miraculosa debet esse perfecta. ibid. 9.

Sanatio miraculosa debet contingere diuerso modo, quàm naturalis. 225. 12. Sanatio quæ fit per insignes euacuationes non est miraculosa, nisi aliunde constet. ibid. 14.

Sanatio miraculosa in instanti fit, & absque vlla naturæ operatione. 666. conf. 4. n. 5. circa morbos difficiles contingit. 667. 6. Satis est ad miraculi euidentiam, vt sanatio vrgentioris morbi sit instantanea, licet remaneant alia morbi accidentia. 671. n. 8.

Sanatio subita crudo existente morbo naturaliter succedere non potest. 677. 8. miraculosa debet esse vndequaque perfecta. 678. 17.

Sanationes miraculosæ debent fieri in instanti & esse perfectæ. 666. 6. In miraculosis sanationibus duo concurrere debent vt miraculosæ verè sint. 673. conf. 8. 1.

Sanationes quæ ob aliquam crisim præcedentem referri possunt ad opus naturæ non judicandæ miraculosæ, quantum ad hoc. 660. 10.

Sanationes vt celeres dici queant, quæ conditiones requirantur. 671. 6. Sanatio instantanea in morbis diuturnis naturæ repugnat. ibid. 7.

Sanationes instantaneæ naturaliter non fiunt in morbis longis, sed tantùm in acutis. 668. conf. 5. n. 1. vt miraculosæ iudicentur, quas conditiones requirant. ibid. 3.

Sanationes miraculosæ nullam requirunt humorum concoctionem. 202. 8. Multæ sanationes miraculosæ prædicantur. 223. 1. Multæ sanationes miraculosæ verè sunt. ibid. 2. sanationes in quibus vnus morbus transmutatur in alium sunt naturales, nisi aliunde constet. 224. 10. Sanationes in sacris successæ absque vlla crisi. 225. 16.

Sanatum dici non potest id, in quo reliquiæ conseruantur priorис morbi. 105. 16. lib. 1.

Sanatus quando quis dicatur. 106. 20. lib. 1.

Sana personæ quæ dicantur. 776. 8. 786. 9.

Sana mentis non præsumuntur ægrotantes. 50. 23. lib. 2.

Sanchez opinio de infectione viri & vxoris ob contagiosum morbum examinatur. 554. 3.

Sanchez immeritò accusat Galenum, quòd fuerit sibi contrarius in opinione de seminis fœminei actiuitate. 434. 29.

Sancti per se miracula non faciunt. 198. 19. Sanctos omnes pro Sanctis coli Deus non vult. 203. 4.

Sancti septem dormientes annis centum nonaginta sex. 243. 8.

Sanguinem extrahentes errant vnam venam pro alia secantes. 399. 17. extrahentes absque Physici licentia errant. ibid. 19. grauiter errant pro venæ incisione hyrudines, aut cucurbitulas applicantes. ibid. 20. errant in majori aut minori sanguinis quantitate detrahenda. ibid. 21. errant circa tempus mittendi sanguinem. ibid. 22.

Sanguis talis generatur, qualia edulia assumuntur. 270. 4. prosilit ex cadauere occisi coram occisore. 313. 1. & quo tempore id fiat. ibid. 2. vnde emanet in hoc casu. ibid. 3. & 214. 9. an eius rei causa sit Deus. 316. 10. an à Dæmone. 317. 14. Ex cadaueribus facilè emanat post aliquod congruens tempus. ibid. 15.

Sanguinis rejectatio in verberatis quomodo differat cum à causa interna fit. 320. 17.

Sanguinis fluxiones omnes à motu irritantur, & an idcircò ab auditione Missæ excusent. 323. 15. emanantis ab occiso coram occisore facit indicium ad torturam falsam. ibid. 302. 10.

Sanguinis fluxus in mulieribus longus cachexiam, hydropem & alios morbos accersit. 219. 58. Sanguinis emanatio ex cadaueribus vnde. 239. 32. Sanguinis effusio in defloratione Virginis non semper fit. 253. 20. Sangnis in primo coitu effusus facit testimonium Virginitatis. ibidem. 22. Sangninis effusio in coitu est signum fallacissimum Virginitatis. ibid. 25. sanguinis effusio in coitu potest à fœminis per fraudem insimulari. ibid. 26.

Sanguinis spurum quotuplex, & quando præbere debeat causam irregularitati. 602. 3.

Sanguinis missio quomodo à Medico sit instituenda. 635. 1.

Sanguis extravenatus in iugulo defuncti reperrus non est signum certum strangulationis per vim externam procuratæ. 752. 3.

Sanguis qualiscumque sursum feratur malum. 602. 3.

Sanguinis multitudo ex calore. 12. 50. lib. 1. calidiorem eum mulier habet. ibid. multo aliqui abundant, alij modico. 29. 10. ex eius majori aut minori copia vnus fœtus citius, vel tardius alio nascitur. ibid. eius impuritas prægnanti est naturalis. 101. 12.

Sani & Robusti facilius peste corripiuntur. 87. 32. lib. 1. Sani sanos generant. 119. 14.

Sanis omnia sana. 271. 9. Sani nullum cibum fugere debent quo populus vtatur. ibid.

Sanitas datur eiusdem rei, cuius datur morbus. 108. 12. lib. 1. & morbus circa idem versatur. ibid. 11. eam inducere volentes res præter naturam in naturalem statum reducimus. ibid. 9.

Sanitas senis non est absolutè sanitas. 772. 14.

Sanitas non est tantùm corporis sed etiam animi. 456. 7.

Sanitatis maxima latitudo. 119. 4. lib. 2.

Sanitatis non quodlibet incommodum à jejunio excusat. 281. 3. quale incommodum licest pati in jejunio. ibid. 5.

Sannazarij distinctio de debiti redditione tempore prægnantiæ examinata. 548. 16.

Sanniones. 21. 7. lib. 2.

Sanum dicimus secundum Naturam, morbosum præter naturam. 90. 14. lib. 1.

Sanum & secundum Naturam conuertuntur. 119. 9. lib. 2.

Sanus quis dicatur. 119. 1. 2. lib. 2.

Sanus quilibet potius præsumitur quàm infirmus. 148. 10. dici non potest impotens ad coëundum vel generandum. ibid.

Sanus homo viuit, aliquid faciendo, aut prætermittendo. 455. 2.

Sapientia non est Naturæ contraria. 449. 3.

Index.

Sapores dulces non omnes hominibus idonei. 73. 10. lib. 2.

Sara ſterilis ex natura & ex ætate. 231. 71. Ex miraculo concepit. 24. 57. lib. 1.

Sarcophagi plumbei diu cadavera conſeruare ſolent. 237.

Satyri vnde nati. 483. 5.

Satyri formam induunt Leproſi. 618. 8.

Satyriaſi laboranti conjugi an ſit reddendum debitum. 555. 8.

Satyriaſis. 133. 8. quomodo differat à Priapiſmo, & cur hominem irregularem atque eo durante effectu indiſpenſabilem facere debeat. 610. 14.

Saxonicula notatus. 175. 33.

Saul ex pulſatione citharæ per manus Dauid quietem habebat ex malo ſpiritus agitatione. 46. 16. à Dæmonio obſeſſus prophetauit. ibid. 19.

Scabies interdum in lepram degenerat. 100. 24. lib. 2.

Scabies tempore peſtis ſalutaris. 179. 26.

Scabies ſecundùm Hippocratem eſt magis turpitudo, quàm morbus. 733. 2.

Scabiei triplex diuiſio & quænam irregularem hominem faciat. 617. 6.

Scarabæi cornutis in oleo decoctis & ex oleo pulſibus inunctis febris accenditur. 155. 2. Scarabæi mortui reuiuiſcunt. 242. 4. Scarabæi tormentum. 412. 28.

Scaur. 121. 4. lib. 2.

Scbaliaſi quid. 612. 6.

Sciatica id eſt coxendicum morbus inter articulares dolores maximè moleſtus & contumax. 669. 7. & 670. 2. Ex ea ægrotantes ſæpiſſimè claudi fiunt. ibid. 8. verno tempore exacerbatur, aut de nouo prehendit. ibid. 10.

Scientia nobilis diceiur ex nobilitate ſubjecti. 434. 29. Veritatis ſcientia eſt. ibid. 31. & 439. 4. honorabilior ex honorabiliore ſubjecto. 459. 26.

Scientes conſentire inter ſe oportet. 1. 567. 1.

Scilſare in alio vnde. 260. 5.

Scholares vt ſcholares à jejunio non excuſantur. 279. 33.

Scholaris quidam ſeptem annis dormiens. 242. 3.

Sclopo inflicta vulnera cæteris pejora. 309. 10.

Scordij virtus in conſeruandis cadaueribus. 236. 7.

Scorpionis venenum per os aſſumptum non nocet. 83. 3. lib. 2.

Scortum caudatum. 503. 11. aliud in lipothimiam incidens cum in Venere ſemen emitteret. 555. 7. aliud apud Marcellum donatum ſimiliter ex coitu affici ſolitum. ibid.

Scotus quidam Iuuenis ad plures dies jejunauit. 217. 11. Scotus quidam ſenex fame mortuus. 215. 3.

Scropha prægnantes abortum faciunt, ſi verres, ex quibus conceperunt occidantur. 329. 5.

Scrophulæ. 115. 15. lib. 2. non ſunt idem quod Antiades. ibid. & ſeqq.

Scrophulæ quid ſint, & an faciant hominem irregularem. 618. 3.

Scythæ inter ſe ſimiles. 191. 23. lib. 1. teſtium refrigeratione ad venerem impotentes fiebant. 101. 12. lib. 2.

Scythæ euitantur. 496. 22.

Scytica mulieres riſu interimentes. 563. 3.

Scythica herba ad famem tolerandam. 221. 51.

Scython ex maſculo in fœminam. 495. 22.

Sebio Cæſarem quatenus conſolenda, aut admitten-

da. 635. 4. In veri clauſura an liceat ſectionem adhibere. 5. An clauſuram ſectione ſanare an liceat. 6. Sectio in Empyemate an licita. ibid. 7. Item hydrope. ibid. 8. Palpebrarum adhæſio an ſectio ne ſanari debeat. 638. 10.

Sectio venarum pone autem coitus impotentiam & ſterilitatem facit. 128. 46.

Secundæ Retentæ multa mala afferunt. 67. 66. Earum difficilis eductio ſi mortem cauſet locum Exceptioni facit. ibid. 67.

Secreta ægrotum detegere Medicus non debet. 376. 8.

Sedigisi quando videantur irregulares. 615. 9. 19. num. 4.

Semel inſanus ſemper præſumitur inſanus. 47. 39. lib. 2. & 54. 1. In quibus caſibus ea concluſio locum habeat. ibid. 5. & ſeqq.

Semen non effundunt, aut effundunt infœcundum ætates ſuuentutem præcedentes. 7. 40. lib. 1. ante pubertatem non prodit. 14. 80. maſculeum calidius fœmineo. 73. 15. maſculeum in dextram veri partem, fœmineum in ſiniſtram plurimum labitur. ibidem. quod non illico ſit conceptum vel excidit, vel putreſcit. ibid. inter femina humana aliud eſt quod ſeptimeſtres, aliud quod nonimeſtres generat. 41. 42. vtrumque tam à mare, quàm à fœmina deciditur. 116. 9. eius tota materia à parentibus deciditur. ibidem. 10. non ſolum facultas eſt, ſed materia. 77. 11. & 17. 18. Ex quo mola generatur ſpiritibus deſtitutum eſt, & craſſius quàm oporteat. ibidem. 14. Sanguis erat. ibid. 19. muliebre tantum non poteſt, vt vitam ſubjectæ materiæ impertiri poſſit. 81. 36. virile ad molæ generationem neque vt efficiens, neque vt materia concurrit. ibidem. 38. in coitu ex ſua imaginatione ſpiritibus depauperatum remanet. 122. 36.

Semen perfectorum animalium vtero exceptum non nutritur. 220. 34, declara vt ibid. 35. Semen perfectorum animalium vtero exceptum viuit, & nutritur interno alimento. 221. 53. Semen viuere neceſſe eſt. ibid. 54. Semen fœmineum ad conceptionem requiritur. 259. 2. Semen eſt ipſius fœtus principium & materia. ibidem. 8. Semen ante generatur in fœmina, quàm menſtrua. ibid. 9.

Semen potiſſima monſtrorum cauſa. 474. 11. rapit ſecum ideam omnium partium. 477. 4. humanum & bruinum ſe inuicem corrumpunt. ibid. 7. principium ſui motus in diuerſas ſpecies non habet. 480. 28. eoſdem omnino effectus producit in fœmina ac in mare. 532. 22. ſicut ſe habet maſculeum ad ſanguinem maſculeum, ita fœmineum ad ſanguinem fœmineum. 533. 24. Ex eius tantum parte aliquando ſequitur conceptio. 538. 48. Eius interceptiones in medio concubitu factæ reuibus, & vrinæ peſſimæ. 558. 5. mulier emitteret in vterum, non extra vterum. 559. 11.

Semen fœmineum requiritur ad generationem. 531. 16. eſt verum ſemen. 533. 24. concurrit ad generationem, vt agens & vt materia. 535. 31.

Semen ab aëre externum alteratum fœcundum eſſe non poteſt. 147. 16.

Semen in Aëre externo ſeruari ita vt ſubitò non euaneſcat, eſt impoſſibile. 747. 4.

Semen vtrumque maſculeum nempè, & fœmineum habet tam mas, quàm fœmina. 741. 12.

Index.

Semen mulieris poteſt peccare quoad generationem vt ſemen vici. 129. 17. non debet expelli in vas alienum. 144. 21. non requiri ad generationem probatur, quod ſine ea voluptate, quæ per coïtum fœminis euenit, concupitur. 143. 12.

Semen non emittitur in colis reſolutione. 136. 13. eius turgentia excitat animal ad ſui excretionem. ibidem. 24.

Semifrigidi qui. 136. 14.

Semenda auis mortua reuiuiſcit. 242. 4.

Semina venenoſa quæ. 86. 6. lib. 2.

Semina omnia quamdiu fœcunda ſunt, nutriuntur. 220. 34.

Semina debent tota per tota miſceri, vt ex illis ſequatur conceptio. 481. 25. non continent in potentia formas alienas. 533. 27. Eorum vnum quodque eſt particularis cauſa conceptus. 536. 33.

Seminatio extrà vaſa peccatum mortale inducit. 748. 10.

Seminatio extra vaſa ſponte facta in vtroque Conjuge peccatum mortale inducit. 559. 5.

Seminum expulſio non eodem tempore à viro & muliere facta generationem impedit. 130. 30. diſſidentia non poteſt eſſe cauſa ſterilitatis mularum. 141. 12.

Semiſpadones qui. 102. 13. lib. 2.

Semiviri qui vocentur. 17. 13. lib. 1.

Seneca aſſumpta cicuta nihil læſus. 66. 21. lib. 2. Senecæ locus de fœminarum ſui temporis libidine. 498. 25.

Senectus quid. 16. 32. lib. 1. in aliquibus tardiùs, in alijs citiùs aduenit. ibid. 35. ex morbo quomodo adueniat. ibid. 37. illi multum tribuunt ll. 19. 1. multis gaudet priuilegijs. ibid. Eius miſeratio peculiaris habetur. ibid. quæ ætas ſit. ibidem. 5. 6. 12. 13. in ea fit tranſitus ad frigidam & ſiccam temperiem. ibid. 10. eius terminus præ cæteris euariat. ibid. 16. quibus ex cauſis accelereter vel retardetur. ibid. 18. Eius terminus ex Glo. ibid. 20. Eius partes tres. ibid. 21. & 22. 82. Cruda & viridis quæ. ibid. 22. Secunda eius pars. ibid. 23. Eius in tres partes diuiſæ termini ex Menochio. ibid. 25. in duas partes diuiſa. ibid. præcipuum eius adminiculum eſt virium defectus. ibid. 31. an dici debeat morbus. 21. 61. dici poteſt infirmitas. ibid. 62. Varia eius epitheta. ibid. 65. Eius morbi & incommoda. ibid. eam adeò grauem experiuntur aliqui, vt onus ſe Ætna grauius ſuſtinere affirment. ibid. 65. eſt morbus. ibid. 67. Corpus infirmum reddit. 22. 68. morbus inſanabilis. ibid. 69. in ſactis dicta eſt tempus afflictionis. ibid. 72. Officina malorum. ibid. Cur naturalis morbus dicta. ibid. 78. 79. nulla ei ætas ſuccedit. 23. 4. in ea corpus decreſcit. ibid. 20.

Senectus in memoriam primùm incurrit. 23. 52. lib. 2. Eius aduentum ſignificat Memoriæ & Rationis diminutio. 15. 22.

Senes habent prudentiam & experientiam ex multitudine annorum. 19. 41. lib. 1. cur in honore habeantur. ibid. 42. ob ætatis conditionem multa illis à ll. conceduntur. ibid. 33. nec torqueri, nec vllo tormentorum genere affici poſſunt. 19. 3. leuius in delictis puniuntur. ibid. 4. nulli robur habent. 20. 31. in prima ineuntes conſtituti obire poſſunt ciuilia negotia. ibid. 41. quibus muneribus vacare debeant. ibid. 49. ad quoduam tempus generare poſſint. ibid. 50. & 53. Septuagenarij interdum generant, ſi ſexageſimum genetantes exceſſerint. ibid. 51. neque infirmi, neque valetudinarij dicendi. 21. 63. 22. 73. minus luuenibus ægrotant. ibid. 64. Eorum ſanitas non eſt abſolutè ſanitas. ibid. 66. maximè omnium morbis obnoxij. ibid. 71. faciliùs ægrotant quàm luuenes. ibid. eorum ſtatus naturalis eſt. ibid. 76. & 81. in illis aliqui affectus naturales ſunt, qui in alijs ætatibus eſſent præter naturam. ibid. 77. in illis pituitæ copia morboſa non eſt ibid. animi conſilio pollent. 23. 20. minus diſcere, quàm currere poſſunt. ibid. 22. non ſeruantur à tormentis immunes. 24. 26. à peſte minus corripiuntur. 87. 31. & pueri fœmellas generant. 126. 15.

Senes obliuioni maximè obnoxij. 23. 48. lib. 2. habent minimam rerum memoriam. ibid. 52.

Senes ſi ſint omnino impotentes ad coïtum, coguntur à matrimonio abſtinere, & ſi contrahant, nulliter id faciunt. 131. 15. peſte minus afficiuntur quàm juuenes. 181. 53.

Senes facillimè jejunium ferunt. 216. 5. & 221. 46. non moleſtantur acuta febre vt juniores. 229. 54.

Senes quo anno à jejunio eximantur. 277. 19. facillimè jejunium ferunt. ibid. quinam facilè, qui verò difficilè ferunt jejunium. ibid. vide in verbo Decrepiti. Sexagenarij legitimè à jejunio excuſantur. 278. 20. quouſque ſeruare debent jejunium. ibid. 21. à quanam jejunij obligatione ſint ſoluti. ibid. 22. & 33. Eorum vulnera magis periculoſa quàm cæterarum ætatum. 301. 28.

Senes torqueri non poſſunt. 420. 5. & quis ad hunc effectum dicatur ſenex. ibid. 6. à ſexageſimo tertio anno à tormentis immunis. ibid.

Senes ex confirmatis & diuturnis morbis conualeſcere contra naturæ ordinem eſt. 663. 1. frigidis morbis corripiuntur. ibid. 6. decrepitis ſtupor Membrorum familiaris. 664. 7. morbis neruoſarum partium conflictantur. ibid. 9. Increſcentes morbi in ſenibus qui. ibid. 10.

Senes & valetudinarij à minima cauſa læduntur. 784. 6.

Seneſcere eſt via in corruptionem. 19. 11. lib. 1.

Senex ante tempus factus gaudere ijs ſenum priuilegijs debet, quæ corporis reſpiciunt imbecillitatem. 16. 39. lib. 1. Sed non eſt vt ſenex honorandus. ibid. 40. generaliter quis dicatur. 19. 19. dici non poteſt qui vires habet integras. 20. 32. qui non eſt, juuenis dicitur. ibid. 34. aliquando poſt. 70. annum appellatus. ibid. 38. aliquando poſt. 55. aliquando etiam poſt. 50. ibid. 39. ad effectum, vt à publicis muneribus vacet non ante. 70. dicitur. ibid. 42. hoc tamen relinquitur Iudicis arbitrio. ibid. 44. an quis ſit ſupra. 60. annum non relinquitur Iudicis arbitrio dijudicandum. ibid. 45. quando vacare debeat à publicis muneribus. ibid. 47. in 60. anno ad generandum impotens. 126. 7.

Senex dici non poteſt, qui virium robur habet. 771. 12.

Senex viſu nocens. 572. 3.

Senio confecti omnes Ratiocinatricis animæ partes diminutas habent. 15. 20. lib. 2. indociles cenſentur. ibid. 21. fatui euadentes quomodo tractandi. ibid. 24. delirantes non habent dilucida intertalla. 52. 16.

Index.

Senum visio hebetatur ex corrugatione corneæ membranæ. 753. 4.

Seniores qui dicantur. 15. 23. lib. 2. multipliciter dicuntur. ibid. 24.

Senium quidnam sit. 202. 4. lib. 2. est via ad interitum. 23. 12.

Senium & decrepita ætas quid. 663. 3.

Sennacherib exercitus ex miraculo vna nocte interijt. 234. 11.

Sensatio quanto perfectior, tanto magis recedit à sensus corporeitate, & accedit ad spiritualitatem 143. 15.

Sensibile in quorum tale perficit sensum. 157. 17.

Sensibus omnibus conuenit tristitia & delectatio 157. 13.

Sensui contradicere hominis absque sensu est. 34. 64.

Sensus visus, vide visus sensus.

Sensus deficiens est maxima conjectura deficientis Intelligentiæ. 50. 21. lib. 2.

Sensus vbi viget inanis est discursus. 701. 4.

Sensus sentientis est. 156. 2. vni eidemque pluribus sensibilibus oblatis, excellentius cætera minus sensibilia facit. 143. 15. quo perfectior, eo grauiores dolores experiri deberet. ibid. quantò magis corporeus, tantò magis corpus afficit. 157. 16.

Sensuum experientia constante inanis est omnis notionis in contrarium discursus. 701. 4.

Septuaginta virum errores. 402. 10.

Septenarius numerus nihil absque fœtus perfectione operatur. 46. 25. & 40. 31. Eius numeri ratione nihil fit, sed omnia ratione distantiæ temporis. 46. 27.

Septennis cum sit, nondum edidit dentes, prouerbium. 114. 9. lib. 2.

Septimestres pauci nascuntur, & his pauciores octimestres. 30. 33. lib. 1. & 31. 41. plurimum viuunt. 32. 60. vix vnus ex centum viuit. ibid. 61. quid illis cum octimestris commune. 33. 85. nonnullæ eorum historiæ. 34. 86. 87. eorum perfectio non absoluta. 40. 32. ex quouis homine indifferenter, vt octimestres etiam nascuntur. 41. 44. cur nonnulli nascuntur. 47. 41. & 42. 61. 62. tam ij, quàm octimestres tanquam non naturaliter nati reijciendi. 47. 45. nascentes vocem nullam emittunt, sic & octimestres. 52. 4.

Septimestris pro ratione natus. 28. 2. lib. 1. & 39. 4. inter eum & octimestrem & natos ante hos terminos nulla differentia est, & si quæ est, qualis sit. 33. 80. aliquando viuere potest. ibid. 81. Homero immaturus dictus. 34. 92. non habet cum vita omnimodam repugnantiam. ibid. 91. immaturus nascitur, quia non nascitur in tempore à Natura destinato. ibid. 93. Hippocratis auctoritate pro legitimo apud Il. admissus. 36. 2. & 39. 5. non potest nasci minori spatio, quàm anni dimidio. 37. 31. quanto minori spatio nascitur, tanto imperfectior. 31. 37. ab omnibus pro legitimo & vitali admissus. 39. 3. præter naturæ intentionem nascitur. ibid. & 9. & 46. 37. est imbecillus. 39. 9. 10. & plurimum interit. ib. & 46. 25. nascitur imperfectus & membris non absolutis. 39. 10. 40. 11. 41. 33. 46. 30. 48. 13. præuenit generationem perfectam. 39. 11. in eo defectus alimenti non naturaliter aduenit. 40. 19. cæteris deberet esse calidior & fortior. ibid. 24. cur etiam si naturaliter nascatur de raro tamen viuat ex Augenio. ibid. 24. non habet decentem corpulentiam. ibid. ex septenarij numeri vi nascitur vitalis secundum aliquos. ibid. per accidens est respectu vniuersalis naturæ, quod aliquando viuat. 41. 36. quomodo intelligatur illum fieri ex fortitudine virtutis. 42. 62. quid peculiare habet à cæteris fœtibus. 43. 64. ex accidenti facilius viuit quàm octimestris. 46. & cur. ibid. 32. 31. & 47. 41.

Septimestres qui sint imperfectissimi. 735. 6. licet vt plurimum non viuant pro vitalibus tamen vniuersaliter habentur. 737. 10. habent initium perfectionis, non tamen totalem perfectionem. ibid. 11.

A Septimo mense fœtus ossium & neruorum confirmationem acquirunt. 33. 82. lib. 1. in eo homo nascitur secundum omnes vitalis. 39. 2. in eo qui negant, vel admirantur posse nasci fœtum imperitiæ ab Hippocrate notantur. ibid. 3. cur in eo non vitalis edatur fœtus. 40. 31. initium perfectionis ille fœtibus affert. ibid. 33. ante illum nullus viuit. 41. 40. Vnde in illo fœtus ad nascendum stimuletur. 42. 54. in eo nati non omnes legitimi reputandi. 43. 63. cur septimus & nonus sint termini naturaliter nascendi. 44. 15. in eo cur moueatur fœtus. 45. 21. ante illum nullus fœtus per os nutriri potest. 46. 37. 40. cur ante illum nullus viuat. ibid. 40. in eo qui mouetur fortior est, quàm qui mouetur in octauo. 47. 41.

Septum transuersum, vide Diaphragma.

Sermo necessariò perit voce pereunte. 106. 14. lib. 2.

Sermo vim quandam habet vt caput replear. 510. 3. & 512. 11. aptus ijs, qui ad somnum sunt procliues. 511. 10. lippientibus est incommodus. 512. 14. nocuus ijs, quibus sanguis è naribus fluit. 513. 16.

Serpens æneus in figuram Christi Domini. 232. 75.

Serpentes tota hyeme absque cibo viuunt. 216. 11. Serpentes in deserto Hebræis noxij ex eorum corporibus prodibant secundum Liceum 231. 73. confutatur hæc Liceti opinio. ibid. Serpentes, quibus Hebræi commorsi fuerunt, venenosissimi existebant. ibid. 74.

Serpentes Hebræis noxij cur ignitos vocauerit sacra Historia. ibid. Serpentum, qui Hebræos infestarunt, morsus supernaturaliter curatus. 232. 25. Serpentes in Hebræos. 6. immissi non sunt, tunc primùm à Deo creati. ibid. 76. Serpentum quorundam morsus immedicabiles judicati. ibid. 75. Serpentes alati in Arabia, in magna copia, vnde aliquando quasi exercitu facto in Ægyptum irruunt. ibid.

Seruitutes quibus aquis imponi possint. 354. 1. eatenus permittuntur, quatenus alteri non præjudicant. 355. 21.

Seruitus aquæ communissima haustus est. 354. 2. nulla imponi potest, vbi alterius interet præjudicium. ibid. 5. negatiua & affirmatiua quæ. 362. 6. quasdam res penes se, aut suum ædificium habere, Seruitus quædam est. 364. 1.

Serum militis parturiens. 467. 24.

Seth filij vocati Filij Dei. 489. 10.

Sexti mestris partus aliquando vitalis. 41. 40. lib. 1. aliquando per aliquot horas viuit. 54. 23. perfectus est, quoad membrorum perfectionem. 38. 39.

Sexto mense natus est abortiuus. 735. 1. non est sufficiens ad lac lugendum. ibidem.

Sexus non futuros distinctos, si Adam non peccasset,

quidam Hæretici putarunt. 490. 17. duos ſimiles cur non efformet Natura in vno animali. 596. 34.
Sybillæ omnes temperaturâ melancholicæ. 206. 15.
Sybillorum tormentum, eiuſque deſcriptio. 411. 21. leuiſſimum omnium tormentorum, quæ nunc ſunt in vſu. 426. 4. Reos illos torqueri quæ impedire poſſint. ibid. 5.
Sicula cuiuſdam mulieris in Ecſtaſim ſe rapi ſimulantis hiſtoria. 162. 8.
Sigillis naturaliter non poteſt procurari maleficium. 139. 50.
Signa dementiæ vide in verbo Dementia.
Signa veneni vide in verbo venenum.
Signa plura & conſpicua ſequuntur ad partes corporis principes affectas. 201. 10.
Simile generat ſibi ſimile. 117. 30. & 123. 7. non eſt idem. 119. 1. quando quid fiat. ibid. 2. eſt idem in qualitate. ibid. 4. quomodo idem & non idem. ibid. ex Ariſtotele quid. ibid. ſimilia in ſpecie vnde fiant animalia. 120. 16.
Similitudo quid ex Platone. 119. 1. ab imaginatione. 116. 4. Si fieret à virtute & copia ſeminis, quid inde ſequeretur. ibid. 6. non eſt ſola inter filios & parentes. ibid. 11. fratrum inter cæteros frequentior. ibid. eſt etiam inter ſpeciem & ſpeciem ibid. 12. Eius cauſa ab Hippocrate aſſignata non habet relationem ad cauſam quandam vniuerſalem. ibid. 14. externæ ſubjectum ſunt exteriora membra. ibid. 15. 124. 13. non conſideratur ſolum reſpectu externæ effigiei. 117. 20. non reperitur ſolum in perfectis animantibus, ſed etiam in imperfectis. ibid. 39. triplex conſiderata à Galeno. 118 1. Speciei quæ. ibid. 2. Indiuidualis quæ. ibid. 4. Indiuidualis duplex. ibid. 5. & 7. naturalis cauſa. ibid. accidentalis ab imaginatione eſt. ibid. 6. interna duplex. ibid. 9. externa dupliciter conſiderata. ibidem. 10. conſideranda reſpectu multarum rerum. ibid. 11. reſpectu morum conſiderata. ibid. 13. reſpectu ſanitatis & morbi. 119. 14. eſt quid relatiuum. ibidem. 15. eius aliqui gradus conſiderandi. ibid. 17. ex quibus reſultet. ibid. 16. naturaliter à temperiei ſimilitudine fit. 122. 32. non facit præſumptionem filiationis. 123. 2. prouenit ex cogitatione mulieris tempore coitus ex aliquibus. ibid. 3. alijs adminiculis juncta probat filiationem. ibid. 4. ſemper debet facere maximam præſumptionem filiationis. ibid. 6. poteſt inter quancumque rem conſiderari. 120. 6. externa quid. ibid. 7. interna cauſa. ibid. 9. Vnde fiat. ibid. ſpeciei vnde. ibid. 10. Sexus vnde. ibid. 14. quænam ſit. 118. 3. Eius præſumptio multum vrget. ibid. 16. cum alijs etiam leuioribus præſumptionibus facit filiationis probationem. 124. 18. ab imaginatione dependens ex ratiò contingentibus eſt. 127. 19 ex interna habetur etiam ſimilitudo morum. 124. 19. interna non poteſt ab imaginatione eſſe. ibid. 20. interna vnde probari poſſit. ibid. 24. morum & morborum ab interna ſimilitudine. 125. 36. multum vrget. ibid. 33. & 127. 16. interna eſt difficilis probationis. ibid.
Similitudo filiorum prouenit ab imaginatione ſecundum communem opinionem. 787. 1. duplex naturalis, & accidentalis. ibid. 4. eſt affectus patens, & euidens. ibid. 6.
Simon Portius ſcripſit de puella Germanica nunquam per multum tempus comedente. 217. 13.
Simulant multi morbos multis ex cauſis. 151. 1.
Simulantes morbum quinque potiſſimum ingenijs deprehendi poſſunt. 153. 2. quomodo deprehendantur ex abominatione remediorum. ibid. 5. quomodo cognoſcantur ex ijs, quæ ad morbum conſequuntur. ibid 6.
Simulari non poſſunt indifferenter omnes morbi. 151. 4.
Simulatio aperta quæ. 152. 9. Latentior quæ. ibid. quomodo deprehendi poſſit ex ſpecie morbi ſimulati. 153. 4. quomodo cognoſcatur ex ijs, quæ morbum concomitantur. ibid. 6. tantò difficiliùs deprehenditur quantò minor ſuſpicio de ea eſt. 162. 1.
Simulatur id, quod non eſt, diſſimulatur id, quod eſt. 169. 1.
Sincipitis vulnera magis periculoſa, quàm occipitis. 307. 10.
Sine Cerere & Bacchо friget Venus : prouerbium. 266. 10.
Singultus quid ſit, quomodo à vomitu & nauſea differat, ac quando irregularitatem inducere poſſit. 605. 7.
Sinus pudoris quid. 255. 14.
Sitis toleranti ſaluti noxia. 286. 11. duo habet incommoda. ibid. difficilius toletatur quàm fames. ibid. 12. facit majorem cruciatum, quàm fames. ibid. ad eius toleranciam non obligamur in jejunijs. 291. 3. Eius reſpectu jentaculi quantitas quæ eſſe debeat. 293. 14.
Sitis tormentum. 412. 23.
Sitis præternaturalis an excuſet à recitatione diuinorum. 515. 25.
Sitis carentia maximum ſignum eſt ægrum venenum non bibiſſe. 692. 7.
Societas efficitur communione damni & lucri. 88. 55. lib. 1. abſque periculi compenſatione eſſet iniqua. ibid. 56. eius contractus quid requirat. 86. 2. Eius contractus ob periculum ſuſtinetur. ibid. 4. Eius contractus abſque peticulo eſſet vſurarius. ibid. 6. in eius contractu nulla fieri deberet Exceptio Iuſtitiæ in ſuo rigore ſeruata. 85. 1.
Socrates cicutæ ſucco potionatus. 66. 21. lib. 2. Socrates integra die in Ecſtaſim raptus. 212. 8.
Sodomia quid. 500. 12.
Solanum maniacum. 47. 27. lib. 2.
Sol oriens Aërem, & ipſas aquas attenuat, & rectificat. 698. 1.
Solem poſt tertiam diem mortis reuixit. 141. 3.
Solem retrocedere ab occaſu in ortum maius miraculum, quàm eundem ſtare. 200. 19.
Solanum maniacum ebibitum triduanam dementiam facit. 713. 14.
Solidungula quædam animalia ruminantibus commixta generant. 479. 9.
Sol aërem rectificat. 342. 14. & 362. 11.
Solen inſaniam ſimulauit. 160. 2.
Solonis conſilio Piſtis fluuius, ex quo Cyrræi bibebant helleboro infectus, vnde illi ingentem alui fluxum paſſi ſunt ſe heroïbus dedere. 83. 26. lib. 1.
Somnia quædam prophetica. 207. 17. Somnia à Dijs aliquando immittuntur, ex Hippocrate. ibid. 18. Somnia quænam certa quædam præmonſtrare poſſunt. 209. 34. Somnia omnia vana ſunt, niſi à Deo ſint immiſſa, quoad futurorum prædictionem. 210. 36.
Somnians eſt rationis impos. ibid. 38.
Somni non naturales ſemper ſunt conjuncti cum febre, aut ſaltem vt plurimum. 711. 8. Somni &

Index.

Vigiliæ vſu quomodo ægrotantes peccate contingat. 631. 5.
Somno naturali oppreſſus non habet rationis vſum, & ſimilis eſt dementi aut mortuo. 724. 3.
Somnolentia innaturalis an excuſet à diuinorum recitatione. 511. 10.
Somnus in eo fit deprauatio mentis. 34. 1. lib. 2. ex ſua natura talis eſt, vt animal inter eſſe, & non eſſe conſtituat. ibid. 2.
Somnus in Melancholicis maximè difficilis & ſummè neceſſarius. 160. 7. qualis debeat eſſe tempore peſtis. 186. 13.
Somnus vnde fiat. 292. 4. omnibus viuentibus inferioribus communis. ibid. Eius reſpectu quæ jentaculi quantitas eſſe debeat. 293. 15.
Sontici nomen quid ſignificet. 96. 7. lib. 2.
Sopor. 37. 15. lib. 2.
Soporifera medicamenta cum valida ſunt, hominem infatuant, aut in Apoplexiam præcipitant. 710. 2. quod quomodo intelligendum. n. 14.
Soporoſi affectus omnes ſenſus internos lædunt. 724. 1. hominem rationis & memoriæ vſu priuant. ibid. 2. Apoplexiæ finitimi ſunt, & tunc interficiunt cum in Apoplexiam terminantur. ibid. 4. ratiò multò magis læditur in ſoporoſis affectibus quàm in phrenitide. ibid. 6.
Sorores duæ Salernitanæ in mares verſæ. 492. 4.
Spado propriè quis dicatur. 101. 14. lib. 2. apud Latinos Autores quis propriè ſit. ibid. 18. non generat ſemen. ibid. 20. curari non poteſt. ibid. 21.
Spadones quando generare poſſint. 101. 13. lib. 2. Eorum appellatio latè patet. ibidem. 15. Fuchſio qui ſint. ibid. 17.
Spadones quibus ſuperior pars teſticuli relicta eſt, generare poſſunt. 137. 26. 148. 7. ſunt qui altero teſte carent. 148. 4. neque ad coëundum, neque ad generandum impotentes. ibid. 5.
Spatium ſeptimeſtre & octimeſtre non eſt à Natura pro naſcendi termino conſtitutum homini. 32. 61. lib. 1. quomodo ſecundum Naturam ſit. 44. 15.
Species viſibiles magis, quàm aliæ phantaſiam mouent. 12. 10. lib. 2.
Species interdum inſignitur nomine generis. 175. 35.
Species nulla animalium commiſceri cum humana poteſt propter eius formæ nobilitatem. 477. 6. Species rerum non miſcentur. 532. 19.
Speciei characterem animalia à matre deſumunt. 741. 13.
Spermatis retentio, eiuſque prætermiſſio mala valdè. 558. 5.
Spes amorem excitat. 28. 10. lib. 2. ad iraſcibilem pertinet. ibidem.
Sphacelata membra amputata ſanguinem non emittunt. 573. 11.
Sphinges. 481. 23.
Spica ex eodem grano Tritici pullulantes cur non omnes vno tempore matureſcant. 74. 21. lib. 1.
Spirantem non viuere, aut viuentem non ſpirare, eſt impoſſibile. 245. 43.
Spiritualia vendi non poſſunt. 394. 2.
Spiritus animalis luminoſus à Cerebro plurimus in oculos proficiſcitur. L. 50.
Spiritus Vitrioli doloribus hiſtericis cruialis. 373. 7.
Splenis morbi qui à jejunio excuſare poſſint. 283. 21.
Sponſalia dirimit aduentus contagioſi morbi 174. 15
Sporades morbi. 175. 25.
Sporus in fœminam. 496. 21.
Sprengeri opinio diſcuſſa. 491. 15.
Spuma in ore an ſignum certum ſit veneni aſſumpti. 75. 31. lib. 2.
Sputum ſanguinis an excuſet à recitatione diuinorum. 514. 21. & an excuſet à celebratione Miſſæ. 522. 7. illi obnoxij quomodo recitare officia debeant, vt à recitatione non lædantur. 525. 12.
Squaſſationes in tormento chordæ ſunt minus periculoſæ, quàm ictus. 412. 5.
Stabula aëris ſalubritati nocent. 365. 17.
Stagnum in Sicilia, in quo demortuæ aues immerſæ reuiuiſcunt. 142. 4.
Stagnum quid. 354. 9.
Stephanus Rodericus Caſtrenſis. 579. 15.
Stercus columbinum non eſt venenum. 685. 6.
Stercora diuerſa impunè per os exhibentur. 185. 6.
Stercus accipitris ad partum accelerandum. 685. 6. Caprillum ad Ictericos. ibid. Falconis ad facilitandum partum. ibid. equinum ad idem. ibid.
Sternutatorijs applicitis, ſi æger non ſternuerit, acta de ipſo res eſt. 247. 55.
Sternutamentis applicitis impoſſibile eſt eum, qui Apoplexiam vel conſimilem morbum fingit, non excitari. 162. 5.
Sterquilinia aëris puritati nocent. 365. 16.
Steriles vocat Hippocrates etiam eas, quæ concipiunt, ſed fœtum ad perfectionem deducere non poſſunt. 142. 8. non pubeſcunt. 143. 10.
Steriles mulieres in Sacra Hiſtoria. 231. 70.
Steritis eſt morboſa. 118. 21. lib. 2.
Sterilis quæ dicatur. 142. 5.
Sterilitas non eſt cauſa diſſolutionis matrimonij. 142. 3. prægreſſa in viro quomodo faciat conjecturam partus ſuppoſiti. 166. 11. mulieris prægreſſa quomodo faciat præſumptionem ſuppoſiti partus. 166. 20. prægreſſa vtriuſque Conjugis, quomodo poſſit facere præſumptionem ſuppoſitionis partus. 167. 28.
Sterilitas mularum videtur ex culpa fœminarum. 141. 12.
Sterilitatem quæ ſigna atteſtentur. 143. 9. an procurare eam liceat. 390. 19.
Sterilitatem inducere an liceat. 686. 11.
Sterilitatis duo genera in Sacris adnotata. 231. 69. Sterilitas ob ſenium in Sactis, in quibus animaduerſa. ibid. 70. Sterilitas in ſenibus irreparabilis. ibid. 71. ſterilitas in mulieribus ſactæ hiſtoriæ habebat magnam cauſam. ibid. 73.
Sternutatio parua Epilepſia dicta. 693. 8.
Stibium. 1. Antimonium. 684. 2.
Stigma quid. 564. 5. eius plures differentiæ. ibid. 6. proprie quid. ibid. Reis in infamiæ notam impreſſum. ibid. character eſt à Dæmone homini impreſſus in vicem Baptiſmi. 565. 10. non cutem ſolum attingit, ſed etiam carnem, neruos, venas, arterias. 568. 14. non lædit partis actionem. ibid. 15.
Stigmata inter tormenta numerata. 564. 6. Magica quid. 565. 7. Magicorum hiſtoriæ dubiæ. ibid. an verè dentur, quæ Magica ſunt. ibid. 8. in quibus Magis repertiantur. ibid. 9. Cuius figuræ ſint. 566. 11. viſibilia ne ſint, an inuiſibilia. ibid. 12. an à Dæmone deleri poſſint. ibid. 13. ex eorum impreſſione caro mortua cuadit. ibid. 14. quibus

conditionibus ſint inſignes. ibid. 15. eorum cognitio habetur per DD. traditionem. 567. 4. non ſolum ſuperficiem membrorum occupant, ſed etiam profunditatem. 568. 14. deleri non poſſunt niſi ex miraculo. 569. 18.
Stigmata maculæ, tubores & alia hujuſmodi in cadaueribus obſeruata. 239. 32.
Stigmata vide ſugillationes.
Stigmatica febris. 564. 5.
Stigmatis qui. 564. 6.
Stigmatizato ſeruorum. 565. 6.
Stigmatis. 564. 4.
Stupitas qui. 21. 7. lib. 2.
Stemmi. ibidem.
Stomache affectus inſignes à jejunio excuſãt. 283. 20
Stomachi dolores non ſoluunt hominem ab obligatione recitandi, ex Aaoriu, declara vt ibidem. 515. 23.
Stomachus quid. 604. 1.
Strabiſmi duodecim ſpecies, & quænam facere poſſit hominem irregularem. 559. 6.
Strabiſmus duplex. 113. 23. lib. 2.
Strabositas quid ſit. ibid. in ea quæ ſit ex depreſſione, vel elevatione humoris cryſtallini res gemmæ apparent. ibid. 24. ſit ab ebrietate. ibid. quid differat à limitate. ibid.
Strigmæ quid. 410. 25. Eius ligatura cremento chordæ æquiparatu. 416. 2.
Stremmæ quid ſint & an faciant hominem irregularem. 595. 6.
Struthiocamelus duplices palpebras habet vt homo. 597. 19.
Stuprator ſi fieri poteſt, inſpiciendus in inquirenda veritate de violata virginitate. 237. 8. quæ ſint conſideranda in ſtuprature. ibid. 10.
Stuprum in quos cõmittatur. 159. 1. ſtuprum in maſculos crimen grauiſſimum. ibid. ſtuprum in puerum de recenti patratum quomodo agnoſcitur. ibidem. 2.
Sturni cicutam comedunt & tamen inoxiè comeduntur. 67. 39.
Stygis fontis aqua ſola vngula Muli contineri poteſt. 84. 16. lib. 2. ea Alexander M. ſublatus. ibidem.
Subagitatrices mulieres cæteris calidiores. 498. 24. & 499. 29.
Subigatrices. ibidem.
Subor. 57. 23. lib. 2.
Subjecti nobilitas apud Philoſophos accipitur pro bonitate ejuſdem. 434. 29.
Sublimatum dulce. 80. 33. lib. 2.
Succi venenoſi qui. 87. 13. lib. 2.
Succubi & Incubi. 146. 5.
Succubi Dæmones. 474. 7. per eos incuboſque facta generatio ex naturalibus principijs fit ibid. 8.
Sudor Anglicus peſtis genus anno. 181. 44. vigentis. ibidem.
Sudor Sanguineus an arte procurari poſſit. 154. 12. eſt accidens magnæ conſiderationis. ibid. prouenire poteſt exingenti animi angore. ibid. 13. in Chriſto Domino non fuit naturalis. ibidem.
Sudor longè ab obitu ex cadaueribus emanans, & ſuauiter redolens, eſt quid miraculoſum. 240. 38.
Sudores ſynoptici qui. 245. 33.
Suffitus experimentum ad probandam prægnantiam. 66. 52. lib. 1. Eius odor non peruenit ad nares mulieris, quæ vel prægnans ſit, vel obſtructa. ibid. aromatum muliebria ducit. ibid. 53.
Suffocate ex vtero quomodoſe habeant. 33. 7. lib. 2. in ratione non deficiunt ex Aſſabarauio. ibid. 8. nihil validum agere poſſunt, dum in acceſſione ſunt. ibidem. 30.
Suffocati in aqua moriuntur ob cohibitam reſpirationem. 321. 4.
Suffocati quocunque modo, licet mortui videantur, tamen interdum viuunt. C. 11.
Suffocatio in ijs, qui ex incendio pereunt ob ſubitam ſpirituum conſumptionem ab ardore excitatam intercipit. C. 5.
Suffocatio non ſolum ſit à cauſis externis, ſed etiam internis. 597. 1. Mors in ſuffocatione vndè. ibid. 2. vtriuſque tam ab interna quàm ab externa cauſa prouenientis ſuffocationis eadem ferè ſunt ſigna. ibid. 3. qui ab interna cauſa ſuffocantur non aliter pereunt, quaſi fune ſtrangulentur. ibid. 4. Signa etiam in his, qui peſte vel maligno morbo pereunt eadem aliquando apparent, ac in ſuffocatis. ibid. 5. Signis ergo communibus ad pronunciandum, verum quis ex violenta ſuffocatione perierit non facilè credendum. ibid. 6. tria ſigna magis certa mortis ex ſuffocatione per vim externam illatæ. 608. 7.
Suffocationum varia genera. 244. 28. in omnibus ſuffocationibus ſpuma in ore apparens eſt mortis ſignum. 257. 55.
Suffuſi malè imaginantur abſque eo quod inſaniant. 11. 6. lib. 2.
Suffuſio quid. 113. 26. lib. 2.
Suffuſio id eſt cataracta, an excuſet à diuinorum recitatione. 512. 14.
Suffuſio ſeu cataracta facit hominem irregularem. 595. & 596. 9. curatur extractione, & viſus recuperatur. ibid. 10. an qui ita viſum recuperauit, ſit irregularis, nec ne. ibid. 11.
Suffuſiones. 338. 8.
Sugillationes an faciant preſumptionem mortis ex verberibus. 319. 12. earum differentia cum ex cauſa interna adueniunt & cum ab externa. ibid. 13. Earum differentia ex colore. 320. 15. 16.
Suis natura ex Auerroë media eſt inter paucipera & multipara. 31. 46. lib. 1.
Supellectilis eorum, qui poſſe pereunt, venalia eſſe non debent. 187. 29.
Supercilia depilata an faciunt irregularem. 597. 17.
Superciliorum vulnera viſum obtundunt. 305. 11. Ex eorum vulneribus palpebræ aliquando ſanari non poſſunt. ibid. 14.
Superciliis depilatis morbi Gallici euidens ſignum. 597. 17.
Superfœtantes multo abundant ſanguine. 74. 23. lib. 1.
Superfœtatio mulieri & fœtui periculoſa. 549. 10.
de *Superfœtatione* agere quo nomine pro Iuriſperitis faciat. 75. 1. lib. 1. Quid ſit. ibidem. jam dari negarunt aliqui. ibidem. dari vnde demonſtretur ibidem. 7. quomodo accidat ex Valuerde quæ ſuperfœtatio alijs dicitur. ibidem. 10. quando fiat ibidem. 3. dari omnes admittunt. 73. 11. in quibus mulieribus fiat ex Hippocrate. 74. 19. contingit vt plurimum primis. 40. diebus. ibidem. 23. rariſſima eventu eſt. ibidem. 26. & 76. 19. quot diebus poſt primam conceptionem fieri poſſit. ibidem. 15. fieri non poteſt ex vno eodemque ſemine. 75. 8. facte ſupra. 40. dies eſt portentoſa. ibidem. 16. quocunque tempore fit ex Alex. 76. 17. contingit primi conceptu re-

centiore existente. ibid. 19. cur soldm. 40. dierum termino contingit. ibid. 20. Eius terminus ad. 60. dies cur à Paulo prorogatus. ibid. 21.
Superfetari non potest mola si ex virili semine generetur & cur. 79. 11. 14. lib. 1.
Superfetatus conceptus quando augere possit. 76. 21. lib. 1. est debilior proiectiore conceptu. ibid. 16.
Surdastri seu graui auditu laborantes an sint irregulares. 600. 13.
Surdi à nativitate muti simul existunt. 24. 3. lib. 1. & cur. ibid. 5. eos non loqui quia addiscere non possint, falsum. ibidem. 6. eos loqui Monachus quidam edocebat. ibid. 7.
Surdi solum an ad omnia habiles. 25. 35. lib. 1.
Surditas an excuset à diuinorum recitatione. 512. 25. fit cum detrimento pulmonum. ibid.
Surditas consummata facit hominem irregularem. 600. 12.
Surditates natiuæ causa ab Hieronimo Fabricio in nonnullis obseruata. 24. 7. lib. 1. ea prohibet ne animal eruditi possit. ibid. 16.
Suscitatur qui jam mortuus est. 36. 9. lib. 1.
Suspensio in chordæ tormento magis dolorosa quàm ictus, ex Farinacio. 416. 4. magis molesta minus dolorosa, concussio contra ex Fortunato. ibid.
Sutor apud Hippocratem ex acus punctura juxta genu mortuus. 300. 20.
Syderati qui. 40. 9. lib. 1.
Sylla à Natura vno teste caruit. 100. 4.
Syllogizans intellectus in insania quomodo decipiatur. 13. 27. lib. 2.
Symptomata veneni, ex propinato creduntur, si sine causa adueniant, si cum causa ex ingenito. 72. 5. lib. 2. Si repente ab assumpto cibo adueniant, veneni externi suspicio est. 74. 16. etiam si longè ab assumpto cibo adueniant, non excludunt præsumptionem veneni. ibid. 18. Si multa sint, & simul adueniant veneni est major suspicio. ibidem non adeò sæua oritur ex cibis malæ qualitatis, vt ex veneno. 75. 26. Si simul cum febre prehendant, vel ad febrem subsequantur venenum est ingenitum. 77. 4.
Symptomata magna ex magnitudine morbi. 158. 45.
Symptomata nullam requirunt per se curationem. 661. 13.
Symptomata ad morbum sequuntur. 783. 4.
Syncope hominem omni motu & sensu priuare solet, sed & præter hanc alij morbi idem efficiunt. 725. cons. 30. n. 1. Est præceps virium lapsus. 626. 6. qui syncope sæpè prehenduntur, de repente moriuntur. ibid.
Syncope quàm formidabile Symptoma. 708. num. 4. mors nihil aliud est quàm syncope confirmata. 709. 5.
Syncope stomachica. 514. 21.
Syncopes plures gradus, & quando ex ea inducì debeat irregularitas, Item de animi deliquio & lipothymia. 603. 4.
Syncopis in ea fit præceps virium lapsus. 48. 1. lib. 2. differt à lipothymia & ab animi defectu. 49. 4. in ea ægri rationem amittunt. ibid. 5.
Syncopis familiaris an excusei à celebratione Missæ. 521. 8.
Syncope extincti frigidi manent. H. 34.
Syncopes ex suffocatione succedit. ibid.
Syncopis est præceps virium lapsus. 244. 30. Syncopis distinguitur à Lipothimia. ibid. 31. Syncopis potest ad eam vehementiam deuenire, vt hominem sensu & motu priuet. 245. 32. Syncope detentus non potest longo tempore viuere. ibid. 34. in syncope cum valida est, non est locus remedijs. ibid. 36. Syncopis aut statim interficit, aut nocte sequenti. ibid. Syncope detentus si post duos aut tres dies reuiuiscat miraculi majorem suspicionem facit, quàm si detentus fuisset Apoplexia, vel alio consimili morbo. ibid. 38. Syncopes vnde dicta. ibid. 40. Syncopes cur dicatur Oxyntona. ibid. Syncopes est ipsa mors. 246. 46. Syncopes & mors conuertuntur. ibid. Syncopes est dissolutio nexus Naturæ. ibid. Syncopes est principium mortis, & mors est terminus syncopis. ibid. 47. Syncopis duo signa particularia. ibid. 49.
Syncopizantes non illico reuiuiscentes ad mentem redeunt. 48. 1. lib. 2. tanquam mortui habendi, quousque in accessione sunt. 49. 3.
Syrupus Mithridatis partis. 69. 22. lib. 2.

T

Tabacci pillula ad famem sitimque tolerandam. 221. 50.
Tabacco cuius naturæ sit. 382. 17.
Tabe affecto conjugi an teneatur sanus reddere debitum matrimoniale. 191. 24.
Tabefacientia venena quomodo occidant. 686. 13.
Tabefacientia venena sunt quæ ad tempus dantur. 689. 7.
Tabidi quâ ætate fiant. 192. 25. coïtus illis noxius, ibidem.
Tactus sensus omnium communissimus & per aliorum organa dispersus. 157. 14.
Talpa cor palpitans deuoratum diuinantes homines facit. 208. 19.
Tarantula ab ea commorsi an pro insanis reputandi. 48. 38. lib. 2. Eius morsus in Apulia passionem Enthusiasmo similem excitat. ibid. 35. ab ea commorsi Phreneticis & Maniacis similes efficiuntur. ibid. 40. quomodo existimandi. ibid. 41.
Taraxis quid. 597. 16.
Tardiloquentia. 109. 18.
Taurus. 495. 17.
Taurus, ex eo & equa nascitur proles Equina. 533. 25.
Taxi totam hyemem sine cibo degunt. 216. 11.
Taxillorum tormentum. 411. 20.
Telephus Grammaticus centenarius piscibus victitabat. 174. 20.
Temperamenta præcipua quatuor. 3. 16. lib. 1. tot sunt, quot individua. 29. 14. Eorum varietas multò magis considerandæ in alijs animalibus, quam in homine. ibid. 21. Eorum differentia in cæteris animantibus necessaria secundum quatuor primas qualitates. 30. 17. Eorum euariationis causa in humana specie. ibid. 28. Eorum varietas & latitudo infinita. ibid. 31.
Temperamentum est animalibus pro interna forma. 29. 16. lib. 1. est ipsa Natura. ibid. 17.
Temperamentum quo quis donatur in causa est vt homo facilè, aut difficulter patiatur. litt. D. 15. quam conjecturam faciat celerioris interitus in ijs, qui simul ex eodem casu perierunt. ibidem.
Temperamentum viri, qui pater præsumitur, quomodo faciat præsumptionem suppositi partus. 165. 9.

Temperamentum quodnam veneri magis idoneum. 540. 3.
Temperature cognitio ad Medicum pertinet. 9. 27. lib. 1.
Tempeſtates aliquæ abortum procurant. 53. 18. lib. 1.
Tempora perfectionis & imperfectionis reſpondere tibi debent. 15. 54. lib. 1.
Temporanea venena quæ. 686. 13. ſuum effectum ad longum tempus retardant. 689. 7. ſuo effectu plerumque fruſtrantur. 691. 4. eorum ſignum ſingulare. 692. 9.
à *Tempore* deſumpta conjectura lethalitatis vulneris. 307. 1. Illius terminus in vulneribus determinari non poteſt. ibid. 10.
Temporis quantitas non qualitas attendenda. 49. 15. lib. 1.
Temporum vulnera cæcitatem inducunt. 305. 11.
Tempus aliquando de momento ad momentum conſideratur apud ll. 9. 23. lib. 1.
Tempus pubeſcendi non eſt unum in omnibus. 13. 74 lib. 1.
Tempus quodnam Veneri aptius. 541. 8.
Tenera ætas quæ. 11. 15. lib. 1. quam appellaverit Celſus. ibid.
Teneſmus abortum facit. 98. 78. lib. 1.
Tenontagra quid. 616. 1.
Tentigo 499. 29.
Tentigo paſſio. 555. 8.
in *Terminis* naſcendi unus eſt perfectior alio 33. 66. lib. 1.
Terminus. 182. dictum in partu omnium breviſſimus. 37. 35. lib. 1.
Terminus trium dierum aſſignatur pro termino vitæ, in his de quibus dubitatur viuantne, aut non. 246. 45. Eius termini rationem vide. ibid. 51. hunc terminum ſuperuacuum putat. Fortunat. Fidel. ibidem.
Terra Eretria. 69. 19. lib. 1.
Terra ipſa cadauera conſeruat. 237. 17.
Terra quæ ſalubris. 358. 15.
Terræ motus magni peſtem minantur. 183. 4. Magnus in Apulia Anno. 1627. ibid.
Terra quædam & lapides, quibus credita cadauera citiſſimè abſumuntur. 237. 17.
Tertiana morbus ſalutaris eſt. 106. 13. lib. 1.
Tertiana quando excuſet à publica recitatione. 520. 11.
Tertio menſe natus ex Conceptio legitimus. 36. 5. lib. 1.
Teſti fontis aqua vino non miſcetur. 348. 29.
Teſtamenti confectio permittitur etiam iis, qui modicâ cognitione ſunt præditi. 727. 8.
Teſtamentum, in eo condendo mentis ſinceritas deſideratur. 50. 20. lib. 2. condere licet morti vicinis. ibid. 22.
Teſtari poſſunt obliuioſi. 23. 46. lib. 2. non permittuntur muti & ſurdi ſimul. 24. 21. an poſſint Melancholici. 27. 26. poſſunt furioſi tempore interniſſi furoris. 41. 24.
Teſtes de inſana deponentes quando deponere debeant. 10. 36. lib. 2. eſſe non poſſunt morti vicini. 50. 24.
Teſtes quibuſdam & vaſa ſpermatica ex longa coïtus abſtinentia contabeſcunt. 128. 16. in ſeminis perfectione principatum habent. 137. 25. Eorum carentiam allegans pro impotentia coëundi, & ſeminandi habet ſuam intenſionem fundatam. 148. 8. eos exiguos habentes, & mulius vſus Eunuchi an dicendi. ibid. 18.
Teſtes habent diſtinctam ac perfectam operationem. 326. 13. ſunt membrum. 337. 4.
Teſtes vnde dicti. 495. 18. ſemper faciunt ſignum vitiligatis extra prominentes. ibid. 19. fœminei in quibus differant à maſculeis. 532. 21. ex eorum abſciſſione fœminæ non amplius ſtimulantur ad venerem & ſteriles euadunt. 533. 23.
Teſticuli vno priuati non ſunt vt cæteri Eunuchi habendi, neque idcirco pari irregularitati ſunt obnoxij. 609. 7.
Teſtificari non poſſunt muti & ſurdi ſimul. 25. 31. lib. 2. an poſſint melancholici. 27. 25. non poteſt furioſus ſanæ mentis factus de his, quæ tempore furoris vidit, vel audiuit. 42. 28.
Teſtis vnius carentiam allegans pro impedimento coëundi, non eſt audiendus. 148. 6. vnius priuatio in viro an faciat conjecturam ſuppoſitionis partus, vel adulterij mulieris. 165. 13. Vnius carentia in muliere faceret præſumptionem ſterilitatis & ſuppoſitionis partus. ibid. 15.
Teſtis vnus peſte vigente ſufficit, vbi duo ex Statuto requirantur. 173. 2.
Teſtudines nutrimentum præbent melancholicum, & ægerrimè concoquuntur. 761. 8.
Textus l. cum quidam. ff. de acquir. hæred. examinatur. 75. 7. lib. 1. loquitur de ſuperfætatione. 76. 11. Eius verba, quod quidem poſt certum tempus conceptionis euenit, quomodo intelligenda. ibid. 14.
Tetanus eſt conuulſionis ſpecies. 667. 8. morbus eſt grauis & exitialis. ibid. 9. à cauſis frigidis generatur. ibid. 10. tertia aut quinta, aut ſeptima, aut decima quarta occidit. ibid. 11.
Thamar Iudæ nurus extumeſcente ventre prægnans deprehenditur. 64. 17. lib. 1.
Thelis morbus, quo viri in fœminas abeunt. 496. 21.
Theocrini locus de Hercule notatus. 50. 23. lib. 1.
Theognidis dictum. 15. 21. lib. 2.
Theologorum authoritas plurimi facienda. 145. 1.
Theophili caſus ex Galeno. 12. 21. lib. 2.
Theophorumeni qui 46. 7. lib. 2.
Theophraſti auctoritas, quod plantarum ſemina alimentum contineant. 219. 33.
Theriaca non juſto modo aſſumpta non ſecus ac venenum interimit. 58. 15. lib. 2.
Therſites ab Homero malæ phyſionomiæ cur ſit confictus. 211. 48.
Thinnus coïtus appetitum extinguit in viris, accendit in fœminis. 138. 48.
Thiriodes tuſſis quid 602. 2.
Thladia ſeu *Thlaſia* qui. 104. 37. lib. 2. à Thilibijs quomodo differant. ibid. 40. & 148. 15.
Thlibia qui. 104. 37. & ſeqq. lib. 2. & 148. 15.
Thlibiæ aut *Thlaſiæ* facere quid. 104. 38. lib. 2. & 337. 5.
Thoracis vulnera penetrantia fiſtulam reliquunt. 305. 17. non habet determinatum tempus ſuæ ſanationis. 318. 11.
Thori ſeparatio conceditur ob veneni ſuſpicionem. 57. 7. lib. 2.
Thraces ſtigma habent non ſeruitutis ſed nobilitatis ſignum. 564. 6.
Thylix. 563. 3.
Tiberius Cæſar habuit oculos vltrà quàm credi poſſit viuidos. L. 49.
Tiburnes pices duplici veretro dotantur. 500. 34.

Index.

Tigres abſque mate interdum concipiunt. 81. 40. lib. 1.

Timentes non habent intellectus plenitudinem. 18. 41. lib. 2. conſenſu & voluntate carent. ibid.

Timidiores alios ex eodem caſu pereuntes, morte præueniunt. E. 26.

Timiditas ab otio augetur. F. 26.

Timor imminentis infamiæ nunquam tam ſubitaneus, quàm timor imminentis mali. 19. 56. lib. 1.

Timor quàm præſumptionem faciat celerioris mortis in eo, qui eodem caſu ſimul cum alijs perijt. F. 23. illicò deijcit virtutem. ibid. ex eo excitatur ſyncopes, & facit homines immemores. ibid. ex eius vi priùs quàm ex violentia cauſæ interimentis quidam moriuntur. ibid. 24.

Timor ac mœſtitia longo tempore perdurantes Melancholicum oſtendunt. 9. 22. lib. 2. ex eo, cum vehemens eſt, Ratio vacillat. 18. 37. ex eo cum ſubitus eſt, nonnulli intereunt. ibid. quid ſit. ibid. 38. Eius duæ ſpecies. ibid. 43. Eius cauſa multa irrita fiunt. 19. 45. reperitur ſemper in Melancholicis. ibid. & 160. 11.

Timor infamia, in eo an omnia procedere debeant, quæ in timore imminentis mali. 19. 45. lib. 2. non comprehenditur in Edicto loquente de timore imminentis mali. ibid. 46. dicitur metus cadens in conſtantem virum. ibid. 50. æquiparatur Timori mortis. ibid. non eſt tam ſubitus & vehemens, vt timor imminentis mortis. ibid. 53. ex eo magis commouetur Nobilis quàm Ignobilis. ibid. 55.

Timor & Terror animi defectum excitant. 414. 7.

Tiraquellus notatus. 49. 18. lib. 1. cum abſtemius eſſet triginta liberos ex legitimis nuptijs ſuſcepit. 132. 5. notatur. 175. 33.

Tireſias ex viro in fœminam. 495. 22.

Tireſia judicium de voluptate in coïtu. 143. 15.

Titareſius fons. 347. 20.

Titareſius fons Penæo ſupernatat ob leuitatem. 347 20.

Tityj allegoria. 28. 11. lib. 2.

Tobiæ ſanatio à cæcitate deficeret à miraculo, ſi pluries eo medicamento vſus ille eſſet. 202. 8. Tobiæ ſanatio à cæcitate fuit partim naturalis, vel miraculoſa ſolum ſecundum quid. 215. 16.

Toloſæ peſtis ſeptennium durauit. 181. 44.

Tonſillæ. 115. 15. lib. 2. Tonſillæ an excuſent à diuinorum recitatione. 513. 18.

Torpedo marina etiam per media quædam piſcatorem inficit. 84. 15. lib. 2.

Torpedo etiam per media tangentem inficit. 155. 2.

Tormenta eorum plura genera. 409. 1. & 410. 10. in eorum impoſitione agitur de hominis ſalute. 409. 2. in illis infligendis allegante Reo aliquam infirmitatem Medicorum judicium expoſcitur. ibid. 3. quatuor in vſu ſunt. 410. 11. non ſemper vno modo infligi poſſunt. 413. 1.

Tormentum quid. 409. 5. 6. quæſtio & tortura ſunt ſynonyma. 410. 7. Eius repetitio poſtquam reus eſt refrigeratus mirè dolorosa. 417. 10. tormento non exponitur, qui de recenti comedit, aut bibit. 422. 16. ſubijciendi quanto tempore jejuni permanere debent. ibid. 17.

Torpor. 37. 14. lib. 2.

Torqueri quanto tempore chordâ Rei poſſint. 418. 13. non poteſt Reus continuatis diebus. ibid. 15.

Tortura vide Tormentum, quid ſit. 410. 9. Eius nomine ſimpliciter prolato de chorda intelligetur. ibid. 12. eſt remedium ſubſidiarium pro veritate in judicijs eruenda. 413. 2. Eius gradus tres, aut quinque. ibid. 3. primus gradus. 414. 4. Secundus gradus. ibid. 11. Tertius gradus. ibid. 12. quartus & quintus. 415. 14. per vnum brachium inflicta an magis periculoſa 417. 7. eſt minus periculoſa, minuſque dolorosa. ibid. repeti regulariter non poteſt. 418. 14. tempus inter vnam & aliam quantum eſſe debet. ibid. 16. repetita tantum infert cruciatum, vt quantumcumque Reus animo & corpore ſit induratus, veritatem fateatur. 419. 17.

Tortuoſi qui. 612. 6.

Tortuoſitas quid. ibidem.

Totum melius & excellentius ſua parte, & eſt perfectum. 456. 11.

Totum eſt aggregatio partium. 685. 9.

Toxicum idem quod Napellus. 86. 8. vnde dicatur. ibid. 9. eſt nomen commune ad omne venenum. ibid. 11.

Tractatrices quæ. 499. 29.

Tranſitus ſubitaneus ab vno extremo ad aliud naturaliter non fit. 764. 17.

Tranſlatio penſionum requirit mentem transferentis perfectè ſanam. 714. 7.

Trauloſis quid. 108. 12. lib. 2.

Triangulares caruncułæ. 254. 6.

Tribades fœminæ. 146. 3. & 499. 29.

Tridentina piſcatio. 354. 14.

Trigemini vitales vix naſci poſſunt. 55. 8. lib. 1.

Triſtitia ſenibus inimiciſſima. 414. 13.

Triſtitia & Delectatio omnibus ſenſibus inſunt. 157. 13.

Tritici ſemen aliud citius, aliud tardius matureſcit. 41. 49. lib. 1.

Trotula Medicus antiquus. 12. 45. lib. 1.

Tubera ſi concipiant ligna in aquàm conjecta, malæ aquæ ſignum eſt. 349. 35.

Tulliola Ciceronis filiæ cadaver poſt mille trecentos annos incorruptum repertum. 237. 13.

Tumor aut vlcus, eius ſunt naturæ, vt ſemper poſt ſe relinquant veſtigia aliqua in carne. 675. 5.

Tumor œdematoſus qui vocetur. 672. conſ. 7. n. 1.

Tumores qui excuſent à diuinorum recitatione. 518. 35. qui excuſent à debiti matrimonialis redditione. 545. 33.

Tumores œdematoſi in prægnantibus non ſunt ex Hepatis refrigeratione. 781. 3.

Turbulenta piſcatio. 355. 15.

Turcica quædam mulier ab alia muliere prægnans facta. 146. 3.

Turca veneficia habent adeò præſentanea, vt ſolo contactu eodem die occidant. 60. 11. lib. 2.

Turtures caſtitatem, & fidem conjugalem ſeruant. 768. 13.

Tuſſis ferina quid. 602. 2.

Tuſſis an excuſet à recitatione diuinorum. 513. 19.

Tuſſis quæ & quando inducat irregularitatem. 602. 2.

Tutela in fœminis biennio maturis abſoluitur quam in maribus. 12. 40. lib. 1. rationem vide. ibid. num. 46.

Tyberina aqua multam reſidentiam facit. 349. 33. non putreſcit. 352. 57.

Index.

V

Vacca ſingulos fœtus ſingulis parit vicibus, aliquando etiam binos aut plures. 31. 44. lib. 1.
Vacca & Aſina varia tempora pariendi habent. 34. 106. lib. 1.
Valerius Cordus ſiti extinctus. 286. 11.
Valetudinarij ex quibus cognoſcantur. 169. 7.
Valetudinarij an à ieiunio excuſentur. 285. 35.
Valetudinarij non ſunt torquendi. 422. 15. qui dicendi ſemiſſiué. ibid.
Valetudinarius probatur quis ex relatione Medicorum. 95. 1. lib. 2. quis dicatur. 119. 12. & ſeq.
Valetudinarius ſtatus poſt vulnus acceptum facit præſumptionem, quod vulnus fuerit lethale. 313. 3.
Valgi qui. 116. 4. lib. 2.
Valleſij argumentario reprobata. 157. 15.
Valuerda ſuperfœtationem non admittit. 72. 6. lib. 1.
Vari qui. 116. 3. lib. 2. ſtare poſſunt melius quàm Valgi ibid. 9.
Vari nomine quælibet tibiarum depravatio intelligitur. 116. 5.
Vari, valgi, ſeu vatij, blæſi & thabi qui, vel quinam eorum ſint irregulares. 614. 5.
Varicoſus. 117. 14. lib. 2.
Variolæ frequentes peſtem portendunt. 188. 5.
Variolæ ſalutares & quando exitiales. 728. 1. variolis detenti quando moriantur. ibid. 3. hæ non ſolum externas, ſed internas etiam partes obſident. ibid. 4. morbillis & variolis oleum aduerſum. 729. 5.
Variolæ, & morbilli aliquandò peſtilentiales. 645. 13.
Varix quid. 117. 15. lib. 2.
Vatij qui. 116. 4. lib. 2.
Vegetabilia omniaquè ſimul viuentia inter ſe ſimilia & diſſimilia ſunt. 30. 25. lib. 1.
Velatæ mulieres quæ. 144. 24. & 556. 11.
Velatæ mulieres concipiunt aliquandò abſque veli laceratione. 747. 3.
Venæ quæ ſunt poſt aures ſectæ hominem faciunt infœcundum. 138. 38. & cur. n. ſeqq. quæ ſunt juxta malleolos ſectæ hominem faciunt infœcundum, & cur. ibid.
Venæ non omnes eadem promptitudine omnes corporis partes euacuant. 399. 17.
Venæ ſectio quomodo à Medico ſit adminiſtranda. 635. 1. quatenus infirmus eam admittere teneatur. ibid. 2.
Venefici qui. 58. 10. lib. 2.
Veneficia an dentur. 87. 2. lib. 2. habent ea Turcæ adeò præſentanea, vt eodem die ſolo contactu occidant. 60. 11.
Veneficium quid. 87. 1. lib. 2. in eius delicto non ſaris eſt confiteri ſe dediſſe alicui venenum ad hoc, vt reus condemnetur. 64. 1.
Venena quædam dementiam pariunt. 45. 31. 32. lib. 2. quædam ſi non occidant, hominem infatuant. ibid. 30. quædam inuncta hominem à mente abſtrahunt. ibid. appellantur etiam medicamenta. 58. 12. quædam bona, quædam mala. ibid. 13. & 62. 3. Pharmaca à Græcis dicta. ibid. mala ad necandum, bona ad ſanandum. ibid. 14. dicuntur quæ ſemper talia ſunt. ibid. 15. multa ſunt, quæ non occidunt. 58. 24. quædam ſunt, quæ nihil lædunt. ibid. nonnulla occidunt, nec tamen ſunt propriè venena. ibid. 25. ea propinantes, quæ non occidunt, ſed inſigniter lædunt à Il. puniuntur. 59. 26. & 64. 17. nonnulla naturam mutant & non mutantur, non tamen ſunt venena. ibid. 28. quædam agunt qualitate occulta, quædam manifeſta. 59. 1. & 65. 5. quæ à tota ſubſtantia agunt nullam ſui nocumenti cauſam manifeſtant. ibid. 2. propriè non dicuntur, quæ ſolis qualitatibus manifeſtis agunt. ibid. 3. & cur. ibid. excedentia in qualitate nomine tenus venena ſunt. ibid. quomodo diuidantur ſecundum operandi modum. 59. 6. quædam à natura talia, quædam ab accidenti, quædam ab arte. ibid. 7. quædam ſecundum totum venenà ſunt, quædam ſecundum partem. 60. 1. iuxta eorum originem quomodo diuidantur. ibidem. 9. quomodo diuidantur ex modo adminiſtrationis. ibid. 10. omnia odorata multa accidentia mala inferunt. ibid. 13. quædam primò cor petunt, quædam quandam aliam partem. 61. 18. omnia ſecundum aliquos primo cor petunt. ibidem. 19. contrarium n. ſeq. ſpiritus vitales corrumpunt. ibid. 20. quædam cordi non obſunt, ſed alijs certis partibus corporis. ibid. ſemper in fine operationis ea, quæ occidunt, cordi inſidiantur. ibid. 22. quædam tenuis ſubſtantiæ, quædam craſſæ. ibid. 23. artificialia quæ. 62. 2. mala quæ vocet Grilland. ibid. 3. erodentia & putrefacientia non occidunt vt plurimum, niſi repetantur. 63. 8. à tota ſubſtantia operantia maximè præſentanea ſunt. ibid. 12. & 65. 6. tardè operantia. 63. 13. quæ minus certè occidant. ibid. 14. & 65. 6. quomodo interimant. 63. 15. omnia horribilia ſunt & à natura alieniſſima. 65. 7. & 71. 9. omnia ſecundum aliquos habent qualitatem occultam. 65. 8. omnia habent particularia ſigna. 70. 9. quæ in corpore generantur calida ſunt & ſicca, vt plurimum. 71. 19. cur à Natura producta. 73. 10. nonnulla ſapore ingrato non ſunt. ibid. omnibus commune eſt, vt mentem lædant. 75. 24. adminiſtrata ſi non occidant, morbum inſignem relinquunt. 76. 42. externa nonnulla contagioſa. 78. 16. quædam in vulnere ſolum & non gultu interimunt. 83. 2. exteriùs admota nullum habent effectum ſecundum aliquos. ibid. 4. etiam intus generantur. 81. 6.
Venena omnia ſitim magnam excitant. 692. 7.
Venenum eſt mixtum quoddam Naturæ ſummè contrarium. 752. 2. nullum datur, quod cor non lædat. 691. 6.
Venena ad tempus quæ. 63. 15. lib. 2. qua ratione dari velint Medici. 81. 1. 2. non dantur ita, vt determinato die occidant. 82. 13. quo pacto dari concedendum. 81. 4. dantur ad tempus determinatum. 82. 10. & quomodo n. ſeqq. ad tempus propinantur. 74. 20.
Venena omnia frigida niſi occidant, reddunt hominem in Veneteis ignauum. 138. 48. non ſemper primò cor petunt. 180. 33.
Venena cadauera imputria ſeruant. 236. 6.
Venena exhibita ſicut & medicamenta interdum effectu ſuo fruſtrantur. 691. 1. idque in præſentaneis ferè vſu venire ſolet, ſi non illicò occidant. ibid. 2. Vix ex decem vnus interit, niſi venenum reperatur. ibid. 3. Venena temporanea facilè nullius effectus euadunt. ibid. 4. Venenum quodcunque vel mediatè vel immediatè cor lædit. ibid.

6. maximum argumentum non assumpti veneni est sitis carentia. 692. 7. Eorum, qui externo veneno pereunt, cadavera difficillimè putrescunt. ibid. 8. singulare signum assumpti veneni est læsio in ventriculo, & lenta febricula. ibid. 9.

Venena omnia sive mediatè sive immediatè cor lædunt. 682. 4. Venenum ex impuritate corporis potest in corpore generari afferens omnia Symptomata veneni assumpti. ibid. 6. accidentia veneni ingeniti, ita similia sunt accidentibus veneni propinati, vt distingui inuicem nequeant. 7. quod si in corporis impuritate accidentia hæc prouenire contingat, illi imputanda sunt potius quàm veneno assumpto. 683. 8.

Venena omnia sunt sapore & odore horribili & abominabili. 711. 10.

Venenandi crimen grauissimum, & grauius simplici homicidio. 57. 5. lib. 2. in eo puniendo non distinguitur nobilis ab ignobili. ibid. 10.

Venenandi modus per vestium infectionem an possibilis. 83. 13. lib. 2.

Venenantes tanquam proditores habentur. 57. 5. lib. 2. non gaudent immunitate Ecclesiæ. ibid. 6.

Venenari potest homo per omnes sensus. 61. 17. lib. 2.

Venenarij qui. 58. 19. lib. 2.

Venenata pharmaca non modo per os exhibita, sed etiam deforis administrata pestilentem febrem generant. 84. 14.

Veneni propinati præsumptio ex antecedente statu ægrotantis est magni momenti. 689. 1. Concomitantia signa quomodo propinatum venenum attestentur. ibid. 2. in veneno propinato accidentia superuenientia nullum ordinem seruant. ibid. 3. non solet adesse febris vt in ingenito. ibid. 4. Signa assumpti veneni in ipsa assumptione apparentia sunt magni momenti censenda. 609. 9.

Veneni nomine non modò noxium, sed etiam salubre medicamentum denotatur. 684. 1.

Veneni exhibiti præsumptionem facit bona valetudo absque vllis erratis in victu in eo, qui potionatus præsumitur. 710. 1. Veneni propinati signa. 682. 2. accidentia veneni assumptionem frequentius consequentia. ibid. 3.

Venena occidens dicitur proditoriè occidere. 312. 2. venenum per vulnus inditum majorem vim habet, quàm epotum. ibid. 3.

Venenorum tria genera ex Iureconsultis. 62. 1. lib. 2. quædam mortifera, quædam non. 63. 5. mortifera quæ. ibid. 6. non mortifera. ibid. 7. non interficientium diuisio. ibid. 10. & seqq. & 64. 16. putrefacientium signa. 75. 32. frigidorum signa. 76. 37. Eorum inter se est quædam antipathia. 79. 2. actio citari & retardari potest. 81. 7.

Venenositas simpliciter à corruptione non dependet. 69. 10. lib. 2. non potest introduci absque prævia putredine. ibid. 11. non semper est in eodem gradu. 75. 27.

Venenum rabiem excitans. 43. 7. lib. 2. eo non potest occidi bannitus. 57. 9. distinguitur in propriè & in impropriè dictum. 58. 15. in communi modo loquendi pro malo accipimus. ibid. 16. accipitur pro veneficio & pro vtili medicamento. ibid. 18. quid sit secundum plures. ibid. 21. quid secundum Auitennam & Cardanum. ibid. 22. & seq. quid pro eo accipiendum. ibid. 23. quid sit secundum leges. 59. 27. & alimentum sunt oppositi. ibid. 28. mutat naturam, & non mutatur. ibid. de eius essentia est secundum aliquos, vt agat occulta qualitate. ibid. 3. quoddam calidum, quoddam frigidum, &c. ibid. 5. quod humectando occidat, non dari volunt multi. ibid. datur, quod tactu solo inficiat. 60. 11. Ex eius assumptione vix vnus ex decem, nisi repetatur, moritur. 63. 8. quod spatio quadrantis horæ occidit. ibid. cuius granum inter decem homines partitum omnes spatio quadrantis horæ occidit. ibid. ex eo quod ab occultâ qualitate operatur maxima præsumptio habetur securæ mortis. 65. 8. quamcunque corporis humiditatem contingat in sui substantiam conuertit. ibid. 15. propriè dictum generatur in nostro corpore. 68. 1. & 4. & 69. 1. Ei similes humores generantur in nobis. 68. 2. tale generatur in nobis, qualis est humor canum rabientium. ibid. 5. difficilè est veneni cuiuscunque inuenire proprium signum. 70. 10. tam odore quàm sapore manifestatur. 73. 8. omne cum deuoratur lædit guttur, &c. ibid. 12. cum assumptum fuerit, nisi occidat, relinquit dolorem quendam vagum. 76. illud bibentes contagio alios non afficiunt. 78. 15. olfactu an occidere possit. 83. 7. non omne quod per os administratum interimit deforis exhibitum occidit, sed contrarium. 86. 30. Eius assumpti signa. 72. 1. Eius assumpti signa accepta ex statu ægrotantis ante assumptionem. ib. Eius signa in ipsa assumptione. 73. 8. Eius signa desumpta in ipsa assumptione cæteris minus fallacia. ibid. 13. Signa post veneni assumptionem. 74. 14. Eius signa ex natura & qualitate symptomatum. 74. 22. Eius signa post mortem. 75. 30. Signa eius in cadaueribus obseruata, quam certitudinem habeant. 76. 34. Signa ex dissectione cadauerum. ibid. 35. Signa assumpti post sanationem. ibid. 38. quomodo probetur ex materia vomitus. 78. 22.

Venenum ingenitum fuisse certò constare potest. 77. 1. lib. 2. calidum est & siccum. ibid. 7. acutum morbum facit. ibid. 10. diu latere potest dehinc repentè se prodere. 74. 17.

Venenum veneno an resistat. 79. 1. non quodlibet cuilibet resistit. ibid. 3.

Venenum dicitur id quod semper tale est. 685. 8. temporanea siue lenta venena nullo manifesto signo sese produnt. 686. 12. omnia ex tabefacientium genere sunt. ibid. 13. nulla dantur signa antecedentia propinati veneni ad Medicos pertinentia. ibid. 14. plura dantur signa antecedentia quæ symptomata ab ingenito veneno prodire demonstrant. ibid. 15. nulla dantur certa signa, quæ distinguant inter venenum ingenitum & foris assumptum. 16. ad venena foris assumpta maximè si reiterentur absque dubio mors sequitur. 687. 17. depilatio est signum familiarissimum assumpti veneni. ibid. 18. venena nisi occidant, relinquunt semper insignem aliquam noxam & morbos diuturnos. ibid. 19. Venena à tota substantia noxia non possunt vllo modo ad benignam naturam reduci. 688. 4.

Venenum aut est corrodens, aut putrefaciens, aut congelans adde & tabefaciens. 689. 5. foris assumptum est præsentaneum vel temporaneum. ibidem. 6. temporaneum est lentum, & ex genere tabefacientium. ibidem. 7. symptomata ex propinato veneno prouenientia

cum impetu apparent ex ingenito contra. 690. 30.
Venere posticâ concepti non naturalem figuram nascentes seruant. 144. 23.
Veneremus actus est parua Epilepsia. 693. 2.
Venerea actio ad concupiscibilem animæ partem spectat. 122. 37.
Venetijs quomodo à quibusdam impijs pestis sit excitata. 178. 18. pestis familiaris. 181. 41.
Venti qui salubres aut insalubres. 357. 8. mutant suam naturam ex regione per quam transeunt. ibid. 9. omnes humectant ex Hippocrate. ibid. 9. aliqui per rectam lineam spirantes salubres, per obliquam insalubres, & è contrà. 364. 20.
Venti orientales cæteris minus salubres, Austrinis exceptis. 699. 5.
Ventorum perflatio Aërem à putrefactione liberum reddit. 698. 2.
Ventres hyeme & verè natura calidissimi. 273. 18. 277. 18.
Ventriculi dolorem quæ subsequantur. 158. 30.
Ventriculi vlcera quatenus irregularitatem inducere deberant. 604. 2. Ventriculi dolor quomodo à cardialgia differat, & quando faciat hominem irregularem. 605. 6.
Ventriloqui qui. 48. 37. lib. 2.
Ventris monstrositio prægnantiæ signum. 64. 17. lib. 2. vnde proueniat posset extra prægnantiam. ibid. 18. in prægnante & in non prægnante. 70. 36. in mola qualis. 72. 46.
Ventris dolorem diuturnum sequitur suppuratio. 358. 35.
Ventris fluxus an excuset à redditione debiti matrimonialis. 545. 30.
Venus tunc exercenda, cum quis damnum subire vult. 381. 6. aliquibus morbis proficua. ibid.
Venus semper nocua. 552. 15. Eius vsus nonnullis morbis auxiliatur. ibid. Optimus dissidij conjugalis Medicus. 530. 5. Si quis alius labor firmas requirit vires. 540. 2. à parte postica celebrata veram naturalis modus sit. 537. 38. 39. quomodo celebrari debeat. ibid. 41. eius finis sola voluptas ex Plutarcho. 538. 44. Ex eius vsu in summam infirmitatem deueniunt, qui imbecilles habent vires. 540. 3. cum melancholicis prodesse quomodo sit verum. ibid. 4. & 544. 27. quomodo succurrat morbis pituitosis. 541. 5. exsiccat. 544. 30. Eius vsus in prægnantiæ fine reddit partum facilotem. 549. 18.
Ver salubertimum. 273. 18. in eo vti debemus cibis pauci nutrimenti & in modica quantitate. ibid. 24. cur in eo Quadragesima instituta. ibid.
Ver Veneri aptissimum. 541. 10.
Verba in contractibus societatis apposita, Excepta morte, &c. quomodo intelligi voluerint Iurisperiti. 103. 4. lib. 2. & 108. 18. de qua morte intelligenda. ibid. 24. ex causa partus quomodo intelligenda. 112. 15.
Verba quomodo indicent dementiam. 8. 9. lib. 2. eorum qualitas quomodo detegat insaniam. ibid. 13. eorum ordo quomodo demonstret insaniam. ibid. 14.
Verbis Ex partu in Contractibus Societ. off. quæ mortis genera comprehendantur. 92. 19. lib. 2.
Verbis nudis naturaliter non potest procurari maleficium. 193. 50. contra vide. ibid. 51.
Vere nudis est maxima causa impotentiæ coëundi. 130. 58.
Veri. an. Med. Leg.
Veritas vna est. 567. 2. nulla tam certa, quæ suos contradictores non habeat. ibid. 3. cuius tutela semper pro justitia est, semperque quærenda. 570. 8.
Vermiculi mortui reuiuiscunt. 242. 4.
Vertiginosi malè imaginantur, non tamen insaniunt. 11. 6. lib. 2.
Vertigo an excuset à recitatione diuinorum. 511. 8. & quando excusat à publica. 518. 3. & quando excusat à celebratione Missæ. 522. 3.
Vertigo quando faciat hominem irregularem ejusque multiplex diuisio. 592. 3. quænam vertigo ad inducendam irregularitatem leuis seu grauis dicenda & ex quibus signis cognoscatur. ibid. 4. ex quibus signis dignosci possit per consensum fieri aut per essentiam. ibid. 5.
Verum & bonum conuertuntur. 454. 31.
Verum nunquam redargui potest. 567. 2.
Vesica calculus quam ob causam facere debeat hominem irregularem. 608. 8.
Vespa Bonum impium facinus in peste. 187. 31.
Vespertilionis lingua & cor rabiem excitare. 43. 7. 45. 27. lib. 2.
Vestes venenari possunt. 84. 13. lib. 2. pestis necatorum alios inficiunt. ibid.
Veternus quid. 37. 13. lib. 2.
Vetula septem annis jejunans. 217. 15.
Vgolinus Comes Pisis fame vna cum filijs peremptus. 216. 5.
Vibices vide Sugillationes.
Victima corde auulso clamarunt & fugerunt. 300. 22.
Victus ratio in Quadr. instituta insalubris. 270. 4. contrarium. 271. 10. 281. 9. ob modum reficiendi est salubrior. 272. 16. à tempore in quo est instituta redditur insalubrior. ibidem. 17. quotidiana Antiquorum fuit insalubrior, quàm nostra in Quadragesima. 273. 20. potest morbos fouere. 281. 10.
Victus Quadragesimalis ratio docetur in particulari nostro opusculo vulgari sermone conscriptum. 281. 6.
Vidua casta non dicitur sterilis. 141. 7.
Vigilia Melancholicos & furentes maximè infestat. 160. 6.
Vigilia innaturalis an excusat à recitatione diuinorum. 511. 10.
Vigilia tormentum. Eius descriptio. 411. 19. quomodo infligebatur in eius inuentionis principio. 412. 24. insupportabile. 418. 12. atrocius quàm chordæ. 423. 1. in eo quæ maximæ partes crucientur. ibid. 2. illud impediunt ea omnia, quæ impediunt tormentum chordæ. ibid. 3. illud infligi quinam peculiares morbi impediant. 414. 4. cautela in eo infligendo. ibid. 5.
Vincapernica. 236. 7. aliàs Daphnoïdes dicta.
Vinum varios in varijs temperaturis effectus gignit. 31. 4. lib. 2. qui illud non temperat, sine mensura dicitur bibere. 32. 10. frigidos morbos generat. 33. 42.
Vinum febrem accendit, si supra modum ingeratur. 155. 42.
Vinum in jejunijs non erat in vsu apud Antiquos. 268. 29. 287. 21. eius vsus permittitur in cibis & extra cibos. ibidem. cur facilè ab Antiquis in morbis concederetur. 272. 13. an rectè concedatur pro potu extra refectionem in jejunijs. 287. 23. Eius potus contrariatur intentioni jejunan-

tis. ibid. 14. nutrit. ibid. 15. Venerem acuit. ibid. 16. hominem exhilarat. ibid. famem tollit. ibid. 19. connumeratur inter ea, quæ vniuersim & celeriter nutriunt. ibid. 21. 288. 29. cur permissum in jejunijs extra refectionem. ibidem. 22. aquæ permixtum magis extinguit sitim, quàm per se. ibid. 24. conceditur in jejunijs ratione potus, non ratione alimenti. ibid. 25. excitat luxuriam per modum alterantis. 288. 26. non famem, sed sitim repellere eius potu in jejunijs intendimus. ibid. 28. eius vtilitates. ibid. 29. ad aquas corrigendas inuentum. 348. 30.

Vinum per se calefacit. 711. 6. diuersos effectus producit in temulentis. ibid. 9. ex immodico vini potu apoplexia interdum excitatur, aut aliquis similis neruorum affectus. 713. 13.

Violatio Hymenis in Virginibus non potest ex vnico coitu semper deprehendi. 745. 1.

Violentum est cuius principium extrinsecus est. 87. 40 lib. 1. stricte modo acceptum quid. ibid. 42. lato modo acceptum quid. ibid. 44.

Vipera venenum dulce est. 66. lib. 2. per os assumptum non nocet. 83. 3.

Vires quàm conjecturam faciant tardioris mortis in eo, qui simul cum alijs eodem casu perijt. litt. L. 17. ob earum robur nonnulli diutiùs in morbis lethalibus viuunt, quàm deberent. ibid. præsumptio ab illis desumpta tardioris interitus est omnium validissima. 770. 3.

Vir quid significet. 17. 13. lib. 1. in 60. anno ad generandum impotens. 20. 51. vni eidemque mulieri copulatus aliquando septimestres, aliquando octimestres, vel nonimestres generat. 41. 47.

Vir quidam, cui longa sanguinis copia per venas post autes fuit extracta, genetauit. 132. 6. vnius testis genetate potest. 165. 14. eius voluptatem in coitu majorem & diuturniorem esse quàm fœminæ, quomodo dixerit Hippocrates. 143. 15.

Vir duplici Pene donatus. 500. 34. sine brachijs omnia pedibus agens, quæ alij manibus agant. 502. 6. pilosus ejusque ortus qualis. 503. 14.

Vir quando excusetur à debiti conjugalis redditione ob temporis qualitatem. 530. 9. ex coitu maximè dissoluitur. 531. 13. an teneatur copulam continuare semine emisso, donec etiam vxor. emittat. ibid. cur magis excusetur in redditione quàm vxor. 545. 1. non excusari videtur exigendo tempore menstruis. 551. 8. an exigere possit, ab vxore quæ certo grauidationis tempore abortit. ibid. 9. quadruplo magis, quàm fœmina in coitu dissoluitur. 554. 6.

Virgines, quæ vno aut altero die à purgatione menstrua viro junguntur non patiuntur hymenis lacerationem, & cur. 253. 32. Virgines habent pilos pubis promissos & planos. 255. 13. In virginibus vox delicatior, quà in corruptis. ibidem. 17. Virgines in primo congressu cum viris tantam interdum vim patiuntur, vt vulnus in earum vteris relinquatur. 257. 10. Virgines non ante nuptui aptæ, quàm generare possint. 259. 1. & quando generare possint. ibid.

Virgines stuprantur absque vlla amplione locorum, cum loca habent humecta. 730. 3. robur obseruatus in virgine stuprata cessat per. 15. ad summum dies & cur. n. 4.

Virginibus non prodeunt menses ante pubertatem. 11. 32. lib. 1.

Virginitas est qualitas à Natura permanens, & præsumitur adesse. 746. 9.

Virginitatis quædam notæ apparere possunt in corrupta, & prægnante. 745. 2.

Virginitas amissa quomodo à nonnullis reparari solear. 163. 1. cur ad eam reparandam Medici nonnulla præscribant. ibid. 2. Simulata quomodo deprehendatur. ibid. 3.

Virginitas materialis duplex. 251. 1. quid sit. ibid. & 6. Virginitas præsumitur à Iure adesse. ibid. 2. Vnde deperdatur. ibid. 3. an dentur Virginitatis certæ notæ. 252. 7. Virginibus in sponsa in sacra historia probatur per pannorum sanguinolentiam in primo concubitu. ibid. 10. Virginitas vnde destruatur. ibid. 11. Virginitatis dantur certæ notæ. ibid. 13. contrarium. ibid. 14. Virginitas tuta nusquam datur. 254. 33. non est virginitas simplex partium connexio. ibid. 6. Virginitatis signum ex vrinis. 255. 15. Virginitatis signum ex colore locorum. ibidem. 16. Virginitatis signa ex mammis. ibid. ad virginitatem probandam experientia, ibidem. 18. Virginitas corrupta à multo tempore vnico tantum congressu quomodo dignoscatur. 256. 4. Virginitas corrupta probatur ex colore papillarum. 258. 16. ad deprehendendam virginitatem corruptam experimenta. ibid. 17. Virginitas per apes denotatur. ibid. 20.

Virginitas an à Medico dissuaderi possit in gratiam sanitatis. 383. 20. in statu Politico perniciosa. ibidem. 22. eam dissuadere illicitum. ibidem. 24. non tendit ad humani Generis interitum. ibidem. 25.

Virginitas saltem materialiter consistit in immunitate à delectatione venereorum per seminis resolutionem. 536. 55.

Virginitatis violatio cum virili membro falsò præsumitur esse facta. 730. 1. Signa violatæ virginitatis æquiuoca sunt, & communia tam violationi per membrum virile, quàm alio quocunque modo factæ. ibidem. 2.

Virgo seu fœmina nubilis dicitur non vir. 11. 32. lib. 1. In virginibus lac in mammillis aliquandò visum. 65. 25. Virgines, & viduæ pudicæ absque viri vsu molam aliquandò gestarunt. 80. 29.

Virgo non dicitur sterilis. 142. 7. potest concipere & parere absque eo, quod in receptione seminis virilis sit corrupta. 146. 9.

Virgo Parauina per multos menses jejuna manens. 218. 21.

Virgo non minùs dici potest, quæ claustra virginalia violauit alio Instrumento quàm virili, quàm si pedem aut manum disrupisset. 252. 5. Virginis defloratio quomodo cognoscatur. ibid. 12. Virginem fuisse corruptam per viri conjunctionem non potest certò firmari. 252. 18. Virginem esse incorruptam certò firmari non potest. 253. 24. Virgo potest esse incorrupta & sanguinem in primo coitu non effundere. ibid. 27. Virgo potest corrumpi & tamen apparere integra. ibidem. 32. Virgo de recenti violata quomodo cognosci possit, si plures congressus passa sit. 256. 2. Virgo de recenti violata vnico congressu quomodo possit cognosci. ibidem. 3. in Virgine stuprata quæ consideranda. 257. 2. Virgo nubere non debet ante decimum octauum annum. 259. 11.

Virgo quando verè dicatur corrupta ex Canonistis.

Index.

621. q. 21. n. 1. corrupta Mulier dupliciter dicitur quoad mentem & quoad corpus. ibidem. 4. quoad corpus rursus dupliciter corruptela fit. ibid. 5. non corrupta potest non esse virgo, & corrupta potest esse virgo. ibidem. 6. Alzata seu imperforata dicitur corrupta si vito jungatur, etiam si loca non violentur. ibidem. 7. Virgo potest concipere absque violatione locorum & quomodo. ibidem. 8. quando verè constuprata dici debeat. ibidem. 9. vtrum Virgo ante seminis generationem possit mentalem virginitatem amittere. ibidem. 10.

Virgo corrumpi potest absque hymenis dilaceratione & quando hoc contingat. 731. 6. rugarum obliteratio in virgine constuprata quando & quomodo fiat. ibidem. 6.

Viri quo anno vxorem ducere debeant. 12. 40. lib. 1. nonnulli centum annis majores masculos generarunt. 21. 54.

Viri tollim ex maleficio reddutur impotentes. 138. 42. Eunuchi reddutur longo viticis vsu. 138. 48. summi ingenij quidam se insanos effinxerunt. 160. 2.

Virilitas succedit Iuuentuti. 17. 1. lib. 1. eam cum Iuuentute confundunt II. ibidem. Ex aliquorum Philosophorum sententia non datur. ibidem. 3. quænam ætas sit. ibidem. 4. & 7. habet diuersum temperamentum à juuentute. ibidem. 6. consistens dicitur & cur. ibid. 8. & 14. vnde dicatur. ibid. 11. & 14. deberet dici ætas perfecta. ibid. 12. ad quem annum extendatur. 18. 21. 22.

Virilitas medicaminibus amissa an faciat locum irregularitati. 609. 8.

Viri non attigentes, sed semen prope vas muliebre emittentes, non possunt contrahere matrimonium. 748. 7.

Virilitas à laboribus, & exercitio crescit. F. 26. 760. 4.

Vires imire quid apud Senecam. 498. 25.

Virtus efformans sub aliqua conditione efformat. 117. 26. lib. 1. eiusdem est formare & sub hac aut illa conditione formare. ibid. 24.

Virtus, & *Vitium* voluntaria sunt. 19. 72. lib. 2.

Virtus, & *Vitium* hominis propria. 234. 12.

Virtus bonum facit habentem. 433. 11. ei cur debeatur honor, cùm majoris boni est effectiua. ibidem. 15. eius proprium magis est honesta agere, quàm non agere turpia. ibidem. 17. propter eam honorantur quæcunque honorantur. ibid. 20. est hominis propria. 450. 7. duplex infusa, & acquisita. ibidem. 8. dicitur bonum honorabile. 455. 1.

Virtutes omnes non sunt vnius generis. 433. 14. quæ ordinant in bonum diuinum cæteris præferuntur. 455. 2.

Vis effectiua seminum non efformat animum. 117. 21. lib. 1.

Visibiles species, vide species visibiles.

Visus, Eius sensus euidentior quàm Auditus. 21. 19. lib. 2. maximè Amorem excitat. 30. 36. an per eum quis venenari possit. 61. 14. dari potest venenum per eum inficiens. ibidem. 15.

Visus debilitas an excuset à diuinorum recitatione. 511. 11.

Vita hominis decem septenarijs absolnitur. 2. 7. lib. 1. Eius nullum tempus dari potest, in quo animal nec proficiat, nec deficiat. 3. 16. Eius declinatio vnde. 16. 32. vnde procedat. ibid. 36. quando longiùs, aut breuiùs protrahatur. ibid. vino assimilata. 21. 65. nullum potest esse majus commodum quàm vita. 57. 9.

Vita nihil aliud est, quàm consistentia per alimentum. 219. 27. Vita non potest esse sine respiratione. 245. 44.

Vita est consistentia per alimentum & nutritio, quæ per se ipsam fit. 568. 10.

Vitelliana cicatrice stigmosus. 564. 6.

Vithra. 563. 3.

Vitia veneficijs comparata. 19. 58. lib. 2. si inuoluntaria essent non vituperarentur. ibid. 72.

Vitia quæ à Natura sunt remoueri non possunt. 759. 1.

Vitia naturalia omnia curatu maximè difficilia. 132. 6. magna si sint, sunt insanabilia omninò. ibid. 7. in ætate teneriori magis emendabilia. ibid. 9. parua apparentia. 17. 11. parua quæ magis sanabilia. ibid. 12.

Viticus longo vsu viri Eunuchi redduntur. 138. 48.

Viti magnitudo vnde æstimanda. 132. 8.

Vitiligo. 617. 4.

Vitiosi qui appellentur. 93. 10.

Vitiosum animal fit, cum in dolorum & voluptatum fuga & persecutione non vt oportet, se gerit. 94. 10. lib. 2.

Vitium est quid leuius morbo. 93. 6. lib. 2.

Vitriolum miræ virtutis in conseruandis cadaueribus à putrefactione. 236. 7.

Vitrum an sit venenum. 66. 28. lib. 2. datur ad calculum comminuendum optimè præparatum. ibid. eo assumpto mori quis potest. ibid. 29.

Vituli recenter mactati carnes per horas aliquot tremere obseruantur. 240. 36.

Vitulus biceps vnico corde. 486. 8.

Viuendi meta quæ. 20. 47. lib. 1.

Viuens omnis lato modo dicitur esse in mortis articulo. 49. 10. lib. 1.

Viuentem non spirare, & spirantem non viuere est impossibile. 254. 43.

Viuentia permulta absque nutrimento viuunt. 216. 11.

Viuentia omnia longo tempore viuere possunt absque eo, quod nutriantur, ex Licero. 218. 25. falsum. ibidem. 26.

Viuentia omnia per propria temperamenta constituuntur inesse indiuiduali. 29. 15. lib. 1.

Viuere non videtur is, qui in vtero est. 4. 11. lib. 1. Viuere qui non potest, pro mortuo habetur. 37. 23.

Viuere dici non potest qui dormit. 34. 3. lib. 2. qui non potest, pro mortuo habetur. 117. 3.

Viuere est calorem humido foueri. 219. 31.

Viui nihil, quod non nutriatur. 219. 27.

Viuus an mortuus homo vulneratus sit. 320. 1. an in flumen submersus. 321. 3. 4. suspensus. ibid. 5.

Vix particula difficultatem, & raritatem rei factibilis denotat. 753. 7.

Vlcera ab aliquibus, quibus ingenijs excitentur. 155. 4. quomodo effecta deprehendi possint. ibidem. 6.

Vlcera an excusent à jejunio, & quæ. 285. 31. dantur absque sanie. 298. 17.

Vlcerames sibi tibias, vt stipem mendicent vt falsarij puniantur. 151. 3.

Vlcus mediocrè interdum grauè esse poterit. 96. 10. lib. 2.

Vlcus dicitur omnis morbus. 298. 9. est humi-

Index.

dum. ibidem. 16. quid ſit. ibid. 18.

Vlyſſis inſaniam ſimulauit. 160. 2.

Vmbilicus non abſcindendus fœtui antequam vel vocem emittat, vel ſternutet, vel hujuſmodi quidpiam efficiat. 53. 8. lib. 1.

Vmbilicus vulnera circa illam inflicta lethalia. 301. 25. nonniſi eo ſecto moriuntur, qui viui excoriantur. ibid.

Vndecim menſibus an portari poſſit fœtus. 50. 5. lib. 1. Eos nonnullæ prægnantes attingunt. ibid. in vndecimo naſci non eſt præter Naturæ ordinem, ſed naſci ſupra illum. ibid.

Vndecimeſtres ſeptem conſtant quadragenarijs. 37. 34. lib. 1. quot diebus naſcantur Hipp. 50. 6. quomodo ab Hipp. admiſſi. ibidem. eos non admittunt Il. qui integris vndecim menſibus conſtant. ibid. 7.

Vngues in extractis ex veneno nigricant, & facillimè euelluntur. 75. 30. lib. 2.

Vngues & pili in cadaueribus an & quomodo creſcant. 240. 37.

Vnguibus cur aliqui fœtus careant. 52. 3. lib. 1.

Vngula Palpebræ quid. 597. 19.

Vnzeri opinio de peſtis veneno, & contagio. 179. 22.

Vociferatio ſtomachicis alijſque vtilis. 515. 24. & 525. 14.

Vocis exercitatio quibus morbis conferat. 751. 8.

Vocis expreſſio requiritur in recitandis diuinis officijs. 506. 10. quantùm debeat extolli in priuata, quantúmque in publica recitatione. ibid. 12. labores animam mouent. 511. 9. intentio ad quid proficuè. ibid. Exercitatio ad corporis ſalubritatem conferr. 524. 1. ſubmiſſa innoxia, alta & acuta aliquandò nocua. 524. 6.

Volatica. 99. 10. lib. 2. faciem deformat, & oculis obeſt. ibid. 19.

Voluntariè agere quis non dicitur, niſi cognoſcat finem agendi. 25. 30. lib. 2.

Voluntas ſecundùm Naturam boni eſt, præter naturam verò mali. 19. 70. lib. 2. ea deficiente ceſſat aſſenſus. 25. 29. ſine ea, quod fit, vel nullo modo, vel mitiùs eſt punibile. 35. 17.

Voluptas non minùs, quàm dolor hominem dementem facit. 11. 31. lib. 2.

Voluptas non eſt objectum adæquatum alicuius ſenſus. 156. 10. ineſt in omni ſenſu. ibid. 11. major in ſenſu Tactus, quàm in alijs. 157. 16. eſt modus ſentiendi. ibid. 22.

Voluptas mulieris in coïtu non eſt vna, ſed multiplex. 143. 15. major quàm viri. ibid. in emiſſione proprij ſeminis longè à viri voluptate ſuperatur. 144. 17. cur ſit minor in emittendo ſemen quàm ſit voluptas viri. ibid. 18. 19.

Voluptates quæ ad rem Veneream ſpectant, omnium maximæ habentur. 532. 22.

Volumlus. 515. 26.

Vomica, vide Empiema.

Vomitus continuus arguit venenoſitatem. 75. 28. lib. 2. quomodò probet venenum internum. 79. 26.

Vomitus quatenùs, & quibus in caſibus inducere debeat irregularitatem. 605. 8.

Votum calore iracundiæ factum non tenet. 18. 24. lib. 2.

Vox non ſemper amittitur ſermonis vſu amiſſo. 106. 14. lib. 2.

Vox in pubertate immutatur. 14. 82. lib. 1.

Vox in Virginibus ſuauior, quàm in corruptis. 255. 17.

Vox in virginibus defloratis non immutatur ex vnico congreſſu. 745. 6. etiam abſque viri congreſſu ex ſeminis ejectione in virginibus immutatur. 258. 16.

Vramſcopus piſcis. 218. 51.

Urina color intenſior quomodò procuretur. 154. 10. & quomodò remittatur. ibid.

Vrinæ adulteratæ quomodò cognoſcendæ. 154. 8. quibus fraudibus adulterentur. ibid. ſanguinem quomodò reddantur. ibid.

Vrinæ difficultas. 516. 30.

Vrinæ profluuium. ibidem.

Vrinæ incontinentia quid, & quandò faciat hominem irregularem. 607. 3. Incontinentia vrinæ ex calculo videtur facere hominem irregularem. ibidem. 4.

Vrinam faciens an ſanus ſit. 121. 13. lib. 2.

Vrinam cientia etiam menſtrua prouocant. 66. 51. lib. 1. ex ea faciliùs mulieris cogitationes, quàm prægnantia deprehendi poteſt. 70. 26.

Vrſi eorum hyemem viuunt ſine cibo. 216. 11.

Vrtica cineres reuiuiſcunt. 242. 4.

Vteri humani cellulæ quinque. 54. 3. 5. lib. 1. Septem. ibid. falſum. 55. 15. & 17. Eius acetabula quid ſint. 56. 18. Eius clauſura. 70. 30. Concepto ſemine quid agat. 72. 2. Eius os in conceptione adeò conniuet, vt ne ſpecillum quidem tenuiſſimi mucronis admittat ibid. 4. vtitur collo ad attrahendum ſemen vitile, vt ventriculus gula ad ingerendos cibos. 80. 30.

Vteri ſuffocatio aſcenſus, ſtrangulatus, mulierum morbus familiariſſimus. 53. 6. lib. 2.

Vteri ſuffocatio aliquandò eſt in cauſa, vt mulier tanquam mortua jaceat, nec facilè à verè mortuis diſtinguatur. 245. 41.

Vteri anguſtia non facit præſumere virginem non eſſe violatam. 741. 3. eius anguſtia, & amplitudo variat in fœminis, vt exilitas, & craſſities membri in maribus. ibid. eius color non immutatur ex vnico congreſſu. ibid. 4.

Vterus attrahere debet Maris ſemen per collum mediantibus fibris. 748. 10. dotatur virtute attrahendi ſemen Maris, vt dotatur Magnes virtute attrahendi ferrum. 747. 2.

Vterinus furor vide furor vterinus.

Vterus humanus vnica donatur cauitate. 55. 12. lib. 1. & ibid. n. 15. Sinus plures & incuruos habet, ex Hipp. ibid. 19. ex eius majori aut minori capacitate vnus naſcitur citiùs alio. 28. 8. eius magnitudo & patuitas in indiuiduis reſpectu vniuerſalis Naturæ, eſt quid per accidens. 30. 36. Eius anguſtia in cauſa eſt, vt fœtus debiles naſcantur. 31. 37. & 55. 15.

Vterus ſenſus in muliere dum coït, reſpondet Penis erectioni in viro. 137. 35. cum naturaliter ſe habet facilè relaxationem & coangustationem admittit. 140. 3. eius coaleſcentia duplex. 145. 30. trahit ſperma propter virturem, quam habent cum eo à tota ſpecie. 147. 2. vtitur collo tanquam manibus ad attrahendum ſemen. ibid.

Vterus non adeò rugoſus in corrupta, vt in Virgine. 257. 7.

Vterus an ſit monſtrorum cauſa. 474. 13. eius angustia, aut amplitudo non videtur eſſe monſtrorum cauſa. ibidem. 14. quomodo poſſit eſſe cauſa monſtrorum. ibidem. 15. eius contuoſitas.

475. 16. eius pruritus. 555. 8.
Vulnera quæ excusent à jejunio. 285. 32. indifferentia à jejunio excusent. 34. ex 1. capite lethalia, si sanentur, relinquunt hominem perpetuò debilitatum. 304. 5. ties termini constituuntur pro eorum securitate. 307. 5. terminus acutorum in lethalibus acceptandus. ibid. 11. eòrum materia est admodum practicabilis. 297. 1. eorum differentiæ permultæ. 292. 1. lethalia duplicia. ibid, 2. differunt in qualitate. ibid. 3. eorum divisio. ibid. 4. de necessitate lethalia quæ. ibid. 5. & 12. omnia possunt hominem occidere. 300. 16. necessario lethalia sunt, quæ cor lædunt. ibid. 21. lethalia secundum plurimum. 301. 24. non lethalia quæ. ibid. 26. lethalia ex qualitate vulnerum. ibid. 27. quo tempore magis periculosa. 302. 30. etiam simplicia in aliquibus difficulter sanantur. 303. 15. non lethalia quomodo fiant lethalia. ibid. 16. non potest illis assignari certus terminus securitatis. 307. 2.
Vulnera quæ excusent à diuinorum recitatione. 518. 35. quæ excusent à redditione debiti. 545. 32.
Vulnerans infirmum etiam non existente vulnere mortali, tenetur de homicidio, si decedat. 302. 32. non excusatur à malo regimine vulnerati, si vulnus erat mortale. ibid. 1. de homicidio non tenetur, si vulnus erat indifferens. ibid. 3. punitur juxta exitum vulneris. 304. 2. armis. venenatis tenetur de veneno. 312. 1.
Vulnerata partes citissimè corrumpuntur. 238. 23.
Vulneratus potest à vulnere sanari, & eodem tempore ex alia causa mori. 299. 12. præsumitur semper ex vulnere decessisse si erat lethale. 302. 2. nõ quilibet eius error culpari potest, si ex vulnere dicatur suo ipsius errore mortuus. 303. 12. si intra triduum decedat, præsumi debet ex vulnere mortuus, quibuscunque non obstantibus. 308. 13. quod amplia etiam ad. 7. ibid. 14. non præsumitur mortuus ex vulnere quod Medici judicarunt esse salutare. 309. 13. si post triduum surrexerit de lecto, & ambulauit, vulnerans non tenetur de homicidio, si dehinc decedat. 310. 18.
Vulnere ex sua natura lethali existente, ex eo mors censenda euenisse, etiamsi, &c. 99. 113. lib. 1.
Vulnus salutare in corpore morboso potest esse causa mortis. 779. 30.
Vulnus an mortale sit, necne statur judicio Medicorum. 297. 2. est vnitatis solutio. 298. 8. quid propriè sit. ibid. 10. & seqq. datur absque sanguine. ibid. 13. & 318. 1. pro vna eademque re cum vlcere à Galeno accipitur. ibid. 15. ab vlcere quomodo differat. ibid. 16. & 19. quando degeneret in vlcus. ibid. 20. potest esse ex sua natura lethale, & tamen vulneratus supersesse. 299. 7. simplex in carnosa parte tutum. ibid. 14. potest esse salutare; & tamen homo ex alia causa mori. 300. 17. leue non præsumitur lethale. ibid. 20. si non sit lethale, vulneratus non præsumitur ex eo mortus. 303. 4. non lethale quomodo ex culpa Medici fiat lethale. ibid. 9. & ex culpa ægroti. ibidem. 10. paria sunt ex vulnere, aut ex morbo à vulnere causato interire. 310. 15. Eius accidentia si remittant, non præsumitur fuisse lethale. ibid. 17. 19. ante tempus fuisse consolidatum quæ significent. 311. 29.
Vulnúsculum potest esse graue vulnus. 96. 9. lib. 1.
Vulnusculum in digito non judicatur mortale. 300. 15. non dicitur vulnus. ibid. 18. quomodo aliquando occidere possit. 303. 13.
Vulpes totam hyemem sine cibo degunt. 116. 13.
Vulua orificium in virginibus crispum secundum Auertoëm. 155. 12.
Vua præcisa magis tollit quàm faciat morbum. 110. 26. lib. 2. excisa quæ mala afferat. ibid. 27. quid vocetur. ibid. 28. rabidos facit. ibid. 30.
Vuierus erroris notatus. 154. 4.
Vula. ibid. 28.
Uxor Gorgiæ apud Hippocratem quatuor annis menstruis destituta, tamen concepit. 65. 30. lib. 1. Eius historia molam parientis. 79. 11.
Uxor dignitatis nomen, non voluptatis est. 538. 45. cur minus excusetur, quàm vir in reddendo debito. 545. 1. illi an sit reddendum debitum, si sit imperforata. 556. 11.

X

X *Thalots* ad Virginitatem deprehendendam. 258. 18.

Y

Y *Bysi* quid. 611. 6.

Z

Z *Acutus* Lusitanus. 188. 7.
Zeno Imperator non est mortuus ex syncope 245. 30.
Zephirus, qui & Fauonius dicitur. 357. 8.
Zerma. 99. 13. lib. 2.
Zerna. ibidem.

INDICIS RERVM & VERBORVM.

FINIS.

PRIVILEGE DV ROY.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre. A nos Amez & Feaux Conſeillers, les gens tenans nos Cours de Parlement, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts leurs Lieutenans, & à tous autres de nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartiendra ſalut. Noſtre cher & bien-Amé IEAN PIOT, Marchand Libraire & Imprimeur, habitant d'Auignon, natif de noſtre Ville de Troyes en Champagne, nous a fait remôntrer qu'il deſireroit faire Imprimer vn Liure intitulé. *Zacchiæ Quæſtiones Medico-Legales*, de nouueau augmenté de quantité d'Additions & de Conſeils par l'Autheur, ce qu'il n'oſe entreprendre ſans auoir nos Lettres neceſſaires, qu'il nous a tres-humblement ſupplié de luy accorder. A ces Cauſes nous auons permis & permettons par ces preſentes à l'expoſant d'Imprimer, faire Imprimer, vendre & debiter ledit Liure en tous les lieux de noſtre obeyſſance, en vn ou pluſieurs Volumes, en telles marges & tels caracteres, & autant de fois qu'il voudra, durant cinq ans, à compter du jour qu'il ſera acheué d'Imprimer pour la premiere fois. Et faiſons tres-expreſſes deffences à toutes perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, de l'Imprimer, vendre ny diſtribuer, en quelque lieu que ce ſoit de noſtre obeyſſance ny d'en extraire aucune choſe ſans le conſentement dudit expoſant, ou de ceux qui auront ſon droict ſous pretexte d'augmentation, correction, changement de titres, fauſſes marques ou autrement, en quelque maniere que ce puiſſe eſtre, à peine de quinze-cens liures d'amende; payables ſans deport par chacun des contreuenans, applicables vn tiers à nous, vn tiers à l'Hoſtel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit PIOT, de confiſcation des exemplaires contrefaits, de tous dépens dommages & intereſts. A condition qu'il ſera mis deux exemplaires dudit Liure en noſtre Bibliotheque publique, & vn en celle de noſtre tres-cher & feal le Sieur Mollé, Cheualier Garde des Sceaux de France, auant que de l'expoſer en vente, & que les preſentes ſeront regiſtrées gratuitement & ſans frais, dans les Regiſtres de la communauté des Libraires de noſtre bonne Ville de Paris, à peine de nullité d'icelles, du contenu, deſquelles nous voulons & vous mandons que vous faſſiez joüyr pleinement & paiſiblement l'Expoſant, & tous ceux qui auront droict de luy ſans ſouffrir qu'il leurs ſoit fait ny donné aucun empeſchement. Voulons auſſi qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit Liure vn Extraict des preſentes, elles ſoient tenuës pour deüement ſignifiées, & que foy y ſoit adjouſtée & aux copies collationnées par vn de nos Amez & feaux Conſeillers & Secretaire comme à l'original. Mandons au premier noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploicts neceſſaires, ſans demander autre permiſſion. Car tel eſt noſtre plaiſir, nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques, & ſans prejudice d'icelles, pour leſquelles nous ne voulons qu'il ſoit differé Clameur de Haro Chartres Normande, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris ce dix-neufviéme Mars, l'an de Grace mil ſix-cens cinquante-cinq. Et de noſtre Regne le douziéme.

Par le Roy en ſon Conſeil. LE IVGE.

Acheué d'Imprimer pour la premiere fois le 28. Aouſt. 1655.

Digitized by Google

Digitized by Google

Prem. Legatorie Artistiche
ACHILLE FIORE
Via Grande Archivio, 3 - Napoli

Digitized by Google